

J Whagly

Deze Bybel is gedrukt by Jan Canin ter Dordrecht, zynde den eersten Gereformeerden Bybel in Holland, gedurende de Spaansche onlusten, gedrukt; zie Le Long, Boekzaal, Bl. 734–736.

BIBLIA

Dat is,

DE GANTSCHE HEYLIGHE Schrift, grondelic ende trouwelick Verduydtschet.

MET VERCLARINGHE DUYSTERER woorden, redenen ende spreucken, ende verscheyden Lection, die in andere loflicke Overfettinghen ghevonden, ende hier aen de cant toe ghesettet zijn.

Met noch rücke aenwijsingen/der gelijck ofte ongelijck stemmenden plaetsen/op het aldergewiste met scheydtletteren/ende versenghetale (daer een yeghelick Capittel in Hebreischer wyse, mede onderdeylt is) verteeckent.

2. Timoth. 3.16.

Alle de Schrift is van Gode inghegeven/ende oorbaerlick tot leeringhe/ tot straffinghe/ tot verbeteringhe/ tot onderwysinghe/ die inde rechtveerdicheyt is/ op dat de mensche Gods gheheel sy/ tot alle goede wercken volmaecktelick onderwesen.

Ghedruct Anno, 1571.

Gent. 7154.

Deze Bybel is gedrukt by Jan Canin te Dordrecht, zynde den eer-
sten Gereformeerden Bybel in Hol-
land, gedurende de Spaansche on-
lusten, gedrukt; zie Le Long, Boek-
zaal, Bl. 734–736.

BIBLIA

Dat is,

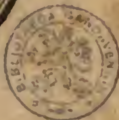
DE GANTSCHE HEYLIGHE

Schrift, grondelic ende trouwelick Verduydtschet.

MET VERCLARINGHE DUYSTERER woorden, redenen ende spreucken, ende verscheyden Lection, die in andere loflicke Oversettinghen gheuonden, ende hier aen de cant toe ghesettet zijn.

Met noch rijcke aenwijsingen/der gelijck ofte ongelijck-stemmenden plaetsen/op het aldergewisste met scheydtletteren/ende versenghetale (daer een yegelick Capittel in Hebreischer wyse/mede onderdeylt is) verteeckent.

2. Timoth. 3.16.

Alle de Schrift is van Gode inghegeven/ende oorbaerlick tot leeringhe/tot straffinghe/tot verbeteringhe/tot onderwijsinghe/die inde rechtveerdichept is/op dat de mensche Gods gheheel sy/tot alle goede wercken volmaecktelick onderwesen.

Ghedruct Anno, 1571.

Voorreden tot den Christelicken Leser.

Hoe wel Christelicke Leser/ datmen daghelijcx (God betert) onder den menschen eene groote ondanckbaerheyt beuindt. Soo dat sy dickmael schelden/ straffen ende lasteren / dat tot haer groot voordeel gheschickt ende ghegheuen is. So en hebben wy nochtans onsen arbeyt ende grooten cost den Godtvreesenden ende den Godtsalighen niet willen ontrecken / om der sommiger ondanckbaerheyts wille. Maer ghemerckt daer vele vrome ende goede lieden beuonden worden/ die inde plaetse van ydele ende leughenachtighe historien/ veel lieuer de heylighe Schrift (die de eenige Fonteyne der waerheyt is) ondersoecken ende doorgronden. Ende tot beuestinghe haerder hope/ beteringhe des leuens/ ende tot onderwijsinghe des naesten ghebruycken. So hebben wy om den seluen op het ghevoechelickste te gherieuen/ den gheheelen Bybel/ daer het al in begrepen is/ in een seer cleyn boeckelick formaet met volgaende versiens ghedruckt/ na het seer ghepresen ende loffelick exemplaer Saliger Gielis vander Eruen/ van daten 18. Mey/ Anno 1565. Also dat een yeghelick den seluen / seer behendich sonder groote hindernisse/ met hem ouer wech draghen mach/ hebben oock tot behulp ende voorderinghe des goetherteghen Lesers/ voor een yeder Boeck het argument ofte Cort begrijp des seluen/ met samen oock de Summarien voor een yeder Capittel ghestelt ende by ghevoecht. Ende dewijle daer vele duyster woorden/ eygen namen/ so Hebreische/ Caldeische als Grietsche inde Bybelsche Schrift beuonden worden/ die den Leser souden moghen hinderlick wesen/ So hebben wy de wtleggingen der seluen/ eensdeels op de marge met scheydeletteren oft † / anders deels achter tgroot Register deses Boecks in forma eens Registers by A B C laten aenteeckenen. Biddende eenen yegeliken den desen onsen arbeyt voor goet aen te nemen. Vaert wel.

(.:)

A.

A ende O.

Ick ben de A ende de O/ het beghin ende het eynde/ de eerste ende de laetste spreeckt de Heere/ Esaie 41.4/ 44.6/ 48.12. Apoca.1.8/2.8/ 21.6/ 22.13.

Aaron een sone Amran des soons Kahat/ des soons Levi/ Exodi 6.20. Werdt met Mose zijnen Broeder totten Egyptenaers ghesonden/ 4.14.30/5.1/6.13. Miche.6.4. Werdt met zijnen sone tot Priesters ghewyet/ Levit.8.*. Num 3.10 Deut.18.5. Hebr.5.7. Na ordinancie/ Exodi 28.*. 29.*.40.12. Richt Israel dat kalf op/32.4. Psal. 106.19. Actuum 7.40. Morret tegē Mosen/ Nu. 12.1. Syn roede groeit/ 17.8. Syrach 45.25. Hebre.9.4. Gaet jaerlicx maer eens int Heylichdom/ Exodi 30.10. Levit.16.34. 3 Macha 1.17. Hebr.9.7. Sterft buyten het lant Canaan Nu.20.28/33.38. Deut.10.6/ 32.50. Na hem werdt overste Priester zyn soon Eleazar/ Num.20.26. Wordt gepresen/ Syrach 45.7.

Abaddon Apoca.9.11.

Abakuk spijst Danielem/ Beel.35.36.

Abana een vloet Damasci. 4 Regum 5.12.

Abaron een soon Matathie/ 1 Macha.2.5.

Abarim een gheberchte/ Num.21.11/27.12/ 33.44. Deutero.32.49.

Abba vader/ Marci 14.36. Rom.8.15. Gal 4.6.

Abdemelech de moor een voormonder des Propheten Jeremie Jerem.38.7. Werdt verlost van den sweerde der Chaldeer/39.14.

Abdias Soeckt ObadJa

Abdo de Propheet in Juda wert vanden Leeuwe verscheurt/ 3 Regum 13.24.

Abdon een Richter in Israel/ Judic.12.13.

Abed Nego wert inden gloeyenden Oven ghewoypen/ Dani.3.21. Werdt genaemt Asaria 1.6.

Abel oft Habel / werdt verslaghen van zynen broeder Cain/ Gene.4.8. 1 Joan.3.12/ Leest van Abel/ Matth.23.35/ Luce 11.51. Hebr.11.4. 12.24.

Abel Bethmaacha een Stadt/ sommighe lesen Abela 2 Regum 20.14.

AbelBeth Maacha werdt belegert van Joab/ 2 Regum 20.14. Wert geslagen van Benhadad/ 3 Reg.15.20. Van Tiglat Pilesser den Coninc van Assyrien. 4 Regum 15.29. Abia Samuels sone/ een Richter over Israel/ 1 Regum 8.2.

Abia de sone Jeroboam. 3 Regum 14.1.

Abia/ 1 Paralepo.25.10. Luce 1.5.

Abiam een sone Rehabeam. Coninck in Juda/ 3 Regum 14.31/15.1. 2 Para.13.15. Heeft nae hem ghelaten Asa/ 3 Regum 15.8. Matth.1.7.

Abiathar de Priester / ontliep wt de handen Saulus/ 1 Reg.22.20. Vloot tot David in Kegila/ 23.6. Hielt het met Adonia 3 Reg.1.7. Wert vant Priesterdom verstooten 2.27. Nae dat woordt/ 1 Regum 2.30.3.5

Abidan een Hooftman des ghesIachts Benjamin. Numeri 1.11.

Abigail een cloeck wijf des godloosen Nabals 1 Regum 25.3. Werdt na Nabals doodt des Coninckx Davids wijf/ 15.39.

Abihu ende Nadab Aarons sonen werdē door het vyer verteert/ Levit.10.2. Nume.26.61.

Abilena een Landtschap/ Luce 3.1.

Abimael Jectans sone/ Gene.10.28.

Abimelech de Coninck te Gerar neemt Sara/ Gen.20.2. Maect een verbōt met Abram/ 21.23 32

Abimelech maect eē verbōt met Isaac/ Ge.26.31

Abimelech de sone Gideons/ Judicum 8.31. Verslaet tseventich zijnder broeders/ eñ verginck schandelick/ Judicum 9.5.53. 2 Regum 11.21.

Abiram verheft hem tegen Mose/ daerom verslindt hem de Aerde/ Num.16.*.26.10. Deut.11.6. Psalm.106.17. Syrach 45.22.

Abisag van Sunem werdt geleydt totten Coninck David/ 3 Regum 1.3. Werdt van Adonia ten wijue begheert/ 2.17.

Abisai een sone SeruJa/ 2 Regum 2.18/16.9/ 19.21/20.6/23.18.

Abiud een sone Serubabels/ Matthei 1.13. Wordt ghenoemt Hanania/ 1. Para.3.10.

Abner de Veltoversman Sauls/ maect Isboseth tot eenen Coninck over Israel/ 2 Reg.2.8. Wert inde vlucht geslagē 2.19. Abner doorsteect Asaelem/ 2 Reg.2.23. Beslaept Rizpam 3.7. Verbindt hē met David/ wert gedoot van Joab 3.*.

Abra een dienstmaecht Judith/ Judith 8.29.101. Wert gāsch vrij gemaect vā Judith. Judit.16.31.

Abram de sone Tharah neemt Sarai ten wijue Gene.11.29. Gaet wt zyn Vaderlandt nae Gods bevel int landt Canaan/ 12.4. Treect in Egypten/ 12.10. Treckt wel voorsien wederom in Canaan/ 13.1. Verlost Loth zynen broeder wt der vyanden handt 14.14. Ontfangt de belofte eens zaedts/15. 4/.7.16.18.10. Beslaept Agar. 16.4. Ontfangt de belofte eñ het teecken des Verbonts/ eñ wordt genaemt Abraham 17.5. Bidt voor de Sodomiten/ 18.23/28.32. 4 Esdre 7.36. Isaac wort hem geboren/21.2. Wilde Isaac offeren. 22.6. Sendt zynen knecht wt/ Isaac een wyf te nemen 24.4. Sterft 25.7. (Wort geprysen/ Syr.44.20.) Wort genoēt een vader veelder volcken/ eñ alder Gheloovighen/ 17.5. Esa.51.2. Mat.3.9. Luc.13.16/19.9. Joan.8.39. Ro.4.11.17.18.9.8. Gala.3.8. Leest van hem eñ zynen zade Josue 24.3. Esaie 41.8/51.2. Ezec.33.24. 2 Esd.9.7. Matth.8.11. Actu.7.2.16. Hebre.11.17.

Abraham beveelt zynen kinderen eñ huysghesinne den wech des Heeren te bewaren/ Gen.18.19

Abrahams kinderen/ Joa.8.33. Ro.9.7. Gal 3.7

Absalon een sone Davids/ 2. Reg.3.3. Verslaet zynen broeder/ eñ vliet tot Thalmai den Coninck te Gesur/13.34. Wert wederom gheroepen/14.21. 33. Staet na zyns Vaders Rijck 15.6. Beslaept zyns vaders Concubinen/ 19.22. Na de Prophecie/12.11. Werdt van Joab ghedoodt 18.14.

Accaron oft Askalon een stadt/ Judic 1.18.

De Accaroniten senden de Kiste des Heeren vā haer wech/ 1. Regum 5.10.

Achab ende Zedekias valsche Propheten werden verbrandt/ Jeremie 29.22.

Achab de Coninc neemt de afgodische Jezabel tot een huysvrouwe/ die hē tot groote Afgoderie brengt/ 3. Reg.16.30. eñ 4 Re.16.3.4. Timmert Jericho weder/ 2. Reg.16.34. Begeeft hem overmits vreese onder den Coninck Benhadad van Syriē/ 3 Reg.20.4. Leyt cranck te bedde/ om Naboths wijngaert. 3 Re.21.4. Wert vandē Propheet Elia gestraft eñ waerō 3. Re.21.19. Racht vracht/400. valsche Prophetē. 3. Reg.22.6.22. 2 Para.18.5.21. Hatet den eenigen Propheet Gods Micheā/ om dat hy hē de waerheyt seyde/3. Re.22.26. 2 Par.18.23 Syn bloet leckē de hondē/ 3 Reg 22.38. Syne kinderen ende zyn gantsche huysghesin werden ghedoodt na des Heeren woordt/4 Reg.10.6.10.

Achaia/ Act.18.12.27/19.21. Rom 15.26. 1 Cor.16 15. 2 Corinth.1.1/9.2/ 11.10. 1 Thessa.1.7.

Achaicus/ 1 Corinth.16.17.

Achā wert gesteenicht/ Jos.7.25. 1 Par.2.7. Int dal Achor/ Jos.7.24/15.7. Esa.65.9. Osee 2.17.

Achaz de Coninck Juda/ een Afgodendienaer/ 4 Regum 16.3.4.10/12.11. 2 Para.18.2.

Achaz werdt ghebboden een teecken te begeerē/ Esaie 7.10.11.

Achimelech de Priester geeft David de Toonbrooden/ 1 Regum 21.6. Werdt van Saul van muyterie beschuldicht/ om dat hy David spijsde/ ende werdt ghedoodt/ 1 Regum 22.17.19.

Achior een Hooftman der Ammoniten / Judith.5.5. Werdt ghegheven inde handen der kinderen Israels 6.7. Werdt een Jodegenoot 14.5.

Achis de Coninck te Gath/ schenckt David de stadt Siklag/ 1 Regum 27.6.

Achitophel Davids Raetsman/ staet op Absaloms zyde/ 2 Regum.15.12.31. 16.21/17.7. Verhangt hemselven/ om dat zynē raedt tegen David

Amalekiten

Aman haet Mardocheum / ende staet nae der Joden doot/ Ester 3.6/9/ Werdt ghehanghen aen zijn eyghen galghe / die hy Mardocheo gemaect hadde/ Ester 5.14 7.20/ Zijn thien kinderen werden ghehangen/ Ester 9.13/14.

Amasa Abigails Davids susters soon/ 1 Para. 2.17/ Werdt Absaloms Veldthooftman inde stede van Joab/ 2 Regum 17.25/ Werdt een Veldthooftman Davids/ 19.13/ Werdt van Joab doorsteken/ 20.10/ De oorsake waeromme/ 19.13.

Amazia de sone Joas telt dat volck/ 2 Paralí. 25.5/ Wreeckt hem aen de Dootslagers zijns Vaders/ 4 Regum 12.21/ 14.5/ Slaet de Edomiten/ 14.7/ Werdt ghevanghen ende verslaghen/ 14.13/ Laet na hem zijnen sone Coninck Asariam/ 15. 1/ Werdt ghenaemt Levi/ Luce 3.29.

Amazia de Priester tot Bethel bedraecht den Propheet Amos/ Amos 7.10/12.

Aminadab een sone Aram. Matth. 1.4/ Laet na hem zijnen sone Nahesson/ Num. 1.7/ 7.12/ 10.14.

Amon een sone Loths ende zijner dochter / Genes. 19.37/ Israel en sal de Ammoniten niet bestwaren/ Deutero. 2.18/ En sullen nimmermeer inden Tempel comen/ 23.3/ 2 Esdre 13.1/ Worden gheslaghen van Israel/ Judicum 11.32/ 1 Regum 11.11 2 Regum 8.12/10 */12.26/ Teghen Ammon werdt gheprophetteert/ Psalm. 83.8/ Jerem. 49.1/ Ezech. 21.32.25.2/ Amos 1.13/ Sopho 2.8.

Ammon een sone Davids verkrachte zijn suster Thamar/ 2 Regum 13.14/ Daerom werdt hy van Absolon zijnen broeder doorsteken/ 13.28.

Amon de sone Manasse Coninc in Juda wert verslaghen/ 4 Regum 21.19.23 Liet na hem zijnen sone Coninck Josiam/ 22 1.

Amori een sone Canaan/ Genesis 10.16/ De Amoriten keeren Israel door haer lant te treckem/ Nume. 21.13/23/ Judicum 11 *.

Amorrheen werden van Chodorlahomor verslaghen Genesis 14.7/8.

Der Amoriten stedẽ bewoont Israel/ Nu. 25.31

De Amoriten verslaen de Israelitẽ/ Deu. 1.44

Amoriten worden dẽ kinderen Josephs chijnsbaer/ Judicum 1.35/ Ghelijck oock Salomon/ 3 Regum 9.21/ werden oock ghedoot/ Nume. 32.39/ Deuterono. 20.17.

Amos de Propheet wert verdreven/ Amos 7.12

Amram/ Moses eñ Aarons vader/ Exo. 6.20.

Amraphel de Coninck Sennaar/ Genesis 14.1.

Amri een godloose Coninck in Israel/ 3 Reg. 16.10/ 17.23/ Tegen Amri/ Miche. 6.16.

Anamelech/ eẽ Afgod Sepharvaim/ 4 Re. 17.31

Ananias vercoopt den Acker met bedroch/ Actuum 5.1.

Ananias werdt tot Paulum ghesonden/ Actuum 9.11/17.

Anathoth / een stadt des landts BenJamin/ Jeremie 22.7 / Daer wt is Jeremias gheboren/ Jeremie 1.1/29.27/ Ende de Priester Abiathar/ 3. Regum 2.22/ De Anathothiten en wouden Jeremiam met hooren/ Jerem. 11.21.

Andreas werdt van Christo gheroepen/ Matthei 4.18/ Marci 1.16/ Joan. 1.40.

Andronicus een Stadthouder Antiochi/ wert ghedoodt/ 2 Machabe. 4.38.

Annas oft Hannas/ een Sweer Cayphe / was Overste Priester/ Luce 3.2/ Joan. 18.13/ Actu. 4.6.

Vanden Antechrist ende zijn Rijck.

Psalm. 9.17/10.2 8/ Esaie 11.4/ Ezechielis 38 *. 39 */ Danielis 7.7/19.24/8.8/23/9.27/12.1/ Zacharie 11.15/ Matthei 24.24/ Marci 13.6/ Joannis 5. 43 Actuum 20.29/ 2 Thessaloni. 2.3/ 1 Timot. 4.1/ 2 Timothei 3.2 2 Petri 2 */ 1 Joan. 2.18/22/ 4.3/ 2 Joannis 1.7/ Jude 4.10/ Apocalip. 11. 7/ 12 8/ 13 */ 14.9/17 */19.20/20 2/8.

Antiochia hoort de predicatie van Christo/ Actuum 11 19/26. 13.1.

Antiochus de voornaemde / een sone Antiochi Machri trecke teghen Egypten/ 1 Macha. 1.18/ Plondert den Tempel/ ende verwoest de Stadt Jerusalem/ 1 Machabe. 1. 23/33/ 2 Macha. 5.16. Stelt de Afgoden op den Altaer des Heeren/ 1/ Machabe. 1.57/ Sterft/ 6.16/ 2 Machabe 9 */ Leest Daniel 8 */11 *.

Antiochus Eupator/ een sone des voornoem/ den Antiochi/ Werdt Coninck/ 1 Machabe. 6.17 Trecht met heyrcracht in Judeam/ 6.31/ Werdt meyneedich aen Israel/ 6.62/ Werdt verslaghen/ 7.5/ Leest 2 Machabe. 10.

Antipater/ Jasons sone. 1 Machabe. 12.16.

Aphara/ een stadt int lant BẽJamin/ Jos. 18.23

Apollo een welsprekende ende Schriftgeleert man/ actuum 18 24. 1 Corint. 1.12/3.4/16.12.

Apollonius / een Hooftman in Syria / werdt ghedoodt/ 1 Machabe. 3.11/10/13.4.

Vande Apostelen Christi.

De Apostelen worden wt den Jonghers ghecoren/ Luce 6.13/ Worden ghesonden om dat Rijcke Gods te vercondighen in Judea/ Matt. 10 */ Luce 9.1/24.46/ Keeren weder/ 9.10/ Worden ghesonden om dat Evangelium te predicken inde geheele Werelt/ Matth. 28.19/ Marci 16.15/ Luc. 24. 46/ Joannis 15.16/27/20.21/ actu. 1.8 10.42 Siet wyder/ littera P. van Propheten. De Apostelen ende Propheten hebben den Gheest Gods/ Exo. 4.12/ 2 Regum 23 2/ Dani. 9.10/ Zach. 7.7/ Mat. 10.20/ Marci 13 11/ Joannis 14.17/ actuum 1.5/2.4/ 4.31/9.17/19.6/ 1 Corinth. 2 12/12.7/ 2 Corinth. 13.3 1 Thessa. 4.8/ 2 Timo. 3.16/ 1 Petri 1.11/ 2 Pet. 1.21.

Christus de groote Apostel/ Hebre. 3.1.

Valsche Apostelen/ 2 Corinth. 11 13/ Apoc. 2.2.

De Apostelen hebben groote sorghe ende opsien door den armen ghehadt/ actu. 11.29/30/20.28 Romano. 15.16/26/ 1 Corinth. 16.2/ 2 Cor. 8. 4/9.1/ Galat. 2.10/ Siet Armen.

Arad der Cananiten Coninck strijdt tegen Israel/ Numeri 21.1.

Aram die oock Ram genaemt wordt/ een sone Hezron/ heeft voortghebracht Aminadab/ Ruth. 4.18/ 1 Paral. 2.10/ Matthei 1.4/ Luce 3.33.

Aquila een weldader Pauli/ Actuum 18.2/ Roman. 16.3/ 1 Corinth. 16.19/ 2 Timoth. 4.19.

Van Arbeydt.

Arbeydt ende moeyte is opghelept allen menschen/ Gene 3.17/ Exodi 20.9/34.21/ Deutero. 5.13/ Tobie 2 12/ Psalm. 128.2/ Proverb. 6.6/10.4/14.4/ 20.4/ Eccle. 5.11/ Syrach 29.29/41.8/ Joannis 21.3/ Actuum 18.3/20.34/ 1 Corinth. 4.12/ Ephes. 4.28/ 1 Thessa. 2.9/4.11/ 2 Thessa 3.8 12.

De Arbeyder is zijns loons weerdich/ Levitic. 19.13/ Deutero. 24.15/25.4/ Syrach 7.22 33.5/ Tobie 4.11/ Jeremie 22.13/ Malach. 3.5/ Matt. 10.10/ Luce 10.7/ 1 Cor. 9.9/14/ 1 Timot. 5.18/ Jaco. 5.4.

Arbeydt en maeckt niet rijck sonder Gods seghen/ Gene. 3.17/26.3/12/30.27/ Deuter. 8.18/ Spr. 11.6/ Job. 42.12/ Proverb. 10.22.

Van nutticheyt ende lof des arbeyts der handẽ eñ des ackers/ Pro. 12.11/13.4/14.23/24.27/28.19.

Archelaus regeert inde stede zijns vaders Herodis/ Matthei 2.22.

Arca Noe/ Gene. 6.14/7 */8 *. Sap. 10.4/14.6/ Mat. 24.39/ Luce 17.27/ Hebr. 11.7/ 1 Petri 3.20.

Vande Arcke oft Kiste des verbondts Gods.

De Arcke des Verbonts wert gemaect/ Exo. 25 10.21/ wort gevoert na Gilgal/ Jos. 4.19/ Vã daer na Sylo/ 18.1/ Van daer indẽ Leger tegẽ de Philisthijnẽ/ 1 Reg. 4.5/ Van daer inde handẽ der Philistijnẽ/ 4.11/ Van daer in dat huys Dagon/ 5.2/ Vã daer na BethSemes/ 6 *. Vã daer na Kiriath Jearim int huys Abinadab/ 7.1/ vã daer na Mizpa/ 7.6/ 10.17/ Van daer na Gilgal/ 11/14/ Van daer na Nobe/ 21.1/ Van daer na Gibeon/ 1 Paral. 22.29/ 2 Par. 1.3/ Van daer in dat huys ObedEdõ/ 2 Re. 6.10/ Van daer nae Davids stadt/ 6.12/ 15. 25/29. 1 Par. 16 *. Van daer na Jerusalẽ op haer plaetse 3 Reg. 8.1/ 2 Par. 5 *. Daer na vanden Propheten gedragen in een gat op dẽ berch Nebo/ 2 Mach. 2 5/ Wat inde Arcke geweest is/ Exo. 16.34/ Deu. 10 2.31.26/ 3 Regum 8.9/ 2 Para. 5.10/ Hebre. 9. 4.

3 Machab.

Bidden

Christus werdt verraden/ Soeckt Judas.

Christus heeft geleden onder den Heydenschen Lantregeerder Pontio Pilato. Psalm.22*.69.10. 22. Esaie 53*. Danielis 9.26. Mat. 16.21/17.12/ 22.20 18.22 26.37/66.27*. Marc. 8.31.9.30. Luce 17.25 18.31/22*. Joannis 18.28 19*. Actuum 3.15/ 8.32/17.3. Romanor.8.32.34. 1 Petri 2.21/4.1. Hebr. 2.18 13.12.

Christus is gecruyst/ Mat.27.34. Marc.15.24. Luce 23.32. Joannis 19.18. Actu.2.23 4.10 1 Cor. 2.13/22. 2 Corinth 13.4/ Is te voren gheseydt/ ende beduydt/ Numeri 21.8. Matthei 20.22. Joannis 3.14.16/8.28/12.32.

Christus is gestorven en begraven/ om onse sonden. Mat.27.49.58. Marc 15.37.42. Luce 23.45/ 49. Joannis 19.30. 40. Actuum 13.29. Roma. 5. 6.6/10.8. 34/14.9. 1 Corinth. 15.3. 2 Cori.5.15/ 1 Thessalon. 5.10. Is te voren voorseyt/ Psa.3.7 Esai 53.4.5. Danielis 9.26. Mat. 16.21/20.22.

Christus is nedergedaelt ter Hellen/ Actuum 2. 15. Ephes.4. 1 Petri 3.4. Is te voren voorseyt/ Esaie 42. Zacharie 9.

Christus is ten derden daghe verresen van den dooden/ Psalm 16.11. Mat.28.6. Mar.16 6. Luc. 24.5. Joan.20. 9. Act.2.24/31.10/40.13/30 17.31. Roman 4.23 8.34/14.9. 1 Cor.15.4.12. 2 Tim. 2.8. Is voorseyt ende bediet/ Psalm. 16.11. Jone 1.17. Mat.12.40/16.21 17.22/20.22 Mar.8.31/9. 30/10.24. Luce 11.30/18.31. Joan.2.19.

Christus is opgevaren ten Hemel/ Mar.16 19 Luce 24.50. Joannis 3.13/6.61. Act.1 9. 1 Cor. 15.7. Ephes.1.20/4.8. 1 Petri 3.22. Hebr.5.1. Psalm.68.19.

Christus sit ter rechter hant Gods/ Psal 110.1/ Matthei 22.44. Mar.16.19/Luce 22.68 Actu. 7.56. Roman.8.34. Ephes.1.20. Col.3.1.1 Petri 3.22. Hebre 1.13/10.12/12.2.

Christus sal weder comen te oordeelen de levendige en de dooden Psalm.96.13. Matth.16.27/24. 30/25.31. Luce 17.24/30.21.25 Joannis 5.22/ Actuum 1.11/10.42/17.31. Rom.2.16. 2 Cor. 5.10. 1 Thess.4.16. 2 Thessalo.1.6. 2 Timoth. 4.1. 1 Pet.4.5. Heb.9.28. Jud.14 apo.1.7.20.11

Christenen worden genoemt alle Gelooviğhe/ Actuum 11.26/26.28. 2 Corinth.10.7.

Die segghen Christus is hier/ oft daer/ die en salmen niet gelooven/ mat.24 23. mar.13.21. luc.17.23

Christo is alle dinck overgegeven en onderworpen van den Vader/ Mat.11.27/28.18. Luc.10 22. Joannis 3.35.17.2. Ephes.1.22.

Door Christum is alle dinck geschapen/ Psa.33. 6. Joannis 1.1. Ephes.3.9. Coloss.1.15. Hebr.1.2.

Christus is de warachtige Gods Sone/ Mat. 3.17/14.33.17/5. Marci 1.11 5 7/9. 6/15.39. Luce 1.31/3/22.9 35. Joan.1.34/49/6.69.9/36.11. 27. 19.7. Romans.1.4 8.3. Heb.1 2 5 8 6.6.7/3 10.29. 2 Petri 1.17. 1 Joannis 3 8 4.9/5.20.

Christus blijft eewich Psalm.110 4. Esa.9.6/ Danielis 7.14. Michee 5.1. Joannis 12.34.

Christus een Leeu Apoca.5.5.

Christus is de morghensterre/ 2 pet.1.19. apo.22.16

Christus weet alle dinc. Joa.16.30 21.17. ap.3.19

Christus is een met den Vader/ Joannis 10. 30.14/10.20. 17.21.

Christo wert dat seine gedaen datmen den Christenen doet. Zacharie 2.8. Pro.14.31 17.5. mat. 10.42/18.5/25.35/ Marci 9.40. Luce 10.16/ Actuum 9.4 1 Thess 4 8.

Christenen moeten leven ghelijck als Christus gheleeft heeft Galat 2.21. 1 Joan.1.7 2.6/3.3.

Christenen die sullen by Christo wesen/ Joan. 12.26 14.3 17 24.

Croone des levens/ 4 Esdre 2.43/ Sapien 5.17/ 2 Timothei 4.8/ 1 Petri 5.4/ Jaco.1.12 Apo.2.10.

Claudius de Keyser van Roome gheboot dat alle Joden wt Roome souden gaen, Actuum 18.2/ In zijn en tijt was daer eenen grooten dierentijt over dat gheheel Aertrijck. Actuum 11.28

Cores de Coninck te Persen vergont den ghevangen Israeliten in Judeam te trecken/ 2 Par. 36.22/ 1 Esdre 1.1/ 3 Esdre 2.1/ Nae den bevele Gods Esaie 45.1/ Gheeft haer de Vaten wedre die voormaels Nebucadnezar wech gevoert hadde/ 1 Esdre 1.7/5.14/ Danielis 1.2.

Cornelius de Hooftman van Cesarien wert bekeert. Actuum 10.3.44

Cranckheyt des lichaems Soeckt Cranckheyt.

Cleophes ginck met noch een ander Discipel na Emaus Luce 24.13 sy bekende Christum in het breken des broodts. Luce 24.30.

Chuse/ een voorsprake van Herodes/ Luce 8.3.

Van Cruys ende Lyden.

Cruys ende teghenspoet ghemoet allen rechten Gheloovigen. Genesis 4.8 27.41/37.18/ 2 Regum 16.5 11; Syrach 2.1 Psal.34 20/ Pro.24.16/ mat.10.16* 12.14.16 24.24.9 Mar.1.13.9/ Lu.14 26.21.11 Joannis 15.20 16.1 Actuum 9.23 Gala. 4.29/ 1 Thessa.3.3/ 2 Tim.3 12 1 Petr.4.1/12.5/10.

Dat Cruys wordt van God opgeleyt den Gheloovigen tot goede. 2 Regum 7.14. Job 5.17 33.16/ Prover.3.11/ Jeremie 46.28/ 2 Machab.6.12.14/ Tobie 2.8 12.14/ Judit 8.25/ 1 Corint.11 31/ 1 per. 4.17. Hebr 12 5/ Apoc.3 19.

Door Cruys comen wy tot kennisse Godts/ heerlickheyt ende eewiger glorien Exo.1.11. 2 Para.33.12/ Judith 8.15/21/ Proverb.6.23 Matth. 7.24 Luce 24.25 45. Joannis 12 25/ Actu.14 22/ Romano.8.17 18. 2 Corinth.4.8 17.5 1 Philip.2.8 2 Thessal.1*/ Hebr.2 8 12 2.

Dat cruys sullen wy dragen met lijdsaemheyt en vreucht/ Mat.5.10.10/38/ Joan.15.20/16.33/ Actuum 5.42 16.25/ 2 Corint.8/ 2 Coloss.1.24 Hebr. 10.34/ Jacobi 1.2 12 1 Petri 4.12/16/

Door Cruys proeft God de Gheloovige Judith 8.2/ Syrach 2.1/27.8/ Pro.17.3/27.21/ 2 Thes.1.4/ 1 Petri 1.6/ Sapient.3 5/

Troost in Cruys ende lyden/ Job 5.17*. Psalm. 89.33/ Prover.18.12/ Esaie 26 12 19. Threno 3.28/ Math.5.10/ Joannis 15.20 16.20.33. Roman.8.18 1 Corint 10.13 2 Corint 1.4.8.

Cusan Risathaim de Coninc Syrie heerschapte over Israel acht Jaer lanck/ Judicum 3.8.

Chus een sone Ham. Gene.10.6/ 1 Para.1.8/

Cyprus een Eylant/ 1 Mach.15/ Actuum.11.27.

Cyrenenis/ een Overste oft Landtvoocht in Syrien/ Luce 2.

Cyrene een Lantschap in Assyrien/ Actuum 2.

Cyrus/ Coninck van Persen/ 1 Esdr.1.

D.

Dagon een Afgod der Philisthynen/ Judic.16.23 1 Reg. 5.2/ 1 Machab.10 83/11.4.

Dalila van Samson lief gehadt/ Judicum 16. Siet Delila.

Dalmatia/ een Landtschap Panonie/ daer henen Titus om het Euangelium te predicken/ ghereyst is/ 2 Timothei 4.

Damaris hoort Paulum/ ende wordt gheloovich/ Actuum 17.34.

Damascus de hooftstadt der Syriers wort gewonnen van Tiglat Pilesser/ 4 Reg.16.9. Tegen Damasco wert gheprophetieert. Esaie 7.30.17.1. Jeremie 49.23 Amos 1.3/

Dan. een sone Jacobs/ Gen.30.6. Dat geslachte Dan soeckt haerselven een Erfdeel/ Judic.18.1/ Strijden tegen Lesem/ ende winnense. Jos.19.47.

Dach des Heeren/ Esaie 13.6/ Jerem. 30.7/ Amos 5.18/ Joel 2.1.31 Sophon.1.14 Malech 4.1/ 4. Esdre 2.27/ Philip 1.6/2.16/ 1 Thess.5 2. 2 Tim. 4.8/ Soeckt jongsten dach.

Dach des Heeren en die ure en weet niemande te voren/ Mat 24 36.50/ Marc.13.32 Luce 17.24 30/ Act.1.7 1 Thes 5.1/ 2 Pet.3.10. Apo.3.3.16.15/

Dach des saliecheyts/ Esaie 40/ 2 Corinth 6.

Dach ondscheyt. Ro.14.5. Gal.4.10/ Col.2.16

Daghen worden gherekent voor Jaren/ Numeri 14.34 Ezechielis 4.6/

Dagelijcx broot. Exo.16.4. mat.6.11/ Luce 11.3/

Van Danckbaerheyt.

Danckbaer salmen zijn voor de bewesen weldaet. Gade ende den menschen sulcx gedachtich zijn/ en nemmermeer vergeten/ Gene.4.3/8.20/24.12/ 21/22 *.24.48/26.25. Exo.15.1. Levit.23.6. Nu.15.17 21.48. Deut.4.9/6.5/12/8.10/11. Judic.5.1. 1 Regum 2.1/14.35/31 11. 2 Reg.10.2 19.13. 3 Reg.2.7. 1 Par. 30.10/20. 2 Para.15.11/20.26. 1 Hester 6 *. Syrach 7.22/32.28/35.13. Tobie 9.1/12.1 7. 1 Macha.4.24 5.54. 2 Machab.3.33. Matthe.11.25. Marci 5.19. Luce 13.43. Joannis 11.41. Actu.4.21/27.35. Roma. 6.17. 2 Corin.6.1/Ephe.5.19. Philip.4.6. Col.2.7. 3.15. 1 Thess.5.18. 2 Thess.1.3. 1 Timothei 4.3.

Danckbaerheyt der maeltijdt/ Deuteron.8.10. 1 Regum 9.13. Esaie 62.9. Matthei 14.19/15.36/ 26.26. Marci 6.41/8.6/14.22. Luce 9.16. Joannis 6.11/23. Actuum 27.35. Roman.14.6. 1 Cor.10.30. 1 Timothei 4.3. Soeckt spyse.

Van ondanckbaerheyt ende haer straffe/ Gen. 31.1/40.14/23. Exodi 1.8. Deuter.23.3 *. Judic.2.1/ 6.8/8.33 12.31. 1 Re.10.18/12.8/25.3 10. 2 Reg.14.30. 2 Par.24.21. Prou.17.13. Esaie 1.2 5.4. Jerem/2.2. Ezech.16 *. Osee 10.1/13.2/6. Miche.6.3. Sapien. 16.29. 1 Mach.16.16,17. Matth.11.20/ Luce 17.18. Joannis 11.46. Roman.2.21. 2 Timothei 3.2.

Daniel werdt ghenaemt Beltsazer/ Dani.1.7. Leyt droomen wt/ 2.31/ 4.7/11.18/25. Werdt ghesett een Regent des gheheelen Ryck Babel/ 6.3. Wordt ghewrorpen in den Leeuwen put/ 6.16. Verlost Susannam/ Susan.51.60.

Darius de sone Assuerus/ Danieli.9.1. Neemt dat Ryck Babel in/ 6.1. Laet een Godslasterlick Mandaedt witgaen/ 6.8. Bereydt een Conincklycke maeltijdt/ 3 Esdre 3.1.

Darius vernieut dat bevel Cores/ 1 Esdr.6.1.

Darius wordt van Alexandro den Coninck te Macedonien verslaghen/ 1 Machabe.1.1.

Dathan ende Abiram zijn oproerich teghen Mose/ Numeri 16 *. Deuter.11.6.

David een sone Isai/ (die Jesse genoemt wort/ Mat.1.6.) Wordt van Samuel Coninck gesalft/ 1 Reg.16.13. Verworcht eenen Leeu/ eenen Bery/ ende Goliath den Reuse/17.34/49. Verbindt hem met Jonatha den sone Sauls/18.3/20.8/16/23/23. 18. Eet de Thoonbrooden/21.3. Gelaet hem voor den Coninck Achis onsinnich/ 21.13. Vliedt met Vader ende Moeder na Mizpa/22.3. Snydt een stuck van Sauls rock/24.5. Sendt tot Nabal/25. 5. Neemt Saul den Spies/26.11. Vliedt tot Achis den Coninck te Gath/27.2. Wordt ghecroont te Hebron ouer Juda/2 Reg.2.4. Vloeckt Joab/3. 29. Wint de Borcht Sion/ende wordt ghesalft ouer dat geheel Israel/5.1.7. 1 Paralip.12.3/13.38. Na dat woordt Jonathe/ 1 Reg.23.17. en Sauls 24.21. Doet ouerspel ende doodtslach/2 Reg.11 *. Heeft leetwesen/12.13. Vliedt voor zijnen soon Absalon/15.14/Hem wort belet inden Crych te trecken/ 18.3. Wort weder ingeset/19.14. Besloot zijn Byslaepersen/ 20.3. Stort den Heere dat water wt/ 23.16. Telt dat volck/24.2. Coopt van Arasna de Schuere/24.24. Beschict voorraedt totten huyse Gods/ 1 Par.23.1. Ordineert Ampthlieden/ 1 Par. 24 *.25 *.26 *.27 *.28 *. Laet Salomon zijnen sone na hem Coninck/ 3 Regum 1.32. Sterft/ en wordt begrauen/2.10. act.2.29/13.36. wort geprezen/ Syr.47.2. Met Davids exempel vande thoonbrooden/ 1 Reg.21. leert Christus dat zijne Discipulen met en sondichden/ wt hongers noot op den Sabbath de ayren pluckende/ mat.12. Mar.2. Lu.6.

David naer den Gheest (dwelck is Christus/) wordt beloeft/ Jerem.30.9. Ezech.34.24/37.24.

Davids soon wordt Christus genoemt/ Mat. 1 *.15.22/22.40. Marci 12.35. Luce 20.40. actu.2. 30/13.23. 2 Timothei 2.8. Apoca.5.5.

Danssen/ Exodi 32.6/18/ Judicum 11.34/ 21.21. 2 Regum 6.14. Psalm 149.3/150.4.

Debora treckt met Rebecca tot Isaac/ Genes. 24.61. Sterft/35.8.

Debora een Prophetersse ende een Richtersse in Israel/ Judicum 4.4.

Debir wordt gewonnen/ Jos.10.38. Judic.1.11.

Delila een Byslaepster Simsons/verriet hem den Philistynen/ Judicum 16 *.

Demetrius de sone Seleuci/regeert tyrannich/ 1 Macha.7.1. Verbindt hem met Jonatha/ 10.3. Wordt aen hem nyeweerdich/ 11.9.

Demetrius de Goudtsmit verhief hem teghen Paulum/ actuum 19.23.

Van Oemoet ende nederheyt.

Oemoet ende nederheyt siet Godt aen/ Genes. 18.27/29.31/41.40/ Exodi 3.7/4.10/ Judicum 6.15. 1 Regum 1 *.2.4/8 7.6/10. 2 Regum 6.16/21. 2 Paralip 12.5 6/32.24/33.12/34.26. Psalm.34.19. Prouerb.11.2 15.19/22.4/25.7/29.23. Esaie 37.1/57 13/66.2. Jeremie 1.6/ Jone 3.5 */ Syrach 3.20/ 7.12/10.36/35.27/ Judith 4.7/11 19.16/ Matth.3.11. 5.3/8.8/11.25/15.27/18.4/20.26/21.5/23.7/11. Mar. 9.34/10.43/ Luce 1.44/9.47/14.10/11/15.19/ 18. 14/22.26/ Joannis 13.4. actuum 10.26. Romano.11.20/12.16. 1 Corinth.4.9/15.8/ Philip. 2.3/Colossen.3.12/ 1 Petri 5.5/ Jacobi 1.9/4.10/ Hebre.11.24/ apocalip.4.10/19.10.

Diakens oft Dienaer der armen/ actuum 6.3/ 21.8. Philipp.1.1. 1 Timothei 3.8.

Diana wordt gheeert tot Epheso/ ende in gheheel Asia/ actuum 19.27.

Van Dieste.

Dieuerie wordt verboden/ ouergheetreden/ ende ghestraft/ Genesis 31.19. Exodi 20.15/21.16/22.1. Leuitici 19.11. Deuter.5.19/24.7/ Josue 7.1/19/ Tobie 2.13/ Prou.6.30/ Osee 4.2/ 2 Mach.12.40/ Mat.19.18/ Joan.12.6/ 1 Corint.6.16/ apoc.9.21.

Van Dieuen ouer de dieuerie begrepen/Exo.22.

Dieuen ende Verkeerders van Gods woord/ Jeremie 23.30/ Joannis 10.1.

Dieren tijdt in Gods woordt/ 1 Regum 3.1. 2 Para.15.3/Osee 3.4/4.1/ Amos 8.11.

Van dieren tijt en hongers noot/ Gen.12.10/26. 1/41 */42 */43 */44 */45 */47 *. Exo.16.3/ Deu. 28.53/32.24. Ruth 1.1/ 2 Reg.21.1/24.13/ 3 Reg.8.37/ 18.2/ 4 Reg.4.38/6.25/8.1/25.3/ 2 Para.6.28/20.9/ 2 Esdre 5 *. 4 Esdr.15 *. Psal.37.19. Esa.5.13. Jer. 14.1/12/15/15.2/29.17.34.15/Ezec.5.12 16/6.11/ Joel 1 */ Amos 4.6/ Aggei 1.6/10/2.17/ Matthei 24.7. Luce 4.25/15.14/act.7.11 11.28/ Roman.8.35/ 2 Cor. 8.14/11.29/apocalip.6.8/18.8.

Dina een dochter Jacobs/Gene.30.21/ Wordt van Sichem gheschendt/34.2.

Dionisius van Athenen wort geloouich/act.17.34.

Doeg Sauls knecht verriet den Priester Abimelech/ 1 Reg.22.9/18/ Verslaet de Priesters des Heeren/22.18.

Van Doot ende Sterven.

De Doot is een straffe der sonden/Gen.2.17/3. 19/Rom.5.12 17/6.23/ 1 Corinth.15.21/ Ephes.2.2/ Colossen.2.13/ 1 Timothei 5.6/ Jacobi 1.15.

De Doodt/oock de tijdt ende dach des doots/ is opghelegt allen menschen/ Deuter.31.14/ Josue 23.14/ 1 Regum 26.10/ Job 14.5/ Psalm.89.49. Eccles.3.2/8.8/9.5. Syrach 17.8/41.1/ Joannis 7.30 8.20/ Roman.5.12/6.23. Hebre.9.27.

De vre des doots is onghewis ende verborghen/Eccle.9.12/ Matthei 24.42/ Luce 12.40/ 1 Thessa.5.1/ 2 Thessa.2.2/ Jacobi 4.13.

Van beclaginghe ende begrauenisse der dooden/ Genesis 5.23 */25.35/37/47/49/50. Leuitici 10.19. Numeri 19.20/Deutero.14.28/34/ 1 Regum 15. 16/25/31/ 2 Regum 1.2/3/10/12/14.19/21/ 3 Regum 13/ 4 Regum 22/ 4 Esdre 2. Syrach 22. 38. Tobie 1.4/ 1 Machabe.9.12/12/ Job 1. Jeremie 34/ Matthei 9. Luce 7.8/ Joannis 11. actuum 8.9/ 1 Thessa.4.

Der dooden beclaginghe/ Leuit.19.28. Nu.19. 18. Deutero.14.1/34.8. 2 Regum 1.11/3.32/10.2/ 12.16/21 14.2/19.1/21.10/13/ Syrac.22.10/38.20/ 1 Macha.9.20/12.52/13.26. Matth.9.23. Luc.7.13. Joan.11.33. actuum 8.2/9.37. 1 Thessa.4.13.

Duyvels die worden oock van den godtloosen wtghedreven Matthei 7.22. Marci 9.37. Luce 9.49. Actuum 19.13.

Duyvel besweerders/ Dani.2.2/27.4/6.5/7.11. Actuum 19.13.

Dwaesheyt/ Soeckt Sotheyt.

E.

Ebed Melech de Moor een Voorstander des Propheets Jeremie/ Jerem.38.7. Wordt verlost van het sweert der Chaldeen/ 39.16.

Ebron oft Hebron wort ghesucht/ Nume.13.23. Wordt ghewonnen/ Josue 10.36/15.13. Wordt ghegeven den Leviten/ 21.11. 1 Para.7.55/ Wordt ghenoemt Kiriath Arba/ Josue 21.11.

Ebzan/een Richter in Israel/ Judicum 12.8.

Ecbatana wort beschreven/ Judith.1.1.

Edom een broeder Jacobs. ende een soon Isaacs/ wordt ghenoemt Esau/ Genes.25.24.

De Edomiten weygheren Israel door haer lant te laten trecken/ Numeri 20.14. Worden gheslaghen ende den huyse Israels cynsbaer/ 2 Regum 8.14. Vallen af van Israel / ende maken haer eenen Coninck/ 4 Reg.8.20. Worden seer geslagen van Juda/ 14.7.2. Para.25.12. Strijden teghen Juda/ 28.17.

Teghen Edom wert gheprophetcert / Numeri 24.18. Psalm.137.7. Esaie 21.11.24.5. Jerem. 49.7. Thre.4.22. Ezech 25.13/14 32/29 35.*. 36.5. Amos 1.11. Abdie 1.1.*. Soeckt Esau.

Eendrachticheyt der Broederen wort ghepresen/ Psalm.133.1. Syrach 25.1. Roman. 12.16. eens ghesint. Roman.12.16.15.5. 1 Corinthen 1.9. Ephes.4.3. Phil.2.2/3.16/4.2. 1 Pet.3.8.

Van den Eestant of Echten staet/ Siet binnen/ Houwelicken staet.

Van Eebreuck. Siet Ove.spel.

Van Eedtsweeren.

By vreemde Goden en salmen niet Eedtsweeren/ maer alleen by Godt den Hoochsten ende zynen Name/ Exodi 22.11.23.13. Deut.6.13/10.20. Josue 23.7/8.3 Regum 19.2. Psalm.14.4/ 62.12. Esaie 19.18/45.23/65.16. Jere.4.2/5.2.12.16. Sopho.1.5. mat.5.33/23.20. hebr.6.16.

De vromen hebben oock by den Name Godts gheswooren / Genes.14.22/21.24/31.53/47.31, Josue 2.12/9.15. 1 Esdre 10.5. Job.27.2. Rom.1.9. 2 Corinth.1.23/11.31. Galat.1.20. Siet oock Philip.1.8. 1 Thessa.2.5. Apoca.10.6.

Godt sweert by hemselven/ Gen.22.16. Exod. 32.13. Num.14.21.28. Esa.14.24/45.23.49. 18.54.9. Jere 22.5.51.14 Amos 6.8. Hebr.6.14.

Teghen dat valsch ende lichtveerdighe sweeren/ Exodi 20.7. Levit.5.4/5.6/19.12/ 24.11. Osee 4.2. Zacha.8.16.17. Malach 3.5.4. Syrach 23 9.10/11.27.17. Matthei 5.34. Jacobi 5.12.

Van Meyneedicheyt ende onghetrouwicheyt.

Exodi 8.8/15.28.*. Levit.5.20. 1 Regum 19.6.*. 3 Reg.8.31. 2 Par.36.13. Jere.7.9. Zach. 5.3. Malach 3.5. Math 6.60/7.15/18.11/52.13/16 19. 2 Mach.4.34.12.3. Matth.26.69. 1 Timoth.1.10.

Den Eet is een eynde van allen twist/ hebr.6.16

Van menigerley Eedts formen oft ghestalten/ Genesis 22.24/42.47.3 Regum 19. Judith 1. Jeremie 25.

Van Eere.

Eeren salmen de Ouden/ Levit. 9. Syrach 8.

De Ouderen/ vaders ende moeder. Exo.20. Deut. 5. Matthei 15. Ephes 6.

Eere salmen doen diese toecoemt/ Ro. 13.1 Pet.2.

Tytlicke eere ende ghewelt salmen vlieden Num 16.1 Judicum 9.1.28. 1 Regum 10.27. 2 Reg. 15.1.3. Regum.1.5. 2 Par.20.35. 1 Hester 3.1. *6.6. Syrach 9.14/10.29.39. Jeremie 9.22. Matth.6.1/8.4 9.30 17.9 20.21.26. Marc 1. 44. /43 7/36.8/26.9/8.10/35.43 Luce 20.24. Joannis 6.15/8.50/12.43. Actuum 10.26/14. 14. Galat 6.2. Philip.2.3. 1 Thessal.2.6. 1 Pet. 5.3.3. Joannis 9. Apoca.19.10/22.9.

Gods eere ende prys salmen in allen dinghen soecken/ Josue 7.19. Psalm.115.1. Matthei 6.13. Joannis 9.24/17.4. Actuum 3.12.23. 1 Corin.6.20.10.31. Philip.1.20. Coloss.3.17. Tit 2.10.

Egypten wort seer gheplaecht/ Exod.7.*.8.*. 9.*.10.*.11.*. Na den woorde 3.19.

De Egyptische ghevanckenisse wort voorseyt/ Genes.15.13. Begint/ Exodi 1.8 13. Act.7.18.

Den wtganck ende verlossinge Israels wordt beloeft. Genes.15.16/4.8/21.50/14. Exo 3.17/6.6. Wort volbracht/ ende trecken wt met ses hondert duysent manne/ 12 37/51.13/*.14.* num. 33.1. Deut.16.1. Osee 13.4. Miche 6.4

Dat volck heeft lust wederom in Egypten te trecken/ Exo.14.11/16.3/17.2. num.11.5.14.4.20.3.

Tegen Egypten wort gheprophetcert / Esaie 19.1/11.18/20.3. Jeremie 43.10/44.30/46.*. Ezech.29*.30*.31*.32*.4 Esdre 15.10.16.1.

De Egyptische verlossinghe wort als de grootste weldaet dickmaels ghedacht/ Exodi 20.2. Levi. 22.33/26.13. Deuter.4.37/56.7/9.8/14.16/6 Judicum 2.1/6.8. 1 Regum 10.18. 4 Regum 17.7 Michee 6.4. 4 Esdre 1.7.

Egypten wort gewonnen vanden Coninck van Babel/ 4 Regum 24.7. Jeremie 46.2.

Die van Egypten trecken tegen Juda/ 2 Par. 12.2.

Egypten wordt bestreden van Antiocho/ 1 Macha 1.17.

In Egypten vloot Christus voor Herodes/ Matthei 2.13.

Egla Davids huysvrouwe/ 2 Reg.3. 1 Par.3.

Eglon de Stadt wort ghewonnen/ Jos.10.34.

Eglon der Moabiten Coninck heerschapt achtie Jaer over Israel/ ende wort geslage Jud.3.12*.

Ehud een Richter in Israel/ Judicum 3*.

Elam een sone Sem. Genes.10.22.

Teghen de Elamiten / Esaie 11.11. Jeremie 49.34. Ezech.32.24. Danie.8.2.

Elath wort ghetimmert/ 4 Reg.14.22. Quam in de handt der Syrers/ 16.6.

Eldad ende Medad propheteren inden legher/ Numeri 11.26.

Eleale/ een Stadt der Amorrheen/ Esaie 15. De welcke de kinderen Ruben gebout hebbe. num 32.

Eleasar een sone Aarons/ Exodi 6.23/28.40. Deylt wt met Josua dat lant Canaan/ Josue 14.1. Na dat bevel Godts/ Numeri 34.17. Werdt ghewyt tot eenen Priester/ Levitici 8.14.* Werdt na zyns vaders doot hooghe Priester/ Numeri 20 26. Deut.10.6. Sterft/ ende wert begraven/ Jos. 24.33. Na hem wert hooghe Priester zyn sone Pinehas. Exodi 6.25. Numeri 25.7.12.

Eleasar de sone Saura doot den Elephant/ ende sterft/ 1 Machab.6.43.

Eyghendom Godts/ dat is/ Gods volck/ Exo. 19.5. Deut.7.6/14.2. 2 Joa.11. eph.1.14. 1 pet.2.9.

Eleasar en wil niet veynsen/ 2 Macha.6.18.24.

Ely een Priester tot Sylo/ 1 Reg.1.3. Syn kinderen werden berispt/ 2.12/22. Sterft/ 4.19.

Eliab een Hooftman des ghesłachts Sebulon/ Numeri 1.9.

Eliakim een sone Josia wert Coninck in Juda/ ende genoemt Joiakim 4 Reg.23.24. soeckt Joiakim.

Eliakim de sone Hiskie wert Hofmeester des Conincks Hiskie in de stede Sebna / 4 Regum 18.19. Esaie 22.20.

Elias werdt ghespijst door de Ravens/ 3 Reg. 17.2. Verweckt eenen dooden/ 17.19 doot Baals Propheten 18.40. Vloot voor Jesebel. 19.3. Wert van Damasco gesonden om Hasael tot een Coninc over Syrien te salven 19.15. Wert gesonden tot Achab 21.17. Brengt dat vyer vanden Hemel op de vyftigge/ 4 Regum 1.10. Werdt in een onweder ten Hemel ghetoghen/ 2.11. Werdt ghesien in de verclaring: Christi Math.17.3. Luce 9.30.

De Gheestelicke Elias is Joannes de Dooper/

Malach.

Malach. 4.5/ Matthei 11.14/ 17.10/ Luce 1.13.

Eliasaph een Hooftman der Gadditẽ/ Nu.1.14

Eliasib de hooghe Priester maeckte de Poorte Jerusalems/ 2 Esdre 3.1/12.10.

Eliezer een sone Mosi/ Exodi 18.4/ 1 Par.24.15 Werdt besneden/ Exodi 4.25.

Elimas de Toovenaer wordt blindt/ Act.13.8.

Eli Melech een echte man Naemi/ Ruth.1.2.

Eliseus of Elisa/ de Propheet/ 3 Regum 19.

Elisa werdt ghesalft tot eenen Propheet/ 3 Regum 19.19/ Na het bevel 17.16/ Gaet door de Jordane/ 4 Regum 2.14/ Maeckt dat water gesont/ 2.20/ Verweckt dat ghestorven kindt tot het leven/ 4.32/ Reynicht Naaman vande melaetschept 5.14/ Slaet de Syriers met blintheyt/ 6.18 Verkondicht toecomenden goeden coop/ 7.1/ Werdt cranck eñ sterft/ 13.14.20/ Syn doodt lichaem verweckt eenẽ doodẽ/ 13.21/ Wort gepresen/ Syr.48.13.

Elisama / een Vorst des gheslachts Ephraim/ Numeri 1.10.

Elisabeth de huysvrouwe Zacharie ontfangt in haren ouderdom/ Luce 1.20/ Baert Joannem den Dooper/ 1.52.

Elizur een Vorst der Rubeniten/ Numeri 1.5.

Ella een Coninck in Israel werdt verslaghen/ 3 Regum 16.1.

Elkana de vader Samuelis/ 1 Regum 1.1.

Elon/ een Richter in Israel/ Judicum 12.11.

Eneas werdt ghesont ghemaeckt/ Actuum 9.33.

Eynde of uiterste salmen verdenckẽ/ Syr.7.39.

Vanden heylighen Engelen ende Boden Gods.

Van Enghelen/ haerder nature / dienst / ende wesen/ Gene.16.7 [illegible] 18/19/21.17.22.11 24.7/28.12/31.11.56/32.24/48.16/ Exodi 3.2 14.21/ 14.19/ 23.20/ 32.34/ 33.2/ Nume.20.16/ 22.22/ Josue 5.13/ Judic. 2.1/5.23/6.11.14.20.21/13.3/6.9/ 1 Regum 29.9/ 2 Regum 14.17.19.27/ 24.16/ 3 Regum 13.18/ 19.5/ 4 Regum 1.3.15/ 19.35/ 1 Para.22.15/2 Para.32.21 Psalm 34.8/ 91.11 103.20/104.4/ 148.2/ Esaie 6.6/ 37.36/ Danielis 3.90/6.22/8.16/9.21/10.5/10/16/ 12.1/ Zachar. 2.3/1/6/4.1/5.5/10/ 6.4/ Mala. 2.7/3.1/ Judith.13.20/ Tobie 5.27/6 [illegible]/7.4/8.3/ 9 [illegible] 10.11/11.1/12 [illegible] Baruch 6.6/ 1 Macha 11.8/ 3 Macha.6.17/ 4 Esdre 1.40/2.44/ 4.1 [illegible]/5.31/7.1/ 10.28/ Mat.1.20/2.13/19/ 4.11 11.10/13/39/49/16.27/ 18.10/22.30/24.31/25.31/ 26.53/ 28.2/ Marci 13.32/ Luce 1.7/14/22/2.9/15/12.8/16./22/22.43/ Joannis 1.51/5.4/20.12/ Actuum 1.10/ 5.19/ 6.15/ 7.30/ 38/ 53/ 8.26/10.13/11.13/12.7/11.23/23.9/27.28 Roman. 3.38 Galat.1.8/3.19/4.14/ Coloss.2.18/ 2 Thes. 1.7/ 1 Timothei 3.16/5.21/ Hebre.1 [illegible]/2.2/5.12.22 1.3.2/1 Pet.1.12/3.22/ 2 Petri 2.11 Jude 9. leest de Openbaringhe Joannis door.

Vanden val der Enghelen/ Job 4.18/ 15.15/ Esaie 14.8/ Ezechielis 28.2/14.17/ Joan. 8.44/ 2 Petri 2.4/ Jude 6.

Van boose Enghelen/ Soeckt Duyvelen.

Enghelen worden de Leeraers ofte Predickers ghenoemt/ Esaie 33.7/ Malachie 2.7/ 3.1/ 4 Esdre 1.40/ Matthei 11.10/ Marci 1.2/ Luce 7.27/ 1 Corinth.4.9 11.9/ Galat.4.14/ Apoc.2 [illegible] 3.

Epaphra/ een ghetrouwe Dienaer Christi/ Colossen.1.7/ 4.11/ Philem.13.

Epaphroditus/ eẽ medestrijder Pauli/ phil.2.25

Ephesus / de Hooftstadt inclein Asien/ Actuum 18.19/ 1 Corinth 16/ Apoca.1.11.

Ephesus neẽt de predicatie Pauli aen/ Act.19.1

Ephod/ Judicum 7.8.17 1 Regum 2.12/ 21/ 2 Regum 6.

Ephraim/ een sone Josephs/ Gen.41.52/ Werdt van Jacob synen grootvader tot een kindt aenghenomen/ Gene.48.5/ De Ephraiten ontfangen dat Erfdeel/ Josue 16 [illegible]. Rebelleren tegen Jephthah/ Judicum 12.1.4/ By Ephraim werden verstaen de thien gheslachten Israels / Esaie 7.2/ 5/ 9.8.20/ Osee 5 [illegible] 6 [illegible]/7 [illegible].

Ephrata ofte Bethlehem / Genesis 35.48/ 1 Paralip. 2 ende 4.

Ephree of Hophra Coninc vã Egyptẽ/ Jer 44

Ephron/ om dat sy Juda de passagie ontseyde/ worden sy geplondert ende te gronde verdorven/ 1 Macha.5.46. 2 Machab.12.27.

Epicurei/ Actuum 18.

Erastus/ een Rentmeester der stadt Corinthen/ Roman.16.23/ 2 Timoth. 4.20. Werdt met Timotheo na Macedonien ghesonden/ Act. 19.22.

Enoch werdt van Godt wech ghenomen/ Genesis 5.24 Hebre 11.5 Wordt ghepresen/ Syrach 44.16/49.16.

Van Ergernisse ende haerder straffe.

Dat wy den Naesten niet en sullen ergeren met leeringhe/ noch met leuen/ Leuit.4.3/ Nume.31.16/ 2 Regum 12.14/ 1 Esdre 8.22 Prouerb. 28.10/ 2 Machab.6.24/ Matthei 5.1 17 27.18.6 Marci 9.41 Luce 17/ 1 Roman.14.1 14 1 Corinth.8 [illegible]/ 10.32/ 2 Corin.6.3/ Ephe.4.27/ 1 Thessa.5.32.

Alle dat ons ergheret sullen wy myden/ Exodi 34.12 Deuter.7.2 15 13 [illegible]/ Matthei 5.29/ 10.22/ Marc 9.42/ Roman.15.16.

Van Eerstelinghen.

Alle eerste gheboorte der Egyptenaren werde verslaghen/ Exo.12.29/ Psal.78.51/ 135.8 136.10.

Alle eerste gheboorte werdt Gode gheheylicht/ Exodi 3.2/ 22.29/34.19/ Leuit.27.26/ Numeri 3.13/ 8.17/ Deuter.15.19/ 1 Regum 1.24/ Luce 2.23.

Van recht ende vryheyt der eerster gheboorten/ Gene.25.31 49.3/ Deut.21.15/ 2 Paral.21.3.

De eerste ghebooren worden verworpen/ Gene. 48.17/ 49.4/ Roman.9.13.

Van eerstelinghen der vruchten / Exodi 23.19/ 34.26/ Leuitici 23.10/ Numeri 18.13/ Deuter.18.4/ 26.2.10/ 2 Paral.31.5 2 Esdre 10.35.37/ Prouerb 3.9/ Tobie 1.7.

Esaias een sone Amos/ Esaie 1.1/ Wordt beroepen ende ghesonden/ 6.8/49.1.

Esau de sone Isaac werdt gheboren / Genesis 25.24/ Vercoopt zyn eerste gheboorte/ 25.31/ Hebre.12.16/ Werdt bedroghen van zynen broeder Jacob/27 [illegible]/ Neemt de Dochter Ismaels/ 28.9/ 36.3/ Treckt Jacob teghen met vierhondert mannen/ 32.16/ Verschoonde zynen broeder Jacob/ 33.4/ Teghen Esau te stryden wert Israel verboden/ Deut.2.3/ Soeckt Edom.

Esra een Schriftgeleerde treckt uit Babylonien/ 1 Esdre 7.1/ Scheydt de Heydensche vrouwen uit Israel/ 9 [illegible]/ 10 [illegible]/ Overleest dat Wetboeck/ 2 Esdre 8.2/ 3 Esdre 9.39/ Werdt ghenoemt Jozabad/ 1 Paral.7.15.

Esther werdt des Conincks Ahasueri Wijf/ 1 Hester 2 [illegible]/ Behoudt de Joden by het leven/ 8.3/7.

Eten oft gemeynschap te houden met den sondaren ende hartneckighen is verboden/ Jer.16.8 1 Corinth.5.10/ Soeckt Ban.

Vanden Euangelio.

Dat is/ vande troostelicke ende ghenadeŕijcke predicatie van Christo/ Gene.3.15/ Esaie 53 [illegible]/55.6 61.1/ Matthei 1.21/ 11.28/28.19/ Marci 16.15/ Luce/ 2.10/24.46/ Joan.3.16/ 6.35/8.11/10.9/12.46/ Romano.1.16/3.21/24/ 8.3/ 1 Corinth.1.15/29/ 4.15/ 15.1/ 2 Corinth.5.18/ Galat.1.6.11 Ephes.1.13/ 1 Timoth.1.15/ 2 Timoth.1.8/2.8/ 1 Petri 4.17.

Euilmerodach werdt na Nebucad Nezar zijnẽ vader Coninck te Babel/ 4 Reg.25.27/ Jere.52.31.

Eunice de gheloovige moeder Timothei/ 2 Timo.1

Eupator/ eẽ soon des godloosen Antiochi/ 2 Machab/ 10.10.

Euodia een vrouwe die Paulus ter eenicheydt vermaent/ Philippen.4.

Euphrates/ een vloet/ Gene.2.

Eutychus de Jonghelinck werdt vanden doot verweckt/ Actuum 20.9.

Ezechiel oft Hezekiel werdt den anderen ghevanghen ghevoert in Babylonien/ Ezechiel 1.1/ Werdt beroepen ende ghesonden/ Ezechiel 2.3/ Werdt ghepresen/ Syrach 49.10.

Ezechias/

Ezechias/een sone des godloosen Ahabs / een vroom Coninck in Juda/ 4 Regum 16.20/ Breect het metalen Serpent/18.4. Wordt afvallich van de Assyriers/ 18.7/ Sendt bootschap tot Esaiam den Propheet/ 19.5. Esaie 37.2. Leydt doodtlick cranck 4 Regum 20.1. Esaie 38.1/ Verthoont den Babylonischen zijnen Schat / ende wordt ghestraft 4 Regum 20.12.14. Esaie 39.1.5/ Wordt ghepresen/ Syrach 48.19.

F.

Fabulen/ 1 Timothei 1.4/ 4.7/ 2 Timothei 4.4. 2 Petri 1.16.

Tot een Fabel ende spreeckwoordt worden de Joden/ om datse de gheboden Gods niet gehoorsaem en waren/ Deut.28. 3 Regum 9.

Vande Feesten der Joden.

Vande Feest van Paesschen/ soeckt Paesschen.

Van het Pincxter feest oft weken feest / Exodi 23.16/34.22/ Numeri 28.26/ Deutero.16.9/ Joannis 5.1. Actuum 2.1/ 20.16.

Van het feest des ghedenckblasens oft Trompetfeest/ Levi.23.24/ Num.29.1/ 2 Para.5.2.

Van het feest der veroötmoedinghe oft versoeninghe. Levit.16.30/23.27/ Nume.29.7.8.

Van het feest der Looverhutten/ Exodi 23.16/ Leviti.23.34. Numeri 29.12/ Deuteron.16.13/ 31.10. 1 Esdre 3.4/ 2 Esdre 8.15.17/ 3 Esdre 5.74/ 2 Machabe.1.9/10.6/ Joannis 7.2.

Van het feest des Sabbaths/ Soeckt Sabbath.

Van het feest der nieuwer Maenen/ Num.28.11. 1 Regum 20.5/Ezechielis 45.18.

Teghen de feesten der Joden/ Esaie 1.14/ 66.3/ Amos 5.21/ 8.10/ Malach.2.3.

Felix/ een Lantvoocht Judee Actu. 23.25.24 *.

Festus. een Lantvoocht Judee/ Act.24.27/25 * 26 *. Hy seyde dat Paulus raes de/ 26.24.

Het fundament daer alle Christenen opghetimmert staen/ is den steen Christus/ Matthe.16.18/ 1 Corinth.3.11. Ephe.2.19/ 1 Petri 2.6.

Het fundament der Apostelen. Ephe.2.19.

G.

Gaal stelt hem teghen Abimelech/ Judicum.9.26/ 35.39.

Gabaa BenJamin werdt ghebouwdt van Asa/ Coninck van Juda/ 3 Regum 15.

Gabaoniten met loosheyt vrede van Josua begheerende maken een verbont met hem / Josu.4 Siet binnen. Gibeoniters.

Gabaoniten mis bruycken eens Leviten vrouwe/ Judicum 19.

Gabel quam met Raphael ter bruyloft Tobie/ Tobie 9. 4.

Gabriel verschijnt den Propheet Daniel/ Danielis 8.16/9.21/ Den Priester Zacharie/ Luc.1.7/ Der Maget Marie/ Luce 1.22.

Gad/een sone Jacobs wt Lea/Gene.30.11/ 35.26.

De Gadditen ontfanghen haer Erfdeel / Numeri 32 *. Deutero.3.12/ Josue 13.24.

Gad de Propheet waerschout David / dat hy niet en bleef int lande der Moabiten/ 1 Regum 22.5/ Vercondicht David Gods toorn/2 Regum 24.11.18.

Gaius werdt ghedoopt/ 1 Corinth 1.13. Wert ghevanghen/Actuum 19.29/ Gheleydt Paulum in Asien/20.4. Herbercht Paulum/ende de gantsche Ghemeynte, Roman.16.22.

Galatia/een Landtschap in cleyn Asien/ 1 Machabe.8/Actuum 16. 1 Corinth.16/ Galat.1. 2 Timothei 4. 1 Petri 1.

Galilea neemt Christum aen/ Joannis 4.45. In Galilea beghint Christus te predicken/ Matthei 4.12/ Actuum 10.37.

Gallion/ een Lantvoocht Achaie/ Actu.18.12.

Gamaliel/ een Wetgeleert man/ Actu.5.35/22.3.

Gamaliel/ een Hooftman der Manassiten. Nu.1.10

Gazer door Pharaon verdestrueert / ende zijnder Dochter tot een houwelick goet ghegheven/ werdt ghebouwdt/ 3 Regum 9.16.17.

Van gasthoudinghe ofte herberginge der
Armen ende vreemdelinghen.

Esaie 58.7/ Matthei 25.36/ Luce 14.13/ Roman. 12.13/ 1 Timothei 3.2/ Tit.1.8/ 1 Petri 4.9/ 3 Joannis 5.9/ Hebre.13.2/ Jacobi 1.27.

Exempel der gastvrijheit/ Genesis 18.2/ 19.2/ 24.31 Judicum 13.15/ 19.4.9/ 3 Regum 17.10.17/ 4 Regum 4.8/ 17.31/ Job 1.4/ 31.17/ Tobie 2.1/ Luce 10.38/ 19.6. Actuum 16.15.28/ 28.

Van ongastvrijheyt. Deute.23.3/ Judicum 8.5/ 19.18/ 1 Regum 25.9.14/ Esaie 16.1.11/ Sapi.19.13.

Van Gaven oft gheschencken te nemen.

Genesis 14.22/ Exodi 18.21/ 23.8/ Nume. 22.18/ Deut.10.17/ 17.2/ 27.26. 1 Regum 8.3/ 12.3/ 3 Reg.13.7/ 4 Regum 5.16/ 2 Paral.19.7/ Job 15.34/ Psalm. 15.5/ 26.10/ Prov.15.27/ 17.23/ Esaie 1.23/ 5.23/ 33.15/ 45.13/ Ezech.13.19/ 22.12/ Daniel 5.17/ Mich.3.10/ Syrach 8.3/ 20.31/ Actuum 20.35.

Gelboe. eenen berch/ 1 Regum 28.31/ 1 Para.10. 2 Regum 1.21.

Genezar oft Genezareth/ Matthei 14. Luce 5. Marci 6. 1 Machab.11.

Gerazeni/ Siet Gergesenen.

Vanden Ghebede.

Wanneer/ hoe/ wien / waer ende wat wy bidden/ schreyen ende roepen sullen/ Numeri 11.16.24 Deuteron.4.7/ Judicum 10.10.15/ 1 Regum 1.10/ 2 Regum 22.2.7/ 3 Regum 3.7/ Esaie 65.23/ Amos 7.2/ Syrach 35.26/ Tobie 3.11 */ Judith 4.11/ Matthei 6.5.9/ 7.1/ 18.19/ 20.20/ 21.22/ 23.13/ 26.38/ Mar/ 11.24/ 13.33/ Luce 11.2.9/ 18.1/ 22.40/ Joannis 4.23. 9.31/ 14.13/ 15.7/ 16.23/ Actuum 1.14/ 2.42/ 4.24/ 7.10. 2/ 14.22/ Roman.8.26/ 12.12/ 1 Corinth.14.13/ Ephe/ 6.18/ Coloss.4.1/ 1 Thessa.5.17/ 1 Timoth.2.1/ 1 Petri 3.12/ 1 Joannis 5.14/ Hebre.13.18 / Jacobi 1.6. 4.3/ 5.13/ Apocalip.19.10/ 22.9.

God verhoort dat roepen / schreyen ende bidden der armen/ ellenden/ becommerden/ benauden/ ende alder Gheloovighen/ Gene.16.11/ 21.17/ Exodi 2.24/ 3.7/ 6.5/ 22.23.27/ Deuter.4.7/ 15.9/ 1 Regum 7.9/ 10/ 9.16/ 12.18/ 2 Regum 22.4.7/ 3 Regum 13.6/ 17.20/ 18.36/ 4 Regum 13.4/ 20.4/ 2 Parale. 32.20/ 33.12 4 Esdre 15.7/ Judith 4.7.12 / Syrach 4.9/ 21.6/ 35. 24.27/ 48.22/ Tobie 3.18/ Psalm 3.5/ 4.4/ 8.13/ 18.7 22.25/ 34.7/ 50.15/ 55.17/ 118.5/ 120.1/ 145.19/ Prover. 15.29/ Esaie 30.19/ 37.15.21/ 55.7/ Iere. 29.12/ Thren. 3.55/ Jone 2.2/ Zacha.13.9/ 2 Macha.3.22/ 3 Machabe.6.15/ Susan.4.4/ Joan.9.31/ Actu.10.4 *

Sommigher ghebedt ende roepen en wil Godt niet verhooren/ Deut.1.45/ 31.18/ Judicum 10.10/ 1 Regum 8.6/ Syrach 35.7/ Psalm 18.42/ Prover. 1.28/ 15.29/ 21.13/ 28.9/ Esaie 1.15/ Jeremie 2.24/ 7.15/ 11.11.14/ 14.12/ 15.1/ Ezechiel 8.18/ 14.14.20/ Miche. 3.4/ Zacharie 7.13/ 4 Esdre 1.26/ 2 Macha.9.13/ Joan.9.31/ Hebre.12.17/ Jacobi 4.3.

Exempelen der ghebeden der Heylighen.

Genesis 32.9/ Exodi 32.11.13/ Num.14.17/ Deut. 9.26/ 3 Regum 8.14 */ 4 Regum 20.2/ 2 Par.6.16 * 14.11/ 20.6.12/ 1 Esdre 9.6 */ 2 Esdre 1 */ Sapi. 9 */ Syrach 23.2/ 36.1.11.51 */ Baruch 1.15.20/ 2.6 * 3.1.9/ Tobie 3.1.12/ 8.7/ 13.1/ Judith 9.2/ 16 */ 2 Hester 2.1/ 3.3/ Esaie 33.2/ 37.14/ 64 */ Iere.10.24 17.13.14/ 18.19/ 22.16/ Thren. 5 */ Daniel 9.4/ 12. 15/ Jone 2 */ Abacuc 4.2/ 3 Esdre 8.76/ 4 Esdre 3 */ 6.38 */ 1 Macha.5.37/ 2 Mach 6.30/ 3 Machabe.2.1.9/ 6.3/ Actuum 4.24.

Gedalia de sone Ahikam werdt metten sweerde ghedoodt/ 4 Regum 25.25/ Jeremie 41.3.

Ghedachten des herten.

Zacharie 8.17/ Prouerb. 6.14/ Matthei 15.19/ Marci 7.21.

De ghedachten des herten weet alleen Godt/ 3 Regum 8.39/ 2 Paru.6.30/ Joannis 2.25.

Gheheylicht/ Numeri 16.37/ 18.17/ Actu. 20.32/ 1 Corinth.6.11/ 7.34/ Hebre.10.29.

Gheen ghedachte en is den Heere verborghen/ Job.42.2/ Syrach 43.4/ Esaie 29.15/ 4 Esdr.15.55 Matthei 9.4/ Hebre.4.12.

Vanden

Vanden Gheest Gods.

De Gheest Godts werdt beloeft / Esaie 44.3. Ezechiel 11.19/36.26/39.29 Joel 2.28 Matthei 3.11 Joannis 7.39/14.16/26/15.26/16.7/ Werdt ghesonden/ Actuum 2.1.

De Gheest Gods leert ende versekert de herten Exodi 4.12 Psalm 32.8 Esaie 54.13 Matthei 10.20 Marci 13.11 Luce 12.11/21.14 Joannis 6.45/14.16/26 15.26/ 16.13/ Roman.8.16/26. 2 Corinth.1.22 5.5 Ephe.1.13 4.30/ 1 Joannis 2.27.

De Gheesten salmen proeuen oft sy van Godt zyn/ Judit.8.28/ 1 Cor.4.29/ 1 Thess.5.21/ 1 Joa.4.1

Gehasi een dienaer Elisa/ 4 Regum 4.25. Wert melaetsch/ 5.26.

Van Ghehoorsaemheyt.

Gode ende zynen woorde salmen voor allen ghehoorsaem zyn : Item het proficht ende beloonninghe der seluer/ Gene 12.17/9/23/22 *.26.2 Exo.1.17 15.26/19.5/ 20.3 23.21 25 Leuit. 20.22/26.3/11. Deu. 4.40/7 *.11 *.13 4/17.15 18.15/24.8/ 27.10/28.1/12. Josue 27.1. 1 Reg.12.14/15.22/ 4 Regum 10.30/ 2 Par. 7.17 Prouerb.1.8/33/15.31 Eccle. 4.13 Esaie 1.19. 48.18 55. 2 Jeremie 7 22 11.4/17.24/35 *. Danielis 3.16 Osee 13.1/ Syrac 35 10/ 2 Mach.7.30 Matt. 4.19/7.24 8.21/15.3 17.5 23.2 Luce 5.4 10.16 Joannis 2.7 Actu 4.19 5.30. Roma.16.18 Phil.2.8 12/ 1 Thessa.4.3/5.18/ 1 Petri 1.22 Jacobi 1.22.

Van ongehoorsaemheyt ende haer straffe/ Genesis 3.16 17/19.17/26 Leuitici 10.1 26.14 *. Numeri 14.28/41/16.31/20.24 Deuterono 16/28/17.17/ 18.19 20/27.16 *.28.15 *. 1 Regum 12.15/13.11/ 15.24/28.16/ 2 Regum 6.6/ 3 Regum 11.9 13.1 5 21.14/17/20.35 *. 2 Paral.7.19/26.16 19 Esaie 24.5 Jere. 11.3/ 8.13/8/ 17.27/26.4/35 *. Jone 2.3/ Mach.14.28/17.17 Actu.7.39 Rom.2.8 Gala.3.10 2 Thessaloni.1.8.

Van Ghelatentheyt.

Gene.12.4/22.1/9 Deut.33.9/ 3 Regum 19.19. 4 Esdre 16.41/ 2 Macha.6.18/23/ Matt.4.19/ 5.29/10.37/16.24/19.21 Mar.10.21 Luc 9.23/ 14.26/ 17.33 Joannis 12 25 Philip.3.7.

Vanden Ghelooue.

Vande cracht ende werckinge des waerachtigen ende leuenden gheloofs/ Matthei 9.2/22/29 21.22 Marci 16.16/ Luce 18.42 Joannis 1.12/3.15 16/36/6.35/7.38/ 11.25/14.12/20.29 Actu.3.16/10.43 15.9/16.31 Roma.1.16/3.22 Gala.3.8/ Ephe.2.7 Hebre.11.6 *.

Het Ghelooue ende waerachtighe kennisse van Gods woorde ende werck / maeckt alleen vroom ende salich/ Gene.15.6 Esaie 56.14 Marci 13.16. Luce 1.41/8.48/23.41 Joannis 5.24/17.3 Actuum 13.38/16.31 Roman.3.22/4.3/22/5.1 10.10 Philip.3.9/ 1 Petri 2.6 Hebre.4.3.

God verlost de Geloouige wt het gemeyn verderuen en̄ vergaen der Godlooser Werelt/ Gen.6. *.7.*8.*.19.*. Exodi 8.22/9.6/ 26.10/23 11.7. num. 16.20 26.31. Jerem.39.18. Dan.6.22. 2. Petri 3.7.

Ouck der Heydenen gheloove siet Godt aen/ Jerem 39.18 Matth. 8.5 13 15 28 Luc.7.9/10.33/ 17 16. Joannis 4.47/ Actuum 10.3/8.26.

Van straffe des ongeloofs/ Genesis 19.11. 17.26/ Nu.11.21 14.2/11/20.12 Deut.9.20/ 4 Regum 7.2/ 17. Syrach 2.15 Baruc 1.17 Psal.78.32/ 4 Esdre 15.4. Matthei 8.25/14.30/17.17 Marci 16.16 Luce 1.16 24.24 Joannis 3.18/36/6.7/8.24/ 12.48 20.27 Roma.11.20 Hebre.3 18 Apoca.21.8.

Van Ghenade ende Gonst.

Ghenade ende gonst voor de menschen coemt van God/ Exodi 3.21/11.3/12.36/ 4 Reg 25.27 2 Esdre 2.4 6 Psalm.106.46 Jere. 40.2 Danielis.1.9. Tobie 1.12 Actu 24.23/27.3 28.16.

Van Gherechticheyt.

Gherecht ende sonder sonde en is gheen mensche voor God/ Gene.6.5/8.21 Exodi 34.7 Nu.14. 18/ 3 Reg.8.46. 2 Paral.6.36 Job 4.17/ 9.1/15/20/ 25.4. Psal.14.1/51.7/53.1 130.3/ 143.2 Prouer. 20.9. Eccl.7.21 Esaie 64.4 Jere.2.19/20/30.11 Michee 7.2 Nahum 1.3/ 3 Esdre 4.37/ 4 Esdr. 8.35 Sapient.12.10 Matthei 6.12 Luce 17.3/ 10. Roman.3.9/23.7 * Galat.3.22 Ephe.2.3 1 Joannis 1.8 Soeckt Sonde.

Christus is onse gherechticheyt ende gherechtmakinghe voor God/ door genade ende gheloove/ Genesis 15.6 Esaie 43.25/53.9/14 Jere.23.6/33. 16. Danielis 9.24. Abacuc 2.4 Zacharie 9.21. Actuum 10.43/13.39 Romano.1.17/ 3.22/24/ 5.1/18/10.4 10. 1 Corinth.1.29 Galat.2.16 3.11/5.5 Philip.3.9 Titi 3.7. 1 Petri 3.18.

Teghen de gherechticheydt des Wets/ Matthei 5.20 Romano 2.17/ 10.3 Philip.3.9 Titi 3 5 Hebre 9.10.

Gergesenen bidde̅ Jesum dat hy van daer trecke/ Matthei 8.34.

Gerson een sone Leui/ Numeri 3.17. Van den dienst der Gersoniten/ 3.25/4.23.

Gerson een sone Mosis/ Exodi 18.3. 1 Para. 24.15. Werdt besneden/ Exodi 4.25.

Gessen oft Gosen een landtschap Egypti / daer in Jacob met zyne kinderen woonde/ Gen.46.47.

Geth oft Gath/ een stadt in Palestine̅/ van Roboam ghetimmert/ 2 Paralip.11.

Gedion/ Siet Gideon.

Gehasi/ Siet Gehezi.

Gheschrift des Godlicken Woordts.

Van waer sy coemt/ ende het ghebruyck der heyligher Schrift/ Exodi 17.14/34.27 Deute. 4.1/ 17.23/31.9 Josue 1.8 Esaie 8.12/ 30.8/ 34.16. Jeremie 30.2/36.2/10/45.1 Baruch 1.3/ 4 3.39 2 Esdre 8.2. 3 Esdre 9.39. 4 Esdre 15.1 Matt. 4.4/5.7/22.29 Luce 4.4/14 16.29. Joannis 5. 39/10.34/20.30 Actuum 15.21/17.11 Roma. 1.2/4.23/15.4. 1 Corinth.9.9/10.11/15.3. 2 Timothei 3.15. 2 Petri 1.20 3.1. Apoca.1.19.

Van Gheselschap.

Goedt gheselschap salmen soecken / ende voor quaet hem neerstich wachten/ Genes.19.15 Leuitici 7.19 Num. 16.25/25.4 Josue 23.12. 2 Par. 19.2 Job 31.1 Psalm.26.4/8. 37.1 Prouer.1.10 4.14/ 6.25/ 13.20/ 20.19/ 22.10/24/ 23.6/17/ 24.1/21/29.27 Jeremie 16.18 Syrach 6.35/ 8.1/9.21/ 12.20/13.1/20 Tobie 1.6 Matth.7.15 act.17.9. 2 Cor.6 14 Eph.5.11. 2 Ti.4.14. apo.18.4.

Van Ghesichten/ ghehoor/ ende verschyninghen.

Josue 5.13. 4 Regum 7.6. 2 Machab.3/24/5.2 10.29/ 11.8. 3 Machab. 198.

Gibeoniters verlossen haer leue̅ met list/ Josue 9 *. Werden belegheert/ 10.5. Om haren twille werden ghehanghen de sonen Sauls/ 2 Regum 21.1/6/ 9.

Gideon een Hooftman ende Richter in Israel/ Judicum 6.7 8 *.

Gihesi ofte Gehasi een Dienaer Elisa ofte Elisei/ 4 Regum 4. Werdt melaetsch 5.

Van Giericheyt ende vreckheyt

Josue 7.20. 1 Regum 8.3/25.3 10. 3 Regu.21.2 4 Regum 5.20/22 Psalm.37.16/21 Prou.1.19/11. 23.12.27.15.6/16.27/28.16/22 30.15 Eccle.2 26/4.8/ 5.9/6.1 Esaie 5.8/56.11 Jeremie 6.12 8.7 Ezec. 22.13 Amos 8.4 Michee 6.10 Abacuc 3.2 *. Syrach 14.1/31.1/41.4. 2 Macha.4.50 10.20 Matth. 6.19/26.14.46/ 27.3 Marc.8.36 Luc. 12.15 Joannis 12.4 Actuum 5.1 8.17/ 24.26. 1 Corint.6.10 Ephe.5.3 Philip.4.11 Col.3.5. 1 Tim. 6.9 Titi 1.7/11 Hebre.13.5.

Gilgal een Legerstede Israels/ Josue.4.16. Te Gilgal wert dat volck besneden/ en̄ Paeschen ghehoude̅ 5.2/7 10. Treet wt van daer om de Gibeoniters te verlossen/ 10.7. Keert wederom/ 10.43.

Van Ghetuyghenisse.

Van waerachtighe ende valsche getuygenisse/ Exod 20.16/23 1 Nume.35 30 Deu.5.20 17.11 19.15 18 3 Reg.21.10 Psalmo.27.12 35.11 Prouerb.6.19/ 14.5/19.5/9/21.28/24 24 25.18 Susan.34.* Mat. 18 16 19.18 26.59.28.13 Marci 10.19 Joan.8.17. Actuum 6.11 Roman.12.9. 2 Cor.13.1. 1 Timo.5.19 Hebre.10.28. Soeckt Lieghen.

Heliodorus de Camerlinck Seleuci wilde den Schat des Tempels ontvoeren/ 2 Machab.3.7/13 Werdt van God ghestraft 3.24.

Helias. Soeckt Elias.

Helcana een vader Samuels/ 1 Regum 1.

Vande Heylighen.

Heylighen heeten ende zijn waerachtige Christenen. Psal.148.14 Act.9.41 Rom.1.7/8.27/12.13/15.26/16.2 14. 1 Corint.1.2/6.1/14.33. 2 Corin.1.1 9 1 12 13.12 Ephe.1 1 15/3 8 18/4.12/6.18 Philip.1.1/4.21 Coloss.1 •. 1 Thess.3.13 5.27/1 Timot.5.10/ Hebre 6.10/13.24 Jude 14.

Heylighen en willen niet aengebeden zijn/ Act. 10.26. 14.14 Apoc.19.10/22.9. Heylich is Godt/ Esaie 6.3 Apocalip.4.8. Heylich ende reyn salmen zijn/ Leuit.11.44/ 19.2/20.7. 26 21 6 Deuter.26.19 Ephes.5.26 1 Thess.4 3/1 Petri 1 16. Die heylich is worde noch heyliger/ Apoc.22.11.

Heylich was de plaetse/ daer in God zijn woort sprack/ Josue 5 Exod 3.

Een heylich ofte vroom mensche sal noch voor zijn voor hept bidden/ Psalm.31.

Heylichdom des Heeren/ Exod.33.2. Leuiti.16 •. Psalm.114.2 Matthei 7.6 Luce 1.31.

Heymelicke schande des naesten en salmen niet openbaren/ Syrach 19.10 27.19/27.

Vande Helle ende Verdoemenisse.

Als na desen tydt bereydt is den Duyuel / ende allen godloosen/ Sapie.5 •. Job 10.22 36.12 Esaie 24.21 30 33/66.24 Dani.7.11 Mat.3.12/ 5.29/6.23/ 8 12/23 13 50 28.8 22 13/23.32 25.30/42 Marc.9.47 Luce 3.17 16.23 25 Hebre 10.27. 2 Thess 1.8/ 2 Pet. 2.4 Jude 6 Apoc.19.20. 20.10/21.8.

Van het Hemelrijck ende salicheydt/ dat na desen tydt bereydt is allen Enghelen ende wtuercoren Gods. Soeckt Salicheyt.

Hemor wordt ghedoodt van Simeon en Leui/ Genesis 34.26.

Hermon de Elephantmeester des Coninckx Philopatec/ 3 Machab.1.5.

Helm des hoofts/ is salicheyt Esa.59.17 Ephe. 6.17/ 1 Thessa.5.8.

Helm werdt oock ghenoemt / dat stijue onghevalschte oordeel Sapien.5.19.

Herodes de Ascalonyt doodt de ontschuldighe kinderen ende sterft/ Matthei 2.16.19.

Herodes Antippa/ de soon Herodis / een Viervorst in Galilea/ Luce 3.1. Doodt Joannem den Dooper. Matthei 14 9. Vereenicht hem met Pilato. Luce 23.12. Actuum 4.27

Van het Herte des menschen.

Des menschen herte is onreyn ende boos van naturen/ Soeckt Gherechticheyt.

Dat herte weert heylich en reyn door Christum/ Psal.51 4 Joan.13.10/15.3/17.19 Actu.15.9/ 1 Cor. 6.11 Ephe 5.26. 1 Petri 1.22. 1 Joan.1.7/3.3 Hebre. 1.3/9.14/10.10/14/13.12.

God siet aen dat herte ende wille/ en niet bloote woorden ende wercken/ Gene.4.4/22.11 Exo.25.2 35.5 Deut.19.5 6 Matthei 15.8 Marci 12.41 Luc. 21.1/ 2 Corinth.8.12.

Hesrom een sone Perez/ Gene.46.12/ Mat.1.3. Laet nae hem Aram / ende werdt ghenoemt Jephunne/ 1 Paralip.4 15.

Heua werdt gemaect wt des mans ribbe/ Gen. 2.21. Bijt inde verboden vrucht/ 3 •. Werdt ghenoemt Heua 3.20.

Hilkia vindt dat Wetboeck/ 4 Regum 22. 8. 2 Paralipo.34.14.

Hymeneus een valsch Apostel Christi/ 2 Ti 2.17.

Hiram de Coninck te Tyro sendt den Coninck Dauid hout/ 2 Regum 5. 11. Ende den Coninck Salomon/ 3 Regum 5.7.

Hiram een constelick Werckmeester in metael/ 3 Regum 7.13.

Hiskia een Sone des godloosen Ahabs/ Soeckt Ezechias.

Hispania een seer groot Landtschap Europe/ Romanos.15.

Hobab/ een soon Reguel ende Sweer Mosea/ Numeri 10.29 Zijn kinderen woonen onder Juda/ Judic.1.16. Dier verschoont de Coninc Saul/ 1 Regum 15.6.

Holda ofte Olda/ Siet Hulda.

Holofernes. Siet hier voort na.

Holon/ een stadt den Leuiten ghegheuen/ Josu. 15.21. Werdt oock ghenoemt Helon/ 1 Para.6.

Hor/ een berch/ inde eynde des lants Idumeen/ Numeri 20.33.

Horeb de berch int lantschap der Madianiten daer op de wet Mosi gegeuen is/ Exo.3. Psal.105

Horrhei oft Horiten de Giganten / welcken de kinderen Edom van den Berch Seir verdreuen/ Deuter.2. Gene.14.36.

Hondertfout salmen ontfangen datmen om het Euangelium verlaet/ Matth.19.29 Marc.10.29. Luce 18.29.

Hoererie ende ander oncuysheyt wert ghedaen ende gestraft.

Gene.6.2/19 5/31/33/34 •.38.15. Exo.22.16 Leuiti. 18 •.19.29/20.10/13.21.9 Nu.25.1 6 Deu.22.13/22 23/23 17 Judic.19.2 25 1 Reg.2 22 Spr.23.28 •.25 4. Tobie 4.9 Prou.2 16 5 •.7.10 •.22 14 23.26/29. 3 Eccle.7.27 Ezech.22.10 11 Act.15.20 Ro.1.26/27 1 Cor.5.1 6.15 18 10 8 Ephe.5.5 Col.3 5. 1 Thes.4. 3. 1 Tim 1.10 Hebre.13.4 Soeckt Oneyspel.

Geestelicke hoererie dwelck is Afgoderie/ Deu. 21.16 Judic.2.17/8 27/ 3 Esaie 1 21/57 1 Jerem.3.1. Ezech.6.9 16 •. Osee 1.2 2.4 4.15 Apoc.18.3.

Holofernes Nebucad Nezars Hooftman wert wtghesonden teghen Israel/ Judith 2.4. Lastert Godt/ 6.1. Belegert Bethulien/ 7.1. Wert met zijn eyghen sweert om hooft 13.8. Sijn hooft werdt op de Stadtmueren ghesteken/ 14.1 De gantschen Assyrischen hoop neemt de vlucht/ 15.1.

Hosea werdt Coninck in Israel/ 4 Reg.15.30. Werdt met dē volcke geuoert in Assyrien. 17.6.

Hongheren ende dorsten na de gherechticheyt/ Esaie 55.1 Psalm.107.9. Mat.5.6 Luce 1.49 6.21 Apocalip.21 6/22.17.

Hongheren ende dorsten en sal Gods volck hier namaels niet/ Esaie 49.10 Apoca.7.16.

Hongherighen salmen spysen/ Soeckt Spyse.

Vanden Houwelicken staet.

Gene 1.27/2.21/3.12 20/8.16/9 1/21.10/24.3/28.1 29.21 Leuit.18 •. Deute 7 3/22.29/24.1 Josue 23.12 Judic.3.6 14.1/7.15/1 Esdre 9.2. 2 Esdre 13.23 1 Hester 2.17 Prouerb 18 22 Malacha.2 14 Spr. 25.2/41 13 Tobie 6.14 7 16 Matth.8.14/19.3/22/ 24 Luce 14.20 Joan.2.1 1 Cor.7 •/9.5/ 1 Tim.3.1/ Titi 1.6 Hebre 13.4. Soeckt Scheydtbrief.

Van het gheestelick houwelick tusschen Godt ende de Ghelooighen/ Cant •. Esaie 50.1 54.5/ 62 4 Jeremie 3 1.21/ Ezech.16 8 Osee 2 21 Mat. 9.15/22.2/25.5 Marc.2.19 Luc 5 34 Joannis 3.29/ 2 Corin.11 2. Apoc.19.7 21.2.9.

Van Houeerdie ende Hoochmoet.

Houeerdie werdt verboden / ouertreden ende gestraft/ Gen.3.17/11.3.7/ Exo/5.2/14.26/ 1 Reg 17 •.4 Reg.18.19 •. 19 35 Spr 10.9/11/16/25.4/ Tob. 4.10/ Judit.9.5/13 •. 2 Mach.9.4/6 Psa.6.17/ 11.2/13.10/15.25/16.5 18 18.12/25.6/29.23 Esaie 3.15 17.9/8.10 8.14 9/36 •.37.10/24 39.2 5/47.8 Jeremie 48.29/49.16. Ezech.16.49/28.2/11 10 Danielis 4.19/27/5.22 Abdie 1.3 Malach 2. 11 Luce 1.47/10. 4.19/27/5.22 Actuum 12 21 Romano.1.30/ 15/14.7/11/18.11.22 24 Actuum 12 23 Romano. 1.30/ 11.20. 2 Timothei 3.2. 1 Petri 5.5. 2 Petri 2.8. Jude 16. Apocalip.13.7.

Van Hope/ Troost ende toeuerlaet.

De hope der Ghelooighen / en sal op gheen tijdelick dinck ghefondeert zijn / maer alleen op Godt ende zijn ewich woordt/ Genesis 26.5 Judicum 7.2/4. 1 Reg.4.3 17.45/22.1/ 3 Reg.20.28/ 2 Para.20 13 2 Par.25.7/32.7.16.7.20.14/20. Sap.3. 4/9. Spr 2.6/ 12.14/9/ 33.9/ 34.14. Judith 9. 13.

1 Machab.3.18 8.17 Psalm.9.11/14.6/22.5.10/25.2/ 31.2 40.5/62*/71.1/91.2/115.9.11/ 142.6/146/5/ Prouerb.3.5/18. 18/22.19/ 28.25/30. 5 Esaie 26.4/ 29.19 32.1.15/31 1/36.7/ 40.29 Jeremie 2.33/7.4. 9 22 17.7/39 18 Threno.3 24 Ezechiel 29.6 Hosee 12.6 Michee 7.5.7 Nahum. 1.7 Matthei 10.37. 12.21 Roman. 5.2/8.24/2 Corint. 5. 2 Coloss.1.27/ 1 Thess.1.3/1 Tim.1 1/6 17/1 Petri 1.13 Heb.3.6.

De Hope der Godloosen ende aller daer sy haer op verlaten is ydel ende verganckelick/4 Reg.18. 21 Sapientie.5.15 Syrach 5.1. 10/ 1 Machab. 2.62 Job 8.13 11.20/14.19/20.4 Prouer.10.28 11.7.23 25.19 Esaie 28.15.18/30.2.12 57.11 Jeremie 9.12/ 17.7.

Hulda/een Prophetersse in Juda/4 Reg.22.14.

Hus oft Us/de sone Arams/Gene.10.23 Daer van het landtschap Us ofte Husitis/ daer Job de Prophеet in woonde/genoemt is/Job.1.

Huychelen Siet veynsen.

Husai/ een ghetrouwe vrient Dauids/ verconsdicht het voornemen Absaloms / 2 Regum 15.32 17.5.11.16.

Thuys dat vast op den steen getimmert is/ sal staende blijuen/Psalm.46.2 Matthei 7.24/16.18 Luce 6.43 Roma.8.35 Thuys ons lijfs/2 Cor.5.1 2 Petri 1.14.

Hymeneus/die vanden Geloove Christi afviel/ 1 Timo.1.20/2 Timo.2.17.

J.

Jabes in Galead wert van Israel ouervallen/ Judicum 21.10 Wort beleghert/1 Reg 11.1 Die van Jabes bewijsen barmhertigheydt aen Saul ende syne Sonen/31.11.

Jabin der Cananiten Coninck brengt Israel onder zijne hant/Judicum 4.2 Wert veroodmoedicht/4.18.

Jacob de sone Isaacx wert geboren/ Gen.25.23/ Coopt van synen broeder Esau zijn eerste geboorte/25.28 Onteert Esau den seghen/27.5*. Treckt tot Laban/28.10 Siet de leeder/ ẽ doet beloefte/ 28.12 20 Dient Laban om zijn twee dochteren/29 18. Keert weder in zijn Vaderlant/31.17 Worstelt met en Engel Gods/32.24 Wert ghenoemt Israel/ 32.27/35.10/3 Reg.18.31 Sendt zijn Sonen in Egypten 42.1 Treckt met alle zijn huysgesin/ dat is met ses entsestich zielen / ofte menschen in Egypten 46*. Deute 10.22 Neemt Josephs sonen tot kinderen aen/ 48. 5.8 Ghebenedijt zijn twaelf sonen/ende sterft/49.1.33 Werdt begrauen tot syne Vaders in Canaan/ 50.4.7 Na der beloeften/47.29 Ẽ na het gebot/ 49.29 Wert ghepresen Syr.44.24 Soeckt Israel.

Jacob een sone Zebedei wort geroepen/Mat. 4.20 Wert ghedoot/Actuum 12.1.

Jael steeckt Sisseram met eenen nagel door dẽ slaep des hoofts Judicum 4.21.

Jair een Richter in Israel/ Judicum 10.3.

Jairus dochter wert vander doot opgeweckt/ Matt.5.36/Luce 8.41.49.

Jason vercoopt dat Priesterdom/2 Mach.4.7 Wert ghedoot/5.5.9.

Jason om dat hy Paulum ende ander broeders herbercht/wert ouervallen/Actuum 17.5.6.

Jaschub ẽ sone Esaie des Propheten Esa.7.3

Joannes ẽ Jambres twee valsche Propheten Pharaonis/2 Timo.3.8.

Ibzan een Richter in Israel. Judi.12.8.

Icabod de sone Pinehas wert ghеboren/ 1 Regum 4.19.

Iconium/ een Stadt in Cilicien/ daer Paulus ende Barnabas ghepredickt hebben/Actu.13.51/ 14 1/2 Timothei 3.11.

Idida oft Jedida / de moeder des vromen Coninck Josie/ 4 Regum 22.1.

Idumea ofte Edomea/een lantschap Syrie/also van Edom den sone Esau genoemt/ 2 Reg.8.14 3 Regum 11.1. Esa.11.14/ Daer van de Idumeen/ 4.Reg.8.21.22.

Jebus ẽ sone Canaan/Gene.10.16/ Woont onder Juda/Josue 15.63 Judicum 1.21.

Jebus were Jerusalem ghenoemt/Josue 15.8. Judicum 19.10/1 Para. 12.4 Israel en mocht de Jebusiten niet verwinnen/Judicu. 1.21 Werden van Dauid ouerwonnen/2 Regum 5 8.

Jechonias eens soons sone Josie/ Coninck in Juda/wert ghevanghen/ 4 Regum 24.12.15 Na de Prophecie/ Jere.22.24/25.26 Wert genoemt Chenenias/Jeremie 22.24.

Jehoiakim ofte Joakim te voren genoẽt Eliakim/ een sone Josie/wert Coninck in Juda/ 4 Regum 23.35/ 3 Esdre.1. 37 Verbrant dat Predickboeck Jeremie/ Jer.36.23 Wert genoemt Melchi/ Luce 3.24 Sterft/4 Reg.24. 6 Na hem wert Coninck zijn sone Jehoiakim / 4 Regum 24 6. Siet binnen Joiachim.

Jehoiakim de hooge Priester/Judith 15.8.

Jehu de sone Hanani de Propheet/ strafte dẽ Coninck Josaphat/2 Para.19.2 Wert gesonden tot Baesa den Coninck Israels/ 3 Reg.15.35.41.

Jehu de sone Josaphat des soons Nimsi/ wert ghesalft tot eenen Coninck ouer Israel/om wt te roeyen dat huys Ahabs/4 Reg.9.1.6 Na het beuel/3. Reg.19.16 Doot Jesabel/4 Reg.9.30 Doot de tseuentich kinderen Ahabs/ 10 1 Verworcht de broederen Ahazia des Conincks Juda/ 10.12. Hy verdoet Baals dienaers / 10. 17. 25 Sterft/ 10.34.

Jemia de vader des Prophetẽ Miche.3 Re.22.8

Jephthah ẽ Hoerenkint/ ẽ Richter in Israel/ Judic.11*/12.1.4 Wert ghepresen/ Hebr.11.32.

Jephunne een vader Caleb/1 Par.4.15.

Jeremias de Propheet was van Anathoth geboren/Jere.29.27 Wert geroepen ende gesondẽ/ 1.4 Wert veruolcht/18.18.19/20.1/ 26.7*/33.1/37 12/38.4.7. Vant genade by Nebucad Nesar/39.11 Wert los ghelaten.40.1 Beclaecht den Coninck Josiam/2 Paral.35.25.

Jericho wert gewonnen ẽ verbrant/ Josue 6. 20. Wert weder gebout/3 Reg.16.27 Wert Palmstadt genoemt/Deut.34.3.2 Para.28.15.

Jerobaal ofte Jerubaal/ een Richter in Israel/ 1 Reg.12.11. Die oock Gideon genoẽt is/Judi.6*.

Jerobeam de sone Nebat/ een knecht Salomonis/wert een vyant Israels/3. Reg.11. 26.2 Par. 13.6. Wert Coninck ouer de thien gheslachten/ 3 Reg.12.20. Na den woorde Ahie/11.29. Recht twee gulden Caluеren op / ende valschen Godsdienst/12 28.31. Dese daet wort gestraft ende verweten/3 Regum 14.7/15.25.34. 16. 12.4 Reg. 1.2 3.3/10.29.31/13.2.6.11.14. 24/15.9. 18.24/ 17.22/ 23.15 Zijn hant verdort/3 Regum 13 4. Wert gesont/13.6. Sterft/14.20. Zijn zaet wort wt gheroeyt/15.29. Na den woorde 14.10. Teghen Jeroboam/Amos 7 10.

Jerobeam de sone Joas / wert Coninck in Israel/4 Reg.13.13/14.16. Sterft 14.29.

Jerusalem een seer groote Hooftstadt Judee/ van Melchisedech (als Josephus seyt) ghebout/ Gene.14.18. Wert ghewonnen van Juda/Judic. 1.8. Wert van Godt vercoren tot een woonstadt/ 3 Regum 8*.2 Para.6.2/7.16. Wert Jebus genoemt/Soeckt Jebus. Wert Salem ghenoemt/ Psalm.76.3. Gene.14.

Tegen Jerusalem ende haer inwoonders/4 Regum 21.12/23.27. Esaie 2.6/ 3.1/4.3/5.1.24 25/ 7.34/22.1.8/29.1.7.65.2 /Jere.4 3.9.7*/ 13*.17 19/19.3.6/2 9 3/23.39/25.8/ 32.3 26/34 1/38.2 39 8. Eze.3.6/4*.5*.10.2/15*.21.6/22*.23 Soph.2.1

Welcke geslachten Jacobs te Jerusalem ghewoont hebben/1 Par.10.1.2 Esdre 11.1.

Jerusalem wert belegert van den Coninck Syrie ende Israels/4 Regum 16.5. Van Nabucad Nezar/ 4 Regum 24.10/25.1. Verbrant ende verdestrueertse/25 9. Wert wederom ghebout/2 Esdre 3*/6.15.

Dat Jerusalẽ door de Romeynen verdestrueert soude worden/ Dan.9.26. Zach.14.1. Mat.24.1 15. Luc.13.33/19.41/20.15/21.5 18. Joan.11.48.

Van het Geestelick Jerusalem/ welck is de gemeynte Gods/ Psal.122.3. Esaie 33.20. 54.11/ 60 * 62 6. 65.16/ Tobie 13.19/ Baruch 5 1.7. Gal.4.26. Hebr.11 10/ 12.22. Apoc.3.12 21.2 10.

Jesse een Vader Dauids/ Matt 1.6. Wert genaemt Isai/1 Regum 16 *.

Jesua een sone Jozadack was hooge Priester/ Aggai 1.12. 2.1/ Syrach 49.14.

Jethro / een Priester in Midian / Exod.2.16 Wert eñ Sweer Moysi/2.21/3 1 Coēt tot Mosen in de woestyne/18.1. Geeft eenen getrouwen ende Godlicken Raedt, 18.14/ Wert ghenoemt Reguel/ Exodi 2 17.21.

Jezehar/ een vader Korah des muytmakers/ Num 16.1. Wert genoemt Aminadab/1 Par.7.22

Illyricum een lātschap na by Italien/ Ro 15.19

India een lantschap onder den Coninck Assuerus Esther 1.1. 3 Esdre 3.2/ Job 2.

Joab een sone Seru Ja 2 Reg.2.13. Doorsteect Abner/ 3.27/ Versoent Absalon door de vrouwe van Thekoa 14 */ Doorsteect Amaza 20.9 Wert oock selue doorsteken/ 3 Regum 2.28. Na het beuel Dauids 2.5.

Joahas / een sone Jehu Coninck in Israel/ 4 Reg.10.35 13.1.

Joahas een sone Josie wert vandē Rijcke geset. eñ in Egypten geuoert daer sterf hy. 4 Re.23. 33. De geuanckenisse wert voorseyt/ Ezech 19.4. Wert Johanan genaemt/1 Par.3.15 Na hē wert Coninck zyn broeder Eliakim/4 Reg.23.34.

Joanna ofte Johanne/ dat wyf Chuse volghet Christo na Luce 8.3.

Joannes een sone Mathathie. eñ broeder Jude Machabei wert ouervallen/1 Mach.9.36.

Joannes de Dooper/ een sone Zacharie/ Luc.1. 52. Predickt ende doopt/ Matth.3.1/ Sendt de Discipulen tot Christum 11.2 Wert onthooft 14. 8. Joannes is Helias Malach.4.5. Mat.11.14/ 17.10/ Luce 1 13.

Joannes de sone Zebedei werdt gheroepen/ Matth.4 20/ Werdt souderlinge van Christo bemint/ Joannis 13.23/ 19.26 20.2 21.7.20. Schryft dat hy ghesien heeft/ Joannis 19.35/ 21 24. Joannis 1.1.

Joannes Marcus treckt met Paulo ende Barnaba/ Actu.12.25. Wijckt van haer/ 13.13. Om synent wille worden sy oneens/15.37.

Joas een sone Ahazie/ wert in het dooden des Conincklickē zaets allēē verlost 4 Reg.11.2/ Wert Coninck gecroont in Juda/11.12. Hy doot Zachariam den sone Joiada/2 Para.24.20. Matth.23. 34. Wert van zyn dienaers doot geslagen/24.25. 4 Reg.12.20. Na hem wert Amazia zyn sone Coninck/ 1 Par.3.12 2 Par.24.27.

Joas / een sone Joahas Coninck in Israel/4 Reg.13.9. Stryt tegen Amazia/ brack der Stadt mueren eñ plondert den Tempel/ eñ sterft/ 14.13.

Jochebed een moeder Aarō eñ Mosis. Exo.6.20 Nu 26.59. Behoet Mosi zyn leuen/Exod.2.1.

Vā dē Jodē/ Siet binnē na Judas Jacobs sone

Joel/een onaerdich sone Samuels/ 1 Reg.8.2. Wert ghenoemt Vasni/ 1 Par.7.28.

Joiachin de sone Joiakim wert Coninck in Juda 4 Reg.24.8. Wert geuoert in Babylonien 24. 12.15. Wert wt den kercker gelaten eñ verhoocht/ 25.27. Wert genoemt Neri/ Luce 3.27/ Wert Chania ghenoemt/Jerem.22 24. Ende Jechania/37.1 Na hem werdt Coninck zyn Oom Mathania 4 Regum 24.17.

Joiada de Priester liet Athaliam de Coninginne dooden/4 Reg.11.1.8.13. Sterft/2 Par.24.15

Joiakim/ te voren genaemt Eliakim / een sone Josue wert Coninck in Juda/4 Reg 23.34 3 Esdre 1.34. Verbrant dat Predickboeck Jeremie/ Jere 36.21. Wert Melchi genaemt/Luc 3.28. Sterft 4 Regu.24.1.6. Na hem werdt Coninck zyn sone Jeiakim/4 Reg.24 8.

Jonadab de sone Rechab/ werdt ghenomen op den waghen Jehu/4 Reg.10.15.

Jonas prophetcert/4 Regu. 4.25. Wert in de Zee gheworpen/ Jone 1 15. Werdt vanden Visch opgeslockt 1.17 Was drie dagen ende drie nachtē in den Walvisch/2.17. Matth.12.40.

Jonathan de sone Saula/ slaet de Philistynen 1 Reg.13.3/ 14.1.11. Wert door het volck verlost wt Sauls hant 14.44. Verbint hem met Dauid/ 18.3/ 20.8 23.18. Wert verslagen/31.2.

Jonathas/ een sone Mathathie/ een hooftmā der Joden/ 1 Mach 9.28. Verbint hem met Demetrio 10.3 15. Wert geuangen/12.48. Syn sonen werden gheuangen/ 13.23.

Van den Jongsten daghe.

Vanden Jonckstē daghe ende oordeel Gods/ als ten eynde der Werelt Christus houden sal/ 1 Reg.2.10/ Psalm 96.12 Esaie 2.10.19/13.4.6.13/ 26 21/27.1/30.30 66.15.24. Jere.30.23. Danie. 7.9. Soph.1.2 14. Mala 4.1/ 4 Esdre 2.27/13.32 Mat.12.36 13.41 49/ 16.27/ 24 */ 25.31. 42 Marc. 13 */ Luce 17.24.29 Actu.1.11 3.20/17.31. Roman. 2.5.16 14.10/1 Cor.15 */2 Cori.5.10/ 1 Thess.4.16/ 5.1 2 Thess.1.7/ 2.1/ Titi 2.13/2 Petri 3.13/ Hebr.9. 28/ Jude 14/ Apoc.1.7/20.11.

Joram een sone Josaphat / Coninck in Juda/ 3 Reg.22.51 Doot ses van synen broeders/2 Par. 21.1 4 Sterft/4 Reg.8.24 2 Para 21.17.

Joram een Coninck in Israel/ 4 Reg.1.17/3.1. Treet tegen Hasael den Coninck Syrie/ 8.16. Als hy geslagen was/ so liet hy hem heelen te Jesreel/ 9.15. Sterft. 9.24.

Jordaen staet stille/ Josue 3.16/ Psal.114.3.

Josaphat de sone Asa/ wert Coninck ouer Juda/3 Reg 22.41. Sendt Leeraers wt inden Stedē Juda 2 Para.17.7. Verbint hem met den Godloosen Achab/18.1/ Wert daerom gestraft van den Propheet/19 1/ Vereenicht hem met Ahasia/20. 35. Sterft 21.1 Liet na hem synen sone Coninck Joram/1 Para.3 11.

Joseph de sone Jacobs wert geboren/Gen.30. 23. Heeft droomen/37.5.9. Wort van synen broederen den Ismaeliten vercocht/ 37.26. Psal.105. 17. Wort valschelick beschuldicht ende geuangē/ Gen.39.17.20. Wert wtgelaten 41.14. Wort een heere des geheelen Egyptenlandts/ 41.40. Hem wort Potiphera dochter ghegeuen/41.45. Geeft hem seluen synen broederen te kennē 45.1 Sterft/ 50.24. Zyn gebeente wert wt Egypten geuoert/ Exo.13 19. Wort begrauē in Sichem/ Josue 24.32.

Joseph de man der maget Marie/ Math.1.16. Vliet in Egypten/2.14.

Joseph genoemt Barsabas/ wordt met Mathia voorgestelt/ Actuum 1.23.

Joses met den toenaem vanden Apostelen genoemt Barnabas/ vercocht den Acker/ Act.4.36.

Josia/ een sone Amon een vroom Coninck in Juda 4 Regu.21.24 22 *. Syn gheboorte wordt voorseyt/3 Reg.13.2. Ouerleest den Wetboeck/4 Reg.23.1. Houdt den Paesschen/23.21. Wort gheschotē ende sterft/23.29. Wort hertelick beclaecht 2 Para. 35.24. Na hem wordt zyn sone Coninck Joahas/4 Reg.23 30.34.

Josua stryt tegen Amalek/Exo.17.9.13. Wert wtghesonden om te bespieden dat lant Canaan/ Num.13.9. Prijst den volcke dat lant Canaan/14 6. Wert in Mosis stede tot eenen Regent gestelt/ 27.18. Deut.3.21/31.3.7.14. Josue 1.1.6. Sent bespieders wt/ 2.1. Gaet door de Jordane/ 3.16. Recht twaelf steenen op te Gilgal/4.1.8. De Engel Gods verschynt hem/5.13. Gheeft den vloeck ende segen/8.34. Treet wt van Gilgal om de Gibeoniten te verlossen/ 10.7. Doet de Sonne stille staen/ 10.12. Keert weder / na dien hyse verlost heeft/ na Gilgal 10 43. Slaet xxxi. Coningē/12 *. Ontfangt zyn erfdeel 19 49. Sterft/ 24.22. Judicum 2.8. Wort gepresen/ Syr.46.1.

Jotham regeert voor Asaria ouer Juda/4 Regum 15.1. Na zyn doot wort hy Coninck/4 Regum 15.7.

Jotham de sone Jerub Baal / blijft alleen ouer ander sijne broederen / die ghedoot werden van Abi Melech / Judic.9.5. Spreect tegen de Sichemiten / vloect ende vloot/9.7.18. De vloeck wort vervult/9.45.

Isaac werdt beloeft / Gene.15.4/17.16/18.10. Wert geboren/21.1. Wert gheoffert 22 *. Neemt Rebeccam ten wijue 24 67. Verbint hem met Abimelech 26 30. Sent Esau op de iacht. 27.1. Sterft 35.28.

Isai/een vader Dauids/1 Reg.16 */17.12/20.27 2 Regu.23.1. Ruth 4.18. Werdt ghenaemt Jesse/ Matthei 1.6.

Isaschar/een sone Jacobs wt Lea/Gene.30.18.

Isboseth was twee Jaer Coninck ouer Israel/ 2 Reg.2.10. Wort ter liefden van Dauid doorsteken 4.5.

Jesebel eē godloos wijf des Godloosen Ahabs 3 Reg.16.24/21.5.7. Doot de Propheten des Heeren/18.4.13. Dreycht den Propheet Eliam te dooden/19.2 Wort vanden honden verscheurt/4 Reg 9.33. Na den woorde/3 Reg.21.23.

Ismael de sone Abrahe wt Agar/ wert geborē/ Gen 16.15. Sterft/25.16.

Ismael de sone Nethanie/ doot Gedoliam ende ander Joden/ Jere 41.2.6.

Israel wert die genoemt/ die voormaels Jacob hiet/ Soeckt Jacob. Israel/een eyghendom ende erfvolck Gods/ Exo.3.7/5.1/6.7/19.5. Leuit.20.26. Deute.4.20/7.6/9.29/10.15/14.2/26.18/32.9/1 Reg.10.1/12.22/2 Reg.7.23/3 Reg.8.53. Esaie 19.25/43.1. Jere.13.11. Spr.17.18. De thien geslachten Israels scheyden haer vandē huyse Dauids/ 3 Reg 12.3.9.16. Na den woorde Ahie des Propheten/11.29. Werden geuoert in Assyrien/4 Reg. 15.29 17.6. Soect Babel. Na de Prophecie/ Deu. 4.26. Veel wt Israel volgen de Leuiten na Jerusalem 2 Para.11.13. Teghen de thien geslachten/ Soeckt Samaria / Christus de warachtighe Israel Esaie 49.3.

Italia/ een lantschap ende vaderlandt der Romeynen/ vanden Coninck Italo so genoēt/ Esai. 66.19. Act.18.22/27.1. Hebr.13.24.

Ithai een getrouwe vrient Dauids / 2 Reg.15. 19 21. Wort tot eenen Hoofman vercoren/18.2.

Ithamar een sone Aaron/Exo.38.21. Wort tot eenen Priester ghewijt/ Leui.8.22.

Iturea ofte Ithurea/ een lantschap by de woestijne Arabie/ Luce 3.1.4/ Ghenoemt van Jethur Ismaels sone/ Gen.25.14/1 Para.5.19.

Jubal/een vader van allen Snarenspel/Gene. 4.21.

Juda een sone Jacobs wort geboren/ Gen.29. 35. Beslaept onwetēde zijns soons wijf Thamar/ 38.15. Wordt borghe voor sijnen broeder Ben Jamin/43 8. Dat Regiment ende Ouerheyt behoort aen Juda 49.3.10. Deute.23.7. Judic.1.2/2 Reg. 7.12 2 Para.6.6. Teghen Juda ende Jerusalem. Soeckt Jerusalem.

Joden wt allen Natien van Godt vercoren/ eñ waerom Deut.4.31 32 33.34 Rom.9 4. Eñ daerom een Eyghendom ofte het sijne van Joanne ghenoemt/Joan.1 11.

Van der Joden hartneckichheyt/ Esaie 6. Jere. 17 *. Matt.13.15. Act 28.6.

Dat het Joodtsche volck voor den Jonestē dach bekeert sal worden/ Deuter.4.30. Jer.31.1.10.16 Ezech 37.22.23.24. Joan.10.16. Rom.11.25.26.

Judas Machabeus wort gecorē tot een hooft zijnder broederen 1 Mach.2.66. Strijt manichfu/ 3.4.5*/7.45/2 Mach.8.1/10.16*/11.6.11/12.13/ 14.15. Verginck/1 Mach.9.17.

Judas Iscarioth wort gecoren tot eenen Apostel Christi/ Mat.10.4. Ouercoemt met den Phariseen Lu.22.3. Verraet Christum den Heere/ Mat. 26.20.46. Marc.14.43. Joan.18.5. Na de Prophecie Psal.41.10 55.14.109.8. Joan.6.70/12.4/13.21. Heeft berou/ ende verhangt hemselven/ Mat.27. 4. Act.1.18.

Judas wt Galileen wort verstoort met sijnen aenhanck Actuum 5.38.

Judas ende Silas werden met Paulo eñ Barnaba na Antiochien gesonden Act.15.22.27.

Judith / een rijcke ende deuchdelicke weduwe te Bethulien/ Judith.8 *. Doot Holofernem/13. 10. Sterft/16.31.

Van Iver ofte Jeloersheyt.

Gen.34.2.25.27/Exo.32.19.27. Num 25.7. Judic.20.1.8.1 Reg.11.6/15 11.32/3 Regu 18.40/19. 10.14 4 Reg.10*/1 Macha.2.24. Matth.21.12. Joan.2.17. Act.9.1. Phi 3.6 Rom.10.

Julius houdt hem vriendelick teghen Paulo/ Actu.27.3.

K.

Kaf ofte splinter en salmen niet lichtelick sien noch oordeelen / daer in men selue straffelick is/ Mat.7.3/23.29. Luce 6.41/7.33. Marc.14.4. Joā. 8.7 Kaf worden de verdoemde genaemt. Math. 3.12. Luce 3.17. Gelijck Kaf van den wint verstuyft/ alsoo sullen de Godtloose voor den Heere wesen/ Psal.1.5. Pro.10.25. Esaie 29.5.

Kahat/een sone Leui/ Num.3 17. Van het officie der Kahathiten/3.27.31/4.1.13.

Kalf wort verheuen voor eenen Afgod/Exo.32. 4 Deutero 9.16/3 Reg.12 28/4 Reg.10.29/17.16. Osee 8.5. Psal.106.19 Actuum 7.40.

Kegila wert van de Philistijnen belegert / ende van Dauid verlost 1 Reg.23.5.

Van Kennen.

Kennen salmen den mensche aen zijn wercken/ ende woorden/ Spr.19.27/27.9. Matt.7.15/12.33. Luc.6.44. Kennē en can men God niet door menschen wijsheyt/ dan hy openbaret den cleynen der werelt/ Matt.11.25/16.17. Luce 10.21. Joan.7.28 8.19.27/10.14/14.4/15.15/17.6/ Act.17.23 1 Corinth 1.16.18/2.6.10/2 19. Coloss.1.26. Soeckt Wijsheyt.

Kennisse Godts en heeft niemant warachtich/ dan die Gods Geest heeft/ ende zijn gebodē hout/ 1 Cor.2.14. Ephe.1.17/1 Joan.2.3/3.7.

Van der Kercken/Ghemeynte ende Volcke Gods.

De Kercke der Gelooigen wert gheboren door Gods woort/ Joan.1.12/3.3. Rom.8.13/9.8. Gal. 3.26/4.19. Ephe.1.5. Titi 1 1 Cor.4.15. Phile.10. 1 Pet 1.23/1 Joan.3.9/5.1.18. Jacobi 1.18.

Kercke dat zijn vele leden/ die al tsamen in eenē Geest tot een lijf gedoopt zijn/1 Cor.12.12.

De Kercke heeft Christus hemseluen vercregen eñ gecocht met zijn bloet/ Actu.20.28/1 Cor 6.20. 7.23. Ephe.2.12. Col.1.14/ 1 Petr.1.18. Hebr.9.12. 1 Joan.1.7. Apoc.1.5/5.9/14.4.

Der Kercken ledē zijn allerley Gelooige menschen/ Joden ende Heydenen/ Esaie 43.9. Joan.10 16/1 Cor.12.12. Ephe.3.6.

God woont altijt met bewaringhe eñ beschermige by sijne Kercke/ Exo.13.21/29.45. Leu.26.12. Deut.7.20/23.14/31.3 3 Reg.6.13. Psal.91 1/11.132 13 Esaie 43.2. Jerem 46 28. Matth.18.20/28.20. Joan.14.23/2 Cor.6.16.

Der Kercken Hooft is Christus / Osee 1.2 2. 1 Co..12.12.27. Ephe.1.22/4.15 5.23. Col.1.18 2.13.

De Kercke is schuldich hare Voorstanders (oft Dienaers) te onderhouden/ Deut.12 19 14 27/16 11 25.4/1 Esdr.7.23 Mat.10.10. Luc.10.7/ Rom.15 27/1 Corint 9.7.11. Gala.6.8. Phil.2.29/4.10.16/1 Thess.5 12. Hebr.13.7.

De Kercke sal voor hare Predicanten bidden/ Act.4 29 12.5. Rom.15.30. Ephe.6.18. Phili.1.19. Col.4.2/2 Thess.3.1. Hebr.13.18.

Der Kercken Sleutelen eñ gewelt worden beloeft Mat 16.19. Werden gegeuen/ Joan.20.23 Werden gebruyct/ Mat 18.17. Soect Ban.

Kerchuys oft Tempel der Afgoden 1 Re.5.2/31. 9 3 Reg 11.7 4 Reg.10.21 17.32 19.37/1 Para.11.10. Baruc.6.16.30 54. Esa.37.38. Jer.43.12. Bel 9.21 1 Mach.1.50/6.2/10.83.2 Mach.6.2. Act.19.27.

Kercke wort een Hoere ghenaemt/ Ezech.16*.

Kercker meester tot Philippis wort bekeert/ Actu.16.30.34.

In den Kercker ofte geuanckenisse / en verlaet God de syne niet/ Gen.39.21. Sapi.10.13. Esaie 42.7. Actuum 5.18 12.7/ 16.25.

Ketterye ende Ketters salmen schouwen/ 1 Cor. 11.16/2 Timo.2.14. Tit.3.10/ 2 Pet.2.

Ketura een wyf Abrahams na den doot Sara/ Gen.25.1.

Van kinderen ende Jonghe lieden.

Van kinderen haren dienst ende schult teghen vader ende moeder/ ende hare ouders/ Gen.9.22. 22.2.7 27.1/28.7/37*. Exod.20 12/ 21.17/ Leuiti. 19.3.32/20.9/21.9. Deut.5.16/21.15.18/27.16. Iudic.14.1/ 1 Reg.2 11.18.22/3.1.7/8.1.18.5/3 Reg.2. 19.4 Reg.2.23/12.2/22.1/2 Par.34.3. Sira.3.1.8. 6.18 7.29/8.7.11/22 3/23.18/25.10.32.22. Tob.1 9/4.1/14.5. Job 1.4/3.4/32.4.6/ Prouer.1.8/4.1/ 6.20/10.1/13.1/15.20/19.26/20 11/20.29/22.15/23. 19.25/28.24/30.17. Jere.35.16. Ezech.22.7/ Matt. 4.22/10.35 15.4/19.19. Marc.10 19. Luce 2.48.18. 20. Act.7.19/22.3. Ephe.6.1. Col.3.20. 1 Timo.5.1. 2 Tim.2.22/3.2.15/1 Petri 5.5.

Kiriath Arba Soeckt Ebron.

Kis een vader Sauls des eersten Coninck Israels/ 1 Reg.9.1/2 Reg.21.14 Actuum 13.22.

Kleederen scheuren Gen.44.13. Josue 7.6. Iudic.11.35. 1 Reg 4.12. 2 Regu 13.19. 3 Reg. 21.27/4 Reg.5.7/6.30/30.11.14/18.7/19.1/22 11.19 1 Hest. 4.1/1 Macha.2.14/3.47/36.22 37.1. Jere.36.24/ Joel.2.13. Matt.26.64. Act.14.13/ 16.22.

Kleeden salmen den naecten Esa.58.7. Tob.1.17 Ezec.18.7/ Matt.25.36. Soeckt Aelmoessen.

Kleederen mis bruycken tot hoouerdie Ezech. 7.20. 2 Hest.3.16/10.39. Mat 11.8. Mar.12.38 Lu. 7 15 16.19/20.45 1 Tim.2.9/ 1 Petri 3.3.

Tegen de oueruloedicheyt en ommaticheyt der cleederen/ leest oock Gen.3.21.22. Spr.11.4.

Kyuen/ Siet twisten.

Van Knechten ende Maerten/ oft Maechden.

Gen.16.4.6/24*.30.25/31.4/39.1.6. Exo.22.2.20 4 Reg.5.20.25 Spr.7.22/10.28 25.13. Prou.10.26/ 14.35 17.2/19 10/29.19. Eccle.2.7/10.3. Jere.34.8. Joel.2.29. Luce 12.37.45/ Actu.12 13/1 Corint.7.21. Ephe 6.5. Coloss.3.22. 1 Timot.6/1 Titi 2.9. 1 Petri 2.18.

De knecht en sal niet zyn bouen synen heere/ Matt.10.24. Luce 6.40. Joan.13.16/15.20.

Knechten zyn wy/ daer van wy verwonnē worden/ Joan.8 34. Rom.6.16. 2 Petri 2 19.

Knyen buyginge voor God Esaie 45.23. Rom. 14.11. Philip.2.10.

Van Coopen ende vercoopen.

Gene.23 9.14/25.31/33.19 41.57/42*. Leui.19.13. 35/25.14.46. Deut.15.1/25.13/2 Reg.24 21. Syrac. 27.3/42.25. Prou.11.1.26/16 11.20.10.23/ Esaie 23.18 58 6. Jere.32.6. Ezech.45.10/ Michee 6.10. Mat. 7.2/ Luce 14.18 1 Cor.7.30 1 Thess.4.6.

Van Koningen ende Vorsten.

Van Koningen/ haer officie ende gewelt/ Deu. 17 19.23 1 Regum 8*/3 Regum 2.2/10.8/2 Par.9.1. 19.5.8. Sapien.6*.9*. Syrach.11.1. Job.34.30/ Psalm.2.10/101*. Prouer.14.28 15.28/19.12 20.8. 26 25.2 28.15/29.4.14/ 31.4/ Jeremie.22.1. Soeckt Ouerheyt.

De Koninginne Arabie coemt tot Salomon/ 3 Reg.10.1/2 Par.9.1/ Mat.12.42 Luc.11.31.

Korach / Dathan ende Abiron zyn oproerich teghen Mosen/ Numeri 16.1.6. Werden gestraft/ 16.31.

Van Kranckheyt.

Lichamelicke cranckheyt is dickwils een straffe der sonden Exo.15.26 Leui.26.16 Nu.12*. Deut. 7.15/28.27.60.61/2 Reg.24.13. 4 Reg.5.26. 2 Para. 21.18. Joan 5.14.

De crancken salmen besoecken en vertroosten/ Gen.48.1/4 Reg.8.29/13.14/4 Esdr.2.21. Syrach. 7.38.39 13/ Job 2.11/ Psal.41 4 Eccle.7.3 Math. 25.37 40/ Joan 11 3.12.9/2 Cor.1.4.

Hoe hem de krancken in haer kranckheyt ende afscheyt wt deser tyt/ ghehouden hebben/ Gen.49. */50.14/ Deut.31.1.6/ Josue 13*/23*/24*/1 Reg. 12*. 3 Reg.2.1.7. 2 Para.32.24/ Tobie 4*/ Esaie 38.1/ 1 Mach.2 49.61.

Van Kryghen oft Oorloghen.

Krych is een straffe der sonden/ Leu.26.24 Deuter.28.36.49 Iudic.2.13/3.1.8/4.1/ 6.1/10.6/13.1/ Esaie 5.25 Jeremie 5.22.

Hoe haer de Gheloouige int oude Testament in Kryghs noot ghehouden hebben/ Exod 17.8.11/ 1 Reg.17.20*/ 2 Para.12.2.6/14.9 12/ 18*/20.1/32. 1.6/ Judith.8.9*/1 Mach.3.16.20/4.7 10/7.39.45 2 Macha.8.16.19.

Wt wat oorsaken de Gheloouige Krych aengenomen hebben/ Gene.14 14/ Judic.9.27/20*. Josue 10.1.6 1 Regum 30.1.8.

.· Godt strydt altydt voor de syne / leert die oock stryden Exod.14.13/ Deut.1 30/3.22/1 Reg.17.32/ 2 Para.20.14 Psal 18.35/44.1 Esaie 30.15 Soeckt Victorie.

Krygen oft stryden sullen de Christenen teghen de wercken der duysternissen/ ende alle boosheyt/ met gheestelicke wapenen ende het Sweerdt des Geests/ Gods woort/ Rom.13.12/2 Cor 10.4/ en 12. Gal.5.17 Ephe 6.10.

Teghen dat Godtloose kryghen/ Prou.1.10/11. Soeckt Doodtslach.

Kussinge geuen/ Gen.27.29.11/31.33.45/14.46. 48.10/49.34.50. Exod.4.27/18. Ruth 1.14/ 1 Reg. 10.4 20.41/2 Reg 14 33/15.5/ 19.3 Regum.19.20/ 3 Esdre 4.47. Prouer.27.6 Luce 15.20 Actuum 20 37. Roma.16.16/1 Cor.16.20/2 Corin.13.12/1 Thess. 5.26/1 Petri 5.14.

L.

Laban ontfangt ende herbercht den knecht Abrahams/ Genesis.24.49 Huert Jacob tot eenen knecht/ 29.14 20. Veruolcht Jacob 31 22.

Lachis wort gewonnen/ Josue 10.31 Wort heerlick getimmert/ 2 Par.11.9.

Lais wort van de Daniten bestreden/ ghewonnen/ getimmert/ ende genoemt Dan/ Judic.18.27. Wort genoemt Lesem/ Josue 19.47.

Lamech de eerste die twee wyuen gehadt heeft/ Gene.4.19.

Lamechs ouderdom/ Gene.5.31.

Van Lazarye.

Hoe Lazarye bekent wordt. Leui.13*/14 Godt straft met Lazarye/ Exo.4.6 Num.12.8 4 Reg.5. 1.27/15.5/2 Para.26.18.19.

Lazarye wort gereynicht/ Exo.4.6/ Num.12.13. 4 Reg.5 14 Matt.8.2 Luce 17.11.

Van afscheydinghe der Lazarighen Leui.13.49/ Num.5.1/4 Reg.15.5.

Lazarisch wert Mosis hant/ Exod.4.6.

Voor Lazarye salmen hem wachten/ Deut 24.8

Vier Lazarighen ofte Melaetschen comen int Syriers leger/ en niemant daer vindende vercondigen sy sulcx dien van Samarien/ 4 Reg.7*.

Lazarus leyt voor des rycken deure/ Luc.16.19.

Lazarus wort vanden dooden verweckt/ Joan. 11.43. Wort veruolcht vanden Joden/ 12.10.

Lachen/ Gen.18.12/ Psal.2 4.37.13/126.2 Prouer.1.26 Sapien.4.12 Bel 18. Eccle.2.2/ 3.5/7.4. Syrach 19.28/21.30/ Luce 6.25.

Abraham lachet als hem in zyn ouderdō noch eenen Sone beloeft wort Gene.17.17.

Lam Gods/ Soeckt Christus het Lam Gods.

Laodicea/ een Stadt in cleyn Asien / niet seer verre van Hierapolis ende Colossen/ Coloss.4.15 Apo.1.11.3 14

Lea trout den Ertzvader Jacob/ Gene.29.43. Baret hem kinderen/ 30.17.

Lebbeus met den toename Thaddeus/ een Discipel Christi/ Mat.10.4/ Wort genaemt Judas een sone Jacobs/ Luce 6.16.

Van ledich gaen ende Traechept.
2 Reg.11 */ Prou. 6.6/10.4.26/ 12.11/13.4 13.9/ 19.15.24/20.4.13/21.25/24 30/26.13/28.19 Ezec. 16.49 Syr.32.2/ 33.35 Rom 12.11.
Ledichept brengt veel boosheyts/Syr.33.37.

Van Leeringhen ende Gheboden der Menschen.
Leeringen ende geboden der menschen/so verre sy als noodich tot der salichept gehouden worden/worden sy verworpen ende verdoemt/Exod. 23.13 Deute.4.2 12.32/13.1 Josue 1.7 Psalm.12.1. Prou.5.3/30.6 Esaie 8 11/29.13 Jere.2.5/23.16.25/ Zacha 5.3.8 Matt.15.8/16.6.12/17.4/ 24 5/28. 13/ Marc.7.6.11/Luce 16.27/ Joan.13.8/Act 15.10 20.30/Rom.16.16/1 Cor.7 23/ Ephe.4.14/ Phil.3. 2/Col.2 */1 Tim.1.3 4.1/6.3/2 Tim.1.15/2.17.23/ 3.13/Titi 1.10/ 1 Joannis 2.18.26/3.7/ 2 Joan. 1.7/Hebr.13.9.

Van het leuen ende wandelinghe der Gheloouigen.
Dat leuen der Gheloouighen sal gheschiet zijn na Godt/ende ghelijckmatich den leuen ende der leere Christi/Gen.17.1/Exodi 20.1 1 Leuit 11.44/ 19.2/20 7.26/21.8/ Matth.5.48 11 29 Luce 6 36/ Joan 12.26/13.13/15.12 21.15 Rom.6.4/8.29/13. 14/15.2/Ephe.2 9/4.1.23/5.1.9/Phil.1.27/2 5.15/ Coloss.2.6/3.9.12 */1 Thessalo.4 3/Titi 1 11/3.8/ 1 Petri 1.15/ 2 */3.17/4.1/ 1 Joannis 1.7/2.6/ Hebre.12.2.
Van de ydelhept ende cortheyt des menschelicken leuens/Gen.3.19/2 Regum 14.14/1 Paral.30. 15/ Job 3.20 7.6/8.9 9.22.25/13.29/14.1/ Psalmo 39 6/90.5.9/102.4. 12/103. 14 144. 4 109.23/ Eccle.2.23/3.10/7.1/ Esaie 40.6 Sapient. 2.6/ 5.9/ Syrach 14.15/ 18.5.13/ 40. 26 41 1/ Tobie 4.18/ Luce 12.19/ Ephe.5.16/1 Petri 1.24/Jacob.1.10/ 4 14 Hebr.13.14.
Dat eewighe leuen/Soeckt Salichept.
Het Leuen voor de broeders laten 1 Hester 4 15. Judith 13.24 Joan.15.13/1 Joan.3.16.
Leuen en salmen hemseluen niet / maer Gode/ Joan.6.57/2 Corint.5.15/Gal.2.21 1 Petri 4.2.

Van Leui ende Leuiten.
Leui wort geboren/Gen.29 34 Doot met synen broeder Simeon den Sichemiten/ 34.25 Straffe van de daet/ Gene.49 5.
Van de wooninge/recht/ende onderhoudinghe der Leuiten/Leui.10.12/25.32 Nume.18.21 24/35.2. 7/Deut.10.8 12.12.19/14.29/18.1/26.11/ Josue 14. 14.33 18.7/21 */2 Esdre 10.33.37 13.10 Ezech. 48. 13/Syrach 7.32.
Van den dienst ende het offitie der Leuiten/ Numeri 1.49/3 * 4.1.8 * 18.2.23/Deut.10.8.Josue 3. 6 1 Paralip.7.31 *.10 14.*/2 Para.19.8. Ezechie. 44.11.
De Leuiten neemt God voor alle eerste gebooren der kinderen Israels/ Num.3.12 40 8.16.
De Leuiten straffen dat quaet des opgerichten Calfs/Exodi 32.26.
De Leuiten worden verdreuen wt Israel/2 Paralii.11.14.
Lia Siet Lea.
Libanus/eenen seer hooghen berch in Syrien/ Deut 1.7 Judic.3 3/Esaie 2.13/ Daer op de hooge Cederboomen wassen 3 Regum 5 *.
Libertinen der Philosophen Schole/ Act.6.9
Libna wordt ghewonnen Josue 10.29 Valt af van Juda/4 Reg.8.22 Worst bestreden van den Assyriers 19.8.
Lybia oft Lybie/ Hebr. Phut/ een Landtschap/ Act.2 Jere.46.9.Ezech.27.10 30.5 38.5 Dani.11. 43/Nahum.3.9
Lycaonia een lantschap Asie Act.14.6.
Lycia ooch een lantschap Asie.1 Macha.15.27 Actuum 27.5.
Lyda oft Lydda/ een stadt in Palestynen / die ooch Diospolis ghenoemt wort/1 Mach.11.34/ Actuum 9.32.
Lydia/een lantschap in cleyn Asien/Ooch Meonia genoemt/Act.16.40/ Jere.46.9/Ezech.27.10 30.5 Esaie 66.19.
Lydia de purpur vercoopster gelooft in den Heere/ Actuum 16.14.
Een Licht is Christus/ Esaie 9 1/42.6/60.1.19/ 49.6/ Joan.1.5/8.12 9.5/12.35.46 1 Joannis 1.5/ 2.8/Een licht zijn de Christenen/ Prou.4.18 Esaie 62.1/ Matthei 5 14/ Romano.2.19/ Philipp.2.15/ 1 Petri 2.
Een Licht is het Euangelium/ Act.26.18.
God is een Licht/1 Joan.1.5.
Van het sterflicke lichaem Rom.3.10.8/1 Cori. 15. Wordt een Tabernakel ofte hutte ghenoemt/2 Cor.5 5/2 Petr.1.12 Een aertsch vat ende wooninge/2 Cori.4.7/ 5.1. Tempel des heyligen Geests/ 1 Cor.6.19/ Lichaem des doots/ Rom.7.24/ Lichaem sal weder opstaen/ Job 19.25/2 Machab 7 */ Esaie 26 19/Ezech.37 * Dan. 12.2 Math.25. Rom. 8.11/1 Corin 15 2 Cor.4.10.14 Philip.3.11 Lichaem Christi is zijn Kercke/Ephe.1.33/ Alle Gheloouigen zijn in Christo een Lichaem. Rom.12.4 Ephe. 4.4. Siet Kercke.
Lichaem sal heylich en onbesmet zijn /1 Thess. 4.3.4. Onstraffelick/5.23.

Van Lydtsaemhept ende Verduldichepdt.
God is lydtsaem ende lanckmoedich tot gramschap/Gen 6.3 Exod.34.6 Num. 14.18 Psal.86.15. 103.8 148.8 Eccle.8.11 Esaie 30.18 Joel 2.13 Jone 4.2 Nahum.1.3 Sapient. 11 24 15.1 Matt.18.26/ Rom.2.4 1 Tim.1.6/2 Petri 3.9.
Van lydtsaemhept ende verduldichept der Gelooigen in allerley cruys ende lyden/ Gen.12.4.6 2 Reg.15.6/ Job 1.20/2 9/7.1 Prou. 3 11/ 14.29 15.1/ 16.32 25.15/4 Esdre 10.15/ Syr.1.29.2.4/ Tob.2.8/ 2 Mach.6.18.7 *. Matth.5.39 Rom.5.3/12.12/15. 4/2 Corin.6.4/Gala.5.22.Ephe.4.2/ 1 Thess.5.14/ 2 Thess.1.4.7/1 Timo 6.11/ 2 Timo.2.3.12 1 Petri 1.6/2.19 3.14.17/4.1 2 Petri 1.6 Hebr.10.36/1 1.35/ 12. 1 Jacobi 5.7.
Van onlydtsaemhept ende haer straffe/Exo.14. 11/15.24/16.2.7.17.2/ Numer.11.1.10/14 1.26/21.5/ Job 3.1 Prouer.12.16/ Syrach 2.16.

Van Liefde ende Vriendelickhept.
Van de jaloersche liefde Gods tegē zijn Gelooige Exo.20.5/34.14/ Deut.4.24 6.15/7.8/ Josue 24.19 Syr.4.18 Proue 8 17 Jere.31.3 Joan.3.16/ 10.11 13 1.18/15.9 16.27 Romanor.5.8 Galat.2.21/ Ephe.3.19 5 2.
Godt sullen wy bouen alle dinghen liefhebben/ Gene.22.2.9 Exod.20. 6 Deut.5.10.6.5/10.12/11 1. 13.22/30.6 Josue 22.5 Syr.7.32/34.12 47.10 Matthei 10. 37/22.36 Marc.12.30 Luc.7.47/ 10.27/Joan 21.15 Roma.5.5/8 28.35/ 1 Corinth.16.21 1 Joan.4.17.
Van broederlicke Liefde/ Gen.12.4/ Leuit.19.18/ Deute.22.1/1 Reg.13.1 Syrach 25.3 Psalm.133.1/ Prou 10.12 Mat.7.3 19.19 22 38 Joan.13 14.34 15.12 Roman.12.10/13.9/1 Corinth.13 */ Galat.5. 14 Ephe.4.15/ 5.1 Philip.2.2 Colo.3.14/1 Thess. 4.9/ 1 Timoth.1.5/1 Petri 4.8/ 1 Joan.3.23 4.7/ Hebr.13.1.
Oock den vyant salmen beminnen/Exod. 23.4/ 1 Reg.24.5.7/26.5 30.11/2 Reg.19.19/4 Reg.6.21/ Job 31.29 Prou.25.21 Matt. 5.44 Luce 6.27.35/ 23.33 Actuum 7.60. Rom.12 20.

Van Lieghen.
Gene.3 4/7.20/ 39.17/ Leuit 19.11/2 Regum 1.3/ 6.4 Regum 5.25 Sapient.1.11/ Syrach 7 13/20. 26.28 25 4/ Prouerb. 6.19 12.22/ Osee 4 2 Joan. 8.44 Actuum 5.4/8 Ephe.4.25.Colos.3.9. Siet Getuychnis.
God en is niet luegenachtich/Rom.3.5 Titi 1.2. Hebr.

Van Lot ende Lotworpen.

M.

Van 't Manna oft hemelsch broot.

Van den Man.

Aenghename offerhanden worden vanden Hemel ontsteken/ Gene 4/4.8/20.15/17. Leu.9.24. Judicum 6/21.13/19. 3. Reg.18/38. 1. Para. 22/26. 2. Para 7/1.2. Machab. 1. 22.2/10.

Vande dagelicksche Offerhande/ Exod.29/38. Leuit 6/1. Num.28/3. 1 Esdr.3/2.

Wat Offerhande eenen yegelicken tijdt bestelt is/ Numeri 28 *. 29 *.

Offermaeltyden worden met vruechden ghehouden/ Gen.31/46. Exod.18/12. 32/6. Nume.25/2. Deut.12 *. 27/6 1. Reg.1/3/9.12 *. 16/5.2. Regum 15.12. 3. Reg.1/9.3/15.1. Paral.30/21.

Van Offerhande der kinderen/ Gen.22/9. Leu. 18/21. 20/2 Deut. 12/31. 18/9. Iudic. 11/38. 4. Reg.3/27.16/3.17/17.21/6.2 Paral.28/3. Psal.106/37. Esaie 57/3. Iere.7/30.19/5. Ezec. 16/20/26.20/31.23/37.

Van Offeren der Godloosen/ Gen. 4/3. 1. Reg. 15/21. Psal 40/7.50/7.51.18. Prou.15/8.21/27. Eccl.5/1. Esai 1/10.43/23.61/8.66/3. Ier.6/20. 7/20.14/12. Hosee 5/6.6/11.8/13.9/4. Amos 5/22. Michee 6/7. Malach. 1/7/13. Syrach 35/1. Matt.9/23.12/7. Mar.12/33. Heb.10/5.

Van warachtige geestelicke/ en Gode behagelijcke Offerhanden/ Psal.4.6/27.6/40.8/50.7.14/51.19/116.17. Prou.21.3/ Esaie 56.7/ Iere. 7.21/ Hosee 6.11/ Michee 6. 7/ Syrach 35. 10/ Matth.5.23 9.13/12.7/ Rom.12.1/ Phil.4.18/ Heb.13.16/1 Petri 2.5.

Christus de warachtige en volcomen Offerhande der Gheloovighen. Gen.22.6/11. Esaie 53.13. Ioan.7.19/2. Cor.5.21/ Ephes.5.2.25/1. Ioan. 2.1.4.10. Hebr.1.3/5.12/9.28/10.14.

Og de Coninck te Basan wort verslagen/ Nu. 21.33/ Deut.3.1 31.4/29.7/ Psalm.136.20.

On de sone Peleth is oproerich tegen Mosen/ Numeri 16.1.

Ooghe eenvoudich slecht ende recht/ Syr.35.19 Mat.6.22/ Luc.11.34.

Ooghe schalck/ Gen.6.2 31.1 Prou.6.13/28.27. Eccle.4.8 Syr.14.6.8 31.14/ Matthei 6.22/ Luce 11.34/ Mar.7.22/1. Ioan.2.16.

Ooghe hoerachtich/ Prouer.23.26/ Syr.42.15/ Mat.5.28/2. Pet.2.14.

Ooghe des sins ende verstants/ Num.24.3/ Deu. 29.4 4 Esd.1 37/ Esaie 6.9/ Luc.24.29/ Actuum 26.17/ Ephe.1.18.

Ooghen als vyervlammen heeft God/ Apoc.1.14/ 2.18 19.12.

Van Onderdanichheyt.

Onderdanich ende ghehoorsaem salmen Godt meer zijn dan de menschen/ Act.5.29. Den Euangelio ende der waerheyt salmen onderdanich zijn/ Rom.1.5/16.26/ 2 Corinth. 9.13/ 1. Pet. 1.22. Den Ouders salmen onderdanich zijn/ Ephe.6.1. Colos.3.20/ Gelijck als Christus was/ Luc.2. Philip.2.8. De vrouwe sal haren man onderdanich zijn/ 1. Petri 3.1.

Van Onderdanen.

Vant Officie en schult der Onderdanen en des gemeynen volcx/ Exo.10.28.22.28. Num.16 * Iosue 1.16. 2 Esdre 5.16/ Baruch 1.11/ Prou.13.11/ 20.2/24.21/25.6/ Eccle.8.2/10.16/ Ierem.29.7/ Mat.17.24.22.16.21/ Luc.20.22/ Roman.13.1/ 7.1/ Thes.5.12/1. Tim.2.1/5.17/ Titi 3.1/1. Pet. 2.13. Hebr.13.17

Onesiphoro wenscht Paulus barmherticheyt/ 2. Timo.1.16.

Onias de overste Priester offert voor Heliodoro/ 2. Machab.3.32. Wort verslagen/ 4.34.

Onbesneden van herten/ Iere.9.25/ Ezec.44.9/ Actuum 7.51.

Ondersoecken oft gronderen en salmen niet de onbegrijpelicke werckinge/ en eygentheyt Gods/ Prou.25.27/ Eccle.3.12/8.17/4. Esd.4 */5.34.36/ Syra.3.21/ Roma.12.3/ Soeckt Schrift.

Ongeloove brengt verdoemenisse/ 4. Esd.15.4/ Marc.16.16/ Ioan.3.18.36/8.34/12.47. Hebr. 4.2.11.6. Soeckt Geloove.

Oncuysheyt tegen natuere/ Gen.19 5/ Leuit 18.22 20.13/ Iudicum 19.22/49/ Roman.1.27/1 Corinth. 6.10/1 Tim.1.10.

Van onschult.

Zijn onschult sal een yegelick beschermen/ ende valsche meyninge afkeeren/ Iosue 22.22/1 Reg.1. 14/3 Reg.18.17/ Ier.37.12/ Ioan.8.79. Act.2.14/ 6. 14.7.2/23 17.

Niemant en is voor God onschuldich. Soeckt Gherechticheyt.

Bewaringe der oogen. Gen.3.6/6.2/34.2.39.7/ 2 Regum 11.2 13.1/ Syr 9.5 25.28/ 42.34.

Van Oordeel.

Teghen dat quade Oordeel/ Syr.10.42/ Mat. 7.1/12.7/ Luce 6.37/7.33/ Ioan 7.24 9.16/ Actu/28.4/ Romano.2.1/14.4/13 1 Corinth.4.5/1 Timo.5.21/ Iacobi 4.11

Voor het Oordeel sal ondersoeck ende kennisse gaen/ Gen.3 11 11.5/18 21 Exod.3.7/23 2/ Deutero. 13.6/17.9 19.18. Iosue 7.19/22.13 Iudicum 20.3/ 12 Prouer.18 13/ 1 Machab.7.6/ Syrach.10.42/ Susan.51.

Oordeel der leere staet by den Gheloovighen/ Deut.13.1 Iob.34 3/ Iudith.8/28. Matt 7 15. Ioannis 10.14/1 Corinth.14.29/ Coloss 2.16/1 Thes. 5.21/1 Ioan.4.1.

Oordeel der stervende is sonder eenich middel totter doot/ oft totten leven/ Mar.16.16/ Luc.16. 22/23.42/ Ioan.3.36/5.28/6.47.

De Werelt sal geoordeelt worden vanden Heyligen/ Sapient.3.8 5.1/ Mat.19.28/1 Corinth.6.2/ Iude 14.

Oordeel Gods tegen de gene/ die de waerheyt niet ghelooft en hebben/2 Thess.2.10/11. Het Oordeel Gods beghint aen de syne 1 Petri 4.17/ Om ons te castijen/ op dat wy met de Werelt niet verdoemt en worden 1 Corin.11 32 Oordeel voor verdoemenisse/ Ioan.3.19/ Mar.16.17/1 Corin 11/29/ Van het uyterste Oordeel/ Mat.24.25. Luce 11.31/ 32/ Hebr.6.28/ Daer salt oock openbaer worden/ Roma.2 Daer sal een yeghelick na syne wercken loon ontfangen/ Mat.25/ Roma.2.2/3/2 Timot. 4.18 De ure is onbekent/ Matt.24.36 1 Thessa. 5.1/2/2 Petri 3.10/ Men salder na hopen oft haken/ Luce 21.28/2 Timoth. 4.8/ Men salt alle ure verwachten/ Matthei 24.44 Luce 12.36.40. Iacobi 5.7 8.

Oreb ende Seb worden ghevanghen ende onthooft/ Iudicum 7.25.

Ozias de Priester neemt Achior in een huys/ Iudith.6.18. Settet Gods hulpe eenen tijt/ 7.24.

Van Ootmoedicheyt ende nieticheyt.

Warachtige ootmoedicheyt ende cleyn achtinge zijns selfs/ siet God aen/ Gene.18.27 29.31/41.40/ Exod.3/11/4 10/ Iudicum 6.15/1 Regum 1 */2.1/8/ 7.9 9.10/2 Regum 6.16/21/2 Paral.12.6 7/32.26/ 33.12/34.26/ Psalm.34.19/ Prouer.11.2 16.19/18.12/ 22.22/25.7/ 29.23/ Esaie 37.1/57 13/66.2/ Iere. 1.6/ Ione 3.5/ Syrach.3.18/7.19/10.40/ 35.27/ Iudith 4.7/11/9.16/ Matth.3.11/5.3 8.8/11.29/ 15.27/18.4/20 26/21.5/23.7/11/ Marc.9.34/10. 43/ Luc.1.44/9.47.14.7/11/15.19/18.13 22.26. Ioan. 13.4/ Actuum 10.26/ Roman.11.20 12.16/ Corint. 4.6/15.8/ Philip.2.3/ Coloss.3.12 1 Petri 5.5 Iacobi 1.9/4.10. Hebr.11.24/ Apoc.4.10 19.9.

Van Oproer ende Muyterye, ende haer straffe.

Numeri 16 */20.2/ Iudic.9.23.31/34/12.1.4/2. Regum 20 */3 Regum 1.5 1 Hester 2.21/ Actuum 5. 37/19.23/23.13.20.

Openbaer is Gode alle dinck/ 1 Paralip.29.9/ Psalm.50.8/139 */ Iob 1 4.16/22 11 38 */39 */ Prouer 5.21/ Syra.16 16/ 23.27/ Esaie 29.15/48.8/ Iere. 7.11/17.10.

Openbaringe Gods ende der Engelen en menschen/ Gene.32.24/ Exod. 3 */ Numeri 22 21/ Iosue 5.15/1 Reg.28.11/ Mat.17.3/ Mar.9.3 Lu.9.30.

Van

Van Saechtmoedichept.

Josue 7.19. 25/ 1 Regum 25 *. 2 Regum 16. 10. Syrach 1.29. Prouerb. 15.1. Matthei 5 5/ 11.29/ Galat.5 13/6.3 Ephes.4.2 Colossen.3.12. 2 Tim. 2.25. Titum 3.2.

Saechtmoedichept wordt ghepresen / Prouer. 16.19.24 Syrach 10.12. 1 Corinth. 4.12/ 13.20. Dauids saechtmoedichept teghen Semei/ 2 Regum 16.10.

Saedt is het woordt Gods/ Matthei 13.19. Marci 4 14 Luce 8.11.

Saet Abrahe / zijn de Joden nae den vleesche/ Joannis 8.33/37.

Abrahams zaedt zijn de Ghelooviighen nae de beloften/ Romano.9.7 Galat.3.3.

Het Saet der vrouwe/ Dauids/ ende Abrahams is Christus na der beloften/ Genesis 3.15 12.3/ 18.10/22.18. 2 Regum 7.12 Psalmo. 16.10. 11/ 132.11. Actuum 2.11/30/3.22/13.23/ Esaie 11.1. Jerem.23.5 33.15 Ezechielis 34.23 Osee 3.5 Joannis 7. 42. Matthei 1.1 9.27/15.22 20.30/21 15 Marci 10.47 11.10 / Luce 1 23/18.38 Romanoru.1.3/9.5 Gala. 3.16/4.4/ 2 Timothei 2.8/ Hebre.2.14. etc.

Saedt ter generatie/ hebben oock de vrouwen/ bewijst de eerste seghenninghe der menschelicker generatie/ daer God tot beyden/ als tot den man ende de vrouwe gesproken heeft: Wasset ende wordet vermenichfuldicht/ etc. Genesis 1.28. Wordt daer claerlick toegheschreuen/Genesis 3.15. Siet oock van Agar/Genesis 16.10. Van Rebecca/24. 60. Van de vrouwe Naemi/ segghende: Heb ick noch sonen in mijn lichaem? Ruth 1.11. Van Ruth Ruth 4.11. Van Sara/ Tobie 9.11. Item/ Leuitici 12.2/ staet int Hebreeusch/ Mulier si semmificauerit/ etc. Oock Num. 5.28. staet wt het Griecx/ vande ontschuldige vrouwe/ Et seminabit semen. Item van Sara/ Hebre 11.11. staet na het Griecx/ Sara heeft oock selue cracht ontfanghen/ad proiectionem seminis/ tot saetworpinge. Noch van Sara Abrahams wijf/ Esaie 51.1. 2. Hoe de Joden wt Sara als wt eens borns gront ghegeuen zijn/ etc. Van Maria/ van welcke gheboren is Jesus/ die daer heet Christus/ Matt. 1.16/23. Galat.4.4. Van ofte wt den zade Dauids naer den vleesche/ Romano.1.2. 2 Timothei 2.8.

Van Salichept ende het eewich leuen.

Salichept wordt vercreghen door het gheloone ende ghenadighe verkiesinghe Gods/ Esaie 25.9. Matthei 20.23/25.34 Marci 10.40 Joan. 3.15/ 16/36/5.24/20.29 Actuum 2.21/15.11.16.31 Rom. 1.16.10.4 Eph.1.13/2.4. 2 Tes.2.13. 1 Thessa. 5.9. 2 Tim.1.9. Titum 1.1 3.5. 1 Petri 1.9. Hebre.5.12.

Van het vrolick ende heerlick wesen der Salighet/ 4 Esdre 2.42. Sapient.3.7/5.1/16. Esa.25.9. 30.29 49.10 60 *.64.17 Jeremie 31.3 8/17/ Dani. 12.13 Matthei 13.43/ 19.28/ 25 *. Marci 12.25/ Luce 9.33/ 12.22 22.29/ Joannis 16.20/ 17.2 24/ Roman.8.30. 1 Corinth.2.9/15.41/2 Corinth.12.3. 2 Timoth. 4.8/ 1 Pet.1.4/8/5.4. Hebr.10.35/12.23. Jacobi 1.12. Apoca.2 *.3 * 7.9/55/14.1/21 * 22 *.

Sadduceen loochenen de verrijsenisse der dooden Matthei 22.23 Actuum 4 1 23.8 Luce 20.27. Marci 12.18.

Salamina/ofte Salamis/ Een eylandt Cypri/ Actuum 13.5.

Salum de sone Jabes/ na dien hy Zachariam verslaghen hadde / werdt hy Coninck in Jsrael/ ende noch verslaghen/4 Regum 15.10/14.

Sallum/ een soon Josie des Coninckx Juda/ 1 Paralipo. 3.15.

Salma een soon Nahesson/ heeft ghegenereert Boas van de Rahab/ 1 Para.2.11. Matth 1 5.

Salmanesser treckt eerstmael teghen Samarien / ende voert Jsrael met haren Coninck Hozea na Assyrien. 4 Reg.17.6. Anderwerf/ 18.9. esd.4.2

Salmon/een Zeestadt van Creta/ Act.27.7.

Salome een moeder Joannis ende Jacobi der sonen Zebedei/ Mar.15.40.16.1. Soect Zebedeus

Salomons des soons Dauids gaboorte ende naem wordt beloeft/ 2 Regum 7.12. 1 Parali. 22.7 Werdt geboren/ ende onder de handen Nathans ghedaen/ 2 Regum 5.14 12.24. Werdt gesalft tot eenen Coninck ouer Jsrael/ 3 Regum 1.33. Godt verschijnt hem te Gibeon / van dien begheert hy wijsheyt / 3. 5.9. 2 Paralip.1.7 Schrijft de twee wyuen. 3 Regum 3.16 Van zijn Amptlieden/ heerlickheyt/ huyshoudinghe ende wijsheyt/4 *. 2 Paralip.9.3. Verbindt hem met Hiram den Coninck Tyri/ 3 Regu. 5.12. Timmert den Tempel/Soeckt Tempel. Schenckt Hiram twintich Steden/ 3 Regum 9.11. Tot hem coemt de Coninghinne van ryck Arabien. 10.1. Matthei 12.42 Luce 11.31 Bouwet den Chamos een Hooghte/11.7 Maeckt de Cananiten chijns baer/ 2 Paral. 8 7. Werdt ten anderen mael Coninck ghesalft/ 1 Paralip.30.22. Sterft/ 3 Regum 11.43. Laet na hem zijnen sone Coninck Rehabeam 14.21.

Samaria namaels een Hooftstat der tien gheslachten Jsraels wert gebout/3 Reg.16.12. Wert van den Syriers beleghert/ 4 Reg.6.24. Werdt van den Assyriers tot int derde Jaer belegert/ gewonnen ende weech ghevoert/17.5.

Tegen Samarien wert ghepropheteert/Esa.7. 30/9.7. ezec.23 *. Hosee 8 *.13 *. Am.3.12. mich.1.5.

Samaria en wilde Gods woordt niet aennemen/ Luce 9.52. Nam Gods woordt aen/ Act.8.5

De Samaritaen ontfermt hem des ghewonden/ Luce 10.33.

Samaritinne spreckt met Christo by den Put/ Joannis 4.7.

Samothrace/een Eylant vande inwoonende Samiers ende Thracen alsoo ghenoemt. Act.16.11

Samgar/ een Richter in Jsrael/ slaet ses hondert Philistijnen/ Judicum 3 31.

Samson. Siet Sımson.

Samuel werdt gheboren/ 1 Regum 1.20. Wert den Heere ghebracht tot Sylo/ 1.24. Werdt beroepen/ 3.4.10. Roept dat volck na Mizpa/ ende bidt voor haer/ 7.4.9 Set zijn sonen tot Richters 8.1. Betuyght zijn onstraffelickheyt/ 12.3. Doodt Agag/ 15 32. Salft Dauid tot eenen Coninck 16. 12. Sterft/25.1. Prophetreert Saul na zijn doot/ 28.15/16. Syrach 46.23. Werdt gheprefen/ Syrach 46.16.

Samus een Eylandt inde Zee Aegeo/ Actuum 20.15. 1 Machabe.15.

Sanebalat de Stadthouder te Samarien/ belet het timmeren des Tempels/2 Esdre 4.1 6 *.

Sanherib der Assyriers Coninck treckt tegen de steden Juda/ ende windtse/ 4 Regum 18.13. 2 Paralip.32.1 Lastert Godt/ Esaie 36 *. Werdt ghedoodt/ 4 Regum 19.37. Esaie 37.37. Na den woorde 10.33/ 31.8/ 33.1/ 36 *.

Sapphira liecht den heyligen Geest. Act.5.1/8

Sara/ een dochter Raguelis/ werdt Tobie te houwelick ghegheuen/ Tobie 7.10/15.

Sarai/ een wijf Abrahams Gen e 11 29 Werdt ghenoemt Sara 17.15. Werdt ghebracht tot Abimelech/20.2. Sterft/23.1.

Sarephtha / een Stadt in het midden tusschen Tyrum ende Sidon / 3 Regum 17. 9. Abdie 1. Luce 4.26.

Saron/ ofte Sarona / een vet ende seer vruchtbaer Lantschap/ tusschē den berch Tabirinum/ ende de Zee Tiberiadis/ 2 Paralip.27.29. Esaie 33. Actuum 9.35. Item een stadt daer in de kinderen Gads ghewoont hebben/ 1 Paralip.27.

SarEzer/ Soeckt Adramalec.

Saul ghebooren wt den geslachte Ben Jamin/ Soeckt de Ezelinnen/ 1 Regum 9.3. Werdt van Samuel ghesalft tot eenen Coninck ouer Jsrael/ 10.1/ 11 14. Actuum 13.21. Na het beuel/ 1 Reg. 9.15. Slaet de Ammoniten 11.11 Offert Brandoffer 13.9. Wan onghehoorsaem der Stemmen Gods 15.1 9. Werdt van het Ryck verstooten/ 13 13/ 15.22 26 28 16. Een boose Gheest besat hem/ 16.14 18.10/19.9 Vervolcht Dauid. 16 * a 19.

13.33/ Matt. 22.23/ Luce 20.35/ Joan. 5.21 28 36.39/ 11 24/ Actuum 24.15/ 1 Corint 15 ꝛc. 2 Cor. 4. 14/5 ꝛc. Coloss. 3.4/ Philip. 3.21 4.3/ 1 Thess. 4.13/16 2 Timoth. 2.11/ Apocal. 20.12.

Versoecken ende vpstaen salmen Weduwen eñ Weesen/ Jacob. 1.28/ 1 Tim. 5.3/16/ De Siecken ofte Crancken/ Matth. 25.4/ Jacob. 5.14/15. De Ghevanghen/ Matthei 25.36/ 2 Timot. 1.8/ Versoecken ofte Beproeven/ Siet Tempteeren.

Van Vertroosten

God Vertroost/ ende waerom/ 2 Cor. 1.3/4/7.6/ Van Vertroosten/ Gene. 28.13/14/15/45.5 6/ etc. 46.5/29. 1 Reg. 23.16/17. 2 Reg. 10.2 3 12.24. Luce 2. 10/ Joan. 14.1/15.18 19.20/ 1 Thessal. 2.12/ 4.15/18/ 5.14/ 2 Thess 2.16/ Siet Troosten.

Vertroosten/ Vervolch/ Soeckt Cruys.

Van Vyanden.

Den Vyanden salmen goet doen/ Soeckt liefde.

Den Vyant niet verachten/ 1 Reg. 14.14 17.43/ 2 Regum 2.20/ 3 Regum 20 ꝛc. 4 Regum 14 8.

Den versoenden Vyandt niet haest goet te betrouwen/ 1 Regum. 24.17/26.21/ 2 Regum. 3.26/ 1 Machab. 12.24.

Van Victorie ende Triumphe.

Alle Victorie coemt alleen vã God/ Gen. 14.14/ Exodi 17.9 Deut. 7.17/ Josue 11.6. Judicum 7.7/ 1 Reg. 14.6/17.45/ 2 Para. 14.11/ 16.8/24.24/25.8/ Psalm. 118.15/ Prov. 21.31/ Judith 9.15/ 4 Esdr. 1.21

Weynich hebbẽ Victorie tegen vele/ Gen. 14.14 Judic. 7.2 4/ Josue 11.27/ 1 Reg. 14.6/14/ 2 Para. 13.14/14.11/12 24.24/ 1 Macha. 3.16/22.

Na de vercregen Victorie wordt vreucht ende triumphe gehouden Nu. 2.13/ Judic. 11.34/ 1 Regum 18.6/ 2 Machabe. 3.7.

Van Vleesch.

Dat Vleesch met zyn lusten ende begeertẽ sullẽ wy cruycen/ temmen eñ dooden/ Spr. 19.1/ Rom. 6 12/8.12/13.14/ Galat. 5.16/ Ephe. 4.22/5.3/ Colos. 3 5/ Titi 2.12/ 1 Petri 2.1/4.3/6/ Hebre. 12.1. Soeckt Begheerte.

Van Vloeck ende Segen/ Genes. 3.14/17/8.21/ 9.25/ 24.60/ 27.28/ 48.15/20 49.7/ Numeri 5 21/ Deut. 11.29/27.15/ Josue. 8.34/ Judic. 9.20/ 1 Reg. 17.43/ 2 Reg 2.5/3.29/16.7/ 4 Reg. 2.24/ 2 Esdr. 5. 1/ Prov. 26.2/ Jere. 29.22. 48.28/49.13 Zach. 8.13

Vloecken ofte Sweeren/ Leuitici 24.10/ Psalm. 10.7/109.18/ Sprach 23.9/15/27.17/ Romanus 3.14 Joannis 9.28.

Van Volherden inder deucht/ Genes. 19.17/26/ Job 2 3/ Prov. 2.31 23.17/ Ezec. 18.24 33.13/ Sprach 2.2 11.11/35.9/ Matt. 10 22/15.22 24.13/ Luce 9.54/ Joannis 6.66/ Actuum 2.42 11.23 13.43/14.22/ 2 Petri 2 20/ 1 Joannis 2.24/ Hebr. 3 ꝛc. Apo. 2.26.

Van Vraghen.

Onnutte eñ nieuswyse vraghen salmen myden/ Gene. 3.1/6 Prouer. 25.27/ Eccle 7.11 Sprach 3.21/ Matth. 24.3/ Joan. 21.21/ Roman 12.3/ Actu. 1.6/ 1 Tim 1.4 6.3/ 2 Tim 2.16/ Titi 3.9.

Vrias ontfangt dẽ brief vã David. 2 Reg. 11 14

Vrias prophetcerde teghen Jerusalem/ daerom liet hem Jehoiakim dooden/ Jerem. 26.20.

Vrias de Priester Achabs/ timmert den Altaer 4 Regum 16.11 Esaie 17.10.

Vriel/ een voornaemde Engel Gods/ 4 Esdre 4.1/5.20.

Van Vrede wtwendich ende tydelick.

Gene. 13.6/8 26.22 45 24 Leuit. 26.6/ Nu 6.26 Jerem. 29.7/ Sprach 15.2/28.15/19. Matthei 5 9. Marci 9.50 Luce 14.32/ Actu 9.31/ Romanus 12.18 1 Cor. 14.33/ Ephe 2.3/ 2 Tim. 2.22/ 1 Petri 3.11/ Hebre. 12.14/ Jacobi 3.18/ Apoca. 6.4.

Vrede inwendich/ ghelyck daer is tusschen God ende den Gheloovighen.

Esaie 2.4/9.5/11.6/7/66.12/ Osee 2.20/ Mich. 4.3/ Zacharie 9 10/ Luc. 2.14/24.35/ Joan. 14.27/16 33/20.19/ Actuum 10 36/ Roman. 5.1/ Ephes. 2.13/ Philip. 4.7. Siet Peys.

Vrede ende barmhertichẽyt spreken de leugenachtige Esaie 9 14/ Jerem. 6.14/8.8 12/14.13/23.16 Ezech. 13.10/16/ Michee 3 5.

Van Vreemdelinghen.

Vreemdelinghen salmen goet doen/ Gene. 18.2 Exodi 22.21/23.9/ Leuit. 19.33 23.22/ Numeri 15.14/ Deutero. 10 18 14.21 24.14/18/26.11/ Ezech. 22.29/ 47.22 Zacharie 7.10.

Vreemdelinghen ende Pelgrims zyn wy in deser tydt/ Gene. 15.13/23 4/47.9/ 1 Paral. 30.15/ Psalm. 39.13/119/19/ 2 Cor. 5.6/ Philip. 3.20/ 1 Petri 2.12/ Hebre. 11.13.

Van Vreese.

God salmen alleen vreesen / ende voor ooghen hebben/ eñ alle dinc in hem/ Gen. 22.12/31.49 Exo. 1.17/20.20/ Deut. 4.9/6 2/13/24/10 12 20/ 13.4 Josue 24.14/ Judic. 6.10/ 4 Reg. 17 36/ 2 Para. 20.15/ Job 1 8/28.28. Psalm. 27.1/33.8/34.8. 10/111.5/ 112. 1/128.1/ Prov. 2.5/1.7/9.10/ 14.2 27/ 15.16/16.6/22.4 24.21/ Eccle. 12.13 Esaie 8.5/41.10 43.1 51.12 Jere. 10.7/32.39 Sprach 1.11 ꝛc. 2.7/12/19/7.31. 10 22 15.6/ 25.16 31.1 24 34.19 41.16/ Baruch 3.7/ 4 Esd. 15.68 Mat. 10.28 Luce 12.4/ 1 Pet/2 17/3.15 Apoc. 14.7.

Van proefse/ vrucht eñ prys der vreesen Gods/ Psal. 103.17/125.1 128 ꝛc. Prov. 10.27/14.27 19.23 22.4

God slaet met vreese/ vertzaechtheyt ende verschricken/ Gene. 15.5 Exodi 23.27 Leuitici. 26.36 Deutero. 2.24/11.25/28 10/65 Josue 2.9/10.10 Judicum 4.5/7.21/ 1 Regum 7.10/ 4 Regum 7.6/ 1 Paralip. 15.17/ 2 Parali. 14.14/17.10/ 20.29 Psalm. 9.20 Jerem. 49.17 Judith 14.14/15.1/ 2 Machabe. 3.24/ 3 Machab. 6.17.

Van Vrienden.

Van waerachtighe eñ valsche vrienden/ Deut. 13.6/33.9/ 2 Reg. 3.27/13.14/15.19/20.8 Psal. 41. 10/55.14/ Prov. 11 20.18.24 27.10.19 Jerem. 9.4/ 12.6/41.1 Dani. 11.26 Mich. 7.5 Spr. 6.7/7.20/ 9.12/12.14/22.25. 28 37.10 Matth. 10.35 Luce 12.53 Joannis 13.18/ 1 Thessa. 2.14.

Van den Vryen wille ende nieticheyt der menschelicker cracht.

Gene. 4.7/6.5/8.21/14.40/22.38 Deute. 8 17 1 Reg. 2.9 Psal. 33.15/37.23/127.1 Pro. 10.24 16.9 20 24.21.1/27.1 Jere. 10.23/ 17.14/24.7/ 31.18 Threno. 5.21 Ezec. 36.26/ Matth. 6.27 Luce 13.22 Joan. 3 3 6.44 65/15.6/16.6 Roma. 6.12/ 7.18/8.5/9.15. 11.32/ 1 Cor. 12.3/ 2 Cor. 3.5/ Ephe. 2.7 Philip 1.28/2.5/ 1 Titi 3.5/ 1 Pet. 1.3 Hebre. 13.21. Siet binnen/ Wille.

Van de Vryheyt der Gheloovighen.

Joan. 8 32 Rom 6.18 8 2 21/ 1 Corinth. 6.12/8 ꝛc. 9.4/18/10.23/29/ 2 Corinth. 3.12 Galat. 2.4/4.5/6.1 13/ Col. 2.16 Titi 1.15/ 1 Petri 1.18 2.16/ 2 Pet. 2.19.

Vande Vryẽ Steden der Joden.

Exod. 21.13 Numeri 35.11 25/28 Deu. 4.42/19.27 Josue 20 ꝛc. 3 Regum 1.50/2.28.

Van Vrouwen Siet Wyuen.

T Vrouwen Zaet is Christus/ Gala. 3.15. Siet Saedt.

Vrouwen/ by een Wynstock vergelyct/ Psalm. 128.3 ende hare kinderen/ hare twyghen/ tacken ende sonen/ Psalm. 128.3 Prov. 31.1.

Van Vreuchde ofte Blyschap.

1 Paralip. 30.9 ꝛc. 2 Esdre. 12.42 Psalm. 68.4 Luce 1 10/ 1 Thessa. 1.6.

Vreucht en salmen niet hebben gelyck de Heydenen Eccle. 2.2/7.3 Osee 9.1 Amos 6.8 Prov. 2.14 Jacobi 4.9.

Vreucht in vervolghinghe/ Matthei 5.12/ Actuum 5.41 20.24 Roma 5.3 Coloss. 1.24 Hebre. 10.34/11.24.

Vreucht des Geests/ Mat. 11.25 Luce 10.21 Ro. 12.12/14.17 Gala. 5.22 Phil. 4.4/ 1 Thess. 5.16.

Vreucht der eewiger salicheyt/ Esaie 25.9 26.1 33.10/65.13 Sapi. 3.1/7 Soeckt Salicheyt.

Vsa tast de Arcke Gods aen/ ende sterft/ 2 Regum 6.6/ 1 Paralip. 13.9.

Wha/een Coninck in Juda stridt/tegē de Philistynen/wiertroockt/wort melaetsch/ende sterft/ 2 Para.26.16/19. Wordt genaemt Azarias/ 4 Regum 15.1. Wordt Ozias ghenaemt/Mattheı 1.9.

W.

Van Waken.

Waken ende Gods toecoemst verwachten salmen altijdt/ Mat.24.42/25.13/26.40 Marci 13.32 Luce 12.40/21.33 Rom.13.12 Ephe.6.18 Coloss.4.2 1 Thess.5.6/ 1 Petri 4.7/5.8 Apo.3.3/16.15.

Wachten salmen hem voor valsche Propheten ende Ketters/ Mat.7.15 Marci 8.15/13.5. Luc.17 23. Soeckt Propheten.

Vande Waerheyt.

Esaie 59.15/ 3 Esdre 3.12/4.35/ 4 Esdre 14. 17/ Zacharie 8.16 Ephe.4.25.

Christus is de Waerheyt/Joan 14.6. De heylighe Geest/Joan.1.32/33.16.12 15 26/ 1 Joan.5.6 het Euangelie/Joan.17.17/ 2 Tim.2.18 Ephe.1.13 2 Petri 1.12 Jaco.1.18. Waerheyt salmen belyden/ ende daermede omgordt zijn/ Ephe.4.25 6.14/ 1 Timo.3.15 Joan.3.18 2 Joan.4. 3 Joan.3. Niet teghen de waerheyt 2 Corinth.13.8.

Van die/die hen teghen de waerheydt keeren/ 2 Timothei 4.1 6.3 Titi 1.14 Galat.3.1/5.7/ 2 Petri 2.21 Hebre.6.4/5/6/10.25/26/etc.

Van die / diese verswijghen ende wederstaen/ Matthei 23.13 Luce 11.52 Rom.1.18/2.8/20/21/etc. Galat.3.1/ 2 Timothei 2.25/3.8/ 1 Joan.3.19/20.

Van Wapenen.

David wapēt hē tegē Goliath/1 Reg.17.39/40

Van gheestelicke wapenen/Rom.13.12. 2 Cor.6 7/10.4 Ephe.6.11/13/ 1 Thess.5.8/ 1 Petri 5.3.

Wasschinge der voeten/ Gene.18.4/19.2/24/32 43.24 Joan.13.4 14/ 1 Timothei 5.10.

Wassen ende toenemen inder kennissen/Ephes. 4.15 Colossen.1 10/ 1 Petri 2.2.

Dwater en mach den wtuercorenen Gods niet schaden/Exodi 14.22 Psalm.66.6 Esaie 43.2. Joannis 2.5.

Water wordt veruolch genoemt/Psalm.69.13/ 144.7 Prouerb.17.14 Matthei 7.25 Luc.6.48 Apocalip.12/20.

By dwater wordt ghelecken de kennisse Gods/ ende de gaue des heylighen Gheests/Esaie 11.9. 12.3/35.6/43.20/44.3 Ezechielis 47 *. Zacharie 14.8 Joannis 4.10/7.38.

Wee/wee/ Numeri 21.29 Eccle.4.10/10.11 Esai. 1.4/24/3.10/5.8 18/6.5/10.1/17.12/18.1/24.16/28.1 29.1/30.1/31.1/33.1/ 45.9 Jeremie 4.31/ 13.27/ 22.13/ 23.1/45.3/48.1 Ezechi.6.11/13.3/18/16.23/30.2/ 34.2 Osee 7.13 Joel 1.15 Amos 5.18/6.1 Michee 2.1/ Nahan 3.1 Abacuc 3.2/8 Sopho. 2 5/.1 Judith 16.24 Syrach 2.14/42.4/ 4 Esdre 2.8/ 15.24 47/ 16.1 Matthei 11.21/18.7/23.12 *. Luce 6.24/10.13/ 11.42/17.1/ 1 Corinth.9.16 Jude 11 Apoc.8.13 9.12/11.14 12.17/18.10/16.

Van Weduwen.

Den Weduwen salmen goet doen/ Exodi 22.22 Deuteronom.16.14/24.17/19/26 12/27.19/ Syrach 4.13 Judith 16.28 Job 24.3 31.16 Esaie 1.23/ Jeremie 22.3 Zacharie 7.10 Mala. 3.5 Matt. 23.13/1 Timothei 5.3/16/Jacobi 1.27.

Werelt is door Christum ghemaect/ Joan.1.3/ Gene.1.3 Prou.8.22/23 Hebre.1.2 etc. Wy en hebbender niet ingebracht/noch en sullender niet wtdraghen/2 Timothei 6.7 Job 1.21. Sy en kendt Godt niet/Joan.17.25/ Noch Christum/ Joannis 16.3. De gantsche Werelt is in boosheyt gestelt/ 1 Joan.5.19. Sy dient den Duyuel/ Matt.4.8 9. Luce 4.5/6 Joā.12.31 14/30 16.11. Christus heeftse verwonnen Joannis 16.33/ Christus en bidt niet voor haer/Joan.17.9. De Gheloouigen verwinnense door hem int Gheloone/ 1 Joan.5.4/5/ Al wat daer in is is begheerlicheyt eñ hoouerdie/ 1 Joannis 2.19. Sy vergaet met haren wellust/ 1 Joannis 2.17/ 1 Corinth.7.31. Haer vrientschap is vyandtschap met God/Jaco.4.4/ 1 Joan.2.16

Sy haet Christum ende de zijne//Joan.7.1/7.18/ 1 Joan.3.13. Sy sal vande Rechtueerdighe gheoordeelt worden/ 1 Corinth. 6.. De Gheloouighe en zijn van deser Werelt niet/Joannis 16.20/ 17.14. De begeerlickheyt der Werelt salmen versaken/Titi 2.12.

Van de Wet.

De eerste Wet ende verbodt werdt ghegeuen/ Genesis 2.10/ Wert ouertreden/ ende daertegen ghesondicht/3.4/6.

De Wet der thien geboden Gods werdt Mose ghegheuen/Exodi 20 *. Deut.5.*.

De Wettafelen werden ghegheuen/ Exodi 31.18 Deut.5.22 Werden ontstucken ghewor pen/Exo. 32.19/ Deutero.9.17/ Ander Tafelen werden ghegheuen/Exodi 34.27/Deutero.10.1.

Van natuere/officie eñ werckinghe des Wets/ Roman.3.20/4.15/5.20/7.1/7.Galat.3 19/ 1 Timo. 1.8/ Hebre.7.18/27.

De Wet Gods en machmen sonder den Gheest niet veruullen/ Deutero.5.29/ Psalm.119.24/ Luce 18.22/ Actuum 15.10/Rom.8.2.

Christus is ghecomen om de Wet te veruullen/ Matthei 5.17.

Van straffe/ ende beloouinghe der ghener die Gods Wet houden ofte ouertreden. Soeckt ghehoorsaemheyt.

De Ouertreders des Wets werden veruloect/ Genesis 3.16/17/Deutero.27.26/28.15/ Dani.9.11/ Galat.3 10.

Alle ouertredinghe werdt vergeuen/ door Christum/Soeckt Sonde.

De Ceremonische Wet werdt wechghenomen. door Christum/ Mat.11.13/Mar.15.38/ Act 13.38/ 15.11/ Roma.6.14/7.4/8.3/Galat.3.13/4.4/ Ephes. 2.13/Coloss 2.14/ 1 Petri 1.18/Hebre.8.1.

De Wet werdt ghelesen/ Deutero.1.5/31.9/11/ Josue 8.33. 4 Reg.23.2/ 2 Esdre 8.2/9.3/ 3 Esdr. 9.38/ 2 Machabe.8.19.

De eenige nieuwe ende groote Wet der Christenen is de Liefde/ Matt.5.44/7.12/22.36/ Joā. 13.34/Rom.12.10/Galat.5.14/6.4/ 1 Tim.1.5.

Van ydelheydt der menschen Wetten/ Soeckt Leere.

Van Wijsheyt.

Van oorspronck ende eyghenschap / prijs ende nutbaerheyt der Godlicker wijsheyt/ Deut.4.6/ 29.9/Job 28.20/28/31.7 Psalm.2 * 3 *.4 *.5 *.6 * 7 *.8 *.6.1/25.3/9/Eccle.7.12/9.13/ Jere.8.6/ Sap. 6.13/16/7 *.8 *.9 *.10 *. Syr.1 *.4.15/19/21.12/24 * 39.15/Luc.21.14/Rom.8.11/33/ 1 Cor.1.15/17/2.6 10/ 3.19/Coloss.2.3/Jaco 1.5/3.15.

Van Wijuen.

Vant officie ende schult des Wijfs teghen den Man/Genesis 2.22/3.16/ Numeri 30.7/13/ Deut.22 5/ 1 Hester 1.10 *. Tobie 10.12/Prouer.11.16 12.4/ Esaie 3.15/17/ 1 Cor.7 *.11.4/9/14 34/ Ephes.5.22/ Coloss.3.18/ 1 Timoth.2.11/3.11/5.2/13/ Titi 2.4/ 1 Petri 3.1. Soeckt vanden Man.

Van Willen.

Inden wille Gods sullen wy begheuen onsen wille/ 1 Reg.3.18/2 Reg.10.12.15.26/ 1 Mach.3.60 Matt.6.10/26.38 Marci 14 26. Luce 22.42. Actu. 18.12 21.14 1 Cor.4.19 Hebre.6.4. Jacobi 5.15. Soeckt Ghelatenheyt.

Wille Gods/Matth.7.21/12.50 Mar.3.35 Joan.6.39 Rom 12.2 Ephe.5.17 Colo.1.9. 1 Thes.4.3. 1 Tim.2.4. 1 Joan.2.18.

De wille Gods is/ dat alle menschē salich worden/Ezec.18.23 Joā 6.39. 1 Tim.2 4. 2 Petri 3.9/

Wille Gods door welcken hij't al doet/ Ephes. 1.5/11 Apoc.4.11 Hebr.2.10/ 1 Thessa.4.3/ 1 Petri 2.13. Wy moeten bidden dat hy gheschiedde. Matt.6.10/26.39 Luce 11.2 Joannis 4.10 Hebre. 13.20 Coloss.1.9. Wy sullent al in zijne wille settē Jac.4.15 Rom.15.32. Mat.10.19 1 Cor.4.15/16.7/ 1 Petri.4.36 5.7. De quade verherden daer door/ Roman.1.28 9.18/19 Actuum 4.27/28/ Joan.9.

Eynde des Registers.

Een Wtlegginge/vande eyghen He-
breeusche/Chaldeeusche ende Grieecsche Namen/de welcke inden Bybel ghevonden worden.

Aron eenen Berch: oft een mensche van den Berghe.
Abba vader/ het es een Syrisch woordt.
Abbarim/ een doorganck/ doorlydt / oft doorlydende gangers.
Abdemelech een knecht des Conincx.
Abed Nego/een knecht der claerheyt.
Abdia een knecht des Heeren.
Abdon een knecht.
Abel met een aleph inden beghinne/is den name van een stadt die Abel hiet/ ende is so veel ghesepdt als/weeninghe.
Abel met een h. inden beginne/was een sone van Adam/ende is so veel ghesepdt als ydelheyt.
Abia de vader des Heeren.
Abiathar/een hooghe vader.
Abigail een vader der verheuginghe.
Abimelech/een vader des Conincx.
Abinadab/een vader des goet behagens.
Abisag/de onwetentheyt des vaders.
Abner/ de lampe des vaders.
Abra eē grieex woort/beteeckēt Cameriere/dienstmaecht.
Abram hooghe vader.
Abraham/een vader van velen.
Absalon/een vader des vredes.
Acam Tribulatie
Accaron/onvruchtbaerheyt.
Achab een broeder des Vaders.
Achaia pyne oft droefheyt.
Achaz grypende oft besittende.
Achimelech/myn broeder den Coninck.
Achitop/broeder des dwaeshets.
Adam/mensch/oft vander aerdē/oft rootachtich.
Adon/Heere ofte vernederheyt.
Adonai/myn Heerē/dit is eē vandē namē Gods.
Adonias/Heere oft Heerschapper.
Aegyptus/benautheden oft tribulatien / int Hebreesch Misrahim.
Aeneas/ghepresen.
Aethiopia een Grieex woordt/ beteeckent hitte/ In het Hebreeusch Cus: dwelck bediet swertheyt oft een swerte.
Agabus/een Sprinckhaen.
Agag/een dack.
Agar eene vreembelinge.
Aggeus/lieflick oft behagende.
Ahod/lovende.
Alexander/een crachtich hulper.
Alexandria/int Hebr. No/ dwelc wtgeleyt wort/ rau oft terginge.
Alleluia loeft den Heere.
Amalec/een leckende volck.
Amam moeder oft haer vreese.
Aman/beroerende.
Amana/trouwe oft waerheyt.
Amasai/met een Aleph inden beghinne/sterck oft crachtich.
Amasai/met een Ain indē beginne/ een present of gave des volcx.
Amalec een Coninck.
Amē/het geschie/het sy/ het sy vast eñ stātvastich
Amorrheus bittere/rebelleerders/wederspānige
Amos met een aleph inden beghin des woorts/ was den vader van Esaias / ende is so vele gesepdt/als sterck.
Amos/met een ain inden beginsel des woordts/ was den naem van een vanden twelf Propheten/ende beteeckent geladen.
Amri/met eē aleph/beteeckēt bitter/ of sprekēde.
Amri met eē Ain/ beteeckēt eē hantvol/ oft heerschappie/ het was eē Vorst des heyrs Israels.
Anania wolcke des Heeren.
Anathoth/antwoorden oft gesanck.
Andre seer sterck.
Anna/gratiose oft bermhertige.
Antiochia voor een waghen.
Aphrica/ int Hebr. Pul/ is te segghen eenen val/ ruine/Esai.66.
Aphrica/int Hebr. Put/is te segghen/swaer/vet/ Nahum.3.
Apostolos een ghesonden oft Ambassadeur.
Arabes/die vanden avondt zyn/ oft des avonts/ 2 Paralip.26.
Arabes/Psalmo 72. int Hebreeusch Saba/ is te segghen bekeeringhe.
Aram hoochte oft hoocheyt.
Ararat een vloeck des vreesens oft vreese.
Arba eē stadt genaēt Hebron/is te seggen/vpere.
Arbel/God heeft ghevochten.
Archtriclinus/een Hofmeester.
Areopagita/vanden berghe/oft de strate vanden afgodt Mars.
Areopagus/dat straetken van Mars.
Arema/een Coffer oft ghesanck.
Argod clepe des aertryck/oft leem.
Armenia/int Hebr. Ararat / een vloedt des vreesens oft vreese.
Arnon/springhende van vreuchden.
Arpharat/ ghenesende.
Artaxerxes Licht oft vervloeckinge.
Asaph vergaderende/
Aser/met een Samech inden beginne/ bediet ghebonden een sone van Caath.
Aser/met een Schin inden beghinne/bediet saliceheyt oft geluck een sone van Jacob.
Assuerus een Prince oft een Hooft.
Assur/ bespiedende oft wel geluckich.
Astaroth/Cudden oft rijckdommen.
Athalia/den tyt tot den Heere.
Athene/sonder hoop.
Attalia/vermeerderende oft vredende.
Ava boosheyt.
Axa/ deciert.
Azaria/de hulpe des Heeren.
Azor/een Hulper.
Azotus/int Hebr. As dod/ bediet Rooverie.

Baal/een Afgod oft heerschende.
Baalim/Afgoden oft Heerschappers.
Babel/ confusie oft mengelinge.
Bala/ beroudert oft beroert/ de dienstmaecht van Rachel met een h. in dat eynde.
Bala verslindende / destruerende een stadt/met een Ain int eynde.
Bala am/ouderdom des volcx
Balack/destruerende.
Bananias/een sone des Heeren.
Barack/ een blixem.
Barachias/ghebenedydende den Heere.
Ber Jona een sone vander duyven.
Barnabas/een sone des troosts.
Barsabas/een sone der bekeeringhe.
Bartimeus/een blindt sone.
Bartholomeus/een sone des genes die de wateren hanget.
Baruch/ ghebenedydt.
Bathuel/een kindtschap Gods.
Bat/een mate van vochtige dingen.
Beelphegor/een Afgod der openinge der aerden.
Beelzebub/ een Afgod der vliegen.
Beera/eenen Put.
Behemoth/beesten met vier voeten.
Bel/ oudt.
Bela/ verslindende/ destruerende.
Belial/ verkeert/sonder jock.
Ben Ennon/een sone zynder rijckdommen.
Ben Jamin een sone des rechter handts.
Ben Oni/een sone mynder pynen.
Bera eenen Put.
Beresith/int eerste/inden beginne/ alsoo wort dat eerste boeck des Wets genaemt.

Bersedea/den put des Eedts.
Beth Abara/een huys des doorgancks.
Beth Anna/ een huys der ghehoorsaemheyt/ ofte der tribulatien.
Beth Auen/een huys der ongherechticheyt.
Beth Dagon/een huys des corens.
Beth El/dat huys Gods.
Bether een deylinge.
Bethlehem/een broothuys.
Bethphage/ een huys vanden monde der dalen.
Beth Phogor/een huys der openinge der Aerden
Beth Sabea/een dochter des eedts/ de huysvrouwe van Urias.
Beth Sabea/ een huys des eedts / den naem van een Stadt.
Beth Saida/ een huys der vruchten.
Beth Sames/een huys der Sonnen.
Bethul/een maecht.
Besec eenen blixem.
Boanarges/een sone des donders.
Booz in sterckte.
Bosor ende Bosra vasticheyt.

Caath/een vergaderinge oft tegenstoot.
Cades/heylicheyt.
Cain / possessie/ besit of beseten.
Caleb/gheheel therte.
Cana/een yver oft nijt.
Cananeus/ die vā Cana is een dorp vā Galileen.
Capernaum is een veldt der doeten.
Cappadoces/int Hebr. Caphthorims/ ballekens.
Cariath Jarim een stadt der bosschen.
Cariath Sepher/een stadt der letteren.
Carmel/kēnisse der besnijdenis/ of besnedē lam
Carthaginenses/int Heb. Tharsis/een schouwinghe der blyschap.
Cedar swertheyt of droefheyt.
Cedes heylicheyt.
Cedron/ghesvvert of droeve.
Cephas/ Peter also genaemt van eenen steen/het is een Syrisch woort.
Cetura/roockende de specerie.
Chaldea//int Hebr. Chas dim/ gelijck Duyvels.
Cham/werm oft hitte.
Chanan/een Coopman.
Cherubin/als Meester.
Christus gesalft.
Chus/Ethiopien oft Moorenlandt.
Cin/possessie vercrijch.
Cinoth/de Claghen.
Cis/herr oft stoppel.
Cleophas/geheele glorie.
Celesyria/crom Syrien.
Colossensen gestraft metten doot.
Corban/Cordana/ een gave oft offerhande.
Core/cael oft caelheyt/met een Heth int eynde.
Core met een Aleph int eynde/roepende/lesende/ 1 Paralip. 9.
Corosaim/hier is de verborgentheyt.
Cozbi/een leugenaer.
Cyprus/ schoone.
Cyrus als iammer.

Dagon/coorne.
Dalila armoede.
Damascus/eenen sack des bloets / een ghelijckenisse der ontsteeckinge des vyers/ in het Hebr. Drumesec.
Dan/oordeelende ofte oordeel.
Daniel/dat oordeel Gods.
Darius/begeerende.
Dathan/een costuyme/wet.
David/beminde.
Debora/vliegen des hueninchs oft sprake.
Decapolis/een lant van thien steden.
Diabolus/een accuseerder/lasteraer/ de Duyvel/
Dina/een oordeel oft oordeelende.
Dionysius/van God geloopen.
Doeg/anghstich oft sorchvuldich.
Dor/een generatie oft gheslachte.
Dura/een geslachte oft wooninge.

Ebal/een hope des ouderdoms.
Ecclesiastes/een Predicant oft wtroeper.
Eden/wellusticheyt.
Edon/rosachtich.
Eglon/eenen Stier oft Calf.
Elcana/een ieloers Godt.
Eleazar/de hulpe Gods.
Elhanan/de gratie van God of barmherticheyt.
Eliacim/de verrijsenisse Gods.
Elias/God de Heere.
Eliezer/de hulpe van God.
Elimelec/mijn God Coninck.
Elizabeth/God des eedts.
Elizeus/de salicheyt Gods/oft God salichmakende.
Elnathan/Godt heeftet ghegeven.
Emanuel/God met ons.
Emmaus/vreesende den raet.
Enoch/een rieme oft lieten halsbant/
Enos/een mensche.
Ephraim vrucht dragende/wassende.
Ephraim/int Hebr. Ephra/stofachtich oft loomachtich.
Ephrata/overvloedicheyt oft vruchtbaer.
Ephron/stof oft zant.
Esau/doende/wercken de.
Esdras/ Hulper.
Ester/verborghen.
Etham haerlieder sterckte.
Eubulus voorsichtich.
Ezechias/de stercke des Heeren.
Ezechiel/de cracht Godts.
Ezriel/de hulpe Godts.

Gabaa een zijde des Berchs.
Gabriel/een man Gods oft van Godt.
Gad/geluckich oft opgeschort/bereyt.
Galaad/een hoop der getuychenissen.
Galatia/suygende.
Galgad/een rat/wiel/oft omwentelinge/omkeeringe.
Galilea/omdraeyende.
Gaser/voor afsnijdinge.
Gedeon/vrijselende.
Gehenna dal des iammers.
Gehon/een borst oft wtganck.
Gelboe/een omkeeringe des ondersoecks.
Gersom/een vreemdelinck inde plaetse.
Gerson zijn ellendt.
Gad/een dack.
Golgatha/een doothof/dat is te seggen/de plaetse daermen de doots hoofden leyt.
Goliath/een overganck oft verhuysinge.
Gomor is een seker mate.
Gomorra een rebel volck.
Grecus/int Hebr. Jevanim/een bedrieger.

Habacuc/een worstelaer.
Halleluia/ loeft den Heere.
Anania/de genade des Heeren.
Haram gedestrueert.
Havoth Jair/steden der verlichtinge.
Hebal/eenen hoop des ouderdoms.
Heber/een medegesel/medede ylende/met eē Heth inden beginne.
Heber/met eē Ain int begin/eē doorlijdt/doorganck
Hebreus/een doorlijder/voorbyganger.
Hebron/geselschap.
Heli/een offerhande.
Heliopolis/int Hebr. On/is te seggē / pijne lijden.
Hennon/siet hier dese.
Henoch/gewyet/toegeschreven.
Hermon/destructie.
Hesron/eenen pijl der verheuginge.
Heva/levende levendige.
Hierapolis/een ghewijde oft heylige stadt.
Hieronymus heyligē naem/ oft gewijden naem.
Holofernes/een machtich Capiteyn.
Hor/eenen berch.
Horeb/een woestijne.
Hormia/ een destructie.
Hur/een vrijdom/vrijheyt.

Hus/eenen raet.
Hymeneus/een Bruylofts liedeken.

Ibel/afvlietende.
Jabes/brochte/met een Schijn int eynde.
Jabes/droefheyt/met een Sade.
Jacob/een onderboetdrucker.
Jahel/opclimmende/oft cleyn geyttens.
Jahiel/Godt leeft.
Jair/Jairus/verlicht.
Jamin/die rechter hant oft rechts.
Japhet/verbreydet.
Jason/genesende.
Jauan/rooiende.
Ichabod/waer is de glorie/wee sy der glorien.
Idumeus/rosachtich oft aertsche.
Jebus/vertredinge des volcks.
Jechonias/de bereydinge des Heeren.
Joannes/gracieus/heylich/bermhertich.
Jehu hy oft die daer is.
Jehus/ghecnaecht van den worm/met eē Schijn int eynde.
Jemini/de rechter hant/oft rechts.
Jephte/openboende.
Jerameel/de bermhertichheyt des Heeren.
Jeremias/de hoocheyt des Heeren.
Jericho/de Mane/een Maent.
Jerobaal/slaende den Afgodt.
Jeroboam/slaende dat volck.
Jerosolyma/Jerusalem/een gesichte des vredes/een volmaecht gesichte.
Jesse/wesende/oft hy die geweest heeft.
Jeboch/het is ydel/ledich.
Jesus/Salichmaker/Bewaerder.
Jesus/int He. Jehosua/Heere oft salichmaker/bewaerder.
Jethro/excellent.
Jezonias/dat hooren des Heeren.
Jezrael/dat zaet Gods.
India/int Heb. Hodu/eenen lof.
India Job 28. int Heb. Ophir een borger.
Joab/vaderschap/oft hebbende een vader.
Joachas/dat vaten oft grypen des Heeren.
Joachaz 2. Para. 34. vatende oft grypende.
Joacim/bereydinge des Heeren.
Joachim/de verrysenisse des Heeren.
Joas/oneerlich/wanhopende.
Joas/2. Regum 12. int Hebr. Jeohas / dat vyer des Heeren.
Joas/2. Pa. 7. 27. ghecnaecht vanden wormen/met eē Am.
Job/hemselven beclagende/suchtende. (
Joel/willende/oft beginnende.
Johanan/gracieus/heylich/bermhertich.
Jonas/een duyve.
Jonadab/gewillichlijck.
Jonathan/een gave des Heeren/den Sone Saul.
Joram/verheven.
Jordanis/de Rivere des ordeels.
Josaphat/die Heere rechter.
Joseph/een wasdom oft vermeerderinge.
Joseph/Psal. 80. int Heb. Jehoseph/toenemingh oft wasdom des Heeren.
Josias/dat vier des Heeren.
Josue/Heere/Salichmaker.
Isaac/eenen lach.
Isai/een gave/oft die daer is.
Isai/2. Par. 2. myn man.
Isaias/de salicheyt des Heeren.
Isboseth/een man der oneeren.
Iscarioth/een man des doots.
Ismael/de verhooringe Gods.
Israel/God verwinnende.
Issachar/eenen loon oft prijs.
Ithamar/Eylant des palmen booms.
Jubileus/een Trompet.
Judas/eenen lof.
Iulius/wollenhayr oft wolhayrachtich.

Laban/wit oft blinckende.
Lameth/arm/armoede/vernedert.
Lapidoth/blixemen oft lampen.
Lazarus/de hulpe Gods.
Lechi/een kinnebacken oft kaeckbeen.
Lechi/een Wet oft leeringhe.
Levi/gecoppelt/tsamen gevoecht.
Leviathan/tsamenbindinge/tsamencoppelinge/oft zijn geselschap.
Lia/arbeydelick oft moede.
Libanus/wit oft blinckende.
Libia int Hebr. Lubin/therte der zee.
Lithostrotos/steenplaveysel/eenen wech van steenen gheplaveyt.
Loth/ingewickelt oft tsamen gewonden/tsamen ghebonden.

Maecha/gewreven verslеten.
Maasias dat werck des Heeren.
Macedo oft Macedo/een outsteeckinghe/eenen brandt des vyers.
Madian/een oordeel oft kyvende.
Magdalena/de heerlicke.
Malachias/myn Bode.
Malaleel/God lovende.
Malchus/een Coninck.
Mammona Gelt oft Rijckdommen.
Mamzer/een horen kindt.
Manahem/een Trooster.
Manasses/vergetenheyt/die vergeten heeft.
Manue/een ruste.
Mara/bitter.
Mardocheus/een bitter vermorselinghe.
Maria/verheven/oft een zee der bitterheyt.
Martha/verweckende oft tergende.
Massa/eenen last.
Maspha/die wachte.
Mathusael/begheerende zijn doot.
Mattheus/gegeven.
Melchias/een Coninck oft Heere.
Melchi Zedec/Coninck der gerechticheyt.
Melchi Sua/een bewarende Coninck/oft een Coninck bewaerder.
Mesollam/peysmakelick.
Mesopotamia/een Landtschap alsoo ghenoemt/om dat sy omringt is met twee Rivieren/te weten/van Euphrates ende Tigris.
Micha/arm/armoede.
Michael ende Micheas/wie is gelijck God.
Michol/wie vermacht al.
Miphiboseth vanden mondt oneere of schande.
Misael/wie heeft er begeert geweest.
Mispha/een oordeel.
Mna/een pont.
Moab/vanden vader.
Molla/bitterheyt.
Moses wtgetrocken (te weten/wt de wateren.
Mylia quade ofte boose.

Naaman/schoone.
Nabal/dwaes oft sot.
Nabo eñ Naboth/een sprake oft prophecie.
Nabuchodonosor een droefheyt des oordeels.
Nachor/vercout oft drooge.
Nadab/gewillichlick.
Nahasson/een Slange oft Serpent.
Nahum een Trooster.
Naim/schoone.
Nathan/ghegeven oft gevende.
Nathanael/een gave Gods.
Nazarenus/een afgescheyden oft geheyliget.
Nazareth/ghehеylicht oft afghesondert. Maer is dit woordt ghescreven met een zade/het bediet bewaert oft bloeyende.
Nehemias/eenen troost.
Nehustan/van Coper.
Nemrod rebel oft wederspannige.
Nephthali/een vergelijckinge.
Ninive/schoone.
Noe/troost oft ruste.
Noema/schoone.

Obadias/een knecht des Heeren.
Obed/een knecht.
Obed Edom/een knecht des menschen.
Ochosias/vatinge oft begrijpinge.

Odollam een ghetuyghnisse tot haerlieden.
Oz asschen broodt.
Olla een opheffinge/een brandtoffer.
Onan/pyne oft smerte.
Onam pyne oft ongherechticheyt.
Onesimus profytelick.
Osia een Hutte oft Tente.
Ophni een vuyst oft vuystsuol/handtvol.
Oreb een kraye.
Oseas/een Bewaerder/Salichmaker/Behouder
Oza cracht oft stercke.
Ozias cracht des Heeren.
Oziel/de cracht Gods.

Palestina besaeyt of bedect/te werck van asschen.
Pascha een doorganck/doorlydt.
Pentateucus vijf boecken.
Pentecoste/den vyftichsten (verstaet dach.)
Petra/een Steen oft Peter.
Phace doende een openinge/ oft open doende.
Phanuel/God siende.
Pharao/een Verstroyder.
Phares/een deylinghe/ ende was een sone van Juda
Phares met een Schin/ 1 Parali. 7. een Ridder/ man te peerde.
Pharizeus/ghedeylt.
Phase/een doorlydt/doorganck.
Phasga een berch/steen.
Philemon cussende.
Philisthea/besaeyt oft bedeckt van asschen.
Phinees een aensicht des betrouwens.
Phogor een openinge des Aerthers.
Phut oft Put Aphrica dat landt.
Pigmeus int Hebr. Gamadim/ het is een volck so ghenaemt.
Propatica/ een plaetse oft stede voor de schapen.
Proselytus/een Vreemdelinck oft Pelgrim.

Raab (Psal. 86.) hoovaerdighe oft stercke.
Rabba menichte oft groote.
Rachel/een Schaep.
Raguel/een herder Gods.
Rahab/breede oft wyde verbreydet.
Ram/verh oocht/verheuen.
Ramesses/een donder van der motte.
Raphael/de medecyne Gods.
Rapham Reusen oft Medecynmeesters.
Rebecca/ghevettet oft gemest.
Rebla ende Reblata questie oft ghekijf.
Rechab een wagen met vier peerden.
Remmon/Granaetappel.
Respha w gerechte.
Roboam verbreydende dat volck.
Roma/verheuen oft hooge.
Ruben/siende een soue.
Ruma verheuen.
Ruth versadicht.

Saaph denckende oft peynsende.
Saba/ met een Schin/ bekeeringhe ofte ghevanckenisse.
Saba/met een Sameck/eenen omganck.
Sabaoth/Heyrlegers.
Sabbath ruste oft ophoudinge.
Sadduceus Rechtueerdige.
Sadoc rechtueerdich.
Sale gesonden.
Salam oft Salem payx oft vrede.
Salmanasar gebonden payx oft vrede.
Salmon paysmakelick.
Salomon ende Salomith/ paysmakelick/ vredemakich.
Salphaad een schaduwe des vreesens.
Samaria een wachte oft diamant.
Samson/de sonne van hem/ oft zijn sonne/oft we derhalinge des woordts.
Samuel/verseficht van God.
Saphad ordeelende.
Saphan/een Egel oft Conijn.
Sara met een He int eynde/vrouwe/dat wijf Abrahams.
Sara/met een Het int eynde/rieckende/ een vrou we des reuer.
Sarai myn vrouwe.
Sarepta nauwe mont/of benautheyt des mönts.
Saron oft Sarona/vol.
Sathan tegenpartye oft wederpartye.
Saul/begeert/geeyscht oft gheleent.
Saul (1. Sam. 4.) int Hebr. Sual/een Vos.
Sedechias/de rechtueerdige des Heeren.
Segor/de cleyne.
Sehon een wtwortelinge oft wtroepinge.
Sela/ontbindende/een sone van Judas.
Sellum/vreedtmakende oft peysmakelick.
Sem/een name/naminge/geset oft gestelt.
Semei/ghehoorsaem.
Semei/ 1. Par. 2. mynen name.
Sennacherib/een bosch der destructien.
Seon/thoon oft gelupt.
Sepharuaim Boecken oft Schrijuers.
Sephora/met een Schin/schoone of Trompette.
Sephora/met een Sade/ een vogel of mussche/ de huysvrouwe van Moses/Exod. 1.
Seth gheset oft gestelt.
Sethim wtgereckt oft wtgespannen.
Siba een heyr oft Crijch.
Sibboleth eenen last.
Sicera/dronckenschap.
Sichem/een schouder.
Sihor/swert oft beroert/de Riuiere Nilus.
Siloe/gesonden oft seyndende.
Simeon/toehoorende oft verhooringe.
Simon/gehoor saem.
Sin een bosch/met een Samech. Exod. 16.
Sin met een Sade/ Wapenen oft eenen Schilt.
Sion/eenen hoop/ 2. Sam 4.
Sion/Deut. 4. een rumoer/een fame.
Sisara siende Swaluwe.
Sodoma haerlieder secreet.
Somer een wachter/de wachte.
Sophtim/Rechters.
Sorec een Wyngaert.
Sulamitis/vredelicke/ ofte peysmakelicke/ volmaeckte.
Sunamitis slapende.
Susanna een Lelie oft Roose.

Tharsim/geulogelt oft gepluymt.
Thabor verkiesinge oft suyuerheyt.
Thaddeus/louende.
Thamar/een Palmboom oft Dadelaer.
Thara rieckende.
Tharsis/een contemplatie ofte aenschouwinghe der blyschappen.
Thau een teecken oft onderwijs.
Thecua hoope oft voordeken.
Theraphim beelden.
Thomas ongront/ of sonder gront/of twelinck.
Trophet een Trommel oft misbruyck.
Timeus/blinde/ oft blindtheyt.
Timotheus de eere Gods.
Titus eerlick.
Tobias/een goet Heere.
TubalCain/wereltlicke besittinge.
Tyri/int Heb. Sorim wtdryuers of wechjagers

Vasthi drinckende.
Vr/vyer.
Vrea dat vyer des Heeren.

Zabad ende Zabdi/gaue oft begaeft.
Zabulon een woonnige.
Zacheus reyn oft suyuer.
Zacharias memorie des Heeren.
Zamri/singhende.
Zara/dat ooste.
Zebedeus/een gifte oft gaue/oft begaeft.
Zebee een Offerhande.
Zilpa afdruppinge des monts.
Zorobabel wederstaende de onEere / oft vreemt van schande.

Een cort begrijp der gantscher heyligher Schriftuere des Ouden ende Nieuwen Testaments.

Een eenich en eeuwich Godt.

DE Boecken des Ouden Testaments leeren ons dat die God/ den welcken Adam/ Noe/ Abraham / ende de andere onse Vaderen gedient hebben / sy alleen de waerachtighe God/ die daer almachtich ende eeuwich is/ die om zijns goetheydts wille door zijn woort Hemel ende Aerde / ende dat daer in is/ sienlick ende onsienlic geschapen heeft/ ende door zijnen H. Gheest alle dinck levendich maeckt/ende bewaert/ vanden welcken alle dingen voortcomen/ sonder den welcken gheen dinck is. Die daer rechtveerdich ende barmhertich is/ ende werckt alle dinghen in allen na zijnen oprechten/ rechtveerdighen/ ende goeden wille/ den welcken te rechte alle Creatueren eeren ende aenbidden moeten.

De Sone. De heylige Gheest.

De mensche.

Voort leeren ons de Boecken des Ouden Testaments/ dat dese selve Godt / Adam den eersten mensche na zijn Beeldt ende ghelijckenisse gheschapen/ ende hem een Heere ghestelt heeft over alle schepselẽ in het Aertrijck: dwelck Adam door den nydt eñ list des Duyvels/ den ghebode zijns Scheppers niet ghehoorsaem zijnde heeft door zijn sonde in dese Werelt de sonde ghebracht / de welcke sodanich ende so groot is dat wy/ die na den vleesche van hem gheboren worden / van natueren kinderen des toorens zijn /ende daerom den Doodt/ Verdoemenisse/ den jock ende de moetwillicheyt des Duyvels onderworpen.

De Sonde Toorn/ Doot ende Verdoemenisse.

De Ghenade de Beloftenisse eñ het Evangelium.

Maer daer toe meer leerẽ ons de H. Boeckẽ des Oudẽ Testaments dat van God den Vader dat ghebenedyde zaedt Jesus Christus zijn Sone ende onsen Salichmaker beloeft is geweest tot Adam/ Abraham/ Isaac/ Jacob/ David/ ende den anderen Vaderen/ de welcke vande sonde ende het tyrannschap des Duyvels verlossen soude alle de ghene/ die met een levendich gheloove dese beloftenisse ghelooven/ ende Jesu Christo vertrouwen souden: Dese verlossinge van hem/ ende door hem hopende. Ende dese beloftenisse is dickmael inde Boecken des Ouden Testaments verhaelt ende vernieut.

T gheloove der ouder Vaderen.

De Wet.

De Sacrificien des Wets

Jesus Christus de Salichmaker der Werelt wert gesonden.

Maer dewyle dat de beloefde salicheydt ende verlossinge vanden Vaderen verwacht was/ door Christum/ (overmidts dat de natuere der menschen so hooveerdich ende verdorven was dat se haer niet geerne voor sondaers en wilden bekennen / den welcken de beloefde Salichmaker noodich ware) soo is de Wet in steenen Tafelen gheschreven/ van Godt door Mosen ghegheven gheweest / op dat de menschen daer door de sonde eñ boosheyt des menschelicken herten bekennende/ te yveriger begheeren/ souden de toecoemste Christi: Die hen van hare sonden verlossen soude: dwelcke de Wet ende de Sacrificien/ ende de Offerhandẽ des Wets niet en dedẽ. Want sy waren alleen schaduwẽ ende voorbeelden der waerachtiger Offerhande Christi/ door de welcke alle sonden wtghedaen moesten wesen.

Wat ende hoe groote dinghen ons in Christo gegeven zijn.

Het Geloove.

De beseghelinge eñ gerusticheydt der conscientien.

De liefde. Hope.

De rechtveerdichmakinghe ende heylichmakinghe.

Maer door de Boecken des Nieuwẽ Testaments worden wy gheleert/ dat Christus de beloefde (die daer is boven alle dinghen God ghepresen inder eewicheyt / ende die in de Boecken des Ouden Testaments door de Sacrificien voorghebeeldt was) dat hy ten eynde van zijnen Vader ghesonden gheweest is in dien tyt/ den welcken hy by hemselven geordineert/ende door de Propheeten voorseyt hadde/ in diẽ tyt/ (segge ic) als alle boosheyt overvloedich was/ ende dat hy ghesonden zijnde/ waerachtich mensche gheworden is/ gestorven/ ende vanden dooden verresen: niet om yemandts goede wercken (want sy alle sondaers waren) maer om dat hy waerachtich zijnde/ de overvloedighe rijckdommen zijnder ghenade die hy beloeft hadde/ wegheven soude/ende ons na zijn barmherticheydt salich maken. In het Nieuwe Testament wordt dan claerlic bewesen/dat Jesus Christus het waerachtich Lam/ ende de warachtige Offerhande des Werelts ghecomen sy/ op dat hy ons van onsen sonden in zijn bloet wasschende/ met den Vader versoenen soude (want hy is onsen vrede) ende vande slavernie des Duyvels (den welcken wy sondigende dienden) verlossen soude/ende dat wy tot kinderen Gods/door hem aenghenomen/ eñ zijne mede Erfghenamen worden souden.

De goede wercken.

Het ydel geloove.

Christus is alle dingen tot zynder Gemeynte.

Ende op dat wy dese sonderlicke ende aldermeeste weldaet Gods tonswaert bekennen souden / so gheeft hy ons zijnen heyligen Gheest/ wiens vrucht ende gave is het gheloove in God ende zijnen Ghesalfden / want sonder den heylighen Gheest (door den welcken wy beseghelt worden) wy niet gheloouen en connen/ dat God de Vader Messiam ghesonden heeft/ oft dat Jesus sy Christus/ want niemandt spreeckt Paulus) can seggen Heere Jesus dan inden heyligen Gheest: de selve Gheest ghetuycht tot onsen gheest/ dat wy kinderen Gods zijn / ende stort wt in onse herten die liefde/ de welcke Paulus tot den Corintheren beschrijft/ ende de Hope / de welcke is een seker verwachtinghe des eewighen levens : der welcker Hope de selve heylighe Gheest/ eenẽ Godspenninck eñ Pandt is/ ende deylt ons oock wt / andere gheestelicke gaven / van de welcke Paulus in den Sendbrief tot den Galateren schrijft.

Door dit betrouwen ende geloove in Christum (dwelck door de liefde werckt / ende streckt hem wt door de wercken der liefde/ den mensche daer toe verweckende) worden wy gherechtveerdicht ende gheheylicht/ dat is/ Godt de Vader ons Heeren Jesu Christi/ (die oock onse Vader geworden is door hem onsen Broeder) houdt ons voor Rechtveerdighe ende Heylighe door zijn genade te wesen / om de verdiensten ende voldoeninghe Christi / den welcken alleen dese eere toebehoort/ niet om eenighe onse verdiensten ofte wercken / ons onse sonden tot de verdoemenisse niet toerekenende.

So is Christus dan selve gecomen/ op dat wy door hem gheheylicht/ ende van onse sonden ghesuyvert zijnde / zijnen wille met goeden wercken navolghende/ tghene dat vleeschelick is/ versaecken souden / ende vrijelick hem dienen in gerechticheyt ende heylicheyt alle de dagen onses levens: Ende op dat wy oock door goede wercken (de welcke Godt bereydt heeft op dat wy in de selve wandelen souden) ons bewysen souden / tot dese ghenade gheroepen te zijn. Die dese goede wercken niet en heeft / die betuycht / dat hy sodanich gheen geloove in Christum en heeft/ als hy in ons is eyschende..

Tot hem moeten wy gaen / ende hem met eenen lustighen moede volghen / op dat hy ons leere eñ volmake / want hy is het Hooft zijns Lichaems (twelck de Gemeynte is) de gemeynschap der Heyligen/ hy is onse Meester.

Exodi 3. Deuter. 16 Genesis 17. Genesis 1 Psalm. 33 Col 1. Heb. 1 Esaie 40 1 Corint. 12 Psalm. 145 ende 95. Genesis 12. Sap. 2. 10. Psal 8. Ge. 3. Joan. 8/ Ro. 5/ Hebr. Ephe. 2/ Gene. 3. 22 2 Sam. 7. Esa. 53/ Jerem. 23/ Dani. 9/ Zacha. 3. Jere. 17/ Rom. 3/ Exo. 19. 20. 2 Cor. 3 Galat. 3. Roman. 8 Hebr. 7. 9. 10 Coloss. 2 Roma. Joan. 1 Joan. 1 Corint. Gala. 4 Philip. 2 Luc. 12. 23. 24 Roman. 3/ Titi 3 Joan. 1 1 Corinth. 3 Ephes. 2 Coloss. 1 1 Petri 2 1 Joan. 1 Hebre. 2 Roman. 6 Joan. 1 Joan. 16. 14 Ephe. 4 Hebre. 11 1 Corin. 12 Roman. 8 Roman. 5 1 Corint. 13 2 Corint. 1 Ephe. 1 Galat. 5 Jacobi 2 Rom. 3 eñ 4 Joan. 20 Ephe. 2 Galat. 2 2 Cor. 5. Titi 2 Colo. 3. Luce 1/ Ephe. 2 2 Corin. 6 2 Petri 1 1 Joa. 1. 2. 3. 1 Petri 2 Coloss. 1 Mat. 23

ker / sachtmoedich ende oodtmoedich van herten / onse Voorbeeldt / daer af wy leeren moeten onnooselheyt ghebuilt / oodtmoedicheyt soberheyt / stercke / verstandicheydt in alle deuchden : ende de oprechte Reghel des oprechtigen levens / hy is oock onse Bisschop ende Opperste Priester, de eenighe Middelaer tusschen Godt ende de menschen : die nu ter rechterhandt Gods des Vaders sitt / ons een Voorspreecker geworden / biddende voor ons : De welcke sonder twyfel oock verbidden sal al dat wy oft van hem / ofte in zynen Naem vanden Vader begheeren sullen / soo verre als wy begheerende geloonen, dat hyt alsoo doen sal. Want hy heuet alsoo toegheseyt / ende die in Christo zyn / die dancken hem altydt voor de weldaden die haer gheschoncken zyn.

Het gebedt ende dancseggbinge.

Van het leedtschap / vergevinge ende sekere aflaet der sonden.

De Antechrist.

Het laetste Oordeel.

Als wy dan ghesondicht hebben / laet ons met leedtschap (waer toe hy ons int beghinsel zynder Predicatie roept ende verweckt) ende met betrouwen treden tot den Throon der ghenaden / betrouwende, dat wy barmherticheydt verwerven sullen / want daerom is hy gecomen / op dat hy de Sondaers door zyn ghenade salich maken soude.

Dat eewich leven en de eewighe doot / ofte verdoemenisse.

De Schriftuere.

Den dienst des woorts en der Sacramenten.

Het eynde aller dingen.

Den Ban en Vloeck.

Dese Christus Jesus ist / de welcke na dat hy den Mensche der sonde met den Gheest zyns mondes ghedoodt sal hebben / in zyn Heerlickheydt sitten sal om alle menschen te oordeelen / ende sal aller dooder Menschen vleesch vanden doodt verwecken / ende eenen yeghelicken in zyn lichaem vergheelden / nae dat hy ghedaen heeft / het sy goet ofte quaet / ende sal spreken tot den ghenen die ter rechter handt zyn sullen / die in dese Werelt op de toecomende goeden gewacht sullen hebben: Coemt ghy ghebenedyde myns Vaders besit het Rijcke / dat v bereyt is vande beginne

des werelts: maer tot die / die ter slincker hant Joan. 13
staen sullen sal hy seggen : Gaet van my ghy Matth. 5.8/
vervloeckte in het eewich vyer / dat daer be- Luce 6
reydt is den Duyvel ende zynen Enghelen / 2 Petri 2
ende dan sal het eynde wesen / als de Sone 1 Timot. 2
het Rijcke Gode ende den Vader overgeven Romano. 8/
sal / met den welcken de Heylighen regneren 1 Petri 3
sullen inder eewicheyt. 1 Joan. 2
Ende op dat wy dese dinghen bekennen Joan. 13.15
souden / soo zyn alder eerst door de goetheydt Matth. 7
Gods ons door den heylighen Gheest over- Jacobi 1
gelevert de heylige Bybelsche Schrift : Die Philip. 4
alle waerheyt in haer volcomelicken besluyt / Joan. 1
oock betrouwt de Sleutelen des Rijcx der He- Marc. 2
melen / ende oock met hen den Dienst des Matth. 4
Woorts des Heeren ende der Evangelischer Luce 24
Predicatie van God inghestelt / ende de Sa- Hebr. 4
cramenten : De welcke Teeckenen ende ghe- 1 Tim. 1
tuyghenissen zyn der goetwillicheyt Gods / Matth. 9
ende onser verlossinghe en zyn heylige Oef- 2 Thes. 2
feninghen der verborgentheden Gods ende Matth. 28
der Ghemeynten : Op dat wy (seghe ick) be- 1 Corin. 15
kennen ende ghelooven souden / datter maer 2 Corint. 5
een waerachtich God sy / en die hy gesonden Joan. 5
heeft Jesum Christum. Ende op dat wy ge- Matth. 25
loovende hebben dat eewich leven. 1 Corinth. 15
Niemandt en can een ander Fundament Esaie 66.
stellen dan dit ende Paulus wenscht hem ee- 2 Tessa. 4
nen vloeck te zyne / die een ander ghelove Matth. 16/
ende salicheyt vercondigen sal / dan door Je- Joan. 20
sum Christum / al waert oock een Enghel wt Marci 16
den Hemel. Den Heere Jesu Christo / Eph. 4 Ro.
den Coninck ende Verlosser des 4/ Ephe. 5
Werelts, sy met den Vader 2 Corint. 11/
ende den heylighen Joan. 17. 20
Geeste / Eere Lof Jos. 3. 1 Col.
en prys inder 3. Galat. 1
eewicheyt. 1 Petri 5.

AMEN.

Vermaninghe tot der heyligher Schrift.

Deuter. 12 & 32.

GHy en sult hier gheen doen / dat wy heden hier doen / een yeghelick wat hem recht duncket : maer alles wat ick v ghebiede, dat sult ghy houden / dat ghy daer na doet. Ghy en sult daer niet toe doen / noch daer van doen.

Deuter. 31. 11.

DE Wet suldy wtroepen laten / voor den gantschen Israel / voor haren ooren. Namelicken / voor der versamelinghe des volcks / beyde der Mannen ende der Vrouwen kinderen, ende des vreemdelincks die in uwer poorte is : op dat syse hooren ende leeren / op dat sy den Heere haren God vreesen / ende houden / dat sy doen alle de woorden deses Wets.

Josue 1. 8.

LAet het Boeck deses Wets van uwen monde niet comen / maer besint het dach en nacht : op dat ghy houdet ende doet alle dinghen na dien dat daer in gheschreven staet. Alsdan sal het v wel ghelucken / in allen dat ghy doet. Wijckt daer niet van / noch ter rechter noch ter slincker handt : op dat ghy cloeckelicken handelen moget / in allen dat ghy doen sult.

Prouerb. 30. 5.

ALle woorden Gods zyn doorloutert / ende zyn eenen schilt dien / die op hem betrouwen. Doet niet tot zynen woorden : dat hy v niet en straffe / ende wordet leugenachtich bevonden.

Roman. 15. 4.

WAt voor henen gheschreven is / dat is ons ter leere gheschreven : op dat wy door ghedult ende troost der Schrift / een hope hebben.

2. Timoth. 3. 14.

MAer ghy / blijft in het gene / dat ghy gheleert hebt / ende v toevertrouwet is / nademale ghy weet / van wien ghy het geleert hebt : En dewyle dat ghy van kindts op de heylige Schrift weet, can v de selve onderwysen / ter salicheydt / door den ghelove in Christum Jesum. Want alle Schrift van Gode inghegheven / is nutte ter leeringhe / ter straffinghe / ter beteringhe / ter tuchtinghe in gherechticheydt : dat de mensche Gods / sy volcomen / tot allen goeden wercken gheschickt.

1. Timo. 4. 13.

Voort blijft met lesen / met vermanen / met leeren / tot dat ick come.

DE ORDEN DER BOECKEN des Ouden Teſtaments, met het *ghetal der ſeluer Capittelen.*

De Boecken der Propheten.

Deſe Boecken en zijn niet inder Hebreiſcher Biblia/ende worden Apocrypha ghenoemt.

DE ARGVMENTEN ALLER boecken des Ouden Testaments,

vervatende den sin ende meyninghe der ghener/ diese gheschreuen hebben: na de orden des tydts/ elck door sijn bysonder Boeck ende eerste Capittel ghestelt.

Moses.

Oses/ een Vader ende gulden Riuiere aller heylighen Schrijueren/ (door dē welcken de Hemelsche leere is van God onder den menschen gebracht) heeft alle Godsalicheyt eñ de waerachtighe Wijsheyt/ in sijn Boecken veruaet/ ende met groote neersticheyt/ ende wonderlicke ghetrouwicheyt der gantscher Werelt aengegeuen. Dat hy van den beghinne der Werelt aen/ tot sijnen tijde toe bescreuē heeft/ dat heeft hy also bescreuen/ ghelijck hijt door des Heylighen Geests ingheuinghe ontfangen hadde: ende de Wet heeft hy door Gods toedieninghe ghegeuen/ waer by hy oock ghestelt heeft de Historie der veertich Jaren/ die Israel in de Woestijne leefde/ waer hy mede was/ ende selue alle dinghen ghesien ende ghehandelt hadde. Sijne Boecken veruaten een Historie van 2570. Jaren. Want sijn eerste boeck Genesis/ veruaet 2390. Jarē. Wāt van Adā tot de Sontuloet sijn 1656. Jarē: eñ vāde Sontuloet tot dat Abraham wt Chaldea ginck 363. Jaren/ ende van daer voort tot Josephs doodt 290. Sijn tweede boeck Exodus/ veruaet de nauolghende 140. Jaren der verdruckinge/ ende de geschiedenissen des eersten Jaers des wttochts: ende sijne drie laetste boecken veruaten de veertich Jaren/ die Israel inde Woestijne beleefde. Ende also dese Jaren te samen gherekent/ maken 2570. Jaren.

Genesis. Cap. 50.

HEt eerste Boeck Mosis/ genaemt Genesis/ verclaert den oorspronck ende de oorsaken aller dinghen: ende voornemelick de eerste Scheppinghe des menschen/ eñ hoedanich hy in den beghinne gheweest sy/ hoe hy ghevallen/ ende van sijnen val weder opgherecht sy: hoe van eenen Mensche alle menschen ghegenereert sijn/ ende hoe sy in verscheyden landen ende plaetsen verstroyt sijnde/ met hare swaere grouwelicke sonden/ so vele gedaen hebben/ datse God verdoruen heeft met de Sontuloedt: wederomme wie die sijn/ die inde Sontuloet bewaert werden ende door welcken alle Rijcken een begin gecregen hebben. Ten laetsten beschrijft hy Abrahams/ Isaacs/ Jacobs/ Josephs/ ende anderer heyliger Voorvaderen leuen/ die gheleeft hebben/ eer de Wet gheschreuen/ ende in steenen Tafelen ghegeuen was: hy beschrijft hare zeden/ woorden ende daden/ die der gedachtenisse weerdich sijn/ haer Religie ende vreese/ daermede sy Gode gehoorsaē geweest sijn: ende hoe sy wt den lande Canaan sijn in Egypten gecomen. Ende om deser ende anderer heyliger persoonen wille/ hebben sommighe desen eersten boeck Mosis genaemt/ Den Boeck der Rechtueerdigen: Nochtans heeft het by ons ende onse Voorvaders den naem Genesis behouden/ om den oorspronck eñ de generatie aller dingen/ daer vā Moses beghint.

(:)

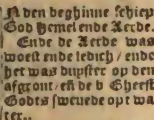
GENESIS, SCHEPPINGHE.

Dat Eerste Boeck Mose.

Dat Eerste Capittel.

a Act.14.15
ende 17.24.
Psalm.33.6
ende 136.5.
Sprach 18.1
Joan.1.3.
Coloss.1.16.
Hebr.11.3.
b De wint
is op dat
mael noch
nz geweest/
veerb woort
het den hey
ligen Geest
bedupden.
c Hebr.11.3.
Licht.
d† Dat is/
nu/ schoon
costelick.
I.
Firmament.
e Psal.33.16
ende 136.5.
ende 146.6.
Jere.10.12.
ende 51.15.
f† An. on=
derslach.
Hemel.
II.
g Psa.148.4
Job 26.8.
ende 38.4.
Psalm.33.7
ende 89.12.
ende 136.6.
Prou.1.29.
Aerde. Zee.
Gras.
Cruydt.
Boomen.
h Psal.136.7
Sonne.
Mane.
Sterren.
III.
i Deut.4.19
k Als der
Sonne en
Mane duy
sternisse / en
ander won=
der wert al
den Hemel.
l Als daer
is de meye/
de Somer/
Herfst ende
Winter.
m Jer.31.35
n† An. Het
grootste, en
het minder/
etc.
IIII.
Alderley
Visschen
ende Voghe=
len.
* 4 Esdre
6.47.

1. Scheppinghe der Werelt/ 3. met tsa-
men der onderscheydinge ende vercieringe
der schepselen/ 26. Scheppinghe ende on=
derhoudinghe des menschen / om wiens
wille alle dinghen geschapen zijn/ende dat
in ses daghen.

1 IN den beghinne schiep
God Hemel ende Aerde.
2 Ende de Aerde was
woest ende ledich / ende
het was duyster op den
afgront/ en de b Gheest
Godts sweuede opt wa
ter..
3 c Ende God sprack: Het worde licht: en=
de het werde licht.
4 Ende Godt sach/ dat het licht d† goet
was: doe scheydde Godt het licht van der
duysternisse:
5 En noemde het licht/ Dach: en de duy=
sternisse Nacht: doe wert wt auondt ende
morghen de Eerste dach.
6 Ende Godt sprack: e Daer worde een
f† Firmament tusschen den wateren/ende
het sy een onderschept tusschē den waterē.
7 Doe maeckte Godt het Firmament/ en
scheydde het water onder het Firmamēt/
van het water bouen het Firmament: en=
de het ghescheidde alsoo.
8 Ende God noemde het Firmament/ He=
mel: doe werdt wt auont ende morghen de
tweedde dach.
9 Ende Godt sprack: g Het water versa=
mele onder den Hemel / aen bysonderighe
plaetsen/ datmen het drooge sie: ende het
ghescheidde alsoo.
10 En Godt noemde het drooge/ Aerde/ en
de versamelinge der wateren/ noemde hy/
Zee/ ende Godt sach dat het goet was.
11 En God sprack: De Aerde late opgaen
gras en cruyt/ dat hem bezade/ en vrucht=
bare Boomen/ dat een yeghelick na zijner
aert vrucht draghe/ ende hebbe zijn eygen
zaet by hemseluen / op Aerden : ende het
ghescheidde alsoo.
12 Ende de Aerde liet opgaen / gras ende
cruyt/ dat hem bezaeyde/ een yeghelick na
zijner aert/ ende Boomen die daer vrucht
droeghen/ ende haer eygen zaet by hensel=
uen hadden/ een yeghelick na zijner aerdt:
ende Godt sach dat het goet was.
13 Doe werdt wt auondt ende morgen/ de
derde dach.
14 Ende God sprack: h Daer worden Lich=
ten aen het Firmament des Hemels/ ende
scheyden Dach en Nacht/ i en zijn k Teec
kenen/ l Tijden/ Daghen ende Jaren:
15 Ende zijn Lichten aen het Firmament
des Hemels / dat sy schijnen op Aerden:
ende het ghescheiddealsoo.
16 m En God maeckte twee groote Lichten:
n† een groot Licht/ dat den Dach regere/
ende een cleyn Licht/ dat den Nacht rege=
re/ daer toe oock Sterren.
17 Ende Godt settese aen het Firmament
des Hemels/ dat sy schenen op de Aerde.
18 En den Dach ende den Nacht regeerdē/
ende scheydden Licht ende Duysternisse:
ende Godt sach dat het goedt was.
19 Doe werdt wt auondt ende morghen/ de
vierde dach.
20 Ende Godt sprack: * Het water worle
hem op met wemelende ende leuendighen

o† And. Het
geuoghelte
vliege op/
etc Hemels
Alderley
Ghedierte
ende Ghe=
wormte.
V.
Scheppin=
ge des men
sches.
p Genes.5.1
ende 9.6.
Coloss.3.10.
1.Cor.11.7.
q Sap.2.23.
ende 9.1.
Sprach.17.1.
r Mat.19.4.
Marc.10.6
s Genes.8.17
ende 9.1.
Jere.29.6.
t Wat ghy
bouwet en=
de arbeydet
op den Lan
de/ dat sal
uwe eygen
zijn/ ende de
aerde sal v
hierinne die
nen/ vrucht
dragen en=
de gheuen.
Psalm.8.7.
u† An. Tot
uwer spijse/
en allen die
ren op aer=
den/ etc.
hebbe ick
ghegeuen/
etc.
Spijse der
menschen.
Genes.9.3.
Psa.104.14
VI.
x Exo.31.17
Deut.32.4.
Marc.7.37
Sprach.39.21
Godt hey=
licht den
Sabbath.
a Exo.20.11.
ende 31.17.
Deut.5.14.
Hebr.4.4.

Dieren/ende o† met Gheuogelte / dat op
Aerden onder het Firmament des He=
mels vlieghe.
21 Ende Godt schiep groote Walvisschen
ende allerley Ghedierte / dat daer leeft
ende wemelt/ ende van den water opghe=
woelt wordt / een yeghelick na zijner aert:
ende allerley geuedert gheuogelte/ een ye=
ghelick na zijner aerdt ende Godt sach dat
het goet was.
22 Ende segendese/ende sprac: Zijt vrucht=
baer/ ende vermeeret v/ ende veruullet het
water in der Zee: ende het geuogelte ver=
meere hem op der Aerden.
23 Doe werdt wt auont ende morghen/de
vijfste dach.
24 Ende Godt sprack: De Aerde brenghe
voort leuendighe Dieren/ een yegelick na
zijner aert/ Vee/ Ghewormte/ ende Ghe=
dierte op Aerden/ een yeghelick nae zijner
aert: ende het ghescheidde alsoo.
25 En God maeckte de Gedierten op Aer=
den/ een yeghelick na zijner aerdt/ ende het
Vee na zijner aert/ ende allerley Geworm=
te op der Aerden/ na zijner aert: ende Godt
sach dat het goet was.
26 Ende Godt sprack: Latet ons menschen
maken/ p een Beeldt/ dat ons ghelijck sy
die daer regerē ouer de Visschen inde Zee/
ende ouer de Voghelen onder den Hemel/
ende ouer het Vee/ ende ouer de gantsche
Aerde/ ende ouer alle Ghewormte dat op
Aerden cruypt.
27 q Ende Godt schiep den Mensche hem
tot een Beeldt/ tot een Beelt Gods schiep
hy hem: r ende hy schiepse eenen Man
ende een Wijf.
28 Ende Godt seghendese / ende sprack tot
hen: s Zijt vruchtbaer ende vermeerdert v
ende veruullet de Aerde / ende maeckt se v
lieden t onderdaen : ende regeret ouer de
Visschen in der Zee/ ende ouer de Voghe=
len onder den Hemel/ ende ouer alle Ghe=
dierte dat op Aerden cruypt.
29 Ende Godt sprack: Siet daer/ Ick heb=
be v lieden ghegheuen allerley cruydt dat
hem bezadet/ op der gandtscher Aerden/
ende allerley vruchtbare Boomen / ende
Boomen die hen bezaden/
30 u† Tot uwer ende aller Ghedierte spijse
op Aerden/ ende allen Voghelen onder den
Hemel/ ende allē Gewormte/ dat het leuen
heeft op der Aerden / dat sy allerley groen
cruyt eten/ ende het ghescheidde alsoo.
31 x Ende Godt sach aen alles wat hy ge=
maeckt hadde: ende siet daer/ het was al=
les seer goet : doe werdt wt auondt ende
morghen de seste dach.

Dat ij. Capittel.

1. Ruste ende heylighinghe des seuenden
daechs/ 3. met een verhael der schepselen/
8. Beschrijuinge des lust houes den men=
sche ter wooninge gegeuen / doch van den
houte der kennisse goets ende quaets/ niet
te eten/ 19. Adam gheeft allerley Dieren
hare namen/ 21. Eua wordt ghe schapen/
24. ende den Eestant inghestet.

1 ALsoo wert volbracht Hemel ende Aer=
de/ met haren gantschen Heyre.
2 Ende alsoo volbracht Godt aen den
seuenden daghe/ zijne wercken die hy ghe=
maeckt hadde/ a ende rustede aen den se=
uenden daghe/ van alle zijne wercken die
hy maeckte.

3 Ende hy segende den seuenden dach/ eñ
heylichden/ daeromme/ dat hy aenden sel-
uen gherust hadde van alle zyne wercken/
die Godt schiep ende maeckte.
4 Also is Hemel eñ Aerde geworden / doe
sy geschapẽ zyn/ te dien tyde/ doe Godt de
Heere de Aerde ende den Hemel maeckte/
5 b † Eñ allerley boomen op den velde/ die
te voren noyt gheweest en waren op der
Aerden: eñ alderley Cruydt op den velde/
dat te voren noyt gewassen en was/ want
Godt de Heere en hadde noch niet laten
regenen op der Aerden/ ende daer en was
gheen mensche die het Landt bouwede.
6 Doch eenen † neuel ghinck op vander
Aerden/ ende vochtige alle het Landt.
7 Eñ God de Heere maecte den mensche/
wt den clompe der Aerden: eñ hy blies hẽ
in/ den leuendigẽ adem/ in zynen neuse/ eñ
also werdt de mensche een leuendige ziele.
8 Eñ God de Heere plantte eenen Lusthof
in Eden / teghens Oosten / ende sette den
mensche daerin / die hy ghemaect hadde.
9 Ende Godt de Heere liet opwassen wt
Aerden alderley Boomen / lustich aen te
siene/ ende goet te eten: c ende den Boom
des leuens midden in den Lusthoue / ende
den Boom der kennisse des Goeden ende
des Quaets.
10 Ende eenen stroom ginck wt van Eden
te wateren den Lusthoue / eñ deylde hem
aldaer in vier Hooftwateren.
11 Het eerste heet d Pison / dat vliedt om
het gantsche landt Heuila: ende aldaer
vindtmen Goudt.
12 Ende dat gout des Landts is costelick:
ende daer vindtmen Bedellion/ ende den
edelen steen Onix.
13 Het ander water heet e Gihon/ dat vliet
om het gantsche Moorenlandt.
14 Het derde water heet f Hydekel/ dat vliet
voor Assyrien henen. Het vierde water is
de Phrath.
15 Ende Godt de Heere nam den mensche
ende sette hem inden Lusthoue Eden / dat
hy dien bouwede ende bewaerde.
16 Ende Godt de Heere gheboot dẽn men-
sche/ ende sprack: Ghy sult eten van alder-
ley Boomen inden Lusthoue.
17 Doch vanden Boome der kennisse des
goets ende quaets / en sult ghy niet eten:
want in welcken dage ghy daer van etet/
sult ghy des doodts steruen.
18 Ende Godt de Heere sprack: Het en is
niet goet dat de mensche alleen sy: ick wil
hem een Hulpe maken/ die by hem sy.
19 Want als God de Heere gemaect had-
de vander Aerden alderley Dieren op dẽ
Velde/ ende alderley Voghelen onder den
Hemel / doe bracht hyse tot den mensche/
dat hy saghe/ hoe hyse noemde: want so de
mensche alderley leuendighe g † Dieren
noemen soude/ so souden sy heeten.
20 Ende de mensche gaf eenen yeghelicken
Vee/ ende Voghel onder den Hemel / ende
Ghedierte op den Velde zynẽ naem: doch
voor den mensche en werdt gheen Hulpe
ghevonden/ h die by hem mochte zyn.
21 Doe liet Godt de Heere eenen diepen
slaep vallen op den mensche/ ende hy ont-
sliep: ende nam een zyner ribben/ eñ sloot
de stede toe met vleesche.
22 Ende Godt de Heere maeckte een Wijf
wt der ribbẽ / die hy vandẽ mensche nam/
ende brachtse tot hem.
23 Doe sprack de mensche: i Dat is een
been van mynen beenen/ ende vleesch van
mynẽ vleesche: men salse Mannine heetẽ
daeromme dat sy vandẽ Manne genomẽ is

b † Anders Eer dan er-
gent een
struyckelkẽ
des velts
was op
Aerden/ oft
ergẽteenich
groen cruyt
op den vel-
de wies.
† Anders/
Damp.
Adam aer-
disch.
Tobie 8 8
Sapie. 10.1
1 Cor.15.47.
Paradysum
Edẽn.
c Prou.3 18.
Apoca.2.7
ende 22.2
d Pison/
dat is / dat
groote wa-
ter in Indiẽ
daermen
heet Gan-
ges: want
Heuila is
Indiẽ lãdt.
Syr.24.35
e Gihon is
het water
in Egyptẽ/
daermẽ Ni-
lus heet.
f Hyddekel/
is het wa-
ter in Assy-
rien/ daermẽ
Tygris
heet. Maer
de Phrath/
is het nae-
ste water in
Syrien/ dat
mẽ Euphra-
tes heet.
Gods ghe-
bodt Adam
ghegheuen.
Syr.15 14
g † Heb. siele
h Dat is/
Gheen ghe-
dierte en wã
hem des
menschen
aen by hem
te zyn/ dat
hem holpẽ
hem vermee
ren ende ge
neerẽ.
Eua gescha
pen.
Mala.2.14
1 Corin.11.8
1 Tim.2.13
i 1 Cor.11.9.

24 Daerom sal een Man zynen Vader eñ
zyne Moeder verlatẽ/ eñ aen zynen Wy-
ue hangen/ ende sy sullen zyn een vleesch.
25 k Eñ sy waren beyde naect/ de mensche
ende zyn wyf/ ende en schaemdẽ hen niet.

Dat iij. Capittel.

1. De mensche wordt vander Slangen
versocht/ 6. laet hem vande lust ouerwin-
nen/ ende ouertreedt. 17. Wordt gestraft/
23. ende wtgedreuẽ / hoe seer hy hem oock
ontschuldichte.

1 Ende de Slanghe was listiger van alle
Dieren op den Velde/ die God de Hee-
re ghemaeckt hadde / ende sprach tot
der Vrouwen: Jae/ soude Godt gheseydt
hebben: Ghy en sult niet eten van alder-
ley Boomen inden Lusthoue?
2 Doe sprack het Wijf tot der Slanghen:
Wy eten vande vruchten der Boomen in
den Lusthoue.
3 Doch vande vruchten des Booms mid-
den inden Lusthoue/ heeft Godt ghesevdt:
Etet daer niet van / roert hem oock niet
aen/ dat ghy niet en steruet.
4 Doe sprack de Slanghe tot den Wyue:
a Ghy en sult geenderley wyse des doots
steruen:
5 Maer God weet het/ dat/ in welckẽ da-
ghe ghy daer van etet/ so worden uwe oo-
ghen gheopent/ ende sult zyn als b God/
ende weten wat goet ende quaet is.
6 c Ende dat Wijf sach aen / dat van dien
Boome goet te eten ware / eñ liefelick aen
te sien/ dat het eenen lustigen Boom was
dewyle hy d cloeck maeckte: eñ nam van-
der vrucht/ eñ att: ende gaf haren Manne
oock daer van / ende hy att.
7 e Doe werden haer der beyder oogen op
gedaen/ ende werden gewaer dat sy naect
waren: ende vlochten Vyghenbladeren te
samen/ ende maeckten hen Schorten.
8 Ende sy hoorden de stemme Gods des
Heeren/ die inden Lusthoue ginck/ doe den
dach f coel ghewórden was: ende g Adam
verberch hem met zynen Wyue/ voor den
aenghesichte Gods des Heeren/ onder de
Boomen inden Lusthoue.
9 Ende Godt de Heere riep Adam / ende
sprack tot hem: Waer zyt ghy?
10 Ende hy sprack: Ick hoorde uwe stem-
me inden Lusthoue/ ende vreesde my: wãt
ick ben naeckt/ daerom verberch ick my.
11 Ende hy sprack: Wie heeft het v ghe-
seydt / dat ghy naeckt zyt? Hebt ghy niet
ghegeten vanden Boome daer ick v van
geboot/ Ghy en soudet daer niet van etẽ.
12 Doe sprack Adam: Dat Wijf die ghy
my toegheghenen hebt / gaf my van dien
Boome/ ende ick att.
13 Doe sprack God de Heere tot den Wy-
ue: Waeromme hebt ghy dat ghedaen?
De Vrouwe sprack: h De Slanghe heeft
my also bedroghen/ dat ick att.
14 Doe sprack God de Heere tot der Slan
gen: Dewyle ghy sulcx ghedaen hebt/ soo
zyt ghy vervloeckt onder allen Vee / ende
onder allen Ghedierten op den Velde: op
uwen buyck sult ghy gaen / eñ Aerde eten
uwe leefdaghe.
15 Ende ick wil vyantschap setten/ tusschẽ
v ende den Wyue/ ende tusschen uwẽ Za-
de ende haren Zade; i dat selue sal v den
kop vertreden: ende ghy sult hem in de
Verssenen h steken.
16 Ende tot den Wyue sprack hy: Ick wil
v vele smerten toevoeghen/ wanneer ghy
met kinde wordt: ghy sult met smerte kin-
derẽ baren: eñ uwẽ wille sal uwẽ Manne
onderworpen zyn/ l eñ hy sal v Heere zyn.

Eestande
gegrondet.
Matt. 19.5
Marc. 10.9
Ephes.5 2.
1 Cor.6.16
k Gen.3.7
Hier gaet
aẽ de Son-
de eñ Doot
ouer alle
menschen.
Sapi. 2.24
2 Cor.11.3
De Slange
ge verleydt
Euam.
a Joã.8.44
b † Hebr.
Goden
Den val E-
ue eñ Ade.
c Syr.25.35
1 Tim.2.14
d Oft/ We-
tẽschap toe
bracht.
e Gen. 2.25
Adam ende
Eua vliedẽ
voor God.
f Dat was
ontrent dẽ
auondt/ als
de hitte ver
gaen is. Eñ
bedupt/ dat
als de Son
de gedaen is/
dat dan de
conscientie
angst lydt/
tot dat
Gods gena
dighe stẽme
come/ ende
coele weder
eñ verquic-
ke het herte
hoewelhaer
oec de bloo
de natuere
ontsettet eñ
vluchtvoor
den Euãge-
lio / dewyle
het cruyce
ende steruẽ
leert.
g Adã/ heet
op hebreisch
Mensche/
Daeromme
machmen
Mensche
seggẽ waer
Adã staet/
eñ wederõ
Adam etc.
h Apo.12.9
i Dit is het
eerste Euan
gelium etc.
k Dat is/
plagẽ/ cruy-
cigen etc.
l Gen.18.12.

17 Ende tot Adam sprack hy: Dewyle ghy
hebt ghehoorsaemt de stem uws Wyfs / ende
ghegeten vanden Boome/ daer ick u van
gheboodt/ ende sprack: Ghy en sult daer
niet van eten: so sy de Acker vervloeckt/ om
uwent wille/ met commer sult ghy u daer
op gheneeren u leefdaghe.
18 Doornē ende Distelen sal hy u dragen/
eñ ghy sult het cruydt op den Velde eten.
19 Int sweet uws aenghesichts/ sult ghy u
broodt eten/ tot dat ghy weder tot Aerde
wordt/ daer ghy van genomen zyt: m Want
ghy zyt Aerde/ ende sult tot Aerde wordē.
20 Eñ Adam hiet zyn wyf n Heua / daerō
dat sy een Moeder is aller Leuendighen.
21 Ende God de Heere maeckte Adam en-
de zynen Wyue rocken van Vellen / ende
tooch se hen aen.
22 Ende God de Heere sprack: Siet/ Adam
is ghewordē als onser een / eñ weet wat
goet ende boos is: nu dan/ dat hy niet uyt-
strecke zyne hant/ ende breke oock vanden
Boom des Leuens / ende ete / ende leue
eewichlick o †.
23 Doe liet hen God de Heere wt den Lust-
houe Eden / dat hy dat Veldt bouwede/
daer hy van ghenomen is.
24 Ende dreef Adam wt / ende leyde voor
den Lusthoue Eden dē Cherubim met ee-
nen blootē houwendē Sweerde te bewa-
ren den wech tot dē Boome des Leuens.

Dat iiij. Capittel.

1. Verstreckinghe des menschelicken
gheslachts/ door de gheboorte Kain ende
Habel Adams sonen / des eenes offer den
Heere voor des anderen gheualt 5. Daer-
om hem de ander hatet/ verslaet. eñ daer
voor vervloecht werdt. Ve. telinghe der
kinderen Kain tot op Lamech. 25. Adam
genereerde voortaen Seth ende Enos.

1 ENde Adam bekende zyn Wyf Heua:
ende sy werdt a swanger/ ende baerde
den Kain/ ende sprack: Ick hebbe ghe-
creghen b den Man des Heeren.
2 Ende sy voer voort/ eñ baerde Habel zy-
nen broeder: eñ Habel werdt een Schaep-
herder/ maer Kain werdt een Ackerman.
3 Het gheschiedde na sommighe daghen/
dat Kain den Heere Offer brachte/ vande
vruchten des Veldts/
4 Ende Habel bracht oock vande Eersti-
linghen zynder Schapen ende van haren
vette: c ende de Heere sach ghenadichlick
aen Habel ende zynen Offer/
5 Doch Kain ende zynen Offer en sach hi
niet ghenadichlick aen: Doe werdt Kain
seer toornich eñ zyn ghebaer veranderde.
6 Doe sprack de Heere tot Kain: Waerom
wordt ghy toornich? ende waerom veran-
dert hem u ghebaer?
7 Ist niet also? Wanneer ghy vroom zyt/
so zyt ghy aengenaem: zyt ghy oock niet
vroom/ so rustet de sonde voor der e deure:
doch en laet ghy haer niet haren wille/
maer heerschet ouer haer.
8 Doe sprack f Kain met zynē broeder Ha-
bel: ende het begaf hem / doen sy op den
Velde waren / verhief hem Kain teghen
zynen broeder Habel/ eñ sloech hem doot.
9 Doe sprack de Heere tot Kain: Waer is
u Broeder Habel? Ende hy sprack: Ick
en weter niet: Sal ick mijns Broeders
Hoeder zyn?
10 Hy sprack wat hebt ghy ghedaen? g De
stemme des bloedts uws Broeders/ roept
tot my vander Aerden.
11 Ende vervloecht zyt ghy nu op der Aer-
den/ die haren mondt heeft opghedaen/
ende uws Broeders bloet van uwen han-
den ontfanghen.
12 Wanneer ghy den Acker bouwen sult/
so en sal hy u dan zyn vermoghen niet ge-
uen: h onstadich ende vluchtich sult ghy
zyn op Aerden.
13 Kain sprack tot den Heere: i Myn
k † Sonde is grooter/ dan dat sy my ver-
gheuen mach worden.
14 Siet ghy dryft my hedē wt den Lande/
eñ ick moet my voor uwē aengesichte ver-
bergen/ ende moet onstadich eñ vluchtich
zyn op aerden: so sal het my gaen/ dat my
doodtslaet/ l † wie my vindet.
15 Doch de Heere sprack tot hem: Neen:
m maer wie Kain dootslaet/ dat sal seuen-
uoudich gewroken worden. Eñ de Heere
maecte een teecken aen Kain/ dat hem nie-
mant en versloeghe/ wie hem oock vonde.
16 Also ghinck Kain vanden aenghesichte
des Heeren/ eñ woonde inden lande Nod/
op ghene zyde Eden/ teghen den Oosten.
17 Ende Kain bekende zyn wyf / die werdt
bevrucht/ ende baerde Hanoch / ende hy
bouwede een Stadt / die noemde hy naer
zyns soons naem/ Hanoch.
18 Hanoch genereerde Irad: Irad genereer-
de Mahujael: Mahujael genereerde Ma-
thusael: Mathusael genereerde Lamech.
19 Lamech nam twee wyuen: de eene hiet
Ada/ de ander Zilla.
20 Ende Ada genereerde Jabel: van desen
zyn ghecomen die inde Hutten woonden/
ende Vee hadden.
21 Eñ zyn broeder hiet Jubal: vā dien zyn
ghecomen de u i Vedelers ende Pypers.
22 Zilla baerde oock namelick Tubalkain/
den Meester in allerley o Metael/ ende
Yserwerck: ende de Suster Tubalkain/
was Naema.
23 Ende Lamech sprack tot zyne wyuen/
Ada ende Zilla: Ghy Wyuen Lamech/
hoort myne reden/ ende mercket wat ick
segghe: p † Ick hebbe eenen Man my
verslaghen my ter wonden / ende eenen
Jonghelinck my ter buylen.
24 q Kain sal seuenmael gewrokē worden/
doch Lamech seuenentseuentich mael.
25 Adam bekende noch eenmael zyn Wyf/
eñ sy baerde eenen sone/ dien hiet sy Seth:
want Godt heeft my (sprack sy) een an-
der zaedt ghesettet voor Habel/ dien Kain
ghedoodt heeft.
26 Eñ Seth genereerde oock eenē sone/ eñ
hiet hem Enos: Ter seluer tydt r † begost-
men te predicken van des Heeren Naem.

Dat v. Capittel.

1. Verhael des menschen scheppinge/
3. ouderdom ende doot Adams/ Seth/ eñ
zyner sonen tot op Noah.

1 DIt is het Boeck van des menschen
gheslachte: a Doe God den mensche
schiep maeckte hem nae de ghelycke-
nisse Gods.
2 Ende schiep se eenen Man ende een
Wyf/ b ende seghende se/ ende hiet haren
name Mensche / te dier tydt doen sy ghe-
schapen werden.
3 Ende Adam was hondert ende dertich
Jaer oudt/ ende c genereerde eenen sone/
die zynen Beelde ghelyck was / ende hiet
hem Seth.
4 Ende leefde daer na achthondert Jaer/
ende genereerde sonen ende dochteren.
5 Dat zyn gantsche ouderdom werdt/ ne-
genhondert ende dertich Jaer/ ende sterf.
6 Seth was hondert ende vyf Jaer oudt/
ende genereerde Enos.

m Syrac. 40. 11 ende. 41. 12.
n Dat heet leuen: daerwt komt Heua ofte Hana/ leuen ofte leuendighe.
o Jan. (laetsen ons wt worpē)
a Met kinde.
b Dat is/ Gode prijs/ hier hebbe ick den Heere di man dat zaedt die dē Satan c se der Slangē den kop ver treden sal: dese sal het doen.
c Act. 17. 31. Joan. 1. 30.
d Hebr. 11. 4
e Hebreensch hydet veul te so vele als dat opē staet/ ofte dat open ge daen wordt Marc. 7. Hephe: thata/ doe u op etc.
Ende is de meyninghe/ De sonde ligt eñ rustet als een Os: ligt eñ rustet/ maer sy ligt inder deure. Dat is/ sy sal open staen/ ofte openbaer wordē of de sonde daer wel eñ tydt lanck sluymert/ daer henengaet/ als sliep de sonde ofte sy doot ware.
f Dat is der schamte hal uen moeste hy hem wt wendighen vroom stel-len ende sprack met zynen broe-der/ bewyle hy gestraf-fet werdt. Oft hy wel in des herte

dachte hem te dooden.
Alsoo is Kain aller huychelaer eñ der valschen heylighen vader.
g Sap. 10. 3. Mat. 23. 35. 1. Joan. 3. 12 Jude 11.
h Heb. 12. 24
i Pro. 28. 17.
k Job 15. 20
l † and. Straffe is / etc. dan dat ickse dragē meughe.
m † and. Wat
n Gen 4 24 Lamech.
o † and. har penslagers
p Eerin
q † and. Ick sal eenen man ver-slaen etc. oft ick sou-de eenen man ver-slaen etc.
r Gen 4. 25 Adams ge-slachte. Seth. Enos.
s Niet dat te voren oock niet Godes Na-me ghepre-dickt ware: maer daer na als door Kains boos heydt den dienst Gods ghevallen was/ werdt hy op dat mael weder opghericht: eñ wert een altaer gebouwet/ daer sy hen versameldē/ Godts woort te hooren eñ te bidden. † and. des Heeren naē aē te roepē.
a Gen. 9. 6. Sap. 2. 23. Syr. 17. 1.
b Gen. 1. 28. Adam heeft geleeft 930. Jaer.
1 Par. 1. 1.
c Ghebaer. Seth. 912. Jaer.

Seth/ 912. Iaer. Enos 905. Kenan 910 Iaer. Mahalaleel 895. Iaer. Iared 962. Iaer. God nam Henoch wech/ doe hy 365. Iaer oudt was. Sap.4.10. Syr.44.16. ende 49.16. b Dat is/ hy sal met Godts woort meer als de anderen omme gegaen/ eñ een Prophete geweest zyn/ die alenthaluen den lieden Gods vreese ghepredickt/ ende de straffe (welcker de Sundtvloet daer na gewe[e]st is) vercondiget/ ende vele daer ouer geleden ende gedaē heeft. Hebr.11.5. 2.Reg.2.11. c Gene.3.17 Noah. a Dat is/ het is te vergheefs wat ic door mynē Geest hen predicken/ seggen ende straffē late. Sy zyn veel te seer vleeschelick ghewozden/ verachten eñ lasteren mynes Geestes woort: daerom sal hy ophouden/ eñ ick wilse laten varen eñ met hen niet meer twisten ende straffen. Genes.8.21. Ierem.17.9 Prou.6.14. Mat.15.19 b respyt. 1.Petr.3.19.

7 Ende leefde daer na achthondert ende seuen Iaer / ende genereerde sonen ende dochteren.
8 Dat zyn gantsche ouderdom werdt/ neghenhondert ende twaelf Iaer/ ende sterf.
9 Enos was tneghentich Iaer out / ende genereerde Kenan.
10 Ende leefde daer na achthondert ende vyftien Iaer/ ende genereerde sonen ende dochteren.
11 Dat zyn gantsche ouderdom werdt/ neghenhondert ende vyf Iaer/ ende sterf.
12 Kenan was tseuentich Iaer oudt / ende genereerde Mahaleel.
13 Ende leefde daer na acht hondert ende veertich Iaer/ ende genereerde sonen ende dochteren.
14 Dat zyn gantsche ouderdom wert / neghen hondert ende tien Iaer/ ende sterf.
15 Mahaleel was vyf ende tsestich Iaer out/ ende genereerde Iared.
16 Ende leefde daer nae achthondert ende dertich Iaer/ ende genereerde sonen ende dochteren.
17 Dat zyn gantsche ouderdom wert/ acht hondert vyfentneghentich Iaer/ eñ sterf.
18 Iared was hondert tweeentsestich Iaer out/ ende genereerde Henoch.
19 Ende leefde daerna acht hondert Iaer/ ende genereerde sonen ende dochteren.
20 Dat zyn gantsche ouderdom wert/ neghē hondert tweeentsestich Iaer/ ende sterf.
21 Henoch was vyfentsestich Iaer out/ ende genereerde Methusalah.
22 Ende na dien hy Methusalah gegenereert hadde/ bleef hy in een Godlick leuen/ drye hondert Iaer/ ende genereerde sonen ende dochteren.
23 Dat zyn gantsche ouderdom wert / dryehondert vyfentsestich Iaer.
24 Ende dewyle hy een b Godlick leuen leydde/ nam hem God wech/ ende en wert niet meer ghesien.
25 Methusalah was hondert seuenentachtentich Iaer oudt/ eñ genereerde Lamech.
26 Eñ leefde daer na seuenhondert tweentachtentich Iaer/ ende genereerde sonen ende dochteren.
27 Dat zyn gantsche ouderdom werdt/ neghen hondert neghenentsestich Iaer / ende sterf.
28 Lamech was hondert tweentachtentich Iaer oudt/ ende genereerde eenen sone/
29 Ende hiet hem Noah eñ sprac: Die sal ons troosten onser moeyte ende arbeyt op Aerden/ c die de Heere veruloeckt heeft.
30 Daer na leefde hy vyf hondert vyfentneghentich Iaer/ ende genereerde sonen ende dochteren.
31 Dat zyn gantsche ouderdom wert/ seuē hondert seuenentseuentich Iaer/ eñ sterf.
32 Noah was vyfhondert Iaer out / ende genereerde Sem/ Ham ende Iaphet.

Dat vj. Capittel.

1. Oorsake der Sundtvloet/ 14. beuel ende mate de Arcke te bouwen / 19. ende van alles daer in te nemen.

1 DOe hen nu de menschen begonden te vermeeren op Aerden/ ende genereerden hen dochteren/
2 Doe sagen de kinderē Gods na de dochteren der menschen/ dat sy schoon waren/ ende namen tot wyuen/ welcke sy wilden.
3 Doe sprack de Heere: a De menschen en willen hen door mynen Geest niet meer straffen laten/ want sy zyn vleesch: ick wil hen noch b tyt gheuen/ hondert ende twintich Iaren.
4 Te dien tyden waren oock Tyrannē op Aerden: want doe de c kinderen Godts de dochteren der menschē beslepē/ eñ hen kinderen baerden/ werden daer wt geweldige ende beroemde lieden in de Werelt.
5 Doe nu de Heere sach/ dat der menschen boosheyt groot was op Aerden/ ende alle het dichten ende pooghen haers herten/ lancks soo booser was.
6 d Doe berouwde het hem/ dat hy de menschen ghemaeckt hadde op Aerden / ende het bekommerde hem in synen herte.
7 Eñ sprack: Ick wil de menschen/ die ick geschapen hebbe/ verdelghen van der Aerden/ van den menschē aen/ tot op het Vee eñ tot op het Gewormte eñ tot op de Vogelen onder den Hemel: e want het berout my/ dat ickse ghemaeckt hebbe.
8 Doch Noah vant ghenade voor den Heere.
9 Dit is het gheslachte Noah : Noah f was een oprecht man / ende sonder veranderinghe/ ende leydde een Godtlick leuen te synen tyden.
10 Ende genereerde drye sonen: Sem/ Ham/ Iaphet/
11 Doch de Aerde was verdoruen voor Gods ooghen/ ende vol moetwillens.
12 Doe sach God op Aerden/ ende siet / sy was verdoruen: want alle vleesch hadde synen wech verdoruen op Aerden.
13 Doe sprack God tot Noah: Alles vleesches eynde/ is voor my gecomen: want de Aerde is vol boosheyts van hen: ende siet daer/ Ick wilse verderuen met der Aerdē.
14 Maeckt v een Arcke van Dennen houte/ ende maeckt cameren daer in/ eñ bepeckt se met peck /binnen ende buyten.
15 Ende maeckt se alsoo: Drye hondert ellen sy de lengde/ vyftich ellen de wydde/ ende dertich ellen de hoochde.
16 Een venster suldy daer in maken bouen aen eener ellen groot: de deure suldy midden in haer syde setten / eñ sal drye solders hebben/ eenen onder/ den anderen in midden/ de derde in der hoochde.
17 Want siet/ ick wil een g Sundtvloet met water laten comen op Aerden/ te verderuen alle het vleesch/ daer een leuendige adem inne is/ onder den Hemel: alles wat op Aerden is/ sal ondergaen:
18 Doch met v wil ick een Verbondt maken: ende ghy sult inde Arcke gaen/ met uwen sonen / met uwen wyue / ende met uwer soonen wyuen.
19 Ende ghy sult met v inde Arcke nemen/ allerley Ghedierte van allen vleesche/ elck een paer/ een Manneken ende een Wyfken/ dat sy leuendich blyuen by v.
20 Van den Voghelen na harer aerdt / van den Vee na syner aerdt/ ende van allerley Gewormte op Aerden na syner aert: van dien allen sal een paer tot v ingaen/ dat sy leuendich blyuen.
21 Ende ghy sult allerley spyse tot v nemen die men eedt/ ende sultse by v versamelen/ dat sy v ende hen/ ter onderhoudinge daer sy. h Ende Noah dede alles wat hem Godt gheboodt.

Dat vij. Capittel.

1. Inganck in de Arcke na des Heeren beuel/ 10. aencoemste ende dueringhe der Sundtvloet/ 21. onderganc alles vleeschs tot op Noah ende de syne.

1 ENde de Heere sprac tot Noah: a Gaet inde Arcke/ ghy ende v gantsche huys want v hebbe ick rechtueerdich gesien voor my/ te deser tydt.
2 Wt allerley reynē Vee neemt tot v / van elcx

c Dat waren der heylighe Vaders kinderen/ die in der vreese Gods opgetogen/ daer na erger dan de andere werdē/ onder den Name Godes: als alle tyt der heyligen Nacomelinghen de ergste Tyrannen eñ verkeertste ghewordē zyn. d 1.Sam.15 11. e Esa.42.1. Mat.3.17. ende 17.5. f Syr.44.17 Exod.7.1. Noah Arcke. g Overwateringhe. h Hebr.11.7. Genes.7.5. Sundtvloet a 2.Pet.2.5.

ckr seuen ende seuen/ het Manneken en-
de zijn Wijfken: maer van den onreynen/
van elcx een paer/ het Manneken ende
zijn Wijfken.
3 Desgelijcx oock vanden Voghelen
onder den Hemel / van elcx seuen ende se-
uen/ het Manneken ende zijn Wijfken op
dat daer zaet leuendich blijue op den gant
schen Aerdbodem.
4 Want noch ouer seuen dagen/ wil ick la-
ten reghenen op Aerden/ veertich daghen
en veertich nachten ende verdelghen van
den Aerdbodem: alles wat het wesen heeft
dat ick ghemaeckt hebbe.
b Gen. 6.22. 5 b Ende Noah dede al wat hem de Hee-
re gheboodt.
6 Hy was ses hondert Jaer oudt/ doe het
c Ouerwatteringhe. water der c Sundtvloet op Aerden quam.
d Mat. 24.38 Luce 17. 26. 1. Pet. 3.20. 7 d En hy ginck in de Arcke met zijne so-
nen/ zijnen wijue/ ende zijns soons wijuen
voor den wateren der Sundtuloedt.
8 Van den reynen Vee/ en van den onrey-
nen/ van den Voghelen ende van allen Ghe
wormte op Aerden/
9 Ginghen tot hem in de Arcke by paren/
een Manneken ende een Wijfken/ als hem
de Heere gheboden hadde.
10 Ende doe de seuen daghen vergaen wa-
ren/ quamen de wateren der Sundtuloedt
op Aerden.
11 Inden ses hondertsten Jare des ouder-
doms Noah/ aen den seuentienden dach
der tweedder Maent / dat is den dach/
doe alle Fonteynen des grooten afgronts
opbraken / ende de vensteren des Hemels
hen op deden.
12 En daer quam een reghen op Aerden/
veertich daghen ende veertich nachten.
e Noah gaet inde Arcke. 1. Pet. 3.20. 13 e Euen aen den seluen dage/ ginck Noah
inde Arcke/ met Sem/ Ham ende Japhet/
zijne sonen / ende met zijnen wijue / ende
met zijner soons drijen wijuen.
14 Daer toe allerley Ghedierte na zijner
aerdt/ allerley Vee na zijner aerdt/ allerley
Ghewormte dat op Aerden cruypt/ na zij-
ner aerdt/ ende allerley Gheuoghelte nae
zijner aerdt: al wat vlieghen conde / ende
al wat vleughelen hadde/
15 Dat ginck alle tot Noah inde Arcke by
paren/ van allen vleesch daer een leuendi-
ghe gheest in was.
16 En dat waren Mannekens ende Wijf-
kens van allerley vleesch/ ende gingen in/
als hem God hem gheboden hadde: ende
de Heere sloot achter hem toe.
Sundtvloet coemt f Syr. 39.27 17 f Doe quam de Sundtuloet veertich da
ghen op Aerden/ ende de wateren wiessen/
ende hieuen de Arcke op/ ende droeghense
hooghe bouen der Aerden.
18 Alsoo namen de wateren ouerhandt/ en-
de wiessen seer op Aerden/ dat de Arcke op
den wateren voer.
19 Ende de wateren namen ouerhandt/ en-
de wiessen so seer op Aerden/ dat alle hoo-
ghe Berghen onder den gantschen Hemel
bedeckt werden.
20 Vyftien ellen hooch/ ginck het water bo
uen de Berghen/ die bedeckt werden.
Alles wat leefde is in der Sundtuloedt verdelghet. 21 Doe ginck alle het vleesch onder/ dat op
Aerden cruypt/ aen Voghelen/ aen Vee/ aen
Ghedierten/ ende aen allen dat hem ruert
op Aerden/ ende aen allen menschen.
Sap. 10.4. Syr. 39.21. 22 Alles wat eenen leuendigen adem had-
de in het drooge dat sterf.
Noah wort behouden. Sap. 14.6. 1. Petr. 3.20. 23 Also wert verdelghet alles wat op den
Aerdbodem was/ van den mensche aen/ tot
op het Vee/ ende op het Ghewormte/ ende
voghelen onder den Hemel/ dat werdt alle
van der Aerden verdelghet: Noah bleef
alleene ouer/ ende wat met hem inder Arc-
ken was.
24 Ende de wateren stonden op Aerden/
hondert ende vyftich daghen.

Dat viij. Capittel.

1. Ophouwinghe der Sundtvloedt/
door tghevogelte eerstlicken vercondicht/
15. Wtganck wt der Arcke/ 17. Des Heeren
seghen ouer alles/ dat daer inne ghewest
was/ 21. Een verwillinghe voortaen niet
meer alle het leuendighe op Aerden also te
verdelghen.

1 Doe ghedachte God aen Noah / ende Ophouden
alle Ghedierte/ ende aen alle het Vee/ des Sundt-
dat met hem in der Arcken was / en- bloedts.
de liet eenen wint op Aerden comen: ende
de wateren vielen.
2 Ende de Fonteynen des afgronts wer-
den verstoppet/ met tsamen den vensteren
des Hemels: ende den reghen van den He-
mel/ hiel op.
3 Ende de wateren verliepen van der Aer-
de so lanck so meer henen / ende namen af/
na hondert ende vyftich daghen.
4 Aen den seuentienden dage der seuender
Maent / liet haer de Arcke neder op het
gheberchte Ararat. Ararat.
5 De wateren verliepen voortaen / ende
namen af/ tot op de thiende Maent: aen
den eersten dach der thiender Maent/ sa-
ghen de scherpten der Berghen wt.
6 Na veertich daghen dede Noah de ven-
ster op aen der Arcken/ die hy ghemaeckt
hadde/
7 Ende liet eene Raue wtvlieghen: Die Raue.
vlooch altijt ouer ende weder / tot dat de
wateren verdrooghden op Aerden.
8 Daer na liet hy eene Duyue van hem wt Duyue.
vliegen/ op dat hy beuonde / oft de wate-
ren ghevallen waren op Aerden.
9 Doe nu de Duyue niet en vant/ daer ha-
ren voet rusten conde/ quam sy weder tot
hem in de Arcke: want de wateren waren
noch op den gantschen Aerdtbodem/ doe
stack hy de handt wt/ ende namse tot hem
in de Arcke.
10 Doe verbeydde hy noch ander seuen da-
ghen/ ende liet noch eens een Duyue vlie-
ghen wt der Arcken.
11 Die quam tot hem om den auondt: ende a Dat blat
siet/ sy hadde een a olyeblat afghebroken/ beduyt het
ende droech het in haren mondt: doe ver- Euange-
nam Noah/ dat de wateren gheuallen wa- lium/ dat de
ren op Aerden. heylighe
12 Doch hy verbeydde noch ander seuen Geest inder
daghen/ ende liet een Duyue wtvlieghen/ Christenheyt
die en quam niet weder tot hem. heeft predi-
13 In den seshondertsten ende eenen Jare ken laten.
des ouderdoms Noah / aen den eersten Want olye
dach der eerster Maent/ verdrooghden de beduydt
wateren op Aerden : doe nam Noah het barmher-
dack van der Arcken af/ ende sach/ dat den ticheyt en-
Aerdtbodem drooghe was. vrede/ daer
14 Alsoo werdt de Aerde gantsch drooghe/ het Euan-
aen den seuenentwintichsten dach der gelium van
tweedder Maent. leert.
15 Doe sprack God met Noah/ ende seyde:
16 Gaet wt der Arcken/ ghy ende v Wijf/
uwe sonen/ ende uwe soons wijuen met v.
17 Allerley Ghedierte dat by v is / van al-
lerley vleesche/ aen Voghelen/ aen Vee/ en-
de aen allerley Gewormte/ dat op Aerden
cruypt/ dat ga wt met v: ende v † ruert v b † and. de
lieden op Aerden/ ende zijt vruchtbaer/ en- stact de
de vermeert v op Aerden. Aerde.
18 Alsoo ghinck Noah wt met zijnen so- Gen. 1.28.
nen/ met zijnen wijue / ende zijnes soons
wijuen.
19 Daer toe allerley Ghedierte / allerley

Ghewormte/ allerley Voghelen / ende al
wat op Aerden cruypt/ dat ghinck wt der
Arcken /een yeghelick tot zijns gelijcken.

Noah bouwet eenen Altaer.

20 Nu Noah bouwde den Heere eenen Al-
taer/ ende nam van allerley c reynen Vee/
ende van allerley reyn Ghevoghelte/ ende
offerde Brandtoffer op den Altaer.

c Leuit.11.2.

21 Ende de Heere rooch den liefelicken reuc-
ke/ ende sprack in zijn herte: Ick en wil nu
voortaen niet meer die Aerde veruloecke/
om der menschen wille: d want het dichten
des menschelicken herten is boos van der
ieught op: ende ick en wil nu voortaen niet
meer slaen alles wat daer leeft/ als ick ge-
daen hebbe.

d Gen.6.5. Prou.22.15. Mat.15.19.

22 e Soo langhe de Aerde staet/ en sal niet
op houden / saeyen ende mooghsten / vorst
ende hitte/ Somer ende Winter/ Dach en-
de Nacht.

e Gen.45.6 Esai.54.9. Iere.33.20.

Dat ix. Capittel.

1. Noah ende zijne sonen worden gese-
ghent/ende ouer alle leuendige op Aerden
ghesettet / 4. Bloet eten ende bloetuergie-
ten verboden/ 12. Een verbondt opgerich-
tet met een gegeuen teecken: geen Sundt-
bloedt meer comen te laté. 21. Noah dronc-
ken/werdt van Ham beschimpt/ van Sem
ende Japhet toe ghedeckt.

Godt segenet Noah. a Genesi.1.22.26. ende 8.17.

1 Ende Godt seghende Noah ende zijne
sonen/ ende sprack: a Weest vruchtbaer
ende vermeeret v/ ende veruult de Aer-
de.

2 Vwe vreese ende verschricken / sy ouer
alle Ghedierte op Aerden/ ouer alle Voge-
len onder den Hemel/ ende ouer alles wat
op den Aerdtbodem cruypt/ ende alle Vis-
schen in der Zee/ zijn in uwe handen ghe-
gheuen.

b Gen.1.29.

3 b Al wat hem ruert ende leeft/ dat sy vwe
spijse: als het groen cruyt/ hebbe ick v lie-
den ghegheuen.

c Leui.3.17. ende 7.26. en 17.10.14. ende 19.26. d Exo.21.28

4 c Alleen/ etet het vleesch niet / dat noch
leeft in zijnen bloede.

5 d Want ick wil oock vws lijfs bloet wre-
ken/ ende wilt aen allen gedierten wreken:
ende wil des menschen leuen wreken/ aen
eenen yeghelicken mensche / als die zijn
broeder is.

e thren.4.13 f Hier is het Wereltlicke Sweert ingesettet/ darmen de Moorders dooden sal. g Gen.1.27 h Gen.1.28. ende 8.17.

6 e Wie menschen bloedt vergiet / diens
bloedt sal oock f door menschen vergoten
worden: g want Godt heeft den menschë
tot zijn Beelde ghemaeckt.

7 h Weset vruchtbaer ende vermeeret v
lieden ende generreert op Aerden / dat u-
wer vele daer op worden.

8 Voorder seyde Godt tot Noah/ ende zij-
nen soons met hem:

9 Siet / ick make met v lieden een Ver-
bondt/ ende met uwen zade na v lieden/

Godts Verbondt met Noah nae der Sundtvloedt.

10 Ende met allen leuendighen Ghedierte
by v lieden/ aen Vogelen/ aen Vee / en aen
allen Gedierten op Aerden by v lieden/ van
allen dat wt der Arcke ghegaen is / welc-
kerley Ghedierten het zijn op Aerden.

i Esa.54.9. Syr.44.19.

11 i Ende make mijn Verbondt alsoo met v
lieden: Dat nu voortaen niet meer alle
vleesch verdoruen worden sal met het wa-
ter der Sundtvloedt/ en daer sal nu voort-
aen gheene Sundtvloedt meer comen/ die
de Aerde verderue.

Reghenboghe teecken des Verbondts.

12 Ende Godt sprack: Dat is het teecken
des Verbondts/ dat ick ghemaeckt hebbe
tusschen my ende v lieden ende allen leuen
dighen Ghedierten by v lieden/ nu voort-
aen eewichlicken.

13 Mijnen Boge hebbe ick ghesettet inde
Wolcken/ die sal het teecken zijn des Ver-
bondes tusschen my ende der Aerden.

14 Ende wanneert coemt/ dat ick Wolcken
ouer de Aerde brenghe/ soo salmen mijnen
Boghe sien in den Wolcken.

15 En dan wil ick gedencken aen mijn Ver-
bondt tusschen my en v lieden/ en allen le-
uendigen Gedierten/ in allerley vleesche/
Dat nu voortaen niet meer een Sundt-
bloedt come/ die alle vleesch verderue.

16 Daeromme sal mijnen Boghe in den
Wolcken zijn/ dat ick hem aensie en gedē-
ke aen dat eewige Verbont/ tusschen God
ende allen leuendigen Ghedierten in allen
vleesche/ dat op Aerden is.

17 Dat selue seyde God oock tot Noah: Dit
sy het teecken des Verbondts/ dat ick ghe
maeckt hebbe/ tusschen my/ ende allen vlee
sche op Aerden.

18 De sonen Noah/ die wt der Arcken gin- Noahs
ghen/ zijn dese: Sem/ Ham/ Japhet. Doch Sonen.
Ham is de vader Canaan.

19 Dat zijn de drye sonen Noah : van de
welcke alle het landt besettet is.

20 Noah begonste ende werdt een Acker-
man/ ende plantede Wijnberghen.

21 Ende doe hy des wijns dranck/ werdt hy Noah
droncken/ ende lach in der Hutten ontdect. droncken

22 Doe nu Ham / Canaans vader / sach ende bespot
zijns vaders schaemte/ seyde hy het zijnen tet.
beyden broederen daer buyten.

23 Doe namen Sem en Japhet een cleet/
en leyden dat op hare beyde schouderen/
en gingen ruggelincx daer toe/ en deckten
haers vaders schaemte toe: ende hare aen-
ghesichte was afghewendet/ dat sy haers
vaders schaemte niet en saghen.

24 Als nu Noah opwaecte van zijnen wij-
ne/ ende beuant/ wat hem zijn cleynste sone De vloeck
ghedaen hadde/ ouer Ca

25 Doe sprack hy: Veruloeckt sy Canaan/ naan.
ende sy een knecht aller knechten / onder
zijnen broederen.

26 Ende sprack voorder: Gheloeft sy de God
de Heere des Sems/ ende Canaan sy zijn
knecht.

27 Godt breydde Japhet wt/ ende k ‡ late k ‡ anders/
hem woonen in den Hutten des Sems/ woone in
ende Canaan sy zijn knecht. ere.

28 Noah leefde na der Sundtvloedt/ drie- Noah ou-
hondert ende vijftich Jaer: derdom

29 Dat zijn gantsche ouderdom werde/ ne- 950. Jaer.
ghenhondert ende vijftich Jaer/ en sterf.

Dat x. Capittel.

5. Vermeerderinghe menschelicken ghe-
slachtes na der Sundtvloet/ door de drye
sonen Noah/ met tsamen besettinghe der
landen door de seluen.

1 Dit is het gheslachte der kinderen
Noah: Sem/ Ham/ Japhet : ende sy Noahs ge
genereerden kinderen na der Sundt- slachte.
bloedt.

2 De kinderen Japhet zijn dese: Gomer/ Japhets
Magog/ Madai/ Jauan/ Tubal/ Mesech gheslachte.
ende Thiras. 1.Para.1.5.

3 Nu de kinderen van Gomer / zijn dese:
Ascenas/ Riphat ende Thogarma.

4 De kinderen van Jauan zijn dese: Elisa/
Tharsis/ Kithim ende Dodanim.

5 Van desen zijn wtghebreydet de Ey-
landen der Heydenen in haren landen/ een
yeghelick na zijner Sprake / Gheslachte
ende Lieden.

6 De kinderen van Ham zijn dese: Chus/ Hams ghe
Mizraim/ Phut ende Canaan. slachte.

7 Nu de kinderen van Chus zijn dese: Se
ba/ Heuila/ Sabtha/ Raema en Sabtecha:
maer de kinderen van Raema zijn dese:
Scheba ende Dedan. a 1.par.1.10.

8 a Chus genereerde den Nimrod: die be- Nimrod.
gonste een gheweldich b ‡ Heere te zijn op b ‡ anders/
Aerden. Helde.

9 Ende was een gheweldich Jagher voor
den Heere: daer van spreeckt men: Dat is/
een gheweldich Jagher voor den Heere/
als Nimrod.
Babel. Gen.11.9. 10 Ende het begin zijns Rijcx was Babel/
Erech Acad ende Chalne / in den lande
Sinear.
11 Van dien lande is daer na ghecomen de
Assur. Assur/ ende bouwede Niniue, ende c † Re-
e † anders/ hoboth/ Ireende Calah.
Der stadt straten. 12 Daer toe Ressen tusschen Niniue ende
Calah: d dit is eene groote Stadt.
Niniue. d Jone c. 2. 13 Mizraim genereerde Ludim/ Anamim/
Leabim/ Naphthuhim.
ende 4.11. 14 Pathrusim ende Casluhim / van wel-
Philistim. ken zijn gecomen de Philistim ende Caph-
Cananites. thorim.
15 Canaan nu genereerde Zidon zijnen
eersten sone ende Heth.
16 Jebusi, Emori, Girgosi/
17 Hiui/ Arki/ Sini/
18 Aruadi, Zemari ende Hamathi, van wel-
ken zijn wtghebreydet de gheslachten der
Cananiteren.
19 Ende hare lantpalen waren van Zidon
aen/ door Gerar/ tot Gaza toe/ tot datmen
coemt tot Sodoma / Gomorra / Adama/
Zeboim, ende tot Lasa.
20 Dat zijn de kinderen Ham in haren
Gheslachten / Spraken / Landen ende
Lieden.
Sems gheslachte. 21 Sem/ Japhets grootste broeder / gene-
reerde oock kinderen, die een vader is al-
Eber. ler kinderen van Eber.
e 1. Par.1.17 22 e Ende dit zijn zijne kinderen: Elam/ As-
sur/ Arphachsad/ Lud ende Aram.
23 Nu/ de kinderen van Aram zijn dese: Vz/
Hul/ Gether ende Mas.
24 Arphachsad genereerde Salah / Salah
genereerde Eber.
25 Eber genereerde twee sonen / de eene
f Peleg/ hiet f Peleg/ daerom dat te zijnder tijdt
heet op Duytsch de Werelt ghedeylt werdt : zijn broeder
een van een hiet Jaketan.
ander deylinghe. 26 Ende Jaketan genereerde Almodad/
Saleph/ Hazarmaueth/ Jarah/
27 Hadoram/ Vsal/ Dikela/
28 Obal/ Abimael/ Seba/
29 Ophir/ Heuila ende Jobab: dat zijn alle
kinderen van Jaketan.
30 Ende haer wooninghe was van Mesa
aen/ tot datmen coemt tot Sephar / aen
den Berch teghen Oosten.
31 Dat zijn de kinderen van Sem / in ha-
ren Gheslachten/ Spraken/ Landen ende
Lieden.
32 Dat zijn nu de nacomelingen der kinde-
ren Noah/ in haren Gheslachten ende Lie-
den. van dien zijn wtghebreydet de Lieden
opter Aerden/ na de Sundtvloedt.

Dat xj. Capittel.

1. De bouwinge des Torens Babel wert
met verwerringe der sprake verhindert ende
de vermeten Bouwers/ in alle landen ver-
stropt. 10 Verhael des geslachtes Sem/ tot
op Abram/ Nahor ende Haran Lots va-
der / 31. Abram ende Loth trecken wt
met haren wonen/ van Vr in Chaldea/ en-
de woonen tot Haran.

1 Alle de Werelt hadde een tonghe ende
sprake.
a Sep.10.5. 2 a Doe sy nu toghen teghen Oosten/
Sinear. vonden sy een vlack lant/ in den lande Si-
near/ ende woonden aldaer.
3 Ende spraken onder malcanderen: Wel
op/ latet ons tichelsteenen strijcken/ ende
bernen: ende namen tichelsteen tot stee-
nen/ ende leem tot kalck/
4 Ende spraken: Wel op / latet ons eene
Stadt ende Toren bouwen/ diens opper- Toren
ste tot aen den Hemel reycke / dat wy ons Babel.
eenen name maken: want wy worden mis-
schien verstropt in allen landen.
5 Doe quam de Heere neder/ dat hy saghe
de Stadt ende den Toren / die de men-
schen kinderen bouweden.
6 Ende de Heere sprach: Siet / het is ee-
nerley volck ende eenerley sprake onder hem
allen ende hebben dat begonnen te doen:
sy en sullen niet aflaten / van allen dat sy
voorghenomen hebben te doen.
7 Wel op/ laet ons neder varen/ ende hare Verwerringhe der
sprake aldaer verwerren, dat gheener des
anderen sprake en versta. spraken.
8 b Alsoo verstroyde se de Heere van daer b Deut. 32.8.
in alle landen, dat sy moesten ophouden
de Stadt te bouwen.
9 c † Daer van heet haren naem Babel/ e † anders/
dat de Heere aldaer verwerret hadde aller Daer wt
landen sprake, ende haer verstropt van daer Babel heet
in alle landen. op Duytsch
10 b Dit zijn de gheslachten Sem: Sem een vermen-
was honderdt Jaer oudt / ende genereer- ghinghe ofte
de Arphachsad/ twee Jaer na der Sundt- verwerringhe.
vloedt:
11 Ende leefde daer na vijf hondert Jaer/ Het geslachte
ende genereerde sonen ende dochteren. Sem/ dis
12 Arphachsad was vijf ende dertich Jaer 600. Jaer
oudt/ ende genereerde Salah. gheleeft
13 Ende leefde daer na vierhonderdt ende heeft tot
drye Jaer / ende genereerde sonen ende op Abram.
dochteren. b 1. Par.1.17
14 Salah was dertich Jaer oudt, ende ge- Arphachsad 438.
nereerde Eber.
15 Ende leefde daer nae vier hondert ende Jaer.
drye Jaer / ende genereerde sonen ende Salah 433.
dochteren. Jaer.
16 Eber was vier ende dertich Jaer oudt/ Eber 464.
ende genereerde Peleg. Jaer.
17 Ende leefde daer na vier honderdt ende
dertich Jaer, ende genereerde sonen ende
dochteren.
18 Peleg was dertich Jaer oudt / ende ge- Peleg 239.
nereerde Regu. Jaer.
19 Ende leefde daer nae twee hondert en- 1. Par.1.25.
de neghen Jaer / ende genereerde sonen
ende dochteren.
20 Regu was twee ende dertich Jaer oudt/ Regu 239.
ende genereerde Serug. Jaer.
21 Ende leefde daer na twee honderdt ende
seuen Jaer / ende genereerde sonen ende
dochteren.
22 Serug was dertich Jaer oudt/ ende ge- Serug 230
nereerde Nahor. Jaer.
23 Ende leefde daer na twee honderdt Jaer/
ende genereerde sonen ende dochteren.
24 Nahor was negen ende twintich Jaer Nahor 148
oudt/ ende genereerde Tharah. Jaer.
25 Ende leefde daer nae honderdt ende ne-
genthien Jaer/ ende genereerde sonen en-
de dochteren.
26 Tharah was tseuentich Jaer oudt/ ende Tharah Abrams vader.
genereerde Abram/ Nahor ende Haran.
27 e Dit zijn de gheslachten Tharah: Tha-
rah genereerde Abram / Nahor ende Ha- e Jos.24. 2.
ran: nu Haran genereerde Loth. 1. Par.1.26.
28 Maer Haran sterf voor zijnen vader Loth.
Tharah/ in zijnen Vaderlande / te Vr in
Chaldea.
29 Doe namen Abram ende Nahor wij- Abram.
uen: Abrams wijf hiet Sarai/ ende Nahors Sarai.
wijf f Milca Harans dochter/ die een Va- f Gen.20.12
der was der Milca ende Jsca. Gen.22.20.
30 Nu Sarai was onvruchtbaer/ ende en
hadde gheen kinderen. g Jos.24.2.
31 g Doe nam Tharah zijnen sone Abram/ Nehem.9.7
ende Loth zijnes soons Harans sone / ende zij- Jud.5 6.
nes soons wijf Sarai, zijnes soons Abrams Act.7.4.

wijf/ eñ voerdese van Ur der Chaldea/ dat
hy int Lant Canaan tooch/ ende sy quamē
tot Haran/ ende woonden aldaer.
32 Ende Tharah wert twee hondert ende
vijf Jaer oudt/ ende sterf in Haran.

Dat xij. Capittel.

1. Abraham treckt wt het bevel ende op
de toeseggijnge Gods/ wt zijnen Lande int
Lant Canaan/ 10. Treckt daer na in Egyp
ten/ der dierer tijt halven/ 15. Daer wordt
hem zijn wijf ghenomen/ 19. ende weder-
ghegheven door Godts bevel.

a Act.7.2. Hebr.11.8.
1 ENde de Heere sprac tot Abram: a Gaet
wt uwen Vaderlande/ ende van uwer
Maechschap/ ende wt uwes Vaders
Abraham wordt geseghent.
huys in een landt dat ick v wijsen wil.
2 Ende ick wil v tot grooten volcke ma-
ken/ ende wil v seghenen/ ende v eenen
grooten name maken/ ende sult eenen se-
ghen zijn.
b Gala.3.8. Gen.18.18. ende 22.18.
3 Ick wil seghenen die v seghenen/ ende
vervloecken die v vervloecken: b ende in v
sullen ghesegheent worden alle gheslachten
op Aerden.
Abraham treckt wt Haran. Hebr.11.8.
4 Doe tooch Abram wt/ als de Heere tot
hem geseyt hadde/ eñ Loth tooch met hem
Abraham was vijf ende tseventich Jaer
oudt/ doe hy wt Haran tooch.
5 Also nam Abram zijn wijf Sarai/ ende
Loth zijns broeders sone/ met alle haerder
have/ die sy ghewonnen hadden/ ende de
c Gen.14.14
c zielen die sy ghebooren hadden in Haran/
eñ togen wt te reysen in het Lant Canaan.
6 Ende als sy ghecomen waren in dat sel-
vighe Landt/ tooch Abram henen/ tot aen
d † An. Het Eyckwout.
de stede Sichem/ ende aen den d † Haghen
More: e want de Cananiters woonden te
Cananiters.
dier tijdt inden Lande.
e Gen.10.18 ende 13.7.
7 Doe verscheen de Heere Abraham/ ende
sprack: Uwen zade wil ick dit Lant geuē:
Aldus wordt het landt Canaan hier eerstmael toegeseydt. Gen.13.15. ende 15.18. ende 17.8. ende 24.7. ende 26.4. Deut.34.4.
eñ hy bouwede aldaer den Heere eenen Al-
taer/ die hem verschenen was.
8 Daer na brack hy op van daer/ aen eenē
Berch/ die lach tegent Oosten der Stadt
BethEl/ ende richtede zijne Huttē op/ dat
hy BethEl tegent Westen/ ende Ai tegent
Oosten hadde/ ende bouwede aldaer den
Heere eenen Altaer/ ende f † predickte van
den Name des Heeren.
9 Daer nae weeck Abram voorder/ ende
tooch wt teghent Suyden.
f † Anders riep aenden etc.
10 g Daer quam eenen dieren tijdt in dat
Lant: doe tooch Abram af in Egypten/ dat
hy hem aldaer als een vreemdelinck ont-
hielde: wāt de dierte was groot indē Lāde.
Een diere tydt by Abrams tijden.
11 Ende doe hy harde by Egypten quam/
sprack hy tot zijnen wijve Sarai: h Siet/
ick weet dat ghy een schoone vrouwe van
aenghesichte zijt.
g Gen.26.2 h Gen.20.2 ende 26.7.
12 Als v nu de Egyptenaers sien sullen/ so
sullen sy seggen: Dat is zijn wijf: ende sul-
len my verworghen/ ende v behouden.
13 Lieve/ so segt doch: Ghy zijdt mijn suster:
om dat het my des te beter gae/ om uwent
i Gen.20.11
wille/ i ende mijn siele by den leven blyve/
om uwent wille.
14 Als nu Abram in Egypten quam/ sagen
de Egyptenaers de vrouwe/ dat sy seer
schoone was.
15 Ende de Vorsten Pharaos sagense/ en-
de prijsense voor hem: doe werdt sy in des
Pharaos huys ghebracht.
16 Ende hy dede Abram goet om harent
wille: ende hy hadde Schapen/ Runderen/
Ezelen/ Knechten ende Maechden/ Ezelin
nen ende Kemelen.
43.6 17 k Ende de Heere plaechde Pharao met
groote plaghen/ ende zijn huys/ om Sarai
Abrams wijfs wille.
18 Doe riep Pharao Abram tot hem/ ende
sprack tot hem: Waerom hebdy my dat
ghedaen? waerom en seydet ghy my niet/
dat het v wijf was?
19 Waerom spraeckt ghy dan/ sy ware uwe
suster? derhalven ickse my tot eenen wyve
nemen wonde: eñ nu siet/ daer hebt ghy v
wijf/ neemtse/ ende treckt henen.
20 Ende Pharao beval synen lieden over
hem/ dat sy hem gheleydden/ ende zijn wijf
ende alles wat hy hadde.

Dat xiij. Capittel.

1. Abram ende Loth trecken wederom
wt Egypten in Canaan/ van daer sy te vo-
ren wtghetogen waren/ 8. Hebben beyde
veel Vees/ datse het Lant niet wel by mal-
canderen verdraghen en conde/ daerom sy
hen scheydē/ 13. Van der Sodomiter boos-
heydt/ 14. Abram ende zijnen zade wordt
het Landt ende den seghen noch eens toe
ghesepdt.
1 ALsoo tooch Abraham op wt Egypten/
met zijn wijf/ ende met allen dat hy had
de/ ende Loth oock met hem/ teghent
Suyden.
2 Ende Abram was seer rijck van Vee/ sil
ver ende goudt.
3 Ende hy tooch ymmer voort wt den
Suyden tot BethEl/ a aen de stede daer a Gen.12.7.
inden eersten zijn Hutte was/ tusschen Be
thEl ende Ai.
4 Even aen de stede daer hy te voren den
Altaer ghemaeckt hadde: b † ende predick b † Anders Riep aen.
te aldaer den Name des Heeren.
5 Loth die met Abram tooch/ hadde oock
Schapen ende Runderen/ ende Hutten.
6 Eñ het Lant en condes niet verdraghen/
dat sy by malcanderen woonden: c want c Gen.36.7.
haer have was groot/ ende en conden by
malcanderen niet woonen.
7 Ende daer was altijt twist tusschen den
Herderen over Abrams Vee/ ende tusschen
den Herderen over Loths Vee: d te dier
tijdt soo woonden oock de Cananiters en- d Gen.10.18 ende 12.6. Cananiters. Pheresiters.
de Pherisiters in den Lande.
8 Doe sprack Abram tot Loth: Lieve/ Laet
gheenen twist zijn tusschen my ende v/ en-
de tusschen mijnen ende uwen Herderen/
e want wy zijn broeders.
9 f Staet v niet alle dat Lant open? Lieve/ e Spr.25.2.
scheydt v van my: wilt ghy ter slincker f Jer.40.4.
hant/ so wil ick ter rechter hant: ofte wilt
ghy ter rechter hant/ so wil ick ter slincker g † anders/ Jordane/ dat het een gantsch vocht mes-tich landt was: want eer/ etc. was het rondom Zoar als een lusthof des etc.
10 Doe hief Loth zijne ooghen op/ ende be-
sach de gandtsche Landtstreke aen den
g † Jordane: want eer de Heere Sodoma
verderf/ was sy rijck van water/ tot datmē
tot Zoar coemt/ als een Lusthof des Hee-
ren/ ghelijck als Egypten Landt.
11 h Doe koos hem Loth het gandtsche
vlacke aen de Jordane/ ende tooch te zent
Oosten: alsoo scheydde de een broeder van
den anderen/
12 Dat Abram woonde in den Lande Ca-
naan/ ende Loth in de steden der selver
vlacke/ ende i † sette zijn hutte te Sodom. h Deut.2.8.
13 Doch de lieden te Sodom waren boos/ i † anders bestreckte/ etc. tot Sodoma toe. Sodomiters/
ende sondichden seer teghen den Heere.
14 Doe hem nu Loth van Abram ghescheyden hadde/ sprac de Heere tot Abram: Heft
uwe ooghen op/ ende siet van der stede aen
daer ghy woonet/ teghent Noorden/ te-
ghent Suyden/ teghent Oosten ende te- k Gen.12.7. ende 15.18. ende 26.3. Deut.34.4. Actum.7.5.
ghent Westen.
15 k Want alle dat Landt dat ghy siet/ wil
ick v gheven/ ende uwen zade eewichlick.
16 Ende wil v zaedt maken/ als het stof op

der Aerden: can een mensche het stof op Aerden tellen: die sal oock v zaet tellen.

17 Daerom soo maket v op / ende treckt door het Lant/ inde lengde ende breedde/ want v wil ick het gheuen.

18 l Also hief Abram zyne hutten op/quam ende woonde in m † den Hagen Mamre/ die te Hebron is/ ende bouwede aldaer den Heere eenen Altaer.

l Gen.14.13. m † And. By den Eycken woude/ etc. der.

Dat xiiij. Capittel.

1. Loth wort inde verderuinge ende plonderinghe der Stadt Sodom/ geuanckelick wechgeuoert/ 12. ende van Abraham verlost/ 18. Melchizedech gaet Abram ende zynen Crychsvolcke teghen / sulcks doet oock de Coninck van Sodom/ 22. teghen welcken hy weygert yet zyner hauen/ voor hem te behouden.

1 EN de het ghescheidde ter tydt des Coninckx Amraphel van Sinear/ Arioch des Coninckx van Elassar/ Kedor Laomor des Coninckx van Elam/ ende Thideal des Coninckx der Heydenen:

2 Dat sy crijchden met Bera den Coninck van Sodom/ ende met Birsa den Coninck van Gomorra/ ende met Sineab den Coninck van Adama/ ende met Semeber den Coninck van Zeboim/ ende met den Coninck van Bela/ die heet Zoar.

3 Dese quamen alle te samen in den dale Siddim/ daer nu de Zoutzee is.

4 Want sy waren twaelf Jaer onder den Coninck Kedor Laomor gheweest / ende in den derthienden Jare waren sy van hem afgheuallen.

5 Daerom quam Kedor Laomor/ ende de Coninghen die met hem waren / in den veerthienden Jare ende sloeghen de a † Reusen te Astaroth/ Karnaim/ ende de Susim tot Ham/ ende de Emim in den velde Kyriathaim.

a † anders/ Rephaim te Astaroth/ de Karnaim ende de etc. Susam. Emim. Horiter.

6 Ende de Horiters/ op haren gheberchte Seir/ tot aen de euene Pharan / welcke aen de Woestyne stoot.

7 Daer na keerden sy omme/ ende quamen aen den b † Waterput Mispat/ dat is Kades/ ende sloeghen het gantsche Lant der Amalekiters: daer toe de Amoriters die tot Hazezon Thamar woonden.

b † anders/ Rechtborne

8 Doe togen wt de Coninck van Sodom/ de Coninck van Gomorra/ de Coninck van Adama/ de Coninck van Zeboim/ ende de Coninck Bela/ die Zoar heet / ende rusteden hen te stryden inden dale Siddim/

9 Met Kedor Laomor den Coninck van Elam/ ende met Thideal den Coninck der Heydenen, ende met Amraphel den Coninck van Sinear/ ende met Arioch den Coninck van Elassar/ vier Coninghen † met vyuen.

† anders/ teghen

10 Ende inden dale Siddim waren vele leem cuylen: ende de Coninck van Sodom ende Gomorra werden aldaer inde vlucht gheslagen/ ende nedergheleyt: ende wat daer ouer bleef/ vloodt op het gheberchte.

11 Doe namen sy alle haue tot Sodom ende tot Gomorra/ ende alle spyse / ende togen daer van.

12 Ende sy namen oock met hen Loth/ Abrams broeders sone/ ende zyne haue / (want hy woonde tot Sodom) ende togen daer van.

c † anders/ die daer ouer comen was. anders den Hebreer.

13 Doe quam daer een die ontloopen was/ ende seyde het Abram aen c † den Hebreeer/ d die daer woonde in den Haghen Mamre des Amoriters/ welcker een broeder was Escol ende Aner: Dese waren met Abraham in een Verbondt.

d Gen.13.18 Escol. Aner. e Jos.10.6 7 1.Sam.30.9. Jere.41.11.

14 e Als nu Abraham hoorde/ dat zyn broeder ghevanghen was / wapende hy zyne knechten/ drye hondert ende achthien/ in zynen huyse gheboren / ende iaechde hen na tot Dan.

15 Ende deylde hem/ ende viel des nachts ouer hen met zynen knechten/ ende sloechse ende iaechdese tot Hoba / die ter slincker handt der Stadt Damascus leyt:

16 f Ende bracht alle haue weder / daer toe oock Loth zynen broeder/ met zyner haue/ oock de wyuen ende het volck. f Job.29.17

17 Als hy nu weder quam van der slachtinge des Kedor Laomor/ ende der Coninghen met hem/ g doe ginck hem teghen de Coninck van Sodom in het velt/ dat des Coninckx Dal heet. g Nu.31.17.

18 h Doch Melchisedech de Coninck van Salem/ i broecht Broodt ende Wyn hervoor/ ende hy was een Priester Gods des Allerhoochsten.

h Hebr.7.1. i Niet dat hy het offerde, maer dat hy de gasten spysede ende eerde: daer is Christus voorbeduyt die de Werelt met den Euangelio spyset.

19 Ende segende hem/ ende sprack: Gesegent zyt ghy Abraham/ den Hoochsten Gode/ die Hemel ende Aerde besit:

20 Ende ghelouet sy Godt de Hoochste/ die uwe vyanden in uwe hant besloten heeft: ende den selven gaf Abraham de thiende van allerley.

21 Doe sprack de Coninck van Sodom tot Abraham: Geeft my de k lieden/ de goeden behoudet v.

k Hebr. sielen/

22 Ende Abram sprack tot den Coninck van Sodom: Ick heffe myne handen op tot den Heere den Hoochsten Gode/ die Hemel ende Aerde besit/

23 Dat ick van allen dat v is / niet eenen draet / noch eenen schoenriem nemen en wil/ dat ghy niet en segget/ l † ghy hebbet Abram ryck ghemaeckt.

l † anders/ ick hebbe

24 Wtghenomen/ wat de Jongelingen verteert hebben/ ende m † de mannen Aner ende Escol/ die met my ghetogen zyn / die laet haer deel nemen.

m † anders het deel der

Dat xv. Capittel.

1. Abram cleynmoedich/ wort getroost/ ende door den gheloove gerechtueerdicht/ 4. Hem wort toegeseyt een erue zyns lyfs/ ende vermeert te worden ghelijck de Sterren des Hemels/ 7. Het Landt Canaan nu derdemael beloeft/ 13. Mishandelinge zyns zaets in Egypten/ ende erlossinge desseluen daer wt/ voorseyt/ 18. ende de toesegginghe des Landts Canaan noch eenmael verclaert.

1 NA dese ghescheidenisse gebeurdet/ dat tot Abram geschiedde het woort des Heeren in een ghesichte/ ende sprack: Vreest v niet Abram/ ick ben v Schilt ende v seer grooten loon.

2 Doch Abram sprack: Heere Heere/ wat wilt ghy my geuen? Ick gae henen sonder kinderen/ a † ende myn huys knecht/ dese Eleasar van Damasco heeft eenen sone.

a † anders/ die een soon ende besorger mynes huys / and. soon der onvruchtbaerheyt in mynen huyse is/ dat is dese Eliezer van Damasco.

3 Ende Abraham sprack voorder: My en hebt ghy gheen zaet ghegheuen/ ende siet/ de sone mynes ghesindes sal myn Erfghename zyn.

4 Ende siet/ de Heere sprack tot hem: Hy en sal v Erue niet zyn: maer die van uwen lyue comen sal/ die sal v Erue zyn.

5 Ende hy hiet hem wtgaen/ ende sprack: b Siet na den Hemel/ ende telt de sterren: cont ghyse tellen? ende sprack tot hem: c Alsoo sal v zaedt zyn.

b Deut.10.22 Esai.49.8. Jere.33.22. c Rom.4.18. Hebr.11.12. d Psa.106.31 Galat.3.6. Jacob.2.23

6 d Abram gheloofde den Heere/ ende dat rekende hy hem tot gherechtichheyt.

7 Ende hy sprack tot hem: Ick ben de Heere/ die v van Vr wt Chaldea gheuoert heeft/ dat ick v dit Landt te besitten gheue.

8 Ende Abram sprack: Heere Heere/ waer
by sal ick dat mercken/ dat ick dit Lant be-
sitten sal?
9 Eñ hy sprack tot hem: e Brengt my een
driejarige Koe/ eñ een driejarighe Geyte/
ende eenen driejarigen Ram/ eñ een Tor-
teldduyve/ ende een ionghe Duyve/
10 Eñ hy brachte hem sulcks alles/ ende hy
deylde het midden van malcander/ eñ leyn-
de een deel teghen het ander ouer: doch de
Voghelen en deylde hy niet.
11 Ende het f gevogelte viel op den Aese/ en-
de Abram iaechdese daer van.
12 Doe nu de Sonne ondergegaen was/
viel eenen diepen slaep op Abram / ende
siet/ verschricken ende groote duysternisse
overviel hem.
13 Doe sprack hy tot Abram: g Dat sult
ghy weten dat u zaet sal vreemt zijn in ee-
nen Lande dat niet zijne en is/ eñ daer sel-
mense h ‡ dwingen te dienen/ ende plagen
vier hondert Jaer.
14 Ick nochtans wil Richter zijn over dat
volck/ dies knechten sy zijn sullen: i daer
na sullen sy wt treecken met grooten goede.
15 Ende ghy sult varen tot uwen Vaderen
met vrede/ k ende in goeden ouderdom be-
grauen worden.
16 l Ende sy sullen m ‡ nae vier mans le-
ven/ weder hier comen: n want de mis-
daedt der Amoriters en is noch niet
gantsch hier.
17 Als nu de Sonne ondergegaen ende
duyster ghewordden was/ siet/ doe roochte
eenen Oven / ende een vyervlamme voer
tusschen den stucken henen.
18 Aen dien daghe maeckte de Heere een
Verbondt met Abram/ ende sprack: o U-
wen zade wil ick dit Landt gheven/ p van-
den water Egypti aen/ tot aen het groot
water Phrath/
19 De Keniters/ de Kinisiters/ de Kadmo-
niters/
20 De Hethiters / de Pherisiters / de
q ‡ Reusen.
21 De Amoriters/ de Cananiters/ de Ger-
gesiters/ de Jebusiters.

Dat xvj. Capittel.

1. Sarai onvruchtbaer/ geeft haer Ma-
ghet Hagar Abram ten wyue/ 4. die wort
met kinde/ veracht haer Vrouwe/ 6. die
wiltse ver-ootmoedighen/ so vliedt sy van
haer/ 9. Wordt van den Engel weder he-
nen gewesen van dien sy hoort/ hoe haer
zaet vermeerdert sal werden/ 13. Loeft den
Heere/ baert eenen sone/ die wort Ismael
gheheeten.

1 Sarai Abrams wijf en baerde hem niet:
sy hadde een Egyptische maget die hiet
Hagar/
2 Eñ sy sprack tot Abram: Siet / de Heere
heeft my a toegesloten/ dat ick niet geba-
ren en can: b Lieve/ legget u tot myner ma-
ghet/ ofte ick doch misschien wt haer / my
c ‡ bouwen mochte.
3 Abram die hoorde de stemme Sarai.
Doe nam Sarai Abrams wijf / hare Egyp-
tische maghet Hagar/ eñ gaffse Abram ha-
ren man ten wyue / doe sy thien Jaren in-
den Lande Canaan ghewoont hadden.
4 Ende hy leyde hem tot Hagar/ die werdt
met kinde. Als sy nu sach/ dat sy met kin-
de was/ achtede sy haer vrouwe d ‡ cleyn
voor haer.
5 Doe sprack Sarai tot Abram: Ghy
doet onrecht aen my / ick hebbe u myne
maghet by ghelept / nu sy siet dat sy met
kinde ghewordden is/ moet ick e ‡ cleyn ghe-
acht worden voor haer: de Heere sy Rich-
ter tusschen my ende u.
6 Abram sprack tot Sarai: Siet/ uwe ma-
ghet is onder u ghewelt / doet met haer/
als het u behaecht. Doe se nu Sarai won-
de f ‡ verootmoedighen/ vluchtede sy van
haer.
7 Eñ de Engel des Heeren vandese by ee-
nen waterput inder Wo. stijne / namelic-
ken/ by den put aen den wech tot Sur:
8 Die sprac tot haer: Hagar Sarai Ma-
get/ van waer coemt ghy/ eñ waer wilt ghy
henen? Sy sprack: Ic ben van myner vrou
wen Sarai ghevloden.
9 Ende de Enghel des Heeren sprack tot
haer: Keert wederom tot uwer vrouwen/
ende g ‡ verootmoedicht u onder haer
handt.
10 Ende de Enghel des Heeren sprack tot
haer: Ick wil u zaedt alsoo vermeeren/
dat het van grooter veelheyt niet ghetelt
en sal worden.
11 Voorder sprack de Enghel des Heeren
tot haer: h Siet/ ghy zijt met kinde ghe-
worden/ ende sult eenen sone baren / diens
naem sult ghy Ismael heeten / daeromme
dat de Heere u ellende verhoort heeft.
12 Hy sal een wilt mensche zijn: zijne handt
tegen yegelicken/ ende een yegelicx handt
teghen hem/ ende sal tegen alle zijnen broe
deren over woonen.
13 Eñ sy hiet den Naem des Heeren/ die met
haer sprack: Ghy i ‡ God siet my: want sy
sprack: Ghewisselicken hebbe ick hier ghe-
sien dien/ die my aenghesien heeft.
14 Daeromme hiet sy den Waterput: Ee-
nen Put des Levendighen/ die my aenghe-
sien heeft: Welcke Waterput / is tusschen
Kades ende Bared.
15 Ende Hagar baerde Abram eenen sone:
Ende Abram hiet den sone dien hem Ha-
gar baerde/ Ismael.
16 Ende Abram was ses ende tachtentich
Jaren oudt/ doe hem Hagar Ismael baer-
de.

Dat xvij. Capittel.

1. Godt vernieut ende bevesticht zijn
Verbondt met Abram met der Besny-
dinge/ 5. Verandert zijnen naem in Abra-
ham / 15. ende Sarai in Sara/ 16. Seyt
hem Isaac toe wt Sara/ ende inden seluen
den seghen/ 20. Abraham wordt oock om
Ismael verhoort. 23. ende voldoet den be-
vele van der Besnydinghe.

1 Als nu Abram neghen ende tneghen-
tich Jaer oudt was/ a verscheen hem
de Heere/ ende sprack tot hem: Ick ben
de ‡ Almachtige Godt/ wandelt voor my/
ende zijt onversteert.
2 Ende ick wil mijn Verbondt tusschen
my ende u maken/ ende wil u gantsch seer
vermeeren.
3 Doe viel Abram op zijn aenghesichte:
ende Godt sprack voorder met hem / ende
seyde:
4 Siet/ Ick ben't / ende hebbe mijn Ver-
bondt met u: ende ghy sult een Vader ve-
ler Volcken worden.
5 Daerom en sult ghy niet meer Abram
heeten/ maer Abraham sal uwen naem zijn:
b Want ick hebbe u gemaeckt tot een Va-
der veler Volcken.
6 Ende wil u gantsch seer vruchtbaer ma-
ken/ ende van u Volcken maken/ c eñ van
u sullen Coninghen comen.
7 Ende ick wil mijn Verbondt maken tus-
schen my ende uwen zade na u / by haren
d Nacomelinghen / dat het een eewich

Jer.34.18.
f Dat gevogelte ende roockende oven ende den vyerigen brant beduyden de Egyptenaers die Abrams kinderen vervolghen souden/ maer Abram iaechdese daer van/ dat is/ Godt verlostse om der toesegginge wille Abram ghedaen. Maer dat hy hem na der Sonnen onderganck verschricket/ beduyt/ dat Godt zijn zaet eenen tydt lanck verlaten wilde dat sy vervolget werden als de Heere hier selfs duydet. Alsoo gaet het ooch allen gheloovigen dat sy verlaten ende doch verlost werden
g Act.7.6. Exod.12.40 Judit.5.10. Galat 3.17.
h ‡ and tot eygene lieden maken eñ pynigen Exod.3.21.
k Gen. 25.6
l Exod.12.40 Actu.7.6.
m ‡ anders tot inde vierde geslachte
n num 21.31
o Gen.12.7. Exod.32.13. Deut.34.4.
p 1.reg.4.21 2 Par.9.26
q ‡ anders/ Rephaim/
Sarai geeft Abram de maget Hagar tot wyue
a Esa. 66.9
b Gen 30.2.
c ‡ and/ kinderkryghen.
d ‡ an snoot
e ‡ an snood

f ‡ anders/ hart houdt Hagar
Vlucht voor Sarai.
g ‡ anders/ ondergeeft.
h Gen.17.19 Jud.13.3.7. Luce 1.31.
Ismael heet/ luyde verhoort
i ‡ and. zijt de Godt die my ghesien heeft/ want etc. hier dit naghesien die my sach
a Gen.12.7. ende 13.15. ende 15.18. ende 24.7. ende 26.7.
‡ and. God Schadai/ dat is een Almachtiger/ eñ een Overvloedigher ghenoechsaemheyt ende volheyt alles Goedts
b Abram heet hooge vader/ maer Abraham/ der hoopen Vader/ hoe wel de selue hoopen maer met eener letter beteeckent worden in zijnen name eñ niet sonder oorsake Roma.4.17.
c math.1. 8.
d Hebr. Le dorotham/ dat is soo langhe als haer dinck dueren sal. Dan Mose beduydet hier mede/ dat haer dinck sal endelick ophouden/ eñ een ander comen.

Verbondt zy: alsoo dat ick u Godt sy/ ende
de uwes zades na u.
e Exod.6.3. 8 e Ende wil u/ ende uwen zade na u ghe-
f Act.7.8. uen het Landt, daer ghy een vreemdelinck
inne zydt, namelicken, het gantsche Landt
Canaan tot eewigher besittinghe / ende
wil haer Godt zyn.
9 Ende Godt sprack voorder tot Abra-
ham: f Soo houdt nu myn Verbondt/ ghy
ende u zaedt nae u / by haren Nacomelin-
ghen.
10 Dat is nu myn Verbondt/ dat ghy hou-
den sult tusschen my ende u/ ende uwen za-
g Luce 2.21. de na u: g Alles wat manlick is onder u/
sal besneden worden.
11 Ghy sullet Ja de Voorhuydt aen uwen
h Rom.4.11 vleessche besnyden, h dat selue sal een Teec
Gebodt der ken zyn des Verbondts tusschen my ende
Besnydin- u lieden.
ghe. 12 i Een yegelick knechtken / wanneer het
i Leu.12.3. acht daghen oudt is, sult ghy besnyden by
Gen.21.4. uwen Nacomelingen: desseluen gelycken
Joan.7.22. alle dat gesinde dat in uwen huyse ghebo-
ren ofte gecocht is, van allerley vreemden
die niet van uwen gheslachte en zyn.
13 Alsoo sal myn Verbondt aen uwen vlee-
sche zyn/ een eewighen Verbonde.
14 Ende waer een knechtken niet wort be-
sneden/ aen der Voorhuydt zyns vleeschs/
diens ziele sal wtgheroeyt worden wt zy-
nen volcke: daerom dat het myn Verbont
k † anders/ k † naghelaten heeft.
crachteloos 15 Ende Godt sprack voortaen tot Abra-
ghemaeckt ham: Ghy sult u wyf Sarai / niet meer
Sara. Sarai heeten/ maer Sara sal haren naem
zyn.
16 Want ick wilse seghenen: ende oock van
l † anders/ haer wil ick u eenen sone l † gheuen: Ick
gheuen: die wilse seghenen / ende Volcken sullen wt
wil etc. haer worden/ m ende Coninghen ouer ve-
m Mat.1.1 le Volcken.
17 Doe viel Abraham op zyn aengesichte/
ende loech/ en sprac in zynder herten: Sal
my / die ick hondert Jaer oudt ben/ een
kint geboren worden ende Sara die ne-
ghentich Jaer oudt is/ baren?
18 Ende Abraham sprack tot Godt: Och
dat Ismael leuen soude voor u.
n Gen.18.10 19 Doe sprack Godt: n Ja / Sara u wyf
ende 21.2. sal u eenen sone baren/ dien sult ghy Isaac
Isaac. heeten: want met hem wil ick een eewich
Verbondt maken / ende met zynen zade
nae hem.
Ismael. 20 Daer toe om Ismael hebbe ick u oock
verhoort: siet ick hebben ghesegent/ en-
de wil hem vruchtbaer maken/ en gantsch
o Gen.25.12 seer vermeeren: o twaelf Vorsten sal hy ge-
13. neren/ ende wil hem tot grooten Volcke
maken.
21 Dannoch myn Verbont wil ick oprech-
ten met Isaac, dien u Sara baren sal/ om
dese tydt inden anderen Jare.
22 Ende hy hielt op met hem te spreken:
ende Godt voer op van Abraham.
De eerste 23 Doe nam Abraham zynen sone Ismael/
Besnydin- ende alle knechten die in zynen huyse ghe-
ghe. boren/ ende al e die ghecocht waren: ende
alles wat mans name was in zynen huy-
se, ende besneedt de Voorhuydt aen haren
vleessche/ euen desseluen daghes als hem
Godt gheseydt hadde.
24 Ende Abraham was neghen ende ne-
ghentich Jaer oudt, doe hy de Voorhuydt
aen zynen vleessche besneedt.
25 Ende Ismael zyn sone was derthien
Jaer oudt doe zyns vleeschs Voorhuydt
besneden werdt.
26 Euen op eenen dach werden sy alle besne
den / Abraham/ zyn sone Ismael/

27 Ende wat manlick geslachtes in zynen a † anders/
huyse was/ in zynen huyse gheboren/ ende den Eycke
ghecocht van vreemden: het werdt alles Wonde/ of-
met hem besneden. te der vlack
Dat xviij. Capittel. b Gen.19.1.
1. Drye mannen verschynen Abraham c Voor eens
die spyset hy/ 10. Hem wordt den tydt der valt hy ne-
ontfanckenisse ende geboorte des toeghe- der en eeret
seyden soons bestemmet/ 13. des lacht Sa- oock als niet
ra ende wort daerom ghestraft/ 20. De ver- eenen ende
derfinge Sodome ende harer byliggende doch niet
steden wort Abrahe cont ghedaen. 23. Die dryen: daer
bidt voor de Inwooners aldaer/ van we- is de Drye-
ghen sommigher vermeynde rechtueerdi- nuldicheyt
ghe onder hen. in Gode be-
1 Ende de Heere verscheen hem in a † den teeckent.
Eycken Mamre doe hy b sat aen der d Jud.19.21
deure zyner Hutten, doe de dach aent e Jud.19.5.
heetste was. psa.104.15.
2 En als hy zyne ooghen ophief / en sach/ f Mat.13.33
doe stonden dry mannen tegen hem ouer: Luce 13.18.
ende doe hyse sach liep hy hen teghen van g † an. hielt
der deure zyner hutten, ende neychde hem hem by hen
voor e hen neder op de Aerde/ onder, etc.
3 En sprack: u Heere hebbe ick genade ge- dewyle sy
vonden voor uwen oogen/ soo en gaet voor aten.
uwen knechte niet voorby. h Gen.19.3.
4 Men sal u een weynich waters bren- Tob.12.19.
ghen/ ende uwe voeten wasschen, ende rus- Judi.11.16.
tet u onder den Boom. i Dan.?.so
5 e Ende ick wil u een bete broodts bren- warachtich
ghen, dat ghy uwe herte lauet, daer na sult als ick leue.
ghy voort gaen: want daerom zyt ghy tot God spreect
uwen knechte gecomen. Sy spraken: Doet als een
als ghy gheseyt hebt. mensche.
6 Abraham haestede hem in de hutte tot Genesis 3
Sara ende sprack: Haest u/ ende f mengt Adam waer
drye maten Meelbloemen / kneedt ende zyt ghy: It-
backet koecken. tem gen.11.
7 En hy liep totten Runderen / en haelde Ick wil ne-
een son goet Kalf / ende gaf het den Jon- der vare, en
ghe: die haestede hem, ende bereydde het toe. sien: gen.18.
8 En hy broecht op, boter ende melck, ende Ic wil sien
van den Kalue, dat hy toebereyt hadde, en oft het also
settede het hen voor/ en g † tradt voor hen zy. Want
onder den Boom/ h ende sy aten. dit woort
9 Doe spraken sy tot hem: Waer is u wyf (So ic leue)
Sara? Hy antwoordde: Daer binnen in- set het
der Hutten. hoe ghy
10 Doe sprack hy: Ick wil tot u weder co- wilt/ so luyt
men, i so ick leue: siet, so sal Sara u wyf ee- het doch nz
nen sone hebben. Dat hoorde Sara achter als of hy van
hem/ achter der deure der hutten. der vrucht
11 k Ende sy waren beyde, Abraham ende oft Ouders
Sara/ oudt ende wel bedaecht / alsoo dat wonder seg-
het Sara niet meer en ginck nae der vrou- ghen. Ghy
wen aerdt. sult eenen so-
12 l Daerom loech sy by haer selfs/ en sprac ne hebben/
Nu ick oudt ben/ sal ick noch met wellust so hy leuet/
omgaen ende m myn heere oudt is? ofte soo ghy
13 Doe sprac de Heere tot Abraham: Waer leuet: meint
om lachet dies Sara/ en spreeckt: Meynt ghy hy we-
ghy dat het waer sy / dat ick noch baren te niet, oft
sal/ soo ick doch oudt ben? de sone ofte
14 Soude dan den Heere wat n † onmeu- de ouderen
ghelick zyn? Om dese tydt wil ick weder leuen souden:
tot u comen/ soo ick leue, soo sal Sara ee- Ja. so sy nz
nen sone hebben. gewisse leuen
15 Doe verloochende dat Sara en sprack: souden / wat
Ic en hebbe niet gelachen: want sy vrees- ware dan de
de haer. Ende hy sprack: Het en is niet al- toesegginge
soo, ghy hebt ghelachen. k Gen.17.17
16 Doe stonden die mannen op van daer/ Luce 1.18.
en keerden hen tegen Sodom: ende Abra- l Psa.25.4.
ham ginck met hen, dat hyse geleydde. m 1.Pet.3.6
17 Doe sprack de Heere: Hoe can ick Abra- n † anders/
ham verberghen, wat ick doe? te wonder-
18 Nademael hy een groot ende mach- baerlick.
tich Volck sal worden/ o en alle Volcken o Gen.12.3.
op Aer-

op aerden in hem gesegent worden sullen?

19 Want ick weet/ hy sal het beuelen: zijne kinderen/ ende zijnen huyse nae hem / dat sy des Heeren wegen houden/ ende doen wat recht ende goet is: op dat de Heere op Abraham late comen/ wat hy hem toegheseydt heeft.

20 Ende de Heere sprack: Daer is een gheschrey tot Sodom ende Gomorra / dat is groot/ p ende haer sonden die zijn seer swaer.

p Hosee.16. 48.

21 Daerom wil ick af varen/ ende sien / of sy dat alles ghedaen hebben/ na den gheschreye/ dat voor my ghecomen is / q † of het alsoo niet en sy dat ickt wete.

q † Anders/ hebben sy het gedaen/ so is het wt ofte so niet/ dat et c.

22 Ende de mannen keerden haer aenghesichte/ ende ginghen na Sodom: doch Abraham bleef staende voor den Heere.

23 Ende tradt tot hem / ende sprack: Wilt ghy dan den Rechtueerdighen met den Godloosen ombrenghen?

24 Daer mochten misschien vijftich Rechtueerdighe inder Stadt zijn: woudet ghy die ombrenghen / ende dier stede niet vergheuen/ om der vijftich Rechtueerdighen willen/ die daer inne waren?

25 Dat sy verre van v / dat ghy dat doet/ ende doodet den Rechtueerdigen met den Godloosen/ dat de Rechtueerdige sy/ ghelijck als de Godloose: dat sy verre van v/ die r † ghy alder werelt Richter zijt/ ghy en sult alsoo niet richten.

r † Anders/ aller etc. sonde die niet recht oordeelen?

26 De Heere sprack: Vinde ick vijftich Rechtueerdighe tot Sodom inder Stadt/ soo wil ickt om harent willen / allen den plaetsen vergheuen.

27 Abraham antwoorde/ ende sprack: Och siet / ick hebbe my onderwonden te spreken met den Heere/ hoewel ick s aerde ende asschen ben.

s Gen.2.7.

28 Daer mochten misschien vijue weynigher dan vijftich Rechtueerdighe in zijn: woudet ghy dan de gantsche Stadt verderuen / om der vijue willen? Hy sprack: Vinde ick daer vijf ende veertich inne/ soo en wil ickse niet verderuen.

29 Ende hy sprack voorder met hem / ende seyde: Men mochter misschien veertich daer inne vinden. Hy sprack: Ick en wil hen niet doen/ om der veertich willen.

30 Abraham sprack: En vertoornet niet Heere / dat ick noch meer spreke: Men mochter misschien dertich daerinne vinden. Hy antwoordde: Vinde icker dertich inne/ so en wil ick hen niet doen.

31 Ende hy sprack: Och siet/ ick hebbe my onderwonden met den Heere te spreken: Men mochte misschien twintich daerinne vinden. Hy antwoordde: Ick en wilse niet verderuen/ om der twintich willen.

32 Ende hy sprack: Och en vertoornet niet Heere/ dat ick slechs noch eenmael spreke: Men mochter misschien thiene daerinne vinden. Hy sprack: Ick en wilse niet verderuen om der thiene willen.

Niet thien gerechtige tot Sodom

33 Ende de Heere ginck henen/ doe hy met Abraham wtghesproken hadde: ende Abraham ginck weder henen aen zijn stede.

Dat xix. Capittel.

1. Twee Enghelen comen tot Sodom/ worden van Loth gheherberghet/ 5. ende van der Stadt Inwoonders ghesocht te misbruycken/ 16. Door die wordt Loth tsamen met zijnen Wijue ende twee dochteren wtgheleydet/ hen te beurijden/ 24. Sodom ende haer omliggende landt verderft/ 26. Loths wijf wordt tot een Soutpilaer oft Southoop. 27. Abraham beschouwet de landtstreken Sodom/ 33. Loths Dochteren worden bedrucht van haren Vader/ ende baren.

1 De twee Enghelen quamen tot Sodom des avondts: ende Loth a sat tot Sodom onder de poorte: ende doe hyse sach/ stont hy op / hen te ghemoete/ ende neyghde hem met zijnen aenghesichte op de aerde/ ende sprack:

a Gen.18.1 Een werck der liefde.

2 b Siet c † Heere/ coemt doch in ten huyse uwes knechts/ ende blijuet ouer nacht: laet uwe voeten wasschen / soo staet ghy morghen vroech op/ ende trecket uwer straten. Doch sy spraken: Neen/ maer wy willen ouer nacht op der straete blijuen.

b Heb.13.2 c † Anders/ Heeren.

3 d Doe noodichde hyse seer: ende sy ghinghen tot hem in/ ende quamen in zijn huys: ende hy bereydde hen een maeltijdt/ ende bieck ongheheuelde koecken: f ende sy aten.

d Luc.14.23. ende 24.29 e † and. lach hen heftich aen.

4 Doch eer sy hen slapen leyden/ quamen de lieden der stadt Sodom/ ende omringden dat huys/ jonge ende oude/ het gantsche volck wt allen eynden.

f Gene.18.8 Tobi.12.19. Judic.13.16

5 Ende riepen Loth/ ende spraken tot hem: Waer zijn de Mannen die tot v ghecomen zijn dese nacht? Laetse wtgaen tot ons/ g dat wyse bekennen.

Ontucht ende sonde der Sodomiters.

6 h Loth ginck wt tot hen voor de deure/ ende sloot de deure achter hem toe/

g Leui.18.22 Rom 1.27

7 Ende sprack: Och lieue Broeders/ en doet sodanighen quaet niet.

h Jud.19.23 Loth strafst de Sodomiters.

8 Siet/ ick hebbe twee Dochteren/ die en hebben noch gheenen man bekent/ die wil ick hier wtgheuen onder v/ ende doet met hen wat v belieuet/ alleene dese Mannen en doet niet: want daerom zijn sy onder de schaduwe mijns i † daecks ingheghaen.

i anders/ solders

9 Sy spraken daer teghen: Coemt hier/ doe spraken sy: Ghy zijt k een eenich vreemdelinck hier/ ende wilt regeren? Wel aen/ wy willen v beter plaghen dan de ghene. l ende sy drongen hardt op den man Loth/ ende liepen toe / ende wouden de deure opbreken.

k Exo.2.14. actu.7.27 l 2 Pet.2.7

10 Doe grepen de mannen wtwaert / ende toghen Loth tot hen int huys/ ende sloten de deure toe.

11 m Ende de Mannen die voor der deure aenden huyse waren/ werden met blintheyt gheslaghen / beyde cleyn ende groot / tot dat sy moede werden / ende de deure niet vinden en conden.

m Sap. 19. 16. Sodomiters verblindt.

12 Ende de mannen spraken tot Loth: Hebt ghy noch ergens hier eenen toecomenden schoonsone / ende soons dochteren / ende n † wie v toebehoort inder Stadt / dien brenght wt deser stede.

n † anders/ wat v etc. dat

13 Want wy sullen dese stede verderuen/ daerom dat haer gheschrey groot is voor den Heere / die heeft ons hier ghesonden/ haer te verderuen.

14 Doe ghinck Loth wt / ende sprack met zijnen toecomenden schoonsone / die zijne dochteren nemen souden : Maeckt v op/ ende gaet wt deser plaetsen/ want de Heere sal dese Stadt verderuen: doch het was hen belachelick.

15 Doe nu de dagheraet opghinck / hieten de Enghelen den Loth hem haesten/ ende spraken: Maket v op / neemt v wijf ende uwe twee dochteren/ die voorhanden zijn/ dat ghy oock niet om en comet inder misdaedt deser Stadt.

Verlossinghe des rechtueerdighen Loths. 2 Pet.2.7.

16 Doe hy het nu vertooch/ o grepen de Mannen hem / ende zijn Wijf/ ende zijn twee Dochteren by der handt/ daerom dat de Heere zijner verschoonde / ende brachten hen wt / ende lieten hen buyten voor der Stadt.

o Sap.10.6 ende 19.16

17 Ende als sy hen hadden daer wt ghebracht/ doe spraken sy: Behoudt v ziele/ ende

ende en siet niet te rugghe / oock en staet
niet in desen vlacke des lants: op den ber-
ghe behoudt v, dat ghy niet om en comet.
Loths ghe- 18 Loth sprack tot hem: Och neen Heere
bedt tot 19 Siet, dewijle v knecht ghenade ghevon
Godt. den heeft voor uwen ooghen / soo wondert
ghy doch uwe barmherticheyt groot ma-
ken, die ghy aen my gedaen hebt / dat ghy
mijne siele by den leuen behieldet: ick en
can my niet op den berghe behouden / my
mochte eens ongeual aen comen, dat ic storue.
20 Siet daer is eene Stadt harde by / daer
ick in vlieden can / ende is cleyn, aldaer wil
ick my behouden: Sy is doch p cleyn, dat
p Zoar mijn siele leuendich blijue.
ist cleyn. 21 Doe sprack hy tot hem: Siet, ick hebbe
v oock in desen stucke aenghesien / dat ick
de Stadt niet om en keere / daer ghy van
ghesproken hebt.
22 Haest v, ende behoudt v aldaer / want
ick en can niet doen / tot dat ghy daer in
comet.
23 q Daer van de Stat genoemt is Zoar
q Daer wt ende de Sonne was opgegaen op Aerden
doe Loth te Zoar inquam.
24 r Doe liet de Heere swevel ende vyer re-
r Deu.29.23 ghenen van den Heere / van den Hemel af
Esaie 13.19. op Sodom ende Gomorra.
Iere.50.40 25 Ende keerde de Steden omme, de gant-
Ezec.16.49. sche Lantstreke / ende alle inwooners der
Osee 11.8. Steden / ende wat op den Lande ghewas-
Amos 4.11. sen was.
Luce 17.27. 26 s Ende zijn wijf sach te rugge / ende wert
Iude 7. t † tot een Soutpilaer.
s Luc.17.32. 27 Abraham maeckte hem des morghens
t † An. vroech op / aen de stede daer hy ghestaen
Southoop. hadde voor den Heere.
28 Ende keerde zijn aensicht tegen Sodom
ende Gomorra / ende alle dat landt dier
streke ende sach toe / ende siet, doe ghinck
daer eenen roock op van den Lande / als
eenen roock van eenen Ouen.
29 Want doe Godt de steden in dier landt-
streke verderf, dachte hy aen Abraham / ende
leydde Loth wt den steden / die hy omme-
u † And. keerde / daer Loth in woonde.
een graft. 30 Ende Loth tooch wt Zoar / ende bleef
op den berch met zijnen beyden dochteren:
want hy vreesde hem tot Zoar te blijuen /
ende bleef alsoo in een u † hol / met zijnen
beyden dochteren.
31 Doe sprack de oudtste totter ionckster:
onse vader is oudt / ende daer en is geenen
man meer op Aerden / die ons beslapen
can na aller Werelt wijse /
x Leuit.18.7 32 So coemt / laet ons onsen vader wijn te
drincken geuen / ende by hem slapen / dat
wy zaet van onsen vader behouden.
33 Also gauen sy haren vader wijn te drinc
ken in der seluer nacht: x ende de Oudtste
ginck henen / ende leyde haer tot haren va-
der: ende hy en wert des niet gewaer / doe
sy haer leyde / noch doe sy opstont.
34 Des morgens sprack de oudtste totter
ionckster: Siet / ick hebbe gisteren by mij-
nen vader gheleghen, laet ons hem desen
nacht oock Wijn te drincken gheuen, dat
ghy henen gaet, ende legghet v tot hem /
dat wy zaet van onsen vader behouden.
35 Alsoo gauen sy haren vader dien nacht
oock Wijn te drincken: ende de ionckste
y met kinde maeckte haer op / ende leyde haer tot hem:
Moab. ende hy en werdt des niet gewaer / doe sy
haer leyde / noch doe sy op stont.
36 Alsoo werden beyde de dochteren Loths
y beurucht van haren vader.
37 Ende de oudtste baerde eenen sone / dien
hiet sy Moab: van dien comen de Moa-
biters / tot op desen huydighen dach.

38 Ende de ionckste baerde oock eenen so-
ne / dien hiet sy het kint Ammi: van dien
comen de kinderen Ammon / tot op den Ammi.
huydighen dach.

Dat xx. Capittel.

1. Abimelech neemt Abraham zijne af-
geseyde Sara ten wijue / 3. Wert van God
gedrongen, de selue ongheschent weder te
gheuen / 9. Bescheldet Abraham 14. ende
gheeft hem zijn wijf Sara weder met groo
ten gheschencken / 17. Voor hem bidt A-
braha, ende zijn huys wert weder vrucht-
baer.

1 Ende Abraham tooch van daer / int Abraham
Lant teghen Zuyden, ende woonde tus- een vreem-
schen Kades ende Sur: ende wert een delinck tot
vreemdelinck te Gerar. Gerar.
2 Ende seyde van zijnen wijue Sara: a Het a Gen.12.13.
is mijn suster. Doe sandt Abimelech de Co ende 26.7.
ninck tot Gerar na haer ende liet se halen.
3 Ende God quam tot Abimelech des nachts
inden droom ende sprack tot hem: Siet daer
ghy zijt des doots / om des wijfs willen /
die ghy ghenomen hebt: want sy is eens
mans ghetrout wijf.
4 Abimelech en hadse noch niet aenghe- God sorget
roert ende sprack: Heere / wildy dan een voor zijne
rechtueerdich volck dooden? geloouige.
5 En heeft hy niet tot my ghesegdt: Sy is
mijn suster? ende sy heeft oock ghesept: Hy
is mijn broeder? Ick hebbe doch dat ghe-
daen met eenuoudighen herten, ende ont-
schuldighen handen.
6 Ende God sprack tot hem inden droom:
Ick weet oock, dat ghy dat met eenuoudi-
ghen herten ghedaen hebt, daeromme heb
be ick v oock behoedt, dat ghy niet teghen
my ensondichdet / ende en hebbe dat v niet
toeghelaten / dat ghyse aentastedet
7 So gheeft nu de man zijn wijf weder /
want hy is een Propheet: ende laet hem
voor v bidden, so sultdy leuendich blijuen:
waer ghyse daer teghen niet weder en
gheeft, so weet, dat ghy des doodes ster-
uen moet, ende alle wat uwe is.
8 Doe stont Abimelech des morghens vroech
op ende riep alle zijne knechten / ende sey-
de hen dit alles voor haren ooren: ende de
lieden vreesden hen seer.
9 Ende Abimelech riep Abraham oock /
ende sprack tot hem: Waeromme hebdy
ons dat ghedaen? ende wat hebbe ick aen
v ghesondicht / dat ghy een sulcke groote
sonde wouldet op my ende op mijn rijcke
brenghen? ghy hebt met my ghehandelt /
niet alsmen handelen sal.
10 Ende Abimelech sprack voorder tot A-
braham: b Wat hebdy ghesien / dat ghy
sulckes ghedaen hebt? b Dewijle
11 Abraham sprack: Ick dachte / misschien ghy een
en is gheen vreese Gods aen c deser plaet- Propheet
sen, ende sullen my om mijns wijfs wille zijt, meuch-
dooden. dy wat ghe
12 Oock is sy warachtich mijn suster / want sien hebbe /
sy is mijns vaders dochter / doch niet mij- dat ic sulcx
ner moeder dochter, ende is mijn wijf ghe- verdient
worden. hebbe met
13 Doe my nu God wt mijnes vaders huys mijnen son-
wandelen hiet / sprack ick tot haer: d Die den.
barmherticheydt doet aen my / dat ghy c Ofte, deser
waer wy henen comen / van my segghet: plecke.
Ick sy v broeder. d Gen.12.13
14 Doe nam Abimelech Schapen ende
Runderen / Knechten ende Maechden en-
de gaffe Abraham / ende gaf hem weder
zijn Wijf Sara.
15 Ende sprack: Siet daer / mijn Lant staet
v open: woont waer het v wel behaecht.
16 Ende sprack tot Sara: Siet daer / ick
hebbe

hebbe uwen broeder duysent silveringhen
ghegeven: siet/ e † dat sal u een decksel der
ooghen zijn voor allen die by u zijn / ende
f † al om: g ende dat was haer straffe.
17 Ende Abraham badt tot Gode: doe heel-
de God Abimelech / ende zijn Wijf/ ende zijn
Maechden dat sy kinderen baerden.
18 Want de Heere hadde te voren toegeslo-
ten alle baermoeders des huys Abimelech
om Sara Abrahams wijfs willen.

Dat xxj. Capittel.

1. Isaac wert geboren/ 4. besneden / 8.
ende ghespeent/ 20. Hagar met haren sone
wegh ghedreven/ 17. ende van den Heere ver-
troost/ 20. Ismael opghetoghen ende ver-
houwelickt/ 22. Abimelech begheert een
verbondt met Abraham te maken/ 31. dat
sweeren sy malcanderen by den borneput
die Abraham ghegraven hadde.

1 Ende de Heere besocht Sara / a also hy
voorsproken hadde/ ende dede met haer/
als hy ghesept hadde.
2 b Ende Sara wert bevrucht/ ende baerde
Abraham eenen sone in zijnen ouderdom/
inde tijt/ die hem Godt ghesept hadde.
3 c Ende Abraham hiet zijnen sone die hem
gheboren was / Isaac / dien hem Sara
baerde.
4 Ende besneedt hem aen den achtsten da-
ghe/ als hem Godt Gheboden hadde.
5 Hondert Jaer was Abraham oudt/ doe
hem zijn sone Isaac gheboren werdt.
6 Ende Sara sprack: Godt heeft my een
lachen toe gericht: want wie het hooren
sal/ die sal d † mijner lachen.
7 Ende sprack voorder: Wie dorste dat van
Abraham segghen / dat Sara kinderen
soochde/ ende hadde hem eenen sone ghe-
baert in zijn ouderdom?
8 Ende dat kint wies / ende werdt ghe-
ghespeent: ende Abraham maeckte een
groote gasterye/ aen den daghe doe Isaac
ghespeent werdt.
9 Ende Sara sach den sone Hagar der E-
gyptischen/ dien sy Abraham gebaert had-
de/ dat hy e † een Bespotter was.
10 Ende sprack tot Abraham: Drijft dese
Maghet uit met haren sone: f want deser
maghet sone en sal niet erven met mijnen
sone Isaac.
11 Dit woort beviel Abraham seer qualick/
om zijns soons willen.
12 Ende God sprack tot hem: Laet u niet
qualick bevallen/ g † des Jonghen ende der
Maget halven: alles wat Sara u gesept
heeft/ dat hoort: h want in Isaac sal u het
zaet ghenoemt worden.
13 i Oock wil ick der maghet sone ten Volc-
ke maken/ daerom dat hy uwes zaets is.
14 Doe stont Abraham des morgens vroech
op ende nam broot/ ende een Flessche met
water/ ende leyde het Hagar op hare schou-
deren ende den Jonghen mede / ende lietse
wt. Doe tooch sy henen/ ende ginck inder
woestijne dwalende by Bersaba.
15 Doe nu het water in der Flesschen wt
was/ wierp sy den Jonghen onder eenen
k † boom.
16 Ende ghinck henen ende sette haer te-
ghen hem over van verre / een l † booch-
schent wijdt: want sy sprack: Ick en can
den Jongen sterven niet aensien: ende sy
sette haer teghen hem over/ ende hief haer
stemme op/ ende weende.
17 Doe verhoorde Godt de stemme des
Jonghen/ ende de Engel Godts riep van
den Hemel tot Hagar / ende sprac tot haer:
Wat is u m Hagar? en vreest u niet/
want Godt heeft verhoort de stemme des
Jonghen/ daer hy leyt.
18 Staet op/ neemt den Jongen/ ende n † leyt
der hem aen uwer handt: o want ick wil
hem tot grooten Volcke maken.
19 p Ende Godt dede haer ooghen op/ dat
sy eenen waterborne sach: doe ghinck sy
henen/ ende vulde de Flessche met water/
ende drenckte den Jonghen.
20 Ende Godt was met den Jonghen/ die
wies ende woonde inder Woestijne / ende
wert een goet Schutter.
21 Ende woonde inder Woestijne Pharan:
ende zijn moeder nam hem een wijf wt E-
gyptenlandt.
22 q Ter selver tijdt sprack Abimelech en-
de Phichol zijn Velthooftman met Abra-
ham/ ende seyde: Godt is met u in allen
dat ghy doet.
23 So sweert my nu by God/ dat ghy my/
noch mijnen kinderen/ noch mijner kints
kinderen r † geen ontrouwe bewijsen wil-
let/ maer dat ghy de barmherticheydt die
ick aen u gedaen hebbe/ aen my oock doet/
ende aen den Lande daer ghy een vreem-
delinck inne zijt.
24 Doe sprack Abraham: Ick wil sweeren.
25 Ende Abraham strafte Abimelech/ om des
waterputtes willen / dien Abimelechs
knechten hadden met ghewelt genomen.
26 Doe antwoordde Abimelech: Ick en
hebbe dat niet ghewetten wie dat ghedaen
heeft/ oock en hebt ghy dat my niet aen-
ghesept: daer toe hebbe ick dat niet ghe-
hoort meer dan heden.
27 Doe nam Abraham Schapen ende Run-
deren/ ende gaf se Abimelech: ende maeck-
ten beyde een verbondt te samen.
28 Ende Abraham settede daer by seven
s † ionghe Lammeren bysonder.
29 Doe sprack Abimelech tot Abraham:
Wat sullen die seven Lammeren/ die ghy
bysonder daer ghesettet hebt?
30 Hy antwoordde: Seven Lammeren sult
ghy van mijnder handt nemen/ dat sy my
ter ghetuygenisse zijn/ dat ick desen water
putte ghegraven hebbe.
31 Daer van heet de stede t BerSaba / dat
sy daer beyde te samen ghesworen hebben.
32 Ende also maeckten sy het verbont te Ber-
saba. Doe maeckten hen op Abimelech ende
Phicol zijn Velthooftman / ende toghen
weder inder Philisteen Landt.
33 Ende Abraham plantede Boomen te
Bersaba/ ende u † predickte van den Name
des Heeren des eewighen Godts.
34 Ende was een vreemdelinck in der Phi-
listeen Landt/ eenen langhen tijdt.

Dat xxij. Capittel.

1. Abraham wort versocht/ zijnen sone
Isaac te offeren/ 10. Dat onderstaet hy/
ende dat wort hem van den Engel behindert/
ende voor gedaen aenghenomen/ 13. Hy siet
eenen Ram achter hem / dien offert hy in
Isaacs stede/ 16. Hem wort de belofte met
eenen eedt bevestight/ 20. ende Nahors zijns
broeders vruchtbaerheyt aenghesept.

1 Na dese gheschiedenisse versocht Godt
Abraham/ ende sprack tot hem: Abra-
ham. Ende hy antwoordde: Hier ben
ick.
2 a Ende hy sprack: Neemt Isaac uwen ee-
nighen sone/ dien ghy lief hebt / ende gaet
henen in het Lant u Moria / ende offert
hem aldaer tot eenen Brantoffer/ op eenen
Berch dien ick u segghen sal.
3 c Doe stondt Abraham des morghens
vroech op/ ende sadelde zijnen Ezel / ende
nam met hem twee Jonghers/ ende zijnen
sone

e † And. die
f † And. ende eene ghewisse bewaringhe.
g De Heylighen worden suyverlick ende met gewisse ghestraft/ als hier Sara wordt ghestraffet dat sy Abraham hadde broeder ghenoemet/ ende verkreech groote weldaedt.
a Gen.17.19 ende 18.10.
b Act.7.8. Galat.4.23. Hebr.11.11. Isaac wort gheboren.
c Math.1.2 Josue 24.3.
d † An. hem mijner verheughen.
Ismael een Bespotter.
e † And. der tel/ ofte moetwillich.
f Gala.4.30 Judic.11.2.
g † Ofte van wegen des etc.
h Rom.9.7. Hebr.11.18. Gen.17.16. 19.
i Gen.16.10. ende 17.20.
k † And. struyck.
l † And. een borstes scheut.
m Merckt hier op Hagar hoe die des Gesettes ende godlooser wercken figuere is/ Gal.4. ende haer nochtans Godt tijdelicken verlost ende groot maeckt hier op Aerden.
n † And. houdt hem met.
o Gen.17.20
p Esa.4.17.
q Gen.26.26 Een Verbondt tusschen Abraham ende Abimelech.
r † And. beschadighet ofte bedroghet.
s † And. ionghe Open.
t Is/ sweerborne ofte Eedtborne. Men mach se oock wel Sevenborne heeten.
u † And. riep al daer aen den etc.
a Jud.8.22. Syr.44.20 Hebr.11.17.
b Moria/ heet Godes vreese/ reverentia Dei/ cultus Dei: want de Oude Vaders/ Adam Noah/ Sem/ hebben op den selven berge God gheeeret/ ghevreest ende hem ghedient. Wy Duytschen heeten het verlichte oft Heylighen berch ofte daer men Godt dient met loven/ bidden ende dancken.
c Joan.8.39 40.

ſone Iſaac/ eñ clooft houdt totten Brant-
offer/ maeckte hem op/ ende ginck henen
d aẽ de plaetſe daer hẽ God geſeyt hadde.
4 Aen den derden dage hief Abraham zijn
ooghen op ende ſach de ſtede van verre.
5 e Ende ſprack tot zijnen Jonghers:
Blijft ghy hier met den Ezel: ick ende de
Jonge willen daer henen gaen/ ende wan-
neer wy aenghebeden hebben/ willen wy
weder tot v comen.
6 Eñ Abraham nam dat hout ten Brant-
offer/ eñ leyde dat op zijnen ſone Iſaac: en-
de hy nam dat vyer ende mes in zijn hant/
ende die beyde ginghen te ſamen.
7 Doe ſprack Iſaac tot zijnen vader A-
braham: Mijn vader. Abrahã antwoord-
de: Hier ben ick mijn ſone. Ende hy ſprac:
Siet/ hier is vyer ende houdt/ waer is nu
het Schaep totten Brandtoffer?
8 Abraham antwoordde: Mijn ſone/ God
ſal ſelue f † wtſien een Schaep ten Brant-
offer: ende die beyde ghinghen te ſamen.
9 Eñ als ſy quamen aen de ſtede die hem
Godt ſeyde/ bouwede Abraham aldaer ee-
nen Altaer/ eñ leyde het hout daer op: g eñ
bandt zijnen ſone Iſaac/ leyde hem op den
Altaer bouen op het hout/
10 Eñ reyckte zijn handt wt/ ende vattede
het mes/ op dat hy zijnen ſone ſlachtede.
11 Doe riep hem de Engel des Heeren van
den Hemel/ ende ſprack/ Abraham/ Abra-
ham. Hy antwoordde: Hier ben ick.
12 Hy ſprack: En legt v handt niet aen den
Jongen/ ende en doet hem niet: h want nu
weet ick dat ghy Godt vreeſet/ ende hebt
uwen eenighen ſone niet verſchoont om
mijnent willen.
13 Doe hief Abraham zijn oogẽ op/ eñ ſach
eenen Ram achter hem/ inden k † Boſſche
hangen met zijnen hoornen: eñ ginck he-
nen/ ende nam den Ram/ eñ offerden ten
Brandtoffer in zijns ſoons ſtede.
14 Ende Abraham hiet de ſtede: De HEE-
RE l † ſiet: daer wt men noch hedens
daechs ſeydt: Op den Berch daer de Hee-
re m † ſiet.
15 Ende de Engel des Heeren riep Abra-
ham noch eenmael van den Hemel/
16 Eñ ſprack: n Ick hebbe by my ſeluen ge
ſworen/ ſpreeckt de Heere: Dewijle ghy
ſulckes ghedaen hebt/ ende een hebt ws ey-
ghenen ſoons niet verſchoont/
17 Dat ick v zaet ſeghenen ende vermeeren
wil/ als de ſterren aen den Hemel/ ende
als het zandt aen den oeuer des Zees/
o ende v zaet ſal beſitten de poorten zij-
ner vyanden.
18 p Ende door v Zaet ſullen alle Volcken
op Aerden gheſeghent worden: daerom-
me dat ghy mijner ſtemme q gehoorſaem
ghewreeſt hebt.
19 r Alſoo keerde Abraham weder tot zij-
nen Jonghers: ende maeckten hen op/ en-
de toghen tſamen na Berſaba/ ende woon
den aldaer.
20 Na deſe gheſchiedeniſſe gebeurdet dat
Abraham aengheſeyt werdt/ Siet/ Mil-
ca heeft oock kinderen gebaert uwen broe-
der Nahor/
21 ſ Namelicken/ Uz den eerſtgeboren/ en-
de Bus zijnen broeder/ ende Kemuel/ van
dien de Syriers comen.
22 Ende Cheſed/ ende Haſo/ ende Pidas/
ende Jedlaph/ ende Bethuel.
23 Ende Bethuel genereerde Rebecca: deſe
achte baerde Milca den Nahor/ Abra-
hams Broeder.
24 Ende zijn bywijf met namen Rehuma
baerde oock/ namelicken/ den Thebach/
Gaham/ Thahas/ ende Maacha.

d Ofte/ de ſtede.
e Gen.22.20
f † And. ſien om et Schaep.
g Iaco.2.21
h Sy.44.20 1.mach.2.52
i Rom.8.32. Eſaie 53.15. Joan.3.16.
k † And. Heggheu.
l † And. ſal ſien oft verſchoonen.
m Dat is/ God ſorget voor alle dinck/ ende waket.
m † And. ſchijnet.
n Pſa.105.9. Jerem.31.33 Syr.44.22. Luce 1.72. Heb.6.13.17
o gen.24.60
p Gen.12.3. ende 18.18. ende 26.4. Syr.44.24 Act.3.25. Galat.3.8.
q Hier en weet Abraham niet gerechtueerdicht voor zijnen ghelooue voor hem maer verdient ſulcker heerlickheyt zijnes zades: want hy is tevoren gerechtueerdich Gen.15.6.
r Gen.22.4.
ſ Gen.11.29.

Dat xxiij. Capittel.

1. Abraham beweent zijn verſtoruene Sara/ 10. Coopt Ephrons des Hethiters Acker/ met den tweevoudighen hole/ ter erfbegraueniſſe/ 19. daerin begraeft hyſe.

1 Sara werdt hondert ſeuen ende twin-
tich Jaer oudt/ ſo langhe leefde ſy.
2 Ende ſterf inder a Hoofſtadt/ die
heet Hebron/ inden Lande Canaan: b daer
quam Abraham/ dat hyſe beclaechde ende
beweende.
3 Daer na ſtont hy op van zijnẽ lijcke/ eñ
ſprack met den kinderen Heth/ eñ ſeyde:
4 Ick ben een vreemt man/ eñ een c † in-
wooner by v/ gheeft my een Erfbegraue-
niſſe by v/ dat ick d † mijnen dooden begra
ue/ die voor my leyt.
5 Doe antwoordden Abraham de kinde-
ren Heth ende ſpraken tot hem:
6 Hoort ons/ lieue heere/ ghy zijt een Vorſt
Godts onder ons: begraeft uwen dooden
in onſen e † eerlickſten grauen/ gheen men-
ſche onder ons en ſalt v weeren/ dat ghy in
zijnen graue niet en begrauet uwen doo-
den.
7 Doe ſtont Abraham op/ ende neychde
hem voor den volcke des Lants/ namelic-
ken voor den kinderen Heth/
8 Eñ hy ſprack met hen/ eñ ſeyde: Is het
uwen wille/ dat ick mijnen doodẽ die voor
my leydt/ begraue/ ſo hoort my/ eñ biddet
voor my teghen Ephron den ſone Zoar.
9 Dat hy my geue zijn f dobbel Speloun-
ke/ die hy heeft aen het eynde zijns Ac-
kers: om een ghelijck ghelt geue hyſe my/
ſoo vele als ſy weert is/ onder v/ ter Erf-
begraueniſſe.
10 Want Ephron woonde onder den kin-
deren Heth. Doe antwoordde Ephron de
Hethiter Abraham/ dat het de kinderen
Heth aenhoorden/ voor allen die te zij-
ner Stadtpoorten wt ende in ghinghen/
ende ſprack:
11 Neen mijn heere/ maer hoort my toe: Ic
geue v den Acker/ ende daer toe de † Spe-
loncke daerinne: ende gheeffe v ouer voor
den oogen der kinderen mijns volcx/ om
te begrauen uwen dooden.
12 Doe neychde hem Abraham voor den
volcke des Landts/
13 Ende ſprack met Ephron/ dat het aen-
hoorde dat volck des Landts/ ende ſeyde:
Wilt ghy my dien laten/ ſoo bidde ick/
neemt van my het ghelt voor den Acker/
dat ick v gheue/ ſo wil ick mijnen dooden
aldaer begrauen.
14 Ephron antwoordde Abraham/ ende
ſprack tot hem:
15 Mijn heere/ hoort my doch/ het velt is
vier hondert g ſikels ſiluers weert: doch
wat is dat tuſſchen my ende v? begraeft
ſlechts uwen dooden.
16 h Abraham verhoorde Ephron/ ende
woech hẽ het gelt daer henẽ/ dat hi geſeyt
hadde/ dat ter aẽhoordẽ de kinderẽ Heth/
namelick/ vierhondert ſikel ſiluers/ dat in
koope i gane ende gangbaer was.
17 Alſo wert Ephrons Acker/ daer de dob-
bel Spelouncke in is/ tegen Mamre ouer/
Abraham tot eyghenen goede k vrucſticht.
18 Met der Spelouncken daerinne/ ende
met allen Boomen op den Acker rontom-
me/ dat het de kinderen Heth aenſaghen/
ende alle die te zijner Stadtpoorte wt en-
de inghinghen.
19 Daer na begroef Abraham Sara zijn
wijf/ inder Spelouncken des Ackers die
dobbel

a Hebron/ is Kiriath Arba ſpreeckt Moſes/ dat is/ de vierſtadt: want de hooghe Hooftſtedẽ waren in voortijden alle Arba/ dat is/ in vier deelen gedeylt/ als Rome/ Jeruſalem/ eñ Babylon oock. Geneſ.10.
b Gen.50.10 2.Sam.3.31 Act.6.2.
c † And. ingheſeten.
d † An. mijn lijck begraue wt mijnen aengeſichte.
e † Anders/ keurlicſten.
f Oft/ tweevoudich/ of te dat hol dat tweevoudich is/ etc.
† Spelouncke heet dat inder aerdẽ oft bergen hol eñ vol is/ als het in ſommigẽ Landen is.
g Sikel/ is eẽ gewichte aender munte/ een oort van eenen gulden: wãt in voortijdẽ woechmen het gelt als men nu het goudt weghet.
h Act.7.16.
i Oft/ ongeweyghert/ gangbaer.
k Oft/ ſtadich/ ofte ſtatgrhypich ghemaeckt.
Sara wort begrauen.

dobbel is/ teghen Mamre ouer/ dat is He
bron/ inden Lande Canaan.
20 Also wert beuesticht den Acker/ ende de
Spelonche daerinne/ Abraham ter Erfbe-
grauenisse van den kinderen Heth.

Dat xxiiij. Capittel.

1. Van de trouwe des knechts Abra-
ham so teghen Godt als tegen zijnen hee-
re/ 15. ende zijnen goeden voorspoede in het
versoecken des wijfs voor Isaac/ 22. Van
zijner Rebecca ende Labans eerbaerheyt/
50. De verwillinghe des houwelicks Re-
becca van haren Ouderen/ 66. ende beste-
dinghe der seluer.

1 ABraham was oudt en wel bedaecht/
ende de Heere hadde hem ghesegent
a alomme.
2 En sprack tot zijnen outsten knecht zij-
nes huyses die alle zijne goederē voorstōt/
b Legt v handt onder mijn heupe.
3 c Ende sweert mij by den Heere dē God
des Hemels ende der Aerden / d dat ghy
mijnen sone gheen wijf en nemet van den
dochteren der Cananiteren / onder den
welcken ick woone.
4 Maer dat ghy trecket in mijn Vader-
landt/ e ende tot mijnen Maechschappe/
ende nemet mijnen sone Isaac een wijf.
5 De knecht sprack: Hoe soo dat wijf my
niet en woude volgen in dit Landt/ sal ick
dan uwen sone weder bringhen in ghene
Lant/ daer ghy wtghetoghen zijt?
6 Abraham sprack tot hem: Waer hoet v
voor/ dat ghy mijnen sone daer niet weder
henen en brenghet.
7 De Heere de Godt des Hemels / die my
van mijns Vaders huyse genomen heeft/
ende van † mijn Maechschap/ die my ghe-
loeft heeft/ ende my oock ghesworen heeft/
ende ghesept: f Dit Lant wil ick uwen za-
de gheuen/ g die sal zijnen Enghel voor v
henen senden/ dat ghy mijnen sone aldaer
een wijf nemet.
8 So v nu het wijf niet volgen en wil/ soo
zijdy deses Eedts quijt / alleene en brengt
mijnen sone daer niet weder henen.
9 Doe leyde de knecht zijn hant onder de
heupe Abrahams zijns heeren/ en swoer
hem sulckes.
10 Also nam de knecht thien Kemelen zijns
heeren ende tooch henen / h † ende hadde
met hem allerley goeden zijnes heeren / en-
de maeckte hem op ende tooch na i † Me-
sopotamien/ tot der Stadt Nahor:
11 Daer liet hy de Kemelen hen legheren
buyten voor de Stadt/ by een Fonteyne/
des auondts ontrent der tijt/ wanneer de
vrouwen pleghen wt te gaen/ ende water
te putten.
12 Ende sprack: Heere ghy Godt mijnes
heeren Abraham k † ontmoete my huy-
den ende doe barmherticheydt aen mijnen
heere Abraham.
13 Siet/ ick sta hier by de waterfonteyne/
ende der lieden dochteren in deser Stadt
sullen wt comen/ om water te putten.
14 Wanneer nu eene maechte coemt / tot
dier ick spreke: Neyghe uwe cruycke ende
laet my drincken en sy sal spreken: Drinct
ick wil uwe Kemels oock drencken: Dat
sy die sy/ die ghy uwen Dienaer Isaac l be
schickt hebt/ ende ick m daer aen beken-
ne/ dat ghy barmherticheydt aen mijnen
Heere ghedaen hebt.
15 Ende eer hy wtghesproken hadde / siet/
doe quam wt n Rebecca / Bethuels doch-
ter/ die een sone Milca was / welcke Na-
hors Abrahams broeders wijf was/ ende
droech een cruycke op haer schouderen.

Abraham schickt zijnen outsten knecht wt/ zijnen sone Isaac te vrijen.
a † And. aē alle zijden.
b gen. 47.29
c † An. dat ick v make te sweeren.
d Gen. 28.1. Exod. 34.12. Deut. 7.3.
e Gen. 11. 27
† And. den Lande mijner etc.
f Gen. 12.7. ende 13.15. ende 15.15. ende 20.4.
g De Engelen helpen oock houwelick maken. Tob. 6.10.
h † (And. Want alle goeden zijnes heeren waren in zijner hant) ende etc.
i † An Naharim/ oft Aram Naharim.
Een ghebedt des knechts Abrahams.
k † And. bejegene/ oft maket dat my huyden bejeghene.
l Oft toegeeyghent.
m † An. der seluen. Rebeca Bethuels dochter.
n gen. 22. 23

16 En sy was een seer schoon Deerne van
aenghesichte/ noch een maghet/ ende gee-
nen man en hadse bekent: die ginck af tot
ter fonteyne/ ende vulde de cruycke vol/
ende ghinck weder op.
17 Doe liep haer de knecht teghen / ende
sprack: Laet my een weynich waters wt
uwer cruycken drincken.
18 Ende sy sprack: Drinckt mijn heere: En-
de sy liet de cruycke haestelic neder op haer
hant ende gaf hem te drincken.
19 En doe sy hem te drincken gegeuen had
de/ sprack sy: Ick wil uwen Kemelen oock
wat vullen/ tot dat sy o † alle drincken. o † And. genoech.
20 Ende sy haestede haer/ en goot de cruyc
ke vol inden drinckback/ ende liep weder
totter Fonteyne om water te putten voor
alle zijnen Kemelen.
21 De man daerentusschen verwonderde
hem p † seer/ ende sweech stille / tot dat hy p † And. haren/
bekende/ oft de Heere tot zijner reyse gena-
de ghegheuen hadde/ ofte niet.
22 Doe nu de Kemelen alle gedronckē had-
den/ nam hy een gulden q † spansel/ eens q † And.
haluen sikels swaer/ ende twee armringen Oorghe-
aen haer handt/ thien sikels gouts swaer. ciersel.
23 En sprac: Mijn dochter/ wiē behoordy
toe: dat segt my doch: Hebben wy oock
ruymte in ws vaders huys te herbergen?
24 Sy sprack tot hem: Ick ben Bethuels
dochter/ des soons Milca/ dien r sy Na- r Gen. 22. 23.
hor ghebaert heeft.
25 Ende seyde voorder tot hem: Veel stroos
ende voeders is oock by ons/ ende ruyms
ghenoech/ te herberghen.
26 Doe neyghde hem die man/ ende hi badt Abrahams
den Heere aen/ knecht
27 En sprack: Gheloeft sy de Heere de Godt danct God.
mijns heeren Abraham/ die zijne barmher- f † And.
ticheyt ende zijne waerheyt niet verlaten dancte den
en heeft aen mijnen heere: Want t † de Hee Heere.
re heeft my den wech ghelepdt / tot mijns t † And.
heeren broeders huyse. Doe ick op
28 Ende de Deerne liep/ ende seyde sulckes den weghe
alles aen in haers moeders huyse. was/ heeft
29 Ende Rebecca hadde eenen broeder/ die my de Hee-
hiet Laban: Ende Laban liep totten man re ghelept.
daer buyten by de Fonteyne. u † And.
30 u † Ende als hy sach de oorspanselen en- (Want hy
de armringen aen zijner suster handen/ en- sach het oor
de hoorde de woorden Rebeca zijner suster/ verciersel
dat sy sprack: Alsoo heeft my de man ghe- etc. geseyt)
seyt/ Doe quam hy tot den manne: en siet/ en so hy tot
hy stont by den Kemelen aē der Fonteyne. den mannē
31 En sprac: Coemt in/ ghy gesegende des quam/ siet
Heeren: Waeromme staedy daer buyten? doe stont hi
ick hebbe het huys geruymt/ ende voor de by/ etc. Oft/
Kemelen oock ruym ghemaeckt. Ende dat
32 Also bracht hy den man int huys / ende quam daer
ontoomde de Kemels/ en gaf hen stroo en van/ dat hy
voeder/ ende water om zijne voetē te was- sach/ etc.
schen/ en der mannen die met hem waren:
33 Ende setten hem eten voor. Doch hy
sprack: x Ick en wil niet eten tot dat ick x 1. Sam. 16.
te voren mijne sake voorghegheuen hebbe. 11.
Sy antwoorden: Segt aen.
34 Hy sprack: Ick ben Abrahams knecht:
35 Ende de Heere heeft mijnen heere rijcke-
licken gesegent/ ende is groot geworden/
ende heeft hem Schapen ende Ossen / sil-
uer ende gout/ knechten en maechden Ke-
mels ende Ezels ghegheuen.
36 y Daer toe heeft Sara mijns heeren y Gen 21. 2.
Wijf/ eenen sone ghebaert mijnen heere in
z † zijnen ouderdom/ dien heeft hy ghegheuen z † And.
alles wat hy heeft. jaren.
37 En mijn heere heeft eenen Eedt van my
ghenomen/ ende ghesept: Ghy sult mijnen
sone gheen wijf nemen vanden dochteren

der Ca-

der Cananiteren / in welcken Lande ick woone:
38 Maer treckt henen tot mijnes vaders huyse/ende tot mijnen gheslachte / aldaer neemt mijnen sone een wijf.
39 Ende ick sprack tot mijnen heere: Hoe? Soo my dat wijf niet volghen en wil?
40 Doe sprack hy tot my: De Heere voor dien ick wandele/sal zijnen Enghel met v senden/ende ghenade tot uwer reyse gheven / dat ghy mijnen sone een wijf nemet van mijnen maechschappe/ende mijnes vaders huyse.
41 Als dan sult ghy mijns Eets quijt zijn/ wanneer ghy tot mijne maechschap coëmt: geuen sy v niet so zijt ghy mijnes Eets quijt
42 Also quam ick huyden totter Fonteyne/ ende sprack Heere God mijnes heeren Abrahams hebt ghy genade tot mijner reyse ghegheuen daer ick gherepst ben/
43 Siet/soo sta ick hier by der waterfonteynen/wanneer nu eene maget wt coemt water te halen / ende ick tot haer spreke: Gheeft my een weynich waters te drincken wt uwer cruycken:
44 Ende sy sal segghen: Drinckt ghy / ick wil uwe Kemelen oock wat vullen: dat die sy het wijf die de Heere mijnes heeren sone a † beschickt heeft.
45 Eer ick nu sulcke woorden wtgesproken hadde in mijn herte / siet / doe coemt Rebecca wt met een cruycke op haer schouderen ende gaet af totter Fonteyne / ende puttede water. Doe sprack ick tot haer: Gheeft my te drincken.
46 Ende sy nam haestelick de cruycke van hare schouderen ende sprack: Drinckt/ ende uwe Kemels wil ick oock drencken: Alsoo dranck ick / ende sy drenckede de Kemels oock.
47 Eñ ick vraechde haer eñ sprack: Wiens dochter zijt ghy? Sy antwoordde: Ic ben Bethuels dochter / des soons Nahors/ dien hem Milca gebaert heeft. Doe hinck ick een b † spansel aen haer aengesicht/ ende armringhen aen hare handen.
48 Eñ neygede my/eñ badt den Heere aen/ eñ louede den Heere den God mijnes heeren Abrahams / die my den rechten wech gheleydt heeft dat ick zijnen sone/mijnes heeren broeder dochter neme.
49 c Zijt ghy lieden nu die/ die aen mijnen heere vrientschap ende trouwe bewijsen wilt/soo segghet my: indien niet/ soo segghet my oock/ dat ick my wende ter rechter ofte ter slincker handt.
50 Doe antwoordde Laban ende Bethuel/ eñ spraken: Dat coemt van dē Heere daerom en connen wy niet teghen v segghen/ noch booses/noch goedes.
51 Daer is Rebecca voor v/neemtse / ende treckt henen dat sy ws heeren soons wijf sy/ als de Heere d ghesproken heeft.
52 Doe dese woorden Abrahams knecht hoorde/buckede hy hem den Heere tot der Eerde/
53 Ende tooch voort silueren ende gulden cleynodien/ende cleederen ende gaffse Rebecca: haren broeder ende der moeder gaf hy e † cruyden.
54 Doe at hy eñ dranck met den mannē die met hem waren/eñ bleuen daer de nacht ouer. Nu des morgens stont hy op / ende sprack: Laet my trecken tot mijnen heere.
55 Ende haer broeder ende moeder spraken: Laet doch dē Deerne eenen dach ofte tien by ons blijuen/daer na sult ghy henen trecken.
56 Doe sprack hy tot hen: Houdet my niet/ want de Heere heeft ghenade tot mijnder reyse ghegheuen: verlaetet my/ dat ick tot
57 mijnen heere trecke.
Doe spraken sy: f Laet ons de Deerne roepen ende vraghen wat sy daer toe seyt
58 Ende sy riepen Rebecca / eñ spraken tot haer: Wilt ghy met desen manne henē trecken? Sy antwoordde: Ja/ick wil met hem
59 Alsoo lieten sy Rebecca haer suster trecken/met haer Voester/ met tsamen Abrahams knecht ende zijnen lieden.
60 Eñ sy seghenden Rebecca/ ende spraken tot haer: Ghy zijdt onse suster / wasset tot vele duysent m iel duysent/ g ende v zaedt besitte de poorten zijner vyanden.
61 Also maeckte haer Rebecca op met haren Deernen eñ sette haer op de Kemels/ ende togen den manne na: ende de knecht nam Rebecca aen/ ende tooch henen.
62 Isaac quam van den h Bornputte des Leuendigen † eñ Sienden/want hy woonde in den lande teghent Suyden.
63 Ende was wtghegaen i † te bidden op den velde omtrent den auondt: ende hief zijne ooghen op/ ende sach dat daer Kemelen quamen.
64 Ende Rebecca hief hare ooghen op/ ende sach Isaac: doe viel sy van den Kemel.
65 Eñ sprac totte knechte: Wie is die man/ die ons teghen coemt op den velde? De knecht sprack: Dat is mijn heere: doe nam sy k † den mantel ende bewant haer.
66 Ende de knecht vertelde Isaac alle saken die hy wtgherecht hadde.
67 Doe brachtse Isaac in de Hutte zijner moeder Sara: eñ nam Rebecca eñ sy wert zijn wijf: ende creechse lief: also wert Isaac ghetroostet l † ouer zijner moeder.

Dat xxv. Capittel.

1. Abraham crijcht kinderen van Ketura. 5. dien gheeft hy gheschencken / dat sy van Isaac (dien hy zijn goet gantschelick laet) ten Oostlande trecken/ 10. Isaac wordt na zijns Vaders doot ende begrauenisse gesegent/ 11. Meldinghe Ismaels/ ouders/kinderen ende sterfens/ 23. Gheboorte Esau ende Jacob/ 28. Ende Esau vercoopt zijn eerstgheboorten recht.

1 Abraham nam een ander wijf / die hiet Ketura/ die baerde hem a Simran ende Jacksan/ Medan ende Midian/ Jesbach ende Suah.
2 Jacksan genereerde Seba ende Dedan. b De kinderen van Dedan waren : Assurim/Latusim ende Leumim.
3 De kinderen Midian waren/Epha/Epher Hanoch/ Abida ende Eldaa : Dese alle zijn kinderen der Ketura:
4 Ende Abraham gaf alle zijn goet Isaac
5 Daerentegen den kinderen die hi by den bywrouwen hadde/ gaf hy geschencken/eñ lietse van zijnen sone Isaac trecken/de wijle dat hy noch leefde/ tegen den Opganck der Sonnen int Oostenlandt.
6 e Dit is nu Abrahams ouderdom dat hy gheleeft heeft/honderdt ende vijf ende tseuentich Jaer.
7 Ende hy nam af ende sterf in eenen rustighen ouderdom doen hy oudt ende des leuens sadt was ende wert tot zijnen volcke ghesamelt.
8 Ende zijne sonen Isaac ende Ismael begrouen hem inde dobbel b † Speloncke/ op den Acker Ephron / des soons Zoar des Hethiters/ die daer leyt tegen Mamre/
9 e Inden velde dat Abram vanden kinderen Heth gecocht hadde: daer is Abraham begrauen met Sara zijnen wijue.

Margin notes (left):
a † anders/ toegheeygent.
b Spansel/ is geweest een haitcire hol op het voorhooft tot bey den ooghen: daer om noemt hy het nu oorenringe en voorhooft spansen: ende schijnet als hebben bey de mans eñ vrouwen sulcken ghedragen tot verceringe: als hier na Capit.35. Prouer.11. Circulus aureus in naribus suis. Dat segghen wy Duytschen: De Seuge getrooner. Inde Diadema Regum etc. lamma sum mi saerdotis in fronte.
c Mercket wt desen voorhandel met der Moeder eñ Broederen/ dat de heymelicke vertrouwinge sonder voorweten der ouderen niet recht en sy.
d Dat is als hijt ghe oordineert heeft.
e Dat is/ costelicke vruchten. † anders/ giften/oft presenten.

Margin notes (right):
f De Bruyt sal onghedwonghen ten houwelick wtgheghenen worden van den Ouders daer toe ooc gheeuraecht worden om haren wille
g Gen.22.17
h Gen.16.14 † anders die my siet.
i † ander / te bedencken ofte bet sinnen.
k † anders/ Sluyer.
l † and. nae
Abrahams kinderen van der Ketura.
a 1.Par.1.32
b 1.Par.1.32
e Gen.15.15. Abrahams ouderdom 175.Jaer.
b † anders/ Hol ofte graf/ Abrahams graf.
e Gen.23.16

10 Ende na den doodt Abrahams/ segende Godt Isaac zynen sone. ende hy woonde by den f Bornputte des Levendighen ‡ ende Sienden.

f Gen.16.14 ‡ anders/ die my siet/

11 Dit is het gheslachte Ismaels / Abrahams sone / dien hem Hagar baerde de maghet Sara wt Egypten.

Ismaels geslachte.

12 Eñ dit zyn de namen der kinderen Ismaels/ daer haer nacomelinghen van ghenoemt zyn: g de eerstgeborẽ sone Ismaels/ Nebaioth Kedar/ Abdeel/ Mibsam/

g 1 Par.1.29.

13 Misma/ Duma/ Masa/

14 Hadar/ Thema/ Jetur / Naphis ende Kedma.

15 Dit zyn de kinderen Ismaels met harẽ namen in hare h † Hoven ende Steden/ i twaelf Vorsten over haer lieden.

h ‡ anders/ Dorpen/ eñ Vasticheden. twaelf Lantvorsten. i Gen 17.20.

16 Ende dit is het ouderdom Ismaels/ hondert ende sevenendertich Jaren: ende hy nam af/ ende sterf / ende werdt ghesamelt tot zynen volcke.

Ismaels ouderdom 137. Jaer.

17 Ende sy woonden van Hevila tot Sur teghen Egypten / wanneermen nae Assyrien gaet: ende hy k veruiel voor allen zynen broederen.

k Luth. Menigherley duydinghe can hier zyn Myne is dese/ dat Ismael een peerlic man gheweest sy/ dat tot zynen eynde alle zyne Broeders ende vrienden ghecomen zyn: eñ is voor den selven eerlic ende loflick ghestorven.

18 Dit is het geslachte Isaac/ Abrahams sone: Abraham genereerde Isaac.

19 Doch Isaac was veertich Jaer oudt/ doe hy Rebecca ten wyve nam de Dochter Bethuel des Syriers van Mesopotamia Labans des Syriers suster.

20 Ende Isaac badt den Heere voor zyn wyf/ want sy was onvruchtbaer: ende de Heere liet hem afbidden / l ende Rebecca zyn wyf werdt m swangher.

21 Ende de kinderen stieten hem te samen in haren lyve: doe sprack sy: Doe het my alsoo soude gaen / waerom ben ick swangher gheworden? ende sy ginck heuen den Heere te vraghen.

22 Eñ de Heere sprac tot haer: Twee Volcken zyn in uwen lyve/ eñ tweederley liedẽ sullen hen scheyden wt uwen lyve / eñ een volck sal den anderen te boven gaen. n ende de grootste sal den cleynsten dienen.

l Rom.9.10. m Oft met kinde. n 2.Sam.8.14. Roma.9.12.

23 Doe nu de tyt quam dat sy barẽ soude/ siet, doe waren tweelingen in haren lyve.

24 De eerste die daer wt quam / was rootachtich/ gantsch rou als een vel / ende sy noemde hem Esau.

Esau. o Osee 12.3 Match.1.2.

25 o Daer na quammer wt zyn broeder/ die hielt met zyner hant de verssen Esaus/ eñ hieten hem Jacob: tsestich Jaer out was Isaac/ doe sy gheboren werden.

26 Ende doe de Jonghelingen groot werden/ werdt Esau een Jager/ ende p ‡ een Ackerman/ eñ Jacob een q ‡ vroom man/ ende woonde in den Hutten.

p ‡ anders/ die hem des velts hielt/ Jacob. q ‡ anders/ eenwoldige ofte tam.

27 Ende Isaac hadde Esau lief / ende at gheerne van zynen Wiltvanck / Rebecca daerenteghen hadde Jacob lief.

28 Ende Jacob coockte een r ‡ gherichte: doe quam Esau van den Velde/ ende was moede/

r ‡ anders/ gecoocksel.

29 Ende sprack tot Jacob: Laet my proeven dat roode gherichte / want ick ben moede: Daer van heet hy Edom.

Edom/ heet rootachtich. Esau vercoopt zyne eerste gheboorte.

30 Ende Jacob sprack: Vercoopt my heden uwe Eerstgheboorte.

31 Esau antwoordde: Siet, ick moet doch sterven / wat sal my dan de Eerstgheboorte?

32 Jacob sprack: f Soo sweert my heden: ende hy sweer hem. t ende vercocht alsoo Jacob zyn Eerstegheboorte.

f Gene.47.31. t Hebr.12.16

33 Doe gaf hem Jacob broot eñ dat lintsengherichte. ende hy at ende dranck, ende stont op, ende ginck daer van: also verachtede Esau zyne Eerstegheboorte.

Dat xxvj. Capittel.

1. Isaac treckt der dierte halven nae Gerar/ 2. Hem wordt de bevestinghe des Eedts zynen vader Abraham gedaen/ toegheseydt/ ende bystant belooft/ 9. Wordt ghestraft om het afsegghen zyns wyfs 13. Wordt vermeerdert, ende moet vertrecken om zyns voorspoets wille / 17. De Herderen twisten om de waterputten/ 24. De Heere troost Isaac. 25. So roept hy hem aen/ 26. Abimelech maeckt verbontenisse met hem/ 34 Esau verhouwelickt hem/ teghen zyner ouderen danck.

1 DAer quam eenen dieren tyt int lant/ boven a dien die te voren tot Abrahams tyden was: ende Isaac tooch tot Abimelech der Philisteen Coninck na Gerar.

Een dieren tydt te Isaacs tydt. a Gen.12.10.

2 Doe verscheen hem de Heere, eñ sprack: En treckt niet af in Egypten / maer blyft in den lande/ dat ick u segghe.

3 Zyt een vreemdelinck in desen lande/ eñ ick wil met u zyn/ ende u seghenen: b want u ende uwen zade, wil ick alle dese landen gheven/ ende wil mynen Eedt c bevestighen/ dien ick uwen vader Abraham ghesworen hebbe.

b Gen.12.7. ende 13.15. ende 15.18. Deut.34.4. c Oft/ stadich/ oft stadgrypich maken.

4 d Ende ick wil u zaet vermeerderen/ als de Sterren aen den Hemel / ende wil uwen zade alle dese Landen gheven; e ende door u Zaedt sullen alle Volcken op Aerden ghesegent worden/

d Gen.13.16 Christus wort Isaac toegheseyt.

5 Daerom dat Abraham myner stemme ghehoorsaem gheweest is ende heeft ghehouden myne Rechten. myne Gheboden/ myne Zeden ende myne Wetten.

e Gen.12.3. ende 18.18. ende 22.18. ende 49.10. Psa.44.21. Act.3.25. Galat.3.8. 16.

6 Alsoo woonde Isaac te Gerar.

7 Eñ wanneer de lieden aen der seluer plaetse vraechden van zynen wyve / so sprac hy: f Sy is myn suster: want hy vreesde hem te segghen: Sy is myn wyf / sy mochten my verworghen om Rebecca wille/ want sy was schoon van aenghesichte.

f Gene.12.13 ende 20.2.

8 Als hy nu daer eenen tyt lanc was, sach Abimelech der Philisteen Coninck door de venster. ende werdt ghewaer dat Isaac g schertzede met zynen wyve Rebecca.

g Oft/ boertzede.

9 Doe riep Abimelech Isaac ende sprack: Siet/ het is u wyf hoe hebt ghy dan ghesept: Sy is myn suster? Isaac antwoordde hem: Ick dachte, ick soude misschien sterven moeten om harent wille.

10 Abimelech sprac: Waeromme hebt ghy ons dan dat gedaen? het ware lichtelick gheschiet/ dat hem yemant van den volcke tot uwen wyve geleydt hadde/ eñ ghy hadt het alsoo een schult over ons ghebracht.

11 Doe gheboodt Abimelech allen volcke/ ende sprack: Wie desen man oft zynen wyve aentast/ die sal des doodts sterven.

12 Ende Isaac saeyde inden lande / ende creech desselven Jaers, hondertfoudighe vrucht: want de Heere seghende hem.

13 Eñ hy wert een groot man/ ginck / ende nam toe/ tot dat hy seer groot werdt.

14 Dat hy veel goets hadde aen cleynen eñ grooten Vee, eñ een groot ghesinde/ eñ daerom benyden hem de Philisteen.

15 h Ende verstopten alle Bornputten, die zyns vaders knechten gegraven hadden/ ter tydt Abrahams zyns vaders / ende vulden se met Aerde.

h Gen.21.25.

16 Dat oock Abimelech tot hem sprack: Treckt van ons / want ghy zydt ons te machtich gheworden.

17 Doe tooch Isaac van daer/ ende sloech zyn Tente op in den dale Gerar / ende woonde aldaer.

18 Eñ hy liet de Waterputten weder opgraven/

groeven k die se te Abrahams tyden zijns va-
ders gegraven hadden/ welcke de Philis-
teen verstopt hadden na Abrahams doot/
en noemdese met den selven name/ daerse
zijn vader mede ghenoemt hadde.
19 Oock groeven Isaacx knechten in den
dale/ ende vonden aldaer eenen put leven-
dich waters.
20 Doch de Herderen van Gerar/ twiste-
den met den Herderen Isaac/ ende spra-
ken: Dat water is onse: doe hiet hy den
Waterput l Eseck/ daerom dat sy h † hem
dat onrecht ghedaen hadden.
21 Doe groeven sy eenen anderen Water-
put/ daer twisteden sy oock over: daerom
hiet hy hem l Sitna.
22 Doe maeckte hy hem van daer/ ende
groef eenen anderen Waterput/ daer en
twisteden sy niet over/ daerom hiet hy
hem m Rehoboth/ ende sprack: Nu heeft
ons de Heere ruymte ghemaeckt/ ende ons
wassen laten inden lande.
23 Daer nae tooch hy van daer nae Ber-
Saba.
24 Ende de Heere verscheen hem in der sel-
ver nacht/ ende sprack: Ick ben uws vaders
Abrahams Godt en vreest u niet: want
ick ben met u/ ende wil u seghenen/ ende
u zaedt vermeeren/ om mijns knechts A-
brahams wille.
25 Doe bouwede hy eenen Altaer aldaer/
ende n † predicte van den Naem des Hee-
ren: ende richtede aldaer zyn Hutten op:
ende zijn knechten groeven aldaer eenen
Waterput.
26 o Ende Abimelech ginck tot hem van
Gerar/ ende p † Ahusath zijn vrient/ ende
Phicol zijn Veldthooftman.
27 Ende Isaac sprack tot hen: q Waerom
comt ghy tot my? ghy haet my doch/ en-
de hebbet my van u ghedreven.
28 Sy spraken: Wy sien het met onsen oogen
dat de Heere met u is: daerom spraken wy:
Eenen Eedt sal tusschen ons en u zijn/ en-
de willen een Verbondt met u maken/
29 Dat ghy ons geen schade en doet/ ghe-
lijck als wy u niet aengetast en hebben/ en
als wy u niet dan alle goet ghedaen heb-
ben/ ende u met vreden trecken laten: ghy
dan/ zijt nu de ghesegheende des Heeren.
30 Doe maeckte hy een maeltijdt/ ende sy
aten ende droncken.
31 Ende des morghens stonden sy vroech
op/ ende de een swoer den anderen: ende
Isaac liet se gaen: ende sy toghen van hem
met vreden.
32 Desselven daechs quamen Isaacx knech-
ten ende seyden hem aen van den Water-
put/ dien sy gegraven hadden/ en spraken
tot hem: Wy hebben water ghevonden.
33 Ende hy noemde dien r Saba: daer uut
heet de s † Stadt BerSaba: tot op den
huydighen dach.
34 Doe Esau veertich Jaer out was/ nam
hy ten wijve t Judith de Dochter Beri/
des Hethiters/ ende Basmath de dochter
Elon des Hethiters.
35 u Die x † beyden maeckten Isaac ende
Rebecca euekel hertenleedt.

h Esec/ heet onrecht. wanneer-men yemant den gewalt ofte onrecht doet.
k † anders/ met hem ghetwistiget hadden.
l Sitna/ heet weder-stant: daer-van de Duyvel Satan heet, die eenen weder-stant ofte een weder-part is.
m Reho-both heet ruym ofte breydt dat niet enghe is.
n † anders/ riep den/ etc. aen.
o Gen. 21. 22
p † anders/ eenen hoop zijner vrien-den.
q Jud. 11. 7.
r Saba heet een Eedt ofte sweeren. volheydt. Ber heet een Water-putte.
s † anders/ Stede.
t Gen. 36. 2.
u gen. 27. 46
x † anders/ dinghen.

Dat xxvij. Capittel.

1. Jacob werdt uut beschicken der moe-
der voor Esau ghesegent/ 34. Esau iam-
meert om den ontoghen Segen/ 41. crijcht
dootlicken haet teghen Jacob/ en dreycht
hem/ 42. Jacob vliedt uut raet zijner moe-
der in Haran.

Jacob be-listighet I-saac zijnen vader.

1 ENde het gheschiedde doe Isaac oudt
gheworden was/ dat zyn ooghen
donckter werden te sien/ riep hy Esau
zijnen grootsten sone/ ende sprac tot hem:
Myn sone. Ende hy antwoordde hem:
Hier ben ick.
2 Ende hy sprack: Siet/ ick ben oudt ghe-
worden/ ende en weet niet wanneer ick
sterven sal.
3 Soo neemt nu u gheretschap/ den Co-
ker ende Boghe/ ende gaet op het Veldt/
ende vangt my een Wiltbraet:
4 Ende maeckt my een eten/ alsoo ickt
gheerne hebbe/ ende brengt het my hier
in dat ick ete: dat u mijn ziele seghene/ eer
ick sterve.
5 Rebecca hoorde dese woorden die Isaac
zijnen sone Esau seyde: ende Esau ghinck
henen op het Velt/ dat hy een Wiltbraedt
jaechde/ ende te huys brachte.
6 Doe sprack Rebecca tot Jacob haren
sone: Siet/ ick hebbe uwen vader ghe-
hoort spreken met Esau uwen broeder/
ende segghen:
7 Brengt my een Wiltbraet/ ende maeckt
my eten dat ick ete/ ende u seghene voor
den Heere/ eer ick sterve.
8 Soo hoort nu mijn sone mijn stemme/
wat ick u heete.
9 Gaet henen totter Kudde/ ende haelt
my twee goede Bocxkens/ dat ick uwen
vader een eten daer van make/ alsoo hy
het gheerne eet.
10 Dat sult ghy uwen vader binnen dra-
ghen/ dat hy ete: op dat hy u seghene voor
zijnen doodt.
11 Maer Jacob sprack tot zijner moeder
Rebecca: Siet/ myn broeder Esau is ruw/
ende ick glat.
12 So mocht my misschien mijn vader betas-
ten en worde voor hem gheacht als woude
ick hem bedrieghen/ ende brochte over my
eenen Vloeck/ ende niet eenen Seghen.
13 Doe sprack zijn moeder tot hem: de Vloec
sy op my/ mijn sone. Hoort slechs mijn
stemme/ gaet ende haeltse my.
14 Doe ghinck hy henen ende haeldese/ en-
de brachtse zijner moeder: doe maeckte
zijn moeder een eten/ alsoo het zijn vader
gheerne hadde.
15 Ende nam Esaus haer grootsten soons
a † costelicke cleederen/ die sy by haer in
huys hadde/ ende tooch se Jacob aen/ ha-
ren cleynsten sone.

a † anders/ lustighe.

16 Nu de vellen van de Bocxken/ maeck-
te sy hem om zijne handen/ ende waer hy
glat was aen den halse.
17 Ende gaf alsoo het eten met broot/ alsoo
sy het ghemaeckt hadde/ in Jacob haers
soons handt.
18 Ende hy ginck binnen tot zijnen vader/
ende sprack: Myn vader. Hy antwoordde
Hier ben ick: Wie zijt ghy mijn sone?
19 Jacob sprac tot zijnen vader: Ic ben E-
sau u eerstgeboren sone/ ick hebbe gedaen/
also ghy my geseyt hebt: staet op/ settet u/
en eet van mynen Wiltbrade/ op dat my
uwe ziele seghene.
20 Isaac sprac tot zijnen sone: Mijn sone/
hoe hebt ghy het so geringe gevonden: Hy
antwoordde: De Heere u Godt beschickte
het my.
21 Doe sprack Isaac tot Jacob: Treet hier
toe mijn sone/ dat ick u betaste/ oft ghy
mijn sone Esau zijt oft niet.
22 Alsoo trat Jacob tot zijnen vader Isaac:
en doe hi hem betastet hadde/ sprac hi: De
stemme is Jacobs stemme/ daerenteghen
de handen zyn Esaus handen.
23 En hy en kende hem niet/ want zijn han-
den waren ruw/ als Esaus zijns broeders
handen: ende seghende hem.

24 Ende sprack tot hem: Zÿt ghy mÿn
sone Esau? hy antwoordde: Ja ick bent.
Doe sprack hy:
25 Soo brengt my hier mÿn sone te eten
van v Wildbraedt/ dat v mÿn siele sege-
ne. Doe bracht hy het hem/ ende hy at: en-
de droech hem oock wyn binnen/ ende hy
dranck.
26 Ende Isaac zÿn vader sprack tot hem:
Coemt hier/ ende cust my mÿn sone.
27 Hy trat toe/ eñ custe hem: doe rooc hy
b † den reuck zÿner cleederen/ ende seghen-
de hem/ eñ sprack: Siet / den reuck mÿns
soons is als eenen reuck des Velts / dat
de Heere ghesegent heeft.

b † anders/ het ghereuck.

28 c Godt gheue v van den dauwe des He-
mels/ ende van der vetheydt der Aerden/
ende corens ende wÿns overvloedicheyt.

c Hebr.11.20 Syr.3.10.

29 Volcken moeten v dienen / ende lieden
moeten v te voete vallen: zÿt een Heere o-
ver uwe broederen/ ende uwer moeder kin-
deren moeten v te voete vallen: d ver-
vloeckt sy/ wie v vloecket/ ghesegent sy/
wie v seghent.

d Gen.12.3.

30 Als nu Isaac volbracht hadde den segē
over Jacob/ eñ Jacob e † nauwelicx wtge
gaen was van zÿnen vader Isaac / doe
quam Esau zÿn broeder van zÿner iacht.

e † anders / Nuym.

31 Ende maeckte oock een eten/ eñ droech
het binnen tot zÿnen vader / ende sprack
tot hem: Staet op mÿn vader / ende eedt
van den Wildbrade uws soons/ dat my u-
we siele seghene.
32 Doe antwoordde hem Isaac zÿn vader:
wie zÿt ghy? hy sprack: Ick ben Esau v
eerstgheboren sone.
33 Doe ontsette hem Isaac over de maten
seer/ ende sprack: Wie: waer is dan de Ja-
gher die het my ghebracht heeft / ende ick
hebbe van allen gegeten/ eer ghy quaemt/
ende hebbe hem ghesegent? hy sal oock
ghesegent blÿven.
34 Als Esau dese redene zÿns vaders hoor
de/ schreyde hy luyde/ ende wert over de
mate seer bedroeft: ende sprack tot zÿnen
vader: Seghent my oock mÿn vader.
35 Ende hy sprack: V broeder is gheco-
men met liste/ ende heeft uwen Seghen al
wech.
36 Doe sprac hy: Hy heet wel Jacob/ want
hy heeft my nu tweemael f ondergetreden:
g mÿn Eerstgheboorte heeft hy wech / en-
de siet/ nu neemt hy my oock mÿnen Se-
ghen/ ende sprack: Hebt ghy dan gheenen
Seghen behouden.

f Ekeb heet een voetsole daer van coemt Jacob een ondertreder ofte die met voetē treet. Eñ beduydt alle Geloovighen die door het Evangelium de Werelt/ het Vleesch ende den Duyvel met Sonde eñ Doot onder hen treden door Christum.
g Gen.25.33

37 Isaac antwoordde/ eñ sprack tot hem:
Ick hebbe hem tot eenen Heere over v ghe
set/ ende alle zÿn broeders hebbe ick hem
tot knechten ghemaeckt / met coren ende
wÿn hebbe ick hem voorsien / wat sal ick
doch v nu doen/ mÿn sone?

h Heb.12.17
i Hebr.11.20
k † anders/ soo ghy v verneder/ dat ghy zÿn iock etc.

38 Esau sprack tot zÿnen vader: Hebt ghy
dan maer eenen Seghen/ mÿn vader? se-
ghent my oock mÿn vader/ h ende hief op
zÿn stemme/ ende weende.

l † anders/ heerschen/ ende zÿn etc
m Ofte havich/ ofte vyandisch.

39 Doe antwoordde Isaac zÿn vader / en-
de sprack tot hem: i Siet daer / ghy sult
een vette wooninghe hebben op Aerden/
ende van den dauwe des Hemels van bo-
ven heraf.

n Obadie 10
o Oft/ in corten/
† and. des claghens mÿnes Vaders hier toe rucken/ daer wil ick mÿnen etc.

40 Uws sweerts sult ghy v generen / ende
uwen broeder dienen : ende het sal ghe-
schieden/ k † dat ghy l † oock een Heere
worden/ eñ zÿn iock van uwen halse scheu-
ren sult.
41 Ende Esau was op Jacob m gram/ om
des Seghens wille / daer hem zÿn vader
mede ghesegent hadde/ ende sprack in zÿ-
ner herten; n De tÿt sal o † haest comen/
dat mÿn vader leet dragen moet/ want ick
wil mÿnen broeder Jacob dooden.
42 Doen werden Rebecca aengheseyt dese
woorden Esaus haers grootsten soons/
ende schickte henen / ende liet Jacob ha-
ren cleynsten sone roepen/ ende sprack tot
hem: Siet v broeder Esau dreycht v / dat
hy v dooden wil.
43 Ende nu hoort mÿn stemme/ mÿn sone/
maket v op/ ende vliedt tot mÿnen broe-
der Laban in Haran.
44 Eñ blyft een wÿle by hem / tot dat haer
de toornicheyt uws broeders keere.
45 Ende tot dat hem zÿnen toorne tegheu
v van v keere/ ende verghete wat ghy aen
hem ghedaen hebt: soo wil ick daer nae
henen schicken/ ende v van daer laten ha-
len: waeromme soude ick uwer beyder be-
rooft worden op eenen dach?
46 Eñ Rebecca sprack tot Isaac: p My
verdriet te leven voor den dochterē Heth:
So Jacob een wÿf neemt vandē dochterē
Heth/ die daer zÿn als de dochteren desēs
lants/ wat sal my het leven baten?

p Gen.26.35.

Dat xxviij. Capittel.

1. Isaac schicket Jacob / wt aendrijn-
ghen Rebecca/ tot Laban/ hem met dessel-
ven dochteren te verhouwelicken/ 6. Esau
neemt noch een wÿf zÿnen vader te spyte/
12. Jacob siet op den wech indē slaep een
leeder die tot aen den Hemel reyckt / daer
aen de Enghelen op ende neder clummen:
de Heere boven daer op vertrachticht hem
zÿn belofte Abraham ende Isaac gedaen/
15. Ende beloeft hem by te staen/ 18. Jacob
teeckent de stede/ 20. Ende doet den Hee-
re een belofte.

1 DOe riep Isaac zÿnen sone Jacob/ en-
de segende hem/ eñ geboot hem/ ende
sprack tot hem: a En neemt gheen
wÿf van den dochteren Canaan.
2 Maer maeckt v op / b ende treckt in
Mesopotamiam/ tot Bethuel/ uwer moe-
der vaders huys/ ende neemt v aldaer een
wÿf van den dochteren Laban/ uws moe-
ders broeder.
3 Eñ de Almachtighe Godt seghene v/ eñ
make v vruchtbaer/ ende vermeere v/ dat
ghy wordet eenen hoop volcken.
4 Ende geve v den Seghen Abrahams/ v
eñ uwen zade met v/ dat ghy besittet het
lant/ daer ghy een vreemdelinck in zÿt/
c dat Godt Abraham ghegheven heeft.
5 Also v sandt Isaac Jacob wech/ dat hy
in Mesopotamian toge/ tot Laban/ Be-
thuels sone/ e † in Syrien / den broeder
Rebecca/ zÿner ende Esaus moeder.

Jacob wort van zÿnen vader ghesonden in Mesopotamian aldaer een wÿf te nemen.
a Gen 24.3.
b Hosee 12.12
c Gen.15.18. ende 24.7.
d Ofte stierde
e † anders/ wt

6 Als nu Esau sach dat Isaac Jacob gese
gent hadde/ eñ henen gesonden in Meso-
potamian/ dat hy aldaer een wÿf name:
eñ dat hy dewÿle hy hem segende hem ge-
boot ende sprack: Ghy en sult gheen wÿf
nemen van den dochteren Canaan.

Esau beleedighet zÿne Ouders.

7 Ende dat Jacob zÿnen vader/ ende zÿ-
ner moeder ghehoorsaem was / ende in
Mesopotamian tooch/
8 Sach oock dat Isaac zÿn vader niet
geerne en sach de dochteren Canaan.
9 Doe ginck hi henen tot Ismael/ eñ nam
boven de wÿven die hy te voren hadde/
f Mahalath de dochter Ismael/ des soōs
Abrahams/ de suster Nebaioth tē wÿue.

Mahalath Esaus wÿf.
f Gen.36.3.
g Ofte, stede.

10 Ende Jacob tooch wt van BerSaba/
ende reysde na Haran.
11 Eñ quam aen een g vlecke/ daer bleef hy
de nacht over/ want de Sonne was onder
ghegaen/ ende hy nam h † eenen steen dier
plaetsen/ ende leyde dien te zÿnen hoofde.
eñ leyde hem aen der selve plaetse slapen.

h † an. Van den steenen desselven vlecke/ ende leyden tot een kussen te zÿnen etc

Ende

i Ofte coorde.
k Joan. 1. 51
l Gen. 35. 1. ende 48. 3.
m Sprach. 44. 26.
n 1. par. 17. 21
o Deut. 12. 20 ende 19. 8.
Gen. 26. 4. Christus wordt den derden Patriarch toe gheseyt.
p Gen. 12. 3. ende 18. 18. ende 22. 18. ende 26. 4. ende 49. 10.
q Esa. 43. 5.
r Act. 12. 11.
s ‡ anders/ vreedsaem. Waer Godes woorde is daer is Gods huys daer staet de Hemel open met allen ghenaden etc.
t Gene. 31. 13
* BethEl heet Godts huys.
u Gen. 33. 18 ende 35. 1. 1. Par. 4. 10.
x Niet dat hy te voren met zyn Godt gheweest sy/ maer hy gelaefde eenen Godsdienst op te richten daermede predicken eñ bidden soude: daer wil hy den tienden toe gheuen den Predickeren als Abraham Melchisedech dede.

12 Ende hem droomde/ ende siet/ een lee-
der stont op der Aerden/ die met den op-
persten aen den Hemel i raeckte/ ende siet/
k de Enghelen Godts clommen daer aen
op ende neder.
13 l Ende de Heere stondt bouen daer op/
ende sprack: m Ick ben de Heere Abra-
hams ws vaders God/ ende Isaacx God/
n het landt daer ghy op ligghet/ wil ick v
ende uwen zade gheuen.
14 o Ende v zaet sal worden als het stof op
Aerden: ende ghy sult wtghebreydet wor-
den teghent Westen/ Oosten/ Noordē/ en-
de Zuyden: p ende door v eñ door v Zaedt
sullen alle Gheslachten op Aerden ghe-
seghent worden.
15 Eñ siet/ q ick ben met v/ ende wil v be-
hoeden waer ghy henen treeket/ ende wil
v wederom brenghen in dit lant: want ick
en wil v niet verlaten/ tot dat ick doe al-
les wat ick v gheseydt hebbe.
16 Doe nu Jacob van zÿnen slape onte-
waeckte/ sprack hy: r Gewisselicken is de
Heere aẽ deser plaetse eñ ic en wistes niet.
17 Eñ vreesde hem/ eñ sprack: Hoe s ‡ heu-
lich is dese stede: hier en is niet anders/
dan een huys Gods/ ende hier is de poor-
te des Hemels.
18 Eñ Jacob stont des morgẽs vroech op
t eñ nam den steen dien hy tot zynẽ hoof-
de geleyt hadde/ eñ rechte dien op tot een
teecken/ ende goot daer Olye bouen op.
19 Ende hiet de stede * BethEl/ te voren
hiet sy anders de Stadt Lus.
20 u Ende Jacob dede een ghelofte/ ende
sprack: Soo Godt met my sal zÿn/ eñ my
behoeden op den weghe/ dien ick reyse/
ende broot te eten gheuen/ ende cleederen
aen te trecken/
21 Ende my met vreden weder te huys tot
mynen vader brenghen/ x soo sal de Heere
myn Godt zyn.
22 Eñ dese steen/ dien ick opgericht hebbe
tot een teecken sal een Godts huys wor-
den: eñ alles wat ghy my gheeft/ des wil
ick v den tienden gheuen.

Dat xxix. Capittel.

1. Jacob coemt aen den Borne by Ha-
ran/ 10. Drenckt Labans Schapen/ 12.
Gheeft hemseluen Rahel te kennen/ 13.
Wordt van Laban ontfanghen/ 18. Dien
diende hy seuen Jaer om Rahel/ 23. Hem
wort Lea by gheleyt/ 27. Dient weder se-
uen Jaer om Rahel/ 31. Lea baerde hem
vier sonen Rahel is onvruchtbaer.

1 DOe hief Jacob zÿn voeten op/ ende
ghinck in het landt dat teghent Oo-
sten leydt.
2 Eñ sach om hem/ ende siet daer was ee-
nen Waterput op den Velde/ ende siet/ dry
kudden Schapen lagen daer by: want van
dien Waterput pleghen sy de kudden te
drencken/ ende eenen grooten steen lach
voor den hole des Waterputs.
3 Ende sy plegen de kudden alle aldaer te
versamelen/ eñ den steen van den hole des
Waterputs te wentelen/ ende de Scha-
pen te drencken/ ende leyden van den steen
weder voor het hol in zÿn stede.
4 Ende Jacob sprack tot hen: Lieue broe-
ders van waer zyt ghy? Sy antwoord-
den: Wy zÿn van Haran.
5 Hy sprack tot hen: Kent ghy lieden oock
Laban/ den Sone Nahor? Sy antwoord-
den: Wy kennen hem wel.
6 Hy sprack: Gaet het hem oock wel? Sy
antwoordden; Het gaet hem wel; ende
siet/ daer coemt zÿn dochter Rahel met
den Schapen.
7 Hy sprack: Het is noch hooch dach/ en-
de het en is noch gheen tydt het Vee in te
dryuen: drenckt de Schapen/ ende gaet
henen ende weydtse.
8 Sy antwoordden: Wy en connen niet/
soo langhe tot dat alle kudden te samen
ghebracht worden/ ende wy den steen van
den hole des puts wentelen/ ende also de
Schapen drencken.
9 Als hy noch met hen sprack/ doe quam
Rahel met de Schapen haers vaders/
want sy hoedde de Schapen.
10 Doe nu Jacob Rahel sach/ de dochter
Labans zÿner moeder broeder/ tradt hy
daer toe/ ende wentelde den steen van den
hole des puts/ ende drenckte de Schapen
Labans/ zyner moeder broeder.
11 Ende kussede Rahel/ a ‡ hief op zÿn | a ‡ anders/ de selue hief op hare stemme/ etc. maer hy etc Susters kinderen wordẽ broeders ghenoemt/ na der aert der Hebreischer sprake Laban.
stemme/ ende weende.
12 Ende seyde haer/ dat hy haers vaders
broeder was/ eñ Rebecca sone: Doe liep sy
henen/ ende seyde dat haren vader aen.
13 Doe nu Laban hoorde van Jacob zÿner
suster sone/ liep hy hem teghen/ ende hels-
de ende cussede hem/ ende bracht hem in
zÿn huys: doe vertelde hy Laban alle dese
gheschiedenissen.
14 Doe sprack Laban tot hem: Wel aen/
ghy zyt myn been ende mÿn vleesch/ ende
hy bleef by hem een Maent lanck.
15 Daer nae sprack Laban tot Jacob: Hoe
wel ghy mÿn broeder zydt/ souder ghy my
daerom niet dienen? Segt/ wat sal uwen
loon zÿn?
16 Laban hadde twee dochteren/ de oudtste | Lea eñ Rahel Labans dochteren.
hiet Lea ende de jonckste Rahel.
17 Doch Lea hadde een teer ghesichte/ Ra-
hel was schoon van ghedaente/ eñ schoon
van aenghesichte.
18 Eñ Jacob creech Rahel lief/ ende sprac:
Ick wil v seuen Jaer om Rahel v jonckste
dochter dienen.
19 Labã antwoordde: Het is beter dat icse
v gheue/ dan eenen anderen/ blÿft by my.
20 Alsoo diende Jacob om Rahel/ seuen
Jaer ende sy dochten hem/ als waerent
b ‡ sommighe daghen/ soo lief hadde hyse. | b ‡ anders/ eenighe.
21 Ende Jacob sprack tot Laban: Gheeft
my mÿn wyf/ want de tydt is hier/ dat ick
byligghe.
22 Doe noodde Laban alle de lieden dier
Vlecke/ ende maechte een Weertschap.
23 Des auonts nam hy zÿn dochter Lea/ | Lea Jacobs wyf.
ende brachtse tot hem/ ende hy besliepse.
24 Ende Laban gaf Lea zÿner dochter/ zÿn
maecht Silpa ter maecht.
25 Des morghens/ siet/ doe was het Lea/
ende sprack tot Laban: Waerom hebt
ghy my dat ghedaen: hebbe ick v niet om
Rahel gedient/ waerom hebt ghy my dan
bedroghen?
26 Laban antwoordde: Het en is niet ghe-
woonlick in onsen lande/ datmen de jonc-
ste weghgeue voor der oudtster.
27 Houdt met deser dese weke wt/ soo wil
ick v dese oock gheuen/ om den dienst die
ghy my noch ander seuen Jaer dienẽ sult.
28 Jacob dede also/ ende hielt de weke wt.
29 Doe gaf hem Laban Rahel zyn dochter | Rahel Jacobs wyf.
ten wyue: ende gaf Rahel zÿner dochter
zyn maecht Bilha ter maecht.
30 Also lach hy oock by met Rahel/ eñ had
de Rahel lieuer dan Lea: ende diende hy
hem voortaen de ander seuen Jaren.
31 Doe nu de Heere sach/ dat Lea onweert
was/ maeckte hyse vruchtbaer/ eñ Rahel
onvruchtbaer.

32 Eñ Lea wert c swanger/ eñ baerde eenẽ
sone/ d die hiet sy e Ruben / ende sprack:
De Heere heeft aengheſien myn ellende:
nu sal my myn man lief hebben.
33 Ende Lea wert noch eenmael met kin-
de/ ende baerde eenen sone / ende sprack:
De Heere heeft ghehoort dat ick onweert
ben ende heeft my desen oock ghegheuen/
ende hieten f Simeon.
34 Noch eenmael wert sy met kinde / ende
baerde eenen sone / ende sprack : Nu sal
hem myn man weder tot my doen / want
ick hebbe hem drye sonen ghebaert / daer-
om hiet sy hem g Leui.
35 Ten vierdẽ wert sy met kinde/ eñ baerde
eenen sone eñ sprack: Nu wil ick den Hee
re dancken: h daerom hiet sy hem i Juda:
ende hielt op kinderen te baren.

c Oft/met kinde.
b 1. Par. 2. 1.
e Ruben heet een schouw kint.
f Simeon heet/ een hoorer kint
g Leui heet/ toegedaen.
h Mat. 1. 2.
i Juda heet een bekenner ofte danckseggher.

Dat xxx. Capittel.

1. Vanden vlijt die Lea ende Rahel aen leyden kinderen te cryghen / ende namen derseluen/ 25. Jacob bestaet wederom na huys te keeren/ 27. Dat bidt hem Laban af/ ende verdraecht hem met Jacob ouer zynen loon / 37. Bonte ende plackighe schapen ende gheyten/ het kuddel der ryck dommen Jacobs.

1 DOe Rahel sach/ dat sy Jacob niet en
baerde/ benydde sy haer suster / ende
sprack tot Jacob: Geeft my oock kin-
deren: in dien niet/ soo sterue ick.
2 Jacob werdt seer toornich op Rahel/ eñ
sprack: a Jck en ben doch Godt niet/ die
u uws lijfs vrucht niet gegeuen en wil.
3 Eñ sy sprack: Siet daer is myn maecht
Bilha/ b legt u tot haer/ dat sy op mynen
schoot bare/ ende ick doch door haer ghe-
bouwet worde.
4 Ende gaf hem also Bilha haer maecht
ten wyue: ende Jacob leyde hem by haer.
5 Also wert Bilha c swanger/ ende baer-
de Jacob eenen sone.
6 Doe sprack Rahel: Godt heeft myn sa-
ke gherichtet ende myn stemme verhoort
ende my eenen sone ghegheuen: daerom
hiet sy hem d Dan.
7 Noch eenmael werdt Bilha Rahels
maecht met kinde ende baerde Jacob den
anderen sone.
8 Doe sprack Rahel: e † Godt heeft het
ghewendet met my ende myner suster/ en-
de ick neme de ouerhandt : ende hiet hem
f Naphthali.
9 Doe nu Lea sach dat sy opgehoudẽ had
de met baren/ nam sy haer maecht Silpa/
ende gaffse Jacob ten wyue.
10 Alsoo baerde Silpa Lea maghet/ Jacob
eenen sone.
11 Doe sprack Lea : g Rustich : ende hiet
hem h Gad.
12 Daer na baerde Silpa Lea maecht/ Ja-
cob den anderen sone.
13 Doe sprack Lea: Wel my/ want my sul-
len salich prysen de dochteren : ende hiet
hem i Asser.
14 Ruben ginck wt ter tijdt der Terwen
oogst eñ vant k † Dudaim op den velde/
ende brachtse te huys zyner moeder Lea.
Doe sprack Rahel tot Lea: Geeft my van
der Dudaim uws soons een deel.
15 Sy antwoordde: En hebt ghy niet ge-
noech dat ghy my mynen man ghenomen
hebt / ende wilt oock de Dudaim myns
soons nemen? Rahel sprack: Wel aen/ hy
sal desen nacht by u slapen voor de Du-
daim uws soons.
16 Doe nu Jacob des auonts vanden vel-
de quam/ ginck Lea wt/ hem teghen / ende
sprack: By my sult ghy ligghen/ want ick

Rahel geeft Jacob hare maget Bilha ten wyue.
a 1. Sam. 1. 7.
b Gen. 16. 2.
Bilha.
c Oft/ met kinde/
d Dan/ heet gherichtet.
2. Para. 2. 3.
e † anders/ Jck hebbe treflick ghe worstelt met myner ete.
f Naphthali/ heet verwisselt/ omghewendet omgekeert/ wanneer men het we derspel doet Psalm. 18. Met den verkeerden verkeert ghy u.
g † anders/ dat is gheluck:
h Gad/ heet rustich ten stryde.
i Asser/ heet rustich ten stryde.
i Asser/ heet salich.
k † anders/ Alreun. Anders/ Lelien/ An. Besien: sommighe Joden heeten het Kersenbesien/ die in den Terwen Oogst rijpe zyn: Alsoo wat het sy/ is onseker.

hebbe u ghecocht voor de Dudaim myns
soons: ende hy sliep dien nacht by haer.
17 Ende God verhoorde Lea ende sy wert
met kinde/ ende baerde Jacob den vijfsten
sone.
18 Ende sprack: God heeft my geloont dat
ick mynen manne myne maecht gegeuen
hebbe: ende hiet hem l Jsaschar.
19 Noch eenmael wert Lea met kinde / en-
de baerde Jacob den sesten sone.
20 Eñ sprack: Godt heeft my wel beraden:
nu sal myn man weder by my woonen:
want ick hebbe hem ses sonen gebaert: en-
de hiet hem m Sebulon.
21 Daer na baerde sy een dochter/ die hiet
sy n Dina.
22 o † De Heere dacht oock aen Rahel/ eñ
verhoorde se/ ende maeckte se vruchtbaer.
23 Doe wert sy met kinde/ eñ baerde eenen
sone/ ende sprack: God heeft myne smaet-
heyt van my ghenomen/
24 Ende hiet hem p Joseph / ende sprack:
De Heere wonde my doch noch eenen an-
deren sone daer toe gheuen.
25 Doe nu Rahel Joseph ghebaert hadde/
sprack Jacob tot Laban: q Laet my trec
ken aen myn stede/ ende in myn lande.
26 Gheeft my myn wyf ende myn kinde-
ren/ daer ick u om ghedient hebbe/ dat ick
henen trecke: want ghy weet r † hoe lan-
ghe ende ghetrouwelick ick u ghediendt
hebbe.
27 Laban sprack tot hem: Laet my ghena-
de voor uwen ooghen vinden/ s ick merc-
ke dat my de Heere ghesseghent heeft om
uwent wille:
28 Bestemt my den loon dien ick u ghe-
uen sal.
29 Ende hy sprack tot hem : Ghy weet wel
hoe ick u ghedient hebbe / ende wat ghy
voor Vee hebt onder my.
30 Ghy haddet weynich eer ic hier quam/
nu daerentegen isset wtghebreydet in de
veelheyt: ende de Heere heeft u gesseghent
door mynen t voet: ende nu / wanneer sal
ick oock myn huys versorghen?
31 Eñ hy sprack: Wat sal ick u dan geuen?
Jacob sprac: Ghy en sult my niets met al-
len geuen: maer so ghy doen wilt dat ick u
segghe/ soo wil ick wederom weyden ende
uwe Schapen hoeden.
32 Jck wil heden door alle u kudden gaen/
ende wtscheyden alle plackachtighe ende
bonte Schapen / ende alle u swarte Scha
pen onder den Lammeren/ ende de bonte
ende plackighe Gheyten : wat nu bondt
ende plackich vallen sal/ dat sal mynen
loon zyn.
33 So sal my myne gerechticheyt betuygẽ
heden oft morgen/ wanneer het coemt dat
ick mynen loon van u nemen sal : also dat/
wat niet plackich oft bont/ oft niet swart
zijn en sal onder den Lammeren ende Gey
ten/ dat sy een dieuerie by my.
34 Doe sprack Laban: Siet daer/ het sy als
ghy ghesegt hebt.
35 Ende sonderde dies daechs wt de ghe-
sprenckelde ende bonte Bocken/ ende alle
plackighe ende bonte Geyten: waer maer
wat wits aen was/ ende alles wat swart
onder den Lammeren was/ ende dede het
onder de handen zyner kinderen.
36 Ende maeckte ruymte drye dachreysen
wydt / tusschen hem ende Jacob : alsoo
weydde Jacob de kudden Labans / die
daer ouer waren.
37 Jacob dan / nam stocken van groenen
x † Poppelierboomen/ Haselaren/ eñ Casta-
nien/ ende schelde witte strepen daer aen/
dat aen

l Jsaschar/ heet loon.
m Sebulõ/ heet bywooninghe.
n Dina/ heet een sake oft gherichte.
Gen. 34. 1.
o † anders/ Godt.
p Joseph/ heet toeneminghe.
1. Para. 2. 2.
q 1. reg. 11. 21
r † anders/ wat voor eenen dienst ick u gedaẽ hebbe.
s Gen. 39. 5.
Esai. 45. 3. 4
t Dat is/ ick hebbe moeten loopen ende rennen door dunne ende dicke dat ghy so ryeke worden mynen voet heeftet moeten ooren.
Jnde vedes Euangelizantium pacem/ etc/ cursus verbi sui ministeri.
u † anders/ rosse. Nae aert deser spraeke heet hier Moses het cleyn vee/ nu Geyten/ nu Lammeren/ nu Bocken. Want hy wil/ soo veel seggen/ dat Jacob hebbe alle witte vee behouden/ eñ alle het bonte eñ swarte Laban ghedaẽ : wat nu bontes van eener verwen vee quam/ dat soude zynen loon zyn. Des werdt Laban blyde/ eñ hadde de nature voor hem daerom dat van eender verwen niet veel bonte

natuerlicke comt: maer Jacob hielp de natuere met der const dat die van eender verwe vele bonte vroegen.
z † Anders Wyden/
y † An. richtede het aengesichte der swart kudden teghen den gestreepten en roschachtigen in den etc.

dat aen de stocken het witte bloot werdt:
38 Ende leyde de stocken die hy gheschelt
hadde, inde Drinckgoten, voor de kudde/
die daer comen moesten te drincken: dat
sy ontfangen souden, wanneer sy te drinc=
ken quamen.
39 Alsoo ontfinghen de Cudden bouen de
stocken / ende brachten ghesprinckelde/
plackighe ende bonte.
40 Doe schepdde Jacob de Lammeren / en
y † dede de afgheschepdde Kudden tot den
plackigen ende swerten inder Kudde La=
bans: ende maecte hem een eygen Kudde/
dat en dede hy niet tot der Kudde Labans.
41 Wanneer nu de ramminge der vroege=
lingen Kudden was, leyde hy de stocke in
de Drinckgote voor de oogen der Kudde/
op dat sy ouer de stocken ontfinghen.
42 Daerenteghen inder spaderlingen ram=
minghe, en leyde hyse niet daer in: alsoo
werden de spadelinghen Labans/ ende de
vroegheling Jacobs: daer van werdt
de man ouer de mate ryck / so dat hy veel
Schapen / Maechden ende Knechten/
Kemelen ende Ezels hadde.

Dat xxxj. Capittel.

1. Jacob vermerckt den afgonst zijns
gheluck. 3. Treckt wt beuel des Heeren
ende raedt zijner wijuen heymelicken nae
huys. 19. Rahel steelt haers vaders Beel=
den. 23. Laban wordt inden naiagen Ja=
cobs haluen van God gewaerschout/ 26.
verwyt hem gelijckewel zijne vlucht ende
ghestolen Beelden/ 33. ende so hy deselue
by hem niet en vindt, 36. wordt daerouer
hestich van Jacob gescholden. 44. Ma=
ken met malcanderen een verdrach, ende
trecken henen.

1 Ende de redenen der kinderen Labans
quamen voor hem dat sy spraken: Ja=
cob heeft al ons vaders goet tot hem
ghebraeyt / ende van ons Vaders goedt
heeft hy sulcken rijckdom te weghe ghe=
bracht.
2 Ende Jacob sach aen het aensichte La=
bans, ende siet, het en was niet tegen hem
als ghisteren ende eerghisteren.
a Gen. 32. 8. 3 En de Heere sprack tot Jacob: a Treckt
weder in uwer vaderen lande, ende tot u=
wer maechschap ick wil met v zijn.
4 Doe sandt Jacob henen / en liet Rahel
ende Lea roepen/ op het Velt by zijn kud=
de ende sprack tot hen:
5 Ick sie ws vaders aengesichte, dat het
niet teghen my en is / als ghisteren ende
eerghisteren: doch de Godt mijns vaders
is met my ghewеest.
6 Ende ghy lieden weet / dat ick wt alle
mijn crachten uwen vader gedient hebbe.
7 Ende hy heeft bedrieghelick met my ge=
handelt, ende nu thienmael mijnen loon
verandert: doch God en heeft het hem niet
toeghelaten, dat hy my schade dede.
8 Wanneer hy sprack: De Bonte sullen
uwe loon zijn, so droech de gantsche Kud=
de bonte: wanneer hy daerentegen sprack:
De ghesprenckelde sullen uwen loon zijn/
so droech de gantsche Kudde gesprenckelde.
9 Also heeft Godt de goeden ws vaders
hem ontwendet, ende my ghegheuen.
10 Want wanneer den tydt der rammin=
ghe quam, hief ick mijne ooghen op/ ende
sach inden droom / ende siet/ de Bocken
spronghen op de gesprinckelde, plackige/
ende bonte Schapen.
11 Ende de Engel Gods sprack tot my in
den droom Jacob: Ende ick antwoordde:
Hier ben ick.
12 Ende hy sprack: Heft op uwe ooghen/
ende siet/ b de Bocken springhen op de b Bocken
ghesprenckelde / plackighe / ende bonte zijn hier ooc
Schapen: want ick hebbe al dat ghesien/ Rammen.
wat v Laban doet.
13 Ick ben de God te Beth El/ c daer ghy c Gen. 28. 18
den steen gesalft hebt/ ende my aldaer een
ghelofte ghedaen: Nu/ maeckt v op/ ende
treckt wt desen lande / ende treckt weder
in het landt uwer maechschap.
14 Doe antwoordden Rahel ende Lea, en=
de spraken tot hem: Wy en hebben doch
gheen deel noch erue meer in ons vaders
huys.
15 Hy heeft ons doch ghehouden als de
vreemde, want hy heeft ons vercocht: en
onsen loon verteert.
16 Daerom heeft Godt onsen vader ont=
wendt zijnen rijckdom tot ons/ ende onsen
kinderen: alles wat v nu Godt ghesepdt
heeft, dat doet.
17 Also maeckte hem Jacob op, ende loed
zijn kinderen ende wijuen op Kemels.
18 Ende voerde wech alle zijn Vee/ en alle Jacob reyst
zijn haue / die hy te Mesopotamia ver= wederom in
woruen hadde, dat hy quame tot Isaac Canaan.
zijnen vader int landt Canaan.
19 (Laban nu/ was gegaen om zijn kudden
te d scheeren) ende Rahel stal haers Va= d Gen. 38. 12
ders Afgoden. 2 Sam. 13. 23
20 Also e stal Jacob Laban te Syrien het e Het herte
herte, daermede dat hy hem niet aen en sey stelen/ is op
de dat hy vloodt. Hebreisch
21 Also vloot hy, en alles wat zijne was/ wat doen
maeckte hem op/ en voer ouer het water/ buyten eens
ende rechtede hem na den Berge Gilead. anders we=
22 Ten den derden dage werdt het Laban ten.
aenghesepdt/ dat Jacob vloodt.
23 Ende f † hy nam zijn broeders tot hem/ f † And. die
ende jaechde hem na, seuen dachreysen/
ende creech hem op den Berge Gilead.
24 Doch God quam tot Laban den Syrier/ Merct hoe
inden droom des nachts / ende sprack tot Godt voor
hem: Hoedet v / dat ghy met Jacob niet de zijne sor=
anders en sprecket dan vriendelick. ghet.
25 Ende Laban naerderde hem tot Jacob.
Jacob hadde zijne hutten opgheslaghen
op den Berch, ende Laban met zijnen broe=
deren/ sloech zijne hutten ooc op/ op den
Berghe Gilead.
26 Doe sprac Laban tot Jacob: Wat hebt
ghy ghedaen, dat ghy mijn herte ghesto=
len hebt/ ende hebt mijne dochteren oont=
voert/ gelijck g † oft sy door het Sweert de g † And. die
ghevanghen waren? door etc.
27 Waerom zijt ghy heymelick ghevlodt/
ende hebt v wech ghestolen/ ende en hebt
het my niet aenghesepdt, dat ick v hadde
geleydet met vreuchden/ met singen / met
Trommen ende Harpen?
28 Ende en hebt my mijne kinderen ende
dochteren niet laten kussen? nu ghy hebt
dooslicken ghedaen.
29 Ende ick hadde wel met Gods hulpe wel so
veel machts/ dat ick v lieden conde quaet
doen, doch ws vaders Godt heeft ghiste=
ren tot my ghesepdt: Hoedt v / dat ghy
met Jacob niet anders dan vriendelick
en sprecket.
30 En dewijle ghy dan woudet trecken, en
begeerdet so seer ws vaders huys/ waer=
om hebt ghy my mijne Goden gestolen?
31 Jacob antwoordde / en sprack tot La=
ban: Ick vreesde my/ en dachte/ ghy sou=
det uwe dochteren van my † trecken. † Anders/
32 By welcken ghy dan noch uwe Goden ryten.
vindet, die sterue hier voor onsen broede=
ren: soeckt het uwe by my, ende neemt het
henen: Jacob en wiste niet datse Rahel
ghestolen hadde.

33 Doe ginck Laban inde hutten Jacobs/
ende Lea ende der beyden Maechden/ en-
de en vandt niets: ende ginck wt der hut-
ten Lea/ inde hutte Rahel.
34 Doe nam Rahel de Afgoden/ eñ leydese
onder het stroysel der Kemelen/ eñ sittede
haer daer op: eñ Laban besocht de gant-
sche hutte/ ende en vant niets.
35 Doe sprack sy tot haren vader: Myn
heere en weest niet toornich/ want ick en
can niet teghen v opstaen: want het gaet
my nae der vrouwen wyse: also en vant hy
de Afgoden niet/ hoe seer dat hyse oock
sochte.
36 Ende Jacob wert toornich/ ende schalt
Laban/ eñ sprack tot hem: Wat hebbe ick
mis handelt oft gesondicht/ dat ghy alsoo
op my verhittet zydt?
37 Ghy hebt alle mynen huysraet betastet/
wat hebt ghy daer in ws huysraets ghe-
vonden? legt dat daer voor mynen ende u-
wen broederen/ dat sy tusschen ons bey-
den richten.
38 Dese twintich Jaer ben ick by v ghe-
weest/ uwe Schapen eñ Geyten en h † zyn
niet onvruchtbaer geweest/ de Rammen u-
wer kuddẽ en hebbe ick noyt gegetẽ, i wat
de Ghedierten verscheurden/ k bracht ick
v niet/ ick moestet v betalen.
39 Ghy l eysschede het van myner handt/
het ware des daechs oft des nachts ghe-
stolen.
40 Des daechs versmachtede ick van hit-
te/ ende des nachts van vroste/ ende ghe-
nen slaep en quam in mynen ooghen.
41 Also hebbe ick dese twintich Jaer in u-
wẽ huyse gedient/ veertien om uwe doch-
teren/ ende sesse om uwe kudden / eñ hebt
my mynen loon tienmael veranderet.
42 Eñ waer de God myns vaders/ de Godt
Abrahams eñ m de Vreese Isaacr/ op my
niet zyden niet geweest en ware/ ghy had-
det my ledich latẽ wech treckẽ: doch God
heeft myn ellende ende arbeyt aengesien/
ende heeft v ghisteren ghestraft.
43 Laban antwoordde ende sprack tot Ja-
cob: De dochteren zyn myn dochteren/
ende de kinderen zyn myn kinderen / ende
de kudden zyn myn kuddẽ/ ende alles wat
ghy siet / is myne: wat can ick mynen
dochteren heden/ oft haren kinderen doen/
die sy ghebaert hebben?
44 Soo coemt nu/ ende laet ons een Ver-
bondt maken ick ende ghy/ dat een getuy-
genisse sy tusschen my ende v.
45 Doe nam Jacob eenen steen/ eñ rechte-
de dien op tot eenen n ‡ merckſteen.
46 Ende sprac tot zynen broederen: Raept
steenen op: ende sy namen steenen / ende
maeckten eenen Hoop / ende aten op den
seluen Hoop.
47 Ende Laban hieten Jegar Sahadutha/
ende Jacob hieten o Gilead.
48 Doe sprack Laban: p Den Hoop sy he-
den een ghetuyge tusschen my ende v (daer
van heetmen hem Gilead.)
49 Eñ sy een Hoede: Want hy sprack: De
Heere sie daer in/ tusschen my eñ v / wan-
neer wy van malcanderen comen.
50 So ghy myne dochterẽ beschadicht/ oft
andere wyuen daer toe neemt / bouen my-
ne dochteren/ hier en is geen mensche met
ons/ siet/ dan noch God is de getuyge tus-
schen my ende v.
51 Ende Laban sprack voorder tot Jacob:
Siet/ dat is den Hoop / ende dat is dat
Merckteecken dat ick opgherecht hebbe
tusschen my ende v.
52 Den seluen Hoop sy een ghetuyge / ende
dat Merckteecken sy oock een getuyghe/
waer ick ouer dare tot v/ ofte ghy ouerva-
ret tot my ouer desen Hoop ende Merck-
teecken/ om te beschadighen.
53 De Godt Abrahams/ eñ de Godt Na-
hors/ eñ God haerder vaderen sy Richter
tusschen ons: eñ Jacob swoer hem by der
Vreese zyns vaders Isaacr.
54 Eñ Jacob offerde een Offer op den Ber
ghe/ eñ noodde zyn broeders / het broot te
eten: ende doe sy ghegeten hadden/ bleuen
sy op den Berghe den nacht ouer.
55 Des morghens stont Laban vroech op/
custede zyne kinderen eñ dochteren/ eñ se-
gendese/ ende tooch henen/ ende quam we-
der om aen zyn plaetse.

h † anders/ hebben niet misdragen/
i Exo.22.13.
k Ghelijck oft hy seyde Ick hebbe andere inder plaetse ghedaen.
l Oft/ voorderdet/
m Jacob noemet hier God Isaacs Vreese/ daerom dat Isaac God vruchtich was/ ende Gods Dienaer/
n † anders. tot een Calumne/
o Dat is / een ghetuyghoop / eñ bedupt de Schrift/ daer vele ghetuygenissen van Gode met hoopẽ inne zyn. Acervus testimony.
p Jos.22.27 ende 24.27.

Dat xxxij. Capittel.

1. Jacob beiegenen de Engelen Gods/
3. Hy schickt Boden voor henen tot Esau
7. Diens coemst so hy verneemt / deylt hy
zyn volck eñ Vee wt vreesen/ in twee hoo-
pen/ 9. Bidt Godt met ootmoet des her-
ten ende vermaent hem zyner beloften/ 13.
Bestelt geschencken voor Esau/ 24. Wor-
stelt met eenen Engel/ 27. Ende vercrycht
den Name Israel.

1 JAcob tooch oock zynen wech/ a ende de
Enghelen Godts ontmoetteden hem.
2 Ende doe hyse sach sprack hy: Het zyn
Godts Heyren / ende hiet de selue stede/
b Mahanaim.
3 Ende Jacob schickte Boden voor hem
henen/ tot zynen broeder Esau / c in het
lant Seir/ in der landtstreke Edom.
4 Eñ beual hen/ ende sprack: Also segget
mynen heere Esau: V knecht Jacob laet
v segghen: Ick ben tot nu toe by Laban/
langhe d † daer buyten gheweest.
5 Ende hebbe Runderen eñ Ezels/ Scha-
pen/ Knechten / ende Maechden / ende
hebbe wtghesonden / v mynen heere aen
te segghen/ dat ick ghenade voor uwen
ooghen vonde.
6 De Boden quamen weder tot Jacob/
ende spraken: Wy quamen tot uwen broe
der Esau ende hy treckt v oock tegen/ met
vier hondert mannen.
7 Doe vreesde hem Jacob seer / ende hem
werdt banghe/ ende deylde het volck dat
by hem was/ ende de Schapen / ende de
Runderen/ ende de Kemelen in twee Hey-
ren/ ende sprack:
8 So Esau coemt op het eẽ Heyr/ eñ slaet
het/ so sal het ouerghebleuene ontloopen.
9 Voorder sprack Jacob: God myns va-
ders Abraham/ eñ God myns vaders I-
saac/ Heere die tot my gesept hebt: e Treckt
weder in v landt/ ende tot v maechschap/
ick wil v wel doen.
10 Ick ben te f snoode aller barmhertichept
ende aller trouwe/ die ghy aen uwẽ knech-
te ghedaen hebt: want ick en hadde niet
meer dan desen staf/ doe ick ouer desen
Jordaen ghinck/ ende nu ben ick twee Hey
ren ghewordden:
11 g † Helpt my doch vander handt myns
broeders vander hant Esau: want ic vree
se my voor hem/ dat hy niet en come/ ende
sla my/ de moeders met den kinderen.
12 Ghy hebt ghesepdt: Ick wil v wel doen
ende v zaedt maken/ als het zandt aen der
Zee / datmen niet tellen en can van veel-
heydt.
13 Eñ hy bleef dien nacht daer / h eñ nam
van dien dat hy voor handen hadde/ ghe-
schencken om zynen broeder Esau:
14 Twee hondert Gheyten/ twintich Boc-
ken/ twee hondert Schapen / ende twin-
tich Rammen.

a Gen.48.16
b Dat is/ heyrlegher/ Psal.n.34.8
c Jos.24.4.
d † anders/ in der vreemde.
Jacob bidt tot Godt in zynen angste.
e Gen.31.3.
f Oft/ slechte
g † anders/ behoet my.
h 1.Sam.25 18.

15 Dertich suyghende Kemels met haer Veu-
len/ veertich Koeyen/ ende tien i † Ossen/
twintich Ezelinnen/ met tien Veulens.
16 Ende dede se onder de handt zijner knech-
ten/ elck Kudde bysonder/ ende sprack tot
hen: Gaet voor my henen/ ende laet ruym
tusschen de een Kudde na den anderen.
17 Ende gheboot den eersten/ ende sprack:
Wanneer v mijn broeder Esau ontmoet/
ende vraghet: Wien hoort ghy toe / ende
waer wilt ghy henen? ende wiens is het/
dat ghy voor v drijft.
18 So sult ghy segghẽ: Het hoort uwẽ knecht
Jacob toe/ die sendet gheschencken zijnen
Heere Esau/ ende treckt ons achter na.
19 Alsoo gheboodt hy oock den tweedden/
ende den derden/ ende allen die den Kud-
den na ginghen/ ende sprack: Als ick v lie-
den ghesepdt hebbe/ soo segghet tot Esau
wanneer ghy hem ontmoet.
20 Ende segghet ooch: Siet v knecht Jacob
is achter ons: want hy dochte: Ick wil
hem versoenen met den gheschencke/ dat
voor my henen gaet: daer nae wil ick hem
sien/ misschien sal hy my aennemen.
21 Alsoo ghinck het gheschenck voor hem
henen/ doch hy bleef den seluen nacht by
den Heyre:
22 Ende stondt op in der nacht/ ende nam
zijn twee wijuen/ ende de twee maechden/
ende zijn elf kinderen/ ende tooch aen dat
Veer * Jabock:
23 Namse ende voerdese ouer het water/ so
dat het al ouer quam wat hy hadde.
24 Ende bleef op dese zijde alleen: k † Doe
l worstelde een man met hem/ tot dat den
dagheraet aenbrack.
25 Ende doe hy sach dat hy hem niet en ouer-
mocht/ roerde hy m het gelidt zijner heupe
aen/ ende het gelidt zijner heupe werdt ouer
het worstelen met hem n † verwrenghet.
26 Ende hy sprack: Laet my gaen / want
den dageraet breeckt aen. Hy antwoord-
de: Ick en verlate v niet/ ghy en seghenet
my dan.
27 Hy sprack: Hoe heet ghy? Hy antwoord-
de Jacob.
28 Hy sprack: o Ghy en sult niet p meer Ja-
cob heeten/ maer q Israel: want ghy hebt
met Gode ende met menschen ghekampt/
ende hebt bouen gheleghen.
29 Ende Jacob vraechde hem/ ende sprack
Segt doch: Hoe heet ghy? Hy sprack::
r Waerom vraecht ghy hoe ick heete? en-
de hy seghende hem aldaer.
30 Ende Jacob hiet de stede s Pniel: want
ick hebbe God van aenghesichte ghesien/
ende mijn ziele is ghenesen.
31 Ende als hy voor Pniuel ouer quam/ ginck
hem de Sonne op/ ende hy hinckte aen zij-
ner heupe.
32 t Daer van en eten de kinderen van Is-
rael gheen spanaderen op den ghelede der
heupe/ tot op desen huydighen dach: daer-
omme dat de spanader aen den ghelede der
heupe Jacobs gheraeckt werdt.

Dat xxxiij. Capittel.

1. Jacob treet zijnen broeder Esau met
zijnen volcke tegen/ 5. Sy spreken vrien-
delicken met malcanderen/ ende worden
eens 13. Esau bewijst veel goets teghen
zijnen broeder/ 17. Jacob coemt tot Su-
coth ende Salem/ daer woont hy.

1 Jacob hief zijn ooghen op ende sach zij-
nen broeder Esau comen/ met vier hon-
dert mannen/ ende deylde zijne kinderen
tot Lea/ ende tot Rahel/ ende tot beyden
maechden.

i † anders/ Varren oft Stieren/
* Josue 12.2
k † anders/ Voorringe-de. Juden Hebreischen coemt ringẽ van stone.
l Als wanneer twee ringẽ/ dat het stof bedecomme hen wort: ende windet alsoo v l: als/ dat is stonede een man met hem/ Dat is een heftich cāp was het/ dat sal niemant verstaen/ dan de beuindinghe.
l Hosee 12.3.
m Oft zijner bogen aẽ de weruel oft weruelbeen/ etc.
n † anders/ verrenckt.
o Gen. 35.10
1. Reg. 18.31
p Sommige: alleenlic.
q Israel coemt van Sara/ dat heet kempẽ ofte verweldighẽ. Daervan ooch Sar een Vorst ofte Heere: ende Sara een Vorstinne oft vrouwe heer: ende Israel ẽ Vorst oft kemper Godes: dat is die met Gode ringhet ende ouerwint. Welcke gheschiet door den ghelooue die soo vast aẽ Godes woordẽ houdt/ tot dat hy Godes toorne ouerwint/ ende Godt tot eyghen vermoghet tot eenen ghenadighen Vader.
r Exod. 3.13. Judic. 13.18.
s Pniuel oft

2 Ende schicte de maechden met haer kinde-
ren voor aen/ ende Lea met haren kinderen
daer na/ ende Rahel met Joseph tẽ lestẽ.
3 Ende hy ginck voor hen henen/ ende neych-
de hem seuenmael op de Aerde/ tot dat hy
tot zijnen broeder quam.
4 Ende Esau liep hem teghen / ende nam
hem inden arm/ ende viel hem om den hals/
ende custe hem: ende sy weenden.
5 Ende hief zijn ooghen op/ ende sach de
wijuen met de kinderen/ ende sprack: Wie
zijn dese by v? Hy antwoordde: Het zijn
kinderen/ die Godt uwen knechte ver-
leent heeft.
6 Ende de maechden tradẽ toe met den kin-
deren/ ende neychden hen voor hem.
7 Lea tradt oock toe met haren kinderen/
ende neychde haer voor hem: Daerna trat
Joseph ende Rahel toe / ende neychden
haer oock voor hem.
8 Ende hy sprack: Wat wilt ghy met allen
den Heyre dat ick ontmoet hebbe? Hy ant-
woordde: Dat ick ghenade vinde voor
mijnen heere.
9 Esau sprack: Ick hebbe ghenoech / mijn
broeder/ behoudt wat ghy hebt.
10 Jacob antwoordde: Och neen / hebbe
ick ghenade ghevonden voor v soo neemt
mijn gheschenck van mijner handt: want
ick sach v aenghesichte/ als saghe ick Go-
des aenghesichte/ ende a † laet het v wel
beuallen van my.
11 Neemt doch den seghen van my aen/
dien ick v toeghebracht hebbe: want God
heeft het my verleent/ ende ick hebbe al-
les ghenoech: alsoo dwanck hy hem / dat
hy het aennam.
12 Ende hy sprack: Laet ons voort trecken
ende reysen/ ick wil v b † met v trecken.
13 Hy daerenteghen sprack tot hem: Mijn
heere ghy bekennet dat ick cleyne kinde-
ren by my hebbe/ daer toe Vee / ende
Calfdraghende Koeyen: wanneer sy eenen
dach afghedreuen werden / soo soude my
de gantsche Kudde steruen.
14 Mijn heere trecke voor zijnen knechte
henen/ ick wil c sachte nae drijuen / daer
nae als het Vee ende de kinderen gaen
connen/ tot dat ick come tot mijnen heere
in Seir.
15 Esau sprack: Soo wil ick doch by v la-
ten sommighe van den volcke/ dat met my
is. Hy antwoordde: Wat is het van noo-
den? laet my slechs ghenade voor mijnen
heere vinden.
16 Alsoo tooch Esau dies daechs wederom
zijns weechs na Seir.
17 Ende Jacob tooch nae Suchot / ende
bouwede voor hem een huys/ ende maeckt
te zijnen Vee Hutten. Daer van heet de
stede/ Suchoth.
18 d Daer na tooch Jacob e † tot Salem/
tot der stat Sichem/ die inden Lande Ca-
naan leydt/ na dien hy wt Mesopotamien
ghecomen was/ ende maeckte zijnen Le-
gher voor der Stadt.
19 f Ende cocht een stuck Ackers van den
kinderen Hemors des vaders Sichem/
voor hondert g Grossen.
20 Aldaer richtede hy zijne Hutten op: en-
de richtede aldaer eenen Altaer toe/ ende
riep aen den Naem des Stercken Godts
Israels.

Dat xxxiiij Capittel.

1. Dina Jacobs dochter / wordt van
den ionghen Vorst des Lants gheschent
25 daer wt een groot bloetvergieten ende
schade allen Lantlieden/ 29. ende een groo-
te onrust den huyse Jacobs ontstaet.

Pniuel heet Gods aenghesichte oft bekentenisse: want door den ge loone inden strijde des cruyces/ leertmen Godt recht kennen ende beuindẽ/ so heeft het dan gheen noot meer/ soo gaet de Sonne op.
t Oft/ daer wt.
a † anders/ weest met my versoet.
b † anders/ neuen. Anders voor
c Merckt/ dat de recht gheloouigen ende werckheylighen niet connen met malcanderẽ wandelen: want de gheloouige varen suyuerlick met stillen gheeste/ maer de werckheylighen varen ... met vermetenheyt harer wercken/ in Godes Wetten.
Suchoth.
d Gen. 28.20
e † anders/ met vreden Salem Sichems stat.
f Jos. 24.32.
g Oft/ hondert Lammeren voor het Marck

Dina Jacobs dochter. 1 Ende Dina Lea dochter/ a dien sy Ja-
cob gebaert hadde ginck wt/ de doch-
teren des Landts te sien.
a Gen.30.21 2 Doe die Sichem Hemors sone/ die des
Landts een heere was/ sach nam hyse / en-
b 2. Samu. 13.14. de besliepse/ b ende schendese.
3 Ende zijn herte hinck aen haer / ende
hadde de Deerne lief/ ende sprack vriende-
lick met haer.
4 Ende Sichem sprack tot zijnen vader
Hemor: Neemt my de Deerne ten wyue.
5 Eñ Jacob wert gewaer/ dat zijn Doch-
ter Dina gheschent was: eñ zijn sonen wa-
ren met den Vee op den Velde / ende Ja-
cob sweech tot dat sy quamen.
Hemor ende Sichem handelen om Dina. 6 Doe ghinck Hemor Sichems vader wt
tot Jacob/ om met hem te spreken.
7 Onder dien quamen de sonen Jacobs
van den velde / ende doe sy dat hoorden/
verdroot het den mannen / eñ werden seer
toornich/ dat hy een dorheyt aen Israel be-
gaen/ ende Jacobs dochter beslapen had-
de: want alsoo en saudet niet zijn.
8 Doe sprack Hemor met hen / ende seyde:
Mijns soons Sichems herte / heeft een
verlanghen na uwer Dochter: Lieue geeft-
se hem ten wyue.
9 Veuriendet v met ons/ gheeft ons uwe
dochteren / ende neemt ghy lieden onse
dochteren.
10 Ende woont bi ons: het Lant sal v open
c † anders/ wort inlandisch. zijn/ woont ende handelt/ ende c † gewin-
net daer in.
11 Eñ Sichem sprack tot haren vader eñ
broederen: Laet my ghenade by v vinden:
wat ghy my segghet/ dat wil ick gheuen.
d Oft bruyt gaven. 12 Eysschet slechs stocks van my d den
Bruytschat ende gheschencken/ ick wilt v
gheuen alsoo ghy dat eyscht / gheeft my
slechs de Deerne ten wyue.
13 Doe antwoordden Jacobs sonen tot
Sichem ende zijnē vader Hemor bedriech-
licken/ daerom dat haer Suster Dina ge-
schendt was/
14 Ende spraken tot hen : Wy en connen
dat niet doen/ dat wy onse Suster eenen
onbesneden man gheuen/ want dat ware
ons een schande.
15 Doch dat willen wy v te wille zijn / soo
ghy ons gelyck wordet/ eñ alles wat man
lick onder v lieden is/ besneden worde.
16 Dan willen wy onse dochteren v lieden
geuen/ eñ uwe dochteren ons nemen / en-
de by v lieden woonen/ ende een volc zijn.
17 Ist dat ghy daerentegen ons niet en
hoort/ v te besnyden / soo willen wy onse
dochters nemen/ ende daer van trecken.
18 Die redene beviel Hemor ende zijnen
sone wel.
19 Ende de Jongheling en vertooch het
niet/ sulcks te doen: want hy hadde lust
totter dochter Jacobs/ ende hy was heer-
lick ghehouden bouen allen / in zijns va-
ders huyse.
20 Doe quamen sy nu/ Hemor ende zijn so-
ne Sichem/ onder der Stadt poorte / en-
de spraken met den Burgheren der Stadt
ende seyden:
21 Dese lieden zijn vreedsaem by ons/ en-
de willen in den Lande woonen ende han-
e † anders/ voor hen te beyden zijden. delen: soo is nu het Landt wijdt e † ghe-
noech voor hen/ wy willen ons hare doch-
teren tot wyuen nemen / ende hen onse
dochteren gheuen.
Anders/ bevanghen voor hen. 22 Doch dan willen sy ons te wille zijn/ dat
sy by ons woonen/ ende een volck met ons
wordē/ so wy alles wat manlic onder ons
is/ besnyden/ ghelyck als sy besneden zijn.
23 Haer Vee ende goeden/ eñ alles wat sy
hebben/ sal onse zijn/ so wy hen slechs te
wille worden/ dat sy by ons woonen.
24 Ende sy f † hoorden den Hemor / ende f † anders/ volchden.
Sichem zijnen sone/ alle die te zijner Stat
poorte wt ende in ghing hen / ende besne-
den alles wat manlick was / dat te zijner
Stadt wt ende inghinck.
25 Ende aen den derden dage / doe het hen
smertede/ g namen de twee sonen Jacobs g Judit.9.
Simeon ende Leui/ Dina broeders / een
yeghelick zijn sweert/ ende ghinghen in de
Stadt coenlick/ h ende doodden alles wat h gen. 49.6
manlick was.
26 Eñ doodden oock Hemor/ eñ zijnen sone
Sichem/ met der scherpte des sweerts/ eñ
namen haer Suster Dina / wt den huyse
Sichem/ ende ginggen daer van.
27 Doe quamē de sonē Jacobs ouer de ver
slaghenen/ eñ plonderden de Stadt / daer-
om dat sy haer Suster hadden gheschent.
28 Eñ namen haer Schapen / Runderen/
Ezels/ eñ wat inder Stadt/ eñ op den vel-
de was/ eñ alle haer haue: alle kinderen eñ
vrouwen namen sy geuangen/ eñ plonder-
den alles wat in den huysen was.
29 Eñ Jacob sprack tot Simeon ende Le-
ui: Ghy hebbet my i † ongheluck aenghe- i † Anders/ onrust/
richtet/ dat ick stincke voor den Inwoo-
ners deses Lants/ den Cananiteren ende
Pheresiteren/ ende ick ben eenen cleynen
hoop: wanneer sy hen nu versamelen ouer
my/ so sullen sy my slaen: alsoo worde ick
k † verdelghet met mijnen huyse. k Oft/ wech gheruymt/
30 Sy antwoordden daerentegen: Souden
sy dan met onser suster/ als met eener Hoe-
ren handelen?

Dat xxxv. Capittel.

1. Jacob/ na dat hy de beelden vergra-
uen heeft/ treckt wt beuel ende met verseker-
minghe Godts na Beth El/ daer hy eenen
Altaer bouwet/ 9. Godt verthoont hem
andermael/ ende stelt hem voor oogen het
ghesichte bouen int 28. Capittel beschre-
uen/ 16. Rahel zijn wijf sterft inder gheboort
te Ben Jamins. 22. Ruben beslaept zijns
vaders wijf 27. Jacob coemt tot Isaac
zijnen vader/ 29. Die sterft / ende wordt
van Esau ende Jacob zijnen sonen begra-
uen.

1 Ende God sprac tot Jacob : Maeckt v
op eñ treckt na Beth El / ende woont Beth El.
aldaer/ eñ maeckt aldaer eenen Altaer/
den Gode/ a die v verscheen/ doe ghy vlo- a gen.28.13.
det voor uwen broeder Esau.
2 Doe sprac Jacob tot zijnē huyse/ eñ tot
allen die met hem waren : Doet van v de
vreemde Goden/ b die by v lieden zijn/ eñ b gen.31.19.
reynicht v/ verandert uwe cleederen/
3 Eñ latet ons op zijn/ eñ na Beth El trec
ken/ dat ick aldaer eenen Altaer make/ den
God die my verhoort heeft/ ter tijt c † mij- c † anders/ mijnes druckes/
ner bedroeffenisse/ eñ is met mi geweest op
den weghe/ dien ick ghetoghen ben.
4 Doe gauen sy hem alle vreemde Goden/
die onder haren handen waren / ende haer
d oorspanselen: eñ hy begroefse onder een d Eunulas/
Eycke/ die by Sichem stondt. daermē heet
5 Eñ sy togen wt/ ende een vreese Godts een gulden
quam ouer den steden/ die rontom hen he- hayrbat: nu
nen lagen: Alsoo dat sy de sonen Jacobs zijn het
niet na en jaechden. Peerlen ge-
6 Alsoo quam Jacob te Lus/ inden Lande wordē Siet
Canaan/ die daer Beth El heet/ met alle Prouerb 1.
den volcke dat met hem was. ende Gene-
7 Ende bouwede aldaer eenen Altaer/ eñ sis 24
hiet de stede/ Beth El / e daeromme dat e Gen.28.13.
hem aldaer Godt gheopenbaert was/ doe
hy vloodt voor zijnen broeder.

Dan

Debora sterft.
f Gen. 24. 59
8 Doe sterf f Debora / der Rebecca Voe-
ster / ende wert begrauen onder BethEl /
onder der Eycken / ende werdt gheuaemt /
de Claechevcke.
g Hosee 12. 4.
9 g Ende God verscheen Jacob noch een-
mael / daer nae als hy wt Mesopotamia
ghecomen was / ende seghende hem / ende
sprack tot hem:
h Gen. 32. 28
i Reg. 18. 31.
Israel.
10 Ghy heet Jacob / h doch ghy en sult
niet meer Jacob heeten / maer Israel sult
ghy heeten: Ende also hietmē hem Israel.
11 Eñ God sprack tot hem: Jck ben de Al-
machtige God, zijt vruchtbaer / eñ vermee-
ret v, Volcken / ende Volcken hoopen sul-
i Mat. 1. 6.
len van v comen, ende i Coninghen sullen
wt uwen lendenen comen.
12 Eñ het Lant / dat ick Abraham ende J-
saac gegeuen hebbe / wil ick oock v geuen /
ende wilt uwen zade gheuen na v.
13 Alsoo voer Godt op van hem / van dier
plaetse, daer hy met hem gesprokē hadde.
k † anders / calumne / oft staende teecken.
14 Jacob richtede een steenē k † merteec-
ken op, aen dier plaetse, daer hy met hem
gesprokē hadde, eñ goot l Drancoffer daer
op / ende begoot hem met Olye.
l Dat was wyn / als dat inden nauolghenden voertaē ghenoechsaem gesien wordt.
15 Ende Jacob hiet die plaetse / daer Godt
met hem ghesproken hadde / BethEl.
16 Eñ sy toghen van BethEl: Eñ doe het
noch een velt weechs was van Ephrath /
doe baerde Rahel: eñ het wee quam haer
hart aen, ouer de gheboorte.
17 Ende doe het haer nu soo suer werdt in
der geboorte, sprack de Vroetvrouwe tot
haer: m Vreest v niet, want desen sone sult
BethEl.
m 1. Sam. 4. 19.
ghy oock hebben.
18 Eñ doe haer nu de ziele wt ginck / dat sy
n BenOni is myner smerten sone.
sterue moeste, hiet sy hem n BenOni: doch
zyn vader hiet hem o Ben Jamin.
o heet / der rechterhant sone.
19 p Alsoo sterf Rahel, ende wert begrauen
Rahel sterft.
p Gen. 48. 7
aen den wech Ephrath / die nu heet Beth-
lehem.
q † anders / pilaer.
20 Eñ Jacob richtede een staende q † teec-
ken op, bouen haren graue: r dat selue is
r † anders / al daer is de grafsteen Rahels / etc.
het grafteeckē Rahels tot op desen dach.
21 Ende Israel tooch wt, ende richtede ee-
ne hutte op / op ghene zyde des Torrens
s Eder.
22 Ende het ghebeurde doe Israel in dien
Lande woonde, ginck Ruben heenen / t en-
de sliep by u Bilha zynes vaders bywyf:
x ende het quam voor Israel. Jacob had-
de twaelf sonen.
s Mich. 4. 8
Ruben slaept by Bilha.
t 2. Samu. 16. 22.
23 De sonen Lea waren dese: Rubē de eerst
gheboren sone Jacobs, Simeon / Leui Ju
da Jsaschar, ende Sebulon.
24 De sonen Rahel waren: Joseph ende
Ben Jamin.
u Gen. 30. 3.
x Gen. 49. 4
Jacob hadde twaelf sonen.
25 De sonen Bilha / Rahels Maget: Dan
ende Naphthali.
26 De sonen Silpa / Lea maget / Gad ende
Asser. Dat zyn de sonen Jacob / die hem ge
boren zyn in Mesopotamia.
27 Ende hy quam tot zynen vader Jsaac /
tot Mamre, p † inde hooftstadt / die daer
p † anders / Kiriath Arbe die daer is / etc.
heet Hebron / daer Abraham ende Jsaac
vreemdelinghen inne gheweest zyn.
Jsaac sterft 180. Jaer out zynde.
28 Ende Jsaac wert hondert ende tachten-
tich Jaren oudt:
29 Ende nam af, ende sterf ende werdt ver
samelt tot zynen volcke / oudt / ende des le-
uens sat: ende zyne sonen Esau ende Ja-
cob, begrouen hem.

Dat xxxvj. Capittel.

1. De tellinghe der Vorsten / die van
Esau ghecomen zyn / 6. Aftrech Esau van
zynen broeder ende oorsake desseluen / 8.
Plaetse ende Nacomelinghen Esau / des
vaders der Edomiters / met tsamen der
seluen wooninghen.

1 DJt is het gheslachte Esau / die daer Esaus vrouwen.
heet Edom:
2 Esau nam wyuen van de dochte-
ren Canaan / a Ada de dochter Elon des a gen. 26. 34
Hethiters / ende Ahalibama de dochter b † anders /
des Ana / b † het kints kint Zibeons des de dochters
Heuiters.
3 c Ende Basmath / Jsmaels dochter / Na c Gen. 28. 9.
baioths suster.
4 d Ende Ada baerde Esau / Eliphas: en- d 1. Par. 1. 35
de Basmath baerde Reguel.
5 Ahalibama baerde Jehus / Jaelam / en-
de Corah: dat zyn Esaus kinderē die hem
gheboren zyn, in den Lande Canaan.
6 Ende Esau nam zyne wyuen / sonen en-
de dochteren / alle zielen zynes huyses / zy-
ne haue / ende alle het Vee, met allen goe-
den die hy in den Lande Canaan verwor-
uen hadde / ende tooch in een Landt / van
zynen broeder Jacob.
7 e Want haer haue was te groot / dat sy e Gen. 13. 6.
niet en conden by malcanderen woonen:
ende het Lant daer sy Vreemdelingē inne
waren / conde se niet verdraghen / f † van f † anders /
grooter veelheyt haers Vees. voor haren
8 Also woonde g Esau op den gheberchte goeden.
Seir: Ende Esau is de Edom. g Jos. 24. 4.
9 h Dit is het gheslachte Esau, van dien Deut. 2. 4.
de Edomiters comen, op den gheberchte h 1 Par. 1. 35
Seir: Esaus gheslachte.
10 Eñ alsoo heeten de kinderen Esau: Eli-
phas de sone Ada Esaus wyf: Reguel de
sone Basmath, Esaus wyf.
11 Eliphas soons waren dese: Theman /
Omar, Zepho, Gaetam ende Kenas.
12 i Eñ Thimna was een bywyf Eliphas i Gen. 36. 22
Esaus sone die baerde hem Amelek. Dat
zyn de kinderen van Ada Esaus wyf.
13 De kinderen Reguel zyn dese: Nahath /
Serah Samma, Misa. Dat zyn de kin-
deren van Basmath / Esaus wyf.
14 De kinderen Ahalibama / Esaus wyf /
der dochter des Ana / k † het kinds kint k † anders /
Zibeons zyn dese, die sy Esau baerde: Je- der dochter
hus, Jaelam / ende Corah. etc.
15 Dat zyn de Vorsten onder den kinderen
Esau: De kinderen Eliphas, des eersten
soons Esau / waren dese: De Vorst The-
man / de Vorst Omar, de Vorst Zepho / de
Vorst Kenas.
16 De Vorst Corah de Vorst Gaetham de
Vorst Amalek. Dat zyn de Vorsten van
Eliphas, inden Lande Edom / ende zyn de
kinderen van der Ada.
17 Ende dit zyn de kinderen Reguel / E-
saus sone: De Vorst Nahath / de Vorst
Serah / de Vorste Samma de Vorst Mi-
sa. Dit zyn de Vorsten van Reguel / inden
Lande der Edomiten / ende zyn kinderen
van der Basmath, Esaus wyf.
18 Dit zyn de kinderē Ahalibama / Esaus
wyf: De Vorst Jehus / de Vorst Jaelam /
de Vorst Corah. Dat zyn de Vorstē Ahali-
bama der dochter des Ana / Esaus wyf.
19 Dat zyn Esaus kinderen / eñ hare Vor-
sten: hy is de Edom.
20 l De kinderen van Seir des Horiten / l De kinderen Seir
die in den Lande woonden, zyn dese: Lo- des Hori-
than, Sobal, Zibeon Ana. ters.
21 Dison / Eser ende Disan. Dat zyn de 1 1. Par. 1. 38.
Vorsten der Horiten / alle kinderen des
Seir / inden Lande Edom.
22 Ende de kinderen Lothans waren dese:
Hori ende Heman: m Ende Lothans Sus- m Gene. 36.
ter hiet Thimna. 12.
23 De kinderen van Sobal waren dese:
Alwan / Manahath / Ebal / Sepho, en-
de Onam.
24 De kinderen van Zibeon waren: Aia /

n Leuit. 19. 19.

ende Ana: n dat is de Ana/ die inde Woe-
stijne muylpeerden vant/ doe hy zijnes va-
ders Zibeons Ezels hoedde.
25 De kinderen Ana waren: Dison ende
Ahalibama dat is de dochter Ana.
26 De kinderen van Dison waren: Hem-
dan/ Esban/ Jethzan ende Charan.
27 De kinderen Ezer waren: Bilhan/ Sa-
wan ende Akan.
28 De kinderē Disan waren: Uz eñ Aran.
29 Dit zijn de Vorstē der Horitē: De Vorst
Lothan/ de Vorst Sobal/ de Vorst Zibeon/
de Vorst Ana.
30 De Vorst Dison/ de Vorst Ezer/ de Vorst
Disan. Dat zijn de Vorsten der Horiten/
o † die geregeert hebben indē lande Seir.

o † And. na haren Vorstendommen Coninghen in Edom.

31 De Coningen die indē lande Edom ge-
regeert hebben/ eer dā de kinderē Israels
Coninghen hadden zijn dese:
32 Bela was Coninck in Edom/ een sone
Beor/ ende zijn Stadt hiet Dinhaba.
33 Ende doe Bela sterf werdt Coninck in
zijn stede/ Jobab/ een sone Serah van
p † Badzea.

p † Anders Boz. a/

34 Doe Jobab sterf wert in zijn stede Co-
ninck/ Husam/ wt der Themaniter landt.
35 Doe Husam sterf wert Coninck in zijn
stede/ Hadad/ een sone Bedad: die de Mi-
dianiters sloech/ op der Moabiteren vel-
de: ende zijne Stadt hiet Awith.
36 Doe Hadad sterf/ regeerde Samla van
Masreck.
37 Doe Samla sterf wert in zijn stede Co-
ninck/ Saul van Rehoboth aen dē water
38 Doe Saul sterf/ werdt in zijn stede Co-
ninck Baalhanan/ een sone Achbor.
39 Doe Baalhanan Achbors sone sterf/
werdt in zijn stede Coninck Hadar/ ende
zijne stadt hiet Pagu/ ende zijn wijf hiet
Mehetabeel/ een dochter Matred/ die
Mehasabs dochter was.

q 1. Par. 1. 51

40 q Alsoo heeten de Vorsten van Esau/ in
haren gheslachten orden ende namen: De
Vorst Thimna/ de Vorst Alwa/ de Vorst
Jetheth/
41 De Vorst Ahalibama/ de Vorst Ela/ de
Vorste Pinon/

r † Anders/ Lande harer besittinghe.

42 De Vorst Kenas/ de Vorst Theman/ de
Vorst Mibzar/
43 De Vorst Magdiel/ de Vorst Iram: dat
zijn de Vorsten in Edom als sy ghewoont
hebben r † in haren Erflande: ende Esau
is de vader der Edomiteren.

a † Anders gheboorten. Anders/ geschiedenissē Josephs.

b † Anders veeluerwighen ofte gedeylden. De rock Josephs van menigerley verwen ende draden/ beduyt de menigerley genade ende gauen des eenighen Gheestes in Christo eñ zijnen Christenen. Actum. 7. Josephs twee droomen.

Dat xxxvij. Capittel.

1. Leden Jacobs/ ende liefde tegen zij-
nen sone Joseph 4. Vootlicke haet zijner
anderen kinderen teghen den seluen/ wt
oorsake zijnes aenghevens eñ droomens/
18. haer moordadighe wreetheydt ende
boosheyt/ 13. die haer oock tot op haren
eyghenen vader bestreckt/ 28. Joseph wort
vercocht den Midianiteren/ 36. die ver-
coopen hem voort in Egypten.

1 Jacob woonde in dē Lande/ daer zijn va-
der een vreemdelinc inne geweest was/
namelick inden Lande Canaan.
2 Ende dat zijn de a † gheslachten Ja-
cobs: Joseph was seuentien Jaer oudt/
doe hy een Herder des Vees werdt/ met
zijnen broederen: ende de ionghe was by
den kinderen Bilha ende Silpa zijnes va-
ders wijuen/ ende bracht voor haren va-
der/ wanneer daer een boos geruchte te-
ghen hen was
3 Israel hadde Joseph liever/ dan alle zij-
ne kinderen/ daerom dat hy hem in zijn ou-
derdom ghegenereert hadde ende maeck-
te hem euen b † bonten Rock.
4 Doe nu zijne broeders saghen/ dat hem
haer vader liever hadde/ dā alle zijne broe-
ders/ waren sy hem vyandt/ eñ en conden
hem gheen vriendelick woort toe spreken.
5 Daer toe hadde Joseph eenmael eenen
droom/ eñ seyde zijnen broederen daervan:
doe werden sy hem noch vyandigher.
6 Want hy sprack tot hen: Lieue/ hoort
wat my doch ghedroomt heeft.
7 My dochte wy bondē c † schoovē op dē
velde/ eñ mijnen schoof richtede hem op/
ende stont/ ende uwe schoouen rondtom/
neyghden hen teghen mijnen schoof.

c † Anders/ garuen.

8 Doe spraken zijne broeders tot hem:
Soudet ghy onse Coninck worden/ ende
ouer ons heerschen? ende werden hem
noch vyandigher/ om zijns drooms ende
zijner reden willen.
9 Eñ hy hadde noch eenē anderen droom/
dien vertelde hy zijnen broederē/ eñ sprac:
Siet/ ick hebbe noch eenen droom gehat:
My dochte/ de Sonne ende de Mane/ eñ
elf Sterren neyghden hen voor my.
10 Ende doe dat zijnen vader/ ende zijnen
broederen gheseyt werdt/ strafte hem zijn
vader/ ende sprack tot hem: Wat is dat
voor eenen droom/ die u gedroomt heeft?
Sal ic ende u moeder/ ende uwe broeders
comen/ ende u aenbidden?
11 Ende zijn broeders benijdeden hem/
doch zijn vader behielt dese woorden.
12 Doe nu zijne broeders henen gingen/ te
weyden het Vee haers vaders in Sichem
sprack Israel tot Joseph:
13 Hoeden uwe broeders niet het Vee in
Sichem? coemt/ ick wil u tot hen senden.
Hy sprack: d Hier ben ick.

d 1. Sam. 3. 16.

14 Eñ hy seyde: Gaet henen/ eñ siet/ oft het
wel staet met uwe broeders/ ende met het
Vee/ eñ segget my wederom hoe het daer
met is: ende hy sant hem wt den dale He-
bron/ dat hy na Sichem ginghe.
15 Doe vant hem een man/ dat hy dwalen
ginck op den velde/ die vraechde hem/ en-
de sprack: Wien soeckt ghy?
16 Hy antwoordde: Ick soecke mijne broe-
ders; Lieue/ segghet my waer sy hoeden.
17 De man sprack: Sy zijn van daer ghe-
toghen: want ick hoorde dat sy seyden: Laet
ons na Dothan gaen. Doe volchde Jo-
seph zijne broederen na ende vandtse tot
Dothan.
18 Als sy hem nu sagen van verre/ eer hy
haer by hen quam/ sloeghen sy eenen raet
aen/ dat sy hem doodden/

Josephs willen zijn broeders dooden.

19 Eñ spraken onder malcanderen: Siet/
de Droomer coemt daer.
20 Soo coemt nu/ ende laet ons hem doo-
den/ ende in een cuyle werpen/ ende seg-
ghen: Een boose Ghedierte hebbe hem
verscheurt: so salmen sien/ wat zijne droo-
men zijn.
21 Doe dat Ruben hoorde/ wilde hy hem
wt haren handen verlossen/ ende sprack:
e Laet ons hem niet dooden.

Ruben verlost Joseph. e Gen. 42. 22.

22 Eñ voorder sprac Ruben tot hen: Laet
ons geen bloet vergieten/ maer werpt
hem indē cuyle/ die inder Woest ijne is/ eñ
legget de hant niet aē hem: Hy wilde hem
alsoo wt haerder handt verlossen/ dat hy
hem zijnen vader weder brochte.
23 Als nu Joseph tot zijnen broederen
quam/ toghen sy hem zijnen rock met den
bonten rock wt/ dien hy aen hadde/
24 Ende namen hem/ ende worpen hem in
een cuyle: doch de selue cuyle was ledich/
ende gheen water daerinne:
25 Eñ settedē hen neder te eten: onder dies
hieuen sy hare ooghen op/ ende saghen

eenen

eenen hoop Ismaeliten comen van Gile-
ad/ met haren Kemelen/ die droegen cruy-
f † anders/ hars ende Gummi.
den/ f † Balssem/ ende Myrrhe/ ende to-
ghen af na Egypten.
26 Doe sprack Juda tot zijnen broederen:
Wat helpet ons/ dat wy onsen Broeder
dooden/ ende zijn bloedt vergieten?
Joseph wordt van zyne broeders vercocht.
27 Coemt/ laet ons hem den Ismaelitē ver
coopen/ dat haer onse handen aen hē niet
en vergrijpē: wāt hy is onse broeder/ onse
vleesch eñ bloedt. Ende sy hoorden hem.
g Sap.10.13 Psal.105.17. Actum 7.9.
28 g Eñ doe de Midianiteren de Cooplie-
den daer voor by reysden, toghen sy hem
wt der kuylen/ ende vercochten hem den
Ismaeliten voor twintich Silverlingen.
Die brachten hem in Egypten.
29 Als nu Ruben wederom totter kuylen
quam/ ende en vandt Joseph niet daer in/
verscheurde hy zijn cleedt.
30 Ende quam weder tot zijnen broederē/
ende sprack: De Jonghe en is daer niet/
waer sal ick nu henen?
h † anders/ dochten.
31 Doe namen sy Josephs rock/ eñ slach-
teden eenen Geytenbock/ ende h † staken
den rock int bloedt/ ende schickeden den
bonten rock henen.
i Genes.44 28.
32 i Ende lieten hem haren vader brengē/
ende seggen: Desen hebbē wy gevonden/
siet oft het uws soons rock sy/ ofte niet.
k Genes.44 28.
33 Hy kēde hem/ ende sprack: Het is mijns
soons rock/ een k boos Ghedierte heeft
hem verslonden/ een rijtende Ghedierte
heeft Joseph verscheurt.
54 Ende Jacob verscheurde zijne cleederē/
eñ leyde eenen sack om zyne lenden/ ende
droech leedt om zijnen sone/ langhe tijdt.
35 Ende alle zyne Sonen ende Dochteren
traden tot hem/ dat sy hem troosteden:
doch hy en wilde hem niet laten troosten/
ende sprack: Ick sal met leedt ondervaren
inde kuyle tot mijnen sone. Ende zijn va-
der beweende hem.
l Psal.105.17
36 l Ende de Midianiten vercochten hem
in Egypten/ Potiphar/ des Pharao Ca-
merlinck ende Hofmeester.

Dat xxxviij. Capittel.

1. Verhouwelickinge Juda ende zijner kinderen/ 7. Sonde ende straffe der twee Oudtsten/ 11. Thamar Weduwe/ 18. werdt beslapen van Juda haren Sweer/ 27. Daer wt comen Perez ende Serah.

De linie Christi/ van Jacob door Judam.
1 HEt ghebeurde ontrent de selve tijdt/
dat Juda aftooch van zijnen broede-
ren/ ende gaf hem tot eenen manne te
Odollam/ die hiet Hira.
a 1. Par.2.3.
2 a Ende Juda sach aldaer eenes Cana-
neers mans dochter/ die hiet Suha/ ende
namse/
3 Eñ doe hyse besliep/ wert sy met kinde/
Judas soons. b † and/ Er.
eñ baerde eenen sone/ die hiet hy b † Ger.
4 Ende sy werdt daerenbouen met kinde/
ende baerde eenē sone/ dien hiet sy Onam.
Numer.26. 19.
5 Sy baerde noch eenmael eenen Sone/
dien hietse Sela: c † eñ sy was te Chesib/
c † anders/ hy And. sy hielt op te baren doe sy etc.
doe sy hem baerde.
6 Ende Juda gaf zijnen eersten sone Ger/
een wijf, die hiet Thamar.
7 Doch hy was boos voor den Heere/
daerom doodde hem de Heere.
Thamar. b deut.25.5. Mat.22.24
8 Doe sprack Juda tot zijnen soone Onā:
b leggt v tot uwes broeders Wijf/ ende
neemtse ten houwelicke/ dat ghy uwen
broeder zaedt verwecket.
9 Doch doe Onam wiste, dat het zaet niet
zijn eyghen zijn en soude/ als hy hem tot
zyns broeders wijf leyde/ liet hy het op de
Aerde vallen/ ende verderf het/ op dat hy
zijnen broeder gheen zaedt en gave.

Merckt dese grouwelicke straffe teghen de onnatuerlicke sonde.
10 Doe beviel het den Heere qualick dat
hy dede/ ende doodde hem oock.
11 Doe sprack Juda tot zijns soons wijf
Thamar: Blijft een Weduwe in uwes va-
ders huyse, tot dat mijn sone Sela groot
wordt: want hy dachte: Misschien mach-
te hy oock sterven/ als zyne broeders. Al-
soo ghinck Thamar henen/ ende bleef in
haers vaders huyse.
12 Doe nu vele daghen verloopen waren/
sterf des Suha dochter/ Judas wijf. Ende
als Judas wtghetreurt hadde ghinck hy
opwaerts, om e zijne Schapen te beschee- e Gen.31.19 2. sam.13.23.
ren na Thimnath, met zijnen f Herder Hi-
ra van Odollam.
f Het mach oock heeten/ (Vriendt) daer na als de puncten inden Hebreischen laten sietē: want Judas heeft punniers moetē weyde hebbē, misschiē oock eens vriendts niet ontbeeren connen de punckten connen also wel feylen als treffen Vt Esaias 7. etc. seps alias/
13 Doe wert der Thamar geseydt: Siet v
Sweer gaet op na Thimnath, zijne Scha-
pen te bescheeren.
14 Doe leyde sy de Weduwen cleeders van
haer die sy droech g † bedeckte haer met
eenen Mantel/ eñ vermaeckte haer/ ende
settede haer buyten h † voor de poorte, aē
den wech na Thimnath: want sy sach dat
Sela was groot geworden/ eñ sy en was
hem niet ten Wijue ghegheuen.
15 Doese nu Juda sach/ meynde hy het
waer een Hoere: want sy hadde haer aen-
ghesichte bedeckt.
16 Eñ maeckte hem tot haer aen dē wech/
eñ sprack: Lieve laet my by v liggen: want
hy en wiste niet, dat het zijnes soons wijf
was: sy antwoordde: Wat wilt ghy my
gheuen, dat ghy by my ligghet?
17 Hy sprack: Ick wil v eenen Gheyten-
bock van der kudde senden. Sy andt-
woordde: Soo gheeft my een pandt/ tot
dat ghy het my sendet.
18 Hy sprack: Wat wilt ghy voor een pant/
g † anders/ verhulde.
dat ick v gheve? Sy antwoordde: Uwen
rinck/ ende v snoer, ende uwen staf/ dien
h † anders/ poorte der fonteyne/ etc.
ghy in uwe handen hebt. Doe gaf hy het
haer, ende lach by haer/ ende sy werdt
van hem met kinde.
19 Eñ sy maeckte haer op/ ende ginck he-
nen/ ende leyde den mantel af/ ende tooch
haer Weduwencleeders wederom aen. i Leui.18.15.
20 Doch Juda sandt den Gheytenbock/
door zijnen Herder van Odollam/ op dat
hy het pant wederom haelde van den wij-
ue/ ende hy en vandtse niet.
21 Doe vraechde hy den lieden der seluer
plaetse, ende sprack: Waer is die Hoere, die
daer buyten aen den wech sat? Sy andt-
woorden: Daer en is gheen Hoere ghe-
weest.
22 Ende hy quam weder tot Juda/ ende
sprack: Ick en hebse niet ghevonden: daer
toe seggen de lieden der seluer plaetse/ dat
daer gheen Hoere gheweest en sy.
23 Juda sprack: k † Sy hebbe het henen: k † anders/ sy houde het pandt tot haer, etc
l † sy en can ons doch geen schande na seg
ghen: want ick hebbe den Bock ghesou-
den/ so en hebt ghyse niet ghevonden.
24 Na drien Maenden wert Juda aenge- l † anders/ dat wy niet misschien te schande worden.
seyt: Uws soons wijf Thamar heeft hoer-
rie bedreven, daer toe siet, sy is van hoer-
rie met kinde ghewo, den. Juda sprack.
Brengtse hier voor, dat sy verbrant worde.
25 Eñ doemense voortbrachte schickede sy
tot haren Sweer ende sprack: Van dien
man ben ick met kinde, diens dit is: ende
sprack: Kent ghy oock wiens desen rinck
ende dit snoer ende desen staf is?
26 Juda bekende het, ende sprack. Sy is
rechtveerdigher dan ick: want ick hebse
niet ghegheuen mijnen sone Sela: doch en
besliep hyse niet meer.
27 m Ende doe sy baren soude/ werden m 1. par.2.4 Math.1.3
Tweelinghen in haren lijue ghevonden.

Ende

28 Eñ als sy nu baerde/ gaf haer een hãdt
wt: doe namse de Vroedvrouwe eñ bandt
eenen rooden draet daeromme: eñ sprack:
Die sal de eerste wtcomen.
29 Doe die nu zijn handt weder in toech/
quam zijn broeder wt: eñ sy sprack: Waer-
om hebt ghy om uwent wille sulcke rete
ghereten? Ende men hiet hem n Perez.
30 Daer na quam zijn broeder wt, die den
rooden draet om zijnder handt hadde/ eñ
men hiet hem o Serah.

n Perez heet eẽ ver rotter of ver scheurder. 1 Para. 2.4 ende 4.1.
o Serah heet Opganck.

Dat xxxix. Capittel.

1. Joseph werdt van zijnen Heere ghelievet. 7. Vander vrouwen tot onordentlicker liefden gheterght/ 12. eñ so hy haer niet verwillicht valschelicken beschuldighet/ 20. ende ghevanghen. 21. Van den Heere wordt hy vertrooſtet/ ende oock inde ghevanckenisse verheuen.

Joseph wort in Egypten vercocht. Gen. 37. 28/ 36. Psal. 105. 18

1 Ioseph werdt af in Egypten ghevoert/
eñ Potiphar een Egyptisch man/ Pha-
raonis Camerlinck ende Hofmeester/
cocht hem vanden Ismaeliten die hem af
brachten.
2 Ende de Heere was met Joseph/dat hy
een gelucksalich man werdt/ ende was in
zijnes Heeren des Egyptenaers huyse.
3 Ende zijn Heere sach/ dat de Heere met
hem was: wãt alles wat hy dede/ dat liet
de Heere gheluckelickẽ voortgaen door hẽ.
4 Also dat hy ghenade vandt voor zijnen
Heere/ende zijn dienaer werdt: die settede
hem over zijn huys/ eñ alles wat hy had
de/ dede hy onder zijn handen.
5 a Ende van dier tijdt aen/ doe hy hem
over zijn huys ende alle zijne goeden ghe-
settet hadde/ seghende de Heere des Egy-
ptenaers huys om Josephs willen: ende
het was eenel segen des Heeren/ in alles
wat hy hadde/ te huys ende te velde
6 Daerom liet hy het alle onder Josephs
handen/ wat hy hadde: ende hy en b † nam
hẽ geens dings aen/ dewijle hy hẽ hadde/
dan dat hy ate eñ dranck: c ende Joseph
was schoon ende fijn van aenghesichte.
7 Eñ het gebeurde na d dese geschiedenis-
se/ dat zijns Heeren wijf haer ooghen op
Joseph werp/ ende sprack: Slaept by my.
8 Hy weygherde het haer/ ende sprack tot
haer: Siet/ mijn Heere neemt hem geens
dincks aen door my/ wat inden huyse is/
ende alles wat hy heeft/ dat heeft hy on-
der myne handen ghedaen/
9 Eñ e en heeft niet so groot inden huyse/
dat hy voor my verhouden hebbe/ sonder
v/ f daerin ghy zijn wijf zijt: hoe soude ick
dan nu een sulck groot quaet doen/ ende
teghen God sondighen?
10 Eñ sy dreef sulcke woorden teghen Jo-
seph dagelicx: doch hy en hoorde haer niet
dat hy by haer sliepe/ noch by haer ware.
11 Het ghebeurde op eenen dach/ dat Jo-
seph in het huys ginck/ zijn werck te doẽ/
ende gheen mensche vanden ghesinne des
huyses en was daer by.
12 Ende sy greep hem by zijnen cleede/ en-
de sprack: Slaept by my: doch hy liet het
cleedt in haerder handt/ ende vloodt/ ende
liep ten huyse wt.
13 Doe sy nu sach/ dat hy zijn cleet in haer-
der handt liet/ ende wt ontvloodt/
14 Riep sy het ghesinne inden huyse/ ende
sprack tot hen: Siet/ hy heeft ons den He-
breischen man hier in ghebracht/ dat hy
ons te g † schanden make: hy quam tot my
hier in/ ende wilde by my slapen: h † soo
riep ick met luyder stemmen.
15 Ende doe hy hoorde/ dat ick een ghe-
schrey maeckte/ ende riep: doe liet hy zijn
cleedt by my ende vloodt ende liep wt.
16 Ende sy leyde zijn cleedt by haer/ tot dat
zijn Heere te huys quam/
17 Ende seyde tot hem even de selue woor-
den/ ende sprack: De Hebreische knecht/
dien ghy ons hier in gebracht hebt/ quam
tot my hier in/ ende wilde my te schanden
maken.
18 Doe ick nu een geschrey maeckte/ ende
riep: doe liet hy zijn cleedt by my/ ende
vloodt.
19 Als zijn Heere hoorde de redene zijns
Wijfs/ die sy hem seyde ende sprack: Also
heeft my de Hebreische knecht ghedaen/
werdt hy seer toornich.
20 i Doe nam hem zijn Heere/ ende leyde hẽ
inde ghevanckenisse/ daer des Coninckx
ghevanghen inne laghen: ende hy lach
daer inder ghevanckenisse.
21 k Doch de Heere was met hem/ ende
neychde zijne l hulde tot hem/ eñ liet hem
ghenade vinden voor den Ampman over
de ghevanckenisse.
22 Dat hy hem onder zijne handt beual al-
le ghevanghenen inder ghevanckenisse: op
dat alles wat daer ghescheide/ door hem
ghescheiden moeste
23 Want de Ampman over de ghevanc-
kenisse m † nam hem gheens dincks aen:
want de Heere was met Joseph/ eñ wat
hy dede/ daer gaf de Heere gheluck toe.

a Ge. 30. 27 Esa. 45. 3 4
b † Anders. wiste van geenderley niet/ dan alleene/ van de spijse die hy ate.
c 1 Samuel 16. 12/ 19.
d Of/ desen gheschiedte
e Dat is/ niemant is so groot in uwen huyse als ick/ eñ hy en heeft niet verborghen voor my/ dan v/ want ghy zijt zijn etc.
f And. soo moeste hy oock de vrauwe verſorgen/ also wel als het gansche huys: uyhalnen dat hy niet by haer slapen en soude.
Tegen het Overspel eñ oncuysheydt/ een treffelick exempel.
g † Anders. spotte/
h † And, ick riep/
i Psa. 105. 18
k Psal. 105. 19. Sapien. 10. 13
l Of/ barmhertichheyt.
m † Anders sach niet in zijner hant:

Dat xl. Capittel.

1. Joseph leyt den tween gevangenen hare droomen wt/ eñ seydt wat hen beyeghenen soude. 20. De daedt maket de wtlegghinghe waer. 23. De Schencker blijft ondanckbaer.

1 Ende het gheveurde/ daer nae/ dat hen
versondichden de Schencker des Co-
nincks in Egypten/ ende de Backer/
aen haren Heere/ den Coninc in Egypten.
2 Ende Pharao werdt toornich over zijne
beyde Camerlingẽ over den a † Ampman
over de Schenckers/ ende over dẽ Amp-
man over de Backers:
3 Ende lietse setten in des Hofmeesters
huys/ inde gevanckenisse daer Joseph ge-
vanghen lach.
4 Eñ de Hofmeester settede Joseph over
hen/ dat hy hen diende: eñ sy saten b † som-
mighe daghen inde ghevanckenisse.
5 Eñ hen droomde beyde/ den Schencker
ende Backer des Coninck in Egypten/ in
eener nacht/ een yegelicken eenen eyghen
droom/ ende eenes yegelickẽ droom had-
de zijne beduydinghe.
6 Doe nu des morghens Joseph tot hen
daer in quam/ ende sach dat sy treurich
waren/
7 Vraechde hyse/ ende sprack: Waerom
zijt ghy heden so bedroeft?
8 Sy antwoordden: Ons heeft gedroomt/
ende en hebben niemant/ die het ons wt-
legghe. Joseph sprack: Wtleggen behoort
Gode toe: doch vertelt het my.
9 Doe vertelde de Overste Schencker zij-
nen droom Joseph ende sprack tot hem:
My heeft ghedroomt/ dat een Wijnstock
voor my was/
10 Die hadde drie rancken/ eñ hy groen-
de/ wies/ ende bloeyde/ ende zijne Druy-
uen werden rijp.
11 Ende ick hadde den Beker Pharaonis
in myner handt/ ende nam de c † Besien/
ende d druckese wt inden Beker/ eñ gaf
den Beker Pharaoni inde handt.
12 Joseph sprack tot hem: Dat is zijne
beduy-

Voor alle Josephs verlossinge
a † Anders Oversten Schencker: ende dẽ Oversten Backer.
b † And. een tijdt lanck. Anders een Jaer lanck
Des Oversten Schenckers ende Backers droomen.
c † Anders/ Druyuen.
d Dit/ drieerlese in tween Joseph beduydet den Oversten Schencker eñ Backer des Pharao/ hare droomen.

bedupdinghe: Drie Rancken / zijn drie daghen.
13 Na drien daghen sal Pharao v hooft verheffen ende v wederom aen v Ampt setten, dat ghy hem dẽ Beker inde hant gheuet, na der voriger wijse / doe ghy zijn Schencker waert.
14 Doch ghedenckt mijner, wanneer het v wel gaet ende doet barmhertichheydt aen my, dat ghy het Pharao vermaent / dat hy my wt desen huyse bringhe.
15 Want ick ben wt dẽ Lande der Hebreen heymelick ghestolen : daer toe en hebbe ick oock hier niet ghedaen, dat sy my souden hier in ghesettet hebben.
16 Doe de ouerste Backer sach, dat de bedupdinge goet was, sprac hy tot Joseph: My heeft oock eenen droom ghedroomt: dat ick droech drie e † witte koruen op mijn hooft /
17 Ende inden ouersten korf allerley ghebacken spijse voor Pharao, eñ de Voghels aten wt den korf op mijn hooft.
18 Joseph antwoorde, ende sprack. Dat is zijne bedupdinghe: Drie koruen / zijn drie daghen.
19 Ende nae drie daghen sal v Pharao uwe hooft verheffen / ende v aen de galghe hangen / ende de Vogelen sullen v vleesch van v eten.
20 Ende het geschiedde des derdẽ daechs / f doe hielt Pharao zijnen g † Jaersdach: ende hy maeckte een Maeltijdt allen zijnen knechten, ende verhief het hooft des Ouersten Schenckers, ende het hooft des Ouersten Backers onder zijnen knechten.
21 Eñ settede den Ouersten Schencker wederom tot zijnen Schenckampte / dat hy den Beker gaue in Pharaonis handt.
22 Maer ontteghen den Ouersten Backer liet hy hanghen, als hem Joseph bedupdet hadde.
23 Doch de Ouerste Schencker gedachte niet aen Joseph, maer vergat zijner.

e † anders / ghevlochte n.

f Mat. 14. 6
g † anders / gheboorte n dach.

Dat xlj. Capittel.

1. Den Pharao droomen tweeerley droomen. 14. Joseph wt der ghevanckenisse gehaelt / 25. die leghtse hem wt / 34. eñ wordt een heere ouer Egypten ghesettet / 45. Neemt de dochter Potiphera des Priesters ten wijue, die hem baerde twee soons 47. De vruchtbaer Jaren / 54. ende daer na de dierte ende hongher gaen aen.

Droome des Pharaonis.

1 Ende na twee Jarẽ hadde Pharao eenẽ droom, hoe hy stont aen den water /
2 Ende sach wt den water opgaen seuen schoone vette Koeyen / ende ghinghen aen der Weyde inden grase.
3 Na desen sach hy andere seuen Koeyen wt den water opgaen, die waren onghestalt ende mager / eñ traden by de Koeyen aen den Oeuer aen het water /
4 Ende de ongestalte eñ magere Koeyen / verslonden de seuen schoone ende vette Koeyen: doe waeckte Pharao op.
5 Eñ hy sliep wederom ende hem droomde noch eenmael, eñ sach, dat seuen Aeren wiessen wt eenen halm vol ende dicke.
6 Daer na sach hy seuen dunne eñ a † versengde Aeren opgaen:
7 Ende de seuen magher Aeren verslonden de seuen dicke ende volle Aeren: Doe waeckte Pharao op, ende merckte dat het eenen droom was.
8 Ende doe het morghen werdt / was zijnen gheest b † bekommert : ende schickte wt, ende liet beroepen alle Waerseggers in Egypten / ende alle Wijsen / eñ vertelde

a † anders / Oostenwinde verdorret.

b † anders / verbaest.

hen zijne droomen: doch daer en was niemant die se Pharaoni bedupden conde.
9 Doe sprack de Ouerste Schencker met Pharaoni / ende seyde: Ick dencke heden aen mijne sonden.
10 Doe Pharao toornich werdt ouer zijne knechten, ende my met den Ouersten Backer in de ghevanckenisse leyde, in des Hofmeesters huys.
11 Doe droomde ons beydẽ in eener nacht eenen yeghelicken zijnen eyghenen droom / des bedupdinghe hem c belangde. c Ofte, treffe.
12 Daer was by ons een Hebreisch Jongelinc, des Hofmeesters knecht / dien vertelden wy het ende hy bedupdede ons onse droomen, eenen yegelickẽ na zijnẽ droome
13 Eñ als hy ons bedupdede, so isset gegaẽ want ick ben wederom aen mijn Ampt gesettet, ende de andere is ghehanghen.
14 d Doe sandt Pharao henen / eñ liet Joseph roepen / ende lieten hem haestelicken wt der gevanckenisse: ende hy liet hem bescheeren / ende trooch ander cleederen aen / ende quam in tot Pharao. d psa. 105. 20
15 Doe sprack Pharao tot hem: My heeft eenen droom ghedroomt / ende daer en is niemandt / die hem bedupden can: doch ick hebbe ghehoort van v segghen / wanneer ghy eenen droom hoort / soo condt ghy hem bedupden.
16 Joseph antwoorde Pharaoni / ende sprack: Dat en staet e by my niet God sal doch Pharaoni f ‡ wat goets prophetereñ.
15 Pharao seyde voorts tot Joseph : My droomde, ick stont aen den Oeuer by den water /
18 Ende sach wt den water op climmen / seuen schoone vette Koeyen / ende die ghinghen aen der Weyde in den grase.
19 Ende na hen, sach ick andere seuen dorre seer onghestalte ende maghere Koeyen opclimmen : ick en hebbe in den gantschen Egyptenlande / sulcke onghestalte niet ghesien.
20 Ende de seuen maghere / onghestalte Koeyen verslonden de seuen eerste vette Koeyen.
21 Eñ doe sy die ingesloct hadden en merckemen het aen haer niet / dat sy die verslonden hadden, eñ waren onghestalt / ghelijck als te voren: doe waeckte ick op.
22 Ende sach noch eenmael in mijnen droome seuen aaren op eenen halme wassen / vol ende dick.
23 Daer na ginghen op / seuen dorre aaren dunne ende versenghet.
24 Eñ de seuen dunne aaren: verslonden de seuen dicke aaren : ende ick hebbet den Waerseggeren gesept, doch sy connent my niet bedupden.
25 Joseph antwoorde Pharaoni: Beyde droomen Pharaonis zijn eenderley: want Godt vercondicht Pharaoni / wat hy voor heeft.
26 De seuen schoone Koeyen, zijn seuen Jaren: eñ de seuen goede aaren zijn oock de seuen Jaren: het is eenerley droom.
27 De seuen maghere ende onghestalte Koeyen, die na de ghenen opgheclommen zijn, dat zijn seuen Jaer ende de seuen maghere ende versengde aaren / zijn seuen Jaer dieren tydt.
28 Dat isset nu dat ick ghesepdt hebbe tot Pharao, dat Godt Pharaoni cont maect / wat hy voor heeft.
29 Siet / seuen rijcke Jaren sullen comen in den gantschen Lande Egypten:
30 Ende nae den seluen / sullen seuen Jaer dieren tydt comen, datmen vergheten sal alle sulc-

e Hy wil seggen: Ick zy het niet / die de droomen bedupt ofte bedupdẽ conne: God ist / die het door my gedaen hette / die can het v oock doen: geeft Gode de eere, eñ staet zijnen Dienst niet af.
f ‡ anders / vrede laten segghen.
g Ofte, Prophetischer wijse aenseggen.

Pharao vertelt Joseph zijne droomen.

De Prophecie der dieren tydt in Egypten waer door Joseph verheuen wort

alle sulcke ouervloedicheydt in den Lande
Egypti/ ende de diere tijdt sal het Landt
verteeren/
31 Datmen niet weten en sal / van der o-
uervloedicheydt in den Lande/ om der die-
ren tijdt/ die hier nae coemt : want hy sal
seer swaer zijn.
32 Dat nu Pharao ten anderen mael ghe-
droomt heeft/ beduydet / dat Godt sulcks
ghewisselick ende in corten doen sal.
33 Nu dat Pharao na eenen verstandigen
ende wijsen manne sie, die hy ouer den Lan
de Egypti sette/
34 Ende beschicke dat hy Amptlieden ver
ordene inden Landen/ ende neme den vijf-
tendeel in den Lande Egypti / in den se-
uen rijcken Jaren.
35 Ende versamele alle spijse der goeden Ja-
ren die daer comen sullen: dat sy coren op
legghen h † in Pharaoms Casteelhuysen ten
voorrade in den Steden/ ende verwarent.
36 Op datmen spijse verordendt vinde den
Lande inden seuen dieren Jaren/ die ouer
Egyptenlant comen sullen dat het Landt
niet van hongher en verderue.
37 Die reden beuiel Pharaoni ende allen
zijnen knechten wel.
38 Ende Pharao sprack tot zijnen knech-
ten : Hoe conden wy eenen sulcken man
vinden in dien de Gheest Godts sy ? En-
de sprack tot Joseph:
39 De wyle v Godt sulckes alles heeft cont
ghedaen/ soo en is niemant so verstandich
ende wijs als ghy.
40 i Ghy sult ouer mijn huys zijn/ en k † n-
wen woorde sal alle mijn volck ghehoor-
saem zijn alleene des Conincklicken stoels
wil ick hoogher zijn als ghy.
41 Ende voorder sprack Pharao tot Jo-
seph: Siet ick hebbe v ouer het gantsche
Egypten landt ghesettet.
42 En trooch zijnen Rinc van zijner handt/
en gaf hem Joseph aen zijne handt / ende
cleede hem met witter zijden/ ende hinck
hem een gulden keten aen zijnen hals/
43 En liet hem op zijnen tweedden wagen
varen en liet voor hem wtroepen: l Dese
is des Lants Vader: ende settede hem o-
uer het gandtsche Egyptenlandt.
44 Ende Pharao sprack tot Joseph : Ick
ben Pharao / sonder uwen wille sal nie-
mant zijne hant oft e zijnen voet verroeren.
inden u gantschen Lande Egypti.
45 En de naemde hem/ m † Den heymelic-
ken Raet: ende gaf hem een wijf/ Asnath/
de dochter Potiphera des Priesters te
On. Alsoo trooch Joseph wt / het Landt
Egypti te besien.
46 En hy was dertich Jaer oudt/ doe hy
voor Pharao stont den Coninck in Egyp
ten: ende voer wt van Pharao/ ende trooch
door het gandtsche Egyptenlandt.
47 Ende het Landt n † dede alsoo/ de seuen
rijcke Jaren/
48 En versamelden alle spijse der seuen Ja-
ren die inden Lande Egypti waren / ende
deedense in de steden: wat daer voor spijse
op den velde/ eener yegelicken stadt ront-
omme wies dat deden sy in.
49 Alsoo goot Joseph het coren op / ouer
de mate vele/ als zandt aen der Zee : al-
soo dat hy ophiel te tellen/ want men con-
de niet meer tellen.
50 o Ende Joseph werden twee soons ghe
boren. eer dan de dierre tijt quam: die baer-
de hem Asnath Potiphera des Priesters
te On dochter.
51 Ende hiet den eersten p Manasse: Godt
sprack hy heeft my laten vergheten alle
mijnes onghelucks/ ende alle mijnes va-
ders huys.
52 Den anderen hiet hy q Ephraim: want
Godt/ sprack hy / heeft my laten wassen
inden Lande mijner ellenden.
53 Doe nu de seuen rijcke Jaren omme wa
ren in den Lande r Egypten/
54 Doe begonsten de seuen diere Jare aen
te comen/ daer Joseph van geseyt hadde.
55 Ende daer wert eene diere tijdt in allen
Landen: doch in den gandtschen Egypti-
schen Lande was broodt.
56 Doe nu het gantsche Egyptenlant oock
hongher leedt/ riep het volck tot Pharao
om broodt: doch Pharao sprack tot allen
Egyptenaren: Gaet henen tot Joseph:
wat die v seydt dat doet.
57 Als nu ouer alle het Landt diere tijdt
was/ dede Joseph s † alomme Coren-
huysen op ende vercochte den Egyptena-
ren: want de diere tijdt wert so langher so
grooter in den Lande.
58 Ende alle de Landen quamen in Egyp-
ten/ te coopen by Joseph : want de diere
tijdt was groot in allen Landen.

Dat xlij. Capittel.

1. Jacob schickt zijne thien soons in E-
gypten coren te coopen/ 7. die bekent Jo-
seph/ 9. ende indachtich zijner droomen/
beangstichtse menigerley wyse. 20. Hy ver
willighen haer der eener vastsittinghe/ tot
dat sy Ben Jamin daer stellen/ 25. Soo
schickt hyse met coorne ende ghelt weder-
om/ nae huys/ 29. Daer vertellen sy wat
met hen ghescheit is/ 35. ende Jacob be-
droeuet hem des hoochlick.

1 DOe nu Jacob sach dat daer coren in
Egypten veyl was/ sprack hi tot zijne
soons: Wat siet ghy v langhe omme;
2 Siet ick hoore/ daer sy in Egypten co-
ren veyl : trecket henen af / ende coopt
ons coren / dat wy leuen / ende niet en
steruen.
3 a Also togen af/ de thien broeders Jo-
sephs/ op dat sy in Egypten coren cochtẽ.
4 Doch Ben Jamin Josephs broeder/ en
liet Jacob niet met zijnen broederen trec-
ken: want hy sprack: Hem mocht een onge
val b † ontmoeten.
5 Alsoo quamen de kinderen Israels / co-
ren te coopen met tsamen anderen die met
hen toghen: want inden Landen Canaan
was oock diere tijdt.
6 Soo was nu Joseph de Regent in den
Lande Egypten en vercochte coorne allen
volcke in den Lande. Doe nu zijne broede-
ren tot hem quamen / vielen sy voor hem
neder ter Aerden op haer aensichijn.
7 Ende hy sachse aen/ en kendese/ en stel-
de hem vreemt tegen haer/ en sprack hart
met hen / ende seyde tot hen : Van waer
coemt ghy? Sy spraken : Wt den Lande
Canaan spijse te coopen.
8 Nu hoewel hyse kende / so en kenden sy
hem doch niet:
9 Ende Joseph dachte aen de droomen/
c die hem van hen ghedroomt hadde: en se-
de sprack tot hen: Ghy zijdt Verspieders/
ende zijdt gecomen te sien/ waer het Lant
b † open is.
10 Sy antwoordden hem: Neen mijn hee-
re : uwe knechten zijn ghecomen spijse te
coopen.
11 e Wy zijn alle eenes mans soons / wy
zijn redelick / ende uwe knechten en zijn
noyt Verspieders gheweest.
12 Hy sprack tot hen : Neen / maer ghy
zijdt ghecomen te besien / waer het Landt
open is.

Eenen wijsen raedt Josephs.

h † anders/ onder Pharaonis ghe-weldt/

Joseph wort hooch verheuen ende geeert nae zijnen grooten onghelucke ende leet.
i Psalm.105. 21.
Dan.2. 48.
Sap 10. 14.
1. Machab. 2.53.
Act.7.10.
k † anders/ na uwen woordt sal hem etc. rusten. and. sal alle etc. gespijst worden.
l Hebr. A-brech. Luth. wat Abrech heet/ laten wy de Rijuers soecke tot aen den Jonckeren dach/ wy willent bewijse ver-staen. gelijc het verduyt. schet is. anders be-duydt het/ datmen de knyen voor hem buy-ghen soude.
m † anders Zaphnath Paena:
n † and. gaf etc. iaren. gandtsche handeuel.
o gen.46. 20 ende 48.5.
p Manasse heet/ verge-ten.

q Ephraim heet ghe-wassen.
r Psa.105.16 Actum.7. 11.
Eene diere tyt 7. Jaer lanck te Jacobs tijden.
s † An. op alles wat by hen was
Jacobs sonen trecken in E-gypten/ om coren te coo-pen.
a Act.7.12.
b † anders/ bejegenen.
c Genes.37. 5.9.
b † anders/ bloot is.
e gen.42.32.

13 Sy antwoorden hem: Wy uwe knech
ten zijn twaelf ghebroeders / eens mans
Gen.43.29 soons in den lande Canaan/ f ende de
ionckste is noch by onsen vader / dach de
eene is niet meer voor handen.
14 Joseph sprack tot hen: Dat isset / dat
ick ghesept hebbe: Verspieders zijt ghy.
15 Daer aen wil ick v proeuē / by den leuē
Pharaonis ghy sullet niet van hier comē
of uwe ionckste broeder come dan hier.
16 Sendet eenen van v lieden henen/ die
uwen broeder hale: ghylieden daerentus-
schen sullet geuangē zijn: also wil ick proe-
uen uwe redenen/ oft ghy met waerheydt
omme gaet/ ofte niet: want waer niet soo
zijt ghylieden by den leuen Pharaonis/
Verspieders.
17 Ende hy lietse tesamen bewaren/ drye
daghen lanck.
18 Ende aenden derdē dach / sprack hy tot
hen. Willet ghy leuen so doet alsoo/ want
ick vreese God.
19 Syt ghy redelick so latet uwer broede-
ren een ghebonden ligghen/ in uwer ghe-
uanckenisse ghylieden daerentegen trec-
g † An. het kets henen/ ende brenghet te huys g † wat
tegen der ghy ghecocht hebbet voor den honger.
nootdrufft. 20 h Ende brenghet uwen ionckſten broe-
h Gen.43.5. der tot my/ so wil ick uwen woorden ghe-
looven/ op dat ghylieden niet en moet ster
nen. Ende sy deden also.
i Smeeckē/ 21 Sy spraken onder malcanderen: Dat
hert ernste- hebben wy aen onsen Broeder verdient/
lick bidden dat wy saghen den angst zijnder ziele doe
ofte inden! hy ons i smeecte ende wy en wilden hem
biddē/ voor niet verhooren daerō coemt nu dese droef
yet bidden/ fenisse over ons.
dat groot 22 Ruben antwoordde hen / ende sprack:
voor dien k Seyde ick het v lieden niet/ doe ic sprac:
gelt dien Versondicht v lieden niet aen den Jon-
md'dibt. als ghen / ende ghylieden en wildet niet hoo-
voor de ren? Nu wordt zijn bloedt versocht.
barmhert- 23 Sy en wisten niet/ dat het Joseph ver-
ticheydt stont/ want hy sprack met hen door eenen
Gods door Taelman.
Christum. 24 Eñ hy wende hem van hen/ eñ weende:
An. vleyen/ doe hy hem nu wederom tot hen keerde/
k Gen.37.22 eñ met hen sprack: nam hy wt hen Sime-
on/ ende bandt hem voor haren ooghen.
25 Ende Joseph dede beuel / datmen haer
sacken met koren vulde. eñ haer gelt we-
derom gaue / eenen yeghelicken in zijnen
sack/ daer toe oock teeringe op den wech.
l † Anders/ Ende men dede hen also.
koren 26 Ende sy loeden haer l † ware op hare
Ezelen/ ende toghen van daer.
27 Doe nu eenen zijnē sack op dede/ dat hy
zijnen Ezel voeder gaue inder herberghe/
werdt hy ghewaer zijnes geldes/ dat daer
bouen inden sack lach.
28 Ende sprack tot zijnen broederē: Mijn
ghelt is my wederom ghewordden: siet/ in
mijnen sack isset. Doe ontviel hen haer
herte/ ende verschrickten onder malcande-
m † An. Och ren/ ende spraken: m † Waeromme heeft
wat heeft/ ons God dat ghedaen?
etc. 29 Doe sy nu te huys quamen tot haren
vader Jacob/ int landt Canaan/ seyden sy
hem alles/ wat hen ghescheidt was ende
spraken:
30 De man die inden lande Heere is/ sprac
hardt met ons / ende hielt ons voor Ver-
spieders des Landts.
31 Eñ doe wy hem antwoordden: Wy zijn
redelick/ ende noyt Verspieders gewееst.
32 Maer twaelf gebroeders onses vaders
Soons: de eene en is niet meer voor-
handen/ ende de ionckste is noch by onsen
vader/ inden lande Canaan.
33 Sprack de Heere inden lande tot ons:
Daer aen wil ick mercken oft ghy redelick
zijt: eenen uwer broederen latet by my/ eñ
nemet de nootdruft voor uwē huyse/ ende
treckt henen/
34 Eñ brengt uwen ionckſten broeder tot
my: soo mercke ick/ dat ghylieden gheene
Verspieders/ maer redelick zijt: so wil ick
v oock uwen broeder wederom gheuen/
ende meughet inden Lande handelen.
35 n Ende doe sy de sacken wtschuddeden/ n Ge 49.20
vandt een yegelick zijn bundelken ghelts
in zijnen sacke: ende doe sy saghen/ dat het
de bundelkens haers gheldts waren/ ver-
schrickten sy met tsamen haren vader.
36 Doe sprack Jacob haer vader: Ghy
hebbet my mijner kinderen berooft: Jo-
seph en is niet meer voorhandē: Simeon
en is niet meer voorhanden: BenJamin
willet ghylieden oock henen nemen: het
gaet alles ouer my.
37 Ruben antwoordde zijnen vader / ende
sprack: Wanneer ick hem niet weder en
brenge so doodet mijne twee soons: geeft
hem in mijne handt / ick wil hem v weder
brenghen.
38 Hy sprack: Mijn sone en sal niet met v
aftrecken/ want zijn broeder is doot/ ende
hy is alleen ouerbleuen. want hem een
o † ongheual op den weghe gheschiedde/ o † Anders/
daer ghy op reyset / soo soudet ghy mijn doodtlicke
grauwe hayr niet p † hertenleedt in den schade
graue brenghen. p † Anders/
smerten

Dat xliij. Capittel.

1. Jacob vermaent zijne kinderen an-
dermael in Egypten te trecken. 3. Die
weygeren hem dies / tot dat sy hem Ben-
Jamin af dringen/ 15. ende trecken alsoo
henen met gheschencken ende dobbelen
ghelde. 16. Joseph heet haer te gast noo-
den. 18. Sy bedachten hen ergers/ 20. eñ
gheuen voort vanden ghevonden ghelde
in haren sacken. 23. Worden ghetroost/
27. Van Joseph/ (diens liefde haer son-
derlinghe aen BenJamin baert/) vrien-
delicken aenghesproken/ ende ordentlickē
teghen hem ouer aen de Tafel gheschickt.

1 DE dierte tijdt druckede het landt.
2 Ende doe het verteert was/ wat sy
voor coren wt Egypten ghebracht
haddē sprack haer vader Jacob tot hen:
Trecket wederom henen/ ende coopt ons
een weynich spyse.
3 Doe antwoordde hem Juda/ eñ sprack:
a De man verboodt ons dat harde / ende a Ge.44.23.
sprac. Ghy en sullet mijn aengesichte niet
sien of uwe broeder sy dan met v lieden.
4 Is het nu / dat ghy onsen Broeder met
ons sendet so willen wy aftrecken/ ende v
wat te eten coopen.
5 Is het oock/ dat ghy hem niet met ons
en sendet/ so en trecken wy niet af: want
de man heeft ghesepdt tot ons: b Ghy en b Ge.42.20
sult mijn aengesichte niet sien/ oft uwe
broeder sy dan met v lieden.
6 Israel sprack: Waerom hebbet ghylie-
den soo qualick aen my ghedaen/ dat ghy
het dē manne seydet/ dat ghy noch eenen
Broeder hebbet?
7 Sy antwoordden: De man ondersocht
so nauwe na ons eñ onser maechschap. eñ
sprack. Leeft uwe vader noch? hebbet ghy-
lieden oock noch eenen broeder? doe seydē
wy hem als hy ons vraechde: Hoe condē
wy so wyste weten/ dat hy segghen soude:
Brenghet uwen broeder mede hier af?
8 Doe sprack Juda tot Israel zijnen va-
der: Laet den Jonghen met my trecken/
dat wy ons opmaken ende reysen/ ende

leven ende niet en sterven/ beyde wy ende
ghy/ ende onse kinderkens.

c Ge. 44. 32
d oft eysche
9 c Jck wil borge voor hem zijn/ van my-
nen handen sult ghy hem d versoecken: wan-
neer ick hem u niet weder en brenge ende
voor uwen oogen stelle/ so wil ic myn leef-
daghe de schult draghen.
10 Want waer wy het niet en hadden ver-
toghen/ so waren wy reede wel tweemael
wederom ghecomen.
11 Doe sprack Jsrael haer vader tot hen:
Moet het dan also zijn/ so doet het: ende
nemet vanden besten vruchten des Lants
in uwe sacken/ ende brenget den Manne
e dese namen der vruchten zijn noch tot nu toe ongewisse/ ooc bi den Joden selfs.
f And. harst en gecruyde en gumme.
geschencken hier af/ een weynich e f Bal-
sem en Honnich/ ende Cruyden en Myr-
ren/ ende Dadelen/ ende Amandelen.
12 Ende het ghelt dat u lieden boven in
uwen sacken weder gheworden is/ bren-
ghet ooc weder met u: misschien is daer
een feyl gheschiedt.
13 Daer toe nemet uwen broeder/ maect u
op/ ende comt wederom tot den Manne/
14 Doch de almachtighe God/ gheve u lie-
den barmherticheyt voor den manne/ dat
hy u wederom late uwen anderen broeder
ende BenJamin: ick doch moet zijn/ als
eener/ die zijner kinderen beroofd is.
15 Doe namen sy dese gheschencken/ ende
het ghelt dobbel met hen/ ende BenJa-
min/ maeckten hen op/ togen in Egypten/
ende traden voor Joseph.
Jacobs sonen reysen ten anderen mael in Egypten.
16 Doe sach hy se Joseph met BenJamin/
ende sprack tot zijnen Huys houder: Bren-
ghet dese mannen int huys ende slachtet/
ende richtet toe: want sy sullen te Mid-
daghe met my eten.
17 Ende de man dede alsoo hem Joseph
ghesevdt hadde: ende bracht de mannen
in Josephs huys.
18 Doe vreesden sy hen/ dat sy in Josephs
huys gebracht waren/ ende spraken: Wy
zijn hier in ghebracht om des gelts wille/
dat wy in onse sacken te voren wederom
ghevonden hebben/ dat hy het op ons
f † And. trecken ende vallen make/ ende neme ons etc.
f † brenge/ ende velle een ordeel over ons:
op dat hy ons neme tot eyghenen knech-
ten met onsen Ezelen.
19 Daerom traden sy tot Josephs Huys-
houder/ ende spraken met hem voor de deu-
re des huys/
g Ge. 42. 3
20 Ende seyden: g Myn heere/ wy zijn voor-
maels hier af ghetoghen/ spyse te coopen:
h Ge. 42. 35.
21 h Ende doe wy inde herberge quamen/ en
onse sacken op deden/ siet/ doe was een ye-
ghelicks ghelt boven in zijnen sacke/ met
vollen ghewichte daerom hebben wy het
wederom met ons ghebracht.
22 Hebben ooc ander gelt met ons af ge-
bracht/ om spyse te coopen: wy en weten
van noch niet wie ons onse ghelt in onse
sacken ghesteken heeft.
23 Hy sprack: Weset goedes moets/ vreest
u lieden niet: uwe God ende uwes vaders
God/ heeft u lieden eenen schat ghegeven
in uwen sacken: uwe geldt is my gheworo-
den. ende hy bracht Simeon tot hen wt.
24 Ende brachtse in Josephs huys gaf hen
water/ dat sy hare voeten wiesschen/ ende
gaf haren Ezelen voeder.
25 Sy daerentusschen bereydden het ghe-
schencke toe/ tot dat Joseph quam op den
Middach: want sy hadden ghehoort/ dat
sy aldaer het broodt eten souden.
26 Doe nu Joseph ten huyse in ghinck/
brachten sy hem inde huys het gheschenck
in haren handen/ ende vielen voor hem ne-
der ter Aerden.
27 Hy groetese vriendelicken/ ende sprack:
i Gaet het uwen vader den Ouden wel/ van
dien ghylieden my seydet? leeft hy noch?
Joseph vraget na zijnen vader.
28 Sy antwoorden: Het gaet uwen knech-
te onsen vader wel/ ende leeft noch: ende
i Gen. 29. 6
neyghden hen/ ende vielen voor hem neder.
29 Ende hy hief zijne ooghen op/ en sach zijnen
broeder BenJamin zijnder moeder sone/
ende sprack: k Js dat uwe ionckste Broe-
k Gen. 42. 13
der/ daer ghy my van seydet? ende sprack
voorder: God sy u ghenadich myn sone.
30 Ende Joseph haestede l hem/ want zijn
l 3. Reg. 3. 26
herte ontstack hem tegen zijnen broeder/
ende sochte waer hy weende: ende ghinck
in zijn camer/ m ende weende aldaer.
m Ge. 45. 2.
31 Ende doe hy zijn aenghesichte ghewas-
schen hadde/ ghinck hy wt/ ende onthielt
hem vaste/ ende sprack: Legget broodt op.
32 Ende men droech hem bysonderen op/
ende hen ooc bysonderen: ende den Egy-
ptenaers die met hen aten/ ooc bysonder:
n Want de Egyptenaers en derren geen
n Tobie 1. 12
broodt eten met den Hebreen: want het is
Judith 12. 2
eenen grouwel voor hen.
33 Ende men settede haer tegen hem/ den eerst-
geboren na zijner eerstgeboorte/ ende den
ionckste na zijner ionckheyt: des verwon-
derden sy hen onder malcanderen.
34 Ende men droech hen eten voor van
zijne Tafel: doch BenJamin werdt vyf-
mael meer dan den anderen toeghedient/
ende sy werden droncken met hem.

Dat xliiij. Capittel.

1. Sy trecken na huys met coren/ gel-
de/ ende Josephs Beker in BenJamins
sack. 4. Joseph laet hen naiagen/ ende hen
bescheiden: 7. ende soo sy hen hier in ont-
schuldichden/ 12. werdt by hen de daedt
vonden/ 13. keeren wederom tot Joseph/
15. die angstich hem se besticht/ ende wil alleen
den schuldighen ten knechte hebben. 18.
Juda bellaect met vele woorden BenJa-
min te helpen om te lossen/ en hem in zijne
stede te setten.

1 Ende Joseph beval zijnen Huyshouder/
ende sprack: Vullet den mannen hare
sacken met spyse/ so vele sy voeren con-
nen/ ende legghet eenen yeghelicken zijn
ghelt boven in zijnen sack.
2 Ende mynen silveren Beker/ legget bo-
ven in des Jonckstensack/ met den ghelde
a † Anders/ waerseggingen bedrijft
voor het coren: die dede als hem Joseph
hadde ghesevdt.
3 Des morghens doe het licht werdt/ lie-
ten sy de mannen henen trecken met haren
Ezelen.
4 Doe sy nu ter Stadt wt waren/ ende niet
verre ghecomen/ sprack Joseph tot zijnen
Huyshouder: Op/ ende iaecht de mannen
nae: ende wanneer ghyse aengrypet/ soo
spreeckt tot hen: Waerom hebt ghylieden
goet met quaet vergolden?
5 Js het niet dat/ daer myn Heere wt
drinckt/ ende daer hy a † mede waer seyt?
ghylieden hebbet qualick ghedaen.
6 Ende als hyse aengreep/ sprack hy met
hen sulcke woorden.
7 Sy antwoorden: Waerom spreect myn
Heere sulcke woorden? het sy verre van u-
wen knechten/ een sulck dinck te doen.
8 Siet/ het gelt/ dat wy ghevonden hebben
boven in onse sacken/ hebben wy wederom
gebracht tot u/ wt den lande Canaan: en
hoe souden wy dan wt uws heeren huyse
ghestolen hebben silver ofte Goudt?
9 By welcken hy ghevonden wordt/ an-
der uwe knechten/ die sy des doodts: daer
toe willen wy ooc myns Heeren knech-
ten zijn.
10 Hy sprack: Het sy als ghy ghesproken
hebbet:

hebbet:by welcken hy ghevonden wordt/ die sy mijn knecht / ghylieden daerentegen sullet los zijn.

11 Ende sy haesteden hem/ende een peghelick dede zijnen sack op.

12 Ende hy sochte/ende beganste aende groo- sten/ tot op den ionckisten: doe werdt ghe- vonden de Beker in Ben Jamins sack.

13 Doe verscheurden sy hare cleederen/ ende een peghelick loedt op zijnen Ezel / ende toghen wederom inde Stadt.

14 Ende Juda ginck met zijnen broederen in Josephs huys: want hy was noch aldaer/ ende sy vielen voor hem neder op de aerde.

b† Anders/ wat is dat voor een daedt die ghylieden ghedaen hebt?

15 Joseph sprack tot hen: b Hoe hebbet ghylieden dat derren doen? weetet ghylieden niet/dat het een sulck man/als ick ben/ gheraden conde?

16 Juda sprack: Wat sullen wy segghen mijnen Heere: ofte/hoe sullen wy spreken? ende wat connen wy ons rechtveerdigen? Godt heeft de misdaet uwer knechten gevonden:siet daer/wy ende die/ by den welcken de Beker ghevonden is / zijn mijns Heeren knechten.

17 Hy sprack daer tegen: Dat sy verre van my sulckes te doen:de man by dien de Beker gevonden is sal mijn knecht zijn/ghylieden daerentegen trecket op met vreden tot uwen vader.

De reden Juda tot Joseph.

18 Doe tradt Juda tot hem / ende sprack: Mijn Heere / latet uwen knecht een woort spreken/voor uwen ooren: mijn heere ende uwen toorn en vergrimme niet ouer uwen knecht/want ghy zijt als Pharao.

19 Mijn Heere vraechde zijnen knechten/ ende sprack: Hebt ghylieden oock eenen vader ofte broeder?

20 Doe antwoordden wy: Wy hebben eenen vader die oudt is/ ende eenen iongen knecht in zijnen ouderdom geboren/ ende zijn broeder is doodt / ende hy is alleene ouergebleuen van zijner moeder/ ende zijn vader heeft hem lief.

21 Doe spraecket ghy tot uwen knechten: Brenghet hem af tot my/ ick wil hem genade bewijsen.

22 Wy daerentegen antwoordden mijnen heere: De Jonge en can niet van zijnen vader comen:waert dat hy van hem quame/so soude hy sterven.

c Ge. 43.3/5

23 Doe spraecket ghy tot uwen knechten: c So uwe ionckste broeder niet met v lieden hier en coemt / soo en sullet ghylieden mijn aenghesichte niet meer sien.

24 Doe toghen wy op tot uwen knechte mijnen vader/ende seyden hem mijns Heeren reden.

25 Doe sprack onse vader: Treckt wederom henen / ende coopt ons een weynich spijse.

26 Wy daerentegen spraken: Wy en connen niet aftrecken/ oft onse ionckste broeder sy dan met ons/ so willen wy aftrecken: want wy en connen des mans aengesichte niet sien / soo onse ionckste broeder niet met ons en is.

27 Doe sprack v knecht mijn Vader tot ons: Ghy weet dat my mijn wijf twee sonen ghebaert heeft.

d† Anders/ ick seyde
e Gen. 37.33

28 Een ginck wt van my/ ende men d † seyt: e Hy is verscheurt: ende en hebbe hem niet ghesien/tot dus langhe.

29 Soudet ghylieden desen oock van my nemen/ende hem een ongheval bejegent/ so sult ghy mijn grauwe hayr met iammer onder int graf brenghen.

30 Soo ick nu te huys quame / tot uwen knechte mijnen vader/ende de Jonghe en ware niet met ons/ dewijle zijne ziele aen desens ziele hangt/

31 So sal het geschieden/wanneer hy siet/ dat de Jonge niet daer en is / dat hy sterven: so souden wy uwe knechten/de grauwe hayren uwes knechts onses vaders/ met hertenleedt inden graue brenghen.

32 f Want ick v knecht ben borghe geworden voor den Jonghen teghen mijnen vader/ende sprack: Brenge ick hem v niet weder/soo wil ick mijn leefdaghe de schult draghen. f Gene.43.9

33 Daerom laet uwen knecht hier blijuen aen des ionckisten stede/ tot eenen knechte mijns heeren/ ende den Jonghen met zijnen broederen op trecken.

34 Want hoe sal ick optrecken tot mijnen vader/ wanneer de Jonge niet met my en is? ick soude den iammer sien moeten/ die mijnen vader ontmoeten soude.

Dat xlv. Capittel.

1. Joseph gheeft hem zijnen broederen te kennen. 5. Vertrooftse met Godes voorsichticheydt/die quaet in goedt verkeeren can. 9. Ende schicktse henen/ 17. oock wt beuele Pharaonis/met wagenen ende teeringhe/zijnen vader te halen. 26. Jacob ontsettet hem/ ende verheucht hem hoochlick.

1 Doe en conde hem Joseph niet langer onthouden voor allen / die rondtom hem stonden/ ende hy riep: Latet alle man van my henen wtgaen: ende gheen mensch en stont by hem/ doe hem Joseph a † met zijnen broederen bekende.

Joseph openbaert hemselven zijnen broederen.
a †Anders/ zijnen etc. te kennen gaf.
b Ge.43.30.
c Actu. 7.13

2 b Ende hy weende luyde / dat het de Egyptenaers ende het huysgesin Pharaonis hoorden/

3 Ende sprack tot zijnen broederen: c Jck ben Joseph: leeft mijn vader noch? ende zijne broederen en conden hem niet antwoorden / soo verschrickten sy voor zijn aenghesichte.

4 So sprack hy tot zijnen broederen: Treedt hier tot my: ende sy traden toe/ ende hy sprack: Jc ben Joseph uwe broeder/ d dien ghylieden in Egypten vercocht hebt. d Ge.37.28.

5 e Ende nu en becommert v lieden niet/ ende en f† denct niet/dat ick daerom toornich sy / dat ghy my hier henen vercocht hebt: g want om uwes levens wille/heeft my God voor v henen ghesonden.

e Gen. 50.19
f† Anders/ daer en sy geen toorn in uwen ooghen.
g Ge.50.20. ende 49.25
h Ge.8.22

6 Want dit zijn twee Jaren/ dat het dierte inden lande is/ ende het zijn noch vijf Jaren/dat daer h gheen ploegen noch gheen oogsten zijn en sal.

7 Doch God heeft my voor v lieden henen ghesonden/dat i† hy v ouerblijuen late op Aerden/ende uwe leuen behoude door een groote verlossinge.

i †And. Jck v lieden pet te samen leue inden lande ende leuendich onthielde tot eener grooter verlossinghe.

8 Ende nu ghylieden en hebt my herwaerts niet gesonden /maer God heeft my Pharao tot eenen vader ghesettet / ende tot een Heere ouer alle zijn huys/ ende eenen Vorst inden gantschen Egyptenlande.

9 Haest v lieden nu/ ende treet op tot mijnen vader/ende segget hem: Dat laet v Joseph v sone seggen: God heeft my tot een Heere inden gantschen Egypten gesettet. coemt af tot my/ suymt niet langher.

Joseph vordert zijnen vader in Egypten.

10 Ghy sult inden lande Gosen woonen / ende hardt by my zijn/ ghy / ende uwe kinderen/ ende uwer kinder kinderen / v cleyn ende groot Vee/ende alles wat ghy hebt.

11 Jck wil v aldaer versorghen: Want het zijn noch vijf Jaer dieren tydts / op dat ghy niet en verderuet met uwen huyse/ ende alles wat ghy hebt.

12 Siet/uwe ooghen sien/ ende de ooghen mijns broeders Ben Jamin, dat ick mondelick met v lieden spreke.

13 Vercondicht mijnen Vader alle mijne
heerlickheyt in Egypten / ende alles wat
ghylieden ghesien hebt: haest v/ en coemt
hier neder met mijnen vader.
14 Ende hy viel zijnē broeder BenJamin
om den hals ende weende: ende BenJa-
min weende oock aen zijnen halse.
15 Ende custe alle zijne broeders/ en ween-
de ouer hen: daer nae spraken zijne Broe-
ders met hem.
16 Ende doe het gheruchte quam in Pha-
raos huys dat Josephs broeders gheco-
men waren/ geuiel het Pharao wel/ ende
a le zijnen knechten.
17 Ende Pharao sprack tot Joseph: Seg-
ghet uwen broederen: Doet hem also: Be-
ladet uwe Dieren trecket henen.
18 En wanneer ghylieden coemt int landt
Canaan/ so neemt uwen vader / ende uwe
ghesinde/ en comt tot my: ick wil v lieden
k † goeden gheuen in Egypten lande/ dat
ghy eten sult het Merch inden lande.

k† Anders/ het beste

19 Ende ghebiedt hen: Doet hem alsoo:
Neemt tot v lieden wt Egyptenlande/
Wagens tot uwen kinderen ende wijuen/
ende voert uwen vader/ ende coemt.
20 Ende en siet uwen l huysraet niet aen:
want de goeden des gantschē landes E-
gypten/ sullen uwe zijn.
21 De kinderen Israels deden also: ende
Joseph gaf hen Wagens / nae den beuele
Pharaa ende teeringhe op den wech.
22 Ende gaf hen allen / eenen yeghelicken
een Opercleedt: doch BenJamin gaf hy
driehondert siluerlinghen ende vijf Oper-
cleederen/
23 Nu/ zijnē vader sandt hy daer by thien
Ezelen/ met goede wt Egypten geladen/
ende thien Ezelinnen met coren/ en broot/
ende spijse zijnen vader op den wech.

l Dat is/ En laet v uwen huysraet niet verhinderē: wat ghyliedē niet vercoopen en connet in sulcken dieren tijt/ dat laet terugghe blijuen.

24 Also verliet hy zijne broeders / ende sy
toghen henen/ en sprack tot hen: En kijfe
niet op den wege.
25 Also toghen sy op van Egypten / ende
quamen int landt Canaan tot haren va-
der Jacob.
26 Ende vercondichden hem / ende spra-
ken: Joseph leeft noch / ende is een Heere
inden gantschen Egyptenlande: m doch
zijn herte gedachte heelveel anders want
hy en gheloofde hen niet.
27 Doe seydē sy hē alle woordē Josephs/
die hy tot hen gesept hadde: ende doe hy
sach de Wagens / die hem Joseph geson-
den hadde/ om hem te voeren / werdt de
gheest Jacobs haers vaders leuendich/
28 Ende sprack: Ick hebbe ghenoech / dat
mijn sone Joseph noch leeft: ick wil daer
henen/ ende hem sien eer ick sterue.

m Int. Vatapoglibbo Hebreisch: Heetet eygentlic anders doen/ anders worden. Thre.2. en 3 Psal.73. Ic en can niet anders. Fleto/ et non-des pugath tibi/ neque quiescat pupilla oculi tui. Weent/ ende en laet uwe oogen niet anders doē. Ter Tabug. Hab.1. Het gaet anders dan recht: Recht gaet andā/ gelt niets. Sic Jacob longe aliud sentit quā illi narrant.

Dat xlvi. Capittel.

1. Jacob/ na dien hy in BerSeba ge-
offert hadde/ ende vanden Heere gesterckt
is / trecht af in Egypten met alle zijnen
volcke ende haue/ 19. dien coemt Joseph
teghen/ ende ontfangt hem. 31. Ghcest zij-
nen broederen onderricht ende raedt / het
landt Gosen in te crijghen.

1 ISrael tooch henē met allen dat hy had-
de: ende doe hy quam tot BerSeba/ of-
ferde hy Offer den Godt zijnes vaders
Isaacs.
2 Ende Godt sprack tot hem des nachts
inden gesichte: Jacob/ Jacob. Hy sprack:
Hier ben ick.
3 Ende hy sprack: Ick ben de Godt ws
vaders / en vreest v niet in Egypten af te
trecken: b want aldaer wil ic v tot groo-
ten volcke maken.
4 Ick wil met v af in Egypten treckē; en

a Jos.24.4 Actu.7.15. b Gen.35.16 Exodi 2.9

wil v oock hier op brenghen: ende Joseph
sal zijne handen op uwe ooghen legghen.
5 Doe maeckte hem Jacob op van Ber-
Seba/ ende de kinderen Israel/ voerden
Jacob haren vader/ met haren kinderen
ende wijuen/ op den Waghenen/ die Pha-
rao gesonden hadde om hem te voeren.
6 Ende namen haer Vee ende haue/ die sy
inden lande Canaan verworuen hadden/ c Jos.24.4
c ende quamen also in Egypten/ Jacob en Psal.105.23
alle zijn zaedt met hem: Esaie.52.4.
7 Zijne kinderen/ ende zijner kinder kin-
deren met hem zijne dochteren ende zijn-
der kinders dochteren/ ende alle zijn zaet/
die bracht hy met hem in Egypten.
8 d Dit zijn de namen der kinderē Israel/ d Exodi 1.2
die in Egypten quamē/ Jacob en zijne so- ende 6.14
nen: e de eerstgeborē Jacobs sone/ Ruben. Jacobs geslachte.
9 f De kinderen Ruben / Hanoch / Pallu e Nu.26.5
Hezron ende Charmi.
10 g De kinderen Simeon / Jemuel / Ja- f 1 Par.5.1.3.
min/ Ohad/ Jachin/ Zohar/ ende Saul/ de g 1 par.4.24
sone vanden h Cananeischen wijue. h Gen.9.18.
11 i De kinderen Leui: Gerson / Cahath/ i 1 Para.6.1
ende Merari.
12 De kinderen Juda: k † Ger / Onan/ k † An. Er.
Sela/ Perez ende Sera: l nu Ger ende O- l Gen.38.3.
nan / waren ghestoruen inden lande Ca-
naan: ende de kinderen Perez/ Hezron en-
de Hamul.
13 m De kinderē Isaschar: Thola/ Phua/ m 1 par.7.1
Job/ ende Simron.
14 De kinderen Sebulon: Sered/ Elon/ en
Jahleel.
15 Dat zijn de kinderen van Lea / die sy Kinderen
Jacob baerde in Mesopotamia / met zij- van Lea 33
ner dochter Dina: die maken al te samen int getal.
met Sonen ende Dochteren / drye ende
dertich zielen.
16 De kinderen Gad: Ziphion / Haggi/
Suni/ Ezbon/ Eri/ Arodi ende Areli.
17 De kinderen Asser: Jemna/ Jesua/ Je-
sui/ Bria ende Serah haer suster: ende de
kinderen Bria/ Heber ende Malchiel.
18 Dat zijn de kinderen Silpa / die Laban Kinderen
gaf Lea zijner dochter/ ende baerde Jacob van Silpa
dese sesthien zielen. 16 int getal
19 De kinderē Rahel Jacobs wijf: Joseph
ende BenJamin.
20 n Ende Joseph werden ghegoren in E- n Ge.41.50
gyptenlande / Manasse ende Ephraim/ ende 48.5
die hem baerde Asnath de dochter Poti-
phera des Priesters te On
21 o De kinderen BenJamin: Bela/ Be- o 1 Par.7.6
cher/ Asbel/ Gera / Naaman / Ehi/ Ros/ ende 8.1
Mupim/ Hupim ende Ard
22 Dat zijn de kinderē van Rahel/ die Ja- Kinderē vā
cob geboren zijn/ altesamē veerthien zielē. Rahel 14 in
23 De kinderen Dan: Husim. het ghetal
24 De kinderē Nephthali: Jahzeel/ Guni/
Jezer/ ende Sillem.
25 Dat zijn de kinderen Bilha: die Laban Kinderen
zijnder dochter Rahel gaf: en baerde Ja- van Bilha
cob dese seuen zielen. 7 int getal.
26 p Alle zielen die met Jacob in Egyptē p Deutero.
quamen / die van zijnen lendenen gheco- 10.22.
men waren/ wtghenomen de wijuen zijn-
der kinderen/ zijn altesamen ses ende tses-
tich zielen.
27 Ende de kinderen Josephs die in Egy- Alle kinde-
pten geboren zijn/ waren twee zielen: also ren Jacobs
dat alle zielen des huyses Jacobs die in waren 70.
Egypten quamen/ waren tseuentich.
28 Ende hy sant Juda voor hem henen tot
Joseph/ dat hy hen aenwese tot Gosen/
ende quamen in het landt Gosen.
29 Doe spande Joseph zijnen Wagen aen/ Het lande
ende tooch op zijnen vader Israel tegen/ Gosen ofte
na Gosen: ende doe hy hem sach / viel Raemses.
hy om

hy om zijnen hals/ ende weende lange aen
zijnen halse.
q Luce 2.29. 30 Doe sprac Israel tot Joseph: q Ick wil
nu geerne steruen/ na dien ick v aengesicht
te ghesien hebbe/ dat ghy noch leuet.
31 Joseph sprack tot zijnen broederen/ ende
de zijns vaders huys: Ick wil optrecken/
ende Pharao aensegghen / ende tot hem
spreken: Mijne broeders ende mijns va-
ders huys/ is tot my ghecomen / wt den
lande Canaan.
32 Eñ het zijn Veeherderen / want het zijn
lieden die met Vee omgaen: haer cleyn en-
de groot Vee / ende alles wat sy hebben/
hebben sy mede ghebracht.
33 Wanneer v lieden nu Pharao sal roepē/
ende segghen: Wat is uwe r † neeringhe?
r † anders/ handel.
34 So sult ghy lieden seggen: V we knech-
ten zijn lieden / die met Vee omgaen van
onser ieught op tot nu toe/ beyde wy en-
de onse vader: op dat ghy woonen meucht
in den Lande Gosen: wandt wat Veeher-
deren zijn / dat is den Egyptenaren eenen
grouwel.

Dat xlvij. Capittel.

1. Pharao spreeckt met Jacob/ ende zij-
nen kinderen/ 6. Geeft hen het landt Go-
sen inghenen/ 14 Joseph brengt aller Ca-
naniteren ghelt. met tsamen aller Egyp-
tenaers goet ende haue aen Pharao / wt
oorsake grooten honghers noot / 22. Der
Priesteren goet blijft onbelastet / 23. Is-
rael wordt oudt ende besweert door zij-
nen doodt Joseph / zijner begrauenisse
haluen.

Pharao spreket met Josephs broederen.
1 DOe quam Joseph/ ende seyde Pharao
aen/ ende sprack: Myn vader eñ my-
ne broeders haer cleyn eñ groot Vee/
ende alles wat sy hebben/ zijn gecomen wt
den lande Canaan: ende siet/ sy zijn inden
lande Gosen.
2 Ende hy nam vijue zijner ioncksten broe-
deren/ ende settese voor Pharao.
3 Doe sprack Pharao tot zijnen broede-
ren: Wat is uwe a † neeringhe? sy andt-
woordden: Vwe knechten zijn Veeherde-
ren/ wy ende onse vader.
a † anders/ handel? b Dat is/ ter herberghe gasten/ vreemdelinghen zijn: niet burgheren ofte heerē deser Werelt.
4 Ende seyden voorder tot Pharao: Wy
zijn ghecomen/ by v lieden te b woonen in
den lande: want uwe knechten en hebben
gheene weyde voor haer Vee / soo hardt
druckt de dierre tydt het landt Canaan: soo
laet doch nu uwe knechten in den lande
Gosen woonen.
5 Pharao sprack tot Joseph: Het is v va-
der/ ende het zijn v broeders die zijn tot v
ghecomen.
6 Het lant Egypten staet v open/ laetse aē
de beste plaetse des landts woonen/ laetse
inden lande Gosen woonen: eñ so ghy we-
tet/ dat onder hen lieden zijn / die daer toe
deughen/ so settese ouer myn Vee.
Joseph brengt zijnē vader voor Pharao.
7 Joseph brachte oock zijnen vader Jacob
binnen ende stelde hem voor Pharao. en-
de Jacob seghende Pharao.
8 Ende Pharao vraechde Jacob: Hoe out
zijt ghy?
c Psa.119.19 d † anders/ die ick een vreemdelinck ghe-weest ben.
9 Jacob sprack tot Pharao: c de tijdt
d † mijns wandelēs, is hondert eñ dertich
Jaren/ weynich eñ boos is de tijdt mijns
leuens / ende en is niet ghecomen tot de
tijt mijner vaderen in haren wandelen.
10 Ende Jacob seghende Pharao / ende
ginck van hem wt.
11 So beschickede nu Joseph zijnen vader
eñ zijne broederen wooninghe / eñ gaf hen
een goet in Egyptenlande / aen de beste
plaetse des lants/ namelicken/ inden lande
Raemses/ als Pharao ghebodeu hadde.

12 Ende hy versorchde zijnen vader ende
zijne broeders/ eñ het gantsche huys zijns
vaders/ eenen yeghelicken/ daer na als hy
e † kinderen hadde.
e † anders/ alsmen de kinderen pleech: - luth. Quia nos senes mali propter pueros omnibus bonis fruimur. etc. Wy oude narren eten met den kinderen/ niet sy met ons. Ipsi domini/ non procuratores.
13 Daer en was nu geen broot in allen lan-
den: want de dierre tydt was seer swaer/
dat het lant Egypten ende Canaan / ver-
smachteden van der dierren tydt.
14 Ende Joseph bracht al het ghelt te sa-
men/ dat in Egypten ende Canaan ghe-
vonden werdt, voor het coren dat sy coch-
ten: ende hy brachte alle het ghelt in het
huys Pharao.
15 Doe nu het ghelt ontbrack inden Lande
Egypten eñ Canaan/ quamē alle Egypte-
tenaers tot Joseph/ eñ spraken: Beschickt
ons broodt: waerom laet ghy ons voor v
steruen/ daerom dat wy sonder ghelt zijn?
19 Joseph sprack: Doet v vee hier/ soo wil
ick v lieden voor het Vee wat gheuen/ de-
wyle ghy sonder ghelt zijt.
17 Doe brachtē sy Joseph haer Vee. eñ hy
gaf hen broot voor hare Peerdē/ Schapē
Runderen ende Ezels: also f † voedde hyse
met broode dat Jaer voor alle haer Vee.
f † anders/ onthielt.
18 Doe dat Jaer om was / quamen sy tot
hem inden tweedden Jare/ eñ spraken tot
hem: Wy en willē onsen heere niet verber-
gen dat niet allēē het gelt/ maer ooc al het
Vee/ daer henen is / tot onsen heere/ ende
daer is niet meer ouer voor onsen heere/
dan alleene onse lyuen/ ende onse veldt.
19 Waerom laet ghy ons voor v steruen/
ende onse veldt? g Coopt ons / ende onse
landt om het broodt / dat wy ende onse
lant. lyfeyghen zijn tot Pharao: geeft ons
zaet. dat wy leuen ende niet en steruen/ en-
de het velt niet en verwoeste.
g † anders/ neemt ons aen.
20 Also cochte Joseph tot Pharao het gāt-
sche Egypten: want de Egyptenaers ver-
cochten een yegelic zijnen Acker/ want de
dierre tyt was te sterck ouer hen: ende also
wert het lant Pharao eyghen.
21 Ende hy deylde het volck wt in de ste-
den van eener plaetse in Egypten/ tot aen
de ander.
22 h Wtghenomen der Priesteren velt/ dat
en cochte hy niet in: want het was van
Pharao voor de Priesters verordent dat
sy hen generen souden/ van den benoem-
den, dat hy hen gegeuen hadde: daerom en
vorsten sy haer velt niet vercoopen.
h 1.tim.5. Der Priesteren vrijheyt.
23 Doe sprack Joseph tot den volcke: Siet
ick hebbe heden gecocht/ v lieden ende u-
we velt voor Pharao: siet / daer hebt ghy
lieden zaet/ ende besaeyet veldt.
24 Eñ van dē corē/ sult ghy lieden den vijf-
sten Pharao geuen: vier deelen sullen uwe
zijn/ te besaeyen het veldt tot uwer spijse/
ende voor uwe huys ende kinderen.
25 Sy spraken: Laet ons slechs leuen/ ende
genade voor v onsen heere vinden/ wy wil-
len geerne Pharaos lyfeyghen zijn.
26 Alsoo maeckte hen Joseph een Wet tot
op desen dach ouer de Egyptenaren velt/
den Vijfsten Pharao te gheuen/ wtgheno-
men der Priesteren velt/ dat werdt Pha-
rao niet eyghen.
Ghesette van den Vijfsten.
27 Also woonde Israel in Egypten / inden
lande Gosen/ ende haddent in / ende wies-
sen ende vermeerdden hen seer.
28 Ende Jacob leefde seuenthien Jaer in
Egypten lande: dat zijn gantsche ouder-
dom werdt, hondert ende seuen ende veer-
tich Jaer.
Jacobs ouderdom 147 Jaer. Jacob en wil in Egypten niet begrauen worden.
29 Doe nu de tijdt by quam dat Israel ster-
uen soude/ riep hy zijnen sone Joseph/ en-
de sprack tot hem: Hebbe ick ghenade
voor v ghevonden / i soo legt uwe handt
i Gen.24.2.

onder mijne heupe/ dat ghy die liefde en-
de trouwe aen my doet/ ende en begraeft
my niet in Egypten:
30 Maer ick wil liggen by mijnen vaderē/
eñ ghy sult my wt Egypten voeren / eñ in
haerder begrauenisse begrauen. Hy sprac:
Ick wil doen/ als ghy ghesepdt hebt.
31 Hy daerentegen sprack: Soo sweert my:
ende hy swoer hem. Doe k neychde hem
Israel opt bedde ten hoofde.

k Hy lach in 't en bedde cranck/ eich tede hem nochtans op/ neychde hem totten hoofde / dat ende danck te God/ dewyle dede Joseph den Eedt.

Dat xlviij. Capittel.

1. Joseph besoect zijnen vader in zijner cranckheyt/ 5. Die wilt Manasse ende Ephraim Josephs sonen voor de zijne ghehouden hebben. 11. Seghent de selue / ende set den jonckSten voor den oudtsten teghen haers vaders danck / 21. Maeckt zijn Testament/ eñ prophetecrt van haerder wedercoemste int lant Canaan.

1 DAer na wert Joseph ghesept / Siet v
vader is cranck: ende hy nam met
hem zijn beyde sonen/ Manasse ende
Ephraim.
2 Doe wert Jacob gesept: Siet/ v sone Jo-
seph coemt tot v: ende Israel maecte hem
sterck/ ende settede hem int bedde.
3 Eñ sprack tot Joseph: a De Almach-
tighe Godt verscheen my te Lus / in den
lande Canaan ende seghende my/
4 Eñ sprack tot my: Siet/ ick wil v wassen
laten/ eñ vermeeren/ eñ wil v tot hoopen
volcx maken/ eñ wil dit lant tot eygen ge-
uen/ uwen zade na v eewichlick.
5 b Soo sullen nu uwe twee sonen / Ma-
nasse ende Ephraim/ c die v ghebozen zijn
in Egyptenlande/ mijne zijn/ ghelijck als
Ruben ende Simeon.
6 Die ghy daerentegen na hen genereert/
die sullen uwe zijn/ eñ genoemt worden/ als
are broeders in haren erfdeele.
7 Ende doe ick wt Mesopotamia quam/
d sterf my Rahel inden lande Canaan / op
den weghe / doe ick noch een e † velde
weechs was tot Ephrath : ende ick be-
groefse aldaer aen den wege na Ephrath/
die nu Bethlehem heet.
8 Ende Israel sach de sonen Joseph/ ende
sprack: Wie zijn die?
9 Joseph antwoorde zijnen vader. Het
zijn mijne sonen/ die my Godt hier ghege-
uen heeft. Hy sprac: Brengtse hier tot my/
dat ickse seghene.
10 Want de oogen Israels waren f † done
ker geworden van ouderdom/ eñ en condē
niet wel sien: ende hy brachtse tot hem: so
custe hyse/ ende namse in den arm/
11 Eñ sprack tot Joseph: Siet ick hebbe v
aengesichte gesien/ dies ick niet ghedacht
en hadde/ ende siet/ Godt heeft my oock v
zaet sien laten.
12 Ende Joseph namse van zijnen schoot/
ende neychde hem ter Aerden teghen zijn
aenghesichte.
13 Doe namse Joseph beyde/ Ephraim in
zijner rechter handt/ teghen Israels slinc-
ker handt/ ende Manasse in zijne slincker
handt/ teghen Israels rechter handt/ en-
de brachtse tot hem.
14 Doch Israel streckte zijne rechter hant
wt/ ende leydse op Ephraims des jonck-
sten hooft / ende zijne slincker op Ma-
nasses hooft/ ende dedet wetende alsoo met
zijne handen: g † want Manasses was
de Eerstghebozen.
15 h Ende hy segende Joseph/ ende sprack:
Godt voor wien mijne vaders / Abraham
ende Isaac ghewandelt hebben: God die
my mijn leefdaghe ghevoedt heeft/ tot op
desen dach.

a Gen. 28. 13.

Manasse ende Ephraim verkrijt Jacob/ dat sy met den twaeluen geslachten ghelijck te deele souden gaen.
b Jos. 14. 4. ende 17. 17.
c Gen. 41. 50 ende 46. 20.
d gen. 35. 19. Rahel.
e † anders/ eenen mijls loop. Anders een dachreyse.
f † anders/ swaer.

g † anders/ hoewel Josue 17. 1.
h Hebr. 11. 21

16 i De Engel die my verlost heeft van allē
quade/ die segene dese Jongen/ dat sy nae
mijne/ eñ na mijner vaderen/ Abraham eñ
Isaac namen ghenaemt worden / dat sy
wassen ende veel worden op Aerden.
17 Doe nu Joseph sach/ dat zijn vader de
rechter hant op Ephraims hooft leyde/ be
viel het hem qualick/ ende vatte zijns va-
ders hant/ dat hyse van Ephraims hooft/
op Manasses hooft keerde/
18 Ende sprack tot hem: Niet alsoo mijn va-
der: dese is de Eerstgheboren/ legghet uwe
handt op zijn hooft.
19 Doch zijn vader weygerde hem dat / eñ
sprac: Ic weet het wel mijn sone/ ick weet
het wel: dese sal oock een volck worden/ eñ
sal groot zijn: doch zijn joncste broeder sal
grooter worden dan hy/ ende zijn zaedt sal
een groot volck worden.
20 Alsoo seghende hyse te dien daghe/ ende
sprack: k † Wie in Israel wil yemande se-
ghenen/ die segghe: Godt sette v / als E-
phraim ende Manasse/ ende l settede E-
phraim voor Manasse.
21 Ende Israel sprack tot Joseph : Siet/
ick sterue/ ende Godt sal met v lieden zijn/
ende sal v lieden wederom brengen in het
lant uwer Vaderen.
22 m Ic hebbe v n een stuck lants gegeuen
buyten uwen broederē/ o dat ick met mij-
nen Sweerde ende Boghe wt der handt
der Amoriteren ghenomen hebbe.

Christus Godt.
i Gen. 31. 24 ende 32. 2.
k † anders/ In v sal Israel segenē/ datmen segghe/ etc.
l Jere. 31. 9. 20.

Jacobs Testament ende prophecie.
m Josu. 13. 7 ende 16. 1. Joan. 4. 5.
n Stucke/ heet in Hebreisch Sichem/ ende de selue Stadt meynt hy hier.
o Gen. 33. 18 ende 34. 25. Josue 24. 8. 32.

Dat xlix. Capittel.

1. Jacob voorsept zijnen sonen wat ouer hen comen sal/ ende segentse/ 29. Doet hen beuel vā zijner begrauenisse/ eñ sterft.

1 ENde Jacob riep zijne sonen/ eñ sprack:
Versamelt v/ dat ick v lieden vercondi-
ghe/ wat v a † ontmoeten sal in toeco-
menden tijden.
2 Coemt te hoope / ende hoort toe / ghy
kinderen Jacobs : ende hoort uwen va-
der Israel:
3 (†) Ruben mijn eerste sone / b ghy zijdt
mijn cracht/ ende mijn eerste macht / ende
de ouerste in c † den Offer / ende Ouerste
int Rijck:
4 Hy voer lichtueerdich wech als water:
ghy en sult de Ouerste niet zijn : d want
ghy zijt op ws vaders legher geclommen/
aldaer hebt ghi mijn bedde verontreynicht
e † met dien opclimmen.
5 De gebroeders Simeon ende Leui/ haer
Sweerden zijn moordische wapenen:
6 Mijn siele en come niet in haren raedt:
ende mijn eere en zy niet in haerder Kerc-
ke: f want in haren toorne/ hebben sy den
man verworcht/ ende in haren moetwille/
hebben sy den g † Osse verdoruen.
7 Veruloect sy haren toorē/ dat hy so hef-
tich is/ eñ haer grimmicheit/ dat sy so hard
neckich is: h ick wilse verdeylen in Jacob
ende verstroyen in Israel.
8 i Juda/ ghy zijdt het/ v sullen uwe broe-
ders louen: uwe hant sal uwen vyandē op
den hals zijn / voor v sullen hen ws va-
ders kinderen neyghen.
9 k Juda is een jonck Leeuwe/ ghy zijdt
hooch ghecomen mijn sone/ l † door groo-
te ouerwinninge: m † hy heeft neder ghe-
knielt/ ende hem ghe leghert als een Leeu
we/ eñ als een Leeuwinne: wie wil n † hem
teghen hem verheffen?
10 o De : *: Scepter en sal van Juda niet
genomē wordē/ noch een meester van zijnē
voeten/ tot dat de † Helt come / ende den
seluen sullen de Volcken aenhanghen.
11 Hy sal zijn Veulen aen den Wijnstock
binden/

a † anders/ beiegenen.
(†) Ruben soude der eersten gheboortewerdicheyt hebben/ naemelic het Priesterdom/ eñ het Coninckrycke: maer beyde worter vā hem genomē/ eñ Leui het Priesterdō/ ende Juda het Coninckrycke gegeuen. Hier is beduydt de Synagoga die het bedde Jacobs/ dat is/ de Schrift/ beuleckt/ met valscher leere daer door sy verloren heeft het Priesterdō ende Coninckrycke.
b Gen. 29. 32 Deut. 21. 17.
c † an. weerdicheyt ofte regimente/ ende etc. macht.
d Gen. 35. 22 1. Para. 5. 1.
e † and. eñ is mijn leger nu meer gheweest/
f Gen. 34. 25.

binden/ ende zijner Ezelinnē sone aen den
edelen rancken: hy sal zijn cleedt in wijn
wasschen/ ende zynen mantel in Wijnbe-
sien bloede.
12 Zijne oogen zijn p † rootachtigher als
wijn ende zijne tanden/ witter dan melck.
13 q Sebulon sal aen der hauen des Zees
woonen/ ende aen der aenuaert der Sche-
pen/ ende reycken aen Zidon
14 Isaschar sal een beenen Ezel zijn / ende
hem legheren tusschen r † de Landtpalen.
15 Eñ hy sach de ruste dat sy goet is / ende
het lant/ dat het lustich is: so heeft hy zijne
schouderen gebuycht/ ende is een s † tzyns-
baer knecht ghewordem.
16 t Dan sal Richter zijn in zijnen volcke/
als een ander gheslachte in Israel.
17 Dan sal een Slangghe worden op den
wege/ ende een Ader op den pade / eñ het
Peert in de versen byten: dat zijn Ruyter
te ruggheualle.
18 Heere, u † ick wachte op uwe salicheyt.
19 x ‡ Gad. ghetrukt sal het Heyr voeren/
ende wederom voeren.
20 Van y Asser coemt zijn vette broot, ende
hy sal den Coninghen z te ghevallen doen.
21 a * Naphthali is een snel b † Herte ende
gheeft schoone reden.
22 (✠) Joseph sal wassen / hy sal wassen
als aen eener Fonteyne spruyte / de doch-
teren treden in c † het regiment.
23 d Ende hoewel hem de Schutters ver-
toornen ende teghen hem krijghen ende
veruolghen:
24 Soo blijft doch zijnen Boghe vaste/ en-
de de arm zijner handen sterck / door de
de handen des Machtighen in Jacob:
e wt hem zijn ghecomen Herderen ende
Steenen in Israel.
25 Van uwes vaders Gode is v geholpen
ende van den Almachtighen zijt ghy ghe-
seghent/ met seghen bouen van den Hemel
heraf/ met seghen van der diepte / die hier
onder leydt/ met seghen aen borsten ende
buycken.
26 De seghenen uwes vaders gaen sterc-
ker als de seghenen mijner Voorvaderen/
f † nae wensche der Hooghen in der We-
relt / ende sullen comen opt hooft Joseph/
ende op de scheedele des g † Nasir onder
zijnen broederen.
27 h * Ben Jamin is een verscheurende
Wolf/ des morgens sal hy roof eten ende
des auonts sal hy den i ‡ roof wtdeylen.
28 Dat zijn de twaelf stammē alle Israels/
ende dat is het dat haer vader met hen ge
sproken heeft/ doe hyse segende / eenen pe-
ghelicken met eenen bysonderigen Segen
29 Eñ geboot hen/ ende sprack: Ick worde
versamelt tot mijnen volcke/ k begraeft
my by mijne vaderen in l † het graft op
den Acker Ephron des Hethiters.
30 m † In der tweevoudige graft die tegen
Mamre leyt in den lande Canaan/ die A-
braham cochte met den Acker van Ephron
den Hethiter ter erfbegrauenisse.
31 n Aldaer hebben sy Abraham begra-
uen ende Sara zijn wijf/ aldaer hebben sy
oock o Isaac begrauen/ ende Rebecca zijn
wijf/ ende aldaer hebbe ick oock Lea be-
grauen.
32 Inden Acker ende inder graft/ die van
den kinderen Heth ghecocht is.
33 Eñ doe Jacob geeyndet hadde de gebo-
den aen zijne kinderē dede hy zijne voeten
te samen op het bedde eñ verschiet/ p ende
..wert versamelt tot zijnen volcke.
Dese wtlegginge behoort tot de plaetse/
daer dit teecken :*: aengewesen staet.

g † anders/ mer peeten
h Josu 19.1
1 para. 5.2.
k Mich. 5.8
l † anders/ van den rouuen:
m † Nume. 24.9.
n † anders/ hem op wec ken.
Christus wast toegesept wt den stamme Juda.
o Mat. 2.6
Luce 3.15.
Joan. 1.45.
:*: Hier begint den etc saect onder aent eynde deses Capittels.
† anders/ Sdo.
p † anders/ blosich van wijne etc. ende wit van melcke
q Jos. 19.10.
r † anders twee last banden.
s Oft schotpichtich.
Dans seghen heeft Simson veruullet.
t Jud. 13.24. 15.16.17.18.
u † and. Ick hebbe etc. ghewacht.
* Gad heeft zijnen Segen wtgherichtet/ doe sy voor Israel henē toghen. Josue 1.
x † anders / Den Gad sal eene ghe wapende heyr tochte ouervallen ten lesten/ doch sal hy ouerwinnen.
y Asser heeft goet coren lant inghe hadt.
z † anders/ Coninclicke spijse geuē.
a Judic. 4. 5
* Naphthali Seghen is veruult door Debora eñ Barac

:*: Hier begint den Segen van Christo / die
van Juda soude gheboren worden/ ende hee
ten Silo. dat is/ die ghelucksalich zijn/ ende
florr doordringen soude/ met Gheeste ende
Gheloove/ dat te voren door wercken swer
ende onsalich dinck was daeromme noemen
wy Silo. eenen Helt: want het voorste deel
deses Seghens/ betreft den Coninck Dauid.
Ende daer en is anders in al den Segen niet
meer van Christo maer alle dat ander is van
tydelicke geluckichheyt. dat den kinderen Is-
raels ghegheuen is: Als dat Sebulon soude
aen de Zee woonen tot Zidon : eñ Isaschar
midden in den lande van der Zee woonen/
ende doch tzynsbaer ghewe.st is/ den Conin
ghen van Assyrien.

Dat L. Capittel.

1. Na het Balsemen ende rouwe dra-
ghen ouer Jacob / 7. treckt Joseph met
grootē state opwaert in het landt Canaan
aldaer zynen vader te begrauen / 15. Jo-
sephs broederen besorgen hen van wegen
harer misdaet, ende bidden ootmoedelick
om ghenade/ 19. Joseph neemtse lieflicken
aen/ vertrooste met Godes voorsichtic-
heydt/ die haer boos voornemen ten bes-
ten veler ghewendt hebbe. ende seydt hen
alle hulp ende bystant toe/ 24. Ende voor-
seyt hen hare wederkeeren in het lant Ca-
naan/ gheeft een ernstlick beuel zijne ghe-
beente mede henen te voeren: ende gestor-
uen/ wort in Egypten begrauen.

1 DOe viel Joseph op zijns vaders aen-
gesichte, ende weende ouer hem, ende
custe hem.
2 Ende Joseph beual zijnen knechten den
Medecynen dat sy zynen vader saluden/
ende de Medecynen salfden Israel.
3 Tot dat de veertich daghen om waren/
want soo langhe a † waren de salfdagen:
ende de Egyptenaren beweenden hem tse-
uentich daghen.
4 Doe nu de rouwdagen om waren/ sprack
Joseph met Pharaos ghesinde/ ende sey-
de: Hebbe ick ghenade voor v lieden ghe-
vonden / soo spreeckt met Pharao / ende
segghet:
5 Mijn vader heeft eenen Eedt van my
genomen/ eñ geseyt: b Siet/ ick sterue/ be-
graeft my in mijnen graue/ dat ick my in-
den lande Canaan gegrauen hebbe: so wil
ick nu op treckē / ende mijnen vader be-
grauen/ ende wederom comen.
6 Pharao sprack: Treckt op/ eñ begraeft
uwen vader/ als ghy hem gesworen hebt.
7 Also tooch Joseph op / zijnen vader te
begrauen/ ende alle knechten Pharaos/ de
ouersten zijns huys/ eñ alle Ouersten des
lants Egypten toghen met hem.
8 Daer toe het gantsche gesinde Josephs/
eñ zijne broeders ende het ghesinde zijns
vaders: alleen hare kinderen/ Schapen eñ
Ossen. lieten sy in den lande Gosen.
9 Ende daer togen oock met hen op/ Wa-
ghenen ende Reysigers/ ende het was een
seer groot Heyr.
10 Doe sy nu inden plaen Arad quamen/
die op gene zijde des Jordaens leyt / daer
hielden sy een seer groote ende bittere cla
ge: c ende hy droech ouer zynen vader rou
we/ seuen daghen.
11 Ende doe de lieden inden lande/ de Ca-
naniters sagen/ dat rouwe draghen inden
plane Arad/ spraken sy: De Egyptenaers
houden daer groote claghe. Daerwt heet-
men die plaetse: Der Egyptenaers clage:
welck leyt op gene zijde der Jordane.

h † anders/ Vinde/
(✠) De Seghen Josephs gaet op het Coninckrijcke Israels / eñ is gantsch van lijflickē Regimente gheseyt: dat de dochterē dat is, de Steden in den lande wel geregeert wordē eenen tytlickē eñ vele Propheten eñ groote liedē tot hoersteñ hadden. Eñ hoewel sy dickmael aengeuochten werdē/ so gewinnē sy nochtāns eñ dit Coninckrijcke was in het gheslachte Ephraim. Alsoo blijft de geestelicke Seghen eñ het rijcke op Juda eñ het lijflicke Rijcke op Ephraim.
c † and. op den mineren
b gen. 50. 20
e 1. reg. 12. 19
f † and. tot aen het eyn de der heuue len der etc.
g † an. afgesonderden.
h Phil. 3. 5.
* Ben Jamin Segen heeft veruult de Coninc Saul/ eñ de Burgherssen te Gaba. Judic. 20.
Jacob sterft
i † and. buet
k gen. 23. 20
l † and. aen het hol oft spelonck.
m † anders/ dobbel spelonck.
n Act. 7. 16.
o gen. 35. 29.
p Act. 7. 15.
a †, anders/ duerden.
b gen. 47. 29.
c Syr. 22. 13.

b Ge. 49. 29 Jacob wort begrauen inden lande Canaan.
e Act. 7. 16.
f Gen. 23. 16

12 Ende zijne kinderen deden b als hy hem
beuolen hadde.
13 e Ende voerden hem int landt Canaan/
ende begroeuen hem inder twee-voudighe
Spelonke des Ackers/ f die Abraham
ghecocht hadde/ met den Acker/ ter Erf-
begrauenisse/ van Ephron den Hethiter
teghen Mamre.
14 Als sy hem nu begrauen hadden/ tooch
Joseph wederom in Egypten met zijnen
Broederen ende met allen/ die met hem
opgetogē waren/ zijnen vader te begrauē.
15 Ende de Broeders Josephs/ vreesden
hen/ doe haer vader gestoruen was/ ende
spraken: Joseph mochte ons g gram
zijn/ ende betalen alle boosheydt/ die wy
aen hem ghedaen hebben.
16 Daerom lieten sy hem seggen: V vader
beual voor zijnen doodt/ ende sprack:.
17 Also sult ghy lieden Joseph seggen: Lie-
ue/ vergheeft uwen broederen de misdaet
ende hare sonden / dat sy soo qualick by v
ghedaen hebben: lieue/ so vergeeft nu dese
misdaet ons/ den dienarē des Gods uws
vaders: ende Joseph weende doe sy sulcx
met hem spraken.
18 Ende zijne broeders gingen henen/ ende
vielen voor hem neder, ende spraken: Siet/
wy zijn uwe knechten.
19 h Joseph sprack tot hen: Vreest v niet:
i † want ick ben onder Gode.
20 Ghy dachtet het boos met my te ma-
ken/ daer-entegen God dacht het goet te
maken / dat hy dede/ als het nu aen den
daghe is/ k te behouden vele volcken.
21 So en vreest v nu niet / ick wil v lieden
versorghen / ende uwe kinderen: ende hy
troostese/ ende sprack vriendelickē met hen.
22 Also woonde Joseph in Egypten met
zijns Vaders huys / ende leefde hondert
thien Jaer:
23 l Ende sach Ephraims kinderen tot in
het derde lidt: desseluen gelijckē de kinde-
ren Machir/ Manasses sonen/ m † waer-
den oock kinderen op Josephs schoot.
24 Ende Joseph sprack tot zijnen broede-
ren: n Ick sterue/ ende Godt sal v ee huys
soecken/ ende wt desen lande voerē in het
landt/ dat hy Abraham/ Isaac/ ende Ja-
cob ghesworen heeft.
25 o Daerom nam hy eenen Eedt vanden
kinderen Israel. ende sprack: Wanneer v
God te huys soecken sal/ so voert mijn ge-
beente met v lieden van hier.
26 Also sterf Joseph/ doe hy was hondert
ende thien Jaer oudt: ende sy salfden hem
ende leydē hem in een p † schrijn in Egyptē.

g Ofte ha-tich vyant
h Gen. 45. 5
i † and. ben ick van aen Godes stat?
k Ofte, op te houden
Gen. 45. 15. ende 49. 25.
Josephs ouderdom 110. Jaer.
l Nu. 32. 39. Job. 42. 16 Psal. 128. 6.
m † Anders werden ge-boren etc.
n Hebr. 11. 22
o Exo. 13. 19 Josu. 24. 32 Act. 7. 16.
p † Anders kiste

Eynde des eersten Boecx Mosis.

Argument.

HEt tweedde boeck Mosis / ghenaemt Exodus/ verclaert/ hoe de Israelieten in de Egyptische dienstbaerheyt onder den wreeden Pharao verdruct zijnde/ door Mosen verlost werden/ ende door de roode Zee geleydt. ende ghebracht zijn inde woestijne: daerna hoe sy tegen de Amalechitē gestreden hebbē: bouen desen/ hoe sy door het Manna vandē Hemel geuoedt werdē/ hoe sy door het beuel ende clare verordeninge Gods/ Ouericheden vercoren hebben: ende ten laetsten / hoe sy de Wet ontfangen hebbē/ waer in de warachtige ende suyuere Religie/ de wijse van heylichlic te leuen de Ceremonien ende onderhoudinghen/ ende een goet rechtueerdich Regiment ende Policie verthoont ende geboden wort. Daer wort oock de grouwelicke sonde verthoōt/ dat de Israeliten een gulden Calf gemaect hebben. Ende de voornemste oorsake/ waerom dit Boeck genaemt is Exodus/ (dat is wttoch) is om haerē wttoch ende verscheydinge wt Egypten.

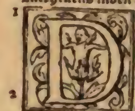
Exodus.

Wttoch.

Het tweedde Boeck Mosis.

Dat Eerste Capittel.

1. De kinderen Jacobs die met hem in Egypten comen zijn. worden genoemt. 7. Dier nacomelingen (op dat sy hen niet en meerē) ondersta et een nieuwe Pharao met listen te dempen. 11. Ghebruyckt daer toe swaren ende lastbaerlicken dienst/ 15. ende ouertyrannische ghebodē aen de Vroedvrouwen: 12. 10. Ende dewijle sulcx al niet helpē en wil/ 22/ laet hy openbare Mandamenten wtgaen / alle meughebooren knechtkens inden water te verdrencken.

1 Dit zijn de Namen der
kinderen Israel/ a die
met Jacob in Egyptē
quamen. Een yegelick
quam daer met zijnen
huyse inne:
2 Ruben/ Simeon/ Le-
ui/ Juda.
3 Isaschar/ Sebulon/ BenJamin.
4 Dan/ Naphthali/ Gad/ Asser.
5 Ende aller zielen/ die wt de lendenē Ja-
cobs gecomē waren/ dier waren tseuentich
b † maer Joseph was te voren in Egyptē.
6 c Doe nu Joseph ghestoruen was/ ende
alle zijne Broeders / ende alle die te dier
tydt gheleeft hadden.
7 Wiessen de kinderen Israel/ ende d † gene-
reerden kinderen/ ende vermeerderden hen/
ende harer werden seer vele/ dat haerder
het landt vol werdt.
8 Doe quam een nieuwe Coninc op/ ouer
Egypten / die en wiste niet van Joseph.
9 Ende sprack tot zijnen volcke: Siet/ des
volcx der kinderen Israels is vele / ende
meer dan wy.
10 Wel aen/ e † wy willen se met liste dem-
pen/ dat haerder niet soo vele en worden:
want so daer eenen crijch verhieue/ moch-
ten sy hen ooc tot onsen vyandē geuen/ ende
tegen ons strijden, ende ten lande wttreckē.
11 f Ende hy settede Beuelhebberen ouer
hen/ die se met sware diensten drucken sou-
den: want men boude Pharao de stedē
Pithon ende Ramses tot Schathuysen.
12 Doch/ hoe sy het volck meer onderdruc-
ten/ hoe het hem meer vermeerderde ende
wtbreydde: ende sy h † hielden de kinderē
Israels. als eenen grouwel.
13 Ende de Egyptenaers dwongē de kinde-
rē Israel te dienē met onbarmherticheyt.
14 Ende maecten hen haer leuen suer/ met
swaren arbeyde/ aen leem ende tichelsteenē/
ende met alderley Hofdienst op den Velde
ende met allerley arbeydt, dien sy hen op-
leyden met onbarmherticheyt.
15 Ende de Coninc van Egypten sprack tot
den Vroedvrouwē der Hebreischer wijuē:
de eene hiet Siphora/ ende de ander Pua.
16 i Wanneer ghy den Hebreischen wijuen
helpet/ ende op den stoel siet / dat het een
sone is/ soo doodet hem / is het daerente-
ghen eene dochter/ so laet se leuen.
17 Doch de Vroedvrouwē vreesden God/
ende en deden niet als hen de Coninc van
Egypten ghesydt hadde / maer lieten de
kinderen leuen.

Jacobs sonen die in Egyptē getogen zijn.
a Gen. 46. 8
b † an. doch
c Ge. 50. 26. Psal. 105. 24 Actu. 7. 17
d † Anders wimselden of krielden/ ende meerderden hen/ ende werden seer machtich dat etc.
De nieuwe Coninck Pharao is den kinderē Israel gram/ ende gedenctse met list te dempen.
e † An. laet ons wijslic met hen omme gaen.
Israel wort met dienst geplaecht.
f Deut. 26. 6
g Sijn die/ dien beuolē wordt den arbeydt te voorderē ende tot den arbeydt te drijuen.
h † Anders hadden eenen onwille vanden kinderē Israel
Pharao gebiedt darmen alle sonen der Hebreen dooden sal.
i Hap. 18. 5.

Doe

18 Doe riep de Coninck in Egypten de
Vroedvrouwē/ eñ sprac tot hen: Waerom
doet ghi dat/ dat ghi de kinderē latet leuē?
19 De Vroedvrouwen antwoordē Pha-
rao: De Hebreische wijuen en zijn niet als
de Egyptische: want sy zijn harde wijuen/
eer de vroedvrou we tot hen coemt/ heb-
ben sy ghebaert.
20 Daeromme dede God den Vroedvrou-
wen goet: ende het volck vermeerde/ ende
hem/ ende werd seer vele.
21 Ende dewyle de Vroedvrouwen Godt
vreesden/ k bonde hy hen huysen.
22 Doe ghebooth Pharao alle zijnen volc-
ke/ ende sprack: Alle sonen die ghebooren
worden/ die worpet int water/ ende alle
dochteren laet leuen.

k vermee-
nichfuldich
de haer ge-
slachte/ hen
bergheende
het goede
dat sy ghe-
daen haddē
den Hebreē.
Psal.127.3

Dat ij. Capittel.

1. Moses gheboren/ 3. werdt op het
water gheleydt. 5. De Dochter Pharaos
treckt hem wt/ ende voedt hem op voor
haren sone. 11. Groot geworden/ doet hy
een monster zijns toecomstigē ampts aen
zijne broederen. 15. Moet vluchtē in Mi-
dian/ 21. eñ hem wort Zipora ten wijue.
24. God hoort der kinderen Israels ghe-
schrey.

1 Ende a een man vandē huyse Leui ginc
henen/ ende nam een dochter Leui.
2 b Ende de vrouwe wert c swanger/
ende baerde eenen sone: ende doe sy sach/
dat het een schoon kint was/ verberch sy hem
drie Maenden.
3 Eñ doe sy hem niet langer verborgen en
conde/ maecte sy een kiste van Riete/ ende
becleefdese met leem ende peck/ ende leyde
het kint daer in/ eñ leyde hem int d† riet/
aen den Oeuer des waters.
4 Doch zijn suster stondt van verre/ dat sy
vernemen wilde/ hoe het hem gaen soude.
5 e Ende de dochter Pharaos ghinck ne-
der/ f dat sy badde inden water/ ende ha-
re Jonckvrouwen ghinghen aenden cant
des waters: ende doe sy de Kiste in het
Riet sach/ sandt sy haer Maecht henen/
ende lietse halen.
6 Ende doe sy se opdede/ sach sy het kindt:
ende siet/ het knechtken weende. Doe iam-
merde het haer/ ende sprack: Het is een
der Hebreischer kinderkens.
7 Doe sprack zijne suster tot der Dochter
Pharao: Sal ick henen gaen/ eñ eene der
Hebreischer wijuē roepen/ die daer soocht/
dat sy dat kindeken soge?
8 De dochter Pharaos sprack tot haer:
Gaet henen. De Maecht ghinck henen/
ende riep des kindts moeder.
9 Doe sprack Pharaos dochter tot haer:
Neemt dat kindeken henen/ ende soocht
het my/ ick wil v loonen. Het wijf nam het
kindeken ende soochde het.
10 Ende doe het kindeken was groot ghe-
wordē/ bracht sy het der dochter Pharao:
ende het werdt haer Sone/ ende e hiet hem
g Mose: want sy sprack: Ick hebbe hem
wt den water ghetoghen.
11 h Te dien tyde/ doe Moses was groot
gheworden/ ghinck hy wt tot zijnen broe-
deren/ ende sach haren last: ende wert ge-
waer dat een Egyptenaer/ eenen zijnder
broederen der Hebreischen sloech.
12 Ende hy wende hem herwaert eñ ginsc-
waert: eñ doe hy sach dat daer geen men-
sche en was/ versloech hy dē Egyptenaer
ende verberchden in het zande.
13 Op eenen anderen dach ghinck hy oock
wt/ eñ sach twee Hebreische mannen te sa
men twisten/ eñ sprack tot den ongerechti-
ten: Waerom slaet ghy uwen naesten?
14 Hy daerentegen sprack: i Wie heeft
v tot Ouerste ofte Richter ouer ons ghe-
settet? Wilt ghy my oock dooden/ als ghy
den Egyptenaer ghedoodt hebt? Doe
vreesde hem Mose/ ende sprack: Hoe is
dat luydtbaer gheworden?
15 Eñ het quā voor Pharao/ die k † stōdt
na Mose/ dat hy hē doodde: l doch Mose
vloodt voor Pharao/ ende onthielt hem
inden lande Midian/ ende m † woonde
by eenen Waterputte.
16 Eñ de Priester in Midian hadde seuen
dochteren/ die quamen om water te halē/
eñ vulden de Drenckgoten/ om de Scha-
pen haers vaders te drencken.
17 Doe quamen de Herderen/ eñ stietense
daer van: doch Moses maecte hem op/ eñ
halp hen/ ende drenckte hare Schapen.
18 Ende doe sy tot haren vader Reguel
quamen/ sprack hy: Hoe zijt ghylieden he-
den so gheringhe ghecomen?
19 Sy spraké: Een Egyptisch man n † ver-
loste ons vanden Herders/ eñ vulde ons
water/ ende drenckte de Schapen.
20 Hy sprack tot zijnen dochteren: Waer
is hy? Waerom liet ghylieden den Man
van v gaen/ o † dat ghy hem niet en noo-
dichdet met ons te eten?
21 Eñ Mose bewillichde by dē man te blij
uē: p eñ hy gaf mose zijne dochter Zipora.
22 Die baerde eenen sone/ q ende hy hiet
hem r Gersom: want hy sprack: Ick ben
Vreemdelinck gheworden in vreemden
Lande s† Ende sy baerde noch eenen sone/
dien hiet hy t Eliesec/ eñ sprack: De God
mijns vaders is mijn Helper/ ende heeft
my vander handt Pharao verlost.
23 Lange tydt daer na/ sterf de Coninck in
Egypten/ ende de kinderen Israels such-
teden ouer haren arbeydt/ ende schreyd-
den/ eñ haer schreyen ouer haren arbeyt/
quam voor God.
24 u Ende God verhoorde hare weeclagē/
ende dachte aen x zijn Verbondt met A-
braham/ Isaac ende Jacob.
25 Ende hy sach daer in/ ende nam hem
haerder aen.

Moses
wordt ghe-
boren.
a Exo.6.19.
Nu.26.59
2 Par.23.13.
b Act.7.20
Hebr.11.23
c Ofte wel
kinde
d † an. bie-
sen ofte ries.
e Act.7.21
Hebre.11.23
f 1 Samuel
1.2
Susann.15.
g Mosa/
heet treckē:
daer van
heet Mose
getogē/ na-
mentl. wt dē
water.
Mose vliet
h Heb.11.24
i Gen.19.9.
Mat.21.23
Actu.4.7.
ende 7.27.
k † Anders/
trachtede
l Hebr.11.27
Moses
vlucht voor
Pharao in
Midian.
m † And.
settede hem
n † anders/
halp
o † an. roepe
hem/ op dat
hy broodt
ete/ anders
met ons ete
Zipora/
Mose wijf/
p Nu.1.21
q Exo.18.3
r Para.23.15
s Gersom/
heet een
vreemt mā/
ofte wtlan-
der.
t Dit en is
niet inden
Hebreischē.
t Eliesec/
heet Godt
mijn helper
Godt ver-
hoort het
schreyē om
zijns ver-
bonts wille
u Judi 2.18
x Gen.17.2.

Dat iij. Capittel.

1. God verschijnt Mose in eenen ber-
nenden Bossche. 6. Gheeft hem seluen
Mose te kennen/ 10. ende een beuel/ aen
den Coninck/ ende aen het volck.

1 Moses hoedde de Schapen a Jethro
zijns Sweers/ des Priesters in Mi-
dian/ ende dreef de Schapen henen/
achter inde Woestijne/ ende quam aen dē
Berch Gods Horeb.
2 b Eñ de Engel des Heeren verscheen hē
in eener vyeriger vlammen wt dē Bossche:
eñ hy sach dat dē Bosch met vyer brandde
ende/ en werdt doch niet verteert.
3 Ende sprack: Ick wil daer henen/ ende
besien dat groote ghesichte/ waerom den
Bosch niet en verbrandt.
4 Doe nu de Heere sach/ dat hy henen
ginck te sien/ riep hem God wt den Bos-
sche/ ende sprack: Mose/ Mose: Hy ant-
woordde: Hier ben ick.
5 Hy sprack: c Treedt hier niet toe/ trecke
uwe Schoen wt van uwen voeten: want
de plaetse daer ghy op staet/ is een hey-
lich Landt.
6 Ende sprack voorder: d Ick ben de God
uwes vaders/ de God Abrahams/ de Godt
Isaacx/ ende de God Jacobs. Eñ Moses
bedecte zijn aenghesicht/ want hy vrees-
de hem God aen te sien.

De Enghel
Gods ver-
schijnt Mo-
se in eener
vyer vlam-
men.
a Exo.18.1
b Esa.14.3
Actu.7.30
c Josue 5.16
Actu.7.33
d Mat.22.32
Mar.12.26
Luce 20.37
Actu.7.32
Hebr.11.16

e Syr.w. 6.
7 Ende de Heere sprack: Ick hebbe gesien
de ellende mijns volcx in Egypten e ende
hebbe haer geschrey gehoort over die, die=
se drijven: ick hebbe haer leedt bekent.
8 Ende ben neder ghecommen / dat ickse
f † verlosse van der Egyptenaren handt/ (f † anders/ halp.)
ende haer wtleyde wt desen lande / in een
goet wijdt lant in een lant, daer melck en=
de heunich inne vloeyt/ namelick / aen de
plaetse der Cananiteren Hethiteren / A=
moriteren Pheresiteren Heviteren ende
Jebusiteren.
(Moses roepinghe. Act.7.37.)
9 Dewijle dan nu het geschrey der kinde=
ren Israels voor my gecomen is / eñ heb=
be oock daer toe gesien haren angst/ hoese
de Egyptenaers beangstighen:
10 So gaet nu henen, ick wil v tot Pharao
senden op dat ghy mijn Volck / de kinde=
ren Israels wt Egypten leydet.
g Jud.6.15
11 Mose sprack tot Godt: g Wie ben ick/
dat ick tot Pharao ga, ende leyde de kin=
deren Israels wt Egypten?
12 Hy sprack: Ick wil met v zijn / ende dat
sal v het teecken zijn/dat ick v ghesonden
hebbe: wanneer ghy mijn Volck wt Egyp
ten ghelept hebt/ soo sult ghy lieden Gode
offeren op desen berghe.
13 Mose sprack tot Godt: Siet/ wanneer
ick tot den kinderen Israels come / ende
spreke tot hen: De Godt uwer Vaderen
heeft my tot v lieden ghesonden/ ende my
seggen sullen: Hoe heet zijnen Naem? wat
sal ick hen segghen?
14 God sprack tot Mosen: Ic sal zijn / die
ick zijn sal, ende sprack: Alsoo sult ghy tot
den kinderen Israels seggen: h Ic sal het
zijn die heeft my tot v lieden ghesonden.
(h Wanneer ghy daer he nen coemt/ so wil ic by v zijn ende my a. so ver= toonen/ dat ghy bekennen sult dat ick het sy.)
15 Ende Godt sprack voorder tot Mosen:
Also sult ghy t. t den kinderen Israels seg=
gen: i De Heere uwer Vaderen Godt/ de
God Abrahams de God Isaacx de God
Jacobs heeft my tot v lieden ghesonden:
dat is mijn naem ewichlick / k † daer by
men my noemen sal voort ende voort.
(i Hebr.11.16. k † anders/ ende mijner gedencken van kinde tot kints kinde.)
16 Daerom so gaet henen ende versamelt
de Oudtsten in Israel / ende spreecht tot
hen: De Heere uwer Vaderen God is my
verschenen: De God Abrahams/de Godt
Isaacx, de Godt Jacobs/ende heeft ghe=
sept: Ick hebbe v lieden te huys ghesocht/
ende ghesien/wat v lieden in Egypten ghe
schiedt is/
17 Ende hebbe gesept: Ick wil v lieden wt
der ellende Egypti leyden / in het Landt
der Cananiteren / Hethiteren / Amorite=
ren Pheresiteren Heviteren / ende Jebu=
siteren/ in het Lant daer Melck ende Heu=
nich inne vloeyt.
18 Eñ wanneer sy uwer stemme hooren/ so
sult ghy/ eñ de Oudtsten in Israel / henen
gaen tot den Coninck in Egypten / ende
tot hem seggē: De Heere der Hebreen God/
l † heeft ons geroepen: so laet ons nu gaē/
drye Dachreysen inde Woestijne / dat wy
offeren den Heere onsen Gode.
(l † anders/ is ons be= peghent oft voorghecomen.)
19 Doch ick weet het/dat v lieden de Co=
ninck in Egypten niet en sal laten trec=
ken/ m † dan door een stercke handt.
(m † anders Ja niet met stercker hāt Exod.12.29. ende 14.10.)
20 Want ick sal mijne handt wtstrecken/
ende Egypten slaen met allerley Wonde
ren/ die ick daer in doen sal: daer na sal hy
v laten trecken.
(n Exo.11.2. ende 12.35.)
21 n Ende ick wil desen Volcke genade ge=
uen voor den Egyptenaren dat/ wanneer
ghy lieden wt treckt / niet ledich wt en
treckt:
22 Maer een yeghelicks wijf/ sal van haer
naburinnen eñ o † huysghenooten eysschen/
silueren eñ gulden Vaten/eñ cleeders/ die
(o † anders/ vrouwe des huys.)
sult ghy lieden op uwe soons ende dochte=
ren legghen/ende den Egyptenaren ont=
keeren.

Dat iiii. Capittel.

1. De Heere berichtet Mose voorder/
ende sterckt hem met verscheyden Teecke=
nen/ 10. Mose ontschuldicht ende wey=
ghert hem noch: 14. Soo gheeft hy hem
met toorne Aaron ten Taelmanne / ende
den staf om Wonder te doen / 18. Mose
treet een laetstē met orlove zijnes Sweers
nae waerschouwinghe over zijnen vyan=
den, ende ernstighe uitnoopinghe des be=
uels aen Pharao/ nae Egypten/ 24. Zy=
phora besnijdt haren sone des H E E=
R E N toorne van Mose te weeren / 27.
Aaron gaet wt beuel des H E E R E N
Mose teghen/ 28. Hoort van hem den wil
le des Heeren ende gaen te samen henen
met des H E Eren Woorden ende Teecke=
nen tot den Volcke/ 31. Dat ghelooft / en=
de bidt Godt aen.

1 Moses antwoordde/ende sprac: Siet/ (Miracle... daer door men Mose ghelooven sal.)
sy sullen my niet gelooven / noch mij=
ne stemme hooren / maer sullen seg=
ghen: De Heere is v niet verschenen.
2 De Heere sprack tot hem : Wat ist/
dat ghy in uwer handt hebt ? Hy sprack:
Eenen staf.
3 Hy sprack: Werpt hem van v op de Aerde
eñ hy wierpen van hem. Doe werdt hy een
Slanghe/ende Moses vloot voor haer.
4 Eñ de Heere sprack tot hem: Streckt u=
we hant wt eñ grypt se by den steert. Doe
streckte hy zijne hant wt, ende hielt se / en=
de sy werdt eenen staf in zijner handt.
5 Daerom sullen sy ghelooven/dat v ver=
schenen sy/de Heere de God harer Vade=
ren/ de Godt Abrahams/de God Isaacs/
de Godt Jacobs.
6 Ende de Heere sprack voorder tot hem:
Steeckt uwe hant in uwen boesem: eñ hy
stackse in zijnen boesem/ ende toochse wt/
siet, doe was sy Melaetsch als sneeuw.
7 Eñ hy sprack: Steeckt se weder in uwen
boesem: eñ hy stackse wederom inden boe=
sem ende toochse wt/ siet/doe werdt sy we=
derom als zijn ander vleesch.
8 Wanneer sy v nu niet en sullen gelooue/
noch uwer stemme hooren/ by den eersten
Teecken/so sullen sy doch ghelooven uwer
stemme/by den anderen Teecken.
9 Wanneer sy oock desen tween Teecke=
nen niet ghelooven sullen/noch uwe stem
me hooren soo neemt van het water wt
den stroome/ende giet het wt op het droo
ghe Lant/soo sal dat selue water dat ghy
wt den stroome genomen hebt/ bloet wor=
den op den drooghen Lande.
10 Moses daerentegen sprack tot den Hee
re: a Och mijn Heere / ick en ben v nyet (a Jere.1.6. Exo.6.11.29)
wel ter tale gheweest/ sint ter tydt / dat (Swaer sprake eñ tonge Mose.)
ghy met uwen knecht ghesproken hebt:
want ick hebbe een sware sprake ende een
sware tonghe.
11 De Heere sprack tot c hem: wie heeft (b Hebr. gis= teren ende eergisteren/ dat is/ tot nu toe/ende hier te vo= rē gestē/ etc. Genes.31.5.)
den menschen de mont gheschapen? Oft
wie heeft den Stommen/oft Dooven/ oft
Sienden/oft Blinden ghemaeckt? hebbe
ick het niet ghedaen de Heere?
12 Soo gaet nu henen/ v ick wil met uwen
monde zijn/ ende v leeren/wat ghy seggen
sult.
13 Doch Moses sprac: Mijn Heere/ sendt (c Psa.94.6. d Mat.10.19.)
wien ghy senden wilt.
14 Doe werdt de Heere seer toornich over
Mosen/ende sprac: Weet ick het dan niet
dat v broeder Aaron/wt den stamme Levi/
wel ter tale is? ende siet/ hy sal wtgaen v
teghen/

teghen/ende wanneer hy u siet/ soo sal hy hem van herten verheuchden.
15 e Ghy sult tot hem spreken/ eñ de woorden in zijnen mondt legghen : ende ick wil met uwen ende zijnen monde zijn / ende u leeren/wat ghylieden doen sult.
16 Ende hy sal voor u tot den Volcke spreken: hy sal f † uwen mondt zijn/ ende ghy sult zijn † Godt zijn.
17 Ende desen staf neemt in uwe hant/ daer ghy Teeckenen mede doen sult.
18 Mose ginck henen/ eñ quam weder tot Iethro zijnen Sweer/ eñ sprack tot hem: Lieve laet my gaen/ dat ick wederom tot mijnen broederen come / die in Egypten zijn eñ sie oft sy noch leuen. Iethro sprack tot hem: Gaet henen met vreden.
19 Ook sprack de Heere tot hem in Midian: g Gaet henen/ende treckt wederom in Egypten: want de lieden zijn doot / die na uwen leuen stonden.
20 Also nam Mose zijn wijf/ eñ zijne soons ende voerdese op eenen Ezel / ende tooch wederom in Egyptenlandt/ ende nam den staf Godts in zijne handt.
21 Eñ de Heere sprac tot Mosen: Siet toe wanneer ghy wederom in Egyptẽ comet/ dat ghy alle de Wonderen doet voor Pharao/ die ick u in uwe hant gegeuen hebbe: ick wil dan noch h † zijn herte verstocken/ dat hy het Volck niet verlaten en sal.
22 Ende sult tot hem seggen: Soo seydt de Heere: Israel is mijn eerstgheboren sone.
23 Eñ ick ghebiede u/ dat ghy mijnen sone laet trecken/ dat hy my diene: So ghy my dat weygheert/ i so wil ick uwen eerstghe-boren sone dooden.
24 Eñ als hy onderweghen inde herberghe was/ doe quam hem de Heere teghen/ ende wilden dooden.
25 Doe nam Zipora eenen k steen / ende besneet haren sone de Voorhuyt / eñ roerde hem zijne voeten aen/ ende sprack: Ghy zijt my een Bloetbruydegom.
26 Doe liet hy van hem af.l Doch sy sprac: m Bloetbruydegom/ om der besnijdinge willen.
27 Eñ de Heere sprack tot Aaron: Gaet henen Mose teghen inde Woestyne. n Ende hy ginck henen/ ende ontmoette hem aen den berch Godts/ ende custe hem.
28 Ende Mose seyde Aaron alle woorden des Heeren/ die hem ghesonden hadde/ eñ alle Teeckenen die hy hem beuolen hadde
29 Eñ sy ginghen henen/ ende versamelden alle Oudtsten van den kinderen Israels.
30 Ende Aaron sprack alle woorden/ die de Heere met Mose ghesproken hadde/ ende dede de Teeckenen voor den Volcke.
31 Eñ het Volck geloofde: eñ doe sy hoorden / dat de Heere de kinderen Israels te huys besocht / eñ hare ellende aenghesien hadde/ neychden sy hen/ ende aenbaden.

Dat v. Capittel.

1. Pharao neemt hem des beuels des Heeren alleene niet aen : 6. Maer laet oock daerenbouẽ den Volcke meer dienstes opleggen/ 15. het Volck beclaecht hen der ouerlast / 17. blijft onuerhoort/ 20. ende murreert teghen Mose ende Aaron : 22. Die draghen de clachte voor den Heere/ ende die gheeft troost.

1 DAer na gingen Mose ende Aaron henen/ eñ spraken tot Pharao: Soo seyt de Heere de Godt Israels : laet mijn Volck trecken/ dat het my een Feest houde inder Woestijne.
2 Pharao antwoordde: a Wie is de Heere diens stemme ick hooren moet/ ende Israel laten trecken ? Ick en weet niet van den Heere/ wil ooch Israel niet laten trecken.
3 Sy spraken: Der Hebreen Godt heeft ons gheroepen: so laet ons nu henen trecken drie dachreysen inder Woestijne/ ende den Heere onsen Gode offerẽ/ dat ons niet en ouercome/ Pestilencie ofte Sweert.
4 Doe sprack de Coninck in Egypten tot hen. Ghy Mose eñ Aaron / waerom wilt ghy het Volck van haren arbeyt vry maken? Gaet henen aen uwe o † Diensten.
5 Voorder sprac Pharao: Siet / des volcs is reede te veel inden Lande/ eñ ghy wilt se noch heeten vyeren van haren Dienste?
6 Daerom beval Pharao inden seluen dage/ den e Voochden des Volcks/ ende haren Amptlieden/ ende sprack:
7 Ghy en sult den Volcke gheen d † stroo meer samelen eñ geuen/ dat sy Tichelsteenen bernen/ als te voren: laet se selfs henen gaen ende stroo te samen lesen.
8 Eñ het getal der Tichelsteenen/ die sy te voren gemaeckt hebben/ sult ghy hen euen wel opleggen/ eñ niet verminderen : want sy gaen ledich/ daerom schreyen sy/ eñ spreken: Wy willen henen trecken / ende onsen Gode offeren.
9 Men drucke de liedẽ met arbeyden/ dat sy wat te doen hebben/ ende hen niet keeren aen valsche reden.
10 Doe gingen de Voochden des Volcks/ eñ hare Amptlieden wt / eñ spraken tot den Volcke: So spreect Pharao: Men sal u gheen stroo gheuen.
11 Gaet ghylieden selfs henen/ eñ samelt u stroo/ waer ghy het vint: doch van uwen arbeyde sal niet verminderet worden.
12 Doe verstroyde hen het Volck in het gandsche landt Egypten/ dat het stoppelen samelde/ op dat sy stroo hadden.
13 Eñ de Voochden dreuense/ eñ spraken: Veruult uwe Dachwerck / gelijck als doe ghylieden stroo haddet.
14 Ende de Amptlieden der kinderen Israels/ die de Voochden Pharaonis ouer hen ghesett hadden / werden gheslaghen/ ende daer werdt tot henlieden ghesepdt: Waerom en hebt ghy noch hedẽ noch gisteren uwe ghesette dachwerck niet ghedaen/ als te voren?
15 Doe ginghen henen in de Amptlieden der kinderen Israels/ ende schreyden tot Pharao : Waerom wilt ghy met uwen knechten alsoo varen?
16 Men geeft uwen knechten gheen stroo/ eñ sullen de Tichelsteenen maken die ons e verordent zijn: eñ siet/ uwe knechten worden geslaghen/ ende u volck moeten f sondaers zijn.
17 Pharao sprack: Ghylieden gaet ledich/ ledich gaet ghylieden/ daerom spreect ghy lieden: Wy willen henen trecken/ ende den Heere offeren.
18 So gaet nu henen ende doet uwen Hofdienst: stroo salmen u lieden niet gheuen/ euenwel het ghetal der Tichelsteenen sult ghylieden gheuen.
19 Doe g † nu de Amptlieden der kinderen Israels/ van Pharao gingen/ ende saghen dat het ergher werdt / dewijle men seyde: Ghylieden en sult niet verminderẽ vanden Dachwerck aen den Tichelsteenen:
20 Ontmoetten sy Mosen ende Aaron/ ende traden teghen haer/
21 Ende spraken tot hen: De Heere sie op ulieden/ eñ richte het/ dat ghy onsen reuck hebt stinckẽde gemaect voor Pharao eñ zijnen knechten / eñ hebt hen het Sweert in hare handen ghegheuen/ ons te dooden.

Margin notes (left column):
e Exod. 7.2. ende 5.8. Psal. 41.7. Aaron sal Moses mont zijn.
f Exod. 7.2.
† Dat is/ Weleggher
* Dat is/ Leytsman/ die het opperste Regiment heeft.
g Mat. 2.20.
h † anders/ zijn hert verhouden. Exod. 7.3.
i Exo. 12.29
k Josue 5.2
l † anders/ Sy sprack
m Dat is/ Sy werdt toornich/ ende sprack Het cost bloet/ dat ghy mijn man zijt/ eñ moet mijn kint besnijden: welckes sy ongeern dede/ als dat eene schande was onder den Heydenen: ende verwijdt het volck des Heeren/ welc geerne wilt Godt hebben/ maer het wil het cruys niet lijdẽ/ nach den ouden Adam laten besnijden/ so lanthe tot dat het dat doẽ moet.
n Exo. 4.14 Mose ende Aaron gaẽ tot Pharao
a Job. 21.15

Margin notes (right column):
Pharao weygheert hem het Volc te verlaten.
b † anders/ Arbeyden.
De Dienst der kinderẽ Israel wort vermeert.
c De welcke hadden last den Volcke te doen arbeyden / als Werckmeesters.
d † anders/ kaf.
e Ofte bestemt.
f Dat is/ uwe arme lieden moeten onrecht hebben/ eñ sondaers zijn : men soect schult ende oorsake tot uwen Volcke.
g † anders/ sagen de etc (de Israeliten) met droefheydt aen/ dewijle etc.: anders Doe sagen de etc. dat sy vertoornt waren/ dewijle etc. tichelen.
Ende doe Mose ende Aaron van Pharao gingen/ traden sy daer henẽ dat sy hen bejeghenen ende spreken/ etc.

22 So quam Mose wederom tot den Heere/ ende sprach: Heere/ waerom doet ghy
soo qualick by desen volcke? waerom hebt
ghy my hier ghesonden.
23 Want sint dien dat ick ben ingegaē tot
Pharao/ met hem te spreken in uwē Naē/
heeft hy het Volck noch harder geplaecht
ende ghy en hebt v Volck niet verlost.
24 De Heere sprach tot Mosen: Nu sult ghy
sien/ wat ick Pharao doen sal: want door

b Exo.3.19 ende 12.29. ende 14.5.

een stercke hant moet hyse verlaten/ b hy
moetse noch door een stercke handt wt zynen Lande van hem drijuen.

Dat vj. Capittel.

1. De Heere gheeft hem noch claerder te bekennen: Melder zynes Verbondts/ met Abraham/ Isaac/ ende Jacob/ 5. ende vermeut het met gewisser toeseggingke der verlossinghe aen de kinderen Israels/ 8. Die nemen des Heeren boodtschap niet aen/ 9. Moses/ hoewel hy hem ontschuldicht/ werdt noch met Aaron/ aent volck ende Pharao ghesonden/ 13. De ghesiachten worden ghetelt.

1 Ende God sprack met Mose/ ende seyde tot hem: Ick ben de Heere.
2 Eñ ben verschenē Abraham/ Isaac/
eñ Jacob/ dat ick haer Almachtige Godt

a gen.32.29 De Patriarchen hebbē Godt wel bekēt/ maer eene sulcke openbare gemeyne Predicke/ was te dier tydt van Godt noch niet opghegaen/ als door Mosen enē Christum gheschiedt is.

zyn wilde: Doch a mynen Naem H E E R E/ en hebbe ick hen niet cont ghedaen.
3 Ooch hebbe ick myn Verbont met hen
gemaecht/ b dat ick hen geuen wil het Lāt
Canaan/ het Lant haers wandelens/ daer
sy Vreemdelinghen inne gheweest zyn.
4 Ooch hebbe ick ghehoort de weeclaghe
der kinderen Israels/ die de Egyptenaers
met Slauendienste beswaren/ eñ hebbe aen
myn Verbondt ghedacht.
5 Daerom segt den kinderen Israels: Ick
ben de Heere/ ende wil v wtleyden van uwen lasten in Egypten/ ende wil v wthelpen van uwen Slauendienst/ eñ wil v verlossen door eenen wtghereckten Arm/ ende groote Gherichten.
6 Ende wil v voor myn Volck aennemen/

b Gen.17.8.

ende wil uwe Godt zyn/ dat ghy het bevinden sult/ dat ick de Heere ben uwe Godt/
die v lieden wtghelept hebbe van den last
Egypti/
7 Ende v lieden ghebracht in het Landt/

c Dat is/ gheswozen. Gen.22.16.

daer ick c myne handt hebbe ouer gheheuen/ dat ick het gheue Abraham/ Isaac/
ende Jacob/ dat wil ick v lieden geuen tot
eyghen/ Ick de Heere.
8 Mose seyde sulcs den kinderen Israels
doch sy en hoorden hem niet/ door suchten
ende angst/ ende harden arbeyde.
9 Doe sprack de Heere met Mose/ ende
seyde:
10 Gaet henen/ ende sprecht met Pharao
den Coninck in Egypten/ dat hy de kinderen Israels/ wt zynen Lande verlate.
11 Moses daerentegen sprack voor den
Heere/ ende seyde: Siet/ de kinderen Israels en hooren my niet/ hoe soude my dan

d Exo.4.10 ende 6.29.
† and. inder sprake belemmert.

Pharao hooren? d daer toe ben ick van
† onbesneden lippen.
12 Also sprack de Heere met Mose ende
Aaron/ ende dede hen beuel aen den kinderen Israels/ ende Pharao den Coninck in
Egypten/ dat sy de kinderen Israels wt
Egypten leyden souden.
13 Dit zyn de Hoofden in yegelicken Ghe-

e gen.46.9. Num.26.5 1.Par.5.1.

slachte der Vaderen. e De kinderen Ruben/ des eerstē soons Israels/ zyn dese: Hanoch/ Pallu/ Hesron/ Charmi. Dat zyn de
Gheslachten van Ruben.

f 1.par.4.24

14 f De kinderen Simeon zyn dese: Jemuel
Jamin/ Ohad/ Jachin/ Zoar/ ende Saul/
de sone des Cananeischen wyfs. Dat zyn
Simeons Gheslachten.
15 g Dit zyn de namen der kinderen Leui in haren Gheslachten: Gerson/ Kahath/ Merari: Ende Leui werdt honderdt ende seuenende dertich Jaer oudt. — Leui gheslachte. g Gen.46.11. 1.Para.6.1. ende 23.6.
16 h De kinderen Gerson zyn dese: Libni ende Semei in haren Gheslachten. — Num.3.17. ende 26.57.
17 i De kinderē Kahath zyn dese: Amram/ JeZear/ Hebron/ Vsiel. Kahath werdt honderdt drye ende dertich Jaer oudt. — h 1.Para.23.16.
18 De kinderen Merari zyn dese: Maheli ende Musi. Dat zyn de Gheslachten Leui in haren stammen. — i Num.26.58 Amram/ Aaron ende Mose vader.
19 k Eñ Amram nam zyns vaders † suster Jochebed tē wyue/ die baerde hem Aaron ende Mose. Ende Amram werdt honderdt seuen ende dertich Jaer oudt. — k Exod.2.1. Num.26.59 † anders/ broeders suster oft dochter.
20 De kinderen JeZear zyn dese: Korah/ Nepheg/ Sichri.
21 De kinderen Vsiel zyn dese: Misael/ Elzaphan/ Sithri.
22 Aaron nam ten wyue Eliseba/ de Dochter Amminadab/ Nahassons suster/ die baerde hem Nadab/ Abihu/ Eleasar/ Ithamar. — anders/ grootuaders suster. Eliseba/ Aarons wyf.
23 m De kinderen Korah zyn dese: Assir/ Elkana/ Abiasaph. Dat zyn de Gheslachten der Korithen.
24 Eñ Eleasar Aarons sone/ die nam van de dochterē Putiel eē wyf/ die baerde hem Pinehas. Dat zyn de Hoofden onder den Vaderen/ der Leuiten Gheslachte. — m Num.3.2. 1.Par.6.22. ende 9.19.
25 Dat is die Aaron eñ Mose/ tot dien de Heere sprack: Leydet de kinderen Israels wt Egyptenlande met haren Heyre.
26 Sy zyne/ die met Pharao den Coninck in Egypten spraken/ dat sy de kinderē Israels wt Egypten leyden souden/ namelicken/ Mose ende Aaron.
27 Ende in dien daghe sprack de Heere met Mose in Egyptenlande/
28 Eñ sprac tot hem: Ic ben de HEERE: Sprecht met Pharao den Coninck in Egypten/ alles wat ick met v spreke.
29 Ende hy antwoordde voor den Heere: n Siet/ ick ben van onbesneden lippen/ hoe sal my dan Pharao hooren? — n Exo.4.10. ende 6.11.

Dat vij. Capittel.

1. De Heere dreycht de Egyptenaers met swaren ende menigherley straffe/ 6. Met diens beuel gaen Mose ende Aaron wederom totten Coninck/ 10. 20. Doen voor hem teeckenen: 21. 22. Ende dewyle hen oock de Tooueraers het selue na doen met Toouerie/ 13. 22. blyft hy ongehoorsaem ende verstockt.

1 De Heere sprack tot Mose: Siet/ ick hebbe v eenen a Godt ghesettet ouer Pharao/ b ende Aaron v broeder sal v Propheet zyn. — a Oft Richter ouer/ etc. b Exo.4.15.
2 Ghy sult spreken alles wat ick v ghebieden sal/ ende Aaron v broeder sal tot Pharao spreken/ dat hy de kinderen Israels wt zynen Lande verlate.
3 c Doch ick wil Pharaos herte verharden/ dat ick myner Teeckenen ende Wonderen vele doe in Egyptenlande. — Godt verhart Pharaonis herte. c Exo.4.21.
4 Ende Pharao en sal v lieden niet hooren/ op dat ick myne handt in Egypten bewyse/ ende leyde myn Heyr/ myn Volck/ de kinderen Israels int Egyptenlandt/ door groote Gherichten
5 Ende de Egyptenaers sullen ghewaer worden/ dat ick de Heere ben/ wanneer ick myne handt ouer Egypten wtstrecken/ ende de kinderen Israels van hen wech leyden sal.
6 Mose ende Aaron deden/ als hen de Heere gheboden hadde.

Ende

45

Moses en Aarons ouderdom.

7 Ende Moses was tachtentich Jaer oudt/
ende Aaron drientachtentich Jaer oudt/
doe sy met Pharao spraken.
8 Ende de Heere sprack tot Mosen ende
Aaron: Wanneer Pharao tot v lieden seg
ghen sal: Bewijst uwe Wonderen:
9 Soo sult ghy tot Aaron seggen: Neemt
uwen staf/ ende worpten voor Pharao/
dat hy een Slanghe worde.

Moses en Aaron gaen tot Pharao.

10 Doe gingen Moses ende Aaron henen tot
Pharao/ en deden alsoo hen de Heere gebo-
den hadde: ende Aaron werp zijnen staf voor
Pharao/ende voor zijnen knechten / ende
hy werdt een Slanghe.
11 Doe riep Pharao de wijsen ende Too-
uenaers ende de b Egyptische Toouenaers
deden oock alsoo met haren besweeren.

b 2 Tim. 3.8

12 Een yegelick werp zijnen staf van hem/
ende daer werden Slangen wt: doch Aa-
rons staf verslondt hare staven.
13 Also werdt dat herte Pharaonis ver
stockt/ende en hoorde se niet/ gelijck als de
Heere ghesproken hadde.
14 Ende de Heere sprac tot Mosen: Het herte
Pharaonis is hardt/ hy weygert hem het
Volck te verlaten.
15 Gaet henen tot Pharao/morghen/siet/
hy sal aent water gaen: soo gaet hem on-
der de ooghen/aen den Oeuer des waters
ende neemt den staf in uwe handt / die tot
een Slanghe werdt/

De eerste plage ouer Egyptenlant. Water wordt in bloet veranderr.

16 Ende spreect tot hem: De Heere der Hebreen
Godt heeft my tot v ghesonden/ende v la-
ten seggen: c Verlaet mijn Volck / dat het
my diene inder Woestijne: doch ghy hebt
dus langhe niet willen hooren.
17 Daerom/spreect de Heere alsoo: Daeraen
sult ghy bevinden/dat ic de Heere ben: Siet/
ick wil met den staf/ dien ick in mijner hant
hebbe/ het water slaen dat inden stroom is
ende het sal in bloet verandert worden:

c Exod 8.1. ende 9.13.

18 Dat de Visschen inden Vliet steruen sul
len/ende de Vliet stincken sal/ ende den E-
gyptenaren sal walghen/te drincken van-
den water wt den Vliete.
19 Ende de Heere sprack tot Mosen: Segt
Aaron: Neemt uwen staf/ ende recke uwe
hant wt/ ouer de wateren in Egypten / o-
uer hare Beken/ ende stroomen/en † stil-
len wateren/ende ouer alle waterputten/
dat sy bloet werden/ ende daer sy bloet in-
den gantschen Egyptenlande / beyde in
houten ende steenen Vaten.

† anders/ Zeen.

20 Moses ende Aaron deden / als hen de
Heere ghebeden hadde: g ende hief den
staf op/ ende sloech int water dat in den
Vliete was voor Pharao ende zijnen knech-
ten/ h ende alle het water in den Vliete
werdt in bloet verandert.

g Exo. 14.16 ende 17.5.
h Psa. 78.44 ende 105.29.

21 Ende de Visschen inden Vliete storuen/ende
de Vliet werdt stinckende so dat de Egyp-
tenaers niet drincken en conden van den
water wt den Vliete: ende daer was bloet
in den gantschen Egyptenlande.
22 i Ende de Egyptische Toouenaers de-
den oock alsoo/met haren besweeren: al-
soo werdt het herte Pharaonis verstockt/
ende en hoorde se niet/ k ghelijck de Heere
ghesproken hadde.

i Exo. 8.7. Sap. 17.7.
k Exo. 4.21. ende 7.3.

23 Ende Pharao keerde hem / ende ghinck nae
huys/ ende en keerde zijn herte daer niet aen
24 Doch alle Egyptenaers groeuen na wa
ter/omtrent alle Riuieren/om te drincken.
25 Ende dat duerde seuen dagen lanck/ dat
de Heere het Vliedt ende water sloech.

Dat viij. Capittel.

1. De Heere dreyscht Pharao / 5. laet
door het slaen der wateren Vorschen: 16.
des stofs/ luysen: 24. ende daeren bouen al-
lerley boose ghewormten comen / om het
gantsch Egyptenlant te verderuen: 7. het
eerste doen de Toouenaers na: 18. aen den
anderen feylet hen/ ende bekennen Godts
cracht/ 8.25. Pharao onder den plaghen/
begeeft hem het Volck te verlaten: 15.19 32
doch soo haest/ als de straffe door Mosen
ende Aarons ghebedt ophoudt / soo is hy
Godtloos als te voren.

De ander plaghe zijn Vorschen oft Paddē.

1 De Heere sprac tot Mosen: Gaet henen
tot Pharao ende spreect tot hem: So
seydt de Heere: a Verlaet mijn Volck/
dat het my diene.
2 So ghy my dat weygert/ siet / so wil ick
alle uwe Lantpalen met Vorschen plagē.

a Exo. 7.16. ende 9.13.

3 Dat het Vliet ende water sal van Vor-
schen crielen: die sullen opcomen/ ende comē
in v huys/ in v camer/ op uwen legher/ op
v bedde: oock inde huysen uwer knechten/
onder v volck in uwe Backouens / ende
in v deech.
4 Ende de Vorschen sullen op v / ende op v
volck / ende op alle uwe knechten cruypen.
5 b Ende de Heere sprac tot Mosen: Segt
Aaron: Recke uwe handt wt met den staf/
ouer de Beken/ende stroo-/ en ende c † stil-
le wateren/ ende laet Vorschen ouer E-
gyptenlandt comen.

b Psa. 78.45 ende 105.30.
c † anders/ Zeen.

6 Ende Aaron reckte zijne hant ouer de wa-
teren in Egypten/ ende daer quamē Vorschē
op/ so dat Egyptenlandt bedeckt werdt.
7 b Doe deden de Toouenaers oock alsoo/
met haren besweerē/ ende lieten Vorschen
ouer Egyptenlandt comen.

b Exo. 7.22. Sap. 17.7.

8 Doe riep Pharao Mosen ende Aaron/
ende sprac: e Biddet den Heere voor my/ dat
hy de Vorschen van my ende van mijnen
volcke neme/ so wil ick het Volck verlaten
dat het den Heere offere.

e 1. Reg. 13.6 Exod 9.28. ende 10.17. Act. 8.24.

9 Moses sprac: f † Hebt ghy de eere voor
my/ ende bestemt my / wanneer ick voor v/
voor uwe knechten/ ende voor v volck bid
den sal/ dat de Vorschen van v / ende van
uwen huyse verdreuen worden / ende al-
leen in den Vliete bliuen.

f † anders/ Hebt dit voordeel selue van my/ tydt te beteeckenē.

10 Hy sprach: Morgen. Hy sprack: Als ghy
geseyt hebt: op dat ghy weter / dat daer
niemant en is als de Heere onse Godt.
11 So sullen de Vorschen van v/ van uwen
huyse van uwen knechten/ende van uwen
volcke ghenomen worden/ ende alleen in
den Vliete bliuen.
12 Also ginghen Moses ende Aaron van
Pharao: ende Moses riep tot den Heere/
om de Vorschen/ g † also hy Pharao had-
de toegheseydt.

g † anders/ die hy tegē Pharao ge-
set hadde.

13 Ende de Heere dede/ als Moses geseyt
hadde / ende de Vorschen storuen in den
huysen/inden h † houen/ ende op den velde.

h † anders/ voorhuysen/ oft voor hallen.

14 Ende sy hoopten se tesamen/ hier eenen
hoop ende daer eenen hoop/ ende het Lant
stanck daer van.
15 Doe nu Pharao sach/ dat hy locht ghe-
creghen hadde/ werdt zijn herte verhart / en-
de en hoorde se niet/ ghelijck dan de Heere
ghesproken hadde
16 Ende de Heere sprac tot Mosen: Segt
Aaron: Recke uwen staf wt/ ende slaet inden
stof op Aerden/ dat daer Luysen worden in
den gantschen Egyptenlande.

De derde plaghe zijn Luysen.

17 Sy deden alsoo: ende Aaron reckte zijne
handt wt met zijnen staf/ ende sloech in-
den stof op Aerden: ende daer werden Luy
sen aen den menschen/ende aen den Vee:
alle het stof des Landts werdt Luysen/ in-
den gantschen Egyptenlande.
18 De Toouenaers deden oock alsoo / met
haren besweerē dat sy Luysen voortbrach-
ten/ doch sy en conden niet: ende de Luy-
sen wa-

sen waren beyde aen den menschen/ ende
aen den Vee.

k Luce 11.20. Exod. 7.3.

De vierde plage allerley boose wormen.

l Dat de Griecken heeten Kynomyia: is allerley boose gewormte die daer schade doen den vruchten in den velde: als daer zijn/ Rupsen/ vliegen/ cenoten. rupsenschijteers kevers, malders/ horselen/ brumsen/ eñ dierghelijcke schadelicke gewormte/ dat de boomen ende ghewassene vruchten verderuet.

m Gen. 47.27

n Psa. 78.45 Sap. 16.9.

o Exod. 3.18.

19 Doe spraken de Toouenaers tot Pha-
rao: l Dit is Godes Vingher: Doch het
herte Pharaonis werdt verstockt / ende
en hoorde se niet/ k ghelijck van de Heere
ghesepdt hadde.
20 Eñ de Heere sprack tot Mosen: Maect
v morgen vroech op/ ende treet voor Pha-
rao/ siet/ hy sal aent water gaen/ eñ spreect
tot hem: Soo sept de Heere: Verlaet mijn
Volck/ dat het my diene.
21 Soo dan niet/ soo wil ick l allerley boose
wormen laten comen ouer v/ uwe knech-
ten/ v volck/ ende v huys / dat aller E-
gyptenaren huysen/ ende het veldt / ende
wat daer op is/ vol vooser wormen wor-
den sullen.
22 Eñ wil dies daechs een sonderlic dinck
doen/ met den Lande m Gosen / daer mijn
Volck in is/ dat daer geen boose worm sy:
op dat ghy gewaer wordet/ dat ick de Hee-
re ben op Aerden alomme.
23 Ende wil eene verlossinghe setten / tus-
schen mijnen ende uwen Volcke: morghen
sal dat teecken ghescheden.
24 Ende de Heere dede alsoo : n ende daer
quamen vele schadelicke boose wormen in
Pharaos huys/ in zijner knechtẽ huysen/
ende ouer het gandtsche Egyptenlandt:
ende het Landt werdt verdoruen van den
boosen wormen.
25 Doe riep Pharao Mosen ende Aaron/
ende sprack: Gaet henen/ ende offert uwen
Godt hier in den Lande.
26 Moses sprac: Dat en schict hẽ niet/ dat
wy also doen: want wy souden der Egypte
naren grouwelen offeren onsen Gode den
Heere : Siet / wanneer wy dan der Egy-
ptenarẽ grouwelen voor haren oogen of-
ferden/ souden sy ons niet steenig[h]en?
27 Drye dachreysen willen wy gaen in de
woestyne/ ende den Heere onsen God offe-
ren/ o alsoo hy ons ghesepdt heeft.
28 Pharao sprack: Ick wil v verlaten / dat
ghylieden den Heere uwen Gode offeret
inder woestyne/ alleene dat ghylieden niet
voorder en trecket/ ende biddet voor my.
29 Moses sprac: siet/ wanneer ick van v wt
come/ so wil ick den Heere bidden/ dat dese
boose wormen van Pharao/ eñ zijnẽ knech
ten/ ende zijnen volcke ghenomen worden/
morghen des daechs/ alleene en bedriecht
my niet meer/ dat ghy het Volck niet ver-
latet den Heere te offeren.
30 Ende Moses ginc wt van Pharao/ en-
de badt den Heere.
31 Ende de Heere dede/ als Moses gesept
hadde / ende maeckte de boose wormen
wech van Pharao / van zijnen knechten/
ende van zijnen volcke/ dat daer niet een
ouer en bleef.
32 Doch Pharao verhardde zijn herte oock
op dat selue mael / ende en verliet het
Volck niet.

Dat ix. Capittel.

1. De Heere dreycht noch den Pharao/ 6. laet een groote sterfte comen ouer alle Vee der Egyptenaren: 10. Daer nae ghesweer/ bladeren ende droesen / ouer menschen ende Vee/ 7.12. Noch blijft Pharao verstocket/ 23. soo slaet de Heere / wtghenomen het Lant Gosen/ gantsch Egypten met haghel/ donder/ ende blixem/ 27. Pharao bekennet zijne sonden/ ende belooft het Volck te verlaten: 33. Doch / so Moses de straffe met zijnen ghebede weert / 34. soo en laet hyse noch niet gaen.

De vijfde plage/ Pestilencie des Vees.

a † anders/ benoemde.

De seste plaghe/ boose swarte bladeren.

b † anders/ roetkens/ anders: glasteren wt den kalckouen/

c † anders/ ghesweer eñ droesen.

d Exod. 4.21.

e Exod. 7.16. ende 8.1.

f Hebr. in v hert.

g Rom. 9.17

h † anders/ verhouden inden stade.

i † anders/ verheft v noch tegen myn Volc/ als een (tegen) weere.

De seuende plaghe/ haghel ende vyer.

1 DE Heere sprack tot Mosen: Gaet he-
nen tot Pharao / ende spreeckt tot
hem: Alsoo sepdt de Heere/ de Godt
der Hebreeren: Verlaet mijn Volck / dat
sy my dienen.
2 Soo ghy my dat weygheret / ende hen
voortaen ophoudet/
3 Siet/ so sal de hant des Heerẽ zijn/ ouer
v Vee op den Velde/ ouer Peerde/ ouer E-
selen/ ouer Kemelẽ/ ouer Ossen/ ouer Scha
pen/ met eener gantsch sware Pestilencie.
4 Ende de Heere sal een sonderlinck dinck
doen/ tusschen den Vee der Israelitẽ eñ der
Egyptenaren/ dat daer niet en sterue van
allen/ dat de kinderen Israels hebben.
5 Ende de Heere a† bestemde eenẽ tyt/ en-
de sprack: Morghen sal de Heere sulckes
op Aerden doen.
6 Eñ de Heere dede sulckes des morgens:
ende allerley Vee der Egyptenaren sterf/
daerentegen van den Vee der kinderen
Israels en sterf niet een.
7 Ende Pharao sandt daer nae / te verne-
men/ ende siet/ van den Vee Israels en
was niet een ghestoruen: doch het herte
Pharaonis werdt verstockt / ende en ver-
liet het Volck niet.
8 Doe sprack de Heere tot Mosen ende
Aaron: Neemt uwe vuysten vol b † roets
wt den schoorsteẽ/ ende Moses sprẽgde dat
na den Hemel voor Pharao.
9 Dat het ouer het gandtsche Egypten-
landt stuyue/ ende dat daer boose swarte
bladeren oploopen / beyde aen den men-
schen ende aen den Vee/ inden gantschen
Egyptenlande.
10 Ende sy namen roet wt den schoorsteen/
ende tradt voor Pharao / ende Moses
sprengde dat nae den Hemel: doe werden
c † boose swarte bladeren / beyde aen den
menschen ende aen den Vee.
11 Alsoo dat de Toouenaers niet en con-
den voor Moses staen / door de boose bla-
deren: want aen de Toouenaers waren
euen soo wel boose bladeren / als aen al-
len Egyptenaren.
12 Doch de Heere verstocte het herte Pha-
raonis/ dat hyse niet en hoorde/ d ghelijck
van de Heere Mosi ghesepdt hadde.
13 Doe sprack de Heere tot Mosen: Ma-
ket v morghen vroech op/ ende treet voor
Pharao/ ende spreeckt tot hem: Soo sepdt
de Heere/ der Hebreen Godt : e Verlaet
mijn Volck/ dat het my diene:
14 Ick wil anders op dit mael alle mijne
plagẽ f ouer v selfs sendẽ/ ouer uwe knech-
ten/ ende ouer alle v volck / dat ghy ghe-
waer worden sult/ dat mijns gelijcken niet
en is in allen Landen.
15 Want ick wil nu mijn handt wtrecken/
ende v/ ende v volck met Pestilencie slaen
dat ghy van der Aerden sult verdelghet
worden.
16 g Ende tis waer / daerom hebbe ick v
h † verwecket/ dat mijn cracht aen v ver-
schyne / ende mijnen Naem vercondicht
worde in allen Landen.
17 Ghy i † treedt mijn Volck noch onder v
ende wilt het niet verlaten.
18 Siet/ ick wil morgen om dese tijt eenen
seer grooten haghel laten regenen/ desge-
lijcken in Egypten niet geweest en is/ sint
der tijt het ghegrondet is/ tot nu toe.
19 Ende nu/ sendt henen/ ende verwaert v
Vee ende alles wat ghy op den velde hebt
want alle menschen/ ende Vee/ dat op den
velde ghevonden wort/ ende niet inde huy-
sen versamelt is/ soo de hagel op hen valt/
sullen steruen.

10 Wie nu onder den knechtẽ Pharaonis/
des Heeren woort vreesde / die liet zyne
knechten ende Vee in de huysen vlieden.
21 Welcker herte hem daer entegen niet en
keerde aen des Heeren woordt/ die lieten
hare knechten ende Vee op den velde.
22 Doe sprac de Heere tot Mosen: Streckt
uwe hant wt na dẽ Hemel/ dat het hagele
over het gantsche Egyptenlant, over men=
schen, over Vee, eñ over alle het cruydt op
den velde inden gantschẽ Egyptenlande.

k Psa.78.47 ende 105.32. Sap.16.16. ende 19.19.

23 k Also reckte Moses zynen staf nae den
hemel/ eñ de Heere liet donderen ende ha=
ghelen/ dat het vyer op de Aerde schoot.
24 Also liet de Heere hagel regenẽ over E=
gyptenlant/ dat daer hagel eñ vyer onder
malcanderen voeren/ soo grousamelicken/
dat desgelijcken inden gantschen Egyptẽ=
lande noyt geweest en was/ sindt der tijdt
dat daer lieden in gheweest zijn.
25 Eñ de hagel sloech inden gantschen E=
gyptenlande/ alles wat op den velde was/
beyde menschen eñ Vee/ eñ sloech alle het
cruyt op den velde/ ende verbrac alle Boo=
men op den velde.
26 Sonder alleene inden Lande Gosen/ daer
de kinderen Israels waren / daer en ha=
ghelde het niet.
27 Doe schicte Pharao henen/ eñ liet Mo=
ses eñ Aaron roepen/ ende sprack tot hen:
l Ic hebbe my op dit mael versondicht/ de
m Heere is rechtveerdich, ick daerentegen
ende mijn volck/ zijn Goddeloose.

l 1.Reg.15.5 exod.8.8. ende 10.17. m Hebr. de stemme Godts.

28 Biddet dan nu den Heere/ dat sulck don
deren ende haghelen Godes ophoude: soo
wil ick v lieden verlaten/ dat ghy niet lan=
gher hier en blijft.
29 Moses sprack tot hem: Wanneer ick
ter stadt wtcome/ soo wil ick myne handen
wtbreyden tot den Heere/ soo sal dat don=
deren af laten/ ende gheenen haghel meer
zijn: op dat ghy ghewaer wordet/ n dat de
Aerde des Heeren sy.

n Psal.24.1

30 Ick weet het dan noch/ dat ghy ende u=
we knechten/ v noch niet en vreeset voor
Godt den Heere.
31 Alsoo wert geslaghen het Vlas ende de
Gerste: want de Gerste hadde o † geschoo=
ten/ ende het Vlas vol en ghecreghen.

o † anders/ aeren/ ende het vlas knoppen.

32 De Terwe eñ Rogghe en wert niet ghe=
slaghen/ want sy waren spade ghesaeyt.
33 So ginc nu Moses vã Pharao ter stadt
wt eñ breydde zyne handen tot den Heere
ende het donderen eñ hagelen liet af/ ende
den regen en druypte niet meer op Aerden.
34 Doe nu Pharao sach/ dat den regen en=
de donder ende hagel op hielt, versondich=
de hy hem voorder / ende verhardde zijn
herte, hy ende zyne knechten.
35 Alsoo wert Pharaos herte verstockt/
dat hy de kinderen Israels niet en verliet/
ghelijck als dan de Heere ghesproken had=
de door Mosen.

Dat x. Capittel.

1. De Heere dreyght Pharao met grou=
same Sprinckhanen/ 7. Pharaos knech=
ten vreesen hen der straffe / 10. Pharao
schimpt met Mose ende Aaron/ eñ stoot=
se van hem wt/ 14. De Sprinckhanen co=
men, ende eten al het groen / van den ha=
ghel overghebleven, 16. Pharao kent we=
derom zijn sonde, eñ blijft evenwel verstoct
22 soo laet de Heere tastelicke duysternisse
comen / 24. Pharao verwillicht in des
gantschen volcks wechreysen / alleene
dat haer Vee t'huys blyve: ende soo Mo=
ses sulcke handelingen af slaet/ 28. verbiet
hy hem meer voor hem te comen.

1 Ende de Heere sprack tot Mosen: Gaet
henen tot Pharao / want ick hebbe
zijn/ ende zijner knechten herte ver=
hardt/ op dat ick dese myne teeckenen on=
der hen doe.
2 Ende dat ghy vertondicht voor den oo=
ren uwer kinderen/ ende uwer kinder kin=
deren/ wat ick in Egypten bedreven heb=
be/ ende hoe ick myne teeckenen onder hen
bewesen hebbe: op dat ghy weet, dat ick
ben de Heere.
3 Also gingen Moses eñ Aaron henen tot
Pharao, eñ spraken tot hem: So spreect de
Heere der Hebreẽ God: Hoe lange weygert
ghy v/ voor my te verootmoedigen/ a dat
ghy mijn Volck verlatet/ my te dienen?
4 b Weygert ghy v mijn Volc te verlaten/
siet/ so wil ick morghen c Sprinckhanen
laten comen aen allen plaetsen/

a exo.7.2.16 ende 8.1. ende 9.13.
b Sap.16.9 De achtste plaghe/ sprinckhanẽ/ ofte sprinc=ghers.
c Dese sprinckha=nen heeten hier niet Hagab op Hebreisch/ als aen som=mige plaet=sen/ maer Arbe. Het zijn doch vierboetige vlieghende dieren, ende reyn te eten als Hagab. Leu. 11. doch ons onbe=kent sonder dat sy den sprinckha=nen ghelijck zijn.

5 Dat sy het Lant bedecken/ also datmen
het Lant niet sien en can: ende sullen eten/
wat v overghebleven ende bevrijt is voor
den haghel/ ende sullen alle uwe groenen=
de Boomen af eten op den velde.
6 Ende sullen vervullen v huys/ alle uwer
knechten huysen/ ende aller Egyptenaren
huysen/ desghelijcken niet ghesien hebben
uwe Vaders/ ende uwer Vaderẽ Vaders/
sindt der tydt dat sy op Aerden gheweest
zijn/ tot op desen dach: ende hy d † keerde
hem/ ende ginck van Pharao wt.
7 Doe spraken de knechtẽ Pharaonis tot
hem: Hoe lange sullen wy e † daermede ge=
plaecht worden? Laet de lieden gaẽ/ dat sy
dẽ Heere haren Gode dienẽ: weet ghy noch
niet dat Egypten verdorven is?
8 Moses eñ Aarõ werdẽ weder tot Pha
rao gebracht/ die sprack tot hen: Gaet he=
nen/ eñ dient den Heere uwen Gode: welc=
ke zijn sy dan noch/ die henen gaen sullen?
9 Moses sprac: Wy willen gaen met jonc
ende oudt / met sonen ende dochteren, met
Schapen ende Runderen: want wy heb=
ben een Feeste des Heeren.
10 Hy sprac tot hen: O Ja/ de Heere sy met
v: soude ick v lieden eñ uwe kinderen daer
toe laten trecken? f † Siet daer / oft ghy
niet wat booses voren hebt?
11 Niet alsoo/ maer ghy g † mannen gaet
henen/ ende dienet den Heere: want dat
hebt ghy oock h † geseydt. Ende men stiet=
se wt van Pharao.

d † anders/ vertrock.
e † anders/ met desen wesen ver=stricket.
f † anders/ siet hier/ het quaet is voor uwen aengesichte na sommi=gher wtleg=gen/ de straf=fe is bereyt.
g † anders/ volwassenẽ
h † anders/ begheert.

12 Doe sprac de Heere tot Mosen: Streckt
uwe handt over Egyptenlandt / om de
i Sprinckhanen: dat sy op Egyptenlant
comen/ ende eten alle het cruyt inden Lan=
de op/ met alle het ghene dat van den ha=
ghel overghebleven is.
13 Moses reckte zynẽ staf over Egyptẽ=
lande/ eñ de Heere dreef eenen Oostenwint
int Lant/ den gantschen dach/ eñ de gant=
sche nacht: ende des morgens bracht den
Oostenwint de Sprinckhanen voort.
14 Eñ sy quamen over het gantsche Egyp=
tenlandt ende lieten hen neder aen allen
plaetsen in Egypten, so gantsch vele/ dat
te voren desgelijcken noyt geweest en is/
noch voortaen zijn en sal.

i Psa.105.34 Sap.16.9. Joel 1.4. Apoc.9.3.

15 Want sy bedecten het Lant / eñ verduy=
sterden, eñ sy aten alle het cruyt indẽ Lan
de op/ ende alle vruchten op den Boomen
die vanden hagel waren overgebleven: eñ
en lieten niet groens over/ aen den Boo=
men/ ende aen den cruyden op den Velde/
in den gantschen Egyptenlande.
16 Doe riep Pharao haestelick Mosen en=
de Aaron/ ende sprack: k Ick hebbe my
versondicht aen den Heere uwen Godt/ en=
de aen v lieden.

k Exo.8.8. ende 9.27.

Vergheeft

17 Vergeeft my myn sonde op dit mael ooc
ende biddet den Heere uwen Godt/ dat hy
doch slechs desen doot vā my wech neme.
l Moses 18 Ende l hy ginck wt van Pharao / ende
badt den Heere.
19 Doe keerde de Heere eenen gandtschen
stercken Westenwint/ eñ hief de Sprinck-
m † anders hanen op/ ende werpse in de m † Schelp-
Rietzer. zee dat daer niet een ouer en bleef/ aen al-
anders/ len plaetsen Egypti.
Roode Zee 20 Doch de Heere verstockede Pharaos
herte/ dat hy de kinderen Israels niet en
verliet.
De negen- 21 De Heere sprack tot Mosen: Reet uwe
ste plaghe/ handt nae den Hemel/ dat het soo duyster
tastlicke worde in Egyptenlandt/ datmen het grij-
duysternisse pen mach.
22 Eñ Moses reckede zijn hant na den He-
n Sap.17.2 mel/ n doe wert een dicke duysternisse in-
den gantschen Egyptenlande/ drye dagē.
23 Dat niemant den anderen en sach/ noch
op stont van der plaetse daer hy was / in
o Sap.18.1 drij dagē: o daerentegen by allen kinderen
Israels/was het licht in haren woeningē.
24 Doe riep Pharao Mosen/ ende sprack:
p Exo.12.32 Gaet henen/ eñ dient den Heere: p alleen u-
we Schapen ende Runderen laet hier: laet
ooch uwe kinderkens met u gaen.
25 Moses sprac: Ghy moet ons ooc Offer
ende Brandtoffer gheuen / dat wy onsen
Godt den Heere offeren meughen.
26 Onse Vee sal met ons gaen / ende niet
een clauwe en sal achter blijuen: want van
q † anders/ den q † onsen sullen wy nemen ten Dien-
seluen. ste onses Godes des Heeren: want wy en
weten niet/waer wy den Heere mede die-
nen sullen tot dat wy daer henen comen.
27 Doch de Heere verstocte het herte Pha-
raonis/dat hyse niet verlaten en woude.
28 Eñ Pharao sprac tot hem: Gaet vā my/
ende hoet u dat ghy niet voor myn oogen
en comet: want in welcken dage ghy voor
myne ooghen comet/ sult ghy steruen.
29 Moses antwoorde: Also ghy ghesept
r † anders/ hebt/ ick en r † wil niet meer voor uwe oo-
sal niet ghen comen.
meer u aen-
schijn sien.

Dat xj. Capittel.

a Exo.3.21. 1. De Heere heet de Israeliten/ gulden
ende 12.35. ende siluecen clepnodiē ontleenen van den
b † anders/ Egyptenaren/ 4. Dien vercondicht Mo-
nabuer/ ses nu de laetste plage / 9. Pharao blijft
c † and. na- verstockt.
buerinne. 1 Ende de Heere sprack tot Mosen: Ick
d Syr.45.1 wil noch een plaghe ouer Pharao en-
* Dat seydt de Egypten laten comen / daer nae sal
hy daerom/ hy u lieden verlaten van hier: ende en sal
dat het niet alleene alles verlaten / maer u lieden
wonder is/ ooch van hier drijuen.
dat hy niet 2 a So segt nu voor den Volcke / dat een
gedoot is pegelick van zijnen b † naesten / ende een
van den E- peghelicke van harer c † naesten / silueren
gyptenarē/ ende gulden clepnodien eysche:
sy hebben 3 Want de Heere sal den Volcke ghenade
hem moeten gheuen/ voor den Egyptenaren. d Ende
eenen erge- Moses was een seer * groot man in Egy-
ren ende op ptenlant/ voor den knechten Pharaonis/
roeren be- ende voor den volcke.
weesen. 4 Ende Moses sprack: So sept de Heere:
e Exo 12.29 e Ick wil ter middernacht wtgaen in E-
De tiende gyptenlande/
plaghe de 5 Ende alle f † eerstghebooꝛte in Egypten
doot aller landt sal steruen / g van den eersten sone
eerstghebo- Pharaonis aen/ die op zijnen stoel sit / tot
ren. aen den eersten sone der Maghet die ach-
f † anders/ ter de Meulen is/ ende alle eerstgeboorte
eerstghebo- onder den Vee.
ren. 6 Eñ daer sal een groot gheschrey zijn in-
g Sap.18.5 den gantschen Egyptenlande/ desgelijcken
noyt gheweest en is/ noch zijn en sal.

7 Daerentegen by allen kinderen Israels
en sal niet een Hont zijn tonge verroeren/
van den menschen aen tot aent Vee: op
dat ghy bevindet/ hoe de Heere Egypten
ende Israel scheyde.
8 h Dan sullen tot my afcomen alle dese h Exo.12.30
uwe knechten/ ende my te voete vallen/ eñ
segghen: Trecht wt/ ghy / ende alle het
volck dat onder u is: daer na wil ick wt-
trecken. ende hy ghinck van Pharao met
grimmighen thoorne.
9 De Heere dā sprack tot Mosen: Pharao
en hoort u niet/ op dat vele wonderteeckens
schieden in Egyptenlande.
10 Ende Moses ende Aaron hebben dese
wonderen alle gedaen voor Pharao: doch
de Heere verstockte hem zijn herte/ dat hy
de kinderen Israels niet verlaten en wou-
de wt zijnen Lande.

Dat xij. Capittel.

1. De Heere leert het ghebruyck des
Paeschlams ende ongheheuelden broots/
29. Slaet alle eerstghebooren der Egy-
ptenaren/ ende daer werdt een groot iam-
mergeschrey/ 30 Pharao heet het Volck
trecken/ 33. De Egyptenaers dringhense
wt den Lande/ 36 ende zijn hen te wille int
leenen/ 37. Het ghetal des Volcks soo wt
Egypten trocken/ 40. den tijt die sy daer-
inne gheweest zijn/ 43. de wyse Passah te
houden 47. ende wie daer toe sullen wor-
den toegelaten wordt beschreuen.

1 De Heere sprack tot Mosen ende Aa- Van den
ron in Egyptenlandt: Paschlam-
2 Dese Maendt sal by u de eerste me der Jo-
Maendt zijn / ende van haer sult ghy de den.
Maent des Jaers beginnen. a Luth.
3 Segghet der gantschen a menichte Is- Waer ghy
raels ende spreket: b Aen den tienden da- dat woort/
ghe deser Maent neme een peghelick een Menichte/
c † Lam/ waer een huysvader is/ een Lam vindet/
tot eenen huyse. meucht ghy
4 Waer haer nu in eenen huyse voor een ooch wel
Lam te wenich zijn/ soo neme hy het/ en- versamelinge
de zijn naeste nabuer aen zijnen huyse/ tot ghe lesen.
dat haer soo vele wordt/ dat sy dat Lam b Exo.12.23
op eten connen. ende 34.15.
5 Ghy sult ooc een sulck Lam nemen/ daer ende 44.18.
gheen feyl aen en is/ een manneken / ende Num.5.2.
van een Jaer oudt: van den Lammeren en- Deut.16.1.
de Gheyten sult ghy het nemen. c † anders/
6 b Ende sult het behouden tot op dē vier- Lammeken
tienden dach der Maent/ ende een peghe- ofte Gheyt-
lick hoop/ in gheheel Israel/ salt slachten ken.
tusschen den auont. d Ezech.45.
7 Eñ ghy sult van zijnen bloede nemen/ eñ 21.
beyde de postē aen de deure/ ende den bo- Luce 22.7.
uensten dorpel daer mede bestrijcken / aen Wat het
den huysen/ daer sy het inne eten. Paschlam
8 Ende sullet alsoo vleesch eten in der sel- beduydt/
uer nacht aen den vyere ghebraden/ ende leert Paul.
ongheheuelt broot/ ende sult het met bitte- ghenoech-
ren sauce eten. saem/
9 Ghy en sult het niet rou eten / noch met 1.Cor.5.6.
water gesoden/ maer aen den vyere gebra-
den/ tsamen zijn hooft met zijnen beenen
ende inghewandt.
10 Ende sult daer niet van ouerlaten tot
morghen. in dien daer van noch yet ouer-
blijft tot morghen / soo sult ghy het met
vyere verbranden.
11 Alsoo sult ghy het nu eten: Om uwe
lendenen sult ghy ghegordt zijn / ende uwe
schoenen aen uwe voeten hebben/ ende sta-
uen in uwen handen / ende sult het met e † anders/
haeste etē als die hen wech haesten: want Passah oft
het is des Heeren e † Passah. Ouergang.
12 Want ick wil in der seluer nacht door E- f Psa.135.8.
gyptenlandt gaen/ ende alle eerstgeboorte ende 136.10.
slaen in

slaen in Egyptenlande / beyde onder den
menschen ende Vee: ende wil aen alle Goden der Egyptenaren
bewijsen aen allen Goden der Egyptena-
ren / Ick de Heere.
13 h Ende het bloet sal uwe teecken zijn /
aen den Huysen daer ghy inne zijt / dat
wanneer ick het bloedt sie / voor v voorby
gae / ende v niet de plaghe en ghebeure die v
verderue / wanneer ick Egyptenlant slae.
14 Ende sult desen dach hebben ter ghe-
dachtenisse / ende sult hem vieren den Heere
tot een feeste / ghy ende alle uwe nacomelin-
gen tot eener eeuwiger wijse.
15 i Seuen dagen sult ghy lieden ongehe-
uelt broodt eten namelicken / aenden eer-
sten dage sult ghy ophouden met gheheuel-
den broode in uwen huysen: wie ghehe-
uelt broodt eet / vanden eersten dage aen /
tot op den seuenden / diens siele sal wtghe-
ropt worden van Israel.
16 De eerste dach sal heylich zijn / dat ghy
k te samen coemt / ende de Seuende sal oock
heylich zijn / dat ghy te samen coemt: geen
arbeyt en sult ghy daerinne doen / sonder
wat tot der spijse behoort voor allerley
zielen / dat selue alleene mencht ghy voor
v doen.
17 Ende houdet v aen het ongheheuelde
broodt: want euen aen den seluen daghe
hebbe ick uwe Heyr wt Egyptenlant ghe-
leydt: daerom sult ghy lieden desen dach
houden / ende alle uwe Nacomelinghen / tot
eener eeuwiger wijse.
18 l Aenden veertienden daghe der eerster
Maent des auondts / sult ghy lieden on-
gheheuelt broodt eten / tot aenden euen
twintichsten Dach der Maendt aenden
auondt.
19 Datmen seuen dagen geen gheheuelt broot
en vinde in uwen huysen: want wie ghehe-
uelt broodt eet / diens ziele sal wtgheropt
worden van der Ghemeynte Israels / het
zy een vreemdelinck oft een inwooner in
den Lande.
20 Daerom so en eet geen gheheuelt broodt /
maer enckel ongeheuelt broot / in allen u-
wen wooninghen.
21 Ende Moses riep alle Oudsten in Is-
rael / ende sprack tot hen: Leset wt / ende neemt
Schapen een yegelick nae voor sijn Huys-
gesin / ende slachtet het Passah.
22 Ende m neemt een bueselken Ysop e / ende
duckt se in het bloet inden Becken / ende v e-
roert daer den bouendorpel mede ende de
twee Posten / ende geen mensche en gae te sij-
ner Huysdeure wt / tot aenden morgen.
23 Want de Heere sal omgaen / ende de Egyp
tenaren plagen: ende wanneer hy het bloet
sien sal aen den bouensten dorpel / ende aen
den tween posten so sal hy voor der deure
voorby gaen / ende den verderuer niet in uwe
Huysen comen laten / om te plagen.
24 Daerom so houdt dese wyse voor v ende
uwe kinderen eeuwelick.
25 Ende wanneer ghy int lant coemt / dat
v de Heere gheuen sal / als hy ghesprooc-
ken heeft / so houdet desen Dienst.
26 n Ende wanneer uwe kinderen sullen tot
v seggen: Wat hebt ghy daer voor eenen
Dienst?
27 So sult ghy lieden segghen: Het is het
o Passah Offer des Heeren / die voor den
kinderen Israels voorby ginck in Egyp-
ten / doe hy de Egyptenaers plaechde / ende
onse Huysen verlosde. Doe neychde hen
het volck / ende aenbadt.
28 Ende de kinderen Israels gingen henen
ende deden / also de Heere Mose ende Aaron
gheboden hadde.

g Anders / gericht oeffenen aen / etc.
h Heb. 11.28
De daghen der soeten broode / etc.
i Exod. 23.15 ende 34.18
k Dat is / predickt ende bidt voor het Passah / ende voor de verlossinge wt Egypten: daerom ontfinck hy des woordts naem welck heet predicken ende leeren in der Versamelinge.
l Leuit. 23.5 Num. 28.16 Deute. 16.1 Ezech. 45.21
het Passah-Offer.
m Heb. 11.28
n Josue 4.21
o Anders / de slachtinge des ouer schijdens.

29 p Ende ter middernacht sloech de Heere
alle eerstgeboorte in Egyptenlandt / van
den eersten Sone Pharaonis aen / die op
sijnen stoel sat / tot op den eersten sone des
geuangenen inder geuanckenisse / ende alle eer-
ste geboorte des Vees.
30 Doe stont Pharao op / ende alle sijne knech-
ten inder seluer nacht / ende alle Egypte-
naers / ende daer werdt een groot geschrey
in Egypten: want daer en was geen huys
daer niet een doode in en was.
31 Ende hy riep Mosen ende Aaron inder
nacht ende sprack: q Maeckt v op / ende
treckt wt van mijnen volcke / ghy ende de
kinderen Israels: gaet henen ende dient
den Heere / als ghy geseyt hebt.
32 r Neemt oock met v uwe schapen ende
Runderen / also ghy geseyt hebt: gaet henen
ende segent my oock.
33 Ende de Egyptenaers drongen het volc /
dat sy het haestelicken wt den Lande dre-
uen: want sy spraken: Wy zijn alle des
doodes.
34 Ende het volck droech het rouwe deech
eer het dan gheheuelt wert / tot hare spijse /
ghebonden in haren cleederen / op haeren
schouderen.
35 s Ende de kinderen Israels hadden ge-
daen / als Moses geseyt hadde / ende van
den Egyptenaren geeyschet / silueren ende
gulden * Vaten / ende cleederen.
36 Daer toe hadde de Heere den volcke ge-
nade gegeuen voor den Egyptenaren / dat
sy t hen leenden: ende ontkeerdent den
Egyptenaren.
37 t Also tooghen de kinderen Israels wt
van Raemses na Succoth / u ses hondert
duysent Mannen te voete / behaluen de
kinderen.
38 Ende veel ghemeyns volcx tooch oock
met hen / ende Schapen ende Runderen / ende
gantsch veel Vees.
39 Ende sy dieden wt den rouwen deege /
dat sy wt Egypten brachten / ongeheuelde
koecken: want het en was niet geheuelt /
bewijle sy wt Egypten gestooten werden:
ende en conden niet vertrecken / ende en
hadden hen seluen anders geen teeringhe
bereydt.
40 x De tijt nu / die de kinderen Israels in
Egypten gewoont hebben / is vier hondert
ende dertich Jaer.
41 Doe de selue omme waeren / ghinck het
gantsche Heyr des Heeren op eenen dach
wt Egyptenlandt.
42 Daerom wordt dese Nacht den Heere
gehouden / dat hy se wt Egyptenlant ghe-
leyt heeft: ende de kinderen Israels sullen
hem den Heere houden / sy ende hare Na-
comelinghen.
43 Ende de Heere sprac tot Mosen ende Aa-
ron: Dit is de wijse p Passah te houden:
geen vreemde en sal daer van eten.
44 Doch wie een gecocht knecht is / dien sal-
men besnijden / ende dan sal hy daer van eten.
45 Een yegelick Huysgenoot ende gehuert
knecht en sullen daer niet van eten.
46 In eenen huyse salmen het eten: ghy en
sult niet van sijnen vleesche wt voor het
huys draghen: z ende en sult gheen been
aen hem verbreken.
47 Ende de gantsche menichte Israels sal
sulckes doen.
48 So nu een Vreemdelinck by v woont /
ende den Heere het Passah houden wil /
die besnijde alles wat manneliick is / ende
van eerst maecke hy hem daer toe / dat hy
sulcx doe / ende zy als een Lantbesitter: want
geen onbesneden en sal daer van eten.

De tiende plaghe als bouen verclaert / wort hier vol-bracht.
p Exod. 11.4 Psal. 78.51 ende 135.8 ende 136.10 Sap. 18.5 11.15
q 2 Sam. 6.6
r Exo. 10.24
s Exod. 3.22 en de 11.2
* Of / Ghereedtschap.
T getal der kinderen Israels so wt Egypten getoogen zijn.
t Num. 33.3 Josue 26.6 Hebre. 11.29
u Num. 11.21
430. Jaer zijn de kinderen Israels in Egypten geweest
x Gen. 15.16 Acto. 7.6 Judith 5.10 Galat. 3.17
De wijse het Passah te houden.
p Passah heet eenen ganck / daerom dat de Heere in Egyptenlande des nachts ginck ende sloech alle eerstgeboorte doodt: ende bedupdt Christi steruen ende opstandinge / daer hy mede van deser werelt ghegaen is / ende inden seluen sonde / doot ende Duyuel geslagen / ende ons wt den rechten Egypte geuoert heeft tot den Vader: dat is onse Passah / oft Paschen.
z Num. 9.12 Joan. 19.36

49 Eenerley Wet sy den Landtbesitter/ eñ
den Vreemdelinck die onder v woont.
50 Ende alle kinderē Israels dedē/ also de
Heere Mosi eñ Aaron geboden hadde.
51 Also leyde de Heere op eenen dach/ de
kinderen Israels wt Egyptenlandt met
haren Heyre.

Dat xiij. Capittel.

1. De Heere heet hem alle eerstgeboren
heyligen/ 11. dat/ 3. met tsamen den be-
vele vande ongeheuelde brooden/ knoopt
Moses dē volcke bestich eñ vlytich inne/
15. De Heere voert het volck met Josephs
ghebeente in het toegheseyde Landt/ niet
ten naestē/ maer door de Woestyne/ 21. des
daechs met eener Wolcken columne/ des
nachts met eener Viercolumne

1 Ende de Heere sprack met Mose/ ende
seyde:
2 a Heylicht my alle eerstgeborene/ die
allerley Moeder breecht/ by den kinderen
Israels beyde onder den menschen/ ende
den Vee: want sy zijn myne.
3 Doe sprac Moses tot den volcke: b Ge-
denckt aen desen dach/ aen dien ghy wt
Egypten wt dē Diensthuyse gegaen zijt/
dat de Heere v lieden met machtiger hant
van hier heeft wtgheleydt: c Daerom en
suldy gheen Heuelbrooth eten.
4 Heden zyt ghy lieden wteghegaen inder
Maent Abib.
5 d Wanneer v nu de Heere brenghen sal
in het Landt der Cananiteren/ Hethiterē/
Amoriteren/ Heviteren/ eñ Jebusiteren/
e dat hy uwen Vaderen ghesworen heeft/ v
te gheuen/ een Landt daer Melck eñ Hoe-
nich in vloeyt/ so suldy desen Dienst hou-
den in deser Maendt.
6 ‡ Seuen dagen suldy ongeheuelt broot
eten/ ende aenden seuensten daghe is des
Heeren Feest.
7 Daerom suldy seuen dagen ongeheuelt
broot eten/ dat by v geen heuelbrooth noch
geheuelt broot gesien worde/ aen alle uwe
plaetsen.
8 Ende sult uwen sone seggen andē selven
daghe: Sulcks houden wy om deswille/
dat ons de Heere gedaen heeft/ doe wy wt
Egypten togen.
9 Daerom̄e salt v zijn een teeckē in uwer
handt/ eñ een f ghedenckenisse voor uwen
ooghen: op dat des Heeren Wet in uwen
mondt zy/ dat v de Heere met machtigher
handt geleyt heeft.
10 Daerom houdet Jaerlicx dese wijse te
synder tijdt.
11 Wanneer v nu de Heere int Landt der
Cananiteren gebracht heeft/ g als hy v eñ
uwen Vaderen gesworen heeft/ ende het v
ghegeuen heeft.
12 So suldy wtsonderen den Heere/ alles
wat de Moeder breeckt/ h ende de eerst-
ghebooɾte onder den Vee/ dat een Man-
neken is.
13 De eerstgeboorte van eenen Ezel/ suldy
lossen met eenē Schape: wanneer ghy het
oock niet en losset/ so verbreeckt hem den
necke/ doch alle eerstgeboorte der menschē
onder uwen kinderen/ suldy lossen.
14 Ende wanneer v heden oft morghen v
kindt sal vragen: Wat is dat? suldy hem
seggen: De Heere heeft ons met machti-
gher handt wt Egypten/ vanden Dienst-
huyse gheleyt.
15 Want doe Pharao verhardt was/ ons
los te laten/ versloech de Heere alle eerst-
geboorte in Egyptenlādt/ vander menschē
Eerstgheboorte aen/ tot aen de Eerstge-

De Wet vā allerley eerstgheboorte.
a Exo. 22. 29 ende 34. 19 Num. 3. 13 ende 8. 17 Leuit. 27. 26 1 Sam. 1. 24 Ezec. 44. 30 Luce 2. 23
b Exo. 23. 15
c 1 Cor. 5. 6
d Exo. 23. 15 ende 32. 34 ende 33. 1
e Gen. 12. 7 ende 13. 15 ende 15. 18 ende 24. 7 ende 26. 6 Exod. 32. 13 Deut. 34. 4
‡ So hardt wert het heuelbrooth verboden/ om datmē ymmer het louter Euangelium eñ Godes ghenade/ ende niet onse wercken eñ gesetten sal predikē/ na der opstandinge Christi: als Paulus 1 Cor. 5 oock bewyst. Leest van heuelbrooth Math. 16 Mar. 8. eñ sulck eeē is nu anders/ van gheloouen in Christum.
f Oft/ Litteecken.
Alle eerstgheborene zijn dē Heere heylich.
g Gen. 15. 18
h Exo. 22. 29 ende 34. 19 Ezec. 44. 30

boorte des Vees: daerom̄e offere ick dē
Heere alles wat de moeder breeckt/ dat een
Manneken is/ eñ de eerstgeboren myner
kinderen losse ick.
16 Ende dat sal v een teecken in uwer hant
zijn/ ende een gedenckteecken voor uwen
oogen/ dat ons de Heere heeft met mach-
tigher handt wt Egypten geleyt.
17 Doe nu Pharao het volck verlatē had-
de/ en leydese God niet op der strate/ door
der Philistijnen Lant/ die ten naestē was:
want God dachte: Het mocht den volcke
berouwen/ wanneer sy den strijdt sien/ eñ
wederom keeren in Egypten.
18 Daerom̄e leyde hy het volck om op de
strate door de Woestijne aen de i‡ Schelf-
zee: ende de kinderen Israel togen k ghe-
wapent wt Egyptenlandt.
19 Eñ Moses nam met hem/ het gebeente
Josephs: l want hy hadde eenen Eedt
vanden kinderen Israels genomen eñ ge-
sproken: God sal v lieden te huys besoec-
ken/ so voert myn ghebeente met v lieden
van hier.
20 m Also toghen sy wt van Suchoth/ eñ
sloegen Tenten op/ in Etham/ voor inde
Woestijne.
21 n Ende de Heere tooch voor hen/ des
daechs in eener wolckēcalomne/ dat hyse
den rechten wech leyde/ eñ des nachts in
een viercalomne/ dat hy hen luchtede te
wandelen dach eñ nacht.
22 De Wolckcalomne en weeck nimmer-
meer vanden volcke des daechs/ noch de
Viercalomne des nachts.

Dat xiiij. Capittel.

1. Pharao nae waerschouwinghe des
Heeren/ iaecht den volcke na/ 10. dat ver-
schrickt/ ende morret tegen Mosen/ 13. die
troostse met Godes tegenwoordigen by-
stande/ eñ bidt voor hen/ 19. De Engel/
Wolcke/ ende Duysternisse/ beschermense
voor den Egyptenaren/ 21. Het gedeylde
Meer is hen een wonderbaerlicke verlos-
singhe/ 24. den vyanden daer entegen/
een verschrickelick verderuen/ 31. daer
wt Israel leert Godt vreesen/ hem betrou-
wen/ ende van Mosis beroepinghe ghe-
wisse zijn.

1 Ende de Heere sprack met Mose/ ende
seyde:
2 Spreeckt met den kinderen Israel/
ende segt dat sy hen omkeeren/ ende hen
legeren teghen den dale Hiroth/ o tusschen
Migdol/ ende der Zee/ teghen Baal
Zephon/ ende aldaer tegen ouer hen lege-
ren aen der Zee.
3 Want Pharao sal segghen vanden kin-
derē Israel: Sy zijn verdoolt indē lande/
de Woestijne heeftse besloten.
4 Ende ick wil syn herte verstockē/ dat hy
hen naiage/ eñ wil aen Pharao/ eñ aen alle
syner macht eere behalen: ende de Egyp-
tenaren sullen gewaer worden/ dat ick de
Heere ben: eñ sy deden also.
5 b Ende doe dat den Coninck in Egyptē
werdt geseyt/ dat het volck was gevlodē/
werde syn herte verandert/ ende syner
knechten/ teghen den volcke/ ende sprakē:
Waerom̄e hebben wy dat ghedaen/ dat
wy Israel hebben verlaten/ dat sy ons
niet en dienden?
6 Ende hy spande synen wagen aen/ ende
nam syn Volck met hem.
7 Ende nam ses hondert wtgelesen wage-
nen/ eñ wat noch van wagenē in Egyptē
was/ ende de Hooftlieden ouer c‡ alle syne
Heyren.

i‡ Anders/ Riedtzee. De Griecksche heetent de roode Zee/ vandē rooden zande eñ gronde: doch de Hebreen heetent Schelfzee/ vande schelpe of biesen. eñ beduydt de Wereldt met harē prale/ daer de Heylighē met vele lydens moetē door gaen.
k Hebr. ge-vijftet/ dat is/ by vijf hoopen/ oft vijf dicke neuē malcanderen/ anders/ anders.
l Gen. 50. 25 Josue 24. 32
m Nu. 33. 6
n Nu. 14. 14 Psal. 77. 21. ende 78. 14 ende 105. 39 Deut. 1. 33 ende 4. 37 Neh. 9. 12. 19 1. Corin. 10. 1
o Oft/ wolckenpilaer.
Pharao iaecht Israel nae.
a Nu. 33. 7
b Sap. 19. 1
c‡ Anders/ derselven gelijckelick.

8 Want de Heere verstocte het herte Pha-
raonis des Coninck in Egyptē, dat hy de
kinderen Israels naiaechde: doch de kin-
derē Israels waren door eene hooge hant
weghegaen.
9 b Ende de Egyptenaers iaechden hen
nae/ende achterhaeldense (daer sy hen ge-
legert hadden aen de Zee) met Peerden
eñ Waghenen/eñ Ruyteren/eñ allen Heyre
des Pharaos inden dale Hiroth / teghen
Baal Zephon.
10 c Ende doe Pharao harde by hē quam/
hieuen de kinderen Israel hare oogen op:
eñ siet, de Egyptenaers togen achter hen
henen/eñ sy vreesden seer/ ende riepen tot
den Heere/
11 Ende spraken tot Mosen: f En waren
daer geen grauen in Egyptē dat ghy ons
moester weleyden dat wy inde woestyne
steruen? waerom hebdy ons dat gedaen/
dat ghy ons wt Egypten geleydt hebt?
12 Is het niet dat, dat wy seyden in Egyp
ten ? Houdt op eñ laet ons den Egypte-
naren dienen/want het waer ons doch be-
ter den Egyptenaren te dienen/ dan inde
Woestyne te steruen.
13 Moses sprac tot den volcke: g En vreest
v niet/ staet vaste/eñ siet toe. wat voor een
heyl de Heere heden aen v lieden doen sal:
i want dese Egyptenaers die ghy heden
siet en sult ghy nemmermeer meer sien in-
der eewichheyt.
14 De Heere sal voor v stryden/ eñ ghy lie-
den sullet stille zyn.
15 De Heere sprac tot Mosen: k wat roept
ghy tot my? segt den kinderē Israels dat
sy voort treckē.
16 l Ende ghy heft uwen staf op/eñ recke
uwe handt ouer de Zee / ende deylese van
malcanderen / dat de Kinderen Israels
daer inne gaen / midden door/ op den
drooghen.
17 Siet/ ick wil het herte der Egyptenarē
verstocken/ dat sy v lieden navolghen / so
wil ick eere behalen aen den Pharao / eñ
aen alle syner macht, aen synen Wagenen
ende Ruyteren.
18 Ende de Egyptenaers sullent gewaer
worden, dat ick de Heere ben, wanneer ick
eere behaelt hebbe aen Pharao / ende aen
syne Wagenen eñ Ruyteren.
19 m Doe verhief hem de Engel Gods. die
voor den heyre Israels ginck/eñ maeckte
hem achter hen, ende de n Wolckcolomne
maeckte haer ooch van haren aengesichte
eñ tradt achter hen.
20 Ende quam tusschen het Heyr der Egyp-
tenaren eñ het Heyr Israels. het was een
duyster wolcke/ eñ o verlichtede de nacht/
dat sy de gantsche nacht/ dese eñ de gene
niet te samen comen en conden.
21 p Doe nu Moses syne handt wtreckte
ouer de Zee / lietse de Heere wech varen/
door eenen stercken Oostenwint de gant-
sche nacht / q ende maeckte de Zee droo-
ghe / ende de wateren deylden hen van
malcanderen.
22 r Ende de kinderen Israel ghinghen in/
midden in de Zee op den droogen/ eñ het
water was hen door mueren/ ter rechter-
hande eñ ter slincker.
23 Ende de Egyptenaers volchden / ende
ginghen inne hen na / alle peerden Pha-
raos eñ Waghenen eñ Ruyteren/ middē
in de Zee.
24 s Als nu de morghenwake quam / doe
sach de Heere op der Egyptenaers Heyr /
wt der Vyercolomne / ende Wolcken /
ende maeckte een tt verschricken in ha-

b Josu. 24. 6
1 Mach. 4. 9
e Josue 24. 7
Israel murmureert tegē Mosen.
f Psal. 106. 6
Judith 7. 12
g 2 Para. 20. 15.
Esaie 30. 15
i Mach. 4. 8
h Ofte/ hulpe.
i Deu. 28. 68
k Merckt hier een treffelic exempel / hoe het geloove campt / wanckelt / eñ schreyt in noodē eñ vaerlicheit. ende hoe hy hem slechts eñ bloodt aen Godes woort houdet/ ende vā Godes troost omfāgt eñ ouerwint.
l Sap. 14. 3
m Ps. 105. 39 ende 78. 14
n Oft wolc kenpilaer.
o Dat is / daer was een wedercrachtē / ofte wederschyn inder dickē wolcken, so dat het vp den Kinderen Israels claer was
p Neh. 9. 11 De kinderē Israels gaē door de roo de Zee.
q Josu. 4. 23 Psal. 78. 13 ende 114. 3. Judith. 5. 1 1. Cor. 10. 1 Hebr. 11. 29
s Judit. 9. 6
tt Anders/ verwerren.
ut Anders/ t spande de raders aen ete. eñ voer dese met ou gestup. etc.
x oft/ werp se te bodem
y Deu. 20. 4 ende 32. 31 Judic. 7. 22.

ren Heyre.
25 Ende ut stiet de Raders van hare Wa-
ghenen x stortese met ongestuymicheydt:
Doe spraken de Egyptenaers: y Laet ons
vlyeden van Israel/ de Heere strydt voor
haer tegen de Egyptenaers.
26 Ende de Heere sprac tot Mosen: Reckt
uwe handt wt ouer de Zee, dat het water
weder totvalle ouer de Egyptenaers/ ouer
hare Wagenen eñ Ruyters.
27 Doe reckte Moses syne hant wt ouer
de Zee, eñ de Zee quam wederom voor dē
morgen in haren stroom, ende de Egypte-
naers vloden die teghen : z also stortedese
de Heere midden in de Zee/
28 Dat het Water weder quam / ende be-
deckede Wagenen ende Ruyteren eñ alle
macht Pharaonis, die hē nagevolcht wa
ren inder Zee/ dat daer niet een van haer
ouer en bleef.
29 a Daerentegen de kinderen Israel/gin-
gen drooge, midden door de Zee/ende het
water was hen voor mueren, ter rechter-
handt/ eñ ter slincker.
30 b Also halp de Heere Israel aen dien da
ghe/ van de Egyptenaers handt : eñ sy sa-
gen de Egyptenaers doodt/ aen dē Oeuer
der Zee /
31 Ende de groote handt/ die de Heere aen
den Egyptenaren bewesen hadde. Ende
het volck vreesde den Heere/ eñ gheloofde
hem eñ synen knechte Mosi.

Dat xv. Capittel.

1. Moses met den Mannen singhen
den Heere eenen Loffanck / 20. Sulckes
doet oock Mir Jam met den Vrouwen/
22. Comen door de Woestyne Sur / tot
Mara. daer murmureren sy ouer de bit-
tere wateren / 25. De Heere leert het
soet maecken/ ende vermaentse ter ghe-
hoorsaemheyt.

1 Doe a sanck Moses ende de kinderen
Israels dit Liedt den Heere / eñ spra-
ken ; b Ich wil den Heere singhen / want
hy heeft een heerlicke daedt ghedaen :
Peert ende Wagenen heeft hy c gestortet
in de Zee.
2 d De Heere is myn stercke eñ loffanck/
eñ is myn * Salicheyt : dat is myn God/
ick wil hem prysen : Hy is myns Vaders
God / ick wil hem verheffen.
3 De Heere is de rechte Crychsman/ Heere
is synen Naem.
4 De Wagens Pharaonis eñ syne macht
wierp hy in de zee, syn et wt gelesen Hooft
heden versoncken inder ft Schelfzee.
5 De diepte heeftse bedeckt / sy vielen te
gronde als de steenen.
6 Heere/ uwe Rechterhandt doet groot
wonder/ Heere, uwe Rechterhandt heeft
de vyanden g† te morsele geslagen.
7 Ende met uwer grooter Heerlickheydt
hebdy uwe wederpartye gestortet : want
doe ghy uwe grimmicheyt wtlietet, ver-
teerde syse als stoppelen.
8 Door v blasen h† deden hen de wateren
op/ eñ de vloeden stonden op hoopen./ de
diepten wenteldē van malcanderē/ mid-
den inder Zee.
9 De Vyandt dacht: Ich wil hen naiagē/
eñ haer grypen, ende den Roof wtdeylen/
ende mynen moet aen hen koelen : ick wil
myn Sweerde wt trecken/ eñ myne hant
salse verderuen.
10 Doe liet ghy uwen windt blasen/ ende
de Zee bedecktese. ende soncken onder als
loot in machtige wateren.
11 Heere / Wie is v ghelyck onder den
Goden? wie is v ghelyck/ die i† so mach-
tich/

Pharao verdrenct met syne volcke inde Roode Zee.
z Sap. 10. 19
a Psa. 106. 9 Esaie 11. 16 ende 63. 9
b 1 Macha. 4. 9
Moses eñ alle Israeliten dāckē God.
a Sapi. 10. 20
b Exo. 15. 21
c Oft/ te boden ghe worpen.
d Psa. 118. 14 Esaie 12. 2
* Oft hulpe
e† And. wt vercorene.
f† Anders/ Rietzee.
g Anders/ verbroken.
h† And. viel het water te samen. de vloedē voeren op eenē hoop / de dieptē counen te samē middē / etc.
i† An. heerlick inder heylicheyt.

rich heylich/verschrickelick/loeflick ende
wonderdadich zy:
12 Doe ghy v rechterhandt wtrechte/ so
verslondtse de Aerde.
13 Ghy hebt geleydet door uwe barmher-
ticheyt v volck/dat ghy verlost hebt/ende
hebtse gevoert door uwe sterckte tot uwer
heyliger woonninghe.
14 Doe dat de volcken hoorden/beefdē sy/
angst quam den Philisteen aen.
15 Doe verschrickten de Vorsten Edom/
beven quam den geweldigē Moabs aen/
k alle Inwoonders Canaan werden ver-
tsaecht.
16 Laet over haer vallen verschricken ende
vreese / door uwen grooten arm / dat sy
l† verstomen als de steenē/ tot dat v volck
Heere/henen door come / tot dat v Volck
henen door coeme / dat ghy verworven
hebt.
17 Brengtse inne/ eñ plantse op dē Berge
uwes Erfdeels/dien ghy Heere v ter woo-
ninge gemaeckt hebt / tot uwen Heylich-
dom Heere dat uwe handt bereydt heeft.
18 De Heere sal Coninck zijn / altoos ende
eeuwichlick.
19 Want Pharao tooch henen in de Zee/
met Peerden eñ Wagenen/ eñ Ruyteren:
ende de Heere liet de zee weder over haer
vallen: daer entegen de kinderen Israels
ginghen drooge midden door de Zee.
20 Ende MirJam de Prophetinne / Aa-
rons Suster/ nam een Tamborijn in haer
handt/eñ alle Vrouwen volchden haer na
huyten met Tamborijnē aen reyen.
21 Eñ MirJam m sanck hen voor: n Laet
ons den Heere singhen/ want hy heeft een
heerlicke daet gedaē/Man eñ Peert heeft
hy inde Zee ghestortet.
22 o Moses liet de kinderen Israels trec-
ken van der Schelfzee henen tot der woe-
stijne Sur/ eñ sy wandelden drij daghen
in de Woestyne/ dat sy gheen Water en
vonden.
23 Doe quamen sy tot Mara: doch sy en
conden van het water Mara niet drinc-
ken/ want het was seer bitter: daer wt
hietmen de plaetse Mara.
24 p Doe murmureerde het volc tegē Mo-
sen/eñ sprach: Wat sullen wy drincken?
25 Hy riep tot den Heere: q ende de Heere
wees hem eenen Boom/dien leyde hy int
water/ doe wert het soete. Aldaer maec-
te hy hen een Wet/ ende een Recht/ ende
r† beproefdese.
26 Ende sprac: s Ist dat ghy wilt der stem-
men des Heeren uws Gods ghehoorsaem
zijn/eñ doen wat recht is voor hem/eñ ter
ooren vaten sijne Gebodē/ eñ houdē alle
sijne Wetten/ so en wil ick der cranckheden
gheene op v legghen / die ick op Egypten
gheleyt hebbe; want ick ben de Heere v
t† Heylmeyster.
27 u Ende sy quamen in Elim/ daer waren
twaelf Waterfonteynen / ende tseventich
Palmboomen; ende legherden hen aldaer
aent water.

k Josue 2.9 ende 5.1 Deut.28.10
l† Anders/ stille swijgē
Gebrouwē singen oock Lofsangen. m Hebreisch Antwoorde hen / name Mose ende den mannen.
n Exod.15.1 Sue.
o Num. 33.8 Bitter water te Mara.
p Mara heet bitter/ eñ beduydt lydē eñ aenvechtinghe welcke door het Cruyce Christi int gelooue soet wordē. Mat. 11. Myn jock is soete. Hier gaet alreede / op sulcke heerlicke eñ wōderlicke verlossinge/ het murmureeren aen.
q Judit 5.15 Syrac. 38.5 2.Reg. 4.41
r† Anders/ tenteerdese.
s Deu.28.59
t† Anders/ Medicijn.
u Num.33.9

Dat xvi. Capittel.

1. Het volck so het inder woestijne spijse halven murmureert/ 6. wordt van Mose eñ Aaron gestraft/ 10. De Heere laet hem hooren wt der Wolcke/beschict hē Quackelen/ eñ Man/ op bestemde mate/ wijse ende tijdt / 20. daer sy hem aen vergrijpen te samelen eñ te houden / 22. Ende heylichte met daer eñ bevele sijnen Rustdach/ 28 Des volcx ongehoorsaemheyt wort gestraft/ 32. Ende het worde tot eeuwige gedachtenisse bewaert.

1 VAn a Elim togen sy/ende de gantsche
menichte der kinderen Israels quam
inde woestyne Sin / die daer leyt tus-
schen Elim eñ Sinai / aenden vijfthienden
dage der b† tweeder Maent/nadiē sy wt
Egyptenlant getogen waren.
2 c Ende de gantsche menichte der kinde-
ren Israels murmureerden tegē Mosen
eñ Aaron inder Woestyne/
3 Ende spraken tot hen: Woude God dat
wy waren in Egypten gestorven door des
Heeren handt/ daer wy by de vleesch pot-
ten saten / ende hadden de volheydt des
Broodes te eten: want ghy lieden hebt
ons daerom wtghelevdt / in dese Woe-
styne/dat ghy dese menichte van honger
soudt sterven laten.
4 Doe sprac de Heere tot Mosen: d Siet
ick wil v lieden broodt vanden Hemel la-
ten regenen/ende het volck sal wtgaen eñ
versamelen daechlicx wat het des daechs
behoeft: dat ick het beproeve/ oft het in
myne Wet wandele of niet.
5 Ende des sesten daechs sullen sy henbe-
reyden/dat sy dobbel so vele indragen/bo
ven dien dat sy anders dagelicx samelen.
6 Moses eñ Aaron spraken tot allen kin-
deren Israel: Aen den avont sult ghy he-
den ghewaer worden / dat v de Heere wt
Egyptenlandt geleydt heeft.
7 Ende des morgens sult ghy des Heeren
heerlickheydt sien: want hy heeft v mur-
mureeren teghen den Heere gehoort: wat
zijn wy / dat ghy lieden teghen ons mur-
mureert?
8 Voorder sprach Moses: e De Heere sal
v lieden aenden avont vleesch te eten ge-
ven/eñ aenden morghen broodts de vol-
heyt: daerom dat de Heere uwe murmu-
reeren gehoort heeft / dat ghy lieden tegen
hem ghemurmureert hebt: want wat zijn
wy? uwe murmurerē en is niet tegen ons/
maer tegen den Heere.
9 Ende Moses sprack tot Aaron: Segt
der gantscher menichte der kinderē Isra-
els: Coemt hier by voor den Heer/ wāt hy
heeft uwe murmureeren gehoort.
10 f Ende doe Aaron alsoo sprack tot der
gantscher menichte der kinderen Israel/
keerden sy hen teghen de Woestijne/ ende
siet/de heerlickheyt des Heeren verscheen
in eener Wolcken.
11 Ende de Heere sprac tot Mosen:
12 Ick hebbe der kinderen Israel murmu-
reeren ghehoort. Segt hen: Tusschē den
avont sult ghy lieden vleesch te eten heb-
ben/eñ aenden morgen broodts sat wor-
den/ende sult weten dat ick de Heere uwe
Godt ben.
13 g Ende aen dē avont quamen der Quac-
kelen op/ eñ bedeckeden h† het Heyr/ ende
aen den morghen lach den Dauwe rondt-
om de Tenten.
14 Ende als den dau i† gevallē was/ k siet/
doe lach daer wat inde Woestijne / rondt
eñ cleyn/ als den Rijm op den lande is.
15 l Ende doe het de kinderen Israel sayē/
spraecken sy onder malcanderen: Dat is
m Man: want sy en wisten niet wat het
was. Ende Moses sprack tot hen: n Het
is het Broodt dat v liedē de Heere te eten
gegeven heeft.
16 Ende dit is het dat de Heere ghebodē
heeft: Een yegelick samele des so vele hy
voor hem eten mach/eñ neme een Gomer
op een yeghelick hooft/nae het ghetal der
zielen in sijner Hutten.
17 Ende de kinderen Israels dedē also/ eñ
versameldē/ de een vele/ de ander weinich.

a Sap. 11. 2
Sin.
b† Anders/ de anderde.
Murmureeren des volcx tegen Mosen.
c Num. 11.1
Hemels broodt wilt hen God gheven.
d Sap.16.20 Psal. 78.24 Joan. 6.31
e Nume. 11. 7.31
f Syra. 45.5
g Num.11.31
h† Anders/ den leger.
i† Anders / die daer gelegē hadde wech was/ et cet.
k Num. 11.7 Psal. 78.24 Sapi. 16.20
l Deut. 8.3
m Man hiet op Hebreisch een gave. Beduydt / dat ons het Evangelium duyrē onse verdienste eñ danck/ wt louter ghenade vandē Hemel/ (als oock dit Man) gegeven wordt/ Christus om onsent wille mensche geworden/ is selue dat Man/ doch door het Evangeliū wort hy ons ghe-schoncken/ ende onse eyghen.
n Joan. 6.31 1. Corin. 10.3

Verh

18 Doch doemen het met den Gomor wt
a 2. Cor. 8. 13 mat / o hadde die / die veel gesamelt hadde
niets ouer / en die weynich gesamelt had-
de en gebrack niets / maer een yghelick
hadde gesamelt / so vele als hy voor hem
eten mochte.
19 Ende Moses sprack tot hen: Niemãt
en late daer wat van ouer tot morgen.
20 Doch sy en hoorden Mosen niet / ende
sommighe lieten daer wat van ouer / tot
morghen: doe wiessen daer wormen in / en
werdt stinckende: ende Moses wert toor-
nich op hen.
21 So versamelden sy desseluen alle mor-
gen so vele een yghelick voor hemseluen
p Sap. 16. 20 eten mochte: doch wanneer p de Sonne
heet scheen / so versmolt het.
22 Ende des sesten daechs samelden sy des
broots dobbel so vele / telken twee Gomor
q And. eenen voor q1 een: en alle Ouerstẽ der menich-
tẽ quamen henen / ende vercondichdẽ het
Mose.
Sabbath van oudes gheyliget. Gene. 2. 2. 23 Ende hy sprack tot hen: Dat is het dat
de Heere geseyt heeft: r Morgen is de Sab-
bath der Heyliger ruste des Heeren: wat
ghy lieden backen wilt dat backt / en wat
ghy koken wilt dat koocht / ende wat daer
dã ouer is / dat laet blijuẽ / dat het bewaert
worde tot den morghen.
24 Ende sy lietent blijuen tot den morgen
als Moses gheboden hadde / doe en wert
het niet stinckende / ende daer en was ooc
geenen worm inne.
25 Doe sprack Moses: Eet dat heden /
want het is heden de Sabbath des Hee-
ren / ghy en sult het heden niet vinden op
den velde.
26 Ses dagen sult ghy het versamelẽ / doch
de seuenste dach is de Sabbath / indẽ welc
ken het niet en sal zijn.
27 Doch aenden seuensten daghe / ginghen
sommighe vanden volcke henen te versa-
melen / ende en vonden niets.
r Eze. 20. 13 28 Doe sprack de Heere tot Mosen: r Hoe
lange weygert ghi v lieden te houdẽ myne
Geboden en Wetten?
29 Siet / de Heere heeft v lieden den Sab-
bath gegeuẽ / daeromme geeft hy v aendẽ
sesten dage tweer dagen broodt: so blijue
nu een yegelick inden sijnen / en niemandt
en gae wt van sijner plaetse des seuenden
daechs.
s Num. 11. 7 30 Also vierdẽ het Volck des Seuensten
Het Man was sorte. daechs.
s1 An. heu- 31 Ende het huys Israels hiet het Man:
nichkoecx- sen het was als Coriander zaedt / en wit /
kens. en hadde eenen smaeck als s1 meelblomme
met heunich.
Man wort 32 Ende Moses sprack: Dit is het dat de
bewaert. Heere geboden heeft: Vullet eenen Gomor
t Hebr. 9. 4. daer van om te bewaren tot op uwe Na-
x Dat is / comelingen / op datmen sie het broot daer
ander plaet- ick v liedẽ mede gespijst hebbe inder Woe-
se daermen stijne / doe ick u wt Egyptenlandt leydde.
offerde en 33 Ende Moses sprack tot Aaron:
bade / ende u Neemt een Kruycke / ende doet een Go-
daer de pre- mor vol Man daer in / ende latet voor dẽ
dickstoel Heere / om te bewaren op uwe Nacome-
was / eer de linghen.
Kerckẽ warẽ 34 Also de Heere Mosi geboden heeft: also
gemaeckt. liet het Aaron aldaer voor der x Ghetuy-
Israel heeft ghenisse / om te bewaren.
xl iaer Mã 35 y Ende de kinderen Israels atẽ Man /
gegeten. veertich Jaer / tot dat sy tot dẽ lande qua-
y Neh. 9. 13 mẽ / daer sy woonen souden: tot z1 aen de
Josue 5. 12. palen des lants Canaan aten sy Man.
z1 And. Het 36 Nu / een Gomor is het tiende deel eens
eynde des / Epha.
lants.

Dat xvij. Capittel

1. Het volck verlegert hem in Raphi-
dim en murmureert tegẽ Mosen om des
waters wille / 2. Moses bescheldt se / ende
bidt tot den Heere / 5. Die heet hem den
Rotzsteen slaen / en daer coemt water wt /
8. Sy strijden met Amalech / en brengẽ hem
tonder met hulpe des ghebedts Mosis /
15. Moses bouwet dẽ Heere eenẽ altaer.

1 Ende de gantsche menichte der kinde-
ren Israels tooch wt der Woestijne
Sin / hare dachreysen / als hen de
Heere beual / ende legerdẽ hen in a Raphi- Raphidim
dim / daer en hadde het volck gheen water a Num. 33. 14
te drincken. Israel mur-
2 b En sy twistichden met Mose / en spra- mureert /
ken: Geeft ons water dat wy drincken / om dat sy
Moses sprac tot hẽ: wat twistet ghy liedẽ geen water
met my? waerom versoeckt ghy den Heere? en hebben.
3 Doe nu den volcke aldaer dorstede nae b Nu. 20. 4
water / murmureerden sy teghen Mosen /
en spraken: c Waerom hebdy ons latẽ wt c Num. 20. 13
Egypten trecken / op dat ghy ons / onse Judith 7. 12
kinderen en Vee van dorste steruen lietet.
4 Moses riep tot den Heere en sprac: Hoe
sal ick doch met den volcke handelẽ? daer
en feylt niet veel aen / sy en sullen my noch
steenigen.
5 De Heere sprack tot hem: Gaet voor dẽ
Volcke henen / en neemt sommighe Oudt-
sten van Israel met v / ende neemt uwen d Exod. 7. 20
staf in uwe handt / d daer ghy het water ende 14. 16
mede sloecht / en gaet henen. Water
6 e Siet / ick wil aldaer staen voor v op loopt wt dẽ
eenen Rotzsteen in Horeb / daer sult ghy steene.
den Rotzsteen slaen / so sal daer water wt e Num. 20. 8
loopẽ / dat het volck drincke. Moses dede Sapie 11. 4
also voor dẽ Oudtsten van Israel. Psalm. 78. 15
7 f Doe heetmen de plaetse ‡ Massa / en ende 105. 41
* Meriba / om des twists wille der kinde- 1. Cor. 10. 4
ren Israels / en dat sy den Heere versocht f Nu. 20. 13
ende ghesept hadden: Is de Heere onder Deu. 9. 23.
ons / of niet? ‡ Massa
8 g Doe quam Amalek / en streedt teghen heet ver-
Israel in Raphidim. soeckinge.
9 Ende Moses sprack tot Josua: Kiest * Meriba /
ons mannen / trecket wt en strijdt teghen heet twist.
Amalech: morgen wil ick op des cleynen g Deu. 25. 17
berchs hoochste staen ende den staf Gods Sapi. 11. 3
in myne hant hebben. Amaleck
10 En Josua dede als Moses hem seyde / wordt ver-
op dat hy teghen Amalek strede. Moses delget.
nu / en Aaron / en Hur clommẽ opt hooch- 1. Sam. 15. 7
ste des cleynen Berchs. Mosis hã-
11 En dewijle Moses sijne handẽ ophief / den zijn
lach Israel bouen / wanneer hy daer ente- swaer.
ghen sijne handen nederliet / so lach Ama- h Dat is /
lek bouen. getrouwe /
12 Doch de handen Mosis waren swaer / dat sy niet
daerom namen sy eenen steen ende leyden en seylden /
dien onder hem / dat hy hem daer op sette- noch af en
de. Ende Aaron en Hur onderhieldẽ hem lietẽ alseen
sijne handẽ / op elcker zijdẽ een. Also ble- trouwelvaer-
uen sijne handẽ h gewisse / tot dat de Son- ste.
ne ondergingh. i Num. 24.
13 Ende Josua dempte Amaleck ende sijn 20.
volck / door des Sweerts scherpte. 1. Sam. 15. 2
14 En de Heere sprac tot Mosen: Schrijft k Nissi here
dat ter gedachtenisse in een Boeck / ende myn Ba-
beueelt dat in de ooren Josue: i want ick nier / ofte
wil den Amaleck onder den Hemel wt- wõderdaet.
delghen / datmen sijner niet meer en ghe- l‡ Anders /
dencke. de hant op-
15 Ende Moses boude eenen Altaer / ende gheheuen vp
hieten de Heere k Nissi. etc.
16 Want hy sprac: Het is een l‡ litteecken m‡ And. vã
by den stoel des Heeren / dat de Heere strij- ghes lachte /
den sal tegẽ Amalech / van kinde tot kints tot ghe-
kinde. slachte.

Dat xviij. Capittel.

1. Jethro Mosis Sweer/ brengt hem syn wyf eñ kinderen/ 9. ende so hy hoort/ wat de Heere aen Israel gedaen hadde/ verbreucht hem/ looft den Heere eñ doet hem offer/ 13. Mo. ses richt het volck/ 17. Syn Sweer gheeft hem raedt synen last te lichten.

Jethro Mosis wyfs vader reyst tot Mosen.
a Exod. 3.1

1 Ende doe a Jethro de Priester in Mi-
dian/ Mosis Sweer/ hoorde al wat
God gedaen hadde met Mose/ eñ sy-
nen volcke Israel/ dat de Heere Israel
hadde wt Egypten ghelept.
2 Nam hy Zipora Mosis wyf/ die hy
hadde wederomme gesonden.
b Exod. 2.22
3 Met hare twee Soonen: b de een hiet
Gerson: want hy sprack: Ick ben een gast
geworden in vreemden lande.
4 Ende de ander Elieser/ want hy sprack:
De God myns Vaders is myn hulpe ge-
weest/ eñ heeft my verlost vanden swerde
Pharaonis:
5 Doe nu Jethro Mosis Sweer/ eñ syne
soonen/ eñ syn wyf tot hem quamen inde
Woestyne/ aen den Berch Gods/ daer hy
hem gelegert hadde.
6 Liet hy Mosi seggẽ: Ic Jethro v sweer/
ben tot v gecomen/ ende v wyf/ ende haer
beyde soonen met haer.
7 Doe ginck Moses wt/ hem tegen/ ende
neychde voor hem eñ kuste hem: ende doe
sy haer onder malcanderẽ gegruet haddẽ/
gingen sy in de hutten.
8 Doe vertelde Moses synẽ Sweer/ alles
wat de Heere Pharaoni eñ dẽ Egyptena-
ren gedaen hadde om Israels wille/ ende
alle de moeyte die hen op den wege ct ont
moet was/ eñ datse de Heere verlost hadde.

ct Anders/ bejegenet.

9 So verurceuchde hem Jethro van alle
goeden die de Heere Israel gedaen hadde/
dat hyse verlost hadde vander Egyptena-
ren hande.

Jethro danckt God/ van Israels wegen.

10 Ende Jethro sprac: Gelooft zy de Hee-
re/ die v lieden verlost heeft/ vander Egy-
ptenarẽ eñ Pharaonis hant/ die weet syn
volck vander handt Egypti te verlossen.
11 Nu weet ick/ dat de Heere grooter is/
van alle Goden/ daerom dat dt sy hooch
moet aen hem gebruyckt hebben.

dt An. hyse euen met dẽ seluen daer mede sy ge- moetwillighet hebben ghestraft heeft.
Exo 1 10.16 22. eñ 5.7.18 ende 14.8
Moses richt het volck.

12 Eñ Jethro Mosis Sweer nam brant-
offer/ eñ offerde Gode. Doe quam Aaron
ende alle Oudtsten in Israel/ met Mosis
Sweer/ het broot te eten voor Gode.
13 Des anderẽ morgens settede hem Mo-
ses/ het volck te richten: ende het volck
stondt rondtom Mosen/ vanden morgen
aen tot den auondt.
14 Doe nu syn sweer sach/ alles wat hy met
den volcke dede/ sprack hy: Wat ist dat
ghy doet met den volcke? waerom sit ghy
alleene/ eñ alle het volck staet rontomme
v/ vanden morgen aen tot den auondt?
15 Moses antwoorde hem: Het volc coemt
tot my/ eñ vragen God om raedt
16 Want wanneer sy wat te doen hebben/
so comen sy tot my/ dat ick richte tusschen
eenen yegelicken eñ synen Naesten/ ende
leere hen Gods Recht eñ syne Wetten.

e Deut. 1.9 Acto. 6.2
f Deu. 1.13.
g Of/ weest ghy eẽ voorganger des etc.
De raedt Jethro des Heydens/ Mosi ghe-[...]euen.

17 Syn Sweer sprack tot hem: e Het en
is niet goet/ dat ghy doet.
18 Ghy maeckt v seluen te moede/ daertoe
het Volck ooc/ dat met v is: de saecke is
te swaer/ ghy en condt het alleene niet
wtrichten.
19 f Doch hoort myn stemme ick wil v ra-
den/ eñ Godt sal met v zyn: g Pleecht ghy
des Volcx voor Gode/ eñ brengt de saken
voor Godt.
20 Ende maeckt hen Rechten eñ Wetten/
dat ghy hen leeret dẽ wech daer sy in wã-
delen/ eñ de wercken die sy doen sullen
21 Eñ ghy/ siet v om/ onder alle dẽ volcke/
na redelicke liedẽ/ die God vreesẽ/ warach
tich/ eñ der giericheyt vyandt zyn/ die set
ouer hen: sommige ouer duysent/ ouer hon
dert/ ouer vyftich/ eñ ouer thiene/
22 Dat sy het volc alle tyt rechten: h wan-
neer nu een groote sake is/ dat sy deselue
aen v brengen/ eñ sy alle i cleyne sake rich-
ten/ so sal het v lichter worden/ eñ sy sullẽ
den last met v dragen.

h Deut. 1.17 ende 17.8
i oft/ slechte

23 So ghy dat doet/ so condt ghy wtrich-
ten wat v God gebiedt/ eñ alle dit Volck
can met vreden aen syn plaetse comen.
24 k Moses hoorde syns Sweers woort/
eñ dede alles wat hy seyde.

k Nu. 11.16

25 Ende verkoos redelicke Lieden wt den
gantschen Israel eñ maecktese tot Hoof-
den ouer het volck/ sommighe ouer Duy-
sendt/ ouer Hondert/ ouer Vyftich/ ende
ouer Thiene.
26 Dat sy het volck alletyt richteden: wat
sware saken warẽ/ tot Mosen brochtẽ/ eñ
sy de cleyne saken richteden
27 Also liet Moses synen Sweer weder
in syn Landt trecken.

Dat xix. Capittel.

1 God laet den volcke (nadien het inde woestyne Sinai gecomen is) syne weldaden/ so hy hen bewesen/ eñ noch bewysen wil/ door Mosen voordraghen/ 8. Dat gheeft hem gewillichlick ter gehoorsaemheyt/ 10. So laet hy hen aenseggen Heyliginge op den derden dach/ eñ den Berch gheensins aen te roeren/ 16. Aen den derden dach een grousaem verschynẽ der maiesteyt des Heeren/ allen Israel onverdragelick/ wtghenomen Mosi/ 21. Het Volck wort andermael gewaerschout hen tot den Berghe niet te naken.

Het Volck coemt inde Woestyne Sinai.
a Nu. 33.15

1 AEn der derder maent na den wtganck
der kinderen Israels wt den Lande
Egypten/ a quamen sy in desen dage
inde Woestyne Sinai.
2 Want sy waren wtgetogen van Raphi-
dim/ ende womden in de woestyne Sinai:
ende legerden hen inder Woestyne aldaer
teghen den Berghe.
3 b Ende Moses clam op tot God: c eñ de
Heere riep hem vanden Berge/ eñ sprack:
So sult ghy seggẽ tot den Huyse Jacobs/
eñ vercondighen den kinderen Israels:

b Acto 7.38
c Exo. 24.1

4 d Ghy lieden hebbet gesien/ wat ick den
Egyptenaren ghedaen hebbe/ eñ hoe ick
v lieden ghedraghen hebbe op Arendts
vleughelen/ ende hebbe v lieden tot my
ghebracht.

d Deu. 29.2
De Leere des Ghesettes gaet hier aen.
e Deut. 5.2. ende 14.2
ft And. hoe wel de/ etc. is.
Psal. 24.1.
g Deut. 7.6 ende 14.2 ende 16.18
Psal. 114.2.
Hosee 4.6.
1. Pet. 2 9
Apocal. 5.10
h Exo. 24 3
Deut. 5.27. ende 26.17

5 e So ghy nu myn stemme wilt hooren/
eñ myn Verbont houden/ so sult ghy myn
eygendom zyn voor allen Volcken: ft wãt
de gantsche Aerde is myne.
6 g Ende ghy sult my een Priesterlick Co-
ninckryck/ eñ een Heylich Volck zyn: Dat
zyn de woordẽ die ghy den kinderen Isra-
els seggen sult.
7 Moses quam eñ riep de Oudtste inden
Volcke/ ende leyde hen alle dese woorden
voor/ die de Heere ghebodẽ hadde.
8 Ende alle het Volck antwoorde te ghe-
lyck/ eñ sy. secken: h Alles wat de Heere
ghesproken heeft/ willen wy doen: ende
Moses seyde de reden des volcx dẽ Heere
wederomme.
9 Ende de Heere sprack tot Mosen: Siet/
ick wil tot v comen in eener dickẽ Wolcke
op dat dit Volck myne woorden hoore/
die ick

die ick met v spreke / eñ ghelooven v eeu/
wichlicken. Ende Moses vercondichde
den Heere de reden des Volcx.
10 De Heere sprack tot Mosen: Gaet henē
tot den volcke eñ heylicht se heden eñ mor
gen dat sy hare cleederen wasschen/
11 Ende bereydt zijn op den derden dach:
want aen den derden daghe sal de Heere
voor allen Volcke afcomen op den Berch
Sinai.
12 Ende maket dē Volcke een perck ront-
omme eñ spreecht: tot hen: Huedt v liedē/
dat ghy niet op den Berch en climt noch
syne eynden en aenruert / i want wie den
Berch aenruert /sal des doodts sterven.
13 Gheen handt en sal hem aenruerē maer
hy sal ghesteent/of met Geschut doot ge-
schoten worden: het sy een Ghedierte oft
Mensche, so en sal hy niet leven: wanneer
des Hoorns k† ghelupt aengaet/ so sullen
sy aen den Berch gaen.
14 Moses clam van den Berghe tot den
Volcke/eñ heylichdese: ende sy wiesschen
hare cleederen
15 Ende hy sprack tot hen: Weest bereydt
op den derden dach/ eñ niemandt en naer-
dere hem ten wijue.
16 Als nu den derden dach quam / eñ mor-
gen was/ doe verhief hem een donderē eñ
blixemen. eñ een dicke Wolcke op dē Ber-
ge ende een gelupt eener gantsch stercken
Basuynen /eñ het gantsche Volck dat in-
den Leger was /verschrickte.
17 Ende Moses leyde het volck wt den Le-
gher/ Gode tegen/ l ende sy traden onder
aen den Berch.
18 De gantsche Berch Sinai roockte. daer
om dat de Heere neder op dē Berch quam
met vyere: ende synen roock ginck op/als
eenen roock van eenen Oven/dat dē gant-
schen Berch seer beefde.
19 Ende der Basuynen gheclanck werdt
allentijt stercker. Moses sprack/ende God
antwoordt hem luyde.
20 Als nu de Heere neder gecomen was/op
den Berch Sinai/ boven op syne * spitse
doe riep hy Mosen/bovē op het spitse des
Berchs eñ Moses clam daer op.
21 Doe sprack de Heere tot hem: Klimt af/
eñ betuycht dē Volcke. dat sy niet m† her-
waert toe en breken tot den Heere/ dat sy
hem sien / eñ vele van hen vallen.
22 Daer toe de Priesters die hen tot den
Heere ‡ naerderen/sullen hen heyligē/ dat
se n† de Heere niet ontwee en smyte.
23 Ende Moses sprach tot den Heere: Het
Volck en can niet op den Berch Sinai ge
climmē / want ghy hebt ons betuycht eñ
gheseyt: Maeckt een perck rondtom den
Berch / eñ heylichten.
24 o De Heere sprack tot hem: Gaet henē/
climt af: Ghy eñ Aaron met v/ sult hier op
climmen/doch de Priesters eñ het Volck/
sullen niet herwaert toe brekē/ dat sy sou-
den opclimmē tot den Heere/ dat hy se niet
ontwee en smyte.
25 Ende Moses clam neder tot dē volcke/
ende seyde het hen.

i Heb. 12.18. 20.

k† And. als den Hoorne langhe syn gelupt gegeven heeft/ etc.

De Wet heft haer grouwelick aen.

l Deut. 4.11 ende 5.5.

* sherpte/ opperste/ oft top.

m† And. hy toornerē het perck niet overtreden om den Heere te sien/ etc.

‡ Ofte nae naken.

n† And. de Heere niet een gat in haer en breke.

o Exo. 24.9

Dat xx. Capittel.

1. De Heere gheeft Mosi de twee Ta-
felen der Geboden/ 18. Het Volck vreest
het grouwelick wesen / het welck aldaer
gesien wordt / ende wordt van Mose ge-
troost/ 22. De Heere verbiedt alle gulden
eñ silveren beelden te maken beneuē hem/
24. ende wilt men sal hem eenen slechten
Altaer van Aerden/ oft ongehouwen stee-
nen maken.

1 Ende God sprack alle dese woorden:
2 a Ick ben de Heere v Godt v die v
wt Egyptenlande/wt dē Dienshuyse
ghelevt hebbe.
3 Ghy en sult gheen andere Goden c‡ be-
neven my hebben.
4 b Ghy en sult v geen Beelt noch eenige
ghelyckenisse maken / noch van dat daer
boven in den Hemel / noch van dat daer
beneden op Aerden / noch van dat in den
Watere onder der Aerden is.
5 En c‡ bidtse niet aen ende en dient hen
niet: want ick de Heere v Godt / ben een
Zeloers God, f die daer te huys soeckt der
Vaderen misdaedt aen den kinderen/ tot
in het Derde ende Vierde Lidt / ‡ die my
haten.
6 Ende doe barmhertichheyt aen vele duy-
senden/ ‡ die my liefhebben/ eñ myn Ghe-
boden houden.
7 g Ghy en sult den Naem des Heeren u-
wes Gods niet h† misbruyckē: i want de
Heere en sal dien niet k† ongestraft laten/
die synen Naem misbruykt.
8 l Gedenckt des Sabbathsdach/dat ghy
hem heyliget.
9 Ses dagen sult ghy arbeyden / eñ alle v
m dinck wtrichten.
10 Doch aen den sevendē dage/ is de Sab-
bath des Heeren uwes Gods: so en sult ghy
gheen werck doen / noch v Sone/ noch v
Dochter/ noch v Knecht/ noch v Maecht/
noch v Vee/ noch v Vreemdelinck/ die in
uwer Stadt poorten is.
11 n Want in ses dagen/ heeft de Heere He-
mel eñ Aerde ghemaeckt/ eñ de Zee/ ende
alles wat daer in is / ende rustēde aen den
Sevenden dage: daerom segende de Hee-
re den Sabbathdach /eñ heylichde hem.
12 o Ghy sult uwen Vader ende uwe moe-
der eeren / op dat ghy langhe levet inden
Lande dat v de Heere v God p‡ geeft.
13 q Ghy en sult niet dooden.
14 Ghy en sult niet Eebreken.
15 Ghy en sult niet stelen.
16 Ghy en sult geen valsch ghetuyghenisse
r‡ spreken teghen uwen Naesten.
17 s‡ En laet v t niet gelusten uwes naestē
huys: En laet v niet gelusten uwes naestē
Wijfs/ noch synes Knechts/ noch syner
Maecht/ noch syns Ossen/ noch syns E-
zels/ noch alles dies dat v Naeste heeft.
18 Ende alle het Volck sach het donderen
eñ blixemen. eñ het gelupt der Basuynen/
eñ den Berch roocken: doe sy nu sulcx sa-
gen vloden sy/ eñ stonden van verre/
19 Ende spraken tot Mosen: u Spreeckt
ghy met ons. wy willen toehooren/ eñ en
laet God niet met ons spreken/ wy moch-
ten anders sterven.
20 Ende Moses sprac tot den Volcke: En
vreest v niet: want God is gecomen / op
dat hy v x‡ versochte/ eñ dat v syne vreese
voor ooghen ware/ eñ ghy lieden niet en
sondichdet.
21 Also tradt het Volck vā verre/ daer en-
tegen Moses maeckte hem henen tot int
doncker/ daer God inne was.
22 Ende de Heere sprac tot hem: Also sult ghy
den kinderen Israel seggen: Ghy hebbet
ghesien dat ick met v lieden vandē Hemel
ghesproken hebbe.
23 Daerom en sult ghy niets beneven my
maken / Silverē eñ gulden Goden en sult
ghy v lieden niet maken.
24 p Eenen Altaer van Aerdē maeckt my/
daer ghy v brant offer ende Danckoffer/
uwe Schapen ende Runderen op offert:
wāt aen welcker plaetse ick myns naems

De Thien Geboden Gods.
a Deu. 5.6 Psal. 81.11
b Exo. 14.3
c‡ and. voor
d Deu. 4.16 23. eñ 27.15 Levit. 26.1 Psal. 97.7
e‡ an. eertse
f Exod. 34.7 Deu. 7.9 Jerem. 32.18
‡ Of/ der ghener.
‡ Oft/ der ghener.
g Deut. 5.11 Levit. 19.12. Syra. 23.9. Mat. 5.33
h† anders/ lichtveerdich noemē.
i Levit. 24.14
k† And. onschuldich houden.
l Deut. 5.12 Exod. 23.12 ende 31.14 ende 34.21 ende 35.2 Ezech. 20.12
m dat is/ alles wat ghy te doen hebt.
n Gene. 2.2
o Deut. 5.16 Syrach 3.9 ende 7.29 Mat. 15.4 Ephe. 6.2.
p‡ Anders/ geven sal.
q Mat. 5.21 Roma. 13.9.
r‡ Anders/ gheven.
s‡ Anders/ ghy en sult v niet laten gelustē/ etc.
t Roma. 7.7 ende 13.9.
u Heb. 12.18 Deut. 5.25 ende 16.16
x‡ And. beproeven soude.
Altaer van Aerden.
p Exo. 24.4 ende 27.1 ende 38.1. Esaie 65.3.

gedachtenisse Rechten sal /daer wil ick tot
v comen ende sal v segenen.
z Deut. 27.5 Josue 8.30 1.mac. 4.47
25 z Ende so ghy my eenen steenen Altaer
wilt maken/so en suldy dien niet van ge-
houwen steenen bouwen: want so ghy met
uwen messe daerop coemt / so suldy hem
ontwyen.
a† Anders/ schamelhz.
26 Ghy en sult oot niet op trappẽ tot mynẽ
Altaer climmen/dat uwe a† schaemte niet
ontdeckt en worde voor hem.

Dat xxi. Capittel.

1. De Heere schryft den Richteren set-
tingen eñ straffen voor/van den Losepgẽ/
12. Dootslagen/ 15. van onbehoorlickhe-
den eñ verrotingẽ aen vader eñ moeder/
19. aen ander lieden/20. aen dienstboden/
22. aen swangere vrouwen begaen/28. van
schaden door ghedierten/oft ghemaeckte
cuylen.

1 DIt zyn de Rechten / die ghy hen sult
voorlegghen.
Wereldelicke wettẽ eñ Rechten.
2 a So ghy eenen Hebreischẽ knecht
coopt/die sal v ses iaer dienen/indẽ seuen-
den Jare sal hy vry ledich wtgaen.
a Leui. 25.39 Deut. 15.12 Jere. 34.14
3 Is hy b† sonder wyf gecomen/so sal hy
ooch sonder wyf wtgaen: is hy oock met
eenen wyue ghecomen/ so sal syn wyf met
hem wtgaen.
b† Anders/ alleẽ. Hebr. met zynen lyue.
4 Heeft hem syn Heere een wyf ghegeuen†
eñ heeft soonen oft dochteren c† gebooren/
so sal het wyf ende de kinderen syns Hee-
ren zyn / hy daer entegheu sal sonder wyf
wtgaen.
c† Anders/ ghetuycht.
b Deu. 15.16
5 b Spreect nu de knecht: Ick hebbe my-
nen Heere lief/ende myn wyf eñ kinderen/
ick en wil niet vry worden.
e Dat is/ Richters.
6 So sal hem syn Heere voor de e Goden
brenghen/ende houden hem aen de deure
oft poste/ ende booren hem met eenẽ priem
door syn oore / ende hy zy syn knecht eeu-
wichlick.
7 Vercoopt yemãt zyn dochter ter maecht
so en sal sy niet wtgaen als de knechten.
8 . Beualt sy dan noch haren Heere niet/eñ
hy en f† wilt haer niet ten houwelicke hel-
pen/so sal hyse te lossen geuen: doch onder
een vreemt volck haer te vercoopen / en
heeft hy gheen macht / dewyle hyse ver-
smaet heeft.
f† Anders/ heeftse met Ghouwelict
9 g Vertrouwet hyse nu synen Sone / so
sal hy Dochter recht aen haer doen.
g Dat is/ heeft hyse tot een wyf voor synen sone aengenomen.
10 Heeft hi hem oock eene andere/so sal hy
haer aen haeret spyse cleedinge ende hou-
welicksche schult niet afbreken.
11 Doet hy dese drye niet/ so sal sy vry wt-
gaen/sonder losgelt.
Dootslach is verboden. Gen. 9.6
12 h Wie eenẽ mensche slaet/ dat hy sterft/
die sal des doodts steruen.
h Leu. 24.17 Math. 5.12
13 i Heeft hy hem dannoch niet na gestelt/
maer God heeft hem laten onuerhoets in
syne handen vallen so wil ick veen plaetse
bescheyden/daer hy henen vlieden sal.
i Num. 35.6 10. Deu. 19.2.
14 So daer entegen yemant aen zynẽ nae-
sten * moetwil gebruyct/ eñ hem met liste
verworcht / k so suldy denseluen vã mynẽ
Altaer nemen/datmen hem doode.
* of/ wreuel
k 1. Reg. 2.28
15 Wie zynen Vader ofte Moeder slaet/
die sal des doodts steruen.
l Deut. 24.7 1. Tim. 1.10
16 l Wie eenen mensche steelt/eñ vercoopt/
datmen hem by hem vindet / die sal des
doodts steruen.
m Leui. 20.9 Deut. 21.18 ende 27.16 Prou. 20.20 Math. 15.4 Mar. 7.10
17 m Wie Vader eñ Moeder vloeckt / die
sal des doots steruen.
18 Wanneer Mannen met malcanderen
hen in twiste gheuen / ende de eene slaet
den anderen met eenẽ steen/ofte met eener
vuyst/ dat hy niet en sterft/ maer te bedde
leyt:
19 Coemt hy op/ dat hy wtgaet by synen
stock/so sal de ghene die hem sloech/ ont-
schuldich zyn / behaluen dat hy hem be-
tale/ wat hy versuymt heeft / eñ het mey-
stergelt gheue.
20 Wie zynen knecht ofte maecht slaet met
eenen stock/ dat hy sterft onder zynẽ han-
den/die sal daerom gestraft worden.
21 Beleuet hy nochtans eenẽ oft twee da-
gen/ so en sal hy daeromme niet ghestraft
worden/ want het is syn gelt.
22 Wanneer mannen tesamen hen in twist
geuen/ eñ verseerigen een swangere vrou-
we/dat haer de vrucht afgaet / ende haer
gheen schade ouer en coemt/ so salmen hen
om gelt straffen/ hoe vele hem der vrouwẽ
man opleyt/ ende sal dat geuen na der p†
scheydtlieden bekennen.
Swangher vrauwen te verschoonẽ
o Oft wederuaret.
p† And. des dinghes lieden.
23 Coemt haer daer entegheu een schade
daer wt// q so sal hy laten ziele om ziele.
24 Ooge om ooge, tant om tant / hant om
handt/voet om voet.
q Deu. 19.21 Mat. 5.38 Leuit. 14.20
25 Brandt om brandt/wondẽ om wondẽ/
buylen om buylen.
26 Wanneer yemant zynen knecht oft zyn
maecht in een ooge slaet/eñ verderftse/die
salse vry los laten om de ooge.
27 Desseluen gelycken / wanneer hy synen
knecht oft maecht eenen tant wt slaet/sal
hyse vry los laten om den tandt.
28 r Wanneer een Osse eenẽ man oft vrou-
we stoot/ dat hy sterft/ so salmen den Osse
steenen/eñ syn vleesch niet eten / so is de
Heere des Ossen onschuldich.
Schade door gedierte gedaen.
r Gene. 9.5
29 Is nochtans de Osse te voren stootich
gheweest/ende synen Heere is het aenge-
seyt /eñ hy en heeftẽ niet bewaert/eñ doot
daer en bouen eenen man ofte vrouwe/ so
salmen den Osse steenen/ eñ zyn Heere sal
steruen.
30 s† Salmen hem nochtans een ghelt op
leggen/ so sal hy geuen zyn leuen te lossen/
watmen hem opleyt.
s† Anders/ Wordtmen hem etc.
31 Desseluen gelycken salmen met hem hã-
delen/ wanneer hy eenẽ Sone oft dochter
stoot.
32 Stoot hy nu eenen knecht oft maecht/
so sal hy haren Heere dertich Siluerẽ sicels
gheuen/ eñ den Osse salmen steenigen.
33 So yemant eenẽ cuyl op doet/ oft graft
eenen cuyl/ eñ en deckt en niet toe / eñ valt
daer ouer een Osse ofte Ezel daer in/
Schadelicke cuylen.
34 So salt de Heere des cuylen den anderẽ
weder betalen met gelde/ ende het aes sal
syne zyn.
45 Wanneer yemandts Osse/eens anderen
Osse stoot/ dat hy sterft/ so sullen sy den le-
uendigen Osse vercoopen/eñ het gelt dey-
len/ eñ het Aes oock deylen.
36 Is het nochtans condt geweest/dat de
Osse te voren stootich gheweest is/eñ zyn
Heere en heeft hem niet bewaert/ so sal hy
eenen Osse om den anderen vergelden/ eñ
het Aes hebben.

Dat xxij. Capittel.

1. Van dieste/ Veltschade/ 7. Bewaer-
den/ 9. Onrecht/ 10. Vertrouden/ 14. Ge-
leendẽ eñ gehuerden Vee/ 16 Jonckfrouwẽ
ofte Maechdẽ schendigẽ/ 18. Toouerye/
19. Verbuggerie/ 20. Afgoderye/ 21. Ellẽ-
dige verschoonẽ/ 25. Leenen/ 26. Verpan-
den/ 28. Misgunste eñ achterclap der O-
uerheyt/ 29. Gods offeren/ 31. eñ heyli-
gen wandel.

1 WAnneer yemant eenẽ Osse oft schaep
steelt / ende slachtet/ ofte vercoopt
het/ a die sal vyf Ossen voor eenẽ Osse
weder gheuen/ b ende vier Schapen voor
een Schaep.
Straffe der dieuerye.
a Prou. 6.30 b 2 Sam. 12.6

2 Wan-

2 Wanneer een Dief gegrepen wordt/ om
dat hy inbreeckt/ ende wordt daer ouer
geslagen dat hy sterft/ so en salmen noch-
tans gheen bloetgerichte ouer c den ghe-
nen laten gaen.
3 Is nochtans de d Sonne ouer hem op-
gegaen/ so salmen het bloetgerichte ouer
hem laten gaen. Een Dief die sal weder
vernoegen: heeft hy niet/ so salmē hem ver
coopen voor syn dieuerie.
4 Vindemen dan noch by hem de dieuerie
leuendich/ het zy Osse/ Ezel/ oft Schaep/
so sal hyt dobbel weder gheuen.
5 Wanneer yemant eenē Acker oft Wijn-
berch beschadicht / dat hy sijn Vee laet
schade doen/ in eens anderen Acker / die
salt vanden besten op synen Acker ende
Wijnberge weder vernoegen.
6 e Wanneer een vyer uutcoemt/ ende coemt
in de Doornen/ ende verbrandt de f Gar-
uen oft het Coren dat noch staet/ oft den
Acker/ so sal hy het weder vernoegen/ die
dat vyer aengesteken heeft.
7 g Wanneer yemant synen naesten ghelt
oft i vaten te bewarē doet/ ende het wort
den seluen wt synen huyse ghestolen: vin-
demen den Dief/ so sal hy dat dobbel we-
der gheuen.
8 Ende vindetmen daer entegen dē Dief
niet / so salmen den Huysweert voor de
h Goden brengē oft hy niet syne hant aen
syns naesten haue geleyt en heeft.
9 Ist dat eener den anderen beschuldicht
om eenigerley i‡ onrecht/ het zy om Osse/
oft Ezel/ oft Schaep/ oft cleederen/ oft al-
lerley dat verloren is/ so sullen allebeyder
saken voor de Goden comen: welcken de
Goden verdoemen / die salt dobbel synen
naesten weder geuen.
10 Wanneer yemandt sijnen naesten eenen
Ezel ofte Osse oft Schaep / oft eenich Vee
te bewarē doet/ en sterftet hem af/ of wort
verseericht / oft wordt hem wech gedreuē
dat het niemandt en siet.
11 So salmen hen onder hen op eenē Eedt
by den Heere laten comen / oft hy niet en
heeft sijn handt aen syns naesten haue ge-
leyt: ende de Heere des goets salt k‡ aen-
nemen/ dat het de andere niet en derf be-
talen.
12 l Steelt het hem daer entegen een Dief/
so sal hy het synen Heere weder vernoegē
13 Wordt het hem verscheurt/ so sal hy ge-
tuyghenisse daer van brenghen/ ende niet
betalen.
14 Wanneer yemandt van sijnen naesten
wat leent/ ende het wordt beschadicht/ oft
sterft/ dat sijn Heere daer niet by en is / so
sal hyt hem weder vernoegen.
15 Is daer enteghen sijn Heere daer by/ so
en sal hy hem niet wedergeldē dewyle hy
het voor sijn gelt gehuert heeft/
16 m Wanneer yemant een n‡ Maecht be-
cout/ die noch niet vertrout en is/ ende be-
slaeptse/ die sal haer gevē haer bruytschat
ende haer ten wijue hebben.
17 Weygert hem daer entegē haer Vader/
haer hem te gheuen/ so sal hy daer gelt ge-
nen wegen/ so vele eener maecht tē bruyt-
schatte behoort.
18 o De Tooueressen en suldy niet laten
leuen.
19 p Wie eē Vee beslaept / die sal des doots
steruen.
20 Wie den Goden offert/ behaluē den Hee-
re alleene / die zy verbannet.
20 q De vreemdelingē en suldy niet schendē
noch onderdrucken: wāt ghy liedē zijt ooc
vreemdelingen in Egyptenlande geweest.

c Dat is/ ouer dē ghenen die geslagē heeft etc.
d Dat is/ is het schoō dach.
Veldschade
e 1 Sam. 14. 30
f Of maeyhoopen oft Schoouen.
g 2. Mac. 3. 15
i and. tuygh
h Godē heeten de Richters / daerō dat sy aen Godes stede nae Gaodes gesette ende woorde met na haren eyghen goetduncken richten en regeren moetē. als Christus bedtuycht Joan. 10. 34. Psalm. 82. 5
Onrecht.
i‡ An. ouertredinghe.
Toeuertrout Vee.
k‡ And. den Eedt aennemen.
l Gen. 31. 38
Geleent en ghehuert Vee.
Jonckvrouwē crenckē.
m Gen. 34. 2 Deut. 22. 23
n‡ Anders/ Jonckvrouwe ondertrout.
Toouerressen.
o 1. Sa. 28. 3
p Leui. 18. 23 ende 20. 15
Deut. 27. 21
Vreemdelingen verschoonen.
q Leui. 19. 33 ende 23. 9
Zacha. 7. 10
Weduwen en Weesen.

22 r Ghy en sult geen Weduwen en Wee-
sen * beleedigen.
23 Want so ghy haer beleedicht/ so sullē sy
tot my roepen / ende ick sal haer roepen
verhooren.
24 So sal mynen toornes vergrimmen dat
ick v lieden met den sweerde doode / ende
uwe wijuen Weduwē/ en uwe kinderē tot
Weesen worden.
25 t Wanneer ghy gelt leent mynen volcke
dat arm is by v / so en suldy hen niet tot
schade dringen/ ende gheenen woecker op
hen drijuen.
26 u Wanneer ghy van uwen naesten een
cleet te pande neemt/ so suldy het hem we-
der gheuen eer de Sonne ondergaet:
27 Want sijn cleedt is sijn eenige decsel zy-
ner huyde/ daer hy in slaept: wanneer hy
dan tot my roepen sal/ so sal ick hem ver-
hooren/ want ick ben genadich.
28 Den Goden en sult ghy niet vloecken:
x ende den Ouerstē in uwen volcke en sult
ghy niet lasteren.
29 Uwe y Vulle ende Tranen en suldy niet
vertrecken: z uwen eersten Sone sult ghy
my gheuen.
30 So sult ghy oock doen met uwen Ossen
en Schapen: a seuen daghen laet het by
syner moeder. aen den achtsten daghe sult
ghy het my gheuen.
31 Ghy sult Heylighe lieden voor my zijn:
b daerom en sult ghy geen vleesch etē/ dat
op den velde vandē gedierten verscheurt is/
maer voor den Hondē worpen.

Dat xxiij. Capittel.

1. Van getuygen en Richteren/ 4. Liefde tegen den vyant / 9. Vreemdelinghen verschooninge/ 10. Besadinghe en ruste des landts/ 12. Kerckenrechten en Jaer-Feesten/ 20. Belofte des Engels/ ter gheleydinge des volcx/ 22. Vruchten der gehoorsaemheyt des Wets/ 28. Lancksame veroepinge der Heydenen/ 31. en van het schouwen der seluen.

1 GHY en sult a‡ eener valscher aenclage
niet gheloouen/ dat ghy eenen Godt-
loosen bystandt doet/ ende een valsche
Ghetuyghe zijt.
2 Ghy en sult niet volgen der veelheyt e‡
tot den boosen/ en niet antwoordē voort
Gerichte/ dat ghy der veelheyt na volgen-
de vanden rechten wijcket.
3 Ghy en sult den e geringen niet smuckē
in syner saecke.
4 f Wanneer ghy uwes vyandts Osse oft
Ezel ontmoet/ dat hy dwaelt / so sult ghy
hem den seluen weder toeleyden.
5 g Wanneer ghy uwes vyants Osse oft
Ezel, die v hatet / siet onder den last lig-
gen/ hoedt v en en verlaet hem niet/ maer
versuymt gheerne het uwe om synent
wille.
6 Ghy en sult het Recht ws Armen niet
buyghen in synet sake.
7 Zyt verre van valschen saken: h den ont
schuldigen en gerechtigen en sult ghy niet
dooden: ‡ want ick en late den Godloosen
niet recht hebben.
8 i Ghy en sult gheen gheschencke nemen:
want Gheschencken maecken den sienden
blindt/ ende verkeeren de saken der recht-
veerdighen.
9 k De Vreemdelingen en sult ghy lieden
niet onderdrucken: want ghy weet hoe dē
Vreemdelingen om het herte is / l dewyle
ghy oock zijt Vreemdelingen in Egyptē-
landt gheweest.
10 m Ses Jaer sult ghy v Lande besaeyen/

r Job. 24. 3
Zacha. 7. 10
* dat is, benauwē, verdruckē/ verdriet aendoen.
s Ofte woedichlick aengaen.
t Leuit. 25. 35
Deut. 23. 19
u Deu 24. 6
x 2 Sam. 16. 6
Acto. 23. 5
y Dat is/ most en olie die met menichte als met tranen in de stande coemt: Andere duydē Vulle/ alle harde vruchtē als coren/ geste appelen peren daernā spijse van maeckt: Tranē/ alle weecke vruchten/ daernā sap en dranck vā maeckt/ als daer zijn Wijn-druyuē/ olie etc.
z Exo. 13. 2. 12
a Exo. 23. 19
Dit zijn schoone leeringen hoemen recht doen sal.
a‡ and. ongegrondē geruchten/ etc. dat ghy uwe handt met eenen Godloosen opheffet/ en een onrecht etc.
b Jos. 7. 24
e‡ and. om quaet te doē
d Leui. 19. 15
e dat is/ on geachtedē/ slechten armen nz Heeren/ oproepen/ etc.
f Deu. 22. 1
g Deu. 22. 4
h Susan. 9
‡ An. ick en sal den etc. niet rechtueerdigen.
i Deu. 16. 19
k Exo. 22. 21
l Gen. 46. 5
m Leui. 25. 3

ende syne Vruchten insamelen.
11 Inden Sevenden iare suldy het rusten
en liggen laten/dat de armen onder uwen
volcke daer van eten ende wat daer over-
blijft/ laet het n wildewerck op den velde
eten: alsoo sult ghy oock doen met uwen
Wijnberge en Olijbergen.
12 o Ses dagē sult ghy arbeyt doen/ maer
des Sevenden daechs sult ghy vyeren:op
dat uwe Osse ende Ezel rusten/ ende uwer
Maget Sone en Vreemdelinck hen ver-
quicken.
13 Alles wat ick v lieden gesept hebbe/dat
houdt / p en ander Goden namen en sult
ghy niet q gedencken/en wt uwen monde
en sullen sy niet gehoort worden.
14 * Driemael sult ghy lieden my feest hou-
den inden Jare/
15 r Namelicke het Feest des ongheheuel-
den broodts suldy houden/dat ghy seven
dagen ongeheuelt broot etet/ (f als ick v
geboden hebbe)om de tijt der maent Abib:
want in der seluer tijt zijt ghy wt Egypten
getogen: t verschijnt dan noch niet ledich
voor my.
16 Ende het Feest des eersten Oogst der
vruchten/ die ghy op den velde ghesaeyt
hebt: en het Feest der Insamelinge inden
wtganck des Jaers/ wanneer ghy v ar-
beyt ingesamelt hebt vanden Velde.
17 u Driemael inden Jare sullen verschijnē
voor dē Heere den Heerschapper/ alle uwe
Mans persoonen.
18 x Ghy en sult het bloedt mijns Offers
niet met den heuelsdeege offeren/ ende het
vette van mijnen Feeste en sal niet blijven
tot op den morghen.
19 y Het Eerstelinck vander eersten vrucht
op uwen Velde sult ghy brenghen in het
huys des Heerē uwes Gods: z en en sult
het Bocxken niet koken dewijle het aen
synder moeder melck is.
20 a Siet/ ick sende eenē Engel voor v he-
nen/ die v behoede op den wege en brenge
v aen de plaetse die ick bereydet hebbe.
21 Daeromme hoedt v voor synē aensichte/
ende hoort sijnder stemmen / ende en ver-
bittert hem niet: want hy en sal uwe ouer
tredinge niet vergheuen/ende mijnen naem
is in hem.
22 So ghy dan sijner stemmen wilt hoorē/
ende doen alles wat ick v seggē sal/ so wil
ick uwer vyanden vyandt / en uwer We-
derpartijders wederpartije zijn.
23 b Wanneer mijnen Engel voor v henen
gaet/ende brenghet v aen de Amoriters/
Hethiters / Phereziters / Cananiters/
Heuiters/ende Jebusiters/ende ickse alle
verdelghe.
24 c So en sult ghy hare Goden niet aen-
bidden noch hen dienen/ en niet doen als
sy doen/ maer ghy sult dē de Afgodē afdoē
en verbreken.
25 Maer en tegen den Heere uwen God sult
ghy lieden dienen / so sal hy v broot en v
water segenen/ en ick wil alle cranckheyt
van v wenden.
26 e Daer en sal gheen f onswangere ende
onvruchtbare zijn in uwen lande / en ick
wil hen laten oudt worden.
27 Ick wil mijn verschrickē voor v henen sen-
den/ en g alle het volck vertzaecht makē/
daer ghy henen coemt/ en ick wil v geuen
alle uwe vyanden inde vlucht.
28 h Ick wil Horselen voor v henen sendē/
die voor v wtiaghen de Heuiters/ Cana-
niters en Hethiters.
29 i Ick en wilse niet in eenen Jare wtstoo
ten voor v/ op dat het lant niet woest en

n Oft/ wilde Beesten rechten.
Wyerdagen
o Exo 20. 9 ende 31. 14 ende 34. 21. 35. 2
Leuit. 23.3
Deut. 5. 13
p Ephe. 5.3
q Is hier/ predicken/ roemē/ dācken/ Godes dienst vol-brenghen.
* Dat is/ het Paesche feest in April/ Pinxtersten inder Braeckmaendt/ en het Loofhuttenfeest inder Wijnmaent/ die hy hiet den wtganck des Jaers / om dat het dan wt is met vruchten wassen / en insamelen.
r Exo. 12. 14 ende 34.18.
f Exo. 12. 3 ende 13. 3
t Exo.34.20 Deut. 16.16
u Deu.16 16
x Exo. 24.25
y Exo.34.26 Deut. 26. 2 Prouer. 3.9
z Deu.14.21 ende 34. 26.
De Enghel wordt voor den kinderē Israels henen ghesonden.
a Exod.13.5 ende 32.34 ende 33.2 Deut.7.21. Gene. 12.1.3 2. Reg 19.20 Acto. 9.4
b Exod. 33.2 Josue 24.12 Deut. 7.21
c Num.25.2
d t Anders/ colomnen der ryten.
e Deut.7.14
f t An. misdrachtige.
g t And. in allen volcke een oproer aenrichten.
h Deu.7.20 Exod. 33. 2
i Josu.11.18

worde / ende de wilde Gedierten hen tegē
v vermeeren.
30 Allenskens eenen na den anderen wil
ickse wtstooten / tot dat ghy wasset /
ende het Landt besittet.
31 k Ende ick wil uwe Landtpalen setten/
vā l't Schelfzee/ ende der Philistijnē Zee/
ende de Woestijne tot aen het water:want
ick wil v in uwe handt geuen/de Inwoo-
ners des Landts/ dat ghyse sult wtstootē
voor v.
32 m Ghy en sult met hen of met harē Go-
den gheen verbondt maken.
33 Maer en laetse niet woonen in uwen
Landen/ dat sy v niet n en veruoeren te-
ghen my: o want ist dat ghy haren Go-
den dienet / so sal het v p tee ergernisse
gheoyen.

Dat xxiiij Capittel.

1. Meldet int corte wederom/ dat bo-
uen int 19. Capittel ghesept is/ 4. van-
den Altare/Boeck ende bloedt des Ver-
bondts/ 9. Moses / Aaron, Nadab/
Abihu / ende Tseuentich Oudtsten / sien
den God Israels/ 12. Moses so hy van
den Heere geroepen wert de steenen Ta-
felen te ontfangen/ beschrijvet onder aen
den Berghe het Volck/ 15. Climt alleen
op den berch ende blijft daer veertich da-
gen en veertich nachten.

1 Ende tot Mosen sprack hy: a Climt
hier op tot den Heere/ ghy en Aaron/
Nadab ende Abihu/ en de tseuentich
Outstē Israels. en biddet aen van verre.
2 Doch Moses naerdere hem alleene tot
den Heere, ende late b de ghene niet hier
toe naerderen/ en het Volck en come oock
niet met hem hier op.
3 Moses quam/ en vertelde den Volcke
alle woorden des Heeren/ ende alle Rech-
ten: Doe antwoorde alle dat Volck met
c eener stemmen/en spraken: d Alle woor-
den die de Heere ghesepdt heeft / willen
wy doen.
4 Doe schreef Moses alle woorden des
Heeren/ende maeckte hem des morghens
vroech op / e ende bouwede eenen Altaer
onder aenden berge met twaelf f Colum-
nen/ na den twaelf stammen Israels.
5 Ende sandt henen Jongelingen vandē
kinderen Israels dat sy Brantoffer daer
op offerden / ende Danckoffer den Heere
van g Ossen.
6 Ende Moses nam de helft des bloets/
ende dede het in een Becken / de ander
helft sprengde hy op den Altaer.
7 Ende nam het Boeck des Verbondts/
en las het voor de ooren des Volcx.Ende
doe sy spraken/ Alles wat de Heere gesept
heeft willen wy doen/ende dien ghehoor-
saem zijn:
8 h Doe nam Moses het bloet ende be-
sprengde het Volck daer mede/ en sprack:
i Siet dat is het bloet des Verbonts/ dat
de Heere met v lieden maecket ouer alle
dese woorden.
9 k Doe clommen Moses en Aaron/ Na-
dab Abihu/ en de tseuentich Oudtstē Is-
raels opwaerts/
10 Ende sagen den God Israels: onder sy-
nen voeten was het als een schoon Sa-
phir / ende als het ghestalt des Hemels/
wanneert claer is.
11 l Ende hy en liet syne hant niet ouer de
selfen Oversten in Israel. En doe sy God
gesien hadden/at en sy ende droncken.
12 m Ende de Heere sprack tot Mosen:
Coemt hier op tot my/ op den Berch / en
blijft

De grentzē of palē des beloefden Landts.
k 1 Reg.4.21
l t Anders / Rietzee.
m Exo.34.12 Deu.7.2. Josue 23.12
n t An. sondigen makē teghen my.
o 1 Reg.11.2 Num.25.2
p t And. ten aenstoote gheraden.
a Exod.19.3
b t And. de selue, etc. te weten/ Aaron/ Nadab / en Abihu/ etc.
c De Wet dwinghet wel wtwēdich eenerley te seggē of geloouē/ maer het herte is daer niet bi daerom is hier des volcx wel eene stemme/ doch geen herte.
d Exo. 19.8.
e Exo. 20.24
f Of/ Staende teeckenē pilaren.
g t Anders/ Varren.
h 1. Pet. 1.2 Bloet des Verbonts.
i Heb.9.20.
k Exo.19.24
l Hy verschricktedese niet met donder en Blixem/ als te vorē het volck verschrickt wert/ Cap. 20.
m Exo.31.18 ende 32.15

blijft aldaer / dat ick v geve steenen Tafe-
felen ē Wetten / ē Geboden / die ick ge-
schreven hebbe / die ghy hen leeren sult.

Moses climt op dē Berch.

13 Doe maecte hem Moses op / ē syn die-
naer Josua / ē clam op den Berch Gods /
14 Ende sprac tot den Oudtstē: Blijft hier /
tot dat wy weder tot v lieden comē: siet /
Aaron ē Hur zijn by v liedē / heeft yemāt
eenige sake / die come voor de selue.
15 Doe nu Moses op den Berch quam /
bedeckede een Wolcke den Berch.
16 Ende de Heerlickheyt des Heerē woon-
de op den Berch Sinai / ende bedeckede
hem met der Wolcken ses dagen: ende hy
riep Mosen aen den seuenden daghe wt
der Wolcken:
17 Ende het aensien der Heerlickheyt des
Heeren was als een verterende Vyer / op
der scherpte des Berchs voor den kinde-
ren Israels.

Moses blijft op dē Berge veertich dagen. n Exo. 34.28 Deu. 9.9.18

18 Ende Moses ginck middē inder wolc-
ke ende clam op den Berch / n ē bleef op
den Berghe veertich dagen ende veertich
Nachten.

Dat xxv. Capittel.

1. De Heere hiet hem maken van ghe-
willigē Offeren een Heylichdom / 10 Lade /
Kiste / oft Arcke 17. Genadēstoel / 18. twee
Cherubim / 23. Tafel / 35. ē Luchter / met
haren toebehooren.

1 Ende de Heere sprack met Mose / ende
seyde:
2 Segt den kinderen Israels / dat sy
my een Heefoffer gheuen / ē nemet dessel-
uen a van yegelicken mensche die het wil-
lichlick geeft.

Heefoffer a Oft, yedermanne. Exod. 35.5 b: An. eerin ct Anders / Blaewe.

3 Dat is nu het Heefoffer dat ghy vā hen
nemen sult / gout / siluer / b: metalen:
4 ct Ghele zijde / scharlaken / roozijncoot /
witte zijde Geyten hayr.
5 Rootachtige Rams vellen / Dasse vellē /
buyzen hout:
6 Olye tot der Lampen / Specerye ter sal-
uen / ē goeden Reuckwercke:

b Moses betuyghe hier dat sijn regiment (ende opgheboden / ē het rechte eniich we- sen / maer slechts een voorbeelde ē voorspel sijn des Heer Christi ē sonder allen twijfel heeft Christus hier vā met den twee Jonghers tot Emaus ghesproken / Luc. 24.

7 Onichsteenen / ē gevatede steenen / ten
Lyfrock ē ten borstlappe.
8 Ende sy sullen my een Heylichdom ma-
ken dat ick onder hen woone.
9 Als ick v een b Voorbeelt der wooni-
ghe / ē alles sijnes ghereedtschaps wysen
sal / so sult ghy het maken.
10 Maeckt een c: Kiste van buyzē houte:
twee ellen ende een half sal de lengde zijn /
anderhalue elle de breyde / ende anderhalf
elle de hoochde.
11 Ende sult se met louteren goude ouer-
trecken / binnen ē buyten / ē maeckt bo-
uen rondtom eenen gulden Crantz.
12 Ē giet vier gulden ringen / ē maect se
aen hare vier hoecken also / dat twee rin-
ghen zijn op eener syden / ende twee op der
anderen syden.
13 Ende maeckt f handtboomen van buyzē
houte ē ouertreckse met goude.
14 Ē steecktse in de ringen / aen de syden
der Kisten / datmense daer mede drage.
15 Ende sullen inde ringen blijuen / ē niet
wtgetogen worden.

c: Ar. Lade of Arcke. f Oft stangē Genadenstoel. g: And. genadendeckel. Cherubim. h 1. Reg. 6.23

16 Ende sult in de Kiste het Ghetuygenisse
leggen / dat ick v gheuen sal.
17 Ghy sult oock eenen g: Genadenstoel
maken van louteren goude: twee ellen ē
een half sal sijne lengde zijn / ende ander-
half elle syne breyde.
18 h Ende sult twee Cherubins makē van
dichten Goude / tot beyden eynden des
Genadenstoels.

19 Dat een Cherub zy aen desen eynde / de
ander aen den anderen eynde: ende also
twee Cherubins zijn / aen des Genaden-
stoels eynden.
20 Ende de Cherubins sullen hare vleuge-
len wtbreyden bouen ouer al / datsy met
haren vleugelen den Genadenstoel bedec-
ken / ē eens yegelicken i: aensichijn tegē
den anderen stae / ē hare aensichijnen sullē
op den Genadenstoel sien.
21 Ende sult den Genadenstoel bouen op
der Kiste setten / ē inder Kiste het Getuy-
ghenisse leggen / dat ick v geuen sal.
22 k Van dier plaetse wil ick v l betuygen /
ē met v spreken / namelicken van den Ge-
nadenstoel tusschen den twee Cherubins /
die op der Kistē der Getuygenisse is / alles
wat ick v gebieden wil aen den kinderen
Israels.

i: Anders / Aendeleet. k Nu. 7.89. Roma. 3.25 Hebr. 4.16. l Dat is / daer by, als by eenē gewissen teecken ē ghetuyghenisse wil ick v weten latē / der ic daer tegenwoor dich ben / dat ic daer selue sprekē sal / etc.

23 m Ghy sult oock eenen n: Disch maken
van buyzē houte: twee ellen sal syn lengde
zijn / ē een elle sijn breyde / ende anderhalf
elle sijn hoochde.
24 Ende sult hem ouertrecken met louterē
goude / ē eenen guldē Crantz rontomme
maken.
25 Ende eenen lijst rontomme / eener handt
breedt hooch / ende eenen gulden Crantz
om den lijst rondtomme.
26 Ende sult vier gulden ringhen daer aen
maecken aen de vier hoecken / aen sijnen
vier voeten.
27 Hardt onder der lijsten sullen de ringen
zijn datmen handtboomen daer in steke /
ē den Disch draghe.
28 Ende sult de handtboomen van buyzen
houte maken / ē haer met Goude ouer-
trecken / dat den Disch daer mede gedra-
ghen worde.

m Exo. 37.10 n: Anders / een Tafel o: An. Lepelen / halue rietē met dē welcken men reynighet / ē inde welcke gegotē wert / wt tet cet. maken. p Leui. 24.5 Schouwbroodt. Luchter. q Exo. 37.17 Num. 8.2 r: An. schalē of bekeren. s: Anders / Kandelaer. 7. Lampen.

29 Ghy sult oock sijne schotelen / o Bekerē /
Kannen / Schalen / wt louteren goude ma-
ken / datmen daer mede wt ē in giete.
30 p Ende sult op dē Disch alletijt Schou-
webrooden leggen voor my.
31 q Ghy sult oock eenen Luchter van lou-
teren dichten Goude maecken / daer aen
sal de Schacht met Rieten / r: Koppen /
Knoopen / ē Bloemen zijn.
32 Ses Rieten sullen wt den Luchter tot
den zyden wtgaen / wt yeghelicker zyden
drye Rieten.
33 Een yegelick Riet / sal drye opene Scha-
len / knoopen / ē bloemen hebben: dat sul-
len zijn de ses Rieten wt den Luchter.
34 Nu / de Schacht aen den Luchter / sal
vier opene schalen / met knoopen ē bloe-
men hebben.
35 Ende telcken eenen knoop onder twee
rieten / welcker ses wt dē s: Luchter gaen.
36 Want beyde hare knoopen ē Rieten /
sullen wt hem gaen / altemael een dicht /
louter Goudt.
37 Ende sult seuen Lampē maken / daer bo-
uen op / dat sy tegen malcanderē luchten.
38 Ende de Lichtscheeren ē Demphoor-
nen van louteren Goude.
39 Wt een t Centener louters goudes sult-
dy dat maken met alle desen gereetschappe.
40 u Ende siet toe dat ghy het maecket na
haren x Beelde / dat ghy op den Berghe
ghesien hebt.

t Centener / is 30. pont Goudts. u Heb. 8.5 Exod. 26.30 Acto. 7.44. x Hy haelt het hier ten anderēmael dat hy daer bouen in desen Capit. seyt: Het sullen altemael Ydel voorbeeldē ē figuren zijn met Mose; op dat het 2. mael geseyt ymmers gewisliege ons vet worde.

Dat xxvi. Capittel.

1. Vander wooninge ende haren deck-
selen / 15. van berderen / 26. rychelen / 31. ē
voorhanghen.

De Wooninge Hutte / oft Tabernakel. a Exo. 36.8 b: And. wit lijnen ghetweerent vā blaewē zyden. etc.

1 De a Wooninghe sult ghy maken van
thien Tapyten / wt b witter getwee-
reender zijden / van ghele zyden / vā schar-
laken / ende roozijnroot: Cherubim sult ghy
daer

49 Eenerley Wet zy den Landtbesitter/ en den Vreemdelinck die onder v woont.
50 Ende alle kinderē Israels dedē/ also de Heere Mosi en Aaron geboden hadde.
51 Also leyde de Heere op eenen dach/ de kinderen Israels wt Egyptenlandt met haren Heyre.

De Wet vā allerley eerstgheboorte.
a Exo. 22.29 ende 24.1)
Num. 3.13 ende 8.17
Leuit. 27.26
1 Sam. 1.24
Ezec. 44.30
Luce 2.23
b Exo. 23.15
c 1 Cor. 5.6
d Exo. 23.15 ende 32.34 ende 33.1
e Gen. 12.7 ende 13.15 ende 15.18 ende 24.7 ende 26.6
Exod. 32.13
Deut. 34.4

Dat xiij. Capittel.

1. De Heere heet hem alle eerstgheboren heylighen/ 11. dat/ 3. met tsamen den beviele vande ongeheuelde brooden, knoopt Moses dē volcke hertich en vlytich inne/ 15. De Heere voert het volck met Josephs ghebeente in het toegheseyde Landt/ niet ten naestē/ maer door de Woestijne/ 21. des daechs met eener Wolcken columne, des nachts met eener Viercolumne

1 Ende de Heere sprack met Mose/ ende seyde:
2 a Heylicht my alle eerstgheborene/ die allerley Moeder breeckt/ by den kinderen Israels, beyde onder den menschen/ ende den Vee: want sy zijn myne.
3 Doe sprac Moses tot den volcke: b Gedenckt aen desen dach/ aen dien ghy wt Egypten wt dē Dienstshuyse gegaen zijt/ dat de Heere v lieden met machtiger hant van hier heeft wtgheleydt: c Daerom en suldy gheen Heueldeech eten.
4 Heden zijt ghy lieden wtghegaen inder Maent Abib.
5 d Wanneer v nu de Heere brenghen sal in het Landt der Cananiteren/ Hethiterē/ Amoriteren/ Heuiteren/ en Jebusiteren/ e dat hy uwen Vaderen gesworen heeft/ v te gheuen/ een Landt daer Melck en Hoenich in vloeyt/ so suldy desen Dienst houden in deser Maendt.
6 ‡ Seuen dagen suldy ongheheuelt broot eten/ ende aenden seuensten daghe is des Heeren Feest.
7 Daerom suldy seuen dagen ongeheuelt broot eten/ dat by v geen heueldeech noch geheuelt broot gesien worde/ aen alle uwe plaetsen.
8 Ende sult uwen sone seggen andē seluen daghe: Sulcks houden wy om deswille/ dat ons de Heere gedaen heeft/ doe wy wt Egypten togen.
9 Daeromme salt v zijn een teeckē in uwer handt/ en een f ghedenckenisse voor uwen ooghen: op dat des Heeren Wet in uwen mondt zy. dat v de Heere met machtigher handt geleyt heeft.
10 Daerom houdet Jaerlicx dese wyse te syner tydt.
11 Wanneer v nu de Heere int Landt der Cananiteren gebracht heeft/ g als hy v en uwen Vaderen gesworen heeft/ ende het v ghegeuen heeft.
12 So suldy wtsonderen den Heere/ alles wat de Moeder breeckt/ h ende de eerstgheboorte onder den Vee, dat een Manneken is.
13 De eerstgeboorte van eenen Ezel/ suldy lossen met eenē Schape: wanneer ghy het ooch niet en losset/ so verbreeckt hem den necke/ doch alle eerstgeboorte der menschē onder uwen kinderen/ suldy lossen.
14 Ende wanneer v heden oft morghen v kindt sal vragen: Wat is dat? suldy hem seggen: De Heere heeft ons met machtigher hande wt Egypten/ vanden Dienstshuyse ghelept.
15 Want doe Pharao verhardt was/ ons los te laten/ versloech de Heere alle eerstgeboorte in Egyptenlāt/ vander menschē Eerstgheboorte aen/ tot aen de Eerstge-

‡ So hardt wert het heueldeech ghe-boden/ om datmē ymmer het louter Euangelium en Godes ghenade/ ende met onse wercken en gesetten sal predikē/ na der opstandinge Christi: als Paulus 1 Cor. 5 ooc bewijst. Leert van heueldeech Math. 16 Mar. 8. en sulck eeē is nz anders/ dan gheloouen in Christum.
f Oft, teecken.
Alle eerstgheborene zijn dē Heere heylich.
g Gen. 15.18
h Exo. 22.29 ende 34.19
Ezec. 44.30

boorte des Vees: daeromme offere ick dē Heere alles wat de moeder breect/ dat een Manneken is/ en de eerstgeboren myner kinderen losse ick.
16 Ende dat sal v een teecken in uwer hant zijn/ ende een gedenckteecken voor uwen oogen/ dat ons de Heere heeft met machtigher handt wt Egypten geleyt.
17 Doe nu Pharao het volck verlatē hadde/ en leydese God niet op der strate/ door der Philisthijnen Lant/ die ten naestē was: want God dachte: Het mocht den volcke berouwen/ wanneer sy den strijdt sien/ en weder om keeren in Egypten.
18 Daeromme leyde hy het volck om op de strate door de Woestijne aen de i Schelf zee: ende de kinderen Israel togen k ghewapent wt Egyptenlandt.
19 En Moses nam met hem/ het gebeente Josephs: l want hy hadde eenen Eedt vanden kinderen Israels genomen en gesproken: God sal v lieden te huys besoecken/ so voert myn ghebeente met v lieden van hier.
20 m Also toghen sy wt van Suchoth/ en sloegen Tenten op/ in Etham/ voor inde Woestijne.
21 n Ende de Heere tooch voor hen/ des daechs in eener wolckēcolomne/ dat hyse den rechten wech leyde/ en des nachts in een viercolomne/ dat hy hen luchtede te wandelen dach en nacht.
22 De Wolckcolomne en weeck nimmermeer vanden volcke des daechs/ noch de Viercolomne des nachts.

Dat xiiij. Capittel.

1. Pharao nae waerschouwinghe des Heeren/ iaecht den volcke na/ 10. dat verschrickt/ ende morret tegen Mosen/ 13. die troostse met Godes tegenwoordigen bystande/ en bidt voor hen/ 19. De Engel/ Wolcke/ ende Duysternisse/ beschermense voor den Egyptenaren/ 21. Het gedeylde Meer is hen een wonderbaerlicke verlossinghe/ 24. den vyanden daer enteghen/ een verschrickelick verderuen/ 31. daer wt Israel leert Godt vreesen/ hem betrouwen/ ende van Moses beroepinghe ghewisse zijn.

1 Ende de Heere sprack met Mose/ ende seyde:
2 Spreeckt met den kinderen Israel/ ende segt dat sy hen omkeeren/ ende hen legeren teghen den dale Hiroth/ a tusschen Migdol/ ende der Zee/ teghen Baal Zephon/ ende aldaer tegen ouer hen legeren aen der Zee.
3 Want Pharao sal segghen vanden kinderē Israel: Sy zijn verdoolt indē lande/ de Woestijne heeftse besloten.
4 Ende ick wil syn herte verstocken/ dat hy hen naiage/ en wil aen Pharao/ en aen alle syner macht eere behalen: ende de Egyptenaren sullen gewaer worden/ dat ick de Heere ben: en sy deden also.
5 b Ende doe dat den Coninck in Egyptē werdt geseyt/ dat het volck was gevlodē/ werdt syn herte verandert/ ende syner knechten/ teghen den volcke, ende spraken: Waeromme hebben wy dat ghedaen/ dat wy Israel hebben verlaten/ dat sy ons niet en dienden?
6 Ende hy spande synen wagen aen/ ende nam syn Volck met hem.
7 Ende nam ses hondert wtgelesen wagenen/ en wat noch van wagenē in Egyptē was, ende de Hoofstieden ouer c alle syne Heyren.

i Andere/ Rietzee. De Griecksche heetent de roode Zee/ vandē rooden zande en gronde: doch de Hebreen heetent schelfzee/ vandē scheiffe of biesen. en beduydt de Wereldt met hare pijne/ daer de Heylighē met velē lydens moetē door gaen.
k Hebr. gevijftet/ dat is, by vijf hoopen oft vijf dicke neuē malcā der andere/ anders.
l Gen. 50.25 Josue 24.32
m Nu. 33.6
n Nu. 14.14 Psal. 77.21. ende 78.14 ende 105.39 Deut. 1.33 ende 4.37 Neh. 9.12.19 1. Corin. 10.1
o Oft/ wolckenpilaer.
Pharao iaecht Israel nae.
a Nu. 33.7
b Sap. 19.1
c‡ Anders/ derseluen [illegible]

b Josu. 24. 6
1 Mach. 4. 9
c Josue 24. 7
Israel murmureert teghen Mosen.
f Psal. 106. 6
Judith 7. 12
g 2 Para. 20. 15.
Esaie 30. 15
1 Mach. 4. 8
h Ofte / hulpe.
i Deu 28. 68
k Merckt hier een treffelic exempel / hoe het gelovone wanckelt / ende crompt / en schreyt in noodē en vaerlicheit. ende hoe hy hem slechs en bloodt aen Godes woort hout / ende dā Godet troost ontfāgt en overwint.
l Sap. 14. 3
m Ps 105. 39 ende 78. 14
n Oft / wolc kenpilaer.
o Dat is / daer was een wedersluchtē / ofte wederschijn inder dickē wolcken / so dat het vp den kinderen Israel claer was
p Neh. 9. 11
De kinderē Israels gaē door de roode Zee.
q Josu. 4. 23
Psal. 78. 13 ende 114. 3.
Judith. 5. 1
1. Cor 10. 1
Hebre. 11. 29
r Judit. 9. 6
t† Anders / verwerren.
u† Anders / ofspande da raders aen etc. eñ doet dese met ongestup. etc.
x oft / wierp se te bodem
y Deu. 20. 4 ende 32. 31
Judic. 7. 22.

8 Want de Heere verstocte het herte Pha-
raonis des Conincx in Egypten, dat hy de
kinderen Israels najaechde: doch de kin-
derē Israels waren door eene hooge hant
wtghegaen.
9 b Ende de Egyptenaers jaechden hen
nae / ende achterhaeldense (daer sy hen ge-
legert hadden aen de Zee) met Peerden
eñ Wagenen / eñ Ruyteren / eñ allen Heyre
des Pharaos. inden dale Hiroth / teghen
Baal Zephon.
10 e Ende doe Pharao harde by hē quam /
hieven de kinderen Israel hare oogen op:
eñ siet, de Egyptenaers togen achter hen
henen / eñ sy vreesden seer / ende riepen tot
den Heere /
11 Ende spraken tot Mosen: f En waren
daer geen graven in Egypten dat ghy ons
moestet wtleyden, dat wy inde woestijne
sterven? waerom hebdy ons dat gedaen /
dat ghy ons wt Egypten geleydt hebt?
12 Is het niet dat, dat wy seyden in Egyp
ten? Houdt op eñ laet ons den Egypte-
naren dienen / want het waer ons doch be-
ter den Egyptenaren te dienen / dan inde
Woestijne te sterven.
13 Moses sprac tot den volcke: g En vreest
v niet / staet vaste / eñ siet toe, wat voor een
heyl de Heere heden aen v lieden doen sal:
i want dese Egyptenaers die ghy heden
siet, en sult ghy nemmermeer meer sien in-
der eeuwicheyt.
14 De Heere sal voor v strijden / eñ ghy lie-
den sullet stille zijn.
15 De Heere sprac tot Mosen: k wat roept
ghy tot my? segt den kinderē Israels dat
sy voort trecken.
16 l Ende ghy heft uwen staf op / eñ reycke
uwe handt over de Zee / ende deylese van
malcanderen / dat de kinderen Israels
daer inne gaen / midden door / op den
drooghen.
17 Siet / ick wil het herte der Egyptenarē
verstocken, dat sy v lieden navolghen / so
wil ick eere behalen aen den Pharao / eñ
aen alle sijner macht, aen sijnen Wagenen
ende Ruyteren.
18 Ende de Egyptenaers sullent gewaer
worden, dat ick de Heere ben, wanneer ick
eere behaelt hebbe aen Pharao / ende aen
sijne Wagenen eñ Ruyteren.
19 m Doe verhief hem de Engel Gods die
voor den heyre Israels ginck / eñ maeckte
hem achter hen, ende de n Wolckcolomne
maeckte haer oock van haren aengesichte
eñ tradt achter hen.
20 Ende quam tusschen het Heyr der Egyp-
tenaren eñ het Heyr Israels, het was een
duyster wolcke, eñ o verlichtede de nacht /
dat sy de gantsche nacht, dese eñ de gene
niet te samen comen en conden.
21 p Doe nu Moses sijne handt wtreckte
over de Zee / liet se de Heere wech varen /
door eenen stercken Oostenwint de gant-
sche nacht / q ende maeckte de Zee droo-
ghe / ende de wateren deylden hen van
malcanderen.
22 r Ende de kinderen Israel ginghen in /
midden in de Zee op den droogen / eñ het
water was hen voor muerē / ter rechter-
hande eñ ter slincker.
23 Ende de Egyptenaers volchden / ende
ginghen inne hen na / alle peerden Pha-
raos eñ Waghenen eñ Ruyteren / middē
in de Zee.
24 s Als nu de morghenwake quam / doe
sach de Heere op der Egyptenaers Heyr /
wt der Vyercolomne / ende Wolcken /
ende maeckte een t† verschricken in ha-
ren Heyre.
25 Ende u† stiet de Raders van hare Wa-
ghenen x stortese met ongestuymicheydt:
Doe spraken de Egyptenaers: y Laet ons
vlyeden van Israel, de Heere strijdt voor
haer tegen de Egyptenaers.
26 Ende de Heere sprac tot Mosen: Reckt
uwe handt wt over de Zee, dat het water
weder tovalle over de Egyptenaers, over
hare Wagenen eñ Ruyters.
27 Doe reckte Moses sijne hant wt over
de Zee, eñ de Zee quam wederom voor dē
morgen in haren stroom, ende de Egypte-
naers vloden die teghen: z also stortedese
de Heere midden in de Zee,
28 Dat het Water weder quam / ende be-
deckede Wagenen ende Ruyteren eñ alle
macht Pharaonis, die hē naghevolcht wa
ren inder Zee / dat daer niet een van haer
over en bleef.
29 a Daerentegen de kinderen Israel / gin-
gen drooge / midden door de Zee / ende het
water was hen voor muerē, ter rechter-
handt / eñ ter slincker.
30 b Also halp de Heere Israel aen dien da
ghe / van de Egyptenaers handt: eñ sy sa-
gen de Egyptenaers doodt / aen dē Oever
der Zee /
31 Ende de groote handt, die de Heere aen
den Egyptenaren bewesen hadde. Ende
het volck vreesde den Heere / eñ gheloofde
hem eñ synen knechte Mosi.

Dat xv. Capittel.

1. Moses met den Mannen singhen den Heere eenen Lofsanck / 20. Sulckes doet oock MirJam met den Vrouwen / 22. Comen door de Woestijne Sur / tot Mara, daer murmureeren sy over de bittere wateren / 25. De Heere leert het soet maecken / ende vermaentse ter ghehoorsaemheyt.

1 DOe a sanck Moses ende de kinderen
Israels dit Liedt den Heere / eñ spra-
ken; b Ick wil den Heere singhen / want
hy heeft een Heerlicke daedt ghedaen:
Peert ende Wagenen heeft hy c gestortet
in de Zee.
2 b De Heere is mijn stercke eñ Lofsanck /
eñ is mijn * Salicheyt: dat is mijn God /
ick wil hem prijsen: Hy is mijns Vaders
God / ick wil hem verheffen.
3 De Heere is de rechte Crychsman / Heere
is sijnen Naem.
4 De Wagens Pharaonis eñ sijne macht
wierp hy in de zee, sijn e† wtgelesen Hooft
heden versoncken inder f† Schelfzee.
5 De diepte heeftse bedeckt, sy vielen te
gronde als de steenen.
6 Heere / uwe Rechterhandt doet groot
wonder / Heere, uwe Rechterhandt heeft
de vyanden g† te morsele geslagen.
7 Ende met uwer grooter Heerlickheydt
hebdy uwe wederpartye gestortet: want
doe ghy uwe grimmicheyt wtlietet, ver-
teerde syse als stoppelen.
8 Door v blasen h† deden hen de wateren
op / eñ de vloeden stonden op hoopen / de
diepten wenteldē van malcanderē, mid-
den inder Zee.
9 De Vyandt dacht: Ick wil hen najagē /
eñ haer grijpen, ende den Roof wtdeylen /
ende mijnen moet aen hen koelen: ick wil
mijn Sweerdt wt trecken / eñ mijne Hant
salse verderven.
10 Doe liet ghy uwen windt blasen / ende
de Zee bedecktese, ende soncken onder als
loot in machtige wateren.
11 Heere / Wie is v ghelijck onder den
Goden? wie is v ghelijck / die i† so mach-

Pharao verdrenct met sijnē volcke inde Roode Zee.
z Sap. 10. 19
a Psa. 106. 9
Esaie 11. 16 ende 63. 9
b 1 Macha. 4. 9
Moses eñ alle Israeliten danckē God.
a Sapi. 10. 20
b Exo. 15. 21
c Oft / te voor dem ghe worpen.
b Psa. 118. 14
Esaie 12. 2
* Oft hulpe
e† And. wtvercorene.
f† Anders / Rietzee.
g Anders / verbroken.
h† And. viel het water te samen, de vloedē voeren op eenē hoop / de dieptē ronnen te samē middē / ect.
i† An. heerlick inder heylicheyt.

rich heylich/verschrickelick/loeflick ende
wonderdadich zy?
12 Doe ghy v rechterhandt wtrechte/ sa
verslondtse de Aerde.
13 Ghy hebt geleydet door uwe barmher-
ticheyt v volck/ dat ghy verlost hebt/ ende
hebtse gevoert door uwe stercke tot uwer
heyliger woonninghe.
14 Doe dat de volcken hoorden/ beefdẽ sy/
angst quam den Philisteen aen.
15 Doe verschrickten de Vorsten Edom/
beven quam den geweldigẽ Moabs aen/
k alle Inwoonders Canaan werden ver-
tsaecht.
16 Laet over haer vallen verschricken ende
vreese / door uwen grooten arm / dat sy
l† verstoven als de steenẽ/ tot dat v volck
Heere/ henen door come / tot dat v Volck
henen door coeme / dat ghy verworuen
hebt.
17 Brengtse inne/ eñ plantse op dẽ Berge
uwes Erfdeels/ dien ghy Heere v ter woo-
ninge gemaeckt hebt / tot uwen Heylich-
dom Heere dat uwe handt bereydt heeft.
18 De Heere sal Coninck zyn / altoos ende
eeuwichlick.
19 Want Pharao tooch henen in de Zee/
met Peerden eñ Wagenen/ eñ Ruyteren:
ende de Heere liet de zee weder over haer
vallen: daer entegen de kinderen Israels
ginghen drooge midden door de Zee.
20 Ende Mir Jam de Prophetinne / Aa-
rons Suster/ nam een Tamborijn in haer
handt/ eñ alle Vrouwen volchden haer na
buyten met Tamborijnẽ aen reyen.
21 Eñ Mir Jam m sanck hen voor: n Laet
ons den Heere singhen/ want hy heeft een
heerlicke daet gedaẽ/ Man eñ Peert heeft
hy inde Zee ghestortet.
22 o Moses liet de kinderen Israels trec-
ken van der Schelfzee henen tot der woe-
stijne Sur/ eñ sy wandelden drij daghen
in de Woestyne/ dat sy gheen Water en
vonden.
23 Doe quamen sy tot Mara: doch sy en
conden van het water Mara niet drinc-
ken/ want het was seer bitter: daer wt
hietmen de plaetse Mara.
24 p Doe murmureerde het volc tegẽ Mo-
sen/ eñ sprack: Wat sullen wy drincken?
25 Hy riep tot den Heere: q ende de Heere
wees hem eenen Boom/ dien leyde hy int
water/ doe wert het soete. Aldaer maec-
te hy hen een Wet/ ende een Recht/ ende
r† beproefdese.
26 Ende sprac: s Ist dat ghy wilt der stem-
men des Heeren uws Gods ghehoorsaem
zijn/ eñ doen wat recht is voor hem/ eñ ter
oren vaten siyne Geboden/ eñ houdẽ alle
syne Wetten/ so en wil ick der cranckheden
gheene op v legghen / die ick op Egypten
gheleyt hebbe; want ick ben de Heere v
t† Heylmeyster.
27 u Ende sy quamen in Elim/ daer waren
twaelf Waterfonteynen / ende tseventich
Palmboomen; ende legherden hen aldaer
aent water.

k Josue 2.9
ende 5.1
Deut.28.10
l† Anders/
stille swygẽ
Debzouwẽ
singen oock
Lofsangen.
m Hebreisch
Antwoor-
de hen / na-
melic Mo-
se ende den
mannen.
n Exod.15.1
Sur.
o Num.33.8
Bitter wa-
ter te
Mara.
p Mara
heet bitter/
eñ beduydt
lydẽ eñ aen-
vechtinghe
welcke door
het Cruyce
Christi wt
gheloove oock
soet wordẽ.
Mat.11.
Myn jock
is soete.
Hier gaet
alreede / op
sulcke heer-
licke eñ wõ-
derlicke
verlossinge/
het murmu-
reeren aen.
q Judit 5.15
Syrac.38.5
2.Reg.4.41
r† Anders/
tenteerdese.
s Deu.28.59
t† Anders/
Medicijn.
u Num.33.9

Dat xvi. Capittel.

1. Het volck so het inder woestijne spijse
halven murmureert/ 6. wordt van Mose
eñ Aaron gestraft/ 10. De Heere laet hem
hooren wt der Wolcke/ beschict hẽ Quac-
kelen/ eñ Man/ op bestemde mate/ wijse
ende tijdt / 20. daer sy hen aen vergrijpen
te samelen eñ te houden / 22. Ende hey-
licht met daer eñ vervele syn en Rustdach/
28 Des volcx ongehoorsaemheyt wort ge-
strafr/ 32. Ende het wordt tot eeuwige
gedachtenisse bewaert.

1 Van a Elim togen sy/ ende de gantsche
menichte der kinderen Israels quam
inde woestyne Sin / die daer leyt tus-
schen Elim eñ Sinai / aenden vijfthienden
dage der b† tweeder Maent/ nadiẽ sy wt
Egyptenlant getogen waren.
2 c Ende de gantsche menichte der kinde-
ren Israels murmureerden tegẽ Mosen
eñ Aaron inder Woestyne.
3 Ende spraken tot hen: Woude God dat
wy waren in Egypten gestorven door des
Heeren handt/ daer wy by de vleeschpot-
ten saten / ende hadden de volheydt des
Broodts te eten: want ghy lieden hebt
ons daerom wegheleydt / in dese Woe-
styne/ dat ghy dese menichte van honger
soudt sterven laten.
4 Doe sprac de Heere tot Mosen: d Siet
ick wil v lieden broodt vanden Hemel la-
ten regenen/ ende het volck sal wtgaen/ eñ
versamelen daechlicx/ wat het des daechs
behoeft: dat ick het beproeve/ oft het in
myne Wet wandele of niet.
5 Ende des sesten daechs sullen sy henbe-
reyden/ dat sy dobbel so vele indragen/ bo-
ven dien dat sy anders dagelicx samelen.
6 Moses eñ Aaron spraken tot allen kin-
deren Israel: Aen den avont sult ghy lie-
den ghewaer worden / dat v de Heere wt
Egyptenlandt geleydt heeft.
7 Ende des morgens sult ghy des Heeren
heerlickheydt sien: want hy heeft v mur-
mureren teghen den Heere gehoort: wat
zijn wy / dat ghy lieden teghen ons mur-
mureert?
8 Voorder sprack Moses: e De Heere sal
v lieden aenden avont vleesch te eten ge-
ven/ eñ aenden morghen broodts de vol-
heyt: daerom dat de Heere uwe murmu-
reeren gehoort heeft / dat ghy lieden tegen
hem ghemurmureert hebt: want wat zijn
wy? uwe murmureren en is niet tegen ons/
maer tegen den Heere.
9 Ende Moses sprack tot Aaron: Segt
der gantscher menichte der kinderẽ Isra-
els: Coemt hier by voor den Heer/ wãt hy
heeft uwe murmureren gehoort.
10 f Ende doe Aaron alsoo sprack tot der
gantscher menichte der kinderen Israel/
keerden sy hen teghen de Woestyne/ ende
siet/ de heerlickheyt des Heeren verscheen
in eener Wolcken.
11 Ende de Heere sprac tot Mosen:
12 Ick hebbe der kinderen Israel murmu-
reeren ghehoort. Segt hen: Tusschẽ den
avont sult ghy lieden vleesch te eten heb-
ben/ eñ aenden morgen broodts sat wor-
den/ ende sult weten dat ick de Heere uwe
Godt ben.
13 g Ende aen dẽ avont quamen der Quac-
kelen op/ eñ bedeckeden h† het Heyr/ ende
aen den morghen lach den Dauwe rondt-
om de Tenten.
14 Ende als den dau i† gevallẽ was/ k siet/
doe lach daer wat inde Woestyne / rondt
eñ cleyn/ als den Rijm op den lande is.
15 l Ende doe het de kinderen Israel sagẽ/
spraecken sy onder malcanderen: Dat is
m Man: want sy en wisten niet wat het
was. Ende Moses sprack tot hen: n Het
is het Broodt dat v liedẽ de Heere te eten
gegeven heeft.
16 Ende dit is het dat de Heere gheboden
heeft: Een yegelick samele des so vele hy
voor hem eten mach/ eñ neme een Gomer
op een yeghelick hooft/ nae het ghetal der
zielen in syner Hutten.
17 Ende de kinderen Israels dedẽ also/ eñ
versamelden/ de een vele/ de ander weinich.

a Sap. 11.2
Sin.
b† Anders/
de anderde.
Murmu-
reeren des
volcx tegen
Mosen.
c Num. 11.1
Hemels
broodt wilt
hen God
gheven.
d Sap.16.20
Psal.78.24
Joan.6.31
e Nume.11.
7.31
f Syra.45.5
g Num.11.31
h† Anders/
den leger.
i† Anders/
die daer ge-
legẽ hadde
wech was/
etcet.
k Num.11.7
Psal.78.24
Sapi.16.20
l Deut.8.3
m Man
hiet op He-
breisch een
gave. Be-
duydt / dat
ons het E-
vangelium
buytẽ onse
verdienste
eñ danck/ wt
louter ghe-
nade vandẽ
Hemel/ (als
oock dit
Man) gege-
ven wordt/
Christus
om onsent
wille men-
sche geworde-
den/ is selve
dat Man/
doch door
het Evan-
gelium wort
hy ons ghe-
schoncken/
ende onse
eyghen.
a Joan.6.31
1.Corin.10.3

18 Doch daermen het met den Gomor wt
a 2.Cor.8.13 mat, o hadde die/ die veel gesamelt hadde
niets ouer / en die weynich gesamelt had-
de en gebrack niets / maer een yeghelick
hadde gesamelt / so vele als hy voor hem
eten mochte.
19 Ende Moses sprack tot hen: Niemāt
en late daer wat van ouer tot morgen.
20 Doch sy en hoorden Mosen niet / ende
sommighe lieten daer wat van ouer / tot
morghen: doe wiessen daer wormen in/ en
werdt stinckende: ende Moses wert toor-
nich op hen.
21 So versamelden sy desseluen allemor-
gen so vele een eyghelick voor hemseluen
y Sap.16.20 eten mochte: doch wanneer y de Sonne
heet scheen / so versmolt het.
22 Ende des sesten daechs samelden sy des
q And. eenen broots dobbel so vele, telken twee Gomor
voor q een: en alle Ouersten der menich-
ten quamen henen / ende vercondichden het
Mose.
Sabbath van ouds gheplegt. Gene. 2.2.
23 Ende hy sprack tot hen: Dat is het dat
de Heere gesept heeft: Morgen is de Sab-
bath der Hepliger ruste des Heeren: wat
ghy lieden backen wilt dat backt/ en wat
ghy koken wilt dat koockt, ende wat daer
dā ouer is/ dat laet blyuē, dat het bewaert
worde tot den morghen.
24 Ende sy lieten blyuen tot den morgen
als Moses ghebodē hadde/ doe en wert
het niet stinckende/ ende daer en was oock
geenen worm inne.
25 Doe sprack Moses: Eet dat heden/
want het is heden de Sabbath des Hee-
ren / ghy en sult het heden niet vinden op
den velde.
26 Ses dagen sult ghy het versamelē, doch
de seuenste dach is de Sabbath, indē wel-
ken het niet en sal zijn.
27 Doch aenden seuensten daghe/ ginghen
sommighe vanden volcke henen te versa-
melen/ ende en vonden niets.
r Ezec. 20.13 28 Doe sprack de Heere tot Mosen: r Hoe
lange weygert ghi v lieden te houdē mijne
Geboden en Wetten?
29 Siet/ de Heere heeft v lieden den Sab-
bath gegeuē, daerom̄e geeft hy v aendē
sesten dage tweer dagen broodt: so blyue
nu een yegelick inden sijnen/ en niemandt
en gae wt van sijner plaetse des seuenden
daechs.
s Num. 11.7 30 Also vierdē het Volck des Seuensten
Het Man daechs.
was sorte. 31 Ende het huys Israels hiet het Man:
t And. heu- sen het was als Coriander zaedt / en wit/
nichkoeck- en hadde eenen smaeck als t meelbloeme
kens. met heunich.
Man wort 32 Ende Moses sprack: Dit is het dat de
bewaert. Heere geboden heeft: Vullet eenen Gomor
u Hebr.9.4. daer van om te bewaren tot op uwe Na-
x Dat is/ comelingen, op datmen sie het broot daer
aeñ plaet- ick v liedē mede gespijst hebbe inder woe-
se daermen stijne, doe ick u wt Egyptenlandt leydde.
offerde en 33 Ende Moses sprack tot Aaron:
badt/ ende u Neemt een Krupcke/ ende doet een Go-
daer de py- mor vol Man daer in/ ende laet voor dē
lerkstoel Heere / om te bewaren op uwe Nacome-
was/ eer de linghen.
hutte wa- 34 Also de Heere Mosi geboden heeft: also
re gemaeckt. liet het Aaron aldaer voor der x Ghetuy-
Israel heeft genisse/ om te bewaren.
40 iaer Mā 35 y Ende de kinderen Israels atē Man /
gegeten. veertich Jaer/ tot dat sy tot dē lande qua-
y Neh.9.13 mē / daer sy woonen souden: tot z aen de
Josue 5.12. palen des lants Canaan aten sy Man.
z And. Het 36 Nu/ een Gomor is het tiende deel eens
eynde des/ Epha.
lants.

Dat xvij Capittel

1. Het volck verlegert hem in Raphi-
dim en murmureert tegē Mosen om des
waters wille/ 2. Moses bescheldt se/ ende
bidt tot den Heere/ 5. Die heet hem den
Korzsteen slaen, en daer coemt water wt/
8. Sy strijden met Amalech en brengē hem
tonder met hulpe des ghebedts Mosis/
15. Moses bouwet dē Heere eenē altaer.

1 Ende de gantsche menichte der kinde-
ren Israels tooch wt der Woestijne
Sin/ haer dachreysen / als hen de
Heere beual ende legerdē hen in a Raphi- Raphidim
dim, daer en hadde het volck gheen water a Num.33.14
te drincken. Israel mur-
2 b En sy twistichden met Mose/ en spra- mureert /
ken: Geeft ons water dat wy drincken/ om dat sy
Moses sprac tot hē: wat twistet ghy met geen water
met my? waerom versoeckt ghy den Heere? en hebben.
3 Doe nu den volcke aldaer dorstede nae b Nu. 20.4
water, murmureerden sy teghen Mosen/
en spraken: c Waerom hebdy ons late wt c Num.20.13
Egypten trecken/ op dat ghy ons / onse Judith 7.12
kinderen en Vee van dorste steruen lietet.
4 Moses riep tot den Heere en sprac: Hoe
sal ick doch met den volcke handelē, daer
en feylt niet veel aen/ sy en sullen my noch
steenigen.
5 De Heere sprack tot hem: Gaet voor dē
volcke henen, en neemt sommighe Oudt-
sten van Israel met v / ende neemt uwen d Exod.7.20
staf in uwe hande, d daer ghy het water ende 14.16
mede sloecht/ en gaet henen. Water
6 e Siet / ick wil aldaer staen voor v op loopt wt dē
eenen Korzsteen in Horeb / daer sult ghy steene.
den Korzsteen slaen / so sal daer water wt e Num.20.8
loopē / dat het volck drincke. Moses dede Sapie. 11.4
also voor dē Oudtsten van Israel. Psalm.78.15
7 f Doe heetmen de plaetse ‡ Massa / en ende 105. 41
* Meriba / om des twists wille der kinde- 1.Cor.10.4
ren Israels/ en dat sy den Heere versocht f Nu. 20.13
ende ghesept hadden: Is de Heere onder Deu.9.23.
ons/ of niet? ‡ Massa
8 g Doe quam Amalech, en streedt teghen heet ver-
Israel in Raphidim. sockinge.
9 Ende Moses sprack tot Josua: Kiest * Meriba/
ons mannen / treckt wt en strijdt teghen heet twist.
Amalech: morgen wil ick op des cleynen g Deu.25.17
berchs hoochste staen ende den staf Gods Sapi.11.3
in mijne hant hebben. Amalech
10 En Josua dede als Moses hem seyde/ wordt ver-
op dat hy teghen Amalech strede. Moses delget.
nu/ en Aaron, en Hur, clommē opt hooch- 1.Sam.15.7
ste des cleynen Berchs. Mosis hā-
11 En dewijle Moses sijne handē ophief/ den zijn
lach Israel bouen, wanneer hy daer eene- swaer.
ghen sijne handen nederliet/ so lach Ama- h Dat is/
lek bouen. getrouwe/
12 Doch de handen Mosis waren swaer/ dat sy niet
daerom namen sy eenen steen ende leyden en seyden /
dien onder hem, dat hy hem daer op sette- noch afen
de. Ende Aaron en Hur onderhieldē hem lietē alreen
sijne handē / op elcker zijdē een. Also ble- trouwelos-
uen sijne handē h gewisse/ tot dat de Son- ser.
ne ondergingk. i Num. 24.
13 Ende Josua dempte Amalech ende sijn 20.
volck, door des Sweerts scherpte. 1.Sam.15.2
14 En de Heere sprac tot Mosen: Schrijft k Nissi heet
dat ter gedachtenisse in een Boeck / ende mijn Ba-
beueelt dat in de ooren Josue: i want ick nier / ofte
wil den Amalech onder den Hemel wt- wōderdaet.
delghen / datmen sijner niet meer en ghe- l And. Die
dencke. hant op-
15 Ende Moses boude eenen Altaer/ ende gheheuen vp
hieten de Heere k Nissi. etc.
16 Want hy sprac: Het is een l litteecken m And. vā
by den stoel des Heeren, dat de Heere strij- gheslachte/
den sal tegē Amalech/ van kinde tot kints tot ghe-
kinde. slachte.

Dat xviij. Capittel.

1. Jethro Mosis Sweer/ brengt hem
syn wyf ẽ kinderen/ 9. ende so hy hoort/
wat de Heere aen Israel gedaen hadde/
verbreucht hem/ loeft den Heere ẽ doet
hem offer/ 13. Mo. ses richt het volck/
17. Syn Sweer gheeft hem raedt synen
last te lichten.

Jethro Mosis wyfs vader reyst tot Mosen.
a Exod. 3.1

1 EN de doe a Jethro de Priester in Mi-
dian/ Mosis Sweer/ hoorde al wat
God gedaen hadde met Mose/ ẽ sy-
nen volcke Israel/ dat de Heere Israel
hadde wt Egypten ghelept.
2 Nam hy Zipora Mosis wyf/ die hy
hadde wederomme gesonden.

b Exod. 2.22

3 Met hare twee Soonen: b de een hiet
Gerson: want hy sprack: Ick ben een gast
geworden in vreemden lande.
4 Ende de ander Eliezer/ want hy sprack:
De God myns Vaders is mijn hulpe ge-
weest/ ẽ heeft my verlost vanden sweerde
Pharaonis:
5 Doe nu Jethro Mosis Sweer/ ẽ syne
soonen/ ẽ syn wijf tot hem quamen inde
Woestyne/ aen den Berch Gods/ daer hy
hem gelegert hadde.
6 Liet hy Mosi seggẽ: Ic Jethro v sweer/
ben tot v gecomen/ ende v wijf/ ende haer
beyde soonen met haer.
7 Doe ginck Moses wt/ hem tegen/ ende
neychde voor hem/ ẽ kuste hem: ende doe
sy haer onder malcanderẽ gegruet haddẽ/
gingen sy in de Hutten.
8 Doe vertelde Moses syn ẽ Sweer/ alles
wat de Heere Pharaoni ẽ dẽ Egyptena-
ren gedaen hadde om Israels wille/ ende

c† Anders/ bejegenet.

alle de moeyte die hen op den wege c† ont
moet was/ ẽ datse de Heere vlost hadde.
9 So verheuchde hem Jethro van alle
goeden die de Heere Israel gedaen hadde/
dat hyse verlost hadde vander Egyptena-
ren handt.

Jethro danckt God/ van Israels wegen.

10 Ende Jethro sprac: Geloeft zy de Hee-
re/ die v lieden verlost heeft/ vander Egy-
ptenarẽ ẽ Pharaonis hant/ die weet syn
volck vander handt Egypti te vlossen.
11 Nu weet ick/ dat de Heere grooter is/
van alle Goden/ daerom dat d† sy hooch

d† An. hyse euen met dẽ seluen daer mede sy ge-moetwillighet hebben gheteraft heeft.
Exo 1 10.16 22. ẽ 5.7.18 ende 14.8

moet aen hem gebruyckt hebben.
12 Ẽ Jethro Mosis Sweer nam brant-
offer/ ẽ offerde Gode. Doe quam Aaron
ende alle Oudtsten in Israel/ met Mosis
Sweer/ het broot te eten voor Gode.

Moses richt het volck.

13 Des anderẽ morgens settede hem Mo-
ses/ het volck te richten: ende het volck
stondt rondtom Mosen/ vanden morgen
aen tot den avondt.
14 Doe nu syn sweer sach/ alles wat hy met
den volcke dede/ sprack hy: Wat ist dat
ghy doet met den volcke? waerom sit ghy
alleene/ ẽ alle het volck staet rontomme
v/ vanden morgen aen tot den avondt?
15 Moses antwoorde hem: Het volc coemt
tot my/ ẽ vragen God om raedt
16 Want wanneer sy wat te doen hebben/
so comen sy tot my/ dat ick richte tusschen
eenen yegelicken ẽ synen Naesten/ ende
leere hen Gods Recht ẽ syne Wetten.

e Deut. 1.9
Acto. 6.2

17 Syn Sweer sprack tot hem: e Het en
is niet goet/ dat ghy doet.

f Deu. 1.13.
g Of/ weest ghy ẽ voorganger des etc.

18 Ghy maeckt v seluen te moede/ daer toe
het Volck oock dat met v is: de saecke is
te swaer/ ghy en condt het alleene niet
wtrichten.

De raedt Jethro des Heydens/ Mosi ghegheuen.

19 f Doch hoort myn stemme ick wil v ra-
den/ ẽ Godt sal met v zyn: g Pleecht ghy
des Volcx voor Gode/ ẽ brengt de saken
voor Godt.
20 Ende maeckt hen Rechten ẽ Wetten/
dat ghy hen leeret dẽ wech daer sy in wã-
delen/ ẽ de wercken die sy doen sullen
21 Ẽ ghy siet v om/ onder alle dẽ volcke/
na redelicke liedẽ/ die God vreesẽ/ warach
tich/ ẽ der gierichheyt vyandt zyn/ die set
ouer hen: sommige ouer duysent/ ouer hon
dert/ ouer vijftich/ ẽ ouer thiene/
22 Dat sy het volc alle tyt rechten: h wan- h Deut. 1.17 ende 17.8
neer t nu een groote sake is/ dat sy deselue
aen v brengen/ ẽ sy alle i cleyne sake rich- i oft/ slechte
ten/ so sal het v lichter worden/ ẽ sy sullẽ
den last met v dragen.
23 So ghy dat doet/ so condt ghy wtrich-
ten wat v God gebiedt/ ẽ alle dit Volck
can met vreden aen syn plaetse comen.
24 k Moses hoorde syns Sweers woort/ k Nu. 11.16
ẽ dede alles wat hy seyde.
25 Ende verkoos redelicke Lieden wt den
gantschen Israel ẽ maecktese tot Hoof-
den ouer het volck/ sommighe ouer Duy-
sendt/ ouer Hondert/ ouer Vyftich/ ende
ouer Thiene.
26 Dat sy het volck allettijt richteden: wat
sware saken warẽ/ tot Mosen brochtẽ/ ẽ
sy de cleyne saken richteden.
27 Also liet Moses synen Sweer weder
in syn Landt trecken.

Dat xix. Capittel.

1 God laet den volcke (nadien het inde
woestyne Sinai gecomen is) syne welda-
den/ so hy hen bewesen/ ẽ noch bewijsen
wil/ door Mosen voordraghen/ 8. Dat
gheeft hem gewillichlick ter gehoorsaem-
heyt/ 10. So laet hy hen aenseggen Hey-
liginge op den derden dach/ ẽ den Berch
gheensins aen te roeren/ 16. Aen den der-
den dach een grousaem verschijnẽ der ma-
iesteyt des Heeren/ allen Israel onver-
dragelick/ wtghenomen Mosi/ 21. Het
Volck wort andermael gewaerschout hen
tot den Berghe niet te naken.

1 AEn der derder maent na den wtganck
der kinderen Israels wt den Lande
Egypten/ a quamen sy in desen dage
inde Woestyne Sinai.

Het Volck coemt inde Woestyne Sinai.
a Nu. 33.15

2 Want sy waren wtgetogen van Raphi-
dim/ ende wouden in de woestyne Sinai:
ende legerden hen inder Woestyne aldaer
teghen den Berghe.
3 b Ende Moses clam op tot God: c ẽ de b Acto 7.38
Heere riep hem vanden Berge/ ẽ sprack: c Exo. 24.1
So sult ghy seggẽ tot den Huyse Jacobs/
ẽ vercondighen den kinderen Israels:
4 d Ghy lieden hebbet gesien/ wat ick den d Deu. 29.2
Egyptenaren ghedaen hebbe/ ẽ hoe ick

De Heere des Ghesettes gaet hier aen.

v lieden ghedraghen hebbe op Arendts
vleughelen/ ende hebbe v lieden tot my
ghebracht.
5 e So ghy nu myn stemme wilt hooren/ e Deut. 5.2. ende 14.2
ẽ myn Verbont houden/ so sult ghy myn
eygendom zyn voor allen Volcken: f† wãt f† And. hoe wel de/ etc. is.
de gantsche Aerde is myne.

Psal. 24.1.

6 g Ende ghy sult my een Priesterlick Co- g Deut. 7.6 ende 14.2 ende 16.18
ninckrijck/ ẽ een Heylich Volck zyn: Dat
zyn de woordẽ die ghy den kinderen Isra-
els seggen sult.

Psal. 114.2. Hosee 4.6. 1. Pet. 2.9 Apocal. 5.10

7 Moses quam ẽ riep de Oudtste inden
Volcke/ ende leyde hen alle dese woorden
voor/ die de Heere gheboden hadde.
8 Ende alle het Volck antwoorde teghe-
lijck/ ẽ spracken: h Alles wat de Heere h Exo. 24.3 Deut. 5.27. ende 26.17
ghesproken heeft/ willen wy doen: ende
Moses seyde de reden des volcx dẽ Heere
wederomme.
9 Ende de Heere sprack tot Mosen: Siet/
ick wil tot v comen in eener dickẽ Wolcke
op dat dit Volck myne woorden hoore/
die ick

die ick met v spreke / eñ ghelooven v eeu/
wichlicken. Ende Moses vercondichde
den Heere de reden des Volcx.
10 De Heere sprack tot Mosen: Gaet henē
tot den volcke eñ heylichtse heden eñ mor
gen dat sy hare cleederen wasschen/
11 Ende bereydt zyn op den derden dach:
want aen den derden daghe sal de Heere
voor allen Volcke afcomen op den Berch
Sinai.
12 Ende maket dē Volcke een perck ront=
omme eñ spreecht: tot hen: Hoedt v liedē/
dat ghy niet op den Berch en climt noch
syne eynden en aenruert / i want wie den
Berch aenruert / sal des doodts sterven.
13 Gheen handt en sal hem aenruerē maer
hy sal ghesteent/of met Geschut doot ge=
schoten worden: het zy een Ghedierte oft
Mensche, so en sal hy niet leven: wanneer
des Hoorns k† ghelupt aengaet/ so sullen
sy aenden Berch gaen.
14 Moses clam van den Berghe tot den
Volcke/eñ heylichdese: ende sy wiesschen
hare cleederen
15 Ende hy sprack tot hen: Weest bereydt
op den derden dach eñ niemandt en naer=
dere hem ten wyue.
16 Als nu den derden dach quam / eñ mor=
gen was/ doe verhief hem een donderē eñ
blixemen eñ een dicke Wolcke op dē Ber=
ge ende een gelupt eener gantsch stercken
Basuynen / eñ het gantsche Volck dat in=
den Leger was / verschrickte.
17 Ende Moses leyde het volck wt den Le=
gher/ Gode tegen/ l ende sy traden onder
aen den Berch
18 De gantsche Berch Sinai roockte, daer
om dat de Heere neder op dē Berch quam
met vyere: ende synen roock ginck op/als
eenen roock van eenen Oven/dat dē gant=
schen Berch seer beefde.
19 Ende der Basuynen gheluyt werdt
allengs stercker. Moses sprack/ende God
antwoordt hem luyde.
20 Als nu de Heere neder gecomen was/op
den Berch Sinai/ boven op syne * spitse
doe riep hy Mosen/bovē op het spitse des
Berchs eñ Moses clam daer op.
21 Doe sprack de Heere tot hem: Climt af/
eñ betuycht dē Volcke dat sy niet m† her=
waert toe en breken tot den Heere/ dat sy
hem sien / eñ vele van hen vallen.
22 Daer toe de Priesters die hen tot den
Heere ‡ naerderen/sullen hen heyligē/ dat
se n† de Heere niet ontwee en smyte.
23 Ende Moses sprack tot den Heere: Het
Volck en can niet op den Berch Sinai ge
climmē / want ghy hebt ons betuycht eñ
ghesept: Maeckt een perck rondtom den
Berch / eñ heylichten.
24 o De Heere sprack tot hem: Gaet henē/
climt af: Ghy eñ Aaron met v/sult hier op
climmen/doch de Priesters eñ het Volck/
sullen niet herwaert toe brekē/ dat sy sou=
den opclimmē tot den Heere/dat hyse niet
ontwee en smyte.
25 Ende Moses clam neder tot dē volcke/
ende seyde het hen.

i Heb. 12.18. 20.

k† And. als den Hoorne langhe sal gerupt gegeven heeft/ etc.

De Wet heft haer grouwelick aen.

l Deut. 4.11 ende 5.5.

* scherpte/ opperste/ oft tsop.

m† And. hy montuerē het perck niet overtreden om den Heere te sien/ etc.

‡ Ofte nae naken.

n† And. de Heere niet een gat in haer en breke.

a Exo. 24.9

Dat xx. Capittel.

1. De Heere gheeft Mosi de twee Tafelen der Geboden/ 18. Het Volck breest het grouwelick wesen/ het welck aldaer gesien wordt / ende wordt van Mose getroost/ 22. De Heere verbiedt alle gulden eñ silveren beelden te maken beneuē hem/ 24. ende wilt men sal hem eenen slechten Altaer van Aerden/ oft ongehouwen steenen maken.

1 Ende God sprack alle dese woorden:
2 a Ick ben de Heere v Godt, b die v
wt Egyptenlande/wt dē Dienst hupse
ghelept hebbe.
3 Ghy en sult gheen andere Goden c† be=
neven my hebben.
4 d Ghy en sult v geen Beelt noch eenige
ghelyckenisse maken / noch van dat daer
boven in den Hemel / noch van dat daer
beneden op Aerden / noch van dat in den
Watere onder der Aerden is.
5 En e† bidtse niet aen/ende en dient hen
niet: want ick de Heere v Godt / ben een
Yeloers God, f die daer te huys soeckt der
Vaderen misdaedt aen den Kinderen/ tot
in het Derde ende Vierde Lidt / ‡ die my
haten.
6 Ende doe barmherticheyt aen vele duy=
senden/ ‡ die my liefhebben/ eñ myn Ghe=
boden houden.
7 g Ghy en sult den Naem des Heeren u=
wes Gods niet h† misbruykē: i want de
Heere en sal dien niet k† ongestraft laten/
die synen Naem misbruyckt.
8 l Gedenckt des Sabbathsdach/dat ghy
hem heyliget.
9 Ses dagen sult ghy arbeyden / eñ alle v
m dinck wtrichten.
10 Doch aenden sevendē dage/ is de Sab=
bath des Heeren uwes Gods: so en suldy
gheen werck doen / noch v Sone/ noch v
Dochter/noch v knecht noch v Maecht/
noch v Vee/noch v Vreemdelinck, die in
uwer Stadt poorten is.
11 n Want in ses dagen heeft de Heere He=
mel eñ Aerde ghemaeckt/eñ de Zee/ ende
alles wat daer in is/ ende rustede aenden
Sevenden dage: daerom segende de Hee=
re den Sabbathdach/eñ heylichde hem.
12 o Ghy sult uwen Vader ende uwe moe=
der eeren / op dat ghy langhe levet inden
Lande dat v de Heere v God p† geeft.
13 q Ghy en sult niet dooden.
14 Ghy en sult niet Echbreken.
15 Ghy en sult niet stelen.
16 Ghy en sult geen valsch ghetuyghenisse
r† spreken teghen uwen Naesten.
17 s† En laet v t niet gelusten uwes naestē
hups: En laet v niet gelusten uwes naestē
Wyfs/ noch synes Knechts/ noch syner
Maecht, noch syns Ossen/ noch syns E=
zels noch alles dies dat v Naeste heeft.
18 Ende alle het Volck sach het donderen
eñ blixemen eñ het gelupt der Basuynen/
eñ den Berch roocken: doe sy nu sulcx sa=
gen vloden sy/ eñ stonden van verre/
19 Ende spraken tot Mosen: u Spreeckt
ghy met ons, wy willen toehooren/ eñ en
laet God niet met ons spreken, wy moch=
ten anders sterven.
20 Ende Moses sprac tot den Volcke: En
vreest v niet; want God is gecomen/ op
dat hy v x† versochte/ eñ dat v syne vreese
voor ooghen ware/ eñ ghy lieden niet en
sondichdet.
21 Also tradt het Volck vā verre daer en=
tegen Moses maeckte hem henen tot int
doncker/ daer God inne was.
22 Ende de Heere sprac tot hem: Also suldy
den kinderen Israel seggen : Ghy hebbet
ghesien dat ick met v lieden vandē Hemel
ghesproken hebbe.
23 Daerom en sult ghy niets beneven my
maken / Silverē eñ gulden Goden en sult
ghy v lieden niet maken.
24 p Eenen Altaer van Aerdē maeckt my/
daer ghy v brant offer ende Danckoffer/
uwe Schapen ende Runderen op offert:
wat aen welcker plaetse ick myns naems

De Thien Geboden Gods.

a Deu. 5.6 Psal. 81.11

b Exo. 14.3

c† and. voor

d Deu. 4.16 23. eñ 27.15 Levit. 26.1 Psal. 97.7

e† an. eertse

f Exod. 34.7 Deu. 7.9 Jerem. 32.18

‡ Of, der ghener.

‡ Oft, der ghener.

g Deut. 5.11 Levit. 19.12. Spra. 23 9. Mat. 5.33

h† anders/ lichtveerdich noemē.

i Levi. 24.14

k† And. onschuldich houden.

l Deut. 5.12 Exod. 23.12 ende 31.14 ende 34.21 ende 35.2 Ezech. 20.12

m dat is/ alles wat ghy te doen hebt.

n Gene. 2.2

o Deut. 5.16 Sprach 3.9 ende 7.29 Mat. 15.4 Ephe. 6.2.

p† Anders/ geven sal.

q Mat. 5.21 Roma. 13.9.

r† Anders/ gheven.

s† Anders/ ghy en sult v niet laten gelustē/ etc.

t Roma. 7.7 ende 13.9.

u Heb. 12.18 Deu. 5.25 ende 16.16

x† And. beproeven soude.

Altaer van Aerden.

p Exo. 24.4 ende 27.1 ende 38.1. Esaie 65.3.

gedachtenisse stichten sal / daer wil ick tot
v comen ende sal v segenen.
z Deut. 27.5 Josue 8.30 1. Mac. 4.47
25 z Ende so ghy my eenen steenen Altaer
wilt maken / so en suldy dien niet van ge-
houwen steenen bouwen: want so ghy met
uwen messe daerop coemt / so suldy hem
ontwyen.
a† Anders / schaemelhz.
26 Ghy en sult ooc niet op trappē tot mynē
Altaer climmen / dat uwe a† schaemte niet
ontdeckt en worde voor hem.

Dat xxi. Capittel.

1. De Heere schrijft den Richteren set-
tingen en straffen voor / van den Lyfeygē /
12. Dootslagen / 15. van onbehoorlickhe-
den en vertoorningē aen vader en moeder /
19. aen ander lieden / 20. aen dienstboden /
22. aen swangere vrouwen begaen / 28. van
schaden door ghedierten / oft ghemaeckte
cuylen.

1 DIt zijn de Rechten / die ghy hen sult
voorlegghen.
Wereldtlicke wettē en Rechten.
a Leuit. 25.39 Deut. 15.12 Jere. 34.14
2 a So ghy eenen Hebreischē knecht
coopt / die sal v ses iaer dienen / indē seuen-
den Jare sal hy vry ledich wtgaen.
b† Anders / alleē. Hebr. met zijnen lyue.
3 Is hy b† sonder wijf gecomen / so sal hy
ooc sonder wijf wtgaen: is hy ooc met
eenen wyue ghecomen / so sal syn wijf met
hem wtgaen.
c† Anders / ghetuycht.
4 Heeft hem syn Heere een wijf ghegeuen †
en heeft soonen oft dochteren c† gheboren /
so sal het wijf ende de kinderen syns Her-
ren zijn / hy daer entegen sal sonder wijf
wtgaen.
d Deu. 15.16
5 d Spreect nu de knecht: Ick hebbe my-
nen Heere lief / ende myn wijf en kinderen /
ick en wil niet vry worden.
e Dat is / Richters.
6 So sal hem syn Heere voor de e Goden
brenghen / ende houden hem aen de deure
oft poste / ende dooren hem met eenē priem
door syn oore / ende hy zy syn knecht eeu-
wichlick.
7 Vercoopt yemāt zijn dochter ter maecht
so en sal sy niet wtgaen als de knechten.
f† Anders / heeftse met ghouwelict
8 . Beualt sy dan noch haren Heere niet / en
hy en f† wilt haer niet ten houwelicke hel-
pen / so sal hyse te lossen geuen: doch onder
een vreemt volck haer te vercoopen / en
heeft hy gheen macht / dewyle hyse ver-
smaet heeft.
g Dat is / heeft hyse tot een wijf voor synen sone aengenomen.
9 g Vertrouwet hyse nu synen Sone / so
sal hy Dochter recht aen haer doen.
10 Geeft hi hem ooc eene andere / so sal hy
haer aen harer spijse cleedinge ende Hou-
welicksche schult niet afbreken.
Dootslach is verboden. Gen. 9.6 h Leu. 24.17 Math. 5.12
11 Doet hy dese drye niet / so sal sy vry wt-
gaen / sonder losgelt.
12 h Wie eenē mensche slaet / dat hy sterft /
die sal des doodts steruen.
i Num. 35.6 10. Deu. 19.2.
13 i Heeft hy hem dannoch niet na gestelt /
maer God heeft hem laten onuerhoets in
syne handen vallen so wil ick v een plaetse
bescheyden / daer hy henen vlieden sal.
* of / wreuel k 1. Reg. 1.8
14 So daer entegen yemant aen zynē nae-
sten * moetwil gebruyct / en hem met liste
verworcht / k so suldy denseluen vā mynē
Altaer nemen / datmen hem doode.
15 Wie zynen Vader ofte Moeder slaet /
die sal des doodts steruen.
l Deut. 24.7 1. Tim. 1.10
16 l Wie eenen mensche steelt / en vercoopt /
datmen hem by hem vindet / die sal des
doodts steruen.
m Leui. 20.9 Deut. 21.18 ende 27.16 Prou. 20.20 Math. 15.4 Mar. 7.10
17 m Wie Vader en Moeder vloeckt / die
sal des doots steruen.
18 Wanneer Mannen met malcanderen
hen in twiste gheuen / ende de eene slaet
den anderen met eenē steen / ofte met eener
vuyst / dat hy niet en sterft / maer te bedde
leyt:
19 Coemt hy op / dat hy wtgaet by synen
stock / so sal de ghene die hem sloech / ont-
schuldich zijn / behaluen dat hy hem be-
tale / wat hy versuymt heeft / en het mey-
stergelt gheue.
20 Wie zynen knecht ofte maecht slaet met
eenen stock / dat hy sterft onder zynē han-
den / die sal daerom gestraft worden.
21 Bleuet hy nochtans eenē oft twee da-
gen / so en sal hy daeromme niet ghestraft
worden / want het is syn gelt.
Swangher vrauwen te verschoonē
22 Wanneer mannen tesamen hen in twist
geuen en verseerigen een swangere vrou-
we / dat haer de vrucht afgaet / ende haer
gheen schade ouer en coemt / so salmen hem
om gelt straffen / hoe vele hem der vrouwē
man oplegt / ende sal dat geuen na der p†
scheydtlieden bekennen.
o Oft wedervaret.
p† And. der dinghes lieden.
q Deu. 10.21 Mat. 5.38 Leuit. 14.20
23 Coemt haer daer entegen een schade
daer wt / q so sal hy laten ziele om ziele.
24 Ooge om ooge / tant om tant / hant om
handt / voet om voet.
25 Brandt om brandt / wondē om wondē /
buylen om buylen.
26 Wanneer yemant zynen knecht oft zijn
maecht in een ooge slaet / en verderftse / die
salse vry los laten om de ooge.
27 Desseluen gelijcken / wanneer hy synen
knecht oft maecht eenen tant wt slaet / sal
hyse vry los laten om den tandt.
Schade door gedierte gedaen. r Gene. 9.5
28 r Wanneer een Osse eenē man oft vrou-
we stoot / dat hy sterft / so salmen den Osse
steenen / en syn vleesch niet eten / so is de
Heere des Ossen ontschuldich.
29 Is nochtans de Osse te voren stootich
gheweest / ende synen Heere is het aenge-
seyt / en hy en heeftē niet bewaert / en doot
daer en bouen eenen man ofte vrouwe / so
salmen den Osse steenen / en zyn Heere sal
steruen.
30 s† Salmen hem nochtans een ghelt op
leggen / so sal hy geuen zijn leuen te lossen /
watmen hem oplegt.
s† Anders / Wordt men hem etc.
31 Desseluen gelijcken salmen met hem hā-
delen / wanneer hy eenē Sone oft dochter
stoot.
32 Stoot hy nu eenen knecht oft maecht /
so sal hy haren Heere dertich siluerē sicels
gheuen / en den Osse salmen steenigen.
Schadelicke cuylen.
33 So yemant eenē cuyl op doet / oft graft
eenen cuyl / en en deckten niet toe / en valt
daer ouer een Osse ofte Ezel daer in /
34 So salt de Heere des cuylen den anderē
weder betalen met gelde / ende het aes sal
syne zijn.
45 Wanneer yemandts Osse / eens anderen
Osse stoot / dat hy sterft / so sullen sy den le-
uendigen Osse vercoopen / en het gelt dey-
len / en het Aes ooc deylen.
36 Is het nochtans condt geweest / dat de
Osse te voren stootich gheweest is / en zijn
Heere en heeft hem niet bewaert / so sal hy
eenen Osse om den anderen vergelden / en
het Aes hebben.

Dat xxij. Capittel.

1. Van dieste / Veltschade / 7. Bewaer-
den / 9. Onrecht / 10. Vertrouden / 14. Ge-
leendē en ghehuerden Vee / 16 Joncfrouwē
ofte Maechdē schendigē / 18. Toouerye /
19. Verbuggerie / 20. Afgoderye / 21. Ellē-
dige verschoonē / 25. Leenen / 26. Verpan-
den / 28. Misgunste en achterclap der O-
uerheyt / 29. Gods offeren / 31. en heyli-
gen wandel.

Straffe der dieuerye. a Prou. 6.30 b 2 Sam. 12.6
1 WAnneer yemant eenē Osse oft schaep
steelt / ende slachtet / ofte vercoopt
het / a die sal vijf Ossen voor eenē Osse
weder gheuen / b ende vier Schapen voor
een Schaep.

2 Wanneer een Dief gegreypen wordt om
dat hy inbreeckt / ende wordt daer ouer
geslagen dat hy sterft / so en salmen noch-
tans gheen bloetgerichte ouer c den ghe-
nen laten gaen.
3 Is nochtans de d Sonne ouer hem op-
gegaen / so salmen het bloetgerichte ouer
hem laten gaen. Een Dief die sal weder
vernoegen: heeft hy niet / so salmē hem ver
roopen voor syn dieuerie.
4 Vindtmen dan noch by hem de dieuerie
leuendich / het zy Osse / Ezel / oft Schaep /
so sal hyt dobbel weder gheuen.
5 Wanneer yemant eenē Acker oft Wijn-
berch beschadicht / dat hy sijn Vee laet
schade doen / in eens anderen Acker / die
salt vanden besten op synen Acker ende
Wijnberge weder vernoegen.
6 e Wanneer een vyer wtcoemt / ende coemt
in de Doornen / ende verbrandt de f Gar-
uen oft het Coren dat noch staet / oft den
Acker / so sal hy het weder vernoegen / die
dat vyer aengesteken heeft.
7 g Wanneer yemant synen naesten ghelt
oft † vaten te bewarē doet / ende het wort
den seluen wt synen huyse ghestolen: vin-
detmen den Dief / so sal hy dat dobbel we-
der gheuen.
8 Ende vindetmen daer entegen dē Dief
niet / so salmen den Huysweert voor de
h Goden brengē oft hy niet syne hant aen
syns naesten haue geleyt en heeft.
9 Ist dat eener den anderen beschuldicht
om eenigerley i‡ onrecht / het zy om Osse /
oft Ezel / oft Schaep / oft cleederen / oft al-
lerley dat verloren is / so sullen allebeyder
saken voor de Goden comen: welcken de
Goden verdoemen / die salt dobbel synen
naesten weder geuen.
10 Wanneer yemandt sijnen naesten eenen
Ezel ofte Osse oft Schaep / oft eenich Vee
te bewarē doet / eñ sterftet hem af, of wort
verseericht / oft wordt hem wech gedreuē
dat het niemandt en siet.
11 So salmen den onder hen op eenē Eedt
by den Heere laten comen / oft hy niet en
heeft sijn handt aen syns naesten haue ge-
leyt: ende de Heere des goets salt k‡ aen-
nemen / dat het de andere niet en derf be-
talen.
12 l Steelt het hem daer entegen een Dief /
so sal hy het sijnen Heere weder vernoegē.
13 Wordt het hem verscheurt / so sal hy ge-
tuyghenisse daer van brenghen / ende niet
betalen.
14 Wanneer yemandt van sijnen naesten
wat leent / ende het worde beschadicht / oft
sterft / dat sijn Heere daer niet by en is / so
sal hyt hem weder vernoegen.
15 Is daer entegen sijn Heere daer by / so
en sal hy hem niet wedergeldē dewyle hy
het voor syn gelt gehuert heeft /
16 m Wanneer yemant een n‡ Maecht be-
trout, die noch niet betrout en is, ende be-
slaeptse / die sal haer geuē haer bruytschat
ende haer ten wijue hebben.
17 Weygert hem daer entegē haer Vader /
haer hem te gheuen, so sal hy daer gelt he-
nen wegen, so vele eener maecht tē bruyt-
schatte behoort.
18 o De Toouerersschen en suldy niet laten
leuen.
19 p Wie eē Vee beslaept / die sal des doots
steruen.
20 Wie den Goden offert, behaluē den Hee-
re alleene / die zy verbannet.
20 q De vreemdelingē en suldy niet schendē
noch onderdrucken: wāt ghy liedē zijt ooc
vreemdelingen in Egyptenlande gewest.

c Dat is / ouer dē ge-
nen die ge-
slagē heeft
etc.
d Dat is /
is het schoō
dach.
Veldschade
e 1 Sam. 14. 30
f Of maey-
hoopen, oft
Schoouen.
g 2 Mac. 3. 15
† And. tuych
h Godē het-
ten de Rich-
ters, daerō
dat sy aen
Godes ste-
de nae Go-
des gesette
ende woorde
met na ha-
ren eyghen
goetduncke-
len richten
eñ regeren
moetē / als
Christus be-
tuycht Jo-
an. 10. 34.
Psalm. 82. 5
i Onrecht.
‡ An. ouer-
tredinghe.
Toeuer-
trout Vee.
k‡ And. den
Eedt aen-
nemen.
l Gen. 31. 39
Geleent eñ
ghehuert
Vee.
Jonckvrou-
wē crenckē.
m Gen. 34. 2
Deut. 22. 28
n‡ Anders /
Jonckvrou-
we onver-
trout.
Toouerer-
sen.
o 1 Sa. 28. 3
p Leui. 18. 23
ende 20. 15
Deut. 27. 21
Vreemde-
lingen ver-
schoonen.
q Leui. 19. 33
ende 23. 9
Zacha. 7. 10
Weduwen
eñ Weesen.

22 r Ghy en sult geen Weduwen eñ Wee-
sen * beleedigen.
23 Want so ghy haer beleedicht / so sullē sy
tot my roepen / ende ick sal haer roepen
verhooren.
24 So sal mynen toornes vergrimmen dat
ick v lieden met den sweerde doode / ende
uwe wijuen Weduwē / eñ uwe kinderē tot
Weesen worden.
25 t Wanneer ghy gelt leent mynen volcke
dat arm is by v / so en suldy hen niet tot
schade dringen / ende gheenen woecker op
hen drijuen.
26 u Wanneer ghy van uwen naesten een
cleet te pande neemt / so suldy het hem we-
der gheuen eer de Sonne ondergaet:
27 Want sijn cleedt is sijn eenige decsel sy-
ner huyde, daer hy in slaept: wanneer hy
dan tot my roepen sal / so sal ick hem ver-
hooren / want ick ben genadich.
28 Den Goden en sult ghy niet vloecken:
x ende den Ouerstē in uwen volcke en sult
ghy niet lasteren.
29 Uwe y Vulle ende Tranen en suldy niet
vertrecken: z uwen eersten Sone sult ghy
my gheuen.
30 So sult ghy oock doen met uwen Ossen
eñ Schapen: a seuen daghen laet het by
syner moeder, aen den achtsten daghe sult
ghy het my gheuen.
31 Ghy sult Heylighe lieden voor my zijn:
b daerom en sult ghy geen vleesch etē / dat
op den velde vandē gedierten verscheurt is /
maer voor den Hondē worpen.

Dat xxiij. Capittel.

1. Van getuygen eñ Richteren / 4. Lief-
de tegen den vyant / 9. Vreemdelinghen
verschooninge / 10. Besaeyinghe eñ ruste
des landts / 12. Rechtheurechten eñ Jaer-
Feesten / 20. Gelofte des Engels / ter ghe-
leydinge des volcx / 22. Vruchten der ge-
hoorsaemheyt des Wets / 28. lancksame
wtroeyinge der Heydenen / 31. eñ van het
schouwen der seluen.

1 GHY en sult a‡ eener valscher aenclage
niet gheloouen / dat ghy eenen Godt-
loosen bystandt doet, ende een valsche
Ghetuyghe zijt.
2 Ghy en sult niet volgen der veelheyt c‡
tot den boosen, eñ niet antwoordē voor
Gerichte / dat ghy der veelheyt na volgen-
de vanden rechten wijcket.
3 Ghy en sult den e geringen niet smuckē
in syner saecke.
4 f Wanneer ghy uwes vyandts Osse oft
Ezel ontmoet, dat hy dwaelt / so sult ghy
hem den seluen weder toeleyden.
5 g Wanneer ghy uwes vyants Osse oft
Ezel, die v hatet / siet onder den last lig-
gen, hoedt v eñ en verlaet hem niet / maer
versuymt gheerne het uwe om synent
wille.
6 Ghy en sult het Recht ws Armen niet
buyghen in syner sake.
7 Zyt verre van valschen saken: h den ont
schuldigen eñ gerechtigen en sult ghy niet
dooden: ‡ want ick en late den Godloosen
niet recht hebben.
8 i Ghy en sult gheen geschencke nemen:
want Gheschencken maecken den sienden
blindt / ende verkeeren de saken der recht-
ueerdighen.
9 k De Vreemdelingen en sult ghy lieden
niet onderdrucken: want ghy weet hoe dē
Vreemdelingen om het herte is / l dewyle
ghy oock zijt Vreemdelingen in Egyptē-
landt ghewerst.
10 m Ses Jaer sult ghy v landt besaeyen /

r Job. 24. 3
Zacha. 7. 10
* dat is: be-
nauwē ver-
druckē, ver-
driet aen-
doen.
s Ofte wor-
dichlick
aengaen.
t Leuit. 25. 36
Deut. 23. 19
u Deu 24. 6
x 2 Sam. 16. 6
Acto. 23. 5
y Dat is /
most eñ olie
die niet me-
nichte als
met tranen
in de stande
coemt: An-
dere duydē
Vulle / alle
harde
vruchtē als
coren / gelte
appelen, pe-
ren, daermē
spyse van
maeckt:
Tranē / alle
weecke
vruchten /
daermē sap
eñ dranck
vā maeckt /
als daer
zijn Wijn-
druyuē / olie
etc.
z Exo. 13. 2. 12
a Exo. 23. 19
Dit zijn
schoone lee-
ringen hoe-
men recht
doen sal.
a‡ And. on-
gegrondē
geruchten /
etc. dat ghy
uwe handt
met eenen
Godloosen
opheffet, eñ
een unrecht
etc. etc.
b Jos. 7. 24
c‡ And. om
quaet te doē
d Leui. 19. 15
e dat is / on
geachtedē /
slechten ar-
men nz hee-
ren / opræe-
pen / etc.
f Deu. 22. 1
g Deu. 22. 4
h Susan. 9
‡ An. ick en
sal den etc.
niet recht-
ueerdigen.
i Deu 16. 19
k Exo. 22. 21
l Gen. 46. 5
m Leui. 25. 2

ende ſyne Vruchten inſamelen.
11 Inden Sevenden iare ſuldy het ruſten
ẽ liggen laten/ dat de armen onder uwen
volcke daer van eten ende wat daer over-
blijft/ laet het n wildewerck op den velde
eten: alſo ſult ghy oock doen met uwen
Wijnberge ẽ Olybergen.
12 o Ses dagẽ ſult ghy arbeyt doen/ maer
des Sevenden daechs ſult ghy vyeren: op
dat uwe Oſſe ende Ezel ruſten/ ende uwer
Maget Sone ẽ Vreemdelinck hen ver-
quicken.
13 Alles wat ick u lieden geſeyt hebbe/ dat
houdt / p ẽ ander Goden namen en ſult
ghy niet q gedencken/ ẽ wt uwen monde
en ſullen ſy niet gehoort worden.
14 * Driemael ſult ghy lieden my feeſt hou-
den inden Jare/
15 r Namelickẽ het Feeſt des ongeheuel-
den broodts ſuldy houden/ dat ghy ſeven
dagen ongeheuelt broot etet/ (ſ als ick u
geboden hebbe) om de tijt der maẽt Abib:
want in der ſelver zijt ghy wt Egypten
getogen: t verſchijnt dan noch niet ledich
voor my.
16 Ende het Feeſt des eerſten Ougſt der
vruchten/ die ghy op den velde ghesaeyt
hebt: ẽ het Feeſt der Inſamelinge inden
wtganck des Jaers/ wanneer ghy u ar-
beyt ingeſamelt hebt vanden Velde.
17 u Driemael inden Jare ſullen verſchijnẽ
voor dẽ Heere den Heerſchapper/ alle uwe
Mans perſoonen.
18 x Ghy en ſult het bloedt mijns Offers
niet met den heuelde ge offeren/ ende het
vette van mijnen Feeſte en ſal niet blijven
tot op den morghen.
19 y Het Eerſtelinck vander eerſten vrucht
op uwen Velde ſult ghy brenghen in het
huys des Heerẽ uwes Gods: z ẽ en ſult
het Boecxken niet koken/ dewijle het aen
ſijner moeder melck is.
20 a Siet/ ick ſende eenẽ Engel voor u he-
nen/ die u behoede op den wege ẽ brenge
u aen de plaetſe die ick bereydet hebbe.
21 Daeromme hoedt u voor ſijnẽ aenſichte/
ende hoort ſijnder ſtemmen / ende en ver-
bittert hem niet: want hy en ſal uwe over-
tredinge niet vergeven/ ende mijnen naem
is in hem.
22 So ghy dan ſijner ſtemmen wilt hoorẽ/
ende doen alles wat ick u ſeggẽ ſal/ ſo wil
ick uwer vyanden vyandt / ẽ uwer We-
derpartijders wederpartije zijn.
23 b Wanneer mijnen Engel voor u henen
gaet/ ende brenghet u aen de Amoriters/
Hethiters / Phereſiters / Cananiters/
Heviters/ ende Jebuſiters/ ende ickſe alle
verdelghe.
24 c So en ſult ghy hare Goden niet aen-
bidden/ noch hen dienen/ ẽ niet doen als
ſy doen/ maer ghy ſult d† de Afgodẽ afdoẽ
ẽ verbreken.
25 Daer entegen den Heere uwen God ſult
ghy lieden dienen / ſo ſal hy u broot ẽ u
water ſegenen/ ẽ ick wil alle cranckheyt
van u wenden.
26 e Daer en ſal gheen f† onſwangere ende
onvruchtbare zijn in uwen lande / ẽ ick
wil hen laten oudt worden.
27 Ick wil mijn verſchrickẽ voor u henen ſen-
den/ ẽ g† alle het volck vertzaecht makẽ/
daer ghy henen coemt/ ẽ ick wil u geven
alle uwe vyanden inde vlucht.
28 h Ick wil Horſelen voor u henen ſendẽ/
die voor u wtiaghen de Heviters/ Cana-
niters ẽ Hethiters.
29 i Ick en wilſe niet in eenen Jare wtſtoo-
ten voor u/ op dat het Lant niet woeſt en
worde / ende de wilde Gedierten hen tegẽ
u vermeeren.
30 Allenſkens eenen na den anderen wil
ickſe wtſtooten / tot dat ghy waſſet /
ende het Landt beſittet.
31 k Ende ick wil uwe Landtpalen ſetten/
de l† Schelfzee/ ende der Philiſtijnẽ Zee/
ende de Woeſtijne tot aen het water: want
ick wil u in uwe handt geven/ de Inwoo-
ners des Landts/ dat ghyſe ſult wtſtootẽ
voor u.
32 m Ghy en ſult met hen of met harẽ Go-
den gheen verbondt maken.
33 Maer en laetſe niet woonen in uwen
Landen/ dat ſy u niet n† en veruoeren te-
ghen my: o want iſt dat ghy haren Go-
den dienet / ſo ſal het u p† tot erghernisse
ghedyen.

Dat xxiiij. Capittel.

1. Meldet int corte wederom/ dat bo-
ven int 19. Capittel gheſeyt is/ 4. van
den Altare/ Boeck ende bloedt des Ver-
bondts/ 9. Moſes / Aaron/ Nadab/
Abihu / ende Tſeventich Oudtſten / ſien
den God Iſraels/ 12. Moſes ſo hy van
den Heere geroepen wert de ſteenen Ta-
felen te ontfangen/ beſchreydet onder aen
den Berghe het Volck/ 15. Climt alleen
op den berch/ ende blijft daer veertich da-
gen ẽ veertich nachten.

1 Ende tot Moſen ſprack hy: a Climt
hier op tot den Heere/ ghy ẽ Aaron/
Nadab ende Abihu/ ẽ de tſeventich
Oudtſtẽ Iſraels/ ẽ bidder aen van verre.
2 Doch Moſes naerdere hem alleene tot
den Heere, ende late b† de ghene niet hier
toe naerderen/ ẽ het Volck en come oock
niet met hem hier op.
3 Moſes quam / ẽ vertelde den Volcke
alle woorden des Heeren/ ende alle Rech-
ten: Doe antwoorde alle dat Volck met
c eener ſtemmen/ ẽ ſpraken: d Alle woor-
den die de Heere gheſeydt heeft / willen
wy doen.
4 Doe ſchreef Moſes alle woorden des
Heeren/ ende maeckte hem des morghens
vroech op / e ende bouwede eenen Altaer
onder aen den berge/ met twaelf f Colum-
nen/ na den twaelf ſtammen Iſraels.
5 Ende ſandt henen Jongelingen vandẽ
kinderen Iſraels/ dat ſy Brantoffer daer
op offerden / ende Danckoffer den Heere
van g† Oſſen.
6 Ende Moſes nam de helft des bloets/
ende dede het in een Becken / de ander
helft ſprengde hy op den Altaer.
7 Ende nam het Boeck des Verbondts/
ẽ las het voor de ooren des Volcx. Ende
doe ſy ſpraken/ Alles wat de Heere geſeyt
heeft/ willen wy doen/ ende dien ghehoor-
ſaem zijn:
8 h Doe nam Moſes het bloet ende be-
ſprengde het Volck daer mede/ ẽ ſprack:
i Siet dat is het bloet des Verbonts/ dat
de Heere met u lieden maecket over alle
deſe woorden.
9 k Doe clommen Moſes ẽ Aaron/ Na-
dab/ Abihu/ ẽ de tſeventich Oudtſtẽ Iſ-
raels opwaerts/
10 Ende ſagen den God Iſraels: onder ſy-
nen voeten was het als een ſchoon Sa-
phir / ende als het gheſtalt des Hemels/
wanneert claer is.
11 l Ende hy en liet ſyne hant niet over de
ſelven Overſten in Iſrael. Ẽ doe ſy God
geſien hadden/ aten ſy ende droncken.
12 m Ende de Heere ſprack tot Moſen:
Coemt hier op tot my/ op den Berch / ẽ
blijft

n Oft wilde Beeſten.
o Exo 20. 9 ende 31. 14 ende 34. 21. 35. 2 Leuit. 23. 3 Deut. 5. 13
p Ephe. 5. 3
q Is hier/ predicken/ roemẽ/ dancken/ Godts dienſt vol-brenghen.
* Dat is / het Paſche feeſt in April/ Pinxteren inder Braeckmaendt/ ẽ het Loofhuttenfeeſt inder Wijnmaent/ die hy hier den wtganck des Jaers / om dat het dan wt is met vruchten waſſen / ẽ inſamelen.
r Exo. 12. 14 ende 34. 18.
ſ Exo. 12. 3 ende 13. 3
t Exo. 34. 20 Deut. 16. 16
u Deu. 16. 15
x Exo. 23. 25
y Exo. 34. 26 Deut. 26. 2 Prover. 3. 9
z Deu. 14. 21 ende 34. 26.
De Enghel worde voor den kinderẽ Iſraels he-nen ghe-ſonden.
a Exod. 13. 5 ende 32. 34 ende 33. 2 Deut. 7. 21.
Gene. 12. 1. 3
2 Reg. 19. 20
Acto. 9. 4
b Exod. 33. 2 Joſue 24. 12 Deut. 7. 21
c Num. 25. 2
d† Anders/ colomnen ne-der rijten.
e Deut. 7. 14
f† An. miſ-drachtige.
g† And. in allen volcke een oproer aenrichten.
h Deu. 7. 20 Exod. 33. 2
i Joſu. 11. 18

Dat Veldt wilde Beeſten rechten.
De grentzẽ of palẽ des beloofden Landts.
k 1 Reg. 4. 21
l† Anders / Rietzee.
m Exo. 34. 12 Deu. 7. 2.
Joſue 22. 12
n† An. ſon-digen makẽ teghen my.
o 1. Reg. 11. 2 Num. 25. 2
p† And. een aenſtoote gheraden.
a Exod. 19. 3
b† And. de ſelve etc. te weten/ Aa-ron/ Na-dab / ẽ A-bihu/ etc.
c De Wet dwinghet wel wtwẽ-dich eener-ley te ſeggẽ of gelovẽ/ maer het herte is daer niet bi daerom is hier des volcx wel eene ſtem-me / doch geen herte.
d Exo. 19. 8.
e Exo. 20. 24
f Of/ Gaen-de teeckenẽ pilaren.
g† Anders/ Varren.
h 1. Pet. 1. 2 Bloet des Verbonts.
i Heb. 9. 20.
k Exo. 19. 24
l Hy verſchric-tedeſe niet met donder ẽ Blixem/ als te vorẽ het volck verſchrickt wert/ Cap. 20.
m Exo. 31. 18 ende 32. 15

blijft aldaer / dat ick v geue steenen Taf-
felen en Wetten / en Geboden / die ick ge-
schreuen hebbe / die ghy hen leeren sult.

Moses climt op dẽ Berch.

13 Doe maecte hem Moses op / en syn die-
naer Josua / en clam op den Berch Gods /
14 Ende sprac tot den Oudtstẽ: Blijft hier /
tot dat wy weder tot v lieden comẽ: siet /
Aaron en Hur zijn by v liedẽ / heeft yemãt
eenige sake / die come voor de selue.
15 Doe nu Moses op den Berch quam /
bedeckede een Wolcke den Berch.
16 Ende de Heerlickheyt des Heerẽ woon-
de op den Berch Sinai / ende bedeckede
hem met der Wolcken ses dagen: ende hy
riep Mosen aen den seuenden daghe wt
der Wolcken:
17 Ende het aensien der Heerlickheyt des
Heeren was als een verterende Vyer / op
der scherpte des Berchs voor den kinde-
ren Israels.

Moses vast op dẽ Berge veertich dagen. n Exo. 34. 28 Deu. 9. 18

18 Ende Moses ginck middẽ inder wolc-
ke / ende clam op den Berch / n en bleef op
den Berghe veertich dagen ende veertich
Nachten.

Dat xxv. Capittel.

1. De Heere hiet hem maken van ghe-
willigẽ Offeren een Heylichdom / 10 Lade /
Kiste oft Arcke / 17. Genadẽstoel / 18. twee
Cherubim / 23. Tafel / 35. en Luchter / met
haren toebehoorten.

1 Ende de Heere sprack met Mose / ende
seyde:
2 Segt den kinderen Israels / dat sy
my een Heefoffer gheuen / en nemet dessel-
uen a van yegelicken mensche die het wil-
lichlick geeft.

Heefoffer a Oft, yedermanne Exod. 35. 5 b: An. eerin c: Anders / Blaeuwe.

3 Dat is nu het Heefoffer dat ghy vã hen
nemen sult / gout / siluer / b: metalen:
4 c: Ghele zyde / scharlaken / roozenroot /
witte zyde / Geyten hayr.
5 Rootachtige Rams vellen / Dasse vellẽ /
duyren hout:
6 Olye tot der Lampen / Speceryë ter sal-
uen / en goeden Reuckwercke:

b Moses beruyrt hier dat syn regiment sonder ophouden / en het rechte eertlick wesen maer slechts een voorbeelt en voorspel zyn des ouer Christi en sonder allen twijfel heeft Christus hier vã met den twee Jongheren te Emaus gesproken / Luc. 24.

7 Onichsteenen / en geuatede steenen / ten
Lijfrock en ten borstlappe.
8 Ende sy sullen my een Heylichdom ma-
ken / dat ick onder hen woone.
9 Als ick v een b Voorbeelt der wooninn-
ghe / en alles synes ghereedtschaps wysen
sal / so sult ghy het maken.
10 Maeckt een c: Kiste van duyrẽ houte:
twee ellen ende een half sal de lengde zijn /
anderhalue elle de breyde / ende anderhalf
elle de hoochde.
11 Ende sult se met louteren goude ouer-
treckẽ / binnen en buyten / en maeckt bo-
uen rondtom eenen gulden Crantz.
12 En giet vier gulden ringen / en maect se
aen hare vier hoecken alsoo / dat twee rin-
ghen zijn op eener syden / ende twee op der
anderen syden.

c: An Lade of Arcke

13 Ende maeckt f handtboomen van duyrẽ
houte / en ouertreckse met goude.
14 En steeckt se in de ringen / aen de syden
der Kisten / datmense daer mede drage.
15 Ende sullen inde ringen blyuen / en niet
wtgetogen worden.
16 Ende sult in de Kiste het Ghetuygenisse
leggen / dat ick v gheuen sal.

f Oft stangẽ g: Genadenstoel g: And. genadendecsel Cherubim. h 1 Reg. 6. 23

17 Ghy sult oock eenen g: Genadenstoel
maken / van louteren goude: twee ellen en
een half sal syne lengde zijn / ende ander-
half elle syne breyde.
18 h Ende sult twee Cherubins makẽ van
dichten Goude / tot beyden eynden des
Genadenstoels.
19 Dat een Cherub zy aen desen eynde / de
ander aen den anderen eynde: ende also
twee Cherubins zijn / i aen des Genaden-
stoels eynden.

i: Anders / Andtlaet. k Nu. 7. 89. Roma. 3. 25 Hebr. 4. 16. l Dat is / daer by, als by eenẽ gewissẽn teeckẽ en ghetuyghenisse wil ick v weten latẽ / dat ic daer tegenwoordich ben / dat ic daer selue sprekẽ sal, etc.

20 Ende de Cherubins sullen hare vleuge-
len wtbreyden bouen ouer al / datse met
haren vleugelen den Genadenstoel bedec-
ken / en eens yegelicken i: aensicht tegẽ
den anderen stae / en hare aensichten sullẽ
op den Genadenstoel sien.
21 Ende sult den Genadenstoel bouen op
der Kiste setten / en inder Kiste het Getuy-
ghenisse leggen / dat ick v geuen sal.
22 k Van daer placetse wil ick v l betuygen /
en met v spreken / namelicken vanden Ge-
nadenstoel tusschen den twee Cherubins /
die op der Kistẽ der Getuygenisse is / alles
wat ick v gebieden wil aen den kinderen
Israels.

m Exo. 37. 10 n: Anders / een Tafel o: An. Lepelen / halue rietẽ met dẽ welcken men reynighet / en inde welcke gegotẽ wert / w ter eer. maken. p Leuit. 24. 5 Schouwbroodt.

23 m Ghy sult oock eenen n: Disch maken
van duyrẽ houte: twee ellen sal syn lengde
zijn / en een elle syn breyde / ende anderhalf
elle syn hoochde.
24 Ende sult hem ouertrecken met louterẽ
goude / en eenen guldẽ Crantz rontomme
maken.
25 Ende eenen lijst rontomme / eener handt
breedt hooch / ende eenen gulden Crantz
om den lijst rondtomme.
26 Ende sult vier gulden ringhen daer aen
maecken / aen de vier hoecken / aen synen
vier voeten.
27 Hardt onder der lijsten sullen de ringen
zijn / datmen handtboomen daer in steke /
en den Disch draghe.
28 Ende sult de handtboomen van duyren
houte maken / en haer met Goude ouer-
trecken / dat den Disch daer mede gedra-
ghen worde.

Luchter. q Exo. 37. 17 Num. 8. 2 r: an. schalẽ of bekeren. s: Anders / Kandelaer.

29 Ghy sult oock syne schotelen / o Bekerẽ /
Kannen / Schalen / wt louteren goude ma-
ken / datmen daer mede wt en in giete.
30 p Ende sult op dẽ Disch alletijt Schou-
webrooden leggen voor my.
31 q Ghy sult oock eenen Luchter van lou-
teren dichten Goude maecken / daer aen
sal de Schacht met Rieten / r: Koppen /
Knoopen / en Bloemen zijn.

7. Lampen. t Centener / is 30. pont Goudts. u Heb. 8. 5 Exod. 26. 30 Acto. 7. 44. x Hy haelt het hier ten anderẽmael dat hy daer bouen in desen Capit. seyt: Het sullen alteemael vvel voorbeeldẽ en figuren zijn met Mose: op dat het 2. mael geseyt ymmers gewisliegeor uer worde.

32 Ses Rieten sullen wt den Luchter tot
den zyden wtgaen / wt yeghelicker zyden
drye Rieten.
33 Een yegelick Riet / sal drye opene Scha-
len / knoopen / en bloemen hebben: dat sul-
len zijn de ses Rieten wt den Luchter.
34 Nu / de Schacht aen den Luchter / sal
vier opene schalen / met knoopen en bloe-
men hebben.
35 Ende telcken eenen knoop onder twee
rieten / welcker ses wt dẽ s: Luchter gaen.
36 Want beyde hare knoopen en Rieten /
sullen wt hem gaen / alteenael een dicht /
louter Goudt.
37 Ende sult seuen Lampẽ maken / daer bo-
uen op / dat sy tegen malcanderẽ luchten.
38 Ende de Lichtscheeren en Demphoor-
nen van louteren Goude.
39 Wt een t Cẽtener louters goudes sult ghy
dat maken met alle desen gereetschappe.
40 u Ende siet toe dat ghy het maecket na
haren x. Beelde / dat ghy op den Berghe
ghesien hebt.

Dat xxvi. Capittel.

De Woonninge / Tente / oft Taberrnakel. a Exo. 36. 8 b: And. wit lijnen ghetweerent vã blaewer zyden. etc.

1. Vander wooninge ende haren deck-
selen / 15. van berderen / 26. rychelen / 31. en
voorhanghen.

1 De a Wooninghe sult ghy maken van
thien Tapyten / wt b witter getwee-
render zyden / van gheler zyden / vã schar-
laken / ende roozenroot: Cherubim sult ghy

daer

daer aen maken constelick.
2 De lengde eens Tapijts / sal acht ende twintich ellen zijn de breyde vier ellen/ ende sullen alle thiene gelijck zijn.
3 Ende sullen telcken vijue tesamen ghevoecht zijn/ een aen het ander.
4 Ende sult c stricklitskens maken/ van geler zijden/ aen eens yegelicken Tapijts hoeck daer sy mede sullen tesamen geuoecht zijn/ dat telcken twee ende twee aen haren hoecken te samen genaeyet worden.
5 Vijftich stricklitskens aen eenen yegelicken tapijte dat een aen het ander te samen vatte
6 Ende sult vijftich gulden d haecxkens maken/ daermen de Tapijten mede te samen hechte een aen het ander/ op dat het een wooninghe worde.
7 e Ghy sult oock een decksel wt Geytenhayr maken/ tot eener Hutten ouer de wooninge/ van elf Tapijten.
8 De lengde eens Tapijts / sal dertich ellen zijn/ de breyde vier ellen : ende sullen alle eline ghelijck groot zijn.
9 Vijue suldy aen malcanderen voegen/ ende sesse oock aen malcanderen / dat ghy het seste Tapijt tweeuoudich maket voor aen der Hutten.
10 Ende ghy sult aen eenen yegelicken Tapijte vijftich f stricklitskens maken aen haren hoecken/ dat sy aen malcanderen op den eynden geuoecht worden.
11 Ende sult vijftich g koperen hechtsels maken/ ende de hechtselen in de stricklitskens knoopen/ dat de Hutte te samen geuoecht ende een Hutte worde.
12 Nv/ h dat daer ouer is/ aen den Tapijten der Hutten/ suldy de helft laten ouer hangen/ achter aen der Hutten.
13 Op beyden zijden eener ellen lanck/ dat het i ouerige zy op der Hutten zijden/ ende op beyden zijden haer bedecke.
14 Ouer dit decsel suldy een decsel maken/ van roodtachtigen Ramsvellen : daer toe ouer haer een decsel van Dasse vellen.
15 k Ghy sult oock berderen maken tot der wooninge/ van vuyren houte/ die staen sullen.
16 Thien ellen lanck sal een Berde zijn/ ende anderhalf elle breedt.
17 Twee l tappen sal een Bert hebben/ dat een aen het ander menge geset worden: alsoo suldy alle berderen der wooninge maken.
18 Twintich sult haren staen tegen Zuyden/
19 Die sullen veertich siluere voeten beneden hebben/ telcken twee voeten onder eenen yegelicken berde/ aen synen tween tappen.
20 Also op der anderen zijden tegen Noorden / sullen oock twintich berderen staen.
21 Ende veertich siluere voeten / telcken twee voeten onder eenen yegelicken berde.
22 Nu/ achter aen der wooninghe/ teghent Westen suldy ses berderen maken.
23 Daer toe twee berderen achter aen de twee hoecken der wooninge.
24 Dat een yegelic dier beiden/ hen met synen hoeckberde van beneden op/ te samen voege/ ende bouen aen den hoofde gelijck te samen come met eenen ringe.
25 Dat daer acht berderen zijn met haren siluere voeten/ dier sullen sestien zijn/ telcken twee onder eenen berde.
26 Ende sult Richels maken van vuyren houte/ vijue tot den berderen op eener zijden der wooninghe/
27 Ende vijue tot den berderen op der anderen zijden der wooninge/ ende vijue tot den berderen achter aen de wooninge tegen t Westen.
28 Ende m sult de Richelen midden aen den berderen henen door stooten/ ende alles te samen vatten/ van den eenen hoeck tot den anderen.

c Of/ strick coordekens
d Anders/ haecxkens.
Eendecksel van elf Tapijten.
e Exo. 36. 19
f An. strick coordekens.
g Anders/ eerine.
h Anders/ ouerlengde
i An. datter ouer schiet.
Berder.
k Exo. 36. 20
l Anders/ schroeuen.
Richelen.
m An. de middelste richel sal in[...]

29 Ende sult de berderen met goude ouertrecken/ ende haer ringen van goude maecken / datmen de Richelen daer in steke/ ende de Richels suldy met goude ouertrecken.
30 n Ende also suldy van de wooninge oprichten/ na der wijse/ als ghy gesien hebt op den Berghe.
31 Ende ghy sult eenen Voorhanck maken van o geler zijden/ scharlaken ende rozijnroot ende witter getweerender zijden ende sult Cherubim daer aen maken constelick.
32 Ende sulten hangen aen vier pilaren van vuyren houte/ die met goude ouertroghen zijn/ ende gulden knoopen/ ende vier siluere voeten hebben.
33 Ende sult den Voorhanck met haken aen haken/ ende de Arcke der Getuygenisse binnen inden Voorhanck setten/ dat hy v een onderschept zy/ tusschen den Heylighen ende den Allerheylichsten.
34 Ende sult den p Genadenstoel setten op de Arcke der Getuygenissen/ inden Allerheylicsten.
35 De Tafel settet buyten den Voorhanck/ ende den Luchter tegen de Tafel ouer/ tegen Zuyden der wooninghe/ dat de Tafel staet tegent Noorden.
36 Ende sult een q laken maken in de deure der Hutten/ gestickt van geler zijden/ rozijnroot/ scharlaken/ ende witter getweerender zijden.
37 Ende sult den selven laken / vijf pilaren maken van vuyren houte/ met goude ouertroghen/ met gulden knoopen/ ende sult hem vijf r eerine voeten ghieten.

Dat xxvij. Capittel.

1. Vanden Brandtoffer ende synen toebehoorte/ 9. Van den Voorhoue der wooninge/ 20. vander Olye ende Lampen.

1 Ende sult eenen a Altaer maecken van vuyren houte / vijf ellen lanck ende breedt / dat hy gheleyck viercantich zy/ ende drye ellen hooch.
2 b Hoornen suldy aen syn vier hoecken maken/ c ende sulten met d coper ouertrecken.
3 Maeckt oock Aschpotten/ schoeffelen/ beckens/ krauwelen/ kolepannen : alle syn gereedtschap sult ghy van metael maken.
4 Ghy sult oock een metalen e Traliewerc maken/ als een nette/ ende vier metalen ringen aen syn vier hoecken.
5 Ghy sultse van beneden op/ om den Altaer henen maken / dat het Traliewerck reyche tot midden aen den Altaer.
6 Ende sult oock handtboomen maken tot den Altaer/ van vuyren houte/ met f coper ouertrocken.
7 Ende sult de hantboomen in de ringen steken/ dat de hantboomen zijn aen beyden syden des Altaers/ daermen hem mede dragen can.
8 Ende sult hem alsoo van berderen maken/ dat hy inwendich hol zy/ als v op den Berghe ghewesen is.
9 Ghy sult oock der wooninge eenen g hof maken / eenen omhanck van witter ghetweerender h zyden: op eener syden hondert ellen lanck tegent Zuyden.
10 Ende 20. pilaeren/ op twintich eerin voeten/ ende hare knoopen met haken repen van siluer
11 Also oock tegent Noorden/ sal zijn eenen omhanck hondert ellen lanck / twintich pilaeren op twintich i eerin voeten/ ende hare knoopen met haken reepen van siluer.
12 Nu/ teghent Westen sal de breyde des Hofs hebben eenen ommehanck/ vijftich ellen lanck/ tien pilaren op tien voeten.
13 Ende teghent Oosten sal de breyde des Hofs hebben/ vijftich ellen.
14 Also dat den omhanc hebbe op eener syden
15. ellen/ daer toe drye pilaren op drye voeten

wendich door de berderen gaen/ ende rogelen van eenen eynde aen het ander.
n Exo. 25. 40
Voorhanck inden Tabernakel.
o Anders/ blaeuwe.
Twee deelen of vloeren de Hutten.
p an. genaden decsel.
Tafel.
Laken.
q an. doeck
r and. Coperen of metalen
De Brandtoffer altaer met synen ghereedtschappe.
a Exod. 38. 1 Ezech. 43. 13
b Dat is / opgerichte de cleyne pilaren/ bouen met knoopkens of bloemen
c and. die sullen wt hem gaen ende etc.
d Of eerin.
e Of/ schrickwerck
f and. eerin
Den hof met syne ommehanghen.
g Of/ Voorplane.
h and. ghetwart
i Of/ koper.

15 Ende noch eenmael vijftien ellen/ op
der anderen zyden/ daer toe drij pilaeren
op drije voeten.
16 Mer inder poorte des Hofs sal een lakē
zijn twintich ellen breet / gestickt vā i ge-
ler zyden/ scharlaken/rozijnroot eñ witter
ghetweerender kt zyden: daer toe vier pi-
laren op haren vier voeten.
17 Alle pilaren rondtom den Hof/ sullen sil-
uerē reepen eñ siluerē knoopē /eñ eerene
voeten hebben.
18 Ende de lengde des Hofs sal hondert
ellen zijn/de breyte vijftich ellē/de hooch-
de vijf ellen/van witter getweerender zy-
den/eñ sijne voeten sullen eerine zijn.
19 Ock alle het lt ghereedtschap der woo-
ninge tot allerley Ampt / eñ alle syne na-
ghelen/ende alle nagelen des Hofs sullen
eerine zijn.
20 m Ghebiedt den Kinderen Israels/ dat
sy tot v brengen/ de alder reynste louterste
Olye vā Olijfboomen gestooten om te lich-
tē/ diemē alletijt inde Lampen giete/
21 Inder Hutten des n t beschepts/ buyten
den voorhange/die voor der Getuygenisse
hanget: ende Aaron eñ sijne sonen sullense
toe richten/ beyde des morgens eñ des a-
uondts voor den Heere: dat sal v een eeu-
wige wijse zijn/ op iuwe Nacomelinghen
onder den kinderen Israels.

Dat xxviij. Capitteel

1. Vander Priesteren cleedinghe/ende
hare wyinghe.

1 Ende ghy a sult Aaron iuwen broeder
ende zyne soonen tot v nemen/ wt den
kinderen Israels/ dat hy mijn Priester
zy/ namelick Aaron eñ syne sonē/ Nadab/
Abihu/ Eleasar/ eñ Ithamar.
2 Ende sult Aaron iuwen broeder b Heyli-
ghe cleederen maken/ c t die heerlick ende
schoon zijn.
3 Ende sult spreken met allen/ d t die eenes
wijsen herten zijn / dien ick met den Geest
der wijsheyt veruult hebbe/ op datsy Aa-
ron cleederen maken tot zijner e t wyinge/
dat hy mijn Priester zy.
4 Dit zijn nu de cleederen/ die sy maecken
sullen: eenen borstlap/ f t lyfrock/ g t zydē
rock/ h t engen Rock/ Hoet/ eñ Gordel: al-
so sullen sy Heylige cleederen maken iuwē
Broeder Aaron/ ende zijnen sonen/dat hy
mijn Priester zy.
5 Daer toe sullē sy nemē gout/ i t gele zyde
scharlakē/ eñ rozijnroot/ eñ witte k t zyde.
6 Den Lyfrock sullen sy makē van goude/
geler zyden scharlakē/rozijnroot/eñ wit-
ter getweernder zyden constelick.
7 Dat hy op beyden schouderen te samen
gheuoecht/ eñ aen beyden zyden tesamen
gebonden worde.
8 Ende zijnen l t gordel daer op/sal der sel-
uer const ende wercx zijn/van goude/geler
zyden/scharlaken/rozijnroot/ende witter
getweernder zyden.
9 Ende sult twee Onixsteenen/nemen/en-
de daer op grauen de Namen der kinderē
Israels.
10 Op eenen yegelicken ses namen/ nā der
ordene harer m t Ouderen.
11 Dat suldy doen door de Steensnyderē/
die de Segelen grauē/also dat sy met gou
de rondtom geuattet worden.
12 Ende sultse op de schouderen des Lyf-
rocx hechten/ dat het steenen zijn der ghe-
dachtenisse voor de kinderen van Israel/
dat Aaron hare naemen op beyde schou-
deren drage voor den Heere/ ter ghedach-
tenisse.

f Anders/ blaeuwer.
h An. ligne.
i An. varē.
m Leui.24.2 Olye der Lampen.
n Anders/ Stiftes.
Lach. Het Hebreisch woordt Moed/ hebben wy niet anders we- ten noch wil- len houde- schē. Het sal doch so vele hietē als eē ghewisse plaetse ofte stede als eē Paracy- kercke ofte Stift daer henē t'volc Israels co- men/ eñ Go des woordt hoorē souden/ op dat sy nz na haerer eygen aen- dacht henē ende weder heyē/ op de bergē in de dalē eñ aen ander plaet sen Gode te offeren.
a Exod.39.1
b Psal.132.9
Het Joodsche Priesterdom eñ cleedinge.
c Anders/ ter eeren eñ Vercieringhe.
d Anders/ wijs van herten zijn.
e anders/ heyliginge.
f anders/ Ephod.
Aarōs cleederen ende gesmucke.
g And. wijde hemde.
h An. Peer lenrock.
i Anders/ blaeuwe.
k Anders/ l zwarten lyfrock.
l Anders/ voorlijft/ oft voorder- deelch.
Ghedencksteenen.
m Anders/ Geslachts.
n and. ghe- boorte.

13 Ende sult gulden spanselen maken.
14 Ende twee ketenen vā louteren goude/
met twee eyndē/ doch dat de leden in mal-
canderen hanghen/ eñ sultse aen de span-
selen maken.
15 Den borstlap n t suldy maecken nae der
const/ als den Lyfrock / van goude/ geler
zyden/ scharlaken/ rozijnroot/ ende witter
getweerneder zyden.
16 Vierhoeckich sal hy zijn/ eñ dobbel/ een
handtbreedt sal syne lengde zijn/ eñ de een
handtbreedt syne breydde.
17 Ende sult hem vullen met vier ryen vol
steenē: de eerste rye zy een Sardix/ Topa-
ser/ Smaragde.
18 De ander/ een Rubijn/ Saphir/ o t De-
mandt.
19 De derde/ een Lincurer/ Achat/ Ametist.
20 De vierde/ een Turckis/ Onich/ Jaspis:
in goude sullē sy geuatet zijn/ in allē ryen.
21 Ende sullen na den twaelf namen der
kinderen Israels staen/ gegrauen vanden
Steensnijder/ een yeghelick na synē naem/
na de twaelf stammen.
22 Ende sult ketenen aen de borstlap ma-
ken/ met twee eynden / doch dat de leden
in malcanderē hangen/ vā louterē goude.
23 Ende twee gulden ringē aen den borst-
lap / alsoo dat ghy deselue twee gulden
ringen hechtet / aen de twee hoeckē des
Borstlaps.
24 Ende de twee gulden ketenē in de selue
twee ringhen/ aen de beyde hoecken des
Borstlaps doet.
25 Mr de twee eynden der tweer ketenen/
suldy in de spanselen maken/ eñ haer hech-
ten op de schouderen aen den Lyfrock/ te-
gen malcanderen ouer.
26 Ende sult twee ander gulden ringē ma-
ken/ ende aen de twee ander hoecken des
Borstlaps hechten/ aen zijnen voorde/ in-
wendich tegen den ‡ Lyfrock.
27 Eñ sult noch twee gulden ringen makē/
ende op de twee hoecken beneden aen den
Lyfrock / buyten teghen malcander ouer
hechten / daer den Lyfrock tsamen gaet/
p t bouen aen dē Lyfrock constelick.
28 Ende men sal den borstlap met zijnen
ringen / met eenen q t gelen snoere/ aen de
ringhen des Lyfrocx knoopen / dat hy op
den constelicken gemaeckten Lyfrock har-
de sitte/ ende de borstlap hem niet vanden
Lyfrock los en make.
29 Also sal Aaron de namen der kinderen
Israels dragen inden r t borstlap / op sy-
nen herte/ wanneer hy in het Heylige gaet
ter gedachtenisse voor dē Heere alletijt.
30 Ende sult inden Borstlap doen / s licht
eñ Recht/ dat sy op den herte Aarons zijn
wanneer hy ingaet voor den Heere/ eñ dra
ge het t t Ampt der kinderen Israels op
synē herte/ voor den Heere alletijt.
31 Ghy sult oock u t den zyden rock onder
den Lyfrock maecken/ gantsch van x t ghe-
ler zyden.
32 Ende bouen midden in/ sal een hol zijn
ende eenen boort rontom het hol te samē
geuoecht/ y t dat hy niet en verscheure.
33 Ende beneden aen synen zoome suldy
Granaetappelen maken van Geler zydē/
scharlaken/ rozijnroot/ om ende om: ende
tusschen de selue/ gulden schellekens oock
rondtomme.
34 Dat daer een gulden schelleken zy/ daer
na een Granaetappel/ eñ so voortaen een
gulden schelleken/ eñ wederom een Gra-
naetappel/ rondtom aen den zoome dessel-
uen zyden rocks.
35 z Ende Aaron sal hem aen hebbē/ wan-
neer

n t Anders/ des Gerichtes of rechtes suldy/ et cet.
Gestalt des borstlaps.
o t Anders/ Deamant
‡ anders/ Ephod.
p t And. bouen op den constelickē wercke des Lyfrocks.
q t Anders/ blaeuwen.
r t anders borstlappe des ghe- richtes.
s Vrimende Thumim/ wat dat ge- weest zy/ daer van en weetmē nu meer: op Hebreisch hiet het Vrim ende Thumim.
Deut.33.8
t t an. recht Lydē rock.
u t And. het wijt hemde totte Lyf- rock etc. vā
x t Anders/ blaeuwer.
y t And. als eenē ouer- voort eenen pantsier/ dat hy etc.
z Eze.44.10

neer hy dient/ datmẽ sijnen geluyt hoore/ wanneer hi wt eñ in gaet int Heylige/ voor den Heere/ op dat hy niet en sterue.
36 Ghy sult oock een a Voorhooft plate maken van louteren goude/ eñ daer in grauen ghelijckmen de segelen wtgraeft: De Heylicheyt des Heeren.
37 Ende sult het hechten aen een gheele snoer/ voor aen dẽ Hoet op het voorhooft Aaronis.
38 Dat also Aaron draghe de misdaet des Heyligen dat de kinderen Israels heyligẽ in allen gauen harer Heyliginge: eñ het sal alletijdt aen sijn voorhooft zijn/ dat hy se versoene voor den Heere.
39 Ghy sult oock eenen b† engen rock maken van witter zijden/ eñ eenen Hoet van witter zijden maken eñ eenen gestickeden Gordel.
40 Ende dẽ soons Aaron/ suldy rockẽ/ gordelen/ eñ huyuen maken/ c† die heerlick eñ schoon zijn.
41 Ende sultse uwen Broeder Aaron/ met tsamen sijnẽ soonẽ aentrecken ende sultse saluen/ eñ hare handen d vullen/ eñ hen e† wijen/ dat sy mijne Priesters zijn.
42 Ende sult hen lijnen nedercleederẽ maken/ te bedecken het vleesch der schaemte/ vanden lenden tot aen de f† heupe.
43 Ende Aaron eñ sijne soons sullense aen hebben/ wanneer sy inde Hutte des g† Beschepts gaen/ ofte toetredẽ tot dẽ altaer dat sy dienen in den Heylichdom/ dat sy hare misdaet niet en dragen eñ steruẽ moeten: dat sal hem eñ synen zade na hem een eeuwige wyse zijn.

a oft/ voorhooftbladt.
Engenrock b† Anders/ peerlenrock oft oogẽroc c† Anders/ ter eeren eñ vercieringhe.
d Wat dit sy/ na t ghebruyck der Hebreischer sprake/ dat moetmẽ gewoon worden wt den nauolgenden Capit. 24. veersẽ etc.
e† Anders/ heyligen.
f† an. dye.
g† and. getuyghenisse ofte stifts.

Dat xxix. Capittel

1. Vander wijinge Aaronis ende sijner Soonen/ 32. haren rechte aen den Offer/ 37. Wijinge des Altaers/ eñ dagheliicken Offer handel eñ woonunge des Heeren/ onder sijnen volcke.

1 DAt isset oock dat ghy hen doen sult/ dat sy my tot Priesters gewijet worden: a neemt eenen ionghen b† Osse/ eñ twee Rammen sonder c† gebreck.
2 Ongheheuelt broot/ eñ ongeheuelde koecken met Oly gemengt/ ende ongheheuelde vlaeden met Oly bestreken: van Terwen meel suldy het alles maken.
3 Ende sult het in eenen korf leggen/ ende inden korue hier toe brenghen/ met den Osse eñ den twee Rammen.
4 b Ende sult Aaron eñ syne Soons voor der deure der Hutten des e† Beschepdts brengen/ eñ met water wasschen.
5 Ende de cleederen nemen/ eñ Aaron aentrecken den engen Rock/ eñ f† den zijden Rock/ eñ den Lijfrock/ eñ den Borstlap tot den Lijfrock eñ sulten gorden vuytẽ g† op den Lijfrock.
6 Ende den Hoet op sijn hooft setten/ ende de heylige Croone aen den Hoet.
7 Ende sult nemen de Salfoly/ eñ op sijn hooft gieten/ eñ hem saluen.
8 Ende syne Soons suldy oock hier toe brengen/ ende hen den enghen Rock aentrecken:
9 Ende beyde Aaron eñ oock hen met gordelen gorden eñ hen huyuen opsetten/ dat sy het Priesterdom hebben tot eeuwigher wyse: ende sult Aaron eñ syne Soons de handen h vullen.
10 i Ende den Osse hier toe brengen/ voor de Hutte des k† beschepts/ eñ Aaron met syne soons/ sullen hare handen op des Ossen hooft legghen.
11 Ende sult den Osse slachten voor den

Aarons eñ syner soonẽ wijinghe
a Leuit. 8. 2 ende 9. 2
b† Anders/ Varre/ eñ twee Weders.
c† an. vlecke
b Exo. 40. 12
e† Anders/ Stifts.
f† And. het wyt hemde
g† An. het constlick werck des Lijfrocks.
h Dit vullẽ is in hebreischer sprake der welcke men moet ghewoon worden: eñ was dat/ dat inder wijinge den Priesteren de handẽ mz offer geuult werden/ voor dẽ Heere. Siet achter int Cap. 24.
i Leuit. 1. 3.
k† Anders/ stifts/ oft getuyghnisse.

Heere/ voor der deure der Huttẽ des l† beschepdts.
12 Ende sult van synen bloede nemen/ eñ op des Altaers hoornen doen/ met uwen vingher/ eñ alle het ander bloedt aen des Altaers bodem gieten.
13 m Ende sult alle het vette nemen aen den ingewande/ eñ het Nette om der Leueren/ eñ de twee Nieren met den vette/ dat daer om is/ ende sult het op dẽ Altaer aensteken.
14 n Nu des Ossen vleesch/ vel ende mest/ suldy buyten voor den Leger met vier verbranden: want het is een Sondoffer.
15 Oock den eenen Ram suldy nemen/ ende Aaron met syne soonen sullen hare handẽ op syn hooft leggen.
16 Dan suldy hem slachten/ ende van sijnẽ bloede nemen/ ende op den Altaer sprengẽ rondtom.
17 Ende den Ram suldy verhouwẽ in stucken eñ syn inghewandt wasschen/ ende de beenen/ ende sult het op syne stucken ende hooft legghen.
18 Ende den gantschen Ram aensteken op den Altaer: want het is den Heere een Brandtoffer/ eenẽ soeten reuck/ o een vier des Heeren.
19 p Daer na den anderen Ram suldy nemen/ eñ Aaron met syne soons sullen hare handen op syn hooft legghen.
20 Ende sult hem slachten/ eñ van sijnen bloede nemen/ ende Aaron eñ syne soons/ op het rechter Oorlapken strycken/ eñ op de duymen harer rechterhandt/ eñ op den grooten teen haers rechten voets: eñ sult het bloedt op den Altaer sprengen rondtom henen.
21 Ende sult vanden bloede op den Altaer nemen/ eñ salfoly/ ende Aaron ende syne cleederen/ syne soons ende hare cleederen bespreng hen: so wordt hy ende syne cleederen/ sijnẽ Soons ende hare cleederen ghewijet.
22 q Daer na suldy nemen het vette vanden Ramme/ den steert/ ende het vette aen den ingewande/ het vette om der Leuerẽ/ de twee nieren met den vette daerom/ eñ de rechte schouder: (want het is een Ram der r† vulle.)
23 Ende een s† broot/ eñ een Olykoeck/ eñ een vlade/ wt den korue des ongeheuelden broots/ die voor den Heere staet.
24 Ende legt het al op de handen Aarons ende syner Soons/ ende t† beweeght het den Heere.
25 Daer na nemet van haren handen/ eñ steeckt het aen/ op den Altaer ten brandtoffer/ ten soeten reucke voor dẽ Heere: wat dat is een vier des Heeren.
26 u Ende sult de Borst nemen vandẽ ramme der vulle Aarons/ ende sult se voor den Heere bewegen: Dat sal v deel zijn.
27 Ende sult also heyligen de Wegeborst/ ende de heefschouder/ die beweeght eñ gheheuen zijn vanden ramme der vulle Aarons eñ syner Soons.
28 Ende sal Aarons eñ sijner Soons zijn/ tot eener eeuwiger wyse/ vanden kinderẽ Israels: wat het is een Heefoffer/ ende de Heefoffers sullen des Heeren zijn/ van den kinderẽ Israel/ aen haren x† Danckofferẽ eñ Heefofferen/ dat sy den Heere doen.
29 y Ende de heylighe Cleederen Aarons/ sullen syne Soons hebben na hem/ dat sy daer inne gesalft/ eñ hare handen ghevult worden.
30 Welcker onder sijnen Soonen/ in sijne stede Priester wort/ die salse seuẽ daghẽ aen

l† Anders/ des stifts.
m Leuit. 3. 3
n Leuit. 4. 11
o Dit woort gebruyckt Moses seer vele/ eñ wy sullẽ des gewoon worden/ dat het so vele heete als eẽ offer des Heeren/ als wy Ieneer ghy vã vierre een vier saget/ eñ verachtet: Wat is dat? so spreectmen: het is Gods vier. dat is/ men offerde aldaer Gode.
p Leui. 8. 22
q Leuit 8. 25
r† And. heyliginghe
s† And. lijfs broots.
t† Anders/ heft het op ende beweeght het voor dẽ etc. Deel vandẽ offer/ den Priesteren/ eñ priesters soonen.
u Leuit. 8. 29
x† an. voor offeren.
y num. 20. 26

‡ In Kiste of Ghetuygenisse. — trecken, dat hy gae in de Hutte des ‡ Gescheppte te dienen inden Heyligen.
31 Ghy sult dan nemen den Ram der vullinghe/ ende zijn vleesch in eener heyliger plaetse koken.
32 Ende Aaron met zijne Sonē/ sal desselven rams vleesch eten/ a met den broode inden corve voor der deure der Huttē des Beschepts:
a Levit. 8.31 ende 24.9 Mat.12.4
33 Want daer is versoeninghe mede gheschiedt/ te vullen hare handen/ dat sy ghewyet worden: een Vreemder en salt niet eten/ want het is heylich.
34 Waer nu wat overblyft vandē vleesche der vullinge/ eñ vanden broode tot aendē morgen: dat suldy met vier verbrandē/ eñ niet laten eten: want het is heylich.
35 Ende sult also met Aaron eñ syne Soonen doen alles wat ick v geboden hebbe: seven dagen suldy hare handen vullen.
b dat is absolveren eñ leedich spreken/ als Psal 51 Besprenget me Isopo: dat is / ontsondicht eñ absolveert my met Ysop/ etc.
36 Ende daghelicx eenen Osse ten Sondofferslachten/ tot eener versoeninge/ ende sult den Altaer b ontsondighen/ wanneer ghy hem versoenet/ eñ sult hem salven/ dat hy gewyhet worde.
37 Seven dagen suldy den Altaer versoenē eñ hem wyen/ dat hy zy een Altaer des alderheylichsten: wie den Altaer aenroeren wil/ die sal gewyet zijn.
38 c Ende dat suldy met den Altaer doen: Twee Jarige Lammerē suldy allemael des daechs daer op offeren:
Dachlicke brantoffer. c Levi.6.9 Num.28.3 1 Par.16.40
39 Een Lam des morgens / het ander tusschen den avondt.
40 Eñ tot eenē Lamme/ een tiendē d‡ meelbloemen gemengt/ met een vierendeel vā een e Hin gestooter Olye/ eñ eē vierendeel van een Hin wyns/ ten Dranckoffer.
d‡ And. Semelmeels. e Hin is hier so vele als 12 Kroppē/ etc.
41 Met den anderen Lamme tusschen den avont/ suldy doen/ als met den Spysoffer eñ Dranckoffer des morgens/ ten soeten reucke een Vier den Heere.
f‡ and. des Kists.
42 Dat is het dachlicke Brandtoffer by uwen Nacomelinghen/ voor der deure der Hutten des f‡ beschepts/ voor den Heere/ g daer ick hu v betuyghen/ ende met v spreken wil.
g Levit.1.1 Num.17.5 h‡ And. my met u beden ofte beschepdē.
43 Aldaer wil ick den kinderen Israels i‡ bekent ende geheylicht worden/ in myner Heerlickheyt.
i‡ And. beschept genē Toesegginge Gods.
44 Ende wil de Hutte des Beschepts met den Altaer heyligen / ende Aaron eñ zyne Soonen my tot Priesteren wyen.
45 k Ende wil onder den kinderen Israels woonen/ eñ haer God zyn.
k Levit. 26.11 Ezec 37. 26 2 Cor. 6.16
46 Dat sy weten sullē/ ick zy de Heere haer God/ die se wt Egyptenlandt voerde / dat ick onder hen woonde/ Ick de Heere haer Godt.

Reuckaltaer.
* Desen Altaer is voor heyt voor den Voorhange indē Heylige eñ niet achter den Voorhange indē Alderheylichsten gesteem. Exod. 27.1.
a‡ an. vierscanticht
b‡ an. eñ de hoornē sulen wt hem selfs zyn.

Dat xxx. Capittel.

1. Van den Reuck Altaer/ 12. Hoofschattinge des Volcks / 17. Metalen Waschvaten/ 22. Heyliger Salfolye/ 34. eñ Reuckwerck.

1 Ghy sult ooch eenē * Reuck Altaer maken van Vuyren houte/ om te roockē/
2 Eener ellen lanck ende breedt/ recht a vierscantich/ eñ twee ellen hooch b‡ met zynen hoornen.
3 Eñ sult hem met louterē goude overtrecken/ zyn dacken zyne wanden rontomme/ eñ zyne hoornen/ eñ sulte eenen crantz van louteren Goude daeromme maken.
4 Ende twee gulden ringhen onder den crantze tot beyden zyden/ datmen handtboomen daer in stecke / eñ hem daer mede draghe.
5 De handtboomen suldy ooch vā Vuyren houte maken/ eñ met Goude overtrecken.
6 Eñ sult hem setten voor den voorhanck die voor de Arcke der Getuygenisse hangt/ ende voor den c‡ Genadenstoel/ die op het Ghetuygenisse is / van daer ick v betuyghen sal.
c‡ And. Genadēdecsel. d 2 Pa.26.16
7 d Ende Aaron sal daer op roocken goet Reuckwerck alle morgen / wanneer hy de Lampen toerichtet.
Dachlicke roocken.
8 Desseluen gelyckē/ wanneer hy de Lampen aensteeckt tusschen den avondt/ so sal hy sulck Reuckwerck oock roocken: dat sal het dagelicx roocken zyn voor den Heere / by uwen Nacomelingen.
9 e Ghy sult geen vreemt roockē daer op maken/ oock geen Brandtoffer noch Spysoffer/ eñ geen dranckoffer daerop offeren. e Levit. 10.1
10 Ende Aaron sal op synen hoornen versoenen eenmael inden Jare/ met dē bloede des Sondoffers/ tot eener versoeninghe. f Sulcke versoeninge sal iaerlicx eenmael geschieden/ by uwen Nacomelingen: wāt dat is den Heere het Allerheylichste.
f Leu.16.2.34 Hebr.9.7.25
11 Ende de Heere sprack met Mose/ ende seyde:
12 g Wanneer ghy de hoofden der kinderē Israels tellet/ so sal een yegelick dē Heere geuen de versoeninghe syner ziele / op dat hen geen plage en h overcome/ wanneer sy ghetelt worden.
g Num.1.2 ende 26.2 2 Sam.24.2 h Of/ wedervare.
13 Een yegelick die mede inden getale is/ sal eenen haluē Sikel geuen / na dē Sikel des Heylichdoms: i een Sikel gelt twintich k Gera: een sulck half Sikel sal het Heefoffer des Heeren zyn.
Sikel. i Leu.27.25 Num.3.47 Ezech.45.12 k Gera is by ons een halue stuyver. eñ sesmyten brabandts.
14 Wie inden getale is van twintich Jarē ende daer en bouen / die sal het Heefoffer den Heere gheuen.
15 De ryke sal niet meer gheuen / ende de Arme niet weynigher aen den haluen Sikel/ diemē dē Heere ter heuinge geeft/ voor de versoeninge harer zielen.
16 Ende ghy sult sulck ghelt der Versoeninghe nemen vanden kinderen Israels/ ende aenden Godsdienst der Hutten des l‡ Beschepdts leggen/ dat het den kinderen Israels zy eene gedachtenisse voor dē Heere/ dat hy hem ouer hare zielen versoenen late.
l‡ And. Getuygenisse
17 Ende de Heere sprack met Mose/ ende seyde:
18 m Ghy sult oock een n Metalen handtvat maken met eenen Metalen voet / om te wasschen: eñ sult het setten tusschen der Hutten des Beschepdts eñ den Altaer/ eñ water daer inne gieten:
Hātvat ofte waschvat. m Exod.40.30. n Ofte Coperen.
19 Dat Aaron eñ syne Soons / hare handen eñ voeten daer wt wasschen/
20 Wanneer sy inde Hutte des Beschepts gaen/ ofte ten Altaer/ o‡ dat sy dienen souden met roocken een vier des Heeren/ op dat sy niet en sterven.
o‡ And. om dat sy roocken souden vengebrant den Offer des Heerē.
21 Dat sal een eeuwige wyse zijn / hem eñ synen zade/ by haren Nacomelingen.
22 Ende de Heere sprack tot Mosen/ ende seyde:
23 p Neemt tot v de beste specerye/ de edelste Myrre/ vyfhondert Sikel/ eñ kaneel de helfte so vele / vyftich eñ tweehondert/ eñ Calmes oock vyftich eñ tweehondert/
Heylighe Salfolye p Exo.40.9
24 Ende Casien vyfhondert/ na den Sikel des Heylichdoms / eñ Olye van Olyboomen / een Hin.
25 Ende maeckt een heylige Salfolye/ na der Apoteckeren const.
26 q Ende sult daer mede saluen de Hutte des Beschepts/ eñ de Arcke der Ghetuyghenisse/ q Levit.8.10
27 De Tafel/ met alle haren Vaten/ de r‡ oft tuyge. Luch-

ſoſte/tuyge
eñ Vaten.

luchter met ſynen ſ gereedtſchap/ op den
Reuckaltaer/
28 Den Brandtoffer altaer/met alle ſynen
gereedtſchappe. eñ het Hantvat met ſynẽ
voete.
29 Ende ſultſe alſo wijen/dat ſy het Aller-
heylichſte zijn: wieſe aenroerẽ wil/die ſal
ghewijet zijn.
30 Aaron eñ ſyne Soons ſuldy oock ſalven/
eñ hen my tot Prieſteren wijen.
31 Ende ſult met den Kinderen Iſraels
ſpreken/ eñ ſeggen: Deſe Olye ſal my een
heylige ſalve zijn/ by uwẽ Nacomelingẽ.
32 Op der menſchen lijf/ ſal ſy niet gegotẽ
worden: ghy en ſult oock harer gelijcken
niet maecken/ want ſy is Heylich/ daerom
ſal ſy u lieden Heylich zijn.
33 Wie een ſulcke maeckt/ oft eenen ande-
ren daer van gheeft/ die ſal van ſynẽ volc-
ke wtgeroeyt worden.

Heylich
Reuckwerc

34 Eñ de Heere ſprack tot Moſen: Neemt
tot u ſpeceryhe/ Balſſem/ Stactẽ/ Galban/
eñ reynen Wieroock/ des eenen ſo veel als
des anderen.
35 Ende maeckt Reuckwerck daer wt/ na
der Apotekeren Conſt ghemengt/ dat het
reyn eñ Heylich zy.
36 Ende ſult het tot pulver ſtooten/ eñ ſult
desſelven leggen voor het ghetuyghenisſe/
inder Hutten des beſcheyts/ van daer ick
u getuygen ſal: dat ſal u lieden het Alder-
heylichſte zijn.
37 Ende des Reuckwercks gelijcken/ ſult
ghy u lieden niet maecken/ maer het ſal u
Heylich zijn den Heere.
38 Wie een ſodanich makẽ ſal/ dat hi daer
mede roocke/ die ſal wtgeroeyt wordẽ van
ſynen volcke.

Dat xxxi. Capittel.

1. Wat Werckmeeſters den Taberna-
kel maken ſullen/ 13. Van houdinge des
Sabbaths/ 18. ende gevinge der ſteenen
Tafelen.

1 Ende de Heere ſprack tot Moſen/ende
ſeyde:

a Exo.35.36
1. Par. 2.20
Bezaleel.

2 a Siet/ick hebbe by namen geroepẽ
Bezaleel den ſone Uri/ des ſoons Hur/ vã
den ſtamme Iuda/

b 1 Reg.7.14

3 b Ende hebbe hem vervullet met den
Gheeſt Gods/met wijſheyt/ eñ verſtande/
ende bekenteniſſe:
4 Ende met allerley werck conſtlick te ar-
beyden van Goude/ Silver/ eñ Coper.

c and. ertin

5 Conſtlickẽ ſteenen te ſnyden eñ in te ſet-
ten/ eñ conſtlijcken te timmerẽ van houte/
te maken allerley werck.

Ahaliab.

6 Ende hebbe hem toegheddaen/ Ahaliab/
Ahiſamachs ſone/van den ſtamme Dan:
eñ hebbe allerley Wijſen de wijſheyt int
herte gegeven/ dat ſy maken ſullen/ alles
wat ick u geboden hebbe.

b Exo.25.26
27. 28.30
eñ Anders/
Kiſtẽ.

7 b De Hutte des eñ Beſcheyts/ de Arcke
des Getuygeniſſes/ dẽ Genadenſtoel daer
op/ eñ alle het gereedtſchap der Hutten.
8 De Tafel ende haer Vaten/ den ſuiveren
Luchter/ ende alle zijn ghereedtſchap/ den
Reuckaltaer.
9 Den Brandtoffers Altaer/met alle zijn
ghereedtſchap/ het Handtvat met zijnen
voete.
10 De Ampts cleederẽ/eñ de Heylige clee-
deren des Prieſters Aaron/ eñ de cleede-
ren zijner ſonen tot den Prieſterdom.
11 De Salfolye/eñ het Reuckwerck vã ſpe-
ceryhe tot den Heylichdomme: alles wat ick u
geboden hebbe/ ſullen ſy maken.
12 Ende de Heere ſprack tot Moſen ende
ſeyde:
13 Segghet den kinderen Iſraels/ ende

ſpreeckt: f Houdt mynẽ Sabbath: want de
ſelve is een teeckẽ tuſſchen my eñ u lieden/
op uwe Nacomelingen/ dat ghy weet/
dat ick de Heere ben/ die u liedẽ heylige.
14 Daerom ſo houdet mynen Sabbath/
want hy ſal Heylich zijn: g wie hem ont-
heylicht/ die ſal des doodes ſterven: want
wie een h eñ arbeyt daer in doet/ diens ziele
ſal wtgeroeyt worden van ſynẽ volcke.
15 Ses daghen ſalmen arbeyden: maer
aenden ſevenſten dach is de Sabbath/ i de
heylighe ruſte des Heeren: wie een arbeyt
doet aenden Sabbathdach/ die ſal des
doodes ſterven.
16 Daerom ſullen de kinderen Iſraels den
Sabbath houden/ dat ſy hem oock by ha-
ren Nacomelingen houden/ ten eeuwigen
Verbonde.
17 Hy is een eeuwich teecken tuſſchen my
eñ den kinderẽ Iſraels: k want in ſes da-
ghen maeckte de Heere Hemel eñ Aerde/
ende aen den ſevenden dage ruſtede hy/ eñ
verquickte hem.
18 l Ende doe de Heere wtghesproken had-
de met Moſe/ op den Berch Sinai/ gaf
hy hem twee Tafelen des Getuygeniſſen/
die waren ſteenen/ ende gheſchreven met
den Vingher Godes.

Dat xxxii. Capittel.

1. Het volck werpt hem een gulden Calf
op/ int afweſen Moſis: 7. Des hem de
Heere met toorne beclaget/ende wilſe ver-
delgen. 11. Moſes na ernſtighen gebede/
15. climt vanden Berghe. 19. Werpt des
Heeren Tafelen ontwee/ 20. ende verpul-
vert het Calf/ 22. Aaron ontſchuldicht
hem. 26. Levi volſtreet des Heerẽ ſtraffe o-
ver die overtreders. 30. Moſes/na beſchel-
dinghe des Volcx/ keert wederom tot den
Heere/ 34. ende wilt hem die niet laten
verſoenen.

1 Doe nu het volck ſach/ dat het a Mo-
ſes vertooch/ vanden Berge te comẽ/
verſamelde het hem teghen Aaron/ en-
de ſprack tot hem: b Op/ ende maect ons
Goden/ die ons voorgaen: want wy en we-
ten niet/ wat deſen Manne Moſi ghe-
ſchiet is/ die ons wt Egypten lande ghe-
leyt heeft.
2 Aaron ſprack tot hen: c Scheurt af de
gulden oorringen/ aen de ooren uwer vrou-
wen/ uwer ſoons ende uwer dochteren/
ende brengtſe tot my.
3 Doe trocken alle het volck/ hare gulde-
ne oorringen van haren ooren/ eñ brach-
tenſe tot Aaron.
4 Eñ hy namſe van haren handen/ eñ d be-
werp het met eener griffie/ e eñ maecte een
ghegoten Calf/ ende ſy ſpraken: Dat zijn
uwe Godẽ/ Iſrael/ die u wt Egyptenlande
ghelept hebben.
5 Doe dat Aaron ſach/ bouwede hy eenen
Altaer voor hem/ eñ liet wtroepen/ ende
ſprack: Morghen is des Heeren Feeſte.
6 Ende ſy ſtonden des morgẽs vroech op/
ende offerden Brandtoffer/ ende brachten
daer toe Danckoffer: f daer na ſettede hẽ
het Volck te eten ende te drincken/ eñ ſton-
den op te ſpelen.
7 De Heere ſprack dã tot Moſen: g Gaet/
climt af/ want u Volck/ dat ghy wt Egy-
pten lant gheleyt hebt/ heeft het verdor-
ven.
8 Sy zijn h ſo haeſt vanden weghe afgetre-
den/ dien ick hen geboden hebbe: ſy hebbẽ
hen een gegoten Calf gemaect/ ende heb-
bent aengebeden/ ende hem geoffert/ ende
geſeyt: i Dat zijn uwe Goden/ Iſrael/ die
u wt Egyptenlande geleyt hebben.

Sabbath
f Exod. 20. 8
g Nume. 15.
30. 35
h eñ An. werc
i Gen. 2. 2
k Gen. 1. 31
Exod. 20. 11
Twee tafe-
len Moſe.
l Exo. 24. 12
Deu. 5. 22
a Dat
ſpreect Mo-
ſes ons eens
woorde alſo
als hebbe
hy het volc
verlatẽ met
ſchandẽ/ eñ
zy gevlodẽ/
dat ſy nu en
weten/ hoe
ſy hem nu
doen ſoudẽ.
Gelijck als
wanneer ons
God eene
cleyne tijt de
verlaet/ ſo
denckẽ wy
hy late ons
inder ſchan-
dẽ ſteckẽ/ eñ
wy moeten
anders
waert hul-
pe ſoecken:
ſo wort dan
ſulck Kalf
oock onſe
Godt.
b Act. 7. 40
c Iud. 8. 24
d Dat is/
hy malede
het hẽ voor
wat ſy voor
een Beeldt
makẽ ſoudẽ
Dat be-
duyt/ dat de
menſchẽ lee-
re dẽ volcke
voorbeeldẽ
wat ſy voor
weckẽ doẽ
ſoudẽ/ daer
mede ſy
Gode die-
nen: want
hier ſiedy/
dat ſy in de-
ſen Kalve
gemeynt
hebben den
rechtẽ Go-
de te dienẽ/
dewyle Aa-
ron roepen
laet/ het zy
des Heeren
Feeſt/ ende
bouwet hẽ
eenẽ altaer.
e Pſa. 106. 19
f 1. Cor. 10. 7
g Deu. 9. 12
h of metter
11. Reg. 2. 28

Ende

9 Ende de Heere sprac tot Mosen: k Ick
sie, dat het een hardtneckich volck is.
10 Ende nu/ latet my toe, dat mijnen too-
ren ouer hen vergrimme ende hen versIin-
de l † soo wil ick v een grooten volcke ma-
ken.
11 m † Moses daer entegen badt ernstelic
voor den Heere zijnen Godt / ende sprack:
Och Heere, waerom wil uwen tooren ver
grimmen ouer v Volck, dat ghy met groo-
ter cracht ende stercker hant, hebt wt E-
gyptenlande gheleydt?
12 n Waerom sullen de Egyptenaers seg-
ghen, ende spreken: Hy heeftse tot haren
ongheluchke wtgheleydt, dat hyse doodde
inden gebergchte, ende vernieldese van den
Aerdtboodem: keert v vander grimmicheyt
uwes toorens, ende sy ghenadich ouer de
boosheydt uwes Volcks.
13 Ghedenckt uwe Dienaers / Abraham/
Isaac ende Israel, die ghy by v seluen ge-
sworen, ende hen toegheseydt hebt: o Ick
wil uwe zaet vermeeren, als de sterren aen
den Hemel, ende alle dat Lande/ dat ick toe
geseyt hebbe/ wil ick uwen zade geuen/ en-
de sullent besitten ewichlick.
14 Alsoo berouwde den Heere dat boose/ dat
hy dreyghde zijnen Volcke te doen.
15 p Moses wendde hem en clam vanden
Berge/ ende hadde twee Tafelen des Ge-
tuyghenisses in zijner hant/ die waren be-
schreuen op beyden zijden.
16 Ende Godt hadse selfs ghemaeckt/ ende
selfs de Schrift daerin ghegrauen.
17 Doe nu Jehoua hoorde des volcks ge-
schrey/ dat sy juychten, sprac hy tot Mo-
sen: Daer is een gheschrey in den Legher/
als in den stryde.
18 Hy antwoordde: Het en is niet eenghe-
schrey tegen malcanderen/ q der gener die
bouen ende onder ligghen, maer ick hoor een
gheschrey r † van eenen singhenden dantze.
19 s Als hy nu harde by het Legher quam/
ende het Calf ende den Reye sach, vergrim-
de hy met toorne / ende werp de Tafelen
wt zijner handt, ende brackse beneden aen
den Berghe.
20 t Ende nam het Calf dat sy ghemaeckt
hadden ende verbrandde het met vyer/ en-
de maeckte het tot puluer: ende stroyde het
opt water, ende gaf het den kinderen Is-
raels te drincken/
21 Ende sprac tot Aaron: Wat heeft v dit
volck ghedaen, dat ghy een so groote son-
de, ouer hen ghebracht hebt?
22 Aaron sprack: Mijn heere late zijnen
tooren niet vergrimmen: ghy weet het/
dat dit volck boos is:
23 Sy spraken tot my: Maeckt ons Goden/
die voor ons gaen: want wy en weten niet
hoe het desen manne Mosi gaet / die ons
wt Egyptenlant gheleydt heeft.
24 Ick sprack tot hen: Wie gout heeft / die
u trecke het af, ende gheue het my: ende
ick werp het int vyer/ daer wt is een Calf
ghewoorden.
25 Doe nu Moses sach/ dat het volc r † bloot
ghewoorden was: (want Aaron hadse bloot
ghemaeckt door een gheclap / daer mede
hyse syn wilde toetichten.
26 Tradt hy inde poorte des Leghers / en-
de sprack: Hier tot my, die den Heere toe-
behoort. Doe versamelden haer tot hem/
alle kinderen Leui.
27 Ende hy sprack tot hen: So spreeckt de
Heere, de Godt Israels: y Een peghelick
binde zijn Sweerdt op zijne lenden / ende
doorgaet henen ende weer, van eener poor-
ten tot der anderen in den Legher/ ende

k Exo.33.3. Num.14.1. Deut.9.13. Mosis ghebedt voor het volck. l † anders/ Ick sal v doen wassen) in groot volc. m psa.106.23 n Num.14.13 o Gen.12.7. ende 15.5.18. ende 22.17. ende 48.16. p Deut.9.15. q Dat is/ van die van lacht winnen ofte verliesen. r † ande.../ der gheener die teghen malcander singhen. s Deut.9.17 ende 10.2. Moses breeckt de twee Tafelen. t Deut.9.21 u Ofte: tyte ofte schreuee het etc. x † anders/ los/ Het He bre. seyt woordt Pharaoh. Puyrdet en heet hy na den Duytschen gheseyt, bloot: als wilde hy seggen/ het volck sy bloot ende ledich ghemaeckt van Godes woorde ende gehoorsaemheydt/ ghelijck de menschen leere het volck wilt/ bloot / en verydt maeckt tot allen Afgoderye / ende doet het doch der inspiringhe als wilden sy den liede opghelpen/ en sy verteren maken. En is doch een Schemetz/ a Schama/ een gehoor ofte clap-

een peghelick versla zijnen broeder/ vrient
ende naesten.
28 De kinderen Leui deden/ als hen Mo-
ses geseyt hadde: ende in dien dage vielen
van den volcke, drye duysent mannen.
29 Doe sprack Moses: z † Vullet huyden
uwe handen den Heere/ een yegelic aen zij-
nen sone ende broeder/ dat huyden ouer v
lieden de seghen ghegheuen worde.
30 Des morghens sprac Moses totten volcke:
Ghylieden hebt eene groote sonde gedaen:
nu ick wil opclimmen tot den Heere/ oft ick
misschien uwe sonden versoenen conde.
31 Als nu Moses wederom tot den HEE-
RE quam sprack hy: Och, dat volc heeft
een groote sonde ghedaen/ en hebben hen
gulden Goden ghemaeckt.
32 a Nu vergeeft hen hare sonde: waer niet
so delget my oock wt uwen b Boecke/ dat
ghy gheschreuen hebt.
33 De Heere sprack tot Mosen: Wat? ick
wil dien wt mijnen Boecke wtdelgen/ die
aen my sondicht.
34 So gaet nu henen/ en ghelept het Volck
henen, daer ick v geseyt hebbe: c Siet/ mijn
Engel sal voor v gaen: Ick sal hare sonde
wel te huys soecken / wanneer mijne tydt
coemt/ haer te huys te soecken.
35 d Also plaechde de Heere het volck / om
dat sy dat Calf hadden ghemaeckt/ welck
Aaron ghemaeckt hadde:

Dat xxxiij. Capittel.

1. De Heere heet het Volck/ sonder hem
ende met dreygen, na den Beloefden Lan-
de trecken/ 4. Het Volck draecht leet/ en-
de legt zijn versiersel af/ 7. Moses slaet de
Hutte op/ buyten verre voor den Legher/
ende soo hy daer henen gaet/ siet hem het
volc na inde deure zijner Hutten/ 11. De Hee
re spreeckt met hem vriendelicker wyse/
14. seydt hem toe zijn aengesichte tot Ge-
leyde: 18. Maer zijne volcomene Heerlic-
heydt te sien, 20. slaet hy hem af.

1 DE Heere sprack tot Mosen: Gaet he-
nen/ treckt van hier, ghy/ en het Volc
dat ghy wt Egyptenlande gheleydt
hebt, int Lant dat ick Abraham, Isaac, en
Jacob gesworen hebbe, ende geseyt: a V-
wen zade wil ick het gheuen.
2 b En ick wil voor v henen senden eenen
Enghel, ende wtstooten de Cananiters/
Amoriters, Hethiters, Pherefiters / Heui-
ters, ende Jebusiters.
3 Int Lant daer Melck en Honich inne
vloeyt: ick en wil niet met v op trecken/
want ghy zijt een c † hartneckich Volc, ick
mochte v onderweghen verslinden.
4 Doe het Volck dese boose reden hoorde/
droeghen sy leedt/ ende niemandt droech
d † versiersel aen hem.
5 En de Heere sprack tot Mosen: Segget
tot den kinderen Israels: Ghylieden zijdt
een hardtneckich Volck / ick sal eenmael
onuersiens ouer v comen/ en v verdelgen:
ende nu legghet v versiersel van v/ dat ick
weet / wat ick v doen sal.
6 Also deden de kinderen Israels haer ver
siersel van hen/ voor den Berghe Horeb.
7 Ende Moses nam de Hutte / ende
sloechse op/ buyten verre voor den Leger/
ende hietse een Hutte des e † Bescheyts:
ende wie den Heere vraghen wilde / die
moest wtgaen totter Hutten des Be-
scheyts, voor het Legher.
8 Ende wanneer Moses wtginck totter
Hutten/ soo stont alle het Volck op/ ende
een peghelick tradt in zijner Hutten deure/
f ende saghen hem nae / tot dat hy inde
Hutte quam.

pinge/ daer niet achter is/ anders ontbloot was: Want Aaron hadse ontbloot ter schanden voor allen dien die hen teghen haer oprichteden. y Num.25.5 z † anders/ Wyet. a Rom. 9.3. b psa.69.29 c Exod.13.5. ende 23.20. d Niemant sal zijner sonde straffe ontloopen. a Gen.12.7. ende 13.15. ende 24.7. ende 26.4. Enghel. b Exo.23.20 ende 32.34. Deut.7.21. Josue 24.12 c † anders/ halstarrich. d † anders/ versiersel. De Hutte des stiftes. e † anders/ Stifts/ Heb Ghemoed. f Den rugge Mosis sien alle Werckheylighen/ die het Gesette niet verstaen/ noch onder hen kennen. 2.Cor.3.7. Deut.31.15.

9 Eñ wanneer Moses inde Hutte quã/ so
quam de Wolckpilaer neder/ eñ stont in-
der Hutten deure, ende sprack met Mose.
10 Ende alle het Volck sach de Wolcken-
g pilaer inder Hutten deure staen/ eñ ston-
den op ende neychden hen/ een yeghelick
in zijner Hutten deure.
11 h De Heere dan sprack met Mose/ van
aenghesichte tot aenghesichte / als een
man met zijnen vriendt spreeckt: eñ wan-
neer hy wederkeerde ten Legher/ so weeck
zijn dienaer Josua, de sone Nun, de Jon-
gelinck/ niet wt der Hutten.
12 Eñ Moses sprack tot den Heere: Siet/
ghy sprecket tot my: Leydt het Volck op/
eñ en latet my niet weten/ wien ghy met
my senden wilt: so ghy doch ghesept hebt:
Ick kenne v by namen/ ende hebt genade
voor mijnen ooghen ghevonden.
13 Hebbe ick dan ghenade voor uwen oo-
ghen ghevonden/ soo laet my uwen wech
weten/ op dat ick v bekenne/ ende genade
voor uwen ooghen vinde/ ende siet doch
aen/ dat dit Volck uwe Volck is.
14 Hy sprack: i Mijn aengesichte sal gaen
k † daer wil ick v mede leyden.
15 Hy daerenteghen sprack: So v aenghe-
sichte niet voor ons en gaet/ soo en leydt
ons niet van hier op.
16 Want waerby sal doch bekent worden/
dat ick ende v Volck/ voor uwen ooghen
ghenade gevonden hebben/ dan wanneer
ghy met ons gaet? op dat ick eñ v Volck
l † gheroemt worden/ voor allen volcke dat
op den Aerdtbodem is.
17 De Heere sprack tot Mosen: Wat ghy
nu gesproken hebt/ wil ick ooc doen: Wat
ghy hebt genade voor mijnen oogen ghe-
vonden/ ende kenne v by namen.
18 Hy sprack: Soo latet my uwe Heerlick-
heydt sien.
19 Eñ hy sprack: Ick wil voor uwen aen-
gesichte henen/ alle mijne goeden voorby
laten gaen/ eñ wil laten m † predickẽ des
Heerẽ Naem voor v: n Wien ic genadich
ben dien ben ick ghenadich: eñ wiens ick
my ontferme/ diens ontferme ick my.
20 Ende sprack voorder: Ghy en connet
mijn aenghesichte niet sien: want gheen
mensche en sal leven die my siet.
21 Ende de Heere sprack voorder: Siet/
daer is een ruym by my/ daer sult ghy op
den steene staen.
22 Wanneer dan nu mijne Heerlickheydt
voorby gaet/ so wil ick v inder steenklove
laten staen: eñ p † mijne handt sal boven v
stil staen/ tot dat ick voorby gae.
23 Ende wanneer ick mijne handt van v
neme, so sult ghy my achter na sien; doch
mijn aengesichte en can men niet sien.

g Ofte ca-
lumne/
h Nu. 12.8
Moses
spreeckt tot
Gode.
i Sijn aen-
gesichte is
hier/ de
wolcke eñ
vyerighe
pilaer.
k And. ende
ick wil v te
rusten bren
gen.
l † An. wat
sonderlinex
Moses be-
geert Godt
te sien.
m † Anders
noemen
n Rom. 9.15
o Is hier
God selfs
Deut. 4.12
Judic. 6.22
ende 13.22
Joan. 1.18
1 Tim. 6.16
1 Joan. 4.12
p † An. met
mijne hant
sal ick v be-
decken/
Prophecie
vã Christo/
welcke sou-
de verschij-
nen inder
Mẽschept/
daerna wã-
neer Mo-
sis Rycke
een eynde
hadde/ on-
der dies sou
de Moses
indẽ steene
staen/ eñ dẽ
toegeseydẽ
Christum
sien eñ pre-
dicken/ tot
dat hy qua-
me/ dat also
Israel Go-
des woordt
altijt hebbe
tot op Chri
stum.
Twee stee-
nen Tafelẽ
richtet Mo
ses wederõ
toe.
a Deut. 10.1

Dat xxxiiij. Capittel.

1. De Heere heet Mosen twee ander Tafelen makẽ, ende alleene op den Berch comen. Moses roept hem aen/ ende bid-det, hy wille met hem trecken. 10. De Hee re maket een verbondt met Israel/ ende vernieuwet hem sommige settingen. 28. Moses schrijft de Tafelen. 29. Coemt vã den berge met glinsteriger huyt/ 33. ende met den verschricten volcke/ met verhul-leden aenghesichte spreken.

1 Ende de Heere sprac tot Mosen: a Hou
wet v twee steenẽ Tafelen/ als de eer-
ste waren/ dat ick de woorden daer op
schrijve, die inde eerste Tafelen waren/ die
ghy ghebroken hebt:
2 Eñ zijt morgen bereydt/ dat ghy vroech
op den Berch Sinai climmet/ eñ aldaer
tot my tredet/ op des Berghes toppe.
3 Ende en laet niemant met v opclimmẽ/
dat daer niemandt ghesien en worde om
den gantschen Berge: oock en laet gheen
Schaep ofte Rundt weyden/ tegen desen
Berghe over.
4 Eñ Moses hieu twee steenen Tafelen/
als de eerste waren/ eñ stont des morgens
vroech op/ eñ clam op den Berch Sinai/
als hem de Heere geboden hadde, eñ nam
de twee steenen Tafelen in zijne handt.
5 Doe quã de Heere neder in eener Wol-
ken/ ende tradt aldaer selfs by hem/ ende
b predickte van des Heeren Naem.
6 Ende doe de Heere voor zijnen aenghe-
sichte voorby ginck/ riep hy: Heere/ Heere
God, barmhertich, ende ghenadich/ ende
lanckmoedich/ ende van grooter ghenade
ende trouwe.
7 c Die ghy bewijst ghenade in duysent
leden/ ende vergheeft de misdaedt/ over-
tredinghe ende sonde/ d † ende voor wel-
ken niemandt ontschuldich en is: die ghy
de misdaedt der Vaderen te huys soecket
op de kinderen ende kindts kinderen/ tot
in het derde ende vierde lidt.
8 Ende Moses neychde hem haestich tot
der Aerden/ ende badt hem aen/
9 Eñ sprack: Hebbe ick Heere genade voor
uwen oogen gevondẽ/ so ga de Heere met
ons: want het is een hartneckich Volck/
dat ghy onser misdaet ende sonde ghena-
dich zijt/ ende latet ons uwe Erve zijn.
10 Ende hy sprack: e Siet/ ick wil een ver-
bondt maken voor alle uwen volcke/ f eñ
wil wonder doen/ dierghelijcken niet ghe-
schapen en zijn in alle landen/ ende onder
alle Volcken. ende alle het volck/ daer ghy
onder zijt/ sal sien des Heeren werck: want
het sal wonderbaerlick zijn/ dat ick met
v doen sal.
11 Houdt wat ick v heden ghebiede: Siet/
ick wil voor v wtstooten/ de Amoriters/
Cananiters/ Hethiters/ Pheresiters/ He-
viters ende Jebusiters.
12 g Hoedt v/ dat ghy niet een verbondt
en maket met dẽ Inwoonerẽ des landts/
daer ghy in comet/ dat sy v niet een h † er-
gernisse onder v worden:
13 Maer hare Altaren sult ghy i omstoo-
ten/ ende hare Afgoden verbreken/ ende
hare k Haghen wtroeyen.
14 (Want ghy en sult gheenen anderen
Godt aenbidden/ want de Heere heet een
l Yverer/ daeromme dat hy een m yverich
Godt is.)
15 n Op dat, waer ghy een verbondt met
den Inwooneren des landts maket/ ende
wanneer sy haren Goden na hoereren/ eñ
offeren haren Godẽ/ o dat sy v niet yt la-
den/ ende ghy van haren Offer etet:
16 q Ende nemet uwe sonen/ hare dochte-
ren tot wijven/ eñ de selve dan haren Go-
den na hoereren/ ende maken uwe sonen/
oock haren Goden na te hoereren.
17 Ghy en sult v geene gegotẽ Godẽ makẽ.
18 r Het Feest der ongheheveldẽ brooden
sult ghy houden: seven daghen sult ghy
s ongeheuelt broodt eten (als ick v gebo-
den hebbe) om der tijt der Maent Abib:
want inder Maent Abib/ zijt ghy wt E-
gypten ghetoghen.
19 t Alles wat zijner Moeder aldereerst
breeckt is mijne: wat een Manneken zijn
sal, in uwẽ Vee/ dat zijne Moeder breect/
het zijn Ossen ofte Schapen.
20 Nu den eersteling des Ezels sult ghy
met een Schaep lossen: waer ghi hem ooc
niet en losset/ so breeckt hem het genecke:
Alle eerstghebooren uwer sonen sult ghy
lossen:

b Moses
beschrijft
hier dese
heymelichz
dat Chri-
stus de Hee
re sy/ die
voor hen
(dat is) voor
den volcke
des Geset-
tes soude
voor henen
gaen/ eñ pre
dicken/ dat
de gantsche
wereldt schul
dich sy/ eñ
allẽ wt ge-
naden, ende
niet met ver
dienstẽ moe
ten salich
worden.
c Jere. 32.18
Deut. 5.9
Psal. 143.2
d † an. doch
en laet hyse
gheens
weechs on-
gestraft.
Gods ver-
bondt met
Israel.
e Deut. 5.2
f Jere. 32.21
Josue 3.16
ende 6.20
ende 10.13
g Exo. 23.32
Nu. 34.51
Deut. 7.3
1 Reg. 11.2
h † Anders/
aenstoot
i Ofte/ om-
ryten/
k oft/ Lust-
wouden
l Ofte/ Ja-
louser/
m Oft/ Ja-
lours/
n Exo. 23.32
Deut. 7.4
o Nu. 25.2
p of/ te gast
opnemen:
‡ Anders/
noodeu/
q 1 Reg. 11.2
Ongheke-
velt broodt
r Exo. 12.14
ende 23.15
s Oft/ onge-
deesemt
Eerstghe-
boorte
t Ex. 13.2.12
ende 22.29.
Nu 18.15
Ezec. 44.30
Luce. 2.23

loſſen: u ende dat daer niemant voor my
ledich en verſchyne.
21 x Ses daghen ſult ghy arbeyden / aen
den ſevenden daghe ſult ghy vyeren / bey-
de met ploeghen ende met oogſten.
22 y Het Feeſt der weken ſult ghy houden /
met den eerſtelinghen der Terweoogſte /
ende het Feeſt der inſamelinghe / wanneer
het Jaer om is.
23 z Driemael int Jaer / ſal alle mans naē
verſchynen voor den Heerſchapper / den
Heere ende God Iſraels.
24 Wanneer ick de Heydenen voor v wt-
ſtooten ende uwe * Landtpalen verwydē
ſal / ſo en ſal niemant ws landts begeeren /
dewyle ghy henen opgaet / drymael inden
Jare te verſchynen voor den Heere uwen
Godt.
25 a Ghy en ſult het bloedt myns Offers /
niet offeren op den * ghehemelden broode /
eñ het offer des Paeſſchenfeeſts / en ſal de
nacht niet over blyuē tot aenden morgen.
26 b De eerſtelingē van dē eerſten vruchtē
ws Ackers ſult ghy in het huys des Hee-
ren ws Gods brenghen: c ghy en ſult het
Bocxken niet koken / wanneer het noch
aen zyner moeder melck is.
27 Eñ de Heere ſprac tot Moſen: Schryft
deſe woorden: want na deſe woorden heb-
be ick met v / ende met Iſrael een verbōdt
ghemaeckt:
28 d Ende hy was daer by den Heere veer-
tich daghen ende veertich nachten / ende
en att gheen broodt / ende en dranck geen
water: e eñ hy ſchreef op de Tafelen ſulck
een Verbondt, de thien Woorden.
29 Doe nu Moſis vanden Berghe Sinai
ginck, hadde hy de twee Tafelen des ghe-
tuygeniſſes in zyner hant, eñ en wiſte niet
dat de huyt zyns aengeſichts glinſterde /
daervan dat hy met hem geſprokē hadde.
30 Ende doe Aaron ende alle kinderen Iſ-
raels ſaghen / dat de huydt zyns aenghe-
ſichts glinſterde, vreeſden ſy hen tot hem
te naken.
31 Doe riep hen Moſes: eñ ſy wenden hen
tot hem / beyde Aaron ende alle Overſten
der Menichte, ende hy ſprack met hen:
32 Daer na naerderden hen alle de kinde-
ren Iſraels tot hem / ende hy geboodt hen
alles wat de Heere met hem ghesproken
hadde op den Berghe Sinai.
33 f Eñ wanneer hy ſulcx al met hen ſprac /
leyde hy een deckſel op zyn aengheſicht.
34 Eñ wanneer hy in ginck voor dē Heere /
met hem te ſprekē / nam hy het deckſel af /
tot dat hy wederom wt ginck: eñ wanneer
hy wt quam / ende ſprack met den kinderē
Iſraels, wat hem gheboden was /
35 So ſagen dan de kinderen Iſraels zyn
aengeſichte aen / hoe dat zyn aengheſichte
glinſterde: ſo leyde hy het deckſel wederom
op zyn aengeſichte / tot dat hy wederom
henen ghinck met hem te ſpreken.

Dat xxxv. Capittel.

1. Hier worden ſommighe ſettinghen
verteylt / 4. ende voornemelick wat tot den
Tabernakel behoordt / beſtemt: 20. Het
volck brengt meer dan te vele. 29. Konſte-
licke Werckmeeſters worden beſtelt.

1 Ende Moſes verſamelde de gantſche
Menichte der kinderen Iſraels / ende
ſprack tot hen: Dat is het dat de Hee-
re geboden heeft / dat ghylieden doen ſult.
2 a Ses daghen ſult ghy arbeyden / den ſe-
venden dach daerentegē / ſult ghy heylich
houden / een Sabbath der ruſte des Hee-
ren: wie daerinne arbeydt / die ſal ſterven.
3 Ghy en ſult geen vyer aenſteken / aen dē

u Exo. 23.15 Deut. 16.16 x Exo. 34.6 Vyerdach. x Exo. 20.9. ende 23.12 ende 31.14 ende 35.2 Levit. 23.3 y Exo. 23.16 z Exo. 23.17 Deut. 16.16

* of grentzen.

a Exo. 23.18 * Hier merckt dat Christi bloedt niet bevlecken en ſoude by hem en lydt eyghē menſchē leere ende wercken / Mat. 16.6. b Exo. 23.19 Deut. 26.2. Prov. 3.9. c Deu. 14.21 d Ex. 24.18 Deu 9.9.18 e Deu. 4.13. ende 10.4. Moſis aengheſichte blincket.

f 2 Cor. 3.13.

Sabbath te heyligen.

a Exo. 20.9 ende 23.12 ende 31.14 ende 34.21. Levit. 23.3.

Sabbathdach / in alle uwen wooningen.
4 * Ende Moſes ſprack tot der gantſcher
Menichte der kinderen Iſraels: Dat is
het / dat de Heere gheboden heeft:
5 Geeft onder v Heefoffer den Heere: b al-
ſoo dat het Heefoffer des Heeren / een ye-
ghelick willich brenghe / Goudt / Silver,
c Koper:
6 d † Gele zyden / Scharlaken / rozynroot /
witte zyden ende Geyten hayr.
7 Roodtachtighe Ramsvellen / Daſſen-
vellen ende Ureren hout /
8 Olye ter Lampen / ende ſpecerye ter ſal-
ven / ende tot goeden Reuckwercken /
9 Onich ende ingeuatede ſteenen / ten Lyf-
rocke, ende ten Borſtlappe.
10 Ende wie onder v lieden verſtandich is /
die come ende make wat de Heere ghebo-
den heeft:
11 Namelicken / de Wooninghe met haer-
der Hutten eñ Deckſelen, Ringhen, Ber-
deren / Rychelen, Pilaren / ende Voeten.
12 De Arcke met haren Handtboomen / dē
e † Ghenadenſtoel ende Voorhanck.
13 Den Diſch met zynen Handtboomen /
ende alle zyn ghereetſchap, eñ de Schou-
brooden.
14 Den Luchter te luchten / eñ zyn gereet-
ſchap eñ zyne Lampen eñ Olye ten lichte
15 Dē Reuckaltaer met zynē Hantboomē,
de ſalve ende ſpecerye ten Reuckwercke /
het laken voor de deure der Wooninghe.
16 Den Brandtoffers Altaer / met zynen
metalen f Tralyewercke / Handtboomen /
ende alle zyne g ghereetſchap: h † het
Handtvat met zynen voete.
17 Den omhanck des Voorhofs met zynē
Pilaren ende voeten / ende het laken der
Poorten aen den Voorhove.
18 De Naghelen der Wooninge ende des
Voorhofs met haren zeelen.
19 De cleederen des Ampts ten dienſte in-
den Heylighen de heylige cleederen Aaron
des Prieſters, met den cleederen zyner ſo-
nen, ten Prieſterdomme.
20 Doe ghinck de gantſche Menichte der
kinderen Iſraels, wt van Moſe:
21 Ende alle die het geerne eñ gewillichlic
gaven / quamen / ende brachten het Heef-
offer den Heere / ten wercke der Huttē des
Beſcheydts / ende tot alle zyne dienſten /
ende tot den heylighen cleederen.
22 So brachten nu beyde Mans eñ Vrou-
wen / die het willichlick deden / i † Ghes-
pen / Oorringhen / Ringhen ende Spanſe-
len / k † ende alderley gulden getuych: daer
toe bracht een yeghelick l Goudt ter be-
weghinghe den Heere.
23 Ende wie daer hadde gele zyden, ſchar-
laken / Rozynroot / witte zyden / Geyten-
hayr, rootachtige Ramsvellen ende Daſ-
ſenvellen, die brochte het.
24 Ende wie Silver ende Metael hief, die
bracht het ter Hevinghe den Heere: eñ wie
Ureren hout hadde, die brachte het tot al-
derley werck des Godsdienſts.
25 Eñ welcker verſtandighe vrouwen wa-
ren / die wrochten met haren handen, ende
brachten haer werck van gheler Syden,
Scharlaken / Rozynroot / witter Syden.
26 Ende welcker vrouwen ſulcke arbeyden
conden, ende willich daer toe waren / die
wrochten Geyten hayr.
27 De Vorſten nu / brachten Onich / ende
ingeuatede ſteenen ten Lyfrocke / ende ten
Borſtlappe /
28 Ende Specerye ende Olye tot den Lich
ten, ende ter Salve / ende tot goedē Reuc-
wercke,

* Wat God daer boven vanden 25. cap. aen tot op het 32. Moſi bevolen heeft / vander wooninge ende alle harer ghereede te maken / dat wyſt hy in deſen Cap. den volcke aen etc. b Exo. 25.2. c Oft eeren of metael. d † Anders / blauwe

e † An. Genadendeckſel f Schrenc-werck. g Of, vaten h † Anders / Waſchvat.

i † Anders / Hechtſels / oft Armſpāſels. k † Anders / welck ghetuych alles guldē was. l Deſe twee woordē, heven ende bewegen / moe ſē wy leerē gebruycken eñ verſtaē: want een Offer ofte l gave tot Godes dienſt heet daerō een heve / of Heefoffer / om datmen het den Heere ſtelt in de hoochde hief, doch beweginge heet, datmē herwaerts ende ginſwaerts trock in vier eynden tegen Ooſte Weſten / Zuyden eñ Noorden.

29 Also brachten de kinderen Israels vrÿ-
willich/beyde mans eñ vrouwē, tot aller-
ley werck dat de Heere gheboden hadde
door Mosen/datmen het maken soude.

Bezaleel. m Exo.31.2.

30 Ende Moses sprack tot den kinderen
Israel: m Siet/ de Heere heeft bÿ namen
gheroepen Bezaleel den sone Vri / des
soons Hur / van den stamme Iuda/
31 Ende heeft hem veruult met den Geest
Godts dat hÿ wÿs, verstandich/ ende ge
schickt sy tot allerley werck:
32 Constelicken te arbeyden / van goude/
siluer n ende metael.

n ofte/erein ofte koper.

33 Edele steenen te snÿden/ende in te set-
ten/ hout te timmeren/te maken allerley
constlick arbeydt.

Ahaliab.

34 Eñ heeft hem onderwÿsinge in zÿn her
te ghegheuen/met tsamen Ahaliab / den
sone Ahisamach van den stamme Dan.
35 Hy heeft hare herten met wÿsheyt ver-
uult te maken allerley werck / te snÿden/
wercken/ende te sticken/met geler zÿden/
scharlaken/rozÿnroot/eñ witter zÿden: eñ
met weuen/dat sy maken allerley werck/
ende constelick arbeydt vinden.

Dat xxxvj. Capittel.

1. Hier gaet het werck aen/ 6. Den
volcke werdt verboden/ meer te brengen/
ten bouwe des Tabernakels. 8. Tappÿten
20. Berderen/ 31. Rÿchelen/ 35. ende voor
hanck worden ghemaeckt.

Hier gaet nu het werc aen.

1 DOe arbeydden Bezaleel eñ Ahaliab/
ende alle wÿse mannen/ dien de Hee-
re wÿsheyt eñ verstant gegeuen had-
de/te weten: Hoe sy allerley werc maken
souden, ten dienste des Heylichdoms / na
allen dat de Heere gheboden hadde.
2 Ende Moses riep den Bezaleel ende
Ahaliab/ende alle wÿse mannen / dien de
Heere wÿsheydt ghegeuen hadde in ha-
re herten/ namelicken/ alle die hen wil-
lich daer toe aenboden / ende toe traden
te arbeyden aen den wercke.
3 Ende sy namen tot hen van Mose al-
le a † Heuinghe die de kinderen Israels

a † anders/ Heffinghe:

brachten/totten wercke des diensts des
Heylichdoms/ op dat het ghemaeckt wer-
de: want sy brachten alle morghen hare
ghewillighe gauen tot hem.
4 Doe quamen alle Wÿse, die aen dē werc
ke des Heylichdoms arbeydden/ een yege-
lick na zÿnen wercke/dat sy maeckten/
5 Ende spraken tot Mosen : Het volck
brengt te vele, meer dan ten wercke deses
diensts noot is / dat de Heere te maken
gheboden heeft.
6 Doe gheboot Moses, datmen liete roe-
pen door het Leger: Niemant en brenghe
meer b † ter Heuinghe des Heylichdoms;
c † doe hielt het volck op, te brenghen.

b † Anders/ Heffinghe. c † anders/ wert den volcke ghe-weert. anders/eñ alsoo ver-bootmen het volck te offeren. d Exo.26. Tien Ta-pÿten. e † anders/ blauwer. f † anders/ schuffelkēs strickiteskēs ofte strick-hoorkēs.

7 Want des dincks was ghenoech tot
allerley werck, dat te maken was / ende
noch daer ouer.
8 d Also maecten alle wÿse mannen onder
den arbeyders/aen den wercken: de Woo-
ninge/tien Tappÿten van witter getwern
der zÿden/ e † gheler zÿden / scharlaken/
rozÿnroot/Cherubim constelick.
9 De lengde eens Tappÿts / was achten-
twintich ellen, ende de breydde vier ellen:
ende waren alle van eener mate.
10 Ende hÿ knoopte elcken vÿf Tappÿten
tsamen/ een aen het ander.
11 Eñ maeckte ghele f † knoopkens aen
eens yegelicks Tappÿt randt/ daer sy te sa-
men ghevoecht werden:
12 Telcken vÿftich knoopkens aen eenen
Tapyte/ daer een het ander mede vatede:
13 Eñ maecte vÿftich gulden Rincxkens/
ende voechde de Tappÿten met den Rincx
kens een aen het ander te samen/ dat het
eene Wooninghe werdt.

Elf Tappÿten.

14 Eñ hÿ maecte elue Tappÿtē van Geyts
hayr tot der Hutten ouer de Wooninge.
15 Dertich ellen lanck/eñ vier ellen breet/
alle van eener mate.
16 Eñ voechde harer vÿf te samen op een
deel/ende ses te samen op het ander deel.
17 Eñ maecte telcken vÿftich knoopkens
aen een yeghelick Tappÿt aen den randt/
daer sy mede te samen ghehecht werden.
18 Ende maeckte telcken vÿftich metalen
Rincxkens/daer de Hutte me[d]e te samen
in een ghevoecht werdt.
19 Eñ maecte een Decksel ouer de Hutte/
van rootachtigen Ramsuellen/ ende ouer
die / noch een Decksel van Dassenvellen.

Berders. g Exo.26.15.

20 g Ende maeckte berderen ter Wooni-
ghe van vueren houte/ die staen souden.
21 Een yeghelick tien ellen lanck / ende
anderhalue elle breet.
22 Ende aen eenen yeghelicken twee tap-
pen/ daer een aen het ander mede gheset
werdt: alsoo maeckte hÿ alle berderen ter
Wooninghe.
23 Dat derseluen berderen twintich te-
ghent Zuyden stonden.
24 Ende maeckte veertich silueren voeten
daer onder/onder een yeghelick bert twee
voeten, aen zÿnen twee tappen.
25 Alsoo ter anderen zÿden der Woonin-
ghe teghent Noorden/ maeckte hÿ oock
twintich berderen.
26 Met veertich silueren voeten / onder
een yeghelick berdt twee voeten.
27 Nu achter aen der wooninghe tegent
Westen/ maeckte hÿ ses berderen.
28 Ende twee ander op de twee hoecken
der wooninghe achter aen.
29 Dat een yeghelick der beyden/ hen met
zÿnen hoeckberde van beneden h op paer

h oft/twee tsamen ver-eenicheden.

de / ende bouen aen den hoofde tsamen
quame met eenen clampe.
30 Dat de berderen achte werden / ende
sestien silueren voeten/onder eenen yege-
licken twee voeten.

Richelen.

31 Ende hÿ maeckte rÿchels van vueren
houte/vÿue totten berderen op der eener
zÿden der wooninghe.
32 Ende vÿue op der anderen zÿden / ende
vÿue achter aen teghent Westen.
33 Ende maecte de i † rychelen dat sy mid-
den in den berderen door henen ghestooten

i † anders/ den middelsten rÿchel/ dat hÿ in-wendich door de ber-deren gaen/ eñ rÿchelen sullen van/ etc. gaen. Voorhanck

werden/van eenen eynde ten anderen.
34 Eñ ouertooch de berderen met goude/
daer en tegen hare ringen maeckte hÿ van
goude tot den rÿchelen/ ende ouertooch
de rÿchelen met goude.
35 Ende maeckte den Voorhanck met den
Cherubim daer aen constelick van gheler
zÿden, scharlaken/ rozÿnroot, ende witter
ghetwernder zÿden.
36 Eñ maecte tot derseluen vier pilaerstÿ-
len van vueren houte/eñ ouertoochse met
goude/eñ hare coppen van goude / ende
goot daer toe vier silueren voeten.
37 Ende maeckte een laken in de deure der
Hutten/ van gheler zÿden / scharlaken/
rozÿnroot, ende witter ghetwernder zÿ-
den ghesticket:
38 Ende vÿf Pilaren daer toe met haren
knoppen: ende ouertooch hare knoppen
ende reepen met goude/ende vÿf metalen
voeten daer aen.

Dat xxxvij. Capittel.

1. Van der Arcke des getuygenisse met
haren Hantboomen/ 6. Ghenadenstoele/
10. Tafel der Schoubrooden/ 17. Luchter/
25. Reuck-

25. Reuckaltaer/ 29. heyligher olye/ ende Reuckwerck.

De Arcke wort ghemaeckt. a Exo.25.10

1 Ende a Bezaleel maeckte de Arcke van
bueren houte/ twee ellen ende een hal-
ue lanck/ anderhalue elle breedt ende
hooch..
2 Ende ouertooch se met louteren goude/
binnen ende buyten/ ende maeckte eenen
gulden crans rondtom.
3 Ende goot haer vier gulden Ringhen aen
hare vier hoecken/ op elcker zyden twee.

** ofte. stanghen.*

4 Ende maeckte * Handtboomen van bue-
ren houte/ ende ouertooch se met goude.
5 Ende stackse in de Ringen aen der Arc-
ken zyden/ datmense draghen conde.

Ghenadenstoel. b † anders/ Ghenadendecksel.

6 Ende maeckte den b † Ghenadenstoel
van louteren goude/ twee ellen ende een hal-
ue lanck/ ende anderhalue elle breet.
7 Ende maeckte twee Cherubim van dich-
ten goude aen de twee eynden des Ghe-
nadenstoels:
8 Eenen Cherub aen desen eynde/ den an-
deren aen ghenen eynde.
9 Ende de Cherubim breydden hare vleuge-
len wt van bouen af ende bedeckten daerme-
de den Ghenadenstoel: ende hare aensich-
ten stonden tegen malcanderen / ende sa-
ghen op den Ghenadenstoel.

Tafel. c Exo.25.23.

10 c Ende hy maeckte den Disch van bue-
ren houte/ twee ellen lanck/ een elle breet/
ende anderhalue elle hooch.
11 Ende ouertooch se met louteren goude / ende
maeckte eenen gulden crans daerrontme.
12 Ende maeckte hem eenen lyst daerom/ ee-
ner handtbreet hooch/ ende maeckte eenen
gulden crans rondtom den lyste.
13 Ende goot daer toe vier gulden Ringen
ende maeckte se aen de vier hoecken aen
zyne vier voeten/
14 Hardt aen de lysten / dat de Handtboo-
men daer in waren / daermen den Disch
mede droech.
15 Ende maeckte de Handtboomen van bue-
ren houte / ende ouertooch se met goude/
datmen den Disch daermede droech.
16 Ende maeckte oock van louteren goude
het tuych op den Disch: Schotelen/ d † Be-
keren/ Cannen ende Schalen / daermen
mede wt ende in schenckede..

d † anders/ Lepelen/ Halue Kelcken ende Vaten daermen mede tapuicht/ in welcke ghegoten wort. Luchter. e Exo.25.31.

17 e Ende maeckte den Luchter van loute-
ren dichten goude: daer aen was den
Schacht met Rieten/ Schalen / Knoopen
ende Bloemen
18 Ses Rieten gingen tot zyner zyden wt/
tot eener yegheliicker zyden dry Rieten.
19 Dry Schalen waren aen eenen yegelic-
ken Riete met Knoopen ende Bloemen.
20 Aen den Luchter waren vier Schalen
met Knoopen ende Bloemen.

f Ofte/ Schachten

21 Telcken onder twee f Rieten eenen Knoop:
dat alsoo ses rieten wt hem ginghen.
22 Ende hare Knoopen ende Rieten daer aen
ende was altemael een dicht louter gout.

Seuen lampen.

23 Ende maeckte de seuen Lampen met ha-
ren Lichtscheeren/ ende Bluschhoornen van
louteren goude.

g Ofte/ Centner. h Ofte/ ghereetschap. i anders/ Vaten. Reuckaltaer. i Exo.30.1.

24 Wt eenen g Centener fyn gouts maec-
te hyse/ ende alle haer h † ghetuych.
25 i Hy maeckte oock den Reuckaltaer van
bueren houte/ een elle lanck ende breet/ ge-
lyck vierkantich / ende twee ellen hooch
met zynen hoornen:
26 Ende ouertooch hem met louteren goude/
zyn dack ende zyne wanden rondtom/ ende zy-
ne hoornen/ ende maeckte hem eenen crans
rontomme/ van louteren goude:
27 Ende twee gulden Ringen onder den crans
tot beyden zyden/ datmen de Handtboomen
daer in stake/ ende hem daer mede droeghe.
28 Ende de Handtboomen maeckte hy van bue-
ren houte/ ende ouertooch se met goude.
29 Ende maeckte de heylighe Salue ende
Reuckwerck van reyner specerye/ nae der
Apotekers conste.

Dat xxxviij. Capittel.

1. Vanden Brandtofferaltaer/ 8. Hant-
vate. 9. Voorhoue/ ende haren toebehoo-
ren/ 24. Summa des gouts/ silvers/ ende
copers/ dat aen den ganschen wercke des
Tabernakels verarbeydt is.

Brandtofferaltaer. a Exo.27.1. 2.Par.1.5.

1 Ende maeckte den a Brantofferaltaer
van bueren houte/ vyf ellen lanck ende
breedt/ ghelyck vierkantich / ende drye
elley hooch.
2 Ende maeckte vier hoornen die wt hem
ginghen aen zyne vier hoecken/ ende ouer-
touch het met b koper.

b Ofte/ eerin. c † anders/ Bessemen. d Ofte/ schrenckwerck.

3 Ende maeckte allerley tuych tot den Altaer/
Aschpotten/ c † Schoeffelen/ Beckenen/
Crauwelen/ Colepannen/ alles van coper.
4 Ende maeckte aen den Altaer d Traliewerc
als een Nette van metael/ rontom/ van be-
neden op tot aen de helft des Altaers.
5 Ende goot vier Rincxkens aen de vier
hoecken des metalen Traliewercx tot den
Handtboomen.
6 De selue maeckte hy van bueren houte/
ende ouertooch se met koper/

e Exo.27.8. Handtvat. f † anders/ Waschvat. g † anders/ met den spieghelen der versamelden/ die voor der deure der Hutten des vescheyts hen versamelt hadden. h Dese vrouwen waren de aendachtighe Weduwen ende vrouwen/ die met vasten ende bidden voor der Hutten Gode dienden: Als 1.Sam.2. wtwyset/ ende Paulus 1.Tim.5.5. Als ooc Lucas de heylige prophetinne/ Hanna toemet ofte wyset. Luce 2.37. i † anders/ Hof/ k Ofte/ eerin. Summa des gouts/ silvers/ ende copers/ dat in desen wercke verarbeyt is.

7 Ende stackse in de Ringen aen de zyden
des Altaers/ datmen hem daermede droech
e ende maeckte hem inwendich hol.
8 Ende maeckte het f † Hantvat van koper/
ende zynen voet ooc van koper/ g † tegen
de h vrouwen/ die voor de deure der Hut-
ten des Ghetuyghenisse dienden.
9 Ende hy maeckte den i † Voorhof te-
ghent Zuyden/ met eenen omhange/ hon-
dert ellen lanck/ van witter ghetweernder
zyden/
10 Met haren twintich Pilaerstylen/ ende
twintich voeten van coper/ hare Knoopen
ende Reepen van silver.
11 Desselven gelyck tegen Noorden/ hon-
dert ellen/ met twintich Pilaerstylen/ ende
twintich voeten van metael / hare Knoo-
pen ende Reepen van silver.
12 Nu/ teghent Westen vyftich ellen/ met
thien Pilaerstylen/ ende tien voeten/ ende
hare Knoopen ende Reepen van silver.
13 Teghent Oosten vyftich ellen.
14 Vyftien ellen op elcker zyden der Poor-
te aen den Voorhof.
15 Telcken met dry Pilaerstylen ende dry
voeten.
16 Dat alle omhanghen des Voorhoofs
waren van witter ghetweernder zyden.
17 Ende de voeten der Pilaerstylen van me-
tael/ ende hare Knoopen ende Reepen van
silver: alsoo dat hare coppen ouertoghen
waren met silver: daerentegen hare Ree-
pen waren silveren/ aen allen Pilaerstylen
des Voorhofs.
18 Ende het laken inder Poorte des Voor-
hofs/ maeckte hy ghesticht van ghelen zy-
den/ scharlaken / rosynroot / ende witter
getweernder zyden/ twintich ellen lanck/
ende vyf ellen hooch/ na der mate der om-
hanghen des Voorhofs.
19 Daer toe vier Pilaerstylen / ende vier
voeten van metael/ ende hare Knoopen van
silver/ ende hare Knoopen ouertogen / en-
de hare Reepen silveren.
20 Ende alle Nagelen der Wooninge ende des
Voorhofs rontomme/ waren van k koper
21 Dat is nu de summa tot der Wooninghe
des Ghetuyghenisse/ die vertelt is/ als
Moses gheseydt heeft/ ten Godtsdienste
der Leuiten/ onder der handt Ithamar/

Aarons des Priesters soons/
22 Die Bezaleel de sone Vri. des soos Hur
vanden stamme Juda/ maeckte alle dinck
als de Heere Mosi gheboden hadde.
23 Ende met hem Ahaliab de sone Ahisa-
mach/ vanden stamme Dan/ een Meester
te snyden/ te wercken/ ende te sticken met
gheler zyden/ Scharlaken/ Rozynroodt/
ende witter Zyden.
24 Alle het gout dat daer verarbeydt is in
desen gantschen wercke des Heylichdoms
dat totter beweginge ghegheuen werdt/
is negen eñ twintich Centener seuen hon-
dert ende dertich Sikel/ na den Sikel des
Heylichdoms.
25 Des Siluers dat van der Menichte
quam/ was hondert Centener/ duysent/
seuen hondert/ ende tseuentich Sikel/ nae
den Sikel des Heylichdoms.
l Exo.30.12. 26 l So menich hooft/ soo menich half Si-
kel/ na den Sikel des Heylichdoms/ van
allen die getelt werdē/ van twintich Jarē
aen/ eñ daer bouen: ses hondertmael duy-
sent/ drie duysent/ vijf hondert eñ vijftich.
m Of/ Talenten 27 Wt de hondert Centeneren Siluers/
gootmen de voeten des Heylichdoms/ eñ
de voeten des Voorhancks/ hondert voe-
ten/ wt hondert Centeneren/ telcken een
Centener ten voete.
28 Ende wt de duysent/ seuenhondert ende
vijf ende tseuentich Sikelen/ werden ghe-
maeckt de Pilaerstijlen knoopen/ eñ hare
Koppen ouertoghen/ ende hare Reepen.
29 De beweginghe des metaels/ was tse-
uentich Centeners/ twee duysent eñ vier
hondert Sikelen.
30 Daer wt werden ghemaeckt de voeten
in de deure der Hutten des Bescheydts/
ende den metalen Altaer/ ende het meta-
len Traliewerck daer aen/ ende alle het
tuych des Altaers.
31 Daertoe de voetē des Voorhofs ront-
om: ende de voeten der Poorte aen den
Voorhof/ alle Naghelen der Wooninghe:
ende alle Nagelen des Voorhofs rondt-
omme henen.

Dat xxxix. Capittel.

1. Vandē Priesters cleederē/ hoe die ge-
maect werdē. 32. Alle werc des Taberna-
kels wert voleynt eñ tot Mosē gebracht.

Aarons cleederen.
a Exod.28.1
b † Anders/ blauwe
c † Anders. Amptcleederen om te dienē in het Heylichdō/ eñ maecten Aaron heylige cleederē als de Heere etc.

1 ENde a van der b † gheler zyden/ Schar-
laken ende Rozynroodt/ maeckten sy
c† Aaron amptcleederen/ om te dienen
inden Heylichdom/ als de Heere Mosi ge-
boden hadde.

Lijfrock.

2 Ende hy maeckte den Lijfrock van gou-
de/ gheler zyden/ Scharlaken/ Rozynroot
ende witter ghetweernder zyden.
3 Ende sloech het gout/ ende sneet het tot
draeyen/ datmen het constelick wercken
conde/ onder de gheler zyden/ Scharlaken/
Rozynroodt/ ende witte zyde.

d † And. zijden aen de soomen te samenvatede/ het constich werck zynes boort beleyt/ oft boortrijstes was wt hē na der seluer etc.

4 Eñ maecte datmen den Lijfrock op bey-
den d † schouderen te samē voechde/ ende
aen beyden zyden te samen bonde.
5 Eñ zyn gordel was na der seluer coñst/ eñ
werck van goude/ geler zyden/ scharlakē/
rozynroot/ eñ witter getweernder zyden/
als de Heere Mosi gheboden hadde.
6 Ende sy maeckten twee Onix steenen/
rondtom gheuaet met goude/ ghegrauen
door de Steensnyder/ met den namen der
kinderen Israels.
7 Ende hechte dese op de schouderen des
Lijfrocx/ dat het steenen zyn ter ghedach-
tenisse der kinderen Israels/ als de Heere
Mosi gheboden hadde.

Borstlap.

8 Ende sy maeckten den Borstlap/ na der
coñst ende werck des Lijfrocx/ van Goude/
gheler zyden/ scharlaken/ rozynroot/ ende
witter ghetweernder zyden.
9 Dat hy viercant eñ tweevoudich was/
een handt lanck ende breedt.
10 Ende vuldē hem met vier ryen van stee-
nen: de eerste rye was/ een Sarder/ Topa-
ser/ ende Smaragde.
11 De ander eñ Rubin/ Saphyr eñ Demāt
12 De derde/ een Lyncurer/ Achat ende A-
methyste.
13 De vierde/ een Turkoys/ Onix/ ende
Jaspis/ rondtomme geuaet met goude in
allen ryen.
14 Ende de steenen stondē na de twaelf na-
men der kinderen Israels/ gegrauen door
de Steensnyder/ een yegelick zyns naems
na de twaelf stammen.
15 Eñ sy maeckten aenden Borstlap kete-
nen/ met twee eynden van louterē goude.
16 Eñ twee guldē Spangē/ eñ twee guldē
Ringhen/ ende hechteden de twee Ringen
op de twee hoecken des Borstlaps.
17 Ende de twee gulden Ketenen toghen
sy inde twee Ringhen/ op de hoecken des
Borstlaps.
18 Mu. de twee eynden der ketenen maeck-
ten sy aen de twee Spangen/ ende hechte-
dense op de hoecken des Lijfrocx/ teghen
malcanderen ouer.
19 Ende maecten twee ander gulden Rin-
gen/ ende hechtedense aen de twee ander
hoecken des Borstlaps/ aen zynen rande/
dat hy hem sou schicktede op dē Lijfrock.
20 Eñ maecten twee ander gulden Ringē/
die maeckten sy op de twee hoecken/ bene-
dē aen dē Lijfrock tegen malcanderē ouer/
daer den Lijfrock ouder te samen gaet.
21 Dat den Borstlap met zynen Ringen/
aen de Ringhen des Lijfrocks gheknoopt
worde/ met eenen gelen snoere/ dat hy op
den Lijfrock vast sate/ ende vanden Lijfroc
niet los en worde/ als de Heere Mosi ge-
boden hadde.
22 e Ende hy maeckte den Syden rock tot Sydenrock
den f † Lijfrocke/ ghewracht/ gantsch van e Exo.28.31
gheler zyden. f † And. het wydt hēde.
23 Ende zyn hol midden bouen in/ ende ee- g † And. als
nen boordt rondtom het hol g † gesoomt/ bouen aen
dat hy niet en berscheure. eenen pantsier dat etc.
24 Ende sy maeckten aen zyne Soomen
Granaetappelen/ van geler zyden/ schar-
laken/ Rozynroot/ ende witter getweern-
der zyden.
25 Ende maeckten Schellekens van lou-
teren goude/ die maeckten sy tusschen de
Granaetappelen/ rondtom henen aen den
soom des Lijfrocks.
26 Telcken een Granaetappel/ ende een
Schelleken rondtom/ aen den soom/ daer
inne te dienen/ als de Heere Mosi ghebo-
den hadde.
27 h Ende maeckten ooch den Enghen Engenrock
rock/ van witter zyden/ gewracht/ Aaron h Exo.28.34
ende zynen sonen.
28 Ende den Hoet van witter zyden/ ende
de schoone Huyuen van witter zyden/ en-
de nedercleederen van witten ghetweern-
den Lynwade.
29 Ende den ghestickten Gordel van wit-
ter ghetweernder zyden/ gheler zyden/
scharlaken/ rozynroot/ als de Heere Mo-
si gheboden hadde. voorhoofts-
30 i Sy maecten ooc het Voorhooftspan- spansel.
sel/ namelick/ k † de heylige Croone/ van i Exo.28.36
louteren goude/ eñ grouen daer schriften k † An. aen
in: De Heylicheyt des Heeren. de heylighe
31 Ende bonden een ghel snoer daer aen/ Croone.
dat sy aendē Hoet van bouē henē gehecht
werde/ als de Heere Mosi gebodē hadde.

Also

Nu is het gantsche werck der Wooninge volyndt.

32 Alsoo werdt volbracht het gantsche
werck der Wooninghe der Hutten des
l Beschepdts/ eñ de kinderen Israels de-
den al wat de Heere Mosi geboden hadde.
33 Ende brachten de Wooninge tot Mo-
sen/ de Hutte/ ende alle hare m † Waren/
Rinckens/ Berderen/ Rychelen/ Pilaer-
stylen/ Voeten/
34 Het Deckfel van roodtachtighen Rams-
vellen/ het Deckfel van Dassenvellen/ en-
de den Voorhanck.
35 De Arcke des Ghetuyghenisses/ met
haren Handtboomen/ den Ghenadestoel/
36 De Tafel/ ende alle haren gereetschap/
ende de Thoonbrooden.
37 Den Kandelaer met de Lampen toebe-
reydt/ ende alle zyne o † gheereetschap/ en-
de Olye te lichten.
38 Den schoonen gulden Altaer/ ende de
Salve/ ende goedt Reuckwerck/ het Laken
inde deure der Hutten.
39 Den p metalen Altaer/ ende zynen me-
talen q Rooster/ met zyne Handtboomen/
ende alle zyne gereetschap/ het Handtvat
met zynen voeten.
40 Den omhanck des Voorhofs met zynen
Pilaerstylen/ ende voeten/ het Laken inde
Poorte des Voorhofs/ met zynen Zeelen
ende Nagelen/ ende alle zyn gereetschap/
ten dienste der Wooninge der Hutten des
r Beschepdts.
41 De Amptcleederen des Priesters Aa-
rons/ te dienen in het Heylichdom/ ende
de cleederen zyner Sonen/ dat sy Priester-
ampt deden.
42 Alle dinck als de Heere Mosi geboden
hadde/ deden de kinderen Israels aen alle
desen dienste.
43 Ende Moses sach aen al dit werck/ dat
sy gemaeckt hadden/ als de Heere ghebo-
den hadde/ ende seghendese.

l of Stifts/ m † Anders tuych ofte gereetschap/

n Dat is al haer toebehoorte/ o † Anders/ tuych/

p Ofte/ koperen q Schrene-werck/ ofte Tralliewerck

r of. Stifts

Dat xl. Capittel.

1. De Heere heet Mosen de Wooninghe oprichten/ ende een yegelick deel syn ordentlick aen zyn plaetse setten. 9. De selve met allen toebehoorten/ 12. daer toe Aaron ende zyne Sonen salven ende wyen. 16. Sulcks werdt alles volbracht aen den anderen Jare/ nae den wttoch wt Egypten/ 34. De Wolcke (een teecken der Godlicker teghenwoordicheyt) bedeckte de Wooninghe/ 36. ende bediedet den Volcke/ beyde rusten ende reysen.

De Heere beveelt de Wooninge op te richten.

1 Ende de Heere sprack met Mose/ ende
seyde:
2 Ghy sult de Wooninghe der Hutten
des a † Beschepts oprichten aen den eer-
sten daghe der eersten Maent/
3 Ende sult daer in setten de b † Arcke des
Ghetuyghenisses/ ende voor de Arcke den
Voorhanck hanghen.
4 Ende ghy sult de Tafel daer henen bren-
ghen/ ende haer toebereyden/ ende den
Kandelaer daer in setten/ ende de Lampen
daer op setten.
5 Ende sult den gulden Reuckaltaer set-
ten voor de Arcke des Ghetuyghenisses/
ende het Laken inde deure der Wooninge
ophanghen.
6 Den Brandtofferaltaer sult ghy setten
wtwaert voor de Deure der Wooninghe
der Hutten des Beschepdts.
7 Ende het Handtvat/ tusschen de Hutte
des c Beschepdts/ ende den Altaer/ ende
water daer in gieten.
8 Ende den Voorhof setten rondtom/ en-
de het Laken in de deure des Voorhofs
ophanghen.

a † Anders/ Stifts ofte Ghetuyghenisse.
b † al. Kiste

c of. Stifts

9 d Ende sult de Salve nemen/ ende de
Wooninge/ ende al wat daer in is/ salven/
eñ sultse wyen met alle hare gereetschap/
dat sy heylich sy.
10 Ende sult den Brandtofferaltaer sal-
ven met alle zyn gereetschap/ ende wyen/
dat hy het Alderheylichste sy.
11 Ghy sult oock het Handtvat ende zynen
voet/ salven ende wyen.
12 e Ende suldt Aaron ende zyne Sonen/
voor de deure der Hutten des Beschepdts
brenghen/ ende met water wasschen.
13 Ende Aaron de heylighe cleederen aen-
trecken/ salven/ ende wyen/ dat hy myn
Priester sy.
14 Ende zyne Sonen hier toe brenghen/
ende hen den Enghen rock aentrecken/
15 Ende hen salven/ als ghy haren Vader
ghesalft hebt/ dat sy myne Priesters zyn:
ende dese salvinghe sullen sy hebben/ ten
eewighen Priesterdomme by haren Naco-
melinghen.
16 f Ende Moses dede alle dinck als hem
de Heere gheboden hadde.
17 Alsoo werdt de Wooninghe opgherecht
inden anderen Jare/ g † aen den eersten
daghe der Maent.
18 Ende doese Moses oprichtede/ sette de
hy de voeten/ ende de Berderen/ ende Ry-
chelen/ ende richtede de Pilaerstylen op.
19 Eñ breydde de Hutte wt der wooninge/
eñ leyde het Deckfel der Hutten daer bo-
uen op/ als hem de Heere geboden hadde.
20 Ende nam het Getuyghenisse/ eñ leyde
het inde Arcke: ende stack de Handtboo-
men aen de Arcke/ ende settede den Ghe-
nadenstoel bouen op de h Arcke.
21 Ende bracht de Arcke in de Woonin-
ghe/ ende hinck den Voorhanck voor de
Arcke des Ghetuyghenisses/ als hem de
Heere gheboden hadde.
22 Ende sette de Tafel inde Hutte des Be-
schepdts/ in den hoeck der Wooninghen/
teghen het Noorden/ buyten voor den
Voorhanck.
23 Eñ bereydde Broodt daer op voor den
Heere/ als hem de Heere gheboden hadde.
24 Ende settede den Kandelaer oock daer
in teghen de Tafel ouer/ in den hoeck der
Wooninghe teghen het Zuyden.
25 Ende settede de Lampen op voor den
Heere/ als hem de Heere gheboden hadde.
26 Ende settede den gulden Altaer daer in
voor den Voorhanck.
27 Ende maeckte Reuck daer op met goe-
den reuckwerck/ als hem de Heere ghebo-
den hadde.
28 Ende hinck het i † Laken in de Deure
der Wooninghe.
29 Nu/ den Brandtofferaltaer settede hy
voor de Deure der Wooninghe der Hut-
ten des Beschepdts/ ende offerde daer op
Brandtoffer ende Spysoffer/ als hem de
de Heere gheboden hadde.
30 k Ende het Handtvat settede hy tusschen
der Hutten des Beschepdts/ ende den Al-
taer/ ende goot daer water in te wasschen.
31 Eñ Moses/ Aaron eñ zyne sonen/ wies-
schen hare handen ende voeten daer wt.
32 Want sy moeten hen wasschen/ wanneer
sy inde Hutte des Beschepdts gaen/ ofte
henen toe treden tot den Altaer: als hem
de Heere gheboden hadde.
33 Ende hy richtede den Voorhof op/ om
de Wooninge ende rondtom den Altaer/
ende hinck den Voorhanck in de Deure
des Voorhofs: alsoo volbracht Moses
het gantsche werck.
34 l Doe bedeckte een Wolcke de Hutte

d Exo. 30.23

e Exo. 29.4

f Nu. 7.1.

g † And. na den wttoch wt Egypten

h ofte/ Kiste.

i † Anders/ Deckfel

k Exo. 30.18

l Num. 9.15 1 Reg. 8.10. Ezech. 9.3.

des Beschepdts/ ende de heerlichept des
Heeren veruulde de Wooninghe.
35 Ende Moses en conde niet in de Hutte
des beschepdts gaen / dewijle de Wolcke
daer op bleef / ende de heerlichheydt des
Heeren de Wooninghe veruulde.
36 Eñ wanneer haer de Wolcke ophief / vã
der Wooninghe / soo toghen de kinderen
Israels voort/ so dickmael sy reysden.
37 Wanneer haer ooch de Wolcke niet op
en hief / so en toghen sy niet voort/ tot aen
den dach dat sy haer op hief.
38 Want de Wolcke des Heeren was des
daechs op der Wooninge / eñ des nachts
was sy vyerich/ voor den oogen des gant-
schẽ huys Israels / so lange als sy reysdẽ.

Argument.

Het derde boeck is genaemt Leviticus/ om de diensten eñ officien der Leviten.
Wãt daer wort gesprokẽ vãde offerhãden beloften/ besmettinghen/ onreyningen/ gemeyne reyningen van sonden / van geoorloefden eñ ongheoorloefden houwelicke/ van heyliginge eñ andere dierghelijcke dinghen. Daer zijn ooc sommige dinghen in/ van der Policie eñ Borgerlicker ordinantie / hoewel daer voornemelick gehandelt wordt/ van de Ceremoniẽ eñ onderhoudinge des Godlickẽ diensts: eñ men mach het ee rechte noemen/ het Geestelicke recht. Desgelijcks mach men ooch in desen boeck sien / dat het betamelick ende voeghelick is/ dat de Priesters heylich/ wetende eñ verstandich in de H. Schrifture zijn/ ende een goede suyver conscientie hebben. Boven desen vervaet dit boeck alle geheymenissen eñ hooge verborghentheden des Euangelij/ hoewel nochtans onder figurẽ bedeet: Itẽ de offeringẽ eñ selfs de offerhãdẽ des Soõs Gods/ Ja de rechte verlossinge/ die door hẽ verkregen is/ eñ alle hare cracht.

Leviticus.

Levitisch/ of Priesterboeck: Het derde Boeck Mosis.

Dat Eerste Capittel.

1. Van ordeninghe eñ ghebruyck des Brantoffers/ 3. het zy van grooten/ 10. of van kleynen Vee/ 14. of ooch van Voghelen.

1 Ende de HEERE riep
a Exo.29.41 Mosen/ a ende sprack
met hem van der Hut-
b † Anders/ Stifts. ten des b † Beschepdts/
ende seyde:
2 Spreect met den kin-
deren Israels / eñ segt
tot hen: Wie onder u-
lieden den Heere een Offer doen wil / die
doe het vanden Vee/ Runderen/ ende van
Schapen.
Brandtoffer vã Runderen. 3 Wil hy een Brandtoffer doen van Os-
sen/ c so offere hy een Manneken dat son-
der d vlecke sy/ voor de deure der Hutten
c Exo. 19.10 Levit.3.1 des Beschepdts/ op dat het den Heere aen-
d Ofte/ ghebreck ghenaem sy van hem.
4 Ende legge zijn handt op des Brandt-
offers hooft/ soo sal het aenghenaem zijn/
ende hem versoenen.
5 Eñ sal dat jonge Rundt slachten voor dẽ
Heere: eñ de Priesteren Aarons sonen/ sul-
len het bloedt hier toe brengen / eñ op den
Altaer rondtom sprenghen / die voor de
deure der hutten des beschepdts is.
6 Ende men sal den Brandtoffer de huyt
aftrecken/ ende het sal in stucken ghehou-
wen worden.
7 Ende de sonen Aarons des Priesters/
sullen een vyer op den Altaer makẽ / ende
hout daer boven op legghen:
8 Eñ sullen de stucken/ namelick/ den kop/
ende het e † vette op het hout leggen/ dat e † Anders/
op den vyere op den Altaer leyt. levernet/ of
9 Het inghewandt nu ende de beenen sal- greel. And.
men met water wasschen/ ende de Priester strompts.
sal dat alle aensteken op den Altaer / ten
Brandtoffer: dat is een f vyer / ten sueten f Dat is/
reucke den Heere. Vyeroffer.
10 Wil hy nu vanden Schapen / ofte van Van Scha-
Geyten/ een Brantoffer doen/ so offere hy pen eñ Gey-
een Manneken dat sonder g vlecke sy. ten.
11 Eñ sal hem slachtẽ aen de zijde des Al- g of/ gebrec
taers/ tegent Noorden voor dẽ Heere: eñ
de Priesteren / Aarons sonen/ sullen zijn
bloedt op den Altaer rondtom sprengen.
12 Eñ men salt in stucken houwen/ ende de
Priester sal den kop eñ het vette / op het
hout eñ vyer/ dat op den Altaer is / leggẽ:
13 Nu / het inghewandt ende de beenen/
salmen met water wasschen/ ende de Prie-
ster salt al offeren / ende aensteken op den
Altaer/ ten Brandtoffer: dat is een vyer
ten sueten reucke den Heere.
14 Wil hy nu van Voghelen den Heere een
Brandtoffer doen/ so doe hy het van Tor- Van Voge-
telduyven/ of van jonghe Duyven. len.
15 Ende de Priester sal het ten Altaer bren-
gen/ ende hem den kop h afnijpen/ dat het h Ofte/ af-
op den Altaer aenghesteken worde / ende pitsen/
zijn bloedt wtbloeden laten/ aen de wandt
des Altaers:
16 Ende zijnen krop met den vederen/ sal-
men by den Altaer teghen het Oosten/ op
den asschenhoop worpen.
17 Ende sal i † zijne vleughelen klieven: i † And. sal
doch niet afbreken: eñ also sal het de Prie- het met zij-
ster op den Altaer aensteken/ op het hout/ ne vleugelẽ
op dat vyer ten Brandtoffer: dat is een etc.
vyer ten sueten reucke den Heere.

Dat ij. Capittel.

1. Van Spijsoffer met meelbloemen ende menigerley gheback. 4. Heuelende honich in den Offeren verboden/ ende Sout gheboden. 14. Vã Spijsoffer der eerster vruchtẽ.

1 Wanneer a een Ziele den Heere een Spijsoffer.
Spijsoffer doen wil / soo sal het van a Levit. 6.14
semelmeel zijn/ ende sal Olye daer op ende 9.17.
gieten/ ende Wierooch daer op legghen/ Num.15.4.
2 Ende also brenghen tot den Priesteren/
Aarons sonen/ so sal de Priester zijn handt
vol nemen/ van desselven semelmeels ende
Olye/ met t'samen den gantschẽ Wierooc/
ende aensteken/ ter ghedachtenisse op den
Altaer: dat is een vyer ten sueten reucke
den Heere.
3 b Dat daer nu over is vanden Spijsof- b Levit.10.12
fer/ sal Aarons ende zijnder sonen zijn: dat Syrac. 7.33
sal het alderheylichste zijn / van den vyere
des Heeren.
4 Wil hy nu een Spijsoffer doen / van ge-
backen inden Oven/ so neme hy koecken
van semelmeel ongheheuelt/ met Olye ge-
mengt/ ende ongheheuelde Vladen / met
Olye bestreken.
5 Is ooch v Spijsoffer wat van ghebac-
ken inder Pannen/ so salt van ongeheuel-
den Semelmeel/ met Olye ghemenght zijn.
6 Ende sult het in stucken deylen/ eñ Olye
daer op gieten/ so is het een Spijsoffer.
7 Is ooc v Spijsoffer wat op den c † Roo- c † Anders/
ster gheroostet / soo sult ghy dat van Se- roostpanne
melmeel met Olye maken.
8 Ende sult het Spijsoffer / dat ghy van
sulckerley maken wilt den Heere / tot den
Priester brenghen/ die salt tot den Altaer
brenghen/

9 Ende deselue Spijsoffer heffen ter ghe-
dachtenisse/ en aensteken op den Altaer:
dat is een vyer ten soeten reucke den Heere.
10 Dat daer nu ouer is / sal Aarons ende
zijner sonen zijn / dat sal het alderheylich-
ste zijn, van het vyeren des Heeren.

Geen heuel noch ho-nich.

11 Alle Spijsoffer die ghylieden den Heere
offeren wilt, sult ghy sonder heuel maken:
want gheen heuel noch honich en sal daer
onder / den Heere ten vyere aengesteken
worden.

b † Anders/ het offer der eerstelingen sult ghy den etc.

12 b † Tē Offer der Eerstelingē sult ghyse
den Heere offeren / doch op geenen Altaer
en sullen sy comen ten soeten reucke.

Alle offer sal gesout ē zijn.
e Mat. 5.13
Mar. 9.49.
Colos. 4.6

13 e Alle u Spijsoffer sult ghy souten/ en u
Spijsoffer en sal nemmermeer sonder sout
des Verbondts uws Gods zijn: want in
alle uwen Offer sult ghy Sout offeren.
14 Wilt ghy nu een Spijsoffer den Heere
doen, vandē eersten Vruchten/ so sult ghy
het groensel aenden vyere dorre maken/
ende cleyn stootē/ ende also het Spijsoffer
uwer eerster Vruchten offeren.
15 En sult Olye daer op doē, en Wieroock
daer op legghen / so is het een Spijsoffer.
16 Ende de Priester sal vanden gestooten/
en vander Olye met den gantschen Wie-
roock aensteken / ter ghedachtenisse: dat
is een vyer den Heere.

Dat iij. Capittel.

1. Van Danckofferen van Runderen/
6. Schapen/ 12. Geyten. 17. Alle vet ende
bloedt verboden te eten.

Danckoffer van Runderen.
a Verstaet/ voor eenighe ghenade en weldaet vā Gode aen hem bewesen.

1 IS zijn Offer een a Danckoffer van Run-
deren/ het sy een Osse of Koe/ soo sal hy
offeren voor dē Heere, dat sonder b vlec-
ke sy.

b Oft/ feerle
c † Anders/ Tapytenisse oft Stifts:
d Exo. 29.16
e † Anders: daer toe

2 Ende sal zijne handt op desseluen hooft
legghen / ende slachten voor de deure der
Hutten des c † Beschepdts: d en de Prie-
steren Aarons sonen/ sullen het bloedt op
den Altaer rondtom sprenghen.
3 Ende sal vanden Danckoffer den Heere
offeren / namelick / alle het vette aen het
ingewandt.
4 En de twee Nierē met dē vette dat daer
aen is aen den lendenen, en het Nette om
de Leuere, aen den Nierē e † afgetrocken.

Van cleynē Vee.
f † Anders/ hy schaep oft een sy schaep.

5 Ende Aarons sonen sullent aenstekē op
den Altaer ten Brandtoffer, op den houte
dat op den vyere leydt: dat is een vyer ten
soeten reucke den Heere.
6 Wil hy nu den Heere een Danckoffer vā
cleynen Vee doen, het sy een f † Manne-
ken of Wijfken / so salt sonder vlecke zijn.
7 Is het een Lammekē/ so sal hy het voor
den Heere brenghen.
8 En sal zijne handt op desseluē hooft leg-
gen/ en slachten voor der Hutten des Be-
schepdts / en de sonen Aarons sullen zijn
bloedt op den Altaer rondtom sprenghen.

g † anders/ met dē rug-grate

9 Ende sal also van den Danckoffer /
den Heere offeren ten vyere, namelick zijn
vet, den gantschen steert/ g † vanden rug-
ghe afghetrocken, ende alle dat vette aen
het ingewandt.
10 Ende de twee Nieren / met den Vette
dat daer aen is aenden lendenen/ ende het
Nette rondtom der Leuere aen den Nie-
ren afghetrocken.

h Dat is: dat het vā den vyere worde verteert.

11 Ende de Priester salt aensteken op den
Altaer ter spijse h des vyers den Heere.
12 Is ooc zijn Offer een Geyte, en brengt
het voor den Heere/
13 So sal hy zijne hant op haer hooft leg-
gen / ende haer slachten voor der Hutten
des Beschepdts, ende de Sonen Aarons
sullen het Bloedt op den Altaer rondtom
sprenghen/

14 Ende sult daer van offeren een Offer
den Heere / namelick / het Vette aen het
ingewandt/
15 De twee Nieren/ met dē vette dat daer
is aen den lendenen/ ende het Nette ouer
der Leuere, aen den Nieren afgetrocken.

i † anders/ dat alle het vette ten soeten reucke sy den Heere.
k Leui. 7.23.
Alle vet en bloet verboden te eten.
l Gen. 9.4.
Leuit. 7.14.
ende 19.26.
Deut. 12.16.

16 Ende de Priester salt aensteken op den
Altaer ter spijse des vyers/ i † ten soeten
reucke: k alle het vette is des Heeren.
17 Dat sy ē eewige wijse by uwē nacome-
lingen in allen uwen woonīgen/ dat ghy
lieden gheen vet l noch bloedt en etet.

Dat iiij. Capittel.

1. Van Sondoffer voor de onweten-
heyt eens Priesters. 13. Eener gantscher
menichte. 24. eens Vorsten/ 27 Of eenen
bysonderen persoone.

Sondoffer voor de onwetenheyt.
a Dat is/ met zijnen leeren oft le-uen onghe-weerlick tot sonde ende schult oorsa-ke gaue.
b † anders/ Varre.
c Leui. 0. 15.
d † anders/ Stifts.
e Leui. 16.14
Num. 19. 4.

1 ENde de Heere sprack met Mose/ en-
de seyde:
2 Spreeckt met den kinderen Israels/
en segt: Wanneer ē ziele sondicht wt on-
wetenheyt, aen eenigen gebode des Hee-
ren dat sy niet doen en soude/
3 Namelick, so een Priester die gesalft is/
sondicht/ dat hy het Volck a ergerde / die
sal voor zijne sonde/ die hy gedaē heeft, ee-
nen jongen b † Osse brenghen/ die sonder
vlecke sy, den Heere ten Sondtoffer.
4 c En sal den Osse voor de deure der Hut-
ten des d † Beschepts brengen, voor den
Heere ende zijne handt op desseluen hooft
legghen/ ende slachten voor den Heere.
5 e Ende de Priester die gesalft is sal des
Ossenbloedt nemen/ ende in de Hutte des
Beschepdts brenghen.
6 Ende sal zijnen vingher in dat bloet ste-
ken, ende daer seuenmael mede sprengen
voor den Heere/ voor dat voorhancsel des
Heylighen.
7 En sal van den seluen bloede doē, op de
hoornen des Reuckaltaers / die voor den
Heere in der Hutten des Beschepdts staet/
ende alle het bloet gieten aen den bodem
des Brandtoffers Altaer, die voor der Hut-
ten deure des Beschepts staet.
8 Ende alle het vette des Sondtoffers/
sal hy heffen/ namelick het vette aen het
ingewandt/

† Anders/ daer toe.

9 De twee Nierē met dē vette dat daer aē
is aen de lendenen/ en het Nette ouer de
Leuere, aen den Nieren † afghetrocken.
10 Ghelijck als hyt heffet van Ossen inden
Danckoffer, ende sal het aensteken op den
Brandtoffers Altaer.

f Exo. 29.14
Num. 19. 5.

11 f Nu het vel des Ossen met alle dē vlee-
sche, met tsamen den kop ende den beenē,
ende het ingewandt, ende den dreck:

g † anders/ Immers den gantschen Osse sal hy alles etc.

12 g † Dat sal hy alle wt doeren buyten dē
Leger/ aen een reyne stede/ daermen de as-
schen henen schuddet / ende salt verbran-
den op den houte met vyere.

h Leui 9.15.
Num. 15.22.

13 h Wanneer het een gantsche menichte
in Israel versien sal / en de daer voor harē
ooghen verborghen ware/ dat sy ergheus
teghen een ghebodt des Heeren ghedaen
hadden, dat sy niet doen en souden / ende
hen also verschuldichden/
14 Ende daer na hare sonden gewaer wor-
den, die sy ghedaen hadden/ so sullen sy ee-
nen jongen Osse daer brengen ten Sond-
offer, ende voor de deure der Hutten des
Beschepdts setten.
15 Ende de Ouders van der Menichte/
sullen hare handen op zijn hooft legghen/
voor den Heere / ende den Osse slachten
voor den Heere.
16 Ende de Priester die ghesalft is / sal het
bloedt vanden Osse in de Hutte des Be-
schepdts brenghen.

17 Ende met zijnen vingher daer in doppen/ende seuenmael sprenghen voor den Heere/ voor het voorhangsel.
18 Eñ sal vanden bloede op de hoornẽ des Altaers strijcken/ die voor den Heere staet in der Hutten des Bescheydts/ eñ alle het ander bloet/ aen den bodem des Brandtoffers altaer gieten/ die voor de deure der Hutten des Bescheydts staet.
19 Alle zijn vet sal hy heffen/ ende op den Altaer aensteken.
20 Ende sal met den Osse doen/ als hy met den Osse des Sondoffers gedaen heeft: ende alsoo salse de Priester versoenen/ so wort het hen vergheuen.
21 Ende sal den Osse buyten het Leger voeren/ende verbranden/ ghelijck hy den eersten Osse verbrandt heeft. Dat sal het Sondtoffer der Menichten zijn.
22 Wanneer nu een Vorst sondicht/ eñ eergens tegen des Heeren zijns Gods gebot doet/ dat hy niet doen en soude/ ende versiet het/ dat hy hem verschuldicht/
23 Ende wort zijnder sonde gewaer/ die hy gedaen heeft/ die sal ten Offer brengen eenen Gheytenbock sonder vlecke.
24 Ende zijne hant op des Bocx hooft leggen/ende hem slachten op de stede/ daermen het Brandtoffer slachtet voor den Heere: dat sy zijn Sondtoffer.
25 So sal dan de Priester het bloet vandẽ Sondoffer nemen met zijnẽ vinger/ eñ op de hoornen des Brandoffers altaer strijcken/ ende het ander bloet/ aen den Bodem des Brandtoffers altaer gieten.
26 Nu alle zijn vet/ sal hy op den Altaer aensteken/ gelijck als het vette des Danckoffers: ende alsoo sal de Priester zijn sonden versoenen/ soo wordt het hem vergheuen.
i Num.15.27 27 i Wanneer nu een ziele vanden gemeynen volcke versiet/ eñ sondicht/ dat sy eergens tegen een vanden geboden des Heeren doet/ dat sy niet doen en soude/ ende haer alsoo verschuldicht/
28 Eñ hare sonde gewaer wort die sy ghedaen heeft/ die sal ten Brantoffer eẽ Geyte brenghen sonder k vlecke voor de sonde die sy ghedaen heeft:
k Oft/ ghebreck/
29 Ende sal hare hant op des Sondoffers hooft legghen/ ende slachtent aen de stede des Brandtoffers.
30 Ende de Priester sal vanden bloede met zijnen vingher nemen/ ende op de hoornen des Brandtoffers altaer strijcken/ ende alle het ander bloedt aen des Altaers Bodem gieten.
31 Nu alle zijn vet sal hy daer af nemẽ/ gelijck hy het vette des Dãcoffers afneemt/ eñ salt aensteken op dẽ Altaer/ ten soetẽ reucke den Heere: eñ alsoo salse de Priester versoenen/ so wordt het haer vergheuen.
32 Sal hy daerentegen een Schaep ten Sondtoffer brenghen/ so sal hy brenghen dat een Wijfken is/ sonder vlecke.
33 Eñ leggẽ zijne hant op des Sondoffers hooft/ eñ slachtẽ het ten Sondoffer aẽ de stede/ daermen den Brandtoffer slachtet.
34 Ende de Priester sal van den bloede met zijnen vingher nemen/ ende op de hoornen des Brandtoffers altaer strijcken/ ende alle dat bloet/ aen den Bodem des Altaers gieten.
35 Nu alle zijn vet/ sal hy aftrecken/ ghelijck hy het vette van den Lamme des Danckoffers afghetrocken heeft/ ende salt op den Altaer aensteken ten vyere des Heeren: ende alsoo sal de Priester versoenen zijn sonde/ die hy ghedaen heeft/ soo wort het hem vergheuen.

Dat v. Capittel.

1. Wat men offeren sal voor gehoorden ende verswegen vloeck/ 2. Sanloos aen roeren dies dat onreyn is/ 4. Lichtueerdich sweeren/ 16. Vergrypen aent gewijde/ 17. oft aen eenigen gheboden des Heeren door onwetentheyt.

1 Wanneer a een ziele sondigen sal/ dat hy eenen vloeck hoort/ ende hy dies getuyge is/ oft ghesien oft bevonden heeft/ ende niet voort van hem gesept/ die is eender misdaedt schuldich. Schultoffer voor de onwetentheyt/ dat heetmen vreemde sonde.
2 b Oft wanneer een ziele wat onreyns c aenroert/ het sy een aes van eenen onreynen Ghedierte/ oft Vee/ oft Gewormte/ ende en wiste het niet/ die is onreyn/ ende heeft haer verschuldicht. a Leui.24.11. b Hag.2.14. c 2.Cor.6.17
3 Oft wanneer hy eenen onreynen mensche aenroert/ in welckerley onreynicheyt/ de mensche onreyn worden can/ ende en wistes niet/ ende wort het ghewaer/ die heeft hem verschuldicht.
4 Oft wanneer een ziele sweert/ dat hem wt den monde ontgaet/ quaet oft wel te doen/ als dan eenen mensche een sweeren ontgaen mach/ eer hy dat bedenckt/ ende wort het ghewaer/ die heeft hem aen dier een verschuldicht.
5 Wanneert nu gheschiet/ dat hy hem aen dier een verschuldicht/ ende bekent dat hy daer aen ghesondicht heeft/
6 Soo sal hy voor zijne schult deser zijner sonde/ die hy gedaen heeft/ den Heere brenghen van der Cudde/ een Schaep oft Geyte moeder ten Sondtoffer/ soo sal hem de Priester zijne sonde versoenen.
7 d Vermach hy dannoch geẽ Schaep/ so sal hy brengen den Heere voor zijne schult die hy gedaen heeft/ twee Torteldyuẽ/ oft twee ionghe Duyuen/ de eene ten Sondoffer/ die andere ten Brandtoffer. d Leui.12.8.
8 Ende salse brenghen den Priester/ die sal de eerste ten Sondtoffer maken/ ende haer den Cop e afnijpen achter den necke/ ende doch niet af breken. e Oft/ afknyppen.
9 Ende sal sprenghen met den bloede des Sondoffers/ aen de wandt des Altaers/ ende laten het bloet dat daer ouer is/ wtbloeden/ aen des Altaers bodem: dat is het Sondoffer.
10 De andere sal hy ten Brandoffer maken na zijnen rechte: eñ alsoo sal de Priester hem zijn sonde versoenen/ die hy gedaen heeft/ soo wort het hem vergheuen.
11 Vermach hy oock niet twee Torteldyuen/ oft twee ionghe Duyuen/ so brenge hy voor zijne sonde zijn Offer/ een tienden deel Ephi semelmeels ten Sondtoffer: hy en sal dannoch gheen Olye daer op doen noch Wieroock daer op legghen/ want het is een Sondtoffer.
12 Ende salt totten Priester brenghen/ soo sal dan de Priester een handtvol daer van nemen ter ghedachtenisse/ ende aensteken op den Altaer/ ten vyere den Heere: dat is een Sondtoffer.
13 Ende de Priester sal hem alsoo zijne sonde/ die hy ghedaen heeft/ versoenen/ soo wort het hem vergeuen/ ende sal des Priesters zijn/ als een Spijsoffer.
14 Eñ de Heere sprac met Mose/ eñ seyde:
15 Wanneer haer een ziele vergrijpt/ dat sy het versiet/ eñ haer besondicht aen het gene dat den Heere gewijet is/ so sal sy haer Schuldoffer den Heere brengẽ/ eenẽ Ram sonder vlecke van der Kudde/ die twee Sikel silvers weert sy/ f nae den Sikel des Heylichdoms ten Schultoffer. Schultoffer. f Exo.30.13.
16 Daer toe wat hy ghesondicht heeft aen den ghe-

den ghewozeden/sal hy weder gheuen/ en
de het vyfste deel daer ouer gheuen : ende
salt den Priester gheuen/ die sal hem ver-
soenen/ met den Ramme des Schultof-
fers/ soo wordet hem vergheuen.
17 Wanneer een ziele sondicht/ en doet ee-
gens tegen een gebodt des Heeren/ dat sy
niet doen en soude/ ende heeft het niet ge-
weten/ die heeft haer beschuldicht/ ende is
eener misdaedt schuldich.
18 En sal brenge eenen Ram van der Kud-
de/ sonder vlecke / die eens Schultoffers
weert is/ totten Priester/ die sal hem zyn
nwetent heyt versoenen / die hy ghedaen
heeft/ ende en wiste het niet / so werdt het
hem vergeuen. Dat is het Schuldtoffer/
dat hy den Heere veruallen is.

Dat vj. Capittel.

1. Wat offeren sal/ die met valschen ee-
de/ vertrout/ ghetrooft/ onrecht / oft ghe-
vonden goet verloochent, 9. van diesghe-
lycken Brantofferen/ 14. van Spysoffe-
ren/ 20. ooc wat de Priester offeren sal aen
den daghe zyner Salvinge/ 25/ Van twee-
derley Sondtofferen.

1 Ende de Heere sprack met Mose/ en-
de seyde:
2 Wanneer een ziele sondigen sal/ ende
haer aen den Heere vergrypen/ dat hy zy-
nen euen mensche verloochent/ dat hy hem
beuolen heeft/ oft dat hem tot trouwer hat
gedaen is/ oft dat hy hem met gewelt geno
men/ oft met onrecht tot hem gebracht heeft/
3 Oft dat verloren is/ geuonden heeft / en
verloochent sulcks met eenen valschen ee-
de/ a als het dier een is/ daer een mensche
teghen zynen naesten sonde in doet.
4 Wanneert nu geschiet/ dat hy alsoo son-
dicht/ en hem beschuldicht, so sal hi weder
geuen/ wat hy met gewelt genomen, oft met
onrecht tot hem gebracht heeft/ of wat hem
beuolen is/ oft wat hy ghevonden heeft/
5 Oft waer hy den valschen eet ouer ghe-
daen heeft/ dat sal hy alle gantsch weder
geuen: daer toe het vyfste deel daer ouer ge-
uen/ dien/ diens het geweest is/ in dien dage
wanneer hy zyn Schuldtoffer gheeft/
6 Nu/ voor zyn schult/ sal hy den Heere/
tot den Priester/ eenen Ram vander Kud-
de sonder vlecke brengen/ die eens Schult
offers weert is:
7 Soo sal hem de Priester versoenen voor
den Heere/ soo wordt het hem vergheuen/
alles wat hy ghedaen heeft / daer aen hy
hem beschuldicht heeft.
8 * Ende de Heere sprack met Mose/
ende seyde:
9 Ghebiedt Aaron/ ende zynen sonen/ en-
de segt: b Dit is de Wet des Brantoffers/
Het Brandtoffer sal branden op den Al-
taer/ den gantschen nacht tot aen den
morghen/ ende des Altaers vyer sal alleen
daer op branden.
10 Ende de Priester sal zynen lynen rock
aentrecken/ ende het lynen nedercleet aen
zyn lyf: ende sal de asschen op nemen / die
het vier des Brandtoffers op den Altaer
ghemaeckt heeft / ende salse by den Al-
taer schudden.
11 Ende sal zyne cleederen daer na wttree-
ken/ ende ander cleederen aentrecken / en-
de de asschen wt dragen/ buyten het Leger
aen een reyne plaetse.
12 Het vyer op den Altaer/ sal branden/ en-
de nemmermeer wtblusschen: de Priester
sal alle morghen houdt daer op aensteken/
ende daer bouen op Brantoffer bereyden/
ende het vet der Danckofferen daer op
aensteken.

a Num.5.6
*Cap.6. luth. Wet des Brantoffers.
b Exo.29.38

* 13 Eewich sal het vyer op den Altaer bran
den/ ende nemmermeer wtblusschen.
14 Ende dat is de Wet des c Spysoffers/
dat Aarons sonen offeren sullen/ voor den
Heere op den Altaer.
15 Daer sal een heffen zyn handtvol Se-
melmeel vanden Spysoffer/ ende der olye/
ende alle den Wieroock/ die op den Spys-
offer leyde/ ende salt aensteken op den Al-
taer/ ten sueten reucke/ een ghedachtenis-
se den Heere.
16 Dat daer nu ouer is/ sullen Aaron en zy-
ne sonen verteeren/ en salt ongheheuelt eeten
inder Heyligher stede/ inden Voorhoue der
Hutten des d † Verschyndts.
17 Sy en sullen niet met heuel backen: want
het is haer deel dat ick hen gegeuen heb-
be/ van mynen offer: het sal hen het Aller-
heylichste zyn/ ghelyck als het Sondoffer
ende Schultoffer.
18 Wat manlick is onder den kinderen Aa-
rons/ sullent eten: dat sy een eewich recht
zyn/ uwen Naecomelinghen/ aen den offer des
Heeren: niemant salse aenroeren/ hy sy dan
ghewyet.
19 Ende de Heere sprack met Mose / ende
seyde:
20 * Dat sal het Offer zyn/ Aarons en zy-
ner sonen/ dat sy den Heere offeren sullen/
aen den dage e zyner Salvinge/ het tiende
deel Ephi van Semelmeel/ tot een daegh-
licks Spysoffer/ de een helft des morgens
de ander helft des auondts.
21 Inder pannen met olye sult ghy het ma
ken/ ende gerooster daer henen brengen/ ende
in stucken gebacken/ sult ghy sulcks offe-
ren/ ten sueten reucke den Heere.
22 Ende de Priester die onder zyne sonen/ in
zyn stede gesalft wort/ sal sulcks doen: dat
is een eewich recht den Heere: Het sal al-
les verbrandt worden:
23 Want alle het Spysoffer eens Prie-
sters/ sal gantsch verbrandt/ ende niet ge-
gheten worden.
24 En de Heere sprac met Mose/ en seyde:
25 Segt Aaron en zyne sonen/ en sprecht:
Dit is de Wet des Sondoffers: Inder ste
de daer ghy het Brantoffer slachtet / sult
ghy oock het Sondoffer slachten voor den
Heere: Dat is het Allerheylichste.
26 f De Priester die het Sondoffer offert/
salt eten inder Heyliger stede/ inden Voor-
houe der Hutten des Verschyndts.
27 Niemant sal zyn vleesch aenroeren/ hy
sy dan geheylicht: en wie van zynen bloede
een cleet bespringt/ die sal het bespringde
stuck wasschen/ inder Heyligher stede.
28 h Ende den pot daer het in gecoockt is/
salmen breken: Isser dannoch een meta-
len pot/ so salmen hem schueren/ ende met
water spoelen.
29 Wat manlick is onder den Priesteren/
sullen daer van eten / want het is het Al-
lerheylichste.
30 i Daerentegen alle het Sondoffer/ dies
bloedt in der Hutten des k † Verschyndts
ghebracht wordt te versoenen inden Hey-
lighen / dat salmen niet eeten / maer met
vyer verbranden.

Dat vij. Capittel.

1. Van Schultofferen/ 11. ende Danc-
offeren/ 23. van vet eten / 26. ende bloedt
eten verboden/ 29. noch van Danckoffer/
35. Epilogus oft Besluytreeden.

1 Ende dit is de Wet des Schultoffers/
Ende dat is het Allerheylichste.
2 Inder stede daermen het Brantoffer
slachtet/ salmen het Schultoffer slachten/ en
zyn bloet op den Altaer rontom sprengen.

Wet des Spysoffers.
c Leuit.2.1. Num.15.4.
d † anders/ Ghetuyghenisse oft Stifts.
* Luth hier siet ghy/ dat Moses claerlick tweeley Sondoffer/ of tweerley ghebruyck des Sondoffers set. Het eene/ daer van men het bloet niet in het Heylige en bracht te versoenen: ende sulcx mochten sy eten. Het andere/ daer van men het bloet in het Heylighe bracht te versoenen: ende sulcks moeste men niet eten/ maer buyten den Legher alles verbranden. Daer van Hebr.3.11. en hier bouen Capittel.4.
e Dat is/ des Hooghen Priesters/ die alleen met louter onuermenghde oly ghesalft werdt/ met de onder Priester.
f Osee 4.8.
h Leui.11.32. ende 15.12.
i Hebr.13.12. Exod.29.11. Leui.4.5.21. ende 16.27. Num.19.3.
k † anders/ Stifts.

Wet des Schultoffers.

3 Ende alle zijn vet salmen offeren/ den
steert/ ende het vette aen het inghewant.
4 De twee nieren met den vette dat daer
aen is aen de lendenen/ ende het Net om
de leuere aen den nieren a † afgescheurt.

a † anders/ daer toe.

5 Ende de Priester salt op den Altaer aen
steken/ tot een oper des Heeren: dat is een
Schultoffer.
6 Wat manlick is onder den Priesteren/
sullen dat eten in der Heyliger stede: want
het is het Allerheylichste.
7 Als het Sondtoffer/ alsoo sal oock het
Schultoffer zijn / alle beyde sal eenerley
Wet zijn: ende sal des Priesters zijn / die
daer door versoent.
8 Welcke Priester yemants Brandtoffer
offert/ diens sal desseluen Brantoffers vel
zijn/ dat hy gheoffert heeft.
9 Ende alle het Spijsoffer dat inden ouē/ oft
op den b † rooster/ oft inder pannē gebac-
ken is/ sal des Priesters zijn/ die het offert

b † anders/ roostpanne

10 Eñ alle Spijsoffer dat met olye gemēgt
oft drooch is / sal allen kinderen Aarons
zijn/ des eenen als des anderen.
11 Ende dit is de Wet des Danckoffers/
datmen den Heere offert.
12 c Willen sy een d Lofoffer doen/ so sullen
sy ongeheuelde koecken offeren/ met olye
gemengt eñ ongeheuelde vladen met olye
bestreken/ ende gheroosterde meelbloem-
koecken met olye ghemengt.

c Psal. 116.17
d Lofoffer/ Danckoffer/ dese twee offeren zijn in een offer ghereckent. Danckoffer heet wanneer sy schapen/ ossen. etc. gheslachtet hebben. Lofoffer/ wanneer sy vladen ende koecken/ (gelijck als een spijsoffer) daer toe gedaen hebben/ ende noemt also het een het ander: dat het vleesch des Lofoffers/ dat is/ nessens den Lofoffer. Item/ Lofoffers des Danckoffers Anders/ Offer ter Danckseg-ghinghe.

13 Sy sullen doch sulcken Offer doen / op
eenen koeck van ongeheueldē broode/ ten
Lofoffer zijns Danckoffers.
14 Eñ sal eenē van dien allē/ den Heere ter
Heffinge offeren eñ sal des Priesters zijn/
die het bloet des Danckoffers sprengt.
15 Ende het vleesch des Lofoffers in zijnen
Danckoffer/ sal desseluen daechs gheghetEN
worden/ wanneert gheoffert is/ ende niet
ouergelaten worden tot aen den morgen.
16 Ende het sy een ghelooft oft vrijwillich
Offer/ e so salt desseluen daechs/ wanneer
het geoffert is gegeten worden: soo daer
oock wat ouer blijft op den anderen dach/
soo salmen het doch eten.
17 Doch wat vanden geofferden vleesche
ouer blijft aen den derden daghe / dat sal
met vyer verbrandt worden.
18 Eñ so yemant aen den derden daghe sal
eten van den gheofferden vleesche zijns
Danckoffers/ so sal hy niet aengenaem zijn
die het geoffert heeft/ het sal hem ooc niet
toegherekent worden/ maer het sal eenen
grouwel zijn: eñ welcke ziele daer van eten
sal/ die f † is eener misdaedt schuldich.
19 Eñ het vleesch dat wat onreyns aen-
roert/ sal niet gegeten/ maer met vyer ver-
brant worden: wie daerentegen reyn van
lijue is/ sal vanden vleesche eten.
20 Ende welcker ziele eten sal/ vanden vlee-
sche des Danckoffers/ dat den Heere toe-
behoort/ der seluer onreynicheydt sy op
haer/ ende sy sal wtgheroept worden van
haren volcke.

e Leui. 19.6.
f † anders/ sal hare son den dragen.

21 Ende wanneer een ziele wat onreyns
aenroert/ het sy een onreyn mensche/ vee/
oft wat anders grouwelick is / ende van-
den vleesche des Danckoffers etet/ dat den
Heere toebehoort/ die sal wtgeroept wor-
den van haren volcke.
22 Eñ de Heere sprac met Mose/ eñ seyde:
23 Spreeckt met den kinderen Israels/ eñ
segt: g Ghy lieden sult geen vet eten/ van
Ossen/ Lammeren/ ende Gheyten.
24 Het vet vā een Aes/ eñ wat van * Wilt-
werck verscheurt is/ maeckt v tot allerley
nut: maer eten en sult ghy het niet.
25 Want wie het vet eet van den Vee/ dat
den Heere tē offer gegeuē is/ desseluē ziele
sal wtgeroept worden van haren volcke.

g Leui. 3.16. Alle vet ende bloet verboden te eten.
* Oft/ Ghewilde.

26 h Ghy sult ooc geē bloet eten/ noch van
Vee/ noch van Vogelē/ waer ghy woont.
27 Welcker siele eenich bloet eten sal / die
sal wtgheroept worden van haren volcke.
28 Eñ de Heere sprac met Mose / eñ seyde:
29 Spreeckt met den kinderen Israels/ eñ
segt: Wie den Heere zijn Danckoffer doen
wil/ die sal oock mede brenghen / wat ten
Danckoffer den Heere behoort.

h Gen. 9. 4. Leuit. 3.17. ende 17.14. ende 19.26. Deut. 12.16. 1. Sa. 14. 32.

30 Hy salt met zijner hant hier toe brengen/
ten Offer des Heeren: namelick / het vet
aender borst sal hy brengen/ met der borst
dat sy een Beweginghe worden voor den
Heere.
31 Ende de Priester sal het vet aensteken
op den Altaer / ende de borst sal Aarons
ende zijner sonen zijn.
32 Ende de rechter schouder sullen sy den
Priester gheuen/ ter Heffinghe van haren
Danckofferen.
33 Eñ wie onder Aarons sonen het bloedt
des Danckoffers offert/ ende het vet/ diens
sal de rechter schouder zijn tot zijnen deele.
34 i Wat de Beweechborst eñ de Hefschou-
der hebbe ick genomen van den kinderen
Israels/ van haren Danckofferen / ende
hebbese den Priester Aaron eñ zijnen so-
nen ghegheuen ten eewighen Rechte.

i Num. 18.11

35 Dit is de saluinge Aarons/ eñ zijner so-
nen vanden Offer des Heerē / des daechs
doe sy k † ouergheghuen werden Prieste-
ren te zijn den Heere.
36 Doe de Heere geboot aen den dage/ doe
hyse salfde/ wat l † hem gegeuē wordē sou-
de/ van den kinderē Israels / ten eewigen
Rechte/ allen haren Nacomelinghen.

Epilogus oft Besluytreden.
k † anders/ gheprefenteert.
l † anders/ hen.

37 Ende dit is de Wet des Brandtoffers/
des Spijsoffers/ des Sondtoffers / des
Schuldtoffers/ der Vullenofferen/ ende
der Danckofferen/
38 Dat de Heere Mosi gheboodt op den
Berge Sinai/ indē dage doe hy hē geboot
aen den kinderen Israels te offeren haren
offer den Heere/ inder woestijne Sinai.

Dat viij. Capittel.

1. Vander Saluinge eñ Wijinge Aarons/
eñ zijner sonen/ 10. oock de Wooninghe.

1 ENde de Heere sprack met Mose / en-
de seyde:
2 Neemt Aaron ende zijnen sonen met
hem/ a met tsamen hare cleederen / ende
de Salfolye/ b eñ eenen c † Osse ten Sond-
offer/ twee Rammen/ ende eenen corf met
ongheheuelden broode.
3 Eñ vergadert de gātsche Menichte voor
de deure der Hutten des d Bescheydts.
4 Moses dede als hem de Heere geboot/
eñ vergaderde de Menichte voor de deu-
re der Hutten des Bescheydts/
5 Ende sprack tot haer: Dat isset dat de
Heere gheboden heeft te doen.

Der Jodischen Priesters wijinghe.
a Exo. 28. 2.
b Exo. 29. 1.
c † Anders/ Varre.
d † Anders Tuygenisse oft Otists.

6 Ende nam Aaron ende zijne sonen ende
wiesch se met water.
7 Ende troch den e † lijnen rock aen/ ende
gordde hem met den gordel / ende trock
hem f † den ghelen zijden rock aen / ende
trock hem den Lijfrock aen / ende gordde
hem ouer g † den Lijfrock.
8 Eñ dede hem den borstlap aen / ende in
den Borstlap h † Licht ende Recht.
9 Eñ settede hem den Hoet op zijn hooft/
eñ settede aen dē Hoet bouen op zijn voor-
hooft het gulden blat aen de heylige croo-
ne / als de Heere Mosi gheboden hadde.
10 i Ende Moses nam de Salfolye / ende
salfde de Wooninghe/ ende alles wat daer
in was/ ende wijede het.

Aarons eñ zijner sonen wijinghe.
e † anders/ linnen.
f † anders/ het wijde hemde aen.
g † anders/ het constelic werck des Lijfrocks.
h † anders/ Vrim ende Thumim.
i Exo. 30.26

11 Ende sprengde daermede seuenmael op den Altaer/ ende salfde den Altaer met al le zyn ghereetschap/ het hantvat met zy nen voete/ dat het ghewyhet werdt.

k Syr. 45.18 Psalm. 133.2/ 12 k Eñ goot de Salfolie op Aarõs hooft/ ende salf de hem daer hy gewyhet werdt.

13 Eñ brachte hier toe Aarons sonen/ eñ trock hen lynẽ rocken aen/ ende gordde se met den gordel/ ende bandt hen huyuẽ op/ als hem de Heere beuolen hadde.

14 Ende liet hier toe brenghen eenen Osse ten Sondoffer/ ende Aaron met zynen so nen leyden hare handen op zyn hooft.

15 Doe slachtede men hem/ ende Moses nam van den bloede/ ende * doppede daer mede op de hoornen des Altaers rontom met zynen vinger/ ende ontsondichde den Altaer: ende goot het bloedt aen des Al taers bodem/ ende wyede hem/ dat hy hem versoende. * Of/ streeck

16 Ende nam alle het vet aen het inghe wande/ het Nette om de Leuer/ eñ de twee nieren met den vette daer van/ ende stack het aen op den Altaer.

17 Maer den Osse met zynen velle/ vleesche/ ende drecke/ verbrandde hy met vyer buy ten den Legher/ l als hem de Heere ghe boden hadde. l Exo. 29.1/ 10

18 Ende bracht hier toe eenen Ram ten Brandtoffer/ ende Aaron met zynen so nen leyden hare handen op zyn hooft.

19 Doe slachtede men hem/ ende Moses sprengde van den bloede op den Altaer rondtomme/

20 Hieuw den Ram in stucken/ ende stack aen het hooft/ de stucken: ende den romp.

21 Eñ wiesch het ingewandt/ eñ de beenen met water/ ende stack also den gantschen Ram aen op dẽ Altaer. Dat is een Brãdt offer ten sueten reucke/ een vyer den Hee re/ als hem de Heere ghebodẽ hadde.

m Exo. 29.19 n † Anders/ Offers der vulvinge/ 22 m Hy bracht oock hier toe den anderen Ram des n † Vullenoffers/ ende Aaron met zynen sonen leyden hare handen op zyn hooft.

23 Doe slachtede men hem/ ende Moses nam van zynen bloede/ ende o doppede Aaron daermede op het lapken van zyn rechter oor/ ende op den duym zyner rech ter handt/ ende op den grooten teen zyns rechten voets. o Of/ streeck

24 Ende brachte hier toe Aarons sonen/ eñ doppede met den bloede op het lapken van harer rechter oore/ ende op den duym harer rechter handt/ ende op den grooten teen haers rechten voets/ ende sprengde het bloedt op den Altaer rondtom.

p Exo. 29.22 25 p Eñ nam het vet ende den steert/ ende alle het vet aen het ingewãdt/ eñ het Net om de Leuer/ de twee Nierẽ met den vette daer van/ ende de rechter schouder.

q Exo. 29.26 26 Daer toe nam hy wt den korue des on gehevelden broots voor den Heere/ eenen ongeheuelde koeck/ eñ eenẽ koeck geolyts broodts/ ende een Vlade/ ende leyde het op het vette/ ende op den rechter schouder.

27 Ende gaf dat alle tesamen inde handen Aarons ende zyner sonen/ ende beweech de het ter bewegingе voor den Heere.

28 Ende nam het alle weder van haren handen/ ende stack het aen op den Altaer bouen op den Brandtoffer (want het is Vullenoffer ten sueten reucke/ een vyer den Heere.

29 q Ende Moses nam de Borst/ ende be weechde een beweghinghe voor den Hee re van den Ramme des Vullenoffers/ die werdt Mosi tot zynen deele/ als hem de Heere ghebodeñ hadde.

30 Ende Moses nam der Salfolye/ ende des bloets op den Altaer eñ sprengde op Aaron ende zyne cleederen/ op zyne sonen ende op hare cleederen/ ende wyede alsoo Aaron ende zyne cleederen/ zyne sonen eñ hare cleederen met hem.

31 Eñ sprack tot Aaron eñ zyne sonen: Ko ket het vleesch voor de deure der Hutten des Bescheydts/ eñ etet aldaer. Daer toe oock r het Broot indẽ korue des Vullẽof fers/ als my gheboden is/ eñ gesept dat het Aaron ende zyne sonen sullen eten. r Exo. 29.32 Leuit. 24.9 Mat. 12.4

32 Wat daer nu ouerblyft vandẽ vleesche/ eñ broode/ dat sult ghy met vyer verbrãdẽ.

33 Ende en sult in seuen dagen niet wtgaẽ vander deure der Huttẽ des s Bescheydts/ tot aen den dach/ wanneer de daghen uws Vullenoffers wt zyn: want in seuen da ghen zyn uwe handen ghevult/ s Of/ te/ Stifts.

34 Als het aen desen daghe ghescheidt is: t † De Heere heeft het ghebodeñ te doen/ op dat ghy versoent zyt. t † And. in/ also heeft het de Hee re gheboden/

35 Eñ sult voor der Hutte des Bescheydts dach ende nacht blyuen/ seuen daghen lanck/ ende sult op de Wacht des Heeren wachten/ dat ghy niet en sterft: want alsa is het my ghebodeñ.

36 Eñ Aaron met zyne sonen/ deden alles wat de Heere gebodẽ hadde door Mosen.

Dat ix. Capittel.

1. Aaron beghint hier eyghentlick zyn Ampt aen na het beuel des Heerẽ. 8. Doet het eerste offer voor hem ende het volck/ 22. ende seghent het volck.

1 Ende aen den a achtsten daghe/ riep Moses Aaron ende zyne sonen/ ende de Oudste in Israel/ ende sprack tot Aaron: Aenuanck des Ampts Aaronis. a Veruaet der Martit Million/ oft Meerts/ aẽ den anderẽ Jare des Wtrochts.

2 b Neemt tot v een ionc Kalfkẽ Sondof fer/ eñ eenẽ Ram ten Brandtoffer/ beyde sonder vlecke/ eñ brengtse voor dẽ Heere. b Exo. 29.1

3 Ende spreecke met den kinderẽ Israels/ ende segt: Neemt eenen Geytenbock ten Sondoffer/ ende een Kalf/ eñ een Schaep/ beyde van eenen Jare oudt/ ende sonder vlecke ten Brandtoffer.

4 Eñ eenẽ Osse/ eñ eenen Ram ten Danc offer/ dat wy voor den Heere offeren/ ende een Spysoffer met olye ghemengt: want heden sal v lieden de Heere verschynen.

5 Ende sy namen wat Moses gheboden hadde/ voor de deure der Huttẽ des c † Be scheydts/ eñ de gantsche Menichte tradt hier toe/ ende stondt voor den Heere. c † Anders/ Tuyghenisse of Stifts/

6 Doe sprac Moses: Dat isset/ dat de Hee re gesproken heeft/ dat ghy doen sult/ soo sal v des Heeren herlicheyt verschynen.

7 Ende Moses sprack tot Aaron: d Tre det tot den Altaer/ ende maeckt v Sond offer/ ende v Brandtoffer/ ende versoent v ende het volck: daer na maeckt des volcx Offer/ ende versoentse oock/ als de Heere gheboden heeft. d Leuitici 16.6/ 15 Hebr. 5.7 ende 7.26

8 e Ende Aaron tradt tot den Altaer/ eñ slachtede het Kalf tot zynen Sondoffer. e Leuit. 4.4 Aarõs eerste Offer/ voor hem eñ het volc/

9 Ende zyne Sonen brachten het bloedt tot hem/ ende hy stack zynen vingher int bloedt/ eñ doppede daermede op de hoor nen des Altaers/ ende goot het bloet aen des Altaers bodem.

10 Mu het Vet ende de Nieren/ ende het Net vande leuer aen den Sondoffer/ stack hy aen op den Altaer/ als de Heere Mosi gheboden hadde.

11 Ende het vleesch ende het vel verbran de hy met vyere buyten den Leger.

12 Daernae slachtede hy het Brantoffer/ eñ Aarons sonen brachtẽ het bloet tot hẽ/ eñ sprengde het op den Altaer rondtomme.

13 Ende sy brachten het Brandtoffer tot hem in stucken ende den kop/ ende hy stac het aen op den Altaer.
14 Ende hy wiesch het ingewant/ ende de beenen ende stack het aen/ bouen op den Brandtoffer op den Altaer.
f Leui.4.13. 15 f Daer na bracht hy hier toe des volcks Offer/ en nam den Bock/ het Sondtoffer des volcks/ ende slachtede hem/ en maeckte een Sondoffer daer toe/ als het voorste
16 Ende brachte het Brandtoffer hier toe/ ende dede als het recht is.
g Leuit.2.1. 17 g Ende brachte hier toe het Spijsoffer/ ende nam zijne handt vol/ ende stack het aen op den Altaer/ buyten des morgens Brandtoffer.
18 Daer na slachtede hy den Osse en Ram totten Danckoffer des volcx/ ende zijne sonen brachten hem het bloet/ dat sprengde hy op den Altaer alomme.
19 Nu het vette van den Osse ende van den Ramme/ den steert ende het vette aen den inghewandt/ ende de nieren/ ende het Nette om der leuere:
20 Alle suliche vette leyden sy op de borst/ en staken het vette aen op den Altaer.
h Leui.7.32. 21 h En de borst/ en de rechte schouder beweechde Aaron ter beweginghe voor den Heere/ als de Heere Mosi gheboden hadde.
22 Ende Aaron hief zijne handt op totten volcke/ ende segendese/ ende clam af/ doe hy het Sondtoffer/ Brandtoffer/ ende Danckoffer volbracht hadde.
23 Ende Moses ende Aaron ghinghen in de Hutte des Bescheyts: ende doe sy weder daer wt gingen/ segenden sy het volck.
i 2.Par.7.1. i Doe verscheen de Heerlickheyt des Hee-
2.mach.2.10 ren allen volcke.
24 Want het vyer quam wt van den Heere ende verteerde op den Altaer het Brandoffer/ en het vette. Doe dat alle het volck sach/ verheuchden sy hen seer/ ende vielen op hare aensichten.

Dat x. Capittel.

1. Nadab ende Abihu besondigen hen/ 2. worden vanden vyere verteert/ 4. ende buyten voor het Legher gedragen/ 6. Die mach het volc beweenen/ met Aaron noch zijne sonen 9. Den Priesteren wordet sterckendranck in haren Ampte verboden/ 12. ende haer Recht aen den Offer des Heeren bestemmet 16. Moses is gram op Eleazar ende Ithamar/ om des onghegheten Sondtoffers wille/ 19. ende wordt van Aaron ghestilt.

Nadab en Abihu verteeret het vyer.
a Leuit.16.1 Num.3.4. ende 26.61. 1.Par.24.2.
b † an. Nap
c Exo.30.9.
* Oft ghenaken.

1 Ende a de sonen Aarons/ Nadab ende Abihu/ namen een yeghelick zijn b † Roockvat/ ende deden vyer daerin/ en leyden Reuckwerck daer op/ en brachten het vreemde vyer voor de Heere/ c dat hy hen niet gheboden en hadde.
2 Doe voer een vyer wt vanden Heere/ en verteerdese/ dat sy storuen voor den Heere.
3 Doe sprack Moses tot Aaro: Dat isset/ dat de Heere gesept heeft: Ic sal gheheylicht worden aen dien/ die hen tot my * naerderen/ ende voor allen volcke sal ick heerlick worden. Ende Aaron sweech stille.
4 Ende Moses riep Misael ende Elzaphan den soon Vsiel/ Aarons Oom/ ende sprack tot hen: Tredet hier toe/ en draecht uwe broederen van den Heylichdom wt voor den Legher.
5 En sy traden daer toe/ en droegense wt/ met haren lynen rocken voor den Legher/ als Moses ghesept hadde.
6 Doe sprack Moses tot Aaron/ ende zijnen sonen/ Eleazar ende Ithamar: d Ghy sullet uwe hoofden niet blooten/ noch uwe

d Deut.14.1 Iere.16.4.

cleederen verscheuren/ dat ghy niet en sterft/ ende toorne ouer de gantsche Menichte come: Laet uwe broeders vanden gantschen huyse Israels weenen ouer desen brant/ die de Heere ghedaen heeft.
7 Ghylieden daerenteghen/ sullet niet wt gaen van der deure der Hutten des Bescheydts/ ghy mochtet steruen: want de Salfolye des Heeren is op v lieden. Ende sy deden als Moses seyde.
8 En de Heere sprac met Aaron/ en seyde:
9 e Ghy ende uwe sonen met v/ sullet geenen wyn noch stercken dranck drincken/ wanneer ghylieden in de Hutte des f † Bescheydts gaet/ op dat ghylieden niet en sterft: dat sy een eewich Recht allen uwen Nacomelinghen.

e Ezech.44 21. 1.Tim.3.3. Titi.1.7.
f † Anders/ Getuyghenisse/ oft Stifts/

10 Op dat ghy connet onderscheyden/ wat heylich ende onheylich/ wat reyn ende onreyn is:
11 Ende dat ghy de kinderen Israels leeret alle Rechten/ die de Heere tot v gesproken heeft door Mosen.
12 Ende Moses sprack met Aaron/ ende met zijnen ouergheblieuenen sonen/ Eleazar ende Ithamar. g Neemt dat daer ouergheblieuen is van den Spijsoffer/ aen den Offer des Heeren/ ende etet ongheheuelt by den Altaer: want het is het Allerheylichste. g Leui.2.3.
13 Ghylieden sullet dan noch inder Heyliger stede eten: want dat is v Recht/ ende uwer sonen recht/ aen den Offer des Heeren: want soo isset my gheboden.
14 Oock de Beweghborst/ ende de Hefschouder sult ghy ende uwe sonen ende uwe dochteren met v/ eten inder reyner Stede: want sulck Recht is v ende uwen kinderen ghegheuen/ aen den Danckofferen der kinderen Israels.
15 Want de Hefschouder en de Beweghborst tot den Offer des Vets worde ingebracht/ dat sy ter Beweginghe beweecht worden voor den Heere: daerom isset v/ en uwer kinderen tot een eewige Recht/ als de Heere gheboden heeft.
16 h Ende Moses sochte den Bock des Sondoffers/ ende vandt hem verbrandt: ende hy weerdt toornich ouer Eleazar ende Ithamar Aarons sone/ die noch ouer waren/ ende sprach:
17 Waerom hebbet ghylieden het Sondtoffer niet ghegeten inder Heyligher stede? want het dat Allerheylichste is/ ende hy heeftet v lieden ghegheuen/ dat ghy de misdaet der Menichte draghen sout/ dat ghyse versoenet voor den Heere.
18 i Siet/ k zijn bloet is niet ghecomen in het Heylichdom binnen in/ ghy heden souden het int Heylichdom ghegeten hebben/ als my gheboden is.
19 l † So sprac Aaro tot Mosen: Siet hede hebben sy hare Sondoffer en hare Brand offer voor den Heere gheoffert/ ende het is in my alsoo gegaen/ als ghy sien meucht/ ende ick soude heden eten vanden Sondtoffer/ soude dat den Heere behaghen?
20 Doe dat Moses hoorde/ liet hy: hem ghenoeghen.

h 2.Mach. 2.10.
i Dewyle zijn bloet niet int heylichdom gebracht is/ soude het niet verbrant/ maer ghegheten zijn geworden/ welckes bloet binnen ghebracht weet/ moste men niet eten/ maer altemael verbranden
k Leuit.4.5 en 6.26.30. ende 16.27.
l † anders/ Maer Aaron sprack.
m Namelic ouer mijne sonen Nadab ende Abihu/

Dat xj. Capittel.

1. Van onderschept der reynen ende onreynen Dieren/ 31. Onreyninge door aenroeren eenes Aes/ 43. ende heyliginghe ter heylichept.

Reyne ende onreyne Dieren by den Joden.

1 Ende de Heere sprack met Mose/ ende Aaron/ ende seyde tot hen: Spreeckt met den kinderen Israels ende segt.
2 a Dat zijn de Dieren die ghy eten sult onder allen Dieren op Aerden:

a deut.14.4 Act.10.14.

Alles

3 Alles wat de clauwē clieuet/ ende b we-
dercauwet onder den Dieren / dat sult
ghy eten.
4 Wat daerenteghen wedercauwet / ende
heeft clauwen / ende clieuerse doch niet/
als de Kemel/ dat is v onreyn / ende sult
het niet eten.
5 De Conynkens wedercauwen wel/ doch
sy clieuen de clauwen niet/ daerom zijn sy
onreyn.
6 De Hase wedercauwet oock / doch hy
clieuet de clauwen niet / daerom is hy v
onreyn.
7 c Ende het Swijn clieuet wel de clau-
wen/ doch het wedercauwet niet daerom
isset v onreyn.
8 Van deser vleesche sullet ghy niet eten/
noch haer Aes aenroeren / want sy zijn v
onreyn.
9 Dit sullet ghy lieden eten van dien/ dat
inde wateren is: Alles wat vlotuederkens
eñ schubben heeft inde wateren/ inder Zee
ende Beken/ sullet ghylieden eten.
10 Doch alles wat gheene vlotuederkens
ende schubben heeft, inder Zee ende Be-
ken/ onder allen dat hem v veruert in de
wateren/ ende alle wat daer leuet int wa-
ter sal v een schouwinghe zijn.
11 Dat ghylieden van haren vleesche niet
etet eñ v lieden van haren Ase schouwet.
12 Want alle wat geene vlotuederkens eñ
schubben en heeft in de wateren/ dat sullet
ghylieden schouwen.
13 Ende dit sullet ghylieden schouwen on-
der den Voghelen / dat ghy het niet etet:
Den Arent, den Hauick/ e de Meeuwe/
14 De Ghieren/ de Wouwen, ende wat ha-
rer aerdt is.
15 Ende alle Rauen met harer aerdt.
16 Den Struys / f t den Nachtvl / den
Koeckoeck/ den Sperwer met zijnen aert.
17 Den Steenvl/ den Swaen, dē Schupf-
fut/
18 De Vledermuys / de Roerdomp / den
Oyuaer/
19 Den Reyger / den g Koetaert met zijner
aert/ de Hoppe, ende de Swaluwe.
20 Oock alles wat hem roert onder de Vo-
gelen/ ende gaet op vier voeten / dat sal v
lieden een schouwinghe zijn.
21 Doch dat sullet ghylieden eten van den
Vogelen/ dat hem ruert, ende gaet op vier
voeten/ h t ende niet met twee beenen op
Aerden springt.
22 Vanden seluen mughet ghylieden eten:
als daer is: i Arbe met zijner aert, eñ Se-
laam met zijner aert/ eñ Hargol met zijner
aerdt/ ende Hagab met harer aerdt.
23 Doch alles wat anders vier voeten
heeft onder den Voghelen/ sal v een schou
winghe zijn.
24 Ende sulletse onreyne achten / k wie
sulcker l Aes aenroert/ die sal onreyn zijn
tot op den auondt.
25 Ende wie deser Aes een dragen sal / die
sal zijne cleederen wasschen / ende sal on-
reyn zijn tot op den auont.
26 Daerom alle Dier dat clauwen heeft/
ende clieuet se niet, eñ wedercauwet niet/
dat sal v lieden onreyn zijn: wiet aenroert
sal onreyn zijn.
27 Eñ alles wat op pooten gaet onder den
Dieren die op vier voeten gaen / sal v lie-
den onreyn zijn: wie haer Aes aenroert/
sal onreyn zijn tot op den auondt.
28 Eñ wie haer Aes draecht / die sal zijne
cleederen wasschen/ eñ onreyn zijn tot op
den auont: want sulcke zijn v liedē onreyn.
29 Dese sullen v lieden oock onreyn zijn
onder den Dieren, die op der Aerden cruyp
pen: het Wesel/ de Muys / de Padde/
een yeghelick na zijner aert.
30 De Swijnegel/ de Molch/ de Egidisse/
de Slecke, de Mol.
31 Die zijn v lieden onreyn / onder allen
dat daer cruypt: wie haer aes aenroert/
die sal onreyn zijn tot op den auont.
32 Eñ alles waer eē sulc doot aes op valt/
dat wort onreyn: m het sy allerley houten
Vaten, oft cleederē, oft vel, oft sac: eñ alle
sulcke n tuych/ daermen wat mede doet/
salmen int water stecken/ eñ is onreyn tot
op den auondt: dan wort het reyn
33 Allerley Aerden Vaten / ist dat sulcker
Aes een daer in valt, so wort alle dat on-
reyn, wat daer in is ende sult het breken.
34 Alle spyse diemen eet / soo sulcken wa-
ter daerin coemt / is onreyn : ende allen
dranck dien men drincket in allerley sulc-
ken Vaten, is onreyn.
35 Ende alles waer een sulck Aes op valt/
wordt onreyn, het sy ouen oft ketel / soo
salmen het breken : want het is onreyn/
ende sal v onreyn zijn.
36 Doch de Fonteynē eñ Puttē/ eñ andere
vergaderingen der wateren zijn reyn: wie
dan noch haer Aes aenroert, is onreyn.
37 Ende oft een sulck Aes opt zaedt viele/
daermen ghesaeyt heeft, so isset doch reyn.
38 Wanmen daerentegen water ouer dat
zaet gote/ ende een sulck Aes viel daer na
daer op/ soo worde het v lieden onreyn.
39 Wanneer een Dier sterft / dat ghy eten
mughet, wie dat Aes aenroert / die is
onreyn tot aen den auondt.
40 Wie van sulcken Aes eet / die sal zijn
cleedt wasschen, ende sal onreyn zijn tot
aen den auondt.
41 Also, wie oock draecht sulck een Aes/
sal zijn cleet wasschen ende sal onreyn zijn
tot aen den auondt.
42 Wat op Aerden cruypt dat sal v lieden
een schouwinge zijn/ eñ men salt niet etē.
43 Ende alles wat op den buycke cruypt/
ende alles wat op vier oft meer voeten
gaet, onder allen dat op Aerden cruypt/
sult ghylieden niet eten : want het sal v
lieden een schouwinghe zijn.
44 Maeckt uwe zielen niet tot een schou-
winghe/ ende verontreynicht v lieden niet
aen hen, dat ghy v lieden beuleckt:
45 Wāt ick bē de Heere uwe God: o Daer
om sult ghy v lieden heylighen / dat ghy
heylich zijt, want ick ben heylich : eñ sult
uwe zielen niet onreyn maken aen eenich
cruypende Dier dat op Aerden cruypt.
46 Want ick ben de Heere die v wt Egy-
ptenlande ghelepdt heeft / dat ick uwe
Godt sy. Daerom sult ghylieden heylich
zijn want ick ben heylich.
47 Dit is de Wet van den Dieren ende
Voghelen/ ende allerley cruypende Die-
ren in de wateren / ende allerley Dieren
die op Aerden cruypen.
48 Dat ghy lieden onderscheyden connet/
wat reyn ende onreyn is: ende welc Dier
men eten/ ende welck men niet eten sal.

Dat xij. Capittel.

1. Van onreynicheydt eender barender
vrouwen/ 6. van harer reyninghe ende
offeren.

1 Ende de Heere sprack met Mose / en-
de seyde:
2 Spreecht met den kinderen Israels
ende segt : Wanneer een vrouwe besadet
wordt / ende baert eenen sone / soo sal sy
seuen daghen onreyn zijn/ soo langhe sy
hare cranckheydt lydt.

b Ende

b Oft, we-
derkauwet.
c 2. Mach.
6. 18.
Reyne ende
onreyne
Visschen.
d Oft een-
gher.
Onreyne
Voghelen.
e anders, dē
Visschaer.
f t Anders/
de Nachte-
gale.
g Oft Ho-
gher.
Reyne Vo-
ghelen.

oste anders
onreynen
beesten, de
welcke niet
dan aes zijn

m Leui. 6. 28
ende 15. 12.
n Oft ghe-
reetschap/

o Leui. 19. 2.
ende 20. 7.
1. Petr. 1. 15.
Wet voor
de vrouwe/
die eenen so
ne oft doch-
ter baert.
a Dat is/
met zade
wort oft za-
det, als
Gen. 1 29.
Want int
Hebr. staet
duplic. ken:
Seminifica
uerit: Als
daer zijn
Getuyghen
S. Pagni-
nus/ S.
Munsterus
ende alle die
der Heyli-
gher sprake
wetenschap
hebbē. hier-
van wyder/
beyde inder
cleynē Bib-
lia Roberti
Stephani/
anno 45. eñ
oock inder
grooten/
Anno 57. ge
druckt.

b Gen. 17.12 Luce 2.21 Joan. 7.22

3 b Ende aen den achtsten daghe/ salmen
het vleesch zijner Voorhuydt besnijden.
4 Ende sy sal in huys blijven drie ende der-
tich daghen/ inden bloede harer reyninge/
niet heylichs en sal sy aenroeren/ ende tot
den Heylichdom en sal sy niet comen/ tot
dat de dagen haerder Reyninghe wt zijn.
5 Baert sy daerentegen een Maechdeken/
so sal sy twee Weken onreyn zijn/ so lange
sy hare cranckheyt lijdt: ende sal ses ende
tsestich dagen in huys blijven/ inden bloe-
de haerder Reyninghe.
6 Ende wanneer de dagen harer Reynin-
ge wt zijn voor den Sone of voor de doch
ter/ so sal sy een Jarich Lam brenghen tot
den Brandtoffer/ ende eene ionge Duyve
ofte Tortelduyve tot den Sondoffer/ den
Priester voor de deure der Hutten des
c Beschey(d)ts/

c Anders/ Stiftes/ oft Ghetuyghenisse.

7 Die salse offeren voor den Heere/ ende haer
versoenen/ so wort sy reyn van haren bloet-
ganghe: Dat is de Wet voor die/ die een
Knechtken of Maechdeken baert.

b Leuit. 5.7. Luce 2.24

8 b Vermach nu hare hant geen Schaep/
soo neme sy twee Tortelduyven/ oft twee
jonge Duyven/ de eene ten Brandtoffer/
de andere ten Sondoffer: so salse den Prie
ster versoenen/ dat sy reyn worde.

Dat xiij. Capittel.

1. Hoemen Melaetschept aen het lijf/
47. ende cleederen bekennen sal.

Hoemen de melaetschz bekennẽ sal

1 Ende de Heere sprack met Mose/ ende
Aaron ende seyde:
2 Als een mensche aen der huydt zijns
vleeschs wat opvaert/ ofte schorft/ ofte
etterwit wort/ als wildet een Melaetschz
worden aen de huydt zijns vleeschs/ soo
salmen hem tot den Priester Aaron bren-
ghen/ oft tot zijner sonen eene onder den
Priesteren.

a Of bleck-teecken

3 Ende als de Priester dat a merckteecken
aen de huydt des vleeschs siet/ dat de hay-
ren in wit verandert zijn/ ende het aensien
aen de plaetse dieper is/ dan de ander huyt
zijns vleeschs/ so is het ghewisse de Me-
laetschept: daerom sal hem de Priester be-
sien ende voor onreyn oordeelen.

Hier is het openbaer/ dat Moses melaetschz heet allerley schorft/ ende blaederen daer Melaetschept wt worden can/ oft der melaetschz gelijck is:

4 Wanneer daerentegen yetwat etter-
wits is aen de huydt zijns vleeschs/ ende
doch het aensien niet dieper en is/ dan de
ander huydt zijns vleeschs/ ende de hayrẽ
niet in wit verandert en zijn/ so sal de Prie
ster den seluen besluyten/ seuen daghen/
5 Ende aen den seuenden dage besien. Ist
dat het teecken blijft/ als hy het te voren
ghesien heeft/ ende en heeft niet voorder
gegeten aen de huydt/ so sal hem de Prie-
ster noch eenmael seuen dagen besluyten.
6 Ende als hy hem ten anderenmael aen dẽ
seuendẽ dage besiet/ ende vindt dat dat teec-
ken verdwenen es/ ende niet voorder gegetẽ
en heeft aen de huydt/ so sal hy hem reyn
oordeelen: want het is b euydicheyt/ ende hy
sal zijne cleederen wasschen/ so is hy reyn.

b Of/ grillicheyt

7 Als nu de schorftheyt voorder meer in-
de huydt/ daer na als hy vanden Priester
besien/ ende reyn ghesproken is/ ende wordt nu
ten anderenmael vanden Priester besien.
8 Als dan de Priester daer siet/ dat de
schorftheyt voorder ghegeten heeft in de
huydt/ soo sal hy hem onreyn oordeelen/
want het is ghewisselick Melaetschept.
9 Wanneer een teecken der Melaetschept
aen den mensche zijn sal/ dien salmen ten
Priester brenghen.
10 Als de selue siet ende vindt/ dat daer
wit opghevaren is aen de huydt/ ende de
hayren in het wit verandert/ ende rouwe
vleesch inde swerringhe is/
11 So is ghewis een oude Melaetschept
inde huydt zijns vleeschs: daerom sal hem
de Priester onreyn oordeelen ende niet be
sluyten/ want hy is alreede onreyn.
12 c Wanneer ooc de Melaetschept bloeyet
inde huyt/ ende bedect de gantsche huyt van
den hoofde aen tot aen de voeten: alles
wat de Priester voor oogen sien mach.

c Deser Melaetschept is reyn: want het is een ghesont lijf/ dat het also selfs reynicht: als met poecken/ Masuren/ ende schorfte ghescyet/ door welcke het gantsche lijf het boose wtslaet: als men seydt: Het is ghesont dat het wtslaet.

13 Als dan de Priester besiet/ ende vindt/
dat de Melaetschept het gantsche vleesch
bedeckt heeft/ soo sal hy den seluen reyn
oordeelen/ dewijle het alle aen hem in wit
verandert is/ want hy is reyn.
14 Is dan daer noch rouwe vleesch inden
dage als hy besien wort/ so is hy onreyn.
15 Ende als de Priester dat rouwe vleesch
besiet/ soo sal hy hem onreyn oordeelen:
want hy is onreyn/ ende het is ghewisse
Melaetschept.
16 Verkeert hem dan noch het rouwe
vleesch weder/ ende verandert hem in wit/
so sal hy tot den Priester comen.
17 Ende als de Priester siet/ ende vindt/ dat
dat teecken is in wit verandert/ soo sal hy
hem reyn oordeelen/ want hy is reyn.
18 Als in yemandts vleesch aen de huydt
een d droes wordt ende weder heylt/

d Oft/ ghesweer

19 Ende daer na aen de selue plaetse wat wits
opvaert/ of roodtachtich etterwit wordt/
so sal hy vanden Priester besien worden.
20 Als dan de Priester siet/ dat het aensien
neerder is/ dan de ander huyt/ ende het hayr
in dat witte verandert/ so sal hy hẽ onreyn
oordeelen/ want daer is gewis een Me-
laetsch teecken wt den droese ghewo(r)den.
21 Siet daerentegen de Priester/ ende vindt/
dat de hayrẽ niet wit en zijn/ ende niet neer-
der dan de ander huydt/ ende is wat verdwe
nen/ so sal hy hem seuen dagen besluyten.
22 Etet voorder inde huydt/ so sal hy hem
onreyn oordeelen/ want het is gewis een
Melaetsch teecken.
23 Blijft daerenteghen dat etterwit alsoo
staen/ ende en etet niet voorder/ so is het
de e naers vanden droese/ ende de Priester
sal hem reyn oordeelen.

e of/ het litteecken

24 Wanneer hem yemant aen de huydt by
den vyere verbrandt/ ende het brandtteec-
ken rootachtich of wit is/
25 Ende de Priester hem besiet/ ende vindt
dat het hayr in het wit verandert aen het
brantteecken/ ende het aensien dieper is dan
de ander huyt: so ist gewis Melaetschept
wt den brandteecken ghewo(r)den: daerom
sal hem de Priester onreyn oordeelen: wãt
het is een Melaetsch teecken.
26 Siet daerentegen de Priester/ ende vindt
dat de hayren aen het brandtteecken niet
in wit verãdert/ ende niet neerder en is dan
de ander huyt/ ende is daer toe verdwenen/
so sal hy hem seuen daghen besluyten.
27 Ende aen den seuenden daghe sal hy
hem besien: Heuet voorder ghegeten aen
de huydt/ so sal hy hem onreyn oordeelen/
want het is Melaetschept.
28 Is het daerentegen staen bleuẽ aen het
brantteeckẽ/ ende niet voorder gegeten aen
de huyt/ ende is daer toe wat verdwenen/ so
is het een sweeringe des brandtteeckens:
ende de Priester sal hem reyn oordeelen/
want het is een naers des brandtteeckẽs.
29 Wanneer een Man of Vrouwe/ op den
hoofde/ oft aen den baerde schorft wordt/
30 Ende de Priester dat teecken besiet/ ende
vindt/ dat het aensien dieper is dan de an
der huyt/ ende dat hayr gulden ende dunne/
so sal hy hem onreyn oordeelen/ want het
is een melaetsche schorftheyt des hoofts/
ofte des baerdts.

31 Siet daerentegen de Priester/ dat de
schurftheyt niet dieper aen te sien en is/ dan
de huydt/ ende het hayr niet vael is / so sal
hy den seluen seuen dagen besluyten.
32 Ende als hy hem aen den seuenden da-
ghe besiet/ ende vindt dat de schurftheydt
niet voorder gegeten heeft / ende dat daer
gheen gulden hayr is / ende het aensien
der schurftheydt niet dieper is/ dan de an-
der huydt/
33 So sal hy hem bescheeren/ doch dat hy
de schurftheydt niet en bescheere/ ende de
Priester sal hem noch eenmael seuen da-
ghen besluyten.
34 Ende als hy aen den seuenden daghe be-
siet/ ende vindt/ dat de schurftheydt niet
voorder ghegeten heeft/ in de huydt/ ende
het aensien is niet dieper dan de ander
huydt/ so sal hem de Priester reyn spreken:
ende hy sal syne cleederen wasschen/ want
hy is reyn.
35 Eet daerentegen de schurftheyt voor-
der aen de huyt / daer na als hy reyn ghe-
sproken is/
36 Ende de Priester besiet hem / ende vint/
dat de schurftheyt also voorder ghegeten
heeft/ aen de huyt/ so sal hy niet meer daer
na vragen/ oft de hayren gulden zijn / wāt
hy is onreyn.
37 Is daerentegen voor oogen de schurft-
heyt stil staende gebleuen / ende is al daer
vael hayr opgegaen/ so is de schurftheydt
heel/ ende hy reyn: daerom sal hem de Prie-
ster reyn spreken.
38 Wanneer een Man oft een wijf aen de
huyt haers vleeschs wat etterwit is/
39 Ende de Priester siet aldaer dat dat et-
terwit wat verdwijnt : dat is een witte
schurftheydt/ in de huyt opghegaen/ ende
hy is reyn.
40 Als eenen manne de hoofthayren wt
vallen/ dat hy kael wort/ die is reyn.
41 Vallen sy hem voor aen den hoofde wt/
so ist een f † blesse/ ende hy is reyn.
42 Wordt daerenteggen aen der blessen/ of
daer hy kael is/ eē wit of rootachtich teec-
ken/ so is hem Melaetschheyt aen de blesse/
of aen den kalen cop opghegaen.
43 Daerom sal hem de Priester besien: ende
als hy vint/ dat wit oft rootachtich teec-
ken opgheloopen/ aen syner blesse of calen
cop/ dat hy siet/ als anders de Melaetsch-
heyt aen de huydt/
44 Soo is hy melaetsch ende onreyn/ ende
de Priester sal hem onreyn spreken / om
sulckes teeckens wille op synen hoofde.
45 Wie nu Melaetsch is / diens cleederen
sullen verscheurt zijn/ eñ het hooft bloot/
ende de lippen verwimpelt / ende sal aller
dingen onreyn genoemt worden.
46 g Eñ so langhe dat teecken aen hem is/
sal hy onreyn zijn/ alleen woonen/ eñ zijn
wooninghe sal buyten den Legher zijn.
47 Als aen eenē cleede een teecken der me-
laetschheyt zijn sal/ het sy wollen oft lijnen/
48 Aen der h werpte oft inslach/ sy zy wol-
len oft lijnen/ of aen eenen velle/ of aen allē
dat wt vellen gemaect wort.
49 Ende als dat teecken bleeck of rootach-
tich is/ aen den cleede of aen den velle/ of
aender werpte/ of aen den inslach/ of aen
eenigerley dingen dat van vellen gemaect
is: dat is gewis een teecken der Melaets-
heyt/ daerom salt de Priester besien.
50 Ende als hy dat teecken siet/ soo sal hy
het insluyten seuen daghen.
51 Ende als sy aen den seuenden daghe
siet/ dat dat teecken heeft voorder ghege-
ten aen den cleede/ aen der werpte/ of aen
den inslach/ aen den velle/ of aen allen dat
men wt vellen maect / soo isset een etende
teeckē der Melaetschheyt/ ende is onreyn.
52 Eñ sal dat cleet verbranden/ of de werp-
te/ of den inslach/ het sy wollen of lijnen/
of alderley velwerck/ daer sulck teecken in
is: want het is een teecken der Melaetsch
heyt/ ende sal het met vyer verbranden.
53 Sal daerentegē de Priester sien/ dat het
teecken niet voorder gegeten en heeft aen
den cleede/ of aen der werpte/ of aen den
inslach/ of aen alderley velwerck.
54 So sal hy gebieden/ dat mē dat wassche/
daer dat teecken in is/ ende salt insluyten
ander seuen daghen.
55 Ende als de Priester sien sal/ daer na als
dat teecken gewasschen is/ dat dat teeckē
niet verandert en is voor synen ooghen/
ende oock niet voorder ghegeten en heeft/
soo isset onreyn/ ende sal het met vyer ver-
branden: want het is diep in ghegeten/ eñ
heeft het beschauet.
56 Als daerentegen de Priester siet/ dat
dat teecken verdwenen is / na synen was-
schen/ so sal hy het afscheuren vanden clee-
de/ vanden velle / van der werpte/ of van
den inslach.
57 Wort het dan noch gesien aen den clee-
de/ aen der werpte/ aen den inslach/ oft al-
derley velwerck/ so isset een i † placke/ en- i† And.
de sal het met vyer verbranden/ daer sulck vlecke/
teecken in is.
58 Het cleet daerentegen/ of werpte/ of in-
slach/ of alderley velwerck dat gewasschē
is / ende dat teecken van hem ghelaten
heeft/ salmen ten anderen mael wasschen/
so isset reyn.
59 Dat is de Wet/ ouer de teeckenen der
Melaetschheydt aen den cleederen/ sy zijn
wollen of lijnen/ aen de werpte/ ende aen
den inslach/ ende alderley velwerck/ reyn
of onreyn te spreken.

Dat xiiij. Capittel.

1. Van reyninghe der Melaetschheyt/ ende wat Offer hy gheuen sal. 34. Van Melaetschheyt der huysen/ ende harer reyninghe.

1 Ende de Heere sprack met Mose/ ende
seyde:
2 Dat is de Wet ouer den Melaet-
schen/ als hy sal gereynicht worden: a Hy a Mat. 8.4
sal tot den Priester comen. Mar 1.44.
3 Ende de Priester sal wt den Leger gaen/ Luc. 5 14
ende besien hoe het teecken der Melaet- en 17.14
schheyt aen den Melaetschen heel ghewor-
den is.
4 Ende sal gebieden dien / die te reynigen
is / dat hy twee leuendighe voghelen ne-
me/ die daer reyn zijn/ ende Cederen hout/
ende roosuerwige wolle/ ende Ysop.
5 Ende sal ghebieden / den eenen Voghel
te slachten in eenen Aerden Vate / aent
vlietende water.
6 Ende sal den leuendigen Voghel nemen
met den Cederen houte / roosuerwighe
wolle/ ende Ysop/ ende in des gheslachte-
den Voghels bloet steken / aent vlietende
water/
7 Eñ besprenghen den genen / die van der
Melaetschheyt te reynigen is/ seuenmael:
ende reynighen hem also/ ende late den le-
uendigen Vogel int vrye veldt vlieghen.
8 De ghereynichde nu / sal syne cleederen
wasschen/ ende alle zijn hayr afscheeren/ eñ
hem met water baden/ so is hy reyn: daer
na gae hy inden Leger / doch sal hy buytē
syne Hutten seuen daghen blijuen.
9 Ende aen den seuenden daghe sal hy alle
zijn hayr afscheeren op den hoofde/ aen dē

f† And. platte

g Num. 5.2
2 Reg. 15 5.

Melaetschheydt der cleederen.
h Of webbe

b Of/ wynbrauwen.

baerde/ aen den b ooghebrauwen/ dat alle
hayren afgeschoren zyn: ende sal syne cleederen
wasschen/ ende zyn vleesch in water
baden/ so is hy reyn.
10 Ende aen den achtsten dage sal hy twee
Lammeren nemen sonder vlecke/ ende een
Jarich Schaep sonder vlecke / ende drie
tienden c Meelbloemen / ten Spysoffer/
met olye ghemenget/ ende een d Log olye.

c Of/ Semelmeel/ d Log/ is ee(n) cleyn mate/ op Hebreis. alsogenaẽt: ende als R. Dauid seyt beruaet ses eyeren. Andere willẽ/ sy noch onseker hoe groot sy is. e † And. tuyghenisse.

11 So sal de Priester denseluen gereynichden/
ende dese dingen setten voor den Heere/
voor de deure der Hutten des e † Beschepts.
12 Ende sal het een Lam nemen / ende ten
Schuldtoffer offeren met de Log Olye/ eñ
sal sulcx voor den Heere beweghen.
13 Ende daer na dat Lam slachtẽ/ daermẽ
Sondtoffer ende Brandtoffer slachtet/
namelick in der heyliger Stede: want gelyck
het Sondtoffer / alsoo is oock het
Schuldtoffer des Priesters: want het is
het Allerheylichste.
14 Ende de Priester sal vanden bloede nemen
van den Schultoffer/ ende den Ghereynichden
op het lapken des rechteren
oors strycken / ende op den duym syner
rechter handt / ende op den grooten teen
zyns rechteren voets.
15 Daer na sal hy de Olye wt den Log nemen/
ende op syne (des Priesters) slincker
hant gieten/
16 Ende met synen rechten vingher in de
Olye stippen/ die in syner slincker hant is/
ende sprenghen met synen vinger de Olye
seuenmael voor den Heere.
17 De Olye nv/ die daer ouer is in syner hãt/
sal hy den Ghereynichden op het lapken
des rechten oors strycken / ende op den
rechten duym / ende op den grooten teen
zyns rechteren voets / bouen op het bloet
des Schuldtoffers.
18 De Olye nv / die daer ouer is in syner
hant / sal hy op des Ghereynichden hooft
gieten/ ende hem versoenen voor dẽ Heere.
19 Ende sal het Sondtoffer maken/ eñ den
Gereynichden versoenen/ syner onreynicheyts
haluen.
20 Eñ sal daer na het Brandtoffer slachtẽ/
eñ salt op dẽ Altaer offerẽ/ met den Spysoffer/
ende hem versoenen/ so is hy reyn/

f Leui. 5.7 ende 12. 8

21 f Is hy dan noch arm/ ende met syner
hant so vele niet en verweruet/ so neme hy
een Lam ten Schultoffer te bewegen/ hem
te versoenen/ ende een tiende Semelmeels
met Olye ghemengt ten Spysoffer / ende
een Log Olye.
22 Ende twee Torteldupuen/ of twee ionghe
Duyuen/ die hy met syner handt verweruen
can: dat de een sy een Sondtoffer/
de ander een Brandtoffer.
23 Eñ brengt se aenden achtsten dage syner
reyninghe tot den Priester/ voor de deure
der Hutten des Beschepts/ voor dẽ Heere.
24 So sal de Priester dat Lam ten Schultoffer
nemen/ ende dat Log Olye/ ende salt
alle beweghen voor den Heere.
25 Eñ dat Lam/ het Schuldtoffer slachtẽ/
ende van den bloede nemen vanden seluen
Schuldtoffer/ eñ den Gereynichden strycken
op het lapken zyns rechten oors /
eñ op den duym syner rechter hant/ eñ op
den grooten teen zyns rechten voets.
26 Eñ de Olye in syne (des Priesters) slincker
hant ghieten.
27 Eñ met synen rechten vingher/ de Olye
die in syner slincker handt is / seuenmael
sprenghen voor den Heere.
28 De ouerblyuende in syner handt/ sal hy
den Ghereynichden op het lapken zyns
rechten oors / ende op den duym syner
rechter hant/ ende op den teen zyns rechten
voets strycken / bouen op het bloede
des Schuldtoffers.
29 De Olye die daer ouer is in syner hant/
sal hy den Gereynichden op het hooft gieten/
hem te versoenen voor den Heere.
30 Ende daer na wt der eener Torteldupue/
of ionghe Duyue / als syne hant heeft
moghen verweruen/ een Sondtoffer.
31 Wt de andere een Brandtoffer maken/
met tsamen den Spysoffer: ende de Priester
sal den Ghereynichden alsoo versoenen
voor den Heere.
32 Dat zy de Wet vanden Melaetschen/
die met syner hant niet verweruen en can/
wat tot syner reyninghe behoort.
33 Eñ de Heere sprack met Mose/ eñ seyde: Melaetschepe des huysen.
34 Als ghy int Landt Canaan coemt/ dat
ick v lieden ter besittinge geue/ ende sal erghens
in eenen huyse uwer besittinghe/
een Melaetsch teecken gheuen/
35 So sal die comen/ diens dat huys is/ eñ
het den Priester aenseggen/ ende sprekẽ:
Ick sie het daer voor aẽ/ als tzy een Melaetsch
teecken in mynen huyse.
36 Soo sal die Priester heeten/ dat sy dat
huys wt ruymen/ eer de Priester daer in
gaet dat teecken te besien/ op dat niet onreyn
worde/ alles wat int huys is: daer na
sal de Priester daer in gaen / dat huys te
besien.
37 Als hy nv dat teecken besiet/ ende vint/
dat aen de want des huys/ ghele oft rootachtighe
cuylkens zyn/ ende haer aensien
neerder dan anders de want is/
38 Soo sal hy ten huyse ter deure wtgaen/
ende dat huys seuen daghen toesluyten.
39 Eñ als hy aen den seuenden daghe weder
coemt / eñ siet dat dat teeckẽ voorder
gegeten heeft/ aen de want des huys/
40 Soo sal hy de steenen heeten wtbreken/
daer dat teecken in is / ende buyten voor
de Stadt aen eẽ onreyne plaetse werpen.
41 Ende dat huys salmen inwendich rontom
schrapen/ ende sullen den afgeschraepten
leem buyten voor de Stadt / aen een
onreyne plaetse schudden.
42 Ende andere steenen nemen / ende aen
gener stede setten: ende anderen leem nemen/
ende dat huys g bewerpen. g Of/ besetten.
43 Als dan dat teecken weder coemt/ eñ
wtbreect aen den huyse/ daer na wanneermen
de steenen ende den leem wtgebroken
ende dat huys h † anders beworpẽ heeft/ h † and. ouerschrapt eñ beworpen/ etc.
44 Soo sal de Priester daer in gaen: eñ als
hy siet/ dat dat teecken voorder ghegeten
heeft aen dẽ huyse/ so isset gewis een etende
Melaetschepdt aen den huyse / ende is
onreyn.
45 Daerom salmen dat huys afbrekẽ/ steenen
ende hout/ ende alle leem aen den huyse/
ende salt buyten voeren voor de Stadt/
aen een onreyne plaetse.
46 Ende wie in dat huys gaet/ so lange als
het toegesloten is/ die is onreyn tot aenden
auont.
47 Ende wie daer in leyt/ of daer in eet/ die
sal syne cleederen wasschen.
48 So daerentegen de Priester/ als hy daer
in gaet/ siet/ dat dit teecken niet voorder
aen den huyse gegetẽ en heeft/ na dien dat
huys i beworpẽ is/ so sal hy het reyn spreken:
want dat teecken is heel gewordẽ. i Of. beset
49 Ende sal ten Sondtoffer voor dat huys
nemen twee Voghelen/ Cederen hout/ eñ
Roosuerwighe wolle/ ende Ysop.
50 Eñ den eenen Vogel slachten/ in eenẽ
Aerden Vate/ aen een vlietende water.

Ende

51 Eñ sal nemen dat Cederen hout/ de Ro-
zynverwighe wolle/ de Ysope/ eñ den leuen-
digen Voghel/ ende in des gheslachteden
Voghels bloet steken/ aent vlietende wa-
ter/ ende dat huys seuenmael besprengen.
52 Ende sal also dat huys ontsondighẽ/ met
den bloede des Vogels/ met den vlietendẽ
water/ met den leuendigen Vogel/ met dẽ
Cederen houte/ met Ysop/ ende met Ro-
zynverwigher wolle.
53 Eñ sal den leuendigen Vogel laten buy-
ten voor de Stadt/ int vrye veldt vliegen/
ende dat huys versoenen/ so is het reyn.
54 Dat is de Wet ouer allerley teecken der
Melaetschept ende Schurftheyt.
55 Ouer de Melaetschept der cleederen eñ
der huysen.
56 Ouer de Buylẽ/ † Vlechtẽ eñ Etterwit.
57 Op datmẽ wete/ wanneer wat onreyns
of reyns is: Dat is de Wet van der Me-
laetschept.

† Of crup-pelschorft heyt ofte gulicheyt.

Dat xv. Capittel.

1. 16. Van zaedtuloeyighe mannen/ ende dinghen/ die sy/ of hen aenroeren/ 13. van haer der reyninge/ 19. Van bloetuloeden der vrouwen/ 28. ende haer der reyninghe.

Andere onreynicheyt der mannẽ eñ vrouwẽ.

1 ENde de Heere sprack met Mose/ ende
seyde:
2 Spreeckt met den kinderen Israels/
ende segt tot hen: Als een man aen synen
vleesche/ eenen vloet heeft/ de selue is on-
reyn:
3 Maer dan is hy onreyn aen desen vloet/
als zyn vleesch vanden bloede Ettert of
verstopt is.
4 Alle legher daer hy op leyt/ eñ alles daer
hy op sidt/ sal onreyn worden.
5 Ende wie synen legher aenroert/ die sal
syne cleederen wasschẽ/ ende hem met wa-
ter baden / ende onreyn zyn tot op den
auondt.
6 Ende wie hem set daer hy geseten heeft/
die sal syne cleederen wasschen/ ende hem
met water baden / ende onreyn zyn tot op
den auondt.
7 Wie zyn vleesch aenroert / die sal syne
cleederen wasschen/ eñ hem met water ba-
den/ ende onreyn zyn tot op den auont.
8 Als hy zyn speecksel worpt op dien die
reyn is/ die sal syne cleederen wasschen/ eñ
hem met water baden / ende onreyn zyn
tot op den auont.
9 Ende den zadel daer hy op rydt/ sal on-
reyn worden.
10 Ende wie ergens wat aenroert/ dat on-
der hem is geweest/ die sal onreyn zyn tot
op den auondt: ende wie sulcx draecht/ die
sal syne cleederen wasschen/ ende hem met
water baden/ ende onreyn zyn tot op den
auondt.
11 Ende wien hy aenroert/ eñ niet te voren
de handen wasschet/ die sal syne cleederen
wasschen/ ende hem met water baden/ en-
de onreyn zyn tot op den auont.
12 Als hy een Aerden vat aenroert/ dat sal-
men breken / doch het houten vat salmen
met water wasschen.
13 a Eñ als hy reyn wort van synen vloet/
soo sal hy seuen daghen tellen/ na dien hy
reyn ghewordẽ is / ende syne cleederen
wasschen/ ende zyn vleesch met vlietende
water baden/ so is hy reyn.
14 Eñ aen den achtsten daghe sal hy twee
Torteldyuen of twee ionghe Duyuen
nemen/ ende voor den Heere brengen/ voor
de Deure der Hutten des b † Bescheydts/
ende den Priester gheuen.
15 Eñ de Priester sal wt de eene een Sond-

a Leui. 6.28 ende n. 33

b† And. Ghetuygenisse/ of stifts/

offer/ wt de andere een Brandtoffer ma-
ken/ ende hem versoenen voor den Heere/
zyns vloets haluen.
16 Wanneer eenen manne inden slaep het
zaet ontgaet / die sal zyn gantsch vleesch
met water baden/ ende onreyn zyn tot op
den auont.
17 Eñ al dat cleet/ ende al dat vel/ dat met
sulcken zade beuleckt is / sal hy wasschen
met water / ende onreyn zyn tot op den
auondt.
18 Een wyf/ by welcker een sodanige leyt/
die sullen hen met water baden / ende on-
reyn zyn tot op den auont.
19 Wanneer een wyf haers lyfs bloetuloet
heeft/ die sal seuen daghen wech ghedaen
worden: wiese aenroert/ die sal onreyn zyn
tot op den auont.

Bloetuloet der vrouwẽ.

20 Eñ alles waer sy op leyt/ so lange als sy
haren tyt heeft/ sal onreyn zyn/ ende waer
sy op sit/ sal onreyn zyn.
21 Eñ wie haren leger aenroert/ die sal syne
cleederen wasschen/ eñ hem met water ba-
den/ ende onreyn zyn tot op den auont.
22 Ende wie ergens wat aenroert/ daer sy
op gheseten heeft / sal syne cleederen was-
schen / ende hem met water baden/ ende
onreyn zyn tot op den auont.
23 c Ende als een man by haer leyt / ende
sy haren tydt crycht by hem/ die sal seuen
daghen onreyn zyn.
24 Ende den legher daer hy op gheleghen
heeft/ sal onreyn zyn.
25 b Wanneer oock een Wyf haren bloet-
uloet eenen langhen tydt heeft/ niet alleen
ter gewoonlicker tyt/ maer oock ouer den
gewoonlicken tyt/ so sal sy onreyn zyn/ so
langhe als sy vloeyt: ghelyck als sy ter tyt
haerer afsonderinghe/ soo sal sy oock hier
onreyn zyn.
26 Alle den leger daer sy op leyt den gant-
schen tyt haers bloets/ sal zyn als den le-
ger haerer afsonderinge: ende alles waer sy
op sit/ sal onreyn zyn/ gelyck de onreyne-
heyt haerder afsonderinghe.
27 Wie van dien wat aenroert/ die wordt
onreyn/ ende sal syne cleederen wasschen/
ende hem met water baden / ende onreyn
zyn tot op den auont.
28 Wort sy nu reyn van haren bloedt / soo
sal sy seuen daghen tellen / daer na sal sy
reyn zyn.
29 Eñ aenden achtsten daghe sal sy twee
Torteldyuen of twee ionge Duyuen ne-
men/ ende totten Priester brengen voor de
Deure der Hutten des Bescheyts.
30 Eñ de Priester sal wt der eender maken
een Sondtoffer/ wt der anderer een Brant
offer/ ende haer versoenen voor den Heere/
ouer den vloet haerder onreynicheyt.
31 So sult ghylieden de kinderen Israels †
waerschouwẽ voor haerder onreynicheyt
dat sy niet en steruẽ in haerder onreynic-
heyt/ als sy myne wooninghe onreyn ma-
ken/ die onder v lieden is.
32 Dat is de Wet ouer dien / die eenen
vloet heeft/ ende dien het zaet inden slaep
ontgaet/ dat hy reyn daer van wort.
33 Ende ouer die / die haren bloedtuloedt
heeft : ende wie eenen vloedt heeft/ het sy
Man of Wyf/ ende als een Man by een-
der Onreyner leyt.

c Leui. 18.19

b Mat.9.20

† And. afscheyden van/ etc.

Dat xvi. Capittel.

1. Bericht aen Aaron op sonderlicke wyse int Heylichdom te gaen/ 6. 11. eñ zyn eñ des volcx Sondtoffer te doen/ 7. Vanden gebruycke der tweer Boecken/ daer het Lot ouer ghewórpen worden soude. 16. Van ontsondinghe des Heylichdoms/

der Wooninge ende des Altaers. 21. Be-
kentenisse der sonde. 24. Brandtoffer der
Priesteren ende des volcx/ 29. ende Feest
der versoeninghe.

a Leui. 10.2 1 ENde de Heere sprack met Mose/
(a daer na als de twee sonen Aarons
gestoruen waren / doe sy voor den Hee-
re offerden.)
b Exo.30.10 Leui.16.34 Heb.9.7.25 2 Ende seyde: Segt uwen broeder Aaron/
b dat hy niet tot allerley tyt in het inwen-
dighe Heylichdom en ga/ achter het Voor-
c † And. Ghe nadēdecsel hanckfel / voor den c † Ghenadenstoel die
op der Kisten is/ dat hy niet en sterue: d want
d 1 Reg. 8.12 ick wil in eener Wolcken verschynen op
den Ghenadenstoel.
e † And. Varre 3 Maer daer mede sal hy ingaen: met ee-
nen ionghen e † Osse ten Sondtoffer/ ende
met eenen Ram ten Brandtoffer.
4 Ende sal den heylighen lynenrock aen-
trecken/ ende een lynen neder cleet aen sy-
nen vleesche hebben / ende hem met eenen
lynen Gordel gorden/ ende den lynē Hoedt
op hebben/ want dat zyn heylige cleederē/
ende sal zyn vleesch met water baden/ ende
haer aentrecken.
5 Ende sal van der menichte der kinderen
Israels twee Gheytenbocken nemen ten
Sondoffer/ eñ eenen Ram ten Brandoffer.
6 Ende Aaron sal den Osse/ zyn Sondtof-
f Heb.9.7. fer daer toe brenghen/ f ende hem ende zyn
huys versoenen/
7 Ende daer na de twee Bocken nemen/
ende voor den Heere setten / voor de Deure
g † And. Ghetuyghenisse/ of stifts. der Hutten des g † Bescheyts.
8 Ende sal het lot worpen ouer de twee
Bocken/ eens Voer lot den Heere / eñ het
h † Anders bijtbock. ander den h † ledighen Bocke.
9 Ende sal den Bock/ op welcken des Hee-
ren lot valt/ offeren ten Sondtoffer.
Ledighen Buck. 10 Daerentegen den Bock/ op welcken het
lot des ledighen valt/ sal hy leuendich voor
den Heere setten/ dat hy hem versoene/ eñ
late den leuendighen Bock in de Woesty-
ne loopen.
11 Ende also sal hy dan dē Osse zyns Sond-
i Leui.4.5 Hebr. 9.13 ende 10.4 offers daer toe brenghen / ende hem ende
zyn huys versoenen/ eñ sal hem slachten.
12 Ende sal een Panne vol gloeyender co-
len van den Altaer nemen / die voor den
Heere staet / ende de handtvol ghestooten
Reuckwerck/ ende binnen achter den Voor-
hanck brenghen.
13 Ende dat Reuckwerck op het vyer leg-
ghen voor den Heere / dat de neuel vanden
Reuckwercke den Ghenadenstoel bedec-
ke/ die op de Ghetuyghenisse is/ dat hy niet
en sterue.
14 i Ende hy sal vanden bloede vandē Osse
nemen/ ende met synen vingher tegen den
Ghenadenstoel sprenghen voor aen: se-
uenmael sal hy alsoo voor den Ghenaden-
stoel / met synen vingher vanden bloede
sprenghen.
15 Daer nae sal hy den Bock / des volcks
Sondtoffer slachten/ ende van synen bloe-
de indrenghen achter den Voorhanck/ ende
sal met synen bloede doen / als hy met den
Ossenbloede ghedaen heeft/ ende daer oock
mede sprenghen voor teghen den Ghena-
denstoel.
16 Ende sal also versoenē het Heylichdom/
van de onreynicheyt der kinderen Israels/
ende van haerder ouertredinghe / in allen
haren sonden: alsoo sal hy doen der Hutten
des Bescheyts k † want sy zyn onreyn die
om henen liggen:
17 l Geen mensche en sal in der Hutten des
Bescheydts zyn wanneer hy daer in gaet/

k Dat is/ gantsch Israel is onreyn / eñ in sondē/ ende God woont doch middē onder de sondarē/ eñ heylicheyt: oft is/ syner heylicheidt genieten sy/ eñ heerēheylich om synent wille/ anders is alle dinc onreyn/ eñ sonde met hen. Dat is Christus in synē volcke etc. † And. welcke de wooninghe by hen is/ onder haerder onreynicheyt.
l Luc. 1.21

te versoenen inden Heylichdom/ tot dat hy
wtgaet/ eñ sal also versoenen hem ende zyn
huys/ ende de gantsche menichte Israel.
18 Ende als hy wtgaet tot den Altaer / die
voor den Heere staet / so sal hy hem versoe-
nen/ ende sal vandē bloede des Ossen/ ende
vanden bloede des Bocx nemen / ende op
des Altaers hoornen om stryken/
19 Ende sal met synen vinger vanden bloe-
de daer op sprenghen seuenmael/ ende hem
reynigen ende heylighen vander onreynic-
heyt der kinderen Israels.
20 Ende als hy volbracht heeft dat versoe-
nen des Heylichdoms/ ende der Hutten des
Bescheyts/ ende des Altaers/ so sal hy den
leuendighen Bock hier toe brenghen:
21 So sal dan Aaron syne beyde handen op
zyn hooft legghen/ ende bekennen op hem
alle misdaet der kinderen Israels/ ende al-
le haer ouertredinge in allen harē sonden/
ende salse den Bock op het hooft legghen/
eñ hem door eenen man / die voorhanden
is/ in de Woestyne loopen laten.
22 Dat also de Bock/ alle haer misdaet/ op
hem in een Wildernisse draghe / ende late
hem inder Woestyne.
23 Eñ Aaron sal in de Hutte des Bescheyts
gaen / ende wttrecken de lynen cleederen/
die hy aentrock/ doe hy in het Heylichdom
ginck/ ende salse aldaer laten.
24 Ende sal zyn vleesch met water baden/
in der heyliger stede/ ende zyn eyghen clee-
deren aentrecken: ende wtgaen ende zyn
Brandtoffer / ende des volcx Brandtoffer
maken/ ende beyde hem ende het volck ver
soenen.
25 Ende het vette vanden Sondtoffer/ op
den Altaer aensteken.
26 Ende die den vryen Bock heeft wtghe-
uoert/ die sal syne cleederen wasschen/ ende
zyn vleesch met water baden/ ende daer na
int legher comen.
27 m Den Osse des Sondtoffers/ ende den m Eze.43.21
Bock des Sondtoffers/ welcx bloet in het Exod. 29.14
Heylichdom te versoenen gebracht wordt/ Leui.4.12
salmen wt voeren voor den leger/ ende met ende 6.30
vyere verbrandē/ beyde haer huyt/ vleesch Num.19.3
ende dreck. Heb.13.11
28 Ende diese verbrandt/ sal syne cleederen
wasschen / ende zyn vleesch met water ba-
den/ ende daer na in het legher comen.
29 n Oock sal v lieden dat een ewich recht Feest der
zyn: Aenden tienden daghe der seuender versoenin-
Maent/ sult ghy v o † lyf castyen/ eñ gheen ghe.
werck doen / hy zy een Landtbesitter oft n Leu.23.27
vreemde onder v. Num.29.7.
30 Want aen desen dage geschiet uwe ver- o † And. quellen decomeren.
soeninghe/ dat ghylieden gereynicht wort:
van allen uwen sonden/ wort ghy ghereyn-
nicht voor den Heere.
31 Daerom salt v lieden de grootste Sab-
bath zyn/ ende ghylieden sult v lyf veroot-
moedighen. Een eewich recht sy dat.
32 Maer sulcke versoeninghe sal doen een
Priester/ diemen ghesalft/ ende diens hant
men gheuult heeft / tot eenen Priester in
zyns Vaders stede / ende sal de lynen clee-
deren aentrecken / namelick / de heylighe
cleederen.
33 Ende sal also versoenen het heylige Hey-
lichdom/ ende de Hutte des Bescheydts/
ende den Altaer / ende de Priesters / ende
alle het volck der Menichte.
34 p Dat sal v lieden een ewich recht zyn/ p Exo.30.10
dat ghylieden de kinderen Israels ver- Hebr.9.7.23
soent/ van allen haren sonden/ in den Iare
eenmael. Ende Moses dede als hem de
Heere gheboden hadde.

Dat-

Dat xvij. Capittel.

1. Datmen alle Offer voortaen ter Deure der Woonnighe brenghen sal. 10. Datmen gheen bloet noch aes eten en sal.

1 Ende de Heere sprack met Mose/ ende seyde:
2 Segt Aaron ende synen sonen/ ende allen kinderen Israels/ ende spreeckt met hen: Dat is het dat de Heere gheboden heeft:
3 Wie wt den huyse Israels eenen Osse oft Lam/ oft Scheype slachtet inden leger/ of buyten den legher/
4 Ende niet voor der Deure der Hutten des a† beschepts brengt/ dat het de Heere ten Offer gebracht worde voor de Woonnighe des Heeren/ b die sal des bloedts schuldich zijn/ als die bloet vergoten heeft/ ende een sulck mensche sal wtgeroept worden wt synen volcke.
5 Daerom sullen de kinderen Israels haren Offer/ die sy op den vryen velde Offeren willen/ voor den Heere brengen/ voor de Deure der Hutten des Beschepts totten c Priester/ ende daer haren Danckoffer den Heere offeren.
6 Ende de Priester sal het bloedt op den Altaer des Heeren sprengen/ voor de Deure der Hutten des Beschepdts/ ende het vette aensteken/ ten soeten rueke den Heere.
7 Ende gheensins haren Offer/ nu voortaen den d Veldtduyvelen offeren/ daer sy mede hoereren: dat sal hen eewich recht zijn by haren nacomelinghen.
8 Daerom suldy tot hen segghen: Welck mensche wt den huyse Israels/ of oock een vreemdelinck/ die onder v lieden is/ die een Offer oft Brandtoffer doet/
9 Ende en brengt het niet voor de Deure der Hutten des Beschepts/ dat hy het den Heere doe/ die sal wtgeroept worden van synen volcke.
10 e Ende welcke mensche/ hy zy vanden huyse Israels/ of een vreemdelinck onder v lieden/ eenich bloet eet/ teghen dien wil ick mijn aenschijn setten/ ende wil hem midden wt synen volcke roepen.
11 Want des lijfs leuen is inden bloede/ ende ick hebbe het v lieden ten Altaer ghegeuen/ dat uwe zielen daer mede versoent worden: want het bloet is de versoeninge voor het leuen.
12 Daerom hebbe ick geseyt den kinderen Israels: Geen ziele onder v sal bloet eten/ oock gheen vreemdelinck die onder v lieden woont.
13 Ende welcker mensche/ hy zy vanden huyse Israels/ of een vreemdelinck onder v lieden/ die een Dier of Voghel vangt in der iacht/ datmen eet/ die sal desseluen bloedt vergieten ende met Aerde bedecken/
14 Want des lijfs leuen is in synen bloede/ so langhe als het leeft/ ende ick hebbe den kinderen Israels gheseyt: f Ghy en sult gheens lijfs bloet eten: want des lijfs leuen is in synen bloede: wie het eet/ die sal wtgheroept worden.
15 Ende welcke ziele een aes of dat van Wiltwerck verscheurt is/ eet/ hy zy een Landtbesitter of Vreemdelinck/ die sal zijn cleet wasschen/ ende hem met water baden/ ende onreyn zijn tot op den auondt/ soo wort hy reyn.
16 Soo hy syne cleederen niet wasschen/ noch hem baden en sal/ soo sal hy zijn misdaet draghen.

Dat xviij. Capittel.

1. De Heere wil/ zijn volck sal hem alleen na syne wijse ende Rechten houden. 6. Verbodene graden der naeschap ende maechschap met tsamen maensuchtigen/ vermyden: 19. Ende hem met gheen ouerspel/ Molechs Offer/ Buggherije verontreynigen/ 20. op dat sy niet/ als de Heydenen/ (die hen met sulcken grouwelen verontreynicht hebben/) gestraft/ ende wt den lande wtghespoghen worden.

[Marginal notes, left: a† And. Getuygenisse/ of Stifs. b Hier siedy dat hy niet en wilt eygenen ende selfs verkoren Godsdienst hebben/ buyten synen verordenden Godsdienst/ daerom noemt hy sulcken Offeraer eenen Moorder/ gelijck Esaias int 66. cap. doet. c Niet sy selue/ wt eyghener verkiesinge ende deuotie. d Hier worden verstaen Duyuelen/ die daer sommighe Kryzyn/ ende aen bysonderen plaetsen verschenen/ waer door sy Bevaerde/ valsche teeckenen ende beloften aenrichten ende heeten op Hebreeus Schirim/ Latijnsch/ Fauni/ Satyri etc. Bloet eeten verboden. e Leu. 7. 6. ende 17. 14. Aes oft dat versticht is/ verboden te eten. f Gen. 9. 4. Leu. 3. 17 ende 17. 26 Deut. 12. 16 1 Sam. 14. 32 Act. 15. 29.]

1 Ende de Heere sprack met Mose/ ende seyde:
2 Spreeckt met den kinderen Israels/ ende segt tot hen: Ick ben de Heere uwe God.
3 Ghy en sult niet doen nae de wercken des Egyptischen lants/ daer ghylieden in gewoont hebt/ oock niet na de wercken des landts Canaan/ daer ick v in leyden wil: ghylieden en sult v oock na hare wijsen niet houden.
4 a Maer na mijne Rechten sult ghylieden doen/ ende mijne insettingen sult ghy houden/ dat ghylieden daer in wandelt: want ick ben de Heere uwe God:
5 Daerom sult ghy mijne insettingen houden/ ende mijne Rechten: b want welck mensche de selue doet/ die sal daer door leuen: want ick ben de Heere.
6 Niemandt en sal hem tot syner naester bloetvriendinne maken om hare schaemte te blooten: want ick ben de Heere.
7 c Ghy en sult ws vaders ende uwer moeder schaemte niet blooten: het is v moeder/ daerom en suldy haer schaemte niet blooten:
8 d Ghy en sult ws vaders wijfs schaemte niet blooten/ want het is ws vaders schaemte.
9 e Ghy en sult uwer f suster schaemte/ die ws vaders of uwer moeder dochter is/ in huys of buyten huys ghebooren/ niet blooten.
10 Ghy en sult ws soons dochter/ of uwer dochter dochter schaemte niet blooten: want het is v schaemte.
11 Ghy en sult der g dochter ws vaders wijfs/ die uwen vader gebooren is/ ende v suster is/ schaemte niet blooten.
12 h Ghy en sult ws vaders suster schaemte niet blooten/ want het is ws vaders naeste bloetvriendinne.
13 Ghy en sult uwer moeder suster schaemte niet blooten/ want is uwer moeder naeste bloetvriendinne.
14 Ghy sult ws vaders broeder schaemte niet blooten/ dat ghy zijn wijf neemt/ want sy is v Moeye.
15 i Ghy en sult ws soons wijf schaemte niet blooten/ want het is ws soons wijf: daerom en suldy hare schaemte niet blooten.
16 k Ghy en sult ws broeders wijf schaemte niet blooten/ want het is ws broeders schaemte.
17 Ghy en sult ws wijfs met tsamen haerder dochter schaemte niet blooten/ noch haers soons dochter/ of dochters dochter nemen/ hare schaemte te blooten: want het is haer naeste bloetvriendinne/ ende is eenen laster.
18 l Ghy en sult oock ws wijfs suster niet nemen neffens haer/ haer schaemte te blooten/ m † haer te spijte/ dewijle sy noch leeft.
19 n Ghy en sult niet totten wijue gaen/ de wijle sy hare cranckheydt heeft/ in haerder onreynicheyt/ hare schaemte te blooten.
20 o Ghy en sult oock niet by ws naesten wijf liggen/ om haer te bezaden/ daer mede ghy v aen haer verontreynighet.
21 p Ghy en sult oock van uwen zade niet

[Marginal notes, right: a Ezec. 18. 5. b Eze. 20. 12 Rom. 10. 5 Gal. 3. 12 Verbodene graden. c Gen. 19. 33 Ezech. 22. 10 d 1 Cor. 5. 1 Leu. 20. 11 Deut. 22. 30 ende 27. 20 e Deu. 27. 22 2 Sam. 13. 14 f Dese is de rechte stiefsuster by der ouderen haluen/ ende niet de halue suster van vader oft moeder. g Dat is/ de halue suster mijns vaders rechte dochter/ maer niet mijner moeder dochter h Leu. 20. 19 i Gen. 38. 18. Ezec. 22. 11 k Leu. 20. 21 Mat. 14. 4. Deu. 25. 5 l Gen. 29. 29 m † And. haer te reyzen. Maensuchtige te vermyden. n Leu. 15. 24 ende 20. 18 Ezec. 22. 10. Ouerspel verboden. o 2 Sam. 11. 4 p Leu. 20. 2 2 Reg. 2. 6 ende 23. 10]

q Molech was eē Afgod dien sy haer eyghene kinderen te dienste verbrandē/ als Manasse de Coninck Juda dede/ eñ meyndē Godt daer mede te dienen/ als Abrahā doe hy Isaac sijnē sone offerde: maer de wyle dat het God nu beuolen en hadde/ als hy Abrahā dede / soo was het onrecht. Daer om spreeckt God dat sijnē naē daer door ōtheylicht werde/ want het ghesciede ond Gods name/ ende was doch Duyuelsch ghelijck als ooc de cloosters belofte eñ andere opsettinge der mēschē vele lieden verderft/ onder dē Godlickē name/ als of het Godsdienst ware.
r Rom.1.26
s Leui.20.13
t Exo.22.19 Deu.27.21
a Leui.11.45. 1 Pet.1.15
b Dat is/ Maect het also als hy het gebiet/ niet als het v goetdunct of geualt na uwe eyghener aēdacht wāt hy wil straet geen se.fs vercorē/ noch eyghene verdachte wyse hebben. Daerō siet toe/ dz ghylieden also offert / dat hē wel behage/ eñ ... hy niet

gruen/dat het den q Molech verbrāt worde/ dat ghy niet en ontheyliget den Name Gods: want ick ben de Heere.
22 r Ghy en sult niet by Jongen liggen/ als by den Wyue/ want het is eenē grouwel.
23 s Ghy en sult oock by geenen Dierre liggen dat ghy niet met hem verontreynicht en wordet: ende geen Wijf en sal met eenē Dierre te doen hebben / want het is eenen grouwel.
24 Ghy en sult v lieden in desen gheenen verontreynighen: want in allen desen hebben hen verontreynicht de Heydenen/ die ick voor v lieden henen wil wtstooten.
25 Ende het landt is daer door verontreynicht: ende ick wil haer misdaet aen hen te huys soecken / dat het Landt zijn Inwooners wtspouwe.
26 Daerom houdt mijne Insettingen ende Rechten/ eñ en doet niet dese grouwelen/ noch de Landtbesitter / noch de vreemdelinck onder v.
27 Want alle sulcke grouwelen hebben de lieden deses Landts ghedaen / die voor v lieden waren ende hebben dat Landt verontreynicht:
28 Op dat v lieden dat Lant oock niet wt en spouwe/ wanneer ghy het verontreynicht/ ghelijck als het de Heydenen heeft wtghespogen/ die voor v lieden waren.
29 Want die dese grouwelen doen/ dier zielen sullen wtgheroeyt worden van haren volcke.
30 Daerom hout mijne Insettinghen/ dat ghy niet en doet na de grouwelicke zeden/ die voor v lieden waren/ dat ghy daer niet mede verontreynicht wort/ want ick ben de Heere uwe God.

Het xix. Capittel.

1. Menigerley ghebooden ende Insettingen/ daermen hem beneerstigen sal ter heylicheyt teghen God ende den naesten.

1 Ende de Heere sprack met Mose/ ende seyde:
2 Spreect met der gantscher Menichte der kinderen Israels/ ende segt tot hen: a Ghy sult heylich zijn/ want ick ben heylich/ de Heere uwe God.
3 Een yeghelick vreese zijn Moeder ende synen Vader. Houdt mijne Vyerdaghen: want ick ben de Heere uwe God.
4 Ghylieden en sult v niet tot den Afgoden keeren / ende en sult v gheene ghegoten Goden maken: want ick ben de Heere uwe God.
5 Ende wanneer ghyliedē den Heere wilt Dancoffer doen/ so sult ghy offeren/ b dat hem behaghen can.
6 c Eñ ghy sult het desseluen daechs eten/ als ghylieden het offert / ende des anderē daechs: eñ wat op den derden dach ouerblijft / dat salmen met vyere verbranden.
7 Sal dan noch yemant aen den derden daghe daer van eten/ so is hy eenen grouwel/ ende en sal gheen ghenade vinden.
8 Ende de selue eter/ sal zijn misdaet draghen/ dat hy het heylichdom des Heeren ontheylicht/ ende sodanighe ziele sal wtgeroeyt worden van haren volcke.
9 d Als ghy uwe lant in oogst/ soo en suldy het niet aen den eynden alom affnyden / oock niet altemael so nauwe vergaderen.
10 Alsoo en suldy oock uwen Wijnberch niet so nauwe lesen/ noch de afghevallen Besien oplesen / maer den armen ende vreemdelinghen suldy het laten: want ick ben de Heere uwe God.

11 Ghy en sult niet stelen noch lieghen/ noch valschelick handelen / de eene met den anderen.
12 e Ghy en sult niet valsch sweerē by mijnen Name/ ende ontheylighen den Naem uwes Gods: want ick ben de Heere.
13 Ghy en sult uwen naesten niet onrecht doen/ noch berooven: f Des Dachlooners loon en sal niet by v blijuen / tot aen den morghen.
14 Ghy en sult den Dooven niet vloecken: g Ghy en sult voor den Blinden gheen aenstoot setten : want ghy sult v voor uwen God vreesen/ want ick ben de Heere.
15 h Ghy en sult niet onrecht handelē aen den Gherichte/ ende en sult niet voortrecken den i gheringhen / noch den grooten eeren / maer ghy sult uwen naesten recht richten.
16 Ghy en sult geen k Achterclapper onder uwen volcke zijn. Ghy en sult ooc niet staen teghens uwes naesten bloet/ want ick ben de Heere.
17 l Ghy en sult uwen broeder niet haten in uwer herten / maer ghy sult uwen naesten straffen / op dat ghy niet synent halven schult draghen moetet.
18 Ghy en sult niet wraeckghierich zijn/ oock niet tooren behouden teghen de kinderen uwes volcks: m Ghy sult uwen naesten lief hebben als v seluen / want ick ben de Heere.
19 Mijne Insettingen sult ghylieden houden/ n dat ghy uwe Vee niet en latet met alderley aert van Dieren te doen hebben: ende uwe Velt niet en besaeyt met menigerley zaet: ende geen cleet aen v en come/ dat met wollen ende lynen gemengt is.
20 Wanneer een Man by eenē Wyue leyt ende haer beslaept / die een Lijfeyghen Maeght/ende van o dē manne versmaet is/ p doch niet verlost/ noch vryheyt q vercreghen heeft/ r dat sal gestraft worden: doch sy en sullen niet steruen / want sy en is niet vry ghewerst.
21 Hy sal dan noch voor syne schult den Heere voor der Deure der Hutten des s Beschepts/ eenen Ram ten Scheldtoffer brenghen.
22 Ende de Priester sal hem versoenē met den Schuldtoffer/ voor den Heere/ ouer de sonde die hy ghedaen heeft/ t soo sal hem Godt ghenadich zyn ouer syne sonde die hy ghedaen heeft.
23 Wanneer ghylieden int lant coemt / eñ alderley boomen plantet / daer men van etet / soo sult ghylieden der seluen Voorhuyt besnyden/ ende hare vruchten : drie Jaer sult ghyse onbesneden achten / dat ghyse niet en eet.
24 Maer inden vierden Jare sullen alle hare vruchten heylich ende gheprijsen zyn den Heere.
25 Maer inden vijfsten Jare sult ghy de vruchten eten / u ende haer vergaderen: want ick ben de Heere uwe God.
26 x Ghyliedē en sult niet met bloede eten: y Ghylieden en sult niet op Voghelschrey achten/ noch daghen verkiesen.
27 z Ghylieden en sult uwe hayren aenden hoofde niet rontom affnyden/ noch uwen baert gantsch afscheeren.
28 Ghylieden en sult geen litteecken om eens dooden wille aen v lijf scheurē/ noch letterē aen v houwē: wāt ick ben de Heere.
29 Ghy en sult uwe Dochter niet tot hoererye houden/ dat het Lant geen hoererye en drijue/ ende worde vol lasters.
30 Mijne Vyerdaghen houdt / eñ vreest v
lieden

v lieden voor mijn Heylichdom/ want ick
ben de Heere.

Waerseggers te vermijden. a 1.Sam. 28.3.

31 a Ghylieden en sult v niet keeren tot
den Waerseggers/ ende en ondersoeckt
niet vanden Teeckenbedieders/ dat ghy
aen hen niet verontreynicht wordt: want ic
ben de Heere uwe God.

Ouderen te eeren. b Syr. 8.7. 1 Tim. 5.1.

32 b Voor eenen grauwē hoofde suldy op-
staen ende de Ouderen eeren/ want ghy
sult v vreesen voor uwen Godt: want ick
ben de Heere.

Vreemdelinghen niet te beswaren. c Exo.22.21. ende.23.9. Zac.7.10.

33 c Wanneer een Vreemdelinck by v in
uwen Lande woonen sal, dien en sult ghy-
lieden niet † scheynden.
34 Hy sal by v lieden woonē als een Lant
besitter onder v/ ende sult hem lief hebbē
als v selfs. want ghylieden zijt oock Vreē
delinghen gheweest in Egyptenlant: ick
ben de Heere uwe God.

d † An. beleedighen. Rechte/ Gherichte/ Koopmanschap ende hanteringe. e Deu 25.13 Ezec.45.9 Mic.6.10. f † Anders. Epha een recht Hin.

35 e Ghylieden en sult niet ongelijck han-
delen aen den Gerichte/ met der Ellen/
met Ghewichte met Mate.
36 Rechte Wage recht Pont/ een recht f †
Schepel een rechte Kanne sal by v lieden
zijn: want ick ben de Heere uwe God/ die
v wt Egyptenlant gheleyt heeft.
37 Dat ghylieden al mijne Insettinghen
ende al mijne Rechten houdt ende doet:
want ick ben de Heere.

Dat xx. Capittel.

1 Straffe dier/ die den Molech haer
zaet (dat is, hare kinderē) geven. 6 Waer-
seggers gelooven. 9. Den Ouderen vloec-
ken. 10. Overspel doen. 11. Vaders ofte
soons wijven. 18. Een maensuchtige/ 19.
Moeye/ 20. of Ooms wijf beslapen. 13.
Item die Buggerie drijven. 14. Dochter
ende Moeder te ghelijck/ 17. Suster/ 21.
Swagherinne nemen. 27. Item dier/ die
waerseggers of teeckenbediedē/ 22. Israel
sal hem na des Heeren Settinghen ende
Rechten houden/ 24. eñ een afghesondert
Volck zijn.

a Levi.18.21 2 Reg.21.6 Psal.106.37 Molech. Straffe dier die dē Molech haer zaede ghegheven hebben.

1 Ende de Heere sprack met Mose/ ende
seyde:
2 Segt den kinderen Israels: a Wie
onder den kinderen Israels/ of een vrem-
delinck die in Israel woont/ van synen za
de den Molech geeft, die sal den doot ster-
ven/ het volc inde lande sal hem steenigē.

* Dat is/ syne kinderen.

3 Ende ick wil mijn aenschijn setten tegē
sodanighen mensche/ ende wil hem wt sy-
nen volcke roepen/ dat hy den Molech
van synen zade ghegheven/ ende mijn Hey-
lichdom verontreynicht, ende mynen hey
lighen Naem ontheylicht heeft.

b † An. met hem gehoereert. Straffe der die den Waerseggers ghelooven.

4 Ende so het volck inden lande door de
vingeren sien sal met dien mensche/ die
van synen * zade den Molech ghegheven
heeft/ dat het hem niet en doode:
5 So wil ick doch mijn aenschijn teghen
den selven mensche setten, ende tegen zijn
gheslachte, eñ wil hem/ ende alle die hem
b † na ghehoereert hebben met den Mo-
lech, wt haren volcke roepen.

c Levi.11.45 ende.19.2. 1 Pet.1.15. Nu 11.18. Josue.3.5. Straffe diens, die syne Ouderen vloeckt. d Exo.21.17 Deu 21.18. ende 27.16. Pro.20.20. Mat.15.4.

6 Wanneer hem een ziele totten Waer-
segghers ende Teeckenbedieders keeren
sal/ dat sy hem nahoereert/ so wil ick mijn
aenghesichte teghen de selve ziele setten/
ende wilse wt haren volcke roepen.
7 c Daeromme heylicht v ende weest hey-
lich: want ick ben de Heere uwe God.
8 Eñ houdt myne Insettinge eñ doetse:
want ick ben de Heere die v liedē heylicht.
9 d Wie synen Vader of zijn Moeder
vloeckt/ die sal den doodt sterven: zijn bloet
sy op hem, daerom dat hy synen Vader of
Moeder ghevloeckt heeft.
10 e Wie Overspel doet met yemants wijf/
die sal den doodt sterven, beyde de Over-
spelder ende de Overspelderse/ daerom
dat hy met zijns naesten wijf Overspel
ghedaen heeft.

Straffe der Overspeelders. e Deu.22.22 Joa.8.5.

f Levi.18.8.9 Deu.22.20. ende.27.20

11 f Wanneer yemandt by zijns vaders
wijf slaept/ dat hy zijns vaders schaemte
gebloot heeft/ die sullen beyde den doot
sterven: haer bloedt sy op hen.
12 Wanneer yemandt by zijns soons wijf
slaept/ die sullen beyde den doot sterven/
want sy hebben een schande begaen: haer
bloet sy op hen.

g Levi 18.22 Rom. 1.26.

13 g Wanneer yemandt by eenen Jongen
slaept, als by eenen wijve/ die hebben ee-
nen grouwel ghedaen, ende sullen beyde
den doot sterven: haer bloet sy op hen.

h Levi.18.17

14 h Wanneer yemant een wijf neemt/ eñ
haer moeder daer toe/ die heeft eenen la-
ster begaen: men sal hem met vyere ver-
branden/ ende haer beyde oock/ dat daer
gheenen laster en sy onder v lieden.

Straffe der Sodomitischer sonde. i Exo.22.19 Levi.18.23. Deu.27.21.

15 i Wanneer yemandt by een Vee leydt/
die sal den doot sterven/ ende het Vee sal-
men verworghen.
16 Wanneer een Wijf haer ergens tot ee-
nen Vee maeckt/ dat sy met hem te doen
heeft/ die suldy dooden/ dat Vee oock:
den doodt sullen sy sterven: haer bloet sy
op hen.
17 Wanneer yemandt zijn suster neemt/
zijns vaders dochter/ of zijnder moeder
dochter/ eñ haer schaemte besiet, ende sy
wederomme zijn schaemte/ dat is een
bloetschande: die sullen wt geroept wor-
den voor den lieden haers volcx: want hy
heeft zijnder suster schaemte ontbloot/ hy
sal syne misdaet draghen.

k Levi.15.24 ende.18.19

18 k Wanneer een Man by eenen Wijve
slaept ter tijdt haerder kranckheyt/ ende
ontbloot haer schaemte/ eñ ontdeckt haer
fonteyne, eñ sy ontbloot de fonteyne haers
bloedts die sullen beyde wt haren volcke
gheroept worden.

l Levi.18.12.

19 l Uwer moeder suster schaemte/ eñ uws
vaders suster schaemte en suldy niet ont-
blooten: want een sodanige heeft zijn nae
ste bloetvrientdinne ontdect/ ende sy sullē
haer misdaet draghen.
20 Wanneer yemant by zijns vaders broe
ders wijf slaept/ die heeft zijns Ooms
schaemte ontbloot/ sy sullen hare sonde
draghen, sonder kinderē sullen sy sterven

m Levi.18.16. Mat.14.4. Deu.25.5.

21 m Wanneer yemandt zijns broeders
wijf neemt/ dat is een schandelicke daet:
sy sullē sonder kinderē zijn/ daerom dat hy
heeft zijns broeders schaemte ontbloot.
22 So houdt nu alle myne Wetten ende
Rechten, ende doet daer na op dat v het
lant niet wt spouwe/ daer ick v in leyde/
dat ghy daer in woont.
23 Ende en wandelt niet in de Wettē der
Heydenen/ die ick voor v wtstooten sal:
n want sulcx alle hebben sy ghedaen/ ende
ick hebbe eenen grouwel aen hen ghe-
hadt.

n Deu.9.4.

24 V lieden dan, segghe ick: Ghy sult ge-
ner lant besitten: want ick wil v lieden
een lant tot Erve geven daer Melck eñ
Honich in vloeyt: ick ben de Heere uwe
God, die v vandē volckē afgesondert heeft/
25 Dat ghy liedē oock afsonderen sult het
reyn Vee vanden onreynen, ende onreyne
Voghelen vanden reynen/ ende uwe zie-
len niet verontreynigen aen Vee/ aen Vo-
gelen/ eñ aen allen dat op Aerden cruypt/
o dat ick v lieden afghesondert hebbe, dat
het onreyn sy.

o Levi.11.3 Deu.14.4.

p Levi.19.2.

26 p Daerom sult ghylieden my heylich
zijn, wāt ick de Heere ben Heylich/ die v af

ghesondert heeft vanden Volcken/ op dat
ghy myn waert.
27 e Wanneer een man oft wijf een Waer-
segger oft Teeckendevieder zyn sal/ die sul-
len den doot steruen/ men salse steenighen:
haer bloet zy op hen.

Dat xxi. Capittel.

1. Priesters sullen reyn ende onbesmet
zijn/ 5. gheene cruynen noch baert scheeren/
7. ende eerlick int houwelick ende huys
zijn. 10. Den Hoogen Priester werden son-
derlinge Wetten voorgeschreuen. 16. Gee-
ne met feyle mach dat Priesterampt be-
dienen.

1 Ende de Heere sprack met Mose: Segt
den Priesteren Aarons sonē/ eñ spreect
tot hen: a Een Priester en sal hem aen
gheenen dooden zijns volcx verontreyni-
ghen/
2 Behaluen aen zijnen Bloedtvrient/ die
hem een naesten toebehoort: als aen syner
moeder/ aen synen Vader/ aen synen So-
ne/ aen syne Dochter/ aen synen Broeder/
3 Ende aen zijnder suster/ die noch een
b maecht ende noch by hem is/ eñ gheens
mans vrouwen geweest en is/ aen die can
hy hem verontreynighen.
4 c † Anders en sal hy hem niet verontrey-
nighen eyghens aen eenen die hem toebe-
hoort onder synen Volcke/ dat hy hem ont-
heylighe.
5 d Hy en sal oock gheene cruynen maken
op synen hoofde/ noch synen baert afschee-
ren/ ende aen haren lyue gheen teecken
snijden.
6 Sy sullen haren Gode heylich zijn/ ende
niet ontheylighen den Naem haers Gods:
want sy offeren des Heeren Offer/ het
broodt haers Gods: daerom sullen sy hey-
lich zijn.
7 e Sy en sullen geene Hoere nemen/ noch
gheene gheschoffierde/ ofte die van haren
manne verstooten is: want hy is heylich
synen Gode.
8 Daerom suldy hem heylich houden/ wāt
hy offert het Broodt zyns Gods: hy sal v
heylich zyn/ want ick ben heylich/ de Hee-
re die v lieden heylicht.
9 Wanneer eens Priesters dochter be-
gint te hoereren/ die salmen met vyere ver-
branden: want sy heeft haren Vader ghe-
schendet.
10 Welcker de Hooghe priester is onder sy-
nen broederen/ op welcx hooft de Salfolye
gegoten/ ende syne hant gheuult is/ dat hy
aenghetogen worde metten cleederen/ die
en sal zijn hooft niet blooten/ ende zijn clee-
deren niet versnijden.
11 Ende en sal tot geenen Dooden comen/
f ende en sal hem noch ouer vader noch
ouer moeder verontreynighen.
12 Wt den Heylichdom en sal hy niet gaen/
dat hy niet en ontheylige het Heylichdom
zijns Gods: want g de heylige Croone/ de
Salfolye zijns Gods is op hem: ick ben de
Heere.
13 h Een Maecht sal hy ten wyue nemen.
14 Doch gheen Weduwe/ noch verstooten/
noch gheschoffierde/ noch Hoere/ maer een
Maecht zijns volcks sal hy ten Wijue
nemen.
15 Op dat hy zijn zaedt niet en ontheylighe
onder synen volcke: want ick ben de Heere
die hem heylicht.
16 Ende de Heere sprack met Mose/ ende
seyde:
17 Spreeckt met Aaron/ ende segt: Wan-
neer aen yemanden van uwen zade in u-
wen gheslachte/ een ghebreck is/ die en sal

q Deu. 18. 10 1 Sam. 28. 7 2 Reg. 21. 6. Andere Iodische gevoelē/ dē Joetschen Priesteren voorgeschreuen. a Num. 6. 6 Ezec. 44. 25 b Of/ Joncvrouwe c † And. Hy sal hem een Vorst niet/ etc. eenen onder/ etc. And. hy en sal hē niet verontreynigen noch ontheyligē want hy is de Ouerste in synen volcke. Cruynen eñ den baert scheeren/ verboden. d Leu. 19. 27 Num. 6. 5 Ezec. 44. 20 Geen Hoere oft gheschende sal de Priester hebben. e Ose. 1. 2. 1 Tim. 3. 2 Titi 1. 6 Van eerlicken huyse des Bisschops. Van des Hoogē priesters sonderlinge Wet. f Luc. 9. 60 g Opt hebr. Nezer hier van wordē de Nazareī ghenoemt/ daerō dat sy hen onthielden eñ afsonderden van sommiger spijse. Numeri 9. Eñ Simson werdt oock van moeder lichaem af een Nazareus geheeten. Iudic. 13. Eñ onse Heere Jesus Christus heet ooc daer vā de rechte Nazareus/ Mat. 2. als

niet hier toe treden/ dat hy het Broot zijns
Gods offere.
18 i Want gheener aen dien een gebreck is/
en sal hier toe tredē/ hy zy blint/ lam/ met
eenen k † seltsamen neuse/ met eenen onge-
woonlicken lede.
19 Ofte die aen eenen voet ofte hande ghe-
breckelick is/
20 Ofte l † henuelruggich is/ ofte een vel op
der ooghen heeft/ ofte scheel is/ ofte grin-
dich/ ofte schorft/ ofte die ghebroken is/
21 Wie nv van Aarons des Priesters za-
de/ een ghebreck aen hem heeft/ die en sal
niet hier toe treden/ te offeren dē Offer des
Heeren: want hy heeft een gebreck/ daerom
en sal hy hem totten Brooden zijns Gods
niet ghenaken/ dat hyse Offere.
22 Nochtans sal hy het broot zijns Godes
eten/ beyde vanden Heyligen/ ende vanden
Allerheylichsten.
23 Doch tottē Voorhangsel en sal hy noch-
tans niet comen/ noch hem totten Altare
genaken/ de wyle het gebreck aen hem is/
dat hy niet en ontheylighe myn Heylich-
dom: want ick ben de Heere die se heyliget.
24 Ende Moses sprack sulcx tot Aaron en-
de tot synen sonen/ ende tot allen kinderen
Israels.

Dat xxij. Capittel.

1. Welcke hem des Heyligen onthou-
den souden. 18. Welckerley Offer men tot
den Heere brenghen/ 17 ende hoe men hem
metten Danckofferen houden soude.

1 Ende de Heere sprack met Mose/ ende
seyde:
2 Segt Aaron ende synen sonen/ dat
sy hen a onthouden van den heylighen der
kinderen Israels/ dat sy my heylighen/ eñ
mynen heyligen Name niet ontheyligen:
want ick ben de Heere.
3 So segt nv hen op hare nacomelinghen:
So wie van uwen zade hier toe treedt tot-
ten Heyligen/ dat de kinderen Israels den
Heere heylighen/ ende verontreynicht hem
also ouer den seluen/ diens ziele sal wtghe-
roeyt worden voor mynen aensichte: want
ick ben de Heere.
4 Welcker vanden zade Aarons Me-
laetsch is/ c ofte eenen vloedt heeft/ die en
sal niet eten vanden heylighen tot dat hy
reyn worde: wie ergēs een onreyn lichaem
aenroert/ ofte wien het zaet ontgaet inden
slape:
5 Ende welcker ergens een gewormte aen
roert dat hem onreyn is/ oft eenen men-
sche/ die hem onreyn is/ ende alles wat hē
onreynighet:
6 Welcke ziele dier een aenroert/ die is
onreyn tot op den auont/ ende sal vanden
heylighen niet eten/ maer sal te voren zijn
lyf met water baden.
7 Ende als de Sonne onder gegaen/ ende
hy reyn ghewoorden is/ dan mach hy daer
van eten: want dat is zijn d neeringhe.
8 e Een aes ende wat vanden wilden Die-
ren verscheurt is/ en sal hy niet eten/ op dat
hy daer niet onreyn aen en worde/ want
ick ben de Heere.
9 Daerom sullen sy myne Settingen hou-
den/ dat sy geen sonde op hen en ladē/ ende
daer van steruen/ als sy hen ontheylighen:
want ick ben de Heere diese heylicht.
10 Geen ander en sal van dat heylige eten/
noch des Priesters huysgenooten/ noch
dachlooner.
11 Wanneer dan noch de Priester een ziele
voor zijn gelt coopt/ die mach daer vā eten:
ende wat hem in synen huyse ghebooren
wort/

die van alle sonde/ reyn/ eñ heylich/ eñ niet onheylichs noch onghewyts aen hem en is. De hooghe Priester neme eē Joncfrou ten wyue. h Eze. 44. 22 f Mala. 2. 11 Die een gebreck heeft/ en sal het Priesterdom niet bedienen. i 2 Sam. 5. 8 k † And. inghedructen l † And. sonder oogenbrauwe of wynbrauwe.

Welcke nu vandē heylighen eten souden. a Dat is/ als de Nazarei hē heylichlick afhouden eñ vermijden: namelick/ dat sy niet eten en sullē vanden Offer/ sy en zijn dan gāntsch reyn eñ heylich. c Leui. 15. 2

d Of/ voedinghe. e Exo. 22. 31 Ezec. 44. 31. Het Offer sal zijn sonder gebrec.

wordt/ dat mach ooch van synen Broode
eten.
12 Wanneer ooch des Priesters dochter/
eens vreemdelincx wijf wort/ die en salmet
van de heylighe Heffinghe eten.
13 Wort sy dan noch een Weduwe ofte wt-
ghestooten/ ende en heeft gheen zaet/ ende
coemt weder tot haers vaders huys, so sal
sy eten van haers vaders broot, als doe sy
noch een maecht was: doch geen vreemde-
linck en sal daer van eten.
14 Wie ooch anders vanden heylighen eet/
onwetende/ die sal het vijfste deel daer toe
doen ende den Priester gheuen metten ge-
heylichden/
15 Op dat sy niet en ontheylighen het heyli-
ghe der kinderen Israels/ dat sy den Heere
heffen.
16 Op dat sy hen niet met misdaet en schult
en beladen/ wanneer sy hare gheheylichde
eten/ want ick ben de Heere diese heylicht.
17 Ende de Heere sprack met Mose/ ende
seyde:
18 Segt Aaron ende synen sonen/ ende allē
kinderen Israels: f Welcker Israeliten of-
te vreemdelinck in Israel/ zijn Offer doen
wil/ het zy erghens voor beloste/ of van
vrijen wille dat sy den Heere een Brantof-
fer doen willen.
19 Dat hem van v lieden aenghenaem zy/
dat sal een Hy ende sonder vlecke g zijn, vā
Runderen ofte Lammeren/ ofte Gheyten.
20 Alles wat een gebreck heeft/ en sult ghy-
lieden niet offeren: want het sal voor v lie-
den niet aenghenaem zijn.
21 h Ende wie een danckoffer den Heere doen
wil/ een sonderlicke Beloste/ ofte vā vrijen
wille/ van Runderen ofte Schapen/ dat
sal sonder vlecke zijn/ dat het aenghenaem
zy: het en sal geen ghebreck hebben:
22 Is het blint/ ofte gebreckelick/ ofte ghe-
wont/ of dorre/ of grindich/ ofte schorft/ soo
en sult ghylieden sulcx den Heere niet offe-
ren/ ende daer gheen Offer van gheuen op
den Altaer des Heeren.
23 Eenen Osse oft Schaep dat ongewoon-
licke leden/ ofte i gebreckelicke leden heeft/
meuchdy van vrijen wille offeren/ doch ter
Beloste en can het niet aengenaem zijn.
24 Ghy en sult ooch den Heere niet k ver-
stooten/ ofte gewreuens/ ofte verscheurts/
ofte dat ghewont is/ offeren/ ende en sult
in uwen lande sulcx niet doen.
25 Ghy en sult ooch sulcker gheen van eens
vreemdelincx hant nemen den Broode ws
Godts offeren/ want het en deucht niet, en
heeft een gebreck/ daerom sal het niet aen-
ghenaem zijn voor v lieden.
26 Ende de Heere sprack met Mose / ende
seyde:
27 Wanneer een Osse oft Lam/ oft Gheyte
gheboren is/ so salt seuen daghen by synes
moeder zijn/ ende aenden achtsten daghe/
ende daer na/ machmen het den Heere offe-
ren, so is het aenghenaem.
28 Het zy een Osse oft Lam/ soo en salmen
het niet met synen jonghe op eenen dach
slachten.
29 Wanneer ghylieden nu wilt den Heere
een Danckoffer doen/ dat voor v aenghe-
naem zy/
30 So sult ghy het desseluen daechs eten/
ende en sult niet ouer behouden tot opten
morghen/ want ick ben de Heere.
31 Daerom houdet nu mijn ghebodt/ ende
doet daer na: want ick ben de Heere.
32 Dat ghylieden mynen heylighen Name
niet en ontheylighet/ ende ick gheheylicht
worde onder den kinderen Israels: want

e Deu.15.21. ende 17.1. Malac.1.8. Syr.35.14.
g Ouer dit stuc claecht Malachias/ aen den eersten Cap. seer hardt/ want wat men dooch noch goet en is dat gheeftmen Godt en sy-
nē Dienarē en wilt als daer bespa-
rē en bewaren. Maer God verdoet doch sulcx hier/ als onaengenaē: wāt hy heeft lief eenen vrolickē geuer.
h Deu.15.20. Syr.35.14.
i Als / dat meer ē oo-
re ofte niet een ē ooge ofte met eē
en heeft/ dan ē ofte meer voeten ghe-
brekē/ ofte sus onghestalt en mis-
maect is.
Het heet: wie wat geuen wil/ die gheue wat goets / ofte late het aenstaen.
k Of/ ver-
morselts/ verpletterts.
Het Offer sal oudt ge-
noech zijn.
Dancoffer sal haestelic ghegeten worden.

ick ben de Heere die v heylicht: Die v wt
Egyptenlande ghelevt hebbe / dat ick u-
we God ware/ ick de Heere.

Dat xxiij. Capittel.

1. Vanden Vyerdaghen ende Hoogen-
feesten/ naemlicken den Sabbath. 5. Pae-
schen. 10. Eerste vruchtoffer des anderen
daechs na Paschen/ 15. Pingsten/ 24.
Blaesdach/ 27. Versoendach/ 34. ende
Loofhuttenfeest.

1 Ende de Heere sprack met Mose/ ende
seyde:
2 Segt den kinderen Israels / ende
spreecke tot hen: Dit zijn de Feesten des
Heeren/ die ghylieden Heylich ende myne
Feesten heeten sult / daer ghylieden te sa-
men coemt.
3 a Ses dagen sult ghy arbeyden/ ende de se-
uēde dach/ is de groote heylige Sabbath/
daer ghylieden te samen coemt: gheen ar-
beyt en sult ghylieden daerin doen / want
het is de Sabbath des Heeren in allen u-
wen wooninghen.
4 Dit zijn nu de Feesten des Heeren/ die
ghylieden heylighe Feesten heeten sult/
daer ghy te samen coemt.
5 b Aenden veertienden dach der eerster
Maent/ tusschen den auont/ is des Hee-
ren Paeschen.
6 Ende aenden vijftiendē der seluer Maēt/
is het Feest der ongheheuelder broodē des
Heeren, so sult ghylieden seuen dagen on-
gheheuelt broot eten.
7 Den eersten dach sal heylich onder v lie-
den heeten / daer ghy te samē coemt, so en
sult ghylieden gheen c dienstwerck doen.
8 d Ende den Heere offeren seuen daghen:
de seuenste dach sal ooch heylich heeten/
daer ghylieden te samen coemt : daer in
en sult ghylieden ooch gheen dienstwerck
doen.
9 Ende de Heere sprach met Mose/ ende
seyde:
10 Segt den kinderen Israels/ ende spreeckt
tot hen : e Wanneer ghylieden int landt
coemt/ dat ick v gheuen sal/ ende sullet be-
oogsten/ soo sult ghylieden een f † Garue
der eerstelinghen ws Oogst totten Prie-
ster brenghen.
11 So sal de Garue beweecht worden voor
den Heere/ dat het van v lieden aengenaē
zy: sulcx sal de Priester doen/ des anderen
daechs na den Sabbath.
12 Ende sult des daechs/ wanneer uwe Gar-
ue beweecht wordt/ een Brandtoffer den
Heere doen van eenen Lamme/ dat sonder
vlecke ende Jarich zy/
13 Metten Spijsoffer/ twee tienden Se-
melmeels met Olye ghemengt/ ten Offer
den Heere eens sueten Rueck. daer toe het
Danckoffer een vierendeel Hin wijns.
14 g Ende en sult gheen nieuwe Broodt/
noch h † Sanghen/ noch corente voren
eten tot op den dach / wanneer ghylieden
uwen Gode Offer brenget: dat sal een recht
zijn uwen nacomelinghen / in allen uwen
wooninghen.
15 i Daer na sult ghylieden tellen van den
anderen daghe des Sabbaths / doe ghy
de Beweechgaruen brachtet, seuen gant-
sche Sabbathen/
16 Tot aen den anderen dach des seuendē
Sabbaths, namelicken vijftich daghen
sult ghylieden tellen, ende nieuwen Spijs-
offer den Heere offeren.
17 Ende sult het wt allen uwen wooninn-
ghen offeren/ namelick/ twee Beweech-
brooden van twee tienden Semelmeels/

De Feesten den Joden geboden.
Sabbath. a Exo. 29.9 ende 31.12 ende 34.21 Deu. 5.13
Paeschen Feest. b Exo.12.18 Num 28.16 Ezec.45.21
c Dienstwerc, is dat men aen dē wercdagen doet neerin-
ge te soeckē daermē ge-
sinde ende Vee toe ge-
bruyckt/ maer het huyswerck en Godsdie-
sten en zijn niet verbodē/ als cokē. va-
ghen. clee-
den etc.
d Num. 23. 19.24
e Num. 5.18
f Of Senghe.
† And. Gomer.
g Josue 5.10
h † And. ko-
ren/ noch Senghel-
koorn.
Pingsten feest.
i Deut.16.9.

gheheuelt ende ghebacken/ tot Eerstelin-
ghen den Heere:

k Nu.28.27
18 k Ende sult hier toe brengen met uwen
broode/ seuen Jarighe Lammeren/ sonder
l† Anders Uarre/
vlecke/ ende eenen Jonghen l† Osse/ ende
twee Rammen/ dat sal des Heeren Brant-
offer / Spijsoffer ende Dranckoffer zijn:
dat is een Offer eens soetē reucx dē Heere.
19 Daer toe sult ghylieden maken eenen
Geytenbock ten Sondoffer/ ende twee Ja
righe Lammeren ten Danckoffer.
20 Ende de Priester salt beweghen metten
broode der Eerstelinghen voor den Heere
totten twee Lammeren ende sal den Heere
heylich/ ende des Priesters zijn.

m Of/ wt-roepen.
21 Eñ sult desen dach m wtschrepen/ want
hy sal onder v heylich heeten/ daer ghylie-
den te samen coemt: gheen dienstwerck en
sult ghy doen: een eewich recht sal dat zijn/
by uwen nacomelinghen/ in allen uwen
wooninghen.

n Leui.19.9 Deu.24.19.
22 n Wanneer ghy nu uwe lant beoogst/ so
en sult ghylieden dat niet gheheel opten
velde infnijden/ oock niet alternael so nau-
we oplesen / maer sullet den armen ende
vreemdelingen laten: ick ben de Heere u-
we God
23 Ende de Heere sprack met Mose/ ende
seyde:
24 Spreect metten kinderen Israels/ ende

o Nu.29.1.
segt: o Aen den eersten daghe der seuender
Maent sult ghylieden den heyligen Sab-

p Leu.16.29 Num.29.7 Sulck bla-sen met ee-nen hooren gheschiede/ datmē daer mede Go-des eñ sy-ner wonder ghedachte. Hoe hyse verlost had de/ daer vā prekēdt/ eñ hem daer voor danc-kende: Als by ōs door het Euāge-lium Christi eñ syner ver lossinge ge-dacht/ ende daer vā ge-predickt wort.
bath des p blasens ter gedachtenisse hou-
den daer ghylieden te samen coemt:
25 So en sult ghylieden gheen dienstwerck
doen ende sult den Heere offeren.
26 Ende de Heere sprack met Mose / ende
seyde:
27 q De tiende dach in deser seuēder Maēt/
is de Versoendach die sal by v lieden Hey
lich heeten/ dat ghy te samen coemt: so sult
ghylieden uwe r† lichaem castyen ende dē
Heere offeren.
28 Ende en sult gheen arbeyt doen aen de-
sen daghe / want het is de Versoendach/
dat ghylieden versoent wort voor den Hee
re uwen Gode.
29 Want wie zijn lichaem niet en castijdt
aen desen daghe/ die sal wt synen volcke ge
roeyt worden.
30 Eñ wie in desen dach eenich werck doet
dien wil ick ombrenghen wt synen volcke.
31 Daerom en sult ghylieden gheen arbeyt
doen: dat sal een eewich recht zijn uwen
nacomelingen/ in allen uwen wooningen.
32 Het is uwen grooten Sabbath dat ghy
lieden uwe lichamen castijdt: aen den ne-
ghenden daghe der Maent opten auont/
sult ghylieden desen Sabbath houdē/ van-
den eenen auont totten anderen auont.

q Versoen-dach.
33 Ende de Heere sprack met Mose/ ende
seyde:

r† An. zielē verōmerten/ Loofhutten feest.
34 Spreect metten kinderen Israels ende
segt: s Aenden vijftienden daghe deser se-
uender Maent / is het Feest der Loofhut-

s Deu.16.13 Num.29.12 3 Esd.5.49 2 Mac.1.9.
ten seuen daghen den Heere.
35 Den eersten dach sal Heylich heeten/ dat
ghylieden te samē coemt: geen dienstbaer-
heyt en sult ghylieden doen.

t Joan.7.37
36 Seuen daghen sult ghylieden den Heere
offeren: t den achtsten dach sal oock hey
lich heeten/ dat ghy te samen coemt/ ende-
sult uwe offeren den Heere doen: want het
is der u† Vergaderinghe dach: geen dienst
wercx en sult ghylieden doen.

u† An. opkē houdinge/ oft behulp-dach.
37 Dat zijn de Feesten des Heeren/ die ghy
lieden sult voor heylich houden / dat ghy
te samen coemt/ ende den Heere offer doet/
Brandtoffer / Spijsoffer / Danckoffer/
ende ander Offer / een yeghelick na synen
daghe.
38 Behaluen wat den Sabbath des Hee-
ren/ ende uwe gauen ende Beloften/ ende
vrijwillighe gauen zijn / die ghylieden den
Heere gheeft.
39 So sult ghylieden nu aen den vijftiendē
dach der seuender Maent/ als ghy het in-
comen van den lande ingebracht hebt/ het
Feest des Heeren houden seuen daghen
lanck. Aenden eersten daghe is het Sab-
bath / ende aenden achtsten daghe is het
oock Sabbath.
40 Ende sult aen den eersten dach vruchtē
nemen/ van schoone boomen Palmtackē/
ende meyen van dichte boomen eñ Beeck-
wilghen / ende seuen daghen vrolick zijn
voor den Heere uwen God.
41 Ende sult also den Heere des Jaers dat
Feeste houden seuen dagen: dat sal een ee-
wich recht zijn by uwen nacomelinghen/
dat sy inder seuender Maent also vyeren.
42 Seuen dagen sult ghyliedē in Loofhut-
ten woonen: wie een Landtbesitter is in
Israel die sal in Loofhutten woonen:
43 Op dat uwe nacomelinghen weten hoe
ick de kinderen Israels hebbe laten in
Hutten woonen / doe ickse wt Egypten-
lande voerde: ick ben de Heere uwe God.
44 Ende Moses seyde den kinderen Is-
raels, sulcke Feeste des Heeren.

a Exo.27.20 b† an. Stijf of Getuy-tuygenissen c Exo.25.30 d† An. Se-melmeel e† And. rije f Dat zijn de toonbrooden/ welcke hier coeckē heetē/ daer-om dat sy breet warē als coeckē/ eñ zijn Dēc-brooden/ daerom dat sy duer me-de gedenc-ken/ eñ van hē predickē souden. Ge-lijc als Christus ons be ueelt/ dz wy syner gedēc ken/ dat is/ synen doot Vercondigen eñ predickē souden. g Dat is/ Offer. h Exo.29.32 Leui.8.31. 1 Sam.21.6. Mat.12.4. i Exo.20.7 k De wijle daer gheen heyligher naem en is als Gods, naē alleen/ so seyt hy slechts/ dē Name. l Leui 5.1 m Nu.15.35.

Dat xxiiij. Capittel.

1. Van Olye totten Lampen ende Can-
delaren/ 5. ende twaelf Toonbrooden. 10.
Van de Wet ouer het lasteren/ wt oorsake
eens Lasteraers. 27. Van straffe des doot-
slaechs/ ende andere lijflicke schaden.

1 Ende de Heere sprack met Mose / ende
seyde:
2 a Ghebiet den kinderen Israels/ dat
sy tot v brengen gestooten suyuer Boom-
olye totten lichten/ die bouen inde Lampen
daghelicx ghegoten worden/
3 Buyten voor den Voorhanck des Ghe-
tuyghenisses inder Hutten des b† Be-
scheyts: ende Aaron salt toerichten des
auonts ende des morgens voor den Heere
alle tijt: dat zy een eewich recht uwen na-
comelinghen.
4 Hy sal dan de Lampen op den suyueren
Candelaer toerichten voor den Heere / al-
le tijdt.
5 c Ende sult d† Meelbloemen nemen eñ
twaelf Coecken daer van backē/ twee tien-
den sal een Coeck hebben.
6 Ende sultse legghen telcken sesse op een
e† gheschict oft op den suyueren Disch voor
den Heere.
7 Ende sult op de selue leggen reynē Wie-
roock dat het zijn f Gedenckbrooden/ ten
g vyere den Heere.
8 Alle Sabbath voort ende voort/ sal hy-
se toerichten voor den Heere/ van den kin-
deren Israels/ ten eewigen Verbonde.
9 h Eñ sullen Aarons eñ syner sonen zijn/
die sullense eten in de heylighe stede: want
dat is zijn allerheylichste vanden Offeren
des Heeren/ ten eewighen rechte.
10 Daer ginck puimers eens Israelitischen
wijfs sone wt/ die eens Egyptischen mans
kint was onder den kinderen Israels/ en-
de twistede in den legher met eenen Isra-
litischen manne/
11 i Ende lasterde den k Name/ eñ vloecte:
l doe brachten sy hem tot Mosen/ doch sy-
ne moeder hiet Selomith/ een dochter De-
bri/ vanden stamme Dan.)
12 m Ende leyden hem ghevangen/ tot dat

een claer antwoort werdt door den mont
des Heeren.
13 Ende de Heere sprack met Mose/ ende
seyde:
14 Brengt den Vloecker buyten voor den
leger/ en laet alle die het gehoort hebben/
hare handen op zijn hooft legghen/ en laet
hem de gantsche Menichte steenighen.
15 Ende segt den kinderen Israels: u Wie
Gods laste- | synen Gode vloeckt/ die sal zijn sonde dra-
ringhe ver- | ghen.
boden. 16 Wie des Heeren naem lastert/ die sal den
u Mat. 26. | doot steruen / de gantsche Menichte sal
65. | hem steenighen: als de vreemdelinck/ so sal
Joh. 19. 7. | oock de Lantbesitter zijn: wanneer hy den
Name lastert/ so sal hy steruen.
17 Wie ergens eenen mensche verslaet/ die
Doot slach/ | sal den doot steruen.
oock schade 18 Wie daerenteghen een Vee verslaet/ die
al lyf ende | salt betalen: lijf om lijf.
goet verbo- 19 Ende wie synen naesten verleemt/ dien
den. | salmen doen/ als hy ghedaen heeft.
20 o † Schade om schade/ ooge om ooghe/
o † And/ | tant om tant: als hy heeft eenen mensche
Breuck om | verleemt/ so salmen hem weder doen.
breucke. 21 Also/ dat wie een Vee verslaet/ die salt
Exo. 21. 23. | betalen/ wie eenen mensche verslaet/ die
Deu. 19. 21 | sal steruen.
Mat. 5. 38. 22 Dat sal eenerley Recht onder u lieden
Joha. 1. 7. | zijn/ den vreemdelinck als den Landtbesit-
ter: want ick ben de Heere uwe God.
23 Moses seyde het den kinderen Israels:
ende brachten den Vloecker buyten voor
den legher / ende steenichden hem: also de-
den de kinderen Israels, als de Heere Mo-
si gheboden hadde.

Dat xxv. Capittel.

1. Vanden Vyeriare des Landts/ 8. en Luptiare. 14. Van coophandel. 18. ende die dobbelden seghen des Heeren teicken sesten Jare so men syne Wetten hout. 25. Van verlossinge eens verarmden broeders haue/ 29. Item eens vercochten huys/ binnen inder stadt ofte op den Dorpe/ 32. Van den Rechte der Steden/ huysen ende velden der Leuiten. 35. Van woecker ende van vreemdelickheyt tegen den verarmden/ 39. oft oock ghecochten broeder. 43. Van lijfeyghen knechten te coopen. 47. ende Joden te lossen.

Het Vyer- 1 Ende de Heere sprack met Mose op den
iaer des | Berch Sinai/ ende seyde:
landts. 2 Spreect met de kinderen Israels/ en
a Exo. 23. 10 | segt tot hen: a Wanneer ghylieden int lant
coemt dat ick u gheuen sal/ so sal dat landt
zijn vyeringe den Heere vyeren:
3 Dat ghy ses Jaer uwe Velt besaept/ en
ses Jaer uwen Wijnberch besnydet/ ende
vergadert die vruchten in.
4 Doch inden seuenden Jare/ sal het lant
syne groote vyeringhe den Heere vyeren/
daer ghy uwe Velt niet in besaeyen/ noch
uwen Wijnberch besnyden en sult.
5 Wat van hemseluen na uwen Oogst
wasset / en suldy niet beoogsten / ende de
Druyuen/ die sonder uwen arbeyt wassen/
b Deu. 15. 1. | en suldy niet lesen/ de wyle het een b Vyer-
iaer is des Landts.
6 Maer dat vyeren des lants sult ghylie-
c Dat is/ | den daerom houden/ dat ghy daer van etet/
ghemeynt | uwe knecht/ uwe maecht/ uwe dachloo-
zijn/ en met | ner/ uwe huysghenoote/ uwe vreemdelinck
ingesameit | by u.
noch opghe- 7 Uwe Vee/ ende de Dieren in uwen lan-
sloten/ als | de: alle vruchten sullen c spyse zijn.
beteen te 8 Ende ghy sult tellen sulcker Vyeriaren
voorrange/ | seuen/ so dat seuen Jaer/ seuenmael getelt

worden/ ende de tijt der seuen Vyeriaren/
maken negen ende veertich Jaer.
9 So suldy de Basuynen laten blasen door | Jubileus/
alle uwe landt / aenden tienden daghe der | dat is een
seuender Maent / euen aen den daghe der | Vrij Jaer.
Versoeninghe.
10 Ende ghy sult dat vijftichste Jaer heyli- | Een ander
ghen/ ende suit het een vrij Jaer heeten in- | vrij Jaer/
den Lande/ allen die daer in woonen: want | leest Deut.
het is uwe d Lupt Jaer/ so sal een yegelick | 15 1.
by u lieden weder tot syner Haue/ ende tot | d t An. Ha-
synen gheslachte comen. | liaer/ of
11 Want dat vijftichste Jaer is uwe Lupt- | Schaliaer/
Jaer: ghylieden en sult niet saeyen / oock | e Eze. 46. 17
niet beoogsten/ dat van hemseluen wast:
oock niet lesen inden Wijnberch/ dat son-
der arbeyt wast:
12 Want dat Luptiaer sal onder u lieden
heylich zijn: ghy sullet dan eten wat het
velt draecht.
13 Dat is het Luptiaer/ wanneer alleman
weder tot tot synen comen sal.
14 Wanneer ghy nu uwen naesten wat ver
coopt/ ofte hem wat afcoopt/ so en sal nie-
mant synen broeder vercorten:
15 Maer na den ghetale vanden Luptiare
aen/ suldy het van hem coopen/ ende wat
de Jaren hier na dragen meugen/ so hooch
sal hy het u vercoopen.
16 Na der veelheydt der Jaren / suldy den
coop verhooghen/ ende na de weynicheyt | ff And. ver-
der Jaren suldy den coop ff verminderen: | ringe. en:
want hy salt u / na dien als het draghen
mach/ vercoopen.
17 So vercorte nu niemant synen naesten/
maer vreest u voor uwen Gode: want ick
ben de Heere uwe God.
18 Daerom doet na myne Settingen/ ende
hout myne Rechten/ dat ghy daer na doet/
op dat ghy inden lande seker woonen meucht.
19 Want het lant sal u lieden syne vruchten
geuen/ dat ghy eten ghenoech hebt/ ende
seker daer in woont.
20 Ende of ghylieden sult seggen: Wat sul-
len wy eten inden seuenden Jare? Want wy
en saeyen niet/ soo en vergaderen wy oock
gheen corten in
21 So wil ick mynen seghen ouer u lieden
inden sesten Jare ghebieden / dat hy sal
drye Jaer corten maken.
22 Dat ghylieden saeyet inden achtsten Ja
re/ ende vanden ouden coren etet/ tot in het
neghende Jaer/ dat ghylieden van ouden
etet / tot dat daer nieuwe coren weder
coemt:
23 Daerom en sult ghylieden het lant niet
vercoopen eewichlick: g want het lant is | g Psal. 24. 1
myn / ende ghy zijt Vreemdelinghen ende
Gasten voor my.
24 Ende sult in allen uwen Lande/ het lant
te lossen gheuen.
25 h Wanneer uwe broeder verarmet/ ende | h Nu. 36. 8
vercoopt u syne haue / ende zijn naeste | Iere. 32. 7
vrient coemt tot hem / dat hy het losse: soo | Ruth. 4. 3
sal hy het lossen/ wat zijn broeder vercocht
heeft.
26 Wanneer oock yemandt gheenen Losser
heeft/ ende can met syner handt so veel te
weghe brenghen/ dat hy het een deel losse/
27 So salmen erkennen vanden Jaer aen/ doe
hy het vercocht heeft ende i den Vercoo- | i t And. wat
per de ouerige Jaren weder k inruymen/ | ouerich is/
dat hy weder tot syner haue come. | weder geuen
28 Can oock syne handt so veel niet bin- | die hyt ver-
den/ dat hem het een deel weder worde/ so | cocht heeft/
sal dat ghene dat hy vercocht heeft/ inder | dat etc.
handt des Coopers zijn/ totten Luptiare: | k Of, instaen
inden seluen sal het wt gaen/ ende hy we-
der tot syner haue comen.

29 Wie een Woonhuys vercoopt binnen der Stadtmueren / die heeft een gantsch Jaer l respyt/dat selue weder te lossen:dat sal dē tijt zijn/daer hy het in lossen mach.

l Wessel/ of vertreck.

30 So hy het dan niet en lost/eer dat gantsche Jaer om is / so salt de Cooper eeuwichlick behouden / ende syne Nacomelingen/ende sal niet los wtgaen inden Luptiare.

31 Isset een huys op den Dorpe/daer geen muer om en is/ dat salmen den Velde des Landts gelijck rekenen/ eñ sal los worden/ ende inden Luptiare ledich wtgaen.

32 De steden der Leuiten/ eñ de huysen inden steden daer haer Haue in is / moghen altijt gelost worden.

33 Wie wat vanden Leuiten losset / die salt verlaten inden Luptiare/het zy Huys ofte Stadt/dat hy beseten heeft:want de huysen inden stedē der Leuiten zijn hare Haue onder den kinderen Israels..

m Jere.32.7

34 m Doch het Velt voor haren steden/sal men niet vercoopen/want dit is haer eygendom eeuwelick.

n Exo.22.25 Deu.23.19. Ezech. 22.12 Woecker verboden.

35 n Wanneer v Broeder verarmt / eñ hy v afneemt/so sult ghy hem aennemen als eenen Vreemdelinck ofte Gast / dat hy leue by v.

36 Ende en sult gheenen woecker van hem nemen / noch o ouersettinge maer/sult v voor uwē Gode vreesen/ op dat v broeder by v leuen mach.

o Woecker heet hy/ dat met gelt geschiedt/ O. uersettinge ofte ouersat/ wānere de arme mā moet coopē ofte aennemen de dagheliicksche ware / so duer als de giericgestoel rooueт wil/ dewyle hyse noothaluen hebbē moet Uwē broeder houdt niet als eenenknecht.

37 Want ghy en sult hem v ghelt niet op woecker doen / noch uwe spijse op ouersettinghe wt doen.

38 Want ick ben de Heere uwe God / die v lieden wt Egyptenlande gelept heeft/dat ick v lieden het Landt Canaan geue/ende uwe Godt ware.

39 p Wanneer v Broeder verarmt by v/eñ vercoopt v hemseluē/so sult ghy hem niet laten dienen als een Lyfeyghen/

40 Maer als een Dachloouer ende Gast/ sal hy by v zijn/ende tot aen het Luptiaer by v dienen.

41 Dan sal hy van v los wtgaen/ende syne kinderen met hem / ende sal weder comen tot synen gheslachte / ende tot syner Vaders Haue.

42 Want sy zijn myne knechten/die ick wt Egyptenlande gelept hebbe: daerom salmense niet op Lyfeygen wijse vercoopen.

p Exo. 21. 2 Deu. 15. 12. Jere. 34. 14 q Spr. 7. 22. ende 3. 31. Ephe. 6. 9 Coloss. 4. 1.

43 q Ende sult niet strengelick ouer hen regeeren/maer v vreesen voor uwen Gode.

44 Wilt ghy dannoch Lyfeygē knechten eñ maechden hebben/so suldyse coopen vanden Heydenen/die rondtom v lieden zijn.

45 Vanden Gasten die Vreemdelingen onder v lieden zijn / eñ van haren Nacomelinghen die sy by v lieden in uwen Lande baren.

46 De selue sult ghy lieden tot eygen hebben/ ende sultse besitten/ende uwe kinderen na v/ter eeuwiger besittinge / die sult ghy Lyfeygen knechten zijn laten : r doch ouer uwe Broeders de kinderen Israels/ sal niemant ouer den anderē regeren met der strengicheydt.

r Deu. 17. 20 1. Reg. 9. 22

47 Wanneer ergēs een Vreemdelinck ofte Gast by v toeneemt/eñ v Broeder by hem verarmt / eñ hem den Vreemdelinck ofte Gast by v / ofte yemant van synē stamme vercoopt/

Eens vercochten Jodens lossinghe.

48 So sal hy na synē vercoopen recht hebben weder los te worden / eñ yemant onder synen broederen mach hem lossen.

49 Als syn Oom / ofte Ooms Sone/ ofte anders syn naeste bloetvrient syns Gheslachts: ofte so syn eyghen handt so veel
verrijcht/so sal hy hem lossen.

50 Ende sal met synen Cooper rekenē/van dē iare aen/ doe hy hem vercocht heeft tot op het Luptiaer/ eñ dat gelt sal na den getale der Jaren syns vercoopens gerekent worden/ eñ sal synen Dachloon der gantscher tijt mede inrekenen.

51 Zijn het noch vele Jaren tot aent Luptiaer/ so sal hy na den seluen dies te meer te lossen geuen/ daer na hy gecocht is.

52 Zijn daer oock weynich Jaren ouer/ tot aent Luptiaer/ so sal hy oock daer na weder geuen tot syner lossinghe.

53 Ende sal syn dachloon van iaer tot iare mede inrekenen : ende sult niet laten met strengicheyt ouer hem heerschappen/voor uwen ooghen.

54 So hy hem ooch op dese wijse niet en losset/so sal hy in het Luptiaer los wtgaen ende syne kinderen met hem.

55 Want de kinderen Israels zijn myne knechten/ die ick wt Egyptenlant gelept/ hebbe: Ick ben de Heere uwe God.

Dat xxvi. Capittel.

1. De Heere verbiedt de Beelden/ 3. doet troostelicke beloften synen Volcke/ so sy synen woorden ghehoorsaem zijn 14. eñ grouwelicke dreyghinghen/so sy dat selue wachten sullē: 39. haren ouerigē dannoch/ so sy noch inder straffe hare misdaedt bekennen/ende daer ouer bidden/ 42. wil hy niet verstooten/maer in genade aennemē/ om syns Verbondes wille.

1 Ghy a sult v geenen Afgod makē/ noch Beelde/ ende sult v gheene b Colomnen oprichten / noch gheenen Teerkensteen setten in uwen Lande / dat ghy daer voor aenbiddet:wāt ick ben de Heere uwe Godt.

Troostlicke beloften Gods/ dien die synen woorde gehoorsaem zijn.

2 Houdet myne Sabbathen / ende vreeset v voor mynen Heylichdom: Ick ben de Heere.

a Exo. 20. 4 Deut. 4. 23 ende 5. 8 ende 27. 15 Psal. 97. 7 b Of / Pilaerstijlen. * Luther Cap. 26.

3 *Ist dat c ghy in myne Settingē wandelen sult / ende myne Gheboden houden ende doen/

4 So wil ick v Regen geuen tot syner tijt/ ende het Landt sal syn vrucht gheuen/ende de Boomen op den Velde hare vruchten brenghen.

5 Ende de dorschtijdt sal reycken tot den Wijnoogst / eñ den Wijnoogst sal reycken tot den Zaedtijt/ eñ sullet broots de volheyt hebben/ d eñ sult seker in uwē Lande woonen.

c Deu. 28. 1 d 1. Reg. 4. 24.

6 Ick wil vrede geuen in uwē Lande/ e dat ghy slapet/ eñ v niemandt en verschricke: ick wil de boose Dieren wt uwen Lande nemen/ ende gheen Sweerdt sal door uwe Landt gaen.

e Heb. 11. 13.

7 Ghy sult uwe vyanden iagen/ eñ sy sullē voor v lieden henen int Sweert vallen.

8 f Vwer vyue sullen hondert iagen:ende uwer Hondert sullen Tien duysent iagen: want uwe vyandē sullen voor v henē vallen int Sweerdt.

f Josu. 23. 10 Esaie 30. 17. g Ex. 29. 45

9 Ende ick wil my tot v lieden wenden/ eñ wil v wassen eñ vermeerderen laten/ ende wil myn verbont v lieden houden.

10 Ende ghy sult vanden Oudeneten/ende wanneer het Nieuwe coemt/ het oude varen laten.

11 g Ick wil myne wooninge onder v lieden hebben/ende myne ziele sal v niet verwerpen.

2. Cor. 6. 16. Ezech. 37. 26

12 Ende wil onder v lieden wandelen/ende wil uwe God zijn / so sult ghy lieden myn Volck zijn:

Grouwelicke dreygingen den verachterē Godes woordts.

Want

13 Want ick ben de Heere uwe Godt / die u
lieden wt Egyptenlant gevoert hebbe, dat
ghy hare knechten niet zijn en soudt/ ende
heb uwe Jock ghebroken / ende heb u op=
rechtelick wandelen laten.
14 h So ghylieden my oock niet en hooret/
ende niet en doet dese Geboden alle/
15 Ende so ghylieden myne Insettinghen
verachtet / ende uwe ziele myne Rechten
verworpet, dat ghy niet en doet alle myne
Gheboden, ende so ghy mijn verbont latet
staen/
16 So wil ick u lieden oock sulcx doen: Ick
wil u te huys soecken met verschricken/
met geswel ende cortsen, dat u de aenghe=
sichten vervallen/ende de lijven versmach=
ten: ghy sult te vergeefs uwe zaet saeyen/
ende uwe vyanden sullen dat eten.
17 Ende ick wil mijn aenschijn tegen u lie=
den setten, ende sult geslagen worde voor
uwen vyanden: ende die u haten, sulle over
u lieden heerschappen/ i ende sult vlieden
daer u niemant en iaecht.
18 Soo ghy lieden my dan boven dat noch
niet en hoort / soo wil ick dies noch seven=
mael meer maken / u te castyden om uwer
sonden wille.
19 Dat ick uwe hovaerdicheyt ende halss=
sterckicheydt breke / k ende wil uwen He=
mel als yser, ende uwe Aerde l metael ma=
ken.
20 Ende uwe moeyte ende arbeyt sal ver=
loren zijn/ dat uwe Lant syne wasdom niet
en geve, ende de Boomen inden Lande, ha=
re vruchten niet en brenghen.
21 Ende ist dat ghylieden teghen my wan=
delt/ende my niet hooren en wilt / soo wil
ick dies noch sevenmael meer maken/op u
lieden te slaen/ om uwer sonden wille:
22 Ende wil wilde Dieren onder u lieden
senden/die sullen uwe kinderen verslinden
ende uwe Vee verderven/ ende uwer wey=
nich maken/ ende uwe straten sullen woest
worden.
23 Ist dat ghy u dan daer mede noch niet
van my castyen en laet / ende wandelt te=
ghen my/
24 Soo wil ick u lieden oock tegen wande=
len/ende wil u lieden noch sevenmael meer
slaen/ om uwer sonden wille.
25 Ende wil een wraeck sweert over u lieden
brenghen/ dat myn Verbondt wreken sal/
ende of ghy u lieden in uwe Steden verga
dert/ so wil ick doch de Pestilencie onder u
lieden sende/ ende wil u in uwer vyanden
handen gheven.
26 m Dan wil ick u lieden den voorraet des
broots verderven/ dat thien vrouwen sul=
len uwe broot in eenen Oven backen/ende
uwe broot salmen met ghewichte wtwe=
ghen/ n ende als ghy etet/ sult ghylieden
niet sat worden.
27 Ende ist dat ghylieden my dan noch daer
door niet en hoort/ ende tege my wandelt/
28 Soo wil ick teghen u lieden in grimmic=
heyt wandelen/ ende wil u liede sevenmael
meer straffen/ om uwer sonden wille:
29 o Dat ghylieden sult uwer sone ende doch=
teren vleesch eten/
30 Ende wil uwe hooge Altaren te niete doe/
ende uwe p Beelden wtroeyen / ende wil
uwe lichamen op uwe Afgoden worpen/
ende myn ziele sal voor u lieden walghen.
31 Ende wil uwe Steden woest maken/ ende
uwe Heylichdoms Kercken inscheuren / ende
wil uwen soeten rueck niet riecken.
32 Also wil ick het Lant woest maken/ dat
uwe vyanden die daer in woone/ hen daer
voor ontsetten sullen.

h Deu.28.15 Iudic.2.14 Thren.2.17 Dan.9.11 Malac.2.2

i Pro.28.1

k Deu.28.23 l Of teen

n Dat is/ de spyse die men optoe=
comende die=
nich by lepe/ In He=
br. staet/ de staf der spy=
se dat is u=
we spyse daer ghy u
op vertroost
hebt ende ge=
leunt als op
eenen staf.
n Iosue.4.10 Mich.6.14 Aggei.1.6.
o Deu.28.53 4.Reg.6.28 Thre.4.10. Baru.2.3.
p In. Son=
nenbeelt

33 U lieden daerenteghen/ wil ick onder de
Heydenen verstroyen, ende het sweerdt wt
treccken achter u lieden hene/ dat uwe lant
sal woest zijn, ende uwe Steden verstoort.
34 Dan sal den Lande zijn vyeren bevallen/
soo langhe als het woest leyt/ ende ghylie=
den inder vyanden Landen zijt : Jae dan
sal het Lant vyeren / ende hem zijn vyeren
bevallen laten.
35 So lange als het woest leyt: daerom dat
het niet Vyeren en conde / doe ghylieden
het soudt Vyeren laten, doe ghyliede daer
in woondet.
36 Ende den ghenen die van u lieden over=
blyven/wil ick een weeck vertzaecht herte
maken/ in haer vyanden Landt/ datse een
ruysschende bladt iagen sal/ ende sullen daer
voor vlieden/ als iaechdese een sweert: en=
de vallen daerse niemant en iaecht.
37 Ende een sal over den anderen q heenen
vallen/ gelijck als voor den Sweerde daer
hen doch niemant en iaecht : ende ghylie=
den sult u niet verheffen derren tegen uwe
vyanden.
38 Ende ghylieden sult omcomen onder de
Heydenen/ ende uwer vyanden Landt sal u
lieden eten.
39 Die dan van u lieden overblyven / die
sullen in hare misdaet versmachten in der
vyanden Lant/ oock sullen sy in haerer Va=
deren misdaet versmachten.
40 Soo sullen sy dan bekennen hare mis=
daet / ende haerer Vaderen misdaet / met
welcker sy hen aen my besondicht, ende te=
ghen my ghewandelt hebben.
41 Daerom wil ick oock tegen hen wande=
len, ende wilse in haerer vyanden Lant wech
dryven: soo sal hen ymmers hare onbesne=
den herte veroolmoedighen/ ende dan sul=
len sy hen de straffe harer misdaet r welge=
vallen laten.
42 s Ende ick sal ghedencken aen mijn Ver=
bont met Jacob/ ende aen mijn Verbondt
met Isaac / ende aen mijn Verbont met
Abraham: ende sal aen het Lant gedencken/
43 Dat van hen verlaten is/ ende hem syne
Vyerdagen welgevallen laet / de wyle het
woest leyt van hen / ende sy hen de straffe
harer misdaet/ welghevallen laten : daer=
om dat sy myne Rechten verachtet, ende hare
ziele aen myne Settingen walginghe ghe=
hadt heeft.
44 Oock wanneer sy alreede inder vyande
Lant zijn/ so en heb ickse ghelijckewel niet
verworpen/ ende my en walcht haerer niet
alsoo/dat het niet hen wt zijn soude / ende
myn Verbondt met hen niet meer en soude
ghelden : want ick ben de Heere haer
Godt.
45 t Ende wil over hen aen u † mijn eerste
Verbont gedencken/ doe ickse wt Egypte
lant voerde/ voor de oogen der Heydenen/
dat ick haer God ware, ick de Heere.
46 Dit zijn de Settinghen/ ende Rechten/
ende Wetten / die de Heere tusschen hem
ende den kinderen Israels gemaect heeft/
op den berch Sinai/ door de hant Mosis.

q Als het geschiet in=
der vluchte/
vreese ende
verschric=
kinghe.
r Dat is ge
lijck als sy
lust aen hare
sonden / ende
walginghe
aen mynen
Rechte had
den also sul
le sy weder=
om lust ende
welgevalle
hebben aen
der straffe/
ende segghen:
och / hoe
recht is dat
geschiet, dat
heb onse Ge=
vloecte son=
de/dat heb=
ben wy nu
daer van. O
recht, lieve
Heere God/
Oerecht. Ende
dat zijn ge=
dachten ende
woorde/ ee=
ner ernstlic=
ker rouwe
ende boete/
die hemseluen
wt des her=
ten grondt
hare ende aen
syden leert:
Sy u aen/
wat hebbe
ick gedaen?
Dat beha=
get dan Go
de so wel/
dat hy wel
genadich
wort: Daer
om hebben
wy dat
woort (mis=
daet) ver=
duytscht/
de straffe
der misdaet
sulck verstant
te gheven.
Even also
ist oock te
verstaen. De
Lande be=
valt syne
vyeren. and.
Dan sullen
sy hare mis=
daet verboeten
s Deut.4.31
t Exo.19.5
u † And het
Verbonde
metten vo=
rigen Vade
ren gedenc=
ken. etc.

Dat xxvij. Capittel.

1. Van sonderlicken beloften des lijfs/
9. vees/ 14. huyses/ 16. ersfackers/ 22. of
gecochten Ackers / ende haerer vollevering=
ghe. 26. Van eerstghebooren onder den
Vee/ 28. van verbannen goede/ 30. ende
tienden.

Van sonder
lichen Be=
loften.

1 Ende de Heere sprack met Mose / ende
seyde:
2 Spreeckt metten kinderen Israels/
ende segt tot hen :. Wanneer yemandt den
Heere

Heere eene sonderlicke belofte doet/ dat hy
zijn lijf schattet:
3 So sal dat de Schattinghe zijn: Eenen
mans naem twintich Jaren oudt / tot in
het sestichste Jaer / suldy schatten op vijf-
tich silueren Sikels/ na den Sikel des Hey-
lichdoms.
4 Eens wijfs naem op dertich Sikel.
5 Van vijf Jaren tot op twintich Jaer so
suldy hem schatten op twintich Sikel/ alst
eens mans naem is: een wijf daerentegen
op tien Sikel:
a Nu.3.46. 6 a Van een maent aen tot op vijf Jaer/
so suldy hem schatten op vijf siluerem Si-
kel/ alst eens mans naem is : een wijf op
drie siluerem Sikel.
7 Is hy oock tsestich Jaer oudt / eñ daer
bouen soo suldy hem schatten op vijfthien
Sikel/ alst eens mans naem is: een wijf op
tien Sikel.
8 Is hy dan noch te arm tot sulcker schat-
tinghe/ so sal hy hem voor den Priester set-
ten/ ende de Priester sal hem schatten : hy
sal hem ymmers schatten/ daer na als syne
handt/ diens/ die beloeft heeft/ verweruen
can.
9 Isset daerentegen een Vee/ datmen den
Heere offeren can: alles watmen den Heere
gheeft is heylich.
10 Men salt niet verwisselen noch verman-
gelen / een goet voor een quaet / ofte een
quaet voor een goet : sal het dan noch ye-
mandt verwisselen/ een Vee om het ander/
so sullen sy beyde den Heere heylich zijn.
11 Is oock het Dier onreyn/ datmen het dẽ
Heere niet offeren en derf / soo salmen het
voor den Priester setten.
12 Ende de Priester salt Schatten/ of het
goet ofte quaet zy/ ende het sal by des Prie-
sters schattinghe blijuen.
13 Wil het dan yemandt lossen/ die sal den
vijfsten deel ouer de Schattinge gheuen.
14 Wanneer yemãt zijn huys heylicht/ dat
het den Heere heylich zy/ dat sal de Priester
schatten/ of het goet ofte quaet sy: eñ daer
na dat het de Priester schattet/ so salt blijuẽ
15 So het dan die/ die het gheheylicht heeft/
wil lossen/ soo sal hy het vijfste deel ghelts/
bouen dat het geschattet is/ daer op geuẽ/
so sal het syne worden.
16 Wanneer yemant een stuck Ackers van
synen Erfgoede den Heere heylicht/ soo sal
hy gheschattet worden / daer na als hy
b Homor of Coros/ vernaet tien Epha/ dat is ontrẽtẽ Ezels last. draecht: draecht hy een b Homor Ghersten/
so sal hy vijftich Sikel siluers gelden.
17 Heylicht hy synen Acker vanden Jubeljaere aen/ so sal hy na c† syner weerde gelden.
c † And. deser schattinghen. 18 Heeft hy hem oock na den Jubeljare ghe-
heylicht/ so sal hem de Priester rekenen na
den ouerighen Jare totten Jubeljare / ende
daer na minder schatten.
19 Wil nv die/ die hem gheheylicht heeft/ den
Acker lossen/ so sal hy het vijfste deel gelts/
bouen dat hy geschat is/ daer op geuen/ so
sal hy syne woorden.
20 Wil hy hem oock niet lossen / maer ver-
coopt hem eenen anderen/ so en sal hy hem
niet meer lossen:
21 Maer den seluen Acker / wanneer hy in
den Jubeljare los wt gaet/ sal den Heere hey-
lich zijn/ als eenen verbanden Acker/ ende
sal des Priesters Erfgoet zijn.
22 Wanneer yemant eenen Acker den Heere
heylicht/ dien hy ghecocht heeft/ ende niet
zijn Erfgoet en is/
d † And. reke.nen. 23 Soo sal hem de Priester d † bekennen/
wat hy ghelt/ tot aent Jubeljaer / ende hy
sal desseluen daechs sulcke schattinge ghe-
uen/ dat het den Heere heylich zy.
24 Doch inden Jubeljare sal hy weder comẽ
aen den seluen/ van dien hy hem ghecocht
heeft/ dat hy zijn Eersgoet inden Lande zy.
25 Alle weerderinghe sal gheschien na den Sikel.
Sikel des Heylichdoms: e een Sikel maect e Exo.30.13.
twintich Gera. Num.3.47
26 f De eerstgheboorte onder het Vee/ die ende 18.16
den Heere anders toebehoort/ sal niemant Ezec.45.12
den Heere heylighen / het sy een Osse ofte f Deu. 15.19
Schaep: want het is des Heeren.
27 Is dan noch aen het Vee wat onreyns/
so salmen het lossen na zijnder weerde / en-
de daer ouer gheuen den vijfsten: wil hy het
niet lossen/ soo salmen het vercoopen na sy-
ner weerde.
28 g Men sal niet verbannens vercoopen/ Verbannẽ
noch lossen dat yemant den Heere verbant/ goet.
van allen dat zijn goet is / het zy Men- g Josue 6.
schen/ Vee/ ofte Erfacker : want alle het 17.24
verbannen is het Alderheylichste den
Heere.
29 Men sal oock gheenen verbannen men-
sche lossen/ maer hy sal den doot steruen.
30 Alle tienden inden Lande/ beyde/ van za- De Tiende
de des Lants/ ende van vruchten der Boo-
men zijn des Heeren / ende sullen den Hee-
re heylich zijn.
31 Wil dannoch yemant syne tiende lossen/
die sal den vijfsten daer ouer gheuen.
32 Ende alle Tienden van Runderen ende
Schapen/ ende wat onder der roede gaet/
dat is een heylighe Tiende den Heere.
33 Mẽ sal niet vragẽ/ of het goet ofte quaet
zy/ men salt oock niet verwisselen : salt dan
noch yemandt verwisselen/ soo salt heylich
zijn/ ende niet ghelost worden.
34 Dit zijn de Gheboden/ die de Heere Mo-
si ghebood aen den kinderen Israels / op
den Berch Sinai.

Argument.

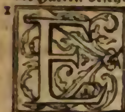
HEt vierde Boeck/ is ghenaemt Numeri / dat is dat ghetal / om dat in dit boeck de tellinghe des volcx Israels beschreuẽ is. Daer in wort verhaelt/ wat gheschiet is/ van den tweeden Jare na den wttoch wt Egypten / tot den doot Mosis. Daer worden oock treffelicke exempelen verhaelt van menigherleye beroerte/ gheruchte ende oproer/ door des volcx wederspannicheyt. Ende daer na wort bewesen/ wat eynde ende wtcomste de oproermakers connen gecrijghen: oock de veranderlicke conditie der gheuer / die het ghemeyn Regiment bedienen. Desgelijcx machmen in dit boeck sien/ niet wat wonderlicker lijdtsaemheyt ende goedertieren vromicheyt/ Moses gestadichlick dat onghenadich ouerlast verdragen heeft / alsoo wel van synen eyghen volcke / als van de vreemde: ende is nochtãs niet sonder feyl. In dit boeck zijn vele dinghen / die dienen tot het Politische ende Burgherlicke Regiment/ ende tot de Religie / ende voornemelick dit/ Dat daer bewesen wort/ dat de Priesters de saken der Burgherlicker regeringhe niet en verwerpen : ende die het Burgherlicke Regiment bedienen/ en verwerpen niet/ dat de Religie aengaet. Hy na in het eynde/ beschrijft hy de grouwelicke kryghen ende stryden tegen de vyanden. Daer worden oock sommighe Wetten breeder verclaert / op de eynden ende landouwen der Moabiten.

Numeri/ghetal
ofte Tellinghe.

Het vierde Boeck Mosis.

Dat Eerste Capittel.

1. Mosi/Aaron/ende twaelf benoemde Vorsten Israels / tellen wt beuele des Heeren alle kinderen Israels / die ten strijde bequaem waren / na den stammen. 49. Leui blijft onghetelt/ ende wert ten dienste der Hutten bescheyden.

1
nde de Heere sprack met Mose / inder Woestijne Sinai / inder Hutten des at Bescheydts/ aenden eersten dage der anderer Maent / inden anderen Jare / doe sy wt Egyptenlande ghegaen waren/ ende seyde:

Summa der kinderẽ Israels. a: Ind. Ge tuygenisse / ofschts.

2 b Nemet de summe der gantscher Menichten der kinderen Israels/ na haren geslachten ende harer vaderen huysen ende namen/ alles wat manlick is / van hoofde te hoofde: | b Exo.30.12 Num.26.2.
3 Van twintich Jaren aen / ende daer bouen / wat int Heyr te trecken bequaem is in Israel / ende suitse tellen na haren Heyren/ ghy ende Aaron.
4 Eñ suit tot v nemen van elckẽ geslachte/ eenen Hooftman ouer zijns Vaders huys.
5 Dit zijn nv de namen der Hooftliedẽ/ die by v staen sullen: Van Ruben zy/ Elizur de sone Sedeur. | De namen der twaelf Vorsten in Israel.
6 Van Simeon zy Selumiel / de sone Zuri Sadai.
7 Van Juda zy Nahesson / de sone Aminadab.
8 Van Isaschar zy Nethaneel / de sone Zuar.
9 Van Sebulon zy Eliab/ de sone Helon.
10 Vanden kinderẽ Joseph/ van Ephraim zy Elizama/ de sone Amihud: van Manasse zy Gamaliel/ de sone Peda Zur.
11 Van BenJamin zy Abidan/ de sone Gideoni.
12 Van Dan zy Ahiezer / de sone Ammi Sadai.
13 Van Asser zy Pagiel/ de sone Ochran.
14 Vã Gad zy Eliasaph/ de sone c Deguel. | c Ind. Dehuel of/ De uel.
15 Vã Naphthali zy Ahira/ de sone Enan.
16 Dat zijn de d vooznemste der Menichte/ de Hooftlieden onder den stammen harer Vaderen / die daer hoofden ende Vorsten in Israel waren. | d Ar. nakechtigen
17 Eñ Moses eñ Aaron namense tot hem/ als sy daer by namen ghenoemt zijn.
18 Ende vergaderden ooch de gantsche menichte / aenden eersten daghe der anderer Maent/ ende rekendese na harer gheboorte/ na haren geslachten/ ende Vaderen huysen ende namen/ van twintich Jaren ende daer bouen/ van hooft te hoofde:
19 Als de Heere Mosi ghebodẽ hadde/ eñ teldense inder Woestijne Sinai.
20 Der kinderen Ruben des eersten soons Israels/ na harer gheboorten/ geslachten/ harer Vaders huysen eñ namen/ van hooft te hoofde/ alls wat manlick was/ vã twintich Jaren ende daer bouen / ende int Heyr te trecken bequaem was/ | De stamme Ruben.
21 Werden ghetelt totten stamme Ruben/ ses ende veertich dupsent ende vijf hõdert.
22 Der kinderen Simeon/ na harer gheboorten/ geslachten/ vaders huysen/ getal ende namen/ van hoofde te hoofde/ al wat manlick was/ van twintich Jaren eñ daer bouẽ ende int Heyr te trecken bequaem was/ | Simeon.
23 Werden getelt totten stamme Simeon/ neghen ende vijftich dupsent ende drie hondert.
24 Der kinderen Gad/ na harer gheboorten/ geslachten / harer vaders huysen ende namen/ van twintich Jaren ende daer bouen/ wat int Heyr te trecken bequaem was/ | Gad.
25 Werden getelt tot den stammen Gad/ vijf eñ veertich dupsent/ ses hondert ende vijftich.
26 Der kinderen Juda/ na harer gheboortẽ/ gheslachten / harer Vaders huysen ende namen/ van twintich Jaren ende daer bouen/ wat int Heyr te treckẽ bequaem was/ | Juda.
27 Werden getelt vier ende tseuentich dupsent ende ses hondert.
28 Der kinderen Isaschar/ na harer gheboorten/ geslachten/ harer Vaders huysen ende namen/ van twintich Jaren eñ daer bouẽ/ wat int Heyr te trecken bequaem was/ | Isaschar.
29 Werden ghetelt totten stamme Isaschar/ vier ende vijftich dupsent ende vier hondert.
30 Der kinderẽ Sebulon/ na harer gheboorte/ geslachten/ harer Vaders huysen ende namen/ van twintich Jaren eñ daer bouẽ/ wat int Heyr te trecken bequaem was/ | Sebulon.
31 Werden ghetelt totten stamme Sebulon/ seuen ende vijftich dupsent ende vier hondert.
32 Derẽ kinderen Joseph van Ephraim/ na harer gheboorten/ geslachten/ harer Vaders huysen ende namen / van twintich Jaren ende daer bouen / wat int Heyr te trecken bequaem was/ | Ephraim.
33 Werden getelt tottẽ stamme Ephraim/ veertich dupsent ende vijf hondert.
34 De kinderen Manasse/ na harer gheboorten/ geslachten/ harer Vaders huysen ende namen/ van twintich Jaren eñ daer bouẽ/ wat int Heyr te trecken bequaem was/ | Manasse.
35 Werden totten stamme Manasse ghetelt / twee ende dertich dupsent ende twee hondert.
36 Der kinderen BenJamin / na harer gheboorten/ gheslachten/ harer vaderen huysen/ ende namen/ van twintich Jaren eñ daer bouen / wat int Heyr te trecken bequaem was/ | BenJamin.
37 Werden totten stamme BenJamin ghetelt / vijf ende dertich dupsent ende vier hondert.
38 Der kinderen Dan / na harer gheboortẽ/ geslachten / harer Vaderen huysen eñ namen/ van twintich Jaren ende daer bouẽ/ wat int Heyr te trecken bequaem was/ | Dan.
39 Werden getelt tottẽ stamme Dan/ twee ende tsestich dupsent ende seuen hondert.
40 Der kinderen Asser/ na harer gheboortẽ/ gheslachten/ harer vaderen huysen eñ namen/ van twintich Jaren eñ daer bouen/ wat int Heyr te trecken bequaem was/ | Asser.
41 Werden totten stamme Asser getelt/ een ende veertich dupsent ende vijfhondert.
42 Der kinderen Naphthali/ na harer gheboorten/ gheslachten/ harer Vaderen huysen ende namen/ van twintich Jaren ende daer bouen / wat int Heyr te trecken bequaem was/ | Naphthali
43 Werden totten stamme Naphthali ghetelt / drie ende vijftich dupsent ende vier hondert.
44 Dit zijnse/ die Moses eñ Aaron telden/ met den twaelf Vorsten Israels / dier ooch elck een ouer eẽ huys harer Vaderen was,
45 e Eñ de summa der kinderen Israels nã harer Vaderen huysen/ van twintich Jarẽ ende | e Exo. 12.37 Num. 11. 21

ende daer boven / wat int Heyr te trecken bequaem was over Israel/

46 Dier was sesmael hondert duysent/ eñ f † drie duysent vijfhondert ende vijftich.

f † Anders dertich

47 Ende de Leviten/ na haerer Vaderẽ stamme werden daer niet mede ghetelt.

Het ghetal der Israeliten behalven hare Leviten.

48 Eñ de Heere sprack met Mose eñ seyde:

49 Den stamme Levi suldy niet tellen, noch hare summe nemen onder den kinderen Israels:

De stamme Levi

50 Maer ghy sultse ordineren totter Wooninghe vp de Getuygenisse/ ende tot allen ghereetschap / ende tot allen dat daer toe behoort : g ende sy sullen de Wooninghe draghen ende alle het ghereetschap / ende sullen syner pleghen ende hen om de Wooninge henen Legheren.

g 1 Par.23.27

51 Ende wanneer men reysen sal, soo sullen de Leviten de Wooninghe afnemen: wanneer daerentegen het Heyr te Legeren is/ sullen sy de Wooninghe opslaen : ende soo hem een Vreemde daer toe maeckt / die sal sterven.

52 De kinderen Israels sullen hen legheren een yegelick in synen Leger/ende vp de Baniere syner scharen.

53 Ende de Leviten sullen hen om de Wooninge des Getuygenisses henen Legeren/ op dat daer geenen toorn over de Menichte der kinderen Israels come/ daerom sullen de Leviten de Hutte wachten / aen der Wooninghe des Getuyghenisses.

54 Ende de kinderen Israels deden alles/ als de Heere Mosi gheboden hadde.

Dat ij.Capittel.

1. De Legeringhe der twaelf stammen by den Tabernakel/ Juda/ Isaschar/ ende Sebulon/ met haren Banieren / Heyren/ ende Hooftmannen/ tegent Oosten: 10. Ruben/ Simeon ende Gad, teghent Zuyden: 18. Ephraim/ Manasse ende BenJamin/ tegent Westen/ 25. ende Dan/Asser/ ende Naphthali/ teghent Noorden.

De Leeringhe der 12. geslachten Israels/ by den Tabernakel.

1 Ende de Heere sprack met Mose ende Aaron ende seyde:

2 De kinderen Israels sullen hen voor der Hutten des a † Beschepts rontom legheren/een yegelick onder zijn Baniere eñ Teecken/na haerer Vaderen huys.

a † And. Getuygenisses of Stifs/

3 Tegent Oosten sal hem Juda legheren met syner Banierẽ ende Heyr: haer Hooftman Nahesson, de sone Amminadab:

Het Legher Juda.

4 Ende zijn Heyr aen der summe/ vier eñ tseventich duysent ende seshondert.

5 Neffens hem sal hem legeren de stamme Isaschar : haer Hooftman Nethaneel/ de sone Zuar.

6 Ende zijn Heyr aen der summe/ vier eñ vijftich duysent ende vier hondert.

7 Daer toe de stamme Sebulon : haer Hooftman Eliab, een sone Helon:

8 Zijn Heyr aen der summe seven eñ vijftich duysent ende vier hondert.

9 Dat alle die int Legher Juda behooren/ zijn aen der summe/ hondert ende ses ende tachtentich duysent ende vier hondert, die tot haren Heyre behooren : ende die sullen voor aen trecken.

10 Tegent Zuyden sal liggen de Tente eñ Baniere Ruben met haer Heyr: haer Hooftman Elizur de sone Sedeur:

Het Legher Ruben.

11 Ende zijn Heyr aen der summe/ ses ende veertich duysent ende vijf hondert.

12 Neffens hem sal hem legheren de stamme Simeon: haer Hooftman Selumiel/ de sone SuriSadai:

13 Ende zijn Heyr aen der summe/ negen eñ vijftich duysent/ drie hondert.

14 Daer toe de stamme Gad : haer Hooftman Eliasaph/ de sone b † Reguel:

b † Anders Rehuel:

15 Eñ zijn Heyr aen der summe/ vijf eñ veertich duysent/ ses hondert ende vijftich.

16 Dat alle die int Leger Ruben behooren zijn aen der summe/ hondert ende een ende vijftich duysent/ vier hondert ende vijftich die tot haren Heyre behooren : ende sullen de anderde int wttrecken zijn.

17 Daer na sal de Hutte des Beschepts trecken/ met den Leger der Leviten midden onder den Legeren: ende als sy hen legeren, so sullen sy oock trecken/ een yegelick aen zijn plaetse/onder zijn Baniere.

Der Leviten Legher.

18 c Tegent Westen sal liggen de Tente ende Banier Ephraim : haer Hooftman sal zijn/ Elisama de sone Amihud:

Het Legher Ephraim.
c Psal.80.3.

19 Ende zijn Heyr aen der summe/ veertich duysent ende vijfhondert.

20 Neffens hem sal hem legeren de stamme Manasse: haer Hooftman Gamaliel/ de sone Peda Zur.

21 Sijn Heyr aen der summe, twee ende dertich duysent/ ende twee hondert.

22 Daer toe de stamme BenJamin : haer Hooftman Abidan de sone Gideoni:

23 Sijn Heyr aen der summe/ vijf ende dertich duysent/ ende vier hondert.

24 Dat alle die int Leger Ephraims behooren : zijn aen der summe/ hondert eñ acht duysent/ ende een hondert/ die tot synen Heyr behooren: ende sullen de derde int wt trecken zijn.

25 Teghent Noorden sal ligghen de Tente ende Baniere Dan/ met haren Heyre: haer Hooftman Ahieser/ de sone AmmiSadai.

Het Legher Dan.

26 Syn Heyr aen der summe twee ende tsestich duysent/ ende sevenhondert.

27 Neffens hem sal haer legheren de stamme, Asser: haer Hooftman Pagiel/ de sone Ochran:

28 Syn Heyr aen der summe/ een eñ veertich duysent, ende vijfhondert.

29 Daer toe de stamme Naphthali: haer Hooftman Ahira/ de sone Enan:

30 Sijn Heyr aen der summe, drie ende vijftich duysent/ende vier hondert.

31 Dat alle die int Legher Dan behooren/ zijn aen der summe / hondert seven ende vijftich duysent, ende ses hondert: ende sullen de laetste zijn int wttrecken met haren Banieren.

32 Dat is de summe der kinderen Israels/ na haerer Vaderen Huysen ende Leger/ met haren Heyren/ ses hondert duysent/ eñ drie duysent/ vijfhondert ende vijftich.

Summa der kinderẽ Israels.

33 Mv, de Leviten worden niet inden summen onder de kinderen Israels ghetelt/ d als de Heere Mosi geboden hadde.

d Nu.1.48

34 Ende de kinderen Israels deden alles/ als de Heere Mosi gheboden hadde/ ende legherden hen onder hare Banieren/ ende togen wt/ een yegelick in synen geslachte/ na haerer Vaderen huysen.

Dat iij.Capittel.

1. Aaron ende synen sonen/ den Priesteren worden met besteinden Ampte/ toegeordent de Leviten/ als een geschenck des Heeren vanden kinderen Israels/ 14. ende worden getelt. 21. Den Gersoniteren/ 29. Kahathiteren/ 33. ende Merariteren/ 38. met ſamen Mosi ende Aaron ende synen sonen haer legeringe eñ besonderich ampt aender Hutte voorgeschreuẽ 40. alle eerste ghebooorte onder den kinderen Israels getelt/ 45. ende de Leviten/ met Lossinghe ghener overghetals/ den Heere op ghenomen.

Het Priestergeslachte: Aaron ende zijne sonen.
a Exo.6. 23

1 DIt is het geslachte Aarons eñ Mo-
ses ter tydt doe de Heere met Moses
sprack/ op den Berch Sinai.
2 a Ende dit zijn de namen der sonen Aa-
ron: de eerstgheboren/ Nadab, daer na A-
bihu/ Eleasar ende Ithamar.

b Leui.8.6.

3 Dat zijn de namen der sonen Aarons/
b diet ot Priesteren ghesalft waren / ende
hare handen geuult totte Priesterdomme.

c Leui.10.1. Num.26. 61. 1.Par.24. 2.

4 c Nu Nadab ende Abihu storuen voor
den Heere. doe sy vreemt vyer offerdẽ voor
den Heere / inder Woestijne Sinai / ende
hadden gheene sonen: Eleasar dan ende I-
thamar/ pleechden dat Priesterampt on-
der haren vader Aaron.

Ampt der Leuiten.
d num. 16.9 ende 8.2.

5 d Ende de Heere sprack met Moses/ en-
de seyde:
6 Brengt den stamme Leui herwaerts/
ende settse voor den Priester Aaron/ dat sy
hem dienen/

e † anders/ Ghetuygenisses oft Verbonts/

7 Ende zijner/ ende der gantscher Ge-
meynte wacht houden / voor der Hutten
des e † Bescheydts/ ende dienen aen den
Dienste der Wooninghe/
8 Ende nemen waer al het ghereedtschap
der Hutten des Bescheyts/ ende de wacht
der kinderen Israels te dienen / aen den
Dienst der Wooninghe.
9 Ende sult de Leuiten/ Aaron ende zijnen
sonen toe ordineren/ ten gheschencke van-
den kinderen Israels.

f Oft/ waernemen:
g Num.3.38 ende 16. 35. 1.Reg.12. 31.

10 Aaron nu/ ende zijne sonen/ sult ghy set-
ten/ dat sy haers Priesterdoms f wach-
ten: g so hem een vreemde daer toe maeckt
die sal steruen.

h num.3. 41 ende 8.16.

11 Ende de Heere sprack met Moses/ ende
seyde:
12 h Siet/ ick hebbe de Leuiten ghenomen
onder de kinderen Israels/ voor alle eerst-
gheboorten/ die de moeders breken onder
den kinderen Israels alsoo / dat de Leui-
ten sullen mijne zijn.

i Exo. 13.2.12 ende 34.19. Leuit.27.26. Num.8.16. Ezech.44. 30 Luce 2.23.

13 Want de eerstgeboorten zijn mijne/ sint
der tydt/ dat ick alle eerstgeboorten sloech
in Egyptenlande: i doe heylichde ick my
alle eersteghebooorten in Israel / van den
menschen aen tot op het vee/ dat sy mijne
zijn sullen: ick de Heere.

Het geslachte Leui.

14 Ende de Heere sprack met Moses inder
Woestijne Sinai/ ende seyde:
15 Telt de kinderen Leui/ na harer vaderen
huysen / ende gheslachten / alles wat
manlick is / eener Maendt oudt / ende
daer bouen.
16 Also telde Moses nae den woorde des
Heeren/ alsoo hy gheboden hadde.

k Exo.6.25. Num.26. 57 1.Par.6.1. ende 23.6.

17 k Ende dit waren de kinderen Leui/ met
namen/ Gerson/ Kahath/ Merari.
18 Maer de namen der kinderen Gerson
in haren gheslachten / waren: Libni ende
Simei.
19 De kinderen Kahath in haren gheslach
te / waren: Amram / Jezehar / Hebron
ende Vsiel.
20 De kinderen Merari in haren geslachte
waren/ Maheli ende Musi Dit zijn de ge
slachten Leui/ na harer Vaderen huysen.

Gersoniter.

21 Dit zijn de gheslachten van Gerson: de
Libniters ende Simeiters.
22 Derseluen summe werdt aenden getale
gheuonden/ seuen duysendt/ ende vijf hon-
dert/ alles wat manlic was/ eener Maent
oudt/ ende daer bouen.
23 Ende dat selue gheslachte der Gersoni-
ters/ sullen haer legeren achter de Woo-
ninghe teghent Westen.
24 Haer Ouerste sy Eliasaph/ de sone Lael.
25 Ende sy sullen wachten aen der Hutten
des Bescheyts/ namelick/ der Wooninge
der Hutten/ eñ het Deckse/ eñ dat laken
inder deure der Hutten des Bescheydts/
26 Dat omhangsel aen den Voorhof ende
dat laken aen der deure des Voorhofs/
welck om de Wooninge/ ende om den Al-
taer heuen gaet. ende zijn zeelen / eñ alles
wat tot zijnen Dienste behoort.
27 Dit zijn de gheslachten van Kahath: de Kahathiter
Amramiten/ de Jezehariten / de Hebroni-
ten/ ende Vsieliten/
28 Wat manlick was/ eener Maendt oudt
ende daer bouen/ aen den ghetale / acht
duysent ende ses hondert/ die de wacht des
Heylichdoms waer namen.
29 Ende sullen hen legheren aen de zijden
der Wooninghe teghent Zuyden.
30 Haer Ouerste sy Elizaphan / de sone
Vsiel.
31 Eñ sy sullen wachtẽ de Kiste/ den Tafel
den Candelaer. den Altaer / ende alle de
ghereetschap des Heylichdoms / daer sy
aen dienen/ ende dat laken/ ende wat tot
zijnen Dienste behoort.
32 Nu/ de Ouerste ouer alle Ouersten der
Leuiten/ sal Eleasar zijn/ Aarons sone des
Priesters / ouer die/ die gheordineert zijn
te l † bewaren der Hutten des Heylich- l † Anders/ hoeden.
doms.
33 Dit zijn de gheslachten Merari : De Merariter.
Maheliters ende Musiters.
34 Die aen den getale waren/ ses duysent
eñ twee hondert/ alles wat mannelic was
eener Maent oudt/ ende daer bouen.
35 Haer Ouerste sy Zuriel/ de sone Abihail
ende sullen hen legeren aen der zijden der
Wooninghe/ teghent Noorden.
36 Ende haer Ampt sal zijn/ te bewaren de
Berderen. de Richelen/ ende m Calomnen m Oft/ Pilaersteen/
ende Voetẽ der Wooninge/ ende alle zijns
Ghereetschaps ende zijns Diensts:
37 Daer toe de Calomnen rontomme den
Voorhof. met den voeten / ende nagelen/
ende zeelen.
38 Voor de Wooninge/ ende voor der Hut-
ten des Bescheyts/ tegent Oosten / sullen
hen legheren Moses ende Aaron/ ende zij
ne sonen/ dat sy dat Heylichdom wachten/
ende de kinderen Israels: n Als hem een n num.3. 10. ende 16. 35.
vreemde daer toe maeckt/ die sal steruen.
39 o Alle Leuiten inder summe/ die Moses De summa aller Leuitẽ
eñ Aaron telden na haren geslachten/ nae o num.26.62
den woorde des Heeren/ enckel knechtkẽs/
eener Maent oudt/ ende daer bouen/ wa-
ren twee ende twintich duysent.
40 Eñ de Heere sprac tot Moses: Telt alle
eerste gebooorte/ wat mannelic is onder dẽ
kinderẽ Israels/ eener Maẽt out/ eñ daer
bouen/ eñ neemt het ghetal harer namen.
41 p Ende sult de Leuiten my den Heere wt p num.3.12. ende 8.16.
sonderen/ voor alle q eersteghebooorten der q Oft/ eerste gheboorte De eerstgeboorte behoort Godt toe.
kinderen Israels/ ende der Leuiten Vee/
voor alle eerstegebooorten onder den Vee/
der kinderen Israels.
42 Ende Moses telde/ als hem de Heere ge
boden hadde/ alle eersteghebooorten onder
den kinderen Israels.
43 Ende werden gheuonden aen den ghe-
tale der namen aller eerstegebooorten/ wat
mannelick was/ eener Maendt oudt / en-
de daer bouen/ in harer summe/ twee ende
twintich duysent/ twee hondert/ ende drye
ende tseuentich.
44 Eñ de Heere sprac met Mose / eñ seyde:
45 Neemt de Leuitẽ voor alle eerstegeboor-
ten/ onder den kinderen Israels / ende het
Vee der Leuiten/ voor haer Vee/ dat de Le-
uiten mijne/ des Heeren zijn.
46 r Maer het Losgelt/ van den twee honderdt r Leuit.27.6
drye ende tseuentich eerstegheboorten der
kinderen

kinderen Israels/ die daer ouer zijn/ ouer
der Leuiten ghetal/
47 Sult ghy vijf Sikel nemen/ van hooft
te hoofde/ na den Sikel des Heylichdoms:
(twintich Gera ghelt een Sikel)
48 Ende sult dat selue ghelt/ dat daer ouer
is/ ouer haer ghetal/ gheuen Aaron ende
zijnen sonen.

Exo. 30.13
Leuit. 27.25
Num. 18.16
Ezec. 45.12.

49 Doe nam Moses dat losgelt/ dat daer
ouer was/ ouer der Leuiten ghetal/ van de
eerste gheboorten der kinderen Israels/
50 Dusent driehondert ẽ vijf ẽ tsestich
Sikel/ na den Sikel des Heylichdoms.
51 Ende gaf het Aaron ende zijnen sonen/
nae den woorde des Heeren/ als de Heere
Mosi gheboden hadde.

Dat iiij. Capittel.

2. Der Kahathiter Leuiten/ 15. Aaron
ende zijner sonen/ 22. der Gersoniter/ 29.
ende der Merariten Leuiten/ Dienst ende
Ampt bestemt/ in het opbreken des Heyrs/
34. der Kahathiter/ 38. Gersoniter/ 42. ẽ
Merariter Leuiten summe/ door Mosen/
Aaron/ ende de hooftlieden ghevonden.

Ampt der Kahathiter Leuiten.

1 Ende de Heere sprack met Mose/ ende
Aaron/ ende seyde:
2 Neemt de summe der kinderen Ka-
hath wt den kinderen Leui/ na haren ghe-
slachten ende Vaderen huysen/
3 Van dertich Jaren aen/ ende daer bouẽ/
tot in het vijftichste Jaer/ alle die in het
Heyr bequaem zijn/ dat sy doen de wercke
inder Hutten des a † Bescheydts.

a † Anders Stifts/ oft Ghetuyghenisses.

4 Dat sal nu het Ampt der kinderen Ka-
hath inder Hutten des Bescheydts zijn/
dat het Alderheylichste is.
5 b Wanneer het Heyr opbreect/ so sal A-
aron ẽ zijne sonen daer in gaen/ ende het
Voorhancksel afnemen/ ende de Kiste des
Ghetuyghenisses daer in winden.

Hoemen de Hutte met de heylighe gereetschap dragen sal.
b Nu. 10.16.

6 Ende daer op decken het Deckfel van
Dassenvellen/ ẽ daer bouẽ op een gantsch
ghele decksel wtbreyden/ ende zijn handt-
boomen daer toe leggen.

Hier wt ist openbaer/ dat de inwendichste Tapijten niet bont gewerct en zijn/ maer een yegelic heeft zijn eyghen verwe alleen ghehadt. Welcker gele is/ die is gantsch ghele ghewerct. ende welcker wit die is gantsch wit geweest

7 Ende ouer den Thoontafel ooc een ge-
le decksel wtbreyden/ ende daer op setten
de Schotelen/ Lepelen/ Schalen/ ẽ Kan-
nen/ wt ende in te gieten/ ende het daghe-
licx broodt sal daer op ligghen.
8 Ende sullen daer ouer breyden een Ro-
zijnroode decksel/ ende dat selue bedecken
met een decksel van Dassenvellen/ ẽ zijne
Handtboomen daer toe legghen.
9 Ende sullen een ghele decksel nemen/ ẽ
daer in winden den Kandelaer des Lichts
ende zijne Lampen met zijnen Snutters/
ende Bluschoorẽ/ ende alle Olyvaten/
die tot den Ampte behooren.
10 Ende sullen om dat alle doen/ een deck-
sel van Dassenvellen/ ẽ sullense op hant-
boomen legghen.
11 Also sullen sy ooc ouer den gulden Al-
taer/ een ghele decksel wtbreyden/ ende de
selue bedecken met het decsel van Dassen-
vellen/ ende zijne Handtboomen daer toe
legghen.
12 Alle de ghereetschap daer sy mede han-
delen in het Heylichdom/ sullen sy nemen/
ende ghele decksels daer ouer doen/ ende
met een decksel van Dassenvellen bedec-
ken/ ende op handtboomen legghen.
13 Sy sullen ooc de asschen van den Al-
taer vaghen/ ende een Scharlaken decksel
daer ouer breyden.
14 Ende alle zijn ghereetschap daer op leg-
ghen/ daer sy mede daer op handelẽ/ Kool-
pannen/ Krauwels/ † Schoeffelen/ Bec-
kenen/ met alle gereetschap des Altaers/
ende sullen daer ouer breyden een decksel

† Anders/ Bessems/

van Dassenvellen/ ende zijne handtboo-
men daer toe legghen.
15 Wanneer nu Aaron ende zijne Sonen/
sulcx wtgericht hebben/ ende het Heylich-
dom/ ende alle zijn ghereetschap bedeckt:
wanneer het Heyr opbreeckt/ daer na sul-
len de kinderen Kahath daer in gaen/ dat
sy c het draghen: ende en sullen het Hey-
lichdom niet aenroerẽ/ e dat sy niet en ster-
uen. Dit zijn de Lasten der kinderen Ka-
haths/ aen der Hutten des Bescheydts.

Kahathiter
c Num. 7.9.
d 2 Samuel 6.6.

16 Ende Eleasar/ Aarons des Priesters
sone/ sal het Ampt hebben/ dat hy ordine-
re de Olye tot den Lichte/ ende de Specer-
ye tot den Reuchwercke/ ende het daghe-
licks Spijsoffer/ ende de Salfolye: dat hy
beschicke de gantsche Wooninghe/ ende
alles wat daer in is/ in het Heylichdom/
ende zijne ghereetschap.
17 Ende de Heere sprack met Mose/ ende
met Aaron/ ende seyde:
18 Ghy sult den stamme des gheslachtes
der Kahathiters/ hen niet laten verder-
uen/ onder den Leuiten.
19 Maer dat sult ghy met hen doen/ dat sy
leuen/ ẽ niet en steruen/ ist dat sy aenroe-
ren het Alderheylichste: Aaron ende zijne
sonen sullen daer in gaen/ ẽ e ‡ eenen ye-
gelicken setten tot zijnen Ampte ẽ Last.

e † Anders het eenen yegelicken aŭsetten na zijnen etc.

20 Sy daerentegen en sullen daer niet in
gaen/ te sien f † onbedeckt het Heylichdom/
dat sy niet en steruen.

f † And. het Heylichdõ so men het inwindet.

21 Ende de Heere sprack met Mose/ ende
Aaron/ ende seyde:
22 Neemt de summe der kinderen Gerson
ooc/ na haerer Vaderen huysen ende ghe-
slachten.
23 g Van dertich Jaren ẽ daer bouẽ/ tot
int vijftichste Jaer/ ende ordineert alle die
ten Heyre bequaem zijn/ dat sy een Ampt
hebben inder Hutten des Bescheydts.

Der Gersoniter Leuitẽ
g Nu. 8.24.

24 Dat sal dan des gheslachtes der Ger-
soniters Ampt zijn/ dat sy handelen ende
draghen.
25 Sy sullen de Tapijten der Wooninge/
ende der Hutten des Bescheydts dragen/
ende zijn Decksel/ ende het Decksel van
Dassenvellen/ dat daer bouen ouer is/ en-
de het Laken in der Deure der Hutten des
Bescheydts.
26 Ende het omhangsel des Voorhofs/ ẽ
het Laken inder deure der poorten aenden
Voorhoue/ dwelck rondtom de Woonin-
ge ende Altaer gaet/ ende hare Zeelen ẽ
alle de ghereetschap haers Ampts/ ende
alles wat tot haren Ampte behoort.
27 Na den woorde Aarons ende zijner so-
nen/ sal alle het Ampt der kinderen Ger-
son gaen/ alles wat sy draghen ende han-
delen sullen: ende ghy sullet h † toesien/
dat sy alle haren Last wachten.

h † Anders ordineren/

28 Dat sal het Ampt des gheslachts der
kinderẽ der Gersoniters zijn/ inder Huttẽ
des Bescheydts/ ẽ hare wacht sal onder
de hant Ithamar zijn/ des soons Aarons
des Priesters.

Ithamars Ampt.

29 De kinderẽ Merari na haren gheslach-
tẽ ẽ vaders huysen sult ghy ooc ordinerẽ.

Der Merariter Leuitẽ

30 Van dertich Jaren aen ende daer bouẽ
tot int vijftichste Jaer/ alle die int Heyr
bequaem zijn/ dat sy een Ampt hebben in-
der Hutten des Bescheydts.
31 Op dese Lasten dan sullen sy wachten/
aen alle haer Ampt inder Hutten des Be-
scheydts/ dat sy draghen de berderen der
Wooninghe/ ende Richelen/ ende de i Ca-
lomnen ende voeten.

i of/ Pilaers stylen

32 Daer toe de Calomnen des Voorhofs
rondtom ende voetẽ/ ende naghelen/ ende
zeelen/

zeelen/ met alle haer ghereetschap/ na alle
haer Ampt: eenen yegelicken sult ghy zijn
deel des Lasts aen de gereetschap te wach
ten verordineeren.
33 Dat sy het Ampt der gheslachten der
kinderen Merari/ alles dat sy handelen in-
der Hutten des Beschepts / onder der handt
Ithamar des Priesters, Aarons soon.
De Somma der Cahathiter Leviten.
34 En de Moses ende Aaron/ met tsamen
den Hooftlieden der Menichte, telden de
kinderen der Kahathiters/ na haren ghe-
slachten ende Vaders huysen.
35 Van dertich Jaren aen, ende daer bo-
uen, tot in het vijftichste/ alle die int Heyr
bequaem waren / dat sy een Ampt in der
Hutte des Beschepdts hadden.
36 Ende de somme was twee duysent / se-
uen hondert ende vijftich.
37 Dat is de somme der gheslachten der
Kahathiters, die alle te beschicken hadden
inder Hutten des Beschepts, die Moses
ende Aaron telden, nae den woorde des
Heeren door Mosen.
Der Gersoniter Leviten
38 De kinderen Gerson werden oock getelt
in haren gheslachten ende Vaders huysen.
39 Van dertich Jaren ende daer bouen, tot
in het vijftichste, alle die int Heyr bequaem
waren, dat sy een Ampt inder Hutten des
Beschepdts hadden.
40 Ende de somme was/ twee duysent/ ses
hondert ende dertich.
41 Dat is de somme der gheslachten der
kinderen Gerson/ die alle te beschicken had-
den inder Hutten des Beschepdts/ welcke
Moses ende Aaron telden, na den woor-
de des Heeren.
Der Merariter Leviten
42 De kinderen Merari werden oock getelt/
na haren gheslachten ende Vaders huysen.
43 Van dertich Jaren aen / ende daer bo-
uen, tot int vijftichste, alle die int Heyr be-
quaem waren, dat sy een Ampt inder Hut
ten des Beschepdts hadden.
44 Ende de somme was, drie duysent ende
twee hondert.
45 Dat is de somme des gheslachtes der kin
deren Merari, die Moses ende Aaron telden/
na den woorde des Heeren door Mosen.
Somma aller Leviten.
46 De somma aller Leviten die Moses ende
Aaron met den Hooftlieden Israels telden/
na haren gheslachten ende Vaders huysen.
47 Van dertich Jaren ende daer bouen/ tot int
vijftichste, alle die/ die inginghen te doen/
een yeghelick zijn Ampt / ende te draghen
den last inder Hutten des Beschepdts/
48 Was / acht duysent / vijf hondert ende
tachtentich:
49 Die ghetelt werden na den woorde des
Heeren door Mosen / een yegelick tot zij-
nen Ampte ende Last, als de Heere Mosi
gheboden hadde.

Dat v. Capittel.

1. Wat lieden men wt den Legher doen ende vermijden sal. 5. Van bekentenisse der sonden aenden mensche begaen, ende ver-noeginge ouer der seluen. 12. Van Yueroffer eens mans / die van zijns wijfs eere quaet vermoeden heeft/ 16. ende wroech-handel des Priesters aen der seluer.

Melaetsche te vermijden. a Leuit. 13.46 2 Par. 26.21
1 Ende de Heere sprack met Mose, en-
de seyde:
2 Gebiedt den kinderen Israels/ a dat
sy wt den leger brenghen alle Melaetschen/
ende alle die etteruloeden hebben / ende die
aen den Dooden onreyn ghewoorden zijn.
3 Beyde Mans ende Vrouwen sullen sy
buyten brenghen/ voor den Legher/ dat sy
haren Leger niet en verontreynigen/ daer
ick onder hen in woone.
4 Ende de kinderen Israels deden alsoo/
ende brachten se buyten voor den Legher/
als de Heere tot Mosen gheseydt hadde.
5 Ende de Heere sprack met Mose ende seyde:
6 Segt den kinderen Israels ende spreect Schuldtoffer.
tot hen: b Wanneer een man oft vrouwe/ b Leuit. 6.3.
eenigherley sonde teghen eenen mensche
doet / ende hem aen den Heere daermede
versondicht, soo heeft die Siele een schuldt
op haer.
7 c Ende sy sullen hare sonde bekennen/ c Leuit. 5.5.
die sy ghedaen hebben, ende sullen haer
schult versoenen met der hooftsomme, en-
de daer bouen het vijfste deel daer toe doen
ende dien gheuen/ aen dien sy hen ver-
schuldicht hebben.
8 Is dan niemandt daer / die men de
schult betalen soude / soo salmen het den
Heere geuen voor den Priester / noch ouer
den Ram der versoeninghe/ daer hy mede
versoent worde.
9 Desghelijcken sal alle Heffinge van alle
dat de kinderen Israels heylighen / ende
den Priester offeren, syne zijn.
10 Ende wie wat heylicht, dat sal oock syne
zijn: ende wie den Priester wat gheeft, dat
sal oock syne zijn.
11 Ende de Heere sprack met Mose, ende seyde:
12 Segt den kinderen Israels, ende spreeckt d Deu. 22.13
tot hen: d Wanneer eenighes eens mans
wijf haer verliepe / ende haer aen hem ver-
sondichde/
13 Ende haer yemandt vleeschelicken be- Een grouwelic yueroffer, wanneer een man zijn wijf niet en gelooft der eeren haluen/
sliepe / ende het werde doch den man ver-
borghen voor zijnen ooghen / ende wordt
bedeckt, dat sy onreyn geworden is / ende
en canse niet ouertuyghen / want sy en is
daer niet in begrepen/
14 Ende de e yueregheest ontsteeckt hem/ e of, heftigen herbrandt.
dat hy om zijn wijf yuert/ sy zy onreyn of
niet onreyn/ f Oft, met herbrandt ontsteken wordt/
15 So sal hyse tot den Priester brenghen/
ende een Offer ouer haer brengen, den tienden
Epha Gersten meels, ende en sal gheen Olye
daer op gieten / noch Wieroock daer op
legghen: want het is een Yueroffer/ ende g een g Wroegen/ heet hier/ openbaren/ ver- ende be... de aen den dach bren- ghen. And. Ghedenckoffer dat de misdaedt ghe- dencke.
Wroegheoffer dat de misdaet wroeght.
16 So salse den Priester hier toe brengen/
ende voor den Heere setten/
17 Ende des h Heylighen waters nemen/
in een aerden Vat, ende stof vanden vloer
der wooninghe int water doen/
18 Ende sal dat wijf voor den Heere setten/
ende haer hooft om blooten / ende dat Wroe-
geoffer dat een Yueroffer is/ op haer handt
legghen, ende de Priester sal in zijner handt
bitter verwloeckt water hebben/ h Nu. 19.10
19 Ende sal dat Wijf besweeren / ende tot
haer segghen: Heeft v gheen Man bésla-
pen, ende zijt ghy van uwen manne niet ge-
loopen/ dat ghy v verontreynicht hebt / so
en sullen v dese bittere veruloeckte wate-
ren niet schaden.
20 Ende ghy daerentegen van uwen manne
zijt gheloopen, dat ghy onreyn zijt / ende
heeft v yemandt beslapen / behaluen uwe
Man/
21 (So sal de Priester dat wijf besweeren/
met sulcken vloeck / ende sal tot haer seg-
ghen:) De Heere sette v ten vloecke, ende
ter vermaledijdinghe onder uwen volcke/
dat de Heere uwe heupe it verduylen/ ende
uwen buyck swellen late:
22 Soo ga nu dat veruloeckte water in v
lijf dat uwen buyck swelle/ ende uwe heu-
pe verduyle: ende dat Wijf sal segghen: A-
men/ Amen.
23 Alsoo sal de Priester desen vloeck op een
li † Cedel schrijuen/ ende met den bitteren i † Andere/ veruallen
water af wasschen.

l † anders/ dat dat in haer ga/ etc.

24 Ende sal den wyue / van den bitteren
veruloeckten water te drincken gheuen:
l † ende wanneer dat veruloechte bitter
water in haer ghegaen is/
25 Soo sal de Priester van harer hant dat
yueroffer nemen/ ende ten Spysoffer voor
den Heere beweghen/ ende op den Altaer
offeren.
26 Namelick/ hy sal een hät vol des Spijs-
offers nemen tot haren Wroegheoffer/ eñ
op den Altaer aensteken/ eñ daer nae den
wyue dat water te drincken gheuen.
27 Eñ wanneer sy dat water ghedroncken
heeft: is sy onreyn/ eñ heeft haer aen harë
man besondicht, so sal dat veruloecte wa-
ter in haer gaen/ ende haer bitter zijn/ dat
haer den buyck swellen ende de heupe ver-
uallen sullen/ ende dat wyf sal een vloeck
zijn onder haren volcke.
28 Is daerenteghen een soodanich wijf
niet verontreynicht/ maer reyn/ soo en sal
het haer niet schaden, dat sy can m swan-
gher worden.

m Oft/ met kinde.

29 Dat is de yuerwet/ als een wijf van ha-
ren man loopt/ ende onreyn wordt.
30 Oft als eenen man den yuergheest ont-
steeckt/ dat hy om zijn wyf yuert: dat hyse
stelle voor den Heere/ ende de Priester met
haer/ alles na dese Wet.
31 Ende de man sal ontschuldich zijn aen
der misdaet/ daerentegen dat wijf sal haer
misdaet draghen.

Dat vj. Capittel.

1. Van de Wet der Nazareers ende ha-
re ordeninge/ 23. Van des Priesters sege-
ninghe totten Volcke.

a Dese heet ophebreisch Nezer/ ende diese houdt Nasir: nae welckë oocl onse Heere Jesus Christus Nazarenus heet/ eñ hy is de rechte Nasir. † And. hem eens besonderen hooghen dienst onder staet te beloven een affonderinghe dat hy des Heeren afghesonderde zijn wil.
b Jud.13. 4 14. Amos 1. 12.
c † anders/ duert/ sal hy etc.
d Leui.21. 5 Judic.13.4.
e Leui.21.1. Ezec.44. 25
f Act.18. 18. ende 21.24.
g † anders/ Stifts/ oft Ghetuyghe nisses.

1 Ende de Heere sprack met Moses/ en-
de seyde:
2 Segt den kinderen Israels / ende
spreeckt tot hen: Wanneer een Man ofte
Wyf a een sonderlicke Belofte doet den
Heere/ hen te onthouden/
3 Die sal hem van Wyn eñ stercken dranc
ondthouden/ b Wynedick oft stercken
dranck Edick/ en sal hy oock niet drinc-
ken/ oock niets dat wt Wynbezien ghe-
maeckt wort: hy en sal noch versche noch
dorre Wynbezien eten/
4 So lange zijn Belofte c † duert: oock en
sal hy niets eten dat men vanden Wijnstoc
maeckt/ noch wijnkeernen/ noch basten.
5 d Soo langhe als den tijt sijnder zijner
Beloften duert/ en sal gheen Scheermes
op zijn hooft comen/ tot dat den tijdt wt
sy/ die hy den Heere beloeft heeft: want hy
is Heylich/ ende sal het hayr op zijnen
hoofde hy laten wassen/
6 e Den gantschen tijdt ouer/ die hy den
Heere beloeft heeft/ en sal hy tot gheenen
dooden gaen.
7 Hy en sal hem oock niet verontreynigen
aen den doot zijns vaders/ zijner moeder/
zijns broeders/ oft zijner suster: wät de Be
lofte zijns Godts is op zijnen hoofde.
8 Ende den gantschen tyt ouer zijner Be-
loften/ sal hy den Heere heylich zijn.
9 Eñ of yemät voor hem onuersienshae-
stelic sterft so wort het hooft zijner Belof-
ten verontreynicht: f daerom sal hy zijn
hooft bescheeren aen den dage zijnder rey
ninge/ dat is/ aen den seuenden daghe.
10 Ende aen den achtsten dage/ sal hy twee
Tortelduyuen brenghen/ oft twee ionghe
Duyuen/ totten Priester voor der Deure
der Hutten des g † Beschreydts.
11 Eñ de Priester sal de eene tot Sondoffer/
eñ de ander ten Brandtoffer maken / ende
hem versoenë / däerom dat hy hem aen ee-
nen dooden besondicht heeft/ eñ alsoo zijn
hooft desselven daechs heylighen.
12 Dat hy den Heere den tyt zijner gelofte
wthoude: eñ sal een Jarich Lam brengen
ten Schultoffer/ doch de verganghen da-
ghen sullen te vergheefs zijn / daerom dat
zijn ghelofte verontreynicht is.
13 Dit is de Wet des h † verloefden: Wan
neer de tijdt zijner gheloften wt is/ so sal-
men hem brengen voor de Deure der Hut-
ten des Beschreydts.

h † anders/ afghesonderden:

14 Eñ hy sal brengen zijn offer den Heere/
een Jarich Lam sonder vlecke ten Brant-
offer/ ende een Jarich Schaep sonder vlec-
ke/ ten Sondoffer/ ende eenen Ram son-
der vlecke, ten Danckoffer.
15 Eñ eenen corf met ongheheuelde Koeckë
van i Meelbloeme met Olye gemengt/ eñ
ongeheuelde Vladen/ met Olye bestreken/
ende haer Spysoffer ende Dranckoffer.

i Oft/ semel meels/

16 Ende de Priester salt voor den Heere
brengen/ ende sal zijn Sondoffer ende zijn
Brandtoffer maken.
17 Eñ den Ram sal hy ten Dancoffer ma-
ken den Heere/ met tsamen den Corf des
ongeheuelden Broots / ende sal oock zijn
Spysoffer ende Dranckoffer maken.
18 k Eñ sal den verloefden het hooft zijner
geloften bescheeren/ voor der Deure der
Hutten des Beschreyts / eñ sal het hooft-
hayr zijner geloften nemen/ eñ op het vyer
worpen/ dat onder den Danckoffer is.

k Act.21.24

19 Eñ sal de gecoocte schouder nemen van
den Ram/ eñ eenen ongheheuelden Koeck
wt den corue/ eñ een ongheheuelde Vlade/
ende salt den Verloefden op zijne handen
legghen/ daer na wanneer hy zijn ghelofte
af gheschoren heeft.
20 Eñ salt voor den Heere bewegen: dat is
heylich den Priester met der Beweghe-
borst/ ende der Hefschouderen : daer nae
mach de Verloefde Wyn drincken.
21 Dat is de Wet des verloefden/ die zijn
Offer den Heere geloeft van wegen zijner
geloften/ buyten het gene/ wat hy anders
vermach: als hy geloeft heeft/ sal hy doen/
na de Wet zijner ghelofsten.
22 Eñ de Heere sprac met Mose/ eñ seyde:
23 Segt Aaron eñ zijnen sonen/ eñ spreect:
Also sult ghy lieden seggen tot den kinde-
ren Israels/ wanneer ghyse seghenet:

Der Priesters Segë tottë volcke

24 l De Heere seghene v/ ende behoede v.
25 De Heere late zijn aenghesichte lichten
ouer v, ende sy v ghenadich.

l Syr.36.19 Psal.115.12

26 De Heere heffe zijn aenghesicht ouer v/
ende gheue v vrede.
27 Want ghy liedë sult mijnë Naem op de
kinderë Israels leggen / dat ickse segene.

Dat vij. Capittel.

1. Van den Offer der twaelf Vorstë Is-
raels/ ter inwyinghe der Wooninghe/ 19.
ende des Altaers/ 89. Godt spreeckt met
Moses van den Ghenadenstoel.

1 Ende doe Moses de Wooninghe op-
gherecht hadde/ ende haer a ghesalft
ende gheheylicht met alle haer ghe-
reetschap: daer toe oock den Altaer met
alle zijn ghereetschap / ghesalft ende ghe-
heylicht/

a Exo.40.18

2 Doe offerden de Vorsten Israels/ die de
Ouerste waren in harer vaders huysen:
want sy waren de Ouerste onder den ghe-
slachten ende stonden b † bouen aen / on-
der dien/ die ghetelt waren.

b † And. in haren ampte. And. ouer de getelden.

3 Ende sy brachten haren Offer voor den
Heere/ ses bedeckte Waghenen/ eñ twaelf
Runderen/ ie eken eenen Wagen voor twee
Vorsten/ ende elck eenen Osse/ ende brach-
tense voor de Wooninghe.
4 Ende de Heere sprack tot Moses:

5 Neemt het van hen / dat het diene ten
dienste der Hutten des c † Verschepts / en-
de gheeffe den Leuiten eenen yeghelicken
nae zijnen ampte.
6 Doe nam Moses de Waghenen ende
Runderen / ende gaffe den Leuiten.
7 Twee Waghenen en vier Runderen / gaf
hy den kinderen Gerson na haren ampte.
8 Ende vier Waghenen ende acht Ossen /
gaf hy den kinderen Merari nae haren
ampte. onder der hant Jthamar / Aarons
des Priesters soons.
9 Maer den kinderen Kahaths en gaf
hy niet / d daerom dat sy een heylich Ampt
op hen hadden ende op haren schouderen
draghen moesten.
10 Ende de Vorsten offerden ter inwijin-
ghe des Altaers / aen den daghe doe hy
ghewijt werde ende offerden hare gauen
voor den Altaer.
11 En de Heere sprac tot Mosen: Laet eenẽ
yeghelicken Vorst aen zijnẽ daghe / zijn Offer
brenghen ter inwijinghe des Altaers.
12 Aen den eersten daghe e † offerde zijne ga-
ue Nahesson / de sone Amminadab / des stam
men Juda /
13 En zijn f † gaue was een silueren Scho-
tel / hondert ende dertich Sikel weert: een
silueren g † Schale / tseuentich Sikel
weert / nae den Sikel des Heylichdoms /
beyde vol h Semelbloemen met Olye ghe
menght ten Spijsoffer:
14 Daer toe eenen gulden i Lepel tien Si-
kel gouts weert / vol Reuckwerck:
15 Eenen Osse wt den Runderen / eenen
Ram / een Jarich lam ten Brandoffer:
16 Eenen Gheytenbock ten Sondtoffer:
17 Ende ten Danckoffer twee Runderen /
vijf Rammen / vijf Bocken / ende vijf Ja-
righe Lammeren. Dat is de gaue Nahes-
son des soons Amminadab.
18 Aen den anderen daghe offerde Netha-
neel / de sone Zuar / de Vorst Isaschar.
19 Zijn gaue was een silueren schotel hon
dert en dertich Sikel weert: een silueren
Schale / tseuentich Sikel weert / na dẽ Si-
kel des Heylichdoms / beyde vol Semel-
meels met Olye ghemenght ten Spijsoffer.
20 Daer toe eenen gulden Lepel tien Sikel
gouts weert / vol Reuckwerck.
21 Eenen Osse wt den Runderen / eenen
Ram / een Jarich lam ten Brandoffer.
22 Eenen Gheytenbock ten Sondtoffer.
23 Ende ten Danckoffer twee Runderen /
vijf Rammen / vijf Bocken / ende vijf Ja-
righe Lammeren: dat is de gaue Netha-
neel / des soons Zuar.
24 Aen den derden daghe / de Vorst der kin-
deren Zebulon / Eliab de sone Helon.
25 Zijn gaue was een siluerẽ Schotel / hon
dert en dertich Sikel weert / een silueren
Schale / tseuentich Sikel weert / na dẽ Si-
kel des Heylichdoms / beyde vol Semel-
meels met Olye ghemenght ten Spijsoffer.
26 Eenen gulden Lepel / tien Sikel goudts
weert / vol Reuckwerck:
27 Eenen Osse wt den Runderen / eenen
Ram / een Jarich lam ten Brandoffer:
28 Eenen Gheytenbock ten Sondoffer:
29 Ende ten Danckoffer / twee Runderen /
vijf Rammen / vijf Bocken / ende vijf Jari-
ghe Lammeren: dat is de gaue Eliab / des
soons Helon.
30 Aen den vierden daghe de Vorst der kin-
deren Ruben / EliZur / de sone Sedeur.
31 Zijne gaue was een siluerẽ schotel hon
dert en dertich Sikel weert / een silueren
Schale / tseuentich Sikel weert / na dẽ Si-
kel des Heylichdoms / beyde vol Semel-
meels met Olye ghemenght ten Spijsoffer.
32 Eenen gulden Lepel tien Sikel goudts
weert / vol Reuckwerck.
33 Eenen Osse wt den Runderen / eenen
Ram een Jarich lam ten Brandoffer:
34 Eenen Gheytenbock ten Sondtoffer.
35 Ende ten Danckoffer twee Runderen /
vijf Rammen vijf Bocken / vijf Jarighe
Lammeren. Dat is de gaue Elizur / des
soons Sedeur.
36 Aen den vijfsten daghe / de Vorst der kin
deren Simeon / Selumiel / de sone Zuri-
Sadai.
37 Zijn gaue was een silueren Schotel /
hondert en dertich Sikel weert: een silue-
ren Schale / tseuentich Sikel weert / na dẽ
Sikel des Heylichdoms beyde vol Semel-
meels met Olye gemenght ten Spijsoffer.
38 Eenen gulden Lepel / tien Sikel goudts
weert / vol Reuckwerck.
39 Eenen Osse wt den Runderen / eenen
Ram / een Jarich lam ten Brandtoffer:
40 Eenen Gheytenbock ten Sondtoffer.
41 En ten Danckoffer twee Runderen vijf
Rammen / vijf Bocken / ende vijf Jarighe
Lammeren: dat is de gaue Selumiel / des
soons SuriZadai.
42 Aen den seuen daghe / de Vorst der kinde
ren Gad Elisaph / de sone k † Deguel.
43 Zijn gaue was een Schotel / hondert en
dertich Sikel weert: een silueren Schale /
tseuentich Sikel weert / na den Sikel des
Heylichdoms / beyde vol Semelmeels met
Olye ghemenght ten Spijsoffer.
44 Eenen gulden Lepel / tien Sikel goudts
weert / vol Reuckwerck:
45 Eenen Osse wt den Runderen / eenen
Ram een Jarich lam ten Brandtoffer.
46 Eenen Gheytenbock ten Sondtoffer:
47 Ende ten Danckoffer / twee Runderen /
vijf Rammen / vijf Bocken / vijf Jarighe
Lammeren. Dat is de gaue Elisaph / des
soons Deguel.
48 Aen dẽ seuendẽ daghe / de Vorst der kin-
derẽ Ephraim / Elisama / de sone Ammihud.
49 Zijn gaue was een siluerẽ Schotel / hon
dert en dertich Sikel weert: een silueren
Schale / tseuentich Sikel weert / na dẽ Si-
kel des Heylichdoms / beyde vol Semel-
meels met Olye ghemenght ten Spijsoffer.
50 Eenen gulden Lepel / tien Sikel goudts
weert / vol Reuckwerck:
51 Eenen Osse wt den Runderen / eenen
Ram / een Jarich lam ten Brandtoffer:
52 Eenen Gheytenbock ten Sondtoffer:
53 Ende ten Danckoffer / twee Runderen /
vijf Rammen / vijf Bocken / vijf Jarighe
Lammeren. Dat is de gaue Elisama / des
soons Ammihud.
54 Aen den achtsten daghe / de Vorst der
kinderen Manasse / Gamaliel / de sone
PedaZur.
55 Zijn gaue was een siluerẽ Schotel / hon
dert en dertich Sikel weert: een silueren
Schale / tseuentich Sikel weert / na dẽ Si-
kel des Heylichdoms / beyde vol Semel-
meels met Olye gemenght ten Spijsoffer.
56 Eenen gulden Lepel / tien Sikel goudts
weert / vol Reuckwerck:
57 Eenen Osse wt den Runderen / eenen
Ram een Jarich lam ten Brandtoffer:
58 Eenen Gheytenbock ten Sondtoffer:
59 Ende ten Danckoffer / twee Runderen /
vijf Rammen / vijf Bocken / vijf Jarighe
Lammeren: dat is de gaue Gamaliel / des
soons PedaZur.
60 Aen den neghensten daghe / de Vorst der
kinderen BenJamin / Abidan / de sone
Gideoni.

c † anders / Verbonts oft Ghetuyghenisse /
b Num. 4. 15. 2. Sam. 6. 6.
e † anders / brachte hier toe zijn offer.
f † Anders / Offer.
Nahessons offer.
g † anders / Sprengbecken / oft sprengbecken.
h Oft / semelmeels /
i Oft copken / oft wat inwendich hol was / als de sausierkens /
Nethaneels offer.
Eliabs offer.
EliZur offer.
Selumiels offer.
Elisaphs offer.
k † anders / Dehuel / oft Reuel / Cap. 2. 14. wordt hy Reguel ghenoemt.
Elisama offer.
Gamaliels offer.
Abidans offer.

61 Syn gaue was een silueren Schotel/ hondert eñ dertich Sikel weert: eñ siluerẽ Schale/ tseuentich Sikel weert/ na dẽ Sikel des Heylichdoms/ beyde vol Semelmeels met Olye ghemengt/ ten Spijsoffer.
62 Eenen gulden Lepel/ tien Sikel goudts weert/ vol Reuckwercx:
63 Eenen Osse wt den Runderen / eenen Ram/ een Jarich Lam ten Brandtoffer.
64 Eenen Gheytenbock ten Sondtoffer.
65 Ende ten Danckoffer twee Runderen/ vijf Rammen/ vijf Bocken/ vijf Jarighe Lammeren. Dat is de gaue Abidan / des soons Gideoni.

Ahiesers offer.

66 Ten den tiendẽ dage/ de Vorst der kinderen Dan/ Ahiezer/ de sone AmmiSadai.
67 Syn gaue was eẽ siluerẽ Schotel/ hondert eñ dertich Sikel weert/ na den Sikel des Heylichdoms/ beyde vol Semelmeels met Olye ghemengt ten Spijsoffer.
68 Eenen gulden Lepel/ tien Sikel goudts weert/ vol Reuckwercx.
69 Eenen Osse wt den Runderen / eenen Ram/ een Jarich Lam ten Brandtoffer:
70 Eenen Gheytenbock ten Sondtoffer:
71 Eñ ten Dancoffer/ twee Runderen / vijf Rammen/ vijf Bocken/ vijf Jarige Lammeren/ dat is de gaue AhiEser/ des soons AmmiSadai.

Pagiels offer.

72 Ten den elfsten daghe/ de Vorst der kinderen Asser/ Pagiel/ de sone Ochran/
73 Syn gaue was eẽ siluerẽ Schotel/ hondert eñ dertich Sikel weert : een silueren Schale/ tseuentich Sikel weert/ na dẽ Sikel des Heylichdoms / beyde vol Semelmeels met Olye ghemengt ten Spijsoffer.
74 Eenen gulden Lepel/ tien Sikels gouts weert/ vol Reuckwercx:
75 Eenen Osse wt den Runderen / eenen Ram/ een Jarich Lam ten Brandtoffer:
76 Eenen Gheytenbock ten Sondtoffer:
77 Ende ten Danckoffer twee Runderen/ vijf Rammen/ vijf Bocken / vijf Jarighe Lammeren: dat is de gaue Pagiel / des soons Ochran.

Het offer Ahira.

78 Ten den twaelfsten daghe / de Vorst der kinderẽ Naphthali/ Ahira/ de sone Enan.
79 Syn gaue was eẽ siluerẽ Schotel/ hondert eñ dertich Sikel weert: een silueren Schale/ tseuentich Sikel weert/ na dẽ Sikel des Heylichdoms / beyde vol Semelmeels met Olye ghemengt/ ten Spijsoffer.
80 Eenen gulden Lepel/ thien Sikel gouts weert/ vol Reuckwercx:
81 Eenen Osse wt den Runderen / eenen Ram/ een Jarich Lam ten Brandtoffer.
82 Eenen Gheytenbock ten Sondtoffer:
83 Ende ten Danckoffer/ twee Runderen/ vijf Rammen/ vijf Bocken/ vijf Jarighe Lammeren: dat is de gaue Ahira / des soons Enan.
84 Dat is de inwijinghe des Altaers / ter tijdt als hy ghewijt werdt/ daer de Vorsten Israels toe offerden/ dese twaelf silueren Schotelen/ twaelf siluerẽ Schalen/ twaelf gulden Lepelen.
85 Alsoo dat elcke Schotel/ hondert ende dertich Sikel siluers / ende elcke Schale/ tseuentich Sikel hadden: Dat de summa alles siluers aen den Vaten / bedroech/ twee duysent/ vierhondert Sikel/ nae den Sikel des Heylichdoms.
86 Eñ de twaelf gulden Lepelen vol Reuckwercx/ hadde elck tien Sikel/ nae den Sikel des Heylichdoms: dat de somme gouts aen den Lepelen / bedroech/ hondert ende twintich Sikel.
87 De somme der Runderen ten Brandtoffer/ was twaelf Ossen/ twaelf Rammen twaelf Jarighe Lammeren / met tsamen haren Spijsofferen: ende twaelf Geytenbocken ten Sondtoffer.
88 Eñ de somme der Runderẽ ten Danckoffer/ was vier eñ twintich Ossen: tsestich Rammen/ tsestich Bocken/ tsestich Jarige Lammeren: dat is de Inwyinghe des Altaers/ doe hy ghewijdt werdt.
89 l Ende als Moses in de Hutte des Beschepdts ginck/ dat met hem ghesproken werdt/ soo hoorde hy de stemme met hem spreken van den Ghenadenstoel/ die op de m † Kiste des Gheтuyghenisses was / tusschen den tween Cherubins/ van daer werdt met hem ghesproken.

Godt spreect vanden Ghenadenstoel af. l Exo.25.22. m Anders/ Lade.

Dat viij. Capittel.

1 Van het toerichten der Lampen op den Candelaer/ 6. Van Offeren eñ Reyninghe der Leuiten/ ten dienste des Heeren/ 16. in de stede aller Eerstegheboorne der kinderen Israels/ 24. Van der seuen ouderdom ende ontledighinghe aen den Dienst der Hutten.

1 Ende de Heere sprack met Mose / ende seyde:
2 Spreeckt met Aaron / ende segt tot hem: a Wanneer ghy de Lampẽ op settet/ so sult ghyse alsoo setten / dat sy alle seuen b voorwaerts den Candelaer lichten.
3 Eñ Aaron dede alsoo/ eñ settede de Lampen op/ voorwaerts dẽ Candelaer te schijnen/ als de Heere Mosi gheboden hadde.
4 Eñ de Candelaer was dicht gout/ beyde zijnen schacht/ eñ zijne Bloemen/ na dẽ ghesichte dat de Heere Mosi ghewesen hadde: alsoo maeckte hy den Candelaer.
5 Eñ de Heere sprack met Mose: eñ seyde:
6 Neemt de Leuiten wt den kinderen Israels/ ende reynichtse.
7 Alsoo sult ghy dan met hen doẽ/ dat ghyse reynighet: Ghy sult c Sondewater op hen sprengen/ ende sullen alle hare hayren reyn af scheeren/ ende wasschen hare cleederen/ soo zijn sy reyn.
8 Dan sullen sy nemen eenen iongẽ Osse/ eñ zijn Spijsoffer d † Meelbloemen met Olye gemengt: eñ eenen anderen ionghen Osse sult ghy ten Sondoffer nemen.
9 Ende sult de Leuiten voor de Hutte des e † Beschepts brengen/ eñ de gantsche Menichte der kinderen Israels vergaderen.
10 Eñ de Leuiten voor den Heere brenghen/ ende de kinderen Israels sullen hare handen op de Leuiten legghen.
11 Ende Aaron sal de Leuiten voor den Heere beweghen / van den kinderen Israels/ op dat sy dienen moghen / aen den Ampte des Heeren.
12 Ende de Leuiten sullen hare handen op het hooft der Ossen legghen/ ende de eene sal ten Sondoffer/ de andere ten Brandtoffer den Heere ghemaeckt worden/ om de Leuiten te versoenen.
13 Ende sult de Leuiten voor Aaron / ende zijne sonen setten / ende voor den Heere beweghen.
14 Ende sult se alsoo scheyden van den kinderen Israels/ dat sy mijne zijn.
15 Daer na sullen sy in gaen/ dat sy dienen in der Hutten des Beschepdts: alsoo sult ghy se reynighen ende beweghen:
16 Want sy zijn mijn gifte van den kinderen Israels/ f ende ick hebse mij genomen/ voor alle dat zijn Moeder breeckt/ namelicken/ voor de Eerstegheboorten aller kinderen Israels.
17 g Want alle Eerstegheboorten onder den kinderen Israels/ zijn mijne/ beyde der Menschen ende des Vees / sint der tijdt

a Exo.25.37. b Dat is/ de tappen oft snuyten aen den Lampen/ sal hy nae den voorhange richten/ dat het voor den Candelaer of: tusschen den Candelaer ende Voorhanghe licht sy.

Der Leuitẽ reyninghe.

c Ontsondigen is so veel als los spreken: daer van heetet water daer sy mede los ghesproken worden/ Sondewater.

d † Anders/ Semelmeel.

e † Anders/ Stifts / oft Gheтuyghenisses.

f Num.3.12. 41.

g Exo.13.2. Num.3.13. Ezech.44.30 Luce 2.23.

dat ick alle Eerstegeboorten in Egypten
lande sloech/ ende heylichdese my.
18 Eñ nam de Leuitē aen/ voor alle Eerste-
gheboorten onder den kinderen Israels.
19 Eñ gaffe tot een ghifte Aaron eñ zynen
sonen/ wt den kinderē Israels/ dat sy die-
nen aen den Amptē der kinderen Israels/
in der Hutte des Bescheydts/ de kinderen
Israels te versoenen: op dat daer gheen
plaghe en sy onder den kinderen Israels/
soo sy hen ghenaken wilden totten Hey-
lichdom.
20 Ende Moses/ met Aaron/ met tsamen
der gandtscher Menichte der kinderen
Israels/ deden met den Leuiten/ alles als
de Heere Mosi ghebaden hadde.
21 Eñ de Leuiten ontsondichden hen/ ende
wiesschen hare cleederen/ ende Aaron be-
weechdese voor den Heere/ ende versoen-
dese/ dat sy reyn werden.
22 Daer na gingen sy in/ dat sy haer Ampt
deden in der Hutten des Bescheydts/ voor
Aaron eñ zynen sonen: als de Heere Mo-
si gheboden hadde ouer den Leuiten/ soo
deden sy met hen.
23 Eñ de Heere sprac met Mose/ eñ seyde:
h Num.4.3 24 Dat is het/ dat den Leuiten behoort/
h van vijf eñ twintich Jaren aen/ eñ daer
bouen zyn sy bequaem int Heyr/ ende ten
dienste inder Hutten des Bescheydts.
ij.Sam.1.23. 25 i Maer vanden Vijftichsten Jare aen/ sul
len sy ledich zyn vandē Ampte des diēsts
ende en sullen niet meer dienen:
26 Maer op den dienst harer broederen
k Oft/ acht hebben. k wachtē inder Huttē des Bescheydts: das
Ampts pleghen en sullen sy niet bedienē:
also sult ghy met den Leuiten doen/ dat een
yeghelick zyne wacht waer neme.

Dat ix. Capittel.

1. Paschenfeest houden/ wort den kin-
deren Israels gheboden/ 6. Den verhin-
derden/ de veertiende dach inder anderder
Maent bestemmet/ 13. Ende den verach-
ters haer straffe voorgheschreuen/ 17. Van
den Vyere ende Wolcke in der Woonin-
ghe/ ende wanneer sy reysden.

Het gebiet Godt den kinderē Israels het Paschen-feest te houden.
1 Ende de Heere sprack met Mose in-
der Waestyne Sinai / in den anderen
Jare/ daer nae als sy wt Egyptenlan-
de getogen waren/ in der eerster Maent/
ende seyde:
2 a Laet de kinderen Israels Paschen hou
den te zyner tydt.
a Exod.12.3.ff. Leuit.23.5. Num.28.16 Deut.16.1.
3 Aen den veertienden dage deser Maent
tusschen den auondt: te zyner tydt sullen
sy het houden / nae alle zyne Settinghen
ende Rechten.
4 Ende Moses sprack met den kinderen
Israels/ dat sy het Paschen hielden.
5 Ende sy hielden Paschen/ aen den veer-
tienden daghe der eerster Maent aen den
auont/ inder Waestyne Sinai: alles als de
Heere Mosi gheboden hadde / soo deden
de kinderen Israels.
6 Doe waren daer sommighe mannen on-
reyn/ ouer eenen dooden mensche / dat sy
gheenen Paschen houden en conden in-
dien daghe: die traden voor Mosen / en-
de Aaron desseluen daechs/
b † anders/ hem: 7 Eñ spraken tot b hem: Wy zyn onreyn
ouer eenen dooden mensche: waerom sullē
c Oft/ snooder/ verachtelicker/ etc. wy c minder zyn/ dat wy onse gauen den
Heere niet brengen en d moeten / te zyner
tydt/ onder den kinderen Israels?
d † Anders/ gheweeret. 8 Moses sprac tot hen: Staet stille/ ic wil
hooren/ wat v lieden de Heere ghebiedt.
e Oft/ menghen. 9 Eñ de Heere sprack met Mose/ eñ seyde:
10 Segt den kinderen Israels/ eñ spreecht:
ij.par.30.1. e Wanneer yemandt onreyn ouer eenen
dooden/ oft verre van v lieden ouer veldt
is/ ofte onder uwen vrienden / die sal dan
noch den Heere Paschen houden.
11 Doch dat inder anderer Maendt / aen Paschen in der anderde maent den verhinderden.
den veertienden dage tusschen den auont/
ende sal het met ongheheuelden broode en-
de saussen eten.
12 Ende en sullen niet daer van ouerlaten
totten morghen: f oock gheen been daer f Exo.12.46 Joan.19.36
van breken/ ende sullent na aller wyse des
Paschen houden.
13 Wie nu reyn/ eñ niet ouer veldt en is/ eñ
laet het aenstaen het Paschen te houden/
diens siele sal wtgeroeyt worden van zy-
nen volcke/ daerom dat hy zyn gaue den
Heere niet gebracht en heeft te zyner tyt:
hy sal zyn sonde draghen.
14 Ende wanneer een vreemdelinck by v lie
den woont/ die sal ooc den Heere Paschen
houden/ ende salt houden na der Settin-
ghe ende Recht des Paschen: dese Settin-
ghe sal v lieden ghelyck zyn / den Vreem-
den als den Landtbesitter.
15 g Eñ des daechs doe de Wooninge op- g Exo.40.34. 1.Reg.8.10. Ezech.9.3.
gericht wert/ bedecktese een Wolcke/ op
der Hutten der Getuygenisse / ende des a-
uonts/ tot aen den morghen was ouer de
Wooninghe een ghedaente des vyers.
Van den Vyere ende Wolcke/ eñ wanneer sy reysden.
16 Alsoo ghescheidet voortgaens/ datse de
wolcke des daechs bedecte/ eñ des nachts
de ghedaente des vyers.
17 Eñ wanneer haer de Wolcke ophief vā
der Hutten/ so togē de kinderē Israels: eñ
aen welcker plaetse de Wolcke bleef/ daer
legherden hen de kinderen Israels.
18 Na den woorde des Heeren togē de kin
deren Israels/ eñ na zynen woorde/ leger-
den sy hen: so lāge de Wolcke op de Woo-
ninghe bleef/ soo laghen sy stille.
19 h Eñ wanneer de Wolcke veel daghen h 1. Cor.10.1
vertooch op der Wooninge/ so i wachte- i Oft/ hadden acht.
den de kinderen Israels op de wacht des
Heeren/ ende en toghen niet.
20 Eñ wanneert quā/ dat de Wolcke op de Alles na den woord e des Heeren. Aenmercket dat wel.
Wooninge was/ eenich getal der daghen/
so legerden sy hen na den woorde des Hee-
ren/ ende togen na den woorde des Heerē.
21 Wanneer de Wolcke daer was / van-
den auondt totten morgen/ ende haer dan
verhief/ soo togen sy: oft wanneer sy haer
des daechs oft des nachts verhief/ so to-
ghen sy oock.
22 Wanneer sy oock twee daghen/ oft een
Maent/ oft somwylen lange op de Woo-
ninge bleef/ so lagen de kinderen Israels/
ende en togen niet: ende wanneer sy haer
verhief/ soo toghen sy.
23 Want na des Heeren monde laghen sy/
ende na des Heeren monde/ toghen sy/ dat
sy op des Heeren wacht wachteden / nae
des Heeren woort door Mosen.

Dat x. Capittel.

1. Van twee Trompetten/ ende hoemen
die gebruycken sal/ 11. Hoe de kinderen Is-
raels opbreken/ eñ reysen tot Paran aē de
Lantpalen des Lants dat hen toegeseyt
was/ 29. Hoe Hobab Mosi zynen Sweer
zyn bede ontseyt/ 35. Eñ hoe Moses bey de
int treckē eñ rustē der Kiste dē Heere bidt.

Der Priesteren twee basuynen/ bedieden de Predicatie des Euangelys.
1 Ende de Heere sprack met Mose / en-
de seyde:
2 a Maeckt v twee Trompetten van a Esa.58.1.
dichten siluer/ dat ghy harer ghebruyckt
om de Menichte te eysschen / eñ wanneer
het Heyr opbreken sal.
3 Wanneermen met beyden slechtelick b † anders/ Stifts/ oft Ghetuyghenis.
blaest/ so sal hem tot v vergaderen de gant
sche Menichte/ voor de Deure der Hutten
des b † Bescheydts.

4 Wanneermen alleene met eener slech-
telick blaest so sullen hen tot u vergade-
ren de Vorsten ende de Oversten over de
duysent in Israel.
5 Wanneer ghylieden dan trompettet/ so
sullen de Legers opbreken/ die teghen het
Oosten ligghen.
6 Ende wanneer ghylieden ten anderen-
male trompettet/ so sullen de Leghers op-
breken/ die teghen het Zuyden ligghen:
want als sy reysen sullen/ so sullet ghylie-
den trompetten.
c Judi. 3.27. 7 c Wanneer daerenteghen de Menichte
te vergaderen is/ so sullet ghylieden slecht
blasen/ ende niet trompetten.
8 Doch sulck blasen met den Trompetten
sullē de sonen Aarons des Priesters doē/
ende sal uwe recht zijn eewichlick by uwē
Nacomelinghen.
9 Wāneer ghylieden in eenen strijdt treet
in uwen Lande/ tegen uwe vyanden die u
b Oft/leedt aendoen/ verdruckē. b quellen/ soo sullet ghylieden trompetten
met den Trompetten/ dat uwer ghedacht
worde voor den Heere uwen Godt/ ende
verlost wordet van uwen vyanden.
10 Desselven ghelijcken/ wanneer ghylie-
den vrolic zijt/ aen uwe Feesten ēn in uwē
Nieuwen Maenden/ soo sult ghylieden
met de Trompettē blasen over uwe Brāt-
offer ende Danckoffer/ dat het u liedē ter
ghedachtenisse sy voor uwen Gode: ick bē
de Heere uwe Godt.
11 Aen den twintichsten daghe inder an-
derer Maent des anderē Jaers/ verhief
haer de Wolcke van der Wooninghe der
Gheruyghenisse.
Van Sinai reysen sy tot Paran/ aen de palē des landts dat hen beloeft was.
12 e Ende de kinderen Israels braken op/
ende toghen wt der Woestijne Sinai/ ēn
de Wolcke bleef in der Woestijne Paran.
e Nu. 33.16. Deut. 1.6. Paran.
13 De eerste van braken op/ na den woor-
de des Heeren door Mosen.
14 Namelicken/ de Baniere des Leghers
der kinderen Juda/ tooch ten eersten met
haren Heyre/ēn over haer Heyr was Na-
hesson/ de sone Amminadab.
15 Ēn over het Heyr des stāms der kinderen
Isaschar/ was Nethaneel de sone Zuar.
16 Ende over het Heyr des stams der kin-
derē Sebulon/ was Eliab de sone Helon.
f Num. 4.5. 17 f Doe brackmen de Wooninghe van
malcanderen ende de kinderen Gerson ēn
Merari toghen voort/ ende droeghen de
Wooningen.
18 Daer na tooch de Baniere des Legers
Ruben/ met haren Heyre: ende over haer
Heyr was EliZur/ de sone Sedeur.
g † Anders Dehuel/ oft Deuel.
19 Ende over het Heyr des stams der kin-
deren Simeon/ was Selamiel/ de sone
ZuriSadai.
h Waerensusschen dat de nagaerghers yet hey lichdō ghedraghē/ waren die vorige vā Gersoniten ēn Merariters voor henen/ ende richteden de Wooninge op/ dat de Kahathitē met der Kiste de Wooninge bereydt vonden.
20 Ende Elisaph de sone g † Deguel/ over
het Heyr des stams der kinderen Gad.
21 Doe toghen oock de Kahathiten/ ende
droeghen het Heylichdom: h ende de ghe-
nen richteden de Wooninghe op/ tot dat
dese na quamen.
22 Daer na tooch de Baniere des Legers
der kinderen Ephraim/ met haren Heyre/
ende over haer Heyr was Elisama/ de so-
ne Ammihud.
23 Ende Gamaliel de sone PedaZur/ over
het Heyr des stams der kinderē Manasse
24 Ende Abidan de sone Gideoni over het
Heyr des stams der kinderē BenJamin.
25 Daer na tooch de Baniere des Legers
der kinderen Dan met haren Heyre: ēn so
waren de Legers alle op/ ende AhiEser de
sone AmmiSadai/ was over het Heyr.
26 Ende Pagiel de sone Ochran/ over het
Heyr des stams der kinderen Asser.
27 Ēn Ahira de sone Enan/ over het Heyr
des stams der kinderen Naphthali.
28 i † So toghen de kinderen Israels met | i † Anders/ Dat is den
haren Heyre. | tocht der kinderen Israels met harē Heyrē/ so sy togen.
29 k Ende Moses sprack tot zijnē Sweer
Hobab/ den sone Reguel wt Midian: Wy
trecken derwaerts aen de Stede/ daer de
Heere van gesept heeft: Ick wilse u lieden
geven: so coemt nu met ons/ so willen wy
het beste by u doē: want de Heere heeft Is- | k Exo. 2.16.
rael wat goets toegheseydt. | Hobab Moses Sweer.
30 Hy daerentegen antwoordde: l Ick en | l Judic. 1.16
wil niet met u lieden/ maer in mijn Landt | 1 Sam. 15.6.
tot mijn maechschap trecken:
31 Hy sprack: Lieve/ en verlaet ons niet/
want ghy weet waer wy ons in de Woe-
stijne legeren sullen/ ēn sult onse ooghe zijn.
32 Ende wanneer ghy met ons treckt/
wat de Heere goets aen ons doet/ dat wil-
len wy aen u doen.
33 Also toghen sy vanden Berge des Hee- | De Kiste
ren/ drij dachreysen/ ende de Kiste des Ver- | gaet voor.
bondts des Heeren tooch voor hen henen
de drij dachreysen/ hen te wijsen waer sy
rusten souden.
34 Ende de Wolcke des Heeren was des
daechs boven hen/ wanneer sy wt den Le-
gher toghen.
35 Ende wanneer de Kiste tooch/ so sprack
Moses: m Heere staet op/ laet uwe vyan-
den verstroyt/ ende die u haten/ vluchtich | m Psal. 68.1
worden voor u.
36 Ende wanneer sy rustede/ so sprack hy:
Coemt weder Heere tot de veelheydt der
duysenden Israels.

Dat xj. Capittel.

A. Het volck wordt om zijn onlijdtsaē-
heyt vanden Heere grouwelicken gestraft.
4. Begheert vleesch/ ende heeft een wal-
ginghe aen het Man. 16. Den Mosi die
in grooten angst is/ ēn oock murmureert/
heet de Heere tseventich Oudesten wtkie-
sen/ tot zijner hulpe/ 18. ende den volcke
aenseggghen/ hy wil hen vleesch geven/ dat
het hen ter neusen wtgae. 21. Moses be-
gint te twijffelē. 24. De tseventich Oudt-
sten ontfanghen den Gheest Godts/ ende
prophetteren by der hutten. 26. Dat doen
oock Eldad ende Medad inden Leger. 28.
Josue wordt ghestraft om zijnen yver te-
ghen Mosen/ 31. Quackelen comen inden
Leger. 33. Ende eenen grimmighen toorne
des Heeren/ ende een groote plaghe over
het volck.

1 Ende doe het Volck hen a onverdul- | Het volck
dich maeckte/ beviel het qualick voor | murmu-
de ooren des Heeren: ende als het de | reert tegen
Heere hoorde/ vergramde zijnē toorne/ ēn | God/ ende
stack het vyer des Heeren onder hen aen/ | wordt grou
dat verteerde den buytensten Legher. | welickē ge-
2 Doe schreyde het Volck tot Mosen: | straft.
ēn Moses badt den Heere/ doe verdween | a Exo. 16.2.
dat vyer. | Deut. 9.22.
3 Ēn men hiet de stede b Thabera/ daer- | b Thabera
om dat hem onder hen des Heeren vyer | heet aenste-
aengesteken hadde. | ken.
4 c Want het gemeyn volc onder hen was | Het volck
met lusten gewordē/ ēn saten ende ween- | begheert
den met den kinderen Israels/ ēn sprakē: | vleesch.
Wie wil ons vleesch te eten gheven? | c Psa. 106.14
5 Wy ghedencken der Visschen/ die wy in | 1 Cor. 10.6
Egypten om niet atē/ ēn der d † Komkōmerē/ | d † Anders/
Meloenen/ Loock/ Aiuyn/ ēn Knooplooc | Cōcommeren/ Pom-
6 Nu daerentegē is onse ziele verdorret/ | ponen/
want onse ooghen en sien niet dan dat
Man. | e Exo. 16.14
7 e Ende het Man was als Coriander | Psal. 78.24.
zaedt/ ende aen te sien als Bedellion. | Sapi. 16.24
8 Ende het volck liep hier ende daer/ ende | Joan. 6.31.
versa-

versamelde het / ende wreef het met der
Meulen / ende stiet het in Mortieren / ende
koockte dat in Potten ende maecten hen
Aschkoecken daer van ende het hadde ee-
nen smaeck als eenen Olykoeck.
9 Ende wanneer des nachts den Dau op den
Leger viel so viel het Man daer mede op.

Moses is in grooten angst ende murmureert.

10 Doe nu Moses het volck hoorde wee-
nen onder haren gheslachten, eenen ye-
gelicken in zijner Hutten deure: Doe vergram-
de den toorn des Heeren seer, ende f † Mo-
ses werdt oock banghe.

f † Anders / het verdroot Moses oock.

11 Ende Moses sprack tot den Heere:
Waerom becommert ghy uwen knecht:
ende waerom en vinde ick gheene genade
voor uwen ooghen, dat ghy den last deses
gantschen volcx op my legt?
12 Hebbe ick nu alle dat volck ontfanghen
oft gebaert, dat ghy tot my segghen meucht:
Draecht het in uwen armen (als een Voe-
ster een kindt draecht) in het Landt / dat
ghy haren Vaderen ghesworen hebt?
13 Van waer sal ick vleesch nemen dat ick
allen desen volcke gheve? sy weenen voor
my, ende spreken: Gheeft ons Vleesch /
dat wy eten.
14 Ick en can dat volc altemael alleen niet
verdraghen, want het is my te swaer.
15 Ende wilt ghy also by my doen, so doodt
my liever, hebbe ick anders ghenade voor
uwen oogen ghevonden / dat ick myn on-
gheluck also niet sien en derf.

Moses verkiest tseventich Oudtsten hem tot hulpe.
g Exo. 18. 25
h Ezech. 8. 11

16 Ende de Heere sprac tot Mosen: g Versa-
melt my h tseventich mannen onder den
Oudtsten Israels / die ghy wetet dat de
Oudtsten inden Volcke ende zyne Ampt-
lieden zijn, ende neemtse voor de Hutte des
Getuyghenis / ende setse aldaer by u.
17 So wil ick afcomen / ende met u aldaer
spreken: ende ws gheests, die op u is, ne-
men, ende op hen leggen, dat sy met u den
last des volcx draghen / dat ghy niet al-
leene en draghet.
18 Ende tot den Volcke sult ghy segghen:

i Num. 20. 7
Josue 3. 5.
1. Sam. 10. 5

i Heylighet u lieden op morghen / dat ghy
vleesch etet: want uwe weenen is voor de
ooren des Heeren ghecomen / ghylieden
die spreeckt: Wie gheeft ons vleesch te
eten: want het ginck ons wel in Egypten:

k Exo. 16. 8.

k daerom sal u de Heere vleesch gheven /
dat ghylieden etet:
19 Niet eenen dach / niet twee / niet vyve /
niet thiene, niet twintich daghen lanck:
20 Maer een Maent lanck / tot dat het u
lieden ter neusen wtgae, ende u een wal-
ginge sy: daerom dat ghylieden den Heere
verworpen hebt, die onder u is, ende voor

l Num. 21. 5

hem gheweent, ende ghesedt: l Waerom
zijn wy wt Egypten ghegaen?

Moses begint hier te twyfelen.
m Exo. 12. 37
Num. 1. 45. ende 33. 2.
Joan. 6. 7.

21 Ende Moses sprack: m Ses hondert duy-
sent mannen voetvolcx isset, daer ic onder
ben, ende ghy spreect: Ick wil u lieden vleesch
gheven, dat ghy etet een Maent lanck:
22 Salmen Schapen ende Rinderen slach-
ten, dat het hen ghenoech sy? of sullen hem
alle Visschen der Zee hier toe versamelen /
dat het hen ghenoech sy?

n Esai. 50. 2. ende 59. 1.

23 Doch de Heere sprac tot Mosen: n Is
dan de handt des Heeren vercort? doch
ghy sult nu sien / oft u myne woorden wat
gelden connen, oft niet.

De tseventich vercoren Oudtsten ontfangen den Gheest Godts.

24 Ende Moses ginc wt, ende seyde den volcke
des Heeren woordt, ende versamelde de tse-
ventich mannen onder den Oudtsten des
volcx, ende settedese rontom de Hutte.
25 Doe quam de Heere af in der Wolcken /
ende sprack met hem: ende nam des Geests
die op hem was ende leyde hem op de tse-
ventich Oudtste Mannen: ende doe de
Gheest op hen ruste de / propheteerden sy /
ende en hielden niet op.

Eldad ende Medad propheteren oock.

26 Maer daer waren oock noch twee mannen in
den Leger gebleven, de eene hiet Eldad de
ander Medad, ende de Gheest ruste de op
hen: (want sy waren oock aengeschreven,
ende doch niet wtgegaen tot der Hutten,)
ende sy propheteerden inden Legher.
27 Doe liep een Jongheling henen ende seyd-
de het Mosi aen / ende sprack: Eldad ende
Medad propheteeren inden Legher.
28 Doe antwoordde Josua de sone Nun /
Moses Dienaer / o † dien hy vercoren
hadde, ende sprack: p Myn Heere Moses
verbiedtse.

o † anders / eene van zijnen iongen.
p Luc. 9. 44.
Josue onrecht yveret.

29 Doch Moses sprack tot hem: q Sijt ghy
de r Yveraer voor my? Woude het Godt /
s dat alle het volck des Heeren propheteer-
de, ende de Heere zijnen Geest op hen gave.

q † anders / Waerom zijt ghy afgonstich om my?
r Oft / die daer het verstant heeft.
s Joel. 2. 28.
1 Cor. 14. 5.

30 Alsoo versamelde hem Moses tot den
Legher, ende de Oudtsten Israels.
31 t Doe voer den windt wt vanden Heere,
ende liet Quackelen comen vander Zee,
ende stroydese over den Legher, hier een
dachreyse lanck, ende daer een dachreyse
lanck, rontom den Leger, twee ellen hooch
boven der Aerden.

Quackelen comen int Legher.
t Exo. 16. 13
Psal. 78. 26.
Sap. 16. 2.

32 Doe maecte hem het Volck op / den sel-
ven gantschen dach / ende den gantschen
nacht, ende den anderen gantschen dach,
ende versamelden Quackelen: ende wie
alderwenichste versamelde / die versa-
melde thien Homor / ende hinghense op,
rondtomme den Legher.

u Psal. 78. 30

33 u Doe dan het vleesch noch onder haer
tanden was, ende eer het op was, doe ergri m-
de den toorn des Heeren onder den volcke /
x ende sloechse met een seer groote plage.

x 1. Cor. 10. 6.
y † anders / Daervan Lustgraven.

34 y † Daer wt heet de selve stede Lustgra-
ven, daerom datmen aldaer dat belust volc
begroef.

z num. 33. 17.

35 z Ende vanden Lustgraven tooch het volck
wt na Hazeroth, ende bleven te Hazeroth.

Dat XII. Capittel.

1. MirJam ende Aaron murmureeren
teghen Mosen / 4. ende worden van den
Heere ernstelicken ghestraft. 10. MirJam
wort Melaetsch. 11. Aaron bidt Mosen
voor haer / 13. ende die tot den Heere 15. so
werdt sy heel. 15. Het volck coemt tot de
Woestyne Paran.

a deut. 24. 9
b Exo. 2. 21.
c Spr. 45. 4.
d Dat is / ellendich mensche die veel lyden moeste / Psalm 132. Ghedencke Davids / ende alle zyns lydens / Prov. 18. 12.
Eeninen te / ete.

1 Ende a MirJam ende Aaron spraken
teghen Mosen, om zyns Wijfs wille
de Moorinne, b die hy genomen had-
de, daerom dat hy een Moorinne ten Wy-
ve ghenomen hadde /
2 Ende spraken: Spreeckt dan de Heere
alleen door Mosen? en spreect hy niet ooc
door ons? Ende de Heere hoorde dat.
3 c Doch Moses was een d seer el geplaecht
mensche boven alle menschen op Aerden.
4 Ende de Heere sprac haestelick tot Mosen
ende tot Aaron, ende tot MirJam: Gaet he-
nen wt, ghy drij / totter Hutten des f † Ge-
tuyghenis: ende sy ghinghen alle drij wt.

e † Anders / sachtmoedich.
f † Anders / Stifts / of Ghetuyghenisses:

5 g Doe quam de Heere af inder Wolcken
colunne, h ende stont inder Hutten Deu-
re, ende riep Aaron ende MirJam: ende
die beyden ghinghen wt.
6 Ende hy sprack: Hoort myne woorden:
Is yemandt onder u lieden een Propheet
des Heeren dien wil ick my conde maken
in een gesichte, oft in eenen droom wil ick
niet hem spreken.

g Psal. 99. 7.
h exo. 29. 42
i Hebr. 3. 2.
k Exo. 33. 11.
Moses is over alle Propheten tot aen Christum

7 Doch niet alsoo met mijnen knecht Mose
i die in mijnen gantschen huyse getrouwe is.
8 Mondelincken spreke ick met hem / ende
hy siet den Heere in zijner ghedaente niet
door duyster woorden / oft ghelijckenisse:

waerom hebt ghy u lieden dan niet ghevreest/
tegen mijnen knecht Mosen te spreken?
9 Ende den toorn des Heeren vergrimde
over hen/ ende ghinck wech.
10 Daertoe de Wolcke weeck oock vander
Hutten: l ende siet/ doe was Mir Jam
wit Melaetsch als de sneeu: ende Aaron
keerde hem tot Mir Jam/ ende werdt ghe-
waer/ dat sy Melaetsch was/

l 2 Paral. 26.19. Mir Jam of Maria/ Mosis suster wort Melaetsch

11 Ende sprack tot Mosen: Och mijn Hee-
re/ en laet de sonde niet op ons blijven/
daer wy sottelicken mede ghedaen/ ende
ons besondicht hebben:
12 Dat dese niet en sy als een doodt dinck
dat van zijns moeders lijf coemt: het heeft
alreede de helft haers vleeschs verslindt.
13 Moses dan schreyde tot den Heere/ en
sprack: Och Godt/ heeltse.
14 De Heere sprack tot Mosen: Wanneer
haer vader haer in haer aenghesichte ge-
spoghen hadde/ en soude sy haer niet seven
daghen schamen? m Laetse besluyten seven
daghen buyten den Legher/ daer na laetse
weder aennemen.

m Levitici 13.14.

15 Also werdt Mir Jam seven daghen be-
sloten buyten den Legher/ ende het volck
en tooch niet voorder/ tot dat Mir Jam
aenghenomen werdt.
16 n Daer na tooch het volc van Hazeroth/
en legerden hen inde Woestijne o Paran.

n Nu. 33.18. o Paran of Kades/ het welck is aen de palen des Landes Canaan/ dat hen toeghe-seydt was.

Dat xiij. Capittel.

1. Twaelf mannen die de Heere heet wt-schicken het Landt te verspieden/ 17. vercondicht Mosen af met ernstigen bevele. 21. Sy gaen henen/ 23. Nemen met hen sommighe vruchten des Landts/ 25. ende keeren weder na veertich dagen tot den volcke/ 27. ende seggen hem des Landts ghe-leghentheyt aen. 30. Caleb der Verspieders een vermaentse te trecken/ ende het Landt in te nemen/ 31. de andere schrickense af/ ende makense vervaert.

1 Ende de Heere sprack met Mose/ ende
seyde:
2 Sendt Mannen wt/ die het Landt
Canaan verspieden/ dat ick den kinderen
Israels gheven wil: van eenen yegelicken
stamme haerder vaderen eenen voorneme-
licken Man.
3 Moses sandtse wt der Woestijne Pa-
ran/ na den woorde des Heeren/ die alle
voornemelicke mannen waren onder den
kinderen Israels/
4 Ende hieten also: Sammua de sone Za-
cur/ des stams Ruben.
5 Saphat/ de sone Hori/ des stams Simeon.
6 Caleb/ de sone Jephunne/ des stams Juda.
7 Igeal/ de sone Joseph/ des stams Isaschar.
8 Hosea/ de sone Nun/ des stams Ephraim
9 Palti/ de sone Raphu/ des stams BenJamin
10 Gadiel/ de sone Sodi/ des stams Zebulon.
11 Gadi/ de sone Susi/ des stams Joseph/
van Manasse.
12 Ammiel/ de sone Gamalli/ des stams Dan.
13 Sethur/ de sone Michael/ des stams Asser
14 Nahebi/ de sone Vaphsi/ des stams
Naphthali.
15 Guel/ de sone Machi/ des stams Gad.
16 Dat zijn de namen der mannen/ die Moses
wtsandt/ het Landt te verspieden: ende
Hosea de sone Nun/ noemde Moses Josua.
17 Doe se nu Moses henen sandt het Landt
Canaan te verspieden/ sprack hy tot hen:
Treckt henen op teghent Suyden/ ende
gaet op het gheberchte/
18 Ende besiet het Landt hoe het is/ ende
het volck dat daer in woont/ oft het sterck
oft swack/ weynich oft vele is.
19 Ende wat het voor een Landt is/ daer
sy in woonen/ oft het goedt oft quaet sy:
en wat het voor steden zijn daer sy in woo-
nen/ of sy in Tenten of in Sterckten woonen.
20 Ende wat het voor Landt sy/ of het vet
oft mager zy/ en oft daer Boomen in zijn
oft niet: zijt vrymoedich/ ende neemt de
vruchten des Landts: het was even om
den tijdt der eerster Wijnbezien.
21 Sy ghinghen op/ ende verspiedden het
Landt/ van der Woestijne Zin aen/ tot
Rehob/ daermen na Hemath gaet.
22 Sy ginghen oock op teghent Suyden/
ende a † quamen tot Hebron toe/ daer was
Ahiman/ Sesai ende Thalmai/ de kinde-
ren Enack: maer Hebron was seven Jaer
ghetimmert voor Zoan in Egypten.

a † Anders Caleb quam

23 b Ende sy quamen tot aen de Beke Es-
col/ ende sneden aldaer een Rancke af met
een Wijndruyve/ ende lietense twee op ee-
nen stock dragen: daer toe oock Granaet-
appelen/ ende Vygghen.

b Deu. 1.24.

24 De plaetse heet/ De Beke c Escol/ om
der Druyven wille/ die de kinderen Isra-
els aldaer afsneden.

c Escol/ heet een Druyve/ daer wt wert de naem Druyven-beke.

25 Ende sy keerden om/ doe sy het Landt
verspiedt hadden/ na veertich daghen.
26 Ghingen henen/ ende quamen tot Mo-
sen ende Aaron/ ende tot der gantscher
Menichte der kinderen Israels/ in der
Woestijne Paran te Kades/ ende seyden
hen wederom/ en der gantscher Menich-
te/ hoe het stont/ ende lieten hen de vrucht
des Landts sien.
27 Ende vertelden hem/ ende spraken: Wy
zijn in het Landt ghecomen/ daer ghy lie-
den ons henen sondet/ daer Melck ende
Honich in vloeyt/ en dit is van zijne vrucht.
28 Behalven dat daer sterck volck in woont/
ende seer vaste ende groote Steden zijn: en
saghen oock d Enacks kinderen aldaer.

d Dat waren Reusen kinderen/ Josue 11.27. Judic. 1.20.

29 Doch de Amalekiters woonen inden Lan-
de teghent Zuyden/ de Hethiters en Je-
busiters ende Amoriters woonen op het
gheberchte/ de Cananiters woonen aen
de Zee/ ende om de Jordane.
30 Caleb dan stilde het volck teghen Mo-
sen/ ende sprack: Laet ons optrecken/ ende
dat Landt innemen/ want wy connent
overweldighen.
31 e Doch de Mannen die met hem wa-
ren opghetoghen/ spraken: f Wy en con-
nen niet optrecken tegen dat volck/ want
sy zijn ons te sterck.

e Nu. 32.8. f D. 1.14. 42

32 En maecten den Lande dat sy verspiedt
hadden/ een quaet geroep onder den kinderen
Israels/ en spraken: Het Landt daer wy
doorgegaen zijn te verspieden/ verslindt zijn
Inwoonders/ en al dat volck dat wy daer
in saghen/ zijn lieden van grooter lengde.
33 Wy sagen oock Reusen aldaer/ Enacks
kinderen vanden Reusen: ende wy waren
voor onsen oogen als de Sprinckhanen/
en also waren wy oock voor haren oogen.

Dat xiiij. Capittel.

1. Het volck maeckt misdaet/ murmureert/ ende wil wt vertwijfeltheyt weder in Egypten. 6. Josua ende Caleb/ soo sy hen het Landt aenprijsen/ ende der ander verspieders trouweloose afschrickinghe/ met tsamen haerer vertzaginge wederlegghen/ onderstaen sy te steenighen/ 10. De Heere dreychtse te verdempen/ 12. ende so Moses met grooten ernst voor hen bidt/ 20. Vergheeft hijt/ 21. doch sweert allen Ongheloovighen ende Lasteraers zijn toe-gheseyde Landt af/ 23. ende den trouwen Caleb/ 30. met tsamen Josua aen: 35. voorseydt hen haerer aller ondergangh/ 37. ende e

haerder kinderen opomthoudinghe in der
Woestijne veertich Jaer. 39. Het Volck
treurt ouer de bootschap des Heeren 41.
ende wil nu teghen zijnen wille int Landt/
45. so worden sy vande Amalekiteren ende
Cananiteren iammerlicken verslaghen.

a Deu. 1.34. Psal. 106.24

1 DOe voer de gantsche Menichte op/
ende schreyde/ a eñ het volck ween-
de den nacht ouer.
2 Ende alle kinderen Israels murmureer-
den teghen Mosen ende Aaron / ende de
gantsche Menichte sprack tot hen: Och/
dat wy in Egyptenlande ghestoruen wa-
ren/ of noch storuen in dese Woestijne.
3 Waerom leydt ons de Heere in dit lant/
dat onse wijuen door het Sweert vallen/
eñ onse kinderen eenē roof worden? ist niet
beter dat wy weder trecken in Egypten?
4 Ende deen sprack tot den anderen: Laet
ons eenen Hooftman opworpē / eñ weder
in Egypten trecken.
5 Mosen ende Aaron vielen op hare aen-
ghesicht/ voor de gantsche Vergaderinge
der menichte der kinderen Israels.

b Syr. 46.9 11. 1 Machab. 2.55.56. Josue ende Caleb die vermanen Israel het Landt in te nemen. c † And. lust een ons heeft/ d Deu. 20.3 e Rom. 8.31.

6 b Ende Josua de sone Nun/ ende Caleb
de sone Jephunne, die oock het Landt ver-
spiedt hadden/ verscheurdē hare cleederē/
7 Ende spraken tot der gantscher Me-
nichte der kinderē Israels: Het Landt dat
wy doorgewandelt hebben te verspieden/
is seer goet:
8 Wanneer de Heere ons c † genadich is/
so sal hy ons in dat selue Landt brengen/
ende ons gheuen / dat een Landt is, daer
Melck ende Honich in vloeyt.
9 Valt niet af van den Heere / d ende en
vreest v liedē voor den volcke deses Lants
niet: want wy willense als broot verslin-
den: haer beschuttinge is van hen ghewe-
ken/ e de Heere daerentegen is met ons/
en vreest v niet voor hen.
10 Doe sprack dat gantsche volck, men sou
dese steenigen: Doe verscheen de Heerlick-
heyt des Heeren inder Hutten des f † Be-
scheydts allen kinderen Israels.

f † Anders/ Stifts, oft Getuyghe-nisses.

11 Ende de Heere sprack tot Mosen: Hoe
langhe lastert my dit Volck? ende hoe lan
ghe en willen sy aen my niet gheloouen/
door alderley teeckenen/ die ick onder hen
ghedaen hebbe?
12 So wil ickse met Pestilentie slaen/ ende
verdelgen / eñ v ten grooteren eñ machti-
gheren volcke maken, dan dit is.

Moses bid der voor het volck. g Exo. 32.12 Deut. 9.26

13 g Moses dan sprack tot den Heere: So
sullent de Egyptenaers hoorē: want ghy
hebt dit volck met uwer cracht midden
wt hen gheleydt.
14 Ende men sal seggen tot den Inwoon-
ders deses Lants die daer gehoort hebbē
dat ghy Heere onder desen Volcke zijt/
dat ghy van aengesichte ghesien wordet/
h ende uwe Wolcke staet bouen hen, ende
ghy Heere/ gaet voor hen henen / in der
Wolckencolumne des daechs, ende Vyer-
columne des nachts/

h Exo. 13.20 Psal. 78.14. ende 105.39. Deut. 1.33. ende 4.37 Nehemie 9.12/19. 1. Cor. 10.1. i Exo. 32.12. Deute 9.28

15 Ende soudet dit volck doodē als eenen
man? so souden de Heydenen segghen, die
sulck gheruchte van v hooren eñ spreken:
16 i De Heere en conde in geenderley wijse
dat volck in het Landt brenghen / dat hy
hen ghesworen hadde, daerom heeft hyse
gheslachtet inder Woestijne.
17 So laet nu de cracht des Heeren groot
worden/ als ghy ghesegdt hebt/ ende ghe-
sproken:

Moses ge-bedt voor het volck. k Psalmo. 103.8.

18 k De Heere is gedultich/ ende van groo
ter barmherticheydt/ ende vergheeft mis-
daet ende ouertredinghe/ ende en laet nie-
mandt ongestraft/ l maer besoeckt te huys
de misdaet der vaderen ouer de kinderen/
in het derde ende vierde lidt.

l Exo. 20.5. ende 34.7. Iere. 32.18.

19 So zijt nu genadich der misdaet deses
volcx/ na uwer grooter barmherticheydt/
als ghy oock vergheuen hebt desen Volc-
ke, wt Egypten tot hier toe.
20 Ende de Heere sprack: Ick hebt verghe-
uen/ als ghy ghesegdt hebt.
21 Doch soo warachtelicken als ick leue/
so sal alle de Wereldt der herlickheyt des
Heeren vol worden.
22 m Want alle de mannen die mijne heer-
lickheyt ende teeckenen ghesien hebben/
die ick gedaen hebbe in Egypten ende in
der Woestijne/ n ende my nu thienmael
versocht / ende mijner stemmen niet ghe-
hoort en hebben/

m Nu. 26.65 Deut. 1.35. n Psal. 95.8

23 Dier en sal niemant het Landt sien/ dat
ic haren vaderen gesworen hebbe: oock en
salt niemāt sien/ die my of gelastert heeft.
24 p Doch mijnē knecht Caleb / daerō dat
een ander Gheest met hem is/ eñ heeft my
getrouwelicken na geuolcht/ dien wil ick
in dat Landt brengen/ daer hy ingecomen
is/ ende zijn zaedt salt innemen:

o † Anders ghetercht. Caleb wort gelooft. p Josu 14.6

25 Daertoe de Amalekiters ende Canani-
ters, die inden grondt woonen: morghen
keert v lieden/ eñ treckt weder inde Woe-
stijne op den wech na de ‡ Schelfzee.

‡ oft/ Lisree. And. Riet-zee/ of Roo-dezee.

26 Ende de Heere sprack met Mose ende
Aaron, ende seyde:
27 q Hoe lāge murmureert dese boose Me-
nichte tegen my? want ick het de het mur-
murerē der kinderen Israels, dat sy tegen
my ghemurmureert hebben/ ghehoort.

q Psal. 106. 25.

28 Daerom spreeckt tot hen: r Soo waer-
achtich als ick leue, spreeckt de Heere, ick
wil v lieden doen, als ghy voor mijnen oo-
ren ghesegdt hebt.

r Nu. 26.65 ende 32.10. Deut. 2.13. Psal. 106.26

29 Uwe Lijuen sullen in deser Woestijne
veruallen: eñ ghy alle s die getelt zijt van
twintich Jaren eñ daer bouen, ghylieden
die teghen my ghemurmureert hebt/

s Nu. 1.45. Deute. 1.35.

30 Sult niet in dat Landt comen / daer ick
mijne handt ouer geheuen hebbe / dat ick
v lieden daer in soude laten woonen / be-
haluen Caleb, de sone Jephunne/ eñ Jos-
ua de sone Nun.
31 t Uwe kinderen daer ghylieden van sey
det: sy sullen eenē roof zijn die wil ick daer
in brenghen / dat sy bekennen sullen dat
Landt dat ghylieden verworpt.

t Deut. 1.39 Josue. 5.7

32 Doch ghylieden met uwe lijuen sult in
deser Woestijne veruallen.
33 Ende uwe kinderen sullen † Herders
zijn inder Woestijne veertich Jaer, ende
uwe hoererye draghen / tot dat uwe lijuen
te niete worden inder Woestijne/

† And. dwa-lende, of on-seker van deen place-se tot de an-dere.

34 Na het ghetal der veertich dagen, daer
ghylieden het Lant in verspiedt hebt: u Ja
eenen dach sal een Jaer ghelden/ x dat sy
veertich Jaer uwe misdaet draghen: dat
ghylieden gewaer wordet wat het sy, als
ick p † de handt aftrecke.

u Ezech. 4.6 x Psal. 95.10 p † An. met verbiede.

35 Ick de Heere hebt ghesegdt/ dat wil ick
doē; alle deser booser Menichte die haer
teghen my opgheheuen heeft: In deser
Woestijne sullen sy te niete worden / ende
aldaer steruen.
36 z Alsoo storuen door de plaghe voor den
Heere alle de Mannen die Moses henen
ghesonden hadde, het Landt te verspieden
ende weder ghecomen waren / ende daer
teghen murmurerende maeckten de gant-
sche Menichte.

Alle verspie ders des Landts ster uen/ behal-uen Josua eñ Caleb.

37 Daermede dat sy den Lande een geruch
te maeckten, dat het quaet was.
38 a Doch Josua de sone Nun, eñ Caleb/
de sone Jephunne / bleuen leuendich van-
den

z 1. Cor. 10.10 Hebre. 3.17. Jude. 5. a Jos. 14.10

den mannen die henen gegaen waren het
Lant te verspieden.
39 Ende Moses sprack dese woorden tot
allẽ den kinderẽ Israels: doe treurde het
Volck seer.
40 Eñ maeckten hen des morgens vroech
op/ eñ togẽ op de hoochte des Berchs/ eñ
spraken. b Hier zijn wy eñ willen optrecken
aen de plaetse daer de Heere van ghesepdt
heeft/ want wy hebben ghesondicht.
41 Moses daerentegen sprack: Waerom
overtreet ghy lieden alsoo het woordt des
Heeren? Het en sal v niet ghelucken.
42 Treckt niet op/ want de Heere en is niet
met v lieden/ dat ghy niet gheslaghen en
wordet voor uwen vyanden.
43 Want de Amalekiters eñ Cananiters
zijn voor v lieden aldaer/ ende ghy sult
door haer Sweert vallen daerom dat ghy
v van den Heere ghekeert hebt/ ende de
Heere en sal niet met v zijn.
44 Doch sy c † waren verblint op te treckẽ
op de hoochte des gheberchts: maer de
Arcke des Verbonts des Heeren eñ Moses/
en quamen niet wt den Legher.
45 Doe quamen de Amalekiters eñ Cananiters
die op het gheberchte woonden/ af/
ende sloegen/ ende versmetẽse tot Horma.

b Deut. 1.42

c † Anders/ sterckten hen moetwillich.

Dat xv. Capittel.

1. Van menigerley Offeren/ eñ hoe vele tot eenen yeghelicken spijse oft dranckoffer behoort/ 22. Van onwetenheydt ende gebreckelickheyt die God in zijnen Volcke lijdet/ 30. ende sonde door moetwil. 32. Een Sabbathbreker wordt ghedoodt/ 37. De Heere heet ghedenckteeckenen maken aen de cleederen.

Kerckenrecht.

1 Ende de Heere sprack met Mose/ ende sepde:
2 Spreeckt met den kinderen Israels/
ende segt tot hen: Wanneer ghy lieden
int lande uwer wooninghe coemt/ dat ick
v gheuen sal.
3 Ende willet den Heere offer doen het sy
een Brandtoffer/ oft een Offer tot een
bysonder Belofte/ oft een vrywillich Offer/
oft uwe Feestoffer/ op dat ghy lieden
den Heere eenen sueten reuck maeckt van
Runderen oft van Schapen.
4 a Wie nu zijn gaue den Heere offeren
wil/ die sal het Spijsoffer doen/ een tienden
b Semelmeels ghemengt met Olye/
eens vierdendeels van een Hin.
5 Eñ Wijn ten Dranckoffer/ ooc eens vierdendeels
van een Hin/ ten Brandoffer/ oft
ten Offer daer een Lam gheoffert wordt.
6 Daer nu eenen Ram geoffert wordt/ sult
ghy het Spijsoffer maken/ twee Tienden
Semelmeels met Olye gemengt/ eens derdendeels
van een Hin:
7 Ende Wijn ten Dranckoffer/ oock des
derdendeels van een Hin/ dat sult ghy den
Heere ten sueten reucke Offeren.
8 Wilt ghy dan een Rint ten Brandoffer
oft tot een bysonder Beloftoffer/ oft ten
Danckoffer den Heere maken/
9 So sult ghy tot den Runde een Spijsoffer
doen/ drie Tienden Semelmeels/ ghemengt
met Olye eens haluen Hin.
10 Ende Wijn ten Dranckoffer/ oock een
half Hin. Dat is een Offer den Heere/ ten
sueten reucke.
11 Alsoo sult ghy doen met eenen Osse/ met
eenen Ramme/ met eenen Schape/ van
Lammeren ende Gheyten.
12 Daer na het getal is deses Offers/ daer
na sal oock het getal der Spijsofferen ende
Dranckofferen zijn.
13 Wie een Landtbesitter is/ die sal sulcx
doen/ dat hy den Heere Offere een Offer
ten sueten reucke.

a Leuit. 2.1. ende 6.14.
b Oft/ Meelbloemen/

14 Ende oft een Vreemdelinck by v lieden
woont/ oft onder v by uwen vrienden is/
eñ wil den Heere een Offer ten sueten reucke
doen/ die sal doen/ als c † sy doen
15 Der gantscher Menichte sy een Wet/
beyde v ende den Vreemdelinghen: een
eewighe Wet sal dat zijn uwen Nacomelinghen/
dat voor den Heere de Vreemdelinck
sy/ als ghy lieden.
16 Een Wet/ een Recht sal v eñ den Vreemdelinck
zijn die by v lieden woont.
17 Eñ de Heere sprac met Mose eñ sepde:
18 Spreeckt met den kinderen Israels eñ
segt tot hen: d Wanneer ghy int Landt
coemt/ daer ick v lieden in brenghen sal.
19 Dat ghy lieden eet van den broode des
Landts/ soo sult ghy lieden den Heere een
Heffinghe gheuen/
20 Namelick uwes Deechs eerstelinck/ sult
ghy lieden eenen koeck ter Heffinge geuẽ:
e als de Heffinghe vander Schueren/
21 Alsoo sult ghy lieden oock den Heere uwes
deechs eerstelinck ter Heffinghe geuen/ by
uwen Nacomelinghen.
22 f Eñ wanneer ghy lieden door onwetenheyt
deser gebodẽ ergens een niet en doet
die de Heere tot Mosen gesproken heeft/
23 Ende alles wat v lieden de Heere door
Moses geboden heeft/ van diẽ dage aen/
doe hy aenhief te ghebieden op uwe Nacomelinghen:
24 Wanneer nu de Menichte wat onwetende
dede/ soo sal de gantsche Menichte
eenen ionghen Osse wt den Runderen ten
Brandtoffer maken/ ten sueten Reucke
den Heere/ met zijnẽ Spijsoffer eñ Dranckoffer/
als het Recht is/ ende eenen Gheytenbock
ten Sondtoffer.
25 Eñ de Priester sal also de gantsche Menichte
der kinderen Israels versoenen/ so
sal hen vergheuen zijn/ want het is een
onwetentheydt: ende sullen sulcke hare
gaue brenghen den Heere ten Offer/ ende
haer Sondtoffer voor den Heere/ ouer hare
onwetenheydt.
26 Soo wordt het vergeuen der gantscher
Menichte der kinderen Israels: daer toe
oock den Vreemdelinck/ die onder v lieden
woont/ dewyle het gantsche volc is in
sulcker onwetenheydt.
27 g Wanneer daerentegẽ een ziele wt onwetenheyt
sondigen sal/ die sal een Iarighe
Geyte ten Sondtoffer brenghen.
28 Eñ de Priester sal sodanige onwetende
ziele versoenẽ/ met den Sondoffer voor de
onwetenheyt voor den Heere/ dat hyse versoene/
so sal het haer vergheuen worden.
29 Eñ het sal een Wet zijn/ dat ghy voor de
onwetenheyt doen sult/ beyde dẽ Landtbesitter
onder den kinderen Israels/ eñ den
Vreemdelinck die onder v lieden woont.
30 h Wanneer oock een ziele wt i moetwille
wat daet/ het sy een Landtbesitter oft vreemdelinck/
die heeft den Heere ghelastert: sodanighe
ziele sal wtgheroept worden wt
haren volcke:
31 Want sy heeft des Heeren woordt veracht/
ende zijn ghebodt laten varen: sy sal
slechs wtgeroept wordẽ: de schult sy hare
32 Als nu de kinderen Israels in der Woestijne
waren/ vonden sy eenen man houdt
lesen aen den Sabbathdaghe.
33 Ende die hem daer op bevonden hadden/
doe hy houdtlas/ brachten hem tot
Mosen ende Aaron/ ende voor de gantsche
Menichte.
34 k Ende sy leyden hem geuangen: want
het en

c † anders/ ghy doet.

d Exo. 23.19 Deut. 8.10.

e Leui. 23.10

Onwetenheyt ende ghebreckelickheydt duldet God hier in zijnẽ Volcke.

f Leuit. 4.13

g Leui. 4.27

h Heb. 10.26

i Moetwillighe boosheyt/ dat is een sonde die niet en wil sonde zijn/ maer wil recht hebben/ als der Ketters eñ Rotten sonde/ welcke Godts woort ende wille/ na haren wille bedieden.

k Leui. 24.12

het en was niet claer wtghedruckt / wat men met hem doen soude.
35 De Heere dan sprack tot Mosen: Die man sal den doot sterue, de gantsche Menichte sal hem steenigē buyten den Leger.
36 Doe brachte hem de gantsche Menichte buyten voor den Leger / ende steenichdē hem dat hy sterf: als de Heere Mosen geboden hadde.
37 l Ende de Heere sprack tot Mosen/
38 Spreeckt met den kinderen Israels/ eñ segt tot hen/ dat sy hen m † lepkens makē aen de hoecken harer cleederen onder alle uwe Nacomelinghen/ ende ghele snoeren op de lepkens aen de hoecken maken.
39 Ende de lepkens sullē v daer toe dienē/ dat ghyse aensiet / ende ghedencket aller geboden des Heeren ende doense/ dat ghy niet n † na uws herten duncken en richtet/ noch uwen ooghen na hoereert.
40 Daerom sullet ghy ghedencken / ende doen alle myne gheboden / ende heylich zyn uwen Gode.
41 Ic de Heere uwe Godt/ die v wt Egyptenlande ghelepdt heeft/ dat ick uwe God ware: Ick de Heere uwe God.

Hier wordt gedoodt de Sabbath-breker.
l Deu. 22.12. Matt. 23.4
m † Anders lijstkēs maken aen den ghenen harer etc. eñ eē blau snoerkē op de lijstkens anden gerer etc.
n † Anders wt etc.

Dat xvj. Capittel.

1. Korah ende zyne Rotten maken oproer van des Priesterdoms weghen. 5. Moses beroept hem op den Heere / ende straft hen. 12. Dathan ende Abiram ontboden/ bedryuen schimp met Mosen/ 15: so bidt hy met toorne tegen haer/ 16. ende daecht se tsamē met Korah eñ zynen gantschen Rotte ende Aaron / met Reuckwerck voor den Heere: 20. Die heet Mosen/ Aaron ende de gantsche Menichte afstaen vander oproerischer woonninghe ende be-uestricht/ 31. door grousame straffe der seluer/ 35. ende der tweehondert eñ vyftich die Reuckwerck offerden/ des Mosis ordentlicke sendinghe. 37. Eleasar versmiedet wt beuele des Heeren/ der verbrandden Roockpannen ende behangt daer den Altaer mede ten ghedenckteecken. 41. Het volck murmureert ouer de gedoodde/ 46. ende 14700. vergaen/ eer de plaghe door Aarons roocken ghebetert can worden.

Korah ende zijn rot zijn oproerich.
a Sir. 45. 22 Jude 11. 1 Cor. 10.10.
b Exo. 19.5.
c Num. 3.6.

1 Ende a Korah de sone Jezehar / des soons Kahath / des soons Leui / met tsamen Dathan ende Abiram/ de sonē Eliab/ eñ On/ de sone Peleth/ des Soons Rubens/
2 Die verhieuen hen teghen Mosen met sommighe mannen onder den Kinderen Israels / twee hondert ende vyftich / de Voornemste der Menichte/ Raedtsheeren ende eerlicke Lieden.
3 Ende sy vergaderden hen teghen Mosen ende Aaron/ eñ spraken tot hen: Ghylieden maeckt des te vele: b want de gantsche Menichte is oueral heylich / ende de Heere is onder hen. waerom verheft ghy v ouer de Menichte des Heeren?
4 Doe Mosis dat hoorde / viel hy op zyn aenghesichte/
5 Ende sprack tot Korah / ende tot zynen gantschen Rotte: Morghen sal de Heere kondt doen/ wie zyne sy/ wie heylich sy eñ hem offeren sal/ wien hy verkiest / die sal hem offeren.
6 Dat doet: Neemt v pannen/ Korah eñ zyn gantsche Rot/
7 Eñ legt daer vyer in/ eñ legt daer Reuckwerck op voor den Heere morghen: wien de Heere verkiest die sy heylich: Ghy maket des te vele/ ghy kinderen Leui.
8 c Ende Moses sprack tot Korah: Lieue/ hoort doch ghy kinderen Leui:
9 d Is v dat te e slecht/ dat v de God Israels afgescheydē heeft vande Menichte e Israels. dat ghy voor hem offerē sult. dat ghe dient in het Ampt der Woonninge/ eñ voor de Menichte henen treder te dienē?
10 Hy heeft v / ende alle uwe broederen de kinderen Leui met v/ tot hem ghenomen/ ende ghy soeckt nu oock het Priesterdom?
11 Ghy ende v gantsche Rot maeckt een oproer tegen dē Heere: wat is Aaron/ dat ghy teghen hem murmureert?
12 Ende Moses schickte henen / ende liet Dathan ende Abiram eyschen / de sonen Eliab: Sy spraken daerentegen: Wy en comen niet opwaerts:
13 Is v dat te luttel / dat ghy ons wt den Lande ghelepdt hebt daer Melck eñ Honich in vloeyt. dat ghy ons doodet in der Woestyne/ ghy moet oock noch ouer ons heerschappen?
14 Hoe syn hebt ghy ons ghebracht in een Landt/ daer Honich eñ Melc in vloeyt eñ hebt ons Ackers eñ Wyngaerden tot Erfdeel gegeuē? wilt ghy dē f luedē oec de oogen wtbrekē? wy en comē niet opwaerts.
15 Doe vergrimde Moses seer / eñ sprack tot den Heere: Keert v niet tot harē Spysoffer/ g ick en hebbe niet eenen Ezel van hen genomen/ ende en hebbe harer ghéene noyt gheruleedt ghedaen.
16 Ende hy sprack tot Korah: Ghy ende v gantsche Rot / sullen morghen voor den Heere zyn: Ghy/ ende sy ooc/ ende Aaron.
17 Ende een yeghelick neme zyn Panne/ ende legghe daer Reuckwerck op / ende treedt hier toe voor den Heere / een yegelick met zyner Panne / dat zyn twee hondert ende vyftich Pannen.
18 Ende een yeghelick nam zyn Panne/ eñ leyde daer vyer in/ ende leyde daer Reuckwerck op / ende traden voor de Deure der Hutten des h † Bescheydts: ende Moses ende Aaron oock.
19 Ende Korah vergaderde teghen hen de gantsche Menichte / voor de Deure der Hutten des Bescheyts: eñ de Heerlicheyt des Heeren verschen voor der gantscher Menichte.
20 Ende de Heere sprack met Mosen ende Aaron/ ende seyde.
21 Scheydet v van deser Menichte / dat ickse haestelick verdelghe.
22 Sy vielen dan op haer aenghesichte/ eñ spraken: Och Godt/ ghy zyt een Godt der gheesten alles vleeschs: oft een man ghesondicht heeft / wilt ghy daerom ouer de gantsche Menichte woeden?
23 Eñ de Heere sprac met Mosen/ eñ seyde:
24 Segt der Menichte/ eñ spreeckt: Wyckt rondtomme vander woonninge Korah / eñ Dathan/ ende Abiram.
25 Ende Moses stondt op/ ende ginck tot Dathan ende Abiram / ende de Oudtsten Israels volchden hem na:
26 Ende sprack met der Menichte / ende seyde: Wyckt vandē Hutten deser godloosen menschen/ ende en roert niet aen wat hare is / dat ghylieden niet misschien om en coemt ergens in hare sonden eene.
27 Ende sy gingen op vander Woonningen Korah/ Dathan/ eñ Abiram. Maer Dathan ende Abiram gingen wt ende tradē aen de deure harer Hutten/ met harē vrouwen ende sonen ende kinderen.
28 Ende Moses sprack: Daer by sult ghylieden mercken / dat my de Heere ghesonden heeft / dat ick alle dese wercken doen soude ende niet wt myner herten:
29 Ist dat sy steruen/ als alle Menschen steruen/

d Deu. 18.1.
e Of gemeyne, cleyne/
f Num. 13.34
g 1. Samu. 12.3.
h † Anders Heyligs ofte Ghetuyghenisses/
Mosis eñ Aarons gebedt.

steruen/ofte te huyse gesocht/ als alle men
schen te huys gesocht worden/ so en heeft
my de Heere niet ghesonden.

o Straffe Korah eñ zijner Rotten.

30 Sal v. herentegen de Heere wat nieuws
doen. dat de Aerde haren mondt op doet/
eñ verslintse met allen dat sy hebben. dat
sy leuendich onderwaerts in de Helle varē
so sult ghylieden bekennen. dat dese lieden/
den Heere ghelastert hebben.

i Num. 26.9. ende 27.3. Deut. 11.6. Psal. 106.17

31 i Eñ als hy dese woorden hadde alle wt
ghesproken/ scheurde de Aerde onder hen/
32 Eñ dede haren mont op/ ende verslont/
se met haren huysen. met allen menschē die
by Korah waren/ ende met alle haer haue.
33 Eñ voerē leuēdich onder inde Helle. met
allen dat sy hadden/ eñ de Aerde deckt se
toe/ ende quamen om wt der Menichte.
34 Ende het gantsche Israel. dat rondtom
hen was. vloot voor haer geschrey: want
sy spraken: Dat ons de Aerde oock niet en
verslinde.

250. oproerighe vergaen/ behaluen Korahs aenhanck.

35 Daer toe voer het vyer wt van den Hee-
re/ eñ verslont de twee hondert eñ vyftich
mannen die het Reuckwerck offerden.
36 Eñ de Heere sprac met Mose/ eñ seyde:
37 Segt Eleasar dē sone Aarons des Prie
sters/ dat hy de pannen opneme wt den
brande/ eñ strove het vyer hier ende daer.
38 Want de pannen van sulcke Sondaers/
zijn gheheylicht door hare zielen/ dat mense
tot breet bleck slae/ eñ den Altaer daerme-
de behange: want sy zijn geoffert voor den
Heere/ ende gheheylicht/ ende sullen den
kinderen Israels een teecken zijn.

k Ost. koperen.

39 Ende Eleasar de Priester nam de k me-
talen pannen die de gebranden geoffert
hadden/ ende sloechse tot blech/ om den
Altaer te behanghen/
40 Ter gedachtenisse den kinderē Israels;
dat hem niemant vreemts hier toe en ghe
nake die niet en is van den zade Aarons/
te offeren Reuckwerck voor den Heere/ op
dat het hem niet en gae/ als Korah ende zy
nen Rotte/ als de Heere hem geseyt had-
de door Mosen.
41 Des anderen morghens nu/ murmu-
reerde de gantsche Menichte der kinde-
ren Israels teghen Mosen ende Aaron/
ende spraken: Ghylieden hebt des Heeren
volck ghedoodt.
42 Eñ doe hen de Menichte vergaderde
tegen Mosen ende Aaron/ keerden sy hen
totter Hutten des Bescheydts: ende siet/
doe bedeckter de Wolcke/ ende de Heerlic-
heyt des Heeren verscheen.
43 Ende Moses ende Aaron ginghen bin-
nen in de Hutte des Bescheydts.
44 Ende de Heere sprack met Mose/ en-
de seyde:
45 Maeckt v wt deser Menichte/ ick wil-
se haest verdelgen: ende sy vielen op haer
aenghesicht.
46 Eñ Moses sprac tot Aaron: Neemt de
panne/ eñ doet daer vier in van den Altaer
eñ legt daer Reuckwerc op/ l eñ gaet hae-
stelick tot der Menichte/ ende versoentse:
want het woeden is van den Heere wtghe-
gaen/ ende de plaghe is aenghegaen.

l Sap. 18.21

m Dan. 3.17

47 m Eñ Aaron nam het/ als hem Moses
geseyt hadde eñ liep middē onder de Me-
nichte/ (ende siet/ de Plage was aenghe-
gaen onder den volcke/) ende hy roockte
ende versoende het volck.
48 Eñ stont tusschen den dooden eñ leuen-
dighen: doe werdt de plaghe ghebetert.

14700. der Murmureerders vergaen.

49 Dier nu/ die aen der Plaghe ghestoruen
waren/ was veertien duysent ende seuen-
hondert/ wtghenomen die/ die met Korah
storuen.

50 Eñ Aarō quam weder tot Mosen/ voor
de deure der Hutten des Bescheydts: en-
de de plaghe werdt n ghebetert.

n Ost. hielt op.

Dat xvij. Capittel.

1. De stock Aarons groenende/ bewijst
desselues Priesterdom/ ende den stamme
Leui van den Heere vercoren/ 10. ende wert
den onghehoorsamen bewaert tot een
teecken.

1 Ende de Heere sprack met Mose/ en-
de seyde:
2 Segt den kinderē Israels/ eñ neemt
van hen twaelf stocken/ van eenen yeghe-
licken Vorst zijns Vaders huys/ eenen/
ende schrijft eens yegelicken naem op zy-
nen stock.
3 Doch den naem Aarons sult ghy schrij-
uen op den stock Leui: want voor elc hooft
haerer Vaders huys/ sal een stock zijn.
4 Ende legtse in de Hutte des Bescheyts/
voor de Ghetuyghenisse/ daer ick a † v be-
tuyghe.

a † anders/ my met v bededighe/ oft bescheyde.

5 Ende welcken ick verkiesen sal/ diens
stock sal groenen/ dat ick het murmureeren
der kinderen Israels dat sy teghen v lie-
den murmureeren/ stille.
6 Moses sprack met den kinderē Israels
ende alle hare Vorsten gauen hem twaelf
stocken/ een yegelick Vorst eenen stock/ na
den huyse harer Vaderen: eñ de stock Aa-
rons was oock onder hare stocken.
7 Ende Moses leyde de stocken voor den
Heere inder Hutten des Ghetuygenisses.
8 b Des morghens van doe Moses in de
Hutte des Ghetuyghenisses ghinck/ vant
hy den stock Aarons des huys Leui groe-
nen/ ende het c † bloeyen opgaen/ ende A-
mandelen draghen.

b Syr. 45.23 Aarons stoc groent. c † Anders/ bloeysel.

9 Ende Moses droech de stocken alle wt
van den Heere/ voor allen kinderen Is-
raels/ dat sy het saghen/ ende een yeghe-
lick nam zijnen stock.
10 Eñ de Heere sprac tot Mosen: d draecht
den stock Aarons weder voor het Ghetuy-
ghenisse/ dat hy bewaert worde ten teec-
ken/ den onghehoorsamen kinderen/ dat
haer murmureeren van my ophoude/ dat
sy niet en steruen.

d Hebr. 9.4.

11 Moses dede het/ als hem de Heere ghe-
boden hadde.
12 Eñ de kinderen Israels sprakē tot Mo
sen: Siet wy verderuen ende vergaen/ wy
worden alle verdelget/ ende gaen te niete.
13 Wie hem ghenaeckt tot de Wooninghe
des Heeren/ die sterft: sullen wy dan e al-
le gheheel vergaen?

e Ost/ allensins.

Dat xviij. Capittel.

1. Van het Ampt ende Dienst Aarons/
der Priesteren ende Leuiten: 8. ende wat
die voor haren Dienst hebben sullen/ 20.
dewijle sy gheen Erfgoet en hebben onder
haren broederen/ 26. Van Tienden/ offe-
ren der Leuiten.

Ampt der Leuiten.

1 Ende de Heere sprack tot Aaron: Ghy
ende uwe sonen/ eñ uws vaders huys
met v/ sult de misdaedt des Heylich-
doms draghen/ ende ghy/ ende uwe sonen
met v/ sult de misdaedt uws Priesterdoms
draghen.
2 a Ende uwe broeders des stams Leui/
uws vaders/ sult ghy tot v nemen/ dat sy
by v zijn/ ende v dienen: ghy dan/ ende u-
we sonen met v/ voor der Hutte des Ghe-
tuyghenissen.

a Num. 3.6 ende 16.9.

3 b Ende sy sullen uws Diensts/ ende des
Diensts der gantscher Hutten c wachten:
doch tot de * Vaten des Heylichdoms/ eñ
tot den Altaer en sullen sy hen niet naerde-
ren/ dat beyde sy ende ghy niet en sterft.

b Deut. 18.5 c Ost/ waer nemen/ acht hebben/ * Gheretschap.

4 Maer sy sullen by v zijn / dat sy des
Dienstes wachten inder Hutte des d † Be-
schepts/ in allen Ampte der Hutten: ende
geen Vreemde en sal hem tot v genaken.

d † anders/ Stifts. oft Ghetuyghe nisses.

5 So wacht nu den Dienst des Heylich-
doms/ eñ den Dienst des Altaers/ dat daer
nu voortaen niet meer een worden en co-
me ouer de kinderen Israels.
6 Want siet / ick hebbe de Leuiten uwe
broederen ghenomen wt den kinderen Is-
raels ende v ghegeuen/ den Heere ten ge-
schencke/ dat sy des Ampts hanteren in-
der Hutten des Beschepdts.
7 Ghy daerentegen /ende uwe sonen met
v/ sult ws Priesterdoms wachten / dat
ghy dient in allerley handel des Altaers/
ende inwendich achter den Voorhanck:
want uwe Priesterdom gheue ick v ten
Ampte voor een gaue : wanneer hem een
vreemde hier toe maeckt/ die sal steruen.
e Leuit.6.17
8 Ende de Heere seyde tot Aaron: e Siet/
ick hebbe v gegeuen mijn Hefoffer/ van al-
len dat de kinderen Israels heylighen/ voor
v Priesterlicke Ampt/ ende uwe sonen/ ten
eewighen Rechte.

Wat de Priester eñ de Leuiten voor haren Dienst hebben sullen.

9 Dat sult ghy hebben van den Allerhey-
lichsten dat sy offeren: alle hare gaue/ met
allen haren Spysoffer/ ende met allẽ haren
Sondoffer/ ende met allen haren Schult-
offer/ dat sy my gheuen/ dat sal v/ ende u-
wen sonen het Allerheylichste zijn.
10 Aen de Allerheylichste plaetse sult ghy
het eten: wat mannelick is / sal daer van
eten/ want het sal v heylich zijn.
f Leuit.7.34
11 f Ick hebbe oock het Hefoffer harer ga-
ue/ aen allen Beweechofferen der kinde-
ren Israels/ v ende uwen sonẽ/ ende uwen
dochteren ghegheuen met v/ ten eewighen
Rechte: Wie reyn is in uwen huyse/ die sal
daer van eten.
12 Alle de beste Olye/ eñ alle besten Most/
eñ Coorne harer Eerstelinghen/ die sy den
Heere gheuen/ hebbe ick v ghegheuen.
13 De eerste vrucht alle des/ dat in haren
Lande is/ dat sy den Heere brenghen / sal
uwe zijn : wie reyn is in uwen huyse / sal
daer van eten.
14 Alle het Verbannen in Israel / sal uwe
zijn.

g Exo.34.19 / Exo.13.13. / Leuit.27.23. / Num.3.47. / Ezech.44.12

15 g Alle dat zijn moeder breeckt onder al-
len vleesche/ dat sy den Heere brengen/ het
sy mensch oft Vee/ dat sal uwe zijn : doch
dat ghy de eerste menschen vrucht lossen la-
tet/ ende de eerste vrucht eens onreynen
Vees oock lossen latet.
16 Sy sullent doch lossen/ alst een Maende
out is: eñ sult het te lossen geuen voor gelt/
voor vijf Sikel/ na den Sikel des Heylich-
doms/ h die ghelt twintich Gera.
17 Nu de eerste vrucht van eenen Osse/
oft Lam/ oft Scheype / en sult ghy niet te
lossen gheuen / want sy zijn heylich ; haer
bloet sult ghy sprengen op den Altaer/ en-
de haer vette sult ghy aensteken/ ten Offer
des soeten Reucx den Heere.
18 Haer vleesch sal uwe zijn / ghelijck als
oock de Beweghborst eñ de rechte Schou-
der uwe is.
19 Alle Hefoffer / die de kinderen Israels
heylighen den Heere/ hebbe ick v gegeuen/
eñ uwen sonen/ ende uwen dochteren met
v/ ten eewigen Rechte: dat sal een i onuer-
ganckelick Verbondt zijn/ eewich voor den
Heere/ v/ ende uwen zade met v.

i Is he-brcisch het dat een Sout ver-bondt/ also dat/ gelijck het Sout het vleesch on-verganckelick behout/ also sal oock dit verbont onverganc-kelick zijn. So spreeckt de Schrift oock 2.Par. 13. Godt heeft het Rijcke Da-uid ghege-uen ende sij-nen/ met eenen Sout verbonde.

h Deut.10.9 ende 18.1. / Josue 13.14.33. / Ezech.44.28

20 Ende de Heere sprack tot Aaron: h Ghy
sult in haren Lande niets besitten / oock
gheen deel onder hen hebben: want ick ben
v deel/ ende v Erfgoet onder den kinderen
Israels.
21 De kinderen Leui daerentegẽ hebbe ick
alle Tienden gegeuen in Israel / ten Erf-
goede/ voor haer Ampt dat sy my doen in
der Hutten des Beschepdts.
22 Dat hen nu voortaen de kinderen Is-
raels niet en ghenaken totter Hutten des
Beschepts/ om sonde op hen te laden/ en-
de steruen.
23 Maer de Leuiten sullen des Ampts be-
dienen inder Hutten des Beschepts/ eñ sy
sullen gener misdaet dragen / ten eewigen
Rechte by uwen Nacomelingen / l ende sy l Act.4.37.
en sullẽ onder den kinderen Israels gheen
Erfgoedt besitten.
24 Want de Tienden der kinderẽ Israels/
die sy den Heere heffen/ hebbe ick den Leui-
ten ten Erfgoede ghegheuen: daerom hebbe
ick tot hen ghesepdt / dat sy onder den
kinderen Israels gheen Erfgoet besitten
en sullen.

De Priesters ende Leuiten en hebben geẽ Erfgoet.

25 Ende de Heere sprack met Mose / en-
de seyde:
26 Segt den Leuiten/ ende spreeckt tot hen:
Wanneer ghy de Tienden neemt van den
kinderen Israels/ die ick v van hen geghe-
uen hebbe tot uwẽ Erfgoede/ so sullet ghy
daer van een Hefoffer den Heere doen/ telc-
ken de Tiende van den Tienden.

De Leuiten sullen de Tienden of feren.

27 Ende sullet sulck uwen Hefoffer achten/
als gaef ghy coren wt der Schuere/ ende
m Volheyt wt der Wijnpersse.

m Dat is/ Most/ wijn Olye/ ende diergelijc-ken.

28 Alsoo sult ghy oock het Hefoffer den
Heere geuen van allen uwen Tienden/ die
ghy neemt van den kinderen Israels/ dat
ghy sulck Hefoffer des Heeren / den Prie-
ster Aaron gheeft.
29 Van allen dat v gegeuen wort/ sult ghy
den Heere allerley Hefoffer geuen/ van allẽ
n besten dat daer van gheheylicht wordt/
30 Ende spreeckt tot hen: Wanneer ghy lie-
den alsoo het beste daer van heffet / soo
salt den Leuiten gerekent worden/ als een
incomen der Schueren/ ende als een inco-
men der Wijnpersse.

n Op he-breisch heet dit/ Vette: daer wt oock de Rijcken/ de Vetten heeten/ dat is/ de beste inden volc-ke.

31 Ende meucht het eten in allen steden/
ghy ende uwe kinderen : want het is u-
wen loon voor uwe Ampt/ in der Hutten
des Beschepdts.
32 So en sult ghy geẽ sonde op v laden aen
het selue/ wanneer ghy het beste daer van
heffet/ eñ niet ontwijet het geheylichde der
kinderen Israels/ ende niet en sterft.

Psal.17.10. ende 78.31.

Dat xix. Capittel.

1. Van den Sondoffer der ionger Koe/ oft Veerse. 9. ende Sprengwater van harer asschen ter reyninghe ende ontsondinghe der ghener/ die hen aen eenen dooden 14. oft sterfhuyse. 16. oft verslagenen/etc. verontreynighen/ 13. 20. Van der straffe der ghener die dat na laten.

1 Ende de Heere sprack met Moses ende
Aaron/ ende seyde:
2 Dese zede sal eẽ Wet zijn die de Hee-
re geboden heeft / eñ geseyt: Segt den kin
deren Israels / dat sy tot v brenghen een
rootachtige Koe sonder vlecke/ aẽ de wel-
ke geen ghebreck en sy/ eñ daer noch noyt
gheen Jock op ghecomen en is.

Van der rootachti-gher Koe.

3 Ende geeftse den Priester Eleasar/ a die
salse buyten voor het Leger brengen/ ende
albaer voor hem slachten laten.
4 Ende Eleasar de Priester b sal van harẽ
bloede met zijnen vingher nemen / ende
stracks tegen de Hutte des c † Beschepts/
seuenmael sprenghen.
5 d Ende de Koe voor e hem verbernen la-
ten/ beyde haer vel ende vleesch / daer toe
haer bloedt met haren dreck.
6 Ende de Priester sal Cederen hout ende
Ysope/

a Hebr.13.11 / b Hebr.9.13. / c † Anders/ Stifts/ oft Ghetuygenisses. / d Exo.29.14 / Leuit.4.11. / e Te weten voor den Priester.

Ysope/ende Roozenroode wolle nemen/ eñ
op de bernende Koe worpen.
7 Eñ sal zijne cleederen wasschen / eñ zijn
Lijf met water baden: ende daer na inden
Leger gaen/ eñ onreyn zijn totten avondt.
8 Ende diese verbrandt heeft/ sal ooc zijne
cleederen met water wasschen / ende zijn
lijf int water baden / ende onreyn zijn tot
aen den avondt.

f Hebr.9.13.

9 Ende een reyn man sal de f asschen van-
der Koe op rapen/ende haer schuddẽ buy-
ten den Leger, aen een reyn plaetse/ dat sy
aldaer bewaert worde voor de Menichte
der kinderen Israels/ ten g † Sprengwa-
ter/want het is een Sondoffer.

g † Anders/ Water der afsonderinge/ Sprengwater vander Koe/ met vlietende water.

10 Ende de schue/ die de asschẽ vander Koe
op ghe raept heeft / sal zijn cleederen was-
schen, ende onreyn zijn tot aenden avont:
dit sal een eewich Recht zijn den kinderen
Israels, ende den vreemdelinghen die on-
der v lieden woonen.
11 h Wie nu ergens eenen doodẽ mensche
aenroert, die sal seven dagen onreyn zijn.
12 Die sal hem i hier mede ontsondighen/
aenden derden daghe, ende aenden seven-
den daghe/so worde hy reyn: ende soo hy
hem aenden derden daghe / ende aen den
sevenden daghe niet en ontsondicht / soo
en sal hy niet reyn worden.

h Nu.31.19. Syr.34.30. Hagg.2.14.
i Te weten: met de asschen vander Koe

13 Wanneer oock yemandt erghens eenen
dooden mensche aenroert / ende hem niet
ontsondigen en wilde/ die verontreynicht
de Wooninghe des Heeren / ende sodani-
ge ziele sal wtgeroept worden wt Israel/
daerom dat dat Sprengwater niet over
hẽ gesprẽgt en is: so is hy onreyn, so lãge
als hy hem daer niet van reynigẽ en laet.
14 k Dat is de wet. Wanneer een mensche
inder Hutten sterft: Wie inde Hutte gaet/
ende alles wat inder Hutten is/ sal onreyn
zijn seven daghen.

k Hy en spreect hier niet vã Godes Huttẽ/ maer daer de Lieden in de Woestyne inne woonden: sulcx moesten ooc in de huysen houdẽ/ doe sy in haer Landt quamen.

15 Ende alle de opene * Gheeretschap/ die
geen decsel noch bãdt en heeft / is onreyn.
16 Oock wie aenroert op den velde eenen
Verslaghenen met den Sweerde/ ofte ee-
nen Dooden/ ofte eens Menschen been-
deren, of graf/ die is onreyn seven dagen.
17 So sulen sy nu voor den onreynen ne-
men, vanden asschen deses verbrandden
Sondofferss, ende vlietende water daerop
gieten in een Vat.
18 Ende een reyn man sal l Ysop nemen/
eñ int water steken/ eñ de Hutte besprẽn-
gen ende alle de gereetschap/ eñ alle zielen
die daer in zijn: alsoo oock dien / die eens
dooden been/oft eenen verslaghenen, ofte
dodden, of graf aengheroert heeft.

* Of, Vatẽ.
l Psal.51.9.

19 De reyne dan/sal den onreynen aenden
derden daghe / ende aen den sevenden da-
ghe bespre̋ngen/ ende hem aen den seven-
den daghe ontsondighen. Ende sal zijne
cleederen wasschen/ ende hem in water ba
den/so wordt hy aenden avondt reyn.
20 Wie daerentegẽ onreyn zyn sal/ eñ hem
niet ontsondigen en wil, diens ziele sal wt
geroept worden wt der Menichte: want
hy heeft het Heylichdom des Heeren ver-
ontreynicht, ende en is met Besprengwa
ter niet besprengt / daerom is hy onreyn.
21 Ende dit sal hen een eewich Recht zijn:
ende die/ die met den Besprengwater ghe
sprengt m heeft / sal oock zyn cleederen
wasschen: eñ Wie het Besprẽgwater aen-
roert/ die sal onreyn zyn tot aendẽ avont.
22 Ende alles wat hy aenroert / sal onreyn
worden: eñ welcke ziele hy aenroeren sal/
sal onreyn zijn tot aenden avondt.

m † And. ic/

Dat xx. Capittel.

1. Mir Jam sterft in Kades. 3. Het volc
twistet met Mosen ende Aaron/ van ge-
breke des waters/ 8. de Heere gheeft hen
water wt den Rotzsteen/12. ende ontseydt
Moses ende Aaron/ om haer ongeloove/
het landt Canaan. 14. Moses sendt boot-
schap aen den Coninck Edom/ 18. die en
wil Israel door zijn landt niet laten tree-
ken, so reysen sy van Kades nae Hor. 24.
Daer sterft Aaron / nae den woorde des
Heeren/28. eñ Eleazar coemt in zijn stede.

1 Ende de kinderen Israels quamen
met de gantsche Menichte inde Woe-
styne Zin / a in der eerster Maent/
b ende het Volck lach te Kades: eñ Mir-
Jam sterf aldaer / ende werdt aldaer be-
graven.

Woestyne Zin.
a Nu.33.36.
b Deu.1.46
Mir Jam sterft.

2 Ende de Menichte en hadde gheen wa
ter ende vergaderden hen teghen Mosen
ende Aaron.
3 c Ende het Volck twistede met Mosen/
ende sprack. Och/ dat wy vergaen waren/
d doe onse broeders verginghen voor den
Heere.
4 e Waerom hebt ghyliedẽ de Menichte
des Heeren inde Woestyne gebracht, dat
wy hier sterven met onse Vee?
5 Eñ waerom hebt ghy ons wt Egypten
ghelepdt/aen desen quaden hoeck, daer mẽ
niet saeyen en can, daer noch Vygẽ / noch
Wijnstocken/ noch Granaetappelen en
zyn / ende daer toe en isser gheen water te
drincken?

c Exod.17.2
d Nu.16.31.
e Exo.17.3.
f † Anders/ Stists, ofte Ghetuyghenisse.

6 Mosus ende Aaron ghinghen van der
Menichte tot der Deure der Hutten des
f † Bescheydts / ende vielen op haer aen-
ghesichte, ende de Heerlickheydt des Hee-
ren verscheen hen.
7 Eñ de Heere sprac met Mosen/ eñ seyde:
8 g Neemt den Staf/ ende vergadert de
Menichte/ ghy ende v broeder Aaron/ en-
de spreeckt met den Rotzsteen voor haren
oogen/ die sal zijn water geven: h also sult
ghy hen water wt dẽ Rotzsteẽ doẽ hebbẽ/
eñ de Menichte drencken ende haer Vee.
9 Doe nam Moses den Staf voor den
Heere/ als hy hem gheboden hadde.
10 Ende Mosis ende Aaron vergaderden
de Menichte voor den Rotzsteen / ende
sprack tot hen: Hoort ghy Onghehoorsa-
me: i sullen wy v oock water brengen wt
desen Rotzsteen?
11 Ende Moses hief zijn handt op / ende
sloech den Rotzsteen met den staf k twee-
mael: doe ghinck daer veel waters wt/ soo
dat de Menichte dranck / ende haer Vee.
12 De Heere dan noch sprack tot Mosen/
ende Aaron: l Waerom dat ghyliedẽ aen
my m niet ghelooft en hebt / dat ghy my
heylichdet voor den kinderen Israels/ en
sult ghy dese Menichte niet in het Landt
brenghen/ dat ick hen gheven sal.
13 n Dat is het Twistwater/ daer de kin-
deren Israels met den Heere over twiste-
den ende hy gheheylicht werdt aen hen.
14 o Eñ Moses sandt Bootschap wt Ka-
des/ tot den Coninck der Edomiteren: Al-
so laet v p uwe broeder Israel seggẽ: Ghy
weet alle de moeyte die ons gescyiedt is/
15 Dat onse Vaders af in Egypten getro-
gen zijn/ q eñ wy langen tijdt in Egypten
ghewoont hebben: ende de Egyptenaers
handeldẽ ons ende onse Vaders qualick.
16 Ende wy schreyden tot den Heere/ die
heeft onse stemme verhoort / ende eenen
Engel ghesonden / ende ons wt Egypten
ghelepdt: r ende siet / wy zijn tot Kades/
inder stadt/ aen uwe Landtpalen.
17 s Laet ons door v Landt trecken: wy en
willen niet door de Ackers / noch Wyn-
berghen/

g Exo.17.6.
h Psalm.78.15.20.
Hier vliet et veel waters wt dẽ Rotzsteen.
i Deut.32.51. Psal.78.20. ende 105.41. ende 106.32. Sapi.11.4. 1 Cor.10.4.
k Eenmael hadde hy moetẽ slaen
l Nu.27.14. Deut.1.37. ende 31.2.
m Anders/ Twijfelen is ongeloove eñ sonde: ende is hier een misterie dat het volc des Wets door zijnen leeraer niet en eñ salich worden/ eñ dat om de tyt Christi de ongeloovighe Mosen/ dat is/ het ongheloovich volc valt.
n Exo.17.7.
o Judi.11.17
p Gen.25.23
q Gen.46.6
r Deut.2.3.
s Nu.21.22. 1 Machab.5.48.

berghen gaen / noch gheen water wt den
bornputten drincken: de Landtstrate wil-
len wy trecken / noch ter rechter / noch ter
slincker handt wycken / tot dat wy door
uwe Landtpalen comen.
t Ezech. 35.5 Obad. 10 18 t De Edomiters daer entegen spraken
tot hem: Ghy en sult niet door my trecken / of
ick wil v met den sweerde tegen trecken.
De Edomiters willen Israel door haer Landt niet trecken laten.
19 De kinderen Israels spraken tot hem:
u Wy willen op de gebaende strate trecken:
en so wy wo waters drincken / wy en onse
Vee / so willen wy dat betalen / wy en wil-
len niet dan slechts te voete door trecken.
u Deut. 2.26 x Exod. 17.8 20 Hy daer enteghen sprack: Ghy en sult
niet door trecken. x Ende de Edomiters
togen wt hen tegen met machtigen volcke
ende stercker handt.
Van Kades tyesen de kinderen Israels te Hor daer sterft Aaron.
21 y Also weygerden de Edomiters / Israel
te vergunnen door hare palen te trecken:
ende Israel weech van hen.
y Deu 2.7.28 z Nu. 33.37 22 En de kinderen Israels braken op van
Kades / z ende quamen met der gantscher
menichte tot Hor aen het Gheberchte.
23 Ende de Heere sprack met Mose ende
Aaron / te Hor aen het Gheberchte / aen
de palen des Landts der Edomiters / en
seyde:
24 Laet hem Aaron vergaderen tot synen
volcke / want hy en sal niet in het Landt
comen dat ick den kinderen Israels ghe-
gheven hebbe / daerom dat ghy lieden my-
nen monde ongehoorsaem geweest zyt / by
den twistwater.
a Nu. 33.38. Deut. 32.50 25 a Neemt dan Aaron / ende synen Sone
Eleasar / ende leydtse op Hor in het Ghe-
berchte:
b Exo. 29.29 26 b Ende treckt Aaron syne Cleederen wt /
en treckt se Eleasar aen synen Sone: ende
Aaron sal hem aldaer vergaderen en sterven.
27 Doe dede Moses als hem de Heere ge-
boden hadde / en clommen op Hor in het
Gheberchte / voor der gantscher Menichte.
28 Ende Moses tooch Aaron syne Clee-
deren wt / ende tooch se Eleasar aen synen
c Deut. 10.6 ende 32.50 Aarons doodt. Sone: c ende Aaron starf aldaer bouen op
den Berch: Moses dan en Eleasar clom-
men af vanden Berghe.
29 Ende doe de gantsche menichte sach / dat
d Deu. 34.8 Aaron weech was / d beweenden sy hem
dertich dagen / het gantsche huys Israels.

Dat xxi. Capittel.

1. Vanden stryde Israels en Arad des Cananiters / 5. van het murmureren des volcx en harer straffe met den Slanghen / 8. Item vander Metalen Slanghe, ten teecken opgerichtet / 10. Het volck treckt voorder en voorder. 21. Israel sent tot Sihon der Amoriten Coninck / en die weygert haer door syn Landtpalen te trecken / 23. stelt hem heftich met alle synen volcke ten stryde tegen hen: 24. So slaet hem Israel / en neemt syn Landt in / 32. Moses sendt Verspieders na Jaeser / 34. Og de Coninck te Basan wordt oock gheslaghen / ende syn Landt ende Lieden inghenomen.

Arad der Cananiter Coninck. a Nu. 33.40
1 Ende doe de Cananiter / de a Coninck
Arad / die tegen Zuyden woont, hoor-
de, dat Israel in coemt door den wech
der Verspieders / streedt hy tegen Israel /
en voerde sommige ghevangen.
2 Doe beloofde Israel den Heere een Ge-
lofte / en sprack: Wanneer ghy dit Volck
onder myne handt gheeft / so wil ick hare
Steden verbannen.
3 Ende de Heere verhoorde de stemme Is-
raels / en gaf hen de Cananiters / en sy ver-
bandense met hare steden / b ende hieten de
Steden c Harma.
4 d Doe togen sy van Hor aen het geberch-
te / op den wech tot de e Schelfzee / dat sy
om der Edomiters Landt henen toghen /
ende het Volck wert verdrietelick op den
weghe /
5 Ende sprack tegen Godt ende Mosen:
f Waerom hebdy ons wt Egypten geleyt /
dat wy sterven in de Woestyne: Want hier
en is gheen broodt noch water / ende onse
ziele walget ouer dese loose spyse.
6 g Doe sandt de Heere vierige Slangen
onder het volck / die beten het volck / dat
daer een groot volck in Israel starf.
7 Doe quamen sy tot Mosen en spraken:
Wy hebben gesondicht / dat wy tegen den
Heere en tegen v gesproken hebben: h bidt
den Heere / dat hy de Slanghen van ons
neme. Moses badt voor het volck.
8 Doe sprac de Heere tot Mosen: Maeckt
v een Metalen Slange, en richtse i tot
een teecken op: Wie gebeten is / en sietse
aen, die sal genesen.
9 Doe maeckte Moses een Metalen
Slange / en richtedese op tot een teecken:
en wanneer yemanden een slange beet / so
sach hy de Metalen Slange aen / en bleef
levendich.
10 l Ende de kinderen Israels toghen wt /
en legerden hen in Oboth.
11 Ende van Oboth togen sy wt / en leger-
den hen in Jim / aen het gebercht Abarim
inder Woestyne tegen Moab ouer / tegen
den opganck der Sonnen.
12 Van daer togen sy / en legerden hen aen
de Beke Sared.
13 Van daer togen sy / en legerden hen op
dese zyde aen m Arnon / welcke is inde
woestyne en reyckt daer wt van de Lant-
palen der Amoriters: want Arnon is
de Landtpale Moab / tusschen Moab en-
de der Amoriters.
14 Daer wt spreeckt men inden Boeck van
den Stryden des Heeren: n Het Waheb
in Supha / en de Beken aen Arnon.
15 Ende de springader der Beken / welcke
reyckt tot aen de Stadt Ar / en leunt haer /
ende is de Landtpale Moab:
16 Ende van daer p togen sy tot den Born-
put. Dat is de Bornput daer de Heere
tot Mosen van seyde. Vergadert het volc
ick wil hen Water geuen.
17 Doe sanck Israel dit Liedt, q en songen
een om den anderen ouer den Bornput.
18 Dat is de Bornput / die de Vorsten ge-
grauen hebben: De Edele inden Volcke
hebbense ghegrauen / door den Leeraer en
hare r Stauen: en van deser woestyne to-
gen sy na Mathana:
19 Ende van Mathana tot Nahaliel: en
van Nahaliel na Bamoth:
20 Ende van Bamoth in het Dal / dat in-
den Velde Moab leyt / tot den hooghen
Berge Pisga die tegen de Woestyne siet.
21 s En Israel sandt boden tot Sihon den
Coninck der Amoriten / en liet hem seggen:
22 t Laet my door v Landt trecken: wy en
willen niet wycken in de Ackers noch in
de Wyngaerden / willen oock des bornput
waters niet drincken: de Lantstrate willen
wy trecken / tot dat wy door uwe Landt-
palen comen.
23 u Doch Sihon en oorloofde den kinde-
ren Israels den tocht niet door syne Lant-
palen / maer vergaderde alle syn volck / en
tooch wt / Israel tegen / inde Woestyne:
ende als hy tot Jahza quam / streedt hy
teghen Israel.

b Jud. 1.17
c Harma heet een ban of verbloecksel.
d Deu. 2.7.
e Anders / Rietzee / of / roode Zee.
f Nu. 11.20. Murmureren des volcx
g 1. Cor. 10.9 Vyerighe Slanghen.
h Exod. 8.8
i Anders aen eenen hoogen stock of staeck.
De Metalen Slanghe beteeckent Christum.
k Joan. 3.14
l Nu. 33.43. Reyse der kinderen Israel.
m Arnon deselue hooge rotzsteen die in Besupha dat is hooch in de wolcken / winden / en wederstaet: onder vlieten di beken / en hy streckt hem aen deselue syne Beken te Ar.
n Jud. 11.18
o Anders dat hy ghedaen heeft inde Rietzee, en inden beken Arnon: En de goten der beken / die hem ter woninge Ar henen strecken of buygen / en leunen hem aen de Landtpale Moab.
p Anders / buycht sy haer tot de Beecke / oft bornput daer et cet.
q An. singht op ghi beer / singet hem een om of na den anderen.
r Stauen / mogen hier heeten de Vorsten selfs also in Esaia de Co
***
leest voort / op de na volgende pag.

24 r Maer Israel sloech hem met de scherp
te des Sweerdts/ eñ nam sijn lant in/ vā
Arnon aen/ tot aenden Jabok/ eñ tot aen
den kinderē Ammon: s want de lantpa-
len der kinderen Ammon waren vaste.
25 Also nam Israel alle dese stedē/ eñ woon
de in allen Stedē der Amoriters/ tot Hes-
bon eñ in allen haren z Dochteren.
26 Wāt Hesbon de stadt was Sihons des
Conincx der Amoriters/ eñ hy haddea[?] te
vooren met den Coninck der Moabiters
ghestreden/ eñ hem alle sijn landt afghe-
wonnen/ tot Arnon toe.
27 Daer wt spreecktmen in de ghemeyne
Spreucke: Coemt tot Hesbon/ dat men de
stadt Sihon bouwe eñ oprichte.
28 Want vyer is wt Hesbon gevaren/ een
vlamme vander Stadt Sihon/ die heeft
verslonden Ar der Moabiten eñ de Bor-
gers der Hoochte Arnon.
29 Wee v Moab/ ghy volck v Camos zijt
verlorē: men heeft sijne soonen inde vlucht
geslagen/ eñ sijne dochteren geuangē ge-
voert: Sihon dē Coninck der Amoriters.
30 Hare Heerlicheyt is te niete geworden/
van Hesbon tot Dibon toe/ sy is verstoort
tot Nopha toe/ die daer reyct tot Medba.
31 c Also woonde Israel in het landt der
Amoriters.
32 Ende Moses sandt wt verspieders na
Jaheser/ eñ wonnen hare dochteren/ ende
namen de Amoriters in/ die daer in warē.
33 d Ende keerdē hen/ eñ togen opwaerts/
des weechs tot Basan: doe tooch wt hen
tegen/ Og de Coninck te Basan/ met alle
sijnen volcke/ te strijden in Edrei.
34 Ende de Heere sprac tot Mosen/ Vreest
v niet voor hem/ want ick hebbe hem in
uwe handt gegeuen/ met lant eñ lieden:
e eñ sult met hem doen/ als ghy met Si-
hon den Coninck der Amoriters ghedaen
hebt/ die tot Hesbon woonden.
35 Ende sy sloegen hem eñ sijne soonen/ eñ
alle sijn Volck/ tot dat daer niemāt ouer-
bleef/ ende namen het landt in.

Dat xxij. Capittel.

1. Balack vertzaecht voor Israel sendet
bodē na Bileam/ het volck te vervloeckē/
9. Die weygert hem dies/ wtverbodt des
Heeren: 15. Eñ so hy andermael met heer-
licke Vorsten eñ grooter toesegginge be-
sendet werdt/ 19. ende nu hoort hy soude
gaen/ 21. maeckt hy hem op teghen des
Heeren wille/ ende crycht wederstandt
van desselven Engel/ 23. wordt van sijner
Ezelinne/ 31. eñ vanden Engel ghestraft/
36 ende van Balack na der bescheldinge/
heerlicken opgenomen.

1 DAer na toghen de kinderen Israels:
ende legerden hen in het velt Moab/
op de ander zyde vande Jordane te-
ghen Jericho.
2 a Ende doe Balack de sone Zipor sach/
alles wat Israel gedaen hadde den Amo-
riteren:
3 Ende dat hen de Moabiters seer vrees-
den voor dē Volcke/ dat so groot was/ eñ
dat den Moabiteren grouwelde voor dē
kinderen Israels/
4 Ende sprakē tot den Oudtsten der Mi-
dianiters: Nu sal desen Hoop opknagen/
wat rondtom ons is/ als een Osse cruydt
op den velde opknaecht. Balack dan/ de
sone Zipor/ was tot dier tijt Coninck der
Moabiters.
5 b Ende hy sandt bodē wt tot c Bileam
d den sone Beor/ tot Pethor/ die woonde
aē het water indē lande der kinderē sijns
volcx/ dat sy hem eyscheden/ ende liet hem
segghē: Siet/ daer is een Volck wt Egyp-
ten getogen/ dat bedeckt het aensichte der
Aerden/ ende leyt tegen my.
6 So coemt nu/ ende vervloeckt my dat
Volck/ want het is my te machtich: of ick
het slaen conde/ eñ wt den lande verdrij-
ven: want ick weet/ dat/ wien ghy segent/
die is ghesegent/ eñ wien ghy vervloeckt/
die is vervloeckt.
7 Eñ de Oudtsten der Moabiters gingen
wech met den Oudtsten der Midianiters
eñ hadden het loon des Waerseggheers in
haren handē/ ende gingen tot Bileam in/
ende seyden hem de woorden Balack.
8 Ende hy sprack tot hen: Blijft hier ouer
nacht/ so wil ick v lieden weder seggē/ als
my de Heere seggen sal. Also bleuen de
Vorsten der Moabiters by Bileam.
9 Ende God quam tot Bileam eñ sprack:
Wie zijn de lieden die by v zijn?
10 Bileam sprack tot Gode: Balack de
sone Zipor/ der Moabiten Coninck heeft
tot my gesonden:
11 Siet een Volck is wt Egypten getogē/
eñ bedeckt het aensicht der aerdē: so coemt
nu/ eñ vervloeckt hen/ of ick met hen strij-
den conde/ eñ hen verdryuen.
12 God daer entegen sprack tot Bileam:
Gaet niet henen/ vervloeckt dat volck oock
niet/ want het is gesegent.
13 Doe stont Bileam des morgens op/ eñ
sprack tot den Vorsten Balack: Gaet he-
nen in uwe landt/ want de Heere wilt niet
gehengen dat ick met v trecke.
14 Eñ de Vorsten der Moabiters maectē
hen op/ quamen tot Balack/ eñ spraken:
Bileam weygert hem met ons te trecken.
15 Doe sant Balack noch grooter eñ heer-
licker Vorsten henen/ dan die waren.
16 Doe die tot Bileam quamē/ spraken sy
tot hē: Also laet v Balack de sone Zipor
seggen: Lieue/ en weygert v niet tot my
te trecken.
17 Want ick wil v hooch eeren/ eñ wat ghy
my segt/ dat wil ick doen: Lieue/ coemt/ eñ
vervloeckt my dit Volck.
18 Bileam antwoorde/ ende sprack tot den
knechtē Balack: e Wāneer my Balac sijn
huys vol silvers eñ gouts gaue/ so conde
ick doch niet ouertreden/ het woordt des
Heerē mijns Gods/ cleyn ofte groot te doē.
19 So blijft ghy lieden doch oock nu hier
desen nacht/ dat ick f eruare/ wat de Heere
voorder met my spreken sal.
20 Doe quam God des nachts tot Bileā/
ende sprack tot hem: Zijn de mannen ge-
comen v te eyschen/ so maeckt v op/ ende
treckt met hen/ doch wat ick v seggen sal/
sult ghy doen.
21 Doe stondt Bileam des morghens op/
eñ sadelde sijne Ezelinne/ ende tooch met
den Vorsten der Moabiters.
22 Doch de toorn Gods vergrimde/ dat hy
henen tooch: ende de Enghel des Heeren
tradt indē wech/ dat hi hem wederstonde:
ende hy reedt op sijne Ezelinne/ eñ twee
Jonghers waren met hem.
23 Ende de Ezelinne sach den Enghel des
Heeren inden weghe staen/ ende een bloot
sweerdt in sijner handt: ende de Ezelinne
week wt den wege eñ ginck op dē velde:
Bileā sloechse/ dat sy indē wech soude gaē
24 Doe tradt de Enghel des Heeren inden
wech/ by den Wijnbergen/ daer op beydē
zyden wanden waren.
25 Ende doe de Ezelinne den Enghel des
Heeren sach/ dranck sy hem aen de wandt
eñ clemde Bileam dē voet aen de wandt/
ende hy sloechse noch meer.

Doe

Margin notes:

q Coninck in Egypten een staf heet: daerō dat sy het volck regeerden als een Herder dat vee met sijnē staf.
r Deu. 2.32 ende 29.7 Jud. 11.19
s Nu. 20.19
t Deu. 2.29 ende 29.7
Sihon.
u Deut. 1.4 ende 2.32 ende 31.4 Josue 24.8 Amos 2.9 Psal. 135.11.
x Deu. 2.19. 36.
Israel neēt Sihons lāt ten eersten.
z Dat is/ Dorpen eñ Vlecken rondtom de stadt ligghende.
a Jn. met den voorighen Coninck etc.
b Judi. 11.12 3. Reg. 11.7.
c Gen. 15.16
d Deu. 3.1. ende 29.7
Og de Coninck te Basā wort geslagen.
e Psa. 134.11

Balack Coninck der Moabiter.
a Josu. 24.9
Balack sendet tot Bileam.
b Nu. 23.7. Josue 24.9
c 2. Pet. 2.15 Jude 11
d Dit seydt Petrus wt Bosor. 2. Pet. 2.15.

Bileam.
Bileam spreect met Gode.
e Nume. 24.13.
f Oft/ ghewaer worde.
Vander Ezelinnen Bileams.

26 Doe ginck de Enghel des Heeren voor-
der/ ende tradt aen een enge plaetse / daer
gheenen wech en was te wijcken/ noch ter
rechter noch ter slincker handt.
27 Eñ doe de Ezelinne dē Engel des Hee-
ren sach/ viel sy op hare knyen onder Bi-
leam: doe vergrimde den toorn Bileam/
eñ sloech de Ezelinne met den stock.
28 g Doe dede de Heere der Ezelinnē den
mont op/ eñ sprack tot Bileam: Wat heb
ick v gedaen/ dat ghy my gheslagen hebt
nu driemael?
29 Bileam sprack tot der Ezelinnen: Dat
ghy my bespot hebt: Och dat ick nu een
sweerdt in de handt hadde/ ick woude v
verworgen.
30 De Ezelinne sprac tot Bileam: Ben ick
niet v Ezelinne/ daer ghy op geredē hebt
tot uwer tijt/ tot op desen dach? hebbe ick
v oock opt so gedaen? Hy sprac: Neen.
31 Doe opende de Heere Bileam de oogē/
dat hy den Engel des Heeren sach inden
wech staen/ eñ een bloot Sweert in sijner
handt/ ende neychde/ eñ buckte hem met
sijnen aengesichte.
32 Ende de Enghel des Heeren sprack tot
hem: Waerom hebt ghy v Ezelinne ghe-
slagē nu driemael? siet/ ick ben uytgegaen/
op dat ick v wederstae/ want de wech is
voor my verkeert.
33 Ende de Ezelinne heeft my ghesien / eñ
my driemael geweken: sus so sy niet voor
my gewekē en hadde/ so woude ick v oock
nu verworcht / eñ de Ezelinne levendich
behouden hebben.
34 Doe sprack Bileam tot den Enghel des
Heeren: Ick hebbe ghesondicht/ want ick
en hebt niet geweten/ dat ghy my teghen
stondet inden wech: ende nu/ so het v niet
en behaecht/ so wil ick wederom keeren.
35 De Engel des Heeren sprack tot hem:
Treckt henen met dē Mannen/ doch niet
anders/ sonder wat ick v seggen sal/ sult dy
spreken: also tooch Bileam met den Vor-
sten Balach henen.
36 Doe Balack hoorde dat Bileam quam/
tooch hy uyt hem teghen/ inde Stadt der
Moabiten/ die daer leyt aen de palen Ar-
non/ welck is aen de uyterste palen /
37 Eñ sprack tot hem: Hebbe ick niet tot
v gesonden eñ v laten eysschē? waerom en
zijt ghy dan niet tot my gecomē? Meyn-
dy/ ick en conde v niet eeren?
38 Bileam antwoorde hem: Siet / ick ben
tot v gecomē / h doch hoe can ick wat an-
ders spreken / als dat my God indē mont
gheeft, dat moet ick spreken.
39 Also tooch Bileam met Balack/ eñ qua
men in de Stadt Straten.
40 Ende Balack offerde Runderen eñ scha
pen/ ende sandt na Bileam/ ende nae den
Vorsten die by hem waren.
41 Ende des morgens nam Balack Bile-
am/ eñ voerde hem op de hoochte Baals/
dat hy van daer sien conde tot aent eynde
des Volcx.

Bileams Ezelinne spreect.
g 2 Petri 2. 16.
h Numeri 23.12.
luth. Cap. 23.
Kercken Baal.
a Oft/ ymmers.
b hier liecht Bileā/ wāt de Heere hadde hem teede voor henē gesept dat hy niet en soude vloecken: maer hy haer tot sijnen Toovenārē onder des Heeren Naem. Num. 23.16 ende 24.1.

Dat xxiij. Capittel.

1. Bileam na bouwen seven Altaren/ met bestemden Offer daer op/ bestaet hem Israel te vervloeckē: 4. ende so hem God sijn woordt inden mondt leyt/ 7. moet hy segen voor vloeck spreken, 11. Balack daer over ontrust, 13. voert hem aen een ander plaetse/ laet andermael altarē met offeren toerichtē als voor/ 18. ende hoort weder-om Segen voor Vloecken/ 25. Dat ver-driet hem/ voert hem op de hoochte Peor/ ende laet derdemael Altaren toerichten/ als voor.

1 Ende Bileam sprack tot Balack: Bou
wet my hier seven Altarē/ eñ besorcht
my hier seven Ossen eñ Rammen.
2 Balack dede als hem Bileam seyde / eñ
beyde Balack eñ Bileam offerden a telc-
ken op eenen Altaer eenē Osse ende eenen
Ram.
3 Ende Bileam sprac tot Balack: Treedet
by v Brantoffer/ b ick wil henen gaen / of
my misschien de Heere gemoettede/ dat ick
v segge: wat hy my tont t doet: eñ ghinck
henen c haestelick/
4 Ende God ghemoettede Bileam: eñ hy
sprac tot hem: Seven Altaren heb ick toe-
gerichtet/ eñ telcken op eenen Altaer/ eenē
Osse eñ eenen Ramme.
5 De Heere daer enteghen gaf dat woordt
Bileam inden mondt/ eñ sprack: Gaet we-
der henen tot Balack/ eñ spreeckt also.
6 Ende doe hy weder tot hem quam: Siet
doe stondt hy by sijnen Brandtoffer, met
tsamen allen Vorsten der Moabiters.
7 Doe hief hy aen sijne d Spreucke/ ende
seyde: Wt Syrien heeft my Balack der
der Moabiter Coninck halen laten / van
het geberchte tegen den opganck: Coemt/
vervloeckt my Jacob/ Coēt scheldet Israel.
8 Wien sal ick vervloecken/ dien God niet
en vervloeckt? Wien sal ick schelden/ dien
de Heere niet en scheldet?
9 Want vander hoochte der g steenrotzen
sie ick hem wel/ eñ vanden cleynen bergen
aensie ick hem: siet/ dat Volck sal alleen
woonen/ eñ niet onder de Heydenen ghe-
rekent worden.
10 Wie can tellen het stof Jacobs / eñ het
getal des vierdē deels Israels? Mijn ziele
moet sterven den doodt der Rechtveerdi-
gen/ eñ mijn eynde worde als deser eynde.
11 Doe sprach Balack tot Bileam: Wat
doet ghy nu by my? Ick hebbe v halen la-
ten te vervloecken mijne Vyanden/ eñ siet
ghy segentse.
12 Hy antwoorde/ eñ sprack: f Moet ick
dat niet houden ende spreken / dat my de
Heere inden mondt gheeft?
13 Balack sprac tot hem/ Coemt doch met
my aen een ander plaetse/ vā welcker ghy
sijn eynde siet/ eñ doch niet gātsch en siet/
ende vervloeckt my hen aldaer.
14 Eñ hy voerde hem op een g vrije pleyn/
op de hoochte Pisga/ ende bouwede seven
Altaren / eñ offerde telcken op eenen Al-
taer eenen Osse/ eñ eenen Ram/
15 Ende sprack tot Balack: Treedt also by
v Brandtoffer/ ick wil daer wachten.
16 Eñ de Heere gemoettede Bileam/ eñ gaf
hem dat woordt in sijnen mont/ eñ sprac/
Gaet weder tot Balack/ eñ spreeckt also.
17 Ende doe hy weder tot hem quam/ siet/
doe stont hy by sijnen brandtoffer/ met dē
Vorstē der Moabiters. Eñ Balack sprac
tot hem/ Wat heeft de Heere v geseyt?
18 Ende hy hief aen sijne spreucke/ eñ sey-
de/ Staet op Balack ende hoort vaet ter
oren wat ick v segge/ ghy sone Zipor.
19 h God is niet een i mensche/ dat hy lie-
ge/ noch eens menschē kint/ dat hem yet-
wat berouwe: Soude hy yetwat seggen
eñ niet doen? soude hy yet wat spreken/ eñ
niet houden?
20 Siet/ te segenen ben ick hier ghebracht/
k ick segene/ eñ cans niet gekeeren.
21 Men siet geen l moeyte in Jacob/ ende
gheen arbeyt in Israel: de Heere sijn God
is by hem/ eñ het m Trompettē des Co-
ninex onder hem.
22 n God heeftse uyt Egypten ghelevt/ sijn
blijmoedicheyt is/ als eens Eenhoorens.

c Aud. op de hoochte.
d Aud. alleen.
d Spreucke heet hier/ Oracula/ dat is / sulcke woordē die hy niet van hemselven spreecht/ maer die hē Godt int en mondt gaf: als wāneer een Godloose dē Texte des woorts Godts spreect, dat tegē hemselven eñ den sinen is.
e Num.22.5 Bileam seghent het volc Godes teghen Balacks wille.
f Nu.22.38.
g Aud. Anders/ schouplaē. Pisga.
h 1.Cor.1.9
i De menschē liegē eñ moetē oock onderwijlē feylē/ dat sy niet houden connē / wāt sy zijn selfs haers levēs ongewis.
k Aud. hy seghent.
l moeyte eñ arbeyt heet de Schrift/ Afgoderie/ oft valschē Godsdienst eñ wat buyten dē ghelooue ghe-schiet. psal. 10.7.
m trōpettē/ dat is/ de lieflicke trompettē Gods haers Coninex/ diese te makē bevolē hadde/ daer dē spooc onduwinlic warē inden strijt. mach ooc wel heeten twoort Gods, dat in desē volcke louter eñ openbaer geleert wert.
Aud. geselschap/ oft vrientschap.
n Nu.24.8.

23 Want daer is geen Toouenaer in Jacob/ ende gheen Waersegghet in Israel: Tot syner tydt salmen van Jacob seggen ende van Israel/ welcker Wonderwercke Godt doet.

24 Siet/ dat Volck sal opstaen als een jonghe Leeuwe / ende sal hem verheffen als eenen Leeuwe: het sal hem niet legghen/ tot dat het den roof verslinde/ ende het bloet der verslagenen drincke.

25 Doe sprack Balack tot Bileam: Ghy sult hem noch vloecken noch segenen.

26 Bileam antwoorde/ ende sprack tot Balack: Hebbe ick v niet ghesept: Alles wat de Heere spreken sal/ sal ick doen.

27 Balack sprac tot hem: Coemt doch/ ick wil v aen een ander plaetse brengẽ/ of het misschien Gode beviel / dat ghy se my aldaer vervloeckiet.

28 Ende hy voerde hem op de hoochte des Berchs Peor/ welcke tegen de Woestyne siet.

Peor.

29 Ende Bileam sprack tot Balack: Bouwet my hier seuen Altaren/ ende beschict my seuen Ossen/ ende seuen Rammen.

30 Balack dede als Bileam seyde/ ende offerde telcken op eenen Altaer/ eenen Osse/ ende eenen Ram.

Dat xxiiij. Capittel.

1. Bileam moet syns ondancks Israel seghenen / 10. ende so hem Balack met toorne ende ongheeert na huys sendet / 14. propheteert hy vander ghelucksalichept des Rijcx Israels ende der toecoemste Messiah: 20. Item vanden Amalekiteren/ 21. Keniteren/ 24. ende Romeynen/ ende haren ondergance.

1 Doe nu Bileam sach/ dat het dẽ Heere beviel/ dat hy Israel seghende/ ginck hy niet henen/ als voormaels/ na de toouenaers/ maer richtede syn aengesicht stract tot der Woestyne/

2 Hief syne oogen op/ ende sach Israel/ a hoe sy lagen na haren stammen/ ende de Geest Gods quam op hem.

3 b Ende hy hief aen syne Spreucke/ ende seyde: Het sept Bileam de sone Beor/ het sept de man dien de oogen c† geopent zyn.

4 Het sept de hoorder Godlicker sprake/ die des Almachtigen openbaringhe siet/ dien de oogen geopent worden / wanneer hy neder d† knielt.

5 Hoe syn zyn uwe e Hutten/ Jacob/ ende uwe Wooningen/ Israel:

6 Ghelijck als daer de Beken wtbreyden/ als de Houen aen de wateren / als de f† Hutten die de Heere plantet/ als de Cederen aen het water.

7 Daer sal water wt synẽ Emmer vloepen/ ende syn zaet sal een groot Water wordẽ: syn Coninck sal hooger wordẽ dã g Agag/ ende syn Rijcke sal hem verheffen.

8 h Godt heeft hem wt Egypten ghelept: syn vrymoedichept is als eens Eenhoorens: i hy sal de Heydenen syne Veruolgers verslinden / ende haer ghebeenten verbreken/ ende met synen pylen in stucken schieten.

9 k Hy heeft hem neder ghelept als eenen Leeuwe/ ende als een l† jonck Leeuwe / wie wil hem tegẽ hem verheffen? Ghesegent zy/ die v segheut: ende veruloeckt/ die v vloeckt.

10 Doe vergrimde Balack in toorne tegẽ Bileam/ ende sloech de handen tesamen/ ende sprack tot hem: Ick hebbe v geepscht/ dat ghy mynen Vyanden vloecken soudet/ ende siet/ ghy hebt se nv drymael ghesegent.

Hier wt merckt men dat Bileam te voren altyt zy tot toouerie gegaen/ onder Godes naem: maer de Heere is hem altydt bejegẽt/ ende heeft de toouerye gehindert/ dat hy heeft moeten het rechte woordt Gods vatẽ/ in de stede der Toouerye.
a Nu. 1. 2. 3
b Nu. 24. 15.
c† And. verdonckert.
d† An. valt ofte slaept.
e Jer. 30. 18
f† an. Aloes boomen.
g 1. Sa. 15. 8
h Nu. 23. 22
i Nu. 23. 24.
k Gen. 44. 9
l† Anders/ Leeuwinne

11 Ende nu / maeckt v aen v plaetse: ick dachte / ick wilde v eeren / doch de Heere heeft v de eere ghekeert.

12 Bileam antwoorde hem: Hebbe ick niet oock uwen Boden gesept/ die ghy tot my sandt / ende gesproken:

13 m Wanneer my Balack syn huys vol siluers ende gouts gaue/ so en conde ick doch voor des Heerẽ woort niet voorby/ quaet ofte goet te doen nae myn herte / maer wat de Heere spreken sal / dat sal ick oock spreken?

m Nu. 22. 18

14 Ende nu siet / wanneer ick tot mynen volcke trecke/ so coemt so wil ick v n raden/ wat dit volck uwen volcke doen sal/ ter laetster tydt.

n Apo. 2. 14

15 o Ende hy hief aen syne Spreucke/ ende seyde: Het sept Bileam de sone Beor/ het sepdt de man/ dien de oogen gheopent zyn:

o Num. 24. 3

16 Het sept de hoorder Godlicker reden/ ende die de kennisse heeft des Hoochsten/ die de openbaringe des Almachtigẽ siet/ ende dien de oogen geopent wordẽ/ wanneer hy neder knielt.

17 Ick sal hem sien doch als nu niet / Ick sal hem aenschouwen/ doch niet harde by: p een Sterre sal wt Jacob opgaen/ ende een Scepter wt Israel op comen/ q ende sal r verslaen de Vorsten der Moabiten/ ende verstooren alle kinderen Seth.

p Mat. 2. 2
q 2. Sa. 8. 2
r Of verpletteren.

18 s Edom sal hy innemen/ ende Seir sal synẽ vyanden onderworpẽ zyn: ende Israel sal ouerwinninge hebben.

s Gen. 25. 22
2 Sam. 8. 14

19 Wt Jacob sal den Heerschapper comẽ/ ende ombrenghen wat daer ouer is van den Steden.

20 Ende doe hy de Amalekiten sach / hief hy aen syne Spreucke ende seyde: t Amalec de Eerste onder den Heydenen / doch ten laetsten sult gantsch ommecomen.

21 Ende doe hy sach de Keniters/ hief hy aen syn Spreucke/ ende sprack: Vast is uwe woninge / ende hebt uwen Nest in eenen Rotzsteen ghelept.

22 Doch O Kain/ ghy sult verbrandt worden/ wanneer v Assur gheuanghen wech voeren sal.

23 Ende hief noch eenmael syne Spreuke/ ende sprack: Och/ wie sal leuen/ wanneer God sulcx doen sal?

24 u Ende Schepen wt x Chitim sullẽ verderuen den Assur ende Eber/ hy dannoch sal oock ommecomen.

25 Ende Bileam maecte hem op/ ende tooch henen/ ende quam weder aen syn plaetse: ende Balack tooch synen wech.

t Amaleck was de eerste onder dẽ Heydenen/ die de kinderen Israels aenvochten/ maer door Saul tonstverbracht oft wtghe- roept.
Exod. 17. 8
1. Sam. 15. 7
u Dan. 11. 30
x Chitim / zyn die wt Europa. als de groote Alexander ende de Romeynen welcke oock ten laetsten ondergaen. Ende dese Prophecie bewyst hier dat alle Coninckrycken op aerden/ het eene na den anderẽ ondergaen moeten beneuen den volcke Israels / welc eeuwich blyft om Christi wille.

Dat xxv. Capittel.

1. So het volck hoereert met den Moabitischen Vrouwen / ende hanghet aen den Baal Peor / 4. hiet de Heere alle Ouersten inde Sonne hangen/ ende den schuldigen gemeynen man verworgen/ 6. Den Pinehas/ na eernstelicker straffe der onbeschaemder Hoererye Cimri ende Cosbi/ 12. gheeft hy een verbondt van eeuwighen Priesterdome / 16. Ende hiet de Midianiten ommebrengen.

1 Ende a Israel woonde in Sittim: ende het volck hief aen te hoereeren met den dochteren der Moabiteren

2 b Welcke noodeden het volck ten Offer haerder Goden: ende het volck at/ ende badt hare Goden aen:

3 Ende Israel hinck hem aen den Baal Peor/

a Gen. 33. 49
b Exo. 34. 15
Psal. 106. 28

Peor: doe vergrimde den toorn des Hee-
ren ouer Jsrael/

c Josua 22. 17. Deu. 4. 3.

4 Ende sprack tot Mosē: c Neemt alle
Ouersten des volcx / ende hangtse dē Hee-
re inde Sonne / op dat den grimmighen
toorne des Heeren van Jsrael gyekeert
worde.

d Exo. 32. 27

5 Ende Moses sprack totten Richteren
Jsraels: d Een yeghelick verworghe syne
lieden/ die hen aenden Baal Peor ghehan-
ghen hebben.

e Deu. 23. 17 f Anders. Stiftes of Getuygenis ses g 1. Macha 2. 26. 54. Psal. 106. 30. Pinehas straft ernstelick de onbeschaemde hoererie. h 1 Cor. 10. 8 i Syr. 45. 28 1 Mac. 2. 54

6 e Ende siet / een man wt den kinderen
Jsraels quam/ ende bracht onder syne broe-
ders eene Madianitinne/ ende liet Moses
toesien/ ende de gantsche menichte der kin
deren Jsraels/ die daer weenden voor der
deure der Hutten des f Beschepts.
7 g Doe dat sach Pinehas de sone Elea-
sars / des soons Aarons des Priesters/
stondt hy op wt der Menichte/ ende nam
een Spiesse in zyn hant/
8 Ende ginck de i Jsraelitischen manne
na/ tot inden Hoeren winckel/ ende door-
stackse beyde/ den Jsraelitischen man / en
het Wijf/ door haren buyck: Doe hiel de
plaghe op vanden kinderen Jsraels.
9 h Ende daer werden ghedoot inder pla-
ghe/ vier ende twintich duysent.
10 Ende de Heere sprack met Mose/ ende
seyde:
11 i Pinehas de sone Eleasar / des soons
Aarons des Priesters / heeft myne grim-
micheydt vanden kinderen Jsraels ghe-
keert/ door sijnen k yuer om my/ dat ick in
mynē yuer de kinderē Jsraels niet gantsch
en verdelchde.

k Of/ herthenden l Mal. 2. 5.

12 Daeromme segt: Siet/ ick gheue hem
myn l verbont des vreedts/
13 Ende hy sal hebben/ ende zyn zaet na hem/
het verbont eens eewigen Priesterdoms/
daerom dat hy voor synē God geyuert/ en
de kinderen Jsraels versoent heeft.

Simri. Cambi. m Nu. 31. 2. n Anders in dē Ca. xxvi. Eñ als de plaghe een eynde hadde sprack de Heere tot etc. Summa der kinderen Jsraels n Exo. 30. 12 Num. 1. 2 hier wordē ten anderē mael de kinderen Jsraels getelt/ wyle de andere omcomen zyn inder Woestyne (die te voren waerē getelt nadē woorde des Heeren) so voor henen inden. 14. cap. Rubens kinderen.

14 De Jsraelitische man dan/ die verslagen
werde metter Midianitinne/ hiet Simri/
de sone Salu / een Vorst inden huyse des
vaders der Simeoniten.
15 Het Midianitische wijf / dat oock ver-
slagen werr/ hiet Casbi/ een dochter Zur/
die een Vorst was/ eens ghesl achts onder
den Midianiten.
16 Ende de Heere sprack met Mose/ ende
seyde.
17 m Doet dē Midianitē schade/ en slaetse:
18 Want sy hebben v lieden schade gedaen
met haerer listicheyt/ die sy v gestelt hebben
door Peor/ ende door haer suster Casbi/ de
dochter des Vorsten der Midianiten / die
verslaghen is aen den daghe der plaghe/
om Peors wille/ ende de plaghe daer na
quam.

Dat xxvi. Capittel.

1. De kinderen Jsrael worden ten an-
deren male getelt/ ende men vinde haerder
601730. 52. De Heere heet het Landt door
het Lot/ ende na langhe veelheydt en wey-
nicheydt wtdeelen. 57. der Leuiten sum-
ma koemt 23000.

1 Ende de Heere sprack met Mose ende
Eleaser / den sone des Priesters Aa-
ron:
2 a Neemt de summe der gantscher Me-
nichte der kinderen Jsraels/ van twintich
Jaren ende daer bouen/ na haerder vaders
huyse/ alle die int Heyr trecken konnen in
Jsrael.
3 Ende Moses sprack met hen/ met tsamē
Eleasar den Priester/ inden velde der Mo-
abiten/ aen de Jordane teghen Jericho/
4 Die twintich Jaren oudt warē/ en daer
bouen/ als de Heere Mosi ghéboden had-
de/ ende de kinderen Jsraels/ die wt Egyp
ten lande ghetoghen waren.

b Gen. 46. 9 Exo. 6. 12. Para. 5. 1. 3.

5 b Ruben de eerstgheboren Jsraels: doch
de kinderen Ruben waren: Hanoch / van
dien het ges lachte der Hanochiters coemt:
Pallu/ van dien het gheslachte der Pallui-
ters coemt:
6 Hezron/ van dien het geslachte der Hez-
roniters coemt: Charmi/ van dien het ghe-
slachte der Charmiters coemt.
7 Dat zyn de gheslachten van Ruben/ en
haer getal was. drij ende veertich duysent/
seuen hondert ende dertich.
8 Nu/ de kinderen Pallu waren: Eliab

Nu. 16. 2. 3.

9 Ende de kinderē Eliab /waren: Nemu-
el ende Dathan ende Abiram: c dat is de
Dathan ende Abiram de voorneemste in
de Menichte die hen tegen Mosē en Aa-
ron verhieuen in der Rotte Korah/ doe sy
tegen den Heere verhieuen/
10 Ende de Aerde haren mondt op dede/ en
verslondtse met Korah/ doe de Rotte sterf/
doe het vyer twee hondert ende vijftich
mannen versiinde/ ende werden een d tee-
ken.

d Een schrick teeckē daer aen sy ghedachten/ en hen voor ghelycker sonde hoeddē. Simeons kinderen. 1 Par. 4. 24

11 Maer de kinderē Korah en storuen niet.
12 De kinderē Simeon in harē geslachten
waren/ Nemuel: daer af coemt het geslach
te der Nemueliters: Jamin/ daer af coemt
het geslachte der Jaminiters: Jachin/ daer
het geslachte der Jachiniters af coemt.
13 Serah/ daer het gheslachte der Serahi-
ters af coemt: Saul/ daer het geslachte der
Sauliters af coemt.
14 Dat zyn de geslachten van Simeon/
twee en twintich duysent: en twee hōdert.

Kinderen Gad.

15 De kinderen Gad in haren gheslachten/
waren: Ziphon/ daer het gheslachte der
Ziphoniters af coemt: Haggi/ daer het ge-
slachte der Haggiters af coemt: Suni/
daer het geslachte der Suniters af coemt:
16 Osni/ daer het geslachte der Osniters af
coemt: Eri/ daer het geslachte der Eriters
af coemt:
17 Arod/ daer het geslachte der Aroditers
af coemt: Ariel/ daer het gheslachte der A-
rieliters af coemt.
18 Dat zyn de geslachten der kinderē Gad/
aen haren ghetalle veertich duysent en vijf
hondert.

Kinderen Juda. Gene. 38. 3. 7 et And. Er.

19 De kinderen Juda: e Er ende Onan/
die beyde storuen inden Lande Canaan.
20 De kinderen Juda in haren geslachten/
waren: Sela/ daer het geslachte der Sela-
niters af coemt: Perez/ daer het geslachte
der Pereziters af coemt: Serah/ daer het
geslachte der Serahiters af coemt.
21 Nu/ de kinderen Perez/ waren: Hezron/
daer het gheslachte der Hezroniters af
coemt: Hamuel/ daer het geslachte der Ha-
mueliters af coemt.
22 Dat zyn de gheslachten Juda in haren
ghetalle/ ses en tseuentich duysent/ en vijf
hondert.

Kinderen Jsaschar.

23 De kinderen Jsaschar in haren geslach-
ten/ waren: Thola/ daer het gheslachte der
Tholaiters af coemt: Phuua/ daer het ghe-
slachte der Phuuaiters af coemt.
24 Jasub/ daer het geslachte der Jasubi-
ters af coemt: Simron/ daer het geslachte
der Simroniters af coemt.
25 Dat zyn de gheslachten Jsaschar / aen
den getalle/ vier ende tsestich duysent/ ende
drij hondert.

Kinderen Sebulons.

26 De kinderen Sebulon in haren geslach
ten/ waren: Sered/ daer het geslachte der
Serediters af coemt: Elon/ daer het ghe-

 slach-

slachte der Eloniters af coemt: Jahleel/
daer het geslachte d Jahelitērs afcoemt.
27 Dat zijn de gheslachten Sebulons/ aen
haren ghetale / tsestich duysent ende vijf
hondert.
Kinderen Manasse
28 De kinderen Josephs in haren geslach
ten/ waren: Manasse ende Ephraim.
f Josua 17.2
29 f De kinderen nu Manasse/ waren: Ma
chir/ daer af coēt het geslachte d Machiri-
ters: Machir genereerde oock Gilead/
daer af coemt het geslachte d Gileaditers.
30 Dat zijn nu de kinderen Gilead: Hieser/
daer af coemt het geslachte der Hieseriters:
Helech/ daer af coemt het gheslachte der
Helekiters:
31 Asriel daer af coemt het gheslachte der
Asrieliters: Sichem/ daer af coemt het ge-
slachte der Sichemiters:
32 Smida/ daer af coemt het geslachte der
Smiditers: Hepher/ daer af coemt het ghe
slachte der Hepheriters.
g Nu.27.1. Josua.17.3
33 g Zelaphead nu was Hephers sone/ eñ
en hadde geen sonen/ maer dochteren/ die
hieten Mahela/ Noa/ Hagla/ Milca ende
Thirza.
34 Dat zijn de gheslachten Manasse/ aen
haren getale/ twee ende vijftich duysent
ende seuen hondert.
Kinderen Ephraim.
35 De kinderen Ephraim in haren geslach
ten/ waren: Suthelath/ daer af coemt het
geslachte der Suthelaiters: Becher/ daer
af coemt het gheslachte der Becheriters:
Thahan/ daer af coemt het geslachte der
Thahaniters.
36 De kinderen nu Suthelath / waren:
Eran/ daer af coemt het gheslachte der
Eraniters.
37 Dat zijn de geslachten der kinderen E-
phraim/ aen haren getale/ twee ende der-
tich duysent ende vijf hondert. dat zijn de
kinderen Josephs in haren gheslachten.
Kinderen Ben Jamins.
38 De kinderen Ben Jamin in haren ghe-
slachten/ waren: Bela daer af coemt het
gheslachte der Belaiters: Asbel/ daer af
coemt het gheslachte der Asbeliters: Ahi
ram/ daer af coemt het gheslachte der Ahi
ramiters:
39 Supham/ daer af coemt het gheslachte
der Suphamiters: Hupham/ daer af coēt
het gheslachte der Huphamiters.
40 De kinderen nu Bela/ waren: Ard/ ende
Naeman/ daer af coemt het geslachte der
Arditers ende Naemaniters.
41 Dat zijn de kinderen Ben Jamin in ha
ren geslachten/ aen den ghetale vijf ende
veertich duysent ende ses hondert.
Kinderen Dan
42 De kinderen Dan in haren geslachtē/
waren: Suham/ daer af coemt het geslach
te der Suhamiters: dat zijn de geslachten
Dan in haren gheslachten.
h † An. Alle geslachten Suhamiters aen den etc.
43 ende waren h † al te samen aen gheta-
le/ vier eñ tsestich duysent eñ vier hondert.
Kinderen Asser.
44 De kinderen Asser in haren geslachten/
waren: Jemna/ daer af coemt het geslach-
te der Jemniters: Jeswi/ daer af coemt het
gheslachte der Jeswiters: Bria / daer af
coemt het gheslachte der Briaters.
45 Nu/ de kinderen Bria/ waren: Heber/
daer af coemt het gheslachte der Hebri-
ters: Malchiel/ daer af coemt het geslach
te der Malchieliters.
46 Ende de dochter Asser/ hiet Serah.
47 Dat zijn de geslachten der kinderen As-
ser/ aen haren getale/ drie ende vijftich duy
sent ende vier hondert.
Kinderen Naphthali
48 De kinderen Naphthali in haren ghe-
slachten/ waren: Jahezeel/ daer af coemt
het gheslachte der Jahezeliters: Guni/
daer af coemt het geslachte der Guniters.
49 Jezer/ daer af coemt het gheslachte der
Jezeriters: Sillem/ daer af coemt het ghe
slachte der Sillemiters.
50 Dat zijn de geslachten van Naphthali/
aen haren ghetale/ vijf ende veertich duy-
sent ende vier hondert.
51 i Dat is de summa der kinderē Israels/ Summa
ses mal hondert duysent/ een duysent seuē der kinderē
hondert ende dertich. Israels.
52 Ende de Heere sprack met Mose/ ende i Apz.X18
seyde.
53 Desen sult ghy het landt wtdeylen ten erf
goede/ na den ghetale der namen.
54 k Velen sult ghy vele ten erfgoede geuen/ k Nu.33.54
ende weynighen weynich: eenen yeghelic Josua. 11.2
ken sal men geuen na haren ghetale. ende 14.2
55 Doch men sal het lant door het lot dey- God gebiet
len: na de namen der stammen haerder va- het landt
deren/ sullen sy het Erue nemen. door het lot
56 Want na den lote sult ghy haer Erue wtdey wt te deylē
len/ tusschen den velen ende weynighen. als oock
57 Ende dat is de summe der Leuiten in ha geschiet is/
ren geslachten: l Gerson/ daer af het ghe- gelickmen
slachte der Gersoniters: Kahath/ daer af leest int
het geslachte der Kahathiters: Merari/ boeck Jo-
daer af het geslachte der Merariters. sua.
58 Dat zijn de geslachtē Leui: het geslach- Summa
te der Leuiten/ het geslachte der Hebroni- der Leuiten.
ters/ het geslachte der Maheliters/ het l Exod.6.15
geslachte der Musiters/ het geslachte der m Exo.6.17
Korahiters: m Kahath nu/ genereerde Am
ram.
59 n Eñ Amrams wijf hiet Jochebed/ een n Exo.2.2.
dochter Leui/ die hem ghebozen wert in E ende 6.19.
gypten/ eñ sy baerde dē Amram/ Aaron eñ
Mosen/ ende haer suster Mir Jam.
60 Ende den Aaron wert gebozen/ Nadab/
Abihu/ Eleaser/ ende Ithamar.
61 o Nadab nu/ ende Abihu storuen: doe sy o Leui.10.2.
vreemt vyer offerden voor den Heere. Nu 3.4.
62 p Ende haer summe was drie ende twin- 1 Para 24.2
tich duysent/ alle mans mānē/ vā eener Summa
Maent aen ende daer bouen: want sy en der Leuiten.
werden niet getelt onder de kinderen Is- p Nu 3.36.
raels: want men en gaf hen geen Erue on
der den kinderen Israels.
93 Dat is de summe der kinderen Israels/
die Moses eñ Eleaser de Priester telden
inden velde der Moabiten/ aen de Jorda-
ne teghen Jericho:
64 q Onder welcke was gheener vander
summen/ r doe Moses ende Aaron de Prie q 1 Cor.10.5
ster de kinderen Israels telden inder Woe r Nu.2.45.
stijne Sinai f Nu.14.22
65 f Want de Heere hadde hen ghesept: Sy Deu.1.35.
souden den doot steruen in der Woestijne:
ende daer en bleef niemant ouer/ behaluē
Caleb de sone Jephunne/ ende Josua de
sone Nun.

Dat xxvij. Capittel.

1. De dochters Zelaphead versoecken Erue onder haers vaders broederē. 6. Verweruent. 8. Ende wert een Wet van Erfgoede ende Eruen ghegheuen. 13. Moses siet van op den Berghe Abarim / het beloofde Lant/ daer hy niet en mach in coemē. 15. Bidt om eenen trouwen Herder ouer des Heeren Volck na hem. 18. ende hoort/ hy sal den Josua/ met opleggen der handen ende heerlickheyt, inwijden.

1 Ende de dochteren a Zelaphead / des Zelapheads
soons Hepher/ des soons Gilead/ des dochteren.
soons Manasse/ onder den gheslach-
ten Manasse/ des soons Joseph/ met na a Nu.26.33
men Mahela / Noa / Hagla / Milca ende ende 36.2
Thirza: Josua. 17.3
2 Quamen hiertoe / ende traden voor
Mosen

Mosen ende Eleazer den Priester / ende
voor de Vorsten ende de gantsche Menich
te, voor de Deure der Hutten des b† Ge-
schepdts ende spraken.
3 Onse vader is gestoruen in der Woestij-
ne ende en was niet mede onder de Me-
nichte c die hen teghen den Heere verhie-
uen inder Rotte Korah / maer is in syner
sonde gestorvē, eñ en hadde geene sonen.
4 Waerom sal dan onses vaders naem / on
der synen geslachte ondergaen / oft hy wel
gheenen sone en heeft: gheeft ons oock een
goet onder onses vaders broederen.
5 Moses bracht haer sake voor dē Heere.
6 Ende de Heere sprack tot hen:
7 De dochterē Zelapheads hebbē recht
ghesproken: ghy sult hen oock een Erfgoet
onder haers vaders broederen geuen / eñ
sult hen haers vaders Erue toekeeren.
8 Ende segt den kinderen Israels: Wan-
neer yemandt sterft / ende en heeft gheene
sonen / so sult ghy syn Erue synen dochte-
ren toekeeren.
9 Heeft hy geene dochteren / so sult ghylie
den dat synen broederen gheuen.
10 Heeft hy geene broederen / so sult ghylie-
den dat synen Ooms gheuen.
11 Heeft hy geen Ooms / so sult ghylieden
dat synen naesten vrienden geuen, die hem
toebehooren in synen geslachte / dat sy
het inneme: dat sal dē kinderē Israels een
Wet ende Recht zijn / als de Heere en Mosi
gheboden heeft.
12 b Ende de Heere sprack tot Mosē Climt
op dat geberchte Abarim / ende besiet dat
Lant dat ick den kinderen Israels gheuen
sal
13 Ende wanneer ghy dat gesien hebt / so
suldy v vergaderen tot uwen volcke / e als
uwe broeder Aaron vergadert is /
14 f Dewijle ghy mynen woorde onghe-
hoorsaem gheweest zijt inder Woestyne
Zin / ouer dē twist der Menichte / doe ghy
lieden my heyligen soudet. voor het water
voor hen: g dat is het Twistwater tot Ka
des / inder Woestyne Zin.
15 Ende Moses sprack met dē Heere / ende
seyde:
16 De Heere / de God ouer alle leuendighe
vleesch / wilde doch eenen man setten ouer
de Menichte /
17 Die voor hen wt ende in ga / eñ hen wt
ende in leyde: dat de Menichte des Heerē
niet en zy / als de Schapen sonder Herder.
18 h Eñ de Heere seyde tot Mosē: i Neemt
Josua tot v / dē sone Nun / die een man is /
in welcken de Gheest is / ende legt uwe hā-
den op hem /
19 Ende set hem voor den Priester Elea-
ser, ende voor de gantsche Menichte ende
ghebiedt hem voor haren oogen:
20 Ende legt uwe k Heerlickheyt op hem /
dat hem hoore de gantsche Menichte der
kinderen Israels.
21 Ende sal treden voor den Priester Elea-
ser / die sal voor hem raet vragen door de
wijse des l† Lichts voor den Heere: na des
seluen mont sullen wt ende in trecken /
beyde hy / ende alle kinderen Israels met
hem / ende de gantsche Menichte.
22 Moses dede als hem de Heere ghebodē
hadde / ende nam Josua / ende settede hem
voor de Priester Eleazer / eñ voor de gant-
sche Menichte.
23 m Ende leyde syne hant op hem / ende
ghebood hem / als de Heere met Mose
ghesproken hadde.

b† An. Ghe tuyghenis-sen, of Stiften / c Nu 16.1.31 Een Wet vā Erfgoet eñ Erven. Den Berch Abarim. d Deu.1.37. ende 3.27. ende 4.21. ende 32.48. ende 34.1 e Nu 20.28. Deu 3.27. f Nu.20.12. g Exo.17.7. Nu.20.13. Deut.9.22. Josua coñt in Mosis stede. h Deu.31.3. 1 Mac 2.55 k Dat sal wtschijnen een sonderlinghe wijse gheweest zijn, dat Mosis dē Josua den staf ofte de hant ope hooft gheleyt heeft: gelick als men de Coninghen te saluen / ofte de leenen te ontfangē plach. l Dat is dat licht op der borst des hoogen Priesters. Exod.28.30. Daer af seggen sommighe: Wanneer God heeft op des Priesters vrage geantwoort, dat het heeft moeten Ja / zijn, so heeft dat licht glantzen van hem ghegheuen. Maer dat hebben de Coningē daerna ghebruyckt / wanneer sy God om raet vraechden. Als 1.Sa.28.6 † An. na dē gebruycke

Dat xxviij. Capittel.

1. Eener yeghelicken tydt wort haer Offer bestemt. 6. den Sabbathdach. 11. Nieumaendach. 16. Paschen. 26. Eerstelinghenfeest.

1 ENde de Heere sprack met Mose / ende
seyde:
2 Gebiedt den kinderen Israels / ende
spreeckt tot hen: Dē Offer myns Broodts /
dwelck myn Offer des suetē reuckx is, sult
ghylieden houden te syner tijt, dat ghy
het my offert.
3 Eñ spreeckt tot hen: a Dat zijn de Of-
feren die ghylieden den Heere offeren sult:
Jarighe Lam neren die sonder vlecke zijn /
dagheliex twee ten daghelickschen Brant
offer:
4 Een Lam des morgens het andere tus-
schen den auont.
5 b Daertoe een tienden Epha c Semel-
meels ten Spijsoffer / met Olye gemengt /
die gestooten is / een vierendeel van Hin.
6 dat is een daechlicx Brantoffer, dat ghy
lieden aen den Berge Sinai offerdet, ten
sueten reucke / een vyer den Heere.
7 Daertoe zijn Dranckoffer / telcken tot
eenen Lamme een vierendeel van Hin: in
het Heylichdom salmen den d Wijn des
Dranckoffers offeren den Heere.
8 Het andere Lam suldy tusschen den a-
uondt maken / als het Spijsoffer des mor-
ghens, ende zijn Dranckoffer des sueten
reucx den Heere.
9 Aen den Sabbathdaghe nu / twee Jari
ghe Lammeren sonder vlecke eñ twee tiē-
den Semelmeels / tē Spijsoffer / met Olye
ghemengt / ende zijn Dranckoffer.
10 Dat is het Brantoffer eens yegelicken
Sabbaths, bouē het dagelicx Brantoffer
met synen Dranckoffer.
11 Nu des eersten daechs uwer Maendē /
sult ghylieden den Heere een Brandtoffer
offeren, twee ionghe Ossen / eenen Ram /
seuen Jaerighe Lammeren sonder vlecke.
12 Ende telcken drie tienden Semelmeels
ten Spijsoffer, met Olye gemengt, tot ee-
nen Osse / ende twee tienden Semelmeels
ten Spijsoffer, met Olye gemengt / tot ee-
nen Ram.
13 Ende telcken een tiende Semelmeels
ten Spijsoffer / met Olye ghemengt, tot ee
nen Lamme: dat is het Brantoffer des sue
ten reucx / een Offer den Heere.
14 Ende haer Dranckoffer sal zijn / een hal
ue Hin wijns eenē Osse / een derdendeel Hin
ten Ramme / een vierendeel Hin ten Lāme:
dat is het Brantoffer / eener yeghelicker
Maent in het Jaer.
15 Daertoe salmen eenen Gheytenbock
ten Sondoffer den Heere maken / ouer het
dagelicksche Brantoffer ende zijn Dranck
offer.
16 e Nu / aen den veertiendē dage der eers-
ter Maent / is het Paschen den Heere.
17 Ende aen den vijftienden daghe der sel-
uer Maent isset Feest: seuen dagen salmē
ongeheuelt broot eten.
18 De eerste dach sal heylich heeten, dat
ghylieden te samen coemt: gheen dienst-
werck en sult ghylieden daer in doen.
19 f Ende sult den Heere Brantoffer doen /
twee ionghe Ossen / eenen Ram, seuen Ja
righe Lammeren sonder vlecke /
20 Met haren Spijsofferen / drie tiendē Se-
meelmeels met Olye ghemengt / op eenen
Osse / ende twee tienden opden Ram:
21 Ende oock een tiende op een Lam onder
den seuen Lammeren.

des Priesters m Act 6. ende 13.3. 1 Tim. 4.14 ende 5.22. Daghelicx offer. a Exo 29.38 1 Para 16.40 1 Esor 3.3. Hebr.9.6. b Nu.15.4. c Of, Meelbloemen d Hebr. sicera ofte sechar / dat is dronckenmakigen dranck: het louter ende onuermengt woordt Gods maeckt alleen de zielē droncken. Sabbathsoffer. Nieumaensoffer. Paschenoffer. e Exo.12.18 Leuit.23.5. Deu 16.1. Ezech 45.21 f Leuit.23.8

g And. be-halven het morghen-brantoffer/ welck etc.

22 Daertoe eenen Bock ten Sondtoffer/ datmen v lieden versoene.
23 Ende sult sulcx doen g aen den mor-gen/ boven het Brantoffer/ dwelck een da ghelicx Brantoffer is/
24 Na deser wyse sult ghylieden alle dage/ seven daghen lanck/ het Broot offeren ten Offer des sueten reucx den Heere totten dagheliickschen Brantoffer / daertoe zijn Dranckoffer.
25 Ende den sevenden dach sal by v lieden heylich heeten / dat ghy te samen coemt/ gheen dienstwerck en sult ghylieden daer in doen.

Eerstelin-ghen feest offer.
h Andere Eer-ste vruchtē/

26 Ende den dach der h Eerstelinghen/ wanneer ghylieden offert het nieuwe Spijsoffer den Heere/ wanneer uwe Weke om zijn/ sal v lieden heylich heetē/ dat ghy te samen coemt/ geen dienst werck en sult ghylieden daerin doen.

i Leui.23.18.

27 i Ende sult den Heere Brantoffer doen/ ten sueten reucke/ twee ionge Ossen/ eenen Ram/ seven Iarighe Lammeren/
28 Met haren Spijsoffer/ drij tienden Se-melmeels met Olye ghemengt tot eenen Os se/ twee tienden totte.i Ramme/
29 Ende telcken een tiende op een Lam der seven Lammeren/
30 Ende eenen Geytenbock v lieden te ver soenen.
31 Dit sult ghylieden doen/ behalven het dagheliicx Brantoffer met synen Spijsof-fer/ sonder vlecke salt zijn: daertoe hare Dranckoffer.

Dat xxix. Capittel.

1. Van het Feest der sevender Maent/ vanden Eersten/ 7. Tienden/ 12. Vijftien den met synen aenhanghe/ 35. ende twee ende twintich daghen/ ende haren Offerē.

Feeste der sevender Maent.
a Leui.23.24
1 Esdr.3.4.

1 Ende den a eersten dach der sevender Maent/ sal by v liedeu heylich zijn/ dat ghy te samen coemt/ geen dienstwerck en sult ghylieden daerin doen: het is uwer Trompetten dach.

b Anders. Varre/

2 Ende sult Brantoffer doen ten sueten reucke den Heere eenen iongen b Osse/ ee-nen Ram/ seven Iarighe Lammeren son-der vlecke.
3 Daertoe hare Spijsoffere.i/ drij tienden Semelmeels met Olye ghemengt totten Osse/ twee tienden tot den Ramme.
4 Ende een tiende op een yegheliick der se-ven Lammeren.
5 Oock eenen Gheytenbock ten Sondof fer/ v lieden te versoenen:
6 Behalven het Brantoffer der Maent eñ zijn spijsoffer/ eñ behalven het dagheliicx Brantoffer/ ende met haren Dranckoffer/ na haren Rechte/ ten sueten reucke: dat is een Offer den Heere.

c Leui.16.29 ende 23.27.

7 c Den tienden dach deser sevender Maēt/ sal by v lieden oock heylich heetē/ dat ghy te samen coemt/ ende sult uwe lyven castyg-en/ ende gheen werck daerin doen:
8 Maer Brantoffer den Heere ten sueten reucke offeren: eenen ionghen Osse/ eenen Ram / seven Iarighe Lammeren sonder vlecke.
9 Met haren Spijsoffer/ drij tienden Se-melmeels met Olye gemengt/ totten Osse twee tienden totten Ramme/
10 Ende een tiende/ telcken op een der se-ven Lammeren.
11 Daertoe eenen Gheytenbock ten Sond offer/ behalven het Sondoffer der versoe-ninghe ende het dagheliicksche Brandof-fer/ met synen Spijsoffer/ ende met haren Dranckoffer.

12 d Den vijfthiende dach der sevender Maent sal by v lieden heylich heeten/ dat ghy te samen coemt/ gheen dienstwerck en sult ghylieden daer in doen/ ende sult den Hee-re seven daghen vieren.

d Leui.23.24
Mac.1.29
Esaj.53.49

13 Eñ sult den Heere Brantoffer doen/ ten Offer des sueten reucx den Heere: dertien ionghe Ossen/ twee Rammen / veerthien Iarighe Lammeren sonder vlecke.
14 Met haren Spijsoffer/ drij tienden Se-melmeels met Olye ghemengt/ telcken tot eenen der dertien Ossen/ twee tienden/ telc ken tot eenen der twee Rammen/
15 Ende een tiende / telcken tot eenen der veertien Lammeren.
16 Daertoe eenen Geytenbock ten Sond-offer/ boven het dagelijck Brantoffer met synen Spijsoffer ende synen Dranckoffer.
17 Aen den anderen dage twaelf ionge Os sen/ twee Rammen/ veertien Iarighe Lam meren sonder vlecke/
18 Met haren Spijsoffer eñ Dranckoffer totten Ossen/ totten Rammen / ende tot-ten Lammeren / in haren ghetale na den Rechte.
19 Daertoe eenen Geytenbock ten Sond-offer/ boven het dagelijcksche Brantoffer/ met synen Spijsoffer/ eñ met haren Dranc offer.
20 Aenden derden daghe / elf Ossen/ twee Rammen/ veertien Iarighe Lammeren sō der vlecke:
21 Met haren Spijsofferen ende Dranck-offeren totten Ossen/ totten Rammen/ eñ totten Lammeren/ in haren ghetale naden Rechte.
22 Daertoe eenen Geytenbock ten Sond-offer/ boven he. dagelijcksche Brantoffer met synen Spijsoffer eñ synē Drāckoffer.
23 Aenden vierden dagge/ tien Ossen/ twee Rammen/ xi. Iarighe Lammeren sonder vlecke/
24 Met haren Spijsofferen ende Dranck-offeren totten Ossen/ totten Rammen eñ totten Lammeren/ in harē ghetale na den Rechte.
25 Daertoe eenen Geytenbock ten Sond-offer/ boven het dagelijcksche Brantoffer met synen Spijsoffer ende synen Dranck-offer.
26 Aen den vijfsten daghe/ neghen Ossen/ twee Rammen/ xiiij. Iarighe Lammeren sonder vlecke/
27 Met tsamen haren Spijsofferen ende haren Dranckofferen/ totten Ossen/ tottē Rammen/ ende totten Lammeren/ in harē ghetale na den Rechte.
28 Daertoe eenen Geytenbock ten Sond-offer/ boven het dagelijcksche Brantoffer/ met synen Spijsoffer eñ synē Dranckoffer.
29 Aen den sesten daghe/ acht Ossen / twee Rammen / veertien Iarighe Lammeren sonder vlecke/
30 Met haren Spijsofferen ende Dranck-offeren/ totten Ossen/ totten Rammen/ eñ totten Lammeren/ in haren ghetale naden Rechte.
31 Daertoe eenen Geytenbock ten Sond-offer/ boven het dagelijcksche Brantoffer met synen Spijsoffer eñ syne Dranckoffer.
32 Aen den sevenden daghe/ seven Ossen/ twee Rammen/ veertien Iarige Lamme-ren sonder vlecke/
33 Met tsamen haren Spijsofferen ende Dranckofferen/ totten Ossen/ totten Ra-men/ ende totten Lammeren/ in haren ge-tale na den Rechte/
34 Daertoe eenen Bock ten Sondoffer/ bo ven het dagelijcksche Brantoffre/ met sy-nen

nen Spijsoffer/ en met sijnen Dranckoffer.

35 Aen den achtsten dage/ sal den dach der f Vergaderinghe zijn/ geen dienstwerck en sult ghylieden daerin doen.

f Ezereth/ een vergaderinge als op eenen Kerckhoue vergadert en versloten/ de vloercken etc. te hooren Deute. ron.28.4. † An. ophoudinghe

36 Ende sult Brantoffer offeren/ ten Offer des sueten reucx den Heere: eenen Osse. eenen Ram/ seuen Jarige Lammeren sonder vlecke/

37 Met haren Spijsofferen ende Dranckofferen/ totten Ossen/ totten Ramme/ en totten Lammeren/ in haren ghetale na den Rechte.

38 Daertoe eenen Bock ten Sondoffer/ bouen het dagelijcksche Brantoffer met sijnen Spijsoffer ende sijnen Dranckoffer.

39 Sulcx sult ghylieden den Heere doen op uwe Feesten/ wtghenomen wat ghylieden belooft/ ende vrijwillich gheeft tot Brantofferen/ Spijsofferen/ Dranckofferen/ ende Danckofferen.

40 En Moses seyde den kinderen Israels/ alles wat hem de Heere gheboden hadde.

Dat xxx. Capittel.

1. Beloften/ wanneer die te houden zijn ofte niet.

Beloften/ wanneer die te houden zijn. a Deu.23.21 Eccle.5.3. Mattr.6.34

1 ENde Moses sprack metten Oversten der stammen der kinderen Israels / ende seyde: Dat is het dat de Heere gheboden heeft:

2 a Wanneer yemant den Heere een Belofte doet/ ofte eenen Eedt sweert/ dat hy zijn ziele verbint/ die en sal zijn woort niet krencken/ maer alles dat doen/ als het tot sijnen monde wtghegaen is.

3 Wanneer eens wijfs naem den Heere een Belofte doet/ ende haer verbint/ dewijle sy in haers vaders huys/ ende in maeghdom is/

4 Ende hare Belofte ende verbont/ dat sy doet ouer hare b ziele coemt voor haren vader/ ende sy swijcht daer stille toe/ so geldt alle hare Belofte/ ende alle verbont/ daer sy haer ouer hare ziele verbonden heeft.

b Dat is/ Wanneer sy hen verbonden te vasten/ of sus wat te doen met haren lyue/ Gode te dienste/ So dat de ziele hier heet/ so veel als het leuendighe lijf aist de schrift ouer ghebruyct. † And sy noch inden huyse haers mans belooft etc. haer ziele. Ende haer man hoort etc. sy haer verbonden heeft ouer haer ziele. ‡ Anders. haer man hoort etc. wt haren lippē gegaen is/ dat sy belooft etc. ouer hare ziele: want haer man heeft het etc.

5 So het haer daerentegen haer vader belet/ des daechs wanneer hy het hoort/ so en geldet geen Belofte noch verbont/ dies sy haer ouer hare ziele verbonden heeft: en de Heere sal haer genadich zijn/ dewyle het haer vader belet heeft.

6 Heeft sy daerentegen eenen man/ ende heeft een Belofte op haer/ ofte ontvaert haer wt haren lippen een verbont ouer hare ziele.

7 Ende de man hoort het/ ende swijcht des seluen dachs stille/ so gelt haer Belofte en verbont/ dies sy haer ouer haer ziele verbonden heeft.

8 So het haer daerenteghen haer man belet/ dies dachs/ wanneer hy het hoort/ so is haer belofte los/ die sy op haer heeft/ en het verbont/ dat haer wt haren lippen ontvaren is ouer haer ziele/ ende de Heere sal haer ghenadich zijn.

9 De Belofte eener Weduwe en verstootene/ alles wat sy haer verbint ouer haer ziele/ dat ghelt op haerlieden.

10 Wanneer † yemants huysgesin wat belooft/ ofte hem met eenen Eedt verbint ouer zijn ziele.

11 Ende de Huysheere hoort het/ en swijcht stille daer toe/ ende en belet het niet/ soo gelt alle de selfste Belofte/ ende alles wat het hem verbonden heeft ouer sijne ziele.

12 Maer het daerentegē de Huysheere des dachs los/ wanneer hy het hoort/ so en gelt het niet/ wat wt sijne lippen gegaen is dat het belooft ofte hem verbonden heeft ouer zijn ziele: want de Huysheere heeft het los ghemaeckt/ ende de Heere sal hem ghenadich zijn.

13 Ende alle Beloften ende Eeden te verbinden/ het lijf te castyen/ mach en de Huys Heere ‡ beuestighen ofte krencken also.

e † An. haer man

14 Wanneer hy daer stille toe swijcht van eenen daghe ten anderen/ so beuesticht hy alle † sijne beloften ende verbont/ die het op hem heeft/ daerom dat hy ghesweghen heeft dies dachs/ doe hy het hoorde.

f Ofte/ stadich/ stadt: grypich maken

15 Sal hy het daerentegen krancken/ daer na wanneer hy het ghehoort heeft/ so sal hy de misdaet draghen.

g † An. haer etc. die sy op haer etc.

16 Dat zijn de Settinge die de Heere Mosi gheboden heeft tusschen den Man ende den Wijue/ tusschen den Vader ende der Dochter/ dewijle sy noch een Maeghdt is in haers vaders huys.

Dat xxxj Capittel.

1. De Midianiten worden beerijcht en crijghen/ 8. met tsamen Bileam. harder sōde loon. 11. Moses vertoornt der Midianitischen vrouwen haluen die onder den roof gebracht worden /17. heetse verworgen met allen wat manlick is/ ende alleen der ionghen Maechden verschoonen 19. De verontreynichde in strijde/ met tsamen allen gereetschap ende roof worden gereynicht/ 26. het roof/ beyde aen menschen en Vee/ in summe genomen. 27. Achterbuyteren ende strijders gelijck gedeylt. 28 De Heere zijn Heffoffer bestemt/ 41. den Priester Eleaser/ 47. ende den Leuiten ghegheuen/ 48. alderley gulden clenodien vanden Hooftlieden ten geschencke geoffert/ 54. en ter gedachtenisse in de Hutte voor den Heere ghebracht.

1 ENde de Heere sprack met Mose/ ende seyde:

2 a Wreeckt de kinderen Israels aen den Midianiten/ dat ghy v daer na vergadert tot uwen volcken.

De Midianiten crygē hare straffe voor de sonde/ als vouen int 25. cap. gemeldet. a Nu.25.17.

3 Doe sprack Moses metten volcke/ en seyde: Rustet onder v lieden ten Heyrle teghen de Midianiters/ dat sy den Heere wreken aen den Midianiten/

4 Wt eenen yeghelicken stamme duysent/ dat ghylieden wt allen stammen Israels/ in het Heyr schickt.

5 Ende sy namen aen wt den duysenden Israels/ duysent wt elcken stamme/ twaelf duysent gherust ten Heyre

6 Ende Moses schicktese met Pinehas dē sone Eleazer des Priesters int Heyr/ en de heylige kleederen/ ende de Luydtrompetten in sijne handt.

7 Ende sy voerden het Heyr tegen de Midianiten/ als de Heere Mosi gheboden hadde/ en verworchden alles wat manlick was.

8 b Daertoe de Coninghen der Midianiters verworchden sy / met tsamen haren verslagenen/ namelick: Eui/ Rekem/ Zur/ Hur/ ende Reba/ de vijf Coningen der Midianiten: Bileam dē sone Beor verworchden sy ooc metten Sweerde.

b Josue 13. 21.

Bileam wordt verworcht.

9 Ende de kinderen Israels namen ghevangen de vrouwen der Midianiters/ en hare kinderen/ alle haer Vee/ haue/ en alle hare goeden roofden sy.

10 Ende verbranden met vyere alle hare Steden/ hare wooninghen/ en alle Borchten.

11 Ende namen allen roof / ende alles wat te nemen was/ beyde Menschē ende Vee/

12 Eñ brachtenden tot Mosen eñ tot Elea-
sar den Priester/eñ totter Menichte der
kinderen Israels/ namelicken/ de geuan-
genen/eñ het genomen Vee/ ende het ghe
roofde goet int Legher opter Moabiten
Velt/ dat aẽ de Jordane leyt tegẽ Jericho.
13 Ende Moses ende Eleaser de Priester
ghinghen hen teghen buyten voor het Le-
gher.
14 Eñ Moses wert toornich ouer de Hooft
lieden des Heyrs/ die Hooftliedẽ ouer du-
sent ende hondert warẽ/ die wt den Heyre
ende stryde quamen/
15 Eñ sprack tot hen: Waerom hebt ghy-
lieden alle vrouwen leuen laten?

Bileams raet.
c Nu.25.2
Apocal.2.14

16 c Siet en hebben sy niet de kinderen J-
sraels door Beliams raet afgekeert/ hen
te versondighen aen den Heere/ ouer den
Peor/ ende een plaghe ghesciede der Me
nichte des Heeren?

d Judi.21.11

17 d So verworcht nu alles wat mãlick is
onder den kinderẽ/ eñ alle vrouwẽ/ die ee-
nen man bekent eñ bygelegen hebben.
18 Doch alle kinderen die van wyfs name
zijn/eñ geenen man bekent/noch byghele-
gen en hebben/ die laet voor v leuen.

e Nu.19.11.
Hagg.2.14.

19 e Ende leghert v buyten den Legher se-
uen dagen/ alle die yemanden verworcht/
ofte verslaghenen aengeroert hebbẽ/ dat
ghylieden v ontsondicht aen dẽ derden eñ
seuenden daghe/met dien dat ghy geuan-
ghen genomen hebt.
20 Ende alle cleederen ende alle het gereet-
schap van vellen/ende alle het yelswerck/
ende alle houten vaten/ sult ghyliedẽ ont-
sondighen.

f Nu.6.28.
ende 11.32.

21 Ende Eleaser de Priester sprack totten
Crychsvolcke/ dat in den stryt getoghen
was: Dat is de Wet/ sweick de Heere Mo
si ghebodẽ heeft:
22 Gout/siluer/metael/yser/ tin/ende loot/
23 Ende alles wat het vyer lydt / sult ghy-
lieden door het vyer laten gaen / eñ reyni-
ghen/dat het metten Sprengwater ont-
sondicht worde: daerenteghen alles wat
geen vyer en lydt/ dat sult ghyliedẽ door
het water gaen laten.
24 Eñ sult uwe cleederen wasschen aenden
seuenden daghe so wort ghylieden reyn:
daer na sult ghylieden int Legher comen.

Den roof recht wtgedeylt.

25 Ende de Heere sprack met Mose/ende
seyde:

g Deu 20.14
Josue.8.27.
ende 22.8.
2 Mac.8.22

26 g Neemt de summe des roofs der ghe-
uangenen/ beyde aen Menschen eñ Vee/
ghy ende Eleasar de Priester/eñ de Ouer
ste vaders der Menichte:

h Die te huys blijuẽ ende die wt reysden crij gen euen veel
1.Sam.30.
24.

27 Eñ gheeft de helft dien/ die wtgetogen
zijn/int Heyr/ende den slacht gedaen heb
ben h ende de ander helft der Menichte.
28 Eñ sult den Heere heffen/ vandẽ Crychs
lieden die int Heyr ghetogen zijn/telcken
van vijf hondert / een ziele / beyde aen
Menschen / Runderen / Ezelen ende
Schapen.
29 Van hare helft suldy het nemen/ eñ den
Priester Eleasar gheuen ter Heffinghe den
Heere.
30 Ende van de helft der kinderen Israels/
suldy telcken van vijftigen nemẽ een stuck
goets/ beyde aen Menschen/ Runderen/
Ezelen eñ Schapen /eñ van alle Vee/eñ
sult het den Leuiten gheuen/ die de wacht
waer nemen aen der Wooninghe des Hee
ren.
31 Ende Moses ende Eleasar de Priester/
deden als de Heere Mosi geboden hadde.

Somma der wtbuete.

32 Ende den ouerblijuenden buet / die het
Crijchsvolck gheroost hadde / was / ses
mael hondert / ende vijf ende tseuentich
duysent Schapen/
33 Twee eñ tseuentich duysent Runderen/
34 Een ende tsestich duysent Ezelen.
35 Ende de wyfs persoonen/ die geen man-
nen bekent/ noch bygelegen en hadden/
twee ende dertich duysent zielen.
36 Ende de helft/ die den ghenen / die int
Heyr getoghen waren toebehoorde / was
aen den getale/ drihondertmael ende seuen
ende dertich duysent eñ vijf hondert Scha
pen.
37 Daer van werden den Heere / ses hon-
dert vijf ende tseuentich Schapen.
38 Item/ ses ende dertich duysent Runde-
ren: daer van werden den Heere twee eñ
tseuentich.
39 Item dertich duysent ende vijf hondert
Ezelẽ: daer van werden den Heere/ een eñ
tsestich.
40 Item menschen zielen / sesthiẽ duysent
zielen. daer van werden den Heere twee eñ
dertich.
41 Ende Moses gaf sulcke Heffinghe des
Heeren/ den Priester Eleasar/ als hem de
Heere ghebodẽ hadde.
42 Nu/ de ander helft die Moses den kinde
ren Israels toedeylde vandẽ Crijchsliedẽ/
43 Namelicken/ de helft der Menichte toe
comende/ was oock dry hondertmael eñ
seuen ende dertich duysent/ ende vijf hon-
dert Schapen/
44 Ses ende dertich duysent Runderen/
45 Dertich duysent eñ vijf hondert Ezelen/
46 Ende sesthien duysent menschen zielen.
47 Ende Moses nam van deser helft der
kinderen Israels/ telcken een stuck van
vijftighen/ beyde des Vees ende der Men-
schen/ ende gaf het den Leuiten/ die de
Wacht waer namen aen der Wooninghe
des Heeren/ als de Heere Mosi gheboden
hadde.
48 Ende de Hooftlieden ouer de duysent
des Crychsuolcx namelick/ die ouer duy-
sent ende ouer hondert waren/ traden hier
toe tot Mosen/
49 Eñ spraken tot hem: Uwe knechtẽ heb
ben de summe genomen der Crychsliedẽ/
die onder onsen handen gewreest zijn/ ende
daer en ghebreeckt niet een.
50 Daerom brenghen wy den Heere ghe-
schencken/ wat een yeghelick gheuonden
heeft/ van gulden ghereetschap / ketenen/
armghesmyde/ Ringhen/ Oorinǵhen ende
spanselen/ dat onse zielen versoent worden
voor den Heere.
51 Ende Moses nam van hen/met tsamẽ
den Priester Eleasar/ het gout allerley ge-
reetschaps.
52 Ende alles goudts Heffinge/ dat sy den
Heere hieuen/ was sesthien duysent eñ seuẽ
hondert ende vijftich Sikel/ vandẽ Hooft
lieden ouer den duysent ende hondert.
53 Want de Crijslieden hadden gheroost/
een yeghelick voor hemseluen.
54 Ende Moses met Eleasar den Priester/
nam dat gout vanden Hooftlieden ouer
duysent ende hondert / ende brochtent in
de Hutte des Bescheydts/ ter ghedachte-
nisse der kinderẽ Israels voor den Heere.

Dat xxxij. Capittel.

Ouer de Jordane crijgen met sonderlic-
ker aendringinge het Lant Gilead/ de stã-
me Gad/ Ruben ende de halue stamme
Manasse.

Rubeniters / Gaditers/ ende den haluen stamme Manasse/ bidden om het Lande Gilead.

1 DE kinderen Ruben ende de kinderen
Gad hadden zeer veel Vees/ ende sa-
gen het Lant Jaeser ende Gilead aen/
voor bequame plaetsen tot haer Vee/

Ende

2 Ende quamen ende spraken tot Mosen
ende den Priester Eleasar, en totten Vor-
sten der Menichte:
3 Het Landt Atrot, Dibon, Jaeser, Nim-
ra, Hesbon, Eleale, Seban, Nebo, ende
B eon,
4 Dat de Heere gheslagen heeft voor der
Menichte Israels, is bequaem tē vee, en
wy uwe knechten hebben Vee.
5 Ende spraken voorder: Hebben wy ghe-
nade voor u gevonden, so gheeft dit Lant
uwen knechten tot eyghen, so en willen
wy niet over de Jordane trecken.
6 Moses sprack tot hē: Uwe broeders sul
len in den strydt trecken, ende ghylieden
wilt hier blyven?
7 Waerom maect ghylieden der kinderen
Israels herte wederkeerich, dat sy niet o-
ver en treckē in dat Lant dat hen de Heere
a Num. 13 31. gheven sal.
8 a Also deden uwe vaders oock, doe icse
wt sandt van Kades Barnea, het Lant te
besien.
9 Ende doe sy opgecom waren tot aen de
Beke Escol, ende saghen het Lant, maeck
ten sy het herte der kinderen Israels we-
derkeerich, dat sy niet in het Lant en wou-
den, dat hen de Heere gheven wilde.
b Num. 14. 28. 10 b Ende des Heeren toorn vergrimde ter
selver tyt, ende swoer ende seyde:
ende 26. 65. Deuter. 2. 13 Psalm. 95. 11 ende 106. 26 11 Dese lieden die wt Egipten ghetoghen
zyn, van twintich Jaerē, ende daer boven,
sullen dat Lant niet sien dat ick Abraham,
Isaac ende Jacop gheswoorē hebbe, daer-
om dat sy my niet trouwelick nagevolcht
en hebben,
12 Wt ghenomē Caleb, de sone Jephunne
des Kenisiters, ende Josua de sone Nun:
want sy hebben den Heere trouwelick na-
ghevolcht.
13 Also vergrimde des Heeren toorn over
Israel, ende lietse hier ende daer inder
Woestyne trecken, veertich Jaer, tot dat
een eynde werdt alles des gheslachs, dat
quaedt ghedaen hadde voor den Heere.
14 En siet, ghylieden zyt opghetreden in
uwer vaders stede, dat der sondaers dies
te meer zyn en ghy oock des toorns ende
grimmicheyt dē Heeren noch meer maect
tegen Israel.
15 Want so ghylieden u van hem keert, so
sal hyse oock noch langher laten in de
Woestyne, en ghylieden sult dit volck alle
verderven.
16 Doe tradē sy toe, ende spraken: Wy wil
len hier slechts Scaephutten bouwen,
voor onse Vee, ende steden voor onse kin-
deren.
17 Ende wy willē ons rustē voor aen voor
de kinderen Israels, tot dat wyse brengē
aen haer plaetse: onse kinderen sullē in de
besloten steden blyven, om der Inwoon-
ders wille des Lants.
18 Wy en willen niet weder te huys keerē
tot dat de kinderē Israels innemen, een
yeghelick zyn Erve:
19 Want wy en willē niet met hen ervē op
ghene zyde des Jordaens, maer onse Er-
ve sal ons op dese zyde des Jordaens te-
gen Oosten ghevallen zyn.
c Josua 1. 13 ende 4. 12. 20 Moses sprack tot hen: c Wanneer ghy
lieden dat doen wilt, dat ghy u rustet ten
stryde voor den Heere.
21 So treckt over de Jordane voor den
Heere, wie onder u liedē gerust is, tot dat
hy syne vyanden verdrijve van synē aenge
sichte.
22 Ende het Landt onderdaen worde voor
den Heere: daer na sult ghylieden om kee-
ren, ende ontschuldich zyn den Heere ende
voor Israel, ende sult dit Landt also heb-
ben tot eyghen voor den Heere.
23 So ghylieden daerenteghen so niet doē
en wilt, siet, so sult ghy u aen den Heere
besondighen, ende sult uwer sonden ghe-
waer worden, als sy u lieden vinden sal.
24 So bouwet nu steden voor uwen kinde-
ren, ende hutten voor uwe Vee, ende doet
wat ghylieden ghesproken hebt.
25 De kinderen Gad ende de kinderen Ru
ben spraken tot Mosen: Uwe knechten
sullen doen als myn Heere gheboden heeft
26 Onse kinderen, vrouwen, have, en alle
onse Vee, sullen in den Steden Gileadt
zyn.
27 Wy daerenteghen uwe knechten, willen
alle gherustet ten Heyre ende tē stryt trec-
ken voor den Heere, als myn Heere ghe-
sproken heeft. d Josua 4.
28 Doe geboodt Moses harenthalven den 12.
Priester Eleasar, ende Josua den sone
Nun, ende den Oversten vaderen der stam-
men der kinderen Israels, ende seyde tot
hen:
29 Wanneer de kinderen Gad, ende de kin-
deren Ruben met u lieden over de Jorda-
ne trecken, alle gherustet ten stryde voor
den Heere, ende u lieden dat Landt onder-
daen is, so gheeft hen het Landt Gilead
tot eyghen.
30 Trecken sy daerenteghen niet met u lie-
den gherust, so sullen sy met u lieden erven
inden lande Canaan.
31 De kinderen Gad ende de kinderen Ru-
ben antwoordden ende seydē: Als de Hee-
re spreect tot uwen knechten, so willen wy
doen.
32 Wy willen gherust treckē voor den Hee-
re int Lant Canaan, ende onse Erfgoet be-
sitten op dese zyde der Jordane,
33 e Also gaf Moyses den kinderen Gad,
ende den kinderen Ruben, ende den halvē Mose geeft
stamme Manasse, des soons Joseph het den tween
Coninckrycke Sihon, des Coninc der A- stammē het
moriten ende het Coninckrycke Og, des Coninerye-
Coninex tot Basan, het Landt metten ke Sihō en
Steden in den gantschen Landt palen Og, met al-
rondtom. le steden, te
34 Doe bouwedē de kinderen Gad, Dibō, werē Gads
Ataroth, Aroer, ende Ru-
35 Atroth, Sophan, Jaeser, Jegabea bens, ende
36 Bethnimra ende Betharan, besloten, den halven
Steden ende Schaepshutten. stamme
37 De kinderen Ruben, bouweden Hesbon Manasse
Eleale, Kariathaim, e Deuter 3.
38 Nebo, Baal Meon ende veranderdē de 18.
namen, ende Sibama, ende gaven dē Ste ende 29. 8.
den namen die sy bouweden. Josue 12. 6.
39 f Ende de kinderen Machir des soons ende 13. 8.
Manasse, gingē in Gilead, en woonēt, en ende 22. 4.
verdrevē de Amoriten die daer in waeren. Machir.
40 Doe gaf Moses den Machir des soōs f Gene. 50. 23
Manasse, Gilead, ende hy woonde daer- Deut. 3. 10.
in. 12.
41 Jair nu, de sone Manasse, ghinck henē, Jair.
ende wan hare Dorpen, en hietse Havoth Nobah.
Jair.
42 Nobah ghink henen, ende wan Knath
met haren Dochteren, end hietse Nobah
na synen name.

Dat xxxiij. Capittel.

1. wederom wort hier beschreven de rey
se wt egipten int beloofde Lant, (als te
vooren Exo. 12. ende Num. 20. 21.) 50.
ende den Volcke wordt gheboden, alles
in den selvē, te verderven ende om te bren-
ghen.

De reysen wt Egypte int Lant Canaan/ werderom beschreuen/ als te vorē in Exodi. cap.12. ende Nume. 20. ende 21.

1 DAt zyn de reysen der kinderē Israels/
die wt Egyptē lāde getogē zyn/naha
ren Heyre door Mosen eñ Aaron.
2 Ende Moses beschreef haren wttoch/
als sy toghen/na het beuel des Heeren: eñ
dit zyn namelicken de reysen haers wt-
treckens:

Raemses.
a Exo.12.37

3 Sy togen wt van Raemses aenden vyf-
tienden dage der eerster Maent des ande
ren daechs des Paschen/door een hooghe
hant/ dat het alle Egyptenaers saghen/
4 Ende begroeuen euen de Eerstegeboor-
te/ die de Heere onder hen gheslagen had-
de: want de Heere hadde oock aen hare Go
den gherichte gheoeffent..
5 Als sy van Raemses wttogen/legerden
sy hen in Suchoth.

Sucoth.

6 b Eñ togen wt vā Suchoth/ende leger
den hen in Etham welck leyt aen het eyn
de der Woestynen.

Etham.
b Exo.13.20

7 Van Etham toghen sy wt/ende bleuen
inden gront Hahiroth welck leyt teghen
Baal Zephon/ende legerden hen teghen
Migdol.

Hahiroth.
Exo. 14. 1.
c Exo.14.22

8 c Van Hahiroth togen sy wt ende gin-
gen midden door de Zee in de Woestyne/
ende reys den dry Dachreysen inder Woe-
styne Etham / ende legherden hen in
Marah .
9 d Van Marah togen sy wt/ eñ quamen
tot Elim: daer waren twaelf Waterfontey
nen ende tseuentich Palmen/ende legher-
den hen aldaer.

Marah.
d Exod.16.1

10 Van Elim toghen sy wt/ ende legerden
hen aen de e Schelfzee.

Elim.
e An. Rietzee/ Roodezee.

11 f Vander Schelfzee toghen sy wt/ende
legherden hen in de Woestyne Sin.
12 Vander Woestyne Sin togen sy wt/eñ
legerden hen in Daphka.

Sin.
f Exod.16.1.
Daphka.

13 Van Daphka toghen sy wt/ ende leger-
den hen in Alus.
14 g Van Alus toghen sy wt/ende legher-
den hen in Raphidim: aldaer en hadde het
Volck gheen water te drincken.

Alus.
g Exod.17.1

15 h Van Raphidim togen sy wt/ eñ leger
den hen inder Woestyne Sinai.

Raphidim.
h Exod 19.1

16 i Van Sinai togen sy wt/ende legerden
hen inde Lustgrauen.

Sinai.
i Nu.10.12.

17 k Van de Lustgrauen toghen sy wt/ eñ
legerden hen in Hazeroth.

Lustgrauē.
k Nu.11.33.

18 l Van Hazeroth togen sy wt/ende leger-
den hen in Rithma.

Hazeroth.
l Nu.12.16.

19 Van Rithma togen sy wt/ ende legerden
hen in Rimon Parez.

Rithma.

20 Van Rimon Parez togen sy wt/ende le-
gerden hen in Libna.

Rimon Parez.
Num.1.31.

21 Van Libna togen sy wt/ende legherden
hen in Rissa.

Libna.

22 Van Rissa togen sy wt/ ende legherden
hen in Kehelatha.

Rissa.

23 Van Kehelatha togen sy wt/ende leger-
den hen in het geberchte tot Sapher.

Kehelatha.

24 Van het geberchte Sapher togen sy wt/
ende legerden hen in Harada.

Sapher

25 Van Harada togen sy wt/ ende legerden
hen in Makeloth.

Harada.

26 Van Makeloth toghen sy wt/ende le-
gherden hen in Tahath.

Makeloth

27 Van Tahath toghen sy wt / ende leger-
den hen in Tahrah.

Tahath.

28 Van Tahrah toghen sy wt/ ende leger-
den hen in Mithka.

Tharah.

29 Van Mithka toghen sy wt/ende leger-
den hen in Hasmona.

Mithka.

30 m Van Hasmona toghen sy wt/ ende le
gherden hen in Moseroth.

Hasmona.
m Deu.10.6

31 Van Moseroth toghen sy wt/ende le-
gherden hen in Bne Jackon.

Moseroth.

32 Van Bne Jackon toghen sy wt/ende le
gerden hen in Hor Gidgad.

Bne Jakā.

33 Van Hor Gidgad toghen sy wt/ ende le
gherden hen in Jathbatha.

Hor Gidgad.

34 Van Jathbatha toghen sy wt/ ende le-
gerden hen in Abrona.

Jathbatha

35 Van Abrona togen sy wt/ n ende leger
den hen in Ezeongaber.

Abrona.
n Nu.20.1.

36 Van Ezeongaber toghen sy wt/ende le-
gerden hen in de Woestyne Zin / dat is
Kades.

Ezeongaber.

37 o Van Kades toghen sy wt/ ende leger-
den hen aen den Berch Hor/aen de lantpa
len des Landes Edom.

Kades.
o Nu.20.22
Deu.10.6.

38 p Doe ginck de Priester Aaron opten
Berch Hor/na het beuel des Heeren/ende
sterf aldaer inden veertichsten Jare des
wtganckx der kinderen Israels wt Egyp-
tenlande / inden eersten dage der vyfster
Maent.

Hor.
p Nu.20.25
Deu.32.50.

39 Doe hy hondert ende dry ende twintich
Jaer oudt was.

Aarons ouderdom.

04 q Ende r s Arad de Coninc der Canani-
ters die daer woont tegent Suyden des
Lants Canaan hoorde dat de kinderen J
sraels quamen.

q Nu.21.1
r s An. De Cananiter/ de Coninck tot Arad. die etc.

41 s Ende vanden Berch Hor / toghen sy
wt/ eñ legerden hen in Zalmona.
42 Van Zalmona togen sy wt/ eñ legerden
hen in Phunon.

Nu.21.1
s Nu.22.4.
Zalmona.

43 t Van Phunon togen sy wt/ eñ legerden
hen in Oboth.

Phunon.
t Nu.21.10.

44 Van Oboth togen sy wt/ende legerden
hen in Jgim/ aen het geberchte Abarim/
inder Moabiten Landtpalen.

Oboth.

45 Van Jgim toghen sy wt/ ende legerden
hen in Dibon Gad.

Jgim.

46 Van Dibon Gad togen sy wt/ eñ leger-
den hen in Almon Diblathaim.

Dibon gad

47 Van Almon Diblathaim toghen sy wt/
ende legerden hen inden gheberchte Aba-
rim/ teghen Nebo.

Almon Diblathaim.

48 Vanden geberchte Abarim togē sy wt/
ende legerden hen in het veldt der Moa-
biten/aen de Jordane teghen Jericho.

Abarim.

49 Ende sy legherden hen van Beth Jsi-
moth / u tot aen de breede Dittim des
velts der Moabiten.

Der Moabiten veldt.
u Nu.25.1.

50 Ende de Heere sprack met Mose inden
velde der Moabiten/ aen de Jordane te-
ghen Jericho ende seyde:
51 Spreeckt metten kinderen Israels/ eñ
seght tot hen: x Wanneer ghy lieden o-
uer de Jordane ghegaen zijt in het lande
Canaan/
52 So sult ghy lieden alle Jnwoonders der
druuen voor uwen aengesichte. eñ alle ha
re y † Pilaren/ eñ alle hare gegoten Beel-
den ombringhen: ende alle hare Hoochten
te niete doen.

De Jnwoonders des Lants sal Jsrael verdriuen.
x Deu.7.1. ende 12.1. ende 20.16.
Josu.11.11. ende 16.10.
y † An. beeldewerck/

53 Dat ghy lieden dat Lant also inneemt/
eñ daer in woont: want v liedē hebbe ick
dat Lant ghegeuen/ dat ghy het inneemt.
54 z Ende sult het Lant wtdeylen door het
lot onder uwe gheslachten: den genen dee
welcker veel is/ sult ghy liedē dies te meer
toedeylen/ ende den genen der welcker
weynich is/ sult ghy lieden dies te weyni-
ger toedeylen: als het lot eenen yegelic-
ken aldaer valt/ so sal hy het hebben / na
den stammen haerder vaderen.

Dat is ghescheedt door Josua.
z Nu.29.53
Josua.14.2

55 a So ghy lieden nu de Jnwoonders des
Lants niet en verdryft voor uwen aenge-
sichte/ so sullen v de gene die ghy lieden o-
uerblijuen latet/ tot b † Doornen worden
in uwen oogen/ eñ tot prickelen in uwen
zyden/ ende sullen v c † dringhen opten
Lande daer ghy lieden in woont.
56 So sal het dan gaen/ dat ick v lieden ge
lijck doen sal/ wat ick hen dachte te doen.

a Judic.1. 21.27.28.
b † And. nagelen etc. eñ tot Doornen in etc.
c † And. beleedighen

Dat

Dat xxxiiij. Capittel.

1. De wijdde des Beloefden landts wordt hier beschreuen/ 17. ende de namen der wtdeylers desseluen benoemt.

De wijdde des Beloefden landts.

1 Ende de Heere sprack met Mose/ende
seyde:
2 Ghebiedt den kinderen Israels / eñ
spreeckt tot hen : Wanneer ghy int Landt
Canaan coemt/so sal dat Lande/dat v ten
Erfdeele valt / inden Lande Canaan sijne
Landtpalen hebben.
a Josue 15.1
3 a Den hoeck teghent Zuyden / sal be-
ginnen aen der Woestijne Zin/by Edom/
dat uwe Landtpale teghent Zuyden zy /
van het eynde der souter Zee / die tegent
Oosten leyt.
b Oft / booghe.
4 Ende dat de selue Lantpale haer b crom-
me /vanden Zuyden op na Acrabbim/ eñ
ga door Zinna/eñ haer eynde vandẽ Zuy-
den tot Kades Barnea toe/ ende cromme
c Ind. Hazar Adar.
aen het Dorp c Adar/eñ ga door Azmon:
5 Ende b cromme haer van Azmon aen
d Oft / booghe.
de Beke Egypti /ende haer eynde zy aen
de Zee.
6 Nu / de Landtpale teghent Westen sal
dese zijn/namelicken/de groote Zee:die zy
uwe Landtpale tegent Westen.
7 De Landtpale tegent Noorden sal dese
zijn ghy sult meten van der grooter Zee/
aen den Berch Hor.
8 Ende vanden Berch Hor meten/tot dat
men tot Hemath coemt/dat harẽ wtganc
zy/ de Landtpale Zedada.
9 Ende dier seluer Landtpale sal eynden
te Siphron / ende haer eynde zy aen den
e Ind. Hazar Enan.
Dorpe e Enan: Dat zy uwe Landtpale
teghent Noorden.
10 Ende sult v meten de Landtpale tegent
Oosten/vandẽ dorpe Enan tot Sepham.
11 Eñ de Lãtpale sal afgaen vã Sepham/
na Ribla tot Ain/vã Oostenwaerts/ daer
na sal sy afgaen/ eñ haer crommen op de
zijden der Zee Cinereth/tegent Oosten/
12 Ende sal afcomen aen de Jordane / dat
haer eynde zy de Soutzee : Dat zy uwe
Landt/ met sijnen Lantpalen rontom.
13 Eñ Moses geboot dẽ kinderẽ Israels/
eñ seyde : Dat is het Lant/dat ghy lieden
door het Lot onder v deylen sult / dat de
Heere geboden heeft den negen stammen/
ende den haluen stamme te gheuen:
f Nu. 32. 33
14 f Want den stamme der kinderẽ Ruben/
des Huys haerder Vaderen/ eñ den stam-
me der kinderẽ Gad /des Huys haerer Va-
deren/ eñ den haluen stamme Manassis /
hebben haer deel genomen.
15 Also hebben de twee stammen/ ende de
halue stamme haer Erfdeel wech/ op dese
zijde der Jordanen / teghen Jericho / te-
ghent Oosten.
16 Ende de Heere sprack met Mose / ende
seyde.
De namen der wtdeylers des landts Canaan.
17 g Dat zijn de namen der mannẽ /die het
Lant onder v lieden deylen sullen: de Prie-
ster Eleasar/ eñ Josua de Sone Nun.
18 Daer toe sult ghy nemẽ eens yegelickẽ
stams Vorsten/het Lant wt te deylen.
g Deu. 3.28 Josue 14.1 ende 19.15
19 Ende dat zijn der mannen namẽ : Caleb
de sone Jephunne/des stams Juda.
20 Semuel / de sone Amihud / des stams
Simeon.
h Anders/ Cislon.
21 Elidad/de sone h Chislon / des stams
Ben Jamin.
22 Buki / de sone Jagli / de Vorst des
stams der kinderen Dan.
23 Hanniel de Sone Ephod/de Vorst des
stams der kinderẽ Manassis/ vandẽ kin-
deren Joseph.
24 Kemuel / de sone Siphthan / de Vorst
des stams der kinderen Ephraim.
25 Elizaphan/ de sone Parnach / de Vorst
des stams der kinderen Sebulon.
26 Paltiel / de sone Asan / de Vorst des
stams der kinderen Isaschar.
27 Ahihud de sone Selomi / de Vorst des
stams der kinderen Asser.
28 Pedahel/de sone Ammihud / de Vorst
des stams der kinderen Naphthali.
29 Dit zijn se/ die de Heere gheboot/ dat sy
den kinderen Israels het Erue wtdeyldẽ/
inden Lande Canaan.

Dat xxxv. Capittel.

1. Waer der Leuiten steden eñ ruym zijn sal/ 10. van Vrijsteden / 16. van onderscheydende moetwilligen/ 22. eñ onmoetwilligen doodtslachs / dat dese bekendt/ 30. ghene sonder eenige genade ende gelt-soen/na tweer getuygen mondt/ghestraft sal worden.

1 Ende de Heere sprack met Mose / op
den velde der Moabiten/ aen de Jor- | Der Leuitẽ
dane tegen Jericho /ende seyde : | steden ende
2 a Gebiedt den kinderen Israels/ dat sy | ruym.
den Leuiten stedẽ geuen van harẽ Erfgoe- | a Josue 14.
den/ dat sy woonen connen : daer toe de | 14.
b Voorsteden rondtom de stedẽ/ sult ghy | ende 22.2
den Leuiten oock geuen/ | b Anders/
3 Dat sy inde steden woonen/ ende in de | bijgeueldẽ.
voorsteden haer Vee/ eñ goet/ ende aller-
ley gedierte hebben.
4 Ende de wijdde der Voorsteden / die sy | c Dat is
den Leuiten gheuen/sal duysent ellen buy- | Geometri-
ten der stadtmueren rondtom hebben. | ca proporti-
5 So sult ghy nu c meten buyten voor der | one gespro-
stadt/vanden hoeck tegent Oosten / twee | ken/ name-
duysent ellen/ ende vanden hoeck teghent | licken / de
Zuyden/twee duysent ellen/ ende vanden | Voorstadt
hoeck tegent Westen twee duysent ellen/ | sal rontom
eñ vanden hoeck teghent Noorden/twee | aen de stadt
duysent ellẽ/dat de Stadt int midden zy : | duysent ellẽ
Dat sullen hare Voorsteden zijn. | wijt zijn/ eñ
6 d Ende onder den steden die ghy dẽ Le- | een peghe-
uiten geuen sult/ sult ghy ses Vrije steden | licke zyde d
geuen/dat daer in vlyede / wie eenẽ doot- | stadt twee
slach gedaen heeft: bouen de selue sult ghy | duysent ellẽ
noch twee eñ veertich steden geuen/ | lanck / dat
7 Dat alle de Steden die ghy den Leuiten | heet op
gheeft, zijn Acht ende Veertich met haren | duydtsch /
Voorsteden/ | De Voor-
8 Ende sult derseluer dies te meer gheuen | stadt sal
vanden genen die veel besitten onder den | half so wijt
kinderen Israels/eñ des te weyniger van | zijn, als een
den genen die weynich besitten : een yege- | zyde d stadt
lick sal na sijnẽ erfdeele dat hem toegedeilt | lanck is/ sy
wordt/den Leuiten Steden gheuen. | zy vierhoec-
9 Ende de Heere sprack met Mose / ende | kich / ront/
seyde: | dryhoec-
10 e Spreeckt met den kinderẽ Israels/ eñ | kich/ofte so
segt tot hen: Wanneer ghy lieden ouer de | sy can / so
Jordane int Landt Canaan coemt / | salmẽ se me-
11 Sult ghy liedẽ steden wtkiesen/ dat het | ten/ende in
Vrije steden zijn/ daer die henen vliede/ die | vier zyden
eenen doodtslach onuersiens doet. | deylẽ / ende
12 Eñ sulcke vrije steden sullen onder v lie- | daer na als
den zijn/ voor dẽ bloetwreker/ dat die niet | sy groot ofte
steruen en derf/ die eenẽ doodslach gedaen | cleyn is/
heeft / tot dat hy voor de Menichte voor | wordt de
het Gerichte gestaen heeft/ | Voorstadt
13 Ende de steden die ghy lieden geuẽ sult/ | oock groot
sullen ses Vrije Steden zijn: | ofte cleyn.
14 Drie sult ghy liedẽ geuẽ op dese zyde der | Vrije stedẽ.
Jordanen/ ende drie indẽ Lande Canaan. | d Josu. 20.2
15 Dat zijn de ses Vrije steden/ beyde den | ende 21.2.
kinderen Israels eñ den Vreemdelingen/ | Deut. 4.41.
ende den Huysgenooten onder v lieden/ dat | e Exo. 21.13.
daer henen vliede wie eenen Doodtslach | Deut. 19.2
gedaen heeft onuersiens. | Josue 20.2.

Moortwilligen dootslach sal gestraft worden sonder genade.
f Exod.21.13
g Of wapē.

16 f Wie yemanden met een yseren g Instrumēt slaet dat hy sterft die is eē dootslager ende sal den doodt steruen.
17 Werpt hy hem met eenen steen(daer yemandt mede can gedoodt worden) dat hy daer van sterft / so is hy een Dootslager/ ende sal den doodt steruen.
18 Slaet hy hem oock met eenen houte/ (daer yemant mede can doodt gheslaghen worden) dat hy sterft so is hy een Doodtslager/ende sal den doodt steruen.
19 De wreker des bloets sal dē dootslager ter doodt brengen: h† als hy hem geslagē heeft/ so salmen hem weder dooden.

h† Anders/ wanneer hy hem aen coemt, sal hy hem dooden.
i Deu.19.11

20 i Stoot hy hem wt hate/ oft werpt wat op hem wt liste / dat hy sterft/
21 Ofte slaet hem door vyandtschap met syner handt dat hy sterft so sal hy dē doot steruen die hem gheslagen heeft/ want hy is een Dootslager: de wreker des bloets sal hem k ter doot brenghen.

k† An dooden wāneer hy hem aen coemt.
l Deut.19.4

22 l Wanneer hy hem daer entegen onuersoets stoot sonder vyantschap/ oft werpt ergens wat op hem onuersiens/
23 Ofte werpt ergens eenen steen (daermē van steruē can eñ en heeft het niet gesien) op hem/dat hy sterft eñ hy is syn Vyandt niet/ heeft hem oock niet quaets gewilt/
24 So sal de Menichte richten tusschen dien die geslagen heeft/eñ den wreker des bloets/ m† in desen gerichte.

m† And. na desen Rechten.
n† An. verlossen.

25 Ende de menichte sal den Doodtslager n† verlossen vander handt des bloetwrekers eñ sal hem weder comen laten totter Vryer stadt daer hy henen gevlodē was/ ende sal aldaer blyuen/ tot dat de Hooghe Priester sterft / diemen met der Heyligher Olye ghesalft heeft.
26 So dannoch de Dootslagher wt syner Vryen Stadt palen gaet / daer hy henen ghevloden is/
27 Ende de Bloetwreker vindt hem buyten de Landtpalen syner Vryer stadt/ende slaet hem doodt/die en sal des bloets niet schuldich zyn:
28 Want hy soude in syne Vryē Stadt blyuen/tot aen dē doot des Hoogē Priesters/ eñ na des Hoogen Priesters doodt weder ten lande syns Erfgoets comen.
29 Dat sal v liedē een Rechte zyn by uwē nacomelingen/in allen uwen wooningen.
30 Den Dootslager salmē dooden/ na den monde tweer Getuygen: o Een Getuyge en sal niet antwoorden ouer een ziele ter doodt.

o Deu. 17.6 ende 19.15
Geen ghelt salmen nemen voor moortwilligen doodtslach.

31 Eñ ghy en sult geen versoeninge nemen ouer de ziele des dootslagers/ waerby is dē doot schuldich/eñ sal den doot steruen.
32 Ende en sult gheen versoeninge nemen ouer dien die ter Vryer Stadt ghevloden is / dat hy weder come te woonen inden Lande tot dat de Priester sterft.

p† Anders/ bevleckt.

33 Ende en p† schendt het Landt niet daer ghy in woont: want wie des bloets schuldich is, die schendt het Landt: eñ het Lant can vanden bloede niet versoent worden/ dat daer in vergoten wordt, sonder diens bloet die het vergoten heeft.
34 En verontreynicht het Landt niet daer ghy in woont daer ick oock in woone: wāt ick ben de Heere / die onder den kinderen Israels woone.

Dat xxxvi. Capittel

1. Wt oorsake der dochteren Zelaphehad 6 wordt een Wet gegeuen / dat een yegelick het zy vrouwe oft man/een gabe zyns stams ten houwelicke neme / 7. op dat het Erfdeel der stammen niet vermengt noch verandert worde.

1 Ende de Ouerste Vaders der geslachtē der kinderen Gilead/ des soons Machir/die Manassis soon was/vanden Geslachte der kinderen Josephs traden toe ende spraken voor Mose eñ voor den Vorsten/ den Ouersten Vaderen der kinderen Israels ende seyden:
2 Lieue Heer/ a de Heere heeft ghebodē/ darmen het Lant ten erfdeele geuē soude/ door het lot den kinderē Israels, b eñ ghy myn Heere hebt geboden door den Heere/ datmen het Erfdeel Zelaphead onses Broeders zynen Dochteren geuen sal.

a Nu.26.53.
b Nu. 27.6. Josue 15.18 ende 17.4

3 Wanneerse yemant wt den stamme Israels tē wyue neemt so sal onses Vaders Erfdeel weyniger worden eñ so vele als sy hebben sal tot den Erfdeele comen des stams/ daer sy henen comen: also wort het Lot onses Erfdeels gemindert.
4 Wanneer dan nu het Luydtiaer der kinderen Israels coemt / so sal haer Erfdeel tot den Erfdeele des stams comen daer sy zyn: also wordt onses Vaders erfdeel vermindert/ so veel als sy hebben.
5 Moses geboot den kinderen Israels/ na den beuele des Heeren/ eñ sprack: De stamme der kinderen Josephs heeft recht ghesproken.
6 Dat is het / dat de Heere ghebiedt den dochteren Zelaphehad / eñ seyt: c Laetse d† trouwen/ wie het hen beuält/ alleē dat sy trouwē onder den geslachte des stams haers Vaders.

c Tobie 1.9 ende 7.15. 1.Cor. 7.39.
d Oft / ten houwelicke nemen.
† Anders/ wanneer.

7 Op dat het erfdeel der kinderen Israels niet en valle van eenen stamme ten anderen: want een yegelick onder den kinderē Israels /sal aenhangen aen de de erue des stams syns Vaders.
8 Ende alle Dochteren die erfdeel besittē onder den stammen der kinderen Israels/ sullen trouwen eenen vandē geslachte des stams haers Vaders: e op dat een yegelick onder den kinderen Israels / syns Vaders Erue behoude/

e Leuit.25.25 Jerem.32.7 Ruth 4.3.

9 Ende gheen Erfdeel van eenen stamme en valle op den anderē; maer een yegelick hange aen syn erue / onder den stammen der kinderen Israels.
10 Als de Heere Mosi ghebodē hadde, so deden de dochteren Zelaphehads.
11 Mahela/Thirsa/Hagla/Milca/ ende Noa/eñ trouwdē de kinderen harer Oomē/
12 Des geslachts der kinderē Manassis/ des soons Josephs:also bleef haer erfdeel aen dē stāme des geslachts haers vaders.
13 Dat zyn de Geboden eñ Rechten die de Heere geboot door Mosen / den kinderen Israels/aen de Jordane tegen Jericho.

Eynde des Vierden Boecks Mosis.

Argument.

HEt Vyfste eñ het Laetste Boeck Mosis is genaemt Deuteronomion/ dat is/de Wet andermael gegeuen/ eñ wtgeleyt.
Dit Boeck heeft Moses na de andere geschreuē/als een Handtboeck/oft als een cort verhael van de gantsche Hemelsche Philosophie/ waer in alle dingen/die schynen tot een goet eñ heylich leuen te dienen/ veruaet zyn. Het is cort/eñ als een wtlegginge der Thien Geboden der Wet/ Mb de Heere heeft gewilt dat syne Gelooviige souden dit Boeck altyts in hare handen hebben: Want hy heeft alle dingē daer in also geuoecht, datse allen menschen/vā wat ouderdom oft state sy zyn/nut ende bequaem zyn.

Deuteronomium

Verhael des Wets:
Het vijfste Boeck
Mosis.

Dat eerste Capittel.

1. Moses verhaelt den kinderen Israels de vorighe gheschiedenissen/ die hen verloopen hebben vanden wech van Horeb / tot dat sy quamen in Kades Barnea/ vermaeckse der goetdaet Gods/ende harer ondanckbaerheyt ende ongeloofs beschelt hyse.

Moses ver haelt de vorleden gheschiede- nissen.

1 DAt zijn de woorden die Moses sprack totten gantschen Israel / op a † gene zyde der Jor-
danen / inder Woesty-
ne/ op den Velde tegen
der b† Schelfzee / tus-
schen Paran ende To-
phel/ Laban/ Hazeroth/ ende Disahab/
2 Elf dachreysen van Horeb/ door dē wech des gebercchts Seir/ tot Kades Barnea.
3 Ende dit gheschiede inden veertichsten Jare / aen den eersten daghe der elfster Maent doe sprack Moses metten kinde-
ren Israels / alles als hem de Heere aen hen gheboden hadde/
4 c Na dien hy Sihon den Coninck der Amoriten geslagen hadde/ die te Hesbon woonde: daer toe Og den Coninck te Ba-
san/ die te Astharoth eñ te Edrei woonde.
5 Op gene zyde des Jordaens/ inden Lande der Moabiten / hief Moses aen wt te leggen dese Wet/ ende seyde:
6 De Heere onse God/ sprack met ons aen den Bergh Horeb/ ende seyde: d Ghy lieden zyt langhe ghenoech aen desen Berghe ghewecst:
7 Keert v/ ende trecket henen/ op dat ghy lieden tot den gheberchte der Amoriten coemt/ ende allen haren ghebueren/ inden Velde/ op Berghen/ ende in de Leechten/ tegen het Zuyden / ende teghen de Hauen der Zee/ inden Lande Canaan/ ende totten Berghe Libanon/ tot aen het groot water Phrath
8 Siet daer/ ick hebbe v lieden dat Lant/ dat voor v leyt/ ghegeuen: gaet daer in/ eñ nemet in / dat de Heere uwen Vaderen Abraham/ Isaac/ ende Jacob gheswozen heeft/ e dat hy het hen ende haren zade na hen/ gheuen wilde.
9 Doe sprach ick ter seluer tijt tot v: f Jck en can v niet alleen verdraghen:
10 Want de Heere uwe Godt heeft v ver-
meert/ dat ghy heden sdaechs zyt / als de veelheyt der Sterren aenden Hemel.
11 (De Heere uwer Vaderen God make u-
wer noch veel duysent meer/ ende seghene v/ als hy v ghesproken heeft.)
12 Hoe can ick alleen sulcke moeyte / ende last/ ende twist van v verdraghen?
13 Bestelt hier wyse/ verstandige eñ eruaren lieden/ die onder uwen stammen bekēt zyn/ die wil ick v tot Hoofden setten.
14 Doe antwoordet ghy my/ ende seydet: Dat is een goet dinck daer ghy van segt/ dat ghy het doen wilt.
15 Doe nam ick de Hoofden uwer stammē/ wyse ende eruarene mannen/ ende settese ouer v tot Hoofden / ouer duysent / ouer hondert/ ouer vyftich/ ende ouer tien. So Amptlieden onder uwen stammen.
16 Ende geboot uwen Richteren ter seluer tydt ende sprack: Verhoort uwe Broede-
ren g ende richtet recht tusschen eenen ye-

a† Anders aen dese zyde/ ... [illegible]
b† anders/ Biezee oft Roode Zee
c Num.21. 24.34. Sihon. Og.
d Num. 10. 11.
e Gen.15.18 ende 17.8. ende 26.3. ende 28.13.
f Exo.18.17.
Welcke ick u tot Regenten kiesen sal.
Rechte richters/
g Joh.7.24.

ghelicken / ende synen Broeder/ ende den Vreemdelinck.
17 Geen persoonen en sult ghy in het Ghe-
richte aensien/ maer sult den cleynen hoo-
ren als den grooten/ h eñ v voor niemāts persoon schouwen: want het Gerichtampt is Godts: i sal v dan noch eenighe sake te hardt zyn/ die latet aen my comen dat ick-
se hoore.
18 Also gheboot ick v te dier tijt/ alles wat ghy doen soudet.
19 Doe togen wy wt van Horeb / eñ wandelden door de gantsche Woestyne / (die groot ende grousaem is / als ghy ghesien hebt) optee strate ten gebercchte der Amo-
riten/ als ons de Heere onse God geboden hadde/ ende quamen tot Kades Barnea.
20 Doe sprack ick tot v. Ghy zyt aen het ge berchte der Amoriten gecomen/ dat ons de Heere onse God gheuen sal.
21 Siet daer/ dat Lant voor v/ dat v de Heere uwe God gegeuen heeft: treckt op/ ende neemt het in/ als v de Heere uwer Vaderen God ghesproken heeft: k vreest v niet/ ende en laet v niet grouwelen.
22 Doe quaemt ghy alle tot my / ende sey-
det: l Latet ons mannen voor ons henen senden/ die ons het Lant verspieden / ende ons wederom seggen / door welcken wech wy daer in trecken sullen / ende de Steden daer wy in comen sullen.
23 Dat beuiel my wel/ eñ nam wt v/ twaelf mannen / van eenen yeghelicken stamme eenen.
24 m Doe de selue wech ghinghen/ eñ op to-
ghen op het gheberchte/ ende aen de Beke Escol quamen/ doe besaghen sy het.
25 Eñ namen der vruchten des Lants met hen/ eñ brachtense af tot ons/ eñ seydē ons weder/ ende spraken: Het lant is goet/ dat ons de Heere onse Godt ghegheuen heeft.
26 Doch ghy wildet niet op trecken / ende werdet ongehoorsaem den monde des Hee-
ren uws Godts/
27 Eñ murmureerdet in uwen Hutten/ ende spraeckt: De Heere is ons n gram/ daerom heeft hy ons wt Egyptenlandt geleyt/ dat hy ons in der Amoriters handen gheue te verdelghen.
28 Waer sullē wy henen op? onse broeders hebben onse herten vertzaecht gemaect/ eñ geseyt: Het volck sy grooter eñ langer dan wy/ de Steden zyn groot/ ende tot aen den Hemel bemuert: daer toe hebben wy de kinderen Enakim aldaer ghesien.
29 o Jck sprac dan tot v: Latet v niet grou-
welen/ ende vreeset v niet voor hen.
30 De Heere uwe God treckt voor v henen/ eñ sal voor v stryden. als hy met v ghedaen heeft in Egypten/ voor uwen ooghen:
31 Ende inder Woestyne/ daer ghy ghesien hebt/ hoe v de Heere v God gedragē heeft/ als een man zynen sone draecht / door alle wegen daer ghy door gewandelt hebt / tot dat ghy aen dese stede ghecomen zydt.
32 Dan noch dat en gait niet by v/ dat ghy aen den Heere uwen God / haddet geloooft/
33 p Die voor v henen ginck/ v de stede te wysen/ waer ghy v legheren soudt / des nachts in vyere/ dat hy v den wech wesē/ daer ghy in gaen soudet/ ende des daechs in der Wolcken.
34 Als nu de Heere uwe roepen hoorde/ wert hy toornich ende swoer ende sprack:
35 q Van desen quade gheslachte en sal nie-
mant dat goede Lant besien/ dat ick haren Vaderen te gheuen ghesworen hebbe/
36 Behaluē Caleb de sone Jephunne/ die sal het sien: r ende hem wil ick het Lant geuē/

h Leui.19.15 Deut.16.19. 2.Par.19.6. Prou. 24. 23 Syr.42.1. Jacobi 2 2.
i Deut. 17.8
Exo. 18.22.
k deut.20.3.
Verspieders.
l Num.13.1.
m Nu.13.21.
n Dat is/ hatisch. oft vyandisch.
o Nu.13.30
p Exo.13.21 Num.14.14 Deut.4.37 Psal.77 21. ende 78.14. ende 105.39. Nehem.9. 12.19. 1.Cor.10.1.
q Nu.14 22 ende 26. 65. Psalm 95.11
r Josue. 14. 6.

daer hy

daer hy op getreden heeft/ ende synē kinderen/ daerom dat hy den Heere ghetrouwelicken geuolcht heeft.

f Nu. 20.12. ende 27.12 Deut. 3.27 ende 4.21 ende 31.2.

37 f Ooc wert de Heere ouer my toornich/ om uwent willē/ eñ seyde: Ghy en sult daer ooc niet in comen.

38 Maer ente gen Josua de sone Nun/ die v Dienaer is/ die sal daer in comen: den seluen sterckt/ want hy sal Israel het erue wt deylen.

t Nu. 14.31

39 t Ende uwe kinderen daer ghy vā seyt: Sy sullē een Roof wordē/ eñ uwe sonē die hedensdaechs noch goet noch quaet en verstaen/ die sullen daer in comen: den seluen wil ick het geuen eñ sy sullent innemē.

u Anders/ Rietzee. x Nu. 14.40

40 Ghy daer enteghen/ keert v om eñ treckt na der Woestyne/ den wech der u Schelfzee.

41 x Doe antwoordet ghy/ eñ spraecht tot my: Wy hebben aen den Heere gesondicht wy willen op/ eñ stryden als ons de Heere onse God gebodē heeft: doe ghy v nu rustedet/ een yegelick met synen harnasch. ende waert aen dien/ dat ghy opwaerts tooght op het geberchte/

42 Doe sprack de Heere tot my: Segt hen/ dat sy niet opwaerts en trecken/ ooc niet stryden: wāt ick en ben niet onder v liedē: op dat ghy niet gheslagen en wordt voor uwen vyanden.

43 Doe ic v dat seyde. en hoordet ghy niet/ eñ werdet ongehoorsaem den monde des Heeren. ende waert vermeten / eñ tooght opwaerts op het geberchte.

44 Doe togen de Amoriten wt / die op het geberchte woonden v te ghemoete / ende iaechden v/ als de Byen doen/ eñ sloegen v te Seir/ tot Harma toe.

45 Doe ghy nu weder quaemt/ eñ weendet voor dē Heere/ doe en wilde de Heere uwe stemme niet hooren/ ende en neyghde syne ooren niet tot v.

p Num 20. 1.22. Deut.2.13.

46 p Also bleeft ghy in Cades eenen langhen tydt.

Dat ij. Capittel.

1. Tegen Seir/ 8. de Moabiten/ 18. eñ Ammoniten sullen sy niet stryden / noch haer beledigen / 24. Sihon der Amoriten Coninck werdt hen inde handen gegeuē.

z Num. 21.4 1 Anders/ Rietzee..

47 Doe keerden wy ons/ eñ togen wt der z woestyne/ op der strate ter 1 schelfzee/ als de Heere tot my seyde/ eñ omtogen het gheberchte Seir/ eenen langen tydt.

1 Ende de Heere sprack tot my:

Luth. Ca.2. a Nu. 20.16

2 a Ghy liedē hebt dit geberchte genoech omgetogen/ keert v tegen Noorden.

3 Ende gebiedt den volcke/ eñ segt: Ghy sult door de Lantpalen uwer broederē/ der kinderen Esau treckē/ die daer woonē tot Seir/ eñ sy sullen hen voor v vreesen: doch wacht v neerstelick/

b 1 Anders/ verweckt ten Cryghe. De Landen der kinderē Esau. c Gen. 36.8 Josue 24.4 Malach.1.3

4 Dat ghyse niet en b 1 beroyght: want ick en sal v van haren Lande niet eenen voet breedt gheuen: c want het geberchte Seir hebbe ick den kinderen Esau te besitten ghegheuen:

5 Spyse sult ghy voor geldt van hen coopen/ dat ghy etet: eñ water sult ghy voor gelt van hen coopē dat ghy drincket.

6 Want de Heere v God heeft v gesegent in allen wercken uwer handen: hy heeft v reysen ter herten genomē/ door dese groote woestyne. ende de Heere v God is veertich Jaer by v gheweest/ dat v niet ontbroken en heeft.

7 Doe wy nu door onse Broeders de kinderen Esau getogen waren/ die op het geberchte Seir woonden/ op den wech des velds van Elath eñ EzeonGaber/ keerden wy ons/ eñ gingen door den wech der woestyne der Moabiten.

Der Moabiten Lant. d Judi. 3.30 ende 11.15. e Gen.13.11.

8 Doe sprack de Heere tot my: d Ghy sult den Moabiten niet lastich wesen/ noch hē beroygen: want ic en wil v van harē Lande niet te besitten geuē: e want ick hebbe Ar den kinderen Loth te besitten gegeuen.

Emim Heeten Grouwelick.

9 De Emim hebben in voortyden daer in gewoont / dat was een groot, sterck ende lanck volck/ als de * Enakim.

Gen.37.5 * Enakim heeten/ die hen met ketenen vercieren. Num.13.33.

10 Men hielse ooc voor Reusen / gelyck als de Enakim/ eñ de Moabiten heetense ooch Emim.

f Gen.36.20

11 f Ooc woonden voortyden in Seir/ de Horiten/ ende de kinderen Esau verdreuen ende verdelchdense voor hen eñ woonden in hare Steden / ghelyck als Israel den Lande syner Besittinghe dede, dat hen de Heere gaf.

12 So maeckt v nu op / eñ treckt door de Beke Sared: eñ wy toghen daer door.

13 Den tyt dan/ die wy vā Kades Barnea toghen/ tot dat wy door de Beke Sared quamen. was acht eñ dertich Jaer: op dat alle Crychsliedē inden Leger storuē, g als de Heere hen geswooren hadde.

g Nu 14.24 ende 26.65 ende 32.10

14 Daer toe was ooc de handt des Heerē tegē hen, dat sy om quamen wt dē Leger/ tot dat haerder een eynde werdt.

15 Eñ doe aller der Crychslieden een eynde was. dat sy storuen onder den volcke /

16 Sprack de Heere met my, eñ seyde:

Der Moabiten Lant.

17 Ghy sult heden door de Landtpalen der Moabiten trecken / by Ar/

h Jud. 11.15 32.

18 Ende sult na by comen tegen de kinderē Ammon, h die en sult ghy niet lastich wesen/ noch beroygen: want ick en wil v vā den Lande der kinderen Ammon niet te besitten geuen / want ick hebbet den kinderen Loth te besitten ghegheuen.

i Nu. 21.24. * Sammesumim heeten Tyrannen / oft Roouers.

19 i Het is ooc geachtet voor der Reusen Landt/ eñ daer hebben in voortyden Reusen in gewoont, ende de Ammoniten heetense * Sammesumim.

k Gen.36.20

20 Dat was een groot/ sterck/ ende lanck Volck/ als de Enakim: ende de Heere verdelghdese voor hen/ eñ lietse deseluē besittē/ dat sy daer in hare Steden woonden /

21 k Ghelyck als hy ghedaen hadde met den kinderen Esau / die op den geberchte Seir woondē doe hy de Horiten voor hen verdelchde. eñ lietse de selue besitten/ dat sy daer in hare steden woonden/ tot op desen dach.

22 Ende de Caphthorim togen wt Caphthor/ ende verdelchdē de Avim/ die tot Hazerim woonden. tot Gaza toe/ eñ woondē in hare Steden aldaer.

l Anders / Iwert hem ten Cryge.

23 Maeckt v op/ ende treckt wt / eñ gaet ouer de Beke by Arnon: Siet/ ick hebbe Sihon de Coninck der Amoriten tot Hesbon in uwe handen ghegheuen met synen Lande: Beghint in te nemen/ eñ l strydt teghen hem.

24 Hedensdaechs wil ick beginnē/ dat hen voor v vreesen eñ verschricken sullen alle Volcken onder allen Hemelē, dat hen/ wāneer sy van v hooren bange eñ weewordē sal/ voor m uwer toecomste.

m Anders/ uwen Aengesichte. n Nu.21.21. Deut.20.10

25 n Doe sandt ick Bodē wt der Woestyne van Oostenwaert/ tot Sihon dē Coninck tot Hesbon. met vreedsamen woorden/ eñ liet hem seggen:

o Nu.20.19

26 o Ick wil door v Lant trecken/ eñ waer de strate henen gaet/ wil ick gaen/ ick en wil noch ter rechter noch ter slincker hāt wtwycken.

Spyse

27 Spijse sult ghy my voor gelt vercoopen
dat ick ete: ende water sult ghy my voor
gelt geuen dat ick drincke: ick wil slechs
te voete door v henen gaen.
p num. 20. 20. Deut. 2. 7. 28 p Als my de kinderen Esau gedaen heb
ben, die tot Seir woonen, en de Moabi-
ten, die tot Ar woonen, tot dat ick come
ouer de Jordane, in het Lant / dat ons de
Heere onse Godt gheuen sal.
29 Doch Sihon de Coninck tot Hesbon/
en wilde ons niet doortrecken laten: want
de Heere v Godt verhardde zijnen moet/
ende verstockte hem zijn herte / op dat hy
hem in uwe handen gaue / als het nu aen
den daghe is.
q mos. 2. 9. 30 En de Heere sprack tot my: q Siet / ick
hebbe begonst te gheuen voor v / den Si-
hon met zijnen Lande, begint in te nemen/
ende te besitten zijn Landt.
r num. 21. 23. Deut. 29. 7. 31 r Ende Sihon tooch wt ons tegen met
alle zijnen volcke, ten strijde na Jahza.
32 Doch de Heere onse Godt gaf hem voor
ons, dat wy hem sloegen met allen zijnen
kinderen, ende zijnen gantschen volcke:
33 Doe wonnen wy tot dier tijdt alle zijne
Steden, en verbanden alle Steden / beyde
mans, wijuen ende kinderen, ende en lie-
ten niemanden ouerblijuen/
34 Behaluen het Vee / roofden wy voor
ons/ ende den wtbuyte der Steden die
wy wonnen/
35 Van Aroer aen/ die aen den Ouer der
Beke by Arnon leyt, ende van der Stadt
aen den water / tot Gilead toe : daer en
was gheen Stadt, die haer voor ons be-
schutten conde: de Heere onse Godt gaf
ons alle dinck voor ons.
f Iu. 11. 24. 36 f Behaluen totten Lande der kinderen
Ammon quaemt ghy niet/ noch tot allen/
dat aen der Beke Jabok was noch tottë
Steden op het gheberchte noch tot allen/
dat ons de Heere onse God vbodë hadde.

Dat iij. Capittel.

1. Og de Coninck Basan werdt versla-
ghen/ 4. zijne Steden 8. met tsamen den
gantschen Lande beyder Coningen der A-
moriten / ghewonnen ende inghenomen/
12. ende den Rubeniten/ Gadditen / ende
den haluen stamme Manasse/ 18. so sy ha
re Broederen ter ruste helpen, ingegeuen/
21. Moses doet beuel aen Josua / 28. die
aen zijne stede geordineert wert/ 23. biddet
met grooten ernste int Beloofde Landt te
comen/ 26. ende het wert hem geweygert.

a num. 21. 33. Deu. 29. 7. 1 Ende wy keerden ons / ende togen op-
waerts den wech tot Basan/ a en Og
de Coninck tot Basan tooch wt / ons
teghen met alle zijnen volcke / te strijden
by Edrei.
2 Doch de Heere sprack tot my: Vreest v
niet voor hem: want ick hebbe hem / ende
alle zijn volck met zijnë Lande in uwe han-
den ghegheuen, ende sult met hem doen/
b Nume. 21. 24. 35. Deut. 2. 33. b als ghy met Sihon den Coninck der A-
moriten ghedaen hebt / die tot Hesbon
woonde.
3 Also gaf de Heere onse God ooc dë Co-
ninck Og tot Basan in onse handen / met
alle zijnen volcke, dat wy hem versloegë/
tot dat van hem niet ouer en bleef.
4 Doe wonnen wy te dier tijdt alle zijne
Steden, en daer en was gheen Stadt, die
wy hem niet en namen / tsestich Steden/
c ! anders/ strecke. de gandtsche c ! contreye inden Coninck-
rijcke Og tot Basan.
Deut. 20. 19. 5 Alle dese Steden waren vast / met hoo-
ghen mueren/ poorten ende rijchelen / be-
haluen gandtsch veel andere Vlecken son-
der mueren.

6 Ende verbanden se/ ghelijck als wy met
Sihon den Coninc tot Hesbon deden: al-
le Steden verbanden wy / beyde met
mans/ wijuen ende kinderen.
7 Doch alle het Vee ende Roof der Ste-
den, roofden wy voor ons.
8 Alsoo namen wy tot dier tijdt dat Lant/
wt der handt der tweer Coninghen der
Amoriten / op ghene zijde der Jordanen/
van der Beke by Arnon aen/ tot aen den
Berch d Hermon/ De Berch Hermon.
9 Welcken de Zidoniers/ Sirion heeten/ d Psa. 89. 13.
doch de Amoriters heeten hem Senir.
10 Alle Steden op den slechten velde / en
het gantsche Gilead en het gantsche Ba-
san tot Salcha toe en Edrei/ de Steden
des Coninckrijcks Og tot Basan.
11 Want de Coninck Og tot Basan/ was Og een Reuse: zijn
noch alleen ouer van den Reusen: siet, zijn bedde ne-
ijseren bedde is hier tot Rabbath der kin- ghen ellen
deren Ammon/ negen ellen lanc, en vier el- lanck.
len breedt, nae eens mans ellenboghe.
12 Sodanige Lant namen wy in ter seluer
tijt, van Aroer aen, die aë der Beke by Ar- e num. 32. 33.
non leyt e ende ick gaf het halue geberch- Deut. 29. 8.
te Gilead met zijnen Steden den Rubeni- Josue 12. 6.
teren, ende Gadditeren. ende 13. 8.
13 Nu het ouerblijuende in Gilead/ en het ende 22. 4.
gantsche Basan des Coninckrijcks Og/
gaf ick den haluen stamme Manasse: de
gantsche f ! contreye Argob, totten gant- f ! Anders/ strecke.
schen Basan/ dat heet der Reusen Landt.
14 Jair de sone Manasse nam de gandt-
sche contreye Argob, tot aen de Landtpa-
len Gessuri / ende Maachati / ende hiet
dat Basan na zijnen name / Hauoth Jair/ Hauoth-
tot heden inden dach. Jair.
15 Ende Machir gaf ick Gilead.
16 En den Rubeniteren en den Gadditerë/ Der Rube-
gaf ick des Gileads een deel, tot aë de Be niters deel.
ke by Arnon, midden inde Beke / die de
Lantpale is, en tot aen de Beke Jabok/
die de Lantpale is der kinderen Ammon.
17 Daer toe het velt, ende de Jordane, (die
de Landtpale is,) van Cinereth aen / tot
aen den Zee aen den velde/ namelicken / de
Soutzee/ beneden aen den Berch Pisga/
teghent Oosten.
18 g En geboot v ter seluer tijdt/ en sprack: g num. 32. 20.
De Heere uwe God, heeft v dit Lant gege-
uen in te nemen: so treckt nu gerustet, voor
uwen broederen den kinderen Israels he-
nen, wat strijdtbaer is.
19 Behaluen uwe wijuen / ende kinderen/
ende Vee, (want ick weet dat ghy veel
Vees hebt) latet in uwen Steden blijuen
die ick v ghegheuen hebbe/
20 Tot dat de Heere uwe God/ uwe broede
ren oock tot ruste brengt/ als v, dat sy oock
het Landt innemen, dat hen de Heere uwe
God geuen sal op gene zijde der Jordanë:
so sult ghy dan wederkeeren tot uwer be-
sittinghe die ick v ghegheuen hebbe.
21 Ende Josua geboodt ick ter seluer tijt/ Beuel Mo-
ende sprack: h Uwe ooghen hebben ghe- ses aen.
sien/ alles wat de Heere uwe Godt desen Josua.
tween Coninghen ghedaen heeft: also sal h num. 27. 22.
de Heere oock allen Coninckrijcken doen/
daer ghy henen treckt.
22 En vreest v lieden niet voor hen / want
de Heere uwe Godt, strijdt voor v.
23 Ende ick badt den Heere ter seluer tijdt/ Moses
ende sprack: coemt niet
24 Heere Heere, ghy hebt begonst te bewij- int Beloof-
sen uwen knecht uwe heerlickheyt en uwe de Landt:
stercke hant: want waer is een Godt in
Hemel ende in Aerden/ die het uwen werc-
ken ende uwer macht conde nae doen?
25 Laet my gaen, ende sien dat goede Lant

op ghene zijde der Jordanen/ dit goede ge
berchte ende den Libanon.
26 i Wech de Heere was toornich op my/
om uwent wille eñ en verhoorde my niet:
maer sprac tot my: Laet het genoech zijn/
en segt my daer niet meer van.
27 k Climt op de hoochte des berchs Pis-
ga/ ende heft uwe oogen op tegent Westē/
ende teghent Noorden/ ende tegent Zuy-
den/ ende tegent Oosten: want ghy en sult
niet ouer dese Jordane gaen.
28 Ende ghebiedt Josua/ dat hy ghetroost
ende onuertzaecht sy: want hy sal ouer de
Jordane gaen/ voor den Volcke henē/ l eñ
sal hen dat Lant wtdeylē/ dat ghy sien sult.
29 m Also bleuen wy in het Dal/ tegen den
n Huyse Peor.

i Deu.1.37. ende 4.21 ende 1.2 ende 34.1
k Nu.27.12.
l Nu.34.17. Josue 14.1.
m Nu. 25.1.
n Dat is/ Kercke of Tempel/

Dat iiij. Capittel.

1. Gods Wet sonder alle afdoen ende toedoen houdē/ behoedt den mensche voor den doot/ 6. eñ is zijne gantsche wijsheyt op Aerden/ 9. der Wercken Gods/ 11. Jtē zijns Verbondts/ 23. ghestadige gedachtenisse/ wordt ernstelick den Volcke ingheknoopt. 21. Moses en mach dat schoon Beloefde Landt niet betredē. 25. Verderf ende oncomē wordt allē Beeldeneerders gedreycht. 29. Ghewisse genade eñ barmherticheyt/ allen die hen totten Heere van gantscher herten bekeeren toegeseydt. 32. Van der heerlickheydt Israels/ voor allen Heydenen/ 41. drie Vrijsteden ouer de Jordane/ 44/ ende waer Moses des Heeren Gheboden ende Rechten gesproken heeft.

1 ENde nu hoort Israel/ de Geboden eñ
Rechten/ die ic v leere/ dat ghyse doen
sult: a op dat ghy leeft/ ende in coemt/
ende het Landt inneemt/ dat v de Heere u-
wer Vaderen Godt gheeft.
2 b Ghy en sult daer niet toe doen/ dat ick
v ghebiede/ ende en sult daer ooch niet af
doen: op dat ghy c bewaren meucht de
Gheboden des Heeren uws Gods/ die ick
v ghebiede.
3 d Uwe ooghen hebben ghesien/ wat de
Heere gedaen heeft tegen den Baal Peor:
want alle die den Baal Peor volchden/
heeft de Heere uwe God verdaen onder v.
4 Ghy daerentegen/ ghy die dē Heere uwē
Gode aenhinckt/ leeft alle hedens daechs:
5 Siet/ ick hebbe v gheleert Gheboden
ende Rechten/ als my de Heere myn Godt
gheboden heeft/ dat ghy alsoo doen sult in-
e den Lande/ daer ghy in comen sult/ dat
ghy het inneemt.
6 So houdt het nu/ ende doet het: f wāt
dat is uwe wijsheyt ende verstant zijn by
allen volcken/ wanneer sy hooren sullen
alle dese Gheboden/ dat sy moeten seggē/
Ey/ welcke wijse ende verstandige Lieden
zijn dat/ ende een heerlick Volck.
7 Want waer is een sulck heerlick Volck/
tot den welcken de Goden aldus nakende
zijn/ als de Heere onse God/ g so dickwils
wy hem aenroepen?
8 Ende waer is een sulck heerlick Volck/
dat so rechtueerdighe zeden ende ghebo-
den heeft/ als alle dese Wet/ die ick v he-
dens daechs voorlegghe?
9 Wacht v slechts/ eñ bewaert uwe ziele
wel/ dat ghy niet en vergetet de gheschie-
denissen/ die uwe ooghen ghesien hebben/
ende dat sy niet wt uwen herte en comen/
alle uwe leefdaghe: h ende sult uwen kin-
deren/ ende kindts kinderen condt doen/
10 Den dach/ i doe ghy voor dē Heere uwē
God stondet/ aen dē Berch Horeb/ doe de
Heere tot my seyde: Vergadert my het
Volck/ dat sy myne woorden hoorē/ ende

Een vermaninghe tot houden des Wets.
a Mat.19.17.
b Deu.12.32 eñ 12 32. eñ 28.14. Josue 23.6 Prou. 30.6. Jere.26.2.
c Wāt menschen leere verhindert Gods geboden/ eñ verleyden vander waerheyt. Titi 1.14.
Baa. Peor.
d Nu.25.4. Josue.22.17
e Deu.5.31. ende 6.1.
Gods woordt maect wijs.
f Psal.19.8. eñ 119.98. eñ 147.19.
g Ps. 145.18
De wercke Gods niet te vergeten
h Deu.6.20
i Exo 19.6. Deut. 9.10.

leeren my vreesen/ alle hare leefdaghe op
Aerden/ k ende die hare kinderen leeren.
11 l Ende ghy tradet hier toe/ ende ston-
det beneden aen den Berghe: ende den
Berch brandde tot middē aen den Hemel/
ende daer was Duysternisse/ Wolcken en-
de Donckerheydt.
12 Ende de Heere sprack met v/ middē wt
den vyere: de stemme zijner woorden hoor-
det ghy/ m doch gheen ghelijckenisse en
saecht ghy/ behaluen de stemme.
13 n Ende verconduchde v zijn Verbondt/
dat hy v gheboodt te doen/ namelicken/
de thien Woorden/ o ende schreefse op
twee steenen Tafelen.
14 Eñ de Heere geboodt my ter seluer tijt/
dat ick v leeren soude Gheboden eñ Rech-
ten/ dat ghy daer nae dedet/ inden Lande/
daer ghy in trecht/ dat ghy het inneemt.
15 Soo bewaert nu uwe zielen wel: want
ghy en hebt gheen ghelijckenisse ghesien/
dies daechs/ doe de Heere met v sprack wt
den vyere/ op den Berch Horeb:
16 p Op dat ghy v niet en vederft/ ende
maeckt v eenich Beeldt/ dat ghelijck sy
eenen Manne/ ofte Wyue/
17 Ofte Vee op Aerden/ ofte Vogel onder
den Hemel/
18 Ofte gewormte op den Lande/ ofte Vis-
schen in het water onder der Aerden.
19 q Dat ghy oock uwe ooghen niet op en
heft na den Hemel/ ende siet de Sonne/ eñ
de Mane/ ende de Sterren/ het gantsche
Heyr des Hemels/ ende valt af/ ende bid-
detse aen/ ende dient hen/ r welck de Hee-
re v God verordineert heeft/ allen Volckē
onder den gantschen Hemel.
20 V dan/ heeft de Heere aenghenomen/
s ende wt den yseren Ouen/ namelicken/
wt Egypten gheleydt/ dat ghy zijn Erf-
volck sult zijn/ als het aen desen daghe is.
21 t Ende de Heere was toornich ouer my/
om wē doens wille/ dat hy swoer: Jck
en soude niet ouer de Jordane gaen/ noch
in dat goede Landt comen/ dat v de Heere
uwe God ten Erfdeele gheuen sal:
22 u Maer ick moet in desen Lande steruē/
ende en sal niet ouer de Jordane gaen:
ghy daerentegen sult daer ouer gaen/ eñ
sulck goede Landt innemen.
23 So wacht v nu/ dat ghy het Verbondt
des Heerē uws Gods niet en vergetet/ dat
hy met v gemaeckt heeft/ eñ gheen Beel-
den en maeckt van eenigherley ghestalte/
als de Heere uwe God ghebooden heeft.
24 x Want de Heere uwe Godt is een ver-
teerende Vyer/ ende een y yuerich Godt.
25 Wanneer ghy nu kinderen gewinnet/
ende kindts kinderen/ ende het Landt be-
woont/ ende verderft v/ ende z maeckt v
Beelden van eenigerley gestalte/ dat ghy
quaet doet voor den Heere uwen God/ en-
de ghy hem vertoornt/
26 a So roepe ick hedēs daechs ouer v tot
ghetuyghen/ Hemel ende Aerde/ dat ghy
gheringhe sult omcomen/ van den Lande
daer ghy ingaet ouer de Jordane/ dat ghy
het inneemt: ghy en sult niet lange daer in
blyuen/ maer sult vernielt worden.
27 b Ende de Heere sal v verstroyen onder
de Volcken/ ende ghy sult een c gheringhe
ghemeyn ouer blyuende Volcker zijn on-
der den Heydenen/ daer v de Heere henen
dryuen sal.
28 Aldaer sult ghy dienen den Goden/ die
menschen handen werck zijn/ hout ende
steen/ die noch sien/ noch hooren/ noch
eten/ noch rieken.
29 d Wanneer ghy nu aldaer den Heere/
uwen

k Deu.11.19
l Exo. 19.17. Deut.5.5.
m Ex.33.20 Joa. 4.12.
n Exo. 20.1.
o Exo.24.28 Deut.10.4.
p Deu. 5.8. Geen Beelden sal men hebben aen te bidden.
q Deut.17.3 Sapi.13.2. Job.31.26.
r Gen. 1.14.
s Deu.6.12. ende 32.9
t Nu. 20.12. ende 27.12. Deut.1.37 eñ 3.27 eñ 14 2. eñ 31.2 eñ 34.1.
u Deu.34.5
x Deut.9.3. Zachar.2.5. Hebr.12.29.
y Of, hertbrandich in liefde Diepchwoorden.
z Leuit.26.1. Deut. 8.19. ende 27.15. Jere.16.11.
a Deu.30.19 ende 31.28.
b Deu.28.36
c Of dunne verachtet/ cleyn/
d Deu.30.1. 2.Par. 15.4. Jerem.29.12 Sapien.1.2

uwen Godt soecken sult, soo sult ghy hem vinden, so ghy hem sult van gantscher herten ende van gantscher zielen soecken.

30 Wanneer ghy beangst zijn sult, en v treffen sullen alle dese dinghen inden laetsten dagen, so sult ghy v bekeeren tot den Heere uwen God, ende zijn stemme hooren.

31 Want de Heere uwe God, is een barmhertich God: hy en sal v niet verlaten noch verderuen, en sal oock niet vergheten des Verbondts, e dat hy uwen Vaderen ghesworen heeft.

e Gen.12.2

Israels heerlichheyt boven allen Heydenen.

32 Want vraecht na de vergangen tijden, die voor v gheweest zijn, van dien daghe aen, doe Godt den mensche op Aerden gheschapen heeft, van eenen eynde des Hemels ten anderen, ofte opt een sulck groot dinck ghesciedt, ofte diesghelijcken oyt ghehoort sy,

33 Dat een Volck, Gods stemme gehoort hebbe f wt den vyere spreken, als ghy gehoort hebt, ende dan noch g † leuet.

f Exo.19.16 Deut.5.4 ende 9.10 g † An. leue

34 Ofte, of God versocht heeft in te gaen, ende hem een Volck, midden wt eenen volcke, te nemen, door versoeckinge, door Teeckenen, door Wonder, door Stryt, ende door een machtighe Handt, en door eenen wtghereckten Arm, ende door seer verschrickelicke Daden, al dat altemael de Heere uwe God, h voor v gedaen heeft in Egypten voor uwen ooghen?

h Dat is, om uwen wille.

35 Ghy hebt het gesien, op dat ghy weten, i dat de Heere alleen God is, en geen meer.

i Deut.6.4 ende 32.39

36 k Van den Hemel heeft hy zijn stemme hooren laten, dat hy v onderwese: ende op Aerden heeft hy v ghewesen zijn groot Vyer, ende zijne woorden hebt ghy wt den vyere ghehoort.

k Exo.19.16

37 l Daerom dat hy uwe Vaders lief ghehadt, ende haer Zaedt nae hen vercoren heeft, m ende heeft v wtghelepdt met zijnen n aenghesichte, door zijne groote cracht, wt Egypten.

l Deu.10.15 Ephes.1.4. m Exo.13.21 Deut.1.33. n Verstaet de Wolcke ende Vyercolumne.

38 Dat hy verdreef voor v groote Volcken, ende stercker dan ghy zijt, ende v daer in brochte, dat hy v haer Lant gaue ten Erfdeele, als het hedensdaechs staet.

Toeseggin ghe

39 So sult ghy nu hedens daechs weten, ende ter herten nemen, o dat de Heere een God is, bouen inden Hemel, ende beneden op Aerden, ende gheen meer.

o Leuit.26.1 1 Reg.20.28

40 Dat ghy houdet zijne Rechten ende geboden, die ic v heden gebiede: so sal het v en uwen kinderen na v wel gaen, dat uwe leuen langhe duere, in den Lande, dat v de Heere uwe God gheeft eewichlick.

Drie Vrijsteden ouer de Jordaen

41 p Doe scheydde Moses drie Steden wt, op ghene zijde der Jordanen, teghen den opganck der Sonnen,

p Exo.21.13. Nu.35.6.10 Deut.19.2.

42 Dat aldaer henen vliede, wie zijnen naesten doot slaet onuersiens, en hem te voren niet vyandt geweest en is, die sal in dier Steden een vlieden, dat hy leuendich blijue.

q Jos.20.8.

43 Bezer q inder Woestijne int effen Lant, onder den Rubeniteren: ende Ramoth in Gilead onder den Gadditeren: en Golan in Basan onder den Manassiteren.

44 Dat is de Wet, die Moses den kinderen Israels voorleyde.

45 Dat is dat Ghetuyghenisse, ende Gheboden, ende Rechten, die Moses den kinderen Israels seyde, doe sy wt Egypten ghetoghen waren,

Waer Moses gesproken heeft.

46 Op ghene zijde der Jordanen, in het Dal teghen den huyse Peor, inden Lande Sihon, des Coninx der Amoriteren, die te Hesbon woonde, r dien Moses ende de kinderen Israels sloeghen, doe sy wt Egypten ghetoghen waren.

r Nu.21.24. &

47 Ende namen zijn Landt in, daer toe het Landt Og, des Coninck tot Basan, der tweer Coninghen der Amoriten, die op ghene zijde der Jordanen waren, teghen den Opganck der Sonnen,

48 Van Aroer aen, die aen den Oeuer leyt, der Beke by Arnon, tot aen den Berch Sion, dat is de Hermon. Hermon.

49 Ende alle het vlacke veldt op gene zijde der Jordanen, teghen den Opganck der Sonnen, tot aen de Zee, in den vlacken velde, beneden aen den Berch Pisga.

Dat v. Capittel

1. Verhalinge der gheboden Gods. 22. ende wie die gegeuen zijn. 32. Een scherp vermaen de selue te houden.

1 Ende Moses riep dat gantsche Israel ende seyde tot hen: a Hoort Israel de Gheboden ende Rechten, die ic heden voor uwen ooren spreke, ende leert se, ende behoudt se, dat ghy daer na doet.

a Exo. 20.1

2 b De Heere onse Godt heeft een Verbondt met ons ghemaeckt tot Horeb.

b Exo.19.5.

3 c Ende en heeft dit Verbondt niet onsen Vaderen ghemaeckt, maer met ons, die wy hier zijn heden daechs, en alle leuen.

c Exod.20.

4 d Hy heeft van e † aenghesichte met ons wt den vyere op den Berghe ghesproken.

d Gen.19.16 Deu.4.11.33 e † An. van aensichte te aensichte.

5 Ick stondt ter seluer tydt tusschen den Heere ende v, dat ick v aenseyde des Heeren woordt: want ghy vreesdet v voor den vyere, ende en ginckt niet op den Berch: ende hy sprach:

6 f Ick ben de Heere uwe Godt, die v wt Egyptenlande ghelepdt heeft, wt den Diensthuyse.

f Exo.20.2 Psalm.81.11

De Thien Gheboden.

7 Ghy en sult gheen ander Goden hebben voor my.

8 g Ghy en sult v gheen Beelden maken, van eenigherley ghestalte, noch bouen in Hemel, noch beneden op Aerden, noch int water onder der Aerden.

g Leui.26.1. Deu.4.16.23 ende.27.15. Psal.97.7.

9 Ghy en sult se niet aenbidden, noch hen dienen: h want ic ben de Heere uwe God, een yuerich God, die de misdaedt der Vaderen te huys soeckt ouer de kinderen int derde ende vierde lidt, aen dien, die my haten:

h Exo.34.7. Iere. 32.18. Nahum 1.2

10 Ende barmherticheydt bewijse in veel duysenden, dien, die my lief hebben, ende mijne gheboden houden.

11 i Ghy en sult den Naem des Heeren uwes Gods niet misbruycken: k want de Heere en sal dien niet l † ongestraft laten, die zijnen Naem misbruyckt.

i Exo.20.7 Leuit.19.12 Matt.5.33 k Leui.24.14 l † An. ontschuldich houden,

12 m Den Sabbathdach sult ghy houden, dat ghy hem heylighet, als de Heere uwe God gheboden heeft.

m Exo.20.8. ende 23.12 Ezech.20.12 n Gen.2.2.

13 Ses daghen sult ghy arbeyden, ende alle uwe werck doen.

14 n Nu aen den seuenden dage is de Sabbath des Heeren uwes Gods: so en sult ghy geen arbeydt doen, noch v sone, noch uwe dochter, noch v knecht, noch uwe maecht, noch v Osse, noch v Ezel, noch alle v Vee, noch de Vreemdelinck, die in uwe Poorten is, op dat v knecht en uwe Maecht ruste, ghelijck als ghy.

15 Want ghy sult gedencken dat ghy oock een Knecht in Egyptenlande waret, en dat de Heere uwe Godt v van daer wtgelepdt heeft, met een machtige Handt, ende wtghereckten Arm: daerom heeft v de Heere uwe Godt gheboden, dat ghy den Sabbathdach houden sult.

16 o Ghy sult uwen Vader en uwe Moeder eeren, als v de Heere uwe God gheboden heeft: op dat ghy langen tijt leuet op Aerden, ende dat het v wel gae inden Lande, dat v de Heere uwe Godt gheuen sal.

o Exo.20.12 ende 21.15.17 Spr.3.9. ende 7.19 Mat.15.4. Ephes.6.2.

p Mat.5.21 17 p Ghy en sult niet doodtslaen.
Exo.21.12. 18 Ghy en sult gheen overspel doen.
Levit.24.17. 19 Ghy en sult niet stelen.
20 Ghy en sult gheen valsch ghetuygenisse
spreken teghen uwen Naesten.
q Rom.7.7. 21 q Ghy sult ws Naesten wijf niet begee-
ende 13.9. ren: ghy sult niet begheeren ws Naesten
Huys/ Acker/ knecht/ Osse/ Ezel: noch al-
les wat zijne is.
22 Dat zijn de woorden/ die de Heere sprack
tot uwer gantscher Menichte/ op den Berch
wt den vyere/ ende der Wolcken/ ende Donc-
kerheyt/ met luyder stemmen: ende en dede
r Exo.31.18. daer niet toe/ r ende schreefse op twee stee-
nen Tafelen/ ende gafse my.
23 Doe ghy nu de stemme wt de duysternisse
hoordet/ ende den Berch met vyere bernen
saecht/ tradet ghy tot my/ alle Oversten on-
der uwen stammen/ ende uwe Oudtsten/
s Joan.1.14 24 Ende seydet: s Siet/ de Heere ende God
heeft ons laten sien zijne Heerlicheyt ende
zijne Maiesteyt/ ende wy hebben zijn stemme
wt den vyere gehoort: heden daechs heb-
ben wy ghesien/ dat Godt met menschen
spreeckt/ ende sy blijven levendich.
25 Ende nu/ waerom sullen wy sterven/ dat
t Exo.20.19 ons dit groote vyer verteere: t wanneer
Deut.18.16. wy des Heeren onses Godts stemme meer
Hebr.12.18. hooren/ soo moeten wy sterven.
26 Want wat is alle vleesch/ dat het hoo-
ren can de stemme des levendigen Gods/
wt den vyere spreken/ als wy/ ende leven-
dich blijve?
27 Tredet ghi daer toe/ ende hoort alles wat
de Heere onse God seyt/ ende segghet ons:
u Exo.19.8. u alles wat de Heere onse God met v spre-
ende 24.3. ken sal/ dat willen wy hooren ende doen.
Deut.20.17. 28 Doe nu de Heere uwe woorden hoorde/
Josue 1.16. die ghy met my spraeckt/ seyde hi tot my:
Ick hebbe gehoort de woorden deses volcx
die sy met v gesproken hebben: het is alte-
mael goet wat sy ghesproken hebben.
29 Och/ dat sy een sulc hert hadden/ my te
vreesen/ ende te houden alle mijn geboden
haer leefdage: op dat het hen wel ginghe/
ende haren kinderen eewichlick.
30 Gaet henen/ ende segt hen: Gaet te huys
in uwe Hutten.
31 Ghy daerentegen sult hier voor my
staen/ dat ick met v spreke alle Wetten/ ende
Geboden/ ende Rechten/ die ghy hen leeren
x Deut.4.5. sult/ dat sy daer na doen x inden Lande dat
ende 6.1. ick hen gheven sal in te nemen.
32 Soo behoudet nu/ dat ghy doet/ als v
y Deut.17.11. de Heere uwe Godt gheboden heeft/ y en-
de en wijckt niet noch ter rechter noch ter
slincker handt.
33 Maer wandelt in allen wegen/ die v de
Heere uwe God geboden heeft: op dat ghy
leven meucht/ ende v wel ga/ ende langhe
levet inden Lande dat ghy innemen sult.

Dat vi. Capittel.

1. Ghelijck voor int iiii. Capittel een
wtlegginghe is/ des anderen Gheboodts/
soo is hier des eersten/ 16. God en salmen
niet versoecken/ 20. De kinderen salmen
in zijnen Gheboden onderrichten.

a Deut.4.5. 1 Dit zijn dan de Wetten ende a Geboden
ende 5.31. ende Rechten/ die de Heere uwe God
gheboden heeft/ dat ghyse leeren ende
doen sult inden Lande/ daer ghy heenen
treckt/ dat selve in te nemen.
b Deut.10.12 2 b Dat ghy den Heere uwen God vreeset
ende houdet alle zijne Rechten ende Geboden/
die ick v gebiede: ghy ende uwe kinderen/
ende uwe kints kinderen/ alle v leefdage/
op dat ghy lieden langhe levet.
3 Israel ghy sult hooren ende behouden/
dat ghy het doet/ dat het v wel gae/ ende
seer vermeerdert wordet/ als v de Heere u-
wer Vaderen Godt gesproken heeft/ een
Landt daer heunich ende melck in vloeyt.
4 Hoort Israel/ c de Heere onse Godt is c Deut.4.35
een eenich Heere. ende 10.17.
5 d Ende ghy sult den Heere uwen Godt d Mat.22.37.
lief hebben/ van gantscher herten/ van Marc.12.29
gantscher zielen/ van alle vermeughen. Luce 10.27.
6 e Ende dese woorden die ick v heden ge- Deut.10.12.
biede/ sult ghy ter herten nemen. ende 30.6.
7 Ende sultse uwen kinderen † scherpen/ ende e Deut.11.18
daer van spreken/ wanneer ghy in uwen ende 32.46.
huyse sittet/ of op den wege gaet/ wanneer Num.15.40
ghy v neder legt/ ofte opstaet. † Dat is/
8 Ende sultse binden ten teecken op uwe meer ende
hant/ ende sullen v een denckteecken zijn meer drouf
voor uwen ooghen. ende oeffenen
9 Ende sultse op ws huys posten schrij- dat sy niet
ven/ ende aen de poorten. en vertoeste
10 g Wanneer v nu de Heere v Godt in het noch en ver
Lant brenghen sal dat hy uwen Vaderen donckeren/
Abraham/ Isaac/ ende Jacob ghesworen maer altijt
heeft/ v te gheven/ groote ende schone Steden/ in ghedach-
die ghy niet ghebouwt en hebt/ tenisse ende
11 Ende huysen alles goedts vol/ die ghy woorden/
niet ghevult en hebt/ ende wtghehouwen als nieuwe
Borneputten/ die ghy niet wtgehouwen ende claer
en hebt/ ende Wijnberghen ende Olyfber- blijven:
ghen/ die ghy niet gheplant en hebt/ dat Want soo-
ghy etet/ ende sadt wordet. men Godts
12 So hoet v/ dat ghy des Heeren niet en woort meer
vergetet/ h die v wt Egyptenlande/ wt handelt/ hoe
den Dienstuyse gheleydt heeft. claerder ende
13 i Maer sult den Heere uwen God vree- nieuwer het
sen/ ende hem dienen/ k ende by zijnen na- wort/ ende
me sweeren. hoe billick/
14 l Ende en sult ander Goden niet navol- hoe langher
ghen/ der Volcken die rondtom v zijn. hoe liever:
15 Want de Heere v Godt/ is een yverich waermen
Godt onder v: dat den toorn des Heeren het niet en
ws Gods over v niet en vergrimme/ ende drijft/ soo
verdoe v vanden Aerden. wordt het
16 m Ghy en sult den Heere uwen Godt niet haest verge-
versoecken/ n als ghy hem versocht te ten/ ende on-
Massa. crachtich/
17 Maer sult houden de geboden des Hee- ettet.
ren ws Gods/ ende zijne Getuygenissen/ en- † Anders/
de zijne Rechten die hy gheboden heeft: inscherpen/
18 Dat ghy doet/ wat recht ende goedt is/ Afgoderye
voor den ooghen des Heeren: op dat het v verboden.
wel gae/ ende ingaet ende innemet dat goe- g Jos.24.13
de Landt/ dat de Heere ghesworen heeft/ h Deut.4.20
uwen Vaderen/ i Deut.10.20
19 Dat hy veriage alle uwe vyanden voor k Esaie 45.
v/ als de Heere ghesproken heeft. 23.65.15.
20 o Wanneer nu v sone heden oft morgen Jerem.4.2.
vragen sal/ ende seggen: Wat zijn dat voor 1.Sam.7.3.
Getuygenissen/ Geboden ende Rechten/ die Math.4.10
v de Heere onse Godt gheboden heeft? Luce 4.8.
21 So sult ghy uwen sone seggen: Wy wa- l Exo.32.26
ren des Pharaos knechten in Egypten/ Godt salmen
ende de Heere leydde ons wt Egypten met niet versoe-
machtigher hant. ken.
22 Ende de Heere dede groote ende quade m Mat.4.7.
Teeckenen ende Wonder over Egypten Luce 4.12.
ende Pharao/ ende alle zijnen huyse/ voor n Exo.17.2.
onsen ooghen. Num.20.4.
23 Ende leydde ons van daer/ op dat hy 13. ende 21.5.
ons in leydde/ ende gave ons het Landt/ o Deut.4.9
dat hy onsen Vaderen ghesworen hadde. De Joden
24 Ende de Heere heeft ons gheboden te souden ha-
doen/ nae alle dese Rechten/ dat wy den re kinderen
Heere onsen Gode vreesen: op dat het ons in Godts
wel gae alle onse levedaghe/ als het gaet gheboden
hedensdaechs. onderrich-
25 Ende het sal onse gherechticheydt zijn ten.
voor den Heere onsen Godt/ so wy houden
ende doen alle dese gheboden/ als hy ons
gheboden heeft.

Dat

Dat vij. Capittel.

1. Israel en sal gheen verbondt metten
Heydenen maken: 5. maer sal alle haer Af-
godderye ende Afgoden tramen te gronde
wtroeyen ende verdoen: 9. So wil de Hee-
re zyn trouwe barmherticheydt ende me-
nichfuldighen segen aen hen bewysen/ 22.
ende hen het Lant allenskens ruymen/ 25.
Afgoden beelden salmen met silver ende
gout verbernen/ op datmen daer niet in be-
vanghen en worde.

Het volck Israels / sal gheen verbondt met de Hey denen ma-ken.

1 WAnneer v de Heere v God int Landt
brengt/ daer ghy in comen sult / dat
selve in te nemen/ a ende wtwortelt
vele Volcken voor v henen/ de Hethiters/
Girgositers / Amoriters / Cananiters/
Pheresiters/ Heviters/ ende Jebusiters/
seven Volcken/ die grooter ende stercker
zyn dan ghy:

a Deut.31.3.

2 Eñ wanneerse de Heere v Godt voor v
gheeft/ dat ghyse slaet/ so sult ghyse b ver-
bannen/ c dat ghy geen verbondt met hen
en maket/ noch hen gonste en bewyset.

b Dat is/ als een ver-vloecksel wtroeyen.
c Exo.32.32. ende 34.12. Josue 23.12. 2.Cor.6.14 Nehem.13.2

3 Eñ ghy en sult met hen geen vrientschap
maken: uwe Dochteren en sult ghy haren
Sonen niet geven/ ende hare Dochteren
en sult ghy uwen Sonen niet nemen.

4 d Want sy sullen uwe Sonen my afval-
lich maken/ dat sy anderen Goden dienẽ:
so sal dan des Heeren toorn vergrimmen
over v/ ende v haestelick vernielen.

d Als de Moabiti-sche vrou-wen deden. Num.25.2.

5 e Maer alsoo sult ghylieden met hen
doen: Hare Altaren sult ghy lieden ver-
scheuren/ hare f Calumnen breken / hare
Hagen af houwen/ ende hare Afgoden met
vyer verbernen.

e Exo. 34.13 Num.33.51
f Oft/ pilaer stylen bre-ken/ haer lustwouden ticet.

6 g Want ghy zyt een heylich Volck den
Heere uwen Gode : h v heeft de Heere v
God vercorẽ ten volcke des Eygendoms/
wt allen Volcken die op Aerden zyn.

g Deut.14.2. ende 26.18. 1.Pet.2.9.
h Exo.19.4.

7 De Heere en heeft v lieden niet aenghe-
nomen eñ v vercoren/ dat uwer meer wa-
ren dan alle Volcken/ want ghy zyt het
i weynichste onder allen Volcken:

i Oft sleчht ste.

8 Maer om dat hy v lieden lief ghehadt
heeft/ eñ dat hy zynen Eedt hielde/ k dien
hy uwen vaderen gesworen heeft/ daerom
heeft hy v lieden wtgeleyt met machtiger
handt, ende heeft v verlost vanden huyse
des dienstes/ wt der hant Pharao des Co-
nincks in Egypten.

k Gen.22.16

9 l Soo sult ghy nu weten / dat de Heere v
God/ een God is/ een trouwe God/ die het
verbont ende barmherticheyt houdt/ dien
die hem lief hebben/ ende zyne ghebođen
houden/ in duysent leden:

l Exo.20.5. ende 34.6. Deut.4.39. Jere.32.18.

10 Eñ vergelt dien/ die hem haten/ voor zy-
nen aengesichte/ dat hyse ombrenge: ende
en versuymt niet / dat hy dien vergheldé
voor zynen aenghesichte die hem haten.

11 So behoudt nu de Geboden ende Wet-
ten/ ende Rechten die ick v heden gebiede/
dat ghy daer na doet.

12 m Eñ wanneer ghy lieden dese Rechten
hoort/ eñ houdtse/ ende daer na doet/ so sal
de Heere v God oock houden het Verbont
ende barmherticheyt/ die hy uwen vade-
ren ghesworen heeft/

m Exod.23.22. Levit.26.4. Deut.28.1.

13 Ende sal v lief hebben / ende seghenen/
ende vermeerderen: ende sal de vrucht uws
lyfs seghenen/ ende de vrucht uws Landts/
v Coorn/ Most ende Olye: de vrucht uwer
Koeyen/ ende de vrucht uwer Schapen/
op den Lande dat hy uwen vaderen ghe-
sworen heeft, v te gheven.

14 Gesegent sult ghy zyn boven alle Volc-
ken: n daer en sal niemandt onder v on-
vruchtbaer zyn/ noch onder uwen Vee.

n Exo.23.26

15 De Heere sal van v nemen alle cranck
heyt/ eñ en sal v geen quade sieckte der E-
gyptenaren opleggẽ/ o die ghy bevonden
hebt/ eñ salse allen uwen haters opleggẽ.

o Exod.9.3

16 Ghy sult alle Volcken verslinden/ die v
de Heere v Godt gheven sal: Ghy en sult
haerder niet verschoonen ende haren Go-
den niet dienen : want dat soude v een
strick zyn.

17 Ist dat ghy dan noch sult in uwer her-
ten seggen: Deses volcks is meer dan ick
ben: hoe can ickse verdryven?

18 p Soo en vreest v niet voor hen : ghe-
denckt wat de Heere v God Pharao / ende
allen Egyptenaren ghedaen heeft/

p Deu.20.1. Josue 8.1.

19 Door groote versoeckinghen / die ghy
met uwen ooghen gesien hebt / ende door
teeckenẽ ende wonderẽ / door een machti-
ghe handt ende wtgherecktẽ arm / daer
v de Heere v Godt mede wtleydde : alsoo
sal de Heere v Godt allen Volcken doen/
daer ghy v voor vreest.

20 q Daer toe sal de Heere v God hoorselen
onder hen senden/ tot dat het verdaen wor-
de/ wat daer over is/ ende hem verborget
voor v.

q Exo.23.28 ende 33.2. Josue 24.12

21 r Laet v niet grouwelen voor hen / want
de Heere v Godt is onder v, de groote en-
de verschrickelicke Godt.

r Exo.23.20 ende 33.2.

22 Hy de Heere v Godt sal dese lieden wt-
roeyen voor v/ eenẽ na den anderen : s ghy
en condtse niet haestelick te niete doen/ op
dat hen de Dieren op den velde teghen v
niet en vermeerderen.

s Exo 23.29. Josue 11.18.

23 De Heere v God salse voor v geven/ en-
de salse met groote slaghen verslaen / tot
dat hyse vernielt.

24 Eñ sal v hare Coningen in uwe handen
geven/ ende sult haren name te niete doen
onder den Hemel: niemant en sal v weder-
staen/ tot dat ghyse vernielet.

25 De Beelden harer Goden sult ghy met
vyere verbernen/ t eñ en sult niet begeeren
des silvers oft gouts dat daer aẽ is/ u oft
tot v nemen/ dat ghy v daer inne niet en
verstricket: want sulcks is den Heere u-
wen Godt eenen grouwel.

t Deut.13.17
u Josue 6.18 ende 7.1. 2.Mach.12 40.

26 Daerom en sult ghy den grouwel in v
huys niet brenghen/ dat ghy niet verbant
en wordet/ als dat selve is : maer ghy sult
een walginge ende grouwel daer aen heb-
ben/ want het is verbannen.

Dat viij. Capittel.

1. Vermaninghe dat sy Godts ghebo-
den houden/ 2. dat sy gedachtich zyn sul-
len wat wonder wercken ende weldaden
God gedaen heeft by hen/ 7. eñ noch doen
wil/ 10. ende daer voor danckbaer zyn/ 12.
Item/ dat sy niet strout en souden worden
van Gods gaven / 17. dewyle syse van hen
selven niet en hebben/ 19. noch hen met
vergetenisse des Heeren/ aen anderen Go-
den hanghen/ willen sy gheen gewisse ver-
nielinghe op henselven laden.

1 Alle ghebođen die ick v heden ghebie-
de/ sult ghylieden houdẽ/ dat ghy daer
na doet: op dat ghy lieden levet ende
gemeerdert wordet/ ende incomet/ ende in-
nemet dat Landt/ dat de Heere uwen va-
deren ghesworen heeft.

Ghedenckt wat groote wonder-wercken eñ weldaet Godt by v ghedaen heeft.

2 Eñ weest ghedachtich alle des weechs/
a door welcken v de Heere v Godt geleyt
heeft/ dese veertich Jarẽ inder Woestyne:
op dat hy v veroot moedichde b ende ver-
sochte/ dat het condt worde/ wat in uwer
herten ware / oft ghy zyne ghebođen hou-
den soudet/ oft niet.

a Deut.29.5
b Deut.13.3 Judic.2.22. ende 3.4. 2.Par.32.31

3 Hy veroot moedichde v/ ende liet v hon-
gheren/ c ende spysde v met Man/ dat ghy
ende uwe vaders niet ghekent en haddet/

c Exo.16.14. Num.11.7. Psal.78.24.

b mat.4.4. Luce 4.4. Deut.29.6. ende 32.47.
op dat hy v condt dede/ dat v de mensche
niet en leeft van den broode alleen/ maer
van allẽ/ dat wt dẽ mõde des Heerẽ gaet.

e Deut.29.5
f † Anders/ onghe-schoept ghe weest.
4 e Uwe cleederen en zijn niet veroudert
aen v/ ende uwe voeten en zijn niet f † ghe
swollen dese veertich Jaren.

g † anders/ getuchticht etc. tuchtighet.
5 Soo bekent ghy lieden ymmers in uwer
herten/ dat v de Heere v Godt g † opghe-
toghen heeft/ als een man zijnen sone op-
brengt.
6 So houdt nu de ghebooden des Heeren
ws Godts dat ghy in zijne weghen wan-
delet/ ende vreeset hem.

h deut.11.10.
i Oft/ waterdiepten.
7 Want de Heere v Godt leydt v in een
goet Lant/ h een Lant daer Beke ende Fon-
teynen/ ende i Zeen in zijn die aende Ber
ghen ende inden Landouwen vlieten.
8 Een Landt daer Tarwe/ Gerste/ Wijn-
stocken/ Vychboomen ende Granaetap-
pelen in zijn: een Landt daer Olyboomen
ende Heunich in wast.

k Job.28.2.
Oft/ eerw/
9 Een Lant daer ghy broots ghenoech te
eten hebt daer oock niet en ontbreeckt: k een
Lant diens steenen yser zijn daer ghy l Co-
per wt den Berghen houwet.

m num.15.18
1 Cor.10.30
1 Tim.4.4.
10 m Ende wanneer ghy ghegheten hebt/
ende sadt zijdt/ dat ghy den Heere uwen
Godt lovet/ voor dat goede Landt/ dat hy
v ghegheven heeft.
11 Soo wacht v nu/ dat ghy des Heeren
ws Godts niet en vergeet/ daermede dat
ghy zijne Geboden ende zijne Wetten en-
de Rechten die ick v heden ghebiede/ niet
en houdet.

n deut.31.20
Prou.30.8.
12 Dat n wanneer ghy nu gheghten hebt/
ende sadt zijdt/ ende schoone huysen bou-
wet/ ende daer in woonet/
13 Ende uwe Runderen ende Schapen/ en-
de silver ende goudt/ ende alles wat ghy
hebt/ hem vermeerdert/

En wordt niet stout van Godts gaven/ wat ghy en hebt se niet van v/ etc.
o Nu.21.6.
p Nu.20.11
14 Dat hem dan v herte niet en verheffe/
ende vergheter des Heeren ws Godts (die v
wt Egyptenlande gheleydt heeft/ wt den
Dienst huyse:
15 Ende heeft v gheleydt door dese groote
ende grousame Woestyne. o daer vyerige
Slanghen ende Schorpioenen/ ende enc-
kel dorheydt/ ende gheen water en was:
p ende liet v water wt den harden Rotz-
steen gaen/

q Exo.16.15
16 q Ende spijsde v met Man in der Woe-
styne. van welcke uwe vaders niet ghewe-
ten en hebben: op dat hy v veroodtmoe-
dichde ende versochte/ dat hy v daer nae
wel dede.

r 1.sam.2.9.
17 Ghy mochtet anders segghen in uwer
herten: r Myne cracht ende mijner han-
den stercke hebben my dit vermocht wt
te richten.)

s Ezech.36.22.27.
Philip.2.13.
18 Maer dat ghy ghedachtet aen den Hee-
re uwen Godt: s want hy ist die v cracht
gheeft/ sulcke machtighe daden te doen:
op dat hy hielde zijn Verbondt/ dat hy u-
wen vaderen ghesworen heeft/ gelijck het
heden ten daghe gaet.

t Deut.4.25
19 Sult ghy daerentegen des Heeren ws
Gods vergeten/ t ende andere Goden nae-
volgen/ ende hen dienen/ ende hen aenbid-
den/ so betuyge ick heden over v liedẽ/ dat
ghy gantschelick vernielt sult worden.
20 Even als de Heydenen die de Heere ver-
nielt voor uwen aenghesichte/ alsoo sult
ghy lieden oock vernielt worden/ daerom
dat ghy niet ghehoorsaem en zijt der stem-
me des Heeren ws Godts.

Dat ix. Capittel.

1. Niet de ghrerechticheyt/ van Godts
enckel genade ende trouwe/ brengt Israel
int beloofde landt/ 6. Ja harenthalven
hadden sy vele billicker verschuldet/ datse
Godt alle hadde omghebracht/ dewyle sy
een ongehoorsaem ende halsstarrich volck
waren/ 9. Van den tween Tafelen des
Verbondts/ 12. ghegoten Calve/ 18. ende
Moses ghebeden ende vasten om der son-
den wille beyde des volcx/ 20. ende Aarons/
22. Item/ van desselven ghebede/ soo het
volck den Heere vertoornt te Thabera/ te
Massa/ ende by den Lustgraven.

Mosis vermaninghe aen het volc Israels.
a Nu 13. 29.
Deut.1.28.
1 Hoort Israel: ghy sult heden over de
Jordane gaen/ dat ghy incomet/ om
in te nemen de Volcken/ a die grooter
ende stercker zijn dan ghy groote Steden
bemuert tot inden Hemel.
2 Een groot lanck volck/ de kinderen E-
nakim/ die ghy gekent hebt/ van dien ghy
oock gehoort hebt: Wie can tegen de kin-
deren Enack bestaen.

b deut.4.24
Zachar.2.5
c † Anders/ wtroeden/ sonder bren-gen/ te niete doen.
d 1.reg.20.28
3 So sult ghy heden weten dat de Heere
v Godt/ voor v henen gaet/ b een vertee-
rende vyer: hy salse c † verdelgen/ ende sal-
se onderwerpen voor v henen/ ende salse
verdryven/ ende haest ombrenghen/ als v
de Heere ghesepdt heeft.
4 d Wanneer se nu de Heere v God wtghe-
stooten heeft voor v henen/ so en segt niet
in v herte: De Heere heeft my hier in ghe-
leyt dit lant in te nemen om mijner ghe-
rechticheyt wille: soo doch de Heere dese

e Leui.20.23
Heydenẽ verdrijft voor v henẽ/ om e haers
Godtloosen wesens wille.

f Rom.11.6.
5 f Want ghy en coemt hier niet in/ haer
lant in te nemen/ om uwer gerechticheyt/
ende ws oprechtighen herten wille/ maer
de Heere v Godt verdrijft dese Heydenen
om haers Godtloosen wesens wille/ dat
hy het woort houde/ dat de Heere geswo-
ren heeft uwen vaderen Abraham/ Isaac
ende Jacob.

Moses vermaent het volck van haer onghehoorsaemheydt.
g Exo.14.11.
ende 16.2.
ende 17.2.
6 So weet nu/ dat v de Heere v God niet
om uwer ghrerechticheydt wille/ dit goet
Lant geeft in te nemen/ na den male ghy
een halstarrich volck zijt.
7 g Gedenckt ende en vergheet niet/ hoe
ghy den Heere uwen God vertoorndet in-
der Woestyne: van den dage aen/ doe ghy
wt Egyptẽlande toget/ tot dat ghy lieden
ghecomen zijt aen dese plaetse zijt ghy on-
ghehoorsaem gheweest den Heere.

h Exo.32.7.
8 h Want in Horeb vertoorndet ghy lie-
den den Heere alsoo/ dat hy v van toorne
verdoen wilde.

i Deut.5.2.
k Exo.24.18
ende 34.28.
9 Doe ick op den Berch gegaen was/ de
steenen Tafelen te ontfangen/ de Tafelen
des Verbondts/ i dat de Heere met v lie-
den maeckte. k ende ick veertich daghen
ende veertich nachten op den Berch bleef
ende gheen broodt en at/ ende gheen wa-
ter en dranck:

Twee steenen Tafelen.
l Exo.31.18.
m exo.19.16
ende 24.3.
deut.4.10.33
ende 5.4.
n Exo 31.28
o Exo.32.7.
10 l Ende my de Heere twee steenen Tafe-
len gaf met den vingher Godts beschre-
ven/ ende daer op alle woorden/ m als de
Heere met v lieden wt den vyere op den
Berch gesproken hadde. aen den dach der
Vergaderinghe.
11 n Ende na de veertich dagen ende veer-
tich nachten gaf my de Heere twee stee-
nen Tafelen des Verbondts/
12 Ende sprack tot my: o Maeckt v op/
gaet haestelic nederwaerts van hier want
v volck dat ghy wt Egypten geleyt hebt/
heeft het verdorven: sy zijn haest afghetre-
den van den weghe/ die ick hen ghebooden
hadde: sy hebben hen een ghegoten Beelt
ghemaeckt.
13 Ende de Heere sprack tot my: Ic sie dat
dit Volck een halstarrich Volck is.

14 Laet vā my af/ dat ickse verniele / ende
haren name wtdoe onder den Hemel: ick
wil wt v een stercker ende grooter Volck
maken dan die is.
p Exo.32.15. 15 p Ende als ick my keerde/ ende van den
Berghe ginck/ die met vyer brandde/ ende
de twee Tafelen des Verbonts in mynen
beyden handen hadde/
Ghegoten Calf van goude. 16 Doe sach ick op/ ende siet/ doe hadt ghy
lieden v aen den Heere uwen Gode beson-
dicht/ dat ghylieden v een ghegoten Calf
gemaecht haddet/ ende haest van den we-
ghe afgetreden waert/ die v lieden de Hee-
re gheboden hadde.
17 Doe vattede ick beyde de Tafelen/ ende
wierpse wt beyden handen / ende brackse
voor uwen ooghen.
q Exo.34.28 r Exo.24.18 18 q Ende viel voor den Heere / r als ten
eersten/ veertich dagen ende veertich nach-
ten/ ende en at gheen broot/ ende en dranck
gheen water/ om alle uwer sonden wille/
die ghylieden ghedaen hadt / doe ghy al-
sulcken quaet dedet voor den Heere / hem
te vertoornen.
19 Want ick vreesde my voor den toorne
ende grimmicheyt/ daer de Heere over v lie-
den mede vertoornt was/ dat hy v lieden ver-
derven woude: s doch de Heere verhoorde
s Deut.10.10 my op dat mael oock.
20 Oock was de Heere seer toornich over
Aaron/ dat hy hem verdoen woude: doch
Aaron. ick badt oock voor Aaron ter seluer tydt.
21 t Ende uwe sonde/ het Calf dat ghylie-
t Exo.32.20 den ghemaeckt hadt/ nam ick / ende ver-
brandde dat met vyere/ ende versloech dat
ende verbreecf dat/ tot dat het stof werdt/
ende wierp dat stof in de Beke / die van
den Berghe vliedt.
22 Oock so vertoornedet ghylieden den Hee-
re/ u te Thabera/ x ende te Massa/ y en-
u Num.11.1 de by den Lustgraven.
x Exod.17.7 23 z Ende doe hy v lieden wt Cades Bar-
y Nu.11.33. nea sandt/ ende sprack: Gaet opwaerts/
z Num.13.3 ende neemt dat Landt in/ dat ick v lieden
ghegheven hebbe: waert ghy lieden onge-
hoorsaem des Heeren ws Godts mondt/
ende en gheloofdet aen hem niet / ende en
hoordet zyn stemme niet.
a Act.7.51. 24 a Want ghylieden zyt den Heere onghe-
hoorsaem gheweest so lange als ick v lie-
den ghekent hebbe.
25 Doe viel ick voor den Heere veertich
dagen ende veertich nachten/ die ick daer
lach: want de Heere sprack: Hy woude v
lieden verdoen.
26 Ick daerentegen badt den Heere / ende
sprack: O Heere Heere/ en verderft v Volck
b Exo.32.12. ende 34.6. ende v Erfdeel niet/ dat ghy door v groote
cracht verlost/ ende met machtiger handt
Num.14.13 wt Egypten ghelevdt hebt.
Josue 7.7. Mosis ghebede. 27 Gedenckt aen uwe knechten Abraham/
Isaac ende Jacob: en siet niet aen de har-
dicheydt/ ende het Godtloos wesen ende
sonde deses Volcx.
28 Dat dat Lant daer ghy ons wtgeleydt
hebt/ niet en segghe: De Heere en condese
niet int Lant brengen/ daer hy hen af ghe-
seyt hadde: ende heeftse daerom wtgeleyt
om dat hy op hen e gram was / dat hyse
e Oft/ grimmich/ ha-tich. dooden soude inde Woestyne.
29 Want sy zyn v Volck / ende v Erfdeel/
dat ghy met uwe groote crachten ende
met uwen wtghereckten arme hebt wt-
ghelevt.

Dat x. Capittel.

1. Moses gaet met twee ander Tafelen
op den Berch/ 10. Veertich dagen ende veer-
tich nachten/ 4. ende leytse/ beschreven met
der eerste Schrift/ in een vueren Kiste / 6 t
Aaron sterft/ 8. Levi wort wtghesondert
ten dienste des Heeren/ 12. Wat Godt van
den mensche vordert/ met claren woorden
voorghescreven.

1 TEr dier seluer tydt sprack de Heere tot Moses maeckt weder twee Tafelen.
my: a Hout v twee steenen Tafelē als
de eerste / ende come tot my op den
Berch/ ende maket v een houten Kiste.
2 Soo wil ick op de Tafelen schryven de a Exod.34.
Woorden/ die op de eerste waren / b die b Exo.32.1.
ghy ghebroken hebt/ ende sultse inde Kiste Deut.9 17.
legghen.
3 Also maeckte ick een Kiste van vueren
houte/ ende hieu twee steenen Tafelē als de
eerste waren/ ende ghinck op den Berch / ende
de twee Tafelen waren in mynen handen
4 c Doe schreef hy op de Tafelen/ d als de c Exo.34.2.
eerste schrift was/ de tien Woorden die de Deut.4.13.
Heere tot v lieden sprack wt den vyere op d Exo.34.18
den Berch/ ter tyt der Vergaderinge/ en- ende 34.28.2
de de Heere gaffse my.
5 e Ende ick keerde my/ ende ginck van den e deut.21.25.
Berghe/ ende leyde de Tafelen in de Kiste
die ick gemaeckt hadde/ datsy aldaer wa-
ren als my de Heere gheboden hadde.
6 f Ende de kinderen Israels togen wt van f Nu.33.30.
Beroth Bne Jakan/ na Mosera/ (aldaer
sterf Aaron/ ende is aldaer begraven/ g ende g Nu.20.28
zyn sone Eleasar wert voor hem Priester.)
7 Van daer toghen sy wt na h † Gudego- h Heet Gaboth:
da: van Gudegoda na Jathbath/ een Lāt Num.20.
daer Beken zyn. † Anders/ Gadgad/
8 i Ter seluer tydt scheydde de Heere den oft Galgad
stam Levi wt/ de Kiste des Verbonts des i Nu.3.4.18.
Heeren te draghen/ ende te staen voor den
Heere/ hem te dienen/ ende zynen Name te
loven tot op desen dach.
9 k Daerom en sullen de Levieten geen deel k Nu.18.20
noch Erve hebben met haren broederen: Deut.18.2.
want de Heere is haer Erve / als hen de Josue13.14.
Heere v Godt ghesevdt heeft. 33.
10 l Ende ick stont op den Berch/ als te vo- Exo.34.28.
ren/ veertich daghen ende veertich nachten/ l Deut.9.18
ende de Heere verhoorde my oock op dat
mael/ ende en woude v niet verderven.
11 Doch hy sprack tot my: Maeckt v op/
ende gaet henen/ dat ghy voor den Volcke
henen trecket/ dat sy daer in comen/ ende het
Landt innemen/ dat ick haren vaderen ghe-
sworen hebbe/ hen te gheven.
12 m Nu Israel/ wat eyscht de Heere v God m deut.6.2.
van v? dan dat ghy den Heere uwen Godt Josue 22.5.
vreeset/ dat ghy in alle zyne wegen wan- Jerem.7 21
delt ende hem lief hebt/ ende dienet dē Hee-
re uwen God van gantscher herten/ ende
van gantscher sielen.
13 Dat ghy de Gheboden des Heeren hou-
det/ ende zyne Rechten die ick v heden ge-
biede/ op dat het v wel gae.
14 n Siet / de Hemel/ ende aller Hemelen n Psa 89.11
Hemel/ ende de Aerde ende alles wat daer Jerem.25.5.
in is/ dat is des Heeren ws Godts. o deut.4.37.
15 o Noch heeft hy alleen tot uwen vaderē Besnydinge des herten.
lust gehadt/ dat hyse beminde / ende heeft
haer zaet vercoren na hen/ v lieden / over
alle Volcken/ als het hedensdaechs staet. p deut 30.6.
16 p So besnydet nu ws herten voorhuyt/ Roma.2.29
ende en weest nu voortaē niet halstarrich: q 2 par.19.7
17 Want de Heere uwe God/ is een Godt Job 34.19.
aller Goden/ ende een Heere over alle Hee- Sapien.6.8
ren/ een groot Godt/ machtich ende ver- Sprac.35.15
schrickelick/ q die geen persoonen en ach- Act.10.34.
tet/ ende gheen ghiften en neemt. Rom.2.11.
18 Ende doet recht den Weesen ende Wedu- Galat.2.6.
wen/ ende heeft de vreemdelingen lief/ dat Ephes.6.9.
hy hen spyse ende cleederen gheve. Coloss 3.25.
19 r Daerom sult ghylieden oock de vreem- 1.Pete.1.17.
delingen lief hebben/ want ghylieden zyt r Exo.22.21.

oot vreemdelinghẽ gheweest in Egyptẽlant.

f Deu. 6.13. 1 Sam. 7.3. Mat. 4.10. Luc. 4.8. t Esa. 45.23. ende 65.15. Jerem. 4.2. u Ge. 49.27. x Gene. 15.5. Deut. 28.62

20 f Den Heere uwen Godt sult ghy vree-
sen/ hem sult ghy dienen/ hem sult ghy aen
hanghen/ t ende by zijnẽ Name sweeren.
21 Hy is uwen roem/ ende uwe Godt/ die
by v sulcke groote ende verschrickelicke
dinghen ghedaen heeft/ die uwe ooghen
ghesien hebben.
22 u Uwe Vaders toghen af in Egypten/
met tseuentich zielen: ende nu heeft v de
Heere uwe God vermeerdert x als de ster-
ren aen den Hemel.

Dat xj. Capittel.

1. Wt veelheyt der weldaden ende won-
derwercken Godts aen Israel bewesen/
8. verweckt hyse tot onderhoudinghe der
gheboden Gods/ 18. dat sy zijn woort alle
tydt ter herten nemẽ/ 19. ende oock haren
kinderen dat selue met vlijte leerẽ. 10. Ver-
haelt wat Landt/ 13. eñ segen hen de Heere
gheuen/ 21. Item/ hoe hy hen der Heyde-
nen Lande wil ruymen/ so sy hen der God-
vruchticheyt beuliitigen/ 16. daerentegen
wat ongenade sy verwachten/ so sy afstre-
den/ ende andere Goden aenhanghen/ 26.
leyt hen alsoo beyde Seghen ende Vloeck
voor. 29. Seghen op den Berch Grisim/
ende Vloeck op den Berch Ebal te ver-
condighen.

De weldaden die Israel van God in Egyptẽ ende inde Woestyne ontfangẽ heeft. † And. Eñ ghylieden/ bekent heden dat ghy niet en zijt gelijck uwe kinderẽ/ de welcke niet ghewetẽ noch etc. a Exo. 14.27 b † Anders Rietzee. c Nu. 16.31. ende 25.9. Psal. 105.17. d Hebreisch: Onder oft met haren voetẽ hadden. Jck hebbe ghelopen ende geronnen/ dat ic het te samen brachte. Non sterti nec otiosus fui. Het is my suer geworden. Jck hebt de iaecht/ beloopen etc. † An. onder haer geweit e Exo. 23.26 Gods ooge maeckt vruchbaer. f Deut. 8.7. g Hebreisch: met uwen voeten. h Dat is/ materen

1 SO sult ghy nu den Heere uwen God lief
hebbẽ/ ende zijne wetten/ zijne Wysen/
zijne Rechten ende zijne Geboden hou-
den uwe leefdaghe.
2 † Ende bekent heden dat uwe kinderen
niet en weten noch gesien en hebben/ na-
melicken/ de onderwysinghe des Heeren
uws Gods/ zijne Heerlicheyt/ daer toe zijne
machtighe handt/ ende wtgerecten arm.
3 Ende zijne teeckenen ende wercken/ die
hy ghedaen heeft onder den Egyptenarẽ/
aen Pharao den Coninck in Egypten/ en-
de alle zijnen Lande.
4 Eñ wat hy aen der macht der Egypte-
naren gedaen heeft/ aen hare Rossen ende
Waghenen/ a doe hy het water der
b † Schelfzee ouer hen voerde/ doe sy v lie-
den naiaechden/ ende de Heere haer ver-
dede tot op desen dach.
5 Ende wat hy v lieden ghedaen heeft in-
der woestyne/ tot dat ghy aen dese plaetse
ghecomen zijt.
6 c wat hy Dathan ende Abiram ghedaen
heeft/ den kinderen Eliab/ des soons Ru-
ben: hoe de Aerde harẽ mondt op dede/ eñ
verslondese met haren gesinne eñ Hutten/
ende alle haer goedt/ dat sy d † verworuen
hadden middẽ onder het gantsche Israel.
7 Want uwe ooghen hebben de groote
wercken des Heeren ghesien/ die hy ghe-
daen heeft.
8 Daerom sult ghylieden alle de Ghebo-
den houden/ die ick v heden ghebiede: op
dat ghy ghesterckt wordet in te comen/ eñ
het Landt in te nemen/ daer ghylieden he-
nen treckt dat ghy het inneemt.
9 e Ende dat ghy lange leeft op den lande/
dat de Heere uwen Vaderen gheswooren
heeft hen te gheuen/ ende haren zade/ een
Lant daer Melck ende Honich in vloeyt.
10 f Want het Lant daer ghy henẽ coemt/
dat in te nemen/ en is niet als Egypten-
landt/ daer ghylieden van wtghetoghen
zijt/ daer ghy zijn zaedt zaeyen/ eñ g selue
h drencken moestet/ als eenen Koolhof.
11 Maer het heeft Bergen ende Landou-
wen/ die den regen vanden Hemel drenc-
ken mach.
12 Op welck Landt v Heere uwe God acht
heeft/ ende de ooghen des Heeren uwes
Gods sien altijdts daer op/ vanden be-
ghinne des Jaers tot aen het eynde.

Gods woordt salmen altijdt ter herten nemen.

13 Ist dat ghylieden nu myne Gheboden
hoort/ die ick v heden ghebiede/ dat ghy
den Heere uwen Godt lief hebt/ ende hem
dient van gantscher hertẽ/ ende van gant-
scher zielen/
14 i So wil ick uwẽ lande regen geuen tot
zijner tydt/ vroegen reghen/ ende spaden
regen/ dat ghy in meucht doen v Koorne/
uwen Most/ ende uwe Olye.

i Deu. 28.12 Joel 2.23. Amos. 4.7.

15 Eñ wil uwen Vee gras geuen op uwen
velde/ dat ghylieden etet eñ sat wordet.
16 Hoedt v doch/ dat hem uwe herte niet
ouertreden en late/ dat ghylieden afstreedt/
ende dient andere Goden/ eñ bidtse aen.
17 Ende dat dan den toorn des Heeren ver
grimme ouer v lieden/ k ende sluyte den
Hemel toe/ datter gheenen regen en come/
ende de Aerde hare vrucht niet en gheue/
ende haest omcoemt van den goeden Lan-
de/ dat v de Heere ghegeuen heeft.

k Deu. 28.23 1 Reg. 17.1. Luc. 4.25.

18 l So vaet nu dese woorden ter herten/
ende in uwe zielen/ ende bindtse ten teec-
ken op uwe handen/ dat sy een denckteec-
ken voor uwen ooghen zijn.

l Deut. 6.5. Prouer. 3.1. ende 4.21.

Gods woordt salmen oock den kinderẽ leeren.

19 m Ende leertse uwen kinderen/ dat ghy
daer van spreecht/ wanneer ghy in uwen
huyse sittet/ oft op dẽ wech gaet/ wanneer
ghy v nederlegt/ eñ wanneer ghy op staet.
20 Ende schryftse aen de posten uws huys/
ende aen uwe poorten:

m Deu. 4.10

21 Dat ghy ende uwe kinderen langhe le-
uet op den Lande/ dat de Heere uwen Va-
deren ghesworen heeft/ hen te gheuen: soo
langhe als de daghen vanden Hemel op
Aerden dueren.
22 Want so ghylieden dese Gheboden alle
sult houden/ die ick v heden ghebiede/ dat
ghy daer na doet/ dat ghyliedẽ den Heere
uwen God lief hebt/ ende wandelt in alle
zijne weghen/ ende hem aenhangt:
23 So sal de Heere alle dese Volcken voor
v lieden henen verdrijuẽ/ dat ghy grooter
ende stercker Volcken inneemt/ dan ghy-
lieden zijt.
24 n Alle plaetse daer uwe Voetsole op
treedt/ sal uwe zijn: van der Woestyne aen
ende vanden Berghe Libanon/ ende van-
den water Phrath/ tot aen de wterste Zee
sal uwe Landtpale zijn.

n Josue 1.3.

25 Niemandt en sal v lieden wederstaen
connen: uwe vreese ende verschricken/ sal
de Heere ouer alle landẽ comen laten/ daer
ghy in reyst/ als hy v lieden geseydt heeft.

Seghen eñ Vloeck.

26 o Siet/ ick legghe v lieden heden voor/
den Seghen ende den Vloeck.
27 p Den Seghen/ soo ghy hoort de Ghe-
boden des Heeren uws Gods/ die ick v he-
den ghebiede.

o Deu. 30.15 p Deu. 28.1. Leuit. 26.3.

28 Den Vloeck daerentegen/ so ghylieden
niet hooren en sult de Gheboden uws Hee-
ren uws Gods/ ende afstreden vanden we-
ghe dien ick v lieden heden ghebiede/ dat
ghy andere Goden na wandelt/ die ghy-
lieden niet en kent.
29 Wanneer v de Heere uwe Godt in het
Landt brengt/ daer ghy in coemt/ dat ghy
het inneemt/ q soo sult ghy den Seghen
r † spreken laten op den Berch Grisim/
ende den Vloeck op den Berghe Ebal:

q Deu. 27.12 Josue. 8.33. r † Anders/ gheuen

30 Welcke zijn op gene zyde der Jordanen
der straten na/ tegen den Nederganck der
Sonnen inden lande der Cananiters/ die
op het vlacke veldt woonen/ tegen Gilgal
ouer/ by der s † Haghen More.
31 Want ghy sult ouer de Jordane gaen/
dat ghy in coemt het Lant in te nemẽ/ dat
v lieden de Heere uwe God gegeuen heeft/

s † An. Eyckenwoude.

dat

dat ghylieden dat inneẽt/ eñ daer in woont.
32 So behoudet nu/ dat ghylieden doet na
alle Gheboden ende Rechten/ die ick v he-
den voor legghe.

Dat xij. Capittel.

1. Aller Afgoden plaetsen ende Altaren
sullen sy verstooren/ 5. ende den Heere/ 8.
alleen na zijnen beuele/ ende aen de stede
van hem vercoren/ dienen. 11. 26. Alle
Offeren/ Belofte/ 17. Tienden eñ Eerste-
gheboorte des Vees voor den Heere bren-
ghen/ ende der seluer aldaer met vreuchdẽ
ghenieten. 15. 20. Ander vleesch moghen
sy aen hare plaetsen slachten ende na lust
haerder zielen eten/ 16. 23. alleene dat sy
des bloedts verschoonen. 29. Afgoderye
sullen sy als eenen strick schouwen.

Afgoderye verboden. 1 DAt zijn de Gheboden ende Rechten/
die ghylieden houden sult/ dat ghy
daer na doet inden Lande/ dat v de
Heere uwer Vaderen God ghegeuen heeft
in te nemen/ soo langhe ghylieden op Aer-
den leeft.
a Exo. 34. 13. Num. 33. 52. Deut. 7. 5. 2 a Verdestrueert alle plaetsen daer de
Heydenen (die ghylieden innemen sult/)
hare Goden ghedient hebben/ het sy op
hooghe Berghen/ op cleyne Berghen/ oft
onder groene Boomen:
b Oft/ Pilaersteenen/ Staendesteenen. 3 Ende breeckt af hare Altaren/ eñ breect
hare b Columnen in stuckẽ/ ende verbernt
met vyere hare c Haghen/ ende de Afgodẽ
harer Goden d † doet af/ eñ doet te niete
c Oft/ bosschen. hare namen wt de seluer plaetse.
4 e Ghylieden en sult den Heere uwẽ Go-
d † anders/ verhouwt/ eñ vernielt/ etc. de also niet doen:
5 Maer aen de f plaetse die de Heere uwe
God verkiesen sal/ wt alle stãmen/ dat hy
e 2. par. 33. 17 zijnẽ Name aldaer laet woonen/ sult ghy-
f 1. Reg. 8. 19 lieden na vraghen/ eñ daer henen comen.
2. Par. 7. 12. 6 g Eñ uwe Brantoffer eñ uwen anderen
g Deut. 14. 23 Offer/ eñ uwe Thienden/ eñ uwer handen
ende 15. 20. Heffinge/ eñ uwe Belofte/ eñ uwẽ vrijwil-
ende 16. 2. ligẽ Offer/ eñ de eerstegeboorte uwer Run-
deren ende Schapen daer henen brengen.
h 1. Sam. 1. 4. 7 h Ende sult aldaer voor dẽ Heere uwen
ende 16. 5. God eten ende vrolick zijn/ ouer allen dat
ghylieden ende uwe huys brengt/ daer v
de Heere uwe God in ghesegheent heeft.
i Deut. 29. 19 8 i Ghylieden en sult dier gheen doen/ dat
wy heden hier doen/ een yegelick wat hem
recht dunckt.
9 Want ghyliedẽ en zijt tot hier toe noch
niet totter ruste gecomẽ/ noch tot dẽ Erf-
deele/ dat v de Heere uwe God gheuen sal.
10 Ghylieden sult van ouer de Jordane
gaen/ ende inden Lande woonen dat v lie-
den de Heere uwe God sal ter Erue wt dey-
len/ ende sal v lieden ruste gheuen van allẽ
uwen vyanden rondtom v henẽ/ ende sul-
let seker woonen.
11 Wãneer de Heere uwe Godt een plaetse
k 1. reg. 8. 29 verkiest/ k dat zijnẽ Naem aldaer woone/
2. Reg. 21. 4. so sult ghyliedẽ aldaer henẽ brengen alles
wat ick v gebiede/ uwen Brantoffer/ uwẽ
anderen Offer/ uwe Thienden/ uwer han-
den Heffinghe/ eñ alle uwe vrije Beloften/
die ghylieden den Heere belouen sult.
12 Ende sult vrolick zijn voor den Heere u-
wen God/ ghylieden ende uwe sonen ende
uwe dochteren/ ende uwe knechten/ ende
uwe maechden: ende de Leuiten die in uwe
l Deut. 10. 9 Poorten zijn/ l want sy en hebben gheen
deel noch Erue met v lieden.
13 Wacht v/ dat ghy uwe Brantoffer niet
en offert aen allen plaetsen die ghy siet:
14 Maer aen de plaetse die de Heere ver-
kiest/ ergens in eener uwer Stammen:
daer sult ghy uwe Brandtoffer offeren/
ende doen altijt wat ick v ghebiede.
15 m Doch meucht ghy slachtẽ eñ vleesch m Gen. 9. 3.
eten in allen uwen poorten/ na aller lust u-
wer sielen/ na den Segen des Heeren uws
Godts/ dien hy v ghegheuen heeft: n bey- n Deut. 15. 22
de de reyne ende onreyne meughen eten/
als een Rhee/ oft Hert.
16 o Behaluen het bloet en sult ghy niet e- o Leui. 3. 19.
ten/ maer op de Aerde ghieten als water. ende 17. 14.
17 p Ghy en meucht ooc niet eten in uwen ende 19. 26.
poorten/ vanden Tiendẽ uws Coorns/ uws p Deut. 14.
Mosts/ uwer Olye/ noch van de Eerstege- 22. 24.
boorten uwer Runderen/ uwer Schapen/
oft van eenigen uwer Beloften die ghy be-
loeft hebt/ oft van uwen vrijwilligen Of-
fer/ oft van uwer Handtheffinghe.
18 Maer voor den Heere uwen Godt sult
ghy sulcx eten/ aen de plaetse die de Heere
v God verkiest: ghy ende uwe sonen/ uwe
dochteren/ uwe knechten/ uwe maechden/
eñ de Leuijt die in uwer poorten is: ende
sult vrolick zijn voor den Heere uwen God
ouer alle dat ghy brenghet.
19 q Ende wacht v dat ghy den Leuijt niet q Deut. 14.
en verlatet/ so langhe als ghy op der Aer- 24.
den leuet. Syrac. 7. 32.
20 Wanneer nu de Heere v God uwe palen
verwijden sal/ r als hy v gheseyt heeft/ eñ r Gen. 28. 14
sprecket: Jck wil vleesch etẽ/ dewyle uwer Deut. 19. 8.
zielen vleesch te eten lust: so eet vleesch/ na
aller lust uwer sielen.
21 Js oock de stede verre van v/ die de Hee-
re v Godt vercoren heeft/ dat hy zijnen
Name aldaer woonen late/ soo slacht van
uwen Runderen ofte Schapen/ die v de
Heere ghegheuen heeft/ als ick v geboden
hebbe/ ende eet het in uwer poorten/ nae
aller lust uwer ziele.
22 s Als men een Rhee oft Hert eet/ meucht s Deut. 15. 22.
ghy het eten: beyde de reyne ende onreyne
meughen tsamen eten.
23 t Alleen merckt/ dat ghy het bloet niet t 1. Sam. 14
en eet: want het bloet is de ziele/ daerom 32.
en sult ghy de ziele niet met dẽ vleesche etẽ
24 Maer sult het op de Aerde gieten/ als
water.
25 Eñ sult het daerom niet eten/ dat het v
wel ga/ eñ uwen kinderen na v/ dat ghy
gedaen hebt/ wat recht is voor den Heere.
26 u Doch wanneer ghy ergens wat heyli- u Deut. 14. 22
gen wilt vanden uwen/ oft belouen/ so sult ende 15. 19.
ghy het op laden ende brengen in een ste-
de die de Heere vercoren heeft:
27 Ende v Brandoffer met vleesche ende
bloede doen op den Altaer des Heerẽ uws
Gods het bloet x † uws Offers sult ghy gie- x † Anders
ten op den Altaer des Heeren uws Godts/ uws etc. ne-
ende het vleesch eten: uen den Al-
28 Siet toe/ eñ hoort alle dese woorden/ die taer etc.
ick v gebiede: op dat het v wel ga/ ende u-
wen kinderen na v eewichlick/ dat ghy ge-
daen hebt/ wat recht ende welgeuallich is
voor den Heere uwen Godt.
29 y Wanneer de Heere v Godt voor v he- y Deut. 18. 9
nen de Heydenen wtroeyt daer ghy henen Josue. 23. 5.
coemt om in te nemen/ eñ hen ingenomen
hebt/ ende in haren Lande woont/
30 z So hoedt v/ dat ghy niet in den strick z Psalm. 106
en vallet hen na/ daer na als sy verdaen 36.
zijn voor v/ ende niet en vraecht na haren
Goden/ ende spreeckt: Ghelijck als dese
Volcken haren Goden ghedient hebben/
alsoo wil ick oock doen.
31 a Ghy en sult niet also aen den Heere u- a Deut. 18. 9
wen Godt doen: want sy hebben harẽ Go- Jerem. 10. 8
den ghedaen alles wat den Heere eenen ende 19. 4. 5.
grouwel is/ ende dat hy haet: want sy heb- Esaie 63. 3.
ben oock hare sonen ende dochteren met
vyere verbrant/ haren Goden.
32 Alles wat ick v lieden gebiede/ sult ghy

houden/ dat ghy daer nae doet: b ghy en
sult daer niet toedoen/ noch daer van doē.

b Deut.4.2. ende 28.14. Josue 1.7. Prover.30.6 Jeremi.26.2

Dat xiij. Capittel.

1. Van straffe dier/ die opentlicken/ 6.
ofte heymelicken de menschen van den
waerachtighen Godt af leyden. 12. Item
dier/ die hen also verleyden laten. 3 God
ondertast ons gheloove door Teeckenen
ende Wonderen.

a Mat.7.15

1 Wanneer a een Propheet of Droomer
onder v sal opstaen/ ende gheeft v een
Teecken ofte Wonder/
2 Ende dat Teecken oft Wonder coemt/
daer hy v van geseyt heeft/ ende spreeckt:
Laet ons b ander Goden na volghen/ die
ghylieden niet en kent/ ende hen dienen:
3 So en sult ghy niet hooren de woorden
sulcker Propheten oft Droomers: c want
de Heere uwe God versoeckt v lieden/ dat
hy verneme/ oft ghy hem van gantscher
herten/ ende van gantscher zielē lief hebt.
4 d Want ghy sult den Heere uwē God na
volghen/ ende hem vreesen eñ zyne Gebo-
den houden/ ende zyner stemme hooren/
ende hem dienen/ ende hem aenhanghen.
5 e Ende die Propheet ofte Droomer sal
sterven daerom dat hy v van den Heere u-
wen Godt (die v wt Egyptenlande ghe-
leydt/ ende van den Diensthuyse verlost
heeft) af te vallen gheleert/ ende v wt den
weghe gheleydt heeft/ dien de Heere uwe
God gheboden heeft/ daer in te wandelē/
op dat ghy den boosen van v doet:
6 f Wanneer v uwe broeder/ uwer Moeder
sone/ oft v dochter/ oft het wyf in uwen
armen/ of v vriendt/ die v is als uwe herte
overreden sal heymelick/ ende seggen: Laet
ons gaen/ ende ander Goden dienen/ die
ghy niet en kent/ noch uwe vaders/
7 Die onder de Volcken rondtom v zyn/
sy zyn v na by oft verre/ van eenen eynde
der Aerden tot aen het ander:
8 So en bewillicht niet/ eñ en hoordt hem
niet: g oock en sal uwe ooghe zyner niet
verschoonen/ eñ en sult v zyner niet h ont-
fermen noch hem verberghen.
9 Maer sult hem verworghen: uwe handt
sal de eerste over hem zyn/ datmen hē doo-
de/ eñ daer na de handt des gātschen volcx.
10 Men sal hem doodt steenighen/ want
hy heeft v willen verleyden vanden Heere
uwen God/ die v wt Egyptenlandt van-
den Diensthuyse gheleydt heeft.
11 i Op dat het gantsche Israel hoore/
eñ vreese hem/ eñ niet meer alsulck quaet
voorneme onder v lieden.
12 Wanneer ghy hoort ergens van eener
Stadt/ die v de Heere uwe God ghegeven
heeft daer in te woonen/ datmen seydt:
13 Daer zyn sommighe kinderen Belials
wtghegaen onder v/ ende hebben de Bur-
ghers haerder Stadt verleydt/ ende ghe-
seydt: Laet ons gaen/ ende andere Goden
dienen/ die ghylieden niet en kent.
14 k So sult ghy neerstelick ondersoecken/
l vernemen ende vraghen: ende so haer de
waerheyt vindt/ dat het ghewisse alsoo is/
dat de grouwel onder v liedē geschiedt is/
15 Soo sult ghy de Burgheren derselver
Stadt slaen met des Sweerdts scherpte/
eñ hen verbannē met al dat daer in is/ eñ
haer Vee/ met de scherpte des Sweerdts.
16 Ende alle haren roof sult ghy vergade-
ren midden op de strate/ ende met vyere
verbernen/ beyde Stadt ende alle haren
Roof met malcanderen/ den Heere uwen
God/ dat sy op eenen hoop ligghe eewich-
lick/ ende nemmermeere gebouwet worde.
17 m Eñ en laet niet vā dat verbannē aen

b Dese Propheet leert tegen de oude eñ beveelstichde leere eñ wil (ghelijc hy seyt/ andere Goden) de eerste niet latē blyven. Eñ sulcken en salmen niet ghelooven/ wanneer hy ooc teeckenen dede. Maer int xviij. Cap. wordt die Prophete verdoemt die niet teghen de eerste/ maer nieuwe leere voorgeeft eñ de selve sal teeckenē doen/ ofte niet ghehoort worden.
c Deut.8.2
d Jos.10.4 ende 14.16.
e Jere.23.16 ende 29.32.
f Zach.13.3.
Matth.5.30 ende 18.8.
g Deu.17.5.
h Dat heet God boven alle dinck belieuen.
i Deu.19.20
k Deu.17.4. ende 19.18.
l Of nasoecken
m Deu.7.25 Josue.7.1 2 Machab. 12.40.

uwer handt hanghen/ op dat de Heere van
der grimmicheyt zyns toorns afgewēdet
worde/ ende gheve v barmherticheydt/ eñ
ontferme hem uwer/ ende vermeerdere v/
als hy uwen vaderen ghesworen heeft.
18 Daerom dat ghy de stemme des Heeren
uwes Gods ghehoordt hebt/ te houden alle
zyne Gheboden/ die ick v heden ghebiede/
dat ghy doet wat recht is voor de ooghen
des Heeren uwes Gods.

Dat xiiij. Capittel.

1. Dewyle sy een reyn heylich Volck
Gods zyn/ en sullen sy hen met gheenen
Heydenschen ghebruycken over den doo-
den/ 3. noch onreyner spyse verontreyni-
ghen/ 22. de Thienden alles incomens/
24. ofte ghelt daer voor/ so den wech ten
huyse des Heeren te verre is/ sullen sy den
Heere brengen/ 27. eñ den Leuite/ Vreem-
delinck/ Weesen eñ Weduwen met noodt-
druft versorghen.

1 Ghy zyt kinderen des Heerē uwes Gods:
a ghy en sult v gheen b † Teecken ste-
ken noch kael scheeren boven op den
ooghen/ over eenen dooden.
2 Want ghy zyt een heylich volck den Hee-
re uwen God: d ende de Heere heeft v ver-
coren dat ghy zyn Eygendom zyt/ wt al-
len Volcken die op Aerden zyn.
3 Ghy en sult gheenen grouwel eten.
4 e Dit is dan het gedierte dat ghylieden
eten sult: Ossen/ Schapen/ Geyten/
5 Herten/ Rheen/ f † Buffels/ Ghemsen/
Eenhoornen/ wilde Ossen/ eñ g † Elandē.
6 Ende alle het Gedierte dat zyn klauwē
klieft/ ende wederkaut/ sult ghyliedē eten.
7 Dat en sult ghylieden daerentegen niet
eten/ dat wederkaut/ ende de klauwē niet
en klieft: de Kemel/ den Hase/ ende Konyn-
kens/ die daer wederkauwen/ ende doch
de klauwen niet en klieven/ sullen v on-
reyn zyn.
8 Het Verckeu of het wel de clauwē klieft/
so en wederkauwet doch niet/ sal v lieden
oock onreyn zyn: van harē vleesche en sult
ghylieden niet eten/ ende haer aes en sult
ghylieden niet aenroeren.
9 h Dat is het/ dat ghyliedē eten sult van
allen dat inde wateren is: alles wat blot-
vederen ende schubbē heeft/ sult ghy eten.
10 Wat daerenteghen gheen blotvederen
noch schubben en heeft/ en sult ghylieden
niet eten/ want het is v onreyn.
11 i Alle reyne Vogheleu etet.
12 Dat zyn sy dan/ die ghyliedē niet etē en
sult/ dē Aerēt/ dē Hauick/ de k † Meeuwe/
13 Den Duycker/ den Wouwe/ den Gier/
met zyner aerdt/
14 Ende alle Raven met haerder aerdt.
15 Dē Struys/ den l † Nachtwl/ dē Koer-
koeck/ den Sperwer met zyner aerdt.
16 Den m † Steenwl/ den Schuyffwt/ de
Vledermuys/
17 Den n † Roerdomp/ de Swane/ den
Opevaer/
18 Den Reygher/ den Hegher met zyner
aerdt/ de Hoppe/ de Swaluwe.
19 Ende alle het Ghevoghelte dat cruypt/
sal v lieden onreyn zyn/ ende en sult het
niet eten.
20 Het reyne gevogelte sult ghyliedē eten.
21 Ghylieden en sult gheen aes eten: den
Vreemdelinck in uwer poorten meucht
ghy het gheven/ dat hy het ete/ oft ver-
coope het eenen vreemden: want ghy zyt
een heylich Volck den Heere uwen Gode;
o ghy en sult het Bocxken niet koken/ de-
wyle het zyne moeder noch suycht.
22 p Ghy sult alle Jaer de Thienden af-
scheyden

a Levi.19.28 Jere.16.4.
b Of tee-kenen snydē † And. verkeetzen/
c Leuit.19.2
d Deu.7.6. ende 26.18
d Exo.19.5. Reyne eñ onreyne gedierten
e Leuit.11.2.
f † Anders/ Gemsen/ Steenbocken/
g † Anders/ Kemels.
Visschen.
h Leuit.11.9.
Voghelen.
i Leuit.11.13.
k † Anders: Visschar/ De Wiltgier: de Gier de Wouwe met etc.
l † Anders/ Nachtrave de Haghelgans/ de Schuyfwt/
m † Anders Walck/ de Nachtwl/ de etc.
n † Anders/ Reyger/ de Exter/ den Duycker/ Dē Opvaer den Heger/ met etc. den Korckhaen oft Woudthaē/ de Hoppe.
o Exo.23.19 ende 34.26.
p Leu.27.30 Deut.12.17.
q Of/ uwes zaedtsels/

schepden van alle incomen q uws zaedts/
dat wt uwen Acker coemt.
De Thienden vã allẽ incomen te nemen. 23 Ende sult het eten voor den Heere uwen
God/ r aen de plaetse die hy verkiest / dat
zijnen Naem aldaer woone: namelicken/
r Esai. 65.3. vanden Tiendẽ uws Korens / uws Mosts/
f Exo.34. 19 uwer Olye ende de Eerstgeborẽ f uwer
Runderẽ, ende uwer Schapen: op dat ghy
leeret vreesen den Heere uwen Godt, uwe
leefdaghe.
t Deu.12.21. Baruc.1.10. 24 t Wanneer v dan noch des weechs te
vele is, dat ghy sulcks niet wech draghen
en condt / daeromme dat v de plaetse te
verre is, die de Heere uwe Godt vercoren
heeft, dat hy zijnen Naem aldaer woonen
late, (want de Heere heeft v ghesegheent.)
u Mat.21.12 25 So maket te ghelde: u ende neemt dat
gelt in uwe handt, ende gaet aen de plaet-
se die de Heere uwe God vercoren heeft.
26 Ende gheeft dat ghelt voor alles dat u-
wer ziele lustet: het sy voor Runderẽ, Scha
pen, Wijn, stercken dranck, oft voor alles
dat uwe ziele wenscht: eñ ete aldaer voor
den Heere uwen Gode/ ende weest vrolick
ghy ende uwe huys.
x Deu.12.19 27 Ende de Levijt die in uwer poorten is:
Syr.7.32. x ghy en sult hem niet verlatẽ/ y want hy
y Num.18.8 en heeft gheen deel noch Erve by v.
z Deu.26.12 28 z Over drie Jaer sult ghy wtschepden
alle Thiendẽ uws incomẽs desseluẽ Jaers/
ende sult het laten in uwer poorten:
29 So sal comen de Levijt die gheen deel
noch Erve met v en heeft, ende de Vreem-
delinck/ ende de Weesen ende Weduwen/
die in uwer poorten zijn / ende eten / ende
hem versadighen: op dat u de Heere uwe
Godt seghene in allen wercken uwer han-
den die ghy doet.

Dat xv. Capittel.

1. Alle seuen Jaer sal een Vrij Jaer zijn
4. Bedelrye salmen weeren/ 7. ende alle
billickheyt met vriendelickheyt tegen den
verarmden broeder pleghen. 12. Een ghe-
cocht Hebreer ofte Hebreerinne / sal inden
seuenden Jare met gode beladen/ wtgaẽ:
16. oft eewichlick dienen. 19. Hoedanighe
Eerstgheboorten men den Heere heyligen
sal.

Alle seuen Jaer sal een Vrij Jaer zijn.
1 OVer seuen Jaer sult ghy een a Vrij-
Jaer maken.
2 Also salt ymmers toegaen met den
a Leui. 25.5. Vrij Jaer: b wanneer yemant zijnen nae-
b Esai.58.6. sten wat borcht, die salt hem nalaten ende
Luce 6.30 en salt niet inmanen van zijnen naestẽ ofte
van zijnen broeder: want het heet het Vrij
Jaer den Heere.
3 Van eenen Vreemden meucht ghy het
inmanen / doch dien die uwe Broeder is/
Bedelaer. sult ghy het nalaten.
c Syrac.4.1 4 c Daer en sal gheensins gheen Bedelaer
Prou.28.27 onder v zijn: want de Heere sal v seghenen
inden Lande/ dat v de Heere uwe God ghe-
d Deu.28.12 uen sal, tot eender Erven in te nemen:
e† And. vele volckẽ panden/ eñ etc. ghepandet worden: 5 Alleen dat ghy der stemme des Heeren
uws Gods hooret ende houdet alle dese ge
boden die ick v heden ghebiede / dat ghy
daer na doet.
6 Want de Heere uwe God sal v segenen/
f† Anders/ ontleenen: g† An. heerschappie hebben/ als hy v geseyt heeft: d so sult ghy e† veler
Volcken leenen, ende ghy en sult van nie-
manden f† borgẽ: ghy sult ouer vele Volc-
g† regeren, ende ouer v en sal niemandt
regeren.
Huysarmen en salmen niet verachten/ af abercrijsschen. 7 h Als uwer broederen ergherns een arm
is ergheus in eener Stadt in uwen Lan-
de, dat v de Heere uwe Godt gheuen sal/
soo en sult ghy uwe herte niet verharden/
h 1 Joh.3.17 noch uwe handt toe houden / tegen uwen
armen Broeder:

8 Maer sult se hem opdoen/ ende hem lee-
nen, daer na als hy ghebreck heeft.
9 Hoedt v, dat in v herte gheen Belials
i† tucke en sy, die daer spreke: Het seuẽde i† An. tucke
Jaer, het Vrij Jaer k is na by / ende siet of listicheyt
uwen armẽ broeder onvriendelick aen/ eñ And. ver-
en geuet hem niet: so sal hy ouer v tot den keerdheyt.
Heere roepẽ, so sult ghy dies sonde hebbẽ: k Oft naect.
10 l Maer ghy sult hem gheuen ende uwer l Rom.12.8.
herten niet verdrieten laten/ dat ghy hem Matt.5.42.
gheeft: want om sulcker wille sal v de Heere Luce 6.30.
uwe God segenen in allen uwen wercken/ Tob.4.7.
ende wat ghy voor handen neemt. Syrach.4.1
11 m Daer sullen allertijt armen zijn inden m Matthe.
Lande: daerom gebiede ick v, ende segghe: 26.11.
Dat ghy uwe handt op doet uwẽ broeder
die verdruckt ende arm is in uwen Lande. n Exo. 21.1.
12 n Wanneer hem uwe Broeder, een He- Leuit.25.34.
breer oft Hebreerinne / v vercoopt/ soo sal Jere.34.13.
hy v ses Jaer dienen: in den seuenden Ja-
re sult ghy hem vrij los gheuen.
13 Ende wanneer ghy hem vrij los geeft / so
en sult ghy hem niet ydel van v gaen latẽ:
14 Maer sult hem opleggẽ van uwẽ Scha-
pẽ, van uwẽ Dorschvloer, vã uwer Wijn-
perssen, dat ghy geuet van het gene, dat v
de Heere uwe God ghesegent heeft:
15 o Ende ghedencket / dat ghy oock een o Exo.21.2.
knecht waert in Egyptenlande, ende v de Jere.34.14.
Heere uwe Godt verlost heeft: daeromme
ghebiede ick v sulcx heden.
16 p Ist dat hy dan noch tot v spreken sal: Eyghen
Ick en wil niet wtrecken van v: want ick knechten.
hebbe v ende uwe huys lief/ (dewijle hem p Exo.22.6.
wel by v is:)
17 So neemt eenẽ Priem / ende boort hem Alle Eerste-
door zijn oore aen der deure, ende laet hem geboorte is
eewichlic v knecht zijn: met uwer maecht des Heeren.
sult ghy oock alsoo doen. q Exod.13.2
18 Ende en laet v niet swaer duncken, dat Leuit.27.26.
ghy hem vrij los gheeft/ want hy heeft v/ Num.3.12.
als een dobbel Dachlooner ses Jaer ghe- r† Anders/
dient: so sal v de Heere uwe God seghenen manneken
in allen wat ghy doet. s Deut.12.6.
19 q Alle Eerstegeboorte / die onder uwen 26. eñ 14.23.
Runderen ende Schapen geboren wordt/ ende 16.2.
dat een r† Hy is, sult ghy den Heere uwen t Leuit.22.21
God heyligen: ghy en sult niet ackerẽ met Deut.17.1.
den Eersteling uwer Ossen, ende niet be- Mala.1.8.
scheeren het Eerstelinck uwer Schapen. Syr.35.14.
20 Voor den Heere uwen Godt sult ghy se u Deu.12.16
Jaerlicx eten, s inde stede die de Heere ver- Paschen.
kiest, ghy ende uwe huys. a Abib/ is
21 So het nochtans een ghebreck heeft/ de maent die
dat het hincke oft blindt is / oft sus erghẽs wy April
een quaet ghebreck, so en sult ghy dat niet heeten, wãt
offeren den Heere uwen Godt de Hebreen
22 Maer in uwer poorte sult ghy het eten beginnen
(u ghy zijt reyn oft onreyn/) als een Rhee haer nieuwe
oft Herte. Jaer nae de
23 Alleen dat ghy zijns Bloedts niet en natuere wã
etet/ maer op de Aerde gietet als water. neer alle
dinck weder

Dat xvi. Capittel. nieu groent

1. Van den drien voornemelicken Fee- eñ wast. eñ
sten der Joden. Paesschen, 9. Pingsten. 13. hẽ bezadet:
ende Loofhutten-feest/ 16. die yeghelick daerõ heet
manlick Jaerlicx ende met gauen sal hou- sy oock de
den. 18. Vanden ampte der rechteren Rich- Maent der
ters/ 21. ende vermyden aller Afgoderye. nieuwer
1 HOudt de Maendt a Abib / dat ghy vruchten/
v Paesschen houdet den Heere uwen om dat dan
Gode: want inder Maendt Abib/ alle dinck
heeft v de Heere uwe Godt wt Egypten nieu wordet
ghelept by der nacht. b Exo.12.3.
2 Ende sult den Heere uwẽ God het Pas- Leuit.23.5.
sach slachten / Schapen ende Runderen/ c Deu.12.6.
c aen der stede die de Heere verkiesen sal/ d.† Anders.
dat zijnen Naem aldaer woone. haeste

Ghy

3 Ghy en sult niets ghehevelts op dat Feest eten: seuen dagen sult ghy ongheheuelt broot der ellende etē: wāt met dē haeste sijt ghy wt Egyptenlant getogen / op dat ghy dies daechs ws wtganckx wt Egypten landt/ ghedencket v leefdaghe.

b † Anders haeste.

4 Daer en sal in seuen daghen niet gheheuelts gesien worden in alle uwe Lantpalē/ eñ sal oock niets van vleesche dat des auonts aen den eersten dage geslachtet is/ den nacht ouer bliuen tot aen den morgē.

5 Ghy en cont het Passah niet slachten in eenighe van uwe poorten/ die v de Heere v Godt ghegheuen heeft:

e 2.Par.35.1
f 1.reg.8.29.

6 e Maer inder stede die de Heere v God verkiesen sal/dat zijnē Naē aldaer woone/ daer sult ghy het Passah slachten/ des auonts/wāneer de Sonne is ondergegaē tot der tijdt/ als ghy wt Egypten toghet.

7 Eñ sult het koken/ende eten inder stede die de Heere v Godt verkiesen sal / ende v daer na keeren des morgens/ ende te huys gaen in uwe Hutten.

8 Ses dagen sult ghy des ongheheuelden eten/ ende aen den seuenden daghe is de Vergaderinghe des Heeren ws Godts/ so en sult ghy gheen arbeydt doen.

Pingsten.
g Leui.23.15
h Oft/ghezaeytsel.
i Act.2.1.

9 g Seuen weken sult ghy v tellen / ende beginnen te tellen/ wanneermen beghint met de Sickel int h zaet.

10 Eñ sult houden i het Feest der Weken den Heere uwen God/dat ghy een vrijwillighe gaue uwer hant gheuet/ na dien v de Heere v Godt ghesegheunt heeft

11 Eñ sult vrolic zijn voor God uwē Heere ghy ende v sone/ v dochter/ v knecht/ uwe maecht/ ende de Leuijt die in uwer poorten is/ de Vreemdelinc/de Weesen ende Weduwen/die onder v zijn/ aen de stede/die de Heere v Godt vercoren heeft / dat zijnen Naem daer woone.

12 Ende ghedenckt dat ghy een knecht in Egypten gheweest zijt/ dat ghy houdedt ende doet na dese gheboden.

Loofhuttenfeest.
k Leui.23.34
l † Anders/ Dele/

13 k Het Feest der Loofhuttē sult ghy houden seuen dagen/ wanneer ghy hebt ingesamelt van uwen l † Dorschvloer/ eñ van uwer Wijnperssen.

14 Ende sult vrolic zijn op v Feest/ ghy ende v Sone / v Dochter / v Knecht / v Maecht/ de Leuijt/ de Vreemdelinck / de Weese ende de Weduwe/ die in uwer poorten zijn.

m 2.Regum 8.65.
n Exo.23.17. ende 34.23. Leuit.23.4.
o Exo.23.15 ende 34.20.
Syrac.35.6.

15 m Seuen daghen sult ghy den Heere uwen Godt het Feest houden/ in der stede die de Heere verkiesen sal:want de Heere v Godt sal v seghenen in allen uwen incomen/ ende in allen wercken uwer handen/ daerom sult ghy vrolick zijn.

Het Ampt der rechten Richteren wordt hier beschreuen.
p Cap.xvij. na afdeylinghe S. Pagnini ende der Duytschen.
Exod 18.21. ende 23.
Leuit.22.6.
q deut.24.17
1.Sam.8.3.
r Exo.23.8.
Syra.20.31.
Afgoderye verboden.

16 n Drijmael des Jaers / sal alles wat manlick is/ voor den Heere uwen God verschijnen/ aen der stede die de Heere verkiesen sal:op het Feest der ongheheuelde broden/op het Feest der Weken/ ende op het Feest der Loofhuttē: o maer het en sal niet ydel voor den Heere verschijnen.

17 Een yeghelick na der gaue zijnder hant nae den Seghen die v de Heere v God ghegheuen heeft.

18 p Richters ende Amptlieden sult ghy v setten in allen uwen Poorten/ die v de Heere v Godt gheuen sal / onder uwen stammen/ dat sy het volck richten met rechten Gherichte.

19 q Ghy en sult het Recht niet buygen/eñ en sult oock geen persoonen aensien/ noch geschencken nemen: r want de geschenckē maken de Wijsen blint / ende verkeeren de saken der Rechtueerdighen.

20 Wat recht is/ dat sult ghy nauolgen/ op dat ghy leuen ende innemen meucht het Lant/ dat v de Heere v Godt gheuen sal.

21 Ghy en sult v s † geene Hagē vā t † Boomen planten / by den Altaer des Heeren ws Godts/ den welcken ghy v maket.

s † Anders/ gheen Lustwoudt.
t † Anders/ alderley Boomen.

22 u Ghy en sult v geen Calumnen oprichten/ die de Heere v Godt hatet.

u 1.sam.15.12
2.sam.18.18

Dat xvij. Capittel.

1. Offer niet ghebreck/ is den Heere eenen grouwel/ 3. Straffe der Afgoderye/ de doot/ 6. Een ghetuyghe/ gheen ghetuyge/ 8. Sware saken sullen de Leuiten ende de Hooghe Priester bescheyden / 10. ende sal haer oordeel by straffe des doots ghehouden worden/ 14. Van verkiesinghe eens Conincks 16. ende zijner plicht.

1 Ghy a en sult den Heere uwen God geen Osse oft Schaep offeren / dat een ghebreck/ oft eeghens wat quaedts aen hem heeft : want het is den Heere uwen Godt eenen grouwel.

a Leui.22.21
Deut.15.21.
malach.1.8.
Syr.35.14.

2 b Wanneer onder v in der Poorten eener/ die v de Heere v God gheuen sal/ geuonden wort/ een Man oft Vrouwe / die daer quaet doet voor de ooghen des Heeren ws Godts/ dat hy zyn Verbondt ouertreedt/

Straffe der Afgoderye.
b Exo.32.25
2.Reg.10.18

3 Eñ gaet heenen/ eñ dient andere Goden/ ende bid: se aen/ c het sy Sonne oft Maene/ oft eenich Heyr des Hemels / dat ick niet gheboden en hebbe/

c Deut.4.19

4 Ende het wordt v aenghesyt / ende hoort/ v soo sult ghy daer wel nae vraghen : Ende wanneer ghy vindet dat het ghewisselick waer is/dat sodaningen grouwel in Israel ghescheidt is/

d deut.13.14 ende 19.18.
Josue 7.16. 21.

5 So sult ghy denseluen Man oft de selue Vrouwe buyten brengē/ die alsulckē quaet hebben gedaen/ tot uwer Poorten / ende men salse ter doodt steenighen.

6 e Op tweer oft dryer Ghetuygen mont: sal steruen/ wie des doodts weerdich is/ doch op eens Ghetuyghen mont en sal hy niet steruen.

Een ghetuyghe gheen ghetuyghe.
e Nu.35.30.
Deut.19.15.
Hebr.10.28.

7 De handt der Ghetuyghen sal de eerste zyn/ hem te dooden/ende daer na de hant alles Volcks / dat ghy † den Boosen van v doet.

f Deut.19.13
Num.35.30.
† Anders/ het boose van v wtroeyet.

8 g Wanneer v een sake voort Gherichte te swaer zyn sal/tusschen bloede ende bloede/ tusschen handel ende handel / tusschen schade ende schade/ ende wat twistige saken zyn in uwen Poorten: soo sult ghy v op maken/ ende opgaen tot der stede/ die de Heere v Godt verkiesen sal.

g Exo.18.22
Deut.1.17.

9 Ende tot den Priesteren/dē Leuiten/eñ tot * den Richter/ die te dier tydt zyn sal/ comen/ ende vragen: h die sullen v het oordeel spreken.

* 2.Par.19.
h Deut.21.5
ezech.44.23

10 Ende ghy sult doen na dien/dat sy v seggen/ in der stede / die de Heere vercoren heeft: ende sult het houden/ dat ghy doet/ na allen dat sy v leeren sullen.

11 Na de Wet die sy v leeren/ ende nae den Rechte dat sy v seggen/ sult ghy v houden/ i dat ghy van dat selue niet af en wijcket/ noch ter rechter handt/noch ter slincker.

i Deut.5.32.

12 Ende so yemant vermetelick handelde/ dat hy den Priester niet en hoorde/ die aldaer in des Heeren ws Gods ampt staet/ oft den Richter/ die sal steruen : ende sult den Quaden wt Israel doen:

13 Dat het alle dat Volck hoore/ende hem vreese/ ende niet meer vermeten en sy.

Van het verkiesen eens Conincks.

14 Wanneer ghy in het Lant coemt / dat v de Heere v God geuen sal/ ende neemt het in/ ende woonet daer in/ ende sult seggen: k Ick wil eenen Coninck ouer my setten/ als alle Volcken rondtom my hebben:

k 1.sam.8.5.
Osee 13.11.
Act.13.21.

Soo

15 So fult ghy dien tot eenẽ Coninc over
v setten/ dien de Heere uwe God verkiesen
sal: ghy fult doch wt uwẽ broederen eenẽ/
tot eenen Coninck over v setten: ghy en
condt niet ergheus eenen vreemden/ die
uwe broeder niet en is/ over v setten.
16 l Alleene/ dat hy niet veel Peerden en
houde/ ende brenghe dat volck niet weder
in Egypten/ om der veelheydt wille der
Peerden/ dewyle de Heere v lieden geseyt
heeft/ dat ghy nu voortaẽ niet weder door
desen wech comen en fult.
17 m Hy en sal oock niet vele Wyuen nemen/
dat zyn herte niet afghewendet en
wo.de: n ende en sal oock niet veel silvers
ende gouts vergaderen.
18 Eñ wanneer hy nu sittẽ sal op den Stoel
zyns Coninckryckx/ so sal hy o dese andere
Wet/ vanden Priesteren den Leviten nemen/
ende in een Boeck schryven laten.
19 Dat sal by hem zyn/ p ende sal daer in
lesen zyn leefdaghe: op dat hy leere vreesen
den Heere zynen Godt/ dat hy houde alle
woorden deser Wet/ ende dese Rechten/
dat hy daer na doe.
20 q Hy en sal zyn herte niet verheffen over
zyne broeders/ ende en sal niet wycken vã
den Ghebode/ noch ter rechterhant/ noch
ter slincker: op dat hy zyne dagen verlenghe
in zyn Coninckrycke/ hy/ ende zyne
kinderen in Israel.

l 1 Re.4.26. 2 Par. 9.25.
m Gen.6.2. 1 Reg.11.1. Syr. 47.21.
n 1 Re.10.14
o Deuterono-mium/ het leerse boeck der Coningen.
Jerem.5.5. Mich.3.1.
p Josue 1.7.
q Jerem.25.43

Dat xviij. Capittel.

1. Vander Priesteren ende Levitẽ Erve/ 3. ende Recht. 9. Toovereye/ ende andere lasterwoorden verboden. 15. Een ander Prophete als Moses toegeseyt. 20. Van straff/ ende kennisse eens valschen Propheten/ die teghen Gods woordt leert.

1 DE Priesters/ de Leviten des gantschẽ
stamme Levi/ en sullen geen deel noch
Erve hebben met Israel: a den Offer
des Heeren/ eñ zyn Erfdeel sullen sy eten.
2 Daerom en sullen sy gheen Erve onder
haren broederen hebbẽ/ dat de Heere haer
Erve is/ als hy hen gheseydt heeft.
3 Dat sal dan noch het recht der Priesteren
zyn/ aen den volcke/ ende aen dien/ die
daer offeren/ het sy een Osse oft Schaep/
dat men den Priester geve de schouder/ eñ
beyde de kinnebacken/ eñ de b † pensen.
4 Ende de Eerstelingen uws Korens/ uwes
Mosts/ ende uwer Olye/ eñ de Eerstelingen
vander bescheeringe uwer Schapen.
5 c Want de Heere uwe Godt heeft hem
vercoren wt alle uwen stammen/ dat hy
sta inden Dienst/ inden Naem des Heere/
hy/ ende zyne sonen eewichlick.
6 Wanneer een Levyt coemt ergheus wt
eener uwer poorten/ of sus ergens wt den
gantschen Israel/ daer hy een Gast is/ eñ
coẽt na aller lust zyner zielẽ/ aen de plaetse
die de Heere d † vercoren heeft/
7 Dat hy diene inden Naem des Heeren
zyns Gods/ als alle zyne broederen de Leviten/
die aldaer voor den Heere staen/
8 Die sullen ghelyck deel te eten hebben/
behalvẽ wat hy heeft/ vanden vercoop: en
goede zyner vaderen.
9 e Wanneer ghy in het Landt coemt/ dat
v de Heere uwe God gheven sal/ so en sult
ghy niet leeren doen de grouwelen deser
Volcken.
10 f Dat onder v niet ghevonden en worde/
die zynen Sone ofte Dochter door het
vyer gaen late: oft een g † Voorsegghet/
oft een Dachverkieser/ oft een die op Voghelschreyen achtet/
11 h Oft een Toovenaer/ of een Besweerder/
of een Waersegghet/ of een Teeckenbedieder/
oft een die de dooden vraghet.
12 Want wie sulcks doet/ die is den Heere
eenen grouwel: ende om sulcker grouwelen
wille/ verdryftse de Heere uwe Godt
voor v wech.
13 Ghy dan sult sonder vlecke zyn met den
Heere uwen Godt.
14 Want dese Volcken/ die ghy innemen
sult/ hooren de Dachverkiesers eñ Voorsegghers:
doch ghy en sult v niet asso houden
teghen den Heere uwen Godt.
15 i Eenen Propheet als my/ sal v de Heere
uwe Godt verwecken: k dien sult ghy
hooren:
16 Als ghy dan vanden Heere uwen Godt
gebeden hebt te Horeb/ aen den daghe der
Vergaderinge/ ende spraket: l Ick en wil
nu voortaen niet meer hooren de stemme
des Heeren myns Gods/ ende dat groote
vyer niet meer sien/ dat ick niet en sterve.
17 Ende de Heere sprack tot my: Sy hebben
wel ghesproken:
18 m Ick wil hen eenen Propheet als ghy
zyt/ verwecken wt haren broederen/ ende
myne woorden in zynen mondt gheven:
die sal tot hen spreken/ alles wat ick hem
ghebieden sal.
19 n Ende wie myne woorden niet hooren
en sal/ die hy in mynen Name spreken sal/
van dien wil ick het eyschen.
20 o Doch wanneer een Propheet vermeten
is te spreken in mynen Name/ dat ick
hem niet gheboden en hebbe te spreken:
en/ wie daer spreeckt inden name anderer
Goden/ die selve Propheet sal sterven.
21 Of ghy dan in uwen herten seggen sult:
Hoe can ick ghemercken/ welck woordt de
Heere niet ghesproken en heeft?
22 p Wanneer de Propheet spreeckt inden
Naem des Heeren/ ende daer en wort niet
wt/ ende en coemt niet: dat is het woordt/
dat de Heere niet ghesproken en heeft: de
Propheet heeft het wt vermetenheyt ghesproken:
daerõ en ontsiet v niet voor hem.

Van der Priesterẽ eñ Levitẽ recht
a Num. 18.20 Deut.10.9. ende 12. 12. ende 14. 27 Jos 13.14.33 ende 14. 3 Eze 44. 28 a 1.Cor.9.13
b † Anders maghen.
c Num.3.6. ende 16. 9. ende 18.2.
d † Anders ewelet.
e Deu.12.29
f Levit.18.21 ende 20. 2. Deut.12.31 2 Reg. 21.6. ende 23 10. Jerem.7.6. ende 19.5.
g of toecomstiger dinge Voorsegger † And. Volckvoorkieser.
h Levit.20.27 1 Sam.28.7
i Hier wort claerlicken een ander predicatie toegeseydt/ dã Moyses predickte: welcker en can de Wet niet zyn/ die genoechsaẽ door Mosẽ gegevẽ is: daerõ moet dat het Evangelium zyn/ eñ dese Propheet niemant anders/ sonder Jesus Christus selfs/ die sot aenghepredicatie op Actenden heeft ghebracht.
Actu.3.21.
k Mat.17.5
l Exo.20.19 Deute. 5.25.
m Joa. 1.45
n Joa.12.48 Hebr.2.3.
o Num.16.1 Deut.13.1. Jere.28.3.9 Ezech.14.4
p Hier spreeckt Moses vãdẽ Prophetẽ/ die nieuwe leere over de oude eñ voorighe leere voorgevẽ: alsulcke en salmẽ sonder teeckenen niet ghelooven: want God bevestichet alle tyt zyn nieuwe woordt/ met nieuwẽ teeckenen: maer voorts in 13. Cap. spreeckt hy vã dien etc.

Dat xix Capittel.

1. Van drie Vrysteden. 4. Doodtslach sonder voornemen. 8. Noch drie ander Vrysteden/ 11. ende moetwilligen doodtslach. 12. Der Voorvaderen paelsteenen salmen onverruckt laten. 15. Een ghetuyghe gheen ghetuyghe. 16. Een valsch getuyghe sal zyner valscheyt straffe dragen.

1 WAnneer de Heere uwe God/ de Volcken
wtgheroeyt heeft/ welck Landt
v de Heere uwe Godt gheven sal/ dat
ghy se innemet/ ende in haren Steden ende
huysen woonet/
2 a Soo sult ghy drie Steden wtscheyden
inden Lande/ dat v de Heere uwe God ghe-
ven sal in te nemen.
3 Ende sult v † bequame plaetsen verkiesen/
ende de palen uwes Landts/ dat v de
Heere uwe God wtdeylen sal/ in drie deelẽ
scheyden: dat daer heen en vliede/ wie eenen
doodtslach ghedaen heeft.
4 c Eñ dat sal de sake zyn/ dat derwaerts
vliede/ die eenen doodtslach ghedaen heeft/
dat hy levendich blyve/ d wãneer yemant
zynen naesten slaet/ niet met opset/ eñ en
heeft te voren geenen haet op hẽ gehadt.
5 Maer wanneer yemant met zynen naesten
in het Woudt ghinghe/ hout te houwen/
ende reyckte de handt met der Axe
wt/ om het hout af te houwen/ eñ het yser
spronge af vanden stele/ ende troffe zynẽ
naesten/ dat hy storve/ die sal in deser Steden
een vlieden/ dat hy levendich blyve.

Drie Vrysteden.
a Deu.4.41 Exod.21.13. Nu.35.6.10. Josu. 20 2.
b † An. den wech bly- tich toerichten.
c Exo. 21.13. Num. 35 10
d Nu.35.22. Josue.20.3.
Doodtslach sonder opset

6 Op dat de Bloetwreker den Dootsla-
gher niet na en jage/ dewijle zijn herte ver
hittet is/ ende grype hem/ dewijle dē wech
soo verre is/ ende sla hem zijn ziele: soo
doch gheen oordeel des doots aen hem en
is/ dewijle hy te voren gheenen haet tot
hem ghedraghen en heeft.
7 Waerom gebiede ick v/ dat ghy drye Ste-
den wtscheydet.
8 e Ende soo de Heere v Godt uwe palen
verbreyden sal/ als hy uwen Vaderen ghe
sworen heeft/ ende gheeft v alle dat landt/
dat hy ghesept heeft uwen Vaderen te ghe
uen/

e Deut.28.14. Deut.12.20. Noch drye ander Vrye steden.

9 (So ghy anders alle dese geboden hou-
den sult/ dat ghy daer na doet/ dat ic v he-
den gebiede/ dat ghy den Heere uwē Godt
lief hebbet/ ende in zijnen wegen wandelt
v leefdaghe) f soo sult ghy noch drye Ste
den doen tot desen drijen.

f Josue 20.7.

10 Op dat daer geen ontschuldich bloet in
uwen Lande vergotē worde/ dat v de Hee-
re v Godt gheeft tot een Erue/ ende come
bloedtschult op v.
11 g Wanneer daerentegen yemant haet
draecht teghen zijnen naesten/ ende loert
op hem/ ende maeckt hem ouer hem/ ende
slaet hem zijn ziele doodt/ ende vlucht in
deser Steden eene/

g Nu.35.20. 2 sam.14.6. Moetwil-ghen doot-slach.

12 So sullen de Oudesten in zijner Stadt
henen schicken/ ende van daer halen laten
ende hem inde handen des Bloetwrekers
gheuen/ dat hy sterue.
13 V ooghe en sal zijner niet verschoonen/
ende sult het ontschuldich bloet wt Israel
doen/ dat het v wel gae.
14 h Ghy en sult ws naesten Lantpalē niet
te rugge drijuen/ die de Vooruaderen geset
hebben in uwen Erfdeele/ dat ghy eruet in
den Lande/ dat v de Heere v Godt gegeuen
heeft in te nemen.

h Pro.22.28. Deut.27.17. Job 24.2.

15 i Een ghetuyghe alleen/ en sal teghen
niemanden optreden/ ouer eenigher mis-
daedt ofte sonde/ het sy welckerley sonde
het sy/ diemen doen can: k Maer in twee
ofte drijer ghetuyghen monde/ sal alle sa-
ke bestaen.

Een getuy-ghe, gheen ghetuyghe. i Nu.35.30. Deut.17.6. Mat.18.16. Joan.8.17. k 2.Cor.13.2. Hebr.10.28.

16 Wanneer een l wreuelich getuyge tegen
yemanden optreet/ ouer hem te betuygen
een ouertredinghe/
17 So sullen die beyde mannen/ die een sa-
ke met malcanderen hebben/ voor den Hee
re/ voor den Priesteren ēn Richteren staen/
die ter seluer tydt zijn sullen.
18 m Ende de Richteren sullent wel n ver-
tysschen: ende wanneer de valsche ghetuy
ghe een valsch ghetuyghenisse teghen zij-
nen broeder ghegheuen heeft/

l Oft/ moet-willich/ on-beschaemt. Rechte straffe des valschen ge tuyghes. m Deut.13.14. ende 17.4. n Oft/ door grondē/ ondersoec-ken.

19 o Soo sult ghy hem doen/ gelijck als hy
zijnen broeder dachte te doen/ dat ghy den
b osen van v wech doet:
20 Op dat het de andere hooren/ hen vree-
sen/ ende niet meer sulcken boosen stuck
voor en nemen te doen onder v.
21 V ooghe en sal zijner niet verschoonen:
maer p ziele om ziele/ ooghe om ooghe/
tandt om tandt/ handt om handt/ voet
om voet.

o Pro.19.5. Susan.62. p Exo.21.23. Leuit.24.20. Mat.5.38.

Dat xx. Capittel.

1. Hoemen hem inden Krijch ende aen-
gryp houden sal/ 10. Oock in Belegeringe
ende innemunghe der Steden/ 15. in ende
buyten Canaan. 19. Vruchtbare Boomen
salmen ongheschendet laten.

Hoe sy hen in kryghs beloften houden sul-len.

1 WAnneer ghy in eenen Krijch treckt
tegen uwe vyanden/ a ēn siet Rossen
ende Wagenen des volcks/ dat groo
ter is dan ghy/ so en vreest v niet voor hen:
want de Heere v God/ die v wt Egypten-
lant gheleydt heeft/ is met v.

a Deut.7.18.

2 Wanneer ghylieden nu coemt totte stry
de/ soo sal de Priester toe treden/ ende met
den volcke spreken/
3 Eñ tot hen seggē: Israel/ hoort toe: ghy
lieden gaet heden inden Strijt tegen uwe
vyanden: uwe herte en vertzage niet: b en
vreest v niet/ ende en verschrickt niet/ ende
en laet v niet grouwelen voor hen.
4 c Want de Heere uwe Godt gaet met v/
dat hy voor v stryde met uwen vyanden/ v
te helpen.

b Deut.1.29. Num.14.9. 1.mach.4.8. c Deut.28.7.

5 Maer toe de Amptlieden sullen met den
volcke spreken/ ēn seggen: d Wie een nieu
huys gebout heeft/ ende en heeft het noch
niet e ingewyhet/ die gae henen/ ende blyue
in zijnen huyse: op dat hy niet en sterue in-
den Krijch/ ende een ander wyhe het in.

d Jud.7.3. 2.mach.3.56. e Een huys wyen/ heet op Hebr.

6 Wie eenen Wijnberch gheplant heeft/
eñ en heeft hem noch niet ghemeyn ghe-
maeckt/ die gae henen/ ende blyue te huys
dat hy niet inden Krijch en sterue/ ende een
ander make hem ghemeyn.
7 f Soo wie een vrouwe ondertrout heeft/
ende en heeftse noch niet te huys ghehaelt/
die gae henen/ ende blyue te huys/ dat hy
niet in den Krijch en sterue/ ende een an-
der haelse te huys.
8 Ende de Amptlieden sullen vreeder met
den volcke spreken/ eñ seggen: g Wie hem
vreeset/ eñ eē vertzaecht herte heeft/ die ga
henē/ ende blyue te huys/ op dat hy zijner
broederen herte oock niet verbaest en ma-
ke/ als zijn herte is.
9 Ende wanneer de Amptlieden wtgespro
ken hebben met den volcke/ so sullen sy de
Ouersten des Heyrs/ voor het volck aen de
spitse setten.

wanneermē daerin begint te woonen: Eenen Wijnberch gemeyn ma ken/ heet/ wanneermē vrucht be-ginnet daer wt te nemē: dwelc voor den vyfsten Jare niet gheoorloeft was/ als oock aen allen Boomen. Leuit.19.23. f Deut.24.5. g Jud.7.3.

10 h Wanneer ghylieden voor een Stadt
treckt/ tegen haer te stryden/ so sult ghy
haer den vrede aenbieden.
11 Antwoordet sy v vreedtsaem/ ende doet
v op/ soo sal v alle dat volck dat daer in
geuonden wordt/ i chijnsbaer ende onder-
danich zijn.

h Deut.2.26. Num.21.21. Vrede aen-bieden. i Dat is die schot ende bede geuen moeten.

12 Wil sy daerentegen niet vreedsaem met
v handelen/ ende wil met v crijghen/ so be
legtse.
13 Ende wanneerse v de Heere v Godt in
de handt geeft/ so sult ghy alles wat man-
nelick daer in is/ met des sweerts scherp-
te slaen.
14 Behaluen de vrouwen/ kinderen/ k en-
de Vee/ ende alles wat inder stadt is/ en-
de allen den roof sult ghy onder v wtdeylen
ende sult eten van dē wtbuete uwer vyan-
den/ die v de Heere v God gegeuen heeft.

k Josue 8.27. ende 11.14.

15 Alsoo sult ghy allen steden doen/ die seer
verre van v ligghen/ ende niet en zijn van
den Steden deser Volcken hier.
16 l Doch in den steden deser Volcken/ die
v de Heere v Godt tot een Erue gheuen
sal/ en sult ghy niets leuen laten/ dat den
adem heeft:
17 Maer sultse verbannen/ m namelic-
ken/ de Hethiters/ Amoriters/ Canani-
ters/ Phereshiters/ Heuiters ende Jebusi-
ters: ghelijck als v de Heere v Godt ghe-
boden heeft.

l Deut.31.5. Num.33.52. Josue 6.21. ende 8.26. ende 10.28. Judic.1.8. De Cananiters te ver-deruen. m Deut.7.1.

18 Op dat sy v lieden niet en leeren doen al
le de grouwelen/ die sy haren Goden doen
ende ghy v versondicht aen den Heere u-
wen Godt.
19 Wanneer ghy voor eenighe stadt lange
tijt liggen moet/ daer ghy teghen stryder/
om die in te nemē/ n so en sult ghy de Boo
men niet verderuen/ dat ghy met Axē daer
aen houwet: wāt ghy cont daeruan eten/

n 2.reg.3.19.

o Wat wilt ghy v teghen de Boomē legghen/ eñ bouwen/ als ware het een mensche ofte bolwerc voor v het is hout op den velde en niet in der stat. Het en doet v niet, eñ is v niet. Hic sensus congruit Allegorie. Nō enim pugnantium contra nos, qui non sunt contra nos/ sed pro nobis.

darrom en sult ghyse niet wtroeyen: o het
is doch hout op den velde, ende geen men
sche / dat het voor v een Bolwerck zijn
mochte.
20 Welcke dan noch Boomen zijn/ die ghy
weter datmen daer niet van en eet / die
sult ghy verderuen ende wtroeyen / ende
Bolwercken daer van bouwen. teghen de
stadt die met v krijcht/ tot dat ghy harer
machtich wordet.

Dat xxj. Capittel.

1. Van sonde eens dootslachs/ welcks
Dader onbekent is/ 10. ende vertrouwin
ge eener Heydenscher vrouwen, die inden
krijch geuangen wort/ 15. De eerstegebo
ren sone moet aller dingen zijns rechts ge
nieten/ 18. Ongehoorsaemheyt tot dē Ou
deren. met den doot gestraft/ 22. Ende dat
de opghehangene, die by Gode veruloeckt
is/ desseluen daechs begrauen sal worden.

Van den Vermoorden/ wanneermen weten weet wie dat ghe daen heeft.

1 Wanneermen eenen verslagenen vint
inden Lande, dat v de Heere v Godt
gheuen sal in te nemen / ende leyt in
den velde/ ende men en weet niet wie hem
verslaghen heeft.
2 So sullen uwe Oudtsten ende Richters
wtgaen. ende vanden verslagenen meten/
aen de steden die rondtom ligghen:
3 Welcke stadt de naeste is. derseluē Out
sten sullen een ionghe Koe van den Runde
ren nemen/ daermen niet mede ghearbeyt
en heeft/ noch aen het Jock getrocken en
heeft/
4 Eñ sullen se nederwaerts brengen in ee
nen a † steenachtigen gront. die noch gear
beyt noch besaeyt en is ende aldaer inden
gront haer den hals af houwen.

a † anders/ keyachtich dal/

5 Soo sullen daer toe comen de Priesters/
de kinderen Leui: (b want de Heere v God
heeft se vercoren/ dat sy hem dienen, ende
zijnen Name louen/ ende na haren monde
sullen alle saken ende alle schaden gehan
delt worden:)

b Deut.17.9 Ezech.44.23 Deut.25.19.

6 Eñ alle Oudtsten der seluer stat /sullender
toetreden, tot dē verslagenē /eñ hare han
den wasschen ouer de ionge Koe/ die inden
gronde den hals afghehouwen is/
7 Ende sullen antwoorden/ ende segghen:
Onse handen en hebben dit bloet niet ver
goten/ soo en hebbent oock onse ooghen
niet ghesien.
8 c Weest genadich uwen Volcke Israels/
dat ghy Heere verlost hebt: legt dat ont
schuldich bloet niet op v Volc Israels: so
sullen sy ouer den bloede versoent zijn.

c Jonas 1.14.

9 Alsoo sult ghy het ondtschuldich bloedt
van v doē/ dat ghi doet wat recht is/ voor
den ooghen des Heeren.
10 Wanneer ghy in eenen strijdt trecket te
ghen uwe vyanden, ende de Heere v Godt
gheeft se in uwe handen, dat ghy hare ghe
vanghenen wech leydet/
11 Ende siet onder den gheuanghenen een
schoone vrouwe, ende hebt lust tot haer/
dat ghyse ten wijue nemet:

Heydensche vrouwen.

12 Soo brengtse in u huys/ ende laet haer
het hayr af scheeren/ ende hare naghelen
besnyden/
13 Ende de cleederen af legghen daer sy in
gheuanghen is: ende laetse sitten in uwen
huyse: ende beweenen een Maendt lanck
haren vader ende haer moeder: d daer nae
slaept by haer. ende neemt se ten houwelic
ke/ ende laetse v wijf zijn.

d Deut.7.3.

14 Wanneer ghy nu gheenen lust tot haer
en hebt/ soo sult ghyse wt laten/ waer sy
henen wil/ ende niet voor ghelt vercoopen
noch e † versetten/ daerom dat ghyse ver
nedert hebt.

e † Anders/ ten arbeydt ghedwonghen

15 f Wanneer yemant twee wijuen heeft/
eene die hy lief heeft, ende eene die hy haet
ende sy hem kinderen baren. beyde de lief
ste ende de vyandtsalighe. dat de eerstghe
boren der vyandtsalighe is:
16 Ende de tijdt coemt/ dat hy zijnen kin
deren het Erue wtdeylt soo en can hy den
sone der liefste niet ten eerstengeboren so
ne maken/ voor den eerstengheboren sone
der vyandtsalighe:
17 Maer hy sal den sone der vyandtsaliger
voor den eersten sone bekennen / g dat hy
hem dobbel geue, alles wat voorhanden is
h want de selue is zijne eerste cracht/ ende
der eerstgheboorten recht is zyne.

Recht des eerstgheboren soons. f Gen.29.30 g 1.Par.5.1. h Gen.49.3

18 i Wanneer yemandt eenen eyghenwil
lighen ende ongehoorsamen sone heeft/
die zijns vaders eñ moeders stemme niet
en hoort/ ende als sy hem castyden / hen
niet hooren en wil:
19 So sal hem zijn vader eñ moeder grijpē
ende tot den Oudtsten der stadt brengen/
ende tot der poorten der seluer plaetsen/
20 Eñ tot den Oudtsten der stadt segghen:
Dese onse sone is eygenwillich ende onge
hoorsaem ende en hoort onse stemme niet/
ende is een k † swelgher ende dronckaert.
21 l So sullen hem steenigen alle de lieden
der seluer stadt/ dat hy sterue: ende sult also
m † den boosen van v doen/ dattet het gāt
sche Israel hoore. ende hem vreese.

i Exo.21.17. Onghehoorsaemheyde der Ouderē wert met den doot ghestraft. k † Anders slemmer. l 2.sam.18.17 m † anders het boose.

22 n Wanneer yemant een sonde ghedaen
heeft/ die des doodts weerdich is / ende
wort alsoo gedoodt / datmen hem aen een
hout hanghet:
23 Soo en sal zijn lichaem den nacht ouer
niet aen den houte blyuen / maer men sal
hem desseluen daechs begrauen: o want
een opghehanghene is veruloeckt by Go
de: op dat ghy v Landt niet en verontrey
nighet/ dat v de Heere v Godt gheeft tot
een Erue.

De opghehanghene is veruloect n Josue 8.29. ende 10.27. Joan.19.31. o Gal.3.13.

Dat xxij. Capittel.

1. Des naesten, oock des vyants schade
salmen weeren/ 5. Ghesette van cleedinge
6. vogelnesten/ 8. tinnegebouwe/ 9. besaey
inge des Wijnberchs/ 10. arbeyt met on
ghelijcken Dieren/ 11. Rosende belegsel der
cleederen. 13. Item van eener vrouwen die
maecht/ 20. oft niet maecht beuondē wort
inden houwelicken staet/ 22 Vā straffe des
ouerspels/ 23. beslapinge oft vercrachtinge
eener ghetrouder / 28. oft onghetrouder
Maecht. 30. Des vaders deckel en salmen
niet ontdecken.

1 Wanneer ghy ws broeders a Osse oft
Schaep siet gaen dolen/ soo en sult
ghy v niet onttrecken van hem, maer
sultse weder tot uwen broeder brenghen.
2 Wanneer v nu v broeder niet nae en is/
eñ en kēt hem niet/ so sult ghyse in v huys
nemen/ dat sy by v zijn, tot dat se v broeder
soecke/ ende dan hem weder gheuet.
3 Also sult ghy doen met zijnen Ezel / met
zijnen cleede, ende met allen verloren / dat
v broeder verliest/ ende ghy het vindet: ghy
en cont v niet onttrecken.

Ghy sult beletten de schade ws naesten, oock ws vyants. a Exo.23.4.

4 b Wanneer ghy ws broeders Ezel oft
Osse siet vallen op den weghe, soo en sult
ghy v niet van hem onttrecken / maer sult
hem op helpen.
5 c Een vrouwe en sal gheen mans d † ha
bijt draghen / ende een man en sal gheen
vrouwen cleederen aentrecken: want wie
sulcks doet/ die is den Heere uwen Godt
eenen grouwel.
6 Wanneer ghy op den wege vindet eenen
voghelnest/ op eenen Boom / oft op der
Aerden/ met ionghen / oft met eyeren/

b Mat.12.11. Luce 13.15. ende 14.5. c 1.Cor.11.6. d † anders/ ghewaet.

ende dat de Moeder op de Jonghen / oft
op de Eyeren sitt / so en sult ghy de Moe-
der met den Eyeren niet nemen.
7 Maer sult de moeder vlieghen laten / ende
de Jonghen nemen, op dat het u wel ga /
ende langhe levet.
8 Wanneer ghy een nieu huys bouwet / so
maket een leene dar om op u dack: op dat
ghy gheen bloedt op u huys en ladet, wan-
neer yemandt daer af viele.
9 e Ghy en sult uwen Wijnberch niet met
menigherley besaeyen, dat ghy ter vullin-
ghe niet en heylighet sulck zaedt (dat ghy
ghesaeydt hebt/) met het Incomen des
Wijnberchs.
10 Ghy en sult niet te ghelijck ackeren met
eenen Osse ende Ezel.
11 f Ghy en sult niet aentrecken een cleedt
van wullen ende lijnen tsamen ghemengt.
12 g Ghy sult u lapkens maken aen de vier
h † hoecken ws mantels, daer ghy u mede
bedecket.
13 i Wanneer yemant een wijf neemt / ende wort
op haer k gram / als hyse beslapen heeft /
14 Ende leyt haer wat schandelicks op, ende
brengt een boos gheschrey over haer wt /
ende spreeckt: Dese vrouwe hebbe ick ge-
nomen / ende doe ick my tot haer dede, en
vandt ickse gheen maecht.
15 So sullen der Deernen vader ende moe-
der haer nemen, ende voor de Oudtsten der
Stadt inde Poorte / voortbrenghen der
Deernen maechdom.
16 Ende der Deernen Vader sal tot den
Oudtsten segghen: Ick hebbe desen Man
myn Dochter ten wyue ghegheuen / nu is
hy haer gram gheworden /
17 Ende leyt een schandelick dinc op haer /
ende seydt: Ick en hebbe u Dochter geen
maecht gevonden: hier is de maechdom my-
ner Dochter: ende sullen de cleederen voor
den Oudtsten der Stadt wtbreyden.
18 So sullen de Oudtsten der Stadt den
man nemen, ende castyden.
19 Ende om hondert Sikel silvers straffen /
ende de selue der deerne vader geuen: daer
om dat hy een Maecht in Israel beruch-
ticht heeft, ende salse ten wyue hebben dat
hyse zyn leefdaghe niet verlaten en can.
20 Is het dan noch de waerheydt / dat de
Deerne gheen maecht gheuonden en is /
21 So salmense buyten voor de deure haers
vaders huys brenghen, ende de lieden der
Stadt sullense doodt steenigen: l daerom
dat sy een dwaesheydt in Israel begaen
heeft / ende in haers vaders huys gehoe-
reert heeft / ende sult het boose van u doen.
22 m Wanneer yemant gevonden wort / die
by eener vrouwen slaept / die eenen echten
man heeft so sullen sy beyde steruen / de man
ende de vrouwe, daer hy by gheslapen heeft /
ende sult het boose van Israel doen.
23 Wanneer een Maecht yemant beloeft
is / ende een Man crijchtse inder Stadt /
ende slaept by haer /
24 So sult ghyse alle beyde tot der Stadt-
poorten wtbrenghen / ende sultse beyde
steenighen, dat sy steruen: de Maghet /
daerom dat sy niet geroepen en heeft / de-
wyle sy inder stadt was: de Man, daerom
dat hy zijns naesten Wijf geschendet heeft:
ende sult het boose van u doen.
25 Wanneer daerentegen yemant een † ver-
loefde maecht op den velde crijcht ende grijpt
se / ende slaept by haer / so sal de man alleen
steruen / die by haer gheslapen heeft.
26 Ende de Maecht en sult ghy niet doen /
want sy en heeft gheen sonde des doodts
weerdt gedaen: maer gelijck als wanneer

† Om dat het dac der huysen plat was gelijck het blijckt / Matt.10.27. Marc 2.4.
e Leui.19.19.
f Leui.19.19
g Num.15.38.
h † Anders geeren oft panden.
i Num. 5.12
k of hatich Wanneer een man wil seggen, dat zijn wijf geen maecht gheweest en is, etc.
l Deu.13.17. Ouerspel gestraft met den doodt.
m Leu.20.10 Job 31.11. Joan.8.5.
Vertroude Maghet.
† Of ondertroude.

hem yemant tegen zijnen naesten verhief /
ende sloech zijn ziele doot / so is dit oock.
27 Want hy vandtse op den velde / ende
de n verloefde Maecht schreyde: ende daer
en was niemandt die haer halp.
28 o Wanneer yemandt aen een Maecht
coemt, die niet beloeft en is / ende grijpt se /
ende slaept by haer, ende het wordt alsoo
bevonden:
29 So sal die, diese beslapen heeft / haren
Vader vijftich Sikel silvers gheuen / ende
salse ten Wyue hebben / daerom dat hyse
gheschendt heeft / hy en canse niet verlaten
zijn leefdaghe.
30 p Niemandt en sal zijns Vaders wijf
nemen ende niet om decken zijns Vaders
deckfel.

n Of ondertroude. Die een maget onteert.
o Exo.22.16 Gene.34.2.
p Leuit. 18.8 ende 20.11. Deut.27.20. 1Cor 5.1.

Dat xxiij. Capittel.

1. Hoedanige inde Ghemeynte des Hee-
ren comen sullen / oft niet. 9. Hoe sy hen
inden Legher houden sullen. 15. Hoe sy ee-
nen verloopenen knecht beschutten sul-
len. 17. Alle hoererye vermijden. 18. ende
gheen onrecht goet noch oneerlick gelt in
des Heeren huys brenge. 19. Van Woec-
ker. 21. Beloften. 24. Druyuen eten, 25.
ende ayren pluchen ouer den wech.

1 Gheen a ghebroken / noch ghesneden /
en sal in de Menichte des Heeren co-
men.
2 Ooch en sal geen hoerenkindt inde Me-
nichte des Heeren comen / ooc niet na dat
thiende lidt / maer het en sal gheensins in-
de Menichte des Heeren comen.
3 b De Ammoniters ende Moabiters en
sullen niet inde Menichte des Heeren co-
men / oock niet nae het thiende lidt maer
sy en sullen daer nemmermeer in comen.
4 Daerom dat sy u lieden niet teghen en
quamen met Broodt ende Water, op den
wech doe ghy wt Egypten toocht: c ende
daertoe tegen u huerden den Bileam, den
sone Beor / van Pethor / wt Mesopota-
mia dat hy u veruloecken soude.
5 Doch de Heere uwe God en woude Bi-
leam niet hooren / ende veranderde u den
vloeck inden seghen / daerom dat u de Hee
re uwe Godt lief hadde:
6 Ghy en sult hen noch gheluck noch salic-
heyt wenschen / uwe leefdage eewichlick.
7 Den Edomiter en sult ghy voor geenen
grouwel houden: d hy is uwe broeder: den
Egyptenaer en sult ghy oock voor geenen
grouwel houden / want ghy zijt een Vreem-
delinck in zijnen Lande gheweest.
8 De kinderen die sy in het derde lidt baren /
sullen inde Menichte des Heeren comen.
9 e Wanneer ghy wt den Legher gaet te-
ghen uwe vyanden / so hoedt u voor alle
f quaden.
10 Wanneer yemant onder u is / die niet
reyn en is / dat hem des nachts wat ghe-
schiedt is / die sal buyten gaen voor den Le
gher, ende daer niet weder in comen.
11 Tot dat hy hem voor den auondt met
water bade: ende als de Sonne ondergegaen
is / so sal hy weder inden Legher gaen /
12 Ende ghy sult buyten voor den Leger een
plaetse hebben, daer ghy ter noode wt gaet.
13 Ende sult g † een Schuppken hebben,
ende als ghy u daer buyten setten wilt / so
sult ghy daer mede grauen: ende wanneer
ghy ghesetenhebt / so sult ghy toedecken /
wat van u ghegaen is.
14 Want de Heere uwe God / wandelt onder
uwen Leger dat hy u verlosse / ende geue uwe
vyanden voor u: daerom sal uwen Leger hey-
lich zijn / dat daer geen schande onder u ge
sien en werde / ende hy hem van u keere.
Ghy

a Esa 56.3. Hoedanige inde Ghemeynte des Heeren comen sullen / ende hoedanighe niet.
b Nehe.13.1
c Nu.22.5. Josue 24.9
Bileam.
d Gen.25.25 Hoe sy hen inden Leger houden sullen.
e Eph.6.4. 2.Cor.10.3.
f Dat ghy selfs niet straffelick zijt ende alsoo de ouerwinninghe ter straffe verliesen / ende geslagen wordet: als ten tyt Eli ende Sauls gheschiede.
g † Anders / eenen beughel onder den gordel hebben.

15 Ghy en sult den knecht synen Heere
niet h† overleveren/ die hem van hem tot
v afghekeert heeft.
16 Hy sal by v blijven aen de plaetse die
hy verkiest in eener uwer poorten/ hem
te goede/ ende en sult hem niet schenden.
17 i Daer en sal geen hoere zijn onder den
dochteren Israels/ ende geenen hoerenle-
ger onder den kinderen Israels.
18 k Ghy en sult geenen hoeren loen/ noch
honden ghelt / in het huys Godts uws
Heeren brenghen /wt eenigher beloften:
want dat is den Heere uwen God beyde
eenen grouwel.
19 l Ghy en sult aen uwen broeder niet
woeckeren noch met gelde /noch met spij
se / noch met allen daermen mede woec-
keren kan/
20 Aen den Vremdẽ meucht ghy woeckerẽ/
doch niet aen uwen broeder: op dat v de
Heere uwe God segene/ in allen dat ghy
voorhanden neemt/ indẽ Lande/ daer ghy
henen koemt dat selve in te nemen.
21 m Wanneer ghy den Heere uwen God
een belofte doet/ so en suldy het niet ver-
trecken te houden: want de Heere uwe
God / sal het van v. eyschen / ende sal v
sonde syn.
22 Wanneer ghy het beloven onderwegen
latet/ so en ist v geen sonde.
23 Doch wat tot uwen lippen wtgegaen
is suldy houden/ ende daer na doen / als
ghy den Heere uwen God vrijwillich be-
loft hebt/ dat ghy met uwen monde ghe-
sproken hebt.
24 Wanneer ghy in uws naesten Wijn-
berch gaet/ so meucht ghy der Druyvẽ etẽ
na uwen wille/ tot dat ghy genoech hebt:
doch ghy en sult niets in dijn Vat doen.
25 n Wanneer ghy in het zaedt dijns nae-
sten gaet/ so meucht ghy met der hant aa-
ren afbreken / doch met der o sickele en
suldy daer niet in herwaerts ende der-
waerts varen.

h † anders/ overant-woorden: Verstaet een boode/ wanneer de heere so boos is/ anders en sal niemant eenen synen knecht voor ont-houden/ want het is roof eñ te-ghen de liefde.
i Numeri. 31.6. Deuter. 22.21
k Michee. 1.7. Woecker verboden.
l Exodi. 22.25. Levitic. 25.35. Ezech. 22.12. Nehemie. 5.7.
Van Beloften
m Num. 30.2 Eccle. 5.3. Baruch. 6.34. Actuum. 5.3.
n Matth. 12.4.
o Of/ sichte

Dat xxiiij. Capittel.

1. Van den Scheydtbrief den Joden ter vertwijffelder hardicheyt gegeven/ 5. Van vrijheyt des nieuwẽ gehoudẽ mans/ 6.10.17. ende pandt nemen. 7. Menschẽ diefstal wordt met den doot ghestraft. 8. Voor Melaetschept te wachten: 14. ende verdienden loonigheden ernstelick ghebo-den: 16. Ende eygen sonden eygen straffe op geleyt/ 17. Vreemdelinghen / weduwẽ ende weesen salmen te rechte helpen/ 19. ende hem tegen de selve inden Oogste / Olye lesen / ende wijnwinninghe weldadich bewijsen.

1 Wanneer yemant een wijf neemt/ ende
neemt se ten houwelicke / ende sy en
vindet gheen ghenade voor synen
ooghen om eeniger onlust wille / a so sal
hy eenen Scheydtbrief schrijven/ eñ haer
inde handt gheven /ende wt synen huyse
verlaten.
2 Wanneer sy dan wt synen huyse ghe-
gaen is / ende henen gaet/ ende wordt
eens anders wijf/
3 Ende de selve ander man op haer oock
b gram wort /ende eenen Scheydtbrief
schrijft /ende haer in de handt geeft / ende
haer wt synen huyse verlaet: of so de selve
ander man sterft, diese hem tot wyve ge-
nomen hadde/
4 So kanse haer eerste man, diese verliet/
niet wederom nemen dat sy zijn wijf sy/
na dien sy onreyn is / want sulcks is ee-
nen grouwel voor den Heere: op dat ghy
het Lant niet tot sonden en maket / dat v
de Heere v God ten Erve ghegheven
heeft:
5 c Wanneer yemant menweliner een
wijf genomẽ heeft/ die en sal niet in d† het
Heyr trecken/ ende men en sal hem niet op
legghen: hy sal vrij in synen huyse zijn
een Jaer lanck/ dat hy vrolick sy met sy-
nen wijve die hy ghenomen heeft.
6 e Ghy en sult niet te pande nemen den
ondersten ende den overstẽ Meulensteen:
want hy heeft v de ziele te pande gheset.
7 f Wanneer yemant ghevonden wordt/
die wt synen broederen een ziele steelt wt
den kinderen Israels/ ende g † verset se of
verkoopt se/ een sulck dief sal sterven / dat
ghy het quaet van v doet.
8 Wacht v voor de plaghe der Melaet-
schept/ dat ghy met neersticheyt houdet
ende doet/ alles dat v de Priesters, de Le-
viten leerẽ/ h ende alles sy v heden gebie-
den, dat sult ghy houden / ende daer nae
doen.
9 i Ghedenckt wat de Heere v God dede
met Mir Jam op den wech, doe ghy wt
Egypten toocht.
10 Wanneer ghy uwen naesten ergens een
schult borghet / soo en sult ghy niet in zijn
huys gaen/ ende hem een pant nemen:
11 Maer ghy sult daer buyten staen/ ende
hy/ dien ghy borghet/ sal zijn pant buyten
tot v brenghen.
12 Is hy dan noch een noodtdruftiger / so
en sult ghy v niet slapẽ leggen met synen
pande:
13 Maer sult hem zijn pant weder geven/
wanneer de Sonne onder gaet/ dat hy in
synen kleede slape/ ende seghene v: dat sal
v voor den Heere uwen God een ghe-rech-
ticheydt zijn.
14 k Ghy en sult den noodtdruftighen ende
Armen synen loon niet behouden / hy sy
van uwen broederen/ of Vremdelinghen/
die in dyner poorten is
15 Maer sult hem synẽ loon l des daechs
geven/ dat de Sonne daer niet over onder
en ga: want hy is noodtdruftich / ende m
onthoudt zijn ziele daer mede: op dat hy
den Heere niet tegen v en aenroepe/ ende
sy v sonde.
16 n De vaders en sullen niet voor de kin-
deren/ noch de kinderen voor de vaders
sterven/ maer een yeghelick sal voor zijn
sonde sterven.
17 o Ghy en sult het Recht des Vremde-
lincks ende des Weesen niet buyghen: eñ
en sult der Weduwen het kleet niet te
pande nemen:
18 Want ghy sult ghedenckẽ/ dat ghy een
knecht in Egypten gheweest zijt/ ende de
Heere v God / v van daer verlost heeft:
daerom ghebiede ick v / dat ghy sulcks
doet.
19 p Wanneer ghy op uwen Acker geoog-
stet hebt / ende een q garve vergeten hebt
op den Acker/ so en suldy niet omkeeren
die selve te halen: maer sy sal des Vreem-
delincx/ des Weesen ende der weduwen
zijn: op dat de Heere v God seghene/ in
alle wercken uwer handen.
20 Wanneer ghy uwe Olyboomen hebt af
gelesen, so en suldy daer na niet nauwe af
lesen: het sal des Vremdelincks, der Wee-
sen ende der Weduwen zijn.
21 Wanneer ghy uwen Wijnberch belesen
hebt, so en suldy daer na niet nauwe ople-
sen: het sal des Vremdelincks/ des Wee-
sen/ ende der Weduwen zijn.
22 Ende sult ghedencken / dat ghy een

Di scheydt brief hoort tot der ver-twijffelden hardicheyt der Joden.
a Jeremie. 3.1. Matthei. 5.31 ende.19.7. Marc.10.4
b of/ hatich
c Deut.20.7
d Of/ Heyr-vaert/
† Anders/ den krych
e Exod. 22.26.
f Exo.21.16 1.Tim.1.10.
g † And. ghe-bruyckt se ten arbeyt/
h Deu.17.11 Levi.14.2. Mat.23.3.
i Nu.12.10.
Van pant-nemen.
k Levi.19.13 Spr.7.22. ende 34.27 Tobie.4.15
Verdiende loon roept tot God.
l Dat is/ in dien dach als hy ghe-arbeydt heeft/
m Dat is te segghen na sommi-ghen/ het ghene dat hy arbeyt / is om den loon die hy verwacht.
n Jere.31.29 2.Reg.14.6 2.Par.25.4 Ezech.18.20 b,19.20.
o Deu.16.19 ende.27.19
Van wel-daedt tegen den Armen
p Levi.19.9.
q of/ schoof

knecht in Egyptenlande geweest zijt: daer-
om ghebiede ick v. dat ghy sulcks doet.

Dat xxv. Capittel.

1 De Boose salmen richtelick eñ met billicheyt straffen/ 4. ende den Arbeyder zijn voeder niet ontwenden. 5. Broeder sal den broeder zaedt verwecken 11. eñ een onbescaemt wijf harer onbeschaemtheydt straffe draghen. 13. Onrechten handel eñ coopmanschap wort verboden / 17. ende datse de Amalekiters vernielen souden/ gheboden.

a 1. Cor.6.1.

1 WAnneer daer eenen a twist is tusschẽ
mannen, so salmense voor Gerichte
brenghen ende den gherechten recht
spreken/ ende den Godloosen verdoemen.
2 Ende so de Godloose slaghen verdient
heeft/ so sal hem de Rechter heeten neder-
vallen/ ende sullen hem voor hem slaen/
na der mate ende ghetale synee misdaet.

Veertich slaghen
b 2 Cor.11.24
c† Anders schuwselick of snoode
d 1 Cor.9.9
Gheeft den Arbeyder zijn voeder.
e Gen.38.8
Rut.4.5.10
Mat.22.24
Mar.12.19
Luc.20.28.
f† And. veermaechschappen/ of des vrienden
g† Of in stede setten.
† An. oprecht ten

3 b Wanneermen hem veertich slaghen
ghegheven heeft/ so en salmen niet meer
slaen: op dat hy niet, somen meer slaghen
geeft, te vele gheslagen en worde eñ uwe
broeder c† eyselick voor uwẽ oogen en sy.
4 d Ghy sult den Osse den mont niet toe-
binden/ die daer dorscht.
5 e Wanneer broeders by malkanderen
woonen/ eñ de eene sterft sonder kinderẽ/
so sal dat wijf des verstorvenen / gheenen
vreemden man daer buyten nemen/ maer
haer Swagher salse bes lapen/ ende ten
wijue nemen, ende haer f† trouwen:
6 Eñ den eersten sone die sy baert/ sal hy
g† bestedighen, na den name zijns verstor-
ven broeders/ dat synen naem niet wtge-
daen en worde wt Israel.
7 Bevalt het nu den man niet/ dat hy zijn
Swagherinne neme/ so sal sy zijn Swa-
gherinne, opwaerts gaen, onder de poor-
te/ voor de Oudersten/ ende segghen: Mijn
Swagher weygheert hem synen broeder
eenen naem te verwecken in Israel/ ende
en wil my niet te houwelick nemen.
8 Soo sullen hem de Oudersten der stadt
roepen/ ende met hem spreken. Wanneer
hy dan staet/ eñ seyt: Het en bevalt my niet
haer tenemen:
9 So sal zijn Swagherinne tot hem tre-
den/ voor de Oudersten, eñ hem eenẽ schoen
wttrecken van synen voeten/ ende in zijn
aensicht spouwen/ ende sal antwoorden, eñ
segghen: Also salmen doen eenen yegelic-
ken/ die zijns broeders huys niet bouwẽ
en wil.
10 Ende synen naem sal in Israel heeten/
des Barvoeten huys.
11 Wanneer twee mannen met malkande-
ren twisten/ ende des eenẽ wijf loopt toe/
dat sy haren man verlosse van der handt
des ghenen die hem slaet/ eñ steeckt haer
handt wt/ ende grijpt hem by syner scha-
melheyt:
12 So suldy haer de handt af houwen/ eñ
uwe ooghe en sal harer niet verschoonen.
13 h Ghy en sult niet tweerley ghewichte
in uwen sack, groot ende kleyn hebben.
14 Ende in uwẽ huyse en sal niet tweerley
i† Schepel/ groot ende kleyn zijn.
15 Ghy sult een volcomen ende recht Ge-
wicht/ ende eenen volcomen ende rechten
Schepel hebben: op dat uwe leven lange
duere, inden Lande/ dat v de Heere uwe
God gheven sal.
16 Want wie sulcks doet/ die is den Heere
uwen God eenen grouwel/ als alle die, die
quaet doen.

Onrechten handel eñ coopmanschap wort hier verboden.
h Leu.19.35
Ezec.45.9.
Mich.6.10
Prou.11.1.
i† Anders, Epha E-pha/ is by dẽ Hebreen schen een seker mate drooger dinghẽ/ bevaet soo veel alsmen met eenen holen eye op 430. mael soude meughen opmeten.

17 k Gedenckt wat v de Amalekiters de- k Exo.17.8.
den/ op den wech doe ghy wt Egypten Teghen de
tooght: Amalekitẽ.
18 Hoe sy v aengrepen op den wech/ ende
sloeghen uwe achtersten/ alle de swacken
die v achter na toghen/ doe ghy moede eñ
mat waert/ l ende en vreesden God niet. l Te weten/
19 Wanneer v nu uwe Heere uwe God tot de Amale-
ruste brengt, van alle uwe vyanden rondt- kiters.
om/ inden Lande dat v de Heere uwe God
geeft ten Erve in te nemen, m so suldy de m 1 Sa.14.
gedachtenisse der Amalekiters wtroeyen 48. eñ.15.3.
onder den Hemel: dat en vergheet niet.

Dat xxvj. Capittel.

1. Den Heere salmen met lof eñ danck-segginge alle eerste vruchten toebrengen/ 12. eñ den Leuiten/ Vreemdelinghen/ Weesen ende Weduwen alle tienden des derdẽ Jaers op ghelijcke wijse gheven 16. Van den Verbonde des Heeren als hier te voren int seuenste ende tienste Capittel.

1 WAnneer ghy in het Landt coemt/ dat Eerste
v de Heere uwe God ten Erve ghe- vruchten/
ven sal ende neemt het in ende woo- bewijs der
net daerinne/ danckbaer-
2 So suldy nemen a allerley eerste vruch- heydt.
ten des Lants, die wt der Aerden comen/ a Prou.3.9.
die v de Heere uwe God geeft/ ende sultse Mala.3.10.
in eenen korf legghen/ ende henen gaen/
aen de plaetse die de Heere uwe God ver-
kiesen sal, dat synen naem aldaer woone.
3 Ende sult tot den Priester comen, die te
dier tijt daer is, ende tot hem seggen: Jck
bekenne heden den Heere uwen God/ dat
ick ghekomen ben in het Lant/ dat de Hee-
re onsen Vaderen ghesworen heeft / ons
te gheven.
4 Ende de Priester sal den korf nemen van
uwer hant/ ende voor den Altaer des Hee-
ren uws Gods neder setten.
5 Daer suldy antwoorden / ende segghen b† Anders.
voor den Heere uwen God: b† De Syriers Mijn Va-
wouden mynen vader verdoen/ die tooch der de Sy-
af in Egypten ende was aldaer een vreem- rier ware
delinck met c† weynighen volcke / ende vergaen/ eñ
werdt aldaer een groot sterck ende veel hy tooch
volcks: etc. Gen.42
6 d Doch de Egyptenaers handeldẽ ons 2. ende 46.5
qualick, ende dwonghen ons, ende leyden An. Mijn
eenen harden Dienst op ons. Vader was
7 Doe schreyden wy tot den Heere den een Syrier/
God onser Vaderen: eñ de Heere verhoor- arm man/
de onse schreyen / ende sach onse ellende / ende tooch
angst/ ende noot. af etc.
8 e Eñ leyde ons wt Egypten met mach- c† Anders.
tigher handt/ ende wtgerechten Arm, eñ kleynẽ/ etc.
met groot verschricken, door Teeckenen d Exo.1.11.
ende Wonderen: e Exo.14.30
9 Ende bracht ons in dese plaetse/ eñ gaf 1 Mac.4.9
ons dit Lant, daer Melck ende Honich
in vloeyt:
10 Nu brenghe ick de eerste vrucht des
Lants die ghy Heere my ghegheven hebt:
ende sultse laten voor den Heere uwen
God, ende aenbidden voor den Heere u-
wen God.
11 Ende vrolick zijn ouer allen goede, dat
v de Heere uwe God ghegheven heeft, eñ
uwen huyse: ghy/ ende de Leuyt / ende de
Vreemdelinck die by v is.
12 f Wanneer ghy alle tienden uws inco- f Deu.14.28
mens tesamen ghebracht hebt inden der-
den Jare/ dat een Jaer der Tienden is, so
suldy den Leviten/ den Vreemdelingen/ dẽ
Weesen ende den Weduwen gheven / dat g Lu.18.11.
sy eten in uwer poorten ende sat woordẽ. h† An. suy-
13 Ende sult spreken voor den Heere uwen ver wech
God: g Jck hebbe h† ghebracht dat ghe- gaen.

hey-

heylicht is/wt mynen huyse/ende hebbe
het ghegheven den Leviten den Vreemde
i Deu.14.28
linghen / den Weesen ende Weduwen/l na
alle uwe Gheboden/ die ghy my gheboden
hebt: ick hebbe uwe gheboden niet over-
treden noch vergheten.
14 Ick en hebbe daer niet van ghegheten in
k Godes offer / sal vrolick reyn/ en heylich zijn/ daerom sal niets daer van in treurichheyt ghegeten/ niets in onreynicheydt daer van ghenomen/ niets de Afgoden oft de Dooden daer van ghegeven zijn.
mynen k leede / ende en hebbe daer niet
van ghedaen in onreynicheydt: ick en heb-
be tot den Dooden daer niet van ghéghe-
ven: ick ben de stemme des Heeren myns
Gods gheoorsaem gheweest/ ende hebbe
ghedaen alles / als ghy my gheboden
hebt.
15 l Siet nederwaert van uwe heylighe
wooninge van den Hemel/ende segent uwe
Volck Israel ende het Lant dat ghy ons
ghegheven hebt: als ghy onsen Vaderen
gheswooren hebt/ een Lant daer Melck en
Heunich in vloeyt.
16 Heden ten daghe ghebiedt v de Heere
uwe God/ dat ghy doet na alle dese Ghe-
boden ende Rechten/dat ghyse houdet/ en
daer na doet van gantscher herten ende
van gantscher zielen.
l Esa 63.15. Baruc.2.16
17 m Den Heere hebdy heden geseydt/dat
hy uwe God sy/dat ghy in alle syne we-
m Exo. 19.8 ende 24.3 Deut.5.27 ende 7.6 ende 14.2
ghen wandelt/ende houdet syne Wetten/
Gheboden/ en Rechten/ ende zyn stemme
hooret:
18 n Ende de Heere heeft v heden ghespro-
ken / dat ghy zijn eyghen Volck zyn sult/
n Deut.7.6 ende 14.2 Esaie 43.1
als hy v ghesept heeft/ dat ghy alle syne
gheboden houdet:
19 o Ende hy v het hoochste make/ en dat
o Jere.13.11 ende 30.22
ghy ghe-roemet/ ghepresen ende geeert wor
det over alle volcken / die hy ghemaeckt
heeft/ dat ghy den Heere uwen Gode een
heylich volck zyt/ als hy v ghesect heeft.

Dat xxvij. Capittel.

1. Steenen salmen op ghene zyde der Jordanen oprechten/ 2. ende daer op de Gheboden des Heeren schrijven. 12. Grisim eenen Berch te seghenen. 13. ende Ebal eenen Berch te vervloecken.

Groote Gedencksteenẽ op dẽ berch Ebal.
1 ENde Moses gheboot met tsamen de
Oudtste Israels / den Volcke/ ende
sprack: Behoudt alle gheboden/ die ick
v heden ghebiede.
a Josue 4.2
2 a Ende te dier tijdt als ghy over de Jor-
dane gaet/ int Lant/ dat v de Heere uwe
God gheven sal/ so suldy groote steenen op
rechten / ende haer met calck bestrijcken/
3 Ende daer op schrijven alle woorden deser
Wet wanneer ghy over coemt: op dat ghy
comet int Lant/ dat v de Heere uwe God
gheven sal/ een Lant / daer Melck ende
Heunich in vloeyt / als v de Heere uwer
Vaderen God ghesept heeft.
4 Wanneer ghy nu over de Jordane gaet/
so sult ghy sulcke steenen oprechten/ (daer
ick v heden van ghebiede/) op den Berge
Ebal ende met calck bestrijcken.
b Josu.8.30
5 b Ende sult aldaer den Heere uwẽ God/
eenen steenen Altaer bouwen/ daer gheen
yser op en coemt.
c Exo.20.25
6 c Van heelen steenen suldy desen Al-
taer/ den Heere uwen Godt bouwen/ende
Brandtoffer daer op offeren/ den Heere
uwen God.
7 Ende sult Danckoffer offeren/ ende al-
daer eten / ende vrolick zyn voor den Hee-
re uwen God.
8 Ende sult op den steenen alle woorden de-
ses Wets schrijven / claer ende duyde-
lick.
9 Ende Moses/ met tsamen de Priester-
ren ende Leviten/spraken met den gant-
schen Israel/ende seyden: Merckt ende
hoort toe Israel: Heden op desen dach zijt
ghy een Volck geworden des Heeren ws
Gods.
10 Dat ghy der stemme des Heeren ws
Gods ghehoorsaem zijt/ ende doet na sy-
ne Gheboden ende Rechten / die ick v he-
den ghebiede.
11 b En Moses gheboot den Volcke dessel-
ven daechs/ ende seyde:
b De.11.29 Josue.8.33.
12 Dese sullen staen op den Berch Gri-
sim/ te seghenen het volck/ Wanneer ghy
over de Jordane ghegaen zijt: Simeon /
Levi/ Juda/ Isaschar/ Joseph/ ende Ben
Jamin.
Grisim/ eenen Berch te ghebenedyden ende Ebal te vermaledyden.
13 Ende dese sullen staen op den Berch
Ebal/ te vloecken: Ruben/ Gad/Asser/ Se-
bulon/ Dan/ ende Naphthali.
Vermaledijdinge der overtreders des Wets
14 Ende de Leviten sullen beginnen / ende
segghen tot alle man van Israel/ met luy-
der stemmen:
15 e Vervloect zy/ wie eenen Afgod of ge-
e Exo.20.4 Levi 26.1. Esaie.57.8. Daniel.9.12
goten Beeldt maeckt/ eenen grouwel des
Heeren / een werck des Werckmeesters
hant/ ende settet verborgen: ende alle het
volck sal antwoorden ende segghen:
Amen.
16 f Vervloecht zy / wie synen vader of
f Exo.21.17. Levi 20.9. Prov 20.20 Mat.15.5
moeder vloeckt : ende alle het volck sal
segghen: Amen.
17 g Vervloecht zy / wie zijns naesten pa-
g Deu.18.14
len engher maeckt: ende alle het volck sal
segghen: Amen.
18 h Vervloect zy/wie eenen Blinden dwa
h Levi.19.14
len maeckt op den wech: ende alle het volck
Blinden verdwalen.
sal segghen: Amen.
19 i Vervloect zy/ wie het recht des Vreem
Recht rechten. Verboden graden.
delincks / des Weesen ende Weduwen
buyght : ende alle het volck sal segghen:
i Deu.24.17
Amen.
20 k Vervloecht zy / wie by zijns vaders
k Levi.18.8. Deut.22.30
wijf leyt / dat hy ontdeckt l † het decksel
l † An den geeren
zijns vaders : ende alle het volck sal seg-
ghen: Amen.
21 m Vervloect zy/ wie ergens by een Vee
m Exo 22.19 Levi.18.23 ende.20.15.
leyt / ende alle het Volck sal segghen:
Amen.
22 n Vervloect zy/ wie by syner suster leyt/
n Levi 18.9 2 sam.13.14.
die zijns vaders of zijns moeders dochter
is/ ende alle het volck sal seggen: Amen.
o Levi.18.6.15.
23 o Vervloecht zy/ wie by zyn sweerinne
Sluypslagen.
leyt: ende alle het volck sal seggen: Amen.
24 p Vervloeckt zy/ wie synen naesten hey-
p Exo.21.12 Levi.24.17. Deu.19.11
melicken slaet: ende alle het volck sal seg-
ghen/ Amen.
25 q Vervloect zy/ wie geschencken neemt/
q Ezec.22.12 Deu.16.19.
dat hy de ziele des ontschuldighen bloets
Geschencken
slaet: ende alle dat volck sal seggen/ Amen.
26 r Vervloeckt zy / wie niet alle woorden
r Gal.3.10
deser Wet vervult/ dat hy daer na doe: en
alle het volck sal segghen/ Amen.

Dat xxviij. Capittel.

1. Wat gheluck ende heyl dien gemoeten sal/ die Gods Gheboden houden. 15. Wat ongheluck ende straffe den Overtreders.

1 ENde a wanneer ghy de stemme des
Heeren ws Gods hooren sult/ dat ghy
houdet ende doet alle syne Gheboden/
Ghebenedijdinghe/ so ghy de Wet houdet.
die ick v heden ghebiede/ so sal v de Heere
uwe Godt het hoochste maken over alle
a Levi.26.3.
Volcken op Aerden.
2 Ende alle dese segeningen sullen over v
comen/ ende sullen v treffen/ daerom dat
ghy der stemme des Heeren ws Godts/
zyt gehoorsaem gheweest:
3 Gesegent suldy zijn inder Stadt ghese-
ghent op den Acker.

4 Ghesegent sal zijn de vrucht uws li-
chaems/de vrucht uws Lants/ eñ de vrucht
uws vees/ende de vrucht uwer Ossen/ende
de vrucht uwer Schapen.
5 Ghesegent sal zijn uwen b corf/ende c †
dat v over is.
6 Ghesegent suldy zijn/ wanneer ghy in-
gaet/ghesegent wanneer ghy wtgaet.
7 d Ende de Heere sal uwe vyanden / die
hen teghen v verheffen/ voor v slaen:voor
eenen wech sullen sy wttrecken teghen v/
ende door seven weghen voor v vlieden.
8 De Heere sal ghebieden den seghen/ dat
hy met v sy in uwen kelder /ende in allen
dat ghy voor handen nemet/ende sal v se-
ghenen inden Lande/ dat v de Heere uwe
God ghegheven heeft.
9 De Heere sal v hem ten heylighen Vol-
ke oprechten: als hy v ghesworen heeft/
daerom dat ghy de ghebooden des Heeren
uws Gods houdet/ende wandeldt in syne
weghen:
10 Dat het alle Volcken op Aerden sullen
sien/dat ghy na den Naem des Heeren ge
noemt zijt/ e eñ sullen hen voor v vreesen.
11 Ende de Heere sal maken/dat ghy over
vloedt aen goederen hebben sult/ aen de
vrucht uws lichaems/ aen de vrucht uws
Vees/ende aen de vrucht uws Ackers/ op
den Lande/dat de Heere uwen Vaderen
ghesworen heeft/ v te gheven.
12 f Eñ de Heere sal v synen goeden schat
op doen/ den hemel/ dat hy synen Lande
reghen gheve tot syner tijdt/ende dat hy
segene alle wercken uwer handen: g ende
ghy sult velen volcken leenen/ ghy daeren
teghen sult van niemanden h † borghen.
13 Ende de Heere sal v ten hoofde maken/
ende niet ten steerte/ende sult boven swe-
ven/ende niet onder ligghen:daerom dat
ghy ghehoorsaem zijdt den Ghebooden
des Heeren uws Gods/ die ick v heden ge-
biede te houden ende te doen.
14 h Ende dat ghy niet en wijcket van ee-
nighen woorde/ dat ick v heden ghebiede/
noch ter rechter handt /noch ter slincker/
op dat ghy anderen Goden na wandeldet
hen te dienen.
15 i Wanneer ghy daerenteghen niet hoo-
ren en sult de stemme des Heerē uws Gods/
dat ghy houdet ende doet alle syne ghebo
den ende Rechten/ die ick v heden ghebie-
de/ so sullen alle dese Vloecken over v ko-
men/ende v raken.
16 Vervloeckt suldy zijn inder stadt / ver-
vloeckt opten Acker.
17 Vervloeckt sal zijn uwen korf/ eñ wat v
over is.
18 Vervloeckt sal zijn de vrucht uws li-
chaems/ de vrucht uws Lands / de vrucht
uwer Ossen/ eñ de vrucht uwer Schapen.
19 Vervloeckt suldy zijn wanneer ghy in-
gaet / ende vervloeckt wanneer ghy wt-
gaet.
20 De Heere sal onder v senden k Ongeval/
l onraet/ende ongheluck/ in allen dat ghy
voor de hant neemt/ dat ghy het doet:tot
dat ghy vernielt wordet/ eñ haest onder-
gaet/om uws boosen doens wille/dat ghy
my verlaten hebt.
21 De Heere sal v de m † Pestilencie aen-
hanghen/ tot dat hy v verdoe inden Lan-
de daer ghy henen koemt / dat selve in te
nemen.
22 De Heere sal v slaen met ghezwel / fe-
bris/ hitte brandt / n † doorricheyt / ver-
ghiftighe locht/ eñ gheelsucht/ eñ sal v ver
volghen tot dat hy v verdoe.
23 o uwen Hemel/ die boven uwen hoofde

b Dat is/ allen wat ghy teghen woordich ghebruycket/ende wat ghy te zijden legt te bewarē/
c ‡ aen. uwe brootkiste/ of meelkiste
d Deu.20.4
e Josu.2.9
f Deu.11.14
g Deu.15.6
h † Anders. ontleenen
h Deu.4.2. ende.12.32. ende.17.10.
i Levi.26.14 Judic.2.14. Thre.2.17. Dan.9.14. Mala.2.2.
Wederom vermaledijdinghe: wāt de Wet dreyght/ drijft/ eñ en laet geenen vrede.
Ongeluck. k taen verswijmen. eñ verwerren/ eñ beschel- dinghe/
l Of misraeck/
m † Anders/ Sterf/ droesen/ Pestilencie. Febris.
n † Anders/ ghezwel/ brandt. eñ bleeckheyt.
o Levi.26.19 Deu.11.17

is/ sal metael zijn/ende de Aerde onder v
yseren.
24 De Heere sal uwen lande stof eñ Asschē
voor reghen gheven / vanden Hemel op v/
tot dat hy v verdoe.
25 De Heere sal v voor uwe vyandē slaen:
voor eenen wech suldy tot hen wttrecken/
eñ door seven weghen suldy voor hen vlie-
den/ eñ sult p † verstroyt worden onder alle
Rijcken op Aerden.
26 U lichaem sal een spijse zijn/ allen ghevo
gheltēn des Hemels/ ende allen gedierten
op Aerden/ eñ daer en sal niemant zijn/die
se daer van jaghe.
27 q De Heere sal v slaen metten sweeren
Egypti/ metten spenen/met grillicheyt eñ
schorfticheyt/ dat ghy niet en kont gesont
worden.
28 r De Heere sal v slaen met onsinnicheyt/
blintheyt ende raserijen des herten.
29 s Ende sult om v tasten inden middaghe/
als een blinde om hem tastet int doncker/
eñ sult op uwen wech gheen gheluck heb-
ben / ende sult gewelt ende onrecht lijden
moeten uwe leefdage / ende niemandt en
sal v helpen.
30 * Een wijf suldy v vertrouwen laten/
doch een ander sal by haer slapē: een huys
suldy bouwen/ doch ghy en sult daer niet
in woonen: eenen Wijnberch suldy plan-
ten/doch ghy en sult hem niet t ghemeyn
maken.
31 Uwen Osse sal voor uwen ooghen ghe-
slachtet wordē/ doch ghy en sult daer niet
van eten: uwē Ezel sal voor v aengesich-
te met ghewelt genomen/ ende v niet we-
der ghegheven worden: uwe Schaep sal
uwen vyanden ghegheven worden /ende
niemandt en sal v helpen.
32 Uwe sonen ende uwe dochteren sullen
eenen anderen volcke ghegheven worden/
dat het uwe ooghen aensien/ende amech-
tich worden over hen den gantschē dach/
ende daer en sal gheen stercke in uwen
handen zijn.
33 De vrucht uws Lands / ende alle uwen
arbeyt sal een volck verteerē/dat ghy niet
en kennet: ende sult onrecht lijden/ eñ ver-
stooten worden v leefdaghe:
34 Ende sult onsinnich worden/ van dien/
dat v ooghen sien moeten.
35 De Heere sal v slaen met eenen boosen
sweer aen de knyen ende schenen/ dat ghy
niet en kont gheheelt worden/ vanden voet
sole aen/ tot op de schedel.
36 n De Heere sal v / ende uwen Koninck/
dien ghy over v ghesett hebt/ drijven onder
een volck/ dat ghy niet en kent/ noch uwe
Vaders/ende sult aldaer dienen anderen
Goden/ hout ende steenen.
37 Ende sult een Schuysel/ ende een Sprec
woort ende een Spot zijn onder allen
Volcken/ daer v de Heere henen gedreven
heeft.
38 x ghy sult veel zaets wt voeren op het
velt/ende weynich in vergaderen/ want de
sprinckhanen sullent af eten.
39 Wijngaerden suldy planten ende bou-
wen/ doch gheenen wijn drincken noch le
sen/ want de wormen sullent verteeren.
40 Olyboomen suldy hebben in allen uwen
Lantpalen/ doch ghy en sult v niet salven
met olye/ want uwen Olyboom sal wtghe-
scheuert worden.
41 Sonen ende dochteren suldy generere/
ende doch niet hebben/ want sy sullen ge-
vanghen wech ghevoert worden.
42 Alle uwen Boomen ende vruchten uws
Lants sal p † het boose gewormte eten.

p † An. ten verschrickē worde allen Rijcken etc.
q Exo.9.8. Droesen/ Schorft. Gronwelteke blindeheydt.
r Mich.3.6 Rom.1.27
s Job.5.14.
*2.Sam.12.11 Deu.20.5. 6.7.
t Hebr. ontemaechden/ namelickē/ in vier Jaeren. als voorseyt is.
n Deu.4.27 2 Reg.24.15 2. Para.33.11 ende.36.10. Jere.14.8.
x Mic.6.15 Hag.1.6.
p † An. de roode. of maeldouwe

43 De vreemdelinck die by v is / sal ouer v climmen/ ende altoos bouen sweuen / ghy daerentegen sult onder dalen/ ende altoos onder ligghen.

44 Hy sal v leenen / ghy daerenteghen sult hem niet leenen: hy sal het hooft zijn/ ende ghy sult de steert zijn.

45 Ende alle dese vloecken sullen ouer v comen/ ende v veruolghen ende treffen/ tot dat ghy verdaen werdet: daerom dat ghy de stemme des Heeren uws Gods niet ghehoort en hebt / dat ghy syne Gheboden ende Rechten hieldet / die hy v gheboden heeft.

46 Daerom sullen Teeckenen ende Wonderen aen v zijn / ende aen uwen zade eewichlick.

47 Dat ghy den Heere uwen Godt niet ghedient en hebt / met vreucht eñ lust uws herten/ doe ghy allerley ghenoech haddet.

f Bar. 4.15. Iere. 5.15. ende 50.41.

48 Ende sult uwen vyanden/ die v de Heere toeschicken sal/ dienen in hongher eñ dorst/ in bloothe yt ende allerley ghebreken: ende sal een yseren Jock op uwen hals leggen/ tot dat hy v verdoe.

49 f De Heere sal een volck ouer v schicken van verre/ vander Wereldt eynde/ als een Arent vliecht / welckers sprake ghy niet en verstaet/

a Of gãtsch sonder verghe/ of vermetel/ of te niete ghebracht/ etc.

50 Een wreet volck/ dat de persoonen des ouden niet aensiet / noch verschoont den Jonghelinghen:

51 Ende sal verteeren de vrucht uws Vees/ eñ de vrucht uws Lants/ tot dat ghy a verdaen wordet: ende sal v niet ouer laten aen coren/ most/ olye / aen vruchten der Ossen ende Schapen: tot dat het v ombrenghe.

52 Ende sal v benauwen in alle uwe poorten/ tot het nederworpe uwe hooghe ende vaste mueren daer ghy v op verlatet/ in alle uwen Lande: ende sult benaut worden in alle uwe poorten/ in uwen gantschen Lande/ dat v de Heere uwe God gegeuen heeft.

b Leui 26.29 4 Reg. 6.28. Thre. 4.10. Baru. 2.3.

c† An. cleynlick of teerlick

53 b Ghy sult de vrucht uws lijfs eten / het vleesch uwer sonen ende dochteren/ die v de Heere uwe Godt ghegheuen heeft/ inden angst ende der noot/ daer v uwe vyant mede benauwen sal.

54 Dat een man die te voren seer c† teerlick eñ in lusten geleeft heeft onder v / sal synen broeder ende het wijf in synen arm/ eñ den soon die noch ouer is van synen sonen/

55 Vergunnen te gheuen yemanden onder hen/ vanden vleesche syner sonen / dat hy eet / nademael hem niet ouer en is van allen goede/ inden angst ende der noot/ daer v uwe vyant mede dringhen sal in alle uwe poorten.

d† An. cleynlicheydt / of teerlicheydt

e† An. dochter die sy tusschen haer beenen in haren schoot verteghen heeft. Aliã/ infantes recens natos

56 Een wijf onder v / die te voren teerlick ende in lust gheleeft heeft / dat sy niet versocht heeft/ hare voetsolen op de Aerde te setten van d† teerheyt ende wellust. die sal den man in haren armen/ ende haren sone/ ende harer dochter/

57 Vergunnen de e† achtergheboorten/ die tusschen haer eyghen beenen zijn wtgegegaen / daer toe hare sonen die sy ghebaert heeft : want sy sullense voor allerley ghebreck heymelick eten in den angst ende der noot / daer v uwe vyant mede beangsten sal in uwer poorten.

Waerschuwinghe eñ vermaninghe aen het volck Israels.

f† Anders bestendige

58 So ghy niet sult houden/ dat ghy doet alle woordẽ deser Wet/ die in desen Boeck geschreuen zijn/ dat ghy vreeset desen heerlicken ende verschrickelicken Naem / den Heere uwen God/

59 Soo sal de Heere wonderlick met v omgaen / met plaghen op v ende uwe zaedt/ met groote ende f† lanckduerende plaghen / g met boose ende lanckduerende cranckheden.

g Exo. 15.26 2 Paral. 21.14.

60 Ende sal v toekeeren alle siecten Egypti/ daer ghy voor vreeset/ ende sullen v aenhanghen.

61 Daer toe alle cranckheydt ende alle plaghen / die niet gheschreuen en zijn inden Boeck deser Wet / sal de Heere ouer v comen laten/ tot dat ghy verdaen wort.

62 Ende uwer sal een weynich ghemeyns volcks ouerblijuen / ghy die te voren gheweest zijt h als de Sterren aen den Hemel/ na der veelheydt/ daerom dat ghy niet gehoort en hebt de stemme des Heeren uws Godts.

h Deu. 10.22

63 i Ende ghelijck als hem de Heere te voren ouer v verblijdde / dat hy v wat goets dede/ ende vermeerderde v: also sal hy hem ouer v verblijden / dat hy v verniele ende verdoe: ende sult verstoort worden vanden Lande/ daer ghy als nu in trecket/ het in te nemen.

i Iere. 31.28.

64 Want de Heere sal v verstroyen onder alle Volcken/ van eenen eynde der Werelt tot aent ander / ende sult aldaer anderen Goden dienen/ die ghy niet en kent/ noch uwe Vaders/ hout ende steenen.

65 Daer toe sult ghy onder de selue Volcken gheen blijuende wesen hebben / ende uwe voedtsoelen en sullen gheen rust hebben: want de Heere sal v aldaer een beuende herte gheuen / ende amechticheydt der ooghen/ ende een versmachte ziele:

66 Dat uwe leuen sal voor v sweuen/ nacht ende dach sult ghy v vreesen/ ende uws leuens niet seker zijn.

67 Des morghens sult ghy segghen: Och/ dat ick dẽ auont af leuen mochte. Des auonts sult ghy segghen : Och / dat ick den morghen af leuen mochte / van grooter vreese uws herten / die v verschricken sal / ende voor het ghene/ dat ghy met uwen ooghen sien sult.

68 k Ende de Heere sal v met Schepen vol weder in Egypten voeren/ door den wech daer ick v van ghesept hebbe : Ghy en sult hem niet meer sien: ende ghylieden sult aldaer uwen vyanden tot knechten ende maechden vercocht worden / ende daer en sal gheen Cooper zijn.

k Exo. 14.13

Dat xxix. Capittel.

1 Het Verbont wort vernieut/ 2. ende met verhael menigherley weldaden ende wonderwercken Godts/ den onuerstandighen volcke door Mosen aenghesept. 18. De ouertreders worden met grousame straffen ende vloecken ghedreycht. 29. God openbaert syne heymelickheden synen Volcke.

1 Dit zijn de woorden des Verbondts/ dat de Heere Mosi gheboden heeft te maken metten kinderen Israels/ a inder Moabiten Lant/ ten anderẽ mael/ b na dien hy dat selue met hen ghemaeckt hadde in Horeb.

a Num 21.20 ende 22.1. b Exo. 19.5.

2 Eñ Moses riep het gantsche Israel/ eñ sprack tot hen: Ghy hebt gesien alles wat de Heere ghedaen heeft in Egypten / voor uwen ooghen/ den Pharao met tsamen alle synen knechten / ende synen gantschen Lande:

c Exo 19.4.

3 De groote versoeckinghen die uwe ooghen gesien hebben/ dat het groote Teeckenen ende Wonderen waren.

4 * Ende de Heere heeft v heden tot op desen huydighen dach noch niet ghegheuen een herte/ dat verstandich ware/ oogen die daer saghen/ ende ooren die daer hoorden.

* Deuter. 30.6. Iere. 31.33.

b Deu. 8.2 5 b Ghy heeft v lieden veertich Jaer inder
Woestijne laten wandelen: uwe cleederen
en zijn aen v lieden niet verout/ ende uwen
schoen en is niet verout aen uwe voeten.
6 Ghy lieden en hebt gheen broodt ghege-
ten/ ende gheenen Wijn gedroncken/ noch
stercken dranck: op dat ghy weetet dat ick
de Heere uwe God ben.
c Nu. 21.23 Deut. 2.29 ende 3.2 7 c Ende doe ghy lieden quaemt aen dese
plaetse / tooch wt de Coninck Sihon tot
Hesbon/ ende de Coninck Og tot Basan/
ons teghen/ om met ons te strijden : ende
wy hebbense gheslaghen/
8 Ende haer Lant inghenomen/ ende ten
Erfdeele ghegheuen den Rubeniten / den
Gadditen / ende den haluen stamme der
Manassiten.
9 Soo houdt nu de woorden deses Ver-
bonts/ ende doet daer nae/ op dat ghy lie-
den f wijslick handelen meucht in allen u-
wen doen.
f Sonder yemandt wt te sluyten alle onse volcken 10 Ghy staet heden alle voor den Heere uwe
Godt/ de Oversten uwer stammen / uwe
Oudtsten/ uwe Amptlieden/ een yeghelick
in Israel.
g Josua 9.21 11 Uwe kinderen / ende Wijuen / uwe
vreemdelinck die in uwen legher is/ g bey
de uwe Houdthouwers ende uwe Water-
draghers/
12 Dat ghy gaen sult in het Verbondt des
Heeren uws Godts / ende inden Eedt/ die
de Heere uwe God heden met v maeckt:
13 Op dat hy v heden hem ten volcke op-
richte/ ende hy uwe Godt sy/ als hy ghe-
h Gen. 17.2. sepr heeft / h ende als hy uwen Vaderen/
Abraham/ Isaac/ ende Jacob ghesworen
heeft.
14 Want ick en make dit Verbondt ende
desen Eedt/ niet met v lieden alleene:
15 Maer beyde/ met v lieden/ ghy die he-
den hier zijt / ende met ons staet voor den
Heere onsen God/ ende met dien/ die heden
i Act. 2.23 niet met ons en zijn.
k dat is/ der roeckeloose lieden woort en gedachte Ep. dewelke is niet soo heet/ het heeft gheen noot / de Duyvel is so grouwelick niet als men hem maeckt: welc alle de werelt heyligh vind en comlick doen/ Jae noch loon ende Hemel daer voor hwachten. 16 Want ghy weetet hoe wy in Egypten-
landt gewoont hebben/ ende midden door
de Heydenen ghetoghen zijn: door welcke
ghy toocht/
17 Ende saecht haren grouwel ende hare
Afgoden/ hout ende steen/ silver ende gout/
die by hen waren.
18 Dat niet misschien eenen man / ofte een
wijf/ ofte een ghesin / of eenen stamme on-
der v lieden sy/ diens herte hem heden van
den Heere onsen Godt ghewendet hebbe/
dat het henen gae / ende diene den Goden
deser Volcken/ i ende worde misschien een
wortel onder v lieden/ die daer Galle ende
Alssem draghe.
19 Ende of hy al reede hoore de woorden
deses Vloecks / nochtans hem seghent in
zijn herte/ ende spreecht: k Het gaet my wel/
l dewijle ick wandele als het mynen herte
dunct: op dat de dronckene metten dorsti-
ghen m t verloren worde.
l Dat is/ de wyle ic also doe/ en myn Afgoderye byne/ so is hoel geluck daer: wie God dient/ dien gaet het nimmermeer wel. 20 Soo en sal de Heere dien niet ghena-
dich zijn / maer dan sal synen toorn ende
yver/ roocken ouer sulcken man/ ende alle
Vloecken sullen hem op hem leggen/ die in
desen Boeck gheschreuen zijn/ ende de Hee
re sal synen naem wt doen / onder den He-
mel:
21 Ende sal hem afscheyden ten ongheluck
wt allen stammen Israels/ na inhoudt al-
ler Vloecken des Verbondts / dat inden
Boeck deser Wet gheschreuen is.
m Deut. 11.8 mit An. ver- 22 Soo sullen dan segghen de nacomelin-
ghen uwer kinderen/ die na v lieden opco-
men sullen/ ende de vreemden/ die wt ver-
ren Landen comen/ wanneer sy de plaghen
deses Landes sien / ende de cranckheden/
daerse de Heere mede beladen heeft:
23 Dat hy alle haer Lant met sulpher ende
sout verbrandt heeft / dat het niet besaeyt
worden en can / noch wast / noch eenich
cruydt daerin op gaet : n ghelijck als So-
n Gen. 19.24 doma / Gomorra / Adama ende Zeboim
omgekeert zijn die de Heere in synen toor-
ne ende grimmicheydt/ omghekeert heeft.
24 o So sullen alle Volcken seggen: Waer-
o 1 Reg. 9.8. Jere. 22.8 om heeft de Heere desen Lande alsoo ghe-
daen? Wat is dat voor eenen soo grimmi-
ghen toorne?
25 Soo salmen segghen : Daerom dat sy
dat Verbondt des Heeren des Godts
haerder vaderen verlaten hebben / dat hy
met hen maeckte / doe hyse wt Egypten-
landt leydde:
26 Ende zijn henen ghegaen/ ende hebben
andere Goden ghedient/ ende hen aenghe-
beden/ sulcke Goden / die sy niet en ken-
nen / ende die y t hen niet ghegheuen en
p t And. hy hen niet toe gedeylt/ etc hebben.
27 Daerom is des Heeren toorne ontsteken
ouer dit Landt / dat hy ouer hen heeft co-
men laten alle Vloecken/ die in desen Boeck
gheschreuen staen.
28 Ende de Heere heeft se wt haren Lande
ghestooten/ met grooten toorne/ grimmic-
heydt ende onghenade/ ende heeftse in een
ander Landt ghewoorpen/ als het staet he-
den ten daghe.
q Hy wil also segghen: Ons Jode heeft God voor allen volcken op Aerde spuls wille geopenbaert/ ende wat hy inde sinne heeft/ daerom sullen wy oock dies te blyder zijn/. t And. Wat heymelick is/ hoort den Heere onsen God te straffen/ maer wat openbaer is/ den ende onsen kinderen eewichlick. 29 q t De heymelickheyt des Heeren onses
Gods / is ons ende onsen kinderen gheo-
penbaert eewichlick / dat wy doen sullen
alle woorden deser Wet.

Dat xxx. Capittel.

1. Barmherticheydt/ 6. Besnijdinghe des Heeren/ 9. daer toe allerley Seghen ende voorspoet/ worde toegheseyt dien/ die hen tot God bekeeren/ 17. verderf daerentegen/ die hen van hem afwenden. 15. Moses betuycht den Volcke/ hy hebbe hen Leuen ende Seghen/ Doot ende Vloeck voorghelept. 19. ende vermaentse met heftighe woorden / sy en willen gheen voor desen/ verkiesen.

1 Wanneer nu ouer v coemt dit alles/
a het zy den Segen ofte den Vloeck/
die ick v voorghelept hebbe/ ende in
uwe herte gaet/ waer ghy onder den Hey-
denen zijt/ daer v de Heere uwe God henen
verstooten heeft/
1 Col. 4.5 Barmherticheyt woort toegheseyt dien/ die hen bekeeren. 2 Ende bekeert v totten Heere uwen God/
dat ghy synder stemme hooret/ ghy ende u-
we kinderen van gantscher herten / ende
van gantscher zielen/ in allen dat ick v he-
den ghebiede:
a 1 Reg. 8.33 2 Par. 33.12 Psal. 106.45 3 b Soo sal de Heere uwe Godt/ uwe ghe-
vanckenisse wenden/ ende hem uwer ont-
fermen / ende sal v weder vergaderen wt
allen Volcken/ daer v de Heere uwe Godt
verstroyt heeft.
b Jere. 32.37 4 Wanneer ghy tot aen der Hemelen eyn-
de verstooten waert/ so sal v doch de Heere
uwe God/ van daer vergaderen/ ende v van
daer halen.
2 Mac. 1.29 ende 2.18 5 Ende sal v in het Lant brengen/ dat uwe
Vaders beseten hebben / ende sult het in
nemen ende sal v wel doen/ ende v vermeer-
deren bouen uwe Vaders.
De geestelicke Besnijdinghe. 6 c Ende de Heere uwe Godt sal uwe her-
te besnijden/ ende het herte uws zaets / dat
c Deu 10.16 Jer. 4.4 Rom. 2.29 ghy den Heere uwen God lief hebbet/ van
gantscher herten/ ende van gantscher zie-
len/ op dat ghy leuen meucht.
Phil. 3.9 7 Daerenteghen dese Vloecken sal de
Col. 2.11 Heere uwe Godt / alle op uwe vyanden
leg-

legghen/ ende op die die v haten ende vervolghen.

8 Ghy dan / sult v bekeeren / ende de stemme des Heeren hooren/ dat ghy doet alle syne Gheboden / die ick v heden ghebiede.

9 Ende de Heere uwe Godt/ sal v gheluck gheven in alle wercken uwer handen / aen de vrucht ws lichaems/ aen de vrucht ws Vees/ aen de vrucht ws Lants/ dat het v v te goede come : e want de Heere sal hem keeren/ dat hy hem over v verblyde / v te goede / als hy hem over uwen Vaderen verblydt heeft:

b Want de Godloosen hebbē oock wel eere eñ goet/ eñ die wele meer als de heylighē/ maer tot haer eñ der anderē verderve.

10 Waerom dat ghy de stemme des Heeren ws Gods/ hooret te houden syne Gheboden ende Rechten / die gheschreven staen inden Boeck deser Wet/ so ghy v sult bekeeren totten Heere uwen God/ van gantscher herten/ ende van gantscher zielen.

e Jere. 31.28 ende 32.41 Zach. 8.14

11 Want dat Ghebodt / dat ick v heden ghebiede/ en is v niet verborghen/ noch te verre:

f Rom. 10.6

12 Noch inden Hemel/ dat ghy mochtet segghen: f Wie wil ons inden Hemel varen/ ende ons halen/ dat wy het hooren ende doen?

13 Het en is oock niet op ghene zyde der Zee/ dat ghy mochtet segghen : Wie wil ons over de Zee varē ende ons halen/ dat wy het hooren ende doen?

14 Want het Woordt is vast na by v/ in uwen mondt/ ende in uwer herten/ dat ghy het doet.

g Deu. 11.27 Jere. 21.8

15 g Siet/ ick hebbe v heden voorghelept/ het leven ende den doot: het goet/ ende het quade/

16 Die ick v heden ghebiede / dat ghy den Heere uwen Godt lief hebt / ende wandelt in syne Weghen / ende syne Gheboden/ Wetten ende Rechten houdet / ende leven meucht/ ende vermeerdert wordet/ ende v de Heere uwe Godt seghene inden Lande daer ghy in treckt/ dat selve in te nemen.

17 Keert ghy daerenteghen uwe herte/ ende en hoort niet / maer laet v verleyden/ dat ghy andere Goden aenbiddet / ende hen dienet/

18 Soo verkondighe ick v lieden heden/ dat ghy omcomen sult / ende niet langhe in den Lande blyven / daer ghy henen treckt over de Jordane/ dat selve in te nemen.

h Deu. 4.26 ende 3.28

19 h Ick neme Hemel ende Aerde heden over v lieden tot ghetuyghen / ick hebbe v lieden het Leven ende den Doot/ den Seghen ende Vloeck / voorghelept/ dat ghy het Leven verkieset / ende ghy ende uwe zaet leven meucht:

20 Dat ghy lieden den Heere uwen Godt lief hebbet/ ende syner stemme hoort/ ende hem aenhangt : want i † dat is uwe leven / ende uwen langhen ouderdom / dat ghy inden Lande woonet/ dat de Heere uwen Vaderen/ Abraham/ Isaac/ ende Jacob gheswooren heeft/ hen te gheven.

i † And. hy

Dat xxxj. Capittel.

1. Mosis bevel aen Israel. 7. ende Josua/ voor synen doot/ 10. ende dat sy het Boeck des Wets alle seven Jaer lesen. 14. God settet Josua in zyn Ampt/ 16. voorsegt synen toorn over des Volcx afval. 19. ende laet een Liet/ hen ter ghetuyghenisse schryven/ 25. Moses heet het Wetboeck legghen in de Arcke des Ghetuyghenisses. 27. Settet den Volcke zyn onrijghe ende coemstighe onghehoorsaemheydt voor ooghen/ 28. ende spreeckt des Liedts woort voor de gantsche Menichte wt.

1 Ende Moses ginck henen/ ende sprack dese woorden metten gantschen Israel: — Mosis ouderdom 120 Jaer.

2 Ende seyde tot hen: Ick ben heden hondert ende twintich Jaer oudt / ick en can niet meer wt eñ in gaen : daer toe heeft de Heere tot my ghesept : a Ghy en sult niet over dese Jordane gaen. — a Nu. 20.24 ende 27.12 Deut. 3.27 ende 4.21 ende 32.48

3 De Heere uwe Godt sal selfs voor v henen gaen: hy sal selve dese Volcken voor v henen verdoen/ dat ghyse in neemt: Josua die sal voor v over gaen/ b als de Heere gesept heeft. — Josua. b Nu. 27.18

4 Ende de Heere sal hen doen/ als hy ghedaen heeft Sihon ende Og den Coninghen der Amoriten ende haren Lande / c die hy verdaen heeft. — c Nu. 21.24 35.

5 d Wanneer se nv de Heere voor v lieden gheven sal / soo sult ghy hen doen / na alle Ghebodt dat ick v lieden gheboden hebbe. — d Deu. 7.2 ende 20.16

6 e Weest goets moets eñ onvertzaecht/ en vreest v niet / ende en laet v lieden niet voor hen grouwelen : want de Heere uwe Godt / sal selfs met v wandelen/ f ende en sal de handt niet af trecken/ noch v verlaten. — e Esa. 35.4 Josue 1.7.9. f Josue 1.5. Hebr. 13.5

7 Ende Moses riep Josua / ende sprack tot hem voor de ooghen des gantschen Israels: g Syt goets moets ende onvertzaecht/ h want ghy sult dit Volck int lant brenghen/ dat de Heere haren Vaderen gesworen heeft, hen te gheven/ ende ghy sult het onder hen wt deylen. — g Deu. 31.23 1 Reg. 2.3 h Nu. 27.16

8 Maer de Heere die selfs voor v lieden henen gaet/ die sal met v zyn/ ende sal de handt niet af trecken / noch v verlaten/ en vreest v niet / ende en verschrickt v niet.

9 Ende Moses schreef dese Wet / ende gaffse den Priesteren / den kinderen Levi/ i die de Arcke des Verbondts des Heeren droeghen/ ende allen Oudtsten Israels: — i Num. 3.6 Josue 8.33.

10 Ende gheboodt hen/ ende seyde : k Over seven Jaer/ ter tydt des Vryen Jaers/ aen het Feest der Loofhutten/ — Alle seven Jaer salmē het boec der Wet lesen. k Nehe. 8.2

11 Wanneer het gantsche Israel coemt/ te verschynen voor den Heere uwen God/ aen de plaetse / die hy verkiesen sal / soo sult ghy dese Wet voor den gantschen Israel wtroepen laten/ voor haren ooren:

12 Namelicken voor de Vergaderinge des Volcx / beyde der mannen ende der vrouwen/ kinderen / ende ws vreemdelincx die in uwer poorten is : op dat sy het hooren ende leeren/ op dat sy den Heere haren God vreesen/ ende houden/ dat sy doē alle woorden deser Wet.

13 Ende dat het hare kinderen / die het niet en weten / oock hooren ende leeren/ op dat sy den Heere uwen Godt / vreesen alle uwe leefdaghe / die ghy lieden op den Lande leeft / daer ghy in gaet over de Jordane/ om dat in te nemen.

14 Ende de Heere sprac tot Mosen: Siet/ uwen tydt is hier by ghecomen / dat ghy sterven: Roept Josua/ ende treedt voor de Hutte des l † Bescheydts/ dat ick hem bevel doe. Moses ghinck henen met Josua / ende traden in de Hutte des Bescheydts. — Josua wort in zyn ampt geset van God. l † An. Misse/ of Ghetuyghenisses.

15 Ende de Heere verscheen in der Hutten/ in een m Wolckencalumne/ n ende de selve Wolckencalumne stondt in der Hutten deure. — m Of/ wolckenpilaer. n Exo. 33.9

God weet wel dat niet goets in ons en is.
e 1 Sam.8.7.
p Iere.2.27

16 Ende de Heere sprack tot Mosen: Siet/
ghy sult slapen met uwen vaderen/ ẽ dit
Volck sal opcomen/ ẽ sal vreemden Godẽ
nahoereren/ dies Landts daer sy in comẽ/
o ẽ sal my verlaten/ ẽ het Verbont varẽ
laten/ dat ick met hen ghemaeckt hebbe:
17 So sal mynen toorne vergrimmen ouer
hen ter seluer tijdt/ ende salse verlaten/ ẽ
mijn aensicht voor hen verberghen/ dat sy
verteert worden: p ende wanneer hen dan
veel ongheluck ende angsts treffen sal/ so
sullen sy segghen: Is my dit quaet niet al
le wederuaren/ dewijle mijn God niet met
my en is?
18 Ick dan sal mijn aensicht verberghen
te dier tijdt/ om alle het quaets wille/ dat
sy gedaen hebben/ dat sy hen tot anderen
Goden ghekeert hebben.

Een Liedt/ Israel ter getuigenisse gegeuen.
q Deut.32.1
r Deu.8.14
Prou.30.1.

19 So schrijft v lieden nu dit Liedt/ ẽ leert
het den kinderen Israels/ ende legt het in
haren mont/ dat my dat q Liedt een getuy
ghe sy onder den kinderen Israels.
20 Want ick wilse int Lant brenghen/ dat
ick haren vaderen ghesworen hebbe/ daer
Melck ende Heunich in vloeyt: r ende als
sy eten/ ende sat ende vet worden/ so sullen
sy hen keeren tot anderen Goden/ ẽ hen
dienen/ ende my lasteren/ ende mijn Ver-
bondt varen laten.
21 Ende wanneer hen dan veel ongheluck
ẽ angsts wederuaren sal/ so sal dit Liedt
hen antworden ter ghetuyghenisse: want
het en sal niet vergheten worden wt den
monde haers zaets: s want ick weet hare
ghedachten/ daer sy nu alreede mede om-
gaen/ eer ickse int Landt brenghe/ dat ick
ghesworen hebbe.
22 Also schreef Moses dit Liedt ter seluer
tijdt/ ẽ leerde het den kinderen Israels.
23 Ende beual Iosue den soone Nun/ ẽ

s Rom.7.18.
Ioan.2.25.
t Deu.31.7.
Iosue.1.9.
ende.23.15.
u Deu.10.5

sprack: t Weest goedts moets/ ende on-
uertsaecht: want ghy sult den kinderen
Israels in het Lant leyden/ dat ick hen ge
sworen hebbe/ ende ick wil met v zijn.
24 u Doe nu Moses de woorden deser
Wet/ gantsch wtgeschreuen hadde in ee-
nen Boeck/
25 Gheboot hy den Leuiten/ die de Arcke
der ghetuyghenisse des Heeren droeghen/
ende sprack:
26 Neemt dat Boeck deses Wets/ ẽ legt
het in de zijde der Arcke des Verbondts
des Heeren ws Gods/ dat het aldaer een
ghetuyghe sy teghen v.

x 2 Reg.17.14.
Mala.3.7.
y Deu.4.26
ende 30.19.

27 x Want ick kenne uwe ongehoorsaem-
heyt ẽ hardneckicheyt: siet/ dewijle ick
noch heden met v lieden leue/ zijt ghy on-
ghehoorsaem gheweest teghen den Heere/
hoe veel meer na mynen doodt?
28 So vergadert nu voor my alle Outsten
uwer stammen/ ende uwe Amptlieden/ dat
ick dese woordẽ voor haren ooren spreke/
y ẽ hemel ende Aerde tegen hen tot ghe-
tuyghe neme.
29 Want ick weet het/ dat ghylieden het
na mynen doot verderuen sult/ ende wt
den weghen treden/ dien ick v gheboden
hebbe: so sal v lieden dan ongheluck ont-
moeten hier na/ daerom dat ghy quaet ge
daen hebt voor de ooghen des Heeren/
dat ghyliedẽ hem vertoornt/ door de were
ken uwer handen.

a Esaie.1.2.
Mich.1.2.
b Esa.55.10.
† And. aenroepen.
c Dat is/ laet ons de Heere God

30 Also sprack Moses de woorden deses
Liedts gheheel wt/ voor de ooren der gant
scher Menichten Israels.

Dat xxxij. Capittel.

1. Moses/ so hy God hooch prijst/ 5.
strast hefticb de afuallighe Ioden/ 7. ẽ
vermaentse tot nadencken der weldaden
Gods. 15. Weelde brengt Israel tot Afgo
derie 29. so dreycht hem God met grousa-
me straffen 29. Ja met eenigher wtroepin
ghe/ so hy hem des onrecht en roems der
vyanden niet en ontsage. 35. Wrake is des
Heeren/ die alleene den synen can ẽ wil
in noode helpen. 40. ende synen vyanden
hare boosheydt op den cop brenghen. 44
Moses na ernstigẽ beuele aen het Volck/
deses Liedts haluen. 48. wort ghebodẽ/
hy sal hem opten Berch Nebo vergade-
ren/ ende het beloofde Landt door synen
doodt besien.

1 Merckt op/ ghy a Hemelen/ ick wil
spreken/ ende de Aerde hoore de redẽ
mijns mondts.
2 b Mijn leere druppe als den reghen/
ende mijn reden vloeye als den dauwe/
als den reghen opt gras/ ende als de drup
pen op het cruydt.
3 Want ick wil den Naem des Heeren †
prijsen: gheeft onsen God c alleen de eere.
4 Hy is een * Rotzsteẽ/ d syne werckẽ zijn
onstraffelick: want alles wat hy doet/ dat
is recht: getrouwe is God/ ẽ niet quaets
aen hem/ e rechtueerdich ẽ vroom is hy.
5 De verkeerde ẽ boose aert/ valt van
hem af/ sy zijn schandsvlecken/ ẽ niet syne
kinderen.
6 Danct ghy also den Heere uwen God/
ghy dwaesachtich ende onwijs volck: is
f hy niet uwe vader ende uwe Heere: g is
hy het niet alleen/ die v ghemaeckt ende
bereydt heeft?
7 Ghedenckt aen de voorleden daghen/
tot nu toe/ ende merckt wat hy ghedaen
heeft aen den ouden Vaderen: vraecht het
uwen vader/ die sal het v verkondighen/
uwe Oudesten/ die sullent v segghen.
8 h Doe de Alderhoochste de Volcken wt
deylde ende verstroyde der menschen kin-
deren/ doe settede hy de Landtpalen der
Volckẽ/ na het getal der kinderẽ Israels.
9 i Want des Heeren deel is zijn Volck/
Iacop is het snoer zijnder Eruen.
10 k † Hy vandt hem in de Woestijne/ inde
dorren Wildernisse/ daer het huylde: hy
voerde hem ẽ gaf hem l † de Wet: hy be-
waerde hem als synen Ooghenappel.
11 Als een Arendt syne ionghen veruoert/
ende bouen hen sweeft: m hy breydde syne
vederẽ wt/ ẽ droechse op syne vleugelen.
12 De Heere alleen leydde hem/ ende daer
en was gheen vreemt God met hem.
13 Hy liet hem hooch varen op Aerden/ ẽ
spijsde hem metten vruchten des Velts:
n ende liet hem Heunich suyghen wt den
Rotzsteenẽ/ ẽ Olye wt den hardẽ steenen.
14 Boter vanden Koeyen ẽ Melck van-
den Schapen/ met het vette vanden Lam
meren: ende vette Rammen/ ende Bocken
met vette Nieren/ ẽ Tarwe: ende drenc-
tohem met goet Druyuenbloedt.
15 o Doe hy p † nu vet ende sat wert/ wert
hy weeldich: hy is vet ende dick/ ẽ sterck
gheworden: ende hy heeft den God laten
varen/ die hem ghemaeckt heeft/ hy heeft
den Rotzsteen zijns heyls kleyn gheacht:
16 Ende heeft hem tot iuer verwecc door
vreemde Goden/ door de grouwelẽ heeft
hy hem vertoornt.
17 r Sy hebben den Veltduyuelen gheof-
fert/ ende niet haren Gode: den Goden die
sy niet en kenden/ den nieuwen/ die eer te
vorẽ niet geweest en zijn/ die uwe Vaders
niet gheeert en hebben.
18 Uwen Rotzsteen die v gheboren heeft/
hebdy wt der acht ghelaten/ ende hebt/
Godt vergheten/ die v ghemaeckt heeft/

alleen God zijn/ ẽ alle eere hebbẽ/ ende geenẽ anderen.
* De Hebreusche sprake heet God eenen Rotzsteen/ dat is eenẽ trotztroost/ Stercke/ ẽ versekeringhe/ allẽ die hen op hem verlatẽ ende hem vertrouwẽ.
b Gen.13 2.
c By den Godloosen moet God altijdts onrecht hebben/ en hem meesteren laten Mat.11.19. De wijsheyt moet haer laten rechtueerdighen vã harẽ kinderen die weten alle dinck beter als het God maeckt/ soo en deughet niet.
f Mala.1.6
g Gene.1.26
h Gene.11.8
i Deut.4.20
k Exo.19.3.
† An. Hy vernoechde
l † Ander. verstandt:
m Exo.19.4
n Psal.81.17
o Deu.6.10
p † And. veruet/ rechtich behoorde te zijn/ werdt hy wederspannich (ofte vertel)
r Psa.106.63
s Dat is/ daer van sy geen beuel noch Gods woort en hebben/ maer verkiesen wt eyghner achtbaerheyt/ nieuwe Godsdiensten.
t † And. nieu weliex co men zijn/ etc. gheëreest hebben.

19 Ende doe het de Heere sach / werdt hy
toornich ouer syne sonen ende dochteren.
20 Ende hy sprack: ick wil myn aensicht
voor hen verberghen/ wil sien/ wat hen ten
laetsten wedervaren sal: want het is eenen
verkeerden aerdt/ het zijn ontrouwe kin-
deren.
21 Sy hebben my verweckt aen dien/ dat
gheen God en is/ met haerder Afgoderye/
hebben sy my vertoornt: u ende ick wilse
weder verwecken aen dien/ dat geen Volck
en is/ aen een dwaesachtich Volck wil ick
se vertoornen.
22 Want het vyer is aenghegaen door my-
nen toorne/ ende sal bernen tot in de on-
derste Helle: en sal verteeren het Lant met
syne vruchten ende sal aensteken de funda-
menten der Aerden.
23 Ick wil alle ongheluck ouer hen hoopen/
ick wil alle myne pylen in hen schieten.
24 Van hongher sullen sy versmachten/ en
verteert worden van de x sebris/ ende van
snellen doodt: y ick wil der Dieren tanden
onder hen schicken / ende der Slanghen
vergift.
25 Van buyten salse het Sweert z beroo-
uen/ ende inwendich het verschricken: bey
de jongelinghen ende maeghden/ de suy-
ghende kinderen met den grysen mannen.
26 Ick wil segghen: Waer zijn sy? ick sal
hare gedachtenisse wech nemen onder den
menschen:
27 Wanneer ick den toorne der vyanden
niet en schoude/ dat hare vyanden niet
stout en werden/ ende mochten segghen:
Onse macht is hooch/ en de Heere en heeft
sulcx niet alles ghedaen.
28 Want het is een Volck daer gheen
a raet in en is/ ende daer en is gheen ver-
standt in hen.
29 O dat sy wijs waren/ ende vernamen
sulcx dat sy verstonden wat hen hier na
ontmoeten sal.
30 Hoe gaet het toe / dat een sal haerder
duysent iagen/ ende twee sullen thien duy-
sent vluchtich maken? is het niet alsoo/ om
datse haren Rotzsteen vercocht heeft? ende
de Heere heeftse ouerghegheuen.
31 Want onsen Rotzsteen en is niet als ha-
ren Rotzsteen, b des zijn onse vyanden selfs
Richters.
32 Want haren Wijnstock is vanden Wijn
stock tot Sodom/ ende vanden Acker Go-
morra/ hare Wijndruyuen zijn Galle / sy
hebben bitter Besyen.
33 Haren Wijn is Draken vergift / ende
woedender Aderen galle.
34 Is sulcx niet by my verborghen: ende
c versegelt in myne schatten?
35 d De wrake is mijne, ick wil betalen.
Te syner tijdt sal haren voet slibberen:
want den tijdt haers ongeuals is na by/
ende wat hen ontmoeten sal/ haestet hem
hiertoe.
36 e Want de Heere sal zijn Volck rechten/
ende ouer syne knechten sal hy hem ont-
fermen: want hy sal aensien/ dat hare cracht
wech is/ ende dat beyde f het besloten en
verlaten/ wech is.
37 Ende men sal segghen: g Waer zijn hare
Goden? haer Rotzsteen/ daer sy op betrou-
den?
38 Van welcker Offer sy vet aten/ en dronc
ken den Wijn haers Dranckoffers: laetse
op staen/ ende v lieden helpen/ ende v be-
schutten.
39 Siet ghylieden nu/ dat ick het alleen ben/
h ende datter gheen God beneuen my en
is: i ick can dooden en leuendich maken:
ick can k † verslaen / ende can heelen/ l en
daer en is niemandt die wt myner handt
verlosse,
40 Want ick wil myne hant inden Hemel hef-
fen/ en wil segghen/ Ick leue eewichlick.
41 m Als ick het blinckende myns Sweerts
wetten sal/ ende myne hant ter straffe grij-
pen sal/ so wil ick my weder wreken aen
myne vyanden, ende dien die my haten/
betalen.
42 Ick wil myne pijlen met bloede dronc-
ken maken/ ende myn Sweert sal vleesch
eten n ouer den bloede der verslaghenen/
ende ouer de geuanckenisse/ ende ouer den
ontblooten hoofde des vyants.
43 o Juycht alle ghy die zijn Volck zijdt:
want hy sal het bloet syner knechten wre-
ken: en sal hem aen syne vyanden wreken/
ende genadich zijn den Lande zijns Volcx.
44 Ende Moses quam/ en sprack alle woor-
den deses Liets voor den ooren des Volcx/
hy ende Josua de sone Nun.
45 Doe nu Moses sulcx al wt ghespro-
ken hadde tot alle Israel:
46 Sprack hy tot hen: p Nemet ter herten
alle woorden die ick v lieden heden betuy-
ge/ dat ghy uwen kinderen beueelt/ dat sy
houden: en doen alle woorden deses Wets/
47 Want het en is niet een vergeefs woort
aen v lieden, maer het is uwe leuen: en so-
danige woort sal uwe leuen verlengen op-
ten lande/ daer ghylieden henen gaet ouer
de Jordane/ dat ghy het in neemt.
48 q Ende de Heere sprack met Mose des-
seluen daechs/ ende seyde:
49 Gaet op het gheberchte Abarim/ opten
Berch Nebo/ die daer leyt in der Moabi-
ten Lant/ teghen Jericho ouer/ en besiet het
Lant Canaan/ dat ick den kinderen Israels
ten eyghendom gheuen sal.
50 Ende sterft opten Berch/ als ghy daer
op ghecomen zijt / ende vergadert v tot
uwen volcke: r ghelijck als uwe broeder
Aron sterf opten Berch Hor/ ende hem tot
synen volcke vergaderde.
51 s Daerom dat ghylieden v besondich
hebt onder den kinderen Israels / by den
Twistwater te Cades / in de Woestyne
Zin/ dat ghylieden my niet en heylichdet
onder den kinderen Israels.
52 Want ghy sult het Lant teghen v sien/
dat ick den kinderen Israels gheue/ doch
ghy en sult daer niet in comen.

Dat xxxiij. Capittel

1 Moses seghent voor synen doot de
twaelf stammen Israels / ende seydt wat
hen wedervaren sal.

1 Dit is den Seghen / daer Moses de
man Gods de kinderen Israels voor
synen doodt mede seghende:
2 Ende sprack: De a Heere is van Sinai
ghecomen/ b ende is hen op ghegaen van
Seir: c hy is claerlick verschenen vanden
Berch Paran/ ende is ghecomen met veel
duysent Heylighen: tot syner rechterhant
is een vyerighe Wet aen hen.
3 d Hoe heeft hy de lieden so lief? e alle sy-
ne Heylighen zijn in uwer hant: f sy sullen
hen setten tot uwen voeten / ende sullen
leeren van uwe woorden.
4 Moses heeft ons de Wet gheboden/ de
erue der Menichten Jacobs.
5 Ende hy volbrenge g het ampt eens Co-
ninckx/ ende hielt te hoope de Ouersten des
volcx/ met samen den stammen Israels.
6 Ruben leue/ ende en sterue niet/ en zijn
ghemeyn volck zy h gheringhe.
7 Dit is den Seghen Juda: En hy sprack:
Heere, verhoort de stemme Juda/ maeckt
hem

Kantteekeningen:
s Rom.10.19 Jere.15.14.
x Anders. brandende sucht ende van bitterer gifte.
y Jere.5.6. Ezech.1.6.
z Dat is buyten sullen sy Swerden en Vreese woorden doort sweert, en geuanckenisse der kinderen mannen ende vrouwen berooft worden: maer wat inblijft sal door verschricken/ dat is door hongher/ pestilencie/ oproer/ iammerlick omcomen.
a Dat is/ Sy en achten Gods woort niet/ weten wel beter.
b Exo.14.25 1 Sam.5.7.
c Dat is/ Sy en ghelooven niet tot dat sy het beuinden/ want het is voor haren ooghen verborgen.
d Rom.12.19 Hebr.10.30
e Psal.134.14
f Dat is/ het dierbaer ende snoode.
g Jere.2.28. h Deu.4.35 1 Sam.2.6. Tob.13.2. Sapi.16.13
k Of/ ontwee sla/ † Anders verwonden/
l Job 10.7.
m Psalm.149.10.
n Dat is/ straffen des Sweerdts onder den Joden: Verworginghe/ Gheuanckenisse/ en Berouinghe des Coninckrijcx en Priesterdoms/ door het hayr op den hoofde bediet.
o 2 Mac.7.6 Rom.15.10
p Deut.6.6 ende 11.18
q Nu.27.12 Deu.3.27
r Nu.20.28 ende 33.38
s Nu.20.12 ende 27.14
Moses seghent voor synen doot de xij. stammen Israels.
a Exo.3.2 ende 19.3
b Nu.21.4.8
c Num.11.17.31
d Tit.3.4
e Sap.3.1.
f Luc.10.39
g Hy en was niet Coninc/ en hadde ooch niet daervan ende hielt doch het volck te samen: alsoo dat het een hooft hadde/ als eenen Coninck/ en niet ghestropt onder tyrannye ginck.
Ruben.
h Of/ slecht bunne/ verachtelick.
Juda.

hem ten Regente in synen volcke/eñ laet
syne macht groot worden/ende hem moet
teghen syne vyanden gheholpen worden.
8 Ende tot Levi sprack hy: i Uwe Recht
ende uwe Licht/blijve by uwen heylighen
Name k dien ghy versocht hebt tot l Mas
sa doe ghylieden twistedet aen het Twist
water.
9 l Die tot synen vader eñ tot synen moe-
der spreeckt: Ick en sie hem niet: ende tot
synen broeder/ Ick en kenne hem niet: eñ
tot synen sone/ Ick en weet hem niet: die
houden uwe redenen/ende bewaren uwe
Verbondt.
10 Diesullen Jacob uwe Rechten leeren/
ende uwe Wet: die sullen Reucwerck voor
uwen neuse leggen/ende gheheel Offer op
uwen Altaer.
11 Heere/seghent zijn vermeughen/eñ laet
v bevallen de wercken syner handen: ver-
slaet den rugghe der gener/die hen tegen
m hem verheffen/ende der gener die hem
haten/dat sy haer niet op en richten.
12 Ende tot Ben Jamin sprack hy: n Het
liefliicke des Heeren sal seker woonen/alle
tydt sal hy over hem houden/ende sal tus-
schen syne schouderen woonen.
13 Ende tot Joseph sprack hy: Zijn landt
leyt in den Seghen des Heeren: daer zijn
o edele vruchten vanden Hemel / vanden
Dauwe/ende van der diepte die hier on-
der leyt.
14 Daer zijn edele vruchten vander Son-
nen/eñ edele rijpe vruchten der Manen/
15 Ende vanden hooghen Berghen teghent
Oosten/ende vanden cleynen Berghen ee-
welick:
16 Ende edele vruchten der Aerden / ende
wat daerin is: de genade des genen p die
in den Bossche woonde/come op het hooft
Josephs/eñ opten schedel des Nasir/on-
der synen broederen.
17 Syne heerlickheyt is als eenen eerstge-
boren Osse/eñ syne Hoornen zijn als eens
Eenhoorens Hoorne: metten selven sal hy
de Volcken stooten te hoope/tot aen des
lants eynde: dat zijn de q duysent Ephraim/
ende de duysent Manasse.
18 Ende tot Sebulon sprack hy: Sebulon
verheucht v wes r uyttochs/ende Isaschar
verheucht v uwer Hutten.
19 Sy sullen de Volcken opten Berch roe
pen/ende aldaer offeren Offer der gherech
ticheydt: want sy sullen de veelheydt des
Zees suyghen/ende de versoncken schatte
inden zande.
20 Ende tot Gad sprack hy: s† Gad zy ghe-
seghent de Ruymmaker: hy leyt als een
Leeuwe/ende rooft den arm ende den sche
del.
21 Eñ hy sach/t† dat hem een u Hooft ghe
ghevenwas/een Leeraer die verborgen is/
welcker quam metten Oversten des volcx/
ende beschickte de Gerechticheyt des Hee
ren/ende syne Rechten aen Israel.
22 Ende tot Dan sprack hy: Dan/een jon-
ghe Leeuwe die sal x† vloeyen van Basan.
23 Ende tot Naphthali sprack hy: Naph
thali sal genoech hebben/wat hy begeert/
y ende sal vol Seghens des Heeren zijn/te
gens Westen ende Suyden/sal syne besit-
tinghe zijn.
24 Ende tot Asser sprack hy: Asser sy ghe-
segent met sonen: hy z sy aenghenaem sy-
nen broederen/ende dooppe synen voet in
Olye.
25 Yser ende/metael a† sy aen uwen schoe-
nen uwen ouderdom als uwe ieucht.
26 Daer en is gheen God/als de God des
b† Rechtveerdigheyt/die inden Hemel sit:
die sy uwe hulpe/ende diens syne heerlick
heydt inde Wolcken is.
27 c Dat is de Wooninghe Gods vanden
beginne/ende onder den armen eewelick:
ende hy sal voor v henen/uwen vyant ver-
dryven/ende segghen: o Zyt verstoort.
28 e Israel sal seker alleen woonen: deß Fon
teyne Jacobs sal zijn opten lande/ daer
koren ende Most is: daertoe synen Hemel
sal met dauwe druppen.
29 Wel v Israel/wie is v ghelijck? O volc/
die ghy door den Heere salich wordet/die
uwer hulpe Schilt eñ het Sweert uwer
overwinninghe is: uwen vyanden sal het
faelgeren/doch ghy sult op haer Hoochte
henen treden.

Dat xxxiiij. Capittel.

1. Moses na dien hy het Belofde lant
heeft ghesien/ 5. sterft. 6. Wordt vanden
Heere begraven/ 8. ende van Israel be-
weent . 9. Josua coemt na hem ten regi-
mente . 10 . Daer en staet voortaen geen
Propheet meer op als Moses.

1 Ende a Moses ghinck vanden Velde
der Moabiten/ opten Berch Nebo/
op de spitze des ghebercht Pisga/te-
ghen Jericho over: eñ de Heere wees hem
het gantsche Lant tot Dan toe:
2 Ende het gantsche Naphthali/ende het
lant Ephraim ende Manasse: ende het
gantsche Landt Juda tot aen de uterste
Zee:
3 Ende teghent Suyden/ende de contrey
en der breydde Jericho/der Palmen stadt
tot Zoar toe.
4 Ende de Heere sprack tot hem: b Dit is
het Landt/dat ick Abraham/ Isaac ende
Jacob gheswooren hebbe/ende geseyt: Ick
wil dat uwen zade gheven: ghy hebt het
met uwen ooghen ghesien/c doch ghy en
sult niet over gaen.
5 Also sterft Moses de knecht des Heeren
aldaer inden Lande der Moabiten/na den
woorde des Heeren.
6 d Ende hy begroef hem inden Dale in-
den Lande der Moabiten/teghen den huy
se Peor/ende niemant en heeft zijn graf
vernomen tot op desen huydighen dach.
7 e Ende Moses was hondert ende twin
tich Jaer oudt/doe hy sterf. syne ooghen
en waren niet doncker ghewordden / ende
syne kracht en was niet vervallen.
8 f Ende de kinderen Israels beweenden
Mosen inden Velde der Moabiten /der-
tich daghen/ende de dagen des weenens
ende klaghens over Moses / werden vol
eyndt.
9 Josua de sone Nun/werdt vervult met
den Gheest der wijsheyt: g want Moses
hadde syne handen op hem gheleyt: ende
de kinderen Israels hoorden hem/ende de-
den als de Heere Mosi geboden hadde.
10 h Ende daer stont namaels gheen Pro-
pheet in Israel op/als Moses/die de Hee
re ghekent hadde van aenghesichte i†/
11 Tot allerley Teeckenen eñ Wonderen/
daer hem de Heere toe sandt/dat hyse de-
de in Egypten lande / aen Pharao / ende
allen synen knechten/ende aen allen synẽ
Lande:
12 Ende tot aller deser machtigher handt/
ende groote k† ghesichten/die Moses de-
de/voor de oogen des gantschen Israels.

Eynde des vijfsten Boecx
Mosis.

Levi.
i Dat is/
als Exo.28.
staet/ het
heylichdom
opte borst-
lappe. Hy
wil also seg
ghen: Uwe
Priesterlick
ampt sy ge
luckfalich
voor Gode
eñ dẽ men-
schẽ met bid-
den eñ leerẽ
k Nu.20.10
l Mat.10.37
m† An. hen
Bẽ Jamin.
n Dat is de
Tempel/eñ
Jerusalẽ/
eñ het Co-
ninckrijcke
was in Bẽ-
Jamin.
Joseph.
Josue16. 17
o Dat is vã
den Coninc
rijcke Isra-
els gheseyt:
welc hooch
gheseghent
weer in allẽ
dat de He-
mel/ Sonne
Mane/ Aer
de/ Berch/
Dal/ Wa-
ter/eñ alles
dat rijtlick
goet voorth
eñ gaf: daer
toe ooc Pro
pheten eñ
heylige Re-
gẽtẽ hadde
p Exo.3.2
q Hebr.tien
duysent
Sebulon.
Isaschar.
r Dit heeft
Debora eñ
Barac ge-
dan/ Judi.5
Gad.
f 2 re.10 Gad
verwydert.
t An. gesegẽt
sy die den
u† An. synẽ
aenvanc/dz
daer des
Leeraers
deel verborgẽ
lagen/ ende
quam/etc.
x Dẽ Segẽ
Gad heeft
de Coninck
Jehu verge
richt/4 Re.
10. daer hy
Baal te nie
te brenget/
eñ dat volc
weder te
rechte
bracht / eñ
sloech twee
Coninghen
doot/daer
toe Jesabel:
eñ de Lee-
raer is E-
lias de Pro-
pheet/die
indẽ Hemel
genomẽ eñ
verborgẽ is/
wãt hi was
een Burger
wt Gilead/
inden Stam-
me Gad.
Dan.
x† An. sprin
ghen
Naphthali
y Mat. 4.13
Asser.
z Of. eerlic
a† An. sullẽ
uwe sloten
zijn/eñ uwe
smerte als
uwe goede
daghen.
b† And. Is-
raels.
c Godswoo
ninge is int
volc Israel
van begin .
af/ onder
welckesy
eewichlick
blijven als
de Hoedere
kens onder
de armẽ ofte
vleugels
der Hinnen.
d Of. uitge-
roeyt/ver-
niele.
e Jere.23.6.
f† An. oogẽ
Moses siet
het beloof-
de lãt/maer
en mach
daer nie in.
a Nu.27.12.
* 2 mac. 2.4
b Gen.12.7
c Nu.20.12.
Mose sterft
d Jude 9
Mose heeft
120. Jaer ge
leeft.
e Deu.31.2.
f Nu.20.29
Josua coẽt
na Mosen
totte Regi-
mente.
g Nu.27.23.
Act.6.6
1 Tim. 4.14
h Deu.18.18
i† An.tot al
gesichte.
k† Anders
schrickinc/

Argument.

DAer na volcht dat Boeck Josue / het welcke voornemelick de waerheydt der Godlicker belofte bewijst/ te weten/ hoe het volck Israel is na de doodt Mosis in het beloefde Landt ghebracht door Josue/ (van welcken dit boeck den naem heeft ghecreghen) de Coninckrijcken en volcken des Lants Canaan gantschelick te niete gebracht hebbende/ tot grouwelicke straffe der grooter grouwelicker sonden. In dit boeck is oock een beschrijvinghe des heylighen Landts/ ende een patroon ofte exempelaer eens goede Princes/ ende eens gehoorsamen volcx: en daer wort een Historie vervolcht ontrent van ses ofte seven ende twintich Jaren.

Het Boeck Josua.

Dat Eerste Capittel.

1 God sterckt ende troost Josua/ 7. en gheeft hem een Leesboeck in de hant/ daer in hy hem altoos oeffenen sal. 10. Josua ghebiedt den Volcke dat sy voorraet bereyden ter reyse/ 12. ende den Rubeniten/ Gadditen ende den halven stamme Manasse/ dat sy na aenghedingder toesegginghe/ haren broederen tot ruste helpen / 16. ende beloven hem volcomen gehoorsaemheydt/ als den Mosi toegheseydt was.

God sterckt ende troost Josua.

a Exo.33.11.

1

N A den doodt Mosis des knechts des Heeren/ sprack de Heere tot Josua den sone Nun/ a Mosis Dienaer:

2 Mijn knecht Moses is ghestorven: so maeckt u op/ ende treckt over dese Jordane ghy en dit gantsche volck/ in het Landt dat ick hen/ den kinderen Israels. ghegheven hebbe.

b Deu.11.24 Jos.14.9.

3 b Alle Steden daer uwe voetsolen op treden sullen/ hebbe ick u lieden ghegheven/ als ick Mosi ghesepdt hebbe.

4 Van der Woestijne aen/ en desen Libano/ tot aen het groote water Phrath: het gantsche Landt der Hethiters/ tot aen de groote Zee teghen Westen / sullen uwe Landtpalen zijn.

c Jos.3.7 d Deu.31.6 Heb.13.5

5 W en sal niemandt wederstaen uwe leef daghe: c ghelijck als ick met Mose gheweest ben/ also wil ick oock met u zijn: d ick en wil u niet verlaten / noch van u wijcken.

6 Zijt ghetroost/ en weest onvertsaecht: want ghy sult desen Volcke het Lant wtdeylen/ dat ick haren Vaderen gesworen hebbe/ dat ick het hen gheven wilde.

e 1.Reg. 2.3 Jos 21.6 f of aueksins g Deu.12.16

7 e Hebt slechs eenen goeden moet/ ende weest gantsch vrijmoedich/ dat ghy houdet ende doet f aller dinghe na de Wet / die u Moses mijn knecht geboden heeft: g en wijcket daer niet van/ noch ter rechter noch ter slincker hant/ op dat ghy cloeckelicken handelen meucht/ in allen dat ghy doen sult.

h Deu.17.19 ende 18.14. i Of. besint

8 h Ende laet het Boeck deser Wet van uwen monde niet come/ maer i overdenct het dach ende nacht: op dat ghy houdet en doet al temael na dien/ dat daer in geschreven staet, als dan sal het u wel ghelucken in allen dat ghy doet/ en sult wijsick handelen connen.

9 Siet, ick hebbe u gheboden/ dat ghy eenen goeden moet hebt / ende vrijmoedich zijt: en laet u niet gronwelen/ ende en ontsettet u niet: want de Heere uwe God is met u / in allen dat ghy doen sult.

10 Doe gheboodt Josua den Hooftlieden des Volcx/ ende sprack:

11 Gaet door den Legher/ ende gebiet den Volcke/ ende segt: Bereydet u lieden voorraet: want na drij daghen/ sult ghy lieden over dese Jordane gaen/ dat ghy in coemt/ ende het Lant inneemt/ dat u de Heere uwe God gheven sal.

12 Ende totten Rubeniten/ Gadditen / en den halven stamme Manasse/ sprack Josua:

13 k Denckt aen het woort/ dat u lieden Moses de knecht des Heeren seyde/ ende sprack: de Heere uwe God heeft u lieden tot ruste ghebracht/ ende dat Landt ghegheven. k Nu 32.20. 28 Jos.4.12.

14 Uwe wijven ende kinderen/ ende Vee/ laet in den Lande blijven/ dat u lieden Moses ghegheven heeft/ op dese zijde der Jordanen: daerentegen sult ghy lieden voor uwen broederen heenen trecken gewapent/ wat strijdtbare mannen zijn: ende hen helpen:

15 Tot dat de Heere uwe broederen oock tot ruste brengt/ ghelijck als u lieden / dat sy oock in nemen het Lant/ dat hen de Heere uwe God gheven sal/ als dan sult ghy lieden wederom keeren in uwe Lant/ dat u Moses de knecht des Heeren ingegeven heeft te besitten op dese zijde der Jordanen/ teghen den Opganck der Sonnen.

16 Ende sy antwoordden Josua/ en spraken: l Alles wat ghy ons gheboden hebt/ dat willen wy doen/ ende waer ghy ons heenen sendet/ daer willen wy henen gaen. l Deu.5.27. Jere.42.5. n 1.Ma.2.34

17 Ghelijck als wy Mosi gehoorsaem geweest sijn / so willen wy u oock ghehoorsaem zijn: alleen dat de Heere uwe God/ slechs met u zy/ ghelijck als hy met Mose was.

18 Wie uwen monde onghehoorsaem is/ ende en hoort niet uwe n woorden/ in allen dat ghy ons gebiedet/ die sal sterven: hebt slechs eenen goede moet, ende weest onvertzaecht.

Dat ij. Capittel.

1. Josua sendt Verspieders wt / het Lant te bespieden 3. Rahab verberchtse voor den Coninck. 8. Doet bekentenisse haers gheloofs. 12. ende biddet om hares en der haren verschooninge/ in der Stadt innemingh e. 14. De Verspieders maken met haer een Verbont. 22. Gaen henen des werchs als sy ghewesen worden. 13. en comende/ vertellen Josue alle saken.

1 JOsua de sone Nun/ hadde twee Verspieders heymelicken wt gesonden van Sittim/ ende hen gesept. Gaet henen / besiet het Lant/ ende a † Jericho: die ghingen henen/ b ende quamen in het huys eener c † Hoeren/ die hiet Rahab/ ende lagen aldaer ter herbergen. Verspieders worden wt ghesonden het Lant te besien. Rahab. a † Anders. Jericho. b Hebr.11.31 c † Anders. weerdinne

2 Doe wert den Coninck tot Jericho ghesept: Siet/ in deser nacht zijn mannen hier in ghecomen van den kinderen Israels/ het Lant te verspieden.

3 Doe sandt de Coninck te Jericho tot Rahab/ ende liet haer segghen: Geeft de mannen wt/ die tot u in uwe huys ghecomen zijn: want sy zijn ghecomen/ het gantsche Lant te verspieden.

4 Doch het wijf verberch de twee manne/ ende sprack also: Daer zijn mannen tot my in ghecomen/ doch ick en wiste niet van waer sy waren. Rahab verbercht de Verspieders.

5 Ende doemen de Poorte wilde toesluy-
ten/doe het duyster was: gingen sy wt/dat
ick niet en weet / waer sy henen ghegaen
b Of, fluex zijn: iaecht hen d haestelick na/ want ghy-
e And. ach- lieden sultse e † grijpen.
terhalen 6 Doch sy lietse op het Dack climmen/ ende
f † And. de verberchdese onder het f † vlas/dat sy haer
vlas stenge op den Dake wtghespreyt hadde.
li/ die sy etc 7 Nv/de mannen iaechden hen na op den
wech na de Jordane/ tot aen het Veyr/ende
men sloot de Poorte toe / doe die daer wt
waren/die hen na iaechden.
8 Ende eer hen de mannen slapen leyden/
clam sy op tot hen/op het Dack/
g Hebr.11.31 9 Ende sprack tot hen: g Ick weet het/dat
h Deu.28.10 de Heere v lieden dit Lant ghegeuen heeft:
Josue 5.1 h want een verschrickinge is op ons ghe-
uallen uwent haluen / ende alle Inwoon-
ders des Landts zijn voor uwer toecoemst
vertzaecht gheworden.
i Exo.14.21 10 Want wy hebben i ghehoort / hoe dat de
Josue 9.9 Heere het water in de k † Scheifzee heeft
k † An. riet- wtghedroocht voor v lieden henen/ doe ghy-
zee/ Roode lieden wt Egypten toocht: l ende wat ghy-
zee. lieden den tween Coningen der Amoriten/
l Nu.21.24. Sihon ende Og/ op gene zyde der Jordanen
gedaen hebt/ hoe ghyse verbannen hebt.
11 Ende sindt dat wy suler gehoort hebbē/
is onse herte vertzaecht / ende daer en is
geen opgericht gemoet meer in yemandē/
voor u ver toecoemst: want de Heere uwe
God is een Godt/ beyde/ bouen inden He-
mel/ ende beneden op Aerden.
m Jud.1.24 12 m So sweert my nv u by den Heere/ dat/
n Deu.10.20 nademale ick barmhertichheyt aen v lieden
ghedaen hebbe/ dat ghylieden oock weder
om aen mijns vaders huys barmhertic-
heydt doet / ende gheefe my een ghewisse
teecken/
13 Dat ghylieden leuen laet mynen vader/
myne moeder / myne broeders/ ende myne
susters/ ende alles wat sy hebben/ ende ver
lost onse zielen van den doot.
o Josue 6.17.25 14 De mannen spraken tot haer: o Ende doen
wy geen barmhertichheyt ende trouwe aen
v / wanneer ons de Heere dit Lant gheeft/
soo sal onse ziele voor v lieden des doodts
zijn / soo verre als ghy onsen aenslach niet
en verradet.
p 1Sa.19.12 15 p Doe liet sy deselue by een zeel neder
Act.9.25 door de venster: want haer huys was aen
der stadtmueren / ende sy woonde oock op
de mueren.
16 Ende sy sprack tot hen: Gaet op het ge-
berchte/ op dat v lieden die niet en ontmoe
ten/ die v na iaghen/ ende verberecht v lie-
den aldaer drie daghen / tot dat die weder
comen/ die v na iaghen: daer na gaet uwer
straten.
17 De mannen daerenteghen spraken tot
haer: Maer wy willen des Eedts los zijn/
dien ghy van ons ghenomen hebt/
Verbondt der Verspie ders met Rahab.
18 Wanneer wy int Lant comen/ ende ghy
dit roode zeel niet in de venster en knoopet/
daer ghy ons mede af ghelaten hebt/ ende
tot v int huys versamelt/ uwē vader/ uwe
moeder/ uwe broeders / ende uws vaders
gantsche huys.
19 Ende wie ter deuren uws huys wt gaet/
diens bloet zy op zijn hooft/ ende wy ont-
schuldich: doch alle der ghener die in uwen
huyse zijn/ so een hant aē hen geleyt wort/
so sal haer bloet op onsen hoofde zijn.
20 Ende so ghy van desen onsen aenslach wat
sult na seggen/ so willen wy des Eedts los
zijn/ dien ghy van ons ghenomen hebt.
21 Sy sprack: Het zy als ghylieden segget/
ende lietse gaen: ende sy ginghen henen: ende
sy knoopte het roode zeel in de venster.

22 Sy dan gingen henen/ ende quamen op
het gheberchte/ ende bleuen aldaer drie da-
ghen lanck / tot dat die weder quamen die
hen nae iaechden : want sy haddense ghe-
socht op alle straten / ende doch niet ghe-
uonden.
23 Also keerden de twee mannen weder/ ende
ginghen van het gheberchte / ende voeren
ouer/ ende quamen tot Josua den sone Nun/
ende vertelden hem alle dinck / als sy het
beuonden hadden.
24 Ende spraken tot Josua : q De Heere q Judi.7.15
heeft ons alle dat Lant in onse handen ge-
gheuen : oock zijn alle Inwoonders des
Landts verbaest voor ons.

Dat iij. Capittel.

1. Josua coemt metten Volcke aen de Jordane. 6. De Leuiten worden gheordineert metter Arcke voortaen henen te gaē. 7. Josua versterckt vanden Heere/ 9. geeft den Volcke een merckteecken der Goddelicker tegenwoordicheyt. 15. De Jordane staet eens deels/ het ander deel loopt af/ ende gaen alle drooch daer door.

1 Ende Josua maeckte hem vroech op/ Het Volck
ende sy toghen wt na Sittim/ ende qua- coēt aen de
men aen de Jordane/ hy ende alle kin- Jordane.
deren Israels/ ende bleuen aldaer dē nacht
ouer/ eer sy ouer toghen.
2 a Ende na drie daghen gingen de Hooft- a Josue 1.10
lieden door den Legher/ ende geboden den
Volcke/ ende spraken:
3 Wanneer ghylieden de Arcke des Ver-
bonts des Heeren uws Gods sien sult/ ende
de Priesters wt den Leuiten haer draghen/
so treckt wt van uwe plaetsen/ ende volcht
haer na.
4 Doch dat tusschen v lieden ende haer
ruymte zy/ by twee duysent ellen: ghylie-
den en sult v niet tot haer genaken/ op dat
ghy wetet/ op welckē wech ghy gaen sult/
want ghylieden en hebt den wech te voren
niet ghegaen.
5 Ende Josua sprack totten Volcke: b Hey- b Leu.20.7
licht v / want morghen sal de Heere een Nume.11.18
wonder onder v lieden doen. 1 Sam.16.5
6 Ende totten Priesteren sprac hy: Draecht
de Arcke des Verbondts / ende gaet voor
den Volcke henen : c doe droeghen sy de c Num. 7.9
Arcke des Verbondts/ ende ginghen voor
den volcke henen.
7 Ende de Heere sprack tot Josua : d He- d Josu.4.14
den wil ick beginnē v groot te maken voor
het gantsche Israel/ dat sy weten/ dat e ge- e Josue 1.5
lijck als ick met Mose gheweest ben/ alsoo
oock met v zy.
8 Ende ghebiedt ghy den Priesteren/ die
de Arcke des Verbondts draghen / ende
segt: Wanneer ghylieden coemt voor aen
int water der Jordanen/ so staet stille.
9 Ende Josua sprack totten kinderen Is-
raels: Herwaerts/ ende hoort de woorden
des Heeren uws Gods:
10 Ende sprack : Daer by sult ghylieden
mercken / dat een leuendich Godt onder v
is/ ende dat hy voor v lieden wtdrijuen sal/
de Cananiten/ Hethiten/ Heuitē/ Pheresi-
ten/ Gergesiten/ Amoriten ende Jebusiten.
11 Siet/ de Arcke des Verbonts des Heer-
schers ouer de gantsche Werelt/ sal voor v
lieden henen gaen in de Jordane.
12 Soo neemt nv twaelf mannen wt den
stammen Israels / wt eenen yeghelicken
stamme eenen.
13 Wanneer hen dan de voetsolen der Prie-
steren / die des Heeren Arcke / des Heer-
schers ouer de gantsche Wereldt draghen/
in des Jordaens water laten/ soo sal hen
het

het water dat van bouen af vliedt in der
Jordanen af trecken / dat het op eenen
hoop staende blijue.

14 * Doe nv het Volck wt tooch wt syne
hutten / dat sy ouer de Jordane ghingen/
ende de Priesters/ die de Arcke des Ver-
bonts voor den Volcke henen droegen/
15 Eñ aen de Jordane quamen / ende met
haren voeten voor int water traden / (g eñ
de Jordane was vol aen alle hare Oeuerẽ/
den gantschen tijt des Oogsts.)
16 h Doe stondt het water/dat van bouen
neder quam/ opghericht in eenen hoop/
i † gantsch verre vanden lieden der Stadt/
die ter zijden Zarthan leyt: daerentegẽ het
water dat na der Zee af liep ter Soutzee/
dat nam af/ ende verliep: k also ginck het
Volck henen ouer tegen It Jericho.
17 Ende de Priesters / die de Arcke des
Verbondts des Heeren droeghen/ stonden
alsoo int drooghe / midden inde Jordane:
ende het gantsche Israel ginck drooch
door/ tot dat het gantsche Volck alle ouer
de Jordane quam.

* Dese ghescheidenisse beduydet / dz ons Christus doorde Apostelen voorgedragen inde Euangelio/ leydet int Hemelrijcke/ door de drooge Jordane/ die doch op dat mael als het ouervolste] was: dat is de Wet (e ons met wercke beangstet eñ drijft/ houdet op door Euangelium/ dat onse cõscientiẽ vrij/ drolich eñ seker voor haer zijn/ eñ alleene Christum in den geloone volgen.

f Josue 4. 18
Act. 7. 45
g Sy. 24. 36
h Psal. 114. 3
i † And. eñ swelde gantsch verre van der stadt Adom die etc.
k Psal. 66. 6
l † And. Jericho.

Dat iiij. Capittel.

1. Twaelf Steenen wt de Jordane/ worden naehet beuel des Heeren/ 20. in Gilgal ter eewiger ghedachtenisse opghe-richtet. 9. Josua richtet twaelf andere op/ midden in de Jordane. 12. De Rubiniten/ Gadditen/ ende den haluen stamme Manasse gaen ghewapent voor aen/ voor de kinderen Israels. 16. De Priesters climmen op met der Arcke wt de Jordane/ 18. so coemt die weder in haer stede.

1 ENde de Heere sprack tot Josua:
2 a Neemt v lieden twaelf mannẽ/ wt
eenen yegelicken stamme eenen/
3 Ende ghebiet hen / ende segt : Neemt
twaelf steenen op/ wt de Jordane/ van der
plaetsen daer de voeten der Priesters b al-
soo staen/ ende neemtse met v lieden ouer/
dat ghyse in de herberghe laet / daer ghy-
lieden desen nacht herberghen sult.
4 Doe riep Josua twaelf mannẽ/ die ver-
ordineert waren vandẽ kinderen Israels/
wt eenen yegelicken stamme eenen.
5 Ende sprack tot hen : Gaet henen ouer
voor de Arcke des Heeren ws Godts/
midden in de Jordane/ ende een yeghelick
neme eenen steen op syne schouderen / na
den ghetale der stammen der kinderen Is-
raels:
6 Dat sy een teecken zijn onder v lieden:
wanneer uwe kinderen hier namaels hare
vaders vragen sullen/ ende segghen: Wat
doen dese steenen daer?
7 c Dat ghylieden hen dan segt / hoe hem
het water der Jordanen afghetogen heeft
voor der Arcke des Verbonts des Heerẽ/
doe sy door de Jordane ginghen : dat dese
steenen den kinderen Israels tot eener ee-
wigher ghedachtenisse zijn.
8 Doe deden de kinderen Israels/ als hen
Josua geboden hadde ende droegẽ twaelf
steenen midden wt de Jordane/ als de Hee-
re tot Josua gesept hadde/ c na den getale
der stammen der kinderen Israels / ende
brachtense met hen ouer in de herberghe/
ende lietense aldaer.
9 Ende Josua richtede twaelf steenen op
midden in de Jordane/ daer de voeten der
Priesteren gestaen hadden / die de Arcke
des Verbonts droegen/ ende sy zijn noch
aldaer/ tot op desen dach.
10 Want de Priesters die de Arcke droe-
ghen/ stonden midden in de Jordane/ tot

Twaelf steenen wordẽ opgericht.
a Deu. 27. 2.
b Dat is/ de Priesters die de Arcke droegẽ stonden als sy geordineert waren/ eñ in bedẽ niet anders.

c 1 Reg. 18. 31

dat alles wtgericht wert/ dat de Heere Jo-
sua geboden hadde den Volcke te seggen/
d als dan Moses Josua ghevoden hadde/ d Deu. 27. 2.
ende het volck haestede hem / ende ginck
henen ouer.
11 Doe het Volck gantsch ouer ghegaen
was/ doe ginck de Arcke des Heeren oock
ouer/ eñ de Priesters voor dẽ Volcke henẽ.
12 e Ende de Rubiniters ende Gadditers/ e Num. 32.
eñ den haluen stamme Manasse / ginghen 20. 29
ghewapent voor de kinderen Israels he- Josue 1. 13
nen/ als Moses tot hen ghesept hadde:
13 Wy veertich duysent gerustet ten Heyre/
ginghen voor den Heere ten strijde op het
Velt f † Jericho. f † And. Jericho.
14 g Aen dien daghe maeckte de Heere Jo- g Josue 3. 7.
sua groot/ voor het gantsche Israel/ ende
sy vreesdẽ hem/ gelijck als sy Mosen vrees-
den/ zijn leefdaghe.
15 Ende de Heere sprack tot Josua:
16 Ghebiedt den Priesteren / die de Arcke
des Ghetuyghenisses dragen/ dat sy wt de
Jordane opclimmen.
17 Also geboot Josua den Priesteren/ ende
sprack: Climt op wt de Jordane.
18 h Ende doe de Priesters / die de Arcke Het water
des Verbonts des Heeren droegen/ wt de der Jorda-
Jordane opclommen/ ende met harẽ voet- ne coẽt we-
solen op het drooge traden/ doe quam het der in zijn
water der Jordanen weder in zijn stede/ stede.
ende vloot als te voren / aen alle syne Oe- h Josu. 3. 14
ueren.
19 Ende het was inden tienden dach der
eerster Maent/ doe het Volck wt de Jor-
dane op clam/ ende legerden hen in Gilgal/
tegent Oosten der stadt Jericho.
20 Ende de twaelf steenẽ/ die sy wt de Jor-
dane genomen hadden/ richtede Josua op
tot Gilgal/
21 Ende sprack tot den kinderen Israels: Josua richte
i Wanneer uwe kinderen hier namaels ha- 12. steenẽ op
ren vader vraghen sullen / ende segghen: ter eewiger
Wat sullen dese Steenen? ghedachte-
22 Soo sult ghy het hen condt doen / ende nisse.
segghen: Israel ginck droochs voets door i Exo. 12. 26
de Jordane/
23 Doe de Heere uwe Godt het water der
Jordanen verdroochde voor v lieden / tot
dat ghy daer ouer ginckt : ghelijck als de
Heere uwe Godt dede in de k † Schelfzee/ k † An. Riet
l die hy voor ons verdroochde/ tot dat wy zee/ Roode
daer door ginghen. zee.
24 Op dat alle Volcken op Aerden de hãt l Exo. 14. 21
des Heeren bekennen / hoe machtich dat Psal. 114. 3
sy is: dat ghylieden den Heere uwen Godt
vreest alle tijt.

Dat v. Capittel.

1. De Coninghen aen ghene zijde der Jordanen verschricken. 2. Het volck wort in Gilgal besneden. 10. Eten het Passah/ ende onghedeuelt broodt. 12. Het Man houdt op. 13. Een Engel verschijnt Josua.

1 DOe nv alle Coningen der Amoriteren/ a Exo. 4. 25
die op ghene zijde der Jordanen te- b Dat is/
ghent Westen woonden/ ende alle Co- scherp/ als
ninghen der Cananiters aen de Zee/ hoor- aen steenen
den/ dat de Heere het water der Jordanen ghewettet/
hadde wtghedroocht / voor de kinderen Psal. 89. 44
Israels tot dat sy daer ouer gingen / ver- Auertisti la
tsaechde haer herte / ende daer en was vidẽ gladij
gheenen moet meer in hen/ voor den kinde- tuis: De
ren Israels. scherpte
2 Te dier tijt sprack de Heere tot Josua: zijns
a Maeckt v steenen Messen / ende Be- sweerts is
snijdt de kinderen Israels weder ten an- plomp/ dat
deren mael. het niet en
3 Doe maeckte hem Josua v steenen snijdt.
Mes-

Messen / ende besneedt de kinderen Is-
raels op den Berghe c Araloth.
c Dat is/ Voorhuyt.
4 Ende dat is de sake daer Josua alle het
Volck dat wt Egypten ghetoghen was/
mans namen / om Besneedt : want alle
Krijchslieden waren gestorven in der Woe-
stijne / op den wech / doe sy wt Egypten
toghen.
5 Want alle het Volck dat wttrooch/ was
besneden: daer entegen alle het Volck dat
inder Woestijne geboren was/ op den wech/
doe sy wt Egypten toghen / dat en was
niet besneden.
6 Want de kinderen Israels wandelden
veertich Jaer inder woestijne / tot dat het
gantsche Volck der Crijchsmannen / die
wt Egypten getogen waren/ om quamen/
daer om dat sy der stemmen des Heeren/
niet gehoort hadden: d als hen dan de Hee-
re gheswooren/ dat sy het Landt niet sien en
souden/ welck de Heere haren Vaderen ge-
swooren hadde/ ons te gheuen / een Landt
daer Melck ende Honich in vloeyt.
d Nu.14.22
7 e Der seluer kinderen die in haer plaetse
waren opgekomen besneedt Josua: want
sy hadden de Voorhuyt noch/ ende en wa-
ren op den wech niet besneden.
e Nu.14.3
8 Ende doe het gantsche Volck besneden
was / bleuen sy aen haer plaetse inden Le-
gher/ tot dat sy heel werden.
9 Ende de Heere sprack tot Josua: Heden
hebbe ick de schande Egypti van v lieden
ghewendet: ende de selue plaetse wert Gil-
gal genoemt tot op desen dach.
Gilgal.
10 Ende als de kinderen Israels in Gilgal al-
so het Leger hadden f hielden sy Paeschen/
inden veertienden daghe der Maent aen
den auont/ op den velde Jericho.
f Exo.2.3 Leui.23.14
11 Ende aten van den coorne des Landts/
aen den anderen dage des Paeschens na-
melick ongheheuelt broodt / ende g San-
ghen euen desseluen daechs.
g Dat is/ versengde aeren/ Spicas tostas/ Het Man hout op.
12 h Ende het Man hielt op des anderen
daechs/ doe sy des lants coorne aten/ dat
de kinderen Israels gheen Man meer en
hadden / maer sy aten des coorns vanden
Lande Canaan/ vanden seluen Jare.
h Exo.16.35
13 Ende het begaf hem/ doe Josua by Je-
richo was/ dat hy syne ooghen ophief i eñ
wert ghewaer dat daer een Man teghen
hem stont/ ende hadde een bloot sweert in
syner hant: ende Josua ginck tot hem/ en-
de sprack tot hem: Hoordy ons toe/ of on-
se vyanden?
i Exo.23.23. Josua verschijnet een man.
14 Hy sprack : Neen/ maer ick ben een k
Vorst ouer het Heyr des Heeren / ende ben
nu nu ghecomen. Doe viel Josua op zijn
aenghesichte ter Aerden / ende badt aen/
ende sprack tot hem: Wat seyt mijn Heere
synen knechte?
k Dan.10.13
15 Ende de Vorst ouer het Heyr des Heeren
sprack tot Josua: l Treet uwe schoenen wt
van uwen voeten / want de stede daer ghy
op staet/ is heylich: Ende Josua dede also.
l Exo.3.5. Act.7.33

Dat vi. Capittel.

1. Hoe Jericho ghewonnen/ inghenomen ende verwoestet wert. 22. Rahab met den haren wordt behouden. 26. De oprichter ende Bouwer Jericho veruloect.

1 I a Ericho dan was b toegheslooten ende
bewaert / om der kinderen Israels
wille/ dat daer niemandt wt of in comen
en conde.
a Anders Jericho.
b Josu.24.11
2 Doch de Heere sprack tot Josua : Siet
daer/ ick hebbe Jericho/ met tsamen haren
Coninghen ende Crijchslieden in uwe hant
ghegheuen.
3 Laet alle Crijchsmannen rondtom de
Stadt henen gaen eenmael / ende doet al-
so ses daghen lanck.
4 Aenden seuenden daghe nv/ laet de Prie-
sters seuen c† Basuynen des Luytiaers
nemen/ voor de Arcke / ende gaet des sel-
uen seuenden daechs / seuenmael om de
Stadt / ende laet de Priesters de Basuy-
nen blasen.
c† Anders Rãshoorñ nemē. Dese Basuynen van hoornē gemaect/ bedieden het Euangelium vã Christo/ door welcker gheluyt eñ predicke valt Jericho/ de Werelt/ eñ alle haer machte: doch de sonderesse Rahab met hã een vrienden wert behouden/ de weerheyligē zijn alle verlorē.
5 Ende wanneermen het Luytiaers hoorn
blaest / ende het langhe ruyt / dat ghy de
Basuynen hoort/ so sal het gantsche volck
een groot Veldtgheschrey maken/ so sullen
der Stadtmuere om vallen: ende het volck
sal daer in vallen / een yeghelick stracks
voor hem.
6 Doe riep Josua de sone Nun de Prie-
steren / ende sprack tot hen : Draecht de
Arcke des Verbonts/ ende seuen Priesters
laet seuen Luytiaers Basuynen draghen/
voor de Arcke des Heeren henen.
7 Doch totten volcke sprack hy: Treckt
henen / ende gaet om de Stadt : ende wie
wel gerustet is/ die gae voor de Arcke des
Heeren henen.
8 Doe Josua sulcks den volcke ghesept
hadde/ droeghen de seuen Priesters/ seuen
Luytiaers Basuynen/ voor de Arcke des
Heeren henen/ ende ginghen / ende bliesen
de Basuynē/ ende de Arcke des Verbonts
des Heeren volchde hen na.
9 Ende wie gherustet was/ die ginck voor
de Priesters henen/ die de basuynē bliesen/
ende den hoop volchde de Arcke na / ende
blies d† de Basuynen.
d† Andther clanck ãder dã Basuynen.
10 Josua dan/ ghebootd den volcke / ende
sprack: Ghy sult geen Veltgeschrey makē/
noch uwe stemmen hooren laten/ noch een
woort wt uwen monde geuen / tot op den
dach/ wanneer ick tot v lieden segghen sal:
Maeckt een Veltgeschrey / so maeckt dan
een Veldtgheschrey:
11 Also ginck de Arcke des Heeren rontom
de Stadt eenmael/ ende quamen weder int
Legher/ ende bleuen daer in.
12 Want Josua plach hem des morghens
vroech op te makē/ ende de Priesters droe-
ghen de Arcke des Heeren:
13 So droeghen de seuen Priesters/ de se-
uen Luytiaers Basuynen voor de Arcke
des Heeren henen/ ende gingen/ ende blie-
sen de Basuynen: ende wie gherustet was/
ginck voor hen henen / ende den hoop
volchde de Arcke des Heeren na / eñ blies
Basuynen.
14 Des anderen daechs ginghen sy oock
eenmael om de Stadt / eñ quamen weder
int Leger: Also deden sy ses dagen lanck.
15 Aenden seuenden daghe nv/ doe den da-
gheraet opginck / maeckten sy hen vroech
op/ ende gingen na der seluer wyse / seuen-
mael om de Stadt/ dat sy des seluen eeni-
ghen daechs / seuenmael om de Stadt
quamen.
16 Ende aendē seuendenmael/ doe de Prie-
sters de Basuynen bliesen / sprack Josua
totten volcke: Maect een Veldtgeschrey/
want de Heere heeft v lieden de Stadt ge-
gheuen.
17 Doch dese Stadt / ende alles wat daer
in is / sal den Heere verbannen zijn : e al-
leen de f† Hoere Rahab sal leuendich bly-
uen / ende alle die met haer inden huyse
zijn: g want sy heeft de boden verborghen/
die wy wtsonden.
e Josu.2.14
f† An. Weerdinne
g Josue 2.4
18 h Alleen wacht v lieden voor den ver-
banden goede / dat ghy v niet verbannet:
so ghy des verbannen goets wat neemt/
ende maeckt het Legher Israels verban-
nen/ ende brengt het tot ongheluck.
h Josue 7.1.

Doch

19 Doch alle het silver ende gout/ met tsa-
men de metalen ende yseren ghereetschap-
pe sal den Heere gheheylicht zyn / dat het
tot des Heeren schat come.
Iericho valt te gronde. i Heb. 11. 30
20 Doe maecte het volck een Veltgeschrey/
ende bliesen in de Basuynen: want als het
volck den clanck der Basuynen hoorde/
maecte het een groot veltgheschrey: i ende
de mueren vielen om / ende het volck clam
in de Stadt/ een yegelick recht voor hem:
k 2 Mach. 12. 15
k Also ghewonnen sy de Stadt.
l Deu. 20. 16
21 l Ende verbanden alles wat inder Stadt
was/ met der Scherpte des Sweerts by
de mannen ende vrouwen / jonck en oudt/
Ossen/ Schapen ende Ezels.
22 Ende Iosua sprack tot den twee man-
m Iosue 2. 14.
nen/ m die het Lant verspiet hadden: Gaet
in het huys der Hoeren / ende brengt het
wijf van daer wt/ met alle dat sy heeft/ als
ghy haer ghesworen hebt.
Rahab wert behouden.
23 Doe gingen de Jongelingen de verspie-
ders daer in/ ende brachten Rahab wt/ met
tsamen haren vader ende moeder/ en broe-
deren/ alles wat sy hadde/ ende alle haer
gheslachte / ende lietense buyten den le-
gher Israels.
24 Mer de Stadt verbranden sy met vye-
re/ ende alles wat daer in was / alleen het
silver/ ende gondt/ ende metalen/ ende yse-
n t An. vat
ren n t ghereetschap / deden sy ten schatte
in het huys des Heeren.
o Heb. 11. 31 Iaco. 2. 25
25 o Rahab daerentegen de Hoere met tsa-
men den huyse haers Vaders / ende alles
wat sy hadde/ liet Iosua leuen : ende sy
woont in Israel tot op desen dach/ daer-
om dat sy de Boden verborgen hadde/ die
Iosua te verspieden wtghesonden hadde
na Iericho.
26 Te dier tydt swoer Iosua/ ende sprach:
p 1 Re. 16. 34
p Vervloect sy de man voor den Heere/ die
dese Stadt Iericho/ oprichtet ende bouwet:
Als hy haren grout leyt/ dat coste hem sy-
nen eersten sone / ende wanneer hy hare
poorten settet/ dat coste hem synen jonck-
sten sone.
27 Also was de Heere met Iosua/ datmen
van hem seyde in allen Landen.

Dat vij. Capittel.

1. Achan neemt vanden verbanden goe-
de. 2. Ai wert verspiedt. 4. Israel vliedt
voor syne vyanden. 6. Iosua is in grooten
angste/ ende roept tot God/ 10. Die troost
hem/ en gheeft hem raet. 16. Iosua volcht
hem. 19. Achan bekent syne misdaet. 22.
ende so die wert beuonden / werdt hy met
den synen ghesteenicht en omghebracht.

Achan neemt vanden verbanden goede
1 DOch de kinderen Israels vergrepen
hen aen den verbanden goede : want
a Deu. 7. 25 Iosue 6. 18 ende 22. 20 2 Mach. 12. 40. 1 Para. 2. 7
a Achan de sone Charmi / des soons
Sabdi/ des soons Seray vanden stamme
Iuda / nam des verbanden goedts wat:
doe ontstack den toorn des Heeren ouer
de kinderen Israels.
Ai wert verspiedt.
2 Doe nu Iosua mannen wtsandt van Ie-
richo na Ai/ die by Beth Auen leyt tegen
Oosten voor Beth El/ ende sprack tot hem:
Gaet henen op/ ende verspiedt het Landt.
Ende doe sy opghegaen waren / ende Ai
verspiedt hadden/
3 Quamen sy weder tot Iosua/ ende spra-
ken tot hem: Laet het gantsche volck niet
op trecken / maer by twee of drie duysent
mannen dat sy op trecken/ ende slaen Ai/
b Iosue 8. 5
dat hem het gantsche volck daer niet moede
bemoeye/ want haer is weynich.
Israel vluchtet voor syne vyanden.
4 Alsoo toghen des volcx by drie duysent
mannen op/ b ende die vloden voor de man-
nen tot Ai.
5 Ende die van Ai sloeghen haren by ses
ende dertich mannen/ ende jaechdense van
der poorten aen tot Sabarim toe / ende
sloeghense den wech neder: doe werdt den
volcke het herte versaecht / c ende werdt c Psal. 22. 15
als water.
6 Ende doe verscheurde Iosua syne clee- Iosua is in grooten angste/ en roept tot God.
deren/ ende viel op zyn aensicht ter Aerden/
voor de Arcke des Heeren tot aen den auont/
met tsamen den Oudsten Israels / ende
werpen stof op hare hoofden.
7 d Ende Iosua sprack: Och Heere Heere/ d Deu. 9. 26
waerom hebdy dit Volck ouer de Iordane
geleyt/ dat ghy ons in de handen der Amo-
riters gheuet/ ons om te brenghen? O dat
wy waren op gene zyde der Iordanen ge-
bleuen als wy begost hadden?
8 Och myn Heere / wat sal ick segghen/ de
wyle Israel synen vyanden den rugghe
toekeert?
9 Wanneer dat de Cananiters / ende alle
inwoonders des Landts hooren/ so sullen
sy ons omuanghen/ ende oock onsen name
wtroeyen vander Aerden : wat wildy dan
by uwen grooten Name doen?
10 Doe sprack de Heere tot Iosua: Staet
op/ waerom ligdy also op uwe aensicht?
11 Israel heeft hem besondicht / ende heb-
ben myn Verbont ouertreden/ dat ick hen
gheboden hebbe / daer toe hebben sy des
verbanden goets genomen ende gestolen/
ende versaeckt / ende onder haer ghereet-
schap gheleyt.
12 De kinderen Israels connen niet staen
voor hare vyanden/ maer moeten hare vy-
anden den rugghe toekeeren / want sy zyn
inden Ban : Ick sal voortaen niet meer
met v lieden zyn / so ghy den Ban niet wt
v en roeyt.
13 Staet op/ en heylicht het volck/ en segt:
e Heylighet v op morgen: want also seyt de e 1 Sam. 16. 5
Heere de Godt Israels : f Daer is eenen f Deu. 13. 17
Ban onder v Israel / daerom condy voor
uwe vyanden niet staen / tot dat ghy den
Ban wt v lieden * wech doet. * Of/ verdelghet.
14 En sult v vroech hier toe maken/ eenen
stamme na den anderen / ende welcker
stamme de Heere raken sal/ die sal hem hier
toe maken een gheslachte na den anderen
ende welcker gheslachte de Heere raken
sal / dat sal hem hier toe maken / een huys
na den anderen: ende welcker huys de Hee-
re raken sal/ dat sal hem hier toe maken/
een Huysweert na den anderen.
15 Ende wie beuonden wordt inden Ban/
dien salmen met vyere verbranden met al-
len dat hy heeft: daerom dat hy het Ver-
bondt des Heeren ouertreden / ende een
dwaesheyt in Israel begaen heeft.
16 g Doe maecte hem Iosua des morgens g 1 Sa. 10. 20
vroech op / ende brachte Israel hier toe/
eenen stamme na den anderen / ende den
stamme Iuda wert gheraecht.
17 Ende doe hy de geslachten in Iuda hier
toe brachte/ wert het geslachte der Sera-
hiters gheraecht: ende doe hy het geslach-
te der Serahiters hier toe brachte / eenen
Huysweert na den anderen / werdt Sabdi
gheraecht.
18 Ende doe hy zyn huys hier toe brachte/
eenen Weert na den anderen / werdt ghe-
raecht Achan de sone Charmi / des soons Achan.
Sabdi/ des soons Serah / wt den stam-
me Iuda.
19 Ende Iosua sprack tot Achan: h Myn h 1 Sam. 14. 43.
sone/ gheeft den Heere den God Israels de
eere/ ende gheeft hem het lof/ ende segt my Ioan. 9. 24
aen: Wat hebdy ghedaen? ende en versweeght
my daer niet van.

Doe

Achan bekent syne misdaet.

20 Doe antwoorde Achan Josua / ende
sprack: Voorwaer / ick hebbe my besondicht
aen den Heere den God Israels: soo
ende so hebbe ick ghedaen.
21 Ick sach onder den roof/ eenen costelicken
Babylonischen mantel / eñ twee hondert
Sikel silvers/ ende een gulden i tonghe/
vyftich Sikel weert aen den gewichte:
des lustede my ende nam het:ende siet/
het is begraven inder Aerden in myner
hutten/ende het silver daer onder.

i Of spanesel/ als een tonge gestalt

22 Doe sandt Josua Boden henen/ die liepen
ter hutten/ende siet/het was begravẽ
in syner hutten/ende het silver daer onder.
23 Ende sy namentt wt der hutten / ende
brachtent tot Josua ende tot allen kinderen
Israels/ ende leydent voor den Heere.

Achan wert ghesteenicht.

24 Doe nam Josua/ende het gantsche Israel
met hem/ Achan den sone Serach/ met
tsamen den silver mantel/ende gulden tongen/
syne sonen ende dochterẽ/ syne Ossen/
ende Ezels / ende Schapen/ zijn hutte/ eñ
alles wat hy hadde / ende voerdense opwaerts
in het dal Achor.
25 Ende Josua sprack: Dewijle dat ghy
ons k † bedroevet hebt/ soo bedroeve v de
Heere aen desen daghe. l Ende het gantsche
Israel steenichde hem/ ende verbrandese
met vyere.

k † An. eenẽ commer aẽghterichtet hebt/ so becõmere/etc.
l 2 Sam.18.17

26 Eñ doe sy se ghesteenicht hadden/ maecten
sy eenen grooten steenhoop over hem/
die blijft tot op desen dach: also keerde hẽ
de Heere van de grimmicheyt zijns toorns.
Daer van heet de selve plaetse / het dal
Achor/ tot op desen dach.

Het dal Achor.

Dat viij. Capittel.

1. De Heere geeft Ai Josua in de hant/
3. Soo verdeylt hy zijn Volck in twee hoopen.
14. De Coninck tot Ai iaecht Josua/
15. die hem als vluchtich stelt / met synen
gantschen Volcke/ onbedachtsaem na. 18.
De achterhoede valt inde Stadt / ende
steecktse aen. 21. Josua wederom gekeert/
slaet met hulpe des achterhoedts / alles
wat buyten ende binnen Ai is. 28. Laet
de Stadt wtbranden/ 29. ende haren Coninck/
23 levendich ophangen. 30. Bout
daer na den Heere eenen Altaer / 33. ende
laet de Segenen ende Vloecken van Moses
ghevoden/ op den Berghen Ebal ende
Grimsim lesen.

Ai.
a Deu.7.18 ende 20.1

1 Ende de Heere sprac tot Josua:a Vreest
v niet/ende vertzaecht niet: neemt met
v alle het crijchsvolck / ende maect v
op/ ende trecht op na Ai:siet daer/ick hebbe
den Coninck Ai/ met synen Volcke/ in
syner Stadt ende Landt / in uwe handen
ghegheven.
2 Ende sult met Ai ende haren Coninck
doen/ b gelijck als ghy met Jericho eñ haren
Coninck ghedaen hebt:c behalven dat
ghy haren roof ende haer Vee onder v lieden
deylen sult: maer bestelt een d achterhoede
achter de Stadt.

b Josu. 6.21
c Deu.20.14
d Ofte achterwachte/ of achterlaghe. Josue 8.12

3 Doe maecte hem Josua op/ende alle het
crijchs volck op/ te trecken na Ai: ende Josua
las wt dertich duysent strijtbare mannen/
ende sandtse wt by nachte/
4 Ende ghebodt hen/ ende sprack:e Siet
toe / ghylieden sult de achterhoede zijn
achter de stadt: maeckt v dan noch niet al
te verre vander stadt / ende zijt niet al te
samen bereyt

e Jud.20.29
1 Sam. 15.4

5 Daerenteghen ick / ende alle het volck
dat met my is / willen ons na der Stadt
maken: ende wanneer sy tegen ons wt vallen/
f ghelijck als te voren / soo willen wy
voor hen vlieden.

f Josue 7.5

6 Dat sy ons daer wt na volghen/ tot dat
wijse wtlocken vander Stadt :want sy sullen
ghedencken/ wy vlieden voor hen/ gelijck
als te voren:ende dewijle dat wy voor
hen vlieden/
7 Sult ghylieden v opmaken wt der achterhoede/
ende de Stadt innemen:want de
Heere uwe Godt salse in uwe handen gheven.
8 Wanneer ghylieden van de Stadt ingenomen
hebt/ so steectse aen met vyer/ ende
doet g na den woorde des Heeren : Siet/
ick hebbe het v lieden ghevoden.

g Deut.20. 13.16

9 Alsoo sandtse Josua henen: ende sy ginghen
op de achterhoede/ ende hielden tusschen
BethEl ende Ai/ tegen Westen aen
Ai: Josua daerenteghen bleef dien nacht
onder den Volcke.
10 Ende maecte hem des morghens vroech
op / ende h † ordineerde het Volck / ende
tooch opwaerts met den Oversten Israels/
voor den Volcke henen na Ai.

h † An. monsterde.

11 Ende alle het crijchsvolck dat by hem
was / tooch opwaerts / ende traden hier
toe/ende quamen teghen de Stadt / ende
legherden hen teghen Noorden voor Ai/
dat daer slechs een dal was, tusschen hen
ende Ai.
12 Ende hy hadde by vijf duysent mannen
ghenomen ende op de achterhoede ghestelt/
tusschen BethEl ende Ai/ teghen Westen
der Stadt.
13 Ende sy ordineerden het volck des gantschen
Leghers / dat teghen Noorden der
Stadt was/ dat zijn eynde reyckte tegen
Westen der Stadt. Alsoo ginck Josua henen
inder selver nacht/ midden in het dal.
14 Als nv de Coninck tot Ai dat sach/haesteden
sy hen/ eñ maeckten hen vroech op/
i † eñ de mannen der Stadt togen wt / Israel
te ontmoeten ten stryde / met allen synen
volcke/ aen k † een bestemde plaetse/
voor dat slecht velt:want hy en wiste niet/
dat daer eẽ achterhoede op hen was/ achter
de Stadt.

i † And. eñ tooch wt met de mannen der Stadt/ Israel te etc.
k † And. op bestemden tijdt/

15 Josua dan/ eñ het gantsche Israel stelden
hen/ als werden sy gheslagen voor hen/ eñ
vloden op den wech na der Woestijnen.
16 Doe l † schreyde het gantsche volck inder
Stadt/ datmen hen soude naiagen: eñ
sy iaechden oock Josua na / eñ gaven hen
vander Stadt wt/

l † An. wert tsamen geroepen

17 Dat daer niet een man overbleef in Ai
eñ BethEl/ die niet wt ghetoghen waren/
Israel na te iaghen : ende lieten de Stadt
open staen/dat sy Israel na iaechden.
18 Doe sprack de Heere tot Josua: Recke
de spiesse wt/ die ghy inder handt hebt/ tegen
Ai/ want ick wilse in uwe hant geven:
ende doe Josua de spiesse die in syner hant
was/ teghen de Stadt wtreckte/
19 Doe brack de achterhoede haestelick op
van harer plaetse / ende liepen na dien hy
syne handt wtreckte / ende quamen in de
Stadt/ende wonnense/ende haestedẽ hen/
ende stakense met vyere aen.
20 Ende de mannen van Ai keerden hen/
ende sagen te rugge/ ende sagen den roock
der Stadt opgaen na den Hemel/ eñ hadden
gheen ruymte te vlieden / noch herwaerts
noch derwaerts : ende het volck
dat na der Woestijne vluchtede / keerde
hem/ om hen na te iaghen.

Ai wert ghewonnen eñ verbrant.

21 Want doe Josua ende het gantsche Israel
sach/ dat de achterhoede de Stadt gewonnen
hadde / de wijle dat der Stadt
roock opginck/ keerden sy wederom/ ende
sloeghen de mannen van Ai.
22 Ende die inder Stadt quamen oock wt/
hen

hen teghen / dat sy midden onder Israel
quamen van beyden zyden / ende sloegen-
se / tot dat daer niemãt van hen ouer bleef /
oft ontloopen conde.
23 Ende grepen den Coninck te Ai leuen-
dich ende brachten hem tot Iosua.
24 Ende doe Israel alle inwooners te Ai
hadde verworcht / op den Velde ende in
der Woestyne / die hen na ghejaecht had-
den / ende vielen alle door de scherpte des
sweerdts / tot dat sy alle om quamen / doe
keerde het gantsche Israel na Ai / ende
sloeghense met de scherpte des sweerts.
25 Ende alle die des daechs vielen / beyde
mannen ende vrouwen dier waren twaelf
duysent / altemael lieden van Ai.
26 Eñ Iosua tooch zyne hãt niet weder tot
hem daer hy de spiesse mede wtreckte / tot
dat alle inwooners Ai verbannen werden
m Nu. 31.26. Deut. 20.14 Iosue 8.2. ende 22.8. 1. sam. 30.24 2. mach. 8.28 27 m Behaluen het Vee ende den roof der
Stadt / deylde Israel wt onder hen / nae
den woorde des Heeren / dat hy Iosua ge-
boden hadde.
28 Eñ Iosua brandde Ai wt / ende maeck-
te eenen hoop daer wt eewichlic / die noch
heden ten daghe daer leydt.
29 Eñ liet den Coninck tot Ai / aen eenen
n deut. 21. 22 Iosue 10. 27 boom hangen tot aen den auont. n Doe
nu de Sonne was ondergegaen / geboodt
hy datmen zyn lichaem vanden boom na-
me / ende worpen het onder de Stadtpoor-
te / eñ maeckte eenen grootẽ steẽhoop daer
op / die noch tot op desen dach daer is.
30 Doe bouwede Iosua den Heere dẽ God
Ebal. Israels eenen Altaer / op den Berch Ebal
o Exod. 20. 24.25. Deut. 27.5. 31 (o Als Moses de knecht des Heerẽ den
kinderen Israels geboden hadde / als ghe-
schreuen staet int Wetboec Mosis / eenen
Altaer van heelen steenen / die met geenen
yseré behouwẽ ware /) eñ offerde daer den
Heere op Brandtoffer ende Danckoffer.
32 Ende schreef aldaer op de steenen / de an
der Wet / die Moses den kinderẽ Israels
voorgheschreuen hadde.
33 Eñ het gantsche Israel / met zynen Out
sten / eñ Amptlieden / ende Richteren ston-
den tot beyden zyden der Arcken / teghen
den Priesteren ouer wt Leui / die de Arcke
des Verbonts des Heerẽ droegẽ / de Vreẽ-
delingen so wel als de Ingeborẽ: een helft
Grisim. by den berge Grisim ende de ander helft
Ebal. by dẽ berge Ebal / p als Moses de knecht
p deut. 11. 29 des Heeren te voren gheboden hadde / het
Volck Israels te seghenen.
34 Daer na liet hy wtroepen alle woorden
des Wets / van den Segenẽ eñ Vloecken /
als sy ghescreuen staen int Wetboeck.
35 Daer was geẽ woort dat Moses gebo
den hadde / dat Iosua niet hadde latẽ wt-
roepen / voor der gantscher Gemeyntẽ Is-
raels / eñ voor de wyuen / eñ kinderen / eñ
vreemdelingen die onder hen wandelden.

Dat ix. Capittel.

1. De Heydensche Coningen rusten hen te-
gen Israel / 3. De Gibeoniters versoecken
listelick vrede ende verbondt met Israel /
14. ende verwerument / 16. Na dry daghen
coemt het bedrooch wt / 18. De Ghemeyn-
te wiltse ombrengen / 22. so verlostse Ios-
ua / 27. ende maeckse tot Houthouwers
ende Waterdragers der Ghemeynten / en-
de des Heeren.

1 DOe nu dat alle Coninghen hoorden /
die op gene zyde der Iordanen warẽ /
op den gebercht en / ende inden Leegh-
ten / eñ aen alle hauenen der grooter Zee /
oock die by den berge Libanon warẽ / na-
melickẽ / de Hethiters / Amoriters / Canani
ters / Pheresiters / Heuiters / eñ Iebusiters
2 a Vergaderdẽ sy hẽ eẽdrachtelic te hoop a Ios. 10. 11.
dat sy tegen Iosua ende Israel crijchden.
3 b Maer teghen de inwooners te Gi- b 2. sam. 21.2
beon / doe sy hoorden wat Iosua met Ie-
richo ende Ai ghedaen hadde /
4 Bedachten sy eenen list / gingen henen / Listicheyde
ende maeckten een Boodtschap wt / ende der Gibeo-
namen oude sacken op hare Ezels / ende niters.
oude verscheurde ghelapte wynsacken /
5 Ende oude ghelapte schoenen aen hare
voeten / ende togen oude cleederen aen / en-
de alle het broodt dat sy met hen namen /
was hardt ende schimmelachtich.
6 Ende ginghen tot Iosua int Legher / te
Gilgal / ende spraken tot hem ende totten
gantschen Israel: c Wy zyn wt verren c deut. 20.10
Landen ghecomen / so maeckt nu een Ver-
bondt met ons.
7 Doe sprack het gantsche Israel tot den
Heuiters: Misschien d † mochtet ghylie- d † anders /
den onder ons woonen / hoe conde ick dan woont ghy
een verbondt met v maken? int midden
8 Doch sy spraken tot Iosua: Wy zyn u- van my / en-
we knechten: Iosua sprack tot hen: Wie de hoe / etc.
zyt ghy? ende van waer coemt ghylieden?
9 Sy sprakẽ: Vwe knechten zyn wt gãtsch
verren Landen gecomen / om des Naems
wille ws Godts / e want wy hebben zyn e Ios. 2. 10.
gheruchte ghehoort / ende alles wat hy in
Egypten ghedaen heeft /
10 f Eñ alles wat hy den tween Coningen f Num. 21.
der Amoriters / op ghene zyde der Iorda- 24.35.
nen / gedaen heeft / Sihon den Coninc tot
Hesbon / ende Og den Coninck tot Basan
die tot Astaroth woonde.
11 Daerom spraken onse Oudtsten / eñ alle
inwooners onses Lãts: Neemt spyse met
v lieden op de reyse: eñ gaet henen hen te-
gen / ende segt tot hen: Wy zyn uwe knech-
ten: so maeckt nu een Verbondt met ons.
12 Dit onse broot / dat wy wt onsen huy-
sen tot onser spysẽ namẽ / was noch versch
doe wy wt togen tot v lieden: nu daerent-
tegen siet / isset haert ende schimmelachtich
13 Eñ dese wynsacken vuldẽ wy vol / doe sy
nieuwe warẽ / eñ siet / sy zyn verscheurt: eñ
dese onse cleederen ende schoenen zyn out
ghewordden / ouer die al te langhe reyse.
14 g Doe namen de Hooftlieden hare spyse g De Ver-
aen / ende en vraechden den mont des Hee bondtma-
ren niet. kers aten
15 h Ende Iosua maeckte vrede met hen / met malcan
eñ richtede een verbont met hen op dat sy deren / ten
leuendich bliuen souden / ende de Ouer- teecken des
sten der Ghemeynten swooren hen. aengegaen
16 Nu na dry daghen / na dien sy een Ver- ende vasten
bondt met hen ghemaeckt hadden / quam Verbondts
het voor hen / dat de gene na by hen waren welcke wy-
ende souden onder hen woonen. se ooc Chri-
17 Want doe de kinderẽ Israels voort to- stus de Hee
gen / quamen sy des derden daechs tot ha- re in zynen
ren Steden / die hieten / Gibeon / Caphira / laetsten A-
Beeroth / ende Kiriath Iearim: uontmale
18 Eñ en sloegense niet / daerom dat hen de ghehouden
Ouersten der Ghemeynten geswooren had- heeft.
den / by den Heere den Godt Israels. Een Ver-
19 Doe nu de gantsche Gemeynte teghen bont maect
de Ouersten murmureerden / spraken alle Israel met
Ouersten der gantscher Gemeynten: Wy den Gibeo-
hebben hen gesworẽ by den Heere dẽ God niters.
Israels / daer om connẽ wyse niet aẽtastẽ. h 2. sam. 21.2
20 Doch dat willen wy hen doen: laetse le-
uen / dat daer gheenen toorn ouer ons en
come / om des eedts wille dien wy hen ge-
daen hebben.
21 Ende Ouersten spraken tot hen: Laetse
leuen / i dat sy Houthouwers ende Water- i deut. 29. 11.
draghers zyn der gantscher Ghemeynten /
als hen de Ouersten ghesevdt hebben.

22 Doe riepse Josua/ ende sprack met hen ende seyde: Waerom hebt ghylieden ons bedroghen ende ghesept: Ghylieden zijt gantsch verre van ons/ so ghylieden doch onder ons woont?

23 Waerom sult ghylieden vervloeckt zijn/ dat onder u niet ophouden / knechten die hout houwen/ ende water dragen ten huyse myns Godts.

24 Sy antwoordden Josue/ ende spraken: Het is uwen knechten aenghesept / dat de Heere u Godt / Mosi zijnen knechte gheboden heeft/ dat hy u lieden het gantsche Lant geuen/ eñ alle inwoonders des Lants voor u henen verdelen woude. Doe vreesden wy onses leuens gantsch seer voor u lieden/ ende hebben suler ghedaen.

25 Nu dan siet wy zijn in uwe handē/ wat u goet ende recht dunckt ons te doen/ dat doet.

26 Ende hy dede hen alsoo / ende verlostese van der kinderen Israels handt / dat syse niet en * verworchden.

* Oft/ dooden.

27 Alsoo maeckte se Josua desseluen daechs tot houthouwers ende Waterdragers der Ghemeynten/ ende ten Altaer des Heeren/ tot op desen dach / aen de plaetse die hy verkiesen soude.

Dat x. Capittel.

1. Gibeon van AdoniZedeck eñ zijnen hulpers belegheert/ 6. soeckt ontset aen Josua/ 7. Die coemt/ ende doet met hulpe des Heeren/ 10. door verschricken / 11. haghel/ 12. ende bestandicheyt Sonnen ende Maens/ eenen grooten slach/ 16. AdoniZedeck met den anderen Coningen/ wort in dat hol daer sy in geuonden werden/ besloten/ 22. door Josua wtghebracht / 24. van den Ouersten Israels vertreden / 26. ende aen vijf boomen ghehanghen / 28. Josua vaert voort met hulpe des Heeren/ ende ouerwint noch vele andere Coninghen/ met Steden ende Landen.

AdoniZedeck soeckt hulpe tegen Gibeon.

1 DOe nu AdoniZedeck de Coninck tot Jerusalem hoorde/ dat Josua Ai ghewonnen ende haer verbannen hadde ende Ai met tsamen haren Coninc gedaen hadde/ gelijck als hy Jericho eñ haren Coninck gedaen hadde: a ende dat die te Gibeon vrede met Israel gemaeckt hadden/ ende onder hen ghecomen waren/

a Jos.9.14.

2 Vreesde hy hem gantsch seer: (want Gibeon was een groote Stadt / als een Coninckliicke Stadt / ende grooter dan Ai/ ende alle hare Burghers strijdtbaer.)

3 Eñ sant henen tot Hoham den Coninck tot Hebron/ eñ tot Piream den Coninc tot Jarmuth/ ende tot Japhia den Coninck tot Lachis/ eñ tot Debir den Coninck tot Eglon/ ende liet hen segghen:

4 Coemt op tot my/ eñ helpt my / dat wy Gibeon slaen: want sy heeft met Josua eñ den kinderen Israels vrede ghemaeckt.

5 Doe quamen de vijf Coningē der Amoriters te hoop/ ende togen op / de Coninck tot Jerusalem/ de Coninck tot Hebron/ de Coninck tot Jarmuth/ de Coninc tot Lachis/ de Coninck tot Eglon/ met allen haren Heyrleger/ ende belegden Gibeon / ende krijchden teghen haer.

6 Nu/ die tot Gibeon sonden tot Josua/ in het Leger tot Gilgal/ eñ lieten hem seggen: Treckt uwe hant niet van uwe knechten/ coemt u haestelick tot ons op/ verlost eñ helpt ons: want alle Coningen der Amoriters/ die op het ghebercghte woonen/ hebben hen teghen ons vergadert.

b Oft/ sloech Josua verlost de Gibeoniters/ eñ slaet vijf Coninghen

7 Josua tooch op van Gilgal / eñ alle het krijchsvolck met hem/ ende alle strijdtbare mannen.

8 Eñ de Heere sprack tot Josua: Vreest u niet voor hen / want ick hebbese in uwe handt gegeuen: niemant van hen sal voor u staen connen.

9 Alsoo quam Josua onuersiens snel ouer hen/ want den gantschē nacht ouer tooch hy op van Gilgal.

10 c Ende de Heere verschrickete se voor Israel/ dat sy eenen grooten slach sloeghen tot Gibeon/ eñ iaechden hen na/ den wech nae Bethhoron/ ende sloegense tot Aseka ende Makeda toe.

c Esai.28.21 1.Sam.14.15.

11 Ende doe sy voor Israel vloden / den wech af na Bethhoron / liet de Heere eenen grooten hagel van den hemel op hen vallen/ tot Aseka toe/ dat sy storuen: ende daer storuen veel meer van den haghel/ dan de kinderen Israels met den swerde verworchden.

Eenē grooten haghel.

12 Doe sprack Josua met den Heere dies daechs/ doe de Heere de Amoriters ouer gaf voor de kinderen Israels/ ende sprack in de teghenwoordicheyt Israels: d Sonne staet stille tot Gibeon/ ende de Mane in het dal Ajalon.

d Syr. 46.5 Habac.3.11.

13 Doe stont de Sonne ende de Mane stil tot dat hem het Volck aen zijne vyanden wrekede: Is dit niet gheschreuē indē Boeck e des Vromē? Also stont de Sonne midden aen den Hemel/ ende vertrock onder te gaen/ by na eenen gantschen dach.

De Sonne eñ de Mane staen stille.

e Anders/ Jasar? Anders / in het Rechtsboeck?

Exo.34.10. f Esai.38.8. Syr 46.5.

14 f Ende daer was geenen dach desen gelijck/ noch te voren/ noch daer nae / doe de Heere de stemme eens mans hoorde/ want de HEERE streedt voor Israel.

15 Josua dan trock weder int Legher nae Gilgal/ ende het gantsche Israel met hem.

16 Nu/ de vijf Coningen waren geuloden/ ende hadden hen versteken inde spelonche tot Makeda.

17 Doe wert Josua aenghesept: Wy hebben de vijf Coningen gheuonden/ verborghen in het hol tot Makeda.

18 Josua sprac: So wentelt groote steenen voor het hol der spelonchen eñ bestelt daer mannen voor/ diese bewaren.

19 Ghylieden oock staet niet stille / maer iaecht uwen vyanden na / ende slaet hare achtersten/ ende laetse niet comen in hare Steden/ want de Heere uwe Godt heeftse in uwe handen ghegheuen.

20 Ende doe Josua ende de kinderen Israels den seer grooten slach aen hen gheeyndt hadden/ ende hen gantsch verslagen: wat doe van hen ouerbleef/ dat quam in de vaste Steden.

21 Also quam alle het Volck weder in het Leger tot Josua tot Makeda/ met vrede/ ende niemant dorste voor de kinderen Israels zijn tonghe roeren.

22 Josua dan sprack: Maeckt het hol der spelonchen op/ ende brengt de vijf Coninghen hier voor tot my.

23 Sy dedē also/ eñ brachten de vijf Coningen tot hem wt der spelonche / dē Coninc tot Jerusalem/ den Coninck tot Hebron/ den Coninck tot Jarmuth / den Coninck tot Lachis/ den Coninck tot Eglon.

24 Doe nu de vijf Coningen tot hem wtghebracht waren/ riep Josua het gantsche Israel/ ende sprack tot den Ouersten des krijchsvolcks/ die met hem togen: Coemt hier toe/ ende treedt desen Coninghen met voeten op hare halsen.

25 Ende Josua sprack tot hen: Vreest u lieden niet/ ende verschrickt niet/ hebt eenen goeden moet/ ende zijt onuertsaecht: want

alsoo sal

also sal de Heere allen uwe vyanden doen/ daer ghy teghen kryghe.
26 Ende Josua sloechse daer na/ ende dood- g Jos.8.29.
dese/ g ende hinckse aen vyf boomen: h en- h Deut.21.22
de sy hinghen aen de Boomen tot aenden
auont.
27 Doe nu de Sonne was ondergegaen/ ge-
boot hy/ datmense vanden boomen name/
ende worpense inde spelonck/ daer sy hen in
versteken hadden: ende leyden groote stee-
nen voor het hol der spelonken / die zyn
daer noch tot op desen dach.
Makeda. 28 Desseluen daechs gewan Josua oock Ma-
keda ende sloechse met der scherpte des
i Deut.20.16 sweerts: daer toe haren Coninc/ i ende ver-
bandese ende alle zielen die daerin waren/
ende liet niemanden ouerblyuen: ende dede
k Jos.6.21. den Coninck tot Makeda / k als hy den
Coninck tot Jericho ghedaen hadde.
29 Doe tooch Josua ende het gandtsche Is-
Libna. rael met hem/ van Makeda na Libna: en-
de kryghde teghen haer.
30 Ende de Heere gaf de selue oock in de
handt Israels/ met haren Coninc/ ende hy
sloechse met der scherpte des sweerts/ en-
de alle zielen die daer in waren/ ende en liet
daer niet een in ouerblyuen: ende dede ha-
ren Coninck/ als hy den Coninck tot Je-
richo ghedaen hadde.
31 Daer na tooch Josua/ ende het gantsche
Israel met hem van Libna na Lachis/ en-
de belegerdese/ ende kryghden teghen haer.
Lachis. 32 Ende de Heere gaf Lachis oock inde handt
Israels/ dat sy se des anderen daechs won-
nen/ ende sloeghense met der scherpte des
sweerts/ ende alle zielen die daer in waren/
allesins als hy Libna ghedaen hadde.
Horam. 33 Ter seluer tyt tooch Horam de Coninck
tot Geser op/ Lachis te helpen: doch Jo-
sua sloech hem/ met alle zynen volcke/ tot
dat niemandt daer in ouerbleef.
34 Ende Josua tooch van Lachis/ met tsamen
Eglon. het gantsche Israel/ na Eglon/ ende beleg-
derse/ ende kryghde teghen haer.
35 Ende wanse desseluen daechs/ ende sloechse
met der scherpte des sweerts/ ende verbandde
alle zielen/ die daerin waren desseluen daechs/
allesins als hy Lachis ghedaen hadde.
36 Daer na tooch Josua op / met tsamen
Hebron. het gantsche Israel/ van Eglon nae He-
bron/ ende kryghde teghen haer.
37 Ende wanse/ ende sloechse met der scherpte
des sweerts/ ende haren Coninc met alle ha-
ren Steden/ ende alle zielen die daer in waren/
ende en liet niet eenen ouerblyuen/ allesins
als hy Eglon gedaen hadde/ ende verband-
dese/ ende alle zielen die daer in waren.
38 Doe keerde Josua wederom / met tsa-
Debir. men het gantsche Israel na Debir / ende
kryghde teghen haer.
39 Ende wanse met haren Coninck/ ende alle
hare Steden: ende sloegense met der scherp-
te des sweerts / ende verbandden alle zie-
len die daer in waren ende en liet niet ee-
nen ouerblyuen/ ghelijckals hy Hebron ge-
daen hadde/ soo dede hy Debir oock / en-
de haren Coninck/ ende als hy Libna ende
haren Coninck ghedaen hadde.
40 Also sloech Josua alle het Lant op het
ghebercht/ ende teghent Zuyden / ende
inde Leeghten/ ende aen de Beken/ met al-
le haren Coninghen/ ende en liet niet een
ouerblyuen: ende verbandde alles wat ee-
l Deut.20.16 nen adem hadde/ l als de Heere de Godt
Israels gheboden hadde.
41 Ende sloechse van Kades Barnea aen/
tot Gasa toe/ ende het gantsche Lant Go-
sen/ tot Gibeon toe.
42 Ende ouerwan alle dese Coningen met
haren Lande/ op eenmael: want de Heere
de Godt Israels kryghde voor Israel.
43 Ende Josua tooch weder int Leger nae
Gilgal/ met het gantsche Israel.

Dat xj. Capittel.

1. Jabin vergadert vele Coninghen te-
ghen Israel/ 6. Josua versterckt van den
Heere/ brenghtse alle om/ 10. Neemt hare
Steden in/ 13. ende verworpt alle inwoo-
ners der seluer/ 19. De Heydensche Steden
werden alle met strydender handt gewon-
nen/ 21. Enakim werdt wtgheroeyt.

1 Doe nu Jabin de Coninck tot Hazor/ Jabin ver-
sulcks hoorde/ sant hy tot Jobab den gadert vele
Coninck tot Madon / ende tot den Coninghen
Coninck tot Simron/ ende totten Coninc teghen Is-
tot Achsaph. rael.
2 Ende tot den Coninghen die teghent
Noorden op het ghebercht/ ende op den
slechten velde tegent Zuyden Cineroth/
ende inde Leeghten/ ende in Naphoth Dor
aen de Zee woonden:
3 De Cananiters tegent Oosten ende We-
sten/ de Amoriters/ Hethiters/ Phereziters
ende Jebusiters op het gebercht/ daertoe de
Heuiters beneden aen den berge Hermon/
inden Lande Mizpa.
4 Dese toghen wt met allen haren Heyre/
een groot volck/ soo veel als des zandts
aen der Zee/ ende gandtsch vele Peerden
ende Waghenen.
5 Alle dese Coninghen vergaderden hen/ ende
quamen/ ende legerden hen te hoope/ aen het
water Merom/ te kryghen met Israel.
6 Ende de Heere sprack tot Josua: Vreest v
niet voor hen: want morgen om dese tyt/
wil ickse alle verslagen geuen voor de kin-
deren Israels: hare peerden sult ghy verlem-
men/ ende hare wagenen met vyere verbranden. a Jos.10.9.
7 a Ende Josua quam onuersiens ouer hen/
ende alle het Kryghsvolck met hem/ aen
het water Merom ende ouervielense.
8 Ende de Heere gaffe inde handen Israels
ende sy sloegense/ ende iaechdense tot groot
Zidon toe ende tot aen de warme wateren/
ende tot aen de breydde tot Mizpa tegen
Oosten ende sloegense / tot dat daer nie-
mandt onder hen ouerbleef.
9 Doe dede hen Josua / als hem de Heere
ghesepdt hadde/ ende verlemde hare peer-
den/ ende verbrandde hare waghenen.
10 Ende keerde om ter seluer tyt/ ende wan Ha- Hazor wert
zor/ ende sloech haren Coninck metten gewonnen.
sweerde: (Want Hazor was te voren de
Hooftstadt aller deser Coninghen.)
11 Ende sloeghen alle zielen/ die daer in
waren/ met de scherpte des sweerts/ ende † Anders/
† verbanddese/ ende en liet niets ouerbly- verbanddẽ-
uen/ dat den adem hadde/ ende verbrand- se/ ende en
de Hazor met vyere. lieten niets
12 Daer toe wan Josua alle Steden deser etc. ende ver-
Coninghen/ met haren Coninghen / ende brandde Ha
sloechse met der scherpte des sweerts/ en- zor/ etc.
de verbanddese/ b als Moses de knecht b Nu.33.52.
des Heeren gheboden hadde. Deut.7.2.
13 Doch verbrandden de kinderen Israels ende 20.16.
geene Steden/ die op c † de Bergen lagen c † Anders/
sonder Hazor alleen verbrandde Josua. haren heuve-
14 d Ende allen roof deser Steden/ ende het len die na os
Vee/ deylden de kinderen Israels onder kryghe ston
hen: daerentegen alle menschen sloegen den/
sy met der scherpte des sweerts / tot dat
sy se vernielden/ ende en lieten niets ouer- d Nu.31.26.
blyuen/ dat den adem hadde/
15 e Als de Heere Mosi zynen knechte/ e Exo.34.11.
ende Moses Josue geboden hadde/ soo dede Deut.7.2.
Josua/ dat daer niets faelgeerde/ aen allen
dat de Heere Mosi gheboden hadde.

16 Also nam Josua in/alle dat Lant op het
geberchte/ ende alles wat tegent Zuyden
leyt/ ende alle het Lant Gosen eñ de Leech
ten/ eñ de vlacke Velden/ eñ het geberchte
Israels met zynen Leechten/
17 Van het gheberchte aen/ dat het Landt
opwaerts na Seir schepdet tot BaalGad
toe/ in der breydde des berchs Libanon/
beneden aen den berghe Hermon : alle ha-
re Coninghen ouerwan hy/ ende sloechse
ende dooddese:
f Exo.23.29. 18 f Ende hy voerde eenen tydt krijch met
dese Coninghen.
19 Daer en was geen Stadt die haer met
g Jos.9.14. vreden gaf den kinderen Israels / (g wt-
genomē de Heuiters die tot Gibeō woon
den/) maer sy wonnense alle met stryde.
20 Eñ dat gheschiedde also vanden Heere/
dat haer herte verstockt werdt/ met stryde
te ontmoeten den kinderē Israels/ op dat
sy verbannen werden/ eñ hen geen genade
h deut.20.16 ghescheidde/ h maer vernielt werden/ als
de Heere Mosi ghebodenhadde.
21 Te dier tyt quam Josua / eñ roeyde wt
i Nu.13.33. i de Enakim vanden geberchte vā Hebrō/
Enakim van Debir/ van Anab/ van alle geberchten
wert wtge- Juda ende van alle geberchten Israels/
roept van ende verbanddese met haren Steden:
Josua. 22 Eñ en liet geenen Enakim ouerblijuen
inden Lande der kinderen Israels/ behal-
k 1.sam.17.4 uen tot Gasa/ k tot Gad/ ende tot Asdod/
daer bleuen sommighe ouer.
23 Alsoo nam Josua alle dat Lant in/ alle-
sins als de Heere tot Moses ghesproken
l Nu.26.53. hadde/ ende gaf het Israel ten Erue/ l ee-
nen yeghelicken stamme zyn deel. Ende
het Landt hielt op te kryghen.

Dat xij. Capittel.

1. Ghetal ende noeminghe aller Conin-
ghen so van Israel ende Josua verslagen
zyn/ aen beyden zyden der Jordanen.

1 Dit zyn de Coninghen des Landts/
a † anders/ Da † die de kinderen Israels sloegen/
Josua ende namen haer Landt in/ op ghene
sloech/ zyde der Jordanen/ teghen den Opganck
† Anders/ der Sonnen: vanden water † by Arnon/
Aaron/ tot aen den berch Hermon / eñ het gandt-
sche effen velt teghent Oosten.
Sihon. 2 b Sihon de Coninck der Amoriten / die
b Nu.21.24 tot Hesbon woonde / eñ heerschapte van
Deut.2.32. Aroer aen/ die aen den Oeuer leyt/ des wa
ters by Arnon/ ende midden int water/ en-
de ouer het halue Gilead/ tot aen het wa-
Jabok. ter c Jabok/ die de Landtpale is der kin-
c Gen.32.22 deren Ammon.
3 Eñ ouer het vlacke velt/ tot aen de Zee
Cinneroth tegent Oosten/ ende tot aen de
Zee des vlacken velts/ namelick/ de Zant
zee/ tegent Oosten/ des weechs na Beth-
Jesmoth/ ende van den Zuyden beneden
aen de Beken des ghebberchts Pisga.
Og. 4 * Daer toe de Landtpale des Coninck
* Nu.21.33. Og tot Basan/ die noch van den Repha-
Deut.3.3. im ouer was/ ende woonde tot Astaroth/
Rephaim ende Edrei.
zyn groote 5 Ende heerschapte ouer den berch Her-
Reusen. mon/ ouer Salcha/ ende ouer gantsch Ba
d Nu.32.33. san/ tot aen de Landtpale Gesuri / ende
ende 34.14. Maachati/ ende des haluen Gileads/ wel-
Deut.3.12. ke was de Lantpale Sihon/ des Conincs
ende 29.8. tot Hesbon.
Josue 13.8. 6 Moses de knecht des Heeren / ende de
ende 22.4. kinderen Israels sloeghense/ d ende Mo-
Eenendert- ses de knecht des Heeren / gaffe in te ne-
tich Conin- men/ den Rubeniteren/ Gadditeren/ ende
gen versla- den haluen stamme Manasse.
ghen van 7 Dit zyn daerentegen de Coningen des
Josua. Lants/ e die Josua sloech/ ende de kinde-
e deut.7.24. ren Israels op dese zyde der Jordanen/
teghent Westen/ van BaalGad aen/ op
der breydde des Berchs Libanon/ tot aen
den Berch/ die het Landt opwaerts nae
Seir schepdt / ende dat Josua den stam-
men Israels in te nemen gaf/ eenen yege-
licken zyn deel.
8 Wat op den Geberchten/ Leechtē/ vlac-
ken Velden/ aen de Beken/ inde Woestij-
nen/ ende tegent f Zuyden was : de Heui- f Jos.6.20.
ters/ Amoriters / Cananiters / Pheresi-
ters Heuiters/ ende Jebusiters.
9 De Coninck tot Jericho / g de Coninck g Jos.8.23.
tot Ai/ die ter zyden aen BethEl leyt.
10 h De Coninck tot Jerusalem / de Co- h Jos.10.23.
ninck tot Hebron/
11 De Coninck tot Jarmuth/ de Coninck
tot Lachis/
12 De Coninck tot Eglon/ de Coninck tot
Geser/
13 De Coninck tot Debir/ de Coninck tot
Geder/
14 De Coninck tot Harma/ de Coninck tot
Arad/
15 De Coninck tot Libna/ de Coninck tot
Adullam/
16 De Coninck tot Makeda / de Coninck
tot BethEl/
17 De Coninck tot Thapuah/ de Coninck
tot Hepher/
18 De Coninck tot Aphek / de Coninc tot
Lasaron/
19 De Coninck tot Madon / de Coninck
tot Hazor/
20 De Coninck tot Simron / de Coninck
tot Achsaph/
21 De Coninck tot Thaenach/ de Coninck
tot Megiddo/
22 De Coninck tot Kedes/ de Coninck tot
Jakneam aen Charmel/
23 De Coninck tot NaphothDor/ de Co-
ninck der Heydenen tot Gilgal/
24 De Coninck tot Tirza: dat zyn een en-
de dertich Coninghen.

Dat xiij. Capittel.

1. Hier begint de beschrijuinge der wt-
deylinge des Landts/ als God hen toeghe
seydt hadde/ 7. der neghen stammen ende
des haluen Menasse dise zyde/ 8. ende 15.
Ruben/ 24. Gad/ 29. ende des anderē hal-
uen Manasse/ ghene zyde der Jordanen/
14. De stamme Leui/ is des Heeren Offer. Beschrij-

1 Doe nu Josua oudt was/ ende wel be- uinghe der
daecht/ sprack de Heere tot hem: Ghy wtdeylinge
zijt oudt ghewordē/ eñ wel bedaecht des Lants.
ende des Landts is noch vast veel ouerble
uen in te nemen/
2 Namelick/ a † het gantsche Galilea der a † anders/
Philisteen/ ende gantsch Gessuri: alle Lantpa
3 Van Sihor aen/ die voor Egyptē vliet/ len oft Lant
tot aen de Lātpale Ekron tegent Noordē/ schappen
die den Cananiten toegerekent wort / vijf der etc.
Heeren der Philisteen/ namelick/ de Gasi-
ten/ de Asdoditen/ de Askloniten / de Ge-
thiten/ de Ekroniten/ ende de Auiten.
4 Nu/ van den Zuyden aen/ het gantsche
Landt der Cananiten / ende Maara der
Sidoniers tot Aphek toe tot aen de Lant
pale der Amoriten.
5 Daer toe het Landt der Gibliten / ende
den gandtschen Libanon/ teghen den Op-
ganck der Sonnen / van BaalGad aen/
beneden aen den Berghe Hermon tot dat
men coemt tot Hamath:
6 Alle die op het gheberchte woonen/ van
Libanon aen/ tot aen de warme wateren/
ende alle Sidoniers: Ick wilse verdrijuen
voor den kinderen Israels: legt slechs het
lot daerom/ haer wt te deylē onder Israel/
als ick v ghebodenhebbe.

7 Soo deylt nu dit Lant ten Erue onder de
neghen stammen / ende onder den haluen
stamme Manasse.

Het Lande Rubē/ Gad eñ des haluē stamms Manasse/ ghene zyde der Jordanen.

8 Want de Rubeniten ende Gadditē heb-
ben met den anderen haluē Manasse Erf
deel ontfangen/ b dat hen Moses gaf op
ghene zyde der Jordanen/ teghen den Op-
ganck der Sonnen/ als hen dat selue Mo
ses de knecht des Heeren ghegeuen heeft/
9 Van Aroer aen / die aen den Oeuer des
waters c †.by Arnon leyt / ende van der
Stadt midden int water/ eñ alle d † Con-
treye Medba tot Dibon toe.

b Nu.32.33. Deut.3.12. Josue 1.13. ende 12.6. ende 22.4

10 Ende alle Steden Sihon/ des Coninckx
der Amoriten / die tot Hesbon regeerde/
* tot aen de Lātpale der kinderē Ammon:
11 Daer toe Gilead / ende de Lantpale aen
Gessuri ende Maachati / ende den gant-
schen berch Hermon/ eñ het gantsche Ba-
san tot Salcha toe.

c † Anders/ Arnon/ d † Anders Lantstreke/ * Josu. 12.2

12 Het gantsche Rycke Og tot Basan / die
tot Astaroth eñ Edrei regeerde/ die noch
een van den ouerbleuen e † Reusen was:
Moses sloech hse ende verdreeffse.

e † Anders/ Rephaim

13 De kinderen Israels nu/ en verdreuē de
Gessuriters ende Maachaters niet / maer
beyde Gessur eñ Maachat woonde onder
den kinderen Israels / tot op desen dach.
14 f Nu den stamme der Leuiten en gaf hy
gheen Erfdeel: want het Offer des Heerē
des Gods Israels is haer Erfdeel/ als hy
hen ghesepdt heeft.

f Nu.18.20. Deut.10.9. Jos.13.14.33

15 g Also gaf Moses den stamme der kin-
deren Ruben/ na haren gheslachten/

g Nu.32.33. Ruben.

16 Dat hare Landtpalē waren van Aroer/
die aen den Oeuer des waters h † by Ar-
non leyt/ ende de Stat midden int water
met allen essen velden/ tot Medeba toe.

h † Anders Arnon

17 Hesbon ende alle hare Steden/ die inde
essen velde liggen/ Dibon/ Bamoth Baal
ende Beth Baal Meon/
18 Jahza/ Kedemoth/ Mephaath/
19 Kiriathaim/ i † Sabama/ Sereth Sa-
har/ op het gheberchte k † in den Dale/
20 Beth Peor / de Beke aen Pisga / ende
Beth Jesimoth/

i † Anders/ Sibama/ k † Anders Emeck.

21 Ende alle Steden op den essen velde:
eñ het gantsche Rijc Sihon des Coninckx
der Amoriten/ die tot Hesbon regneerde:
l dien Moses sloech met tsamen den Vor-
sten Midian/ Eui/ Rekem/ Zur/ Hur ende
Reba/ de Geweldige des Coninckx Sihon/
die inden Lande woonden.

l Nu.21.24. ende 31.8.

22 m Daer toe Bileam den sone Beor/ den
Waersegghe/ verworchden de kinderen
Israels met den Sweerde/ met tsamen de
verslaghenen.

Bileam werdt verworcht. m Nu.31.8.

23 Ende de Landtpale der kinderē Ruben/
was de Jordane: dat is het Erfdeel des
kinderen Ruben in haren geslachten / van
Steden ende Dorpen.

Gad.

24 Den stamme der kinderen Gad na harē
gheslachten gaf Moses.
25 Dat hare Landtpalen waren / Jaeser/
ende alle Stedē in Gilead/ ende het halue
Landt der kinderē Ammon/ tot Aroer toe/
die daer leyt voor n † Rabbath:
26 Ende van Hesbon tot o † Ramath toe/
Mizpe ende Bethonim. eñ van Maha-
naim/ tot aen de Landtpale Debir.

n † Anders Rabba. o † Anders Ramath in Mizpe/

27 Maer in het Dal Betharam / Beth
Nimra/ Sucoth ende Zaphon / die ouer
bleuen was vandē Rycke Sihon des Co
ninck tot Hesbō/ dat de Jordane de Lant-
pale was/ tot aen het eynde der Zee Cin-
neroth/ op dese zyde der Jordanen / tegen
den Opganck der Sonnen.
28 Dat is het Erfdeel der kinderen Gad/
in haren geslachtē/ vā Steden eñ Dorpen.

Manasse.

29 p Den haluen stāme der kinderen Ma-
nasse/ na haren gheslachten gaf Moses/

p Josu 17.1 1 Paral.5.23

30 Dat hare Landtpalen waren van Ma-
hanaim aen/ het gantsche Basan/ het gāt-
sche Ryck Og des Coninckx tot Basan/
ende alle Vlecken Jair / die in Basan lig-
ghen/ namelick tsestich Steden.
31 Ende het halue Gilead/ Astaroth/ Edrei
de Steden des Coninckrijcks Og tot Ba
san gaf hy den kinderē Machir des soons
Manasse/ dat is de helft der kinderē Ma-
chir/ na haren gheslachten.
32 Dat is het/ dat Moses wtgedeylt heeft
op den velde Moab / op ghene zyde der
Jordanen voor Jericho / teghen den Op-
ganck der Sonnen.
33 q Nu / den stamme Leui en gaf Moses
gheen Erfdeel: want de Heere de Godt
Israels is haer Erfdeel/ r als hy hen ghe-
sproken heeft/

q Nu.18.20 Jos.13.14 Ezec.44.28 r Nu.18.20

Dat xiiij. Capittel.

1. Wederhalinghe der wtdeylinge des
Landts. 6. Caleb voordert zijn Erfdeel/
na toeseggiinge des Heerē/ 13. eñ heryget.

Wtdeylinge des lāts door het lot

1 DIt ist nu/ dat de kinderen Israels in-
ghenomen hebben in den Lande Ca-
naan / a dat onder hen wtghedeylt
hebben/ de Priester Eleasar / ende Josua/
de sone Nun/ ende de Ouerste Vaders on-
der den stammen der kinderen Israels.

a Nu.34.17.

2 Sy deylden het door het Lot onder hen/
b als de Heere door Mosen geboden had-
de / den neghen ende den haluen stamme
te gheuen.

b Nu.26.53 ende 33.54

3 Want den tween ende den haluen stam-
me/ hadde Moses Erfdeel ghegheuen/ op
ghene zyde der Jordanen: c den Leuiten
daerenteghen en hadde hy gheen Erfdeel
onder hen ghegheuen.

c Jos.13.14.

4 d Want de kinderen Josephs worden
twee stammen/ Manasse ende Ephraim:
daerom en gauē sy den Leuitē geen deel in-
dē Lande/ maer stedē daer in te woonen/ eñ
e † Voorsteden voor haer Vee ende goedē/

d Gen.48.5 e † Anders Wijde plaetsen.

5 f Als de Heere Mosi gheboden hadde/
soo deden de kinderen Israels/ ende deyl-
den het Landt.

f Nu.35.2. Calebs Erfdeel.

6 Doe traden de kinderen Juda hier toe/
tot Josua/ tot Gilgal/ ende Caleb de sone
Jephunne / de Kenesiter sprach: g Ghy
weet/ wat de Heere tot Mosen den man
Gods seyde/ van mynent ende van uwent
weghen/ in Kades Barnea.

g Nu.14.24

7 Ick was veertich Jaer oudt/ h doe my
Moses de knecht des Heerē wtsandt van
Kades Barnea/ het Landt te verspieden/
ende ick hem weder seyde/ als ick het in
myn herte wist.

h Nu.13.3.

8 Eñ myne broeders die met my opwaerts
ghegaen waren/ maeckten den volcke het
herte vertzaecht: doch ick volchde den
Heere mynen God trouwelicken na.
9 Doe swoer my Moses dessuluen daechs
ende sprach: i Het Lant daer ghy met uwē
voeten op getreden hebt / sal v ende uwer
kinderen Erfdeel zyn eewichlick: daerom
dat ghy den Heere mijnen God trouwelic-
ken na ghevolcht hebt.

i Josue 1.3.

10 Ende nu siet/ de Heere heeft my laten le-
uen/ k als hy ghesproken heeft: het zyn nu
vijf ende veertich Jaer/ dat de Heere sulcx
tot my seyde / die Israel in de Woestyne
ghewandelt heeft/ ende siet nu/ ick ben he
den vijf ende tachtentich Jaer oudt/

k Nu.14.38

11 Ende ben noch heden in den dach soo
sterck / als ick was dies daechs / doe my
Moses wtsant: l als myne cracht op dat-
mael was/ alsoo is sy oock noch nu te strij
den/ wt ende in te gaen.

l Syr.46.12.

Caleb eyscht ende vercrijcht zyn Erfdeel

12 So geeft my nu dit gheberchte/ daer de
Heere van ghesproken heeft aen genen dage:
want ghy hebt het ghehoort aen den selue
dage: want de Enakim woonen daer bo-
uen/ en het zyn groote en vaste Steden: oft
de Heere met my zyn woude/ dat ickse ver-
drieue/ als de Heere ghesproken heeft.

m Jud.1.20
1.Para.6.55
Josue 21 12.
n Oft/ daer wt..
1.mach.2.56

13 Doe seghende hem Josua/ m ende gaf
alsoo Hebron/ Caleb den sone Jephunne
ten erfdeele.
14 n Daer af werdt Hebron Calebs/ des
soons Jephunne des Kenisiters Erfdeel/
tot op desen dach/ daerom dat hy den Hee
re den Godt Israels trouwelick naeghe-
uolcht hadde.

o Jos.15.13.
p Dat is/ Arbastadt: als wy op Duytsch segghen/ Karlstadt/ Arnstadt.

15 o Ende Hebron hiet in voortyden p Ki-
riath Arba/ die was een groot mensche on
der den Enakim: ende het Lant hadde op-
ghehouden met kryghen.

Dat xv. Capittel.

1. De Lantpalen/ 20. ende de steden des Erfdeels des stams Juda/ 13. Calebs Erfdeel bysonder in den stamme Juda/ 16. Achsa Calebs dochter den Athniel vertrouwet/ 18. ende met Erue beschencket.

De Lantpalen des Erfdeels des stams Juda.
Num.34.3.

1 HEt lot des stams der kinderen Juda
in haren geslachten was de Lantpa-
le Edom/ aen der Woestyne Zin/ die
teghent Zuyden schiet/ aen het eynde der
Landen teghent Zuyden.
2 Dat hare Landtpalen teghent Zuyden
waren/ van den eynde des souten Zees
aen/ dat is/ van der a tonghen die tegent
Zuydenwaert gaet/

a Dat is/ voorgheberchte/ oft voortze: Andere willen/ het sy eenen Zeearm die onghewis wtloopt.

3 Ende coemt wt van daer opwaerts tot
Akrabbim/ ende gaet door Zin henen/ en
gaet weder opwaerts van Zuydenwaerts
nae Kades Barnea/ ende gaet door Hezron
ende gaet op nae Adar/ ende gheeft haer
rondtom Karkaa.
4 Ende gaet door Azmon/ ende coemt wt
aen de Beke Egypti/ dat het eynde der
Lantpalen/ de Zee wert: dat sy uwe Lant-
palen teghent Zuyden.
5 Nu/ de Landtpale teghent Oosten/ is
van de soute Zee aen/ tot aen het eynde
der Jordanen: de Lantpale tegent Noor-
den/ is van der tonghen der Zee/ die aen
den hoeck der Jordanen is/
6 En gaet opwaerts na Beth Hagla/ ende
treckt haer vant Noorden waert na Beth
Araba/ ende coemt opwaerts totten steen
Bohen/ des soons Ruben.
7 En gaet opwaerts na Debir/ vanden da
le Achor/ en vanden hoeck des Noorden/ dat
tegen Gilgal leyt/ welck gelegen is tegen
ouer na Adumim opwaerts/ die van Zuy
denwaerts aent water leyt: daer na gaet
sy totten water En Semes / en coemt wt
totter b c † Fonteynen Rogel.

b † Anders totten Berghe.
c 1.Reg.1.9.

8 Daer na gaet sy op ten Dale des soons
Hinnam/ aen de zyde des Jebusiten / die
van Zuydenwaerts woont/ dat is/ Jerusa-
lem/ en coemt opwaerts op de spitse des
berchs/ die voor den Dale Hinnam leyt/ van
Westenwaerts/ dwelc stoot aen den hoeck
des Dals Rephaim tegen Noorden waerts
9 Daer na coemt sy van desseluen berchs
spitse tot de waterfonteyne Nephthoah/
en coemt wt tot den steden des geberchts
Ephron/ ende neyght haer na Baala/ dat
is Kiriath Jearim.
10 Ende gheeft haer om van Baala tegent
Westen/ nae het gheberchte Seir / ende
gaet aen de zyde henen des gheberchts
Jearim/ van Noordenwaerts tot Chesf-
salon/ ende coemt af na Beth Semes/ ende
gaet door Thimna.

11 En breeckt wt aen de zyde Ekron tegen
Noordenwaerts/ ende treckt haer na Si-
cron/ en gaet ouer den berch Baala/ en coemt
wt tot Jabneel/ dat haer eynde de zee is
12 De landtpale nu teghent Westen/ is de
groote Zee: dat is de lantpale der kinde-
ren Juda rontom in haren gheslachten.

Calebs erfdeel bysonder/ in den stamme Juda.

13 Caleb nu den sone Jephunne/ werdt zyn
deel gegeuen onder den kinderen Juda/ als
de Heere Josua beual/ d namelic/ Kiriath-
Arba des vaders Enack/ dat is/ Hebron.

d Jos.14.15.
Judic.1.10.
e Jud.1.20.

14 e Ende Caleb verdreef van daer de dry
sonen Enack/ Sesai/ Ahiman ende Thal-
mai ghebooren van Enack.
15 Ende tooch van daer opwaerts tot den
inwooners Debir: maer Debir hiet in
voortyden Kiriath Sepher.

f Jud.1.12.
1.Par.11.6.
1.sam.17.25.

16 En Caleb sprack: f Wie Kiriath Sepher
slaet ende wint/ dien wil ick myne doch-
ter Achsa ten wyue gheuen.

Achsa Calebs dochter.

17 Doe wanse Athniel de sone Kenas/ des
broeders Caleb/ en hy gaf hem zyne doch-
ter Achsa ten wyue.

g Nu.36.2.
Josue 17.4.

18 g En het begaf hem/ doe sy tot hem tooch/
wert haer geraden/ eenen acker van haren
vader te bidden: ende sy viel vanden Ezel:
doe sprack Caleb tot haer: Wat is v?
19 Sy sprack: Geeft my eenen segen: want
ghy hebt my een lant tegent Zuyden ghe
ghenen/ gheeft my oock h † een waterich
landt: doe gaf hy haer een waterich landt
bouen ende beneden.

h † anders/ waterfonteynen/ oft waterspronghen.

20 Dit is het erfdeel des stams der kinde-
ren Juda in haren gheslachten.

Steden des stams Juda.

21 En de steden des stams der kinderen Ju-
da/ van eenen hoeck tot den anderen / aen
de lantpale der Edomiten tegent Zuyden
waren dese/ Kabzeel/ Eder/ Jagur/
22 Kina/ Dimona/ Ad Ada/
23 Kedes/ Hazor/ Jethnan/
24 Siph/ Thelem/ Bealoth/
25 i † Hazor Hadatha/ Kiriath Hezron/ dat
is/ Hazor/

i † Anders/ Hazor Hadatha/ Kirioth/ Hezron/ dat etc

26 Aman/ Sema/ Molada/
27 Hazar Gadda/ Hesmon/ Beth Palet/
28 Hazar Sual/ Beer Seba/ Bisioth Ja/
29 Baala/ Jim/ Azem/
30 El Tolad/ Chesil/ Harma/
31 Ziklag/ Madmanna/ San Sanna/
32 Lebaoth/ Silhim/ Ain/ Rimon: k dat zyn
neghen ende twintich Steden ende hare
Dorpen.

k Jos.19.9.

33 Inde leeghten nu was Esthaol/ Zarea/
Asna/
34 Sanoah/ En Ganim/ Thapuah / Enam/
35 Jarmuth/ Adullam/ Socho/ Aseka/
36 Saraim/ Adithaim/ Gedera / Gidero-
thaim/ dat zyn veerthien Steden / ende
hare Dorpen.
37 Zenan/ Adassa/ Migdal Gad/
38 Delean/ Mispe/ Jaktheel/
39 Lachis/ Bazekath/ Eglon/
40 Chabon/ Lahman/ Cithlis/
41 Gederoth/ Beth Dagon/ Naema/ Make
da/ dat zyn sestien Steden en hare dorpen.
42 Libna/ Ether/ Asan/
43 Jephthah/ Asna/ Nezib/
44 Kegila/ Achsib/ Maresa: dat zyn negen
Steden ende hare dorpen.
45 l Ekron met haren dochteren en dorpen.
46 Van Ekron en tot aen de m † Zee/ alles
wat aen Asdod reyckt/ ende hare dorpen.

l Judic.1.18
m † anders/ Westen.

47 Asdod met haren dochteren en dorpen/
Gasa met haren dochteren en dorpen/ tot
aen het water Egypti/ ende de groote Zee
is zyn landtpale.
48 Op het gheberchte nu/ was Samir/ Ja-
thir/ Socho/
49 Danna/ Kiriath Sanna/ dat is/ Debir/
Anab/

50 Anab/Esthemo/Annim/
51 Gosen/ Holon/Gilo: dat zijn elf Steden
ende hare dorpen.
52 Arab, Duma/Esean/
53 Janum/Beth Thapuah/Apheka/
54 Humta/Kiriath Arba/dat is / Hebron/
Zior: dat zijn negen steden eñ hare dorpẽ.
55 Maon/Calmel/Siph/Juta/
56 Jesrael/Jakdeam/Sanoag/
57 Kain/Gibea/Thimna:dat zijn tien Ste
den ende hare dorpen.
58 Halhul/Bethzur/Gedar/
59 Maarath/Beth Anoth/Elthekon: dat
zijn ses Steden en de hare dorpen.
60 Kiriath Baal / dat is Kiriath Jearim/
Harraba: twee Steden ende hare dorpen.
61 In der Woestijne nu / was Beth Ara-
ba/ Middim/Sechacha/
62 Nibsan/eñ de Soutstadt/ eñ Engeddi:
dat zijn ses Steden ende hare dorpen.
63 n Ende de Jebusiten woonden te Jeru-
salem: ende de kinderen Juda en condense
niet verdrijuen: Alsoo bleuen de Jebusiten
met den kinderen Juda tot Jerusalem tot
op desen dach.

n Jud.1.21. 2 Sam.5.7. dawid heeft se daer nae verdreuen/ so men leest.

Dat xvj. Capittel.

1. Het erfdeel Ephraim/eñ des haluen stamme Manasse/ 5. de lãtpale Ephraim.

Het erfdeel Ephraim/ eñ des haluen stamme Manasse.

1 Ende het lot viel den kinderẽ Josephs
van der Jordanen tegen Jericho/ tottẽ
watere by Jericho / van Oostenwaert:
ende de Woestijne/die wt gaet van Jeri-
cho/door het gheberchte BethEl/
2 Ende coemt van a BethEl wt na Lus/
ende gaet door de lantpale Archi Ataroth
3 Eñ treckt haer af tegent Westenwaert/
na de lantpale Japhleti/ tot aen de lantpa
len des nederen BethHoron/eñ tot Gaser
toe/ ende het eynde is aen de Zee.
4 Dat hebben de kinderẽ Josephs/Ma-
nasse eñ Ephraim ten erfdeel ghenomen.
5 De lantpale der kinderen Ephraim in
haren gheslachten / haers erfdeels van
Oostenwaert/ was Ataroth Ador/ totten
hooghen BethHoron.
6 Eñ gaet wt tegent Westen by Michme
thath/ die tegent Noorden leydt / aldaer
gheeft sy haer om tegent Oosten der stadt
Thaenath Silo/ende gaet daer door van
Oostenwaert na Janoha:
7 Ende coemt af van Janoha/ na Ataroth
ende Naaratha/ ende schiet aen Jericho/
en de gaet wt aen de Jordane.
8 Van Thapuah gaet sy tegent Westen-
waert/ na Nahalkana/ ende haren wt-
ganck is aen de Zee: dat is het erfdeel des
stams der kinderen Ephraim / in haren
Gheslachten.
9 Ende alle de lantpalen/Steden met tsa
men haren dorpen der kinderen Ephraim
waren verstropt onder het erfdeel der kin-
deren Manasse:
10 b Ende sy en verdreuen de Cananiters
niet/ die tot Gaser woonden: also bleuen de
Cananiters onder Ephraim tot op desen
dach/ ende werden chijnsbaer.

a Jud.1.22.

De lantpale Ephraim

b Nu.33.52. Jud.1.29.

Dat xvij. Capittel.

1. Landt/ 7. ende landtpale des haluen stamme Manasse/ 13. chijnsbaerheyt der Cananiten/ 14. Manasse ende Ephraim begheeren meer landts/ende wert hen der willicht.

Het landt des haluen stamme Manasse.

1 Ende het lot viel a den stamme Manas
se: b want die is Josephs eerste sone/
ende viel op Machir / den eersten sone
Manasse/ den vader Gilead: want hy was
een strijdtbaer man/ daerom wert hem Gi-
lead ende Basan.

a Jos.13.29. b Gen.41.51 ende 48.14.

2 c Maer den anderen kinderen Manas-
se/na haren maechschappen/ viel het oock/
namelick/ den kinderen Abieser / den kin-
deren Helec/den kinderen Asriel/den kin-
deren Sechem/ den kinderen Hepher / eñ
den kinderen Semida: dat zijn de kinderẽ
Manasse/ des soons Josephs/ mans na-
men onder haren maechschappen.
3 d Nu Zelaphehad de sone Hepher / des
soons Gilead / des soons Machir / des
soons Manasse/ hadde gheen sonen/ maer
dochteren: ende hare namen zijn dese: Ma
hala/ Noa/ Hagla/ Milca/ Tirza.
4 Eñ sy traden voor den Priester Eleasar
eñ voor Josua den sone Nun / eñ voor de
Oversten/ eñ spraken: e De Heere heeft Mo
si gebodẽ/ dat hy ons soude erfdeel geuen
onder onsen broederen: ende men gaf hen
erfdeel onder den broederen haers vaders
nae het beuel des Heeren.
5 Daer vielen dan op Manasse tien snoe-
ren/ behaluen het lant Gilead eñ Basan/
dat op ghene zijde der Jordanen leyt.
6 Want de dochteren Manasse / namen
erfdeel onder hare sonen: ende het lant Gi-
lead/ werdt den kinderen Manasse.
7 Ende de landtpale Manasse / was van
Asser aen na Michmethath/ die voor Si-
chem leyt / eñ streckt totter rechter zyden/
aen die van En Thapuah.
8 Want het lant Thapuah wert Manas-
se/ ende is de landtpale Manasse f † aen de
kinderen Ephraim.
9 Daer na coemt sy af/ na Nahalkana/ te
ghent Zuydenwaert/ tot den beecksteden/
die Ephraims zijn / onder den Steden
Manasse: Nu vanden Noordẽ/ is de lant-
pale Manasse aen de beke/ ende gaet wt
aen de Zee/
10 Den Ephraim teghent Zuyden / ende
Manasse teghent Noorden/ ende de Zee
is zijne landtpale: ende sal schieten / aen
Asser vant Noorden / ende aen Isaschar
vant Oosten.
11 g Soo hadde nu Manasse / onder Isa-
schar ende Asser / BethSean / ende hare
dochteren/ Jeblaam/ende hare dochteren
ende die tot Dor ende hare dochteren / eñ
die tot Endor ende hare dochteren/ eñ die
tot Thanach ende hare dochteren / eñ die
tot Megiddo ende hare dochteren / ende
het derde deel Naphet.
12 Ende de kinderen Manasse/ condẽ dese
Steden niet innemẽ/ h † maer de Canani-
ters begostẽ te woonẽ in denseluen lande.
13 Ende doe de kinderen Israels machtich
werden/ maecktẽ sy de Cananiters chijns-
baer/ ende verdreuense niet.
14 Doe spraken de kinderen Josephs met
Josua/ eñ seyden: Waerom hebt ghy my
maer een lot/ eñ een snoer des erfdeels ge-
geuen? eñ ick ben doch een groot volc/ als
my de Heere so wel ghesseghent heeft.
15 Doe sprack Josua tot hen: Dewijle dat
ghy een groot volck zijt/ so gaet opwaerts
in het wout/ eñ houwet omme/ eñ maeckt
v aldaer Steden/ inden lande der Pheresi-
teren/ ende Raphaim/ dewijle dat v het ge
berchte Ephraim te enghe is.
16 Doe spraken de kinderẽ Josephs: Dat
geberchte i † en sullen wy niet vercrijgen:
want daer zijn ijseren waghenen by allen
Cananiteren/ die in den dale des landts
woonen/ by welcken leyt BethSean ende
hare dochteren/ ende Jesreel in den dale.
17 Josua sprac tot den huyse Josephs, tot
Ephraim eñ Manasse: Ghy zijt een groot
volck/ ende dewijle dat ghy soo groot zijt/
moet ghy niet alleen een lot hebben.

c Nu.26.29

d Nu.26 33

e Nu.27.1. ende 36.2.

f † Anders/ eynde der etc.

g Jud.1.27.

h † anders/ hoewel de Cananiters hem afghe-slagen hadden/ meer te woonen/ etc

i † Anders/ is ons niet genoech: eñ oock zijn daer ijseren etc.

Strijdtwa-ghenen.

18 Maer dat gebercchte sal v zijn/ daer het
wout is dat houwet omme. so sal het wt
lots eynde zijn/wanneer ghy de Canani-
teren verdrijft/ die de yseren waghenen heb
ben/ ende machtich zijn.

Dat xviij. Capittel.

1. De hutte des Bescheyts werdt tot
Silo opgherricht/4. drij mannen van den
seuen ouerbleuen stammen werden wtghe-
sonden het lant te besien/ ende wt te deylen/
10. het lot werdt ghewoorpen/ ende het erf-
deel Ben Jamin/ 21. met tsamen zijnen ste-
den beschreuen.

De hutte des Bescheydts, is te Silo opgherricht.
1 Ende de gantsche Ghemeynte der kin-
deren Israels vergaderdẽ hen tot Si-
lo/ ende richteden aldaer op de Hutte
des a † Bescheydts/ ende het landt was
hen onderworpen.

a † anders/ Tuyghenisses oft Verbonts/
2 Ende daer waren noch seuen stammen
der kinderen Israels/ dien sy haer erfdeel
niet wtghedeylt hadden.
3 Ende Josua sprack totten kinderen Is-
raels: Hoe langhe zijt ghy soo traech/ dat
ghy niet henen gaet/ het lant in te nemen/
dat v de Heere uwer Vaderen Godt ghe-
gheuen heeft?
4 Beschickt v wt eenen yegheliicken stam
drij mannen/ dat ickse henen sende: eñ
sy hen opmaken/ ende door het lant gaen/
ende beschrijuent na haren erfdeelen/ ende
weder tot my comen.
5 Deylt het lant in seuen deelen/ Juda sal
blijuen op zijne lantpalen vanden Zuydẽ
af/ ende het huys Josephs sal blijuen op
zijne lantpalen/ van den Noorden af.
6 Ghy dan beschrijft het lant der seuen dee
len/ ende brengtse herwaerts tot my/ soo
wil ick v het lot werpen voor den Heere
onsen Godt.

b Jos.13.14. ende 14.3.
7 Want de Leuiten en hebbẽ geen deel on-
der v/ maer het Priesterdom des Heerẽ is
haer erfdeel: Gad nu ende Ruben/ eñ den
haluen stamme Manasse hebbẽ haer erf-
deel genomen op gene zijde der Jordanẽ/
tegent Oostẽ/ c dat hen Moses de knecht
des Heeren ghegheuen heeft.

c Nu.32.33. ende 34.14. Deut.3.12. ende 29.8. Josue 12.6. d † anders/ voor.
8 Doe maeckten hen de mannen op/dat sy
henen gingẽ: eñ Josua geboot hen/ d † dat
sy henen wouden gaen/ het lant te beschrij
uen eñ sprack: Gaet henen/ eñ doorwan-
delt het lant ende beschrijuet/ ende coemt
weder tot my/ dat ick v hier het lot werpe
voor den Heere tot Silo.
9 Also gingen de mannen henen/eñ door-
toghen het landt/ eñ beschreuent op eenen
brief na den Steden in seuen deelen/ ende
quamen tot Josua int legher tot Silo.
10 Doe werp Josua het lot ouer haer tot
Silo voor den Heere/ ende deylde aldaer
het landt wt onder de kinderen Israels/
eenen yeghelicken zijn deel.

Erfdeel des stams der kinderen Ben Jamin
11 Ende het lot des stams der kinderen
Ben Jamin/ viel na haren geslachten/ en-
de den landtpale haers lots ginck wt/ tus-
schen den kinderen Juda/ ende den kinde-
ren Josephs.
12 Eñ haer lantpale was/ na den hoec te-
gent Noorden/ van der Jordane aen/ eñ
gaet opwaerts aen de zijde Jericho vant
Noordenwaert/ ende coemt op het ghe-
berchte teghent Westenwaert/ ende gaet
wt aen de Woestijne Beth Auen.
13 Eñ gaet van daer na Lus/ aen de zijde
aen Lus teghent Zuydenwaert/ dat is/
Beth El/ eñ coemt af na Ataroth Adar aen
den berghe/ die van het Zuyden herwaert
leyt aen den nederen Beth Horon.
14 Daer na neycht sy haer/ ende coomt haer
om na den hoeck des Westens/ teghent
Zuyden/ van den berghe/ die voor Beth-
Horon teghent Zuydenwaert leydt/ ende
gaet wt aen Kiriath Baal/ dat is/ Kiriath
Jearim/ de Stadt der kinderen Juda: dat
is het eynde teghent Westen.
15 Nu het eynde teghent Zuyden/ is van
den Kiriath Jeariam aen/ eñ gaet wt tegẽt
Westen/ ende coemt wt totter watersfon-
teynen Nephtoah.
16 Eñ gaet af aẽ des berchs eynde/ die voor
den dale des soons Hinnam leyt/ welck in
de leechte Rephaim teghent Noordẽ leyt/
ende gaet af door het dal Hinnam/ aen de
zijde der Jebusiteren/ tegent Zuyden/ eñ
coemt af totter fonteynen Rogel.
17 Eñ treckt haer vant Noordenwaert/ eñ
coemt wt na En Semes/ ende coemt wt
tot den e † hoopen/ die tegen Adummin op
waert ligghen/ ende coemt af totten steen
Bohen/ des soons Ruben.

e † Anders/ plaetsen Geliloth.
18 Ende gaet ter zijden henen by den blac-
ken velde/ dat tegent Noorden leyt/ ende
coemt af op het blacke velt.
19 Ende gaet aen der zijden Beth Hagla/
die teghent Noorden leyt/ ende zijn eynde
is aen der tonghe des souten Zees/ tegent
Noorden/ aen den f † hoeck der Jorda-
nen teghent Zuyden: dat is de landtpale
teghent Zuyden.

f † Anders/ eynde.
20 Nu het eynde tegent Oosten/ sal de Jor
daen eynden: dat is het erfdeel der kinde-
ren Ben Jamin/ in haren lantpalen ront-
om na haren gheslachten.
21 De Steden nu des stams der kinderen
Ben Jamins in haren geslachtẽ/ zijn dese:
Jericho/ Beth Hagla/ Emeck Kezi/
22 Beth Araba/ Zemaraim/ Beth El/
23 Auim/ Hapara/ Ophra/
24 Caphar Amonai/ Aphni/ Gaba: dat zijn
twaelf Steden ende hare dorpen.
25 Gibeon/ Rama/ Beeroth/
26 Mizpe/ Caphira/ Moza
27 Reken/ Jerpeel/ Tarala/
28 Zela/ Eleph/ eñ de Jebusiters/ dat is/
Jerusalem/ Gibeath/ Kiriath/ veerthien
Steden ende hare dorpen: dat is het erf-
deel der kinderen Ben Jamin in haren ge
slachten.

Dat xix. Capittel.

1. De erfdeelen der stammen/ Simeon/
10. Zebulon/ 17. Isaschar/ 24. Asser/ 32.
Naphthali/ 40. Dan/ 49. ende Josua.

1 Daer na viel het ander lot des stams Erfdeel des stams der kinderen Simeons.
der kinderen Simeons na haren ghe
slachten/ a eñ haer erfdeel was on-
der het erfdeel der kinderen Juda.
2 b Ende hem wert ten erfdeele/ Beer Se- a Gen.49.4
ba/ Molada/ b 1.par.4.28
3 Hazar Sual/ Bala/ Azem/
4 Eltholad/ Bethul/ Harma/
5 Ziklag/ Beth Marcaboth/ Hasar Sussa
6 Beth Lebaoth/ Saruhen: dat zijn dertien
Steden ende hare dorpen.
7 Ain/ Rimon/ Ether/ Asan: dat zijn vier
Steden ende hare dorpen.
8 Daer toe alle dorpen/ die rondtom dese
Steden ligghen/ tot c † Balaath/ Beer/ c † Anders/ Baalath Beer/ Ramath.
Ramath/ teghent Zuyden: dat is het erf-
deel des stams der kinderen Simeon/ in
haren gheslachten:
9 d Want der kinderen Simeons erfdeel d Jos.15.32.
is onder dat snoer der kinderen Juda: de-
wyle dat het erfdeel der kinderen Juda
hen te groot was/ daerom erfden de kinde
ren Simeons onder haren erfdeel.
10 Het derde lot viel op de kinderẽ e Zebu- Erfdeel der kinderen Zebulon.
lon/ na haren geslachten: ende de lantpale
haers erfdeels/ was tot Sarid toe.
11 Eñ gaet opwaerts na dẽ Westenwaert e Gen.4.13.

na Mareala/ en schiet aen Dabaseth / en
schiet aē de beke. die voor Jakneam vliet.
12 Ende keert haer van Sarid/ teghen den
Opganck der Sonnen/ tot aen de lantpa-
le Cisloth Thabor/ ende coemt wt na Da
brath/ ende gaet opwaerts na Japia.
13 Ende van daer gaet sy teghent Oosten
† Anders/ Githa hepher, en Jthaa kazin/
voor † Githahepher/ Ithakazin / ende
coemt wt na Rimon/ Mithoar ende Nea.
14 Ende gheeft haer om van het Noorden
na Nathon/ ende haren wtganck is in het
dal Jephthah El/
2.Reg.14.25
15 Kahath/ Nahalal/ Simron/ Jedeala/ en
Beth Lehem: dat zijn twaelf Steden ende
hare dorpen.
16 Dat is het erfdeel der kinderen Sebu-
lon in haren gheslachten: Dat zijn hare
Steden ende dorpen.
Erfdeel der kinderen Jsaschar.
17 Het vierde lot viel op de kinderen Jsa-
schar/ na haren gheslachten.
18 Ende haer landtpale was/ Jesrael/ Ge-
sulloth/ Sunem/
19 Hapharaim/ Sion/ Anaharath/
20 Rabith/ Kiseon/ Abez.
21 Remeth/ Engannim/ En hadda/ Beth-
Parez.
22 Ende schiet aen Thabor/ Sahazima/
Beth Semes/ en haer eynde is aē de Jor
dane: sesthien Steden ende hare dorpen.
23 Dat is het erfdeel des stams der kinde-
ren Jsaschar in haren gheslachten / Ste-
den ende dorpen.
Erfdeel der kinderen Asser.
24 Het vijfste lot viel op den stamme der
kinderen Asser/ na haren gheslachten.
25 Ende haer lantpale was/ Helkath/ Ha-
li/ Beten/ Achsaph/
26 Ala Melech/ Amead/ Misael : en schiet
g † anders/ Sihor ende Libnath.
aen den Carmel aen de Zee. en aen g† Si-
hor Libnath.
27 En keert haer teghen den Opganck der
Sonnen na Beth Dagon/ ende schiet aen
Sebulon/ en aen het dal Jephthael/ tegē
Noorden/ Beth Emek/ Negiel/ en coemt
wt tot Chabul ter slincker zyden.
28 Ebron/ Rehob/ Hamon/ Kana/ tot aent
groot Zidon.
29 Ende keert haer na Rama / tot der va-
ster Stadt Zor toe/ ende keert haer nae
Hossa/ ende gaet wt aen de Zee / nae dat
snoer tot Achsib/
30 Vma/ Aphek/ Rehob : twee ende twin-
tich Steden ende dorpen.
31 Dat is het erfdeel des stams der kinde-
ren Asser in haren gheslachten / Steden
ende dorpen.
Erfdeel der kinderen Naphthali
32 Het seste lot viel op de kinderen Naph-
thali in haren gheslachten.
33 Ende hare palen waren van Heleph/
Elon/ door Zanaim / Adami / Nekeb/
JabneEl tot Lakum toe/ ende gaet wt aen
de Jordane.
34 Ende keert haer na den Westen/ na As-
noth Thabor/ ende coemt van daer wt nae
Hukok: ende schiet aen Sebulon teghent
Zuyden/ ende aen Asser teghent Westen/
ende aen Juda aen de Jordane / teghen
den Opganck der Sonnen.
35 Ende heeft vaste Steden/ Zidim/ Zer/
Hamath/ Rakath/ Chinnareth.
36 Adama/ Rama/ Hazor/
37 Kedes/ Edrei/ En Hazor/
38 Jereon/ MigdalEl/ Harem/ Beth A-
nath/ Beth Sames: neghenthien Steden
ende hare dorpen.
39 Dat is het erfdeel des stams der kinde-
ren Naphthali in haren gheslachten/ Ste-
den ende dorpen.
Erfdeel der kinderen Dan.
40 Het sevende lot viel op den stamme der
kinderen Dan na haren gheslachten.

41 Ende de palen haers erfdeels waren/
Zarea/ Esthaol/ Jr Semes/
42 Saalabim/ Aialon/ Jethla/
43 Elon/ Thimnatha/ Ekron/
44 Eltheke/ Gibethon/ Baalath/
45 Jehud/ Bne Barak/ Gath Rimon/
46 Me Jarkon/ Rakon met den palen te-
ghen Japho.
47 En aen den selven eyndet haer de lātpa-
le der kinderen Dan: en de kinderen Dan
toghen opwaerts/ en kryghden teghen Le- Lesem ouer-
sem / ende wonnen en sloeghense met der wonnen.
scherpte des sweerts/ en namense in / ende
woonden daer in/ b ende noemdese Dan/ b Jud.18.29
nae haers vaders name.
48 Dat is het erfdeel des stams der kinde-
ren Dan in haren gheslachten / Steden
ende dorpen.
49 Ende doe sy het lant gantsch wtgedeylt
hadden met zijnen lantpalē gauen de kin-
deren Jsraels Josua den sone Nun / een Josua erf-
erfdeel onder hen. deel.
50 Ende gauen hem na den beuele des Hee
ren/ de Stadt die hy begeerde / i namelic/ i Jos.24.30.
Thimnath Serah/ op het gheberchte E-
phraim: daer boude hy de Stadt/ ende
woonde daer in.
51 k Dat zijn de erfdeelen / die Eleasar de k Nu.34.17
Priester/ en Josua de sone Nun/ en de O-
uersten der Vaders onder den gheslachten
door het lot den kinderē Jsraels wtdeyl-
den tot Silo voor den Heere voor de deu-
re der hutten des l † Betuyghs/ ende vol- l † Anders/ Tuyghenis-
brachten also het wtdeylen des landts. ses.

Dat xx. Capittel.

1. Wtdeylinge der Vrijsteden ende van haren ghebruycken.

1 ENde de Heere sprack met Josua / ende
seyde:
2 Segt den kinderen Jsraels: Gheeft Des Vrij-
sommighe Vrijsteden onder v/ a daer ick steden.
b door Mosen van ghesept hebbe: a Exo.21.13.
3 Daer een doot slager die een ziele onuer Num.35.10
siens ende onwetende slaet / henen vlie- Deut.19.2.
den mach/ dat sy onder v vrij zijn voor den
bloetwreker.
4 Ende die tot dier Steden een vlucht/ die
sal staen buyten voor der Stadtpoorte/
ende voor den Oudsten der Stadt zijne
saken vertellen: soo sullen sy hem tot hen
in de Stadt nemen/ ende hem ruymte ge-
uen/ dat hy by hen woone.
5 Ende wanneer hem de bloetwreker nae-
iaecht/ so sullen sy den doot slager in zijne
handen niet ouergeuē / dewyle dat hy on-
uersiens zijnen naesten gheslagen heeft/ en
is hem te voren niet vyandt gheweest.
6 So sal hy in der Stadt woonen/ tot dat
hy stae voor der Ghemeynten voort Ghe-
richte: tot dat de hooghe Priester sterft/
die tot der selver tydt zijn sal: als dan sal
die doot slager wederkomen in zijn Stadt
ende in zijn huys/ in der Stadt / daer hy
van ghevloden is.
7 Doe heylichden sy Kedes in Galilea/ op
het gheberchte Naphthali/ ende Sechem/
op het gheberchte Ephraim/ ende Kiriath
Arba/ dat is/ Hebron/ op het gheberch-
te Juda.
8 Ende op gene zyde der Jordanen / daer
Jericho leyt/ tegen den Opganc der Son-
nen/ b gauen sy Bezer in der Woestyne/ b Deut.4.43
op dat effen velt/ wt den stamme Ruben/
ende Ramoth in Gilead/ wt den stamme
Gad/ ende Golan in Basan/ wt den stam-
me Manasse.
9 Dat waren de Steden/ die allen kinde-
ren Jsraels/ ende den vreemdelingen/ die c Oft/ be-
onder hen woonden/ c bestemt waren/ dat schepden.

daer henen vluchten soude / wie een ziele
ouersiens slaet, dat hy niet en sterue door
den bloedtwreker, tot dat hy voor de Ge-
meynte ghestaen heeft.

Dat xxj. Capittel.

1. Steden den Leuiten, Aarons kinde-
ren, 20. ende den anderen Kahathiten, 27.
Gersoniten, 34. ende Merariten gegeuē.

De Steden den Leuiten ghegheuen.

1 DOe traden hier toe de Ouerste vaders
onder den Leuiten, tot den Priester
Eleasar, ende Josua den sone Nun,
ende tot den Ouersten Vaderen, onder dē
stammen der kinderen Israels,
a Nu.35. 2. 2 Ende spraken met hen tot Silo, in den
lande Canaan, ende seyden: a De Heere
heeft gheboden door Mosen, datmen ons
Steden gheuen soude te woonē, ende der
b† An. Wy-velden. seluer b † Voorsteden tot onsen Vee.
3 Doe gauen de kinderen Israels, den Le-
uiten van haren Erfdeelen, na den beuele
des Heerē, dese steden eñ hare Voorsteden.
Kahath. 4 Ende het Lot viel op het gheslachte der
c Nu.3.4. c Kahathiten, ende den kinderen Aaron,
des Priesters wt den Leuitē, worden door
het lot derthien Steden, van den stamme
Juda, vanden stamme Simeon, ende van
den stamme Ben Jamin.
5 Den anderen kinderen daerentegen Ka-
hath, des seluen gheslachts, worden door
het lot thien Steden, van den stamme E-
phraim, van den stamme Dan, ende van-
den haluen stamme Manasse.
Gerson. 6 Nu den kinderen Gerson, des seluen ge
slachts, worden door het Lot derthien
Steden, vanden stamme Jsaschar, vandē
stamme Asser, ende van den haluen stam-
me Manasse, tot Basan.
Merari. 7 Den kinderē Merari haers geslachts,
worden twaelf Steden, van den stamme
Ruben, van den stamme Gad, ende van-
den stamme Sebulon.
8 Also gauen de kinderen Jsraels, den Le-
uiten door het Lot dese steden, ende hare
Voorsteden, als de Heere door Mosen ge
boden hadde.
9 Van den stamme der kinderen Juda,
eñ vanden stamme der kinderē Simeons,
gauen sy dese Steden, die sy met haren
namen noemden.
10 Den kinderen Aaron, des gheslachts
der Kahathiten, wt den kinderen Leui,
want het eerste Lot was haer.
d 1.par.6.53 11 d So gauen sy hen nu Kiriath Arba, die
des vaders Enaks was, dat is Hebron op
het gheberchte Juda, ende hare Voorste-
e Jos.14.13. den rondtom haer.
ende 15.13. 12 e Doch den Acker der Stadt, ende hare
Dorpen, gauē sy Caleb den sone Jephun-
ne, tot zijnder besittinghe.
13 Also gauen sy den kinderen Aaron des
Priesters de Vrijestadt des doot slagers,
Hebron ende hare Voorsteden, Libna ende
hare Voorsteden.
14 Jather eñ hare Voorsteden, Esthmoa,
ende hare Voorsteden.
15 Holon ende hare Voorsteden, Debir eñ
hare Voorsteden.
16 Ain ende hare Voorsteden, Juta ende
hare Voorsteden, Beth Semes ende hare
Voorsteden: neghen Steden van desen
tween stammen.
17 Vanden stamme Ben Jamin nu, gauen
sy vier Steden: Gibeon ende hare Voor-
steden, Geba ende hare Voorsteden.
18 Anathoth ende hare Voorstedē, Almon
ende hare Voorsteden.
19 Dat alle Steden der kinderen Aarons
des Priesters, derthien waren met haren
Voorsteden.

20 f Den gheslachten nu der anderen kin- Der Kaha-
derē Kahath, den Leuiten, worde door het thiters ste-
lot vier Stedē, van dē stamme Ephraim, den.
21 Eñ gauen hen de Vrijestadt der doodt- f 1 Par.6.66
slaghers, Sechem ende hare Voorsteden,
op het gheberchte Ephraim. Geser, ende
hare Voorsteden.
22 Kibzaim ende hare Voorsteden, Beth-
Horon ende hare Voorsteden.
23 Vanden stamme Dan, vier Steden. El-
thekke ende hare Voorsteden, Gibthon en-
de hare Voorsteden.
24 Aialon ende hare Voorsteden, Gad Ri-
mon ende hare Voorsteden.
25 Vanden haluen stamme Manasse twee
Steden, Thaenach ende hare Voorstedē,
Gad Rimon ende hare Voorsteden,
26 Dat alle Steden der anderen kinderen
des gheslachts Kahath, thien waren met
haren Voorsteden. Der Gerso-
27 Daerentegen den kinderen Gerson wt niters stedē
den geslachten der Leuiten, worden gege-
uen: vandē haluē stamme Manasse, twee
Steden, de Vrijestadt voor de Doodtsla-
gers, Golon aen Basan, ende hare Voor-
steden, Beesthra ende hare Voorsteden.
28 Vanden stamme Jsaschar, vier Stedē:
Kision ende hare Voorsteden, Dabrath
ende hare Voorsteden.
29 Jarmuth ende hare Voorsteden, En-
Gannim ende hare Voorsteden.
30 Van den stamme Asser, vier Steden:
Miseal ende hare Voorsteden, Abdon en-
de hare Voorsteden,
31 Helkath ende hare Voorsteden, Rehob
ende hare Voorsteden.
32 Vanden stamme Naphthali, drie Ste-
den: de Vrijestadt Kedes voor de Doodt-
slaghers in Galilea, ende hare Voorste-
den, Hamoth Dor ende hare Voorsteden,
Karthan ende hare Voorsteden.
33 Dat alle Stedē des geslachts der Ger-
sonitē derthiē warē met haren Voorstedē.
34 Den gheslachten nu der kinderen Me- Der Mera
rari, den anderen Leuiten, worden ghege- riters Ste-
uen: van den stamme Sebulon vier Ste- den.
den, Jakneam met haren Voorstedē, Kar-
tha met haren Voorsteden,
35 Demna met haren Voorsteden, Naha-
lal met haren Voorsteden:
36 Vanden stamme Ruben, vier Steden:
Bezer met haren Voorsteden, Jahza met
haren Voorsteden.
37 Kedemoth met haren Voorsteden, Me-
phaath met haren Voorsteden.
38 Vanden stamme Gad, vier Steden: de
Vrijestadt voor de Doodtslaghers, Ra-
moth in Gilead, met haren Voorsteden,
Mahanaim met haren Voorsteden.
39 Hesbon met haren Voorsteden, Jaeser
met haren Voorsteden.
40 Dat alle Steden der kinderen Merari
in haren gheslachten, der anderen Leuitē,
na haren Lote twaelf waren.
41 Alle Steden der Leuiten onder dat erue 48. Steden
der kinderen Jsraels, waren acht eñ veer- der Leuiten
tich, met haren Voorsteden.
42 Ende een yeghelicke deser Stede hadde
een Voorstadt rondtom haer, de eene ghe
lijck als de ander.
43 Also gaf de Heere den Jsraelitē alle dat g Gen.13.15.
Landt, g dat hy ghesworen hadde haren ende 15.18
Vaderen te gheuen, ende sy nament in, en- ende 17.6.
de woonden daer in. ende 28.13.
44 Ende de Heere gaf hen ruste van allen
rondtom, als hy haren Vaderen ghesworen
hadde ende niemandt van haren vyanden
en wederstondt hen, maer alle hare vyan-
den gaf hy in haren handen.

45 Ende daer en faelgeerde niets aen alle
goede/ dat de Heere den huyse Israels ge
sproken hadde: het quam altemael.

Dat xxij. Capittel.

1. De twee stammen ende halven stamme worden te rugghe in haer landt gesonden/ 5. met bevele/ dat sy Gods ghebodt neerstelick houden souden/ 8. ende haer veroverde goedt onder hare broeders wtdeylen/ 10. den stamme in Canaan ontrustet over den Altaer dien sy onderwegen bouwen/ willense bevechten/ 13. senden hen ernstighe bootschap na/ 21. ende so sy hare verantwoorden hooren/ 32. worden sy au bersims ende loven God.

Twee stammen ende eenen halven werdt te rugghe in zyn landt ghesonden.

1 Doe riepe Josua de Rubeniten ende
Gadditen/ ende den halven stamme
Manasse/
2 Ende sprack tot hen: a Ghy hebt alles (a Nu. 32.29)
dat ghehouden/ wat v Moses de knecht
des Heeren gheboden heeft/ ende mynder
stemme gehoorsaem geweest in allen wat
ick v gheboden hebbe.
3 Ghy en hebt uwe broeders niet verlaten
eenen langhen tydt/ tot op desen dach/ ende hebt gehouden aen dat gebot des Heeren uws Gods.
4 Dewyle nu de Heere uwe God uwe broeders heeft tot ruste ghebracht/ als hy hen
ghesworen heeft/ so keert v nu/ ende treckt (b Nu. 32.33 Deut. 3.12.13 Josue 12.6. ende 13.8.)
henē in uwe hutten/ indē lande uwer b erven/ dat v Moses de knecht des Heerē gegeven heeft/ over gene zyde der Jordanē.
5 Houdt slechts aen met neersticheyt/ dat
ghy doet nae den Ghebode ende Wet/
dat v Moses de knecht des Heeren ghe- (c Deu. 10.12)
boden heeft: c dat ghy den Heere uwen
God bemint/ ende wandelt in alle zyne weghen/ ende zyne gheboden houdt/ eñ hem
aenhangt/ ende hem dient van gantscher
herten/ ende van gantscher zielen.
6 Also segende se Josua/ ende lietse gaen:
ende sy ginghen henen na haren hutten.
7 d Den halven stamme Manasse/ hadde (d Nu. 32.33. Josue 13.29. ende 17.2.)
Moses Erfdeel ghegheven tot Basan: de
ander helft/ gaf Josua erfdeel onder harē
broederen/ op dese zyde der Jordanen/ tegen het Westen: ende doe hyse liet gaen na
haren hutten/ ende haer ghesegent hadde/
8 Sprack hy tot hen: Ghy coemt weder te
huys met grooten goede tot uwen huttē/
met seer veel Vees/ silver/ goudt/ metael/ (e Gen. 20.14 Nu. 31.26. Josue 8.27. 1.Sam. 30.24 2 Machab. 8.28.)
yser ende cleederen: e so deylt nu den Roof
uwer vyanden wt onder uwe broederen:
9 Alsoo keerden de Rubeniten/ Gadditen/
ende den halven stamme Manasse om/ eñ
ghinghen van den kinderen Israels wt
Silo/ die inden lande Canaan leyt/ dat sy
in het landt Gilead togen/ ten lande haerder erven/ dat sy besaten wt dē bevele des
Heeren door Mosen.
10 Ende doe sy quamen aen de f † hoopen (f † Anders/ plaetse Gilioth.)
aen de Jordane/ die inden lande Canaan (De Rubeniten bouwen eenē Altaer.)
ligghen/ bouweden de selue Rubeniten/
Gadditen/ ende den halven stamme Manasse aldaer/ aen de Jordane eenen grooten schoonen Altaer.
11 Doe nu de kinderen Israels hoordē seggen: Siet/ de kinderen Ruben/ de kinderen
Gad/ ende den halven stamme Manasse/
hebben eenen Altaer ghebouwt tegen het
lande Canaan/ by de hoopen aen de Jordane/ op dese zyde der kinderen Israels.
12 Doe vergaderden sy hen met der gantscher Ghemeynte en tot Silo/ dat sy tegen
hen op toghen met eenen Heyre.
13 Ende sonden tot hen int landt Gilead/
Pinehas den sone Eleasar des Priesters/
14 Ende met hem thien Overste Vorsten/
vanden huyse haerder Vaderen/ wt eenen
yegheliicken stamme Israels eenen.
15 Ende doe sy tot hen quamē in het landt
Gilead/ spraken sy met hen/ ende seyden:
16 So laet v de gantsche Ghemeynte des
Heeren segghen: h Hoe besondicht ghy v (h Jud. 20.12)
also/ aen den God Israels: dat ghy v van
den Heere afwendet/ daermede dat ghy v
eenen Altaer bouwet/ dat ghy afvalt vanden Heere.
17 Isset ons te weynich i aen der misdaedt (i Nu. 25.3. Deut. 4.3.)
Peor/ van welcker wy noch tot op desen
dach niet gereynicht en zyn/ eñ quam een
plage onder de Ghemeynte des Heeren.
18 Ende ghy wendt v oock noch heden vā
den Heere wech/ ende zyt heden afvallich
ghewordden van den Heere/ dat hy heden
oft morghen over de gantsche Ghemeynte
Israels toornich worde.
19 Dunct v het landt uwer erven onreyn/
so coemt over in het landt dat de Heere besit/ daer de wooninge des Heerē is/ ende
neemt erve onder ons/ ende en wordt niet
afvallich vanden Heere/ ende van ons/ dat
ghy v eenen Altaer bouwt/ boven den Altaer des Heeren onses Gods.
20 k Besondichde hem Achan de sone Se- (k Jos. 7.1.)
rah niet/ aen den verbanden goede/ ende
den toorne quam over de gātsche gemeynte Israels: ende hy ghinck niet alleen onder/ om zynder misdaedt.
21 Doe antwoordden de kinderen Ruben/
ende de kinderen Gad/ ende den halven
stamme Manasse/ eñ seydē tot den Hooftden ende Vorsten Israels:
22 De stercke God de Heere/ de stercke God
de Heere weet het: so weet het Israel oock:
vallen wy af/ oft sondigen tegen den Heere/ so en helpe hy ons heden niet.
23 Ende so wy daerom den Altaer gebouwet hebben/ dat wy ons vanden Heere afwende wildē/ Brandtoffer oft Spysoffer
daer op offeren/ oft Danckoffer daer op doē
den Heere: so eysche het de Heere vā ons.
24 Ende so wy het niet veel meer wt sorge
des dincks gedaen en hebben/ eñ ghesproken. Heden oft morgen/ mochten uwe kinderen tot onsen kinderen segghen: Wat
gaet v de Heere de God Israels aen?
25 De Heere heeft de Jordaen ter Landtpale gheset tusschen ons/ ende uwen kinderen Ruben ende Gad/ ghy en hebt geen
deel aen den Heere: daermede souden uwe
kinderen onse kinderen vander vreese des
Heeren afwysen.
26 Daerom spraken wy: Laet ons eenen
Altaer bouwen/ niet ten Offer noch ten
Brandtoffer:
27 l Maer dat het een getuyge sy tusschen (l Gen. 31.48 Deut. 30.19 Josu. 24.27)
ons ende v/ ende onsen nacomelinghen/
dat wy den Heere dienst doen mogen voor
hem/ met onsen Brandtofferen/ Danckofferen/ ende andere Offerē: ende uwe kinderen heden oft morghen niet segghen en
dervē tot onsen kinderen: Ghy en hebt
gheen deel aen den Heere.
28 Wanneer sy dan noch also tot ons seggen souden/ oft tot onsen nacomelinghen/
heden oft morgen/ so conden m † sy seggē: (m † An. wy)
Siet de gelyckenisse des Altaers des Heeren/ diē onse Vaders gemaect hebbē/ niet
ten Offer/ noch ten Brandtoffer/ maer tot
eenen ghetuyghe tusschen ons ende v.
29 Dat sy verre van ons/ dat wy afvallich
worden vanden Heere/ dat wy ons heden
wilden van hem afwenden/ ende eenen Altaer bouwen ten Offer/ ten Brandtoffer/
ende ten Spysoffer/ ende anderen offeren/

buyten

buyten den Altaer des Heeren onses Gods/
die voor zyne wooninghe staet.
30 Doe nu Pinehas de Priester/ ende de
Oversten der Ghemeynte/ de Vorsten Is-
raels/ die met hem waren/ hoorden dese
woorden die de kinderen Ruben/ Gad/ ende
Manasse seyden/ bevielen sy hen wel.
31 Ende Pinehas de sone Eleasar des Prie-
sters/ sprack tot den kinderen Ruben/ Gad/
ende Manasse: Heden bekennen wy/ dat
de Heere onder u is/ dat ghy u aen den Hee-
re niet besondicht en hebt in deser daedt:
nu hebt ghy de kinderen Israels verlost
vander handt des Heeren.
32 Doe tooch Pinehas/ de sone Eleasar
des Priesters/ ende de Oversten/ wt den lande
Gilead/ van den kinderen Ruben ende Gad/
weder int landt Canaan/ tot den kinderen
Israels/ ende seyden het hen weder.
33 Dat beviel den kinderen Israels wel:
ende en seyden niet meer/ dat sy wilden op-
trecken met eenen heyre tegen hen/ te ver-
derven het Lande/ daer de kinderen Ruben
ende Gad in woonden.
34 Ende de kinderen Ruben ende Gad hieten
den Altaer: n † Dat het een ghetuyghe sy
tusschen ons/ ende dat de Heere God sy.

n † An. Het: want hy is ghetuyghe tusschen ons/ dat de Heere God is.

Dat xxiij. Capittel.

1. Een schoone ernstelicke vermaninge Josue aen het volck/ 6. dat sy hen in haerder ruste/ met gantscher ernste des Wets des Heeren/ ende zyns reynen Dienstes bevlytighen/ 12. ende hoe sy met vermenginge met den Heydenen/ van den Heere afvallen/ 14. dat niet weyniger zyne ghedreychde straffe/ als zyne toegeseyde weldaet/ aen hen faelgeren sal.

Een schoone vermaninghe Josue aen het volck Israels.

1 Ende na eenen langen tijt/ doe de Heere
Israel hadde te ruste ghebracht voor
allen haren vyanden rondtom/ ende
Josua nu oudt ende welbedaecht was/
2 Doe eysschede hy het gantsche Israel/
ende hare oudtste Hoofden/ Richters ende
Amptlieden te samen/ ende sprack tot hen:
Ick ben oudt ende wel bedaecht:
3 Ende ghy hebt ghesien alles wat de Heere
uwe Godt ghedaen heeft/ aen allen desen
Volcken voor u henen/ want de Heere uwe
God heeft selfs voor u ghestreden.
4 a Siet/ ick hebbe u de overghebleven
Volcken door het Lott wtghedeylt/ eenen
yeghelicken stamme zyn Erfdeel/ van de
Jordane aen/ ende alle Volcken/ die ick
wtgheroeyt hebbe aen de groote Zee/ te-
ghen den Ondergang der Sonnen.
5 b Ende de Heere uwe God salse wtstoo-
ten voor u henen/ ende van u verdryven/
dat ghy haer lant inneemt/ als u de Hee-
re uwe Godt ghesproken heeft.
6 c So hebt nu eenen gantsch vrymoedi-
ghen moet/ dat ghy houdt ende doet/ alles
wat gheschreven staet int Wetboeck Mosis:
d dat ghy daer niet van en wyckt/ noch ter
rechter noch ter slincker handt.
7 Op dat ghy niet onder dese overbleven
Volcken en coemt/ die by u zyn/ ende niet
en gedenct/ e noch en sweert by den name
harer Goden/ noch hen dient/ noch hen
en aenbidt.
8 Maer den Heere uwen God aenhanget/
als ghy tot op desen dach ghedaen hebt.
9 f So sal de Heere voor u verdryven groo-
te ende machtige Volcken/ ende niemant
en heeft u wederstaen/ tot op desen dach.
10 g Uwer een sal duysent iaghen/ want de
Heere uwe God strijdt voor u/ als hy u ge-
sproken heeft.
11 Daerom soo bewaert op het alder neer-
stichste uwe zielen/ dat ghy den Heere u-

a Judic. 1. 2.
b Deu. 12. 19
c Josue. 1. 7.
d Deu 4. 2. ende 6. 24.
e Deu. 10. 20
f Deut. 7. 1. ende 28. 7
g Levi. 26. 8. Esai. 30. 17.

wen Godt lief hebt. h Deut. 7. 3 ende 11. 28.
12 h So ghy u daerentegen omkeert/ ende
desen overghebleven Volcke aenhangt/ ende
u met hen i † vermaechschapt/ dat ghy on- i † And. verbindt door houwelick/
der hen/ ende sy onder u comen/
13 Soo weet dat de Heere uwe Godt niet
meer en sal alle dese volcken voor u verdry-
ven: maer sy sullen u ten stricke ende nette/
ende ter geessel in uwer zyden worden/ ende
ten doorne in uwen ooghen/ tot dat hy u
ombrengt vanden goeden Lande/ dat u de
Heere uwe Godt ghegheven heeft. k 1. Re. 2. 2.
14 Siet/ k ick ga heden daer van/ als alle
Weerelt: ende ghy sult weten van gantscher
herten/ ende van gantscher ziele/ dat niet
een woordt gefaelgeert en heeft aen allen
den goeden/ dat de Heere uwe Godt ghe-
sproken heeft: het is alles ghecomen/ ende
niet een achter bleven.
15 Ghelijck als alle het goet ghecomen is/ l Deu. 28. 15
dat u de Heere uwe God gesproken heeft:
l also sal de Heere oock over u comen laten
alle het quaet/ tot dat hy u verdelghe van
desen goeden Lande/ dat u de Heere uwe
God ghegheven heeft/ m Jos 24. 20
16 m Wanneer ghy overtreedt het Ver-
bondt des Heeren uws Gods/ dat hy u ge-
boden heeft/ ende henen gaet/ ende anderen
Goden dient/ ende hen aenbidt/ dat den
toorne des Heeren over u vergrimmet/ ende
u haest ombrenget vanden goeden Lande/
dat hy u ghegheven heeft.

Dat xxiiij. Capittel.

1. Een verhael der weldaden Gods/ van Abraham af/ tot op de tyden Josue/ den volcke Israels bewesen/ 14. ende daer op een ander vermaninghe/ dat sy zyne geboden trouwelicken houden/ ende zynen dienst/ 19. dewyle hy een heylich/ sterck ende yverich God is/ onvermengt bewaren. 15. Gods Verbondt werdt/ 16. over des volcks bekentenisse/ 22. ende verplichtinghe/ vernieut/ 26. ende een ghedencksteen ten getuyge opghericht. 29. Josua/ 33. ende Eleasar sterven/ 32. Josephs gebeente wort na zynen bevele begraven.

1 Josua vergaderde alle stammen Israels Sichem.
tot Sichem/ ende a † eysschede de Oudt- Een ander
sten van Israel/ de Hoofden/ de Richters/ vermaninge Josue/
ende Amptlieden: ende doe sy voor Godt aen het volc
ghetreden waren/ Israels.
2 Sprack hy tot den gantschen Volcke: a † An. riep.
So seyt de Heere de Godt Israels: Uwe b Ge. 11. 26.
Vaders woonden in voortyden op ghene 31.
zyde des waters/ Tharath/ Abraham/ ende
Nahors vader/ ende dienden andere Goden. Judith. 5. 6
3 c Doe nam ick uwen vader Abraham/ Actu. 7. 7.
op ghene zyde des waters/ ende liet hem c Gene. 12. 1
wandelen inden gantschen lande Canaan/
ende vermeerderde hem zyn zaedt/ d ende d Gen. 21. 2.
gaf hem Isaac.
4 e Ende Isaac gaf ick Jacob ende Esau: e Gen. 25. 23.
f ende gaf Esau het geberchte Seir te be- f Gen. 36. 8.
sitten: g Jacob daerenteghen ende zyne g Ge. 46. 6.
kinderen toghen af in Egypten.
5 h Doe sandt ick Mosen ende Aaron/ h Exo. 3. 10.
i ende plaechde Egypten/ als ick dan on- i Exo. 7. 8. 9. 10. 11.
der hen ghedaen hebbe.
6 k Daer na leydde ick u ende uwe Vaders k Exo. 12. 37
wt Egypten: l ende doe ghy aen de Zee l Exo. 14. 9.
quaemt/ ende de Egyptenaers uwen Va-
deren naiaechden/ met Waghenen ende
Ruyteren/ tot aen de m † Schelfzee. m † Anders Rietzee/ oft Roodezee.
7 Doe schreyden sy tot den Heere/ die
settede een duysternisse tusschen u ende den
Egyptenaren/ ende voerde de Zee over
hen/ ende bedecktese: ende uwe ooghen
hebben ghesien/ wat ick in Egypten ghe-
daen hebbe: ende ghy hebt ghewoont

inder Woestijne/ eenen langhen tijdt.
8 Ende ick hebbe v ghebracht in het Landt
der Amoriten/ die op ghene zijde der Jor-
n Nume.21. 24.33.
danen woonden: n ende doe sy teghen v
crijchden/ gaf ickse in uwe handē/ dat ghy
haer Landt besatet/ eñ vernieldese voor v.
o Nu.22.3. Deut.23.4.
9 o Doe maeckte hem Balack de sone Zi-
por/ der Moabiten Coninck op/ eñ crijch-
de teghen Israel: ende sandt henen/ ende
liet Bileam den sone Beor halen/ dat hy
v vervloeckte:
10 Doch ick en wilde hem niet hooren/ en-
de hy seghende v/ ende ick verloste v wt
zijnen handen.
11 Ende doe ghy ouer de Jordaen ginckt/
p Josu. 6.1. ende 11.3.
ende tot Jericho quaemt/ p crijchden tegē
v de Burgers van Jericho/ de Amoriters/
Pheresiters/ Cananiters/ Hethiters/ Gir-
gositers/ Heviters/ ende Jebusiters/ doch
ick gaffe in uwe handen.
q Exo.23.28 ende 33.2. Deut.7.20. Josue 12.19.
12 q Ende sandt Horselen voor v henen/ die
dreuense wt voor v henen/ de twee Conin-
ghen der Amoriten/ niet door v Sweerdt/
noch door uwen Boghe.
r Deut.6.10
13 r Ende hebbe v een Landt ghegheuen/
daer ghy niet aen gearbeydt en hebt/ ende
Steden die ghy niet ghebouwet en hebt/
dat ghy daer in woonen soudt/ ende eten
vanden Wijnberghen ende Olijfboomen/
die ghy niet gheplant en hebt.
f 1 Sam.7.3. Tobie 14.11.
14 f So vreest nu den Heere/ eñ dient hem/
ghetrouwelick ende oprechtelick/ ende laet
varen de Goden die uwe vaders gedient/
hebben op gene zijde des waters/ ende in
Egypten/ ende dient den Heere.
t 1 Reg.18.21
15 t Behaecht het v dannoch niet dat ghy
den Heere dient/ so verkiest v heden/ wel-
ken ghy dienen wilt/ den Gode die uwe
Vaders ghedient hebben/ op ghene zijde
des waters: of den Goden der Amoriten/
in welcker Landt ghy woont: daerentegen
ick eñ mijn huys/ willen den Heere dienē.
16 Doe antwoordde het Volck/ eñ sprack:
Dat sy verre van ons/ dat wy den Heere
verlaten/ ende andere Goden dienen.
17 Want de Heere onse Godt/ heeft ons eñ
onse Vaders wt Egyptenlandt geleyde/
wt den dienstthuyse: ende heeft voor onsen
ooghen sulcke groote teeckenen voor ons
ghedaen/ ende ons bewaert op den gant-
schen wech die wy ghetoghen zijn/ ende
onder allen Volcken/ door welcken wy ge
gaen zijn.
18 Ende heeft wtghestooten voor ons he-
nen/ alle Volcken der Amoriten/ die inden
Lande woonden: daerom willen wy oock
den Heere dienen/ want hy is onse Godt.
19 Josua sprack tot den Volcke: Ghy en
condt den Heere niet dienen: want hy is
een heylich ende sterck God/ ende een yue-
rich Godt/ die uwer ouertredinghe ende
sonde niet verschoonen en sal.
u Josu.23.16
20 u Wanneer ghy den Heere verlaet/ ende
eenen vreemden Godt dient/ so sal hy hem
omkeeren/ ende v plagen/ ende v ombren-
ghen/ na dien hy v goedt ghedaen heeft.
21 Het Volck daerenteghen sprack tot
Josua: Niet alsoo/ maer wy willen den
Heere dienen.
22 Doe sprack Josua tot dē Volcke: Ghy
zijt ghetuyghen ouer v/ dat ghy v den Hee
re vercoren hebt/ dat ghy hem dient/ ende
sy spraken: Ja.
23 So doet nu van v wech de vreemde Go-
den/ die onder v zijn/ ende neycht uwe her-
ten tot den Heere den God Israels.
24 Ende het Volck sprack tot Josua: Wy
willen den Heere onsen God dienen/ ende
zijnder stemme hooren.

25 x Also maeckte Josua desseluen daechs
x 2 Reg.23.3 Josua geeft Gesetten in Sichem.
een verbondt met dē volcke/ ende gaf hen
Wetten ende Rechten voor tot Sichem.
26 Ende Josua schreef dit altemael in het
Wetboeck Gods/ y ende nam eenen groo-
y 1 Sam.7.12 Josua richt een gedencksteen ofte ghetuyghsteen op.
ten steen/ ende richtede hem op aldaer on-
der een Eycke/ die bijden Heylichdom des
Heeren was.
27 Ende sprack tot den gantschen Volcke:
z Siet/ desen Steen sal een ghetuyghe zijn
tusschen ons: want hy heeft ghehoort alle
z Gen 31.48 Josue 22.27
redenen des Heeren/ die hy met ons ghe-
sproken heeft/ ende sal een ghetuyge ouer
v zijn/ dat ghy uwē God niet en versaket.
28 Also verliet Josua het Volck/ eenen ye-
ghelicken in zijn Erfdeel.
29 a Ende het gheviel na dese ghescheide-
Josua sterft a Judi.2.8.
nisse/ dat Josua de sone Nun/ de knechte
des Heeren/ sterf/ doe hy hondert eñ thien
Jaer oudt was.
30 Ende men begroef hem inde landtpalen
zijns Erfdeels/ tot b Thimnat Serah/ die
b Jos.19.50.
op het gheberchte Ephraim leyt van het
Noordenwaert aen den berghe Gaas.
31 c Ende Israel diende den Heere/ so lan-
c 2 Paral. 34.33.
ghe als Josua leefde/ ende de Oudtsten
die langhen tijdt leefden na Josua/ die al-
le wercken des Heeren wisten/ die hy aen
Israel ghedaen hadde.
32 Het ghebeente Josephs/ d dat de kin-
Josephs gebeente wort begrauē nae zijnē beuele. d Gen. 50.25 Exo.13 19. Actu.7.16 e Gene.33.19
deren Israels hadden wt Egypten ghe-
bracht/ begroeuen sy tot Sichem/ in den
stucke veldes/ e dat Jacob cochte vanden
kinderē Hemor/ des vaders Sichem/ voor
hondert Grossen/ ende werdt der kinde-
ren Josephs Erfdeel.
33 Eleasar de sone Aaron/ sterf oock/ ende
Eleasar sterft.
sy begroeuen hem tot Gibea/ zijns soons
Pinehas/ die hem ghegheuen was op het
gheberchte Ephraim.

Argument.

Judicum Cap.21.

HEt Boeck der Richteren/ dat daer naer volcht/ heeft desen naem vā de Richters des volcx Israels: dwelck eene schoone beschrijuinge veruaet van daden ende van de regeringe der Policie ofte Burgerlicken Regiments. Ist datmen Josue mede telt/ so salmen vinden/ dat daer derthien Richters ghe weest zijn ouer dit volck. Ende dese Richters en warē noch Coningen noch Princen/ maer Leydtsluyden ende Regeerders eens vrijen volcks/ ofte als Voorstanders ofte Raedtsheeren. So beschrijft hy dan de gestalte eens vrijen volcks. Ja den staet der vrijheyt selue/ de menigerley wtcomsten/ eerlicke ouerwinningen/ ellendige verdruckinghen/ verlossingen/ oordeelen/ ende menigerley beroeringe. Bouen desen wordē hier vele geschiedenissen voor oogen ghestelt/ de natuerlicke ongestadicheyt des volcks/ ende gheneghentheyt tot alle boose dingen/ ende wonderlicke strijden tusschen de warachtige Religie ende valsche superstitie. Bouen desen is daer by ghestelt een exemplaer ofte staudt eens volcx sonder Ouerheyt/ daer een yegelic doet eñ volcht dat hem goet dunct. Daer wort oock wel vertoont wat eynde eñ ongeluck na sulcke ongeschicte vrijheydt volcht. Want daer door coemt inlandtsche Crijch ende strijdt/ daer wt wordē alle dinghen door beestlooringhe vermengt. Men sal in dit Boeck vinden een gheduerlige Historie van driehondert ende sessendertich Jaren/ te weten/ ist dat mē
hier toe voecht de Jarē Josue
ende de twintich Jaren
voor de regeringe
Heli.

Judicum: het
Boeck der Richteren.

Dat Eerste Capittel.

1. Juda wordt het regiment bevolen/ 3. die treet op met Simeon zynen broeder 4. ende slaet de Cananiters ende Phereziters/ 8. windt Jerusalem/ 10. Hebron/ Debir/ (die den Athniel Achsa Calebs dochter ten wyue vercreeght/) 17. ende meer andere Steden. 16. Jethros kinderen comen onder Juda. 21. 28. Israel en roeyt de Volcken der Heydenen niet wt/ als het hen God gheboden hadde.

1 NAer den doodt Josua/
vraechden de kinderen
Israels den Heere/ ende
spraken: Wie sal onder
ons den Crych vooren
Josue 13.4. 2 teghen de Cananiters?
De Heere sprack: Ju-
da salse voeren: siet/ a ick
hebbe het landt in zyne handt ghegeuen.
b Pro.18.19 3 Doe sprack Juda tot zynen b broeder
Simeon: Treet met my opwaerts in myn
Lott/ ende laet ons teghen de Cananiten
crijghen/ so wil ick weder met v trecken in
v Lott: also tooch Simeon met hem.
4 Doe nu Juda opwaerts tooch/ gaf hem
de Heere de Cananiten ende Pheresiten in
haer handen/ ende sy sloeghen tot Besek
thien duysent mannen.
Adoni Be- 5 Ende vonden den Adoni Besek/ ende stre-
sek worden den teghen hem ende sloeghen de Cana-
de duymen niten ende Pheresiten.
afgehouwẽ 6 Doch Adoni Besek vluchtede: ende sy
iaechden hem na/ ende doe sy hem grepẽ/
hieuwen sy hem de Duymen af/ aen zyne
handen ende voeten.
7 Doe sprack Adoni Besek: Tseuentich
Coningen met afgehouwen duymen haer
handen ende voetẽ/ lasen onder myne Ta-
felen de crummen op: c ghelyck als ick nu
c Leu. 24.19 ghedaen hebbe/ soo heeft my Godt weder
Judic.15.11. vergolden: ende men bracht hem tot Jeru
salem aldaer sterf hy.
8 Ende de kinderen Juda crijchden tegen
Jerusalem Jerusalem/ ende wonnense/ d ende sloe-
wordt ghe- ghense met der scherpte des sweerts ende
wonnen. staken de Stadt aen.
d Deu.20.16 9 Daer na toghen de kinderen Juda af/
te crijghen teghen de Cananiten/ die op
het ghebercchte/ ende teghen het Zuyden/
e Jos.14.15. ende inden leechten woonden.
ende.15.13. 10 Ende Juda tooch henẽ tegen de Canani-
Caleb. ten/ die tot Hebron woondẽ. (e ende Hebron
f Naemlick hiet in voortydẽ Kiriath Arba) ende sloegen
de Vorst den Sesai ende Ahiman/ ende Thalmai.
des stams 11 Ende tooch van daer tegen de Inwoon
Juda. ders tot Debir/ (maer Debir hiet in voor-
g Jos.15.16. tyden Kiriath Sepher.)
1 Para.11.6. 12 Ende f Caleb sprac: g Wie Kiriath Se-
1 Sam.17.25 pher slaet/ ende winnet/ dien wil ick myn
Achsa. dochter Achsa ten wyue gheuen.
h Dat is/ 13 Doe wanse Athniel de sone Kenas des
dat ick v Calebs iongste broeder/ ende hy gaf hem
bidden sal. zyn dochter Achsa ten wyue.
i Of mid- 14 Ende het gheuiel doe sy tot hem in tooch/
daechs/ werdt haer gheraden dat sy bidden sonde
dorre. eenen Acker van haeren vader: ende sy viel
k t An. Wa van den Ezel: Doe sprack Caleb tot haer:
terfontepnẽ Wat is v?
15 Sy sprack: Gheeft my h eenen seghen:
want ghy hebt my i Zuyden landt ghe-
gheuen/ gheeft my oock een k t waterrich
landt: doe gaf hy haer l t een waterrich l t And. de
landt bouen ende beneden. Fontepnen
16 Ende de kinderen des Keniters Mosis van bouen/
Sweers toghen op wt m der Palmstadt/ etc.
met den kinderen Juda/ in de Woestyne m Deu.34.3
Juda die daer leyt tegen het Zuyden der n Nu.10.30
Stadt Arad/ n ende ghinghen henen/ ende 1 Sam.15.6
woonden onder den volcke.
17 Ende Juda tooch henen met zynẽ broe-
der Simeon/ ende sloeghen de Cananiten
tot Sephat/ ende verbandense/ o ende noem- o Nu.21.3.
den de Stadt Harma.
18 p Daer toe wan Juda Gaza met haren p Jos.15.45.
toebehoortẽ ende Askalon met haren toebe-
hoortẽ ende Ekron met harẽ toebehoorten.
19 Ende de Heere was met Juda/ dat hy
het ghebercchte in nam: want hy en conde
de Inwooners inder leechte niet innemẽ/
daerom dat sy yseren Waghenen hadden. q Nu.14.24
20 Ende sy gauen den Caleb Hebron/ q als Josue 14.12.
Moses ghesepdt hadde: ende hy verdreef ende 15.14.
daer wt de drie sonen Enak. r Jos.15.63.
21 r Daerenteghen de kinderen Ben Ja- Israel en
min en verdreuen de Jebusiten niet/ die heeft de Hey
tot Jerusalem woonden/ maer de Jebusi- denen niet
ten woonden by den kinderẽ Ben Jamin al verdryuẽ
tot Jerusalem/ tot op desen dach. connen.
22 s Desseluen ghelycken toghen oock de s Jos.16.2.
kinderen Josephs opwaerts na Beth El/
ende de Heere was met hen.
23 Ende het huys Josephs verspiedde Be
th El (die te voren Lus hiet.) Lus.
24 Ende de Wachters saghen eenen man wt
der Stadt gaen/ ende spraken tot hem:
t Wyst ons waer wy in de Stadt comen/ t Josu.2.12.
so willen wy barmhertichepdt aen v doen.
25 Ende doe hy hen wees/ waer sy in de
Stadt quamen/ sloegen sy de Stadt met
de scherpte des sweerts/ doch den man ende
allezyn gheslachte lieten sy gaen.
26 Doe toch de selue man int landt der He-
thiten/ ende bouwede een Stadt/ ende hietse
Lus/ die heet noch heden ten daghe alsoo. u Nu.33.52.
27 u Ende Manasse en verdreef Beth Sean Josue 17.12.
met haren x dochterẽ niet/ noch Taenach x Dochterẽ
met haren dochterẽ/ noch de Inwooners zyn hier
te Dor met haren dochteren/ noch de In- cleyne Ste-
wooners tot Jebleam met haren dochte- den ende
ren/ noch de Inwoonders tot Megiddo Dorpen.
met haren dochteren: ende de Cananiten p t An. sloe-
y begosten te woonen inden seluen lande. gen hen af/
28 Doe nu Israel sterck werdt/ maecte hy de etc.
Cananitẽ chynsbaer ende en verdreefse niet. z Jos.16.10.
29 z Desgelycks en verdreef oock Ephraim
de Cananiten niet/ die tot Gaser woondẽ/
maer de Cananiten woonden onder hen
te Gaser.
30 Sebulon en verdreef oock de Inwoon-
ders tot Kitron ende Nahalol niet/ maer
de Cananiters woonden onder hen/ ende
waren chynsbaer.
31 Asser en verdreef de Inwoonders tot
Akko niet/ noch de Inwooners tot Zidon/
tot Ahelab/ tot Achsib/ tot Helba/ tot A-
phik ende tot Rehob.
32 Maer de Asseriten woonden onder den
Cananiten/ die inden lande woonden/
want sy en verdreuense niet.
33 Naphthali en verdreef de Inwoonders
tot Beth Semes niet/ noch tot Beth A-
nath/ maer woonden onder den Cananitẽ
die indẽ lāde woondẽ: doch die tot Beth-
Semes ende tot Beth Anẽ wordẽ chynsbaer
34 Ende de Amoriten drongen de kinderẽ
Dan op het ghebercchte/ ende en lieten niet
toe/ dat sy onder inden leechten quamen.
35 Ende de Amoritẽ begosten te woonen op
het ghebercchte Heres/ tot Ajalon/ ende tot
Saalbim/ doch werdt hen de hãt des huys

Josephs te swaer/ eñ wordē chijnsbaer.
35 Ende de Landtpale der Amoriten was/
daermē na Akrabbim opwaerts gaet/ eñ
vanden Rotzsteen/ ende van der hoochte.

Dat ij. Capittel.

1. Israel wert ghestraft, dat sy met den
Heydenen verbont makē. 6. Onder Josua
eñ zijns ghelijcken gaet de Godsdienst in
swange. 10. Onder den Nacomelinghen/
die den Heere ende zijne wonderwercken
niet en kennen/ verwijselde Afgoderye/
14. die de Heere met ghevanckenisse ende
allerley ongeluck straft/ 16. ende hoewel
daer na verlossinge coemt, door opgeweck-
te Richters/ 17. soo vervallen sy euenwel
weder, eñ keeren weder tot dē Afgodē 20.
eñ vertoornē den Heere heftich/ dat hy de
De Enghel Gods vermaent Israel. ouerblieuen Heydenē niet verdrijuē en wil.
1 Ende daer quam de a Engel des Heerē
opwaerts vā Gilgal tot b Bochim/ eñ
a Dat was de Priester Pinehas. sprack: Ick hebbe v wt Egypten op-
waerts geleyt: ende in het Landt gebracht
b Dat is, plaetse des weenenden dat ick uwen Vaderen gheswooren hebbe/
ende sprack: c Ick en wil de mijn Verbont
niet v lieden niet na laten eewichlick.
c Nu.33.52. Deut.7.2. ende 12.1. 2 Dat ghy niet en soudet een Verbondt
maken met der Inwooners deses lants/
ende hare Altaren breken: doch ghy en
hebt mijner stemmen niet gehoort: waer-
om hebt ghy dat ghedaen?
d † Anders doornē: ete. ten afstoot. 3 Doe sprack ick oock: Ick en wilse niet
voor v verdrijuen/ dat sy v ten d † stricke
worden/ ende hare Goden tot eenen nette.
4 Ende doe de Enghel des Heeren sulcke
woorden ghesproken hadde, tot allen kin-
deren Israels/ hief het volck zijne stemme
op/ ende weende.
e Heet des weenenden 5 Ende hieten de stede e Bochim/ ende of-
ferden aldaer den Heere.
f Jos.24.28 2 Par.34.33 6 f Want als Josua het Volck van hem
ghelaten hadde/ ende de kinderen Israels
wech ghetoghen waren/ een yeghelick in
zijn erfdeel, het landt in te nemen/
7 Diende het volck den Heere/ soo langhe
als Josua leefde/ ende de Oudesten die lan-
ghe na Josua leefden/ eñ alle groote werc-
ken des Heeren gesien hadden/ die hy Is-
rael ghedaen hadde.
g Jos.24.29 8 g Doe nu Josua de sone Nun gestoruen
was/ de knecht des Heeren/ doe hy hon-
dert ende thien Jaer oudt was/
9 Begroeuē sy hem in de Lantpalen zijns
erfdeels/ tot Timnath Heeres/ op het ghe-
berchte Ephraim/ van Noordenwaert
aen den berch Gaas.
10 Doe oock alle/ die te dier tijdt gheleeft
hadden/ tot haren Vaderē vergadert wer-
den, doe quam na hen een ander geslachte
op/ dat den Heere niet en kende/ noch de
wercken die hy Israel ghedaen hadde/
Afgoderije des volcks Israels. 11 h Doe dedē de kinderen Israels quaet
voor den Heere/ ende dienden Baalim.
h Judic.3.5 eñ 4.1 eñ 6.1 12 Ende verlieten den Heere harer Vaderē
Godt/ diese wt Egyptenlandt ghelepdt
hadde/ ende volchden andere Goden na/
oock de Goden der Volcken/ die rondtom
hen woonden/ ende badense aen/ ende ver-
toornden den Heere:
Baal. Astaroth. 13 Want sy verlieten al meer eñ meer den
Heere/ ende dienden Baal ende Astaroth.
14 So vergrimde dan den toorn des Hee-
ren ouer Israel/ ende gaffse in de handt/
diese roofden/ dat sy se beroofden/ ende ver-
cochtese inde handen harer vyanden ront-
om/ ende sy en condē haer vyanden niet
wederstaen:
i Leui.26.14 Deut.28.15. ende 28.15. 15 Maer waer sy henē wilden/ so was des
Heeren handt teghen hen ten ongheluckr/
i als hen de Heere ghesepdt eñ gheswooren
hadde/ ende werden hardt ghedronghen.
16 Wanneer dan de Heere Richters opweck-
te/ die hen holpen wt der Roouers handē/
17 So en hoorden sy den Richter oock niet/
maer bedreuē hoererije met anderē Godē/
ende badense aen/ ende weken haest van-
den wech daer hare Vaders op ghegaen
hadden/ des Heeren Gheboden ghehoor-
saem te zijn/ eñ en deden niet als de selue.
18 Wanneer hen dan de Heere Richters ver-
weckte/ so was de Heere met den Richter/
ende halp hen wt der vyanden handt/ soo
lange als de Richter leefde: k want haer k Exo.2.24
weeclagen ouer de ghene diese dwonghen
ende drongen/ iammerde den Heere.
19 l Wanneer daerentegē de Richter sterf/ l Judic.3.12
so keerden sy hen/ eñ verdoruē noch meer
dan hare Vaders/ dat sy andere Goden
volchden hen te dienen/ eñ aen te bidden:
sy en lieten van haren voornemen niet af/
noch van haren hardtneckighen wesen.
20 Daerō vergrimde alsoo des Heerē toorn
ouer Israel/ dat hy sprack: Dewijle dat
dit volck mijn verbondt ouertredē heeft/
dat ick haren Vaderen geboden hebbe/ eñ
en gheuen mijner stemme gheen ghehoor/
21 So en wil ick oock voortaen m † de Hey- m † Anders
nen niet verdrijuen/ die Josua heeft laten niemande
blijuen doe hy sterf: verdrijuen
22 n Dat ick Israel aen hen versoecke/ oft wt den Hey
sy op de wegen des Heeren blijuen/ dat sy denen, die
daer in wandelen gelijck als hare vaders etc.
ghebleuen zijn/ oft niet. n Deu.8.2.
23 Also liet de Heere dese Heydenen blijuē/ ende 13.3.
dat hyse niet haest en verdreef/ die hy niet Jos.23.12.
en hadde in Josue handt ouer ghegeuen.

Dat iij. Capittel.

4. Ouerblieuen Heydenen/ 5. met welcke
hem Israel vermaechschapt/ dē Heere ver
toornt ende ghestraft werdt/ 9. Athniel/
15. Ehud/ 31. eñ Samgar/ Richters/ door
welcke de Heere hen/ so sy tot hem schreyē-
en wonderbaerlicken helpt.
1 Dit zijn de a † Heydenen/ die de Heere Welcke
liet blijuen, dat hy aen hen Israel ver Heydenen
sochte, die niet en wisten vanden cry- onder Isra-
ghen Canaan/ el gebleuen
2 Ende op dat de gheslachten der kinde- zijn.
ren Israels wisten ende leerden crijghen/ a † Anders
die daer te voren niet van en wisten/ Volcken.
3 Namelickē, de vijf b † Vorsten der Phi- b † Anders
listeen/ eñ alle Cananiten/ eñ Zidoniten/ Heeren
ende Heuithen/ die aenden berge Libanon
woondē/ vandē berch Baal Hermon aen/
tot datmen coemt te Hemath.
4 De selue bleuen/ c Israel aen hen te ver- c Deut.8.2.
soecken: datmen ghewaer werde/ oft sy ende 13.3.
den gheboden des Heeren gehoor gauen/ Judic.2.22.
die hy haren Vaderen gheboden hadde/
door Mosen.
5 Doe nu de kinderē Israels also woon- d Exo.23.32
den onder dē Cananitē Hethitē/ Ammo- Deut.7.2.
riten/ Phereziten Heuiten ende Jebusitē/ ende 11.28.
6 d Namen sy der seluer dochterē tot wij- e † Anders
uen ende gauen hare dochteren der seluer Aseroth.
sonen/ ende dienden hare Goden. Cusan Risa-
7 Ende deden quaet voor den Heere/ ende thaim heeft
vergaten des Heeren harer Gods/ ende Israel ghe-
dienden Baalim ende e † den Haghen. uanckelick.
8 Doe vergrimde den toorne des Heeren Athniel de
ouer Israel, eñ vercochtese onder de handt eerste Rich-
Cusan Risathaim des Conincks tot Me- ter in Israel
sopotamia: ende also dienden de kinderen regneerde
Israels den Cusan Risathaim acht Jaer. 40. Jaer.
9 Doe schreyden de kinderen Israels tot f Of Heyl-
den Heere, eñ de Heere verweckte hen eenē maker/
f Heylande/ diese verloste/ g † Athniel dē † an. Helper
sone Kenas, Calebs iongsten broeder. g Judi.1.13.
Ende

10 Ende den Gheest des Heeren was in
hem/ende hy werdt Richter in Israel / eñ
trooch wt ten stryde: ende de Heere gaf den
Coninck tot Syrien Cusan Risathaim in
zyne handt / dat zyne handt ouer hem te
sterck werdt.

h 2 par.15.19

11 h Doen werdt het Landt stil veertich
Jaer/ende Athniel de sone Kenas sterf.

Eglon heeft Israel ghevanckelick.
i Judic.2.19 ende 4.1.

12 i Doch de kinderē Israels deden voort-
aen quaet voor den Heere. Doe sterckte de
Heere Eglon den Coninck der Moabitē/
teghen de kinderen Israels / daerom dat
sy quaet deden voor den Heere.
13 Ende vergaderde tot hem de kinderen
Ammon ende de Amalekiten: eñ hy trooch
henen / ende sloech Israel / ende nam in
k de Palmstadt.

k Deu.34.3.
Ehud de tweedde Richter in Israel.
l † And. onbuchtich met zyner rechterhādt

14 Eñ de kinderen Israels dienden Eglon /
der Moabiten Coninck / achthien Jaer.
15 Doe schreyden sy tot den Heere: ende
de Heere verweckte hen eenen Heylandt/
Ehud den sone Gera / des soons Jemini/
die was l † slincks: ende doe de kinderen
Israels door den seluen gheschencken sou
den/ Eglon der Moabiten Coninck/

m † Anders stootdegen/

16 Maeckte hem Ehud een tweesnydende
m † sweert/ eener ellen lanc/ eñ gordde het
onder zyn cleedt/op zyn rechte heupe/
17 Ende brachte het geschenck den Eglon/
der Moabiten Coninc: Doch Eglon was
een gantsch vett man.
18 Ende doe hy het geschenck hadde ouer
ghelevert. verliet hy het volck/ die het ghe
schenck ghedraghen hadden.
19 Ende keerden wederom vanden Afgo-
den tot Gilgal/ende liet hem aenseggen:
Ick hebbe v O Coninck wat heymelick te
segghen: hy daerenteghen hiet/ men soude
swyghen: ende alle die rondt om hem ston-
den ghinghen van hem wt.
20 Ende Ehud quam tot hem in. maer hy
satt inde Somer sale alleene: Ende Ehud

n 2 Samuel 3.27.
Ehud doorsteeckt Eglon

sprack: n Ick hebbe Gods woordt aen v:
doe stondt hy op van zynen stoele/
21 Ehud dan reckte zyne handt wt / ende
nam het sweert van zyner rechter heupe/
ende stiet het hem in zynen buyck.
22 Dat oock den hecht na het lemmer daer
in volchde/ eñ het vette den hecht besloot/
(wāt hy en trock het sweert niet wt zynē
buycke) so dat den dreck van hem ginck/

o De Raetcamer/ de Raedtstoue: vbi ordinarie erāt sedes

23 Doch Ehud ginck o ter salen wt/ ende
dede de deure achter hem toe/ eñ slootse.
24 Doe hy nu wt was/ quamē zyne knech-
ten in / ende saghen dat de deure der So-
mersalen toegheslooten was/ende sprakē:
Hy is misschien ten stoele ghegaen / in de
Camer aen de Somersale.
25 Doe sy nu langhe beydden / tot dat sy
hen schaemden: want niemant en dede de
deure der Salen op/namen sy den sleutel/
ende slotense op: siet/ doe lach haer Heere
doodt op der Aerden:
26 Ehud dan was ontulodē/ dewyle dat sy
het vertogen/ eñ ginck voor den Afgoden
voorby ende ontquam tot Seyrath toe.

p Nu. 10.7. Judic.5.11.

27 Eñ doe hy daer in quam/ p blies hy de
Basuynen op het geberchte Ephraim: eñ
de kinderen Israels toghen met hem van
den gheberchte/ ende hy voor hen henen.
28 Ende hy sprack tot hen: Volcht my na:
want de Heere heeft v de Moabiten uwe
vyanden in uwe handen gegeuen: ende sy
volchden hem nae/ ende wonnen dat Veyr
aen de Jordane/ die na Moab gaet/ ende
en lieten daer niemanden ouer gaen.
29 Eñ sloegen de Moabiten te dier tyt/ by
thien duysent mannē/ altemael de beste eñ
strytbare mannē/ dat daer niet eē ontquā.

q Deut.2.8.

30 Also werden de q Moabiten te dier tyt/
onder de handen der kinderen Israels/
ondergebracht/ ende het Landt was stille
tachtentich Jaer.

Samgar de derde Richter in Israel
r † And. met een Herders kudse.

31 Daer na was Samgar de sone Anath/
die sloech ses hondert Philisteen met eenē
r † Ossen stock/ ende verloste Israel oock.

Dat iiij. Capittel.

1. Israel is geuanckelick onder Jabin/
4. Debora richtet Israel/ 6. ende schickt
Barack wt/ te crygen met Sissera/ 12. die
vergadert een gantsch groote macht/ Is-
rael te beteghenen/ 15. wert vluchtich door
verschrickinghe des Heeren/ 17. ende van
Jael verworcht.

Judic.5.5.

Israel is geuanckelick onder Jabin.

1 MAer a de kinderē Israels dedē voort-
aen quaet voor den Heere/ doe Ehud
ghestoruen was.

a Judic.2.11 ende 3.12.
1 Sam.12.9.
b † An. in dē woude/ etc.
Sissera.

2 Ende de Heere vercochtse onder de hant
Jabin / des Coninex der Cananiten / die
tot Hazor regeerde/ ende zyn Veldthooft-
man was Sissera/ ende hy woonde b † tot
Harozeth der Heydenen.
3 Eñ de kinderen Israels schreyden tot
den Heere: want hy hadde negen hondert
peerden waghenen/ eñ dwanck de kinderen
Israels met gewelt/ twintich Jaren lanc.

Debora Prophetinne/ de vierde Richterse in Israel/ regneert 40 Jaer.

4 Ter seluer tydt was een Richterse in
Israel/ de Propheterse Debora/ een echte
wyf Lapidoth.
5 Ende sy woonde onder den Palmboom
Debora tusschen Rama ende BethEl/ op
het geberchte Ephraim/ ende de kinderen
Israels quamen tot haer opwaerts voor
het Gherichte.

c Judic.5.11.
Barak Israels hooftman.

6 c De selue sandt henen/ ende liet eyschē
Barack den sone AbiNoam / van Kedes-
Naphthali ende liet hem segghen: Heeft
v de Heere de God Israels niet gheboden:
Gaet henen/ ende treckt op het gheberch-
te Thabor/ ende neemt thiē duysent man-
nen met v / van den kinderen Naphthali
ende Sebulon?
7 Want ick wil Sissera den Veldthooft-
man Jabin tot v voortbrenghen aen het
water Kison/met zynen Waghenen/ ende
met zynen Hoopen / ende wil hem in uwe
handen gheuen.
8 Barack sprack tot haer: Wanneer ghy
met my treckt / soo wil ick henen trecken:
treckt ghy oock niet met my/ so en wil ick
niet henen trecken.
9 Sy sprack: Ick wil met v trecken / doch
den prys en sal uwe niet zyn op dese reyse
die ghy doet/ maer de Heere sal Sissera in
eens Wyfs handt ouergheuen: also maec-
te haer Debora op / ende trooch met Ba-
rack nae Kedes.
10 Doe ontboodt Barack Sebulon ende
Naphthali tot hem na Kedes / ende trooch
te voete met thien duysent mannen: De-
bora trooch oock met hem.

Heber.
d Nu.10.29

11 Maer Heber de Keniter / was van den
Keniteren / van den kinderen d Hobab/
Moses Sweer / ghetoghen / ende hadde
zyn Hutten opgheslaghen e † by de Eyc-
ken Zaanaim by Kedes.

e † Anders/ tot ter effene Zaanaim.
Sissera.

12 Doe werdt Sissera gheseydt / dat Ba-
rak de sone AbiNoam/ op den berch Tha
bor ghetoghen ware:
13 Ende hy vergaderde alle zyne Waghe-
nen te hoope/neghen hondert peerden Wa-
ghenen / ende alle het volck dat met hem
was/ van Haroseth der Heydenen/ aen het
water Kison.
14 Debora dan sprack tot Barak: Op/ dit
is den dach/ in welckē v de Heere/ Sissera
heeft in uwe handt ghegheuen: want de
Heere sal voor v wt trecken: Alsoo trooch
Barak

Barak van den berch Thabor neder / en-
de de thien duysent mannen met hem.
1.Sam.14.15 15 f Ende de Heere verschrickte den Sisse-
ra, met alle zyne waghenen en gantschen
heyre/ voor de scherpte des sweerts Ba-
raks/ dat Sissera van zynen wagen spranc/
ende vluchtet te voet.
g Psa.83.10 16 g Barak dan iaechde den wagenen en-
de den Heyre na/ tot Haroseth der Heyde-
nen toe/ en alle het heyr Sissera viel voor
de scherpte des sweerts/ dat daer niet een
ouer bleef.
17 Maer Sissera vluchte te voet in de hut-
te Jael/ des wyfs Heber des Keniters:
want de Coninck Jabin tot Hazor / ende
het huys Heber des Keniters stonden met
malcanderen in goeden vrede.
18 Jael dan ginck wt Sissera te ghemoet,
ende sprack tot hem: Wyckt myn heere/
wyckt tot my in/ ende vreest v niet: en hy
weeck tot haer in hare hutte, en sy bedeck
te hem met eenen mantel.
19 Hy sprac daer na tot haer: h Lieue/ geeft
my een weynich waters te drincken/ want
my dorstet: * doe dede sy eenen melckpot
op. ende gaf hem te drincken/ ende deckte
hem weder toe.
20 En hy sprack tot haer: Treet inder hut-
ten deure/ ende wanneer yemandt coemt/
ende vraecht: Oft hier yemandt sy / soo
spreeckt: Niemandt.
i Jud.9.15. 21 i Doe nam Jael Hebers wyf eenen Na
ghel van der hutten/ ende eenen Hamer in
haer hant/ en ghinck k heymelick tot hem
in/ ende sloech hem den nagel door zynen
slaep/ dat hy l † ter Aerden sanck: hy dan
ontslupmerde/ wert amechtich ende sterf.
22 Doe nu Barak Sissera na iaechde/ ginc
hem Jael te gemoet/ ende sprack tot hem:
Coemt herwaerts/ ick wil v den man wy-
sen/ dien ghy soecket / en doe hy tot haer
binnen in quam/ lach daer Sissera doodt/
ende den Naghel stack in zynen m slape.
23 Alsoo dempte Godt te dier tydt Jabin
der Cananiten Coninck / voor den kinde-
ren Israels.
24 Ende de n † hant der kinderen Israels
voer voort/ ende werdt sterck teghen Ja-
bin der Cananiten Coninc / tot dat sy hen
wtroeyden.

Jael.
Jael He-
bers wyf/
verdercht
Sissera/ en
verworcht
hem.
h 1.reg.17.10
* Jud.5.24.
k Oft/ lyslic
l † Anders/
in der Aer-
den stack/
en hy was
ontslapen /
was moede
ende sterf.
m Oft / den
slaep zyns
hoofts.
n † anders/
cracht van
hen ginck/
en vermeer-
derde te gen
etc.

Dat v. Capittel.

1. Dit Liet wil soo veel seggen/ dat God
den Sissera heeft gheslaghen/ door de al-
derclepnste lieden in Israel/ op dat de al-
derclepnste oock eens heerlick ende groot
ghewordenzyn/ doe de groote ende hoo-
ghe ghes lachten Israels stille saten/ ende
haer verlieten in den nooden : dat is dat
nieuwe/ dat de Heere vercoren heeft : doe
zyn de boeren Israels oock heerlick ende
heeren ghewordden. Deut.2.

1 DOe sang Debora ende Barak de sone
Abi Noam te dier tydt/ ende seyden:
Loeft den Heere dat a † Israel weder
vry is ghewordden/ ende dat het volck wil
lich daer toe gheweest is.
2 Hoort toe ghy Coninghen/ ende mercke
op ghy Vorsten: ick wil / den Heere wil
ick singhen/ den Heere den Godt Israels
wil ick spelen.
3 b Heere/ doe ghy van Seir toghet/ ende
ghinghet van den velde Edom/ doe versde
de Aerde/ den Hemel droop/ ende de Wolc
ken dropen met water.
4 De Berghen vervloten voor den Heere/
De Sinai voor de Heere de God Israels.
5 c Ten tyden Samgar/ des soons Anath
ten tyden d Jael/ warē vergaen de wegen
ende die daer op paden gaen souden/ die
wandelden door e cromme weghen.
6 Het ghebrack/ aen Boeren gebrack het
in Israel/ tot dat ick Debora op quam/
tot dat ick op quā/ een Moeder in Israel.
7 f † Wat nieus heeft Godt vercoren / hy
heeft de poorten in ghenomen : daer was
geen Schilt noch Spiesse/ onder veertich
duysent in Israel te sien.
8 Myn herte is wel aen de Regenten Is-
raels / die daer vrywillich zyn onder den
volcke: loeft den Heere/
9 Ghy die op schoone Ezelen rydt/ ghy die
int Gherichte sit/ ende g † singt ghy die op
den wech gaet.
10 h Daer de Schutters schreyden / tus-
schē den Waterdragers/ daer segge mē vā
der gerechticheyt des Heeren/ vander ge-
rechticheydt zyner Boeren in Israel: doe
tooch des Heeren volck af tot de poorten.
11 Wel op/ wel op Debora/ wel op/ wel op
ende singt een liedeken/ i maect v op Ba-
rak/ ende vangt uwe vanghers/ ghy sone
Abi Noam.
12 Doe heerscheden de Verlatene / ouer de
Machtigelieden: de Heere heeft gheheer-
schet door my ouer de Gheweldighe.
13 Wt Ephraim was haer k wortel tegen
Amalek: ende na v Ben Jamin in uwen
volcke: van Machir zyn Regenten gero-
men/ ende van Zebulon zyn regeerders ge
worden/ door de schryfpenne.
14 Ende de Vorstē tot Isaschar warē met
Debora ende Isaschar was als Barak in
de leechte, gesonden met zynen voetuolcke
Ruben hielt veel van hem / ende scheydde
hem van ons af.
15 Waerō blyft ghy tusschē dē l † schaephut
ten/ te hooren het bleeten der kudden/ ende
hieldet groot van v/ en scheyddet v vā ons
16 Galaad bleef op ghene zyde der Jorda-
nen: ende waerom woonde Dan onder de
Schepen? Asser woonde aen de havē der
Zee/ en bleef in zyne verscheurde Vlecken
17 Zebulons volck daerentegen waechde
zyn siele in den doot/ Naphthali oock in-
der hoochten des velts.
18 De Coninghen quamen en streden : doe
streden de Coninghen der Cananiten tot
Thaanach/ aen het water Megiddo doch
sy brachten gheen ghewin daer van.
19 Van den Hemel wert teghen hen gestre-
den/ de Sterren in haren loop streden te-
ghen Sissera.
20 De beke Kison wentelde se/ de beke Ke-
dumim/ de beke Kison: tredet myn ziele
op de stercken.
21 Doe veerdē der Peerdē voeten / van de
vertzaginghe harer machtigher Ruyteren
22 Vloeckt de Stat Meros/ sprac de En-
gel des Heeren/ vloeckt haren Burgeren/
dat sy den Heere niet te hulpe comen / te
hulpe den Heere totten Helden.
23 Gesegent sy onder den wyuen Jael/ dat
wyf Heber des Keniters: gesegent zy sy in
der hutten onder den wyuen.
24 m Melck gaf sy/ doe hy water begeer-
de/ ende boter bracht sy daer in eener heer
licker schale.
25 Sy greep met harer hant den nagel/ en
met harer rechter hant den smehamer / en
sloech hem Sissera door zyn hooft : ende
versloech ende doorboorde zynen slaep.
26 Tot haren voeten cromde hy hem / viel
neder en leyde hem: hy cromde hem / ende
viel neder tot haren voeten : als hy hem
cromde. soo lach hy oock verdorven.
27 De moeder Sissera sach ter venster wt/
en huylde door de Tralien : waerom blyft
zynen waghen soo langhe wt/ dat hy niet

a † anders/
de wrake in
Israel ghe-
wroken is/
en dat het
volc weder
willich ghe-
worden is.
b Exo.19.16
Nu.21.4.8.
Deut.4.9.
Psal.68.8.
c Judic.3.31
d Jud.4.17.
e Dat is/
Daer was
gheen regi-
ment noch
ordeninghe
inden lāde.
f † Anders/
Doe Israel
nieuwe Go
dē vercoos
was krych
in haren
poorten/ en
was doch
gheen/ etc.
g † anders/
ghy die op-
waerts/ etc
gaet segt(
daer van)
h Dat is/
Daer de
schutters
Sissera
schreydden
van grooter
noot by het
water Ki-
son/ daer-
men water
pleecht te
halen/ daer
halp Godt
zynen volck
ende liet het
recht gaen.
i Judic.4.6
k Dat is/
Josua was
de eerste
Vorst wt
den stamme
Manasse/
die sloech
Amalek.
Exod.17. en
na hen de
anderen/
tot dat Ze-
bulon oock
eenmael ee-
nen Josua
ghecreghen
heeft tegen
Sissera.
En merckt/
sy noemt de
Vorsten Re
geerders/
die met der
Schryfpen
nen stryden
dat is/ Sy
wonnen
meer door
den geloouē
in Godes
woort/ dan
met den
sweerde.
l † Anders/
lantpalen.
Dat is/ ghy
bleeft te
huys/ hoe-
wel ghy
hoordet het
arme hoop-
ken te velde
blasē/ en hiel
det doch
niet vā ver-
re tot hem.
m Jud.4.23
Jael ver-
worcht
Sissera.

en creyt waerom blijven de raderen ſijner
waghenen ſo langhe te rugghe?
28 De wijſte onder ſijnen wijuen antwoord
n† And. Ja doch ſy ſelfs ſette haer ſulcke woorden voor. den n† doe ſy hare clachwoorden meer en
meer vermeerderde/
29 Sullen ſy den roof niet vinden ende wt
deylen/eenen yeghelicken manne een ſijne
Deerne ofte twee ten buete/ ende Siſſera
bonte gheſtickte cleederen ten buete/ghe-
ſtickte bonte cleederen o† om den hals/ ten o† Anders/ den Hooftmanne.
buete?
30 Alſo moeten omcomen/ Heere/ alle uwe
vyanden: die hem daerentegen lief hebbẽ/
moeten zijn ghelijck als de Sonne/ wan-
neer ſy op gaet in hare macht. Ende het
lant hadde vrede veertich Jaer.

Dat vj. Capittel.

1. Iſrael gevanckelick onder den Mi-
dianiten/ weert door eenen Prophete ghe-
ſtraft/ 11. Gideon/ 15. met teecken/ vandẽ
Heere een verloſſer gheeyſcht/ 25. verſtoort
den Altaer Baals/ 28. ende overcoemt dẽ
naem Jerub Baal. 33. De Medianiten
vergaderen hen ten ſtryde/ 36. Gideon ey
ſchet van God een teecken ghewiſſer ver
loſſinghe/ ende vercryghet.

1 Ende doe de kinderen Iſraels quaet de
den voor den Heere/ gaffſe de Heere on-
der de hant der Midianitẽ ſevẽ Jaer.
Onder den Midianitẽ is Iſrael ghevanckelick ſeven Jaer. 2 Ende doe der Midianitẽ hant te ſterck
wert over Iſrael/ maeckten de kinderen
Iſraels voor hen holẽ indẽ gheberchten/
ende grachten ende a veſten.
3 Ende wanneer Iſrael wat ſaeyde/ ſo qua-
a Of/ Sterckten. men de Midianiten ende Amalekiten/ eñ
die wt den Ooſtenlande/ opwaerts over
hen/
4 Ende legerden hen teghen haer/ eñ ver-
dorven de vrucht op het lant/ tot Gaza
toe/ ende lieten niets over van voedinge
in Iſrael/ noch Schapẽ/ noch Oſſen/ noch
Eſels.
5 Want ſy quamen op met haren Vee eñ
hutten/ ghelijck als eenen grooten hoop
Sprinckhanen/ datmen noch hen/ noch ha-
re Kemelen tellen en conde/ eñ vielen int
lant/ dat ſy het/ verdorven.
b Of/ dunne † And. verarmt. 6 Alſo wert Iſrael ſeer b cleyn voor den
Midianiten: doe ſcreyden de kinderen Iſ-
raels tot den Heere.
7 Als ſy dan totten Heere ſchreyden/ om
der Midianiten wille/
Een Propheet wort tot Iſrael ghesonden. 8 Sant de Heere eenen Propheet tot hen/
die ſprack tot hẽ: So ſeyt de Heere de God
Iſraels/ c Jck hebbe v wt Egypten ghe-
c Exod. 13. 14. leyt/ ende wt den dienſthuyſe ghebracht.
9 Ende hebbe v verloſt vander Egypte-
naers hant/ ende vander hant/ aller der ge
ner die v drongen/ ende hebſe voor v wt-
gheſtooten/ ende v haer lant ghegheven.
10 Ende ſprack tot v: Jck ben de Heere u-
we God/ d Vreeſt der Amoriten Goden
d 2. Reg. 17. 38. Jeremie 10. 1. niet/ in welcker lant ghy woont: ende ghy
en hebt mijner ſtemme ghean ghehoor ge-
gheven.
11 Eñ een Engel des Heeren quam/ eñ ſet-
tede hem onder een Eycke te Ophra/ die
was Joas des vaders der Esriten/ eñ
† An. kelde/ of/ dorſchvloer/ ſijn ſone Gideon dorſchede tarwe in der †
perſſe/ dat hy vluchte voor dẽ Midianitẽ.
12 Doe verſcheen hem de Enghel des Hee-
ren/ ende ſprack tot hem: De Heere met v/
ghy ſtrijdtbaer Heldt.
Gideons eyſchinge. 13 Gideon daerenteghen ſprack tot hem:
Mijn Heere/ is de Heere met ons/ waerõ
is ons dan ſulcks alle wedervaren? ende
waer zijn alle ſijne wonderen/ die ons on-
ſe vaders vertelden/ ende ſeyden: De Heere
heeft ons wt Egypten gheleydt? doch nu
heeft ons de Heere verlaten/ eñ onder der
Midianiten handen ghegheven.
14 De Heere dan keerde hem tot hem/ ende
ſprack: e Gaet henen in deſe uwe cracht: e 1. Sa. 12. 11.
ghy ſult Iſrael verloſſen wt der Midiani-
ten handen: ſiet/ ick hebbe v ghesonden.
15 Hy ſprack daerentegen tot hem: f Mijn f Exo 3. 11.
Heere/ waermede ſal ick Iſrael verloſſen?
ſiet mijn maechſcap is dat ſlechſte in Ma
naſſe/ ende ick ben de cleynſte in mijns va-
ders huys.
16 De Heere dan ſprack tot hem: Jck wil
met v zijn/ dat ghy de Midianiten ſlaen
ſult/ ghelijck als eenen eenighen man.
17 Hy ſprack daerenteghen tot hem: Lieve/
heb ick voor v ghenade gevonden/ ſo geeft Gideon begeert een teecken.
my een teeckẽ/ dat ghy het zijt/ die met my
ſpreeckt.
18 Wyckt niet van hier/ tot dat ick weder
tot v come/ ende brenge mijn ſpijsoffer/ dat
ick voor v ſette: hy ſprack: ick wil hier bly
ven/ tot dat ghy wedercoemt.
19 Ende Gideon quam/ ende bereydde een
Bocrken/ ende een Epha ongheheuelts
meels/ ende leyde vleeſch in eenen korf/ eñ
dede de broepe in eenen pot/ ende brachte
het tot hem wt onder de Eycke/ eñ tradt
toe.
20 Doch de Enghel Gods ſprack tot hem: g Jud. 13. 19.
g Neemt het vleeſch ende dat ongeheuel-
de/ eñ legghet op den Rotzſteen die hier is/
ende ghiet de broepe wt: ende hy dede alſo.
21 Doe ſtack de Enghel des Heerẽ dẽ ſtock
wt/ dien hy in der hant hadde/ ende ruer-
de met den eynde het vleeſch eñ het onghe
heuelde meel aen. h eñ het vyer voer wt dẽ h Gen. 15. 17. 3. Reg. 18. 38.
rotzſteen/ eñ verteerde het vleeſch eñ onghe
heuelde meel: ende de Enghel des Heeren
verdween wt ſijnen ooghen.
22 Doe nu Gideon ſach/ dat het een En-
ghel des Heeren was/ ſprack hy: O Heere/
Heere/ i hebbe ick alſo eenen Enghel des i Exo 33. 20. Jud 13. 22.
Heeren van aenghesichte ghesien?
23 Doch de Heere ſprack tot hem Vrede zy
met v/ vreeſt v niet ghy en ſult niet ſter-
ven.
24 Doe bouwde Gideon aldaer den Heere Vrede Altaer. k † Jehovah Salom.
eenen Altaer/ ende hiet hem/ k† De Heere
des vredes: die ſtaet noch tot heden in den
dach/ tot Ophra des vaders der Esriten/
25 Ende in der ſelver nacht ſprack de Heere
tot hem: Neemt eenen Oſſe/ van den Oſſẽ
die uws vaders zijn/ ende eenen anderen
Oſſe die ſevenjarich is/ ende breeckt den Gideon verſtoort den Altaer Baals.
Altaer Baals/ die uws vaders is/ ende hou
wet af l † die Haghe/ die daerby ſtaet.
26 Ende bouwet den Heere uwen God/ bo-
ven op der hooghten in des rotzſteens ee- l† And. het wont/
nen Altaer/ ende bereydet hem: ende neemt
den anderen Oſſe/ ende Offert den Brant m Judic. 6. 20.
offer met den houte der hagen/ dat ghy af
ghehouwen hebt.
27 Doe nam Gideon thien mannen wt ſij-
nen knechten/ ende dede als hem de Heere
ghesept hadde: doch hy vreeſde hem ſulcks
te doẽ des daechs/ voor ſijns vaders huys/
ende den lieden in der Stat/ ende dede het
by nachte.
28 Doe nu de liedẽ der Stat des morgens
vroech op ſtondẽ/ ſiet/ doe was den Altaer
Baals ghebroken/ ende de haghe daerby
afghehouwen/ ende den anderen Oſſe/ een
Brandtoffer op den altaer die ghebouwet
was.
29 Ende eener ſprack tot den anderen/ Wie
heeft het ghedaen: ende doe ſy ſochten eñ
nae vraechden/ wert ghesept: Gideon de
ſone Joas/ heeft dat ghedaen.

n † Anders/ tusschen dit en morgen.
o Dat is/ stercker dan Baal.
De Midianiten vergaderen hen
p Dat is/ voor de Jordaen.
q Nu.10.7.
Judic.3.27.
r Judic.8.2.

30 Doe spraken de lieden der Stat tot Jo
as: Gheeft uwen sone wt/ hy moet sterue/
dat hy den Altaer Baals ghebroken ende
de haghe daer op afghehouwen heeft.
31 Joas daer entegen sprack tot allen/ die
by hem stonden. Wilt ghy om Baal twis-
ten: wilt ghy hem helpē: wie om hem twis
tet/ die sal om n† desen morghen sterven: is
hy o God/ so richte hy voor hemselven/ dat
synen Altaer ghebroken is.
32 Van dien dage aen hietmen hem o Je-
rub Baal/ ende sprack: Baal richte voor
hemselven/ dat synen Altaer gebroken is.
33 Doe hen nu alle Midianiten ende Ama
lekiten/ en die wt den Oostenlande te hoop
vergadert haddē/ ende trocken der p door/
en leghedē hē in der leechtē Jes Raels/
34 Tooch de Gheest des Heeren Gideon aē:
q ende hy liet de Basuynen blasen / r ende
riep Abi Eser/ dat sy hem volghen souden.
35 Ende sandt bootschap in gantsch Ma-
nasse ende riep hen aen/ dat sy hem oock
na volgheden: sant oock bootschap tot As
ser/ ende Zebulon / ende Naphthali/ die
quamen op/ hem te ghemoet.
36 Ende Gideon sprack tot God: Wilt ghy
Israel door mijn handt verlossen/ als ghy
ghesproken hebt/

Gideon eyschet van God een teecken.
s Nē moet het also verduytschē, een Vel, hoe wel het slechs ghe weest is. de afgeschorē wolle.
t† anders/ fleschken

37 So wil ick een s vel metter wolle in den
hof legghen: sal den dauwe alleen op het
Vel zijn/ ende op de gantsche Aerde droo-
ge/ so wil ick mercken/ dat ghy Israel ver-
lossen sult door myne handt/ als ghy ghe-
sproken hebt.
38 Ende het geschiede also: ende doe hy des
anderen morgens vroech op stont/ druckte
hy den dauw wt het vel/ en vulde een gant
sche t† schale vol van den water.
39 Ende Gideon sprack tot God: uwe toorn
en vergrimme niet tegen my/ dat ick noch
eenmael spreke: ick wilt slechts noch een-
mael versoecken met den velle: Het sy allee-
ne op het vel drooge/ ende den dauw op de
gantsche Aerde.
40 Ende God dede also den selven nacht/
dat het alleene drooghe was op den velle/
ende den dauwe op de gantsche Aerde.

Dat vij. Capittel.

1. Hoe Gideon na het bevel des Heeren
zijn crijchsvolck neemt ende deylt/ 9. Hoe
hy der Midianiten Legher bespiehet, 15.
hen aen grijpt/ 21. slaet.

a Judic.6.32

1 DOe maecte hem a Jerub Baal / dat
is / Gideon vroech op/ ende alle het
volck dat met hem was/ ende legerdē
hen aen de Fonteyne Harod / dat hy het
heyr der Midianiten hadde tegen Noor
den / achter den berch der wachten in der
leechten.
2 Ende de Heere sprack tot Gideon: Des
volcx is te vele dat met u is / dat ick soude
Midian in hare handen gheven / Israel
mochte hem beroemen tegen my/ ende seg-
ghen: Myne handt heeft my verlost.
3 So laet nu wtroepē voor den oore des
volcx ende seggen: b Wie bloode ende ver
tsaecht is, die keere wederom: doe keerde
des volcks wederom/ twee ende twintich
duysent mannen/ dat daer slechts thien
duysent over bleven.

b Deut.20.8
1 Mac.3.56

4 Ende de Heere sprack tot Gideon: Des
volcx is noch te veel: leytse neder aent wa
ter/ aldaer wil ickse proeven: ende vā welc
ken ick u seggē sal/ dat hy met u treckē sal/
die sal met u trecken/ doch van welckē ick
u seggen sal/ dat hy niet met u trecken sal/
die sal niet met u trecken.
5 En hy leyde het volck nederwaerts aen
het water: ende de Heere sprack tot Gide-
on: Wie met syner tongen des waters lec-
ket/ ghelyck als een Hont leet/ dien set al-
leen: desselven gelycken wie op syne knien
valt te drincken.
6 Doe was het getal der ghener/ die daer
ghelect hadden wt der hant ten monde/
dry hondert mannen: het ander volck alles
hadde op de knien ghedroncken.
7 Ende de Heere sprack tot Gideō: c Door c Judic.9.16
de dry hondert mannen die daer ghelect
hebben, wil ick u verlossen/ ende de Midi-
aniten in uwe handen gheven: daerentegē
het ander volck laet altemael gaen aē syn
plaetse.
8 Ende sy namen voederinge d † voor het d† And. van den volcke.
volck met hen ende hare Basuynen: nu de
ander Israeliten liet hy alle gaen/ eenen ye-
gelicken in syn hutte: hy sterckte hem met
dryhondert mannen: ende het heyr der Mi
dianiten/ lach daer benedē voor hem inder
leechten.
9 Ende de Heere sprack in der selver nacht
tot hem: Staet op: ende gaet heuen af int
legher: want ick heb het in uwen handen
ghegheven.
10 Vreeset ghy u dannoch af te gaē/ so laet Paru Gideons schiltjonghen.
uwen jonghē Pura/ met u af gaen int le-
gher/
11 Dat ghy hooret/ wat sy segghen: daerna
sult ghy met der macht af trecken ten le-
gher: doe ginck Gideon met synen jonghen
Pura af aen de plaetse der Schildtwach-
ters/ die in den legher waren.
12 En de Midianiten en Amalekiten / en
alle die van den Oostenlande/ hadden hen
neder ghelept inder leechten / ghelijck als
eenen hoop sprinckhanen/ ende hare keme
len waren ontellick van veelheyt/ ghelijck
als het zant aen den Oever der Zee.
13 Doe nu Gideon quam/ siet/ doe vertelde
daer eener eenen anderen/ eenen droom/ en
sprack: Siet /my heeft eenen droom ghe-
droomt: my dochte/ een e† gherooster ger- e† and. ruyschende
sten broot wendelde hem ten heyr der Mi
dianiten/ ende doe het quam aen de Tente/
sloech het deselve/ ende werpse neder/ ende
keerdese om/ dat het onderste boven quā/
dat het ghetente lach.
14 Doe antwoorde de ander: Dat is niet
anders dan het sweert Gideons des soons
Joas des Israeliten: God heeft de Midia
niten in syne handen ghegheven/ met den
gantschen heyre.
15 Doe Gideon dien hoorde sulcken droom Gideon rust zijn volck.
vertellen/ ende syne wtlegginge / aenbadt
hy/ ende quam weder int heyr Israels/ en
sprack: Maeckt u op/ f wāt de Heere heeft f Josue 2.24
het heyr der Midianiten in uwe handen
ghegheven.
16 g Ende hy deylde de dry hondert man- g 1.Sa.11.
nen in dry hoopen/ ende gaf eenen yegelic-
ken een Basuyne in syne hant/ ende ledige
kruycken/ ende Lampen daerinne.
17 Ende sprack tot hen: h Siet op my/ ende h Judi.9.48
doet oock also: ende siet/ wanneer ick aen
de plaetse des heyrs come/ ghelijck als ick
doe so doet ghy oock.
18 Wanneer ick de Basuyne blase/ ende
alle die met my syn/ soo sult ghy oock de
Basuynen blasen / rondtom het gantsche
heyr: en seggen: Hier de Heere ende Gideon.
19 Also quam Gideon/ ende hondert man-
nen met hem/ aen de plaetse des i † heyrs/
aen de eerste wachters / die daer verordi-
neert waren/ ende weckense op/ ende bliese
met Basuynen: ende versloegen de kruyc-
ken in haren handen'
20 Also bliesē alle dry de hoopē met Basup

i† an heyrlegers/ ontrent den tydt wanneer de middelste wacht aen gaet/ ende weckten de wachters op etc.

nen/ende brakẽ de kruyckẽ:maer sy hiel-
den de lampen in haer slincker handt/ eñ
de Basuynen in harer rechter hant/ dat sy
bliesen eñ riepen Hier het sweert des Hee-
Gideon slaet de Midianitẽ
ren ende Gideon.
21 Ende een yegelick stont aen zijn plaetse
k Exo.14.25 1 sam.17 51. l 1 sa.84. 20. 2 Par..20.22 Psalm.83.10
rontom het heyr. k Doe wert het gantsche
heyr loopende ende schreyden ende vlo-
den.
22 Eñ in dien als de drie hondert mannẽ de
Basuynen bliesen / beschickte de Heere /
dat in den gantschen heyre/eens yeghelijc-
ken sweert tegen den anderen was:eñ het
heyr vluchte tot Beth Sitta Zereretha
toe/ tot aẽ de lantpalẽ der vreedde Meha
la by Tabath
23 Eñ de mannen Israels by Naphtali vã
Asser/ eñ van den ganschen Manasse rie-
pen/ende iaechden den Midianiten na.
24 Eñ Gideon sant bootschap op het gant-
sche geberchte Ephraim / ende liet segghẽ
Coemt af den Midianiten teghen / ende
onderloopt hen het water tot Beth Bara
m † anders vergaderden hen.
ende de Iordaen : doe m † schreyden alle
die van Ephraim waren/ ende onderliepẽ
hen het water / tot Beth Bara / ende de
Iordaen
Oreb ende Seb Vorstẽ der Midianiten.
n Esa 10 .26 Psal.83.12.
25 n Ende vingen twee Vorsten der Midi
anitẽ/ Oreb eñ Seb:ende verworchdẽ O-
reb op den rotzsteen Oreb / eñ Seb in der
perssen Seb:ende iaechden de Midianitẽ
ende brachten de hoofden Oreb ende Seb
tot Gideon ouer de Iordane.

Dat viij. Capittel

1. Gideon stilt den toorn der mannen
Ephraim/ 4. wert inden naiagen Sebah
eñ Salmuna/van dien te Sucoth ende te
Pnuel bespottet / 13. eñ vergeldet hen / 10
slaet het sorgheloos heyr der Midianitẽ
12. vangt hare Coningẽ/ 18. eñ verworcht
se/ 24. maeckt eenen ergelicken lyfrock 29
heeft met vele wijuen vele kinderen/ 32 eñ
sterft/ 33. Israel keert hem weder tot af-
goderye.

1 Ende de mannen van Ephraim sprakẽ
a Iud.12.1.
tot hem: a Waerom hebt ghy ons dat
gedaẽ dat ghy ons niet en riepet/ doe
b Oft/sterckelick
ghy in den stryde toocht / teghen de Mi
dianitẽ?ende sy twistichden b heftich met
hem.
2 Hy sprack daerentegẽ tot hen: Wat heb-
be ick als nu gedaen/ dat uwer daer gelijc
c Iud.6 34. d † anders/ het naesoecken AbiEser
zy? c is niet d † een wijnranck Ephraims
beter dã den gantschen Wijnoogst Abieser.
3 God heeft de Vorsten der Midianiten/
Oreb ende Seb in uwe handen ghegeuen
hoe hadde ick cõnen dat doen dat ghy ge
daen hebt?doe hy sulcx sprack / liet haren
toorne van hem af.
Gideon iaecht Seba ende Zalmuna nae.
4 Doe nu Gideon aen de Iordane quam/
giuc hy daer ouer met dẽ drie hondert man
nen/die by hem waren / eñ waren moede/
ende iaechden na,
5 Eñ hy sprack tot den lieden te Sucoth:
e 1.sam.21.3. ende 25.8
e Lieue/geeft den volcke dat onder my is/
sommige brooden want sy zijn moede/dat
ick na iageden Koningen der Midianitẽ/
Sebah ende Zalmuna.
f Gen 33. 17. g 1 sa 10.28.
6 Doch de Ouersten tot f Sucoth spraken
g Zijn de vuysten Sebah ende Zalmuna al
reede in uwen handen dat wy uwen heyre
souden broot gheuen?
7 Gideon sprack: Wel aen wanneer de Hee
re Sebah eñ Zalmuna in mynen hãden
gheeft. so wil ick v vleesch metten doornẽ
wt der waestijne ende met distelen verdor-
schen.
8 Ende hy tooch van daer opwaerts na
Pnuel/ende sprack oock alſo tot hen: ende
de lieden tot Pnuel antwoorden hem/ghe
lijck als die tot Sucoth.
9 Eñ hy sprack oock tottẽ liedẽ tot Pnuel
Kome ick met vredẽ weder so wil ick desen
Torren breken.
10 Sebah van eñ Zalmuna warẽ tot Kar-
kor/ eñ haer heyr met hen/by vijftien duy-
sent/die al ouer ghebleuen waren van den
gantschen heyre der ghener van den Oostẽ-
lande:want hondert ende twintich duysẽt
warender geuallen/die het sweert wt tree-
ken konden.
11 h Ende Gideon tooch opwaerts op de h Hosee. 10.
strate/ daermen in hutten woont / teghen 14.
Oosten na Nobah eñ Iagbeha/ eñ sloech Psa. 83 .12
het heyr:want het heyr was seker ende so-
der sorghe.
12 Eñ Sebah eñ Zalmuna vloden:doch hy
iaechde hen na/eñ vinck de twee Coningẽ
der Midianiten / Sebah ende Zalmuna /
ende verschrickte het gantsche heyr .
13 Doe nu Gideon de sone Ioas weder quã
van den stryde / i † eer de Sonne k † opge- i † Anders/
gaen was/ vanden opganck der sonnen.
14 Vinck hy eenen iongen van den lieden
tot Sucoht eñ vraechde hem:die beschreef
hem de Ouerste tot Sucoth/eñ hare Oudt k † anders/ onder ghegaen/oft doe desonne noch hooch was.
sten seuen ende tseuentich mannen.
15 Ende hy quam totten liedẽ tot Sucoth/
ende sprack:Siet/ hier is Sebah eñ Zal-
muna/ouer welcken ghy my bespottedet/
ende spraeckt: Is dan Sebahs eñ Zamu-
na vuyst alreede in uwen handen/ dat wy
uwen lieden die moede zijn/broot gheuen
souden?
16 Eñ hy nam de Oudtsten der Stat/ende
doornen wt der woestijne/ende distelen/eñ
liet het de lieden tot Sucoth l ghevoelen. l Dat is ge
17 m Ende den thorren Pnuel brack hy/ waer worden/etc.
ende n verwoorchde de lieden der Stadt.
18 Eñ hy sprack tot Sebah eñ Zalmuna/ m 1.Reg.12.
Wat warent voor mannen/ die ghy ver- 25
worchdet tot Tabor?Sy spraken: Sy wa n Oft doode
ren als ghy/ende een yeghelick schoõ/ als
eens Koninckx kinderen.
19 Eñ hy sprack : Het zijn mijne broeders/
myner moeder sonen geweest:so waer als
de Heere leeft,so ghyse haddet leuen latẽ/
so wilde ick v niet o verworghen. o Oft/dooden.
20 Ende sprack tot synen eerst gheboren
sone Iether ; Staet op/ende verworchse:
doch de Iongelinck trock zijn sweert niet
wt/ want hy vreesde hem/ de wijle dat hy
noch een Iongelinck was.
21 Sebah dan eñ Zalmuna spraken: Staet
ghi op eñ slaet ons: wãt daerna als de mã Gideon verworcht Sebah ende Zalmuna.
is/daerna is oock syne macht: also stont
Gideon op/ende verworchde Sebah ende
Zalmuna/ eñ nam de spanselen die aẽ ha-
rer kemelen halsen waren.
22 Doe spraken sommige in Israel tot Gi
deon: Weest een heere ouer ons/ghy ende
uwe soon/ende ws soons soon/dewijle ghy
ons van der Midianiten handt verlost
hebt.
23 Doch Gideon sprack tot hen: Ick wil
gheen heere ouer v zijn/ende mijn soon en
sal oock gheen heere ouer v zijn/ maer de
Heere sal Heer ouer v zijn.
24 Gideon dan sprack tot hen:Eẽ vinck be
geer ick van v : p een yegelick geue my de p Exo.32.2.
q voorhoofdbanden/die hy gherooft heeft: q Oft oorringhen.
want dewijle dat het Ismaeliten waren/
hadden sy voorhoofts banden.
25 Sy spraken: Die willen wy v geuen:eñ
spreyden een kleedt wt:eñ een yeghelick
werp de voorhoofts banden daer op/ die
hy gherooft hadde.
26 Ende de ghulden voorhoofts bandẽ die
hy eysch te

hy eyschte / maeckt in ghewichte/duysent
seuē hondert/sickel gouts/sonder de span=
selen ende ketenen ende scharlaken kleede=
ren/ die der Midianiten Coninghen droe=
ghen / ende sonder de halsbanden harer
kemelen.

Gideons Lyfrock tot Ophra. r † And. Ephod

27 Ende Gideon maeckte daer eenē r † Lyf=
rock af/ende settede hem in syne Stadt tot
Ophra: eñ gātsch Israel bedreef daer hoe=
rerie mede aldaer ende het werdt Gideon
ende synen huyse ter ergheruisse.
28 Also werden de Midianiten verootmoe=
dicht voor den kinderen Israels ende hie=
uen haren kop niet meer op: ende het lant
was stil veertich Jaer/ so langhe als Gide=
on leefde.
29 Ende Jerub Baal de sone Joas/ghinck
henen/ende woonde in synen huyse.

ſ 1 Re. 10.1. Gideon hadde 70 soons.

30 ſ Ende Gideon hadde tseuentich sonen/
die wt syner heupe ghecomē waren: want
hy hadde veel wyuen.

AbiMelech.

31 Ende zyn bywyf die hy tot Sichem had=
de/baerde hem oock eenen sone/ dien noem
de hy AbiMelech.
32 Ende Gideon de sone Joas sterf in goe=
den ouderdom / ende werdt begrauen in
zyns vaders Joas graf tot Ophra des va
ders der Esriten.
33 Doe nu Gideon ghestoruen was/ keer=
den hen de kinderen Israels om / ende be=
dreuen hoererye met Baalim/ t eñ maeck

t Num.25.3 u † An. Baal met eenen ver=bonde tot etc.

ten hen u † Baal Berith tot eenen God.
34 Ende de kinderen Israels dachten niet
aen dē Heere haren God/ diese verlost had=
de van der handt aller vyanden rontom/
35 Ende deden gheene barmhertichheyt den
huyse Jerub Baal Gideon / ghelyck als
hy alle goedt by Israel gedaen hadde.

Dat ix. Capittel.

1. AbiMelech woemt met liste 5. ende
schentlicher moort ter Ouerheyt / 7. des
straffet Jotham Gideons sone de Sichi=
miters 17. ende voorseyt hen/ haer ende
haers Conincks ongheluck. 23. De Sichi
miters verachten AbiMelech. 26 Gaal
woet/ 30. met liste ende hulpe Sebul/ 35.
voor hem vliedē 41. so werdt ghene met
Stadt 46. ende Thoren van hem verdel
ghet. 50. Den Thoren tot Thebez betaelt
AbiMelech syner boosheyt loon.

AbiMelech de sesde Richter in Israel

1 ABiMelech nu de sone Jerub Baal/
ghinck henen na Sichem totē broe=
deren syner moeder / ende sprack met
hen/ ende met den ghantschen gheslachte
des huyses syner moeder vader/ eñ seyde:
2 Lieue/spreeckt voor de ooren aller man=
nē tot Sichem: Wat is v beter/ dat tseuen
tich mannen/ altemael kinderen Jerub
Baal ouer v heeren zyn/ ofte dat een man
ouer v heere zy: Dencket oock daerbene=
uen / dat ick uwe gebeente eñ vleesch ben.
3 Doe spraken de broeders syner moeder
voor hem/alle dese woorden/ voor den oo=
ren aller mannen tot Sichem / ende haer
herte neyghde hem tot AbiMelech: Want
sy dachten/ Hy is onse broeder.
4 Ende ghauen hem tseuentich siluerlin=
ghen/ wt den huyse Baal Berith/ ende A=
biMelech bestelde daermede at loose lichte
ueerdighe mannen/ die hem nauolchden.

a Of/ ydele † And. ver=dorvene. AbiMelech ver worcht synē 70. broeders b 2 Par.21. 4

5 Ende hy quam in zyns vaders huys tot
Ophra/ b ende verworchde syne broeders
de kinderen Jerub Baal/ tseuentich man=
nen op eenen steen: doch Jotham/ de Jong=
ste sone Jerub Baal/ die bleef ouer/ want
hy werdt versteken.
6 Ende alle mannen van Sichem / eñ het
gantsche huys Millo/vergaderden hen
ghinghen henen /eñ maeckten AbiMelech
ten Coninck/ by der hoogher Eycken/ die
tot Sichem staet.

Jotham Gideons sone spreeckt metten Sichimitē.

7 Doe dat Jothā aengeseyt werdt /ginck
hy henen ende tradt op dehoochte des
berchs Grisim/ eñ hief syne stēme op /riep
ende sprack tot hen: Hoort my/ ghy man
nen tot Sichem/ dat v God oock hoore.

c 2. Par.25. 18. 4.Esdre. 4 13.

8 c De boomen ghinghen henen / dat sy
eenen Coninck ouer hen salfdē/ ende spra=
ken ten Olyboome/ Weest onse Coninck.
9 Doch de oliboom antwoorde hen: Sal
ick myne vetticheyt verlaten / die beyde
God ende de menschen aen my prysen/ eñ
henē gaē/ dat ick d sweue bouē de boomē

d Oft hy segghen wilde/ Het bestaet niet het is doch een lichtuee/ dich kindisch dinck.

10 Doe sprakē de boomē ten Vyghebooni
Coemt ghy/ ende weest Coninck ouer ons
11 Doch de Vyghboom sprack tot hē: Sal
ick myne soeticheydt / ende myne goede
vruchten verlaten / ende henen gaen/ dat
ick bouen den boomen sweue:
12 Doe spraken de boomen ten Wynstock:
Comt ghy/ ende weest onse Coninck.
13 Doch de Wynstock sprack tot hen: Sal
ick mynen most verlaten/ die God ende e

e Psal.104. 15. f † And/ eglentier

den menschen vrolick maeckt/ ende henen
gaen/ dat ick bouen den boomen sweue:
14 Doe spraken alle boomen ten f † Door=
nenbossche: Comt ghy/ eñ weest Coninck=
ouer ons.
15 Ende de Doornenbosch sprack totten
boomen: Isset waer/ dat ghy my ten Co=
ninc salft ouer v/ so Comt/ eñ vertrouwet
v onder myne schaduwe: so niet/ so ga vier
wt den doornen bossche / ende verteere de
Cederen Libanon.
16 Hebt ghy nu recht eñ redelicken gedaen
dat ghy AbiMelech ten Coninck ghe=
maeckt hebt: ende hebt ghy wel ghedaen
by Jerub Baal ende by synen huyse/ ende
hebt hem ghedaen / als hy aen v verdient
heeft/
17 Dat myn vader om uwent wille ghe=
krycht heeft/ ende syne ziele van hem henē
ghewvorpen / dat hy v verlossede van der
Midianiten handt/
18 Ende ghy verheft v heden tegen myns
vaders huys ende verworcht syne kinde=
ren/ tseuentich mannen op eenen steen eñ
maeckt v eenen Coninck AbiMelech/ sy=
ner maghet soon ouer de mannen tot Si=
chem/ de wyle dat hy uwe broeder is.
19 Hebt ghy nu recht ende redelicken ghe=
handelt by Jerub Baal/ eñ by synen huyse
in desen daghe / so weest vrolick ouer den
AbiMelech / ende hy zy vrolick ouer v
lieden.

De Sichimiten verachten AbiMelech.

20 Is dat niet so ga vier wt van AbiMe=
lich / ende verteere de Mannen tot Si=
chem eñ het huys Millo: eñ daer ga ooc
vier wt vā dē mānē tot Sichem / eñ van=
den huyse Millo/ eñ vteere AbiMelech.

g Esaie 45. 7. h † And vielen af van AbiMelech / dat dē wreuel moetwillighe onbillicheyt aendē 70. sonen Jerub Baal begaē ende haer bloedt ouer hen quame ende geleyt werde op AbiMelech / etc.

21 Ende Jotham vluchte ende ontweeck/
ende ghinck na Ber/ ende woonde aldaer
voor synen broeder AbiMelech
22 Als nu AbiMelech dry Jaer ouer Is=
rael gheheerschet hadde/
23 g Sandt God eenē boosen wille tusschē
AbiMelech ende den mannē tot Sichem
want de mannen tot Sichem h † verspra=
ken AbiMelech/
24 Ende toghen aen den moetwil / aen de
tseuentich sonen Jerub Baal / volbracht:
ende leydē der selner bloet op AbiMelech
haren broeder/ diese verworcht hadde/ en=
de op de mannen tot Sichem / die hem
syne hant daertoe gesterct hadden/ dat hy
syne broeders verworchde.
25 Ende de mannen tot Sichem bestelden

Een achterwacht op de spitzen der berghe/
ende beroofden alle die op der straten tot
hen wandelden: eñ het werdt AbiMelech
aen ghesepdt.

Gaal verheft hem teghen AbiMelech

26 Gaal oock de sone Ebed quam/ eñ syne
broeders/ ende gingen tot Sichem in: eñ
de mannẽ tot Sichem verlieten hẽ op hẽ.
27 Ende toghen wt opt velt/ eñ lasen hare
wynbergen af/ ende vertradense/ eñ maec-
ten eenen dans / ende ghinghen in haers
Gods huys/ ende aten eñ droncken/ ende
vloecten AbiMelech.
28 Ende Gaal de sone Ebed sprack: Wie
is AbiMelech: ende wat is Sichem/ dat
wy hem dienen souden? is hy niet Jerub-
Baals sone/ eñ heeft Sebul synen knecht
l † gesedt ouer de liedẽ k Hemor des Vads
Sichem? waerom soudẽ wy hem dienen?

Sebul AbiMelechs knecht.
† And geset maer dient den lieden Hemor des vaders Sichem/ etc
k Gene. 34. 2.
† an vandẽ abiMelech seyde hy vermeerdt/ etc. Maer Sebul de etc

29 Wilde God / het volck ware onder my-
ne hant/dat ick den AbiMelech verdreve:
ende † AbiMelech werdt ghesepdt: Ver-
meerdert uwe heyr ende treckt wt/
30 Want Sebul de Ouerste in der stadt /
doe hy de woorden Gaal des soons Ebed
hoorde/ doe vergrimde hy in synẽ toorne/
31 Ende sant boodtschap tot AbiMelech
heymelicken/ende liet hem segghen: Siet
Gaal de sone Ebed/ ende syne broeders /
zyn tot Sichem gecomen ende maken de
Stadt wederspannich
32 So maeckt v nu op by der nacht / ghy
eñ v volck dat by v is / ende maeckt een
achterwacht op hen inden velde:
33 Ende des morghens wanneer de Son-
ne op gaet / so maeckt v vroech op / ende
ouervalt de stadt: eñ so hy ende het volck
dat by hem is/ tot v wt treckt/ so doet met
hem/ als het uwe handt vindet.
34 AbiMelech stondt op by nacht / ende
alle het volck dat by hem was/ ende hielt
op Sichem met vier hoopen.
35 Ende Gaal de sone Ebed trock wt/ende
tradt voor den inganck aen der stadt poor
te: eñ AbiMelech maeckte hem op wt de
achterwacht/ met tsamen den volcke dat
met hem was.
36 Doe nu Gaal het volck sach / sprack hy
tot Sebul: Siet/ daer coemt een volck ne-
der vã der hoochte des gheberchs: Sebul
daerenteghen sprack tot hem: Ghy siet de
schaduwe der berghen voor lieden aen.
37 Gaal sprack noch meer / eñ seyde: Siet
een volck coemt neder wt het middel des
lants/ ende eenẽ hoop coemt op den wech
der Toouer Eycken.
38 Doe sprack Sebul tot hem: Waer is nu
nwen mont / die daer sprack. Wie is Abi-
Melech dat wy hem dienẽ souden? is dat
niet het volck / dat ghy verachtet hebt:
treckt nu wt ende stryt met hen.
39 Gaal trock wt/ voor den Burgheren tot
Sichem/ ende streedt met AbiMelech:
40 Doch AbiMelech iaechde hem/ dat hy
voor hem vluchte: ende daer vielẽ veel ver-
slagene tot aen den inganck der poorten
41 Ende AbiMelech bleef tot Aruma: eñ
Sebul veriaechde dẽ Gaal ende syne broe-
ders/ dat sy tot Sichem niet moesten bly-
uen.
42 Op den morghen ghinck nu het volck
wt op het velt: doe dat AbiMelech werdt
aenghesept:
43 Nam hy het volck/ ende deylde het in
dry hoopẽ. ende maeckte een achterwacht
op hen inden velde: als hy nu sach dat het
volck wt der stadt ghinck/ maeckte hy
hem ouer hen/ ende sloechse.
44 AbiMelech nu/ ende de hoopen die by
hem waren/ ouervielense, eñ traden aen dẽ
Inghanck der poorten der stadt: daeren-
teghen de ander twee hoopen ouervielen
alle die opten velde waren. eñ sloeghense.
45 Doe street AbiMelech teghen de stadt/
den seluen gantschen dach / ende wanse/
eñ verworchde het volck dat daer in was
in ende verbrack de stadt/ende saeyde daer m 1. Reg. 12. 31.
sout op.

Berith eenen Afgod.

46 Doe dat hoorden alle mannen des tor-
rens tot Sichem ghinghen sy in de stercte
des huys des Gods n Berith. n Jud. 8. 33.

AbiMelech doelchde de Sichemiten,

47 Doe dat AbiMelech hoorde / dat hen
alle de mannen des torrens tot Sichem
vergadert hadden/
48 Ghinck hy op den berch Zalmon / met
alle syn volck dat by hem was ende nam
een axe in syn hant. ende hieuw eenẽ dickẽ
tack vanden boome ende nam hem op. eñ
leyde hem op syne schouderen: ende sprack
tot allẽ volcke / dat met hem was: o Wat o Judic. 7. 17.
ghy ghesien hebt dat ick doe dat doet ghy
oock haest ghelyck als ick.
49 Doe hieuw alle het volck een yghelyck
eenen tack af/ ende volchden AbiMelech
na: ende leydense aen de Sterckte. ende sta
kense aen met vyer/ dat oock alle mannen
des torrens tot Sichem storuen / by duy-
sent mannen ende vrouwen.
50 AbiMelech oock tooch na Thebez / eñ
beleydese ende wanse.
51 Daer was pmmers eenen stercken Torrẽ
midden inder Stadt / op welcken vloden
alle de mãnen ende vrouwen/ eñ alle Bur-
ghers der Stadt/ eñ sloten diẽ achter hen
toe/ eñ clommẽ op het dack des Torrens.
52 Doe quam AbiMelech tot aendẽ Torrẽ
ende bestormde hem: ende genaecte totter
dueren des Torrens. dat hy hem met vye-
re verbrandde.

AbiMelech sterft schãdelick

53 p Doch een wyf wierp een stuck van ee- p 2. Sam 11. 21.
nen Meulensteen AbiMelech op dẽ kop/
ende brack hem de hersenpanne.
54 Doe riep AbiMelech haestelick dẽ Jon
ghen/ die zyn wapen droech, eñ sprack tot
hem: q Treckt v sweert wt / ende doodt q 1. Sam 31. 4. 1. Paralip. 10. 4.
my/ datmen niet vã my en segge: Een wyf
heeft hem verworcht: doe doorstack hem
synen Jonghen/ ende hy sterf.
55 Doe nu de Israeliters die met hem wa-
ren/ saghen/ dat AbiMelech doodt was/
ghinck een yegelyck aen zyn plaetse.
56 Also betaelde God AbiMelech dat
quaet/ dat hy by synẽ vader gedaẽ hadde/
doe hy syne tseuẽtich broeders r worchde. r Of doode
57 Desseluen gelycken alle dat quaet der
mannen Sichem/ vergalt hen God oock s Judic. 9. 20.
op haren kop: s ende den Vloeck Jotham
des soons JerubBaals/ quam ouer hen.

Dat X. Capittel

1. Thola/ 3. ende Jair / regeren het
Volck. 6. Allerheydenẽ Afgoderye is by
den Israeliten/ 7. so werden sy vanden
Philisteen ende kinderen Ammon beang-
stet. 10. Schreyen totten Heere/ 11. die
en wil hen haerder niet aennemen/ 15. dã
door ghedurege bekentenisse haerder sõ-
den wtroepinghe vreemder Goden/ ende
ernstighe bekeeringhe tot God. 17. Ouer-
heyt wordt verordineert dien/ die met Am
mon den stryt beghint.

Thola de vij. Richter in Israel/ regneert xxiij. Jaer.

1 NA AbiMelech stõt een ander a † Hey- a Of Heylmaker
landt op / Israel te helpen/ Thola /
een man vã Isaschar. eñ een sone Pua † An. d'Helper
des soons Dodo: ende hy woonde tot Sa
mir/ op het gheberchte Ephraim.

Jair de achste Richter in Israel/ regneert xxij. Jaer.

2 Eñ hy richtede Israel dry eñ twintich
Jaer. eñ sterf/ eñ wert begrauẽ tot Samir.
3 Na hem stõt Jair een Gileaditer op eñ
richtede Israel twee ende twintich Jaer.

b Ju. 12.14 4 Ende hadde dertich sonen/ b op dertich Ezels veulen rydende: eñ hadde dertich Stedẽ die hieten Dorpen Jair, tot op desen dach/ ende ligghen in Gilead.

Aller Heydenen Afgoderye is by den Israeliten.

5 Ende Jair starf ende werdt begrauẽ tot Kamon.
6 Doch de kinderen Israels deden voort een quaet voor den Heere / ende dienden Baalim ende den Astaroth/ ende den Goden tot Syria ende den Goden tot Zidõ/ ende den Goden Moab / ende den goden der kinderen Ammon ende den Godẽ der Philisteen/ ende verlieten den Heere/ ende en dienden hem niet.
7 Doe vergrimde den toorn des Heerẽ ouer Israel/ ende gaffe ouer onder de handt der Philisteen/ ende der kinderen Ammon.
8 Ende sy vertradẽ eñ plaechdẽ de kinderen Israels van dien Jare aen/ wel achtiẽ Jaer lanck namelicken alle kinderen Israels / op gene zyde der Jordanen / inde Lande der Amoritẽ die in Gilead leydt.
9 Daertoe toghen de kinderen Ammon ouer de Jordane/ ende kryghdẽ tegen Juda BenJamin eñ teghen het huys Ephraim also dat Israel seer beangstet werdt.
10 Doe schreydden de kinderẽ Israels tot den Heere / eñ sprakẽ: Wy hebben aen v ghesondicht, want wy hebben onsen God verlaten/ ende Baalim ghedient.
11 Doch de Heere sprack tot den kinderẽ Israels: Hebben v lieden de Egyptenaers, de Amoriters/ de kinderẽ Ammon/ de Philisteen/
12 De Zidoniters/ de Amalekiters/ ende Moabiters/ oock niet gedwonghẽ? ende ick halp v lieden wt haren handẽ, doe ghy lieden tot my schreydet.
13 Noch hebt ghylieden my verlaten/ ende anderen Godẽ gedient/ daerom en wil ick v lieden niet meer helpen.
† Of/ ws huer
14 Gaet henen/ eñ roept de Goden aen/ die ghylieden verkorẽ hebt/ laet v de selue helpen ter tydt euwer droeffenissen.
15 Doch de kinderen Israels spraken tot den Heere: Wy hebbẽ ghesondicht/ maket slechs ghy met ons als het dy behaecht / alleen verlost ons te deser tydt.
b 1. Sam.7 3.
16 b Eñ sy dedẽ van hen de vreemde Godẽ eñ dienden den Heere: ende het iammerde hem dat Israel also gheplaecht werdt.
c 1.Sam.11.1 ‡ Of/ ruychte den † And/ beroepen hẽ te samen/
17 c Ende de kinderen Ammon ‡† schreydden eñ legerden hen in Gilead: daerentegẽ de kinderen Israels vergaderden/ eñ legerden hen tot Mizpa.
18 Ende de Ouersten des volcx tot Gilead spraken onder malcanderen: Wie eerst beghint te stryden tegen de kinderen Ammõ/ die sal het hooft zyn ouer alle die in Gilead woonen.

Dat xj. Capittel.

1 Jephthah wort Regeerder des Volcx 12. Seynt Bootschap aen der Ammonitẽ Coninck/ 28. eñ so die gheen gehoor wil gheuen/ 29. gaet hy henen/ 30 met onbedachter belofte/ 32 ende veroodmoedicht de kinderen Ammon. 34. Jephthah eenighe Dochter / weert na zyn belofte / 37 na twee Maenden gheoffert.

Jephthah/ een Hoerenkint / de ix. Richter in Israel, regeert vi Jaer
a Gen.21,10 Galat.4.30

1 JEphtha een Gileaditer/ was een strytbaer/ Heldt / Doch een hoerenkindt: Doch Gilead hadde Jephthah ghegenereert.
2 Doe nu Gileads wyf hem kinderẽ baerde/ eñ desseluen wyfs kinderen groot werden/ stieten sy Jephthah wt/ eñ sprakẽ tot hem: a Ghy en sult niet eruẽ in õses vaders huys/ wãt ghy zyt een anders wyfs sone.
3 Doe vloot hy voor synen broederen eñ woonde inden Lande Tob: b daer vergaderden hen c † loose lieden ende togen wt met hem. b 1.Sam.22 2
c Of ydele/ ledighe † And/ verdoruen
4 Eñ ouer een wyle tydts daer na, kryghdẽ de kinderen Ammon met Israel.
5 Doe nu de kinderen Ammon also kryghden met Israel, ghinghen de Oudtsten van Gilead henẽ dat sy Jephthah haelden wt den Lande Tob/
6 Eñ spraken tot hem: Coemt/ ende weest onse Hooftman, dat wy stryden teghen de kinderen Ammon.
7 Doch Jephthah sprack tot dẽ kinderẽ van Gilead: Zyt ghyliedẽ niet die, die my haten eñ wt mijns vaders huys gestootẽ hebbet/ ende nu coemt ghyliedẽ tot my de wyle dat ghy in droeffenisse zyt?
8 De Oudtsten vã Gilead sprakẽ tot Jephthah: Daerom comen wy nu weder tot v/ dat ghy met ons trecket/ ende helpet ons stryden tegen de kinderen Ammon/ eñ zyt onse Hooftman ouer alle die in Gilead woonen.
9 Jephthah sprack tot den Oudtsten van Gilead: So ghylieden my wederhaelt te kryghen tegen de kinderen Ammon / eñ de Heere hen voor my gheuen sal, sal ick dan uwe Hooft zyn?
10 De Oudsten vã Gilead sprakẽ tot Jephthah: De Heere zy een toehoorder tusschen ons/ ist dat wy niet en doen als ghy ghesepdt hebt.
11 Also ghinck Jephthah met den Oudtstẽ van Gilead, d eñ het volck sette hem ten Hoofde ende Ouersten ouer hen: eñ Jephthah sprack sulx alle / voor den Heere te Mizpa. d Deuter. 16.18.

Jephthah sendet Boden tot der Amoriten Coninck.

12 e Doe sandt Jephthah Bootschap tottẽ Coninck der kinderen Ammõ/ eñ liet hem segghen: Wat hebdy met my te doen / dat ghy tot my coemt / teghen myn Landt te kryghen? e Nu. 11,26
13 De Coninck der kinderen Ammon andtwoordde dẽ Boden Jephthah: f Daerom dat Israel myn Landt genomen heeft, doe sy wt Egipten togẽ van Arnon aen/ tot aẽ Jabok/ eñ tot aen de Jordane: so geeft het my nu weder met vreden. f Nu.21,23,31
14 Jephthah daerentegẽ sandt noch meer Boden tot den Coninck der kinderen Ammon/
15 Die sprakẽ tot hem: So seydt Jephthah g Israel en heeft gheen Lant ghenomen/ noch den Moabiteren noch den kinderen Ammon/ g deu. 2,9,19 2. Mach 15 33
16 Want doe sy wt Egyptẽ togẽ/ wandelde Israel door de Woestyne/ tot aende h † Schelfzee/ ende quamen tot Kades. h † And/ Riet zee/ of Schoo de zee/
17 i Eñ sondẽ Boden totten Coninck der Edomitẽ eñ spraeckẽ: Laet ons door v lant trecken: Doch der Edomiten Coninck en verhoorde dese niet: oock sond en sy tottẽ Coninck der Moabitẽ / die en woude oock niet: also bleef Israel in Kades. i Nu.20.14
18 Ende wandelde inder Woestyne / eñ toghen het Lant der Edomiten ende Moabiten om / eñ quam vanden Opganck der Sonnen/ aen der Moabiten Lant ende legerden hen op gene zyde Arnon/ ende quamen niet in de Landpalen der Moabiten: k want Arnon is der Moabiten Landtpale. k Num.21,13
19 l Eñ Israel sandt Boden tot Sihon der Amoriten Coninck tot Hesbon, eñ liet hem segghen. Laet ons door v Landt trecken tot aen myn plaetse. l Num.21,21 Deuter.2,26
20 Doch Sihon en betroude Israel niet door syne palẽ te trecken: maer vergaderde

de alle zijn volck eñ legerde hem tot Jah-
za/ ende streedt met Israel
21 De Heere dan de God Israels gaf den
Sihon met alle sijnẽ volcke in de handen
Israels dat sijse sloegen: also nam Israel
in alle dat Lant der Amoriten: die indẽ sel-
uen Lande woonden.
22 Eñ namen alle palen desAmoritẽ in vã
Arnon aen tot aen Jabok eñ vã der Woe-
stijne aen/ tot aen de Jordane.
23 So heeft nu de Heere de God Israels de
Amoriters verdreuẽ voor sijnẽ Volcke Is-
rael ende ghy wiltse innemen.
24 Ghy soudet die innemen/ die v God m
Camos verdreef/ n eñ ons latẽ nemẽ/ alle
die/ die de Heere onse God voor ons ver-
dreuen heeft.
25 Meyndy dat ghy beter recht hebt o vã
Balack de sone Zipor der Moabitẽ Co-
ninck? heeft desehe oock opt gerechtet oft
ghekrygher teghen Israel/
26 Hoewel Israel nu dry hondert Jaer ghe-
woont heeft in Hesbõ/ eñ in haren Doch-
terẽ in Aroer/ eñ in haren Dochteren ende
in allen Steden die aen Arnõ liggẽ? waer
om en verlossedet ghyliedẽ het niet in der-
selner tyt?

Camos.
m Num. 21. 29.
1. Reg. 11. 11
n Jerem. 27. 6.
Leuit. 25. 23
o Num. 22. 2
Deut. 23. 4

27 Ick en hebbe niets aen v ghesondicht/
ende ghy doet so qualick by my/ dat ghy
tegen my kryget: de Heere geue heden een
oordeel tusschen Israel ende den kinderen
Ammon
28 Doch de Coninck der kinderen Ammon
en verhoorde de reden Jephthah niet/ die
hy tot hem sandt.
29 Doe quam de Geest des Heerẽ op Jeph
thah eñ trock door Gilead ende Manas-
se/ ende door Mizpa dat in Gilead leyt eñ
van Mizpa dat in Gilead leyt/ teghen de
kinderen Ammon.
30 Eñ Jephthah beloefde dẽ Heere een Be
lofte eñ sprack: p Geefdy de kinderẽ Am
mon in myne handt/
31 Wat tot myner huysdeure wtgaet/ my
te gemoete/ als ick met vreden weder ko-
me van den kinderen Ammon dat sal des
Heeren zyn/ ende ick wilt een Brantoffer
offeren.

Jephthah onuedachte Belofte
p Marc. 6. 23.

32 q Also tooch Jephthah tegen de kinde-
ren Ammõ/ tegen hen te strijdẽ/ eñ de Heere
gaffse in sijne handen.

q Deu. 2. 13

33 Eñ hy sloechse/ van Aroer aen/ tot dat-
men koemt tot Minnith twintich Stedẽ
eñ tot aen de pleyne der Wijnbergen/ eenẽ
seer grooten slach: eñ also werdẽ de kinde-
ren Ammon veroot moedicht voor de kin-
deren Israels.
34 Doe nu Jephthah quã te Mizpa voor
zijn huys/ siet daer gaet zijn Dochter wt/
hem te ghemoete/ met Tamborijnen ende
reyen: ende sy was een eenich kint/ ende
hy en hadde anders gheen sone noch doch
ter meer.
35 Ende doe hyse sach verscheurde hy sijne
kleederen/ ende sprack: Och myn Dochter
hoe t buychdy my/ ende bedroeuet my:
want ick hebbe mynen mont opghedaen
teghen den Heere/ ende ick en kans niet
wederroepen.
36 Sy sprack daerentegẽ: Mijn vader/ heb
dy dynẽ mont opgedaen tegen dẽ Heere/ so
doet my/ als het wt uwen monde gegaen
is/ na dien v de Heere gewroken heeft aen
uwe vyanden/ den kinderen Ammon.
37 Eñ sy sprack tot haren vader: Ghy wil-
det my doch dat te wille doen/ dat ghy my
twee Maenden latet dat ick van hier af
gae op de Berghen/ ende myne Maeghde-
lickheydt beweene met myne Ghespelen.

r of/ veroot moedicht ghy etc. God heeft my hooch verheuen door dese ouerwinninghe dat ick myn hooft hooch ende vrolick oprichtede: maer ghy buycht my/ dat ick den kop moet neder slaen niet groot herteleedt ende sulcke groote vreucht in drie herten leet verkeer . . .

38 Hy sprack: Gaet henen/ eñ lietse twee
Maenden gaen. Doe ginck sy henen met
harẽ Ghespelẽ eñ beweende hare Maegh
delickheyt op de Berghen.
39 Eñ na twee Maenden quam sy weder
tot haren vader: eñ hy dede haer s als hy
beloeft hadde: ende sy en was noyt geens
mans schuldich ghewordẽ.
40 Eñ het wert een gewoontheyt in Israel
dat de Dochteren Israels Jaerlicx henen
gaen/ ende beclagẽ de Dochter Jephthah/
des Gileaditers/ des Jaers vier daghen.

Dat xij. Capittel.

1. De Ephraimiters verheffen hen te-
gen Jephthah/ 4. eñ worden haerd twee
eñ veertich duysent verslagen. 7. Jeph-
thah sterft. 8. Ebzan/ 11. Elon/ 13. ende
Abdon/ volghen hem na malcanderen in
het regiment.

1 Ende die van Ephraim a † schreydden/
eñ gingen na den Noordenwaert/ ende
sprakẽ tot Jephthah: b Waerom zydy
inden krych getoghen teghen de kinderen
Ammon/ ende en hebt ons niet ontbiesept
dat wy met v togen: wy willẽ v huys met
v met vyere verbranden.
2 Jephthah sprack tot hen: Ick eñ mijn
Volc hadden een groote sake met dẽ kin-
deren Ammon/ ende ick riep v lieden aen/
doch ghylieden en holpt my niet wt haren
handen.
3 Doe ick nu sach dat ghyliedẽ niet helpẽ
en woudet/ c settede ick myne ziele in my-
ne hant/ ende tooch henen tegen de kinde-
ren Ammon/ eñ de Heere gaffse in myne hãt
waerom coemt ghyliedẽ nu tot my op te-
ghen my te strijden?
4 Eñ Jephthah vergaderde alle mannẽ in
Gilead eñ streedt tegen Ephraim: ende de
mannẽ in Gilead sloegen Ephraim/ daer
om dat sy seyden: Zijt doch ghy Gileadi-
ters onder Ephraim ende Manasse/ als
d de vluchtighe te Ephraim.
5 Eñ de Gileaditers naniẽ in het Veyr der
Jordanẽ voor Ephraim: Wanneer nu de
verluchtige Ephraim sprakẽ: Laet my
ouer gaen: so spraken de mannen Gilead
tot hem: Zijdy een Ephraiter? Wanneer
hy dan antwoorde Neen/
6 So hieten sy hem sprekẽ: e Schibboleth:
so sprack hy: Sibboleth/ eñ en conde s niet
recht seggen/ so grepen sy hem eñ versloe-
ghen hem aen het Veyr der Jordanen: dat
te dier tyt van Ephraim vielen twee ende
veertich duysende.
7 Jephthah doch richtede Israel ses Jaer
eñ Jephthah de Gileaditer sterf/ eñ werdt
begrauen in den steden tot Gilead.
8 Na desen richtede Israel Ebzan van
Bethlehem.
9 Die hadde dertich sonẽ/ eñ dertich doch
teren gaf hy wt: eñ dertich dochterẽ nam
hy wederom van buyten/ sijnen sonen/ eñ
richtede Israel seuen Jaer/
10 Ende sterf ende wert begrauen te Beth-
lehem.
11 Na desen richtede Israel Elon een Se-
buloniter: eñ richtede Israel thien Jaer/
12 Eñ sterf ende wert begrauen tot Aialon
inden Lande Sebulon.
13 Na desen richtede Israel Abdon/ een so-
ne Hillel een Pirathoniter.
14 Die hadde veertich sonen ende dertich
soons kinderen/ f die op tseuentich Ezels
veulen reden: eñ richtede Israel acht Jaer/
15 Ende sterf ende wert begrauen te Pira-
thon inden Lande Ephraim/ op het ghe-
berchte der Amalekiten.

s Men wilt/ hy en hebse niet gheoffert/ doch de Text staet hier klaer. Also sietmẽ oock beyde aendẽ Richteren ende Coninghen dat sy na groote daden oock groote sotheyt hebbẽ begaen moeten/ te verhoeden den leedighen hoochmoet.
a † Anders opgeroepen/ ende versamelden hem.
b Judic. 8. 1
c Dat is/ Ick waechde mijn leuẽ ende settede my in vare.
d Dat is die in noode tot Ephraim om hulpe geuloden zijt: ons en kan gheen hulpe van v lieden comen maer v lieden van ons dewijle wy van eenen Coninclicken stamme zijn
e Heet een onstuymige waterloop: andere beduydent een aare ghent koren of lantscape/ of heyrstrate.
Jephthah steruet.
Ebzan de tiende Richter in Israel/ regneerde vij Jaer lanck.
Elon de elfste Richter in Israel regneerde tien Jaer lanck. Abdõ de xij Richter in Israel/ regneerde acht Jaer lanck.
f Judic. 10. 3

Dat xiij. Capittel.

1. Israel komt in de handen der Philisteen. 3. Simsons/ 5. diese verlossen sal/ ontfanc-
kenisse wort een stuck der Moeder/ 8. ende
daer na den Vader. 11. met berichte wyse en
wercke des geboren knechtkens/ aengeseyt.
15. De Enghel des Heeren vaert in de vlam-
me des Brantoffers (dat hy in de stede sy-
ner spyse den Heere begeert) ten Hemel. 21
Manoah so hy hemseluen zyns lyfs ont-
seyt wordt van synen wyue gesterckt. 24.
Des Heeren Gheest is in Simson.

a Iudic. 10. 7

1 ENde de kinderen Israels deden voort
aen quaet voor den Heere. a en de Hee-
re gaffse in de handen der Philisteen veer
tich Iaer.

Manoah Simsons vader.

2 Daer was een man te Sarga van eenen
gheslachte der Daniten, met name Manoah/
ende zyn wyf was onvruchtbaer/ ende en
baerde niet.
3 En de Enghel des Heeren verscheen den
wyue, en sprack tot haer: Siet, ghy zyt on
vruchtbaer/ ende en baert niet: doch ghy
sult swanger worden, en eenen sone baren.
4 b So wacht v nu dat ghy geenen Wyn/
noch sterecken dranck drinckt / en niet on-
reyns en etet.

b Num. 6. 3.

5 Want ghy sult swanger worden, en ee-
nen sone baren, c dien geen Schermesse sal
op het hooft comen: want dat knechtken sal
een d Verloesder Gods zyn / van Moeders
lyue aen: en hy sal beginnen Israel te ver-
lossen wt der Philisteen handt.

c 1 Sam. 1. 11.

d Een ghe-
boren Nazir/
oft Naza-
reus niet
na der Wet
der Beloefte
wegen maer
van Gode
sonderlinck
daer toe ge-
maeckt/

6 Doe quam dat wyf en seyde dat haren
man aen ende sprack: Daer quam een man
Gods tot my, ende zyn ghestalte was aen
te sien/ als een Engel Gods seer verschric
kelick/ dat ick hem niet en vraechde van
waer, of waer henen / ende hy en seyde my
niet hoe hy hiet.
7 Hy sprack dannoch tot my: e Siet/ ghy
sult swanger worden/ ende eenen sone ba-
ren: so en drinct nu gheenen Wyn / noch
sterecken dranck, ende en eet niet onreyns:
f want dat knechtken sal een Verloesder
Gods zyn/ van Moeders lyue aen tot in
synen doodt.

e Sem. 16. 11
Luc. 12. 31.

f Mat. 2. 23.

8 Doe badt Manoah den Heere en sprac:
Ach Heere/ laet den man Gods weder tot
ons comen, dien ghy ghesonden hebt: dat
hy ons leere, wat wy met het knechtken
doen sullen/ dat gheboren worden sal.
9 En God verhoorde de stemme Manoah:
en de Engel Gods quam weder totten wy
ue: En sy sat op den velde/ ende haer man
Manoah en was niet by haer.
10 So liep sy haestelick henen / ende seyde
het haren man aen, ende sprack tot hem:
Siet die man is my verschenen, die heden
tot my quam.
11 Manoah maecte hem op, en ginck synen
wyue na en quam tot den man, en sprack
tot hem. Zydy de man die met den wyue
ghesproken hebt: Hy sprack: Ia.
12 Ende Manoah sprack: Wanneer nu co-
men sal, dat ghy gesproken hebt, wat sal
des knechtkens wyse ende werck zyn?
13 De Enghel des Heeren sprack tot Ma-
noah: g Hy sal hem wachten voor alle dat
ick den wyue ghesepdt hebbe.

g Andere. De
vrouwe sal
haer ete dat
ick haer ge-
seyt heb. Sy
en sal etc.

14 Hy en sal niet eten dat wt den Wynstock
comt, en en sal geenen Wyn noch sterecken
dranck drincken / ende niet onreyns eten
alles wat ick haer ghebboden hebbe, dat sal
sy houden.

Nume. 6. 3.
Amos 2. 12.

15 Manoah sprack totten Engel des Hee-
ren: Lieue laet v hier behouden, wy willen
v een Bocxken bereyden.
16 Doch de Engel des Heeren antwoordde
Manoah: Wanneer ghy my hier alreede
behieldet/ h so en ete ick doch uwer spyse
niet: wildy et daerentegen den Heere een
Brantoffer doen so mueghdy het offeren.
want Manoah en wiste niet/ dat het een
Enghel des heeren was.

h Gene. 18. 8
ende 19. 3.
Tob. 12. 19.
i And. doch
een Brant-
offer doen/
so doet het
den Heere.

17 En Manoah sprack tot den Engel des
Heeren: Hoe heet ghy, dat wy prysen, als
nu coemt dat ghy ghesproken hebt:
18 Doch de Enghel des Heeren sprack tot
hem: k Waerom vraechdy na mynen Na-
me, die doch l wonderlick is?

k Gene. 32. 29
Exodi 3. 13.
l And. ver-
borgen is?

19 m Doe nam Manoah een Bocxken en
Spysoffer/ ende offerde dat op eenen Rots
steen den Heere / n ende hy maeckte het o
wonderbaerlick: Manoah en zyn wyf sa-
ghen toe.

m Iudi. 6. 20
n Psalm. 72.
18.
ende 136. 4.

20 Ende doe de p vlamme opuoer vanden
Altaer/ na den Hemel/ voer de Enghel des
Heeren inder vlamme des Altaers op: doe
dat Manoah en zyn wyf sagen/ vielen sy
ter aerden op haer aenghesichte.

o dat is/
het ghinck
wonder vaer-
lic toe alsoo
volcht dat
de Enghel
verdween /
ende inde
vlamme op
voer.

21 Ende de Engel des Heeren en verscheen
Manoah ende synen wyue niet meer. Doe
bekende Manoah dat het een Engel des
Heeren was/
22 Ende sprack tot synen Wyue: q Wy
moeten den doot steruen, dat wy God gesien
hebben.

p And. laeye

23 Doch zyn Wyf antwoordde hem: Wan-
neer de Heere lust hadde ons te dooden so
en hadde hy het Brantoffer en Spysoffer
niet genomen van onsen handen: hyen had
de ons oock sulcx alles niet bewesen. noch
ons sulcx hooren laten/ ghelyck als nu ge-
schiedt is.

q Exo 33. 20.
Iudic. 6. 22

24 En dat wyf baerde eenen sone / en hiet
hem r Simson/ en de Heere seghende hem.
25 En de Gheest des Heeren begonst met
hem te zyn inden Legher Dan tusschen
Zarea ende Esthaol.

r 1. Sam 12
11.
De Gheest
des Heeren
is in Sim-
son.

Dat xiiij. Capittel.

1. Simson begheert een wyf onder den
Philisteen. 5. Doodt eenen iongen Leeu
we, 8. ende vint Honich in desseluen ase. 10
Geeft een Raetsel op in zyn Bruyloftmael.
met winninge oft verbeurte van dertich
hemden, en so vele Opercleederen, in seuen
daghen te treffen. 15. Syne Ghesellen (11.
dien sulches gheldt) dringhen zyn wyf 17
die hem dat seyt/ 19. so ghedyet hem datsel
ue tot toorne/ ende den Philisteen tot een
groot ongheluck.

1 SImson ginck henen af na Thimnath, en
sach een wyf tot Thimnath/ onder den
Dochteren der Philisteen.
2 En doe hy weder opwaerts quam, seyde
hy dat synen vader/ ende syner moeder en
sprack: Ick hebbe een wyf gesien te Thim
nath onder den Dochteren der Philisteen/
gheeft my nu deselue een wyue.
3 Zyn vader en zyn moeder spraken tot
hem: a Is daer dan nu geen wyf onder den
Dochteren uwer broederen/ ende in alle b
uwen volcke, dat ghy henen gaet, en neemt
een wyf by den Philisteen, die onbesneden zyn?
Simson sprack tot synen vader: Geeft my
dese, want sy beualt mynen ooghen.

a Deut. 7. 3.
b And. Anders
mynen

4 Doch zyn vader en syne moeder en wisten
niet/ dat het vanden Heere ware: de Phili-
steen heerscheden te dier tydt ouer Israel.
5 Also ginck Simson af met synen vader
en syner moeder na Thimnath: ende als sy
quamen aen de Wynbergen te Thimnath/
siet, doe quam hem een ionghe brullende
Leeuw teghen.

Simson doot eenen Ionghen Leeuw door de kracht des Gheest Gods.
c 1 Sam 17.35. Dan 6.22. Hebr 11.33.

6 Ende de Gheest des Heeren wert veer-
dich ouer hem/ c ende verscheurde hem/ ghe
lyck als men een Bocxken van malkande-
scheurt/ eñ en hadde doch gãtsch niet in sy-
ner hant: ende en seyde het synen vader
noch syner moeder niet/ wat hy ghedaen
hadde.
7 Doe hy nu af quam/ sprack hy met den
wijue/ eñ sy beuiel Simson in synen oogẽ.
8 Ende na sommighe dagen quam hy we
der dat hyse name: ende tradt wt den we-
ge dat hy dat aes des Leeuwen besaghe:
siet/ doe was een Byenswerm in den ase
des Leeuwen/ ende Heunich.
9 Ende hy nam het in syne handt/ ende at
daer van onder weghen: ende ginck tot sy
nen vader ende tot syner moeder/ ende gaf
hen daer van/ dat sy oock aten: hy en seyde
hen dannoch niet/ dat hy dat Heunich van
des Leeuwen ase ghenomen hadde.
10 Ende doe zijn vader af quam tot dẽ wij
ue/ maeckte Simson aldaer een Bruyloft/
gelijck als de Iongelingen plegen te doen.
11 Ende doe sy hem saghen/ gauen sy hem
dertich Ghesellen/ die by hem zijn souden.
12 Simson dan/ sprack tot hen: Ick wil v
lieden een Raetsel voor gheuen / wanneer
ghy lieden my dat gheradet ende treffet/ in
desen seuen dagen der Bruyloft/ so wil ick
v lieden dertich Hemden geuen/ eñ dertich
Opperkleederen:
13 Connet ghy lieden dat daerentegen niet
gheraden/ so sult ghy lieden my dertich Hẽ
den ende dertich Opperkleederen geuen: eñ
sy spraken tot hem: Geeft uwe Raetsel voor/
latet ons hooren.

Simsons Raetsel.

14 Hy sprack tot hen: Spijse ginck van den
Eter/ ende soeticheyt van den Stercken: eñ
sy en conden dat Raetsel in drij dagen niet
gheraden.
15 Aenden seuenden daghe spraken sy tot
Simsons wijf: Ouerredet uwen man/ dat
hy ons dat Raetsel segge/ oft wy willen v
ende ws vaders huys met vyere verbernẽ:
hebt ghy liedẽ ons daerom genoot/ op dat
ghy ons soudt arm maken/ ofte niet?

d of hatich vyandisch/

16 Doe weende Simsons wijf voor hem/
ende sprack: d Ghy zijt my v gram / ende en
hebt my niet lief: ghy hebt den kinderen
myns volcx een Raetsel voorgheghenen/ eñ
en hebt het my niet geseyt. Hy sprack daer
entegen tot haer: e Siet/ ick en hebbe het
mynen vader ende myner moeder niet ge-
seydt/ ende soude het v segghen?

e Judic 14 6

17 Ende sy weende de seuen daghen voor
hem/ dewijle dat sy Bruyloft hadden. Nu/
aen den seuenden dage seyde hy het haer/
want sy drẽgde hem hardt: eñ sy seyde dat
Raedtsel den kinderen haers volcx.
18 Doe spraken de mannen der Stadt tot
hem aen dẽ seuenden daghe/ eer de Sonne
ondergingk: Wat is soeter dan Heunich?
Wat is stercker dan de Leeuwe?

Hier ercht Simson oorsake tegen de Philisteen.
f Ruth voor

19 Doch hy sprack tot hen: Wanneer ghy-
lieden met mynen Kalue niet en hadt ghe-
ploecht/ ghy en haddet myn Raetsel niet
gheraetet.
20 Eñ de Gheest des Heeren wert veerdich
ouer hem/ ende ginck af tot Askalon / ende
f sloech dertich mannen f onder hen: eñ nam
haer kleederen/ eñ gaf Opperkleederen dien/
die het Raetsel geraden haddẽ/ eñ vergrim
de in synen toorne/ eñ ginck op in zijns va-
ders huys.

g 1 Sam. 18.19. ende 25.44. 2 Sam 3.14

21 g Nu/ Simsons wijf wert eenen syner
Gesellen ghegheuen/ die hem toebehoorde.

Dat xv. Capittel.

1. Simson veroorsaeckt tegen de Philis-
teen. 4. steeckt haer Koren eñ Wijnbergen
aen 9. Zijn wijf tsamen met haren vader/
wort om synent wille verbrant/ 7. noch en
wil hy van beschadigen niet ophouden 9.
Den Philisteen so sy Juda belegheren/ 11.
wort hy gebonden ghelevert. 14. Breeckt
de stricken eñ slaet met eens Ezels kinne
backen duysent mannen. 18. God gheeft
hem water in synẽ dorst/ wt des Ezels kin
nebacken.

Simson beschadicht de Philisteen.

1 HEt begaf hem dan na sommige dagẽ/
om den tijdt des Tarwenooghsts / dat
Simson zijn wijf besochte/ met een
Bocxken / eñ als hy dachte: ick wil tot myn
nẽ wijue gaen in de Kamer/ en woude hem
haer vader daer niet in laten/
2 Eñ sprack: Ick meynde/ ghy waert haer
a gram geworden/ ende hebse uwen vrient
gegheuen: sy heeft doch een ionghe suster/
die is schoonder dan sy/ die laet uwe zijn
voor dese.

a of hatich vyandisch/

3 Doe sprac Simson tot hem: Ick hebbe
eenmael een rechte sake teghen de Phili-
steen: ick wil b hen lieden schade doen.

b t And/ hem

4 Ende Simson ginck henen/ ende vinck
drij hondert Vossen/ ende nam Brandẽ/ eñ
keerde twee ende twee de Steerten te sa-
men/ eñ bandt steers tusschen twee Steer-
ten eenen Brandt.
5 Eñ stack die aen met vyere / eñ lietse on-
der het Koren der Philisteen loopen / c eñ
stack al so de Opperen aen/ met tsamen den
staenden Koorne/ eñ de Wijnbergen eñ Oly
boomen.

c Judi 2 15

6 Doe spraken de Philisteen: Wie heeft dat
gedaen? Doe seyden sy: Simson/ des Thim
niters schoonsone: daerom dat hy hem syn
wijf ghenomen/ ende synen vrient gheghe-
uen heeft. Doe togen de Philisteen op / eñ
verbrandense met tsamẽ haren vader/ met
vyere.
7 Simson dannoch sprac tot hen: Hoewel
dat ghy lieden alschoon dat gedaẽ hebbet/
so wil ick my doch aen v lieden seluen wre-
ken/ ende daer na ophouden.
8 Ende sloech se hardelick/ d beyde aen de
schouderen eñ lendenen: ende tooch af/ eñ
woonde in het Steenhol Etam.

d dat is/ Hy sloechse als sy hem voorquamen: sy waren dan dẽ hoogẽ of dẽ leegẽ stãde.

9 Doe togen de Philisteen henen/ eñ bele-
gerden Juda/ ende leyden hen neder tot
Lehi.
10 Doch die van Juda spraken: Waerõ sijt
ghy lieden tegen ons opgetoghen? Sy ant-
woorden: Wy sijn opghecomen / Simson te
binden/ dat wy hem doen/ ghelyck als hy
ons ghedaen heeft.
11 Doe togẽ drij duysent mannẽ vã Juda/
af in dat Steenhol tot Etam/ eñ spraken
tot Simson: En weet ghy niet dat de Phi
listeen ouer ons heerschen? Waerõ hebdy
dan dat by ons gedaen? Hy sprack tot hẽ.
e Als sy my ghedaen hebben / so hebbe ick
hen weder ghedaen.

e Leu 24.19 Judic 1.7.

12 Sy spraken tot hem: Wy sijn afgecomẽ
v te binden ende in der Philisteen handen
te geuen. Simson sprac tot hen: So sweert
my/ dat ghy lieden my niet f t weeren en
wilt.

f t An/ ouervallen/ of dooden

13 Sy antwoorden hem: Wy en willen v
niet weeren/ maer willen v slechs bindẽ/
eñ in haer handen geuen/ eñ en willen v nz
dooden: ende sy bondẽ hem met twee nieu
we stricken/ ende brachten hem op van den
steen.

Simson slaet de Philisteen.
g 1. Sam. 10.10.

14 Ende doe hy quam tot Lehi toe / juych-
den de Philisteen hem aen: g doch de Geest
des Heeren wert veerdich ouer hem/ eñ de
stricken aen syne armen: werden als drãe
die het vyer versengt heeft/ dat de banden
aen syne handen versmolten.

De Gheest des Heeren is in Simson ende hy slaet met des Ezels kinnebacke duysent mannen.

b Heet, een werchworpē des kinnebackens.

God gheeft Simson water wt des Ezels kinnebacke

Simson de 13. Richter in Israel, regueert xx. Jaer

15 Eñ hy vant een buyl Ezels kinnebacke:
doe reckte hy zyn hant wt, eñ nam het, eñ
sloech daer duysent mannen mede.
16 Eñ Simson sprack: Daer ligghen sy by
hoopen: met het kinnebacken eens Ezels,
hebbe ick duysent mannen gheslaghen.
17 Ende doe hy dat wtghesproken hadde,
wierp hy het kinnebacken wt synder hant,
ende hiet de stede b Ramath Lehi.
18 Doe hem nu seer dorstede, riep hy dē Hee
re aen, ende sprack: Ghy hebt sulcken groo
tē heyl gegeuē, door de hant ws knechts:
eñ nu moet ick van dorste steruen, eñ inder
Onbesneden handen vallen.
19 Doe opende God eenen Backtandt in
dat kinnebackē, dat daer water wt ginck
ende als hy dranck, quam synen gheest we
der ende wert verquickt: daerom heet hy
noch heden ten daghe, Des Aenroepers
fonteyne, die in dat kinnebacken werdt.
20 Ende hy richtede Israel ter tydt der
Philisteen twintich Jaer.

Dat xvj. Capittel.

1. Simson vanden Burgheren Gasa
omringt, draecht der Stadtpoorten wech
4. Delila menichmael ghehoonet, ver-
dwaelt hem ten laetsten, 16. dat hy haer
syne heymelicheyt vermeldt, 18 ende van
hen geuangen, 21 iammerlick mishandelt
wort. 23 De Philisteen maken den Dagō
een Feest ouer hem. 25. Hy roept in synder
bespottinge den Heere aen, 29. eñ maect
meer doode in synen doodt, dan hy synen
leuen.

Simson vernacht te Gasa.

a: An. weert binne, ende quā tot etc

1 SImson ginck henen na Gasa, ende sach
aldaer een a Hoere, ende lach by haer.
2 Doe wert den Gasiteren gesegt, Sim
son is hier in ghecomen: ende omringden
hem eñ lieten op hem loeren den gantschē
nacht inder Stadtpoorte, ende waren
den gantschen nacht stille ende spraken:
Beydt, morgen wanneer het licht wort,
so willen wy hem verworghen.
3 Ende Simson lach tot middernacht toe
doe stont hy op ter middernacht, ende
greep beyde de Deuren aen der Statpoor
te met tsamen de beyde posten, ende hiefse
wt met den rychelen, eñ leydese op beyde
syne schouderen, ende droechse opwaerts
op de hoochte des gebergtes voor Hebron.

Delila.

4 Daer na creech hy een wyf lief aen der
Beke Sorek, die hiet Delila.
5 Te dier tyt quamen der Philisteen Vor-
sten op, ende spraken tot haer: Ouerreedt
hem, ende siet toe, waer hy sulcke groote
kracht in heeft, ende waermede wy hem
machtich meughen worden, dat wy hem
binden ende dwinghen: so willen wy v ge-
uen yegelick duysent ende hondert Siluer
linghen.
6 Ende Delila sprack tot Simson: Lieue
seght my waer uwe groote kracht in zy,
ende waermen v mede bindē mach ende
datmen v dwinghe?
7 Simson sprack tot haer: Wanneermen
my bōde met seuē zeelē van versschē bastē
die noch niet verdort en zyn, so werde ick
swack ende ware als een ander mensche.
8 Doe brachten der Philisteen Vorstē tot
haer op, seuen zeelen, van versschen basten,
die noch niet verdorret en waren, ende sy
bandt hem daermede.
9 (Men loerde doch op hem by haer inder
kamer:) ende sy sprack tot hem: De Phili-
steen ouer v Simson: Hy dartenteghen
brack de zeelen, gheliick als een vlassen
snoer breeckt, wanneer het aent vier roect:
ende het en wert niet kenelick waer syne
kracht in wara.
10 Doe sprack Delila tot Simsō: Siet ghy
hebt my b bedroghen, ende voor my ghe- b Of, bespot
loghen: nu, so segt my doch, waer cannen
v mede binden?
11 Hy antwoordde: Wanneer sy my vondē
met nieuwe stricken, daer noyt geenen ar-
beyt mede geschiet is, so werde ick swack,
ende als een ander mensche.
12 Doe nam Delila nieuwe stricken, ende
bant hem daermede, ende sprack: De Phi-
listeen ouer v Simson, (men loerde doch
op hem inder kamer:) ende hy brackse vā
synen armen, als eenen draet.
13 Delila voortaen sprack tot hem: Noch
hebdy my bedrogen, ende my ghelogen lie
ue, segt my doch: Waer canmen v mede
binden: Hy antwoordde haer: Wanneer
ghy seuen lockē hayrs myns hoofts vlech
tet met c † een vlechtsnoer, ende hechtede-
se met eenen Naghel erghens aen
14 Eñ sy sprack tot hem: De Philisteen o-
uer v Simson: Ende hy waecte op van sy
nen slape, ende trock de geulochten lockē
met den Naghel ende vlechtsnoer wt.

c † Anders in een weuers webbe. Ende sy hechtede met eenen Naghel in ende sprack etc.

15 Doe sprack sy tot hem: Hoe kondy seg-
ghen: Ghy hebt my lief, so v herte doch
niet met my en is: Drymael hebdy my be-
droghen, ende my niet ghesegt, waer uwe
groote kracht in is.
16 Doe sy hem nu harde dringde met harē
woorden alle dage ende en liet hem gheen
ruste, wert zyn ziele mat tot aenden doot.
17 Ende seyde haer zyn gantsch herte ende
sprack tot haer: d Daer en is noyt gheen
Scheermes op myn hooft ghekomen,
want ick ben een Verloefder Gods van
moeders lyue aen: wanneer ghy my nu be
schoert, so weke myn kracht van my, dat
ick swack werde, ende gheliick als alle an
der menschen.

Simson openbaert syne verborgentheyt eener Hoeren.

d Num. 6.3 Iudic. 13.4.

18 Doe nu Delila sach dat hy haer alle zyn
herte gheopenbaert hadde, sandt sy henē
ende liet der Philisteen Vorsten roepen,
ende segghen: Coemt noch eenmael op,
want hy heeft my alle zyn herte gheopen-
baert. Doe quamen der Philisteen Vorstē
tot haer op, ende brachten het gheldt met
hen in haerer handt.
19 Ende sy lieten hem ontslapen op haren
schoot, ende riep eenen die hem de seuen
locken zyns hoofts affschoer: ende sy be-
gost hem te dwingen: doe was synecracht
van hem ghewekeu.
20 Ende sy sprack tot hem: De Philisteen
ouer v Simson. Doe hy nu van synē slaep
opwackte, dachte hy: Ick wil wtgaen,
als ick dickwils ghedaen hebbe, ende wil
my los trecken: ende en wiste niet, dat de
Heere van hem ghewekeu was.
21 Doch de Philisteen grepen hem, ende
staken hem de ooghen wt, ende voerden
hem af na Gasa, eñ bonden hem met twee
metalen ketenen: ende hy moeste malen in
der gheuanckenisse.
22 Nu, het hayr zyns hoofts begonst we-
der te wassen, waer het beschoren was.

Simson wort geuanghen, ende hem wordē de ooghen wtgesteken

23 e Doe hen nu der Philisteen Vorstē ver-
gaderden, haren Gode Dagon een groot
Offer te doen, ende hen te verblydē spra-
ken sy: Onse God heeft ons onse vyandt
Simson, in onse handen ghegheuen.

Een Feest des Afgods Dagon.

e 1. Sa. 5. a.

24 Desseluen ghelycken als hem het volck
sach, loefden sy haren God: Want sy spra
ken: Onse God heeft ons onse vyandt in
onse handen ghegeuen: die ons onse Lant
verderf, ende onser vele versloech.
25 Doe nu haer herte vrolick was, spraken
sy: Laet Simson halen, dat hy voor ons
spele. Doe haelde sy Simsō wt de geuanc

kemsse/ eñ hy speelde voor hen / eñ sy sette
den ghen tusschen twee f † pilaernen.
26 Simson nu / sprack tot den Jongen die
hem by der hant leyde: Laet my gaen / dat
ick de pilaernen gheuoele / op welcke het
huys staet dat ick my daer aen lene.
27 Eñ het huys was vol mannen eñ vrou-
wen: Der Philisteen Vorsten alle waren
oock daer, eñ op den Dake by drie duysēt
mannen eñ vrouwen, die toesagē hoe Sim
son speelde.
28 Simson riep den Heere aen / ende seyde:
Heere Heere ghedenckt mijner / eñ sterckt
my doch God op dit mael, dat ick my voor
mijn beyde oogē, eens wreke aen den Phi-
listeen.
29 Eñ hy vattede de twee middelste pilaer-
nen op welcke het huys gesettet was, eñ
hem daer op onthielt de eene in zijn rech-
ter, de ander in zijn f lincker handt.
30 Eñ sprack: Mijn ziele sterue met dē Phi
listeen/ eñ buych desec achtelicken: doe viel
het huys op den Vorsten, ende op alle dat
volck dat daer in was: dat d doodē meer
was, die in sijnen doot storuen / g dan die
hy sijnen leuen storuen.
31 Doe quamen sijne broeders af/ eñ zijns
vaders gantsche huys eñ namen hem op/
eñ droegē hem opwaerts / eñ begroeuē hē
in zijns vaders Manoah graf tusschē Za
rea ende Esthaol: Hy richtede Israel
twintich Iaer.

Dat xvij. Capittel,

1. Van Micha ende sijner moeder Af-
goderye. 7. Van den ghehuerdē Leuyt ten
Priester in sijnen huyse.

1 DAer was een man op het gheberchte
Ephraim met namen Micha/
2 Die sprack tot sijner Moeder: De
duysent eñ hondert Siluerlinghen/ af die
ghy tot v genomen hebt/ eñ v gesworen eñ
ghesept voor mijnen ooren: siet / dat selue
ghelt is by my/ ick hebbe het tot my geno
men. Doe sprack zijn Moeder: Ghesegent
zy mijn sone den Heere.
3 Also gaf hy sijner Moeder de duysēt eñ
hondert Siluerlingē weder. Eñ zijn Moe-
der sprack: Ick hebbe dat ghelt den Heere
gheheylicht van mijner handt/ voor mijnen
sone, datmen een gegoten Beelt eñ Afgod
daer wt maken sal: daerom geue ick het v
nu weder.
4 Doch hy gaf sijner Moeder dat ghelt
weder. Doe nam zijn Moeder twee hondt
Siluerlinghen, ende brachtse tot dē Gout-
smit, die maeckte een gegoten Beelt eñ Af
god/ dat was daer na inden huyse Micha.
5 Eñ de man Micha hadde also eē Gods
huys, ende maecte eenen Lijfrock eñ c thera
pim/ d eñ vulde sijner sonen een dēhāt/
dat hy zijn Priester werdt.
6 e Te dier tijt en was daer gheen Coninc
in Israel, ende een yegelick dede, wat hem
recht dochte.
7 Daer was een Jongelinck van Bethle-
hem Juda onder den geslachte Juda/ eñ
hy was een Leuyt eñ was aldaer vreemt.
8 Ende hy tooch wt der Stat Bethlehē
Juda te wandelen waer hy henen konde.
Ende doe hy op het gheberchte Ephraim
quam ten huyse Micha, dat hy sijnē wech
ghinghe.
9 Vraechde hem Micha: Van waer coem
dy? Hy antwoorde hem: Ick bē een Leuyt
van Bethlehem Juda/ ende wandele waer
ick henen can.
10 Micha sprack tot hem: Blijft by my/
ghy sult mijn vader eñ mijn Priester zijn:
ick wil v Jaerlicx tien Siluerlingen/ ende

f1 And. ca-
lummen.
Simsō coept
dē Heere aē
Simson
sterft als hy
Israel xx
Iaer ghe-
richtet had
de.
g Judic. 14.
20. ende 15. 8
15.
De Historie
v. Michas
Afgoderye.
a* And. V
ghenomen
zijn worden
eñ ghy hebt
gevloeckt/ eñ
etc.
b Dese vrou
wesal be-
loeft hebbē
sulc gelt tot
het beelt te
geuen ende
dat en sal
den sone int
eerste niet
beualiē heb
bē eñ heuet
haer daerō
gestolē daer
na hem vā
harē clagen
bewegen la
tende heuet
haer weder
gegeuen eñ
daermede
doen laten/
wat sy wou
de maer so
het nu wel
gelucht (ge
lijck sulck
v ne plecht
so laet hyt
hem oock
wel geuallē
Een Afgod
int huys
Micha.
c† And The
raphim dat
verouitschē
wy het Hey
licdom: ge
lijck te onsē
tyden/ de
houten Hey
lighē/ Doo-
dē cleederē/
eñ dergelijc
ken / Hepli-
gen tuyge
houden is
voor Godsc
dienst.
Een Leuit
int huys
Micha.
d Exo. 28. 41
Num. 3. 3
ende 21. 25
Judic. 13. 1.
1. Sam. 8. 5

f † besproken kleederen/ ende uwe voetsel
gheuen: ende de Leuyt ghinck met hem.
11 g † De Leuyt begonde te blijuen by den
man/ ende hy hielt den Jongelinck gelijck
als eenen sone.
12 Eñ Micha vulde den Leuyt de hant, dat
hy zijn Priester werd/ ende was also inden
huyse Micha.
13 Eñ Micha sprack: Nu weet ick/ dat my
de Heere sal wel doen/ dewijle dat ick een
Leuyt tot eenen Priester hebbe.

Dat xviij. Capittel.

1. Vijf verspieders van Dan wtghe-
schict keeren by Micha in. 5. vragen sij-
nen Priester na haren wech/ 8 ende weder
gekeert raden hare broederē het verspie-
de Lant in te nemen. 13. Micha worden sij
ne Afgoden ende Priester/ 22. metten ghe
walde ontuoert. 27. Lachis woort gewon
nen/ ende Dan ghenoemt. 30. Ende Mi-
chas Beeldt wordt opghericht.

1 TE a dier tijdt en was daer gheen Co-
ninck in Israel: eñ de stam der Dani
ten socht haer een Erfdeel daer sy woo
nen mochten: b want daer en was tot op
dien dach noch geen Erue voor hen geual
len onder den stammen Israels.
2 Eñ de kinderen Dan sonden wt haren
gheslachten, van haren eynden vijf strijt-
bare mannen van Zarea eñ Esthaol het
lāt te verspiedē eñ te ondersoeckē/ eñ spra
ken tot hen: Treckt henen: eñ verspiet het
Lant: ende sy quamen op het geberchte E
phraim aen het huys Micha, eñ bleuē al
daer den nacht ouer.
3 Ende dewijle dat sy aldaer by den gesin
ne Micha waren kendē sy de stemme des
Jongelincx des Leuiten: eñ sy weken daer
henen/ eñ sprakē tot hem: Wie heeft v hier
gebracht? wat doe dy daer? ende wat heb-
dy hier?
4 Hy antwoorde hen: So eñ so heeft Mi-
cha by my gedaen ende heeft my ghehuert
dat ich zijn Priester zy
5 Sy spraken tot hem: Liene / c vraecht
God, dat wy bekennen oft onsen wech diē
wy wandelen, oock wel ghelucken sal.
6 De Priester antwoorde hen: Treckt he-
nen met vreden: uwen wech is recht voor
den Heere, dien ghy lieden treckt.
7 Doe ghingen de vijf mannen henen/ eñ
quamen tot Lais/ eñ saghen het volck dat
daer in was, seker woonen, na de wijse/ als
de Zidoniters / stil eñ seker, eñ daer en was
niemant die hen d leedt dede inden Lande/
oft een heere ouer hen ware: eñ warē verre
van den Zidoniten/ eñ en hadden met den
lieden niet te doen.
8 Ende sy quamen tot haren broederen te
Zarea eñ Esthaol: eñ hare broeders spra-
kē tot hē: Hoe staet het nu met v liedē toe?
9 Sy spraken: Op/ eñ laet ons tot hen op
trecken, want wy hebben het Lant besien/
dat is gantsch goet: daerom haest v liedē/
ende en weest niet luy opwaerts te treckē/
dat ghy henen coemt dat Landt in te ne-
men.
10 Wanneer ghy daer henē coemt so sult
ghy liedē tot eenē sekerē volcke comen: eñ
dat Landt is wijdt eñ breedt / want God
heeft het in uwe handen gegeuen: een sulc-
ken plaetse daer niet en ontbreeckt / alles
wat op Aerden is.
11 Doe toghen van daer/ wt den geslachte
Dan/ van Zarea eñ Esthaol ses hondert
mannen gherustet met haren wapenē ten
kryghe.

f Of, benod-
de † And.
tweerley/
dat is / een
wintersche
eñ een so-
mersche.
g † And. Al-
so beliefdet
den Leuite /
etc.
a Judic. 17. 6
ende 21. 25.
b Josue 19.
51
De Dani-
ters schickē
vijf mannē
wt/ het Lāt
te verspiedē
c Judic. 1. 1.
ende 20. 18.
d Dat is Si
en hadden
noch vyan-
den noch
heeren.

Ende

Das leger, 12 Ende togen op/ende legherden hen tot
Kiriath Jearim in Juda: daer van noem-
den sy de plaetse/het Legher Dan/tot op
desen dach/dat achter Kiriath Jearim is.
13 Eñ van daer gingen sy op het gebercht
Ephraim/ende quamen ten huyse Micha.
14 Doe antwoorden de vyf mannen die wt
gegaen waren het Lant Lais te verspiedē/
eñ spraken tot haren broederen: Weet ghy
lieden oock dat in desen huyse eenen Lyf-
rock/Heylichdom/Beelden/ende Afgoden
zyn? nu meucht ghylieden bedencken wat
v te doen is?
15 Sy weken daer henen/ende quamen aē
het huys des Jongelincx des Leuiten/in-
den huyse Micha/ende groetteden hem
vriendelick.
16 Nu de ses hondert ghernste met haren
harnasche/die vanden kinderen van Danē/
stonden voor de poorte.
17 Ende de vyf mannen die wtgetogen wa
ren/het Lant te verspieden/ginghen op eñ
quamen daerhenen/eñ namen het Beelt/
den Lyfrock/het Heylichdom/ende Afgod:
dewyle stonde de Priester voor de poorte/
by de ses hondert gerustede met harē har
nasch.
De Daniters nemen Micha zyn Afgoden eñ de Priester. 18 Als nu gene int huys Micha gecomen
waren/eñ namen het Beeldt/den Lyfrock/
het Heylichdom/ende Afgodt/sprack de
Priester tot hen: Wat maeckt ghylieden?
19 Sy antwoordden hem: Swycht/ende
houdt den mondt toe/ende treet met ons/
dat ghy onse vader ende Priester zyt: ist v
beter dat ghy in des eenigen mans huys
Priester zyt/oft onder eenen gantschen
stamme ende gheslachte in Israel?
20 Dat beuiel den Priester wel/ende nam
beyde den Lyfrock/het Heylichdom ende
Beeldt. ende quam mede onder het volck.
21 Eñ doe sy hen keerden/eñ wech togen/
schickten sy de kinderkens eñ het Vee/eñ
e Anders/verhinderlick/oft/den treyntrosse/ wat sy e costelicx haddē/voor hen henē.
22 Doe sy nu verre vā Michas huys qua-
men/schreeuden de mannen die inden huy
se waren by Michas huys/ende volchdē
de kinderen Dan na/
23 Ende riepen den kinderē Dan: sy daer-
enteghen keerden haer aensicht om/ende
spraken tot Micha: Wat is v/dat ghy
sulck een gheschrey maket?
24 Hy antwoordde: Ghylieden hebt mȳne
Goden ghenomen/die ick gemaect hadde/
ende den Priester/ende treckt wech/ende
wat hebbe ick nu meer? Ende ghylieden
vraecht noch/wat my ghebreeckt?
25 Daerentegen de kinderen Dan spraken
tot hem: Laet uwe stemme niet hooren by
ons/dat niet ouer v en comen toornighe
lieden/ende uwe ziele/ende uws huys zielē
niet wech gheruymt en worden
26 Also ghinghen de kinderen Dan haers
weechs: ende Micha/doe hy sach dat sy
hem te sterck waeren/keerde hy hem/ende
quam weder in zyn huys.
Lais wordt gewonnen/ende Dan genoemt. 27 Sy dan namen dat Micha ghemaeckt
hadde/ende den Priester dien hy hadde/eñ
quamen aen Lais/aen een stil seker volck.
eñ sloeghē se met de scherpte des Sweerts/
ende verbranden de Stadt met vyere.
28 Eñ daer en was niemant diese verloste:
want sy lach verre van Zidon/eñ en had-
den met den lieden niet te doen: eñ sy lach
inde leeghte die aen Beth Rehob lept. doe
bouden sy de Stat/ende woonden daerin/
f Josue.19.48.29 29 f Ende noemdense Dan/na den name
haers vaders Dan/die van Israel ghebo-
g 1 Reg 12. ren was: eñ de stat/hiet in voortydē Lais.
28. 30 g Eñ de kinderen Dan/richteden voor
hen dat Beelt op/eñ Jonathan de sone
Gersom/des soons h Manasse/eñ syne so- h Niet vā
nen/waren Priesters/onder den stamme d geboorte/
Daniten/ i tot aen den tydt/doe sy wt dē na welcke
lande geuanghen wech gheuoert werden. Gersom/
31 k Eñ setteden also onder hen dat Beeldt Mose sone
Micha/dat hy gemaeckt hadde/so lange was/maer
als het huys te Silo was. van gelijck
hept in son
Dat xix. Capittel. den wegē/
1 Eens Leuiten wyf verloopt tot haren dewyle
vader/ 3. wort vandē man wedergehaelt. Manasse
22. Vandē Gibeonitē/(12. in welcke Stat oock een
sy herbergen/)25. tot inden doodt schan- Afgodendie
delicken misbruyckt. 29. Ende in twaelf naer was
stucken gedeylt/wordt in alle Lantpalen i sam 4 10 11
Israels ghesonden. k 2 Reg.17.
29.

1 TE dier tijt en was daer gheen Koninc De historie
in Israel/ende een Leuitisch man/was van des Le-
een vreemdelinck aen der zyden des ge uiten wyf
berchts Ephraim/ende hadde hem een by
wyf ten wyue ghenomen/van Bethlehem
Juda.
2 Ende doe sy by hem hadde hoererye ghe
dreuen/liep sy van hem/tot haers vaders
huys/te Bethlehem Juda/eñ was aldaer
vier Maenden lanck.
3 Eñ haer man maeckte hem op/eñ tooch
haer na/dat hy vriendelicken met haer
spracke/eñ haer weder tot hem haelde/eñ
hadde eenē Jongen/eñ een paer Ezels met
hem: eñ sy brachten hem in haers vaders
huys: doe hem nu der Deernē vader sach/
werdt hy vrolick/ende outfinck hem.
4 Ende zyn Sweer/der Deernen vader/be
hielt hem/dat hy dry dagen by hem bleef/
aten ende droncken/ende bleuen daer des
nachts.
5 Des vierden daechs maecktē sy hen des
morgens vroech op/ende hy stont op/ende
woude wech treckē. Doe sprack der Deer
nen vader tot synen schoonsoone: a Laest a Gen 18.4
uwe herte te voren met eenen bete broots/ psal 104.5.
daer na sult ghylieden wech trecken.
6 Eñ sy setteden hen/eñ aten beyde met
malkanderen/eñ droncken. Doe sprac der
Deernen vader tot den man: Lieue/blyft
ouer nacht/eñ laet uwe herte vrolyck zyn.
7 Doe nu de man opstont/eñ woude wech
treckē/noodichde hem zyn Sweer/dat hy
den nacht ouer daer bleef.
8 Des morghens aen den vyfden daghe
maecte hy hem vroech op/eñ woude wech
treckē: Doe sprack der Deernē vad/ Lieue/
laest uwe herte/eñ laet het ons vertreckē/
tot dat hem de dach neyght: eñ also atē die
beyde met malkanderen.
9 Eñ de man maeckte hem op/ende wou-
de wech trecken met synē bywyue/eñ met
synen Jongen: Doch zyn Sweer/d Deer-
nen vader sprack tot hem: Siet/de dach
neycht hem/eñ het wil auōt worden/blyft
hier ouer nacht: siet/hier is noch herberge b 2 sam.11.12
desen dach: b blyft hier ouer nacht/eñ laet
uwe herte vrolick zyn: morgen so staet ghy
lieden vroech op/ende trecket henen uws
weechs tot uwer Hutten.
10 Doch de man en woude niet ouer nacht
blyuen/maer maeckte hem op/eñ tooch
henen/ende quam tot voor Jebus/dat is/ Jebus/is
Jerusalem/eñ zyn paer Ezels beladen/eñ Jerusalem.
zyn bywyf met hem.
11 Doe zy nu te Jebus quamen/ginck den
dach bast wech: eñ de Jonghen sprack tot
synen heere: Lieue/treckt voort/eñ laet ōs
in dese Stat der Jebusiten wyken/eñ o-
uernacht daer in blyuen.
12 Daerentegen zyn heere sprack tot hem:

Wy en willen inder vreemder Stadt niet
wycken / die niet en zijn vander kinderen
Israels maer wy willen voortaen henen
ouer gaen na Gibea.
13 Ende sprack tot synen Jonghen: Gaet
voort dat wy daer henen comen aen een
plaetse ende ouer nacht tot Gibea / oft te
Rama blyuen.
14 Ende sy toghen voort ende wandelden /
ende de Sonne ghinck onder hardt by Gi
bea / die daer leyt onder Ben Jamin.
15 Eñ sy weken aldaer henen dat sy daer
henen quamen / ende den nacht ouer te Gi
bea bleuen. Doe hy daer nu in quam / sette
de hy hem op der stadt strate: wãt daer en
was niemant die se den nacht ouer in huys
herberghen woude.
16 Ende siet / doe quam een oudt man van
synen arbeyde vanden velde / op den auõt /
ende hy was oock van het gheberchte E-
phraim / ende een vreemdelinck tot Gibea:
doch de lieden dier plaetsen / waren kinde-
ren Jemini.
17 Ende doe hy zijn oogen ophief / eñ sach
den gast op der straten / sprack hy tot hem:
Waer wildy henen? eñ van waer coemdy?
18 Hy antwoorde hem: Wy reysẽ vã Beth
lehem Juda / tot dat wy comẽ aen dese zy-
de des geberchts Ephraim / van daer ick
bẽ: eñ ben na Bethlehem Juda getogẽ / eñ
trecke nu na den huyse des Heeren / eñ nie-
mant en wil my herberghen.
19 Wy hebben stroo ende voeder voor onse
Ezels / ende broot ende wijn / voor my eñ
uwe maeght / eñ voor den Jongẽ die met
uwẽ knecht is / dat ons niet en ontbreke.
20 De oude man sprack: De vrede sy met
v: alles wat v ontbreect / dat vindet ghy
by my en blijft slechs ouer nacht niet op
der strate.
21 Eñ bracht hem in zijn huys / ende gaf dẽ
Ezelen voeder: ende sy wiesschen hare voe-
ten / ende aten ende dronchen.
22 Eñ doe haer herte nu vrolick was / siet /
doe quamen de lieden der Stadt / c boose
Boeuen ende omsetteden het huys / ende
sloeghen aen de duere / ende spraken tot
den ouden manne / den huyswerdt: Brengt
den man buyten / die in uwe huys ghecoe-
men is / dat wy hem bekennen.
23 d Doch de man de huyswerdt / ginck tot
hen wt / eñ sprack tot hen: Niet myne broe
ders / en doet niet so qualick / na dien dese
man in myn huys gecomẽ is / en doet niet
suicke dwaesheypt.
24 Siet ick hebbe een Dochter / noch een
Maghet / ende dese een bywijf / die wil ick
v lieden wt brenghen: die meucht ghy liedẽ
te schanden maken / eñ doet met hen wat v
lieden behaecht / doch aen desen man en
doet niet sulcke dwaesheypt.
25 Doch de lieden en woudẽ hem niet hoo-
ren: doe greep de mã zijn bywijf / eñ bracht-
se tot hen wt: die bekenden sy / eñ ghingen
schandelicken met haer om / den gantschen
nacht tot aen den morghen: eñ doe den da-
gheraet aenbrack / lieten sy se gaen.
26 Doe quam de vrouwe vroech smorgẽs /
eñ viel neder voor de deure des huys des
mans / daer haer heere in was / ende lach
daer tot dat het licht werdt.
27 Doe nu haer heere des morgens opstõt /
ende de Deure des huys op dede / ende wt
ginck / dat hy zijns weechs soude reysen /
siet / doe lach zijn bywijf voor der deure des
huys / ende hare handen op den Dorpel.
28 Ende hy sprack tot haer: Staet op / laet
ons voortaen trecken: doch sy en antwoor
de niet. Doe nam hy se op synẽ Ezel / maec-
te hem op / ende tooch aen zijn plaetse.
29 Als hy nu te huys quam / nam hy een
Mes / ende greep zijn bywijf e eñ hieuw- e Sam. 1
se met beenderen / ende met alle / in twaelf 7.
stucken / eñ santse in alle lantpalẽ Israels.
30 Wie dat sach / die sprack: Sulcx en is nu
ghescheit noch ghesien / sint der tijt / dat de
kinderen Israels wt Egyptenlande ghe-
toghen zijn / tot op desen dach: nu bedenct
v lieden daerouer / ende gheeft raedt ende
segt aen.

s Hebreisch kinderen Belials / (margin: v. 22)
d Gen. 19. 7. (margin: v. 23)
Een verschrickelicke ende gruwelicke boosheit. (margin: v. 25)

Dat xx. Capittel.

1. Israel verbint hem teghen Ben Ja
min / 12. ende eysch de schandelicke Boe-
uen tot Gibea ter straffe. 13. Ben Jamin
en geeft gheen gehoor / maer stelt hem in te
gen weer. 18. Israel wort eenmael. 22. eñ
andermael grauwelicken geslagen / 26. eñ
so sy god tẽ derdenmael om raet vragẽ / 28.
hooren sy / hy wil de eere hebben / eñ Ben
Jamin in hare handẽ geuen. 33. Den strijt
gaet aen. 35. De stamme Ben Jamin
wort schier gantsch wtgheroeyt.

1 DOe a togen de kinderẽ Israels wt / eñ a Hose 10. 9
vergaderdẽ hẽ te hoope als een man /
van Dan tot Berseba toe eñ vanden
lande Gilead / tot den Heere te Mizpa.
2 Ende b † traden te hoope / de Ouersten b † An. Het
des gantschen volcx / aller stammẽ Israels: traden te
inder Gemeynte Gods / vier hondert duy- hoope van
sent mannen te voete / die het Sweert wt allen hoec-
trocken. ken des
3 Nu de kinderen Ben Jamins hoorden / volcx / ende
dat de kinderen Israels c † opwaert na van allẽ sta
Mizpa getogen waren: ende de kinderen men etc.
Israels spraken: Segt / hoe is doch dat c † And. wa-
quaet toeghegaen? ren getogẽ /
4 Doe antwoorde de Leuijt / der vrouwen eñ hadden
man die d verwoorcht was / eñ sprac: Ick gheseyt /
quam tot Gibea in Ben Jamin met my- Segt ghy
nẽ bywijue / õ dẽ nacht ouer daer te blijuẽ. kinderen
5 Doe maeckten hen tegen my op de Bur Israels /
ghers te Gibea / ende omringden my in dẽ hoe is etc.
huyse des nachs / ende dachten my te ver- d Of ghe-
worghen: ende hebben myn bywijf ghe- doot was
schendt / dat sy ghestornen is.
6 Doe nam ick myn bywijf / ende hieuwse
in stucken / ende sandtse in alle velden des
Erues Israels: want sy hebbẽ eenẽ moet-
wille ende dwaesheypdt ghedaen in Israel.
7 Siet / daer zijt ghy kinderen Israels alle /
houdt raet / ende doet hiertoe.
8 Doe maeckte hem alle dat volck op / als
een man / eñ sprack: Daer en sal niemãt in
zijn hutte gaen / noch in sijn huys wijcken.
9 Maer dat willen wy als nu doẽ tot Gi-
bea / Laet ons het lot daerom worpen /
10 Ende nemen tien mannen van hondert /
ende hondert van duysent / eñ duysent van
tien duysent wt allen stammen Israels /
dat sy spijse nemen voor het volck / dat sy
comen / ende doen met Gibea Ben Jamin /
na alle hare dwaesheypt die sy in Israel ge-
daen hebben.
11 Also vergaderden hen tot der stadt / alle
mannen Israels / als een man / ende verbõ
den hen.
12 Ende de stammen Israels sonden man-
nen tot allen gheslachten Ben Jamin / eñ
lieten hen seggen: e Wat is daer voor een e Josue 22.
boosheypdt / die by v lieden gheschiedt is? 16.
13 f So gheeft nu wt die mannen / die boo- f 2. Sam.
se boeuen tot Gibea / dat wijse dooden / eñ 20. 21.
het quaet van Israel wech doen; doch de
kinderen Ben Jamin en wouden niet hoo
ren de stemme harer broederen / der kin-
deren Israels:

14 Maer sy vergaderden hen wt den Ste-
den na Gibea/ wt te trecken inden strydt
teghen de kinderen Israels.
15 Ende dies daechs werden de kinderen
Ben Jamin wt den Steden ghetelt/ ses eñ
twintich duysent mannen /die het sweert
wttrocken/ behaluen de Burgers tot Gi-
bea/ dier werden seuenhondert ghetelt/ wt
ghelesen mannen.
16 Eñ onder alle desen volcke/ waren seuen
hondert mannen wtghelesen / g die slincr
waren eñ conden met den slingheren een
hayr treffen/ dat het hen niet en miste.

g Judic 3.15

17 Mu der mannẽ van Israel/(behaluẽ die
van Ben Jamin/)werden ghetelt/ vierhon
dert duysent mannẽ/ die het sweert voerdẽ/
ende alle strydtbare mannen waren.
18 Eñ de kinderẽ Israels maecktẽ hen op/
eñ togen opwaerts ten huyse Gods/ h eñ
vraechden God/ eñ spraken: i Wie sal voor
ons optrecken/ den strydt te beginnen met-
den kinderen Ben Jamin: De Heere sprack:
Juda sal beginnen.

h Judic. 1.1 ende.8.4.
i Sy en bidden niet om ouerwinnynge maer staen ende vertrouwẽ op hare cracht ende gherechticheyt, eñ nemen eenen moet wt der kinderẽ Ben Jamins booshevdt/

19 Also maeckten hen de kinderen Israels
des morghens vroech op/ ende legherden
hen voor Gibea.
20 Eñ een yeghelick man van Israel ginck
wt te stryden met Ben Jamin / eñ schicktẽ
hen ten stryde teghen Gibea.
21 Doe vielen de kinderẽ Ben Jamin daer
wt/ wt Gibea/ ende sloeghen op dien dach
van Israel/ twee ende twintich duysendt
daer neder.
22 Doch het volck der mannẽ van Israel/
vermanden hen / ende rusteden hen noch be
ter te stryden aen de selue plaetse / daer sy
hen des voorigen daechs gerustet hadden.
23 Ende de kinderen Israels togen op/ eñ
weenden voor den Heere/ tot aen den auõt/
ende vraechden den Heere / ende spraken:
k Sullen wy ons noch meer ghenaken te
stryden/ met den kinderen Ben Jamin on
sen broederen: De Heere sprack: Treckt op
waerts tot hen.

k Noch en bidden sy niet ende hẽ en wort verhaluen gheene ouerwinninghe toegheseydt.

24 Ende doe hen de kinderẽ Israels maec-
ten aen den kinderen Ben Jamin / des an-
deren daechs/
25 Vielen de Ben Jamiters wt Gibea/ hen
teghen desseluen daechs/ ende sloegen van
den kinderen Israels/ noch achtien duy-
sent daer neder/ die alle het sweert voerden.
26 Doe toghen alle de kinderẽ Israels op/
eñ alle het volck/ eñ quamẽ tẽ huyse Gods/
eñ weenden eñ bleuen aldaer voor den Hee
re/ ende vasteden dien dach tot aende auõt/
ende offerden Brantoffer ende Danckof-
fer voor den Heere.
27 Ende de kinderen Israels vraechden dẽ
Heere/ (de Arcke des Verbondts Gods/
was/ te dier tydt aldaer/
28 Ende l Pinehas de sone Eleasar/ Aarõs
sone/ stont voor hem te dier seluer tydt.) eñ
spraken: Sullen wy noch meer wttrecken/
te stryden met den kinderẽ Ben Jamin on
sen broederen/ of sullen wy af laten? De Hee
re sprack: Treckt op / morgen wil m ick hẽ
in uwen handen gheuen.
29 n Ende de kinderen Israels bestelden
een achterwachte op Gibea rondtom.
30 Ende also togen de kinderẽ Israels op/
des derden daechs/ aen de kinderen Ben-
Jamin/ ende rusteden hen aen Gibea/ ghe-
lyck als te voren tweemael.
31 Doe voeren de kinderen Ben Jamins
wt/ den Volcke tegen/ ende gauen hen van
der Stadt / ende begonden te slaen / ende
verwonden sommighe vanden Volcke/ ge-
lyck als te vooren tweemael / inden velde
op twee straten/ daer de eene na Beth El/

l Pinehas was Hooge Priester te Silo, eñ leefde so de Rechteren ghenoemen.300. Jaer
m Ick/ sprecke God/ willet doẽ: tot nu toe hebt ghy willen doen, maer het heest/ Ic/nu ghy.
n Josua 8.4

de ander na Gibea gaet / by dertich man-
nen in Israel.
32 Doe dachten de kinderen Ben Jamins:
Sy zyn gheslaghen voor ons/ ghelick als
te voren: doch de kinderen Israels spraké:
Laet ons vlieden/ dat wyse vander Stadt
trecken/ op de straten.
33 Doe maeckten hen op alle mannen van
Israel/ van hare stede ende rustedẽ hen te
Baal Thamar: ende de achterwachte Is-
raels brack voor van syner plaetse, vandẽ
o † hole Gaba/ o † Ard. groene:
34 Eñ quamẽ teghen Gibea tien duysendt
mannẽ wt gelesen wt den gantschẽ Israel/
dat den strydt hardt wert: sy en wisten nz/
dat hen het ongheluck treffen woude.
35 Also sloech de p Heere Ben Jamin voor
den kinderen Israels: dat de kinderen Is-
raels op dien dach verdoruen/ vyf eñ twin
tich duysent eñ hondert mannen in Ben-
Jamin/ die alle het sweerdt voerden.

p Deh Eeñe sloechse met Israel: wat et heet Gloria in excelsis Deo.

36 Want doe de kinderẽ Ben Jamin sagẽ/
dat sy geslagen waren/ gauen hen de mã-
nen Israels ruymte: want sy verlietẽ hẽ
op de achterwacht die sy by Gibea ghe-
stelt hadden.
37 Eñ de achterwacht haestede haer oock/
eñ brack voorwaerts na Gibea toe/ ende
tooch haer daer aen/ ende sloech de gant-
sche Stadt met de scherpte des sweerdts.
38 Eñ sy hadden een lose met malkanderẽ/
de mannẽ van Israel/ eñ de achterwachte/
met den sweerde hen te ouervallen / wan-
neer den roock vander Stadt opginghe.
39 Doe hen nu de mannen van Israel keer
den inden strydt/ ende Ben Jamin begõst
te slaen/ ende verwonden in Israel by der-
tich mannen: ende dachten: Sy zyn voor
ons gheslaghen/ ghelyck als inden voor-
gaenden strydt:
40 Doe begonst hem te verheffen vander
Stadt eenen roock/ recht opwaerts gaen-
de: ende Ben Jamin keerde hem te rugge/
ende siet/ doe ginck het branden van de
gantsche Stadt op in de locht.
41 Ende de mannen van Israel keerden hẽ
oock om / ende verschrickten de mannen
Ben Jamins: want de mannen Ben Ja-
mins sagen/ dat hen het ongheluck treffen
woude.
42 Ende keerden hen voor de mannen Is-
raels/ op den wech na der Woestyne: doch
den strydt volchde hen na: daer toe die vã-
den Steden daer ghecomen waren/ die ver
doruense midden onder hen.
43 Ende sy omringden Ben Jamin/ ende
iaechten hen na tot Menuah toe/ ende ver
nederdense tot voor Gibea/ tegẽ der Son-
nen Opganck.
44 Ende van Ben Jamin vielen achtien
duysent mannẽ/ die alle strydtbare mannẽ
waren.
45 Doe keerden sy hen/ ende vloden na der
Woestyne/ aen den Rootzsteen Rimmon:
ende op der seluer strate sloeghen sy vyf
duysent mannen/ ende volchdẽ hen achter-
na/ tot Gibeon toe/ ende sloeghen harer
twee duysendt.
46 Ende also vielen dies daechs van Ben
Jamin/ vyf ende twintich duysendt man-
nen/ die het sweerdt voerden/ ende alstryt
bare mannen waren.

25000. Ben Jamiters werden verslaghen.

47 Alleen ses hondert mannen keerdẽ hen/
eñ vloden na de Woestyne/ ten Rootzsteen
Rimmon/ eñ bleuen inden Rootzsteen Rim
mon/ vier Maenden lanck.
48 Ende de mannen Israels quamen we-
der tot den kinderen Ben Jamins / ende
sloeghen met de scherpte des sweerts die
inder

inder Stadt beyde lieden ende Vee/ ende-
alles watmen vandt: ende alle Steden die
men vandt/ verbrandtemen met vyere.

Dat xxj. Capittel.

1. Hoe de overghebleven BenJamiten
wyven crijghen / die de Israeliten hen te
gheven versworen hadden.

1 DE mannen Israels nu/ hadden te Mizpa
ghesworen / ende ghesepdt: Nie-
mant en sal zijn dochter den BenJa-
miten een wyve gheven.

2 Ende het Volck quam tot den huyse
Godts ende bleef daer tot op den avondt
voor Godt / ende hieven op hare stemme/
ende weenden seer/

3 Ende spraken: Och Heere Godt van Is-
rael/ waerom is dat ghesciedt in Israel/
dat heden eenen stam van Israel wepni-
gher gheworden is?

4 Des anderen morgens maeckte hen het
Volck vroech op/ ende boude aldaer eenen
Altaer/ ende offerden Brandtoffer ende
Danckoffer.

5 Ende de kinderen Israels spraken: Wie
is daer van den stamme Israels / die niet
met der Ghemeynten en is opghecomen/
ten Heere? a want daer was eenen grooten
Eedt gesciet/ dat wie niet op en quam ten
Heere te Mizpa/ die soude den doot sterven.

a 1. Samu. 11.12.

6 Ende den kinderen Israels berouwet over
BenJamin haren broeder/ ende spraken:
Heden is een stam van Israel afgebroken.

7 Hoe willen wy hem doen / dat de over-
ghebleven wyven crijghen? want wy heb-
ben ghesworen by den Heere / dat wy hen
van onsen dochteren gheene wyven ghe-
ven en willen.

8 Ende spraken: Wie is daer vanden stam-
men Israels/ die niet opghecomen en zijn
ten Heere te Mizpa? ende siet / daer en was
niemandt gheweest in den Legher der Ge-
meynten/ van Jabes in Gilead.

Jabes in Gilead vernielt

9 Want sy telden het volck/ ende siet/ gheen
Burger en was daer van Jabes in Gilead.

10 Doe sandt de Ghemeynte daer twaelf
duysent Mannen henen / van strijdtbare
mannen/ ende geboden hen/ ende spraken:
Gaet henen/ ende slaet met de scherpte des
Sweerdts / de Burgers te Jabes in Gi-
lead/ met wyven ende kinderen.

b Nu. 31.17.

11 Doch also sult ghylieden doen: b Alles
wat manlick/ ende alle wyven die by eenen
man ghelegen hebben/ verbannet.

12 Ende sy vonden by de Burgheren te
Jabes in Gilead / vierhondert Deernen/
die Maechden waren / ende by gheenen
man ghelegen en hadden / die brachten sy
inden Legher te Silo / die daer leyt inden
Lande Canaan.

13 Doe sandt de gantsche Ghemeynte he-
nen / ende liet spreken met den kinderen
BenJamin/ c die inden Rootzsteen Rim-
mon waren/ ende riepen hen vriendelicken.

c Judicum. 20.47.

14 Also quamen de kinderen BenJamins
weder ter seluer tijdt: ende sy gaven hen de
wyven / die sy hadden behouden van den
wyven Jabes tot Gilead / ende en vonden
gheene meer also.

15 Doe berouwet den volcke over BenJa-
min / dat de Heere een scheure ghemaeckt
hadde inden stamme Israels.

16 Ende de Oudtsten der Gemeynten spra-
ken: Wat willen wy doen/ dat de overge-
blevene oock wyven crijghen? want de
wyven in BenJamin zijn vernielt.

17 Ende spraken: De overghebleven van
BenJamin moeten haer Erve behouden/
dat niet eenen stam wtghevoeyt en worde
in Israel.

18 Ende wy en connen hen onse Dochte-
ren niet gheven/ tot wyven: want de kin-
deren Israels hebben ghesworen ende ge-
sepdt: Vervloeckt sy de gene die den Ben-
Jamiten een wijf gheeft.

19 Ende sy spraken: Siet/ daer is een Ja-
rich Feest des Heeren tot Silo / die na den
Noordenwaert leyt / teghen BethEl/ te-
ghen den Opganck der Sonnen / op der
straete daer men henen opgaet van BethEl
na Sichem/ ende van Zuydenwaert leyt sy
teghen Libano.

Hier wordt beschreven/ niet de gelegentheyt Silo/ die alleen condt was/ maer de plaetse daer hen de Maechden van Silo ter Speelfeeste henen vergaderden.

20 Ende sy gheboden den kinderen Ben-
Jamin ende spraken: Gaet henen/ ende
loert inden Wijnberghen:

21 Wanneer ghylieden dan siet / dat de doch-
teren Silo/ met reyen buyten ten Danse
gaen/ soo weset haest voorwaerts wt den
Wijnbergen/ ende een yegelick neme hem
een wijf vanden dochteren Silo / ende gaet
henen in het Landt BenJamin.

22 Wanneer dan hare vaders of broeders
comen/ met ons te rechten: willen wy tot
hen segghen: Zijt d † hen genadich/ want
wy en hebbense niet ghenomen met crij-
ghen/ maer ghylieden en wondtse hen niet
gheven/ de schult is als nu uwe.

d † Anders/ ons ghenadich/ harent halven

23 De kinderen BenJamin deden also/ ende
namen wyven na haren ghetale / van den
Reyen/ diese roofden: ende toghen henen/
ende woonden in haer Erfdeel / ende bouw
den Steden/ ende woonden daerinne.

24 Oock maecten hen de kinderen Israels
van daer te dier tijdt/ een peghelick tot zij-
nen stamme ende tot zijnen ghesl achte.
ende toghen van daer wt/ een peghelick in
zijn Erfdeel.

25 e Te dier tijdt en was daer gheen Co-
ninck in Israel: een peghelick dede wat
hem recht dochte.

e Jud. 17.6. ende 18.1. 1. Sam. 8.5.

Eynde des Boecks Judicum/
ofte der Richteren

Argument.

HEt Boeck Ruth volcht daer na/ dwelck
den naem heeft van Ruth / van welcke
hier in / voornemelick gheschreven wort.
Men sal hier vinden grouwelicke versoec-
kinghen/ swaere geschiedenissen maer de wt-
coemste is seer heughelick. Soo wordt dan
hier in wel bewesen/ dat de deuchden niet on
ghelooont en blijven/ ende dat God na groote
versoeckinghen een heughelick eynde ende
wtcoemste gheeft / so verre de menschen blij-
ven eerlick levende / ende gheenen heylighen
arbeydt en vlieden. Boven desen wort hier
vervolcht het Gheslacht regifter Da-
uids/ ofte meer Messie / om tot de
navolgende Historie te comen/
ende tot de kennisse der belof
ten/ dwelck een seer
nutte orden ende
vervolginge
is. En-
de
so veel
dese Historie
aengaet / sy coemt
den tijdt der
Richteren
toe.

Ruth. Capit. 4.

Het Boeck Ruth.

Dat Eerste. Capittel.

1. Eli Melech treckt des dieren tydts halven met zynen wyve ende twee sonen inder Moabiten Landt. 5. Naemi/ na den doodt haers Mans ende beyder Sonen/ keert weder in het Landt Juda / 8. ende heet haer schoondochteren na huys gaen. 14. Arpa verlaetse/ 18. Ruth coemt met haer te Bethlehem.

Eenen dieren tyt by der Richters tyden.

1 Te dier tyt/ doe de Richters regeerden/ wert eenen dieren tyt inden Lande: ende een man van Bethlehem Juda tooch wt / eñ wandelde inder Moabiten Lant. met syn en wyve eñ twee sonẽ/

Eli Melech Naemi.

2 Die hiet Eli Melech/ eñ zyn wyf Naemi/ ende syne twee sonen/ Mahelon ende Chil Jon/ die waren Ephraiters van Bethlehem Juda: ende doe sy quamen int Landt der Moabiten/ woonden sy aldaer.

3 Ende Eli Melech der Naemi man sterf/ ende sy bleef over met haren twee sonen/

a Ruth 4. 5 Arpa. Ruth.

4 a Die namen Moabitische wyven / de eene hiet Arpa. de ander Ruth: ende doe sy aldaer by tien Jaren ghewoont hadden/

5 Storven sy alle beyde/ Mahelon ende Chil Jon. dat dat wyf overbleef den beydẽ sonen/ ende haren man.

6 Doe maeckte sy haer op met haren twee soons wyven / ende tooch weder wt der Moabiten Landt: want sy hadde vernomen inder Moabiten Landt/ dat de Heere zyn Volck hadde besocht/ ende hen broodt ghegheven.

7 Ende ghinck wt van de plaetse daer sy gheweest was ende hare beyde soons wyven met haer: ende doe sy ginck op den weghe. dat sy weder quame int Landt Juda/

8 Sprack sy tot haren beyden soons wyven: Gaet henen ende keert wederom / een yeghelick tot haers moeders huys: de Heere doe aen v lieden barmhertichheyt / ghelyck als ghylieden aen den dooden ende aen my ghedaen hebt/

9 De Heere gheve v lieden / dat ghy ruste vindet/ een yegelick in haers mans huys: ende kustese: doe hieven sy hare stemme op. ende weenden/

10 Ende spraken tot haer: Wy willen met v/ tot uwen volcke gaen.

b Al. heb ick noch sonẽ in myn lichaem. die etc. Deu. 25. 5

11 Doch Naemi sprack / Keert wederom/ myn dochteren: waerom wilt ghylieden met my gaen? b† hoe can ick nu voortaen kinderen in mynen lyue hebben/ die uwe mannen zyn mochten?

12 Keert wederom myne dochteren / ende gaet henen: want ick ben nu te oudt / dat ick eenen man neme: eñ wanneer ick spreke: Het is te hopen dat ick in deser nacht eenen man neme/ ende kinderen ghebare/

13 Hoe condet ghylieden doch beyden / tot dat sy groot worden: Hoe wilt ghylieden vertoeven dat ghy geene mannen en sout nemen? niet myne dochterẽ. want my iammert uwer seer: want des Heeren hant is over my wtghegaen.

Arpa verlaet Naemi.

14 Doe hieven sy hare stemmen op/ eñ weendẽ noch meer: eñ Arpa kussede haer Sweerinne: Ruth daerenteghen bleef by haer.

15 Sy sprack dan: Siet / uwe Swagerynne is omgekeert tot haren volcke/ ende tot haren Gode: Keert ghy oock wederom/ uwer Swagerinne na.

16 Ruth antwoorde: c Spreeckt my dat niet in/ dat ick v verlaten soude. ende van v om keeren: waer ghy henen gaet daer wil ick oock henẽ gaen: waer ghy blyft/ daer blyve ick oock: uwe volck is myn volck: v eñ uwe God is myn God.

c Ruth wil van Naemi niet wycken. b Judi 11 21

17 Waer ghy steruet. daer sterue ick oock/ daer wil ick oock begrauen wordẽ: de Heere doe my dit ende dat / de doot moet my ende v scheyden.

18 Als sy nu sach dat sy haer vast in haren sin voorgeset hadde met haer te gaen/ liet sy af met haer daervan te spreken.

19 Also gingen die beyde met malcanderẽ/ tot dat sy te Bethlehem quamen/ ende doe sy te Bethlehem inquamen / beweechde haer de gantsche Stat over hen/ ende spraken: Is dat de Naemi?

e Naemi. heet Myn lust. Mare. heet bitter of bedroeft.

20 Sy sprack daerentegen tot hen: Heet my niet e Naemi/ maer Mara / want de Almachtighe heeft my seer bedroeft.

21 Vol tooch ick wt/ doch ledich heeft my de Heere weder thuys gebracht: waerom heet ghy my dan Naemi? so my doch de Heere verootmoedicht. ende de Almachtighe bedroeft heeft.

22 Ende het was om de tyt/ dat den Gerstenoogst aenginck/ doe Naemi ende haers soons wyf Ruth de Moabitische weder quamen. van den Lande der Moabiten/ tot Bethlehem.

Dat ij. Capittel.

1. Ruth vergadert aaren op den Acker Boas haers mans Ooms/ 8. ende vindet ghenade voor hem.

Boas / Dauids overgrootvader Mat 1. 5.

1 Daer was oock een man/ der Naemi mans vrient. van den gheslachte Eli Melech met namen Boas/ die was een redelick ende vermoghen man.

2 Ende Ruth de Moabitische sprack tot Naemi: Laet my op het velt gaen/ ende aaren oplesen dien na/ voor dien ick ghenade vinde. Sy sprack dan tot haer: Gaet henen myn dochter.

3 Sy ghinck henen/ quam eñ las op / den Maeyers na op dẽ velde: eñ het beghaf hẽ euen/ dat dat selue velt des Boas was/ die van den gheslachte Eli Melech was.

4 Ende siet. Boas quam euen van Bethlehem/ ende sprack tot den Maeyers: De Heere zy met v lieden: Sy antwoordẽ: De Heere seghene v.

5 Ende Boas sprack tot synen Jonghen/ die ouer de Maeyers gheset was: Wiens is die Deerne?

6 De Jonge die ouer de Maeyers geset was. antwoorde ende sprack: De Deerne is de Moabitische vrouwe. die met Naemi wedergheçomen is vander Moabiten Landt.

7 Want sy sprack Lieue. laet my op lesen/ eñ vergaderẽ onder de grauen/ den Maeyers na: ende is also ghecomen / ende heeft daer ghestaen van hi..en morghen aen/ tot nu toe. a ende blyft weynich te huys.

a Dat is/ sy en is niet ŏ meysse nu eene die thuys op de saechte kussens sitten. ende ledighe luye daghen hebben.

8 Doe sprack Boas tot Ruth: Hoort ghy wel/ myn dochter? ghy sult niet ghaen op eenen anderen Acker op te lesen / ende en gaet oock niet van hier/ maer houdt v tot mynen maechden/

9 Ende siet toe/ waer sy snyden inden velde. daer gaet hẽ na: ick hebbe mynẽ Jongẽ geboden. dat v niemant aen en taste: eñ so v dorstet/ so gaet henen tot de Vaten/ ende drincket daer myne Jonghers wt tappen.

10 Doe viel sy op haer aenghesicht / ende badt aen ter Aerden/ ende sprack tot hem: Waer mede hebbe ick die genade gevōdẽ

voor uwen ooghen / dat ghy my kennet/ die ick doch vreemdt ben?

11 Boas antwoordde/ eñ sprack tot haer: Het is my ghesept / alles wat ghy gedaen hebt by uwer Sweerinne / na uws mans doot: dat ghy verlaten hebt uwen vader ende uwe moeder, ende v Vaderlant/ ende zijt tot eenen Volcke ghetoghen / dat ghy te voren niet en kendet.

12 De Heere vergelde v uwe daet/ eñ uwen loon moet volcomen zijn/ by den Heere den God Israels / tot welcken ghy ghecomen zijt / dat ghy õder syne vleugelẽ toevlucht haddet.

31 Sy sprack: Laet my ghenade voor uwẽ oogen vinden / myn heere: want ghy hebt my ghetroostet/ ende uwer maeght vriendelicken toegesproken / soick doch niet en ben/ als uwer maeghden eene.

14 Boas sprack tot haer: Wanneer het etẽs tijdt is / so maeckt v hier toe / eñ eet vanden broode / ende weyckt uwe bete inden azyn: eñ sy stelde haer ter zijden der Maeyers: hy leyde haer dan versengde aaren voor: ende sy ate / ende werdt satt / ende liet noch wat ouer.

15 Ende doe sy haer opmaeckte te lesen/ ghebout Boas synen Jonghen/ ende sprack: Laetse oock tusschen de Schoouen lesen eñ en beschaemtse niet.

16 Oock vanden hoopen laet wat ouerblijuen/ ende latet ligghen / dat sy dat oplese / ende niemãdt en scheldese daeromme.

17 Alsoo las sy op den velde / tot aenden auont, eñ slocch het wt wat sy opghelesen hadde, eñ het was by eenẽ Epha Gersten.

18 Ende sy nam het op / ende quam in de stadt, eñ haer Sweerinne sach het / wat sy ghelesen hadde: daertoe track sy voorwaerts/ eñ gaf haer wat ouerbleuen was/ daer sy sate van ghewordenwas.

19 Doe sprack haer Sweerinne tot haer: Waer hebdy heden ghelesen / ende waer hebdy ghearbeydt? Ghesegheut zy die/ die v ghekent heeft. Sy seydet dan haerer Sweerinne, by wiẽ sy gearbeydet hadde/ ende sprack: De man daer ick hedẽ by gearbeydt hebbe/ die heet Boas.

20 Naemi daerentegen/ sprack tot haers soons wijf: Ghesegheut zy hy den Heere/ want hy en heeft syne barmherticheyt niet naghelaten/ beyde aen den leuendigen eñ aen den dooden: ende Naemi sprack tot haer: Die man hoort ons toe/ ende is onse b † Erfghenaem. b † And. naebrient.

21 Ruth de Moabitische sprack: Hy sprack oock dat tot my: Ghy sult v tot myne Jonghen houden/ tot dat sy alle mynen Oost wtrichten. Deut. 25. 5.

22 Naemi sprack tot Ruth haers soõs wijf: Het is beter myn dochter, dat ghy met synen Maechden wtgaet, op dat v niemant en roepe op eenen anderen Acker.

23 Also hielt sy haer tot Boas Maeghden/ dat sy las/ tot dat den Gherstenoogst ende Tarwenoost wt was / ende quam weder tot haer Sweerinne.

Dat iij. Capittel.

1. Ruth leyt haer wt raet harer Sweerinne ten voeten aen het bedde Boas / 8 die wordt harer gewaer/ 11. beloeft haer/ hy wilse/ niet afseggen eens nadereu ten wijue nemen / 14 ende veerdichtse des morgens vroech met ses maten Gerstẽ af.

1 ENde Naemi haer Sweerinne sprack tot haer: Myn dochter/ ick wil v rustẽ maken/ dat het v wel ga.

2 Nu/ de Boas onse vriendt / by welckers maechden ghy gheweest zijt/ wannet desen nacht Gerste op syne Dorschvloer.

3 So badet v nu/ ende salft v / ende treckt v kleedt aen / ende gaet henen af in het Dorschhuus / dat v niemandt en kenne/ tot datmen gantsch ghegheten ende ghedroncken heeft.

4 Wanneer hy hem dan leyt/ so merckt de stede daer hy hem henen leyt/ ende coemt/ ende slaet het decksel op te synen voeten/ ende leght v: so sal hy v wel segghen/ wat ghy doen sult.

5 Sy sprack tot haer: Alles wat ghy my seght, dat wil ick doen.

6 Sy ghinck af in het Dorschhuys / ende dede alles / als hit haer hare Sweerinne gheboden hadde.

7 Eñ doe Boas gegheten ende ghedroncken hadde / werdt zyn herte vrolick / ende quam / ende leyde hem achter eenẽ schoof: ende zy quam stillekẽs, eñ dede het decksel op te zynen voeten, ende leyde haer. a Of, heusselick,

8 Doe het nu middernacht was / verschrickte de man/ ende greep om hem, ende siet/ een vrouwe lach te zynen voeten.

9 Eñ hy sprack: Wie sydy? Sy antwoordde: Ick ben Ruth uwe maeght: breydt uwen vleugel ouer uwe maeght, want ghy zijt de b † Eerfghenaem. b † And, naebrient.

10 Hy sprack dan: Gheseghent zydy den Heere, myn dochter, ghy hebt eẽ beter barmherticheyt na ghedaen / dan te voren/ dat ghy niet en zyt na Jongelinghen ghegaen/ noch rijck noch arm.

11 Nu / myn dochter / vreest v niet: alles wat ghy seght / dat wil ick doen: want de gantsche stadt myns volckx weet het / dat ghy een deuchdelick wijf zijt.

12 Nu het is waer, dat ick de Erfghenaem ben/ doch daer is noch een naerder dã ick.

13 Blijft ouernacht/ morgẽ so hy v neemt/ goet: lustet hem oock niet v te nemen / soo wil ick v nemen / so waerlick als de Heere leeft: slaept tot morghen toe.

14 Ende zy sliep tot des morgens te zynen voeten: eñ zy stont op / eer dan een den anderen kennen konde: eñ hy dachte, dat het slechs niemãt wijs en worde/ dat een wijf in het Dorschhuys ghecomen zy/

15 Eñ sprack: Langht herwaerts den mantel, dien ghy aen hebt/ ende hout hem toe eñ zy hielt hem toe: ende hy mat ses matẽ Gersten / ende leydet op haer: eñ hy quam in de Stadt.

16 Ende sy quam tot haer Sweerinne / die sprack: Hoe staet het met v toe/ myn dochter? Ende zy seyde haer alles / wat haer de man ghedaen hadde/

17 Ende sprack: Dese ses maten Ghersten gaf hy my: want hy sprack / Ghy sult niet ledich tot uwer Sweerinne comen.

18 Sy sprack dan: Beydt slechs, myn dochter tot dat ghy bekẽnet, waer het wt wil: want de man en sal niet rusten hy en brenghe het dan heden ten eynde.

Dat iiij. Capittel.

1 Boas werdt met recht als de naeste Ruths ghetroude man / 13. die baert hem Obed, Dauidts Grootuader. 18. Dauidts Vooroudere worden beschreuen. a † And, naebrient.

1 BOas ghinck op in de Poorte / ende settede hem aldaer: eñ siet, doe de a † Erfghenaem daer voorby ghinck / sprack Boas met hem/ ende seyde: Comt/ eñ settet v b † erghens/ hier of daer. Ende hy quam/ ende settede hem. b Ploni, Almoni Nomen loci in certi, id est, aliquo. Waer ghy wilt, † And, Hier, hoe ghy heetet.

2 Eñ hy nam thien mannen vanden Oudtsten der stadt / ende sprack: Settet v hier. Ende zy setteden hem.

Doe

e Leui. 25.25 Iere. 32.7 3 Doe sprack hy tot den Erfghenaem: e
Naemi/ die vanden Lande der Moabiten
weder gecomē is/ biedt veyl dat stuck velts/
dat onses broeders was/ Eli Melech.
4 Daerom dachte ickt voor uwen oorē te
brengen ende te segghen: Wildy het beer-
uen so koopt het voor den Burgheren/ eñ
voor dē Oudtsten mijns volckx: wildy het
oock niet beeruen so segghet my/ dat ickt
wete: want daer en is geen Erfghenaem
behaluen ghy/ ende ick na v. Hy sprack: ick
wilt beeruen.
h Deu. 25.5 5 Boas sprack: h Op welcken dach ghy
dat velt coopt vander handt Naemi/ soo
moet ghy oock Ruth de Moabitische/ des
Verstoruenē wijf nemē/ dat ghy den Verstorue-
nen eenen naem verwecke op zijn Erfdeel.
6 Doe sprack hy: Ick en kās niet beeruē/
op dat ick myn Erfdeel niet misschien en
verderue: beeruet ghy/ wat ick beeruē sou-
de/ want ick en cans niet beeruen.
e Deut 25.7 7 e Daer was van ouders af een sulke ghe
woonheyt in Israel / wanneer eener een
goet niet beeruen noch coopen en woude/
op dat allerley zake bestonde/ zoo track hy
zynen schoen wt/ ende gaffen den anderen:
Dat was de ghetuyghenisse in Israel.
8 Ende de Erfghenaem sprack tot Boas:
coopt ghy het: ende track zynē schoen wt.
9 Ende Boas sprack tot den Oudtsten/ eñ
tot allē volcke: Ghy liedē zijt hedē getuyge/
dat ick alle dat ghene gecocht hebbe/ wat
Eli Melechs gheweest is / ende alles wat
Chilion eñ Mahelon/ vanď hādt Naemi.
f Deut. 25.5 10 f Daer toe oock Ruth de Moabitische/
Maelons wijf/ neme ick ten wijue. dat ick
den Verstoruenen eenē naem verwecke op
zijn Erfdeel. ende zynen naem niet wtghe-
roeyt en worde onder zynen broederen / eñ
wt der poorten zyner plaetsen: des zijt ghy
lieden heden ghetuyghen.
11 Eñ alle het volck dat inder poortē was/
met samen den Oudtsten / spraken: Wy
zijn getuyghe: de Heere make de vrouwe/
die in v huys coemt / als Rahel ende Lea/
g Gen. 29.30 g die beyde het huys Israels ghebouwet
(wasset hebben: ende wasse zeer in h Ephrata ende
seer) Ia eñ/ worde ghepresen te Bethlehem:
det Deus/ 12 Eñ v huys worde/ als het huys Peres/
vt cum illa i diē Thamar Iuda baerde/ vanden zade
magnifice- dat v de Heere geuē sal/ vā deser vrouwē.
ris. vt certe 13 Also nam Boas Ruth / dat sy zijn wijf
factum est: weert: ende doe hy by haer lach/ gaf haer de
Nam pepe- Heere dat sy k swanger wert ende baerde
rit Obed/ eenen sone.
Auum Da- 14 Doe spraken de vrouwen tot Naemi:
uides/ Ghelooft zy de Heere / die v niet en heeft
h Ephrata laten ontbreken een Erfghenaem te deser
ende Beth- tijde/ dat zynen naem in Israel bleue.
lehem is 15 Die sal v verquicken/ ende v ouderdom
een dinck. versorgē: wāt uw soons wijf die v bemint
i Gen. 38.29 heeft / heeft hem ghebaert / die v beter es
k Oft, met dan seuen sonen.
kinde 16 Eñ Naemi nam het kindt / eñ leyde het
l Aud/ Be- op haren schoot/ eñ werdt zijn l † Voester.
waerster. 17 Eñ hare Nabuerinnen gauen hem eenē
naem/ ende spraken: Naemi is een kindt
Obed/ Isai ghebooren/ eñ hieten hem m † Obed: die is
m 1. Par. 2. de vader Isai/ welcker is Dauids vader.
4.12. 18 Dit is het geslachte Perez: n Perez ge-
Perez ghe- nereerde Hezron / Hezron genereerde Ram
slachte tot Ram genereerde Amminadab/ Ammina-
op Dauid. dab genereerde Naheson/ Naheson gene
n 1. Par. 2. reerde Salma/ Salma genereerde Boas/
6.9.10.11.12.15 Boas genereerde Obed/ Obed genereerde
Matt. 1.3 Isai/ Isai genereerde Dauid.

Hier eyndt dat Boeck
Ruth.

Argument.

Daer na volghen de twee Boecken Sa-
muelis/ ende de Boecken der Coningen. Samuel eñ de Coninghen.
Dese Boecken beuaten menigherley
eñ schoone argumenten/ eñ zijn vol seer schoo
ner gesonder eñ saliger leere. De ordinancien
eñ beloften Gods worden hier neerstich ende
verclaert door schoone exemplen. Bouen de-
sen zijn oock daer wt genomen de Psalmen eñ
gemeyne Sermoonen der Propheten. Eñ om
int korte te seggen/ onder de Boecken die de
voornemste plaetsen hebben/ eñ de sonderlic
ste leere eñ geleertheyt beuaten/ en zijn dese
de laetste niet/ noch in het wel sprekē eñ in weer
dicheyt/ noch oock onder die/ die seer nootsa-
kelick zijn. Het Boeck der Richteren heeft be
wesen/ hoedanich de Democratie ofte Aristo-
cratie/ dat is/ de regheringhe des volcks ofte
der Besten des volcx zy: maer de Boeckē Sa
muelis ende der Coningen / beschrijuen leuen
dichlick de Monarchie/ ofte regieringhe der
Coninghen. Daer wordt oock niet alleenlick
de persoon eens Coninckx beschreuen / maer
oock het hof eens Coninckx eñ het gantsche
Coninckrijcke beyde goet eñ quaet. Men sal
in dese Boecken oock vinden schoone exem-
pelen van alle staten/ van allerley menschen
heylich ende onheylich: so vele verscheyden
Mandaten ende ordinancien verandert / so
vele verscheyden wijsen eñ onderhoudingen/
ende oock verachtingen der Religie/ schoone
exempelen des gheloofs/ der trouwe/ onghe-
trouwicheyt/ voorsichticheyt/ sterckte eñ recht
ueerdicheyt. Int korte/ men sal hier allerley
wijse van leuen vinden: Item welcke de goe-
de ende getrouwe Priesters/ ende welcke de
boose zijn: oock welcke de goede Prinsen zijn/
ende welcke die zijn/ die wreede tyrannie be-
drijuen. Maer het en is niet mogelick de ar
gumenten ende lange materien/ eñ het groot
nut der grooter dingen in dese Boecken ver-
uaet/ met korte woorden te begrijpen. Het
eerste Boeck beschrijft alleenlick ende voor-
neemelick de regeringhe Samuelis/ ende des
Coninckx Sauls: Het tweede spreect van Da
uid: Het derde verhaelt de eerlickheyt Salo-
monis/ ende terstont daer na machmen lich-
telick sien/ hoe groote eerlicke Coninckrijcken
comen te vallen/ so sy niet door een heylighe
begheerte der warachtigher Religie ende der
reyner vreese Gods/ ende der duecht eendrach
ticheyt bewaert en worden. Hierom wordt in
het laetste bewesen/ hoe dat de Coninghen Iu
da ende Israels malkanderen verdorven heb
ben door crijghen/ die sy teghen malcanderen
gheuoert hebben/ hoe sy oock in groote crijgē
de Egyptische ende Assyrische Coningen tot
hulpe geropen hebben/ eñ door sulcken mid-
del oorsake ghegheuen/ het Coninckrijcke Is-
raels in te nemē: het welcke het vierde Boeck
breet verclaert/ oock de grouwelicke verder-
uinghen der Ioden verhalende/ die ouer hen
gecomen zijn eer sy wech geuoert werden/ het
welcke begonste tē tijde Iechonie/ in het Iaer
der scheppinge der Werelt 3430. Want Samu
els Historie verhaet 110. Iaren/ te weten/ de
20. laetste Iaren Heli/ ende de 40. Iaren Sa-
muelis ende Sauls/ eñ de 40. Iaren Dauids.
Ende de twee Boecken der Coningen/ tot de
Babylonische geuanckenisse/ hebbē 423. Iarē/
eñ 6. Maenden. Ist datmen wil daerby stellē
de Iaren der Historie Mosis eñ der Richterē/
so salmen 3430. Iaren vinden. Ende ist datmē
daer na oock wil de 70. Iaren der Babyloni-
scher geuanckenisse tellen/ so sullen daer wesē
495. Iarē eñ 6. Maenden na het twintichste
Iaer Heli. Voort inde rekeninge der 70. Iarē

Het Eerste Boeck Samuelis.

Dat Eerste Capittel.

1. Elkana heeft twee wijuen/ 4. dier de eene der anderē haer onvruchtbaerheyt verwijt ende haer bedroeft. 9. Hanna bidt den Heere/ende doet hem een belofte. 12. Eli achtse dronckë. 15. toncechten. 19. Samuel wordt gheboren. 22. gespeent. 24. ende den Heere gheoffert.

Elkana ē Hanna Samuels Ouderen.
a † An. vanden geslacht te Zophim.
b 1. Par. 6. 34

1 DAer was een man van
Ramathaim a † Zo-
phim vā dēgeberchte
Ephraim / b die hiet
Elkana / een sone Je-
roham des soons Eli-
hu / des soons Tohu /
des soons Zuph / die
daer van Ephrat was.
2 Ende hy hadde twee wijuē/ de eene hiet
Hanna/ de ander Peninna. Peninna nu/
hadde kinderen/ ē Hanna en hadde geen
kinderen.

c Exo. 23. 14 Deu. 16. 16.
d † And. der Heyren/

3 c Ende de selue man ginck op van synet
stadt/ te synet tijt dat hy anbade/ ē offer-
de dē Heere d † Zebaoth/ te Silo: ē aldaer
waren Priesters des Heeren/ Hophni ende
Phinehas/ de twee sonen Eli.

Hophni ē Pinehas Priesters.
e † An. bijsōder schōnbaer stuckē
f Gen. 29. 31 ende. 30. 2
g † An. moeder h Of. misgonstige tegenstellinge i † An/ moeder
k † And. hy/ etc. wanneer men op etc. huyse: so terchde syse also/ etc.

4 Doe het nu op eenen dach quam dat El
kana offerde/ gaf hy synē wijue Peninna/
ē allen haren sonen ē dochteren stucken:
5 Daerentegen Hanna gaf hy een e † stuck
treurich/ wāt hy hadde Hanna lief/ f † doch
de Heere hadde haer g † lijf toegheslooten.
6 Ende haer h Weyderste bedroefdese ē
terchdese seer/ dat de Heere haer i † lijf toe-
ghesloten hadde.
7 Also dedese k † sy alle Jaer / wanneer sy
opginck tot des Heeren huys/ ē bedroef-
dese also: so weende sy dan/ ē en at niet.
8 Elkana dan haer man/ sprack tot haer:
Hanna/ waero m weendy? ende waerom
en eet ghy niet? ende waerom benaut hem
uwe herte so seer? ben ick v niet beter/ dan
tien sonen?
9 Doe stont Hanna op/ doe sy gegetē had-
de te Silo ende gedroncken: (Ende Eli de
Priester sat op eenen stoel/ aen de posten
des Tempels des Heeren/)

Hanne ghebedt ende belofte.

10 Ende sy was van herten bedroeft / ende
badt tot den Heere/ ende weende:
11 Ende beloofde een belofte/ ende sprack:
Heere Zebaoth/ so ghy uwer Maghet el-
lende aensiet/ ende aen my gedencket ē
uwer Maget niet en vergetet/ ende ghy u-
wer Maghet eenen sone gheuet/ so wil ick
hem den Heere gheuen i zijn leefdaghe/ m
ende daer en sal gheen Schere messe op zijn
hooft komen.

i Numeri. 4. 3.
m Numeri. 6. 5.
Judic. 13. 4

12 Ende doe sy lange badt voor den Heere/
hadde Eli achtinghe op haren mondt.
13 Want Hanna sprack in harer herten/ al
leen hare lippen verrueerden haer/ ē haere
stemme en hoorde men niet. Doe meynde
Eli sy ware droncken/
14 Ende sprack tot haer: Hoe langhe wildy
droncken zijn? laet den wijn van v comen/
dien ghy by v hebt.
15 Hanna daerentegen antwoorde/ ende
sprack: Neen/ mijn heere/ ick bē eē bedroef-
de vrouwe: wijn ē stercken dranck en heb
be ick niet gedroncken/ n maer hebbe mijn
herte voor den Heere wtghegoten.

n Psal. 42. 5 ende. 62. 9.
o † An/ dochter Belials

16 En wilt doch uwe Maghet niet achten
als een o † loos Wijf: want ick hebbe wt
mijnen grooten kommer ende treuricheyt
ghesproken tot nu toe.
17 Eli antwoorde haer/ ē sprack: Gaet he
nē met vreden: de God Israels sal v geuen
uwe bede/ die ghy van hem gebeden hebt.
18 Sy sprack: Laet uwe Maeght ghenade
vinden voor uwen ooghen: also ghinck de
vrouwe henen haers weechs/ ende at/ ende
en sach niet meer so treurich.
19 Ende des morgens vroech maeckten sy
haer op/ ende doe sy aenghebeden hadden
voor den Heere/ keerden sy wederom/ ende
quamen te huys tot Ramath/ ende Elka-
na bekende zijn wijf Hanna/ ende de Heere
dachte aen haer.

Samuel wort gheboren
p Gen. 21. 2.

20 p Ende doe sommighe daghen om wa-
ren/ wert sy swangher/ ende baerde eenen
sone/ ende hiet hem Samuel: want ick heb
be hem vanden Heere ghebeden.
21 Ende doe de man Elkana op toch met
synen gantschen huyse/ dat hy den Heere of
ferde het offer ter gewoonlicker tijt/ ende
zijn belofte/

q Nu. 4. 3. 23 ende. 8. 24.
r Of/ bestendighe/ of/ make stadtgroyich
s Luc. 2. 41
a † An. Root ze.
b Dat is/ het vaste/ gewisse/ eerlicke/ ghlyemen van spreect: Het is een ghewoonheyt/ vanouts af comen/ een lantsede ē wijse: want op sulcke dingen trotzen of spreken hooch moedich de lieden. ende seggen: Ey lieue/ de oude wijse de beste/ onse Voorvaderen en zijn oock niet sotten gheweest eñ de pochen also tegen Gods werck/ als mocht hy het niet verāderen noch vernieuwen na zijn be-hagen.
c † And. wat hy aenslaet dat sal stijf zijn.
d Luc. 1. 52.
e Dat is/ sy morsten om het broot dienen.
f Deu. 32. 39 Tobie. 13. 2. Sapi. 16. 13.

22 Doe en tooch Hanna niet mede op/ maer
sprac tot harē man: So lange tot dat het
kint gespeent worde/ so wil ick hem bren-
ghen/ dat hy voor den Heere verschijne/ ē
blijue aldaer q eewichlick.
23 Elkana haer man sprack tot haer: Doo
doet/ als het v behaecht/ blijft tot dat ghy
hem speenet: de Heere r bevestige doch wat
hy gesproken heeft: also bleef de vrouwe ē
soochde harē sone/ tot dat sy hem speende.
24 s Ē bracht hem met haer op/ doe sy hē
gespeent hadde/ met drij Ossē/ met eē Epha
Meels/ en eener Flesschen vol Wijns/ ende
bracht hem in het huys des Heeren te Si-
lo: maer het kint was noch ionck.
25 Ende sy slachteden eenen Osse/ ē brach
ten het kindt tot Eli.
26 Ende sy sprack: Och mijn heere / so wa-
rachtelick als uwe ziele leeft/ mijn heere/
ick ben de vrouwe/ die hier by v stont/ ē
badt den Heere/
27 Doe ick om dit Jonckskē badt: nu heeft
de Heere mijne bede ghegeuen/ die ick van
hem badt.
28 Daerom geue ick hem den Heere weder
zijn leefdage/ dewijle hy vanden Heere ge-
beden is: ē sy baden aldaer den Heere aen.

Dat ij. Capittel.

1. Een Prophetische Lofpsalm Hanne. 12. Eli sonen zijn Godloose boeuen. 22. werdē vanden vader niet ghestraft met ernste. 30. daerom hem oock God sware straffen dreyght. 18. Samuel dient voor den Heere. 20. Hanna wordt ghesegent.

1 EN de Hanna badt/ ē seyde: Mijn her-
te is vrolick indē Heere: mijnen Hoorn
is verhoocht inden Heere: mijnen mont
heeft hem wijde opgedaen ouer mijne vy-
anden: want ick verblijde my ws Heyls.
2 Daer en is niemant heylich als de Hee-
re: buyten v en is geen ander/ ē daer en is
gheen a † Steenrotse/ als onse God is.
3 Laet uwe groote beroemē ē trotzē laet
wt uwen monde blijuen het b Oude/ want
de Heere is een God/ die het mercket/ ende
c † hy laet sulck voornemen niet gelucken.
4 Den d boghe der Stercken is gebrokē/
ē de swacken zijn omgort met sterckheyt.
5 Die daer sat waren/ e zijn om broot ver-
kocht worden/ ē die hongher leden / dien
en hongher t niet meer: tot dat de onvruch
bare seuen baerde: ende die vele kinderen
hadde/ afnaem.
6 f De Heere doodet/ ē maket leuendich:
leydet in de Helle/ ende weder wt.

7 De Heere maeckt arm ende maeckt rijc=
ke: hy vernedert ende verhooght.
8 g Hy heft op den nootdruftighen wt dē
stof/ eñ verhooght den Armen wt den dreck
dat hy hem sette onder den Vorsten/ ende
den stoel der eeren erue late: wāt der We=
relt h fondamē zijn des Heeren: ende hy heeft
den Aerdtbodem daer op ghesett.
9 Hy sal bewaren de voeten syner Heyli=
gen/ daerentegē de Godloose moetē te nie=
te worden inder duysternisse: i want vele
vermeughen/ helpet doch niemanden.
10 Die met den Heere twisten/ moeten te
gronde gaen/ bouē hen sal hy donderē indē
Hemel: de Heere sal richten der Werelt eyn
de/ ende sal macht geuen synen Coninc/ eñ
verhooghen den Hoorn zijns Ghesalfden.
11 Elkana dan ginck weder henen na Ra=
math in zijn huys: ende den Jongen was
des Heerē Dienaer/ voor den Priester Eli.
12 Doch de sonen Eli waren k boose voe=
uen/ ende en vraechden niet na den Heere/
13 l Noch na dē rechte d' Priesterē aen het
volck: wanneer yemant wat offerē woude
so quam des Priesters Jonghen/ dewijle
dat het vleesch coochte/ ende hadde eenen
krauwel met drij tacken in syne handt/
14 Ende greep in de teyle/ of ketel/ of pāne
of pot/ eñ wat hy met den krauwel voor=
waert tooch/ dat nam de Priester daeruā
also dedē sy den gantschen Israel/ die daer
henen quamen tot Silo.
15 Desseluen gelijcken/ eer sy van het vette
aenstaken/ quam des Priesters Jonghen
eñ sprack tot dien/ die het Offer brachte:
Gheeft my dat vleesch/ den Priester te bra
den: want hy en wil geen gecoocht vleesch
van v nemen/ maer rouw.
16 Wanneer dan yemant tot hem seyde:
Laet het vette aensteken/ als het heden be
hoort/ ende neemt daer na wat u herte be=
gheert: so sprack hy tot hem: Ghy sult het
my als nu gheuen/ so niet/ so wil icht met
ghewelt nemen.
17 Daerom was de sonde der Jongers seer
groot voor den Heere: want de lieden las=
terden het Spijsoffer des Heeren.
18 Samuel was een Dienaer voor dē Hee=
re: ende de Jonghe was omgegordt met
eenen lijnen m Lijfrock.
19 Daertoe maecte hem zijn moeder eenen
cleynen rock/ ende brachtē hen op/ n ter sy
ner tijdt/ wanneer sy met haren man op=
ginck te offeren so den Offer te syner tijt.
20 Ende Eli segende Elkana eñ zijn wijf/
ende sprack: De Heere gheue v zaedt van
deser vrouwen/ voor de bede die sy vanden
Heere gebeden heeft: ende sy ginghen we=
der aen haer plaetse.
21 Ende de Heere besocht Hanna/ dat sy p
swanger wert/ ende baerde drye sonen eñ
twee dochteren: q doch Samuel den Jon=
ghen nam toe by den Heere.
22 Ende Eli wert seer oudt/ ende vernamt
alles wat syne sonen deden den gantschē
Israel/ ende dat sy sliepen by de wijuē die
r daer dienden voor der deure der Hutten
des s Gescheydts.
23 Ende hy sprack tot hen: Waerom doet
ghy liedē sulcks: want ick hoore uwe boo=
se wesen van desen gantschen volcke.
24 Niet/ myne kinderen/ dat is geen goede
gheschrey dat ick hoore: ghy lieden maect/
dat des Heeren volck ouertreedt.
25 t Wanneer yemant tegen enē mensche
sondicht/ so cant de Richter slecht maken
wanneer daerenteghen yemandt teghen
den Heere sondichdt/ wie can voor hem
bidden? Doch sy en hoorden haers va=

g Psal.113.6
h † Anders. fondament
i Deu.8.17
k † And. kinderē Belias
l † And. Dit doch ghebruyckē de Priesters met dē Volcke.
m Dat waren Priesterlicke cleederen daermē dreeder van leest Exo.18 40.
n † An Jaerlick.
o Deu.16.1.
p Of/ met kinde
q Luc.1.80. Eñ straft sy ne sonē niet met ernste.
r † And. daer waerten of vergaderdē voor etc.
s † And. Getuygenisses
t Alsmen teghen God sondicht/ eñ hy selue dat niet en verbeeft/ so en is daer geē ander noch hooger/ die tusschen hē eñ den sondaer scheyden of middelē meuge als onder dē menschē etc.
Matt.12.3

ders stemme niet/ want de Heere hadde in
willen hem te dooden.
26 u Doch de Jonghelinck Samuel ginck
ende nam toe/ ende was aenghenaem by
den Heere/ ende by den menschen.
27 Daer quam oock een man Gods tot Eli
ende sprack tot hem: So spreect de Heere:
Ick hebbe my gheopenbaert x uws vaders
huys doe sy noch in Egypten waren in Pha
raos huys.
28 Ende hebbe hem aldaer my verkoren
voor allen stammen Israel/ ten Priesterdō
dat hy offeren soude op mynen Altaer/ eñ
Reuckwerck aensteken/ ende den Lijfrock
voor my draghen: x ende hebbe den huyse
uws vaders ghegeuen/ alle y Offeren der
kinderen Israels.
29 Waerom slaedy z dan achter wt tegen
mynen Offer eñ Spijsoffer/ die ick gebodē
hebbe inder Woonighe? ende ghy eeret
uwe sonen meer dan my/ dat ghy v lieden
mestet van den bestē aller Spijsoffer myns
volcx Israel.
30 Daerom spreect de Heere de God Israels
Ick hebbe ghesept: v huys/ ende uws va=
ders huys/ souden wandelen voor my ee=
wichlick: doch nu spreect de Heere: Het zy
verre van my: Maer wie my eert dien wil
ick oock eeren: wie my daerentegē veracht
die sal wederom veracht worden.
31 a Siet/ de tijt sal comen/ dat ick wil in
tweeen breken uwen arm/ eñ den arm des
huys uws vaders/ dat daer geen Oude zy
in uwen huyse.
32 Eñ sult sien uwē Wedersaker inder woo
ninghe in allerley goet/ dat Israel geschie=
den sal: ende daer en sal gheen Oude zijn in
uws vaders huys eewichlick.
33 b Doch en wil ick wt v niemandē vā my
nen Altaer wtroeyen: op dat uwe ooghen
versmachten/ ende uwe ziele haer wtquele
ende alle veelheyt uws huys sullen steruē/
wanneer sy mannen ghewordden zijn.
34 c Ende dat sal v een teecken zijn/ dat o=
uer uwe twee sonen Hophni ende Pinehas
comen sal d Op eenen dach sullē sy alle bey
de steruen/
35 e Ick dannoch wil my eenen getrouwen
Priester verwecken/ die sal doē/ als het my
ner herte eñ myner ziele welbehaecht: diē
wil ick een bestandich huys bouwen/ dat
hy voor mynen Ghesalfden wandele ee=
wichlick.
36 Ende wie ouerbleuen is van uwen huy=
se/ die sal comen ende voor ghenen neder=
uallen/ om eenen siluerē penninck/ ende
een stuck broots/ ende sal segghen Lieue/ f
laet my tot een Priesterdeel/ dat ick een
bete broodts ete.

Dat iij. Capittel.

1. Samuel viermael vanden Heere ge=
roepen/ 11. hoort wat ouer Eli ende ouer
zijn huys/ om der sonde wille syner kinde=
ren/ comen sal/ 16. ende seyt hem altemael
aē. 19. God is met Samuel. 20. so wort
zijn Ampt allen Volcke kondt.

1 ENde doe Samuel de Jonghe/ den Hee
re diende onder Eli/ was des Heeren
woordt seldtsaem ende a dierbaer te
dier seluer tijt/ ende daer was weynich b
prophetie.
2 Ende het gheschiedde ter seluer tijt: Eli
lach aen zijn plaetse c ende zijn oogen be=
gonstē donckert te worden/ dat hy niet sien
en konde.
3 Ende Samuel hadde hem ghelept indē
Tempel des Heeren/ daer de Arcke Gods
was eer dan de Lampe Gods wtbluschte.

u Luc.2.52.
x Deu.12.11. Leuit. 10.17.
y Of/ Vieroffer
z Dat is gelijck als S. Paulus Act 9 tegē eenē prickel achter wt slaeth/ dat is stout eñ moetwillich was. God dreyght Eli swaere straffen.
a 1.Sa.9.11 1.Regu.2.27
b Ick wil ymmers uwe nakomelinghe niet gheheel wt roepen van mynen Altaer: doch sy sullen int bestē haer leuens steruen.
c 1.Sa.10.2 Esaie.38.7.
d 1.Sa.2.11.
e Jere.33.18. Sadock eñ ghetrauwe Priester voor gesalf dē Salomo.
f † And. set ick my in Ick bidde het v tot eē etc dat ick eenē mont vol/ etc
a Dat is daer en waren niet Predikers noch Parochyheeren ghenoech: de Bibel heeft doe ōder de banck gelegen/ niemāt heeft gestudeert/ doch Samuel is gecomen eñ heeft dat woort weder voortgebracht.
b † And geē openbaer gesicht.
c 1.Sa.4.15.

4 En de Heere riep: Samuel Hy antwoord
de dan: Siet/ hier ben ick.
5 Ende liep tot Eli/ ende sprack: Siet hier
ben ick ghy hebt my geroepen. Hy sprack
daertegheen: Ick en hebbe v niet geroe-
pen/ gaet weder henen/ ende legt v weder
slapen. Ende hy ginck henen/ ende leyde
hem slapen.
6 De Heere riep weder: Samuel. En Sa-
muel stont op/ en ginck tot Eli/ ende sprac
Siet/ hier ben ick ghy hebt my geroepen.
Hy sprac daerentegē: Ick en hebbe v niet
geroepen/ myn sone/ gaet weder henen en
legt v slapen.
7 Doch Samuel en kende den Heere noch
niet/ ende des Heeren woort en was hem
noch niet gheopenbaert.
8 En de Heere riep Samuel weder ten der-
dēmael: ende hy stont op/ ende ginc tot Eli
ende sprac: Siet hier ben ick ghy hebt my
gheroepen. Doe merckte Eli dat de Heere
den Jongheu riep/
9 Ende sprack tot hem: Gaet weder henē/
ende legt v slapen: ende so v geroepē wort
so segt/ Spreect Heere want v cnecht hoo-
ret. Samuel ginck henen/ ende leyde hem
Godspreect aen zyn plaetse.
met Samu- 10 Doe quam de Heere/ ende tradt daer he-
el. nen/ ende riep als te voorē: Samuel/ Sa-
muel. Ende Samuel sprack: Spreect/ wat
u knecht hooret.
11 En de Heere sprack tot Samuel: Siet ick
doe een dinck in Israel/ dat wie dat hoorē
sal/ dien sullen syne beyde ooren clincken.
b 1. Sa. 2. F. 12 b Aen dien dage wil ick verwecken ouer
Eli/ alles wat ick tegen zyn huys gespro-
ken hebbe: ick wilt beghinnen ende vol-
brenghen.
13 Want ick hebt hem aengheseyt/ dat ick
Richter zyn wil ouer zyn huys eewichlick
om der misdaet wille dat hy wiste dat hen
syne kinderen schandelicken hielden/ ende
et Ende het hē en hadde et niet eenmael daerō suer gesiē.
niet met een 14 Daerom hebbe ick den huyse Eli geswo-
Ee geweert. rē dat dese misdaedt des huys Eli/ niet en
soude versoēt wordē/ noch met Offer noch
met Spijsoffer eewichlick.
15 En Samuel lach tot aenden morgen en-
de dede de deure op aenden huyse des Hee
ren: doch Samuel vreesde hem/ dat gesicht
te Eli te segghen.
16 Doe riep hē Eli/ en sprack Samuel myn
f Gen. 37. Q. sone. Hy antwoordde: f Siet hier ben ick.
17 Hy sprack: Wat is dat woort/ dat tot v
geseyt is? en verborget niet voor my: God
doe my dit en dat/ so ghy my wat verbor-
get/ van allen dat met v ghesproken is.
18 Doe seydet hem Samuel al te mael/ en en
verborch niet voor hem En hy sprack: Het
is de Heere/ hy doe wat hem wel gheualt.
19 Samuel nu/ nam toe/ en de Heere was
met hem/ ende daer en viel niet een van al
le syne woorden op de Aerde.
20 Ende gantsch Israel/ van Dan aen tot
g Id est/ Bersaba toe bekende dat Samuel een ge-
Deus cepit trouwe Propheet des Heeren was.
apparere co 21 Ende de Heere g verscheen voortaē meer
pioso verbo te Silo/ want de Heere was Samuel open
sub Samu- baer geworden te Silo/ door het woort des
eli/ etc. h Heeren.
h luch Hee- Dat iiij. Capittel.
ren en Sa- 1 Israel wert vanden Philisteen hardt
muel etc/ gheslagen/ 1. ghedenckt met tegenwoor
Israel. Cap dicheyt der Arcke Gods/ denseluen te ouer
iiij. Doch winnen/ 9. ende wert noch harder geslа-
Israel gen. 11. De Arcke wert genomē/ Hophni
tooch etc. ende Pinehas comen om. 12. Eli/ 10. en
zyn Schoondochter so sy het hooren sterue
van grooten rouwe.

1 Ende Samuel begonst te prediken den
gantschen Israel: Doch Israel tooch
wt/ den Philisteen tegen inden strydt/
a t And hy de- ende legerden hen by a t Eben Ezer. de Phi
pensteens listeen daerenteghen hadden hen gelegert
tot Aphek/
2 Ende rusteden hen tegen Israel: ende dē
strydt deylde hem van malcanderen/ ende
Israel wert voorden Philisteen geslagen/
ende sloeghen inder ordeninghe indē vel-
de/ by vier duysendt mannen.
3 Ende doe dat Volck inden Leger quam/
spraken de Oudsten Israel; Waerom heeft
ons de Heere heden slaen laten vandē Phi
listeen: Laet ons tot ons nemen de Arcke
des Verbondts des Heeren van Silo/ ende
laetse onder ons comen/ dat sy ons helpe
vander hant onser vyanden.
4 Ende het Volck sant henen na Silo ende
liet van daer halē de Arcke des Verbonts
des Heeren Zebaoth/ die bouen de Cheru-
bim sit: ende daer waren de twee zonē Eli
met de Arcke des Verbonts Gods/ Ho-
phni ende Pinehas.
5 Ende doe de Arcke des Verbondts des
Heeren inden Leger quam/ iuychte het gā
sche Israel met groot iuychen/ dat de Aer-
de clanck.
6 Doe nu de Philisteen hoorden het ghe-
schrey sulckes iuychens/ spraken zy: Wat
is dat voor een geschrey sulcx grootē inch
ens inder Hebreen Leger? Ende doe sy ver-
namen dat de Arcke des Heeren indē Leger
ghecomen was/
7 Vreesden zy hen en spraken: God is indē
Legher ghecomen: ende spraken voorder:
Wee ons/ want het en heeft te voren alsa
niet ghestaen.
8 Wee ons wie wil ons verlossē vāder hāt
deser machtiger Goden? dat zyn de Goden
die Egypten sloegen met allerley plagen
inder Woestyne.
9 So hebt nu eenen goeden moet en weest
mannen ghy Philisteen/ op dat ghy lieden
b Judic. 13. 1 niet dienen en dorst den Hebreerē/ b als zy
ons ghedient hebben/ weest mannen/ ende
strydet.
de Philistē 10 Doe streeden de Philisteen/ ende Israel
nemē de Arc wert geslagē/ ende een yegelick vluchtede
ke Gods/ en in syner hutten: en het was eenē gantsch
slaen Israel grooten slach/ dat wt Israel vielen dertich
duysent mannen voetvolcks.
11 Ende de Arcke Gods wert ghenomen/
c 1. Sa. 2. 34 c ende de twee zonen Eli/ Hophni ende Pi-
nehas storuen.
12 Doe liep een van Ben Jamin wt dē hey
re ende quam tot Silo desseluen daechs en
hadde zyn cleedt verscheurt/ en hadde Aer
de op zyn hooft ghestroyt/
13 Ende siet/ als hy daer in quam/ sadt Eli
op eenen stoel/ dat hy op den wech saghe/
want zyn herte was schroemende ouer de
Arcke Gods: ende doe de man in de Stadt
quam/ seyde het vā hem: ende de gantsche
Stadt schreyde.
14 Ende doe Eli dat luyde schreyē hoorde/
vraechde hy Wat is dat voor een luyt ru-
moer? Doe quam de man haestelick/ ende
seyde het Eli aen.
15 (Eli nu was achte ende tnegentich Jaer
d 1 Sam. 3. 2 oudt/ ende syne d oogē waren doncker dat
hy niet sien en conde.)
16 De man dan sprack tot Eli: Ick come/
en ben heden wt den heyre ghevloden. Hy
sprack dan: Hoe gaet het toe/ myn sone?
17 Doe antwoordde de Vercondiger/ ende
sprack: Israel is ghevloden voor den Phi-
listeen/ ende daer is eenen grooten slach
inden Volcke ghescheedt/ ende uwe twee
sonen/

sonen Hophni ende Pinehas zijn ghestor-
uen: daer toe de Arcke Gods is genomen.
18 eDoe hy nu der Arcken Gods gedachte
viel hy te rugge vanden stoel af der deure/
ende brack synen hals ontwee/ ende sterf:
want hy was out/ ende een swaer mā: Hy
richtede Israel veertich Jaer.
19 Zijn schoondochter ooch Pinehas Wijf
was swanghet/ ende soude schier int kin-
derbedde: doe zy dat geruchte hoorde/ dat
de Arcke Gods ghenomen/ eñ haer Sweer
ende man doodt waren / cromde sy haer/
ende daerde want haren noot quam haer
aen.
20 Ende doe sy nu starf spraken de vrouwē
die by haer stonden: Vreest v niet / ghy
hebt eenen ionghen sone. Doch sy en ant-
woordde niet / ende en nam het oock niet
ter herten.
21 Ende sy hiet dat kint/ fIcabod eñ sprac:
de Heerlicheyt is wech van Israel/ dewyle
de Arcke Gods ghenomen was/ ende haer
Sweer ende haer man.
22 Ende sprack noch eenmael/ De Heerlic-
heyt is wech van Israel / want de Arcke
Gods is ghenomen.

Dat v. Capittel.

1. De Arcke Gods woert gheset by den Afgod Dagon/ 4. Zo verschynt daer een verschrickelic oordeel ende plage des Heeren aen den seluen/ 6. aen dien van Asdod/ 8. ende Gath. 10. Die van Ekron willen / men salse aen hare plaetse weder brenghen.

1 DE Philisteen van namen de af Arcke
Gods ende brachtense van bf Eben-
Ezer na Asdod/
2 In het huys Dagon / ende steldense by
Dagon.
3 Ende doe die van Asdod des anderen
morgens vroech opstonden vonden zy Da
gon op zijn aensicht ligghen op der Aerdē
voor de Arcke des Heeren: doch zy namen
den Dagon ende stelden hem weder in zijn
stede.
4 Doe sy nu des anderē morgens vroech
op stonden vondē sy Dagon weder op zijn
aensicht liggen op der Aerdē, voor de Arc-
ke des Heeren/ doch zijn hooft eñ zijn bey-
de handen afgehouwen op den dorpel dat
den romp alleen daer op lach.
5 Daerom tredē de Priester, gDagon eñ al
le die in Dagons huys gaen / niet op den
dorpel Dagō tot Asdod, tot op desē dach.
6 Doch de hant des Heerē wert swaer ouer
die van Asdod/ ende verderf;e/ c eñ sloech
Asdod ende alle hare Lantpalen/ aen hare
heymelicke plaetse.
7 Doe nu de lieden te Asdod sagen/ dat het
so toeginck, spraken zy: dLaet de Arcke des
Gods Israel/ niet by ons bliuē/ want zijn
hant is te hart ouer ons/ ende onzen God
Dagon.
8 Ende sonden henen/ ende vergaderden
alle Vorsten der Philisteen tot hen / ende
spraken: Wat sullen wy met de Arcke des
Gods Israels maken? Doe antwoordden
zy: Laet die van Gad / de Arcke des
Gods Israels rondtom draghen: Ende
zy droeghen de Arcke des Gods Israels
rondtom.
9 Doe zy nu deselue rontom droegen wert
door de handt des Heeren inde Stadt een
gātsch groot rumoer/ eñ sloech de liedē mō
Stadt/ beyde cleyn ende groot/ ende sy cre
ghen heymelicke plagen/ aen harre heyme
licke plaetsen.

ewAnt meer de menschē eñ vernuft bouen leyt, so gaet Gods woort eñ alle eere ond so valt dat rechte Priesterlic-ampt terug ghe ende sterft/ ende dat alles wt Gods toorne Maer de gene die daer gewtm nē hebben daer na geē ruste inder consciencie: wāt waer Gods woort niet recht gaet/ daer leyt het der con scientiē: alle plage eñ herteleet aen/ gelijck als hier de Arcke Gods den Philisteē/ so lāge tot dat sy ten laetsten haer schande bekennē moeten/ dat sy gods woort ver-heert hebbē/ ende met eeren wed te rechte brengē moeten / dat is hier bediet metten gulden ersen eñ muysē welc niet anders is dan de heymelicke plage der cō scientiē/ die ten laetsten openbaer wort door Gods woort als S. Paul. sey 1. Timot 4. hare dwaesheyt sal alle men schen open-baer wordē fIs zonder eere de Arcke Godes

10 Doe sonden zy d'Arcke des Heeren na
Ekron: doe nu de Arcke Gods tot Ekron
quam/ schreyden die van Ekron: Sy heb-
ben de Arcke Gods rondtom ghedraghen
tot my/ dat zy my ende mijn volck dooden
souden.
11 Doe sonden zy henen/ ende vergaderden
alle Vorsten der Philisteen/ ende spraken:
Sendet de Arcke des Gods Israels weder
aen haer plaetse/ dat sy my ende mijn volc
niet en doode: want de hant Gods maecte
een seer groot rumoer met dooden in e der
gantscher Stadt.
12 Ende welcke lieden niet en storuen / die
werden gheslaghen aen hare heymelicke
plaetsen/ dat het gheschrey der Stadt op-
ginck inden Hemel.

Dat vj. Capittel.

1. De Philisteen door den raet harder Papen ende Voorseggheers/ 10. schicken de Arcke den Volcke Gods weder/ 17. met sommige Offeren ende Gauen/ 13. des ver blijden hen die van Beth Semes/ 15. offeren den Heere/ 19. ende worden grouwelicken gheslaghen.

1 ALso was de Arcke des Heeren / seuen
Maenden inden Lande der Philisteen.
2 Ende de Philisteen riepen hare Prie-
steren ende aVoorseggers ende seydē: Wat
sullen wy met der bf Arcke des Heeren ma
ken: Leert ons/ waer mede sullen wyse aen
haer plaetse senden?
3 Sy spraken: Wilt ghyliedē de Arcke des
Gods Israels wech sendē/ so en sentse niet
ledich wech maer sullet haer een Schuld-
offer vergheldeu. so sult ghylieden ghesont
worden / ende v lieden sal kondt worden/
waerō zijn hant niet van v liedē af en laet.
4 Sy spraken dan: Welck is dat Schulds-
offer/ dat wy hen gheuen sullen? Sy ant-
woordden: Vijf gulden Eersen / ende vijf
gulden Muysen na den getale der vijf Vor
sten der Philisteen: want het is eenerley
p agh: gheweest ouer v alle ende ouer uwe
Vorsten.
5 So moet ghylieden nu maken ghelijcke
gedaente uwer Eersen ende uwer Muysen
die uwer Lant verdoruen hebben/ dat ghy-
lieden den God Israels de eere gheeft: mis-
schien sal zijne hant lichter worden ouer v
lieden ende ouer uwen God / ende ouer u-
we Lande.
6 Waerom verstoct ghylieden uwe herte/
gelijck als de Egyptenaers ende Pharao
haer herte verstocten: c is het niet also, doe
hy hem aen hen bewees / lieten sy se varen
dat zy wech ghinghen?
7 dSo neemt nu/ ende maect eenen nieuwē
wagen/ ende twee ionge zuygende Koeyen
op welcke noyt geen Jock gecomē is ende
spantse aen den Waghen/ ende latet hare
Kalueren van hen te huys bliuen/
8 Eñ neemt de Arck des Heeren/ ende setse
op den Wagen: ende de gulden cleynodiē
die ghyliedē hem ten Schuldoffer geeft leg
get in een kistkin by haer zydē, ende sentse
henen ende laetse gaen.
9 Ende siet ghylieden toe: Gaet sy henē op
den wech harer Lantpalen na Beth Semes
so heeft hy ons alle dat groot quaet gedaē
is dat niet/, so sult ghylieden werē dat ons
syn handt niet geroert en heeft/ maer het
is ons sus e by gheualle ghescliedt.
10 De lieden deden also/ ende namen twee
ionge suygende Koeyen/ ende spandese aen
eenen Wagen ende behielden hare Kalue-
ren te huys.

y woert by de Afgod Dagon gestelt. af An. Kiste bf An. Heyn pensteen. 1 Sa. 7. 12 c Psal. 78 66 d Deu. 32. 31 ef An. sommighe.

De Arcke Godes is in der Philisteen lant. a Of. toecomende dingen voorseggheers/ bf An. Kiste lade.

c Exo. 12. 31.

d 2. Sa. 6. 3

e Of. toeual ligher wyse ghebuert.

11 Ende setteden de Arcke des Heeren op
den Waghen/ ende het kistken met dē gul-
den Muysen/ ende met ten Beeldē haerder
Eersen.
12 Eñ de Koeyen gingen stracx weechs na
BethSemes toe/ op eener straete: eñ gin-
ghen ende loeyden/ eñ en weken niet noch
ter rechter noch ter slincker hant: ende de
Vorsten der Philisteen gingen hen na/ tot
aen de Landtpalen BethSemes.
de BethSemiters ontfanghen de Arcke Gods
13 Eñ de BethSemiters maeyden euen in
der Tarwenoost in der leeghte/ ende hieuē
hare ooghen op/ eñ saghen de Arcke/ ende
verblyden hen de selue te sien.
14 De Wagen dan quam op den Acker Jo
sua des BethSemiters/ ende stont aldaer
stille: ende aldaer was eenen grooten steē/
ende sy clouen het hout vanden Waghen/
ende offerden de Koeyen den Heere ten
Brandtoffer.
15 Doch de Leuitē hieuē de Arcke des Hee
ren af/ ende de kiste die daer by was/ daer
de gulden kleynodien in warē/ ende setten
se/ op den grootē steen: ende de lieden tot
BethSemes offerden den Heere desseluen
daechs Brandtoffer ende ander Offer.
16 Doe nu de vyf Vorsten der Philisteē to
gesien hadden/ togen sy wederom na † E-
kron desseluen daechs.
† Lat. Acarō
17 Dit zyn de gulden Eersē die de Philisteē
den Heere ten Schultoffer gauen: Asdod
eenen/ Gasa eenen/ Askalon eenē/ Gath ee-
nen/ ende Ekron eenen.
18 Ende gulden Muysen na dē getale aller
Steden der Philisteen onder den vyf Vor-
sten/ beyde der ghemuerden Steden ende
Dorpen/ ende tot aen den grootē g† Abel
daer sy de Arcke des Heerē op lietē/ tot op
desen dach/ op den Acker Josua des Beth
Semiters.
g† And. claechsteen.
19 Ende sommige te BethSemes werden
gheslaghen/ daerom dat sy de Arcke des
Heeren ghesien haddē: ende hy sloech des
volcx vyftich duysent eñ tseuentich mannē:
doe droech dat volck leet/ om dat de Heere
sulck een groote slachtinghe inden volcke
ghedaen hadde.
20 Ende de lieden tot BethSemes sprakē:
Wie kan staen voor den Heere sulcken hey
lighen God? ende tot wien sal hy van ons
trecken?
21 Ende sy sonden Boden totten Burgerē
Kiriath Jearim/ ende lieten hen segghen:
De Philisteen hebben de Arcke des Heerē
wedergebracht/ comt af/ ende haeltse tot
v lieden opwaerts.

Dat vij. Capittel.

1. De Arcke des Heeren coemt tot Ki-
riath Jearim. 3. Israel bekeert hem door
vermaninghe Samuels tot den Heere/ 7.
weert door desseluen hulpe der Philisteen
machtich/ 14. ende verkrycht syne afge-
nomen Steden weder. 15. Samuel be-
dient het Richterampt na den doodt Eli/
met groote neerstichheydt.

De Arcke des Heeren tot Kiriath Jearim/ in den huyse Abi Nadab des Priesters tot Gibea.
a 2.Sa.6.3.
b 1.Par.13.3.
c Dat is/ Sy droegē leet/ ende claechden dē Heere haer leet ouer de Philisteen.
† An. iāmerden.

1 ALso quamen de lieden van Kiriath Je-
arim/ ende haelden de Arcke des Hee-
ren op/ ende brachtense inthuys a Abi
Nadab tot Gibea: ende synē sone Eleasar
heylichden sy/ dat hy de Arcke des Heeren
bewaerde.
2 b Ende van dien daghe aen doe de Arcke
des Heeren tot Kiriath Jearim bleef/ ver-
trooch hem den tydt so langhe/ tot dat het
e twintich Jaerē werdē: ende het gantsche
huys Israels c† weende voor den Heere.
3 Samuel dan/ sprack totten gantschen
huyse Israels: b So ghy v lieden met gant b Jos.24.14.
scher herten bekeert totten Heere/ so doet Tob.14.11.
van v liedē de vreemde Goden/ eñ Astarot e Deu.6.13.
ende richtet uwe herte tottē Heere/ e ende Matt.4.10.
dient hem alleen/ so sal hy v verlossen wt
der Philisteen handt.
4 Doe deden de kinderen Israels van hē
Baalim ende Astaroth/ ende dienden den
Heere alleen.
5 Samuel dan sprack: Vergadert het gāt
sche Israel na Mizpa/ dat ick den Heere
voor v lieden bidde.
6 Ende sy quamen te samen tot Mizpa eñ
hulden water/ ende gotent wt voor den
Heere/ ende vasteden den seluen dach/ ende
spraken aldaer: Wy hebben den Heere ge-
sondicht: also richtede Samuel de kinderē
Israels te Mizpa.
Samuel de Propheet is Richter in Israel na dē doot Eli des Priesters eñ zyner kinderē.
7 Doe nu de Philisteen hoorden/ dat de
kinderen Israel te samen ghecomen warē
tot Mizpa/ toghen de Vorsten der Phili-
steen op teghen Israel: doe dat de kinderē
Israels hoorden/ vreesden sy hem voor dē
Philisteen.
8 Ende spraken tot Samuel: Laet niet af
voor ons te roepē tot den Heere onsē God
dat hy ons helpe wt der Philisteen handt.
9 Samuel nam een f† melcklammeken/ eñ f Dat is dat
offerde den Heere een gantsche Brandoffer noch af der
ende schreyde totten Heere voor Israel: melc wanen
ende de Heere verhoorde hem. noch sooch.
10 Eñ in dien als Samuel dat Brandtoffer † An. Suygh
offerde/ quamen de Philisteen aen/ om te lam Syrach
stryden tegen Israel: doch de Heere liet ee- 46.19.
nen grooten donder donderē ouer de Phi-
listeen desseluen daechs/ eñ verschrickte se/
dat sy voor Israel gheslaghen werden.
11 Doe togen de mannen Israels wt van
Mizpa/ ende iaechden de Philisteen/ ende
sloeghense tot onder BethCar.
12 g Doe nam Samuel eenen steen eñ sette- g Jos.26.19.
den tusschen Mizpa ende Sen/ ende hieē h† And. Hel-
h† EbenEzer/ eñ seyde: Tot hier toe heeft pensteen/
ons de Heere gheholpen. 1.Sam.4.1.
13 Also werden de Philisteen gedempet/ eñ
en quamen niet meer in de Lantpalen Is-
raels: ende de hant des Heeren was tegen
de Philisteen/ so lange als Samuel leefde.
14 Also creech Israel de Stedē weder/ i die i 1.Sam.4.
hen de Philisteen ghenomen hadden/ van
Ekron aen/ tot Gath toe/ met namen harē
Lantpalen/ die verloste Israel vander hāt
der Philisteen: want Israel hadde vrede
met den Amoriten.
15 Samuel richtede Israel zyn leefdaghe.
16 Ende tooch Jaerlicx rondtom tot Beth
El/ ende Gilgal/ ende Mizpa: ende wanneer
hy Israel aen alle dese plaetsen gherichtet
hadde.
17 So quam hy weder te k Ramath/ want k Josu.18.25.
daer was zyn huys: eñ richtede Israel al- 1.Sam.1.
daer/ eñ boude dē Heere aldaer eenē Altaer. ende 15.34.

Dat viij. Capittel.

1. Samuels sonen zyn Godloose Rich
ters/ 4. so eyscht Israel ouer hen eenen
Coninck. 6. Samuel dien sulcx qualick be
valt/ 10. stelt dē volcke des Coninex recht
voor ooghen/ 19. ende sy vaeren ghelycke-
wel voort in haren voornemen.

1 DOe nu Samuel ouot werdt/ stelde hy Samuels
syne sonen tot Richters ouer Israel. sonen zyn
2 a Zyn eerstegeboren sone hiet Joel Godloose
ende de ander hiet Abia/ ende waren Rich- Richters.
ters te Berseba. a 1.Paral.6
3 Doch syne sonen en wandeldē niet in sy 28.
ne weghē/ maer neychden hen tot gierich- Joel
eydt/ b ende namen gheschencken/ ende Abia.
buyghden het recht. b Deu.16.19.

Maer

Israel eyscht eenē Coninck.

4 Doe vergaderden hen alle Oudsten in
Israel/ eñ quamē te Ramath tot Samuel.
5 Eñ spraken tot hem: c Siet ghy zijt out
gheworden / ende uwe sonen en wandelen
niet in uwe weghen: d so settet nu eenē
Coninck ouer ons/ die ons richte ghelijck
als alle Heydenen hebben.

c 1. Sa. 12. 12
d Judi. 17. 6.
Hose. 13. 10.
Act. 13. 21.

6 Dat beuiel Samuel qualick/ dat sy sey-
den: Gheeft ons eenen Coninck / die ons
richte: eñ Samuel badt voor den Heere.
7 De Heere sprac doch tot Samuel: Hoort
de stemme des Volcx in allen dat sy tot v
ghesepdt hebben: e want sy hebben niet v
maer my verworpē: dat ick geen Coninck
en sal ouer hen zijn.

e Deut. 31. 16
1. Sa. 10. 20.

8 Sy doen v/ als sy altoos gedaen hebben
vandē dage aen/ doe ickse wt Egiptē leyd
de/ tot op desen dach: ende hebbē my verla
ten / ende anderen Goden ghedient.
9 So hoort nu haer stēme: doch betuycht
hen/ ende verkondicht hen f het recht des
Coninckx/ die ouer hen heerschen sal
10 Ende Samuel seyde alle woorden des
Heeren den Volcke/ dat eenen Coninck vā
hem versocht.

De Rechtē des coninckx
f Deut. 17. 15.
1. Sa. 10. 26.

11 Dat sal des Coninckx recht zijn die ouer
vlieden heerschē sal: g Uwe sonen sal hy ne
men tot synen Wagen ende Ruyteren/ die
voor synen Waghen heenen draven.

g 1. Re. 9. 22.

12 Eñ tot Hooftliedē ouer duysent/ ende o-
uer vijftich: eñ tot Ackerlieden/ die hem sy
nen Acker bouwen/ ende tot Maeyers in
synen Oogst/ ende dat sy zijn Harnasch eñ
wat tot synen Waghen behoort/ maken.
13 Uwe Dochteren oock sal hy nemē/ dat
sy Apotekerssen/ Keuckenmaeghden ende
Backerssen zijn.
14 Uwe beste Ackeren ende h Wijnbergen/
ende Oligaerden/ sal hy nemen/ ende synen
knechten gheuen.

h 1. Re. 21. 2.

15 Daer toe van uwe zaet ende Wijnbergē/
sal hy de tiende nemen ende synen Kamer
linghen ende knechten gheuen.
16 Ende uwe Knechten ende Maeghden/
ende uwe schonste Jongelinghen/ ende uwe
Ezels/ sal hy nemen/ ende zijn volck daer-
mede wtrichten.
17 Van uwe Cudden sal hy de Tienden ne-
men eñ ghylieden moet syne knechtē zijn.
18 Wanneer ghyliedē dan schreyen sult te
dier tijt ouer uwē Coninck dien ghy v lie-
dē vercorē hebt so en sal v de Heere te dier
seluer tijdt niet verhooren.
19 Doch het Volck weygerde hem te hoo-
ren de stemme Samuels/ eñ spraken: Geen
verley wijse/ maer daer sal een Coninck o-
uer ons zijn:
20 Dat wy oock zijn als alle ander Heyde-
nen dat ons onse Coninck richte/ eñ voor
ons wt trecke/ wanneer wy onse crijghen
voeren.
21 Doe hoorde Samuel alle het ghene dat
dat volck seyde / ende seyde het voor den
ooren des Heeren.
22 De Heere dan sprack tot Samuel: Hoort
haer stemme/ ende maeckt hen eenen Co-
ninck: eñ Samuel sprack tottē mannē Is-
raels: Gaet henē eē yegelick in zijn Stadt.

Dat ix. Capittel.

2. Saul soect de Ezelinnē zijns vaders
5. Coemt door aengheuen zijns Jonghen/
14. tot Samuel/ 19. die seyt hem hoe zijn
Ezelinnen gheuonden / ende hy ten Co-
ninck vanden Heere verordent zy

Kis sendet Saul de Ezelinnen te soecken.
a 1. Par. 8. 33
ende 9. 39.
1. Sa. 14. 51

1 DAer was een mā van BenJamin met
namen a Kis / een sone AbiEl / des
soons Zeror / des soons Bechorath/
des soōs Apiah/ des soōs eens mans Je-
mini/ een strijtbaer man.
2 Die hadde eenen sone met namen Saul
die was een fijn ionck man / eñ daer was
geen schoner onder den kinderen Israels b†
eens hoofts langher dan alle het volck.

b† An. van-
der schoude-
ren aen. eñ
daer bouen
was hy hoo-
gher, etc.

3 Kis nu/ Sauls vader/ hadde syne Ezelin
nen verloren: ende hy sprack tot synē sone
Saul: Neēt der Jongers een met v maect
v op/ gaet henen/ ende soeckt de Ezelinnē.
4 Ende hy ginck door het gheberchte E-
phraim / ende door het Lant Salizo/ ende
vondēse niet: sy ghinghen door het Landt
Saalim/ ende sy en warē niet daer: sy gin-
ghen door het Lant Jemini/ ende en von-
dense niet.
5 Doe sy nu quamē int Lāt c Zuph/ sprack
Saul totten Jonghen die met hem was:
Coemt/ laet ons weder na huys gaē: myn
vader mochte van den Ezelinnen aflaten/
ende voor ons sorghen.

c Zuph was Samuels Landt/
1. Sam. 1. 1.

6 Hy sprack daerentegen: Siet hier is een
beroemder man Gods in deser Stadt/ al-
les wāt hy seydt/ dat geschiet: nu laet ons
daer henen gaen/ misschien seyt hy ons on
sen wech dien wy gaen.
7 Saul dan sprack tot synē Jongē: Wan-
neer wy daer alreede henen gaen wat brē
ghen wy dan den manne? want het broot
is wech wt onsē sack/ so en hebbē wy oor
sus gheene ghaue/ die wy den man Gods
brenghen: wat hebben wy?
8 De Jonghē antwoordde Saul weder/
eñ sprack: Siet/ ick hebbe een vierendeel
eens silueren Sikels by my/ dien willē wy
den man Gods/ gheuen dat hy ons onsen
wech segghe.
9 In voortijden in Israel / wanneermen
ginck God te vraghē so sprack men: Coēt/
laet ons gaen totten d Siender: want die
men nu Propheten heet / die hietmen in
voortijden Sienders
10 Saul sprack tot synē Jongē: Ghy hebt
wel gheseyt: Comt/ laet ons henen gaen.
Ende doe sy henen gingen na der Stadt/
daer de man Gods was/

d Prophetēn heeten Sienders / die daer siē con nē wt Gods woort wat Gods wille zy

11 Ende ter Stadt op quamen / vonden sy
Maeghden die wtghegaen waren water
te halen: tot denseluen spraken sy: Is de
Siender hier?
12 Sy antwoordden hen eñ sprakē: Ja siet
daer is hy/ haelt v/ want hy is heden inde
Stadt ghecomen/ dewijle het Volck hedē
te offeren heeft op der Hoochte.
13 Wanneer ghylieden in de Stat coemt/
so sult ghy hem vinden eer hy dan opgae/
op de Hoochte te eten: want het Volck en
sal niet eten tot dat hy coemt/ want hy se-
gent het Offer: daer na eten die ghenoodt
zijn: daerom so gaet op/ want nu sult ghy-
lieden hem euen treffen.
14 Ende doe sy op tot ter Stadt quamē/ eñ
midden inder Stadt waren/ siet doe ginck
Samuel wt/ hen teghen/ ende wilde op de
Hoochte gaen.

e 1. Sa. 15. 1.
Act. 13. 21.

15 e Nu de Heere hadde Samuel syne oorē
geopenbaert/ eenen dach te vorē/ eer Saul
quam/ ende ghesepdt:
16 Morgen om dese tijt / wil ick eenē man
tot v senden / wt den Lande BenJamin/
dien suldy ten Vorst saluen ouer myn Volc
Israels/ dat hy myn Volc verlosse wt der
Philisteē hant: want ick hebbe myn Volck
aengesien / ende zijn gheschrey is voor my
ghecomen.
17 Doe nu Samuel Saul aensach antwoord
de hem de Heere/ Siet/ daer is de mā/ daer
ick v van geseydt hebbe/ dat hy ouer myn
Volck heersche.

Saul komt tot Samuel.

18 Doe tradt Saul tot Samuel onder der poorte/ende sprac: Segt my/ waer is hier des Sienders huys?
19 Samuel antwoorde Saul/ ende sprack: Ick ben de Siender / gaet voor my op / op de Hoochte / wãt ghylieden sult hedẽ met my eten: morghen wil ick v laten ghaen / ende alles wat in v herte is / wil ick v segghen.
20 Ende om de Ezelinnen/die ghy voor drij dagen verloren hebt/ bekommert v f lechs niet/sy zijn geuonden/ende wiens sal zijn, alles wat in het beste is in Israel? sal het niet uwe/ ende des gantschen huys uws vaders zijn?
21 Saul antwoorde/Ben ick niet een sone van Jemini f ende van de g slechtsten stãmen/ende mijn geslachte het kleynste onder allen gheslachten der stammen Bẽ Jamin?waerom segdy my dan van sulcken?

Saul is ootmoedich eer hy Koninck wort.
f Judi 20 35 47.
1Sa 15.17
g Of, dunsten/verachten

22 Samuel dan nam Saul ende zynen Jonghen ende brachtse in de Sale/ende settese bouen aen/ onder die/die genoodt warẽ/ dier waren by dertich mannen.
23 Ende Samuel sprac totten Koch/Geeft dat stuck herwaerts/dat ick v dede eñ beual/ghy soudet dat by v behouden.
24 Doe droech de Koch eẽ Schouder op/eñ dat daer aen hinck: eñ hy leyde het Saul voor/ende sprack: Siet/dat is ouer bleuen legt het voor v /eñ eet:wãt het is euen tot deser tijt op v behouden/doe ick het volck noode : also at Saul met Samuel dies daechs.
25 Ende doe sy af ghinghen vander Hoochte in de Stadt/ sprack hy met Saul op den Dake/
26 Ende stonden vroech op / ende doe den dageraet opginck/ riep Samuel den Saul op den Dake/ eñ sprack: Op/dat ick v gaen late:eñ Saul maecte hem op/ende die beyde ginghen met malcanderen wt/hy ende Samuel.
27 Ende doe sy af quamen aen der Stadt eynde/ sprack Samuel tot Saul: Segt den Jonghen/dat hy voor ons henen ga:ende hy ghinck voor henen : doch staet ghy nu stille dat ick v kondt doe/wat God ghesepdt heeft.

Dat x. Capittel.

1. Saul wort met sommighe teeckenen ten Koninck ouer Israel gesalft. 9. Krijcht een ander herte 10. Propheteert. 14. ende verberght des Koninckrijcx handel. 17. Samuel settet den Volcke syne sonden voor oogen. 21 Gheeft hen haren Koninck/ 27. dien sy alle niet aen en nemen. 26. Ende schrijft desseluen Recht in een Boeck.

Saul wort ten Koninc ouer Israel ghesalft.
a 1Sa 10.13
b Hose 19 15
Act. 13.21.
c Deu. 9.26
d Gen. 35.19.

1 DOe a nam Samuel een Olyglas/ende goot op zijn hooft/ende custe hem/ eñ sprack: b Siet ghy dat v de Heere ten Vorst ouer c zijn Eersdeel ghesalft heeft?
2 Wanneer ghy nu van my gaet/ so suldy twee mannen vindẽ by d den graue Rahel/ in de Lantpale Ben Jamin tot Zelzah die sullen tot v segghen: De Ezelinnen zijn geuonden die ghy te soecken zijt wtgegaen: ende siet/uwe vader heeft de Ezels wt der sorghen ghelaten/ende sorghet voor v lieden/ende seydt: Wat sal ick om mynen sone doen?
3 Ende wanneer ghy van daer voortaen gaet/ so suldy komen tot der Eycken Thabor/aldaer sullen v aenkomen drij mannẽ/ die opghaen tot God na e Beth El: deen draecht drij Boeckens/de ander drij stucken broots/de derde een Flessche met wyn.

e Josue. 18. 13.

4 Ende sy sullen v vriendelick groeten/eñ v twee brooden gheuen/ die suldy van haren handen nemen.
5 Daer na suldy komẽ op dẽ Berch Gods. daer der Philisteen Leger is:ende wanneer ghy aldaer in de Stadt koemt / sal v ontmoetẽ eenen hoop Prophetẽ vãder Hoochte afkomende/ ende voor hen een Psalter/ ende Tamboryuen/ ende Pypen/ ende Harpen ende sy propheteerende.
6 f Ende de Gheest des Heeren sal veerdich worden ouer v dat ghy met hem sult prophereren so suldy een ander man worden. f Judi.13 24
7 Wanneer v nu dese teeckenen komen g so doet wat v voor handen koemt / want God is met v . g 1Sa.7.3. 1Para.17.2
8 Ghy sult voor my af gaen na Gilgal/siet, daer wil ick tot v afkomẽ te offeren Brant offer ende Danckofferch seuen dagen suldy beyden/tot dat ick tot v kome/ ende v kondt doe/wat ghy doen sult. h 1.Sa.13.8.
9 Ende doe hy zijn schouderen keerde/dat hy van Samuel ghinck/ gaf hem God een ander herte / ende alle dese teeckenen quamen op den seluen dach.
10 Ende doe sy quamen aen den Berch/siet doe quam hem eenen hoop i Propheten teghen / k ende de Gheest Gods werdt veerdich ouer hem/dat hy onder hen propheteerde.
11 Doe hem nu alle die saghen / die hem te voren ghekent hadden/dat hy met den Propheten propheteerde/
12 Sprakẽ sy alle onder malkanderẽ: Wat is den sone Kis geschiet?is Saul oock onder den Propheten?
13 Ende een aldaer antwoorde/eñ sprack: l Wie is haer vader?m Daer is eẽ Spreec woort af ghekomen: Is Saul oock onder de Propheten?
14 Ende doe hy wt gheprophetecrt hadde/ quam hy op de Hoochte.
15 Ende Sauls Oom sprack tot hem ende, tot synen Jongen: Waer zijt ghylieden henen gegaen?Sy antwoorden : De Ezelinnen te soecken:eñ doe wy sagen dat sy niet daer en waren/ quamen wy tot Samuel.
16 Doe sprac Sauls Oom: Segt my: Wat seyde v lieden Samuel?
17 Saul antwoorde synen Oom : Hy seyde ons dat de Ezelinnen gheuonden waren; doch van den Koninckrijcke en seyde hy hem niet wat Samuel ghesept hadde.

i By Propheten verstaen de Hebreen. Propheten Leer longhers/ die hen der leere der H. Schriftẽ beulytigen.
k 1Sa. 11.6
l Dat is/ Laetse propheterẽ het en is hen doch van vader niet aengeborẽ/ maer van God/ die is de rechte vader.
m 1Sa 19 24

18 Samuel dan eyschte het Volck te samẽ ten Heere na Mizpa/
19 Ende sprack tot den kinderen Israels: So seydt de Heere de God Israels : Ick hebbe Israel wt Egypten geleydt/ ende v lieden van der Egyptenaeren handt verlost/ende vander handt aller Koninckrijcken die v dwonghen,
20 n Eñ ghylieden hebbet heden uwen God verworpen/ die v wt alle uwe ongeluck eñ droeffenisse geholpen heeft/ ende seydet tot hem: Siet eenen Koninc ouer ons: Wel aẽ/ so treedt nu voor den Heere/na uwen stammen ende o t Maechschappen. n 1Sa. 8.7.

o t And. Hooftliedẽ.

21 p Doe nu Samuel alle stammen Israels daer toe bracht/ werdt gheraeckt de stamme Ben Jamin. p Jos.7.16 Jone.1.7.
22 Ende doe hy den stamme Ben Jamin daertoe brachte met synen gheslachten / werdt gheraeckt het geslachte Matri/eñ werdt gheraect Saul/ de sone Kis: ende sy sochten hem/ doch zy en vonden hem niet.
23 Doe vraechdẽ zy voorder den Heere:Sal hy oock noch herwaerts komen?De Heere andtwoorde.Siet/hy heeft hem onder de Vaten versteken.

Voor deere salmen v lieden/ende hem daer toe dringen laten.

Doe

24 Doe liepen sy heyen/ende haelden hem
van daer: ende doe hy onder het Volc trat/
q † And. doe ginck hy hooch bouē alle het volck, van de schouderen aen, en̄ daer bouē.
q was hy eens hoofts langer dan alle het
Volck.
25 Ende Samuel sprack tot allen Volcke:
Daer siet ghy welcken de Heere verkoren
heeft: doe juychte alle dat Volck/ en̄ sprac:
Gheluck en̄ Heyl den nieuwen Koninck.
26 r Samuel nu seyde den Volcke alle dat
r 1 Reg 1 29.
recht des Coninckrijcx/ ende schreef het in
s Deu 17.15
eenen Boeck/ ende leyde dat voor den Hee
1. Sa. 8. 11.
re: ende Samuel liet alle dat Volc gaen/
t 1 Sa 8.22
eenen yeghelicken in zijn huys.
27 Ende Saul ginck oock thuys na Gibea.
ende des Heyrs ghinck een deel met hem/
welcker herte God roerde.
28 Doch sommighe boose lieden spraken:
u Judic. 8.7
Wat soude ons dese helpen? u ende ver-
1 Sa. 11.12
achteden hem ende en brachten hem geen
gheschencken: doch hy dede als hoorde hy
het niet.

Dat xj. Capittel.

1. De Amoniters beorlogen Israel. 9. De Geest Gods komt ouer Saul. 11. die slaet se. 14. en̄ wordt in sijnen Rijcke beuesticht.

Nahas beorloghet Israel.
Judi 10.17
1 ENde Nahas de Amoniter tooch op-
waerts ende belegherde Jabes in Gi-
lead: ende alle mannen te Jabes sprakē
tot Nahas: Maeckt een verbont met ons,
so willen wy v dienen.
2 Doch Nahas de Amoniter antwoorde
hen: Daer wil ick een verbont met v liedē
in maken/ dat ick v alle de rechte ooghe wt
steke, ende make v te schanden onder het
gantsche Israel.
3 Doe spraken tot hem alle Oudtsten te
Jabes. Gheeft ons seuen daghen. dat wy
Boden senden in alle landtpalen Israels:
is daer dan niemandt die ons verlosse/ so
willen wy tot v wt gaen.
4 Doe quamen de Boden te Gibea tot Sa
ul/ende seydē suler voor de oorē des Volcx:
doe hief alle dat Volc zijn stemme op, ende
weende.
5 Ende siet/doe quam Saul vanden Vel-
de, achter den Runderen/ en̄ sprac. Wat is
den Volcke. dat het weent? Doe vertelden
sy hem de sake der mannen van Jabes.
De Gheest Gods coēt ouer Saul/
6 a Doe wert de Gheest Gods veerdich o-
a 1 Sa. 10 10
uer hem als hy sodanige woordē hoorde/
b Jud 19 29
ende sijnen toorne vergrimde seer.
7 Ende nam een paer Ossen/ b ende hiense
in stucken. en̄ sandtse in alle Lantpalen Is-
raels/ door de Boden. en̄ liet seggen: Wie
niet wt en treckt Saul ende Samuel na/
dies Runderen salmen also doen: doe viel
de vreese des Heeren op het Volck / dat sy
wt togen. gelijck als een eenich man.
c 1 Sa 13 15.
8 c Ende men maeckte de ordeninge te Ba
cap. 15.4.
sen: ende der kinderen Israels waren / drie
hondert mael duysent mannen/ en̄ der kin-
deren Juda dertich duysent.
9 Ende sy seyden den Boden die daer ghe-
komen waren: Alsosegget den mannen te
Jabes Gilead: Morgen sal v lieden hulpe
ghesch ieden/ wanneer de Sonne beghint
heet te schijnen. Doe de Boden quamen/
ende verkondichdē dat den mannen te Ja
bes doe werden sy vrolick
10 Ende de mannen te Jabes sprakē Mor
gen willen wy tot v lieden wt gaen. dat gy
ons doet alles wat v lieden behaecht.
d Judi. 7.16
11 d Ende des anderen morgens, ordineer-
1 Sa. 10.28
de Saul het Volck in drie hoopen/ en̄ qua-
men inden Leger om de Morgenwake en̄
sloech de Amoniten tot dat den dach heet
werdt: die nu ouerbleuen, die werden also
verstroyt/ dat haerder niet twee by malcan
deren en bleuen.
12 Doe sprack het Volck tot Samuel: Wie
zijn sy die daer seyden: e Sonde Saul ouer
e 1 Sa 10 27.
ons heerschen? geeftse herwaerts die man
nen/ dat wyse dooden:
13 Saul daerenteghen sprack: Daer en
sal op desen dach niemandt steruen: want
de Heere heeft heden Heyl ghegheuen in
Israel.
14 Samuel sprack ten Volcke. Koemt/ laet
ons na Gilgal gaen/ ende het Koninckrijc-
ke aldaer vernieuwen.
15 Doe ginck alle dat Volck na Gilgal/ en̄
maeckten aldaer Saul ten Koninck / voor
den Heere tot Gilgal/ en̄ offerden Danck-
offer voor den Heere: ende Saul met tsa-
men alle mannen Israels / verblijden hen
aldaer gantsch seer.

Dat xij. Capittel.

Samuel is hier eenen Spiegel en̄ Voorbeeldt aller vromer Ouerheden ende Richters. 7. Straft het Volck harer ondanckbaerheyt dat sy voor haren Coninc God/ eenen mensche ten Koninck gekoren hadden. 10. God dringtse door een ongewoōlick teecken tot kennisse harer sonden. 20. Samuel troostse/ 23. ende neemt aen/ voor hen altijt te bidden/ dat sy slechs trouwelicken den Heere aenhanghen.

1 DOe sprack Samuel ten gantschen Is
rael: a Siet / ick hebbe uwer stemme
gehoort in allen dat ghylieden my ge a 1 Sa. 8.4.
seyt hebt. ende hebbe eenen Coninck ouer
v lieden ghemaeckt.
2 Ende nu siet daer treckt uwen Koninck
voor v lieden henen: ick nu ben oudt ende
graw ghewordden/ ende myne sonen zijn by
v lieden/ ende ick hebbe voor v lieden henē
gheghaen van myner ionckheyt op. tot op
desen daech.
3 b Siet hier ben ick/ antwoordet teghen
my voor den Heere ende sijnen Gesalfden/ b Syr 46 22
oft ick yemants Osse ofte Ezel genomen Act. 20.18
hebbe? of ick yemandē hebbe ghewelt of-
te onrecht ghedaen? oft ick yemanden on-
derdruct hebbe? oft ick van yemants hant
een gescheneck genomen hebbe/ ende my de
ooghen blinden laten: so wil ick het v liedē
weder gheuen.
4 Sy spraken: Ghy en hebt ons gheen ge-
welt noch onrecht gedaē/ noch onderdruct
ende van niemants handt wat genomen.
5 Hy sprack tot hen: De Heere zy een ghe
tuyge tegen v lieden ende sijnen Gesalfden
heden ten daghe/ dat ghy niet in myner
handt geuonden en hebt. Sy spraken: Ja
sy sullen ghetuyghen zijn.
6 Ende Samuel sprack ten Volcke: Ja/
de Heere. die Mosē ende Aaron gemaect/
ende uwe Vaders wt Egyptenlandt ghe-
leydt heeft/
7 So tredet nu herwaerts/ dat ick met v
liedē rechte voor den Heere/ ouer aller wel-
daet des Heeren/ die hy aen v lieden ende
uwen Vaderen ghedaen heeft.
8 c Als Jacob in Egypten ghekomē was/ c Gen 46. 5
doe schreyden uwe Vaders tot den Heere: Exo. 2. 23.
d ende hy sandt Mosē ende Aaron/ dat sy d Exo 3. 10
uwe Vaders wt Egyptē leyden ende hen
aen dese plaetse woonen lieten.
9 Doch doe sy des e Heeren hares Gods
vergaten. verkocht hyse onder het gewelt e Judic 4 2
Sissera des Hooftmans tot Hazor. f ende f Judic 13 1
onder het ghewelt der Philisteen. g en̄ on- g Judic 3 12
der het ghewelt des Koninex der Moabi-
ten/ die vochten teghen hen.

Ende

10 Ende sy schiepden voortaen tot den Hee
re ende spraken: Wy hebben gesondicht/
dat wy den Heere verlaten/ ende Baalim
ende Astaroth ghedient hebben: doch ver-
lost ons nu van der handt onser vyanden/
so willen wy v dienen.

h Judi.6.14 i Judi.13.24 k Judi.11.1 l.Sa.p.17.4 m 1.Sa.8.5 n God be-
uestight den Koninck/ eñ is doch toornich/ dat sy hem gekozen hadden. Dat is so veel geseyt. Sy deden quaet/ dat sy haer ver-
trouwen vã God op ee-
nen men-
sche ende op hen selfs setten: so sy doch sus lã-
ge/ so dick sonder Ko-
ninck/ door God verlost waren. Daertoe de wyle dat hẽ toegeseydt was Konin-
gen te heb-
ben/ so en laet het God niet toe/ dat sy hem verkie-
sen/ maer hy verkiest hem selfs: op dat het besta/ dat alles wat God niet en begint ende doet/ voor God niet en gelt. o 1.Reg.15.41 p Exo.34.10 Deut.9.26 Josue.7.7.

11 h Doe sandt de Heere Jeru Baal/ i Be-
dan k Jephthah l ende Samuel ende ver
loste v lieden van der hant uwer vyanden
rondtom/ ende liet v lieden seker woonen.
12 Doe ghylieden m saecht/ dat Nahas de
Koninck der kinderen Ammon tegen v lie
den quam/ n spraeckt ghylieden tot my:
Niet ghy/ maer een Koninck sal ouer ons
heerschen: so doch de Heere uwe God uwe
Koninck was.
13 Nu daer hebt ghylieden uwẽ Koninck/
dien ghy ghekozen ende ghebeden hebt: n
want siet/ de Heere heeft eenen Koninck o-
uer v lieden gheset.
14 So ghylieden nu den Heere vreest ende
hem dient/ ende syne stemme hoort/ eñ den
monde des Heeren niet ongehoorsaem en
zyt/ so sullen beyde ghylieden ende uwe Ko
ninck die ouer v lieden heerschet/ den Hee-
re uwe God volghen.
15 So ghylieden daerentegen des Heeren
stemme niet en hoort/ maer synen monde
ongehoorsaem zyt/ so sal de hãt des Heerẽ
tegen v lieden/ eñ teghen uwe vaders zyn.
16 Oock tredet nu herwaerts/ ende siet dat
groote dinck/ dat de Heere voor uwen oo-
ghen doen sal.
17 Is als nu niet den Tarwẽoogst: ick wil
dannoch den Heere aenroepen/ dat hy sal
donderen eñ regenen laten: dat ghy bevin-
den eñ sien sult/ dat groot quaet/ dat ghy
voor des Heeren oogen ghedaen hebt/ dat
ghy v lieden eenen Coninck gebedẽ hebt.
18 o Ende doe Samuel den Heere aenriep/
liet de Heere donderen eñ regenen desselven
daechs: doe vreesde dat gantsche volck dẽ
Heere ende Samuel seer.
19 Eñ spraken alle tot Samuel: Bidt voor
uwe knechtẽ/ den Heere uwẽ God/ dat wy
niet en sterven: want boven alle onse son-
den hebben wy oock dat quaet gedaẽ dat
wy ons eenen Koninck ghebeden hebben.
20 Samuel daerentegen sprach ten Volcke:
Vreest v niet/ ghy hebt tis waer dat quaet
alle gedaen: doch wijckt niet achter vandẽ
Heere af/ maer dient den Heere van gant-
scher herten:
21 Ende wijckt der ijdelheyt niet na/ want
het en baet v lieden niet/ eñ en kan v niet
verlossẽ/ dewyle dat het een ijdel dinck is.
22 p Doch de Heere en verlaet zyn Volck
niet/ om zyns grooten Naems wille: want
de Heere heeft begost/ v hemselvẽ ten Volc
ke te maken.
23 Doch het zy oock verre van my/ my also
aen den Heere te besondigen/ dat ick soude
aflaten voor v lieden te bidden/ ende v lie-
den te leeren den goeden eñ gerechtẽ wech.
24 Vreest slechs den Heere/ ende dient hem
trouwelicken van gantscher herten: want
ghylieden hebt gesien hoe groote dinghen
hy met v doet.
25 So ghylieden daerentegen quaet han-
delt/ so sult beyde ghylieden ende uwe Ko-
ninck verloren zyn.

Dat xiij. Capittel.

1. De Philisteen van Saul eñ Jonathã
geslagen. 5. wedergaen den strijt met ontal
licke crijchsrustinghe. 6. Israel verschrickt
hem van bangicheyt. 9. Saul wort ghe-
straft zyns Offers halvẽ. 15 Telt zyn volc/
19. ende vindt het ouer al wapenloos.

1 SAul was a een Jaer Koninck geweest/
ende doe hy twee Jaer ouer Israel gere
geert hadde/
a In. als eẽ Jarich kint in zynen Rijcke, ende doe etc.
2 Verkoos hy hem drye duysent mannen
wt Israel: twee duysent waren met Saul
te Michmas/ ende op het gebergte Beth
El/ ende een duysent met Jonathan/ tot
Gibea Ben Jamin/ nu het ander volck liet
hy gaen/ eenen yeghelicken in zyne Hutte.
1.Sa.13.17.
3 Doch Jonathan sloech de Philisteen in
haren Leger/ b die tot Gibea was: dat quã
voor de Philisteen: eñ Saul liet de Basuy
nen blasen inden gantschen Lande/ eñ seg-
ghen: Dat latet den Hebreen hooren.
4 Ende het gantsche Israel hoorde seggẽ:
Saul heeft der Philisteen Leger geslagen:
want Israel stanck voor den Philisteen:
ende alle dat Volck schreydde Saul na/ na
Gilgal.
Jonathan slaet de Phi listeen. b 1.Sa.10.5
5 Doe verghaderden hen de Philisteen te
stryden met Israel/ dertich duysent Wage
nen/ ses duysent Ruyters/ eñ ander volck/
so vele als des zants aenden Oever der
Zee: eñ toghen op/ ende legherden hen te
Michmas/ tegent Oostẽ voor Beth Avẽ.
6 Doe dat de mannen Israels saghen dat
sy in noode waren/ (want den Volcke was
banghe/) verstaken sy hen in de spelonckẽ
ende kuylen/ ende rotzsteenen/ ende holen/
ende bornputten.
7 De Hebreen nu gingen ouer de Jordane/
int lant Gad ende Gilead: ende Saul was
noch tot Gilgal/ ende alle dat volck wert
achter hem verzaecht.
8 c Doe toefde hy seven dagen/ op den tijt
van Samuel bestemt: ende doe Samuel
niet en quam tot Gilgal/ verstroyde hen
het volck van hem.
c 1.Sa.10.8
9 Doe sprac Saul: Brengt my herwaerts
Brantoffer ende Danckoffer: ende hy of-
ferde Brandtoffer.
Saul offert Brantoffer
10 Als hy nu dat Brantoffer volbracht had
de/ siet/ doe quam Samuel: doe ginck Sa-
ul wt hem teghen/ hem te seghenen.
11 Samuel daerenteghen sprack: Wat heb
dy ghemaeckt? Saul antwoorde: Ick sach
dat hen het volck van my verstroyde/ ende
ghy en quaemt niet ter bestemder tijt/ eñ
de Philisteen waren vergadert te Mich-
mas.
Samuel straft Saul.
12 Doe sprack ick: Nu sullen de Philisteen
tot my af komen te Gilgal/ ende ick en heb
be het aenghesicht des Heeren niet ghebe-
den/ doe waechde ick het eñ offerde Brant
offer.
13 Samuel daerenteghen sprack tot Saul:
Ghy hebt sottelick gedaen/ eñ niet gehou-
den des Heeren uws Gods ghebodt/ dat hy
v geboden heeft: want hy hadde uwe Rijc-
ke v bevesticht ouer Israel voort eñ voort
d Of/ kaden gheyvich ge-
maeckt e 1.Sa.16.13 Psal.78.70 Act.13.22
14 Doch nu en sal uwe Rijcke niet bestaen/
e de Heere heeft hem eenen man wtgesocht
na zynder herten/ dien heeft de Heere ghe-
boden/ Vorst te zyn ouer zyn Rijck: want
ghy en hebt des Heeren ghebot niet ghe-
houden.
15 Ende Samuel maecte hem op/ eñ ginck
van Gilgal op na Gibea Ben Jamin: f eñ
Saul telde het volck dat by hem was/ by
ses hondert mannen.
f 1.Sam.11 ende.15.
16 Saul ende zyn sone Jonathan/ ende het
volck dat by hem was/ bleven op den klep
nen berch te Ben Jamin/ de Philisteen
daerentegen hadden hen gelegert te Mich
mas.
17 Ende wt den legher der Philisteen to-
ghen drye hoopen/ het lant te verderven: dẽ
eenen keerde hem op de strate na Ophra/
int landt Sauls;

Den

18 Den anderen keerde hem op de strate
Beth Horon/ den derden keerde hem op de
strate/ die daer gaet na den dale Zeboim/
aen der woestyne.
g Judi.5.7. 19 g Ende daer en wert gheen Smit inden
gantschen lande Israels geuonden / want
de Philisteen dachten: De Hebreen moch-
ten sweerden ende spiessen maken.
20 Ende gantsch Israel moest af trecken tot
den Philisteen/ wanneer yemant hadde een
h Anders. ploechyser/ houweel/ byl of h † seyssen te
† saeyyser. scherpen.
21 Ende de sneden aen de seyssens/ en hou-
weelen/ ende gaffelen/ ende bylen waren
afgearbeydet/ ende de scheepten stomp ge-
worden.
22 Doe nu den strijdtdach quam/ en werdt
daer gheen sweert noch spiesse gheuonden
in des gantschen volcx hant/ dat met Saul
ende Jonathan was/ behaluen Saul ende
zijn sone hadden wapen.
23 Ende der Philisteen Leger tooch wt voor
Michmas ouer.

Dat xiiij. Capittel.

1. Jonathan met synen Wapendrager
slaet der Philisteen Legher op de vlucht/
16. Saul so hy hem met den volcke te hul-
pe coemt/ 24. doet een verbot der spyse tot
op den auont/ 27. dat Jonathan onwetende
ouertreet/ 32. desgelijcx het volck eet bloe-
dich vleesch/ tegen de Wet/ 36. Saul vraecht
God om raet tegen de Philisteen/ 39. wil
synen sone die metten lote geraect werdt/
doot hebben/ 45. ende moet denseluen voor
den volcke los ghenen/ 47. van Sauls cry-
ghen/ 49. ende gheslachten.

Jonatha Sauls sone 1 HEt ghebiel op eenen dach / dat Jona-
than de sone Saul sprack tot synen
Jongen/ die zijn Wapendrager was:
Koemt/ laet ons ouer ghaen tot der Phili-
steen Legher/ die daer bouen leydt: ende en
seydet synen vader niet aen.
2 Ende Saul bleef te Gibea/ aent eynde/
a † An. Mi- onder eenen Granaten boom die in a † der
gron Voorstadt was b en des volcx dat by hem
b 1.Sa.13.15 was/ was by ses hondert mannen.
c 1.Sa.21.1. 3 En c Ahia de sone Ahitob/ d Jrabods
d 1.Sa.4.21 broeder/ Phinehas sone/ des soons Eli/ was
Priester des Heeren tot Silo/ en droech den
Lijfrock aen: het volck en wiste oock niet
dat Jonathan was henen ghegaen.
4 Daer waren aen den weghe/ daer Jona-
than socht ouer te gaen tot der Philisteen
Leger/ twee spitze steenklippen / deen op
dese zijde/ de ander op ghene zijde: de eene
hiet Bozez/ de ander Senin.
5 Ende de eene sach vanden Noorden na
Michmas/ ende de ander vanden Zuyden
na Gaba.
6 Ende Jonathan sprack tot synen Wa-
pendragher: coemt laet ons ouer gaen tot
den Legher deser onbesneden/ misschien sal
e 1.Pa.14.11 de Heere wat door ons wtrichten: e want
het en is den Heere niet swaer/ door vele of
te weynighe te helpen.
7 Doe antwoorde hem zijn Wapendrager:
Doet alles wat in uwe herte is: vaert
voort/ siet/ ick ben met v/ als uwe herte wil.
8 Jonathan sprack: Wel aen/ Wanneer wy
ouer comen tot den lieden/ ende hen int ge-
sichte comen/
9 Ist dat sy dan seggen: Staet stille/ tot dat
wy aen v comen/ so sullen wy aen onse plaet-
se staen blyuen.
10 Ist dat sy daerentegen seggen: Koemt
tot ons op: so willen wy tot hen opgaen/ so
heeftse ons de Heere in onse handen ghe-
gheuen: ende dat sal ons een teecken zijn.
11 Doe sy nu der Philisteen Leger alle bey-
de int gesichte quamen/ spraken de Phili-
steen: f Siet/ de Hebreen zijn wt de holen f 1.Sa.13.6.
ghegaen/ daer sy hen in versteken hadden. Judic.14.12
12 Ende de mannen inden Leger/ antwoor-
den Jonathan ende synen Wapendrager/
ende spraken: Koemt tot ons opwaerts/
so willen wy het v wel leeren: doe sprack
Jonathan tot synen Wapendrager: g Klimt g 1.Mac.4.
my na/ de Heere heeftse gegheuen in de han- 30.
den Israels.
13 Ende Jonathan klauerde met den han- Jonathan
den ende met den voeten daer op ende zijn slaet der
Wapendragher hem na: doe vielense voor Philisteen
Jonathan neder/ ende zijn Wapendrager Leger op de
doodese hem altoos na/ vlucht.
14 Also dat de eerste slachtinge/ die Jona-
than en zijn Wapendrager deden/ was by
twintich mannen/ byna in een half Bun-
der Lants / dat een iock Ossen om ploecht.
15 h Ende daer quam een verschricken in- h Jud.14.14
den Legher op den velde/ ende in het gant-
sche volck des Legers/ ende de stroopende
roeuende rotten verschricken oock/ also dat
het landt beefde: i want het was een ver-
schricken van God. i Jos.10.10
16 En de wachters Sauls tot Gibea Ben- Esa.28.21.
Jamin sagen/ dat hem den hoop verstroey- Judic.4.15
de/ ende verliep hier ende daer / ende wert
versmeten.
17 Saul sprack tot den volcke dat by hem
was: Tellet ende siet toe/ wie van ons zy
wech gegaen: ende doe sy telden/ siet/ doe
was Jonathan ende syn Wapendragher
niet daer.
18 Doe sprack Saul tot k Ahia: Brengt de k 1.Sa.14.3
Arcke Gods herwaerts/ want de l † Arcke l † An. Kiste/
Gods was te dier tijt by den kinderen Is- of lade.
raels.)
19 En doe Saul noch sprack metten Prie-
ster/ doe wert dat rumoer en dat loopen in
der Philisteen leger noch grooter: en Saul
sprack ten Priester: Treckt uwe handt af.
20 Ende Saul riep/ ende alle dat volck dat
met hem was/ ende quamen ten strijde/ en
siet/ m doe ginck een yegelicx sweert tegen m Judi.7.22
den anderen/ ende daer was een gantsch 2. Par.20.22
groot rumoer. 2. Ma.12.22
21 Oock de Hebreen die te voren by den Phi-
listeen geweest waren/ ende met hen int Le-
ger op getogen waren/ rontom gauen hen
tot Israel/ die met Saul ende Jonathan
waren.
22 Ende alle mannen van Israel / die hen n 1.Sa.13.6
op het gebercht Ephraim n versteken had-
den/ doe sy hoorden dat de Philisteen vlo-
den/ strekten sy achter hen wech inden strijdt.
23 Also halp de Heere te dier tijdt Israel en
den strijdt duerde tot Beth Auen toe.
24 En doe de mannen Israels moede wa-
ren desseluen dachs/ beswoer Saul alle
dat volck en sprack: Veruloeckt zy een ye-
ghelick/ die broot eet/ voor den auont/ dat
ick my aen mynen vyanden wreke: doe en
at oock alle dat volck gheen broot.
25 En het gantsche lant quam in het wout
ende daer was honich inden velde.
26 Ende doe het volck henen in het woudt
quam: siet/ doe vloeyde het honich/ doch
niemant en nam desseluen metter hant tot
synen monde: want het volck vreesde hem
voor den eedt.
27 Maer Jonathan en hadde niet gehoort/
dat zijn vader het volck beswooren hadde/
en reyckte synen staf wt/ dien hy in syner
hant hadde/ en stac metter spitzen inden hon-
ichseem/ en keerde syne hant tot synen
monde: doe werden syne ooghen wacker.

28 Doe antwoorde een van den volcke / eñ
sprack: V-we vader heeft het volck beswo-
ren, ende ghesept: Vervloecht zy een yege-
lick die hedē wat eet: ende het volck was
moede gheworden.
29 Doe sprack Jonathā: Mijn vader heeft
het lant bedroeft: siet / hoe wacker zijn my-
ne oogen gewoorden dat ick een weynich
deses honichs ghesmaeckt hebbe.
30 Dewyle dan het volck heden niet heeft
mogen eten / van der buete syner vyanden /
die het ghevonden heeft / so heeft ooc nu
den slach niet grooter geworden konnen
tegen de Philisteen.
31 Sy sloegen dannoch de Philisteen dies
daechs van Michmas tot Aialon toe: eñ
het volck weert seer maede.
Teghen de Wet. 32 Ende het volck richtede den buete toe /
ende namen Schapen ende Runderen / eñ
Kalveren / ende slachtedense opter Aerden /
o Deu.12.16 o ende atent so bloedich.
Levit. 3.17 33 Doe verkondichde men Saul: Siet / het
ende.7.26. volck besondicht hem aen den Heere / dat
ende.17.14 het bloet eet: hy sprack: Ghy hebt quaet
ende.19.26 gedaen wentelt herwaerts tot my als nu
eenen grooten steen.
34 Ende Saul sprack voorder: Verstroeyt
v onder het volck eñ segghet hen / dat een
yegelick synen Osse eñ syne Schapen / tot
my brenge / ende slachtse hier / dat ghyse e-
tet / ende v niet besondicht aen den Heere /
met dē bloet etē: doe brachte alle dat volck
een yeghelick synen Osse met syner handt
† And. tot den nacht/ hiertoe † dies nachts / ende slachtedense
aldaer.
p1. Reg 18.30 35 Ende Saul boude den Heere eenen p Al
taer: dat is den eersten Altaer dien hy den
Heere boude.
36 Ende Saul sprack: Laet ons af trecken /
de Philisteen na by nacht, ende hen beroo-
ven, tot dat het licht morghen worde / dat
wy niemandē van hen over laten. Sy ant
woordē: Doet alles wat v behaecht: Daer
toe de Priester sprack: Laet ons herwaert
tot God genaken.
q1.Sa.28.6 37 q Ende Saul vraechde God: Sal ick af
trecken den Philisteen na? ende wildyse ge
ven in Israels handē? doch hy en antwoor
de hem te dier tyde niet.
38 Doe sprack Saul: Laet hiertoe treden al-
le hoopen des volcks / ende ondervindt / eñ
siet toe, aen wien de sonde zy te deser tyde.
r Of/ Heyl-gever 39 Want so waer als de Heere leeft, de r Hey-
lant Israels, ende wanneer sy oock alreede
aen mynen sone Jonathan ware, so sal hy
sterven: ende niemandt en antwoorde hē
wt den gantschen volcke.
40 Ende hy sprack tot het gantsche Israel
Weest ghylieden op gener zyden / ick ende
myn sone Jonathan willen zijn op deser zy
den: het volck sprack tot Saul: Doet wat
v behaecht.
41 Eñ Saul sprack tot den Heere / den God
Israels: Doet wat recht is. Doe weert Jo-
nathan ende Saul gheraeckt / daerentegen
het volck ghinck vry wt.
42 Saul sprack: Worpt het lot over my / eñ
mynen sone Jonathan: doe weert Jonathā
gheraeckt.
(Josue 7.19) 43 Ende Saul sprac tot Jonathan: Segt
my / wat hebdy ghedaen? Jonathan seyde
het hem / ende sprack: Ick hebbe een wey-
nich honichs ghesmaect met den staf dien
ick in myner handt hadde, eñ siet / ick moet
daerom sterven.
44 Doe sprack Saul: God doe my dit ende
dat Jonathan ghy moet den doot stervē.
45 Doch het volck sprack tot Saul: Son-
de Jonathan sterven, die sulck eenen groo
tē heyl in Israel gedaen heeft? dat zy verre
t so waer als de Heere leeft / daer en sal gee t 2.Sa.14.11
hayr van synen hoofde op de Aerde vallē:
want u † God heeft het heden door hem ge- u † And. met God heeft
daen: also verloste het volck Jonathan / hy te deser
dat hy niet sterven en moeste. tyt ghe-
46 Doe trooch Saul op vanden Philisteen: wrocht.
eñ de Philisteen toghen aen haer plaetse.
47 Nu doe Saul het Ryck over Israel in-
genomen hadde / krychde hy teghen alle sy
ne vyanden contom tegē de Moabiters /
tegen de kinderen Ammon / tegen de Edo-
miters / teghen de Koningen Zoba / tegen
de Philisteen: ende waer hy hem henē keer
de, daer oeffende hy straffe.
48 x Ende maeckte een Heyr, ende sloech de x Deu.25.19
Amalekiten: ende verloste Israel van der
handt aller diese beroofden.
49 Saul hadde sonen: Jonathan / Iswi / Sauls ghe
Malchisua: ende zijn twee dochteren hie- slachte.
ten also / de eerstegeboren Merob, ende de
jonckste Michal.
50 Eñ Sauls wyf hiet Ahinoam, een doch
ter Ahimaaz, ende zijn Velthooftman hiet
Abner, een sone Ner / Sauls Oom.
51 p Ende Kis was Sauls vader: eñ Ner p 1.Sa.9.1.
Abners vader / was een sone AbiEl. 1.Par.8.33.
52 Daer was doch eenen harden krijch te-
gen de Philisteen, so lange als Saul leefde /
eñ waer Saul eenen strijdighen ende stere z † And. man geschickt tē
ken man sach / dien nam hy tot hem. krijge sach etc.

Dat xv. Capittel.

1. Samuel heet Saul wt Gods bevel
Amalek slaen ende wtroyen. 9. Saul on
gehoorsaem, 13. 20 stelt hem als hadde hy
gehoorsaē geweest / 17. 22. hoort zijn straf
fe, 24. eñ laet hem syne sonden slechs huy-
chelscher wyse rouwen. 32. Samuel hou-
wet Agag in stuckē 35. ende draecht ernst
lick leedt over Saul.

1 SAmuel dan sprack tot Saul: a de Heere Gods bevel
gheeft my herwaerts ghesonden / dat ick aen Saul
v een Koninck salfde over zijn volck Is- dat hy de A
rael: so hoort nu de stemme der woorden malekiten
des Heeren. slaen ende
2 So spreeckt de Heere Zebaoth: Ick heb verbannen
be bedacht wat Amalek Israel dede / b eñ soude.
hoe hy hem den wech verleyde / doe hy wt a 1.Sa.9.15
Egypten trooch. b Exod.17.8
3 So treckt nu henen / ende slaet de † A- Nu.24.20.
malekiters ende verbandtse met allen dat Deu.25.15.
sy hebben: en verschoont syner niet / maer † Anders / Amalec/
doot beyde mans ende vrouwen / kinderē /
ende soghkinderen / Ossen ende Schapen /
Kemelen ende Ezels.
4 Saul liet alsulcx voor het volck komen / d 1.Sa.11.8
d ende hy teldese te Telaim / tweehondert ende.13.16
duysent voetvolcks, ende tien duysent ma-
nen wt Juda.
5 Ende doe Saul quam tot der Amaleki-
ters Stat, maeckte hy een achterwacht aē
der Beke.
6 Eñ liet den Keniter seggen: Gaet wech / de Keniters
wijckt / ende treet af vanden † Amale- zijn vanden
kiteren / dat ick v niet met hen wech ruy- Keniter
me: want ghy dedet barmherticheyt aen Jetro, Mo
allen kinderen Israels, dat sy wt Egyptē sis Sweer.
toghen: also maecten hen de Keniters van † An. Amalec/
den Amalekiteren.
7 Doe sloech Saul de Amalekiters vā He e Exo.8.19
vila aē tot / Sur toe, die voor Egyptē leyt. Nu.10.29.
8 Eñ greep Agag der Amalekiters Koninc Judic.1.16
levendich, f eñ alle dat volck verbande hy ende.4.17.
met de scherpte des sweerts. Agag der
9 Doch Saul ende het volck verschoon- Amalekiters kouinc
de Agag / ende wat goede Schapen ende f 1.Sa.17.9
Runderen / ende ghemestet was / ende de
Lammeren /

sammerẽ/ ende alles wat goet was/ende
en woudent niet verbannen: wat daeren-
teghen slim was ende niet en dochte, dat
verbanden sy.
f Exod.6.6 10 Doe gheschiedde des Heeren woordt tot
1.Sa.15.29. Samuel/ende sprack:
11 g Het rouwet my dat ick Saul ten Co-
ninck gemaeckt hebbe want hy heeft hem
achter vã my afgekeert/ende myne woor-
dẽ niet vervullet: dies wert Samuel toor-
nich / ende schreyde tot den Heere den
gantschen nacht.
12 Eñ Samuel maeckte hem vroech op/
dat hy Saul ontmoettede: eñ hem werdt
h Deu.15.22 gesept/ dat Saul te Charmel gecomẽ ware
it An calum ne. Anders. plaetse/ (dẽ hepze den bupt wt te deylen) vergadert. h ende hadde hem een it litteeken opghe-
richt. ende ware daerom getogen, eñ af te
Gilgal ghecomen.
13 Als nu Samuel tot Saul quam sprack:
Saul tot hem: Ghesegent zydy den Heere
Ick hebbe des Heeren woort vervult.
14 Samuel antwoordde: Wat is dan dat
voor een bleeten der Schapen in mynẽ oo
rẽ/ eñ eẽ loepẽ der Runderẽ/ die ick hoore?
15 Saul sprack: Vanden Amalekiten heb-
ben syse gebracht: wãt het volck verschoõ-
de der besten Schapen eñ Runderen / om
des Offers wille des Heeren uws Gods/
het ander hebben wy verbannen.
16 Samuel daerentegen antwoordde Saul:
Laet u segghen/ wat de Heere met my ge-
sproken heeft / desen nacht. Hy sprack:
Segt op.
k 1.Sa.9.21. ende 10.1.22 ende 13.1. 17 Samuel sprack: k Isset niet also? doe
ghy cleyn waret voor uwen ooghen/ wer-
det ghy het Hooft onder den stammen Is-
raels/ ende de Heere salfde u ten Coninck
ouer Israel?
18 Eñ de Heere sandt u op den wech/ ende
sprack: Treckt henen ende verbant de Sõ-
daers/ de Amalekiters/ eñ krijgt tegen hen/
tot dat ghyse verdelget.
19 Waerom en hebdy niet gehoort de stem
me des Heeren: maer hebt u totten roof ge
keert / ende quaet ghedaen voor de oogen
des Heeren?
20 Saul antwoordde Samuel: Ick hebbe
doch de stemme des Heeren gehoort / ende
ben henen ghetogen den wech dien my de
Heere henen sandt, ende hebbe Agag der
Amalekiten Coninck ghebracht/ende A-
malekiters verbannen.
21 Doch het volck heeft des roofs genomẽ
Schapen ende Runderen, het beste vandẽ
verbannen, den Heere uwen Gode te offe-
ren in Gilgal.
22 Samuel daerenteghen sprack Meyndy
dat de Heere lust heeft aen Offer eñ Brant-
offer, als aen gehoorsaemheyt der stemmẽ
l Eccl.4.17.5 Hosee.6.7. Math.9.13. ende 12.7. m Er.22.18 Deut.18.11. des Heeren? Siet l Gehoorsaemheyt is be
ter dan Offer / ende Opmercken is beter
dan het vette van den Rammen.
23 Want ongehoorsaemheyt is m een sõde
der toouerie, eñ wederspannicheyt is Af-
goderie ende Afgodendienst: dewyle ghy
nu des Heeren woordt verworpen hebt/
so heeft hy u oock verworpen dat gy geen
Coninck zyt.
24 Doe sprac Saul tot Samuel: Ick hebbe
gesondicht/ dat ick des Heeren beuel ende
uwe woorden ouertreden hebbe: want ick
vreesde het volck. eñ hoorde haer stemme.
25 Ende nu vergeeft my de sonde/ eñ keert
met my om, dat ick den Heere aenbede.
26 Samuel sprac tot Saul: Ick en wil niet
n Re.11.11.31 met u omkeeren/ n want ghy hebt des Hee
ren woort verworpen ende de Heere heeft
u oock verworpen, dat ghy geen Coninck
zyt ouer Israel.

27 Ende als hem Samuel omkeerde, dat hy
wech ginge, greep hy hem by eenden slip-
pen zyns rocks ende sy scheurde.
28 Doe sprack Samuel tot hem: o De Heere
heeft het Coninckrycke Israels heden van
u gescheurt/ ende uwen naeste gegeuen die
beter is dan ghy.
29 Oock en liecht de Heldt in Israel niet eñ
het en p berout hẽ niet: q wãt hy ẽ is niet
een mensche, dat hem wat berouwẽ soude.
30 Hy sprack daerentegen: Ick hebbe ghe-
sondicht: dannoch eert my doch voor den
Outsten myns volcks / ende voor Israel/
ende keert met my om/ dat ick den Heere
uwen God aenbede.
31 Also keerde Samuel om / ende volchde
Saul na dat Saul den Heere aenbedede.
32 Samuel dan sprack: Laet Agag der Ama
lekiten Coninck herwaerts tot my brengẽ:
ende Agag ginck r et getroostet tot hem/ eñ
sprack: Also moet men des doots bitter-
heydt verdrijuen.
33 Samuel sprack: s Ghelijck als u sweert/
de vrouwen harer kinderen berooft heeft/
also sal oock u moeder/ harer kinderen be-
rooft zyn, onder den vrouwẽ: also hieu Sa
muel den Agag in stucken voor den Heere
te Gilgal.
34 t Ende Samuel ginck henen na Ramath
Saul daerentegen trock op na synen huy
se te Gibea Saul.
35 u Ende Samuel en sach Saul doe voort-
aen niet meer tot aen dẽ dach zyns doots:
euenwel doch droech Samuel leet om Sa-
ul dat het dẽ Heere x berouwet hadde, dat
hy Saul tot eenen Coninck ouer Israel ge
maeckt hadde.

Dat xvj. Capittel.

1. Samuel treurich ouer Saul/ wert
met voorwendinge eens Offers henen ge-
sonden eenen wt Isai sonen ten Coninc te
saluen/ 14. Saul vanden boosen geest ge-
quelt 19. laet wt aengeuen synee knechtẽ
Dauid halen/ dat hy hem met Harpenspel
verlichtinghe zyns quaets doen soude.

1 Ende de Heere sprack tot Samuel: Hoe
lange draechdy leedt om Saul dien ick
verworpen hebbe, dat hy geen Coninc
zy ouer Israel? Vult uwen Hoorn met olie/
ende gaet henen. ick wil u henẽ senden tot
den Bethlehemiter Isai: want onder syne
sonen hebbe ick my eenen Coninck wt-
ghesien
2 Samuel daerentegen sprack: Hoe sal ick
henen gaen? Saul sal het vernemen, ende
my verworghen. De Heere sprack: Neemt
een kalf vanden Runderen tot u / ende
spreect: Ick ben ghecomen den Heere te
offeren.
3 Eñ ghy sult Isai ten Offer nooden so wil
ick u wysẽ/ wat ghy doen sult dat ghy my
salft dien ick u segghen sal.
4 Samuel dede als hem de Heere ghesept
hadde. ende quã tot Bethlehem Doe ont-
setteden hen de Oudtsten der Stadt/ eñ
gingen hem tegen ende spraké: a Is uwe
tocks comst oock vreedtsaem.
5 Hy sprack: Ja ick ben gecomen dẽ Heere
te offeren: b heylighet u heden. ende coemt
met my ten Offer: eñ hy heylichde Isai eñ
syne sonen. ende noodese ten Offer:
6 Doe sy nu in quamen, sach hy den Eliab
aen/ ende dachte: Oft hy voor den Heere zy
zyn Ghesalfde?
7 Doch de Heere sprack tot Samuel: Siet
niet aen zyn ghestalte / noch de grootte
zyns persoons/ ick hebbe hem verworpen:
want

o 1.Sa.28.17
p Men sal Gods woort niet veranderen noch verbeteren/ want hy en laet hẽ niet veranderẽ of beweghen.
q 1.Sa.15.1/
r Dat is hy stelt hẽ kõt eñ moedich als die den doot verachtede, ende daermede de bitterheyt des doots verdrijuẽ.
s Al teerderlick tot hem eñ sprack: het is waer, de bitterheyt des doots is schoon hier.
f Exod 17.8 Nu.14.21.
t 1.Sa.7.17
u 1.Sa.28.15
x God en seyt oft hẽ en berout. niet aen het gene wat hy van eewicheyt hebben wil, 1.Sa.15.29. Psal.10.4. Maer wat hy veranderen wil. hoewel hyt selfs beschickt heeft/ daer van spreect de Schrift menschelicker wyse/ dat het Gode berout: als hier/ ende Gen.6. Dat is dan wat nieuws by ons maer niet by Gode/ die alle dinck te voren weet
a 1.Reg 2.13
b Nu.11.18 Josue.3.5. ende 7.13.
God is geẽ aenneemer d persoonẽ, Act.10.34.
1.Para.2.

wāt het en gaet niet toe/ als een mensche
e Psal.7.10. siet/ een mensche siet wat voor oogen is/
daerentegen de Heere siet het herte aen.
8 Doe riep Isai den Abinadab/ eñ liet hem
voor Samuel voorby gaen/ eñ hy sprack:
Desen heeft de Heere oock niet verkoren.
9 Doe liet Isai Samma voorby gaen: hy
sprack weder: Desen heeft de Heere oock
niet verkoren.
10 Doe liet Isai syne seuen sonen voor Sa
muel voorby gaen: doch Samuel sprac tot
Isai: De Heere heeft dier gheene verkoren.
11 Eñ Samuel sprac tot Isai: Zyn dat de
Jonghers alle? hy sprack: De cleynste is
daer noch ouer/ eñ siet/ hy hoedt de Scha-
d 2.Sa.7.8 pen. Doe sprack Samuel tot Isai: d Sent
Psal.78.70 henen/ eñ laet hem halen: e want wy sullen
ende.89.21 ons niet settē tot dat hy hier henē coemt.
e Gen.24.33 12 Doe sant hy henen/ eñ liet hem halen: eñ
hy was bruynachtich met schoonen oogē/
eñ goeder gestalte. Ende de Heere sprack:
f Psal.78.70 f Op/ ende salvet hem/ want hy isset.
Act.13.22. 13 * Doe nam Samuel synen Olyhoorne/
*1.Sa.10.1 ende salfde hem midden onder synen broe-
God is met deren: ende de Geest des Heeren wert veer
synen Geest dich ouer David/ van dien dage aen/ ende
te by Da- voortaen: Ende Samuel maeckte hem op/
uid maer ende ghinck na Rama.
de boose 14 g De Gheest van des Heeren weeck van
gheest is by Saul/ h ende eenen boosen gheest vanden
Saul. Heere maeckte hem seer onrustich.
g Act.13.22. 15 Doe spraken Sauls knechten tot hem:
h 1.Sa.19.9 Siet/ eenen boosen geest van Gode maeckt
v seer onrustich/
16 Onse heere segge syne knechten die voor
hem staen/ dat sy eenen man soecken die
op der Harpen wel spelē konne: op dat hy/
wanneer de boose Geest Gods ouer v coēt/
met syner handt spele/ dat het beter met v
worde.
17 Doe sprack Saul tot syne knechtē: Siet
na eenen man/ die goet zy op Snarenspel/
ende brengt hem tot my.
18 Doe antwoorde der Jongers een/ ende
i Amos.6.5 sprack: i Siet ick hebbe gesien eenen sone
Isai des Bethlemitē/ die kan wel op Sna
renspelē/ een rustich man/ eñ strytbaer/ eñ
Gen.39.6. verstandich in saken/ k ende schoon/ ende
de Heere is met hem.
19 Doe sandt Saul Boden tot Isai/ eñ liet
hem seggen: Sendt uwen sone David tot
my/ die by den Schapen is.
20 Doe nam Isai eenen Ezel met broot/ eñ
een Flessche wyns/ eñ een Geytenbocxkē/
ende sandt het Saul by synen sone David.
David 21 Also quam David tot Saul/ eñ diende
wert Sauls voor hem/ ende hi kreech hem seer lief: eñ
Wapendra hy werdt zyn Wapendragher.
gher. 22 Eñ Saul sant tot Isai/ eñ liet hē seggē:
Laet David voor my blyuē/ want hy heeft
ghenade ghevonden voor mynen oogen.
23 Wanneer nu de Geest Gods ouer Saul
quam/ so nam David de Harpe/ eñ speelde
met syner handt: so verquickte hem Saul/
ende het wert beter met hem/ eñ de boose
gheest weeck van hem.

Dat xvij. Capittel.

1. De Philisteen rusten hen ten stryde
met Israel. 4. Goliath beroept met groo
ter hoonsprake eenen bysonderen kamp/
op verlies des gantschen Heyrs. 12. Da-
uid van synen vader/ 17. inden Leger ge-
sonden/ 23. hoort het. 26. Soeckt oorsa
ke/ tegen den seluen gevordert te wordē/
32. ende set hem wt bevindinge Godlicker
bystant/ gewisse ouerwinninghe voor/ 38.
maeckt hem wapenloos/ met staf/ slinger/
eñ vyf gelatte steene den Goliath onder oo
ghen/ 42. wederlept hem syne verachtlic
ke schimpreden/ 45. met ernstinge woor
den/ 48. ende brengt hem wonderlick om.
51. Israel slaet de Philisteen in de vlucht.
54. David koemt met Goliaths hooft
voor Saul.

1 De Philisteen vergaderden haer Heyr/
ten stryde ende quamen te samen tot
Socho in Juda/ eñ legerden hen tus-
schē Socho eñ Aseka/ aē het eynde Damim
2 Daerentegē Saul eñ de mannē Israels/
quamen te samen/ eñ legherden hem inden
Eyckgront/ ende rusteden hen ten stryde
teghen de Philisteen.
3 Eñ de Philisteen stonden op eenen berch
op gene zyde/ ende de Israeliten op eenen
berch op dese zyde/ dat daer een dal tusschē
hen was.
4 a Doe tradt daer voor wt den Leger der a 1.Sa 21 19
Philisteen een b† Reuse/ met namen Goli- Goliath eē
ath van c Gath/ ses ellen ende een handt- Reuse.
breet lanck. b† An. Tus-
5 Ende hadde eenen koperen helm op zyn schenbey-
hooft/ ende een schubachtich pantzier aen treder dat
ende het ghewichte zyns pantziers was/ is/ die mid-
vyf duysent Sikel kopers/ den tusschē
6 Ende hadde koperen beenharnasch aen twee Heyrē
syne beenen/ ende eenen koperen schilt/ op henen trat.
zyne schouderen. And. breck
7 Ende den schacht syner spiessen was als man.
eenen weefboom/ ende het yser zyner spies- c Josue 11 21
sen hadde ses hondert Sikel ysers: eñ zyn
Wapendragher ginck voor hem henen.
8 Ende stont/ ende riep totten Heyre Is- Goliath
raels/ ende sprac tot hen: Wat zyt ghy wt trotzet met
getogen v lieden te rusten in eenen stryde? Israel.
ben ick niet een Philisteus/ ende ghy Sa-
uls knechten? Kiest eenen onder v lieden
wt/ die tot my afkome.
9 Kan hy tegen my stryden/ ende slaet my/
so willē wy uwe knechtē zyn: can ick daer-
en tegen hem ouerweldigen/ ende sla hem/
so sult ghy lieden onse knechtē zyn/ dat ghy
ons dient.
10 Ende de Philisteus sprack: Ick hebbe d† An. hoon
hedē tē dage dat Heyr Israels d beschimpt gesprokē/
Geeft my eenen/ ende laet ons met mal-
kanderen stryden.
11 Doe Saul ende het gantsche Heyr dese
redenen des Philisteus hoorden/ ontsette-
den zy hen/ ende vreesden hen seer.
12 e Ende David was een Ephratischen Isai Da-
mans sone/ van Bethlehem Juda/ die hiet uids vader.
Isai/ die hadde acht sonen/ ende was een e 1.Sa.16.1
oudt man te Sauls tyden/ ende was wel 11.18.
bedaecht onder den mannen.
13 Ende de dry grootste sonen Isai/ waren
met Saul inden crych getogen/ ende hietē
met namen: Eliab de eerstgheboren/ Abi-
Nadab de ander/ ende Samma de derde.
14 Doch David was de ionckste. Doe nu
de dry oudtste/ met Saul inden crych togē/
15 Ginck David wederom van Saul/ dat
hy de Schapē zyns vaders hoedde te Beth
lehem.
16 Nu/ de Philisteus tradt hiertoe des mor
gens vroech/ ende des auonts/ ende boodt
hem wt/ veertich dagen lanck.
17 Isai dan/ sprack tot synen sone David: Isai sendt
Neemt voor uwe broederē dese Epha ver- David int
sengde aeren/ ende dese tien brooden/ ende Legher.
loopt inden Legher tot uwen broederen/
18 Ende dese tien weecke Keesen/ eñ brengt
se den Hooftman/ ende besoeckt uwe broe-
ders/ of het hen wel gaet/ ende neemt wat
sy v beuelen.
19 Saul dan ende sy/ ende alle mannen Is-
raels/ waren inden Eyckgrondt/ eñ crych-
den teghen de Philisteen.

20 Doe maeckte hem David des morgens
vrouch op/ eñ liet de Schapen dẽ Hoeder/ eñ
droech dat/ eñ gingh henen/ als hem Isai
g bodẽ hadde/ eñ quam ter Wagenborch:
eñ het heyr was wt ghetogẽ/ eñ hadde hem
gherustet/ ende schreyde inden strijdt.
21 Want Israel hadde hem gherustet/ soo
waren de Philisteen tegen haer Heyr oock
gherustet.
22 Doe liet David dat Vat dat hy droech/
f† Anders. Tuyghs/ of Gheretschaps/
by dẽ bewaerdẽ d f† Vatẽ/ eñ liep int Heyr/
eñ ginck daer in/ eñ groette de syne broeders.
23 Ende doe hy noch met hen sprack/ siet/
doe tradt de Kempe/ met namẽ Goliath/ de
Philisteus van Gath voorwaerts wt der
Philisteen Heyr/ ende sprack als te vooren.
ende David hoorde het.
24 Doch een yeghelick in Israel/ wanneer
hy den man sach/ so vluchtede hy voor hẽ/
ende vreesde hem seer.
25 Eñ yegelick in Israel sprack: Hebt ghy
dẽ man gesien voortredẽ? wãt hy is voort
* Of smaet heyt te spreken:
ghetreden Israel te* beschimpen: g eñ wie
hem slaet/ dien wil de Coninck zeer ryck
g Jos 15.16 Judic 1.12 1 Para.11.6 h 1.Sa 18.17
maken/ h eñ hem zyn dochter geuẽ/ eñ wil
zyns vaders huys vry maken in Israel.
26 Doe sprack David tot den mannen die
by hem stonden: Wat salmẽ dien doen/ die
desen Philisteus slaet/ ende de schande vã
Israel keert? want wie is de Philisteus/
dese onbesneden/ die het Heyr des levendi-
i† Anders. weyschet?
ghen Gods i† beschimpt.
27 Doe seyde hem het volck/ als te vooren:
So salmen dien doen/ die hem slaet.
28 Eñ Eliab zyn grootste broeder/ hoorde
hem spreken met den mannen/ eñ vergrim
de met toorn teghen David/ ende sprack:
Waerom sydy afghecomen? ende waerom
hebdy daer indẽ Woestyne gelaten de wey-
nighe Schapen? Ick kenne uwe vermet-
entheyt wel/ ende uws herten booshevt:
want ghy zyt afghecomen/ dat ghy den
strydt saghet.
29 David andtwoorde: Wat hebbe ick dan
k† And. Is daer gheen oorsake?
nu ghedaen? k† Isset my niet bevolen?
30 Ende keerde hem van hem teghen eenẽ
anderen/ ende sprack/ als hy te voren ghe-
seyt hadde: Doe andtwoorde hẽ dat volck
als te vooren.
31 Ende doe zy de woorden hoorden / die
David zeyde/ vercondichden zy die voor
Saul. ende hy liet hem halen.
32 Eñ David sprack tot Saul: Het herte
ontvalle gheenen mensche/ om dies wille:
v knecht zal henen gaen/ eñ met den Phi-
listeus stryden.
33 Saul daerenteghen sprack tot David:
Ghy en cont niet henen gaen tegen desen
Philisteus/ om met hem te stryden: want
ghy zyt een Jongelinck/ dese daerenteghẽ
is een crychsman van syner ioncheyt op.
l Spr.47.3
34 David daerentegẽ sprack tot Saul: l v
knecht hoedde de Schapen zyns vaders/
eñ daer quam eenen Leeuwe eñ eenẽ Beyr/
eñ nam een Schaep wech vander kudde.
m Judi 14.6 daniel.6.22 Hebr.11.32.
35 Eñ ick liep hem na/ eñ sloech hem/ ende
ontruckte et wt zynen monde: m eñ doe hy
hem ouer my maeckte / greep ick hem vy
synẽ baerde/ eñ sloech hem/ eñ doode hem.
36 Also heeft v knecht gheslagen/ beyde dẽ
Leeuwe eñ den Beyr: So sal nu dese Phili-
steus de onbesneden zyn/ ghelyck als dier
een: want hy heeft geschendt het Heyr des
Levendighen Gods.
37 Ende David sprack: De Heere die my
vanden Leeuwe ende Beyr verlost heeft/
die sal my oock verlossen van desen Phili-
stee. ende Saul sprack tot David: Gaet
henen/ de Heere zy met v.

38 Ende Saul tooch David zyne cleederen
aen/ ende settede hem eenen metalen helm
op zyn hooft. eñ dede hem een pantzier aẽ.
39 Ende David gorde zyn sweert ouer zyne
cleederen/ eñ begõst te gaẽ/ want hy haddet
noyt versocht. Doe sprac David tot Saul:
Ick en kan also niet gaen/ want ick en bẽs
niet ghewoon: ende leyde het van hem.
40 Ende nam zynen staf in zyn handt/ las
vyf glatte steenen wt der Beke/ eñ stackse
in zyn Herders tessche die hy hadde/ eñ indẽ
sack/ ende nam den slingher in zyn handt/
ende maeckte hem tot den Philisteum.
41 Ende de Philisteus ghinck oock henen/
ende maeckte hem tot David/ eñ zyn Wa-
pendragher voor hem henen.
42 Doe nu de Philisteus opsach/ ende sach
David aen/ verachtede hy hem: want hy
was een Jonghelinck/ bruynachtich/ vã
schooner ghestalt.
43 Eñ de Philisteus sprack tot David: Bẽ
ick dan een Hondt/ dat ghy met eenen stock
tot my compt? Ende vloeckte David by
zynen Gode/
44 Ende sprack tot David: compt hier tot
my/ ick wil v vleesch gheuen den Voghelen
onder den Hemel/ ende den Dieren op den
Velde.
45 David daerentegẽ sprack tot dẽ Philiste-
um. Ghy compt tot my met een Sweerdt/
Spiesse ende Schilt: doch ick come tot v/
n Tegen de duyuel eñ tegẽ de sonde/ doot eñ valsche leere is niet met mẽsche lickerkracht maer met den Name Gods/ ende Gods woort te strijden. Psalm 20.6
inden n Name des Heeren Zebaoth/ des
Gods des Heyrs Israels/ dien ghy be-
schimpt hebt.
46 Heden ten daghe sal v de Heere in myn
handt ouerleueren/ dat ick v slae/ eñ neme
v hooft van v/ eñ geue v lichaem des Heyrs
der Philisteen heden/ den Voghelen onder
den Hemel/ eñ den o Wildtwerck op Aerdẽ:
o Of. Ghewilde
dat alle dat Landt verneme/ dat Israel ee-
nen God heeft.
47 Eñ dat alle dese Gemeynte bevinde/
dat de Heere niet door Sweerdt noch door
Spiesse en helpt: want den strydt es des
Heeren/ ende sal v gheuen in onsen handen.
48 Doe hem nu de Philisteus opmaeckte/
ghinck daer henen/ ende genaeckte hem tot
David/ haestede hem David/ eñ liep p† wt
p† An. totte kamp
den Heyre teghen den Philisteum.
49 Ende David greep met der handt in de
tessche/ ende nam daer eenen steẽ wt/ ende
slingerde: q ende trefte den Philisteus aen
q Spr.47.4
zyn voorhooft/ dat den steen in zyn voor-
hooft voer/ ende hy ter Aerden viel op zyn
aensicht.
50 r Also ouerwan David den Philisteum
r 1. Mach 4.30.
met der slinghee ende met den steen / ende
sloech hem/ eñ doode hem: s† Eñ doe Da-
vid gheen sweert in syner handt en hadde/
s† And. hen/ Ja David/ die daer geẽ etc hadde. Eñ David liep hẽe etc.
51 Liep hy henen/ eñ tradt tot den Philiste-
um t ende nam zyn sweert/ ende trock het
wt der scheede/ ende doode hem / eñ hieuw
hem den kop daer mede af. Doe nu de Phi
listeen sagẽ/ dat haer allersterckste doodt
was u vloden sy.
t 1. Par 11.23 u Judi.7.21.
52 Eñ de mannen Israels eñ Juda maecten
hen op/ eñ riepen eñ iaechden den Philisteẽ
na/ tot datmen koemt in het dal/ ende tot
aen de poorte Ekron: Ende de Philisteen
vielen verslagẽ op den wech/ x† na de poor
x† An. Saraym
te tot Gath ende tot Ekron toe.
53 Ende de kinderẽ Israels keerdẽ om van
den naiaghen der Philisteen/ eñ beroofden
haren Legher.
54 Ende David nam des Philisteus hooft/
ende brachte het tot Jerusalem: syne wapẽ
daerenteghen leyde hy in zyn Hutte.
55 Doe nu Saul David sach wtgaen/ tegen
den Philisteum/ sprack hy tot y Abner sy-
y 1. Sa 14.50

nen Velthooftman: Wiens sone is die Jonghelinck?
56 Abner sprack: So waerachtich als v ziele leeft, Heer Coninck, ick en weets niet.
57 De Coninck sprack: So vraecht daer na, wiens sone die Jonghelinck zy.
58 Doe nu David weder quam van den slach des Philisteus, nam hem Abner, ende brachte hem voor Saul, ende hy hadde des Philisteus hooft in zyner handt.
59 Ende Saul sprack tot hem: Wiens sone zydy, Jonghelinck? David sprack: Ick ben een sone uwes knechts Isai, des Bethlehemiten.

Dat xviij. Capittel.

1 Jonathan ende David worden groote vrienden ende maken een verbont te samen/ 6. Saul eergierich/ 10. pooget den David te verspeten: 13. Sedt hem wt ontsach/ ten Vorste ouer duysent mannen/ 17. ende biedt met zyner dochter Merob. 20. met Michal die hem lief heeft, denckt hy hem inder Philisteen handt te brenghen. 22. Ghebruyckt teghen hem menigherley list: 27. ende so hy ziet dat hem alle geluck toeslaet/ 29. werdt hy hem vyandt zyn leefdaghe.

Jonathan ende David werden groote vrienden/ ende maken een verbont te samen.
a 1. Sa 19. 1
b 1. Sa. 20 8 16. ende 22. 8
c 1. Sa 20 13 ende. 22. 8.

1 Ende doe hy hadde wt ghesproken met Saul / a verbandt hem het herte Jonathe met het herte David / ende Jonathan creech hem lief / als zyn eyghen herte.
2 Ende Saul nam hem dies daechs, ende liet hem niet weder tot zyns vaders huys commen.
3 b Ende Jonathan ende David maecten een verbondt met malcanderen: c want hy hadde hem lief als zyn eyghen herte.
4 Ende Jonathan track zynen rock wt, dien hy aen hadde, ende gaffen David, daertoe zynen mantel, zyn sweert, zynen boge, ende zynen gordel.
5 Ende David tooch wt/ waer hem Saul henen sandt, ende hielt hem cloucklick: ende Saul settede hem ouer de crychslieden / ende hy beuiel allen volcke wel/ oock den knechten Sauls.

d Judi 11. 34

6 Het gheuiel / doe hy weder ghecommen was van des Philisteus slach / d dat de vrouwen wt allen steden Israels waren ghegaen / met ghesanghe ende reyen / den Coninck Saul teghen met Tamborijnen/ met vreuchden ende met Vedelen.

e 1. Sa 21 12 ende. 29. 5. Syra 47. 7.

7 Ende de vrouwen songhen teghen malcanderen/ ende speelden / ende spraecken: e Saul heeft duysent ghestaghen / daerenteghen David tien duysent.
8 Doe vergrimde Saul seer, ende dat woort beuiel hem qualick ende sprack: Sy hebben David tien duysent ghegheuen / ende my duysent: Het Coninckrijcke wil noch zyne worden.
9 Ende Saul sach David qualick aen/ van dien daghe aen ende voort aen.

Sauls list tegen David
f 1. Sa 19. 9

10 f Des anderen daechs werdt den boosen gheest van Gode beerdiech ouer Saul/ ende prophetteerde midden inden huyse: David nu speelde op de Snaren met zyner handt/ als hy dagelijcx plach: ende Saul hadde een spiesse inder handt/
11 Ende schoot na hem/ ende dachte: Ick wil David aen de wandt spitten: Ende David ontweeck tweemael van hem.
12 Ende Saul vreesde hem voor David: want de Heere was met hem / ende was van Saul ghewecken.
13 Doe deden Saul van hem/ ende settede hem ten Vorste ouer duysent mannen: ende hy ghinck wt ende in voor den volcke.
14 Ende David hielt hem cloecklick in alle zynen doen, ende de Heere was met hem.
15 Doe nu Saul sach / dat hy so ghantsch cloeck was, g schuwede hy hem voor hem.

g Ander. vreesde hy voor hem of ontsach

16 Doch het gantsche Israel ende Juda had de David lief, want hy tooch wt ende in voor hen henen.

Merob Sauls dochter
h 1. Sa 17 25
i Of, vromoedelick an. redelick.
k Psal 64. 6
l 2. Sa 9. 8

17 Ende Saul sprack tot David: Siet / h myne grootste dochter Merob wil ick v ten wyue geuen, zyt slechs i dapper, ende voert des Heeren kryghen: k want Saul dachte: Myn handt en sal niet aen hem zyn / maer de handt der Philisteen.
18 David daerentegen antwoorde Saul: l Wie ben ick? ende wat is myn leuen ende ghe slachte myns vaders in Israel, dat ick des Conincks Schoonsoon worden sal?

m Judi 14 2 8
1. Sa 25 44.
2 Sa 21. 8.

19 m Doe nu den tydt quam dat Merob de dochter Sauls, soude David gegeuen worden, doe werdt sy Adriel den Meholathiter ten wyue ghegheuen.

Michal Sauls dochter
n Ander. ghe[...] hem de sake wel, ende sprack: Ick etc.

20 Ende Michal Sauls dochter hadde David lief. Doe dat Saul ghesepdt werdt n sprack hy: Dat is recht.
21 Ick wilse hem geuen, dat sy hem ten [...]le ghedye, ende der Philisteen handen ouer hem komen: ende sprack tot David: Ghy sult heden met der andere myn Schoonsoon worden.
22 Ende Saul geboodt syne knechten: spreeckt met David heymelicken/ ende segt: Siet, de Coninck heeft lust tot v, ende alle syne knechten hebben v lief: so weest nu des Conincks Schoonsoon.

o Of, lichte slecht/

23 Ende de knechten Sauls spraken sodanige woorden voor den ooren Davids. David daerenteghen sprack: Dunckt v dat een o kleyn dinck zyn, des Conincx Schoonsoon te zyn? Ick ben doch een arm slecht man.
24 Ende Sauls knechten seyden hem weder ende spraken: Sulcke woorden heeft David ghesproken.

p Of, Bruyts gaue/.

25 Saul sprac: So segt tot David: De Coninck en begeert geen p Morgengaue / dan alleen hondert Voorhuyden vanden Philisteen, datmen hem wreke aen des Conincks vyanden: want Saul poochde David te vellen door der Philisteen handt.
26 Doe seyden syne knechten David sulcke woorden weder. ende de sake dochte David goet zyn, dat hy des Conincks Schoonsoon soude werden: ende den tydt en was noch niet om.
27 Doe maeckte hem David op, ende tooch henen met syne mannen, ende sloech vanden Philisteen tweehondert mannen: ende David brachte hare Voorhuyden, ende vernoechde den Coninck van t gheheel / dat hy des Conincx Schoonsoon werde: q Doe gaf hem Saul syne dochter Michal ten wyue.

Michal Davids wyf/
q 2. Sa 3 14

28 Ende Saul sach ende merckte, dat de Heere met David was, Ende Michal Sauls dochter hadde hem lief.
29 Doe vreesde hem Saul noch meer voor David, ende werdt zyn vyandt zyn leefdaghe.
30 Ende doe der Philisteen Vorsten wtghingen, handelde David cloecklicker, dan alle knechten Sauls, wanneer sy wtoghen, so dat synen name gheacht werdt.

Dat xix. Capittel.

1. Jonathan waerschout David / 4. spreeckt van hem het beste, 6. ende stilt zyns vaders quaden moet/ 8. David slaet wederom de Philisteen/ 10 verkrycht daernae, datmen hem na zyn leuen stelt/ 11. ende moet hem door hulpe Michal met vluchte daervan brenghen, 19. Saul ende syne dienaers

so sy

so sy den Dauid naiaghen / worden met den propheterenden Propheten.

Jonathan waerschout Dauid. a1.Sa.18.13

1 Saul dan sprack met synen sone Jona-
than ende met alle syne knechten / dat
sy Dauid souden dooden: a doch Jona-
than Sauls sone hadde hem seer lief/
2 Ende verkondichde het hem/ ende sprack:
Myn vader Saul pouget daer na / dat hy
v doode: so bewaert v nu des morgens/ ende
blyft verborghen/ende versteeckt v.

Jonathan spreect voor Dauid.

3 Doch ick wil wtgaen / ende by mynen
vader staen/ op den velde daer ghy zijt/ ende
van v met mynen vader spreken : ende wat
ick sie/ dat wil ick v condt doen.
4 Ende Jonathan sprack het beste van
Dauid/ met synen vader Saul/ ende seyde
tot hem: De Koninck besondige hem niet
aen zynen knecht Dauid/ want hy heeft
geen sonde tegen v gedaen: ende zyn doen
is v seer nut.

b1.Sa.17.49

5 b Ende hy heeft zijn leuen in zijn handt
ghestelt/ende sloech den Philisteus/ ende de
Heere dede eenen grooten Heyl den gan-
schen Israel: dat hebdy gesien/ ende v des
verblijdt / waerom wilt ghy v dan / aen
ontschuldich bloet besondighen / dat ghy
Dauid sonder oorsake doodet?
6 Doe hoorde Saul der stemme Jonathe/
ende swoer: So waerachtich als de Heere
leeft/ hy en sal niet steruen.
7 Doe riep Jonathan Dauid/ ende seyde
hem alle dese woorden/ ende brachte hem tot
Saul/ dat hy voor hem was als te voren.
8 Daer verhief hem weder eenen krych:
ende Dauid tooch wt/ ende krychde teghen
de Philisteen/ ende dede eenen grooten slach
dat zy voor hem vloden.

c1.Sa.16.14. ende 18.10. Saul leggert Dauid laghen op dat hy hem ombrenge.

9 c Doch de boose geest vanden Heere quam
ouer Saul/ende hy sat in synen huyse/ ende
hadde een spiesse in zyner hant : ende Da-
uid speelde op de Snaren met der handt.
10 Ende Saul poochde Dauid met der spies-
se aen de wandt te spitten: doch hy ont-
weeck van Saul/ ende de spiesse vlooch in
de wandt. Dauid dan vluchtede/ ende ont
quam denseluen nacht.
11 Saul nu sant Boden henen tot Dauids
huys/ dat sy hem bewaerden / ende dooden
des morgens. Dat verkondichde den Da-
uid zyn wyf Michal/ende sprack: Ist dat
ghy desen nacht v siele niet v verlosset/ so
moet ghy morghen steruen.

d Of behoedet/ daer vā maket/ e Josue.2.15 Act.9.25. Michal helpt Dauid daeruan

12 e Doe liet hem Michal door de venster
neder/ dat hy henen ginck/ ontvluchte/ ende
ontquam.
13 Ende Michal nam een beelt/ ende leyde het
int bedde/ ende leyde een Geytenvel tot synen
hoofde/ ende deckte het met kleederen toe.
14 Doe sant Saul Boden henen/ dat sy Da-
uid haelden. Doch sy spraken: Hy is cranck.
15 Saul dan sant Boden henen/ Dauid te
besien/ ende sprac: Brengt hem op tot my
met den bedde/ dat hy ghedoodt worde.
16 Doe nu de Boden quamen/ siet/ doe lach
dat beeldt int bedde/ ende een Geytenuel
tot synen hoofde.
17 Doe sprack Saul tot Michal: Waerom
hebdy my bedroghen/ende mynen vyant
verlaten/dat hy ontvluchte? Michal sprac
tot Saul: Hy sprack tot my: Laet my gaen/
of ick doode v.

Dauid vlucht voor Saul.

18 Dauid dan ontvluchte/ende ontliep/ ende
quam tot Samuel te Rama/ ende seyde hem
aen/ alles wat hem Saul ghedaen hadde:
ende hy ginck henen met Samuel / ende ble-
uen te Naioth.
19 Ende het wert Saul aengeseydt : Siet
Dauid is te Naioth in Rama.

20 Doe sant Saul boden henen/dat sy Da-
uid haleden: ende sy sagen f twee Choore f And. eenen hoop
Propheten propheteren/ ende Samuel was
haer Opsiender. Doe quam de Geest Gods
op de Boden Sauls/dat sy oock prophe-
teerden.
21 Doe dat Saul wert aenghesept / sant hy
andere Boden henen/ die propheteerden oock
Doe sant hy de derde Boden henen/die pro-
pheteerden oock.
22 Doe ginck hy selue na Rama / ende doe hy
quam ten grooten Bornput/ die tot Sechu
is/ vraechde hy/ ende sprack: Waer is Sa-
muel ende Dauid? Doe wert hem ghesept:
Siet/ te Naioth in Rama.
23 Ende hy ginck aldaer henen/ na Naioth
in Rama: ende de Geest Gods quam oock
op hem / ende ginck / ende propheteerde/ tot
dat hy quam te Naioth in Rama.
24 Ende hy tooch oock syne kleederen wt / ende
propheteerde oock voor Samuel/ende viel
g bloot neder den ganschen dach ende den
ganschen nacht. Daer wt spreectmen: h Is
Saul oock onder de Propheten?

g Niet dat hy naect ghe weest zy/ maer hy heeft die Koninclicke kleederen afgeleyt/ ende slechs ghemeyne kleederen aen behouden/ als een ander mensche. Ende viel neder etc. dat is/ hy badende hem ende wanneer sy neder vielen/ so viel hy oock neder met hen. h1.Sa.10.12

Dat xx. Capittel.

1. Dauid spreeckt met Jonathan/8. ende vermaent hem des verbonts.12. Jonathan vernieut het / 18 . ende besteint hem een teecken zijns vaders sin te bekennen. 17. Saul vaert syne boosheyt/ 33. ende wil Jonathan dooden/om Dauids wille.35. Jonathan na trouwer waerschouwinghe / maeckt een lieflick affschept met Dauid.

DAuid nu vluchtede vā Naioth tot Ra-
ma ende quam/ ende sprack voor Jona-
than: Wat hebbe ick gedaen: wat hebbe
ick misshandelt? wat hebbe ick ghesondicht
voor vwen vader/ dat hy my na myn leuen
staet?
2 Hy sprack daerentegen tot hem : Dat zy
verre/ghy en sult niet steruen: Siet/ myn va-
der doet niets/ noch groot noch kleyn/ dat
hy mynen ooren niet en openbare waerom
soude dan myn vader dit voor my verber-
ghen? Het sal so niet zyn.

Dauid spreect met Jonathan/ ende vermaent hem des verbondts.

3 Doe swoer Dauid voorder/ ende sprack v
vader weet het wel/ dat ick genade voor v-
wen oogen geuonden hebbe/ daerom sal hy
dencken: Jonathan en sal sulcx niet weten/
het mochte hem bekommeren: Voorwaer/
so waerachtich als de Heere leeft/ ende so wa-
rachtich als v siele leeft/ daer is slechs een
schrede tusschen my ende den doodt.
4 Jonathan sprack tot Dauid: Ick wil by
v doen/ wat v herte begheert.
5 Dauid sprack tot hem: Siet morghen is
de Nieuwe Mane/ dat ick met den Koninc
ter Tafelen sitten soude. so laet my nu gaē/
dat ick my op den velde verberghe tot aen-
den auont des derden daechs.
6 Ist dat v vader na my vraecht/ so seght: a Luce.2.4.
Dauid badt my / dat hy a na Bethlehem Jona.7.42
tot syner Stat loopen mochte/ want aldaer
is een Jaerlick Offer den ganschen ghe-
slachte.
7 Ist dat hy seydt: Het is goet/ so staet het
wel om vwen knecht: sal hy daerenteghen
vergrimmen/ so suldy mercken / dat wat
quaets by hem besloten is.
8 So doet nu barmherticheydt aen vwen
knecht: b wāt gy hebt met my vwē knecht/ b1.Sa.18.3.
een verbont inden Heere gemaeckt: is daer- ende.23.16.
noch een misdaet in my/ so doodet ghy my:
want waerom woudet ghy my tot uwen
vader brenghen.
9 Jonathan sprack: Dat zy verre van my/
dat ick soude mercken/ dat wat quaets by

mynen vader besloten waer/ ouer v te vrē-
ghen ende soude het v niet aensegghen?
10 David daerentegen sprack: Wie wil my
aenseggen, so v v vader wat hards ant-
woordet?
11 Jonathan sprac tot David Koemt laet
ons wt op het velt gaen. Ende sy gingen
beyde wt op het veldt.
12 Ende Jonathan sprack tot David: Hee-
re God Israels wanneer ick e) speure aen
mynen vader/ morgen ende aen den derdē
daeghe dat het wel staet met David, ende
niet henē sende tot v/ ende het voor uwen
ooren openbare/
13 So doe de Heere Jonathan dit ende dat:
wanneer oock het quaet mynen vader be-
haecht teghen v / so wil ick het oock voor
uwen ooren openbaren / ende v verlaten/
dat ghy met vredē wech gaet, eñ de Heere
zy met v / gelijck als hy met mynen vader
gheweest is.

e) Anders. ondervinde Jonathan vernieut het verbont met David, inden Naē des Heerē.

14 Doe ick het niet / so en doet gheen bar-
mhertichept des Heeren aen my / dewyle
datick leue oock niet so ick sterue.
15 Ende wanneer de Heere de vyanden Da-
uids wtroepen sal eenen yegelicken wt dē
Lande so treckt ghy uwe barmhertichept
niet van mynen huyse eewichlick
16 Also maeckte Jonathan een verbōt met
den huyse Dauids. (eñ sprack:) De Heere
eysche het vander hant der vyanden Da-
uids.
17 Ende Jonathā voer voort ende f) swoer
David: so lief hadde hy hem / e want hy
hadde hem so lief / als zyn ziele.
18 Ende Jonathan sprac tot hem: Morgē
is de Nieuwe Mane. so salmen na v vra-
ghen: want men sal uwer ghenuyssen, daer
ghy pleecht te sitten.
19 Des derdē daechs nu/ koemt haestelick
neder/ ende gaet aen een plaetse daer ghy
v verberget aen de werckdagen / eñ settet
v by den steen Asel.

f) Hi nam eenen eedt van David. by der liefde die hy tot hem hadde.
e 1.Sa 18.3

20 So wil ick tot syner zyden drye pilē schie
ten/ euen als schote ick na dat teecken.
21 Eñ siet ick wil de Jongē henen senden/
Gaet henē/ soeckt de pylen weder: Ist dat
ick ten Jongē segge: Siet de pylen liggen
herwaerts achter v. haeltse: so koemt wāt
het is vrede eñ heeft gheen perijckel, so wa
rachtich als de Heere leeft.
22 Segghe ick daerentegen ten Jonghe-
linc: Siet/ de pylen liggen derwaerts voor
v: so gaet henen want de Heere heeft v la-
ten gaen.
23 f Wat ghy ende ick met malkanderen ge
sproken hebben daer is de Heere by / tus-
schen my ende v eewichlick.

f 1.Sa 20.42

24 David verberch hem inden velde: ende
doe de Nieuwe Mane quam settede hem
de Koninck ter Tafelen te eten.
25 Doe hem nu de Koninck geset hadde in
zyn stede als hy te voren gewoon was aē
de wandt doe stont Jonathā op: eñ Abner
settede hem aen Sauls zyde, ende men ge-
miste David in zyn stede.
26 Ende Saul en sprack dies daechs niet/
want hy dachte: Hem is ergens wat ont-
moet/ dat hy niet reyn en is.
27 Des anderen daechs der Nieuwer Ma
ne/ doe men David ghemiste in zyn stede/
sprac Saul tot synē sone Jonathan: waer
om en is de sone Isai niet ter Tafelen ghe
komen, noch ghisteren noch heden?
28 Jonathan sprac: Hy badt my dat hy na
Bethlehem mochte gaen/
29 Ende sprac: Laet my gaen want onse ge
slachte heeft een Offer inder Stadt ende
myn broeder heeft het my selue geboden:
hebbe ick nu genade voor uwen oogen ge-
vonden so wil ick henen gaen/ ende myne
broederen sien: daerom en is hy niet geko-
men tot des Koninckx Tafel.
30 Doe vergrimde den toorn Sauls tegen
Jonathan eñ sprack tot hem: Ghy g onge
hoorsaem Booswicht ick weet het wel dat
ghy den sone Isai wtuercoren hebt, v ende
uwer schandelicker moeder te schanden.
31 Want so lange als de sone Isai leeft op
Aerden/ sult ghy daertoe oock v Koninckrijck
niet bestaen: so sendet nu henen / ende laet
hem halen tot my. h want hy moet steruen.
32 Jonathan antwoorde synen vader Sa-
ul, ende sprac tot hem: Waerom sal hy ster
uen? Wat heeft hy ghedaen?

Saul schelt Jonathan.
g Niet een vry Edel/ maer eener schendelicker snooder eñ onaerdiger vrouwen kint.
h 1.Sa 25.16

33 Doe schoot Saul de spiesse na hem/ dat
hy hem spieten soude. Doe merckte Jona-
than/ dat het by synen vader gantschelick
besloten was/ David te dooden.
34 Ende stont op vander Tafelen met grim
migen toorne, ende en at desselven anderen
daechs der Nieuwer Mane geen broodt:
want hy was bekommert om David/ dat
hem zyn vader also verdoemde.
35 Des morgens ghinck Jonathan wt op
het velt, daer henen hy David bestemt had
de, ende eenen kleynen Jonghē met hem.
36 Ende hy sprack tot den Jongē: Loopt he
nen eñ soeckt my de pylen weder / die ick
schiete. Doe nu de Jongē henē liep schoot
hy eenen pyl ouer hem henen.
37 Ende als dē Jonghē aen de stede quam/
daer Jonathan den pyl henen gheschoten
hadde / doe riep hem Jonathan na / ende
sprack: De pil leyt derwaerts voor v.
38 Ende riep hem noch eenmael na: Haest v
rasch ende en staet niet stil. Doe las de Jō
ghē Jonathan de pylen op/ eñ brachtse tot
synen heere.
39 Ende de Jonghē en wiste daer niet van/
alleen Jonathan ende David wisten om de
sake.
40 Doe gaf Jonathan syne wapen synē Jō-
ghē/ ende sprack tot hem: Gaet henen ende
draechse in de Stadt.
41 Doe de Jongē daer in quam/ stont Da-
uid op van de plaetse tegen Zuyden/ ende
viel op zyn aensicht ter Aerden / ende badt
drymael aen: Eñ sy kusten i malkanderen/
ende weenden met malkanderen / David
dannoch allermeest.

Jonathan waerschout David.
i Of hen te samen

42 Ende Jonathan sprack tot David: Gaet
henen met vreden: k Wat wy beyde geswo
ren hebben inden Name des Heeren eñ ge-
seyt: De Heere zy tusschen my ende v tus-
schen mynen zade ende uwen zade, dat blyu
ue eewichlick.
43 Ende l) Jonathan maeckte hem op/ eñ
quam in de Stadt.

k 1.Sa 20.23
l) And David maeckte hem op eñ tooch henē: doch Jonathan quam in de Stat.

Dat xxj. Capittel.

1. David koemt tot Ahimelech te No-
be. 6. Eet van den Thoonbrooden. 8. ende
neemt met hem het sweerdt Goliath. 10.
Koemt tot en Koninck Achis/ 13. ende stelt
hem als ware hy niet wys.

1 DAuid nu quam tot Nobe totten Prie-
ster a Ahimelech: Eñ Ahimelech ont-
settede hem/ doe hy David tegē ginck/
ende sprack tot hem: Waerom koemt ghy al-
leen ende gheen man en is met v?
2 David sprack tot Ahimelech den Priester
De Koninck heeft my een sake beuolen/ eñ
sprack tot my: Laet het niemande weten/
waerom ick v wtgesondē hebbe ende wat
ick v beuolen hebbe: want ick hebbe oock
mynen Jongen hier of daer henen bescheyt
den:

David coēt tot Ahimelech tot Nobe.
a 1.Sa 14.3

b 1.Sa.25.8
Judicu.8.5

3 b Hebdy nu wat onder uwer handt / een
broot ofte vyue die geeft my in myn hant/
of wat ghy vindet.
4 De Priester antwoordde Dauid ende sprac:
Ick en hebbe gheen ghemeyn broot onder
mijner hant/ sonder heylich broot: wanneer
hen slechs de Jongers vanden wyuen ont
houden hadden.
5 Dauid antwoordde den Priester ende sprac
tot hem: de wyuen zijn ons drye dagen be-
sloten gheweest doe ick wttooch ende der
Jongers Vaten waren heylich: Is dannoch
desen wech onheylich so sal hy heden geheyl
licht worden aen de a Vaten.
6 b Doe gaf hem de Priester des Heyligen/
dewyle dat daer geen ander broot voorhan-
den was / dan de Toonbrooden diemen vooz
den Heere opnam datmen ander versch broot
opleggen zoude dies daechs / doe hy die
wech ghenomen hadde.
7 Daer was nu dies daechs een man c daer
binnen besloten vooz den Heere / vanden
knechten Sauls/ met namen Doeg/ een E-
domiter/ die machtichste onder den Herde-
ren Sauls.
8 Ende Dauid sprac tot Ahimelech: Is hier
niet onder uwer hant een spiesse of sweert?
Ick en hebbe myn sweert ende wapen niet
met my ghenomen/ want de zake des Co-
ninck was haestich.
9 De Priester sprack: Het sweert des Phili-
steus Goleath f dien ghy sloecht inder Eyc-
ken gront/ dat is hier gewonden in eenen
mantel/ achter den Lijfrock: wildy datselue
hebben so neemt het henen want hier en is
geen ander dan dat. Dauid sprack: Zyns
ghelijcken en is niet/ langhet my hier.
10 g Ende Dauid maecte hem op/ ende vluch
te vooz Saul / ende quam tot Achis den
Coninck tot Gath.
11 Maer de knechten Achis spraken tot
hem: Dat is Dauid des Lants Coninck/
daer sy van songen in reyen/ ende spraken:
h Saul sloech duysent daerentegen Dauid
tien duysendt.
12 Ende Dauid nam de reden ter herten ende
vreesde hem seer vooz Achis den Coninck
tot Gath/
13 Ende veranderde zijn gelaet vooz hem/
ende stelde hem/ als of hy niet wijs ware/
onder haren handen i t stiet hem aen de deu-
re aen der poorten ende zijn zeeuer vloot hem
inden baert.
14 Doe sprac Achis tot synen knechten: Siet
ghy siet dat dese man onsinnich is waerom
hebt ghy lieden hem tot my ghebracht?
15 Hebbe ick der ontsinnigen te weynich/ dat
ghy lieden desen hier brochtet/ dat hy by my
rasede? Soude die in myn huys comen?

a Ander Schrifteert een yegelyc lijf een Vat instrument of wercktuch daerom dat God daermede werect, gelijc als een hantwercer man met synen tuyghe of instrumenten / so wil nu Dauid hier seggen: wanneer de persoon heylich is, so is het altemal heylich wat men eet/ drinct doet ofte laet. Als Paulus T.t. spreect Den reynen is alle dinc reyn.
b Exo 25.30. Leuiti 24.5. Math 12.3. Luce .6.3.
c 1.Sa 22.9.
f 1.Sa 17.49
g 1.Sa. 27.1
h 1 Sa.18.7 ende 29.5.
Spre 47.7.
i t An. kretsede met den nagelen aen etc.

Dat xxij. Capittel.

1. Dauid gaet zijn vrienden/ ende anders becommerden lieden vooz/ tot Adullam. 3. laet zijn Ouderen by der Moabiten Coninc 5. ende gaet wt rade Gads in het lant Juda. 7. Saul beschuldicht de syne heymelickes verbonts met hem. 9. laet wt verraden ende hantplicht Doeg den Ahimelech mettsamen zyns vaders gantsche huys vyf ende tachtentich Priesters/ schandelicken vermoorden/ 19. ende haer Stadt Nobe met den zweerde slaen. 20. Abiathar een sone Ahimelech ontloopt ende sept Dauid aen.

1 Dauid ginck van daer/ ende vluchte in de
a t speloncke Adullam. Doe dat syne broe-
deren hoorden / ende het gantsche huys
zyns vaders/ quamen sy dwaerwaerts tot hem af.
2 b Ende allerley mannen die in noot ende
schulde / ende eens bedroefden herten waren/
vergaderden haer tot hem: ende hy was haer
Ouerste/ c dat daer by vier hondert mannen
by hem waren.
3 Ende Dauid ginck van daer na Mizpa/ in
der Moabiten lant. ende sprack tot der Mo-
abiten Coninck: laet mijne vader ende mijne
moeder by v lieden wt ende in gaen / tot dat
ick verneme/ wat God met my doen sal.
4 Ende hy lietse vooz den Coninc der Mo-
abiten dat sy by hem bleuen/ so langhe als
Dauid in de Burcht was.
5 Ende de Propheet Gad sprac tot Dauid:
Blijft niet in de Burcht/ d maer gaet henen/
ende coemt int lant Juda. e Doe ginck Dauid
henen/ ende quam in het Woudt Hareth.
6 Ende het quam vooz Saul dat Dauid ende
de mannen die by hem waren hier vooz ge
comen waren. ende als nu Saul tot Gibea woon-
de onder eenen f t Hagen in Rama hadde hy
zijn g t spiesse in de hant ende alle syne knech
ten stonden by hem.
7 Doe sprack Saul tot synen knechten/ die
by hem stonden: Hoort ghy kinderen Jeme-
ne: Sal oock de sone Jsai/ v lieden alle Ac-
kers ende Wijnberghen gheuen/ ende v al-
le ouer duysent ende ouer hondert tot Ouer
sten maken?
8 Dat ghy v alle verbonden hebt tegen my/
h ende daer en is niemant die het mijnen oo-
ren openbaerde i dewyle dat oock myn so-
ne een verbont gemaect heeft met den sone
Jsai: daer en is niemant onder v lieden die
het ter herten neemt haluen/ ende het mijnen
ooren openbaerde: want myn sone heeft my-
nen knecht tegen my opgeweckt/ dat hy my
stelt als het aen den dach is.
9 Doe antwoordde Doeg de Edomiter/ die
by den knechten Sauls stont ende sprack: Ick
sach den sone Jsai/ dat hy tot Nobe quam
tot Ahimelech den sone Achitob/
10 Die vraechde raet vooz hem den Heere/ ende
gaf hem spyse/ ende het sweert Goliath des
Philisters.
11 Doe sant de Coninck henen/ ende liet roe-
pen Ahimelech den Priester den sone Achi-
tob/ ende zyns vaders gantsche huys/ ende de
Priesters die tot Nobe waren: ende sy qua-
men alle tot den Coninck.
12 Ende Saul sprach: Hoort ghy sone Achi-
tob. Hy sprack: Hier ben ick myn heere.
13 Ende Saul/ sprack tot hem: Waerom
hebt ghy een verbont tegen my gemaeckt/
ghy ende de sone Jsai dat ghy hem broodt
ende dat sweert ghegheuen/ ende God vooz hem
raedt geuraget hebt/ dat ghy hem verwec-
ket / dat hy my na stelle/ als het aen den
dach is?
14 Ahimelech antwoordde den Coninck en-
de sprach: Ende wie is onder uwen knech-
ten/ als Dauid/ die trouwe is ende des Co-
ninck Schoonsoon / ende gaet in uwe ghe-
hoorsamheyt ende is heerlick ghehouden
in uwen huyse?
15 Hebbe ick dan heden eerst aengeuangen/
God vooz hem raedt te vragen: Dat zy ver-
re van my: de Coninck en legghe sulcx sy-
nen knecht niet op / inden gantschen huyse
myns vaders: want v knecht heeft van al-
len desen niet gheweeten/ noch cleyn noch
groot.
16 Doch de Coninck sprach: Ahimelech ghy
moetet den doodt steruen/ ghy/ ende uws
vaders gantsche huys.
17 Ende de Coninck sprack tot synen Tra-
uanten die by hem stonden: Wendet v ende
doodet des Heeren Priesters: want haer
hant is oock met Dauid: ende doe sy wisten
dat hy vluchtede/ hebben sy het my niet
18 gheopen-

a t And. het hol
Psalm 57.1.

b Judic 11.3
c 1.Sa.23.13
De Propheet Gad is by Dauid.
d Mat 2.20
e Psal. 63.1.
Saul pooget na Dauid.
f t An. wout
g t An. speer
h 2.Re. 6. 11.
i 1.Sa.18.3. ende 20.8.16 ende 23.18.
Doeg.
k 1.Sa.21.7. Psal 50.20. ende 52.2.
Saul laet de Priesters vermoorden, om Dauids wille.

gheopenbaert. Doch de knechten des Co-
nincks wouden hare handen aen de Priesters
des Heeren niet legghen, hen te verslaen.

Doeg moort det de Priesters.
1.Sam 2.31
2.Sam. 21.1.
m Anders. Ephod.

18 Doe sprack de Coninck tot Doeg: Wen-
det ghy u, ende verslaet de Priesters. l
Doeg de Edomiter wendde hem ende ver-
sloech de Priesters: dat dies daechs stor-
uen vyf ende tachtentich mannen, die ly-
nen m t lynrocken droeghen.
19 Eñ de Stadt der Priesters Nobe, sloech
hy met de scheepte des sweerts beyde mã
nen ende vrouwen, kinderen ende sooch-
kinderen, Ossen ende Ezels, ende Schapẽ.

Abiathar eē sone Aghimelech ontsloopt.

20 Daer ontquam dannoch een soon Ahime-
lech des soons Achitob, die hiet Abiathar,
ende vluchtede tot David,
21 Ende verconddichde hẽ dat Saul de Prie-
sters des Heeren verworcht hadde.
22 David dan sprac tot Abiathar: Ick wiste
het wel aen dien daghe, doe de Edomiter
Doeg daer was, dat hy het Saul soude
segghen: ick ben schuldich aen allen zielen
des huys uwes vaders.
23 Blijft by my, eñ vreest u niet, wie na my
nen leuen staet, die sal oock na uwen leuen
staen ende sult met my behouden worden.

Dat xxiij. Capittel.

1. David verlost die van Kegila vandẽ Philisteen. 7. Saul meynt hem aldaer te versluyten. 13. eñ wert door des Heerẽ beschickinge gewaerschut. 16 Jonathã sterct David, vernieut hem het verbont. 19. Saul, door verradissche aenbrenghen der Siphiters, iaecht hem hesticn na, 26. eñ moet nu inden aengrijp, van synen boosen voornemen afstaen.

David verlost die tot Kegila vandẽ Philisteen.
a 2.Sam 2.1. ende 5.19.

1 Ende David wert aengheseyt: Siet, de
Philisteen crijghen teghen Kegila, ende
berooven de Scheuren.
2 a Doe vraechde David dẽ Heere eñ sprac:
Sal ick henen gaen? ende dese Philisteen
slaen? Ende de Heere sprac tot David Gaet
henen, ghy sult de Philisteen slaen, ende
Kegila verlossen.
3 Doch de mannen by David spraken tot
hem: Siet, wy vreesen ons hier in Juda eñ
willen henen gaen na Kegila, tot der Phi-
listeen heyr?
4 Doe vraechde David dẽ Heere weder eñ
de Heere antwoordde hem, ende sprac: Op,
treckt af na Kegila, want ick wil de Phili-
steen in uwe handen gheuen.
5 Also tooch David met tsamen synen mã
nen na Kegila, ende street teghen de Phili-
steen, eñ dreef hen haer Vee wech ende dede
eenen grooten slach aen hen. Also verloste
David die tot Kegila.

b Een ephod

6 Want doe Abiathar de sone Ahimelech:
vluchtede tot David na Kegila, droech hy
den b Lijfrock met hem af.
7 Doe wert het Saul aẽgeseyt, dat David
tot Kegila ghecomen ware, ende sprack:
God heeft hem in mijne handen ouergege
uen, dat hy besloten is nu hy in een Stadt
ghecomen is, met poorten ende grendelen
bewaert.
8 Ende Saul liet alle dat volck roepen ten
strijt, nederwaerts na Kegila, dat sy David
ende syne mannen belepden.
9 Doe nu David merckte, dat Saul wat

c 1.Sam 30.7

quaets ouer hem dachte, sprac hy tot den
Priester Abiathar: c Langt dẽ Lijfroc hier.
10 Ende David sprac: Heere God Israels,
u knecht heeft ghehoort, dat Saul daer na
pooget, dat hy tot Kegila coemt de Stadt
te verderuen om mynent wille:
11 Sullen my oock de Burgers tot Kegila,
ouer leueren in syne handẽ? u ende sal oock d 1.Sa.26.
Saul afcomen, als u knecht ghehoort heeft:
Dat verconddighe de Heere God Israels u-
wen knechte. Ende de Heere sprack: Hy sal
afcomen.
12 David sprack: Sullen de Burgheren tot
Kegila my ende myne mannen ouerleueren
inde handen Sauls: De Heere sprack: Ja.
13 Doe maeckte hem David op, met tsamẽ
syne mannen e dier by ses hondert waren, e 1.Sa.23.2
eñ togẽ wt van Kegila ende wandeldẽ waer
sy henen conden. Doe het nu Saul gheseyt
wert. dat David van Kegila ontulodẽ wa-
re liet hy zyn wttrecken aenstaen.
14 David m bleef in der Woestyne, in de
Burcht, ende bleef op den Berch, in der
Woestijne Siph: ende Saul sochte hem zyn
leefdaghe, doch God en gaf hem niet in sy-
ne handen.
15 Eñ David sach, dat Saul wtgetogẽ was,
zyn leuen te soecken: Ende David was in-
der Woestyne Siph, inder heyden.
16 Doe maecte hem Jonathan de sone Sauls Jonathan
op, eñ ginck henen tot David inder heyden coemt tot
ende sterckte zyn handt in God, David ende
17 Ende sprack tot hem: Vreest u niet, myns vernieuwen
vaders Sauls hant en sal u niet vinden, eñ het verbont
ghy sult Coninc worden ouer Israel: So wil
ick de naeste by u zyn: Ooch weet sulcx myn
vader wel.
18 f Ende sy maeckten beyde een verbondt te f 1.Sam.18.3
hoop, voor den Heere: ende David bleef in- ende 20.8.
der heyden, ende Jonathan tooch weder
na huys.
19 g Ende de Siphiters togen op tot Saul na g Dae. van
Gibea ende spraken: Is niet David by ons in den titel
verborgen in de Burcht inder heyden, op dẽ des 54. Psa
berch Hachila, die ter rechterhant leyt inder Para. 2,2.
Woestyne? 1.Sam.2.,3
20 So come nu de Coninc neder, na allẽ zyns
herten begeerte, so willen wy hem ouerleue-
ren in des Conincks handen.
21 Doe sprack Saul: Gesegent zyt ghylieden
den Heere, dat ghy u myner ontfermt hebt.
22 So gaet nu henen, eñ wort dies noch ghe-
wisser, dat ghy iedt weet ende siet aen welc-
ke plaetse syne voeten geweest zyn, ende wie
hem aldaer gesien heeft: want my is gheseyt
dat hy listich is.
23 Besiet, ende verspiet alle plaetsen, daer hy
hem versterckt, ende coemt weder tot my,
wanneer ghylieden dies ghewis zyt, so wil
ick met u lieden trecken: is hy inden Lande so h Anders.
wil ick na hem h t speuren onder allen Duysẽ verrplichen
den in Juda.
24 Doe maeckten sy hen op, ende ghingen na
Siph, voor Saul henẽ: David nu, ende syne
mannen, waren inder Woestyne Maon, op
den velde ter rechterhandt der Woestynen.
25 Doe nu Saul henẽ tooch met syne mannẽ,
hem te soecken, wert het David aengheseyt:
ende hy maecte hem nederwaerts inde Rotz
steen, eñ bleef inder Woestyne Maon. Doe
dat Saul hoorde, iaechde hy David na, inder
Woestyne Maon.
26 Ende Saul met syne mannen, ginck aen-
der eener zyde des berchs, David met syne
mannẽ aen de ander zyde des Berchs. i Doe i Psal.113.
hem nu David haeste Saul te ontgaen, doe
omringde Saul, met tsamen synen man-
nen, David ende syne mannen, dat hyse
grepe.
27 k Doch daer quam een Bode tot Saul, eñ k Esaie 7.8
sprac: Haest u, ende coemt: want de Philisteẽ
zyn int Landt ghevallen.
28 Doe keerde hem Saul van het naiaghen
Davids, ende tooch henen den Philisteen te-
gẽ: daer van heet men die plaetse: l Sela- l Dat is,
Mahelkoth. scheydstee.

Dat

Dat xxiiij. Capittel

1. Saul soect Dauid/ 5. die/ hoewel hy den Saul dooden conde/ verschoont syner/ 9/ ende hout hem voor zijn onschult tegen hem met vriendelicke reden. 17. Saul bekent zijn onrecht/ 21. ende begeert/ Dauid wil hem zijner ende zijns zaedts/ in synen Rycke aen nemen.

1 Ende Dauid tooch op vã daer/ eñ bleef in de Borcht tot EnGedi.
2 Doe nu Saul weder quam vanden Philisteen werte hem ghesept: Siet/ Dauid is inder Woestyne EnGedi.
3 Eñ Saul nam drij duysent ionge mannẽ wt den gantschen Israel ende tooch henen Dauid met tsamen syne mannen te soeckẽ/ op den Klotzsteenen der a † Gemsen.

a † an Steenbocken

4 Eñ doe hy quam tot den Schaepshutten aen den wege/ was aldaer eẽ b† spelonck/ ende Saul ginck daerin/ syne voeten tec be decken: ende Dauid ende syne mannen saten achter in de spelonck.

b† An. hol. c So tuchtich is de H. Schrift dat sy voeten bedecken heet zijn geuoech doen/

5 Doe spraken de mannen Dauids tot hem: Siet/ dat is den dach/ daer v de Heere van gesept heeft: Siet/ ick wil uwen vyandt in uwe handẽ geuen / dat ghy met hẽ doet/ wat v behaecht. Ende Dauid stondt op/ ende sneedt d† heymelicken een stuck van Sauls rock.

d† An. lijselick een slippe of lijste

6 Doch daer na als hy dat stuck Sauls hadde afghesneden / sloech e † hy in hem/
7 Eñ sprac tot synen mannen: f Dat late de Heere verre van my zijn/ dat ick dat doẽ soude. ende myn hant leggen aen mynen heere den Ghesalfden des Heeren: want hy is de Ghesalfde des Heeren.

Dauid verschoont Saul inder spelonck.
e† an hẽ zijn herte/
f 1.Sa.26.11

8 Ende Dauid wees syne mannen met woorden van hem/ ende liet se hen teghen Saul niet verheffen. Doe hem nu Saul op maeckte wt der spelonck/ ende ghinck op den wech/
9 Maecte hem daer na Dauid oock op/ eñ ginck wt der spelõcke/ eñ riep Saul achter na/ ende sprack: Myn heer Coninck. Saul sach om: ende Dauid neychde zijn aensicht ter Aerden ende badt aen.
10 Ende sprack tot Saul: Waerom hoordy menschen woorden die daer seggen: Dauid soeckt v ongheluck?

Dauid spreect vriẽdelickẽ met Saul.

11 Siet/ hedẽ ien dage sien uwe oogen / dat v de Heere heden heeft in myne handt gegeuen inder spelonck: eñ daer wert gesept dat ick v soude verworghen/ doch uwer werdt verschoont: want ick sprac: Ick wil myne hant aen mynen heere niet legghen/ want hy is de Ghesalfde des Heeren.
12 Myn vader/ Siet doch dat stuck vã uwẽ rock/ in myner hant. dat ick v niet verworghen en woude/ doe ick dat stuck van uwẽ rock afsneet: Bekennet ende siet/ dat daer niet quaets in myner hant is/ noch eenige ouertredinghe: Ick hebbe oock aen v niet gesondicht/ ende ghy iaecht myn ziele/ dat ghyse wech nemet
13 g De Heere sal Richter zijn tusschen my eñ v/ ende my aen v wreken: doch myne handt sal niet ouer v zijn.

g 1.Sam.3.2.

14 Als men sept na der ouder Spreucke: h Van den Godloosen coemt ondeucht: doch myne handt sal niet ouer v zijn.

h Iudic 9.5.

15 Wien trecht ghy na/ Coninc van Israel? wien iaecht ghy na? Eenen dooden Hont ende een eenighe Vloo.
16 De Heere zy Richter/ eñ richte tusschẽ my ende v. ende sie daerin/ ende voere myn sake wt/ ende verlosse my van uwer handt.
17 Als nu Dauid sulcke woorden tot Saul hadde wtgesproken/ doe sprac Saul: i Is dat niet v stemme/ myn sone Dauid? Ende Saul hief zijn stemme op/ ende weende/

i 1.Sa.26.17.

18 Ende sprac tot Dauid: Ghy zijt rechtueerdiger dan ick: ghy hebt my goet vergolden/ doch ick hebbe v quaet vergolden.

Saul bekent zijn onrecht.

19 Eñ ghy hebt my heden gewesen hoe ghy wat goets by my ghedaen hebt / dat my de Heere hadde in uwe handen besloten/ ende ghy my doch niet en hebt verworcht.
20 Hoe soude yemant synen vyant vinden eñ hem laten eenen goeden wech gaen? De Heere betale v dat goede voor desen dach / dat ghy aen my ghedaen hebt.
21 Nu siet/ ick weet het dat ghy Coninc worden sult/ ende het Coninckrijck Israels staet in uwer handt.
22 So sweert my nu by den Heere / dat ghy mijn zaedt niet wtroeyet na my / ende mynen name niet wtdelghet van myns vaders huys.
23 Ende Dauid swoer Saul: doe tooch Saul weder na huys: Dauid daerentegen met syne mannen/ maeckten hen op inde Burcht.

Dat xxv. Capittel.

1. Samuel sterft. Dauid in Paran/ 4. sendt om een handtreyckinghe aen den rycken Nabal/ 10. die verachtet hem/ 12. so rust hy hem met synen volcke ter wrake. 14 Abigail dies vernomen/ 18. rydt Dauid te ghen/ 23. biddet een schoone ende wyse reden/ 32. ende versoent hem. 37. Dauid loeft God ouer den doodt Nabals. 40. Neemt Abigail/ 43. ende Ahinoam ten Wyuen/ 44. ende is der Michal beroofst ghewordden.

1 Ende a Samuel starf: ende het gantsche Israel vergaderde hem/ ende droeghen leedt om hem/ ende begroeuen hem in synen huyse tot Rama: Dauid nu maeckte hem op / ende tooch af in de Woestyne Paran.

Samuel de laetste Richter sterft/ nu het Coninckrycke is aẽ gegaen.
a 1.Sa.28.3.
b Syra 46.23

2 Ende daer was een man tot Maon / ende zijn b † wesen tot Carmal/ ende die man was gantsch van grooten vermeughen/ ende hadde drij duysendt c Schapen/ ende duysendt Gheyten: ende het gheschiedde iust / dat hy syne Schapen beschoer tot Carmel.

b† An. besittinge
Nabal Abigail.
c Gen. 31.19 ende 38.12 2.Sam.13.23

3 Ende hy hiet Nabal: maer zijn wijf hiet Abigael / ende was een wyf van goeden verstande/ ende schoon van aenghesichte: de man daerentegen was hardt ende boosachtich in synen doen / ende was een van Caleb.
4 Doe nu Dauid inder Woestyne hoorde dat Nabal zyn Schaepen beschoer/
5 sant hy tien Iongelingen wt/ ende sprack tot hen: Gaet op na Carmel/ eñ wanneer ghy lieden tot Nabal coemt / so groet hem van mynent weghen vriendelicken/

Dauid schickt syne Boden tot Nabal.

6 Eñ spreect: God groete v/ vrede zy met v/ ende met uwen huyse ende met allen dat ghy hebt.
7 Ick hebbe gehoort/ dat ghy Schaepscheerders hebt nu / uwe Herders die ghy hebt/ zijn met ons gheweest: wy en hebbense niet d† veracht/ ende hen en heeft niet ghebroken aen den ghetale/ so lange als sy tot Carmel gheweest zijn.

d† An. beschaemt

8 Vraecht uwe Iongelinghen daerom/ die sullent v segghen: ende laet de Iongelingen genade vinden voor uwen oogen: want wy zijn in eenen goeden dage ghecomen/ e geeft uwen knechtẽ ende uwen sone Dauid/ wat uwe handt vindt.

e Iudic 8.5.
1.Sam.21.3.

9 Ende doe de Iongelingen Dauids henen quamen/ ende van Dauids weghen/ alle dese woorden met Nabal ghesproken haddẽ/ hielden sy op.

10 Doch Nabal antwoordde den knechten Davids/ ende sprack: Wie is die David? ende wie is de sone Isai? der knechten worden nu te mael vele die van haer heeren loopen.

11 Soude ick mijn broot/ water ende vleesch nemen dat ick voor mijne scheerders ghe-slachtet hebbe ende den lieden geven/ die ick niet en kenne van waer sy zijn?

12 Doe keerden hen de Jongelingen Davids weder op haren wech ende doe sy weder tot hem quamen seyden sy hem sulcs altemael.

13 Doe sprack David tot sijne mannen: Een yegelick gorde zijn sweert om hem. ende een yegelick gordde zijn sweert om hem. f ende David gordde zijn sweert oock om hem: ende hem toghen na opwaerts by vier hondert mannen: nu de twee hondert bleven by het ghereetschap.

f 1.Sa.2.8.

14 Na der Abigail/ Nabals wijf seyde een der Jongelingen/ ende sprac: Siet/ David heeft boden hier ghesonden wt der woestyne/ onsen heere te segenen: doch g hy richtese qualick af.

g Hy an. weerse met spie- zichept af & mauvese ab

15 Ende sy zijn ons doch seer nutte lieden geweest/ ende en hebben ons niet versmaet ende ons en heeft niet gefalgeert aen het getal/ so langhe als wy by hen ghewandelt hebben wanneer wy op den velde waren:

16 Maer zijn onse mueren geweest dach ende nacht/ so langhe als wy de Schapen by hen ghehoedt hebben.

17 So merct nu ende siet/ wat ghy doet: want daer is gewisselick een ongeluck voorhanden over onsen heere: ende over zijn gantsche huis ende hy is een h Belials man die niemant wat segghen en derf.

h Beliaels

18 Doe haestede haer Abigail ende nam twee hondert brooden/ ende twee flesschen wijns ende vijf ghecoocte Schapen/ ende vijf schepel meels/ ende hondert stucken rozyns/ ende twee hondert stucken vyghen/ ende loedt het op Ezels.

Abigail gaet David tegen hem te versoenen.
i Gen.32.14.
i.Sam.16.1

19 Ende sprack tot haren Jongelingen: Gaet voor my henen. siet ick wil na comen: ende sy seyde haren man Nabal daer niets van.

20 Ende als sy op den Ezel reet/ ende afrooch in het doncker des berchs siet doe ontmoetede haer David ende sijne mannen nederwaerts/ dat sy aen hen stiet.

21 Ende David hadde geseyt: Welaen/ ick hebbe ydelijc gehoet/ alles wat dese heeft inder woestyne/ dat daer niets gefalgeert heeft aen allen wat hy hadde/ ende hy betaelt my goedt met quaedt.

22 k God doe dit ende noch meer den vianden so ick desen tot aen den lichten morghen/ leenen over late/ die aen de wandt pisset/ van allen dat hy heeft.

k Judic.8.5
1 Re.14.10
2 Reg.9.8.

23 Doe nu Abigail David sach ende sy haestelick vanden Ezel ende viel voor David op haer aensicht ende badt aen ter Aerden.

24 Ende viel tot sijnen voeten ende sprack: Och mijn heere/ mijn zy dese misdaet/ ende laet uwe maeghet spreken voor uwen ooren/ ende hoort de woorden uwer maghet.

Een schoone ende wise reden der Abigail.

25 Mijn heere en sette zijn herte niet tegen desen Nabal/ den heploosen man: want hy is dwaes als sijnen name heet/ ende dwaesheit is by hem: maer ick uwe maget/ hebbe de Jongelinghen mijns heeren niet ghesien/ die ghy hier ghesonden hebt.

Nabal heet een dwaes ende ondancbaer.

26 Nu oock mijn heere/ so waerachtich als de Heere leeft/ ende so waerachtich als u ziele leeft/ de Heere heeft u verhindert m dat ghy niet quamet teghen het bloet/ ende heeft u uwe hant verlost/ so moeten nu worden als Nabal uwe vianden/ ende die mijnen heere quaedt willen.

m Dan daerom doe ghy verlost uwe hant van bloetvergieten

27 n Hier is den segen/ die uwe maget mijnen heere hier ghebracht heeft. dien gheeft den Jongelingen/ die onder mijnen heere wandelen. n Ge.43.11.

28 Vergeeft uwer maghet de overtredinge/ want de Heere sal mijnen heere een vast ende ruich huys maken: want ghy voeret des Heeren crijch/ ende laet niet quaets aen u ghevonden worden/ u leefdaghe.

29 Ende wanneer hem een mensche verheffen sal u te vervolgen/ ende na uwer sielen staet/ so sal de ziele mijns heeren inghebonden zijn int bondelken der levendighen by den Heere uwen God: daerenteghen de ziele uwer vyanden/ sal geslingert worden met der slingher.

30 Wanneer dan de Heere alle dat goet mijnen heere doen sal/ dat hy u ghesproken heeft/ ende gebieden/ dat ghy een Hertoch zijt over Israel/

31 So sal het den herte mijns heeren/ geenen aenstoot noch ergherinsse zijn/ dat ghy geen bloet vergoten heeft sonder oorsake ende u selven gheholpen: so sal de Heere mijnen heere wel doen/ ende sult aen uwe maghet ghedencken.

32 Doe sprack David tot Abigail: Ghelooft zy de Heere de God Israel/ die u heden ten daghe my heeft teghen ghesonden.

33 Ende gesegent zy uwe redenen/ ende ghesegent zydy/ dat ghy my heden gekeert hebt/ dat ick niet tegen bloet ghecomen ben/ ende my met eyghener hant verlost hebbe.

34 Waerachtelick/ so waerachtich als de Heere de God Israels leeft die my verhindert heeft dat ick gheen quaedt aen u dede/ waert ghy my niet snellick ontmoetet/ so ware den Nabal niet een overbleven tot op desen lichten morghen/ die aen de wandt pisset.

35 Also nam David van haerder handt wat sy hem ghebracht hadde/ ende sprack tot haer: Treet met vreden op in u huys: Siet/ ick hebbe u stemme gehoort/ ende uwen persoon aenghesien.

36 Doe nu Abigail tot Nabal quam/ siet doe hadde hy een maeltijt bereyt in sijnen huyse/ als eens Conincks maeltijt/ ende zijn herte was goeder dinghen/ o by hem selven ende hy was seer droncken: doch sy seyde hem niets noch cleyn noch groot tot aen den lichten morghen.

o Niemant en noodehy ende hadde d'arme geen achtinghe.

37 Doe het nu morghen wert ende den wijn an Nabal ghecomen was/ seyde hem zijn wijf sulcks: doe bestervede zijn herte in zijn lijf/ dat hy werdt als eenen steen.

38 Ende na thien daghen sloech hem de Heere dat hy starf.

Nabal sterft

39 Doe dat David hoorde dat Nabal doot was sprack hy: p Gelooft zy de Heere/ die mijne versmaetheyt ghewroken heeft aen den Nabal/ ende sijnen knecht onthouden heeft voor het quaet: ende de Heere heeft den Nabal dat quaet op sijnen cop vergolden: ende David sant heen ende liet met Abigail spreken/ dat hyse tot een wyue soude nemen. p Psal.53.

40 Ende doe de knechten Davids tot Abigail quamen tot Carmel/ spraken sy met haer/ ende seyden: David heeft ons tot u gesonden/ dat hy u ten wyue neme.

41 Sy stont op ende badt aen op haer aensichte ter Aerden/ ende sprack: Siet/ hier is uwe maget/ dat sy diene den knechten mijns heeren ende haer voeten wassche.

42 Ende Abigail haestede haer/ ende maeckte haer op/ ende reedt op eenen Ezel/ ende vijf Joncvrouwen die onder haer waren/ ende tooch den Boden Davids na/ ende werdt zijn wijf.

Oock

Abigail en Ahinoam Dauids wyuen.
43 Oock nam Dauid Ahinoam va Jesreel:
ende waren alle beyde zyn wyuen.
44 Ende Saul gaf Michol zyn dochter q
Dauids wyf Phalti / den sone Lais van
Galim.
q 1.Sa.18.27. 2.Sam.3.14 Phalti 3.12

Dat xxvj. Capittel.

1. Dauid van den Siphiters andermael verraden/ 2. wort van Saul ghesocht/ 7. coemt by nachte in dessiluen Legher/ 8. en neemt hem (met verschooninge syner) zyn Spiesse/ende waterbeker/ 13. beschelt bey de volck en Hooftma dat sy haer Coninck niet beter en bewaren ende den Saul dat hy hem sonder oorsake veruolcht. 21. Saul bekent zyn onrecht/ 23. so hout hem Dauid Gods gerechticheydt voor / ende scheydt daer van.

De Siphiters verraden Dauid wederom
a 1.Sa.23.19 Psalm 54.2.
b 1.Sa.24.11

1 Ende die van Siph quamen tot Saul te
Gibea ende spraken: a Is Dauid niet
verborgen op den Berch Hachila voor
der Woestyne?
2 b Doe maecte hem Saul op/ende tooch
af na der Woestyne Siph ende met hem
drye duysent ionghe Manschap in Israel/
dat hy Dauid sochte / in der Woestyne
Siph.
3 Ende legerden hem op de Berch Hachila/
die voor der Woestyne leyt aen den wege:
Dauid daerentegen bleef in der Woestyne:
ende doe hy sach dat Saul hem na quam
in de Woestyne,
4 Sant hy verspieders wt ende vernam dat
Saul ghewisselick gecomen ware.
5 En Dauid maecte hem op ende quam aen
de plaetse daer Saul syn Leger hadde en
sach de stede daer Saul lach met synen
Velthooftmanne Abner c den sone Ner: want
Saul lach inden Wagenborch/ en het heyr
volck rondom hem.
c 1.Sa. 14.51
6 Doe antwoordde Dauid en sprac tot A-
himelech den Hethiter, en tot Abisai den so
ne Zeru Ja. de broeder Joab. Wie wil met
my af gaen tot Saul inden Legher? Abisai
sprack Ick wil met v afgaen.
7 Also quam Dauid ende Abisai totten
volcke des nachts ende siet Saul lach en
sliep inden Wagenborch ende zyn d spies-
se stack inder Aerden tot synen hoofde:
d An spits
Doch Abner ende het volck lach rondom
hem.
8 Doe sprack Abisai tot Dauid: God heeft
uwen viant heden in uwe hant besloten: so
wil ick hem nu met de Spiesse steken in de
Aerde eenmael/ dat e hy dies sal genoech
hebben.
e dat ick hem tweedemael niet en be-hoeue.
9 Dauid daerentegen sprac tot Abisai: Ver
derft hem niet: want wie wil de handt aen
den Gesalfden des Heeren leggen/ ende ont
schuldich bliuen?
Dauid verschoont Saul inden Leger des nachts f 1.Sa. 24.7.
10 Voorder sprac Dauid: f So warachtich
als de Heere leeft so hem de Heere niet en
slaet, oft synen tyt coemt dat hy sterue, oft
in eenen stryde trecke ende come om:
11 So late de Heere dat verre van my zyn/
dat ick myn hant soude aen de Gesalfde des
Heeren leggen: so neemt nu de Spiesse tot
synen hoofde ende den g Waterbeker/ en
laet ons wech gaen.
g Den water schale/
12 Also nam Dauid de Spiesse en den Wa-
terbeker ten hoofde Sauls en gingē wech:
en daer en was niemant die het sach noch
merc te noch opwaecte. maer sy sliepē alle:
want eenen diepen slaep vandē Heere was
op hen ghevallen.
13 Doe nu Dauid ouer op ghene zyde ghe-
commen was, trat hy op des Berchs spit-
se van verre / dat een wydt ruym tusschen
hen was/
14 Ende riep dat volck aen/ ende Abner de
sone Ner. ende sprack: Hoordy niet Abner?
Ende Abner antwoordde/ende sprac. Wie
zydy / dat ghy soo schreyet teghen den Co-
ninck?
15 Ende Dauid sprack tot Abner: Zydy niet
een man? en wie is v gelyck in Israel: waer
om hebdy dan uwen heere den Coninc niet
bewaert? want een van den volcke is daer
in ghecomen/ uwen Heere den Coninck te
verderuen.
16 Het en is niet fyn dat ghy ghedaen hebt:
so warachtich als de Heere leeft h ghy lieden h 1.Sa.20.31
zyt kinderen des doots, dat ghy uwen hee-
re den Ghesalfden des Heeren niet bewaert
en hebt: nu siet hier de Spiesse des Coninckx
ende den Waterbeker / die te synen hoofde
waren.
17 i Doe kende Saul de stemme Dauids/ en i 1.Sa.24.17
sprack: Is dat niet v stemme myn sone Da-
uid: Dauid sprac: het is myn stemme/ myn
Heere heer Coninck.
18 Ende sprack voorder: Waerom veruolcht
myn heere also synen knecht? wat hebbe
ick ghedaen? ende wat is quaets in mynen
hande.
19 So hoore doch myn Heere de Coninck de k Of/ hitzet
woorden zyns knechts / k verweckt v de ete tegē my
Heere teghen my. l so late men hem een m l An dat hē
Spysoffer riecken: doen daerentegen men beoffer hade
schen kinderen so zyn sy veruloect voor dē aēgenāt zy.
Heere dat sy my heden verstooten dat ick dat is/dat
niet en woone in des Heeren Eerfdeel/ende God int of-
spreken: Ghaet henen / dient andere Go- fer met een
den
caer reeckē
20 So enbervalle nu myn bloet niet op Aer bewyse hoe
dē van het aengesichte des Heeren: n want de sauellaer
de Coninck Israels is wtgetogen te soeckē als inden of
een Vloye / ghelyck alsmen een Velthoen fer Abels en
iaecht op de Berghen.
Cains Gen
21 En Saul sprack: Ick hebbe gesondicht: 4 en Nu. 16
comt weder myn sone Dauid, ick en wil v m 1 Sa 24.3
voortaen gheen leet doen/ daerom dat myn n 1 Sa. 24.3
ziele heden ten dage dier daer geweest is in dē ōgetrou-
uwen oogē: siet. ick hebbe dwaeslick ende wen valschē
seer onwyselick ghedaen.
en godloosē
22 Dauid antwoordde en sprack: Siet, hier en salmen
is o de Spiesse des Coninckx: een der Jonge niet geloo-
linghen come herwaerts ende haelse.
uen
23 De Heere doch sal een yegelick vergelden o t And.
na syner gerechticheyt ende geloove: want spiets
de Heere heeft v heden in myne hant ghege
uen / doch ick en wonde myn hant aen den
Ghesalfden des Heeren niet legghen.
24 Ende ghelyck als heden v ziele in mynen
ooghen is groot gheacht gheweest so woor-
de myn ziele groot gheacht voor de ooghen
des Heeren ende verlosse my van aller droef
fenisse.
25 Saul sprack tot Dauid: Ghesegent zydy
myn sone Dauid/ ghy sult het doē/ende wt
voeren. Dauid dan ginck syner strate/ende
Saul keerde wederom in zyn plaetse.

Dat xxvij. Capittel.

1. Dauid vliet tot Achis den Coninck tot Gath 5. die geeft hē Ziklag in/ 8. De Philistēe worden van hem verioycht/ 11. en Achis bedroghen.

1 Dauid dan dachte in syner herten: Ick Dauid
sal der daghen een Saul in de handen vlucht voor
vallen: my is niet beter / dan dat ick Saul tot A
ontvliede in der Philisteen Lant. dat Saul chis dē Co
van my aflate my voortaen te soecken in al ninck te
len Lantpalen Israels / so sal ick syner handen Gath.
ontcomen.
2 a Ende maeckte hem op ende ginck ouer
met den ses hondert mannen die by hem a 1 Sa.21.10
waren tot Achis, den sone Maoch de Co-
ninck te Gath.

3 Also bleef Dauid by Achis/ tot Gath/ met
syne mannen een yegelick met synen huyse:
Dauid oock met syn b twee wyuen. Ahi-
noam de Jesreelitische/ ende Abigail Na-
bals wijf der Carmelitischen.

b 1.Sa.30.5

4 Ende doe het Saul ghesept wert/ dat Da
uid na Gath gheulooden ware/ en socht hy
hem niet meer.
5 Ende Dauid sprack tot Achis: Hebbe ick
ghenade voor uwen ooghen ghevonden/ so
laet my een ruymte gheuen/ in eender Ste-
den op den lande dat ick daerin woone: wat
sal v knecht in de Coninckliicke Stadt by
v woonen?
6 Doe gaf hem Achis dies daechs Ziklag:
daeruan is Ziklag der Coningen Juda/ tot
op desen dach.

Ziklag Dauids Stadt

7 De tijt nu die Dauid inder Philistee Lant
woonde/ is c vier Maendt.

c an Maenden/ en sommige dagen An een Jaer ende vier Maenden.

8 Dauid nu tooch op met tsamen syne ma-
nen ende viel int Landt der d Gessuriters/
ende Girgisiters ende Amalekiters: want
dese waren van oudts af de Inwooners
deses Lants/ alsmen coemt tot Sur/ tot aen
Egypten Landt/

d 2.Sa.13.37
e Deu.20.13

9 Doe dan Dauid dat Lant sloech/ e en liet
hy noch mans noch vrouwen leuen/ ende
nam Schapen/ Runderen/ Ezels/ Kemelen
ende cleederē/ ende keerde weder/ ende qua
tot Achis.
10 Wanneer dā Achis seyde: En hebt ghy-
lieden heden geenen inual gedaen? so sprac
Dauid: Tegent Suyden Juda/ ende tegent
Suyden der Jerahmeeliters/ ende teghent
Suyden der Keniters.
11 Ende Dauid en liet noch man noch vrou
we leuendich tot Gath comen/ ende dach-
te: Sy mochten teghen ons spreken/ ende
clappē: also dede Dauid ende dat was zijn
wyse/ so langhe als hy inder Philistee Lant
woonde.
12 Daerom gheloofde Achis Dauid/ ende
dachte: Hy heeft hem stinckende ghemaect
voor zijn volck Israel: daerom sal hy al-
toos mijn knecht zijn.

Dat xxviij. Capittel.

1. So de Philisteen inden strijdt trecken
teghen Israel/ wert Dauid geset ten hooft
hoeder Achis/ 7. Saul beangstiget vraecht
raet eener Toouernersse/ 11. laet hem (als
hy meynt) den Samuel opbrengen/ 16. en
so hy syne ende des gantschē Israels straf
fe hoort/ ouer synen ongehoorsaemheyt/
20. wort hem so banghe/ 21. dat hy hem
aller spijsa nootdruft afslaet.

a 1.Sam.25.1
b Dat heelt de Schrift daerom/ op dat sy een yegelic waerschouwe dat hy de nauolghende spreucke van Samuel recht versta/ ende wete dat Samuel doot zy/ ende dat sulcx de boose geest met ter Toouernesse en Samuel spreect en doet/ in Samuels persoō en name. Exo.22.18.

1 Ende het gheschiedde ter seluer tijt/ dat
de Philisteen haer Heyr vergaderdē in
eenen strijdt te trecken tegen Israel: en
Achis sprack tot Dauid: Ghy sult weten/
dat ghy/ ende uwe mannen sullen met my
wtrecken int Heyr.
2 Dauid sprac tot Achis: Welaen ghy sult
beuindē wat v knecht doē sal. Achis sprac
tot Dauid: Daerom wil ick v ten bewaer-
der mijns hoofts setten mijn leefdaghe.
3 a En Samuel was gestoruen/ en gantsch
Israel hadde leedt om hem ghedragen/ en
hē begrauen in syner Stadt Rama: b so had
de Saul wt den Lande verdreuen de Waer-
segghers ende Toouenbedieders.
4 Doe hen nu de Philisteē vergaderden/ en
quamē en legherden hen tot Sunem/ doe ver
gaderde Saul oock het gantsche Israel/ en-
de legherden hen tot Gil Boa.
5 Doe nu Saul der Philisteen Heyr sach/
vreesde hy hem/ ende zijn herte verzaechde
gantsch seer.
6 c En hy vraechde raet den Heere/ doch de
Heere en antwoordde hem niet/ noch door
droomē/ noch door het d Licht/ noch door
Propheten.

c 1.Sa.14.37.
d Dat Licht is dat op dē borstlap des Ouerpriesters was/ Exodi.28. † Anders. Urim.

7 Doe sprack Saul tot sijnē knechtē: Soect
my een vrouwe/ e die eenen waersegghendē
gheest heeft/ dat ick tot haer ga en haer vra
ghe. Zijn knechten spraken tot hem: Siet/
te Endor is een vrouwe die heeft eenē waer
segghenden gheest.

e Leui.20.27 Deut.18.11

8 Ende Saul wisselde zijn cleederē om/ ende
tooch ander aen/ ende ginck heen en twee
mannen met hem/ en quamē by nachte tot
der vrouwē ende sprack: Lieue/ propheteert
my door den waersegghenden gheest/ ende
brengt my op/ dien ick v segghe.

Saul vraecht raet eender Toouernersse tot Endor.

9 De vrouwe sprack tot hē: Siet/ ghy weet
wel wat Saul ghedaen heeft/ hoe hy de
Waersegghers ende Teekenbedieders wt-
gheroeyt heeft van den Lande: waerom wil-
dy dan mijn ziele in het Nette vercē dat ick
ghedoodt worde?
10 Saul dan/ swoer haer by den Heere/ ende
sprack: So waerachtich als de Heere leeft/
het en sal v ter misdaet niet ghedyen.
11 Doe sprack de vrouwe: Wien sal ick v
dan opbrengen? Hy sprack: Brengt my Sa
muel op.
12 Doe nu de vrouwe Samuel sach/ schreyde
sy luyde/ ende sprack tot Saul: Waerom
hebdy my bedroghen? ghy zijt Saul.
13 Ende de Coninck sprac tot haer: Vreest v
niet: wat siedy? De vrouwe sprac tot Saul:
Ick sie f Goden opclimmen wt der Aerden.

f dat is/ Richters Exod.22.

14 Hy sprack: Hoe is de ghestalte? Sy sprac:
Daer coemt een oudt man op/ ende is be-
cleedt met eenen zyden rock: Doe vernam
Saul/ dat het Samuel was/ en neyghde hē
met syn aenghesichte ter Aerden/ ende
badt aen.

en den zyden rock is den Priesterlicken rock/ Exodi.28.

15 g Samuel nu sprack tot Saul: Waerom
hebdy my onrustich gemaeckt dat ghy my
opbrenghen latet? Saul sprack: Ick ben
seer beangst: de Philisteen kryghen teghen
my/ ende God is van my geweken/ ende en
antwoordt my niet/ noch door Propheten/
noch door droomen: daerom hebbe ick v la-
ten roepen/ dat ghy my wyset wat ick doē
zoude.

g Syr.46.23

16 Samuel sprac: Wat wildy my vragen de-
wyle dat de Heere van v gheweken/ ende v
vyandt ghewordē is?
17 De Heere sal v doen/ h als hy door my ge-
sproken heeft/ ende sal het Rijcke van uwer
handt scheuren/ ende Dauid uwen naesten
gheuen:

h 1.Sa.15.28

18 Daerom dat ghy der stemme des Heeren
niet ghehoort/ ende de grimmicheydt zijns
toorns niet wtghericht en hebt teghen A-
malek: daerom heeft v de Heere als nu sulcx
ghedaen.
19 Daertoe sal de Heere Israel met v oock/
inder Philisteen handen gheuen: i morgen
suldy ende uwe sonen met my zijn: oock sal
de Heere het Heyr Israels inder Philisteen
handt gheuen.

i 1.Sa.31.5.

20 Doe viel Saul haestelic ter Aerdē so lanc
als hy was/ ende verschrickte zeer vanden
woorden Samuels/ dat daer gheen kracht
meer in hem en was: want hy en hadde niet
ghegheten den ghantschen dach/ ende den
gantschen nacht.
21 En de vrouwe ginck tot Saul in/ en sach
dat hy seer verschrickt was/ ende sprac tot
hem: Siet/ uwe maeght heeft uwer stemme
ghehoort/ ende hebbe mijn ziele in mijne hāt
geset dat ick uwe woorden gehoort hebbe/
die ghy tot my seydet.
22 So hoort nu oock de stēme uwer maecht:

a Genes.18.5 k ick wil v een bete broots voor setten dat
ghy etet dat ghy tot crachten comet / ende
uwe strate gaet.
23 Doch hy weygerde hem/ ende sprac: Ick
en wil niet eten: Doe noodichden hem syne
knechten ende de vrouwe, dat hy haer stē-
men hoorde: ende hy stont op vander Aer-
den ende settede hem op het bedde.
24 Ende de vrouwe hadde een ghemest kalf
in huys: doe haeste sy haer ende slachtedet:
ende nam meel / ende kneeddet/ ende biecx
het ongheheuelt/
25 Eñ brachte het voor Saul ende voor sy-
ne knechten: ende doe sy gegeten hadden/
stonden syop, ende gingen den nacht ouer.

Dat xxix. Capittel.

1. Der Philisteen Vorsten en betrouwē hen David eñ syner mannen inden krychs toch niet. 6. De Coninck schicktse weder thuys.

1 DE Philistē vergaderden alle haer heyr
te Aphek: ende Israel leghrde hem te
a f An fon- tey ne. at Ain in Jesrael.
2 Eñ de Vorsten der Philisteen/ gingē daer
henen, met honderden ende met duysendē-
ende David ende syne mannen gingen ach
ter na by Achis.
3 Doe spraken de Vorsten der Philisteen:
Wat sullen dese Hebreen? Achis sprack tot
hen: Is dat niet David de knecht Sauls/
des Conincx Israels? die nu by my gewee st
is Jaer ende dach, ende ick en hebbe niets
aen hem ghevonden, sint der tyt dat hy af-
ghevallen is, tot nu toe?
b 1 Pa.12.19 4 b Doch de Vorsten der Philistē werden
toornich op hem ende spraken tot hē: Laet
c 1 Sa.27.6. den man omkeeren / ende aen c zyn plaetse
blijvē, daer ghy hem henē bestelt hebt, dat
hy niet met ons af en treckē tē stryde, eñ on
se wederpartye worde inden strydt; want
hoe konde hy synen Heere beter een welbe-
haghen aen doen/ dan aen de hoofden de-
ser mannen?
5 Is hy niet die David/ daer sy van songē
d 1 Sa.18.7 ende 21.12. Syrac 47.7 inden Reye: d Saul heeft duysent geslagen
David daer teghen thien duysent?
6 Doe riep Achis David, ende sprack tot
hem: So waerachtich als de Heere leeft, ick
houde v redelick/ ende uwen uytganck ende
inganck met my inden Heyre behaecht my
wel/ ende en hebbe niet quaets aen v ghe-
speurt sindt der tydt/ dat ghy tot my geco
men zyt/ tot nu toe: doch ghy en behaecht
den Vorsten niet.
7 So keert nu om/ ende gaet henē met vre-
dē/ op dat ghy niet quaets en doet voor dē
ooghen der Vorsten der Philisteen.
8 David daerentegē sprac tot Achis: Wat
hebbe ick ghedaen/ eñ wat hebdy gespeurt
aen uwē knecht sint der tyt dat ick voor v
gheweest ben tot nu toe, dat ick niet en sal
komen ende stryden teghen de vyanden
myns heeren des Conincx?
9 Achis antwoorde ende sprac tot David:
Ick weet het wel: want ghy behaghet my
nen ooghen als een Engel Gods: doch der
Philisteen Vorsten hebben gheseydt: Laet
hem niet met ons op inden strydt trecken.
10 So maeckt v nu morghen vroech op/ eñ
de knechten uws heeren, die met v gheco-
men zyn: ende wanneer ghylieden v mor-
ghen vroech opgemaect hebt, dat het licht
is, so gaet henen.
11 Also maeckten hen David ende syne mā
nen vroech op / dat sy des morghens wech
ginghen, ende weder inder Philisteen Lant
quamen/ de Philisteen daerentegen togen
op na Jesreel.

Dat xxx. Capittel.

1. De Amalekiters plonderen ende verbrandē Ziklag. 6. David iaecht hē na wt Gods raedt. 11. Vintse door het aenwysen eens Amalekiters knechts/ 17. eñ slaetse. 21. Den raof wort na den ghebodt in slechte w[illegible] deylt/ 26. ende den Oudtsten in Ju d[illegible] schencken ghesonden.

1 DOe nu David des derden daechs quā De Amale-
te Ziklag met syne mannen doe wa- kiters plon
ren de Amalekiters daer in ghevallen deren ende
teghen t Zuyden ende te Ziklag, ende had- verbranden
den Ziklag gheslaghen / ende met vyere Ziklag.
verbrandt:
2 Eñ hadden de vrouwen daer wt wech ge-
voert/ beyde cleyn ende groot: sy en hadden
dannoch niemanden ghedoodt, maer wech
gedreuen/ ende waren wech haers weechs.
3 Doe nu David met tsamen synen mannē
ter Stadt quam, ende sach dat sy met viere
verbrant was, ende hare wyuen, sonē ende
dochteren ghevanghen waren/
4 Hief David eñ dat volc dat by hem was/
haer stemme op / ende weenden / tot dat sy
niet meer weenen en conden.
5 a Want Davids twee wyuen waren ooc a 1. Sa.27.3
ghevangen/ Ahinoam de Jesreelitische, eñ
Abigail Nabals wyf des Carmeliten.
6 Ende David was seer bedroeft, want het
volck woude hem steenighen: want des
gantschen volckx ziele was onwillich / een
yghelick ouer syne sonen ende dochteren:
David dannoch sterckte hem in den Heere
synen God/
7 Ende sprac tot Ab Jathar den Priester/
Ahimelechs sone: b Brengt my den c Lyf-
rock hier. Ende doe Ab Jathar den Lyfrock b 1.Sa.23.9
tot David ghebracht hadde/ c 1 Anders.
8 Vraechde David dē Heere eñ sprack: Sal Ephod.
ick den krychslieden naiagen, ende sal ickse
grypen: Hy sprack: Jaecht hen na: ghy sult
se grypen, ende verlossinghe doen.
9 d Doe tooch David henen/ ende deses d Ge.14.14.
hondert mannen die by hem waren: ende Jerem.41.13
doe sy quamen aen de Beke Besor / bleuen
sommighe staende.
10 David daerentegen ende de vier hondert
mannen iaechden hen na: de twee hondert
mannen die staende bleuen waren te moede
ouer de Beke Besor te gaen.
11 e Ende sy vonden eenen Egyptischen man e Prouer.25
op den velde / dien brachten sy tot David 21.
ende gauē hem broot dat hy att, ende drenc
ten hem met water:
12 Ende gauen hem eenen klomp vyghen/
ende twee klompen rozynen: ende doe hy
gegeten hadde, quam synen geest weder tot
hem: want hy en hadde in dry daghen ende
dry nachten niet ghegheten ende geen wa-
ter ghedroncken.
13 David sprac tot hem: Wiē behoordy toe?
ende van waer zydy? Hy sprack: Ick ben een
Egyptisch Jongē. eens Amalekiters knecht
ende myn Heere heeft my verlaten: want
ick werdt cranck voor dry daghen.
14 Wy zyn hier in ghevallen tegen t Zuydē
Crethi ende na Juda ende teghen t Zuydē
Caleb/ ende hebben Ziklag verbrandt.
15 David sprack tot hem: Wildy my henen
af leyden tot desen krychslieden? Hy sprac:
Sweerdt my by Gode, dat ghy my niet en
doodet / noch in myns heeren handt ouer
en levert / so wil ick v henen af leyden tot
de Krychslieden.
16 Ende hy leydese henen af: ende siet / sy
hadden hen verstropt op der gantscher Aer
den / aten ende droncken / ende vyerden/
om alle des ghrooten roofs wille dien sy

genomen hadden wt der Philisteen ende Juda Landt.

Dauid slaet de Amalekiters/ die Ziklag geplondert eñ verbrãt hadden.

17 Eñ Dauid sloechse/ vanden morghen aen/
tot aenden avont des anderen daechs/ dat
haerder geen en ontquã/ behaluen vierhondert Jongelingen/ die vielen op de Kemels
ende vloden.
18 Also verloste Dauid alles wat de Amalekiters ghenomen hadden/ ende syne twee
wyuen.
19 Eñ het en faelgeerde aẽ niemandẽ/ noch
cleyn noch groot/ noch sonen noch dochteren/ noch roof/ noch alles dat sy genomen
haddẽ/ Dauid brachte het altemael weder.
20 Eñ Dauid nam de Schapen ende Runderen/ ende dreef het Vee voor hem wech: eñ
sy spraken: Dat is Dauids roof.
21 Ende doe Dauid tot den twee hondert
mannen quam die te moede geweest warẽ
Dauid na te volgen/ ende aender Beke Besor ghebleuen waren/ ghinghen sy wt Dauid tegen/ ende den volcke dat by hẽ was:
ende Dauid trat totten volcke/ ende groetese vriendelicken.

f an Belial

22 Doe antwoordden wat boose eñ f † heyloose mannẽ warẽ/ onder dien die met Dauid getoghen waren/ en spraken: Dewyle
dat sy niet met ons getoghen en zyn/ so en
salmen hen niets gheuen vanden roof dien
wy verlost hebben: maer een yegelick neme
zyn wyf ende kinderen/ ende ga wech.
23 Doe sprac Dauid: Ghy liedẽ en sult so niet
doen myne broeders/ met dien dat ons de
Heere gegeuẽ heeft/ ende heeft ons behoet/
ende dese Krychslieden die tegen ons ghecomen waren/ in onse handen ghegheuen.

g Nu.31.27 Deut 20.14 Josue 8.27. ende 22 8. 1 Mac 8.28 dit was een ghebodẽ Recht/ Num.3..27. doch hier wort het ghehouden eñ vernieut. h Ge. 14.22

24 Wie soude vliedẽ daerin hoorẽ? g gelijc
als der gener deel is/ die neder inden stryt
getogen zyn/ so sal oock zyn het deel der geenẽ/ die by de ghereetschap ghebleuen zyn/
ende sal ghelyck ghedeylt worden.
25 Dat is sint dier tyt ende namaels in Israel een Wyse ende Recht ghewordẽ/ tot
op desen dach.
26 h Ende doe Dauid te Ziklag quam/ sãt
hy des roofs/ den Outsten in Juda syne
vrienden/ ende sprack: Siet/ daer hebt ghylieden den Segen vanden roof der vianden
des Heeren.
27 Namelickẽ/ dien tot Bethel/ dien tot Ramoth teghent Zuyden/ dien tot Jathir/
28 Dien tot Aroer/ dien tot Siphamoth/
dien tot Esthemoa/
29 Dien tot Rachal/ dien inden Steden der
Jerahmeliters/ dien inde Steden der Keniters.
30 Dien tot Harma/ diẽ tot Bor Asan/ diẽ
tot Athach.
31 Diẽ tot Hebrõ/ eñ in allen plaetsen daer
Dauid gewandelt hadde met synẽ mannẽ.

Dat xxxj Capittel.

1. Israel wort vanden Philisteẽ geslaghen. 4. Saul doorsteeckt hem seluen/ 8. zyn lichaem wort bespot/ 11. van diẽ tot Jabes by nachte gehaelt/ ende met tsamẽ syne sonen eerlicken begrauen.

Hier wordt beschreuen Sauls doot met zyn drie sonen. a 1. Par 10.1 † An. achtervolgeden.

1 DE Philisteen nu streden teghen Israel: ende de mannen Israels vloden
voor de Philisteen/ ende vielen verslaghen op het gheberchte Gilboa.
2 Eñ de Philisteen † leyden hem aen Saul
eñ syne sonen/ ende sloeghen Jonathã ende
Abinadab/ eñ Malchisua/ de sonẽ Sauls.

b 1 Sa.24.14

3 b Ende de stryt wert hart teghen Saul/
ende de Schutters schoten op hem met de
Boghen/ ende wert seer ghewont vanden
Schutters.

Saul doorsteect hem seluen. c Jud 9.54.

4 Doe sprack Saul tot synen Wapendrager: c Treckt v Sweert wt/ eñ doorsteect
my daer mede/ dat dese Onbesneden niet
en comen/ ende my doorsteken ende driuẽ
eenen spot met my: doch zyn Wapendragher en woude niet/ want hy vreesde hem
seer: Doe nam Saul het Sweert ende viel
daerin.
5 Doe nu zyn Wapẽdrager sach/ dat Saul
doot was/ viel hy oock in zyn Sweert eñ
starf met hem.
6 Also starf Saul eñ syne drie sonen/ eñ zyn
Wapendragher/ ende alle syne mannen te
ghelyck op desen dach.
7 Doe nu de mãnẽ Israels/ die op dẽ gene
zyde der leechten/ eñ op ghene zyde der Jordanen waren/ saghen/ dat de mannen Israels geuloden waren/ eñ dat Saul ende zyn
sonen doot waren/ verlieten sy de Stede/
eñ vloden oock: also quamen de Philisteẽ/
ende woonden daerinne.

† and. deser zyde

Sauls lichaem wordt bespot. e 1 Par.10.8

8 e Des anderen daechs quamen de Philisteẽ/ de verslagenẽ wt te trecken eñ vondẽ
Saul ende zyn drye sonen/ ligghen op het gheberchte Gilboa.
9 Ende hieuwen hem zyn hooft af/ ende toghen hem zyn Wapen wt/ ende sondẽ se inder Philisteen Lant rontom te vercondigen
inden huyse haerder Afgoden/ ende onder
den volcke.
10 Eñ leyden zyn Harnasch in het huys Astharoth/ daerentegen zyn lichaem hingen
sy op der mueren te Bethsan.
11 Doe die tot Jabes in Gilead hoordẽ wat
de Philisteen Saul ghedaen hadden/

f 1.Sam.11.9 2.Sam. 2.4

12 Maecten sy hen op/ wat stryt bare mannẽ
waren/ eñ ghingen den gantschen nacht eñ
namen de lichaemẽ Sauls ende syner sonẽ/
vander mueren te Bethsan/ ende brachten
se te Jabes/ ende g † verbrandense aldaer.
13 Ende namen haer ghebeenten/ ende begroeuense onder den Boom te Jabes/ ende
vasteden seuen daghen.

g † An. verbranddense Jere.34.5 2.Par.16.14

Het tweede Boec Samuelis.

Dat Eerste Capittel.

1. De vercondiger van Sauls ende Jonathãs doot/ wort van Dauid gedoot. 17. ende sy lieden beweent ende beclaecht.

Dauid Saul ende Jonathans doot werdt dauid vercondicht. a 1 Sa.30.17

1 NA den doot Sauls doe
Dauid van a den slach
der Amalekiters weder
ghecomen was/ eñ twee
daghen te Ziklag gebleuen was.
2 Siet/ doe quã aen den
derden daghe een man
wt den heyre van Saul/ met verschuerdẽ
cleede en eñ Aerde op zyn hooft: ende doe
hy tot Dauid quam/ viel hy ter Aerden ende bedet aen.
3 Dauid nu sprac tot hẽ: Van waer coemdy: Hy sprac tot hem: Wt den heyre Israels ben ick ontvloden.
4 Dauid sprack tot hẽ: Segt my hoe gaet
het toe? Hy sprack: het volck is ghevloden
vanden stryde/ ende veel volcx is ghevallẽ:
daertoe is Saul doodt/ ende zyn sone Jonathan.
5 Dauid sprack tot den Jongeline die hem
sulcx seyde: Waeruan weet ghy het/ dat Saul ende zyn sone Jonathan doot zyn?
6 De Jonghelinck die hem sulcx seyde/
sprack

sprack: Jck quam onuerhoets op het ghe-
berchte Gilboa/ ende siet/ Saul leende hē
op zyn spiesse/ ende de Waghenen eñ Ruy
teren iaechden achter hem henen/
7 Ende hy keerde hem om ende sach my/
ende riep my: ende ick sprack: Hier ben ick.
8 Ende hy sprac tot my: Wie zyt ghy? Jck
sprack tot hem: Jck ben een Amalekiter.
9 Ende hy sprack tot my: Treet tot my/ eñ
doot my/ want ick ben ghedrongen rondt-
om/ eñ myn leuen is noch gantsch in my.
10 Doe tradt ick tot hem/ eñ doodde hem:
wãt ick wiste wel/ dat hy niet leuē en con
de na syn valle: ende nam de kroone van
synen hoofde/ ende het armghesmyde van
zynen arme/ ende hebbe het hier gebracht
tot v mynen Heere.

Dauid beweekt Saul eñ Jonathã eñ beclachse se.

11 a Doe vatede Dauid syne kleederen/ eñ
verscheurdese/ ende alle mannē die by hem
waren.
12 Ende droegen leedt/ ende weenden/ eñ
vasteden tot aenden auondt/ ouer Saul eñ
Jonathan synen sone/ ende ouer het volck
des Heeren/ ende ouer het huys Israels/
dat sy door het sweert ghevallen waren.

a 1.Sa.3.31. ende 13. 31.
b Of, trouwe

13 Ende Dauid sprack tot den Jongelinck
die het hē seyde: Van waer sydy? Hy sprac:
Jck ben eens vreemdelincx eens Amaleki-
ters sone.
14 Dauid sprack tot hem: c Hoe/ dat ghy
niet ghevreest hebt uwe hant te legghen
aenden Gesalfden des Heeren hem te ver-
deruen?

c Psal.105.15

15 Ende Dauid sprack tot syner Jonghe-
lingen een: d Hier toe/ ende slaet hem: ende
hy sloech hem dat hy sterf.

d 2.Sa.4.10

16 Doe sprack Dauid tot hem: V bloet zy
op uwen kop: e want uwen mont heeft te
ghen v seluen ghesproken/ ende ghesepdt:
Jck hebbe den Gesalfden des Heeren ghe
doodt.

e Mat.12.37 Luc. 19.22.

17 Ende Dauid klaechde dese klaghe ouer
Saul ende synen sone:
18 Eñ beual men soude den kinderen Juda
den f Boghe leeren: siet/ het staet geschre-
uen inden boeck g der redelicken.
19 De Edelste in Israel zyn op uwe hooch
ten verslagen. hoe zyn de Helden geuallen?
20 h Segt het niet tot Gath/ verkondicht
het niet op de strate tot Ascalon: dat hen
niet en verblyden de dochteren der Phili-
steen/ dat niet vrolick en zyn de dochteren
der onbesneden.

f Sommige dit het ghelyck als oock by ons sommige liedekens namen hebbē.
g' And. des gherechtigē oft vromen (Mos-) An des Jasar.
h Mich.1.10

21 Ghy berghē tot Gilboa: het en moet noch
dauwen noch reghenen op v/ noch ackers
zyn daer Heoffers van komen: want al-
daer is den Helden haren Schilt afgesla-
gen: den Schilt Sauls/ gelyck als en wa-
re hy niet gesalft met olye
22 i Den boge Jonathan en heeft nopt ge-
feylt/ k eñ het sweert Sauls en is nopt le-
dich weder gekomen van den bloede der v
slagenen/ ende vanden vette der Helden.

i 2 Sam.13.3 ende 14. 13.
k 1.Sa.15.7. ende 21.11.

23 Saul ende Jonathan vriendelijck ende
liefelick in haren leuen/ en zyn oock inden
doodt niet ghescheyden: lichter dan den A-
rent/ ende sterckee dan Leeuwen.
24 Ghy Dochteren Israels weent ouer Sa
ul/ die v kleedet met rozijnverwe sypuer-
lick/ ende verciert v met gulden klepno-
dien/ aen uwe kleederen.
25 Hoe zyn de Helden geuallen indē strijdt?
Jonathan is op uwe hoochten verslagē.
26 Het is my leet om uwēt wille/ myn broe
der Jonathan: ick hebbe groote vreuchd eñ
l vrolickheyt aen v gehadt. v liefde is my
sonderlicker geweest dan vrouwen liefde.
27 Hoe zyn de Helden geuallen/ ende m de
strydtbaer omkomen?

l Of, herten vrolickheyt
m An. het harnasch verloren.

Dat ij. Capittel.

1. Dauid treet wt Gods raet na Hebrō/
wort gesalft ten Koninck ouer Juda 5. eñ
prijst hooghlick de weldaet der Burgheren
Jabes. 8. Jsboseth wert Koninck ouer Js
rael. 14. zyn Hooftman Abner richtet een
bloedich spel ende daer na een groot onge-
luck aen syne volcke 18. doorsteeckt Asahel
24. ende kan Joab ende Abisai desseluen
broederen sonder genade soecken niet ont
loopen.

Dauid wort verkoren tot een Koninck ouer Juda.
a 1 Sa.23.2 2 Sa 5. 19. 1 Reg. 22.6 2 Par. 18.4 Judic 1.1. ende.20.18

1 Na dese gheschiedenisse a vraechde Da
uid den Heere/ eñ sprack: Sal ick henē
op trecken in eene der Steden Juda?
ende de Heere sprac tot hem: Treckt op: Da
uid sprack: Waer henen? Hy sprack: Na He
bron.
2 Also tooch Dauid daer henen/ met zyn
twee wyue Ahinoam d Jesreelitischen eñ
met Abigail Nabals des Carmeliten wyf.
3 Daertoe leyde Dauid oock den mannen
die by hem waren opwaerts/ een yegelick
met synen huyse/ eñ woonden inden Stedē
Hebron.
4 b Ende de mannen Juda quamen/ ende
salfden aldaer Dauid ten Koninck ouer het
huys Juda: eñ doe het Dauid wert aen ge
seyt/ c dat die van Jabes in Gilead/ Saul
begrauen hadden.

b 1 Mac 2.57
c 1 Sa.31.11

5 Sandt hy Boden tot hen/ eñ liet hen seg-
ghen: Ghesegent zyt ghy dē Heere/ dat ghy
sulcke bermherticheyt/ aen uwen heere Sa
ul ghedaen/ ende hem begrauen hebt.
6 Soo doe nu de Heere aen v barmhertic-
heyt ende trouwe: eñ ick wil v oock goedt
doen/ dat ghy sulcks ghedaen hebt.
7 So zyn nu uwe handen getroostet/ ende
weset dapper ende koen: want uwe Heere
Saul is doot/ so heeft my het huys Juda
ten Koninck ghesalft ouer hen.
8 Abner nu de sone Ner/ die Sauls Velt
hooftman was/ nam Jsboseth Sauls sone
ende leyde hem d door het Heyr
9 Ende maeckte hem ten Koninc ouer Gi-
lead/ Asuri/ Jesreel/ Ephraim/ Ben Jamin/
ende ouer gantsch Jsrael.
10 Eñ Jsboseth Sauls sone was veertich
Jaer oudt/ doe hy Koninck wert ouer Js-
rael/ eñ regeerde twee Jaer/ daerentegheu
het huys Juda hielt het met Dauid.

Jsboseth is Koninck ouer Jsrael twee Jaer.
d' And. na Mahanaim

11 e Den tydt nu die Dauid Koninck was
te Hebron ouer het huys Juda/ was seuen
Jaer ende ses Maenden lanck

e 2.Sa.5.5.

12 Ende Abner de sone Ner tooch wt/ met
tsamen den knechten Jsboseth/ des soons
Sauls wt den Heyre na Gibeon.
13 Ende f Joab de sone Zeru Ja tooch wt/
met tsamen den knechten Dauids/ eñ qua
men te hoope by den g poel te Gibeon/ eñ
leyden hen/ dese op deser zyde/ des poels/
ghene op ghener zyden.

f 1. Par.11.6
Abner ende Joab comē te samen.
g' And. Piscine

14 Ende Abner sprack tot Joab: Laet hen
de Jonghers opmaken/ ende voor ons
spelen. Joab sprack: Wel aen/ het ghelde
wel.
15 Doe maeckten hen op/ ende ghingen he-
nen/ aen den getale twaelf wt Ben Jamin/
van Jsboseth Sauls soons deel/ eñ twaelf
van den knechten Dauids.
16 Ende een yegelick greep den anderen by
den kop/ ende stiet hem zyn sweert in zyn
zyde/ ende vielen met malkanderen/ daer
van wert de plaetse ghenoemt h Helkath
Hazurim.
17 Ende daer verhief hem eenen seer harden
strydt in dien daghe: Abner ende de mannen
Jsraels werden geslagen/ voor den knech-
ten Dauids.

h dat is de acker der Vallen oft Helden.

Asahel Jo- 18 Aldaer waren nu drij sonen ZeruJa/
abs broed. Joab/Abisai ende Asahel:Asahel dā was
2.Sa 23.13. van lichten voeten/als een Rhee op den
24. velde.
1Pa 11 20 26 19 Ende iaechde Abner na/eñ en weeck niet
van Abner/noch ter rechter noch ter slinc
ker handt.
20 Doe keerde hem Abner om/eñ sprack:
Zijt ghij Asahel? Hij sprack: Ja.
21 Abner sprack tot hem: Maect v wech
hier een/ter rechter of ter slincker hant/eñ
neemt voor v der Jongeren een/eñ neemt
hem zijn Harnasch:doch Asahel en woude
niet van hem aflaten.
22 Doe sprack Abner voorder tot Asahel:
Maect v van mij:waerom wildij dat ick v
ter Aerden sla?eñ hoe dorste ick mijn aen-
sicht opheffen voor uwen broeder Joab?
23 Doch hij en woude niet wijcken: i doe
Abner door- stack hem Abner achter hē met eener Spies
steecht Asa- sen inf in sijnen buijck dat de Spiesse door
hel. henen ghinck:ende hij viel aldaer/ eñ starf
i2.Sa.3 27 voor hem:eñ wie aen de plaetse quā daer
ende 20.10 Asahel doot lach die stont stille.
hi Aud. on- 24 Nu Joab eñ Abisai iaechden Abner na/
der zijn vijf tot dat de Sonne onderginck:ende doe sij
ste ribbe. quamen op den Berch Amma/ die voor
Giah leijt/op den wege na der Woestijne
Gibeon
25 Vergaderden hen de kinderen BenJa-
min achter Abner henen/ende werden een
hoopken/eñ traden op eens berchs spitze.
26 Ende Abner riep tot Joab/ende sprack:
Sal dan het sweert sonder eijnde verslin-
den?weet gij niet dat hier namaels mocht
meer iammers worden?hoe lange wildij dē
volcke niet seggen/dat het aflate van sij-
nen broederen?
27 Joab sprack:So warachtich als Godt
leeft/haddet ghij heden morgen so gespro-
ken/het volck hadde een per ghelick van sij
nen broeder af gelaten
l2.Sa 20 22 28 l Ende Joab blies de Basuijnen/ende al
le dat volck stont stille/ende en iaechden J
srael niet meer na/eñ en streden oock niet
meer.
29 Abner dan ende sijne mannen/ ghingen
den seluen gantschen nacht/ouer het vlac-
ke velt/eñ ghingen ouer de Jordane/ ende
wandelden door het gantsche Bichron/ eñ
quamen in den Legher.
30 Joab oock keerde hem van Abner/ ende
vergaderde het gantsche volcke/eñ daer ge
braken aen den knechten Davids neghen-
thien mannen/ende Asahel.
31 Daerentegen de knechten Davids had
den geslagen onder BenJamin/ende den
mannen Abner/dat daer drij hondert ende
tsestich mannen waren doot gheblenen.
32 Ende sij namen Asahel op ende begroe-
uen hem in zijns vaders graf te Bethle-
hem:ende Joab met sijnen mannen/ghin-
m†An.de ghen den gantschen nacht/dat hen int het
dach gschee licht aenbrack te Hebron.

Dat iij. Capittel.

1. Van staude des huijs Davids ende
Sauls.2. Item van Davids kinderē tot
Hebron gheboren. 7. Abner van weghen
Rizpa Sauls bijwijf bescholden 12. Valt
tot David.17. Wendet hem het herte Js-
raels ende BenJamins toe/20. eñ wordt
van hem eerlicken met tsamen Michal die
hij mede brenght/ontfangen. 23. Joab wt
nijsgunst eñ haet/doorsteeckt hem listelic-
ken/28. wort met vloecken beswaert. 31. eñ
moet met tsamen den gantschē volcke wt
beuel des Conincx/35. dien dese daet qua-
lick beualt/leedt draghen.

1 Ende daer was eenen langen krijch/ tus
schen den huijse Sauls/ende den huijse
Davids: David immers ghinck ende
nam toe/ende het huijs Sauls ginck ende
nam af.
2 a Ende David werden kinderen geboren Davids
te Hebron:zijn eerstgeboren sone/ Ammon/ kinderen.
der Jesreelitischen. a 1Pae. 3. 1.
3 De ander/Chileab/van Abigail Nabals 2.Sa.5.14
wijf des Carmeliten:de derde Absalom /de
sone Maacha/der dochter Thalmai/ des
Coninckx te v Gesur. b 1.Sa 27 8.
4 De vierde Adonia/de sone Hagith : de
vijfste/SaphaJa /de sone Abital:
5 De leste/Jethream/ van Egla den wij-
ue David:dese zijn David gheboren te He-
bron.
6 Als nu den krijch was tusschen den huy
se Sauls ende den huijse Davids stercte de
Abner het huijs Sauls/
7 Ende Saul hadde een bijwijf die hiet Riz Rizpa Sa-
pa een dochter Aia:ende(Jsboseth) sprack uls bijwijf.
tot Abner : Waerom slaept ghij bij mijns
vaders bijwijf.
8 Doe werde Abner seer toornich ouer de-
se woorden Jsboseths/ ende sprack : Ben
ick dan een hontskop/ick die teghen Juda/
aenden huijse uws vaders ende aen sijnen
broederen ende vrienden barmhertichheijdt
doe?ende en hebbe v niet in Davids han-
den ghegheuen/ende ghij rekenet mij hedē
eenige misdaedt toe / om eener vrouwen
wille:
9 God doe Abner dit ende dat/ wāneer ick c1.Sa 15 28
niet en doe, c als de Heere David gesworen ende. 16.13
heeft/
10 Dat dat Coninckrijcke van den huijse Sa
uls genomē worde/ ende den stoel Davids
opgerichtet worde ouer Jsrael ende Juda/
van Dan tot BerSeba toe.
11 Doe en konde hij hem voortaen gheen
woort voorder antwoorden/ so vreesde hij
hem voor hem.
12 Ende Abner sant Boden tot David voor
hem eñ liet hem seggen: Wiens is het lant
ende sprack: Maeckt v verbondt met mij:
siet mijn handt sal met v zijn/dat ick tot v
keere het gantsche Jsrael.
13 Hij sprack: Wel/ ick wil een verbont met
v maken/doch eenerleij bidde ick van v/dat
ghij mijn aengesicht niet en siet / gij brengt
dan te voren tot mij Michal/Sauls doch-
ter/wanneer ghij koemt mijn aengesicht te
sien.
14 Oock sant David Bodē tot Jsboseth den Michal.
sone Sauls/ende liet hem seggen: v Geeft d1Sa 18 19.
mij mijn wijf Michal weder/die ick mij ghe- ende 25 .44
trouwet hebbe / met hondert voorhuijden
der Philisteen.
15 e Jsboseth sant henen/ende liet se nemen e1Sa 25 44
vanden manne Paltiel/den sone Lais.
16 Ende haer man ginck met haer/eñ ween
de haer na tot Bahurim toe:doe sprac Ab-
ner tot hem:Keert wederom/eñ gaet wech:
ende hij keerde wederom.
17 Ende Abner hadde een reden met den out
sten in Jsrael/ende sprack:Ghij hebt te vo
ren lange na David ghesocht/dat hij Co
ninck ouer v ware.
18 So doet het nu:want de Heere heeft van
David geseyt: Ick wil mijn volck Jsrael
verlossen door de handt Davids mijns
knechts/vander Philisteen hant / ende van
alle haerder vijanden handt.
19 Oock sprack Abner voor den ooren Ben-
Jamin:ende ginck oock henen/ te spreken
voor den ooren Davids tot Hebron/ alles
wat Jsrael ende den gantschen huijse Ben
Jamin wel behaechde.

20 Doe nu Abner te Hebron tot David quã/
ende met hem twintich mannen/ maeckte
hem David een maeltijdt.
21 Eñ Abner sprack tot David: Ick wil my
op maken/ eñ henen gaen/ dat ick het gant
sche Israel tot mijnẽ Heere dẽ Koninck ver
gadere/ eñ dat sy een verbont met u makẽ/
op dat ghy Koninck zijt/ als het uwe ziele
begeert: also liet David Abner vã hem/ dat
hy henen ghinghe met vreden.
22 Eñ siet/ de knechten Davids ende Joab/
quamen vanden krijchsknechtẽ/ eñ brachten
met hen eenen grooten roof: eñ Abner en
was nu niet by David te Hebron/ maer hy
hadde hem van hem ghelaten/ dat hy met
vreden wech ghegaen was.
f 2.Sa.2.4.
23 f Doe dan Joab ende het gantsche Heyr/
met hem ghekomen was/ werdt hem ghe-
seyt/ dat Abner de sone Ner/ tottẽ Konin
gekomen was/ eñ hy hadde hem van hem
ghelaten/ dat hy met vreden was wech ge
gaen.
24 Doe ginck Joab totten Koninck in/ eñ
sprack: Wat hebdy gedaen? Siet/ Abner is
tot u gekomen: waerom hebdy hem van u
ghelaten/ dat hy is wech ghegaen?
25 Kendy Abner den sone Ner niet? want
hy is gekomen/ u te overreden/ dat hy be-
kenne uwen wtganck ende inganck/ ende
verneme alles wat ghy doet.
26 Eñ doe Joab van David wt ginck/ sant
hy Boden Abner na/ dat sy hem wederom
haeldẽ van Borhasira/ ende David en wis-
te daer niet af.
Joab ver-
moort Ab-
ner met list.
27 g Als nu Abner weder tot Hebron quã/
g 1 Reg.2.5
Judic.3.20
leyde hem Joab midden onder de poorte/
dat hy heymelick met hem sprake ende
stack hem aldaer in het den buyck dat hy
h 1 And. on-
der de vijf-
ste ribbe.
starf/ i om zijns broeders Asahels bloet wille.
i 2.Sa.2.23
28 Doe dat David daer na vernam/ sprack
hy: k Ick ben onschuldich/ ende mijn Ko-
k Ace.20.26
ninckrijck voor den Heere eewichlick/ aen
Susan.6.4
den bloede Abner/ des soons Ner.
29 Het valle daerentegen op de kop Joab/
eñ op zijns vaders gantsche huys: eñ daer
en moet niet ophouden inden huyse Joabs
die een etterfloet eñ melaetschheyt hebbe/
ende by den stock ga/ eñ door het sweert
valle/ ende aen broot ghebreck hebbe.
30 Also vermoorden Joab ende zijn broe-
der Abisai/ Abner daerom/ dat l hy haren
l 2.Sa.2.23
broeder Asahel ghedoot hadde inden krijt
te Gibeon.
31 David dan sprack tot Joab ende allen
volcke dat met hem was: m Scheurt uwe
m 2.Sa.1.11
ende 13.31
kleederẽ/ ende gort sackẽ om u/ eñ draecht
leedt om Abner: ende de Koninck ghinck
achter de bare.
32 Ende doe sy Abner begroevẽ tot Hebrõ/
hief de Koninck zijn stemme op/ ende ween
de by Abners graf: ende alle dat volc weẽ-
de oock.
David be-
klaghet Ab
ner.
33 Ende de Koninck beklaechde Abner/ eñ
sprack: Abner en is niet gestorven ghelijck
als een Sot sterft.
34 Uwe handen en zijn niet gebonden/ uwe
n Of boeyẽ
t An. ketenẽ
voeten en zijn niet in n t veteren gesloten:
ghy zijt gevallen gelijck alsmen voor boo-
se schalcken valt: doe beweenden hem alle
dat volck noch meer.
35 Doe nu alle dat volck binnen quam/ met
David te eten/ doe het noch hooch dach
was/ swoer David/ ende sprack: God doe
my dit eñ dat/ so ick broodt ofte yets wat
smake eer de Sonne ondergaet.
36 Ende alle het volck bekende het/ eñ het
beviel hen oock wel/ alle dat goede/ dat de
Koninck dede/ voor den oogen des gant-
schen volcks.
37 Ende alle dat volck/ eñ gantsch Israel/
merckten dies daechs/ dat het vanden Ko-
ninck niet en quam/ dat Abner de sone Ner
ghedoodt werdt.
38 Eñ de Coninck sprack tot synen knechtẽ:
Weet ghy niet/ dat op desen dach eẽ Vorst
ende groot man ghevallen is in Israel?
39 Nu/ ick ben noch offteeder/ ende een Ge- o t An. cleyn lick
salfde Coninck/ p so zijn de mannẽ q de kin- p t An. doch de mannen de etc. zijn my te hart.
deren Zeru Ja veel dwetelick: de Heere ver-
ghelde dien/ die het boose doet/ na zijnder
boosheydt.
q 2.Sa.19.22

Dat iiij. Capittel.

1. Isboseth Sauls sone wert van sy-
nen Hooftlieden Baena ende Rechob ver-
raderlicken doorsteken/ 8 ende wordt zijn
doot/ aen denselven van David gewroken.

1 DOe nu Sauls sone hoorde/ dat Abner
tot Hebron doodt ware/ werden syne
handen mat/ ende gantsche Israel ver-
schrickte.
2 Daer warẽ dannoch twee mannẽ/ Hooft Baena eñ Rachob
lieden over de krijgers onder den sone Sa Hooftliedẽ
uls/ die eene hiet Baena de ander Rechob/ Isboseths.
sonen Rimon des Berothiters/ wt den kin-
deren Ben Jamin: wãt Beroth wert oock
onder Ben Jamin ghereckent.
3 Ende de Berothiters waren ghevloden
na Gethaim/ ende woonden aldaer gasts
wyse/ tot heden in den dach.
4 a Oock hadde Jonathan de sone Sauls Mephi Boseth Jona-
eenẽ sone/ die was lam aẽ de voetẽ/ eñ was thans sone.
vijf Jaer oudt/ doe het geschrey van Saul a 2.Sa.9.3
ende Jonathan wt Jesreel quam/ eñ zijn
Voester hem opnam/ ende vluchtede: ende
in dẽ als sy haer haestede ende vluchtede/
viel hy/ ende wert hinckende/ ende hy hiet
Mephi Boseth.
5 So gingen nu de sonen Rimon des Be- Isboseth
rothiters/ Rechob ende Baena henen/ eñ wort ver-
quamen ten huyse v Isboseths/ doe den moort van
dach aldervheet was/ eñ hy lach op Baena eñ
synen Legher in den middaghe. Rechob.
6 Ende sy quamen int huys om/ tarwe te b 2.Sa.2.8
halen/ ende staken hem c inden buyck/ eñ c t And. on-
liepen wech. der de vijf
7 Want doe sy int huys quamen/ lach hy ste ribbe.
op zijn bedde in zijn slaepkamer/ eñ staken
hem doodt/ eñ hieuwen hem den kop af: eñ
namen synen kop/ ende ghingen henen des
weechs op den vlacken velde/ den gantschẽ
nacht.
8 Ende brachten het hooft Isboseths tot
David te Hebron/ ende spraken totten Co-
ninck: Siet/ daer is het hooft Jesboseths
Sauls soon/ uws vyants/ die na uwer zie-
len stont: de Heere heeft heden mynen Hee-
re den Koninck ghewroken aen Saul/ ende
aen synen zade.
9 Doe antwoorde hen David: So warach David
tich als de Heere leeft/ die mijn ziele wt al- straft de
ler droeffenisse verlost heeft. Moorde-
10 Ick greep dien/ d die my verkondichte/ eñ naers Isbo
sprack: Saul is doot/ ende meynde/ hy wa- seths.
re eẽ goet Bode/ eñ verworchde hem te Zi- d 2.Sa.1.15
klag/ dien ick soude bodenloon gheven.
11 Ende dese Godlouse lieden/ hebben eenẽ
rechtveerdighen man in synen huyse op sy
nen Leger vermoordt: Ja en soude ick dies
bloet niet eysschen van uwen handen? ende
u vander Aerden afdoen?
12 Ende David gheboodt synen Jongelin-
ghen: die vermoorchdense ende hieuwen hẽ
handen ende voeten af/ ende hinghense op
aenden Pael te Hebron: maer het hooft Isbo-
seths namen sy/ ende begroevent in e Ab- e 2 Sa.3.32
ners graf te Hebron.

Dat

Dat v Capittel.

1. Dauid wort gesalft ten Koninck ouer gantsch Israel. 6. wint de Burcht Zion. 11. ende bouwet een Koninclick huys 13 kryght wt meer wyuen en by wyuen meer kinderen 17 ende slaet tweemael wt raet ende hulpe des Heeren de Philisteen.

1 Ende alle stammen Israels quamen tot
Dauid te Hebron ende spraken: a Siet/
wy zyn wv gebeents ende wv vleeschs.
2 Daer toe ooc te voren doe Saul Ko-
ninck ouer ons was voerdet ghy Israel
wt ende in: so heeft v de Heere gesept: b Ghy
sult myn Volck Israel hoeden en sult een
Hertoghe zyn ouer Israel.
3 Ende alle Ouersten in Israel quamen
totte Koninck te Hebron: ende de Koninck
Dauid maeckte een verbont met hen te He
bron voor den Heere/ en sy salfden Dauid
ten Koninck ouer Israel.
4 Dertich Jaer was Dauid oudt / doe hy
Koninc wert c en regeerde veertich Jaer.
5 Te Hebron regeerde hy seuen Jaer en ses
Maenden: ouer Juda en te Jerusalem re-
geerde hy dry en dertich Jaer/ ouer gantsch
Israel ende Juda.
6 Ende de Koninck tooch henen met syne
mannen na Jerusalem tegen de Jebusiters/
die inden Lande woonden. Doch sy spraken
tot Dauid. Ghy en sult hier niet in komen/
d † maer Blinde ende Lamme sullen v af
dryuen: (dat meynden sy doch / dat Dauid
daer niet in en soude komen.)
7 Van Dauid wan de Burcht Zion/ dat
is Dauids Stadt.
8 Doe sprack Dauid desseluen daechs: e
Wie de Jebusiters slaet ende verkrijght
de dackgoten / de Lammen ende Blinden/
die de ziele Dauids vyant is: daerwt spreect
men: f Laet geenen Blinden noch Lammen
int huys komen.
9 Also woonde Dauid op de Burcht/ ende
hietse Dauids Stadt: ende Dauid boude
rondtom van Millo/ ende van binnen.
10 Ende Dauid ginck ende nam toe / ende
de Heere de God Zebaoth was met hem.
11 g En Hiram de Koninck te Tyro sandt
Boden tot Dauid ende Cederen boomen
ter want en Timmerlieden en Steenhou-
wers/ dat sy Dauid een huys bouweden.
12 Ende Dauid mercte dat hem de Heere
een Koninck ouer Israel beuesticht hadde/
ende zyn Koninkrijck verhoocht / om zyn
Volck Israels wille.
13 h Ende Dauid nam noch meer wyuen
ende bywyuen te Jerusalem daer na als
hy van Hebron ghekomen was ende hem
werden noch meer sonen ende dochteren
gheboren.
14 i Ende dat zyn de namen dier / die hem
te Jerusalem geboren zyn: Samua/ Sobab/
k Nathan/ Salomo/
15 Jebehar/ Elisua/ Nepheg/
16 Japhia/ Elisama/ Eliada/ Eliphelet.
17 l Ende doe de Philisteen hoorden datmen
Dauid ten Koninck ouer Israel gesalft had
de/ togen sy alle op Dauid te soecken. Doe
dat Dauid hoorde tooch hy af in een Burcht.
18 Doch de Philisteen quamen/ en leyden
hen neder inde leechte Rephaim.
19 m Ende Dauid vraechde den Heere / en
sprack: Sal ick op trecken tegen de Phili-
steen en wildyse in myn hant gheuen? De
Heere sprack tot Dauid Treckt op: ick wil
de Philisteen in uwe handen gheuen.
20 n En Dauid quam te Baal Prazim ende
sloechse aldaer/ en sprack: De Heere heeft
myn vyanden voor my van malkanderen
gescheurt ghelijck als hen de wateren van
malkanderen scheuren: daeruan heetmen
de seluc plaetse o Baal Prazim.
21 Ende sy lieten haer Afgoden aldaer: Da
uid dannoch en syne mannen namense op.
22 p De Philisteen dannoch togen weder-
om op ende leyden hen neder in de leechte
Rephaim.
23 En Dauid vraechde den Heere die sprac:
Ghy en salt niet op trecken / maer koemt van
achter tot hen dat ghy aen hen koemt te-
ghen de q † Moerbesienboomen ouer.
24 Ende wanneer ghy hooren sult het ruys
schen op de r † tacken der Moerbesienboo-
men henen gaen so s † weest dapper: want
de Heere is dan wtgegaen voor v henen te
slaen het Heyr der Philisteen.
25 Dauid dede als hem de Heere gheboden
hadde ende sloech de Philisteen / van Ge-
ba aen tot datmen koemt te Gaser.

a 1. Par 11.1 ende 12.23
b Psa.78.17
c 1 Reg.2.11.
d † Anders. ghy dryft van de Lammen en Blinde af. Dese Blinde en Lame zyn haer Afgoden ghe-weest welcke sy Dauid te spyt en tegen hem op de muere stelden/ als hare Patronen diese beschutten en bescher-men souden: gelijc alsmen nu ter tydt ooc met de Beelden der Heylighen doet. Ghy en kryghet niet met dees, maer met dese Goden: biet v met hen/ sy zullen v welweeren.
e Niet dat sy deselue Blinden of Lamme ge-heeten hebben/ maer de Geest Gods inden genen/ die daer na de Historien beschreuen hebben, noemtse also.
f 1 Par.11.6. dit zyn haestige afge-broken woorden alsomen in vinechden ende treuren plach te spreken of hy segghen woude / dien sal het wel en sonderlick gelooft wor-den.
g Leui. 21.18.
h 1. Par.14.1
i 2 Sa.3. 2.
k 1 Par.3.5
l Luc 1.3.
m 1. Pa.14.8.
n 1. Sa.23.2
o 2. Sa n.2.1. Dauid slaet de Philisteen.
p Esa.28.21.

o Peretz heet een scheure of bach/ daeruan heet de stede Baal Prazim/ Scheurman. dat de Philisteen daer van malkanderen ghe-scheurt zyn.
p 1. Pa 14 13
q † An. Peerboomen
r † An. wippen
s † Ind. roet v.

Dat vj. Capittel.

1. De Arcke Gods wort gehaelt van Gibea 6. die brengt Vsa diese aenroert / den doot: 10. en ObedEdom diese herberght/ des Heeren seghen. 12. Dauid gesterckt/ laetse daer na in zyn Stadt halen / 16. Springt en danset voor den Heere/ 20. en werdt van zyn wyf Michal veracht.

1 Ende Dauid a verghaderde wederom
alle ionge Manschap in Israel/ dertich
dupsendt.
2 Ende maeckte hem op ende ginck henen
met allen volcke dat by hem was vanden
Burgeren Juda dat hy de b † Arcke Gods
van daer op halen soude, welcr Naem heet
Den Naem des Heeren Zebaoth woont
daer op c † bouen den Cherubim.
3 d Ende sy lieten de Arcke Gods voeren op
eenen nieuwen Waghen. en haeldense e wt
den huyse Abi Nadab, die te Gibea woon-
de: Vsa ende Ahio de sonen Abi Nadab, dre
uen den nieuwen Wagen.
4 Ende doe sy hem met de Arcke Gods wt
den huyse Abi Nadab voerden, die tot Gi-
bea woonde ende Ahio voor de Arcke he-
nen ginck/
5 Speelde Dauid en het gantsche huys J-
sraels voor den Heere henen / met allerley
Snarenspel van Dennen houte met Har-
pen ende Psalteren/ ende Tamborynen/ en
Schellen ende Cymbalen.
6 f En doe sy quamen ter Schueren Nachon/
g greep Vsa toe/ en hielt de Arcke Gods/
want de Runderen traden ter zyden wt.
7 Doe vergrimde den toorn des Heeren o-
uer Vsa ende God sloech hem aldaer / om
zyns h † vermetenheyts wille / dat hy al-
daer starf by der Arcken Gods.
8 Doe wert Dauid bedroeft/ dat de Heere
sulc een scheure aen Vsa dede/ ende hiet de
selue stede Perez Vsa tot op desen dach.
9 Ende Dauid vreesde hem voor den Hee-
re dies daechs ende sprack: Hoe sal de Arc
ke des Heeren tot my komen?
10 Ende en woudese niet laten tot hem bren-
gen in de Stadt Dauids, maer lietse bren-
gen int huys Obed Edom des Gathiters.
11 En doe de Arcke des Heeren dry Maen-
den bleef in ObedEdom des Gathiters
huys segende hem de Heere ende zyn gant
sche huys.
12 i Ende het wert den Koninck Dauid aen
ghesept / dat de Heere het huys ObedE-
dom seghende / ende alles wat hy hadde/
om der Arcken Gods wille. k Doe ghinck
hy henen / ende haelde de Arcke Gods wt
den huyse Obed Edom opwaert in de stadt
Dauids, met vreuchden.

Dauid haelt de Arcke Godes van Gibea/
a 1 Par 13 5.
b † An. kiste, lade/
c † Anders/ tusschen
d 1. Sa.6.7.
e 1. Sa.7.1.
f 1. Pa.13. 9. God doot Vsa
g Nu. 4 15 19. ende 7 6
h † An. syne verwaentheyt. And. feyls
God segent ObedEdom.
i 1. Par 13 14
k 1. Par 13 25

Ende

13 Ende doe sy henen ghingen met de Arcke
des Heeren ses l gangen, offerde men ee-
nen Osse ende een vet Schaep.
l Anders schreden/
14 Ende David danste met aller macht voor
den Heere henen/ ende was begordet met
eenen lijnen m Lijfrock.
m And. Ephod.
15 Ende David met tsamen den gantschen
Israel/ voerden de Arcke des Heeren op/
met juychen ende basuynen.
16 n Ende doe de Arcke des Heeren in de
stadt Davids quam/ keeck Michal de doch-
ter Sauls door de venster/ ende sach den
Koninck David springen ende danssen voor
den Heere/ ende verachtede hem in haer herte.
n 1. Par 15. 29.
17 o Doe sy nu de Arcke des Heeren inbrach-
ten/ stelden sy die in haer stede/ midden in de
Hutten/ die David voor haer hadde op ge-
slaghen: ende David offerde Brantoffer
ende Danckoffer voor den Heere.
o 1. Par 16 1. Iude. 17.1
18 Ende doe David hadde wtgheoffert den
Brandtoffer ende Danckoffer/ segende hy
dat volck in den Naem des Heeren Zebaoth.
19 Ende deylde wt allen volcke/ ende der veel-
heyt Israels/ beyde mannen ende vrouwen/
eenen yegelicken eenen broodtkoeck/ ende
een stuck vleeschs/ ende een flessche wijns.
Doe ginck alle dat volck henen/ een yege-
lick in zijn huys.
20 Doe nu David weder quam zijn huys
te segghenen/ ginck Michal de dochter Sa-
uls wt/ hem tegen/ ende sprack: Hoe heerlic
is heden de Koninck van Israel gheweest/
die hem voor de maeghden synen knechten
ontbloodt heeft/ ghelijck als hem de p loo
se lieden ontblooten.
Micha veracht David.
p Anders. ommutte
21 David dan sprack tot Michal: Ick wil
voor den Heere spelen/ die my vercoren heeft
voor uwen vader/ ende voor alle synen huy-
se/ dat hy my bevolen heeft een Vorst te zijn
over het Volck des Heeren over Israel.
22 Ende wil noch q gheringer worden dan
also/ ende wil nederich zijn in mynen oogen/
ende metten maeghden daer ghy van ghe-
seydt hebt/ tot eeren worden.
q Of, snoot/ verachtelic ken.
23 Doch Michal Sauls dochter en hadde
geen kindt/ tot aen den dach haers doodts.

Dat vij. Capittel.

1. David neemt hem voor/ den Heere een
huys te bouwen/ 5. dat wort hem vanden
Heere door Nathan verboden/ 12. ende opsy-
nen sone gespaert. 18 David seyt den Heere
danck/ 25. ende biddet hem/ hy wil zijn toe-
segghinghe volbrenghen.

a 1. Par. 17.1 Nathan de Propheet.
1 DOe nu de a Koninck in zijn huys sat/
ende de Heere hem ruste gegeven hadde
de van alle syne vyanden rondtom.
2 Sprack hy tot den Propheet Nathan:
Siet/ ick woone in een Cederen huys ende de
b Arcke Gods woont onder de Tapijten.
b Anders kiste lade 2. Reg 8. 16.
3 Nathan sprack totten Koninck: Ghaet
henen/ c alles wat ghy in u herte hebt/
dat doet/ want de Heere is met u.
c 1. Sa 10 7.
4 Des nachts quam nu het woort des Hee-
ren tot Nathan ende sprack:
5 Gaet henen/ ende segt mynen knecht Da-
vid: So spreect de Heere: Soudet ghy my
een huys bouwen/ dat ick daer in woonde?
6 d Ick en hebbe doch in geenen huyse ge-
woont/ sindt dien dage/ doe ick de kinderen
Israels wt Egypten leydde/ tot op desen
dach/ maer ick hebbe ghewandelt inder
Hutten ende Woonunghe.
d 1. Re 8.16. 1. Par. 17. 5 2. Par. 6. 5. Esai. 66. 1
7 Maer ick met allen kinderen Israels
henen wandelde/ hebbe ick opt eegens met
eenen der stammen Israels ghesproken/ dien
ick bevolen hebbe myn Volck Israel te wey-
den/ ende geseyt: Waerom en bouwet ghy
my niet een Cederen huys?
8 So sult ghy nu also mynen knecht David
segghen: So spreect de Heere Zebaoth: e
Ick hebbe u ghenomen vanden Schaeps-
hutten/ dat ghy zijn soudet een Vorst over
myn Volck Israel.
e 1. Sa. 16. 11 Psal. 78. 70.
9 Ende ben met u gheweest/ waer ghy henen
ghegaen zijt/ ende hebbe alle uwe vyanden
voor u wtgheroeyt/ f ende hebbe u eenen
grooten Naem gemaeckt/ als de namen der
Grooten op Aerden
f Mat. 16 18
10 Ende ick wil mynen Volcke Israels een
plaetse setten/ ende wil het planten/ dat het
aldaer woone/ ende dat het niet meer dwa-
lende en ga/ ende het de kinderen der boos-
heyt niet meer dringhen als te voren/
11 Ende sindt der tijt dat ick Richters over
myn volck Israel gheordineert hebbe: ende
wil u ruste geven van alle uwen vyanden:
ende de Heere verkondiget u/ dat de Heere
u g een huys maken wilt.
g Dat is na Hebreeu scher wyse/ een kindt of oor gheven.
12 h Wanneer nu uwen tijdt wech is/ dat
ghy met uwen Vaderen slapen light/ so wil
ick u Zaedt na u verwecken/ dat van u-
wen lijve komen sal/ dien wil ick zijn rijck i
bevestigen.
i Christus wort David toegheseyt
13 Die sal mynen Naem een huys bouwen/
ende ick wil den Stoel zijns Koninckrijcx be
vestighen eewichlick.
14 k Ick wil zijn Vader zijn/ ende hy sal myn
Sone zijn: l wanneer hy een misdaedt doet/
so wil ick hem met menschen roeden/ ende met
der menschen kinderen slaghen straffen.
h Psal. 89. 30 ende. 132. 11. 1 Reg. 5. 5. 1 Par. 22. 10 ende 28. 5. Iere 33 10.
15 Doch myn barmherticheydt en sal niet
van hem gewendet worden/ gelijck als ick-
se ghewendet hebbe van Saul/ m dien ick
voor u hebbe wech ghenomen.
l Of stadt-grijpich maken.
16 Doch u huys ende u Koninckrijck sal
bestendich zijn eeuwichlijck voor u/ ende
uwen Stoel sal eewichlijck bestaen.
k Hebr. 1. 5. l 1 Reg. 9 6 ende. 11. 9. Psal. 89. 31
17 Doe Nathan alle dese woorden/ ende alle
dat ghesichte David ghesendt hadde/
m 1 Sa. 15 26
18 Quam David de Koninck/ ende stelde hem
voor den Heere/ ende sprac: Wie ben ick Heere
Heere? ende wat is myn huys/ dat ghy my
tot hier toe ghebracht hebt?
Davids gebet tot God
19 Daertoe hebdy dat noch te n gheringhe
gheacht Heere Heere/ maer hebt den huyse
uwes knechts noch van over langhe toeko-
menden ghesproken: o dat is een p wyse
eens menschen/ die God de Heere is.
n Of, slecht weynich etc
o Dat is/ ghy spreect met my van sulck een eewich rijcke daer niemant can comen in zijn/ hy en moet van God ende Mensche zijn: dewyle hy myn sone/ ende doch voort ende voort een Conninck zijn sal/ welck alles alleen God toebehoort
20 Ende wat sal David meer met u spreken?
ghy kennet uwen knecht/ Heere Heere.
21 Om uws woorts wille/ ende na uwer her-
ten/ hebdy sulcke groote dingen alle gedaen/
dat ghyse uwen knecht kondt dedet.
22 Daerom sydy oock groot gheacht Heere
God: q want daer en is niemant ghelijck
als ghy/ ende daer en is geen God dan alleene
ghy/ na allen dat wy met onsen ooren ghe-
hoort hebben.
23 r Want waer is een volck op Aerden/ als
u Volck Israel? om welckers wille God is
henen gegaen/ hem een Volck te verlossen/
ende hem eenen Naem te maken/ ende sulc-
ke groote ende verschrickelicke dinghen te
doen/ op uwen Lande voor uwen Volcke s
dat ghy verlost hebt van Egypten/ vanden
Heydenen ende haren Goden.
24 Ende ghy hebt u u Volck Israel bereydet/
u ten Volcke in eewicheyt/ ende ghy Heere
zijt haer God ghewordden.
p t An. recht eens etc. Heere heere
25 So bevrachtighet nu Heere God dat
woordt in eeuwicheyt/ dat ghy over uwen
knecht ende over zijn huys gesproken hebt/
ende doen als ghy ghesproken hebt.
q Deu 32 39 r Deu. 4. 7. s Exo 14. 19.
26 So sal uwen Naem groot worden in eeuwic-
heyt/ datmen sal segghen: De Heere Zebaoth is
de God over Israel/ ende dat huys u knechts
Davids/ sal bestandich zijn voor u.

27 Want ghy Heere Zebaoth ghy God Is-
raels, hebt de ooren ws knechts geopent/
ende geseyt: Ick wil v een Huys bouwen:
daerõ heeft v knecht zijn herte geuonden/
dat hy dit ghebedt v dade.

t Deu.32.39
28 t Nu Heere Heere/ghy zijt God/ ende u-
we worden sullen waerheyt zijn: ghy hebt
sulck goedt ouer uwen knecht ghesprokẽ.
29 So begint nu, ende segent het huys ws
knechts/dat het eewichlick voor v zy:wãt
ghy Heere Heere hebt het gesproken: ende
met uwen segen sal ws knechts huys ge-
seghent worden eeuwichlick.

Dat viij. Capittel.

1 De Philesteen/ 2. Moabiters/3.ende
HadadEser/ 5.oock de Syriers te Damas-
co/ 13 ende in het Soutdal/worden van
Dauid geslagen/ 14. eñ de Edomiters on-
derdanich ghemaeckt. 9. Thoi de Koninc
Hemath begeert vrede. 11. Dauid heylicht
dẽ Heere veel gouts siluers ende metaels/
15. ende houdt een ordentlick regiment in
synen Houe.

De Philisteen, Moabiters ende HadadEser oock de Syriers wordẽ van Dauid ghe slagen.
a 1.Pa.18.b
b Nu.24.17
c 2.Reg 1.1 ende.3.4.
Dit zyn alle groote stryden ghe weest/ doch seer kort be schreuen.

1 Ende het gheuiel daer na/ a dat Dauid
de Philisteen sloech / ende maecktese
swack/ende nam den Dienstroom van
der Philisteen handt.
2 b Hy sloech oock de Moabiters also ter
Aerden/ dat hy twee deelen totten doot
brachte ende een deel by den leuen liet: c
Also werden de Moabiters Dauid onder-
danich /dat sy hem geschencken brochten.
3 Dauid sloech oock HadadEser den sone
Rehob/den Koninck te Zoba/doe hy henẽ
tooch zyn macht weder te halen aen het
water Phrath.
4 Ende Dauid vinck van hen / duysendt
ende seuẽ hondert Ruyters, ende twintich
duysendt voetvolcx/ eñ verlemde alle wa-
ghenen, ende hielt ouer/ hondert waghe-
nen.
5 Ende de Syriers vã Damasco quamen
te helpen HadadEser den Koninck te Zo-
ba: ende Dauid sloech der Syriers, twee
ende twintich duysendt mannen.
6 Eñ leyde volck te Damasco in in Syri-
a: also wert Syria Dauid onderdanich/
dat sy hem geschenckẽ brochten: want de
Heere halp Dauid waer hy henen tooch.

d Judi.16.23
7 d Ende Dauid nam de gulden Schildẽ/
die HadadEsers knechten hadden / ende
brachtse te Jerusalem.
8 Daertoe van Betah ende Berothai/ dẽ
Steden HadadEsers, nam de Koninck
gantsch veel e metaels.

e Of, eerins
f 1.Par.18.9
Thoi Koninck te Hemath.

9 f Doe nu Thoi de Koninck te Hemath
hoorde/ dat Dauid hadde alle macht Ha-
dadEsers ghe slaghen/
10 Sandt hy Joram synen sone tot Dauid/
hem vriendelicken te groeten/ende hem te
seghenen, dat hy teghen HadadEser ghe-
kreght, eñ hem ghe slagen hadde: (want
Toi hadde eenẽ kryegh met HadadEser) eñ
hy hadde met hem/ silueren / gulden/ende
metalen kleynodien.

g Dat is/ hy en ghe- bruyckte se niet door hẽ se..nen/ maer gaffe Gode totten toe- comenden Tempel/ die Salomo bouwde.
h 1 Pa.18.12
Psal.60.1.
i Gen 25.22.
[illegible] 1 N.24.18.

11 Welcke de Coninck Dauid / oock den
Heere g heylichde / met tsamen het siluer
eñ goudt, dat hy den Heere heylichde van
allen Heydenen, die hy onder hem bracht.
12 Van Syria van Moab, vanden kinde-
ren Ammon, vãdẽ Philisteen/vã Amalek/
vanden roof HadadEser den sone Rehob/
den Koninck te Zoba.
13 h Oock maeckte hem Dauid eenẽ naem/
doe hy weder quam, eñ sloech de Syriers
int Soutdal, achtien duysendt.
14 i Ende hy leyde volck int gantsch Edo-
mea, ende het ghantsche Edom was Dauid
onderworpen: want de Heere halp Dauid
waer hy henen tooch.
15 Also was Dauid Koninck ouer gantsch
Israel. ende hy dede recht ende gerechtic-
heyt allen volcke.
16 k Joab de sone Zeru Ja was ouer het k 2.Sa 20 23
heyr: ende Josaphat de sone Ahilud was
Kanselier.
17 Zadok de sone Ahitob/ eñ Ahimelech de
sone Ab Jathar waren Priesters / Seraia
was Schryuer.
18 Benaia de sone Joiada / was ouer de l† l† An. Chre
Creti ende Plethi, m ende de sonen Dauid ti eñ Phleti.
waren n † Priesters.

Dese warẽ als de gaerde Dauids/ eñ bleuen altoos in synẽ houe: sommige willen, de eene hebben Schutters/ eñ de andere Slingerers gheweest.
m 1. Pa 18 17
n† An. heeren. An. de Voornemste.

Dat ix. Capittel.

1 Dauid laet Mephi Boseth den sone
Jonathan halen, 7. gheeft hem alle goeden
Sauls/ 9. ende den Ziba met synen kinde-
ren ende knechten / dat sy syne Lantbou
wers zyn.

1 Ende Dauid sprack: Is daer oock noch
yemandt ouer ghebleuen vanden huyse
Sauls/ dat ick barmhertichheyt aẽ hem
doe, om Jonathans wille?
2 Daer was dannoch een knecht vanden
huyse Sauls/die hiet a Ziba, dien riepen
sy tot Dauid: ende de Koninck sprack tot
hẽ: Syt ghy Ziba? Hy sprack: Ja / v knecht.
3 De Koninck sprack: Is daer noch ye-
mandt vanden huyse Sauls, dat ick Gods
barmhertichheyt aen hem doe? Ziba sprack
totten Koninck: b Daer is noch een sone
Jonothan, lam aen de voeten.
4 De Koninck sprac tot hem: Waer is hy?
Ziba sprack totten Koninck: Siet hy is te
Lodabar/ inden huyse c Machir des soons
Ammiel.

Ziba Sauls knecht.
a 2.Sa.16 1
b 2.Sa.4.4
c 2 Sa 17 27

5 Doe sandt de Koninck Dauid henen eñ
liet hem halen van Lodabar, wt den huyse
Machir des soons Ammiel
6 Doe nu Mephi Boseth de sone Jonathã/
des soons Sauls/tot Dauid quam, viel hy
op zyn aensicht/ende badt aen. Dauid
dan sprack: Mephi Boseth hy sprack: Hier
ben ick v knecht.

Mephi Boseth Jonathans sone.

7 Dauid sprack tot hem: Vreest v niet /
want ick wil barmhertichheydt aen v doen/ d 2.Sa.19 28
om Jonathan ws vaders wille/ v ende wil
v alle Ackeren ws vader Sauls wederge-
uen: ende ghy sult dagelicks by myner Ta-
felen het broodt eten.
8 Hy daerentegen badt aen / ende sprack.
Wie ben ick v knecht / dat ghy v wẽdet tot
eenen dooden Hondt, als ick ben?
9 Doe riep de Koninck Ziba Sauls Jon-
ghẽ, ende sprack tot hem: e Alles wat Sa- e 2 Sa 16.4.
uls geweest is, ende zyns gantschen huys/
dat hebbe ick den sone ws heeren gegeuen.
10 So bearbeydt hem nu synen Acker / ghy
ende uwe kinderen ende knechtẽ, eñ brengt
het hem in/ dat het ws heerẽ soons broodt
zy, dat hy hem gheneere: doch Mephi Bo-
seth ws heeren sone sal dagelicks het broot
eten by myner Tafelen. Ziba hadde vyftiẽ
sonen ende twintich knechten.
11 Eñ Ziba sprac tot dẽ Koninck: Alles als
myn heere de Koninck synen knecht ghebo-
den heeft, so sal zyn knecht doen: eñ † Me- † An. de Ko-
phi Boseth ete by myner Tafelen / als des ninck sprac
Konincks kinderen een. etc.
12 Ende Mephi Boseth hadde eenen kleynẽ
sone/ die hiet Micha: ende alles wat inden
huyse Ziba woonde, dat diende Mephi Bo
seth.

Micha Mephi Boseths sone.

13 Ende Mephi Boseth woonde te Jerusa-
lem: want hy at dagelicx by des Konincx
Tafel f eñ hinckte met synen beydẽ voetẽ. f 2 Sa. 4. 4

Dat

Dat x. Capittel.

1. Hanon de Koninck der kinderen Am
mon schent Dauids Boden. 6. Die Sy-
riers so sy hen onderstaen den kinderē Am
mon te helpen/ werden/ 13. 18. tweemael vā
Dauid ende synen volcke gheslaghen.

a 1. Par. 19. 1
Hanon.

1 ENde het gheuiel daer na/ a dat de Ko-
ninck der kinderen Ammon starf/ ende
zijn sone Hanon werdt Koninck in zijn
stede.
b 1. Sa. 22. 3
2 Doe sprack Dauid: Ick wil barmhertic-
heyt doen aen Hanon/ den sone Nahas/ b
ghelijck als zijn vader aen my barmhertic-
heyt gedaen heeft: ende sant henē ende liet
hem troosten door zijn knechten ouer synē
vader. Doe nu de knechtē Dauids int Lādt
der kinderen Ammon quamen/
3 Spraken de Geweldige der kinderen Am
mon tot haren Heere Hanon: Meyndy dat
c Of het is om uwen vader te eeren in uwe tegenwoordicheyt dat Dauid troosters etc. tot v. etc.
c Dauid uwen vader eere voor uwen oogē/
dat hy Troosters tot v ghesonden heeft?
meyndy niet/ dat hy daerom zijn knechten
heeft tot v ghesonden/ dat hy de Stat ver-
spiere/ ende verspiede/ ende omkeere?
4 Doe nam Hanon de knechten Dauids/
ende schoer hen den baert half/ ende sneedt
hen de kleederen half af/ tot aen den gordel
ende liet se gaen.
Hanon de Koninc der kinderen Ammon/ schent Dauids bodē.
5 Doe dat Dauid wert geseyt/ sant hy hen
teghen: want de mannen waren seer ghe-
schendt: ende de Koninck liet hen segghen:
Blijft tot Jericho/ tot dat uwen baert we-
der wasset/ so coemt dan weder.
6 Doe dan de kinderen Ammon sagen/ dat
sy voor Dauid stinckende geworden warē/
sonden sy henen/ ende namen aen de Sy-
riers des huys Rehob/ ende de Syriers te
Zoba/ twintich duysent mannē voetvolx/
eñ vandē coninc Maacha duysent mannē/
ende van Jstob twaelf duysendt mannen.
7 Doe dat Dauid hoorde/ sant hy Joab he
nē met dē gantschen Heyre dē krijchslieden.
8 Ende de kinderen Ammon togen wt/ eñ
rustedē hen ten strijde voor den ingang der
poorten: ende de Syriers van Zoba/ van
Rehob/ van Jstob/ ende van Maacha/
waren alleen int veldt.
9 Doe nu Joab sach/ dat den strijdt op hē
gestelt was voor ende achter/ verkoos hy
sommighe wt alle ionge Manschap in J-
srael/ ende rustede hem teghen de Syriers.
10 Ende dat ouergebleuen volck dede hy on
der de hant zijns broeders Abisai/ dat hy
hem rustede tegen de kinderen Ammon.
b 1. Pa 19. 12
11 Ende sprack: b Jst dat my de Syriers te
machtich zijn/ so coemt my te hulpe: wordē
v oock de kinderen Ammon te machtich/
so wil ick v te hulpe komen.
12 Hebt eenen goeden moet/ ende laet ons
sterck zijn voor ons volck eñ voor de Ste-
den onses Gods: de Heere dannoch doe wat
hem behaecht.
De Syriers eñ Ammoniters vliedē voor Dauid
13 Eñ Joab maeckte hem daertoe/ met den
volcke dat by hem was/ te strijden teghen
de Syriers: ende sy vloden voor hem.
14 Ende doe de kinderen Ammon sagē/ dat
de Syriers vloden/ doe vlodē sy oock voor
Abisai/ ende togen in de Stat: Also keerde
Joab om van den kinderen Ammon/ ende
quam te Jerusalem.
15 Eñ doe de Syriers sagen/ dat sy voor J-
srael gheslagen waren/ quamē sy te hoope.
HadadEser
16 Ende HadadEser sandt henen/ eñ bracht
de Syriers op ghene zijde des waters wt/
ende voerde haer macht daer in/ ende So-
Sobach.
bach de Velt Hooftman HadadEsers tooch
voor hen henen.
17 Doe dat Dauid wert aengeseyt/ verga-
derde hy te hoope het gantsche Jsrael/ eñ
tooch ouer de Jordane/ ende quam te He-
lam: eñ de Syriers rusteden hen teghen Da
uid/ met hem te strijden.
18 Nu/ de Syriers vloden voor Jsrael: eñ
Dauid verworchde vanden Syriers seuen
hondert waghenen/ ende veertich duysendt
Ruyters: daertoe Sobach den Veldthooft-
man sloech hy/ dat hy aldaer starf.
19 Doe nu de Koningen die onder HadadE-
ser waren/ saghen/ dat sy gheslaghen warē
voor Jsrael/ maeckten sy vrede met Jsrael/
ende werden hem onderdanich: ende de Sy
riers vreesden hen/ den kinderen Ammon
meer te helpen.

Dat xj. Capittel.

1. Joab ende het gantsche Jsrael tree-
ken wt inden strijdt teghen Ammon/ Dauid
valt thuys in Ouerspel/ 6. ende so hy dat
soeckt te bedecken/ 9. ende hem niet en wil
ghelucken/ 14. sendt hy den trouwen Vri-
am met eenen moordadigen brief in synen
doodt/ 18. Joab schickt den Koninckboot-
schap weder/ 25. die laet hem deselue wel-
behagē/ 27. eñ neemt BathSeba ten wijue.

1 ENde doe dat Jaer om quam/ a ter tijdt a 1 Par. 20. 1
wanneer de Koninghen pleghen wt te Rabba belegdt.
treckē/ sant Dauid Joab ende syne knech
ten met hem/ ende het gantsche Jsrael henē/
dat sy de kinderen Ammon verderuen sou-
den/ ende beleggen Rabba: Dauid daerente
ghen bleef te Jerusalem.
2 Ende het gheschiede/ dat Dauid om den
auont opstont van synen Leger/ ende ginck
op het dack des Koninc huys/ eñ sach van b Exod. 2. 5.
het dack een wijf b haer wasschen: ende dat Susan. 15.
wijf was van seer schoonen ghestalte.
3 Ende Dauid sandt henen/ ende liet na dat
wijf vragen/ ende seggen: Js dat niet Baht-
Seba/ de dochter Eliam/ dat wijf Vria des
Hethiters?
4 Ende Dauid sandt Boden henen/ ende Dauid valt
liet se halen ende doe sy tot hem in quam/ c in Ouerspel,
sliep hy by haer: Ende sy d heylichde haer c Leui. 18. 20
van hare onreynicheyt/ ende keerde weder- d Anders/
om na haren huyse. heylichde
5 Ende de vrouwe wert e swanger/ eñ sant Leui. 15. 30.
henen/ ende liet het Dauid verkondigen eñ e Of met
segghen: Jck ben swangher gheworden. kinde/
6 Ende Dauid sant henen tot Joab: Sendt
tot my Vriam den Hethiter: Eñ Joab sant Dauid.
Vriam tot Dauid.
7 Ende doe Vria tot hem quam/ vraechde
Dauid/ of het met Joab/ ende met dē volc-
ke/ ende met den krijch wel stondt?
8 Ende Dauid sprac tot Vria: Gaet af in v
huys/ ende wascht v voeten. Ende doe Vria
tot des Koninc huys wtginck/ volchde hē
des Konincks gheschencken na.
9 Ende Vria leyde hem slapen/ voor de
deure des huys des Koninck/ daer alle knech
ten zijns Heeren laghen/ ende ginck niet af
in zijn huys.
10 Doemen nu Dauid seyde: Vria en is niet
af in zijn huys ghegaen: sprack Dauid tot
hem: Sydy niet ouer veldt hier ghekomen?
waerom en sydy niet ghegaen in v huys?
11 Vria daerentegen sprack tot Dauid: De
Arcke ende Jsrael/ ende Juda/ blijuen in de
Tenten/ ende/ Joab mijn Heere/ ende mijns
Heeren knechten ligghen te velde/ ende ick
soude in mijn huys ghaen/ dat ick ate ende
droncke/ ende by mynen wijue laghe? f So f 2 Sa 14. 19
warachtich als ghy leuet/ ende v ziele leeft/
ick en doe sulcx niet.
12 Dauid sprack tot Vria: g So blijft hedē g Judi 9. 9
oock hier/ morghen so wil ick v laten gaen.

So bleef Uria te Jerusalem dies daechs/
ende des anderen daechs daer toe.
13 Eñ David noode hem, dat hy voor hem
at ende dranck ende maeckte hem dronc-
ken: ende des avonts ginck hy wt, dat hy
hem slapen leyde op synen leger, met zijns
heeren knechten ende en ghinck niet af in
zijn huys.
Urias brief 14 Des morgens schreef David eenen Brief
tot Joab, ende sandt den hem by Uria.
h 1.Reg 21.8 15 h Eñ hy schreef alsó inden brief: Stellet
Uria aen de plaetse des strydts daer hy et
allerhaertste is eñ wendt u achter vã hem
af dat hy verslagen worde ende sterue.
16 Als nu Joab rontom de Stadt lach/
stelde hy Uria aen de plaetse daer hy wiste
dat daer strydbare mannen waren.
17 Ende doe de mannen der Stadt wt vielẽ/
ende streden tegen Joab, vielen sommighe
wt den volcke vanden knechten Davids:
ende Uria de Hethiter starf oock.
18 Doe sandt Joab henen/ende liet David
segghen allen handel des strydts/
19 Ende gheboodt den Bode/ ende sprack:
Wanneer gy allen handel des strydts hebt
wtghesproken met den Koninck/
20 Ende siet, dat de Koninck toornich is/eñ
tot u spreeckt: Waerom hebt ghy u nader so
na ter Stadt gemaeckt met den strydt? en
weet ghy niet/ datmen pleecht van de
mueren te schieten?
i Judic.9.53 21 i Wie sloech Abi Melech den sone Jeru-
Beseth? wierp niet een vrouwe een stuck
van eenen Muelen op hem vanden mue-
ren, dat hy starf te Thebez? waerom hebt
ghy u lieden so na ter mueren gemaect? So
suldy seggen. U knecht Uria de Hethiter is
oock doodt.
22 De Bode ginck henen/ende quam ende
seyde David alles daer hem Joab om wt-
ghesonden hadde.
23 Eñ de Bode sprack tot David: De man-
nen namen de overhant tegen ons/ eñ vielẽ
tot ons wt op het velt: wy daerentegẽ wa-
ren aen hen/ tot voor de deure der poortẽ.
24 Ende de Schutters schoten vander mue-
ren op uwe knechten, eñ dooden sommige
van des Conincx knechten: daertoe is U-
ria u knecht de Hethiter oock doodt
25 David sprack tot den Bode: So suldy tot
Joab seggen: En laet u dat niet qualick be-
hagen: want het sweert verslindt nu desen
nu dien: laet slechs niet af vanden kryeh
teghen de Stadt, dat ghyse breket, eñ hebt
eenen goeden moet.
David neẽt Bath Seba ten wyue. 26 Ende doe Urias wijf hoorde, dat haer
man Uria doodt was, droech sy leedt om
haren Huysweerdt.
27 Doe sy nu wtghetreurt hadde, sant Da-
uid henen, ende liet se in zijn huys halen: eñ
sy wert zijn wijf, eñ baerde hem eenẽ sone:
doch de daedt beviel den Heere qualick/ die
David dede.

Dat xij. Capittel.

1. Nathan stelt David syner sonden
grootheyt / 10. ende des Heeren ernstighe
straffe onder oogen. 13. David bekent zijn
sonde. 16. treurt om het geboren knechtkẽ
dat de Heere met kranckheyt slaet / 19. ende
so hy verneemt het zy doodt, 20. behaecht
hem dat wonderlicken wel. 24. Salomon
wordt gheboren. 26. David wt versyckin-
ge Joabs, 29. wint Rabba, 31. ende strafe
hare Burgeren met tsamen allen kinderen
Ammons, grouwelicken/

Nathan strafte David a 1 Rec.20.? 1 ENde de Heere sant Nathan tot David:
doe die tot hem quam / sprack hy tot
hem: a Daer waren twee mannen in
eener Stadt: de een rijcke / de ander arm.
2 De rijcke hadde gantsch veel Schapen
ende Runderen:
3 Daerentegẽ de arme en hadde niet meer/
dan een eenich cleyn Schaepken dat hy ge-
kocht hadde / eñ hy voedet, dat het groot
wert/ by hem ende by synen kinderen te ge-
lyck: het adt van synẽ broodt ende dranck vã
synen beker ende sliep in synen schoot / eñ
hy hielt het als een dochter.
4 Doe nu den rycken man eenen Gast quã/
verschoonde hy te nemen van synen Scha-
pen ende Runderen, dat hy den Gaste wat
bereyde, die tot hem gecomen was: eñ nam
dat Schaep des armen mans, ende bereyde
het dien man / die tot hem ghekomen
was.
5 Doe vergrimde David met grootẽ toor-
ne tegen dien man/ ende sprack tot Nathã:
So waerachtich als de Heere leeft/ die man
is een kindt des doodts / die dat ghedaen
heeft:
6 b Daertoe sal hy dat Schaep viervoudich b Exo.22.1
betalen/ daerom dat hy sulcks gedaen, ende
niet verschoont heeft.
7 Doe sprack Nathan tot David: Ghy zijt
die man: so spreect de Heere de God Israels:
c Ick hebbe u ten Coninck ghesalft over Is- c 1.Sa.16.13
rael / ende hebbe u verlost wt der hande
Sauls/
8 Ende hebbe u ws heeren huys gegeven/
daertoe syne wyuen in uwen schoot/ eñ heb-
be u het huys Israels ende Juda gegeven:
ende is dat te weynich / so wil ick dit ende
dat noch daer toe doen:
9 Waerom hebdy dan het woordt des Hee-
ren veracht, dat ghy sulcken quaet voor sy-
nen ooghen dedet? Uriam den Hethiter heb
dy verslagen met den sweerde. zijn wijf heb
dy u ten wyue genomen: hem dannoch heb-
dy verworcht met den sweerde der kinderẽ
Ammon.
10 d Nu so en sal van uwen huyse het sweert d Psa.17.?
niet aflaten eeuwichlick / daerom dat ghy 2.Sam.13.?
my verachtet hebt, ende het wijf Uria des 16.18.etc.
Hethiters ghenomen hebt / dat sy u wijf
zy.
11 So spreect de Heere: e Siet/ ick wil onge- e Deu.28.30
luck over u verwecken/ wt uwen eygẽ huy- 2.Sa.16.22
se, ende wil uwe wyuen nemen voor uwen
oogen/ ende wilse uwen naesten geven / dat
hy by uwe wyuen slapen sal aen der lichter
Sonnen.
12 Want ghy hebt het heymelick ghedaen:
doch ick wil dit doen voor den gantschen Is-
rael/ ende aen der Sonnen.
13 Doe sprack David tot Nathan: f Ick heb- f Syr.47.13
be ghesondicht teghen den Heere. Nathan Psalm.51.5.
sprack tot David: So heeft oock de Heere
uwe sonde wech ghenomen: ghy en sult niet
sterven.
14 Doch dewyle dat ghy de vyanden des
Heeren door dese geschiedenisse hebt laste-
rende gemaeckt, sal de sone die u gheboren
is, den doodt sterven.
15 Eñ Nathan ghinck weder te huys: eñ de
Heere sloech het kint dat Urias wijf Da-
uid gebaert hadde dat het doot cranck werdt
16 Ende David g socht God om dat g Hand. versocht ernstelicken
knechtken, ende vastede, ende ghinck in, eñ
lach den nacht over op de Aerde.
17 Doe stonden de Oudtsten zijns huys op/
ende wouden hem oprichten vander Aerdẽ:
doch hy en woude niet, ende en at niet met
hen.
18 Aenden sevenden daghe nu, starf dat kint:
ende de knechten Davids vreesden hẽ, hem
te seggen, dat het kint doodt ware: want sy
dachten: Siet, doe het kint noch levend ey
was/

was/spraken wy met hem/ende hy en hoor
de onser stemme niet: hoeveel te meer sal
hy hem wee doen, so wy seggen: Het kindt
is doodt:

h † And. sticken
19 Eñ David sach dat zyn knechtē h† heus-
licken spraken, ende merckte dat het kint
doodt ware/ende sprack tot synen knechtē
Is het kindt doodt? Sy spraken/ Ja.
20 Doe stont David op vander Aerden/ eñ
wiesch hem/ende salfde hem/ende tooch an
der kleederen aen/ ende ghinck in het huys
des Heeren/ende badt aen/ende doe hy we
der int huys quam, hiet hy hem broodt op
draghen/ende adt.
21 Doe spraken syne knechtē tot hem: Wat
is dat voor een dinck/ dat ghy doet? doe
dat kint leefde/ vastedet ghy/ ende ween-
det: nu het daerentegen ghestorven is/ sta-
dy op/ ende eet?

i Spre.38.9 18.34
22 Hy sprack: i Om des kints wille vastede
ick ende weende/ dat het leefde: want ick
dachte: Wie weet het/ of my de Heere gena
dich wert, dat dat kindt levendich blyve.
23 Nu het daerenteghen doodt is/ wat sal
ick vasten? kan ick hem oock wederom ha-
len? ick sal wel tot hem varen / het en comt
dannoch niet weder tot my.
24 Ende doe David zyn wyf BathSeba
ghetroost hadde/ ghinck hy tot haer in/ eñ
k 1 Par.3.5 Matth.1.6
sliep by haer: k ende sy baerde eenen sone/
dien hiet hy Salomo: ende de Heere l be-
minde hem.

l Of/ hadde hem lief. m Dat is lief lick dē Heere

25 Ende hy dede hem onder de handt Na-
than des Propheten die hiet hem m Je-
did Ja:/om des Heeren wille.

n 1.Par.20.1
26 n So kryghde nu Joab teghen Rabba
der kinderen Ammon/ eñ wan de Koninc-
lycke stadt.
27 Ende sandt Boden tot David/ ende liet
hem segghen: Ick hebbe ghekryght teghen
Rabba/ ende hebbe oock ghewonnen de
Waterstadt.
28 So neemt nu te hoope het overgebleven
volck/ende belegt de Stadt/ ende windtse:
op dat ickse niet en winne/ende den naem
daer van hebbe.
29 Also nam David alle dat volck te hoope

David wint Rabba.

ende tooch henen/ende kryghde tegen Rab
ba ende wanse.
30 Ende nam de kroone haers Koninck vā
synen hoofde/ die aenden ghewichte eenen
Centener goudts hadde/ ende edel steenen,
ende weet David op zyn hooft geset/ende
voerde gantsch veel roofs wt der Stadt.
31 Man dat volck daer binnē voerde hy wt/

o † Of eechden eñ pserd Vepteelen: † an.aren of bylen.

ende leydese onder ysceren saghen ende o †
taeken/ende yseren bylen ende verbrande
se in Tichelovens: so dede hy allen Stedē
der kinderen Ammon: doe keerde David
ende alle dat volc wederom na Jerusalem.

Dat xiij. Capittel.

1. Ammon. 3. met listighen raet Jo-
nadab. 9. schendt Thamar/ 15. haetse
daer na/ 17. ende stootse van hem wt. 19.
Absalon haer broeder vertrootse/ 23. heeft
een Scheermaeltyd na twee Jaren/ 28.
ende laet Ammon dootslaen. 30 Het ge-
schrey coemt voor David/die is bovē ma-
ten droevich. 37. Absalom vliedt na Gesur,

Thamar Absalōs suster. Hier gaet nu dat on-gheluck aē/ dat Nathā hiervoor Cap.12. dē David ver-kondicht heeft.

1 Ende het gheviel daer na/dat Absalom
de sone Davids/ hadde een schoone su-
ster/ die hiet Thamar/ ende Ammon de
sone Davids kreechse lief.
2 Ende Ammō stelde hem cranck/om Tha-
mar synes suster wille: want sy was eē Ma
ghet ende het dochte Ammon swaer zyn/
dat hy haer wat doen soude.
3 Ammon nu/ hadde eenen vrient/die hiet
Jonadab een sone Simea/ Davids broe-
der, eñ deselve Jonadab was een seer wys
man.
4 Die sprack tot hem: Waerom syty so ma
ger/ ghy Koninckx sone, van dage te daghe?
macht ghy het my niet seggē? Doe sprac Am-
mon tot hē: Ick hebbe Thamar myns broe
ders Absaloms suster lief ghekreghen.
5 Jonadab sprac tot hem: Legt v op v bed-
de/ende maeckt v kranck: wanneer dan v-
we vader coemt v te besien/ so spreeckt tot
hem: Lieve/laet myn suster Thamar komē/
dat sy my spyse/ eñ make voor my een etē/
dat ick het aensie/ ende van harer hant ete.
6 Also leyde hem Ammon/ ende maeckte
hem cranck. Doe nu de Koninck quam hem
te besien, sprack Ammon totten Koninck:
Lieve/ laet myn suster Thamar komen/ dat
sy voor my een moes of twee make/ ende
ick van harer handt ete.
7 Doe sandt David na Thamar int huys/
ende liet haer seggen: Gaet henen int huys
uws broeders Ammon/ ende maeckt hem eē
spyse.
8 Thamar ghinck henen int huys haers
broeders Ammon: hy nu lach te bedde: ende at Anders.
sy nam a † meel/ ende roerde het te hoop/ deech/ ende
ende soodt het voor synen oogen/ eñ koock kneedde eñ
te hem een moes. brack het
9 Ende sy nam dat gerichte/ende goot het voor synen
voor hem wt: doch hy en woude niet eten: oogen/ende
ende Ammon sprack: Laet een yeghelick vā koochte hē
my wtgaen. Ende een yegelick ghinck van een geback.
hem wt. Ende sy
10 Doe sprack Ammon tot Thamar: Brēgt nam de pan
my dat eten in de kamer/ dat ick van uwer ne ende
hant ete. Doe nam Thamar dat moes, dat schudde het
sy ghemaeckt hadde/ ende brachte het tot voor hē wt
Ammon haren broeder in de kamer. ete.
11 Ende doe sy het tot hem brachte/ dat hy Ammon
ate/ greep hyse ende sprack tot haer: Koēt schendet
hier myn suster, slaept by my. Thamar.
12 Doch sy sprac tot hem: Niet/ myn broedr/
onteert my niet: want so en doetmen niet
in Israel: ende doet niet sulcke een sotheyt.
13 Waer wil ick met myne schande henen?
ende ghy sult zyn als de sotten in Israel:
spreeckt daerentegen met den Koninck/ die
sal my v niet ontsegghen.
14 Doch hy en woude haer niet hooren/ eñ
overweldichdese/ b ende onteerdese/ eñ sliep b Gen 34.2 Levit.18. 9.
by haer.
15 Ende Ammon wert op haer over maten c c Of/ vyandisch hatie/
gram/ dat den haet grooter was/ dan te vo
ren de liefde was: eñ Ammon sprac tot haer
Maeckt v op ende packt v wech.
16 Sy sprack daerenteghen tot hem: Dat
quaet is grooter dan dat ander/dat ghy aē
my gedaen hebt/ dat ghy my wtstoot: doch
hy en hoorde haerer stemme niet:
17 Maer riep synen Jongē/ die zyn Dienaer
was/ ende sprack: Dryft dese van my wt/ eñ
sluyt de deure achter haer toe.
18 Eñ sy hadde eenen bontē rock aen: want
sulcke rocken droegen des Koninckx dochte-
ren/ dewyle dat sy maeghden waren: ende
doe haer zyn Dienaer wtghedreven/ eñ de
deure achter haer toegheslooten hadde.
19 Wierp Thamar asschen op haer hooft, eñ
scheurde den bonten rock dien sy aen had- d Dat is sy
de/ende leyde hare handen op het hooft/ eñ hielt haer in
ghinck daer henen/ende schreyde. huys / ende
20 Ende haer broeder Absalom sprack tot en ghinck
haer: Is v broeder Ammon by v ghewest? niet meer
nu myn suster/ swycht stille: het is v broe- als een ma-
der/ende en neemt de sake so niet ter hertē. get metten
Also bleef Thamar d bedroeft in Absalōs krantz onder
haers broeders huys. de lieden.

21 Eñ doe de Koninck David sulcks alles
hoorde, werdt hy seer toornich.
22 Doch Absalō sprack niet met Ammon /
noch quaet noch goet: doch Absalom was
op Ammon gram daerō dat hy zijn suster
Thamar onteert hadde.
23 Na twee Jaren nu hadde Absalom e
e Gen.38.19. ende 31.12. 1.Sam.25.2. Schaepscheerders te Baalhazor / die on-
der Ephraim leyt : ende Absalom noodde
alle kinderen des Konincks /
24 Ende quam totte Koninck/ende sprack:
Siet/v knecht heeft Schaepscheerders. de
Koninck woude doch met tsamen synen
knechten / met synen knecht henen gaen.
25 De Koninck dan sprack tot Absalom:
Niet mijn sone / en laet ons niet alle he-
nen ghaen dat wy v niet en beswaren: en-
de doe hy hem noodichde / en woude hy
doch euen wel niet henen ghaen : maer se-
ghende hem.
26 Absalom sprack : Sal dan mijn broeder
Ammon niet met ons gaen? De Koninck
sprack tot hem: Waerom sal hy met v gaē?
27 Doe noodichde hem Absalom, dat hy
Ammon ende alle kinderen des Koninckx /
liet met hem henen gaen.
28 Absalom nu/ geboot syne Jonghers/eñ
sprack : Siet daer op / wanneer Ammon f
f ofte heucht wort etc. vrolick wordt vanden wyn/ ende ick tot v
lieden spreke: Slaet Ammon / ende doodet
hem. dat ghy v lieden niet en vreest/ want
ick hebbe het v geheetē: weest vrymoedich
ende g t dapper daer aen.
g t an.frisch
29 Also dedē Absaloms Jonghers Ammō /
Absalō laet Ammon doot slaen. als hen Absalom geboden hadde. Doe stō-
den alle kinderē des Koninckx op. ende een
yegelick sat op synen Muyl/ ende vloden.
30 Ende doe sy noch op den wech waren /
quam het geruchte voor David / dat Absa-
lom hadde alle kinderen des Koninckx ver-
slaghen/ dat daer niet een van hen ouer en
ware.
31 h Doe stondt de Koninck op / eñ scheurs
h 2.Sam.1.11 ende 3.31. de zijn kleederen / eñ leyde hem op de Aer-
de. ende alle zijn knechten die rondtom hem
stonden/scheurden hare kleederen.
32 Doe antwoordde Jonadab de sone Si-
mea, des broeders David, eñ sprack: Mijn
heere en dencke niet/dat alle Jongelingen
de kinderen des Koninckx doot zijn / maer
Ammon is alleene doodt : want Absalom
heeft het by hem behouden / van dien dage
aen, doe hy zijn suster Thamar onteerde.
33 So neme nu mijn heere de Koninc sulckx
niet ter herten / dat alle kinderen des Ko-
ninckx doodt zijn : maer Ammon is alleene
doodt.
34 Absalom dannoch vluchtede: eñ de Jon-
ghē op der wacht/ hief zijn oogen op / ende
sach, ende siet/ een groot volck quam op dē
wech na malkanderen / aen der zyden des
Berchs.
35 Doe sprack Jonadab totten Koninck:
Siet de kinderen des Koninckx comē: also
v knecht geseydt heeft, so isset toegegaen.
36 Ende doe hy hadde wtgesproken / siet/
doe quamen de kinderē des Koninckx/ ende
hieuen haer stemme op / ende weenden : de
Koninck ende alle zijn knechten weenden
oock gantsch seer.
Absalom. vlucht tot Thalmai.
37 Absalom dan vluchtede / ende tooch tot
Thalmai den sone Ammihud, den Koninc
te Gesur: ende i hy droech leedt ouer synen
i Te weten/ David.
sone alle daghe.
38 Doe nu Absalom vluchtede, e. de te Ge-
sur tooch/was hy aldaer drij Jaer.
39 Ende de Koninck David hielt op wt te
trecken tegen Absalom: want hy hadde hē
getroost ouer Ammon, dat hy doodt was.

Dat xiiij. Capittel.

1. Joab handelt voor Absalom / 2. dien
neemt zijn vader in ghenaden/ 24. doch so
dat hy zijn aenghesicht niet sien en mach.
25. Absalom is schoon / 29. steeckt den on-
willigen Joab zijn veldt aen / 31. eñ koemt
so totten Koninck.

1 Hadde Joab de sone Zeru Ja / meerckte
dat des Koninckx herte was teghen Ab- Joab handelt by David voor Absalom
salom.
2 Ende sandt henen te Thekoa / ende liet
van daer halen een kloecke vrouwe/ ende
sprack tot haer: Draecht leedt / ende treckt
leedt kleederen aen / ende en salft v niet met
olye / maer stelt v als een vrouwe die eenen
langhen tydt leedt ghedraghen heeft ouer
eenen dooden.
3 Ende sult totten Koninck ingaen/ eñ met
hem spreken so ende so : ende Joab gaf haer
in wat sy spreken soude.
4 Eñ doe de vrouwe van Thekoa met den
Koninck spreken woude, viel sy op haer aē-
ghesicht ter Aerden eñ badt aen eñ sprack:
a Helpt my heer Koninck. a 2.Re.6.26
5 De Koninck sprack tot haer: Wat is v?
Sy sprack: Ick bē een Weduwe een vrou-
we die leedt draecht, ende myn man is ghe-
storuen.
6 Ende uwe maeght hadde twee soonē, die
twisteden met malkanderen op den velde /
eñ doe hen niemant en weerde / sloech een
den anderen/ ende doodde hem.
7 Ende siet/ nu staet het gantsche Maech- b Deu.19.
schap op teghen uwe Maeght, eñ seggē: b
Gheeft dien hier/ die synen broeder versla-
ghen heeft/dat wy hem dooden voor de zie-
le zijns broeders/ dien hy verworcht heeft/
ende oock den Erfgenaem verdelgen : ende
willen myn voncke wtblusschen/ die noch
ouer is/ dat mynen man geenen name, ende
niets en ouerblyue op Aerden.
8 De Koninck sprac totter vrouwen : Gaet
te huys, ick wil voor v ghebieden.
9 Ende de vrouwe van Thekoa sprack tot
den Koninck : Myn heere Koninck, de mis-
daedt zy op my eñ op myns vaders huys/
daerentegen de Coninck ende synen stoel zy
onschuldich.
10 De Coninck sprack: Wie tegen v spreect/
dien brengt tot my / so en sal hy v niet meer
aentasten.
11 Sy sprack: De Coninck ghedencke aen
den Heere uwen God / dat der Bloetwre-
kers niet te vele en worden te verderuen/
ende mynen sone niet en verdelghen. Hy
sprack: c Sowarachtich als de Heere leeft/ c 1.Sa.14.4.
daer en sal geen hayr van uwen sone op de
Aerde vallen.
12 Eñ de vrouwe sprack: Laet uwe maeght
mynen heere den Coninck wat segghen. Hy
sprack: Segt aen.
13 De vrouwe sprack : Waerom hebdy een
sulcken gedachte tegē Gods Volck / dat de
Coninck sulcks gesproken heeft/ dat hy hē
verschuldige/ ende synen Verstooten niet
weder halen en laet?
14 Want wy steruen den doodt/ende gelijck
als het water in de Aerde verloopt / datmē
niet op houdt: d ende God en wil het leuen d Ezec.18.32 ende 33.11
niet wech nemen/ maer bedenckt hem / dat
het Verstootene oock niet van hem verstoo-
ten en worde.
15 So ben ick nu ghekomen/met mynen hee-
re den Coninck sulcx te spreken / wandt het
volck maeckt my bange: wāt uwe Maeght
dachte: Ick wil metten Coninck spreken /
misschien sal hy doen wat syne Maeght
seydt.

Want

16 Want hy sal syne Maeght verhoort/ dat
hy my verlosse vander hant alle der genen/
die my met mynen sone verdelghen willen
vander Erue Gods.
17 Eñ uwe maeght dachte: Myns heerē des
Coninckx woort / sal my eenen troost zijn: e
e 2.Sa.19.27 wāt mijn heere de Coninc is als een Engel
Gods. dat hy goet eñ quaet hooren cā: daer
om sal de Heere v God met v zijn.
18 De Coninck antwoorde/ ende sprack tot-
ter vrouwen: En versaeckt my niet/ wat ick
v vrage. De vrouwe sprack: Mijn heer de
Coninck spreke.
19 De Coninc sprac: Is niet de hant Joabs
f 2.Sam.11.11 met v in allen desen? De vrouwe antwoor-
de ende sprack: f So warachtich als v ziele
leeft. mijn heer Coninck/ daer en is niemāt
anders / noch ter rechter noch ter slincker-
hant/ dan als mijn heere de Coninc gespro-
kē heeft: want v knecht Joab heeft het my
geboden/ ende heeft sulcks alle uwer mager
ingheghenen:
20 Dat ick dese sake also wenden soude dat
heeft v knecht Joab ghemaeckt: doch
mijn heere is wijs / als de wijsheydt eens
Enghels Gods/ dat hy alle dinck mercket
op Aerden.
David neēt Absalom tot genaden 21 Doe sprack de Coninck tot Joab: Siet/
ick hebbe sulcx gedaen: so gaet henen/ ende
brenght den Jonghelinck Absalom weder.
22 Doe viel Joab op zijn aensicht ter Aerdē
ende badt aen ende dancte den Coninc/ en-
de sprack: Heden merckt v knecht/ dat ick
ghenade ghevonden hebbe voor uwen oo-
gen mijn heere Coninc/ dat de Coninc doet
wat zijn knecht seydt.
23 Also maeckte hē Joab op/ ende tooch na
Gesur/ ende bracht Absalom te Jerusalem.
24 Doch de Coninck sprack: Laet hem weder
in zijn huys gaen / ende mijn aenghesicht
niet sien. Also quam Absalom weder in zijn
huys/ ende en sach den Conincs aengesicht
niet.
25 Daer en was dannoch int gātsche Israel
gheen man so schoon als Absalom: van sy-
nen voetsolē aen tot op zijn schedel en was
niet een ghebreck aen hem.
26 Ende wanneermen zijn hooft beschoer/
(dat gheschiedde ghemeynlick alle Jaer/
want het was hem te swaer/ datmē het af-
scheeren moeste/) so woech zijns hoofts
hayr/ twee hondert Sikel na den Coninck-
g 2.Sa.18.18 licken ghewichte.
27 g Eñ Absalom werden drie sonen geboren
ende eē dochter. die hiet Thamar/ ende was
een vrouwe schoon van ghestalte.
28 Also bleef Absalom twee Jaer te Jerusa-
lem/ dat hy des Coninckx aenghesichte niet
en sach/
29 Ende Absalom sandt na Joab / dat hy
hem totten Coninck soude: ende hy en wou
de niet tot hem comen: hy sant dannoch ten
anderē mael henen/ noch en woude hy niet
komen.
h Exod.22.5 30 Doe sprack hy tot synen knechten: h
Siet / dat stuck Ackers Joabs by den my-
nen: ende hy hadde Gherste daer op. so gaet
henen/ ende steket niet viere aen. Doe sta-
ken Absaloms knechten dat stuck met vie-
re aen.
31 Doe maeckte hem Joab op / eñ quam tot
Absalom int huys / ende sprack tot hem:
Waerom hebben v knechten mijn stuc met
vyere aenghesteken.
32 Absalom sprack tot Joab: Siet, ick sant
na v/ ende liet v segghen: Coemt hier / dat
ick v totten Coninck sende: waerom ben
ick van Gesur ghecomen? het waer my be-
ter dat ick daer noch ware: so latet my nu
het aengesichte des Coninckx sien: is dan-
noch een misdaedt in my so doodet my.
33 Ende Joab ginck in totten Coninc ende
seyde het hem aen: ende hy eyschede Absalō
dat hy totten Coninc in quam: ende hy badt
aen op zijn aensicht ter Aerden / voor den
Coninck: ende de Coninck kuste Absalom.

Dat xv. Capittel

1. Absalom werdt een listich oproerder
teghen synen eyghenen vader. 10. ende hem
valt veel volcks toe. 13 David vlucht met
den synen/ 19. ende den trouwen Jathi. 24
Zadok Ab Jathar/ ende hare sonen keerē
met de Arcke weder. 32. Husaisal dis Ach-
tophels raedt te niete maken.

1 Ende het gheviel daer na/ a dat hem Ab-
salom liet maken/ waghenen ende peer- a 1 Regu. 8.
den/ ende vijftich mannen die syne Tra
vanten waren.
2 Ende Absalom maeckte hem alletijt des
morghens vroech op / ende tradt aenden Absalom
wech by der poorte: ende wanneer yemant wort een op
eenen handel hadde / dat hy tot den Co- roerder tegē
ninck voort gherichte kommen soude / riep synen eyghe
hem Absalom tot hem / ende sprack: Wt nen vader
welcker Stadt sijdy? Wanneer die dan David.
sprack: V knecht is wt der stammen Isra-
els eenen.
3 So sprack Absalom tot hem: Siet/ v sake
is recht ende slecht/ doch ghy en hebt ghee-
nen verhoorder van den Coninck.
4 Ende Absalom sprack: O wie settet my tē
Richter inden Lande/ dat een yeghelick tot
my quame/ die een sake ende gerichts hādel
heeft/ dat ick hem ten rechte hielpe?
5 Ende wanneer hem yemandt tot hem b Ruth. dest
maeckte/ dat hy hem woude aenbidden / so xl. Jaer en-
reyckte hy zijn hant wt/ ende greep hem en- kenen wy
de kuste hem. aen. vander
6 Na dier wijse dede Absalō het gantsche Is eerste salum
rael/ wanneer sy quamen voor het ghericht ge Davids:
tot den Coninck/ ende stal also het herte der want hy is
mannen Israels. twintich
7 b Na veertich Jaren/ sprac Absalom tottē Jaer out ge
Coninck: Ick wil henen gaen/ ende mijn be- salft/ eñ heft
lofte te Hebron wtrichten, die ick den Heere x Jaer ver-
beloeft hebbe. volghinghe
8 Want v knecht dede een belofte/ c doe ick gheleden/ eñ
tot Gesur in Syria woonde / ende sprack: is indē ver-
Wanneer my de Heere weder te Jerusalem tichstē Jare
brenghet/ so wil ick den Heere eenen Gods- Coninck be
dienst doen. vesticht eñ
9 De Coninck sprack tot hem: Gaet henen aengenomē
met vreden: ende hy maeckte hem op / ende ander vere-
ghinck na Hebron. kenense vā
10 Absalom hadde verspieders wtghesondē tijt aen/ als
in allen stammen Israels/ ende laten seggē: de kinderen
Wanneer ghy der Basuynen gelupt hooren Israels ee-
sult/ so sprecket: Absalom is Coninc gewordē nen Coninc
tot Hebron. eyschten, al
11 Ende daer ginghen twee hondert mannen den tienden
met Absalom/ van Jerusalem geeyscht/ doch Jare Samu
sy ginghen in haer eenvoudicheydt/ ende en els drie iaer
wisten niets van de sake. voor David
12 Absalom dan sant oock na Achitophel den tot in het 37
Giloniter/ Davids Raet wt syner Stadt Gi iaer toe des
lo: doe hy nu den Offer dede/ wert het verbōt selven.
sterck/ ende het volc liep toe/ ende vermeer c 2.Sa.13.37.
derde hem met Absalom. Achitophel
13 Doe quam daer een/ die seyde het David Davids raet
aen ende sprack: d Het herte eens yeghelicx valt tot Ab
in Israel volcht Absalom na. salom.
14 Doe sprack David: Op/ laet ons vlieden d Psalm.3.1.
want hier en sal gheen ontvlieden zijn voor David
Absalom: Haest v. dat wy gaen. dat hy ons vlucht voor
niet en verrassche / ende grijpe ons / ende Absalom.
brenghe een ongheluck op ons / ende slae

de Stadt met de scherpte des sweerds.
15 Doe spraken de knechten des Conincks
tot hẽ: Wat myn heere de Coninc verkiest/
siet/ hier zijn uwe knechten.
16 Eñ de Coninck ginck te voete wt met sy
nen gantschen huyse: e hy liet daer dan= e 2.Sa.16.21
noch thien bywyuen het huys te bewarẽ. ende 20.3.
17 Ende doe de Coninck ende alle dat volck
te voete wt quamen/ traden sy verre van
den huyse.
18 Ende alle syne knechten gingen by hem:
daertoe alle f Crethi ende Plethi/ ende alle
Gethiters g ses hondert mannen/ die van
Gath te voete ghecomen waren/ ginghen
voor den Coninck henen.
19 Ende de Coninck sprack tot h Jthai den
Gethiter: Waerom gady oock met ons?
keert wederom ende blyft by den Coninck
want ghy zijt vreẽt/ ende van v plaetse her
waerts ghetoghen.
20 Ghisteren syt ghy ghecomen/ ende heden
waechdy v met ons te gaen: doch ick wil
gaen waer ick henen gaẽ can: keert weder=
om ende uwen broederen met/ v geschiede
barmherticheyt ende trouwe.

f dese bediẽdẽ sommige de gaerde des coninck An. Raets heeren ende wetleeraers
g 1.Sa. 23.13
Jthai.
h 2.Sa 18.2

21 Jthai antwoorde/ ende sprack: i So wa= i Ruth 1.16.
rachtich als de Heere leeft/ eñ so warachtich
als myn heere de Coninck leeft/ aen welcke
plaetse myn heere de Coninck zijn sal/ het
ghevalle ten doode oft ten leuen/ daer sal v
knecht oock zijn.
22 Dauid sprack tot Jthai: So comt ende
gaet mede: alsoo ginc Jthai de Gethiter/ eñ
alle zijn mannen mede/ ende den gantschen
hoop der kinderen die met hem waren.
23 Ende het gantsche lant weende met luy=
der stẽmen/ ende alle het volck ginck mede:
ende de Coninc ginc ouer de k beke Kidron
ende alle het volck ginck voor/ op den we=
ghe/ die ter woestyne gaet.
24 Ende siet/ Zadok was oock daer/ ende
alle Leuiten die by hem waren/ ende droe=
ghen de l Arcke des verbonts Gods/ en=
de stelden se daerhenen: eñ AbJathar tradt
inde hoochte/ tot dat alle dat volck ter
Stadt wt quam.

Kidron.
k Joan 18.1
Zadok.
l An. Kiste Lade AbJathar.

25 Doch de Coninck sprack tot Zadok:
Brengt de Arcke Gods weder inde Stadt
sal ick ghenade vinden voor den Heere/ so
sal hy my weder halen/ ende salse my sië la=
ten/ ende zijn huys.
26 Spreect hy oock alsoo: Ick en hebbe gee=
nen lust tot v: siet hier ben ick/ hy make het
met my alsoot hem welbehaecht.
27 Ende de Coninck sprack tot den Priester
Zadok: O ghy m Siender/ keert wederom m 1.Sa.9.9
inde Stadt met vreden/ ende met v/ uwer
beyder sonen/ Ahimaaz v sone/ ende Jona=
than de sone AbJathar.
28 Siet/ ick wil so langhe wttrecken op dẽ
vlacken velde inder woestyne/ tot dat daer
boodtschap van v come/ ende segghe het
my aen.
29 Alsoo bracht Zadok ende AbJathar de
Arcke Gods weder te Jerusalem/ ende ble=
uen aldaer.
30 Dauid nu ginck henen aenden Olyberch
ende weẽde/ ende zijn hooft was n toege=
wonden/ want hy ghinck toeghewonden:
daertoe hadde alle het volck dat by hem
was/ een yegelick zijn hooft toegewondẽ/
ende ginghen aen/ ende weenden.
31 Ende doe het Dauid aengeseyt wert/ dat
Ahitophel met Absalom int verbont was/
sprack hy: Heere/ maect dẽ raet Ahitophels
tot sotheyt.
32 Ende doe Dauid op de hoochte quam/
daermen God pleech aen te bidden/ siet/
doe ontmoette hem Husai de Arachiter/

n An. verhullet/ ende hy ghinck barruoets.
Ahitophel is met Absalom.
Husai Dauids vrient

met eenen verscheurden rock/ ende Aerde
op zijn hooft.
33 Ende Dauid sprac tot hem: Wanneer ghy
met my gaet so sulty my eenen last zijn.
34 Wanneer ghy daerentegen weder in
de Stadt ghinghet ende spraket tot Absa=
lom: Ick ben v knecht/ ick wil des Conincs
zijn/ die ick uws vaders knecht was te dier o 2.Sa. 17.8
tyt/ wil nu v knecht zijn: o so soudet ghy
my te goede/ den raet slach Ahitophels te
niete maken.
35 So is doch Zadok eñ AbJathar de Prie
sters met v: alles wat ghy hoordet wt des
Conincks huys/ dat seydet ghy den Prieste=
ren Zadok ende AbJathar.
36 Siet/ by hẽ zijn hare twee sonẽ Ahimaaz
Zadoks/ ende Jonathan AbJathars sone
by den seluen cont ghy my ontbieden/ wat
ghy hooren sult.
37 Alsoo quam Husai de vriende Dauids inde
Stadt/ ende Absalom quam te Jerusalem.

Dat xvj. Capittel.

1. Ziba bedriecht Dauid. 5. Dẽ vloect
hem Simei/ 9. wil Abisai doot hebben/ 10.
ende wort hem van Dauid geweert. 15. Ab
salom coemt te Jerusalem/ 16. Husai biet
hem gheluck toe. 20. Ahitophel geeft hem
eenen schandelicken raedt.

1 Ende doe Dauid een weynich van der Ziba be=
hoochte gegaen was/ siet/ doe ontmoet driecht Da
te hem a Ziba Mephi Boseths Jongẽ/ uid.
met twee ghesadelde Ezels/ daer waren op
twee hondert brooden/ ende hondert stuc= a 1.Sam 9 2
ken rozyns/ ende hondert stucken vyghen/
ende een flessche wyns.
2 Doe sprack de Coninck tot Ziba: Wat
wildy daermede maken? Ziba sprack: De
Ezels sullen voor het ghesinne des Conincx
zijn/ daer op te ryden/ ende de brooden ende
vyghen/ voor de Jonghers te eten/ ende dẽ
wyn te drincken/ wanneer sy moede wordẽ
inder woestyne.
3 De Coninck sprack: Waer is de sone uws
heeren? Ziba sprack totten Coninc: b Siet/
hy bleef te Jerusalem: want hy sprack: Hedẽ b 2.Sa 19 27
wort my het huys Jsraels/ myns vaders
Ryck/ weder ghegheuen.
4 De Coninc sprack tot Ziba: Siet/ het sal
uwe zijn/ alles wat Mephi Boseth heeft.
Ziba sprack: Ick bidde aen: laet my gena=
de vinden voor v/ myn heere Coninck.
5 Doe nu de Coninck tot Bahurim toe quã Simei
siet/ doe ghinck een man aldaer wt/ van vloeckt Da
het gheslachte des huys Sauls/ die hiet c uid.
Simei de sone Gera: die ghinck wt/ d ende c 2.Sa 19.16
vloeckte/ d Exo 22 28
6 Ende wierp Dauid met steenen/ ende alle
knechten des Conincx Dauids/ wãt alle het
volck ende alle Gewelдighe waren te syner
rechter ende slincker handt.
7 So sprack nu Simei doe hy vloeckte: e e Spr. 23.20
Herwt/ herwt/ ghy bloedthondt/ ghy loose
Belials man/
8 De Heere heeft v vergolden/ alle dat bloet
des huys Sauls/ dat ghy in syne stede zijt
Coninck ghewoorden: nu heeft de Heere dat
Ryck ghegheuen in de handt uws soons
Absalom: ende siet/ nu steeckt ghy in v on=
gheluck: want ghy zijt een bloethondt.
9 Ende Abisai de sone Zeru Ja/ sprac tottẽ
Coninck: Soude dese doode hont mynẽ hee f 2.Sa 16 20
re den Coninck vloecken? ick wil henẽ gaen Also sal hẽ
ende hem den cop aff slaen. een ghelooui=
10 De Coninck sprack: f Ghy kinderen Ze= ch herte
ru Ja/ wat hebbe ick met v te doen? laet hẽ in allen noo
vloecken/ want de Heere heeft het hem ghe den oock in
heeten: Vloeckt Dauid: wie can nu seggen Gods wille
Waerom doet ghy alsoo? ouergheuẽ.

Ende

11 Ende David sprack tot Abisai/ ende tot
alle sijne knechten: Siet/ mijn sone die van
mijnen lijue gecomen is staet mij na mijnē
leuen/ waerō nu niet de sone Jemini? laet
hem ghewordē dat hy vloecke/ want de
Heere heeft het hem gheheeten.
g 1 Re 2.45. 12 g Misschien sal de Heere mijn ellende an-
sien/ ende mij met goede vergheldē zijn
huydighe vloecken.
13 Also ghinck David met sijne lieden zijns
weechs: nu Simei ginck aen des berchs zij
de neuen hem henen/ ende vloeckte/ ende
wierp met steenen tot hem w/ eñ bespreng-
de hem met Aerde clompen.
14 Ende de Coninc quam in moede met al
lē volcke dat by hem was ende verquickte
hem aldaer.
Absalom eñ zijn volc comen te Jerusalem. Husai
15 Ende Absalom ende alle het volc der mā-
nen Israels quamen te Jerusalem/ ende
Ahitophel met hem.
16 Doe nu Husai de Arachiter Davids vrient
tot Absalom in quam/ sprack hy tot Absa-
lom: Geluck toe heer Coninck/ gheluck toe
heer Coninck.
17 Absalom daerenteghen sprack tot Husai:
Is dat uwe barmherticheydt aen uwen
vrient? waerōen sijdy niet met uwen vrient
ghetoghen?
18 Ende Husai sprack tot Absalom: Niet al
so/ maer welcken de Heere verkiest/ ende dit
volck: ende alle man in Israel/ diens wil ick
zijn/ ende by hem bliuen.
19 Ten anderē: wien soude ick dienen? soude
ick niet voor sijnen sone dienen? ghelijck
als ick voor uwen vader gedient hebbe/ so
wil ick voor v zijn.
20 Eñ Absalom sprack tot Ahitophel: Geeft
raedt/ wat sullen wy doen?
h 2 Sa 13.14 ende 15.16. 21 Ahitophel sprack tot Absalom: h Be-
slaept de bywijuen uwes vaders/ die hy
hier ghelaten heeft het huys te bewaren:
so sal het gantsche Israel hoorē/ dat i ghy
uwen vader hebt stinckende gemaeckt: en-
de aller hant die by v zijn/ sal dies te stou-
ter worden.
Ahitophels schandelicken raedt. i An. voor uwen vader stinckende zijt gheworden/ k Gen.35.22
22 Doe maeckten sy Absalom een hutte op
den dake: k ende Absalom besliep de byw-
uen zijns vaders/ voor de oogen des gant-
schen Israels.
23 Te dier tydt/ wanneer Ahitophel eenen
raet gaf/ dat was/ als wanneermen God om
yet gheuraecht hadde: also waren alle raet-
slaghen Ahitophels/ beyde by David ende
by Absalom.

Dat xvij. Capittel.

1. Ahitophels raedt teghen David/ 6. Husai raet voor David/ 15. Bootschap wort aen David ghschickt door de Priesters/ 23. Ahitophel verhanght hem selvē 24. Absalō iaecht sijnen vader na met Amasa sijnē hooftman/ 27. David kreeght onthout in der woestijne.

Ahitophels raedt teghen David.
1 Ende Ahitophel sprack tot Absalom: a
Ick wil twaelf duysent mannen wtlesē
ende mij opmaken ende David naiagē
by nacht/
a 2 Sa 15.34 2 Ende wil hem ouervallen/ dewijle dat hy
mat ende moede is: wanneer ick hem dan
verschricke/ dat alle het volck dat by hē is
vlucht/ so wil ick den Koninck alleene slaē/
3 Ende alle het volck weder tot v brengen:
wanneer dan een yeghelick tot v gebracht
is/ als ghy begeeret/ so blijft alle het volck
met vreden.
4 Dat dochte Absalom goet zijn/ ende alle
Oudtsten in Israel.
5 Doch Absalom sprack: Lieue/ latet Husai
den Arachiter oock eyschen/ ende hooren
wat hy daer toe seydt.
6 Ende doe Husai tot Absalom inquā/ sprac
Absalom tot hem: Sulcks heeft Ahitophel
ghesproken: segt ghy: Sullen wy het doen
ofte niet?
7 Doe sprack Husai tot Absalom: Het en is
gheenen goeden raet dien Ahitophel op dit Husai raedt
mael ghegheuen heeft. voor David
8 Ende Husai sprack voorder: Ghy kent u-
wen vader wel/ ende sijne lieden/ dat sy sterc
zijn/ ende eens toornighen ghemoets/ b als b Pro 17.12
eenen Beyr/ dien de ionghen op den velde
genomen zijn: daertoe is v vader een krijchs
man/ ende en sal niet versuymen met den
volcke.
9 Siet/ hy heeft hem nu misschien versteken
ergheus in eenen kuyl/ ofte ergens aen een
plaetse: wanneert dan ghesciedde dat hi
ten eerstemael qualick verginck/ ende daer
quame een gheschrey/ ende sprake: daer is
eenen slach ghesciet inden volcke/ dat Ab-
salom navolchde/
10 So soude yeghelick versaecht worden die
dus oock een krijchsman is/ ende een herte
heeft als eenen leeuw: want gantsch Israel
weet/ dat v vader sterc is/ ende krijchsliedē/
die by hem zijn.
11 Daerenteghen/ dat rade ick: dat ghy tot v
vergaderet het gantsche Israel/ van Dan aen
tot Berseba toe so vele als des zandts aen
de Zee/ ende uwe persoon trecke met hen.
12 So willen wy hem ouervallen/ aē welcke
plaetse wy hem vinden/ ende willen ouer hē
comen/ ghelijck als den dauw op de Aerde
valt/ dat wy van hem ende alle sijne mannē
niet eenen ouer laten.
13 Ist dat hy hem dannoch in een Stadt ver
gadert/ so sal het gantsche Israel stricken
aen de Stadt worpen/ ende in het water
trecken/ datmen daer niet een steenken van
en vinde.
14 Doe sprack Absalom/ ende een yegelick in
Israel: Den raet Husai des Arachiter is be-
ter/ dan Ahitophels raet: c doch de Heere c Esa ie 8.10
schickte het also/ dat den goeden raet Ahi ende 19.11
tophels verhindert werdt: op dat de Heere
ongheluck ouer Absalom brochte.
15 d Ende Husai sprack tot Zadok ende Ab- d 2 Sa 15.36
Jathar den Priesteren: So ende so heeft A-
hitophel Absalom ende den Oudsten in Is-
rael gheraden: daerentegen ick hebbe so en-
de so gheraden.
Door de Priesters wort aē David bootschap ghe schickt. e An. fluex vāstonde aē
16 So sendet nu e haestelic henen/ ende laet
het David aensegghen/ ende segt: En blijft
niet ouer nacht op den vlackē velde der woe
stijnen/ maer maeckt v daer ouer/ dat de Co-
ninck niet verslonden en worde/ eñ alle het
volck dat by hem is.
17 Jonathan nu ende Ahimaaz stonden by
de fonteyne Rogel: ende een maeght ginck
henen/ ende seyde het hen aen: eñ sy gingen
henen/ ende seyden het David aen: want sy en
dorsten hen niet siē laten/ dat sy in de Stadt
quamen.
18 Eenen Jongen dan noch sachse ende seyde
het Absalom aen: doch die beyde ghinghen
haestelick henen/ ende quamen in eens mās
huys te Bahurim/ die hadde eenē Bornput
in sijnen hof/ daer daelden sy in.
19 Ende de vrouwe nam ende spreydde een
decksel ouer dē put/ ende spreydde daer gort
ouer/ datmen het niet en merckte.
20 Doe nu de knechtē Absaloms tot de vrou
we int huys quamen/ spraken sy: Waer is
Ahimaaz ende Jonathan? de vrouwe sprac
tot hen: sy ghinghen ouer dat waterken: ende
doe syse sochten ende niet en vonden/ gingē
sy weder na Jerusalem.
21 Ende doe sy wech waren/ clommen sy wt
den put/ ende ghinghen henen/ ende sey-

dent David den Coninck aen / ende spraks
tot David. Maeckt v op / ende gaet haeste
lick ouer dat water / want so ende so heeft
Achitophel teghen v raedt ghegheuen.
22 Doe maecte hem David op / ende alle het
volck dat by hem was / ende ghinghen ouer
de Jordane tot dat het licht morgen werr:
ende het en faelgeerde niet aen eenē die niet
ouer de Jordane ghegaen en ware.
23 Als nu Achitophel sach / dat synē raet niet
voortghegaen en was / sadelde hy synen E-
zel / maeckte hem op / vñ tooch na zyn huys
in zyn Stadt / ende beschickte zyn huys / f
ende verhinck hem / ende sterf. ende wert be
grauen in zyns vaders graf.

Achitophel verhanght hemseluen. f Mat.27.5

24 Ende David quam tot Mahanaim: eñ
Absalom tooch ouer de Jordane / ende alle
mannen Israels met hem.
25 g Ende Absalom hadde Amasa in Joabs
stede ghestelt ouer het Heyr: h Amasa nu
was eens mans sone / die hiet Jethra / een
i Jesraeliter / die welcke lach by Abigail
der dochter Nahas / der suster Zeru Ja Jo
abs moeder.

g 2.Sa 19.13 Amasa is Absaloms hooftman. h 1.Par 2.17 i ander. Israeliter.

26 Israel nu ende Absalom legherden hen in
Gilead.
27 Doe David te Mahanaim ghecomen
was / doe brachten Sobi de sone k Nahas /
van Rabbath der kinderen Ammon / ende l
Machir de sone Ammiel van Lodabar / eñ
m Barsillai een Gileaditer van Roglim.
28 n Bedde werck / Beckens / Aerden vatē
Tarwe / Gerste / Meel / Saughen / Boonē /
Erweten / Gortte /
29 Heunich / Boter / Schapē / eñ Runderkese
tot David / ende tot den volcke dat by hem
was; want sy dachten / dat volck sal honge
rich / moede eñ dorstich zyn / ind woestyne.

Mahanaim. k 1.Sa.11.1. l 2.Sam 9.4 m 2.Sa 19.31 1.Reg. 2.7. n Dat an bedde ghewaect /

Dat xviij. Capittel.

1. David ordineert zyn Veltordeninge. 3. ende so hem gheweert wort mede te trecken / 5. doet hy ernstich beuel / sy sullen des Absaloms verschoonen / 7. de oproerighe comen om / 9. Absalom hangt by dē hayre aen den boom / 14. wert dorsteken / 17. eñ eergierich / oneerlick begrauen / 19. Ahimaaz ende Cusi loopen tydinghe draghen den Coninck / 33. die werdt hooghlick bedroeft.

Veltordeninge Davids.

1 Ende David ordineerde het volck dat
by hem was / eñ settede ouer hen Hoof
lieden / ouer duysendt eñ ouer hondert.
2 a Ende sant des volcks een derdēdeel ut
onder Joab / ende een derdedeel onder Abi-
sai / den sone Zeru Ja / Joabs broeder / eñ
een derdedeel onder b Jthai den Gethiter:
ende de Coninck sprach totten volcke: Jck
wil oock met v wttrecken.
3 Doch het volck sprach: c Ghy en sult niet
wttrecken: want wanneer wy al vielē of de
helft steruen / so en sullen sy hen onser niet
aennemen: want ghy zyt als wāneer onser
tien duysent warē: so isset nu beter dat ghy
ons wt der Stadt helpen meughet.

a 1.Sa.11.11. b 2.Sa.15.19. c 2.Sa.21.17

4 De Coninc sprac tot hē: wat v behaecht
dat wil ick doen: Ende de Coninck tradt
aē de poorte / ende alle het volck tooch wt
by honderden ende by duysenden.
5 Ende de Coninck gheboodt Joab / ende
Abisai / ende Jthai / ende sprack: Gaet my
suyuerlicken om met den Jonghelinck Ab-
salom: ende alle het volck hoorde het / doe
de Coninck allen Hooftlieden gheboot van
Absalom.
6 Ende doe het volck wt quam op het velt
Israel teghen / verhief hem den strydt int
woudt Ephraim.
7 Ende het volck Israels wert aldaer ghe-
slagen / voor den knechten Davids / dat des
seluen daechs eenen grooten slach ghesch ie
de / twintich duysent mannen.

Slach ende straffe der oproerigen / die Absalom aen hingen.

8 Ende den strydt was aldaer verstroydt
op alle den lande: ende het wout verslinde
veel meer volcks dies daechs / dā het sweert
verslinde.
9 Eñ Absalom ontmoettede den knechten
David / eñ reet op eenē Muyl: Eñ doe den
Muyl onder eenen grooten v dicken Eyck
quam / verhinck zyn hooft aen dē Eyck / eñ
sweefde tusschen Hemel ende Aerde / ende sy
nen Muyl liep onder hem wech.

Absalō hāgt aen der Eycke. v dat is / die veel tacken hadde.

10 Doe dat een man sach / seyde hy het Joab
aen / ende sprack: Siet / ick sach Absalō aen
eender Eycken hanghen.
11 Joab sprac tot den man / die het hem had-
de aenghesept: Siet / saghet ghy dat / Waer
om en sloecht ghy hem dan niet aldaer ter
Aerden? So woude ick v van mynent wege
thien silverlinghen / ende eenen gordel ghe-
gheuen hebben.
12 De man sprack tot Joab: Wanneer ghy
my duysent silverlinghen in myne hant ghe
woghen haddet / so en woude ick dannoch
myne handt niet aen des Conincks sone ge
leydt hebben: want de Coninck gheboot v /
ende Abisai / ende Jthai voor onsen ooren /
ende sprack: Hoedet v / dat niet yemant den
Jonghelinck Absolom. e
13 Oft wanneer ick wat valsch ghedaen had
de / op mynder zielen perijckel / dewyle dat
den Coninck niets verholen wert / so soudet
ghy selue teghen my ghestaen hebben.

e Verstaet leedt doet /

14 Joab sprack: Jck en kan niet so lange by
v vertrecken: Doe nam Joab dry Spiessen
in syne handt / ende stietse Absalom in zyn
herte / doe hy noch leefde aen der Eycken.
15 Ende tien Jonghers / Joabs Wapendra
ghers / maeckten hen rontom hem / eñ sloe-
ghen hem doodt.

Absalom wert doorsteken / ende krijcht zyn loon.

16 Doe blies Joab de Basuynen / eñ brachte
het volck weder / dat het Israel niet voor-
der najaechde: want Joab woude des volcs
verschoonen.
17 f Ende sy namen Absalom / ende worpen
hem int woudt in eenen grooten kuyl / ende
leyden eenen gansch grootē hoop steenē op
hem: ende het gansch Israel vluchtede een
yeghelick in zyn hutten.

Absaloms graf. f Deu.21.21. Josue 7.25

18 g Absalom nu hadde hem een h Calumme
opgherecht / doe hy noch leefde / die staet in
des Conincx valleye: want hy sprack: i Jck
en hebbe geenen sone / daerom sal dit myns
naams ghedachtenisse zyn / ende hiet de Ca
lumme na synē name ende heet oock tot op
desen dach Absaloms ruyn.te.

Absaloms Calumme. g Deu.16.22 i Sym. 15.12 h Of standt teecken. 12.Sa.14.27

19 Ahimaaz de sone Zadok sprac: Lieue laet
my henen loopen / eñ den Coninck verkon-
digen / dat hem de Heere recht gedaen heeft /
van syner vyanden handen.
20 Joab daerenteghen sprack: Ghy en bren
ghet heden gheen goede bootschap: Op ee-
nen anderen dach sult gy bootschap brengen /
ende heden niet: want des Conincks sone
is doodt.
21 Ende tot Cusi sprack Joab: Gaet henen /
ende segt den Coninck aen / wat ghy gesien
hebt: ende Cusi badt aen / ende liep henen.
22 Ende Ahimaaz de sone Zadok / sprack
noch eenmael tot Joab: Hoe / wanneer ick
oock henen liep den Cusi na? Joab sprack:
Wat wildy henen loopen myn sone? Coemt
herwaerts / ghy sult geen goede bootschap
brenghen.
23 Hoe of ick henen liepe? Hy sprack tot hem:
So loopt doch henen: Also liep Ahimaaz
henen op den stracken weghe / ende quam
voor Cusi.

24 Dauid nu satt tusschen twee poorten: ende Wachter ginck op het dack der poorten aen der meuren/ ende hief syne ooghen op/ ende sach eenen man loopen alleen/

25 Ende riep/ ende seyde het den Coninck aen: De Coninck sprac is hy alleẽ, so is een goede bootschap in synen monde: ende doe deselue ghinck ende hiertoe quam/

26 Sach de Wachter eenen anderen man loopen ende riep inde poorte ende sprack: Siet/ een man loopt alleen: Ende de Coninc sprack: Die is oock een goedt Bode.

27 De Wachter sprack: Ick sie des eersten loop aen/ als den loop Ahimaaz des soons Zadok: Ende de Coninck sprack: Het is een ghoedt man/ ende brenght een ghoede boodtschap.

Ahimaaz brengt Dauid tydinge

28 Ahimaaz nu riep/ ende sprack tot den Coninck: Vrede/ ende badt aen voor den Coninck op zyn aensicht ter Aerden/ ende sprack: Ghelooft zy de Heere v God/ die de lieden/ die hare handt teghen mynen Heere den Coninck ophieuen/ ouer ghegheuen heeft.

29 De Coninck daerenteghen sprack: Gaet het oock den Jonghelinck Absalom wel: Ahimaaz sprack: Ick sach een groot rumoer doe des Coninckx knecht Joab/ my uwen knecht hier sandt/ ende en weet niet wat het was.

30 De Coninck sprack: Gaet daer om/ ende treedt herwaerts: Ende hy ginck daer om/ ende stondt daer.

Cusi brengt oock tydinge

31 Siet doe quam Cusi/ ende sprack: Ick brenghe goede boodtschap myn Heere Coninck: De Heere heeft v heden recht gedaen van der handt aller/ die hen teghen v verhieuen.

32 De Coninck sprack tot Cusi: Gaet het dẽ Jongelinck Absalom oock wel: Cusi sprac: Het moet allen vyanden myns Heeren des Coninckx so gaen/ als het den Jonghelinck gaet/ ende allen die hem teghen v verheffen quaedt te doen.

Dauids claghe ouer Absalom. b 2 Sa. 19. 4

33 Doe wert de Coninck bedroeft/ ende ginck opwaerts op den Sael inde poorte/ ende weende: ende int gaẽ/ sprack hy alsoo: Myn sone Absalom/ myn sone/ myn sone Absalom: woude het God/ dat ick voor v moeste steruen: O Absalom/ myn sone.

Dat xix. Capittel.

1. Wt der ouerwinninge Absaloms wert leet ende schande. 5. Dauid wort ghedrongen vriendelicken metten volcke te spreken. 9. Israel bekent zyn dwaesachtighe ontrouwe aen Dauid beghaen. 11. Juda sal ten eersten den Coninc weder halen/ 13. ende Amasa aen Joabs stede comen. 16. Simei ende Ziba handelen om ghenade/ ende vindese/ 24. desgelijcken Mephi-Boseth. 31. Barsilai bewyst den Coninck veel vriendtschap. 41. Israel wil by hem meer rechts hebben dan Juda.

1 Ende het wert Joab gheseydt: Siet de Coninck weent/ ende draecht leedt om Absalom.

2 Ende wt der ouerwinninghe wert dies daechs een leedt onder den gantschen volcke: want het volck hadde dies daechs ghehoort/ dat hem de Coninck om synen sone bekommerde.

3 Ende het volck stal hem aen dien daghe/ dat het niet in de Stadt quam: ghelijck als hem een volck wech steelt/ dat te schanden ghevorden is/ wanneer het inden strydt gevloden heeft.

4 De Koninck nu hadde zyn hooft toeghewonden/ ende schreyde luyde: a Och myn sone Absalom/ Absalom myn sone myn sone. a 2. Sa. 18. 33

5 Joab nu quam tot den Coninc int huys ende sprack: Ghy hebt hedẽ schaemtoot gemaect alle uwe knechten die heden uwe/ uwer sonen/ uwer dochteren/ uwer wyuen/ ende uwer bywyuen zielen verlost hebben:

6 Dat ghy lief hebt, die v haten/ ende hatet/ die v lief hebbẽ: want ghy latet v hedẽ mercken/ dat v niets gheleghen is aen den Hooftlieden ende knechten. want ick mercke heden wel, wanneer v Absalom slechs leefde, ende wy heden alle doodt waren/ dat dochte v recht zyn.

7 So maeckt v nu op/ ende gaet wt/ ende spreeckt met uwen knechten vriendelicken: want ick sweere by dẽ Heere: So ghy niet wt en gaet/ so en sal daer geen man by v blyuen desen nacht ouer: dat sal v erger zyn/ dan al le het quaet dat ouer v ghecomen is/ van uwer ionckheyt op tot nu toe.

8 Doe maeckte hẽ de Coninck op/ ende sette hem inde poorte: ende men seyde het allẽ volcke: Siet/ de Coninck sit inde poorte: doe quam alle het volck voor den Coninck: doch Israel was ghevloden een yeghelick in syne hutten.

9 Ende alle het volck in allen stammen Israels twisteden/ ende spraken: De Coninck heeft ons verlost van de hant onser vyandẽ/ ende verloste ons wt der Philisteen handt/ ende heeft moeten wt den Lande vliedẽ voor Absalom.

10 So is Absalom gestoruen inden stryt/ die wy ouer ons ghesalft hadden: waerom zyt ghy liedẽ nu so stil, dat ghy den Coninc niet weder en haelt?

11 De Coninck nu sant tot Zadok ende AbJathar den Priesteren/ ende liet hen segghen: Spreect met dẽ Outsten in Juda ende segt: Waerom wilt ghy lieden de laetste zyn/ den Coninck weder te halen in zyn huys? (Want de reden des gantschen Israels was voor den Coninck ghecomen in zyn huys.)

12 Ghy zyt myne broederen, myne beenen/ ende myn vleesch.

13 Ende tot Amasa segt: Zydy niet myn been ende myn vleesch? God doe my dit ende dat b so ghy niet en sult zyn Veldthooftmã voor my/ v. leefdaghe in Joabs stede. b 2 Sa. 17. 25 ende 20. 4

Amasa hooftman.

14 Ende hy maecte het herte aller mannẽ Juda/ als eens mans: ende sy sonden henen tẽ Coninck: Coemt weder, ghy ende alle uwe knechten.

Dauid coẽt weder te Jerusalem.

15 Also quam de Coninc weder: Ende doe hy aen de Jordane quam/ waren de mannẽ Juda tot Gilgal gecomen/ om af te trecken dẽ Coninck te ghemoete/ dat sy den Coninc ouer de Jordaen voerden.

Simei c 2. Sa. 16. 6 1. Reg. 2. 36.

16 c Ende Simei de sone Gera des soons Jemini/ die tot Ba Jurim woonde/ haestede hẽ/ ende tooch met den mannen Juda af/ dẽ Coninck Dauid teghen.

Ziba. d 2. Sa. 9. 2 ende 16. 1.

17 Ende duysent mannen waren met hem vã BenJamin: d daertoe oock Ziba de knecht wt den huyse Sauls/ met synen vyfthien sonẽ ende twintich knechten/ ende haesteden hẽ voor de Jordane voor den Coninck henen.

Simei bidt ghenade.

18 Ende maeckten dat Veer/ dat sy het gesin des Coninckx ouer voerden/ ende deden wat hẽ behaechde: Simei dan de sone Gera viel voor den Coninck neder/ doe hy ouer de Jordaen voer/

19 Ende sprack ten Coninck: Myn heere/ en rekenet my niet toe de misdaet/ ende en gedenct niet dat v v knecht leyden aen dede in dien daghe/ doe myn heere de Coninck wt Jerusalem ginck/ ende de Coninck en neme het niet ter herten. e 2. Sa. 16. 5

Want

20 Want v knecht bekent/ dat ick ghesondicht hebbe: Ende siet/ ick ben hedē de eerste die gecomen is van den gantschē f huyse Josephs/ dat ick mynen heere den Coninck te ghemoete afrooch.

f dat is/ Israel / of Ephraim Benjamin eñ Manasse/ die onder dē standaerdt Josephs laghen.

21 Doch Abisai de sone Zeru Ja antwoordde/ ende sprack: Eñ en soude Simei daerō niet sterven so hy doch den gesalfden des Heerē gheuloeckt heeft?

22 Dauid daerentegen sprac: g Wat hebbe ick met u lieden te doen ghy kinderē Zeru Ja dat ghy my hedē wilt den Satan worden? Soude hedē yemāt sterven in Israel? Meyndy/ ick en wete niet/ dat ick hedē eē Coninck ghewordē ben ouer Israel?

g 1 Sa.16 10 Matt.16 23

23 Ende de Coninck sprack tot Simei: Ghy en sult niet sterven/ ende de Koninck swoer hem.

24 h Mephi Boseth de sone Sauls/ quā ooc af den Coninck teghen: ende hy en i hadde syne voeten noch synen baert niet schoon ghemaeckt/ ende syne kleederē niet gewasschen/ van dien daghe aen/ doe de Coninck wech gegaen was/ tot aenden dach/ doe hy met vreden weder quam.

Mephi Boseth. h 2.Sa.9.3 i Of, ghepalleert/

25 Doe hy nu tot Jerusalem quam/ den Coninck te ontmoeten/ sprack de Coninck tot hem: Waerom en zydy niet met my getogē Mephi Boseth?

26 Ende hy sprack: mijn heere Coninck mijn knecht heeft my bedroghen: want v knecht dachte: Ick wil eenen Ezel zadelen/ eñ daer op ryden/ ende totten Koninck trecken: want v knecht is lam.

27 k Daertoe heeft hy uwen knecht aengegheuen voor mynen heere den Coninck: l doch myn heere de Coninck is als een Enghel Gods: Doet wat v wel gheualt.

k 2 Sa.16.3 l Gene 33.10 2 Sam 14 17

28 Want alle myns vaders huys is niets geweest dan lieden des doots voor mynē heere den Coninck: m so hebdy uwen knecht gheset onder die/ die by uwen Dissche eten: wat hebbe ick meer voor gerechticheit ofte meer te schreyen aen den Coninck?

m 2 Sa.9.7

29 De Coninck sprack tot hem: Wat spreect ghy noch voorder vā uwen dinge? n Ick hebbe ghesept: Ghy ende Ziba deylt dē Acker onder malkanderen.

n 2 Sa16.4

30 Mephi Boseth sprack ten Coninck: Hy neme het ooch gantsch wech/ na dien myn heere de Coninck met vreden te huys ghecomen is.

31 o Ende Barsillai de Gileaditer quam af van Roglim/ ende voerde den Coninck ouer de Jordane/ dat hy hem inder Jordane beleydde.

o 1 Reg.2.7

32 p Ende Barsillai was gantsch oudt/ wel tachtentich Jaer/ die hadde den Coninc besorcht/ dewyle dat hy te Mahanaim was: want hy was een seer treflick man.

p 2 Sa.17.22

33 Eñ de Coninck sprack tot Barsillai: Ghy sult met my ouer treckē: ick wil v versorgen by my te Jerusalem.

34 Doch Barsillai sprack ten Coninck: Wat is het noch dat ick te leuen hebbe/ dat ick met den Coninck soude optrecken na Jerusalem?

35 Ick ben heden tachtentich Jaer out: hoe soude ick kennen/ wat goet of quaet is/ oft smaken wat ick ete oft drincke/ oft hooren wat de Sanghers ende Sangherssen singē? Waerom soude v knecht mynen heere den Coninck voorder beswaren?

36 V knecht sal met den Coninck een weynich gaen ouer de Jordane: Waerom wil my de Coninck sulck een vergheldinghe doen?

37 Laet uwen knecht wederomkeeren/ dat ick sterue in myn der Stadt/ by myns vaders ende myner moeder graf: Siet/ daer is v knecht Chimeham/ dien laet met mynē heere den Coninc ouer trecken/ ende doet hem wat v wel gheualt.

Chimeham

38 De Coninc sprack: Chimeham sal met my ouer trecken/ ende ick wil hem doē wat q t v wel gheualt: Oock alles wat ghy aen my verkiest/ dat wil ick v doen.

q t Aud. my

39 Ende doe alle het volck ouer de Jordane gheghaen was/ ende de Coninck oock: kuste de Coninck den Barsillai/ ende seghende hem: Ende hy keerde wederom aen zyn plaetse.

40 Ende de Coninck quam ouer na Gilgal/ ende Chimeham tooch met hem: ende alle het volc Juda hadde den Coninck ouer ghevoert: Doch des volcks Israels/ was de helft slechs daer.

41 Eñ siet/ doe quamen alle de mannen Israels ten Coninck ende spraken tot hē: Waerom hebben v onse broeders de mannē Juda ghestolen/ ende hebben den Coninck eñ zyn huys ouer de Jordane gheuoert/ ende alle mannen Dauids met hem?

42 Doe andtwoordden de mannen Juda/ dien van Israel: De Coninck behoort ons na toe: Wat zyt ghylieden gram daerom? Meyndt ghy dat wy van den Coninck onderhoudinghe oft gheschencken ontfangen hebben?

43 So andtwoordden van die van Israel/ dien van Juda/ ende spraken: Wy hebben thienmael meer by den Coninck/ daertoe ooch by Dauid/ dan ghylieden: Waerom hebdy my dan so r gheringe gheachtet/ dat het onse niet het eerste geweest is onsen Coninck te halen? Doch die van Juda spraken harder dan die van Israel.

r Of snoode oft verworpen.

Dat xx Capittel.

1. Seba maect gantsch Israel afuallich 3. Dauid besluyt syne gescheyndde vrouwen. 4. Denckt de Seba met Amasa ende den gantschen Juda te ghemoeten: ende so deser op comen hem vertreckt/ 6. worde Abisai met den volcke dat voorhanden is/ henen ghescicht: 8. Joab doorsteect den Amasa verradelicken. 13. Volght den Seba in Abel/ 16. ende laet hem door wijsheydt eens vernuftighen wijfs / ter behoudinghe der Stadt/ ombrenghen. 23. Dauids Hof-regiment wort weder aengheteeckent.

1 Ende aldaer was een vermaerdt a heyloos man/ die hiet Seba / een sone Bichri eens mans van Jemini / die blies de Basuynen/ ende sprack: b Wy en hebbē geen deel aen Dauid noch Erue aen den sone Isai: Een yegelick make hem na zynder Hutten O Israel.

Seba oproeriger.
a Dat is/ eē vandē grooten Hansen, van hoogen Adel/ die eenen grootē aenhanc onder den volcke ende een aensien of naemhadde als Catiline te Roomen ete

2 Doe viel van Dauid een yeghelick in Israel/ ende volch den Seba den sone Bichri: Maerentegen de mannen Juda / hinghen aen haren Coninck/ van de Jordane aen tot Jerusalem toe.

3 Doe nu de Coninck Dauid te huys quam tot Jerusalem/ nā hy de tien bywyuē die hy c ghelaten hadde het huys te bewaren / eñ dede se in een bewaringhe/ ende besorchde se/ doch hy en besliepse niet: Eñ sy waren also besloten tot aen haren doot/ ende leefdē als Weduwen.

b 1 Re.12.16. c 2 Sa.15.16

4 Eñ de Coninc sprac tot d Amasa: Roept my te samen alle mannen in Juda op den derden dach/ ende ghy sult hier ooch staen.

Amasa d 2 Sa.17.25 ende 19.13.

5 Eñ Amasa ghinck henen/ Juda te roepē: Doch hy vertooch den tydt die hy hem bestemt hadde.

6 Doe sprack Dauid tot Abisai: Nu sal

ons

Abisai iaecht den Seba na.

ons Seba de sone Bichri, meer leedts doē/ van Absalom. Neemt ghy de knechten uws Heeren, ende iaecht hem na, dat hy nergēs vaste Steden voor hem en vinde, ende ontvliede wt onsen ooghen.

7 Doe toghen hem na de mannen Joabs: daertoe de Crethi ende Plethi, ende alle de Stercken: ende sy toghen wt van Jerusalē/ na te iaghen Seba den sone Bichri.

8 Doe sy nu by den grootē Steen waren te Gibeon, quam Amasa voor hen henē: Joab nu was begort op zyn kleedt/ dat hy aen hadde ende hadde daer een Sweert om ghegordt, dat hinck op zynder heupe in de

e Ande. ont- met hem Joab streckt Amasa voor om afgonst wille der Veltooversteschap f 1 Sa. 2.13 ende 3.27. 3. Reg. 2.32

Scheede. dat ghinck geerne ef wt ende in.

9 Ende Joab sprac tot Amasa: Vrede met v myn broeder: Ende Joab vatede met zyn der rechter hant Amasa by den baerdt/ dat hy hem kusse.

10 f Eñ Amasa en hadde geen achtinge op het Sweert inder hant Joabs: eñ hy stack hem daer mede g int inden buyck, dat hē zyn ingewant op de Aerde goot eñ en gaf hem gheenen steeck meer/ ende hy starf: Joab nu ende zyn broeder Abisai/ iaechden Seba den sone Bichri na.

g Ande. b de vyfste ribbe. h Of, Doch, i An. Die met Joab eens is daer toe oock met Dauid/ die volge Joab na.

11 Ende daer tradt eener van Joabs Jongers by hem/ ende sprack: h Trotz dat hē yemant make aen Joab, ende voeghe hem by Dauid na Joab.

12 Amasa nu lach int bloet gewentelt midden op der straten: Doe dan eener sach/ dat alle het volck daer staende bleef/ nam hy Amasa vander straet op den Acker eñ wierp kleederē op hem: Dewyle hy sach/ dat wie aen hem quam/ staende bleef.

13 Doe hy nu vander straten genomē was, volchde alleman Joab na/ Seba den sone Bichri na te iaghen.

14 Ende hy tooch door alle stāmē Israels/ na Abel ende Beth Maacha, ende gantsch Haberim: ende sy vergaderdē hen/ eñ volch den hem na/

15 Ende quamen/ ende beleyden hem tot Abel ende Beth Maacha: ende marchten eē Bolwerck om de Stadt, ende traden aen de mueren: Ende alle het volck dat met Joab was/ stormde, ende wouden de mueren neder worpen.

Een wijs wijf verlost de stadt Abel

16 Doe riep een wys Wijf wt der Stadt: Hoort, hoort, spreect tot Joab dat hy herwaerts kome: Ick wil met hem spreken.

17 Ende doe hy tot haer quam, sprack het Wijf, Zydy Joab? hy sprack: Ja. Sy sprac tot hem: Hoort de redene uwer Maget. Hy sprack: Ick hoore.

i An. Men sal vraghe af hieoen: also souden men oock met Abel voortge varen zijn. Deu. 20.10.

18 Sy sprack: In voortyden spracken men: i Wie vraghen wil, die vraghe te Abel, ende so ghinck het wel voort.

19 Ick ben een vanden vreedtsamen ende trouwen Steden in Israel, ende ghy wilde de Stadt dooden, ende de Moeder in Israel? Waerom wildy het Erfdeel des Heerē verslinden?

20 Joab antwoorde/ ende sprac: Dat zy verre, dat zy verre van my, dat ick verslinden ende verderuen soude.

k An. opgeworpen l Jua 20.13

21 Het en is niet also daerom: maer eē man van het gheberchte Ephraim, met namen Seba, de sone Bichri, heeft hem k/ l der heuen tegen den Coninck Dauid: l gheeft den seluen hier alleen, so wil ick van der Stadt treccken: Het Wyf sprack tot Joab: Siet, zyn hooft sal tot v ouer de mueren ge worpen worden.

Seba wordt op voerder raet om. m 2 Sa 2.28

22 Ende het Wyf quam in tot allen volcke met haerder wysheyt: ende sy hieuwen Seba den sone Bichri den kop af ende wierpen hem tot Joab: m Doe blies hy de Ba-

suynen/ ende sy verstroyden hen van der Stadt een yegelick in zyn hutten: Joab dan quam te Jerusalem totten Koninck.

23 n Joab nu was ouer het gantsche heyr Israels/ Benaia de sone Jojada was ouer Crethi ende Plethi.

Dauid heeft ee gement n 2 Sa 8.16

24 Adoram was rentmeester: Josaphat de sone Ahilud/ was Canzelier.

25 Seia was Schryuer: Zadok ende Abiathar waren Priesters. Daertoe was Jra de Jairiter/ Dauids Priester.

Dat XXI. Capittel.

1 Dry Jarigen dierten tyt wort door Sauls mannen/ ..wt Sauls huyse den Heere opgehangen ghestilt. 7. Dauid houdt dē eedt Jonathan ghesworen. 10. wort bew echt Sauls ende Jonathans gebeente te begrauen. 15. ende voert vier groote kryghen teghen de Philistéen.

1 DAer werdt oock eenen dieren tydt tot Dauids tyden, dry Jaer na malkanderen: ende Dauid sochte het aenghesichte des Heerē. Eñ de Heere sprac: a Om Sauls wille, eñ om des bloethuys wille, dat hy de Gibeoniters ghedoodt heeft.

eenē dieren tyt dry Jaren lanck a 1. Sa 22.18

2 Doe liet de Koninck de Gibeoniters eyschen/ eñ sprack tot hen: (b De Gibeoniters nu en waren niet van den kinderen Israels maer ouerbleuen vanden Amoriten: c ende de kinderen Israels hadden hen gesworen ende Saul sochte se te slaen in zynen yuer/ voor de kinderen Israels ende Juda.)

b Josue 9.3

c Josue 9.15

3 So sprack nu Dauid totten Gibeoniten: Wat sal ick v .. eden doen/ ende waer mede sal ick versoenen/ dat ghy het Erfdeel des Heeren seghenet?

4 De Gibeoniters spraken tot hem: Het en is ons niet om gout ende siluer te doen aen Saul ende synen huyse, ende het en is ons niet te doen om yemant te doodē in Israel. Hy sprack: Wat segget ghy lieden dan, dat ick v doen sal?

5 Sy spraken totten Koninck: Dien man die ons verdoruen, ende te niete ghemaect heeft, sullen wy verdelghen, dat hem niets blyue in allen Landtpalen Israels.

6 Geeft ons seuen mannen wt synen huyse/ dat wyse ophangē den Heere tot Gibea Sauls des vercoren des Heeren. De Koninck sprack: Ick wilse gheuen.

7 Doch de Koninck verschoonde Mephibóseth d des soons Jonathan des soōs Saul/ d om des Eeds wille des Heeren, die tusschen hen was, namelick, tusschen Dauid ende Jonathan den sone Sauls.

Dauid hout den Eet Jonathan ghesworen.

d 1 Sam 18.3 ende 20.8 ende 23.18.

8 Doch de twee sonen Rizpa, der dochter Aia die sy Saul ghebaert hadde / Armoni eñ Mephiboseth: e daertoe de vyf sonen Michal der dochteren Sauls, die se Adriel ghebaert hadde dē sone Barsillai des Meholathiters, nam de Koninck/

e 1 Sa. 18.19

9 Ende gaf se in de handē der Gibeoniters/ die hingense op den Berch voor den Heere: also vielen dese seuen op eenmael, ende storuen ter tydt des eersten Oogsts, wanneer den Gerstenoogst aengaet.

f Dat was haer een teecken der verloeninge Gods ouer dit affe haerder hin de en bewys de plaghe der dierte wt groote droochte quam.

10 Doe nam Rizpa de dochter Aia, eenen sack/ ende spreyde hem op dē Rotzsteen/ int begin des Oogsts tot dat daer water van den Hemel op hen f druppede: ende en liedt des daechs de Vogelen des Hemels niet op hen rusten, noch des nachts de Dieren des Velds.

Dauid begraeft Sauls ende Jonathans ge beente.

11 Eñ het wert Dauid gesept wat Rizpa de dochter Aia/ Sauls bywyf gedaen hadde.

12 g Eñ Dauid ghinck henen/ ende nam het gebeente Sauls, eñ het gebeente Jonathā

g 1 Sam 31.12 2. Sa 2.5.

zyns soons / vanden Burgheren tot Ja-
bes in Gilead. (die sy vander strate Beth-
san ghestolen hadden / daerse de Philisteen
henen gehangen haddẽ / te dier tyt doe de
Philisteen Saul sloeghen op den Berch
Gilboa.)
13 Ende brachtese van daer op/ende verga
derdense te hoope / met den ghebeente der
ghehanghenen.
14 Ende begroeuen het ghebeente Sauls/
ende zyns soons Jonathã inden lande Bẽ
Jamin tot Zela/ in het graf zyns vaders
Kis: ende dedẽ alle dinck/ als de Coninck
gheboden hadde: Also wert God na desen
dier groote | den Lande weder versoent.
kriggen Da- | 15 Daer verhief hem nu weder eenen Krych
uids tegẽ de | vanden Philisteen teghen Israel/ ende Da-
Philisteen: | uid tooch af ende syne knechten met hem/
ende streden teghen de Philisteen: ende Da
uid wert moede.
h 1.Sa.17.4. | 16 h Ende Jesbi tot Nob (die daer was der
kinderẽ Rapha een ende het gewichte zyn
der Spiessen/ was dry hondert ghewicht i
i Of/ eerins/ | metaels ende hadde een nieuwe Harnasch
aen) die dachte Dauid te slaen.
k 2.Sam.23 | 17 k Doch Abisai de sone Zeru Ja halp hẽ/
ende sloech den Philisteus doot: Doe swoe
l 2.Sam 18. 3 | ren hem de mannen Dauids/ ende sprakẽ: l
Ghy en sult niet meer met ons wttrecken
inden stryt/ dat het licht in Israel niet wt
en blussche.
m 1.Pa.20.4 | 18 m Daer na verhief hem noch eenẽ Krych
n† An. Gob | tot n† Nob/ met den Philisteẽ: Doe sloech
Sibechai de Husathiter den Saph/ die ooc
der kinderen Rapha een was.
19 Ende daer verhief hem noch eenẽ Krych
tot Gob met den Philisteen: Doe sloech El-
hanam de sone Jaere Orgim/ een Bethlehe-
miter/ Goliath den Gethiter/ die daer had
de een Spiesse/ welckers staf was als eenẽ
Weuers boom
20 Ende daer verhief hem noch eenẽ Krych
tot Gath/ daer was een lanc man/ die had-
de ses vingheren aen zyn handen/ ende ses
teenen aen zyn voeten/ dat is/ vier eñ twin-
tich aen den ghetale/ ende hy was ouck ge
boren van Rapha.
21 Ende doe hy Israel beschimpte / sloech
hem Jonathan de sone Simea / des broe-
De kinderẽ | ders Dauid.
Rapha ghe | 22 Dese viere waren den Rapha gheboren
noemt Ra- | tot Gath/ ende vielẽ door de hant Dauids/
phaim/ zyn | ende syner knechten.
ouerbleuen/
van dẽ groo | Dat xxij. Capittel.
ten Reusen. | Een Dancseggінge Dauids/ daeromme
dat hem God vã alle syne viandẽ Verlost had
de.

1 Ende Dauid sprack voor den Heere de
woorden deses Liedts te dier tydt/ doe
hem de Heere verlost hadde van der
hant allerzynder viandẽ ende vander hant
Sauls.
a Psalm 18 3 | 2 Ende sprac: a De Heere is myn Rotzsteẽ/
ende myn Borcht ende myn Verlosser.
b† An Hort | 3 God is myn b† Troost / op welcken ick
oft rotze/ | vertrouwe/ myn Schilt ende Hoorne myns
c† And. ver- | Heyls/ myn c† Bescherminge eñ myn Toe
hooghinge. | ulucht/ myn d Heylandt die ghy my helpet
d Of Behou | van ghewelde.
der/ die etc. | 4 Ick wil den Heere louen ende aenroepen
vã moetwil | so sal ick van myne vianden verlost wordẽ.
ligẽ gewelt. | 5 Want my hadden omuangen de e† smer
e† An. ver- | ten des doots/ ende de Beken Belials ver-
knutsinge of | schrickten my.
vermelinge. | 6 Der Hellen banden omgauen my / ende
des doots stricken ouerweldichden my.
7 Wanneer ick beangstet ben/ so roepe ick
den Heere aen / ende schreye tot mynen
God: So verhoort hy myn stemme van sy-
nen Tempel/ ende myn geschrey coemt voor
hem tot synen ooren.
8 De Aerde beefde/ ende wert bewecht/ de
fundamenten des Hemels vertoerden hen
ende beefden/ doe hy toornich was.
9 Roock ginck van zynder neusen ende ver
teerende vyer van synẽ monde/ dat het daer
van blixemde.
10 Hy neychde den Hemel / ende voer neder/
het was doncker onder syne voeten.
11 Ende hy voer op den Cherub ende vlooch
daer henen/ ende hy sweefde op de * vederẽ | * Psa.104.4
des Windts.
12 Zyn Tente rontom hẽ was duysternisse/
ende swarte dicke Wolcken.
13 Van den f glantz voor hem g† brandde | f Of strael-
het met blixem, | schynsel.
14 De Heere donderde vanden Hemel / ende | g† And. ont
de Hoochste liet synen Donder wt. | branden de
15 Hy schoot syne Stralen/ ende verstroydese: | vyerkolen.
Hy liet blixemen/ ende verschricktese.
16 Daer sachmen Watergotẽ/ ende des Aert
bodems gront wert opghedeckt/ voor het
schelden des Heeren / voor den adem ende
tsnuyuen syner Neusen.
17 Hy schicte wt vander Hoochte ende hael-
de my / ende trock my wt groote wateren.
18 Hy verloste my van myne stercke vyan-
den/ van myne haeters die my te machtich
waren.
19 Die my ouerweldichden ter tydt myns
ongheuals / ende de Heere wert myn Toe-
uerlaet.
20 Hy voerde my wt in het ruyme: Hy ruckte
my wt/ want hy hadde lust tot my.
21 De Heere doet wel by my/ na mynder ge-
rechticheyt: Hy verghelt my na der reyni-
heydt mynder handen.
22 Want ick houde de Weghen des Hee-
ren/ ende en ben niet Godloos tegen mynen
God.
23 Want alle syne Rechten houde ick voor
ooghen/ ende syne Gheboden en worpe ick
niet van my.
24 Maer ick bẽ sonder h† vlecke voor hem/ | h† And ver-
ende hoede my voor sonden. | keertheyt
25 Daerom vergelt my de Heere/ na mynder
ghererchticheyt na myndcr reynicheyt voor
synen ooghen.
26 i By den Heylighen zydy Heylich/ by den | i Psal.18.26
vromen zydy vroom.
27 By den reynen zydy reyn/ ende by dẽ ver
keerden zydy verkeert.
28 Want ghy helpet den ellendighen volc-
ke ende met uwen oogen vernedert ghy de
hooghe.
29 k Want ghy Heere zyt myn Licht: de Hee-
re maeckt myn duysternisse ten lichte. | k Psal.19.8.
30 l Want met v can ick Krychsvolc versing- | ende 119.105
ten/ ende met mynen Gode ouer de meuren | l 2.Sam 17 52
springhen.
31 Gods Weghen zyn sonder vlecke: des Hee
ren Redẽ zyn doorloutert: Hy is eenẽ Schilt
allen die hem vertrouwen.
32 Want waer is een God/ behaluẽ de Heere?
Ende waer is een m† Troost behaluen onse | m† an Hort
God? | of Rotze.
33 God stercket my met kracht / ende wyset
my eenen wech sonder vlecke.
34 Hy maeckt myne voeten gelyck den Her-
ten/ ende settet my op myne hoochten.
35 n Hy leert myne handen stryden ende leert | n Psal.144.2
mynen arm een Metalen boghe spannen.
36 Ende gheeft my den Schilt uws Heyls eñ
wanneer ghy my veroo tmoediget/ so maect
ghy my groot.
37 Ghy maket onder my ruym te gaen/ dat | o Of twãcke
myne Enckelen niet en o slibberen. | len.

Ick

33 Jck wil myne vianden naiagen/ ende hen
verdelgen/ en en wil niet omkeeren/ tot dat
ickse omghebracht hebbe.
39 Jck wilse ombrengen ende versmijten en-
de en sullen my niet wederstaen: Sy moetẽ
onder myne voeten vallen.
40 Ghy cont my rusten met stercke ten strij
de: ghy cont onder my worpen/ die hen te-
ghen my setten.
41 Ghy gheeft my myne viandẽ die vluchte/
dat ick verstoore die my haten.
42 Sy p liefooghen hen toe doch daer en is
gheen Helper: totten Heere/ doch hy en ant
wordet hen niet.
43 Jck wilse ontweẽ stooten als stof op der
Aerden: Als dreck op der straten/ wil ickse
wt brepden ende verstropen.
44 Ghy helpt my van den twistigen volcke:
ende behoet my ten Hoofde onder den Hep-
denen: Een volck dat my niet en kende/ die
net my.
45 q† Den vreemden kinderen heeft het tegẽ
my gefalgeert/ ende hooren myner met ge-
hoorsamen ooren/
46 De vreemde kinderen zijn versmachtet/
ende r† dwinghen hen in hare banden.
47 De Heere leeft/ ende ghelooft sy mynen s†
Troost/ ende God de Troost myns Heyls/
moet verheuen worden.
48 De God die my wrake gheeft ende wor-
pet de volcken onder my.
39 Hy voert my wt van mynen vianden ende
verhooghet my van dien/ die hen tegen my
verheffen: Ghy helpt my van den moetwil-
lighen.
50 t Daerom wil ick v dancken Heere/ on-
der den Heydenen/ ende uwen Name lof-
singhen.
51 u Die synen Coninc groot Heyl bewijset/
ende barmhertichept doet synen Gesalfden
Dauid/ ende synen zade eewichlick.

Dat xxiij. Capittel.

1. Dauid betuycht in synen laetstẽ wor
den/ Gods Geest hebbe door hem gesprokẽ
8. De Helden aen synẽ Houe worden beschre
uen. 15. Dauid hoewel hy met lusten bevã
ghen is/ en wil des waters niet drincken
dat met lijfs perijckels ghehaelt werdt.

1 DJt zijn de laetste woorden Dauids:
Dauid de sone Isai sprack: De man/
die van den Messia des Gods Jacob/
a† versekert is/ lieflicke met Psalmẽ Israels/
sprack:
2 De Gheest des Heeren heeft door my ge-
sproken/ ende syne reden is door mynen
mont ghescheidt.
3 De God b† Jacobs heeft tot my gespro-
ken/ de c† Hort Israels heeft gesproken/ een
rechtueerdighe Heerscher onder dẽ menschẽ/
een Heerscher in der vreese Gods.
4 Ende gheIijck als het licht des morgens/
wanneer de Sonne opgaet des morgens d
sonder Wolcken so van den glantze na den
reghen het gras wt Aerden wasset.
5 Want myn huys is niet alsoo by God: e want
hy heeft my een Verbont geset/ dat eewich
ende altemael wel geordineert ende gehou-
den wort: Want alle myn Heyl ende f† doẽ
is/ dat niets en g† wasset.
6 Daerentegen de h Belial zijn altemael
als wtghewor pen i† Distelen/ diemen niet
den handen niet vaten en can.
7 Maer wie se aengrijpen sal die moet yser
ende spiesboomen inder hant hebben: ende
sy sullen met vyere verbrant worden inder
woonynghe.
8 Dit zijn de namen der k Helden Dauids

p Die hen met velen Godsdiẽstẽ by ende om God veel Ge-dienen wil-len/ meynẽt van herten ẽ doẽt met ernste: maer sõder Gods woordt wt eygen verco-ren voorne-men/ als ďse Monicken ende alle Af-godische voen.
q† And. De vreẽde kin-deren hebbẽ my gelooch-ent.
r† An wor-dẽ bracht in hare bin-nenste came ren.
s† And. Heere te/
t Gods lof onder den Heydenen/ Roma 15.9.
u Psal.18.51
a† And. ge-ordineert Gods Geest heeft door Dauid ghe-sproken.
b† And. Js-raels
c† an Rotze
b Moses richtede des Wets Ryc-ken op dẽ Berge Si-nai met dõ-deren ende wolcken eñ vieren ver-schrickelick. Maer dit Ryckesal liefelick zijn/ ghelijck het mdẽ Meye/ wanneer het gheregent heeft eñ de Sonne des morghens vroechschijnt
e 2 Sam 7 12
f† And. lust
g† gheen Co-ninckrijck en is so hooch voor God/ sal oock niet also wassen/ maer moetẽ alle vergaẽ/ alleen dit Ryckeblijft in

11 Jasabeam de sone Hachmoni/ de voor-
neemste onder drien Hy hief zijn Spiesse op
ende versloech acht hondert op eenmael.
9 Na hem was Eleasar de sone Dodo/ des
soons Ahohi/ onder den drien Helden met
Dauid/ doe sy den Philisteen beschimpten/
ende aldaer vergadert waren ten strijde/ eñ
de mannen Israels op toghen.
10 Doe stont hy/ ende sloech de Philisteen/
tot dat zijn hant moede aen het Sweert ver
stijfde: ende de Heere gaf eenen grooten Heyl
te dier tijdt/ dat het volck omwendede hem
na te roouen.
11 Na hem was Samma de sone Age des Ha
rotiters: Doe hen de Philistẽ vergaderden
in een Dorp/ ende aldaer was een stuck Ac-
kers vol Wicken/ ende het volck vluchtede
voor de Philisteen.
12 Doe tradt hy midden op dat Stuck eñ ver
loste dat volck/ ende sloech de Philisteen/
ende God gaf eenen grooten Heyl.
13 m Ende dese drij Voorneemste onder derti
gen/ quamen af in den Oogst tot Dauid in
de Spelouncke Adullam ende het Heyr der
Philistẽ lach in der leeghten Rephaim
14 Dauid nu was op dat mael in de Borcht
eñ der Philisteen volck lach tot Bethlehẽ.
15 Ende Dauid wert lustich/ ende sprac: Wie
wil my te drincken halen des waters/ wt
den Bornputte tot Bethlehem onder de
Poorte?
16 Doe vielen die drij Helden inden Leger der
Philisteen/ ende hulden des waters wt den
Putte tot Bethlehem onder de Poorte/ ende
droeghent/ ende brachtent Dauid: Doch hy
en woude het niet drincken/ maer goot het
wt den Heere.
17 Ende sprack: Dat late de Heere verre vã
my zijn/ dat ick dat doe: Js het niet het
bloedt der mannen/ die haer leuẽ gewaecht
hebben ende daer henen gegaen zijn? Ende
en woude het niet drinckẽ: dat deden de drij
Helden.
18 n Abisai Joabs broeder de sone Zeru Ja
was oock een Voorneemste onder drien: Hy
hief zijn Spiesse op/ ende sloech der drij hon-
dert/ ende was ooc beroemt onder drien/
19 Ende de heerlickste onder drien/ ende was
haer Overste: doch hy en quam niet tot aen
de o† drij.
20 p Ende Benaia de sone Joiada/ des soõs
Jshail/ vã grooten daden/ van Kabzeel: die
sloech twee leeuwen der Moabitẽ eñ ginck
af ende sloech eenen Leeuwe inden put ter
sneeu tijdt.
21 Ende sloech ooc eenen Egyptischen grou-
welicken man/ die hadde een Spiesse in zijn
der handt: ende hy ginck tot hem af met ee-
nen stock ende nam den Egyptenaer de
Spiesse/ ende verworchde hem met zijn ey-
ghen Spiesse.
22 q Dat dede Benaia de sone Joiada: ende
was beroemt onder den drijen Helden/
23 Ende heerlicker dã de dertich: doch hy en
quã niet tot aen de drij: Ende Dauid maec-
te hem tot zijn heymelicken rade.
24 Asahel de broeder Joab/ is onder den derti
ge: Elhanã de sone Dodo tot Bethlehem.
25 Samma de Haraditer/ Elika de Hara-
diter.
26 Herez de Paltiter/ Jra de sone Jkes des
Tekoiters.
27 Abieser der r† Anthothiter/ Mebunai de
Husathiter.
28 Zalmon de Ahohiter/ Maherai de Neto-
phatiter.
29 Heleb de sone Baena de Netophatiter/
Jthai de sone Ribai van Gibea/ der kinde-
ren Ben Jamin.

eewichepde h Belial zijn die de Rycke Christi vpãt zyn als de Jodẽ/ Paus Ketters eñ Turckẽ: de-selue willen alleen nutte eñ de beste zyn/ eñ zyn dannoch de schadelicste: daerom hee tẽ sy Belial/ dat is de on nutte ofte schadelicke/
i† rest Je 33 32
11 An. Voor nen/
k Dat is heerlicke koene man-nen
l Van die dar sit inde Raet der wysheyt die voornẽ ste onder de Helden is: Adinoha-Ezni die ver sloech etc.
m 1 Par 11 15
n 1. Par 11 20 2. Sa. 21. 17.
o † An. drij eersten.
p 1 Par 11.22
q 1 Par 11. 24 ende 28. 5.
4
r† An. Anat hothiter.

30 Benaia de Pirgathoniter/ Hidai van dē
Beken Gaas.
31 Abialbon de Arbathiter/ Asmaueth de
Barhumiter.
32 Eliaheba de Saolbaniter/ de kinderē Ja
ſen/ ende Jonathan.
33 Samma de Harariter/ Ahiam de ſone
Sara des Harariters.
34 Elipheletde ſone Ahasbai/ des ſoons
Maechati/ Eliam de ſone Ahitophels des
Gibeoniters.
35 Hezrai de Carmeliter/ Paerai de Arbi-
ter.
36 Jegeal de ſone Nathan van Zoba/ Ba-
ni de Gaditer.
37 Zeleg de Ammoniter: Naharai de Bee-
rothiter/ de Wapēdrager Joabs des ſoōs
Zeru Ja.
38 Ira de Jethriter/ Gareb de Jethriter.
Uria de Hethiter: Dier is altēſamen ſeuen
ende dertich.

Dat xxiiij. Capittel.

1. David vertoornt mit tellē des volcks den Heere, 10. wert zyne ſonden ghewaer/ eñ ſo hem drijerley ſtraffe werdt opgeleyt/ kieſt meer in Godes/ dan in menſchen handen te vallen/ 17. Hem is wee/ om der ſtraffe wille der ontſchuldiger Schapen. 19. Koopt een ruymte/ den Heere eenen Altaer te bouwen/ 24. ende en wil niet/ dat hem ten offer yet geſchoncken ſal worden.

David laet het volck tellen wt Gods heymelicken gerichte daer toe bewoghen. a. 1. Par. 21. 1 b Gen. 32. 12

1 Ende den toorn des Heeren vergrimde
weder teghen Iſrael/ a ende beweech-
de David onder hen/ dat hy ſprac: Gaet
henen: telt Iſrael ende Juda.
2 Ende de Koninck ſprack tot Joab ſynen
Veltheoftman: Gaet rontom in allen ſtam
men Iſraels/ van Dan aen tot Berſeba toe
b ende telt het volck/ dat ick wete hoe vele
dat het is.
3 Joab ſprack totten Coninck: De Heere v
God doe tot deſē volcke/ als het nu is noch
hondertmael ſo vele dat myn Heere de Co-
ninck ſyner oogen luſt daer aen ſie: Doch
wat heeft myn heere de Coninck tot deſer
ſaken luſt?
4 Doch des Koninckx woort ginck voort
tegen Joab ende de Hooftlieden des Heyrs.
Alſo tooch Joab wt/ ende de Hooftlieden
des Heyrs/ vanden Coninck/ dat ſy het volc
Iſraels telden.
5 Ende ginghen ouer de Jordane/ ende le-
gerden hen tot Aroer/ ter rechterhant der
Stadt/ die in de Beke Gad leydt/ ende tot
Jaeſer.
6 Ende quamen te Gilead/ ende int neder-
lant Hadſi/ ende quamen te Dan Jaan/ eñ
rondtom Zidon.
7 Ende quamen tot der vaſter Stat Tyro/
ende allen Steden der Heuiters/ ende Cana
niters/ ende quamen wt aent Zuyden Ju-
da/ tot Berſeba.
8 Ende togen int gantſche lant rondtom/
ende quamen na negen Maenden eñ twin-
tich daghen te Jeruſalem.
9 Ende Joab gaf den Coninck de ſumme
des volcks/ dat geteit was: ende daer wa-
ren in Iſrael/ acht ondertmael duyſēt ſterc
ke mannen die het ſweert wttogen/ ende
in Juda/ vijf hondertmael duyſendt man-
nen.

Summa des volcks Iſraels eñ Juda.

10 Eñ het herte ſloech David/ na dien als
het volck geteit was: Eñ David ſprack tot
ten Heere: Ick hebbe ſwaerlick geſondicht/
dat ick dat ghedaen hebbe/ ende nu Heere/
neemt de miſdaet ws knechts wech/ want
ick hebbe gantſch ſotteliick gedaen.

11 Ende doe David des morgens opſtont/
quam des Heeren woort tot Gad den Pro-
phete Davids Siender/ ende ſprack:

Gad de Prophete

12 Gaet henen ende ſpreect met David: So
ſeyt de Heere: Drijerley brenge ick tot v/ ver
kieſt v dier een wt dat ick v doe.
13 Gad quam tot David/ eñ ſeyde het hem
aen/ eñ ſprac tot hem: Wildy dat ſeuen Jaer
lanck dieren tijdt in v Landt come: Of dat
ghy drij Maenden voor uwe Wederpartij-
en vlieden moetet ende ſy v veruolgen: Of
dat drij daghen lanck Peſtilencie in uwen
Lande zy? So merckt nu/ ende ſiet toe/ wat
ick weder ſegghen ſal dien/ die my hier ge-
ſonden heeft.
14 David ſprack tot Gad: c My is ſeer van
ge/ doch laet ons in de hant des Heeren val
len/ (want ſyne barmherticheyt is groot/)
ick en wil niet inder menſchen hant vallen.

David verkieſt Peſtilencie. c Syra 2. 28 Suſan. 22.

15 Alſo liet de Heere Peſtilencie in Iſrael co-
men/ vanden morgen aen/ tot den beſtemdē
tijdt dat des volcx ſtarf/ van Dan aen tot
Berſeba toe tſeuentich duyſent mannen.

70000. mannen van der Peſtilencie ghestorven. d 1. Sa. 15. 11

16 Ende doe de Engel ſyne hant wtſtreckte
ouer Jeruſalem/ dat hyſe verdorue/ d rouwe
de het den Heere ouer het quaet/ eñ ſprack
ten Engel/ tot den Verderuer int volck: Het
is ghenoech/ uwe handt late nu af. Ende de
Engel des Heeren was by e der Schuere A-
raffna des Jebuſiters.

e Of den dorſch vloer 1 Par. 21. 15

17 David nu/ doe hy den Engel ſach/ die het
volck ſloech/ ſprack hy tot den Heere: Siet/
ick hebbe geſondicht/ ick hebbe de miſdaet
gedaen: wat hebben deſe Schapen gedaē?
Laet uwe handt teghen my/ ende myns va-
ders huys zijn:
18 Ende quam tot David te dier ſeluer tijt/
ende ſprack tot hem: Gaet op/ ende richtet
den Heere eenen Altaer op/ inder Schuere
Araffna des Jebuſiters.
19 Alſo ginck David op/ als Gad geſeyt/ eñ
de Heere geboden hadde.
20 Ende doe Araffna hem omwēde/ ſach hy
den Coninck met ſynen knechten tot hem
comen ende badt aen op zijn aengeſichte
ter Aerden/
21 Ende ſprack: Waerom coemt myn heere
de Koninck tot ſynen knechte? David ſprac
Te koopen van v de Scheure/ ende te bou-
wen den Heere eenen Altaer/ dat de Plage
vanden volcke ophoude.
22 Doch Araffna ſprack tot David: Myn
heere de Koninck neme ende offere/ ſoo het
hem geualt: Siet/ daer is f1 een Rundt tē
Brandtoffer/ ende een g1 Sledde/ ende
de ghereetſchap dat ten Offer behoort/ tot
hondt.

f1 And zijn Runderen g1 Un wagē ende Oſſen-ruyche hout te halen.

23 Alle dinck gaf Araffna den Coninck; Eñ
Araffna ſprack ten Coninck: De Heere v
God late v hem aengenaem zijn.
24 Doch de Koninck ſprack tot h Araffna:
Niet alſo/ maer ick wilt v afkoopen om
zijn ghelt: i want ick en wil den Heere my
nen God gheen Brantoffer doen/ dat ick
ō niet hebbe. Alſo kochte David de Schue-
re ende het Rundt/ voor vijftich Sikel ſil-
uers.
25 Ende bouwede aldaer dē HEERE eenē
Altaer/ ende offerde Brantoffer ende Danc
offer. Ende de Heere werdt den Lande ver-
ſoent/ ende de Plage hieldt op van David en volc
ke Iſraels.

h Deſe Araffna ſal der Jebuſiten Koninck geweeſt zijn te Jeruſalē eñ daer na tot God bekeert/ vroō eñ ſalich geworden/ eñ van den Koninckrijck afgeſtaen zijn/ om Godswille. i Pro. 3. 9.

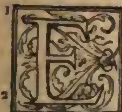
Ende des tweeden Boecks Samuelis.

Regum/Het Eerste Boeck van den Coninghen,

Dat Eerste Capittel.

1. So David swack werdt in zijn ouderdom/ 5. staet Adonia na zijn Rijcke. 11. Salomo verkrijcht het door beschickinghe Nathan ende BatSeba. 32. Wert ingehullet. /38. ende gesalft. 41. Adonia hoort het/ 49. ende vliedt.

Davidwert swack in synē ouderdō.

1 Ende doe de Coninc David oudt was/ eñ wel bedaecht/ konde hy niet warm werden/ wanneer men hē ooc schoon met cleederen bedeckte.
2 Doe spraken syne knechten tot hem: Laetse mynen heere den Koninck een ionge Deerne eē Maghet soecken/ die voor den Koninck sta/ ende hem † onderhoude/ ende slape in syne armen/ ende warme mynen heere den Koninck.
†An. plege/
3 Ende sy sochten een schoone Deerne in alle Lantpalen Israels ende vonden Abisag van Sunem/ eñ brachtense dē Koninck.
Abisag.
4 Eñ sy was een gantsch schoone Deerne/ ende † onderhiel den Koninck/ ende diende hem: Doch de Koninck en bekendese niet.
†An. pleech
5 Adonia nu de sone Hagith verhief hem/ ende sprac: Ick wil Koninck worden/ ende maeckte hem waghenen ende Ruyteren/ ende vyftich mannen tot Trabanten voor hem henen.
Adonia staet na den Rijcke.
2.Sam.15.1
6 Ende zijn vader woude hem niet bekommeren by synen tijt/ dat hy hadde ghesejdt: Waerom doedy alsoo? Ende hy was oock een seer schoon man/ a ende † hy hadde hem ghebooren naest Absalom.
a 1. Reg.3.12
†An. de moeder had de hem ghebaerde.
7 b Ende hadde synen raet met Joab den sone ZeruJa/ eñ met AbJathar den Priester/ die holpen Adonia.
b 1 Reg 2.22
8 Doch Zadok de Priester/ ende Benaia de sone Joiada/ ende Nathan de Propheet/ ende Simei ende Rei/ ende de Helden Davids/ en waren niet met Adonia.
9 Ende doe Adonia Schapen ende Runderen ende ghemest Vee offerde by den steen Soheleth/ die by der Fonteyne Rogel leyt/ noode hy alle syne broeders des Coninckx sonen/ ende alle mannē Juda des Koninckx knechten.
c Josue 15.8 ende. 18.17
10 Daerentegen den Propheet Nathan/ eñ Benaia/ ende de Helden/ ende Salomo synen broeder/ en noodde hy niet.
11 Doe sprack Nathan tot BethZeba Salomons moeder: Hebdy niet gehoort/ dat Adonia de sone Hagith/ is Koninck geworden/ ende onse heere David weet daer niets van?
12 So coemt nu/ ick wil v eenen raet gevē/ dat ghy v ziele/ ende ws soons Salomo ziele verlost.
13 Gaet henen/ ende gaet ten Koninck David in/ ende spreeckt tot hem: Hebdy niet/ myn heere Coninck/ uwer maget gesworen ende ghesept: V sone Salomo sal na my Koninck zijn/ ende hy sal op mynen Stoel sitten? Waerom is dan Adonia Koninck gheworden?
14 Siet/ dewijle dat ghy daer noch zijt/ ende met den Coninck spreect/ wil ick na v daer in komen/ eñ v woort te vollen wtsprekē/
15 Ende BathSeba ghinck in totten Koninck in de kamer: ende de Koninc was seer oudt/ ende Abisag van Sunem diende den Koninck.
16 Ende BathSeba neyghde haer/ eñ badt dē Coninck aen. De Coninck daerentegen sprack: Wat is v?
17 Sy sprac tot hem: Mijn heere/ ghy hebt uwer maget gesworen by den Heere uwen God: V soone Salomo sal Coninck zijn na my/ ende op mynen Stoel sitten:
18 Nu daerentegen siet/ Adonia is Coninck gheworden/ ende mijn heere Coninck/ ghy en weet daer niets van.
19 Hy heeft Ossen ende gemest Vee/ ende veel Schapen gheoffert/ ende heeft ghenoodt alle sonen des Coninckx: daertoe AbJathar den Priester/ ende Joab den Velthooftmā: Doch uwē knecht Salomo en heeft hy niet ghenoodt.
20 Ghy zijt ymmers mijn heere de Coninck/ de ooghen des ghantschen Israels sien op v/ dat ghy hen kondt doet/ wie op den Stoel mijns heeren des Conincks na hem sitten sal.
21 Wanneer nu mijn heere de Coninck/ met synen Vaderen ontslapen is/ so sullen ick ende mijn sone Salomo/ moeten b sondaers zijn.
b Dat is/ Adonia sal ons haten/ of dooden.
22 Dewijle sy nu noch al sprack met den Coninck/ quam de Propheet Nathan.
Wy moeten de archste worden
23 Ende sy seyden den Coninck aen: Siet/ daer is de Propheet Nathan: Ende als hy in quam voor den Coninck/ badt hy den Coninck aen/ op zijn aengesichte ter Aerden/
Nathan coemt tot David.
24 Ende sprack: Mijn heere Coninc/ hebdy ghesept: Adonia sal na my Coninck zijn/ eñ op mynen Stoel sitten?
25 Want hy is henen afghegaen/ ende heeft geoffert Ossen ende gemest Vee/ ende vele Schapen/ eñ heeft alle sonen des Coninckx ghenoodt/ ende de Hooftlieden/ daertoe den Priester AbJathar: ende siet/ sy eten ende drincken voor hem/ ende seggen: Geluck eñ Heyl den Coninck Adonia.
26 Maer mi tegē my uwen knecht/ eñ Zadok den Priester/ ende Benaia den sone Joiada/ ende uwen knecht Salomo en heeft hy niet ghenoodt.
27 Is dat van mynen heere den Coninck bevolen/ ende en hebt het uwen knecht niet weten laten/ wie op den Stoel mijns heerē des Conincks na hem sitten sal?
28 De Coninck David antwoorde/ eñ sprac: Roept my BathSeba herwaerts: Ende sy quam in voor den Coninc: Ende doe sy voor den Coninck stondt/
29 Swoer de Coninck/ ende sprack: So waerachtich als de Heere leeft/ die mijn ziele verlost heeft wt aller noodt/
30 Ick wil heden doen/ als ick v ghesworen hebbe by den Heere den God Israels/ ende ghesepdt: Dat Salomo v sone/ sal na my Coninck zijn/ ende hy sal op mynen Stoel sitten voor my.
31 Doe neyghde haer BathSeba met haren aengesichte ter Aerden/ ende badt den Coninck aen/ ende sprack: Gheluck ende Heyl mijn heere den Coninck David eewichlick.
32 Ende de Coninck David sprack: Roept my den Priester Zadok herwaerts/ eñ den Propheet Nathan/ ende Benaia den sone Joiada. Ende doe sy in quamen voor den Coninck/
33 Sprack de Coninck tot hen: Neemt met v lieden ws heeren knechtē/ ende settet mynen sone Salomo op mynen Muyl/ eñ voert hem af na e Gihon.
e 2Par.32.30
34 Ende de Priester Zadok/ met tsamen den

Propheet Nathan / salue hem aldaer ten
Coninck ouer Israel: ende blaest met de
Basuynen/ende segt: Gheluck ende heyl
den Coninck Salomo.
35 En treckt hem na opwaerts/en coemt:
so sal hy sitten op mynen Stoel/en Coninc
zijn voor my/ende ick wil hem ghebieden/
dat hy Vorst zy ouer Israel ende Juda.
36 Doe antwoorde Benaia de sone Joiada
den Coninck/ende sprack: Amen/de Heere
de God mijns heeren des Conincks segghe
oock also.
37 Gelijck als de Heere met mijnen heere dē
Coninck geweest is/so sy hy oock met Sa-
lomo/dat synen Stoel grooter worde/dan
den Stoel mijns heeren des Conincks
Dauids.
Salomo wert ten Coninck ghesalft/van dē Priester Zadok. 38 Doe gingen af/de Priester Zadok/en de
Propheet Nathan/ende Benaia de sone
Joiada/ende Crethi ende Plethi/ende set-
teden Salomo op den Muyl des Conincx
Dauids/ende voerden hem na Gihon.
39 En de Priester Zadok nam dē Olyhoor-
ne wt der Hutten/en salfde Salomo:en blie
sen met der Basuynen/ ende alle het volck
f 1.Sa.10 25 sprack: f Gheluck den Coninck Salomo.
40 En alle het volck tooch hem na op/ende
het volck pijpte met pijpen / ende was seer
vrolijck/dat de Aerde van haren geschreye
clanck.
41 Ende Adonia hoorde het/en alle die hy
genoodt hadde/die by hem waren.ende sy
hadden alreede gegeten. En doe Joab der
Basuynen geluyt hoorde/sprack hy: Wat
wil dat gheschrey ende rumoer der Stadt?
42 Ende dat hy noch sprack/siet/doe quam
Jonathā de sone Ab Jathar des Priesters:
Ende Adonia sprack: Coemt in/want ghy
zijt een redelick man/ende brenghet goede
boodtschap.
43 Jonathā antwoorde/ende sprac tot Ado
nia: Ja / Onse Heere de Coninck Dauid/
heeft Salomo ten Coninck ghemaeckt/
44 Ende heeft met hem henen gesonden den
Priester Zadok/ende den Propheet Na-
than/ende Benaia den sone Joiada/ende
Crethi ende Plethi / ende sy hebben hem
op des Conincks Muyl gheset:
45 Ende Zadok de Priester/met tsamen dē
Propheet Nathan/heeft hem ghesalft ten
Coninck te Gihon/ende zijn van daer op-
ghetogen met vreuchden/dat de Stadt al-
so te werck gaet:dat is het ghescrey dat
ghy ghehoort hebt.
46 Daer toe sit Salomo op den Conincklicē
Stoel.
47 Ende de knechten des Conincx zijn inge
ghaen/onsen heere den Coninck Dauid te
seghenen ende hebben ghesept: V God ma
ke Salomo eenen beteren name/dan uwen
name is/ende make synen Stoel grooter
dan uwen Stoel/ende de Coninck heeft aen
ghebeden op den Legher.
48 Ooch heeft de Coninck also gesept: Ghe-
loeft zy de Heere de God Israels die heden
eenen heeft laten sitten op mynen Stoel/
dat het myne ooghen ghesien hebben.
49 Doe verschrickten ende maeckten hen op/
alle die by Adonia ghenoodt waren / ende
ginghen henen/een peghelick synen wech.
g 1.Reg.2 14 50 g Doch Adonia vreesde hem voor Salo
mo/ende maeckte hem op/ginck henen/en
vattede de hoornen des Altaers.
51 Ende het wert Salomo ghesept: Siet/A-
donia vreest den Coninck Salomo/en siet/
hy vattet de hoornen des Altaers/en spreect:
De Koninck Salomo sweere my heden/dat
hy synen knecht niet en doode met den
sweerde.
52 Salomo sprac: Sal hy redelick zijn/ so en
sal gheen hayr van hem op de Aerde vallen:
werdt daer entegen wat boos aen hem ge-
vonden/ so sal hy sterven.
53 h Ende de Coninck Salomo sant henen/ h Exo 21 14
ende liet hem afhalen vanden Altaer: Ende
doe hy quam/badt hy den Coninck Salo-
mo aen: Ende Salomo sprac tot hem: Gaet
in v huys.

Dat ij. Capittel.

1. Dauids beuel aen Salomo voor sy
nen doodt. 13. Adonia begeert Abisag. 23.
tot zijn verderf. 26. Ab Jathar werdt vant
Priesterdom gheset/28. Joab. 36. ende Si
mei ghedoodt.

1 Als nu den tijt aen quam/dat Dauid ster Dauids beuel aen Salomo/voor sijnē doot
uen soude/gheboot hy synen sone Sa-
lomo/ende sprack:
2 a Jck ga henen den wech der ghantscher a Jos 23 14.
Wereldt:so zijt getroost/ende weest een man. Deut.31.14.
3 Ende neemt waer de wacht des Heeren
ws Gods/dat ghy wandelt in syne Wegen/
ende houdet syne Wijse/Geboden/Rechtē/
en Getuyghenissen/ b als ghescreuen staet b Deu 17 18
in de Wet Mosis:op dat ghy kloeck zijt/in
allen dat ghy doet/ende waer ghy v henen
wendet.
4 Op dat de Heere zijn woordt verwecke/ c c 2 Sa.7.12
dat hy ouer my gesproken heeft/en gesept:
Souwe kinderē haer wech bewaren/dat sy
trouwelijck/ende van gantscher herten/en
van gantscher ziele voor my wandelen/soo
en sal van v nummermeer een man ontbre-
ken/op den Stoel Israels.
5 Oock weet ghy wel/wat my Joab de so- Joab.
ne Zeru Ja gedaen heeft d wat hy dede tē d 2 Sa 3 27
tween Veltoostlieden Israels/Abner den ende 20. 10.
sone Ner/Amasa den sone Jether/ die hy
verworcht heeft/ende vergoot krijchsbloet
in vrede: ende dede krijchsbloet aen synen
gordel/die om syne lendenen was/ende aen
syne schoenen/die aen syne voeten waren.
6 Doet na uwer wijsheyt/dat gy zijn grau
hayr niet met vreden onder ter Hellen en
brenghet.
7 Oock sult ghy den kinderē e Barsillai des Barsillai.
Giliaditers/barmhertichepyt bewijsen / dat e 2 Sa 17 27
sy by uwen Tafsche eten:want also deden ende.19.32
sy by my/doe ick voor Absalom uwen broe-
der vluchtede.
8 Ende siet/ghy hebt by v Simei den sone Simei.
Gera/des soons Jemini/van Bahurim / f f 2 Sa 16. 5.
die my schandelicken vloeckte/ter tijdt/doe ende 19.19
ick na Mahanaim ghinck:hy dannoch quā
af my tegen aen de Jordane: Doe swoer ick
hem by den Heere/ende sprack: Jck en wil v
niet dooden met den sweerde.
9 Ghy dannoch laet hem niet ontschuldich
zijn:want ghy zijt een wijs man / ende sult
wel weten/wat ghy hem doen sult/dat ghy
zijn grauw hayr met bloede onder in de Hel
le brenghet.
10 g Also ontsliep Dauid met synen Vade- Dauid sterft/als hy hadde 70 iaer geleeft 2.Sa.5.en 40.Jaer gheregeert.
ren/en wert begrauē in der Stadt Dauids.
11 Den tijt nu/die Dauid Coninck geweest
is ouer Israel/is veertich Jaer: h Seuen
Jaer was hy Coninck te Hebron/ende drij
ende dertich Jaer te Jerusalem.
12 i Ende Salomo sat op den Stoel zijns va g Act.2.29 ende.13.36
ders Dauids/ende zijn Coninckrijck wert h 2.Sa.5.4
seer standachtich. i 1 Pa.29.23
13 Ende Adonia de sone Haggith / quam in Adonia begeeret Abisa.
tot Beth Seba der moeder Salomo/ende sy
sprack : k Coemdy oock met vreden? hy k 1.Sa.16.4
sprack Ja.
14 Ende sprac: Jck hebbe wat met v te spre
ken. Sy seyde: Segt aen.
15 Hy sprack: Ghy weet/ dat het Coninck-
rijck

rijck mijn was/ende het gantsche Israel
hadde hem op my ghericht/dat ick Co-
ninck zijn soude: doch nu is het Coninck-
rijck ghewendet/ende mijns broeders ghe
worden: vanden Heere is het hem geworden.
16 Nu bidde ick een bede van v/ ghy en wou
det mijn aenghesicht niet beschamen. Sy
sprack tot hem: Segt aen.
17 Hy sprack: Spreect met den Coninck Sa
lomo/(want hy en sal v aengesicht niet be
schamen/) dat hy my gheue h Abisag van h. Reg 1.4.
Sunem ten wijue.
18 BathSeba sprack: Wel/ick wil met den
Coninck nwent haluen spreken.
19 Eñ BathSeba quam in totten Coninc
Salomo/met hem te spreken Adonias hal
uen: Ende de Coninck stont op/ende ginck
haer teghen/ende badtse aen/ende settede
hem op synen Stoel: ende des Conincks
moeder wert eenen stoel gheset/dat sy haer
settede tot zijner rechter zijden.
20 Ende sy sprack: Ick bidde een cleyn bede
van v/ghy en woudet mijn aengesicht niet
beschamen. De Coninck sprack tot haer
Bidt mijn moeder/ick en wil v aengesicht
niet beschamen.
21 Sy sprack: Latet Abisag van Sunem/u-
wen broeder Adonia ten wijue gheuen.
22 Doe antwoorde de Coninck Salomo/ eñ
sprack tot syner moeder: Waerom biddet
ghy om Abisag van Sunem/ den Adonia?
Biddet hem het Coninckrijck oock/ want hy m 1. Reg 1 7.
is mijn grootste broeder/m ende heeft den
Priester AbJathar/ ende Joab den sone
ZeruJa.
23 Ende de Coninck Salomo swoer by den
Heere/ende sprac: God doe my dit ende dat
Adonia sal dat tegen zijn leuen gesproken
hebben.
24 Eñ nu/ so warachtich als de Heere leeft/ n Ofte/ stat
die my n † beuestiget heeft/ ende sitten laten gheruchtich ghe
op den Stoel mijns vaders Dauids/ ende maeckt/
die my een huys ghemaeckt heeft/o als hy †An. toebe-
ghesproken heeft/ Heden sal Adonia steruen. reydet
25 Ende de Coninck Salomo sandt heuen/ o 2. Sa. 7.12
door Benaia den sone Joiada/ die sloech Adonia
hem dat hy starf. wert gedoot
26 Ende tot den Priester AbJathar sprack Abiathar
de Coninck: Gaet henen na Anathoth op de Priester
uwen Acker/want ghy zijt des doots: Doch wert afgeset
ick en wil v heden niet dooden: want ghy
hebt de Arcke des Heeren voor mijnen va-
der ghedraghen/ende hebt mede gheleden/
waer mijn vader gheleden heeft.
27 Also verstiet Salomo den AbJathar dat
hy niet en mochte Priester des Heeren zijn: p 1. Sa. 2 31
p Op dat veruult worde des Heeren woort
dat hy ouer het huys Eli gesproken hadde
tot Silo.
28 Ende dit geruchte quam voor Joab want
Joab hadde aen Adonia ghehangen/ hoe- Joab
wel niet aen Absalon: Doe vluchtede Joab vlucht
in de Hutte des Heeren/eñ vattede de hoor-
nen des Altaers.
29 Ende het wert den Coninck Salomo aen
gesept/dat Joab ter Hutten des Heeren ge
uloden ware: ende siet/hy staet by den Al-
taer. Doe sandt Salomo Benaia den sone
Joiada henen/ende sprack: Gaet henen/eñ
slaet hem.
30 Ende doe Benaia ter Hutten des Heeren
quam/sprac hy tot hem: So seyt de Coninc
Gaet hier wt: Hy sprack: Neen/hier wil ick
steruen Eñ Benaia seyde sulcx den Coninck
weder/ende sprack: So heeft Joab ghespro
ken/ende so heeft hy my gheantwoordt.
31 De Coninck sprack tot hem: Doet als hy
gesept heeft/ende slaet hem/ende begraeft
hem: dat ghy dat bloedt/dat Joab te ver-
gheefs vergoten heeft/van my doet/ende
van mijns vaders huys/
32 Ende de Heere hem zijn bloet betale op sy
nen cop/dat hy twee mannen gheslagen heeft
die rechtueerdigher ende beter waren dan
hy/ende heeftse verworcht met den sweerde
dat mijn vader Dauid daer niets van en
wiste/namelicken/q Abner den sone Ner/den q 2. Sa 3.27.
Velthooftman ouer Israel/ende Amasa den ende. 20.10
sone Jether/den Velthooftman ouer Juda.
33 Dat haer bloedt betaelt worde op den cop
Joab/ende zijns zaets eewichlick: Maer en
teghen Dauid ende zijn zaet/zijn huys en-
de synen stoel/ vrede hebbe eewichlick van-
den Heere.
34 Eñ Benaia de sone Joiada ginck op/eñ Joab wert
sloech hem/ende doode hem: ende hy wert ghedoodt.
begrauen in zijn huys inder Woestyne.
35 Ende de Coninck settede Benaia den sone
Joiada in zijn stede ouer het Heyr: r ende Za r Ezec 44.15
dok den Priester settede de Coninck in Ab-
Jathars stede.
36 Ende de Coninck sandt henen/ende liet
Simei roepen/ende sprack tot hem: Bou- Simei.
wet v een huys te Jerusalem/ ende woont
aldaer/eñ gaet van daer niet wt/noch hier
noch daer henen.
37 Welckes daechs ghy sult wtghaen/ende
ouer de Beke Kidron gaen/ so weet/dat ghy
den doodt steruen moet/v bloet zy op uwen
cop.
38 Simei sprack ten Coninc: Dat is een goede
meyninge. Als mijn Heere de Coninck ghe-
sproken heeft/so sal uwen knecht doen: Also
woonde Simei te Jerusalem langen tijdt.
39 Ende het gheuiel na drie Jaren/ dat twee
knechten den Simei ontliepen/ tot Achis
den sone Maecha/ den Coninck te Gath.
Ende het wert Simei aengesept: Siet/ uwe
knechten zijn te Gath.
40 Doe maeckte hem Simei op/ende zadel-
de synen Ezel/ende tooch henen na Gath/
tot Achis/dat hy syne knechten sochte: Eñ
doe hy daer henen quam/ bracht hy syne
knechten weder van Gath.
41 Ende het wert Salomo aenghesept/ dat
Simei henen getogen ware van Jerusalem/
na Gath/ende weder ghecomen.
42 Doe sant de Coninck henen/ende liet Si
mei roepen/ende sprack tot hem: Hebbe ick
v niet ghesworen by den Heere/ eñ v betuyght
ende ghesepdt: Welckes daechs ghy sullet
wt trecken/ende hier of daer henen ghaen/
dat ghy weten soudet/ghy moet den doodt
steruen: Ende ghy spraket tot my: Ick heb-
be een goede meyninghe ghehoort.
43 Waerom en hebdy v dan niet gehouden na
den Eedt des Heeren/ende Gebode dat ick
v gheboden hebbe?
44 Ende de Coninck sprac tot Simei: s Ghy s 1. Sa. 16. 5.
weet alle de boosheyt/ die uwer herte kennelick Simei wort
is/die ghy mijnen vader Dauid gedaen hebt ghedoodt.
De Heere heeft uwe boosheyt betaelt op u-
wen cop.
45 Ende de Coninck Salomo is ghesegent/
ende den Stoel Dauids sal beuesticht zijn
voor den Heere eewichlick.
46 Ende de Coninck gheboodt Benaia den
sone Joiada: die ginck wt/ende sloech hem
dat hy starf. Ende het Coninckrijck werdt
beuesticht door Salomons handt.

Dat iij. Capittel.

1. Salomo neemt een Heydensch wijf
5. bidt den Heere om wijsheyt/ 10. ende ver-
crijchtse met tsamen rijckdom ende eere/ dat
zijns gelijcken niet en is. 16. Van eenen wij
sen ende scherpsinnigen gerichte Salomons.
wt de heymelickheyt der natueren vliet ende.

Salomo neemt een Heydensch wijf.
a Deu.7.3
Of, veurien bedt
b Deu.12.17

1 EN Salomo a vermaechschapte hem
met Pharao den Coninck in Egypten/
ende nam Pharaos dochter ende brachtse
se in de Stadt Dauids/tot dat hy bouwe-
de zijn huys/ ende des Heeren huys ende
mueren rondtom Jerusalem.
2 b Doch het volck offerde noch op de
hoochten: wandt daer en was noch gheen
huys gebouwet den Name des Heeren / tot
op die tijdt.
3 Salomo nu/hadde den Heere lief/ ende wan
delde na de zeden zijns vaders Dauids:
behaluen dat hy op de Hoochten offerde ende
roockte.
c 2. Parcel.1 3
4 c Ende de Coninck ghinck henen na Gi-
beon/aldaer te offeren: want dat was een
heerlicke Hoochte: Ende Salomo offerde
duysent Brantoffers op den seluen Altaer.
d 1. Reg 9.2
5 d Ende de Heere verscheen Salomon te
Gibeon/inden droom des nachts/ ende God
sprack: Biddet wat ick v gheuen sal.
6 Salomo sprack: Ghy hebt by mynen va-
der Dauid uwen knecht/groote barmhertic
e Sap.9.4. 2. Parcel.1.9
hept gedaen/ als hy dan voor v gewandelt
heeft/ in waerheyt ende gherechticheyt/ ende
met een oprecht herte voor v/ende hebt hem
dese groote barmherticheyt gehouden / ende
hem eenen sone gegeuen/ die op synen Stoel
sate/ als het dan als nu voor ooghen is.
7 e Nu Heere myn God/ ghy hebt uwen
knecht ten Coninck gemaeckt/ in myns va
ders Dauids stede: So ben ick een cleyn
Jongelinck weet niet/ noch mynen wtganc
noch inganck.
8 Ende v knecht is onder den volcke / dat
ghy vercoren hebt/ so groot / dat het nie-
mandt tellen noch beschryuen en can/ van
veelheydt haluen.
9 * So wilt doch uwen knecht geuen een
ghehoorsaem herte/dat hy v Volck richten
mach/ ende verstaen wat goet ende quaet
is:want wie vermach dit/v machtich Volc
te richten?
10 Dat beuiel den Heere wel / dat Salomo
sulcx badt.
11 Ende God sprack tot hem : Dewijle dat
ghy sulcx biddet/ ende en biddet niet om
een lanck leuen / noch om rijckdom / noch
om uwer vyanden ziele/maer om verstant/
gherichte te hooren.
12 Siet so hebbe ick gedaen na uwe woor-
den f Siet/ick hebbe v een wys ende ver-
standich herte gegeuen/ dat ws ghelijcken
voor v niet geweest en is/ ende na v niet op
komen en sal.
13 g Daertoe/dat ghy niet gebeden en hebt/
hebbe ick v oock gegeuen/namelick: Rijck
dom/ende Eere dat ws gelijcken niemant
onder den Coninghen en is te uwen tijden.
14 Ende so ghy sult in myne Weghen wan-
delen/dat ghy houdet myne Zeden Ende
Gheboden/ ghelijck h als v vader Dauid
ghewandelt heeft/so wil ick v gheuen een
lanck leuen.
15 Ende doe Salomo opwaeckte/siet /doe
was het eenen droom: i Ende quam te Je-
rusalem/ende tradt voor de Arcke des ver
bondts des Heeren/ende offerde Brandt-
offer ende Dancoffer: ende maecte een groo
te Maeltijt allen synen knechten.
16 Te dier tijdt quamen twee k Hoeren ten
Coninck/ ende traden voor hem.
17 Ende het een wijf sprack: Och myn hee-
re/ick ende dit wijf woonden in een huys/
ende ick quam by haer inden huyse int kin-
derbedde.
18 Ende nu drij dagen/ doe ick gebaert hadde/
baerde sy oock: Ende wy waren by malcande
ren/ dat daer niemandt vreemdts met ons

Salomo bidt van God wijsheydt/. welcks alle goet met hem brenget. ende dit treflick exempel is allen Vorsten ende Heeren voorgestelt/ten saligen regimente haerer Landen ende lieden
* 2. Par.1 10
f Eccle.1.13
g Mat 6 33 Psalm 37.25 ende 55.23. Sapien.7.11
h 1. Reg 15 4
i 2 Par.1 13.
k Het Hebreisch woordt/ bedupdt een hoere/ende oock een Weerdinne, Ende dewijle hoeren of niet enbaren, offo sy baren hare vruchten ombrengen of ten minsten niet lief en hebben/ so houden de Gheleerden veel meer/dit sullen weerdinnen geweest zijn, welcker mannen te der tijdt haers handels haluen niet te huys gheweest en

en was in huys/sonder alleen wy beyden.
19 Ende deses wijfs sone starf inder nacht/
want sy hadde hem inden slaep doodt ghe-
druckt.
20 Ende sy stondt inder nacht op/ ende nam my-
nen sone van myner zijden/ doe v Maghet
sliep/ ende leyde hem in haren arm/ ende haren
dooden sone / leyde sy in mynen arm.
21 Ende doe ick des morgens opstont /mynen
sone te soogen:siet /doe was hy doot: Doch
des morgens sach ick hem euen aen/ ende siet
het en was myn sone niet/ dien ick gebaert
hadde.
22 Het ander wijf sprack: Niet also/myn so-
ne leeft/ ende v sone is doot: Ghene daerent-
tegen sprack: Niet v sone is doodt/ ende myn
sone leeft: Ende spraken also voor den Co-
ninck.
23 Ende de Coninck sprack: Dese spreeckt:
Myn sone leeft/ende v sone is doodt: En de
ghene spreeckt: Niet also/v sone is doot/ ende
myn sone leeft.
24 Ende de Coninck sprack: l Haelt my een
sweert hier: Ende doe het sweert voor den
Coninck ghebracht werdt.
25 Sprack de Coninck: Deylt dat leuendige
kint in twee deelen/ende geeft deser de helft
ende ghener oock de helft.
26 Doe sprack het wijf/ welckers sone leef-
de/ten Coninck: (want in haer moederlick
herte ontbrande ouer haren sone) Och myn
heere/ gheeft haer dat kindt leuendich/ende
en doodt het niet: Ghene daerentegen sprac:
Het en zy noch myn noch v: Laet het deylen.
27 Doe antwoorde de Coninck/ ende sprac:
Gheeft deser het kindt leuendich / ende en
doodt het niet: Die is zijn moeder.
28 Ende dat oordeel dat de Coninck gespro-
ken hadde/ werdt luydtbaer voor het gant-
sche Israel: ende vreesden hem voor den Co-
ninck/want sy sagen dat de wijsheyt Gods
in hem was/gherichte te houden.

Een wijs ende scherpsinnich gerichte Salomonis / wt de heymelicheyt der naturen bliuende.
l Susan. 5 1
m Gen.43 30

Dat iiij. Capittel.

1. Ordentliche bestellinge des Hofs Salomonis met synen Vorsten. 22. Daechlicsche spysinge voor zijn Hof/ 29 . ende van syner grooter wijsheydt.

1 ALso was Salomo Coninc ouer gantsch
Israel.
2 Ende dit waren syne Vorsten: Asar-
Ja de sone Zadok des Priesters.
3 Elihorep ende Ahi Ja de sone Sisa/waren
Schryuers. Josaphat de sone Ahilud was
Canzelier.
4 Benaia de sone Joiada/ was Veldthooft-
man: Zadok ende Ab Jathar waren Priesters.
5 Asaria de sone Nathan / was ouer de
Amptlieden: Sabud de sone Nathan des
Priesters/ was des Coninck Vriendt.
6 Ahiser was Hofmeester. a Adoniram de
sone Abda/ was Rentmeester.
7 Ende Salomo hadde twaelf Amptlieden o-
uer het gantsche Israel/ die den Coninck ende
zijn huys besorchden: een yeghelick hadde
des Jaers een Maendt lanck te besorgen.
8 Ende hieten also: De sone Hur/ op den ge-
berchte Ephraim.
9 De sone Deker/ de Makaz/ ende te Saal
bim/ ende Beth Sames/ende te Elon ende
Beth Hanan.
10 De sone Hesed te Aruboth /ende hadde
daertoe Socho/ende het ghantsche landt
Hepher.
11 De sone Abi Nadab/ de ghantsche Heer-
schappie te Dor/ ende hadde Thaphat/ Sa-
lomons dochter ten wijue.
12 Baena de sone Ahilud/ te Thaenach ende
te Megiddo/

Ordentlicke bestellinghe des Hofs Salomonis met synen Vorsten.
a 1. Reg.12.18
Twaelf Amptlieden Salomonis.
Thaphat

te Megiddo, ende ouer het gantsche Beth
Sea die daer leyt by Zarthana/ onder Je-
zreel/ van Beth Sean tot aen de Lantpalē
Mehola/ tot op ghene zyde Jakmeam.
13 De sone Geber te Ramoth in Gilead/ eñ
hadde de Vlecke Jair des soons Manasse
in Gilead/ ende hadde de streke Argob/ die
in Basan leyt/ tsestich groote Steden be-
muert/ ende met metalen grendelen/
14 Abi Nadab de sone Iddo/ te Mahana-
im.
15 Ahimaaz in Naphthali: eñ die nam oock
Salomons dochter Basmath ten wyue.
16 Baena de sone Husai/ in Asser ende te
Aloth.
17 Josaphat de sone Paruah/ in Isaschar.
18 Simei de sone Ela in Ben Jamin.
19 Geber de sone Vri inden Lande Gilead/
inden Lande Sihon des Coninex der Amo-
niten/ ende Ogh/ des Coninex te Basen: een
Ampteman was in denseluen Lande.
b. Par.14 28 20 b Juda nu ende Israel dies daechs was
vele/ als des zandts aender Zee/ ende aten/
ende droncken/ ende waren urolick.
c Gen 15. 18. Exod. 23. 31. Psalm 72. 8. Syr. 47. 15. 21 c Also was Salomo een Heere ouer alle
Coninckrijck/ vanden water aen in der Phi
listeen Lant/ tot aen de Lantpalen Egypti/
die hem gheschencken brachten/ ende dien-
den hem zyn leefdaghe.
Daechlicksche spijsinge voor Salomons Hof v Of/ Meel bloemen/ e† And. Genoghelte. 22 Ende Salomo moeste daghelicx ter spy-
singhe hebben/ dertich Coor v Semelmels
ende tsestich Coor ander Meel.
23 Tien ghemeste Runderen/ ende twintich
Weyderunderen/ ende hondert Schapen:
wtgenomen Herten/ ende Rheen/ eñ Gem-
sen/ ende ghemest e† Vee.
24 Want hy heerschede inden gantschē Lan
de op dese zyde des waters/ van Tiphsah
aen tot Gasa toe/ ouer alle Koninghen op
f Leuit. 26. 6. Mach. 14. 4. 12. dese zyde des waters: f Ende hadde vrede
van allen synen Onderdanen rondtom.
25 Dat Juda eñ Israel seker woonden/ een
yeghelick onder synen Wynstock/ eñ onder
synen Vyghboom/ van Dan aen tot Ber-
Seba toe/ so langhe als Salomo leefde.
g Deu. 17. 16. 1. Reg. 10. 26. 2. Par 9. 25. 26 g Ende Salomo hadde veertich duysent
h† wagenperden/ ende twaelf duysent Riep
sighers.
h† And. wagenpeerden staende/ 27 Ende de Amptlieden besorchden den Co
ninck Salomo ende alles wat ter Tafelen
des Coninex behoorde een yeghelick in sy
ner Maent/ ende en lieten niet faelgeren.
28 Oock Gherste ende stroo voor de Peerdē
i† An. Muylen. ende i† Loopers/ brachten sy aen de plaetse
daer hy was/ een yeghelick na zyn beuel.
Van de groote wijshept Salomonis. k Eccle. 1. 13 Syr. 47. 16. 29 k Eñ God gaf Salomo seer groote wijs-
hept ende verstant/ ende een ghetroost her-
te/ als zandt aenden Oeuer der Zee leyt.
30 Dat de wijshept Salomo grooter was/
dan aller kinderen tegent Oosten/ eñ aller
Egyptenaers wijshept.
31 Eñ was wijser dan alle menschen/ oock
l† And. Ethan de Esrahiter/ Hemā Chalcal eñ Darda/ de sonen Mahol eñ etc. wijser dan de l† Dichter Ethan de Esrahi-
ter/ Heman/ Chalchal ende Darda: eñ was
beroemt onder allen Heydenen rondtom.
32 Eñ hy sprack drij duysent Spreucken/ eñ
Sprencken hoogliedē. syne Lieden waren duysendt ende vyue.
33 Ende hy sprack van Boomen/ vanden
Ceder aen te Libanon/ tot aenden Jsop die
wt der wandt wasset: Oock sprack hy van
Vee/ van Voghelen/ van Wormen/ eñ van
Visschen.
34 Ende wt allen Volcken quamen sommi-
ghe/ te hooren de wijshept Salomo/ van al
len Coningen op Aerden/ die van syner wijs
heydt ghehoort hadden.

Dat v. Capittel.

1. Hiram sendt syne Boden tot Salomo
6. verwilliget hem na zyn begeerte, houdt
ende knechten/ ten bouwe des Tempels/ 12
ende maeckt een verbant met hem. 13. Van
den ghetale der Arbeyders Salomo.

1 Ende Hiram de Coninck te Tyro sandt
syne Knechten tot Salomo: Wandt hy Hirā schickt syne Boden tot Salomo.
hadde ghehoort / dat sy hem ten Co-
ninck ghesalft hadden in zyns vaders stede:
a wandt Hiram hadde Dauid lief zyn leef- a 1. Sa 5. 11
daghe.
2 b Ende Salomo sandt tot Hiram / eñ liet b 2. Par. 2. 3
hem segghen:
3 * Ghy weet dat myn vader Dauid niet * 1. Par 22. 8
konde bouwen een Huys den Name des ende 28. 3.
Heerē zyns Gods/ om des kryechs wille/ die
rontom hem was/ tot datse de Heere onder
syne voetsolen gaf:
4 Nu daerenteghen heeft my de Heere myn
God ruste ghegheuen rontom/ dat daer geē
wederpartyder noch quade hindernisse
meer is.
5 Siet/ so hebbe ick ghedacht een huys te
bouwen/ den Name des Heerē myns Gods
als de Heere gesproken heeft tot mynen va- c 2 Sa 7. 13
der Dauid/ ende ghesept: V sone/ dien ick in 1. Par 22. 10
v stede setten sal op uwen Stoel/ die sal my
nen Name een Huys bouwen.
6 So beueelt nu/ datmen my Cederen wt Salomo begeert hout van Hiram ten Tempel
Libanon houwe/ ende dat uwe knechtē met
mynen knechten zyn: Ende het loon uwer
knechten wil ick v geuen/ alles als ghy segt
want ghy weet/ dat by ons niemandt en is
die houdt te houwen weet/ ghelyck als de
Zidoniters.
7 Doe Hiram nu hoorde de worden Sala-
mo/ verblyde hy hem hooch / ende sprack:
Ghelooft zy de Heere heden/ die Dauid ee-
nen wijsen sone ghegheuen heeft / ouer dit
groot volck.
8 Ende Hiram sandt tot Salomo/ ende liet
hem segghen: Jck hebbe ghehoort dat ghy
tot my ghesonden hebt: Jck wil doen na al-
le v begheerte/ met Cederen ende Dennen
houte.
9 Myne knechten sullense van Libanon af
brengen aen de Zee / eñ wilse in vloten leg-
ghen laten op de Zee/ tot aen de plaetsen/
die ghy my sult aensegghen laten: ende wil-
se dehouwen laten aldaer/ ende ghy sult het
halen laten: Doch ghy sult oock myn be-
gheerte doen / ende spyse gheuen mynen
ghesinne.
10 Also ghaf Hiram Salomo Cederen ende
Dennen hout na allen zyn begherte.
11 Salomo daerentegen gaf Hiram twintich
duysent Coor Tarwen/ te eten voor zyn ge
sin/ ende twintich Coor ghestooten Olye.
Sulcks gaf Salomo Jaerlicks den Hiram.
12 Ende de Heere gaf Salomo wijshept/ als Een verbōt tusschē Salomo eñ Hiram v† ail, maeckte een welschot
hy hem gesproken hadde: Eñ daer was vre-
de tusschen Hiram ende Salomo / ende sy
maeckten beyde een verbondt tesamen.
13 Eñ Salomo v† verkoos een summe volcx
wt den gantschen Israel: Eñ de somme was
dertich duysent mannen.
14 Ende sandtse inden Libanon/ e† telcken op e† And. Ja op een etc.
een Maent tien duysent/ dat sy een Maent
lanck inden Libanon warē ende twee Maē
den te huys: f Eñ Adoniram was ouer sulc f 1. Reg. 4. 6. ende. 12. 18.
ken somme.
15 Eñ Salomo hadde tseuētich duysent/ die
daer last droegen ende tachtentich duysent
die daer timmerden op den Berghe.
16 Behalnen de ouerste Amptlieden Salomo
die ouer het volck gheset waren/ namelick/
drij duysent ende drij hondert/ die ouer het
volck heerscheden/ dat daer aenden wercke
arbeydde.
17 Ende de Koninck gheboodt/ dat sy groo-

te ende kostelicke steenen wtbraken/name
lick ghehouwen steenen/ten Fundamente
des huys.
18 Ende de Bouwlieden Salomo / ende de
Bouwlieden Hiram ende de Gebliten hieu
wen wt ende bereydden toe hout ende stee
nen het huys te bouwen.

Dat vj. Capittel.

1. Vanden gebouwe ende ghestalte des Tempels Salomonis. 11. Iten toeseggin ghe Gods over denselven.

1 IN den a vierhondertsten ende tachtich-
sten Jare na den Wtganck der kinderen
Israels wt Egyptenlande/ inden vierdē
Jare des Coninckrijcks Salomo over Is-
rael inder Maendt Siff / dat is de ander
Maendt/werdt het huys den Heere ghe-
bouwet.
2 Dat huys nu / dat de Coninck Salomo
den Heere bouwede was tsestich ellen lanc
twintich ellen breedt / ende b dertich ellen
hooch.
3 Ende bouwede een c Voorhuys voor dē
Tempel/twintich ellen lanck/na der breyd
de des huys/ ende tien ellen breedt voor dē
huyse heuen.
4 Ende hy maecte vensteren aen het huys/
d inwendich wijdt wtwendich enghe.
5 Ende hy bouwede eenen omganck aen de
wandt des huys rontom dat hy beyde om
den Tempel ende Choor ginck/ eñ maeckte
syuen buytensten wandt rondtom.
6 Den ondersten † ganck was vijf ellē wijt
ende den middelsten ses ellen wijdt / ende
den derden seuen ellen wijdt: Want hy ley-
de balcken buyten aenden huyse rondtom/
dat sy hen aen de wande des huys niet en
hielden.
7 Ende een deure was ter rechter zijden
midden aen den huyse/ datmen door eenē
windelsteen op ginck / op den middelsten
ganck / ende vanden middelsten ganck op
den derden.
8 Ende doe het huys gebouwet wert wa-
ren de steenen te voren gantsch toeghericht
tet/ datmen gheenen hamer/noch bijl/noch
eenich yseren instrumende int bouwen en
hoorde.
9 Also bouwede hy het huys/ eñ volbrachte
het: Ende e beschoot het huys met Cederē/
beyde bouen aen de wanden.
10 Hy bouwede oock eenen ghanck bouen
op den gantschen huyse rondtom vijf ellen
hooch/ende bedeckte het huys met Cederē
houte.
11 Ende des Heeren woort gheschiedde tot
Salomo ende sprack:
12 Dat zy het huys dat ghy bouwet: ist dat
ghy in mijne Gheboden wandelt / ende na
mynen Rechten doet/ ende alle myne Ghe-
bodē houdet/om daer in te wādelen/ so wil
ick mijn woordt met v f beuestighen/ g als
ick Dauid uwen vader ghesproken hebbe.
13 Ende wil woonen onder den kinderen
Israels/ende en wil mijn volc Israels niet
verlaten.
14 Also bouwede Salomo het huys / ende
volbracht het.
15 Ende bouwede de wanden des huys/ bin
nen aen de zijden/ vā Cederen/ vā des huys
vloer aen /tot aen het dack: ende beschoo-
tet binnen met houte/ eñ solderde den vloer
des huys met Dennen berderen.
16 Ende hy bouwede achter int huys eenen
Cederen wandt/ twintich ellen lanck van-
den vloer aen tot aen het dack: Ende bou-
wede daer binnen het h Choor/ ende het Al
derheylichste.

ghebouwte eñ ghestalte des Tēpels Salomo.
a 2 Para. 3. 1, Actu. 7. 47.
b Verstaet tot aen den onderstē sol d: want des gantschen huys hooch te (als 2 Pa 3 stat/) was 120. ellen. et An. halle, Joan 12. 23. Actum 3. 11. ende 5. 12.
b De venste ren die so zijn/ daer en canmen niet wel / noch veel in sien/ doch seer wel eñ veel daer wt siē. Sulcx zijn me Hem sin met dē mysterio een geestelic mensche kēt alle dinc/ eñ siet het wel wtwendich doch niemāt en kēt hem. Dat is na mijn meyninghe / dat de Tertspreet: De venste-ren warē o-pē ende toe: my wāneer ick daer bin nen bē / zijn sy open/ v daer buytē zijn sy toe. an. inwen-dich ēge/ wt wēdich wijt Jan solderin ghe.
e Of besette Toeseggin-ghe Gods.
f Oste stade ghewich of vastmaken.
g 2 Sam 7 12 1. Pa/. 22. 10 10
h het Choor daer de Arc-ke des Heerē in stont/ als inder huttē Mose te voren.

17 Ende het huys des Tempels voor den
Choor/ was veertich ellen lanck.
18 Binnē was het huys enckel Cederen met
ghedraeyden knoopen ende bloemwerck/
datmen gheenen steen en sach.
19 Nu het Choor bereydde hy binnen inder
huyse datmen de Arcke des Verbondts des
Heeren aldaer henen settede.
20 Ende voor den Choor / die twintich ellen
lanck/ende twintich ellen wijdt/ende twin-
tich ellen hooch was/ende ouertoghen met
louteren goude/ beschoot hy den Altaer met
Cederen
21 Ende Salomo ouertooch het huys binnē
met loutere gouden: Ende tooch guldē rych-
elen voor den Choor henen/ die hy met gou-
de ouertoghen hadde.
22 Also dat het gantsche huys gantsch met
goude ouertoghen was: daertoe oock den
gantschē Altaer voor den Choor, ouertooch
hy met goude.
23 i Hy maeckte oock inden Choor twee Che-
rubim / tien ellen hooch / van Olyeboomen
houte.
24 Vijf ellen hadde eenen vleugel eens yeghe
licken Cherubs/ dat tien ellen waren vandē
eynde zijns eenē vleugels, totte eynde zijns
anderen vleughels.
25 Also hadde de ander Cherub oock tien el-
lē ende daer was eenerley mate/ ende eener
ley ruymte beyde der Cherubim:
26 Dat also een yeghelick Cherub tien ellen
hooch was
27 Eñ hy settede de Cherub binnen int huys:
Ende de Cherubim breydden hare vleughe
len wt/dat des eenē vleugel roerde aen dese
wandt / ende des anderen Cherubs vleu-
ghel/ aen de ander wandt roerde: Doch mid
den inden huyse roerde een vleughel den
anderen.
28 Eñ hy ouertooch de Cherubim met goude:
29 Eñ aen allen wandē des huys alom/ liet
hy ghesneden werck maken/ van wtgehool
den Cherubim Palmen ende Bloemwerck/
inwendich ende wtwendich.
30 Oock ouertooch hy dē vloer des huys met
gulden platen inwendich ende wtwendich.
31 Ende inden inganck des Choors / maecte
hy twee deuren van Olyeboomē houte/ met
k vijfcantighe posten.
32 Ende liet ghesneden werck daer op makē
van Cherubim/ Palmen ende Bloemwerc/
ende ouertoochse met gulden platen.
33 Also maeckte hy oock inden inganck des
Tempels/vierkantige posten van Olyeboo
men houte.
34 Ende de twee deuren van Dennen hout/
dat een yeghelicke deure twee l vleughelen
hadde/ aen malcanderen hangende in harē
heughen.
35 Ende maeckte daer op gesneden werck vā
Cherubim/ Palmen ende Bloemwerck ende
ouertoochse met goude/ m recht als het be-
volen was.
36 Ende hy bouwede oock eenē hof/ daer bin
nen/ van drie ryen ghehouwen steenen/ ende
van eener rye gheschaefder Cederen.
37 Inden vierden Jare inder Maent Siff/
wert het Fundament ghelegt aen het huys
des Heeren.
38 Ende inden elfstē Jare inder Maent Bul/
(dat is de achtste Maent/) wert het huys be
reydet/als het zijn soude: dat sy seuen Jare
daer aen bouweden.

Dat vij. Capittel.

1. Vā het gebouwe des huys Salomo. 13 eñ menigherley toe behoorde aen het huys des Heeren.

i Exo. 25. 18
k Of vijf hoeckighe.
l Of bladen
m Of au sōn e uen op den wtgegrauen/

Maeck

Salomons Huys.
a 1.Reg.9.10

1 MAer aen zijn huys bouwede Salomo
a dertien Iaer/ dat hy het gansch vol
bouwede:

De Koninc-licks Sael.

2 Namelick hy bouwede een huys vande
woude Libanon hondert ellen lanc/ vyftich
ellen wijdt/ ende dertich ellen hooch: op dat
selue vierkantighe ghebouwte/ leyde hy de
solder van Cederen berderen/ op Cederen
Pilaren/ na der rijen henen.
3 Ende bouen daer op/ een ghetimmer van
Cederen op der seluer Pilaren/ welcker wa
re vijf en veertich/ is vijftien in eener rijen.
4 En daer waren vensteren inde drye rijen/
teghen malkanderen ouer.
5 Drye tegen drye/ ende waren in hare posten
vierkantich.

Portael/ Cantzelrije/ vt An Halle

6 Hy bouwede oock een vt Voorhuys met
Pilaren/ vijftich ellen lanck/ en dertich ellen
breet: Ende noch een Voorhuys voor desen
met Pilaren ende dicke balcken.

Richthuys.

7 Ende bouwede oock een Voorhuys ten
Richtstoel/ daerinne gericht in hielt ende be
schoot beyde de solders met Cederen.
8 Daertoe zijn huys daer hy in woonde in-
den Achterhoue/ achter aen den Voorhuyse
ghemaeckt/ als de andere: ende maecte ooc
een huys / ghelijck als dat Voorhuys der
dochter Pharao/ die Salomo ten wijue ge
nomen hadde.

b 1.Regu.3.1

9 Sulcke alle waren kostelicke steenen / na
den winckelhaeck ghehouwen/ met saghen
gesneden op allen zijden/ vanden gront op
tot aen het dack: Daertoe oock buyten den
grooten Hof.
10 De Fundamenten nu/ waren oock koste
licke ende groote steenen/ tien ende acht ellen
groot.
11 En daer op kostelicke gehouwen steenen
na den winckelhaeck /ende Cederen.
12 Nu den grooten Hof rontom/ hadde drye
rijen ghehouwen steenen/ ende een rije van
Cederen berderen: Also oock den binnensten
Hof aen den huyse des Heeren/ en het Voor
huys aen den huyse.

Hiram.
d 1.Par.2.13

13 Ende de Coninck Salomo sant henen/ en-
de liet halen d Hiram van Tyro/
14 Eener Weduwen sone wt den stamme
Naphtali/ ende zijn vader was een man van
Tyro gheweest: e die was een Meester in f
metael/ vol wijsheyt / verstant ende konste
te arbeyden allerley metaelwerck: doe hy ten
Coninck Salomo quam / maeckte hy alle
zijn werck:

e Exodi 31.3
f Of. ertin.

Twee metalen Pilaren
g 2.Reg.25.16.17.
1.Para.19.8
Jer.51.20 21

15 g Ende maeckte twee metalen Pilaren/ een
peghelick achtien ellen hooch / ende eenen
draet van twaelf ellen/ was de mate om elc
ke Calumne.
16 En maeckte de twee cnoopen van metael
ghegoten/ bouen op de Calumnen te setten
ende elcken knoop was vijf ellen hooch.
17 Ende aen eenen peghelicken knoop bouen
op de Calumne/ waren seuen geulochten ree-
pen/ als ketenen.
18 Ende maecte aen eenen pegelicken knoop
twee rijen Garnaetappelen rondtom / aen
eenen reep / daer den knoop mede bedeckt
werdt.
19 Ende de knoopen waren gelijck als des Roo
sen voor den Voorhuyse/ vier ellen groot.
20 En der Garnaetappelen inden rijen ront
om/ waren twee hondert/ bouen en beneden
aen den reep/ die om den buyck des knoops
henen ghinck / aen elcken knoop op beyde
Calumnen.
21 En hy richtede de Calumnen op/ voor de
Voorhuyse des Tempels: Ende die hy ter
rechterhandt settede/ hiet hy Iachen/ en die
hy ter slincker handt settede hiet hy Boas.
22 Ende het stont also bouen op de Calum-
nen/ als Roosen: Also werdt volbracht het
werck der Calumnen.

Koperen of metalen Zee.
2.Para.4.2
Jere.52.20

23 Ende hy maeckte een gegoten Zee tien el
len wijdt/ vanden eenen rant ten anderen ront
om / ende vijf ellen hooch: Ende een snoer
dertich ellen lanck/ was de mate rondtom.
24 Ende om deselue Zee/ die tien ellen wijdt
was/ gingen cnoopen aen synen rande ront
om de Zee: Dier knoopen nu/ waren twee
rijen ghegoten.
25 Ende sy stont op twaelf Runderen/ dier drye
tegent Noorden ghewendet waren/ drye te-
ghent Westen/ drye tegent Zuyden/ ende drye
teghent Oosten/ ende de Zee daer bouen op/
dat alle haer achterdeel inwaerts ghekeert
was.
26 Zijn dickte nu/ was een hant breet/ ende
synen randt was als eens Bekers rant/ als
een opgegaen Roose: En daer ginck in/ twee
duysendt Bach.

tien koperen of Metalen Gestoelten.

27 Hy maeckte oock tien metalen Gestoelten/
een yegelick vier ellen lanck ende breet/ ende
drye ellen hooch.
28 En dat Gestoelte was also gemaeckt/ dat
het zijden hadde tusschen den lijsten.
29 Ende aen den zijden tusschen den lijsten wa-
ren Leeuwen/ Runderen/ ende Cherubim: en
de zijden daer de Leeuwen ende Ossen aen
waren/ hadden lijsten bouen ende onder/ en
voeten daer aen.
30 Ende een peghelick Ghestoelte hadde vier
metalen raderen met metalen stellen: ende op
den vierhoecken waren voeten gegoten/ een
peghelick tegen den anderen ouer/ onder aen
den ketel ghelenet.
31 Nu /den hals midden op het Ghestoelte/
was een elle hooch ende ront/ anderhalf el-
le wijdt: ende daer waren puckelen aen den
hals in de velden/ die vierkant waren/ ende
niet rondt.
32 De vier raders nu/ stonden beneden aen de
zijden/ en de assen der raders/ waren aen het
Gestoelte: een pegelick radt was anderhalf
elle hooch.
33 Ende het waren raders/ als wagenraders:
ende hare assen/ nauen/ speecken ende velgen
waren altemael ghegoten.
34 Ende de vier voeten op de vierhoecken
eens yegelicken Gestoelts/ waren oock aen t
Ghestoelte.
35 Ende aen den hals bouen het Ghestoelte/
een half elle hooch rontom/ waren lijsten en
zijden aen het Ghestoelte.
36 Ende hy liet op het blacke derseluer zijden
ende lijsten grauen/ Cherubim Leeuwen en
Palmboomen/ een peghelick aen den ande-
ren rondtom daer aen.
37 Op die wijse maeckte hy tien ghegoten
Gestoelten: eenderley mate en cijnmte was
aen allen.

tien koperen of metalen ketelen.
2.Par.4.6.

38 Ende hy maeckte tien metalen ketelen dat
veertich Bach in eenen ketel ghingen/ ende
was vier ellen groot/ ende op eenen pegelic-
ken Ghestoelte was eenen ketel.
39 Ende settede vijf Gestoelten aen den rech-
ten hoeck des huys/ ende de andere vijue aen
den slincken hoeck: Nu de Zee settede hy ter
rechterhant/ voor aen teghent Zuyden.

vt Anderen ketelen

40 En Hiram maeckte oock het koperen pot
ten/ Schoeffelen/ Beckens/ ende volbracht
also alle wercken/ die de Koninck Salomo
aen den huyse des Heeren maken liet.
41 Namelick/ de twee Calumnen/ ende ron-
de knoopen bouen op de twee Calumnen/ en-
de de twee gheulochten reepen/ te bedecken
de twee ronde knoopen/ op de Calumnen.
42 Ende de vier hondert Garnaetappelen/
aen de twee geulochten reepen/ telcken twee
Granaetappelen aen eenen reep/ te bedec-

ken de twee ronde knoopē op de Calummē
43 Daertoe de tien Gestoelten/ ende tien Ke
telen daer bouen op.
44 Ende de Zee/ ende twaelf Runderen on-
der de Zee.
45 Ende de Potten/ Schoeffelen/ ende Bec-
kens: ende alle dese Vaten die Hiram den
Koninck Salomo maeckte ten huyse des
Heeren/ waren van louteren metael.
46 In de i contreye aen de Jordane/ lietse
de Coninck ghieten in de dicke Aerde/ tus-
schen Suchot ende Zarthan.
47 Ende Salomo liet alle vaten onghewe-
ghen/ der seer grooter veelheyt haluen des
Metaels.
48 Oock maecte Salomo alle de gereetscap/
die ten huyse des Heeren behoorde: name-
lick/ k eenen gulden Altaer/ eenen gulden
Disch/ daer de Thoonbrooden op laghen.
49 Vijf Kandelaers ter rechter handt ende
vijf Kandelaers ter slincker voor dē Choor
van louteren goude/ met gulden Bloemen/
Lampen ende Snuiters.
50 Daertoe Schalen/ vaten/ Beckens/ Le-
pelen ende pannen van louteren ghoude:
Oock waren de Herren aen der Deure aen
den huyse binnen in het Allerheylichste/ en
de aen de Duere des Huys des Tempels
gulden.
51 Also wert volbracht alle dat werck/ dat
de Coninck Salomo maeckte aen den Huy
se des Heeren. l Ende Salomo bracht daer
in/ wat zijn vader Dauid geheylicht hadde
van siluer ēn gout/ ēn Vaten/ ende leyden
het in den Schat des Huys des Heeren.

i Al. streke of euene

k Exo. 27. 25

l 2. Sa. 8. 7. 2. Par. 5. 1.

Dat viij. Capittel.

1. De Arcke des Heeren wort aen haer
plaetse gebracht. 15. Salomo danckt/ prijst
22. ende biet God. 54. Seghent de gant-
sche Ghemeynte/ 62. ende wyet/ met Offe-
ren/ den Tempel.

a 2. Par. 5. 2
1 DOe a vergaderde de Coninck Salomo
tot hem de Oudtsten in Israel/ alle O-
uersten inden stammen ende Vorsten
der vaderen onder den kinderen Israels/
tot Jerusalem de Arcke des Verbondts
des Heeren op te brenghen wt b der Stadt
Dauids dat is Zion.
b 2. Sa. 5. 8 ende. 6. 17.
2 Ende alle mannen in Israel vergaderdē
hen totten Coninck Salomo/ in der Maēt
Ethanaim aen de Feeste/ dat is de seuende
Maent.
3 Eñ doe alle Oudtsten Israels quamē/ na
men de Priesters de Arcke des Heeren op/
4 Ende brachtese op: daertoe de Hutte des
Bescheyts/ ende alle de ghereetschap des
Heylichdooms/ dat in der Hutten was: dat
deden de Priesters ende Leuiten.
5 Ende de Coninck Salomo/ ende de gant
sche Ghemeynte Israels/ die hen tot hem
vergadert hadden/ ginghen met hem voor
de Arcke henen/ ende offerden Schapen eñ
Runderen/ so vele datmē het niet tellē noch
rekenen en konde.
6 Also brachten de Priesters de Arcke des
Verbondts des Heeren aen haer plaetse in
het Choor des Huys/ in het Allerheylichste
onder de Vleughelen der Cherubim.
7 Want de Cherubim breyden de Vleughe
lén wt aen de plaetse daer de Arcke stondt/
ende bedeckten de Arcke ende haer Handt-
boomen van bouen neder.
8 Ende de Handtboomen waren so lanck/
dat hare knoopen ghesien werden/ inden
Heylichdom/ voor den Choor/ doch sy en
werden buyten niet ghesien: Ende waren
aldaer op desen dach.
9 Ende daer en was niets in de Arcke/ dan

De Arcke des Verbonts wort aen haer plaetse ghebrocht.
Exodi 25. 29

alleē twee steenen Tafelen Mosis/ c die hy
aldaer liet in Horeb/ doe de Heere met den
kinderen Israels een Verbondt maeckte/
doe sy wt Egyptenlande getoghen waren.
10 d Doe nu de Priesters wt het Heylichdom
gingen/ veruulde een Wolcke het huys des
Heeren/
11 Dat de Priesters niet en konden staen eñ
des Ampts volbrenghen voor den Wolcken
want de heerlickheyt des Heeren veruulde
het huys des Heeren.
12 e Doe sprack Salomo: De Heere heeft ge-
seydt: Hy wil int doncker woonen.
13 Ick hebbe tiw waer een Huys gebouwet
v ter woninge/ eē stede/ dat ghy daer eewich
lick wonet.
14 Ende de Koninck keerde zijn aenghesichte
ende segende de gantsche Gemeynte Israels
ende de gantsche Ghemeynte stondt.
15 Ende hy sprack: Ghelooft zy de Heere de
God Israels/ die door synen mont mynē va
der Dauid ghesproken/ ende door zijn hant
veruult heeft/ ende ghesept.
16 f Van dien daghe aen/ doe ick mijn volck
Israels wt Egyptē leyde/ en hebbe ick noyt
gheen Stadt verkoren onder eenighen stā-
me Israels/ dat my een huys ghebouwet
worde/ dat mynen Name daer ware: g Da-
uid dannoch hebbe ick verkoren/ dat hy o-
ner mijn Volck Israels zijn soude.
17 h Eñ mijn vadē Dauid hadde/ het is waer
in den sin/ dat hy den Name des Heerē des
Gods Israels een huys bouwede.
18 Doch de Heere sprack tot mynen vadē Da
uid: Dat ghy in sinne hebt mynen Name
een Huys te bouwen/ daer hebdy wel aen
ghedaen dat ghy sulcx voornemet/
19 Doch ghy en sult dat Huys niet bouwen/
maer v sone die wt uwen lendenen komen
sal/ die sal mynen Name een Huys bouwen.
20 Eñ de Heere heeft zijn Woort beuesticht/
dat hy ghesproken heeft: Want ick ben op-
ghekomen in mijns vaders Dauids stede/
ende sitte op den Stoel Israels/ als de Hee-
re ghesproken heeft/ ende hebbe den Name
des Heeren des Gods Israels een Huys
ghebouwet.
21 Ende hebbe aldaer een stede bereydet der
Arcken/ daer het Verbont des Heeren in is/
dat hy ghemaeckt heeft met onsen vaderen
doe hyse wt Egyptenlande leyde.
22 Ende Salomo tradt voor den i Altaer
des Heeren/ teghen de gantsche Ghemeynte
Israels/ ende breydde zijn handt wt na den
Hemel/
23 Ende sprack: k Heere God Israels/ daer
en is gheen God/ noch daer bouen in dē He-
mel/ noch hier beneden op Aerden/ v ghelick
die ghy hond het Verbondt ende de barm-
herticheyt uwen knechten/ die voor v wan-
delen van ganscher herten.
24 Die ghy hebt ghehouden uwen knechte
mynen vader Dauid/ wat ghy hem ghespro
ken hebt: Met uwen monde hebdyt gespro
ken/ ende met uwer handt hebdyt veruult/
als aen desen daghe voor ooghen staet.
25 Nu Heere God Israels/ houdt uwē knech
myne vader Dauid/ wat ghy hem ghespro-
ken hebt/ ende ghesept: l Het en sal v niet on
breken aen eenen man voor my/ die daer sit
op den Stoel Israels: Also doch/ dat uwe
kinderen haren wech bewaren/ dat sy voor
my wandelen/ ghelick als ghy voor my ge-
wandelt hebt.
26 Nu God Israels/ laet uwe woordē waer
worden/ die ghy uwen knecht mynen vader
Dauid ghesproken hebt.
27 Want meyndy oock/ dat God op Aerden
woone? Siet/ in de Hemel/ ende aller Heme-
len Hemel/

Wat. in de Arcke gheweest is.
Hebr. 9. 4.
c Exo. 34. 29 ende. 40. 20
Deut. 10. 5
d Exo 40. 34
Ezech. 9. 3.
2. Par. 7. 1.
e Leuit 16. 2
2. Par. 6. 1.
Salomo danckt eñ prijst God.
f 2. Sa. 7. 6.
1. Par. 17. 5.
2. Par. 6. 5.
g 1. Sa. 16. 1
h 2. Sa. 7. 5
Salomons ghebet tot God.
i 2. Par. 4. 1
k 2. Par 6. 14
2. Mac 2. 10
l 2. Sa 7. 12. 16
m Esai. 66. 1
Iere. 23. 24
Act. 7. 49.

nt And. be- gryppen.

len Hemel/ en connen v niet ut verforghen:
Hoe soudet dan dit Huys doen/ dat ick ghe
bouwet hebbe?
28 Wendet v dannoch ten Gebede uws knechts
ende tot synen smeecken/ Heere myn God:
op dat ghy hooret het Lof ende Ghebet/ dat
v knecht heden voor v doet.
29 Dat uwe oogen open staen ouer dat Huys
nacht ende dach/ ouer de stede daer ghy vã
o Deu.12.11 geseydt hebt: o Mynen Name sal daer zyn
ghy woudet doch hooren het Ghebet/ dat v
knecht aen dese stede doet.
30 En woudet doch verhooren het smeecken
uws knechts/ ende uws volcx Israels dat sy
hier doen sullen aen dese stede uwer Woo-
ninghen inden Hemel: ende wanneer ghy het
hoort/ ghenadich zyn.
Eedt. 31 p Wanneer yemant teghen synen naesten
p 2. Par 6 22 sondicht/ en neemt dies eenen Eedt op hem
Exod.22.8. daer hy hem mede verbindet/ en den Eedt
koemt voor uwen Altaer in desen Huyse:
32 So woudet ghy doch hooren inden Hemel
ende recht doen uwen knechten/ den God-
loosen te verdoemen/ ende synen wech op
synen kop brenghen/ ende den Rechueerdi-
ghen rechueerdich maken/ hem te gheuen
na zynder gerechticheyt.
Krijch. Deut.30.1. 33 Wanneer v Volck Israels voor syne vy-
anden gheslaghen wordt/ dewyle dat sy aen
v gesondicht hebben: ende bekeeren hen tot
v/ ende bekennen uwen Name/ ende bidden
ende smeecken tot v in desen Huyse:
34 So woudet ghy doch hooren inden Hemel
en der sonden uws volcx Israels genadich
zyn: ende hem weder brengen int Lant dat
ghy haren vaderen ghegheuen hebt.
Gebreck aen reghen. 1.Reg.17.1. 35 Wanneer den Hemel toe ghesloten wort
dat het niet en reghent/ dewyle dat sy aen
v ghesondicht hebben: ende sullen bidden
aen dese stede/ ende uwen Name bekennen
ende hen van haren sonden bekeeren/ dewy-
le dat ghyse dringhet:
36 So woudet ghy doch hooren inden Hemel/
ende ghenadich zyn der sonden uwer knech-
ten/ ende uws Volcks Israels: dat ghy hen
den goeden wech wyset/ daer sy in wande-
len sullen/ ende latet reghenen op dat Lant
dat ghy uwen Volcke tot een Erue ghegheuen hebt.
Dieren tijdt q Als wanneer het koren versenget oft van der Sonnen verbrant is. r Esa 56.6. 37 Wanneer eenen Dieren tijt oft Pestilentie
oft Dorheyt/ oft q Brant/ oft Sprinckhanen/ oft Rupsen inden Lande zyn sal/ oft zyn
vyandt inden Lande syne Poorten belegert
oft ergens een plaege oft cranckheydt:
38 Wie dan biddet ende smeecket/ r het zyn
sijns menschen oft u Volck Israels/ die daer
ghewaer worden haer plaghe/ een yeghe-
lick in syner herten/ ende breydet zyn hant
wt tot desen Huyse:
39 So woudet ghy doch hooren inden He-
mel/ inder stede daer ghy woonet/ ende ghe-
nadich zyn/ ende doen/ dat ghy geuet eenen
yeghelicken/ als hy ghewandelt heeft/ als
ghy zyn herte bekent: Want ghy alleen kent
het herte aller kinderen der menschen:
40 Op dat sy v vreesen alle tyt/ so langhe als sy
op den Lande leuen/ dat ghy onsen vaderen
ghegheuen hebt.
f Ioa.12.20 Act.8.27. 41 f Wanneer oock yemandt vreemdts/ die
niet uws Volcx Israels is/ koemt wt eenen
verren Lande/ om uws Naems wille/
Dit Huys sol een Bedehuys zyn allen volcken. Esa 56.7. Mat.21.13. 42 (Want sy sullen hooren van uwen groo-
ten Name/ ende van uwer machtiger hant
en van uwen wtgerecktẽn arme/) en coemt
dat hy bidde aen desen Huyse:
43 So woudet ghy doch hooren inden He-
mel/ inder stede uwer Wooninghe/ en doen
alle dat/ daer v de vreemde om aenroept:
op dat alle Volcken op Aerden uwen Naem
bekennen/ dat sy v oock vreesen/ gelick als
v Volck Israel: ende dat sy vernemen/ dat
dit Huys na uwen Name ghenoemt zy/
dat ick gebouwet hebbe.
44 Wanneer v Volck wttreect inden krijch Krijch
teghen synen vyanden/ des wech dien ghy-
se henen senden sult/ t ende sullen bidden tot t Dani.6.10
Heere teghen den wech na der Stadt/ die
ghy verkoren hebt/ ende na den Huyse/ dat
ick uwen Name ghebouwet hebbe?
45 So woudet ghy doch haer Gebedt ende
smeecken hooren inden Hemel/ en recht doen.
46 Wanneer sy aen v sondighen sullen: (u u 2.Pa.6.36
want daer en is gheen mensche/ die niet en Eccle.7.20.
sondicht) ende ghy wordet toornich/ ende Prou.20.9.
gheeftse voor hare vyanden/ dat syse genaec- 1 Ioan.1.8
kelic leyden inde vyandt Lant/ verre oft na by. Israels gevanghen wech
47 En sy in haer herte slaen inden Lande daer
sy gheuanghen zyn/ ende bekeeren hen/ ende gheleydt.
smeecken v inden Lande haerder gheuanckenisse/
en spreken: Wy hebben gesondicht en
misdaen/ ende Godloos gheweest:
48 En bekeeren hen alsoo tot v van gantscher
herten/ ende van gantscher zielen/ in haerer
vyanden Lant/ diese wech geuoert hebben/
ende bidden tot v/ teghen den wech na haren
Lande/ dat ghy haren vaderen ghegheuen
hebt/ ende na den Huyse/ dat ick uwen Na-
me ghebouwet hebbe:
49 So woudet ghy doch haer Ghebedt ende
smeecken hooren inden Hemel/ x van der ste- x Amos.9.6
de uwer Wooninghe/ ende recht doen:
50 Ende uwen Volcke genadich zyn/ dat aen
v ghesondicht heeft/ ende alle hare ouertre-
dinghen/ daer sy teghen v mede ouertreden
hebben/ y ende hen barmherticheyt gheuen y Esd.1.1
voor dien/ die geuanckelick houden/ z1 ende z1 Al/dat sy
v haerder ontfermen.
51 Want sy zyn v Volck/ en v Erue/ die ghy
wt Egypten/ wt den yseren Ouen ghelepdt
hebt.
52 Dat uwe ooghen open zyn op het smeec-
ken uws knechs/ ende uws Volcx Israels/
dat ghyse hooret in allen/ daer sy v om aen-
roepen.
53 a Want ghy hebse v afgesondert ten Er- a Exod.19.1
ue/ wt allen Volcken op Aerden/ als ghy
ghesproken hebt door Mosen uwen knecht/
doe ghy onse vaders wt Egypten leydet/
Heere/ Heere.
54 b Ende doe Salomo alle dit Ghebedt en b 2.Par.7.1
smeecken hadde voor den Heere wtgebeden/
stont hy op van den Altaer des Heeren/ en liet
af van knielen/ ende handen wt te breyden
na den Hemel/
55 Ende tradt daer henen/ ende seghende de Salomo seghent de
gantsche Gemeynte Israels met luyder stẽ- Gemeynte.
men/ ende sprack:
56 Ghelooft zy de Heere / die synen Volcke
Israels ruste gegeuen heeft/ als hy gesproken
heeft: Daer en is niet een woort vernalen vã
alle syne goede woorden/ die hy ghesproken
heeft door synen knecht Mosen.
57 De Heere onse God zy met ons / gelijck
als hy geweest is met onsen vaderen/ hy en
verlate ons niet / ende en trecke de handt
niet van ons af.
58 Te neyghen onse herten tot hem / dat wy
wandelen in alle syne weghen/ ende houden
syne Ghebooden/ Wyse ende Rechten/ die hy
onsen vaderen ghebooden heeft.
59 Ende dese woorden/ die ick voor den Hee-
re ghesmeeckt hebbe/ moeten genaken den
Heere onsen God/ dach ende nacht / dat hy
recht doe synen knecht/ ende synen Volcke
Israels/ een yeghelicken te zynder tydt.

60 Op dat alle Volcken op Aerden beken-
nen/ dat de Heere God is / ende niemandt
meer.

61 Eñ v lieden herte zy oprecht met dē Hee
re onsen God, te wandelen in syne Wysen/
ende te houden syne Gheboden/ als het he
den gaet.

Salomo offert ende wyet den Tempel.

62 Ende de Coninck met tsamen den gant=
schen Israel, offerden voor den Heere Offer
63 e Eñ Salomo offerde Danckoffer/ (die
hy den Heere offerde/)twee ende twintich
duysent Ossen/ ende hondert ende twintich
duysent Schapen: Also wydde sy het huys
des Heeren in/ de Coninck ende alle kinde=
ren Israels.

e 2.Par.7.5

64 Deselven daechs wydde de Koninck dē
middelstē Hof/ die voor den Huyse des Hee
ren was, daermede dat hy Brātoffer/ Spijs
offer, ende het vette der Danckofferē, aldaer
wtrechtede: Want den Metalen Altaer/
die voor den Heere stont, was te kleyn tot
den Brandtoffer/ Spijsoffer/ ende tē vette
der Danckofferen.

d Deut.16.16

65 d Ende Salomo maeckte te dier tijt een
Feest/ ende het gantsche Israel met hē/ een
groote Vergaderinghe/ van de Landtpale
Hemath aen/ tot aē de Beke Egypti/ voor
den Heere onsen God: Seuen daghen/ ende
noch seuen dagen, dat warē veertien dagē
66 Ende liet het volck des achtsten daechs
gaen: Ende sy segendē den Coninck/ ende
gingen henen na hare Hutten vrolick/ ende
goets moets, ouer alle den ghoede/ dat de
Heere by Dauid synen knecht/ ende by sy=
nen volcke Israels ghedaen hadde.

Dat ix. Capittel.

1. God verschijnt ten anderen mael Sa
lomo/ 10. die geeft den Hiram twintich ste
den. 16. Pharao geeft syner dochter/ Ga=
ser. 20. Salomo maeckt de Canaaniters
ende andere Heydenē chijnsbaer, 22. plecht
des Volcx/ ende des Heeren/ 26. ende laet
gout wt ophir halen.

God verschijnt Salomo ten anderen mael.
a 1.Par.7.11
b 1.Reg.3.5

1 ENde a doe Salomo hadde vol ghebou
wet des Heeren huys/ ende des Coninex
huys/ ende alles wat hy begeerde, ende
lust hadde te maken/
2 Verscheen hē de Heere ten anderen mael
b gelijck als hy hem verschenen was te Gi
beon.
3 Eñ de Heere sprack tot hem: Ick hebbe
v Ghebet eñ smeecken ghehoort/ dat ghy
voor my ghesmeeckt hebt/ ende hebbe dit
Huys geheylicht/ dat ghy gebouwet hebt/
dat ick mynen Name aldaer henen sette/
eewichlick, ende myne oogen ende myn her
te sullen daer zijn altoos.
4 Ende so ghy voor my wandelt/ ghelijck
als v vader Dauid ghewandelt heeft, met
een oprecht herte/ ende oprechtelick/ dat
ghy doet alles wat ick v geboden hebbe, en
de myne Gheboden ende myne Rechten
houdet/

a Oft. stadt= gropich ma ken
b 2.Sa.7.12.16
1.Par.22.10
c Psal.89.21

5 So wil ick c benestighen den Stoel uws
Koninckrijcx ouer Israel/ b als ick uwen
vader Dauid ghesproken hebbe ende ghe=
seydt: Het en sal niet ontbreken aen eenen
man/ op den Stoel Israels.
6 e Sult ghylieden v daerentegen achter
van my afwendē ghylieden ende uwe kin=
deren/ ende niet houden myne Geboden eñ
Rechten/ die ick v voorghegeuen hebbe/
ende gaet henen/ ende dient andere Godē/
ende bidtse aen:

f 2.Reg.25.9
Iere.7.10.
ende.19.8.
g Psa.44.14
ende.79.4
† And. opge heuen zijn:

7 So sal ick Israel wtroeyen/ van den lan
de/ dat ick hen ghegheuen hebbe: ende dat
Huys dat ick geheylicht hebbe mynen Na
me/ wil ick verlaten van mynen aengesich=
te: g ende Israel sal een Spreeckwoordt eñ
Fabel zijn onder allen Volcken.
8 Ende dat Huys sal † neder ghetrocken
worden/ dat alle die daer voor by gaen/ hen
sullen ontsetten/ ende blasen/ ende segghen
h Waerom heeft de Heere desen lande, ende
desen Huyse also ghedaen?

h Deu.29.24
Iere.22.8

9 So salmen antwoorden: Waerom dat sy
den Heere haren God verlaten hebben/ die
haer vaders wt Egyptenlant leyde/ eñ heb
ben andere Goden aenghenomen/ ende hen
aenghebeden: Waerom heeft de Heere alle
dit quaedt ouer hen ghebracht.
10 i Doe nu twintich Jaren om waren/ in
welcken Salomo de twee huysen bouwe=
de, des Heeren huys/ eñ des Koninex huys

i 2.Par.8.1

11 k Daer Hiram de Coninck te Tyro/ Sa=
lomo Cederboomen/ ende Dennenboomē/
eñ ghout na alle zijn begheerte toebrachte:
Doe gaf de Coninck Salomo/ Hiram/ twin
tich Steden in den lande Galilea.

k 1.Reg.5.

12 Eñ Hiram tooch wt van Tyro/ de Stedē
te besien/ die hem Salomo gegeuen hadde
ende sy en behaechden hem niet.
13 Eñ sprack Wat zijn dat voor Stedē myn
broeder/ die ghy my gegeuen hebt? eñ hiet=
se het Landt † Cabul, tot op desen dach

† Cabul heet leē a ker, of kley laut.

14 Eñ Hiram hadde den Coninck gesondē
hondert ende twintich Centener gouds.
15 Ende datselue is de summe der chijnse/ die
de Coninck Salomo opnam, te bouwē des
Heeren huys, ende zijn huys/ ende l Millo/
ende de mueren Jerusalems/ ende Hazor/ eñ
Megiddo/ ende Gaser.

l Dat was eē opē Raets hof, binnen Jerusalem/ daer mē vā dē gemeynē Lantsaken in handelde

16 Want Pharao de Coninck in Egypten/
was opgecomen/ ende hadde Gaser gewō=
nen, ende met vyere verbrant/ ende de Ca=
naniters vermoordt die inder Stadt woon
den/ ende haddese syner dochter/ Salomōs
wijf, ten gheschencke ghegheuen.
17 Also bouwede Salomo Gaser/ ende het
m† leeghe Beth Horon.

Gaser.
m † And. zyde

18 Eñ Baelath/ ende Thamor inder Woe=
stijne inden Lande.
19 Eñ alle Steden der n† Koornhuysen/ die
Salomo hadde/ ende alle Steden der Wa=
ghenen/ ende de Steden der Ruyters, ende
Waer hy lust toe hadde te bouwen tot
Jerusalem/ in Libanon, ende inden ghant=
schen Lande syner heerschappie.

n † And. Scatyuysē.

20 o Ende alle het ouergebleuen volck/ van
den Amoriters/ Hethiters Phereziters/
Heuiters, ende Jebusiters/ die niet van=
den kinderen Israels en waren/

o Judic.2.

21 Der seluer kinderen die sy na hen ouer=
bleuen lieten inden lande/ die de kinderen
Israels niet en conden verbannē, die maec
te Salomo chijnsbaer tot op desen dach.
22 p Daerentegen van den kinderen Israel
en maeckte hy gheene knechten, maer liet=
se Krijchslieden/ ende syne knechten/ ende
Vorsten/ ende Ridders, ende ouer syne Wa=
ghenen ende Ruyters zijn.

p Leui.25.42
2.Par.8.9.

23 Ende der Amptlieden die ouer Salomōs
wercken waren/ dier was vijf hondert ende
vijftich/ die ouer het volck heerscheden, eñ
de wercken wtrichteden.
24 Ende de dochter Pharao tooch op van
der Stat Dauids/ q in haer huys/ dat hy
voor haer gebouwet hadde: r doe bouwede
hy oock Millo.

q 1.Par.7.8
2.Par.8.11
r 2.Sa.5.9.

25 Ende Salomo offerde des Jaers drymael
Brandtoffer ende Danckoffer/ op den Al=
taer s dien hy den Heere ghebouwet hadde
eñ roockte bouen hem voor den Heere, ende
also wert het huys veerdich.

s 2.Par.4.1

26 t Ende Salomo maeckte oock Schepen
tot Ezeon Geber/ die by Elon leyt/ aenden
Oeuer der u† Schelfzee/ inden lande der
Edomiters.

t 1.Reg.22.49
2.Para.8.17
u† Ander Rietzee

27 Ende Hiram sandt syne knechten henen
in de Schepen/ die goede Schiplieden, ende

op de

op de Zee eruaren waren/met den knech=
ten Salomo
z Iere.10.9. 28 Ende quamen tot z Ophir/ eñ haeldē al
daer vier hondert ende twintich Centener
gouts/ eñ brachtent den Koninck Salomo

Dat x. Capittel.

1. De Koninginne wt rijck Arabia, coemt
tot Salomo/ 6. verwondert haer van zijn
wijsheyt/10. ende gheeft hem gheschenckē/
14. Van rijckedaghen/ Schatten/ ende heer
lickheydt Salomons.

De Koninginne wt rijc Arabia. a 2. Par.9.1 Mat.12.42. Luc.11.31. b Anders/ Saba.

1 Ende doe het geruchte Salomo van dē
Name des Heeren/ a quam voor de Ko
ninghinne van b rijck Arabien/quam
sy/ hem te versoecken met raetselen.
2 Eñ sy quam te Jerusalem met eē gātsch
groot Heyr/ met Kemelen die Specerijen
droeghen/ eñ veel gouts eñ edele steenen: eñ
doe sy totten Koninck Salomo inquam/
sprack sy met hem / alles wat sy voorghe
nomen hadde.
3 Ende Salomo seyde het haer altemael:
eñ den Coninck en was niets verborghen
dat hy haer niet en seyde.
4 Doe nu de Koninghinne van rijck Ara=
bien/ sach alle wijsheyt Salomo, ende het
huys dat hy ghebouwet hadde/
5 Ende de spijse voor synen Tisch/ende sy
ner knechten woninghe/ ende syner Die=
naers ampt/ ende hare kleederen/ ende zijn
Schenckers/ ende synen Brandtoffer/ die
hy inden Huyse des Heeren offerde en kon
de sy haer niet langher onthouden/
6 Eñ sprack totten Coninck: Het is waer
wat ick in mynen Lande ghehoort hebbe/
van uwen wesen/ende van uwe wijsheyt.
7 Ende ick en hebbe het niet willen ghe=
looven tot dat ick gecomen ben/ ende heb
be het met mynen oogen gesien: ende siet/
het en is my niet de helft geseyt: ghy hebt
meer wijsheyts ende goets / dan het ghe=
ruchte is/ dat ick ghehoort hebbe.

c Mat.12.42 Luc.10.23.

8 c Salich zijn uwe lieden/ eñ uwe knech=
ten/ die alle tijdt voor v staen/ eñ uwe wijs
heydt hooren.
9 Gelooft zy de Heere v God/ die tot v lust
heeft/ dat hy v op den Stoel gheset heeft/
daerom dat v de Heere Israel lief heeft ee=
wichlick/ ende v ten Koninck ghesett heeft/
dat ghy het Gherichte ende Gherechticheydt
heydt v hanthavet.

d Dat is de hant daer een houdet.

10 Eñ sy gaf den Koninck hondert eñ twin
tich Centener goudts/ eñ gans seer veel Spe=
cerijen/ eñ edele steenen: eñ daer quam niet
meer so veel Specerijen/ als de Koningin=
ne van rijck Arabien den Coninck Salo=
mo gaf.

e 1. Reg.9.24 f Is een boom in In dien Lant. † An Briesilien hout. An coral. Heb.. Almugim.

11 Daertoe de Schepen Hiram/ e die gout
wt Ophir voerden/ brachten seer veel f †
Hebenhout/ ende edel steenen.
12 Eñ de Coninck liet Pilaren maken van
Hebenhout inden Huyse des Heeren/ ende
inden huyse des Coninck/ ende Harpen eñ
Psalters voor de Sangers: daer en quam
niet meer sulcken Hebenhout/ het en wert
ooc niet meer gesien/ tot op desen dach.
13 Eñ de Coninck Salomo gaf der Conin=
ginnen van rijck Arabien/ alles wat sy be=
geerde eñ badt/ behaluen wat hy haer gaf
van hemseluen: eñ sy keerde haer/ eñ trock
weder in haer Lant met haren knechten.

Rijckedagē eñ schat Salomons.

14 Des goudts nu/ dat Salomo in eenen
Jare ghebracht wert/ was aen ghewichte
ses hondert ende sessentsestich Centener.

g † An Koningen teghen Westen. an. Arabien/

15 Behaluen wat aenden Kremers ende
Koopluyden ende Apotekers/ ende van al
len g † Coninghen/ ende vanden Ghewel di
ghen inden Landen quam.
16 h Ende de Coninck Salomo/ liet maken h 1. Reg.14 26
twee hondert Schilden vanden besten gou
de: ses hondert stucken gouts dede hy tot
eenen Schildt.
17 Ende drij hondert i † Tartschen vanden i † An. cleyne
besten goude/ Ja drij pont gouts tot eener Schilden
Tartschen: ende de Coninck leydse in het k 1. Reg.7.2
k huys vanden Woude Libanon.
18 Ende de Koninck maeckte eenen grootē
Stoel van l Elpenbeē/ ende ouertooch hem l Of/ yuoor
met den edelsten goude. been
19 Ende de Stoel hadde ses trappen/ eñ het Salomons
hooft aen den Stoel was achter ront/ ende stoel.
daer waren lenen op beyde zijden/ om het 2. Par.9.17.
ghesitsel/ ende twee Leeuwen stonden aen
de lenen.
20 Ende twaelf Leeuwen stonden op deses
trappen op beyde zijden / sulcx en is noyt
ghemaeckt in gheenen Koninckrijcken.
21 Alle drinckvaten des Koninck Salomo
waren gulden/ ende alle Vaten inden huyse
vanden Woude Libanon/ waren ooc lou=
ter gout: m want des siluers en achtede mē m Sp.47 26
ten tijde Salomo niets.
22 n Want het Zeeschip des Koninck / dat n 1. Reg 9.
op de Zee met den Schepe Hiram voer/ 11.28.
quam in drij Jaren eenmael / ende bracht
Gout/ Siluer/ Elpenbeen / Simmen/ ende
Pauwen.
23 o Also werdt de Koninck Salomo groo= o.2. Pa.9.22
ter/ met rijckdom ende wijsheyt/ dan alle co
ninghen op Aerden.
24 Eñ de gantsche Werelt begheerde Salo
mo te sien/ dat sy de wijsheyt hoorden/ die
hem God in zijn herte ghegheuen hadde.
25 Eñ een yghelick bracht hem gheschenc
ken/ siluēren ende gulden gereetschap/ clee
deren ende Harnasch/ Cruyden/ Peerden/
ende Muylen Jaerlicx.
26 p Ende Salomo bracht te hoope Wage=
nen ende Ruyters / dat hy hadde duysendt p Deu.17.16
eñ vier hondert Waghenen eñ twaelf duy= 1. Reg.4.26
sent Ruyters: eñ liet se in de Wagensteden/ 2. Par.1.14
ende by den Koninck te Jerusalem. ende 9.25.
27 Ende de Koninck maecte/ dat des siluers
te Jerusalem so vele was/ als de steenen/ eñ Des siluers
des Cederenhouts so vele als der wilden was so veel
Vijchboomen in de valleyen. als steenen/
28 Eñ men brachte den Koninck Salomo in Salomōs
Peerden wt Egypten ende allerley Ware: tijden.
want de Koopluyden des Koninck cochten
dese selue Ware.
29 Eñ brachtense wt Egypten op: q elcken
eenen Wagen voor ses hondert Siluerlin= q Of/ telcke
ghen/ ende een Peert voor hondert ende vijf etc.
tich: also brachtmense ooc allen Koningē
der Hethiters/ ende den Koninck tot Sy=
rien/ door hare handt.

Dat xj. Capittel.

1. Salomo vertoornt den Heere/ 14. die
verweckt hem wederpartijders Hadad. 23/
Reson. 26. ende Jerobeam 29 Het Koninc
rijcke Israels wort Jerobeam van Ahia
toegheseyt. 40. Salomo staet na zijn leuen
43. ende sterft.

Salomo neemt veel vreemde wijuen teghen de Wet.

1 Ende de Koninck Salomo a hadde vele
wtlandische Wijuen lief/ b de Dochter
Pharao ende Moabitische Ammoni= a Deu 17.17
tische Edomitische/ Zidonitische/ ende He
thitische. b 1. Reg.3.1.
2 Van sulcke Volcken daer de Heere den c Exo.34.16
kinderen Israels van gheseyt hadde/ c En Deut.7.3.
gaet niet tot hen/ ende en laetse niet tot v ende.17.17
lieden comen: sy sullen gewis neygen uwe her Salomons
te neyghen tot haren Goden: aen desē hinc wijuen ende
Salomo met liefde. bywijuen.
3 d Ende hy hadde seuen hondert vrouwē d Cant.6.8.
tot Wijuen/

Salomons wyuen eñ bywyuen.
tot Wijuē / eñ drie hondert Bywijuē. e eñ
syne Wyuen neychden zijn herte.
Cant.6.7. e Spr.47.22
4 Ende doe hy nu oudt was neychden sy=
ne Wyuen zijn herte tot vreemde Goden/
dat zijn herte niet gantsch en was met den
Heere synen God / als dat herte zijns va=
ders Dauids.
5 Also wandelde Salomo Astaroth dē Go
de dier van Zidō na/ eñ Milcum dē grou=
wel der Ammoniters.
Salomo doet dat dē Heere mis=haecht.
6 Ende Salomo dede dat den Heere qua=
lick beuiel/ende en volchde niet gantsche=
licken den Heere/ als zijn vader Dauid.
f 2.Reg.21.3 ende.23.13.
7 f Doe bouwede Salomo een Hoochte/
Chamos den ghrouwel der Moabiters/
op den Berch die voor Jerusalem leydt eñ
Moloch den grouwel der Ammoniters.
8 Also dede Salomo allen synen wtlandi=
schen Wyuen/ die haren Goden roockten eñ
ders offerden.
9 De Heere dan was toornich op Salomo
dat zijn herte vanden Heere den God Js=
g 1.Reg.3.5 ende.6.11. ende.9.
raels geneycht was / g die hem tweemael
verschenen was/
h 1.Reg.9.3
10 h Eñ hem sulcx gheboden hadde dat hy
anderen Goden niet na en wandelde: eñ hy
doch niet gehouden en hadde wat hem de
Heere gheboden hadde.
i 1.Reg 11.33
11 Daerom sprack de Heere tot Salomo: i
Dewijle dat sulcx by v gheschiedt is / ende
en hebt mijn Verbondt ende Geboden niet
ghehouden die ick v gheboden hebbe: k so
k 2.Sa 15 28 1.Reg.12.15
wil ick oock het Koninckrijcke van v scheu
ren/ ende uwen knecht gheuen.
12 Doch by uwer tijdt en wil ick het niet
l Esai.37.35
doen/ l om ws vaders Dauids wille maer
van der hant ws soōs/ wil ick het scheurē.
13 Doch en wil ick het gantsche Rijck niet
van hem afscheuren: eenen stam wil ick u=
wen sone gheuen/ om Dauids wille mijns
knechts/ ende om Jerusalems wille/ die ick
verkoren hebbe.
God ver=weet Hadad tegē Salo=mo.
14 m Ende de Heere verweckte Salomo ee=
nen Wederpartijder/ Hadad den Edomiter
vanden Konincklicken zade/ die daer was
in Edom.
m Jere.51.11. n 2.Sa.8:14.
15 n Want doe Dauid in Edom was/ ende
Joab de Veltheoftman op tooch / de ver=
slaghenen te begrauē/ sloech hy wat māս
persoonen waren in Edom.
16 (Want Joab bleef aldaer ses Maenden/
eñ het gantsche Jsrael/ tot dat hy wtroey=
de alles wat mans persoonen warē in Edō.
17 Doe vluchtede Hadad eñ met hem som=
mige mannen der Edomiters van zijns va
ders knechten/ dat sy in Egypten quamē:
Hadad nu / was een ionck ghesello.
18 Ende sy maecten hen op van Midian/ eñ
quamen tot Paran eñ namen lieden met hē
wt Paran ende quamen in Egypten / tot
Pharao den Coninck in Egypten / die gaf
hem een huys ende o voedinghe/ ende gaf
o Of/kost.
hem een Landt in
19 Eñ Hadad vant groote genade voor Pha
† And.een wyue gaf/ de Suster zijns wyfs/ de suster Taphenes Koninginnen Genu=bath/ Ha=dads sone.
rao. dat hy hē oock † zijns wijfs Taphenes
der Koninghinnen suster ten wijue gaf
20 Ende Taphenes suster baerde hem Ge=
nubath synen sone: ende Taphenes tooch
hem op in Pharaonis huys / dat Ghenu=
bath was inden huyse Pharao: onder den
kinderen Pharao.
21 Doe nu Hadad hoorde in Egypten/ dat
Dauid ontslapen was met synen vaderen/
ende dat Joab de Veltheoftman doot was
y Gen.30.25
sprack hy tot Pharao: y Laet my in mijn
Landt trecken.
22 Pharao sprac tot hem: Wat gebreeckt v
by my/ dat ghy wilt in v Lant trecken: Hy
sprack: Niet, maer: dannoch laet my trecken.

23 Oock verweckte hem God eenen Weder= Reson Salomōs weder
partijder Reson den sone El Jada/ die van partijder.
synen heere Hadad Eser/ den Coninck te Zo
ba ghevloden was/
24 Ende vergaderde tegen hem mannen/ eñ
werdt een Hooftman der Krijchsknechten/
doese Dauid verworchde / ende toghen na
Damasco / ende woonden aldaer/ ende re=
gheerden te Damasco.
25 Ende hy was Jsraels Wederpartijder/ so
langhe als Salomo leefde: dat is q † de q † And het quaet dat
schande die Hadad leedt daerom hadde hy Hadat de=
eenen haet teghen Jsrael / ende werdt Co= de/ eñ hadde
ninck ouer Syrien. etc.
26 Daertoe Jerobeam de sone Nebat een Jerobeam
Ephrateer van Zareda Salomons knecht/ Salomons
eñ zijn Moeder hiet Zeruga een Weduwe: vyant.
die hief oock de handt op teghen den Co= 2.Par.13 6.
ninck.
27 Ende dat is de sake/ daerom hy de handt
teghen den Coninck op hief: doe Salomo
Millo bouwede sloot hy de muerē volcomē
toe aen de Stadt Dauids zijns vaders.
28 Eñ Jerobeam was een strijdtbaer man:
ende doe Salomo sach dat de Jongelinck
behendich was stelde hy hem ouer alle last
des huys Josephs.
29 r Het geviel nu te dier tijt dat Jerobeam Ahia de Pro
wt ginck van Jerusalem ende de Propheet pheet=
Ahia van Silo/ quā aen hem op den wege/ r 1.Sa.15.28
ende hadde eenen nieuwen Mantel aen/ eñ
die beyde waren alleen op den Velde.
30 Ende Ahia vattede den nieuwē Mantel
die hy aen hadde, eñ scheurde dien in twaelf
stucken.
31 Ende sprack tot Jerobeam: Neemt tien
stucken tot v: want so spreect de Heere de
God Jsraels: Siet ick wil het Koninckrijcke
vander handt Salomo scheuren/ ende v tiē
stammen gheuen.
32 Eenē stā sal hy hebbē, om mijns knechts Juda ende
Dauids wille eñ om der Stadt Jerusalem Ben Jamin
wille/ s die ick verkoren hebbe wt allen stam worden hier
men Jsraels. voor eenen
33 Daerom dat sy my verlaten / eñ aengebe= stam gere=
den hebbē Astaroth den God der Zedo= kent daer=
niers/ Chamos den God der Moabiters/ om dat sy
ende Melcom den God der kinderen Am= onder mal=
mon/ ende niet gewandelt en hebben in my kanderē ho=
ne weghen/ dat sy deden wat my behaecht/ mēgt warē/
myne Geboden ende Rechten, ghelijck als eñ de ande=
Dauid zijn vader. re Koninck
34 Jck en wil oock niet het gantsche Rijck maer tien
wt synen handt nemen maer ick wil hem tē stāmē en
Vorst makē zijn leefdage, om Dauid mijns krijcht
knechts wille, dien ick verkoren hebbe / die s 2.Par.7.12
myne Gheboden ende Rechten ghehouden
heeft.
35 t Wt der handt zijns soons / wil ick het t 1.Reg 12 15
Koninckrijck nemen/ ende wil v tien stam=
men/
36 Eñ synen sone eenen stamme gheuen: u op u 1.Reg.15.4
dat Dauid mijn knecht, voor my een Licht Psal.132 17.
hebbe x altoos inder stadt Jerusalem die x 2.Sa.7.13
ick my vercoren hebbe, dat ick mynen Naem
daer henen settede.
37 So wil ick v nemen/ dat ghy regeret ouer Jerobeam
alles wat v herte begeert/ ende sult Koninc wort het Ko
zijn ouer Jsrael. ninckrijcke
38 Sult ghy nu hooren alle dat ick v gebieden Jsraels toe
sal ende in mynen Wegen wandelen/ ende ghesejdt.
doen wat my behaecht / dat ghy houdet
myne Rechten ende Geboden / ghelijck als
mijn knecht Dauid gedaen heeft: so wil ick
met v zijn / eñ v een bestandich huys bou=
wen als ick Dauid ghebouwet hebbe: ende p Dat is/
wil v Jsrael gheuen : om Salo=
39 Eñ wil het zaedt Dauids om p dies wille mons daets
veroorrmoedigē/ nochtans niet eewelijck. wille.

Salomo

jt Anders/ trachtede Sisak. 40 Salomo dan zt sochte Jerobeam te doo
den: doe maeckte hem Jerobeam op / ende
vluchtede in Egypten / tot Sisak den Co=
ninck in Egypten: ende bleef in Egypten
tot dat Salomo starf.
a 2.Pa.9 29 41 a Wat meer van Salomo te segghen is / en
alles wat hy gedaen heeft / en zyn wysheyt
b Dit boeck en is niet voor handen. dat is ghescreven inder b Chronica van
Salomo.
Salomo veertich Jaren Coninc over t gantsche Israel/ keest. 42 Den tijt nu die Salomo Coninck was
te Jerusalem over het ghantsche Israel / is
veertich Jaer.
43 Ende Salomo ontsliep met synen vade=
ren / ende wert begraven inder Stadt Da=
vid zyns vaders: ende zyn sone Rehabeam
werdt Coninck in zyn stede.

Dat xij. Capittel.

1. Israel wil zyn Jock ghelicht hebben van Rehabeam / 6. die verachtet der Ouden ende Wysen raet / 8. ende beantwoort het volck na het aengheven der Jongen en onverstandighen / 16. Israel valt af van Juda. 21. Rehabeam wort verboden met hen te cryghen. 25. Jerobeam haeltse met list en gulden Calveren aen hem.

a 2 Par 10.1 Rehabeam Salomons sone. is alleen Coninc over Juda. b 1.Reg 11 40
1 Ende a Rehabeam tooch na Sichem:
want het gantsche Israel was te Si=
chem ghekomen / hem tot een Coninck
te maken.
2 Ende Jerobeam de sone Nabat / hoorde
dat / doe hy noch in Egypten was / (b daer
hy voor den Coninck Salomo henen ghe=
vloden was /) ende bleef in Egypten.
3 Ende sy sonden henen / ende lieten hem
roepen: ende Jerobeam met tsamen der gan
scher Ghemeynte Israels / quamen ende
spraken met Rehabeam / ende seyden:
4 V vader heeft ons iock te hart gemaect /
so maeckt ghy nu den harden dienst en dat
sware iock lichter / dat hy ons opgheleydt
heeft / so willen wy v onderdanich zyn.
5 Ende hy sprack tot hen / Gaet henen tot
aenden derden dach / so coemt weder tot my
ende het volck ghinck henen.
6 Ende de Coninck Rehabeam hielt eenen
raet met den Oudtsten / die voor synen va=
der Salomo stonden / doe hy leefde / ende
sprack: Hoe radet ghylieden dat wy desen
volcke een antwoordt gheven?
7 Sy spraken tot hem: Ist dat ghy heden
desen volcke eenen dienst doet / ende hem te
wille zijt / ende hen verhoort / ende hen goe=
de woorden geeft / so sullen sy v onder zyn v
leefdaghe.
Der Ouden en Wysen raet veracht Rehabeam. 8 Doch hy verliet der Oudtsten raedt die
sy hem gegeven hadden / ende hielt eenen
raet met den Jongen / die met hem opghe=
wassen waren ende voor hem stonden.
9 Ende hy sprack tot hen: Wat radet ghy
lieden dat wy antwoorden desen volcke / die
tot my ghesept hebben: Maeckt het iock
lichter / dat v vader op ons gheleyt heeft?
Der Jonghen en onverstandigen raedt 10 Ende de Jongen die met hem opgewas=
sen waren / spraken tot hem: c Ghy sult tot
den volcke (dat tot v seyde: V vader heeft
c Syr.47 28 onse iock te swaer gemaeckt / maeckt ghy
het ons lichter) alsoo seggen: Mynen cleyn=
sten vingher sal dicker zyn / dan myns va=
ders lendenen.
11 Nu myn vader heeft een swaer iock op
v lieden geladen / doch ick wils noch meer
over v lieden maken: myn vader heeft v lie=
den met roeden gecastydt / doch ick wil v
lieden met Scorpioenen castyden.
12 Also quam Jerobeam met tsamen den
gantschen volcke tot Rehabeam aenden
derden dage / als de Coninck gesept hadde
ende ghesproken: Coemt weder tot my aen
den derden daghe.
13 Ende de Coninck gaf den volcke een har
de antwoort / ende verliet den raet dien hy
de Oudtste ghegheven hadden /
14 Ende sprack met hen na den raet der Jon
ghen ende seyde: d Myn vader heeft uwe d Esa.14 29
iock swaer gemaeckt / doch ick wils noch
meer over v lieden maken: myn vader heeft
v lieden met roeden ghecastydt: doch ick wil
v lieden met Scorpioenen castyden.
15 Also en hoorde de Coninc den volcke niet:
want het was also gewendet vanden Hee=
re: op dat hy zyn woorde bevestichde / e e 1 Reg 11 29
dat hy door Ahia van Silo gesproken had=
de tot Jerobeam den sone Nebat.
16 f Doe nu het gantsche Israel sach / dat de Israels af
Coninck hen niet hooren en woude / gaf het val van
volck den Coninck een antwoorde / en sprac: Juda.
g Wat hebben wy dan voor een deel aen Da f 2 Reg.17.21
vid / oft Erve aen den sone Isai? Israel g 2.Sa.20.1
maeckt v na uwe Hutten: so siet ghy nu tot
uwen huyse David: also ginck Israel in sy=
nen Hutten:
17 Dat Rehabeam slechs regeerde over de
kinderen Israels / die inden Steden Juda
woonden.
18 Ende doe de Coninck Rehabeam henen Adoram
sant h Adoram den Rentmeester / worp hem Salomons
het gantsche Israel met steenen ten doodt: Rentmeester
nu de Coninck Rehabeam clam haestelick wordt
op eenen Wagen / dat hy vluchtede na Je= met steenen
rusalem. doodt ghe=
19 Also viel Israel vanden huyse Davids / worpen.
tot op desen dach. h 1.Reg 4 6.
20 Doe nu het gantsche Israel hoorde / dat Jerobeam
Jerobeam was weder gecomen / sonden sy wordt Co=
henen / ende lieten hem roepen tot der gant ninck over
scher Ghemeynte / ende maeckten hem ten Israel.
Coninck over het gantsche Israel / en nie=
mant en volchde den huyse Davids / dan den
stamme Juda alleen.
21 i Ende doe Rehabeam te Jerusalem quam / i 2.Par. 11.1
vergaderde hy het gantsche huys Juda / en
den stamme Ben Jamin / hondert ende tach
tentich duysent ionge strytbare manschap /
om teghen het huys Israels te stryden / en
het Coninckrycke weder aen Rehabeam den
sone Salomo te brenghen.
22 Doch Gods woordt quam te SemaJa SemaJa de
den man Gods / ende sprack: Propheet.
23 Segt Rehabeam den sone Salomo / den 2 Para.11.2
Coninck Juda / ende totten gantschen huy=
se Juda ende Ben Jamin / ende den anderen
volcke ende segt:
24 So spreeckt de Heere: Ghylieden en sult
niet op treccken: ende stryden tegen uwe broe
deren de kinderen Israels: een yegelick ga
weder te huys / want sulcx is van my ghe=
schiet: ende sy hoorden den woorde des Hee
ren ende keerden om dat sy henen gingen /
als de Heere ghesept hadde.
25 Jerobeam nu boude Sichem / op het ghe=
berchte Ephraim / ende woonde daerin / en
tooch van daer wt / k ende bouwede Pnuel. k Judi .8.17
26 Ende Jerobeam dachte in zyn herte: l l 1. Reg 11 36
het Coninckrycke sal nu weder ten huyse
Davids vallen /
27 So dit volck sal opgaen / offer te doen in
des Heeren huys te Jerusalem: en het her=
te deses volcx sal hem keeren tot haren Hee
re Rehabeam den Coninck Juda / ende sal
my verworghen / ende weder tot Rehabeam Jerobeams
den Coninck Juda vallen. gulden Kal=
28 En de Coninck hielt eenen raet / en maect e veren.
m twee gulden Calveren / en sprack tot hen m Tob. 1.5
het is v lieden te veel / op na Jerusalem te 2. Reg 17.16.
gaen: n siet / daer zyn uwe Goden Israel / die Exodi 20.4
v wt Egyptenlande gheleydt hebben. n Exod.32.8

29 Ende hy settede het een te BethEl/ende
het ander te Dan.
Afgodische onsinnicheyt/soeckt in verre Landē dat sy thuys heeft gelijck als die van BethEl tot Dā eñ wederom die van Dan tot BethEl
30 Ende dat wert tot sonde: want het Volc
ginck henen voor het een tot Dan toe.
31 Hy maeckte oock een huys der Hoochtē/
o ende maeckte Priesters vandē p cleynstē
inden Volcke/die niet vandē kinderen Levi
en waren.
32 Ende hy maeckte een Feest/ aenden vijf-
tienden dage der achtester Maent/ghelijck
als het Feest in Juda/ende offerden op dē
Altaer: so dede hy te BethEl/ datmen den
Kalveren offerde/die hy gemaeckt hadde:
ende stichtede te BethEl de Priesters der
Hoochten/die hy ghemaeckt hadde.
o Num 3.10. 2 Reg 17 32 2. Par. 11.15
p Of/ slechteen/ ongeachtsten.
33 Ende offerde op den Altaer(dien hy ghe-
maeckt hadde)te BethEl/ aenden vijftien-
den dage der achtester Maent / dien hy wt
zijn herte verdacht hadde: ende maecte den
kinderen Israels Feeste/ende offerde op dē
Altaer/datmen roocken soude.

Dat xiij. Capittel.

1. Een Propheet propheteert tegen dē Altaer te BethEl. 4. Jerobeams arm/diē hy tegē hem wtreckt/verdorret/ 6. eñ wort door desseluen Propheten gebedt als te voren. 8. De Propheet heeft Gods bevel/hy en sal aen die plaetse noch eten noch drincken/14/ laet hem dat selue van eenen anderen Propheet ontgheven/ 20. ende wordt na des Heeren woordt/(24 van eenen Leeu we ghedoodt/)30. in een vreemt graf degraven. 33. Jerobeam blijft Godloos eñ onbekeert.

Prophetieringe tegen dē Altaer te BethEl
1 ENde siet/een man Gods quam van Ju-
da/door het woordt des Heeren te Beth
El ende Jerobeam stont by den Altaer
om te roocken.
2 Ende hy riep teghen den Altaer door het
woort des Heeren/eñ sprack: Altaer/altaer/
a Gen.16.11 ende 17 19 Judic 13.20 b 2 Reg 23 16
so spreeckt de Heere: a Siet/daer sal een so-
ne den huyse Davids geboren worden/met
name Josia/* die sal op v offeren de Prie-
sters der Hoochten/die op v roocken/ende
sal menschen beenen op v verbernen.
3 Ende hy gaf dies daechs een teecken/ eñ
sprac: Dat is het teecken/dat de Heere sulcx
ghesproken heeft: Siet/den Altaer sal van
malcanderen scheuren/ende de asschen ver-
goten worden die daer op zijn.
Jerobeams arm verdort
4 Doe nu de Coninck dat woort vanden
man Gods hoorde die tegen den Altaer te
BethEl riep/reckte de hy zijn hant wt by
den Altaer/ende sprack: Grijpt hem: ende
zijn handt verdorde die hy teghen hem wt
gereckt hadde/ende en condese niet weder
na hem trecken.
5 Ende den Altaer scheurde van malcande
ren/ende de asschen werdē vergoten vandē
Altaer/na het teecken dat de man Gods
ghegeven hadde / door het woordt des
Heeren.
6 Ende de Coninck antwoorde/ ende sprac
a Exod.8.8 ende.9.28. ende.10.17. Nume.21.7. Act.8.23
tot den man Gods: b Bidt het aengesichte
des Heeren ws Gods/ende bidt voor my/
dat mijn hāt weder tot my kome: doe badt
de man Gods het aengesichte des Heeren/
ende den Coninck wert syne handt weder
tot hem ghebracht/ende wert als sy te vo-
ren was.
7 Eñ de Coninck sprack met den man Gods
Coemt/ende gaet met my te huys/eñ laeft
v/ick wil v een Gheschenck gheven.
8 Daerentegheu die man Gods sprack tot
c 3 Reg.5.16
den Coninck: c Wanneer ghy my oock uwe
half huys gavet/so en ginge ick doch niet
met v: want ick en wil aen dese plaetse
gheen broodt eten noch water drincken.
9 Want alsoo is my gheboden door des Hee
ren woort/ende ghesept: Ghy en sult gheen
broot eten/ende gheen water drincken/ eñ
niet weder door den wech comen/ dien ghy
ghegaen zijt.
10 Eñ hy ghinck wech door eenen anderen
wech/ ende en quam niet weder door den
wech/dien hy na BethEl ghecomen was.
11 Daer woonde nu een oudt Propheet te
BethEl/tot dien quam zijn sone/ ende ver-
telde hem alle wercken die de man Gods
ghedaen hadde dies daechs te BethEl/ eñ
de woorden die hy totten Coninck gespro-
ken hadde.
12 Ende haer vader sprack tot hem: Waer
is de wech dien hy getogen is?ende zijn so-
nen wesē hem den wech/dien de man Gods
ghetoghen was/die van Judea ghekomen
was.
13 Ende hy sprac tot syne sonen: Sadelt my
den Ezel: ende doe sy hem den Ezel sadeldē/
reedt hy daer op.
14 Ende tooch den man Gods na/ eñ vande
hem onder een Eycke sitten: ende sprack tot
hem: Zijt ghy de man Gods / die van Judea
ghecomen is? Hy sprack: Ja.
15 Hy sprack tot hem: Coemt ende gaet met
my te huys/ende eet broodt.
16 Hy sprack daerenteghen/ Ick en can niet
met v omkeeren/ende met v gaen: ick en wil
oock geen broot eten/noch water drincken
met v/aen dese plaetse.
17 Want daer is met my ghesproken door
het woort des Heeren: Ghy en sult aldaer
noch broot eten/noch water drincken: ghy
en sult niet weder door den wech gaen/dien
ghy ghegaen zijt. d Galat.1.8
18 Hy sprack tot hem: Ick ben oock een Pro-
pheet als ghy/d ende een Enghel heeft met
my ghesproken door des Heeren woort / eñ
gesept: Voert hem wederom met v te huys/
dat hy broot ete/ ende water drincke: doch
hy looch hem voor:
19 Ende voerde hem wederom/dat hy broot
at/ende water dranck in synen huyse.
20 Ende doe sy ter Tafelen saten/quam het
woort des Heeren tot den Propheet/die hē
wederom gheuoert hadde/
21 Ende riep den man Gods aen/die van Ju
dea ghecomen was/ende seyde: So spreeckt
de Heere: Daerom dat ghy den monde des
Heeren zijt ongehoorsaem geweest/ende en
hebt niet gehouden het gebodt/dat v de Hee
re v God gheboden heeft/
22 Ende zijt wederom ghekeert / hebt broot
ghegheten/ende water gedroncken/aen de
plaetse daer hy v vā seyde: Ghy en sult daer
noch broot eten/noch water drincken: so en
sal v lichaem niet in uwer vaderen ghraf
comen.
23 Ende doe hy broot gegeten eñ ghedronc-
ken hadde/sadelde men den Propheet/ dien
hy wederom gheuoert hadde/den Ezel.
24 e Ende doe hy wech tooch/vant hem ee- e 1 Reg 20 36.
nen Leeuwe op den wech/ende doode hem:
eñ zijn lichaem lach ghewor pen inden wech
eñ dē Ezel stont by hem/ eñ de Leeuwe stont
by het lichaem.
De Propheet die Gods stemme onghehoorsaem is/ wordt van eenen Leeuwe gedoodt.
25 Ende doe daer lieden voor by gingen/ sa-
gen sy het lichaem inden wech ghewor pen:
ende den Leeuwe by het lichaem staen: ende
quamen ende seyden t inder Stadt/ daer de
oude Propheet in woonde.
26 Doe dat de Propheet hoorde/die hem we
derom gevoert hadde/sprack hy: Het is de
man Gods/ die den monde des Heeren is on
ghehoorsaem gheweest/daerom heeft hem
de Heere den Leeuwe ghegheven / die heeft
hem

hem gebroken ende gedoodt/ na het woort/
dat hem de Heere ghesept heeft
27 Ende sprack tot syne sonen: Sadelt my
den Ezel: Ende doe sy hem ghesadelt had-
den/
28 Tooch hy henen/ ende vant zijn lichaem
inden wech geworpen/ ende den Ezel ende
den Leeuwe by het lichaem staen: de Leeu-
we en hadde niets gegeten van het lichaē
ende den Ezel oock niet ghebroken.
29 Doe nam de Propheet het lichaem des
mans Gods op/ ende leyde hem op den E-
zel/ ende voerde hem wederom/ ende quam
in de Stadt des Ouden Propheten/ dat sy
hem beclaechden ende begroeven.
30 Ende hy leyde het lichaem in zijn graf/
ende beclaechde hem: Och broeder.
31 Ende doe sy hem begraven haddē/ sprac
hy tot synen sonen: Wanneer ick sterve/ so
begraeft my in het graf daer de man Gods
in begraven is/ ende legt mijn gebeente by
zijn ghebeente/
f 1.Reg 13 16 32 f Want het sal gheschieden/ wat hy ghe-
roepen heeft teghen den Altaer te BethEl/
door het woort des Heeren/ ende tegen al-
le huysen der Hoochten/ die indē steden Sa-
maria syn.
33 Evenwel na dese gheschiedenisse/ en keer
de hem Jerabeam niet van synen boosen
weghe/ maer verkeerde hem/ ende maeckte
g Of/ alder- Priesters der Hoochten/ vanden g alder-
verachtsten slechtsten des volcx: tot wien hy lust had-
de/ diens hant vulde hy/ ende die wert Prie-
ster der Hoochten.
34 Ende dit wert den huyse Jerobeam tot
sonde/ dat hy verdorven/ ende vander Aer-
den verdelghet werdt.

Dat xiiij. Capittel.

1. Jerobeam schiet wt oorsake zijns
krancken soons/ zijn Wijf aen den Propheet
Ahia/ 7. die Prophetеert tegē Jerobeams
huys/ 12. ende het benoemde teecken/ 17.
coemt. 22. Juda doet allerley Afgodische
grouwelen. 25. Sisak Coninck in Egypten
berooft den Tempel. 29. Rehabeam sterft.

Ahia Jero- 1 TE dier tijdt was Ahia de sone Jerobe-
beams sone am cranck.
2 Ende Jerobeam sprack tot synē Wij-
a 2 Reg 8 18. ve: a Maect u op/ ende verkleedt u dat het
niemandt en mercke/ dat ghy Jerobeams
wijf zijt/ ende gaet henen na Silo: siet/ al-
Ahia. daer is de Propheet Ahia/ b die my gespro-
b 1.Reg 11 31 ken heeft/ dat ick soude Coninck zijn over
dit volck.
3 Ende neemt met u tien brooden eñ coec-
ken/ eñ een kruycke met Heunich/ ende gaet
tot hem/ dat hy u segge/ hoe het den Jongē
gaen sal.
4 Ende Jerobeams wijf dede also/ ende
maeckte haer op/ ende ginck na Silo/ ende
quam int huys Ahia: Ahia nu/ en conde
niet sien/ want zijn ooghen starreden van
ouderdom.
5 Doch de Heere sprack tot Ahia: Siet/ Je-
robeams wijf Coemt/ dat sy een sake van u
vrage om haren sone/ want hy is kranck:
so spreeckt ghy met haer/ so ende so: Doe
sy nu in quam/ stelde sy haer vreemt.
6 Als dan Ahia hoorde het ruysschē haer-
der voeten ter deuren in gaen/ sprack hy
Coemt hier in/ ghy wijf Jerobeams: waer-
Ahia pro- om stelt ghy u so vreemt: ick ben tot u ghe-
pheteert te- sonden een harde Bode.
ghen Jero- 7 Gaet henen/ eñ segt Jerobeā: So spreeckt
beams de Heere de God Israels: c Ick hebbe u ver-
c 1.Reg 12 15 heven wt den Volcke/ ende tot een Vorst o-
ende 16.2. ver mijn Volck Israel gheset.
8 Ende hebbe het Coninckrijck van Da-
vids huyse gescheurt/ ende u ghegeven: ghy
dannoch en zijt niet gheweest als mijn knecht
David/ die mijn ghebodt hielt/ ende wan-
delde my na van ghantscher herten/ dat hy
dede wat my slechs wel beviel:
9 Ende hebt quaet ghedaen boven alle die
voor u geweest zijn: zijt henen gegaen/ ende
hebt u ander Goden ghemaeckt/ ende gego-
ten Beelden/ dat ghy my tot toorne verwec-
kedet/ ende hebt my achter uwen rugge ge-
worpen.
10 d Daerom siet/ ick wil ongeluck over het d 1.Reg.15.29
huys Jerobeams voeren/ ende wtroyen aē
den Jerobeam/ e oock dien/ die aen de e Sa 25 22.
wandt pist/ f den besloten ende verlaten in 2.Reg 9.8.
Israel: ende wil de nacomelingen des huys f Dat is/
Jerobeams wtvaghen/ gelijck alsmen dreck oock de ver-
wt vaecht/ tot dat het ghantsch met hem worpens eñ
wt zy. verachtste
11 g Wie van Jerobeam inder Stadt sterft/ van zijn ghe
dien sullen de Honden eten: wie daerentegen slachte: wāt
op den velde sterft/ dien sullen de Voghelen alle mans
des Hemels eten: want de Heere heeft het geslachte/
ghesproken. de beste met
12 So maect ghy u nu op/ ende gaet te huys ten slechstē
ende wanneer uwen voet ter Stadt in treet/ sullen huiele
so sal het kint sterven. worden.
13 Ende het gantsche Israel sal hem becla- g 1.Reg 10.4
gen/ ende sullen hem begraven: want dese al
leen van Jerobeam/ sal ten grave komen/
daerom/ dat wat goets aen hem gevonden
is voor den Heere den God Israels indē huy
se Jerobeams.
14 h De Heere dannoch sal hem eenen Co- h Reg 15.29
ninc over Israel verwecken/ die sal het huys
Jerobeams wtroeyen dies daechs: i ende
wat is nu wt gherechtet? i Minnesus.
15 k Ende de Heere sal Israel slaen/ ghelijck Wanneer
als het Riet in het water beweecht wordt dit coemt/
ende sal Israel wtplucken van desen goedē so salmen
lande/ dat hy haren vaderen gegeven heeft/ segghen:
ende salse verstroyen over het water/ daer- Wat heeft
omme dat sy haer l Hagen ghemaeckt heb- Jerobeam
ben/ den Heere te vertoornen. nu wtghe-
richt
16 Ende sal Israel overgeven om Jerobeās k 2.Reg 17 18
sonden wille/ die daer ghesondicht heeft/ eñ l Of/ lust
heeft Israel sondighen ghemaeckt. wouden.
17 Ende Jerobeams wijf maeckt haer op/ m Cant 5.4
ginck henen/ ende quam te m Thirza: ende
doe sy op den Dorpel des huys quam/ sterf
de Jonghen.
18 Ende sy begroeven hem/ eñ het gantsche
Israel beclaechde hem n na dē woorde des n 1 Reg 14
Heeren/ dat hy ghesproken hadde door synē
knecht Ahia den Propheet.
19 Wat meer van Jerobeam te segghen is/
hoe hy gerycht ende geregeert heeft/ siet/
dat is gheschreven inder Cronica der Co-
ninghen Israel.
20 Den tijt nu dat Jerobeam regeerde/ zijn Jerobeam
twee ende twintich Jaer: ende ontsliep met is xxij.
synen vaderen: ende zijn sone Nadab werdt Jaer Co-
Coninck in zijn stede. ninck over
21 So was Rehabeam de sone Salomo/ Co- Israel.
ninck in Juda: een ende veertich Jaer was Nadab Co-
Rehabeam oudt/ doe hy Coninck wert/ eñ ninck in Is-
regeerde seventien Jaer te Jerusalem/ inder rael Reha-
Stadt die de Heere verkoren hadde wt allē beam xvij.
stammen Israels/ dat hy synen Name al- Jaer Co-
daer henen settede: zijn Moeder hiet Nae- ninc in Ju-
ma/ een Ammonitische. da.
22 Ende Juda dede dat den Heere qualick 2.Par.12.14
beviel/ ende verwecken hem tot yver/ meer
dan alles dat hare vaders gedaen hadden/
met haren sonden die sy deden. o Of Pilaer
23 Want sy bouweden hen Hoochten/ o Ca- beelden en-
lummen ende Haghen/ op alle hooghe Ber- de lust woū
ghen/ ende onder alle groene Boomen. den.

p Aud.bug 24 ferlongen: scorta massula.

24 Daer waren oock p hoereniagers inden
Lande/ ende sy deden alle de grouwelen der
Heydenen/ die de Heere voor den kinderen
Israels verdreuen hadde.

Sisak Coninck in Egypten berooft den Tempel. 2.Par.12.2. r 1 Reg 10 16 s 2.Par 9.15.

25 Nu/ inden vijfsten Iaer des Coninckx Re-
habeam/ tooch Sisak de Coninck in Egyp-
ten op/ teghen Ierusalem/
26 Ende nam den schat wt den huyse des
Heeren/ ende wt den huyse des Conincks/
ende alles wat daer te nemen was: en nam
alle gulden Schilden/ r die Salomo hadde
laten maken.
27 In welcker stede liet de Coninck Reha-
beam metalen Schilden maken/ ende be-
ualse onder de hant der Oversten Trauan-
ten/ die de deure bewaerden aenden huyse
des Conincks.
28 Ende so dickwils als de Coninck in het
huys des Heeren ginck/ droegense de Tra-
uanten/ ende brachtense weder inder Tra-
uanten kamer.
29 Wat meer van Rehabeam te segghen is/
ende alles wat hy gedaen heeft/ siet/ dat is
gheschreuen inder Chronica der Coningen
Iuda.
30 Ende daer was crijch tusschen Rehabe-
am ende Ierobeam haer leefdaghe.

Rehabeam sterft f 2.Pa.12.19

31 f Ende Rehabeam ontsliep met synen Va-
deren/ ende wert begrauen met synen Va-
deren inder Stadt Dauids/ ende zijn moe
der hiet Naema/ een Ammonitische: ende
zijn sone Abiam wert Coninck in zijn stede.

Dat xv. Capittel.

1. Abiam regeert ouer Iuda/ 8 ende na hem Assa/ 16 die wert beurijcht van Baesa. 18. ontset van Ben hadad/ 23. en sterft/ 25. Baesa slaet den Nadob. 29. daer toe het gantsche huys Ierobeams / 33. en wert Coninck ouer Israel.

a 2.Pa.13.1 Abiam Coninc in Iuda regeert 3. Iaer.

1 IN den achtienden Iaer des Coninckx Ie-
robeam des soons Nebat/ wert Abiam
Coninck in Iuda.
2 Ende regeerde drij Iaer te Ierusalem:
zijn moeder hiet Maecha/ een dochter A-
bisalom.
3 Ende hy wandelde in alle sonden zijns
vaders/ die hy voor hem gedaen hadde/ en
zijn herte en was niet oprecht aenden Hee-
re synen God/ als het herte zijns vaders
Dauid.

b 1 Reg. 11 36

4 b Want om Dauids wille ghaf hem de
Heere synen God een licht te Ierusalem/
dat hy synen sone na hem verweckede ende
onderhielte Ierusalem:
5 Daerom/ dat Dauid gedaen hadde wat
den Heere wel beuiel/ ende niet geweken en
was van allen dat hy hem gheboodt / zijn
leefdaghe: behaluen alleen in c den handel
met Uria den Hethiter.

c 2.Sa.11.4 17. en.12.9

6 Daer was dan eenen crijch tusschen Re-
habeam ende Ierobeam/ zijn leefdaghe.
7 Wat nu meer van Abiam te seggen is/ en
alles wat hy ghedaen heeft/ siet/ dat is ge-
schreuen d inder Chronica der Coningen
Iuda: daer was oock krijch tusschen Abia
ende Ierobeam.

d 2.Pa.13.3 Assa Coninc in Iuda regeert 41. Iaer. e 2.Par.14. f Is hier grootmoed/ ghelyck als Dauids vader voor grootvader dies maels ghenoemt woordt.

8 Ende Abiam ontsliep met synen vade-
ren/ ende sy beghroeuen hem inder Stadt
Dauids: e en Assa zijn sone wert Coninck
in zijn stede.
9 Int twintichste Iaer des Coninckx Ie-
robeams ouer Israel/ wert Assa Coninck
in Iuda/
10 Ende regeerde een ende veertich Iaer
te Ierusalem: zijn f moeder hiet Maecha/
een dochter Abisalom.
11 Ende Assa dede dat den Heere wel beuiel/
als zijn vader Dauid,
12 g Ende verdreef de hoereniagers wt dē
Lande/ ende nam weck alle Afgoden/ die
zijn Vaders ghemaeckt hadden.

g 1 Reg 22 47 h wie die Miplezeth zy/ is onseker: sommige seggen / het zy dē Afgod Priapus geweest i Of, Lust wouden

13 Daertoe setrede hy oock zijn moed Mae
cha af vanden Ampte/ dat sy den h Miple
zeth ghemaeckt hadde inden i Hagen: ende
Assa roeyde haren Miplezeth wt/ ende ver-
brande hem inder Beke Kidron.
14 Enentwel de hoochten en namen sy niet
wech: doch was het herte Assa oprecht aen-
den Heere. zijn leefdaghe.
15 Ende het siluer/ ende gout / ende Vaten/
dat zijn vader geheylicht hadde / ende wat
geheylicht was ten huyse des Heerē: bracht
hy daer weder in.
16 En daer was crijch tusschen Assa en Bae
sa den Coninck Israels haer leefdaghe.
17 Baesa de Coninck Israels tooch op te-
ghen Iuda ende bouwede Rama/ dat nie-
mandt en soude wt ende in trecken/ op Assa
syde des Conincks Iuda.

Baesa Coninck in Israel. 2.Par.16.1

18 Doe nam Assa alle het siluer ende goudt/
dat ouergebleuē was inden schat des huys
des Heeren/ ende inden schat des huys des
Coninck/ ende gaf het in synen knechtē han
den/ ende sandtse k tot Benhadad den sone
Tabrimon/ des soons Hesion den Coninck
in Syrien/ die te Damasco woonde/ en liet
hem segghen:

k 1.Reg.20.1

19 Daer is een verbont tusschen my ende v/
ende tusschen mynē vader ende uwen vader
daerom schicke ick v een geschenck/ siluer
ende gout/ dat ghy varen latet het verbont/
dat ghy met Baesa den Coninck Israels
hebt/ dat hy van my af trecke.
20 Benhadad hoorde den Coninck Assa/ en
sandt zijn Hooftlieden tegen de Steden Is-
raels/ ende sloech Ijon en Dan/ en Abel-
Beth Maacha/ het gantsche Cineroth l aen
den gantschen Lande Naphthali.

l Anders. met tsamen

21 Doe dat Baesa hoorde/ liet hy af Rama
te bouwen/ ende tooch weder na Thirza.
22 De Coninck Assa dan/ liet wtroepen indē
gantschen Iuda: Hier en sal niemant onghe-
straft blijuen: ende sy namē de steenen ende
het hout van Rama wech/ daer Baesa me-
de ghebouwet hadde: ende de Coninck Assa
bouwede daer mede Geba Ben Iamin/ ende
Mizpa.
23 Wat nu meer van Assa te seggen is/ ende
alle zijn macht/ ende alles wat hy ghedaen
heeft/ en de Steden die hy gebouwet heeft/
siet/ dat is gheschreuen inder Chronica der
Coningen Iuda: behaluen dat hy in synen
ouderdom aen syne voeten kranck was.

Iosaphat Coninck in Iuda. 2. Par.17.1

24 Ende Assa ontsliep met synen Vaderen/
ende wert begrauen met synen Vaderen in
der Stadt Dauids zijns Vaders: en Io-
saphat zijn sone wert Coninck in zijn stede.

Nadab Coninck in Israel twee

25 Ende Nadab de sone Ierobeam wert Co
ninck ouer Israel/ inden anderen Iare Assa
des Coninckx Iuda/ ende regeerde ouer Is-
rael twee iaer.
26 Ende dede dat den Heere qualick beuiel/
ende wandelde inden wege zijns vaders/ en
in synen sonden/ daer hy Israel mede hadde
sondighen ghemaeckt.

Baesa Coninck in Israel. 1 Reg.15.17 Ierobeams huys wort wtgeroeyt door Baesa m 1.Reg.14 10.14

27 Ende Baesa de sone Ahia wt den huyse
Isaschar/ maeckte een verbont tegen hem/
ende sloech hem te Gibethon/ die daer was
der Philisteen: want Nadab ende het gant
sche Israel/ belegerden Gibethon.
28 Also doodde hem Baesa inden derdē Ia-
re Assa des Coninckx Iuda/ ende wert Co-
ninck in zijn stede.
29 Als hy nu Koninck was / sloech hy het
gantsche huys Ierobeams / en e.. liet niet
ouer/ dat den adem hadde van Ierobeam/
tot dat hy hem verdelchde/ m na dē woor-
de des

de des Heeren / dat hy ghesproken hadde
door synen knecht Ahia van Silo.
30 Om der sonden wille Jerobeams / die hy
dede, eñ Israel daermede sondigen maecte:
n Of, tergẽ. met n den verwecken, daer hy den Heere dẽ
God Israels mede vertoornde.
31 Wat nu meer vã Nadab te seggen is, eñ
alles wat hy gemaeckt heeft / siet / dat is
geschreuen inder Chronica der Coninghen
Baesa is 24 Jaer Coninck ouer Israel. Israels.
32 Ende daer was kriech tusschen Asa ende
Baesa den Coninck Israel, haer leefdaghe.
33 Inden derden Jare Asa des Conincks
Juda, werdt Baesa de sone Ahia / Coninc
ouer het gantsche Israel te Thirza, vier eñ
twintich Jaer.
34 Ende dede dat den Heere qualick beuiel /
ende wandelde indẽ wech Jerobeams eñ /
in syner sonde / daer hy Israel mede hadde
doen sondighen.

Dat xvj. Capittel.

1. Jehu de Propheet, prophetеert tegẽ Baesa. 6. Ella twee Jaer Coninc, 10. met tsamẽ dẽ gantschen huyse Baesa, wort vã Simri verslagẽ. 16. Amri koemt in Simri stede / 24. bouwet Samariã / 29. ende erft de kroone op synen sone Ahab. 30. Jericho wordt herbouwet, ende des Heerẽ woort door Josua ghesproken, volbracht.

Jehu prophetеert teghen Baesa. a 1. Reg. 14. 7.
1 Ende het woordt des Heeren quam tot
Jehu, den sone Hanani, teghen Baesa /
ende sprack.
2 a Daerom dat ick u wt den stof verheuen
hebbe, ende tot een Vorste gemaeckt ouer myn
Volck Israels, eñ ghy wandelt indẽ wege
Jerobeams, eñ maket myn Volck Israels
sondigẽ, dat ghy my vertoornet door hare
sonden:
3 Siet, so wil ick de Nakomelingen Baesa /
eñ de Nakomelingen zyns huys wech
nemen / ende wil u huys stellẽ, als het huys
b 1. Reg. 14. 11. ende 15. 29. ende 16. 12. Jerobeams, des soons Nebat.
4 b Wie van Baesa sterft inder Stadt, dië
sullen de Hondẽ eten: eñ wie van hem sterft
op dẽ velde, dien sullen de Voghelen des Hemels
eten.
5 Wat nu meer van Baesa te seggen is, eñ
wat hy gedaen heeft, eñ syne macht / siet /
c 2. Par. 16. 1. dat is geschreuen c inder Chronica der Coningen
Israels.
Baesa sterft Ella Coninc in Israel. 6 Ende Baesa ontsliep met synẽ Vaderẽ /
eñ werdt begrauẽ te Thirza, ende zyn sone
Ella, werdt Coninck in zyn stede.
7 Oock quam het woordt des Heeren door
den Propheet Jehu den sone Hanani, ouer
Baesa ende ouer zyn huys, ende tegen alle
quaet dat hy dede voor den Heere / hem te
d 1. Reg. 15. 27 vertoornẽ door de werckẽ syner handẽ, dat
het werde als het huys Jerobeams, ende
daerom d dat hy desen verslagen hadde.
* Cap. xvj. Ella twee Jaer Coninck ouer Israel. 8 * Indẽ ses eñ twintichstẽ Jare Asa des
Conincx Juda, wert Ella de sone Baesa Co
ninck ouer Israel te Thirza, twee Jaer lanc.
9 Eñ zyn knecht Simri, de Ouerste ouer de
helft der wagenẽ, maecte een verbont tegẽ
hem: nu, hy was te Thirza, drancк eñ was
Simri doodet het huys Baesa. droncken / indẽ huyse Arza des Voochts te
Thirza:
10 e Eñ Simri quã daer in / eñ sloech hem
e 2. Reg. 9. 31 f 1. Reg. 14. 10 ende 15. 29. ende 21. 27. doodt / inden seuen ende twintichsten Jare
Asa des Conincks Juda, eñ wert Coninck
in zyn stede.
11 f Ende doe hy Coninck was, eñ op synen
stoel sat, sloech hy het gãtsche huys Baesa
ende en liet niemandẽ ouer, die aende wãt
pist / daertoe syne Erfghenamen ende syne
vrienden.

12 Also verdelgede Simri het gantsche huys
Baesa, g na dẽ woorde des Heeren, dat hy g 1. Reg. 16. 3
ouer Baesa ghesprokẽ hadde, door dẽ Propheet
Jehu:
13 Om aller sonden wille Baesa / ende zyns
soons Ella, die sy deden, ende Israel sondighen
maeckten, den Heere den God Israels
te vertoornen, door hare Afgoderye.
14 Wat nu meer van Ella te seggen is, ende
alles wat hy ghedaen heeft, siet, dat is ghe
screuen in der Chronica der Coninghen
Juda.
15 Inden seuen / eñ twintichsten Jare Asa Simri is seuen daghen Coninck in Israel.
des Conincks Juda, wert Simri Coninck
seuen dagẽ lanck te Thirza: wãt het volck
lach te Gibbethon der Philisteen:
16 Doe nu het volck inden Legher hoorde Amri Coninck in Israel.
seggen, dat Simri een verbondt ghemaect,
ende oock den Coninck verslagen hadde, h h 1. Reg. 12. 19
doe maeckte het gantsche Israel desseluen
daechs Amri den Veldthooftman tot Coninck
ouer Israel in den Legher.
17 Ende Amri tooch op, ende het gantsche
Israel met hem, van Gibbethon, eñ beleg
den Thirza.
18 Doe nu Simri sach, dat de Stadt soude Simri verbrandt hem seluen.
ghewonnen wordẽ, ginck hy in het Palleys
inden huyse des Conincks ende verbrande
hem in dẽ huyse des Conincks, ende sterf /
19 Om syner sonden wille / die hy ghedaen
hadde, dat hy dede dat dẽ Heere qualick beuiel,
eñ wandelde inden wege Jerobeams /
eñ in syner sondẽ die hy dede, dat hy Israel
dede sondighen.
20 Wat nu meer van Simri te segghen is /
ende hoe hy een verbont maecte, siet, dat is
gheschreuen inder Chronica der Coninghẽ
Israels.
21 Op dat mael deylde hem het Volck Is Israel wort ghedeylt.
raels in twee deelẽ: deen helft hinck Thibni
den sone Ginath aen, dat sy hem ten Co
ninck maeckten: de ander helft daerentegẽ
ginck Amri aen.
22 Doch het volck dat aẽ Amri hinck / wert
stercker dan het volck dat Thibni den sone
Ginath aẽhinck: eñ Thibni sterft doe wert
Amri Coninck.
23 In het een ende dertichste Jaer Asa des Amri Coninck ouer Israel 12. iaer lanck.
Coninex Juda, werde Amri Coninck ouer
Israel twaelf Jaer / eñ regeerde te Thirza
ses Jaer.
24 Hy kochte den berch Samaria / van Se Samaria wort ghebouwet.
mer / voor twee Centener siluers, eñ bouwde,
op den berch, ende hiet de Stadt die hy
bouwde / na den name Semer, des berchs
heere, Samaria.
25 Ende Amri dede dat den Heere qualick
beuiel, ende was argher, dan alle die voor
hem gheweest waren /
26 Ende wandelde in alle weghen Jerobe
ams des soons Nebat, ende in synẽ sondẽ /
daer hy Israel mede dede sondighen, dat sy
den Heere den God Israels vertoornden
in hare Afgoderye.
27 Wat nu meer van Amri te seggen is, ende
alles wat hy gedaen heeft, ende zyn macht
die hy gheoeffent heeft, siet dat is gescreuen
inder Chronica der Coninghen Israels.
28 Eñ Amri ontsliep met synen vaderen, eñ
wert begrauen te Samaria: ende Ahab zyn
sone wert Coninck in zyn stede.
29 In het acht eñ dertichste Jaer Asa des Achab Coninck ouer Israel 22. Jaer.
Coninex Juda wert Ahab de sone Amri /
Coninck ouer Israel / eñ regeerde ouer Is
rael te Samaria / twee ende twintich Jaer.
30 Ende dede dat den Heere qualick beuiel /
bouen alle die voor hem gheweest waren.
31 Eñ het was hem een i slecht dinck / dat i Of, cleyn / licht.
hy wandelde in de sonden Jerobeams des

k Deut.7.3. Iesabel

soons Achab: k ende nam daer toe Iesabel
de dochter Eth Baal/ des Coninckx te Zi-
don/ ten wyue: eñ ginck henen. ende diende
Baal/ ende badt hem aen.
32 Ende richtede Baal eenen Altaer op in-
den huyse Baal / dat hy hem bouwede te
Samaria/

l Of. lust woudt

33 Eñ maeckte een l haghe: dat Achab meer
dede dē Heere den God Israels te vertoor-
nen. dan alle Coninghen Israels / die voor
hem gheweest waren.

Hiel bout Iericho

34 Ter seluer tijt bouwede Hiel vā Beth El
Iericho: het kostede hem synen eerstē sone
Abiram/ dat hy den grōt leyde/ ende synē
ionghsten sone Segub dat hy de poorte set-
tede: m na den woorde des Heeren/ dat hy
ghesprokē hadde door Iosua dē sone Nun.

m Ios 6.29.

Dat xvij. Capittel.

1. Elias voorseyt den Achab eenen dierē tijt/ 6. wort vandē Rauen/ 9. daerna vandē Weduwen te Zarephta gespijst/ 19. ende maeckt synes Werdinnen sone leuendich.

De historie van Elia dē Prophete. a Syr.48.3. Iacob.5.17. 1.Reg.18.14 Luce.4.25. Eenē dierē tijdt te Elias tyden.

1 Ende Elia de Thisbiter/ vandē Burgerē
Gilead. sprack tot Achab: a So warach-
tich als de Heere de God Israels leeft /
voor dien ick sta: Daer en sal dit Iaer ouer/
noch dauw noch reghen komen / ick en seg-
ghe het dan.
2 Ende het woort des Heeren quā tot hem/
ende sprack:
3 Gaet wech van hier / ende wendet v te-
ghen t Oosten/ eñ verberght v aen der Beke
Crith/ die teghen de Iordane vliet.
4 Ende sult vander Beke drincken / ende
ick hebbe den Rauen gheboden/ dat sy v al
daer sullen besorghen.
5 Hy dā ginck henen/ eñ dede na dē woorde
des Heeren: ende ginck wech / ende settede
hem aen de Beke Crith / die tegen de Ior-
dane vliet.
6 Ende de Rauen brachten hem broodt eñ
vleesch/ des morghens ende des auonts/ eñ
hy dranck wt der Beke.
7 Ende het gheschiede na sommighe dagē/
dat de Beke wtdroochde/ want daer en
was gheenen reghen inden Lande
8 Doe quam het woort des Heerē tot hem/
ende sprack:

b Lu.4.26. Elias coēt totter Weduwen te Zarepthā.

9 b Maeckt v op/ ende gaet na Zarephta/
die di Zidon leyt/ ende blijft aldaer / want
ick hebbe aldaer eener Weduwen geboden/
dat sy v besorghe.
10 Ende hy maeckte hem op/ ende ginck na
Zareptha: ende doe hy quam aen de poorte
der Stat/ siet/ doe was daer een Weduwe/
ende las hout op: eñ hy riep haer/ eñ sprac:
c Haelt my een weynich waters int Vat/
dat ick drincke.

c Iudi.4.19.

11 Doe sy nu henen ginck wat te halē/ riep
hy haer. ende sprack: Brenght my oock een
bete broodts mede.
12 Sy sprack: So warachtich als de Heere
v God leeft/ ick en hebbe niets gebackens/
sonder alleē een hantuol Meels indē Cad/
ende een weynich Olye inder kruycken: eñ
siet/ ick hebbe een hout of twee opgelesen/
ende gae in/ ende wil my ende mynen sone
wat torichten/ dat wy eten ende steruen.
13 Elias sprac tot haer: En vreest v niet:
gaet henen / ende maeckt het als ghy ghe-
seyt hebt: doch maeckt my eerst eenkleyn
ghebacx daer van / ende brengt het hier
wt: v dan ende uwen sone / suldy daerna
oock wat maken.
14 b Want also spreeckt de Heere de God I-
sraels: het Meel inden Cad en sal niet ver-
mindert worden/ ende der Olykruyckē en
sal niets ontbreken/ tot op den dach/ wan
neer de Heere reghen laten sal op Aerden.

Een troostlick exempel tegē de buyckssorge

15 Hy ginck henen/ eñ maeckte het als Elia
gheseydt hadde: ende hy at/ ende sy oock/ eñ
haer huys / eenen tijdt lanck.
16 Het Meel inden Cad en werdt niet ver-
mindert/ ende der Olykruyckē en ontbrack
niets/ na dē woorde des Heeren/ dat hy ge-
sproken hadde door Eliam.
17 Ende na dese d gheschiedenissen wert der
vrouwen synes Weerdinnen sone kranck/ eñ
zijn kranckheyt was so seer hardt/ dat gee-
nen adem meer in hem en bleef.

d Of/ daden

18 Ende sy sprack tot Eliam: Wat hebbe ick
met v te doen/ ghy man Gods? ghy zijt tot
my hier in ghekomen / dat myner misdaede
ghedacht/ eñ mijn sone ghedoodt worde.
19 Hy sprack tot haer: Gheeft my uwen sone
hier: ende hy nam hem van haren schoot. eñ
ginck op/ op de sale daer hy woonde. eñ ley-
de hem op zijn bedde/
20 Ende riep den Heere aen / ende sprack
Heere myn God/ hebby oock der Weduwē
by welcke ick een Gast ben/ so qualick ghe-
daen dat ghy haren sone doodet.
21 e Eñ hy mat hem ouer dē kinde drymael/
eñ riep den Heere aen/ eñ sprack / HEERE
myn God/ laet de ziele des kints weder tot
hem komen.

Elia maect synes Weerdinnē soon leuendich. e 2.Reg.4.34 Sy.48.5.15. Luc.7.14. Act.20.10

22 Eñ de Heere verhoorde de stemme Elie:
eñ de ziele des kindes quā weder tot hem:
ende werdt leuendich.
Eñ Elias nam het kint/ ende brachte het af
vā de sale int huys/ eñ gaf het synder moeder/
ende sprack: siet daer/ v sone leeft.
24 Ende de vrouwe sprack tot Eliā: Nu be-
kēne ick/ dat ghy een man Gods zijt. eñ des
Heerē woordt in uwē mōde/ is waerheydt.

Dat xviij. Capittel.

1. Elias gaet wt beuel des Heeren na Achab/ 3. die is met synen Hofmeester wtgetogen/ hoy te soeken voor het Vee. 7. Elias ontmoet Obad Ia. 17. straft Achab. 21. ende het gantsche Volck Israels seer/ 23. ende gheeft voor / men sal door Offer een teeken des warachtigē Gods nemē 25. De Propheten Baals staen met schande. 30. De Heere bewijst hem aen dē Offer Elie/ 40. eñ geeft/ (na het dooden der Baalscher Propheten) op deselue ghebede/ reghen.

1 Ende na eenen langhen tijdt / quam het
woorde des Heeren tot Eliā/ indē derdē
Iare/ ende sprack: a Gaet henen/ ende
vertoont v Achab/ † dat ick late reghenen
op Aerden.

a Iac.5.17. † And eñ ick sal den regē geuē op etc.

2 Ende Elias ginck henē / dat hy hem van
Achab sien liet: daer was dā eenen grootē
dieren tijdt te Samaria.
3 Eñ Achab riep Obad Ia synē Hofmeester:
(Obad Ia dan noch vreesde den Heere seer/
4 Want doe Iesabel de Prophetē des Heerē
wtroeyde/ b nam Obad Ia hondert Pro-
pheten/ eñ verstackse in de c † Spelonckē/ hier
vyftich/ eñ daer vyftich / ende versorchde se
met broodt ende water.)

Obad Ia Achabs Hofmeester. b Mac.10.41 Iesabel doot de Propheten c † And. dē hole/

5 So sprack nu Achab tot Obad Ia: Treck
door het Landt / tot allen Waterfonteynen
ende Bekē/ of wy mochtē hoy vinden/ ende
de Peerden eñ Muylen behouden / dat het
Vee niet altemael en vergae:
6 Ende sy deylden hen int Landt/ dat sy het
doortoghen: Achab tooch alleen op eenen
wech / ende Obad Ia oock alleen den an-
deren wech.
7 Doe nu Obad Ia op den wech was/ doe
ontmoettede hem Elias/ eñ doe hy hem kē-
de/ viel hy op zijn aensicht/ eñ sprack: Zijdy
niet mijn heere Elias?

Elias ontmoet Obad Ia.

Hy sprack:

8 Hy sprack: Ja gaet henen/ ende segt uwē
heere/ Siet/ Elias is hier.
9 Daerenteghen hy sprack: Wat hebbe ick
ghesondicht/ dat ghy uwen knecht wilt in
de handē Achabs geuen/ dat hy my doode?
10 So waerachtich als de Heere u God leeft
daer en is geen volck noch Coninckrijc daer
mijn heere niet en heeft henen gesonden/ u
te soecken: eñ wanneer sy spraken: Hy en is
hier niet: so nam hy eenen eedt vanden Co-
ninckrijcke ende volcke, datmen u niet ghe-
vonden en hadde.
11 Ende ghy sprecket nu: Gaet henen/ segt u
wen heere Siet/ Elias is hier?
12 Wanneer ick nu henen ginghe van u/ so
soude u de Gheest des Heeren wech nemen/
ick en weet niet waer henē ende ick dā qua-
me/ ende seyde het Achab aen/ ende en vōde
u niet/ so verworchde hy my: nu u knecht
vreest den Heere van sijner ionckheydt op.
13 Is het mynen heere niet ghesepdt/ wat
ick gedaen hebbe/ doe Jesabel de Prophetē
des Heerē verworchde: dat ick der Prophe-
ten des Heeren hondert verstack/ hier vijf-
tich eñ daer vijftich/ inde spelonckē/ ende
versorch dese met broodt ende water.
14 Eñ ghy sprecket nu: Gaet henen/ segt uwē
heere: Elias is hier: dat hy my verworge.
15 Elias sprac: So waerachtich als de Heere
Zebaoth leeft/ voor dien ick sta/ ick wil my
heden van hem sien laten.
16 Doe ginck Obad Ja henē/ Achab tegen/
ende seyde het hem aen: ende Achab ginck
henen Elia teghen.
17 Eñ doe Achab Eliā sach/ sprac Achab tot
d Amos 7.10 hem: d Zijt ghy/ die Israel verwerret?
Elias straft Achab 18 Hy sprack daerentegen: Ick en verwerre
e Jerem. 4.18 Israel niet/ e maer ghy ende uws vaders
huys/ daermede, dat ghy des Heeren gebot
verlaten hebt/ ende wandelt Baalim na.
850. Prophe-ten Baals ende der Ha-ghen. 19 Welaen/ so sent nu henen/ ende vergadert
tot my het gantsche Israel/ op den Berch
Carmel/ ende de vierhondert ende vijftich
Propheten Baals: ooch de vierhondert
f Of/ lust-woudts Propheten des f Hagens/ die vandē disschē
Jesabels eten.
20 Also sant Achab henē onder alle kinderē
Israels/ ende vergaderde de Propheten op
den Berch Carmel.
21 Doe trat Elias tot allen volcke/ eñ sprac:
g Jos 24.15 Hoe lange hinckt ghy op beyde zijden? g is
de Heere God zo wandelt hē na: is het ooc
Baal/ zo wandelt hem na: Ende het volck
en antwoorde hem niets.
h Num. 11.3. 22 Doe sprack Elias totte volcke: h Ick bē
alleen ouergebleuen een Prophect des Hee-
ren: daerentegen der propheten Baals zijn
vierhondert ende vijftich mannen.
23 So geeft ons nu twee Ossen/ ende laetse
wtkiesen eenen Osse/ eñ hem in stucken hou
wen/ ende op het hout leggen ende geē vier
daer aen leggen: so wil ick den anderen Osse
nemen/ ende op het hout leggen/ ende ooch
geen vyer daeraen legghen.
24 So roept ghy luedē aen den naē uws Gods
ende ick wil den Naem des Heeren aenroe-
pen: welcker God nu met vier antwoorden
sal/ die zy God. Ende het gantsche volc ant
woordde ende sprack: Dat is recht.
25 Eñ Elias sprac tot den Prophetē Baals:
Kiest ghy lieden eenen Osse wt/ ende maect
het ten eersten: want uwer is vele/ eñ roept
uws Gods naem aen/ ende en legt daer
gheen vier aen.
26 Ende sy namen den Osse dien hy hē gaf/
ende richteden toe/ eñ riepen aen den naem
Baals/ vanden morghen aen tot aen den
middach/ ende spraken: Baal verhoort ōs:
doch daer en was gheen stemme noch ant-
woorde ende i sy hinckten rondtom den Al-
taer dien sy ghemaeckt hadden.
27 Doe het nu Middach werdt/ bespottese
Elias/ ende sprac: Roept luyde wāt hy is eē
God/ hy dichtet misschien/ of heeft wat te
doē/ of is ouer velt/ of slaept misschien/ dat
hy opwake.
28 Ende sy riepen luyde/ ende prickelden hen
met messen ende priemen/ na haer wijse/ tot
dat het bloedt daer na volchde.
29 Doe nu de Middach voor by was/ pro-
pheteerden sy/ tot datmē het Spijsoffer doē
soude/ ende daer en was geen stemme noch
antwoordt noch opmercker.
30 Doe sprac Elias tot allē volcke: Coēt hier
alle het volck tot my: ende doe alle het volck
tot hem tradt/ heelde hy k dē Altaer des Hee
ren die ghebroken was.
31 l Ende nam twaelf steenen/ na den ghetale
der stammē der kinderen Jacobs/ (tot welc-
ken het woort des Heeren sprac/ ende seyde:
m Ghy sult Israel heeten.)
32 Ende bouwede vanden steenen eenen Al-
taer inden Name des Heeren: ende maeckte
rontom den Altaer een groeue/ twee koorn-
maten wijdt.
33 Ende richtede het hout toe/ ende hieuw dē
Osse in stuckē/ ende leyde hem op het hout/
34 Ende sprack: Haelt vier Cad vol waters/
ende ghietet op het Brantoffer/ ende op het
hout/ ende sprac: Doet het noch eenmael: en
de sy deden noch eenmael: ende hy sprack:
Doet het ten derdemael. Ende sy deden ten
derde mael.
35 Eñ het water liep rontom dē Altaer/ ende
de groeue werdt ooch vol waters.
36 Ende doe den tijdt was Spijsoffer te offe-
ren/ tradt Elias de Propheet daertoe, ende
sprach: Heere God Abrahams/ Isaacx/ ende
Jacobs/ laet het heden kondt worden dat
ghy God Israels zijt/ ende ick u knecht/ ende
dat ick sulckes alles/ na uwen woorde ghe-
daen hebbe.
37 Verhoort my Heere/ verhoort my: dat dit
volck wete/ dat ghy Heere God zijt/ dat ghy
haer herte daer nae bekeeret.
38 n Doe viel het vyer des Heeren neder/ en
de verslindde het Brandtoffer/ hout/ steenē
ende Aerde/ ende leckte het water op inde
groeue.
39 Doe dat alle het volc sach/ viel het op zijn
aengesicht/ ende spraken: De Heere is God/
de Heere is God.
40 Elias daerentegen sprac tot hen: o Grijpt
de Propheten Baals/ dat harer gheen en
ontloope: ende sy grepense. p Ende Elias
voerdese neder aen de Beke Kison/ eñ slocch
se aldaer.
41 Ende Elias sprac tot Achab: Treet op eet
ende drinckt/ want het ruyscht/ als woude
het seer reghenen.
42 Eñ doe Achab optooch te eten en te drinc
ken/ ginc Elias op des Carmels spitse/ ende
buychde hem ter Aerden/ eñ leyde zijn hooft
tusschen zijn knyen/
43 Ende sprack tot synen Jonghe: Gaet op-
waert/ eñ siet heuen na de Zee. Hy ginck op
waerts ende sach toe/ ende sprack: Daer en
is niets. Hy sprack: Gaet weder opwaerts
seuenmael.
44 Eñ inden seuensten male sprack hy: Siet
daer gaet een kleyn wolcke op wt der Zee/
als eens mans handt. Hy sprack: Gaet op-
waerts, ende segt Achab: Spant aē/ eñ vaert
af, dat u den reghen niet en treffe.
45 q Ende eermen toesach/ wert den hemel
swart van Wolcken eñ Winde/ eñ daer quā
eenen grooten regen: Achab van voer/ ende
tooch na Jesreel.

i De valsche Heylighen. wanneer sy eer aēdachtich zijn willen so worpē sy dē cop op beyde zijdē/ ghelijck als een Gans gaet dat het schijnt ghelijck als een hinckende/ die op beide zijdē ouwaert eñ her waert wagghelt. Daeruan koemt ooch het Pasah/ Exodi 12 doe God in Egypten doorginc/ eñ hincte/ daer hy doodtsloech op beyde zijdē/ hier eñ daer ghelijck als een droncken man ghaet. als bouen/ Wat hinct ghy op beyde zijdē: Eñ dat is de meyninghe dat de God/ loose lichtuerdich zijn/ dobbelmoedich/ eñ en hebbē niets ghewis/ Ephes 4. daer uā heetse de Schrift ooc vātiers/ om dat sy met kopworpen verdantiers ghebeer wlerincken/ eñ rechte kopdāssers zijn
k 1 Sam 4.35
l Jos. 4.5.20
m Ge. 32.28. ende 35.10.
2. Reg. 17.34
het ghebet Elie.
n Judi. 6.21. Spra. 48.3. 2 Mac. 1.32
Elia doot de Propheten Baals.
o Deut. 13.1. ende 18.20.
2 Reg. 12.25.
p Num 25.5
2. Pa. 25.33
q 1. Re. 17.1.

49 Ende de hant des Heeren quã ouer Elia/
ende hy gordde syne lendenen eñ liep voor
Achab henen/ tot dat hy quam te Jesreel.

Dat xix. Capittel.

1. Elia vluchtich voor Jesabel/ wẽschet
te steruen. 5. Wordt vanden Enghel met
broot eñ water gesterckt/ 9. eñ vandẽ Hee
re in syner noodtklaghe ghetroostet. 15. de
HEERE heet hem Hasael/ Jehu ende E-
lisa/ ter straffe der Afgodenmakers in Is-
rael/ saluen.

1 Ende Achab seyde Jesabel al/ alles wat
Elia gedaen hadde: ende hoe hy hadde
alle Propheten Baals met den sweerde
verworcht:
2 Doe sant Jesabel een Bode tot Elia/ ende
liet hem seyghen: a De Goden doen my dit
eñ dat/ so ick niet morgen om dese tyt uwer
ziele en doe als deser zielen een.

a 1 Re. 20.10. 2. Regu. 6.31

3 b† Doe hy dat sach/ maecte hy hem op. eñ
ghinck waer hy henen woude/ ende quam
tot Berseba in Juda/ ende liet synẽ Jongẽ
aldaer.

Elia vlucht voor Jesabel. b† an. Doe vreesde hy/ maecte hem op. etc. Jere 26.23. Elia gebet? c Josue.4.3

4 Eñ hy ghinck henen inde Woestyne een
dachreyse: ende quam daer in/ ende settede
hem onder eenen Jeneuerboom/ ende badt
dat zyn ziele storue/ ende sprack: c Het is ge
noech/ so neemt nu Heere myn ziele: ick en
ben niet beter dan myn Vaders.
5 Ende leyde hem ende sliep onder den Je-
neuerboom: ende siet/ de Engel roerde hem
aen/ ende sprac tot hem: Staet op eñ etet.
6 Eñ hy sach om ende siet/ tot synẽ hoofde
lach een geroostet broot ende een kãne met
water: ende doe hy ghegheten ende gedronc
ken hadde/ leyde hy hem weder slapen.
7 Ende de Engel des Heeren quam ten an-
deren male weder eñ roerde hem aen/ ende
sprack: Staet op ende eet/ want ghy hebt
eenen grooten wech voor v.
8 Ende hy stont op/ ende at/ ende dranck/ d
eñ ginc door de cracht der seluer spyse veer-
tich daghen ende veertich nachten tot aen
den berch Gods Horeb.

d Exo 34.28 Matt. 4.2.

9 Ende quã aldaer in een Spelonckе/ ende
bleef aldaer dẽ nacht ouer: eñ siet het woort
des Heeren quam tot hem/ ende sprack tot
hem: Wat maecktu hier/ Elia?
10 Hy sprack: e Ick hebbe f geyuert om den
Heere den God Zebaoth: want de kinderen
Israels hebben v Verbont verlaten/ eñ v-
we Altaren gebroken ende uwe Propheten
met den sweerde verworcht/ ende ick bẽ al-
leene ouergebleuen/ ende sy staen daer na/
dat sy myn leuen nemen.

e Rom. 11.3. 1 Regu 18.21 f. dat is, met heet brandẽgen vroegẽ ontsteken ghewеest

11 Hy sprac: Gaet wt/ eñ treedt op dẽ Berch
voor den Heere: eñ siet/ de Heere ginck daer
voorby/ ende eenen grootẽ sterckẽ wint/ die
de Berghen scheurde/ ende de Rotzsteenen
brack/ voor den Heere henen: na den wint
dan quam een Aertbeuinghe: doch de Heere
en was niet inder Aert beuinghe.
12 Ende na de Aertbeuinghe quam een vier
doch de Heere en was niet in het vyer: en-
de na het vyer quam een stil sachtmoedich
suysen.
13 Doe dat Elia hoorde/ bedeckte hy zyn aẽ
sicht met synen mãtel/ ende ginck wt/ ende
tradt inde deure der Spelonckẽ: ende siet/
doe quam een stemme tot hem/ ende sprac:
Wat hebdy hier te doen/ Elia?
14 Hy sprack: Ick hebbe om den Heere den
God Zebaoth gheyuert: g want de kinde-
ren Israels hebben v Verbondt verlaten/
uwe Altaren ghebroken/ uwe Propheten
met den sweerde verworcht/ ende ick bẽ al-
leene ouerghebleuen/ ende sy staen daer na/
dat sy my het leuen nemen.

g Rom. 11.3.

15 Nu de Heere sprac tot hem: h Gaet weder h Syr. 48.8
om uwes weechs/ door de Woestyne na Da-
masco: ende gaet daer in/ ende salft i Hasael i 2. Reg. 8.7.
ten Coninck ouer Syrien.
16 Ende k Jehu den sone Nimsi ten Coninc k 2. Reg. 9.2
ouer Israel/ ende l Elisa den sone Saphat l Syr. 48.13.
van Abel Mehola/ ten Propheet in v stede.
17 Ende het sal geschiedẽ/ dat wie den sweer-
de Hasael ontloopt/ dien sal Jehu dooden eñ
wie dẽ sweerde Jehu ontloopt/ diẽ sal Elisa
dooden.
18 m Ende ick wil laten ouerblyuen seuẽ duy m Rom 11.4
sent in Israel/ namelick/ alle knyen/ die hen
niet gebuycht en hebben voor Baal/ ende al
le mont/ die hem niet ghekust en heeft.
19 Ende hy ginck van daer/ ende vandt Elisa
dẽ sone Saphat/ dat hy ploechde mett twaelf
Jock Ossen voor hẽ henen/ ende hy was sel-
ue onder den twaeluen. Ende Elia ginc tot
hem/ ende wierp synen mantel op hem.

Elisa Elia salft Elisa tot eñ Propheet.

20 Hy nu verliet de Runderen/ ende liep E-
lia na/ ende sprack: n Laet my mynen vader n Luc. 9.61.
ende myn moeder kussen/ so wil ick v nauol-
ghen. Hy sprack tot hem: Gaet henen/ ende
coemt weder/ want o † ick hebbe wat met
v te doen.

o † An. wat soude ick v doen?

21 Ende hy liep weder van hem/ eñ nam een
jock Runderen/ ende offerde het/ ende kooc-
te het vleesch met den houtwercke aen den
Runderen/ ende gaf het den volcke/ dat sy a-
ten: ende maecte hem op/ ende volchde Elia
na/ ende diende hem.

Dat xx. Capittel.

1. Benadab belegheret Samariam/ 13.22.
zyn Heyr de Syriers/ wordẽ tweemael door
des Heeren hulpe gheslagen. 32. Achab be-
sondicht hem aen den Heere/ dat hy des Bẽ
hadabs verschoont/ 35. ende wort daerom
van eens Propheten Scholier ghestraft.

1 Ende a Benhadab de Coninck te Syriẽ
vergaderde alle zyn macht/ ende daer
waren twee ende dertich Coningẽ met
hẽ/ ende peerden/ ende wagenen/ ende tooch
op/ ende belegde Samariam/ ende crijchden
teghen haer.

Benhadab belegert Samaria. a 1. Re. 15.18

2 Ende sandt Boden tot Achab den Coninc
Israels in de Stadt/
3 Ende liet hem seyghen: So spreecht Ben-
hadad: V siluer ende v gout is myne/ ende
uwe wyuen ende uwe beste kinderen zyn
ooch myne.
4 De Coninck Israel andtwoordde/ ende
sprack: Myn heere Coninck/ als ghy geseyt
hebt: ick ben uwe/ ende alles wat ick hebbe.
5 Ende de Boden quamẽ weder/ ende spra-
ken: So spreect Benhadad: dewyle dat ick
tot v gesonden hebbe/ ende laten seggen: V
siluer ende gout/ uwe wyuen ende uwe kin-
deren sult ghy my gheuen/
6 So wil ick morgẽ om dese tyt/ myn knech
ten tot v senden/ dat sy v huys/ ende uwer
Onderdanen huysen besoecken: ende wat v
lief is/ sullen sy in hare handen nemen/ ende
wech draghen.
7 Doe riep de Coninck Israels alle Outsten
des Lants/ ende sprack: Merckt ende siet/
hoe quaet hy het voorneẽt: hy heeft tot my
ghesonden/ om myne wyuen ende kinderen/
siluer ende gout/ ende ick en hebbe hem des
niet gheweygheret.
8 Doe spraken tot hem alle Ouders/ eñ alle
het volck: Ghy en sult hem niet hoorẽ/ noch
bewillighen.
9 Ende hy sprack tot den Boden Benha-
dabs: Segghet mynen heere den Coninck
Alles wat ghy inden eerstẽ uwen knecht ẽ
boden hebt/ dat wil ick doen/ doch dit en cã
ick niet

ick niet doen: ende de Boden gingen henē/
ende seyden hem sulcx weder.
10 Doe sant Benhadad tot hem/ eñ liet hem
segghen: b De Goden doen my dit ende dat
waer het stof Samarie genoech sal zijn/ dat
alle het volck onder my/ een handtvol daer
van creghe.
11 Daerenteghen de Coninck Israels ant-
woorde/ ende sprack/ Segget hem: die het
harnasch aentreckt/ die en sal hem niet c be
roemen/ als die het heeft afghelept.
12 Doe dat Benhadad hoorde/ (eñ hy dranc
euen mette Coningen in de Tenten/) sprac
hy tot synen knechten: Rustet v: ende sy ru-
steden hen teghen de Stadt.
13 Ende siet/ een Propheet tradt tot Achab
den Koninck Israels / ende sprack : So
spreect de Heere : hebt Ghy nu gesien / alle
desē grootē hoop? Siet/ ick wil haer heden
in uwe hant geuen/ dat ghy weten sult/ ick
zy de Heere.
14 Achab sprac: Door wien? Hy sprack: So
spreect de Heere: Door de Jongen der Lant-
voochden. Hy sprack: Wie sal den stryt be-
ghinnen? Hy sprack: Ghy.
15 Doe telde hy de Jonghen der Lantvooch
den/ ende haer was twee hondert eñ twee
ende dertich: ende telde na hen het gātsche
volck aller kinderen Israels/ seuen duysent
mannen.
16 Eñ togen wt inden middage: Benhadad
nu dranck ende was droncken inder Tentē
met tsamen den twee ende dertich Conin-
ghen/ die hem te hulpe ghecomen waren.
17 Eñ de Jongen der Lantvoochden togen
ten eersten wt: Benhadad dan sant wt/ eñ
die seyden hem weder/ eñ spraken; daer trec
ken mannen wt Samaria.
18 Hy sprack: Grijptse leuendich/ sy zijn om
vrede of om stryts wille wtghetoghen.
19 Doe nu de Jongen der Lantvoochden wa
ren wtghetoghen/ ende het Heyr hen na:
20 Sloech een yegelick wie hem voor quam:
ende de Syriers vloden/ ende Israel iaech
de hen na: eñ Benhadad de Koninc te Sy-
rien ontquam met Peerden ende Ruyteren.
21 Eñ de Coninc Israels tooch wt/ eñ sloech
Peerden ende Waghenen / dat hy aenden
Syriers eenen grooten slach dede.
22 Doe tradt een Propheet totten Coninck
Israels/ ende sprack tot hem: Gaet henē eñ
sterct v/ ende merct ende siet wat ghy doet:
want de Coninc te Sy[rien] sal teghen v op
trecken/ wanneer het [iaer] om is/
23 Want de knechten des Coninx te Sy-
rien/ spreken tot hē: hare Goden zijn Berch
goden/ daerom hebben sy ons afgewonnē;
O dat wy met hen op den slechten velden
stryden mochten/ wat ghelt/ wy wouden
hen afwinnen.
24 Doet hem also: Neēt de Coningen wech/
een yeghelicken van zijn plaetse/ ende stelt
Heeren aen hare steden.
25 Eñ ordineert v eē Heyr/ als dat Heyr was
dat ghy verloren hebt/ ende Peerden ende
Waghenen/ als de ghene waren/ ende laet
ons tegen hen stryden op effenen velde: wat
gelt het/ wy willen bouen ligghen? Hy hoor
de haer stemme/ ende dede also.
26 Als nu het Jaer om was/ ordineerde Bē
hadad de Syriers/ eñ tooch op na Aphek/
teghen Israel te stryden.
27 Ende de kinderen Israels ordineerde hē
oock/ ende versorchden hen/ ende togen henē/
hen teghen/ ende legerden hen teghen haer
ghelijck als twee cleyne kudden Gheyten/
ende der Syriers was het Landt vol.
28 Ende een man Gods tradt toe/ ende sprac
totten Coninck Israels: So spreeckt de

b 1.Reg.19.2 2.Regn.6.31

c Dat is/ hy en segge niet Huy/ eer hy ouer den berch comt: want wie ghewonnen heeft/ die lept het harnasch af: maer die het aentreckt die en heeft het daerō noch niet gewonnen.

Benhadad is dronckē.

De Syriers worden geslagen van Achab.

Heere: d Daerom dat de Syriers hebben ge
seyt: De Heere zy een God der Berghen eñ
niet een God der leechten: so hebbe ick alle
desen grooten hoop in uwer hant gegeuen:
dat ghy weetet/ ick zy de Heere.
29 Ende sy legerden hen stracx tegē de gene/
seuen dagen lanck: aenden seuendē dage to-
ghen sy te hoope/ om te stryden: ende de kin
deren Israels sloeghen der Syriers hōdert
duysendt voetvolcx op eenen dach.
30 Ende de ouergebleuene vloden na Aphec
in de Stadt/ ende de meur viel op de ouerge
bleuene seuē ende twintich duysent mannē.
Ende Benhadad vluchtede oock inde Stat
van deen kamer in de ander.
31 Doe spraken zijn knechten tot hem: Siet/
wy hebben ghehoort dat de Coninghen des
huys Israels barmhertighe Coningē zijn:
so laet ons sacken om onse lendenen binden
ende stricken om onse hoofden / ende totten
Coninck Israels wtgaen/ misschien laet hy
v ziele leuen.
32 Ende sy bonden sacken om hare lendenē/
ende stricken om hare hoofden/ ende quamē
totten Coninck Israels ende spraken: Bē-
hadad v knecht laet v seggē: Lieue laet mijn
ziele leuen. Hy sprack: Leeft hy noch/ so is hy
mijn broeder.
33 Eñ de mannen namē also haest dat woort
van hem/ ende bediedent voor hē/ ende spra-
ken: Ja/ v broeder Benhadad. Hy sprack: e
Komt eñ brengt hem hier. Doe ginck Ben-
hadad tot hem wt/ ende hy liet hem op den
Waghen sitten/
34 Ende sprack tot hem: De Steden die mijn
vader uwen vader genomen heeft/ wil ick v
weder gheuen: ende maeckt v strat en te Da-
mascon/ als mijn vader te Samaria gedaen
heeft: so wil ick v met eenen verbonde verla
ten: f ende hy maeckte een verbont met hem
ende liet hem trecken.
35 Doe sprack een man vanden kinderen der
Propheten tot synē naesten/ door het woort
des Heeren: Lieue/ slaet my; doch hy wey-
gherde/ hem te slaen.
36 Doe sprack hy tot hem: Daerom dat ghy
der stemme des Heeren niet en hebt gehoort
siet / so sal v eenen Leeuwe slaen / wanneer
ghy van my gaet : g ende doe hy van hem
wech ginck/ vandt hem eenen Leeuwe/ ende
sloech hem.
37 Ende hy vandt eenen anderen man/ ende
sprach: Lieue slaet my: eñ die man sloech hē
ende wondde hem.
38 Doe ginck de Propheet henen/ ende trade
totten Coninck aenden wech/ ende besmeet
de zijn aenghesicht met asschen.
39 Ende doe de Coninck daer voorby tooch/
schreyde hy den Coninc aen/ eñ sprack: h V
knecht was wtgetogen midden inden stryt
ende siet/ een man was geweken/ ende bracht
eenen man tot my/ ende sprack: bewaert de-
sen man: so men synes sal missen/ so sal v ziele
in synes zielen stede zijn: of sult daer eenen
Centener siluers voor weghen.
40 Ende doe v knecht hier ende daer te doē
hadde/ en was die daer niet meer. De Co-
ninck Israels sprack tot hem: Dat is v oor
deel/ ghy hebt het selue ghesproken.
41 Doe wischte hy de asschen i haestelicken
van zijn aengesicht: ende de Coninc Israels
kende hem/ dat hy der Propheten een was.
42 Eñ hy sprack tot hem: So spreect de Hee-
re: k Daerom dat ghy den verbannen man
hebt van v gelaten/ sal v ziele voor zijn ziele
zijn ende v volck voor zijn volck.
43 Doch de Coninc Israels tooch henen ve-
droeft ende toornich in zijn huys/ ende quā
te Samaria.

d Deut.9.2

De Coninc van Syrien wort wederom geslagē

Also son dichde oock Saul met Agag e 1.Sam.15.9

f 1.Re.20.42

Een vā Propheten Scholier.

g 1 Re.13.24

h 2.Sam.

i Of/ flux

k 1.Re.22.8

Dat xxj. Capittel.

1. Naboth weygert Achab syne Wijn-
berch / wort door een grousame beschickin
ge Jesabels gesteenicht. 15. Achab met wil
keur schandlicker daet/settet hem in zijn Er
ve. 17. Elias prophetéert tegen Achab ende
Jesabel. 27. Achab bupeht hē voor dē Hee-
re / ende krijcht des toegheseyden onghe-
lucks een vertreck.

Achab staet na Naboths wijnberch.

1 NA dese ghescheidenissen gheuielt / dat
Naboth een Jesreeliter/ eenen Wijn
berch hadde te Jesreel by den Pallay
se Achabs des Coninckx te Samaria.

a 1.Sa.8.14

2 Ende Achab spraeck met Naboth/ ende sey
de: Geeft my uwen Wijnberch: ick wil my
eenē Coolhof daeruā makē/ de wijle dat hy
so na aen mynē huyse leyt: ick wil v eenen
beterē Wijnberch daer voor geuen: ofte so
het v behaget/ wil ick v siluer daer voor ge
uen so vele als hy gheldt:

b Levi.25.23. Num. 36.8. Jeremi.32.7 Ezech.4.34.

3 Doch Naboth spraeck tot Achab: b Dat
late de Heere verre van my zijn / dat ick v
mynes vaders Erve soude gheuen.

4 Doe quam Achab te huys bedroeft ende
toornich / om des woorts wille / dat Na-
both de Jesreeliter tot hem ghesegt hadde/
ende gesproken: Ick en wil v myner vader
Erve niet geuen: ende hy leyde hem op zijn
bedde/ ende keerde zijn aensicht om/ ende en
at gheen broot.

5 Doe quam Jesabel zijn wijf tot hem in/ ende
spraeck met hem: Wat is het dat uwē geest
so bedroeft is / ende dat ghy gheen broodt
en etet?

c Dat is/ ghy/ zijt het doch die het maect dat Israel een Coninc zijt is: sonder v ware het niets.

6 Hy spraeck tot haer: Ick hebbe met Na-
both dē Jesreeliter ghesproken/ ende geseyt:
Gheeft my uwē Wijnberch om gelt: of so
ghy lust daer toe hebt/ wil ick v eenē ande-
rē daer voor geuē. Doch hy spraeck: Ick en
wil v mynen Wijnberch niet gheuen.

d Sa.2.11.15

7 Doe spraec Jesabel zijn wijf tot hem: Wat
waer daer voor een Coninckrijck in Israel,
c wāneer ghy het niet en dedet? Staet op/
ende eet broodt/ ende weest goets moets: ick
wil v den Wijnberch Naboth des Jesree-
liten doen hebben.

e Schandelicke misdaet op vastel dagē ge voordert ende ghestraft.

8 d Ende sy schreef brieuen onder Achabs
name/ ende versegheldese met zijn Signet/
ende sandt se tot den Oudtsten ende Ouer-
sten in syner Stadt / die rondtom Naboth
woonden/

f Dat is/gelastert/ Wāt de Schrift noemt het grousamen laster/ dat God lasterē heet/ aen de se plaetse opt allertuchtichste: als oock Job 3 staet. Doch God lasterē/ hadde Moses by pene des doots verboden: so was het Coninckrijcke Israels vā God ingeset/ also dat hen Coninck lasterē/ oock God aenghinck.

9 Ende schreef also in de brieuen: Laet een
e Vasten wtroepen ende settet Naboth bo-
uen aen inden volcke.

10 Ende stellet twee lose boeuen voor hem/ die
daer getuygē ende spreken: Ghy hebt God
ende den Coninck f niet gesegent: ende voert
hem wt/ ende steenicht hem/ dat hy sterue.

11 Ende de Oudtsten ende Ouerstē syner Stadt/
die in syner Stadt woondē / deden als hen
Jesebel ontboden hadde als sy in de brieuē
ghescreuen hadde die sy tot hen sandt.

12 Ende lieten een Vasten wtroepen/ ende lie-
tē Naboth bouē aen sittē onder dē volcke.

13 Doe quamē de twee loose boeuē/ ende sette
den hen voor hem ende getuychden teghen
Naboth voor dē volcke/ ende spraken: Na-
both heeft God ende den Coninck niet ghese
gent. g Doe voerdē sy hem voor de Stadt
wt/ ende steenichden hem dat hy sterf.

g Levi.24.13 Actu.7.58.

14 Ende sy ontbodē Jesabel/ ende lieten haer
segghen: Naboth is gesteenicht ende doodt.

15 Doe nu Jesabel hoorde, dat Naboth ge
steenicht ende doot was/ spraeck sy tot Achab:
Staet op, ende neemt dē Wijnberch Naboth
des Jesreeliten in dien hy weygerde /v om
ghelt te geuē: want Naboth en leeft niet
meer/ maer is doodt.

16 Doe Achab hoorde/ dat Naboth doodt
was / stont hy op / dat hy af ginck inden
Wijnberch Naboth des Jesreeliten / ende
hem inname.

17 Doch het woort des Heerē quam tot Elia
den Thisbiter/ ende spraeck:

18 Maeckt v op/ ende gaet henen af/ Achab
den Coninck Israels tegen/ die te Samaria
is/ (siet/ hy is inden Wijnberch Naboths/
daer henen is hy afghegaen/ dat hy hem
inneme/)

19 Ende spreeckt met hem / ende segt : So
spreeckt de Heere: Ghy hebt doot gheslagē/
daer toe oock ingheuomen: ende sult met
hem spreken ende segghen: So spreeckt de
Heere: h Aen de stede daer de honden het
bloet Naboths gelect hebben / sullen oock
de honden v bloet lecken.

h 1. Regu. 22.38.

20 Ende Achab spraec tot Eliā: Hebdy my oock
opt uwen vyant gevonden? Hy spraeck: Ja/
ick hebbe v gevonden: daerom dat ghy ver-
kocht zijt / slechs quaet te doen voor den
Heere

21 i Siet/ ick wil ongheluck ouer v brengen/
ende uwe Nakomelingē nemē/ ende wil vā
Achab wtroepen oock dien/ die aen de wāt
pisset ende die besloten ende ouergelaten is
in Israel.

i 2.Reg.9.9. Hosee.1.4

22 Ende wil v huys maken/ k als het huys Je
roboams / des soons Nebat / l ende als het
huys Baesa/ des soons Ahia/ om des tergēs
wille/ daer ghy my mede vertoornet / ende
Israel sondighen ghemaeckt hebt.

k 1 Reg 15.29 l 1. Reg.16.3.

23 Ende ouer Jesabel sprac de Heere oock/ ende
seyde: m De Honden sullen Jesabel eten/ aē
de mueren Jesreels.

m 2. Regum 9.10.36.

24 n Wie van Achab steruet inder stadt/ dien
sullen de honden eten: ende wie op den vel-
de sterft dien sullen de voghelen onder den
Hemel eten.

n 1. Re.14.11 ende.15.29. ende.16.4.

25 o Also en was daer niemāt/ die so gātsch
verkocht ware quaet te doē voor den Hee-
re/ als Achab: wāt syn wijf Jesabel ouerrede
de hem also.

o 1. Mach. 1.16.

26 Ende hy maeckte hem ten grootē gruwel/
dat hy den Afgodē na wandelde in alle ma-
nierē als de Amoriters gedaen haddē/ p die
de Heere voor den kinderen Israels ver-
dreuen hadde.

p Nu.21.24.

27 Doe nu Achab sulcke woordē hoorde ver
scheurde hy syne kleederen/ ende nam eenen
q sack om zijn lyf/ ende vastede/ ende sliep in
sacken/ ende ginck iammerlick henen.

q Dat is/ bedroefde slechte kleederē/ als wanneermē leedt draeght of arbeydt.

28 Ende het woort des Heerē quam tot Eliā
den Thisbiter ende spraeck:

29 Hebdy niet gesien / hoe hem Achab voor
my bupeht / de wijle dat hi hem nu voor my
bupeht en wil ick dat ongeluck niet inuoe-
rē by synē leuē doch by zijns soons leuen
wil ick ongheluck ouer zijn huys r voeren.

r Sebast. muu.voerē. Ende sy saten drye Jaer/ dat daer geen etc. Israel Cap 22. Maer indē derdē Jare tooch etc.

Dat xxij. Capittel

1. Achab/ met hulpe Josaphats bestriet
Ramoth te bekrijghen. 6 Zijn valsche Pro-
pheten 11 met tsamen Zedekia/ spreken daer
gheluck toe. 15. De eenighe Micha onghe-
luck 24. ende wordt daerom/ van Zedekia
gheslagen /) vanden Coninck in de geuanc-
kenisse ghewprpen. 29. Achab koemt om in
den krijch 41. Josaphat sterft.

Achab ende Josaphat strijdē tegē Ramoth

1 EN de drie Jaer quamen om/ dat daer gee-
nen krijch en was tusschen de Syriers
ende Israel.

2 a Inden derdē Jare dan tooch Josaphat
de Coninck Juda af totte Coninck Israels.

a 2 Par.18.2

3 Ende de Coninck Israels spraeck tot synē
knechten: En weet ghy lieden niet/ dat Ra-
moth in Gilead onse is/ ende wy sitē stille/
ende

ende en nemense niet vander hant des Co-
nincks te Syrien?
4 Ende sprack tot Josaphat: Wildy met
my trecken inden strydt na Ramoth in Gi-
lead? Josaphat sprack totten Coninck Is-
b 2.Reg.3.7 raels: b Ick wil zijn als ghy / ende myn
volck als v volc, ende myne Peerden als u-
we Peerden.
5 Ende Josaphat sprack totten Coninck
c 1.Sam 23.8 Israels: c vraecht doch hedē om het woort
2.Sam.2.1. des Heeren.
ende 5.19. 6 Doe vergaderde de Coninck Israels Pro
d 1.Re.18.22 pheten, by d vierhondert mannen en sprac
tot hen: Sal ick na Ramoth in Gilead trec
kē te stryden, of sal ick het laten aenstaē: sy
spraken: Treckt op, de Heere salse in de hāt
des Conincks gheuen.
7 Josaphat daerentegen sprack: En is hier
gheen Propheet meer des Heeren / dat wy
van hem vraghen?
8 De Coninc Israels sprack tot Josaphat:
Micha de Daer is noch een mā Micha, de sone Jem
Propheet. la / van dien men den Heere vraghen kan:
e Of hatisch doch ick ben hem e gram / want hy en pro-
vyandisch / pheteeret my niets goets maer enkel quaet.
Josaphat sprack: De Coninck en spreke
niet also.
9 Doe riep de Koninck Israels / eenen Ka-
f Of, slupt merlinck: eñ sprac: Brengt f haestelick hier
Micha den sone Jemla.
g 2.Pa.18.9 10 g Nu / de Coninck Israels ende Josaphat
de Koninck Juda, saten een yeghelick op
synen stoel, aenghetoghen met cleederē / op
de plaetse voor der deuren aender poorten
Samarie / ende alle Propheten propheteer
den voor hen
Zedekia eē 11 Eñ Zedekia de sone Chanaana hadde hē
valsch Pro- yseren hoornen ghemaect, ende sprack: So
pheet. spreeckt de Heere: Hier sult ghy de Syriers me
de stooten / tot dat ghyse te niete maket.
12 Ende alle Propheten propheteerdē also /
ende spraken: Treet op na Ramoth in Gile
ad, ende vaert gelucklick / de Heere salse in
de handt des Konincks gheuen.
13 Ende de Bode die henen ghegaen was /
Micha te halen, sprack tot hem: Siet, der
Propheten reden en zyn eendrachtich goet
voor den Koninck: so laet nu v woort ooch
zijn, als het woort der seluen / ende spreeckt
wat goets.
14 Micha sprac: So warachtich als de Hee
re leeft / ick wil spreken wat my de Heere
segghen sal.
15 Ende doe hy totten Koninck quam / sprac
de Koninck tot hem: Micha sullen wy na
Ramoth in Gilead treckē te crijghen, of
sullen wy het laten aenstaen? Hy sprack tot
hem: Ja, treckt op, ende vaert ghelluckelick
de Heere salse in de handt des Konincks
gheuen.
16 De Coninck sprack noch eenmael tot hē:
Ick besweere v / dat ghy my niet anders
seght / dan de waerheydt / inden Name des
Heeren.
Micha pro- 17 Hy sprack: Ick sach het gantsche Israels
pheteert. verstroyt op de Berghen / als de Schapen
die geenen Herdeeren hebben: ende de Heere
sprack: En hebben dese gheenen Heere? Eē
yeghelick keere wederom te huys met vre-
den.
18 Doe sprack de Coninck Israels tot Jo-
saphat: En hebbe ick v niet gheseydt dat
hy my niet goets en propheteert, maer enc
kel quaet?
h 2.Pa.18.18 19 Hy sprack: Daerom hoort nu het woort
des Heeren: h Ick sach den Heere sitten op
synen Stoel / ende alle het hemelsche Heyr
by hem staen, te syner rechter ende slincker
handt.
20 Ende de Heere sprack: Wie wil Achab
ouerreden / dat hy op trecke / ende valle te
Ramoth in Gilead? Eñ de eene seyde dit / de
ander dat.
21 Doe ghinck eenen Gheest wt / ende tradt
voor den Heere / ende sprack: Ick wil hem
ouerreden. De Heere sprack tot hem: Waer
mede?
22 Hy sprack: Ick wil wtgaen / ende wil ee-
nen valschen Gheest zijn, in aller syner Pro-
pheten mont. Hy sprack: Ghy sult hem ouer
reden, ende sult het wtrichten: gaet wt, en-
de doet also.
23 i Nu siet / de Heere heeft eenen valschen i Esa 19.14.
Geest ghegeuen in alle dese uwer Prophe- Ezec.14.4.9
ten mont: ende de Heere heeft quaet ouer v
ghesproken.
24 k Doe trat Zedekias de sone Chanaana
toe / eñ sloech Micha op de kinnebackē ende k Job.16.10
sprack: Hoe? is de Geest des Heeren van my Marc.14.65
ghewecken, dat hy met v spreke? Jere. 20.2.
25 Micha sprack: Siet, ghy sult het sien / aē Zedekias
dien daghe, wanneer ghy van de een camer slaet den
in de ander gaen sult, dat ghy v versteket. Propheet
26 De Koninck Israels sprac: Neemt Mi- Micha.
cha, ende laet hem bliuen by Amon dē Bur
ghemeester, ende by Joas den sone des Ko-
nincks.
27 Ende spreeckt: So seyt de Koninc: Desen
settet indē kercker, eñ spijset hem met broot
ende water der droeffenisse / tot dat ick met
vreden weder come.
28 Micha sprack: coemdy met vreden weder
so en heeft de Heere door my niet gesprokē
ende sprack: Hoort toe alle het volck.
29 Also tooch de Koninck Israels, ende Jo-
saphat de Koninck Juda, op na Ramoth in
Gilead.
30 Ende de Koninck Israels sprac tot Josa-
phat: Verkleedt v ende coemt in den strydt /
aenghetoghen met uwen cleederen: ende de
Koninck Israels verkleedde hem ooch / ende
tooch inden strydt.
31 Nu de Koninck te Syrien gheboodt den
Ouersten ouer syne Waghenen, dier waren
twee ende dertich / ende sprakē: l Ghy liedē l 2.Pa.18.30
en sult niet stryden noch tegen cleyne noch 1.Reg.20.42
teghen groot, maer teghen den Koninc Is-
raels alleen.
32 Ende doe de Ouersten der Waghenen / Jo-
saphat saghen / meynden sy hy waer de Co-
ninc Israels / eñ vielen op hem met dē strijt:
doch Josaphat schreyde.
33 Doe nu de Ouersten der Wagenen saghē /
dat hy de Koninc Israels niet en was / keer
den sy hen te rugghe van hem. Achab ste
34 Een man dannoch spandde den Boghe m in den
m onnersiens / ende schoot den Koninc Is- crijch
raels tusschen het panzier ende n hangsel: m Of /
ende hy sprack tot synen Voerman: Keert v onbedacht /
hant ende voert my wt den Heyre, want ick Heb. in syner
ben ghewont. eenvoudic-
35 Ende den strijt nam de ouerhādt desseluen heydt /
daechs: ende de Koninc stont op den wagen ↑ And harde
tegen de Syriers ende sterf des auonts, en- n Dat is /
de het bloet vloyde vanden wonden middē daer het
inden Waghen. sweerdt aen
36 Ende men liet wtroepen in het Heyr / doe hinc bouen
de Sonne ondergincK ende seggen: Een ye vā de schou
ghelick ga in syner Stadt, ende in zijn Lant. deren henē /
37 Also sterf de Koninck ende werdt na Sa- tot op de
maria ghebrachte / ende sy begroeuen hem te heupe.
Samaria. o ↑ Au. daer
38 Ende doe sy den Wagen wiesschen by den de hoeren of
Poel Samaria leckten de honden zijn bloet weerdinnen
(o ↑ ende hem wiesschen de hoeren) p na wiesschen.
den woorde des Heeren, dat hy ghesproken p 1.Reg.11.19
hadde / q Of, puenyt
39 Wat meer van Achab te seggē is, ende al

Ahasia Coninck in Israel.
Josaphat is 25 Jaer Coninck in Juda.
2 Par. 17. 1. ende 20. 31.

les wat hy ghedaen heeft / ende het q Elpenbeenen huys dat hy bouwede/ende alle
Steden die hy ghebouwet heeft: siet/ dat
is ghescreuen inder Chronica der Konin-
ghen Israels.
40 Also ontsliep Achab met synen vaderen/
ende zijn sone Ahasia/wert Coninck in zijn
stede/
41 Ende Josaphat de sone Assa/wert Coninc
ouer Juda/ inden vierden Jare Achab des
Konincks Israels.
42 Ende was vijf ende dertich Jaer out/doe
hy Koninck wert / ende regeerde vijf ende
twintich Jaer te Jerusalē: zijn moeder hiet
Asuba/ een dochter Silhi.
43 Ende wandelde in allen wegen zijns va-
ders Assa/ende en weeck daer niet van/en-
de dede dat den Heere wel beuiel.
44 Doch en nam hy de Hoochten niet wech
ende het volck offerde ende roocte noch op
de Hoochten.
45 Ende hadde vrede met den Koninck Is-
raels.
46 Wat nu meer van Josaphat te seggen is
eñ de macht/wat hy ghedaen/ ende hoe hy
ghecrijcht heeft/ siet/ dat is ghescreuen in
der Chronica der Koninghen Juda.

r1. Re. 15. 12.

47 Doch verdreef hy wt den lande/wat daer
noch ouerbleuen Hoerenagers waren/ die
ter tijdt zijns vaders Assa/ waren ouergheb
bleuen.

s 2. Sa. 8. 14.

49 s Ende daer en was gheen Koninck in
Edom.

t 1 Reg. 9. 26 2 Par 20. 36.
† An thien Schepen.

49 t Ende Josaphat hadde n† Schepen la-
ten maken op de Zee / die in Ophir gaen
souden/gout te halen: doch sy en ghinghen
niet: want sy werden ghebroken te Ezeon
Geber.
50 Op dat mael sprac Ahasia de sone Achab
tot Josaphat: Laet mijn knechten met v
knechten in de Schepen varen: x ende Jo-
saphat en woude niet.

x 2 Pa. 20 37

51 Ende Josaphat ontsliep met synen va-
deren/ende wert begrauen met synen vade-
ren/ inder Stadt Dauids zijns vaders: en-
de Jozam zijn sone wert Koninck in zijn
stede.

Jozam.

y 2. Re. 8. 16
Ahasia is twee Jaer Koninck ouer Israel.
* Dat eerste Capitt. des tweeden boecx der Koninghen Luth.
z† An. dede Oock vielē de Moabiters vā etce

52 * y Ahasia de sone Achabs/wert Coninc
ouer Israel te Samaria/ inden seuentiendē
Jare Josaphat des Konincks Juda/ ende
regeerde ouer Israel twee Jaer.
53 Ende dede dat den Heere qualick beuiel/
ende wandelde inden weghe zijns vaders
ende syner moeder/ ende inden weghe Je-
robeams des soons Nebat/die Israel son-
dighen dede.
54 Ende diende Baal/ ende badt hem aen:
ende vertoornde den Heere den God Isra-
els/ghelijck als zijn vader z† dede.

Eynde des Eersten Boecks
der Koninghen.

(*.*) (*.*)

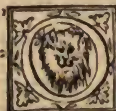
(*.*)

Regum. Het twee-
de Boeck vanden
Coninghen.

Dat Eerste Capittel.

1. Moab valt af van Israel/ 2. Elias prophetecrt teghen den Afgodischen Ahasia/ 9. so soeckt hy hem behendelicken te dooden/ende hem worden twee Hooftliedē ouer vijftich met haren vijftighen / vanden vyere vanden Hemel verteert/ 13. den derden smeecken laet hem Elias geuallen. 16. Ahasia sterft na den woorde des Heerē/ 17. Ende Jozam wert Koninck in zijn stede.

a 2. Sa. 8. 2
2. Reg. 3. 4

1 Ock vielē a de Moabi-
ters van Israel af doe A-
chab doodt was.
2 Ende Ahasia viel door
de b Tralie in zijn sale te
Samaria eñ wert cranc:
ende sant Boden wt/ eñ
sprack tot hen: c Gaet he-
nen / ende vraghet Baal Sebub den God
te Ekron/ oft ick van deser cranckheydt ghe-
nesen sal?

b of/ schrenwerck.
c 1 Reg. 14. 2
2 Regu 8. 8
Baal Sebub.

3 Doch de Engel des Heeren sprac met Elia
den Thisbiter: Op/ende ontmoet den Bo-
den des Konincx te Samaria/ ende spreect
tot hen: Is daer gheen God in Israel/ dat
ghy henen gaet vraghen Baal Sebub den
God Ekron.
4 Daerom so spreect de Heere: Ghy en sult
niet vanden bedde comen/daer ghy v opge-
lept hebt/ maer sult den doot steruen: ende
Elias ginck wech.

Elias prophetecrt teghen Ahasia.

5 Ende doe de Boden weder tot hem qua-
men: sprack hy tot hen: Waerom comt ghy
weder?
6 Sy spraken tot hē: Ons quam een mā op-
waerts teghen/ ende sprack tot ons: Gaet
wederom henen tot den Koninck: die v wt-
gesonden heeft/ eñ segt tot hem: So spreect
de Heere: Is daer dā geē God in Israel/ dat
ghy henen sendet te vraghen Baal Sebub/
den God Ekron? daerom en suldy niet ko-
men vanden bedde/ daer ghy v op ghelepdt
hebt/ maer sult den doodt steruen.
7 Hy sprac tot hen: Hoe was de mā ghestelt
die v ontmoettede/ ende sulcks tot v seyde?
8 Sy spraken tot hem: d Hy hadde een rou-
we huyt aen/ ende eenen lederen gordel om
zijn lendenen/ Hy sprack dannoch: Het is E-
lias de Thisbiter.

d Matt. 3. 4
Kleedinghe Elias

9 Ende hy sant henen tot hem eenen Hooft-
man ouer vijftich/ met tsamen denseluē vijf-
tigen: ende doe hy tot hem opwaert quam/
siet/ doe sat hy bouen op den berch/ hy sprac
dan tot hem: Ghy man Gods/ de Coninck
seydt/ ghy sult afkomen.
10 Elias antwoorde dē Hooftman ouer vijf-
tich/ ende sprack tot hem: Ben ick den man
Gods/ so valle vier vandē Hemel/ ende ver-
slinde v/ ende uwe vijftich: doe viel het vyer
vanden Hemel / ende verslindde hem/ ende
syne vijftich.

Elias ghebiet het vyer vā den Hemel te kommen.
Syra. 48. 3.
Luce 9. 54.

11 Ende hy sandt wederom eenen anderen
Hooftman ouer vijftich tot hem/ met tsamē
syne vijftighen: die antwoorde/ ende sprack
tot hem: Ghy man Gods/ so spreeckt de Ko-
ninck: Koemt e haestelick af.
12 Elias antwoorde/ ende sprac: Bē ick een
man Gods/ so valle vyer vanden Hemel af/
ende verslinde v/ ende uwe vijftich: doe viel
het vyer Gods vanden Hemel / ende ver-
slindde hem ende syne vijftich

e Of stucks van stondē aen/ sonder toeuen.

13 Doe sandt hy wederom henen/den derdē
hooftman ouer vijftich/met tsamen synen/
vijftighen: doe die tot hem opwaert quam/
buychde hy syne knyen teghen Eliā / ende
smeecte hem / ende sprack tot hem : Ghy
man Gods / laet mijn ziele / ende de ziele
uwer knechten deser vijftich / voor v wat
ghelden.
14 Siet/het vier is vanden Hemel geuallē/
ende heeft de twee eerste Hooftlieden ouer
vijftich met haren vijftegen verslondē: nu
dan laet mijn ziele wat ghelden voor v.
15 Doe sprack de Engel des Heerē tot Eliā:
Gaet met hem af/ eñ en vreest v niet voor
hem: ende hy maecte hem op / ende ghinck
met hem af totten Coninck.
16 Eñ hy sprac tot hē: So spreect de Heere:
Waerom dat ghy hebt Bodē henen geson-
dē/ende laten vragen Baalzebub den God
tot Ekron / ghelijck als en ware daer geen
God in Israel / diens woort men vraghen
kōde: so en sult ghy vādē bedde niet komē/ daer
ghy v opghelept hebt/ maer sult den doodt
steruen.

Ahasia sterft. Joram Ahasia broeder wordt Coninck in Israel. 2.Reg.3.1.

17 Also sterf hy na den woorde des Heeren/
dat Elias ghesproken hadde : ende Joram
wert Coninck in zijn stede / inden anderen
Jare Joram des soons Josaphat / des
Conincks Juda : wāt hy en hadde geenen
sone.
18 Wat meer van Ahasia te seggen is /wat
hy gedaē heeft/ siet / dat is gheschreuē in der
Chronica der Coninghen Israels.

Dat ij. Capittel.

1. Eliseus/ so hy dē Elia ouerscheydē-
licken aenhangt / 9. krijcht des Gheests
Elie tweeuoudich. 16. Elias wort ghesocht
ende niet gevondē. 19. Eliseus maeckt doo-
se wateren ghesont/ 23. zijn bespotters xlij.
kinderen, werden vandē Beyrē verscheurt.

Elias Elisa.

1 DOe nu de Heere Eliam woude int on-
weder ten Hemel halen / ginck Elias
ende Eliseus van Gilgal.
2 Ende Elias sprac tot Eliseo: Lieue/ blijft
hier / want de Heere heeft my na BethEl
ghesonden: Eliseus daerentegen sprac: So
warachtich als de Heere leeft/ende v ziele/
ick en verlate v niet/ eñ doe sy af te BethEl
quamen/
3 Ghinghen der Propheten kinderē die te
BethEl warē/ wt tot Eliseus/ende sprakē
tot hem: Weet ghy oock dat de Heere hedē
uwen heere/ sal a van uwē hoofde nemē? hy
daerentegē sprack: Ick weet het oock wel:
swijcht slechs stille
4 Eñ Elias sprac tot hem: Elisee/ lieue blijft
hier / want de Heere heeft my na Jericho
ghesonden. Hy sprack daerenteghen: So
warachtich als de Heere leeft/ ende v ziele/
ick en verlate v niet: ende doe sy te Jericho
quamen/
5 Traden der Propheten kinderen / die te
Jericho waren, tot Eliseū/ ende sprakē tot
hem: Weet ghy oock dat de Heere hedē uwē
heere/ sal van uwē hoofde nemen. Hy sprac
daerentegē: Ick weet het oock wel: swijcht
slechs stille.
6 Ende Elias sprac tot hem : Lieue / blijft
hier / want de Heere heeft my gesondē aen
de Jordane. Hy sprack daerenteghen: So
warachtich als de Heere leeft/ eñ v ziele/ ick
en verlate v niet : eñ die beyde gingen met
malkanderen.
7 Ende vijftich mannen vandē kinderē der
Propheten/ ghingen henen/ eñ stondē daer
teghen ouer van verre: nu die beyde stonden
aen de Jordane.
8 Doe nam Elias synen mantel/ ende wāt

a Eñ hoofde zijn heet een Meester eñ Leeraer zijn, Eñ voeten zijn / heet eñ Scholier eñ ondadan zijn: want wanneer de leeraer leert so sit hy hooger dan de scholiers dat hyse ten voeten ende sy hem ten hoofde heb bē. Also seyt S. Paulus. Act.22. hy hebbe ten voeten Gamaliels de Wet gheleert Ende het is vast een gemeyn wyse der Schrift also te spreken op Hebreesch

hem te samē/ eñ sloech int water: dat deylde
hem op beyde zijdē van malkanderē / dat sy
beyden droogh daer door henen ghinghen.
9 Ende doe sy ouer quamen / sprack Elias
tot Eliseū : Bidt wat ick v doen sal / eer
ick van v genomē worde. Eliseus sprack: b
Dat uwen Gheest by my zy tweeuoudich.
10 Hy sprack: Ghy hebt een hardt dinck ghe-
beden: doch so ghy my sien sult/ wanneer ick
van v genomen worde/ so sal het Ja zijn / so
niet/ so sal het Niet zijn.
11 Ende doe sy met malkanderen ghinghen/
ende hy sprack siet/ doe quam eenen vyeri-
ghen Waghen met vyerighe peerden/ ende
scheydden die beyde van malkanderen : en
Elias voer also in onweder ten Hemel.
12 Eliseus dan sach het/ eñ schreyde: c Mijn
vader/ mijn vader/ Waghen Israels eñ zijn
Ruyters: eñ en sach hem niet meer/ ende hy
vattede syne kleederen / ende scheurdese in
twee stucken.
13 Ende nam den mantel Elie / die hem ont-
vallen was/op/ ende keerde wederom/ ende
tradt aen den Oeuer der Jordanen.
14 Eñ nam denseluen mantel Elie/ die hem
ontuallen was ende sloech int water/ende
sprack: Waer is nu de Heere de God Elie? eñ
sloech int water : doe deylde het hem van
malkanderen op beyde zijden/ ende Eliseus
ghinck daer henen door.
15 Ende doe hem der Propheten kinderen sa-
ghen/ die tot Jericho tegen hem ouer warē/
sprakē sy: Den Geest Elie rustte op Eliseus/
ende ghinghen hem tegen /ende baden aen
ter Aerden/
16 Ende spraken tot hem : Siet / daer zijn
onder uwe knechten vijftich mānen stercke
lieden die laet henen ghaen/ende uwen hee-
re soecken: misschien heeft hem den Gheest
des Heeren ghenomen/ende erghens op ee-
nen berch / oft erghens in eenen dale ghe-
worpen. Hy sprack daerenteghen: Laetse
niet henen ghaen.
17 Doch sy noodichden hem/ tot dat hy hem
onmoedich stelde/ ende sprack: Laetse henen
gaen/ ende sy sonden vijftich mannen henē/
ende sochten hem drij daghen/ doch sy en
vonden hem niet/
18 Ende quamen weder tot hem: eñ hy bleef
te Jericho/ eñ sprac tot hen: En seyde ick v
niet/ ghy en soudet niet henen ghaen?
19 Eñ de mannē der Stat sprakē tot Eliseum
Siet/ daer is goet woonen in deser Stadt/
als mijn heere siet / doch daer is quaet wa-
ter/ende het landt onuruchtbaer.
20 Hy sprack : Brengt my hier een nieuwe
schale / ende doet daer zant in : eñ sy brach-
ten hem.
21 Doe ginck hy wt tot den waterspronck/
ende wierp het zant daerin / ende sprack:
So spreect de Heere: Ick hebbe dit water ge-
sont ghemaeckt : daer en sal nu voortaen
gheen doodt noch onuruchtbaerheyt meer
van komen.
22 Also werdt het water ghesont tot op desē
dach/ na den woorde Elisei/ dat hy sprack.
23 Ende hy ghinck op na BethEl: eñ als hy
op den wech daer voortaen ghinck, quamē
kleyne Jongers ter Stadt wt/ eñ bespotte-
den hem/ ende spraken tot hem : Kaelkop/
koemt op/ Kaelkop/ koemt op.
24 Ende hy keerde hem om : ende doe hyse
sach/ vloeckte hyse inden Name des Heerē:
doe quamen twee Beyren wt den woude/
ende verscheurden der kinderen twee ende
veertich.
25 Van daer ghinck hy op den berch Car-
mel/ ende keerde wederom van daer na Sa-
maria.

b Eliseus en woude niet den Gheest Elie dobbel hebben/ so het doch eñ Geest is/ die in allen heylighen is 1. Corint.12 maer eenen dobbelen mont des seluen Gheests dat hy stercker eñ meer prediken cōde/ dan Elias als hy oock dede. † And. lieue/ dat twee deelen was Gheests ouer my comen.

c Syr 48.13/ Gene 5.24. b 2.Re.13.14

De historie van Elia ende Elisea.

Elias weert ghesocht ende niet ghevonden.

42. kinderē worden vā den Beyren verscheurt.

Dat iij. Capittel.

1. Jozam, 7. met tsamen Josaphat, 9. ende den Coninck Edom rusten hen te stryden teghen Moab, 10. ende meynen van dorste te sterven. 13. Eliseus prophetéert om Josaphats wille, 16. seyt toe water sonder reghen ende wint. 18. daertoe der Moabiters ouerwinninge, 20. ende zyn prophetie inghe brengt de daet met water hept.

Jozam is 12 jaer Coninc ouer Israel.

1 JOzam de sone Achabs wert Coninc ouer Israel te Samaria inden achtienden Jare Josaphat des Conincks Juda ende regeerde twaelf Jaer.

a 1.Re.16.32 b Of, pilaren standtteecken.

2 Eñ dede dat dē Heere qualick beviel, doch niet als zyn vader ende zyn moeder: a wāt hy nam wech de b Calumnē Baals die zyn vader maken liet.

3 Ghelyckewel hy bleef hanghen aen de sonden Jeroboams des soons Nebat, die Israel sondigen dede, ende en liet daer niet van af.

Mesa valt af van Jozā

4 Mesa der Moabiten Coninc hadde veel Schapen, ende gaf tecþonse den Coninck Israels wolle vā hondert duysent Lammeren, ende van hondert duysendt Rammen.

c 2.Reg.1.1.

5 c Doe nu Achab doot was, viel der Moabiten Coninck vanden Coninck Israel af.

6 Doe tooch ter selver tyt de Coninck Joram wt van Samaria, ende ordineerde het gantsche Israel.

7 Eñ sant henen tot Josaphat den Coninc Juda, ende liet hem segghen: Der Moabiten Coninck is van my afghevallen: comt met my te stryden teghen de Moabiten. Hi sprack: d Ick wil op comen: ick ben als ghy, ende myn volck als v volck, ende myn peerden als v peerden.

d 1.Re.22.4.

8 Ende sprack: Door welcken wech willen wy optrecken? Hy sprack: Door den wech inder woestyne Edom.

9 Alsoo tooch henen de Coninck Israels, de Coninck Juda, ende e de Coninc Edom: ende doe sy seuen dachreysen togen, hadde het Heyr ende het Vee, dat sy met hē haddē gheen water.

e Dese was een Sathouder des Coninex Juda, 2 Regu.8.20 2.Sa.8.14.

10 Doe sprack de Coninck Israels: O wee, de Heere heeft dese dry Conincghen te gaste ghenoot, dat hyse inder Moabiten handē gheue.

f 1 Reg.22.7

11 f Josaphat daerentegen sprack: Is daer geen Propheet des Heeren, dat wy dē Heere door hem raet vraghen? Doe antwoorde een van de knechten des Conincks Israels eñ sprack: hier is Eliseus de sone Saphat, die Elias water op de handen goot.

12 Josaphat sprac: Des Heeren woort is by hem: alsoo togen de Coninck Israels eñ Josaphat, ende de Coninck Edom tot hem af.

13 Eñ Eliseus sprack totten Coninc Israels: Wat hebdy met my te doen: gaet henē tot den Propheten uwes vaders, ende tot de Propheten uwer moeder. De Coninck Israels sprack tot hem: Neen, want de Heere heeft dese dry Conincgen ghenoot, dat hyse inder Moabiten handen gheue.

Eliseus propheteert am Josaphats wille.

14 Eliseus sprac: So waerachtich als de Heere Zebaoth leeft, voor dien ick sta, wanneer ick Josaphat den Coninck Juda niet aensage: ick en woude v niet aensien noch achten.

15 So brengt my nu eenen Speelman: ende doe de Speelmā op het snarenspel speelde, quam de handt des Heeren op hem,

16 Eñ hy sprack: So spreect de Heere: maect hier ende daer grachten, aen dese gracht beke.

g In eenen 1.Reg.17.1 ende 18.45.

17 Want so spreeckt de Heere: g Ghy en sult gheenen windt noch reghen sien, dannoch sal de beke vol waters wordē, dat gy ende uwe gesinne, ende uwe Vee drincken.

18 Want tot is dat een slecht dinck voor den Heere: hy sal oock de Moabiters in uwe handen gheuen,

19 Dat ghy slaen sult alle vaste Stedē ende alle wtgelesene Steden, i eñ sullet tellē alle goede boomē ende sullet toestoppē alle waterfonteynen, ende sullet allen goeden Acker met steenen woest maken.

i Deu.20.19

20 Des morgens nu wanneer men Spysoffer offert, siet doe quam een water des weechs van Edom herwaerts, ende veruulde het lant met water.

21 Doe nu alle Moabiters hoorden, dat de Coninghen optoghen, om tegen hen te stryden riepen sy alle, die ter rustinghe out genoech, ende daer ouer waren, ende traden aen de landtpalen.

22 Ende doe sy hen des morgens vroech opmaeckten, ende de Sonne opghinck op dat water, dochte den Moabiteren het water teghen hen root zyn, als bloet,

23 Ende spraken: Het is bloet: de Coninghen hebben hen met den swerde verdorven, eñ deen sal den anderen geslagen hebben: nu Moab, maeckt v op ter wtbuyte.

De Moabiters werdē gheslaghen

24 Doch doe sy ten legher Israels quamen, maeckte hem Israel op, eñ sloegen de Moabiters: ende sy vloden voor hen: doch sy quamen in, ende sloeghen Moab.

25 De Stedē braken sy. eñ een yegelick wierp zyn steenen op alle goedē Acker, ende maecten se vol, ende stopten alle waterfonteynen toe, ende velden alle goede boomen, tot dat slechs de steenen aen k de Tichelsteenen muer en ouerbleuen: ende sy omringdense met slingheren, ende sloegense.

k Ind. der Tichelstade

26 Doe nu der Moabiten Coninck sach, dat hem den stryt te sterck was, nam hy seuen hondert mannē tot hem, die het sweert wtroghen, wt te vallen teghen den Coninc Edom, doch sy en konden niet.

27 Doe nam hy synen eerstē sone, die in zyn stede soude Coninck worden, ende offerde hem ten Brantoffer op de muerē. doe wert Israel seer l toornich, dat sy van hem af togen, ende keerden weder te lande.

Der Moabiteren Coninck offert synen sone.

l Vel, quod ipsi Israel offensi ista abominatione, timuere ne ipsos quoque ita-sceretur.

Dat iiij Capittel.

1. Eliseus helpt een arm Weduwe. 8. Der krycht syner ontrucht vaerer Weerdinnē een sone, 18. ende maeckt hem ghestorven wederom leuendich. 38. Inden diere tyt, maeck hy bitter moes suet, 42. ende weynich broots vermeerdert.

Eliseus helpt de arme weduwe

1 EEn Ende een wyf onder de wyuen der kinderen der Prophetē, riep tot Eliseū ende sprack: V knecht myn man, is ghestorven: so weet ghy, dat hy, v knecht, den Heere vreesde: nu coemt de schultheere, ende wil myn beyde kinderen nemen tot eyghen knechten.

2 Eliseus sprac tot haer: Wat sal ick v doē, segt my: Wat hebdy indē huyse? Sy sprac: Uwe Maeght en heeft niets inden huyse, dan alleen een Olykruycke.

3 Hy sprack: Gaet hen. n eñ leent daer buyten van alle uwe Nabuerinnen ledige Vaten, ende der seluer niet weynich.

4 Ende gaet in, ende sluyt de deure achter v toe met uwe sonen, ende ghiet in alle Vaten: ende wāneer ghyse gevult hebt, so geefse henen.

5 Sy ginck henen, ende sloot de deure achter haer toe, met tsamē harē sonē, die brachten haer de Vaten toe, so goot sy in.

6 Ende doe de Vaten vol waren, sprack sy tot haren sone: Langt mi noch eē Vat hier.

Hy sprack

hy sprack tot haer: Hier en is gheen Vat
meer: doe stont de Olye stille.
7 Ende sy ghinck henen ende seyde het den
man Gods aen: hy sprack: Gaet henen/ ver
coopt de Olye/ ende betaelt uwen Schuldt-
heere: ghy dan ende uwe sonen/ gheneert v
van het overghebleuene.

Elisei weert
dinne te
Sunem.

8 Eñ het gheviel op eenen tijt/ dat Eliseus
ginck na Sunē/ aldaer was een rijcke vrou
we/ die hielt hem op/ dat hy by haer at: eñ
als hy nu dickwils aldaer voortoogh/ ginc
hy tot haer in/ ende at by haer.
9 Ende sy sprack tot haren man: Siet/ ick
mercke dat dese man Gods heylich is/ die
hier altoos doorgaet.
10 Laet ons hem een cleyn verderen Camer-
ken daerbouen makē/ ende een bedde/ disch
stoel ende kandelaer/ daerin setten: op dat/
wanneer hy tot ons coemt/ hy daerin zy.
11 Ende het gevel op eenen tijt/ dat hy daer
in quam/ ende leyde hem bouen in de Ca-
mer ende sliep daerin.

Gehasi/ E-
lisei knecht.

12 Ende sprack tot synen Jonghen Gehasi:
Roept de Sunamitische: ende doe hy haer
riep/ tradt sy voor hem
13 Hy sprack tot hem: Segt haer: Siet/ ghy
hebt ons alle desen dienst ghedaen/ wat sal
ick v doen? hebdy een sake aenden Coninc/
oft aenden Velt hooftman? Sy sprac: a ick
woone onder mynen volcke.

a Dat is ic
en hebbe te
doue niets
te doen/ ick
woone ond
de lieden al
leene:
b Ge. 18. 14.
c Dat is na
ganck ende
loop des
Jaers/ daer
alle levendi
ghe in leven
d Of. met
kinde

14 Hy sprack: Wat salmen haer dan doen?
Gehasi sprack: Och sy en heeft geenen sone
ende haer man is oudt.
15 Hy sprack: Roept haer: ende doe hy haer
riep/ tradt sy in de deure.
16 Ende hy sprack: b Om dese tijt c over een
Jaer suldy eenē sone cussen. Sy sprac: Och
niet myn heere/ ghy man Gods/ liecht u-
wer Maeghde niet voor.
17 Ende de vrouwe wert d swangher/ ende
baerde eenen sone om deseluē tijt/ over een
Jaer/ als haer Eliseus ghesegdt hadde.
18 Doe nu het kint groot wert/ ghebeurdet
dat het wt tot synen vader tot den Maey-
ers ghinck/
19 Ende sprac tot synē vader: O myn hooft/
myn hooft. Hy sprack tot synen Jonghen:
Brengt hem tot syner moeder.
20 Eñ hy nam hem/ ende bracht hem in tot
syner moeder: ende sy settede hem op haren
schoot tot aenden middach/ doe starf hy.

Der Suna
mitischen
vrouwen
sone sterft.

21 Ende sy ginck op/ eñ leyde hē op het bed
de des mans Gods/ sloot toe ende ginc wt.
22 Ende riep haren man/ ende sprack: Sent
my der Jonghers een/ ende een Ezelinne
ick wil tot den man Gods/ ende weder
comen.
23 Hy sprack: Waerom wildy tot hem? het
en is doch heden niet Nieuwe Mane noch
Sabbath. Sy sprack: Het is goedt.
24 Ende sy sadelde de Ezelinne/ ende sprack
tot den Jonghen: Dryfte voort/ ende en ver-
suymt my niet lange niet den ryden als ick
v segghe.
25 Also tooch sy henen/ ende quam tot den
man Gods op den berch Carmel: als nu de
man Gods haer teghen hem sach/ sprac hy
tot synen Jonghen Gehasi: Siet/ de Suna-
mitische is daer.
26 So loopt haer nu tegen/ eñ vraecht haer
of het haer ende haren man ende sone wel
ga? Sy sprack: Ja wel.
27 Doe sy nu tot dē man Gods op dē berch
quam/ hielt sy hem by synen voeten: Ge-
hasi dan tradt hier toe/ dat hyse afstiete:
doch de man Gods sprack: Laetse ghewor-
dē/ want haer ziele is bedroeft/ ende de Hee
re heeft het my verborgen/ ende niet condt
ghedaen.
28 Sy sprac: Wanneer hebbe ick eenē sone/
ghebeden van mynen heere? seyde ick niet
ghy en soudet my niet bespotten?
29 Hy sprack tot Gehasi: e Gordet uwe lende e 2. Reg. 6. 1
nen/ ende neemt mynen staf in uwe hant en
de gaet henen (f so v yemant ontmoet/ so en f Luc. 10. 4.
gruet hem niet: ende gruet v yemandt so en
danckt hem niet) ende legt mynē staf op des
Jonghens aenghesicht.
30 De moeder daerenteghen des Jonghens
sprack: So warachtich als de Heere leeft/ eñ
v ziele ick en late van v niet af: doe maeckte
hy hem op/ ende ghinck haer na.
31 Gehasi ginck voor hem henen/ ende ley
de den staf den Jonghen op het aensicht:
daer en was gelyckewel geen stemme noch
ghevoelen/ ende hy ghinck wederom hem
teghen/ ende verkondichde het hem/ ende
sprack: De Jonghen en is niet opghe-
weckt.
32 Eñ doe Eliseus int huys quā/ siet/ doe lach
de Jonghen doodt op zyn bedde.
33 g Ende hy ghinck daerin/ ende sloot de g Matt 6. 6
deure toe/ voor hen beyden/ ende badt tot

Eliseus
maeckt
eenē doodē
levendich.

den Heere.
34 h Ende clam op/ ende leyde hem op het
kint/ ende leyde synen mondt op des kints 1. Reg. 17. 21.
mondt/ ende syne ooghen/ op syne ooghen/ h Act. 20. 10
ende syne handen op syne handē: ende vrey Luce 7. 14.
de hem also over hem dat des kindts lyf
warm werdt.
35 Hy stont dan weder op/ eñ ginck int huys 2. Regu. 8. 1
eenmael herwaerts ende derwaerts/ ende
clam op/ ende vreydde hem over hem: doe i†
snuysde de Jongen sevenmael: daerna dede
de Jonghen syne ooghen op.

i † Anders.
geeuwde

36 Ende hy riep Gehasi ende sprack: Roept
de Sunamitische: ende doe hy haer riep quā
sy tot hem in: hy sprack: Siet daer neemt
wech uwen sone.
37 Doe quam sy/ ende viel te synen voetē/ en-
de badtaen ter Aerden: ende nam haren so-
ne/ ende ghinck wt.
38 Doe nu Eliseus weder te Gilgal quā/ wert
het dieren tyt inden lande: ende de kinderen
der Propheten woonden voor hem: ende hy
sprack tot synen Jonghen: Settet toe eenē
grooten Pot/ ende coocht een moes voor de
kinderen der Propheten.

eenen dierē
tyt te Elisei
tyden.

39 Doe ginck daer een op het velt/ dat hy
cruyt lase/ ende vant wilde rancke/ ende las
daer van Colochinten zyn kleedt vol/ ende
doe hy quam/ sneet hyse inden Pot tē moese
want sy en kendese niet.
40 Ende doe sy het opgauen voor de man-
nen te eten/ ende sy vanden moese atē/ schreey
den sy ende spraken: O man Gods/ de doot
is in den Pot: want sy en kondens niet
eten.
41 Hy daerenteghen sprack: k Brenget meel k Exo. 15. 25
hier: ende hy dede het inden Pot/ ende
sprac: Geeft het den volcke op/ dat sy etent
doe en was daer niet quaets meer in den
Pot.
42 Daer quam dan een man van Baal Sa-
lisa/ ende brachte den man Gods eerste-
linghen broot/ namelick/ twintich gherstē
broodē ende nieuwe koorn in synen l† clee- l† An. hulse
de: hy sprack dan: Gheeft den volcke/ dat sy
eten.

Na sommi
ger wtleggē
korē of gae
ven.

43 Syn Dienaer sprack: m Wat sal ick hon
dert mannen daervan gheven? Hy sprack: m Joa. 6. 6
Gheeft het den volcke dat sy eten: want so
spreect de Heere: Mē sal eten/ ende daer sal
overblyuen.

Eliseus ver
meerdert
het broodt.

44 Ende hy leyde het hen voor/ dat sy aten:
ende daer bleef noch wat over/ na den woor
de des Heeren.

Dat v. Capittel.

1. Naaman van Syrien comt door aen
gheuen eener Hebreeusche Deerne/ ende met
Conincklicke Brieuen/ tot den Coninck Isra-
els/ 8. wort door Eliseum van synder melaets-
heydt ghereynicht/ 15. ende versaeckt met
warachtigen geloove/ allen valschen Gods-
dienst. 20. Gehasi ergherlicke ghiericheyt
wort met Naamans melaetscheyt gestraft.

Eliseus maeckt Naaman reyn van syner melaetsheyt at Anders. sotbenden

1 NAaman de Veltheoftman des Coninck
te Syrien/ was een treflick man voor
synen heere/ ende groot aenghesien:
want door hem gaf de Heere Heyl in Syrien/
ende hy was een Gheweldich man/ ende
melaetsch.
2 De a Krijchslieden nu in Syrien waren
hier wt ghevallen/ ende hadden een cleyn
Deerne wech ghevoert/ wt den Lande Is-
raels / die was inden dienst des Wijfs
Naamans/
3 Die sprack tot haerder vrouwen: Och dat
mijn heere by den Propheet te Samaria wa-
re/ die soude hem van syner melaetscheydt
los maken.
4 Doe ghinck hy in tot synen heere / ende
seyde het hem / ende sprack : So ende so
heeft de Deerne wt den Lande Israels ghe-
sproken.
5 De Coninck te Syrien sprack: So treckt
henen/ ick wil den Coninck Israels eenen
Brief schrijuen. Ende hy tooch henen/ende nam
met hem tien Centener siluers/ende ses duy-
sendt gulden ende tien b Overkleederen.

b Hebr. wisselcleederen dat is/ diemen alleen ter eeren/ ende int openbaer droech ende inden huyse veranderde
c Deut.32.39. 1.Sam.2.6. Sapi.16.13

6 Ende brachte den brief den Coninck Isra-
els/ die luydde also: wanneer dese Brief tot
v coemt/ so weet/ ick hebbe mynen knecht
Naaman tot v ghesonden/ dat ghy hem van
syner melaetscheyt los maket.
7 Ende doe de Coninck Israels den Brief
las/ scheurde hy syne cleederen/ ende sprac
c Ben ick dan God/ dat ick dooden ende le-
vendich maken conne/ dat hy tot my schic-
ket/ dat ick den man van syner melaetscheyt
los make? Merckt ende siet/ hoe soeckt hy
oorsake tot my.
8 Doe dat Eliseus de man Gods hoorde/ dat
de Coninck Israels syne cleederen verscheurt
hadde/ sant hy tot hem/ ende liet hem seggen:
Waerom hebdy uwe cleederen verscheurt?
Laet hem tot my comen / dat hy verneme/
dat daer een Propheet in Israel is.
9 Also quam Naaman met Peerden ende
Wagenen/ ende hielt voor der deure aen den
huyse Elisei.
10 Doe sant Eliseus eenen Bode tot hem ende
liet hem seggen: Gaet henen/ ende wascht v
sevenmael in der Jordane/ so sal v v vleesch
weder ghegheuen/ ende reyn worden.
11 Doe wert Naaman toornich/ ende tooch
wech/ ende sprack: Ick meynde/ hy soude tot
my wt comen/ ende herwaerts gaen ende den
Name des Heeren zyns Gods aenroepen/ ende
met syner hant ouer de stede strijcken; ende
de melaetscheyt also verdrijuen.
12 Zijn niet de wateren Amana ende Par-
phar te Damascon/ beter dan alle wateren
in Israel/ dat ick my daer in wiessche/ ende
reyn worde: ende keerde hem/ ende tooch
wech met toorne.
13 Doe maeckten hen syne knechten tot hem/
ende spraken met hem/ ende seyden: Lieue
vader/ wanneer v de Propheet wat groots
hadde geheeten/ soudet ghy dat niet doen?
hoe veel meer/ so hy tot v seyt: Wascht v so
wordt ghy reyn?

d Luce.4.27

14 d Doe klam hy af/ ende wiesch hem seuen
mael in de Jordane/ als de man Gods ge-
seyt hadde: ende zijn vleesch werdt hem
weder ghegeuen/ gelijck als een vleesch eens
jonghen Jonghelincx/ ende werdt reyn.
15 Ende hy keerde wederom tot den man
Gods/ met synen ghantschen Heyre: ende
doe hy in quam / tradt hy voor hem ende
sprac: Siet/ ick weet het/ dat daer geen God
en is in allen Landen/ sonder alleen in Isra-
el soo neemt nu den Seghen van uwen
knecht.
16 Hy sprack daerentegen: e So warachtich
als de Heere leeft / voor dien ick sta/ ick en
neemts niet; Ende hy noodichde hem dat hy
het name/ doch hy en woude niet.
17 Doe sprack Naaman: Mochte dan uwen
knecht niet gegeuen worden eenen last deser
Aerden/ so veel als twee Muylen dragen?
want v knecht en wil niet meer andere Go-
den offeren / ende Brantoffer doen / sonder
den Heere.
18 Dat de Heere uwen knecht daer in woude
ghenadich zijn/ so ick aenbidde inden Huyse
Rimmon/ wanneer myn heere in het huys Rim
mon gaet/ aldaer aen te bidden/ ende hy hem
aen myn f handt leuet.
19 Hy sprack tot hem: Treckt henen met vre-
den: ende als hy een Velt weechs van hem
wech getoghen was op den Lande/
20 Ghedachte Gehasi den Jonghen Elisei/
des mans Gods: Siet/ myn heere heeft de-
sen Syrier Naaman verschoont / dat hy
niets van hem ghenomen en heeft / dat hy
ghebracht heeft: So warachtich als de Hee-
re leeft/ ick wil hem naloopen/ ende wat van
hem nemen.
21 Alsoo jaechde Gehasi den Naaman na: Ende
doe Naaman sach/ dat hy hem naliep/ clam
hy van den Wagen/ hem tegen/ ende sprack:
Gaet het recht toe?
22 Hy sprack: Ja/ Doch myn heere heeft my
hier gesonden/ ende laet v seggen: Siet/ als
nu zijn twee Jonghers van den kinderen der
Propheten tot my ghecomen van den Ghe
berchte Ephraim: Gheeft hen een Centener
siluers/ ende twee Overkleederen.
23 Naaman sprack: Lieue/ neemt twee Cen-
teners / ende hy noodichde hem/ ende bant
twee Centener siluers in twee Buydels en
de twee Overkleederen/ ende dede het synen
twee Jonghers / die droeghent voor hem
henen.
24 Ende doe hy quam tot g t Ophel/ nam hy
het van haren handen/ ende leyde het verbo
den int huys/ ende liet de mannen gaen.
25 Ende doe sy wech waren/ trat hy voor sy-
nen heere; Ende Eliseus sprac tot hem: Van
waer Gehasi? Hy sprac: V knecht en is noch
hier noch daer ghegaen.
26 Hy sprack daerentegen tot hem: h Wan-
delde niet myn herte/ doe de man omkeerde
van synen Waghen/ v teghen: Was dat de
tijt/ siluer ende cleederen te nemen/ Olygaer-
den/ Wijnberghen/ Schapen/ Runderen/
Knechten ende Maeghden?
27 Nu/ de melaetschept Naamans sal v aen-
hanghen/ ende uwen zade eeuwelick: i Doe
ghinck hy van hem melaetsch/ als sneeu.

e Eliseus veracht alle Gauen ende Gheschencken Naamans
e 1.Reg.13.8 Dani.5.17.

f Dat is op Hebreeus ghesproken gheiyck als wy Duytschen segghen: Hy is by my dier ende richtet wt/ wat ick hem beuele/ ende ick verlate my op hem.
Merckt de giericheyt Gehasi.

g Ande. int doncker

h Dat is/ hebdy nergens henen gewandelt/ hoe gaet het dan toe dat myn herte wandelde/ ende was by den wagen etc.
i 2 Pa.26.19

Dat vj. Capittel.

1. Eliseus maect het yser swemmende. 8.
De Coninck wt Syrien / diens laghen hy
ontdect / wil hem vanghen/ 15. ende wort
van God wonderbaerlic verlost/ 18. Brengt
syne vyanden met blintheyt gheslagen tot
Samariam/ 21 weert des Coninckx handen
van hen af/ 23. ende beschaffet hen met al-
le weldaet/ ooc bryen weder keer na huys.
24. Samaria wort van den Syriers beleyt
25. met hongher optheftichste beladen/ 30.
de Koninck wil Eliseo den cop afhouwen.

Elisa de Propheet maect yser swemmende.

1 De kinderen der Propheten spraké tot Elisa: Siet, de ruymte daer wy voor v
in woonen/ is ons te enghe.
2 Laet ons aē de Jordaē gaen/ ende eenen
yegelicken aldaer houten halē/ dat wy ons
aldaer een stede bouwen/ daer wy woonen.
Hy sprach: Gaet henen.
3 Ende daer sprac een: Lieue/ gaet met uwē
knechten. Hy sprach: Ick wil mede gaen.
4 Ende hy ginck met hen: Ende doe sy aen
de Jordaen quamen/ hieuwen sy hout af.
5 Ende doe daer een eenen boom velde/ viel
het yser int water: Ende hy schriepde/ ende
sprack: O wee/ myn heere/ daer toe is het
gheleent.
6 Doch de man Gods sprach: Waer isset
henen geuallen? Ende doe hy hem de stede
wees/ hieu hy een hout af/ eñ stiet aldaer
henen: Doe swemde het yser.
7 Ende hy sprac: Neemt het op. Doe rechte
hy zijn handt wt/ ende nam het op.
8 Ende de Coninck wt Syrien voerde eenē
krych tegen Israel/ ende beraetslaechde hē
met synen knechten/ ende sprack: Wy willē
ons legheren/ daer ende daer.
9 Doch de man Gods sprac tot den Coninc
Israels ende liet hem segghen: Hoedt v dat
ghy aē die plaetse niet en treckt: want de
Syriers rusten aldaer.
10 So sandt dan de Coninck Israels henen
aen die plaetse/ die hem de man Gods seyde/ verwaerde hē/ ende wachtede hem al-
daer/ ende en dede dat niet eēmael of twee-
mael alleen.
11 Doe wert het herte des Coninex te Syriē
a 1.Sa.23.8. getrubeert daer ouer/ ende riep syne knech
ten/ ende sprac tot hen: a Wilt ghy het my
dan niet seggen? Wie is vanden onsen tot
den Coninck Israels gheuloden?
12 Doe sprac syner knechten een: Niet alsoo/
myn heere Coninc/ maer Elisa de Propheet
in Israel/ seyt het altemael den Coninc Israels/ wat ghy inder kamer spreect daer v-
wen legher is.
13 Hy sprack: So gaet henen/ eñ siet waer hy
is/ dat ick henen sende/ ende late hem halē:
ende sy seyden hem aen/ ende spraken: Siet
hy is te Dothan.
14 Doe sandt hy henen peerden eñ wagenē
ende een groote macht: ende doe sy daer by
nacht henen quamen/ omganē sy de Stat.
God verlost Elisa wonderbaerlick.
15 Ende de dienaer des mans Gods stondt
vroech op/ dat hy hem opmakede ende wt-
toghe: ende siet/ doe lach een macht om de
stadt henen/ met peerden ende wagenē: doe
sprach synen ionghen tot hem: O wee/ myn
b 2 Pa.32.7. heere/ hoe willen wy nu doen?
16 Hy sprack: b Vreest v niet/ want dier is
meer die by ons zijn/ dā die/ die by hē zijn.
17 Ende Elisa badt/ eñ sprach: Heere/ opent
hem de ooghen/ dat hy sie: doe opende de
Heere den iongen syne ooghen dat hy sach:
ende siet/ doe was den berch vol vyerigher
peerden ende waghenen/ om Elisa henen.
18 Ende doe sy tot hem af quamen/ badt Elisa eñ sprac: Heere/ slaet dit volck met blint
c Gen.19.11. heyt: c ende hy sloech se met blintheydt/ na
den woorde Elisa.
19 Eñ Elisa sprac tot hen: dit en is dē wech
niet/ noch de stadt: volget my na/ ick wil v
leyden tot den man/ dien ghy soeckt: ende
leyde se na Samaria.
20 Ende doe sy tot Samaria quamen sprac
Elisa: Heere opent desen de ooghen/ dat sy
sien: ende de Heere opende hē de oogen dat
sy saghen/ ende siet/ doe waren sy midden
in Samaria.
21 Ende de Coninck Israels/ doe hyse sach/

22 Hy sprac: Ghy en sultse niet slaē: die ghy
met uwen sweerde ende Boge vanghet/ die
slaet: sedt hē broot ende water voor/ dat sy
eten ende drincken ende laetse tot harē hee
re trecken.
23 Doe wert een groote maeltijt bereydet: en
de doe sy gegeten ende gedroncken hadden/
liet hyse gaen/ dat sy tot haren heere togen:
na dier tydt en quamen de krijchsliedē der
Syriers niet meer in Israel.
24 Na desen begaf het hem/ dat Benhadad
de Coninck te Syrien/ alle zijn heyr verga-
derde/ ende tooch op/ eñ beleyde Samariā.
Eenen grooten dieren tydt is te Samaria.
25 Eñ daer was eenen grooten dieren tyt te
Samaria: sy beleyden ymmers de stadt/ tot
dat eenen Ezels kop tachtentich silverlingē/
ende eē vierendeel kab duyuenmest vyf sil-
uerlinghen galdt.
26 Ende doe de Coninc Israels op de meurē
gaen woude/ riep hē een wyf aen eñ sprack:
b 2.Sa.14.4 b Helpt my/ myn heere Coninck.
27 Hy sprack: Helpt v de Heere niet/ waer af
sal ick v helpen: vanden Dorschvloer/ of vā
der Wynpersse?
28 Ende de Coninck sprack tot haer: Wat is
v? Sy sprach: Dit wyf sprack tot my: Geeft
uwen sone hier/ dat wy hem hedē eten: mor
ghen willen wy mynen sone eten.
Mercke de se grusame daet.
29 So hebben wy mynen sone ghekoocht/ en-
de ghegheten/ ende ick sprack tot haer aen-
den anderen daghe: Gheeft uwen sone hier
ende laet ons eten: doch sy heeft haren sone
Leuit.26.22. Deut.28.52. versteken.
30 Doe de Coninc de woorden des wyfs hoor
de/ verscheurde hy syne kleederen/ ende als
hy henen ginck op de meuren: doe sach alle
het volc/ dat hy eenē sack onder aen syn lichaē
aen hadde.
31 Ende hy sprac: e God doe my dit ende dat/
e 1.Reg.19.2 ende 20.10. so het hooft Elisa des soons Saphat/ hedē
op hem staen sal.
32 Elisa nu sat in zijn huys/ ende de Outsten
saten by hem: ende f hy sant eenen mā voor
f De Coninc hem henen: doch eer de Bode tot hem quam
sprack hy tot den Oudtsten: Hebt ghy ghe-
g Dat is de sone Achab/ die den Naboth met de willinge gemoort heeft sien/ hoe dat hy g dit Moortkint heeft hier
ghesonden/ dat hy myn hooft afhouwe/ siet
toe/ wanneer de bode koemt/ dat ghy de deu
re toesluyt/ ende stoot hem met der deure
wech: siet/ het ruysschē der voeten zijns hee
ren volcht hem na.
33 Doe hy noch also met hen sprac siet/ doe
quam de Bode tot hē af/ ende sprack: Siet/
h Ja/ also gaet het so wāneer wy uwen God dienen/ ghy heploose Propheten: hoe veel beter hadden wy het/ doe wy Baal dienden. h sulck quaet koemt vanden Heere: wat sal
ick meer vanden Heere verwachten?

Dat vij. Capittel.

1. Elisa verkondicht den Samariteren verlossinge en ouervloet. 3. Vier Melaetschen die haer leuen waghen/ 5. vrundent ende verkrygent/ 9. brenghent in de Stat. 12. ende blyft onghelooft/ tot dat hem de waerheydt an allen zijden voorgheeft. 17. Een ongeloouich Ridder koemt om na den woorde des Heeren.

Ieremi.44 Elisa prophetiert dā der Samariters verlossinghe eñ ouervloedt.

Ende Elisa sprack: Hoort des Heeren
woort: so spreeckt de Heere: a Morghen
om dese tydt sal een Schepel vā Semelmeels eenen Sikel ghelden/ ende twee Schepel ghersten eenen sikel/ onder de poorte te
Samaria.
2 Doe antwoorde een Ridder/ op welckers
a 2 Reg.7.16 handt hem de Coninck leende/ den man
b an Meel b orme Gods/ ende sprack: Ende wanneer de Heere
vensteren inden Hemel maechte/ hoe konde
sulcks ghescheiden? Hy sprack: Siet daer/

et And. den inganck.

3 Ende daer waren vier Melaetsche man
nen bp et der deure voor der poorten/ ende
een spzack ten anderen : Wat willen wp
hier bliuen/ tot dat wp steruen?
4 Wanneer wp alreede dochten in de Stat
te comen/ so is daer dierentydt inde Stat
ende moesten daer doch steruen : Bli-
uen wp daerenteghen hier/ so moeten wp
ooch steruen: so laet ons nu henen gaen/ en
tot den Heyre der Spziers vallen: laten sp
ons leuen/ so leuen wp: dooden sp ons / so
zijn wp doodt:
5 Ende maeckten hen vzoech op/ dat sp te
Heyze der Spziers quamen: en doe sp vooz
aen de plaetse des Legers quamẽ/ siet/ doe
en was daer niemandt.

God verschrickt en veriaecht de Spziers. Mach.5.2 Esaie13.4.

6 Want de Heere hadde de Spziers laten
hoozen een gheluyt van Peerden Waghe-
nen/ ende grooter Heyzcracht/ dat sp onder
malcanderen spzaken: Siet/ de Coninck I-
sraels heeft teghen ons gehuert de Conin-
ghen der Hethiten/ ende der Coningen der
Egyptees /dat sp ouer ons comen sullen.
7 Ende maeckten hen op/ ende vloden alst
noch duyster was/ en lieten hare Hutten/
Peerden ende Ezels inden Legher/ als het
stont/ en vloden met haren leuen daer van
8 Als nu de Melaetsche aen de plaetse des
Leghers quamen/ gingen sp inder Hutten
eene/ aten ende dzoncken/ ende namen sil-
uer/ gout/ ende kleederen/ ende ghingen he
nen ende verberchdent: ende quamen we-
der/ ende gingen in een ander Hutte/ ende
nament daer wt ende gingen henen/ ende
verberchdent.
9 Doch een spzack ten anderen : Laet ons
also niet doen/ dese dach is een dach eener
goeder bootschap: so wp dat verswpghen en
beyden/ tot dat het licht mozgen wozdt/ so
sal onse misdaet geuonden wozden: so laet
ons nu henen gaen/ dat wp henen komen/
ende segghent den huyse des Coninckx aen.
10 En doe sp henen quamen/ riepen sp vooz
der poozte der Stadt / ende sepdendt hen
aen/ ende spzaken: Wp zijn ten Legher der
Spziers gecomen/ ende siet/ daer en is nie-
mandt meer/ noch gheens menschen stem-
me/ maer Peerden ende Ezels aengebõdẽ
ende de Hutten als sp staen.
11 Doe riepmen de Poozt wachters dat sp
het daer binnen aenseydẽ inden huyse des
Coninckx.
12 Ende de Coninck stondt op inder nacht
en spzac tot spnen knechten: Laet v seggen/
hoe de Spziers met ons omgaen: sp weten
dat wp honger lydẽ ende zijn wt dẽ Leger
ghegaen/ dat sp hen inden velde versteken
ende dencken: Wanneer sp wt der Stadt
gaen/ so willen wpse leuendich grypen/ en
in de Stadt comen.
13 Doe antwoozde spner knechten een/ en
spzack: Men neme de vyf ouerghebleuen
Peerden/ die noch hier binnen zijn ouerge-
bleuen/ (siet/ die zijn hier binnen ouerghe-
bleuen van aller veelheyt in Israel/ die alle
te niete ghewozden is/) die laet ons henen
senden/ ende toesien.
14 Doe namen sp twee Wagenen met pee-
den/ ende de Coninck sandtse den Legher
der Spziers na/ ende spzack: Treckt henen
ende siet toe.
15 Ende doe sp hen na togen tot aen de Joz
dane/ siet/ doe lach den wech vol kleederẽ
ende gereetschap/ dat de Spziers van hen
ghewozpen hadden/ doe sp hen haesteden.
Ende doe de Boden weder quamen/ en sep
dent den Coninck aen/
16 Ginck het volck wt/ ende beroofde den
Legher der Spziers: en een Schepel Semel
meels galdt eenen Sikel/ en twee Schepel
Gersten/ oock eenen Sikel/ b na den woo-
de des Heeren. b 2 Reg.7.1
17 Ende de Coninck bestelde den Ridder/ op
des handt hp hem leende/ onder de Poozte
ende het volck vertradt hem inder Poozte/
dat hp sterf/ als de man Gods gespzokẽ had
de/ doe de Coninck tot hem af quam.

De ongeloovighe Ridder coemt om

18 Ende het geschiede gelijck de man Gods
den Coninck seyde/ doe hp spzack: Mozgen
om dese tydt/ sullen twee Schepel Gheersten
eenen Sikel ghelden/ ende een Schepel Se
melmeels eenen Sikel/ onder der Poozte te
Samaria/
19 Ende de Ridder/ antwoozde dẽ mã Gods
/ ende spzack: Siet / wanneer de Heere ven
steren aen den Hemel maeckte/ hoe konde
sulcx gheschieden? hp daerenteghen spzack
Siet/ met uwen ooghen suldp het sien/ ende
daer niet van eten.
20 En het ghinck hem euen also / want het
volck vertrat hem indẽ Poozte/ dat hp sterf.

Dat viij. Capittel.

1. Eliseus heet zijn Weerdinne in een
ander Landt trecken toecomender dierten hal
uen/ 3. die koemt weder/ 5. ende roept den
Coninck aen om haer huys ende acker. 7.
Hasael van Benhadad den Coninck te Sp
rien/ tot Eliseus/ wt gesonden/ 11. hoozt wat
hp vooz quaet doen sal den kinderẽ Israels
16. Jozam Coninck Juda wandelt den huy
se Achab na. 26. Edom ende Libna vallen
van hem af. 24. Ahasia. quaet kieckẽ quaet
Ey/ wozt Coninck in zijn stede

1 Eliseus spzac met den Wijue a welckers a 2.Reg 4 35
sone hp hadde leuendich ghemaeckt/ en
seyde: Maeckt v op/ ende ghaet henen
met uwen huyse/ ende weest een vzeemde-
linck waer ghp coemt: want de Heere sal ee
nen dierentydt roepen/ die sal int Landt co
men seuen Jaer lanck.

Een dierentijt seuen Jaer lanck.

2 Het Wijf maeckte haer op/ ende dede als
de man Gods seyde/ ende tooch henen met
haren huyse/ ende was een vzeemdelinck in
der Philisteen Lant seuen Jaer.
3 Doe nu de seuen Jaer om waren /quam
het Wijf weder wt der Philisteen Landt:
ende sp ginck wt den Coninck aen te roe-
pen/ om haer huys ende acker.
4 De Coninck dan spzack met Gheasi den
Jonghen des mans Gods/ ende seyde: Ver
telt mp alle groote daden/ die Eliseus ghe-
daen heeft.
5 Ende in dien als hp den Coninck vertel-
de/ hoe hp hadde eenen dooden leuendich
ghemaeckt/ siet/ doe quam euen het Wijf
daertoe/ welckers sone hp hadde leuendich
ghemaeckt/ ende riep den Coninck aẽ/ om
haer huys ende acker: doe spzack Gehasi:
Mijn heer Coninck/ dit is het Wijf / ende
dit is haer sone/ diẽ/ Eliseus heeft leuẽdich
ghemaeckt.
6 Ende de Coninck vzaechde dẽ Wijue: en
sp vertelde het hem: doe gaf haer de Co-
ninck eenen Camerlinck/ ende spzack: Doet
haer weder alles dat hare is / daertoe alle
incominge des Ackers/ sindt dien tydt/ dat
sp het Landt verlaten heeft/ tot nu toe.
7 b Ende Eliseus quam tot Damascon: doe b 1 Reg 19 15
lach Benhadad de Coninck te Spziẽ cranc:
ende men seyde het hem aen/ ende spzac De
man Gods is hier ghecomen.
8 Doe spzack de Coninc tot Hasael: c Neẽt
gheschencken met v / ende ghaet den man
Gods teghen/ ende vzaecht den Heere vooz
hem/ ende segt: Oft ick van deser cranckheyt
mach ghenesen.

Benhadad. sẽt tot Eliseus c 1.Reg.14.2 2.Reg.1.2.

9 Hasael ginck hem teghen/ ende nam Ghe
schencken met hem / ende allerley ghoeden
te Damasco/ veertich Kemels last: ende doe
hy henen quam / tradt hy voor hem / ende
sprack: V sone Benhadad de Coninck te
Syrien / heeft my tot v ghesonden / ende
laet v seggen: Kan ick oock van deser cranc
heydt ghenesen?
10 Eliseus sprac tot hem: Gaet henen ende
segt tot hem: Ghy sult ghenesen: Doch de
Heere heeft my kondt ghedaen/ dat hy den
doot sterven sal.
11 Ende de man Gods sach ernstlick/ ende
stelde hem bedroeft/ ende weende.
12 Doe sprack Hasael: Waerom weent myn
heere? Hy sprack: d Ick weet het wat quaet
ghy den kinderen Israels doe sult: ghy sult
hare vaste Steden met vyere verbranden/
ende hare ionge manschap met den sweer-
de verworghen/ ende hare ionge kinderen
dooden/ ende hare swanger wyuen in stuc-
ken houwen.
13 Hasael sprack: Wat is v knecht de hont/
dat hy sulck groot dinc doē soude? Eliseus
sprack: e De Heere heeft my kondt gedaen/
dat ghy Coninck te Syrien zijn sult.
14 Ende hy ginc wech van Eliseo/ ende quam
tot synen heere / die sprack tot hem: Wat
seyt v Eliseus? hy sprac: hy seyde my Ghy
sult ghenesen.
15 Des anderē daechs nu nā hy de f t Sard
se ende stacse int water/ ende breydese over
g hem henen: doe sterf hy/ ende Hasael werdt
koninck in zyn stede.
16 Indē vijfsten Jare Jozam des soōs Ahab
des Coninck v Israels/ wert Jozam de so-
ne Josaphat/ Coninck in Juda.
17 Twee ende dertich Jaer was hy out/ doe
hy Koninck wert/ ende regeerde acht Jaer
te Jerusalem:
18 Ende wandelde op den wege der Conin-
gē Israels gelijck als het huys Achab dede:
wāt Achabs dochter was zyn wijf ende hy
dede dat den Heere qualick beviel.
19 Doch de Heere en woude Juda niet vder
uen/ om zyns knechts Davids wille/ i als
hy hem ghesproken hadde hem te geven een
licht onder synen kinderen altoos.
20 k Te synen tijde vielen de Edomiters af
van Juda / ende maeckten eenen Koninck
over hen:
21 Want Jozam was door Zair getogen en
de alle waghenen met hem/ ende hadde hē
des nachts opgemaect/ ende de Edomiters
gheslagen/ die rontom hem warē: daertoe
de Oversten over de Waghenen/ dat het volc
vluchtede in syne Hutten.
22 Daerom vielen de Edomiters af vā Juda
tot op desē dach: oock viel te dier selver tijt
Libna af.
23 Wat nu meer van Jozam te segghen is/
ende alles wat hy ghedaen heeft / siet/ dat is
ghescreven inder Chronica der Coningen
Juda.
24 l Ende Jozam ontsliep met synen vaderē/
ende wert begraven met synen vaderē inder
Stadt Davids/ ende Ahasia zijn sone wert
Coninck in zijn stede.
25 Inden twaelfsten Jare Jozam des soons
Achabs des Conincks Israels/ wert Ahasia
de sone Jozam/ Coninck in Juda.
26 Twee eñ twintich Jaer was Ahasia out/
doe hy Coninc wert ende regeerde een Jaer
te Jerusalem: zyn moeder hiet Athalia/ een
dochter Amri/ des Konincks Israels.
27 Ende wandelde op dē wech des huys A-
chabs/ eñ dede dat den Heere qualick beviel
gelijck als het huys Achabs: want hy was
Schoonsone inden huyse Achabs.

d 2. Re. 10. 32 ende 12. 17. ende 13. 7.
Hasael Coninck in Syrien.
e 1. Re. 19. 17.
f Of, Kulcte i And. een dick stuc labens.
g in sulcken verstande dat Hasael synen heere versmachtet hebbe.
Jozam acht Jaer Coninck in Juda.
i Par. 21. 4.
h Heb. Israel doe nu Josaphat de Coninck Juda ghestorue was werdt etc.
i 2. Sa 7. 13. 2 Reg. 11. 36.
De Edomiters vallen vā Juda af
k 2 Sa. 8. 14. 2. Re. 22. 48. 2. Par 21. 8.
l 2. Pa. 21. 19
Ahasia is eē iaer Coninc in Juda.
2. Paral. 22. 1

28 Ende hy tooch met Jozam dē sone Achab
inden kryech teghen Hasael/ den Coninck te
Syrien/ na Ramoth in Gilead: doch de Sy-
riers sloeghen Jozam.
29 m Doe keerde Jozam de Coninc wederom
dat hy hem heelen liete te Jesreel / vanden
slaghen/ die hem de Syriers ghes'agen had
den te Rama/ doe hy met Hasael den Coninc
te Syrien kryghde: ende Ahasia de sone Jo
zam de Coninck Juda quam af te besien Jo
zam den sone Achab te Jesreel/ wāt hy lach
kranck.

m 2. Re. 9. 15

Dat ix. Capittel.

1. Jehu ten Coninck gesalft over Israel/ 15. overvalt onversiens beyde Coningē Jozam ende Ahasia/ 24. 27. ende verslaetse 30. Jesabel wert gedoot/ 25. ende van den honden ghegheten.

1 Eliseus dan de Propheet/ riep d Prophe
ten kinderen een/ ende sprack tot hem/ a
Gordt uwe lendenen/ ende neemt dese
Olykruycke met v ende gaet henen na Ra-
moth in Gilead.
2 Eñ wanneer ghy daer henen comt sul dy
aldaer sien Jehu de sone Josaphat/ des soōs
Nimsi: ende gaet in/ ende heet hem opstaen
onder syne broederen/ ende brengt hem inde
binnenste camer/
3 Ende neemt de Olykruycke/ ende giet hem
op zyn hooft/ ende spreeckt: So seyt de Hee-
re: Ick hebbe v ten Coninck over Israel ge-
salft: ende sult de deure op doen/ ende wech
vlieden ende het niet vertrecken.
4 Ende de Jonghelinck des Propheten/
ionghē ginck henen na Ramoth in Gilead.
5 Ende doe hy daer in quam/ siet daer saten
de Hooftlieden des heyrs: ende hy sprack:
Ick hebbe v Hooftman wat te seggē. Jehu
sprack: Welcker onder ons allen: hy sprack:
V Hooftman.
6 Doe stont hy op eñ ginck in: hy dan goot
de Olye op zyn hooft ende sprack tot hē: So
seyt de Heere dē God Israels: Ick hebbe v
ten Coninck gesalft/ over des Heeren Volck
Israel.
7 b Eñ ghy sult het huys Achabs ws heerē
slaen/ dat ick het bloet der Prophetē myner
knechten/ ende het bloet aller knechten des
Heeren wreke/ c vander handt Jesabels/
8 d Dat dat gātsche huys Achabs omcome:
ende ick wil van Achab wtroeyen/ dien die
aen de wandt pisset / ende den besloten en
verlaten in Israel.
9 Eñ wil het huys Achabs makē/ e als het
huys Jerobeams des soōs f Nebat/ eñ als
het huys Baesa des soons Ahia.
10 g Ende de Hondē sullen Jesabel eten op dē
Acker te Jesreel/ ende niemandt en salse be-
graven: ende hy dede de deure op/ eñ vluch-
tede wech.
11 Ende doe Jehu wtghinck tot den knechtē
zyns heeren/ spracmē tot hē: Staet het wel
toe? Waerom is dese rasende mensche tot v
gecomen? Hy sprac tot hen: Ghy kent doch
den man wel/ ende wat hy seyde.
12 Sy sprakē: Dat en is niet waer: doch seg-
ghet ons aen. Hy sprack: So ende so heeft
hy met my ghesproken / ende ghesepdt: So
spreeckt de Heere: Ick hebbe v ten Coninck
over Israel ghesalft.
13 Doe haesteden sy hen/ h ende een yegelick
nam zyn cleer/ ende leyde het onder hem op
de i hooghe trappen: ende bliesen met der
Basuynen/ ende spraken: Jehu is Coninck
ghewo rden.
14 Also maeckte Jehu de sone Josaphat/ des
soons Nimsi/ een verbondt teghen Jozam:
k Jozam dan lach voor Ramoth in Gilead/
met den

a 1. Re. 19. 16 2 Reg. 4. 29.
Jehu.
Jehu wert ten Coninck gesalft over Israel.
b 1. Re. 21. 21 Jesabel.
c 1. Re. 18. 4.
d 1. Re 21. 21
e 1. Re. 14. 16 ende 15. 19.
f 1 Reg 16. 1.
g 1. Re. 21. 23
Propheten, rasende eñ onsinnighe mēsche by den godloosen.
h Mat. 21. 7
i Dit sal der Overheydt Israel gewest zyn/ hooch verheven in der stadt/ eñ wit blinckende als beenen: Hier sullē sy Jehu opgesettet hebbē eñ bewyle sy hem met Coninckliken gesinuc ke tappeten so haest niet hebben connen creeen/ hebbē sy hē inder haest sulcker pracht hare cleederē onderghelept/
k An. by den Sōnē wiser
k 2 Reg. 8. 28

met den gantschen Israel/ teghen Hasael dē
Coninck in Syrien.
15 Ende Jozam de Coninck was weder ghe
komen / dat hy hem heelen liete te Jesreel/
van den slaghen/ die hem de Syriers gesla=
gen hadden/ doe hy crijchde met Hasael dē
† An. so het v belieft/ Coninck te Syrien: ende Jehu sprac: † Is=
set uwe gemoet/ so en sal niemant ontcomē
wt der Stadt / dat hy henen ga / ende het
verkondighe te Jesreel.
16 Ende hy liet hem voeren / ende tooch na
Jesreel/ want Jozam lach aldaer: so was A
hasia de Coninck Juda afghetogen Jozam
te besien.
17 De Wachter nu/ die op dē Torren te Jes=
reel stont/ sach den hoop Jehu comen/ ende
sprac: Ick sie eenen hoop volcks: doe sprac
Jozam: Neemt eenen Ruyter ende sent hē
teghen ende spreecht: Isset vrede?
18 Ende de Ruyter reedt henen hem teghen/
eñ sprack: So seyt de Coninck: Isset vrede?
Jehu sprack : Wat ghaet v den vrede aen?
wendt v achter my: De Wachter verkondich
de het/ eñ sprack: De Bode is tot hen ghe=
komen/ ende koemt niet weder.
19 Doe sandt hy eenen anderen Ruyter he=
nen: Doe die tot hem quam/ sprack hy: So
spreect de Coninc: Isset vrede? Jehu sprac:
Wat gaet v den vrede aen ? wendet v ach=
ter my.
20 Dat verkondichde de Wachter eñ sprack:
Hy is tot hen gecomen/ ende en coemt niet
weder: ende het is een dryuen/ als het dry=
uen Jehu des soons Nimsi: want hy dryft/
als of hy onsinnich ware.
21 Doe sprack Jozam: Spant aen: ende mē
spande aen voor synen Waghen ende sy to
ghen wt/ Jozam den Coninck Israels ende
Ahasia de Coninc Juda/ een yegelick op sy=
nen Waghen/ dat sy Jehu teghen quamen:
ende sy quamen aen hem op den Acker Na
both des Jesreeliten.
22 Eñ doe Jozam Jehu sach/ sprac hy: Jehu
isset vrede: Hy sprack daer entegen: wat vre
de? Uwer moeder Jesabels hoererye eñ too
uerye werdt altoos grooter.
23 Doe keerde Jozam zijn hant/ eñ vluchte
de/ ende sprac tot Ahasia: Het is verraderye
Ahasia.
Jozā werdt doorschotē van Jehu.
24 Ende Jehu battede dē Boge ende schoot
Jozam tusschen dem armen in/ dat dē pijl
door zijn herte henen voer / ende viel in sy=
nen Waghen.
25 Ende hy sprack totten Ridder Bidekar:
Neemt ende werpt hē op dat stuck Ackers
Naboths des Jesreeliten: want ick gedenc
ke des/ dat ghy ende ick/ op eenen Waghen
synen vader na voeren/ dat de Heere suicke
last ouer hem hief.
26 Wat geldt het/ sprac de Heere: Ick wil v
het bloet Naboths eñ synes kinderen dat
ick gisteren sach/ vergeldē op desen Acker:
so neemt nu/ ende werpt hem op den Acker
m 1 Re. 21.18 na den woorde des Heeren.
n 2 Re 22 6.7 Ahasia wert geslaghen ende sterft
27 n Doe dat Ahasia de Coninck Juda sach/
vluchtede hy des weechs henen na dē huy=
se des hofs: ende Jehu iaechde hem na/ eñ
hiet hem oock slaen op den Wagen na Gur
die by Jeblaam leyt: ende hy vluchtede na
Megiddo/ ende sterf aldaer.
28 Ende syne knechten lieten hem voerē na
Jerusalem ende begroeuē hem in zijn graf
met synen vaderen/ inder Stadt Dauids.
29 Ahasia regeerde ouer Juda/ indē elfsten
Jare Jozam des soons Achab.
30 Ende doe Jehu te Jesreel quam/ ende Je
sabel dat vernam/ blanckette sy haer aē
ghesichte/ ende verciertde haer hooft/ ende
keeck ter veynsteren wt.
31 Eñ doe Jehu onder de poorte quam/ sprac
sy: Isset Simri wel ghegaen/ o die synē hee o 1 Re.16.10
re verworchde?
32 Ende hy hief zijn aenghesicht op na der
vensteren/ ende sprack: Wie is hier by my?
Doe keerden hen twee of drij Kamerlingen
tot hem.
33 Hy sprack: Stootse van bouen af/ ende sy Jesabel wert
stietense af/ dat de wandt eñ de peerdē met ghedoot vā
haren bloede besprengt werdē/ ende sy wert Jehu.
vertreden.
34 Ende doe hy inquam/ ende gegeten ende
gedroncken hadde/ sprack hy: Siet doch na
de veruloeckte/ ende begraeffse/ p want sy is p 1.Re..9.31
eens Koninckx dochter.
35 Doe sy nu henen ginghen/ haer te begra=
uen/ en vonden sy niets van haer/ dan allē
de hersēpanne/ ende voetē/ ende hare vlacke
handen.
36 Eñ quamen weder ende seyden hem aen: Jesabel
hy dan sprack: Het is/ q dat de Heere gespro wert
ken heeft door synen knecht Elia den This= vanden
biter/ ende ghesept: op den Acker Jesreels/ Honden
sullen de Hondē der Jesabels vleesch eten. ghegheten.
37 Also wert het aes Jesabels/ als dreck op q 1. Re. 21.23
den velde/ inden Acker Jesreels/ dat mē niet
egghen en konde: Dat is Jesabel.

Dat x. Capittel.

2. Het gantsche gheslachte Achabs/ 18. met den Baals dienst/ wert wtgeroept. 12. twee ende veertich broeders Ahasia verworcht/ 15. ende Jonadab opgenomen dat hy den yuer Jehu saghe. 30. Jehu verkrijcht het Rijcke Israels tot in het vierde lidt. 32. Israel werdt van Hasael swaerlicken gheslaghen. 35. Joahas koemt in Jehu stede.

1 ACHab nu hadde tseuentich sonē te Sa= Het geslacht
maria: ende Jehu schreef brieuen / en= te Achab/
de sandtse na Samaria/ tot den Ouer= met dē Ba=
sten der Stadt Jesreels / tot den Oudtsten als dienst/
ende Voormunderen Achabs/ die luyden wert wtge=
also: roept/ na dē
2 Wanneer desen brief tot v lieden koemt/ woorde Elie.
ghy die ws heeren sonen/ waghenen/ peer= 2. Regum.1
den/ vaste Steden/ ende Rustinghe by v liedē
hebt/
3 So siet toe/ welcker de beste ende geschic=
ste zy onder den sonē ws heeren/ ende settet
hem op zijns vaders Stoel/ ende strijt voor
ws heeren huys.
4 Doch sy vreesden hē gantsch seer/ eñ spra
ken: Siet/ twee Coningen en zijn niet voor
hem bestaen/ hoe willen wy dan bestaen?
5 Eñ die ouer het huys ende ouer de Stadt
waren/ ende de Outsten ende Voormunders
sonden henen tot Jehu/ ende lieten hem seg
ghen: Wy zijn uwe knechten: wy willen al=
les dat doen/ wat ghy ons segt: wy en wil=
len niemanden ten Coninc maken: doet wat
v behaecht.
6 Doe schreef hy den anderen brief tot hen
die luydde also: So ghy lieden mijn zijt/ en=
de myner stemmen hoort/ so neemt de hoof=
den vanden mannen uws heeren sonen/ en=
de brengtse tot my/ morgen om dese tijt tot
Jesreel: (der sonen dan des Coninex waren
tseuentich mannen/ eñ de grootste der Stadt
voeddense op.
7 Doe nu den Brief tot hen quam/ namē sy Tseuentich
des Coninex sonen/ ende sloegen tseuentich sonen
mannen/ ende leyden hare hoofden in korfuē Achabs
ende schicktense tot hem na Jesreel. werden ge=
8 Ende doe de Bode quam/ en seyde het hē doot.
aen/ ende sprack: Sy hebben de hoofden der Judicu. 6.
kinderen des Coninex gebracht: Doe sprac
hy: legtse op de twee hoopen/ voor de deure
aen de poorte tot morghen toe,

Ende

9 Ende des morgens doe hy wtginck/ trat
hy daer henen/ ende sprac tot allen volcke:
Ghylieden wilt ymmers recht hebbẽ? siet/
hebbe ick teghen mynen heere een verbont
gemaeckt/ ende hem verworcht/ wie heeft
van dese alle verslaghen?
10 So bekennet ymmers/ dat gheen woordt
des Heeren is op de Aerde geuallen/ dat de
Heere gesprokẽ heeft tegẽ het huys Achab:
a 1. Re. 21. 29 ende de Heere heeft ghedaen/ a als hy ghe-
sproken heeft door zynen knecht Elia.
11 Also sloech Jehu alle ouergebleuene vã-
dẽ huyse Achabs te Jesreel/ alle syne Groo
te/ syne Maghen/ ende syne Priesters/ tot
dat hem niet een ouer en bleef.
12 Ende maeckte hem op/ tooch henen/ en-
de quam tot Samaria: ende onderweghen
b† And. der was een b† Herdershuys.
derscheers-
huys.
13 Daer quam Jehu aen de broederen Aha-
sia des Coninck Juda/ eñ sprack: Wie zyt
ghylieden? Sy spraken: Wy zijn broeders
Ahasia ende trecken af/ te groeten des Co-
nincks kinderen/ ende der Coninghinnen
kinderen.
42 broeders 14 Hy sprack daerenteghen: Grijptse leuen-
Ahasia ver- dich: ende sy grepense leuendich/ ende sloe-
worcht Je- gense by dẽ Bornput aen des Herdershuys
hu. twee ende veertich mannẽ/ ende en liet niet
eenen van hen ouer.
Jonadab. 15 Ende doe hy van daer tooch/ vandt hy
c Jere. 35. 2. Jonadab den sone c Rechab/ die hem ont-
moetede/ ende groetede hem/ ende sprack
tot hem: Is v herte oprecht als mijn herte
met uwen herte? Jonadab sprac: Ja: Ist et
also/ so geeft my v handt. Ende hy gaf hem
zijn hant/ ende liet hem met hem op dẽ Wa
ghen sitten/
16 Ende sprack: Comt met my/ ende siet my
nen yuer tot den Heere: ende sy voerdẽ hem
met op synen waghen.
17 Ende doe hy tot Samaria quam/ sloech
hy alles wat daer ouer was van Achab te
d 1. Re. 21. 21 Samaria/ tot dat hy hem verdelchde/ d na
den woorde des Heerẽ/ dat hy tot Elias ge
sproken hadde.
18 Ende Jehu vergaderde alle het volck/
e 1. Re. 16. 32 ende liet tot hen seggen: e Achab heeft Baal
een weynich ghedient/ Jehu wil hem veter
dienen.
19 So laet nu roepen alle Prophetẽ Baals/
alle syne knechten/ eñ alle syne Priesterẽ tot
my/ datmen niemandt ghemisse want ick
hebbe eenen grootẽ Offer den Baal te doẽ:
diemmen ghemissen sal/ die en sal niet leuẽ:
doch Jehu dede sulcks te onder treden/ dat
hy de dienaers Baals ombrochte.
20 Ende Jehu sprac: Heyliget den Baal het
Feest/ ende latet wtroepen.
21 Ooc sant Jehu in het gantsche Israel/
eñ liet alle dienaers Baals comẽ/ dat daer
niemant ouer was/ die niet en quame: eñ sy
quamen in het huys Baals/ dat het huys
Baals vol werdt aen allen eynden.
f Dat is/ o- 22 Doe sprack hy tot dien/ die ouer het clee-
uer de Sa- derhuys waren: Brenghet allen dienaers
cristie Baals cleederen wt: ende sy brachtẽ de clee
deren wt.
23 Ende Jehu ghinck in de kercke Baals/
met Jonadab den sone Rechab/ ende sprac
tot den dienaers Baals: Ondersoect ende
siet toe/ dat hier niet ergheus een Dienaer
des Heeren onder v lieden en zy/ maer Ba-
als dienaers alleen.
24 Ende doe sy daerin quamen/ om Offer eñ
Brantoffer te doẽ/ bestelde hem Jehu daer
buyten tachtentich mannen/ ende sprack:
Wanneer der mannẽ yemant ontloopt/ die
ick onder uwe handen geue/ so sal voor zijn
ziele/ desseluen ziele zijn.
25 Doe hy nu dẽ Brantoffer volbracht had-
de/ sprac Jehu tot den Trauanten ende Rid
derẽ: f Gaet in/ ende slaet alle man/ laet nie- De Prophe
mant daer wt gaen: ende sy sloeghense met ten Baals
der scherpte des sweerts: ende de Trauantẽ worden ver
ende Ridders wierpense wech/ ende gingen worcht.
in de stadt der kercken Baals/ f 1 Re. 18. 40
26 Ende brachtẽ wt de g Calumnen der kerc g Of/ stant-
ken Baals/ ende verbranddense. teeckenen/
27 Eñ braken de Calumnen Baals/ met tsa of staenbeel
men der kercken Baals/ ende maecten daer den
een heymelicheydt van/ tot op desen dach.
28 Also verdelchde Jehu dẽ Baal wt Israel.
29 Doch vanden sondẽ Jeroboams des soõs
Nebat/ die Israel sondighen maecte/ en liet
Jehu niet af/ vanden gulden Kalueren en te
BethEl ende te Dan.
30 Eñ de Heere sprac tot Jehu: h Daerom dat h 2. Re. 15. 12
ghy ghewillich gheweest zyt te doen/ wat Exodi 20. 5
my behaecht heeft/ ende hebt aenden huyse
Achabs gedaen/ alles wat in myner herten
was: so sullen v op uwen Stoel Israels sit
ten/ uwe kinderen/ tot int vierde lidt.
31 Ghelyckewel doch en hielt Jehu niet/ dat
hy in de Wet des Heeren des Gods Israels
wandelde van gantscher hertẽ: want hy en
liet niet af vanden sonden Jeroboams/ die
Israel hadde sondighen ghemaeckt.
32 Te dier seluer tijt begost de Heere i † ver- Hasael.
drietich te worden ouer Israel: want Ha- 1. Reg. 19. 15
sael sloechse in allen Landtpalen Israels. i† Au Israel
33 Van de Jordane teghen den Opganck der
Sonnen/ ende het gantsche Lant Gilead der
Gadditers/ Rubeniters ende Manassiters
van Aroer aen/ k† die aen de Beke by Arnõ k† Anders.
leyt/ ende Gilead/ ende Basan. tot aẽ de Be
34 Wat nu meer van Jehu te segghen is/ en ke die bypts
de alles wat hy gedaen heeft/ ende alle zijn
macht/ siet dat is gescrheuẽ inder Chronica
der Coninghen Israels.
35 Ende Jehu ontsliep met synen vaderẽ/ eñ
sy begroruẽ hem te Samaria: ende Joachas Joachas/
zyn sone werdt Coninck in zijn stede. Jehu sone.
36 Den tyt die Jehu ouer Israel gheregeert Jehu 28.
heeft/ zyn acht ende twintich Jaer te Sa- Jaer Ko-
maria. ninck ouer
Israel.

Dat xj. Capittel.

1. Joas de sone Ahasia/ werdt voor der
tyrannischer Athalia verborghen. 4. Den
Ouersten vanden Priester Joiada na seuen
Jaren ghewesen/ 9. ende ouer Juda Co-
ninck ghemaeckt. 13. Athalia wert gedoot
17. Het volck maeckt een verbont met God
ende den Coninck. 18. Baal met synen
dienst wordt wtgheroydt.

1 Athalia van a Ahasia moeder/ doe sy Athalia.
saech dat haer soon doot was/ maecte sy a 2 Pa 22. 10
haer op/ ende brachte om/ alle het Ko-
nincklicke zaedt.
2 Doch Joseba de dochter des Konincks Joas de so
Joram/ Ahasia suster/ nam Joas den sone ne Ahasia/
Ahasia/ ende stal hem van des Konincks wordt voor
kinderen/ die ghedoodt werden/ met syner Athalia ver
Voester inder slaepcamer: ende sy verberch borghen.
den hem voor Athalia dat hy niet ghedoot
en werdt.
3 Ende hy was met haer verborghen indẽ
Huyse des Heeren/ ses Jaer lanck: Athalia
nu was Koninghinne inden Lande.
4 b Inden seuenden Jare nu/ sant Joiada b 2 Par. 23. 1
henen ende nam de Ouersten ouer hondert Joiada.
met den Hooftlieden/ ende de Trauantẽ/ eñ
lietse tot hem int Huys des Heeren comen/
eñ maeckte een verbont met hen/ ende nam
eenen Eedt van hen inden huyse des Heeren
ende wees hen des Konincks sone.
5 Ende gheboodt hen/ ende sprack: Dat is-
set dat ghylieden doen sult: Uwer een der-

de Dat waren die, die op des Koninckx dienst wachteden / ende weke om de ander: wanneer een deel afginck / so ginck het ander aen.

d ✝ and. ordeninghe

2. Par. 23. 8

Joas wert Koninck ouer Juda.

f Dat was / het boekske / Boeck Mosi / dat den Koninck beuolen wert. Deut 17. 18.

g ✝ An. saluden hem

h ✝ An. tusschen d ordeninghe

Een verbont des volcx Juda met God ende den Koninck Joas.

i 2. Par. 23. 16

Mathan Baals Priester wort ghedoodt.

k 1. Re. 1. 17. 46.

deel ghylieden die des Sabbaths aen-
ghaen / sult de wacht houden inden huyse
des Koninckx.
6 Ende een derdedeel sal zijn aen der poorten
Sur ende een derdedeel aen der poorte die
achter den Trauanten is / ende sullen de wacht
houden aen den huyse Massa.
7 Maer twee deelen uwer allen / die ghy des
Sabbaths afgaet / sult de wacht houden in-
den huyse des Heeren om den Koninck.
8 Ende sult b rondtom den Koninck maken /
een yegelick met synen geweere in de hant:
ende wie hier in tusschen de d ✝ want koemt /
die sterue / dan ghy by den Koninck zijn / wan-
neer hy wt ende in gaet.
9 e Ende de Ouersten ouer hondert deden al-
les / als hen Joiada de Priester gheboden
hadde ende namen tot hen hare mannen / die
des Sabbaths aengingen met dien / die des
Sabbaths afginghen / ende quamen tot den
Priester Joiada.
10 Ende de Priester gaf den Hooftlieden spies-
sen ende schilden / die des Koninckx Dauids
gheweest waren / ende inden huyse des Hee-
ren waren.
11 Ende de Trauanten stonden rondtom
den Koninck een yeghelick met synen ghe-
weere in de handt / van den hoecke des
huys / ter rechter zyden aen / totten hoeck
der slincker zyden / na den Altaer toe / ende
na den huyse.
12 Ende hy liet des Koninckx sone hier voor
komen / ende settede hem een kroone op / ende
gaf hem het f Gheтuygenisse / ende maeckte hem
ten Koninck ende waren g ✝ vrolick / ende
sloegen de handen tesamen / ende spraken:
Gheluck toe den Koninck.
13 Ende doe Athalia hoorde het geschrey des
volcks dat toeliep / quam sy totten volcke in
het huys des Heeren /
14 Ende sach toe. Siet / doe stondt de Coninck
aen de Calumne / als het een gewoonheit was:
ende de Sanghers ende Trauanten by den
Koninck / ende alle het volck des Landts was
vrolick / ende bliesen met Trompetten: A-
thalia dan verscheurde hare kleederen / ende
sprack Oproer / Oproer.
15 Ende de Priester Joiada gheboot den
Ouersten ouer hondert / die ouer het Heyr
geset waren / ende sprack tot hen: Leydtse ten
huyse uwt h ✝ inden Hof / ende wie haer
volcht / die sterue door het sweerdt: want de
Priester hadde ghesept / sy en soude inden
huyse des Heeren niet steruen.
16 Ende sy leyden de handen aen haer / ende sy
gingen in / des weechs / daer de peerden tot
ten huyse des Koninckx gaen / ende werdt
aldaer ghedoodt.
17 i Doe maeckte Joiada een Verbont tusschen
den Heere ende den Koninck ende den volcke /
dat sy des Heeren Volck zijn souden: alsoo oock
tusschen den Koninck ende den volcke.
18 Doe ghinck alle het volck des Landts in
de kercke Baals / ende braken syne altaren af /
ende braken syne beelden recht wel: Mat-
han den Priester Baals verworchden sy voor
den Altaer: de Priester nu bestelde Ampten
inden huyse des Heeren /
19 Ende nam de Ouersten ouer hondert / ende
de Hooftlieden / ende de Trauanten / ende alle
het volck des Lants / ende leydden den Koninck
af van den huyse des Heeren / ende quamen op
den wech van der poorte der Trauanten / tot
ten huyse des Koninckx / k ende hy settede hem
op den Koninghen Stoel.
20 Ende alle het volck inden Lande was vrolic /
ende de Stadt werdt stille: Athalia nu
doodden sy met den sweerde / in des Ko-
ninckx huys /
21 Ende Joas was seuen Jaer oudt / doe hy
Koninck werdt.

Dat xij. Capittel.

1. Joas God vruchtich so langhe hem de Priester Joiada leert. 4. Heet den Priesteren verbeteren / wat aen den huyse des Heeren bouvallick is / 6. ende so sy dat aenstaen laten / 10. doet hy het selue. 17. Hasael beerhcht Juda. 20. Joas werdt van synen eyghen knechten verslaghen.

1 IN den seuenden Jare Jehu wert Joas Ko- Joas regeerde 40. Jaer te Jerusalem.
ninck / ende regeerde veertich Jaer te Jeru-
salem: zijn moeder hiet Zebea van Ber-
Saba.
2 a Ende Joas dede wat recht was / ende den 2. Par. 24. 1
Heere wel beuiel / so langhe als hem de Prie- a 2. Par. 24. 4.
ster Joiada leerde.
3 Sonder dat sy de hoochten niet wech en
namen: want het volck offerde ende roocte
noch op de hoochten.
4 Ende Joas sprack tot den Priesteren: b Alle b Exo 30. 12
het gheldt / dat gheheylickt werdt / dat het in
het huys des Heeren gebracht worde / dat
ganckbaer ende onganckbaer is / het gelt daer een
yegelick geeft inder schattinghe syner zielen /
ende alle het ghelt dat een yegelick van vryer
herten offert / dat het in des Heeren huys
ghebracht worde.
5 Dat laet de Priesters tot hen nemen / eenen
yegelicken van synen bekenden: daer sullen
sy van beteren / wat c ✝ veruallick is aen den c ✝ And.. bouvallich
huyse des Heeren / waer sy vinden / dat het
veruallick is.
6 Doe nu de Priesters tot int drie en twin-
tichste Jaer des Koninck Joas / niet en be-
terden / wat d ✝ veruallich was aen den huyse / d ✝ And. bouvallich
7 Riep de Koninck Joas den Priester Joiada /
met tsamen den Priesteren / ende sprack tot hen:
Waerom en beteret ghylieden niet / wat ver-
uallich is aen den huyse? so en sult ghylieden
niet tot v nemen het geldt / een yegelick van
synen bekenden / maer sult het geuen tot dien /
dat veruallich is aen den huyse.
8 Ende de Priesters bewillichden van den
volcke gheen gheldt te nemen / ende het ver-
uallich aen den huyse te beteren.
9 e Doe nam de Priester Joiada een kiste / e Een Offerkiste of Schatkiste
ende boorde daer bouen een hol in / ende settese
ter rechterhandt by den Altaer / daer men in
het huys des Heeren gaet: ende de Priesters die 2. Par. 24. 8
aen den doorpel de wacht hielden / staken daer
in alle het gheldt / dat tot des Heeren huys
ghebracht werdt.
10 Ende wanneer sy dan saghen / dat daer veel
gheldts inder kisten was / f so quam des f 2 Reg. 22. 3
Koninckx Schrijuer op met den hooghen
Priester / ende bonden dat gheldt te samen /
ende teldent / wat voor des Heeren huys
ghevonden werdt.
11 Ende men gaf dat gelt g gereet ouer / dien / g Of / bloot de
die daer arbeydden / ende bestelt waren tot
den huyse des Heeren: ende sy gauent wt den
Timmerlieden / die daer bouweden ende arbeyd-
den aen den huyse des Heeren:
12 Namelicken / den Muerlieden ende Steen-
houwers / ende die daer hout ende gehouwen
steenen kochten / dat het h ✝ veruallich aen h ✝ And. bouvallich
den huyse des Heeren gebetert werde / ende
alles wat sy vonden aen den huyse / dat van
noode was te beteren.
13 Doch en lieten sy niet maken siluere Scha-
len / Psalters / Beckens / Trompetten / noch
eenicht gulden of siluere Ghereetschap inden
huyse des Heeren / van sulcken gelde / dat tot
des Heeren huys ghebracht werdt /
14 Maer men gaf het den Arbeydts lieden /
dat sy het veruallige aen den huyse des Hee-
ren daermede beterden.

Doch

15 Oock en dorsten de mannen gheen reken-
schap doen/dien men dat ghelt dede/dat sy
het den Arbeyts lieden gauen, maer sy han
delden op ghelooue.
16 Doch het ghelt van Schuldtofferen ende
Sondofferen / wert ten Huyse des Heeren
niet gebracht want het was der Priesteren.

Hasael be-
kryght
Juda.
i 2.Reg 13.25
k 2.Reg.8.11
2.Par.14.3.
l 2.Reg 18.15

17 i Te dier tijt tooch Hasael de Koninc te
Syrien op, ende kryghde tegen Gath/ende
wanse: k ende doe Hasael zijn aengheſichte
richtede na Jerusalem op te trecken/
18 l Nam Joas de Coninck Juda, alle het
Gheheylichde, dat syne vaders / Josaphat/
Joram, ende Ahasia de Koninghen Juda/
gheheylicht hadden, ende wat hy ghehey-
licht hadde: daertoe alle het gout / datmen
vandt inden schatte, in des Heeren Huys/en
de in des Koninck huys / ende schickte het
Hasael den Koninck te Syrien: doe tooch hy
van Jerusalem af.
19 Wat nu meer van Joas te segghen is ende
alles wat hy gedaen heeft, dat is geschreuen
inder Chronica der Koninghen Juda.

Joas wert
vã zijn eyghẽ
knechtẽ ver
slaghen.
m 2 Re.14.5
Millo.
1 Regum.9.15
ende.11.27.
Amasia Ko-
ninc Juda.

20 m Ende syne knechten verhieuẽ hen / ende
maeckten een verbont, ende sloegẽ hem indẽ
huyse Millo, daermen afgaet na Silla.
21 Want Josabar de sone Simeath/ ende Josa
bad de sone Somer/syne knechten / sloegẽ
hem doodt: ende men begroef hem met synen
vaderẽ inder Stadt Dauids: ende Amazia zijn
sone werdt Koninck in zijn stede.

Dat xiij Capittel.

1. Israel komt door Joachas sonde
onder de hant der Syriers. 4 ende krijcht
vanden Heere eenen * heylant. 9. Joas
Joachas sone komt in zijns vaders stede
ende sonde. 14. Eliseus wert kranck/ en-
de propheteert teghen de Syriers. 20. Ee-
nen dooden staet leuendich wt den graue
Elisei op. 23. De Heere ontfermet hem
zijns Volcks om zijns Verbondts wille.

* Of. Noot
helper. Ver
losser/

Joachas 17
iaer Koninc
ouer Israel.

1 In den drye ende twintichste Jare Joas des
soons Ahasia des Koninckx Juda wert
Joachas de sone Jehu Koninck ouer Is
rael te Samaria seuentien Jaer.
2 Ende dede dat den Heere qualick beuiel/
ende wandelde na den sondẽ Jeroboams des
soons Nebat/die Israel sondigen maeckte/
ende en liet daer niet af.

a 1.Reg.19.15

3 Ende des Heeren toorn verghrimde ouer
Israel/ a ende gaf se onder de hant Hasael des
Koninckx te Syrien / ende BenHadad des
soons Hasael, haer leefdaghe.
4 Doch Joachas badt des Heerẽ aengesich
te. ende de Heere verhoorde hem: want hy sach
den iammer Israels aen, hoe se de Koninck
te Syrien dreef

b Of. Noot
helper/na-
melickẽ Jo
as den sone
Joachas.

5 (Ende de Heere gaf Israel eenen b Hey-
lant die se wt het gewelt der Syriers voer-
de dat de kinderen Israels in haren Huttẽ
woonden/als te voren.

c Het Lust
woud

6 Doch lietẽ sy niet af vander sonde des
huys Jeroboams, die Israel sondigẽ maec
te maer wandelden daerin: oock bleef c de
Haghe te Samaria staen.)

d 2.Reg.8.12

7 d Wandt des volcx Joachas en was niet
meer ouergheblenen/dan vyftich Ruyters/
tien waghens / ende tien duysent voet-
volcks: want de Koninck te Syrien hadde-
se om ghebracht, ende haddese ghemaeckt
als dorschstof.
8 Wat nu meer van Joachas te seggẽ is. ende
alles Wat hy gedaen heeft / ende zijn macht
Net / dat is geschreuen inder Chronica der
Koninghen Israels.

Joachas
sterft

9 Ende Joachas ontsliep met synẽ vaderẽ/
ende men begroef hem te Samaria: ende zijn
sone Joas werdt Koninck in zijn stede.

Joas Ko-
ninck ouer
Israel 16.
Jaer lanck.

10 Inden seuen ende dertichsten Jare Joas
des Koninck Juda / werdt Joas de sone
Joachas Koninck ouer Israel te Samaria/
sestien Jaer
11 Ende dede dat den Heere qualick beuiel ende
en liet niet af van allen sonden Jeroboams
des soons Nebat. die Israel sondigẽ maecte/
maer wandelde daerin.
12 e Wat nu meer van Joas te seggen is/ ende e 2.Re.14.16
wat hy gedaen heeft/ ende zijn macht / hoe hy
met Amasia dẽ Koninc Juda gekrijcht heeft/
siet, dat is gheschreuen inder Chronica der
Koninghen Israels.

Jeroboam
Koninck o-
uer Israel.

13 Ende Joas ontsliep met synen vaderen:
ende Jeroboam sat op synen Stoel: Joas
nu werdt begrauen te Samaria / by de
Koninghen Israels.

Eliseus
wert kranc/
en prophe-
teert tegẽ de
Syriers.
f 2. Reg.2.12

14 Ende Eliseus werdt kranck / daer hy oock
van sterf: ende Joas de Koninck Israels / quã
tot hem af. ende weende voor hem: ende sprack: f
Mijn vader/mijn vader, Wagen Israels/ende
zijn Ruyters.
15 Eliseus nu sprack tot hem: Neemt dẽ Bo
ge ende den Pyle: ende doe hy den Boge ende
Pyle nam/
16 Sprack hy totten Koninck Israels: Spant
den Boge met uwer handt: ende hy spande
hem met syner handt: ende Eliseus leyde zijn
handt op des Koninckx handt/
17 Ende sprack: Doet de vensteren op tegent
Oosten ende hy dedese op: ende Eliseus sprac:
Schiet: ende hy schoot: ende hy sprack: Eenen
Pyl des Heyls vanden Heere/ eenen Pyl des
Heyls teghen de Syriers: ende ghy sult de
Syriers slaen g tot Aphek / tot dat sy te g 1.Re.20.30
niete worden.
18 Ende hy sprack: Neemt uwe Pyle: ende doe
hyse nam sprack hy tottẽ Koninck Israels:
Slaet de Aerde: ende hy slooch drymael ende
stondt stil.
19 Doe wert de man Godts toornich op hem/
ende sprack: Haddet ghy vijf of ses mael ge-
slagen / so soudet ghy de Syriers gheslagen
hebben /tot dat sy te niete geworden warẽ:
doch nu sult ghyse drymael slaen.

Eliseus ge-
storuen
h 1 An. indẽ
nauolgẽ den
Jare.
i 2.Syr.3.14.

20 Doe nu Eliseus gestoruẽ was: ende mẽ hem
begrauen hadde/ vielen de krijchslieden der
Moabiters int Landt/ h desseluen Jaers.
21 Ende het begaf hem dat sy eenen man be-
groeuen: doe sy nu de krijchs knechten sagẽ/
worpẽ sy dẽ man in Eliseus graf: i ende doe hy
daerin quam, ende het ghebeente Elisei aen
roerde, werdt hy leuendich/ende tradt op sy
ne voeten.
22 Also dwanck nu Hasael de Koninck te Sy
rien/ Israel / so langhe als Joachas leefde.
23 Doch de Heere dede hen genade, ende ont
fermde hem harer, ende keerde hem tot hẽ/
om zijns Verbonts wille met Abraham I-
saac ende Jacob gemaeckt/ende en woude se niet
verderuẽ. ende en verwarp se oock niet vã zijn
aengheſichte/ k tot op deser vren toe. k 2.Re.14.27
24 Ende Hasael de Koninck te Syrien sterf/
ende zijn sone Ben Hadad werdt Koninck in
zijn stede.
25 Joas nu keerde wederom / ende nam l de l 2.Reg.12.17
Steden wt der hant Ben Hadad des soons
Hasael / die hy wt der hant zijns vaders
Joachas ghenomen hadde met krijghe: dry
mael slooch hem Joas, ende bracht de Ste-
den Israels weder.

Dat xiiij. Capittel.

1. Amazia Koninck Juda / 5 slaet den
slagher zijns vaders. 8. Terget Joas den
Coninck Israels totten kamp/ 11. ende haelt
ouer hem, zijn volck. Jerusalem ende den
Tempel/groot onghelinck 15 Joas sterft 17.
Amazia werdt vã dẽ synẽ gedoodt. 23. Jero
boam brengt Israel veel Landen weder.

Amazia 29. Jaer Coninck ouer Juda.

1 IN den anderen Jaere Joas des soons Joa
has/ des Conincks Israels/ werdt Ama
zia Coninck/ de sone Joas des Conincks
Juda.

a 2. Pa. 25. 1

2 a Vyf eñ twintich Jaer was hy out doe
hy Coninck wert/ ende regeerde neghen en
de twintich Jaer te Jerusalem: zyn moeder
hiet Joadan van Jerusalem.
3 Ende hy dede dat den Heere wel beviel/
doch niet als zyn vader David: maer gelijc
als zyn vader Joas/ so dede hy oock.
4 Want de Hoochten en werden niet wech
genomen: maer het volck offerde eñ roocx
te noch op de Hoochten.
5 Doe hy nu des Coninckrijcks machtich

b 2. Re. 12. 20

wert/ sloech hy syne knechten/ b die synen
vader gheslaghen hadden.
6 Doch de kinderẽ der dootslagers en doo
de hy niet: als het dan gheschreuen staet in
het Wetboeck Mose/ daer de Heere gebo-

c Deu. 24. 16 Jerem. 31. 29 Eze. 18. 19. 20

den heeft/ eñ ghesept: c De vaders en sullen
niet om der kinderen wille steruen/ ende de
kinderen en sullen niet om der vaders wil-
le steruen/ maer een yeghelick sal om syner
sonden wille steruen.
7 Hy sloech oock der Edomiters int Zout te
dal tien duysent/ ende gewan de Stadt Se-
la met krijge ende hietse Jaktheel/ tot op
desen dach.

d 2. Pa. 25. 17

8 d Doe sant Amazia Boden tot Joas den
sone Joachas/ des soons Jehu/ den Coninc
Israels/ ende liet hem segghen: Come hier
laet onser een den anderen besien.
9 Maer entegghen Joas de Coninck Isra-
els/ sandt tot Amasia den Coninck Juda/

e Or. distel ofte haeredenstruyck.

ende liet hem segghen: e Den Doornen
struyck die in Libanon is/ sandt totten Ce-
deren in Libanõ/ ende liet hem seggẽ: Geeft
u dochter mynen sone ten wyue: doch het

f Of/ wildt

f wildtwerck op den velde in Libanon liep
ouer den Doornen struyck/ ende vertradt
hem.
10 Ghy hebt de Edomiters gheslagen/ des
verheft hem u herte: hebbet den roem/ ende
blijft te huys. waerom soeckt ghy na onge
luck/ dat ghy vallet/ ende Juda met u?
11 Doch Amazia en hoorde niet: doe tooch
Joas de Coninck Israels op ende sy besa-
ghen hen onder malcanderen/ hy ende A-
masia de Coninck Juda te Bet Semes die
in Juda leyt.
12 Doch Juda werdt gheslaghen voor Is-
rael/ dat een yegelick in syne hutten vluch-
tede.

Joas de Coninck Israels/ windt Jerusalem/ plondert dẽ Tempel eñ des Conincs huys

13 Ende Joas de Coninck Israels/ greep
Amazia/ den Coninck Juda den sone Jo-
as/ des soons Ahasia te Beth Semes: ende
quam te Jerusalem/ g ende verscheurde de
muerẽ Jerusalems/ vã der poorte Ephraim
aen/ tot aen de Hoeckpoorte/ vier hondert
ellen lanck.

g 2. Pa. 32. 5

14 Ende nam alle het gout ende siluer ende
ghereetschap/ dat ghevonden wert in den
huyse des Heerẽ/ ende inden schatte des Co
nincx huys: daertoe de kinderen te pãde eñ
tooch weder na Samaria.

h 2. Re. 13. 12

15 h Wat nu meer vã Joas te seggen is/ dat
hy ghedaen heeft/ ende zyn macht/ ende
hoe hy met Amazia den Coninck Juda ghe
kryght heeft/ siet/ dat is gheschreuen in der
Chronica der Coninghen Israels.
16 Ende Joas ontsliep met synen vaderen
eñ wert begrauen te Samaria onder dẽ Co-
ninghen Israels: ende zyn sone Jeroboam
wert Coninck in zyn stede.

Jeroboam Coninck ouer Israel.

17 Amazia nu de sone Joas des Conincks
Juda/ leefde na den doodt Joas des soons
Joachas/ des Conincks Israels/ vijfthien
Jaer.

i 2. Pa. 25. 26

18 i Wat nu meer van Amasia te segghen is
dat is gheschreuen in der Chronica der Co-
ninghen Juda.
19 Ende sy maecten een verbont teghen hem
te Jerusalem: doch hy vluchtede na Lachis:
ende sy sonden henen hem na Lachis/ ende
doodden hem aldaer.

Amasia werdt ghedoot vã den synen.

20 Ende brachten hem op Peerdẽ/ ende wert
begrauen te Jerusalem by syne vaders/ in
der Stadt Davids.
21 Ende het ghantsche volck Juda/ nam A-
saria in synen sesthienden Jare/ eñ maeckten

Asaria Coninck Juda 2 Par. 26. 1 k 2. Re. 16. 6

hẽ tot Coninc/ in zyns vaders Amasia stede.
22 Hy bouwede Elat/ k ende brachtse weder
tot Juda/ na dien de Coninck met synen va
deren ontslapen was.
23 Inden vijfthienden Jare Amazia des soõs
Joas/ des Conincks Juda/ wert Jeroboam
de sone Joas/ Koninc ouer Israel te Sama-
ria een ende veertich Jaer.

Jeroboam Koninck ouer Israel 41. Jaer lanc

24 Ende dede dat den Heere qualick beviel/
ende en liet niet af van allen sonden Jerobo
ams/ des soons Nebat/ die Israel sondigen
dede.
25 Ende hy brachte weder hier toe de lantpa
len Israels/ vã Hemath aen tot aen de Zee/
die inden vlacken velde leyt: na den woorde
des Heeren des Gods Israels/ dat hy ghe-
sproken hadde door synen knecht l Jona dẽ

l Jone. 1. a

sone Amithai/ den Propheet/ die vã Gath-
Hepher was.
26 Want de Heere sach aen den ellendighen
iammer Israels/ dat oock de besloten ende
verlaten wech waren/ ende gheen Helper en
was in Israel.
27 m Ende de Heere en hadde niet gesprokẽ/
dat hy den naem Israels woude wtdelghen
onder den Hemel: ende halp hen door Jero-
boam den sone Joas.

m 2. Re. 13. 5 Osee 1. 4

28 Wat nu meer vã Jeroboam te segghen is
ende alles wat hy ghedaen heeft/ ende zyn
macht/ hoe hy ghecryght heeft/ ende hoe hy
Damascon ende Hemath weder brachte aã
Juda in Israel/ siet/ dat is gheschreuen in
der Chronica der Coninghen Israels.
29 Ende Jeroboam ontsliep met synen vade
ren/ met den Coninghen Israels/ ende zyn
zone Sacharia werdt Coninck in zyn stede.

Sacharias Koninck Israels.

Dat xv. Capittel.

1. Van Asaria. 32. ende Jotham/ Co-
ningen Juda: 8. Sacharia 10. Sellum.
14. Menahem/ 22. Pekahia/ 25 Pekah
30. eñ Hosea Coningen ouer Israel/ eñ wat
hem tot haren tyden begeuen heeft.

1 IN den seuen ende twintichsten Jare Jero
boams des Conincks Israels/ werdt Co-
ninck Asaria de sone Amazia/ des Co-
nincks Juda.

Asaria 52. Jaer Coninck ouer Juda a 2. Pa. 26. 3

2 a Ende was sesthien Jaer out/ doe hy Co
ninc wert/ ende regeerde twee ende vijftich
Jaer te Jerusalem: zyn moeder hiet Jecha-
lia van Jerusalem.
3 Ende dede wat dẽ Heere wel beviel/ aller
dinghen als zyn vader Amazia.
4 Sonder dat sy de Hoochten niet wech en
namen: want het volck offerde ende roocte
noch op de Hoochten.

b 2. Pa. 26. 20 c Leui. 13. 46 Jothã richtet het volc in zyns vaders stede.

5 b Eñ de Heere plaechde den Coninck dat
hy melaetsch was tot aen zyn doot c ende
woonde in een besondert huys/ ende Jothã
des Conincks sone/ regeerde het huys/ ende
rechtede het volck in den lande.
6 Wat nu meer vã Asaria te seggen is eñ al
les wat hy gedaen heeft/ siet/ dat is gescre
uen inde der Chronica der Coninghen Juda.
7 Ende Asaria ontsliep met synen vade-
ren/ ende men begroef hem by syne vaders/

inder Stadt Dauids/ ende zijn sone Jotham
werdt Coninck in zijn stede.
8 In den acht ende dertichsten Jare Asaria
des Conincks Juda/ wert Sacharia de so-
ne Jeroboam/ Coninck ouer Israel te Sa-
maria ses Maenden lanck/

Zacharia 6 maent Koninck ouer Israel.

9 Ende dede dat den Heere qualick beuiel
gelijck als sijne vaders gedaē haddē: hy en
liet niet af vā dē sondē Jeroboams des soōs
Nebat/ die Israel sondighen maeckte

Sallum.

10 Ende Sallum de sone Jabes/ maeckte eē
verbondt tegen hem: ende sloech hem voor
den volcke/ ende doodde hem/ ende wert Co
ninck in zijn stede.
11 Wat nu meer van Sacharia te seggē is/
siet/ dat is gheschreuen inder Chronica der
Coninghen Israels.

b 2.Reg.10.30

12 b Ende dat is/ dat de Heere Jehu gespro
kē hadde: U sullen kinderen tot in het vier-
de lidt/ sitten op den Stoel Israels: eñ het
is also gheschiet.

Sallum eē maent Koninck ouer Israel.
e And. lesen Usai
Manahē.

13 Sallum nu de sone Jabes/ wert Coninc
inde negen eñ dertichsten Jare e Asaria
des Conincks Juda/ ende regeerde een
Maendt lanck te Samaria
14 Wāt Manahem de sone Gadi/ tooch op
van Therza/ eñ quam tot Samaria/ ende
sloech Sallum dē sone Jabes te Samaria/
ende doodde hem/ ende werdt Koninck in
zijn stede.
15 Wat nu meer van Sallum te segghen is/
ende zijn verbont dat hy maeckte/ siet/ dat
is gheschreuen in der Chronica der Conin-
ghen Israels.
16 Op dat mael sloech Manahē Tephsah/
eñ alle die daer in waren/ eñ hare landtpalē
vā Threza/ daerom dat sy hem niet en wou-
dē in laten/ ende sloech alle hare beurtich-
te/ ende verscheurdese.

Manahē 10 Jaer Koninck ouer Israel.

17 Indē neghen eñ dertichsten Jare Asaria
des Conincks Juda/ wert Manahem de so
ne Gadi/ Coninck ouer Israel thien Jaer/
te Samaria.
18 Ende dede dat dē Heere qualick beuiel: hy
en liet zijn leefdage niet af van den sonden
Jeroboams/ des soons Nebat/ die Israel
sondighen maeckte.

Phul Koninck vā Assyrien.
1.Par.5.26.

19 Ende Phul de Coninck van Assyrien/
quam int lande: ende Manahem gaf den
Phul duysent Centener siluer/ dat hy het
met hem hielde/ ende bekrachtichde hem
het Coninckrijck.
20 Eñ Manahem settede een gelt in Israel
op de rijckstē/ vijftich Sikel siluers op eenē
yeghelicken man/ dat hy den Coninck van
Assyrien gaue: also tooch de Coninck van
Assyrien weder na huys/ ende en bleef niet
inden lande.
21 Wat nu meer van Manahem te seggē is/
ende alles wat hy gedaen heeft/ siet/ dat is
gheschreuen in der Chronica der Coningen
Israels.
22 Ende Manahem ontsliep met synen va
deren/ ende Pekahia zijn sone werdt Co
ninck in zijn stede.

Pekahia Koninck ouer Israel 2. Jaer lanck.

23 In den vijftichsten Jare Asaria des Co-
nincx Juda/ werdt Pekahia de sone Ma-
nahem/ Coninck ouer Israel/ te Samaria
twee Jaer lanck.
24 Eñ dede dat dē Heere qualick beuiel: wāt
hy en liet niet af van den sonden Jerobo-
ams/ des soons Nebat/ die Israel sondi-
ghen maeckte.
25 Ende Pekah de sone Remalia zijns Rid-
ders/ maeckte een verbont teghen hem/
ende sloech hem te Samaria/ in het Pal-
lais des Konincx huys/ met Argob eñ Arie/
ende vijftich mannen met hem van den
kinderen Gilead/ ende doodde hem/ ende
wert Koninck in zijn stede
26 Wat nu meer van Pekahia te segghen is/
ende alles wat hy ghedaen heeft/ siet/ dat
is gheschreuen inder Chronica der Konin-
ghen Israels.
27 In den twee ende vijftichsten Jare Asa-
rie/ des Konincks Juda/ wert Pekah de so
ne Remalia Koninck ouer Israel/ te Sama-
ria twintich Jaer.

Pekah twintich Jaer Koninck ouer Israel.

28 Ende dede dat den Heere qualick beuiel:
want hy en liet niet af vanden sonden Je-
roboams des soons Nebat/ die Israel son-
dighen maeckte.
29 Ten tijdē Pekah des Konincks Israels/
quam Thiglath Pillesser/ de Koninck te
Assyrien/ eñ nam Hion/ f† Abel Beth Mae-
cha/ Jonoha/ Kedes/ Hazoor/ Gilead/ g†
Galilea/ eñ het gantsche lant Naphthali/
ende voerdese wech in Assyrien.

Thiglath Pelisser Koninck in Assyrien.
Esaie.9.1.
f† And. Abel/ Beth Maecha/
n† An. Galibam/

30 Ende Hosea de sone Ela/ maeckte een ver-
bondt tegen Pekah den sone Romelia/ ende
sloech hem doodt/ ende werdt Koninck in
zijn stede/ in den twintichsten Jare Jotham
des soons Usa.
31 Wat nu meer van Pekah te seggen is/
ende alles Wat hy gedaen heeft/ siet/ dat is
gheschreuen in der Chronica der Koningen
Israels.
32 Inden anderen Jare Pekah des soons
Remalia/ des Konincks Israels/ wierdt
Koninck Jotham/ de sone Usa des Ko
nincks Juda.
33 Eñ was vijfende twintich Jaer out/ doe
hy Koninck wert/ eñ regeerde sesthien Jaer
te Jerusalem: zijn moeder hiet Jerusa een
dochter Zadok.

Jotham 16 Jaer Koninck in Juda.
2.Par.27.1.

34 Eñ dede dat dē Heerē wel beuiel/ allerdin-
ghen als zijn vader Usa ghedaen hadde.
35 Sonder dat sy de Hoochten niet wech en
namen: want het volck offerde ende roockte
noch op de Hoochtē: hy bouwede de hooge
Poorte aen den huyse des Heeren.
36 Wat nu meer van Jotham te segghen is/
ende alles wat hy ghedaen heeft/ siet/ dat
is gheschreuen in der Chronica der Konin-
ghen Juda.
37 Te dier tijdt begonste de Heere te sendē in
Juda/ Rezin den Koninck te Syrien/ ende
Pekah de sone Remalia.

Rezin Koninc te Syrien.

38 Ende Jotham ontsliep met synē vaderē/
ende werdt begrauen by syne vaderē/ in der
Stat Dauids zijns vaders: ende Achas zijn
sone werdt Koninck in zijn stede/

Dat xvi. Capittel.

1. Achas begheeft hem ter ghrousamer Afgoderye. 5. werdt van den Koninghen te Syrien ende Israel bekrijcht/ 7. ende verbint hem met Thiglath Pillesser den Koninck te Assyrien/ hulpe haluen. 10. Uria bouwet eenen Altaer na den bewerpe/ hem van Damasco gesonden. 12. Achas offert daer op allerley offer. 15. ende verwoeste den dienst Gods/ den Assyrischen Koninck ten gheualle.

1 IN den seuenthienden Jare Pekah des
soons Romelia/ wert Koninck Achas/ de
sone Jotham des Konincks Juda.
2 Twintich Jaer was Achas oudt/ doe hy
Koninck werdt/ ende regheerde sesthien
Jaer te Jerusalem: ende en dede niet/ wat
den Heere synen God wel beuiel/ als zijn
vader Dauid.

Achas 16 Jaer Koninck in Juda.
2. Par.28.1.

3 Want hy wandelde op den weghe der Ko-
ningen Israels: a daertoe liet hy synē sone
voor het vyer gaen na de grouwelē der Hey
denē/ die de Heere voor dē kinderen Israels
verdreuen hadde.

a Deut.18.10
2. Reg.21.6

Eñ dede offer/ende roocte op de hoochten/ ende op alle kleyne bergen/ ende onder alle groene boomen.

Rezin/Pekah. b Esaie 7.1.

5 b Op dat mael tooch Rezin de Koninck te Syrien/eñ Pekah de sone Remalia/de Koninck in Israel/op/na Jerusalem te krijgẽ/ ende belegden Achas: doch sy en kondense niet ghewinnen.

c 2.Re.14.22

6 Te dier seluer tijdt brachte Rezin de Koninck te Syrien / c Elath weder aen Syrien / ende stiet de Joden wt Elath: ende de Syriers quamen / ende woonden daer in tot op desen dach.

Thiglath Pilleser. d 2.Pa.28.16

7 d Nu Achas sant Boden tot Thiglath Philleser/den Koninck te Assyrien/ ende liet hem segghen: Ick ben v knecht ende v sone komt op ende helpt my wt der hande des Konincks te Syrien/ende des Konincks Israels/die hen teghen my hebben op ghemaeckt.

8 Ende Achas nam het siluer eñ gout/dat in den huyse des Heeren/ende in de schattẽ des Konincks huys geuonden werdt/eñ sant den Koninck te Assyrien gheschencken.

e Esaie.8.4.

9 e Ende de Koninck te Assyrien hoorde hem/ende tooch op na Damascon / ende wanse/ende voerdese wech na Kir / ende doodde Rezin.

f Esai 17.10. Ezech.13 12

10 Ende de Koninck Achas Thiglath Pilesser den Koninck te Assyrien teghen Damasco: f ende doe hy eenen Altaer sach/ die te Damasco was/ sant de Koninck Achas desseluen Altaers euenbeelt ende ghelickenisse/ totten Priester Vria/als deseluen gemaeckt was.

Vria

11 Ende Vria de Priester bouwede eenen Altaer/ende maeckte hem/als de Koninck Achas tot hem gesonden hadde van Damasco/tot dat de Koninck Achas van Damasco quam.

12 Ende doe de Koninck van Damasco quã/ ende den Altaer sach/offerde hy daer op.

13 Ende stack daer op aen zijn Brandtoffer/ Spijsoffer/eñ goot daer op zijn Drancoffer/ eñ liet het bloet des Dancoffers die hy offerde/op den Altaer springhen.

14 Daer en tegẽ den metalen Altaer/die voor dẽ Heere stont/nam hy wech/dat hy niet en stonde tusschẽ dẽ Altaer ende dẽ huyse des Heeren. maer settede hem aen den hoec des Altaers teghen Noorden.

g 1.Re.7.23. 27.38.

15 Ende de Koninck Achas gheboodt Vrie den Priester/ende sprack: Op den grooten Altaer suldy aensteken den Brandoffer des morghens/ende den Spijsoffer des auonts ende den Brandoffer des Konincks ende zijn Spijsoffer/ende den Brandtoffer alles volcks in den lande / met tsamen haren Spijsoffer ende Dranckoffer: ende alle het bloet der Brandofferen/eñ aller anderen offers bloet/suldy daer op springhen:nu met den metalen Altaer wil ick dencken:wat ick daermede make.

16 Vria de Priester dede alles / wat hem de Koninck Achas hiet.

17 g Ende de Koninck Achas brack af de zijden aen de ghestoelten/ende nam den Ketel daer bouen af/ ende de Zee nam hy van den metalen Runderen / die daer onder waren / ende settede het op steenen plaueysel.

18 Daer toe dat deckfel h des Sabbaths/ die sy aen den huyse gebouwet hadden/eñ den ganck des Konincks daer buytẽ/ wẽde hy ten huyse des Heeren/ om den Koninck te Assyrien te dienste.

19 Wat nu meer van Achas te seggen is/dat hy ghedaen heeft/siet/ dat is gescreuẽ in der Chronica der Koninghen Juda.

h Daer sy des Sabbath daechs ond satẽ ofte stõ dẽ: ghelijck als nu de Vorsten eñ Heerẽ onder Tapijten of Pouwelioenẽ sittẽ. Andere beduyden eñ hutte/daer die vã des Sabbaths in ontfielden/ die de voorighe weke des dienstes ghepleecht hadden/eñ sondẽ des dachs daer na na huys trecken.

20 Ende Achas ontsliep met synen vaderẽ/ ende werdt begrauen by syne vaderẽ/in der Stadt Dauids /eñ Ezechia zijn sone werdt Koninck in zijn stede. i 2.Pa.28.27

Dat xvij. Capittel.

1. Israel wert van den Salmanassse chijnsbaer ghemaeckt. 4. ende daer na van den seluen wech ghevoert in Assyrien/ 7. om syner sonden wille. 24. Samaria met Heydenen besettet / wert gheplaecht met Leeuwen. 27. van eenen Jodischen Priester in Gods wijse onderrichtet. 29. vermengt den waren God met den Afgoden. 31. ende en dienen noch desen noch gheuen recht.

1 In den twaelfsẽ Jare Achas des Konincx Juda/werdt Koninck ouer Israel te Samaria Hoseas de sone Ela neghen Jaer. Hosea Koninck ouer Israel 9. Jaer lanck.

2 Eñ dede dat dẽ Heere qualick beuiel/doch niet als de Koningen Israels/die voor hem waren.

3 Tegen denseluen tooch op Salmanasser de Koninck te Assyrien/ a ende Joseas werdt hem onderdanich/ dat hy hem ghescheneken gaf. Salmanasser Koninck te Assyrien. a 4 Es.13.40

4 Doe nu de Koninck te Assyrien vernam/ dat Josea een verbont maecte/eñ Bodẽ had de tot Sua dẽ Koninc in Egypten gesondẽ/ ende niet en gaf de geschencken dẽ Koninck te Assyrien alle Jaer/ belegerde hy hem/ eñ leyde hem in de ghevanckenisse. Sua Koninc vã Egyptẽ.

5 b Ende de Koninck te Assyrien tooch int gantsche lant/ende na Samaria/ende belep dese drye Jaer lanck. b 2.Reg 18.9 Salmanasser voert

6 c Ende in den negenden Jare Hosee wan de Koninck te Assyrien Samariã; eñ voerde Israel wech in Assyrien / ende settede tot Halah/ende tot Habor/aent water Gosan/ ende in de Steden der Meden. Israel ghevanckelick in Assyrien c Esa.8.4.

7 Want doe de kinderen Israels teghen den Heere harẽ God sondichden/ d diese wt Egypten lant gelept hadde/wt der hant Pharao nis des Konincks in Egypten/ende andere Goden vreesden. d Exo.14.30

8 Ende wandelden na de zeden der Heydenen. die de Heere voor den kinderen Israels verdreuen hadde/ende dedẽ als de Koningẽ Israels. Om welcker sonden wille God Israel verworpẽ hebbe.

9 Ende de kinderen Israels e verciertdẽ hare saken tegen den Heere haren God/die doch niet goet en waren/namelicken/ dat sy hen hoochten bouweden in allen Steden/beyde in Borchten ende vaste Steden. e of/palleerdẽ/dat is/ sy wouden haer sonde verbedigen/ als recht eñ wel gedaen/ als alle Ketters eñ Afgodische doen.

10 Ende richteden Calumnen op/ende Hagẽ op alle hooghe bergen/ eñ onder alle groene boomen.

11 Ende roockten aldaer op alle Hoochten/ ghelijck als de Heydenen/die de Heere voor hen wech gedreuen hadde: ende bedreuen boose stucken/ daer sy den Heere mede vertoornden/

12 Ende dienden den Afgoden:daer de Heere tot hen van geseyt hadde: f Ghy en sult sulcx niet doen. f Deut.2.13.

13 Ende wanneer de Heere betuychde Israel ende Juda/door alle Propheten/ende Sienders/ende liet hen segghen: g Keert om van uwen boosen weghen/ ende houdt myne geboden ende rechten/na alle Wetten die ick uwen Vaderen ghebodẽ hebbe/ende die ick tot v gesonden hebbe door myne knechten de Propheten/ g Jere.25.5.

14 So en hoorden sy niet / h maer verharden haren necken / als de necken harer Vaderen / die niet en gheloofden aen den Heere haren God. h Deu.31.27 Malac.3.7.

15 Daer toe verachteden sy syne Gheboden ende zijn Verbont/ dat hy met harẽ Vaderẽ

ghemaeckt

gemaeckt hadde/ eñ syne Getuygenisse die
hy onder hen dede: maer wandelden harer
ydelheyt na/ eñ werden ydel ghelijck als de
Heydenen/ die rondtom hen woonden: van
welcker de Heere gheboden hadde/ Sy en
souden niet doen als sy.
16 Doch sy verlieten alle ghebóden des
Heeren haers Gods/ i ende maeckten hen
twee ghegoten Kalueren/ ende k Haghen/
ende baden aen alle Heyr des Hemels/ ende
dienden Baal/

i 1.Re.12.28
k of: Lust-woonden

17 l Eñ lieten hare soñ ende dochterẽ door
het vyer gaen/ ende ghingen met waersegghinghe
ende toouerie om/ ende gauen hen
ouer te doen/ dat den Heere qualick beuiel/
hem te vertoornen.

l Deu.18.10. 2.Reg.16.3.

Israel wert wech gheuoert in Assyrien.

18 Doe werdt de Heere seer toornich ouer
Israel/ ende dede se wech van synen aengesichte/
dat daer niets ouerbleef/ m dan den
stãme Juda alleen.
19 (Daertoe en hieldt oock Juda de gheboden
des Heeren haers Gods niet/ ende
wandelden na de zeden Israels/ die sy ghedaen
hadden.)

Osee 1.6.7.
m 1.Re 12.20

20 Daerõ nu verwierp de Heere alle het zaet
Israels/ ende dronghse/ ende gaffse in de hãdẽ
der Roouers/ tot dat hyse warp van synẽ
aenghesichte.

n of: Ende welch de Heere ouer alle etc.

21 o Want Israel wert gescheurt vã dẽ huyse
Dauids: eñ sy maecten Jeroboam dẽ sone
Nebat tẽ Koninck: deselue wende Israel
achter af van den Heere/ eñ maeckte dat sy
swaerlicken sondichden.

o 1.Re.12.16

22 Also wandeldẽ de kinderẽ Israels in allẽ
sondẽ Jeroboams/ die hy aengerichtet hadde/
ende en lieten daer niet af/
23 Tot dat de Heere Israel vã zijn aengesichte
wech dede/ p als hy gesprokẽ hadde door
alle syne knechten de Propheten: also wert
Israel wt synen lande wech gheuoert in
Assyrien/ tot op desen dach.

p Jer.25.9. Osee 1.6. Amos 7.17.

Samaria wert met Heydenen besettet.

24 q Nu de Koninck te Assyrien liet komẽ vã
Babel/ van Chuta/ van Aua/ van Hemath/
ende Sepharuaim/ eñ besettede de Steden
in Samaria/ in der kinderen Israels stede:
ende sy namen Samariã in/ ende woonden
in denseluen steden.

q Esa.4.10

25 Doe sy nu begosten aldaer te woonen/ eñ
den Heere niet en vreesden/ sandt de Heere
Leeuwen onder hen/ die verworchdense.
26 Ende sy lieten dẽ Koninck te Assyrien segghen:
De Heydenen die ghy hebt hier ghebracht/
ende de Steden Samarie daermede
besettet/ en weten niets vã der wijse des
Gods in dẽ lande: daerom heeft hy Leeuwẽ
onder hen ghesonden/ ende siet/ deselue doodense
bewyle dat sy niet en weten van der
wijse des Gods in den lande.
27 De Koninck te Assyrien gheboot/ eñ sprac:
Brengt der Priesters een daer henen/ die vã
daer zyn wech gheuoert/ ende trect henen/ eñ
woonet aldaer/ ende hy leere hen de wijse
des Gods in den lande.
28 Doe quam der Priesters een/ die van Samaria
wech geuoert waren/ ende settede hẽ
te Beth-El/ ende hy leerde se/ hoe sy den Heere
vreesen souden.
29 Doch een peghelick volck maeckte synen
Godt/ ende settense inde huysen op de
hoochten/ die de Samariters maeckten/
een peghelick volck in synen Steden/ daer
sy in woonden.

Afgoderye der Samariters.

30 Die vã Babel maectẽ Suchot Benoth:
die vã Chuth maeckten Nergel: die vã Hemath
maeckten Asima.
31 Die van Aui maectẽ Nebeas ende Thartak:
die Sepharuaim verbrandden hare
sonen den Adramelech ende Anamelech dẽ
Goden der van Sepharuaim.
32 Ende bewyle dat sy den Heere oock vreesden/
r maecten sy hen Priesters op de Hoochten
van dẽ s cleynsten onder hen/ ende settendense
in de huysen op de Hoochten.

r Nu.3.10. 1.R eg.12. s Of/ slechtstẽ/ of verachtesten.

33 Also vreesden sy den Heere/ ende dienden
oock den Goden na eens peghelicken volcks
wijse/ van daer sy ghebracht waren.
34 Eñ noch tot op desen dach doen sy na der
ouder wijse: dat sy noch dẽ Heere vreesẽ/ noch
hare wijsen ende rechten houden/ na de Wet
ende ghebóden/ die de Heere gheboden heeft
den kinderen Jacobs/ t dien hy den naem
Israel gaf.

t Gen.32.28

35 Ende maeckte een Verbondt met hẽ/ ende
gheboot hen/ ende sprack: u Vreest geene an
dere Goden/ ende en bidtse niet aen/ ende en
dient hen niet/ ende en offert hen niet/

u Judic 6 10 Jerem.10.5

36 Maer den Heere/ die v wt Egypten lant
ghelept heeft/ met grooter kracht ende wtgherechten
arme/ dien vreest/ dien bit aen/
ende dien offert.
37 Ende de zeden/ rechten/ wetten/ ende ghe
boden/ die hy v heeft beschreuen laten/ die
hout/ dat ghy daer na doet alle tijt/ ende an
dere Goden niet en vreest
38 Ende des Verbõts dat hy met v gemaect
heeft/ vergetet niet/ dat ghy andere Goden
niet en vreeset.
39 Maer vreeset dẽ Heere uwen God/ die sal
v verlossen van alle uwe vyanden.
40 Doch sy en hoordẽ niet/ maer dedẽ na ha
re voor leden wijse.
41 Also vreesden dese Heydenen den Heere/
ende dienden oock hare Afgoden: also deden
oock hare kinderen/ ende de kints kinderẽ/
gelijck als hare vaders gedaen hebben/ tot
op desen dach.

Ezechias 29 Jaer Koninck in Juda.
2.Par.28.27 ende 29.1.

Dat xviij. Capittel.

1. Ezechia werdt hooch geprysen syner
vroomicheyt haluen. 9. Samaria werdt te
synen tijden van Salmanasser ghewonnen.
13. Senacherib kryght tegen Juda. 19.
dreyghden Ezechiam door syne sendt boden
37. ende lastert God smaedelicken.

a Deute.7.5 2.Reg.23.4.
b Of stanten/ teeckenen.
c of/ Lustwoonden
d Num.21.9
e Een stont Koninck is dat die de Slange vã God selue te dier tijdt gebodẽ eñ opgerechtet/ afbreect/ daerom dat sy in eenen misbruyck der Afgoderie gekomẽ was/ eñ der verachtelic prediken lates het/ zy Nehusthan/ dat is/ eẽ ca perẽ Slãge hẽ/ eñ slechte Sucrken ca pers/ een kleyn cope rẽ dinck. Wat sonde dat voor eẽ God zyn?
f Esai.14.30
g 2.Re.17.3.

1 In den derden Jare Hosee des soons
Ela/ des Konincks Israels/ werdt Koninc
Ezechias de sone Achas/ des Konincx
Juda.
2 Ende was vijf eñ twintich Jaer out/ doe
hy Koninck wert/ ende regeerde negen ende
twintich Jaer te Jerusalẽ: zijn moeder hiet
Abi/ een dochter Zacharie.
3 Ende dede wat den Heere wel beuiel/ als
zijn vader Dauid.
4 a Hy nam de Hoochtẽ wech/ eñ brac de
b Calumnen/ eñ roeyde de c Hagen wt/ eñ
brack de metalen Slanghe/ d die Moses ge
maeckt hadde: want tot dier tijt toe hadden
haer de kinderen Israels gerooct/ ende mẽ
hietse e Nehusthan.
5 Hy betroude den Heere den God Israels/
also dat na hem zijns gelijcken niet en was/
onder allen Koningẽ Juda/ noch voor hem
gheweest en was.
6 Hy hinck dẽ Heere aen/ eñ en weeck niet
achter van hem af/ ende hielt syne geboden/
die de Heere Mosi gheboden hadde.
7 Ende de Heere was met hem/ ende waer
hy wt tooch/ handelde hy kloeckelicken:
daertoe werdt hy afuallich van den Koninck
te Assyrien/ ende en was hem niet
onderdanich.
8 f Hy sloech oock de Philisteen tot Gasa toe/
ende hare lantpalen/ van den bergen aen tot
aen de vaste Steden.
9 g In dẽ vierdẽ Jare Ezechie des Konincx
Juda/ dat was het seuende Jaer Hosee den

soons Ella des Coninckx Israels/doe tooch
Salmanas ser. Salmanasser de Coninck te Assyrien op/te
ghen Samaria/ende belepde se.
Samaria van Salmanasser gewonnen. 10 Ende wanse na drij Jaren : in den sesten
Jare Hiskia. dat is inden negendē Jare Ho
sea/des Coninckx Israels/doe wert Sama=
ria ghewonnen.
11 Ēn de Coninck te Assyrien voerde Israel
wech na Assyrien ende settese te Halah. en=
de Habor/ende aent water Gosan/ende in
de Steden der Meden.
h Deut.28. 12 h Daerom dat sy niet ghehoort en haddē
der stemme des Heeren haers Gods / ende
ouertredē hadden zijn Verbont : ende alles
wat Moses de knecht des Heerē geboden
hadde/ dier hadden sy geene ghehoort/ noch
ghedaen.
Senacherib Koninck te Assyrien kryght tegē Juda. 2.Par.32.1 Esaie.8.7. ende 36.1. Syr.48.9. 13 i Indē veertienden Jare nu des Coninckx
Ezechias/tooch Senacherib/ de Coninck
te Assyrien op / tegen alle vaste Steden Ju
da ende namse in.
14 Doe sandt Ezechias de Coninc Juda tot
ten Coninck van Assyrien tot Lachis/ende
liet hem seggen: Jck hebbe my besondicht/
keert wederō vā my : wat ghy my oplegt/
dat wil ick draghen: Doe leyde de Coninck
van Assyrien / Ezechie den Coninck Juda
op/drij hondert Centener silvers/ende der
tich Centener gouts.
k 2.Re.12.18 15 k Also gaf Ezechias alle het siluer/dat in
den huyse des Heeren / ende inde Schattē
des Coninckx huys ghevonden wert.
16 Te seluer tijt brack Ezechias de Coninck
Juda de Deuren aen den Tempel des Hee=
ren/ende het blech/dat hy selfs hadde daer
ouer trecken laten/ende ghaf het dē Coninc
van Assyrien.
Een ander optooch Senacherib. 2.Par.32.9 l Rabsake heet op Duytsch eē Ertzschincker. 17 Ende de Coninck vā Assyrien sant Thar
than. ende den Ouersten Kamerlinck/ ende
den l Rabsake van Lachis/tot den Coninck
Ezechiā : met grooter macht na Jerusalē:
eñ sy toghen op: ende doe sy heuen quamē/
hielden sy by der waterkuyle. by den Ouer=
sten Poel/die daer leyt aen der strate/op dē
Acker des Vollers.
Senaherib dreycht den Ezechiam door syne Sentboden 18 Eñ riep den Coninc: Doe quam tot hem
wt Eliakim/de sone Hilkia de Hofmeester/
ende Sebena de Schrijuer/ ende Joah de
sone Assaph/ de Cantzelier.
19 Ende de Ouerste Schencker spraeck tot
hem: Lieue, seght den Coninck Ezechiā: So
spreeckt de groote Coninck/de Coninck vā
Assyrien : Wat is dat voor een stoutheydt
daer ghy v op verlaet?
m Al. ghy zijt genoech bereedt/ maer inden crijch moet raedt ende macht zijn: oft/ ghy zijt wel bereedt eñ hebt raet ende etc. n 2.Re.17.4 o Esa 36. 6. Ezech.29.6 20 Meyndy/ m daer zy noch raet eñ macht
te strijden: Waerop verlaet ghy v dan nu/
dat ghy afuallich van my ghewordē zijt?
21 n Siet verlaet ghy v op desen ghebrokē
o Rietstock op Egypten ? welcker/ so hem
yemant daer op leent. sal hy hem in de hāt
gaen/ende die doorbooren: also is Pharao
de Coninck in Egypten / allen die op hem
verlaten.
22 So ghy lieden nu wondet tot my seggen:
Wy verlaten ons op den Heere onsen God:
is het dan niet die / diens Hoochten ende
Altaren Ezechias heeft afghebroken/eñ ge
seyt tot Juda ende tot Jerusalem: Voor de
sen Altaer die te Jerusalem is/sult ghy lie=
den aenbidden?
23 So ghelooft nu mynen heere den Coninc
van Assyrien: so wil ick v twee duysent Peer
den gheuen/dat ghy meucht Ruyterē daer=
toe bestellen.
p Of, slechsten onghe-achsten 24 Hoe wildy dan blijuen voor der p minstē
heeren een/ mijns heeren onderdanen? ende
verlaet ghy v op Egypten/om der Wagenē
ende Ruyteren wille?
25 Meyndy dā/ ick zy sonder den Heere op=
ghetogen/dat ick dese Steden verdorue? de
Heere heeft het my gheheeten: Treck op in
dit Landt/ende verderft het.
26 Doe spraeck Eliakim de sone Hilkia/ende
Sebena/ende Joah tot den Ouerstē Schēc
ker: Spreeect met uwē knechten op Syrisch
want wy verstaent wel/ende en spreect niet
met ons op Jodisch / voor den ooren des
volcx/dat op de mueren is.
27 Doch de Ouerste Schencker sprack tot
hen: Heeft my dan mijn heere tot uwen hee=
re/ofte tot v gesonden/dat ick sulcke woor=
den spreke ; Ja tot den mannen die op der
mueren sitten / dat sy met v lieden haren
eyghen Dreck eten/ ende haer eygen water
suppen.
Senacherib lastert ende versmaedt God. 28 Also stōt de Ouerste Schencker/ende riep
met luyder stemme op Jodisch / seyde ende
sprac: Hoort het woort des grootē Coninckx
des Coninckx van Assyrien.
29 So spreect de Coninck: Laet v liedē Eze=
chias niet bedrieghen: want hy en vermach
v lieden niet te verlossen van myner handt.
30 Eñ en laet v liedē Ezechias niet vertroo=
sten op den Heere/dat hy seyt: De Heere sal
ons verlossen/ende dese Stadt en sal niet in
de handen des Coninckx van Assyrien gege=
uen worden.
31 Hoort Ezechiam niet: want so spreeckt de
Coninck van Assyrien: Neemt aen mijn ge=
nade/ende coemt tot my hier wt: so sal elck
man van synen Wijnstock/ ende van synen
Vyghebom eten / ende wt syne Fonteyne
drincken/
32 Tot dat ick come/ende hale v lieden in eē
lant/dat uwen Lande gelijck is: daer Corē/
Most/Broot/Wijnberghen/Olyboomen/
Olye ende Heuninck in is: so sult ghy liedē le=
uendich blijuen/ende niet steruē: hoort Eze
chiam niet/want hy verleydet v lieden/dat
hy seyt: De Heere sal ons verlossen.
33 q Hebben oock de Goden der Heydenē een q Esai 10.9.
yeghelick zijn Lant verlost/ vā der hant des
Koninckx van Assyrien?
34 Waer zijn de Goden te Hemath ende Ar=
phad? waer zijn de Goden te Sepharuaim/
Hua ende Aua ? hebben sy oock Samariā
verlost van myner handt?
35 Waer is een God onder alle Goden derLā
den/die haer Lant hebben van myner handt
verlost/dat de Heere soude Jerusalem van
myner handt verlossen?
36 Het volc nu/ swechch stille/eñ en antwoor
de hem niets: want de Coninck hadde gebo
den ende gheseydt: Andwoordet hem niet.
37 Doe quam Eliakim de sone Hilkia de Hof=
meester/ende Sebena de Schrijuer/ende Jo
ah de sone Assaph de Cantzelier/tot Ezechi=
am met gescheurde kleederen/ende vertel=
den hem de woorden des Ouersten Schenc
kers.

Dat xix. Capittel.

1 Ezechias sent Boden tot den Propheet Jesaiā/ 6. ende wort van hem door Gods toesegghinge getroost/ 7. 36. Senacherib treckt te rugge na huys/ende lastert wederom God. 14. Ezechias geeft hem totten gebede. 20. Jesaias troost hem/ende verconidicht hē de ouerwinninghe. 35. Het Heyr des Koninckx van Assyrien wort gheslagen.

1 DOe de Koninck Ezechias dat hoorde/ Ezechias sent Boden tot den Propheet Jesaia.
verscheurde hy syne kleederen / ende
trock eenen sack aen/ ende ginck in het
huys des Heeren.
2 Ende sant Eliakim den Hofmeester/ende Esaie 37.1
Sebena den Schrijuer/met tsamen dē Out
sten Priesteren/met sacken becleet/ tot den
Propheet Jesaiam den sone Amoz.

Ende

Jesaia.

3 Ende sy spraken tot hem: So seyt Ezechi
as: Dat is eenen dach der noot/ ende schel-
dens ende lasterens: de kinderen zijn geco-
men tot aen de gheboorte/ ende daer en is
gheen kracht te baren.
4 Of misschien de Heere v Godt hooren
woude alle woorden des Ouersten Schenc
kers / dien zijn heere de Coninck van As-
syrien hier ghesonden heeft/ schimp te spre
ken den leuendighen God/ ende te schelden
met woorden / die de Heere / v Godt wel
ghehoort heeft: so heft v ghebedt op voor
de ouergheblevene/ die noch voorhanden
zijn.

Jesaia prophetecert eñ troost door Gods toesegghinghe Ezechiam.

5 Ende doe de knechten des Conincs Eze-
chias tot Jesaias quamen/
6 Sprac Jesaias tot hē: So segt uwē hee-
re/ So spreect de Heere: Vreest v niet/ voor
de woorden die ghy gehoort hebt daer my
de Jonghelingen des Coninex vā Assyrien
mede ghelastert hebben.

a Esai 37.38. 2 Par. 32.22

7 Siet/ ick wil hem eenen geest geuen latē/
dat hy een gerucht hooren sal/ ende weder
in zijn Landt trecken/ a ende wil hem door
het Sweerdt vellen in synen Lande.
8 Ende doe de Ouerste Schencker weder
quam/ vandt hy den Coninck van Assyrien
strijden teghen Libna: want hy hadde ge-
hoort/ dat hy van Lachis ghetogen was.

Tharaka Coninc der Mooren.

9 Ende hy hoorde van Tharaka den Co-
ninck der Mooren: Siet/ hy is wtgetogen
met v te krijghen: doe keerde hy om: ende
sandt Boden tot Ezechias / ende liet hem
segghen:

Het verde Belech Jerusalems van de Assyriers.

10 So segget Ezechias den Coninc Juda:
laet v uwē God niet bedriegē/ daer gy v op
verlatet/ ende spreket: Jerusalē en sal niet
in de hande des Coninex van Assyrien ge-
gheuen worden.
11 Siet/ ghy hebt ghehoort/ wat de Conin-
gen van Assyrien ghedaen hebben allen Lā-
den/ eñ die verbannen: eñ ghy soudet ver-
lost worden?

Senacherib lastert weder om God.

12 Hebben der Heydenen Goden die oock
verlost/ die myne vaders verdoruen hebbē/
Gosan/ Haran/ Rezeph/ ende de kinderē E-
den/ die te Thelasser waren?
13 Waer is de Coninck te Hemath/ de Co-
ninck te Arphad/ eñ de Coninck der Stadt
Sepharuaim/ Ana ende Aua?
14 Eñ doe Ezechias de Brieuen vā den Bo
den ontfanghen ende gelesen hadde/ ginck
hy op ten Huyse des Heerē/ eñ ghbreyd dese
wt voor den Heere/

Het ghebet Ezechie des Coninckx Juda tot God.

15 Eñ badt voor den Heere/ ende sprac: Hee-
re God Israels / die ghy bouen Cherubim
sittet/ ghy zijt alleen God/ onder allen Co-
ninckrijcken op Aerden: ghy hebt Hemel eñ
Aerde ghemaeckt.
16 Heere/ neycht uwe oorē ende hoort: doet
uwe oogen op/ ende siet/ eñ hoort de woor-
den Senacherib/ die hier gesonden heeft v

b Of/ smaet heydt

schimp te spreken den leuendighen Godt.
17 Het is waer Heere/ de Coningen vā Assy
rien hebbē de Heydenen met den Sweerde
om ghebracht/ ende haer Landt.
18 Eñ hebben hare Goden int vier ghewor-
pen: want het en waren geene Goden/ maer
menschen hātwerck/ hout ende steen: daer
om hebben syse omghebracht.

Jesaias de Prophect troost Ezechiā / ende verkōdicht hē de ouerwinninge.

19 Nu dan Heere onse God/ helpt ons wt
syner handt / op dat allen Coninckrijcken
op Aerden bekennen/ dat ghy Heere alleen
God zijt.
20 Doe sāt Jesaias de sone Amoz tot Eze-
chias/ ende liet hem segghen: So spreect de
Heere de God Israels: Wat ghy tot my ge
beden hebt/ om Senacherib de Coninck vā
Assyrien/ dat hebbe ick ghehoort.

21 Dat is het dat de Heere teghen hem ghe-
sproken heeft: De Maghet de Dochter Zi
on/ verachtet v/ ende bespot uwer/ de Doch
ter Jerusalem/ schuddet v met haren hoof-
de na.
22 c Wien hebdy beschimpt ende ghelastert?
ouer wien hebdy v stemme verheuen? ghy
hebt uwe oogen verheuen tegen den Heyli-
ghen in Israel.

c Zach. 2.8. Mat. 25.45. Act. 9.4.

23 Ghy hebt den Heere door uwe Boden be-
schimpt/ ende ghesept: Ick ben door de veel
heyt myner Waghenen op de hoochtē der
Bergen ghecłommen/ op den zijden des Li-
banon: ick hebbe zijn hooghe Cederen ende
wtghelesen Dennen / afgehouwen/ ende bē
ghecomen aen d† de buytenste herberge des
Wouts zijns Carmels.

d† And. herberge zijns nestens/ eñ acker waut syner eruen

24 Ick hebbe ghegrauen ende wtgedronckē
de vreemde waterē/ ende hebbe verdroocht
met mynen voetsolen de e† Reen.

e† An. weerachtige stat grauen.

25 Hebdy dā niet gehoort dat ick f† sulcx lā-
ge te voren ghedaen hebbe/ ende van aende
gin hebbe ick het verept? doch nu hebbe ick
het comen laten/ dat vaste Steden sullē val
len in eenen woesten steenhoop.

f† And. dese stadt van lange tijt herwaerts ghemaeckt hebbe/ eñ haer van aendeghin toe gerichtet? eñ salse nu hier toe comē laten/ dat sy woest worde/ hoe wel dat vaste Steden in steenhoopē vallen? Eñ die daer in woonē/ dat sy mat etc.

26 Eñ die daer in woonen / sullen mat wor
den/ ende hen vreesen ende schamen moeten
g eñ worden als het gras op den velde/ eñ
als het groen cruyt tot hoy op de Daken/
dat verdorret eer dan het rijp is.
27 Ick weet v woonnighe wel/ v wt ende in
trecken/ ende dat ghy teghen my woedet/
28 De wijle gy dan tegen my woedet/ ende
v ouermoet voor mynen ooren opgecomen
is/ so wil ick v eenen Rinck in dē Neusegh-
ghen/ ende een Ghebit in uwen mont/ ende
wil v dē wech weder henen voerē/ daer ghy
hier ghecomen zijt.

g Psa. 37.2. ende 120.6.

29 Ende dit zy v een teecken: In desen Jarē
etet wat h† vertreden is/ in den andrē Jare
wat van selfs wasset / in den derden Jare
saeyet ende maeyet/ eñ plantet Wijnbergē/
ende etet haer vruchten.

h† An. selfs wasset/ in dē anderen Jare/ wat van selfs wassighen weder wtspruytet/ in den derden etc.

30 Ende de dochter Juda / die verlost/ ende
ouergheblieuen is/ sal voortaen onder haer
wortelen / ende bouen haer vrucht dragen.
31 Want van Jerusalem sullen wtgaen die
ouergheblieuen zijn/ ende de verloste vā den
Berch Zion: den yuer des Heeren Zebaoth
sal sulcx doen.
32 Daerom spreect de Heere vā den Coninck
vā Assyrien alsō: Hy en sal niet in dese Stadt
comen/ ende gheenen Pijl daer in schieten/
eñ gheenen Schildt daer voor comen/ ende
en sal gheenen Wal daerom maken.
33 Maer hy sal den wech wederom trecken/
dien hy gecomen is/ ende en sal in dese Stat
niet comen/ de Heere seydt het.
34 Ende ick wil dese Stadt beschermen/ dat
ick haer helpe/ om mynent wille/ eñ om Da
uid myns knechts wille.

Het Heyr des Coninex vā Assyrien/ wort gheslagen.

35 i Ende in derseluer nacht voer de Enghel
des Heeren wt/ ende sloech inden Legher vā
Assyrien/ hondert ende vijf ende tachtentich
duysent mannen: eñ doe sy ... des morgēs
vroech opmaeckten: siet doe lach het allent
henen vol enckel dooder lichamen.

i Esai 37.36. Osee 1.7. Tob. 2.21. Syr. 48.25. 1 Mac. 7.40. 2 Mac. 8.19.

36 k Also brack Senacherib de Coninck vā
Assyrien op/ ende tooch wech/ ende keerde
wederom/ ende bleef te Niniue.
37 Ende doe hy aenbadt inden Huyse Nis-
roch zijns Gods/ sloech hem met dē Sweer
de/ Adra Melech ende SarEzer syne sonē:
ende sy ontvloden int Lant Ararat / l ende
zijn sone Assarhaddō wert Coninck in zijn
stede.

k l Tob. 1.24.

Dat xx. Capittel.

1. Den Ezechias so hy doot cranck is.
5. wort zijn leuen verlengt vijfthien Jaer/

 8. ende

8. ende krijcht dies een ghewis waerteec-
ken vanden Heere. 12. Brodach brenght
hem gheschencken. 14. Jesaia straft hem
syner onbedachtsaemheyt halven/ 17. en-
de seyt hem de Babylonische gevanckenis-
se aen.

Ezechias wort cranc, 1 TE dier tijt wert Ezechias a doot crãc:
a2.Pa.32.24 ende de Propheet Jesaias de sone A-
Esaie.38.1. mos/ quam tot hem: ende sprack tot
Syr.48.25 hem: So spreect de Heere: Beschict u huys
want ghy sult sterven/ ende niet levendich
blyven.
2 Hy dã keerde zijn aengesicht na de want
ende badt den Heere/ ende sprack:
3 Och Heere/ gedenckt doch/ dat ick voor u
trouwelicken ghewandelt hebbe/ ende met
een oprecht herte/ ende hebbe ghedaen dat
u wel ghevalt/ ende Ezechias weende seer.
b† And. ten 4 Doe nu Jesaia noch niet half uyt ter stat
voorhuyse wt ghegaen was/ quam des Heerẽ woort
tot hem/ ende sprack:
5 Keert wederom/ ende seght Ezechie den
Vorst mijns volcx: So spreecht de Heere/
de God uws vaders Davids: Ick hebbe
u ghebedt ghehoort/ ende uwe tranen ghe-
sien: siet/ ick wil u ghesont maken/ aen den
derden dage sultdy opgaen in het huys des
Heeren.
6 Eñ wil vijftien Jaer tot uwen leven doẽ/
ende u ende dese Stadt verlossen vanden
Coninck te Assyrien ende dese Stadt besche-
mẽ/ om mynẽt wille/ eñ om mijns knechts
Davids wille.
7 Ende Jesaias sprac: Brengt een stuc Vy-
ghen hier: ende doe sy die brachten/ leyden
cEsai.38.7. syse op het gheswel/ ende hy wert ghesont.
8 Ezechias dã sprack tot Jesaiã: c welcker
is het Teecken/ dat my de Heere sal gesont
maken/ ende ick in des Heeren huys opgaẽ
sal/ aen den derden daghe?
9 Jesaias sprac: Dat Teecken sultdy hebbẽ
vanden Heere/ dat de Heere doen sal/ wat
hy ghesproken heeft: Sal de schaduwe tien
graden voorwaerts gaen/ ofte tien graden
te rugghe gaen?
10 Ezechias sprack: Het is lichtelick dat de
schaduwe tien gradẽ nederwaerts gae dat
en wil ick niet/ maer dat sy tien gradẽ ach-
terwaerts te rugghe gae.
11 Doe riep Jesaias de Propheet dẽ Heere aẽ
d Sy.48.26. d ende de schaduwe ginck achterwaerts te
rugghe tien graden/ aen den Wijser Achas/
Brodach die sy was nederwaerts ghegaen.
Coninck te 12 Te dier tijt sandt Brodach/ de sone Bale-
Babel. dan/ des soons Baledan/ Coninc te Babel/
Esaie.39.1. Brieven ende Geschencken tot Ezechiam:
want hy hadde gehoort/ dat Ezechias crãc
gheweest wes.
e† An. hoor 13 Ende Ezechias e† was vrolick met hem
de/ of wil- ende wees hem het gantsche Schathuys/
lichkeurde Silver/ Gout/ Speserie/ eñ de beste Olye/
hy ende de Harnaschcamer/ ende alles wat in
synen Schatten voorhanden was: daer en
was niets in synen huyse/ ende in syner gãt-
scher heerschappien/ dat hem Ezechias niet
en thoonde.
14 Doe quam Jesaias de Propheet tottẽ
Coninck Ezechiam/ ende sprack tot hem:
Wat hebben dese Lieden ghesepdt: ende vã
waer zijn sy tot u gecomẽ? Ezechias sprac
Sy zijn wt verren Landen tot my ghecomẽ
van Babel.
15 Hy sprack: Wat hebben sy ghesien in uwẽ
huyse: Ezechias sprack: Sy hebben alles
dat gesien/ wat in mynen Huyse is/ eñ daer
en is niets in mynen Schatten/ dat ick hẽ
niet ghewesen en hadde.
16 Doe sprack Jesaias tot Ezechiã: Hoort
des Heeren woordt:
17 f Siet/ de tijt comt/ dat alle dinck sal wech f2.Re.24.13.
gevoert worden na Babel/ wt uwen huyse/ ende 25.13
ende wat uwe vaders vergadert hebbẽ tot Jere.20.5.
op desen dach/ ende daer en sal niets over-
ghelaten worden/ spreecht de Heere.
18 g Daertoe de kinderẽ die van u comẽ/ die
ghy genereren sult/ sullen genomen worden gDanie.1.3
dat sy Camerlinghen zijn int Palleys des
Conincx te Babel.
19 Ezechias daerentegen sprac tot Jesaiã:
Dat is doch goet/ dat de Heere ghesproken
heeft: ende sprac voorder: het sal doch vrede
ende trouwe zijn te mynen tijden.
20 Wat meer van Ezechia te segghen is en-
de alle zijn macht/ ende wat hy gedaẽ heeft/
ende den Poel/ ende de Waterpijpen/ daer
hy water mede in de Stadt gheleydt heeft/
siet/ dat is ghescreven inder Chronica der
Conighen Juda.
21 h Eñ Ezechias ontsliep met synen vaderẽ h 2.Pa.32.33
ende Manasse zijn sone wert Coninc in zijn
stede.

Dat xxi. Capittel.

1. Manasses settet weder allerley Af-
goderye. 10. Des Heeren Propheten pro-
pheteren teghen Jerusalem ende Juda. 19.
Manasses vergiet veel onschuldich bloets
18. Zijn sone Amon/ die na hem op synen
weghe wandelt/ 23. wordt van synen ey-
ghen knechten omghebracht.

1 MAnasses was a twaelf Jaer oudt/ doe Manasse
hy Coninck werdt/ ende regeerde vijf 55. Jaer Co-
ende vijftich Jaer te Jerusalem: zijn ninck in Ju-
Moeder hiet Hephzibo. da.
2 Ende hy dede dat den Heere qualick be- a2.Pa.33.2.
viel/ na den grouwel der Heydenen/ die de
Heere voor den kinderen Israels verdreven
hadde.
3 b Ende verkeerde hem/ ende bouwede b1.Reg.11.7
de Hoochten/ die zijn vader Ezechias hadde 2.Reg.18.4
omghebracht/ ende richtede Baals Altaer
op/ ende maeckte c Haghen/ ghelijck als A- c Of. Lust-
chab de Coninck Israels ghedaen hadde/ wouden/
ende badt aen allerley Heyr aen den Hemel/
ende diende hen.
4 Ende bouwede Altaeren/ in den Huyse
des Heeren/ daer de Heere van ghesepdt
hadde: d Ick wil mynen Name te Jerusalẽ d1.Re.8.29.
setten. 2.Par.6.6.
5 e Ende hy bouwede allen Heyre aen den Jere.32.34.
Hemel/ Altaren/ in beyden Hoven aen den e2.Re.23.12.
Huyse des Heeren.
6 f Ende liet synen sone door het vyer gaen/ f Lev.23.29
ende achtede op Voghelgeschrey eñ Teecke-
nen/ ende hielt Waersegghers ende Teecken Deut.18.10
beduyders/ ende dede des veel dat den Hee- 2.Reg.16.3
re qualick beviel/ daer hy hem mede ver-
toornde.
7 Hy settede oock eenẽ Haghen Afgod/ dien
hy ghemaect hadde/ in het huys/ g vã welc-
ken de Heere tot David ende tot Salomo sy- g 2.Sa.7.10
nen sone ghesept hadde: In desen huyse en- 1.Reg.8.16.
de te Jerusalem/ die ick vercoren hebbe wt ende 9.3.
allen stammen Israels/ wil ick mynen Na-
me setten eewichlick.
8 Ende en wil dẽ voet Israels niet meer be-
weghen laten vanden lande dat ick haren
vaderen ghegeven hebbe: so doch/ sy so hou-
den ende doen na allen/ dat ick gebodẽ heb-
be/ ende na alle de Wet/ die hen mijn knecht
Moses ghebodden heeft.
9 Doch sy en hoorden niet/ maer Manasse
verleydde se/ dat sy ergher deden dã de Hey-
denen/ die de Heere voor den kinderen Isra-
els verdelghet hadde.
10 Doe sprack de Heere door syne knechtẽ de
Propheten/ ende seyde.

Daerom

Prophetie ringe tegen Jerusalem ende Juda. Jerem. 15.4 a. Par. 33.9.

11 Daerom dat Manasses de Coninc Juda/
dese grouwelen ghedaen heeft/ die ergher
zijn dan alle grouwelen die de Amoriten ge
daen hebben/ die voor hem geweest zijn/ en
heeft ooch Juda sondighen ghemaect met
sijnen Afgoden/

b Jere. 19/3

12 Daerom sprecckt de Heere de God Israels also: b Siet/ ick wil ongheluck ouer Je
rusalem ende Juda brenghen/ dat wie het hoo
ren sal/ dien sullen sijne beyde ooren clincken.
13 Ende wil ouer Jerusalem het meetsnoer
Samarie trecken/ ende het ghewichte des
huys Achabs/ ende wil Jerusalem it wegie
ten ghelijck alsmen Vaten wegiet/ en wilse
omstorten.

it An wtuagen/ ghelijck alsmen een schotel wtuaecht / en welbetse daer na om.

14 En ick wil sommige mijns Erfdeels ouer
blijuen laten/ ende hen gheuen in de handen
harer vyanden/ dat sy eenen roof ende pluc
ken worden/ alle haren vyanden.
15 Daerom dat sy ghedaen hebben dat my
qualick beualt en hebben my vertoornt/ va
dien dage aen/ doe hare Vaders wt Egyp
ten ghetoghen zijn tot op desen dach.

onschuldich bloet vergoten door Manasse.

16 Ooc vergoot Manasses gantsch veel onschuldich bloets/ tot dat Jerusalem hier en
daer vol wert: behaluen de sonde/ daer hy
Juda mede sondighen maecte/ dat sy deden
dat den Heere qualick beuiel.
17 Wat nu meer van Manasse te segghen
is/ ende alles wat hy gedaen heeft/ en sijne
sonden die hy dede/ siet/ dat is geschreuen in
der Chronica der Coninghen Juda.
18 En Manasses ontsliep met sijnen vaderen/ ende wert begrauen inden Hof aen sijnen
huyse/ namelick/ inden Hof Usa: ende zijn
sone Amon wert Coninck in zijn stede.

Amon Coninck Juda twee Jaer lanck. 2. Par. 33 20

19 Twee en twintich Jaer was Amon out/
doe hy Coninck werdt/ ende regeerde twee
Jaer te Jerusalem: zijn Moeder hiet Me
suzemeth/ een Dochter Haruc van Jatba.
20 Ende dede dat den Heere qualick beuiel/
ghelijck als zijn vader Manasses ghedaen
hadde.
21 Ende wandelde in allen weghe/ die zijn
vader gewandelt hadde/ ende diende de Afgoden/ die zijn vader ghedient hadde/ ende
badtse aen.
22 Ende verliet den Heere sijner vaderen
God/ ende en wandelde niet inden weghe
des Heeren.
23 Ende sijne knechten maecten een verbont
teghen Amon/ ende doodden den Coninck
in sijnen huyse.
24 Doch het volc inden Lande sloech alle de
ghene die dat verbont ghemaeckt hadden/
teghen den Coninck Amon: ende het volck
inden Lande maeckte Josia sijnen sone ten
Coninck in zijn stede.
25 Wat nu Amon meer ghedaen heeft/ siet/
dat is gheschreuen in der Chronica der Coninghen Juda.
26 Ende men begroef hem in zijn graf / in
den Hof Usa/ ende zijn sone Josia wert Coninck in zijn stede.

Dat xxij. Capittel.

1. Josias een vroom Coninc/ 3. laet den
Tempel weder beteren. 8. bekommert hem
ouer het gheuonden Wetboeck/ 13. en so
hy daer den Heere ouer raedtvraecht. 16.
hoort hy van den ongheluckе dat ouer Jerusalem ende hare Inwooners ontstaen soude na zijn doot.

Josias Coninck Juda xxxi. Jaer. a 2. Pa. 34.1

1 JOsia was a acht Jaer out/ doe hy Coninc
wert/ ende regeerde een ende dertich Jaer
te Jerusalem: zijn Moeder hiet Jedida/
een dochter Adaia/ van Bazkath.
2 Ende dede dat den Heere wel beuiel/ ende wandelde in allen weghen zijns vaders

Dauids/ ende en weeck niet/ noch ter rechter noch ter slincker handt.

Den Tempel wort weder ghebetert. b 2 Pa. 34.8 c 2. Re. 12.10 d t And. opshoude vanden ghelde dat tot etc.

3 b Ende in den achtienden Jare des Coninckx
Josie/ sandt de Coninck Saphan/ den sone
Azalia/ des soons Mesulam den Schrijuer/
henen in het huys des Heeren/ ende sprack:
4 c Gaet op tot den Hooghen Priester Hilkia/ datmen d t hem doe dat gelt/ dat totten
huyse des Heeren gebracht is/ dat de Wach
ters aen den Dorpel vergadert hebben vanden volcke:
5 Dat sy het gheuen den Arbeydtslieden/
die bestelt zijn inden Huyse des Heeren/ ende
gheuet den Arbeydtslieden aen den huyse
des Heeren/ dat sy beteren wat veruallich is
aen den Huyse:
6 Namelicken/ den Timmerlieden en Bouwlieden/ ende Muerlieden/ ende die daer hout
ende ghehouwen steenen coopen sullen/ het
Huys te beteren.
7 Doch datmen gheen rekenschap van hen
en neme van den ghelde/ dat onder hare handen ghedaen wort/ maer dat sy het op ghe
loone handelen.

Het Wetboeck wort ghevonden e 2. Pa. 34 15 Manasses hadde alles inden Tempel verwoestet/ daertoe ooc de heylighe Boecken heen gedaen als het hier blijckt.

8 Ende de Hooghe Priester Hilkia sprac tot
den Schrijuer Saphan: e Ick hebbe het
Wetboeck gheuonden inden Huyse des Hee
ren/ ende Hilkia dede Saphan het Boec dat
hy het lase.
9 Ende Saphan de Schrijuer/ bracht het
den Coninck: ende seyde hem weder/ ende
sprack: Uwe knechten hebben dat ghelt te
samen ghebracht/ dat in den Huyse geuonden
is/ ende hebbent den Arbeytslieden ghegeuen/ die daer bestelt zijn aen den Huyse des
Heeren.
10 Ooch seyde Saphan de Schrijuer den Co
ninck/ ende sprack: Hilkia de Priester dede
my een Boeck: ende Saphan las het voor
den Coninck.
11 Doe nu de Coninck hoorde de woorden
in het Wetboeck/ verscheurde hy sijne cleederen.
12 Ende de Coninck gheboot Hilkia den Priester/ ende Ahikam den sone Saphan/ ende
Achbor den sone Michaia/ ende Saphan den
Schrijuer/ en Asaia den knecht des Coninckx
ende sprack:

f Jerem. 11.8

13 f Gaet henen/ ende vraecht den Heere voor
my / voor het volck / ende voor het ghantsche Juda / om de woorden deses Boeckx/
dat gheuonden is: want het is een groote
grimmicheyde des Heeren/ die ouer ons aenghesteken is/ daerom dat onse Vaders niet
gehoort en hebben de woorden deses Boeckx/
dat sy deden alles wat daer in gheschreuen is.
14 Doe ghinck Hilkia de Priester Ahikam/
Achbor/ Saphan ende Asaia henen tot der
Prophetinne Hulda/ den wyue Sallum des
soons Thikwa / des soons Harham / des
Wachters der cleederen: ende sy woonde te
Jerusalem g in den anderen deele / ende sy
spraken met haer.

Hulda een Prophetinne. g Hebr. schoolhuyse

15 Sy dan sprac tot hen: So spreect de Heere
de God Israels: Segt den manne die v lieden tot my ghesonden heeft/
16 So spreect de Heere: Siet/ ick wil ongheluck ouer dese Stadt ende haer Inwooners
brengen/ alle woorden des Wets/ die de Coninck Juda heeft laten lesen.
17 Daerom/ dat sy my verlaten/ ende anderen
Goden gheroockt hebben / dat sy my vertoornden met allen wercken harer handen:
daerom sal haer mijn grimmicheyt tegen dese Stadt aensteken/ ende niet wtghebluscht
worden.
18 Doch den Coninc Juda/ die v lieden hier
ghesonden heeft/ den Heere te vraghen/ sult

ghy lieden also seggen: So spreeckt de Hee-
re de God Israels:
19 Daerom dat v herte weeck geworden is
ouer de woorden/ die ghy gehoort hebt/ en
hebt v veroot moediget voor den Heere doe
ghy hoordet wat ick gesproken hebbe tegē
dese Stadt/ eñ hare Inwooners/ dat sy sul
lē eē verwoestinge ende vloeck zijn/ eñ hebt
uwe kleederen verschuert/ ende hebt voor
my geweēt: so hebbe ick het oock verhoort/
spreect de Heere.
h 1.Re.23.29 20 h Daerom wil ick v tot uwen vaderen
vergaderen dat ghy met vreden in v graf
vergadert wordet/ ende uwe ooghen niet
en sien alle dat ongheluck dat ick ouer
dese Stadt brenghen wil: ende sy seyden
den Koninck weder.

Dat xxiij. Capittel.

1. Iosias met samen dē volcke treedt in een verbont voor den Heere. 4. Alle Afgoderye wordt van hem verdelghet. 21. Paschen ende alles wat in de wet Mosi gheboden was/ na de Wet neerstelick ghehouden. 26. de Heere wil ghelijcke wel zijn ghrimmichept ouer Iuda niet sincken laten. 26. Iosias sterft. 31 Ioiakim wort in des geuangen Ioachas stede/ van Pharao Necha Koninck ghemaeckt.

1 ENde de Koninck a sandt henen/ eñ het
vergaderdē hen tot hem alle Oudtsten
in Iuda ende Ierusalem.
2 Ende de Koninck ghinck op int Huys
des Heeren/ ende alle man van Iuda/ ende
alle Inwoonders te Ierusalem met hem/
Priesters ende Propheten/ ende alle het
Volck/ beyde kleyn ende groot: b ende men
las voor haren ooren alle woorden des
Boecx vanden Verbonde/ dat inden Huyse
des Heerē ghevonden was.
3 c Ende de Koninck tradt aen d een e Ca-
lumne/ ende maeckte een verbont voor den
Heere/ dat sy souden wandelen den Heere
na/ ende houden syne Gheboden/ Ghetuy-
ghenisse ende Rechten/ van gantscher her-
ten/ eñ vā ganscher zielē/ dat sy oprichtedē
de woorden desés Verbonts/ die ghescre-
uen stonden in desen Boeck: ende alle het
Volck tradt mede in het Verbont.
4 * Ende de Koninck gheboot den Hoo-
ghen Priester Helkia/ ende den Priesteren
der tweedder ordeninghe/ ende de Wach-
ters aen den Dorpel/ f dat sy souden wt den
Tempel des Heeren brenghen/ alle de ghe-
reetschap/ die den Baal ende den Haghen/
ende allen Heyre des Hemels ghemaeckt
was: ende verbrandden het buyten voor
Ierusalem inden Dale Kidron/ ende zijn
stof werdt ghedraghen na BethEl.
5 Ende hy verdelchde de g † Camarim/ die
de Koninghen Iuda hadden ghesticht/ te
roocken op de Hoochten/ inden Steden
Iuda/ ende rontom Ierusalem: oock de
Roochers den Baals: ende der Sonnen/
ende der Manen/ ende der Planeten/ ende
alles des Heyrs aen den Hemel.
6 Ende liet de h Haghen wt den Huyse des
Heeren voeren/ buyten voor Ierusalem/ in
de Beke Kidron/ ende verbrandde dien in-
der Beke Kidron/ ende maeckten tot stof/
ende wierp het stof op de doode grauen der
ghemeynen lieden.
7 Ende hy brack af de huysen der Hoeren-
iaghers/ die aen den Huyse des Heeren
waren/ daer de vrouwen i † huysen maectē
ten Haghen.
8 Ende hy liet alle Priesters komen wt de
Steden Iuda/ ende verontreynichde de
Hoochten/ daer de Priesters roockten/ van

h 1.Re.23.29 Een verbōt des volcx met God na synē woorde.
a 2.Pa.34.19
b Nehe.8.3.
c Ios.24.25.
d 2 Par.6.13
e Of Pilaer
* 2.Re.18.4
f Syrac.49.3
g Camarim, Dat waren sonderlicke geestelicke lieden/ als nu ter tijt de aller aendachtichste eñ strengste Moncken zijn willen: daer hebbē sy oock den name Camarim/ die luyt als vā grooter vierigē aendacht/ Eñ het roocken oft wieroockē halt vyhen so vele/ als by ons der Moncken singen ende bidden in de kercken: want rueck were beduy der alom het Ghebet inder Schrift: maer gelijc als deser Gebet is/ so was ooc ger rooc roockē/ alle beyder ley mēsschen vont sonder Gods Geest eñ Woordt.
† And. Baals Papen.
Zepha. 1.4
h Of het Luswoudt
Hoerē huysē af ghedaen
i † And. gardijnen

Geba aen tot BerSabe toe: ende brack de
Hoochte in de Poortē af/ die inder deurē der
Poortē warē Iosua des Stadtvoochts
welcke ter slincker handt was/ wanneer mē
na der Poorte der Stadt gaet.
9 Doch en haddē de Priesters der Hoochtē/
nopt geoffert op dē Altaer des Heeren te Ie-
rusalem/ maer atē sy des ongheheuelden broots
onder haren broederen.
10 Hy verontreynichde oock het k Thophet/ Thophet k Ier.7.30.
inden Dale der kinderen Hinnom/ dat nie-
mant synen sone ofte dochter/ den Moloch
voor het vyer liet gaen.
11 Ende nam wech de Peerden/ die de Konin-
ghen Iuda der Sonnen hadden geset inden
inganck des Huys des Heerē/ aen de kamer
Nathan Melech des Kamerlincx/ die l † te l † And. ouer de Voorsteden.
Parwarim was: ende de Wagenen der Son
nen verbrandde hy met vyere.
12 Ende de Altaren op den Dake in de Sale
Achas/ die de Koninghen Iuda ghemaeckt
hadden/ m ende de Altaren/ die Manasse m 2.Re.21.5
ghemaeckt hadde in de twee Houen des
Huys des Heeren/ brack de Koninck af: ende
liep vā daer/ eñ wierp haer stof in de Beke
Kidron.
13 n Oock verontreynichde de Koninck de n 1.Reg.11.
Hoochten die voor Ierusalem waren/ ter
rechter handt aen den Berch o Mashith/ o Heet der
die Salomō de Koninck Israels ghebouwet
hadde/ Asthoreth den grouwel van Zidon/
ende Camos den ghrouwel van Moab/
ende Milkom den ghrouwel der kinderen
Ammon.
14 Ende brack de Calumnen/ ende roeyde wt
de Haghen/ ende veruulde haer stede met
menschen beenen.
15 p Oock dien Altaer te BethEl/ ende de
Hoochte die Ierobeam gemaect hadde/ de
sone Nabat/ die Israel sondigē maecte/ dē
seluen Altaer brack hy af/ ende de Hoochte:
eñ verbrandde de Hoochte/ eñ maecktese tot
stof/ ende brande de Haghen.
16 Ende Iosias keerde hem om/ eñ sach der
dooden grauen/ die daer warē op dē Berch/ p 1.Re.12.28
ende sandt henen/ ende liet de beenen wt de
grauē halē/ eñ verbrandde se op den Altaer/
eñ verontreynichde diē/ q na dē woorde des q 1.Re.13.2
Heeren/ dat de man Gods wtgeroepen had-
de/ die sulcx wt riep.
17 Ende hy sprack: Wat is dat voor eene
grafteecken/ dat ick hier sie? ende de lieden
inder Stadt spraken: Het is het graf des
mans Gods die van Iuda quam/ ende riep
sulcx wt/ dat ghy ghedaen hebt teghen den
Altaer te BethEl.
18 Ende hy sprack: Laet hem ligghen/ nie-
mandt en beweghe zijn ghebeente: also
werdt zijn ghebeente behouden/ met den
gebeente des Propheten/ die van Samaria
ghekomen was.
19 Hy nam oock wech alle Huysen der Hooch-
ten inden Steden Samaria/ die de Koningē
Israels gemaeckt hadden te vertoornē/ eñ
dede met diē in alle manierē/ als hy te Beth
El ghedaen hadde.
20 s Ende hy offerde alle Priesters der Hooch s 1.Reg.13.2
ten/ die aldaer waren op de Altaren/ eñ ver-
brandde also menschen beenen daer op/ eñ
quam weder te Ierusalem.
21 t Ende de Koninck gheboot den volcke/ eñ t 2.Par.35.1 3.Esdr.1.1.
sprack: Houdet dē Heere uwē Gode Paschē/
u gelijck als het geschreuē staet indē Boeck
deses Verbondts/
22 Want daer en waren gheen Paschen so
ghehouden als dese/ vā der Richters tijt af/ u Deu.19.
die Israel gerichtet hebben/ eñ in allen tijdē
der Koninghen Israels/ ende der Koningen
Iuda.

o Heet der verringe/ eñ men houde het daer voor/ het zy den Olyberch gheweest/ daer mē de Gua doenders heeft afghedaen/ dat wy den Galgēberch of stankstēen heeten.
r Wat toch sulcke Kameers of Gazophilacia of merck teeckenē of grafteeckenē zijn/ sul dy in Ieremia eñ Hesechiel wel vinden.
u Paschē ghehouden na der Wet.

Nag

23 Maer inde achtiende Jare des Koninck
Josia, wert desen Paschen ghehouden den
Heere te Jerusalem.
24 Ooch vaeghde Josia wt alle Waerseg-
ghers, Teeckenduyders, beelden ende Af
goden, ende alle grouwelen die inden Lan-
de Juda ende te Jerusalem ghesien werdē/
op dat hy oprichtede de Woorden des
Wets die gheschreuen stonden inden Boeck
die Hilkia de Priester vant inden Huyse des
Heeren.
25 Synsghelijcken en was voor hem geen
Koninck geweest die hem so van gantscher
herten, van gantscher zielen / ende van al-
len crachten ten Heere bekeerde/ na alle de
Wet Mose/ ende na hem en quam zijns ge-
lijcken niet op.
26 Doch en keerde hem de Heere niet af van
de grimmichept zijns grootes toorns, daer
hy ouer Juda mede vertoornt was om al-
le de tergingen wille daer hem Manasse me-
de ghetercht hadde.
4.Re.24.3. 27 Eñ de Heere sprach: r Jck wil Juda oock
van mynen aenghesichte wech doen / ghe-
lijck als ick Israel wech ghedaen hebbe eñ
wil dese Stadt verworpen/ die ick vercoren
hadde/ namelicken Jerusalem eñ het Huys
daer ick van gesept hebbe/ Mynen Naem
sal aldaer zijn.
28 Wat nu meer van Josias te seggen is, en
de alles wat hy ghedaen heeft/ siet, dat is
gheschreuen inder Chronica der Koningen
Juda.
Pharao Necho 29 p Te syner tijdt tooch Pharao Necho de
p 2.Pa.35.20 Coninck in Egypten op / teghen den Ko-
ninck van Assyrien/ aen het water Phrath:
q An. Pharao doode hem. ende de Koninck Josias tooch hem tegen/
ende zi sterft te Megiddo/ doe hy hem ghe
sien hadde.
Josias sterft 30 Ende syne knechtē voerden hem doot vā
Megiddo, ende brachten hem te Jerusalē/
a 2.Re.21.20 a ende begroeuen hem in zijn graf: b ende
b 2.Par.36.1 het volck indē Lande nam Joahas/ den so
Joahas is drij Maent Koninck in Juda. ne Josias, ende salfden hem, ende maecten
hem ten Koninck in zijns vaders stede.
31 Drye ende twintich Jaer was Joahas
oudt, doe hy Koninck wert/ ende regeerde
drij Maenden lanc te Jerusalem: zijn Moe
c An. Hamutel der hiet c Hamutal/ een dochter Jeremia
van Libna.
32 Ende dede dat den Heere qualick beuiel/
d Eze.19.4. ghelijck als zyne vaders ghedaen hadden.
e An. bewijle hy regeerde 33 d Doch Pharao Necho vinck hem te Ri-
blat inden Lande Hemath/ eñ dat hy niet re
geeren en soude te Jerusalem/ ende leyde eē
Schattinghe op het Lant hondert Cente-
Joakim is elf Jaer Koninck in Juda. ner siluers, ende eenen Centener gouts.
34 Eñ Pharao Necho maeckte Eliakim dē
sone Josia tē Koninc in zijns vaders Josia
stede, ende veranderde synen name f Joa
2.Par.36.4. kim: g nu Joahas nam hy, ende bracht hē
f An. Jehoakim in Egypten: aldaer sterf hy.
35 Ende Joakim ghaf dat siluer ende gout
Pharao: doch schattede hy het Lant dat hy
g Jer.22.10 sodanighen siluer soude gheuen na Phara-
os beuel: eenen yeghelicken na zijn vermo-
ghen schattede hy aen siluer ende gout on-
der den volcke inden Lande, dat hy het den
Pharao Necho gaue.
36 Vyf ende twintich Jaer was Joakim
out, doe hy Koninc werdt ende regeerde elf
Jaer te Jerusalem: zijn Moeder hiet Se-
bida, een dochter Pedaia van Ruma.
37 Ende dede dat den Heere qualick beuiel/
ghelijck als syne vaders ghedaen hadden.

Dat xxiiij. Capittel.

1. Joakim wort afuallich vanden Ko-
ninck Nabuchodo Nozor na dat hy hē drij
Jaer onderdanich was gheweest 2. On-
schuldich bloet wort vanden Heere ghewre-
ken. 5. Joakim sterft. 8. Joiachin be-
geeft hē onder Nabuchodo Nozor. 14. wort
van hem gheuanckelick ghevoert na Babel.
17. Zidekia woorde Koninck in zijn stede.

1 TE syner tijt a tooch op Nabuchodo Na- Nabuchodonozor
zor de Koninck te Babel / ende Joakim koninc te Ba-
wert hem onderdanich drij Jaer lanck bel.
ende hy keerde hem om, ende wert afuallich a 2.Par.36.6
van hem.
2 Ende de Heere liet Krijchsknechten op Dani.1.1.
hem commen wt Chaldea/ wt Syrien / wt
Moab, ende wt dē kinderen Ammon/ ende
lietse in Juda commen/ dat sy hen ombrach
ten/ na den woorde des Heeren dat hy ge- b Jere.25.9
sproken hadde door syne knechten de Pro-
pheten.
3 c Ende het ghescheide Juda also/ na den c 2.Re.21.12.
woorde des Heeren/ dat hyse van synen aen ende 22.27.
gesichte wech dede, om der sondē wille Ma Jerem 15.4
nasse, die hy ghedaen hadde.
4 Ouck om des onschuldigen bloets wille/ onschuldich
dat hy vergoot ende maeckte Jerusalē vol bloet wreect
met onschuldich bloet/ daerom en woude God
de Heere niet vergheuen.
5 Wat meer te segghen is van Joakim /
ende alles wat hy gedaen heeft, siet, dat is
gheschreuen inder Chronica der Koninghen
Juda.
6 Ende Joakim ontsliep met synē vaderen
ende zijn zone d Joachin wert Coninck in d Ant.
zijn stede. Jechonias
7 e Eñ de Koninc in Egypten en tooch niet Jere. 36.30
meer wt synen Lande: want de Coninck te e Jere 46.2
Babel hadde hem ghenomen alles wat des
Koninck in Egypten was, vander Beke E-
gypti aen, tot aen het water Phrath.
8 Achtien Jaer was Joachin oudt / doe Joachin
hy Koninck wert, ende regeerde drij Maen- drij Maen
den lanck te Jerusalem: zijn Moeder hiet den lanc Co
Nehustha / een dochter Elnathan van Je- ninck in Ju-
rusalem. da.
9 Ende dede dat den Heere qualick beuiel/
ghelijck als zijn vaders ghedaen hadden.
10 f Te dier tijt togē de knechtē Nabuch- do Jerusalem
Nozor des Koninck tot Babel/ op na Jeru- belegert eñ
salem ende quamen aen de Stadt met Bol- gewonnen.
wercken. 2.Par.26.10
11 Eñ doe Nabuchodo Nozor aen de Stadt Ezech 17.12.
quam/ ende zijn knechten, belepde hyse. f Dani.1.1.
12 Nu/ Joachin de Koninck Juda ginck wt 3. Esd. 1.46
totte Koninc van Babel met synet Moeder
met synen knechten/ met synen Ouersten en-
de Kamerlinghen: ende de Koninck van Ba
bel nam hem aen, inden achtsten Jare zijns
Koninckrijcx.
13 g Eñ nam vā daer wt alle Schatten indē g 2.Re.20.17
Huyse des Heeren ende inden Huyse des Ko Jerem 20.5
ninck/ ende versloech alle gulden Wat, die
Salomō de Coninck Israels ghemaect had
de inden Tempel des Heeren/ als dan de Hee
re ghesproken hadde.
14 Ende voerde wech het gantsche Jerusa-
lem/ alle Ouersten/ alle Gheweldighe, thien
duysent gheuanghen, ende alle Timmerlie-
den eñ alle Smeden, ende en liet niets ouer
sonder alleen h slecht volck des Lants. h An. arm
15 i Ende voerde Joachin wech na Babel/ Joachin
de Moeder des Koninck / de Wyuen des wort ghe-
Koninckx, ende zijn Kamerlinghen: daer- uanckelick
toe de Machtighe inden Lande voerde na Babel
hy oock gheuanckelick van Jerusalem na ghevoert.
Babel. i Paral.36.10
16 Ende wat der besten lieden waren/ seuen Jere. 24.1
duysent ende Timmerlieden ende Smedē/ ende 27.20.
duysent, alle sterche Krijchsluyden: eñ de Ko- 2 Pa.36.10
ninck van Babel bracht hyse te Babel. Hester 2.6.

k Ende

h Jere. 37.3. ende. 52.1.
Zedekia is elf Jaer Koninck in Juda.
Jerem. 52 1.

17 h Ende de Coninck van Babel maeckte
Mathania synen Oom tот Coninc in zijn
stede ende veranderde synen naem Zedekia.
18 Eñ ende twintich Jaer was Zedekia out/
doe hy Coninck werdt/eñ regeerde elf Jaer
te Jerusalem: zijn Moeder hiet Hamutal/
een dochter Jeremia van Libna.
19 Eñ hy dede dat den Heere qualick beviel/
ghelijck als Joachim ghedaen hadde.
20 Want het gheschiedde alsoo met Jerusa-
lem ende Juda/ wt den toorne des Heeren/
tot dat hyse van zijn aenghesichte wech
wierp: eñ Zedekia wert afvallich vandẽ Co
ninck te Babel.

Dat xxv. Capittel.

1. Jerusalem wordt beleghert ende ge-
wonnen. 5. Zedekia ghevanghen/ 8. den
Tempel ende alle groote huysen verstoort
ende verbrandt/ 11. het slechte volck wort
inden Lande gelaten/ de andere/ of gedoot/
of na Babel wech ghevoert. 22. Godalia
wordt over het overghebleven volck indẽ
Lande Juda gheset. 25. Ismael slaet hem
doodt. 27. Joachim wort wt de ghevanc-
kenisse weder verheven.

Jerusalem wort belegert gewonnen/ verstoort eñ verbrãt.
a 2. Pa. 36 13
Jerem. 39 1 ende 52.4.

1 ENde het gheviel int a neghende Jaer
zijns Coninckrijcks aenden tienden da
ge der tiender Maent/ quam Nabucho
donozor de Coninck te Babel/ met alle zijn
macht teghen Jerusalem: ende zy legerden
hen teghen haer/ ende bouwden Bolwerc
ken rondtom haer.
2 Also wert de Stadt beleghert/ tot in het
elfste Jaer des Coninck Zedekia.

b Jere 39.1.
Hesek. 4.16. ende 5.16.
c† An negẽden daghe der vierder Maent etc.
d Zedekia.

3 b Nu inder c† negender Maent wert dẽ
hongher sterck in der Stadt/ dat het volck
des Landts niet te eten en hadde.
4 Doe braecmen in de Stadt: ende alle
Krijchslieden vloden by der nacht/ des
weechs henen van der Poorte tusschen dẽ
twee mueren/ die na des Coninck Hof gaet:
(nu de Chaldeers lagen rontom de Stadt)
ende d hy vloodt des weechs henen na den
vlacken velde.

Zedekia wort ghevangghen.

5 Doch de macht der Chaldeen iaechde
den Coninck na/ ende grepen hem inden
vlacken velde te Jericho: ende alle Krijchs-
lieden die by hem waren/ werden van hem
verstropt.

e Deu. 28.36
Jere. 44.30

6 e Sy dan grepen den Coninck/ ende voer
den hem opwaert totten Coninck van Ba-
bel na Riblath: ende sy spraken een oordeel
over hem.

f Zepha. 1.8

7 f Eñ sy sloegen de kinderen Zedekia voor
synen ooghen/ ende verblinden Zedekia zijn
ooghen/ ende bonden hem met ketenen/ eñ
voerdem hem na Babel.

Den Tẽpel te Jerusalẽ wort verstoort ende verbrandt.
g 1. Reg 9.7
2 Par. 30 19
Hese. 16.42.

8 Aendẽ sevendẽ dage der vijfster Maent/
dat is het neghentiende Jaer Nabuchodo-
nozors/ des Coninex te Babel/ quã Nebusar
dan de Hofmeester/ des Koninckx te Babel
knecht/ te Jerusalem/
9 g Ende verbrande het huys des Heeren/
ende het huys des Coninex/ ende alle huysẽ
te Jerusalem/ ende alle groote huysen ver-
brandde hy met vyere.
10 Ende de gantsche macht der Chaldeẽ/ die
met den Hofmeester was/ brack de mueren
rondtom Jerusalem.

Juda wort ghevanckelick wech gevoert in Babylonien.
h Of acinstẽ

11 Het ander volck nu dat overgeblevẽ was
inder Stadt/ ende die totten Koninc te Ba-
bel vielen/ ende het ander ghemeyne volck/
voerde Nebusar dan dẽ Hofmeester wech.
12 Eñ vanden h slechsten inden Lande/ liet
de Hofmeester Wijngaerdeniers ende Ac-
kerlieden overblijven.

i 3. Re. 20 17
Je. 27. 10 22

13 i Nu de metalen Calumnen aenden Huy
se des Heeren/ ende de Ghestoelten/ ende de
metalen Zee/ die aenden Huyse des Heeren
was/ braken de Chaldeen/ ende voerdẽ het
metael na Babel.
14 Ende de Potten/ Schuppen/ Messen/ Le-
pels/ ende alle metalen Vaten daermen me-
de diende/ namen sy wech.
15 Daertoe nam de Hofmeester de Pannẽ eñ
Beckens wat gulden ende silveren was.
16 Twee Calumnen/ een Zee/ ende de Ghe-
stoelten die Salomon gemaect hadde tottẽ
Huyse des Heeren: men en conde het metael
aller deser Vaten niet ghewegen.
17 k Achtien ellen hooch was elcke Calum- k 1. Re. 7.15.
ne/ ende haren cnoop daerop/ was oock 2 Par. 3.15.
metael/ ende drij ellen hooch/ ende de reepẽ Jere. 52.21.
ende Granaetappelen aen de Knoopẽ ront-
om/ was altemael metael: na der wyse
was oock de ander Calumne met den Ree-
pen.
18 Ende de Hofmeester nam den Priester Se-
ra Ja der eerster ordeninge/ ende dẽ Priester
Zephan Ja der anderer ordeninghe/ ende
drij Deurwachters.
19 Ende eenen Camerlinck wt der Stadt/ die
ghestelt was over de Krijchslieden/ ende vijf
mãnen/ die altijts by den Koninc waren/ die
inder Stadt ghevonden werden/ ende l So l† An. eenen
pher den Velthooftmã/ die den volcke indẽ schrijver
Lande crijghen leerde/ ende tsestich mannen des Veldt-
vãden volcke op den Lande/ die inder Stat hooftmãs/
ghevonden werden. die het volc
20 Dese nam Nebusardan de Hofmeester/ in den crijch
ende brachtse totten Koninck van Babel te voerde.
Riblath.
21 Eñ de Coninck van Babel sloechse doot
te Riblath inden Lãde Hemath: also werdt
Juda wech ghevoert wt synen Lande.
22 m Nu/ over het overgheblevenen volck indẽ m Je 40.5
Lande Juda/ dat Nabuchodonozor de Ko-
ninc van Babel overliet/ stelde hy Godalia Godalia.
den sone Ahikam/ des soons Saphan.
23 Doe nu alle des volcx Hooftliedẽ/ ende de
mannen hoorden/ dat de Coninc van Babel
Godalia daer ghestelt hadde/ quamen sy tot Ismael.
Godalia te Mizpa/ namelickẽ Ismael de so-
ne Nethania/ ende Johanã de sone Kareah/
eñ Seraia de sone Thanehumeth de Netho
phatiter/ ende Jezonias/ de sone Maechati
met tsamen haren mannen.
24 Ende Godalia swoer hen/ ende haren mã
nen/ ende sprack tot hen: n Eñ vreest v lie- n Jer. 40.9
den niet onderdanich te zijn den Chaldeen/
blijft in den Lande/ ende weest onderdanich
den Coninck van Babel: so sal het v lieden
wel gaen.
25 o Nu inder sevender Maent/ quã Ismael Godalia
de sone Nathania/ des soons Elisama/ vã wort doodt
Conincklicken gheslachte/ ende tien mãnen gheslaghen
met hem/ ende sloeghen Godalia doot: daer o Jere. 41.1.
toe de Joden ende Chaldeen/ die by hem wa
ren te Mizpa.
26 Doe maecten hen op alle het volck/ beyde
cleyn ende groot/ eñ de Oversten des crijchs
ende quamen in Egypten/ want sy vreesden
hen voor den Chaldeen/
27 p Nu inden sevenden ende dertichen Ja- Joachin de
re/ na dien Joachim de Koninck Juda/ wech Koninc Ju-
ghevoert was/ inden sevenden ende twin- da wort we
tichsten daghe der twelfster Maendt/ hief derom ver-
Evil Merodah de Coninck te Babel/ inden heuẽ wt der
eersten Jare zijns Coninckrijcx/ het hooft ghevanc-
Joachin des Coninex Juda/ wt dẽ karcker kenisse
hoort. p Jer. 52.31.
28 Ende sprack vriendelicken met hem/ ende
stelde synen Stoel boven de Stoelen der Co
ninghen/ die by hem waren te Babel
29 Ende veranderde de kleederen syner ghe-
vanckenisse: ende hy at altoos voor hem/
zijn leefdaghe.

Ende

30 Ende bestemde hem zijn deel/ datmen
hem altoos gaf vanden Coninck, op eenē
yeghelicken dach alle zijn leefdaghe.

Eynde des tweedden Boecx der
Conighen.

Argument.

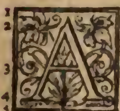
Chronica/ ofte Paralipomenon.: Het boeck der Cronijken/ dwelck de Grieken ende ooch de Latijnsche ghedeylt hebben in twee ende hebbenst genoemt Paralipomenon, dat is/ vandinghen die voorby ghegaen oft achterghelaten zijn. Want men sal in dese boecken vinden / dinghen in het breede verhaelt/ die in de voorgaende boecksonderlinghe in de boecken der Conigen wt ghelaten zijn. Nochtans is het seker/dat niet en zijn de Jaerboecken/ ofte Chronijckboeckē der Coninghen Juda oft Israels van de welcke dickmaels ghesproken wort in de boecken der Coninghen. Want het is sonder twijfel/ dat de boecken zijn gheweest breede ende langhe beschrijvinghē der daden ende gheschiedenissen der Coninghen Juda ende Israel/ eñ door boose tyden vergaen zijn. Sommighe meynē/ dat dese boecken zijn een kort verhael ende vercortinghe der boecken der Conigen/ eñ voornemelick der Conigen Juda. Hoe het sy sy dienen grootelicks tot verclaringhe der Propheten. Dusuerre hebben wy verhaelt alle boecken der heyligher Historie / de welcke van den beghinne der Wereldt aen/ tot de wederoprechtinghe der Stadt Jerusalem/ te weten/ tot het 32. Jaer des Coninckrijcks Darij/ vervaet 3488. Jaeren/ ende ses Maendē. Wie de heylighe Historien neerstichlick doorsoeckt / die sal bevinden dat dese rekenschap warachtich is. Want wy hebben dese rekenschap gemaeckt wt de Jaren der Patriarchē/ Richteren / Coninghen ende Princen. Josephus ende Eusebius/ ende meer andere, volghen yet anders in hare rekeninghe: maer wy zijn de heylighe Schrijuers / Ja de waerheydt selue naghevolcht.

Laet ons nu komen tot de
andere boeckē der hey
ligher Schrif-
ture.

Het Eerste Boeck der Chronica.

Dat Eerste Capittel.

1. Geslachte Adams tot op Israel. 35. De kinderen Esau/ 43. met tsamen den Coninghen ende Vorsten in Edom.

Adam. a Gene. 2. 8 ende 4. 25. ende 5. 6.
1 Dam / a Seth / Enos /
2 Kainan / Malaleel /
Jared/
Henoch / Mathusalem/ Lamech/
3 Noah / Sem / Ham /
Japheth. b Gen. 10. 2
4 Iapheth.
5 b De kinderē Japheth
zijn dese: Gomer/ Magog/ Madai/ Jauā/
Thubal/ Mesech/ Thi as.
6 Nv / de kinderen Gomer zijn : Ascenes/
Riphath/ Thogarma.
7 De kinderen Javan zijn: Elisa/ Tharsisa/
Chitim/ Dodanim.
Ham. 8 De kinderen Ham zijn: Chus/ Mizraim
Put, Canaan.
9 Nu de kinderē Chus zijn: Seba/ Hevila/
Sabtha/ Ragema/ Sabtecha. De kinderen
Ragema dan zijn: Scheba ende Dedan.
10 Chus dā genereerde Nimrod: die begonst Nimrod.
Gheweldich te zijn op der Aerden. Gen. 8. 10. 8
11 Mizram genereerde Ludim/ Anamim/ Lehabim/ Naphthuhim/
12 Pathrussim/ Casluhim: van welcken zijn
voortghecommen de Philistren ende Caphthorim.
13 Canaan dan genereerde Zidon synen eersten sone/ Canaan.
14 Heth/ Jebusi/ Amori/ Girgosi/
15 Hevi/ Arki/ Sini/
16 Arwadi/ Zemari ende Hemathi.
17 De kinderen Sem zijn dese: Elam/ Assur/ Sem.
Arphachsad/ Lud/ Aram/ Vz/ Hul/ Gether Gen. 10. 22.
ende Masech. ende 11. 10.
18 Arphachsad dā genereerde Salah. Salah
genereerde Eber.
19 Eber werden twee sonen gheboren/ deen Eber.
hiet Peleg / daerom dat tesynen tijdt het
landt ghedeylt wert/ ende zijn broeder hiet
Jaktan.
20 Jaktā genereerde Almodad/ Saleph/ Hazarmaueth/ Jarah/
21 Hadoram/ Vsal/ Dikla/
22 Ebal/ Abimael/ Scheba/
23 Ophir/ Hevila eñ Jobab: dat zijn altemael
Jaktans kinderen.
24 Sem/ Arphachsad/ Salach/ Eber/ Peleg
Regu.
25 Serug/ Nahor/ Tharah/
26 c Abram/ dat is Abraham. Abram.
27 d Nu de kinderen Abrahams zijn: Isaac c Ge. 11. 26.
ende Ismael. d Ge. 16. 15.
28 Dit is haer gheslachte: De eerste sone ende 21. 3.
Ismaels: Nebaioth/ Kedar/ Abdeel/ Mibsam/ Ismaels kinderen
29 Misma/ Duma/ Masa/ Hadad/ Thema/ Gen. 25. 12.
30 Jetur/ Naphis/ Kedma. Dat zijn de kinderen Ismaels.
31 Maer de kinderen Ketura Abrahās bywijf/ die sy baerde/ zijn: Simrā/ Jaksan/ Medan/ Midian/ Jesbah/ Suah. Ketura kinderen. Gene. 25. 1.
32 Nu de kinderen Jaksan/ zijn: Scheba ende Dedan.
33 e Ende de kinderen Midian zijn : Epha/ e Gen. 25. 4
Epher/ Henoch / Abida/ Eldaa: dat zijn altemael Keturā kinderen.
34 Abram genereerde Isaac. Ende de kinderen Isaac zijn: Esau ende Israel. Isaac Esau Israel.
35 f De kinderen Esaus zijn : Eliphas / Reguel/ Jeus/ Jaelam/ Korah. f Gen. 36. 9.
36 De kinderen Eliphas zijn : Theman/ Omar/ Zephi/ Gaetham/ Kenas/ Thimna/
Amaleck.
37 De kinderē Reguel zijn/ Nahath/ Serah
Samma ende Misa.
38 De kinderen Seir zijn: Lothā/ Sobal/ Zibeon/ Ana: Dison/ Ezer/ Disan. Seir. Gen. 36. 20
39 De kinderen Lothā zijn: Hori/ Homam: eñ
Thimna was Lothans suster.
40 De kinderen Sobal zijn : Aliā / Manahath/ Ebal/ Sephi/ Onan. De kinderen Zibeon zijn/ Aia ende Ana.
41 De kinderen Ana : Dison. De kinderen
Dison zijn: Hamram / Esban / Jethran/
Chran.
42 De kinderen Eser zijn: Bilhan/ Saewan/
Jaekan. De kinderen Disan zijn: Vz ende
Aran.
43 Dit zijn de Coninghen die daer geregeert Coninghen
hebben inden Lande Edom/ eer daer dā een in Edom.
Coninck regeerde onder den kinderen Israels: Bela de sone Beor/ ende zijn Stadt hiet Gene. 36. 31.
Dinhaba.
44 Ende doe Bela sterf wert Jobab/ de sone Seba van Bazra/ Coninck in zijn stede.

45 Eñ doe Jobab sterf/ wert Husam wt der
Themaniter lant/ Coninck in zijn stede.
46 Doe Husam sterf/ wert Hedad sone Be-
dad die de Midianiters sloech inden Moa
biten velde/ Koninck in zijn stede/ ende zijn
Stadt hiet Awit.
47 Doe Hadad sterf/ wert Samla van Mas-
rek Koninck in zijn stede.
48 Doe Samla sterf/ wert Saul van Reho-
bot aent water/ Koninck in zijn stede.
49 Doe Saul sterf/ wert Baalhanan de so-
ne Achbor Koninck in zijn stede
50 Doe Baalhanan sterf/ wert Hadad Ko-
ninc in zijn stede: ende zijn Stat hiet Pagi/
eñ zijn wijf hiet Mehetabeel/ een dochter
Vorsten in Edom. Gen. 36.40. — Matred/ die Mesahabs dochter was.
51 Doe nu Hadad sterf/ werden Vorsten te
Edom: Vorst Thimna/ Vorst Ala/ Vorst
Jetheth.
52 Vorst Ahalibama/ Vorst Ela/ Vorst Pi-
non/
53 Vorst Kenas/ Vorst Theman/ Vorst
Mibzaar/
54 Vorst Magdiel/ Vorst Iram: dat zijn
Vorsten te Edom.

Dat ij. Capittel.

1 Geslachte Israels tot op Isai/ Davids
vader.

Jacob. a Gen. 29.32 ende 30..5

1 DIt zijn de kinderen Israels: a Ruben/
Simeon/ Levi/ Juda/ Isaschar/ Se-
bulon/
2 Dan/ Joseph/ BenJamin/ Nepthali/
Gad/ Asser.

Juda. Gene. 38.3. b† And. Ec.

3 De kinderen Juda zijn: b† Ger/ Onam/
Sela/ die drij werden hem geboren vander
dochter Sua/ der Cananitische: Ger dã/ de
eerste sone Juda/ was quaet voor dẽ Heere/
daerom doode hy hem.

c Matth. 1.3

4 c Thamar van zijns soons wijf/ baerde
hem Perez ende Serah: dat aller kinderen
Juda vijue waren.

Perez. Ruth. 4.18.

5 De kinderẽ Perez zijn: Hezrõ eñ Hamul.
6 Ende de kinderen Serah zijn: Simri/
Ethan/ Heman/ Chalcol/ Dara: dier alle
zijn vijue.

d Josue 7.1

7 De kinderen Charmi zijn: d Achar/ wel-
ke bedroefde Israel/ doe hy hem an het ver
bannen vergreep.
8 De kinderen Ethan zijn: Asaria.

Hezrom. Ruth 4.18. Matth. 1.3

9 De kinderen Hezron van die hem ghebo-
ren zijn: Jerahmeel/ Ram/ Chalubai.
10 Ende Ram genereerde Ammi Nadab: Am
mi Nadab genereerde Nahesson den Vorst
der kinderen Juda.
11 Nahesson genereerde Salma. Salma ge
nereerde Boas.
12 Boas genereerde Obed. Obed genereer-
de Isai.

Isai. e 1. Sa. 16 en ende 7.12 David.

13 e Isai genereerde synen eersten sone E-
liab/ Abi Nadab den anderen/ Simea den
derden.
14 Nathanael den vierden/ Raddea den
vijfsten/
15 Ozem den sesten/ David den seuenden.
16 Ende hare susteren waren Zeru Ja ende
Abigail. De kinderen Zeru Ja zijn: Abisai
Joab/ Asahel/ die drij.

f 2. Sa. 17.25. g 1 Par. 2.9. Caleb. h† An. wt A suba synen wijue. Asuba eñ Jerigoth and Asuba, Isa ende Jerigoth. i Exod. 31.2

17 Ende Abigail genereerde Amasa. f De va
der Amasa nu/ was Jether/ een Ismaeliter.
18 g Caleb de sone Hezrõ/ genereerde h† met
Abusa synen Wijue/ ende Jerigoth: ende
dit zijn derseluer kinderen: Geser/ Sobab
ende Ardon.
19 Ende doe Abusa sterf/ nam Calbe/ E-
phrath/ die genereerde hem Hur.
20 i Hur genereerde Uri. Uri genereerde Be-
zaleel.
21 Daer na besliep Hezron de dochter Ma
chir/ des vaders Gilead/ ende hy nãse doe
hy tsestich Jaer out was/ ende sy baerde hẽ
Segub.
22 Segub genereerde Jair/ die hadde drij eñ
twintich Steden inden Lande Gilead.
23 Eñ hy nam wt denseluen Gesur eñ Aram
de Wlecke Jair: daertoe Kenath met haren
dochteren/ tsestich Stedẽ: dat zijn altemael
kinderen Machir/ des Vaders Gilead.
24 Na den doot Hezron in Caleb in Ephra-
ta/ liet Hezron na Abia zijn wijf/ die baerde

k 1 Par. 4.5

hem k Ashur/ den vader Thekoa.
25 Jerahmeel de eerste sone Hezrõ hadde de-
se kinderen: den eersten Ram/ Buna/ Ozen/
ende Ozem/ ende Ahia.
26 Ende Jerahmeel hadde noch een ander
wijf/ die hiet Atara/ die is Onans moeder.
27 Nu de kinderen Ram/ des eersten soons
Jerahmeel zijn: Maaz/ Jamin/ ende Eker.
28 Eñ Onan hadde dese kinderen: Samai/
ende Juda. Ende de kinderen Samai zijn:
Nadab ende Abisur.
29 Ende dat wijf Abisur hiet Abihail/ die hẽ
baerde Ahban ende Molid.
30 Ende de kinderẽ Nadab zijn: Seled ende
Appaim: ende Seled sterf sonder kinderen.
31 De kinderen Appaim zijn: Jesei. De kin-
deren Jesei zijn: Sesan. De kinderen Sesan
zijn: Ahelai.
32 Ende de kinderẽ Jada/ des broeders Sa-
mai zijn: Jether ende Jonathan. Ende Je-
ther sterf sonder kinderen.
33 Ende de kinderen Jonathan zijn: Peleth
ende Sasa: dat zijn de kinderen Jerahmeel.

Caleb. l 1. Par. 4.15 m 1 Sa. 23.19 † And geneereerde † And. geneereerde Achsa Calebs dochter. n Josu 15.16 Judic. 1.12. o† an Caleb des iongen des soons Hur/ des eersten soons van etc. p De Propheten Sibders of schouwers ind Schrift: eñ sien/ heet leeren of predikẽ. Also is dese Sobal een Propheet of prediker gheweest inden halven Manuhoth. Eñ dat is eenẽ naem eens landekens/ dat vilicht stille eñ wel gelegen is: daerõ heet het Manuhoth/ dat is ruste/ of een stede der ruste.

34 Ende Sesan en hadde gheen sonen/ maer
dochteren.
35 Eñ Sesan hadde eenen Egyptischẽ knecht
die hiet Jarha: ende Sesan gaf Jarha synẽ
knecht/ zijn dochter ten wijue/ die baerde
hem Athai.
36 Athai genereerde Nathan. Nathan gene
reerde Sabad.
37 Sabad genereerde Ephlal. Ephlal gene-
reerde Obed.
38 Obed genereerde Jehu. Jehu genereerde
Asaria.
39 Asaria genereerde Halez. Halez genereer-
de Elleasa.
40 Elleasa genereerde Sissemai. Sissemai
genereerde Sallum.
41 Sallum genereerde Jekamia. Jekamia
genereerde Elisama.
42 l De kinderen Calebs des broeders Je-
rahmeel zijn: Mesa zijn eerste sone die is de
vader m Ziph/ ende der kinderen Maresa/
des vaders Hebron.
43 De kinderen Hebrõ van zijn: Korah/ Tha-
puah/ Rekem ende Sama.
44 Sama genereerde Raham/ dẽ vader Jar
kaam. Rekem genereerde Samai.
45 Ende de sone Samai hiet Maon/ eñ Ma
on was Bethzurs vader.
46 Epha oock Calebs bywijf/ † baerde Ha-
ran/ Mosa ende Gases. Haran genereerde
Gases.
47 De kinderen Jahdai vã zijn: Rekem/ Jo-
tham/ Gesan/ Peleth/ Epha ende Saph.
48 Doe Maecha Calebs bywijf baerde Se-
ber ende Thirhena.
49 Eñ † baerde ooc Saaph den vader Mad-
mana/ ende Sewa den vader Machbena/
ende den vader Gibea: n ende Achsa was
Calebs dochter.
50 Dit waren de kinderen o † Calebs: Hur
de eerste sone van Ephrata/ Sobal de vader
Kiriath Jearim.
51 Salma de vader Bethlehem/ Hareph de
vader Betgader.
52 Eñ Sobal de vader Kiriath Jearim had-
de sonen/ die p sach de helft Manuhoth.

De maech.

53 De maechschap nu te Kiriath Jearim wa
ren de Jethriters/ Puthiters/ Sumahiters/
ende Misraiters; van desen zijn ghecomen
de Zaregathiters ende Esthaliters.
54 De kinderen Salma zijn: Bethlehem/ en
de Netophathiters/ de croone des huys
Joabs/ende de helft der Manathiters vā
den Zarehithers.
55 Ende het maechschap der Schrijuers/ die
te Jabetz woonden/ zijn de Thireathiters/
Simeathiters / Suchathiters/ q dat zijn
de Keniters/ die daer ghecomen zijn vā Ha
math/ des vaders Beth Rechab.

b Judi.1.16

Dat iij.Capittel/

Dauids kinderen.
a 2.Sam.3.2

1. Dauids kinderen. 10. Salomons ge
slachte tot op Zedechia. 17. Kinderen des
ghevanghenen Jechania.

1 DJt zijn de kinderē Dauids/ die hem te
Hebron gheboren zijn: a de eerste Am
mon/ van Ahinoam de Jesreelitische:
De ander/ Daniel/ van Abigail der Carme
litische:
2 De derde/ Absalom/ de sone Maecho/ der
dochter Thalmai/ des Conincs te Gesur; de
vierde/ Adonia/ de sone Hagith:

b dese werd alleene Dauids wijf ghenoemt/ veluchte daerom dat sy de eerste ende eenige is gheweest/ doe hi noch de Schapē ghehoedt heeft.
c 2.Sa.5.14
d 2.Sam.13.
e 2.Sam 13.1

3 De vijfste/ Saphat Ja/ van Abital/ de se
ste/ Jethream/ van b sijnen wijue Egla.
4 Dese sesse zijn hem gheboren te Hebron:
want hy regeerde aldaer seuen Jaer/ en ses
Maenden: daerentegen te Jerusalem re
geerde hy drij ende dertich Jaer.
5 c Ende dese zijn hem gheboren te Jerusa
lem: Simea/ Sobab/ Nathā/ Salomo/ die
viere/ d vander dochter Sua / der dochter
Ammiel:
6 Daertoe Jebaar/ Elisama/ Eliphaleth/
7 Noga/ Nepheg/ Japhia/
8 Elisama/ Eliada/ Eliphalet/ die neghen.
9 Dat zijn altemael Dauids kinderen/ son
der wat der bywijuē kinderen noch warē:
e ende Thamar was haer suster.

Salomons gheslachte.
Matth.1.7.

10 Salomons sone was Rehabeam/ diens
sone was Abia/ diens sone was Assa/ diens
sone was Josaphat/
11 Diens sone was Jozam/ diens sone was
Ahasia/ diens sone was Joas/
12 Diens sone was Amazia/ diens sone was
Asaria/ diens sone was Jotham/
13 Diens sone was Achas/ diens sone was
Ezechias/ diens sone was Manasses/
14 Diens sone was Amon/ diens sone was
Josias.
15 Josias sonen dā waren: De eerste Joha
nā/ de āder Joakim/ de derde Zedechia/ de
vierde Sallum.

f Math 1.11

16 f Ende de kinderen Joakim waren: Je
chania/ diens sone was Zedechia.

Kinderen Jechania.
g Ān. warē Assir/ diēs sone was Sealthiel.

17 Ende de kinderen Jechania/ g† die ghe
vanghen werd waren Sealthiel/
18 Malchiram/ Phadaia/ Semneazar/ Je
kamia/ Hosama/ Nedabia.
19 De kinderē Phadaia waren/ Zerubabel/
ende Simei. De kinderen Zerubabel wa
ren: Mesullam ende Hanania/ ende haer su
ster Selomith/
20 Daertoe Hasuba/ Ohel/ Berechia/ Hasa
dia/ Jasub Hesed/ die vijue.
21 En de kinderen Hanania waren: Plat Ja
ende Jesaia/ diens sone was Rephia/ diens
sone was Arnā/ diens sone was Obed Ja/
diens sone was Sachan Ja.
22 De kinderen Sachā Ja nu waren: Sema
Ja. De kinderē Sema Ja waren: Hathus/
Jegeal/ Bariach/ Near Ja/ Saphat die ses
se. De kinderē Near Ja nu warē: Elioenai
Ezechias/ Asrikam/ die drij.
23 En de kinderen Elioenai waren/ Joda
Ja/ Eliasib/ Pla Ja/ Akub/ Johanā/ Dela
Ja/ Anani/ die seuene.

Dat iiij.Capittel.

1. Vanden kinderen Juda. 9. Jaebez
ghebet/ 15. Calebs/ 21. ende Sela kinde
ren. 24. Vanden stamme Simeon/ 28. ha
rer Wooninghe/ 39. ende Hams gheslach
te/ dat van hen verdreuen werdt.

1 DE kinderen Juda waren: a Perez/ Hez
ron/ Charmi/ Hur ende Sobal. Kinderē Juda.
2 Reaia nu de sone Sobal/ genereerde a 1.Par.2.4
Jahath. Jahath genereerde Ahumai/ ende Gen.38.29.
Lahad: dat zijn de maechschappen der Za ende 46.12.
regathiters.
3 En dit is den stamme des vaders Etham:
Jesreel/ Jesma / Jedbas / ende haer suster
hiet Hazalelphuni.
4 En Pnuel de vader Gedor / ende Eser de
vader Hsa: dat zijn de kinderē Hur/ des eer
sten soons Ephrata/ des vaders Bethlehē.
5 b En Ashur de vader Thekoa hadde twee b 1.Pa.2.24
wijuen: Halaa end Naara.
6 Ende Naara baerde hem Ahusā/ Hepher/
Themni / Ahastari. Dat zijn de kinderen
Naara.
7 Ende de kinderen Halaa/ waren Zeth/ Ge
zohar/ ende Ethnan.
8 Koz genereerde Anob ende Hazoboba /
ende het maechschap Aharhel des soons
Harum.
9 Jaebez nu was heerlicker dan zijn broe
ders / ende zijn moeder hiet hem Jaebez/
want sy sprac: Jck hebbe hem met commer
ghebaert. Jaebez
10 Ende Jaebez riep dē God Jsraels aen/ en roept God
sprac: c So ghy my seghenen sult/ ende mijn aen.
landtpalen vermeerderen/ ende v hant met c Ge.28.20.
my zijn sal/ ende sult met den quaden doen/
dat het my niet en bekommere: ende God
liet comen dat hy badt.
11 Chalub nu de broeder Suha / genereerde
Mechir/ die is de vader Esthon.
12 Esthon dan genereerde Bethrapha/ Pas
seah/ ende Thehinna / den vader der stadt
Nahas. Dat zijn de mannen van Recha.
13 De kinderen Kenas waren: Athniel ende
Seraia. Ende de kinderen Athniel waren
Hathath.
14 Ende Meonathai genereerde Ophra: en
de Seraia genereerde Joab/ den vader des
Dals der Timmerlieden / want sy waren
Timmerlieden.
15 b Ende de kinderē Caleb des soons Jephu b 1 Pa.2.49
ne waren: Jru/ Ela ende Naam. De kinde Calebs kin
ren Ela waren: Kenas. deren.
16 Nu de kinderen Jehaleel warē: Seph/ Si
pha/ Thiria ende Asrahel.
17 De kinderen Esra dā waren: Jether/ Me
red / Epher ende Jalon/ ende e † Thahar e† Ān. gene
met Mir Jam / Samai/ Jesba den vader reerde Esra
Esthemoa. wijf oock
18 Ende zijn wijf Juda Ja genereerde Jered Mir Jā. etc
den vader Gedor/ Heber den vader Socho/
Jekuthiel den vader Sanoah: dat zijn de
kinderen Bithia der dochter Pharao / die
Mered nam.
19 De kinderen des wijfs Hodi Ja/ der suster
Nahā des vaders Kegila waren: Garmi: en
Esthemoa de Maechathiter.
20 De kinderen Simeon waren: Ammā/ Rin
na ende Benhanā: Thilon. De kinderen Je
sei waren: Soheth ende Ben Soheth.
21 De kinderē Sela nu des soons Juda wa Sela kinde
ren: Er de vader Lecha/ Laeda de vader Ma ren.
resa / ende het Maechschap der Lijnenwe Gen.38.5.
uers inden huyse Asbea.
22 Daertoe Jokim/ ende de mannen van Co
seba/ Joas/ Saraph/ die huysvaders werdē
in Moab/ ende Jasubi te Lahem/ ghelijck
de ouderedenluyder.

23 Sy waren Potbackers / ende woonden
onder de planten ende tuynen/ by den Co-
ninck tot synen wercken/ ende quamen en̄
bleuen aldaer.

f Ge. 46,4. Num 26.12.
24 f De kinderen Simeon waren: Nemuel/
Jamuel/Jarib/Serah/Saul.

Dē stamme Simeons.
25 Diens sone was Sallum/ dičs sone was
Mibsam/ diens sone was Misma.
26 De kinderen Misma dan waren: Hamu-
el/ diens sone was Zachur/ dičs sone was
Simei.
27 Simei nu hadde sesthien sonen/ ende ses
dochteren/ en̄ zyn broeders en hadden niet
veel kinderen: oock alle haer maechschap
en vermeerderden hen so niet/ als de kinde
ren Juda.

g Josu.19.2
28 g Ende sy woonen te Berseba/ Molada/
Hazar Sual/
29 Bilha/ Ezem Tolad/
30 Bethuel/ Harma/ Ziklagh/
31 Beth Marchaboth/ Hazar Sussim/ Beth
Biret/ Saarim: dit waren hare Stedē/ tot
op den Coninck David.
32 Daertoe hare Dorpen by Etham/ Ain/
Rimmon/ Thochen/ Assan/ die vyf Stedē.
33 En̄ alle Dorpen die rontom dese Steden
waren/ tot Baal toe: dat is haer Woonin
ghe ende Maechschap onder hen.
34 Ende Mesobab/ Jamlech/ Josa de sone
Amazja/
35 Joel/ Jehu de sone Josibja/ des soons
Seraja des soons Asiel/
36 Elioenai/ Jaecoba/ Jesohaia/ Asaja/ A-
diel/ Jsmeel ende Benaja/
37 Sisa de sone Siphei/ des soons Allō/ des
soons Jedaja/ des soons Simri/ des soōs
Semaja.
38 Dese werdē naemachtige Vorsten/ in ha
ren geslachten des huys harer vaderen en̄
deylden hen na der veelheydt.
39 En̄ sy toghen henen/ dat sy te Gedor qua
men/ tot tegent Ostē des dals dat sy wey-
de sochten voor hare Schapen.
40 Ende vonden vette ende goede weyde/ en̄
een Landt wydt van ruymten / stille ende
ryck: want te voren woonden aldaer die vā
Hem.

Hams ghe-slachte wort verdre uen vandē kinderen Simeon. Ezechias.
41 En̄ die als nu by namen beschreuen zyn/
quamen daer ter tydt Ezechie des Coninc
Juda ende sloeghen der ghener Hutten en̄
Wooninghen/ die aldaer geuonden werdē
ende verbandense tot op desen dach / ende
woondē in hare stede: wāt aldaer was wey
de voor de Schapen.

Cap.6: Ruth. ende dit Boeck Eyndet al-so met.30. Cap.
42 Oock ghinghen wt hen/ wt den kinderē
Simeon/ vyf hondert mannen tot den ge-
berchte Seir/ met haren Ouersten Platja/
Nearja/ Rephaja ende Vsiel/ den kinde
ren Jesei.
43 Ende sloeghen de ouergheblevene der A-
malekiters/ die ontlopen waren/ en̄ woō-
den aldaer tot op desen dach.

Dē stamme Ruben.

Dat v. Capittel.

I. Ruben/ die syner eerste ghebooꝛte ont
set wert/ 11. Item Gad/ 23. ende des hal-
uen Manasses gheslachte ende wooninge
10. 18. met tsamen haer cryghen ende ghe-
uanckenisse.

a Ge.35.22. Exodi.6.11. Num.26.5
b Ge.49.4. el. Ru. hoe het geslachte na der sel uer eerster ghebooꝛte/ niet eňwert ghereкent.
1 DE kinderen Ruben des eersten soons
Jsraels/ a wāt hy was de eerste sone:
b doch daerō dat hy zyns vaders bed-
de verontreynichde/ wert zyn eerstgebooꝛ-
te gegeuen den kinderen Joseph/ des soons
Jsraels/ c̄t ende hy en wert niet ghereкent
totter Eersteghebooꝛte.

b Gen.49.8 e Dat is/ de eerster ghebooꝛte Machte.
2 d Maer Juda/ die machtich was onder
synen broederen/ dies wert het Vorstendom
voor hem ghegheuen/ ende Joseph de eer-
steghebooꝛte.

f Gen.46.9 Exodi.6 13. Num.26.5.
3 f So zyn nu de kinderen Ruben/ des eerstē
soons Jsrael: Hanoch/ Pallu/ Hezron ende
Charmi.
4 De kinderen Joel dan waren: Semeia/
dičs sone was Gog/ diens sone was Simei.
5 Diens sone was Micha/ diens sone was
Reaia/ diens sone was Baal/

Beera.
6 Diens sone was Beera/ g welckē voerde
geuanckelick wech Tiglath Pilneser de Co
ninck van Assyrien: ende hy was een Vorst
onder den Rubeniten. g 2.Re.15.29
7 Ende syne broeders onder synen geslach
ten/ doe sy onder hare ghebooꝛte ghereкent
werden/ haddē tot Hoofden Jeiel ende Za
charia.

h Josu 13.16
8 Ende Bela de sone Asā/ des soons Sema/
des soons Joel/ h die woonde tot Aroer/ en̄
tot Nebo toe/ ende Baal Meon.
9 En̄ woonde tegen den Opganck der Son-
nen/ tot datmen comt aen de Woestyne/ aēt
water Phrath: i wāt haers Vees was vele i Num.32.1
inden Lande Gilead.

Saul. Hagariters
10 Ende ter tydt Sauls voerden sy crych te-
ghen de Hagariters / dat de ghene vielen
door haer hant/ ende woonden inder gener
Hutten / teghen de gheheele Oostenzyde in
Gilead.

Dē stamme Gad.
11 Maer de kinderen Gad woonden teghen
hen ouer/ inden Lande Basan/ tot Salcha
toe.
12 Joel de voornemste/ ende Saphā de an-
der/ Jaenai ende Saphat te Basan.
13 Ende haer broeders des huys harer vade
ren waren: Michael/ Mesullam/ Seba/ Jo
rai/ Jaekan/ Sia ende Eber die seuen.
14 Dit zyn de kinderē Abigail/ des soons Hu
ri/ des soons Jaroah/ des soōs Gilead/ des
soons Michael/ des soons Jesisai/ des soōs
Jahdo/ des soons Bus.
15 Ahi de sone Abdiel/ des soons Guni/ was
een Ouerste inden huyse harer Vaderen.
16 Ende woonde te Gilead in Basā/ ende in
haren Dochteren/ ende in allen Voorsteden
Saron/ tot aen haer eynde.
17 Dese werdē alle gerekēt ter tydt Jonathan
des Conincks Juda / ende Jeroboam des
Conincks Jsraels.

De Rubeniters en̄ Gadditers stryden tegē de Hagariters
18 De kinderen Ruben/ der Gadditers/ ende
des haluē stams Manasses/ wat strytbaer
mānen waren/ die den schilt en̄ sweert voer-
den/ ende den boghe spannen conden/ ende
stryts eruarē waren/ dier was vier en̄ veer-
tich duysent ende seuē hondert ende sestich/
die in het Heyr toghen.

k t an Jetur Naphes/ en̄ Nodab Quam hen te hulpen te gen haer/ en̄ de etc.
19 Ende doe sy stredē met de Hagariters k t
holpen hen Jetur/ Naphas ende Nodab.
20 Ende de Hagariters werden ghegeuen in
haer handen/ ende alles wat met hen was:
want sy schreyden tot God inden stryt/ en-
de hy liet hem l verbidden/ want sy betrou-
den hem.

l Siet hoe yet recht ge loone alle dinck ver-mach/ gelyc oock Chri-stus betuycht in Mattheü hē door Sal manesser.
21 Ende sy voerden wech haer Vee/ vyf duy-
sent Kemelē/ twee hondert ende vyftich duy
sent Schapen/ twee duysent Ezels/ ende hō
dert duysent menschen zielen/
22 Want daer vielen vele/ die daer verwont
waren/ want den stryt was vā God: ende sy
woonden in haer plaetse/ totter tydt toe dat
sy m gheuanghen werden.

Den haluē stam Manasse.
23 Ende de kinderen des haluen stams Ma-
nasses/ woonden inden lande n vā Basā af/
tot Baal Hermon ende Senir toe/ ende den
berch Hermon/ ende harer was vele. n Jos.13.29
24 Ende dese warē de hoofden des huys ha
rer vaders/ Epher/ Jesei/ Eliel/ Asriel/ Jere
mia/ Hadawia/ Jahdiel/ gheweldighe rede-
licke mannen/ ende beroemde Hoofden indē
huyse harer vaderen.
25 o En̄ doe sy hen aen den God harer vade- o 2.Re.15.29
ren besou-

ten besondichden/ ende hoererije bedreuē met
den Afgoden der Volcken inden Lande/ die
God voor hen verdelcht hadde/

Phul.

26 Verweckte de God Israels dē geest Phul/
des Coninckx van Assyrien/ ende den gheest
Thiglath Pilnesser des Coninckx vā Assy-
rien: eñ voerden wech de Rubeniten/ Gadi-
ten/ eñ den halven stā Manasses: eñ bracht
se te Halah/ ende Habor/ ende Hara/ ende
aent water Gosan/ tot op desen dach.

Rubeniters Gadditers/ ende dē halvē stā Manasses/ worde in Assyriē wech ghevoert.

Dat vj. Capittel.

1. Geslachtregister der kinderen Levi/ 31. Sanghers van David bestelt. 54. Der Priesters/ 61. ende Leviten Steden/ 67. met noch ander Vrijsteden den Leviten ghegheven.

Dē stamme Levi.
a Ge.46.11.
b 1.Pa 23.12
Exodi 6.17.
Aarons kinderen
Eleasar.

1 DE kinderen Levi waren: a Gerson/ Ka-
hath/ ende Merari.
2 b De kinderen Kahath nu waren:
Amram/ Jezehar/ Hebron ende Vsiel/
3 De kinderen Amrā waren: Aron/ Mose
ende MirJam. De kinderen Aaron warē:
Nadab/ Abihu/ Eleasar ende Ithamar.
4 Eleasar genereerde Pinehas. Pinehas
genereerde Abisua.
5 Abisua genereerde Buki. Buki generer-
de Vsi.
6 Vsi genereerde Seraia. Seraia genereer
de Meraioth.
7 Meraioth genereerde Amaria. Amaria
genereerde Ahitob.
8 Ahitob genereerde Zadok. Zadok gene
reerde Ahimaaz.

Asaria.
c 2 Pa.26.17

9 Ahimaaz genereerde Asaria. Asaria ge-
nereerde Johanan
10 Johanan genereerde c Asaria/ dien die
Priester was indē huyse dat Salomo bou-
wede te Jerusalem.
11 Asaria genereerde Amaria. Amaria ge-
nereerde Ahitob.
12 Ahitob genereerde Zadok. Zadok gene
reerde Sallum/

d 2 Re.22.4 ende 23.4.
e 2 Re 22.18

13 Sallum genereerde d Hilkija. Hilkija ge-
nereerde Asaria/
14 Asaria genereerde e SeraJa. SeraJa ge
nereerde Jozadak.

Jozadak.

15 Jozadak nu/ wert mede wech ghevoert/
doe de Heere Juda ende Jerusalem/ door
Nabuchodonozor liet gevanckelick wech
voeren.

f Exod.6.17.

16 f So zijn nu de kinderen Levi: desē: Ger-
son/ Kahath: Merari.
17 So hieten dan de kinderen Gerson/ Lib-
ni ende Simei.
18 Ende de kinderen Kahath hieten: Amrā/
Jezehar/ Hebron ende Vsiel.
19 De kinderen Merari/ hieten Maheli eñ
Musi: Dat zijn de gheslachten der Levitē
onder haren Vaderen.
20 Gersoms sone was Libni/ diēs sone was
Jahath/ diens sone was Simea/
21 Diens sone was Joah/ diens sone was
Iddo/ diens sone was Serah/ diens sone
was Jeathrai.

Elkana.

22 Kahoths sone dā was Amminadab/ diēs
sone Korahs diens sone was Assir/

g Heb. Elkana. De kinderen Elkana waren/ Zophai zijn sone diens sone was Nahath: diens sone etc.
h 1.Sam 1.1

23 Diens sone was Elkana/ diēs sone was
Abiassaph/ diens sone Assir/
24 Diens sone was Thahath/ diens sone
was Vriel/ diens sone was Vsija/ diens so
ne was Saul.
25 De kinderen Elkana waren Amasai/ Ahi
moth ende Elkana.
26 g Diens sone was Sophai/ h diens sone
was Nahath/
27 Diens sone was Eliab/ diens sone was
Jerohan/ diens sone was Elkana/
28 Diens sone was Samuel: diens eerstge-
boren Vasni ende Abija.

i Samuel.

29 Merari sone was Maheli/ diēs sone was
Libni/ diens sone was Simei/ diens sone
was Vsa/
30 Diens sone was Simea/ diens sone was
Haggija/ diens sone was AsaJa.
31 i Dit zijn nu/ die David stelde te singē in-
den huyse des Heeren/ doe de Arcke rustede/

i 1. Par. 25. Sanghers van David bestelt.
k 1 Ru. Ghetuygenisses of Stifts

32 Ende dienden voor de Wooninge der Hut
ten des k Beschepts/ met singhen tot dat
Salomo het huys des Heeren bouwede te
Jerusalem/ ende stondē na haer wijse in ha-
ren Ampte.
33 Ende dit zijn sy die daer stondē/ ende haer
kinderen: van den kinderen Kahath was He-
man de Sanghar/ de sone Joel/ des soons l
Samuel.

Heman.
l 1.Sam.1.1

34 Des soons Elkana/ des soons Jeroham/
des soons Eliel/ des soons Thoah/
35 Des soons Zuph/ des soons Elkana/ des
soons Mahath/ des soons Amasai/
36 Des soons Elkana/ des soons Joel/ des
soons Asaria/ des soons Zephaia/
37 Des soons Thahath/ des soons Assir/ des
soons AbiAssaph/ des soons Korah/
38 Des soons Jezehar/ des soons Cahath/
des soons Levi/ des soons Israel.
39 Eñ in zijn broeder Assaph stondt te sijner
rechter zijden: ende hy/ de Assaph/ was een
sone BerechJa/ des soons Simea/

m des Heems Assaph.

40 Des soōs Michael/ des soons BaseJa
des soons Malchija/
41 Des soons Athni/ des soons Serah/ des
soons Adaia/
42 Des soons Ethā/ des soons Sima/ des
soons Simei/
43 Des soons Jahath/ des soons Gerson/
des soons Levi.
44 Hare broeders van de kinderen Merari/
stonden ter slincker zijdē/ namelicken Ethā
de sone Kusi/ des soons Abdi/ des soons
Malluch/

Ethan

45 Des soons Hasabia/ des soons Amazia/
des soons Hilkija/
46 Des soons Amzi/ des soons Bani/ des
soons Semer/
47 Des soons Maheli/ des soōs Musi/ des
soons Merari/ des soons Levi.
48 n Haer broeders nu de Leviten/ waren ge
gheven tot allerley Ampt/ aen der Wooninn-
ghe des huys des Heeren.

n 1 Pa 23 24

49 Aaron nu ende syne sonen/ waren in het
Ampt/ aen te steken op den Brantoffers Al
taer/ ende op dē Reuckaltaer/ ende/ tot allē
wercke in het Allerheylichste/ ende Israel te
versoenen/ als Moses de knecht Gods ge-
boden hadde.
50 Dit zijn dan de kinderen Aaron: Eleasar
zijn sone/ diens sone was Pinehas/ diēs so-
ne was Abisua/

Aarons kinderen.

51 Diēs sone was Buki/ diens sone was V-
si/ diens sone was Serahia/
52 Diēs sone was Meraioth/ diēs sone was
Amaria/ diens sone was Ahitob/
53 Diens sone was Zadok/ diens sone was
Ahimaaz.
54 Ende dit is hare Wooninge ende Steden
in haren Lantpalen/ namelicken/ der kinde-
ren Aaron/ des gheslachts der Kahathiters
/ want het lot viel hen.

Der Priesters Stedē
Num.35.2.

55 o Ende sy ghaven hen Hebron inden Lan
de Juda/ ende derselver Voorsteden rondt-
om.

o Jos.14 13. ende 21.11.

56 Doch het Velt der Stadt ende haer Voor
steden/ gaven sy Caleb den sone Jephunne.
57 So gaven sy nu den kinderen Aaron de
Vrijsteden/ Hebron ende Libna met haren
Voorsteden/

58 Jather ende Esthemoa/met haren Voor
steden/
59 Hilen/Debir/Asã ende Beth Semes met
haren Voorsteden.
60 Ende wt den stãme Ben Jamin/ Geba/
Allemeth ende Anathoth/met haren Voor
steden:dat aller Steden in haren geslachte
dertien waren.
De Leuiten Steden. 61 Nu den anderen kinderẽ Kahaths haers
gheslachts/wt den haluẽ stamme Manas
se/werden door het lot tien Steden.
62 Den kinderen Gerson haers gheslachts
werden wt den stamme Isaschar/eñ wt dẽ
stamme Asser/ende wt den stamme Naph-
thali/ende wt den stãme Manasses in Ba-
san/dertien Steden.
63 Den kinderen Merari haers geslachts/
werden door het lot/wt den stamme Rubẽ/
eñ wt den stamme Gad/ende wt den stam-
me Sebulon/twaelf Steden.
64 Eñ de kinderen Israels gauen den Leui-
ten oock Steden met haren Voorsteden/
65 Namelicken door het lot:wt dẽ stamme
Juda / ende wt den stamme der kinderen
Simeon / ende wt den stamme der kinderẽ
Ben Jamin / de Steden/ die sy namen be-
stemden.
p Jos.21.20 66 p Ende den geslachten der kinderen Ka-
hath/ werden Steden harer palen/wt den
stamme Ephraim.
Wijf steden den Leuiten ghegheuen. 67 So gauen sy nu hen/ den gheslachte der
anderen kinderen Kahath / de Vrijsteden:
Sichẽ op het gheberchte Ephraim/Geser/
68 Jakmeam/Beth Horon/
69 Aialon ende Gath Rimon met harẽ Voor
steden.
70 Daertoe wt den haluẽ stam Manasses:A
ner ende Bileam met haren voorsteden.
71 Daerentegen de kinderen Gerson/gauen
sy wt den geslachte des haluen stams Ma
nasses: Golã in Basã/ende Astharoth/met
haren Voorsteden.
72 Wt dẽ stãme Isaschar:Kedes/Dabrath/
73 Ramoth eñ Anem/met harẽ Voorstedẽ.
74 Wt den stamme Asser: Masal/Abdon/
75 Hukok eñ Rehob/met haren Voorsteden/
76 Wt den stamme Naphthali:Kedes in Ga
lilea/ Hammon ende Kiriathaim/met harẽ
Voorsteden.
77 Den anderen kinderen Merari gauen sy
wt/den stamme Sebulon: Rimono eñ Tha-
bor/met haren Voorsteden.
78 Op gene zijde der Jordanẽ tegen Jericho
ouer teghen den Opganck der Sonnen/aẽ
de Jordane:wt den stamme Ruben: Bezer
in der Woestyne/Jahza/
79 Kedemoth ende Mepaath / met haren
Voorsteden.
80 Wt den stamme Gad:Ramoth in Gilead
Mahanaim.
81 Hesbõ eñ Jaeser/met haren Voorsteden

Dat vij.Capittel.

1: Geslachteregister Isaschars/ 6. Ben
Jamin/ 13. Naphthali/14. Manasses/ 22.
Ephraim/ 30 ende Assur.

De stamme Isaschar. Gen. 46.13. 1 De kinderen Isaschar waren: Thola/
Pua/Jasub ende Simron: die viere.
2 De kinderen Thola nu/waren: Vsi/
Rephaia/Jeriel/ Jahemai/ Jebsam ende
Samuel Hoofden inden huyse harer Vade
ren van Thola/ende gheweldighe liedẽ in
a 2Sam.24 haren geslachte/a aen dẽ getale te Dauids
tijden/ twee ende twintich duysendt/ende
ses houdert.
3 De kinderen Vsi waren/Jesraia/ende de
kinderen Jesraia warẽ: Michael/ Obadia
Joel/ende Jesia/die vijue:ende waren alte
mael hoofden.

4 Eñ met hen in haren geslachte indẽ huy
se harer vaderen/waren gerustet Heyr volck
ten strijde/ses ende dertich duysendt : want
sy hadden vele wijuen ende kinderen.
5 Ende harer broeders/in allen gheslachten
Isaschar/gheweldighe lieden/waren seuen
ende tachtentich duysent: ende werden alle
gherekent.
6 De kinderen Ben Jamin waren : Bela/ Dẽ stamme Bẽ Jamin.
Becher/ende Jediael: die drij.
7 Ende de kinderen Bela waren : Ezbon/
Vsi/Vsiel/Jeremoth eñ Jri/die vijue Hoof
den inden huyse der Vaderen/ende ghewel-
dighe lieden : ende werden ghereekent twee
ende twintich duysendt/ende vier ende der-
tich.
8 De kinderẽ Becher warẽ: Semira/Joas
Eliezer/ Elioenai/ Amri/ Jeremoth/ Abia/
Anathoth/ eñ Ala Meth/die warẽ alle des
Bechers kinderen.
9 Ende werden ghereekent in haren geslach
ten/na de Hoofden inden huyse harer Vade-
ren/gheweldige lieden twintich duysent eñ
twee houdert.
10 De kinderen Jediael nu waren: Bilhan.
Ende Bilhans kinderen waren: Jeus Ben
Jamin/Ehud/ Cnaena/ Sethan/ Tharsis/
ende Abisahar.
11 Die waren altemael kinderẽ Jediael/ hoof
den der Vaderen/gheweldige lieden/seuen-
tien duysent/twee houdert/die int Heyr wt
toghen te kryghen.
12 Ende Supim ende Hupim waren kinderẽ
Jr: Husim nu waren kinderen Aher.
13 De kinderen Naphthali waren: Jahziel/ Dẽ stamme Naphthali
Guni/Jezer/ ende Sallum/ b kinderen vã b Gen. 30.3.
Bilha/ ende 46.24.
14 De kinderen Manasses zijn dese: Esreel/ De ander
welcke baerde † Aramia zijn bywijf: c ende helft des
hy genereerde Machir den vader Gilead. stãs Manas
15 Ende Machir gaf Hupim ende Supim wijf ses/ op dese
nẽ/ende zijn suster hiet Maecha: zijn ander zijde der
sone hiet Zelaphead: d ende Zelaphead had Jordanen.
de dochteren.
16 Ende Maecha Machirs wijf/ baerde ee- † And. zijn
nẽ sone/dien hiet sy Perez/ ende zijn broeder wijf. Ara-
hiet Sares/ende desseluen sonen waren: Vlã mia zijn by-
ende Rakem. wijf heeft ge
17 Vlams sone was e Bedan: dat zijn de kin genereert/
deren Gilead/des soons Machir/des sõõs Machir
Manasses. den etc.
18 Eñ zijn suster Molechet / baerde Jchud/ c Josu 17.2.
Abieser ende Mohola. d Nu.26.33
19 Ende Semida hadde dese kinderen: Ahe- ende 27.1.
an/Sichem/Lekhi ende Aniam. ende 36.2.
20 De kinderen Ephraim waren dese: Suthe e 1 Sa.12.11
lah/diens sone was Bered/diens sone was Dẽ stamme
Thahath/ diens sone was Eleada/diens so Ephraim.
ne was Thahath/
21 Diens sone was Sabad/diens sone was
Suthelah/ diẽs sone was Eser ende Elead:
ende de mannen tot Gath/ inwoonners des
lants verworchdẽse/ daerom dat sy afgeto-
ghen waren/ haer Vee te nemen.
22 Ende haer vader Ephraim droech langen
tijt leedt/ende zijn broeders quamen hem te
troosten.
23 Ende hy besliep zijn wijf/die wert f swan f Of/met
gher/ ende baerde eenen sone dien hiet hy kinde/
Bria/daerom dat het qualick in synen huy Bria.
se toeghinck.
24 Zijn dochter nu was Seera/ die bouwe-
de het leeghe ende hooghe Beth Horon/ eñ
Vsen Seera.
25 Diẽs sone was Rephah eñ Reseph/diens
sone was Thelah/ diens sone was Thahã.
26 diens sone was Laedan/ diens sone was
Ammihud/ diens sone was Elisama/
27 Diẽs sone was Nũ/ diẽs sone was Josua Josua.
Ende

28 Eñ haer haue eñ wooninghe was Beth
El ende hare dochteren ende teghent Oo-
sten Naeran / ende teghent Westen Geser
eñ hare Dochteren: Sechem eñ hare Doch
teren, g† tot Aiatoe ende hare Dochteren.
29 Ende aen den kinderē Manasses / Beth-
Sean ende hare Dochteren/ Thenach/ en-
de hare Dochteren / Megiddo ende hare
Dochteren/ Doz ende hare Dochterē: in de
sen woonden de kinderē Josephs des soōs
Israels.

g† and. Ada Ja, ende etc and. tot Zia toe.

Dē stamme Asser.
Gen. 46.17.

30 De kinderen Asser warē dese: Jemna/ Je-
swa/ Jeswai/ Bria/ eñ Serah haer suster.
31 De kinderen Bria warē: Heber eñ Mal-
chiel dat is de vader Birsawith.
32 Heber nu/ genereerde Japhlet/ Somer:
Hotham/ ende Sua haer suster.
33 De kinderen Japhlet waren: Passach/
Bimehal eñ Aswath. Dat warē Japhlets
kinderen.
34 De kinderen Somer waren: Ahi Rahga
Jehuba ende Aram.
35 Ende de kinderen zijns broeders Helem/
warē Zophah/ Jemna/ Seles ende Amal.
36 De kinderen Zophah warē: Suah/ Har-
nepher/ Sual/ Beri/ Jemra/
37 Bezer/ Hod/ Sama/ Silsa/ Jethran/ en
de Beera.
38 De kinderen Jether waren: Jephunne
Phispa ende Ara.
39 De kinderen Ulla waren: Arah/ Haniel/
ende Rizia.
40 Dese warē altemael kinderē Asser/ Hoof-
den inden huyse harer Vaderen/ wtgelesē/
gheweldige lieden ende Hoofden ouer Vor-
sten: ende werden gherekent int Heyr ten
strijde/ aen haren getale/ ses ende twintich
duysendt mannen.

Dat viij. Capittel.

1. Vandē geslachte der BenJamiterē.

BenJamins geslachte.
1. Par. 7.6.
Gen. 46.21.

1 BEn Jamin genereerde Bela synen eer-
sten sone/ Asbal den anderen/ Ahrah dē
derden/
2 Noha den vierden Rapha den vijfsten.
3 Ende Bela hadde dese kinderen: Addar/
Gera/ Ahihud/
4 Abisua / Naeman/ Ahoah/
5 Gera/ Sephuphan/ ende Huram.
6 Dit zijn de kinderen Ehud die daer Hoof
den waren der Vaders/ onder dē Burgeren
te Geba: ende togen wech na Manahath/
7 Namelicken: Naeman/ Ahia/ ende Gera:
deselue voerde se wech/ ende hy genereerde
Usa, ende Ahiud.
8 Ende Saharaim genereerde inden Lande
Moab/ (doe hy gene van hem gelaten had
de) van Husim ende Baera syne wijuen.
9 Eñ hy genereerde van Hodes synen wy-
ue: Jobab/ Zebia/ Mesa/ Malcham/
10 Jeuz/ Sach Ja ende Mirma: dat zijn sy
ne kinderen/ Hoofden der Vaderen.
11 Ende van Husim genereerde hy Ahitob
ende Elpaal.
12 Eñ de kinderē Elpaal waren: Eber/ Mi-
seam ende Samed: deselue bouwede Ono/
ende Lod/ ende hare Dochteren.
13 Ende Bria ende Sama waren Hoofden
der Vaders/ onder den Burgeren te Aialō:
sy veriaechden die tot Gath.
14 a† Zijn broeders nu: Sasak/ Jeremoth/
15 Sebadia/ Arad/ Adar/
16 Michael/ Jespa / ende Joha: Dat zijn
Bria kinderen:
17 Sebadia/ Mesullam/ Hiski/ Heber/
18 Jesmerai/ Jeslia/ Jobab: dat zijn Elpaa
kinderen.
19 Jakim/ Sichri/ Sabdi/
20 Elioenai/ Zilthai/ Eliel/

a† an. Daer toe Ahio Elpaal sone Sasak etc.

21 Adaia/ Braia/ ende Simrath: dat zijn kin
deren Simei.
22 Jespan/ Eber/ Eliel/
23 Abdon/ Sichri/ Hanan/
24 Hanania/ Elam/ Anthotia/
25 Jephdeia ende Pnuel: dat zijn de kinderē
Sasak.
26 Samserai/ Sehar Ja/ Athal Ja/
27 Jaeres Ja/ Elia ende Sichri. Dat zijn Je
robohams kinderen.
28 Dat zijn de Hoofden der Vaderē harer ge
slachten/ die woonden te Jerusalem.
29 b Ende te Gibeon woonde de vader Gi-
beon: ende zijn wijf hiet Maecha.
30 Eñ zijn eerste sone was Abdon/ Zur/ Kis
Baal/ Nadab/
31 Gedor/ Ahio ende Secher.
32 Mikloth nu genereerde Simea: ende sy
woonden teghen haer broeders ouer te Je-
rusalem/ met hen.
33 Ner genereerde Kis c Kis genereerde Sa
ul/ Saul genereerde Jonatha/ Melchisua/
Abinadab/ ende Esbaal.
34 Eñ de sone Jonathā was / Meri Baal.
Meri Baal genereerde Micha.
35 De kinderen Micha waren: Pithō/ Me-
lech/ Thaerea ende Achas.
36 Achas genereerde Joadda. Joadda ge-
nereerde Alemeth/ Asmaueth/ ende Simri.
Simri genereerde Moza.
37 Moza genereerde Binea/ diēs sone was
Rapha/ diens sone was Eleasa/ diens sone
was Azel.
38 Eñ Azel hadde ses sonen/ die hieten: Asrī
kam/ Bochru/ Ismael/ Sera Ja/ Abad Ja/
Hanan: die waren altemael Azels sonen.
39 De kinderen Esek zijns broeders waren:
Ulam zijn eerste sone/ Jeus de ander/ Elipe
let de derde.
40 De kinderen Ulā nu waren gheweldige
lieden/ ende gheschickt met Boghen: ende
hadden vele sonen/ ende soons sonen hon-
dert ende vijftich: die zijn altemael van den
kinderen BenJamin.

b 1. Par. 2.36

Sauls ghe slachte.
Jonathan.
c 1. Sam. 9.1 ende 14.51.
1. Par. 9.39

Dat ix. Capittel.

1 Van dien/ die te Jerusalem/ na de we-
derbouwinge der Stadt ghewoont hebbē.
10. Vanden Priesteren ende Leuiten Ampt.
35. Item Sauls gheslachte.

1 EN de het gantsche Israel werd gerekent:
Ende siet / sy zijn aengheschreuen inden
Boeck der Conningen Israels eñ Juda:
a ende int wech ghevoert na Babel/ om ha-
rer misdaedt wille.
2 Die te voren woonden op hare goederen
ende steden namelicken/ Israel/ Priesters/
Leuiten ende de b Nethinim/
3 Nu te Jerusalem woonden sommighe der
kinderen Juda/ sommige der kinderen Ben
Jamin / sommighe der kinderen Ephraim
ende Manasses.
4 c Namelicken/ vanden kinderen Perez des
soons Juda was Uthai de sone Ammihud/
des soons Amri/ des soons Jmri/ des soons
Beni.
5 Vā Siloni/ vā/ Asaia de eerste sone/ ende
syne andere sonen.
6 Vā den kinderen Serah/ Jeguel/ ende zijn
broeders/ ses hondert ende tneghentich.
7 Vanden kinderen BenJamin / Sallu de
sone Mesullam/ des soons Hodaw Ja/ des
soons Hassnua.
8 Ende Jebne Ja de sone Jeroha: ende Ela
de sone Usi/ des soons Michri: ende Mesul
lam de sone Sephat Ja/ des soons Reguel/
des soons Jebne Ja.
9 Daertoe hare broederē in haren geslach-

a Deut. 28.

b Nethinim. heeten de gegeuene of geschencteerd waren de Leuiten/ die hē in sonderheyt tot Godsdienst ghegheuen haddē, ware Gods Hutte eñ de Arcke was onder dē Priesterē
c Nehem. 11.4.
b Nehem. 11.7.

 ten/ nu

ten/neghen hondert ende ses eñ vÿftich: alle
dese mannen waren Hoofden der Vaderen
inden huyse harer Vaders.

e Neh 11.10 Priesteren.
10 e Vanden Priesteren nu/ Jedaia/ Joiarib
Jachin:
11 Ende Asaria de sone Hilkia/ des soōs Me
sullam/ des soons Zadok/ des soons Me-
raioth/ des soons Ahitob/ een Vorst inden
huyse Gods/
12 Ende Adaia de sone Jeroham/ des soons
Pashur/ des soons Malchia: ende Maesai
de sone Adiel/ des soons Jahsera/ des soōs
Mesullam/ des soons Mesillemoth/ des
soons Immer.
13 Daertoe hare broeders/ hoofdē indē huy
se harer vaders/ duysent seuē hondert ende
tsestich/ vrÿtighe lieden/ aen het werck des
Ampts inden huyse Gods.

Leuiten. Neh.11 15.
14 Vanden Leuiten oock/ vanden kinderen
Merari/ Semaia de sone Hasub/ des soōs
Asrikam/ des soons Hasab Ja/
15 Ende Bakbakar de Timmerman/ ende
Galal/ ende Matha Ja de sone Micha/ des
soons Sichri/ des soons Assaph.
16 Eñ Obad Ja de sone Semaia/ des soons
Galal/ des soons Jedithun: ende Berechia
de sone Assa/ des soons Elkana/ die inden
Dorpen der Netophathiters woonde.

Poorters. Nehe.11.19
17 De Poorters nu waren Sallum/ Akub/
Thalmon/ Ahiman met haren broederen/
ende Sallum was de Ouerste.
18 Want dus langhe hadden aende poorte
des Conincx/ tegen den Opganck der Son-
nen/ wacht gehouden de kinderen Leui met
Leghers.
19 Eñ Sallum de sone Kore/ des soons Abi-
assaph/ des soōs Korah/ ende zÿn broeders
Deurwach ters.
wt den huyse zÿns Vaders/ de Korhiters/ aē
den wercke des Ampts/ dat sÿ wachteden
aen den dorpel der Hutten: eñ hare Vaders
inden Legher des Heeren/ dat sÿ waer son-
den nemen den Inganck.
20 Ende Pinehas de sone Eleasar/ was een
Vorst ouer haer/ daerom dat de Heere te vo
ren met hem gheweest was.

f tan Stifts of Getuyge nisses.
21 Sachar Ja oer de sone Meselem Ja/ was
Wachter aen de Poorte der Hutten des f
Beschepdts.
22 Alle dese waren wtgelesen tot Wachters
aen dē dorpel/ twee hondert ende twaelue:
die waren gerekent in haren Dorpen: ende
g Dat is so veel gesept: Sulck stich ten en dedē sÿ niet wt menschelic-ker aēdacht ende goede mepinnghe maer door Gods beuel ende haren gheloouē: want in Gods sakē en sal geen menschelic-ke stichtinghe wat gheldē
Dauid eñ Samuel de Siender/ stichtedense
g door haer ghelooue.
23 h Dat sÿ ende hare kinderen de wacht
houden souden aen den huyse des Heeren/
namelicke/ aen den huyse der Hutte/ dat sÿ
dat waer soude nemen/
24 i Sulcke Deurwachters waren tegen de
vier Winden ghestelt/ teghent Oosten/ te-
ghent Westen/ teghent Noorden/ ende te-
ghent Zuyden.
25 Eñ hare broeders waren op hare Dorpē/
dat sÿ telcken des seuensten daechs daer in
quamen/ alle tÿdt bÿ hen te zÿn.
26 Wāt de Leuiten waren dese vier Ouerstē
Deurwachters toebetrout: eñ sÿ waren o-
uer de kisten eñ schattē/ inden Huyse Gods.
27 Oock bleuē sÿ dē nacht ouer/ rontom het
Huys Gods: want hen behoorde de wacht
te houden/ dat sÿ alle morghen op deden.

h 1 Pa.26 12 i Num.3.6. ende 18.2.
28 Ende sommighe van hen waren ouer de
ghereetschap des Ampts: wāt sÿ droeghen
ghetelt wt ende in.
29 Eñ harer sommige waren bestelt ouer de
Vaten/ ende ouer alle de heylighe ghereet-
k t an Meel bloeme/
schap/ ouer k t Semelmeel/ ouer Wÿn/ ouer
Olie/ ende Wierooch/ ouer Reuckwerck.
30 Oock der Priesters kinderen/ maeckten
Exod.30.20
so mnighe het l Reuckwerck
31 Mathithia wt den Leuiten/ den eerstē so-
ne Sallum des Korhiters/ waeī toebetrout
de Pannen.
32 Vanden Kahathiteren nu haren broede-
ren waren sommighe ouer de Toonbroo-
den/ die te bereyden/ dat sÿse alle Sabbath
bereyden.
33 Dat zÿn de Sangers/ de hoofdē onder dē
Vaderen der Leuiten/ ouer de kisten wtghe-
sondert: want dach eñ nacht waren sÿ daer
ouer int werck.
34 Dat zÿn de Hoofden der Vaders/ onder dē Sauls ghe slachte.
Leuiten in haren gheslachten: dese woondē
te Jerusalem. 1 Par.8.29.
35 Te Gibeon woonden Jeiel/ de vader Gibe 1.Sa.14.49.
on: zÿn wÿf hiet Maecha.
36 Ende zÿn eerste sone Abdon/ Zur/ Kis/
Baal/ Ner/ Nadab/
37 Gedor/ Ahaia/ Sacharia/ Mikloth.
38 Mikloth genereerde Simeam: eñ sÿ woō
den oock rondtom hare broederen te Jeru-
salem/ onder den haren.
39 m Ner dan genereerde Kis/ Kis genereer- m 1. Pa.8.33
de Saul/ Saul genereerde Jonathā/ Melchi
sua/ Abi Nadab/ Esbaal.
40 Ende de sone Jonathan was Meribaal.
Ende Meribaal genereerde Micha.
41 De kinderen Micha waren: Pithō/ Me-
lech/ ende Thaerea.
42 Achas genereerde Jaera. Jaera genereer
de Alemeth/ Asmaueth/ ende Simri. Simri
genereerde Moza.
43 Moza genereerde Binea/ diens sone was
Rapha Ja/ diens sone was Eleasa/ diens so
ne was Azel.
44 Eñ Azel hadde ses sonen/ die hieten Asri
kam/ Bochru/ Jesmael/ Sera Ja/ Obad Ja
Hanan: dat zÿn Azels kinderen.

Dat x. Capittel.

i. Saul met tsamē syne drÿ sonē gslagē,
ii. eñ vā die te Jabes in Gilead begrauen.

1 DE Philisteen a streedē tegen Israel/ ende Saul eñ sÿne
die vā Israel vloden voor de Philisteen ner sonen
ende de verslagene vielen op den berch doodt.
Gilboa. a 1.Sam 31.1
2 Nu de Philisteen hingen hen aen Saul/ eñ
sÿne sonen/ ende iaechden achter hen henen
ende sloeghen Jonathan/ Abi Nadab/ ende
Melchisua de sonen Sauls.
3 Ende den stryt werr hardt tegen Saul/ eñ
de Boghenschutters quamen aen hem/ dat
hÿ vanden Schutters ghewondt werdt.
4 Doe sprack Saul tot sÿnē Wapendrager:
b Treckt v sweerdt wt/ ende doorsteect mÿ b Jud.9.54
daer mede: op dat dese Onbesnedene niet en
comē/ ende schandelicken met mÿ omgaen:
doch zÿn Wapendrager en woude niet/ wāt
hÿ vreesde seer: Doe nam Saul zÿn sweert
ende viel daerin.
5 Doe nu zÿn Wapendragher sach dat Sa
ul doodt was/ viel hÿ oock int sweert/ ende
starf.
6 Also sterf Saul/ ende zÿn drÿ sonen/ c ende c 1. Pa.8.34
zÿn gantsche huys te ghelÿck. ende 9.39.
7 Doe nu de mannen Israels die in de leegh
te waren/ sagen dat sÿ geuloden warē/ ende
dat Saul ende zÿn sonen doot waren/ verlie
ten sÿ hare Steden/ ende vloden: eñ de Phi-
listeen quamen/ ende woonden daerinne.
8 d Des anderen morgens quamen de Phi- d 1 Sam 31.8
listeen/ de verslaghene wt te trecken/ ende
vonden Saul ende sÿne sonen liggen op den
berch Gilboa.
9 Eñ togen hem wt/ ende namen zÿn hooft
ende zÿn wapen op/ ende sondent int Landt
der Philisteen rontom/ eñ lieten vercondi-
ghen voor haren Afgoden/ ende dē volcke.

10 Ende leyden syne wapen int huys haers
Gods / eñ zyn hooft hechteden sy aen het
huys Dagon.
e 1. Sā. 31. 11. 2. Sam. 2. 4
11 e Doe nu alle die te Jabes in Gilead
hoorden/alles wat de Philistē Saul ghe-
daen hadden/
12 Maecten sy hē op alle strydebare mannē/
ende namē het lichaem Sauls eñ synen so-
nen/ende brachtense te Jabes/ eñ begroenē
hare ghebeenten onder de Eycke te Jabes/
ende vasteden seuen daghen.
13 Also sterft Saul in syner misdaet/ die hy
f 1. Sā. 15. 3. 23 g 1. Sā. 28. 8
tegē dē Heere gedaen hadde/ f aendē woor
de des Heeren dat hy niet en hielt: g oock
dat hy de Waersegster vraechde/
14 Ende en vraechde dē Heere niet: daerom
doodde hy hem/ ende keerde het Koninckrijc
tot Dauid den soō Isai.

Dat xi. Capittel.

1. Dauid wordt Coninck ouer Israel.
4. winnet de Burcht Zion. 17. ende en
wil des waters niet drincken/ dat dry sy-
ner Helden. (10. die onder twee ende der-
tich werden ghetelt) met lijfs noodt halē.

Dauid wort tē Koninck ghesalft ouer Israel.
a 1. Pa. 12. 23 2. Sam. 5. 1. b 1. Sa. 16. 1

1 Ende het gantsche Israel vergaderde
hem tot Dauid na Hebron/ ende sprack:
a Siet / wy zyn uwe beenen / ende v
vleesch.
2 Oock voerdet ghy ons te voren wt eñ in/
doe Saul Coninck was: so heeft v de Heere
v God ghesproken: Ghy sult myn Volck Is
rael weydē / ende ghy sult Vorst zyn ouer
myn Volck Israel.

Jebus. 2. Sam 5. 6. Dauids stadt. c Jos. 15. 16. Judic. 1. 12. 1. Sa. 17. 27. d † And. ernbouwede het ouergebleuē inder stet. e 2. Sa. 23. 8 Dauids Helden Jasabeam. f 2. Sam. 23. staen 800. Wie nu eenē hoop vā 800. aengrypt/ ende slaet 300. daervan doot/ eñ de 500 in de vlucht/ die heeftse alle 800. ges lagē. Also dat hier (onder dertich) staet/ dat heeft de Text 2. Sā. 23. onder dryen. Wāt wie onder dē bestē dry en de voornēste is/ die is oock onder den dertigē allē de voornēste. g Te Pas Dammim. 5 h 2. Sa. 23. 1

3 Ende alle Oudtsten quamē oock tottē Co
ninck te Hebron: ende Dauid maecte eē ver
bont met hen/ te Hebron voor dē Heere: eñ
sy salfdē Dauid tē Coninc ouer Israel / v
naden woorde des Heeren door Samuel.
4 Ende Dauid tooch henē/ eñ het gantsche
Israel/ na Jerusalem dat is Jebus/ wāt de
Jebusiters woonden daer in inden lande.
5 Ende de Burghers te Jebus spraken tot
Dauid: Ghy en sult niet hierin komē. Da-
uid dannoch wan de Burch Zion / dat is
Dauids Stadt.
6 Eñ Dauid sprack: c Wie de Jebusiters tē
eersten slaet/ die sal een Hooft ende Querste
zyn: doe beklamse aē het allereerste Joab/ de
soō Zeru Ja/ ende werdt een Hooftman.
7 Dauid nu woonde op de Burcht/ daerō
hietmense Dauids Stadt.
8 Ende hy bouwede de Stadt rondtom/
van Millo aen tot gantsch rondtomme:
ende Joab d † liet leuen de ouerghbleuene
inder Stadt.
9 Ende Dauid voer voort/ ende nam toe/ en
de de Heere Zebaoth was met hem.
10 e Dit zyn de Querste onder den Heldē Da
uids/ die hen redelickē met hē hieldē in zyn
Coninckrycke/ by dē gantschē Israel/ dat mē
hem ten Coninc maecte/ na dē woorde des
Heeren ouer Israel.
11 Ende dit is het getal der Heldē Dauids:
Jasabeā de sone Hachmoni/ de voornēste
onder dertigen: hy hief zyn spiesse op/ ende
sloech f dry houdert op eenmael.
12 Na hē was Eleasar de sone Dodo/ de Aho
thiter/ eñ hy was onder den dry en Helden.
13 Dese was met Dauid / g doe sy schimp
spraken ende de Philistern hē aldaer verga-
dert hadden tē stryde: ende daer was een
stuck Ackers vol Gersten/ eñ het volc vluch-
tede voor de Philisteen.
14 Ende sy traden middē op het stuc/ eñ ver
losten dat/ ende sloegē de Philisteen/ eñ de
Heere gaf eenen grooten Heyl.
15 h Ende de dry vandē dertich Voornemm
stē/ togē af tē Rotzsteen tot Dauid inde Spe
loncke Adullam: eñ der Philisteen Leger
lach inder leechte Rephaim:
16 Dauid nu was in de Burch: ende der
Philisteen volck was op dat mael te
Bethlehem:
17 i Ende Dauid werdt met luste / ende i 2. Sa. 23. 15
sprack: Wie wil my te drincken gheuen
des waters wt den Bornput te Bethlehem
onder de poorte?
18 Doe vielen der dry inder Philisteen Leger/
ende hulden des waters wt den Bornput
te Bethlehem onder de poorte / ende
droeghent / ende brachtent tot Dauid:
doch hy en wondet niet drincken / maer k k Dat is/ of
goot het den Heere wt/ ferde het
19 Ende sprack: Dat late God verre van my Gode ten
zyn/ dat ick dat doe/ eñ drencke het bloet de Dranckof-
ser mannen/ in haers leuens perijckel: want fer.
sy hebbent met haers leuens perijckel ghe-
bracht: daerom en wonde hy het niet drinc-
ken. Dat deden die dry Helden.
Abisai.
20 Abisai de broeder Joabs / die was oock
de Voornemste onder dryen: eñ hy hief zyn
spysse op/ eñ sloech dry houdert / eñ hy was
onder dryen beroemt.
21 Ende hy de derde heerlicker dan de twee/ l † An. dry
ende hy was haer Querste: doch aende l † dry eersten
en quam hy niet. Benaia.
22 Benaia de sone Joiada/ des soōs Ishail/ 2. Sa. 23. 20.
van m † grootē dadē/ vā Cabzeel: hy sloech m † And
twee Leeuwen der Moabiten: ende ginc af/ grooterē
ende sloech eenē Leeuwe midden indē Born daden dan
put/ ter Sneeuwtijdt. Cabzeel
23 Hy sloech oock eenē Egyptischē man/ die
was vijf ellē lanc/ eñ hadde eē spiesse inder
handt/ als eēs Weuers boom: doch hy ginc
tot hem af met eenē stock/ ende nam hem de m 2. Sa. 17. 11
spiesse wt der hant/ n eñ verworchde hē met
zyn eyghen spiesse.
24 Dat dede Benaia de sone Joiada/ eñ was
beroemt onder dry Helden/
25 Eñ was de heerlickste onder dertigē: doch
aen de dry en quā hy niet: eñ Dauid maecte
hem ten Heymelicken rade.
26 De strijdbare Helden zyn dese: Asahel de Strijtbare
broeder Joabs/ Elhanan of de sone Dodo/ Heldē Da-
van Bethlehem/ uids Asa-
27 Camoth de Harorijter/ Helez de Peloniter/ hel.
28 Ira de sone Ekes/ de Thekoiter/ Abieser o † An. zijns
de Anthothiter/ Ooms sone.
29 p † Sibechai de Husathiter/ Ilai de Aho- p † An. Se-
hiter/ bechai
30 Maherai de Netophathiter/ Heled de so-
ne Baena de Netophathiter/
31 Ithai de sone Ribai vā Gibeath der kinde
ren Ben Jamin/ Benai de Pirgathoniter/
32 Hurai vādē Beken Gaas/ Abiel de Arba-
thiter.
33 Asmoueth de Baherumiter / Eliahba de
Saalboniter/
34 De kinderē Hasem des Gisoniters/ Jona
than de sone Sage de Harariter/
35 Ahiam de sone Sachar de Hararither/ Eli
phal de sone Vr/
36 Hepher de Macherathiter / Ahia de Pelo
niter/
37 Hezro de Carmeliter/ Naerai de sone Az-
bai/
38 Joel de broeder Nathan/ Mibear de sone
Hagri/
39 Zelet de Ammoniter / Naherai de
Berothiter / Joabs des soons Zeru Ja
Wapendragher/
40 Ira de Jethriter/ Gareb de Jethriter/
41 Vria de Hethiter/ Sabad de sone Ahelai/
42 Adina de sone Sisa de Rubeniter/ eē Hooft
man der Rubeniters/ ende dertich warē on-
der hem/

43 Hanā de sone Maecha/Josaphat de Ma
thoniter/
44 Vsia de Astrathiter/Sama eñ Jaiel de so
nen Hotham des Aroeriters/
45 Jediael de sone Simri/Joha zijn broeder
de Thiziter/
46 Eliel de Maheuiter/Jeribai eñ Josowia
de sonen Elnaan/Jethma de Moabiter/
47 Eliel/Obed/Jaesiel van Mesobaia.

Dat xij. Capittel.

1. Dauids krijsvolc dat te Ziklag tot hē koemt. 23. Het getal des krijchsvolcks/ dat tot Dauid te Hebron ghekomen is.

Veel krijchsvolc koemt tot Dauid te Ziklag.
a 1.Sa.27.6
b Dat is/ verborgen

1 Ock b quamen dese tot Dauid te Zi
klag / a doe hy noch b besloten
was voor Saul den sone Kis / ende
sy waren oock onder de Helden / die ten
strijde holpen/
2 Eñ met Bogen geschickt waren tot bey
den handen/op steenen/op pylen eñ Bogē:
vandē broederen Sauls/die wt Bē Jamin
waren/
3 De voornemste/Ahieser eñ Joas/de kin
deren Samaia des Gibeathiters/Jesiel eñ
Pelet de kinderen Asmaueth, Barachu eñ
Jehu de Anthothiter:
4 Jesmaia de Gibeoniter/geweldich onder
dertigen/ende ouer dertich: Jeremia/Jahe
siel/Johanan/Josabad de Gederathiter/
5 Eleusai/Jerimoth/Bealia/Samaria/
Saphatja de Harophiter.
6 Elkana/Jesija/Asareel/Joeser/Josabeā
de Korhiter/
7 Joela ende Sabadia/de kinderen Jerohā
van c † Gedor.
8 Vanden Gadditeren scheyden hen wt
tot Dauid inder Burcht inder Woestij
ne/stercke Helden ende krijslieden / die
schilt ende spiessen voerden/ende haer aen
gesichte als der Leeuwen/ ende snel als de
Rheen op de Berghen.

c † And. Ged nō.
Krijslieden die tot Dauid gekomē zijn wt Israel.

9 De eerste Eser/de ander Obadja/de derde
Eliab/
10 De vierde Masmāna/de vijfste Jeremia/
11 De seste Athi/de seuende Eliel/
12 De achste Johanan/de negende Elsabad/
13 De tiende Jeremia/de elfste Machbanai.
14 Dese waren vanden kinderen Gad Hoof
dē indē Heyre/de kleynste ouer hondert/ eñ
de grootste ouer duysendt.
15 Dese zijn het / die ouer de Jordane gin
gen in der eerster Maendt / doe sy vol
was aen beyde Oeueren/ d † dat alle leegh
ten effen waren:beyde teghen Oosten ende
teghen Westen.

d † And. eñ veriaechdē alle, so in leeghtē woñ dē beyde etc.
e † An. moet wil

16 Ende daer quamen oock sommige vādē
kinderē Bē Jamin eñ Juda/tot der Burcht
Dauids.
17 Ende Dauid ghinck tot hen wt / ende
antwoorde ende sprack tot hen: So ghy
lieden in vreden tot my koemt/ ende my te
helpen/so sal mijn herte met v lieden zijn:so
ghy daer teghen koemt op list / ende my
teghen te zijn/so doch gheen onbillickheydt
aen my en is / so sie de God onser Vaderen
daerin/ende straffe het.
18 Maer dē Geest tooch aē Amasai/dē Hooft
man onder dertigen/ende sprack: Wy zijn
wy Dauid/eñ met v houdē wy het/gy sone
Isai:vrede/vrede zy met v/vrede zy met u
wē helpers/want v God helpt v. Doe nāse
Dauid aen/eñ stelde se tot Hoofden ouer de
krijslieden.
19 Ende van Manasse vielen sommighe tot
Dauid/doe hy quam met den Philistren te
gen Saul ten strijde/ende en halp hē niet/ f
want de Vorsten der Philistren/lieten hem

f 1.Sa.29.4

met rade vā hē/eñ spraké: Wanneer hy tot sy
nē heere Saul viel / so mocht et ons onsen
hals kosten.
20 g Doe hy nu na Ziklag tooch/vielē tot hē
vā Manasse. Adna/Josabad. Jediael/Mi
chael/Josabad/Elihu/Zilthai/Hoofdē o
uer duysent in Manasse.

g 1.Sa.30.1

21 Eñ sy holpen Dauid tegen de krijslieden/
want sy waren altemael redelicke Helden/eñ
werden Hoofliedē ouer het Heyr.
22 Oock quamen alle dage sommige tot Da
uid/hē te helpen/tot dat het een groot Heyr
werdt/gheliick als een Heyr Gods.
23 Ende dit is het getal der Hoofden/gerust
tē Heyre h die tot Dauid te Hebron quamē/
het Koninckrijck Sauls tot hem te wendē na
den woorde des Heeren.

Het ghetal des volcx/ dat tot Dauid te Hebron gekomen is/
h 2.Sa.5.1.

24 Der kinderen Juda/ die schildē eñ spiessē
droegen. waren ses duysent/eñ achthondert
gherustet ten Heyre.
25 Der kinderē Simeon/redelicke Heldē ten
Heyre/seuen duysent/ende hondert.
26 Der kinderen Leui/vier duysent ende ses
hondert.
27 Eñ Joiada de Vorst onder dē vā Aaron/
met drij duysendt ende seuen hondert.
28 Zadok de Jongelinck/een redelick Helt/
met zijns vaders huys / twee eñ twintich
Oversten.
29 Der kinderē Bē Jamin/Sauls broederē/
drij duysent : want op die tijt hieldē haer
noch vele met den huyse Sauls.
30 De kinderen Ephraim / twintich duy
sendt/ende acht hondert/ redelicke Helden/
ende beroemde mannen inden huyse haerer
vaderen.
31 Des haluen stamme Manasse / achtien
duysent/die by namen ghenoemt werden/
dat sy quamen/ ende maeckten Dauid ten
Koninck.
32 Der kinderē Isaschar/die i verstādich wa
ren/ende rieden wat Israel op elcke tijt doē
soude/tweehondert Hoofliedē. ende alle ha
re broeders volchden hare woorden.

i Dat is/ krijchsverstandich.

33 Van Zebulon/ die int Heyr togē tē strijde/
gerustet met allerley wapenen tē strijde/vijf
tich duysent / hē in de ordeninge te schickē
eendrachtelicken.
34 Van Naphthali/duysent Hooftlieden/eñ
met hen die schilden ende spiessen voerdē se
uen ende dertich duysendt.
35 Vā Dan/ten strijde gerustet/acht eñ twin
tich duysendt/ses hondert.
36 Van Asser/die int Heyr togen/ gerustet tē
strijde/veertich duysendt.
37 Van ghene zijde der Jordanen/vādē Ru
beniteren/Gadditeren/ende den haluen stā
me Manasse/met allerley wapenē tē strijde/
hondert ende twintich duysendt.
38 Alle dese krijslieden / het Heyr te ordine
ren/ k quamen van gantscher herten tot
Hebron/ Dauid ten Koninck te maken ouer
gantsch Israel:oock was alle het ander Is
rael eens herten / datmen Dauid ten Ko
ninck maeckte.

k 2.Sa.5.1

39 Ende waren aldaer by Dauid drij dagen/
atē eñ droncken:want haer broeders haddē
voor hen wat bereydt.
40 Oock die de naeste rondtom warē/tot aē
Isaschar/Zebulō/eñ Naphthali/die brach
tē broot op Ezelen/Kemelē/Muylē/eñ Rin
deren/te eten/Meel/Vijgen/Rozijnē/Wyn/
Olye/Runderen eñ Schapē plenteye : want
daer was een blijschap in Israel.

Dat xiij. Capittel.

1. Dauid laet ouer ghebleuen gheslachten roepen 5. ende de Arcke Gods van Kiriath Jearim halen.

Ende

Dauid haelt de Arcke Gods.

1 Ende Dauid hielt eenen raedt a metden Hooftlieden ouer duysendt / ende ouer hondert/ ende met allen Vorsten/

a 2. Sa. 6. 1.

2 Ende sprack tot der gantscher Gemeynte Israels: Behaecht het v lieden/ eñ ist vā dē Heere onsē God/ so laet ons ouer al wt schic ken tot dē anderen onsen broederē in allen Landē Israels/ ende met hē de Priesters eñ Leuitē/ inden Stedē daer sy Voorstedē heb ben dat sy tot ons vergadert werden/

b 1. Sa. 7. 3.

3 Eñ laet ons de Arcke onses Gods weder tot ons halen: b wāt by dē tijdē Sauls/ en vraechden wy niets na haer.

4 Doe sprack de gantsche Gemeynte: Mē soude also doen/ want sulcks behaechde al len volcke wel.

c 2. Sa. 6. 1.

5 c Also vergaderde Dauid het gātsche Is rael / van Sihor Egypti aen / tot datmen koemt te Hemath de Arcke Gods te halen van Kiriath Iearim.

6 Ende Dauid tooch op met dē gātschē Is rael tot Kiriath Iearim/ die daer leyt in Ju da /dat hy van daer op brochte/ de Arcke Gods des Heeren /die op dē Cherubim sit/ daer den Name aengheroepen werdt.

7 Ende sy lieten de Arcke Gods/ op eenen nieuwen waghen voeren / wt den huyse Abi Nadab : Vsa nu ende zijn broeder dre uen den waghen.

8 Dauid nu eñ het gantsche Israel/ speeldē voor God/ wt gātscher macht/ met Lieden/ met Harpen/ met Psalteren/ met Tamborij nen/ met Cymbalen/ ende met Basuynen.

d 2. Sa. 6. 6.
1. Para. 16. 1.

9 d Doe sy nu quamen op de pleyne Chidō/ reckte Vsa zijn hant wt/ de Arcke te houdē/ want de Runderen traden ter zijden wt.

10 Doe vertoornde de grimmicheyt des Hee rē ouer Vsa/ eñ sloech hem. dat hy zijn hāt hadde wt ghereckt aen de Arcke/ e dat hy aldaer sterf voor Gode.

e Nu. 4. 15. 19

11 Doe wert Dauid bedroeft / dat de Heere een sulcke scheure dede aē Vsa/ ende hiet de stede/ Perez Vsa/ tot op desen dach.

Perez Vsa.

12 Ende Dauid vreesde hem voor Gode dies daechs / eñ sprack : Hoe sal ick de Arcke Gods tot my brenghen?

13 Daerom en liet hy de Arcke Gods niet tot hem brenghen in de Stadt Dauids/ maer keerdese henen int huys ObedEdom des Gethiters.

Obed Edō.

14 Also bleef de Arcke Gods by ObedEdom in synen huyse/ drij Maenden lanck: ende de Heere seghende het huys ObedEdom/ ende alles wat hy hadde.

Dat xiiij. Capittel.

1. Hiram schickt Dauid houdt ende Werckliedem/ een huys te bouwen. 3. Da uid kreycht by veel wyuen vele kinderen. 8. De Philisteen worden van hem met rade. 14. ende hulpe Gods tweemael gheslagen.

Hiram.
a 2. Sa. 5. 11.

1 Ende a Hiram de Koninc te Tyro / sandt Boden tot Dauid/ ende Cederen hout/ Metsers ende Timmerlieden / dat sy hem een huys bouweden.

2 Ende Dauid merckte/ dat hem de Heere ten Koninck ouer Israel b beuesticht hadde: want zijn Koninckrijck klam op/ om zijns Volcx Israels wille.

b Of/ stadt gestich ghemaeckt:

3 Ende Dauid nam noch meer wijuē te Je rusalem: ende genereerde noch meer sonen ende dochteren.

4 Ende die hem te Jerusalem geboren wer dē. die hietē also: Sāmua/ Sobab/ Nathā/ Salomo/

Kinderen Dauids/ te Jerusalem gheboren.

5 Jebehar/ Elisua/ Elipalet/

6 Noga/ Nepheg/ Japhia/

7 Elisamma/ Baal Jada/ Eliphalet.

8 e Ende doe de Philisteen hoordē/ dat Da uid ten Koninck gesalft was ouer het gant sche Israel/ toghen sy alle op/ Dauid te soec ken. Doe dat Dauid hoorde / tooch hy wt teghen hen.

c 2. Sa. 17. 9

9 Eñ de Philisteen quamen/ ende leyden hē neder inder leechten Rephaim.

10 Dauid dan vraechde God / ende sprack: Sal ick op trecken teghen de Philisteen/ en de wildyse in myn handt gheuen? De Heere sprack tot hem: Treckt op/ ick hebse in v hande ghegheuen.

11 Ende doe sy op togē na d Baal Prazim/ sloech se Dauid aldaer: eñ Dauid sprac God heeft mijn vyandē door mijn hant/ van mal kanderē gescheurt /gelijck als hem het wa ter van malkanderen scheuert. daerom hietē sy die stede/ Baal Prazim.

d Baal/ heet een huys/ wert/ of man: Perez heet/ eē scheure of backeel. Daeromme mort dese stede Baal Prazim heeten/ dewyle dat de Philisteen daer verstropt eñ van mal kanderē ghescheurt zijn.

12 Ende sy lieten hare Goden aldaer : e doe hietse Dauid met vyere verbranden.

e Deut. 7. 8.

13 f Nu/ de Philisteē maecktē hen daer weder aen/ ende leyden hen neder inder leechten.

f 2 Sam. 5. 22

14 Ende Dauid vraechde God noch eens: en de God sprack tot hem: Ghy en sult niet op trecken achter hen henen: maer gheeft v vā hen/ dat ghy aen hen komet tegen de g † Moerbezien boomen ouer.

g † And. Peerboomē

15 Wanneer ghy dan hooren suldt/ het ruys schen bouen op de Moerbezien boomen henen gaen/ so koemt wt ten strijde : want God is dan voor v wtghetoghen/ te slaen der Philisteen Heyr.

16 Eñ Dauid dede als hem God gebodē had de: eñ sy sloegē het Heyr der Philisteē / van Gibeon aen tot Gaser toe.

17 Ende Dauids naem breydde hem wt in allen Landen: ende de Heere liet zijn vreese o uer alle Heydenen komen.

Dat xv. Capittel.

1. Dauid bouwet eē stede voor de Arcke Gods. 12. die wordt vanden Priesteren en de Leuiten. 16. met ghesanghe Snarenspe len ende blijschap op waerts ghebracht. 27. Dauid wordt zijns doens haluen van Michal veracht.

1 Ende hy bouwede hem huysen in de Stadt Dauids / ende bereydde de Arc ke Gods een stede / ende bereydde een hutte ouer haer.

Dauid laet de Arcke Gods op waerts halē aen haer stede.

2 Op dat mael sprack Dauid : De Arcke Gods en sal niemāt dragē dan alleen de Le uitē: a want deselue heeft de Heere verkorē/ dat sy de Arcke des Heeren dragē/ ende hem dienen eewichlick.

a 2 Sam 6 6
Nu. 4. 15. 19
ende 7. 9.

3 Daerom vergaderde Dauid het gantsche Israel te Jerusalē /dat sy de Arcke des Hee rē op brachten/ aen de stede/ die hy daer toe bereyt hadde.

4 Ende Dauid bracht te hoope. de kinderē Aaron/ ende de Leuiten.

5 Vanden kinderen Kahath/ Vriel den Ouer sten/ met tsamen synen broederen / hondert ende twintich.

6 Vanden kinderen Merari: Asaia de Ouer ste/ met tsamē synē broederen/ twee hondert ende twintich.

7 Vanden kinderen Gerson/ Joel de Ouer ste/ met tsamen synen broederen hondert en de dertich.

8 Vandē kinderē Elizaphan/ Sema Ja de Ouerste/ met tsamen synen broederen/ twee hondert.

9 Vanden kinderē Hebron: Eliel de Ouerste/ met tsamen synen broederen tachtentich.

10 Vanden kinderen Vsiel : Amminadab de Ouerste: met tsamen synē broederē. hondert ende twaelue.

11 Eñ Dauid riep Zadok eñ AbJathar den

Priesteren/ende den Leuiten: namelicken/
Vriel/ Asa Ja/ Joel/ Sema Ja/ Eliel/ Am-
minadab/
12 Ende sprack tot hen: Ghy zijt de Hoofdẽ
der Vaders onder den Leuiten/ so heyliget
v lieden nu/ ende uwe broederẽ/ dat ghy de
De Arcke Gods. Arcke des Heerẽ des Gods Israel opwaert
brenget/ aen de stede die ick haer bereydet
hebbe.
b 1.Pa.13.10 13 b Want te voren/ doe ghyliedẽ daer niet
en waert/ dede de Heere onse God een scheu
re onder ons / daerom dat wy hem niet en
c Nu.4.15. sochten/ c als het hem behoort.
19. ende 7.9 14 Also heylichden hen de Priesters ende Le-
uiten/ dat sy de Arcke des Heeren des Gods
Israel opwaerts brochten.
15 Eñ de kinderen Leui droeghen de Arcke
Gods des Heeren op hare schouderen/ met
d Ex 25.13. dẽ handtboomẽ daer aen/ d als Moses ge-
boden hadde na den woorde des Heeren.
16 Eñ Dauid sprac tot den Oversten der Le
uiten/ dat sy hare broederen tot Sanghers
Sanghers met Snarẽspelen. setten souden/ met Snarenspelen/ met Psal
terẽ/ Harpen/ eñ hellen Cymbalẽ/ dat sy luy
de songhen ende met blijschappen.
Heman. 17 Doe bestelden de Leuiten/ Heman den so
Assaph. ne Joel/ ende van sijnen broederen/ Assaph
den sone Berechia/ ende van den kinderen
Ethan. Merari haren broederen/ Ethan den sone
Kusa Ja.
18 Eñ met hen hare broederen des anderen
deels/ namelicken/ Zachar Ja/ Bẽ/ Jaesiel/
Semiramoth / Jehiel/ Vnni/ Eliab/ Bena
ia/ Maeseia/ Mathathia/ Eliphelea/ Mi
kneia/ Obed Edõ/ Jehiel/ de deurwachters
19 Want Heman/ Assaph/ ende Ethã/ waren
Sanghers met metalen Cymbalen / helle
te klincken.
20 Zachar Ja daer entegen/ Asiel/ Semira-
moth/ Jehiel/ Vnni/ Eliab/ Maeseia/ ende
e And. ten Alamoth. Benaia/ met Psalteren e na te singhen.
21 Ende Mathithia/ Eliphelea/ Mikneia/
Obed Edom/ Jehiel eñ Asaia/ met Harpen
van acht Snaren voor te singhen.
22 Chenan Ja nu / der Leuiten Overste / de
Sangmeester/ dat hyse onderwese te singẽ/
want hy was verstandich.
23 Eñ Berechia/ ende Elkana/ warẽ Deur-
wachters der Arcken.
f Anders. Ephod 24 Nu Sechan Ja/ Josaphat/ Nethaneel/
Amasai/ Sachar Ja / Benaia/ Eliesar de
Michal. Priesters/ bliesẽ met Trompetten voor de
2.Sa.6.16. Arcke Gods: eñ Obed Edom eñ Jehia warẽ
Dauid offert ende segẽt het volc. Deurwachters der Arcken.
25 Also ginghen Dauid ende de Oudsten Is
raels/ ende de Oversten ouer de duysent he-
a 2Sa.6.17 nen/ de Arcke des Verbonts des Heeren op
b 2Sa.6.16 te halen / wt den huyse Obed Edom / met
blijschappen.
c Dese drie Hebreische woordẽ Ecar/ Espar/ Asisa en heeten niet alleẽ de materia als broot/ vlees wijn/ maer ooch de mate of gewicht der seluẽ: als so ick op Duytsch spreke: hy gaf een loot broots/ een põt vleesch/ een Meussel [illegible]
26 Eñ doe God dẽ Leuitẽ halp/ die de Arcke
des Verbondts des Heeren droegen/ offer-
de men seuen Ossen/ ende seuen Rammen.
27 Eñ Dauid hadde eenẽ lijnen rock aẽ/ daer
toe alle Leuiten die de Arcke droegen/ ende
de Sanghers / ende Chenan Ja de Sang-
meester/ met den Sangers: ooch hadde Da
uid eenen lijnen f Lijfrock aen.
28 Also bracht het gãtsch Israel de Arcke des
Verbonts des Heeren opwaerts met Juy
chen/ Basuynen/ Trompetten/ ende hellen
Cymbalen/ met Psalteren ende Harpen.
29 Doe nu de Arcke des Verbonts des Hee-
ren in de stadt Dauids quam/ sach Michal
Sauls dochter tre vensteren wt: ende doe
sy den Coninck Dauid sach dansen eñ spe
len/ verachtede sy hem in harer herten.

Dat xvj. Capittel.

1. Dauid offert ende segent het volc/ 4.
bestelt lof eñ wachte by der Arcken Gods.

1 Ende a doe sy de Arcke Gods in brachtẽ
ende stelden syse in de Hutte/ die haer Dauid
opgericht hadde: eñ offerdẽ Brantoffer
ende Danckoffer voor Gode.
2 Eñ doe Dauid den Brantoffer ende Danc
offer volbracht hadde/ segende hy het volck
inden Name des Heeren.
3 b Ende deylde wt eenen yegelicken in Is
rael/ beyde mans ende vrouwen/ een c ghe-
wichte broots / een stuck vleesch / ende een
Meusel wijns.
4 Ende hy stelde voor de Arcke des Heeren/
sommighe Leuiten tot Dienaers dat sy den
Heere den God Israels prijsden / danckten
ende loefden.
5 Namelicken/ Assaph dẽ eerstẽ Sachar Ja
dẽ anderẽ/ Jeiel/ Semiramoth/ Jehiel/ Ma
thithia/ Eliab/ Bena Ja/ Obed Edom ende
Jeiel met Psalteren ende Harpen: ende As-
saph met hellen Cymbalen.
6 Bena Ja daerentegen ende Jehasiel de
Priesters met Trompetten/ alletijt voor de
Arcke des Verbondts Gods.
7 Te dier tijdt bestelde Dauid ten eersten/
den Heere te dancken/ door Assaph ende sijne
broeders.
8 d Danct den Heere/ predickt sijnen Name/ d Psa.105.1
doet kondt onder den Volcken zijn doen. Esaie 12.4.
9 Singet/ spelet/ ende dichtet hem/ vã allen
sijnen Wonderen.
10 Roemet sijnen Heyligen Name/ het herte
der ghener die den Heere soecken/ verblijde
hem.
11 Vraecht na dẽ Heere/ ende na sijner macht
soecht zijn aenghesichte alletijdt.
12 Ghedenckt sijner Wonderen/ die hy ghe- e t an. der ge
daen heeft/ sijner Wonderen / ende e zijns richte zijns
Woorts. monts.
13 Ghy het zaet Israels zijns knechts/ ghy
kinderen Jacobs zijns Wtuercoren.
14 Hy is de Heere onse God/ hy richtet ouer
de gantsche Wereldt.
15 Gedenckt eewelick zijns Verbonts/ wat
hy beloeft heeft in duysent gheslachten.
16 f Dat hy ghemaect heeft met Abraham/ g f Gen.22.16
ende zijns Eedts met Isaac. g Gen.26.3
17 h Ende hy stelde het Jacob ten Rechte/ eñ h Gen 28.13
Israel ten eewighen Verbonde/
18 Ende sprack: Ick wil v het Landt Canaã
gheuen/ het Lot ws Eerfdeels.
19 Doe sy noch weynich ende i cleyne warẽ/ i Of/ slecht/
ende Vreemdelinghen daerin. verachtelic
20 Ende sy togen van eenen Volcke ten an-
deren/ ende wt eenen Coninckrijcke ten an-
deren Volcke.
21 Hy en liet niemanden hen schade doen/ eñ
strafte om haren wille Coninghen.
22 k Tastet mijnen Gesalfden niet aen/ ende k Psa.105.15
en doet niet quaets mijnen Propheten.
23 l Singhet den Heere alle Landen/ vercon- l Psal.96.1.
dighet daghelicks zijn Heyl.
24 Vertellet onder dẽ Heydenen zijn Heerlic-
heydt/ ende onder de Volcken zijn Wonder.
25 Want de Heere is groot / ende ghantsch
loflick / ende heerlick bouen alle andere
Goden.
26 Want alle der Heydenen Goden zijn Afgo-
den: m doch de Heere heeft den Hemel ghe- m Gen.1.1.
maeckt.
27 Het staet eerlick ende statich voor hem/ eñ
gaet gheweldich ende vrolick toe / aen zijn
plaetse.
28 Gheeft herwaerts den Heere ghy Volc-
ken/ gheeft herwaerts den Heere/ Eere ende
kracht.
29 Gheeft herwaerts den Naem des Heeren
de Eere/ brengt Gheschencken/ ende coemt
voor hem/ ende bidt den Heere aen in heyli-
ghen vercieresel.

30 De gantsche Werelt vreese hem/ hy heeft
dē Aertbodem bereyt dat hy niet beweecht
en wordt.
31 Dē Hemel verblijde hem/ ende de Aerde
zy vrolick eñ men segghe onder de Heyde-
nen/ dat de Heere regeert.
32 De Zee bruyse/ eñ wat daer in is/ eñ het
Velt zy vrolick/ ende alles wat daer op is.
33 Eñ laet juychen alle Boomen indē Wou
de voor den Heere/ want hy comt te richtē
de Aerde.
34 Dancket dē Heere/ wāt hy is vriendelick/
ende zijn barmherticheyt duert eewelick.

u Of/ Heyl-maker/ Be-houder/

35 Eñ segt: Helpt ons God onsen u Heylant/
ende vergadert ons eñ verlost ons vanden
Heydenen: dat wy uwen heylighen Name
dancken/ ende v lof segghen.
36 Geloeft zy de Heere de God Israels/ van
eewicheyt tot eewicheyt: eñ alle het volck
segghe Amen ende loue den Heere.

Lof ende wacht by d' Arck Gods

37 Also liet hy aldaer voor de Arcke des Ver
bonts des Heeren/ Assaph eñ zijn broeders
te dienen voor de Arcke alle tijt in eenen ye
ghelicken daghe zijn dachwerck.

† And. syne

38 Daerentegen ObedEdom ende † hare
broederen/ acht ende tsestich/ ende ObedE-
dom dē sone Jedithun/ ende Hossa tot Deur
wachters.
39 Eñ Zadok den Priester/ eñ zijn broeders
de Priesters/ liet hy voor de Wooninge des
Heeren/ op der hoochte te Gibeon:

v Exo 29.38 Num.28.3.

40 Dat sy den Heere dagelicx Brantoffer de
dē/ op dē Brantoffer Altaer/ des morgens
ende des avonts/ v als ghescreven staet
in de Wet des Heeren/ dat hy aen Israel ge
boden heeft.
41 Ende met hen/ Heman ende Jedithun/ eñ
andere verkoren/ die by namen ghenoemt
waren/ te dancken den Heere/ dat syne bar-
mherticheyt eewelick deurt.
42 Ende met hen Heman ende Jedithun/
met Trompetten ende Cymbalen te clinc-
ken/ ende met Snarenspelen Gods: de kin-
ren Jedithun dan/ maeckte hy tot Deur-
wachters.
43 Also tooch alle het Volck weder henen/
een yegelick in zijn huys: eñ David keerde
oock wederom/ zijn huys te seghenen.

Dat xvij. Capittel.

1. De Heere/ so hy hem geē huys en wil
laten bouwen/ 7. doet David met verhael
bewesener weldadē/ 9.11. tweederley/ (dat
is/ tijtlicke ende eewighe) toeseghinghe 16.
David loeft ende danckt God met grooten
verwonderen/ 23. Ende bidt dat hy wil
zijn toesegghinghe houden.

David wil eenē Tēpel bouwen. 2.Sam.7.1.

1 Ende het geviel/ doe David in synē huy
se woonde/ sprack hy tot den Propheet
Nathan: Siet/ ick woone in een Cederē
huys/ ende de Arcke des Verbonts des Hee
ren is onder de Tapyten.

a 1.Sa.10.7

2 Nathā sprac tot David: a Alles wat in u
wer hertē is/ dat doet: want God is met v.

Nathan wordt van God tot David ghe sonden.

3 Doch inder seluer nacht/ quam het woort
Gods tot Nathan/ ende sprack:
4 Gaet henē/ eñ segt David mynen knecht:
So spreect de Heere: Ghy en sult my gheen
huys bouwen ter Wooninghe.

b 1 Re.8.16. Paral.6.5.

5 b Want ick en hebbe in gheenen huyse ge
woont/ vanden dage aen/ doe ick de kinde-
ren Israels wtleyde tot op desē dach: maer
ick ben gheweest/ waer de Hutte gheweest
is/ ende de Wooninghe.
6 Waer ick ghewandelt hebbe inden gant-
schen Israel: hebbe ick tot der Richterē ee-
nen in Israel optgeweest/ dien ick gheboot
mijn Volck te weyden/ ende ghesproken:
Waerom en bouwet ghy my geen Cederen
huys?
7 So segt nu also tot mynē knecht David
So spreect de Heere Zebaoth: Ick hebbe v
genomen van de Weyde achter de Schapē
dat ghy soudet zijn eē Vorst over mijn volc
Israels/
8 Eñ ben met v gheweest/ waer ghy henen
ghegaen zijt: ende hebbe v vianden wtghe-
roeyt/ voor v/ ende hebbe v eenen naem ge-
maeckt/ gelijck als de Groote op der Aerdē
eenen name hebben.
9 Eñ ick wil mynē volcke Israels een stede
settē/ eñ wil het plantē/ dat het aldaer woo
nen sal/ ende niet meer beweecht en worde:
eñ de kinderen der boosheyt en sullent niet
meer swacken als te voren.
10 Ende te diē tijden/ doe ick Richters over
mijn volck Israels ordineerde: ende ick wil
alle v vyanden verootmoedigen/ eñ vercon
dighen v/ dat de Heere v een huys bouwen
wil:

Dit is een tijtlicke toe segginghe. Die is eē ee wighe toe-segginghe/ 2.Sam.7. v.12. Want Christus wort Davi-di toeghe-seyt.

11 Wanneer nu v daghen wt zijn/ dat ghy
henen gaet tot uwen Vaderen/ so wil ick v
Zaet na v verwecken/ dat uwer sonen een
zijn sal/ dien wil ick zijn Koninckrijck c be-
vestighen/

c Of/ stat gro̊ vich vast maken. d Psa.132.11 1 Par.22.10. ende 28.6.

12 d Die sal my een huys bouwen/ eñ ick wil
synen Stoel bevestighen eeuwichlick.

e 1 Sa.15 2 6 David loeft eñ danckt God/ verwō dert hem sy ner grooter weldaedt.

13 Ick wil zijn Vader zijn/ ende hy sal mijn
Sone zijn: ende ick en wil mijn barmherticc-
heyt niet van hem wenden/ e gelijck als ick
se van dien ghewendet hebbe/ die voor v
was:
14 Maer ick wil hem setten in mijn huys/ eñ
in mijn Coninckrijcke eewichlick/ dat synen
Stoel standtvastich zy eewichlick.

f Of slecht/ dat is/ niet mynen Per-soon/ maer mijns bloe-des Nacoe-melinc/ Het heet in fu-turum et in ginquum/ die een sulc mensche zijn sal/ die inder hoochte God de Hee re is/ Psal. 29. Wie kan God gelijck zijn onder dē kinderen Gods: hy is oock Gods kinde/ doch wijt eñ vele over de an-der kinderē Gods/ als die selfs ooc God is.

15 Ende doe Nathan na alle dese woordē eñ
ghesichte/ met David sprack/
16 Quam de Koninck David/ eñ stelde hem
voor den Heere/ eñ sprac: Wie ben ick Heere
God? eñ wat is mijn huys/ dat ghy my tot
hier toe ghebracht hebt?
17 Ende dat heeft v noch f te cleyn gedocht/
God: maer hebt over het huys ws knechts/
noch van overlanghe toecomenden gespro-
ken: ende hebt my aenghesien/ g[] als inder
ghestalt eens menschen/ die inder hoochte
God de Heere is.
18 Wat sal David meer tot v seggen/ dat hy
uwen knecht so heerlick maket? ghy kent u
wen knecht.
19 Heere/ om ws knechts wille na uwer her-
ten/ hebt ghy alle sulcke groote dingen gedaē/
dat ghy kondt dedet alle Heerlicheyt.
20 h Heere/ ws gelijcke en is niet/ ende daer
en is geen God/ dā alleene ghy/ vā welcken
wy met onsen ooren ghehoort hebben.
21 i Eñ waer is een volck op Aerden/ gelijck
als v Volck Israel/ daer een God henen ge-
gaen zy/ hem een Volck te verlossen/ eñ hem
seluen eenen naem te maken/ van groote en
de verschrickelicke dingen/ Heydenen wt te
stooten voor uwen Volcke henē/ dat ghy wt
Egypten verlost hebt?

† And. ende hebt my HEERE God aenge-sien etc. hoochdeis h Deu.32.39 i Deut 4.6.

22 Eñ hebt v Volck Israels ten Volcke ge-
maeckt eewichlick/ ende ghy Heere/ zijt haer
God gheworden.
23 Nu Heere/ het woort dat ghy gesproken
hebt over uwē knecht/ ende over zijn huys/
worde waer eewichlick/ ende doet als ghy
ghesproken hebt.

David bidt dat God zijn toesegginghe hou den wil.

24 Eñ uwen Naem worde waer ende groot
eewichlick/ datmen segghe: De Heere Zeba
oth de God Israels/ is God in Israel/ ende
het huys ws knechts Davids/ zy stanstua-
stich voor v.
25 Want ghy Heere/ hebt de ooren uwes
knechts geopēt/ dat ghy hem eē huys bou
wen;

wen wilt: daerom heeft v knecht gevondē/
dat hy voor v soude bidden.
26 Nu Heere / ghy zijt God/ eñ hebt sulck
goet uwen knecht ghesproken.
27 Nu beghint te seghenen het huys uws
knechts/ dat het eewichlick voor v zy: want
wat ghy Heere seghenet/dat is ghezeghent
eewichlick.

Dat xviij. Capittel.

1. David / na dien hy de Philisteen. 2. Moabiters 3. HadadEsers. 5. Syriers. 12. ende Edomiters heeft geslagen ende onder hem gebracht. 7. 10 heylicht veel gouts/silvers eñ metaels dē Heere. 14 eñ voert een ordentlick Hofregiment. 9. Thogu handelt by hem om vrede.

Vele volckē woorden vā David gheslagen.
a 2.Sa.8.1.
Moabiters.
HadadEser.

1 NA desen a sloech David de Philisteen/
ende veroótmoedich dese / ende nam
Gath ende hare Dochteren / wt der
Philisteen handt.
2 Oock sloech hy de Moabiters / dat de
Moabiters David onderdanich werden/
ende gheschencken brachten.
3 Hy sloech oock HadadEser / den Koninck te Zoba in Hemath / doe hy henen
tooch/ zijn Teecken op te richten / aen het
water Phrath.
4 Ende David wan hem duysent waghens
af/ seven duysent Ruyteren/ ende twintich
duysendt mannen te voet. ende David verlemde alle waghenen/ende behieldt hondert Waghenen over.

De Syriers vā Damasco.

5 Eñ de Syriers van Damascon quamē/dē
HadadEser den Koninck te Zoba te helpē:
doch David sloech derseluē Syriers/ twee
ende twintich duysendt mannen.
6 Eñ leyde volck te Damascō in Syria/dat
de Syriers David onderdanich werdē/ eñ
brachten hem geschencken: want de Heere
halp David, waer hy henen tooch.
7 Eñ David nam de gulden Schilden/ die
HadadEsers knechtē haddē/ ende brachtse
te Jerusalem.
8 Oock nam David wt de steden HadadEsers/ Thibcath ende Chun/ gantsch veel
Metaels. b daer Salomo de metalen Zee/
ende c Calumnen/ende metalen Vaten van
maeckte.

b1. Re 7 15 23
c Of/ Pilarē.
d 2.Sa.8.9.
Thogu/of Thohu.

9 d Ende doe Thogu de Coninc te Hemath
hoorde dat David alle macht HadadEsers
des Conincks te Zoba gheslaghen hadde/
10 Sant hy synen sone Hadoram tottē Coninck David/ eñ liet hem groetē ende e segenē/ dat hy met HadadEser gekrycht eñ hē
geslagen hadde: (want Thogu hadde eenē
krych met f HadadEser.)

e Dat is/ geluck wenschen.
f Hebr. Hadad Eser) eñ santmet hē allerley gulden. silverē/ eñ metalen Vaten/ 11 Welcke de Coninc David oock heylichde dē Heere/ tsamen met het silver eñ etcet.
Abisai slaet achtiē duysent Edomiters.
2.Sa.8.13.

11 Oock heylichde de Coninc David dē Heere, alle gulden/ silveren, ende metalen Vaten/ met den silver ende goude/ dat hy den
Heydenen ghenomen hadde: namelick/ den
Edomiten/ Moabiten/ Ammoniten/ Philisteen/ ende Amalekiten.
12 Eñ Abisai de sone Zeru Ja/ sloech der Edomiten in het Soutdal/ achtien duysendt/
13 Ende leyde volck in Edomea/ dat alle Edomiters David onderdanich waren: wāt.
de Heere halp David/ waer hy henē tooch:
14 Also regeerde David over het gantsche
Israel / ende hanthaefde gerichte ende gherechticheydt alle synen volcke.
15 Joab de sone Zeru Ja was over het Heyr.
Josaphat de sone Ahilud was Cantzeller.
16 Zadok de sone Ahitob/ eñ Abi Melech de
sone Ab Jathar waren Priesters. Sawsa
was Schrijver.
17 Bena Ja de sone Joiada / was over de
Chreti ende Plethi : ende de eerste sonen
Davids waren den Coninck ter handt.

Dat xix. Capittel.

1. Hanon schēt Davids Bodē 6. Zijn hulpers de Syriers. 8. wordē vā David ende synē volcke. 14. 16. tweemael geslagē.

1 ENde na desen / a sterf Nahas de Coninck der kinderen Ammon / ende zijn
sone weerdt Coninck in zijn stede.

Nahas.
a 2.Sa.10.1.

2 Doe dachte David: Ick wil barmhertichheyt doē aen Hanon dē sone Nahas/ want
zijn vader heeft aen my barmhertichheyt gedaē. Ende sant Boden henen/ hem te troostē
over synen vader. Ende doe de knechtē Davids int landt der kinderen Ammon quamen tot Hanon/ hem te troosten/

Hanon.

3 Spraken de vorstē der kinderen Ammon
tot Hanon: Meyndy dat David uwē vader
eere voor uwē oogē/ dat hy Troosters tot v
ghesondē heeft: Ja/ syne knechtē zijn tot v
gekomen/ te b verspeuren/ ende c om te keeren ende te verspieden het Landt.
4 Doe nam Hanon de knechtē Davids/ eñ
beschoerse/ ende sneedt hare kleederen half
af/ tot aen de lenderen/ ende lietse gaen.
5 Ende sy gingē wech/ eñ lietent David aē
seggen/ door sommighe mannen: hy nu sant
hen tegen: (want de mannen waren seer geschent/) ende de Coninck sprack: Blyft te
Jericho/ tot dat uwē baert weder wasse: so
koemt dan weder.

b doorgraven.
c Gelijck alsmen een dinck om keert/ achter eñ voor besiet/ datmē eygētlic bemerckē wil.

6 Doe nu de kinderen Ammon sagē/ dat sy
stoncken voor David/ sonden sy henē/ beyde
Hanon eñ de kinderē Ammon/ duysent Centener silvers / Waghenen ende Ruyters aē
te nemen/ wt Mesopotamia/ ende d† Maecha/ ende wt Zoba.
7 Ende namen aen twee ende dertich duysent waghenen/ ende den Coninck Maecha
met synen volcke: die quamen / ende legerden hen voor Medba/ ende de kinderen Ammon vergaderden hen oock wt haren Steden/ ende quamen ten stryde/

d † And Maecht in Syria.

8 Doe dat David hoorde/ sāt hy Joab henē/
met den gantschen Heyre der Helden.
9 De kinderen Ammon dan waren wtghetoghen ende rusteden hen ten stryde/ voor
der Stadtpoorte: daerentegen de Coninghen die ghekomen waren / hielden inden
Velde alleene.
10 Doe nu Joab sach dat beyde voor eñ achter hem/ stryt tegē hē was/ verkoos hy sommighe wt alle jonghe Manschap in Israel/
ende rustede hem teghen de Syriers.
11 Ende het overgebleuē volc dede hy onder
de hant Abisai zijns broeders/ dat sy hē in
steden/ teghen de kinderen Ammon/
12 Ende sprack: Wanneer my de Syriers te
sterc wordē/ so koemt my ter hulpe: so daerentegen de kinderē Ammon v te sterck worden/ so wil ick v helpen.
13 Hebt eenē goedē moet/ ende laet ons vromoedich handelē voor ons volck/ ende voor
de Steden onses Gods: de Heere doe wat
hem behaecht.
14 Ende Joab maeckte hem daer toe/ met dē
volcke dat by hem was/ teghen de Syriers
te stryden: ende sy bloden voor hem.
15 Doe nu de kinderen Ammon sagē/ dat de
Syriers vlodē/ doe vlodē sy oock voor Abisai synen broeder/ eñ togē in de Stat: Joab
nu/ quam te Jerusalem.

De Syriers eñ Ammoniters wordē geslagē vā David.

16 Doe nu de Syriers sagē/ dat sy voor Israel geslagen waren/ sondē sy Bodē henē/ eñ
brachten de Syriers wt/ op ghene zijde des
waters: ende Sophach de Veldthooftman Hadad Esers/ tooch voor hen henen.
17 Doe dat David aēgeseyt wert/ vergaderde hy te hoope het gantsche Israel/ eñ tooch
over de Jordaen: ende doe hy aen hen quam/

rustede

roukede hy hem teghen haer: ende Dauid
rustede hem teghen de Syriers ten strijde/
ende sy streden met hem.
18 Nu de Syriers vloden voor Israel en Da
uid verworchde der Syriers/ seven dupsent
waghenen/ ende veertich dupsent mannen te
voet: daertoe doodde hy Sophach den
Veldthooftman.
19 Ende doe de knechten Hadad Esers sagen/
dat sy voor Israel geslagen waren maeckten
sy vrede met Dauid ende en synen knechten:
ende de Syriers en wouden den kinderen
Ammon niet meer helpen.

r Ende werden hem dienstbaer.

Dat xx. Capittel.

1. De Ammoniters ontgelden het schandelick versmaden der boden Dauids. 4. De Philisteen ende Reusen werden geslagen.

Het versmaden der boden Dauids/ wert hier ghewroken. grouwsaemlick.

1 Ende doe het Jaer om was/ a ter tijt wan-
neer de Koninghen wt trecken/ voerde
Joab des Heyrs macht/ en verderf der
kinderen Ammon lant/ quam ende belepde
Rabba/ Dauid van bleef te Jerusalem: en
Joab sloech Rabba/ ende brackse.
2 En Dauid * nam de kroone haers Koninckx
van synen hoofde/ en vant aen haer een Cen
tener gouts swaer/ ende edelsteenen: en sy
wert Dauid op zijn hooft geset: oock voerde
hy wt der Stadt gantsch veel roofs.
3 Ende het volck daer binnen voerde hy wt/
en deyldese met Sagen/ en ysere b Eeghden/
en c Bijlen. Also dede Dauid allen Steden der
kinderen Ammon: ende Dauid troch met den
volcke weder na Jerusalem.
4 b Daer na verhief hem noch eenen strijt
te Gaser/ met den Philisteen: op dat mael
sloech Sebechai de Husathiter den Sibai/
die vanden kinderen der Reusen was/ ende
veroot moedichde hem.
5 En daer verhief hem noch eenen strijt met
den Philisteen: doe sloech Elhanan de sone
Jair/ den Lahemi/ den broeder Goliath den
Gathiter/ die daer hadde eenen Spiesstaf/
als eenen Weuers boom.
6 Noch eens wert eenen strijdt te Gath:
daer was een groot man/ die hadde ses
vingheren ende ses teenen/ die maken vier
ende twintich: ende hy was oock vanden
Reusen gheboren/
7 Ende beschimpte Israel: doch Jonathan
de sone Simea des broeders Dauids/
sloech hem: dese waren gheboren vanden
Reusen te Gath/ ende vielen door de handt
Dauids/ ende syner knechten.

a 2.Sa.11.1 ende 12.26. Rabba. Joab slaet Raba/ 2. Sam.12.27. * 2.Sa.12.30 b Au. eechten c Of/ byelen. De Philisteen en Reusen werden geslagen Sibechai. b 2.Sa.21.18 Elhanan. Jonathan

Dat xxj. Capittel.

1. Dauid laet het volck tellen wt vermettenheyt/ 8. werdt syner sonde gewaer/ 10. ende so hem dryerley straffe werden voorgeleyt/ 13. kiest hy meer in Godes den in menschen handen te vallen. 16. Hem is wee om der straffe wille der onschuldiger Schapen. 18. koopt een ruymte/ den Heere eenen Altaer te bouwen/ 22. ende wil alleen vanden synen offeren.

1 Ende de Sathan stont op tegen Israel/
a ende gaf Dauid in/ dat hy Israel tel-
len liet.
2 Ende Dauid sprack tot Joab/ ende tot
den Oversten des volcks: Gaet henen/ telt
Israel/ van Ber Seba aen tot Dan toe/ en
de brenget het tot my/ dat ick wete/ hoe veel
dat haer is.
3 Joab sprack: De Heere doe tot synen volc-
ke/ als sy nu zijn/ noch hondertmael so veel:
doch myn heere Koninck/ zijn sy niet alte-
mael myns heeren knechten: Waerom braecht
dan myn heere daer na? Waer om sal een
schuldt op Israel komen?

Dauid versondicht hem int tellen des volcx a 2.Sa.24.1.

4 Ghelijckewel des Koninckx woort ginck
voort/ tegen Joab: ende Joab troch wt/ ende
wandelde door het gantsche Israel: ende
quam te Jerusalem/
5 Ende gaf het ghetal des gheteldem volcx
Dauid: ende des gantschen Israels/ was elf
hondert mael dupsent mannen/ die het
sweert wt trocken: ende Juda/ vier hondert
mael ende tseuentich dupsent mannen/ die
het sweerdt wt trocken.
6 Leui nu en Ben Jamin/ en telde hy niet on
der dese: want des Koninckx woort/ was Jo-
ab eenen grouwel.
7 Nu/ sulcx behaechde God qualick/ want
hy sloech Israel.
8 Ende Dauid sprack tot God: Ick hebbe
swaerlick gesondicht/ dat ick dat gedaen
hebbe: nu dannoch/ neemt wech de misdaet
ws knechts/ want ick hebbe gantsch b sot-
telick ghedaen.
9 c En de Heere sprack met Gad den Siender
Dauids/ ende seyde:
10 Gaet henen/ spreect met Dauid/ ende segt:
So spreeckt de Heere: Dryerley gheue ick v
voor/ kiest v dier een wt/ dat ick v doe.
11 Ende doe Gad tot Dauid quam/ sprac hy
tot hem: So seydt de Heere:
12 Kiest v wt dier een: Dry Jaren dieren tijt/
of dry Maenden lanck vlucht voor uwen
Wederpartyen/ ende door den sweerde uwer
vyanden/ dat het v grype: of dry daghen
lanck het sweert des Heeren/ ende Pestilen-
tie inden Lande/ dat het de Enghel des Hee
ren verderue in allen Landpalen Israels:
So siet nu toe: wat ick antwoorden sal
dien/ die my hier ghesonden heeft.
13 Dauid sprack tot Gad: My is gantsch
banghe: doch ick wil in de handt des Hee-
ren vallen/ want zijn barmherticheydt is
seer groot/ ende en wil niet in der menschen
handen vallen.
14 Doe liet de Heere Pestilencie in Israel ko-
men/ dat tseuentich dupsendt mannen van
Israel vielen.
15 Ende God sant den Engel na Jerusalem/
haer te verderuen: ende in het verderuen sach
de Heere daer in/ en het quaet rouwede hem/
ende sprack tot den Engel den Verderuer:
Het is genoech/ v handt late nu af. Ende da
Enghel des Heeren stont by der Schuere
Arnan des Jebusiters.
16 Ende Dauid hief syne oogen op/ ende sach
den Engel des Heeren staen/ tusschen Hemel
ende Aerde ende een bloodt sweerdt in syner
hant/ wt ghereckt ouer Jerusalem. Doe viel
Dauid ende de Outsten met d sacken bedect
op haer aensicht/
17 En Dauid sprac tot God: Ben ick het niet/
die het volck tellen hiete? Ick ben de gene/ die
gesondicht/ ende dat quaet gedaen heeft: dese
Schapen daerentegen/ wat hebben die gedaen?
Heere myn God/ dat v hant tegen my/ ende
myns vaders huys/ ende niet tegen v volck
en zy/ hen te plaghen.
18 Ende de Engel sprack tot Gad/ dat hy Da
uid soude seggen: Dat Dauid op gaen en den
Heere eenen Altaer oprichten soude/ in der
Schuere Arnan des Jebusiters.
19 Also ghinck Dauid op/ na den woorde
Gad/ dat hy ghesproken hadde in des Hee-
ren Name.
20 Arnan nu/ doe hy hem omwende/ ende
sach den Enghel/ ende syne vier sonen met
hem/ verstaken sy hen: want Arnan dorsche
de Tarwe.
21 Als nu Dauid tot Arnan ginck/ sach Arnan
op/ ende wert Dauid gewaer/ ende ghinck/
wt der Schuere/ ende badt Dauid aen/ met
synen aensichte ter Aerden.

Summa des volcks Israels en Juda.

b Dauid bekont dat hy vel eere/ dat hy woude sien/ hoe het Coninckrijck door hem/ als door zijn vorn/ so heerlick hadde toe ghenomen. Daer sie hy. dat fiducia opertis/ ydel eere/ teghen Gods eere ende Afgoderie is. c God spreeckt tot Dauid. 70000. dupsent mannen vallen door de pestilencie in Israel.

d Dat is/ met slechte grouwe kleederen/ als daer men sacken wt maeckt/ als by ons de kedels en het graue lijnwaet.

Ende

22 Ende Dauid sprack tot Arnan: Gheeft my ruymte inder Schuere, dat ick den Hee
re eenen Altaer daerop bouwe: om zijn vol
le ghelt suldy het my gheuen: op dat de pla
ghe vanden volcke op houde.
23 Arnā daerentegē sprack tot Dauid Neēt
het v. mijn Heere Coninck, eñ maeckt wat v
behaecht: siet, ick geue e† dat Runt tē Brāt
offer / eñ de gheereetschap die daer toe be-
hoort/ tot hout ende Tarwe ten Spysoffer/
altemael gheue ick v.
24 Doch de Koninck Dauid sprac tot Arnā:
Niet also: maer om zijn volle ghelt wil ick
het koopen: want ick en wil niet dat uwe
is nemē/ voor den Heere, ende en wilt niet
te vergheefs hebben ten Brandtoffer.
25 Also gaf Dauid Arnan voor de ruymte/
goudt aen ghewichte / ses hondert Sikel.
26 Eñ Dauid bouwede aldaer dē Heere eenē
Altaer, eñ offerde Brantoffer eñ Dancoffer:
ende doe hy den Heere aenriep / verhoorde
hy hem door het vyer/ vanden Hemel/ op dē
Altaer des Brandtoffers.
27 Ende de Heere sprack totten Engel / dat
hy zijn sweert in zijn schede soude steken.
28 Ter seluer tijt, doe Dauid sach/ dat hem
de Heere ghehoort hadde/ op de pleyne Arnan
des Jebusiters, plach hy aldaer te offeren.
29 f Want de Wooninge des Heerē/ die Mo
ses inder Woestijne gemaeckt hadde, ende
des Brantoffers Altaer/ was te dier tijt in
der hoochte te Gibeon.
30 Dauid nu en konde daer niet henen gaen
voor denseluen/ God te soecken/ so was hy
verschrickt voor dat Sweert des Engels
des g † Heeren.

e † an. de Runderen

f Exod 36.8. 2. Par. 1.3.

g † And. Hee
rē Eñ Da-
uid sprack:
Hier etc.
Brantoffer
Israels.
Ca. xxij. Eñ
Dauid hiet
etc.
Niet een
selfs verko-
ren plaetse/
maer van
God gewe-
st verkiest
Dauid

Dat xxij. Capittel.

1. 14. Dauid beschickt voorraet tot den Tempel. 6. dat hem daer Salomo van bou we. 11. Vermaent synen sone Salomo, dat hy den Heere vreese. 17. ende alle Ouersten Israels / dat sy God van herten soecken.

1 Ende Dauid sprack: a Hier sal het Huys
Gods des Heeren zijn, ende dit den Al-
taer totten Brandtoffer Israels.
2 Ende Dauid hiet vergaderē de Vremde-
linghen, die inden Lande Israels waren/ eñ
bestelde Steenhouwers/ steenē te hauwē/
het Huys Gods te bouwen.
3 Ende Dauid bereydde veel ysers/ tot na-
gelen / aen de deuren der poorten / eñ wat
te nagelen ware/ ende so veel metaels/ dat-
men n jet niet weghen en konde.
4 Ooch Cederen hout sonder getal: want
die van Zidon ende Tyro brachten veel
Cederenhouts tot Dauid.
5 Want Dauid dachte: Mijn sone Salo-
mo is een iongelinck ende teer: het huys
daerentegen dat den Heere sal ghebou-
wet worden/ sal groot sijn/ dat synen name
ende roem verheuen worde in allen Lan-
den: daer õ wil ick een voorraet beschic-
ken. b Also beschickte Dauid veel voor-
raets, voor synen doodt.
6 Ende hy riep synen sone Salomo: ende ge
boodt hem te bouwen het Huys des Heerē
des Gods Israels/
7 Ende sprack tot hem: Mijn sone / c ick
hadde het inden sin, den Naem des Heeren
myns Gods een Huys te bouwen/
8 Doch het woort des Heeren quā tot my/
eñ sprack: d Ghy hebt veel bloets vergotē/
ende groote cryghen ghevoert: daerom en
suldy mynen Naem gheen Huys bouwen/
dewyle dat ghy soveel bloedts op de Aerde
vergoten hebt voor my.
9 Siet/ de sone die v † sal geboren werden/
die sal een gheruslich man zijn: want ick

a 2. Par. 3.1.
Voorraedt
tot dē Tem
pel

b 1. Pa. 20.11

c 2. Sa. 7.2.

d 1. Pa. 28 3.
3. Regum 5.3

† An. gebo-
ren is

wil hem rust late vā alle syne vyandē ront
om: want hy sal Salomo heeten: want ick
wil e vrede ende rust gheuen ouer Israel/
zijn leefdaghe.
10 f Die sal mynen Naem een Huys bouwē:
hy sal mijn Sone zijn/ eñ ick wil zijn Vader
zijn: ende ick wil synen Koninckluckē Stoel
ouer Israel g beuestighen eewichlick.
11 So sal nu/ mijn sone/ de Heere met v zijn/
ende sult geluckfalich zijn/ dat ghy dē Heere
uwen God een Huys bouwet/ als hy van v
ghesproken heeft.
12 h Ooch sal v de Heere gheuen kloeck-
heyt ende verstant/ ende sal v Israel be-
uelen/ dat ghy houdet de Wet des Heeren
ws Gods.
13 i Dan ymmers suldy geluckfalich zijn/ wā
neer ghy v hout/ dat ghy doet na den Ghe-
boden ende Rechten/ die de Heere Mosi ge-
boden heeft aē Israel: k weest vrymoedich/
ende hebt eenen goeden moet/ vreest v niet/
ende en verzaecht niet.
14 Siet/ ick hebbe in myner armoet bestelt
ten Huyse des Heeren / hondert duysent l
Centener gouts/ ende duysentmael duysent
Centeren siluers/ daertoe metael ende yser
sonder ghetal / want dies is te veel: oock
hebbe ick beschickt hout ende steenen/ dies
muecht dy noch meer maken.
15 So hebdy oock vele Arbeyders/ Steēhou
wers/ eñ Timmerlieden/ tot steenen eñ hout/
ende allerley wijse liedē, op allerley arbeyt/
16 Aen gout/ siluer/ metael/ eñ yser sonder ge
tal: so maeckt v nu op/ ende richt het wt: de
Heere sal met v zijn.
17 Eñ Dauid gheboodt allen Ouerstē Isra-
els/ dat sy synen sone Salomo helpē souden/
18 Is niet de Heere uwe God met v/ eñ heeft
v ruste gegeuē rontom: want hy heeft de in-
woonders des Lants in uwe handen gege-
uen/ ende het Lant is ouer gebracht voor dē
Heere ende synen Volcke.
19 So gheeft nu v herte eñ v siele daer henē/
dat ghy den Heere uwē God soeckt/ eñ maeet
v op/ ende bouwet God den Heere een Hey
lichdom / datmen de Arcke des Verbonts
des Heeren/ ende de heylighe Vaten Gods
in het Huys brenghe / dat den Naem des
Heeren sal ghebouwet m † worden.

e Salomo
heet vrede-
saem/ of vre
derijck
f 2 Sa. 7.13.
1 Regum. 5.5
Hebr 1.5.
g stadtgrō-
dich of vest
maken

h 2. Re. 3.10.

i Merct dit
groot be-
schept deses
toeseggin-
ghe

k 3. Reg. 2.2.
l Een Cente
ner is by
100. pondt/
doch aen eē
yegelicke
plaetse min
der of mee-
der etc. In
Grecia isset
600 kroonē.

m † An. Also
maeckte
Dauid syne
sone Salo-
mo ten Co-
ninck ouer
Israel/ doe
hy out/ ende
des leuens
sat was.

Dat xxiij. Capittel.

1. Dauid voor synen doot / laet de Le-uiten tellen / ende bestelt de Ampten inden Huyse Gods.

1 Doe nu Dauid oudt / eñ des leuens sat
was/ maeckte hy synen sone Salomo
ten Coninck ouer Israel.
2 Ende vergaderde alle Ouerstē in Israel/
ende Priesters ende Leuiten
3 Datmē de Leuiten telde/ van a dertich Ja
ren ende daer bouen: eñ haer getal was van
hoofde te hoofde, dat stercke mannē warē/
acht ende dertich duysendt.
4 Van welcken werden vier eñ twintich
duysent gheordineert/ die het werck inden
huyse des Heeren dienen/ ende ses duysent
Amptlieden ende Richters.
5 Ende vier duysent Deurwachters/ ende
vier duysent Loffanghers des Heeren/ met
Snarenspel/ die ick gheordineert hebbe/ lof
te singhen.
6 b Ende Dauid maeckte de ordeninge on-
der den kinderen Leui: namelicken / onder
Gerson/ Cahath ende Merari.
7 De Gersoniten waren: Laedan eñ Simei.
8 De kinderen Laedan: de eerste Jehiel/ Se
than ende Joel, die drij.
9 De kinderē Simei dan warē: Salomith/
Hasiel eñ Haran/ die drij: dese waren de voor
neemste onder den vaderen van Laedan.

Cap. xxiij.
Eñ Dauid
vergaderde
alle etc.
Salomo Co
ninck.
a Het
schijnt/ dat
de Hebre-
sche Biblē
hier verual-
schet zijn:
want sus
staet alom.
(twintich:)
geschreuen
als eē wey-
nich hier
na. 24. 28. eñ
oock by
Mosen/
Numeri 4.
Vanden
Ampt des
Leuiten.
b Exo. 6.15.
1 Par. 9.1.
Gersoni-
ten.

10 Oock warē dese Simei kinderē: Jahath Sina Jeus/ eñ Bria: dese vier waren oock Simei kinderen.
11 Jahath nu/ was de eerste/ Sina de ander: nu Jeus ende Bria en haddē niet vele kinderē/ daerom werden sy voor eens vaders huys ghereken.
12 De kinderē Kahath warē Amram/ Jezehar/ Hebron/ ende Usiel/ die viere.

Kinderen Kahath. c Exod.2.2. ende 6.19. 1.Par.6.2. d Hebr.5,4. Exodi.28.1. ende 29.1.

13 c De kinderen Amram waren: Aaron ende Moses: d Aarō nu wert afghesondert/ dat hy gheheylicht werde ten Allerheylichstē/ hy ende syne sonen eewichlick/ te rooken voor den Heere/ ende te dienen/ ende te seghenen inden Name des Heeren eewichlick.

Kinderen Mosis. e Exod.2.22 ende 18.3.

14 Eñ Mosis des mās Gods kinderē/ werden gerekent onder den Leuiten stammen.
15 e De kinderē Mosis nu waren: Gerson ende Eliezer.
16 De kinderen Gerson: de eerste was Sebuel.
17 De kinderen Eliezer: de eerste was Rehabia. ende Eliezer en hadde geen ander kinderen: eñ der kinderen Rehabia warē veel meer.
18 De kinderen Jsahar waren: Salomith de eerste.
19 De kinderen Hebrō warē: Jeria/ de eerste Amaria de ander/ Jehasiel de derde/ ende Jakmeam de vierde.
20 De kinderē Usiel warē: Micha de eerste/ ende Jesia de ander.

Kinderen Merari/

21 De kinderen Merari waren: Maheli eñ Musi: de kinderen Maheli waren: Eleasar ende Kis.
22 Eleasar nu sterf/ eñ en hadde geen sonen/ maer dochteren: ende de kinderen Kis hare broeders/ namense.
23 De kinderen Musi waren: Maheli/ Eber ende Jeremoth/ die drij.
24 Dat zijn de kinderē Leui in haers vaders huysen/ eñ voorneemste der vaders/ die ghe rekent werden na het getal der namen/ na de hoofden: welcker deden het werck des Ampts indē huyse des Heerē/ f vā twintich Jaren ende daer bouen.

f Num.4.3.

25 Want Dauid sprac: de Heere de God Jsraels heeft synen volcke rust gegeuen/ ende sal tē Jerusalem woonen eewichlick.
26 Oock g† werden onder den Leuitē getelt/ sommighe der kinderen Leui/
27 Vā twintich Jaren eñ daer bouē/ h dat sy de Wooninghe niet dragen eñ/ dorsten/ met alle hare ghereetschap haers Ampts: maer na den laetsten woorden Dauids/
28 Dat sy staē soudē onder der hant der kinderen Aarons/ te dienen inden huyse des Heerē/ inden Houe/ ende it tot der Arcken/ ende ter reyninge/ ende tot allerley Heylichdom/ eñ tot allen wercke des Ampts inden huyse Gods.
29 Ende ten Toonbroode/ k ten Semelmele/ ten Spijsoffer/ tot ongheheuelde vladen/ ter Pannen/ ten Roosters/ ende tot allen ghewichte ende mate.
30 Ende te staen des morghens te dancken ende te louen den HEERE/ eñ des auonts oock alsoo.
31 Ende alle Brantoffer/ den Heere te offerē op de Sabathen/ Nieuwe Maenden ende Feesten/ na den getale eñ behoorte/ altoos voor den Heere.
32 Dat sy de wacht houden aen der Hutten des Beschepts/ ende des Heylichdoms/ eñ der kinderen Aarons harer broeders te dienen in den Huyse des Heeren.

g† An. heeft hy rust ghe gheuen/ den Leuiten/ dat sy de woonninghe niet draghen en dorten/ met alle harē dā ten haers Ampts. Want nadē laetstē woor dē Dauids/ werden ghe telt de kinderen Leui/ vātwintich Jaren ende daer bouen/ dat sy etc. Veranderinge der Ampten Mosis. h Num 1.50 2.Par.35.3. i† And camerem k Of/ ter Meelbloemen/

Dat xxiiij. Capittel.

1. Ordeninghe der Priesters.

1 Ende dit was de ordeninge der kinderen Aaron: a de kinderen Aaron warē: Nadab/ Abihu/ Eleasar ende Jthamar.
2 Ende Nadab ende Abihu storuē voor haren vaderen/ ende en hadden geene kinderē: ende Eleasar ende Jthamar werden Priesters.

Ordeninge der Priesters. a Leui.10.1 2 Numeri.3.2 ende 26.6.

3 Ende Dauid ordineerde se alsoo: Zadok vā den kinderen Eleasar/ eñ Ahimelech van dē kinderen Jthamar/ na haren ghetale ende Ampte.
4 Ende der kinderen Eleasar werden meer geuonden/ tot voorneemste stercke mannē/ dā der kinderen Jthamar: ende hy ordineer dese alsoo: naemelick/ sestien vanden kinderē Eleasar/ tot Oversten onder harer vaderen huys: ende acht vanden kinderen Jthamar onder harer vaderen huys.
5 Hy ordineerde se dan door het lot/ daerom dat beyde vā Eleasars eñ Jthamars kinderen/ Oversten waren int Heylichdom/ ende Oversten voor God.
6 Eñ de Schrijuer Semaia de sone Nethaneel/ wt den Leuiten/ beschreefse voor dē Coninck/ ende voor den Oversten/ eñ voor Zadok den Priester/ ende voor Ahimelech den sone Abjathar/ ende voor den Oversten vaderē onder den Priesteren ende Leuiten/ naemelicken/ eens vaders huys voor Eleasar/ ende het ander voor Jthamar.
7 Ende het eerste lot viel op Jojarib/ het ander op Jedaia/
8 Het derde op Harim/ het vierde op Seorim/
9 Het vijfste op Malchia/ het seste op Miaman/
10 Het seuende op Hakoz/ het achste op b Abia/

Abia. b Luce.1.5.

11 Het negende op Jesua/ het tiende op Sechania/
12 Het elfste op Eliassib/ het twaelfste op Jakim/
13 Het dertiende op Hupa/ het veertiende op Jesebeab/
14 Het vijftiende op Bilha/ het sestiende op Jmmer/
15 Het seuentiende op Hesir/ het achtiende op Hapizez/
16 Het neghentiende op Pethahia/ het twintichste op Jeheskel/
17 Het eē eñ twintichste op Jachin/ het twee ende twintichste op Gamul/
18 Het drij eñ twintichste op Delaia/ het vier ende twintichste op Maasia.
19 Dat is haer ordeninge na harē Ampte te gaen in het huys des Heeren/ na harer wijse onder haren vader Aaron/ als hem de Heere de God Jsraels gheboden heeft.
20 Nu vandē anderen kinderē Leui/ was vā den kinderen Amram/ Subael: vanden kinderen Subael/ was Jehedei.
21 Vanden kinderen Rehabia/ was de eerste Jesia.
22 Daertoe vandē Jezeharieteren/ was Salemoth/ vanden kinderen Salemoth/ was Jahath.
23 De kinderen c† Hebrō waren: Jeria de eerste/ Amaria de ander/ Jehesiel de derde/ Jakmeam de vierde.

c† And. Bana

24 De kinderē Usiel waren: Micha. Vā den kinderen Micha: was Samir.
25 Micha broeder: was Jesia. Vandē kinderen Jesia: was Sacharia.
26 De kinderen Merari waren: Maheli eñ Musi/ diens sone was Jaesia.
27 De kinderē Merari/ vā Jaesia synē sone: waren Soham/ Sacur ende Jbri.
28 Maheli nu hadde Eleasar: d l want hy en hadde gheene sonen.

d l an die en hadde etc.

29 Van Kis. De kinderen Kis/ waren: Jerahmeel/
30 De kinderē Musi warē: Maheli/ Eder/ eñ Jeremoth: dat zijn de kinderen der Leuitē in hare vaderen huysen.
31 Ende men werp voor haer oock het lot/ neffens haren broederen den kinderen Aaron/ voor den Coninc Dauid/ ende Zadok ende Ahimelech/ en de voor den Oversten vaderen/ onder den Priesteren ende Leuitē/ dē cleynsten broeder euen so wel als den Oversten onder den Vaderen.

Dat xxv. Capittel.

1. Dauid ordineert Sanghers.

Dauid ordineert Sanghers.

a Psal.47.11

1 Ende Dauid met tsamē den Veltoversten/ afschepde af tot Ampten vandē kinderen Assaph/ Heman ende Jedithum/ de Propheten met Harpen/ Psalteren ende Cymbalen: ende sy werden getelt ten wercke na haren Ampte.
2 Vandē kinderē Assaph was: Sachur/ Joseph/ Nethania/ Asarela/ kinderen Assaph onder Assaph / die daer prophetteerden by den Coninck.
3 Vā Jedithum: de kinderē Jedithum warē: Gedalia/ Zori/ Jesaia/ Hasabia/ Mathatias/ die ses onder harē vader Jedithum/ met Harpen/ die daer prophetteerden/ te danckē ende te louen den Heere.
4 Van Hemā/ de kinderen Hemā waren: Bukia/ Mathania/ Usiel/ Subuel/ Jerimoth/ Hanania/ Hanani/ Eliatha/ Gidalthi/ b Romamthi Eser/ Jesbakasa/ Mollothi/ Hothir ende Mahasioth.

b And. Romamtiche Eser/

5 Dese waren altemael kinderen Heman/ des Sienders des Conincx/ inden woordē Gods/ c den Hoorne te verheffē: want God hadde Heman veertien sonē ende drij dochteren ghegheuen.

c Luth. Jck houde / dat dese Heman zy Dauids Propheet gheweest/ in Coninclickē sakē/ die het Coninckrijck belāgt hebben/ hoe hy heeft strijdē ende regerē moetē: wāt Hoorne bediedt telckē het Regiment eñ Coninckrijck.

6 Dese waren altemael onder harē vaderē: Assaph/ Jedithum ende Heman/ te singē in den huyse des Heeren/ met Cymbalē/ Psalteren eñ Harpen/ na den Ampte inden huyse Gods by den Coninck.
7 Ende haer ghetal was met tsamen harē broederen/ die inden gesange des Heeren geleert waren/ altesamen Meesters twee hondert ende acht ende tachtentich.
8 Eñ sy worpen het d lot ouer haer Ampt te ghelijck/ den cleynsten als den grootsten den Leeraer als den Scholier.
9 Ende het eerste lot viel onder Assaph op Joseph: het ander op Gedalia/ met tsamē synen broederen ende sonen / dier waren twaelue.

b Psal.16.5

10 Het derde op Sacur/ met tsamē synē sonē ende broederen/ dier waren twaelue.
11 Het vierde op Jezri/ met tsamē synē sonē ende broederen/ dier waren twaelue.
12 Het vijfde op Nathania/ met tsamē synē sonen ende broederen/ dier waren twaelue.
13 Het seste op Bukia/ met tsamē synē sonē ende broederen/ dier waren twaelue.
14 Het seuende op Isreela/ met tsamē synē sonen ende broederen/ dier waren twaelue.
15 Het achtste op Jesaia/ met tsamē synen sonen ende broederen/ dier waren twaelue.
16 Het neghende op Mathania/ met tsamē synen sonen ende broederen / dier waren twaelue.
17 Het tiēde op Simei/ met tsamē synē sonē ende broederen/ dier waren twaelue.
18 Het elfste op Asareel/ met tsamē synē sonē ende broederen/ dier waren twaelue.
19 Het twaelfste op Hasabia/ met tsamen synen sonen ende broederen / dier waren twaelue.
20 Het dertiende op Subael/ met tsamē synē sonen ende broederen/ dier warē twaelue.
21 Het veertiēde op Mathathia/ met tsamē synen sonen ende broederen / dier waren twaelue.
22 Het vijftiēde op Jeremoth/ met tsamē synē sonē eñ broederen/ dier waren twaelue.
23 Het sestiende op Anania/ met tsamē synen sonen ende broederen/ dier waren twaelue.
24 Het seuentiende op Jasbekasa/ met tsamē synen sonen ende broederen / dier waren twaelue.
25 Het achtiende op Hanani/ met tsamē synē sonen ende broederen/ dier waren twaelue.
26 Het neghentiende op Mallothi/ met tsamen synen sonen ende broederen/ dier warē twaelue.
27 Het twintichste op Eliatha/ met tsamen synen sonen ende broederen / dier waren twaelue.
28 Het een ende twintichste op Hothir/ met tsamen synen sonen ende broederē dier waren twaelue.
29 Het twee eñ twintichste op Gidalthi/ met tsamen synen sonen ende broederē/ dier waren twaelue.
30 Het drijende twintichste op Mahesioth/ met tsamen synen sonen ende broederē/ dier waren twaelue.
31 Het vier eñ twintichste op Romamthi Eser/ met tsamen synen sonen ende broederē/ dier waren twaelue.

Dat xxvj. Capittel.

1. Wachters des Tempels/ 20. Schatmeesters des Godshuys/ 29. Item Regeerders deser zijde/ 31. eñ gheuer zijde der Jordanē/ werden gheordineert.

1 Van der ordeninghe der Deurwachters: van den Korhiten was Meselemia de sone Kore/ van den kinderen Assaph.

Ordeninge der wachte des Tēpels

2 De kinderen Meselemia dan waren dese: de eerstgeborē Zacharias/ de ander Jadiel de derde Sebadia/ de vierde Jathanael/
3 De vijfde Elam/ de seste Johanan/ de seuende Elioenai.
4 De kinderen Obed Edom nu waren dese: de eerstgeboren Semaia/ de ander Josabad/ de derde Joah/ de vierde Sachar/ de vijfde Nathanael/
5 de seste Ammiel / de seuende Isaschar/ de achtste Pegulthai: Want God hadde hem ghesegent
6 Ende synen sone Semaia werden ooc sonen ghebooren/ die inden huyse harer vaderen heerscheden: want het waren stercke a helden.

a Want de Priesters moesten ten tijt des crijchs de voorneemste int velt zijn met den Trompetten

7 So waren nu de kinderen Semaia: Athni/ Raphael/ Obed ende Elsabed/ welckers broeders vlijtighe lieden waren: Elihu ende Samachia.
8 Dese waren altemael vandē kinderen Obed Edom: sy/ met tsamen haren kinderen ende broederen/ vlijtighe lieden/ gheschickt tot Ampten/ waren twee ende tsestich van Obed Edom.
9 Meselemia hadde kinderen eñ broeders/ vlijtighe lieden / achtien
10 Hosa nu/ vandē kinderen Merari/ hadde kinderen den voornemstē Simre: want de eerstegeboren en was niet voorhandē/ daer om settede hem zijn vader tē Voornemstē.
11 Dē anderē Helkia/ den derdē Tabelia / dē vierdē Sacharia: alle kinderē eñ broeders Hosa/ waren dertiene.
12 Dit is de ordeninge der * Deurwachters onder den Hoofdē der Helden aen den Ampte/ neffens haren broederen/ te dienen indē huyse des Heeren.

* 1. Par.9.19

13 Ende het lot wert geworpē/ den cleynstē als den grootstē/ in harer vaders huys/ tot eener yeghelicker poorten.

14 Het Lot teghent Oost/ viel op Meselemia: ende syne sone Sacharia/ die een cloeck
Raetsman was/ werpmen het lot/ ende het
viel hem teghent Noorden.
15 ObedEdom nu teghent Zuyden / eñ sy-
nen sonen by den b huyse Esupim.
16 Ende Supim eñ Hossa teghent Westen/
by der poorten/ daermen gaet op der straet
des Brantoffers/ daer de wacht tegen mal-
kanderen ouer staen.
17 Teghent Oosten waren der Leuiten ses:
tegent Noorden des daechs viere: tegent
Zuyden des daechs viere: by Esupim nu
ghestadelick twee ende twee.
18 Aen c Parbar dan teghent Westen/ viere
aender strate/ ende twee aen Parbar.
19 Dit zijn de ordeninghen der Duerwach-
ters/ onder den kinderen der Korhiters/ eñ
den kinderen Merari.
20 Vanden Leuiten nu/ Was Ahia ouer de
schatten des huys Gods/ eñ ouer de schat
ten die daer gheheylicht werden.
21 Vanden kinderen Laedan der kinderen
der Gersoniten: van Laedan waren Hoof-
den der vaders/ namelicken/ de Jehieliten.
22 De kinderen der Jehieliten waren: Se-
tham/ eñ zijn broeder Joel/ ouer de schat-
ten des huys des Heeren.
23 Vanden Amramiten/ Jezehariten / He-
broniten / ende d † Vsieliten.
24 Was Sebuel de sone Gersom/ des soons
Mosis/ Voorst ouer de Schatten.
25 Ende zyn broeder Eliezer hadde eenen so
ne Rehabia/ diens sone was Jesaia/ diens
sone was Joram/ diens sone was Sichri
diens sone was Selomith.
26 Deselue Selomith eñ syne broeders/ wa
ren ouer de schatten der Gheheylichden/
die de Koninck Dauid heylichde/ ende de
Ouerste Vaders onder den Ouersten ouer
duysendt/ ende ouer hondert/ ende de Ouer
sten inden Heyre
27 Van crijghen ende rooue hadden sy het ge-
heylicht/ te beteren het huys des Heeren.
28 Ooch alles wat Samuel de Siender/ eñ
Saul de sone Kis/ ende Abner de sone Ner
ende Joab de sone ZeruJa/ Gheheylicht
hadden: alle het Gheheylichde was onder
de handt Selomith ende syner broederen.
29 Vanden Jezehariten was Chenaia met
synen sonen ten wercke daer buyten ouer
Israel/ Amptlieden ende Richters.
30 Vanden Hebroniten nu was Hasabia eñ
syne broederen/ vlijtige Lieden/ duysent eñ
seuen hondert/ ouer de Ampten Israels/ op
dese zijde der Jordanen teghent Westen/
tot allerley werck des Heereñ/ ende te dienë
den Coninck.
31 Item/ vanden Hebroniten: was Jeria de
voorneemste onder den Hebroniten zijns
gheslachts onder den vaderen: daer werdë
dan onder hen ghesocht ende gheuonden/
inder veertichsten Jare des Coninckrijcr
Dauids/ vlijtighe mannen te Jaeser in Gi
lear.
32 Ende hare broeders / vlijtighe mannen/
twee duysent ende seuen hondert Ouerste
vaders: ende Dauid stelde se ouer de Rube
niten/ Gadditen/ ende den haluen stamme
Manasse/ tot allen handelen Gods ende
des Coninckx.

b Dit is het Raedthuys gheweest.

c Wert voor het Getuyghenisse of Gereedtkamer ghehouden. Schatmeester des Gods huys.

† Vsieliten. d' And. waren ooch sommighe Schatmeesters. Sebuel de sone etc. was Voorst etc.

Dese zijde der Jordanen Regeerders.

Dat xxvij. Capittel.

I: Hof ende Lantregiment bestelt Dauid met Amptlieden.

Hof eñ Lantregiment Dauids.

1 De kinderen Israels dan na haren ge-
tale waren Hoofden der vaders/ ende
ouer duysent ende ouer hondert/ ende
Amptlieden die op den Coninc wachtedë/ na
hareñ ordeninge/ af eñ toe te trecken: te eener
peghelijcker Maent een/ in allen Maendë
des Jaers: een peghelicke ordeninghe nu
hadde vier ende twintich duysendt.
2 Ouer de eerste ordeninghe der eerster
Maent was Jasabeam de sone Sabdiel/
ende onder syner ordeninghe waren vier eñ
twintich duysendt.
3 Nu vanden kinderen Perez / was de O-
uerste ouer alle Hooftlieden der Heyren/ in-
der eerster Maendt.
4 Ouer de ordeninghe der anderer Maent
was Dodai de Ahohiter: ende Mikloth
was Voorst ouer zyn ordeninghe/ ende on-
der syner ordeninghe waren vier ende twin
tich duysendt.
5 De derde velthooftman der derde Maent/
de Ouerste was Benaia de sone Joiada
des Priesters: ende onder syner ordeninge
waren vier ende twintich duysendt.
6 a Dat is de Benaia/ de Helt onder der- a 2 Sa. 23.20 1. Par. 11.22
tighen/ ende ouer dertich: ende zyn ordenin
ghe was/ onder synen sone AmiSabad.
7 De vierde inder vierder Maent/ was A-
sahel Joabs broeder: ende na hem Sabad-
Ja zyn sone/ ende onder syner ordeninghe
waren vier ende twintich duysendt.
8 De vijfste inder vyffster Maent/ was Sa-
mehuth de Jesrahiter: ende onder syner or-
deninghe waren/ vier ende twintich duy-
sendt.
9 De seste inder sester Maent/ was Ira de
sone Ikes de Thekoiter: ende onder syner
ordeninghe waren/ vier e nde twintich duy
sendt.
10 De seuende inder seuëder Maent/ was He
lez de Peloniter/ vanden kinderen Epha-
raim: ende onder syner ordeninghe waren/
vier ende twintich duysent.
11 De achste inder achster Maent/ was Si
bechai de Husathiter/ vanden Sarehiteren
ende onder syner ordeninge waren/ vier eñ
twintich duysendt.
12 De negende inder negender Maent/ was
Abieser de Anthothiter / vanden kinderen
Jemini/ ende onder syner ordeninghe wa-
ren/ vier ende twintich duysendt.
13 De tiende inder tiender Maent/ was Ma
herai de Netophatiter van den Sarhite-
ren: eñ onder syner ordeninghe waren vier
ende twintich duysendt.
14 De elfste inder elfster Maent / was Bena
Ja de Pirgathoniter vanden kinderen E-
phraim: ende onder syner ordeninghe warë
vier ende twintich duysent.
15 De twaelfste inder twaelfster Maendt/
was Heldai de Netophatiter van Athniel:
ende onder syner ordeninge waren vier eñ
twintich duysendt.
16 Ende ouer de stammen Israels waren
dese: onder den Rubeniteren/ was Voorst E-
liezer/ de sone Sichri: onder den Simeonite-
ren/ was SephatJa de sone Maecha.
17 Onder den Leuitë was/ HasabJa de sone
Kemuel: Onder den Aaroniteren/ was Za-
dok.
18 Ond' Juda was Elihu/ van den broederë
Dauids: Onder Isaschar was Amri/ de so
ne Michael.
19 Onder Sebulon was/ Jesmaia de sone O
badJa: onder Naphthali was/ Jeremoth
de sone Asriel.
20 Onder den kinderen Ephraim was/ Osea
de sone Asasia: onder den haluë Manasse/
was Joel de sone Pedaia.
21 Onder den haluen stamme Manasse in Gi
lead/ was Jeddo/ de sone Sacharia: onder
BenJamin/ was Jasiel de sone Abner.
22 Onder Dan was Asareel/ de sone Jero-
ham. Dat zijn de Voorstë d' stammë Israels.

Voorsten des stammen Israels.

23 Doch David en nā int getal niet der ge
ner/die vā twintich Jaren ende daer bene
den waren: wāt de Heere hadde gesprokē/
Israel te vermeerderen / ghelijck als de
Sterren aenden Hemel.

b 1.Par.21.4
24 b Joab nu de sone Zeru Ja/die hadde be
gonst te tellen/ ende en volbracht het niet:
want den toorne quam daerom over Isra-
el: daerom en quam het ghetal niet in de
Chronica des Konincks Davids.

De Oversten over de goedē Davids werdē hier beschreven.

25 Over dē schat des Konincks, was Asma
veth de sone Adiel: eñ over de schattē op dē
Lande inden Stedē/Dorpē ende Sloten/
was Jonathan de sone Usia.
26 Over de Ackerlieden het Lant te bouwē/
was Esri de sone Chelub.
27 Over de Wijnbergē. was Simei de Rama
thiter: over de Wijnkelders ende schatten
des Wijns/was Sabdi de Siphimiter.
28 Over de Olyhoven eñ Moerbesieboomē
inde Landauwē/was Baal Hanan de Ga-
deriter: over de Olyschat ten was Joas.
29 Over de Weyderunderē te Sarō, was Si
tari de Saroniter: ende over de Runderē in
de Valleyen/was Saphat de sone Adlai.
30 Over de Kemelen/was Obil de Ismae-
liter: over de Ezels/was Jehedia de Me-
ronothiter.
31 Over de Schapen/was Jasis de Haga
riter: Dese waren altemael Oversten over
de goederen des Konincks Davids.

a Of/Be- richt gever
32 Jonathā nu Davids Oom/was dē Raet/
ende c Hoofmeester/eñ Cantzelier: ende Je-
hiel de sone Hachmoni/was by den kinde-
ren des Konincks.

b 2.Sa.15.12 ende 16.23.
33 b Achitophel was oock des Konincx
Raedt: Husai de Arachiter/ was des Ko-
nincx vriendt.
34 Nacst Achitophel/was Joiada de sone
Benaia/ende Ab Jathar/ende Joab was
Veldthoofman des Konincks.

Dat xxviij. Capittel.

1. Een ghemeyn Vermaenreden Da-
vids aen zijn volck. 9. ende aen synen sone
Salomo. 11. dien hy des Tempels ende
zijns gantschen ghereets bewerp/ met tsa-
men allen toebehoorte. 20. met ernstlicker
verweckinghe overgheeft.

1 Ende David vergaderde te Jerusalem
alle Oversten Israels / namelicken / de
Vorsten der Stammen/ de Vorsten der
Ordeningē/die op dē Coninck a wachtedē/
de Vorstē over duysent ende over hondert/
de Vorstē over de goederē eñ het Vee des
Conincks ende syner sonen/met dē Camer
lingen/de Krijchslieden/ende allere delicke
mannen.

a Of wacht eñ acht hielden.

2 Ende David de Koninck stōt op syne voe
tē/eñ sprack: Hoort my toe/myne broeders
eñ mijn volck: b Ick hadde my voorgeno-
mē een huys te bouwen/daer de Arcke des
Verbonts des Heeren in rusten soude/ende
een voet schabel den voeten onses Gods/
ende hadde my ghеschickt te bouwen.

b 2.Sa.7.1. Wederom spreckt David vā Salomo eñ dē Tempel.

3 Doch God liet my segghen: c Ghy en
sult mynen Name gheen Huys bouwen:
want ghy zijt een Crijchsman / ende hebt
bloet vergoten.

c 1.Reg.5.3. 2.Pa.22.8.

4 *Nu heeft my de Heere de God Isra-
els verkorē, wt dē gātschē huyse mijns va
ders/dat ick een Coninck over Israel zijn
soude eewichlick: d wāt hy heeft Juda ver
korē tē Vorstēdom ende indē huyse Juda
mijns vaders huys/ende onder dē kinderē
mijns vaders/ heeft hi een welgevallen ge-
hat aen my/dat hy my over het gātsche Is-
rael ten Koninck makede.

*1.Sa.16.1.
d Ge.49.8. 1.Par.5.2.

5 Eñ onder alle myne sonen/ (wāt de Heer e
heeft my vele sonen gegeven /)heeft hy my
nē sone Salomo verkorē/dat hy sittē sal op
dē Stoel des Koninckrijcx des Heerē/over
Israel/

e Salomo. 1.Par 22.9. Sap.9 6.

6 Ende heeft my geseyt: e U sone Salomo
sal mijn Huys ende Hofvouwē: wāt ic heb-
be hē my wtverkorē tē Sone/ende ick wil
zijn Vader zijn/
7 f Ende wil zijn Coninckrijck g bevestigen
eewichlick/so hy sal neersticheyt aenwendē/
dat hy doe na mynen Gebodē ende Rechtē/
als het heden staet.

e 1.Pa.17.13 2.Para.6.9 f 1.Reg.8.25 g Of staegich/ of/ vast makē. Beschept der toeseg- ghinghe.

8 Nu/voor den gantschen Israel der Ghe-
meynten des Heeren / ende voor den ooren
onses Gods: h so houdet ende soecket alle
Gheboden des Heeren ws Gods: op dat
ghy besittet het goede Lant ende ervet op
uwe kinderen na u eewichlick.

h 1.Reg.2.3.

9 Ende ghi/mijn sone Salomo bekent den
God ws vaders/ende dient hem met gant-
scher herten: ende met eener willigher ziele:
i want de Heere k ondersoeckt alle herten/
ende verstaet aller ghedachten dichten: so
ghy hem soecket / so suldy hem vinden: so
ghy hem daerenteghen verlatet/ so sal hy u
verwerpen eewichlick.

i Psal.7.10. k of/ door- grondet.

10 So siet nu toe: want de Heere heeft u ver-
koren / dat ghy een Huys bouwet ten Hey-
lichdom: hebt eenen goeden moet / ende be-
reydet.
11 Ende David gaf synen sone Salomo/ een/
Voorbeelt l† des Voor huys/ eñ zijns Huys
ende der m Gemaecken/ ende Salen ende
Kameren daer binnē in/ ende des huys der
Ghenadenstoels.
12 Daertoe Voorbeeldē aller dies/dat hy in
synen gemoet hadde/namelicken/ des Hofs
aen den Huyse des Heeren/ eñ aller Gemac
ken rontom/ des schats inden Huyse Gods/
ende des schats der Gheheylichden.
13 De ordeninghe der Priesters eñ Leviten/
ende alle der wercken der Amptē inden Huy
se des Heeren.
14 Gout/ na den Goutgewichte tot allerley
Vaten eens yeghelicken Ampts/ eñ aller-
ley silveren gereetschap/ na den ghewichte/
tot allerley Vaten eens yegelicken Ampts.
15 Eñ gout tot gulden Kandelarē/ ende gul-
den Lampen/ eenē yeghelickē Candelaer eñ
syner Lampē/ zijn gewichte: also oock tot sil-
veren Candelaren/ gaf hy het silver/ tē Can
delaer ende syner Lampē/ na dē Ampte eens
yeghelicken Candelaers.
16 Oock gaf hy goudt / tot Disschen der
Thoonbrooden/ tot eenen yeghelicken Dis
sche zijn ghewicht: also oock silver tot silve-
ren Disschen.

l † And. der halle/ Salomo bouwet wt Gods/ bevel na dē woorde Gods/ synē vader toeghесeyt: Hier boven 17.11. Oock geeft hem David het monster daerto: bevel na dē woorde Gods wāt selfs verkorē Gods dienst eñ werckē/ en wil God niet hebbē. m Of ghe- maeckkame- ren.

17 Eñ louter gout tot Cranwelen/ Beckens
ende Cannen: ende tot gulden Bekeren/ ee-
nen yeghelicken Beker zijn ghewicht: ende
tot silveren Bekeren / eenen yeghelicken
Beker zijn ghewicht.
18 Ende ten Reuck altaer zijn gewicht / het
aller louterste gout: oock een Voorbeelt des
Waghens der guldenen Cherubim/ dat sy
hen wt breyden/ eñ bedeckeden boven de
Arcke des Verbondts des Heeren.
19 Het is my almael beschreven ghegheven
vander hant des Heeren/ dat het my onder
wese alle wercken des Voorbeeldts.
20 Ende David sprac tot synē sone Salomo:
Weest vrijmoedich / eñ hebt eenen goeden
moet/ eñ bereyde het: vreest u niet/ eñ en ver
zaecht niet: God de Heere/ mijn God/ sal met
u zijn ende en sal de handt niet aftrecken/
noch u verlaten / tot dat ghy alle wercken
ten Ampte in den Huyse des Heeren vol-
brenghet.

21 Siet daer / de ordeninge der Priesters ende Leuiten tot allen Ampten inden huyse Gods/ zijn met v tot allen wercken/ ende zijn willich ende wijs tot allen Ampten: daertoe de Vorsten ende alle het volck/ tot allen uwen handelen.

Dat xxix. Capittel.

1. Voorraedt ten Tempel. 6. oock der Vorsten ende des volcks willigen offeren. 10. Dauids danckſegghinghe ende ghebet. 20. Item vermaninghe aen het volck/ dat sy den Heere louen 22. Salomo werdt ten Koninck ghesalft 28. Dauid sterft.

Voorraedt tot dē Tempel/ oock der Vorsten eñ des volcx willigen Offer.

1 Ende de Koninck Dauid sprack tot der gantscher Ghemeynten: God heeft Salomo/ eenen mijner sonen/ vercorē/ die noch jonck ende teer is/ het werck daerentegen is groot: want het en is niet eens menschen wooninge/ maer Gods des Heeren.
2 Ick nu/ hebbe wt allen mijnen krachtē/ geschickt ten huyse Gods/ gout tot gulden/ siluer tot siluerē/ metael tot metalen/ yser tot yseren/ hout tot houtenen gereetschap: Onyxsteenen/ ingestelde Robijnē/ ende bonte steenen / ende allerley Edelsteenen/ ende Marmelsteenen de volheydt.
3 Daertoe wt welghevallen aenden huyse mijns Gods/ hebbe ick eygens goets/ gout ende siluer / drij duysent Centener gouts/ van Ophir/ ende seuen duysende Centener louter siluers/ dat gheue ick ten heylighen huyse Gods.
4 Bouen alle het ghene/ dat ick daertoe geschickt hebbe/ de Wanden aen dē huyse te ouertrecken.
5 Dat het gulde werde/ wat guldē: ende siluerē wat siluer zijn sal/ eñ tot allerley wercke/ door de hant der Werckmeester: eñ wie is nu vrijwillich/ zijn hant heden den Heere te vullen?
6 Doe werdē de Vorstē der Vaders/ de Vorstē der stammē Israels/ de Vorstē ouer duysēt ende ouer hondert/ ende de Vorstē ouer des Conincks wercken/ vrijwillich.
7 Eñ gauen tē Ampte inden huyse Gods/ vijf duysēt Centener gouts/ ende tiē duysēt guldē/ ende tien duysent Centener siluers/ achtien duysent Centener metaels / ende hondert duysendt Centener ysers.
8 Ende by wien steenen geuonden werden/ die gauē sy tē schatte des huys des Heerē/ onder de handt Jehiel des Gersoniters.
9 Eñ het volck was vrolick/ dat sy vrijwillich warē: want sy gauen van gantscher hertē dē Heere vrijwillich: ende Dauid de Coninc verblijde hem hoochlicken/

Dauids danckſegin ge eñ gebet.

10 Ende loefde God/ eñ sprack voor der gātscher Gemeyntē: Gelouet zijt ghy Heere God Israels onses Vaders eewichlick.
11 V behoort de Maiesteyt ende Gewelt/ Heerlickheyt / Ouerwinninghe eñ Danck: want alles wat inden Hemel eñ op Aerden is/ dat is uwe: v is het Rijcke/ eñ ghy zijt verhooght ouer alle dinck ten Ouersten/
12 Vwe is Rijckdom ende Eere voor v: ghy heerschet ouer alle dinck / in uwer handt staet alle Cracht ende Macht: in uwer hāt staet het / yeghelicken groot ende sterck te maken.

Van God ontfangen wy/ dat wy hem geuen. e Gen.15.13 ende 47.9. Hebr.11.13. Psal.39.13

13 Nu onse God/ wy dancken v / ende roemen den Naem uwer Heerlickheydt.
14 Wāt wat bē ick? wat is mijn Volck? Dat wy de kracht souden vermeugē/ vrijwillich te geuen/ als het nu geschiet: want van v isser altemael ghekomen/ eñ van uwer hand hebben wy het v ghegheuen.
15 Want wy zijn Vreemdelingen ende Gasten voor v/ gelijck als alle onse Vaders: b onse leuen op Aerden is/ als een schaduwe/ ende daer en is gheen ophouden.

b Sap.2.5 ende 5.9. Psa.144.4 Job.8.9.

16 Heere onse God/ allen desen hoop/ diē wy geschickt hebben/ v een huys te bouwen/ uwen heylighen Name/ die is van uwer hant ghekomen/ ende is altemael uwe.
17 Ick weet Heer/ mijn God/ dat ghy het herte proeuet/ ende oprechticheyt is v aenghenaem: daerom hebbe ick dit alles / wt oprechtiger herten vrijwillich ghegeuen/ ende hebbe als nu met vreuchden gesien v volck/ dat hier voor handen is / dat het v vrijwillich ghegheuen heeft.
18 Heere God onser vaderē/ Abraham/ Isaac ende Israel/ beware eewichlick sulcken sin ende ghedachtē/ in het herte wes volcks/ eñ schicke hare herten tot v.
19 Ende mijnen sone Salomo / gheeft een rechtschapen herte/ dat hy houde uwe Gheboden/ Ghetuyghenissen ende Rechten/ dat hy het altemael doe/ ende bouwe dese Wooninghe / daer ick alle dinck toe gheschickt hebbe.
20 Ende Dauid sprack tot der gantscher Gemeyntē/ Louet den Heere uwen God: Eñ de gantsche Gemeynte loefde dē Heere dē God harer Vaderen: ende neychdē hen/ ende baden den Heere aen/ ende den Coninck/
21 Ende offerden den Heere Offer: ende des anderen morghens offerden sy Brantoffer/ duysent Ossen/ duysent Rammen/ duysent Lammerē met harē Dranckofferē/ ende daer offerden de volheyt onder den gantschen Israel.
22 Ende atē ende droncken desseluen daechs voor den Heere met grooter vreuchden: en de maeckten ten anderen mael Salomo den sone Dauids/ ten Coninck/ ende salfden hem den Heere ten Vorst/ ende Zadok c ten Priester:

Salomo wort ten Coninc ghe salft. c 1.Reg.2.35 d 1.Re.2.12.

23 d Alsosat Salomo op dē Stoel des Heerē/ een Koninck in zijns vaders Dauids stede/ ende wert geluckſalich: ende gantsch Israel was hem ghehoorsaem.
24 Ende alle Ouersten ende Gheweldighen/ oock alle kinderen des Conincks Dauids/ gauen hen onder den Coninck Salomo.
25 Ende de Heere maeckte Salomo altoos grooter voor den gantschen Israel/ e ende gaf hem een loflick Coninckrijck / dat niemandt voor hem/ ouer Israel/ sulck een ghehadt hadde.

e 1.Regu.4.

26 Soo is nu Dauid de sone Isai/ Coninck geweest ouer gantsch Israel.
27 Den tijt nu / die hy Coninck ouer Israel geweest is/ is veertich Jaer: te Hebron regeerde hy seuen Jaer / ende te Jerusalem drij ende dertich Jaer.

Dauid is 40. Jaer Coninck ouer gantsch Israel. 1.Regu.2.11

28 Ende sterft in goedē ouderdō/ vol leuens/ rijcdōs ende eere: eñ zijn sone Salomo wert Coninck in zijn stede.
29 De ghesciedenissen nu des Conincx Dauids/ beyde de eerste ende de laetste/ siet/ die zijn gescreuen onder de geschiedenissen Samuels des Sienders ende onder de geschiedenissen des Propheten Nathan/ eñ onder de ghesciedenissen Gads des Sienders/
30 Met allē sijnen Coninckrijcke/ macht ende tijt/ die onder hē verloopen zijn/ beyde ouer Israel/ eñ allen Coninckrijckē inden Landē.

Eynde des eersten Boecks der Chronica.

Het tweede Boec der Chronica.

Dat Eerste Capittel.

1. Salomo offert te Gibeō/17. bit vā God wijsheyt eñ kennisse: 11. verkrijcht het/ 14. ende wert bouen mate rijck.

Salomo.

1 E Nde Salomo de sone Da
uids werf in zijn Rijc be
crachticht/ ende de Heere
zijn God was met hem/
ende maecte hem altoos
grooter.
a 1.Reg.3.4
2 a Ende Salomo sprac
met den gantschē Israel
met den Ouerstē ouer duysent eñ hondert/
met den Richteren eñ met allen Vorsten in
Israel/ met den Ouersten Vaders/
Te Gibeon is de Hutte Mosis. b 1.Par.21.29 b An. Ghetuygenisses c Exod 26 8 d 2 Sam 6 2 De hutte Dauids.
3 Dat sy henen ghingen/ Salomo ende de
gantsche Gemeynte met hem op de Hooch-
te die te Gibeon was: want aldaer was de
Hutte des b Verbonts Gods/ c die Moses
de knecht des Heeren ghemaeckt hadde in
der Woestijne.
4 d Maer de Arcke Gods hadde Dauid hier
op ghebracht van Kiriath Jearim/ in de ste
de die hy haer bereyt hadde: want hy had-
de haer een Hutte opgheslaghen te Jeru-
salem.
e Exod.38.1
5 Ooch den metalen Altaer/ e die Bezaleel
de sone Uri/ des soōs Hur/ gemaect hadde/
was aldaer voor der Woonīnge des Heerē
ende Salomo eñ de Gemeynte plegen hem
te besoecken.
6 Ende Salomo offerde op den metalen Al
taer voor den Heere/ die voor der Hutten
des Verbonts stont/ duysent Brandtof-
fers.
God verschijnt Salomo.
7 Eñ inder seluer nacht verscheen God Sa-
lomo/ ende sprac tot hem: Bidt wat ick v
gheuen sal.
8 Ende Salomo sprack tot God: Ghy hebt
groote barmherticheydt aen mynen vader
Dauid ghedaen/ eñ hebt myn in zijn stede tē
f 1.Par.17.11
Coninck ghemaeckt.
9 f So laet nu Heere God/ uwe woordē waer
worden/ aen mynen vader Dauid: want
ghy hebt my ten Coninck ghemaeckt ouer
een Volck/ dies so veel is/ als des stofs op
Aerden:
g Sap.9.4
10 g So geeft my nu wijsheyt ende kennisse
dat ick voor desen volcke wt eñ inga: want
wie can dit groot volck richten?
h 1.Reg.3.11
11 Doe sprac God tot Salomo: h Dewyle dat
ghy dat indē sinne hebt/ eñ en hebt niet om
rijcdom/ noch om goet/ noch om eere/ noch
om uwer vyandē ziele/ noch om het lanckle
uen ghebeden: maer hebt om wijsheyt ende
kennisse gebedē/ dat ghy myn Volc richtē
meughet/ daer ick v ten Coninck ouer ghe-
maeckt hebbe:
i 1.Reg.4.21
12 i So zy v wijsheyt ende kennisse gegeuen:
daer toe wil ick v rijckdom/ ende goet/ ende
eere geuen/ dat wy gelijcken onder den Co-
ninghen voor v/ niet gheweest en is/ noch
worden en sal na v.
13 Also quam Salomo vander Hoochten/
die te Gibeon was/ tot Jerusalem/ vander
Hutten des Verbonts/ ende regeerde ouer
Israel.
Macht eñ rijckdom Salomonis.
14 k Eñ Salomo vergaderde hem wagenen
eñ Ruyters/ dat hy te wege brachte/ duysēt
ende vier hondert waghens/ eñ twaelf duy
sent Ruyters/ ende liet se inden Wagenste-
den/ ende by den Coninck te Jerusalem.
k 1.Re.4.26 ende 10.26.

15 Ende de Coninck maecte des siluers ende
gouts te Jerusalem so veel/ als de steenē eñ
der Cederen/ als de l Moerbesienboomen/ l An wilde Vijchboomen.
die in de Landouwen zijn.
16 Ende men brachte Salomo Peerden wt
Egypten/ ende allerley Ware: ende de Coop
lieden des Conincks cochtē de selue Ware/
17 Ende brachten se wt Egypten/ elcken Wa
gen om ses hondert Siluerlingen/ eñ eenen
Hengst om hondert eñ vijftich: also brachtē
sy ooc allen Coningen der Hethiters/ ende
den Coninghen te Syrien.

Dat ij. Capittel.

1. Salomo sendt aen Huram/ om hout ende konstelicke Arbeyders/ ten ghebouwe des Tempels 11. Huram danckt God/ 13. ende neemt hem der bede ghewillich aē. 17. De Arbeyders Salomo wordē ghetelt.

Tempel bouwinghe Salomonis. 1.Regu.5.1.
1 E Nde Salomo dachte eē huys te bouwē/
den Naeme des Heeren/ ende een huys
zijns Coninckrijcks.
2 Eñ telde af tseuentich duysent mannē ter
last/ ende tachtentich duysent Timmerliedē
op den berge/ ende drie duysent eñ ses hon-
dert Amptlieden ouer haer.
Huram. 1.Regu.5.3. a 2.Sa.5.11
3 Eñ Salomo sant tot Huram den Coninck
te Tyro/ ende liet hem seggen: Ghelijck als
ghy met mynen vader Dauid dedet/ a ende
hem Cederen sondet/ dat hy hem een huys
bouwede/ daer hy in woonde/ also doet ooc
met my.
4 Siet/ ick wil den Naeme des Heeren
mijns Gods een huys bouwen/ op dat hem
gheheylicht worde/ goet Reuckwerck voor
hem te roocken/ ende Thoonbroodt altoos
te bereyden/ ende Brantoffer des morgens
ende des auondts/ op de Sabbathen ende
Nieuwe Maenden/ ende op de Feesten des
Heeren onses Godts eeuwichlick/ voor Is-
rael.
5 Ende het huys dat ick bouwen wil/ sal
groot zijn: want onse God is grooter dan al
le Goden.
6 Doch wie vermach hen/ dat hy hem een
huys bouwe: b want den Hemel/ eñ aller He b 3.Re.8 27
melen Hemel/ en connen hem niet c versor- Esaie.66.1.
ghen: wie soude ick dan zijn/ dat ick hem eē c And. begrypen:
huys bouwede: maer alleen d datmē voor Actuum 17.
hem roocke. God en is niet eener/ die innē met menschen handen pleecht etc. d An. sal dit ghebouwe zijn dat etc.
7 So sent my nu eenen wijsen mā te arbey-
den/ met gout/ siluer/ metael/ ysere/ scharla-
ken/ rozijncoot/ et gheler zijden/ eñ die daer
weet wt te grauē/ met den Wijsen die by my
zijn in Juda ende Jerusalem/ die mijn vader
Dauid gheschickt heeft.
8 Eñ sendt my Cederen/ Dennen/ eñ f He-
benhout wt dē Libanon: want ick weet het
dat uwe knechten het hout weten op den Li
banon: ende siet/ mijne knechten sullen met
uwe knechten zijn/ e An. blauwer
9 Datmen my veel houts bereyde: want het
huys dat ick bouwē wil/ sal groot ende son
derlick zijn.
f Dit is een sonderlinck hout in India ende is hierbelichte het ghene/ datmen als nu Sandalē heet etc.
10 Ende siet/ ick wil den Timmerliedē uwen
knechtē/ die dat hout bouwē/ twintich duy
sent Cor gestooten der Tarwen/ eñ twintich
duysent Cor Gersten/ ende twintich duysent
Bath Wijns/ ende twintich duysent Bath
Olye gheuen.
f An. Koral/ Breselphout. Hebr. Algumim.
11 Doe sprac Huram de Coninc te Tyro voor
schriften/ ende santse Salomo: Daerom dat
de Heere zijn Volc lief heeft/ heeft hy v ouer
hen ten Coninck ghemaeckt.
12 Ende Huram sprach weder: Ghelooft zy
de Heere de God Israels/ die Hemel ende
Aerde ghemaeckt heeft/ dat hy den Coninck
Dauid heeft eenen wijsen/ cloecken eñ ver
standi-

standigen sone ghegeuen die den Heere een
Huys bouwe/ ende een huys zijns Conninc
rijcks.
g† An.ende by mynẽ va der Huram ghewe eest is and Huram Abi/ 13 So sende ick nu eenen wijsen mã/ die ver
standt heeft/ g† Huram Abif/
14 Die een sone is eens wijfs vandẽ dochte
ren Dã/ ende zijn vader een Tyrier geweest
is: h die weet te arbeydẽ aẽ het gout/ siluer/
metael/ yseren/ steen/ hout/ scharlakẽ/ geler
h1.Reg7.13 zijden/ lijnen/ rozijnroot/ eñ te grauen aller-
ley/ eñ allerley constelick te maken/ datmen
hem voorgheeft/ met uwen Wijsen/ ende
met den Wijsen mijns heeren des Connincs
Dauids ws vaders.
15 So sende nu mijn heere/ Tarwe/ Gerste/
Olye ende Wijn synen knechten/ als hy ge
sproken heeft:
16 So willẽ wy het hant houwen op den Li-
banon/ so veel als diesvan nooden is/ ende
willent op vloten brengen op de Zee na Ja
pho: vã daer meuch dy het op na Jerusalem
brenghen.
17 Eñ Salomo telde alle Vreemdelingen in
2.Par.23.1 den Lande Israels/ na dẽ getale als Dauid
zijn vader telde/ ende daer werdẽ geuondẽ
hondert ende vijftich duysent/ dry duysent
ende ses hondert.
18 Ende hy maecte van denseluen tseuentich
duysent dragers. ende tachtentich duysent
Houwers op den Berge/ ende dry duysent
eñ ses hondert Opsienders/ die het volck tẽ
dienste aenhielden.

Dat iij. Capittel.

1 Den Tempel wert begonst te bouwẽ.

Aenuãc des Tempels bouwinghe 1.Regu.6.1 1 Ende Salomo hief aen te bouwen het
huys des Heeren te Jerusalem/ op den
Berge a Morja/ b die Dauid synẽ va-
a Op desen Berge offer de Abraha synẽ sone Isaac Ge 22.9 der ghewesen was/ die Dauid toebereydet
b 1 Pa.22.1 hadde tot eener ruymte/ op de pleyne c Ar-
c Mẽ hielt/ Arnã zy der Jebusiten Conninck ge weest/ eñ be keert tot den God Abrahams. nan des Jebusiters.
2 Eñ hy hief aen te bouwen/ inder anderer
Maent des anderen daechs/ inden vierdẽ
Jaere zijns Coninckrijcks.
Gronde. 3 Eñ alsoleyde Salomo den gront/ te bou-
wẽ het huys Gods: tẽ eerstẽ de lengde/ tse-
uentich ellen lanc/ de wijde twintich ellen.
Voorhuys. 4 Ende d† het Voorhuys voor de wijde des
d† Ande. de Halle huys henen was twintich ellen lanck: de
hoochte nu was hondert ende twintich el-
len: ende ouertooch het binnen met loute-
ren goude.
Het groote Huys. 5 Het groote huys nu/ decte hi met Dennẽ-
houte/ eñ ouertooch het met den allerbesten
goude/ ende maeckte daerop Palmen ende
Ketenwerck.
6 Ende ouertooch het Huys met edelẽ stee-
nen/ ter verciernge: het gout nu/ was Par-
uaim goudt.
e† And. de posten. 7 Ende ouertooch de e† balcken bouen/ eñ
de wanden/ ende de deurẽ met goude/ ende
liet Cherubim snijden aen de wanden.
8 Hy maecte ooch het huys des Allerhey-
lichsten/ diens lengde was twintich ellẽ/ na
Het huys des Aller heylichsten. der wijdde des Huys/ ende zijn wijdde was
ooc twintich ellen/ ende ouertooch het met
den allerbesten goude/ by ses hondert Cen-
tenera.
9 Ende gaf ooch tot nagelen/ vijftich Sikel
gouts aen het gewichte: ende ouertooch de
Sale met goude.
Cherubim. 10 Hy maecte ooch indẽ Huyse des Allerhey-
f† An iongẽ knechten ghestalt. lichstẽ/ twee Cherubim/ na f† der Beeltsnij-
ders const/ ende ouertooch se met goude.
11 Eñ de lengde der vleugelen aen den Che-
rubim/ was twintich ellen/ also dat eenen
vleugel vijf ellen hadde/ ende roerde aen de
want des huys: eñ den anderen vleugel ooc
vijf ellen hadde/ eñ roerde aenden vleughel
des anderen Cherubs.

12 Also hadde ooch dẽ eenen vleugel des an
deren Cherub/ vijf ellen/ ende roerde aen de
want des huys/ ende synen anderẽ vleugel
ooch vijf ellen/ eñ roerde aen dẽ vleugel des
anderen Cherubs.
13 Also dat dese vleugelẽ der Cherubim/ wa-
ren wtgebreydet/ twintich ellẽ wijt: ende sy
stondẽ op haren voeten/ ende haer aensicht
was ghekeert na den huysewaert.
14 Hy maecte ooch eenen Voorhanck van g† Voorhanc.
gelewerck/ Scharlaken Roozijnroot/ eñ lijn g† An. vlan
werck/ ende maeckte Cherubim daer op. wer zijden.
15 Ende hy maecte voor den huyse twee Ca- Twee Ca-
lumnen/ vijf eñ dertich ellen lanck: ende den lumnen of
cnoop daer bouen op/ vijf ellen. Pylaren
16 Ende maecte Ketenwerck ten h Chooze/ 1 Reg.7.15.
ende maecktese bouen aen de Calumnen: eñ h of beschey
maecte hondert Granaetappelen/ eñ maec- plaetse.
tese aen dat Ketenwerck.
17 Eñ richtede de Calumnẽ op voor dẽ Tem-
pel/ de eene ter rechter/ eñ de ander ter slinc
kerhandt: ende hiet die ter rechterhant Ja-
chin/ ende die ter slinckerhandt Boas.

Dat iiij. Capittel.

1. Des Tempels gereetschap eñ Vatẽ

1 Hy maecte ooch eenen metalen Altaer/, Metalen
twintich ellen lanck ende breedt/ ende Altaer.
tien ellen hooch.
2 a Ende hy maeckte een gegoten Zee/ tien a 1.Re.7.23
ellen wijt/ van eenen rant tot aen den ande- Gheghoten
ren rontom. ende vijf ellen hooch: ende een Zee.
mate van dertich ellen/ die mochtse rontom
begrijpen/
3 Eñ Ossenbeeldẽ waren onder * hem ront- * Te weten
om: b† ende daer waren twee rijen cnoopen de Zee/ na
rontom de Zee/ (die tien ellẽ wijt was/) die sommigher
daer mede aenghegoten waren. wtleggẽ ee-
4 Eñ sy stont also op dẽ twaelf Ossen/ dat de nen Ketel.
dry gekeert warẽ tegẽt Noordẽ/ dry tegent b† And tien
Westẽ/ dry tegent Zuyden/ dry teghent Oo- aen elcker el
sten: eñ de Zee bouen op hen/ ende alle haer len/ die gin-
achterdeel/ was inwaerdes ghekeert. ghen
5 Haer dickte was een hantbreet/ ende harẽ met twee rijẽ
randt was als eens Bekers randt/ ende eẽ en rondtom
opgegaen Roose: eñ daer ginck in dry duy- de Zee/ ende
sendt Bath. waren daer
6 Ende hy maecte tien Ketels: dier stelde hy mede aenge
vijue ter rechter eñ vijue ter slincker zijden: goten.
daer in te wasschen/ wat ten Brantoffer be- Tiẽ Ketels.
hoort/ dat sy het daer in spieten: de Zee nu/ 1 Regu.7.38
dat hen de Priesters daer in wiesschen.
7 Hy maecte ooch tien gulden Kandelaers/ Tien guldẽ
als sy zijn souden/ ende stelde se inden Tem- Kãdelaers.
pel/ vijue ter rechter/ ende vijue ter slincker
zijden.
8 Ende maeckte tien Disschẽ/ ende stelde se Tiẽ Disschẽ
indẽ Tempel/ vijue ter rechter ende vijue ter of Tafelen.
slincker zijden: ende maeckte hondert guldẽ
Beckens.
9 Hy maeckte ooch eenen Hof voor de Prie-
sters/ ende een grootschrenewerck/ ende deu
ren in dat schrenewerck/ ende ouertooch de
deuren met metael.
10 Ende stelde de Zee op den rechtẽ hoeck te
ghen Oosten na den Zuydenwaert.
11 Ende Huram maeckte c de metalen pottẽ/ c Of/ teeris
Schoeffelen eñ Beckens: also volbracht Hu potten.
ram den arbeyt dien hy den Conninck Salo
mo dede aen den Huyse Gods:
12 Namelicken/ de twee Calumnen met den
buycken ende cnoopen/ bouen op beydẽ Ca-
lumnen/ ende beyde gewonden reepen te be
decken beyde buycken ende cnoopen/ bouẽ
op de Calumnen.
13 Eñ de vierhondert Granaetappelen/ aen
de beyden gewonden reepen/ twee rijen Gra
naetappelen aen eenen yegelicken reepe/ te
bedecken beyde buycken eñ cnoopen/ die bo
uen op de Calumnen waren

Of Stoelen 14 Ooch maeckte hy de Ghestoelten/ en de Ke
telen op den Ghestoelten/
15 Ende een Zee, ende twaelf Ossen daer
onder.
16 Daertoe metalen Potten/ Schoeffelen/
Crauwelen/ ende alle hare Vaten, maeckte
Huram Abif, dē Coninck Salomo/ ten huy
se des Heeren wt den louteren metael.
Vā aen euene 17 Inder vl̄ streke der Jordanen lietse de
eñ An. v. Coninck ghieten/ in eñ dicker Aerde/ tus-
kleyighen schen Suchoth ende Zaredatha.
18 Ende Salomo maecte alle deser Vaten
gantsch vele/ also datmen des metaels ghe
wichte niet weten en conde.
f 1 Reg 7.48 19 f Ende Salomo maeckte alle de gereet-
schap ten huyse Gods, namelicken, dē gul
den Altaer/ de Disschen ende Thoonbroo
den daer op.
20 De Kandelaers met haren Lampen van
g Of/ Be- louteren goude, dat sy branden voor den g
schepteplae Choore, als het behoort.
ts 21 Ende de Bloemen aen den Lampen/ eñ de
Snuitersl waren guldē/ dat was altemael
dicht goude.
22 Daertoe de Messen/ Beckens/ Lepelen
ende Nappen, waren louter gout: ende dē
Inganck ende syne Deuren binnen tot dē
Allerheylichsten ende de Deuren aen den
h † An. gul- huyse des Tempels, waren h† gulden: also
den. Cap. v. wert alle arbeyt volbracht, dat Salomo de
Also werde de aen den huyse des Heeren.
alle eer des Dat v. Capittel.
Heeren eñ 1. Salomo laet alle het Gheheylichde
Salomo zijns vaders/ 2 ende de Arcke Gods indē
&c. Tempel brengen. 11, De Priesters Levi-
ten ende Sanghers / louen den Heere met
sanghe ende spel.

a 1 Reg 7.51 1 Ende Salomo a brachte daerin/ alles
wat zijn vader David gheheylicht had
de: namelicken, silver ende goude / ende
allerley ghereetschap/ ende leyde het inden
schat inden huyse Gods.
b 1. Reg 8.1. 2 b Doe vergaderde Salomo alle Outsten
in Israel/ alle Hoeftlieden der stammen eñ
Vorsten der Vaders onder den kinderen I
sraels/ te Jerusalem, dat sy de Arcke des
Verbonts des Heeren/ op brachten wt dē
Stadt Davids/ dat is Zion.
De Arcke 3 c Ende alle man in Israel vergaderde hē
wort ghe- tot den Coninck op het Feest/ dat is inder
bracht in- sevenster Maent.
dē Tempel 4 Ende alle Outsten Israels quamen: ende
c 1. Re 7.51. de Leviten namen de Arcke op.
ende 8 1. 5 Ende brachtense op met samen der Hut
d † An. Tuy- ten des d† Verschheyts/ eñ alle het heylige
ghenisses gereetschap, dat inder Hutten was: eñ de
of Stifts/ Priesters eñ de Levitē brachtense mede op
6 Mn de Coninck Salomo, ende de gant-
sche Ghemeynte Israels/ tot hem verga-
dert/ voor der Arcken / offerden Schapen
ende Ossen/ so vele / datse niemandt tellen
noch rekenē en konde.
7 Also brachten de Priesters/ de Arcke des
Verbonts des Heeren aen haer stede indē
e Of de Be- e Choor des Huys/ in het Allerheylichste/
schepteplaets onder de vleughelen der Cherubim.
sy. 8 Dat de Cherubim hare Vlueghelen wt
breyddeden/ over de stede der Arcken / ende
de Cherubim bedeckeden de Arcke ende ha
re Handtboomen van boven neder.
9 De Handtboomen nu waren so lanck dat
men hare knoopen sach/ verre vander Arc-
ken voor den Choor/ ghelijckewel daerbuy
ten en sachmense niet: ende sy was aldaer
tot op desen dach.
f 1 Reg 8.9. 10 Ende daer en was niet inder Arcken/ sō
Hebr. 9. 4. der alleen de twee tafelē/ die Moses in Ho
reb daer in ghelevdt hadde / doe de Heere
een Verbondt maeck te met den kinderen
Israels / als sy wt Egypten toghen.
11 Ende doe de Priesters, wtghinghen wt
den Heylighen: (want alle Priesters die voor
handen waren, heylichden hen/ dat oock de
ordeninghen niet ghehouden en werden)
12 Ende de Leviten met allen die onder As-
saph/ Heman / Jedithun/ ende haren kinde
ren ende broederen waren bekleedt met lijn
waet, songen met Cymbalen/ Psalteren eñ
Harpen/ ende stondē tegent Oosten des Al-
taers/ eñ by hen hondert eñ twintich Prie-
sters, die met Trompetten bliesen.
13 Ende het was/ even als ware het alleen
een die daer trompettede ende songhe, als
hoordemen een stemme/ te louen ende te dā
ken den Heere: ende doe hem de stemme ver
hief vanden Trompetten Cymbalen/ eñ an
deren Snarenspelen ende vanden loue des
Heeren: Dat hy goedich is, eñ zijn barmher
ticheyt eewich duert: doe wert het Huys de
Heeren vervult met eener Wolcken/
g † An. vā 14 Dat de Priesters niet stāē en condē te die
den Nevele nen/ g† om der Wolckē: wāt de Heerlicheyt
des Heeren/ vervulde het Huys Gods.

Dat vj. Capittel.
1. Salomo segēt het volck/ 4. danckt
den Heere/ dat hy zijn beloofte Davidt zynē
vader ghehouden hebbe/ 14. ende bit God/
dat die/ so in synen Tempel bidden/ van hē
verhoort worden.

a 1 Reg. 8.12 1 Doe sprack Salomo: a De Heere heeft
ghesproken/ te woonen int doncker.
2 Ick hebbe (tis waer/) een Huys ghe
bouwet v ter wooninghe/ daer ghy eewich
lick woonet.
3 Ende de Coninck keerde zijn aensicht/ eñ
segende de gantsche Gemeynte Israels: wāt
de gantsche Ghemeynte stondt/
4 Ende hy sprack: Ghelooft zy de Heere de
God Israels, die door synen mont mynē va
der ghesproken, ende met syner hant vervult
heeft/ doe hy seyde:
5 b Sindt dier tijt, dat ick mijn volck wt b 2 Sa.7.6
Egyptenlant geleydt hebbe / en hebbe ick 1 Reg.8.16
geen Stadt verkoren in allen stammen I- 1 Pa.17.5.
sraels/ een Huys te bouwē, dat mynē Naē
aldaer ware ende en hebbe oock gheenen c 2 Par.7 12
man verkoren, dat hy een Vorst ware over d Merct
myn Volck Israels hier hoe
6 c Doch Jerusalem hebbe ick d verkorē/ dat alle
dat mynen Naem daer zy/ ende David heb dinck wt
be ick verkoren dat hy over myn Volck I Gods be-
srael zy. vel geschie-
7 Ende doe het myn vader indē sin hadde dē moet: op
een Huys te bouwen den Name des Heerē dat ym-
des Gods Israels. mers nie-
8 Sprack de Heere tot mynen vader Da- māt wt ey-
vid: Ghy hebt wel ghedaen/ dat ghy inden gener aen-
sinne hebt/ mynen Name een Huys te bou- dacht/
wen: Godsdienst
9 Doch ghy sult/ dat Huys niet bouwen/ stē aenriche
maer v sone, die wt uwen lendenen komen te: Wāt Sa
sal, die sal mynen Name een Huys bouwē lomo roemt
10 So heeft nu de Heere zijn woort e bevest- met hier/
tiget, dat hy gesproken heeft: want ick bē beyde de
opgekomen in mijns vaders Davids stede Stat Jeru
eñ sitte op den Stoel Israels, als de Hee- salē/ eñ des
re ghesproken heeft: ende hebbe een Huys persoon
gebouwet, den Name des Heerē des Gods Davids/ al
Israels: so dat sy
11 Ende hebbe daerin ghesets de Arcke, daer beyde van
het Verbont des Heeren in is, dat hy met God ver-
den kinderen Israels ghemaeckt heeft. koren zyn.
12 Ende hy tradt voor dē Altaer des Hee- e Of. stadic
ren, voor der gantscher Ghemeynten Israe ghwijch ge
els/ ende streckte syne handen wt. maeckt.

† And. Kat. bystoel.

13 Want Salomo hadde eenẽ metalẽ Ketel
ghemaeckt/ ende geset in het Sebzenewerck/
vijf ellẽ lanck ende breet, eñ drie ellẽ hooch:
aen denseluẽ trat hy ende viel neder op zijn
knyen/ voor der gantscher Ghemeynten Is-
raels/ ende streckte wt syne handẽ na dẽ He-
mel/

Salomons ghebedt tot God. 1. Reg 8.22. 2. Mach. 2.8

14 Eñ sprack: Heere God Israels/ daer en is
geen Godt gelijck/ noch inden Hemel noch
op Aerden die ghy houdet het Verbont eñ
barmherticheydt uwen knechten/ die voor
v wandelden van gantscher herten.
15 Ghy hebt ghehouden uwen knecht Da-
uid mynen vader, wat ghy hem gesprokẽ
hebt: met uwen mont hebdy het gesprokẽ/
ende met uwer handt hebdy het veruult/
als het heden ten daghe staet.
16 Nu/ Heere God Israels/ houdt uwen
knecht Dauid mynen vader/ wat ghy hem
gesproken hebt/ ende ghesevdt Het en sal v
niet ontbreken aen eenẽ manne voor my die
op den Stoel Israels sitte: doch so verre/
als uwe kinderẽ haren wech bewaren/ dat
sy wandelen in myne Wet/ gelijck als ghy
voor my ghewandelt hebt.

g Nu laet ghy Sy l[illegible] mo v woort ooch waer worden, dat ghy God ghesproken hebt/ te wandelen in syne Wet anders so sal het moyte hebben.

17 Nu/ Heere God Israels/ g laet v woordt
waer worden / dat ghy uwen knecht Da-
uid ghesproken hebt.
18 Want meyndy ooch dat God by dẽ men-
schen op Aerden woonen? Siet/ den Hemel/
eñ aller Hemelen Hemel / en kan v niet i †
versorgen: hoe soude het dan het huys doẽ/
dat ick ghebouwet hebbe:
19 Keert v dannoch / Heere mijn God / tot
den gebede ws knechts, eñ tot synen smeec-
ken, dat ghy verhooret het bidden ende be-
den, dat v knecht voor v doet.
20 Dat uwe oogen open zijn ouer dit huys/
dach ende nacht / ouer de stede / daer dat
ghy uwen Naem henen te setten gesprokẽ
hebt, dat ghy hooret het gebet, dat v knecht
aen deser stede doen sal.

h Esaie.66.1 Iere.23 23. Act.17.49. i† A r.d. begr[illegible].

21 So hoore nu het smeecken ws knechts/
ende ws volcks Israels, dat sy bidden sul-
len aen dese stede: hoore het doch vander
stede uwer Wooninghe vanden Hemel: en-
de wanneer ghy het hooret / so willet ghy
doch ghenadich zijn.

Eedt doen. 1. Reg. 8.31. Exodi 22.8.

22 Wanneer yemant tegen synen naestẽ son-
digen sal, ende hem wert eenen Eedt opge-
leyt/ dien hy sweerẽ sal/ ende dẽ Eet koemt
voor uwen Altaer/ in desen huyse:
23 So willet doch hooren vanden Hemel/
ende uwen knecht recht doen: dat ghy den
Godloosen vergeldet / ende gheuet synen
wech op synen kop/ ende den Rechtveerdi-
ghen doet/ ende gheuet hem na syner ghe-
rechticheydt.

k Deut.30.1. Baruc.2 14

24 k Wãneer v Volc Israel, voor syne vyan-
den geslagen wert / dewyle dat sy aen v ge-
sondicht hebben eñ bekeeren hen, ende be-
kennen uwen Name, bidden ende smeeckẽ
voor v in desen huyse.
25 So willet doch hooren vanden Hemel/ en-
de genadich zijn der sonde ws Volcks Is-
raels / ende hen weder in het Lande bren-
ghen/ dat ghy hen ende haren Vaderen ge-
gheuen hebt.

Gebreck van reghen. 1. Reg. 17.1. Iacobi .5 17

26 Wanneer den Hemel toegheslooten wert/
dat het niet reghen / dewyle dat sy aen v
ghesondighet hebben, ende bidden aen de-
ser stede ende bekennen uwen Name/ ende
bekeeren hẽ van haren sonden, dewyle dat
ghy se veroothmoedicht hebt:
27 So willet doch hooren inden Hemel/ ende
ghenadich zijn den sonden uwer knechten/
ende ws Volcks Israels/ dat ghy hen den
goeden wech leeret / daer sy in wandelen
sullen: ende reghen laet op v Landt/

dat ghy uwen Volcke ghegheuen hebt te
besitten.

Dieren tijt eñ andere 6 Plaghen 2. Par. 20.9. l † Anders. bruchtverderft, bleeckheit/ weeldouw/ branden.

28 Wanneer eenẽ dierẽ tijt indẽ Lande wert/
of Pestilentie/ of dorheyt/ l brãt/ Sprinckha-
nen/ Rupsen: m of wanneer zijn vyant indẽ
Lande zijn poorten belegert/ of ergens een
plaghe of kranckheydt:
29 Wie dã bidt of smeecht/ vã n allerley mẽ-
schen/ ende van allen uwen Volcke Israels/
so yemant zijn plage of smerte voelet / ende
syne handen wtbreydet tot desen huyse.

m 2. Pa. 12 8 n Esaie 56.7 o Mat. 5.34 ende 23 22 p 1. Pa. 29.9. Ierem. 17.10 Psalm. 7.10. Apoc. 2.23

30 So willet doch hooren vanden Hemel/
vander stede o uwer Wooninghe/ ende ghe-
nadich zijn/ ende yeghelicken gheuen na al-
le syne wegen/ als ghy zijn herte bekennet?
(Want ghy p alleen kent het herte der mẽ-
schen kinderen/)
31 Op dat sy v vreesen/ ende wandelen in u-
wen weghen alle daghe/ so langhe als sy le-
uen/ op den Lande, dat ghy onsen vaderen
ghegheuen hebt.

Den Tempel te Ierusalem eẽ Bedehuys aller Volckẽ. Esaie 56/7. Ioan 12.20.

32 Wanneer ooch yemant vreemdts, die niet
van uwen Volcke Israels en is / koemt wt
verren Landen, om ws grootẽ Naems/ en-
de machtigher Handt / ende wtghereckten
Arms wille/ ende bidt tot desen huyse:
33 So willet doch hooren vanden Hemel/ vã
der stede uwer wooninghe, ende doen alles
dat/ daer hy v om aenroept: op dat alle Volc-
ken op Aerden, uwẽ Naem bekennen/ eñ v
vreesen ghelijck als v Volck Israel/ ende be-
uindẽ, dat dit huys, dat ic gebouwet hebbe/
na uwen Name ghenoemt zy.

Strijdt. Deuter. 6. q Dan. 6.10

34 Wanneer v Volck wttrecht inde strijdt/
tegen syne vyanden, des wechs/ dien ghy se
henen senden sult, ende tot v bidden q tegẽ
den wech na deser Stadt, die ghy verkoren
hebt/ ende tot den huyse, dat ick uwẽ Name
ghebouwet hebbe.
35 So willet doch haer ghebedt ende smeec-
ken hooren vanden Hemel, ende hen tot ha-
ren rechte helpen.

Wanneer het volck geuanghen wech ghevoert wert. r 1. Re. 8.46 Prouer. 20.9 Eccles. 7.20 1. Ioan. 1.8. s Deut. 30.2

36 Wanneer sy aen v sondighen sullen/ (r na-
de mael daer geen mensche en is/ die niet en
sondicht /) ende ghy ouer hen toornich
wordt/ ende gheeft se voor haren vyanden/
dat syse gheuanckelick wech voeren/ in een
verre of na Lande.
37 s Ende sy hen in haren herten bekeeren in
den Lande, daer sy gheuanckelick in zijn, en-
de bekeeren hen/ ende smeecken v inden Lan-
de harer gheuanckenisse / ende segghen. Wy
hebben ghesondicht, misdaẽ/ ende Godloos
gheweest:
38 Ende hen alsoo van gantscher hertẽ/ eñ vã
gantscher zielen tot v bekeeren, in dẽ Lande
harer geuanckenisse, daermense geuanckelick
hout: ende sy bidden t tegẽ den wech na ha-
ren Lande, dat ghy haren vaderen gegeuen
hebt/ eñ tot dẽ Stadt, die ghy verkorẽ hebt/
ende tot den huyse, dat ick uwen Naem ge-
bouwet hebbe:

t Dan. 6.10

39 u So willet doch haer gebet ende smeec-
ken hooren vandẽ Hemel, vander stede uwer
wooninghe/ ende hen tot haren rechte helpẽ/
ende uwen Volcke genadich zijn/ dat aen v
ghesondicht heeft.

u Amos. 9 6

40 So laet nu/ mijn God/ uwe oogẽ op zijn/
ende uwe ooren opmerckẽ/ op het gebet aẽ
deser stede.

x Psal. 13.2 Num 10.35. Iosue. 3.14. ende. 6.6. 1. Sam. 5.1.

41 x So maeckt v nu op/ Heere God tot uwer
ruste/ ghy eñ de Arcke uwer macht: laet uwe
Priesters/ Heere God/ met Heyl bekleet wor-
den/ ende uwe Heylighen hen verblydẽ/ ouer
den goeden.
42 De Heere God en wende niet wech / het
aensicht ws Ghesalfden/ gedenckt aen de
barmherticheydt uwen knechte Dauid toe
ghesevdt.

Dat vij. Capittel.

1. Het vyer vanden Hemel verteert den
offer Salomo. 4. Den Tempel wert inge
wyet. 8. Salomo hielt een groote Feest.
12. De Heere verschijnt hem. 17. en geeft
een bedieedelic bescheyt synder toeseggingen.

a 1.Re.8.10. 1 E Nde a doe Salomo wtgebeden hadde/
b 1.Re.18.36 b viel een vyer vanden Hemel/ende ver
2.Mac.1.32 teerde het Brantoffer ende ander Offer:
ende 2.10. ende de heerlicheydt des Heeren vervulde
het Huys/
2 Dat de Priesters niet en conden ingaen
int huys des Heeren/dewijle dat de Heer-
licheyt des Heeren/het huys des Heeren
vervulde.
3 Oock saghen alle kinderen Israels het
vyer af vallen: ende de heerlicheyt des Hee-
ren over den huyse: ende c vielen op haer
c 1.Mac 4.55 knyen/met den aengesichte ter Aerden op
het plaveysel/ende baden aen/en danckten
den Heere: Dat hy goedich is/en zijn barm
herticheyt eewichlick duert.
4 De Coninck dan/ende alle het volck/of-
ferden voor den Heere.
5 d Want de Coninc Salomo offerde twee
Inwijinge ende twintich duysent Ossen/ende hondert
des Tem- ende twintich duysent Schapen ende wyje
pels Salo- den also het huys Gods in/beyde de Coninc
monis. ende alle het volck.
1.Reg.8.92. 6 Nu de Priesters stonden in haer wacht
d Esdra 6.16. ende de Leviten met den Snarenspelen des
Heeren/die de Coninck David hadde laten
maken/den Heere te dancken: Dat zijn
barmherticheyt eewichlick duert/met den
Psalmen Davids door haer hant: ende de
Priesters bliesen Trompetten tegen hen/en
het gantsche Israel stont.
7 Ende Salomo heylichde den middelsten
hof/die voor den huyse des Heeren was:
want hy hadde aldaer Brantoffer en het vet
te der Danckofferen/wtgerichtet: Want
den metalen Altaer/dien Salomo hadde
maken laten/en konde alle Brantoffer/Spys
offer ende het vette niet gevaten.
8 e En Salomo hielt in de selve tijt een
e 1.Mac 8.56 Feest seven dagen lanck/ende het gantsch
Deut.16.15. Israel met hem/een gantsch groote Gemeyn
te/van Hemath aen/tot aen de Beke Egypti.
9 Ende hielt aen den achsten dage een f †
f † And. op- vergaderinghe: want de inwijinghe des Al
onthoudin- taers hielden sy seven dagen lanck/ en het
ghe/ of ver- * Feest oock seven dagen lanck.
houdinghe. 10 Nu/inden drie ende twintichsten daghe
* Verstaet/ der sevender Maent/liet hy het volck gaen
de Loover- in haren Hutten/vroolick ende goetmoets
hutten. over allen goede/dat de Heere aen David/
Salomo/ende synen volcke Israel gedaen
hadde.
g 1.Reg.9.1. 11 g Also volbracht Salomo het huys des
Heeren/ende het huys des Conincks/ende
alles wat in zyn herte gecomen was/te ma
ken in den huyse des Heeren/ende in synen
huyse ghelucksalichlicken.
12 Ende de Heere verscheen Salomo des
nachts/ende sprack tot hem: Ick hebbe u
gebet verhoort/h ende my dese stede verko
De Heere ren ten Offerhuyse.
verschijnt 13 Siet/wanneer ick den Hemel toesluyte/
Salomo. dat het niet en regent/of heete de Sprinck
h 1.Reg.9.7 hanen het lant verslinden/of laet een Pes-
2.Para.6.6 tilentie onder mijn volck comen/
14 Datsy mijn Volck verootmoedigen/dat
na mynen Naem genoemt is: ende sy bid-
den/ende soecken mijn aenghesicht/ende
hen van haren boosen wegen bekeeren sul
len: so wil ick vanden Hemel hooren/ende
hare sonden vergheven/ende haer Landt
heelen.
15 Soo sullen nu myne ooghen open zijn/
ende myne ooren op mercken op het gebet
aen deser stede.
16 i So hebbe ick nu dit huys verkoren en ge i 2.Par.33.4
heylicht/dat mynen Naem aldaer zijn sal ee 1.Mac.7.36
wichlick/ende myne oogen ende myn herte
sal daer zijn altoos.
17 Ende so ghy sult voor my wandelen/ghe- Bescheydt
lijck als u vader David gewandelt heeft/ der toeseg-
dat gy doet alles wat ick u heete/ende hou ghinghe.
det myne Geboden ende Rechten.
18 So wil ick den Stoel ws Coninckrijcks
k bevestigen/gelijck als ick my uwen vad k stadeghe-
verbonden hebbe/ende ghesept: l Het en pich/ vast
sal u niet ontbreken aen eenen manne/die o maken/
ver Israel een heere zy. l 2.Sam 7.12
19 Sullet ghy u daerentegen omkeeren/en
myne Rechten ende Geboden die ick u voor
gegeven hebbe/verlaten/ende henen gaen
ende andere Goden dienen/ende haer aen-
bidden:
20 So sal m † ickse wtwortelen wt mynen m † And. ick
Lande/dat ick hen gegeven hebbe: ende dit u etc.
huys/dat ick mynen Naem geheylicht heb
be/sal ick van mynen aengesichte wech wer n Deu.29.22
pen/n en sal het ten gemeynen Spreeckwoort Jerem.22.8
gheven/ende tot een fabel onder allen Volc
ken.
21 Ende voor desen huyse/dat het allerhooch
ste geworden is/ sullen hen ontsetten alle die
daer voor by gaen/en seggen: waerom heeft
de Heere desen Lande ende desen huyse also
ghedaen?
22 So salmen seggen: Daerom/dat sy den Hee
re harer vaderen God verlaten hebben/diese
wt Egyptenlant geleyt heeft/en hebben an
dere Goden aenghehangen/ende haer aen-
ghebeden/en hen gedient: daerom heeft hy
alle dit ongheluck over hen ghebracht.

Dat viij. Capittel.

1. Salomo bouwet vele Steden/17. brengt
onder hem vele Volcken/11. en laet zijn wyf
de dochter Pharao in haer Stadt halen/12.
Offert den Heere na den gebode Mosis. 14. be
stelt de Ampten inden huyse des Heeren/17
ende laet veel goudts van Ophir halen.

1 E Nde na a twintich Jaren/in welcker Sa a 1.Re.9.10
lomo des Heeren huys ende zijn huys
bouwede/
2 b Bouwede hy oock de Steden die Huram b 2.Pa.11.5.
Salomo gaf/ende liet de kinderen Israels ende 14.6.
daer in woonen.
3 Ende Salomo tooch na Hemath Zoba/en
bevestichdese
4 Ende bouwede Thadmor inder Woestij-
ne/ende alle coornsteden/die hy bouwede in
Hemath:
5 Hy bouwede oock hooge ende Neder Beth
Horon/welcke vaste Steden waren met mue-
ren/poorten ende grendelen.
6 Oock Baelath/ende alle coornsteden die
Salomo hadde/ende alle wagensteden/ende
der Ruyters/en alles waer Salomo lust toe
hadde te bouwen/beyde te Jerusalem ende
op den Libanon/ende inden gantschen Lande
syner Heerschappyen.
7 Alle het overbleven volck van de Hethiten/
Amoriten/Pheresiten/Heviten ende Jebu-
siten/die niet en waren vanden kinderen
Israels/
8 Ende hare kinderen/die sy na hen gelaten
hadden inden Lande/die de kinderen Israels
niet verdelget hadden/maecte Salomo chijns
baer tot op desen dach.
9 c Doch vanden kinderen Israels/en maec- c 1.Reg.9.22
te Salomo gheene knechten/maer sy wa- Levit 25.11.
ren krijchsluyden/ende over syne Vorsten/
ende

ende ouer syne Waghenen ende Ruyters.
Ouerste Amptliedẽ Salomo. 250. 10 Eñ der Ouersten Amptliedẽ des Conincx
Salomo, warẽ twee hondert ende vyftich/
die ouer het volck heerscheden.
11 Ende de dochter Pharao liet Salomo op
b 1.Reg.7.8 halen wt der Stadt Dauids, in het huys
dat hy voor haer gebouwet hadde: wãt hy
sprac: myn wijf en sal nz woonẽ indẽ huyse
Dauids, des Koninckx Israels: want het is
geheylicht/ dewijle dat de Arcke des Heerẽ
daer in ghecomen was.
12 Van doe aen offerde Salomo den Heerẽ
Brantoffer, op den Altaer des Heeren/ dien
hy ghebouwet hadde voor den Voorhof.
e Nu.28.3. 13 Een yegelick op synen dach/ te offerẽ e na
dẽ gebode Mosis/ op de Sabbathẽ/ Nieuwe
f Exo 23.14 Maenden/ eñ bestemde tyden/ f des Jaers
drymael: namelicken/ op het Feest der onge
heuelder brooden/ op het Feest der Weken/
ende op het Feest der Loofhutten.
14 Ende hy settede de Priesters in harer or-
deninge tot haren Ampte, g gelijck als het
g 1.Pa.9.10 Dauid zijn vader gheordineert hadde ende
de Leuiten op haer wacht/ te louen ende te
dienen voor den Priesteren/ een yegelick op
harẽ dach: ende de Deurwachters in haerer
ordeninghe een yeghelick op haer poorte:
want also hadde het Dauid de man Gods
beuolen.
15 Ende daer en wert niet ghewecken vandẽ
ghebode des Conincks / ouer de Priesters
ende Leuiten/ aen allerley saken / ende aen
den schatten.
16 Also wert bereyt alle het werck Salomo/
van dien dage aen/ doe des Heerẽ huys ge-
fundeert wert/ tot dat hy het volbrachte/
dat des Heerẽ huys gantsch bereyt wert.
h 1.Re.9.26 ende 22.49 17 h Doe tooch Salomo na Ezeon Geber/ eñ
na Eloth aen den Oeuer der Zee/ inden Lan
de Edomea..
18 Eñ Huram sant hem Schepen door syne
knechten/ die der Zee heruaren warẽ/ ende
voeren met dẽ knechten Salomo in Ophir/
ende haelden van daer/ vier hondert eñ vijf
tich Centener gouts, ende brachtent dẽ Co
ninck Salomo.

Dat ix. Capittel.

De Coninghinne Saba coemt tot Salo
mo om syner wijsheyt wille/ 9. brenght.
12. ende ontfangt gheschencken. 13. Salo
mons Jaerlicke inkomst/ 17. heerlicheyt.
25. ende macht/ 29. daer toe zijn sterue/ wer
den beschreuen.

1 Ende doe a de Koninginne van Ryck A-
De Coninginne Saba. rabien, het gheruchte Salomo hoorde/
quam sy met eenẽ gantsch grootẽ Heyrre
a 1.Reg.10.1 Matt.12.42 Luce.11.31. te Jerusalem, met Kemelen die cruyden eñ
gouts de volheyt droeghen/ ende Edelstee-
nen, Salomo met Raetselen te versoeckẽ.
ende doe sy tot Salomo quam/ sprac sy met
hem/ alles wat sy inden sinne hadde voor-
ghenomen.
2 Ende de Coninck seyde haer/ alles wat sy
vraechde: ende Salomo en was niet verbor-
ghen/ dat hy haer niet ghesepdt en hadde.
3 Eñ doe de Coninginne van Ryck Arabien
sach de wijsheyt Salomo/ eñ het huys dat
hy ghebouwet hadde/
4 De spijse voor synen Disch/ de Wooninge
voor synen knechten, de Ampten syner die-
naers/ eñ hare cleederen/ syne Schenckers
b † An Brant offer die hy offerde indẽ huyse etc. met hare cleederen eñ zijn b † Zale/ daermẽ
op ginck int huys des Heeren/ en conde sy
haer niet langger onthouden/
5 Eñ sy sprach totten Coninc Het is waer/
wat ick in mynen Lande gehoort hebbe/ vã
uwen wesen ende van uwer wijsheyde.

6 Ick en woude dannoch harẽ woordẽ niet
geloouen/ tot dat ick gecomẽ ben/ ende heb
be het met mynen oogen gesien: ende siet de
helft uwer grooter wijsheydt en is my niet
geseyt: daer is meer aen u, dan het geruchte
dat ick ghehoort hebbe.
7 Salich zijn uwe mannẽ/ eñ salich zijn dese
uwe knechten/ die altoos voor u staen/ ende
uwe wijsheyt hooren.
8 De Heere u God zy geloeft/ die u lief heeft/
dat hy u op synen Stoel ten Coninck gheset
heeft/ den Heere uwen God: † dat maect dat
u God Israel lief heeft: dat hy hem eewich- † Om dat
lick oprichte/ daerom heeft hy u ouer hen tẽ u etc.
Coninck geset/ dat ghy recht ende redelick-
heydt c hant hauet. c voorstaet eñ wt richtet.
9 d Ende sy gaf den Coninc hondert eñ twin
tich Centener gouts/ eñ gansch veel cruyts/
ende Edelsteenen: daer en was gheen cruyt/ d 1.Re.10.10
gelijck als dit/ dat de Coninginne van Ryck
Arabien/ den Koninck Salomo gaf.
10 e Daertoe de knechtẽ Huram/ eñ de knech-
ten Salomo/ die daer gout wt Ophir brach e 1 Re.9.27.
ten/ die brachten oock f Ebenhout ende E-
delsteenen. f † An. Algumim
11 Ende Salomo liet vanden Ebenhoudt/
trappen inden huyse des Heeren/ ende indẽ
huyse des Conincks maken/ ende Harpen eñ
Psalteren voor de Sangers: sulcke houten
en waren te voren noyt gesien inden Lande
Juda.
12 Ende de Coninck Salomo gaf der Conin-
ghinnen van Ryck Arabien / alles wat sy
begeerde ende badt/ g † sonder wat sy tẽ Co-
ninck gebracht hadde: ende sy keerde haer/ g † An. doch niet so vele als sy etc.
ende tooch wedee in haer Lande met haren
knechten.
13 Dies gouts nu/ dat Salomo in eenen Jare
gebracht wert/ was ses hondert ende ses eñ Summa des Jaerlicken incomst Salomons
t sestich Centener:
14 Sonder wat de Kremers ende Cooplieden
brachten: ende alle Coningen der Arabiers/
ende de heeren inden Landen/ brachten gout
ende siluer tot Salomo.
15 Daerom maecte de Coninc Salomo twee
hondert h Schilden vandẽ bestẽ goude/ dat
ses hondert stucken gouts tot eenen Schilt h 1.Re.10.16
quamen. ende 14.16.
16 Ende dry hondert Tartsen vanden besten
goude dat dry hõdert stuckẽ gouts tot eener
Tartsen quamen/ i ende de Coninck leyde se i 1.Reg.7.2.
in het huys vanden Woude Libanon, Salomons
17 Ende de Coninck maeckte eenen grooten stoel van Elpenbeen
k Elpenbeenen Stoel/ ende ouertrock hem 1 Reg 10.18.
met louteren goude. k Of yuoor
18 Ende den Stoel hadde ses trappen: ende
een guldẽ voetbanck aen den Stoel: eñ had
de twee lenen op beyde zyden rondtom het
Sitten/ ende de twee Leeuwen stonden aen
de lenen.
19 Ende twaelf Leeuwẽ stonden aldaer op de
ses trappẽ tot beyde zyden: sulcks en is niet
ghemaeckt in allen Coninckrijcken.
20 Ende alle drinckvatẽ des Conincks Salo
mo, waren gulden ende alle Vatẽ des huys
vanden Woude Libanon/ warẽ louter gout:
want het siluer en werdt niet gheachtet ter
tyt Salomo.
21 Want de Schepen des Conincs voerẽ op
de Zee/ met dẽ knechtẽ Huram/ eñ quamen
in dry Jaren eenmael / eñ brachten gout/ sil
uer/ Elpenbeen/ Simmen ende Pauwen.
22 l Also werdt de Coninck Salomo grooter/
dan alle Coningen op Aerdẽ/ met ryckdom
ende wijsheydt.
23 Ende alle Coningen op Aerden/ begeerdẽ
het aenghesicht Salomo/ op dat sy zijn wijs l 1.Re.10.13
heyt hoorden/ die hem God in zijn herte ge
gheuen hadde.

24 Ende sy brachten hem/ een yegelick zijn
geschencken/ silueren eñ gulden Vaten/ clee
derē/ harnasch/ cruyden/ Peerden eñ Muy
len Jaerlicks.
Waghenen eñ Reysige-peerden Salomonis. 25 Ende Salomo hadde vier duysent mē Wa
ghenpeerden/ ende twaelf duysent Ruyters
ende men dedese in de Wagensteden/ eñ by
den Coninck te Jerusalem.
Deut.17.16 26 Eñ hy was een heere ouer alle Coningen/
3.Reg 4 26 vandē water aen/ tot aen der Philistēē Lant
mē Ru.sten ende tot aen de Landtpalen Egypti.
den voor de 27 Eñ de Coninck maecte des siluers so veel
wagenpeer te Jerusalem als der steenē: ende der Cede
den. ren so veel/ als der Moerbesienboomen in
den Leechten.
28 Eñ men bracht hem Peerden wt Egyptē/
ende wt allen landen.
a 3.Re 11.41 29 a Wat nu meer van Salomo te seggen is/
beyde zijn eerste eñ sijn laetste/ siet dat is ge
schreuen inder Chronica des Prophetē Na
than/ ende inde prophetien Ahia van Silo:
ende inden Gesichten Jeddi des Sienders/
teghen Jeroboam den sone Nebat.
Salomō 40 30 Ende Salomo regeerde te Jerusalem ouer
iaer Coninc gantsch Israel/ veertich Jaer.
ouer Israel 31 Ende Salomo entsliep met synen vaderē/
ende mē begroef hem inder Stadt Dauids
zijns vaders: ende Rehabeā zijn sone wert
Coninck in zijn stede.

Dat x. Capittel.

1. Israel maect Rehabeam ten Coninc.
3. ende wil van hem zijn sware Jock gelich
ter hebben. 6. Rehabeam volcht der Jon
gen voor der Ouden raet/ 12. wil den volc
ke niets te wille zijn/ 16. ende maeckt alsø
Israel van Juda afuallich.

Rehabeam 1 Rehabeam a trooch na Sichem: want
Coninck. gansch Israel was te Sichem gecomē/
a 3.Reg.12 1 hem ten Coninck te maken.
2 Eñ doe dat Jeroboam hoorde/ de sone Ne
b 3.Re 11.40 bat/ die in Egyptē was (b daer hy voor dē
Coninck Salomo henen ghevloden was/)
quam hy weder wt Egypten.
3 Ende sy sondē henen/ ende lieten hem roe
pen: ende Jeroboam quam met den ganschē
Israel ende spraken met Rehabeam/ ende
seyden:
4 V vader heeft onse Jock te hart gemaect:
so maect ghy nu den harden dienst vws va
ders/ ende het sware Jock/ dat hy ons op
geleyt heeft/ lichter: so willen wy v onder
danich zijn.
5 Hy sprack tot hen: Na drie daghen coemt
weder tot my. Ende het volck ginck henē.
Der Ouden raedt. 6 Ende de Coninc Rehabeam raetvraechde
met den Outsten/ die voor synen vader Sa
lomo gestaen haddē doe hy leefde/ eñ sprac:
Hoe raedt ghylieden/ dat ick desen volcke
antwoordt gheue?
7 Sy spraken met hem/ ende seyden: Ist dat
ghy desē volcke vriendelick zijt/ ende wert
se goedelick handelē/ ende hen goede woor
den gheuen/ so sullen sy v onderdanich zijn
altijt.
8 Doch hi verliet den raet der Outstē/ dien
sy hem gegeuen hadden/ ende raet slaechde
met den Jongen/ die met hem opgewassen
waren/ ende voor hem stonden/
9 Ende sprack tot hen: Wat raet ghylieden
dat wy desē volcke antwoordē/ die met my
ghesproken hebben/ ende seggen: Maeckt
dat Jock lichter/ dat v vader op ons ghe
leyt heeft?
Der Jongē raedt. 10 De Jongen nu/ die met hem opghewassē
waren spraken met hem: ende seyden: So
sult ghy segghen tot den volcke dat met v ge
sproken heeft/ ende seyt: v vader heeft onse
Jock te swaer ghemaect: maeckt ghy onse
Jock lichter: ende spreeckt tot hen: Mynen
cleynsten vingher sal dicker zijn/ dan myns
vaders lendenen:
11 Heeft nu myn vader al te swarē Jock op v
lieden geladen/ so wil ick vws Jocks noch
meer maken: myn vader heeft v lieden met
roeden gecastijt/ doch ick wil v met Scorpi
oenen castijen.
12 Als nu Jeroboam eñ alle het volck tot Re
habeam quam aen den derden dage/ als dē
de Coninck ghesept hadde: Comt weder tot
my aen derden daghe/
13 Antwoorde hen de Coninck hardelick: eñ
de Coninck Rehabeam verliet den raet der
Oudtsten/
14 Ende sprack met hen na den raet der Jon
gen/ ende seyde: Heeft myn vader uwe Jock
te swaer ghemaeckt/ so wil ickx noch meer
maken: myn vader heeft v met roeden ghe
castijt/ doch ick wil v met Scorpioenen ca
stijen.
15 Also en hoorde de Coninck dē volcke niet/
want het was also van God gewēt: op dat
de Heere zijn woorde c beuesticheyde/ v dat hy c Radt ghe-
gesproken hadde door Ahia van Silo/ te Je pich maeckte/ Ahia.
rusalem/ den sone Nebat.
16 Doe nu het gansche Israel sach/ dat hē de d 1 Re.1.29.
Coninc niet en hoorde/ antwoorde het volc
den Coninck/ eñ sprack: wat hebben wy dā
voor een deel aen Dauid/ ofte Erue aendē so
ne Isai? een yegelick van Israel make hem
na syner Hutten: so siet ghy nu tot uwē huy
se Dauid. Ende het gantsche Israel ghinck
in syne Hutten/
17 Dat Rehabeam slechs alleen ouer de kin
deren Israels regeerde/ die inden Stedē Ju
da woonden.
18 Nu/ de Coninc Rehabeam sant henen Ha
doram den Rentmeester/ doch de kinderē Is
raels steenichden hem ter doot: ende de Co Hadoram
ninck Rehabeam clam rasch op synē wagen wert gesteenighet.
dat hy vluchtede na Jerusalem.
19 Also viel Israel af vandē huyse Dauids/ Afual Israels van Juda.
tot op desen dach.

Dat xj. Capittel.

1. Rehabeam wort geweert tegē Israel 3.Reg.12.16
te strijden. 5. bouwet eñ maeckt vele Ste
den in Juda eñ Ben Jamin vaste. 13. de Prie
sters des Heeren eñ Leuiten/ met velen God
saligen lieden/ moeten voor Jeroboam wt
den gantschen Israel in Juda vlieden. 18.
Rehabeam heeft vele wijuen. 22. eñ maect
onder derseluen kinderen/ Abia den sone
Maecha ten hoofde.

1 Ende a doe Rehabeam te Jerusalem a 3.Re.12.21
quam/ vergaderde hy het huys Juda
ende Ben Jamin/ hondert ende tachten
tich duysent Jongher Manschap/ die strijt
baer waren/ tegen Israel te strijden/ dat sy
het Conincrijck weder aen Rehabeā brach
ten.
2 Doch des Heeren woort quā tot Semaia
den man Gods/ ende sprach:
3 Segge Rehabeam den sone Salomo den Semaia de Propheet.
Coninck Juda/ ende den gantsche Israel/
dat onder Juda ende Ben Jamin is/ ende
spreeckt:
4 So spreect de Heere: ghyliedē sult niet op
trecken/ noch teghen uwe broeders strijden:
een yeghelick gae weder te huys/ want dat
is van my gheschiet/ Sy hoordē de woordē
des Heeren/ ende lieten af van wt trecken te
ghen Jeroboam.
5 Rehabeam nu woonde te Jerusalem/ b eñ b 2.Pa 12.4
bouwede de Steden vast in Juda/
6 Namelick: Bethlehem/ Etam/ Tekoa/
Bethzur/

7 Bethzur/Socho/Adullam
8 Gath/Maresa/Siph/
a Jere.34.7. 9 Adoraim/a Lachis/Aseka/
10 Zarega/Aialon ende Hebron/ de welcke
waren de vasteste Stedẽ in Juda ende Ben
Jamin.
11 Ende maeckte se vast/ende settede daer Vor
sten in/ende voorraet van Spijse/Olye en=
de Wijn.
12 Ende in allen Steden beschicte hy Schil
den ende Spiessen/ende maeckte se gantsch
vast:ende Juda ende BenJamin waren on
der hem.
13 Ooc maeckten hen tot hem de Priesters
ende Leuiten/wt den gantschen Israel ende
alle hare Landtpalen.
Jeroboam. 14 Eñ sy verlieten hare Voorstedẽ ende haue
ende quamen tot Juda te Jerusalem:want
Jeroboam ende syne sonẽ verstieten se/dat
sy den Heere gheene Priesterlicke Ampten
pleghen en mochten.
b 1.Re.12.31 15 b Hy stichtede hem daerentegen Priesters
c Leuie.16. tot den Hoochten/eñ tot den Veltduyvelen/
c ende Kalueren die hy maken liet.
16 Ende na hem quamẽ wt alle stammen Is=
raels/die haer herte daer henen gauen/dat
sy na den Heere den God Israels vraechdẽ/
te Jerusalem/ dat sy offerden den Heere dẽ
God harer vaderen.
17 Ende sterckeden also het Coninckrijck Ju=
da ende beuestichden Rehabeã den sone Sa
lomo/drij Jaer lanck:want sy wandeldẽ in
den wegen Dauids ende Salomo/ drij Jaer
lanck.
18 Eñ Rehabeam nam Mahelat de dochter
Jerimoth/des soons Dauids ten wijue:eñ
Abihail de dochter Eliab des soons Isai:
19 Die baerde hem dese sonẽ/Jehus/Sama
ria/ende Saham.
f1.Re.15.2. 20 Na dien nam hy f Maecha de dochter Ab
saloms/ die baerde hem Abia/Athai/Sisa
ende Selomith.
21 Eñ Rehabeam hadde Maecha Absaloms
dochter liever dan alle syne wijuẽ eñ bywijue
uẽ want hy hadde achtiẽ wijuẽ eñ tsestich
bywijuẽ:eñ genereerde acht ende twintich
sonen/ende tsestich dochteren.
Abia Reha=beams sone 22 Ende Rehabeam settede Abia den sone
Maecha tẽ Hoofde ende Vorste onder syne
broederen: want hy dachte hem Coninc te
maken.
g Anders sach wijs/ lie den/eñ ver=stroyde alle syne sonẽ in alle Landen Juda etc. 23 Ende hy g nam toe/ende brack wt voor
alle synen sonen inden Lande Juda eñ Ben
Jamin/in allen vasten Steden:ende hi gaf
hen voedtsels de volheydt / ende nam vele
wijuen.

Dat xij. Capittel.

1. Sisak neemt door een gherichte des
Heeren/ de vaste Steden Juda in. 5. Se=
maia predickt Rehabeã ende synen volcke
des Heeren straffe: 6/ ende so daer beterin
ghe coemt/ werdt des Heeren toorne noch
voor een deel/van Jerusalem ende Juda ge
wendet. 13. De tijt des Regiments Reha=
beam/zijn wesen ende steruen wert int cor=
te verhaelt. 16. Abia werdt Coninck in
zijn stede.

1 DOe nu het Coninckrijck Rehabeam/be
uestichte ende vercrachticht werdt/ver=
liet hy de Wet des Heeren/eñ het gant
sche Israel met hem.
Sisak. a 1.Re.14.25. 2 a Nu indẽ vijfsten Jare des Coninck Re
habeam/tooch Sisak de Coninc in Egyptẽ
op tegen Jerusalem:(want sy hadden hen
besondicht aen den Heere/)
3 Met duysent ende twee hondert waghe
nen/ende met tsestich duysent Ruyteren en
de des volcks en was geen getal/ dat met
hem quam wt Egypten/Libia/Suchim/eñ
Moorenlande.
4 Eñ hy wan v de vaste Stedẽ/die in Juda b 2.Pa.11.5
waren/ende quam tot Jerusalem toe.
5 Doe quam Semaia de Propheet tot Re= Semaia Propheet.
habeam/ende tot den Oversten Juda / die
hen te Jerusalem vergadert haddẽ voor Si
sak/ende seyde tot hen:So spreeckt de Hee
re:Ghy lieden hebt my verlatẽ:daerom heb
be ick v lieden oock verlaten in Sisaks
handt.
6 Doe verootmoedichdẽ hen de Oversten in
Israel met den Coninck/eñ spraken:De Hee
re is rechtueerdich.
7 Als nu de Heere sach/dat sy hẽ verootmoe=
dichden / quam het woordt des Heeren tot
Semaia/ende sprac:Sy hebben hen veroot
moedicht/ daerom en wil ickse niet verder=
uen/maer ick wil hen een cleyne verlossinge
gheuen/dat mijn grimmicheyt niet en druy
pe op Jerusalem.
8 Doch so sullen sy hem onderdanich zijn:
dat sy ondervinden/ wat het zy my dienen/
ende den Coninckrijcken inden Lande die=
nen.
9 c Also tooch Sisak de Coninck in Egyptẽ c 1.Re 14.25
op na Jerusalem/ ende nam de schattẽ indẽ
huyse des Heerẽ/ende de schattẽ inden huy
se des Coninckx wech/ende nam alle dinck
wech:eñ nam oock de gulden Schildẽ wech
d die Salomo maken liet. d 2.Pa 9.15
10 In welcker stede liet de Coninck Rehabe
am metalen Schilden maken/ ende bevalse
den Oversten der e Trauanten / die aen der e Of/ Loopers.
deure des huys des Coninckx bewacht hiel
den.
11 Ende so dickwils als de Coninck in des Hee
rẽ huys ginck/ quamen de Trauanten/ ende
droeghense/ eñ brachtense weder inder Tra
uanten camer.
12 Eñ dewijle dat hi hem verootmoedichde/
keerde hem des Heeren toorne van hem/ dat
het niet altemael verdoruen en wert/ want
in Juda was noch wat goets.
13 f Also wert Rehabeam de Coninck g beue f 1.Re.14.21
sticht in Jerusalem/eñ regeerde:een eñ veer g Of stadt=gredich ge=maeckt.
tich Jaer was Rehabeã oudt/doe hy Coninc
wert/ende regeerde seuentien Jaer te Jeru Rehabeã 17. iaer Coninc in Juda.
salem/ inder Stadt h die de Heere vercoren
hadde wt allen stammen Israels/dat hy sy
nen Name daer henen settede: zijn moeder h 2.Pa.6.6
hiet Naema/een Ammonitische.
14 Eñ hi handelde qualic/ende schickede zijn
herte daer niet na/ dat hy den Heere sochte.
15 De geschiedenissen nu Rehabeams/beyde
de eerste ende de laetste/zijn geschreuẽ inde
Gheschiedenissen Semaia des Propheten/
ende Iddo des Sienders/ eñ aengeteeckẽt:
daertoe de crijgen Rehabeams ende Jerobo
ams haer leefdaghe.
16 Ende Rehabeam ontsliep met synen va=
deren/ende wert begrauen inder Stadt Da
uids:ende zijn sone Abia werdt Coninck in
zijn stede.

Dat xiij. Capittel.

1. Inden crijghe/ so tusschen Abia ende
Jeroboam ontstack/ 4. werdt Israel ver=
maent/ vandẽ strijde tegen den Heere harer
vaderen God/af te staẽ. 13. Jeroboã vaert
ghelijckewel voort met listighen aenslagen
aen Juda/ 15. die schreyet totten Heere/ so
wert ghene vanden Heere gheplaecht/ ende
Israel grousamelicken geslaghen.

1 INden a achtienden Jare des Coninckx Je Abia drij iaer Coninc in Juda.
roboams/ wert Abia Coninck in Juda.
2 Ende regeerde drij Jaer te Jerusalem: a 1.Reg.15.2
zijn moeder hiet Michaia/ een dochter
Uriel

Vriel vā Gibea: ende daer verhief sy hem eenē
crijch tusschen Abia ende Jeroboam.
b 1.Reg.15.7 3 b Ende Abia ruste hem tot den strijde/
met vier hondert duysent jongher Man=
schap/ stercke liedē te crijge: Jeroboam nu
rustede hem met hem te strijden / met acht
hondert duysent jongher Manschap, stercke
lieden.
Een reden Abia. 4 Ende Abia maecte hem op bouen op den
Berch Zemaraim, die daer leyt op den ge=
berchte Ephraim ende sprac: Hoort my toe
Jeroboam/ ende gantsch Israel:
5 Weet ghy liedē niet/ dat de Heere de God
Israels/ heeft het Coninckrijcke te Israel/ Da=
uid gegeuen eewichlick/ hem eñ syne sonē/
met een Soudtverbondt.
6 Enkwel Jeroboā de sone Nebat de knecht
c 1.Re.11.26 Salomo Dauids sone/ werp hem op/ c eñ
werdt synen heere afuallich.
7 Ende loose lieden ende kinderen Belials/
hebben hen tot hem gegeuen/ ende hebben
hen gesterckt tegen Rehabeam den sone Sa
lomo: want Rehabeam was jonck/ eñ blou
de van herten / dat hy hem voor hen niet
en weerde.
8 Nu denckt ghy v lieden te settē tegen het
Rijcke des Heeren/ onder den sonē Dauids/
b 1 Re.12 28 dewijle dat uwer eenen grooten hoop is/ v
eñ hebt gulden Kalueren/ die v Jeroboam
tot Goden ghemaeckt heeft.
c 1 Reg 12 31 2.Par.11.15. 9 c Hebt ghy liedē niet de Priesters des Hee
ren de kinderen Aaron ende de Leuiten wt
ghestooten/ ende hebt v eyghen Priesters ge=
maeckt/ ghelijck als de volcken inden Lan=
den? Wie daer coemt zijn hant te vullē met
eenen jongen Osse ende seuen Rammen/ die
wert Priester der ghenen/ die geen Goden
en zijn.
10 Met ons daerenteghen is de Heere onse
God, diē wy niet en verlatē: eñ de Priesters
die den Heere dienen/ de kinderen Aaron/ eñ
de Leuiten in haren wercke/
11 Die den Heere alle morgen ende alle auōt
Brandtoffer aensteken: daertoe het goede
Reuckwerck, ende de bereydde brooden op
den reynen Disch: eñ den gulden Kandelaer
met synē Lampē dat sy alle auont aengest=
ken wordē: want wy behoudē de wacht des
Heeren onses Gods / ende ghy lieden hebt
hem verlaten.
12 Siet/ met ons is in spitzen God/ eñ syne
Nume 10 Priesters ende de f Trompetten/ te trom=
petten/ datmē tegen v liedē trompette: ghy
kinderen Israels/ en strijt niet tegen dē Hee
re uwer Vaderen God: want het en sal v lie
den niet wel ghelucken.
Jeroboam aenslagen. 13 Doch Jeroboam maeckte een achterlage
rontom hen/ dat hy van achter tot aen hen
quame, ende achterlaghe achter hen.
14 Doe hē nu Juda omkeerde/ siet/ doe was
voor ende achter hem strijt: doe schreydē sy
tot den Heere/ eñ de Priesters trompettedē
met den Trompetten/
15 Ende een yeghelick in Juda maecte een
gheluyt: ende doe een yegelick in Juda een
gheluyt maeckte, plaechde God Jeroboam
ende het gantsche Israel/ voor Abia ende
Juda.
16 Ende de kinderen Israels vlodē voor Ju
da/ ende God gaffse in hare handen.
Israel wort beslagen. 17 Dat Abia met synen volcke eenen grootē
slach aen hen dede, ende vielen van Israel
verslaghen/ vijfhondert duysendt Jonger
Manschap.
18 Also werden de kinderē Israels veroot=
moedicht te dier tijt: daerentegē de kinderē
Juda werden getroostet/ want sy verlieten
hen op den Heere harer vaderen God.
19 Ende Abia iaechde Jeroboam na/ ende
wan hem Stedē af: Bethel met harē Doch
terē/ Jesana met harē Dochteren eñ Ephrō
met haren Dochteren.
20 Also dat Jeroboam niet weder tot crachtē
en quam/ dewijle dat Abia leefde: eñ de Hee=
re plaechde hem dat hy sterf. Jeroboam sterft.
21 Doe nu Abia gesterct was/ nam hy veer=
tien wijuē/ ende genereerde twee ende twin
tich sonen ende sestien dochteren.
22 Wat nu meer van Abia te seggen is/ ende
syne weghen eñ zijn doen/ dat is geschreuen
inder Historien der Propheten g Iddo. g In Iddo Ende Abia etc. tiē Jaer, Cap xiiij. Eñ Assa etc.

Dat xiiij. Capittel.

1. Assa werdt Coninck in Abia stede. 3.
Sterckt/ met wtroepen aller Afgoderie, zijn
Landt/ 9. ende heeft een wonderbaerlicke
ouerwinninghe teghen de Mooren.

1 Ende Abia ontsliep met synen vaderen/ Abia sterft.
ende sy begroeuen hem inder Stadt Da 1.Reg 15.8.
uids: ende Assa zijn sone werdt Coninck in Assa Coninc
zijn stede. Te diens tijden was het Lant stil Juda.
tien Jaer. 1.Reg.15.8.
2 Ende Assa dede dat recht was/ eñ den Hee
re synen God wel beuiel.
3 a Ende brack af de vreemde Altaren/ ende a 2 Par.17 3
de Hoochten/ ende brack die Calumnen/ eñ ende 3. 11.
hieuw de Haghen af. ende 33. 15.
4 Eñ liet Juda seggen/ dat sy den Heere den b Of: standt
God harer vaderen sochten/ eñ deden na de teeckenen/
Wet ende Gheboden. Pilaren.
5 Ende hy nam wech wt allen Stedē Juda/
de Hoochten eñ Afgoden: want het Coninc=
rijcke was stil voor hem.
6 c Ende hy bouwede vaste Stedē in Juda / c 2. Par. 8.8
dewijle dat het Lant stil ende gheenen strijt ende 11.5.
tegen hem en was/ inden seluen Jaren: wāt
de Heere gaf hem ruste.
7 Eñ hy sprack tot Juda: latet ons dese Ste
den bouwen ende Mueren daerom treckē/
ende Toren/ Poorten ende Grendelē/ dewijl
le dat het Landt noch voor ons is: want wy
hebbē den Heere onsen God ghesocht/ ende
hy heeft ons ruste ghegheuen rontom. Also
bouweden sy/ ende het ghinck gheluckelick
vander handt.
8 Ende Assa hadde een Heyrcracht/ die daer
Spiessen ende Schilden droegen/ eñ met dē
Bogen schieten conden/ twee hondert ende
tachtentich duysent: eñ dese waren altemael
stercke Helden.
9 Serah nu de Moor/ tooch wt tegen hen/ De Moorē
met eener Heyrcracht/ duysent mael duysent/ crijgen tegē
daertoe drij hondert Waghenen/ eñ quamen Juda.
tot Maresa toe.
10 Ende Assa tooch wt teghen hem: ende sy
rustedē hen ten strijde in het dal Zephata/
by Maresa.
11 Ende Assa riep aen den Heere synen God/ Het ghebedt
ende sprack: Heere/ by v en isser gheen onder= Assa.
scheydt/ te helpen door veel/ oft daer gheen Judic.7.2
cracht en is: helpt ons Heere onse God: wāt 1.Sam 14 6
wy verlaten ons op v/ ende in uwen Name 2.Pa.16.8.
zijn wy ghecomen teghen desen hoop: Heere 1.Mac 3.18
onse God, voor v en vermach geen mensche
wat.
12 Eñ de Heere plaechde de Moorliedē voor Een wōder
Assa ende Juda/ dat sy vloden. baerlicke
13 Ende Assa/ met tsamen den volcke dat by ouerwinnin
hem was / iaechde hen na / tot Gerar toe: ghe Juda.
ende de Moorlieden vielen / dat harer niet
een leuendich bleef, maer sy werden geslagē
voor den Heere/ ende voor synen Heyrleger:
ende sy brachten ghantsch veel roofs daer
van.
14 Eñ hy sloech alle Steden rontom Gerar:
want de vreese des Heeren quam ouer hen:
ende sy beroofden alle Steden / want daer
was veel roofs in.

Ooch

15 Oock sloegen sy de hutten des Vees/ eñ
brachten Schapen de volheyt/ eñ kemelẽ/
ende quamen weder te Jerusalem.

Dat xv. Capittel.

1. Assa door prophetieringe Asaria ver-
sterct/ 8. neemt alle grouwelen Juda/ Bẽ
Jamin eñ allen gewonnen Stedẽ, wech. 10
Laet een verbondt voor den Heere maken/
dies hem ganssch Juda verblydt/ 16. ende
set zyn Grootmoeder van het Ampt.

Asaria de Propheet prophe-teert. 1 Ende op Asaria den sone Obed, quam dẽ
Gheest Gods/
2 Die ginck wt/ Assa teghen/ eñ sprack
a Sap. 1. 1. 2 tot hem: Hoort ghy toe Assa ende gantsch
Juda eñ Ben Jamin: a De Heere is met v
b 2. Pa. 33. 12 lieden, dewyle dat ghylieden met hem zyt:
Math. 7. 7 bende wanneer ghylieden he soect, so sal hy
c 2 Pa. 14. 20 hem van v lieden vinden latẽ: c sult ghy
hem daerentegen verlaten/ so sal hy v oock
verlaten.
b Hosee 3. 4
3 b Daer sullen nu veel dagen zyn in Israel/
dat daer gheen recht God/ geen Priester die
e Deu 4. 29 daer leert/ ende gheen Wet zyn en sal.
ende 30. 1. 4 e Ende wanneer sy hen bekeeren in harer
2. Par. 33. 12. noot, tot den Heere den God Israels/ ende
Psal. 10 6. hem soecken sullen/ so sal hy hem vinden
44. laten.
5 Te dier tyt en sal het niet wel gaẽ/ dẽ/ die
wt eñ ingaet: want daer sullẽ groote rumo
ren zyn/ ouer alle die op Aerden woonen.
6 Want een volck sal het ander verslaẽ/ eñ
een Stadt de andere: want God salse ver-
schricken met allerley angst.
7 Ghylieden daerenteghen hebt eenen goe
dẽ moet/ ende en trerkt uwe handẽ niet af:
want v werck heeft synen loon.
8 Doe nu Assa de woorden/ eñ dese prophe
tie Obed des Propheten hoorde/ kreech
hy eenen goeden moet/ ende nam wech de
grouwelen wt den gantschen Lande Juda
f 2 Pa 13. 19. ende Ben Jamin/ ende wt den Steden f die
ende 14. 14. hy ghewonnen hadde op het geberchte E-
phraim/ ende vernieuwde dẽ Altaer des Hee
g 3 Re. halle ren, die voor den g voorhuyse des Heeren
stondt.
9 Ende vergaderde het gantsche Juda en-
de Ben Jamin/ ende de vreemdelinghen
by hen wt Ephraim, Manasse eñ Simeõ:
want van Israel vielender veel tot hem/
als sy sagen/ dat de Heere zyn God met hem
was.
10 Eñ sy vergaderden hen te Jerusalem, des
derden Maents inden vyftienden Jare des
Coninckrycks Assa/
11 Ende offerden desseluen daechs den Hee-
re/ vanden roof dien sy ghebracht hadden/
seuen hondert Ossen/ ende seuen duysendt
h Jos 14. 25 Schapen.
Nehe 10 29 12 h Eñ sy traden in het Verbont/ dat sy den
4. Reg 23. 3. Heere harer Vaderẽ God sochten, vã gant
scher herten, ende van gantscher zielen.
13 Eñ wie den Heere den God Israels niet
sal soecken, die sonde sterfẽ, beyde cleyn eñ
groot/ beyde man ende vrouwen.
14 Ende sy swoeren den Heere met luyder
stemmen/ met Dennen/ met Trompettẽ eñ
Basuynen.
15 Eñ het gantsche Juda was vrolick ouer
den eet: want sy haddẽ gesworẽ van gant-
scher herten, eñ sy sochtẽ hem vã gantschẽ
wille: ende hy liet hem van hen vindẽ/ ende
i 3. Regn. 13. de Heere gaf hen ruste rondtom.
16 i Oock stelde Assa de Coninc, Maecha zyn
Miplezeth k Of, ver-duysterde. moeder af vanden Ampte dat sy gestichtet
hadde inden Hagen Miplezeth, ende Assa
roeyde harẽ Miplezeth wt, ende k verstiet
hem/ eñ verbrande hem inder Beke Kidrõ.

17 Euenwel de Hoochtẽ en werdẽ niet wech
genomẽ wt Israel: doch was het herte Assa
rechtsinnich zyn leefdaghe.
18 Ende hy brachte in, wat zyn vader gehey
licht/ eñ wat hy geheylicht hadde/ int huys
Gods silver, gout, ende Vaten.
19 l Ende daer en was gheenen crych/ tot in l Judic. 3. 11
het vyf ende dertichste Jaer des Coninck-
rycks Assa.

Dat xvj. Capittel.

1. Assa soeckt hulpe aen den Coninc te
Syrien, teghen Baesa den Coninck Israel:
7. ende so hem daer de Siẽder Hanani ouer
straft/ 10. laet hy hem met toorne vangẽ/
12. ende soeckt in syner cranckheyt de Me-
decynen bouen den Heere.

1 In den ses eñ dertichsten Jare des Coninc
rycks Assa, a tooch op Baesa de Coninck Baesa.
Israels tegẽ Juda, ende bouwede Rama/ a 1. Re. 15. 17
dat hy Assa den Coninck Juda belettede, in
ende wt te trecken.
2 Ende Assa nam wt den schat inden huyse
des Heeren eñ inden huyse des Coninex sil-
uer ende gout, eñ sant tot Benhadad dẽ Co
ninck te Syrien/ die te Damascon woonde/
ende liet hem segghen:
3 b Daer is een verbont tusschen my ende 2. Sa. 8. 6.
v, tusschen mynen vader ende uwen vader:
daerom hebbe ick v siluer ende gout gesou-
den/ dat ghy het verbont met Baesa dẽ Co-
ninck Israels varen latet/ dat hy van my
aftrecke.
4 Benhadad hoorde den Coninc Assa/ ende
sant syne Heyrvorsten teghen de Steden Is-
raels: die sloegen Eion/ Dã/ ende Abel Ma
im/ ende alle Koornsteden Naphthali.
5 Doe Baesa dat hoorde/ liet hy af Rama
te bouwen, ende hielt op van synẽ wercke.
6 Ende de Coninck Assa nam tot hem het
gantsche Juda/ ende sy droegen de steenen eñ
het hout van Rama wech, daer Baesa me-
de bouwede/ ende hy bouwede daer Geba
ende Mizpa mede.
7 Te dier tyt quam Hanani de Siender tot Hanani de
Assa den Coninck Juda/ ende sprack tot Propheet
hem: Dat ghy v op den Coninck der Syriẽ wort geuã
verlaten hebt/ ende en hebt v niet op dẽ Hee ghen van
re uwen God verlaten: daerom is de macht Assa.
des Coninex te Syrien uwer handt ontco-
men. c 2. Pa. 14. 9
8 c Waren niet der Moorlieden ende der
Libiers/ eenen grooten hoop/ met ganssch
veel Waghenen ende Ruyteren: noch gaffe
de Heere in v handt/ doe ghy v op hem ver-
lietet:
9 d Want des Heeren oogen sien alle Landẽ/ d 2 Mac 9
dat hy stercke de ghene e die van gantscher ende. 12. 22
herten aen hem zyn: ghy hebt sottelickẽ ge- Psal 33. 13.
daen/ daerom suldy oock van nv aen crych Job 28. 25.
hebben. e Joan. 7. 38
10 Doch Assa wert toornich op den Siender/ Merct: De
ende leyde hem inde ghevanckenisse: want Propheet
hy murmureerde met hem ouer dese saken: eñ wort geuã-
Assa onderdruckte sommighe des volck te ghen, ende
dier tydt. het volck
11 De geschiedenissen Assa beyde de eerste eñ verdruckt.
de laetste siet, die zyn geschreuen int Boeck
vanden Coninghen Israel ende Juda.
12 Ende Assa wert cranck aen syne voetẽ in
den negen eñ dertichsten Jare zyns Coninc
rycks eñ zyn cranckheit nam seer toe: f oock f Syr. 38
en sochte hy in syner cranckheydt den Heere
niet/ maer de Medecynmeesters.
13 Also ontsliep Assa met synen vaderẽ ende
sterf inden een ende veertichsten Jare zyns
Coninckrycks.
14 Eñ men begroef hem in synen graue, dat
hy hem hadde laten grauen inder Stadt
Dauids.

Dauids: ende sy leyden hem op synen leger/
dat men gevult hadde met goeden Reucwerc-
ke/ ende allerley Specerye/ na der Apote-
kers konst ghemaeckt/ ende maeckten een
gantsch groot bernen ouer hem.

Dat xvij. Capittel.

1. Josaphat/ so hy den HEERE soeckt. 5. verkrijcht grooten rijckdom ende eere. 7. Laet des Heeren Wet leeren in allen Steden Juda. 12. Wordt gheureest van allen Koningen rontom 13. ende heeft met veel voorraets ende stercke wachte of Hooftliedē.

Josaphat Koninck Juda. a 1. Re 15.24

1 Ende zijn sone a Josaphat wert Koninc
in zijn stede, ende wert machtich tegen
Israel.
2 Eñ hy leyde krijchsvolck in alle vaste Ste-
den Juda, ende stelde Amptliedē indē Lan-
de Juda ende inden Steden Ephraim/ die
zijn vader Asa ghewonnen hadde.
3 Ende de Heere was met Josaphat: want
hy wandelde in de voorgaende wegē zijns
vaders Dauids eñ en socht Baalim niet/
4 Maer den God zijns vaders: ende wan-
delde in syne Gheboden / ende niet na de
wercken Israels.
5 Daerom bevestichde hem de Heere het
Koninckrijck: ende gantsch Juda gaf Jo-
saphat geschencken/ ende hy hadde rijckdō
ende eere de volheydt.
6 Ende doe zijn herte moedich wert in de
wegen des Heeren/ nam hy voortaen wech
de Hooghten ende Haghen wt Juda.

Een Koninclicke daedt ter salicheit des Lants/

7 Indē derdē Jaere zijns Koninckrijcx sant
hy zijn Vorstē/ Benhail/ Obad Ja/ Sachar
Ja/ Methaneel ende Michaia henē/ dat sy
leeren souden inden Steden Juda:
8 Ende met hē de Leuitē, Sema Ja/ Metha
Ja/ Sebadia/ Asahel/ Semiramoth/ Jo-
nathā, Adonai/ Tobia eñ Tob Adonai: eñ
met hen de Priesters Elisama ende Joram.
9 Ende sy leerden in Juda/ ende hadden het
Wetboeck des Heeren met hen/ ende togen
rondtom in allen Steden Juda/ ende leer-
den het volck.
10 Ende de vreese des Heeren quam ouer al-
le Koninckrijcken inden Lande/ die rontom
Juda laghen/ dat sy niet en krijchden tegē
Josaphat.
11 Ende de Philisteen brachtē Josaphat ge-
schencken/ een last siluers: eñ de Arabiers
brachten hem seuen duysent ende seuē hon-
dert Rammen/ ende seuen duysent ende se-
uen hondert Bocken.
12 Also nā Josaphat toe/ ende wert altoos
grooter: ende hy bouwede in Juda Burch-
ten ende Koornsteden.

b Niet alleen des Koorens/ maer oock des krijchtuichs als wapenen eñ alle rustingh

13 Ende hadde veel b voorraets indē Stedē
Juda, ende strijdbare mannen ende geweldi-
ghe lieden te Jerusalem.
14 Ende dit was de ordeninghe in harer va-
deren huys, die in Juda ouer duysent Ouer-
sten waren: Adna een Ouerste / ende met
hem waren drij hondert duysent ghewelди-
ghe lieden.

Hooftliedē Josaphats

15 Naest hem was Johanan de Ouerste/ eñ
met hem waren twee hondert ende tachtē-
tich duysendt.
16 Naest hem was Amasia de sone Sichri/
de vrijwillighe des Heeren / ende met hem
waren twee hondert duysendt ghewеldige
lieden.
17 Vanden kinderen BenJamin was Elia-
da een geweldich man/ eñ met hem waren
twee hondert duysent/ die met de Bogē eñ
Schilden gherustet waren.
18 Naest hē was Josabad, ende met hē wa-
ren hondert ende tachtentich duysent/ ghe-
rust ten Heyre.
19 Dese wachteden alle op dē Coninc/ behal-
uen die/ die de Coninck noch geleyt hadde
in de vaste Steden/ in het gantsche Juda.

Dat xviij. Capittel.

1. Achab ende Josaphat willen met malkanderen inden strijdt. 4. Alle valsche Propheten spreken daer gheluck toe. 18. de eenige Micha ongheluck. 23. ende wordt daerom van Zidekia gheslaghen. 25. ende vanden Koninck in de geuanckenisse gheset 28. Den strijdt beghint. 31. Josaphat wert vanden Heere gheholpen. 33. Achab wordt doorschoten.

1 Ende Josaphat hadde grootē rijckdom Achab
ende eere / eñ maeckte vrientschap met
Achab.
2 Ende na twee Jaren tooch hy af tot A- a 1. Re. 22.2
chab/ na Samaria: ende Achab liet voor hē
ende voor het volck dat by hem was / vele
Schapen ende Ossen slachten: ende hy o-
uerredede hem / dat hy op na Ramoth in
Gilead toghe.
3 Ende Achab de Koninc Israels/ sprac tot
Josaphat dē Koninck Juda: Treckt met my
na Ramoth in Gilead. Hy sprac tot hē: b Ick b 2 Reg. 3.7
ben als ghy / ende myn volck als v volck:
wy willen met v inden strijdt.
4 Nu Josaphat sprac tottē Koninc Israels:
Lieue, vraecht heden des Heeren woordt.
5 Ende de Koninck Israels vergaderde der
Prophetē vier hondert mannē/ ende sprac
tot hen: Sullen wy na Ramoth in Gilead
trecken inden strijt, of sal ick het laten aen-
staen? Sy spraken: Treckt op / God salse in
des Konincks handt gheuen.
6 Ende Josaphat sprac: Is hier niet ergēs
noch een Propheet des Heeren / dat wy vā
hem vraechden?
7 De Koninck Israels sprac tot Josaphat: c 1. Reg. 22.8
c Daer is noch een man / datmen den Heere d Of/ vyandisch/ hatich
van hem vrage: doch ick ben hem d gram:
want hy en prophetеert niet goets ouer my/
maer altijt quaet, namelicken Micha de so-
ne Jemla. Josaphat sprack: De Koninck en
spreke also niet.
8 Ende de Koninck riep syner Kamerlingē- Micha de Propheet.
eē, eñ sprack: Brengt haestelick herwaerts e 1 Re 22.10
Micha den sone Jemla.
9 Ende de Koninck Israels/ ende Josaphat
de Koninck Juda/ saten een yeghelicken op
synen stoel/ met kleederen aenghetoghen: sy
saten nu op de pleyne voor de deure aender
poorte tot Samaria/ ende alle Prophetē pro-
pheteerden voor hen.
10 Ende Zidekia de sone Cnaena/ maecte hē Zidechia een valsch Propheet
ijseren hoornen/ eñ sprac: So spreect de Hee-
re: Hier suldy de Syriers mede stooten / tot
dat ghyse te niete maket.
11 Ende alle Phropheten prophetеerdē oac
also: ende spraken/ Treckt op, het sal v ghe-
lucken/ de Heere salse geuen in des Coninex
handt.
12 Ende de Bode die heuen ghegaen was/ Micha.
Micha te roepen/ sprack met hem, ende sey-
de: Siet, der Phropheten reden zijn een-
drachtich goet voor den Koninck: lieue laet
v woort oock zijn/ als dier een/ eñ spreeckt
wat goets.
13 Micha daerentegen sprack, So warach-
tich als de Heere leeft/ want myn God seg-
ghen sal/ dat wil ick spreken/
14 Eñ doe hy totten Koninck quam/ sprack
de Koninc tot hem: Micha, sullen wy na Ra-
moth in Gilead inden strijdt trecken / of sal
ick het laten aenstaen: Hy sprack Ja, treckt
op, het sal v lieden ghelucken: het sal v in u-
we handen ghegheuen worden.

Doch

15 Doch de Koninck sprack tot hē: Ick be=
swere v noch een mael/ dat ghy my niet an
ders en segget dan de waerheyt/ inden Na
me des Heeren.

Micha de Propheet prophe=teert. 16 Doe sprack hy: Ic sach het gātsche Israel
verstropt op de Berghen / ghelijck als de
Schapen die geenen Herder en hebben: en=
de de Heere sprack: Hebben dese geenen Hee
re ? een yegheliick keere wederom na huys
met vreden.

17 Doe sprack de Koninck Israels tot Jo
saphat : Seyde ic v niet: hi en prophetcert
ou er my niet goedts /maer enckel quaedt?

f 1. Re.22.19 Esaie 6.1. ende 66.1. 18 Hy sprack dā noch: Hoort des HEEREN
woordt : f Ick sach den Heere sitten op sy=
nen Stoel/ ende alle het Hemelsche Heyr
stont tot synder rechter ende tot synder slinc=
ker handt:

g Of/met woorden wys makē. 19 Ende de Heere sprack : Wie wil Achab dē
Koninck Israels g ouerredē/ dat hy optrec
ke ende valle te Ramoth in Gilead: eñ doe
de eene sus/ de andere so seyde:

20 Quammer een Geest voort/ eñ trat voor
den Heere/ eñ sprac: Ick wil hem ouerredē.
De Heere daerentegen sprack tot hē: Waer
mede?

21 Hy sprack: Ick wil wtgaē/ ende eenē val
schē geest zijn in alle synen Prophetē mōt.
Ende hy sprac: Ghy sult hem ouerreden/ en
de sult het wtrichten: gaet henē/ ende doet
also.

h Ezec.14.4 Job12.20. 22 h Nu siet / de Heere heeft eenen valschen
gheest ghegeuen in deser uwer Propheten
mondt/ ende de Heere heeft quaet teghen v
ghesproken.

Zidekias slaet Micha. i. Reg.22.24 i Job 16.10. Marc.14.65 23 Doe tradt Zidekia de sone Cnaena daer
toe / eñ i sloech Micha op de kinnebackē:
ende sprack: Door welckē wech is de Geest
des Heeren van my gegaen/ dat hy door v
spreken soude?

k And. van secret ko=mer in de ander ka=met. 24 Micha sprack: Siet/ ghy sult het sienē
wanneer ghy in k de binnenste kamer comet/
dat ghy v versteket.

25 Ende de Coninck Israels sprack: Neemt
Micha / ende laet hem blijuen by Amon
den Stadtvoocht/ ende by Joas den sone
Melech.

26 Eñ segt: So spreeckt de Koninck: Legt de
sē in de geuanckenisse/ ende spijst hem met
broot ende water der droefheuissen/ tot dat
ick met vreden weder kome.

27 Micha sprack: Koemdy met vredē we=
der so en heeft de Heere door my niet ghe=
sprokē. Ende hy sprack: Hoort toe ghy volc
ken alle.

28 Also tooch de Coninck Israels op / ende
Josaphat de Koninc Juda/ na Ramoth in
Gilead.

29 Ende de Koninc Israels sprac tot Josa=
phat: Ick wil my verkleedē/ ende indē strijt
komen: ghy daerentegen hebbe uwe kleede
ren aen: eñ de Koninck Israels verkleedde
hem ende quam inden strijdt.

30 Nu / de Koninck te Syrien hadde synen
Ouersten Ruyteren gheboden : Ghy lieden
en sult niet strijden / noch teghen kleyn
noch tegen groot/ maer tegen den Koninck
Israels alleen.

l 1. Re.22.32. 31 l Doe nu de Ouerste Ruyters Josaphat sa
gen/ dachten sy: Het is de Koninck Israels/
ende togen rontom/ tegen hem te strijden:
m 1. Re.22.34 n Of/onge=wisse. 1 And. hoet/ Achab were doot gescho ten doch Josaphat schreyde / ende de Heere
halp hem/ ende God wendde se van hem.

32 Want doe de Ouerste Ruyters sagen/ dat
hy de Koninck Israels niet en was/ keerdē
sy hen van hem af.

33 m Doch daer spandde een man synē boge
n ongeuaerlick/ eñ schoot dē Koninck Is=
raels tusschen het panzier ende hangsel:
Doe sprack hi tot synen Voerman: Keert u=
we handt/ ende voert my wt den Heyre/ wāt
ick ben ghewont.

34 Ende dē strijdt o † nam toe dies daechs: o † An. hielt op.
eñ de Koninck Israels stont op synē wagē
teghen de Syriers/ tot aenden auont: ende
sterf/ doe de Sonne onderginck.

Dat xix. Capittel.

1. Josaphat vanden Prophete Jehu gestraft/ 4. brengt het volck weder tot dē Heere/ 5. settet Richters aē allen Vasten Steden Juda/ 8 ende Leuiten ende Pries= ters te Jerusalem/ met ernstighen beuele ende vermane/ dat sy een recht gericht hou den.

1 Ende Josaphat de Koninc Juda/ quam Jehu de Propheet/ een sone Hanani.
weder te huys met vreden te Jerusa
lem.

2 Eñ Jehu de sone Hanani de Siēder/ ginc 2. Re.16.7.
wt hem teghen/ ende sprack totten Koninc
Josaphat : Suldy so den Godloosen hel=
pen/ ende lief hebben die den Heere haten?
ende om dies wille is ouer v den toorn des
Heeren.

3 Gelijckewel doch is wat goets aen v ge=
vonden/ dat ghy de Hagē hebt wt geuaecht
wt den Lande/ ende hebt v herte gerichtet/
God te soecken.

4 Also bleef Josaphat te Jerusalē: ende hy
tooch a wederom wt onder het volck/ van a 2. Pa.17.9
Berseba aen tot op het gheberchte Ephra=
im/ ende braechtese weder tot den Heere ha=
rer Vaderen God.

5 Ende hy stelde Richters inden Lande/ in
allen vasten Steden Juda/ in eener peghe=
licker Stadt sommighe.

6 Ende sprack tot den Richters : Siet toe Een verma ninge Josa phats aē de Richters.
wat ghy doet: want ghy hout het gerichte/
niet den menschen/ maer den Heere/ ende hy
is met v lieden int gherichte.

7 Daerom laet de vreese des Heeren by v lie
den zijn/ ende hoet v/ ende doet het: wāt by
den Heere onsen God en is gheen onrecht/
b noch aensiē der persoonē/ noch aennemin b Deu.10.17
ghe des ghescheucks. Job 34.19.

8 Oock stelde Josaphat te Jerusalē/ vandē Rom 2.11.
Leuiten ende Priesteren/ eñ vandē Ouersten Act.10.34.
Vaderen in Israel/ ouer het gherichte des Galat:2.6.
Heeren/ ende ouer de saken / ende lietse te 1. Petri.1:17.
Jerusalem woonen/ Sap.6.8.

9 Ende gebooot hen/ ende sprack: Doet also Syrac 35.22
c inder vreese des Heeren/ trouwelick ende Een rechte
met rechter herten. gerichte be=

10 In allen saken die tot v lieden komē van ueelt Josa=
uwen broederen/ die in haren Stedē woonē/ phat.
tusschen bloet ende bloet/ tusschen Wetten c Deu.1.16.
ende Gheboden/ tusschen Zeden ende Rech
ten/ sult ghyse onderrichten/ dat sy hen niet
en beschuldighen aenden Heere/ ende eenen
toorne ouer uwe broederen en kome: doet
hem also/ so en sult ghy v liedē niet beschul=
dighen.

11 Siet/ Amar Ja de Priester/ is de Ouerste
ouer v lieden/ in allen saken des Heeren : so
is Sabad Ja de sone Ismael/ Voorst inden
huyse Juda/ in allen saken des Conincx: so
hebt ghy lieden oock Amptlieden de Leuitē
voor v lieden: Hebt eenen goedē moet/ ende
doet het / ende de Heere sal met den goeden
zijn.

Dat xx. Capittel.

1. Josaphat gheeft hem in krijchsnoo= den tot vasten ende bidden. 14. wordt vanden Heere. (18. dies hy zijn volck met dancksegghinghe/ tot warachtighen ghe= loone onderrichtet) ghetroost. 22. ende be= haelt een oueruloedinge wt beute aē die/ die

sonder

sonder alle sweertslach vallē/27. keert daer
na met vruechden ende vrede na huys/ 31.
wort zijns wandels voor een deel ghepre
sen. 35. ende syner vereeninge met den God
loosen Ahasia ghestraft.

Kryzch tegē Iosaphat.
a 2 Reg.5.12
Ammun van dē berge Seir/ daer de Edomitē waren: als hier onder staet v.10.

1 NA desen quamen de kinderen Moab/
de kinderen Ammon/ ende met hen vā
den a Amunim/ om tegen Iosaphat te
kryghen.
2 Ende men quam/ eñ seyde het Iosaphat
aen/ ende sprack: Daer koemt een groote
menichte teghen v/ van gene zijde der Zee
van Syrien/ eñ siet/ sy zyn te Hazezon Tha
mar/ dat is En Geddi.
3 Iosaphat dan vreesde hem/ eñ stelde sijn
aengesicht den Heere te soecken: eñ liet een
vasten wtroepen in gantsch Iuda.
4 Ende Iuda quam te samen/ den Heere te
soecken: oock quamen vele wt allen Stedē
Iuda/ den Heere te soecken

Iosaphats ghebedt.
b 2 Par. 6.12

5 b Eñ Iosaphat tradt onder de Gemeynte
Iuda eñ Ierusalems/ inden huyse des Hee-
ren/ voor den nieuwen Hof.
6 Eñ sprac: Heere onser Vaderē God/ sydy
niet God inden Hemel/ eñ Heerscher in allē

c Mat 6.13
1 Par.29.12.

Koninckrijcken der Heydenen? c ende in u-
wer handt is kracht ende macht/ eñ daer
en is niemant/ die v wederstaen mach.
7 Hebdy/ onse God/ niet de inwooners de
ses landts verdreuen/ voor uwen Volcke
Israel/ ende hebt het ghegheuen den zade
Abrahams uws liefhebbers eewichlick/
8 Dat sy daer in gewoont/ eñ v een Heylich
dom tot uwen Name daer in ghebouwet
hebben/ ende gheseydt:

d 2 Pa 6.28
ende 7.13.

9 d Wanneer een ongheluck/ sweert/ straf-
fe/ Pestilencie of dieren tijdt ouer ons coēt
so sullen wy staen voor desen huyse voor v
(want uwen Naem is in desen huyse/) eñ
schreyen tot v in onser noot: so willet ghy
hooren ende helpen.
10 Nu siet/ de kinderen Ammon/ Moab/ eñ
die vanden gebercht Seir/ e tegen de wel-

e Deut. 2.1.
ende 8.18.

ke ghy de kinderen Israels niet trecken en
lietet/ doe sy wt Egypten lande togē/ maer
moesten van hen wijcken/ ende hen niet ver
delgen
11 Ende siet/ sy laten ons dies ontgelden/
ende komen ons te stooten wt der Erue/
die ghy ons hebt inghegheuen.
12 Onse God/ wildyse niet richten? want in
ons is geen kracht tegen desen grooten
hoop/ die teghen ons koemt wy en weten
niet wat wy doen sullen/ maer onse oogē
sien tot v.
13 Eñ het gantsche Iuda stont voor dē Hee
re/ met haren kinderen/ vrouwen eñ sonen.
14 Eñ op Iehasiel den sone Zachar Ja/ des

De Prophect Iehasiel troost het volck.

soons Bena Ja/ des soons Iehiel/ des soōs
Mathan Ja den Leuyt/ vanden kinderē As
saph/ quam de Geest des Heeren midden in
der Ghemeynten/
15 Ende sprack: Merct op gantsch Iuda/ eñ
ghy inwoonders te Ierusalem ende de Co-
ninc Iosaphat/ so spreect de Heere tot v lie-

f Exo 14.13

dē: f Ghy en sult v niet vreesē/ noch verzaech
ach: ich worden voor desen grooten hoop:
want ghylieden en strijdt niet/ maer God.
16 Morgen sult ghi tot hen af trecken: ende
siet/ sy trecken aen Ziz op/ ende ghy sult aē
hē comē by de g† Rietzee/ inder Beke voor
der Woestijne Ieruel.

g† Anders. Schelfzee/ of diese kliffe An. eynden der beken voor der etc

17 Want ghy en sult niet strijdē in deser sake:
Tredet slechs heuen/ ende staet stille/ ende
siet den Heyl des Heerē/ die met v lieden is:
Iuda ende Ierusalem vreest v niet eñ en
vertzaecht niet/ morghen treckt wt teghen
hen/ de Heere is met v lieden.

18 Doe buychde hem Iosaphat met zijn aen
sichte ter Aerdē/ ende gantsch Iuda/ ende de
inwooners te Ierusalem/ vielē voor dē Hee
re/ ende baden den Heere aen.
19 Ende de Leuiten vanden kinderen der Ka-
hathiters/ ende vanden kinderen der Korhi-
ters/ maeckten hen op/ te louen den Heere
den God Israels/ met luyder stemmen inder
hoochte.
20 Ende sy maecten hē des morgens vroech
op/ ende toghen wt na der Woestijne The-
koa: ende doe sy wt toghen/ stont Iosaphat/
eñ sprac: Hoort toe Iuda/ ende ghy Inwoo
ders te Ierusalem: gelooft aen den Heere u-
wen God/ so sult ghylieden seker zijn: ende
gelooft zijn Propheten/ so sult ghylieden ge
luck hebben.
21 Eñ h onderwees het volck/ ende stelde Sā
gers den Heere/ dat sy hem loefden in heyli-
ge cieragie/ ende voor de geruste souden trec
ken/ eñ sprcken: h Dancket den Heere/ wāt
zijn barmherticheydt duert eewichlick.

Lofsāc voor den crijchsliedē heuen.
h Psal 136 1

22 Ende doe sy aenhieuen met dancken eñ lo
nen/ i liet de Heere de achterlage/ die teghen
Iuda gecomen was/ ouer de kinderen Am-
mō/ Moab/ eñ die van het gebercht Seir/
comen/ ende sloeghense.

i Iud.7.22.
1 Sa 14.20

23 Doe verhieuē hen de kinderen Ammon eñ
Moab tegen die vanden ghebercht Seir/
hen te verbannē eñ te verdelgen ende doe sy
alle die vanden gebercht Seir/ haddē te nie
te ghemaeckt/ halp een den anderen/ dat sy
hen oock verdoruen.

Een ouerwinninghe sonder alle sweertslach

24 Doe nu Iuda tot Mizpa quā aender woe
stijne/ wenden sy hen tegen dē hoop: eñ siet
doe lagen de doode lichamen op der Aerdē/
dat daer niet een ontkomen en was.
25 Ende Iosaphat quam met syne volcke ha
ren roof wt te deylē: ende vonden onder hen
so veel goets/ eñ cleederen/ ende costelickes
gereetschaps/ welcke sy hen namen/ dat mē
het oock niet dragen en conde: ende deylden
drij daghen lanck den roof wt/ want dies
was vele.
26 k Aendē vierden daghe nu/ quamē sy tsa-
men inden dale des Lofs/ want aldaer loefdē
sy den Heere: daer van heet de stede: Het dal
des Lofs/ tot op desen dach.

k 1 Mac 5.54
Lofdal.

27 Also keerde een yegelick vā Iuda ende Ie
rusalem wederom/ eñ Iosaphat voer aen de
spitze/ dat sy na Ierusalem togē met vreuch
den: want de Heere hadde hen een vreuchde
ghegheuen aen hare vyanden.
28 Ende toghen te Ierusalem in/ met Psalte
ren/ Harpē ende Trompetten/ ten huyse des
Heeren.
29 Ende de vreese Gods quam ouer alle Co-
ninckrijcken inden Lande/ doe sy hoorden dat
de Heere tegen de vianden Israels gecrijcht
hadde.
30 Also was het Coninckrijck Iosaphats stil
le/ ende God gaf hem ruste rondtom.
31 Ende Iosaphat regeerde ouer Iuda/ ende
was vijf eñ dertich Iaer out doe hy Conin-
ck wert/ ende regeerde vijf ende twintich Iaer
te Ierusalem: zijn moeder hiet Asuba/ een
dochter Silhi.

Iosaphat is 25. Iaer Coninck in Iuda.
1. Re.22.41.

32 Ende hy wandelde inden weghe zijns va-
ders Assa/ eñ en liet daer niet van af/ dat hy
dede wat den Heere wel beuiel.
33 Sonder alleene de Hoochtē en werdē niet
wech genomē: want het volck en hadde zijn
herte noch niet gheschict/ tot den God harer
vaderen.
34 Wat nu meer van Iosaphat te seggen is/
beyde het eerste ende het laetste/ siet/ dat is
geschreuen inde ghesschiedenissen Iehu des
soōs Hanani/ die hy aengeteeckent heeft int
Boeck der Coninghen Israels.

Doe

Ahasia.
35 Daer na vereenichde hē Josaphat de Co-
nine Juda met Ahasia dē Coninc Israels/
welcke Godloos was met sijnen doen.
1. Re.22.49 36 Eñ hy vereenichde hem met hem Sche-
pen te maken dat sy op de Zee voeren: eñ
sy maeckten de Schepen te Ezeon Gaber.
Eliezer de Propheet.
37 Doch Eliezer de sone Dodoua van Mare
sa/ prophetecrde tegen Josaphat/ eñ sprac-
Daerom dat ghy v met Ahasia vereenicht
hebt/ heeft de Heere v wercken ghescheurt:
eñ de Schepen werden ghebroken/ ende en
conden op de Zee niet varen.

Dat xxi. Capittel.

1. Jozam wort Coninck in Josophats stede/ 4. verworcht beneuē zijn Afgoderÿe zijn broeders/ 8. eñ maect de Edomiters eñ die van Libna/ van Juda afuallende. 12. wert van Elia door schriften gestraft/ 16. ende vanden Heere/ met vyandelicke verstooringhe/ 18. ende met eysselicker cranc heyde tot den doodt gheplaecht.

Jozā 8. iaer Coninck in Juda. a 1. Re.22.51 2. Reg.8.16.
1 Ende a Josaphat ontsliep met synē va-
deren/ ende wert begrauen by syne va-
deren in de Stadt Dauids: ende zijn so
ne Jozam wert Coninck in zijn stede.
2 Eñ hy hadde broeders/ Josaphats sonē/
Asar Ja/ Jehiel Sachar Ja/ Asar Ja/ Mic
hael/ eñ Sephat Ja: dese warē altemael Jo
b van Israel
saphats des Coninc b van Juda kinderen.
3 Eñ haer vader gaf hen vele gauē van sil-
ner gout/ eñ clenodien/ met vasten Steden
in Juda: doch het Coninckrÿcke gaf hy Jo-
ram: want hy was de eerstegheboren.
4 Doe nu Jozam opquam/ ouer het Coninc
Jozam verworcht of doot zijn broeders. c Judi.9.5. d 2 Re.8.17.
rÿcke sÿns vaders/ eñ des machtich wert/
c verworchde hy zijn broeders altemael/
met den sweerde/ daer toe oock sommighe
Ouersten in Israel.
5 d Twee eñ dertich Jaer was Jozam oudt
doe hy Coninc wert/ eñ regeerde acht Jaer
te Jerusalem.
6 Ende wandelde inden weghe der Conin
ghen Israels/ gelÿck als het huys Achabs
gedaen hadde: want Achabs dochter was
zijn wijf/ ende dede dat den Heere qualick
beviel.
e 2. Sa.7.12
7 e Doch de Heere en wonde het huys Da-
uids niet verderuē/ om des Verbōts wille
dat hy met Dauid ghemaect hadde/ eñ als
hy ghesproken hadde/ hem een liecht te ge-
uen/ ende synen kinderen altoos.
De Edomiters vallē af van Juda. 2. Reg.8.20.
8 Te syner tijt vielē de Edomiters af vā Ju
da/ ende maeckten ouer hen eenen Coninc.
9 Want Jozā was ouer ghetogen met synē
Ouersten/ ende alle waghenen met hem: eñ
hadde hem des nachts opgemaect/ ende de
Edomiters ront om hem/ ende de Ouersten
der waghenen gheslagen.
10 Daerom vielē de Edomiters van Juda af
tot op desen dach: Ter seluer tijt viel Libna
oock van hem af: want hy verliet dē Heere
syner vaderen God.
11 Oock maecte hy hoochten op de Bergen
in Juda ende maecte/ dat die te Jerusalem
hoererÿe bedreuen/ ende verleydde Juda/
Elie brijf aē Jozam.
12 Daer quamen nu schriften tot hem vandē
Propheet Elia/ die luydē alsō: So spreect de
Heere/ de God wws vaders Dauids: daerom
dat ghi niet gewandelt en hebt inde wegen
wws vaders Josaphat/ noch in de weghen
Assa des Conincks Juda.
13 Maer wandelt in de wegē der Coningen
Israels/ ende maket/ dat Juda eñ die te Je
rusalem hoererÿe bedryuē/ na der hoererÿe
des huys Achabs: ende hebt daertoe uwe
broederē uws vaders huys verworcht/ die
beter waren dan ghy:
14 Siet/ so sal v de Heere met eener grooter
plaghe slaen/ aen uwen volcke/ aen uwe
kinderen/ aen uwe wyuen/ ende aen alle u-
we haue.
15 Doch ghy sult vele cranchept hebben in v
ingewant/ tot dat v ingewant van grooter
cranckheydt wt ga/ van daghe te daghe.
16 Also verweckte de Heere tegen Jozam/ den
geest der Philisteen ende Arabiers/ die haer
by de Mooren ligghen/
17 Eñ toghen op in Juda/ ende verstoorden
hen eñ voerden wech alle haue die voorhā-
den was inden huyse des Conincx: daertoe
zijn sonē ende zijn wyuen dat hem niet een
sone ouer en bleef/ dāalleen Joas zijn ioncx
ste sone.
18 Ende na dien alle/ plaechde hem de Heere
in zijn ingewant/ met sulck eener cranchept
diemen niet heelen en conde.
19 Eñ dat duerde van dage te dage: als den Jozam de
tijt van twee Jaer om was/ ginck zijn inge- Coninc Juda
want van hem met syner cranchept: ende hi da sterft.
sterf aen boose craucheden: eñ sy en maecte
geen bernen ouer hem/ f gelÿck als sy synen f 2 Pa.16.14
vaderen ghedaen hadden.
20 Twee ende dertich Jaer was hy out/ doe
hy Coninck wert/ ende regeerde acht Jaer
te Jerusalem: eñ wandelde dat het niet syn
en was: ende sy begroeuen hem inder Stat
Dauids/ doch niet onder der Coninghen
grauen.

Dat xxij. Capittel.

1. Ahasia wort vā zijn moeder tot Godloosheyt ghewent/ 5. treckt met Jozam dē sone Achabs inden strydt/ 8. eñ wort met synē broederē inā straffe des huys Achabs van Jehu omghebracht. 10. Der Tyrannischer Athalia wort Joas Ahasie sone ontstolen/ ende ses Jaer lanck inden huyse des Heeren versteken.

1 Ende die te Jerusalem maeckten Ahasia Ahasia een
synen ionckstē sone ten Coninck in zijn iaer Coninc
stede: a want de krÿchs lieden die vandē in Juda
Arabiers met den Heyre quamen/ hadden 2. Reg.8.24
de eerste alle verworcht: daerom wert Aha- a 2. Pa.21.17
sia de sone Jozam des Conincks Juda/
Coninck.
2 Twee ende veertich Jaer was Ahasia out
doe hy Koninck wert/ eñ regeerde een Jaer
te Jerusalem: zijn moeder hiet Athalia/ de
dochter Amri.
3 Ende hy wandelde oock inde wegen des
huys Achabs: want zijn moeder hielt hem
daertoe/ dat hy Godloos was.
4 Daerom dede hy dat den Heere qualic be-
uiel/ gelÿc als het huys Achabs: wāt sy wa
ren zijn Raetgeuers na zijns vaders doot/
dat sy hem verdoruen.
5 Ende hy wandelde na haren raet: ende hy Jozam Co-
tooch henē met Jozam den sone Achabs dē ninck Isra-
Coninc Israels/ indē strÿt na Ramoth in Gi els.
lead/ teghen Hasael den Coninck te Syrien:
doch de Syriers sloeghen Jozam/
6 Dat hy wederom keerde/ om hem te latē
heelē te Jesreel: want hy hadde wonden die
hem geslagen waren te Rama/ doe hy street
met Hasael den Coninck te Syrien: eñ Aha
sia de sone Jozam/ de Coninc Juda tooch
af/ Jozam den sone Achabs/ die daer cranc
lach/ te besoecken te Jesreel.
7 Want dat ongeual was Ahasia van Gode
toegevoecht dat hy tot Jozam quame eñ al
so met Jozam wt toge teghē Jehu den sone
Nimsi/ b dien de Heere gesalft hadde wt te b 2. Reg.9.6
roeyen het huys Achabs.
8 Doe nu Jehu straffe oeffende aendē huyse Jehu.
Achabs/ vāt hy sommige Ouersē wt Juda:
ende de kinderen der broeders Ahasia/ die
Ahasia dienden/ ende verworchde se.

9 Ende hy sochte Ahasia / ende kreech hem
daer hy hē versteken hadde tot Samaria:
ende hy wert tot Jehu gebracht, die dood
de hē, ende men begroef hem want sy spra-
ken: hy is Josaphats sone, die na dē Hee-
re poochde vā gantscher herten: eñ en was
niemant meer van den huyse Ahasia / die
daer Koninck werde.
Athalia. 4.Regu.11.1. 10 Doe nu Athalia Ahasia moeder sach, dat
haer sone doot was / maeckte sy haer op / eñ
vernielde alle het Koninckliche zaet inden
huyse Juda.
Joas wort versteken in dē Tempel. 11 Doch Josabeath des Koninck suster /
nam Joas den sone Ahasia, ende stal hem
van den kinderen des Koninck die gedoot
werdē ende bracht hem met syner Voester
in een slaepkamer: also verberch hem Josa
beath / de dochter des Konincks Joram,
Joiada des Priesters wijf (want sy was
Ahasia suster /) voor Athalia, dat hy niet ge
doodt en werdt.
12 Ende hy wert met hen indē huyse Gods
versteken ses Jaer lanck dewyle dat Atha
lia Koninghinne was inden Lande.

Dat xxiij. Capittel.

1. Joas wort door beschickinge Joiada.
Koninck. 12. Athalia ghedoot. 16. het huys
Baals met tsamē synē Priesteren verstoort.

Joas wort Koninck. 4.Reg.11.4. 1 EN inden sevenden Jare, nam Joiada
eenen moet / ende nam de Oversten over
hondert / namelicken / Asar Ja den sone
Jeroboam / Ismahel den sone Johanan /
Asar Ja den sone Obed / Maese Ja den so
ne Adaia ende Elisaphat den sone Siehri
met hem ten verbonde.
2 Die togē rontom in Juda ende brachten
de Leviten te hoope wt allē Steden Juda /
ende de Overste Vaderen in Israel, dat sy
quamen te Jerusalem.
3 Ende de gantsche Gemeynte maeckte eē
verbont inden huyse Gods met dē Koninc:
a Joiada b 1.Pa.7.12 ende a hy sprack tot hē: Siet des Coninck
sone sal Koninck zyn, b als de Heere gespro
ken heeft over de kinderen Davids.
4 So sult ghy liedē nu also doen: Dwer het
derde deel, die des Sabbaths aengaen, sal
zyn onder den Priesteren eñ Leviten, die de
Deurwachters zyn aen den dorpel.
5 Ende het derde deel in den huyse des Ko-
ninck ende het derde deel aē de Fundamēt
poorte: ende alle het volck sal zyn inden Hof
aen den huyse des Heeren
6 Ende dat niemāt in het huys des Heeren
en ga dan alleen de Priesters ende Leviten /
die daer dienen die sullen daer in gaē wāt
† Nu gehey licht: sy zyn † Heylich dō ende alle het volck hou
de de waeht des Heeren.
7 Ende de Leviten sullen hen rondtom den
Koninck maken / een yegelick met synen ge
weer in de handt: ende wie int huys gaet /
die zy des doodts: ende sy sullen by den Ko
ninck zyn / wanneer hy wt ende in gaet.
c 2.Re.11.9. 8 c Ende de Leviten ende gātsch Juda dedē
als de Priester Joiada gebodē hadde ende
een yegelick nam syne leeden, die des Sab
baths aengingen, met dien, die des Sab-
baths af gingen: want Joiada de Priester
liet de twee hoopen daer buyten niet van
malkanderen komen.
9 Ende Joiada de Priester / gaf dē Oversten
over hondert, Spiessen ende Schilden, eñ
wapenen des Conincks Davids, die inden
huyse Gods waren.
10 Ende stelde alle het volck / een yegelicken
met syne wapenen inder hant / van den rech
tē hoeck des huys tot ten slincker hoec, na
den Altaer, ende na den huyse waert ront-
om den Koninck.

11 Ende sy brachtē des Konincs sone voort / d Den Koninck is heerlicken beyde de kroone eñ het boeck des Wets gegevē worden: op dat hy niet alleene machtich maer oock wys zyn soude Of geloofd men het seggen mach dat hy Gods woort ende het recht / weten soude. Also maect men als nu Koningē met eenen Sweerde eñ Boeck.
ende settedē hem de kroone op, ende d het
Ghetuyghenisse ende maeckten hem tē Ko
ninck: ende Joiada met tsamen synen so-
nen salfden hem / ende spraken: Gheluck ende
Heyl den Koninck.
12 e Doe nu Athalia hoorde het gheschrey
des volcks dat toeliep / ende den Koninck
loefde: ginck sy ten volcke inden Huyse des
Heeren /
13 Ende sy sach toe: eñ siet / de Koninck stōdt
op zyn stede indē inganck / ende de Overstē /
ende Trompetten rontom den Koninck eñ
alle het volck des Lants was vrolick / ende
blies Trompettē / ende de Sangers met al
lerley Snarenspel gheschickt te loven: doe
verscheurde sy hare kleederen / ende sprack:
Oproer Oproer.
14 Doch Joiada de Priester maecte hem wt /
met dē Oversten over hondert / die over het
Heyr waren / ende sprack tot hen / Leydtse
van den huyse over den Hof wt / ende wie
haer navolcht dien salmē met den sweerde
dooden: want de Priester hadde bevolen /
men soudese niet dooden inden huyse des
Heeren.
15 Ende sy leyden de handen aen haer: ende
doe sy quam tot den ingang der Peerden-
poorte aenden huyse des Koninck / dooden
syse aldaer.
16 f Eñ Joiada maeckte een verbont tusschē e 2 Re.11.13. Athalia wordt ghedoodt.
hem eñ allen volcke, ende den Koninck, dat
sy des Heeren Volck zyn souden.
17 Doe ginck alle het volck int huys Baal Verbondt des volcks.
eñ braken hē af ende zyn Altaren eñ Beel-
dē braken sy, eñ verworchden den Matha
den Baals Priester voor de Altaren. f 2.Re.11.17.
18 Ende Joiada bestelde de Ampten inden Hos 24 25. 2.Par.6.12.
huyse des Heeren: onder den Priesteren dē Het huys Baal wort verstoort / met tsamen synen Priesteren.
Leviten, g die David geordineert hadde tot
ten huyse des Heeren / Brantoffer te doen
den Heere: h als het gheschreven staet in de
Wet Mose / met vreuchden ende Lieden / vā
David ghedichtet.
19 Eñ stelde Deurwachters in de poortē aē g 1 Pa 23 24
den huyse des Heerē dat daer niet onreyns h Numeri 28.
in en quame / van eenighen dinghen.
20 Eñ hy nam de Oversten over hondert / eñ
de Machtige eñ Heeren indē volcke eñ alle
het volck des Lants eñ voerdē dē Koninck
af van den huyse des Heeren eñ brachtē hē
door de hooge Poorte aen dē huyse des Ko
nincks ende lieten den Coninck op den Ko
ninckliken Stoel setten.
21 Eñ alle het volck des Lants was vrolick /
ende de Stadt was stille: Mu Athalia wert
met den sweerde verworcht.

Dat xxiiij Capittel.

1. Joas eenen tijt lanck vroom. 4. bou
wet den Tempel, ende wat totten Gods-
dienst behoort. 15. laet hem naden doot Jo
iada verleyden. 19. ende so hy daer over ge-
straft wort 21. steenicht des Heeren Pro-
pheet zyns ghetrouwen vrients sone. 23.
God straft Juda door de Syriers. 25. Jo-
as wordt van zyn eyghen knechten ver-
worcht.

1 JOas was seven Jaer out / doe hy Koninc
wert, ende regeerde veertich Jaer te Je- Joas 40. Jaer Coninck in Juda.
rusalem: zyn moeder hiet Zibia van Ver-
seba.
2 Ende Joas dede wat dē Heere wel beviel / 2.Reg.12.2.
so langhe als de Priester Joiada leefde
3 Ende Joiada gaf hem twee wijven, ende
hy genereerde sonen ende dochteren
4 Daer na nam Joas voor / het huys des
Heeren te vernieuwen.

Ende

5 Ende vergaderde de Priesters ende Leviten ende sprack tot hen: Treckt wt in alle Steden Juda ende verzadert gelt wt den gantschen Israel/ het huys ws Gods Jaerlick te beteren ende haest v sulcks te doen: doch de Leviten en haesteden hen niet.

6 Doe riep de Koninc/ Joiada den Voornemsten ende sprack tot hem: Waerom en hebdy geen achtinge op de Leviten/ dat sy inbringen van Juda ende Jerusalem/ de schattinge/ a die Mose de knecht des Heeren geset heeft/ diemen vergaderde in Israel/ tot der Hutten des b † Beschepdts.

a Deu. 30. 12

b † Anders. Schrifts of Getuygenisses.

7 Want de Godloose Athalia ende hare sonen/ hebben het huys Gods verscheurt, ende alles wat ten huyse des Heeren geheylicht was/ hebben sy aen Baalim vermaeckt.

8 c Doe beval de Koninck/ dat men een kiste maeckte/ ende settese buyten in de poorte, aen den huyse des Heeren.

c 2. Re. 12. 9.

9 Ende liet wtroepen in Juda ende te Jerusalem datmen den HEERE in bringen soude de schattinge van Mose den knecht Gods/ op Israel gheleyt inder Woestijne.

10 Doe verblijden haer alle Oversten/ ende alle het volck/ ende brachtense ende staken se in de kiste, tot dat sy vol werdt.

11 Ende wanneer het tijt was/ datmen de kiste voortbrenghen soude/ door de Leviten/ na des Koninckx bevel (wanneer sy saghen dat daer vele gelts in was/) so quam de Schrijver des Koninckx ende wie van den Voornemsten Priester bevel hadde/ ende goten het ghelt wt der kiste ende droegen de kiste weder aen haer plaetse: so deden sy alle daghe, dat sy des gelts de volheydt te hoope brachten.

12 Ende de Koninck ende Joiada gaven t den Arbeydtslieden/ die daer arbeydden aen den huyse des Heeren, de selve huerden Steenhouwers ende Timmerlieden te vernieuwen het huys des Heeren: ooc k den Meesters aen yser ende metael, te beteren het huys des Heeren.

13 Ende de Arbeydtslieden arbeydden dat de beteringe inden wercke toenam door hare handen/ ende maeckten het huys Gods gantsch veerdich/ ende wel toeghericht et/ ende maecktent vaste.

14 Ende doe zijt volbracht hadden/ brachten sy het overgebleven gelt voor den Koninck ende Joiada: daervan maecktemen Vaten ten huyse des Heeren. Vaten ten Dienste/ ende tot Brantofferen Lepelen ende gulden ende silveren gereetschap: ende sy offerden Brantoffer by den huyse des Heeren altijt/ so langhe als Joiada leefde.

15 Ende Joiada wert oudt/ ende des levens sat/ ende sterf, ende was hondert ende dertich Jaer oudt, doe hy sterft.

Joiada 130. Jaer oudt/ sterft

16 Ende sy begroeven hem inder Stat Davids/ onder de Koningen/ daerom dat hy hadde wel gedaen aen Israel/ ende aen God/ ende synen huyse.

17 Ende na den doodt Joiada/ quamen de Oversten in Juda, ende * vaden den Koninck aen: doe hoorde hen de Koninck.

* aen hem ootmoedelick biddende te veranderen den Dienst Gods.

18 Ende sy verlieten het huys des Heeren des Gods harer vaderen ende dienden den Hagen ende Afgoden: doe quam den toorne des Heeren over Juda ende Jerusalem/ om deser harer schulde wille.

19 Ende hy sant Propheten tot hen/ dat sy hen tot den Heere bekeeren souden/ ende betuyghden dese: doch sy en namen t niet ter ooren.

20 Ende de Geest Gods tooch aen Zacharia den sone Joiada des Priesters/ die trat op in de hoochte over het volck/ ende sprack tot hem: Waerom overtreedt ghy de gheboden des Heeren/ dat v niet wel v gelucken? want ghy hebt den Heere verlaten, so sal hy v weder verlaten.

d Of slaen

e 2. Par. 15.

4. Esd. 1. 25.

De Propheet Zacharia wort gesteenicht

21 Doch sy maeckten een verbondt teghen hem ende steenichden hem na den gebode des Koninckx/ inden Hof aen den huyse des Heeren.

22 Ende de Koninc Joas en dachte niet aen de barmherticheyt, die Joiada zijn vader/ aen hem gedaen hadde, f maer verworchde synen sone. Doe hy nu sterf/ sprack hy. De Heere salt sien/ ende soecken.

f Mat. 23. 3

23 Ende g doe het Jaer om was, tooch op het Heyr der Syriers, ende quamen in Juda ende Jerusalem/ ende verdorven alle Oversten inden volcke/ ende alle haren roof sonden sy den Koninck te Damascon.

g 2. Re. 12. 17

24 Want der Syriers macht quam met weynich mannen/ nochtans gaf de Heere in haer hant/ een gantsch groote macht/ daerom dat sy den Heere harer Vaderen God verlaten hadden/ oock oeffenden sy aen Joas straffe.

Weynich Syriers straffen Juda.

25 Ende doe sy van hem toghen lieten sy hem in groote krancheden: syne knechten dan maeckten een verbont teghen hem, om des bloets wille der kinderen Joiada des Priesters ende verworchden hem op zijn bedde: ende hy sterf: ende men begroef hem inder Stadt Davids doch niet onder der Koninghen graven.

Joas wort verworcht of doot gheslagen van zijn eyghen knechten.

26 Die nu het verbont tegen hem maecten/ waren dese: Sabad de sone Simeath der Ammonitischen. ende Josabad de sone Simrith der Moabitischen.

27 Nu zijn sonen, ende de summe die onder hem vergadert was, ende het gebouwte des huys Gods/ siet die zijn beschreven in de Historien inden Boeck der Koningen: ende zijn sone Amazia werdt Koninck in zijn stede.

Dat xxv. Capittel.

1. Amazia wreeckt zijns vaders doot. 4. wordt ghewaerschout hy sal hem op uitlensche hulpe niet verlaten. 11. ende valt na den slach der Edomiten. 14. in Afgoderije daervan hy hem niet en wil straffen laten. 17. Treckt Joas den Koninck Israels ten stryde. 21 vadert op hem ongheluck ende schade. 27. ende wordt ten laetsten van den synen verslaghen.

1 VIJf ende twintich Jaer was Amazia oudt/ a doe hy Coninck werdt/ ende regeerde neghen ende twintich Jaer te Jerusalem: zijn moeder hiet Joadan van Jerusalem.

Amazia 29. Jaer Coninck in Juda.

2 Ende hy dede wat den Heere wel beviel, doch niet van gantscher herten.

a 2. Re. 14. 2.

3 Doe nu zijn Koninckrijc bevesticht werd/ verworchde hy syne knechten die de Koninc synen vader verslaghen hadden.

4 Doch hare kinderen en doodde hy niet: want also staet gheschreven in de Wet, in het Boeck Mose daer de Heere gebiet ende spreect: De vaders en sullen niet sterven voor de kinderen/ noch de kinderen voor de vaders: maer een yegelick sal om syner sonden wille sterven.

b Deu. 24. 16

2 Reg. 14. 6.

Jer. 31. 29.

ende 31. 30.

Eze. 18. 20.

5 Ende Amasia bracht te hoop Juda/ ende stelde se na der vaderen huysen, na den Oversten over duysent ende over hondert, int gantsche Juda ende Ben Jamin ende telde se van twintich Jaren aen ende daer boven/ ende vant harer drie duysent wtghelesene die int Heyr trecken mochten, ende Spiessen ende Schilden voeren konden.

6 Daertoe nam hy aen wt Israel/ hondert duysent stercke kryghslieden, om hondert Centenaers silvers.

Een Propheet waerschout Amazia.

7 Daer quam nu een man Gods tot hem/ eñ sprack: Heer Coninck/en laet het Heyr Israels niet met v coemen: want de Heere en is niet met Israel/ noch met allen kinderen Ephraim.

8 Want so ghy koemt / dat ghy een koenheyt bewijset inden strijdt, so sal v God vallen laten voor uwe vyanden: Want by God de staet de cracht te helpen/ ende vallen te laten.

9 Amasia sprac tot den man Gods: wat sal men dan doen met de hondert Centenaers/ die ick den crijchsknechten van Israel ghegheuen hebbe? De man Gods sprac: de Heere heeft noch meer dan dies is, dat hy v geuen can.

10 Doe schepde Amazia de krijchsknechten af/ die tot hem wt Ephraim gecomen warẽ dat sy heim gingen aẽ haer plaetse: doe vergrimde haren toorne teghen Juda gansch seere ende togẽ weder aen haer plaetse met grimmighen toorne.

De Edomiters wordẽ geslagen eñ ghedoodt.

11 Ende Amazia creech eenen goeden moet/ ende leyde zijn volck wt/ eñ tooch wt in het Soutdal, ende sloech der kinderẽ van Seir tien dupsendt.

12 Ende de kinderen Juda vingen haerer tien dupsent leuendich/ ende voerdense heimẽ op de spitze eens rotzsteens/ ende stietense vã der spitzẽ des rootzsteens/ dat sy altemael borsten.

13 Nu/ de crijchsknechten die Amazia hadde laten wederom trecken/ dat sy met synẽ volcke ten strijde niet en toghen/ leyden hen neder inden Steden Juda/ van Samaria aen tot Beth Horon toe/ ende sloegen haerer drij dupsendt / ende namen ghantsch veel roofs.

Afgoderije des conincx Amazia.

14 Ende doe Amazia weder quam vanden slach der Edomiters bracht hi de Godẽ der kinderen van Seir mede/ ende stelde se hem tot Goden / ende badt voor hen aen/ ende roockte hen.

Een Propheet straft Amazia.

† An. verlossen

15 Doe vergrimde dẽ toorne des Heerẽ ouer Amasia/ eñ sant eenẽ Propheet tot hem/ die sprack tot hem: Waerom soeckt gy de Goden dies volcx/ die haer volck niet en conden † veruijden van uwer hande?

16 Ende doe hy met hem sprac/ seyde hy tot hem: Heeftmen v tot des Coninckx Raedt ghemaeckt? hout op/ waerom wildy geslaghen zijn? Doe hielt de Propheet op/ ende sprack: Ick mercke wel / dat God by hem beslotẽ heeft, v te verderuen/ dat ghy sulcs ghedaen hebt/ ende en hoort mynen raedt niet.

c 2. Re.14.8. Amasiah wert Joas een strijde.

17 c Eñ Amazia de Coninck Juda wert des sins/ eñ sant henen tot Joas den sone Joachas/ des sohs Jehu den Coninc Israels eñ liet hem seggen: Comt herwaerts/ laet onse een den anderen besien.

18 Doch Joas de Coninck Israels/ sant tot Amazia den Coninck Juda/ ende liet hem seggen: d Den e† Doornstruyck in Libanõ/ sande totten Cederen in Lebanon/ ende liet hem seggen: Geeft uwe dochter mynen sone ten wyue: ende het Wiltwerck in Libano liep ouer den Doornstruyck/ ende vertradt hem.

d Judi.9.8. 4. Esd.4. e† An distel/ of kardenstruyck.

19 Gy dencket: Siet/ ick hebbe de Edomiters gheslaghen dies verheft hem v herte/ ende soecket roem: nu blijft te huys / waerom poochdy na ongheluck/ dat ghy vallet/ eñ Juda met v.

20 Doch Amasia en hoorde niet: want het geschiede also vã God/ op dat sy gegeuen werden in † de hant/ daerom dat sy de Godẽ der Edomiten ghesocht hadden.

† And. zijn

21 Doe toech Joas de Coninck Israels op/ ende besagen hen onder malcanderen; hy eñ Amazia de Coninc Juda tot Beth Semes die in Juda leyt.

22 Doch Juda wert geslagen voor Israel/ eñ vloden een yeghelick in syne Hutten.

23 Eñ Amasia dẽ Coninc Juda dẽ sone Joas/ greep Joas den sone Joachas de Coninck Israel te Beth Semes/ eñ bracht hem te Jerusalem: f eñ brac de mueren te Jerusalem/ van der poortẽ Ephraim aẽ tot aẽ de Hoeckpoorte/ vier hondert ellen lanck. *f 2. Pa.32.5*

24 Ende alle het gout ende siluer/ eñ alle Vaten/ die voorhandẽ waren indẽ huyse Gods by Obed Edom/ eñ inden schatte inden huyse des Conincx/ ende de kinderen te pande/ nam hy met hem na Samaria.

25 Eñ Amazia de sone Joas/ de Coninc Juda leefde na dẽ doot Joas/ des sohs Joachas des Coninckx Israels/ vijftien Jaer.

26 g Wat nu meer van Amazia te segghen is/ beyde het eerste eñ laetste/ siet/ dat is geschreuen int Boeck der Coningen Juda eñ Israels. *g 2 Re.14.18*

27 Eñ van dier tijt aen/ doe Amasia vanden Heere afweeck/ maeckten sy een verbont tegen hem te Jerusalem: hy dan vluchtede na Lachis: doe sondẽ sy hem na te Lachis/ ende dooden hem aldaer.

28 Ende sy brachten hem op peerden / ende begroeuen hem by syne vaders inder Stadt Juda.

Dat xxvi. Capittel.

1. Usia richtet met hulpe des Heerẽ/ 5. dien hy voor eenen tijt lanc soeckt vele dinghen te bu... ende in deuerthen gheluckelic wt. 11. Heeft een wel gerustet eñ sterc crijchsvolck/ 16. ende so hy hem aenden Heere niet te roocken verghijpt / 19. wort met melaetscheyt tot aen syner doot/ gheslaghen.

1 Doe nam het gantsche volck Juda Usia/ die was sestien Jaer out/ eñ maecten hem ten Coninck in zijns vaders Amasia stede. *Usia of Asaria 52. Jaer Koninck in Juda.*

2 Die selue bouwede Eloth/ eñ brachtse weder aen Juda/ na dien de Coninc ontslapen was met synen vaderen. *a 2. Re.14.22*

3 b Sestien Jaer was Usia out / doe hy Coninc wert/ ende regeerde twee ende vijftich Jaer te Jerusalẽ: zijn moeder hiet Jechalia van Jerusalem. *b 2. Re.15.2*

4 c Ende dede dat den Heere wel beviel/ ghelijck als zijn vader Amazia ghedaen hadde. *c 2. Re.12.*

5 Ende hy socht God / solanghe als Zacharias leefde/ de Leeraer inden d gesichten Gods: ende so langhe als hy den Heere sochte / liet hem God alle dinck wel e ghelucken.

d Gesichtẽ/ zijn prophecien. Eñ hy wil so veel seggen: Zacharia zy geleert gheweest in Mose eñ inden Propheten/ als Samuel/ David Gad ende dierghelijcken. e Of/ slaen.

6 Want hy tooch wt/ ende crijchde tegen de Philisteen/ ende verscheurde de mueren te Gath. eñ de mueren te Jabne/ eñ de mueren te Asdod/ ende bouwede rontom Asdod/ eñ onder den Philisteen.

7 Want God halp hem tegen de Philisteen/ teghen de Arabiers/ teghen die te Gurbaal ende teghen de Meumiters.

8 Eñ de Ammoniters gauen Usia geschencken/ ende hy wert beroepen/ tot datmẽ comt in Egypten: want hy wert altijt stercker en de stercker.

9 Ende Usia bouwede Torrens te Jerusalem aen de Hoeckpoorte/ ende aen de Dalpoorte/ ende aen andere eynden/ ende beuestichdese.

10 Hy bouwede oock Torrens inder Woestijne/ ende groef vele Bornputten: Want hy hadde veel Vees / beyde in de Landouwen/ ende op de effen Velden: ooch Ackerlieden

den, ende Wijngaerdeniers aen den Ber-
gen ende aen Charmel: want hy hadde lust
tot Acker werck.
Het ghetal des krijchs volcks Vsia 11 Ende Vsia hadde een macht ten strijde/
die uit Heyr toghen van krijchsknechten/
inden ghetale gherekent onder der handt
Jeiel des Schrijuers/ ende Maeseia des
Amptmans/ onder der handt Hanania vā
den Ouersten des Coninckx.
12 Ende het ghetal der Voorneemsten va-
ders onder den stercken krijgheren/ was
twee duysent ende ses hondert.
13 Eñ onder haer hant des Heyrs macht/
drij hondert duysent, ende seuen duysendt/
ende vijf hondert, ten strijde gheschickt, in
Heyrs kracht/ den Coninck te helpen tegē
de vyanden.
14 Eñ Vsia schickte hem voor het gantsche
Heyr Schilden Spiessen/ Helmen Pandt
ziers Boghen ende slinghersteenen.
15 Eñ maeckte te Jerusalem Borstgeweerē
konstelick/ die op den Torren ende hoecken
zijn souden te schieten met pijlen ende groo
te steenen: ende zijn gheruchte quam wijt
wt, daerom dat hem sonderlick geholpen
werdt tot dat hy machtich werdt.
f Judi.1.6. 16 Eñ doe hy machtich gheworden was/ f
verhief hem zijn herte tot sijnen verderue:
want hy vergreep hem aen den Heere sijnē
God, ende ginck inden Tempel des Heerē
te roocken op den Reuckaltaer.
g 1.Pa6.10 17 g Doch Asaria de Priester ghinck hē na
eñ tachtentich Priesters des Heeren met
hem/ redelicke lieden/
h Nu.18.1 18 Eñ wederstonden Vsia den Coninck/ eñ
spraken tot hem: het en behoort v niet Vsia
den Heere te roocken: maer den Priesterē/
Aarons kinderen, die te roockē geheylicht
zijn: gaet wt/ wt het Heylichdom. want gy
vergrijpet v/ ende het en sal v gheen eere
zijn, voor God den Heere.
Vsia de Coninck wort Melaetsch Zach.14.5 i Nu.12.10 19 Doch Vsia werdt toornich eñ hadde een
Wierooc vat inder handt: i eñ doe hy met
dē Priesteren murmureerde voor de melaet
schept wt aen zijn voorhooft, voor dē Prie
steren in het huys des Heeren/ voor den
Reuckaltaer.
20 Eñ Asaria de Ouerste Priester keerde hē
tot hem ende alle Priesters ende siet/ doe
was hy melaetsch aen zijn voorhooft: ende
sy stieten hem wt/ hy haestede oock self wt
te gaen: want zijn plage was vandē Heere.
k 2 Re 15 5 21 k Also was Vsia de Coninc melaetsch/ tot
l Leui 13 46 aen sijnē doot/ eñ l woonde in een bysonder
Num.5.2. huys melaetsch: want hy werdt verstooten
ende.12.14. van den huyse des Heeren. Jotham nu zijn
sone stont des Coninckx huys voor/ eñ rich-
tede het volck inden Lande.
22 Wat nu meer vā Vsia te seggē is, beyde
het eerste ende het laetste/ dat heeft beschre
uen de Propheet Jesaia de sone Amoz.
23 Ende Vsia ontsliep met sijnē Vaderē/ en
de sy begroeuē hem by sijne Vaderen inde
Acker/ by der begrauenisse der Coninghen:
want sy spraken: Hy is melaetsch: ende Jo
tham zijn sone werdt Coninck in zijn stede

Dat xxvij. Capittel.

1. Jotham regeert loffelick. 5. eñ soo
hy sijne wegen voor God richtet/ wort der
Ammoniters machtich.

Jotham 16 Jaer Coninck in Juda. 1 Ende Jotham a was vijf ende twintich
Jaer oudt/ doe hy Coninck werdt/ ende
regeerde sestien Jaer te Jerusalem: zijn
moeder hiet Jerusa/ een dochter Zadok.
a 2 Re 15 32 2 Ende dede dat dē Heere wel beuiel/ gelijc
als zijn vader Vsia gedaen hadde: behaluē
b f An. niet/ wreuelick. dat hy inden Tempel des Heerē b niet en
ginck ende het volck hem noch verderf.

3 Hy bouwede de hooge poorte aen dē huy-
se des Heeren/ ende aen der muren Op Jel
bouwede hy vele.
4 Ende bouwede de Steden op het ghe-
berchte Juda/ ende inden Wouden bouwe
de hy Burchten ende Torrens.
5 Eñ hy krijchde met den Coninck der kin
deren Ammon ende hy werde haer mach-
tich, dat hem de kinderen Ammon desseluē
Jaers ghauen/ hondert Centener siluers/
tien duysent Cor Tarwen/ ende tien duysēt
Gersten: so vele ghauen hem de kinderen
Ammon oock in den anderen ende derden
Jare.
6 Also wert Jotham machtich: want hy
richtede zijn wegen voor den Heere sijnen
God.
7 Wat nu meer van Jothan te seggen is/
eñ alle sijne krijghen/ ende alle zijn weghen/
siet, dat is ghescreuen in het Boeck der co
ninghen Israels ende Juda.
8 Vijf ende twintich Jaer was hy oudt/
doe hy Coninck werdt ende regeerde sestien
Jaer te Jerusalem.
9 Eñ Jotham ontsliep met sijnen Vaderen/
ende sy begroeuen hem inder Stat Dauids
ende zijn sone Achas werdt Coninck in zijn
stede.

Dat xxviij. Cappittel.

Achas/ so hy groote grouwelen teghen
God aen richter. 5. 17. laedt op hem ende
zijn volck menigherley ongheluck ende iam
mer. 9. Israel sijner ongenade van Obed
ghestraft. 12. sendet de gheuanghenen vā
Juda weder. 16. Achas verlaet hem op on
ghewisse hulpe vreemder Koninghen. 32.
Maeckt (oock in nooden) sijner Godeloos-
heyt mate noch eynde/ 26. ende sterft.

1 Achas was twintich Jaer oudt/ doe hy Achas. 16.
Coninck werdt/ ende regeerde sestien Jaer Co-
Jaer te Jerusalem/ ende en dede niet dat in Juda/
den Heere wel beuiel, ghelijck als zijn vader seer Gode-
Dauid: loos.
2 Maer hy wandelde in de wegen der Co a 2 Re.16a
ningen Israels: daertoe maeckte hy ghego
ten Beelden Baalim/
3 Eñ roockte inden dale der kinderen Hin-
nom/ b eñ hy verbrande sijne sonen met vier b Deu 18.10
na den grouwel der Heydenen/ die de Hee 2 Re 21 6.
re voor den kinderen Israels verdreuen Jere.7.30.
hadde. eñ 19.5.
4 Eñ offerde ende roockte op de Hoochten
eñ op de Berghen/ ende onder alle groene
Boomen, c Esa.7.1.
5 c Daerom gaf hem de Heere zijn God in
de handt des Coninckx te Syrien/ dat sy
hem sloeghen/ ende eenen grooten hoop vā
den sijnen ghevanckelick wech voerden/ eñ
tot Damascum brachten: oock wert hy ghe
gheuen onder de handt des Coninckx Isra-
els/ dat hy eenen grooten slach aen hē dede Pekah Co-
6 Want Pekah de sone Remalia, sloech in ninc Israel
Juda, hondert ende twintich duysent op slaet Juda
eenen dach/ die altemael redelicke liedē wa
ren: daerom dat sy den Heere haer vaderē
God verlieten.
7 Eñ Sichri een geweldich mā in Ephraim Sichri.
verwoorchde Maeseia den sone des Co-
ninckx, eñ Asrikam den huys voorst, eñ El Obed de
kana, den naesten na den Coninck. Propheet
8 Eñ de kinderen Israels voerden geuanc verschri
kelick wech van haren broederen. twee hō let de Isra
dert duysent vrouwen/ sonen eñ dochteren/ eliten/ also
ende namen daertoe grooten roof van hen/ dat sy de
ende brachten den roof te Samaria. geuanghe-
9 Aldaer nu was een Propheet des Heerē/ nen van Ju
die hiet Obed/ die ghinck wt/ den Heyr te- da weder
ghen dat na Samaria quam/ ende sprack gheuen.

tot hen: siet/ dewijle dat de Heere uwer va-
deren God ouer Juda toornich is/ heeft hy
se in uwe handē gegeuen: ghy liedē dā hebt
se verworcht so grouwelicken/ dat het indē
Hemel reyckt.
10 Nu denct ghy lieden daertoe/ de kinderē
Juda ende Jerusalem / v te onderworpen
tot knechten ende Maeghden: Is dat dan
gheen schult by v lieden/ teghen den Heere
uwen God?
11 So hoort my nu/ eñ brengt de geuangenē
weder henen die ghy lieden hebt wech ghe-
uoert van uwen broederē/ want des Heerē
toorne is ouer v lieden vergrimmet.
12 Doe maecten hen op/ sommighe vanden
Voornemsten der kinderen Ephraim/ Asa
ria de sone Johanā/ Berechia de sone Me
sillemoth/ Jehi kia de sone Sallum/ ende
Amasa de sone Hadlai/ tegen die/ die wt dē
Heyre quamen/
13 Eñ spraken tot hem: ghy en sult de geuan
ghenen niet hier in brengen: want ghy lie-
den denct slechts schult voor den Heere ouer
ons: op dat ghy onser sonde eñ schuldt dies
te meer maket: want der schuldt is alreede
te voren al te vele/ eñ den toorne ouer Isra-
el vergrimmet.
14 Doe lieten de geharnaschte/ de geuangenē
ende den roof/ voor dēn Ouerstē/ ende voor
der gantscher Ghemeynten.
15 Doe stonden de mannē op/ die als nu by
namen genoemt zyn/ ende namen de geuan
genen/ eñ alle die daer bloot onder hen wa
ren/ toghen sy aen van den geroofden/ ende
cleedense/ ende toghen hen schoenen aen/ eñ
gauen hen te eten ende te drincken/ eñ salf-
dense/ eñ voerdēse op Ezelen/ alle die swack
warē/ eñ brachtēse na Jericho tot der Palm
stadt by harē broederen/ ende quamen we-
der te Samaria.
b 2.Re.16.7
16 b Te dier seluer tijt/ sant de Coninc Achas
tot den Coninghen van Assur/ dat sy hem
holpen.
17 Ende de Edomiters quamen noch eens/
ende sloegen Juda/ ende voerden sommige
wech.
18 Ooc leyden hen de Philisteen neder indē
Stedē int Landouwe/ eñ tegen het Zuydē
Juda/ ende wonnen Beth Semes/ Aialō/
Gederoth/ ende Socho met haren Dochte
ren/ eñ Thimna met haren Dochteren/ en-
de Gimso met haren Dochteren/ eñ woon
den daerin:
19 Want de Heere verootmoedichde Juda/
om Achas wille des Koninckx uit Juda/ daer
om dat hy Juda f bloot maeckte/ ende ver
greep hem aen den Heere.
20 Ende Tiglath Pilnesser de Coninck van
Assur quam g tegen hem op/ die beleger
de hem: doch hy en was hem niet machtich
ghenoech.
21 Want Achas beroofde het huys des Heerē/
ende het huys des Coninckx/ eñ der Ouer-
sten/ welcker hy den Coninck te Assur gaf:
doch het en halp hem niets.
22 Daertoe in syner noot/ maecte de Conin
Achas des vergrypens aendē Heere noch
meer.
23 Ende offerde den Godē te Damascon/ die
hem geslagen hadden/ eñ sprack: h De Go-
dē der Coningen te Syrien helpē hen/ daer-
om wil ick hen offeren/ dat sy my ooch hel
pen: so doch deselue hem ende dē gantschē
Israel eenen val waren.
24 Eñ Achas bracht te hoope/ de Vaten des
huys Gods/ eñ i vergaderde de Vaten in
den huyse Gods/ k eñ sloot de deure toe aē
den huyse des Heeren/ ende maecte hem Al
taren in alle hoecken te Jerusalem.

e l an Israel
f Dese bloot heroot was/ dat het volc onder God/ na syuen woorde niet en leefde/ maer by na sijn eyghen goetduncke in Godsdienst enghelijck als Exo.32. Aaron het volc ontblootede.
g 2an. tot hē ende becommerde hem meer/ dā dat hy hē stercte.
h Habac.1.11
i Aud. versprack
k Pa.29.3

25 Eñ inden Steden Juda hier eñ daer maec
te hy Hoochten/ te roocken anderē Goden/
ende verweckte den Heere syner vaderē God
tot toorne.
26 Wat nu meer vā hem te seggen is/ eñ alle
syn weghen/ beyde de eerste ende de laetste /
siet/ dat is gescreuen int Boeck der Conin
ghen Juda ende Israels.
27 Ende Achas ontsliep met synē vaderē/ eñ
sy begroeuen hem inder Stadt Jerusaleme
doch sy brochtē hem niet onder de grauē
der Coningen Israels: ende zijn sone Ezechi-
as werdt Coninck in zijn stede.

Dat xxix. Capittel.

1. Ezechias onderstaet den verlaten eñ
verwoestedē dienst des Heeren weder te bren
gē. 6. eñ leert hoe de seluo zy alles ongeluc
eñ straffe oorsake/ 12. des Heeren Tempel
wort door de Leuiten eñ Priesterē gereynicht
20. De Coninck met den Oudtsten offeren
daerin. 25. De Sanghers louen God met
Snarenspel/ 31. Des volcks offer 34./ is
meer/ als de Priesters wtrichten connen.

1 Ezechias was vijf ende twintich Jaer Isias of Ezechias
oudt/ a doe hy Coninck werdt/ eñ regeer- Coninck in
de neghen eñ twintich Jaer te Jerusa- Juda 29.
lem: zijn moeder hiet Abia / een dochter iaer gansch
Zacharia. vroom.
2 Eñ hy dede dat den Heere wel beuiel/ ge- a 2/Reg 18.2
lijck als zijn vader Dauid.
3 b Hy dede op de deure van den huyse des b 2. Pa 28 24
Heerē inder eerster Maent des eerstē Jaers
zijns Coninckrijckx/ ende beuestichdese.
4 Ende bracht daer in de Priesters eñ Leui
ten / ende vergaderdese op de breede strate
teghen het Oosten/ Vermaninge
5 Ende sprac tot hen: Hoort my toe/ ghy Le Ezechie
uiten: heylicht v / dat gy heylicht het huys aen de Leu-
des Heeren uwer vaderē God/ eñ brengt de iten.
onreynicheydt wt het Heylichdom.
6 Want onse vaders hebben hen vergrepē
ende gedaen dat den Heere onsen God qua-
lick beualt/ eñ hebben hem verlatē: want sy
hebben haer aenghesicht vander Wooninge
des Heeren ghekeert/ ende haer den rugghe
toe ghekeert.
7 Ende hebben de deuren aendē Voorhuyse
toegesloten/ ende de Lampen wtgebluscht/
ende gheen Reuckwerck gherooct/ ende gee
nen Brantoffer ghedaen inden Heylichdom
den God Israels.
8 Daer vā is den toorne des Heerē ouer Ju-
da eñ Jerusalem ghecomen/ ende heeftse ge-
geuen in verstroyinghe ende verwoestinge/
daermense aenspijt/ als ghy lieden met uwē
ooghen siet.
9 Want siet/ om desselfdē wille/ zijn onse va-
deren gheuallen door het sweert/ onse sonē/
dochteren ende wyuen/ zijn wech gheuoert.
10 Nu hebbe ick ver inden sinne/ een verbont
te maken met den Heere den God Israels/
dat hem synē toorne ende grimmicheyt van
ons wende.
11 Nu myne sonē/ en weest niet traech: want c Num 18.2
v liedē heeft de Heere verkorē/ dat ghy voor
hem staen sult/ eñ ghy lie den syne Dienaers
ende Wierookers zijt.
12 Doe maecten de Leuitē hen op: Mahath
de sone Amasai/ eñ Joel de sone Asaria/ van
den kinderē der Kahathiters: eñ vandē kin
deren Merari: Kis de sone Abdi/ eñ Asaria
de sone Jehaleel: Nu vanden kinderen des
Gersoniters: Joah de sone Simma/ ende E-
den de sone Joah.
13 Ende vanden kinderen Elizaphā: Simri/
ende Jeiel: ende vanden kinderen Assaph:
Zacharia ende Mathania.

Ende

14 Ende van den kinderen Heman: Jehiel en Semei: ende van den kinderen Jedithun/ Semaes ende Usiel.

15 En sy vergaderden hare broeders/ en heylichden hen/ ende gingen daer in/ na den gebode des Coninckx/ wt den woorde des Heeren/ te reynighen het huys des Heeren.

16 Ende de Priesters ghingen in/ binnen in het huys des Heeren/ te reynigen/ en brachten alle onreynicheit/ (die inde Tempel des Heeren ghevonden werdt/) op den Hof aen den huyse des Heeren: ende de Leviten namense op / ende droeghense wt in de Beke Kidron.

De Priesters reynigen dẽ Tempel des Heeren.

17 Ende sy begonsten inden eersten daghe der eerster Maent/ hen te heyligen/ ende aẽ den achtsten daghe der Maent/ ghingen sy in het Voorhuys des Heeren/ en heylichdẽ het huys des Heeren acht dagen lanc/ ende volbrachtent inden sestienden dage der eerster Maendt.

18 En sy gingen in tot den Coninc Ezechias/ en spraken: wy hebbẽ gereynicht het gantsche huys des Heerẽ: dẽ Brantoffers altaer ende alle zijn ghereetschap / den Tisch der Thoonbrooden ende alle zijn gereetschap.

19 Ende alle Vatẽ/ die de Coninck Achas/ doe hy Coninc was/ wech geworpen hadde/ doe hy hem besondichde/ die hebben wy bereyt en gheheylicht: siet/ sy zijn voor den Altaer des Heeren.

20 Doe maecte hẽ de Coninc Ezechias vroech op/ ende vergaderde de Overstẽ der Stadt/ ende ginck op ten huyse des Heeren.

21 Ende brachten hier toe seven Ossen/ sevẽ Rammẽ/ seven Lammeren/ ende sevẽ Geytẽbocken ten Sondoffer/ voor het Coninckrijc/ voor het Heylichdom/ ende voor Juda: ende hy sprac tot den Priesterẽ den kinderen Aarons/ dat sy offeren soudẽ op den Altaer des Heeren.

De Coninc met den Oversten in Juda/ offert inden Tempel

22 Doe slachtedẽ sy de Runderen: en de Priesters namen het bloet/ en sprengdent op dẽ Altaer: en slachteden de Rammen/ en sprengden het bloet op den Altaer/ ende slachtedẽ de Lammeren/ ende sprengden het bloet op den Altaer.

23 Ende brachten de Bockẽ ten Sondoffer/ voor den Coninck/ en voor der Gemeyntẽ/ ende leyden hare handen op haer.

24 En de Priesters slachtẽse/ en ontsondichden haer bloet op den Altaer te versoenen het gantsche Israel: want de Coninc hadde bevolen/ Brantoffer en Sondoffer te doen voor het gansche Israel.

25 Ende hy settede Leviten inden huyse des Heeren/ met Cymbalen/ Psalterẽ ende Harpen/ b als David bevolen hadde/ en Gad de Siender des Coninckx/ ende de Propheet Nathan: want het was des Heeren gebot door syne Propheten.

De Sãgers loven God met Snaren spel.
b 1.Par.25.1.

26 En de Leviten stonden met den Snarenspelen Davids/ ende de Priesters met den Trompetten.

27 Ende Ezechias hiet se Brantoffer doẽ op den Altaer: en om den tyt alsmen het Brantoffer begonde/ begonste ooc den sanck des Heeren/ ende Trompetten/ ende op menigerley Snarenspel Davids des Coninckx Israels.

28 En de gantsche Gemeynte badt aen: ende den sanck der Sanghers/ en het trompettẽ der Trompetters/ duerde al te mael/ tot dat het Brandtoffer wtgherichtet was.

29 Doe nu het Brantoffer wtgerichtet was/ buychde hem de Coninc/ en alle die by hem voorhanden waren/ ende baden aen.

30 En de Coninck Ezechias/ met tsamen dẽ Oversten/ hiet de Leviten den Heere loven/ met den gedichte Davids/ ende Assaphs des Sienders: en sy loefden hem met vreuchdẽ/ ende neyghden hen/ ende baden aen.

31 En Ezechias antwoorde/ ende sprac: Nu hebt ghy lieden uwe handen gevult den Heere/ treedt toe/ ende brengt hier den Offer/ en Lofoffer/ ten huyse des Heeren: ende de Ghemeynte bracht daer toe Offer ende Lofoffer/ ende elck man met vrywilligen herten/ Brandtofferen.

32 En het getal der Brantofferen/ die de Gemeynte daertoe bracht/ was tseventich Runderẽ/ hondert Rammen/ ende twee hondert Lammeren/ ende sulcks alle tot Brantofferẽ den Heere.

Des volcx Offer.

33 Ende sy heylichden ses hondert Runderẽ/ ende drie dupsent Schapen.

34 Doch der Priesterẽ was te weynich/ en en conden alle Brantofferẽ de huyt niet af treckẽ: daerom namẽ sy hare broederẽ de Leviten te hulpe/ tot dat het werck wtgerichtet wert/ ende tot dat hen de Priesters heylichden: want de Leviten zijn lichter te heyligen dan de Priesters.

35 Ooc was der Brantofferen vele/ met den vette der Dancofferen en Dranckofferen/ tot den Brantofferen: Also wert het Ampt aen den huyse des Heeren veerdich.

36 Ende Ezechias verblijde hem met tsamẽ allẽ volcke/ datmen met God bereydt ghe worden was: want het gheschiede gantsch haestich.

Dat xxx. Capittel.

1. Ezechias vermaent het volck Passchẽ te houden. 6. ende hem tot den Heere harer vaderen God bekeeren/ 10. Vele driuẽ haren spot daer mede/ 11. Andere / dies een ghantsch grooten hoop is/ nemen hen der vermaninghe blijtich aen. 14. Het Passah wordt gheslachtet/ 17. Onreyne wordt door Ezechie ghebedt / van den Heere gheheylicht. 21. Het Feest wordt met dobbelen daghen/ 24. met ghantsch vele offeren ende groote vreuchde toegebracht.

1 Ende Ezechias sandt henen ten gantschẽ Israel ende Juda/ ende schreef brieven aen Ephraim ende Manassen/ dat [illegible] quamen ten huyse des Heeren te Jerusalem [illegible] Passah te houden/ den Heere den God Israels.

Een vermaninghe Pa- [illegible] houden.

2 En de Coninck hielt eenen raet met synen Oversten/ ende der gantscher Gemeyntẽ te Jerusalem/ a het Passah te houden inden anderen Maendt.

a Exo.12.3. Num.9.10.

3 Want sy en condent te dier seluer tijt niet houden/ daerom dat de Priesters noch niet ghenoech geheylicht waren/ ende het volck noch niet te hoope ghecomen was te Jerusalem.

4 Ende het behaechde den Coninck wel/ en der gantscher Ghemeynten.

5 Ende bestelden sulcx/ dat het wtgeroepen wert/ door gansch Israel/ van Berseba aen/ tot Dan toe/ dat sy quamen Pasah te houdẽ dẽ Heere den God Israels te Jerusalem: wãt het en was langhe niet ghehouden/ als het gheschreven staet.

6 Ende de Loopers ghinghen henen met de brieven/ van der handt des Coninckx ende syner Oversten/ door gantsch Israel ende Juda/ wt den bevele des Coninckx/ ende spraken: Ghy kinderen Israels/ bekeert v tot dẽ Heere den Godt Abrahams / Isaacx ende Israels: so sal hy hẽ tot v keerẽ tot dẽ overgebleven / die noch overgheblevẽ onder v lieden zijn/ wt der handt der Coninghen te Assur.

Een troostelicke vermaninghe Ezechie aen het volck.

7 Ende en weest niet als uwe vaderen ende
broederen, die hen aen dē Heere harer vade
ren Gode vergrepen/ ende hy gaffe in een
verwoestinghe, als ghy lieden selfs siet.
8 So en weest nu niet halstarrich/ als uwe
vaderē/ maer geeft uwe handt dē Heere/ en
de koemt tot synē Heylichdō/ dat hy gehey
licht heeft eewichlick/ ende dient dē HEEre
uwen God so sal hȳ de grimmicheydt zijns
toorns van v lieden keeren.
9 Want so ghy lieden bekeert tot den Hee
re/ so sullen uwe broederen ende kinderen
barmhertichcheydt hebben/ voor dien/ diese
ghevanckelick houden dat sy weder in dit
b Exo.34.7. Lant komen: b want de Heere uwe God is
genadich ende barmhertich/ ende sal zijn
aengesicht niet van v lieden keeren/ so ghy
v tot hem bekeert.
10 Ende de Loopers gingē van eener Stat
tot der anderer/ indē Lande Ephraim ende
Manasse, ende tot Sebulon toe, doch sy be
lachtense ende bespottense.
11 Doch verootmoedichden hen sommighe
van Asser/ ende Manasse ende Sebulon/
ende quamen te Jerusalem.
12 Oock quam Gods hant in Juda/ dat hy
hen gaf eenerley herte/ te doen na des Ko
nincx ende der Overstē gebot/ wt dē woor
de des Heeren.
13 Ende daer quā een groot volck te hoope
te Jerusalē/ te houdē het Feest der ongehe
velder brooden/ inder anderer Maent/ een
gantsch groote Ghemeynte.

Paschen wort gehouden tot Ezechie tydē.
c 2.Pa.28.24

14 Ende sy maeckten hen op/ ende brakē af
c de Altaren/ die te Jerusalem waren/ ende
alle Reuckwerck namē sy wech/ ende wier
pense in de Kidron.
15 Eñ slachteden het Passah/ aendē veerti
den dage der anderer Maent: ende de Prie
sters ende Leuitē bekendē hare schande/ en
de heylichden hen ende brachten de Brāt
offer ten huyse des Heeren/
16 Eñ stonden in harer ordeninge/ als het be
hoort/ na der Wet Mosis des māsGods:
eñ de Priesters sprengden het bloet vander
hant der Leuiten.
17 Want harer warē vele inder Gemeyntē/
die hen niet geheylicht haddē/ daerō slach
teden de Leuiten het Passah/ voor alle die/
die niet reyn en waren/ dat sy den Heere ge
heylicht werden.
18 Oock was des volcks vele vā Ephraim/
Manasse/ Isaschar eñ Sebulon/ die niet
reyn en waren: maer en aten het Paschlam
niet/ als gescreven staet: want Ezechias
bat voor hen/ ende sprac: De Heere die goe
dich is/ sal ghenadich zijn.
19 Allen die haer herte schickē/ God te soec
kē/ den Heere/ den God harer Vaderē/ d eñ
niet om der Heylighen reynicheydt wille.
20 Ende de Heere verhoorde Ezechiam/ eñ
heylichde het volck.
21 Also hieldē de kinderē Israels/ die te Je
rusalem gevonden werden/ het Feest der on
gheuelder brooden/ seuē dagen lanck/ met
grooter blyschappē: ende de Leuitē eñ Prie
sters loefden den Heere alle dage/ met sterc
ken Snarenspelen des Heeren.
22 Eñ Ezechias sprac van herten met allen
Leuiten/ die een goet verstant hadden aen
den Heere/ ende sy aten het Feest over/ seuē
daghen lanck/ ende offerden Danckoffer/
ende danckten den Heere harer Vaderen
God.

d Dat is/ God siet het herte aen: wanneer dat oprecht is aen God/ so en braecht hy na de wtwēdighe reynicheyt niet/ die na de Wet heylich is.

23 Eñ de gantsche Gemeynte wert des sins/
noch ander seuen dagen te houdē: eñ hieldē
e 2.Pa.35.7 oock de seuen daghen met blyschappen.
24 e Want Ezechias de Koninc Juda/ gaf
een Heffinge voor de Ghemeynte, duysent
Ossen eñ seuē duysent Schapen: ende de O
verste gauen een Heffinge voor de Gemeyn
te duysent Ossen/ ende tien duysēt Schapē:
also heylichden hen de Priesters vele.
25 Eñ de gantsche Gemeynte Juda verblij
de haer/ ende de Priester als de Leuiten: eñ
de gantsche Ghemeynte/ die wt Israel ghe
komen was/ ende de vreemdelingen/ die wt
den Lande Israels ghekomen waren/ ende
die in Juda woonden.
26 Ende daer was eē groote blijschap te Je
rusalem/ want sint der tijt Salomonis/ des
soons Dauids des Koninx Israels/ en was
sulcks te Jerusalem niet gheweest.
27 Ende de Priesters ende de Leuiten stondē
op/ ende segenden het volck/ ende haer stem
me werdt verhoordt/ ende haer ghebedt
quam in/ voor syn heylige Wooninge inden
Hemel.

Dat xxxj. Capittel.

1. Alle Afgodische kramen worden in Juda, BenJamin Ephraim ende Manasse na Paschen houden, verstoort. 2. Priesters ende Leuiten werden in haer Ampt gestelt. 3. merlijfs neeringe ouer vloedich versorcht. 11. ende met getrouwe Opsienders ende wtdeylers haers inkomens voorsien 20. Ezechias soeckt den Heere vā gantscher herten/ so heeft hy groot gheluck.

1 Ende doe dit altemael wtgherichtet
was. togen wt alle Israeliten/ die inden
Steden Juda ghevonden werden/ a a 2.Pa.14.3 ende 17.3 ende 33.15.
braken de Calunnen/ ende hieuwen de Ha
ghen af ende braken de Hoochten ende Al
taren af/ wt den gantschen Juda/ BenJa
min/ Ephraim eñ Manasse: tot dat syse te
niete maeckten: ende de kinderen Israels to
gen altemael weder tot haren goede in ha
ren Steden/ b Of, standt teeckenen.
2 Ezechias stelde oock Priesters eñ Leuitē in
hare ordeninge/ eenen yegheliicken na synen
Ampte/ beyde de Priesters ende Leuitē/ tot
Brantofferen ende Danckofferen/ dat sy
dienden/ danckten ende loefden/ inde poor
ten des Leghers des Heeren.
3 Ende de Koninck gaf/ zijn deel van syner
haue/ tot Brantofferen des morghens ende
des auonts eñ tot Brandtofferē des Sab
baths eñ der Nieuwer Maenden eñ Fees
ten/ c als het gheschreuen staet in de Wet c Nu.28.3.9
des Heeren.
4 Ende hy sprack totten volcke/ dat te Je
rusalem woonde/ dat sy deel gauen den Prie
sterē eñ Leuiten: op dat sy des te d blijtiger
waren/ tot de Wet des Heeren.
5 Eñ doe dat woort wt quam/ gauen de kin
deren Israels veel Eerstelingen van Koorn
Most/ Olye/ Heunich/ eñ allerley inkomin
ge van velden/ ende allerley Tienden/ brach
ten sy vele in.
6 Ende de kinderen Israels ende Juda/ die
in den Steden Juda woonden/ brachten
oock Tienden van Runderen ende Schapē/
ende Tienden vanden gheheylichden/ dat sy
den Heere haren God gheheylicht hadden/
ende maeckten hier eenen hoop/ ende daer
eenen hoop.
7 Inder derder Maent begonsten sy hoo
pen te legghen/ ende inder seuender Maent
richteden sy het wt.
8 Ende doe Ezechias met den Overstē daer
in ginck/ ende sagen de hoopen/ loefden sy
den Heere ende zijn volck Israel.
9 Ende Ezechias vrechde de Priesters/ eñ
de Leuiten/ om de hoopen.
10 Ende Asaria de Priester/ de Voorheem
ste inden huyse Zadok/ sprack tot hem:

d Op dat sy niet gebrecks halven des boetsels eñ der boeckē/ beyde het studeren te verlaten: eñ haer boetsel te soeckē gedrongē werdē: want de Kerckendienaers sullen versorcht zijn/ eñ studeren: als Nehemias eñ Spiach oock leeren

Sinde

Sindt der tijt datmē begonst heeft/ de Hef
finge te brengē int huys des Heerē/ hebbē
wy gegeten ende zijn sat gheworden/ ende
daer is noch vele overgebleven: wāt de Hee
re heeft zijn Volck gesegent/ daerom is de-
sen hoop overghebleven.

Kiste voor de Prie sterse ende Leviten.

11 Doe beval de Coninck/ datmen de kisten
maken soude aenden huyse des Heeren: eñ
sy maeckten se.
12 Ende leyden daer in de Heffinge/ de Tien
den/ ende het geheylichde/ trouwelicken: eñ
over dat selve was e † Voorste/ Chanā Ja
de Levijt/ eñ Simei zijn broeder/ de ander.

e † Ander. Voorgeset- te.

13 Ende Jehiel/ Asasia/ Nagath/ Asahel/
Jerimoth/ Josabad/ Eliel/ Jesmachia/
Mahath eñ Bena Ja/ geordineert vander
hant Chanan Ja ende Simei zijns broe-
ders/ na den bevele des Coninck Ezechie:
nu Asaria was Voorste indē huyse Gods.
14 Eñ Kore de sone Jemna de Levijt/ de Deur
wachter tegē Oostē/ was over de vrijwilli
ge gaven Gods/ hē toevertrout/ die den Hee
re ter Heffinge gegeven werden/ ende over
de Allerheylichsten.
15 Ende onder syne hant waren: Eden/
Miniamin/ Josua/ Semaia/ Amaria ende
Sachania/ in de Steden der Priesters/ op
geloove/ dat sy geven souden haren broede
ren/ na harer ordeninghe/ den kleynsten als
den grootsten.

f † And. wt ghenamen

16 f † Daertoe de gene die daer gerekēt wer
dē voor mans persoonē/ van drij Jarē oudt/
eñ daer boven/ onder allen die in het huys
des Heeren gingen/ g † een yeghelicken aen
synen dage tot harē Ampte eñ harer wacht/
na harer ordeninghe.

g † An. eenē yegelicken dach behoor te of dach- recht.

17 Oock die voor Priesters gerekent werdē
inden huyse harer vaderen/ eñ de Leviten/
van twintich Jaren eñ daer bovē in harer
wacht na harer ordeninghe.
18 Daertoe die gerekent werdē onder hare
kinderen/ wijven/ sonē ende dochterē inder
gantscher Ghemeynte: want sy heylichden
getrouwelicken het gheheylichde.

h † And. de mannē met namen be- noemt ver- ordent dat sy deel gavē den kinderē Aarōs etc. Steden/ allen etc.

19 Oock warē h † daer mannē met namē be
noemt onder de kinderē Aaron dē Priester-
ren/ op den veldē der Voorstedē in allē Ste
den/ dat sy deel gaven allē Mans persoonē
onder den Priesteren/ ende allen/ die onder
de Leviten gherekent werden.
20 Also dede Ezechias indē gantschē Juda/
ende dede wat goet/ recht ende warachtich
was/ voor den Heere synen God.
21 Ende in allen doen/ dat hy begonde aen
den dienste des huys Gods/ na de Wet en-
de Geboden/ te soecken synen God/ dat de-
de hy van gantscher herten/ daerom hadde
hy ooc k gheluck.

Dat xxxij. Capittel.

1. Ezechias stopt alle putten voor Sena
cherib. 5. stercket Jerusalem overal met vrij
moediger herten. 6. eñ vermaect zijn volck
op God te betrouwē. 9. Senacherib onder
staet den volcke de vermaninghe Ezechie
te ondernemen. 16. lastert Godt. 20. ende
wort na grouwelicker slachtinghe zijns
Heyrs/ van synen eyghenen sonen in synen
Lande verworcht. 24. Ezechias is ondanc
baer tegen God. 3. wort van hem verla-
ten. 33. ende sterft.

Senacherib strijdet tegē Jerusalem. 2. Reg. 18. 13. Esaie. 7. 33. ende 36. 1. Syra 48. 20

1 NA dese gheschiedenissen ende trouwe/
quam Senacherib de Coninc te Assur/
ende tooch in Juda/ ende leyde hem
voor de vaste Steden/ ende dachte se tot hē
te trecken.
2 Eñ doe Ezechias sach/ dat Senacherib
quam/ ende zijn aengesichte stont te krijgē
teghen Jerusalem/
3 Werdt hy des raedts met synen Over-
sten ende Gewelbigen/ te bedecken de wa-
teren vanden Bornputten die buytē voor
der Stadt waren: ende sy holpen hem.
4 Ende een groot volck vergaderde hen eñ
deckten toe alle Bornputtē/ eñ vlietēde wa
teren middē indē Lande/ eñ spraken: Op dat
de Coningen van Assur/ niet vele waters en
vinden/ wanneer sy komen.
5 Ende hy creech eenen goeden moet/ a eñ
bouwede alle muerē/ waer sy ontwee warē/
ende maeckte daer Torrens op: ende bouwe
de daer buyten noch eenē anderen muer/ en
de vevestichde Millo/ aen der Stadt Da-
vids: ende maeckte vele Wapenen ende
Schilden/

a 2. Pa. 29. Syra 48. 19

6 Ende stelde de Hooftlieden ten strijde/ vp
het volck/ ende vergaderde se tot hem/ op de
breede strate aen de poorte der Stadt/ ende
sprack van herten met hen/ ende seyde:
7 b Hebt eenen goeden moet/ ende weest vrij
moedich/ en vreest u liedē niet/ ende en wor-
det niet vertsaecht voor den Coninck van
Assur/ noch voor alle den hoop die vp hem
is: want daer is een grooter met ons/ dan
met hem.

b 2. Re. 6. 16.

8 c Met hē is eenē vleeschelickē arm/ met
ons daerentegen is de Heere onse God/ dat
hy ons helpe/ eñ voere onsē krijch: ende het
volck verliet hem op de woorden Ezechie/
des Coninckx Juda.

c Jer. 17. 5. 1. Joan. 4. 4

9 d Daer na sant Senacherib de Coninc te As
sur/ syne knechten na Jerusalem/ (want hy
lach voor Lachis/ eñ alle zijn Heerschappen
met hem/) tot Ezechias den Coninck Juda/
ende ten gantschen Juda/ dat te Jerusalē
was/ ende liet hen segghen

d 2. Re. 18. 2.

10 So spreect Senacherib de Coninc te As-
sur: Waer op vertroost ghy u/ ghy die woōt
in den beleghereden Jerusalem?
11 Ezechias overredet u liedē/ dat hy u geve
in dē doot/ honger ende dorst/ ende seyt: De
Heere onse God sal ons verlossē/ vander hāt
des Coninckx van Assur.
12 Is hy niet de Ezechias/ die zijn hoochten
ende Altaren afghebroken heeft/ ende ghe-
seyt tot Juda ende Jerusalem: Voor eenē
Altaer sult ghylieden aenbidden/ ende daer
op rocken?
13 Weet ghyliedē niet/ wat ick ende mijn va
der gedaen hebben allen Volcken indē Lan
den? Hebben oock de Goden der Heydenē in
den Landen/ konnen haer Lant verlossen vā
myner handt?
14 Wie is daer van allen Godē deser Heyde-
nē/ die mijn vaders verbannē hebbē/ die zijn
volck hebbe konnen verlossen wt myner
hant/ dat uwe God u lieden soude konnen
verlossen wt myner handt?
15 So en laet u lieden nu vā Ezechia niet be-
drieghen/ ende en laet u lieden sulcks niet
overreden/ ende en ghelooft hem niet: want
so gheen God aller Heydenen ende Coninc-
rijcken/ heeft zijn volck konnen van myner/
ende myner vaderen hant verlossen: so en
sullen u lieden oock uwe Goden niet verlos-
sen van myner handt.
16 Daertoe spraken zijn knechtē noch meer/
teghen den Heere den God/ ende teghen sy-
nen knecht Ezechiam
17 Oock schreef hy brieven/ schimp te sprekē
den Heere den God Israels/ ende sprac van
hem/ ende seyde: Ghelijck als de Goden der
Heydenen inden Landen/ harer volck niet
verlost en hebben van myner hant/ so en sal
oock de God Ezechie/ zijn volck niet ver-
lossen van myner handt.
18 Ende sy riepen met luyder stemmen op
Jodisch tot dē volcke te Jerusalem/ dat op
der mueren was/ hen vreesachtich te makē/

ende te verschricken/ dat sy de Stat mochtē
ghewinnen.
19 Ende spraken teghen den God Jerusa-
lems / ghelijck als teghen de Goden der
Volcken op Aerden / die menschen hande-
werck waren.
20 Doch de Coninck Ezechias/ ende de Pro
pheet Jesaia de sone Amoz/ baden daer te-
ghen/ ende schreyden inden Hemel.
21 Ende de Heere sant eenen Engel/ die ver
delchde alle Geweldigē des Heyrs/ eñ Vor
sten ende Oversten inden Legher des Co-
nincx te Assur/ dat hy met schanden weder
in zijn Lant toech: e ende doe hy in zijns
Gods huys ginck/ velden hem aldaer door
het sweert/ die van synen eyghen lyue ghe-
komen waren.
22 Also halp de Heere Ezechiam/ ende dien
te Jerusalem/ wt der hant Senacherib des
Conincx te Assur/ eñ alle andere/ ende sont
hieltse voor allen rondtom.
23 Dat vele den Heere geschencken brachtē
te Jerusalem / ende kleynodien Ezechie
den Koninck Juda :f ende hy wert daer na
verheuen voor alle heydenen.
24 g Te dier tijt wert Ezechias doot kranc/
ende bat den Heere: die seyde het hem toe/
ende gaf hem een teecken.
25 Doch Ezechias en vergalt het niet ghe-
lijck als hem gegeuen was: want sijn herte
verhief hem: daerom quam den toorne ouer
hem ende ouer Juda ende Jerusalem.
26 Doch Ezechias verootmoedichde hem/
dat hem zijn herte verheuen hadde met t'sa
men dien te Jerusalem: daerom en quam
den toorne des Heeren niet ouer hen/ de wijl
le dat Ezechias leefde.
27 Eñ Ezechias hadde gantsch grootē rijc-
dom ende eere/ eñ maeckte hem schattē vā
siluer/ gout/ edelsteenen/ cruyden/ schilden/
ende allerley kostelicke ghereetschap.
28 Eñ Coornhuysen tot der inkominge des
Coorns / Mosts ende Olye: ende Stallen
voor allerley Vee/ eñ Schaepstallen/ voor
de Schapen.
29 Ende bouwede hem Stedē/ eñ hadde Vee
aen Schapen ende Runderen de volheyt:
want God gaf hem seer groot goedt.
30 Hy is de Ezechias/ die de hooge Watera
dere in Gihon verdeckte/ ende leyddese on-
der van westēwaert/ na der Stat Dauids:
want Ezechias was ghelucksalich in alle
zijn wercken.
31 Doe nu de Sentbaden der Vorsten van
Babel tot hem gesonden waren/ te vragen
na het wonder dat inden Lande ghescheet
was/ h verliet hem God alsoo / dat hy hem
versochte: op dat kont werde alles wat in
synen herten was.
32 Wat nu meer van Ezechia te seggen is/
ende syne barmhertichheyt/ siet/ dat is ghe-
schreuen inden Gesichte des Prophetē Je
saie/ des soons Amoz/ inden Boeck der Co
ninghen Juda ende Israels.
33 i Ende Ezechias ontsliep met synen va-
deren/ ende sy begroeven hem bouen de gra
uen der kinderen Dauids/ ende gantsch Ju
da ende die te Jerusalem/ dedē hem eere in
synen doot: ende zijn sone Manasses wert
Koninck in zijn steds.

Senacherib wordet van zijn eyghen soonen ghedoodt.
2. Re. 16. 37
Tobie 1. 24.
f Gelijck als een Herder zijn Schapē onderhoudt tegē de Wolue/ eñ hoedse/ dz sy hier en daer gaē: ter Weyden/ also konden die te Jerusalem/ oock wt ende in treckē/ seker eñ sonder schade. Ezechias wert kranck.
h Reg. 20. 1.
Esaie 38. 1/
h Deu. 8. 2. ende 13. 3.
i 2. Re 20 21.

Dat xxxiij. Capittel.

1. Manasses een heyloos Afgodēstichter. 4. ende verwoester aller Godlicker Religie. 11. wordt na zijn ghevanckenisse een ware Dienaer Gods / ende Afgodenuerstoorder. 21. Amon/ die alleen synen vader in den quaden na wandelt. 24. wordt van sy nen knechten ghedoodt.

1 Manasses was a twaelf Jaer oudt/ doe
hy Koninck werdt / ende regeerde vijf
ende vijftich Jaer te Jerusalem.
2 Ende dede dat den Heere qualick beuiel/
na de grouwelen der Heydenē/ die de HEE
RE voor den kinderen Israels verdreuen
hadde.
3 Eñ keerde hem om/ eñ bouwede de Hooch
ten/ b die zijn vader Ezechias afghebroken
hadde: ende stichtede Baalim Altaren/ ende
maeckte Hagen / ende bat aen allerley Heyr
aenden Hemel/ ende diende hen.
4 Hy bouwede ooc Altarē inden huyse des
Heeren / c daer de Heere van ghesproken
heeft: d Te Jerusalem sal mynen Naem zijn
eewichlick.
5 Ende bouwede allerley Altaren / allerley
Heyr aenden Hemel/ in beyden Houen aendē
huyse des Heeren.
6 Ende hy liet syne sonen e door het vyer
gaen/ in het dal des soons Hinnon: ende ver
koos daghen/ ende achtede op Voghelghe
schreyen/ ende toouerde / ende stichtede Waer
seggers ende Teeckenbedieders/ ende dede
veel dat den Heere qualic beuiel/ hem te ver
toornen.
7 Hy stelde oock Beelden ende Afgoden/ die
hy makē liet int huys Gods/ f daer de Heere
Dauid vā geseyt hadde/ ende Salomo synē
sone: In dit huys te Jerusalē/ g dwelck ver-
koren hebbe voor allen stammen Israels/
wil ick mynen Name stellen eewichlick.
8 Ende en wil niet meer den voet Israels
laten wijcken vanden Lande/ dat ick haren
vaderen bestelt hebbe: so verre als sy hen
houden/ dat sy doen alles wat ick hen gebo
den hebbe/ in allen Wetten/ Geboden ende
rechten door Mose.
9 Doch Manasses verleydde Juda/ eñ die
te Jerusalem/ dat sy erger werden dan de
Heydenen/ die de Heere voor den kinderen
Israels verdelcht hadde.
10 Ende wanneer de Heere met Manasse en
de synen volcke spreken liet/ en merckten sy
daer niet op.
11 h Daerom liet de Heere ouer hem komē de
Vorsten des Heyrs des Konincks te Assur/
die namen Manasse geuangen met i †
ren ende bonden hem met ketenen/ eñ brach
ten hem na Babel.
12 k Ende doe hy inden angst was/ smeecte
hy voor den Heere synen God/ ende verootmoedichde hem seer voor den God syner va
deren.
13 Ende bat eñ smeeckte hem: doe verhoorde
hy zijn smeeckē/ ende bracht hē weder te Je
rusalem in zijn Koninckrijcke: doe bekende
Manasses/ dat de Heere God is.
14 Daer na bouwede hy de buytēste muerē
aen der Stat Dauids/ vā Westenwaert aē
Gihon inder Beke/ ende daermē ter Visch
poorten in gaet/ ende rontō aen l Ophel/ eñ
maecktese seer hooch: ende leyde Hooftlieden
in de vaste Steden Juda.
15 m Ende nam wech de vreemde Goden/ en
de de Afgoden wt den huyse des Heeren: eñ
die Altaren die hy gebouwet hadde op den
Berch des Heeren/ ende te Jerusalem/ ende
wierpse wt voor de Stadt.
16 Ende richtede toe den Altaer des Heeren/
ende offerde daer op Danckoffer eñ Lofoffer/
ende beual Juda/ dat sy den Heere den God
Israels dienen souden.
17 n Doch offerde het volck op de Hoochtē/
maer alleen den Heere haren God.
18 Wat nu meer van Manasse te segghen
is/ ende zijn ghebedt tot God / ende de Re-
denen der Sienders/ die met hem spraken in
den Name des Heerē des Gods Israels/
siet

Manasses. 55. Jaer Konink in Juda.
a 2. Re. 21. 1.
b 2. Re. 18. 4
c 2. Sa. 7. 10
d 1. Re. 8. 29
2. Par. 7. 16.
e Leu. 18. 12.
Deut. 18. 10
2. Reg. 16. 3.
f 2. Sa. 7. 10
1. Reg 8. 16. ende 9. 3.
g 1. Reg. 8.
h Deu. 28. 36
Job 36. 8.
Manasses geuangē tot Babel ghe uoert.
i I. In d. Hel den.
k Deu. 30. 1.
1. Par. 15. 4.
l Neh. 3. 27.
m 2. Pa. 14. ende 17. 3. ende 31. 1.
n Deu. 12. 4.

siet/die zijn onder de Ghescheidenissen der
Koninghen Israels.
19 Ende zijn gebet ende smeecken/ende alle
syne sondē ende misdaet/ende de stedē daer
a Of int wouden — hy de Hoochten op bouwede/ende a Hagē
eñ Afgodē stichtede/eer hy verootmoedicht
werr/siet/die sijn gheschreuen onder de ge
schiedenissen der Sienders.
Amō twee Jaer Coninck in Juda. — 20 Eñ Manasses ontsliep met synē vaderen/
ende sy begroeuen hē in synen huyse:eñ syn
sone Amon werdt Koninck in zijn stede.
21 Twee eñ twintich Jaer y was Amō oud/
y 2.Re.21.18 — doe hy Koninck werdt, ende regeerde twee
Jaer te Jerusalem.
22 Ende dede dat den Heere qualick beuiel/
ghelijck als sijn vader Manasses gedaen
hadde:ende Amon offerde allen Afgoden/
die zijn vader Manasses gemaeckt hadde/
ende diende hen.
23 Doch hy en verootmoedichde hem niet
voor den Heere/ gelijck als hem zijn vader
Manasses verootmoedicht hadde:wāt A-
mon maeckte der schuldt vele.
24 Ende zijn knechten maeckten een ver-
bondt tegen hem ende doodden hem in sy-
nen huyse.
25 Doe sloech het volck indē Lande/alle de
gene die dat verbont teghen den Koninck
Amon gemaeckt hadden:ende het volck in
den Lande maeckte Josiā synen sone ten
Koninck in zijn stede.

Dat xxxiiij. Capittel.

1. Josias/na verstooringe aller Afgo-
derije inden Lande .8. laet den Tempel veer
dich maken ten Dienste des Heeren .4.
Bekommert hem hooch ouer het gheuon-
den Wetboeck .20. ende so hy daer den
Heere om raedt vraecht .23. wort van des
Lants ongheluck .26. dat dannoch sijn oo-
ghen niet sien en sullen/ berichtet .29.
Maeckt een verbondt met God .32. ende
houdt zijn Volck onder des Heeren ghe-
hoorsaemheyt zijn leefdaghe.

Josias 31. Jaer Koninck in Juda. — 1 ACht a Jaer was Josias oudt/ doe hy
Koninck wert/ende regeerde een ende
dertich Jaer te Jerusalem.
a 2.Re.22.1 — 2 Ende dede dat den Heere wel beuiel/ende
wandelde in de wegē zijns vaders Dauids/
ende en weeck niet/noch ter rechter noch
ter slincker zijden.
3 Want inden achtsten Jare zijns Koninck
rijcx/doe hy noch een Jongelinck was/be-
gonst hy te soecken den God zijns vaders
Dauids:ende inden twaelfsten Jare/ be-
b 2.Re.23.1 — gonst hy Juda ende Jerusalem te reyni-
gen. b vanden Hoochten ende Hagen ende
Afgoden/ende gegoten Beelden.
De Afgoderie wert verstoort door Josiā. — 4 Ende liet voor hem af breken de Altaren
Baalim/eñ de Beeldē daer bouē op. hieuw
hy daer bouen af:ende de Hagē/ende Afgo
den/ende Beelden brack hy/ende maeckte
se tot stof/ende stroyde se op de doode grauē
der ghener die hen gheoffert hadden.
5 Ende verbrandde het gebeente der Prie
c 1.Re.13.2. 2.Re.23.20. — sterē op den Altaren / ende reynichde also
Juda ende Jerusalem.
6 Daertoe inden steden Manasse Ephra-
im/Simeon/ende tot aen Naphthali/ in
d 2.Re.22.3 — haren Woestynen rondtom.
Den Gods dienst wort weder aengerichtet na Godes Woort eñ Wet door Josiā. — 7 Eñ doe hy de Altaren ende Haghen afghe
broken/ende de Afgodē kleyn vergruyst/en
de alle Beelden afgehouwen hadde inden
gantschen Lande Israels/quam hy weder
te Jerusalem.
8 d Indē achtiendē Jare zijns Coninckrijcx/
doe hy het Lant ende het huys ghereynicht
hadde/sandt hy Saphan den sone Azal Ja/
eñ Maeseia den Statvoocht/eñ Jaah den
sone Joahas den Kanzelier henen/te beterē
het huys des Heeren zijns Gods.
9 Ende sy quamen tot den hoogen Priester
Helkia/eñ men gaf hen het gelt. dat iñ huy
se Gods gebracht was. het welc de Leuiten/
die aen den dorpel de wacht hielden/verga
dert hadden van Manasse/Ephraim/eñ vā
allen ouergebleuen in Israel/eñ vāden gant
schen Juda ende BenJamin/eñ e van dien/ — e † And. we der te Jerusalem kommē waren.
die te Jerusalem woonden/
10 Ende gauent onder de handē der Arbeyts
lieden/die daer bestelt waren aenden huyse
des Heeren:ende sy gauent dien/die daer ar
beydden aenden huyse des Heeren / ende
waer het veruallich was/ dat sy het huys
beterden.
11 Deselue gauent voortaen den Timmerlie
den ende Bouwlieden:ghehouwen steenen
eñ geschaeft hout te koopen/tot den balckē
aen den huysen/die de Koningen Juda ver-
doruen hadden.
12 Ende de mannen arbeydden aen den werc — Het Wetboeck wort weder ghevonden/ door Hilkia dē Priester. 2.Reg.22.8.
ke trouwelicken:eñ ouer hen waren geordi-
neert: Jahath eñ ObadJa de Leuiten vādē
kinderen Merari:Sacharia ende Mesullā/
vāden kinderen der Kahathiten/ het werck
voort te drijuen:ende warē altemael Leuitē/
die op Snarenspel konden.
13 Nu / ouer de Lastdragers eñ toedrijuers/
tot allerley arbeyt in allen Ampten waren
vanden Leuiten de Schrijuers/ Amptlieden
ende Deurwachters.
14 Eñ doe sy dat gelt wt namē/dat ten huy
se des Heeren ingelegt was/vant Hilkia de
Priester/het Boeck des Wets des Heeren/
door Mose ghegheuen.
15 Ende Hilkia antwoordde/eñ sprac tot Sa
phā den Schrijuer: Ick hebbe het Wetboec
geuonden inden huyse des Heeren:ende Hil-
kia dede het Boeck Saphan.
16 Saphan nu/brachte het totten Koninck
ende seydet den Coninck weder/ende sprac
Alles wat onder de handen uwer knechten
ghegheuen is/dat maken sy.
17 Ende sy hebben het gelt te hoope gegotē/
dat inden huyse des Heeren geuonden is eñ
hebbent gegeuen dien/die daer toe verordi-
neert zijn/ende den Arbeydts lieden.
18 Ende Saphan de Schrijuer seydet den Ko
ninck aen / ende sprack : Hilkia de Priester
heeft my een Boeck gedaen: ende Saphan — Het vijfste Boeck Mosis.
las daer in voor den Koninck.
19 Eñ doe de Koninck de woordē des Wets
hoorde/verschuerde hy sijn kleeren.
20 Ende de Koninck gheboot Hilkia ende
Ahikam den sone Saphan / ende Abdon
den sone Micha/ende Saphan den Schrij
uer/ende AsaJa den knecht des Coninckx/
ende sprack:
21 Gaet henen/ende vraecht den Heere voor
my. eñ voor de ouergebleuene in Israel/eñ
voor Juda ouer de woordē des Boecks/ dat
geuonden is:want de grimmicheyt des Hee
ren is groot/die ouer ons aengesteke is:dat
onse Vaderen niet ghehouden hebben het
woort des Heeren/dat sy deden/ als geschre
uen staet in desen Boeck.
22 f Doe ginck Hilkia henen/met samen den — Hulda Prophetersse f 2.Re.22.14
anderen vanden Coninck wtghesonden tot
der Prophetersssen Hulda/ den wyue Sal-
lum des soons Thokeath/des soons Hasra/ — g † Anders. Schoolhuyse. And. binnen der anderer muyren.
des Cleederbewaerders/die te Jerusalem woon
de int g anderdeel/ ende spraken sulcks met
haer.
23 Eñ sy sprack tot hen: So sprecket de He
re de God Israels: Segt den man/die v lie-
den tot my ghesonden heeft/
24 So sprecket de Heere: Siet/ ick wil on

ghe-

gheluck brenghen ouer dese stede, ende ha-
re inwooners alle de vloecken / die ghe-
schreuen staen inden Boeck / diemen voor
den Coninck Juda ghelesen heeft
25 Daerom dat sy my verlaten, eñ andere
Goden gheroocht hebben, dat sy my ver-
toornden met allerley wercken harer han-
den: ende myn grimmicheyt sal aenghester-
ken worden ouer dese stede, ende niet wt-
ghebluscht worden.
26 Eñ totten Coninck Juda, die v lieden wt
gesondē heeft den Heere te vragen, sult gy
also seggen: So spreecht de Heere de God
Israels, vā den woorden die ghy gehoort
hebt.
27 Daerom dat v herte weeck geworden is
ende hebt v verootmoedicht voor God, doe
ghy syne woorden hoorder teghen dese
Stat, ende teghen hare inwooners / ende
hebt v voor my verootmoedicht, ende uwe
kleederen verscheurdt, ende voor my ghe-
weent / so hebbe ick v oock verhoort, spreect
de Heere.
h 2.Re.22.20
28 h Siet / ick wil v vergaderen tot uwe va-
deren / dat ghy in v graf met vreden verga-
dert wordet: dat uwe ooghen niet en sien /
alle dat ongheluck, dat ick ouer dese stede
ende hare inwooners brenghen wil: ende sy
seyden den Coninck weder.
i 2 Reg 23.1. Josua maecht. Een Vbont met God na Gods Wet.
29 i Doe sant de Coninc heenē / eñ liet te ho-
pe komen alle oudsten in Juda ende Je-
rusalem.
30 Ende de Coninck ginck op int huys des
Heeren, eñ alle man in Juda / eñ de inwoo-
ners te Jerusalem / de Priesters, de Leuiten
eñ alle het volck, beyde kleyn eñ groot: eñ
alle woorden inden Boeck des Verbonts
dat inden huyse des Heeren geuondē wert /
werden voor haren ooren ghelesen.
k 2 Re.23.3 l Josu.24.25 2 Par.6.12.
31 Ende de Coninck k stondt aen zijn plaet-
se: ende maeckte een l Verbondt voor den
Heere: datmen den Heere na wandelen sou
de, te houden syne Geboden, Getuygenissē
eñ Rechten / van gantscher herten / ende vā
ghantscher zielen, te doen na alle woorden
des Verbonts / die gheschreuen stonden in
desen Boeck.
32 Eñ alle die te Jerusalem ende in Ben Ja
min voorhanden waren / stonden daer: eñ
de inwooners te Jerusalem deden na den
Verbonde Gods harer Vaderen God.
33 En Josia nam wech alle grouwelen wt
allen Landen / die der kinderen Israels wa
ren: ende maeckte dat alle die in Israel ge-
uonden werden, den Heere haren God dien
den: m so langhe als Josia leefde / en weken
sy niet vanden Heere haren Vaderen God
m Josu 24.31 Judic.2.7.

Dat xxxv. Capittel.

1. Josia houdt Paschenfeest / 2 bestelt Priesters eñ Leuiten / die met berichte des volcx, den Godsdienst / na harer ordeninge wtrichten: 20. wordt vanden Coninck in Egypten / dien hy na des Heeren woordt nz en wilde wycken / ghewont / 24. ende na zyn doodt vanden synen beclaecht.

Paschen wort gehouden na de Wet / te Josie tyden. a 2 Re 23 21 3 Esdr.1.1. Deut.16.1.
1 Ende Josia a hielt den Heere Passah te
Jerusalem, ende slachtede het Passah
inden veertienden daghe der Eerster
Maendt.
2 Eñ hy settede de Priesters in hare wacht
ende sterckte se tot haren Ampte indē huy
se des Heeren.
3 Ende sprack tot den Leuiten / die gantsch
Israel leerden / ende den Heere gheheylicht
waren: Settet de heylighe Arcke int huys /
dat Salomo de sone Dauids des Coninck
Israels ghebouwet heeft: b ghy en sultse
b Pa 23.27
niet op de schouderen draghen: so dient nu
den Heere uwen God / ende synen volcke
Israels.
4 Ende bereyt het huys uwer Vaderen in
uwer ordeninge, als sy gheschreuen in van
Dauid den Coninck Israels ende synen so-
ne Salomo.
5 Eñ staet int Heylichdom, na der ordenin-
ge der vaderē huysen / onder uwē broederē /
vanden volcke gheboren: oock de ordenin-
ge der vaderen huysen onder den Leuiten.
6 Eñ slachtet het Passah, eñ heyliget v lie-
den ende schickt uwe broederen, dat sy doē
na den woorde des Heeren door Mose.
7 c Eñ Josia gaf ter Heffinge voor den ge- c 2 Pa 30.24
meynen man, Lammeren eñ ionge Gheytē /
(altemael tot den Passah / voor alle die daer
voorhanden waren) aenden getale dertich
duysent / ende dry duysent Runderen / alte-
mael vanden goede des Coninckx.
8 Syne Vorsten daerentegen / gauen ter Hef
finge vrywillich voor het volck, eñ voor de
Priesters / eñ Leuiten / (namelicken / Hilkia /
Sachar Ja eñ Jehiel, de Vorsten inden huy
se Gods onder den Priesteren /) ten Passah /
twee duysendt ende ses hondert Lammeren
ende Gheyten: Daer toe dry hondert Run
deren.
9 Nu Chanan Ja / Sema Ja / Nethaneel /
ende syne broederen / Hasab Ja / Jeiel eñ Jo
sabad / der Leuiten Oversten, gauen ter Hef-
finge den Leuiten ten Passah / vyf duysende
Lammeren ende Gheyten, ende daer toe vyf
hondert Runderen.
10 Also wert den Godsdienst beschickt / ende
de Priesters stonden in harer stede / ende de
Leuiten in harer ordeninge / na den gebode
des Coninckx.
11 d Ende sy slachteden het Passah ende de d 2 Pa 29.22
Priesters nament van haren handen / ende
sprengdent, ende de Leuiten toghen hen de
huydt af.
12 Eñ namen de Brandtofferen daer van /
dat syse gauen onder de deelen der Vaderen
huysen / in haren gemeynen hoop / den Hee-
re te offerē / e als het geschreuen staet in het e Leuit.1.2.
Boeck Mosis: so deden sy met den Runde-
ren oock.
13 Eñ sy koockten het Passah by den vyere
f also het behoort: daerentegen wat geheyl- f Exod.12.9
licht was, dat koockten sy in Potten, Kete
len / ende Pannen / ende sy maecktent met
haeste voor den gemeynen hoop.
14 Eñ daer na bereyden sy oock wat voor
hen / eñ voor de Priesters: want de Priesters
de kinderen Aaron / arbeyddē aē de Brant-
offer eñ vette, tot inden nacht: daerom moe
sten de Leuiten voor hen ende voor de Prie-
sters de kinderen Aaron wat bereyden.
15 Eñ de Sangers / de kinderen Assaph / stō
dē in harer stede / g na den gebode Dauids g 1 Pa 25.1.
eñ Assaph / ende Heman / eñ Jedithun / des ende.26.1.
Sienders des Coninckx, ende de Deurwach-
ters in allen poorten: ende sy en weken niet
van haren Ampte: want de Leuiten hare
broeders / bereyden wat voor hen.
16 Also wert beschickt allen Godsdienst des
Heeren / des daechs, datmen Passah hielt / eñ
Brandtoffer dede op den Altaer des Heerē
na den gebode des Coninckx Josia.
17 Also hielden de kinderen Israels / die voor
handen waren / Passah te dier tyt / ende het
Feest der ongheheuelder brooden / seuen dagē
lanck.
18 Daer en was geen Passah ghehouden in
Israel / als dat / vāder tyt Samuels aē des
Propheten / ende geen Coninck Israels had
de sulcken Passah gehouden / gelijck als Jo
sia Passah hielt / ende de Priesters / Leuiten /
gantsch

gantsch Juda/ ende wat van Israel voor
handē was/ eñ de inwoonders te Jerusalē
h 2.Reg 13 23 19 h Inden achtienden Jare des Coninck
rijcks Josia/ werdt dit Passah ghehouden.
20 Na desen/ als Josia het huys berept had
Necho Coninck in Egypten. de/ tooch i Necho de Coninck in Egypten
op te strijdē tegen Carchemis aen Phradt
ende Josia tooch wt hem teghen.
i 2.Re 23 29. 3 Esd.1.25 21 Doch hy sant Boden tot hem/ eñ liet hē
seggen: Wat hebbe ick met v te doen/ ghy
Coninck Juda: ick en kome als nu niet te
ghen v/ maer ick krijghe teghen een huys/
ende God heeft ghesept/ ick soude my hae
sten: hout op van Gode die met my is/ dat
hy v niet en verderue.
22 Doch Josia en keerde zijn aengesicht
niet vā hē/ maer schickte hem met hem te
strijden/ eñ en hoorde de woorden Necho
k Zach 12 11 niet/ wt den monde Gods: k ende quā met
hem te strijden op den effenen velde by Mi
giddo.
23 Nu/ de Schutters schoten den Coninck
Josia: ende de Coninck sprack tot sijnen
Josia wordt doodelick ghewont/ eñ sterft knechten: l Voerdt my ouer/ want ick ben
seer ghewont.
24 Eñ zijn knechten namen hem vandē wa
l 1 Reg 22 34 gen/ ende voerden hem op sijnen anderen
3 Esd 1.30. waghen/ ende brachten hem te Jerusalem
eñ hy sterf/ eñ werdt begrauē onder de gra
uen sijner vaderen: eñ gantsch Juda eñ Je
rusalem/ droeghen leedt om Josia.
Jeremias de Prophet beclaecht Josia. 25 Eñ Jeremias beclaechde Josia: eñ alle
Sanghers eñ Sangherssen/ spraken hare
Klaechlieden ouer Josia/ tot op desē dach
ende maeckten een ghewoonheyt daer wt
in Israel: siet/ het is gheschreuen onder dē
Zach 12 11 12 Klaechlieden.
3 Esd.1.31. 26 Wat nu meer van Josia te seggen is/ eñ
sijne barmherticheyt na der Schrift/ in de
Wet des Heeren/
27 Eñ sijne gheschiedenissen/ beyde de eerste
eñ de laetste/ siet/ dat is gheschreuen in het
Boeck der Coninghen Israels ende Juda

Dat xxxvj. Capittel.

1. Joachas wort door den Coninck in Egypten vanden Coninckliicken Ampte afghesettet. 4. Joiakim/ 9. Joiachin 11. Zedekia/ worden na malkanderē om harer/ 14. der Priesteren/ ende des ghantschen volcx sonde wille met den vaten des huys des Heerē/ ende allen den volcke. 7. na Babel geuoert. 18. Jerusalem ende den Tempel verstoort. 20. ende na tseuentich Jaer onder den Coninck Cores/ verlossinghe eñ vrijheyt wt der Babylonischer ghevanckenisse ghegheuen.

Joachas drij Maenden Coninc in Juda. 1 Ende a het volck inden lande/ nam Joa
chas den sone Josia/ ende maeckten hē
ten Coninck in zijns vaders stede te Je
rusalem.
a 2 Re.23.30 3.Esd.1.34. 2 Drij eñ twintich Jaer was Joachas out
doe hy Coninc werd/ eñ regeerde drij Maē
den te Jerusalem.
3 Want de Coninck in Egypten stelde hē
af te Jerusalem/ ende schattede het landt
om hondert Centener siluers/ ende eenen
Centener gouts.
Necho. 4 b Ende de Coninck in Egypten / maeckte
b Mat.1.13. Eliakim sijnē broeder ten Coninck ouer Ju
da ende Jerusalem/ ende veranderde sijnē
c 2 Re.24.1 name Joiakim: nu sijnē broeder e Joachas
Necho/ ende bracht hem in Egypten.
Joiakim elf Jaer Coninck in Juda. 5 Vijf ende twintich Jaer was Joiakim
oudt/ doe hy Coninck werdt/ ende regeerde
elf Jaer te Jerusalem: ende dede dat dē Hee
re sijnen God qualick beviel.
d 2.Re.24.1 6 c Ende d Nabuzodonozor den Coninck te
Babel tooch tegen hem op/ ende bandt hem
met ketenen/ dat hy hem na Babel voerde.
7 Ooc brachte Nabuchodonozor sommi- Nabuchodonozor.
ge e Vaten des huys des Heeren na Babel
ende leyde se in sijnen Tempel te Babel. e Esd 1 7.
8 Wat nu meer van Joiakim te seggen is/ Dani 1.
ende sijne grouwelen die hy dede/ ende die
aen hem gheuonden werden/ siet/ die zijn
gheschreuen in het boeck der Koninghen Is
raels ende Juda: eñ de sone Joiachin werd
Coninck in zijn stede.
9 Acht Jaer was Joiachin oudt/ doe hy Co Joiachin
ninck werdt/ ende regeerde drij Maenden drij Maenden
ende tien dagen te Jerusalem: ende dede dat eñ tiē dagē
den Heere qualick beuiel. Coninck in
10 Doe nu het Jaer omquam/ sandt Nabu Juda.
chodonozor heenen ende liet hem na Babel
halen/ met de Costelicke Vaten inden huyse
des Heeren: ende maeckte Zedekiā f sijnen f An. zijns
broeder tē Coninc ouer Juda eñ Jerusalem. vaders broeder
11 Een ende twintich Jaer was Zedekias Zedekia elf Jaer
oudt/ doe hy Coninck werdt/ ende regeerde Koninck in
elf Jaer te Jerusalem. Juda.
12 g Ende dede dat dē Heere sijnen God qua
lick beuiel/ ende en verootmoedichde hem 2 Reg 24 17
niet voor den Propheet Jeremiā die daer Jerem 37.1
sprack wt den monde des Heeren. ende.52 1.
13 Daertoe werd hy afvallich van Nabucho g Jere.52.2
donozor den Coninc te Babel/ die eenen eet
by Gode van hem ghenomen hadde: ende
werdt hardtneckich/ ende verstocte zijn her
te/ dat hy hem niet en bekeerde/ tot den Hee
re den God Israels.
14 Oock maeckten alle Oversten onder den
Priesteren/ met tsamen den Volcke/ des son
dighens vele/ na allerley grouwelē der Hey
denen: ende verontreynichdē het huys des
Heeren/ dat hy gheheylicht hadde te Jeru
salem.
15 h Ende de HEERE harer Vaderen God
i sant droech tot hen door sijne Boden: wāt h Jere 25.4
hy verschoonde zijns Volcx/ ende sijner Woo i Dat is: hy
ninghe. sende het hē
16 Doch sy bespotteden de Boden Gods/ tijtlijckē ge
ende verachteden sijne woorden / ende be- noech/ te vo
schimpten sijne Propheten/ tot dat de grim rē/ dat sy al
micheyt des Heeren ouer zijn Volck wies/ le weghe
dat daer geen heelen meer en was. tijt genoech
17 k Want hy voerde ouer hen den Coninck hadden hen
der Chaldeen/ ende liet verworghen hare te beteren/
jonghe Manschap met den sweerde/ inden eer de strafe
huyse hares Heylichdoms: eñ en verschoō quam.
de noch der Jongelingen noch der Maegh k 1.Reg 9.6
den/ noch der Ouden noch der Grootvaders/ 2.Reg 25.1
altemael gaf hy se in zijn handt. De verstoo
18 Eñ alle Vaten inden huyse Gods/ groot ringe Jeru
ende cleyn/ de Schattē inden huyse des Hee salems eñ
ren/ ende de Schatten des Coninckx ende des Tem
sijner Vorsten/ l liet hy altemael na Babel pels.
voeren. l 2 Re 20 17
19 Ende sy verbrandden het huys Gods/ eñ ende 25.8
braken af de Mueren te Jerusalem/ ende Jere.20:5.
alle hare Palleysen verbranden sy met vye Dan 5.1.
re/ dat alle haer kostelicke tuych verdorvē m Jeremi
werdt. as sprekende
20 Ende voerde wech na Babel/ wie vandē vande 70. iaer
sweerde ouerghebleuē was: eñ sy werdē sijne inder ghe
ende sijner sonen knechten/ tot dat het Co vanckenisse
ninckrijck der Persen regeerde. Babel.
21 Op dat veruult werde het woort des Hee n Jere.25.1
ren/ door den mont m Jeremie/ n tot dat ende 29 10
het lant aen sijnē Sabbathē genoech had Leuit 26 34.
de: want den gantschen tijdt ouer der ver- Cores Co
stooringe/ was het Sabbath/ tot dat tseuē ninck in
tich Jaer vol werden. Persen.
22 o Nu inden eersten Jare Cores des Co o Esra.1.1
ninckx in Persē/ op dat veruult werde het p Jere.25 12
woordt des Heeren/ p door den mont Jere q Dan 9 2
mie ghesproken: q Verweckte de Heere den 3 Esd.2.1.
gheest

gheest Cores des Coninckx in Persē/ dat hy
liet wt roepen door zyn gansch Coninckrijc
ooc door schriften/ ende segghen:
a3 So spreeckt Cores de Coninck in Persē:
De Heere de God vanden Hemel/ heeft my
alle Coninckrijcken inden Lande ghegheuē/
en̄ heeft my beuolen/ hem een huys te bou-
wen te Jerusalem in Juda: wie nu onder v
lieden van synen volcke is / met dien zy de
Heere zijn God/ ende trecke op.

Eynde des tweeden Boecks
der Chronica.

Argument.

1. Esdras. Cap. 10.

NV volghen de boecken/ door welcken ver-
claert wort/ wat dē volcke Gods geschiet
is na de Babilonische geuanckenisse. Het
eerste is Esdras / waer door de waerheyt der
beloften Gods bewesen wort. Want dewyle
de Babilonische gheuanckenisse deurde/ heeft
het volck tot den Heere gheroepen/ en̄ de Heere
heeftse door zyn goethept verhoort. Waerom
me doe de 70. Jaren veruult warē/ was de Co-
ninck Cyrus hen gonstich en̄ ghenadich/ ende
gaf hen vryheyt wederomme in haer landt te
gaen. Ja met groote gauen vā gout en̄ siluer
om met hen te dragen/ op dat de Tempel we-
der opgebouwet worde. So hebben sy dā be-
gonnen eenen Altaer op te richten: ende eē ye-
gelick maecte hem bereyt tot de wederopbau-
winge des Tempels: nochtans waren sy daer
veertich Jaren lanck besich / om haer goede
wercken volbrenghen. Ende de Tempel wert
ten eynde wederopghericht ende gheheylicht
onder Coninck Darius den Jonghen. Daer-
na quam Esdras/ die de Wetten ende oorde-
ls wederoprichtede/ ende heeft sommi-
ge groote feylen in de Ghemeynte
ende in de Voorneemste der
Gemeynte ghebetert/
ende wederom
te rechte ge
bracht.

Het Boeck
Esdras.

Dat Eerste Capittel.

1. Cores na den wtganc der tseuentich Jaren/ laet het volck in Judeam trecken/ den Tempel ende de Stadt Jerusalem weder te bouwen. 4. Vermaent zyns Lants Insaten/ tot milderhanderreykinge aen de selue/ 7. ende sent de Vaten des huys des Heeren/ van Nabuchodonozor wech ghevoert/ weder.

Cores/ na den wtganc der tseuentich Jaren/ laet het volc in Judeam trecken/ dē Tempel en̄ de stadt Jerusalem weder te bou-
a 2 Pa. 36 22
3. Esd. 2. 1
b Jer. 25/12. ende 29. 10.
c Esa 45 1 13

1 [I]N den eerstē Jare a Cores
des Coninckx in Persē/ op
dat veruullet werde het
woort des Heerē b door
dē mont Jeremie gespro-
ken: Verweckte de Heere
den gheest Cores des Co-
ninckx in Persen: dat hy
liet wtroepen door zyn gansch Coninckrijc
ooch door schriften/ ende segghen:
2 So spreeckt Cores de Coninck in Persen:
c De Heere de God vanden Hemel heeft my
alle Coninckrijcken inden Lande ghegheuē/
en̄ heeft my beuolen/ hem een huys te bou-
wen/ te Jerusalem in Juda.
3 Wie nu onder v lieden van synē volcke is/
met diē sy zijn God/ ende hy trecke op na Je-
rusalē in Juda/ en̄ bouwe het huys des Hee-
rē des Gods Israels: hy is de God die te Je-
rusalem is.
4 En̄ wie noch ouerblevē is/ aen allen plaet-
sē/ daer hy een vreemdelinck is/ dien helpē de
lieden syner plaetsen/ met siluer ende gout/
goede ende Vee/ wt vryen wille/ ten huyse
Gods te Jerusalem.
5 Doe maectē hen op de Ouerste vaders wt
Juda ende Ben Jamin/ ende de Priesters en̄
Leuiten/ alle/ welcker gheest God verweckte
op te trecken/ ende te bouwen het huys des
Heeren te Jerusalem.
6 Ende alle die rontom hen waren/ sterckten
haer hāt/ met silueren en̄ guldē gereetschap/
met goude/ ende Vee/ ende kleynodien/ be-
haluen wat sy vrywillich gauen:
7 d En̄ de Coninck Cores brachte wt de Va- d Jer. 27. 6
tē des huys des Heeren/ e die Nabuchodo-
nozor wt Jerusalem genomen/ ende in zyns
Gods ghedaen hadde.
8 Ende Cores de Coninck in Persen/ brach-
tese wt door Mithredath dē Schatmeester/
ende teldese f Sesbazar den Vorste Juda.
9 En̄ dit is haer getal: dertich gulden Bec-
kens/ ende duysent silueren Beckens/ neghē
ende twintich Messen/
10 Dertich gulden Bekers/ ende der anderen
silueren Bekers/ vier hondert ende tiē/ ende
ander Vaten duysende.
11 Dat aller Vaten/ beyde gulden en̄ siluerē/
vijf duysent ende vier hondert waren: alte-
mael brachtese Sesbazar op/ met diē/ die
wt der geuanckenisse van Babel/ optogen
na Jerusalem.

Het ghetal der Vaten des huys des Heeren/ die wederū Cores/ weder te Jerusalem ghebracht zyn.
e 2 Pa 36. 7 10. 18
Dan. 1. 2.
Sesbazar. een Vorst Juda.
f Esra 5. 14.

Dat ij. Capittel.

1. Summa der / die na den lxx. Jaren geuanckenisse te Babel weder opgetoghen zyn. 68. gauen der Ouersten vaderen/ tot Tempelbouwinghe ghegheuen.

1 DIt zyn de kinderē wt den Landen/ a die
optoghen wt der geuanckenisse/ die Na-
buchodonozor de Coninck te Babel/
hadde na Babel geuoert/ ende weder tot Je-
rusalem/ ende in Juda quamē/ een yegelick
in zyn Stadt.
2 Ende quamen met Serubabel / Jesua/ b
Nehemia/ Sera Ja/ Reel Ja/ Mardochia/
Bilsan/ Mispar/ Bigenai/ Rehum en̄ Bae-
na: dit is nu het getal der mannē des volcs
Israels:
3 Der kinderen Pareos/ twee duysent/ hon-
dert ende twee ende tseuentich.
4 Der kinderē Sephatia/ drye hondert ende
twee ende tseuentich.
5 Der kinderē Arach/ seuen hondert en̄ vijf
ende tseuentich.
6 Der kinderē Pahath Moab/ onder dē kin-
derē Jesua Joab/ twee duysent/ acht hōdert
ende twaelue.
7 Der kinderē Elam/ duysent/ twee hondert
ende vier ende vijftich.
8 Der kinderen Sathu/ neghen hondert en̄
vijf ende veertich.
9 Der kinderen Sacai/ seuen hondert ende
tsestich.
10 Der kinderē Bani/ ses hondert ende twee
ende veertich.
11 Der kinderen Bebai/ ses hondert ende drie
ende twintich.
12 Der kinderē Asgad/ duysent twee hondert
ende twee ende twintich.
13 Der kinderē Adonikam: ses hondert ende
ses ende tsestich.
14 Der kinderen Begenai/ twee duysent en̄
ses ende vijftich.

Summa der die na tseuentich Jaren wt der gheuanckenisse te Babel/ weder opgetogen zyn.
a Neh. 7. 5
3 Esd. 5. 1.
Serubabel.
b Nehe. 2. 8

15 Der kinderẽ Adin/ vier hondert ende vier ende vyftich.
16 Der kinderen Atar van Ezechias/ acht ende tneghentich.
17 Der kinderẽ Bezai/ drie hondert ende drie ende twintich.
18 Der kinderẽ Jorah hondert eñ twaelue.
19 Der kinderen Hasum/ twee hondert ende drie ende twintich.
20 Der kinderen Gibbar/ vijf ende tneghentich.
21 Der kinderẽ Bethlehem hondert/ eñ drie ende twintich.
22 Der mannen Metopha/ ses ende vijftich.
23 Der mannẽ van Anathoth/ hondert ende acht ende twintich.
24 Der kinderen Asmaueth/ twee ende veertich.
25 Der kinderen van Kiriath Arim Caphira/ ende Beeroth seuen hondert, ende drie eñ veertich.
26 Der kinderẽ van Rama eñ Gaba/ ses hondert ende een ende twintich.
27 Der mannen vã Michmas/ hondert ende twee ende twintich.
28 Der mannẽ van Beth El eñ Ai twee hondert ende drie ende twintich.
29 Der kinderen Nebo twee ende vijftich.
30 Der mannen vã Magbis/ hondert eñ ses ende vijftich.
31 Der kinderen des anderen Elam dupsent twee hondert ende vier ende vijftich.
32 Der kinderẽ Harim/ drie hondert eñ twintich.
33 Der kinderen Lod/ Hadid ende Ono/ seuẽ hondert ende vijf ende twintich.
34 Der kinderen Jerecho/ drie hondert eñ vijf ende veertich.
35 Der kinderẽ Senaa/ drie dupsent ses hondert ende dertich.
36 Der Priesters/ der kinderẽ Jodaia/ vandẽ huyse Jesua/ negen hondert ende drie ende tseuentich.
37 Der kinderen Jmmer dupsent ende twee ende vijftich.
38 Der kinderen Puthur/ dupsent/ twee hondert ende seuen ende veertich.
39 Der kinderen Harim dupsent ende seuen tiene.
40 Der Leuiten: der kinderen Jesua eñ Kadmiel/ vanden kinderen Hodauia/ vier ende tseuentich.
41 Der Sangers: der kinderẽ Assaph/ hõdert ende acht ende twintich.
42 Der kinderẽ der Poortwachters: de kinderẽ Sullum/ de kinderẽ Atar/ de kinderẽ Talmon/ de kinderen Akab/ de kinderẽ Hatita/ ende de kinderen Sobai al te samẽ hondert ende neghen ende dertich.
43 c Der Nethinim: de kinderẽ Ziha de kinderen Hasupha de kinderen Thabaoth. a Nehem. 7. 46.
44 De kinderen Keros/ de kinderẽ Sieha/ de kinderen Padon/
45 De kinderen Lebana/ de kinderẽ Hagaba/ de kinderen Akub/
46 De kinderen Hagab/ de kinderẽ Samlai/ de kinderen Hanan/
47 De kinderen Giddel/ de kinderẽ Gahar/ de kinderen Reaia/
48 De kinderen Rezin/ de kinderen Nekoda/ de kinderen Gasam/
49 De kinderen Usa/ de kinderẽ Paseah/ de kinderen Besai/
50 De kinderen Asna/ de kinderẽ Meunim/ de kinderen Nephusim/
51 De kinderen Bacbuc/ de kinderen Hakupha/ de kinderen Harhur/
52 De kinderen Bazeluth/ de kinderẽ Mehida/ de kinderen Harsa/
53 De kinderen Barkos/ de kinderẽ Sissera/ de kinderen Thamah/
54 De kinderen Neziah/ de kinderen Hatipha/
55 De kinderen der knechtẽ Salomõ: de kinderen Sotai/ de kinderẽ Sophereth/ de kinderen Peruda/
56 De kinderen Jaala/ de kinderẽ Darkon/ de kinderen Giddel/
57 De kinderen Sephatia/ de kinderẽ Hattil/ de kinderẽ Pochereth van Zebaim/ de kinderen Ami.
58 Aller Nethinim eñ kinderen der knechtẽ Salomõ waren te samen/ drie hondert ende twee ende tneghentich.
59 b Ende dese toghen oock mede op/ eñ Mithel Melah/ Thel Harsa/ Cherub Addon/ ende Jmmer/ doch sy en condẽ haer vaders huys noch zaet niet bewijsen/ of sy wt Jsrael waren. b Neh. 7. 61 eñ Ano. van Thel Mela eñ Thel Harsa/
60 De kinderen Delaia/ de kinderen Tobia/ de kinderẽ Nekoda/ ses hondert ende twee ende vijftich.
61 Eñ vanden kinderẽ der Priesters: de kinderen Habaia/ de kinderen Hakoz/ de kinderen Barsillai/ f die vandẽ dochterẽ Barsillai des Gileaditers een wijf nam/ ende wert onder derseluer namen ghenoemt. f Neh. 7. 63. 3. Esd. 5. 38.
62 Deselue sochten hare Gheboortregister/ eñ en vonden gheen/ daerom werden sy des Priesterdoms los.
63 Ende Hathirsatha sprack tot hen: Sy en soudẽ niet eten van het Allerheylichste/ tot dat een Priester stonde/ met g den Lichte eñ Rechte. g Licht ende Recht gtan. Urim eñ Thumim. Exod 28. 30.
64 Der gantscher Ghemeynten als een man/ was twee eñ veertich dupsent/ drie hondert ende tsestich.
65 Wtgenomen hare knechten eñ maeghdẽ/ dier waren seuen dupsent/ drie hondert eñ seuen ende dertich: ende hadden twee hõdert Sanghers ende Sangheressen.
66 Seuẽ hondert ende ses ende dertich Peerden: twee hondert ende vijf ende veertich Muylen.
67 Vier hondert ende vijf eñ dertich Kemelẽ/ ende ses dupsent seuen hondert/ ende twintich Ezels.
68 Eñ sommige der Ouersten der vaderen/ doe sy quamẽ totten huyse des Heeren te Jerusalem/ werden sy vrijwillich ten huyse Gods/ datmen het stelde op zijn stede.
69 Eñ gauen na harẽ vermueghen/ tẽ schatte aent werck/ een ende tsestich dupsent guldẽ/ ende vijf dupsent pont silvers ende hondert Priesters rocken. Gauen ten Tempel te bouwen.
70 Also stelden hen de Priesters ende Leuitẽ/ ende sommige des volcks/ ende de Sangers ende de Poortwachters/ ende de Nethinim in hare steden/ ende het gansche Jsrael in sijne steden.

Dat iij. Capittel.

1. Des Heeren Altaer wert gebouwet. 4 Loofhutten Feest eñ andere Feeste des Heeren gehouden/ 8. eñ na versorghinge allerley vooraets/ 10. des Tempels gront met lof ende danckseggyinghe gheleyt.

1 Ende doe a de seuende Maendt hier toe quam/ ende de kinderẽ Jsraels nu in haren stedẽ waren/ quam het volck te samẽ als een man/ te Jerusalem. Josua de Priester eñ Zerubabel de Volck
2 b Eñ Josue de sone Jozadak/ maecte hẽ op/ eñ sijne broeders eñ e Priesters ende c Zerubabel de sone Salathiel/ ende sijne broederẽ ende bouweden den Altaer des Gods Jsraels om Brandtoffer daerop te offeren/ als het gheschreuen staet in de Wet Mose/ des mans Gods. bouwen dẽ Altaer. a Nehe 8. 1. 3. Esd. 5. 45. b Sp 49 14. c Math. 1. 12

3 Eñ stelden den Altaer op zyn Ghestoelte:
(wãt daer waz een verschrickinge onder hẽ
vanden volcken inden Landen/) eñ offerdẽ
b Nu.28.3.
den Heere Brandtoffer daer op/ b des mor-
ghens ende des avondts.
Loofhutten Feest/ na de Mosis Wet Leui.c23.34. e Nu.29.12
4 Eñ hieldẽ der Loofhutten Feest/ e als het
gescreven staet/ ende dedẽ Brantoffer alle
daghe/ na den getale/ als het hem behoort
op eenen yeghelicken dach synen Offer.
5 Daer na ooch de daghelicksche Brantof-
fers eñ der Nieuwer Maenden/ ende aller
Feestdagen des Heeren die gheheylicht wa
ren/ ende allerley vrywillighen Offer/ die sy
den Heere vry willich deden.
f 1.Exo.3.51
6 f Vanden eerstẽ dage der sevender Maent/
vieuen sy aen den Heere Brantoffer tedoen:
doch den gront des Tempels des Heerẽ en
was noch niet ghelept.
7 Sy gauen nu gelt den Steenhouwers eñ
Timmerlieden/ eñ spyse/ eñ dranck/ eñ Olie
dien te Zidon ende te Tyro/ dat sy Cederen
hout vã Libano op de Zee na Japho broch
ten/ na den beuele Cores des Coninckx in
Persen aen hen.
Dẽ gront of fundament des Tẽpels wort gelept door Serubabel eñ Jesua den Priester.
8 Inden anderen Jare harer toecomst ten
huyse Gods te Jerusalẽ/ der tweeder Maẽt
vieuen aen Serubabel de sone Sealthiel/
ende Jesua de sone Jozadak/ ende de ouer-
blevene harer broederen/ Priesters eñ Leui
ten/ eñ alle die vander geuanckenisse geco-
men waren te Jerusalem/ eñ stelden de Leui
ten van twintich Jaren ende daer en ouẽ
voort te dryuen het werck aen den huyse
des Heeren.
9 Eñ Jesua stont met synen sonen eñ broe-
deren eñ Kadmiel met synen sonen/ ende de
kinderen Juda / als een man te dryuen de
Arbeytsliedẽ aenden huyse Gods/ namelic-
kẽ/ de kinderen Hanadad met harẽ kinderẽ
ende haren broederen/ de Leuiten.
10 Eñ doe de Bouwlieden den gront leyden/
aenden Tempel des Heerẽ/ stonden de Prie
sters aengetogen/ met Trompetten: ende de
Leuiten de kinderen Asaph/ met Cymbalen
g 1.Pa.16.8 Psal.147.1. ende 150.1.
te louen den Heere/ g met den gedichte Da-
uids des Koninckx Israels.
11 Eñ songen eenom den anderen/ met louẽ
eñ dancken den Heere/ dat hi goedich is/ eñ
zyn barmherticheit eewichlic duert ouer Is
rael: ende alle het volck riep luyde / met lo
uen den Heere/ dat den gront aenden huyse
des Heeren ghelept werde.
h Hagg.2.4
12 h Doch vele der ouder Priesteren ende Leui
ten/ eñ Ouersten vaderen/ die het voorleden
huys gesien hoddẽ/ ende dit huys nu voor
haren oogen gegrondet wert/ weenden seer
luyde: vele daerentegen riepen met vreuch
den/ dat het gheschrey hooch elanck:
13 Dat het volck niet bekennẽ en conde/ het
geluyt met vreuchden/ voor den geschrey
des weenens inden volcke: want het volck
riep luyde/ datmen het gheschrey verre
hoorde.

Dat iiij. Capittel.

1. De Heydenẽ willen met dẽ Joden bou
wẽ/ 3. eñ so hen dat afgeslagẽ wert/ 4. ver
hinderen sy het met rade/ 7. ende brieuen.

Samariteers. a 3.Esd.5.66. 2.Re.17.24. Joan.4.9.
1 DOe a nu de wederpartyders Juda eñ
BenJamin hoorden/ dat de kinderen
der geuanckenisse/ den Heere den God
Israels den Tempel bouweden/
2 Quamen sy tot Serubabel/ eñ tot den O-
uersten vaderen/ eñ sprakẽ tot hen: wy wil
b 2.Re.17.29 Asserhaddõ een sone Senacherib 2.Re.19.37.
len met v lieden bouwen: want wy soecken
uwen God/ gelyck als ghylieden: ende wy
en hebbẽ niet gheoffert/ b sint dier tyt/ dat
ons Asserhaddon de Coninc te Assur heeft
opghebracht.
3 Doch Serubabel ende Jesua/ eñ de andere
Ouersten vaderẽ onder Israel/ antwoorden
hen: het en betaemt hem niet/ ons ende v lie
den het huys onses Gods te bouwen: maer
wy willẽ alleen bouwẽ/ den Heere den God
c Esd 1.3.
Israels/ c als ons Cyrus de Coninck in Per
sen gheboden heeft.
De bouwinge des Tempels wordt verhindert.
4 Doe verhinderde het volck indẽ Lande/ de
hant des volckx Juda/ ende verschricten se
daer af te bouwen.
5 Ende huerden Raetgheuers teghen hen/
ende verhinderden haren raet/ so lange als
Cyrus de Coninck in Persen leefde/ tot aen
het Coninckryck Dary des Coninckx in
Darius. Assuerus
Persen.
6 Want doe Assuerus Coninck werdt / int
beginsel zyns Coninckrycks/ schreuen sy een
aenclaghe/ teghen die van Juda ende Jeru
salem.
7 Eñ ten tydẽ Arthahsastha / schreef d Bis
Arthahsastha. d Van ter tyt des vreedts An vrede eñ
lam/ Mitredath/ Tabeel/ ende de andere
haers raets/ tot Arthahsastha dẽ Coninc in
Persen: ende de schrift des briefs was op
Syrisch gheschreuen/ ende wert op Syrisch
wtghelept.
8 Rehum de Cantzelier/ eñ Simsai de Schry
uer schreuẽ desen brief tegen Jerusalem/ tot
Arthahsastha den Coninck:
9 Wy Rehum Cãtzelier/ eñ Simsai de Schry
uer/ ende andere des Raets van Dina/ van
Arpharsath van Tharplat/ van Persẽ/ van
Arah/ van Babel/ van Susan/ van Deha/
ende van Elam.
e 2.Re.17.24 ft an.beroede
10 Ende de andere volcken/ e die de groote en
de ft beroepen Asnaphar ouergebracht/ eñ
haer ghesettet heeft inde stede Samaria/ eñ
andere op dese zyde des waters/ ende in Ca-
naan.
11 Ende dit is het inhout des briefs/ dẽ sy
tot den Coninck Arthahsastha sonden: uwe
Der Samariteers eñ andere volckẽ brief aen Arthahsastha/ teghen de Joden.
knechtẽ/ de mannẽ op dese zyde des waters
ende in Canaan.
12 Het zy cont den Coninck/ dat de Jodẽ/ die
van v tot ons opgecomẽ zyn/ te Jerusalem
inde oproerische ende boose Stadt/ bouwen
deselue/ ende makẽ hare mueren/ ende bren-
gense wt den grondt.
13 So zy nu den Coninc condt/ so dese Stadt
ghebouwet wordt/ ende de mueren weder
ghemaeckt/ so en sullen sy den Schot Tollẽ/
ende Jaerlicksche Chynse niet gheuen/ ende
haer voornemen sal den Coninc schade bren
ghen.
14 Nu/ wy alle die daer by zyn/ wy die dẽ Tẽ-
pel verstoort hebbẽ/ wy hebbẽ de versmaet-
heyt des Coninckx niet langher willen siẽ:
daerom schicken wy henen/ ende latent den
Coninck te weten doen/
15 Datmen late soecken/ inden Chroniken u-
wer vaderẽ/ so suldy vindẽ inden seluẽ Chro
nyken/ ende beuindẽ/ dat dese Stadt oproe
risch ende schadelick is/ den Coningen ende
Landen/ ende maken dat andere oock af val
len/ van oudts af: daerom is de Stadt oock
verstoort.
16 Derhaluẽ doen wy den Coninc te weten/
dat so dese Stadt ghebouwet wert/ eñ haer
mueren gemaect/ so en suldy voor haer niet
behouden/ op dese zyde des waters.
Antwoordt des Coninx
17 Doe sandt de Coninck antwoort tot Re-
hum dẽ Cãtzelier/ eñ Simsai den Schryuer/
ende den anderen haers raets/ die in Sama
ria woonden/ eñ den anderen op gene zyde
g t In. Sela eñ Chebeth
des waters: g t Vrede ende groetẽ:
18 Den brief dien ghy ons gheschict hebt is
openbaer voor my ghelesen:
19 Ende het is van my beuolen/ datmen
soecken sonde: ende men heeft gheuonden/
dat hem dese Stadt van outs af/ tegen dẽ
Coninck

Coninghe gesettet heeft / ende oproer en af=
ual daer in gheschiet.
20 Ooch zijn machtige Coningen te Jerusa=
lem gheweest/ die daer geheerschet hebbē/
ouer alles dat op gene zijde des waters is/
dat hen Tollen/ Schot ende Jaerlicksche
chynse ghegheuen werden.
21 So doet nu na desen beuele: Weeret den
seluen mannen/ dat de Stat niet gebouwet
en worde/ tot dat van my het beuel ghege=
uen worde.
22 So siet nu toe/ dat ghylieden hier niet
traech in en zijt/ op dat daer gheen schade
wt onsta den Coninck.
23 Doe nu den brief des Coninex Artarer=
res gelesen wert/ voor Rehum en Simsai dē
Schryuer/ en haren Rade/ togē sy haestelic
op na Jerusalem/ tot den Joden/ ende weer
den hen met den arme ende ghewalt.
h Esra 6.9. 24 h Doe hielt het werck aendē huyse Gods
te Jerusalē op en bleef na/ tot in het twee=
de Jaer Darij / des Coninckx in Persen.

Dat v. Capittel.

1. Haggai ende Sacharia vermanen dē
Tempel te bouwen. 3. Thathnai de Lant=
voocht/ so hy het niet verhinderen en kan/
6. schryft aen Darium/ wat daer zijn mey=
ninghe ouer zy.

Haggai en Sacharia propheterē en vermanē den Tempel te bouwen.
a 3. Esd 6.1
b Hagg.1.12

1 DE a Propheten nu Haggai en Sacha=
ria de sone Jddo propheteerdē tot dē
Joden/ die in Juda en Jerusalem wa=
ren/ in den Name des Gods Israels.
2 b Doe maecten hen op/ Serubabel de sone
Sealthiel/ ende Josua de sone Jozadak/ en
bieuen aen te bouwen het huys Gods te Je
rusalem/ en met hen de Propheten Gods/
diese sterckten/
Thathnai. 3 Te dier tyt quā tot hen Thathnai de Lāt=
voocht op dese zijde des waters/ ende Sthar
Bosnai/ en haren Raet/ en spraken also tot
hen: wie heeft v lieden beuolen dit huys te
bouwen/ ende syne mueren te maken?
4 Doe seyden wy hen/ hoe de mannen hie=
ten/ die dit bouwen deden.
5 Doch de ooghe hares Gods quam op de
Outsten der Joden/ dat hen niet geweeret
en werdt/ tot datmen de sake aen Darium
comē liete/ ende daer ouer een schrift weder
quame.
Darius. 6 Dit is nu het inhout des briefs/ die Thath
nai de Lantuoocht op dese zijde des waters
en Sthar Bosnai/ en haren Raet vā Arphar
sach/ die op dese zijde des waters warē/ aē
den Coninck Darium sonden.
Inhout des brie / Tathnai aen Darius.
7 En de woorden die sy tot hem sondē luy=
den also: De Coninck Dario allen vrede:
8 Het zy cont den Coninck/ dat wy int Jo=
dische Lant gecomen zyn/ tot den huyse des
grooten Gods/ welck men bouwet met al=
lerley steenē/ ende balcken leytmē inde wā
den/ ende dat werc gaet rasch voort onder
haer handt.
9 Wy van hebben de Outsten gheuraecht/
ende also tot hen geseyt: Wie heeft v lieden
beuolen dit huys te bouwen/ ende syne mue
ren te maken?
10 Ooch vraechden wy/ hoe sy hietē/ op dat
wyse v cont deden/ ende hebben de namen
der mannen/ die hare Ouersten waren/ be=
schreuen.
11 Ende sy gauen ons sulcke woorden tot
antwoorde/ ende spraken: Wy zijn knechtē
des Gods des Hemels ende der Aerden/
c 3.Reg.6.1. ende bouwē het huys/ dat te vooren voor
velen Jarē gebauwet was/ c dat een groot
Coninck Israels ghebouwet hadde/ ende
opgherichte.
12 Doch doe onse vaders dē God vandē He=
mel vertoornden/ d gaf hyse in de hant Na= d 2.Re.24.
buchodonosor des Coninckx te Babel des 10 end .3.1.
Chaldeers/ die brach dit huys/ ende voerde
het volck wech na Babel.
13 e Nu inden eersten Jare Cores des Coninex
te Babel/ beual deselue Coninck Cores dit e Esra.1.8.
huys Gods te bouwen. 3.Esd.2.1
14 Want ooch de gulden ende siluerenVatē
indē huyse Gods/ die Nabuchodonosor wt
den Tempel te Jerusalem nam/ ende bracht
se indē Tempel te Babel/ nam de Coninc Co
res wt den Tempel te Babel/ f en gaffse Ses f Esra.1.8
basar met namen/ dien hy ten Landtuoocht Sesbasar.
settede/
15 Ende sprack tot hem: Dese Vaten neemt/
ende trecht henen/ ende brengse inden Tem
pel te Jerusalē/ en laet het huys Gods bou=
wen aen syner stede.
16 Doe quam deselue Sesbasar/ ende leyde
dē gront aenden huyse Gods te Jerusalem:
sint dier tijt bouwetmē/ ende het en is noch
niet volbracht.
17 Behaecht het nu den Coninck/ so late hy
soecken inden Schathuyse des Coninckx/
dat te Babel is/ of het vandē Coninc Cores
beuolen zy/ dat huys Gods te Jerusalem te
bouwen: ende sendt tot ons des Coninckx
meyninghe hier van.

Dat vi. Capittel

1 Darius vernieut het beuel Cores/ ouer
des Tempels bouwinghe gegeuen/ .3. Den
Tempel wert volbracht/ 16. ende inghe=
wyet. 19. Paschen wert ghehouden.

1 DOe a beual de Coninck Darius/ datmē Darius.
soecken soude inder Cantzelrie/ inden a 3.Esd.6.23
Schathuyse des Koninckx/ die te Ba=
bel lach
2 Dat vandtmen b in te Ahmetha op der b In.in een
Burcht/ die in Meden leyt/ een Boeck ende Laden.
daer stont een gheschiedenisse in/ also ghe=
schreuen.
3 Inden eersten Jare des Coninckx Cores/
beual de Koninck Cores het huys Gods te
Jerusalem te bouwen/ op der stede daermē
offert/ ende den gront te leggen ter hoocht t
tsestich ellen/ ende ter wyde ooch tsestich
ellen.
4 Ende drie Wanden van c allerley steenē/ c Van grootē
ende eenen Wandt van houte: ende dē cost of marmel
sal van den huyse des Coninckx ghegheuen steenen.
worden.
5 d Daer toe de gulden ende siluerenVaten d Esra 1.7
des huys Gods/ die Nabuchodonosor wt ende 5.14
den Tempel te Jerusalem genomen/ en naer
Babel gebracht hadde/ salmen weder geuē
dat sy weder ghebracht worden indē Tem=
pel te Jerusalem/ aen haer stede/ inden huy
se Gods.
6 So maect v nu verre van hen/ ghy Tath= Darij beuel
nai Lantuoocht op ghene zijde des waters/ of antwoort
ende Sthar Bosnai/ ende haren Raedt van van den Tē
Arphar sach/ die ghy op ghene zijde des wa pel en Gods
ters zijt. dienst we=
7 Laetse arbeydē aendē huyse Gods/ dat der der op te
Joden Lantuoocht ende hare Oudtsten het richten.
huys Gods bouwen aen zijn stede.
8 Ooch is van my beuolē wat mendē Out=
stē Juda doen sal/ te bouwē het huys Gods:
namelickē/ datmen vā des Coninex goede=
rē/ vandē Rentē op gene zijde des waters/
met vlytenheit/ ende geue het den lieden/ en
datmen hen niet en weere.
9 e Ende so sy behoefden Kalueren/ Lamme= e 3.Esd.6.29
ren of Bocken/ ten Brantoffer den God vā
den Hemel/ Tarwe/ Sout/ Wyn ende Olye/
na der wyse der Priesters te Jerusalem/

salmen hen daghelicks gheuen haer toebe
hoorte: ende dat sulcks niet versuymelic en
ghescjiede:
10 Dat sy offeren een suet Reucke den God
vanden Hemel, ende bidden voor des Coninckx
leuen/ ende syner kinderen. f1 Tim.2.2.
11 Van my is sulcken beuel geschiet: ende welc
ker mensche dese woorden verandert/ van
diens huyse salmen eenen balck nemen/ ende
oprichten/ ende hem daer aen hanghen: ende
zyn huys sal g tot een gerichte veruallen zyn/
om dier daet wille.

g In mist-schutte werden.

12 De God nu/ die inden Hemel woonet/ bren
ghe om/ alle Coningen ende volck/ dat zyn
hant wtrecket te veranderen ende te breken
dat huys Gods in Jerusalem: ick Darius
hebbe het beuolen/ dat het met vlyte gedaen
werde.

De Tempel werdt volbracht. h 3.Esd.7.1

13 h Dat deden met vlijte Thathnai de Lant
vooght op gene zijde/ des waters/ ende Star-
Bosnai met haren Rade/ tot welcker de
Coninck Darius ghesonden hadde.

i Esdras. 18.

14 i Ende de Outste der Joden bouweden: ende
het ginck voort/ door de prophetie des Pro
pheten Haggai/ ende Zacharie des soons Ido:
ende bouweden/ ende richtent op/ na den
beuele des Gods Israels/ ende na den beuele
Cores/ Darij/ ende Artaxerxes/ der Co-
ninghen in Persen.
15 Ende volbrachten dat huys/ tot aenden derden
dach der Maendt Adar: dat was het seste
Jaer des Coninckx Darij.

Inwijnghe des nieuwen Tempels. k1.Par.7.5.

16 k Ende de kinderen Israels/ de Priesters/ de
Leuiten/ ende de andere kinderen der geuanc-
kenissen/ hielden een inwijnghe des huys
Gods met vreuchden.
17 Ende offerden inder inwijnghe des huys
Gods/ hondert Kaluere/ twee hondert Lam
meren/ vier hondert bocken/ ende ten Sond-
offer voor het gantsche Israel/ twaelf Gey
tenbocken/ na den getale der stammen Is-
raels.

l Num 9.11 ende 8.16.

18 Ende stelde de Priesters l in hare ordenin
ge/ ende de Leuiten in hare wacht/ te dienen
God die te Jerusalem is/ als het geschreuen
staet int Boeck Mosis.

Passah wert gehouden. Exod.12.5. Nume.9.2. ende 28.16. Leuit.23.15. Deut 16.1. Ezec.45.21.

19 Ende de kinderen der ghevanckenisse hielden
Passah/ inden veertienden daghe der eer-
ster Maendt.
20 Want de Priesters ende Leuiten hadden hen
gereynicht dat sy altemael reyn waren als
een man: ende slachteden het Passah voor alle
kinderen der geuanckenissen/ ende voor hare
broederen den Priesters/ ende voor hen.
21 Ende de kinderen Israels/ die wt der geuanc
kenisse waren weder gecomen/ ende alle die
hen tot hen wtgescheyden hadden/ vander on
reynicheyt der Heydenen inden Lande/ te soec
ken den Heere den God Israels/ aten/
22 Ende hielden het Feest der ongheheuelder
brooden/ seuen dagen lanck met vreuchden:
want de Heere haddese vrolick ghemaect/
ende het herte des Coninckx te Assur tot hen
gewendet/ dat hare handen gesterct werden
in het we[rc]k aenden huyse Gods/ die een
God Israels is.

Dat vij. Capittel.

1. Esdras reyst op/ 10. met beuelbrieuen van Babel in Judeam. 25. Dancket ende loeft God voor syne weldaedt.

Esdra reyst op van Babel in Judeam. a 3.Esd.8.1 b 4.Esd.1.1.

1 Na dese ghescjiedenisse int Coninck-
ryc Artaxerxes a des Coninckx in Per-
sen/ tooch op van Babel/ b Esdras de so
ne Seraja/ des soons Asarja/ des soons
Hilkia/
2 Des soons Sallum/ des soons Zadok/
des soons Ahitob/
3 Des soons Amaria/ des soons Asarja des
soons Meraioth/ des soons Serahja/ des
soons Vsi/ des soons Buki/
4 Des soons Abisua/ des soons Pinehas/ des
soons Eleasar/ des soons Aaron des Ouer-
sten Priesters/
5 Welcke was een gescjickt Schriftgeleerde
in de Wet Mosis/ c die de Heere de Godt c Exo. 1.
Israels ghegeuen heeft: ende de Coninck
gaf hem alles wat hy begeerde/ na der hant
des Heeren syns Gods ouer hem.
6 Ende sommige der kinderen Israels/ ende
der Priesters ende Leuiten/ der Sangers/ der
Dorwachters/ ende der Nethinim/ togen op
na Jerusalem/ inden seuenden Jare Arta-
xerxes des Coninckx.
7 Ende sy quamen te Jerusalem inder vijf-
ster Maendt/ dat is het seuende Jaer des
Coninckx.
8 Want aen den eersten daghe der eerster
Maent/ wert hy des sins/ op te trecken van
Babel/ ende aen den eersten daghe der vijfster
Maent/ quam hy te Jerusalem/ na der goe
der hande Gods ouer hem.
9 Want Esdras schicte zyn herte/ te soecken de
Wet des Heeren/ ende te doen/ ende te leeren
in Israel Gheboden ende Rechten.
10 Ende dit is het inhout des Briefs/ dien de
Coninck Artaxerxes/ gaf Esdre den Priester
den Schriftgeleerden/ die een Leeraer was
in de woorden des Heeren/ ende syner ghe-
boden ouer Israel.

Inhout des Briefs/ die Artaxerxes den Esra gaf

11 Artaxerxes Coninck aller Coninghen Es-
dre den Priester ende Schriftgheleerden/ inder
Wet des Gods vanden Hemel: Vrede ende
groete:
12 Van my is beuolen/ dat alle/ die daer vrijwil
lich zyn in mynen ryke/ des volcx Israels/
ende de Priesters ende Leuiten naer Jerusalem
te trecken/ dat die met v trecken.
13 Vanden Coninc ende den seuen Raetsheeren
wtghesonden/ te besoecken Juda ende Je
rusalem/ na de Wet Gods/ dat onder uwer
handt is.
14 Ende mede nemet siluer ende gout/ dat de
Coninck ende syne Raetsheeren vrijwillich
gheuen den God Israels/ diens Wooninge
te Jerusalem is.
15 Ende allerley siluer ende goudt/ dat ghy
vinden cont/ in het gantsche Lantschap te
Babel/ met dien dat het volck ende de Prie
sters vrijwillich gheuen ten huyse Gods te
Jerusalem.
16 Alle dat selue neemt ende coopt met vlijte
vanden seluen gelde/ Kalueren/ Lammeren/
Bocken/ ende Spijsoffer ende Drancoffer dat-
men offere op den Altaer/ by den huyse uwes
Gods te Jerusalem.
17 Daertoe wat v ende uwen broederen/ met
den ouerbleuen gelde te doen behaecht/ dat
doet na den wille uwes Gods.
18 Ende de Vaten die v ghegheuen zijn ten
Ampte inden huyse uwes Gods/ ouerleuert
voor God te Jerusalem.
19 Ooc wat meer van nooden zijn sal/ ten
huyse uwes Gods/ dat u voorcoemt wt te ge-
uen/ dat laet geuen wt den Cameren des Co
ninckx.
20 Ick Coninc Artaxerxes/ hebbe dit beuo-
len den Schatmeesters op gene zijde des wa-
ters/ dat wat Esdras van v vorderen sal/ de
Priester ende Schriftgeleerde in de Wet Gods
vanden Hemel/ dat ghy dat vlijtigen doet/
21 Tot op hondert Centener siluers/ ende op
hondert Cor Tarwen/ ende op hondert Bath
wijns/ ende op hondert Bath Olye/ ende sout
sonder mate.
22 Alles wat totter Wet Gods vanden He-
mel behoort/ dat men dat selue vlytigen doe/
ten

tē hupſe des Gods vandē Hemel/dat daer
geenē toozne en kome ouer des Coninckx
Koninckrÿck/ende ſyne kinderen.
23 Ende v lieden zy kōt/dat ghy geē macht
en hebt/Chÿns/Tollen/eñ Jaerliche Ren-
tē op te leggen op eenigen Prieſter/Leuijt/
Sangher/Deurwachter/Methinim/ende
Dienaer inden hupſe deſes Gods.

Merckt de ſe daet van eenen Heydenſchen Coninck.

24 Ghy ooc Eſdza / na der wÿsheyt/ws
Gods die onder uwer handt is / ſet Rich-
ters ende Amptliedē/die alle het volck rich
ten/dat op ghene zÿde des waters is:alle
die de Wet ws Gods weten/ende die het
niet en weten/dien leere het.
25 Ende alle die niet met vlyte doen en fullē
de Wet ws Gods/ eñ de Wet des Coninckx/
die ſal zÿn oordeel om der daedt wille heb-
ben/het zy ten doodt/of inden Ban/of ter
breucke aen goede /of in de geuanckeniſſe.

Lof eñ dancſegginge Eſdze.

26 Geloeft zy de Heere onſer Vaderen God/
die ſulcks den Coninck heeft inghegheuen/
dat hy het hups Gods te Jeruſalem ſoude
vercieren.
27 Ende heeft tot my barmhertichept ghe
neycht voor den Koninck/ende ſynē Raets-
heeren/ende allen Ghewelдighen des Ko-
nincks:ende ick werd ghetrooſtet/na der
handt des Heeren mÿns Gods ouer my/eñ
vergaderde de Hoofden wt Iſrael/ dat ſy
met my optoghen.

Dat viij. Capittel.

1. Welcke met Eſdza / van Babel in
Juda ghetoghen zÿn .15 .Eſdzas int ouer
ſien zÿns hoops / miſſet der Leuiten / dies
hy ſommighe laet halen .21 .roept wt een
vaſten .24 .ende beſtelt het opghehaelde
gout ende ſiluer / onder twaelf Prieſters
handen te bewaren .30 .den hoop breeckt
op .31 .ende komen met ſpoede te Jeruſa-
lem/daer ſy haer beuel .34 .ende den Heere
loeflicke offer wtrichten.

Optoch wt Babel. a 3.Eſ.8.31.

1 DJt zÿn de Hoofden harer vaderen/die
gherekent werden/die met my op to-
ghen van Babel/te dien tÿden/doe de
Coninck Artaxerxes regeerde.
2 Vanden kinderē Pinehas:Gerſō:van dē
kinderen Ithamar/Daniel:vandē kinderē
Dauid/Hattus.
3 Vanden kinderē Sechan Ja der kinderē
Pareos/Sachar Ja ende met hē mās per
ſoonen ghereкent/hondert ende vÿftich.
4 Vanden kinderen Pahath Moab/Elioe-
nai de ſone Serah Ja ende met hem twee
hondert mans perſoonen.
5 Vanden kinderen Sechan Ja de ſone Je
haſiel / ende met hem drÿ hondert mans
perſoonen.

Die vā Babel getogen zÿn in Judea met Eſdras.

6 Vandē kinderē Adin Ebed/de ſone Jona
than/ende met hē vÿftich mans perſoonē.
7 Vanden kinderen Elam Jeſaia de ſone
Athal Ja/ende met hem tſeuentich mans
perſoonen.
8 Vanden kinderen Sephat Ja / Sebadia
de ſone Michael / ende met hem tachten-
tich mans perſoonen.
9 Vanden kinderen Joab/ Obad Ja de ſo-
ne Jehiel/ende met hem twee hondert ende
achtien mans perſoonen.
10 Vanden kinderen Selomith de ſone Jo
ſiph Ja / ende met hem hondert eñ tſeſtich
mans perſoonen
11 Vanden kinderen Bebai/Sachar Ja de
ſone Bebai/ende met hem acht ende twin-
tich mans perſoonen.
12 Vanden kinderen Aſgad : Jahanan de
jonckſte ſone/ende met hem hondert eñ tien
mans perſoonen.
13 Vanden laetſten kinderen Adonikam/eñ
hietē alſo:Elipheleth/ Jeiel eñ Sema Ja/
ende met hen tſeſtich mans perſoonen.
14 Vanden kinderen Bigeuai / Vthai ende
Sabud/ende met hen tſeuentich mans per
ſoonen.
15 Ende ick vergaderde ſe aent water/dat te
Aheua koemt/ende bleuen aldaer drÿ dagē:
ende doe ick achtinghe hadde op het volck
ende de Prieſters/en vandt ick aldaer geen
Leuiten.

Aheua.

16 Doe ſant ick henen Elieſer/Ariel/ Sema
Ja/Elnathan:Jarib/Elnathan/Nathan/
Sachar Ja/ende Meſullam de Ouerſten/
ende Joiarib/ende Elnathan de Leeraers/
17 Eñ ſantſe wt/tot Jddo den Ouerſten tot
Caſphia/dat ſy ons Dienaers haelden int
hups onſes Gods :ende ick gaf hen in/wat
ſy ſprekē ſouden met Jddo/eñ ſynen broede
ren den Methinim te Caſphia.
18 Ende ſy brachten ons/na der goeder hant
onſes Gods ouer ons/eenen kloecken man/
vanden kinderen Maheli/des ſoons Leui/
des ſoons Jſraels/Sereb Ja met ſynen ſo-
nen ende broederen/achtiene.
19 Ende a Haſabia/eñ met hē Jeſaia/vanden
kinderen Merari/met ſynen broederen eñ
haren ſonen/twintich.
20 Ende vanden Methinim/die Dauid ende
de Vorſten gauen te dienen den Leuiten/
tweehondert ende twintich / altemael by
namen ghenoemt.
21 Ende ick liet aldaer aē water by Aheua/
een vaſten wtroepen/ dat wy ons veroot-
moedichden voor onſen God/te ſoecken vā
hem eenen rechten wech/voor ons ende on
ſen kinderen ende alle onſe haue.

Methinim. b.3.Eſ.8.4.

22 Want ick ſchaemde my/vanden Coninck
geleyde ende Ruyters te begeeren/ende ons
teghen de vyanden te helpen op den wech:
want wy hadden den Koninck gheſept: De
hant onſes Gods/is ten beſten bouen allē/
die hem ſoecken:ende zÿn ſterckte ende toor
ne ouer alle/die hem verlaten.
23 Alſo vaſteden wy/ende ſochten ſulcks aen
onſen God:ende hy verhoorde ons.
24 Ende ick ſcheydder twaelue wt vanden
Ouerſten Prieſteren/Sereb Ja ende Haſab
Ja/ende met hen tien harer broederen.
25 Ende woech hen toe het ſiluer ende gout/
ende Vaten ter Heffinghe ten hupſe onſes
Gods/die de Koninck ende ſyne Raetſhee-
ren/ende Vorſten/ende gantſch Jſrael dat
voorhanden was/ter Heffinghe ghegheuen
hadden.
26 Ende woech hen toe onder haer hant:ſes
hondert ende vÿftich Centener ſiluers/ende
aen ſilueren Vaten hondert Centener/ende
aen goude hondert Centener:twintich gul-
den c Bekers/die hadden duyſent gulden/
eñ twee goede metalen coſtelicke Vaten/
blinckende louter goudt/

c t An. Bekens/of Schalen.

27 Ende ſprack tot hen: Ghy lieden zÿt hey-
lich den Heere / ſo zÿn de Vaten ooc hey-
lich/daertoe het vry gegeuen ſiluer en gout/
den Heere uwer Vaderen God.
28 So waect nu/ende bewaert het/ tot dat
ghy liedet het toe weget voor den Ouerſten
Prieſteren ende Leuiten ende Ouerſten Va
deren in Jſrael te Jeruſalem/in de kiſte des
hups des Heeren.
29 d Doe namen de Prieſters ende Leuiten
dat gewegen ſiluer ende gout ende Vaten/
dat ſy het brochten na Jeruſalem / totten
hupſe onſes Gods.

d 1.Eſ.6.6.

30 Alſo braken wy op van het water Aheua/
aen den twaelfſten dage der eerſter Maent/
dat wy na Jeruſalem toghen:ende de hant
onſes Gods was ouer ons / ende verloſ-

sede ons vander hant der vyandē/ ende der
ghener/die op ons loerden op den weghe.
31 Ende quamen tot Jerusalem/eñ bleuen
aldaer drie daghen.
32 Nu aenden vierdē dage wert gewegen/
het siluer eñ gout/ende vatē int huys on-
ses Gods onder de hant Meremoth/ des
soōs Vria des Priesters/eñ met hem Elea
sar dē sone Pinehas/ eñ met hem Josabad/
den sone Jesua / ende Noad Ja / den sone
Benni den Leuijt/
33 Na den getale eñ gewichte eens yegeli-
ken:eñ het gewichte wert te dier tijt alte-
mael beschreuen.
34 Eñ de kinderen der geuanckenissē die wt
der geuanckenisse gecomen warē/offerden
Brandoffer dē God Israels twaelf Ossē/
voor het gansche Israel ses eñ tnegentich
Rammen/seuen eñ tseuentich Lammeren/
twaelf Bocken ten Sondoffer / altemael
ten Brandoffer den Heere.

Israel met dē heydenē vermaech schapt.

35 Eñ sy leuerden des Coninckx beuel ouer/
den Amptlieden des Coninckx/eñ den Lant
voechdē op dese zijde des waters : ende sy
verhieuen het volck eñ het huys Gods.

a 3 Esd.8.69

Dat ix. Cappittel.

b Deut.7.2 ende 12.30. Josue.13.12. Judic.2.8.

1. Esra is bedroeft/ daerom dat vele wt
Israel hen met den Heydenen vermaech-
schapt hadden.

1 DOe dat a altemael wtgerichtet was/
traden tot my de Ouersten/eñ spraken:
Het Volck Israels/eñ de Priesters eñ
Leuiten/en zijn niet afgesondert vādē volc
kē inden Landen na haren grouwelē naem
lickē der Cananiters/ Hethiters/ Pheresi
ters/Jebusiters/ Ammoniters/ Moabi-
ters/Egypters Amoriters.
2 b Want sy hebbē hen eñ haren sonē der-
seluen dochteren genomē/ eñ het heylighe
zaet gemeyn gemaect/ met den volcken in-
den Landen: ende de hant der Ouersten eñ
Raetsheeren / was de voornemste in de-
ser misdaet.

c† And. die wt der gheuanckenisse gecomē waren/vergrypinghe etc.

3 Doe ick nu sulcx hoorde/verschuerde ick
mijne kleederen eñ mynen rock/ eñ trock
myn hoofthayr ende mijnen baert wt/eñ
sat eenlick.

Esre gebet. d.3.Esdr.8.71.

4 Eñ alle die des Heeren woort des Gods
Israels vreesden/vergaderden hen tot my/
om der c† grooter vergrypinge wille:eñ ick
sat eenlick tot op het Auontoffer.

e Deu.28.36. Leui.26.33.

5 Eñ om dē tijt des Auondoffers/stont ick
op van myner ellende/ende verschuerde my
ne kleederen ende mynen rock/ende streck-
te myne handen wt tot den Heere mynen
God.

f Of/rassche

6 Eñ sprack: Mijn God/v ick schame my/
eñ ontsie my myne ooghen op te heffē tot
v/mijn God:wāt onse misdaet is ouer onse
hooft gewassen/eñ onse schult is groot tot
aenden Hemel.

g Nagel eñ Tuyn is ghesproken/na der wijse eener gemeyner spreke dat alle het ander lande ende lieden omgecomē zijn ende sy noch ouerbleuen zijn/ als eenē nagel vanden huyse/ende eenen tuyn vandē lande.

7 Van der tijt onser vaderē aen zijn wy in
grooter schult geweest tot op desē dach: e
eñ om onser misdaet wille/zijn wy/eñ onse
Coninghen ende Priesters/ghegeuen in de
hant der Koningen indē Landē/in sweert/
in gheuanckenisse/in roof/ende in schaem-
te des aensichts/als het hedensdaechs
gaet.
8 Nu dan is een weynich eñ gansch f snelle
genade vandē Heere onsen God geschiet/
dat ons noch wat ouerbleuēs is ontcomē/
dat hy ons gaue eenē g nagel an syner hey
liger stede/ dat onse God onse ooghen ver-
lichtede/eñ gaue ons een weynich leuēs/
daer wy knechten zijn.
9 Want wy zijn knechten eñ onse God en
heeft ons niet verlatē/hoe wel dat wy knech
tē zijn eñ heeft barmherticheyt tot ons ge-
neycht/voor dē Coningen in Persē/ dat sy
ons het leuen latē eñ verhoogen het huys
onses Gods/eñ richten op syne verstoorin-
ghe/ende gheuen ons eenen tuyn in Juda
ende Jerusalem.
10 Nu wat sullen wy segghen onse God/na
desen?dat wy uwe ghebođen verlaten heb-
ben/
11 Die ghy door uwe knechtē de Propheten
gebodē hebt/ eñ geseyt: h Het Lant daer ghy h Leu.18.24.
in comt /het te eruē/ is een onreyn Landt/
door de onreynicheyt der Volckē indē Lan-
den/in haren grouwelē/daer sy het hier en-
de daer vol onreynicheyts mede gemaeckt
hebben.
12 i So en sult ghyliedē nu uwe dochterē niet i Deut.7.3.
gheuen haren sonen/ende hare dochteren en
sult ghyliedē uwen sonen niet nemen/ eñ en
soect haren vrede noch goet niet eewichlick
op dat ghy machtich werdet/ ende etet het
goet inden Lande/ende eruet op uwe kinde
ren eewichlick.
13 Eñ na allen dien/dat ouer ons gecomē is/
om onser boose wercken eñ grooter schult
wille/hebdy onse God/ onser misdaet ver-
schoont/ eñ hebt ons een behoudinge gege-
uen/als het voor ooghen staet.
14 Wy daerentegen hebbē ons omgekeert/
eñ v gebot laten varē/dat wy ons met den
volckē deser grouwelē vermaechschapt heb
bē:wildy dan ouer ons grā zijn/ tot dat het
gans wt zy/dat daer niets ouer/noch eeni-
ghe behoudinghe en zy?
15 Heer God Israels/ghy zijt rechtueerdich/
want wy zijn ouergebleuē eē behoudinge/
als het hedē tē dage voor oogen staet/siet/
wy zijn voor v in onser schult/wāt om dies
wille en connen niet bestaen voor v.

Dat x. Cappittel.

1. Den volcke Israels beroudt het/dat
het vreemde Wijuen ghenomen heeft/ ende
verlaet deselue.12. God bestelt den Esra in
deser sake een willich volc 18. De namē der
ghener die vreemde Wijuen ge. . .en had-
den/worden beschreuen.

Israel bewilliget syne vreemde Wijuen te verlaten.

1 ENde doe a Esra also badt/ eñ bekende/
weende/eñ voor den huyse Gods lach/
vergaderde hen tot hem wt Israel/ een
gantsch groote Ghemeynte/van mans eñ
vrouwen ende kinderen : Want het volck
weende seer.

a 3.Esd.8.92

2 Ende Sechania/de sone Jehiel/vanden
kinderen Elam/antwoorde ende sprac tot
Esra : Welaen/ wy hebben ons aen onsen
God vergrepen/dat wy vreēde Wijuē van
den Volcken des Lants ghenomen hebbē:
nu/ daer is noch een hopen in Israel ouer
dien.
3 So laet ons nu eē verbont makē met on-
sen God/dat wy alle wijuē/eñ die vā hen ge
boren zijn/ wt doē/na den rade des Heerē/
eñ b† dier/die de Gebodē onses Gods vree-
sen/dat men doe na de Wet.

b † An. stae inder vreese der gebodē onses Gods/dat etc.

4 So maeckt v nu op/want v behoort het/
wy willē met v zijn:hebt eenē goedē moet/
ende doet het.
5 c Doe stont Esra op/ eñ nam eenen Eedt
vanden Ouersten Priesteren eñ Leuiten/ eñ
dē ganschen Israel/dat sy na desen woorde
doen soudē:ende sy swoeren.

c 3.Esd.6.8

6 Eñ Esra stont op voor den huyse Gods/
ende ginck in de camer Johanan des soōs
Elisab:eñ doe hy aldaer henen quam/en at
hy gheen broot/ ende en dranck ghēen wa
ter: want hy droech leedt om der vergrij-
ping he

dinge wille/ der ghenen/ die geuangen ghe-
weest waren.
7 Eñ sy lieten wtroepẽ door Juda ende Je
rusalem/ tot allen kinderen die ghevangen
gheweest waren/ dat sy hen te Jerusalẽ ver
gaderden.
8 Ende wie niet en quame in drie dagẽ/ na
den raedt der Oversten eñ Oudtsten/ diens
haue soude altemael verbannen zijn eñ hy
afgesondert vander Gemeynte der geuan-
ghenen.
9 Doe vergaderden hen alle mannen Juda
ende Ben Jamin te Jerusalem in drie dagẽ
dat is/ inden twintichsten dage der negen-
der Maent: eñ alle het volck sat op der stra
d Of/schul-den. te/ voor den huyse Gods/ eñ ᵭ beefden om
der saken wille/ ende vanden reghen.
10 Ende Esdras de Priester stondt op en-
e Deut. 7.3. Judic. 3.5. Nehem. 13 28. de sprack tot hen: e Ghy lieden hebt v ver
grepen/ dat ghy vremde wyuen genomen
hebt/ dat ghy der schult Israels noch meer
makedet.
11 So bekennet nu den Heere uwer vaderẽ
God/ ende doet zijn welbehagen/ eñ schey
det v lieden vanden Volcken des Landts/
ende vanden vreemden wyuen.
12 Doe antwoorde de gantsche Gemeynte/
eñ sprack met luyder stemmen: het geschie-
de als ghy gesept hebt.
13 Doch des volcx is vele/ eñ een regenach
tich weder/ ende en can hier buyten niet
staen: so en is het oock niet eens of twee
daghen werck: want wy hebben sulcker o-
uertredinghe veel ghemaeckt.
14 Laet ons onsen Oversten bestellen inder
gantscher Ghemeynten/ dat alle die in
onsen Steden/ vreemde wyuen genomen
hebben/ op bestemden tijdt komen/ ende
de Oudtsten eener yegheliicker Stadt/ en-
de hare Richters mede/ tot dat van ons
ghewendet worde den toorne onses Gods
om deser saken wille.
15 Doe werden bestelt Jonathan de sone
Asahel/ ende Jehas Ja de sone Thikwa/
ouer dese sake: ende Mesullam ende Sab-
thai de Leuiten/ holpen hen.
16 Ende de kinderen der geuanckenisse de-
den also: ende de Priester Esdras/ ende de
Voornemste vaderen in harer vaderen
huysen/ eñ alle voorghenoemde scheyde-
den hen: ende setteden hen aenden eersten
daghe der thiender Maent/ dese sake te
verhooren.
17 Ende sy richteden het wt aen allen man-
nen/ die vreemde wyuen hadden/ inden eer
sten daghe der eerster Maent.
De mannen der gener die vreemde wyuen ghe-nomen hadden. 18 Ende daer werden ghevonden f onder
den kinderen der Priesteren/ die vreem de
wyuen genomen hadden/ namelicken/ on-
der den kinderen Jesua des soons Joza-
dak/ ende syuen broederen: Maase Ja/ E
f 1. Esd. 9.18 lieser/ Jarib/ ende Gedalia.
19 Eñ sy gauen haer hant daer op/ dat sy
de wyuẽ wonde wtstooten/ eñ tot Schulde
offer eenen Ram voor hare Schult geuen.
20 Onder den kinderen Immer: Hanani
ende Sabad Ja.
21 Onder den kinderen Harim: Maese Ja/
Elia/ Sema Ja/ Jehiel ende Vsia
22 Onder de kinderen Pashur: Elloenai/
Maeseia/ Ismael/ Nethaneel/ Josabad/
ende Eleasa:
23 Onder den Leuiten: Josabad/ Simei/ eñ
Kelaia/ (hy is de Kilta/) Pethah Ja/ Juda
ende Elieser.
24 Onder de Sangers: Eliasib/ onder den
Ouerwachters: Sallum/ Telem ende Vri
25 Van Israel: onder den kinderen Paros
Ramia/ Jesia/ Malchia/ Meiamin/ Ele
asar/ Malchia/ ende Benaia.
26 Onder den kinderen Elam: Mathania
Sacharia/ Jehiel/ Abdi/ Jeremoth eñ Elia
27 Onder den kinderen Sathu: Elioenai/
Eliasib/ Mathania/ Jeremoth Sabud eñ
Asisa.
28 Onder den kinderen Bebai: Johannan/
Hanania/ Sebai ende Athlai.
29 Onder den kinderen Bani: Mesullam/
Malluch/ Ada Ja/ Jasub Seal ende Jere
moth.
30 Onder den kinderen Pahath Moab: Ad
nau/ Chelia/ Bena Ja/ Maese Ja/ Ma
than Ja/ Bezaleel/ Benui ende Manasse.
31 Onder den kinderen Harim: Elieser/ Jes
sia/ Malch Ja/ Sema Ja/ Simeon/
32 Ben Jamin/ Malluch ende Samaria.
33 Onder den kinderen Hasum: Ma thnai/
Mathatha/ Sabad/ Eliphelet/ Jeremia/
Ma nasse ende Simei.
34 Onder den kinderen Bani: Madai/ Am
ram/ Huel/
35 Bena Ja/ Bedia/ Chelui/
36 Naia/ Meremoth/ Eliasib/
37 Mathania/ Mathnai/ Jaesan/
38 Beni/ Benui/ Simei.
39 Selemia/ Nathan/ Adaia/
40 Machnadai/ Sasai/ Sarai/
41 Asareel/ Selem Ja/ Samaria/
42 Sallum/ Amaria/ ende Joseph.
43 Onder den kinderen Nebo: Jeiel/ Ma
thithia/ Sabad/ Sebina/ Jaddai/ Joel/ en
Benaia.
44 Dese hadden altemael vreemde wyuen
ghenomen: Ende daer waren sommighe on-
der denselven wyuen/ die daer kinderen ge-
draghen hadden.

Eynde des Boecks
Esdre

Argument.

Na Esdras coemt Nehemias wt de Ba-
bylonische gheuanckenisse daer hy noch
was/ ende doe hy te Jerusalem gecomen
was/ dede hy de Stadt wederbouwen/ ende
de meuren/ ende de straten. Hy verlichtet oec
het volck van sommighe ongerechtighe schat
tinghen/ lasten ende woecker/ waerdoor sy o
uerladen waren: ende beschermde de Burgers
met grooten voorspoet ende stantvasticheyt/
oock sommige misbruyckẽ die in de Gemeyn
te waren/ beterende. Bouen desen wort bewe
sen: hoe noodich het den gheloouighen zy/ te
waken ende voorsichtich te zyne/ om de ypan
den des volcks Gods te bedriegen ende te o-
uerwinnen/ ende haer hoouerdicheit vooruemẽ
te niete te maken. In dese Historie zijn tseuen
tich Jaren veruaet/ want van den eersten Ja
re Cyri/ tot het 20. Jaer Darij/ telt men
58. Jaren/ ende van daer tot het 32.
Jaer Darij telt mẽ 12. Jarẽ/
in de welcke de muerẽ
der Stadt weder
opgherecht
wa.
Nehemias of 2. Esdras.

Het Boeck Nehemie.

Dat Eerste Capittel.

I. Nehemias treurt ende beclaecht de gevanckenisse des volcks.

Nehemias/ Schencker des Conincx Artaxerxes

1 Dit zijn de geschiedenissen Nehemie/ des soons Hachalia: Het geschiede inde Maent Chisleu/ des twintichsten Jaers/ dat ick was te Susan op de Burcht.

2 Doe quam Hanani een mijner broederen/ met sommighe mannen wt Juda: ende ick vraechde se: Hoe het den Joden ginge/ die behouden ende ouerbleuen waren vander geuanckenisse/ ende hoe het te Jerusalem stonde.

3 Ende sy spraken tot my: De ouerbleuene vander ghevanckenisse/ zijn aldaer inden Lande in grooten ongeluck ende versmaetheyt: a de mueren Jerusalems zijn gebroken/ ende haere Poorten met viere verbrandt.

a 2.Reg.25. 4.8. 2.Par.36.19

4 Doe ick nu sulcke woorden hoorde/ sat ic/ ende weende/ ende droech leet b twee dagen lanck/ ende vastede/ ende badt voor den God vanden Hemel/

b t. Anders sommighe

5 Ende sprack: O Heere God vanden Hemel ghy groote ende verschrickelicke Godt/ c die daer hout het Verbont ende barmhertichheyt dien/ die hem lief hebben/ ende sijne Gheboden houden.

Nehemie gebedt. c Nehe.9.32 Dan.9.4. d Exo.20.5. ende 34.6. Deut.7.9. Jer.32.19.

6 Laet doch uwe ooren opmercken/ ende uwe oogen open zijn/ dat ghy hooret het gebet uws knechts/ dat ick nu voor u bidde/ dach ende nacht/ voor de kinderen Israels uwe knechten/ ende bekenne de sonden der kinderen Israels/ die wy aen u gedaen hebben: ende ick ende mijns vaders huys hebben oock ghesondicht.

7 Wy zijn verdorven geworden/ dat wy niet gehouden en hebben de Geboden/ Beuelen/ ende Rechten/ die ghy geboden hebt uwen knechte Mosi.

8 Gedenckt doch des woorts/ dat ghy uwen knechte Mosi gebodet/ ende spraket: e Wanneer ghy u lieden vergrijpt: so wil ick u onder de Volcken verstroyen.

e Deu.30.1.

9 f So ghy u daerentegen bekeert/ tot my/ ende houdet mijne geboden/ ende doetse: ende wanneer ghy lieden oock verstootet waert/ tot aen des Hemels eynde/ so wil ic u doch van daer vergaderen/ ende wil u brengen aen die plaetse/ die ick vercoren hebbe/ dat mijnen Naem aldaer woone.

f 2.Par.6.37

10 Sy zijn doch uwe knechten ende u Volck/ die ghy g verlosset hebt/ door uwe groote kracht/ ende machtigher handt.

g Exo.14.30

11 Och Heere/ laet uwe ooren opmercken op het gebet uws knechts/ ende op het ghebet uwer knechten/ die daer begeeren uwen Name te vreesen: ende laet het uwen knechte heden wel gelucken/ ende geeft hem barmhertichheydt voor dese mannen: want ick was des Conincks Schencker.

Dat ij. Capittel.

I. Nehemias reyst met oorlaf ende brieuen Artaxerxes na Jerusalem. II. besiet de stadt heymelicken/ haer te helpen/ 19. ende hem geraet zijn voornemen tot naeclap ende spot voor den vyanden Israels.

1 Inder Maent Nissan/ a des twintichsten Jaers des Conincks Artaxerxes/ doe wijn voor hem stont/ nam ick den wijn op/ ende gaf hem den Koninc/ ende ick sach b treurich voor hem.

Nehemias reyst na Jerusalem. a Nehem.13 b t And. te vooren treurich

2 Doe sprack de Coninck tot my: Waerom siedy so iammerlicken? ghy en zijt immers niet kranck: dat en isset niet/ maer ghy zijt swaermoedich: Ick nu: vreesde my gantsch seer/

3 Ende sprack totten Coninck: de Coninck leue eewichlick: soude ick niet iammerlicken sien? de Stadt/ daer het huys der begrauenisse mijner vaderen is/ leyt woest/ ende hare poorten met viere verteert.

4 Doe sprack de Coninck tot my: Wat begeerdy dan? Doe badt ick God vanden Hemel.

5 Ende sprack totten Coninck: Behaecht het den Coninck/ ende uwen knechten voor u/ dat ghy my henen sendet in Juda/ tot der Stadt der begrauenisse mijner vaderen/ dat ickse bouwe?

6 Ende de Coninck sprack tot my/ ende de Koninginne die by hem sat: Hoe lange sal uwe reyse dueren? ende wanneer suldy weder comen? ende het behaechde den Coninc wel/ dat hy my henen sant: ende ick settede hem eenen ghewissen tijt/

7 Ende sprack totten Coninck: c Behaecht het de Coninck/ so geue hy my brieuen aen de Lantvooghden op ghene zijde des waters/ dat sy my ouer gheleyden/ tot dat ick come in Juda.

c 3.Esd.4. 4.7:

8 Ende brieuen aen Asaph den d Houtvorst des Conincx/ dat hy my hout geue tot balcken der Poorten/ aenden Pallayse die inden huyse ende Stadmueren zijn/ ende totten huyse daer ick in trecken sal: ende de Coninck ghaf my na der goeder handt mijns Gods ouer my.

d Of Forestmeester

9 Ende doe ick quam totten Lantvooghden op gene zyde des waters/ gaf ick hen des Coninx brieuen: ende de Coninck sandt met my henen/ de Hooftlieden ende Ruyteren:

10 Doe nu Sanneballat de Horoniter/ ende Tobia een Ammonitich knecht/ dat hoorden/ verdroot het hen seer/ dat een mensche ghecomen ware/ die wat goets sochte voor de kinderen Israels.

Saneballat

11 Ende doe ick te Jerusalem quam/ ende daer drie daghen gheweest was.

12 Maecte ick my des nachts op/ ende weynich mannen met my: want ick en seyde geenen mensche/ wat my mijn God inghegeuen hadde/ te doen aen Jerusalem: ende daer en was gheen Dier met my/ dan alleen daer ic op reedt.

Nehemias besiet de Stadt heymelick hae te helpen.

13 Ende ick reet ter Daelpoorte wt by nachte/ voor der Draken fonteyne/ ende aen de Mestpoorte: ende e het dede my wee dat de mueren Jerusalems verscheurt waren/ ende de Poorten met vyere verteert.

e t And. betrachtede/ hoe de mueren etc.

14 Ende ginck ouer ter Fonteynpoorte/ ende tot des Conincx f Vyver/ ende daer en was gheen ruymte mijnen Diere/ daer het onder my hadde connen gaen.

f t And. Cisterne of Vyvers.

15 Doe tooch ick by nacht lancx de Beke henen/ ende het dede my weede mueren also te sien: ende keerde wederom/ ende quam ter Daelpoorten weder in.

16 Ende de Ouersten en wisten niet/ waer ick henen ginck/ of wat ick maecte: want ick en hadde tot dier tijt toe den Joden ende den Priesteren/ den Raedtsheeren ende den Ouersten/ ende den anderen die aen het werck arbeyden/ noch niet ghesepdt.

17 Ende sprack tot hen: Ghy lieden siet het ongheluck/ daer wy in zijn/ dat Jerusalem woest

woest leyt/ en haer poortē zijn met vyere v
brant: koemt/ laet ons de mueren Jerusa
lems bouwen / dat wy niet meer een ver-
smaetheyt zijn.
18 En seyde hen aen de hant mijns Gods/ die
goet ouer my was: daertoe de woorde des
Coninex/ die hy tot my gesprokē hadde: eñ
sy spraken: So latet ons op zijn/ ende wy
bouweden. ende hare handen werden vro-
moedich ten goeden.
19 Doe nu Saneballat de Horoniter/ eñ To
bia de Ammonitische knecht/ ende Gosē de
Arabet. dat hoorden bespottedē sy ons/ eñ
verachteden ons. eñ spraken: Wat is dat/
dat ghyliedē doet? wilt ghyliedē vanden
Coninck weder af vallen?
20 Doe antwoorde ick hen. ende sprac: De
God vanden Hemel sal het ons wel gelue-
ken laten wāt wy sijne knechtē hebbē ons
opgemaect/ eñ bouwen: ghyliedē daer en te
gen/ en hebt het geen deel/ noch recht/ noch
ghedachtenisse in Jerusalem.

De Samariters met harē Byhulpers/ sprekē tegē het bouwē etc.

Dat iij. Cappittel.

1 De namen der ghener / door welcke de mueren te Jerusalem weder ghebouwet zijn.

De namē d Bauwers Jerusalēs.

1 Ende Eliasib de Hooge Priester maeck-
te hem op met sijnen broederē den Prie
sterē/ ende bouweden de Schaepspoor
te: sy heylichdense/ ende setteden hare deu
ren in: eñ sy heylichdense tot aen den Thor
ren Mea. namelicken. tot aen den a Thor
ren Hananeel.
2 By hem bouweden de mānen van Je-
richo: oock bouwede by hem Sachur/ de so
ne Jmri.
3 Nu de Vischpoorte/ bouwedē de kinderē
Senaa/ die decktense/ eñ stelden hare deu-
ren in/ sloten ende grendelen.
4 By hem bouwede Meremoth / de sone
Vria/ des soons Hakos: by hem bouwede
Mesullan/ de sone Berechia / des soons
Mesesabeel: By hem bouwede Zadok de
sone Baena.
5 By hen bouwedē die van Thekoa: doch
hare b Geweldigē en brachten harē hals
niet ten dienste harer heeren.
6 De Oude poorte bouwedē Joiada de so
ne Paseah ende Mesullam de sone Beso
dia: sy decktense/ ende stelden de deuren in/
ende sloten ende grendelen.
7 By hen bouwedē Melathia vā Gibeon/
ende Jadon van Merono. mannen vā Gi-
beon eñ van Mizpa. aen de stoel des Lant
voochts/ op dese zijde des waters.
8 By hem bouwede Vsiel/ de sone Harha
Ja de Goutsmidt: by hem bouwede Hana
nia de sone c † des Apotekers: ende sy bou
weden wt te Jerusalem/ tot aen de Breede
mueren.
9 By hem bouwede Repha Ja de sone Hur
de Querste des haluen d † vierendeels te
Jerusalem.
10 By hem bouwede Jedaia/ de sone Haru
Maph. tegen sijnen huyse ouer: by hē bou
wede Hattus/ de sone Hasabenia.
11 Mal Malchia de sone Harim/ eñ Hasub
de sone Pahath Moab. bouwede twee stuc
ken. ende den Thorren byden Ouen.
12 By hem bouwede Sallum de sone Halo
hes. de Querste des haluen vierendeels te
Jerusalem hy ende sijne dochteren.
13 De Daelpoorte bouwede Hanun/ eñ de
Burgers van Sanoah: sy bouwdendense. eñ
setteden hare deurē in. sloten eñ grendelē/
ende duysent ellen aen der mueren/ tot aen
de Mestpoorte.

a Jer. 31.38. Zac. 14.10

b De Armē moeten het Cruyce dragen/ de Ryke en geuen niets/ deur aes en heeft niet/ Six cinque en geeft ny Quatre dry: die helpen bey.

c † Anders/ Harakahim

d † And. deels

14 De Mestpoorte / bouwede Malchia
de sone Rechab/ de Querste des e † vieren-
deels der Wijngaerdeniers: hy bouwedese/
ende settede hare Deuren in/ Sloten ende
Grendelen.
15 Nu de Fonteynpoorte bouwede Sallum/
de sone Chal Hose / de Querste des vieren
deels te Mizpa. hy bouwedese ende deck-
tese/ ende settede hare Deuren in Sloten
ende Grendelen: daertoe de Mueren aen-
den † Poel Siloah byden Hof des Coninex
tot aen de trappen/ die vander Stadt Da-
uids afgaen.
16 Naest hem bouwede Nehemia/ de sone As
buk/ de Querste des haluen f † vierendeels te
Bethzur/ tot teghen de doode grauen Da-
uids ouer. ende tot aen den poel Asu Ja. eñ
tot aen het huys der Helden.
17 Naest hem bouweden de Leuiten/ Rehum
de sone Bani: naest hem bouwede Hasabia/
de Querste des haluen vierendeels te Regi
la in sijnen vierendeele.
18 Naest hem bouweden hare broederen
Bauai de sone Henoda/ der Quersten des
haluen vierendeels/ te Regila.
19 Naest hem bouwede Eser / de sone Je-
sua / de Querste te Mizpa/ twee stucken
lancks den hoeck henen/ teghen het Har-
naschhuys.
20 Naest hem op den Berch bouwede Ba-
ruch de sone Sabai/ twee stuckē/ inden hoec/
tot aen de huysdeure Eliasib des Hooghen
Priesters.
21 Naest hem bouwede Meremoth/ de sone
Vria des soons Hakoz/ twee stuckē vander
huysdeure Eliasib / tot aen het eynde des
huys Eliasib.
22 Naest hē bouweden de Priesters/ de man
nen wt den g † Landestreken.
23 Daer naest bouwede Ben Jamin ende
Hasub / teghen haren huyse ouer: daer
naest bouwede Asaria/ de sone Maese-
ia / des soons Anania. teghen sijnen huyse
ouer.
24 Naest hē bouwede Benui/ de sone Hena
dad/ twee stucken van Asarie huys/ tot aen
den hoeck/ ende tot aen den kant.
25 Palal de sone Vsai / teghen den hoeck
ende den hoogen Thorren ouer / die van
des Coninckx huys wt lyckt / by den
Houe des Karckers: naest hem Pedaia de
sone Pareos.
26 De Nethinim van h † woondē aē Ophel/
tot aen de Waterpoorte/ tegent Oostē. daer
den Thorren wtlyckt.
27 Naest dien/ bouweden die van Thekoa/
twee stucken/ teghen den grooten Toorren
ouer/ die wt lyckt/ ende tot aen de mueren
i Ophel.
28 Nu/ vander Peerdtspoorte aen/ bouwe
den de Priesters/ een yegelick teghen sijnen
huyse ouer.
29 Daer naest bouwede Zadok/ de sone Jm
mer/ tegen sijnē huyse ouer: naest hē bouwe
de Semaia/ de sone Sachania/ de Deur-
wachter teghent Oosten.
30 Naest hem bouwede Hanania de sone
Selemia/ ende Hanun de sone Salaph de
seste / twee stucken: naest hem bouwede
Mesullam de sone Berechia/ teghen zijn
† kiste ouer.
31 Naest hem bouwede Malchia / de sone
des Goudtsmidts/ tot aen het huys der Ne
thinim. ende der Kramers. tegen de Raets
poorte ouer/ ende tot aen den Zael aen den
hoeck.
32 Ende tusschen den Zale aen dē hoeck ter
Schaepspoorte / bouweden de Goutsmedē
ende Kramers.

e † An halven deels An. des wyckx Beth Cherem

† Anders Piscine

f † An. deels

g † An/ Contreyen.

h † And. die daer woonden etc. bauweden tot aen etc.

i 2 Pa. 33.14

† And. solders. of/ kamers

Dat iiij. Capittel.

1. De Samariters ende hare medehulpers/spotten teghen Gods werck.4. Nehemias bidt teghen hen/7.so werden hare boose aenslaghen te niete ghemaeckt.9 De Joden waken ende bidden/ende rusten hen te bouwen ende te strijden.

Spot der Samariteren ende haerer byhulpers/tegen Gods werck

1 DOe nu Saneballat hoorde/dat wy de
mueren bouweden/ wert hy toornich
ende seer grimmich / ende bespottede
de Joden.
2 Ende sprack voor synen broederen ende
den Machtigen te Samaria: Wat maken
de amachtige Joden? Salmense laten geworden/sullen sy offeren/sullen sy het in eenen daghe volbringhen/sullen sy de steenen
levendich maken / die daer stof hoopen
ende verbrandt zyn/
3 Ende Tobia de Ammaniter by hem sprack
Laetse slechs bauwen: wanneer Vossen daer
op toghen/die verschuerden hare steenen
mueren wel.

Die zijn niet henne woorden.

4 Hoort /onse God/ hoe veracht zijn wy:
keert hare versmaetheyt op haren kop/
dat ghyse gevet in verachtinghe/inden lan
den harer gevanckenisse.
5 Decket hare misdaet niet toe/en hare sonde en verdelget niet voor v: want sy hebben
de Bouwlieden ghetercht.
6 Doch wy bouweden de mueren/ende voegedense gansch aenmalcanderen/tot aen de
halve hoochte: ende het volck kreech een
herte te arbeyden.

Boose aenslagen maect God te niete. Wat God bouwen wil/dat en kan niemant weren.
a Of/verdwalinghe.

7 Doe nu Saneballat/en Tobia / ende de
Arabiers en Ammaniters en Asdoditers
hoorden dat de mueren te Jerusalem toegemaeckt waren ende dat sy de schueren
begonnen hadden te beteren / werden sy
seer toornich.
8 En maeckten alte samen een verbondt te
hoop/dat sy quamen ende krijchden tegen
Jerusalem/ende daer een a beletsel in maeck
ten.
9 Wy daerentegen baden tot onsen God/
ende setteden een wacht op hen dach ende
nacht tegen hen/

b Dat is/sommighe klagen en hadden sy niet haest voor haer bystanden ter mueren/als sy wouden:daerom stelden sy daer henen de gewapende hant/als hier na staet.
c Dat zijn de grauen rondtom de Stadt.
d Nu 11.9. Deut.1.21. ende.20.3.
1.Mac.4.8

10 Ende Juda sprack:b De cracht der dragers is te swack/ende des stofs is te vele/
wy en konnen aen der mueren niet bouwen
11 Onse Wederpartijders dan dachten: Sy
en sullen niet weten noch sien/tot dat wy
onder hen comen/ende hen verworgen/en
het werck verhinderen.
12 Doe nu de Joden die by hen woonden/
quamen/ende seyden ons wel tienmael/
wt allen plaetsen / daer sy rondtom ons
woonden.
13 Doe stelde ick beneden aen de plaetse/
achter der mueren in der grauen/het volc
na haren gheslachten/met haren sweerden
spiessen ende Boghen.
14 En sach toe/en maecte my op/en sprack
tot den Raetsheeren en Oversten/ en den
anderen volcke:d Vreest v niet voor hen/
denckt aen den grooten en verschrickelicken
Heere/ende strijdet voor uwe broederen/
sonen dochteren / wijuen en huysen.
15 Doe nu onse vyanden hoorden /dat het
ons was kondt ghewordem/ maeckte God
haren raet te niete:ende wy keerden altemael wederom na der mueren/een yeghelick tot synen arbeyt.
16 Ende het gheschiede voortaen dat de jonghelingen/ die helft den arbeyt deden/en de
ander helft hielden Spiessen / Schilden/
Boghen ende Pantziers/ende de Overste
stonden achter den gantschen huyse Juda.
17 Die dan bouweden aen der mueren/ en
droeghen den last/van dien die hen oploeden:met eener handt deden sy den arbeydt/
ende met der ander handt hielden sy de wapenen.

Die Jerusalem weder bouwen/arbeyden met eener hant/inder ander houden sy de wapenen.

18 Ende een yegelick die daer bouwede/had
de zyn sweert aen syne lendenen gegordet/
ende bouweden alsoo:ende die met der basuynen blies /was by my.
19 Ende ick sprack tot den Raetsheeren en
Oversten/ende ten anderen volcke : Het
werck is groot ende wijdt/ende wy zyn verstropt op der mueren/ verre van malcanderen;
20 Aen welcker plaetse ghy nu der Basuynen gheluydt hoort / daer vergadert v
henen tot ons:e en God sal voor ons strijden

e Exo.14.25 Deut.1.30 ende 20.4. ende 28.7.

21 So willen wy aen het werck arbeyden:en
de helft hielt de Spiessen/vanden opganck
des dageraets aen/tot dat de Sterren voor
quamen.
22 Oock sprack ick te dier tijdt ten volcke:
Een yeghelick blijve met synen Jonge den
nacht over te Jerusalem. dat wy des nachts
de wacht / ende des daechs den Arbeydt
wachten.
23 Nu/ick en myne broederen/en myne jaugers/ende de mannen op der wacht achter
my/wy en toghen onse kleederen niet wt/
een yeghelick st liet het baden acustaen.

st. Anders met synen sweerde tot ynt water.

Dat v. Capittel.

1. Daer comt een gheschrey inden volcke/des dieren tijdts halven .6. Nehemia
verbiet den Woecker/14.ende gaet in synen
Ampte zyns richs te buyten.

1 EN de daer verhief hem een groot ghe-
schrey des volcks/en harer vrouwen te
ghen hare broeders der Joden.
2 Ende daer waren sommige/die daer spraken: Onser sonen en dochteren zyn te vele/
laet ons koorn voor hen nemen ende eten/
dat wy leuen.
3 Doch sommighe spraken: Latet/ons onse Ackers/ Wijnberghen/ende huysen versetten/ende koorn daer voor nemen / inden
dieren tijdt.
4 Sommighe daerenteghen spraken: Latet
ons gelt leenen op den tijnse vanden Coninck
op onse Ackeren ende Wijnberghen.
5 Want onser broeders lijf/is als onse lijf
ende hare kinderen als onse kinderen;ende
souden wy onse sonen ende dochteren onderwerpen den dienste:ende daer zyn alreede
sommighe van onsen dochteren onderworpen/ende daer en is gheen vermeughen in
onsen handen:oock worden onse Ackeren
ende Wijnbergen/der anderen.
6 Doe ick nu haer ghescherp ende sulcke
woorden hoorde/werdt ick seer toornich.
7 Ende myn herte wert des sins met my/
dat ick de Raetsheeren en Oversten berispte
ende sprack tot hen:a wilt ghy een op den
anderen woecker drijuen ende ick brachte
een groote Ghemeynte te samen teghen
hen/

De woecker wert verboden door Nehemiam.
a Deu.23.19 Exod.22.25 Levit.25.36

8 Ende sprack tot hen: Wy hebben onse broeders de Joden weder gekocht/die den heydenen verkocht waren/na onsen vermeughen
ende ghylieden wilt oock uwe broederen verkoopen/die wy tot ons ghekocht hebben:
Doe sweghen sy/ende en vonden niets te
antwoorden.
9 Ende ick sprack: Het en is niet goet dat
ghylieden doet:soudet ghy niet inder vreese Gods wandelen/om der versmaetheydt
wille der Heydenen onser vyanden:
10 Ick ende myne broederen/en myne jonghens / hebben hen oock ghelt ghedaen

ende koorn/den woecker van hebben wy
naghelaten.
11 So gheuet hen nu heden ten daghe we-
der/hare Ackers/Wijnberghen / Olijfgaer
den ende huysen/ende den honderdsten van-
den ghelde/van Coorn/van Moste/ ende
van Olye/dat ghylieden aen hen gewoec-
kert hebt.
12 Doe spraken sy: wy willent weder geuē/
ende en willen niets van hen begheeren/
ende willen doen/als ghy ghesegt hebt:
ende ick riep den Priesteren/ende nam ee-
nen Eedt van hen/dat sy also doen souden.
13 Ooch schuddede ick mynē boesem wt/eñ
sprack: also schudde God wt/elcken man
van synen huyse/ende van synen arbeydt/
die dit woort niet b vast hanet: ende de
gantsche Gemeynte sprack Amen:eñ loef-
den den Heere :ende het volck dede also.
14 c Ooch van dier tydt aen/ doe my beuolē
wert/een Landtvooght te zyn inden Lande
Juda/namelicken / vanden twintichsten
Jare aen tot in het twee ende dertichste
Jaer des Coninckx Artaxerxes/ dat zyn
twaelf Jaer/ gheneerde ick my ende myne
broederen/niet vanden Landtvooghden kost
15 Want den voorleden Landtvooghden/
die voor my gheweest waren/ hadden het
volck beswaert/eñ hadden vā hem genomē
broodt eñ wyn/daer toe oock veertich Sikle
siluers: ooch hadden hare d Jongē/ met ge
welt gheuaren ouer het volck: doch ick en
dede also niet/ om der vreese Gods wille.
16 Ooch arbeyde ick aender mueren ar-
beyt ende en cochte geenen Acker/ ende al
le myne Jongers moesten aldaer tottten ar
beydt te hoop komen.
17 Daer toe waren der Joden ende Ouer-
sten/hondert ende vijftich by mynē tissche
die tot my ghekomen waren vanden Hey-
denen/die rondtom ons zyn.
18 Ende men bereyde my des daechs eenen
Osse ende ses wtghelesen Schapen/ ende
Vogelen: eñ telcken in thien dagen allerley
Wyn de volheyt/ noch en voorderde ick
der Landtvooghden kost niet/ want den
dienst was swaer op den volcke.
19 e Gedenckt my myn God/ ter besten/al-
les wat ick desen volcke ghedaen hebbe.

b Dat is de hant daer aen houdet: c Nehē.2.6 Nehemias en drijckt zyns rechts niet de wijle het volck dus beswaert is: d Dat zyn Hoofknechten geweest e Neh.13.14

Dat vj Capittel.

1. Menigerley listige aenslaghen tegē Gods werck/daer door men het bouwen verhinderē wil/werden door Nehemiā ghesturt/ende te schanden ghemaeckt.

Listige aenslaghen teghen Gods werck daer door men het bouwen verhinderē wil.

1 ENde doe Saneballat/Tobia ende Go
sē de Arabiter/ende ander onse vyandē
vernamen/dat ick de muerē gebouwet
hadde/ende gheen scheure meer daer aen
en was/ (hoewel ick de deuren te dier tyt
noch niet ghehangen en hadde in de poor
ten/)
2 Sandt Saneballat eñ Gosem tot my / eñ
lieten my segghen: Koemt/ende latet ons
te samen comen inden Dorpen / op den
vlacken velde Ono : Sy dachten van my
quaet te doen.
3 Doch ick sandt Boden tot hen/ende liet
hen segghen/ Ick hebbe een groot werck
wt te richten/ick en can niet af comen het
werck mochte na blijuen/wanneer ick de
handt aftoghe/ende tot v lieden afquame
4 Sy sondē nu wel viermael tot my/op die
wyse: eñ ick antwoorde hen op dese wyse.
5 Doe sandt Saneballat ten vijften mael
tot my synen ionghen/ met eenen openen
brief in syner handt/
6 Daer was in ghescreuen : Het is voor
de Heydenen ghecomen/ende Gosen heeft
het gesegt /dat ghy ende de Joden/ denct
af te vallen daerom ghy ooc de mueren bou
wet/ende ghy wilt haer Koninck zyn in de-
sen saken.
7 Ende ghy hebt v Propheten bestelt/ die
van v wtroepen sullen te Jerusalem/eñ seg
gen/ hy is de Koninck Juda: nu/ sulcx sal
voor de Coninck comen/so coemt nu/eñ laet
ons met malcanderen raedtslaghen.
8 Doch ick sant tot hem/ ende liet hem seg
gen Sulcks en is niet geschiet / dat ghy
segt/ ghy hebt het wt uwer herten versiert.
9 Want sy alle wouden ons veruerst makē
eñ dachten/Sy sullen de hant aftrecken vā
haren wercke/ dat sy niet en arbeyden /
a f doch ick sterckte myne handt diens te
meer.
10 Eñ ick quam in het huys Sema Ja / des
Soons Dela Ja/des soons Methethabel
eñ hy hadde hem besloten/ende sprac laet
ons te samen comē in den huyse Gods mid
den inden Tempel/ende de duere des Tem
pels toe sluyten: want sy sullē comē v ver-
worghen/ende sullen by der nacht comen
dat sy v verworghen.
11 Doch ick sprack : Soude sulck een man
vliedē soude sulck een man als ick ben/ in-
den Tempel gaen/ dat hy leuendich bleue/
ick en wil daer niet in gaen.
12 Want ick merckte dat hem God niet ge-
sondē en hadde/ want hy seyde wel prophe
tien op my: doch Tobia ende Saneballat
hadden hem gelt ghegheuen.
13 Daerom nam hy gelt/dat ick my vreesen
soude/ ende also doen/ende sondigē: op dat
sy een quaet gheschrey hadden/ daer sy my
mede lasteren mochten.
14 Ghedenct myn God/des Tobie eñ Sane
ballat/na dese syne wercken: ooch bf des
Propheten Noadia ende der andere Pro-
pheten/ die my woudē daer af verschricken
15 Ende de muer wert reede/inden vijf eñ
twintichsten daghe der Maent Elul / in
twee end vijftich daghen.
16 Ende doe alle onse vyanden dat hoorden
vreesden hen alle Heydenen/die rontō ons
waren/ ende den moet ontviel hen: want sy
merchten/dat dit werck van ons was.
17 Ooch waren ter seluer tydt vele der Ouer
sten Juda welcker brieuen gingen tot To-
bia/ende van Tobia tot hen.
18 Want harer waren vele in Juda/die hem
ghesworen warē: want hy was eē c Schoō
soon Sachan Ja/des soons Arah : eñ zyn
sone Joannan hadde de dochter Mesullam
des soons Berechia.
19 Ende seyden alle goet van hem voor my
ende brachten myne reden wt tot hem : soo
sandt dan Tobia brieuen henen/ my daer af
te verschricken.

Saneballat Sendtbrieuē aen Nehemiam. a f An. Daerom stercke nu/ O Heere/ aen Saneballat myn handt Valsche broeders. Hier siedy/ dat altydt onder Gods Volck/ valsche liedē zyn. bf And. der Propheten. c Of dochterman.

Dat vij. Capittel.

1. Jerusalem wort door de wacht/ bewaert; het volck/so het wt der ghevanckenisse ghekomen is /wordt ghetelt.

1 DOe wy nu de mueren ghebouwet had-
den/ hinck ick de deuren/ende de Duer
wachteren/Sangers ende Leuiten wer
den bestelt.
2 Ende ick ghebodt mynen broeder Hana-
niā eñ Hananiā dē Palays voocht te Jeru
salem/(want hy was een ghetrouwe man
ende Godtvruchtich/)voor vele anderen
3 Ende sprac tot hen: Men en sal de Poor
ten te Jerusalem niet op doen / tot dat de
Sonne heet wort: ende wanneermen noch
arbeyt / soo salmen de poorten toesluyten

Jerusalem wort door wacht bewaert. Syra.49.15

ē grendelē: ē daer werden wachters be-
stelt vandē Burgeren Jerusalems/ een ye
ghelick op syne wacht/ ē a[f] op zyn huys. a[f] An. tegē syn huys ouer/
4 De Stadt nu was wijt van ruymte/ ē
groot: doch weynich volcx daerin/ en-
de de huysen en waren niet ghebouwet.
5 Ē myn God gaf my int herte dat ick de
Raetsheerē ende de Ouersten/ ē het volck
vergaderde/ hen te rekenen: ende ick vant
een Register harer rekenschap/ b die te vo- b Esdr. 2. 1.
ren opghecomen waren wt der geuancke-
nisse.
6 Die Nabugodonozor de Coninc te Ba
bel/ hadde wech gevoert/ ē te Jerusalem
woonden/ ende in Juda/ een yegelick in sy
ner Stadt.
7 Ē warē gecomē met Zerubabel/ Jesua/ Zerubabel, Jesua.
Nehemia/ Asaria/ Raamia/ Nahemani/
Mardochei/ Bilsā/ Mispereth/ Bigeuai/
Nehum ē Baena. Dit is het ghetal der
mannen vanden volcke Israels:
8 Der kinderē Pareos waren/ twee duysēt Ghetal des volcks.
hondert ende twee ende tseuentich.
9 Der kinderen Sephatia/ dry hondert ē Esdr. 2. 3.
twee ende tseuentich.
10 Der kinderē Arah/ ses hondert ē twee
ende vijftich.
11 Der kinderē Pahath Moab/ onder den
kinderē Jesua ē Joab/ twee duysent acht
hondert ende achtien.
12 Der kinderen Elam duysent/ twee hon-
dert ende vier ende vijftich.
13 Der kinderen Sathu/ acht hondert ende
vijf ende veertich.
14 Der kinderen Saccai/ seuen hondert ē
tsestich.
15 Der kinderē Benui/ ses hondert ē acht
ende veertich.
16 Der kinderen Bebai/ ses hondert ē acht
ende twintich.
17 Der kinderē Asgad/ twee duysēt/ dry hon
dert ende twee ende twintich.
18 Der kinderen Adonikam/ ses hondert ē
seuen ende tsestich.
19 Der kinderen Bigeuai/ twee duysent ē
c[f] seuen ende tsestich.
20 Der kinderen Adin/ ses hondert ē vijf c[f] And. ses hondert ē seuen.
ende vijftich.
21 Der kinderen Ater van Ezechia/ acht ē
tneghentich.
22 Der kinderen Hasum/ dry hondert ende
acht ende twintich.
23 Der kinderen Besai/ dry hondert ē vier
ende twintich.
24 Der kinderen Hariph/ hondert ende
twaelue.
25 Der kinderen Gibeon/ vijf ende tnegen-
tich.
26 Der mannē van Bethlehē ē Netopha/
hondert ende acht ende tachtentich.
27 Der mannen vā Anathoth/ hondert en-
de acht ende twintich.
28 Der mannen van Beth Asmaueth/ twee
ende veertich.
29 Der mannē van Kiriath Jearim/ Caphi
ra ende Beroth/ seuen hondert ē dry en-
de veertich.
30 Der mannen van Rama ende Gaba/ ses
hondert ende een ende twintich.
31 Der mannen van Michmas/ hondert ē
twee ende twintich.
32 Der mannen van Beth El ende Ai/ hon
dert ende dry ende twintich
33 Der mannen vandē anderen Nebo/ twee
ende vijftich.
34 Der kinderē des anderen Elam/ duysēt/
twee hondert ende vier ende vijftich.
35 Der kinderen Harim/ dry hondert ende
twintich.
36 Der kinderen Jereha/ dry hondert ē vijf
ende veertich.
37 Der kinderē Lohadid ē Ono/ seuen hon-
dert ende een ende twintich.
38 Der kinderen Senaa/ dry duysent/ negē
hondert ende dertich.
39 De Priesters: der kinderē Jedaia/ vandē
huyse Jesua/ neghen hondert ende dry ende
tseuentich.
40 Der kinderen Immer/ duysent ende twee
ende vijftich.
41 Der kinderen Pashur/ duysent twee hon
dert ende seuen ende veertich.
42 Der kinderen Harim/ duysent ende seuē-
tiene.
43 De Leuitē: der kinderen Jesua van Kad-
miel/ onder den kinderen Hodua/ vier ende
tseuentich.
44 De Sangers: der kinderen Assaph/ hon-
dert ende acht ende veertich.
45 De Deurwachters warē: de kinderē Sal-
lum/ de kinderē Ater/ de kinderen Talmon/
de kinderen Akub/ de kinderen Hatita/ de
kinderen Sobai: altesamen hondert ende
acht ende dertich.
46 d De Nethinim: de kinderē Ziha/ de kin- d Esdr. 2. 43
deren Hasupha/ de kinderen Tabaoth.
47 De kinderen Keros/ de kinderen Sia/ de
kinderen Padon/
48 De kinderē Libana/ de kinderē Hagaba/
de kinderen Salmai/
49 De kinderen Hanan/ de kinderē Giddel/
de kinderen Gahar/
50 De kinderen Reaia/ de kinderē Rezin/ de
kinderen Nekoda/
51 De kinderen Gasam/ de kinderen Usa/ de
kinderen Passeah/
52 De kinderē Besai/ de kinderē Meunim/
de kinderen Nephussim/
53 De kinderen Bakbuk/ de kinderē Haku-
pha/ de kinderen Harhur/
54 De kinderen Bazlith/ de kinderē Mehi-
da/ de kinderen Harsa/
55 De kinderē Barkos/ de kinderē Sissera/
de kinderen Thamah/
56 De kinderen Nezia/ de kinderen Hati-
pha.
57 De kinderē der knechten Solomo warē:
de kinderē Sotai/ de kinderē Sophereth/
de kinderen Prida/
58 De kinderen Jaela/ de kinderen Darkō/
de kinderen Giddel/
59 De kinderē Sephat Ja/ de kinderē Hatil/
de kinderē Pochereth van Zebaim/ de kin-
deren Amon.
60 Alle Nethinim/ ē kinderen der knech-
ten Salomo/ waren dry hondert ende twee
ende tneghentich.
61 e Ē dese togen oock mede op f[f] Mithel/
Melah/ Thel/ Harsa/ Cherub/ Addon ende e Esd. 2. 59.
Immer: doch sy en condē harer vaders huys f[f] And. van
noch haer zaet niet bewijsen/ hoe wel sy wt Mithel
Israel waren. Melah ē
62 Der kinderē Delaia/ der kinderen Tobia/ Thelharsa.
ē der kinderen Nekoda/ warē ses hondert
ende twee ende veertich.
63 Ē vanden Priesteren waren: de kinderē
Haba Ja/ de kinderē Hakoz/ de kinderē Bar
sillai/ die vanden dochteren Barsillai des
Gileaditers een wijf nam: ende werdt na
derseluen name ghenoemt.
64 Dese sochten haer ghevoorte register: ē
doe sy het niet en vonden/ werden sy des
Priesterdoms los.
65 Ende Hathirsatha sprack tot hen/ sy en g[f] And. met
soudē niet eten van het Alderheylichste/ tot den Urim ē
dat een Priester opquame/ met den g[f] Licht Thumim.
ende Recht. Exo. 28. 30
66 h Der ghantscher Ghemeynte/ als een h Esd. 2. 64.
man/

man/was twee ende veertich duysent/drie
hondert ende tsestich.
67 Wtgenomen hare knechten ende maech-
den/dier waren seuen duysēt/drie hondert
ende seuen ende dertich/ende hadden twee
hondert ende vijf ende veertich Sangers
ende Sangherssen/
68 Seuē hondert ende dertich peerdē/twee
hondert ende vijf ende veertich Muylen/
69 Vierhondert ende vijf ende dertich Ke-
melen/ses duysendt/seuen hondert ende
twintich Ezels.
70 Ende sommige der Ouersten Vaderen/
gauē wat tē wercke: Hathirsatha gaf ten
schatte/duysent guldē/vijftich Beckens/
vijfhondert ende dertich Priesterrocken.
71 Ende sommighe Ouerste Vaderen ga-
uen ten schatte aent werck/twintich dup
sent gulden/ende twee duysent ende twee
hondert pondt siluers/
72 Ende het ander volck gaf twintich duy-
sendt gulden/ende twee duysendt pont sil
uers/eñ seuen ende tsestich Priesterrockē.
73 Eñ de Priesters/eñ de Leuiten/de Deur-
wachters/de Sangers/ende sommige des
volcx/ende Nethinim/ende gansch Israel
setteden hen in hare stede.

Dat viij. Cappittel

1. Esdras leest den volcke het boeck des
Wets. 15. Het Loofhutten Feest wort ghe
houden.

a. Esdr. 3. 1. 3 Eso. 9. 39. 1 DOe nu de a seuende Maendt hier toe
quam/ende de kinderen Israels in ha
ren steden waren/
2 Vergaderde hen het gantsche volck als
een man/op de Vreedestrate voor de Wa-
terpoorte/eñ sprakē tot Esdrā dē Schrift
geleerdē/dat hy het Wetboeck Mosis hael
de/dat de Heere Israel gheboden heeft.
Het Boeck des Wets wert gelesē. b Deu. 31. 11. Exodi. 23. 2. 3 b Eñ Esdras de Priester brachte de Wet
voor de Gemeynte/beyde mans ende vrou
wen/ende alle diese verstaen konden/ indē
eersten daghe der seuender Maendt.
4 Ende las daerin op der Vreedestrate/die
voor der Waterpoorte is/vanden lichten
morghen aen/tot op den middach: voor
mans ende vrouwen/ wiese verstaen kon-
den: ende des gantschen volcx ooren waren
tot het Wetboeck ghekeert.
5 Ende Esdras de Schrift geleerde/stondt
op eenen hooghen houten stoel/dien sy ge-
maeckt hadden te predicken: ende by hem
stont Mathithia/Samaia/Anania/Vria/
Hilkia eñ Maseia/tot syner slincker hant/
Pedaia/Mesael/Malchia/Hasum/Hasba
dana/Sacharia ende Mesullam.
c Luc. 4. 17. 6 Ende c Esdras dede het boec op voor dē
gantschen volcke/want hy stondt bouen
alle den volcke wt: ende doe hy het op de-
de/stondt alle het volck.
7 Ende Esdras loefde den Heere dē grootē
God: eñ alle het volck antwoorde: Amen/
Amen/met hare handen in de hoochte/eñ
neyghden hen/ende baden den Heere aen/
met het aenghesichte ter Aerden.
8 Eñ Jesua/Bani/Sereb Ja/Jamin/A-
kub/Sapthai/Hodi Ja/Maeseia/Klita/
Asaria/Josabad/Hanan/Plaia/eñ de Le-
uiten maeckten dat het volck op de Wet
merckede/ende het volck stondt/op syne
stede.
9 Eñ sy lasen in het Wetboeck Gods klaer
licken ende verstandelicken/dat men het
verstondt/doemen het las.
10 Ey Nehemias/die daer is Hathirsatha/
ende Esdra de Priester de Schriftgeleerde/
ende de Leuiten/die daer maeckten/dat het
volck opmerckede/sprakē tot allen volcke:
Dese dach is heylich den Heere uwen God
daerom en weest niet treurich/eñ en weent
niet/want alle het volck weende/doe sy de
woorden des Wets hoorden.
11 Daerom sprack hy tot hen: d Gaet henē/
ende eet het vette/ende drinckt het soete/
ende sende dien oock deel/die niets voor hen
bereydt en hebben: want desen dach is hey
lich om onsē Heere/daerom en bekommert
v niet: want de blijschap aen den Heere/is
uwe sterckte.
12 Ende de Leuiten stilden alle het volck/eñ
spraken Weest stille/want den dach is hey
lich/en bekommert v lieden niet.
13 Ende alle het volck ginck henen/dat het
ate/droncke/ende deelen sendede/ende een
groote blijschap makede: want sy hadden
de woorden verstaen/diemen hen hadde
kondt ghedaen.
14 Ende des anderen daechs vergaderden
hen de Ouerste Vaders onder den gantschē
volcke/ende Priesters ende de Leuiten/tot
Esdrā den Schriftgeleerden/dat hy hen de
woorden des Wets onderrichtede.
15 Ende sy vondē in de Wet geschreuē/e dat Loofhutten Feest.
de Heere door Mosē geboden hadde/dat de e Leu. 23. 34.
kinderen Israels in Loofhutten woonē sou Nu. 29. 12.
den/op het Feest inder seuender Maendt.
16 Ende sy lieten uytbaer werden ende wt
roepen/in alle hare Steden eñ te Jerusalē/
ende seggen: Gaet wt op de Bergen/eñ ha-
let f Olijfmeyen/Hartzboomen meyē/Myr f An. Olijf tacken Balsem tacken etc.
ten meyen/ Palm meyen/ende meyen van
dichten boomē/datmen Loofhutten make/
als het gheschreuen staet.
17 Ende het volck ghinck wt/ ende haelden
sommighe/ende maeckten hen Loofhutten/
een yeghelick op synen dake/ende in haren
houe/eñ in de houen aen den huyse Gods/
ende op der Vreedestrate aen de Water-
poorte/ende op der Vreedestrate aen der
poorte Ephraim.
18 Ende de gantsche Gemeynte der ghener/
die wt der ghevanckenisse waren weder ge
komen/maeckten Loofhutten/eñ woonden
daerin: want de kinderen Israels en had-
den sint der tijt Josua des soons Nun/tot
op desen dach/also niet ghedaen/ende was
een gansch groote blijschap.
19 Ende daer wert in het Wetboeck Gods ge
lesen alle dage/van den eersten dage aē/tot
op den laetsten: eñ hielden het Feest seuen
dagen lanck/ende aenden achtsten dage g t g Anders. Op onthou dinge/
de Vergaderinghe/als het behoort.

Dat ix. Cappittel.

1. Israel bekent hare sonden. 5 werdt
vermaendt den Heere allertijt te louen.
6. Nehemias doet een schoone dancksegg-
ginghe tot God / voor alle weldaden en
de ghenade/ van Abraham aen / tot op sy-
nen tijdt:

1 INden vier ende twintichsten dage deses
Maents/quamen de kinderen Israels te
samen/met vasten/ende sacken/ende Aer-
de op hen/
2 Ende scheydden het zaet Israels van al-
le vreemde kinderen: ende traden henē en-
de bekenden hare sonden/ende harer vade-
ren misdaedt:
3 Ende stonden aen hare stede/ende men
las in het Wetboeck des Heeren hares
Gods/viermael des daechs: ende sy beken
den/ende baden aen den Heere haren God/
viermael des daechs.
4 Ende de Leuiten stonden op inde hooch-
te/namelicke/ Jesua/Bani/Cadmiel/
Sebania/Bunni/Serebia/Benai/eñ Cha

nai/ ende schreyden luyde tot den Heere ha-
ren God.

Een schoone dancseggin ge Nehemie tot God.

5 Eñ de Leuitē/ Jesua/ Cadmiel/ Bani/ Ha
sabenia/ Serebia/ Hodia/ Sebania/ /Peta
thia spraken: Staet op/ looft dē Heere uwen
God vā eewicheyt tot eewicheyt: eñ mē lo
ue dē Name uwer heerlicheyt/ die hooch
is met allen seghen ende loue.

a Gene. 1. 1. Act. 14. 14. ende. 17. 24. Psal. 146. 6. Apoca. 14. 7

6 Heere ghy zijt het alleen a ghy hebt ghe
maect den Hemel/ eñ aller Hemelen Hemel/
met allē haren Heyre/ de Aerde ende alles
wat daer op is/ de Zee. eñ alles wat daer
in is: ghy maket alle dinck leuendich/ ende
het Hemelsche Heyr bidt v aen.

b Gen. 11. 31. c Gen. 17. 5.

7 b Ghy zijt de Heere God. die ghy Abram
vercozen hebt/ ende hem van Ur in
Chaldeam wegheuoert/ c en v Abraham
ghenoemt.

d Gen. 15. 18.

8 Eñ zijn herte trouwe voor v gheuonden/
d ende een Verbont met hem gemaect/ syne
zade te geuē/ het Lant d Cananiten/ Hethi-
ten/ Amoriten/ Pheresiten/ Jebusiten ende
Girgositen: ende hebt v woort gehouden/
want ghy zijt rechtueerdich.

e Exodi 3. 7.

9 e Ende ghy hebt aengesien de ellendicheyt
onser vaderen in Egypten/ eñ haer schrey
en verhoort aen de f Scheifzee.

f Al. Biesgee/ Rietzee Roodzee.

10 Eñ Teecken eñ Wonder gedaē aen Pha
rao/ eñ aen alle synen knechten. eñ aen allē
Volcke syns Lants: want ghy bekendet/
dat sy stout tegen hen waren/ ende hebt v
eenen Naem gemaeckt/ als het hedē voor
ooghen staet.

g Exo. 14. 21. Sapi. 14. 3. Isa. 5. 14.

11 g Eñ hebt de Zee voor hen van malkan
deren gescheurt. dat sy midden in de Zee/
droogh daer door gingen ende hare veruol
gers in de diepte verworpen/ als steenē in
machtighe wateren.

h Exo 13. 21. ende 14. 19. Psal. 105. 39.

12 h Ende hen geleyt/ des daechs in eener
wolcken Calumne eñ des nachts in eener
vier Calumne/ hen te lichten op den wege/
dien sy toghen.

Exo. 19. 3. 18. ende. 20. 1. Deut. 4. 11.

13 Eñ zijt afghecomen op den berch Si-
nai/ ende hebt met hen vanden Hemel ghe-
sproken/ ende hen ghegheuen een warach
tich Recht/ ende een rechte Wet/ ende goe
de Ghebođen ende Zeden.

14 Ende uwen Heylighen Sabbath hen
kondt ghedaen/ ende Ghebođen Zeden eñ
Wetten hen ghebođen/ door uwen knecht
Mose.

i Exo. 16. 13. k Nu. 10. 11. l Gen. 22. 17. Deuter. 1. 8. Nume. 14. 21

15 i Ende hen broot vanden Hemel gegeuē
doe hen hongerde/ k ende water wt den
Rootzsteē laten gaen doe hē dorstede/ l eñ
hen gesproken/ sy souden ingaen/ ende het
Lāt innemen daer ghy uwe hant ouer hie
uet/ het hen te gheuen.

Sonde eñ ondanckbaerheyt des volcx Israel.

16 Doch onse vaderen werden stout ende
halsterck/ dat sy uwe Ghebođen niet en
hoorden.

m Nu. 14. 4

17 Eñ weygerden hen te hooren/ ende dach
ten oock niet aen uwe Wonderen/ die ghy
aē hē dedet: maer sy werdē halsstercx. m eñ
wierpen een hooft op/ dat sy hen keerden
tot harer dienstbaerheyt/ in harer onuerdul
dicheyt: doch ghy mijn God vergaeft het
n Exo. 34. 6 Psa. 15. ende. 103. 8. ende. 145. 8.
hen/ n ende waret genadich/ barmhertich/
geduldich/ ende van grooter barmhertic-
heyt/ ende en verlietetse niet.

o Exo. 32. 8. p 1. Re. 12. 28

18 o Ende hoe wel dat sy een gegoten kalf
maecten/ ende spraken: p Dat is v God/
die v wt Egypten lant geleyt heeft/ eñ de-
den groote lasteringhe/

q Exo. 13. 21 ende 14. 19.

19 Noch en verlietet ghyse niet inder Woe
stijne na uwer grooter barmhertichept: q
eñ de Wolcken Calumne en weeck niet vā
hen des daechs/ hen te leyden op dē wege
noch de vyer Calumne des nachts/ hen te
leyden op den weghe/ dien sy toghen.

r Ex. 16. 15 ende 17. 6. f Dat is Hemels broot.

20 Eñ ghy gauet hen uwen goeden Geest/
hen te onderwysen: r ende v f Mā en wen
det ghy niet van haren monde ende gauet
hen water/ doe hen dorstede.

t Deu. 8. 2. 4 ende 29. 5.

21 t Veertich Jaer lanck versorgedet ghyse
inder Woestijne/ dat hen niets ontbrac: ha
re kleederen en verouden niet/ ende hare
voeten en swollen niet.

u Nu. 21. 24

22 Ende gauet hen Coninckrijcken eñ Volc
ken/ ende deyldese hier ende daer henen/ u
dat sy innamen het Lant Sihon des Co
nincks te Hesbon/ eñ het Lant Og des Co-
nincx in Basan.

x Gen. 22. 17

23 x Ende vermeerderdet hare kinderen/ als
de sterren aen den Hemel/ ende brachtetse
int Lant dat ghy haren vaderen gesproken
haddet/ dat sy daer in trecken/ ende het in-
nemen soudē.

y Jos. 2. 24

24 Eñ de kinderen togen daerin/ ende namē
dat Lāt in: y eñ ghy verootmoedichdet voor
hen de inwoonners/ des Lants/ de Cananē-
ters/ eñ gauetse in hare handen: eñ Conin-
gen ende Volcken inden Lande/ dat sy met
hen deden na haren wille.

25 Ende sy wonnen vaste Steden/ eñ een vet
Lant/ eñ namen huysen in/ vol allerley goe-
den/ wtgehouwen borneputten/ Wyngaer-
den/ Olygaerden/ ende boomen daer men vā
eet/ de volheyt: ende aten/ ende werden sat
eñ vet/ eñ leefden in wellust/ door uwe groo-
te goedicheyt/

Ondanckbaerheyt eñ ouertredinghe des volcx Israels.

26 Doch sy werden ongehoorsaem/ ende we
derstreefden v/ eñ worpen uwe Wetten ach
ter hen te ruggle z ende verworchden uwe
Propheten die hen betuychden/ dat sy hen
souden tot v bekeeren/ ende deden groote
lasteringhe.

z 1. Re. 18. 4. ende 19. 10. 2 Pa. 24. 20. a Judic. 3. 9. ende 4. 3. ende 6. 7. ende. 10. 10. * Of Heylmakers/ Behouders Int Boeck der Richteren: Item 2. Sam. 7. 1.

27 Daerom gauet ghyse inde handt harer
vyanden/ diese beangstedden/ ende a inder tijt
haren angsts/ schreyden sy tot v/ ende ghy
verhoordese vanden Hemel: ende door uwe
groote barmhertichepde gauet ghy hen *
Heylanden/ die hen holpen wt harer vyan-
den hande.

28 Wanneer sy dan tot ruste quamen/ keer
den sy hen/ quaedt te doen voor v: verlietet
ghyse in harer vyanden hant/ dat sy ouer
haer heerschedē/ so bekeerdē sy hen dan eñ
schreyēden tot v: eñ ghy verhoordetse van-
den Hemel/ ende verlossedetse na uwer groo
ter barmhertichheydt menichmael.

b Leui. 18. 5. Eze. 20. 15. 21 Roma. 10. 5. Galat. 3. 12

29 Ende lietetse betuygen/ dat sy hen beke-
ren souden tot uwer Wet: doch sy warē stout
eñ en hoorden uwe geboden niet/ ende son/
dichden aen uwe Rechten/ (b welcke so yeman
mensche doet/ leeft hy daerin) eñ wendden
hare schouderen wech/ eñ werden halsterc/
ende en hoorden niet.

c 2. Reg. 17. 4 ende 25. 4.

30 c Eñ ghy vertoocht het vele Jaren ouer
hen/ ende lietetse betuygen door uwē Geest
in uwen Propheten: doch sy en namen niet
ter ooren/ daerom hebdy se ghegheuen in de
hande der Volcken inden Landen.

31 Doch na uwer grooter barmhertichepdt
hebdy het niet gantsch met hē wtgemaect/
noch hen verlaten want ghy zijt een gena-
dich ende barmhertich Godt.

Een ernstighe biechte Nehemie Nehem. 1. 5. Daniel. 9. 4. b Of slechte kleyne.

32 Nu onse God/ ghy groote God machtich
eñ verschrickelick/ die ghy hout het Verbōt
ende barmhertichept/ achtet niet d geringe
alle de moeyte/ die ons gheraect heeft ende
onsen Koningen Vorsten/ Priesteren/ Pro-
pheten Vaders/ ende v gantsche Volck/ vā
der tijt der Coningen te Assur aen/ tot op
desen dach.

33 Ghy zijt rechtueerdich/ aen allen dat ghy
ouer ons ghebracht hebt: want ghy
hebt rechte ghedaen/ doch wy zijn Godloos
gheweest.

34 Eñ onse Coningen/Vorsten/Priesters/
ende Vaders / en hebben na uwer Wet
niet ghedaen, ende gheen achtinge ghe-
hadt op uwe Gheboden ende Ghetuy-
genissen, die ghy hen hebt laten betuygen.
35 Ende sy en hebben v niet ghedient in
haren Coninckrijcke / eñ in uwen grooten
goeden / die ghy hen gauet / ende inden
wyden ende vetten Lande / dat ghy hen
ingegeuen hebt. eñ en hebben hen niet be-
keert van haren boosen wesen.
Eē Verbont dat Israel met Godt ghemaeckt heeft. 36 Siet/ wy zijn heden ten dage knechten/
ende inden Lande, dat ghy onsen Vaderen
ghegeuen hebt/ te eten syne vruchten ende
goeden: siet/ daer zijn wy knechten in.
37 Ende zijn inkominge vermeerdert hem
den Coningen/ die ghy ouer ons ghesettet
hebt/ om onser sonden wille: ende sy heer-
schen ouer onse lijuen ende vee / na haren
wille / ende wy zijn in grooter noot.
38 Ende in allen desen maken wy een vast
Verbont, ende schrijuent, ende latent onse
Vorsten / Leuiten ende Priesters versege-
len.

Dat x. Capittel.

1 Het Verbondt dat het Volck met God
maeckt/ werdt versegheit.

Des volcx Verbōt met Godt wert versegelt.
1 DE a † Verseghelaers dān waren:
Nehemia / Hathirsatha de sone Hac-
halie / ende Zedechias.
2 Seraia/ Asaria/ Jeremia/
3 Pashur/ Amaria/ Malchia/
4 Hattus/ Sebania/ Malluch/
5 Harim/ Meremoth/ Obadia/
6 Daniel Ginthum/ Baruch/
7 Mesullam/ Abia/ Meiamin/
8 Maasga/ Bilgai/ ende Semaia: dat
waren de Priesters.
9 De Leuitē nv warē: Josua de sone Asania
Binnui vanden kinderē Henadad, Kadmiel
10 Eñ hare broederen: Sechan Ja/ Hodia/
Klita/ Plaia/ Hanan/
11 Micha/ Rehob/ Hasa Ja/
12 Sachur/ Sereb Ja/ Seban Ja/
13 Hodia/ Bani ende Beninu.
14 De hoofden indē volcke warē: Paros/
Pahath/ Moab/ Elam/ Satu/ Bani/
15 Buni/ Asgad/ Bebai/
16 Adonia/ Bigeuai/ Adin/
17 Ater/ Ezechia/ Asor/
18 Hodia/ Hasum/ Bezai/
19 Hariph/ Anathoth/ Neubai/
20 Magpias/ Mesullam/ Hesir/
21 Mesesabeel/ Zadok/ Jaddua/
22 Platia/ Hanan/ Anaia/
23 Hosea/ Hanania/ Hasub/
24 Halohes/ Pilha/ Sobek/
25 Rehum/ Hasabna/ Maeseia/
26 Ahia/ Hanan/ Anan/
27 Malluch/ Harim ende Baenā.
28 Eñ het ander volck/ Priesters/ Leuiten/
Deurwachters / Sanghers / Nethinim/
ende alle die hen vanden Volcken inden
Landen afghesondert hadden totter Wet
Godes / met tsamen haren wijuen / sonen
ende dochteren/ alle die het verstaen kon-
den/ eñ hare Machtige / nament aen voor
hare broeders.
b Josue 24. 25. 2. Par. 15. 21. 2. Re. 23. 3. 29 b Eñ sy quamen dat sy swoeren/ eñ hen
met eenen Eede verplichteden/ te wande-
len in de Wet Gods / die door Mose den
knecht Gods ghegeuen is / dat sy houden
ende doen wouden/ na allen Gheboden/
Rechten ende Zeden des Heeren onses
Heerschers.
c. Deu. 7. 3. 30 c Eñ dat wy den Volcken inden Lande/
onse dochteren niet gheuen/ noch hare
dochteren onsen sonen nemen en wouden.
31 d Ooc wanneer de Volckē indē Lande/ d. Nehē. 13.
op Sabbathsdagen / Ware ende allerley 15.
voederinge brengen te verkoopen / dat wy
het niet van hen nemen en wouden, op den
Sabbath eñ heylighe dagen: e eñ dat wy e. Leuit. 25. 4
des seuendē Jaers, allerhande beswaringe Deut. 15. 1.
vry laten wouden.
32 Eñ leggen een ghebodt op ons / dat wy
Jaerlicx een derdē deel eens Sikels geuen
willen ten dienste indē huyse onses Gods.
33 Namelicken / tot Thoonbrooden / ten
dagelicschen Spijsoffer, ten daghelicschen
Brantoffer des Sabbaths / der Nieuwer
Maenden ende Feestdaghen/ ende tot den
Gheheylichden / eñ tot Sondoffer/ op dat
Israel versoenet werde / ende tot allen
wercke inden huyse onses Godts.
34 Ende wy wierpen het Lot / onder den
Priesteren, Leuiten/ eñ den volcke/ om het
Offer des houts / datmen ten huyse onses
Gods Jaerlicken brenghen sonde / na den
huyse onser Vaderen / op bestemden tijt te
branden op den Altaer des Heeren onses
Gods als het f in de Wet geschreuē staet. f. Leuit. 6.
35 Eñ Jaerlicx te brenghen de Eerstelingen Josue. 9. 27.
onses lants / ende de Eerstelinghen aller
vruchtē op alle Boomē/ tē huyse des Heerē.
36 g Eñ de Eerstelingen onser sonen / ende g. Exo. 13. 2
onses vees/ als het in de Wet gheschreuen
staet: eñ de Eerstelinghen onser Runderen
eñ onser Schapē dat wy dat alles tē huyse
onses Gods brengen souden, dē Priesteren
die inden huyse onses Gods dienen.
37 Ooc souden wy brengen de Eerstelingen Der Prie-
onses Deeghs eñ onser Heffinghe ende de sters ende
vruchten allerley Boomen / Most ende Leuiten
Olye, den Priesteren / in de kiste aen den voedtsel.
huyse onses Gods: eñ de h Thiendē onses h Nehem. 13
Lants/ dē Leuiten/ dat de Leuiten de Tien- 19.
dē hebbē/ in allē stedē onses Ackerwercks.
38 Ende de Priester de sone Aaron / sal met
den Leuiten / ooc aen de Tienden der
Leuiten/ deel hebben: dat de Leuiten de
Tiende harer Tienden opbrenghen/ ten i. † Anders
huyse onses Gods / in de i † kiste in het kamer.
Schathuys.
39 Want de kinderen Israels/ eñ de kinde-
ren Leui / sullen de Heffinghe des Koorns/
Most ende Olye op brenghen in de kiste:
aldaer zijn de Vaten des Heylichdoms/ eñ
de Priesters die daer dienen/ ende de Deur-
wachters ende Sangers/ dat wy het huys
onses Gods niet en verlaten.

Dat xi. Capittel.

1. Het volck wert ghedeylt/ sommige te
Jerusalem / 20. sommighe inden anderen
Steden Juda te woonen.

1 ENde de Ouersten des volcks woonden Welcke te
te Jerusalem: het ander volck daer en Jerusalem
tegen wierp het lot daerom / dat van ghewoont
tienen/ een deel na Jerusalem in de heylige hebben/ als
Stadt togen, daer te woonen/ ende neghen de stadt
deelen in de Steden. weder ghe-
2 Eñ het volck segende alle de mannē/ die bout is.
vrywillich waren te Jerusalem te woonen.
3 Dit zijn de Hoofden des Landtschaps/
die te Jerusalem woonen: a † inden Ste- a † And. eñ
den Juda nv woonde eē yegelick op synen inden steden
goede/ dat in haren Steden was / name- Juda woon-
licken/ Israel/ de Priesters/ Leuiten/ Net- den/ een ye-
hinim/ eñ de kinderē der knechtē Salomo. gelic op etc.
4 Ende te Jerusalem woonden sommighe
der kinderen Juda ende Ben Jamin: b b. 1. Par. 9. 4
vanden kinderen Juda: Athaja de sone
Usia/ des sons Sacharia / des sons Amar
Ja/ des sons Sephat Ja / des sons Ma-
halaleel/ vanden kinderen Parez.

Ende

5 Eñ Maeseia de sone Baruch/des soons
Chalhose/des soōs HasaJa/des soōs Adaia/ des soōs Joiarib/ des soons Sachar-
Ja/des soons Siloni.
6 Alle kinderen Parez/ die te Jerusalem
woonden/warē vier hondert ende acht eñ
tsestich redelicke lieden.
c1.Par.9.7 7 c Dit zijn de kinderē BenJamin: Sallu
de sone Mesullam / des soons Joed/des
soons PedaJa / des soons KolaJa / des
soons MaeseJa / des soons Ithiel / des
soons JesaJa.
8 Eñ naest hem Gabal/Salai/negen hon-
dert ende acht ende twintich.
9 Eñ Joel de sone Sichri/was haer Voor-
stander: eñ Juda de sone Hasnua/ouer het
ander deel der Stadt.
10 d Vandē Priesteren woondē daer: Jedaia
d1.Pa.9.10 de sone Joiarib/ Jachin.
11 Sacharia de sone Hilkia/des soons Me-
sullam/des soons Zadok/des soons Me-
raioth/des soons Ahitob/was Vorst indē
huyse Gods.
12 Eñ syne broeders die indē huyse arbey-
den/dier waren acht hondert ende twee eñ
twintich: ende Adaia de sone Jeroha/ des
soons Plalia/ des soons Amzi/ des soons
SacharJa/ des soons Pashur/ des soons
Malchia.
13 Eñ syne broeders/ Ouerstē onder den va-
deren/ dier warē twee hondert eñ twee eñ
veertich: ende Amassi de sone Asareel/des
soons Ahusai/des soōs Mesillemoth/ des
soons Immer.
14 Ende syne broederen/ gheweldige lieden/
dier warē hondert ende acht eñ twintich:
ende haer Voorstander was Sabdiel/ de
sone Gedolim.
15 e Vandē Leuiten: Semaia de sone Hasub/
des soons Asrikam/ des soons HasabJa/
e1.Pa.9.14 des soons Bunni.
16 Ende Sabthai eñ Josabad/ vanden Leui-
ten Ouersten aen den wtwendigen wercke
inden huyse Gods.
17 Eñ Mathania de sone Micha/ des soons
Sabdi / des soons Assaph/ die het hooft
was/ danckbaerheyt te beginnē ten gebede:
eñ Bakbukia de ander onder synē broede-
ren/eñ Abda de sone Sammua/des soons
Galal/ des soons Jedithun.
18 Alle Leuiten inder heyliger Stadt/warē
twee hondert ende vier ende tachtentich.
19 f Ende de Deurwachters/ Akub/ eñ Tal-
mon/eñ hare broeders/ die inde poorten de
f1.Par.9.17. wacht hielden/ dier waren hondert ende
twee ende tseuentich.
20 Het ander Israel nu/ Priesters eñ Leuitē/
waren in allen Steden Juda/ een yegelick
in synen Erfdeele.
21 Ende de Nethinim woonden an Ophel/
ende Ziha ende Gispa behoorden tot den
Nethinim.
22 De Voorstander nu ouer de Leuitē te Jeru-
salē/ was Usi de sone Bani/ des soōs Hasa-
bia/ des soōs Mathania/ des soōs Micha:
vanden kinderen Assaph/ waren Sangers/
tot den wercke inden huyse Gods.
23 Want des Conincks ghebodt ouer hen/
was: dat de Sangers souden trouwelickē
handelen op eenen yeghelicken dach/ sijn
toebehoorte.
24 Eñ PetahJa de sone Mesabeel/ vanden
kinderē Serah des soons Juda/ was Be-
uelhebber des Coninck / tot allen wercke
aen het volck.
25 Ende der kinderen Juda/ die buyten op
de Dorpen op haren Lande waren/ woon-
den sommighe te Kiriath Arba/ ende in ha-
ren Dochteren; ende te Dibon/ ende in
haren Dochteren: eñ te Kabzeel/ ende in ha-
ren Dorpen/
26 Ende te Jesua/ Molada/ Bethpalet.
27 Hazarsual/ Berseba/ ende haren Dochte-
ren:
28 Ende te Ziklag ende Mechona/ ende ha-
ren dochteren.
29 Eñ te Enrimmon/ Zarega/ Jeremuth.
30 Sano ah Adulla/ eñ harē Dorpē: te Lachis
ende op haren velde: te Aseka/ ende in harē
Dochteren: ende legerden hen van Berseba
aen/ tot aen het dal Hinnom.
31 De kinderen BenJamin nu van Gaba/
woonden te Michmas/ Aia/ BethEl eñ ha-
ren Dochteren.
32 Ende te Anathoth/ Nob/ AnanJa/
33 Hazor/ Rama: Githaim.
34 Hadid/ Ziboim/ Neballat/
35 Lod/ Ono/ ende int Timmerdal.
36 Eñ sommige Leuitē die deel in Juda had-
den/ woonden onder BenJamin.

Dat xij. Capittel.

1. Hier wordē beschreuē de Priesters eñ
Leuitē die van Babylonien gecomen zijn/
eñ haer gheslachte. 27. Der Stadtmuer en
wordet ingewyet/ 43. ende Schatmeesters
voor de Priesters eñ Leuiten gheordineert.

1 DIt zijn de Priesters ende Leuiten / die
met a Zerubabel den sone Sealthiel/
ende Jesua op togen: SeraJa Jerem-
Ja/ Esdra/

De Priesters eñ Leuiten die van Babylonien gecomen zijn/ eñ haer gheslachte. a Esdra.1 5. a1.Pa.9.10

2 Amaria/ Malluch/ Hattus/
3 SechanJa/ Rehum/ Meremoth/
4 Iddo/ Ginthoi/ Abia/
5 Miamin/ Maadia/ Bilga/
6 SemaJa/ Joiarib/ Jedaia/
7 Sallu/ Amok/ Hilkia/ eñ Jedaia: dit warē
de hoofden onder den Priesteren ende harē
broederen/ ten tijden Jesua.
8 Ende de Leuitē warē dese: Jesua/ Benui/
Kadmiel/ SerebJa/ Juda ende Mathan-
Ja/ ouer het Danckampt/ dat hy ende syne
broederen.
9 Bakbukia eñ Unni hare broederen/ wa-
ren rontom hen ter wacht.
10 Jesua genereerde Joiakim. Joiakim
genereerde Eliasib. Eliasib genereerde
Joiada.
11 Joiada genereerde Jonathan. Jonathan
genereerde c Jadua.
12 Ende ten tijden Joiakim / waren dese de
Ouerste Vaders onder de Priesteren/ name-
licken/ dat van Seraia was Meraia/ vā Je-
remia was HananJa.
13 Van Esdra was Mesullam: Vā Amaria
was Johanan:
14 Van Malluch was Jonathan: van Se-
bania was Joseph:
15 Van Harim was Adna: Van Maraioth
was Helkia:
16 Van Iddo was SacharJa: Vā Ginthon
was Mesullam:
17 Van Abia was Sichri: Van Miamin
Moadia was Piltai:
18 Van Bilga was Sammua: Van Sema-
Ja was Jonathan:
19 Van Joiarib was Mathnai: Van Jedaia
was Usi:
20 Van Sallai was Kallai: Van Amok was
Eber:
21 Van Hilkia was HasabJa: Van Jedaia
was Nethaneel:
22 Eñ inden tijdē Eliasib/ Joiada/ Johanan
ende Jaddua/ werden de Ouerste Vaders
onder de Leuiten ende de Priesters beschre-
uen/ onder den Koninckrijcke Darij des
Persen.

b. And. sy eñ hare broeders.

c Dat is/ Jaddus die den grootē Alexander te Jerusalē outfinck. Also heeft Nehemia/ veel lichte oock Esdras/ tot op de tijdt des grootē Alexandri geleeft ende zijn ...er out geworden/ eñ hebben dies ...f Hooge Priesters ouerleeft. van. onders

23. Eñ de kinderē Leui de Ouerste vaders/
werdē gescreuē in de Chronijcken/tot der
tijdt Johanan des soons Eliasib toe.
24 Eñ dit waren de Ouerste onder de Leuie-
ten: Hasab Ja/Sereb Ja. eñ Jesua de sone
Kadmiel/eñ hare broeders by hen/te louen
ende te dancken/ als het Dauid de Man
Gods ghedaen hadde/ deen wacht by der
anderen.
25 Mathania/Bakbukia/Obad Ja/Me-
sullam/Talmon ende Akub/waren Deur-
wachters aen der wacht / aen den vorpel
in de poorten.
26 Dese warē inden tijdē Jojakim des soōs
Jesua/des soōs Jozadak: eñ ten tijdē Ne-
hemie des Lantvoochts/eñ des Priesters
Esdre des Schriftgheleerden.
Der stadt-muerē inwijn-inghe/met Psalmsanc der Leuiten. 27 Eñ inder inwijinge der muerē te Jerusa-
lem/sochtmen de Leuitē wt alle harē placet-
sen/datmense te Jerusalem brochte/de in-
wijinghe te houden met blijschappen/met
dancken/met singhen/cymbalen/ psalterē
ende harpen.
ef An. stedē 28 Eñ de kinderē der Sangers vergaderdē
hen/vander Lantstreke rontom Jerusalē/
ende van den ef hoeuen Nethophathi/
29 Ende vanden huyse Gilgal/ende vanden
Ackeren te Gibea eñ Asmaueth: want de
Sangers hadden hen hoeuen gebout ront
om Jerusalem.
30 Ende de Priesters eñ Leuiten reynichdē
hen/eñ reynichden het volck/de poorten/
ende de mueren.
31 Eñ ick liet de Vorsten Juda boūē op de
muer en klimmen/eñ bestelde twee groote
Danckchooren/die gingen henen ter rech-
f Nehe.3.14 ter zijden/bouen op de muerē na de f Mest
poortewaert.
32 Ende hen ginck na/HosaJa/ eñ de helft
der Vorsten Juda.
33 Eñ AsarJa/Esra/Mesullam/Juda/Ben
Jamin/Sema Ja ende Jerem Ja.
34 Ende sommighe Priesters kinderen met
Trompettē/namelickē/Sachar Ja de sone
Jonathā/des soōs Semaia/des soōs Ma-
thania/des soons Michaia/des soōs Sa-
chur/des soons Assaph:
35 Eñ sijn broeders: Sema Ja/Asareel/Mi
lai/Galalai/Maai/Nethaneel/eñ Juda/
Hanani/ met den Snarenspelen Dauids
des mans Gods: eñ Esdras de Schriftge-
leerde voor hen henen/nader Fonteynpoor
ten waert.
36 Ende gingen neffens hen op de trappen/
ter Stat Dauids de mueren op/na dē huy
se Dauids waert/tot aen de Waterpoorte
teghent Oosten.
37 Dē anderē Danckchoor ginck tegen hen
ouer/eñ ick na hem/ eñ de helft des volcx/
de muerē lancx/naden Ouentorens/op-
waerts/tot aen de breede mueren.
38 Eñ na der poorte Ephraim henen/eñ na
der Ouderpoorte/eñ nader Vischpoorte/eñ
naden Toren Hananeel/eñ na den Toren
Mea/tot aen de Schaepspoorte/eñ bleuen
staen inder Kerckerpoorte.
39 Ende de twee Danckchooren stondē also
inden huyse Gods/eñ ick ende de helft der
Ouersten met my/
40 Ende de Priesters/ namelicken/ Eliak-
Jm/ Maseia/ MinJamin / MichaJa/
Elioenai/Sacharia/Hanania/met Trom-
petten.
41 Eñ Maseia/Semaia/Eleasar/Vsi/Joha
nan/Malchia: Elam eñ Asar: eñ de San-
ghers songhen luyde/ ende Jesrahia was
de Voorstander.
42 Ende desseluē daechs werden groote of-
feren gheoffert/ende waren vrolick: want
God hadde hen een groote blijschap ghe-
maeckt/dat hen beyde vrouwē eñ kinderen
verheuchden/ende men hoorde de blijschap
Jerusalems verre.
43 Te dier tijt werdē mannen geordineert o- Schatkiste
uer de Schatkistē, daer de Heffinge Eerste voor de
lingen eñ Tienden in waren. dat syse verga Priesters
deren souden vanden Ackeren rontom der ende Leuitē
Stede/ wt te deylē na de Wet voor de Prie- /1.82
sters ende Leuiten: want Juda hadde een
blijschap/aen den Priesteren ende Leuiten/
dat sy stonden/
44 Eñ wachteden de wacht haers Gods/eñ
de wacht der Reyninge: eñ de Sanghers eñ
Duerwachters stonden na den gebode Da-
uids/ende zijns soons Salomo.
45 g Want ten tijdē Dauids eñ Assaph wer- g 1. Par. 23.
den de Ouerste Sangers/ende Lofliedē/eñ
Danck tot God ghesticht ret.
46 Eñ gansch Israel gaf den Sangers ende
Deurwachters deel. ten tijdē Serubabel eñ
Nehemie, op eenē yegelickē dach zijn deel/
eñ sy gauen wat geheylichts voor de Leui-
ten: ende de Leuitē gauen wat geheylichts
voor de kinderen Aaron.

Dat xiij. Capittel.

1 Na de Wet wort het volck wederom
gereynicht. vander Heydenen gefelschap/4
Int afwesen Nehemie veel onrechts voor-
genomen/10. den Leuitē haer behoorlic deel
niet gegeuen. 15. Den Sabbath niet gehou-
dē. 23. De Joden nemen wederom Heydē-
sche wijuen.

Ende te dier tijt a wert het boec Mosis a Nehe.8.6
1 ghelesen voor de ooren des volcx. b en- b Deu.23.3
de daer wert in geuonden ghescreuen/
Dat de Ammoniten ende Moabitē/nem-
mermeer sullen in de Ghemeynte Gods co-
men.
2 Daerom dat sy den kinderē Israels niet c Nu.22.5.
voorquamē met broot eñ water/c eñ huer-
den tegen hen Bileam/dat hyse vervloeckē
soude: doch onse God keerde den vloeck in
eenen seghen.
3 Doe sy nu de Wet hoorden / scheyden sy
alle vreemdelinghen van Israel af.
4 Eñ voor dien 1 hadde de Priester Eliasib d 1 An. was
in de kiste aenden huyse ons Gods/gheleyt gestelt ouer
het Offer Tobie. de kiste aen
5 Want hy hadde hem een groote kiste ghe- dē huyse e)
maect/eñ daer hadden sy te voren henen ge ses Godes
leyt/Spijsoffer/Wierooch Gereetschap. eñ de Priester
de Tienden van Koren/Most eñ Olye/naer Eliasib/die
den ghebode der Leuiten/Sanghers ende was e) vrient
Deurwachtern/daertoe de Heffinghe der Tobia. Eñ
Priesters. hadde hem
6 Doch in allē desē en was ick niet te Jeru een groote.
salem: f want indē twee eñ dertichstē Jare etc.
Artaxerxes des Koninex te Babel/quam e. An. welc-
ick tot den Coninck: eñ na sommige dagen ke warē na
beewerf ick vanden Koninck/dat ick na Je- den gebode
rusalem tooch. der Leuiten
7 Eñ ick merckte dat het niet goet en was/ etc.
dat Eliasib by Tobia ghedaen hadde/ dat Int afwesē
hy hem een kiste maeckte/inden hofaenden Nehemie
huyse Gods. wert veel
8 Ende het verdroot my seer/ende wierp al onrechts
le ghereetschap vanden huyse Tobie wt weder voor
voor de kiste. ghenomen.
9 Ende hiet/dat sy de kiste reynichden: eñ f Nehe.2.1.
ick bracht aldaer weder henen de ghereet-
schap des huys Gods/het Spijsoffer/ende
den Wierooch.
10 g Eñ ick vernam/dat de Leuiten veel hen De Leuiten
niet gegeuen waer: daerom de Leuiten ende verlatē door
Sanghers ghevloden warē/ een yeghelick gebreck den
tot sijnen Acker te arbeyden. dienst des
11 Doe bescholdt ick de Ouersten/eñ sprack: Heeren.
g Neh.10.37

Waerom verlaten wy het huys Gods?
doch ick vergaderdese/ eñ steldese aen hare
stede.
12 Doe brachte gantsch Juda de Tiendẽ
van Koren Most ende Olye/ ten schatte.
13 Ende ick stelde ouer de schatten/ Selem
Ja den Priester/ eñ Zadok den Schrift=
gheleerden/ eñ vanden Leuyten Pedaia/
ende onder haer handt Hanan/ den sone
Sachur/ des soons Mathan Ja: want
sy werden trouwe gehouden: eñ het werd
beuolen/ haren broederen wt te deylen.

b Nehem 5. 19.

14 b Ghedencke myner myn God daer aen/
eñ en delcht myne barmhertichept niet wt/
die ick aen myns Gods huys/ eñ aen synen
wacht ghedaen hebbe.

Den Sabbath wordt ontheylicht Nehem. 10. 31.
l. Of/ schooven.

15 Ter seluer tijt sach ick in Juda Wijn=
perssen treden op den Sabbath/ eñ l gae=
uen in brenghen/ ende Ezels beladen met
Wijndruyuen/ Vygen ende allerley last te
Jerusalem brengen op dẽ Sabbathdach:
ende ick betuychdese dies daechs/ doe sy
de voederinghe verkochten.
16 Daer woonden oock Tyriers inne/ die
brachten Visschen/ eñ allerley Ware ende
verkochtense op dẽ Sabbath/ dẽ kinderen
Juda ende Jerusalem.
17 Doe beschold ick de Ouerste in Juda/
ende sprack tot hen: Wat is dat voor een
boos dinck dat ghy [illegible] ende breeckt den
Sabbathdach?
18 Deden onse vaders also niet/ eñ God
brachte alle dit ongeluck ouer ons/ eñ ouer

k Esra. 10. 10

dese Stadt? k eñ ghy lieden maeckt des
toorns ouer Israel noch [illegible] dat ghy den
Sabbath breeckt.

l† An. het begost donc ker te worden in de poorten te Jerusalem/ voor etc.

19 Eñ doe l† de poorten [illegible] Jerusalem op=
ghetogen waren voor den Sabbath/ hiet
ick [illegible] toe sluyten/ ende beual men
soudese niet op doen tot na den Sabbath:
ende ick bestelde myner Jongers sommige
aen de poorte/ datmen geenen last daer in
en brachte aen den Sabbathdage.
20 Doe bleuen die Kremers eñ verkoopers
met allerley Ware/ dien nacht ouer buyten
voor Jerusalem/ eenmael of twee.
21 Doe betuychde ick hen/ ende sprack tot
hen: Waerom blijft ghy lieden den nacht
ouer rontom de mueren? so ghy het noch
eens doet/ so wil ick de handt aen v lieden
leggen. Van dier tijt aen/ en quamẽ sy des
Sabbaths niet.
22 Eñ ick sprack tot den Leuiten/ die daer
reyn waren/ dat sy quamen/ eñ wachten de
poorte/ te heylighen den Sabbathdach.
Mijn God/ ghedenckt my dies oock/ ende
verschoont myner/ na dyner grooter bar=

De Joden nemẽ wed: r om heydensche wijuen.
m. Nehe. 10 29.
Esra. 10. 11.

mhertichept.
23 m Ick sach oock te dier tijt Joden/ die
daer Wijuen namen van Asdod/ Ammon
ende Moab.
24 Eñ hare kinderen spraken de helft Asdo=
disch/ eñ en conden geen Jodisch spreken/
maer na der sprake eens yegelicke volcks.
25 Eñ ick bescholdtse/ eñ vloeckte hen/ eñ
sloech sommige mannen/ eñ pluckte se/ eñ
nam eenen Eedt van hen by Gode: n Ghy

n. Deut. 7. 3

en sult uwe Dochteren niet gheuen haren
Sonen/ noch hare Dochteren nemẽ uwen
Sonen/ of v seluen.

o. 1 Reg. 3. 1. ende. 11. 1.
p. 1. Reg. 11. 4 Syrac 47 21
q † Anders Sul en wi v nu hier in hooren/ dat etc.

26 o En heeft niet Salomo de Koninck Isra
els daer aen ghesondicht/ eñ daer en was
doch in velen Heydenen/ gheen Koninck
hem ghelijck: eñ hy was synen Gode lief/
eñ Godt stelde hem Koninck ouer gantsch
Israel: p noch maecten hem de Wtlandi=
sche Wijuen tot sonden.
27 q † Hebt ghy dat niet ghehoort/ dat ghy
sulck groot quaet doet/ v lieden aen uwen
God te vergrijpẽ/ met Wtlandische wijuen
te nemen?
28 Eñ een vanden kinderen Joiada/ des
soons Eliasib des Hoogen Priesters/ had de
hem vermaechschapt met Sanaballat den
Horoniter/ doch ick iaechde hem van my.
29 Ghedencket aen hem myn Godt/ die des
Priesterdoms los ghewordẽ zijn/ eñ des
Verbonts des Priesterdoms eñ der Leuitẽ.
30 Also reynichde ickse van allen Wtlandi=
schen eñ stelde wacht der Priesters ende
Leuiten/ eenẽ yegelicken tot synen wercke.
31 Eñ te offeren het hout tot bestemden tijde
den/ eñ de Eerstelingen. Gedenckt myner
myn God/ ten besten.

Eynde des Boecks
Nehemie.

Argument.

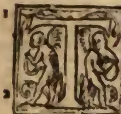
Hester. Cap 10. Het boeck Hester wort hier ghestelt nae de ordẽ des tyts.

DAt van Hester ghescreuen is/ schijnt
ghesciet te zijn onder Astyages/ den
welcken meughelick Euilmerodach Na=
buchodonosors sone/ heeft toeghelaten heer=
schappie te hebben ouer de Volcken ende
Natien/ daer vã in het eerste Capittel Hester
ghesproken wordt. Ende so veel alsmen kan
wt het 9. Capittel Danielis verstaen/ so
schijnt het wel dat dese Astyages sy oock ghe=
naemt gheweest Assuerus/ ter cause der Ko=
ninclijcker eerlickheyt. Het is dese/ die ghe=
weest is de grootuader Cyri van zijns moe=
ders weghe/ ende de vader Dary/ niet des
Histaspis/ maer dies ondẽ Meden/ welcken
Xenophon noemt Cyaxares/ die Danielem
met hem in het Medische lant brachte/ te
dien tyde onder zijn trouwe hebbende 120.
heerschappien. Want het is seker/ dat de
steuen/ die zijn vader Assuerus ofte Astyages
hadde/ (ghelijckmen mach sien in het tweede
Capittel Hesters) warẽ doe onder der Persen
Rocke geuallen: ende ten eynde hebben oock
de andere hen onderworpen gheweest te we=
ten/ na den doot des Medischen Dary/ die
zijn Dochter hadde Cyro tẽ wijue ghegeuen/
die Heere ende Koninck ghebleuen is/ ouer
Babylon/ ende Media ende Persia. Hoe het
sy men siet in dit boeck een beschrijuinghe
eens Hosschen dwasen/ rasenden ende ver=
derffelicken leuens. Daer sietmen alle groot=
schept/ ende alle dingen verderuen door on=
gheschictheyt eñ ouerdadicheyt. Desgelijcks
sietmen daer droeuige ghesciedenissen/ be=
nautheden/ groote periculẽ ende verraderien.
Van eener zijde is daer voor oogen ghestelt/
de Koninginne Vasti/ houeerdich ende we=
derspannich/ van dander zijde Hester/ ootmoe=
dich/ goedich/ onderdanich ende zedich.
Oock wort daer Aman voor oogen ghestelt/
als een eergierich mensche/ vol ongherech=
tichept/ houeerdichept ende wreetheyt: de
welcke is van kleynen state ghekomen tot
hooge eere/ eñ daer na in seer korten tyde af=
ghewortpen/ ende ten eynde ghehanghen/ een
exempel eener seer veranderlicker fortune ghe=
uende/ ende bewijsende wat eynde alle hoo=
ueerdighe/ wreede Hosschelieden meughen
verwachten/ die onrechtueerdigen raet brou=
wen. Daerentegen wort Mardocheus voor
ghestelt/ als een exempel ende patroon eens
goeden duechdelicken Princes. Eñ daerom
blijft synen staedt standtuastich/ ende door
zijn deuchdẽ ende vromichept/ wort hy selues
eñ zijn volck behouden/ eñ is den vreemden
Koninghe seer nut. Voort ghelijck het boeck
Ruth synen naem heeft van den voornemstẽ
persoon/ daeruan meest ghescreuẽ wort/ also
heeft oock dit boeck synen naem van Hester/
als den voornemsten persoon.

Het Boeck Esther.

Dat Eerste Capittel.

1. Assuerus maeckt groote maeltijt
synen Vorsten ende knechten, 5. ende synen
volcke te Susan. 10. Zijn wijf Vasthi en
wil hem niet ghehoorsaem zijn, 13. so laet
hyse door raet syner Wijsen / met openen
en strengen Mandaten / vanden Koninck-
rijcke afsetten.

1 En tijden Assueri / die
daer Koninck was van
India / tot aen Mooren
landt / over hondert en
seuen ende twintich lan-
den.
2 Ende doe hy op synen
Koninclicken stoel sat /
a † op der burcht Susan.

a † And. in de hoofstadt.

3 Inden derden Jare zijns Koninckrijcx
maeckte hy op hemen maeltijt alle synen
Vorsten ende knechten / namelicken / den
Gheweldigen in Persen ende Meden / den
Lantvoochden en Oversten in synen Lan-
den:
4 Dat hy sien liete den heerlicken rijck-
dom zijns Koninckrijcx / ende de kostelicke
heerlicheyt syner Maiesteyt / vele daghen
lanck / namelicken / hondert ende tachten-
tich dagen lanck.
5 En doe die daghen wt waren / maeckte
de Koninck een maeltijt / allen volcke / dat
op der Burcht Susan was / beyde groot
ende kleyn / seuen dagen lanck inden b hove
des hofs aen den huyse des Koninckx.

b Of / voorpleyne des Hofs.

6 Daer hingen witte / roode ende c † ghele
lakens / met lijnen ende scharlaken zeelen
ghevatet in silveren ringen / op marmelen
d Colunnen: de bancken waren gulden en
silveren / opt plaveysel van groenen / witten /
ghelen / ende swerten marmelsteenen ghe-
maeckt.

c † Anders blauwe.

d Of / pilaerposten.

7 Ende den dranck droechmen in gulden
Vaten / en voorgaens in anderen en ande-
ren Vaten: ende Koninclicken wijn de
volheyt / als dan de Koninck e vermochte.

e Dat is / gelijck het behoorde eenen soo machtigen Koninck.

8 f † Ende men en dreef niemant wat hy
drincken soude: want de Koninck hadde
allen Voorstanders in synen huyse bevolen /
dat een yegelick soude doen / als het hem
behaechde.

† f And. En den dranck was na de wyse: ende men etc.

9 Ende de Koninghinne Vasthi / maeckte
een maeltijt voor de vrouwen / inden Ko-
ninclicken huyse des Conincks Assueri.

Vasthi de Conninginne

10 Ende aen den seuenden daghe / doe de
Koninck goets moets was van wijne / hiet
hy Mahuman / Bistha / Harbona / Bigtha
Abagtha / Sethar ende Charcas / de seuen
Kamerlingen / die voor den Koninck Assu-
ero dienden.
11 Dat sy de Koninghinne Vasthi haelden /
voor den Koninck / met der Koninclicker
kroone / dat hy den volcke ende Vorsten
wese haer schoonheyt: want sy was gant-
sch schoone.
12 Doch de Koninginne Vasthi en woude
niet komen / na den woorde des Koninckx
door syne Kamerlinghen. Doe wert de
Koninck seer toornich / en zijn grimmic-
heyt ontbrandde in hem.
13 Ende de Koninck sprack tot den Wijsen
die hem op lants wijse verstonden: (want
des Conincks sake moeste gheschieden /
voor allen verstandigen in recht en handel.
14 De naeste nu by hem waren: Charsena /
Sethar / Admatha / Tharsis / Meres /
Marsena ende Memuchan / de seuen Vor-
sten der Persen ende Meden / die het aen-
gesichte des Conincks saghen / ende saten
bovenaen in het Koninckrijcke.)
15 Wat men voor een recht aen der Konin-
ginnen Vasthi doen soude / daerom dat sy
niet ghedaen en hadde na de woorden des
Conincks / door syne Kamerlingen.
16 Doe sprac Memuchan / voor den Koninck
en den Vorsten: De Koninghinne Vasthi
en heeft niet alleen aen den Koninck quaet
ghedaen / maer oock aen allen Vorsten / en
aen allen Volcken / in allen Landen des
Conincks Assueri.
17 Want sodanige daedt der Koninginnen /
sal wtkomen tot allen vrouwen / dat sy
hare mannen verachten voor haren oogen /
ende sullen segghen: De Koninck Assue-
rus hiet de Koninginne Vasthi voor hem
komen / doch sy en woude niet.
18 So sullen nu de Vorstinnen in Persen en
Meden / oock also seggen / tot allen Vorsten
des Koninckx / wanneer sy sodanighe daedt
der Koninginnen hooren: so sal hem ver-
achtens ende toorns genoech verheffen.
19 Behaecht het den Koninck / so late men
een Koninclick ghebodt van hem wtgaen /
en schrijven na der Persen ende Meden
Wet / welcke men niet en derf overtreden:
Dat Vasthi niet meer voor den Koninck
Assuero kome / ende de Koninck gheve
haer Koninckrijcke harer naesten / die beter
is dan sy.
20 Ende dat desen brief des Koninckx / die
ghemaeckt wert / in synen gantschen Rijcke /
[illegible] groot is / ruchtbaer worde: dat alle
vrouwen hare mannen in eeren houden /
beyde onder den grooten ende kleynen.
21 Dat behaechde den Koninck ende den
Vorsten wel: ende de Koninck dede na den
woorde Memuchan.
22 Doe werden brieven wtgesonden in alle
Landen des Koninckx / in een yeghelick
lant na syner Schrift / en tot een yegelic-
ken volcke na syner sprake: Dat een yegelick
man de Overheere in synen huyse zy: ende
liet spreken na der sprake zijns volcks.

Dat ij. Capittel.

1. Onder den dochteren diemen den
Koninck socht / 5. wert Esther een arme
weese / des Mardochei ghekoren dochter /
oock in des Konincks huys ghebracht / 15.
werdt van hem bemint boven alle andere /
ende in Vasthi stede ter Koninginne ghe-
maeckt. 21. Mardocheus behoedt den Ko-
ninck zijn leven.

1 NA dese gheschiedenissen / doe hem de
grimmicheydt des Koninckx Assueri
ghelegt hadde / dachte hy aen Vasthi /
wat sy ghedaen hadde / ende wat over haer
besloten ware.

Een ander Conninginne wordt ghesocht.

2 Doe spraken de Jongen des Koninckx /
die hem dienden: Men soecke den Koninck
jonghe schoone a Maeghden.

a Of / Joncvrouwen.

3 En de Coninck bestelle Toesienders in
allen Landen zijns Koninckrijcx / dat sy
allerley jonge schoone Maeghden te samen
brengen b † op de Burcht Susan / int vrou-
wen getimmer / onder de handt Hegai des
Konincks Kamerlinck / die op de vrouwen
wachtet / ende gheve hen haer c ciera-
gie.

b † Anders / in de hoofstadt.

c Of / ghesmucke, verciersel / opmutzinghe / opmersel.

4 Ende welcke Maeght den Koninck be-
haecht / die worde Koninginne in Vasthi
stede: Dat behaechde den Coninck wel / en
dede alsoo.

Mardocheus een Jode.
b 2 Esd.4.1

5 Daer was nu een Jodisch man / op der Burcht Susan/die hiet b Mardocheus/ ende sone Jair/des soons Simei/des soons Kis/des soons Jemini/

c 2. Reg. 24 15.

6 Die mede wech ghevoert was van Jerusalem/ c doe Jechania de Koninck Juda wech ghevoert werdt/ dien Nabugodonosor de Coninck te Babel wech voerde.

f † Ander Opvoeder Hadassa/ die anders Esther heet

7 Ende hy was een f † Voormunder Hadassa / die is Esther / een dochter zijns Ooms: want sy en hadde noch vader noch moeder: ende sy was een fyn schoon Deerne: ende doe haer vader ende moeder sterf/ namse Mardocheus aen voor een dochter.

Esther een arm weeskint des Mardochei ghekoren dochter/wort in des Coninckx huys ghebracht.

8 Doe nu het ghebodt ende Wet des Coninckx luydtbaer wert / ende vele Maeghden te hoop gebracht werden op de Burcht Susan/onder de handt Hegai/wert Esther oock genomen in des Coninckx huys/ onder de handt Hegai des Hoeders der vrouwen.

9 Ende de Maeght behaechde hem wel/ ende sy vandt barmhertichheydt voor hem: ende hy haestede hem met haer verciersel/ dat hy haer/haer deelgave/ende seven fijne Deernen van des Coninckx huys daer toe: ende hy brachtse met haren Maeghden/aen de beste plaetse in het vrouwen getimmer.

10 Ende Esther en seyde het haer volck ende haer maechschap niet aen: want Mardocheus hadde haer geboden / sy en soude het niet seggen.

11 Ende Mardocheus wandelde alle dage voor den Hof/ aen het vrouwen getimmer/ dat hy vername / of het Esther wel ginge/ ende wat haer gheschieden soude.

g † Anders oymopen.

12 Wanneer nu den bestemden tijdt eener yegelicker maegts quam dat sy totten Coninck Assuerus komen soude / na dien sy twaelf Maenden lanck in vrouwen g † verciersel gheweest was/ (want haer verciertinge moeste so veel tijts hebben namelicken / ses Maenden met Balsem ende Myrrhe / ende ses Maenden met goeder Speceryen: So waren dan de vrouwen verciert.

h † An. wat sy etc. dat moeste etc. dat is met haer etc.

13 Als dan ginck een Maget ten Coninck ende h † welcke sy hebben woude/die moestemen haer doen/ dat sy met haer van het vrouwen getimmer/tot des Coninckx huys ginck.

14 Ende wanneer eene des avonts daer in quam / die ginck des morghens van hem in het ander vrouwen getimmer/ onder de hant Saasgas des Coninckx Kamerlinck/ der bywijven Hoeder: ende sy en moeste niet weder totten Coninck komen / het en luste dan den Coninck/ende hietse by namen roepen.

Esther een geboren Jodische/wort Coninginne.

15 Doe nu den tijdt Esther hier toe quam/ der dochter Abihail / des Ooms Mardochei / (die hy voor een dochter hadde aengenomen) dat sy totten Coninck komen soude/en begeerde sy niets/ dan wat Hegai des Coninckx Kamerlinck / der vrouwen Hoeder sprack: ende Esther vandt genade voor alle diese aensagen.

i Dat is/ Wintermaent / of December.

16 Esther nu wert genomen totten Coninck Assuerus / int Coninclicke huys / inde i tiender Maent / die daer heet Thebeth/ inden sevenden Jare zijns Coninckrijcks.

17 Ende de Coninck kreech Esther lief boven alle vrouwen/ ende sy vandt ghenade ende barmhertichheydt voor hem / voor alle Maeghden: ende hy stelde de Coninclicke kroone op haer hooft / ende maecktese ter Coninginne in Vasthi stede.

18 Ende de Coninck maecte een groote maeltijt alle sijnen Vorsten ende knechten / dat was een maeltijt om Esthers wille: ende liet de Landen rusten / ende gaf Coninclicke gheschencken wt.

19 Ende doemen ten anderen mael Maeghden vergaderde/satt Mardocheus in de poorte des Coninckx. Mardocheus.

20 Ende Esther en hadde haer maechschap noch niet gesept/noch haer volck/ als haer dan Mardocheus gheboden hadde: want Esther dede na den woorde Mardochei/ ghelijck als doe hy haer voormunder was. k 1. Est.6.2.

21 k Ter selver tijt/doe Mardocheus in de poorte des Coninckx satt / werden twee Kamerlingen des Coninckx / Bigthan ende Theres/die de deure wachteden/toornich ende poochden haer handen aen den Coninck Assuerum te legghen.

Bigthan ende Theres worden ghehangen.

22 Dat wert Mardocheo kont/ende hy seyde het der Coninghinnen Esther: ende Esther seyde het den Coninck in Mardochei name. l † Anders vernam.

23 Ende doemen daer na l † sochte / wert het so bevonden: ende sy werden alle beyde aen boomen gehangen/ende het wert geschreven in de Chronica/ voor den Coninck.

Dat iij. Capittel.

1 Haman van den Coninck verhoocht/5. soect om Mardochei willen/alle Joden te verdelghen.

Haman wort van den Coninck verhoocht.

1 Na dese gheschiedenissen maeckte de Coninck Assuerus Haman groot/den sone Medatha den Agagiter / ende verhoochde hem/ende stelde sijnen stoel boven alle Vorsten die by hem waren.

2 Ende alle knechten des Coninckx/die aen de poorte des Coninckx waren, buychden de knyen/ende baden Haman aen: want de Coninck hadde het also geboden: a doch Mardocheus en buychde de knyen niet/ende en badt hem niet aen. a 2. Esther 1. 7.

3 Doe spraken des Coninckx knechten/die inder poorte des Coninckx waren / tot Mardocheum: Waerom overtreedt ghy des Coninckx ghebodt:

4 Ende doe sy dagelicx sulcx tot hem seyden/ ende hy hen niet en hoorde / seyden sy het Haman aen/ op dat sy sagen/ of sulck doen Mardochei / bestaen soude : want hy hadde gesept/ dat hy een Jode ware.

5 Ende doe Haman sach/ dat Mardocheus hem de knyen niet en buychde / noch hem aenbadt/wert hy vol grimmicheyts.

6 Ende verachtede het/ dat hy aen Mardocheum alleen soude de hant leggen: want sy hadden hem het volck Mardochei aengesept: maer hy poochde het volck Mardochei / alle Joden / die inden gantschen Coninckrijcke Assueri waren / te verdelgen.

7 Inder eerster Maent dat is de Maent Nissan/ inden twaelfsten Jare des Coninckx Assueri / werdt het lodt ghewopen voor Haman /op wat dach ende op wat Maent dat soude geschieden ende is gevallen op de twaelfste Maent, dat is de Maent Adar.

Hamans boosen raet teghen de Joden.

8 Ende Haman sprack totten Coninck Assuero : Daer is een volck verstropt/ ende het deylt hem onder alle volcken / in allen Landen dijns Coninckrijcx/ende haer Wet is anders / dan aller Volcken / ende en doen niet na des Coninckx Wetten / ende het en is den Coninck niet te lijden/ hen also te laten.

9 Behaget den Coninck / so schrijve hy datmen het ombrenghe : so wil ick tien duysent Centeners silvers henen weghen/ onder de hant der Ampt-lieden datmen het brenghe in de kamer des Coninckx.

10 Doe trock de Coninck sijnen rinck van der hant/ende dede hem Haman/ den sone Medatha/ den Agagiter/ der Joden vyant.

Ende

11 Ẽ de Coninck sprack tot Haman:
Dat siluer zy u ghegeuẽ/ daer toe dat volc/
dat ghy daer mede doet/ wat u behaecht.
12 Doe riepmẽ de Schrijuers des Coninex
inden dertienden dage der eerster Maent:
ẽ daer wert gheschreuen/als Haman be-
ual/aen de Vorsten des Coninex/ ẽ tot
de Lantvoochdẽ hier ẽ daer indẽ Landẽ/
ẽ tot den Hooftlieden eens yeghelicken
volcx inden Landen hier ẽ daer/ na der
schrift eens yegelickẽ volcks/ ẽ na haerer
sprake/ inden name des Coninex Assueri/
ẽ met des Conincks rinck versegelt.

Een ghebodt des Conincks/ dat alle Joden op eenẽ dach sullen verdelcht worden.

13 Ẽ de brieuen werden gesonden door de
Loopers/ in alle Landen des Coninex/ te
verdelgen/ te verworgẽ/ ẽ om te bringen
alle Joden/ beyde ionck ẽ oudt kinderen
ende vrouwen/op eenen dach/namelicken
op den dertienden dach der b twaelffter
Maendt/dat is de Maent Ader. ẽ haer
goet te roouen.

b Dat is/ Sprockel.

14 Also was het inhoudt der schrift:
Dat een ghebodt gegeuen ware in allen
Landen/ allen volcken kondt te doen/dat
sy op den seluen dach bereydt waren.
15 Ẽ de Loopers gingen haestelick wt/na
des Coninex gebodt: ẽ op der Burcht
Susan wert een ghebodt aengeslagen: ẽ
de Coninck ẽ Haman saten ẽ droncken/
doch de Stadt Susan wert c verwerret.

c Of/ onrustich.

Dat iiij. Capittel.

1. Mardocheus draecht leedt/5. geeft dies Esther bericht/ ẽ ghebiedt haer/ sy sal een bede doen/ aen den Coninck voor haer volck/ 10. Esther/ die haer des niet en derf aennemen/ 13. wert daer na door Mardochei listige redẽ also beweecht. 15 dat sy op vertrouwen vastens ẽ biddens der Joden/ haer in de waghe geeft.

Mardocheus draecht rouwe om des gebots wille.

1 DOe Mardocheus vernam alles wat
gheschiet was/ verscheurde hy zijn
kleederen/ ẽ tooch eenen sack aen/
ẽ asschẽ/ ẽ ginck wt middẽ in de Stadt/
ende schreyde luyde/ ende klaechlicken.
2 Ẽ quam voor de poorte des Conincks:
a † want daer en mocht niemant tot des
Coninex poorte ingaen/die eenen sack aen
hadde:

a † Anders maer tot des Coninex poorte en mochte hy niet ingaẽ/ dewijle hy eenen/etc.

3 Ẽ in allen Landen/ aen welcke plaetse
des Conincks woordt ẽ ghebodt quam/
was een groot klagen onder dẽ Joden/ẽ
vele vasteden/ weenden/droeghen leedt/ẽ
laghen in sacken/ende inder asschen.
4 Doe quamẽ de Jonckvrouwẽ Esthers/
ẽ haer Kamerlingen/ ende seyden t haer.
Doe verschrack de Coninginne seer/ ende
sy sandt kleederen henen/ datse Mardo-
cheus aentoge/ ẽ den sack vã hẽ af leyde:
doch hy en namse niet.

Esther schickt aen Mardocheum van hẽ te vraghen de oorsake des leedts ofte rouwe.

5 Doe riep Esther Hathach/ van des Co-
ninex Kamerlingen/ die voor haer stondt/
ẽ dede hẽ beuel an Mardocheum/ dat hy
vername/ wat dat ware/ ẽ waerom hy so
dede.
6 Doe ginc Hathach wt tot Mardocheum
op de strate inder Stadt/die voor de poor
te des Conincks was.
7 Ende Mardocheus seyde hem alles/
wat hem wedervaren ware/ ẽ de summe
des siluers/ dat Haman gesproken hadde/
in des Coninex kamer te weghen/ om der
Joden wille, hen te verdelgen.
8 Ẽ gaf hem een wtschrift des gebodts/
dat te Susan aengheslagen was/ hen te
verdelgen/dat hy het Esther wese ẽ haer
seyde: ẽ ghebood haer dat sy tẽ Coninck
in ghinge/ ẽ dede een bede aen hem/ om
haer volck.
9 Ende doe Hathach in quam/ ende seyde
Esther de woorden Mardochei/
10 Sprack Esther tot Hathach/ ẽ geboodt
hem aen Mardocheum:
11 Alle knechten des Coninex weten/ dat
wie totten Coninck ingaet binnen int hof/
hy sy man of vrouwe/ die niet geroepen en
is/die sal stracks gebodts sterven/ (het en
sy dan/ dat de Coninck den guldẽ Scepter
teghen hem wtrecke/ op dat hy leuendich
blijue/) ẽ ick ben nu in dertich dagẽ niet
geroepen/ totten Coninck in te komen.
12 Ẽ doe de woordẽ Esther/ Mardocheo
ghesedt werden/
13 Hiet Mardocheus Esther weder seggen:
En dencket slechs niet/ dat ghy u leuen b †
behoudet/dewijle dat ghy inden huyse des
Coninex zijt voor allen Joden:

Een listige antwoordt Mardochei aen Esther.
b † An. verlosset.

14 Want so ghy te deser tijt swijgen sult/ so
sal den Joden een hulpe ẽ verlossinge wt
een ander plaetse ontstaen/ ẽ ghy ẽ uws
Vaders huys sult omkomen: ẽ wie weet
het/of ghy om deser tijdt wille/ totten Co-
nincrijcke ghekomen zijt?
15 Esther hiet Mardocheo antwoorden:
16 So gaet henen/ ẽ vergadert alle Jodẽ/
die te Susan voorhanden zijn/ ende vastet
voor my/ dat ghy niet en eet ẽ drinckt in
drij daghen/ noch des daechs noch des
nachts: ick ẽ myne Jonckvrouwẽ willen
oock also vasten: ẽ also wil ic tẽ Coninck
ingaen/tegen het ghebodt: kome ick om/
so kome ick om.
17 Mardocheus ginck henen/ ẽ dede alles
wat hem Esther gheboden hadde.

Dat v. Capittel.

1. Esther bidt dẽ Coninck ẽ Haman te gaste/ 9. Haman is stout/ ẽ in sijnen gheluckе verheuẽ 14. Laet voor Mardocheo/ dien hy haet/ een galghe toerichten.

Esther gaet totten Coninck.
a 2 Esther 2. 1.

1 ENde a aendẽ derdẽ dage/tooch Esther
de Coninclicke kleederen aen/ ẽ tradt
binnen int hof aenden huyse des Co-
ninex/ tegen het huys des Coninex: ẽ de
Coninck satt op sijnen Coninclickẽ stoel/in
het Coninclicke huys/ teghẽ der deure des
huys.
2 Ẽ doe de Coninck/Esther de Coningin-
ne sach staen inden hof/ vandt sy ghenade
voor sijnen oogen: ẽ de Coninck reckte dẽ
guldẽ Scepter in sijner handt/ tegẽ Esther
wt: doe tradt Esther toe/ ende roerde de
spitze des Scepters aen.
3 Doe sprack de Coninck tot haer: Wat
is u Esther ghy Coninginne? ẽ wat be-
geerdy? oock de helft des Coninckrijcks
sal u gegeuen worden.
4 Esther sprack: Behaget den Coninck/
so kome de Coninck ẽ Haman/ heden tot
der maeltijdt/ die ick bereyt hebbe.

Esther bidt dẽ Coninck ẽ Haman te gaste.

5 De Coninc sprack: Haest u/ dat Haman
doe/wat Esther ghesept heeft. Doe nu de
Coninck ende Haman tot der maeltijdt
quamen/ die Esther bereydt hadde/
6 Sprack de Coninck tot Esther/ doe hy
wijn ghedroncken hadde: Wat biddet ghy
Esther? het sal u ghegeuen worden: ẽ wat
begeerdy? oock de helft des Coninckrijcx/
het sal ghescheiden.
7 Doe antwoordde Esther/ ende sprack:
Mijn bede ende begeerte is/
8 Hebbe ick ghenade ghevonden voor den
Coninck/ẽ so het den Coninck behaecht/
my te gheuen mijn bede/ ẽ te doen mijn
begeerte/ so kome de Coninck ẽ Haman/
tot der maeltijt/ die ick voor hen bereyden
wil, so wil ick morgen doẽ wat de Coninck
ghesept heeft.
9 Doe ginck Haman dies daechs wt/ vro-

lick en goets moets: en doe hy Mardocheū sach inder poorte des Conincx, dat hy niet op en stoet, noch hem voor hem en bewerchde, wert hy vol toorns ouer Mardocheū.

Haman is stout en verheft in zijn gheluck.

10 Doch hy onthiel hem: en doe hy int huys quam/ sant hy heuen/ en liet halen zijn vrienden/ ende zijn wijf Seres/

11 En vertelde hen de heerlicheyt zijns rijcdoms/ ende de veelheyt synre kinderen/ en alle dinck/ hoe hem de Coninck so groot gemaeckt hadde/ ende dat hy ouer de Vorsten ende knechten des Conincks verheuē ware.

12 Oock sprack Haman: En de Coninginne Esther en heeft niemandē laten comē/ met dē Coninck ter maeltijt/ die sy bereyt hadde/ dan alleene my: en ick ben oock morgen tot haer ghenoodt/ met den Coninck.

13 Doch aen dien alle/ en hebbe ick niet genoech/ so lāge als ick dē Jode Mardocheū sitten sie aen de poorte des Conincks.

Hamās galghe wort toe ghericht. Esther.7.9.

14 Doe sprack syn wijf Seres / en alle sijn vriēden tot hem: Men bereyde eenen Boō vijftich ellen hooge/ en segt morgen dē Coninck/ datmen Mardocheū daeran hange so comdy met den Coninck vrolick tot ter maeltijt. Dat behaechde Haman wel/ ende liet eenen Boom bereyden.

Dat vj Capittel.

1. Mardochei trouwe den Coninck bewesē/ wort door Gods beschickinge vandē Coninck bekent. 7. en met Conincklicker eerē geloont. 14. Haman wort treurich tot der Maeltijt Esthers ghedreuen.

God gheeft oorsake dat Mardochei getrouwicheyt dē Coninc bewesen/ bekent wort vandē Coninck. a Esther.2. b Esther.2.

1 IN der seluer nacht en konde de Coninck niet slapen/ ende hiet de Chronica en de Historien voortbrengen: doe die voor dē Coninck ghelesen werden/

2 Trofteme de plaetse daer geschreuē was/ a hoe Mardocheus hadde aāgesept/ dat de twee Kamerlingen des Conincx/ Bigthana en Theres/ die aenden dorpel de wacht hielden/ ghepoocht haddē de hant aen den Coninck Assuero te legghen.

3 Ende de Coninck sprac: Wat hebben wy Mardocheo/ voor eere en goets daer voor gedaen: Doe spraken de Jongers des Conincx/ die hem diendē: hem en is daer niets voor ghescheet.

4 En de Coninck sprac: Wie is inden hof: (want Haman was indē hof gegaen/ buytē voor des Conincx huyse/ dat hy dē Coninck seyde/ Mardocheū te hangen an dē boom/ dien hy hem bereydt hadde.)

5 En des Conincx Jōgers sprakē tot hem: Siet: Haman staet inden hof. De Coninck sprack: Laet hem hier in gaen.

6 Ende doe Haman daerin quam sprack de Coninck tot hem : Wat salmen den man doen/ dien de Coninck geerne eerē woude? Haman nu dachte in synen herten : Wien soude de Coninck anders geerne eere doen/ dan my?

7 En Haman sprack totten Coninck: Dien man dien de Coninck geerne eeren woude/

8 Salmē hier brēgen/ datmē hem Conincklicke cleederē aētrecke/ die de Coninc plach te dragen en den Hengst daer de Coninck op rijt/ ende datmen de Conincklicke croon op zijn hooft sette:

9 Ende men sal sodanigen cleet en Hengst geuen/ indthant eens Vorstē des Conincx/ dat deselue dē mā aētrecke/ dien de Coninc gheerne eeren woude en voere hem op den Hēgst inder Stadtstraetē/ en late voor hem henē roepen: So salmen dien manne doen/ dien de Coninck gheerne eeren woude,

10 De Coninck sprack tot Haman: Haest v/ ende neemt dat kleet ende den Hengst/ als ghy gesept hebt/ ende doet alsoo met Mardocheo dē Jode/ die voor de poorte des Conincks sit/ ende en laet niets ghebrekē aen allen dat ghy ghesproken hebt.

11 Doe nam Haman het cleet en den Hengst/ en tooch het Mardocheo aē/ en voerde hem op der Stadt straten/ ende riep voor hem. Es salmen den man doen/ dien de Coninck gheerne eeren woude.

12 En Mardocheus quam weder aē de poorte des Conincx: ende Haman snelde hem te huys/ ende droech leedt met bewimpelden hoofde.

13 Ende vertelde synen wijue Seres/ en alle synen vrienden/ alles wat hem wedervarē was. Doe spraken syne Wyse/ en zijn Wijf Seres tot hē: Is Mardocheus vandē zade der Jodē/ voor welckē ghy hebt begonnen te vallen/ so en vermuecht ghy niets aen hem/ maer ghy sult voor hem vallen.

14 Doe sy nu noch met hem spraken/ quamē des Conincx Kamerlinghen daer by/ en drēuen Haman tot der Maeltijt te comen/ die Esther bereydt hadde.

Dat vij. Capittel.

1. Esther bidt voor haer seluen en de Joden/ en ontdeckt Hamans schalcheyt. 7. De Coninck wort gantsch toornich/ 9. en laet Haman hanghen aen den boom / dien hy Mardocheo hadde maken laten.

1 ENde doe de Coninck met Haman quam ter maeltijt/ die de Coninghinne Esther bereydt hadde/

Esther bidt voor haer seluen ende de Jodē en ontdeckt Hamās schalcheyde.

2 Sprack de Coninc tot Esther des anderē daechs/ doe hy wijngedronckē hadde: Wat biddet ghy Coninginne Esther / datmen v geue en wat begeerdy? oock het halue Coninckrijck het sal ghescheiden.

3 Esther de Coninghinne antwoorde/ ende sprack: Hebbe ick ghenade voor v geuondē/ O Heere Coninck ende behaecht het dē Coninck/ so gheeft my mijn leuen/ om mijner bede wille/ ende mijn volck/ om mijns begheerens wille.

4 Want wy zijn vercocht/ ick en mijn volc/ dat wy verdelcht/ verworcht/ en omgebracht worden: en woude het God/ wy werdē doch tot knechten en maegden vercocht/ so woude ick swijghen/ so en soude de vyandt doch den Coninck met schaden.

5 De Coninck Assuerus sprack/ ende seyde tot der Coninginnen Esther: Wie is die: of waer is hy/ die sulcks in synen sin nemen derf alsoo te doen:

6 Esther sprac: De Vyant ende Wederpartijder/ is dese boose Haman: en Haman ontsettede hem / voor den Coninck ende der Coninghinnen.

7 En de Coninck stont op vander maeltijt/ ende vanden wijn/ in synder grimmicheyt/ en ginc indē hof aendē huyse: en Haman stont op/ en badt de Coninghinne Esther om zijn leuē/ want hy sach dat hem eē ongeluck vā den Coninck alreede bereydt was.

8 Ende doe de Coninck weder wt den hof aen den huyse in de Salevaermen gegeten hadde quā/ lach Haman op de banck/ daer Esther op sat. Doe sprack de Coninck: Wil hy oock de Coninginne a verworgen by my int huys: Doe dat woort wt des Conincks monde ginck/ bedeckten sy Haman het aenghesichte.

a Of, doodē

9 En Harbona der Camerlinghen een voor den Coninck / sprack: Siet daer/ staet eenen boom inden huyse Haman/ vijftich ellē hooghe/

hooge, dien hy Mardocheo bereyt hadde/ die wat goedts voor den Coninck gesproken heeft. De Coninck sprack/ laet hem daer aen hanghen.
10 b Also hinckmen Haman aen den Boom/ dien hy Mardocheo bereydt hadde. Doe leyde hem des Conincks toorne.

b Dan. 6.14. Susan 1.62. Psalm. 7.16. Eccle. 10.4. Prou. 26.27. Syrach 28.2

Dat viij. Capittel.

1. Mardocheus wort verheuen in Hamans stede. 3. Esther bidt voor haer volck. 7. De grouwelicke Mandaten teghen den Joden ghegheuen/ 16. worden tot haerer grooter vruechden wederroepen.

Mardochei wort verheuen in Hamans stede.

1 AEn dien daghe gaf de Coninck Assuerus / der Coninghinne Esther het huys Haman / des vyandts der Joden: ende Mardocheus quam voor den Coninck: want Esther seyde hem dat hy haer toe hoorde.
2 En de Coninck tooch af synen vingerlinc/ dien hy van Haman genomen hadde/ ende gaf hem Mardocheo: ende Esther stelde Mardocheum ouer het huys Haman.

Esther bidt voor haer volck

3 En Esther sprack voorder voor den Coninc/ en viel hem te voete/ weende en smeecte hem/ dat hy wech name de booshept Haman des Agahiters / ende zyn aenslaghen / die hy teghen de Joden verdacht hadde.
4 En de Coninck reckte den gulden Scepter wt/ teghen Esther: doe stont Esther op/ ende tradt voor den Coninck/
5 En sprack: Behaecht het den Coninck/ en hebbe ick genade voor hem ghevonden/ ende ist den Coninck gelegen/ ende behage ick hem: so schryuement dat de brieuen der aenslagen Hamans/ des soons Medatha/ des Agahiters/ a wederroepē worden/ die hy geschreuen heeft de Joden om te brenghen in allen Landen des Conincks.
6 Want hoe kan ick dat quaet aensien/ dat myn volck treffen sal/ ende hoe kan ick aensien/ dat myn geslachte omkome.
7 Doe sprack de Coninc Assuerus totter Conninginnen Esther/ ende tot Mardocheo den Joden: Siet/ ick hebbe Esther het huys Haman gegheuen/ ende hem heeftmen aen eenen boom gehangen/ daerom dat hy zyn handt heeft aen de Joden gheleyt:
8 So schryft ghylieden nu voor de Joden/ als het v lieden behaecht/ in des Conincks name: ende versegelt het met des Conincx rinck: want de schriften die in des Conincx name gheschreuen / ende met des Conincx rinc versegelt werden/ en moeste niemant wederroepen.

a Dat is/ de wyle dat de boosige brieuen Hamās/ met des Conincks segel versegelt waren/ hadde het dē Jodē niets geholpen wanneer sy niet en warē op het nieuwe/ door ander brieuen wederroepen.

Wederroep des grouwelicken Mandaets tegen de Jodē gegheuen.

9 Doe werden des Coninex Schryuers geroepē/ te dier tyt/ inder derder Maent/ dat is de Maent Siuā/ inden drye en twintichsten dage: en daer werdē brieuen gheschreuen/ als Mardocheus geboot/ tot den Joden/ ende tot den Vorsten/ Landvooghden ende Hooftlieden in den Landen van Indien tot aen de Moorlādē/ namelick/ hondert en seuen ende twintich Landen: eenen yegelicken Lande na synē Schriften/ eenen yegelicken volcken na syner sprake/ en den Joden na haerer schrift ende sprake.

b 2. Esth. 7.

10 b Ende sy werden geschreuen in des Coninex Assueri name / ende met des Conincks rinck versegelt: ende hy sandt de brieuen henen/ door de ryende Boden/ op Jonge Muylen.
11 Daer de Coninck den Joden in beual/ waer sy inden Steden waren/ hen te vergaderen/ en te staen voor haer leuen/ en te verdelgen/ te verworgen/ ende om te brenghē/ alle macht des volcks en Lants/ die hē beangsteden /met tsamen den kinderen en vrouwen/ ende haer goedt te rouen.
12 Op eenen dach/ in allen Landen des Coninckx Assueri/ namelicken / inden dertienden daghe der twelffter Maendt/ dat is de Maendt Adar.
13 Het inhout nu der schrift was: Dat er gebot ghegeuen ware in allen Landen/ kondt te doen allen volcken/ dat de Joden op dien dach bereydt zyn souden/ hen te wreken aē hare vyanden.
14 Ende de ryende Boden op de Muylen/ reden snellicken ende met haeste wt/ na den woorde des Coninex: ende het ghebot werd c † op der Burcht Susan aen gheslaghen.
15 Mardocheus nu ginck wt vandē Coninc/ in Coninclicken kleederen / d † gheel ende wit/ ende met eener grooter guldē kroone/ bekleedt met eenen lynen ende purpuren mantel/ ende de Stadt Susan iuychede/ ende was vrolick.

c † An. inder Hooftstadt

d † An. blauwe.

16 Den Joden nu/ was een licht/ ende vreucht/ ende vrolicheydt ende eere ghekomen.
17 Ende in allen Landen ende Steden / aen welcke plaetse des Coninex woort ende gebodt quam/ daer was vreuchde ende vrolicheyt onder den Joden/ e wel leuen/ ende goede daghen: so dat vele Volcken inden Landen/ Joden werden: want de vreese der Jodē quam ouer hen.

e Of. Weertschap.

Dat ix. Capittel.

1. De Joden wreken hen aen hare vyanden. 7. Hamans sonen oock omghebracht ende ghehangen. 20. Danckfeest ende Gedenckfeest wordt ghehouden/ 27. ende tot een eewighe wyse aenghenomen.

1 INder twaelffter Maendt / dat is de Maendt Adar/ inden dertienden daghe/ dien des Coninex woort ende ghebodt bestemt hadde / datmen het doen soude / eenen derseluen daechs/ doe de vyanden der Jodē hoopten/ hen te ouerweldighen/ keerde het hem om/ dat de Joden hare vyanden ouerweldighen souden.

De Joden wreken hen aen hare vyanden.

2 Doe vergaderden hen de Joden in hare Steden/ in allen Landen des Coninex Assueri/ dat sy de handt leyden aen die / die hen quaet wilden/ ende niemant en konde hen wederstaen: want haer vreese was ouer alle Volcken ghekomen.
3 Oock alle Ouersten inden Landen/ en Vorsten/ ende Lantvooghden/ ende Amptlieden des Coninex/ verhieuen de Joden: want de vreese Mardochei quam ouer hen.
4 Want Mardocheus was groot indē huyse des Coninex: ende zyn gheruchte werde luydtbaer in allen Landen/ hoe hy toenam ende groot werde.
5 Also sloegē de Joden aen allen hare vyanden met † des sweerts slach/ en verworchden en brachten om/ en deden na haren wille met dien/ die hen vyandt waren.

† And. de slachtinghe des etc.

6 Ende a † op der Burcht Susā/ verworchden de Joden / ende brachten om vyf hondert Mannen.

a † An. inder Hooftstadt

Hamās sonē worden ooc omgebracht en gehangē.

7 Daertoe verworchden sy/ Parsandatha/ Dalphon/ Aspatha/
8 Poratha/ Adalja/ Aridatha/
9 Parmastha/ Arissai/ Aridai/ Vaiesatha/
10 De tien sonen Haman des soons Medatha/ des vyants der Joden/ doch aen syne goeden en leyden sy de handen niet.
11 Ter seluer tyt quam het ghetal der verworchden/ op de Burcht Susan/ voor den Coninck.
12 Ende de Coninck sprack tot der Coninghinnen Esther: De Joden hebben op der

Burcht Susan vijf hondert mannen ver-
worcht/ en omgebracht/ ende de tien sonē
Haman wat sullen sy dan noch doen indē
anderen Landen. des Coninck: wat biddet
ghy datmen u geue: en wat begeerdy meer
datmen doen sal?
13 Esther sprack: Behaecht het den Co-
ninck/ so late hy morgen de Joden te Su-
san oock doen/ na dat ghebodt van heden/
dat sy de tien sonen Haman aen den boom
hanghen.
14 En de Koninck hiet also doen: en het ge-
bot wert te Susan aengeslaghen/ ende de
tien sonen Haman werden ghehanghen.
15 Ende de Joden vergaderdē hen te Susā/
aen den veertiēden dage der Maent Adar.
en verworchden te Susan drie hondert mā
nen: doch aen hare goeden en leyden sy ha-
re handen niet.
16 Nu de andere Jodē inden Lande des Ko-
ninck/ quamen te samen/ ende stondē voor
haer leuen/ dat sy hen ruste souden maken
voor hare vyanden: ende verworchdē ha-
rer vyanden/ vijf ende tseuentich duysent:
doch aen hare goeden/ en leyden sy hare
handen niet.
17 Dat geschiede aenden dertienden daghe
der Maendt Adar: ende rusteden aen den
veertienden dach der Maent Adar: dien
maecktemen ten daghe des welleuens en
blijschappen
18 Daerenteghen de Joden te Susan warē
te samen comen/ beyde aenden dertienden
ende veertienden dage/ ende rusteden aen-
den vijftienden dage: ende dien dach maec-
temen ten daghe des welleuens ende blij-
schappen.
19 Daerō maecten de Jodē die op de Dor-
pen en in de Vlecken woondē/ dē veertien
dē dach der Maent Adar/ tē dage des wel
leuens en blijschappen/ ende deen sant den
anderen gheschencken.
20 En Mardochei beschreef dese geschiede-
nisse/ en sant de brieuen tot allen Jodē die
in allen Landen des Coninck Assueri wa-
rē/ beyde die/ die daer na by waren/ en dien
die daer verre waren.
21 Dat sy aennamen ende hieldē Jaerlicx/
den veertienden ende vijftienden dach der
Maent Adar.

Danckfeest en Gedenckfeest houdē de Joden. b Ende. Als dagen daer etc. en als een Maent etc.

22 b Na dē dagen/ daer de Jodē in tot ruste
gecomen warē van haren vyanden/ en na
der Maēt/ daerin haer smerte in blijschap/
en haer leet in goede dagē veranderet was:
dat sy deselue houden soudē/ voor daghen
des welleuens ende blijschappē/ ende deen
den anderen geschencken senden/ ende den
Armen mede deylen.
23 En de Joden namen aen/ dat sy begonst
haddē te doen ende dat Mardocheus tot
hen schreef.
24 Hoe Haman de sone Hadatha/ de Agahi
ter/ aller Joden vyant/ gedacht hadde alle
Joden om te brenghen/ ende het lot te wor
pen laten/ hen te verschricken ende om te
brenghen.
25 En hoe Esther ten Coninck gegaen was/
en gesproken hadde. dat door brieuen syne
boose aenslagen die hy tegen de Joden ge
dacht hadde/ op synē cop gekeert werden/
ende hoemen hem ende syne sonen aen dē
boom ghehanghen hadde.

De daghen Purim. Pur/ heet een lot. Purim. vele loten.

26 Daer vā dese dagen Purim heeten/ na dē
naē des Lots/ na alle woordē deses briefs/
ende wat sy selfs gesien hadden ende wat
aen hen ghecomen was.
27 Ende de Joden richteden op/ en namen
op hen/ ende op haer zaet/ ende op alle die
hen tot hen gaus/ dat sy nyet en woudē ouer
treden/ Jaerlicx te houden dese twee dagē/
als sy beschreuē en bestemt werdē: dat de-
se dagen niet te vergetē maer te houdē zijn
by kints kinderen/ by allen geslachten/ in
allen Landen ende Steden.
28 Het zijn de dagen Purim/ die niet en sul-
len ouergetreden worden onder den Jodē/
ende hare ghedachtenisse niet vergaen by
haren zade.
29 En de Coninginne Esther/ de dochter A-
bihail/ en Mardocheus de Jode/ schreuen
met gantscher macht te c beuestigen desen
anderen brief van Purim/

c Of, stadtgrypich te maken.

30 Ende sant de brieuē tot allen Joden/ inde
hondert en twee ende tseuentich Landē des
Coninckrijcx Assueri/ met vriendelicken ende
trouwen woorden/
31 Dat sy beuestichden dese daghen Purim/
op haren beste inden tijt gelijck alsse Mar-
dochei de Jode ouer haer beuesticht hadde/
ende de Coninginne Esther/ hoe sy op hare
ziele/ ende op haer zaet beuesticht hadden/
de ghescheidenisse der vasten/ ende haers
schreyens.
32 Ende Esther beual dese geschiedenisse de-
ser Purim te beuestighen/ en in een Boeck
te schryuen.

Dat x. Capittel.

1. Vander ghewelt Assueri/ en Mardochei heerlickheyt by hem.

1 Ende den Coninck Assuerus leydde der
Landē chyns op/ ende dē Eylanden in
de zee.
2 Nu alle wercke syner macht en gewelt/
en de heerlickheyt Mardochei/ die hem de
Koninck gaf/ siet/ dat is ghescreuen inder
Chronycken der Coninghen in Meden en
Persen.
3 Want Mardocheus de Jode/ was de twee
de naest den Coninck Assuerus/ ende groot
onder den Joden/ en aenghenaem onder de
veelheyt syner broederē: die voor zijn volck
wat goets sochte/ ende sprac het beste voor
alle zijn zaet.

Eynde des Boecks Esther.

Argument.

Het boec Hiob leert voornemelik/ hoemē
moet lijdtsaemlick dat ongerief verdra
gen/ dat God toesent: ende dat niet wt
de leeringhe ofte ghebodenen der Philosophie/
maer door een wonderlicke wijse/ en door de
aenmerckinghe der Godlicker voorsienige.
In het beghin des boecks is de historie van
desen heylighen persoon Hiob/ te weten/ van
zijn teghenspoet/ ende versoeckinghe/ dwelck
was eē selt saem exempel des oordeels Gods.
Daerna wordt dit oordeel Gods door menī
gherley redenen ghehandelt ende ondersocht
Ten laetsten wort de ouerwinninge ende tri-
umphe deses heylighen Mans beschreuen.

Hiob. Cap 44.

Voort is in dit boeck meer eyner Philoso-
phie/ dan in alle de boecken aller Philosophē
die opt gheweest zijn: gheliick daer voorwaer
nopt mensche onder hen gheweest en is/ die
dese materie supuerlick ghehandelt heeft. Die
Epicureen leeren haer volck vanden cruyce
af/ ende willense tot wellust ende ghenoechte
brenghen. De Peripatetici stellen de sieck ten
ende kranckheden/ ende armoeden/ onder het
grootste quaedt. Sommighe Stoici raden
den verdruckten mensche: dat hy hemseluen
het leuen neme. Hierin siet mē de schoone wijs
heydt der Heydenscher menschen/ die noch-
tans den naem hebben/ dat sy den menschen
die Philosophie ofte wijsheyt leeren.

Het Boeck
Hiob.

Dat Eerste Capittel.

1. Hiobs vromicheyt/2. welstant/5. ende
sorge voor zijn kinderẽ. 6 zijn ongeual wt
gehengenisse Gods vãdẽ Satã aengericht=
tet/20. eñ zijn wonderlic gedult daer inne.

Hiob is Jobab de Coninck Edõ/ Gen.36.33. Scilicet/ iuxta Arabiam felicem in Petrea Arabia quia tri... Sabei. a Gen.22.21 Thren.4.21 b Ezec.14.14.20. c Job.42.14 d Niet dat hy so rijcke eñ ghewel dich ghe weest zy/ maer om sy ner wysh./ verstãts eñ Godsalichs wille. is hy heerlicker gehoudẽ ge worden/ dã andere. e Dat is/ge lastert. f Job.1.1. g 1.Pet.5.8.

1 Aer was een man in den
Lãde a Uz/die hiet b Hi=
ob. die selue was slecht
eñ recht/Godvreesende/
ende vermydende het
quaet.
2 Ende generrerde se=
uen sonẽ ende drij doch=
teren.
3 c Eñ zijns Vees was seuen duysẽt Scha
pen/drij duysẽt Kemelen. vijf hondert Jock
Ossen/eñ vijf hondert Ezelinnẽ/eñ gantsch
vele gesints: ende hy was d heerlicker/dan
alle die teghent Oosten woonden.
4 Ende syne sonen gingen henen. eñ maec=
ten Maeltijden/een yegelick in synẽ huyse
op synen dach: ende sonden henen /eñ noo=
den hare drij susteren/met hen te eten ende
te drincken.
5 Eñ wanneer eenẽ dach des welleuens om
was sant Hiob henen. ende heylichdese/eñ
maecte hem des morgens vroech op eñ of=
ferde Brantoffer/na harer aller getal: wãt
Hiob dachte: Myne sonẽ mochten geson=
dicht/eñ God e geseghent hebben in haren
herten: Also dede Hiob alle daghe.
6 f Het begaf hem nu op eenẽ dach/ doe de
kinderen Gods quamen/eñ voor dẽ Heere
traden/quam de Satan oock onder hen.
7 Ende de Heere sprac tot den Satan: Van
waer comdy? Satan antwoorde dẽ Heere/
ende sprack: g Ick hebbe het Lant rontom
doorghetoghen.
8 De Heere sprack tot Satan: Hebdy geen
achtinge gehadt op mynen knecht Hiob?
want zijns gelijcken en is niet indẽ Lande/
slecht ende recht/Godvreesende/ende ver=
mijdt het quaedt.
9 Satan antwoorde den Heere/ende sprac:
Meyndy dat Hiob om niet God vreest?
10 Gy hebt doch hem/zijn huys/ eñ alleswat
hy heeft/rontõ bewaert: ghy hebt het werc
syner handen ghesegent/eñ zijn goet heeft
hem wegheberyedet inden Lande.
11 Doch streckt v hant wt/ eñ tastet aẽ alles
wat hy heeft: wat geldet/hy sal v int aenge
sichte h seghenen?
12 De Heere sprac tot Satã: Siet/alles wat
hy heeft/dat zy in uwer hant/sonder alleen
aen hemseluen en legt uwe handt niet: doe
ginck Sathan wt vanden Heere.
13 Des daechs nu doe syne sonen eñ dochte=
ren aten eñ droncken wijn in haers broe=
ders huys des eersteghebooren/
14 Quam een Bode tot Hiob/eñ sprack: De
Ossẽ ploechden/ende de Ezelinnen gingen
by hen inder Weyden/
15 Doe vielẽ die wt Rijck Arabiẽ daer in/en
namense/ ende sloegen de Jongers met de
scherpte des sweerts: eñ ick ben alleẽ ont=
komen/dat ick v aen seyde.
16 Doe hy noch sprack/quam een ander/eñ
sprac: i Het vyer Gods viel vandẽ Hemel/
eñ verbrande beyde Schapen eñ Jongers/
ende verteerdese: eñ ick ben alleene ontko=
men/dat ick het v aen seyde.
17 Doe die noch sprack/quam daer eẽ/ende
seyde: De Chaldeen maecten drij k[t] spitzẽ/
ende ouervielen de Kemelen/ende namense
wech/eñ sloegen de Jongers met de scherp
te des sweerts: eñ ick ben alleen ontloopẽ/
dat ick het v aen seyde.
18 Doe die noch sprack/quam daer een/ende
seyde: l Uwe sonen ende dochteren atẽ ende
droncken/inden huyse haers broeders des
eersteghebooren
19 Eñ siet/doe quã eenen grooten wint van
ouer de Woestyne/eñ stiet aen de vier hoec=
ken des huys/eñ wierp het op de Jongelin
gen/dat sy storuen: eñ ick ben alleen ontco=
men/dat ick het v aen seyde.
20 Doe stont Hiob op/ eñ verscheurde syne
cleederen/eñ pluckte syn hooft/ende viel op
de Aerde/ende badt aen/
21 Ende sprack: m Ick ben naect van mijns
moeders lijf gecomen/naect salick daer we
der heenẽ varen: de Heere heeft het gegeuen/
de Heere heeft het genomen: den Naem des
Heeren zy gelooft.
22 n In allẽ desen en sondichde Hiob niet/eñ
en dede niet sottelicks teghen God.

h Dat is/ vloecken eñ lasteren.
i 2.Regu.1.10.12.14.
k Ut An. hoo=pen.
l Job.8.4.
m Eccl.5.14 ende 11.10. 1.Tim.6.7. Job.27.19. Psal.49.18.
n Job.2.10

Dat ij. Capittel.

1. Hiob wort door gehengenisse Gods/
oock in het lichaẽ aẽgegrepẽ/9. dat draecht
hy met gelycker gedult. 11 Syne drij vrien=
den komen om hem te troosten.

1 HEt begaf hem nu dies daechs/ a doe
de kinderen Gods quamen/ende tra=
den voor den Heere/ dat Sathan oock
onder hen quam/ ende voor den HEERE
tradt.
2 Doe sprack de Heere tot Satã: Van waer
koemdy? Satan andtwoorde den Heere/
ende sprack: Ick hebbe het Landt rondtom
doorghetoghen.
3 De Heere sprack tot den Sathan: Hebdy
geen achtinghe ghehadt op mynen knecht
Hiob? want zijns gelijcken en is inden Lan=
de niet/slecht ende recht/Godvreesende/en=
de vermijt het quaedt/ende blijft noch vast
by syner vromicheyt: ghy dannoch hebt my
bewoghen/dat ick hem sonder oorsake ver=
doruen hebbe.
4 Satan antwoord. den Heere/ende sprac:
b Huyt voor huyt/ c ende alles wat een man
heeft/laet hy voor zijn leuen.
5 Doch streckt v hant wt/ende tast zijn ghe
beente ende vleesch aen: wat geldet/ hy sal v
int aensicht seghenen?
6 De Heere sprac tot dẽ Satan: Siet daer/
hy zy in uwer hant: doch verschoont zijns
leuens.
7 Doe voer de Satan wech vandẽ aẽgesich
te des Heeren/ende sloech Hiob met boose
sweeren/ vanden voetsolen aen/tot op synẽ
schedel.
8 Ende hy nam een stuck van eenen pot/eñ
schrabde hem/ende sat inder asschen.
9 Ende zijn wijf sprack tot hem: d Blijfdy
noch vaste by uwer vromicheyt? e Ja seght
God ende sterft.
10 Doch hy sprack tot haer: Ghy spreket als
de sotte wijuen spreken: hebben wy het goe
de ontfangen van God/ende souden wy het
quade oock niet aennemẽ? f In allen desẽ en
besondichde hem Hiob niet met synen lippẽ.
11 g Doe nu de drij vrienden Hiobs hoorden/
alle het ongheluck/dat ouer hem gekomen
was/ quamẽ sy een yegelijck van syner plaet
sen/Eliphas van Theman/Bildad vã Su=
ah/eñ Sophar van Naema: want sy werdẽs
eens/ dat sy quamen hem te beclaghen en=
de te troosten.
12 Eñ doe sy haer oogen ophieuen van ver=
re/en kenden sy hen niet: eñ hieuen op hare
stemmen/ende weenden: ende eẽ yeghelijck

a Job.1.6.
b Dat is/ Voor zijn huyt laet hy varen/kin=deren/vee/gesinne/eñ aller anderẽ huydt.
c Psal.73.8
Jobs wijf.
d Mich.7.6 Tobi.2.22. Mat.10.36.
e Je ghy doet syne kens/louet ende dienet God/ende gaet daer=uer te grõde
f Job.1.22.
g Job.42.9

verscheurde syne kleederen/ eñ sprengden
Aerde op haer hooft na den Hemel.
13 Eñ saten met hem op de Aerde/ seuen da-
gen ende seuen nachten/ eñ en spraken niets
met hem: want sy sagen dat de smerte seer
groot was.

Dat iij. Capittel.

1. Hiob vervloect dẽ dach syner geboortẽ.

1 DAerna dede Hiob synen mont op/ ende
vervloecte synen dach/
2 Ende sprack:
3 a De dach moet verloren zijn / daer ick
geboren ben: eñ den nacht doemen sprack:
Een b knechtken is ontfanghen.
4 Den seluen dach moet duyster zijn/ ende
God van bouen en moet doch niet na hem
vraghen: geenen glantz en moet ouer hem
schijnen.
5 Duysternisse eñ donckerheyt/ moetẽ hem
c† ouerweldigen/ eñ dicke wolcken moeten
ouer hem blijuen/ eñ den damp aendẽ dach
make hem afgrijselick.
6 Een donckerheyt moet dien dach inne-
men/ eñ en moet hem niet onder de dagen
des Jaers verblijdẽ/ noch in het getal der
Maenden komen.
7 Siet/ dien nacht moet eensaẽ zijn / ende
gheen juychen daerinne.
8 De Vervloeckers d† moetense verbloeckẽ
des daechs/ ende die daer bereyt zijn te ver
wecken e† den Leuiathan.
9 Hare Sterrẽ moetẽ duyster zijn in harer
dageringe: sy hope op het licht/ ende het en
come niet/ eñ en moet niet sien het aenbre-
ken des dagheraets.
10 Dat sy niet toegesloten en heeft de deure
f myns lijfs/ ende niet verborgen het onge
luck voor mynen ooghen.
11 g Waerom en ben ick niet gestoruen van
moeders lijue aen? waerom en ben ick niet
omcomen/ doe ick wt den lijue quam?
12 Waerom heeftmen my op den schoot ge-
nomen? waerom ben ick met borsten ghe-
soocht?
13 So laege ick doch nu eñ ware stille/ sliep
ende hadde ruste
14 Met den Coningen ende Raetsheeren op
Aerden/ h die het woeste bouwen
15 Of met den Vorsten die gout hebbẽ/ ende
hare huysen vol silvers zijn.
16 Of als een ontijdige geboorte verborgen
eñ ware niets/ als de ionge kinderẽ/ die het
licht noyt ghesien en hebben.
17 Aldaer moetẽ noch ophoudẽ de Godloo
sen/ met i rasẽ: aldaer rusten doch die vele
moeyt ghehadt hebben.
18 Daer hebbẽ doch met malcanderẽ vrede
de ghevangenẽ/ ende en hooren de stemme
des Dringhers niet.
19 Daer zijn beyde cleyn ende groot / de
knecht/ eñ die vã synẽ Heere vry gelatẽ is.
20 Waerõ is het licht gegeuen den arbeyt-
ghen ende het leuen den bedroefdẽ hertẽ,
21 (Die des doots verwachten/ ende hy en
comt niet: ende groeuen hem wel wt dẽ k
verborghen:
22 Die hen seer verblijden/ eñ zijn vrolic/ dat
sy het graf bekomen.)
23 Eñ den man/ welckers wech verborgen
is/ ende God voor hem den seluen bedect?
24 Want wãneer ick etẽ sal/ so moet ic such-
ten: ende myn huylen valt wt als water.
25 Want dat ick gevreest hebbe/ is ouer my
ghecomen: ende dat ick sorchde / dat heeft
my gheteeft.
26 Was ick niet gelucksalich? was ick niet
son stille? hadde ick niet goede ruste? ende
daer comt sodanighen onruste.

Het bleeckt verobt hier zyn onghe-dult/ eñ hier wort de per soõ des on-duldigẽ/ die tegen Gods oordeel murmurerẽ afghebeelt.
a Jer. 20.14.
b Of/ man-neken.
c† And. ver-masschen of bevlecken.
d† And. der dagen moe-ten etc.
e† An. haer leedt.
f Daer ick wt gebaren wart/ dat is des moeds lijf.
g Jer. 20.17 Hiob. 10.18
h Of/ die met bouwẽ om-gaen/ daer te voren niets en staet.
i Of wordẽ:
k Dat is/ wt der Aer-de:
l Wat sal de gene leuẽ die voor angst niet weet/ waer hy wt of in sal? de doot is hẽ beter.

Dat iiij. Capittel.

1. Eliphas strast Hiob synder onlijdt-
saemheyt haluen/ eñ wil/ als oock syne me
degesellen doen/ bewijsen hy zy om syner
sonden wille gheltraft: want God straft al-
leen de boose/ ende niet de goede.

1 DOẽ antwoorde Eliphas van Themã/
ende sprack:
2 Ghy hebt het misschien niet geerne
so men versocht met v te spreken: maer wie
kant doch laten?
3 Siet/ ghy hebt vele onderwesẽ/ ende moe
de handen ghesterckt.
4 Uwe reden heeft de geuallene opgericht/
ende de a† beuende knien hebdy beuesticht
5 Nu het dan aen v koemt/ nu werdy ver-
tsaecht: ende nu het v treft/ nu verschricty.
6 c Is dat † v vreese Gods v troost/ v ho
pe/ ende uwe vromicheyt?
7 Lieue gedenckt: Waer is een die onschul-
dich was omcomen: Of waer zijn de Recht
ueerdighe oyt verdelcht?
8 d Als ick wel gesiẽ hebbe/ die daer moey-
te ploechden/ ende ongeluck sayden / ende
oogstedense ooc in.
9 Dat sy door den Adem Gods zijn omge-
commen/ ende vanden gheest zyns toorns
verdelcht.
10 Het brullẽ der Leeuwen/ eñ de stemme der
grooter Leeuwen/ eñ de tanden der ionghe
Leeuwen/ zijn ghebroken.
11 De Leeuwe is omgecomẽ/ dat hy niet meer
en rooft: ende de Jongen der Leeuwinnen
zijn verstropt.
12 Ende tot my is ghecomen een heymelick
woort/ eñ myn oore heeft een woordekẽ wt
den seluen ontfanghen.
13 Doe ick gesichtẽ ouerdacht inder nacht/
wanneer de slaep ouer de lieden valt:
14 f Doe quam my vreese ende beuen aen/ eñ
alle myne been en verschrocten.
15 Ende doe dẽ geest voor my voor bygine/
stonden my de hayren te berghe aen mynen
lijue:
16 Doe stont een beelt voor mynẽ oogen/ eñ
ick en kende zyn gestalte niet: het was stil-
le/ ende ick hoorde een stemme:
17 g Hoe caneer mensche rechtueerdiger zijn
dan Godt? of een man reyner zijn/ dan die
hem ghemaeckt heeft?
18 h Siet/ onder syne knechten en is geener
sonder ghebreck/ ende in syne i Boden vint
hy sotheydt.
19 Hoe veel te meer sullen die vanden woo-
men ghegheten worden/ die inden leemen
huysen woonen/ ende die op Aerden ghe-
fundeert zijn?
20 Het duert vandẽ morgen tot andẽ avont/
so worden wy wtgehouwen: eñ eer sy het
ghewaer worden zijn sy gantsch wech.
21 Ende die vã hen ouerblijuen/ vergaen eñ
sterven onuersiens.

a† An. swac kende.
b Dat is/ Daer siet-menmen/ hoe vroom ghy zyt/ dat v God alsoo straffet.
c† And. niet uwe vreese eñ vromic-heyt/ dz ghi wat swach tet ende ho-pet?
d Prou. 22.8 Galat. 6.7.
Dese Leeu-wẽ eñ Leeu-winnẽ/ zyn de Rycke eñ Ghewel-dige op Aer-den/ die de Armeonder drucken.
e Of/ versin-de.
f Deu. 10.8
g Job. 9.2 ende 25.4. Psal. 143.3 Roman. 3.4
h Job 15.5 2 Pet. 2.4 Jud as. 6.
i Of Enge len.
Dat is/ Wijst my ee-nen Heyli-gen die on-schuldich sy geplaecht als ghy meynet: maer de dul le eñ onwe-tende / heet hy hier de loose wreue lighe liedẽ/ die na God niet en vra-gen: sulcke verderft dẽ yuer ende toorn Gods wel.

Dat v. Capittel.

1. Eliphas vaert voort te bewijsen/ dat
God allẽ de Godloosẽ straft. 17 Vermaẽt dẽ
Job hem in syner straffe weder tot God te
keeren.

1 NOemt my eenen: wat geldet/ of ghy ee-
nen vindet? eñ siet v om/ tegens na ee-
nen Heylighen.
2 Eenen dullen doch verworcht den toorne
wel: ende den onwetenden doot den yuer.
3 Ick sach eenen dullen ingewortelt/ eñ ick
vloeckte van stonden aen a† synen huyse.
4 Zyn kinderẽ sullẽ verre zijn vandẽ Heyl/
eñ sullen b verslagen worden inder poortẽ/
daer ghen Verlosser zijn en sal.

a† An. syne woningẽ.
b Of te mor sel geslagẽ

c Syuen

r Deuter.28
b Hongherighe ende Dorstighe/ heeft hy Roouers ende Tyrannen.
r† And. sal hem midden wt den doornen nemen.
f Dat is/ de mensche verdient sulcks met sondighen ende quaet hem nerghens van.
g† An. Vlincken.
h Deu 28 12
Act.14 16.
i 1.Sa.2/7.
k 1.Co.3.19
l Deu.28.29
m Esa.59.10
2 Petri 1.9.
Deut.28.29
n Psa.140.2
o Proue.3 n
Hebr.12.5.
1. Pet.4.12.
p 1.Sa.2.7.
Deut 32 39
Tobie.13 2.
Hosee.6.1.
q 1.Co.10.13

5 r Synen Oogst sal eten de b Hongerighe/
ende et de gewapende sullen hem halen, ende zyn
goet sullen de Dorstighe wtsuppen.
6 Want moeyte f en gaet niet wt der Aer-
de, ende ongheluck en wasset niet wt den
Acker:
7 Maer de mensche wort tot ongeluck gebo
ren/gelijck als de g† Voghelen sweuen in
de hoochde te vlieghen.
8 Doch ick wil als nu van God spreken, ende
van hem handelen.
9 Die groote dingen doet, diemen niet door
gronden en kan: ende wonderen diemen
niet tellen en kan
10 h Die den regen op het Lant geeft, ende laet
water komen op de straten.
11 i Die de nederighe verhoocht/ ende den be-
droefden ophelpt.
12 Hy maeckt te niete de aenslagen der listighen
dat het hare handt niet wtvoeren en kan.
13 k Hy vangt de Wijsen in haer listichejt/ende
stortet der Verkeerden raedt.
14 l Dat sy des daechs inder duysternisse loo
pen/ende m tasten inden middach/ gelijck
als inder nachte.
15 n Ende helpt den Armen vanden sweerde/
ende van haren monde ende vander hant
des Machtighen.
16 Ende is des Armen hope, dat de boosheyt
sal haren mont moeten toehouden.
17 o Siet/salich is de mensche, dien God straft:
daerom en weyghert v der castijdinge des
Almachtighen niet.
18 p Want hy verwondet ende verbindet:
Hy slaet/ende zijn hant heelt
19 q Wt ses droefenissen sal hy v verlossen/
ende inder seuende en sal hy niet quaets
aenroeren.
20 Inden dieren tijdt sal hy v vanden doot
verlossen: ende inden krijch, vander handt
des sweerts.
21 Hy sal v verberghen voor de gheessel der
tongen/dat ghy niet en vreeset voor het ver-
deruen wanneer het koemt.

r Psal.91.13

22 Int verderuen ende honger sult ghy lachen/
r ende v voor den wilden Dieren inden Lan-
de niet vreesen.

f Dat is/ de steenen sullen v koorne velden ende wareu bewonen/ le daer van een en muer rontom gemaeckt wort.
t Of schoonen.

23 f Maer v verbont sal zijn met den steene
op den velde/ende de wilde Dieren op den La-
de, sullen vrede met v houden.
24 Ende sult beuinden / dat v Hutte vrede
heeft/ende sult uwe behuysinge besorgen:
ende niet sondighen.
25 Ende sult beuinden/dat uws zaets sal vele
worden/ende uwe Nacomelingen/gelijck als
het gras op Aerden.
26 Ende sult inden ouderdom ten graue comen/
gelijck als de t garuen ingheuoert worden
te synder tijdt.
27 Siet/dat hebben wy ondersocht/ende het
is also: dat hoort/ende mercket ghy het v.

† Anders de Wonderfel.
a Dat is Gy hebbet goet troosten ben feylt niets: men eet niet ongesoten/ wanneermen het beter weet: maer ic moet als nu beyde dit ende dz etc
Amos 3.4.
b Pro.27.7
* Of sloech te morsel.

Dat vj Capittel.

1. Hiob berichtet zijn vrienden, dat hy niet
sonder oorsake so ongeduldich ghesch reyt
en hebbe: de smerte zy groot 14. Treffse
heymelicken dat sy meer wt huychelye dan
wt warachtigher liefden hem te troosten
ghecomen zijn.

1 Hiob antwoorde/ende sprack:
2 Wanneermen mynen iammer woe-
ghe / ende myn lijden te samen in een
Waghe leyde.
3 So soude het swaerder zijn/dan het zant
aen der Zee: daerom ist onnut wat ic spreke.
4 Want de pylen des Almachtigen steken in
my, derselver grimmicheyt suypt wt mynen
gheest ende de verschrickingen Godts/zijn
op my ghericht.
5 † Het Wilt en schreyt niet/wanneer het
gras heeft: den Osse en loept niet, wanneer
hy zijn voeder heeft.
6 a Kanmen oock eten dat ongesouten is!
of hoe kanmen smaken het witte/ dat om
den doyer is?
7 b Wat myner ziele tegen was an te roeren
dat is myn spyse van smerten.
8 O dat myn bede geschiede/ende my God
gaue/dat ick hope.
9 Dat God begost ende * versloech my/ende
liet syn handt gaen ende ver morselde my.
10 So hadde ic noch troost/ende woude bidden
in myner cranckheyt dat hy slechs niet ver-
schoonde: ick en heb doch niet † versaeckt/de
reden des Heylighen.
11 Wat is myn kracht, dat ick can bestandich
blyuen: ende welcke is myn eynde, dat myn
ziele soude ghedulDich zijn.
12 Myn cracht en is doch niet steenen so en is
myn vleesch oock niet metalen.
13 c Ick en hebbe doch nerghens geen hulpe, ende
myn vermoghen is wech.
14 Wie synen naesten geen barmherticheyt
en bewijst/die verlaet de vreese des Almach
tighen.
15 Myn broeders gaen verachtelick voorby
my, gelijck als een Beke, gelijck als de wa-
ter stroomen voorby vlieten.
16 d† Doch die hen voor den rijm schroemen/
ouer dien sal den sneeu vallen.
17 Te dier tijt wanneer haer de hitte druc-
ken sal sullen sy e versmachten ende wan-
neer het heet wort, sullen sy vergaen van ha-
rer stede.
18 Haer wech gaet ter zijden wt/sy treden op
het ongheuaende ende sullen omcomen.
19 Sy sien op de swegen Thema/op de paden
van Rijck Arabien wachten sy.
20 Duch sy sullen te schanden worden, wanneer
het op het allersekerste is ende hen schamen
moeten wanneer sy daer henen comen.
21 Want ghylieden zijt g† nu tot my geco-
men, ende dewyle dat ghy iammer siet, vreest
ghy v.
22 Hebbe ick oock ghesevt: Brenghet her-
waerts ende van uwen vermoghen schenct
my wat?
23 Ende verredt my wt der handt des vij-
ants, ende verlost my wt der hant der Ty-
rannen?
24 Leert my ick wil swijgen: ende wat ick niet
en weet, dat onderwijst my.
25 h† Waerom straft ghylieden de rechte re
den? wie is daer onder v lieden diese straf-
fen can?
26 Ghylieden versiert woorden, dat gy slechs
straft ende dat ghy slechs woorden vlaest, die
my vertzaech maken souden.
27 Ghylieden ouervalt eenen armen Weesen
ende graeft uwen naesten kuylen.
28 Doch dewyle ghylieden begonnen hebt,
so siet op my of ick voor v met lenghen be-
staen sal.
29 Antwoordet wat recht is myn antwoor
de sal noch recht blyuen.
30 i Wat gheldet of myn meyninge onrecht
hebbe ende mynen mont wat quaets voor-
ghecft.

† Datis/ Ic en hebb het doch nz verdient dz ick also gheplaecht worde: wonde God ic ware doodt.
And. want ick en wilde afuallen van den woorden des etc.
c Thren.1.2
d† An. welc bedroeft
And. rauw worden van ijse/ soose de sneeu bedeckt
Te dier tijt wanneer het kout wordt verurisen sy te samen/ende wanneer het heet woort vergaen sy etc.
e Dat is/de wyle dat myn vrienden nu voorby ruyschen/gelijck als een water/ende en kennen my nz salse ooc eenmael een hitte drucken: so sullen sy dan verloopen ende verdroogen daerom dat sy my nu verlaten.
f Dat is sy houden met dien, die my berooft hebben als voor int eerste Cap staet:
geuen denselven recht/ ende my onrecht gaen ooc al so worden etc
h† An Hoe bondich of vast zynde. etc.
i Iob.11.4

Dat vij.Capittel.

1. Een vriendelicke twistinge Hiobs tegen
God, met vertellinge van karigheden des
menschen eyken levens.

1 Moet de mensche niet at altoos inden
strijt zijn op Aerden ende zijn daghen
zijn als eens b Dachlooners?
2 Gelijck als eenen knecht verlangt na der
schaduwe: ende eenen Dachlooner dat synen
arbeydt wt zy.

a† An. heeft de mensche niet een bestijdende tijt op Aerden.
b Of. Heurlinck.

c Dat is/ Ick hebbe ruste/ ende des arbeyts een eynde ghesocht: maer dat is te vergeefs: daer blijft noch altoos onruste.
b Deu.28.67
e† An. Dan werde ic vā wenielt vā eender zydē op der and/ gantsch sat tot dat den dagheraet aenbrack.
f Job.9.25. ende 14.1.
g† An.sonder eenighe hope.
h† An.oogē diens die my siet.

3 Also hebbe ick wel gantsche Maenden
c te vergeefs ghearbeyt/ eñ der ellendiger
nachten zijn my vele ghewordē.
4 b Wanneer ick my leyde/ sprack ick:
Wanneer sal ick opstaē? eñ daer na reken
de ick wanneer het avont wordē woude:
e† want ick was gantsch een schuwsel
alleman, tot dat het duyster werde.
5 Myn vleesch is om ende om w ormach-
tich ende drekich: myn huydt is ver-
schrompen ende te niete ghewordē.
6 f Myn dagē zijn lichter wech gevlogē/
dan een Wevers spoele, eñ zijn vergaen/
g† dat daer geen ophoudē geweest en is.
7 Gedenckt dat myn leven eenen wint is/
eñ myn oogen niet wedercomen te sien het
goede.
8 Eñ geen h† levendighe ooge sal my meer
sien/ uwe ooghen sien my aen/ daer ouer
vergae ick.
9 Een wolcke vergaet/ ende vaert daer
heuen: also wie hier onder in de Helle
vaert/ die en koemt niet weder op.
10 Ende koemt niet weder in zijn huys/
ende zijn plaetse en kent hem niet meer.
11 Daerom en wil ick oock mijnen monde
niet weeren: ick wil spreken vandē angst
mijns herten/ ende wil wt seggen vander
droefheusse mijner zielen.
12 Ben ick dan een Zee/ of Walvisch: dat
ghy my also bewaret?
13 Wanneer ick gedachte: Myn bedde sal
my troosten/ mynen legher sal het my een
weynich verlichten/ wanneer ick met my
seluen spreke:
i Dan 2.1. 14 i So verschrickty my met droomē/ ende
maket my grouwen/
15 Dat myn ziele wenschet ghehangen te
zijn/ende myn beenen de doodt
16 Ick en begeere niet meer te leven: houdt
op van my/ wāt myn dagen zijn vergeefs
gheweest.
k Psalm.8.5 ende 144.3. Hebr. 2.6. 17 k Wat is een mensche/ dat ghy hem
groot achtet, eñ bekommert v met hem?
l Deut.8.2 Gen.22.1. 18 Ghy soeckt hem dagelicks te huys/ l eñ
versoecket hem alle stonden.
19 Waerom maeckty v niet vā my/ eñ latet
niet af/ tot dat ick myn speeckel verslinde.
20 Hebbe ick gesondicht/wat sal ick v doē?
O ghy menschē hoeder/waerom maeckty
my dat ick aen v stoote/ ende ben my sel-
uen eenen last?
21 Ende waerom en vergeefdy my myn
misdaet niet/eñ neemt wech mijne sondē?
want m† nv sal ick my in de Aerde leggen
ende wanneermen my morghen soeckt/ so
en sal ick daer niet zijn.

m† And. so ic nu in stof sliepe/ ende ghi my morghen vroech soecken soudet / so en waer ic niet daer.

Dat viij. Capittel.

1. Bildad straft dē Hiob. 5. Onderstaet hem tot bekentenisse syner sonden/ eñ also verdiender straffe te brengen/ 11. eñ leyt hem der huychelrie/ (dier aert hy son beschrijft/) schuldt op.

Bildad spreeckt met Hiob.
a Hiob. 1. 4.5.
b Deut.30. 1.8.
c† And. de wooninghe dyner gherechticheyt weder bevredighen.

1 DOe antwoorde Bildad van Suah/
ende sprack:
2 Hoe lange wildy sulcx spreken? eñ
de reden uws monts sulck eenen stouten
moet hebben?
3 Meyndy dat God onrecht richte/of de
Almachtige het Recht verkeert?
4 a Hebben uwe sonen voor hem gheson-
dicht/ so heeft hyse verstooten/om harer
misdaet wille.
5 b So ghy v nv by tijdē tot God maket/
ende den Almachtighen smeecket/
6 Eñ so ghy reyn eñ vroom zijt/ so sal hy
opwaken tot v/ eñ sal c† weder oprichten
de wooninghe / om uwer gherechticheydt
wille.
7 Eñ wat ghy te voren te weynich gehadt
hebt/ dat sal hier namaels seer toenemen.
8 Want vraecht de voorgaende geslachtē/
eñ neemt v voor/ te doorsoecken hare va-
deren.
9 Want wy zijn van gisteren aen / ende en
weten niets: onse leven is een schaduwe
op Aerden.
10 Sy sullen v leeren eñ v segghen/ eñ hare
redenen wt haren herten voortbrengen.
11 Kan oock het d schelf opwassen/ waer
het niet vocht en staet? of gras wassen
sonder water:
12 And. alst noch bloeyt eer het afgehouwē
wort verdorret eer/ dat e† mē hoy maeckt.
13 So gaet het alle dien/ die Godes verge-
ten. ende de hope der huychelaers sal ver-
loren zijn.
14 Wāt zijn toeversicht vergaet/ ende zijn
hope is een spinnewebbe.
15 Hy verlaet hem op zijn huys/ ende en sal
doch niet bestaen: hy sal hē daer aenhou-
den/ maer doch niet bestaende blijuen.
16 f Het heeft wel vruchten, eer dan de
Sonne koemt/ eñ rijsers wassen voorts in
synen Hof: Zijn zaet staet dicht by den wa-
teraderen. ende zijn huys op steenen:
17 Wanneer hy hem nu verslindt van syner
plaetse sal hy hem tegen hem stellen: recht
als en kende hy hem niet.
18 Siet/ dat is de vreuchde zijns wesens/
ende andere sullen wt het stof wassen.
19 Daerom siet / dat God de Vrome niet
en verworpt/ ende en onderhout de handt
der Boosachtigen niet/
20 Tot dat uwen mondt vol lachens wor-
de / ende uwe lippen vol juychens.
21 Die v dan haten/sullen te schanden wor-
den/ ende der Godloosen Hutte en sal niet
bestaen.

d Dat is/ biesen.
e† Anders eenich ander kruyt.
f And. Ghelyck als eenen (boom) groyt inder Sonnen/ eñ breydt syn tacken ouer synen gaerdē/ staet my doorvlochten wortels aen de Fonteyn wateren/dat het een huys van steenen gelyck siet. So hy opghelicht wort van syner stede/ dat hyse versake / ende spreecke/ Ick en kenne v niet: Siet so is dat de vreucht zijns wesens, dat hy in eē ander Aerde wast

Dat ix. Capittel.

1. Hiob ghestaet dies / dat daer gheen Mensche voor God, (diens Almoegentheyt hy prijst,) bestaen eñ onschuldich zyn kan / of hy schoon voor den menschen de vroomste zy: 22 noch so staet vaste/ dat God na synen wille eñ niet rechtueerdigen oordeele, niet alleenlick de boose, maer ooc de vrome menichmael straft.

1 HJob antwoorde / ende sprack:
2 a Ja ick weet het seer wel / dat het
also is / Dat een mensche niet recht-
ueerdich bestaen en kan teghen God.
3 Heeft hy lust met hem te twisten / so en
kan hy hem op duysent niet een antwoor-
den.
4 b † Hy is wijs eñ machtich: wie heeft
het oyt wel c gelukt, die hem teghen hem
ghestelt heeft?
5 Hy settet de Bergen om/ eer sy het ghe-
waer worden/ die hy in synen toorne om-
keert.
6 Hy beweecht een Lant wt syner plaetse/
dat zijn pilaren beuen.
7 Hy spreeckt totter Sonne / so en gaet sy
niet op/ ende versegheit de Sterren.
8 Hy breydt den Hemel wt alleen/ eñ gaet
op de baren des Zees.
9 Hy maeckt den waghen aenden Hemel
eñ een Orion/ende het Seuengesterte, eñ
de Sterren teghen Zuyden.
10 Hy doet groote dingen diemen niet door
gronden en kan: eñ Wonderen/ dier gheen
ghetal en is.
11 Siet/ hy gaet voor my ouer / eer ick des
ghe-

Hiob spreeckt eñ prijst Gods Almoegentheyt.
a Hiob.4. 17 ende 25. 4. Psal. 143.2.
b† An. Wie is daer eēs wijsen hertens/ eñ geweldich in stercke/ die hem [illegible] ende hebbe vrede ghehadt?
c Of / ghe-slagen/
d Amos.5.8
e Is dat klaer ghesteernte tegent Zuyden/ dat de Boeren/ dē Jacobs staf heeten.

ghewaer wordt: en verandert hem/ en ick merckt.

f † An. wat wech neemt/ wil het etc.
g Eccle. 8. 4
h Iere. 10. 10
i Dat zijnde hoochmoedighe Ionckerẽ/ die hen op hare macht verlaten/ ende eenen peghelickẽ helpen connen.
† And. allere geweldichste helpers.

12 Siet/ wanneer hy snellick f wech vaert/
wie wil hem weder halen? g wie wil tot
hem segghen: Wat maeckty?
13 h Hy is God/ sijnen toorn en kan nie=
mandt stillen: onder hem moeten hen
buyghen de i † hoovaerdighe heeren.
14 Hoe soude ick hem dan antwoorden/ eñ
woorden vinden teghen hem?
15 Wanneer ick oock allreede recht hebbe/
so en kan ick hẽ dan noch niet antwoordẽ
maer ick moeste om mijn Recht smeecken.
16 Wanneer ick hem alreede aenroepe/ eñ
hy my verhoort/ so en ghelooue ick doch
niet/ dat hy mijn stemme hoort
17 Want hy vaert ouer my met onstuymic=
heyt/ ende maeckt my der wonden vele
sonder oorsake.
18 Hy laet mijnen gheest hẽ niet verquickẽ/
maer maeckt my vol bedroeffenisse.
19 Wilmẽ macht/ so is hy te machtich: wil=

k † And. hẽ teghen my verdraghen.

men Recht/ wie wil k † mijn getuyge zijn?
20 Segge ick/ dat ick rechtuaerdich ben/
so verdoemt hy my doch: ben ick dan
vroom/ so maeckt hy my tot onrecht.

l. 1 Cor. 4.

21 l Ben ick dan vroom/ so en derf hem
dies mijn ziele niet aennemen/ ick en be=
geere geens leuens meer

m Eccle. 9. 2

22 Dat is dat eene/ dat ick gheseyt hebbe:
m hy brengt om/ beyde den Vromen ende
Godloosen.
23 Wanneer hy beginnt te gheesselen/ so
dringt hy voort haest ten doot/ eñ bespot
de aenuechtinge der onschuldighen.
24 Het Landt dan noch wordt ghegheuen
onder de handt des Godloosen/ dat hy
hare Richters onderdrucke: Isset niet al=
so: hoe soude het anders zijn?

n. Hiob. 7. 6

25 n Mijn daghen zijn sneller gheweest dan
een Looper: sy zijn ghevloden/ ende en
hebben niet goedts beleeft.
26 Sy sijn vergaen/ gheliick de stercke
Schepen/ gheliick als eenen Arendt ter
spyse vlieght.
27 Wanneer ick dencke: Ick wil mijner
klage vergheten/ ende mijn ghebaer laten
varen/ ende my verquicken:

o Namelicken/ dat sy niet weder en komen.

28 So vreese ick alle mijn o smerte/ dewijle
dat ick weet/ dat ghy my niet onschuldich
zijn en laet.
29 Ben ick dan Godloos/ waerom lijde ick
dan sulcke onnutte plaghe?

p Iere. 2. 22

30 p Wanneer ick my alreede met allen
sneeuwater wiessche/ ende reynichde mijn
handen met Fonteynwater:
31 So suldy my doch duycken inden dreck/

q Dat is/ deuchden.

ende mijne q kleederen sullen my eysselic=
ken aenstaen.
32 Want hy en is niet mijns ghelijcken/
dien ick antwoorden mochte/ dat wy te
samen voor het gherichte quamen.

r 1. Tim. 2. 5
f Of/ middelaer.

33 r Daer en is gheen f Scheydtsman
tusschen ons/ noch die zijn handt tusschen
ons legghe.
34 Hy neme van my sijne roede/ ende late
sijne verschrickinghe van my:
35 Dat ick mach spreken/ eñ my niet voor

t † And. eñ dewijle dat het alsoniet en is/ moet ick my stille houden.

hem vreesen en deerf: t † anders en kan ick
niets doen dat voor my sy.

Dat x. Capittel.

1. Hy verantwoordt hẽ voor God als voor eenẽ Richter/ eñ voert zijn gantsche redene daer henen/ Dewijle op Aerden niemandt sonder schult en leeft/ eñ Godt dat weet/ waerom hy dan so ros zy metter straffe: Item/ waerom hy straft/ so doch niemandt zijn ghewelt ontloopen en mach.

1 Mijner zielen verdriet mijn leuen: ick
wil mijn klaghe ouer my gaen laten/
ende spreken vander bedroeffenisse
mijner zielen.
2 Eñ tot God segghen: Verdoemt my niet
laet my wetẽ waerom ghy met my twistet
3 Behaecht het v/ dat ghy ghewaldt doet
ende my verworpet/ dien uwe handen ghe=
maeckt hebben/ ende maket der Godloosen
voornemen tot eeren?
4 Hebdy dan oock vleeschelicke ooghen/
of siedy als een mensche siet?
5 Of is uwen tijt/ als eens menschen tijt/
of uwe Iaren/ als eens mans Iaren?
6 Dat ghy na mijner misdaet vraget/ ende
soecket mijn sonde:
7 So ghy doch weter/ dat ick niet God=

a Deu. 32. 39
b Psal. 119. 73
c Niets is aen my dat ghy niet ghemaeckt en hebt/ of dat niet uwe en is: noch verwerpt ghy my/ als hadde my een ander ghemaeckt/ die v vyant ware/ so geheel en nedy v dijns eygens niet aen.

loos en zy: a so doch daer niemandt en is/
die wt uwer hant verlossen kan.
8 b Uwe handen hebbẽ my gheschapen/ eñ
ghemaeckt alles wat ick c om eñ om ben:
ende ghy versincket my gheheelick.
9 Dencket doch/ dat ghy my wt leem ghe=
maeckt hebt/ ende sult my weder tot Aerde
maken.
10 d Hebdy my niet gheliick als melck ghe=
molcken ende als kase laten runnen?
11 Ghy hebt my huydt eñ vleesch aengheto=
ghen/ met beenen ende aderen hebdy my te
samen gheuoecht.
12 Het leuen eñ weldaet hebdy aen my ghe
daen/ eñ v opsien bewaert mijnen e adem.

d Sap. 7. 2.
e Dat is/ mijn leuen/ dat de adem bewijst.

13 Eñ hoewel ghy sulcx in uwer herten ver=
berghet/ so weet ick doch/ dat ghy des ghe=
dencket.
14 Wanneer ick sondige/ so merckt ghy het
haest/ ende en laet mijne misdaedt niet on=
ghestraft.
15 Ben ick Godloos/ so is my wederom
wee/ ben ick rechtueerdick/ so en derf ick
doch mijn hooft niet opheffen/ als die ick
vol versmaetheyts ben/ eñ sie mijn ellende.

f And. Als het come op het hoochste/ dat ghy my als een Leeu najaghet/ doch ghy hiduet wederom wonder met my.

16 f † Eñ gheliick als een opgericht Leeuw
iaecht ghy my/ eñ handelt wederom grouwe=
lycken met my.
17 Ghy vernieuwet uwe ghetuyghen teghen
my/ eñ maket uwe toornes vele op my: het
eene plaecht my om 't ander met hoopẽ.

g Hiob. 3. 11.
Iere. 20. 14.

18 g Waerom hebdy my wt moeders lijue
komen latẽ? och dat ic ware omgekomen/
ende my noyt geen ooghe ghesien en had=
de.
19 So ware ick/ als die noyt gheweest en
zijn/ van moeders lijue tẽ graue gebracht.
20 Wil dan gheen eynde hebben mijn kort
leuen? ende van my aflaten/ dat ick een
weynich verquickt worde?
21 Eer dan ick henen ga ende en kome niet
weder/ namelicken int Landt der duyster=
nisse ende donckerheyt.
22 In het Lant daer het sticke dick duyster
is/ ende daer gheen ordeninghe en is/ daer
het schijnt als de donckerheyt.

Dat xi. Capittel.

1. Zophar straft dẽ Hiob/ 6. hout hem voor/ dat zijn sondẽ veel meer straffen ver=dient hebben/ ende dat hem niemant teghen Godt setten sal/ 13. ende wijst hem lijdtsaemheyt ende beteringhe.

Zophar spreket/ eñ straft Hiob onbillick.
a Of/ Swetser/ klapaert.

1 Doe antwoorde Zophar van Naema/
ende sprack:
2 Wanneer emer langhe ghesproken
heeft/ moet hy niet oock hooren? moet dan
een a Wasscher altoos recht hebben?
3 Moeten de lieden tot uwen grooten
wasschen swyghen/ dat ghy bespottet/ ende
v niemant beschame?

b Hiob 6.30 ende.16.17
4 Ghy sprecket v Mijn reden is reyne / eñ
louter ben ick voor uwen ooghen.
5 Och dat God met v sprake / ende dede
syne lippen op
6 Ende dede v kont de heymelicke wijsh:
want hy hadde noch wel meer aen v te doē
op dat ghy wistet/dat hy uwer sondē niet
alle ghedencket.
7 Meyndy dat ghy so vele wetet/ als God
weet/ende wilter alle dinck so volcomelick
treffen/als de Almachtighe!
8 Hy is hoogher dan den Hemel/wat wil-
dy doen ?dieper dan de Helle / wat kendy
weten?
9 Langher dan de Aerde/ende breeder dan
de Zee.
10 So hyse omkeerde of verberchde/ of op
eenē hoop worpe/wie wil het hem weerē/

c 1.Sam.16.7 Jer.17.10.
11 c Want hy kent de loose lieden: hy siet
de ondeucht /ende soude het niet verstaen

d† An. corēteu verstāde
12 Een onnut man d† blaest hem op / ende
een geboren mensche wil zijn/als een ionck
e wildt.

e Dat is/ vry ende synen eyghen wille hebbē
13 Wanneer ghy v herte haddet ghericht et/
ende uwe handen tot hem wtghebreydet.
14 Wanneer ghy de ondueght/die in uwer
handt is haddet verre van v ghedaen/ dat
in uwer hutte gheen onrecht bleue/
15 So mochtet ghy v aensichte op heffen
onstraffelick/ende soudet vaste zijn/ ende v
niet vreesen.
16 Dan soudet ghy der moeyte vergheten/
ende so weynich dencken/als des waters
dat voor by gaet.

f Esaie.58.8
17 f Ende den tijt ws leuens soude opgaen
als den middach/ ende de duysternisse sou-
de eenen lichten morghen worden.

g Leui.26.5
18 g Ende mochtet v dies troostē/ dat daer
h† And. een gracht graven/ ende se ker slapen.
noch hope voor handen zy / ende soudet h
met ruste int graf komen.
19 i Ende soudet v legghen/ ende niemant
soude v opschricken/ende vele souden voor
i Leui.26.6
v vlieden.
20 Mach de ooghen der Godloosen sullen te
niete worden/ ende en sullen niet ontloopē
k† And haer ziele beangstelt.
komen: want haer hope sal k† harer zielen
feylen.

Dat xij. Capittel.

1. Hiob straft zijn vrienden/bewijst hē/
dat wt vryē wille keur Gods/ons alle dinc
ontmoet/nz wt onsē verdiensten of misver
dienstē: want de Godloosē hebbē hier me
nichmael beter /dan de vrome. 14. Be-
schrijft de macht Gods.

Hiob antwoordet dē Zophar.
1 Doe antwoorde Hiob/ende sprack:
2 Ja ghy zijt v lieden/met v liedē sal
de wijsheyt sterven.
a Of snoodt
3 Jck hebbe so wel een herte als ghyliedē/
ende en ben niet a slechter dan ghy : ende
wie is daer die sulcks niet en weet?
b† An. Jck ben als eener/ die van synen etc.
4 b† Wie van synen naesten belacht wort/
die sal God aenroepen/ die sal hem verhoo
ren: de rechtueerdige ende vrome moet be
lacht worden.
Wort: die God aenroept ende die God verhoort sy nen naesten eenen spot de rechtueerdighe. etc.
5 Ende is een verachtet c lichteecken in-
de ghedachten der Stouten/staet dannoch
dat sy hen daer aen ergheren.
6 Der Verstoorders hutten hebben de vol
heyt /ende woeden teghē God koenlickē/
hoewel het hen God in hare handen ghe-
gheuen heeft.
Prou.14.20.
c Dat is een glimmende wille
7 Vraecht doch het Vee/dat sal het v leerē
ende de Vogelen onder den Hemel/die sul-
lent v segghen.
8 Of spreect et met der Aerden/ die sal het v
leeren/ ende de visschen in dē Zee sullent v
vertellen.
9 Wie en weet sulcks alles niet / dat des
Heeren handt dat gemaecht heeft!
d Sapi.3.1.
10 d Dat in syner handt is de ziele alle des
ghenen dat daer leeft / ende den Gheest al
les vleeschs/eens yeghelicken?
e Hiob.34.3.
11 e Proeft de oore niet de reden: ende den
mondt smaket de spijse?
f Dat is/ gy segghet, de wijsheyt zy by den grootvaderen: maer ick segge: sy zy by Gode/ die al leeue alle Koninghen/ Priesteren/ Richterē ge walt/ kunst ende Heylicheyt te niete maeckt
12 f Ja by den Grootvaderen is de wijsh/
ende het verstandt by den Ouden.
13 By hem is wijsheyt ende ghewalt/ raet
ende verstandt.
14 Siet/wanneer hy breeckt/ soo en helpt
gheen bouwen: g wanneer hy yemanden
besluyt/ so en can niemant opmaken.
15 h Siet/wanneer hy het water besluyt/
so wordt alle dinck dorre: ende wanneer hy
het wtlaet/so keert het landt om.
16 Hy is sterc/ende voert het wt: syne is bey
de die daer dwaelt/ende daer verleydt.
17 Hy voert de Vroeden ghelijck als eenen
roof/ ende maeckt de Richters dul/
18 Hy ontbindt der Koningē bedwanck/ eñ
gordet met eenen gordel hare lendenen.
Hiob.32.7.
g Esa.22.22 Apocal.3.7.
19 Hy voert de Priesters als eenen roof/ eñ
laet het faelgeren den stercken.
h Esai.50.2
i† An. keert de Geweldighe omme
20 k Hy keert wech de lippen der warachti
ghen/ ende neemt wech de zeden der Oudē
k 2 Pa.18.21
21 Hy giet verachtinge op den Vorstē ende
maeckt het verbondt der geweldighen los.
22 l Hy opent de duyster gronden/ende brēgt
wt het doncker aen het licht.
Ezech 14.4
23 Hy maeckt sominghe ten grooten volc-
l Luce.12/2
ke/ ende breugt se m† wederō/ hy breydt het
m† And. te niete: hy etc
een volck wt /ende drijft het weder wech.
24 Hy neemt wech den moet der Oversten
des volcx inden lande / eñ maecktse dolen
op eenen omweghe/ daer geenē wech en is
25 Dat sy de duysternisse tasten sonder licht
ende maecktse dolen/gelijck als die daer dronc
ken zijn.

Dat xiij. Capittel.

1. Hiob spreeckt so hem te moorde is/eñ
ongheueynst/4. scheldtse als huychelaers/
ende maeckt de wijsheydt ende voorsichtic
heyt Gods met syner twistinghe / grooter
ende heerlicker tegen hen/ met hare schoon
reden.

1 Siet/ dat heeft mijn ooge altemael gesiē/
ende mijn oore ghehoort/ ende ick hebbe
het verstaen.
a Of snoot
2 Wat ghylieden wetet/dat weet ick oock/
ende en ben niet a slechter dan ghylieden.
3 Doch woude ick geerne tegen dē Almach
tigen spreken/ende woude geerne met God
rechten.
4 Want ghy bediedet valschelicken / ende
zijt altemael onnutte Medecijnmeesters.
b Pro.17.28
5 b Woude God/ ghy swyghet/ so werdet
ghylieden wijs gheachtet.
6 Hoort doch mijn straffe/ende merckt op v
saken/ daer van ick spreke.
7 Wilt ghylieden God verantwoordē met
onrechte/ende voor hem listicheyt gebruyc-
ken?
c† An. voor God twistē of rechten.
8 Wilt ghylieden syuen persoon aen sien/
wilt ghylieden c† God verbidden?
d Of Tuyschers wijse bedrieghen
9 Sal het v oock wel gaen/ wanneer hy v
rechten sal/ Meynt ghy /dat ghy hem d
tuysschen sult/gelijck alsmen eenen mensch
tuyschet/
10 Hy sal v straffen/so ghy den persoon hey
melicken aensiet.
11 Sal hy v niet verschrickē/wanneer hy hē
sal voortwaerts maken/ ende zijn vreese sal o
uer v lieden vallen.
e† And. lijf.
12 Uwe ghedachtenisse sal verghelijcke wor
den der asschen/ende uwen e† rugge sal als
eenen leemhoop zijn.

13 Swijghet mij/dat ick spreke/het en sal
mij niet faelgeren.
14 Wat sal ick mijn vleesch met mijnen tan-
den f bijten/ende mijn ziele in mijne handē
legghen.
15 Siet/g† hij sal mij doch verworghē/ende
ick en kans niet verwachten/h doch wil
ick mijne weghen voor hem straffen/
16 Hij sal ymmers mijn Heyl zijn: want/geē
Huychelaer en koemt voor hem.
17 Hoort mijne reden/ende mijne wtleggin
ghe voor uwen ooren.
18 Siet/ick hebbe het oordeel al reede ghe-
velt: ick weet het/dat ick sal rechtveerdich
zijn
19 Wie is daer/die met mij richten i† wil
doch nu moet ick swijghen/ende verderuē
20 Tweerley en doet mij slechs niet/so wil
ick mij voor v niet verberghen.
21 Laet uwe hant verre van mij zijn: ende v
verschricken en verschricke mij niet.
22 Roept mij/ick wil v antwoorden: of ick
wil spreken/antwoordt ghij mij.
23 Hoe vele is mijner misdaet ende sonde?
laet mij wetē mijne overtredinghe/ēde sonde
24 Waerom verberchdij v aengesichte/ende
houdt mij voor uwen vyandt?
25 Wil dij teghen een vliegende bladt so
ernstachtich zijn/ende eenen dorren hallem
vervolghen?
26 Want ghij schrijft mij een bedroefenisse/
k ende wilt mij ombringhen/om der sondē
wille mijner ionckheyt.
27 l Ghij hebt mijnen voet inden stoel gelept
ende hebt achtinghe op alle mijne paden/
ende siet op de voetstappen mijner voetē
28 Ick die doch gelijck als een vuylaes ver
ga/ēde als een cleedt dat de Motten eten.

> f Dat is/ wat sal ick mij vele ca- stijdē. ēde mij wee doe/ so ick doch sterven moet ēde en helpt mij niet. Ja- te/mijn sie- le in de han den leggen/ dat is wa- gen/ende in bare geven.
> g† An. wan neer hij mij schoon doo dede/so woude ick doch op hē hopen: alle- ne wil ick mijne etc.
> h Psal.32.5.
> i Luce.15.18.
> †† And. wil: dat ick nu swijghe ēde den gheest opgheve?
> k Psa.25.7.
> l Hiob.33.11.

Dat xiiij. Capittel.

1. De kortheyt ende kranckheyt men schelicken levens wort vertelt/ ende dit hoort tot den voorigē twist/aen het eynde tot xiiij. Capittel begonst.

1 DE mensche van eener vrouwen gebo-
ren/leeft eenen korten tijdt/ ende is
vol onrusten.
2 a Gaet op ghelijck als een bloeme/ende
valt af/b vlucht als een schaduwe/ēde en
blijft niet.
3 Ende ghij doet uwe ooghen over sulck ee
nen op/dat ghij mij voor v int gherichte
trecke.
4 c Wie wil eenen reynen vinden/bij dien/
daer niemant reyn en is?
5 Hij heeft synen bestemden tijdt/het d ge-
tal syner Maenden staet bij v: ghij hebt eē
d perck ghesettet/dat en sal hij niet overgaē
6 Maeckt v van hem/dat hij rust hebbe/
tot dat synen tijdt come/dien hij/als een
Dachlooner verwachtet.
7 Eenen boom heeft een hope/wanneer hij
alreede afghehouwen is/dat hij hem we-
der verandere/ende syne spruyten en hou-
den niet op.
8 Hoewel synen wortel inder Aerde verou-
det/ende synen stam inden stof sterft:
9 So groent hij doch weder/vanden reuck
des waters/ēde wast daerhenen/en e als
ware hij gheplantet.
10 Waer is daerentegen een mensche/wan-
neer hij doot/ēde omcomē/ende daervan is?
11 e Ghelijck als een water wtloopt wt der
Zee/ ende als eenen Vloet verloopt ende
verdroocht/
12 So is een mensche/wāneer hij hem leyt/
f ēde en sal niet opstaē/ēde en sal niet opwa-
ken/so lange als den Hemel blijft/noch vā
synen slaep opghewecket worden.

> a Esa.40.6
> b Hiob.8.9. Psa.144.4
> c Psal.51.7.
> d Of/ mate.
> e Eccle.1.7.
> f Dan.12.12 Joan.5.2. 1.Cor.15.52 1.The.4.16.

13 Ach/dat ghij mij inder hellē verdeckedet/
ende verberchdet/tot dat hem uwen toorne
legghe/ende sette de mij eenen tijt/dat ghij
aen mij dencket.
14 Meyndij eē doot mensche sal weder levē?
g ick wachte dagelicx/dewijle dat ick strijt/
dat mijn veranderinghe kome.
15 Dat ghij mij willet roepen/ende ick v ant
woorden/h ende woudet i† het werck uwer
handen niet wtslaen.
16 k Wat ghij hebt alreede mijne gangen ge-
telt: doch ghij en wilt dannoch geen achtin
ghe hebben op mijne * sonde.
17 Ghij hebt mijne overtredinge in een bun-
delken versegheit/ende mijn misdaet te sa-
men ghevatet.
18 Eenen berch vervalt doch/ende vergaet/
ende een Rotzsteen wort van zijn plaetse om
ghesettet.
19 Het water wascht de steenē wech/ende de
druppen drijven de Aerde wech: doch des
menschen l hope is verloren.
20 Want ghij stoot hem gantsch om/dat hij
henen vaert: verandert zijn wesen/ ēde laet
hem varen.
21 Zijn syne kinderen in eerē/dat en weet hij
niet: oft sij m† slecht zijn/dies en wordt hij
niet ghewaer.
22 Dewijle hij het vleesch aē draecht moet
hij smerte hebben: ēde dewijle dat zijn ziele
noch bij hem is/moet hij leet draghen.

> g Gen.47.9.
> h Psa.138.8
> i† And. den wercke u- wer handen wel.
> k Pro.5.21. Hiob.31.4. ende 34.21.
> * Of/ straf- finghe.
> l Dat is voor den doodt en heeft hij geē hope in d'e- sen leven.
> m Of/ ka- tijnich/ver- achtelick/
> † and. bek- ment.

Dat xv. Capittel.

1. Eliphas beweert/dat niemant voor Godt onschuldich ende reyn zy/dat welc- ke Hiob selfs toestaet/des halven hij hem onbillicken straft. 20. Beschrijft daer mede het wesen der Godloosen.

1 DOe antwoorde Eliphas van Theman/
ende sprack.
2 Sal een wijs man so opgheblasene
woorden spreken/ende synen buyck vullen
met a† loose reden?
3 Ghij straffet met woorden die niet en
deughen/ende v redene is gheen nut.
4 Ghij hebt de vreese varen laten/ēde spre-
ket te veracht elick voor God.
5 Want b† v misdaet leert uwen mont al-
so/ende hebt verkoren een schalckachtighe
tonghe.
6 Uwen mont sal v verdoemen/ēde niet ick:
uwe lippen sullen v antwoorden.
7 Zijdij de eerste mensche geborē: zijdij voor
allen Berghen ontfanghen?
8 Hebdij Gods heymelickē raet gehoort: ēde
is de wijsheyt selve minder dan ghij?
9 Wat weetij/ dat wij niet en weten: wat
verstadij/dat bij ons niet en is?
10 Daer zijn grouwe ēde oude onder ons/die
langher gheleeft hebben dan uwe vaders.
11 d Soude Gods troostinge so weynich voor
v gelden? doch ghij hebt ergens een heyme
lick stuck bij v.
12 Wat neemt v herte voor ? wat siedij so
stout?
13 Wat settet hem uwē moet tegē God/dat
ghij sulcke redenen wt uwen monde latet?
14 Wat is eē mēsche/dat hij soude reyn zijn/
ende dat hij soude rechtveerdich zijn/die vā
eener vrouwen gheboren?
15 e Siet/onder zijn Heylighen en is niemant
onstraffelick/ende de Hemelen en zijn niet
reyn voor hem.
16 Hoe veel meer een mensche die eenē grou-
wel ende boos is/die het onrecht suypt als
water?
17 Ick wilt v kondt doen/hoort mij toe/ēde
wil v vertellen wat ick ghesien hebbe.

> Eliphas.
> a† And den Oostenwin- de.
> b† An. uwē mont leert (anderen v misdaedt)
> c Of/ slech- ter/veracht- ter/
> d Dat is/ Meyndij dat God de sondaers troost/ ende synen troost so ge- ringhe of ge- schietlick he- nen werpt/ ghij moet te voren d/ oom/ wor- den.
> e Hiob.4.18.

Wat

18 Wat de Wijsen gesept hebben/ende harē
Vaderen niet verholen gheweest is.
19 Welcken alleen het Lant gegevē is/dat
daer niemant vremts door henē gaē moet.
f Gen.4.12. 20 f De Godloose beeft alle zijn leefdaghe/
ende den Tyranne is het getal syner Jarē
verborghen.
g Lev.26.36 21 g Wat hy hoort/dat verschrickt hem/eñ
wanneer het ooch alreede vrede is / noch
vreest hy hem de Verderver come.
h Hebr. der 22 Eñ en gelooft niet/dat hy mach h het on
duysternisse ghelucK ontloopen / eñ versiet hem altoos
des sweerds'
23 Hy treckt henen ende weder na broot/ eñ
hem dunckt altoos/den tijt zijns ongelucs
zy voorhanden.
24 Angst ende noot verschricken hem/eñ slaē
hem neder. gelijck als eenen Koninck met
eenen Heyre.
25 Want hy heeft zijn hant tegen God uit=
gestreckt/ende hem teghen den Almachti=
ghen ghesterckt.
26 Hy loopt met dē cop aen hem/ eñ vechtet
halsstarrich teghen hem.
i Namelic= 27 Hy i drupst hem als eenē vettē dalch/eñ
ken teghen maeckt hem vet ende dicke.
God/als ee 28 Hy sal doch woonen in verstoorde Ste=
nē vettē die den. daer gheen huysen zijn/ maer op eenen
ken eñ ver= houp ligghen.
telen Osse. 29 Hy en sal niet rijck blijven/eñ zijn goet en
sal niet bestaē/ eñ zijn geluck en sal hem nz
uitbreyden inden Lande.
k Esaie.11.4 30 Ongheval en sal niet van hem aflaten/
2.Thess.2.8. de vlamme sal zijn tacken verdorren/k en=
de door den adem haers monts hem wech
eten.
31 Hy en sal niet bestaen/want hy is in synē
ijdelen duncken bedrogen/ ende ydel sal sy=
nen loon zijn.
32 Hy sal een eynde nemē/ wanneer het hem
ondequaem is/ ende synen tack en sal niet
groenen.
33 Hy sal afgescheurt worden/gelijck als eē
ontijdige Druyve vanden Wijnstock/ende
ghelijck als eenen Olijboom zyn bloemen
afworpt.
34 Want der Huijchelaerē vergaderinge sal
eensaē blijven/ eñ het vier sal de Huttē ver=
slinden. die gheschencken nemen.
l Psal.7.11 35 l Hy gaet bevrucht met ongeluc/ eñ baert
Esaie.59.4. moeyte/ ende haren buyck brengt liste.

Dat xvi. Capittel.

1. Hiob dringt daer henē/ dat so de men=
sche menschelicker wijse voor Godt sonde
geoordeelt wordē/so ware hy vroom ende
rechtveerdich: Ja vromer dan dier vele die
meer geluck hebbē dan hy: deshalven staet
noch vast/ dat God na synen wille straft/
niet allewegbe hier na onsen daden.

Hiob andt= 1 HJob antwoorde ende sprack:
woordet. 2 Jck hebbe sulcx dickwils ghehoort/
ghy zijt altemael ellendighe Troo=
sters.
3 Willen de loose woorden geen eynde heb=
ben? of wat maeckt v so stoutmoedich alsa
te spreken?
4 Jck conde oock wel spreken als ghy liedē:
woude het God/ uwe siele ware in myner
zielen stede: ick woude oock met woorden
aen v lieden setten/ende mijn hooft over v
schudden.
5 Jck woude v lieden sterckē metten mon=
de/ ende met mynen lippen troosten.
6 Doch wanneer ick alreede spreke / so en
verschoont myn der doch de smerte niet:
late ick het aenstaen / so en gaet sy niet
van my.

7 Nu doch maect hy my moede/ eñ versto=
ret alles wat ick ben.
8 Hy heeft my rompelachtich gemaeckt/ eñ
a betuyght tegen my/ eñ mijn v† wederspre=
ker verheft hem tegen my/ende antwoort
teghen my.
9 Syne grimmichheyt scheurt/ende die my
c gram is/bijt de tanden over my te samē/
mijn teghenpartye blicket met synē oogen
op my.
10 Sy hebbē harē mont opgesperret tegen
my/d eñ hebben my e schimpelick op myne
kinnebakē geslagen/sy hebbē f† harē moet
altesamen aen my ghekoelt.
11 God heeft my overghegeven den onrecht=
veerdigen/ende heeft my inder Godloosen
handen laten komen.
12 Jck was rijcke/ doch hy heeft my te niete
gemaect: hy heeft my by den halse genomē/
ende g verstooten/h ende heeft my hem ten
teecken opghericht.
13 Hy heeft my omringt met syne Schutters/
hy heeft my de nierē gekloven/ende niet ver
schoont/hy heeft mijn galle op de Aerde ge
goten.
14 Hy heeft my deen wonde over de ander
ghemaect/ hy is aen my ghelooyen als een
Gheweldigher.
15 Jck hebbe eenen sack om myne huyt ghe=
naeyt/ ende hebbe mynen i† Hoorne in het
stof ghelept.
16 Mijn aenghesicht is k† ghes wollen van
weenen / ende mijn ooghenleden zijn ver=
duystert.
17 Hoewel datter gheen l† vrevel in myner
hant is ende mijn ghebedt reyn is
18 Och Aerde/ en bedect mijn bloet niet/en=
de mijn gheschrey en moet gheen ruymte
vinden.
19 Ooch siet daer mijn getuyge is inden He
mel: ende die my kent/ is inder hoochte.
20 Mijn vriendē zijn myne bespotters/doch
mijn ooghe traent tot God.
21 m† Wāneer een mā conde met God rech=
ten/ ghelijck als een menschen kint met sy=
nen vrient.
22 Doch de bestemde Jarē zijn gecomen/ eñ
ick ga henē des weechs/ diē ick niet weder
comen sal.

Dat xvij. Capittel.

1. Hy vertelt synen iammer eñ ellende/
als oock te voren.

1 MYnen adem is swack/ ende mijne dac=
ghen zijn afghekort / het graf is voor=
handen.
2 a† Niemanten is van my b bedrogē/noch
moet mijn ooge daerom blijven in bedroef=
fenisse.
3 Wanneer ghy alreede een Borghe voor
my hebben woudet / wie wil ick voor my
gheloouen?
4 Ghy hebt harē hertē het verstant verbor=
ghen/ daerom suldyse niet verhooghen.
5 c† Hy roemt wel synen vriendē de uitbue=
te/doch syner kinderen ooghen sullen ver=
smachten.
6 Hy heeft my ten d spreucke onder den lie=
den ghesett c† ende moet een wonder onder
hen zijn.
7 Myn gestalte is doncker geworden van
treuren/ende alle mijne litmaten zyn als eē
schaduwe.
8 Daer sullen de rechtveerdige qualic over
sien/ eñ de ontschuldige sullen hen setten te=
ghen de Huychelaers.
9 De rechtveerdige sal synen wech behou=
den/ende die van reynen handen sal sterck
blijven.
10 Welaen/ so keert v alle herwaerts/ ende
kornt

a Dat is/ haer behulp teghen my: b† An. mas gherheyde. c Of/ vyan= dich/hatich d1. Re.22.24 Mar.14.65 e Of/ smade lick. f† And. hen al te samen teghen my gherottet. g Of in stuc ken gestooten/ of ver= morselt. h Hiob.7.6

i Dat is/ mijn ghe= walt macht eñ heerscha ppe/ende waer ic my op verliet. k† An. Hooft l† And. uit gebrant. Of/ moet= willighe boosheyde. † An. schalc= heydt. m† Anders Och dat eē man etc.

a Daer en zijn niet dā bespouwers tan bespot ters by my/ daerō moet mijn ooghe blyven etc. b Of/ tuyss= schers wyse bedroghen. c† An. Wie met slatte= ren met sy= nen vriēden omgaet/ diens kinde ren etc. d Tob.2.10 e† And. die ick te voorē eē vreuchde onder hen was.

doemt/ick en sal doch gheenen Wijsen on-
der v vinden.
11 Mijne dagen zijn vergangen/mijne aen-
slaghen zijn verstroyt/die mijn herte beset-
ten hebben.
12 Eñ hebben vander nacht/dach gemaect/
ende vanden dach/nacht.
13 Wanneer ick alreede lange wachte/so is
doch de Helle mijn huys/eñ inder duyster-
nisse is mijn bedde ghemaeckt.
14 De verrottinge heet ick mijnen vader/
ende den worme mijn moeder ende mijn
suster.
15 Wat sal ick wachten? ende wie achtet
mijner hope?
16 Onderwaerts in de Helle sal het vare eñ
sal met my inden stof ligghen.

Dat xviij. Capittel

1. Bildad bescheldet dē Hiob/ als eenē Godloosē. 5. eñ vertelt daermede wat straffe de Godloose hebben sal.

1 Doe antwoorde Bildad van Suah/eñ
spack:
2 Wanneer wilt ghy der redenen een
eynde maken/merckt doch/daerna willen
wy spreken.
3 Waerom wordē wy geachtet als Vee/eñ
zijn so onreyn voor uwen ooghen?
4 Wildy af van boosheyt vertreckē/v meyndy
dat om uwent wille de Aerde verlaten wor-
de/ende de Rotzsteen van sijner plaetse ver-
settet worde?
5 Oock sal het licht den Godtloosen we-
gaen/ende de vōncke zijns viers en sal niet
lichten.
6 Het licht sal duyster wordē in sijner hut-
ten/ende zijn * licht ouer hem wegaen.
7 De toegangen sijner haue sullē smal wor-
den/ende sijnen aenslach sal hem vellen.
8 Want hy is met sijnen voeten inden strick
ghebracht/ende wandelt int nette.
9 Den strick sal sijne versenen houdē/ende
de dorstighe sullen hem grijpen.
10 Sijnē strick is geleyt in de Aerde/ende
sijnen val op sijnen ganck.
11 b Om ende om sal hem haestighe vreese
verschricken/dat hy niet en weet waer hy
wt sal.
12 Hongher sal zijn haue zijn/eñ ongheluck
sal hem bereedt zijn ende aenhanghen.
13 De sterckheyt sijner huyt sal verteert wor-
den/ende zijn sterckheyt sal verteeren den e †
Vorst des doots.
14 Zijn hope sal wt sijner hutten wtgeroyet
worden/eñ sy sullē hem drijuentē Coninck
der verschrickinghe.
15 In sijner Hutte sal niets blijuē/ouer zijn
hutte sal solpher ghestroyt worden.
16 Wā onder op sullen verdorren sijne f wor-
telen/ende van bouen af sal afghesneden
wordē sijnē g † Oogst.
17 h Zijn ghedachtenisse sal vergaen inden
Lande/eñ en sal gheenen naem hebben op
der strate.
18 Hy sal vandē lichte inder duysternisse ver-
dreuen worde i/ende vanden Aerdtbodem
verstooten worden.
19 Hy en sal gheen kinderen hebben / ende
gheen kints kint onder sijnen volcke/hē en
sal niemant ouerblijuen onder sijnen Erf-
ghenamen.
20 Die na hem comen/sullen hen ouer sijnē
dach ontsettē: eñ die voor hem zijn/dié sal
een vreese aencomen.
21 Dat is de wooninghe des onrechtueer-
dighen/ende dit is de stede diens/die God
niet en acht.

Bildad spreeckt.
a Tot an v selfs van toorne
Oschuerent
b Dat is/ God en sal met v niet anders maken/dā met allē anderē/ eñ zijn wijse niet nalatē om uwent wille.
c Hiob. 11. 17 ende 38. 15. Prouer. 119. ende 24. 20
* Ofkeerse.
b Leu. 26. 36 Hiob. 15. 21
e Dat is/de macht ende gewelt des doots: also oock de Coninck der verschrickinge/is het gewelt der verschrickinge/dz hy moet onder liggē/eñ niet ontkomen kan.
† An. Eerstgheboren.
f Wortelen heet hy alles wat indē Aerde ghe plant is: Oogst/alles wat bouen wt wast/het zy koorn/ofte wijn etc
g † An. tackē
h Prou. 2. 22.
g Psal. 37. 9.

Dat xix. Capittel.

1. Hiob vertelt met gansch treffelicke klaghe/sijnen iammer. 21. Bescheldet/sijne vrienden/dat sy hem niet en troosten/maer meer bekommeren.

1 Hiob antwoordde/ende spack:
2 Wat plaecht ghylieden doch mijn
siele/ende pijnicht my met woor-
den?
3 Ghyliedē hebt my nu tienmael beschimt/
a ende en schaemt v niet/dat ghy my alsoo
omdrijft?
4 Dwale ick/so dwale ick my:
5 Doch ghylieden verheft v waerlicken te-
ghen my/ende scheldet my te mijner ver-
smaetheydt.
6 Merckt doch eens/dat my God onrecht
doet/ende heeft my met sijnen iacht-strick
omringt.
7 a Siet/wāneer ick alreede schreye ouer b
gewelt/so en worde ick doch niet verhoort:
ick roepe/ende daer en is gheen recht.
8 Hy heeft mijnē wech vertuynt/dat ic niet
en can voorby gaen/ende heeft duysternisse
op mijnen pade ghesetet.
9 c Hy heeft my mijn eere wtgetogen/ende
de kroone van mijnen hoofde ghenomen.
10 Hy heeft my ghebroken om ende om/ende
laet my gaen/ende heeft mijn hope wtghe-
scheurt als eenen Boom.
11 Sijnen toorne is ouer my vergrimt/eñ hy
houdet my voor sijnen vyandt.
12 Zijn krijchs liedē zijn met malcanderē ge-
comen/eñ hebben haren wech ouer ghepla-
veyt/eñ hebben hen rontomme mijne Hut-
ten ghelegheret.
13 b Hy heeft mijn broeders verre vā my ge-
daen/ende mijne e maghen zijn my vremt
ghewor den.
14 Mijne naesten hebben hen ontoghen/eñ
mijn vrienden hebben mijner vergheten.
15 Mijne huysgenooten eñ maeghden ach-
tē my voor vremt/ick ben onbekent gewor-
den voor haren ooghen.
16 Ick riep mijnē knecht/eñ hy en antwoor-
de my niet/ick moeste hem smeeckē met mij-
nen eyghenen monde.
17 Mijn wijf ft stelt haer vremt/wanneer
ick haer roepe: ick moet smeeckē de kinderē
mijns lijfs.
18 Oock de ionge kinderen en achtedē niets
op my: wanneer ick my tegen haer sette/so
gheuen sy my boose woorden.
19 Alle mijne getrouwe hebbē eenē grouwel
aen my: ende die ick lief hadde/die hebben
hen teghen my ghekeert.
20 Mijn gebeente hangt aen mijne huyt eñ
vleesch/ende ick gi ene aen mijne tandē met
ter huydt niet bedecken.
21 Ontfermt v mijner/ontfermt v mijner/ghy
mijne vrienden/want de handt Gods heeft
my gheraeckt.
22 Waerom veruolcht ghy my/euen so wel
als God/ende en kont mijns vleeschs niet
h sat worden?
23 Och dat mijne redenē geschreuen werdē:
Och dat sy in een Boeck ghesettet werden:
24 i Met een yseren griffie op het loot/ende
tot eener eewigher gedachtenisse/in eenen
Rotzsteen ghehouwen werden.
25 k Doch ick weet het/dat mijn l Verlosser
leeft/ende m † hy sal my hier namaels wt
der Aerden opwecken.
26 Ende n † ick sal daer na met deser mijner
huyt omuangen worden/ende sal in mijnen
vleesche God sien.
27 Den seluen sal ick my sien/ende mijn oo-
ghen sullen hem aenschouwen/ende geen
ander:

Hiob antwoordt.
a Habac. 1. 2
b Of onbillicheyt of/ vermetēhs.
c Hiob. 1. 13.
Kroone eere/hope: is altemael ghesproken van desen tijtlicken leuen in goeder ruste.
d Psal. 38. 12
e Of/ bekēde
e † An. heeft seer schuwē van mijnen adē/hoewel ick haer smeecke om de kinderen etc.
g And heb de alleene de huyt aen mijnen tanden noch ouerich.
h Dat is/en net niet ophouden/my te bytem eñ te straffen.
i Jer. 17. 1.
k Job: 14. 12 Dan. 12. 12 1. Cor. 15. 52 1. Thess. 4. 16
l Dz is/mijn Reder: Vinder: Want Christus verlost ende beschermt ons voor dē Moordenaer dē duyuel.
m † And. de laetste ouer den stof staē sal.
n † An daer na wanneer dit lijf verknaecht sal zijn/ sal ick sien etc.

ander: myne nieren zijn verteert in mynen
schoot.
28 Want ghylieden spreect: Hoe willen wy
hem veruolghen / ende een sake tot hem
vinden?
29 Vreeset v lieden voor het sweerdt: want
het sweerdt is den toorne ouer de misdaet:
op dat ghylieden weten / dat daer een ghe-
richte zy.

Dat xx. Cappittel.

1. Zophar vertelt de straffe der hoouerdigen
Godloosen ende Huychelaren.

Zophar spreeckt.

1 DOe antwoordde Zophar van Naema /
ende sprack.
2 Daerop moet ick antwoorden / en-
de en kan niet beyden.
3 Ende wil geerne hooren / wie my dat sal
straffen ende omstooten: want den gheest
mijns verstants sal voor my antwoorden.
4 Weet gy niet: dat het alletijdt so toeghe-
gaen heeft / sint dat daer menschen op Aer-
den gheweest zijn:
5 Dat den roem der Godloosen niet lange
en staet / ende de blijschap des Huychelaers /
eenen oogenblick duert?
6 a Wanneer syn hoochte alreede inden He-
mel reycket / ende zijn hooft aen de wolcken /
roeret.

a Psal. 37. 37. 1. Ma. 2. 63.

7 So sal hy doch ten laetsten omkomen als
eenen dreck: dat de gene van dien hy is aen
ghesien, sullen segghen: Waer is hy:
8 Ghelijck als eenen droom vergaet / so en
sal hy oock niet geuonden worden / en ghe-
lijck als een gesichte inder nacht verdwynt.
9 Welcke ooge hem gesien heeft die en sal
hem niet meer sien / ende zijn stede en sal
hem niet meer beschouwen.
10 Syne kinderen sullen b bedelen gaen. en
zijn hant sal hem moeyte te loon gheuen.
11 Syne beenen sullen syne heymelicke son-
den wel betalen / ende sullen hen met hem
in de Aerde legghen.
12 c Wanneer hem de boosheyt alreede in
synen monde wel smaect, so sal sy hem doch
in syner tonghen saelgeren.
13 Soo sal hem verhouden worden / ende
niet toeghelaten / ende sal hem ghewetret
worden in synen hals.
14 Zijn spijse binnen inden lijue, sal hem ver-
anderen in aderen galle
15 De goeden die hy vers lonben heeft / moet
hy weder wtspouwen / ende God salse wt
synen buyck stooten.
16 d Hy sal de aderen galle suygen / ende de
tonghe der Slanghen sal hem dooden.
17 Hy en sal niet sien den stroom noch de
waterbeken / die met honich ende boter
vlieten.
18 Hy sal arbeyden / ende dies niet genieten /
ende syne goeden worden anderen lieden
dat hy dier niet blijde en worde.
19 Want hy heeft onderdruckt en verlaten
den Armen hy heeft huysen tot hem getroc-
ken / die hy niet ghebouwet en heeft.
20 e Want synen buyck en konde niet vol
worden / ende en sal door zijn kostelick goet
niet ontkomen:
21 Van syner spijse en sal niets ouerblijuen:
daerom en sal zijn goet leuen gheen ghesta-
dicheyt hebben.
22 Wanneer hy alreede de volheyt ende ge-
noech heeft. so sal hem doch bange worden:
aller hande moeyte sal ouer hem komen.
23 Den buyck sal hem eenmael vol worden:
ende hy sal de grimmicheydt zijns toorns
ouer hem senden: hy sal ouer f hem reghe-
nen. niaten synen strijdt.
24 Hy sal v lieden voor het ijseren harnasch /

b An. de armen versoeken of bidden en. zijn hant sal syn bedriegen moet en weder geuen.
c Dat is: Wanneer hy boosheydt beghint / sa heeft hy lust en cu ste: doch het en sal niet lange dueren, het sal haest bitter smaken
d Dat is / Hy sal daarlick herten leet en iammer lijden: en alles goe des berooft worden.
e Eccle. 5. 11.
f An. hem ende zijn spysse regenen laten.

ende den metalen boghe sal hem veriagen.
25 Een bloot sweert sal door hem henen gaen
ende des sweerdts blicken / dat hem bitter
zijn sal / sal met verschrickinghe ouer hem
komen.
26 Daer en is gheen duysternisse / die hem be-
decken mochte: een vyer sal hem verteeren /
dat niet g op gheblasen en is / ende wie o-
uerbleuen is in syner hutten / dien sal het
qualick gaen.
27 Den Hemel sal syne misdaet openbaren /
ende de Aerde sal haer teghen hem setten.
28 Het koorn in synen huyse sal wech ghe-
uoert worden / verstropt aen den dage zijns
toorns.
29 h Dat is het loon eens Godloosen men-
sches by Gode / ende het Erue syner reden
by God.

g dat is: van God aengesteken / niet door menschen opgeblasen.
h Hi. 27. 13

Dat xxi Capittel.

1. De vrienden Hiob drinzhen daerin
alle hare reden op / dat alleen de Godloosen
van God met ongheual ghestraft worden:
wie gestraft wort / die zy Godloos ende on-
vroom: dat weder strijdet Hiob / en wil / dat
het menichmael den schalcken hier eenen tijt
lanck beter ga dan den vroomen: daerom en
straffet God niet alletijdt na onser schalck-
heydt maer na synen wille.

Hiob antwoordet

1 HJob antwoordde / ende sprack:
2 Hoort doch aen myne reden / ende la-
tet v lieden raden.
3 Verdraecht my / dat ick oock spreke / ende
bespottet my daer na.
4 Handele ick dan met eenen mensche / dat
mynen moet hier niet en soude onwillich
in zijn:
5 Keeret v hier tot my / ghy sullet sien / en
de handt op den mondt legghen moeten.
6 Wanneer ick daer aen dencke / so verschrie-
keick / ende het beuen koemt mynen vlee-
sche aen.
7 a Waerom leuen dan de Godloose / wor-
den oudt / ende nemen toe met goederen:
8 Haer zaet is seker roudtom hen / en haer
nakomelinghen zijn by hen.
9 Haer huys heeft vrede voor de vreese / b
ende Gods roede en is niet bouen hen.
10 Syne Ossen laetmen toe / ende het en mis-
raecht hem niet: zijn Koe kaluet / ende en is
niet onvruchtbaer.
11 Hare ionge kinderen gaen wt / gelijck als
een Kudde ende hare kinderen springhen.
12 c Sy juychen met Tamborijnen en Har-
pen / ende zijn vrolick met d pijpen.
13 Sy worden oudt by goeden dagen / en ver-
schricken e nauwelick eenen f ooghenblick
voor de Helle.
14 Die doch tot God segghen: g Maeckt v
van ons. wy en willen van uwen wegen niet
weten.
15 h Wie is de Almachtige / dat wy hem die-
nen souden? i Of wat zijn wy dies gebetert /
so wy hem aenroepen?
16 Doch siet haer goedt en staet niet in haren
handen: daerom sal der Godloosen sin verre
van my zijn.
17 O hoe sal dat k licht der Godloosen ende
haer ongeluck ouer hem komen? hy sal her-
tenleedt wt deylen in synen toorne.
18 Sy l sullen zijn gelijck als stoppelen voor
den winde. m ende als kaf / dat den storm-
windt wech voert.
19 God bewaert desseluen ongeluck op syne
kinderen: wanneer hy het hem betalen sal /
so salmen het vernemen
20 Syne ooghen sullen zijn verderuen sien /
ende van der grimmicheyt des Almachtigen
sal hy drincken.

a Psal. 73. 2. Jerem. 12. 1. Habac. 3. 13.
b Pro 3. 11 33 Hebr. 12. 5.
c Esaie 5. 12. Amos 6. 5.
d An. vedelen.
e Of / haestelick
f Dat is sy leuen wel tot aen den doot / ende so isset om eenen boosen oogenblic met hen te doen / so zijn sy henen door maer ick moet so lange tijt verschrickinge en ongeluck lijden.
g Luc. 19. 14 Hiob 22. 17.
h Exodi. 5. 2.
i Ma. 3. 14.
k Of kersse Prou 24. 29
l Hiob 18 5.
m Psal. 1. 5.

21 Want wie sal een welgevallen hebben
aen synen huyse na hem? ende het ghetal
syner Maendē sal nauwelick half bliven.
22 Wie wil God leeren / die oock de Hoo-
gen richtet?
23 Dese sterft n frisch eñ ghesont/ in allen
rijckdom ende volier ghenoeghe.
24 Zyn † o Melckvat is vol melcks / eñ
syne beenen worden gemestet met march.
25 Ghene daerentegen sterft met bedroef-
der zielen/ eñ en heeft noyt met vreuchden
ghegeten.
26 Eñ liggen ghelijck met malcanderen in
der Aerden/ eñ de wormen deckense toe.
27 Siet, ick kenne uwe gedachten wel, eñ
uwe p vermeten voornemen tegen my.
28 Want ghy spreeckt: Waer is het huys
des Vorsten? eñ waer is die Hutte daer de
Godloose woonden?
29 q † Ghy spreeckt doch daer van / gelijck
als het ghemeyn volck: eñ en merckt niet/
wat ghener wesen bediedet.
30 r Want de boose werdt verwaert tot op
den dach des verdervens/ eñ op den dach
der grimmicheyt blijft hy.
31 Wie wil seggen wat hy verdient/ wan-
neer men het uytwendich aensiet? wie wil
hem s vergheldem wat hy doet?
32 Doch hy wordt ten grave ghetrocken/
eñ moet bliven by den t haopen.
33 u † Den slijm der Beken beviel hē wel/
eñ alle menschen werden hē na ghetogen/
eñ dier, die voor hem gheweest zijn / en is
gheen ghetal.
34 Hoe troostet ghy my so vergeefs? ende
uwe antwoorde wort onrecht bevonden.

n Psal. 49.12 Eccl. 2.14.16
o † Anders/ Sine borsten zijn.
p Of / rechtgrondich / onbilluck.
q † Anders Wanneer daer wechreysers voorby gingen / en vraechdet ghyse niet: gewis hare teeckenē en kondt ghy niet afslaē.
r Sprach. 12 13. 2. Pet. 2. 9.
s Dat is: Wie kandt oordeelen/ wat hem te vergeldē zy sonder alleē God.
t Dat is: Hy is oock een graf vereyt onder den anderen graven.
u Dat is/ den wellust inden vleesche/ eñ het goet leven. † And. daer zijn hem de russen des dals aengenaem.

Dat xxij. Capittel.

1. Eliphas besluyt met syner rede / de wijle Hiob ghestraft wordt/ so zy hy onvroom. 5 Vertelt, doch met onwaerheyt/ wat misdaden hy ghedaen heeft / 13. eñ hoe hi Gods voorsichticheyt versaket. 21. ende vermaent hem ter boete:

1 DE antwoorde Eliphas vā Theman/
ende sprach:
2 Wat behoeft God eens Stercken?
eñ wat is hem nut eenen kloecken?
3 Meynd ghy dat den Almachtighen wel
bevalt, dat ghi u vroom maket? Ofte wat
helpt het hem, wanneer ghy uwe weghen
alreede sonder vlecke maket?
4 Meyndy hy sal hem voor u vreesen/ u
te straffen/ ende met u voor tgherichte te
treden?
5 a Ja uwe boosheyt is te groot, eñ uwer
misdaet en is gheen eynde.
6 Ghy hebt uwen Broeder ergens eenen
pant ghenomen/ sonder oorsake: ghy hebt
den naeckten de kleederen uytgetogen.
7 b Ghy en hebt de vermoeyde niet ghe-
drencket met water/ ende hebt den honge-
righen u Broodt ontseydt.
8 c † Ghy hebt ghewelt inden Lande ghe-
oeffent, eñ u moetwillich daer in geseten.
9 De Weduwen hebdy ledich latē gaen/
eñ de armen der Weesen ghebroken/
10 Daerom zijdy met stricken omvangen/
eñ vreese heeft u ouverlens verschrickt.
11 Souder ghy dan niet de * duysternisse
sien/ eñ den watervloet u niet bedecken?
12 e Siet/ God is hooch daer boven inden
Hemel/ ende siet de Sterren daer boven in
der hoochte.
13 Ende ghy spreket: Wat weet God daer
van? soude hy dat gene dat in donckeren
is/ richten konnen?

Eliphas spreeckt.
a Jere. 2.19 Osee. 13. 9.
b Job. 27. 29. Pro. 11.
c † Anders. Wie gewelt oeffene. (sat) inden Lande/ ende die hooch aenghesien wert/ woonde daer in.
d Of/ met onbillicke moet wille.
* Duysternisse heet/ droefenisse ende onge-

14 De Wolcken zijn sijn voordecksel / ende
en siet het niet / ende wandelt inden om-
ganck des Hemels.
15 Wildy f † der Wereldt loop achten: daer
de onrechtveerdige inghegaen hebben?
16 Die vergaen zijn eer het tijt was / eñ het
water heeft haren grout wech gewasschen/
17 Die tot God spraken: g Maeckt u vā ons,
† wat soude hen de Almachtige doen kon-
nen?
18 So hy doch haer huys met goederē ver-
vullet: doch der Godloosen meyninghe zy
verre van my.
19 h De Rechtveerdighe sullent sien/ eñ hen
verblijdē, eñ de onschuldige salse bespotten.
20 Wat gheldt het/ haer wesen sal verdwijnē
ende hare overblijfsel sal het vyer verteer-
ren.
21 So vereenicht u nu met hem / ende hebt
vrede, daer sal u veel goets uytkomen.
22 i Hoort de Wet van synen monde / ende
vatet syne reden in u herte.
23 * So ghy u bekeeret tot den Almachtigē/
so suldy gebouwet worden/ eñ onrecht verre
van uyner Hutten doen.
24 So suldy voor Aerde goudt gheven/ ende
voor den k † Rotzsteen gulden Beken.
25 Eñ de Almachtighe sal u l † goudt zijn/
ende silver sal u toegheboopt worden.
26 Dan suldy uwen lust hebben aen den
Almachtighen/ ende u aensicht tot God op
heffen:
27 m So suldy hem bidden / ende hy sal u
hooren/ ende sult uwe beloften houden.
28 Wat ghy sult voornemē/ dat sal hy u latē
wel gelucken/ eñ het licht sal op uwen wege
schijnen.
29 n † Want die hen veroot moedighen / die
verhoocht hy: ende wie syne ooghen neder-
slaet, die sal ghenesen.
30 Ende de onschuldige sal o † verlosset wor-
den: hy wordt doch verlosset/ om p † syner
handen reynicheyt wille.

luck: weder om / licht/ heet. geluck ende heyl.
e Sprach. 23 25. Esaie. 29.15 Ezech. 8.12 ende. 9. 9.
f † And. den oudē wech houdē daer etc.
g Hiob 21.14
† And. Eñ vraechden wat haer de Almachtige doen soude.
h Psal. 107. 42.
i Pro. 2. 1.
* Gene. 15.1. Deut. 4 29. ende. 30. 1.
k † Anders Beecsteen: ꝛ Ophirisch goudt.
l † Anders bastiheyt.
m Jer. 29.12 Mat. 7. 7. Joan. 14.13. ende. 16.2.3
n † Anders Wanneer (de Godloosen) vernedert wordē/ suldy seggē: Ick ben hooch: wāt wie/ etc.
Pro. 29. 23.
o † And. het Eylant bevorden/ hy sal het pimers behoeden om/ etc.
p † Anders uyner.

Dat xxiij. Capittel.

1. Hiob dringt noch daer op: Somen menschelicker wyse soude richten/ so zy hy vroom; ende of hy schoon de vroomste eñ onschuldichste ware, noch gelijckewel straft hem God.

1 HJob antwoorde/ ende sprach:
2 Mijn redē blijft noch bedroeft/ mijne
macht is swack over mijn suchten.
3 Och dat ick wiste / hoe ick hem vinden/
ende tot synen stoel komen mochte.
4 Eñ het rechte voor hē soude voorleggen/
ende den mondt vol straffinge vaten.
5 Ende vernemen de reden/ die hy my ant-
woorde / ende verstaen / wat hy my seggen
soude.
6 Wil hy met grooter macht met my rech-
ten? hy en stelle hem so niet teghen my.
7 Maer legge het my ghelijck voor/ so wil
ick mijn recht wel ghewinnen.
8 Doch gae ick nu straex voor my wech/ so
en is hy daer niet: ga ick te rugghe / so en
speure ick hem niet.
9 Is hy ter slincker a † hant /, so en grijpe
ick hem niet: verberght hy hem ter rechter
handt, so en sie ick hem niet.
10 Doch hy kendt mynen wech wel: b hy
versoecke my/ so wil ick bevonden wordē/
ghelijck als het goudt.
11 Wāt ick sette mynē voet op syne bane/ eñ
houde synē wech/ eñ en wijcke daer niet af.
12 Ende en trede niet vanden gheboden
syner lippen/ ende beware de reden zijns

Hiob antwoordt.
a † Anders/ hant / daer hy zijn were werckheet/ so. etc.
b 1. Pet. 1.7. Sap. 3 6.
c And. meer dan mijns lijfs nootdruft.
† And dat sy my een ghebruyck zijn.

mondts et meer dan ick schuldich ben.
13 Hy is d eenich/wie wil hem et antwoor-
den/ende hy maket so hy wil.
14 Ende wanneer hy my alreede betaeldt/
wat ick verdient hebbe/ so is dies noch
meer daer achter.
15 Daerom verschricke ick voor hem / ende
wanneer ick het mercke / so vreese ick my
voor hem.
16 God heeft myn herte bloode gemaeckt/eñ
de Almachtighe heeft my verschrickt.
17 Want de duysternisse en maeckt dies geẽ
eynde met my /ende de donckerheyt en wil
voor my niet bedeckt worden.

Dat xxiiij. Capittel.

1. De vorige meyninge beweert Hiob/ bewyle doch niemant meer geluck/rijckdommen / eere ende ghewelt hebbe/ dan de Godloosen: daerentegen niemant meer iammers/ellende ende armoet/dan de vrome?

1 WAerom en a souden de tyden den Al-
machtighen niet verborgen zyn? ende
die hem kennen / en sien syne daghen
niet.
2 b Sy dryuen de palen te rugge/sy roouẽ
de kudden/ende weydense.
3 c Sy dryuen der Weesen Ezelen wech/eñ
nemen der Weduwen Ossen te pande.
4 De Arme moeten hen wijcken /d ende de
nootdruftige inden Lande moeten hen ver-
berghen.
5 Siet/ e † het Wildt inder woestyne gaet
daer wt als sy plegẽ/vroech ten roove/ dat
sy spyse bereyden voor de ionghen.
6 Sy oogsten op den Acker / alles wat hy
draget/ende belesen den Wijnberch/dien sy
met onrecht hebben.
7 De naeckten laten sy liggen/ende en latẽ
hen geen decksel inden vorst, diẽ sy de klee
deren ghenomen hebben.
8 Dat sy hen moeten tot den Rotzsteenen
houden wanneer/ eenen slachregen vandẽ
Bergen op hen giet/dewyle sy anders gee
nen troost en hebben.
9 Sy rucken het kint vanden borsten/ ende
makent ten Weese/ende maken de lieden
arm met panden.
10 Den naeckten laten sy sonder kleederen
gaen/f ende den hongerighen nemen sy de
garuen.
11 Sy dwingense Olye te maken op harer ey
ghen Meulen/ende hare eygen Wijnpersse
te treden/ende latense doch dorst lyden.
12 Sy maken de lieden inder Stat suchten/
eñ de zielen der verslagenen schreyen/ ende
God en g† stoortse niet.
13 Daerom zyn sy afuallich gewordẽ vandẽ
lichte/ende en kennẽ synen wech niet/ ende
en keeren niet weder tot syner straten.
14 Wanneer dẽ dach aenbreeckt, so staet de
Moorder op/ende verworget den armẽ eñ
nootdruftighen/ende des nachts is hy als
een Dief.
15 De ooge des Eebrekers/heeft achtinghe
op het doncker/ende seyt: My en siet geen
ooghe: ende meynt/ hy zy verborghen.
16 Inden duysteren breken sy tot den huysẽ
in h† des daechs verbergẽ sy hen te samẽ/
ende schuwen het licht.
17 Want wanneer hen de morgẽ koemt /is
hy hen als een duysternisse: wāt hy geuoelt
het verschricken der duysternissen.
18 Hy vaert lichtueerdich / ghelijck als op
een water henen wech/ zyn haue wordt i†
kleyne in den Lande / ende en bouwet synen
k Wijnberch niet.
19 De Helle neemt wech die daer sondigen/

b Also oock Galat.3. God is eenich: daer en is geẽ Middelaer eens eenighen.
c † An. afwẽden?
a Dewyle dat God de Boosen so laet maken/ hoe sy willẽ; so schynt het/ghelijck als were hy daer niet vā. Dewyle ghy dan segget/hy straft de Boosen/ eñ uz de Vromen: so moetet ghy my mers toelaten. dat hy het niet en wete/eñ die hem kennẽ/ oock niet en weten/tot welcker tydt hy straffen sal/ghelijck als ghy d beraemet te weten.
b Deu.19.14 ende 27.17.
c Exo.22.22.
d Exo 23.6.
e dat zyn de wilde/wreede lieden eñ Tyrannen.
† Anders. de Woutezelen in etc. gaen daer wt tot haren wercke/makẽ hẽ vroech op tẽ roove etc.
f Deut 24.19 ende 25.4. Leu.19.9. ende 23.22.
g† An. doet sulcke ongerijmde dinghen niet.
h † An. die sy des daechs bemerckt hebben.
i Smal. verachtelic i An verbloeckt op Aerdẽ/eñ en siet op dẽ wech d Wijnbergen niet.
Datia: Die Hoererye margaen/die

ghelijck als de hitte ende dorheyt het sneeubrengen
water verteert.
20 De barmhertige sullẽ syner vergetẽ/ synẽ
lust sal wormachtich worden: syner en wort
niet meer gedacht/ hy sal gebroken wordẽ/
ghelijck als eenen vuylen boom.
21 Hy heeft beledigt de eensame/die niet en
baert/ende heeft der Weduwen niet goets
ghedaen.
22 Ende de Machtige onder hẽ getogẽ met
syner kracht: wanneer hy staet/ en i† sal hy
zyns leuens niet ghewis zyn.
23 Hy maeckt hemseluen wel een sekerheyt/
daer hy hem op verlaet : doch sien syne oo-
ghen op in haer doen.
24 Sy zyn een kleyne tyt verheuen/ende sul
len te niete ende onderdruct/ ende gantsch
ende gheheelick wtgedelget worden/ende ge
lijck als het eerste bloeysel aen den aarẽ/ sul
len sy afgheslaghen worden.
25 Isset niet also? welaen/wie wil my leugen
straffen/eñ beweerẽ/dat myne redene niets
en zy.

Dat xxv. Capittel.

1. Bildad beweeret/dat voor God niemant onschuldich ende reyn zyn konne.

1 DOe antwoordde Bildad van Suah/en
de sprack:
2 Is de heerschappie ende vreese niet
by hem/die den vrede maeckt onder synen
Hoochsten?
3 * Wie wil syne krijchsliedẽ tellen? eñ ouer
wien en gaet zyn licht niet op?
4 a Ende hoe kan eẽ mẽsche rechtueerdich
zyn voor God? ende hoe kan eener vrouwen
kindt reyn zyn?
5 Siet/de Mane en schynt noch niet /eñ de
Sterren en zyn noch niet reyne voor synen
ooghen:
6 Hoe b veel weyniger eẽ mensche/de made/
ende een menschen kindt de worme?

Dat xxvj. Capittel.

1. Hiob bespottet syne vrienden / als die daer beweerẽ/dat hy niet en verneemt/ ende vertelt de macht Gods.

1 HIob antwoordde ende sprack:
2 Wien stady by? dien/ die geen kracht
en heeft? helpt y dien /die gheen sterck-
heydt inden armen heeft?
3 Wien gheeft ghy raet? dien/die/ gheen wijs-
heyt en heeft? a† eñ bewyset eenen Mach-
tighen/hoe hy het wtvoeren sal?
4 Voor wien sprecktу? ende voor wien gaet
den adem van v?
5 b† Den Reusen is bange onder den wate
ren/ende dien /die by hen woonen.
6 De Helle is opgedeckt voor hẽ/ ende het
verderuen en heeft gheen decksel.
7 Hy breydet wt het Noorden nergens aẽ/
ende hanget de Aerde aen niets.
8 Hy bindet het water te samen in syne Wolc
ken /ende de Wolcken en verscheuren daer
niet onder.
9 Hy houdt synen Stoel/ende breydet syne
Wolcken daer ouer.
10 c Hy heeft rondtom het water eẽ d teeckẽ
ghesettet / tot dat het licht met tsamen der
duysternisse verga.
11 De e Calumnen des Hemels beuen/eñ ont
setten hen voor zyn schelden.
12 f Door syner kracht wort dẽ Zee g onuer-
hoets onstuymich: ende vā synen verstande
verheft haer de hoochte des Zees.
13 Aen den Hemel wordt het schoon door sy-
nen windt / ende zyn handt bereydet de h†
rassche Slanghe.
14 Siet/also ghaet zyn doen: doch daervan
hebben

haer goet om eñ latent onghebouwet.
i† And. berouwet niemandẽ.
zyns leuens is dat is: dat sy gheen oproer tegen hẽ en maken/ dwingt hyse altoos/ ende moet also sekerheyt met list soeckẽ: maer het en duert niet lange/eñ en is niet bestãdich.
Bildad spreeckt
* Wie soude b wat doen= God is Almachtich/eñ kan wel stueren den Godloosen/wanneer ghy slechs vrees waret: ende ghy meynt: hy en weet hermet ghelijck als ghy nu nieuwelicken geseyt hebt.
a Hiob.4.17. Ioan.10.3.5. Psal.143.2.
b Hiob.15.16.
Hiob antwoordde.
a An. ghy bewyset wel de voldeninge
† An rechtigẽ leuens stante
b De groote Waluisschẽ. welcke bedie dẽ de groote Tyrannẽ op Aerden.
† An Werden niet de leefloose dingẽ onder den water geschapen/ en wat na by hen is?
c Gen.1.9. Hiob.38.8. Ierem.5.22. Prou.8.29.
d Of. pale/ perck
e Of. pilaren
f Mat.8 26. Psal..89.10 eñ 107.29.
Op desen tegẽwoordigẽ ooghenblick.

hebben wy een kleyn woordeken vernomẽ
wie wil dan het donderen synes machts ver
staen?

g In gebogẽ
f An. subbert
ghe.

Dat xxvij. Capittel.

1. Van desẽ Cap. aen, tot int xxxij. vech
tet Hiob tegen syne vrienden/ende bewee
ret dat God niet en straffet na onsen ver
diensten: so hy/(teghen andere ghereckent/)
vroom zy / ende ghelycke wel ghestraffet
worde.

1 Ende Hiob sprack voorder, ende hief aẽ
syne spreucken, ende seyde:
2 So waer als God leeft, die my mijn
recht niet en laet/ ende de Almachtighe/
die mijn ziele bedroeuet.
3 So langhe als mynen adem in my is/ eñ
het snuyuen van God in mynerneusen is/
4 Sullen myne lippen niet onrechts spre
ken/ende mijn tonghe en sal gheen bedrie
gerie segghen.
5 Dat sy verre vã my/dat ick v liedẽ recht
geue: tot dat mijn eynde koemt, en wil ick
niet wijcken van myner vromicheydt.
6 Van myner gherechticheyt die ick hebbe
en wil ick niet aflaten: mijn conscientie
byt my niet/mijns gants schen leuens hal
uen.
7 a Doch mynen vyande sal een Godlooser
beuonden worden / ende die hem teghen
my verheft, een onrechtueerdigher.

a Hiob.42.7.

8 Want wat is de hope des † Huychelaers
dat hy so gierich is/ende God doch zijn zie
le wech schueert?
9 Meyndy dat b God zijn schreyen hoorẽ
sal/wanneer den angst ouer hem koemt?
10 Hoe kan hy aenden almachtighen lust
hebben/ende God eenmael aenroepen?
11 Ick wil v lieden leeren vander handt
Gods/ende wat by den Almachtigen gelt
en wil ick v lieden niet verhelen.
12 Siet/ghylieden houdet v altemael kloec
waerom ghevet ghylieden dan sulcke on
nutte dinghen voor.

† Eenẽ Huy
chelaer heet
hy in desen
boeck allom
me/eenen
valschen men
sche als sy al
temael zijn
voor God
sonder het
gheloone.
b Prou.1.28.

13 Dat is het loon eens Godloosen men
schen by God: ende het Erue der Tyrannẽ
dat sy vanden Almachtigen nemen sullen.
14 Sal hy vele kinderen hebben / so sullen
sy des sweerts zijn: ende syne nacomelingẽ
en sullen des broodts niet sat worden.
15 Syne ouerblevene sullen inden doodt be
grauen worden/ende syne Weduwen en sul
len niet c weenen.
16 Wanneer hy gelt te samenbrengt als Aer
de/ende vergadert kleederen als leem:
17 So sal hyse wel bereyden/doch de recht
veerdige salse aentrecken, ende de onschul
dighe sal dat ghelt wtdeylen.
18 Hy bouwede zijn huys ghelijck een Spin
ne/ ende gelijck als een Hoeder een Schuyl
hutte maeckt,

Het loon der
Godloosen
menschen.
Hiob 20.29.
c Dat is: sy
sullen vrolick
zijn dat hy
slechs doot
is.

19 d De Rijcke/wanneer hy hem leyt / en
sal hy het niet mede rapen: hy sal syne oo
gen op doen, ende daer en sal niets zijn.
20 Verschrickinghe sal hem aenuallen/ghe
lijck als water, des nachts sal hem het on
weder wech nemen.
21 Den Oostenwindt sal hem wech voerẽ/
dat hy daer henen vaert ende onsinnichey
sal hem van synee plaetse drijuen.
22 Hy sal sulcks ouer hem voeren / ende en
sal syner niet verschoonen: alle dinck sal hẽ
wt synen handen ontvlieden.
23 Men sal ouer hẽ met dẽ handẽ cloppẽ /
eñ ouer hem tisschen/daer hy gheweest is.

d Psal.39.7.
ende 48.18.
ende 92.8.
Hiob 1.21.
Luc 12.20.
Eccle.5.14.
1.Tim.6.7.
Sprach 11.10

Dat xxviij. Capittel.

1. Een beschrijuinghe ende aenwijsin
ghe Godlicker Wijsheydt ende voorsichtic
heyt, ende waermen die vindt.

1 Het siluer heeft syne ganghen / ende het
gouldt heeft zijn plaetse, daermen het
smeltet.
2 a Het yser brengtmen wt der Aerden/ende
wt den steenen smeltetmen b metael.
3 c Des duysterẽ wert ymmers eenmael eñ
eynde, eñ yemant vindet ymmers ten laet
sten den scheuersteen diep verborghen.
4 Daer d springhet sulck een Beke wt / dat
de ghene die daerom woonen / den wech al
daer verliesen: ende valt weder / ende schiet
daer henen vanden lieden.
5 Men brenget ooc vyer onder wt der Aer
den, daer doch spijse boven opwasset.
6 Men vindet Saphier aen sommige plaet
sen/ende Aerdenclompen daer gouldt is.
7 Den padt en heeft geen Vogel bekent, eñ
gheens Ghiers hooge ghesien.
8 De e stoute kinderen en hebben daer niet
op ghetreden / ende gheen Leeuwe en heeft
daer op ghegaen
9 Oock leytmen de handt aen de Rotzstee
nen/ende graest de berghen om.
10 † Men treckt Beken wt den Rootzsteenẽ/
ende alles wat kostelick is, siet de ooghe.
11 Men weeret den stroom des waters / en
de brenghet dat daer verborghen in is/aent
licht.

a Deu.8.9
b Of: eeren
c Dat is:
Mẽ graeft
ten laetsten
so diepe, dat
mẽ vint, dat
verborghen
leyt inder
duysternisse
der Aerden.
d Of/breeck
e Dat zijn/
ionge Leeu
wen.
† And. Hy
siet/etc. In
den etc.

12 Waer wilmen dan wijsheyt vinden? ende
waer is de stede des verstandts?
13 Niemant en weet f † waer sy leyt/ende en
wordt niet geuonden inden lande der leuen
dighen.
14 Den Afgront spreect: Sy en is in my niet:
ende de Zee spreeckt: Sy en is niet by my.
15 g Men en kan geen gout voor haer ghe
uen/noch siluer weghen, haer te betalen.
16 Haer en is niet ghelijck Ophirisch gout/
of kostelicke Onix ende Saphyr.
17 Gout ende h † Demant en kan haer niet
ghelijck zijn/noch om haer gulden kleyno
dien verwisselen.
18 Ramoth eñ Gabis en achtemen niet:
de Wijsheyt is hooger te achten dan Peer
len.
19 Topasius wt Moorenlant en wort haer
niet gelijck gheachtet: ende het aller reyn
ste gout en gelt haer niet ghelijck.
20 Van waer koemt dan de Wijsheyt: ende
waer is de stede des Verstandts?

Gods wijs
heyt.
Proue.2.6.
Sprach.1.1.
Jacobi.1.5.
f † And. haer
weerde: sy
en wort ooc
niet etc.
g Sap.7.9.
h † And. Cry
stal.
i Mat.11.25

21 Sy is verholen voor den oogen aller le
uendighen /oock verborghen den Vogelen
onder den Hemel.
22 De Verdoemenisse ende de doot spreken:
Wy hebben met onsen ooren haer gerüchte
ghehoort.
23 l God weet den wech daer toe/ende kent
haer stede.
24 k Want hy siet de eynden der Aerden/eñ
schouwet alles wat onder den Hemel is.
25 Doe hy den winde zijn gewichte maecte/
l ende het water zijn ghewisse mate settede.
26 Doe hy den regen een teecken maecte, eñ
den donder ende blixem den wech.
27 Doe sach hyse/ende vertelde se/bereydese
ende vandese.
28 Ende sprack tot den mensche: m Siet/de
vreese des Heeren dat is de Wijsheyt eñ het
boose vermijden, dat is Verstant

k Psal.33.13
2.Par.16.9.
2.Mach.9.5
ende 21.22.
l Spr.23.27
Hiob.2.10.
Ierem.5.21
m Psa.111.10
Prouer.1.7
ende 9.10
Spr.1.16.25

Dat xxix. Capittel.

1. Hiob vertelt synen voorgaenden wel
stant ende onschult/oock de goede daden
die hy ghedaen heeft.

1 Ende Hiob hief noch eens syne Spreuc
ken op/ ende sprack:
2 O dat ick ware ghelijck als inden
voorledenen Maenden, inden daghen die
my God bewaerde.

3 Die zijn licht bouen mijnen hoofde schei/
ende ick bij zijnen lichte in duysteren ginck.
4 Als ick was inder tijt mijner ionckheyt/
doe Gods heymelickheyt bouen mijner hut
ten was.
5 Doe de Almachtige noch met mij was/
ende mijne kinderen rondtom mij.
6 Doe ick mijne treden wiesch in a boter/
ende de rotzsteenen mij Olyebloedt goten.
7 Doe ick ter poort en wtginck inder Stat/
ende liet mij mijnen Stoel op der straten be
reyden.
8 Doe mij de Jongers sagen/ende hen ver
staken/ende Ouden voor mij opstonden.
9 Doe de Ouersten ophielden te spreké/eñ
leyden haer handt op haren mondt.
10 Doe hé de stemme der Vorsten verderch/
ende haer tonge aen hare b raken kleefde.
11 Want welcker oore mij hoorde/die prees
mij salich: ende welcker ooghe mij sach die
roemde mij.
12 c Want ick verloste den Armé die daer
riep/ende den Weesen/die geenen helper en
hadden.
13 De segen dies/die verderuen soude quá
op mij:ende ick verblijde het herte der We
duwen.
14 d Gherechticheydt was mijn kleyt/ dat
ick aentrock gelijck als eenen rock / ende
mijn recht/was mijne Vorstelicke besthut=
tinghe.
15 Ick was des Blinden ooge/eñ des lam
men voet.
16 Ick was een vader der Armen/eñ welcke
sake ick niet en wiste/die e ondersocht ick.
17 Ick brack de backtanden des onrechts=
ueerdighen/f ende trock den roof wt synen
tanden.
18 Ick dachte: Ick wil in mijnen nestesterr=
uen ende mijner dagen veel maké/als des
zandts.
19 Mijn g † zaet ginck op aent water ende
den dauwe bleef ouer mijnen h† oogst.
20 Mijne heerlickheyt vernieude haer door
gaens aen mij ende mijnen i boghe/beterde
hem in mijner handt.
21 Men hoorde mij toe ende swegen/ende
wachteden op mijnen raedt.
22 Na mijnen woorden en sprack niemant
meer/ende mijne reden druppede op hen.
23 Sy wachteden op mij gelijck als op den
regen/ende sperden haren mont op gelijc
als na den auontreghen.
24 k Wanneer ick met hen lachede/so en l†
werden sy niet te hoene daer op/ ende het
licht mijns aengesichts en maeckte mij niet
m kleynder.
25 Wanneer ick tot haren geselschap wou
de komen/ soo moeste ick bouen aensitten:
ende woonde als een Coninck onder den
krijchsknechté. n doe ick trooste de die daer
leedt droeghen.

a Dat is: Doe ick alles dinck ouervloedelicken ghenoech/eñ alle dinck ver ende vol op hadde.
b Dat is/ het gehemelte des mõts.
c Prou.21.13 2 Par.11.18.
d Esai 59.17. Sap.5.19. Ephes.6.14. 1.Thess.5.8.
e Of. ondergrondde
f Gen.14.15.
g † An wortel
h † An. tacké
i Dat is/ mijne macht nam door gaens toe.
k Dat is vriendelick ende vrolick met hé was/ so en werdé sy daerom niet koene/ mij te verachten.
l † And. ghe loofdé sy het niet/
m Of. verwerpelicker.
n Sy 17.37.

Dat xxx. Capittel.

1. Beklaecht hem dat hy vanden onwetenden ende kleynen verachtet zy / 16. ende van God met plaeghen ouerschud det.

1 Nu daerentegé lachten mijner/die ion=
gher zijn dan ick/welcker vaders/ick
verachtet hadde/te setten onder mijne
Schaephonden.
2 Welcker vermeugen ick voor niets hielt/
die ten ouderdom niet komen en konden.
3 Die van honger ende kommer eensaé vlo
den in at de woestijne/nieuwelicken ver=
doruen/ende ellendich ghewordeu/
4 Die daer bt netelen wtpluckten/rontom
de Bosschen: eñ Jeneuer wortel was haer
spijse.
5 Ende wanneer sy die wt trocken/riepen
sy daer ouer/gelijck als een dief.
6 Aen den grousamen Beken woonden sy/
in de holen der Aerden/ende steene eten.
7 Tusschen den Bosschen riepen sy ende on
der den c† Distelen vergaderden sy hen.
8 De kinderen der loosen eñ verachtedé lie=
den/die de d kleynste in den Lande waren.
9 e Nu ben ick haer f† Snarenspel gewor=
den/ende moet haer Fabelken zijn.
10 Sy hebben eenen grouwel aen mij / ende
maken hen verre van mij/ende en verschoo=
nen niet/voor mijnen aenghesichte wt te
spouwen.
11 g Sy hebben mijne zeele wtgespannen/
ende mij te niete gemaeckt / ende het mijne
h afghetoomt.
12 Ter rechter zijden/daer ick groende/heb=
ben sy hen tegé mij geset tet/ende hebbé mij
nen voet wtgestooten/eñ hebben eené wech
ouer mij ghemaeckt/mij te verderuen.
13 Sy hebben mijne paden gebrokë:het was
hen also licht mij te beschadigé/dat sy daer
gheener hulpe toe en behoefden.
14 Sy zijn daer in gekomen/gelijck als door
een wijde scheure/ende zijn sonder ordenin
ghe daer in ghevallen.
15 Verschrickinge heeft en tegé mij gekeert/
eñ heeft veruolcht gelijck als den wint/mij
ne heerlickheyt/ende als eé loop ende wolc
ke/ mijnen gheluckfalighen standt.
16 Nu dá giet haer wt mijn ziele ouer mij/eñ
mij heeft vergrepen den ellendighen tijdt.
17 Des nachts werden mijne gebeenté door
gebroort allenthaluen/ ende i† die mij knagé
en legghen hen niet slapen.
18 Door de veelheydt der kracht worde ick
anders ende anders k gekleet/ende mé gor=
det mij daer mede/ gelijck als met den hole
mijns rocks.
19 Men heeft mij inden dreck getreden/ende
gelijck gheachtet den stof ende der asschen.
20 l Schreye ick tot v/so en antwoordet ghij
mij niet:trede ick hier voor/so en hebdy gé
achtinghe op mij.
21 Ghij zijt mij verandert in eenen grouwe=
licken ende bewijset uwé haet aen mij met
der sterckheydt uwer handt.
22 Ghij heffet mij op/eñ laet mij op dé wint
varen/ende versmeltet mij krachtelicken.
23 Want m ick weet het/ghij sult mij dé doot
ouerleueren/daer is het bestemde huys al=
ler leuendighen.
24 n Doch en sal hy de hant niet wtstrecken
int beenhuys/ende sy en sullen niet schreyen
van synen verderuen.
25 Ick weende pinmers o† inder harder tijt/
ende mijner ziele iammerde der armen.
26 Ick verwachtede des goeden/eñ nu koemt
het boose: p ick hoepte op het licht/ende nu
koemt de duysternisse.
27 Mijne inghewanden sieden/ende en hou=
den niet op/mij heeft ouervallen den ellen=
dighen tijdt.
28 Ick ga swart daer henen/ende mij en brá
det doch gheen Sonne niet:ick sta op inder
Gemeynte ende schreye.
29 Ick ben een broeder der Slangen/eñ een
geselle der Struyssen.
30 Mijn huydt ouer mij is swart gewordé/
ende mijne beenders zijn verdorret vá hitte.
31 Mijn Harpe is een klage geworden/ende
mijn Fluyte een weenen.

a † An. in eé duyster/ onreyn eñ gántsch woeste plaetse/
b † An. papelen af brauk rontdom de struycké henen/ etc.
spijse. Wanneer sy dan wtgedreuen werdé/wert daer een ge schrey/ hen na/ als eené dief.
c † An. Braém besten hagen
d Of. smalste verworpenste
e Psal.69.13. Thren.3.62. Ezech.33.32.
f † And. Liet
g De Chaldeen
h Dat is/ mij mijner heerschappie beroofst.
i † An. mijne slincke aderen of zenuwen
k Dat is/ Menigherley ongeluck wort mij aen ghetogen ge weldichlicken/ dat ick mij dies niet beweeren eñ kan:eñ gordet mij dat ick daer niet wtkomé en kan/eñ moet het aen hebben gelijck als eené roe aen dé hals.
l Mat.15.22. Thren.3.8.
m Heb.9.27.
n Dat is: In den been hupse sal ick pinmers rust te hebben.
o † An. ouer dié die harder dagen hadde.
p Esai 59.9

Dat xxxj. Capittel.

1. Hiob geeft hemselven de hoochste blamicheydt ende onschult toe/doch dat alleen wt dier oorsaken dat hy behoude / dat wt Gods voorsichticheyt ende wille/den mensche alle straffe ende ongheual toekome
niet

niet altoos wt syne verdiensten: want so
dat niet also en ware/ so hinge Gods voor-
sichticheydt aen onse wercken/ dat onmen
ghelick/ ende der Godlicker wijsheyt nae-
deelich is.

a Syr. 41. 25. Tobie. 3. 14. Matt. 5. 28.

1 ICk hebbe een verbont ghemaeckt met my-
nen oogen/ a dat ick niet achtede op een
vrouwe.
2 Wat gheeft my daerenteghen God van
boven ten loone? ende wat voor een erve/
de Almachtighe vander hoochte?
3 Soude niet billicker de onrechtveerdige
sulcks ongheluck hebben? ende een quaet-
doender also verstooten worden?

b Pro. 5. 21. Hiob. 14. 16. ende 34. 21.

4 b Siet hy niet myne weghen / ende telt
alle myne gangen?
5 Hebbe ick gewandelt in ydelheyt/ of heeft

c Of/ met haeste geloopen.

mynen voet c ghesnellet ter bedrieghery?
6 So weghe men my op eener rechter wa-
ge/ so sal God vernemen myne vromicheyt.
7 Heeft mynen ganck geweken wt den we-
ghe/ ende myn herte mynen ooghen nage-
volghet/ ende is daer wat in mynen handen
bekleuet?
8 So moete ick saeyen/ ende een ander ete
het/ ende myn ghe slachte moete wtgewor-
telt worden.

d 2. Sa. 11. 3. ende 12. 10.

9 d Heeft hem myn herte laten verwecken ter
vrouwen/ ende hebbe ick voor mijns naesten
deure gheloert?
10 So moete myn wijf van eenen anderen
geschendet worden/ ende andere moeten se
beslapen.

e Deu. 22. 22.

11 e Want dat is eenen laster ende misdaet
voor de Richters.
12 Want dat ware een vyer/ dat tot int ver-
derven verteerde/ ende alle myne inkomin-
ghe wtwortelde.
13 Heb ick ghachtet het recht mijns knechts
of myner maget/ wanneer sy een sake tegen
my hadden?

f Luce. 16. 3.

14 f Wat woude ick doen/ wanneer hem God
opmaeckte: ende wat soude ick antwoorden
wanneer hy te huys sochte:
15 Heeft hem die ooch niet gemaect/ die my
in moeders lijue maecte? ende heeft hem in
den lijue euen so wel bereydt?
16 Hebbe ick den armen haer begeeren ont-
seyt/ ende de oogen der Weduwen laten ver-
smachten?

g Esai. 58. 7.

17 g Hebbe ick mynen bete alleen ghegeten?
ende en heeft de Weese daer ooch niet van
ghegeten?
18 Want ick hebbe my van myne Ionckhz
op als een vader ghehouden/ ende van my-

h Esai. 56. 7. i Dat is: hē herwaerts ende derwaerts ghedreuen ende veruolghet. k † An. mijn hulpe.

ner moeder lijue aen/ hebbe ick gheerne ge-
troostet.
19 h Hebbe ick yemanden sien omcomen/ dz
hy geen cleet en hadde/ ende den armen son-
der decksel gaen laten?
20 Hebben my niet gesegent syne zyden/ dat
hy vanden vellen myner Lammeren ver-
waermt werd?
21 Hebbe ick mijn hant aen den i Weesen ge-
leyt/ dewijle dat ick my sach inder poorte

l Luc. 18. 24. m Of/ toeverlaet. n Dat is: Wāt my geluckfalich ginc/ so hebbe ick mijn vreuchde daer niet in ghehadt. Deut. 4. 19. ende 17. 3. Sapi. 13. 2.

k † macht hebben te helpen?
22 So valle mijn schoudere vanden schou-
derbeene/ ende mynen arm breke af vander
pijpen.
23 Want ick vreesde God/ ghelijck als een
ongheval ouer my/ ende en konde synen last
niet verdraghen.
24 l Hebbe ick het gout tot myner m toeuer-
sicht ghesettet/ ende tot den goutklompen
geseyt: Mynen troost.
25 Hebbe ick my verblydt/ dat ick groot
goet hadde/ ende mijn hant allerley verwor-
uen hadde?
26 n Hebbe ick het licht aenghesien / want
klaer lichtede/ ende de Mane/ wanneer sy
vol ginck:
27 Heeft hem mijn herte heymelicken ouer- * De hande
reden laten/ dat mynen mont mijn handt kussen/ heet/
kusse: zijn eyghen
28 Welcker is ooch een misdaet voor de rich- were prijsē/
ters: want daer hadde ick God mede ver- welcke alleē
saect van bouen. God toebe-
29 o Hebbe ick my verblijdt/ want het my- hoort.
nen vyandē qualick ginck/ eñ hebbe my ver- o Prou. 17. 5.
heuen/ dat hem ongheluck ghetreffet hadde?
30 Want ick en liet mynen mont niet sondi-
ghen/ dat hy eenen vloeck wenschede myne
zielen.
31 p Hebben de mannen in myner Hutten
niet moeten segghen: O woude God/ dat wi
van synen vleesche niet versaedt en werden.
32 q Den Gast en maeste daer buyten niet p Dat is:
blijuen maer mijn deure dede ick den Wan- mijn gesinne
delmanne op. en moeste
33 Hebbe ick myne schalckheydt/ gelijck als ooc niets be
een mensche bedecke/ dat ick heymelicken geerē at my
myne misdaet verberchde? nē vyanden.
34 Hebbe ick my grouwelen laten voor der q Hebr. 13. 1.
grooter veelheyt/ eñ heeft my de verachtin- Rom. 12. 13.
ghe der maechschap afghesehricht? ic bleef 1. Petr. 4. 9.
stille/ ende en ginck ter dueren niet wt.
35 Wie gheeft my eenen Verhoorder/ dat de
Almachtighe mijn begeerte verhoore / dat
yemandt een Boeck schryue van myner
sake.
36 So woude ick het op myne schouderen
nemen/ ende my gelijck als een kroone om-
binden:
37 Ick woude het ghetal myner gangen seg-
gen/ ende gelijck als een Vorst woude ickse r Dat is:
voorbringhen. Vrij onbe-
38 Sal mijn Lant teghen my schreyen/ ende schrocken.
te samen syne vooren weenen?
39 Hebbe ick syne vruchten onbetaelt ghe-
geten/ ende het leuen den Ackerlieden suer
ghemaeckt?
40 So wasse my Distelen voor tarwe/ ende
Doornen voor Gerste.

De woorden Hiobs hebben een eynde.

Dat xxxij. Capittel.

1. Elihu straffet der vrienden Hiob onwijs-
hz 13. vermeynt/ hy wil de sake met vol ko-
mener beantwoordinghe wtvoeren.

1 DOe hielden de dry mannen op/ Hiob te Elihu
antwoorden/ de wijle hy hem rechtuer spreeckt.
dich hielt.
2 Doch Elihu de sone Baracheel van a a Gen. 22. 21.
Bus/ des geslachts Ram/ wert toornich
op Hiob/ dat hy zijn ziele rechtueerdigher
hielt/ dan God.
3 Ooch wert hy toornich op syne dry vrien-
den/ dat sy geen antwoorde en vonden/ eñ
Hiob doch verdoemden/
4 Want Elihu hadde ghetoeft/ tot dat sy
met Hiob gesproken hadden/ dewijle sy ou-
der waren dan hy.
5 Daerom doe hy sach/ dat daer geen ant- b Sy. 32. 4.
woort en was inden monde der dryer man-
nen/ werde hy toornich.
6 Ende so antwoorde Elihu de sone Bara-
cheel van Bus ende sprack: b Ick ben ieu-
daerenteghen ghy lieden zyt oudt: daerom
hebbe ick my gemijdt/ ende gevreeset/ mijn
konst aen v lieden te bewijsen.
7 Ick dachte: Latet de Iaren spreken/ c eñ
de veelheyt des ouders laet wijsheyt bewij- c Hiob. 12. 12.
sen.
8 Doch de Geest inden lieden/ d ende den
Adem des Almachtighen/ maeckt se verstan- d Dan. 1. 17.
dich. Prou. 2. 6.

9 De groote en zijn de wijste niet/ eñ de Ou
de en verstaen het recht niet.
20 Daerom wil ick oock spreken: hoort mij
aen/ ick wil mijn conste oock sien laten.
21 Siet/ ick hebbe ghetoeft/ dat ghijliedẽ ge
sproken hebbet: ick hebbe opghemerct op
v lieden verstant/ tot dat ghij de rechte re-
den treffedet.
22 Ende hebbe achtinghe op v lieden ghe-
hadt: doch siet/ daer en is niemant onder v
lieden/ die Hiob straffet of sijner reden ant-
woorde.
23 Ghijliedẽ sult misschien seggen: Wij heb-
bẽ de wijsheyt getreffet/ dat hem God ver-
stooten heeft/ ende anders niemandt.
24 Die redene en doet mij niet genoech: ick
en wil hem so niet na uwer redene andt-
woorden.
25 Och sij zijn vertsaecht/ en connẽ niet meer
antwoorden: sij en connen niet meer spre-
ken.
26 Dewijle ick van getoeft hebbe/ eñ sij niet
meer sprekẽ en connen/ (want sij staẽ stille/
ende en antwoorden niet meer.)
27 Wil ick doch mijn deel antwoorden/ ende
wil mijn const bewijsen.
28 Want ick ben der reden so vol/ dat mij dẽ
adem in mijnen buyck banghe doet.
29 Siet/ mijnẽ buyck is gelijck als dẽ Most/
die toegheslopt is/ die de niewe Vaten ver
scheurt.
e Of/ ick ver-quicke andẽ dā grooter wijsheydt. 20 Ick moet sprekẽ/ e dat ick adem hale: ick
moet mijne lippen opdoen/ ende antwoor-
den.
21 Ick en wil niemants persoon aensien/ eñ
en wil gheenen mensche roemen.
f Sa.1.10. 22 Want ick en weets niet/ (f wãneer ick het
dede/) of mij mijn Schepper/ ouer een cleij-
ne wijle wech nemen soude.

Dat xxxiij. Capittel.

1. Elihu vertoont den Hiob/ waer hij in gesondicht heeft: 15 Item hoe God de mẽschen der sondẽ haluen straffet/ 23. eñ hen/ so sij hen int gebet tot hem keeren/ wederom in ghenade aenneemt.

1 Hoort doch Hiob mijne reden/ eñ merct
op alle mijne woorden.
2 Siet/ ick doe mijnẽ mont op/ eñ mijn
tonghe spreeckt in mijnen monde.
a Prou.2.7. 3 a Mijn herte sal recht spreken/ ende mijne
lippen sullen het reijn verstandt segghen.
b Gen.2.7. 4 De Geest Gods heeft mij gemaeckt/ b eñ
den Adem des Almachtighen heeft mij het
leuen ghegheuen.
5 Kondij/ so antwoort mij: schickt v teghen
mij/ ende settede v hier.
c Gen.12.7 6 c Siet/ ick ben Gods/ euen so wel als ghij:
ende van leem ben ick oock ghemaeckt.
7 Doch ghij en dorret voor mij niet ver-
schrickẽ/ ende mijn hant en sal v niet swaer
zijn.
8 Ghij hebt gesproken voor mijnen ooren/
d Hiob.11.4 ende 16.17. ende 34.5 de stemme uwer reden moest ick hooren.
9 d Ick bẽ reijn/ eñ sonder misdaet/ onschul-
dich/ ende en hebbe gheen sonde.
10 Siet/ ghij hebt eẽ sake tegẽ mij geuondẽ/
e Hiob.13.27 daerom hout hij mij voor sijnen vyant.
11 e Hij heeft mijnen voet inden stock geleyt/
ende heeft alle mijne weghen bewaert.
12 Siet/ euẽ daeruit besluyte ick tegen v/ dat
ghij niet rechtueerdich en zijt: want Godt
is meer dan een mensche.
13 Waerom wildij met hem twistẽ/ dat hij v
gheen rekenschap en geeft/ van allen sijnen
* de mẽsche vaertslaet na synen doen doen?
14 Want wanneer God eẽmael wat besluyt/
so en * bedenckt hij het niet eerst daer na.

15 f Inden droome des gesichts inder nacht/
wanneer dẽ slaep op de liedẽ valt/ wanneer laet het hem
sij slapen op het bedde. berouwẽ/ eñ
16 Dan opent hij de oorẽ der lieden/ eñ ver- trachtet na
schrickt se/ ende onderwijstse. veranderinge.
17 Dat hij den mensche van sijnen voornemẽ De helt
wende/ ende bescherme hem voor hoouer- en leyde in
dye. Israel niet/
18 Ende verschoont sijner zielen voor dẽ ver- ende en laet
deruen/ ende zijns leuens/ dat het niet int hem niet be
sweert en valle. rauwen.
19 Hij straffet hem met smertẽ op zijn bedde/ 1. Sa..5.29
ende alle sijne beenen strenghelick. f Gen.20.6.
20 Eñ richtet hem zijn leuẽ also toe/ dat hem ende 28.12.
voor der spijse grouwelt/ eñ zijn ziele/ dat sij ende 31.24
gheenen lust te eten en heeft. Dani.2.1.
21 Zijn vleesch verdwijnt/ g dat hij niet wel Math.2.13
sien en mach/ eñ sijnen beenen werdẽ h t ver g Of dat hij
slaghen/ dat menſe niet gheerne en siet. het gesichte
22 Dat zijn ziele naket tẽ verderue/ ende zijn vergaet dat
leuen tot den dooden. hij noch siet
23 So dā een Engel een van duysend en met noch hoort
hem sprake te verkondigen dẽ mensche/ hoe h Of/ in
hij recht soude doen/ twee gesla-
24 So sal hij hem genadich zijn/ eñ segghen: ghen. † And
Hij sal verlosset worden/ dat hij niet onder- ontblootet/
waerts en vare int verderuẽ: want ick heb- die men te
be een versoeninghe ghevonden. voren niet
25 i Zijn vleesch groene weder/ als inder ieu- en sach.
ghet/ ende laet hem weder ionck worden. i Psa.103.5
26 Hij sal God biddẽ/ die sal hem genade be-
wijsen/ ende sal zijn aensicht sien laten met
vreuchden/ k ende sal den mensche na sijner
gherechticheyt vergelden. k Psa..8.25
27 Hij sal l voor den lieden bekennen/ eñ seg
ghen: Ick woude gesondicht ende het recht l † An. op an
verkeert hebbe: doch het en hadde mij niet dere lieden
nut gheweest. mercken.
28 Hij heeft mijn ziele verlost/ dat sij niet voe
re in het verderuẽ/ maer mijn leuẽ het licht
sien soude.
29 Siet/ dat alles doet Godt/ m bij of vier-
mael met eenen yeghelicken. m Dat is/
30 Dat hij zijn ziele wederō hale uit den ver- dickmael.
deruen/ ende verlichtet hem met den lichte
der leuendighen.
31 Merct op Hiob/ ende hoort mij toe/ en de
swijcht/ dat ick spreke.
32 Hebdij dan noch wat te seggen/ so antwoor
det mij: segghet op/ zijdij rechtueerdich/ ick
wilt gheerne hooren.
33 Hebdij oock niet/ so hoort mij toe/ eñ swijg
ghet/ ick wil v wijsheyt leeren.

Dat xxxiiij. Capittel.

1. Hij bewijst dat God rechtueerdich zij/ dewijle hij een Richter der Werelt/ ende een gheweldich Verwalter of Regeerder aller dinghen zij.

1 Ende Elihu antwoorde/ ende sprack:
2 Hoort ghij Wijsen/ mijne reden/ eñ ghij
Verstandighe merckt op mij.
3 a Want de oore proeuet de reden/ eñ den
monde smaeckt de spijse. a Hiob.12.11
4 b Latet ons een oordeel uitkiesen/ dat wij
bekennen tusschen ons wat goet zij. b 1 Pa.14.29
5 Want Hiob heeft geseyt: c Ick ben recht-
ueerdich/ ende Godt weijghert mij mijn c Hiob.12.18
Recht. ende 16.17.
6 Ick moet liegen/ hoewel ick recht hebbe: ende 33.9.
ick ben gequelt met d mijnen pijlẽ/ hoewel
ick niets verschuldet hebbe. d Dat zijn
7 Wie is een sodanighe/ als Hiob/ die daer Gods pijlẽ/
spotterie drinckt/ als water: die in mij
8 Ende op den wege gaet met den Quaet- steken.
doenders/ eñ wandelt met den Godloosen
lieden:
9 Want hij heeft geseyt: Wanneer yemant

alteerde vroom is/ so en ghelt hy doch niet
by God.
10 Daerom hoort my toe/ ghy wijse lieden: dat
sy verre/ dat God soude Godloos zijn/ ende
de Almachtighe onrechtveerdich:
11 e Maer hy vergeldet den mensche daerna
als hy verdient heeft/ ende treffet eenen yege-
licken na synen doen.
12 f Sonder twijfel/ God en verdoemt nie-
manden met onrechte/ ende de Almachtige
en buycht het Recht niet.
13 Wie heeft dat op Aerden is/ verordineert?
ende wie heeft den gantschen Aertbodem
ghesettet?
14 So hy hem dies soude onderwinden/ g so
soude hy aller geest ende adem tot hem ver
gaderen.
15 Alle het vleesch soude alles met malcande-
ren vergaen/ h ende de mensche soude weder
tot asschen worden.
16 Hebdy nu verstant/ so hoort dat/ ende merct
op de stemme myner reden.
17 Soude eener daerom i † het Recht dwin-
gen/ dat hy het hatet: ende dat ghy stout zijt
soudet ghy daerom den Rechtveerdighen
verdoemen?
18 Soude eener ten Coninck segghen: Ghy
loose man! ende tot den Vorsten: Ghy God-
loose!
19 k Die doch niet aensiet de persoonen der
Vorsten/ ende en kent den heerlicken niet meer/
dan den Armen: want sy zijn altemael syner
handen werck.
20 Hem nu moeten de lieden sterven/ ende te
middernacht verschricken ende vergaen:
de Machtighe werden crachteloos wech
ghenomen.
21 l Want zijn oogen sien op eens yegelicken
wech/ ende hy siet op alle hare ganghen.
22 Daer en is geen duysternisse noch doncker
heyt/ dat hem daer de Misdadighe mochte
verberghen.
23 m Wat het en wort niemanden toegelaten/
dat hy met God rechte.
24 Hy brengt der Stouten veel om / die men
niet tellen en can/ n ende settet sommige an-
dere in haer stede.
25 o Daerom dat hy kent hare wercken/ ende
keertse om des nachts/ dat sy p verslagen
werden.
26 Hy werpt de Godloose op eenen hoop/
daermen het geerne siet.
27 Daerom dat sy van hem geweken zijn/ ende
en verstonden syner weghen gheene.
28 Dat het schreyen der Armen moeste voor
hem comen/ ende hy het schreyen der ellen
dighen hoorde.
29 q Wanneer hy vrede gheeft/ wie wil ver-
doemen? ende wanneer hy het aenschijn ver-
berght/ wie wil hem sien onder den volcken
ende lieden?
30 r † Ende laet over hen regeren eenen Huyche
laer/ het volck s te dringhen.
31 Ick moet voor God spreken/ ende en kant
niet laten.
32 Hebbe ick het niet getreffet/ so leere het
ghy my beter: hebbe ick onrecht ghehandelt
ick en wilt niet meer doen.
33 Men verwacht et des antwoorts van u:
wat ghy verworpet alle dinck/ ende ghy hebt
het aengegeven/ ende niet ick: weet ghy nu
wat: so segghet op.
34 Wijse lieden laet ick my segghen/ ende een
wijs man hoort my.
35 Doch Hiob spreect met onverstandicheyt/
ende syne woorden en zijn niet cloeck.
36 Myn Vader/ laet Hiob versocht worden
tot aen het eynde/ t daerom dat hy hem tot
onrechtveerdighen lieden keert.

a Psa. 28. 4 ende 62. 13. Jere. 25. 14. Roman. 2. 6 Apoc. 2. 23.
f Roma. 3. 4
g Ps. 104. 29 ende 145. 15.
h Psa. 146. 4
i † An. ende Heerscher zijn/ dat hy het Recht hate:
k Deu. 10. 17 2. Pa. 19. 7. Sapien. 6. 8 Syra. 35. 16. Roman. 2. 11 Acto. 10. 34 Galat. 2. 6.
l Hiob. 31. 4. Prou. 5. 21. Psa. 33. 13.
m Rom. 9. 20
n Dan. 2. 21
o Dan. 5. 30.
p of/ in twee gesl aghen.
q Rom. 8. 7. Esaie. 50. 8.
r † And. dat de Huychelaer niet en regere/ dat het volck/ niemanden strick en valle.
s Dat is/ hy laet eenen Tyran rege ren/ die het volc met op settinghen/ schattet ende schendet/ ende vanghet ende quellet.
t † An. Datmen antwoorde geve den onrechten etc.

37 Hy heeft over syne sonden/ noch daertoe ge
lastert: u † daerom laet hem tusschen ons gesla-
ghen worden/ ende daerna veel tegen God
met synen woorden twisten.

u † An. hant cloppet onder ons / ende maeckt veel woorden tegen God

Dat xxxv. Capittel.

1. De mensche is hem vroom of ondvroom/
niet God. 12. Des sondaers ghescrey tot
God/ blyft onverhoort.

1 E Nde Elihu antwoorde/ ende sprack:
2 Houdy dat voor recht/ dat ghy spre-
ket: Ick ben rechtveerdiger dan God?
3 Want ghy spreeckt: Wie ghelt by u wat?
wat a helpt het/ wanneer ick my sonder
sonde make?
4 Ick wil u andtwoorden een woort/ ende
uwen vrienden met u.
5 Merct na den Hemel/ ende siet toe/ ende siet
aen de wolcken dat sy u te hooghe zijn.
6 Sondichdy wat condy met hem maken?
ende of uwer misdaet veel is/ wat condy hem
doen?
7 b Ende of ghy rechtveerdich zijt/ wat condy
hem geven? of wat sal hy van uwen handen
nemen?
8 Eenen mensche als ghy zijt/ mach uwe boos
heyt wel wat doen: ende uwe gerechticheyt
eenen menschen kinde.
9 Deselve meughen schreyen/ wanneer hen
veel gewelts geschiet/ ende roepen over den
arm der Grooten.
10 Die daer niet na en vragen/ waer is God
myn Schepper? die c het gesanck maeckt in
der nacht/
11 Die ons geleerder maect/ als het Vee op
Aerden: ende wyser/ dan de Voghelen onder
den Hemel.
12 Doch sy sullen daer oock schreyen over den
hoochmoet der boosen/ ende hy en salse niet
verhooren.
13 Want God en sal de ydelheyt niet verhoo-
ren/ ende de Almachtighe en sal het niet aen
sien.
14 Daertoe spreeckt ghy: Gy en sult hem niet
sien. doch daer is een gerichte voor hem/ ver
wacht syner slechs.
15 Of synen toorn so haest niet te huys en
soect/ ende hem dies so haest aenneemt/ dat
daer so vele lasteren zijn.
16 Daerom heeft Hiob synen mont ydelick op
ghedaen/ ende geeft woorden voor met on-
verstande.

a Hiob. 9. 30.
b Psa. 40. 7 Hebr. 10. 7. Psa. 50. 8.
c Dat is/ der Vogelen sanck: ofte geestelicken/ daermen hem loeft in leet ende ongeval: als oock den Psalm segt: Et nocte canticum eius.

Dat xxxvj. Capittel.

1. Elihu bewyset Gods rechtveerdicheyt
wt synen wonderbaren wercken. 8. Oock wt
dien/ dat hy de menschen straffet/ dat hyse
betere. 13. Of so sy Huychelaers zijn/ dat hy
se tot schande ende wanhope brenghe.

1 E Lihu sprach voort/ ende seyde:
2 Verbeyt my noch een weynich: ick wille
u cont doen: want ick hebbe van Gods
weghen noch wat te segghen.
3 Ick wil myn verstant verre halen/ ende my
nen Schepper bewijsen/ dat hy rechtveer-
dich sy.
4 Myne reden en sullen sonder twijfel niet
valsch zijn/ myn verstandt sal sonder vlecke
voor u zijn.
5 Siet/ God en verworpt de Machtige niet/
want hy is oock machtich van crachte des
herten.
6 Den Godloosen en onderhoudt hy niet/
maer helpet den ellendighen ten rechte.
7 a Hy en keert syne ooghen niet af van den
Rechtveerdigen/ ende b † de Coningen laet
hy sitten op den Throone altoos/ dat sy hooch
blyven.
8 c Ende waer gevangenen liggen in de stocken
ende ghebonden met stricken ellendichlick

a Psal. 3. 4. ende 34. 16.
b † And. met den Coninghen laet hy se etc. 1. Sa. 2. 8 2. Sam. 7. 13 2. Reg. 10. 30. c 2. Par. 33. 38.

9 So vercondiget hy hen/ wat sy gedaē heb
bē/ ende haer ondeucht/ dat sy met gewelt
ghehandelt hebben.
10 Ende opent hen de ooꝛe ter † tucht/ ende
seyt hen/ dat sy hen vanden onrechte bekee
ren sullen.

† dat is/ tot straffinghe/ onderwysinghe.

11 b Hooꝛen sy/ ende dienen hem/ so sullen sy
in goeden dagen oudt woꝛden/ eñ met lust
leuen.

b Esai.1.19.

12 c Hooꝛen sy niet/ so sullen sy int sweerdt
vallen/ ende vergaen/ eer sy het ghewaer
woꝛden.

c Exodi.14. 7.27.

13 De f Huychelaers/ g† wanneerse dē tooꝛne
treffet/ so en schꝛeyen sy niet: wanneer sy
ghevanghen ligghen/
14 So sal haer ziele met quale steruē/ eñ haer
leuen onder den Hoerenmaghers.

f Of/ bewimpelaers/ of veynsers
g† And. gevā God den tooꝛne.

15 h Daerentegen den ellendigen sal hy wt
synen ellende verlossen/ eñ den armē de ooꝛe
openen inder bꝛoeffenisse.

h Psa.34.23 ende 37.40.

16 Hy sal v trecken wt der wyder kele des
angsts/ die geenen gront en heeft: eñ uwen
disch sal ruste hebben/ vol alles goeden.
17 Ghy daerentegen maket de sake der God
loosen goet/ dat haer sake ende recht i be-
houden woꝛt.

i Of/ stadtgrypen.

18 k† Siet toe/ dat v niet misschiē tooꝛnichept
bewogē hebbe/ yemandē te plagē of groot
gheschenck v niet ghebuyghet en hebbe.
19 Meyndy/ dat hy v gewelt achte of gout/
of eenighe sterckheyt of vermeughen?
20 Ghy en dooꝛuet l† den nacht niet begeerē/
den lieden aen haer plaetse te ouervallen.
21 Hoedt v/ eñ en keert v niet ten onrechte/
als ghy dan van ellendicheydt beghonnen
hebt.

k† Anders/ Maer den tooꝛne is/ op dat hy v niet gansch henen en werpe met straffe/ eñ v niet veel ghesoengauen helpen en meughen.

22 Siet/ God is te hooch in syner cracht: wat
is een Leeraer als hy is?
23 Wie wil ouer hem te huys soecken synen
wech? ende wie wil tot hem segghen: Ghy
doet onrecht?
24 Denct/ dat ghy zyn werck niet en m† we
ter/ als de lieden singhen.
25 Want alle menschen sien dat/ de lieden
sient van verre.
26 Siet/ God is groot ende onbekēt/ syner
Jaren ghetal kan niemant ondervinden.

l† And. des nachts niet versuchten/ dat een volc vooꝛ het ander opga.
m; an. groot maket.

27 n Hy maeckt het water tot cleynen dꝛup
pen/ ende dꝛyft syne wolcken te samen ten
reghen.
28 De Wolcken vlieten/ eñ dꝛuppen seer op
de menschen.
29 o† Wanneer hy vooꝛnēt de Wolcken wt
te bꝛeyden/ als zyn hooghe Tente/
30 Siet/ so bꝛeydet hy synē blixē wt ouer de
selue/ ende bedecket p alle eynden der Zee.
31 Want daermede verschꝛickt hy de liedē/
ende gheeft doch spyse de volheydt/
32 Hy bedect den blixem als met handen/ eñ
ghebiedt hem dat hy weder come.
33 Daervā getuycht zyn geselle/ namelickē/
des donders tooꝛne inden Wolcken.

n Deu.1.14. ende 28.12. 1.Reg.18.45 Psal.47.8.
Een Poetische beschꝛyvinghe des onweders.
o† An. Wie mach doch der Wolckē ondscheyt/ eñ het dueren synes hutten bekennen?
p Dat is/ vā het Westen tot in het Oosten.

Dat xxxvij. Capittel.

1. Beschꝛyft vooꝛtaen Godes ghewelt
ende wysheyt/ wt synen wercken/ 14. ende
bescheldet den Hiob.

1 Daer af ontsettet hem myn herte/ ende
beuet.
2 Lieue/ hooꝛt doch/ hoe synen a† don
der tooꝛnet/ ende wat verspꝛeken wt synen
monde wt gaet.

a† An. stemme maket/

3 Hy siet onder allē Hemelen/ eñ synen blix-
em schynt op de eynden der Aerden.
4 Na hem bulder t den donder/ eñ hy don-
dert met synen grooten geluyde/ ende wan
neer zyn donderen gehooꝛt woꝛt/ so en can-
men het niet ophouden.
5 God dondert met synen donder grouwe-
lickē/ ende doet groote dingen/ eñ en woꝛt
doch niet bekent.
6 b Hy spꝛeect ten sneeuw/ so is hy van stō-
den aē op Aerden: ende tē slachregen/ so is
den slachreghen daer met macht.

b Psa.147. 16.

7 Alle menschen heeft hy inder hant/ als be
sloten/ op dat de lieden leeren wat hy doen
can.
8 Het wilde ghedierte gaet in de kuylen/ eñ
blyft aen zyn plaetse.
9 Wt den c† Zuydē coemt het onweder/ eñ
vant Nooꝛden de koude.

c† An. came rē der wolcken.

10 Van den d adem Gods comt den vꝛost/ eñ
groote wateren/ e† wanneer hy het op dooy-
en laet.
11 De dicke Wolcken scheyden hen/ dat het
claer woꝛde: ende dooꝛ den neuel bꝛeect zyn
licht.

d Psa 147.17
e† An. weerden met hūs schollē ouertoghen.

12 Hy keert de f Wolcken waer hy henē wil/
dat sy wꝛrichten alles wat hy hen gebiet op
den Aerdbodem/

f† And. om-loop of Sphæren.

13 Hy zy g† ouer een geslachte/ ofte ouer een
Lant/ so men hem barmhertich vindet.
14 Daer merct op Hiob/ staet ende verneemt
de wonderen Gods.
15 Weetty/ wanneer God sulcx h† ouer hen
bꝛengt: eñ wanneer hy het licht syner Wolc
ken laet hier vooꝛ bꝛeken?

g† And. tot gheesselc/ of tennutte zyns Lants of ter weldaedt/ hy laetse komē
h† An. veroꝛdent:

16 Weetty/ hoe hen de Wolcken verstꝛoyen:
i† welcker Wonderen de Volcomenen we-
ten.

i† An. eñ de wonderwerckē des die volcomelick wys is.

17 Dat uwe cleederē warm zyn/ wāneer het
Landt stille is vanden Zuyden winde.
18 Ja ghy sult met hem de Wolcken wtbꝛey
den/ die daer vast staen/ als een ghegheten
Spieghel.
19 Leert ons wat wy hem seggen sullen: wāt
wy k† en sullē daer niet henen reycken van
de duysternisse.

k† And. zyn er daer niet toegeschict vooꝛ duystere.

20 Wie sal hem vertellē/ dat ick spꝛeke? so ye
mant spꝛeeckt/ die woꝛt versłonden.
21 Als nu en siet mē het licht niet/ dat inden
wolckē helle lichtet: wanneer daerentegen
de wint waeyt/ so woꝛt het claer.
22 Want Nooꝛdē comt l gout/ tot lof vooꝛ dē
verschꝛickelicken God.

l Dat is/ claer weder als louter gouden/

23 Den Almachtigen nu en cōnen sy niet be-
grypē/ die so groot is van cracht: wāt hi sal
van synen rechte eñ goeder sake/ geenreken-
schap gheuen.
24 Daerom moeten hen de lieden vꝛeesē/ en-
de hy en vꝛeest hem vooꝛ gheenen/ hoe wys
sy oock zyn.

Dat xxxviij. Capittel.

1. God spꝛeeckt tot Hiob/ eñ bewyst hem
syne rechtueerdicheyt/ wt synen ongronder
licken wercken.

1 Ende de Heere antwoorde Hiob wt eenē
onweder/ ende seyde:

God spꝛeeckt tot Hiob.

2 Wie is die/ die also a faelgeert in der
wysheyt/ eñ spꝛeect so met onuerstandicheyt?

a Hebꝛ. den raet verduystert:

3 b Gooꝛdet uwe lenden ē als een man ick wil
v vꝛaghen leert my.

b Job.40.2.

4 Waer waerdy/ c doe ick de Aerde fondeer-
de? segghe het my/ sydy so cloeck.

c Genes.1.1.

5 Weetty/ wie haer de mate gesettet heeft?
ofte wie ouer haer een richtsnoer getrockē
heeft?

Psa.146.6.

6 b Ofte waer op staen hare voeten gesonc-
ken? ofte wie heeft haer eenen hoecksteen
ghelept?

b Psal.124.2 ende 136.6

7 Doe my de Mooꝛgensterren alle met mal-
canderen loefden/ ende alle kinderen Gods
iuychden.
8 c Wie heeft de Zee met haren deuren toe-
gesloten/ doese haer wt bꝛack/ als wt moe-
ders lyue?
9 Doe ick het met Wolcken kleedde/ ende

c Jere .5.22 Job 26.8. ende 28.26 Pꝛoue.8.29

in Dons

in duysterheyt inwandt / ghelijck als in windeldoecken.
10 f Doe ick haer den loop brack met my-
nen damme / ende settede haer grendelen
ende deuren/
11 Ende sprack: Tot hier toe suldy komen/
ende niet voorder : hier sullen hen leggen
uwe stoute baren.
12 Hebdy by uwer tijdt den morghen ghe-
boden/ eñ den dagheraet haer plaetse ghe-
wesen?
13 Dat de eynden der Aerden gheuatet/
ende de Godloosen daer wt ghesch udden
werden.
14 g † Den seghel sal hem veranderen als
leem/ sy staen als een kleedt.
15 h Ende den Godloosen sal haer licht ghe
nomen worden / eñ den arm der hooveer-
digen sal ghebroken worden.
16 Sydy inden gront der Zee ghekomen/
ende hebdy in de voetstappen der diepten
ghewandelt ?
17 Hebben haer v des doots poorten opt
opgedaen ? ofte hebdy ghesien de poorten
der duysternissen ?
18 Hebdy vernomen / hoe breedt de Aerde
zy ? segt op/ weetty sulcks altemael?
19 Welcker is den wech daer het licht
woont/ eñ welc is der duysternissen stede?
20 Dat ghy meuget afnemen syne palen/
ende mercken den pade tot synen huyse.
21 Wistet ghy/ dat ghy te dier tijdt soudet
gheboren worden: ende hoe vele dat uwer
dagen zijn souden ?
22 Sydy geweest van daer dē sneeu koemt/
of hebdy ghesien van waer den haghel
koemt?
23 i Die ick hebbe bewaert tot op den tijdt
der droeffenissen / ende op den dach des
strijdts ende krijchs.
24 Door welcker wech deylt hem het licht?
ende den Oostenwint vaert henen op der
Aerden?
25 Wie heeft den slachregen synen loop wt
gedeylt ? ende den wech den blixem ende
donder ?
26 Dat het regendt op het Lant daer nie-
mant en is / inder woestijne daer gheen
mensche en is?
27 Dat hy vullet de woestijne ende wilder-
nisse/ ende maeckt dat het gras wasset.
28 Wie is des regens vader ? wie heeft de
druppen des dauws ghebooren?
29 Wt wiens lyue is het ys ghegaen? ende
wie heeft dē rijm onder dē hemel geboren?
30 Dat het water verborgen wert/ ghelijck
als onder steenen / ende de diepte bouen
bevriest?
31 Kondy de k † banden der Sevensterren
te samen bindē? ofte den bant des Orions
oplossen?
32 Kondy de Morgensterre hier voor bren
gen tot harer tijdt ? ofte den Waghen aen
den Hemel ouer syne kinderen voeren?
33 Weetty / hoe den Hemel te regeren is/
ofte kondy hem meesteren op Aerden ?
34 Kondy uwē donder inder wolckē hooch
opvoeren ? ofte sal v de veelheyt des wa-
ters bedecken ?
35 Kondy de blixemen wtlatē/ dat sy henen
varen ende spreken: Hier zijn wy ?
36 Wie geeft de wijsheyt int l verborghen?
wie geeft verstandige ghedachten?
37 Wie is so wijs / die de wolcken tellen
konne? wie kan de m† waterbulgen aen dē
Hemel toe stoppen ?
38 Wanneer het stof begoten wort/ dat het
te hoope loopt/ ende de klompen aen mal-
kanderen kleuen ?

f Psal. 33. 7 ende 104. 9 Luce 8. 25.

g Dat is/ haer staet ende wesen/ dies sy ghewis zijn wil len/ als ware het also verseghelt/ † And. Sy (de Aerde) verwandelt haer als seghelleem/ ende etc.

h Job 18. 5 ende 21. 17. Prou. 13. 9 ende 14. 20

i Exo. 9. 23. Josue. 10. 11.

k † And. lieflicke inuloeyinge/ (of influentie) der etc. of de verstyuende cracht des etc.

l Dat is/ int herte.

m † Anders/ Vaten des etc.

Dat xxxix. Capittel.

1. Godes goedicheydt ende Wonderwercken aen den onredelicken Dieren.

1 Kondy der Leeuwinnen haren roof te
jagen gheuen/ ende de jonge Leeuwen
versadighen?
2 Dat sy hen legeren in harer stede/ ende
rustē in de kuylen daer sy loeren ?
3 a Wie bereydet der Rauen de spijse/ wan
neer hare jongen tot God roepen / eñ vlie-
gen dwalende / wanneer sy niet te eten en
hebben?
4 * Weetty den tijdt/ wanneer de b † Gem
sen op de Rootzsteenen baren : of hebdy
ghemerckt/ wanneer de Hinden swangher
gaen?
5 Hebdy hare Maenden ghetelt/ wanneer
sy vol wordē/ of weetty den tijdt wanneer
sy baren ?
6 Sy buygen hen wanneer sy baren/ ende
scheuren hen van malkanderen/ ende laten
wt hare Jongen.
7 Hare Jongen worden vet/ ende wassen
int koorn/ ende gaen wt/ ende en komen
niet weder tot hen.
8 Wie heeft het c † Wilt so vrij latē gaen?
wie heeft de bandē des Wildes opgelosset?
9 Dien ick het veldt ten huyse ghegeuen
hebbe/ eñ de Woestijne ter wooninghe.
10 Het belachet het rumoer der Stadt/ het
pochen des Drijuers en hoort het niet.
11 Het siet na de Bergen daer de Weyde is/
ende soeckt waer het groen is.
12 Meyndy/ dat d een Eenhorē sal v dienē/
ende sal blyuen aen uwer Kribben ?
13 Kondy hē het Joch aenknoopē de voren
te maken / dat het achter v ploeghe inden
leechten?
14 Meuchdy v op dat verlaten/ dat het so
sterck is? suldy het dlaten arbeyden?
15 Meuchdy hē betrouwen/ dat het v zaedt
wederbrenge/ eñ in uwe Schuere vergadere?
16 e † De vederen des Pauwen zijn schoo-
ner / dan de vleughelen ende vederen des
Oyuars.
17 Die syne eyeren op der Aerden laet/ ende
laetse op de heete Aerde wtbroeyen.
18 Hy vergheet het/ dat sy mochten vertre-
den worden/ ende een wildt Dier haer ver-
breken.
19 Hy wordt so hardt tegen syne Jonghen/
even als waren sy niet syne : hy en achtet
dies niet/ dat hy om niet arbeydet.
20 Want God heeft hem de wijsheyt ghe-
nomen / ende en heeft hem gheen verstant
ghegeuen.
21 Te dier tijdt wanneer hy hooch vliecht/
verhoocht hy hem / ende belachet beyde
Peert ende man.
22 Kondy den Peerde kracht gheuen/ of sy-
nen hals versieren met synen gheschreye?
23 Kondy het verschricken als de Sprinck
hanen? f dat is prijs syner neusen / wat
verschrickelick is.
24 Het trampet op der Aerden/ ende is vrij
moedich met kracht/ ende trecke wt / den
ghehamaschten teghen.
25 Het bespottet de vreese / ende en ver-
schrickt niet/ eñ en vliedt voor den sweerde
niet.
26 Wanneer oock alreede den koker teghen
dat klinckt/ ende beyde de Speer eñ Schilt
blinckt.
27 Het beeft ende woedet/ eñ schrapet inder
Aerden/ ende en * acht niet der Trompet-
ten ghelupdt.
28 Wanneer de Trompette seer klinckt / so
spreeckt het: Juych : ende riecket dē strijdt

a Psal. 147. 9 * Ca. 39. Munst. Pagnn. eñ anderen. b † Anders Steengeyten.

c † And. dē Woudrezel.

d Nume. 23. 22. ende 24. 8 Psal. 22. 22

e † Anders/ Hebdy den Pauwe/ so lustlicke vederen/ of dē Oyuar (ander Struysvogel/) syne vleugelē eñ vederen gegeuen:

f Dat is/ het is sterck dies te koener eñ moedigher/ eñ snuyft eñ briesschet/ gelijck als beroemde het hem dies/ waer schrickelick dinck/ als strijt eñ krijch voor handen is.

* Dat is/ het doet als waer hem daer aen niet ghelegen/ dwelc doch so verschrickelick dinck is.

van verre / het schreyen der Vorsten ende
juychen.
29 Vliecht den Havick door u verstant/ eñ
breydet syne vleughelen na den Zuyden?
30 Vliecht den Arent so hooch wt uwen
bevele / dat hy synen nest in de hoochte
maeckt?
31 Inden Rootzsteenen woondt hy / ende
blijft op den steenklippen / aen dẽ Rootz-
steenen ende in de vaste plaetsen.
32 Van daer siet hy na de spijse/ ende zijn
oogen sien verre.
33 Syne Jangen suppen bloet: g eñ waer
een aes is / daer is hy.
34 Ende de Heere antwoordde Job / ende
sprack:
35 h Wie met den Almachtighen twisten
wil/ sal die het hem niet overbrengen? eñ
wie God straffet/ sal die niet antwoordẽ?
36 Hiob daer en teghen antwoordde den
Heere / ende sprack:
37 Siet/ ick ben te lichtveerdich gheweest/
wat sal ick antwoorden? i Ick wil myne
handt op mynen mondt leggen.
38 Ick hebbe eenmael gesproken/ daerom
en wil ick niet meer antwoorden: ick en
wilt hier na niet meer doen.

g Mat.24.28.

h Ca. 40. Munster. Sal yemãt met God dẽ Almachtigen twistẽ/ dien hy straffet: eñ wien God/ etc.

i Mich.7.16

Dat. xl. Capittel.

1. Aenwysinge menschelicker swackheyt/ in vergelijckinghe Godlicker macht / die hem oock/ 10. in eyslicken Dieren/ 20. ende Visschen vertoonet.

1 ENde de Heere antwoordde Hiob wt
eenen onweder/ ende sprack:
2 a Gordet als een man uwe lendenẽ:
Ick wil u vragen: leert my.
3 Soudet ghy mijn oordeel te niete ma-
ken/ eñ my verdoemen dat ghy rechtveer-
dich zijt?
4 Hebdy eenen arm als God/ ende kondy
met ghelijcker stemmen donderen?
5 Verciert u met hooveerdicheyt / eñ ver-
heft u: b trecht u loflicken ende heerlickẽ
aen.
6 Stroyt wt den toorne uwer grimmic-
heyt: Schouwet aen de hoochmoedighe/
waer sy zijn/ eñ verootmoedichtse.
7 Ja schouwet aen de hoochmoedighe/
waer sy zijn/ ende buyghtse: eñ maeckt de
Godloosen dunne daer sy zijn.
8 Begraeftse altesamen inder Aerden/ eñ
verdruckt haer c † pronckerye int verbor-
ghen.
9 So wil ick u oock bekennen / dat u
uwe rechterhandt helpen kan.
10 Siet de d Behemoth / dien ick neffens
u ghemaeckt hebbe/ eet hoy ghelijck als
een Osse.
11 Siet/ syne kracht is in synen lendenen/
eñ zijn vermoghẽ indẽ navel zijns buycks.
12 Synen steert streckt hem wt als een
Ceder, de aderen zijns ghemechts e † star-
ren/ als eenen tack.
13 Syne knoken zijn als vast metael: syne
ghebeenten zijn als yseren staven.
14 Hy is het aenbegin der weghen Gods/
die hem ghemaeckt heeft / die grijpt hem
aen met synen sweerde.
15 De bergen dragen hem kruyderen/ eñ
alle de wilde Dieren spelen aldaer.
16 Hy leyt gheerne int schaduwe, int riet/
ende int f † slijm verborghen.
17 Het Boschwerck bedeckt hẽ met syner
schaduwe/ eñ de Beeckwilgen bedeckẽ hẽ.
18 Siet/ hy slickt in hem den stroom/ ende
achtet het niet groot/ laet hem duncken/ hy
wil de Jordane met sijnẽ monde wtsuyppẽ

a Hiob.38.3.
b Of, kleedt u/etc.

c † An. prael

d Behemoth / heet allerley groote schuypsticke dierẽ, gelijc als Leviathan, alle groote schuypsticke Visschen: doch daer onder beschrijft hy het ghewelt ende macht des Duyvels / ende zijns ghesints des Godloosen hoopen ind Wereldt.

e † Anders/ zijn verwickelt of door vlochten.

f † Anders/ vochte plaetsen.

19 Noch vangetmen hem met synen eyghen
oogen / eñ door valstricken doorboortmen
hem synen neuse.
20 g Kondy den h Leviathan trecken met
den i hangel/ eñ zijn tonge met eenen strick
vaten?
21 Kondy hem eenen anghel in de neuse
doen/ ende met eenen priem hem de backen
doorbooren?
22 Meyndy dat hy u sal veel smeeckens
maken/ k † ofte u huychelen?
23 Meyndy dat hy een verbondt met u
maken sal / dat ghy hem l altoos een
knecht hebbet?
24 Kondy met hem spelen/ ghelijck als met
eenen Vogel? ofte hem uwen maeghden
binden?
25 Meyndy/ de gheselschappẽn sullen hem
versnijden / dat hy onder de Koopluyden
ghedeylt worde?
26 Kondy het nette vullẽ met syner huydt/
eñ de Visschers korven met synen koppe?
27 Wanneer ghy u handt aen hem legt / so
ghedenckt dat het eenẽ strijdt zy/ dien ghy
niet wtvoeren sult.
28 Siet / zijn hope sal hem faelgeeren / ende
wanneer hy hem int gesichte kryght/ so m †
swenget hy hem daer henen.

g Cap. 41. Luth. Leviathan noẽt hy de groote Walvisschẽ inder Zee: doch beschrijft hy daer onder der Werelt Vorsten/ dẽ Duyvel mz synen aenhanghe.

h Esai.27.1.

i Of, hake.

k † And. met u vriendelic sprekẽ?

l Of, allewe ghe.

m † Anders/ valtmen daer neder.

Dat xli. Capittel.

1. Wt der sterckte der Leviathan / wert aenghetoonet/ dat niemandt God wederstaen kan.

1 NIemant en is so koene/ die hem a † ter
ghen derf: b wie is dan die voor my
bestaen konne?
2 Wie heeft my wat te voren ghedaen/ dat
ick het hem vergelde? c het is myne/ wat
onder allen Hemelen is.
3 Waer toe moet ick seggen/ hoe groot/ hoe
machtich/ ende welgeschapen hy is.
4 Wie kan hem zijn kleedt op decken? eñ
wie derf het waghen/ d † hem tusschen den
tanden te grijpen?
5 Wie kan de kinnebacken zijns aensichts
opdoen? verschrickelick staen syne tanden
rontom.
6 Syne stoute schubben zijn/ ghelijck als
vaste schildẽ/ vast eñ enghe in malcanderẽ.
7 Eene roeret aen de ander / dat daer niet
eenen kleynẽ winde tusschen komẽ en kan.
8 Eene hanghet aen der anderen / eñ hou-
den hen te samen/ dat sy niet en konnẽ van
malkanderen ghetoghen worden.
9 Zijn pruysten schijnt ghelijck als een
licht: syne ooghen zijn/ als de oogenleden
der dageraet.
10 Wt synen monde varen fackelen / ende
vyerighe voncken schieten daer wt
11 Wt syner neusen gaet roock/ ghelijck als
van heeten potten ende ketelen.
12 Synen adem e † is als lichte kolen/ ende
wt synen monde gaen vlammen.
13 Hy heeft eenen stercken hals/ ende het is
synen lust waer hy wat verderft.
14 De lidtmaten zijns vleeschs hangen aen
malkanderen/ eñ houden hardt aen hem/
dat hy niet vervallen en kan.
15 Zijn herte is so hardt als eenen steen/ eñ
so sterck als een stuck vanden ondersten
Meulensteen.
16 Wanneer hy hem opheft / so ontsetten
hen de f stercken: ende wanneer hy daer
henen breeckt/ g so en is geen genade daer.
17 Wanneermen tot hem wil met dẽ sweer-
de/ so en verroert hy hẽ niet/ of met spiessen
gheschut ende pantzier.
18 Hy achtet yser als stroo / ende metael als
vuyl hout.

a † And. opwecken.

b Jere. 50. 44.

c Psal.24.1. Deut.10.14 Exodi.19.5 1.Cor.10.26

d † And. met dobbelen toome aen te/etc.

e † Anders maeckt kolẽ gloeyen.

f Dat is, de groote Visschen vliedẽ voor hem: Also vlieden oock voor des Werelts ghewelt / de Machtigẽ.

g Also hebbẽ sy ghesondiget / dat is/ sy moetent gedaen hebben: eñ hun houden/ als arme sondaers.

19 Gheen geschutte en sal hem verjagen/
besingersteenen zijn hem als stoppelen.
20 Den hamer achtet hy als stoppelen:
hy bespottet de bevende spiessen.
21 Onder hem ligghen scherpe steenen/ eñ
hy vaert over de scherpe Kotzsteenen/
als over dreck.
22 Hy maeckt dat de Zee siedt/ ghelijck
als eenen pot/ ende roeret door malkanderen/
ghelijck alsmen een salue menget.
23 Na hem h lichtet dē wech/ hy maeckt
de diepte gantsch grauwe.
24 i † Op Aerden en is k † hem niemandt
te vergelijcken/ hy is ghemaeckt sonder
vreese te zijn.
25 Hy l † verachtet alles wat hooch is
hy is een Koninck over alle stouten.

h Dat is/ hy swēmet eñ leeft in de Zee/ hoe hy wil/ dat men synen wech van verre siet.
i † An. Zijn heerschappie is maer op der Aerden.
k † And. zijn ghewelt niet/ etc.
l † And. siet alle; hooge dingen: hy is de Koninck over alle kinderen der hoveerdichz.

Dat xlij. Capittel.

1. Hiob bekent zijn sonde. 7. De Heere straft Eliphan met synen medegesellen 10 eñ gheeft den Hiob weder/ wat hy voor henen verloren heeft.

1 Ende Hiob antwoordde den Heere/ eñ
sprack:
2 a Ick bekenne dat ghy alle dinck
vermeucht/ ende gheen ghedachte en is v
verborghen.
3 b Het is een c † onbesint man/ die synen
raedt meynt te verbergen: daerom bekenne
ick/ dat ick hebbe onwijslicken gesproken/
dat my te hooch is/ eñ niet en versta.
4 So verhoort nv/ laet my spreken: ick
wil v vragen/ leert my.
5 Ick hebbe v met den ooren ghehoort/
ende mijn ooghe siet v oock nv.
6 Daerom beschuldige ick my/ ende doe
boete in stof ende asschen.
7 Doe nv de Heere dese woorden met
Hiob ghesproken hadde/ sprack hy tot
Eliphas van Theman: Mynen toorne is
vergrimt over v/ eñ over uwe twee vrienden:
want ghy lieden en hebt niet recht
van my gesproken/ gelijck als mijn knecht
Hiob.
8 d So neemt nv seven Ossen/ ende seven
Rammen/ ende gaet henen tot mynen
knecht Hiob/ ende offert Brantoffer voor
v lieden: ende latet mynen knecht Hiob
voor v lieden bidden: want hem wil ick
aensien: dat ick v lieden niet sien late/ hoe
ghy sotheyt bedreuē hebt: want ghy lieden
en hebt niet recht van my ghesproken/
ghelijck als mijn knecht Hiob.
9 e Doe ginghen Eliphas van Theman/
Bildad van Suah/ ende Zophar van
Naema henen/ eñ deden als hen de Heere
ghesegt hadde: f ende de Heere sach aen
Hiob.
10 Ende de Heere wende de ghevanckenisse
Hiobs/ doe hy badt voor syne vrienden: g
ende de Heere gaf Hiob dobbel so vele/ als
hy ghehadt hadde.
11 Ende alle syne broederen ende alle syne
susteren/ ende alle die hem te voren kendē/
quamen tot hem/ ende aten met hem in
synen huyse/ ende keerden hen tot hem/
ende troosteden hem/ over alle quaet, dat
de Heere over hem hadde komen laten: eñ
een yegelick gaf hem h † eenen schoonen
grosschen/ ende eenen gulden i † voorhooft
bandt.
12 k Eñ de Heere seghende daer na Hiob
meer dan voorhenen/ dat hy kreech veertien
duysent Schapen/ eñ ses duysent Kemelen/
eñ duysent Joch Runderen/ ende
duysent Ezels.
13 Eñ kreech sevē sonen/ eñ drie dochteren.

Hiob antwoordet Gode.
a Esai. 19. 21
1. Sam. 16. 7
Spre. 43. 4
Hebr. 4. 12.
b Hiob. 38. 2
c † Anders/ onbesinnē.
God spreeckt tot Eliphas vā Theman.
d Mat. 5. 24
e Hiob. 2. 11.
f Gen. 4. 4.
Hiob kryecht hob hel wedder wat hy te voren verloren heeft.
g Mat. 19. 29.
Luc. 18. 29.
Dan. 4. 35.
h † An. een Schaep.
i † Anders/ voorbandt;
k Pro. 10. 22
Sprac. 11. 12
Hiob. 1. 3.

14 Ende hiet de eerste Jemima/ de ander
Kezia/ ende de derde Kerenhapuch.
15 Eñ daer en werden so schoone vrouwen
niet ghevonden in allen Landen/ als de
dochteren Hiob: eñ haer vader gaf hen
Erfdeel onder haren broedern.
16 Ende Hiob leefde daer na hondert ende
veertich Jaer/ l dat hy sach kinderen ende
Kints kinderen/ tot int vierde lidt.
17 Ende Hiob sterf/ oudt eñ des levens sat.

l Gen. 50. 23
Psal. 128. 6.
Tobis 14. 8

Eynde des Boecks Hiobs.

Argument.

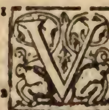
Het boeck der Psalmen is gantschelick eñ heylich Godlick boeck/ vol menigerley argumenten/ eñ seer schoone materien/ van grooter nutticheyt/ verheuginghe/ ende wonderlicke leere. De Godlicke wijsheyt/ die ghren konste voorby en gaet/ eñ heeft de Musycke ooc willē aenroeren/ eñ die suyverlickē leeren/ om dē menschē door desen middel (so het mengelick ware) van die oneyne ende onkuysche Musycke af te trecken. So heeft dan de Heere onse goede God/ wiens wijsheyt ongemeten is alle heylighe Psalmen/ Liedekens eñ Danckseggingen/ van verscheyden dingen eñ tijden/ die door David ende andere heylige eñ wijse mannē Gods/ Philosophen/ Sangers/ Poeten/ Priesters/ eñ Levitē ghemaeckt eñ beschreven zijn/ willen in dit boeck teenen male der Werelt voor ooghen stellen. Want de Psalmen bevaten den lof Gods/ eñ syner wonderlicker wercken/ menigherley exempelen der aenroepinge/ biddinge/ klaginghe/ dancksegginge/ eñ beteringe. Sommige bevatten menigerley goede wercken des levens/ schoone Sententiē/ vermemende daden/ die der ghedachtenisse weerdich zijn: oock exempelen van boose woorden ende daden. Int korte/ men sal in dit boeck allerley wijse eñ gedaente des levens vinden. Men sal hier sien/ hoe de Gheloovighe ende ghetrouwe Dienaers Gods moeten in allen gevalle des levens ghestelt zijn. Dit woordt Psalm/ beduydet een Liedt ofte Ghesanck.

Psalm. 150

De Psalter Davids.

Den Eersten Psalm.

1. Der Vromen (die hen met vermijden der boosen tot Gods Wet begeven) geluck salicheyt. 4. Desghelijcken der Godloosen onduchticheydt ende ondergancк werdt beschreven.

1 Wel dien/ die niet en
wandelt in a den raedt
der Godloosen/ noch
treedt op den wech der
Sondaers/ noch sit daer
de b Bespotters sitten.
2 c Maer heeft lust tot
de Wet des Heerē/ d eñ
spreeckt van syner Wet dach ende nacht.
3 e Die is als een Boom/ gheplantet aen
de waterbeken/ die syne vrucht brenget te
syner tijt: eñ syne bladeren verwelckē niet/
eñ wat hy maeckt/ dat f ghelucktt wel.
4 g Doch so en zijn de Godloosen niet/
maer als kaf/ dat den wint verstroyt.
5 h Daerom en blijven de Godloosen niet
int i Gerichte/ noch de Sondaers in de
Vergaderinghe der Rechtveerdigen.

a Esai. 8. 10
ende 19. 11.
ende 30. 1.
Psal. 33. 10
b Die het voor enckel dwaesheyt houden/ wat God spreeckt ende doet.
c Prov. 2. 3.
d Josue. 1. 8
Psal. 119. 12
97.
e Jere. 17. 8
Ezec 47. 12
f Of/ slaet.
g Pro. 10. 16
Esaie. 29. 5
h Esai. 26. 10
i Dat is/ Sy en sullen noch ampt hebben/ noch sus inder Christenen versamelinge blijven: Ja sy verwerpen hen selven als het kaf van den koorne.

Want

6 Want de Heere kent den wech der Rechtveerdighen: daerentegen der Godloosen wech vergaet.

Den ij. Psalm.

1. Christi Rijck en meughen noch Heydenen noch Joden met alle hare aenslagen dempen: 4. maer moeten daer ouer tot spotte worden/ Ja gansch ende gaer omkomen / 10. het en zy dan dat sy hen onderrichten laten/ ende hen onder Christo ende synen Scepter buygen.

1 WAerom a waeden de Heydenen/ b † eñ spreken de lieden so vergheefs.
2 De Conninghen inden Lande richtẽ hen op / ende de Heeren raedtslaghen met malkanderen/ teghen den Heere ende synen Ghesalfden.
3 Latet ons verschueren hare banden/ eñ vã ons werpen hare zeelen.
4 c Doch die inden Hemel woont/ d lachet harer/ ende de Heere spottet haerer.
5 Hy sal eens met hen spreken in synẽ toorne/ ende met synen grimmicheydt sal hyse verschricken.
6 e Nu ick hebbe mynen Coninck ingeset/ op mynen heylighen Berch.
7 Ick wil van eener sulcker f wijse prediken/ dat de Heere tot my ghesepdt heeft: g Ghy zijt mijn Sone / heden hebbe ick v ghebooren.
8 Eysch van my/ * so wil ick v de Heydenen ten Erue gheuen/ ende der Werelt eyn de ten Eyghendomme.
9 Ghy sultse met eẽ ijserẽ Scepter ontwee slaen/ h als potten sul dyse versmijten.
10 So latet v nu onderwijsen ghy Conin ghen/ ende latet v tuchtighen / ghy Richters op Aerden.
11 i Dienet den Heere met vreesen/ eñ verblijdt v met beuen.
12 k Kust den Sone dat hy niet en toorne/ ende ghy omkomet l op den wege/ want sy nẽ toorne sal haest aenbrandẽ: m doch/ wel allen/ die op hem vertrouwen.

Den iij. Psalm.

1. Dauid met grooten hoopen vyanden omgeuen/ ende beangstet/ 4. vertroostet hem zijns Gods/ 5. roept hem aen/ eñ set hem een gewisse hulpe voor.

1 Eenen Psalm Dauids / * doe hy vloot voor synen sone Absalom.
2 OCh Heere/ a hoe is myner vyanden so vele/ ende so vele setten hen teghen my?
3 Vele seggẽ van myner ziele/ Sy en heeft gheen hulpe by God. b Sela.
4 Doch ghy Heere zijt dẽ Schilt voor my/ ende die my tot eeren settet/ eñ mijn hooft oprichtet.
5 c Ick roepe aen met myner stemme den Heere/ so verhoort hy my van synen heylighen Berghe. Sela.
6 d Ick ligghe ende slape/ ende ontwake: want de Heere ent onthoudt my.
7 Ick en vreese my niet f voor vele hondert duysent/ die hen rontom tegen my leggen.
8 Op Heere/ ende helpt my mijn God: wãt ghy slaet alle myne vyanden op de kinnebacken/ eñ verbreket der Godloosẽ tandẽ.
9 g By den Heere vindtmen hulpe/ ende uwen seghen ouer v volck. Sela.

Den iiij. Psalm.

1. Een ghebedt teghen het Cruyce/ dat den Gheloovighen der bekentenisse halven aengeleydt wert / 3. met eener troostelicker leere / tegẽ des cruyces ergernisse/ namelicken/ dat God see r wonderbaerlicken omgaet / ende hen aent allerhoochste bescherint/ wanneer sy aent meeste verlatẽ schijnen.

1 Eenen Psalm Dauids voor te singhen op Snarenspelen.
2 VErhoort my/ wanneer ick roepe/ God myner gherechticheydt / a die ghy my troostet in angste: weest my ghenadich/ ende hoort mijn ghebedt.
3 b Lieue Heeren/ hoe langhe sal mijne eere gescheut worden/ hoe hebt gy het ydele so lief/ ende de leughenen so gherne? Sela.
4 Bekennet doch dat de Heere syne Heylighen wonderlick leydt: de Heere hoort/ wanneer ick hem aenroepe.
5 b † Toornet ghy/ so sondiget niet/ spreeckt met uwer herten op uwen legher/ eñ e verbeydet. Sela.
6 Offert rechtueerdicheydt/ ende hoopt op den Heere.
7 Vele segghen: Hoe soude ons dese wijsen wat goet is? doch Heere verheft ouer ons het f licht ws aensichts.
8 Ghy verheuget mijn herte/ g † hoewel ghene ghelijcke vele wijn ende coren hebben.
9 h Ick ligghe ende slape gansch met vredẽ want alleene ghy Heere helpet my / dat ick seker woone.

Den v. Psalm.

1. Een gebet tegen de valsche Leeraers/ met eener merckelicke beschrijuinghe/ valscher leere/ die de menschen door vertrauwẽ eyghener verdiensten ouermoedich/ eñ also seker in swaere sonden maket: daer dannoch ten laetsten ghespueret wort/ dat de cõscientien nerghens dan in Gods woort berusten connen.

1 Eenẽ Psalm Dauids voor te singẽ voor het Erue.
2 HEere hoort mijn woort/ merct op myne reden.
3 Hebt acht op mijn schreyen/ mijn Coninck ende mijn God: want ick wil voor v bidden.
4 Heere/ vroech woudet ghy mijn stemme hooren/ vroech wil ick my tot v schicken/ ende daer op mercken.
5 a want ghy en zijt niet een God/ diẽ God loos wesen behaecht: wie boos is / die en blijft niet voor v.
6 b † De grootsprekers en bestẽ niet voor uwen ooghen/ ghy zijt vyandt allẽ quaetdoenders.
7 c Ghy brenget de leughenaers om: de Heere heeft eenen grouwel aen den bloetgierighen ende valschen.
8 d Ick daerentegen wil in v huys gaen/ op uwe groote goedicheyt/ ende aenbidden teghen uwen heylighen Tempel / in uwer vreese.
9 Heere leyt my in uwer gerechticheyt/ om myner vyanden wille: richtet uwen wech voor my henen.
10 Want in harẽ monde en is niets e gewis/ hare inwendicheyt is hertenleet/ f haer kele is een open graf/ met haren tonghen g huychelen sy.
11 h † Beschuldichtse God/ dat sy vallen van haren voornemẽ/ stootse wt om harer grooter ouertredinghe wille: want sy zijn v ongehoorsaem.
12 Laet hen verblijden alle die op v betrou/

wen

a Acto 4.25. Psalm.71.10. ende 83.3.
b † And. hoe nemen de lieden ydele den gen voor etc.
c Prou.1.26.
d Psal.37.13 Prouer.1.26. Psalm 59.9
Sapien.4.18
e Eze 37.13 Esaie 52.1. Jerem 23.5. ende 33.15.
f Van eener nieuwer wijse/ dat is/ de nieuwe leere des Euangelij/ van Christo Godes Sone.
g Act.13.33. Hebr.1.5. ende 5.13.
* Apoc.12.26 ende 19.15.
h Esaie 30.14
i Weset ghehoorsaem/ onderdanich
k Of: Huldiget de Sone.
l Dat is. in uwer wijse ende wesen in Esai 30.18
a 1 Sa.15 14
a Psal.25 19. ende 119.157.
b Bediedet/ opheffinghe of wtschreyinge/ eñ was een teecken ernstlicker nadinckinge met stilte.
c Psal.18.7. en 120.1.
d Thren.3.55 Jone 2.2. Psalm.4.9.
e † An onder steunet
f Psalm.27.3 ende 118 10.
g Prouer.24.16 Psal.121.2 ende 124.8.

a Psal.91.10
b dat is/ ghy groote Hanssen/ ende wat groot geacht ter wil zijn.
c Dat is/ mynen Psalm ofte leere/ daer ick God mede eere.
d Of. Bewerche
d wat tot onruste
† And. Verschrickt ende sondet. etc. Ephes 4.26.
e Dat is/ weest stille.
f Is een vriendelic eñ genadich aensien.
g † An. Van der tijt aen/ als genen vele koorns eñ mosts ghewordeu is.
h Psal.3.6. Leu 26.4. Job 11.19. Prou.3.24.
a Sapi.24.8. Prouer.3.31.
b † And. ontsinnigen ofte ouuerstandighen.
g Psal.101.7.
c Psal.138.2.
e Dat is/ haer leere maect ydele onrustige eñ onsalige consciencien/ dewijle sy ydele wercken/ eñ niet Gods ghenade eñ prediken.
f Rom.3.13.
g Of. kleppen
h † And. Verweestse.

wen/eeuwichlick laetse roemen:want ghy
beschermtse/vrolick laet zijn in v/die uwen
Naem lief hebben.
13 Want ghy Heere seghent de rechtueer-
dighe/ghy croonetse met genaden/als met
eenen schilde.

Den vj. Psalm.

1. Ghebedt eenes die met Gods toor-
ne/ende der conscientie beschuldinghe hef
tich bekommert/slechs tot Gods barmher
ticheyt(die alleen der menschen herte kan
stillen)zyn toevlucht neemt.

1 Eenen Psalm Dauids/voor te singhen
op acht Snaren.

a Ier.10.24 ende 30.11. Psalm.38.2
2 OCh Heere/a en straft my niet in uwen
toorne/ende en castydt my niet in u-
wer grimmicheyt.
3 Heere zyt my ghenadich/Want ick ben
swack:heylt my Heere/wãt myne beenders
zyn verschroocken.
4 Ende myn ziele is seer verschrickt:Och
ghy Heere/hoe langhe/
5 Wendet v Heere/ende verlosset myn zie-
le:helpt my om uwer goedicheyt wille.
b Psal.30.10 ende 88.12 ende 115.17. Esai.38.18. Syra.17.26 et An.graf. b Of/ick ben
6 b Want inden doodt en ghedenckt men
uwer niet:wie wilt v inder Helle danckẽ.
7 Ick ben so moede van suchten:d ick swẽ
me myn bedde den gantschen nacht / ende
nette met mynen tranen mynen legher.
in sweete gheleghen.
8 Myn ghestalt is veruallen van treneen/
ende is oudt ghewoorden:wãt ick worde
e allent haluen beangstet.
e Of allent heuen
9 f Wyckt van my alle quaetdoenders /
want de Heere hoort myn weenen.
f Mat.7.23 ende 25.41. Luc 13.27. Psal.119.115
10 De Heere hoort myn smeecken/myn ge-
bet neemt de Heere aen.
11 Alle myne vyanden moeten te schanden
worden/ende seer verschricken:hen te rug-
ghe keeren/ ende te schanden worden snel-
licken.

Den vij. Psalm.

1. Biddet met outslach onbillicker ver-
uolginghe Sauls.7.in syn beloefde Rycke
ghesettet te worden.10.ende dat syn/ vy-
andẽ.13(welcker straffe hy op toeuersicht
Godlicker rechtueerdicheyt voorseydt.18.
ende daer voor den Heere danckt)tot schã-
den werden.

a† And.on-weetenheyt. *2.Sa.16.7
1 De a † ontschult Dauids/daer hy van
sanck den Heere/* van wegen der woor
den des Mooren des Jeminiten.

b Psal.25.1. ende 31.1. ende 71.1. c Lu.19.19 ende 24.26
2 OP v b Heere betrouwe ick/ myn God
helpt my c van alle myne veruolgers/
ende verlost my.
3 Dat sy niet als Leeuwẽ myn ziele en gryp
pen/ende verschueren/de wyle daer gheen
Verlosser en is.
4 Heere myn God/hebbe ick suler ghedaen
ende is ourecht in myne handen.
5 Hebbe ick quaet vergolden diẽ/die vreet
saem met my leefden:of die/welcker my son
der oorsake vyande waren/gheschadicht?
6 So veruolge myn vyant myn ziele/ ende
gryp ese/ende trede myn leuẽ te gronde eñ
leggbe myn eere in het stof.Sela.
d † an.waeck voor my in dẽ gerichte, regeert dat ghy geordi-neert hebt.
7 Staet op Heere in uwen toorne/verheft v
ouer de grimmicheyt myner vyandẽ/ ende
d helpt my weder in het Ampt / dat ghy
my beuolen hebt.
8 Dat hen de lieden weder tot v vergade-
ren:Ende om derseluen wille keert weder
bouen.
e Dat is: Myre noch yemant maer God selfs regeert ouer ons.
9 e De Heere is Richter ouer de liedẽ: richt
my heere/na myner gherechticheydt ende
vromicheydt.

10 Laet der Godloosen boosheyt een eynde
worden/ende voordert de Rechtueerdighe
f want ghy rechtueerdige God/ proeuet de f 1.Par.28.9 1.Sa.16.7.
herten ende nieren.
11 Mynen schilt is by God/die den vromen Ier.11.20.
herten helpet. ende 17.10.
12 g God is een recht Richter/ende een God ende 20.12.
die daghelicx dreycht. g Deuter.10
13 Wilt men hem niet bekeeren/ h so heeft hy Psalm.9.5.
zyn sweert ghewettet/ende synen boge ge- Ier.11.20.
spannen/ende ooghet. 2.Tim 4.8
14 Ende heeft daer op ghelept doodlick ge- h Ezec.11.13
schut: syne pylen heeft hy toeghericht et te
verderuen.
15 Siet/i die heeft wat quaets inden sin/met i Esaie.59.4
ongeluck is hy swanger:hy sal dan noch eẽ Hiob.15.35
faute baren.
16 k Hy heeft eenen kuyl gegrauen/ende wt-
ghebracht/ ende is inden kuyl geuallen/die k Esthe.7.9
hy ghemaeckt heeft. Syr.27.29.
17 Zyn ongheluck sal op synen cop komẽ/ Eccle.10.4.
ende syne m verkeertheyt op synen schedel Pro.26.27.
vallen. Susan.62.
18 Ick dancke den Heere om syner gherech- Dani.6.24.
ticheyt wille/ende wil louen den Name des l Psa.140.10
Heeren des Allerhoochsten. m Of / wrevel/of moet willige onbillickheyt.

Den viij. Psalm.

1. Verwondert hẽ Godlicker menighte
in der scheppinge aller dingen.5.daertoe wõ
derbaerer eere ende goedicheyt/ so God aen
den menschen bewesen heeft. Ende is hier
eẽ sonderlinghe prophetie van Christo ende
synen Rycke:dat hy door het cruyce verne
dert/wederom door de opstandinge hooch
verheuen wordẽ soude/een gheweldich Hee-
re aller creatueren/oock na der menscheyt:
ende dat de Kercke (op Aerden den iongen
kinderen ende sooghelinghen verghelecken)
haer Hooft ende Koninck Christum door
predike des Euangelij soude verklaeren/
ende ouer de ghantsche Wereldt voeren.

1
Eenen Psalm Dauids voor te singen /a †
op der Githith. a† An.voor den Herbst.

2 HEere onse Heerscher hoe heerlick is u-
wen Name in allen Landen: daermẽ v
dancket inden Hemel.
3 b Wt den monde der ionger kinderen en- b Ma.21.16
de suygelinghen hebdy een macht toeghe- et an.swicht
richtet/om uwer vyanden wille:dat ghy et
verdelget den Vyandt ende den Wraecgie- * Of/bereydet hebt.
righen.
4 Wãt ick sal sien de Hemelen uwer vinge b Psa.144.3
ren werck/de Mane eñ de Sterren/die ghy Hebr.2.6.
* bereydet.
5 Wat is de mensche dat ghy syner gedenc
ket/ende des menschen kint/dat ghy syner
aenneemt? e† An.hebt hem eẽ weynich ringer gemaeckt dã God met eerẽ eñ ciere ret hebdy hem gecroo net.
6 Ghy et sult hem laten een cleyne tyt van
God verlaten zyn: doch met eeren eñ cieie
ringhe suldy hem croonen.
7 Ghy sult hem een Heere makẽ/ouer uwer
handẽ werck:f alle dinck hebdy onder syne
voeten ghedaen. f Philip.2.7
8 Schapen eñ Ossen altemael:daertoe oock Gen.1.28.
de wilde Dieren. 1.Cor.15.27
9 De voghelen onder den Hemel/eñ de vis- Ephes.1.22.
schen inder Zee ende wat inder Zee gaet. Hebr.2.8.
10 Heere onse Heerscher hoe heerlick is uwẽ
Name in allen Landen? De Christenen sullen oock te strijt hebben op Aerden.

Den ix Psalm.

1. Danct God ouer syne ouerwonnẽ vy-
andẽ.10. Prijst syne goedichz gerechticheyt
eñ macht daer hy de syne wãneer het tydt
ende stondt is/mede verlost.

Eenen

1 Eenen Psalm Dauids / van de schoone
ieughet/voor te singhen.

2 Ick a dancke den Heere van ghantscher
herten/ ende vertelle alle uwe Wonde-
ren.
3 Ick verblijde my / ende ben vrolick in
v/ende loue uwen Name/ghy Allerhooch-
ste.
4 Dat ghy myne vyanden te rugge gedre-
uen hebt: sy zijn gheuallen ende omcomen
voor v.
5 Want ghy voeret myn recht eñ sake wt:
ghy sittet op dē Stoel een b recht Richter.
6 Ghy scheldet de Heydenen/ende brenght
de Godloosē om:harē name verdelght ghy
altoos ende eewichlick.
7 De c) swerdē des vyants hebbē een eyn
de:d de Steeden hebdy omgekeert:haer ge-
dachtenisse is omkomen met hen.
8 De Heere daer en regēt blijft eewichlick:hy
heeft synen Stoel bereydet ten Gerichte.
9 e Hy sal den Aerdbodem recht richten/eñ
de lieden regeeren oprechtelick.
10 Eñ de Heere is des Armen beschuttinge/
f een beschuttinge inder noot.
11 Daerom hopē op v/die uwē Name ken-
nen:g want ghy en verlaet niet/die v Hee-
re soecken.
12 Loeft dē Heere/h die tot Siō woonet:ver-
condicht onder den lieden zijn doen.
13 Want hy denckt ende vraecht na haren
bloede: hy en vergheet des schreyens der
Armen niet.
14 Heere/weest my genadich:siet aē myn el-
lēde/onder den vyandē.ghy die my verhef
fet wt de poorten des doots.
15 Op dat ick vertelle alle uwen prijs/in de
poorten der dochterē Sion:dat ick vrolick
zy ouer uwer hulpe.
16 De Heydenen zijn versoncken i inder cuy
len/die sy toegherichtet hadden:harē voet
is ghevanghen in het net / dat sy ghestelt
hadden.
17 So bekentmē dat de Heere recht doet: k
de Godloose is verstrict inden werck syner
handen/door l het woordt. Sela.
18 Och dat de Godloosē moestē tot der Hel-
len ghekeert worden/ ende alle Heydenen
die Gods vergheten.
19 Want hy en sal des Armē niet so gantsch
vergheten/eñ de hope der Ellendighen en
sal niet verloren zijn eewichlick.
20 Heere staet op/dat de mēschen de ouerhant
niet en crijghen:laet alle Heydenen voor v
gherichtet worden.
21 Gheeft den Heere eenen Meester:dat de
Heydenen bekennen/ dat sy menschē zijn.
Sela.

Den x. Psalm.

1. Een gebet der Kercken tegen den An-
tichrist/die met woorden eñ valscher leere
de Kercke onderdruckt ende verwoestet.

1 Heere/waerom treedt ghy so verre af?
verberghet v ter tijt der noot?
2 So langhe de Godloose ouermoet
drijft/moet de ellendige lijden: a sy hāgen
hen aen malcanderen eñ bedencken boose
b) nucken.
3 Want de Godloose beroemt hem zijns
moetwillen/eñ c) de ghierighe segent hem/
ende lastert den Heere.
4 De Godloose is stout ende toornich/dat
hy na niemanden en vraecht: in allen synē
nucken houdt hy God voor niets.
5 d Hy vaert voort met synen doen altoos:
v gherichten zijn verre van hem:hy handelt
trotsich met alle syne vyanden.

a Psal.111.1. ende 138.1.
b Psal.7.12 Jerem.11.20
c) And. verwoestinge.
d Ge.19.24
e Actes.17.31
f Esaie.33.2.
g Deu.4.31.
h Psal.76.3 Esaie 8.18.
i Psal.7.16. ende 35.8. Prou.26.27 Syra.27.3 Eccle.10.4. 1.Hest.7.10. Susan.62. Dan.6.24.
k Pro.5.22. ende 26.6.
l Betrachtinghe des woorts/soū der geweldt/ sweert ende vleeschelicken arm.
In silentio ut spe erit fortitudo vestra. † And. Higaion. Sela.
a) And. Och dat sy in hare listighen aenslagen/die sy bedēcken/geuangen werdē
b) An. tuckē
c) An. prijst den gierigē/ die God eenen grouwel is/
d Hy arbeyt eñ laet hem suer wordē/ Ja doch geern/op dz zijn doen besta eñ voort gae.
e) Of/ schamperen sy tich.

6 Hy spreect in syner herten:Ick en sal nim
mermeer omgestooten wordē:het en sal al-
leweghe voortaen gheen noot hebben.
7 f Synen mont is vol vloeckens/valschept
eñ bedriegherie:zijn tonghe richtet moeyte
ende arbeyt aen.
8 g Hy sit eñ loert in de houe: hy verworcht
de onschuldige heymelick:syne oogen heb-
ben acht op de Armen.
9 Hy h loert int verborgen als eenen Leeu-
we inder cuyle:hy loert dat hy dē ellendigen
grijpe:ende grijpt hem/wanneer hy hem in
syn net trecht.
10 Hy i) verslaet ende druckt neder/eñ stoot
ter Aerden den Armen met ghewelt.
11 k Hy spreect in syner hertē : God heeft het
vergeten:heeft zijn aenghesicht verborgen:
hy en sal het nummermeer sien.
12 Staet op Heere God; verheft v hant ver-
gheet der ellendighen niet.
13 Waerom sal de Godloose God lasteren/eñ
in syner herten spreken:Ghy en vraget daer
niet na?
14 Gy siet het immers:wāt ghy beschouwet
de ellendighe/eñ den iammer:het staet in u-
wen handen: l de Armē beuelent v:ghy zijt
der Weesen Helper.
15 m Breeckt den arm des n) Godloosen/eñ
soect het boose: so en salmen zijn Godloose
wesen niet meer vinden.
16 De Heere is Koninck altoos ende eewich
lick: de Heydenen moeten wt synen Lande
omkomen.
17 Het verlangen der ellendigen hoordy/Hee-
re:haer herte is ghewis/dat v oore daerop
mercke:
18 p Dat ghy recht doet dē Weesen ende Ar-
men/dat de mensche niet meer en q trotze
op Aerden.

Den xj. Psalm.

1. Een bescheldinge der Godlooser Leer-
raers / die de menschen van der waren leere
des Godlickē woorts op menschelicke droo
men/eñ van vertrouwē Godlicker barmhert
ticheydt/op menschelicke hulpe eñ bystant
voeren:desen dreycht hy verderf:maer den
vromen seyt hy verlossinghen toe.

1 Eenen Psalm Dauids/voor te singhen.

2 Ick a betrouwe op den Heere:hoe segghet
ghy dan tot myner zielen : b Sy soude
vlieghen als eenen Voghel c) op uwen
berghen?
3 d Want siet/ de Godtloosen spannen den
boge/ende legghen haer pijlen op de pese?
e om daer met heymelick te schieten den
Vromen.
4 Want sy rueckē de fundamentē om: f wat
soude de rechtueerdighe wtrichten?
5 g De Heere is synen heyligen Tempel:h
des Heerē Stoel is indē Hemel/syne oogen
sien daer op: syne ooghenleden proeuen de
menschen kinderen.
6 i De Heere praeft dē Rechtueerdigen:zijn
ziele haet den Godloosen/eñ die daer geern
k wreuel oeffenen.
7 l Hy sal regenen laten ouer de Godloosen/
blixem/vyer eñ solpher/ende sal hen een on
weder te loon gheuen.
8 De Heere is rechtueerdich m eñ heeft de
gerechticheyt lief: daerom dat n hare aenge
sichten aenschouwen op dat/dat recht is.

Den xij. Psalm.

1. Gebet voor de Kercke ende dē warē
Godsdienst/die in synē woorde bestaet/dat
God de Kercken soude bewaren/ ende alle
God-

f Rom.3.14. Psalm 14.3. ende 14.40.
g Prou.1.11.
h Ps.37.32. Jerem.9.8. Sapie.2.17.
i) An. duyct in een/ende beroot moedicht hem dat der Armen hope door syne sterckelēden valle.
k Psal.73.11. ende 94.4.
l 2.Sa.16.11. Iere.11.20. 1.Petr.2.23.
m Psal.37.17
n) An. schalcken/ende soecht syner schalckheyt na so en sulty hem nergens vinden.
o Psa.29.10
p Ps.140.14
q Of/schamperen moetwille drijue.
a Psalm.7.1 ende 31.1. ende 71.1.
b Luc.13.31
c) And. van uwē bergē?
d Pro.26.18.
e Psal.64.5.
f Dat doen de Narre weeren of leeren?
g Haba.2.20
h Esai.66.1. Math.5.34
i Sapie.3.5. Deute.8.2. 2.Par.32.31.
k Of/onbillicken moetwille.
l Hiob 18.15 Gen.19.24.
m Psal.45.8 Hebreen.1.9
n dat is/de rechtueerdighe eñ vrome worden niet onmoedich inden veruolghe/ maer sij geletten op dat daer recht is daerom onderwindē sy dat gherechticheyt Gode aengenaem is.

Godloose leeraers ombrenghen: na den woorde Christi: Biddet den HEERE des Oogsts dat hy Arbeyders wtsende.

1 Eenen Psalm Davids/ voor te singen/ op acht Snaren.

2 HElpt Heere: de Heylighen hebben afgenomen / ende der gheloovighen is weynich/ onder den menschen kinderen.
3 Een spreect met den anderē onnutte dinghen ende a huychelē/ende leeren wt oneenighen herten.
4 De Heere woude doch wtroeyē alle huychelrye / ende de tonghe die daer stoudt spreeckt.
5 Die daer seggen: Onse tonge sal de overhant hebben: ons behoort te spreken: Wie is onse Heere?
6 Dewyle dā de Ellendighe verstoort worden/eñ de Armen suchtē/ wil ick op/ spreect da Heere: ick wil een hulpe beschicken/ bt datmen vrymoedich leeren sal.
7 c De redē des Heeren is louter/als doorlautert silver in Aerdenē d degel/ beproeft sevenmael.
8 Ghy Heere woudetse doch bewaren/ende ons behoeden voor desen ghesiachte eeuwichlick.
9 Want het wort e allenthalven vol Godloosen / waer sulcke loose liedeu onder de menschen heerschen.

a Of/ bleyen bedrieghelicken.

b† And. die de Godloose stricke leyt.
c Psa.18.31. ende 19.8. ende 1.9. Prou. 30.5.
d Of/ teyle/
e Of/ metal

Den xiij. Psalm.

1. Een gebet tegen de treuricheyt ende verdrietsaemheydt des Gheests/ die of wt der sonde/of wt der sonden straffe voortcōt. Hier van spreeckt Salomo: Prouerb. 17. 22. Een bedroeft ghemoedt verdort de beenderen.

1 Eenen Psalm Davids/voor te singhen

2 HEere/hoe langhe wildy myner so gātsch vergheten? hoe langhe verberchdy u aensicht voor my:
3 Hoe langhe sal ick a† sorgen in myner zielē/ ende my angsten in myner herte dagelicx? hoe langhe sal hem myn vyandt over my verheffen?
4 Aenschouwet doch eñ verhoort my Heere myn God: b verlichtet myne oogen/dat ick niet inden doot ontslape.
5 Dat hem myn vyant niet en beroeme: Hy zy myner macht ghewordē/ c ende myne wederpartyders hen niet en verblydē/dat ick nederligghe.
6 Ic hope doch daerop dat ghy so genadich zyt: myn herte verheugt hem dat ghy so geerne helpet: Ick wil den Heere singen/ dat hy so wel aen my doet.

a† An. raet slaghen.

b Of/ maect my het aenghesicht vrolick/
c Psal.25.2.

Den xiiij. Psalm.

1. Een prophetie van der Joden Godloosheyt op de tyden Christi: derhalvē hy aent eynde begheert/dat Christus een verbeterder ende veranderder sulcker Godloosheyt/ door de leere zyns Euangelis gesonden worde. Paulus bediedt dit int ghemeyn / dat de ghantsche Nature/ sonder den Gheest Gods / door de sonde verdorven zy.

1 Eenen Psalm Davids/voor te singhen.

DE a* Dwasen spreken in harer hertē: Daer en is gheen God: sy en deughen niets/ eñ zyn eenē grouwel in harē wesē: daer en is niet een/ die wat goets doet.

a Psa.53.2.
* Dwasen heet hy roeckeloose liedeu/ die na God niet en vraghen.

2 b De Heere sach vandē Hemel op der menschē kinderen/c dat hy sage/ of yemant verstandich ware/ende na God vraechde.
3 Doch sy zyn alle afghewekē / ende alle met malcanderē ondeuchdelick: daer en is niemandt die wat goets doet/ooc niet eenen.
4 Wil dan niemant d† vanden quaetdoenders dat merckē: die myn Volck verslindē. dat sy hen generen: doch den Heere en raepen sy niet aen.
5 e Aldaer vreesen sy hen: doch God is by dē gheslachte der Rechtveerdighen.
6 Gy schendet des Armen raet: doch God is zyn toeversicht.
7 f Och dat de hulpe wt Zion over Israel quame/ eñ de Heere zyn gevanghen Volck verlossede: so soude Jacob vrolick zyn/ende Israel hem verblyden.

b Gen.11.5. ende 18.21.
c Rom.3.10.
d† And. niet merckē, dat sy alle quaet doenders zyn/ eñ myn volck eten als het broot vretē of opetē/ eñ den Heere niet aen en roepen?
e God vreesen sy niet/ anders vreesen sy allerley/ als den duyvel het broot/ goet/ eere, vaerlicheyt/ doot.
f Esa.59.20. Rom.11.26.

Den xv. Psalm.

1. Handel eñ wandel eens warachtigen Burghers des Hemelrycks.

1 Eenen Psalm Davids.

HEere/ a wie sal woonen in uwer Hutten? wie sal blyven op uwen heylighen Berghe?
2 Die sonder vlecke daer henen gaet / ende recht doet/ende spreeckt de waerheydt van herten.
3 Wie met syner tongen niet b achterclapt/ ende synen naesten geen leet en doet/ eñ synen naesten niet en schendet.
4 c† Wie de Godloosē niets en achtet/ maer eert de Godvreesende: wie d† synen naestē/ sweert/ ende houdt het.
5 Wie zyn ghelt niet e op woecker en geeft eñ en f neemt niet geschencken over den onschuldigen: wie dat doet/ die sal wel blyven.

a Psa.24.3. Esai.33.15. Mat.19.17. 1.Joan.1.6.
b Jaco.4.10 Proue.18.8. ende 26.22. Leuit.19.16.
c† And. acht hemselvē eñ mishaghen eñ verachtinge heeft/ eñ eert etc.
d† An. syne schade.
e Exo.22.25. Leui.25.35. Deut.23.19 2.Esdr.5.7.
f Deu.27.26 Ezech.22.12 Prou.17.23.

Den xvj. Psalm.

1. Een ghebet Christi in syner vernederinghe/met danckseggbinghe desselven in syner verreeringhe/ende heerlicker overwinninghe des doots ende des Satans. Derhalven oock den Titel is: Een gulden kleynoot/ende is een voornemelicke Prophetie van Christo ende synen Kercke/daer de Apostelen treflicke ghetuyghenisse wt nemen/ vander verworpinghe der Synagoghe/ eñ ophoudinghe des gantschen Wets Mosis Actor. 28.13

1 Een gulden kleynoot Davids.

BEwaert my Godt / want ick betrouwe op u.
2 Ick hebbe geseyt tot den Heere: Ghy zyt ymmers de Heere: a† ick moet om uwen wille lyden.
3 Voor de Heylighen die op Aerdē zyn/ ende voor de Heerlicken: aen denselvē hebbe ick myn welghevallen.
4 Nu ghene/die eenen anderen naloopen sullen groot hertenleedt hebben: ick en wil haers Dancoffers b met den bloede niet offeren/ c noch haren naem in mynen monde voeren.
5 De Heere doch is d myn goet eñ myn deel: ghy e onderhoudet myn Erfdeel.
6 Het Lot is my gevallē op het lieflicke, my is een schoon Erfdeel ghewordeu.
7 Ick love den Heere/ die my geradē heeft: oock castyen my myne nieren des nachts.
8 Ick hebbe dē Heere allertyt voor ooghen: g want hy is my ter rechter hant/ daerom sal ick wel blyven.

a† An. myn goet langet niet aen u: Maer aen de etc. ende aen de etc.
b Dat is/ die met Voorvloet Godts ghoenēmaec ick met mynen eyghen bloede, etc.
c Dat is/ ick en wil haer dingen niet leeren noch predikē/ die met werckē ōgaen: maer vādē geloove dat God gheeft.
d Thre.3.24. Psal.73.26. ende 119.57
e Of/ onderstennet.
f Actuu.2.2 Psal.109.31

9 Daerom verblijt hem mijn herte/ende h
mijn eere is vrolick : oock sal mijn vleesch
seker ligghen.
10 i Want ghy en sult mijn ziele niet inder
Hellē laten:ende niet toelaten dat v Heyli
ghe verrotte.
11 Ghy doet my cont dē wech ten leuē:voor
v is vreuchde de volheyt/ende lief lick we-
sen tot uwer rechter handt eewichlick.

h Dat is/ mijn tonge daer ic God mede eere ende prijse.
i Acti.2.32. ende 13.35.

Den xvj. Psalm.

1. Koemt ouer een met den inhoudt des xv. Psalms: wat hy bidt tegen de valsche Propheten eñ Ketters:eñ begeert dat hen God in heylsamer leere beware:geeft daer beneuen te kennen dat hy om des woorts wille (gelijck als oock heden ten dage alle warachtighe Christenen) zy ghehaet/ende als een Ketter ghescholden.

1 Een ghebedt Dauids.

HEere/a* verhoort de gherechticheyt/
merckt op mijn roepen. verneemt op
mijn gebet, dat niet wt valschen mon
den gaet.
2 Spreect ghy in myner saken/eñ siet ghy
op het recht.
3 b Ghy proeft mijn herte/eñ besoeckt het
des nachts/ende reynicht my/eñ en vindet
niets:ick hebbe my voorgheset/dat mynen
mont niet en sal ouertreden.
4 Ick beware my inden woorde uwer lip-
pē/voor menschen werck op den wege des
Moordenaers.
5 c Onderhout mynen ganck op uwe voet-
paden/dat myne treden niet en slibberen.
6 Ick roepe tot v/dat ghy God my wondet
verhoorē:neycht uwe ooren tot my/hoort
myne reden.
7 Bewijst uwe wonderlicke goedicheyt/ghy
d Heylant dier die v betrouwen/tegen die/
die hen teghen v rechter handt setten.
8 e Behoet my als eenē oogen appel/ inder
ooghe:f beschermt my onder de schaduwe
uwer vleugehelen.
9 Voor dē Godloosē die my verstoorē:voor
myne vyanden/die om ende om na myner
zielen staen.
10 Hare g Vette houden te samē:sy spreken
met haren monde stout.
11 Waer wy gaen/so omcingen sy ons:hare
ooghen richten sy daer henen/ dat sy ons
ter Aerden storten.
12 Gelijck als eenen leeuwe die des roofs
begheert/als eenen iongen Leeuwe/die in
de kuylen sit.
13 Heere/maect v op/ouerweldicht hen/eñ
verootmoedicht hen/verlost mijn ziele vā
den Godloosen/h i met uwen sweerde.
14 Vanden lieden i uwer hant Heere vandē
lieden deser Werelt/k welcke haer deel heb-
bē in haren leuen/diē ghy den buyck vullet
met uwen schatte. die daer kinderē de vol-
heyt hebben. ende laten haer ouerschot ha
ren Jonghen.
15 Ick doch wil schouwen v aensicht in ge-
rechticheyt:ick wil sat worden, wanneer ick
l opwake na uwen Beelde.

a Psal.26.1
* Ick weet/ dat ick niet valsch/ meer v woort leere/daerom wildy my niet verhooren/ so verhoort uwe eygen rechte sake.
b Prou.17.3 Psal.7.10.
c Of. Onderstoudt.
d Of Heylsgeuer Salichmaker.
e Zach.2.8.
f Mat.23 37 Psal.63.8. 4.Esd.1.30.
g Dat is/de Groote eñ Geweldige.
h i An. dat v sweert is. Ephes.6.17 Apoc.19.15
i dat is/die v in v hant kommen te straffen. Heb.10.31 Psal.21.9.
k Sap.2.9
l Opwakē/ dat is/wacker inden woorde eñ in het geloue zijn/ende niet slorcken noch traech zyn.

Den xvij. Psalm.

1. Seyt lof eñ danck den Heere. 5. vertelt in wat grooter vaerlicheyt hy gheco-men zy. 8. Beschrijft gantsch fyn ende konstich de almachticheyt Gods/17. ende besingt syne weldaden.

1 Eenē Psalm voor te singen Dauids des
Heeren knechts/die den Heere de woorden
deses liets ghesproken heeft/a ter tijt doe
hem de Heere verlost hadde vander handt
syner vyanden/ende vander handt Sauls/
2 Ende sprack:

HErtelick lief hebbe ick v Heere / mijn
Sterckte.
3 b i Heere mijnen Rotsteen / mijn
Burcht/mijn Verlosser/myn Godt/mynen
c† Troost/d op dien ick betrouwe: mynen
Schilt/ende Hoorne mijns Heyls/ eñ mijn
Beschutter.
4 e Ick wil den Heere louen eñ aenroepen/
so worde ick van mynen vyanden verlost.
5 f Want my omuingen des doots g† ban-
den/ ende de Beken Belials verschrickten
my.
6 Der Hellen banden omuinghen my/ende
des doots stricken ouerweldichden my/
7 h Wanneer my angst is/ so roepe ick den
Heere aen/eñ schreye tot mynē God/so ver
hoort hy mijn stemme van synen Tempel/
ende mijn roepen coemt voor hem/tot synē
ooren.
8 i De Aerde beefde ende wert beweecht/eñ
de fundamē ten der Bergen beuerdē haer/
ende beefden. doe hy toornich was.
9 Damp ginck op van syner nuesen/eñ ver
teerende vyer van synen monde / dat het kt
daer van blicxemde.
10 Hy neychde den Hemel / ende voer daer
af/ende donckerheydt was onder syne voe-
ten.
11 Ende hy voer op den Cherub/ende blooch
daer henen: l hy sweefde op de vederen des
windts.
12 m Zijn Tente rontō hem was duysternis-
se/ende swarte dicke Wolckē/daer was hy
in verborghen.
13 Vandē n glantze voor hem/ deyldē hen de
Wolcken/met Haghel/ende Blixem.
14 Ende de Heere donderde inden Hemel/ eñ
de Hoochste liet wt o† synē Donder/p met
Haghel ende Blixem.
15 q Hy schoot syne r† stralen/eñ verstropde-
se:hy liet seer blixemen/ende verschrictese
16 Daer sachmen watergaten/eñ des Aerd
bodems gront wert ontdect/Heere/van u-
wen schelden/van den adem ende snuyuen
uwer nuesen.
17 Hy schicte wt vander Hoochte/eñ haelde
my/t ende troch my wt groote wateren.
18 Hy verloste my vā mynen sterckē vyan-
den/van mynē haters/die my te machtich
waren.
19 Die my ouerweldichden ter tijdt mijns
ongheuals/u ende de Heere wert mijn toe-
uersicht.
20 Eñ hy voerde my wt in het ruyme:hi ruc-
te my daer wt/want hy hadde lust tot my.
21 De Heere doet wel aē my/na myner x ge-
rechticheyt hy vergeldet my/na de reynic-
heyt myner handen.
22 Want ick houde de y wegen des Heeren/eñ
en ben niet Godloos teghen mynen God.
23 Want alle syne rechten hebbe ick voor
ooghen/ ende zyn gebot en worpe ick niet
van my.
24 Maer ick ben sonder vlecke voor hem/eñ
beware my voor sonde.
25 z Daerō vergeldet my de Heere na myner
gerechticheyt/nader reynicheyt myner hā-
den/voor synen ooghen.
26 a By den Heylighen syt ghi heylich/ende by
den Vromen zijt ghy vroom.
27 Ende bydē reynen zijt ghy reyn/ende by dē
Verkeerden zijt ghy verkeert.
28 Want ghy helpet den ellendigen volcke
b ende de hooghe ooghen vernedert ghy.

a 2.Sa.22.1
b 2.Sa.22.3 Psal.91.2. ende.144.2
c† an. Hort.
d Heb.2.13
e 2.Sa.22.4.
f Psa.116.3.
g† An. smerten.
h Thre.3.1. Jone.2.2. Psalm.3.5. ende 118.5. ende 120.
i 1.Ma.27.51 2.Sa.22.8. 4.Esd.16.16 Judt 16.18
k† An. daer de kolen vā ontfunckt werden.
l Psal.104.3
m Psa.97.2
n of glinster schijn.
o† And. zijn stemme.
p Exo 9.23
q Haba.3.4 Dan.17.
r† an. pijlen
s Psal 57.4
t Psal.40.3
u Psa.91.9 Sir.34.16
x Non personalis/sed realis : dat is/Ick en heb nye wt wreuel ant ghehevē/ maer bē by Gods woort gebleuē/heb de daer ouer geleden
y Dat is/de gerechticheyt daer hi hier vā spreeckt.
z Prob.3.20
a 2.Sa.22.26
b Pro.6.17. Esai.2.11. 1. Pet.5.5.

x Psa 119.105 29 c Want ghy verlichtet mÿn v licht: de Hee
v Of keersse re mÿn God maeckt mÿn duysternisse licht
e Phil.4.13 30 Want met v can ick krÿchsvolck versmÿ
ten/ende met e mynen God over de muerren
springhen.
f Psa.12.7. 31 Gods weghen zÿn sonder vlecke: f de re-
ende.19.9. den des Heerē zÿn doorloutert: hy is eenen
eñ 119.140. schilt allen die hem betrouwen.
Prou 30.5. 32 g Want waer is een God / sonder alleen
g Deut.4.35 de Heere? of een h Hordt/sonder onse God
ende.35.39. 33 i God rustet my met kracht/ende maeckt
h Of/Rotze: myne weghen sonder vlecke.
of Sterckte 34 Hy maeckt myne voeten ghelÿck dē Her-
i Abac.3.19. ten/ende settet my op myne hoochte.
k Psa.144.1. 35 k Hy leert myn hant strÿden/eñ leert my
2.Sa.22.35. den arm eenen metalen boghe l spannen.
l † And. ver- 36 Ende geeft my den schilt ws Heyls/ende
breken. uwe rechterhant sterckt my: ende wanneer
ghy my verootmoediget / so maeckey my
groot.
37 Ghy maket onder my ruymte te gaē dat
myne enckelen niet en slibberen.
38 Ick wil myne vyanden naiaghen / ende
haer grÿpen/ende niet omkeeren/ tot dat
ickse omghebracht hebbe.
39 Ick wilse versmyten/ ende en sullen my
niet wederstaen: sy moetē onder myne voe
ten vallen.
40 Ghy kont my rusten met sterckte tē strÿ
de: ghy kont onder my worpen/die hen te-
ghen my setten.
41 Ghy geeft my myne vyandē in de vlucht
dat ick myne haters verstoore.
m Pro.1.28 42 m Sy roepen/doch daer en is geen Hel-
Hebr.12.17 per: totten Heere/doch hy en antwoordet
hen niet.
n Of te mor 43 Ick wilse n ontwee stooten/als stof voor
selen stootē/ den winde: ick wilse o† wechruymen / als
of And. ver den dreck op der straten.
pletteren. 44 Ghy helpet my vanden twistighen volc-
ke/ ende maket my een hooft onder de Hey
denen: een volck dat my niet en kende/ dient
my.
p† And. de 45 Het hoort my mee ghehoorsamen ooren:
vreemde kin p† ende den vreemden kinderen heeft het
deren hebbē tegen my gefaelgeert.
hen my ghe- 46 De vreemde kinderen versmachten/ende
loochent. q† grabbelen in haren banden.
q† An. ṡap 47 De Heere leeft/ ende ghelooft zy mÿn r
pelen. ver- Hordt/ende de God mÿns Heyls moet ver
schricken in heven worden.
hare binnen 48 De God die my wrake gheeft/ eñ dwingt
kameren de volcken onder my.
r Of/Sterck 49 Die my verlost van mynen vyanden: en-
te. de verhoocht my wt dien/ die hen teghen
my setten: ghy helpt my vanden s verme-
s Of met tenen.
moetwille 50 t daerom wil ick v dancken Heere onder
onbillicken de Heydenen/ ende uwen Name lof singen.
t Rom.15.9 51 Die synē Coninck groot u Heyl bewÿst/
u 2.Sa.22.50 ende wel doet synen ghesalfden/ David eñ
synen zade eewichlick.

Den xix. Psalm.

1. Een vrolicke Prophetie vanden Evā
a Psa 89.6. gelio (diēs loflicke prÿs hier aengestelt
ende.97.6. wort) over de gantsche Wereldt te verbrey
Rom.1.20. den door de Apostelen 13. Aent eynde bidt
b† And. on- hy om vergiffenisse/ so hy ergens vanden
derslach wt woorde [illegible] gheweecken/ ende dat hy daer
sprēken voortaen totten eynde toe door Godlicke
c† An. op dē regeringhe inne bewaert worde.
anderē stoo-
tē de reden 1 Eenen Psalm Davids/ voor te singhen.
voortwaerts
ende eenen 2 DE Hemelen a vertellen de eere Gods/
op den ande eñ de v l vastichept verkondicht synen
ren doet het handen werck.
houdt. 3 Eenen dach c† seydt het den anderen / en
de eenen nacht doet het kondt den anderē.
4 Daer en is geen sprake noch reden/ daer
men hare stemme niet en hoort.
5 d haer recht snoer gaet wt in alle landen/ d Rom.10.18
haer reden aen der Werelt eynde: hy heeft
der e Sonnen een Hutte in den seluighen e Gen.1.16.
ghemaeckt/ 4.Esd.6.45
6 Ende de selve gaet daer wt als een Bruy Syr.43.2.
degom wt syner kamer: f ende verblÿdt f Luc.24.46
haer als een Helde/g te loopen den wech. g Syr.43.15
7 Sy gaet op aen een eynde des Hemels/
eñ loopt wederom tot aen dat selve eynde: h Syr.43.17
eñ h niets blÿft voor haer hitte verborgen
8 i De Wet des Heeren is sonder vlecke/ i Psalm.22.9
ende verquickt de zielen: de getuyghenisse ende.18.31.
des Heeren is ghewis/ k ende maeckt de on eñ.119.146.
verstandighe wys. k Deut.4.6.
9 De bevelen des Heeren zÿn gherechtich l Psalm.22.9
ende verblÿden het herte: l de ghebodē des ende 18.31
Heeren zÿn louter/eñ verlichten de ooghen ende.119.105
10 De vreese des Heeren is reyn/ende blÿft Prov.30.5.
eewichlick: de Rechten des Heeren zyn wa-
rachtich/ alle samen rechtveerdich.
11 m Sy zÿn kostelicker dan goudt ende veel m Iob 28.19
schoons goudts: sy zÿn soeter dan heunich Prov.8.10.
ende heunichseem.
12 Oock wert v knecht door haer vermaent: n Psal.119.2
n ende wiese houdt/ die heeft grooten loon. Ioan.8.51
13 Wie can mercken hoe dickwils hy feylt? [illegible]
vergheeft my de verborghen ghebreken.
14 Bewaert oock uwē knecht voor den stou
ten/dat sy niet over my heerschen: so sal ick
sonder vlecke zÿn/ende onschuldich blÿven
van grooter misdaet.
15 Laet v wel behaghen den reden mÿns
monts/ende het spreken mÿns herten voor
v: o Heere mÿn p† Troost ende mÿn verlos o Psal.[illegible]
ser. p† Anders
Hordt. Rots

Den xx. Psalm.

1. Een gemeyn ghebedt voor de welvaert
der Overheyt/ datse God in allen goeden
ende bare regere ende bescherme.

1 Eenen Psalm Davids voor te singhen.

2 DE Heere verhoore v inder noot: den
Name des Gods Iacobs beschutte v.
3 Hy sende v hulpe vanden Heylichdom/
ende stercke v wt Zion.
4 Hy ghedencke alle ws Spÿsoffers / eñ a† And. tot
v Brandtoffer moet a† vet zÿn. Sela. asschen wor
5 Hy v geve v wat v herte begheert / ende den.
vervulle alle uwe aenslaghen. b Psal.37.4.
6 Wy roemen dat ghy ons helpet/ende in-
den Name onses Gods worpen wy de Ba
niere op: de Heere vervulle alle uwe bede.
7 c Nu mercke ick dat de Heere synen Ghe c Dat is
salfden helpt/ende verhoort hem in synen God moet
Heylighen Hemel: d† zÿn rechterhandt helpt helpen ende
geweldichlick. raden/onse
8 e Gene verlaten hen op wagens eñ peer- aenslaghen
den: wy daerenteghen dencken aen den Na ende doenis
me des Heeren onses Gods. anders te
9 Sy zÿn neder ghestoort ende ghevallen: vergheefs.
wy daerenteghen staen opghericht. d† An. met
10 Helpt Heere: de Coninck verhoore ons / cracht syner
wanneer wy roepen. heylsamer
Den xxj. Psalm. rechterhant
1. Een Prophetie van Christo ende sy- e Iudi.9.8.
nen Kercke: het en can ymmers van David 2.Re.19.22.
niet verstaen worden de wÿle hy seyt: hy sal Esaie.30.2.
leven eewichlick en. ende zy gesettet ten se- ende.31.1.
gen/namelicken dat hy andere segene/ als
Gen.12. staet.13. Hier wordt oock toeghe-
settet een Prophetie vanden afval ende on-
derganck der Synagoge.

1 Eenen Psalm Davids/ voor te singhen.

2 HEere / de Coninck verheucht hem in
uwer cracht:ende hoe gantsch vrolick
is hy in uwer hulpe.
3 Ghy gheeft hem zijns herten wensch/ende
en weygheert niet / wat synen mondt bidt
Sela.
4 Want ghy overschuddet hem met goe-
den seghen: a ghy settet een gulden kroone
op zijn hooft.

a 2. Sa. 12. 30

5 Hy bidder v om het leven/ so geef dy hem
een lanck leven/altoos ende eewichlick.
6 Hy heeft groote eere aen uwer hulpe: gy
legget lof ende cieragie op hem.
7 Want ghy settet hem ten segen eewich-
lick: ghy verheuget hem met der vrueghden
ws aenghesichts.
8 Want de Coninck hoept op den Heere/
ende sal door de goedichheyt des Hoochsten
vast blijven.
9 V hant sal vinden alle uwe vyanden : v
rechter handt sal vinden die v haten.
10 Ghy sultse maken als eenen vyerovent/
wanneer ghy in de sake sien sult: de Heere
salse verslinden in synen toorn/ het vyer
salse verteeren.
11 Hare vrucht sult ghy ombringhen van-
den Aerdbodem/ ende haer zaet vanden men
schen kinderen.
12 Want sy dachten v quaet te doen / ende
maeckten aenslaghen/ die sy niet en konden
wtvoeren.
13 Want ghy sultse ter schouderen maken:
met uwer pese sult ghy teghen haer aenge-
sicht ooghen.

b Dat is/ Dat sy altijdts draghen ende ongheluck lijden moeten.
c [illegible] An. Heft v op

14 Heere c verheft v in uwer cracht/ so wil
len wy singhen /ende loven uwe macht.

Den xxij. Psalm.

1. Prophetie van Christo/daer eerst sy-
ne verneederinge. 23. ende daerna syne ver-
hooginge. 26. met tsamen zijns rijcx wtbrei
dinge ende ghedurichheydt inghesongen
wordt.

1 Eenen Psalm Davids voor te singen/ van
der Hinde, a die vroech gheiaecht wort.

a Anders/ der dagheraedt
b Ma. 27. 46
Mar. 15. 34.

2 MJn God/ b mijn God / waerom hebt
ghy my verlaten? ick huyle/doch mijn
hulpe is verre.
3 Mijn God/ des daechs roepe ick/ so en
andtwoordet ghy niet/ ende des nachts
en swijghet oock niet.
4 c doch/ghy zijt heylich/ die ghy woonet d
onder den lof Israels.

c Levi. 19. 2.
1. Petr. 1. 16
d Dat is in den heylighen volcke/daer men v looft in Israel.

5 Onse Vaders hoepten op v/ende doe sy
hoepten/holpet ghy hen wt.
6 e Tot v riepen sy/ende werden verlost: zy
hopten op ende werden niet totschanden.

e Judic. 3. 9
10. 10

7 Jck daerentegen ben eenen worm ende
gheen mensche/ eenen spot der lieden/ende
verachtinghe des volcx.
8 f Alle die my sien/spotten myner : sperren
den mont op ende schudden den kop:

f Ps. 109. 24.
Mat. 27. 39

9 g Hy klaget het den Heere/ die helpe hem
wt/ende verlosse hem/ heeft hy lust tot hem.

g Ma. 27. 43
Sapie. 2. 18.

10 h Want ghy hebt my wt myner moeder
lijve ghetoghen: ghy waret myne toever-
sicht/ doe ick noch aen myner moeder borst
ten was.

h Psal. 71. 5
ende. 119. 15

11 Op v ben ick ghewoorpen wt moeder lij-
ve: ghy zijt mijn God van myner moeder
lijf aen
12 Weest niet verre van my/ want angst is
na by: want hier en is gheen helper.
13 Groote Ossen hebben my omringt / i
vette Ossen hebben my omringt.

i Anders/ wt Basan.

14 k Haer kelen sperren sy op tegen my/ als
een brullende ende verscheurende leeuwe.

k Psa. 35. 21

15 l Jck ben wt gegoten als water: alle my-
ne beenen hebben hen ghedeylt/ mijn herte
is in mynen lijve/ als ghesmolten was.

l Josu. 7. 5.
2. Sa. 14. 14.

16 Myne krachten zijn verdroogt / als een
potscherf/ende mijn tonge kleeft aen my-
nen m caken/ende gy legt my in des doots
stof.

m Dat is/ verghehemelte des monts.

17 Want honden hebben my omringt/ende
der boosen Rotte heeft hem over my ghe-
maeckt: n sy hebben myne handen ende voe
ten doorgraven.

n Ma. 27. 35
Mar. 15. 24
Luc. 23. 33.
Joan. 19. 8.

18 Jck mochte alle myne beenen tellen: * sy
ymmers schouwen ende sien haren lust aen my.

* Sy koelen haren moet aen my.

19 o Sy deylen myne kleederen onder hen/
ende worpen het lot om myn ghewaede.

o Ma. 27. 35
Joan. 19. 24

20 Doch ghy Heere en weest niet verre: mijn
Sterckte haest v my te helpen.
21 Verlost mijn ziele vanden sweerde/ mijn
eensaeme vanden honden.
22 Helpt my wt der kelen des leeuwen/ende
verlost my vanden Eenhoornen.
23 p Jck wil uwen Name predicken mynen
broederen/ick wil v inder Ghemeynten roe
men.

p Psal. 35. 18
Joan. 20. 17
Hebr. 2. 12.

24 Roemt den Heere/ghy die hem vreest: hem
eere alle zaet Jacobs/ ende voor hem schroo
me hem alle zaet Israels.
25 q Want hy en heeft niet veracht noch ver
smaet de ellende des armen/ende sijn aen-
sicht voor hem niet verborghen: r ende doe
hy tot hem s schreyde/ hoorde hy het.

q Psal. 9. 10
r Psa. 10. 17.
ende. 34. 7.
s Of riep/

26 V wil ick prijsen inder grooter Ghemeyn
ten: ick wil myne belofte betalen voor dien/
die hem vreesen.
27 t De ellendighe sullen eten / dat sy satt
worden ende die na den Heere vraghen/ sul
len hem prijsen: uwe herte sal eewich leven

t Psa. 132. 15

28 Aller Werelt eynde worde ghedacht/dat
sy hen totten Heere bekeeren: ende voor hem
aen bidden alle geslachten der Heydenen.
29 Want de Heere heeft een Rijcke/ ende hy
heerschet onder de Heydenen.
30 Alle u Vetten op Aerden/ sullen eten ende
aenbidden: x voor hem sullen de knyen buy
ghen/alle die inden stof ligghen / ende die/
die kommerlick leven.

u Dat zijn de rijcke ende de groote: die int stof liggen: zijn de arme ende slechte: Die qualick ende kommerlick leven/of ter doode berept zijn/alle sullen Christum aenbidden.
x Esai. 45. 23
Roma. 14. 11
Phil. 2. 10.

31 Hy sal een zaet hebben dat hem diene:
vanden Heere salmen verconidighen tot
kindts kinde.
32 Sy sullen komen/ende syne gherechtichz
prediken: den volcke dat gheboren wort/ dat
hy het doet.

Den xxiij. Psalm.

1. Besinghet Gods wonderbare ghe-
nadicheyt ende weldaden aen zijn Gemeyn
te/dat hyse als een Herder/met synen woor
de weydt/ trooft/ regeert/ ende beschermt.

Eenen Psalm Davids.

1 DE Heere is mijn a Herder : my en sal
niets ontbreken.

a Esai. 40. 11
Jerem. 23. 5
Hese. 34. 33.
Joan. 10. 11
Hebr. 13. 20.
1. Petr. 2. 25
ende. 5. 4. 9

2 Hy weydet my op een groene landou
we/ende voert my ten verschen watere.
3 Hy verquickt mijn ziele/ hy voert my op
der rechter strate/om zijns Naems wille.
4 b Ende wanneer ick alreede wandelde in
duysteren dale/ so en vreesde ick doch geen
ongheluck: want ghy zyt by my: uwen stock
ende staf troosten my.

b Pro. 10.

5 Ghy bereydet voor my eenen disch tegen
myne vyanden: ghy salvet mijn hooft met
olye/ende schencket my vol in.
6 Dat goede ende de barmherticheyt sullen
my volghen mijn leefdaghe/ c ende sal blij-
ven inden Huyse des Heeren eewichlick.

c Psal. 27. 4.

Den xxiiij. Psalm.

1. Een Prophetie vanden Rijcke Christi
of der

of der Kercken over de gantsche werelt ver-
dreyt / die hy seker merckteeckenen geeft/
dat sy hebbe heylsame leere, een herte door
den geloove gereynicht/ ende een onschul-
dich leven/ 7. aen den eynde/ is een heftige
vermaninghe/ als voren inden tweeden
Psalm.

1 Eenen Psalm Davids.

DE a Aerde is des Heeren / ende wat
daer in is ; dē Aerdtbodem / ende wat
daer op woont.
2 b Want hy heeft hem aen de Zee ghe-
fondeert/ende aen de wateren bereydet.
3 c Wie sal op des Heeren Berch gaen? eñ
wie sal staen aen syner heyligher Stede?
4 Die onschuldighe handen heeft / d ende
reyn van hertē is: die niet lust en heeft tot
looser leere, e eñ en sweert niet valschelick.
5 Die sal den seghen vanden Heere ontfan
ghen/ ende gherechticheyt / vanden Godt
zyns heyls.
6 Dat is het gheslachte dat naer hem
vraecht/ dat daer soeckt f u aenghesicht
Jacob. Sela.
7 g† Maeckt de poorten wydt / ende de
deuren inder Werelt hooghe/ dat de Co-
ninck der eeren intrecke.
8 Wie is de selve Coninck der eeren ? het
is de Heere sterck/ende machtich/de Heere
machtich inden stryde.
9 Maeckt de deuren wydt / ende de deurē
inder Werelt hooghe; dat de Coninck der
eeren in trecke.
10 Wie is de selve Coninck der eeren ? het
is de Heere h† Zebaoth: Hy is de Co-
ninck der eeren. Sela.

a Exo.14.5
Deu.10.14
1.Sam.2.8
1.Cor.10.26
Psal.50.12.
Jere.27.5.
b. Hiob.38.6
Psal.136.6.
c. Psal.15.1.
d Psal.73.1
Esai.33.14.
Mat.3.8.
e Exo.20.7
f Dat is/ Gods aensichte eñ tegenwordicheyt/ die int volck Israels was. eñ anders nergens.
g† Zu. Ver heft uwe hoofden o ghy poortē eñ wordt verheven o ghy eewige poortē/ dat etce.
h† And. der heyrschare.

Den xxv. Psalm.

1. Bidt dat hem God met synē woorde regere/ 7. zyne sonden vergheve. 15. ende van alle vaerlickheden die der Kercken vy-anden aenrichten/ verlosse. Eñ hier wort seer fyn wtghedruckt de aenvechtinge der gheuer/die in waren gheloone bidden/ die hen nu troosten/ nu vermanen / nu weder-om hen tot den ghebede gheven. etce.

1 Eenen Psalm Davids. Aleph.

NA den Heere verlangt my.
2 Beth. Myn God a ick hope op
u/ en laet my niet te schande worden:
b dat hen myne vyanden niet en verblydē
over my.
3 Gimel. c Want niemāt wert tot schan-
den die uwer hbeyt: doch te schande moe-
ten worden de d loose verachters.
4 Daleth. e Heere wyst my uwe weghen
ende leert my uwe paden.
5 Vau He. Leydt my in uwer waerheyt/
ende leert my; Want ghy zyt de Godt die
my helpt/ dagheliclx verwachte ick uwer.
6 Zain. Ghedenckt Heere aen uwer bar-
mhertichheyt / ende aen uwe goedertieren-
heyt/die vander Werelt aen gheweest is.
7 Heth. f Ghedenckt niet de sonden my-
ner jonckheyt/eñ myner overtredinge: ge-
denckt daerentegen myner/ na uwer bar-
mhertichheyt/om uwer goetheyt wille.
8 Thet. De Heere is goet ende vroom:
daer om onderwyst hy den sondaers op
den weghe.
9 Jod. Hy leydt de elendighe recht/ende
leert den ellendighen synen wech.
10 Caph. De weghen des Heeren zyn ene
kel goetheyt ende waerheyt / dien die zyn
Verbondt ende Ghetuyghenisse houden.
11 Lamech. g Om uwes Naems wille
Heere weest ghenadich myner misdaet/ die
daer groot is.
12 Mem. Wie is die/die den Heere vreest
hy sal hem onderwysen h† den bestē wech.
13 Nun. Syn ziele sal inden goeden woo-
nen/ende zyn zaet sal het lant besitten.
14 Samech. i De heymelickheyt des Heerē
is onder dien / die hem vreesen / ende zyn
Verbont laet hy hen weten.
15 Ayn. Myne ooghen sien altwege tot
den Heere: want hy sal mynen voet wt den
nette trecken.
16 Phe. Keert u tot my/ende weest my ge-
nadich / want ick ben eensaem ende ellen-
dich.
17 Zade. Den angst myns hertē is groot/
voert my wt myne nooden.
18 Coph. k Siet aen mynen iammer ende
ellende/ ende vergeeft my alle myn sonden.
19 Res. Siet aen / dat myner vyanden so
vele is/ l ende haten my wt m wrevele.
20 Sin. Bewaert myn ziele/ ende verlost
my / en laet my niet te schande worden /
want ick vertrouwe op u.
21 Tau. Slecht ende recht dat behoede
my/ want ick verwachte uwer.
22 Phe. Godt verlosse Israel wt alle sy-
ne noodt.

a Psal.31.1. ende 71.1.
b Psal.13.5 ende 30.2.
c Rom.9.33 ende 10.11. Esai.28.16.
Psal.31.2.
d Psal.27.11 ende 86.11
e Die groote eñ doch nietige oorsakē hebbē te dachten; als gewelt/ konst/ wysheyt / rijckdom/etce.
f Job.13.26
g Esal.43.25 Jere.33.8.
h† Anders heurlicken
i Jere.31.33
k Psal.3.1.
l Joa.15.25.
m Of moetwilligher schamperhz oft vooshz. And. treffelicken of op andelicken haet.

Den xxvi. Psalm.

1. Biddet onder den persoon der Kerc-ken Christi/ teghen de valsche broeders/ eñ de Kercke der Godloosen / die het Evange-lium als ketterie verdoemen/ende de God-salighe op menigherley wyse schelden / en-de beleedighen : Ende is hier een aerdighe beschryvinghe beyder Kercken/ende haren handel ende wandel.

1. Eenen Psalm Davids.

HEere a bestelt my recht / want ick b†
ben onschuldich: ick hope op den Hee-
re, daerom en sal ick niet vallen.
2 c Proeft my Heere/ ende versoeckt my /
reynicht myne nieren/ende myn herte.
3 Want uwe d goetheyt is voor mynē oo-
ghen/ ende ick wandele in uwer waerheyt.
4 Ick en sitte niet by de ydele lieden/ e eñ
en heʒbe niet ghemeynschap met den val-
schen.
5 Ick hate de vergaderinghe der boosach-
tigen/eñ en sitte niet by den Godloosen.
6 f Ick wassche myne handē met onschult/
ende houde my Heere tot uwen Altaer/
7 Daermen hoort de stemme des danckx/
ende Daermen predickt alle uwe wonde-
ren.
8 Heere / ick hebbe lief de stede uwes huys/
ende de plaetse daer u eere woont.
9 Raept myn ziele niet wech met den son-
darē/ noch myn leven met den bloetdorsti-
ghen.
10 Welcke met boose tucken omgaen / g eñ
nemen gheerne ghescheneken,
11 Ick daerentegen wandele onschuldich-
lick: verlost my/ ende weest my ghenadich.
12 Mynen voet ghaet richtich: h ick wil u
loven Heere in de vergaderinghen.

a Psal.17.1
b† Anders wandele.
c Psal.139.23
d Of goedertierenheyt.
e Eph.5.11.
f Esai.1.16
Godts huys ende versamelinge is /waer Godts woort gaet eñ anders nerghens: wāt aldaer woōt God: daer ō prijst hy so vrolic Gods huys om des woorts wille/ Psal. 12.
g Exo.23.8. Deut.16.19. Syra.20.31.
h Psal. 22. 23. ende 35. 15.

Den xxvij. Psalm.

1. Eerstelick seydt hy danck / voor de verlossinge/ die hem ghescheet is / 7. daer naer begeert hy inden woorde bewaert/ eñ voor syne listige vyandē beschermt te wor-den.

1 Eenen Psalm Davids.

DE Heere is myn licht ende myn Heyl:
voor a wien soude ick vreesē: b de Hee-
re is myns levens kracht : Voor wien
soude my grouwelen/
2 Daerom/ so de boosen/ myn tegenparthy-
ders eñ vyandē aen my willē/ myn vleesch

a Psal.112.4.7.
b Hab.3.19.

de verslinden / moeten sy aenloopen ende
vallen.
c Psal. 3. 7. ende. 118. 10. Sprach 34. 16.
3 c Wanneer hem alreede een heyr teghen
my leyde / so vreest hē dan noch mijn herte
niet: wanneer hē krijch tegen my verheft /
so verlaete ick my op hem.
d Luc. 10. 42
e Psal. 23. 6.
4 d Eenerley bidde ick van den Heere dat
hadde ick geerne: e dat ick indē huyse des
Heeren blijven mochte mijn leefdaghe: te
aenschouwen de schoone Godsdienstē des
Heeren / ende synen Tempel te besoecken.
f 1. Sam. 21. 1
5 f Want hy bedeckt my in syner hutten /
ter booser tijt: hy verberght my heymelick
g 1. Sam. 23. 19.
in syner tente / g ende verhoocht my op ee-
nen rotzsteen.
6 Ende sal nu verhoogen mijn hooft / over
myne vyanden / die rontom my zijn: so wil
ick in syner hutten lof offeren: ick wil sin-
ghen ende lof seggen den Heere.
7 Heere / hoort mijn stemme / wanneer ick
roepe weest my genadich / eñ verhoort my.
8 Mijn herte hout u voor u woort / Ghy
sult mijn aengesicht soecken: daerom soec-
ke ick oock Heere u aengesicht.
9 Verberght u aenghesicht niet voor my /
ende en verstoot niet inden toorne uwen
knecht: want ghy zijt mijn hulpe. eñ ver-
laet my niet / ende en treckt de handt niet
van my af / God mijn heyl.
10 Want mijn Vader ende mijn Moeder
verlaten my / doch de Heere neemt my op.
h Psal. 25. 4
11 h Heere wijst my uwen wech / eñ leyt my
i † Anders / (Het ware met my wt gheweest) en hadde ick niet gelooft / ic sal het goede sien / etc.
op rechter bane / om myner vyandē wille.
12 Gheeft my niet indē wille myner vyan-
den: want valsche ghetuygen staen tegen
my / eñ doē my onrecht sonder schuywen.
13 i † Ick ghelooue ia doch / dat ick sien sal /
het goet des Heeren inden lande der k le-
vendighen.
k Dat is / daē het wel gaet.
l Psal. 31. 25
14 l Verbeydt des Heeren / weest ghetroost
ende onuersaecht / eñ verbeyt des Heeren.

Den xxviij. Psalm.

1. Desen Psalm schijnt gheschreuen te
zijn van David / doe hy in perijckel was
om des Conincrijcx wille / daer hy van
God door Samuel toe gheroepen was:
wāt hy bidt om bescherminge voor sulcke
vyanden: die alleene met list omghingen /
eñ niets openlick aen en richteden: ghe-
lijck als Saul inden beginne dede.

1. Eenen Psalm Davids.

a † Anders sterckte.
WAnneer ick roepe tot u / Heere mijn
a † Hort / so en swijcht my niet: op
dat niet / so ghy swijghet / ick ghelijck
worde dien. die in de Helle varen:
2 Hoort de stemme mijns smeeckens / wan
neer ick tot u schreye / wanneer ick myne
handē opheffe / tot uwen heylighen Choor.
3 Treckt my niet henen onder den God-
loosen. eñ onder den quaetdoenders b die
b Jere. 9. 8
vriendelick spreken met haren naesten / eñ
hebben het boose int herte.
4 c Geeft hen na harer daet / eñ na haren
c Job. 34. 11 Jere. 17. 10. Roma. 2. 6. Psal. 62. 13.
boosen wesen: geeft hen na de wercken
harer handen / betaelt hen wat sy verdient
hebben.
5 Want sy en willen niet achten op het
doen des Heeren / noch op de wercken syner
handen: daerom sal hyse breken / ende niet
bouwen.
6 Gelooft zy de Heere / want hy heeft ver-
hoort de stemme mijns smeeckens.
7 d De Heere is mijn sterckte ende mynen
d Deu. 8. 18
schilt / op hem hoopt mijn herte / eñ my is
gheholpen: ende mijn herte is vrolick / eñ
ick wil hem dancken met mynen liede.

8 De Heere is haer sterckte: hy is de
Sterckte / die synen Ghesalfden helpt.
9 Helpt uwen volcke / eñ segent u e Erve /
e Deut. 32. 9
eñ weydtse ende verhoochtse eewichlick.

Den xxix. Psalm.

1. Een Prophetie vandē rijcke Christi /
dat door het Evangelium toegerichtet sou-
de worden: eñ desen gantschen Psalm is
inden verstande diepgrondich / ghelijck als
oock vanden Propheten sulcke heymelick-
heden onder gelijcke decksels bewonden
ende verhult worden.

1 Eenen Psalm Davids.
2 BRenget herwaerts den Heere / ghy
Gheweldige / brenget herwaerts den
Heere / eere ende sterckte.
3 a Brenget herwaerts den Heere eere
a Psal. 96. 7
zijns Naems: bidt aen den Heere in
b Of. verciersel wt meyssel.
heylighe b verciertinghe.
4 De c stemme des Heeren gaet op de
wateren / d de God der eeren dondert / e de
c Exod. 7. 8.
Heere op groote wateren.
d Exo. 9. 23
5 f De stemme des Heerē gaet met macht /
e Exo. 14. 27
de stemme des Heeren gaet eerlick / de
f Hesek. 17. 22.
stemme des Heeren verbreeckt de Ceder-
ren / de Heere g † verbreeckt de Cederen in
Libano /
g † Anders vergelt.
6 Ende maecktse springhen als een kalf /
h Deut. 3. 9
Libanon ende h Sirion / als eenen iongen i
i Job. 39. 12
Eenhoren.
7 De stemme des Heeren houwet k als
k Nume. 11. 35.
vyer vlammen.
8 De stemme des Heeren beweecht de
woestijne / de stemme des Heeren beweecht
de woestijne Kades.
l † Anders / maket barē
9 De stemme des Heeren l † beweecht de
Hinden / ende ontbloot de Wouden / ende in
synen Tempel sal hē yeghelick eere seggen.
10 De Heere sit een sundvloet aen te rich-
m Psal. 10. 26.
ten / m ende de Heere blijft een Koninck in
eewichheyt.
11 De Heere sal synen volck kracht gheven:
n Dat is / dat hen wel gaen sal.
de Heere sal zijn volck segenen met n vrede.

Den xxx. Psalm.

1. Dancket God / dat hy hem / of van
doodlicke kranckheyt / oft van sulcker aen-
vechtinge daer hy anders niet dan dē doot
* 2 Sam. 5. 9
a Psal. 25. 2.
b 1 Sam. 2. 6
c Psal. 86. 13
in en sach / verlost hebbe: eñ is hier eenen
schoonen lof der barmherticheyt Gods eñ
troostinge / dat God de syne / hoe wel hyse
een kleyne tijt castijdt / dannoch wederom-
d Dat is / Prediket / dat God niet zy een God der valschē heyliche-laers / als sy hen roemē / maer hy is heylich / eñ heeft de rechte Heyligen lief. Psal. 18. 28.
me wt helpt: als hy seydt: Want synen
thoorne / etc.

1. Eenen Psalm te singhen / vander *
inwijinghe des huys Davids.

1 ICk prijse u Heere / want ghy hebt my ver-
hoocht / a ende en laet myne vyanden hen
niet over my verheugen.
3 Heere mijn God / doe ick schreyde tot u /
maeckte ghy my ghesonde.
4 b Heere ghy hebt mijn ziele wt der Hellē
geuoert / c ghy hebt my levendich behoudē /
e Esai. 54. 7
2. Cor. 4. 17
Mich. 7. 18.
daer die in de Helle varen.
5 Ghy Heylighen / lofsinghet den Heere /
danckt ende prijst d syne Heylicheyt.
6 e Want synen toorn duert eenen oogen-
f Het en is synen ernst niet: hy meynet goet ende niet het sterven / als soot hem voelen laet.
blick / ende heeft f lust ten leven: den avont
lanck duert het weenen / doch des morgens
de vreuchde.
7 Ick doch sprack doe het my wel ginck:
Ick en sal nemmermeer daer neder liggen.
8 Want Heere door u welbehagē hebt ghy
mynen berg sterck gemaeckt. doch doe ghy
u aensicht verberchdet / verschrock ick.

9 Ick wil Heere roepen tot v / den Heere
wil ick smeecken.
g Psal.6.6. ende 88.12. ende 115.17. Esai. 38.18 — 10 g Wat is nut aen mijnẽ bloede wanneer
ick doot ben ? sal v ooc het stof dancken:
ende uwe trouwe vercondigen?
11 Heere hoort / eñ weest my ghenadich:
Heere weest mijn hulper.
12 Ghy hebt my mijn klaghe verandert in
eenen reye: ghy hebt mynen sack wegghe-
toghen / ende my met vreuchden ghegor-
det.
h Mijn Tonghe eñ snaren spel/ daer ick v mede eere. Psalm.16.9 — 13 Op dat v lof singhe mijn h eere/ eñ niet
stille en worde: Heere mijn God/ ick wil v
dancken in eewichheydt.

Den xxxj. Psalm.

1. Een ghebedt/ daer menigherley aen-
vechtingen in ghespeurt worden / als nv
vier/ die God louen / nv wederom vier/ die
daer vertzaghen ende God aenbidden/ nv
vier/ die oock andere tot den gheloone ver
wecken eñ stieren / etc ? Welcke verschey-
denheyt eenen schoonen troost met hem
brengt. want daer in siet men/ dat oock de
Heyligen niet altoos eenen gelijcke vastic-
heyt en houden in de aenuechtingen.

1. Eenen Psalm Dauids voor te singen.

a Psalm.7.1 ende. 25.2. ende. 71.1. Sprac.2.12. — 2 HEere a op v betrouwe ick/ en laet my
nemmermeer te schanden worden: ver-
lost my door uwe gherechticheydt.
3 Neyght uwe ooren tot my/ haestelicken
helpt my: weest my eenẽ sterckẽ Rotzsteen
ende Burcht dat ghy my helpt.
4 Want ghy zijt mijn Rotzsteen ende mijn
Burcht: ende om ws Naems wille/
woudet ghy my doch leyden ende voeren.
b 1.Sam.19.1 eñ 23.7.24. — 5 b Ghy woudet my doch wt den nette
trecken/ dat sy my ghestelt hebben: want
ghy zijt mijn stercke.
c Luc.23.46. Acto.7.59. — 6 c In uwe handẽ beuele ick mynen geest:
ghy hebt my verlost Heere/ ghy getrouwe
Godt.
7 Ick hate die daer houden op loose leere:
ick hope doch op den Heere.
d Of / goe-dertieren-heyt: — 8 Ick verheuge my / eñ ben vrolick ouer
uwe d goetheyt: dat ghy mijn ellende aen-
siet/ eñ bekennet mijn ziele inder noot.
e 1.Sam.23 26. — 9 e Eñ en ouergeeft my niet in de handen
des vyants: ghy stellet mijn voeten op
wijde ruymte.
10 Heere zijt my ghenadich / want my is
angst: mijn ghestalte is veruallen van
treurẽ/ daer toe mijn ziele/ eñ mijnẽ buyck.
11 Want mijn leuen heeft afgenomen van
droeffenisse/ eñ mynen tijt van suchtẽ: mijn
kracht is veruallen door mijn misdaet/
f Psal 44.14 — ende mijn beenders zijn versmacht.
ende 79.1. — 12 f Het gaet my so qualick/ dat ick ben een
Iere. 20.10 — groote versmaetheydt ghewordẽ mynen
g Of, vrien- — nabuerẽ/ eñ een schuwen mynẽ g magen:
den/ of ghe- — die my sien op der straten/ vliedẽ voor my.
meynsamẽ: 13 Myner is vergheten inder herten/ als
eens dooden, ick ben ghewordẽ als een
ghebroken vat.
14 Want vele schelden my qualick / dat
h 2. Sa.17.1 — yegelick hẽ voor my schuwet: h sy raedt-
slagen met malcanderẽ ouer my/ eñ deuc-
ken my het leuen te nemen.
i Psal.25.2. 15 i Ick van noch Heere hope op v / ende
spreke: Ghy zijt mijn Godt.
k Iob.14.5 16 k Mynẽ tijt staet in uwe handẽ: verlost
my vander handt myner vyanden/ eñ van
dien/ die my veruolghen.
l Of/ goeder 17 Laet v aenghesicht lichten ouer uwen
tierenheyt. — knecht/ helpt my door uwe l goetheyt.
m Psal.25.2 18 m Heere / en laet my niet te schanden
worden/ want ick roepe v aen: de God-
loosen moeten te schanden eñ verstommet
wordẽ/ inder Hellen.
19 Verstommen moeten de valsche mondẽ/
die daer spreken tegen den rechtueerdigẽ/
stijf / stout ende n schimpich. — n Of / met schamper versmadin-ghe.
20. Hoe groot is uwe goedertierenheyt / die
ghy verborghen hebt dien / die v vreesen/
ende verthoon het dien/ die voor dẽ lieden
op v betrouwen.
21 Ghy verberghetse heymelick by v / voor
yeghelicx o trotz: ghy verdecketse in der
hutten/ voor den twistischen tongen. — o Of/ ouer-moedicheyt
22 Ghelooft zy de Heere / dat hy heeft een
wonderlicke goedertierenheyt my bewesen
in eener vaster stadt. — Een vaste
23 Want ick sprack in mynen vertzaghen/ — stadt / heet
Ick ben van uwen oogen verstooten: dan — alderley se-
noch hoordet ghy mijns smeeckẽs stemme/ — kerheyt.
doe ick tot v schreyde.
24 Bemint den Heere alle zijn Heylighen:
de gheloouige behoedt de Heere/ eñ vergel-
det rijckelickẽ/ dien/ die hoochmoet oeffent.
25 p Weest ghetroost eñ onuertzaecht/ alle — p Psal.27.14.
ghy die des Heeren verbeydet.

Den xxxij. Psalm.

1. Een klare leere van der rechtueerdich
makinghe: namelicken/ dat wy nerghens
anders door rechtueerdich worden/ vroom
ofte salich zijn/ dan dat ons onser aller son-
den niet toegherekent/ maer ghedeckt ende
quijt gescholden worden. Dat is / Wy en
wordẽ niet gherechtueerdicht door eenige
werckẽ ofte Wetten/ maer alleen door het
gheloone/ die de barmhertichheyt Gods/ die
in Christo bewesen is / grijpt ende vaet.
So leert Christus/ a Wie aen my gelooft/ — a Ioã.3.18.
die en sal den doot niet sien eewichlick. — ende. 8. 51
Item / b Wie daer ghelooft ende gedoopt — b Mar.16.16
wordt / die sal salich worden.

1. Een onderwijsinge Dauids.

WEl dien / dien de ouertredinghen ver-
geuen zijn/ c dien de sonde bedeckt is. — c Rom.4.7.
2 Wel den mensche/ dien de Heere de
misdaet niet toerekent: in welckers gheest
gheen valscheyt en is.
3 Want doe ick het woude d verswijghen/
versmachtedẽ myne ghebeenten/ door myn — d Dat is/
dagelicx huylen. — Doe ic niet
4. Want uwe handt was dach ende nacht — woude be-
swaer op my: dat myn sap verdroochde/ — kennen/ dat
als het inden somer dorre werdt. Sela. — enckel son-
5 Daerom bekenne ick v myne sonden/ eñ — de in my
en verhele myne misdaet niet: e ick sprack: — ware / en
Ick wil den Heere myne ouertredinge be- — hadde myne
kennen: doe vergaefdy my de misdaet my- — conscientie
ner sonden. Sela. — geen ruste/
6. Daerom sullen v alle Heylighen bidden/ — tot dat ick
ter rechter tijdt: daerom wanneer groote — het moeste
wateruloeden komen/ sullen sy aen den sel- — bekennen/
uen niet gheraken. — eñ alleene
7 Ghy zijt mijn beschermer / ghy woudet — op Gods
my voor angst behoeden/ dat ick verlosset/ — goetheyt
gantsch vrolick roemen konde. Sela. — vertrouwẽ.
8 f Ick wil v onderwijsen/ ende v den wech — e Hiob.13.15
leeren/ dien ghy wandelẽ sult: ick wil v met — Esa.65.24.
mynen oogen leyden. — Luce. 15. 18.
9 g Weest niet als peerden ende muylen/ — Pro.28.13.
die niet verstandich zijn/ welckẽ men toom — Psal. 51. 5.
ende ghebidt inden mont legghen moet/ — f Prou.2.3.
wanneer sy niet tot v willen. — g Pro.26.3
10 De Godloose heeft vele plagen: wie daer — Tob.6.14.
entegen op den Heere hoopt / dien sal de — h Of. goeder-
goetheyt omuangen. — tierenheyt.
11 i Verheucht v des Heeren / ende weest — i Psal.33.1.
vrolick ghy rechtueerdige/ ende roemet alle — ende 97.12.
ghy vrome.

Den xxxiij. Psalm.

1. Een schoone danckseggingthe/daer in
Godes goedertierenheyt ende weldadē in
vertelt werden/namelickē dat hy ons zijn
woort gheeft/de vrome beschermt/de boo-
se straft/ ende dat hy alle dinck wonder-
baerlicken gheschapen heeft. etc. Welcke
alles ons tot grooten troost is/ dat so wy
weten / wy hebben so eenen machtighen
God/wy des te styuer op hem betrouwen
derren.

1 VErheucht v a des Heerē ghy rechtueer
dighe: de vrome sullen hem heerlick
prijsen.
2 b Danct den Heere met harpen/ende lof-
singhet hem op den psalter eñ van tien
snaren.
3 d Singt hem een niewe Liedt:maeckt het
goet op snaren spelen met gheschalle.
4 e Want des Heerē woort is warachtich/
eñ wat hy f t toeseyt dat hout hy gewisse.
5 Hy bemint Gerechticheyt ende het Ghe-
richte:g de Aerde is vol der h goedtheydt
des Heeren.
6 i Dē Hemel is door het woort des Heeren
gemaect/ ende alle zijn heyr door dē geest
zijns monts.
7 k Hy hout het water in de Zee te samē/als
in eenen lederen balge/ende leyt de l diep-
te inde verborghen.
8 Alle werlt vreese den Heere/eñ voor hem
m schuwe hem / alles wat op den Aertbo-
dem woont.
9 n Want so hy spreect/ so geschiet het:so
hy ghebiedt/ so staet het daer.
10 De Heere maeckt te niete den raedt der
Heydenen/ ende wendet de gedachten der
volcken.
11 p Daerentegen den raet des Heeren blijft
eewichlick/zijns herten ghedachten in ee-
wicheyt.
12 q Wel den volcke/diens de HEERE eē
God is:het volck/dat hy ten Erue vercorē
heeft.
13 r De Heere schouwet vanden Hemel/ eñ
siet aller menschen kinderen.
14 Van synen vastē throone siet hy op alle/
die op Aerden woonen:
15 Hy duycht hen alle het herte:hy mercket
op alle hare wercken.
16 Eenen Coninck en helpt niet zijn groote
macht: eē Reuse en wort niet verlost door
syne groote cracht.
17 t Peerdē en helpen oock niet/eñ hare groo
te sterckte en verlost niet.
18 u Siet/des Heeren ooghe siet op die/die
hem vreesen/die op zijn goedertierenheydt
hopen.
19 x Dat hy hare ziele verlosse vandē doot/
ende voetse inden dieren tijdt.
20 Onse ziele wachtet op den Heere: y hy is
onse hulpe ende schildt.
21 Want onse herte verheughet hem syner/
ende wy vertrouwen op synen heylighen
Name.
22 Uwe goedertierēheyt Heere zy ouer ons/
ghelijck als wy op v hopen.

a Psa.32.11. ende 97.12.
b Ephe.5.19 Coloss.3.16.
c Ant. ende spelen van tien snaren.
d Psa.96.1. ende 98.1. Judit.16.1
e Psa.119.89
f Ant. voort/ dat is trouwe.
g Psa.119.64
h Of goedertierenheydt
i Gene.1.6. ende 2.1. Coloss.1.16. Judit.16.17.
k Hiob.26.10 ende 38.10. Gen.1.9. Jerem.5.21.
l Of/ afgronden.
m Of/schroomen.
n Gen.1.3. Psa.148.5. Judit.16.17
o Esai.8.10 ende 19.11. ende 30.1.
p Esa.46.10
q Psa.144.15
r Psa.2.4. Prou.15.3. Job.28.25.
s Pae.16.9. 2.Mat.9.5 ende 12.22.
t Dz is wat sy gedēckē/ dat keert eñ wēt hy/ hoe hy wil.
Prou.16.1. ende 21.1.
t Prou.21.31
u Spr.15.20 ende 34.19. Hebree.4.13
x Psa.34.11 ende 37.19. 1.Pet.3.12.
y Psa.115.9.

Den xxxiiij. Psalm

1. Is ghelijcken inhouts met den voor-
ghen Psalme:is oock met lieuelicken ver-
maningen ondermengt/ende met schoonē
vertroostinghen/dat de Heyligen/hoewel
hier beangstet eñ benauwet/ dan noch by
Gode in ghestadigher achtinghe zijn/ etc.
Ende David heeft hem gedichtet/ doe hy
in vaer was by Abimelech/dat is/Achis/
1.Samuel.21.
1 Eenen Psalm Davids/a doe hy zijn ge-
daer veranderde voor Abimelech/die hem
van hem dreef/ende hy wech ginck.

Aleph.

2 IEck wil den Heere louen alletijt:synen lof
sal altoos in mijnen mont zijn.
3 Beth. Mijn ziele sal haer beroemē des
Heeren/dat het de ellendighe hooren/ende
hen verblijden.
4 Gimel. Prijset met my den Heere/ ende
laet ons met malcanderen synen Naem ver
hooghen.
5 Daleth. Doe b ick den Heere sochte/ant
woorde hy my/eñ verlossede my wt alle my
nen vreesen.
6 Vau/He. Die hem aensien c ende d aen
loopen/dier aenghesicht sal niet te schandē
worden.
7 Zain. Doe e dese ellendige riep/ hoorde
de Heere/ende halp hem wt alle synen noo
den.
8 Heth. f De Enghel des Heeren leghert
hem rontom dien/die hem vreesen/eñ helpt
hen wt.
9 Thet. g Smaeckt ende siet/hoe vriende
lick de Heere is: wel dien/ die op hem be-
trouwet.
10 Jod. h Vreest den Heere ghy syne Heyli-
gen:want die hem vreesen/en hebben geen
ghebreck.
11 Caph. De rijcke moetē nootdrufstich zijn
eñ hongeren: k daerentegen die den Heere
soeckē/ hebben gheen gebreck aen eenighen
goede.
12 Lamed. Coēt herwaerts kinderen/hoort
my toe: ick wil v de vreese des Heeren lee-
ren.
13 Mem. l Wie isset/die een goet leuen be-
gheert?ende die gheerne goede dagen had-
de?
14 Nun. m Behoedt v tonge voor den boo-
sen/ ende uwe lippen dat sy geen bedriege-
rie en spreken.
15 Samech. Laet af van het boose/eñ doet
het goede:soeckt vrede ende iaecht hem na.
16 Ajn. n De ooghen des Heeren sien op
de rechtueerdighe/ ende zijn ooren op haer
schreyen.
17 Phe. Het aensicht daerentegen des
Heeren staet ouer die/ die quaet doē dat hy
hare ghedachtenisse o wtroeye vander Aer
den.
18 Zade. Wanneer de rechtueerdighe roe-
pen/so hoort de Heere/eñ verlostse wt alle
haren noot
19 Coph. De Heere is na by dien/ die eens
gebrokē herten zijn;ende helpet dien/ die y
een verslaghen ghemoet hebben.
20 Resch. q De rechtueerdighe moeten vele
lijden:doch de Heere helpt hem wt dien al-
len.
21 Sin. Hy bewaert hem alle zijn gebeente/
dat daer niet een ghebroken en wort.
22 Tau. Den Godloosen sal het ongeluck
dooden:ende die den rechtueerdigen haten/
sullen schult hebben.
23 Phe. De Heere verlosset de zielen syner
knechten/eñ alle die op hem vertrouwē en
sullen gheen schult hebben.

a 1.Sam.21. 13.
b 2.Sa.30.9 Psa.22.25.
c Ant. werdē verlichtet haer aengesichte. etc.
d Dz is/die hem dringē/ als wouden sy hem ouervallē/gelijck als de ghilē de vrouwe dē Richter. Luc.18.
Oft/ ghelijck als waterē daer henen vlieten/met hoopen eñ stroomen: want hy heeft het geerne/dat men soecke/ aen kloppe eñ buldere/ met bidden souder aflaten.
e Psa.91.11
f 2.Reg.6.17 ende 19.35. Josue.5.14.
g Psa.25.2. 1.Petr.2.3
h Psa.128.2
i Heb. leeuwen.
k Gen.31.42 Psa.33.19. ende 37.19. Mat.6.33.
l 1.Pet.3.10
m Dat is/ De tongē der valsche leere/ende doe wat goets/ ende lijdt v.
n Spr.15.20 Hebre.4.16.
o Dz is/dat mennz meer van hen en hout.
p Psa.51.19 Esai.57.15. ende 61.3. ende 66.2.
q Pro.24.16 1.Tim.3.12.
r Dz is/om ghebracht worden/als quaetdoenders.

Den xxxv. Psalm.

1. Een gebedt tegen die die de vrome sond
alle schult/haten/eñ quellen/eñ willen ghe-
lijckewel voor vrienden aengesien zijn. So
danighe lieden zijn gemeynlick in der Hee-
ren houen te vinden.
1 Eenen Psalm Davids.
2 HEere:twist met mynen twisters: strijt
met myne wederstrijders.

2 Grijpt den schilt eñ de wapen/ eñ maect u op my te helpen.
3 Treet hervoor de spere/ ende beschut my tegen myne veruolghers: spreect tot myner zielen: Ick ben u hulpe.
4 Sy moeten hen schamen/ ende gehoont worden/ die na myner zielẽ staen: sy moetẽ te rugge keeren ende te schanden worden/ die my quaet willen.
5 a Sy moeten worden als kaf voor den winde / ende de Engel des Heeren stootse wech.
6 Haer wech moet duyster ende slibberich worden / ende de Enghel des Heeren ver-volghese.
7 Wāt sy hebbē sonder oorsake gestelt haer nette/ my te verderuen/ ende hebbē sonder oorsake myner zielen kuylen ghegrauen.
8 Hy moet onuersiens oueruallen worden: ende zijn nette dat hy ghestelt heeft/ moet hem vanghen/ ende moet daerin ouervallē worden.
9 Doch myn ziele moet haer verblydē des Heeren/ ende vrolick zijn op zijn hulpe.
10 Alle myne beenen moeten seggen: Heere/ wie is u ghelijck? ghy die den ellendighen verlosset van dien/ die hem te sterck is/ eñ den ellendighen ende armen/ van synē roo-ners.
11 Daer tradē c wreuelige getuygen op: die vraghen my/ dies ick niet schuldich ben.
12 d Sy doen my quaet voor goet/ / my in e hertenleedt te brenghen.
13 Ick daerentegen/ wanneer sy cranck wa ren/ tooch eenē sack aen: de de my wee met vasten/ ende ft badt van herten.
14 Ick hielt my/ als ware het myn vriēt eñ broeder: ick ginc treurich als eener die leet draecht/ ouer syner moeder.
15 g Sy daerenteghen verblijden haer ouer myn schade: eñ vergaderden hen: de h hinc-kende vergaderen hen teghen my sonder myne i schuldt: sy scheuren ende en houden niet op.
16 Met dien die daer huychelen eñ kt spot tē/ om des buycx wille/ bytensy hare tandē te samen ouer my.
17 Heere/ hoe lange wilt ghy toesiē? verlost doch myn ziele van haren bulderen/ eñ my ne eensame/ van den jonghen leeuwen.
18 l Ick wil u dancken in der grooter Ghe-meynten/ ende onder vele volckē wil ick u roemen.
19 Laet hen niet ouer my verblijden/ die my onbillick vyant zijn/ noch met den ooghen spotten/ die my sonder oorsake haten.
20 Want sy dencken nī schade te doen: ende soecken valsche saken tegen de o stille inde Lande.
21 Ende/ sperren haren mont wijt op tegen my/ ende spreken: Daer/ daer: dat sien wy gheerne.
22 Heere/ ghy siet het/ swijcht niet: Heere/ weest niet verre van my.
23 Ontweckt u/ ende waeckt op tot mynen rechte/ ende tot myner sake/ myn God en-de Heere.
24 Heere myn God/ richtet my na uwer ge-rechticheyt/ dat sy hen ouer my niet en ver blyden.
25 Laetse niet seggē in hare hertē: daer/ daer dat wouden wy: laetse niet segghen: Wy hebben hem verslonden.
26 p Sy moetē hen schamen ende teschandē worden/ q alle die hen myns quaets ver-blyden: sy moetē met schande ende schaem te ghekleedt worden / die hen teghen my roemen.
27 Roemen ende verblijden moeten hen/ die my gunnen/ dat ick recht behoude: ende al-toos seggen: De Heere moet hooch gelooft zijn/ die synen knechte wel wil.
28 Ende myn tonghe sal spreken van uwer gherechticheyt/ ende u dagheliicx prijsen.

a Psal.83.14
b Syr.27.29 Prou.26.27.
e Dat is/ stoute ghe-weltdadi-ghe.
d Psal.109.4
e Sterilita-tem animæ mee id est/ als moeste myn ziele verlaten eñ nacht zijn/ als een we-duwe oft on vruchtbare. Andere duy tent becoo-ringe des le uens.
f † An. Dat it dat/ wou de ick/ het quame ouer my.
g Prou.17.5 Job.31.23.
h Dat is/ die den bod op beyden schouderen dragen: die-nē Gode/ eñ dienē doch ooch dē duy uel. 1. Reg. 18.21.
i † An. wetē
k † And. on-nutten spot driuen.
l Psa.22.23
m Joa.15.25
n † An. gee-nen vrede/
o Dat is/ die gheerne vrede had-den.
p Psa.40.15 ende 70.3. ende 71.13.
q Prou.17.5 Job 31.29.

Den xxxvj. Psalm.

1. Troostet de vromen tegen het rasen der Godloosen/ die hy seer fyn afmaelt. 10. Ten eynde biddet hy / dat hem God inden woorde/ voor den Godloosen ende hare listi ghe aenslaghen beware.

1 Eenen Psalm Dauids des Heerē knecht voor te singhen.

HEt is a van gront myns herten / vandē Godloosen weghen ghesproken / Dat gheen Goods vreese by hen en is.
2 Sy b vercieren hen onder malcanderē sel ue/ dat sy hare boose sake voordeē/ ende an dere c veronglimpen.
3 Alle hare leere is schadelick ende ghelo-gen d sy en laten hen ooch niet wysen/ dat sy wat goets deden.
4 Sy dencken e op haren leger na schade: ende staen vast op den boosen wech / ende en schouwen geen erch.
5 f Heere/ uwe g goetheydt reycht so wijt de als den Hemel is/ ende uwe waerheyt soo wydt als de Wolcken gaen.
6 Uwe gherechticheyt staet als h de bergē Gods/ ende u Recht als groote diepte i Hee re / ghy helpet beyde den mensche ende Vee.
7 Hoe dierbaer is uwe goedertierenheyt/ God dat de menschen kinderen onder de schaduwe uwer vluegelen vertrouwen.
8 Sy worden dronken van de Rijcke goe-deren ws huys / ende ghy drenckt se met wellust/ als met eenen stroom.
9 k Want by u is de leuendighe l fonteyne ende in uwen lichte sien wy het m licht.
10 Breyt uwe goedertierenheyt ouer die/ die u kennen/ ende uwe gherechticheydt ouer de vromen.
11 Laet my vanden stouten niet ouertreeden worden ende/ de hant der Godloosen n stoo-te my niet.
12 m Maer laet sy/ de quaetdoenders / al-daer vallen/ dat sy verstooten worden / eñ niet blyuen mueghen.

a Dz is/ wāt neer ick goē delick de waerhz seg-gen sal/ wāt deGodloose schynen als warē sy vroō eñ heylich / ende is doch inden gront valsch.
b Dat is/ op topen.
c Dat is/ on schynich ha telickmakē.
d Sy.21.7.14
e Dat is sōō ophoudē en rusten sy nz.
f Deut.4.19 Math.5.45
g Of/ goeder tierenheydt
h Dat is va ste onuer stoorelick.
i Esai.30.23.
k Jere.2.13
l Of/ spren-gende watere adere.
m Dat is/ troost/ vreuchde.
n Of/ velle.
o † An. daer zijn gevallē die onghe-rechticheyt doen/ sy zijn afgeworpē geweest/ eñ sy en zijn nz connen we-der opghe-richt wordē

Den xxxvij. Psalm.

1. Eene schoone vertroostinghe tegen de ergheruisse der Godsalighen/ daer sy by wylen mede worden aenghevochten: wan-neer sy sien/ dat sy/ als van Gode verlaten/ de Godloosen daerenteghen met allerley voorspoet ende gheluck ouerschuddet wor-den. Worden derhaluen hier vermaendt tot ghedult/ dat sy daerom niet vertzagen noch geuer exempel niet souden nauolgen Ende dat hier de vermaninghen ende ver-troostingen so dickwils verhalt worden / daer verthoont de heylighe Gheest in / hoe wy van aerde wraeckgierich zijn/ ende daer omme wel behoeuen/ dat ons sulcks beuel des ghedults altydts ingedruckt worde.

1 Eenen Psalm Dauids. Aleph.

VErtoornt a u niet ouer de Boose : weest niet nijdich ouer de quaetdoen-ders.
2 b Want als het gras worden sy haest af ghehouwen/ ende als het groene kruydt sul-len sy verwelcken.
3 Betrouwt op den Heere/ ende doet het goede: c blijft inden lande/ ende ghenEert u redelick.

Dese Psalm Dese Spreu ke Salich zijn de sachte moedighe: wāt sy sullē het Aertrijc ke besittē: is eñ Glose eñ wtduydin-ghe deses Psalms. Matth.5.5
a Pro.23.17. ende 24.1.
b Psa.129.6 2. Reg.19.26
c Deu.4.1. ende 4.33.
d Dat is/ met God eñ met eeren: dz ghy God vreeset/ eñ niemanden onrecht doet.

4 Hebt uwen luſt inden Heere: die ſal u ghe
uen wat u herte wenſcht.
Hiob.13.15. Pzou.16.3. 5 Gimel. e Beueelt dē Heere uwe wegen/
ende hoept op hem/ hy ſalt wel maken.
*Eſai 58.8. Job.11.17. 6 *Ende ſal uwe gerechticheyt voortbzen-
f Oz is/ der ghen als het licht/ende u recht als dē mid
roeſt/ver- dach.
bept/eñ en 7 Daleth. f Weeſt ſtille dē Heere/ eñ g wacht
woedet niet op hem: vertoornt u niet ouer dien/ dien ſy
g Of/ houdt nen moetwille ghelucklick voortgaet.
wacht/ver- 8 He. Staet af van toorne/ende verlaet de
wacht. grimmicheyt: vertoornt u niet/ dat ghi ooc
quaet doet.
h Pro.2.12. Hiob.18.17 9 h Want de booſe worden wtgeroept: die
daerentegen des Heeren verwachtē/ ſullen
het Landt beeruen.
10 Uan. Het is noch om een cleyne tijt/ ſo is
i Hiob.7.21. de Godlooſe niet meer: i eñ wanneer ghy
Pſa.37.36. na ſyner ſtede ſien ſult/ ſal hy wech zijn.
k Mat.5.5. 11 k Daerentegē de ellendige ſullē het Landt
beeruen/ende luſt hebben in grootē vrede.
l† An. ſtellet 12 Zain. De Godlooſe l† dzeycht dē Recht
den etc. na. ueerdighen/ * eñ bijt ſyne tanden tſamen-
Pſa.112.10 ouer hem.
59.9.
m Pſa.2.4. 13 m Doch de Heere lachet ſyner: wāt hy ſiet
Pzou.1.26. dat ſynen dach coemt.
14 Heth. De Godlooſen trecken het ſweert
wt/eñ ſpannen haren boghe/ dat ſy vellen
den ellendighen eñ armen/ ende ſlachtē de
vrome.
15 Doch haer ſweert ſal in haer herte gaen/
ende haren boghe ſal verbzeken.
n Pzou.15.16 16 Thet. n Het weynige dat een rechtueerdi-
Sy18.29.29 ge heeft/ is beter/ dan het groote goet veler
Tim.6.8. Godlooſen.
o Pſa.10.15 17 o Want der Godlooſē arm ſal verbzekē:
daerenteghen de Heere onthout de Recht-
ueerdighe.
18 Jod. De Heere kent de dagen der vromē/
ende haer goet ſal eewichlick blijuen.
19 Sy en worden niet te ſchandē inder boo-
p Pſa.38.11 ſer tijt/ p ende inden dieren tijt ſullen ſy ge
noech hebben.
q Pſa.92.10 20 Caph. q Want de Godlooſe ſullen omco-
Pzoue.12.7. mē/ eñ de vyanden des r† Heeren: wanneer
r† An. Hee- ſy ooc alreede zijn als coſtelicke landou-
re ſullen we/ ſo ſullen ſy doch vergaen/ als dē rooc
als rammē vergaet.
der verteert 21 Lamed. ſ De Godlooſe boꝛcht/ eñ en be
worden/ als taelt niet: de Rechtueerdige daerenteghen
den rooc ſul is barmhertich ende mildt.
len ſy ver- 22 Want ſyne geſegende beeruen het Lant:
ſwinden. daerentegen ſyne vermaledijden/ wordē wt
ſ Pſa.68.3. gheroept.
t Pſa.112.5. 23 Mem. Vanden Heere wort ſulcx mans
Luce.6.35. ganck geuoordert/ ende heeft luſt aen ſynē
wech.
u Pzo.24.16 24 u Valt hy/ ſo wort hy niet wech geworpē/
Pſa 34.20. want de Heere houdt hem by der hant.
ende 145.15. 25 Nun. x Jck ben jonck geweeſt/ ende out
x Syra.2.12 ghewozden: ende en hebbe noch noyt geſiē
1.Reg.17.4. den Rechtueerdigen verlaten/ oft zijn zaet
y Pſa 112.5.9 om bzoodt gaen.
Pzou.11.17 26 y Hy is altijt barmhertich eñ leenet geer-
ne ende zijn zaet wort ghezeghent.
z Pſa.34.15. 27 Samech. z Laet vanden booſē/ ende doet
Amos.5.15. het goede/ ende blijft altoos.
a Hebr.13.5. 28 Wāt de Heere heeft het recht lief/ a eñ en
Joſue.1.5. verlaet ſyne Heylighen niet/ eewichlick wor
den ſy bewaert: doch der Godlooſen zaedt
wort wtgheroept.
b Pzou.2.24 29 Jod. b De Rechtueerdige beeruē het Lant/
ende blijuen eewichlick daerinne.
c Deu.31.6. 30 Phe. c De mondt des rechtueerdighen
Pzou.31.6. ſpzeeckt de wijſheyt/ ende zijn tonghe leert
d Eſai.51.7. het Recht.
e Jere.9.8. 31 d De Wet zijns Gods is in zijn herte: ſy-
Pſa.10.9. ne treden en ſlibberen niet.
Sapie.2.12. 32 Zade. e De Godlooſe loert op den
Rechtueerdigen/ ende dencket hem te doo-
den.
33 Doch de Heere en laet hem niet in ſynen
handen/ eñ en verdoēt hem niet/ wanneer
hy veroordeelt wort.
34 Coph. Wacht op dē Heere/ eñ hout ſynen
wech: ſo ſal hy u verhooghen/ dat ghy het
Lant beeruet/ ghy ſult het ſien/ dat de God
looſen wtgheroept worden.
35 Reſch. f Jck hebbe geſien eenen Godloo- f Pſa.92.8.
ſen/ die was ſtoutmoedich/ ende bzeydde Hiob.20.6.
hem wt/ ende groende als eenen Lauwer-
boom.
36 g Doemē voorbij ginck/ ſiet/ doe was hy g 1.Theſſ.5.3
wech: h ick vraechde na hem/ doe werdt hy h Hiob.7.21.
nerghens ghevonden. Pſa.37.10.
37 Sin. Blijft vroom/ eñ hout u recht: want
ſulcken ſal het ten laetſten wel gaen.
38 i De Ouertreders daerentegē wordē ver- i Hiob.8.22
delget met malcanderen/ eñ de Godlooſen
worden ten laetſten wtgheroept.
39 Tau. Doch de Heere helpt dē Rechtueer
dighen: die is haer ſtercke inder noot.
40 Want de Heere ſal hen byſtaen/ k eñ ſal- k Hiob.36.13
ſe verloſſen: hy ſalſe vanden Godlooſen ver
loſſen/ ende hen helpen: want ſy vertrouwē
op hem.

Den xxxviij. Pſalm.

1. Een gebet tegen de ſonde eñ booſe cō-
ſcientie: eñ wort hier een coſtelicke leere ende
voorbeelt gegeuen/ datmen inden aengrijp
des toorns Gods eñ zijns gerichts/ met va
ſter hope aē ſyne barmhertichejt ſal hou
den/ eñ hem tot vlijtige gebeden begheuen.

1 Eenen Pſalm Dauids ter a ghedachte- a God louē
niſſe. eñ hemſeluē
2 HEere/ b ſtraft my niet in uwen toorne/ beſchuldigē,
ende caſtijt my niet in uwer grimmic- dat is/ recht
heydt. aen God eñ
3 Want uwe pijlen ſteken in my/ ende uwe hemſeluen
handt dzucket my. ghedacht.
4 Daer en is niet geſonts aen mynen lijue/ b Jer.10.24
voor uwen dreyghen/ ende daer en is ghee- Pſa.6.2.
nen vrede in mijn ghebeenten/ voor myne
ſonden.
5 Wāt myne ſondē gaen ouer mijn hooft/
als eenen ſwaren laſt zijn ſy my te ſwaer ge
worden.
6 Myne wonden ſtincken/ eñ vloeyen van
etter/ om myner dwaesheyt wille.
7 Jck ga crom/ eñ ſeer gebucket/ den gant-
ſchen dach ga ick treurich:
8 Wāt myne c† lendenen verdorrē gantſch/ c† Anders.
ende daer en is niet ghesondes aen mynen dzyen/ of
lijue. heupen.
9 Het is met my gantſch anders gewozdē/
ende ben ſeer ontween geſtooten: ick huyle
van onruſte mijns herten.
10 Heere/ voor u is alle mijn begheeren/ ende
mijn ſuchten is niet verborghen.
11 Mijn herte beeft/ mijn cracht heeft my ver
laten/ eñ d het licht myner oogen en is niet d dz is/ mijn
by my. aenghesicht
12 e Myne beminden ende vriendē ſtaen te- en is niet
ghen my/ ende ſien mijn plaghe/ ende myne licht eñ vro-
naeſten treden verre af. lick/ maer
13 Ende die na myner zielē ſtaen/ ſtellen my ſiet ſuer/ be-
na: ende die my quaet willen/ ſpzekē hoe ſy droeft ende
ſchade doen willen/ ende gaen met enckel duyſter.
liſt omme. e Hiob.19.13
14 Jck dach moet zijn als eenen Dooven/ eñ Pſa 55.14.
niet hooren: ende als een Stomme/ die ſynē ende 88.9.
mondt niet op en doet.
15 Eñ moet zijn als een die niet en hoort/ en-
de die gheen wederreden in ſynen mondt en
heeft.
16 Doch ick f volherde Heere op u: ghy Hee- f Of/ beſte.
re mijn God ſult my verhooren.

Want

17 Want ick dencke/dat sy doch haer niet= a
uer my en verblijdē; wanneer mynen voet
slibberde/souden sy hen hooch roemen te=
ghen my.
18 Wāt ick ben tot lijden ghemaect/eñ mijn
smerte is ghestadelick voor my.
19 Want ick doe myne misdaet cont/eñ sor
ghe voor myne sonden.
20 Doch myne vyanden leuen / ende zijn
maechtich:g die my sonder schult hatē,zijn
groot.
21 hEñ die my quaet doen voor het goede/
setten hen tegen my/daerom dat ick ouer
het goede houde.
22 Verlaet my niet/Heere mijn God: weest
niet verre van my.
23 Haest v/my by te staen/Heere mijn Hulpe

g Psa.69.5. ende 35.19.
h Psa.25.12/ ende 109.5

Den xxxix. Psalm.

1. Stelt hem tweerley ergernisse voor zijn ellende/ eñ der Godloosen voorspoet/ eñ sterckt hem teghen beyde. 5. Bidt daer na/dat hem God voor der Godloosē sekerhept beware/9. eñ van sonden ende der sōden straffe verlosse.

1 Eenē Psalm Dauids/voor te singē/voor
a Jeduthun.
2 Ick hebbe my voorghesettet/ ick wil my
hoedē, dat ick niet en sondige met mynder
tonghen: ick wil mynen mont b toomen/
dewijle ick den Godtloosen also voor my
sien moet.
3 Ick bē verstommet, ende stille gewordē/
ende c swijghe der vreuchden/ eñ moet mijn
leet in my eten
4 Mijn herte is ontbrant in mynē lijue/eñ
wanneer ick daer aen gedencke, worde ick
onsuncht/ick spreke met mynder tonghen.
5 dDā noch Heere/e leert my doch dat het
een eynde met my hebbē moet/eñ dat mijn
leuen een merckteecken heeft/ende ick daer
van moet.
6 Siet, myne dagen zijn eener hant breedt
by v/eñ mijn leuen is als niets voor v:hoe
gantsch niets zijn alle menschen/ die doch
so seker leuen. Sela.
7 Sy gaen daerhenen/als eē schaduwe,eñ
maken hen veel onnutter onrustē: sy ver=
gaderen / ende en weten niet wie het kry=
ghen sal.
8 Nu Heere/wes sal ick my troostē: ick ho=
pe op v.
9 Verlost my vā alle myner sonden/eñ laet
my niet den sotten eenen spot worden.
10 Ick wil h swijghen/eñ mynen mont niet
op doen:ghy sult het wel maken.
11 Wende uwe plaghe van my:want ick ben
versmacht voor de straffe uwer hande.
12 Wāneer ghy eenen castijdet om der sondē
wille/ so wort syne schoonhept verteert als
van Motten:i Ach hoe gantsch niets zijn
doch alle menschen. Sela.
13 Hoort mijn gebet Heere / ende verneemt
mijn schreyen/eñ en swijcht niet ouer myne
tranen:k wāt ick ben beyde v Pelgrim eñ
v Burgher/als alle myne vaders.
14 Laet af vā my, dat ick my verquicke/eer
ick dan henē vare/eñ niet meer hier en zy.

a 1.Pa.16.38 ende 25.1.
b Dat is/dat ick niet wil murmurere/ dewijle het my so qualic eñ den boosen so wel gaet.
c Dat is/ het en is my niet lachelick.
d Psa.90.10 ende 119.
e Dat is/dat ick nu so seker en leue/ als de Godloosē/die geē ander leuen verhopen.
f Hiob.7.6. ende 8.9.
g Luc.12.10
h Dat is ic wilse laten varen/eñ nu murmurere teghen v.
i Psa.62.10
k 1.Pa.3.15/ Hebr.11.13.

Den xl. Psalm.

1. Desen Psalm is eygen den persoone Christi: veruatet voorgaens een dancksegginge voor zijn verlossinge.7.Daer na een prophetie van de afwerpinghe des Wets/ eñ wtcondinghe des Euangelij/eñ der weldaet Christi / namelicken / dat hy de Wet hebbe veruult/ende nu zijn verdienste/door het Euangelium syner Kercken aenbiedt ende schencket.14.Ten eynde is een ghebet Christi,met der Werlt sonden beladē/ende voor haer in synen lijue voldoende.

1 Eenen Psalm Dauids voor te singhen.
2 Ick verbeydde des Heeren/ende hy neych
de hem tot my,ende hoorde mijn schrey=
3 en.
aEñ tooch my wt der grousamen kuylen/
ende wt den slijcke:ende settede myne voe=
ten,op eenen Rotzsteen, dat ick gewisse tre
den kan.
4 Ende heeft my een niewe Liet in mynen
mont gegeuen,te louē onsen God. Dat sul=
len vele sien,ende dē Heere vreesen,ende op
hem hopen.
5 b Wel dien, die zijn hope set op dē Heere/
ende hem niet en wendet tot dē hoouerdi=
ghen,ende die met leughenen omgaen.
6 Heere mijn God groot zijn uwe wonderē
ende uwe gedachten die ghy aē ons bewijs=
set:b is niets gelijck:ick wilse vercondigen
ende daeruan seggen, hoewel sy niet te ver=
tellen en zijn.
7 c Offer ende Spijsoffer en behaghen v
niet, doch de ooren hebdy my opghedaen:
ghy en wilt noch Brandtoffer noch Sond
offer.
8 Doe sprac ick: Siet, ick come, int Boeck
is van my ghescreuen.
9 Uwen wille,mijn God,doe ick geerne, d
ende d Wet hebbe ick in mynen herten.
10 e Ick wil predikē de gerechticheyt in der
groote Gemeynten:siet,ick en wil my my=
nen mondt niet stoppen laten/ Heere dat
weet ghy.
11 f Uwe gerechtichept en verborge ick niet
in myner hertē: van uwer waerhept eñ van
v heyl spreke ick:ick en verhele uwe g goet=
hept ende trouwe niet/inder grooter Ghe=
meynten.
12 h Ghy dannoch Heere,en wilt doch uwe
barmherticheyt van my niet wendē.laet u=
we goedichept ende trouwe my allewegen
behoeden.
13 Want my heeft omuanghen lijden sōder
getal:myne sonden hebbē my aengegrepē/
dat ick niet i sien en can: haret is meer als
hayr op mynē hoofde/ eñ mijn herte heeft
my verlaten.
14 k Laet v welgeuallen Heere,dat ghy my
verlosset:haest v Heere my te helpen:
15 Schamen moeten hen ende tot schanden
worden/ die my na myner zielen staen/dat
syse ombrengen/l te rugge moeten sy vallē
ende tot schanden worden / die my quaedt
gonnen.
16 Sy moeten in harer schande verschrickē/
die ouer my roepen:Daer,daer.
17 Het moten hen verblijden eñ vrolick zijn/
alle die na v vraghen:eñ die v heyl beminn/
nē, m moeten seggen allewegen:De Heere
zy hooch geloeft.
18 Want ick ben arm ende ellendich:de Hee
re dannoch n sorget voor my: ghy zijt mijn
Helper eñ Verlosser: mijn God en vertoe=
uet niet.

a Psa.18.17
b Jer.17.7 Psa.2.12.
c Esai.1.11 Jere.6.20. ende 7.20. Hebr.10.5. Philip 2.7.
d Jer.31:33
e Psa.22.23. ende 35.18.
f Mat.12.34
g Of goedertierenheydt
h Ma.12.35
i Dat is/dat my het ghesichte vergaet van grootē wee.
k Psa.70.1.
l Vloeck der Synagoge.
l Job.38.29. Prou.17.5. Psa.70.3.
Seghen der Kercke.
m Psa.35.27 ende 70.8.
n 1.Pet.5.7.

Den xlj. Psalm.

1/ Desen Psalm hoort oock tot dē persoon Christi die daer biddet om verlossinge teghen de aenslaghen der Synagoguen. 13. Ende is hier een opentliche Prophetie van de opstandinghe Christi.5.die hemseluen hier oock Sondaer noemt/daerom dat hy hemseluen aen onse stede ghesett/ende voor onse sonden voldaen heeft. Wordt verclaert van Christo/Joannis 13. So kan het dan op Dauid / na de dwalinghe der

ende Kuden Joden/ niet getogen worden.

1 Eenen Psalm Dauids/ voor te singhen.

2 WEl dië/ a die hem des nootdruftigen aenneemt: dien sal de Heere verlossen inder boosertijdt.

a Rom.12.13 Syrach.7.35 ende 12.8. Galat.6.10.

3 De Heere sal hem bewaren / eñ by den leuen behouden / eñ hem laet wel gaen op Aerden / ende hem niet gheuen in sijner vyanden wille.

4 De Heere sal hem verquicken op het bedde sijner kranckheyt: ghy helpet hem van alle sijner kranckheyt.

5 b Jck sprack: Heere zijt my ghenadich: heelt mijn ziele / c want ick hebbe aen v ghesondicht.

b Syrac.21.1 c Psal.51.6.

6 Mijn vyanden sprekë quaet tegen my: wanneer sal hy sterven / ende sijnen naem vergaen?

7 Sy komen dat sy aenschouwen / ende meynen het doch niet van herten / maer soecken wat/ dat sy lasteren meugen: gaen henen / ende draghent wt.

8 Alle die my hatë/ d mummelen te samen teghen my / eñ dencken quaedt ouer my.

d Of, ruysen.

9 Sy hebben een boeuenstuck ouer my besloten / Wanneer hy leyt / en sal hy niet weder opstaen.

10 e Ooch mijn vrient/ dien ick vertroude/ die mijn broodt att / treedt my onder de voeten.

e Joh.13.18 Mat.26.21 Luce.22.21. Act.1.17.

11 Ghy dan noch Heere/ weest my ghenadich eñ helpt my op/ so wil ickse betalen.

12 Daer by mercke ick dat ghy een welgheuallen aen my hebt / dat mijn vyandt niet ouer my juychen sal.

13 Mijn doch weet houdet ghy om mijner vromicheyt wille/ ende stellet my voor v aensichte eewichlick.

14 Ghelooft zy de Heere de God Jsraels/ van nv aen/ tot in eewicheyt. Amë/ Amen.

Den xlij. Psalm.

1. Een ghebedt teghen de treuricheydt des gheests/ die dan by den Gheloouigen in sonderheydt onstaet als sy met lyden ende kommer beladen / daer toe der Godloosen spot als warë sy van God verlatë/ dragen moeten/ ghelijck als Christus der Joden aen het Cruyce. Hy bidt dan / dat God zijn aensicht wil sien laten/ ende hem tegen sulcke treuricheyt door zijn woordt troosten/ Ende hier zijn schoone lieflicke troostredenen veruatet.

1. Een onderwijsinge der kinderë Korach voor te singhen.

2 GHelijck als het a + Hert schreyet na versch water/ so schreyt mijn ziele/ God tot v.

3 b Mijn ziele dorstet na Gode / na den leuendighen God: wanneer sal ick daer henen komen/ dat ick c Gods aenghesichte aenschouwe?

4 d Mijn tranen zijn mijn spijse dach eñ nacht: dewijle men daghelicx tot my seydt: e Waer is nv v God?

5 Wanneer ick dan daer aen ghedencke/ f so schudde ick mijn herte daer wt by my seluen: want ick woude gheerne henen gaen met den hoop/ eñ met hen wandelen ten huyse Gods/ met vrolickheyt eñ danckë/ onder de hoopen die daer vyeren.

6 g Wat bedroeft ghy v mijn ziele/ eñ zijt so onrustich in my? wacht op God/ want ick sal hem noch dancken/ dat hy my helpe met zijn h aensichte.

7 Mijn God/ bedroeft is mijn ziele in my/ daerom ghedencke ick aen v/ i inde Lande aen der Jordane ende Hermonim/ op den kleynen berghe.

a + Anders/ Hinde. b Psal 63.2. 143.6. c Dat is/ Daer God woont/ als inden Tempel/ eñ waer zijn woordt is. d Psal.80.6 e Psal.115.2 ende 79.10. f Psal.62.9. g Psal.42.12 ende 43.5. h Dat is/ sijne bekentenisse ende tegenwoordicheyt door het woordt ende het ghelooue. i Dat is/ in den Joordanschë Lande/ welcke hy so noempt/ de wyle de Jordane daerin vliet als het Landwater: ende Hermonim zijn groote bergë daer rontom/ tegen welckë de berch Zion kleyne is. Josue.12.2.

8 Uwe k vloeden ruysschë daer henen/ dat hier een diepte/ eñ daer eë diepte bruysen/ l alle uwe waterwaghen ende baren gaen ouer my.

k Ghelijck als in de Roode Zee den Egyptenaren geschiedde. l Josue.2.4

9 De Heere heeft des daechs toegheseyt zijn goedertierenheyt/ eñ des nachts singe ick hë/ eñ bidde tot den God mijns leuens.

10 Jck segghe tot God mijnen Rotzsteen: Waerom hebt ghy mijner vergeten? waerom moet ic so treurich gaen/ wanneer mijn vyandt my dringt?

11 Het is als een moort in mijnen beenen/ dat my mijne vyanden schenden: wanneer sy dagelicx tot my segghen: Waer is nu v God?

12 Wat bedroeft ghy v mijn ziele/ ende zijt so onrustich in my? wacht op God: want ick sal hem noch danckë/ m dat hy mijns aensichts hulpe/ ende mijn God is.

m Dat is/ hy sal mijn aensichte niet laten te schande worden; Vt supra: Psalm. 43. Maer my vrolick laet verhoort zijn.

Den xliij. Psalm.

1. Een ghebedt van gelijcken verstande met den voorgaenden: ende dese Psalmen zijn misschien ghedichtet van Dauid / doe hy voor Absolon / huys ende Tempel deruen moeste buytens landts.

1 RJcht my God/ eñ voert mijn sake/ tegë het onheylige volck/ eñ verlost my van den valschen eñ boosen lieden.

2 Want ghy zijt de God mijner stercke: waerom verstoot ghy my? a waerom laet ghy my so treurich gaen/ wanneer my mijn vyandt dringt?

a Psal.42.10

3 Sendt v licht ende uwe waerheyt/ dat sy my leyden/ ende brengen tot uwen heyligen berge/ ende tot uwer Woonninghe.

4 Dat ick ingae/ tot den b Altaer Gods: tot den God/ die mijn vreuchde eñ hertenlust is/ ende v God op der herpen dancke/ mijn God.

b Esai.56.7 Hebr.13.10.

5 c Wat bedroefdy v mijn ziele / ende zijt so onrustich in my? wacht op God: want ick sal hem noch dancken / dat hy mijns aensichts hulpe ende God is.

c Psal.42.6 12.

Den xliiij. Psalm.

1. Een ghebedt der Kercken tegen der tyrannen woedighe veruolginghen/ want so bedietet Paulus Rom.8. Eñ wort hedens daechs wel gebeden/ niet alleen tegen die/ die Gods woordt haten ende veruolghen/ maer oock tegen den Turck: Voor aen is een vertellinge der voriger verlossinge. 10. daer na een klaghe/ dat hen de selue so niet laten speurë bydë tegenwoordigë tydë/ 23. eñ biddet / God woude om zijns woordts wille/ helpen.

1 Een onderwijsinge der kinderen Korach voor te singhen.

2 GOd/ a wy hebbë met onse Ooren ghehoort b onse vaders hebbent ons vertelt/ wat ghy ghedaen hebt te haren tijden/ van oudts her waerts.

a 1.Sam.12.1 2.Sam.8.1 b Deut.6.7

3 Ghy hebt met uwer handt de Heydenen verdreuen/ daer en teghen * hen hebt ghy ingesettet: ghy hebt de Volcken verderuë/ daer en teghen hen hebt ghy wtgebreydet.

* Te weten/ öse Vaders.

4 c Want sy hebbë het lant niet ingenomen door haer sweert/ ende haren arm en holp hen niet: maer uwe rechterhant/ uwë arm/ ende het licht uws aensichts: want ghy haddet een welgheuallen aen hen.

c Deut.8.17

5 d God/ ghy zijt de selue mijn Koninck/ ghy die Jacob hulpe toeseght.

6 e Door v willen wy onse vyanden omstooten: in uwen Name willen wy ondertreden/ die hen tegen ons setten.

d Psal.74.12 e Psal.118.10

Want

7 Want ick en verlate my niet op mynen
boghe / ende mijn sweert en kan my niet
helpen.
8 Maer ghy helpet ons van onsen vyan-
den/ende maket te schandē die ons haten.
9 Wy willen dagheliex roemen van God/
eñ uwen Name danckē eewichlick. Sela.
10 Waerom verstoot ghy ons dan nu / eñ
laet ons te schanden worden ? ende en
treckt niet wt onder onsen Heyre:
11 Ghy laet ons vlieden voor onse vyandē/
dat ons berooven / die ons haten.
12 f Ghy laet ons op eten als Schapen/eñ
verstroyet ons onder de Heydenen.
13 Ghy verkoopt u Volck g om niet/ eñ en
h † neemt niets daer voor.
14 i Ghy maket ons ter versmatheyt onsen
nabueren / ten spotte ende hoon/ dien die
rontom ons zijn.
15 k Ghy maket ons tot eener bysprecke
onder den Heydenē/ ende dat de Volcken
het hooft over ons schudden.
16 Dagheliex is mijn versmaetheyt voor
my/ eñ mijn aenghesicht is vol schanden.
17 Dat ick de schenders ende lasteraers
hooren / ende de vyanden eñ wraeckgieri-
ghen sien moet.
18 Dit alles is over ons ghekomen / ende
hebben doch uwer niet vergeten/noch on-
trouwlick in uwen Verbonde ghehandelt.
19 Onse herte en is niet afghevallen/ noch
onsen ganck ghewecken van uwen weghe.
20 Dat ghy ons also l † slaet onder de m
Drakē eñ bedecket ons met duysternisse.
21 Wanneer wy des Naems onses Gods
vergeten hadden/ ende onse handen opge-
heven tot eenen vreemden God:
22 Dat soude Godt wel vinden: n nu kent
hy immers onses herten grondt.
23 o Want wy worden doch om p uwent
wille dagelicx verworcht, ende zijn geacht
als slachtschapen.
24 q Ontweckt u Heere: waerom slaept
ghy ? waeckt op / eñ en verstoot ons niet
so gantschelick.
25 Waerom verberght ghy u aensicht: ver-
getet onser ellenden ende benautheyts?
26 r Want onse ziele is ghebuyght ter Aer-
dē/onsen buyck kleeft aendē Aerdbodem.
27 Maeckt u op/helpt ons / ende verlost
ons, om uwer goedertierenheyt wille.

Den xlv. Psalm.

1. Een Prophetie vā het Rijcke Christi/ die hier afgemaelt wort/ een Bruydegom met eener Bruydt der Kercken / wt den Overigen der Joden met tsamen den Heydenen / vergadert. Hier zijn merckelicke beweerredenen/ dat Christi Rijcke bestaet inden woorde: wāt hy spreect van lippen eñ Scepter 11. Item/ De Synagoge sal haren afbreuck/ so veel het werlicke ghepraenge des Wets belangt/ hebben/ eñ de Heydenen gheroepen worden 12. Item Christus zy ware God: dewijle hier een wtdruckelick bevel is / Men sal hem aenbidden.

1 Een Bruydtliet eñ onderwijsinghe
der kinderen Korach/ vanden a † Roosen/
voor te singen.
2 MIjn herte dichtet een fijn Liedt : ick
wil singen van eenen Coninck : mijn
Tonghe is een Penne eens goeden
schrijvers.
3 Ghy zijt de schoonste onder der menschē
kinderen/ b liefallich zijn uwe lippē/ daer
om c † seghent u God eewichlick.
4 d Gordt u sweert aen u zijde ghy Helde
ende verciere u schoon.

f Esai. 53. 6
g Dat is/ sonder ghewin.
h † Anders laet haer weerdinge niet verhooghen.
i Psal. 97. 5 31. 12.
k 1. Reg. 9. 7
l † Anders/ verstoot on der de. etc.
m Dat is/ dē vergiftigē tyrannē: eñ duysternisse heet ongheluck.
n Psal. 7. 10 Jere. 17. 10.
o Ro. 8. 36.
4 Esai. 15. 10
p Dat is / Niet om onsen wille/ maer u woort vervolgē zy in ons.
q Psal. 89. 47.
r Psa. 119. 25
a † Anders Lelien.
b Of/ genadenrijc met ghenade eñ liefde treckende.
c † And. dat u Godt segent/ etc.
d Ephe. 6. 17 Apoc. 19. 15
e † And. op den woorde der waerh./ saechtmoedicheydt eñ gerechticheyt so etc.
f † Anders/ (sy gaen) int herte u vyandē/ etc.
g Hebr. 1. 8.
h † Anders billich.
i Psal. 11. 8.
k Luth wat Kezia zy/ en weet ic niet Sommige noement Kasia: het moet een wortel zijn/ die wel riecht/ ende kleederen wel aenhoudt.

5 Het moet u ghelucken in uwer cieragie:
treckt henen/ e † der waerheydt te goede/
eñ de ellendighe by rechte te behouden ; so
sal uwe rechter handt wonder bewijsen.
6 Scherp zijn uwe pijlen / dat de Volcken
voor u neder vallen/ f † midden onder den
vyanden des Coninex.
7 g God / uwen stoel blijft altoos ende
eewichlick. de Scepter ws Rijcx. is een h†
veerdich Scepter.
8 i Ghy hebt lief gherechticheyt, eñ hatet
een Godloos wesen: daerom heeft u God/
u God / ghesalft met vreuchdenolie / meer
dan uwe ghesellen.
9 Uwe kleederen zijn enckel Myrrhen/
Aloes ende Kezia l † wanneer ghy wt den
Elpenbeenen Palleyse daerhenen tredet/
in uwer schooner Heerlicheyde.
10 In uwer cieragie gaen der Conninghen/
Dochteren: de Bruyt staet tot uwer rech-
terhande, in enckelen kostelicken goude.
11 Hoort Dochter, siet daer op/ ende neycht
u ooren : vergeet ws Volcx eñ ws Vaders
huys.
12 So sal de Coninck lust aen uwer schoon-
heyt hebben: want hy is u Heere, ende ghy
sult hem aenbidden
13 De Dochter in Zor sal met ghescheneke
daer zijn, de Rijcke inden volcke sullen voor
u smeecken.
14 Des Conincx Dochter is gants heerlic
n inwendich : sy is met gulden stucken be-
kleedt.
15 Men leydtse in ghestickten kleederen
totten Coninck: ende hare o speelgenootē/
de maechden die haer na gaen, leydtmen p
tot u.
16 Men leydtse met vreuchdē eñ q vrolick-
heydt, ende gaen in des Conincx Palleys.
17 In de stede uwer Vaderen sult ghy kin-
deren krijghen, die sult ghy tot Vorsten set-
ten in der gantscher Werelt.
18 Ick wil ws Naems gedenckē van kindt
tot kints kinde : daerom sullen u dancken
de Volcken, altoos ende eewichlick.

Den xlvi. Psalm.

1. Een vertroostinge eñ danckseggiuge voor de weldaden Gods, dat hy so wonderlicken zijn Kercke teghen alle ghewelt der Werelt ende des Satans weerhoudet/ 9. Tenteynde vermaent hy ernstlick, datmen dese weldaden Gods bekenne / ende hem daer voor dancke.

1. Een Liedt der kinderen Korah / vander
jeucht/ voor te singhen.
GOdt is onse toevlucht eñ Stercke/
een b † hulpe inden grooten nooden/
die ons gheraeckt hebben.
3 Daerom en vreesen wy ons niet/
wanneer oock alreede de Werelt ondergin
ghe, eñ de bergen middē in de Zee sonckēn.
4 c Wanneer oock alreede de Zee raesde/
ende wentelde/ dat van haerder ongestuy-
micheyt de bergen inuielen. Sela.
5 d † Dan noch sal e de Stadt Gods fijn
lustich blijven/met haren bornputten/ daer
de Heylige wooningen des Hoochsten zijn.
6 f God is by haer daer binnen/ daerom sal
sy wel blijven : God helpt haer vroech.
7 De Heydenen moeten vertzaghen/ ende
de Coninckrijcken vallen: het Aerdtrijck
moet vergaen g wanneer hy hē hoorē laet.
8 De Heere h † Zebaoth is met ons / de
God Jacobs is mijn beschuttinghe Sela.
9 Coemt herwaerts eñ siet de wercke des
Heeren, die op Aerden sulck verstoorē heeft
aenghericht.

l † And. wt uwen Elpēbeenen / oft Yvooren Palleysen / (dat is / schrijven) daerinnen u mede verheucht.
m Konninghen Dochteren zijn onder uwen edels (vrouwen) de/ etc.
m Zor / so heet de stadt Tyrus/ die te dier tijdt de rijckste eñ beroemste stadt was. Als soude hy seggen Ooc de rijckesten inder werelt sullē Christum eeren.
Esai. 23. 18.
Hesek. 27. 28.
n Gheyelick als int vrouwen timmer alles enckel gout ende zijden is.
o Dat is/ haer edel vrouwen/of staet vrouwē
p Als ten dansse of ter vreuchden.
q Of herten lust.
a Psal. 43. 4
b † Anders treffelicke hulpe/ hebbē wy (hem) in nooden vonden.
c Psal. 89. 10 ende 93. 3.
d † An. Wāt daer is een vliet/ die mz sprūē verhēde Stat Gods verheuchte/ de etc. Allerhooch-sten.
e Heb. 12. 22 Apoc. 3. 12. ende 21. 2.
f Joā. 14. 23 2. Cor 6. 16 Apoc 21 3.
g Dat is/ wanneer hy dondert.
h Anders der Heyrscharen.

Psal.76.
Esa.30.15.

10 ¶ Die de krijgen stuert in aller Werelt/ de
bogen breeckt/ spiessen ontwee slaet/ ende
waghenen met vyere verbrant.
11 Weest stille/ ende bekent dat ick God bē:
ick wil eere k inleggen onder de Heydenen/
ick wil eere inlegghen op Aerden.

k Of/ behalen.

12 De Heere Zebaoth is met ons / de God
Jacobs is onse beschuttinghe. Sela.

Den xlvij. Psalm.

1. Een Prophetie van het Rijcke Christi door het Euangelium aen te richten/ eñ voort hier in/ den dienst Gods int Nieuwe Testament/ namelicken de predicatie des woorts/ dwelck oock der Heydenen Vorsten souden aennemen / ende een volck des Gods Abrahams wordē So wort nu hier merckelicken ghespeurt de dwalingen der Joden/ die hier een wtlegghinghe maken/ vant inuoeren der Arcken in het Huys des Heeren.

1 Eenen Psalm voor te singhen/ der kinde-
ren Korah.

a Psa.96.4.
Spr.43.42
b Deu.4.20
ende 32.9.

2 Slaet a in de handen alle Volcken/ eñ iup
chet Gode met vrolicken gheschalle.
3 b Want de Heere de aller Hoochste/
is verschrickelick een groot Coninc op dē
gantschen Aerdtbodem.
4 Hy sal de Volcken onder ons dwinghen/
ende de lieden onder onse voeten.
5 Hy verkiest ons ten erfdeele / de heerlic-
heyt Jacobs/ dien hy lief heeft. Sela.

c Dat is/ Oz men int predikē het woort met blijde handele/ ende daer by blijue/ iz allewege he nen roepen eñ wasschē: als de wilde woeste schreyers eñ bespotters/ stoutmoedighe Predikers/ die daer sprekē wat hen duncke.
d Esa.66.1
e De Vorsten moeten oock Christens zijn/ so sy genoemt werdē schilden op Aerden.

6 God vaert op met iuychen ende de Heere
met heller Basuynen.
7 Lofsinghet/ Lofsinghet Gode/ Lofsinget/
Lofsinghet onsen Koninck.
8 Want God is Coninck op dē gantschen
Aerdtbodem. Lofsinghet hem c kloeckelic.
9 God is Coninck ouer de Heydenē/ d God
sittet op synen Heylighen stoel.
10 De Vorsten onder de volcken zijn verga-
dert/ tot eenen Volcke den God Abrahās:
want God is seer verhooght by dē e Schil
den op Aerden.

Den xlviij. Psalm

1. Is euen ghelijckes inhouts ende ver stants met dē xlvj Psalm: want hy vertelt wat God door weldaden bewesen hebbe synen volcke/ in dien/ dat hy Jerusalem oft de Kercke ende synen dienst/ voor meniger ley aenloopē der vyanden/ beschuttet ende beschermt heeft. Sodanighe exempelen maken ons oock eenē troost eñ toeuersicht/ God sal alle weghe zijn Kercke wel bewarē.

1 Eenen Psalm der Kinderen Korah.
2 God is de Heere ende hooch beroemt/
in der Stadt onses Gods / op synen
Heylighen Berghe.
3 De Berch Zion is als eē schoō a † sprujt
kē/ dies hem het gantsche lant troostet/ aen
der zijden tegent Noorden/ leyt de b Stat
des grooten Koninck.
4 God is in hare Pallepsen bekent/ dat hy
de beschuttinghe zy.
5 c Want siet/ Coningen zijn vergadert/ en
de met malkanderen voor by ghetoghen.
6 Sy hebben hen verwondert/ doe sy sulcx
saghen: sy hebben hen ontset/ ende zijn ghe-
stortet.
7 Beuinge is hen aldaer aengecomē/ angst
als eener die baert.
8 G hy verbreeckt de Schepen in de Zee/
door den Oosten wint.
9 Als wy ghehoort hebben / so sien wy het
aen der Stadt des Heeren Zebaoth/ aen
der Stat onses Gods: God onderhoudt de
seluē eewichlick. Sela.

a † An lan-
duwe dies
hem etc. ver
blijdt.
b Heb.12.22.
Apo.21.2 10
c Dat is/ Coningen hebben voorde sē stat moetē verschricken/ eñ dieswils met schanden daer van treckē/
2.Par.20.2

10 God wy verwachten uwer goedertierent-
heyt/ in uwen Tempel.
11 God/ als uwen Name / so is oock uwen
roem tot aender Werelt eynde: uwe rechter-
hant is vol gherechticheyts.
12 b De Berch Zion verblijde hem ende de
Dochterē Juda zijn vrolic/ om uwer Rech
ten wille.
13 Maeckt v op Zion: ende omuanghtse/ eñ
telt hare toorens.
14 Legt neerstichept aen hare mueren/ ende
verhooght hare Pallepsen/ op datmen daer
van e verkondighe by den nacomelinghen.
15 Dat dese God / zy onse God altoos ende
eewichlick: hy voert ons f t als de ieucht.

Den xlix. Psalm.

1. Een ghelijck inhout met den xxxvij. Psalm/ want t is een vertroostinge teghen dese ergherniſſe/ dat den Godloosen allenthaluen wel is/ de Godsalighe daerentegen bekommert worden. 16 . ende is hier een ghewisse plaetse van der Godsalighen opstandinghe ten eewighē leuen.

1 Eenen Psalm der kinderen Korah/ voor
te singhen.
2 Hoort toe alle Volcken: merckt op alle
die a † in deser tyt leeft.
3 Beyde gheinepne man ende Heerē/
beyde Rijck ende Arm met malcanderen.
4 Mijnen mont sal van wysheyt spreken/
ende mijn herte van verstande segghen.
5 b Wy willen een goede spreucke hooren/
eñ een fijn gedichte op der harpen spelen.
6 Waer om soude ick my vreesen in boose
daghen / wanneer my de misdaet myner ε
ouertreders omringt?
7 d Die hen verlatē op haer goet/ eñ poch-
en op haren grooten Rijckdom/
8 Doch kan een Broeder niemanden ver-
lossen/ noch Godt yemandt versoenen.
9 Want het kost te vele/ haer ziele te verlossē/
dat hy het moet laten aenstaen eewichlick.
10 Wanneer hy oock alreede e langhe leeft/
ende den kuyl niet en siet.
11 f Wandt men sal sien / dat sulcke wysen
doch steruen / so wel als de dwasen eñ nar-
ren omkomen/ * ende moeten haer goet an
deren laten.
12 Dat is haer herte/ dat hare g Huysen al-
toos duerē/ hare wooninghen bliuen voort
eñ voort/ eñ hebben groote eere op Aerden.
13 Van noch connen sy niet bliuen in sulc-
ker h weerde/ maer moeten daer van/ als
een vee.
14 Dit haer doen is enckel dwaesheyt/ noch
louent haere nakomelinghen met haeren
monde. Sela.
15 Sy ligghen inder Hellen als Schapen/
de doot knaechtse / doch de i vrome sullen
gantsch geringhe ouer hen Heerschen: Eñ
haer k† pochen moet verghaen/ inder Hel-
len moeten sy bliuen.
16 Doch Godt sal mijn ziele verlossen uwt
, der Hellen ghewelt/ want hy heeft my aen-
ghenomen Sela.
17 l Laet v niet verbijsterē/ of eener rijck wort
of de heerlichept zijns huys groot wordt.
18 m Want hy en sal in synen steruen niets
mede nemen/ ende syne heerlichepte sal hem
niet na varen.
19 Maer hy troost hem deses n goeden leuē
ende lof het/ wanneer eener na goede dagē
o † poocht.
20 So varen sy haren Vaderen na/ ende en
sien het licht nimmermeer.
21 Summa : Wanneer de mensche in der
eer.

b Psal.67.8
e Dat is/ predikē moghen Gods woort.
f Dat is/ genadichlic eñ saecht moedich door het woort v genade/ als vader ende moeder hare kinderen opbrengen: niet als henckers eñ stockmeesters door Wetten eñ bedwanck/ drijuen ende worghen.
† Anrroe i z den doodt.
a † And. op Aerden wooner.
b Psal.78.2.
Mat.13.35.
c † An. verssenen om= staet/ Som mige verlaten hen opete.
d Psal.52.9.
Spr.ac.5.1.
Luc.12.19.
e Dat is/ heeft eenen goeden moet/ dencē nimmermeer aen dē doot.
f Eccle.2.14.
16. ende 3.18
* Eccl.11.10
g Dat is/ hare gheslachten: kinderen. ge sinne / etc
Spr.ac.11.10
h Dat is/ in goet eñ eere.
i Malac.1.3
k † And ge stalte
l Psal.37.1.
Eccl:10.14.
m Hiob.1.21.
ende 27.19.
1.Tim.6.7.
Spr.11.10.
n Dat is/ hy houdet daer vā dat men hier ge noch hebbe ende prale.
o † And. trachtet.

weerdicheyt is/ẽ en heeft des gheen vec-
stant/so vaert hy daervan als een vee.

Den l. Psalm.

1. Een Prophetie vander gemeyner ver
condinge des Rijcx Christi. 8. ende vander
affettinge des Wets met alle haer offeren
ẽ Godsdiensten: ẽ zijn hier treffelicke ver
maningen ẽ dreygingen/ dat wy met ach-
tersttel des wets ẽ haerder gerechticheyt/
de barmherticheyt ons in Christo bewesẽ/
begrijpen.
1 Eenen Psalm Assaph.

GOd de Heere/ de Machtighe spreect/
ende roept de Werelt/ vandẽ Opganck
der Sonnen/ totten Nederganck.
2 a Wt Zion breect aen de schoone b glãtz
Gods.
3 Onse God comt ẽ en swijcht niet: c ver-
slindende vyer gaet voor hem henen/ ende
rontom hem een groot onweder.
4 Hy roept Hemel endẽ Aerde dat hy zijn
volck d richte.
5 Vergadert my myne Heyligen/ die e't het
Verbont meer achten van offer.
6 f Ende de Hemelen sullen syne gerechtic-
heyt vercondigen: want God is Richter.
Sela.
7 Hoort mijn volck/ laet my spreken/ Israel
laet my onder v betuyghen/ Ick God/ ben
v God.
8 g Ws offers haluen straffe ick v niet: h† u
we brantoffers zijn doch altoos voor my.
9 Ick wil niet van uwẽ huyse Ossen nemẽ/
noch Bocken wt uwe stallen.
10 Wãt alle Dieren indẽ Woude zijn myne/
ẽ het Vee op de Berghen/ daer sy by duy
senden gaen/
11 Ick kenne alle het gevogelte op de Ber-
ghen/ ẽ alderley ghedierte op den velde is
voor my.
12 So my hongerde/ woude ick v daer niet
vã seggen: i want den Aertbodem is myne
ende alles wat daerinne is.
13 Meynt ghy dat ick Ossẽ vleesch etẽ wil/
oft Bocken bloet drincken?
14 Offert Gode danck ẽ betaelt den Hooch
sten uwe k ghelofte.
15 l Ende roept my aen inder noot/ so wil ick
v verlossen: so sult ghy my prijsen.
16 Daerenteghen totten Godloosen spreect
God: Wat vercõdicht ghy myne rechtẽ/ ẽ
nemet myn Verbant in uwen mondt?
17 So ghy doch m† castijdinge haeet/ ẽ wo
pet myne woorden achter v henen.
18 Wanneer ghy eenẽ Dief siet/ so loopt ghy
met hem/ ende hebt ghemeynschap metẽ
Overspeelders.
19 Uwẽ mont laet ghy het quaetspreken/ ẽ
uwe tonghe drijft valscheyt.
20 Ghy sittet ende spreket tegen uwẽ broe-
der: den sone uwer moeder achterklapt
ghy.
21 Dat doet ghy ẽ ick swijge: so meynt ghy/
ick sal v gelijck zijn: doch ick wil v straffen/
ende wil v hee onder ooghen setten.
22 Merct doch dat/ ghy die Gods vergeet/
dat ick v niet eenmael wech rucke/ ẽ daer
gheen verlosser meer en sy.
23 Wie danck offert/ die prijst my: ẽ daer is
dẽ wech/ dat ick hem wyse het Heyl Gods.

Den lj. Psalm.

1. Een sonderlinge gebet vã vergevinge
der sonden: ẽ is hier een beweeringe des
voorigen Psalms: Want in diẽ hy om der
sondẽ vergiffenisse biddet. 17. Ende een losof
fer belooft/ geeft hy claerlicken te kennẽ/ sy
zy een gheschenck / ẽ der barmherticheyt
Gods eenich werck: leert seer dapper van-
der sondẽ grootheyt ẽ oorsake daertoe vã
onser swackheyt teghen de selve.
1 Eenen Psalm Davids/ voor te singhen.
2 a Doe de Propheet Nathan tot hem quã
als hy was tot BathSaba in ghegaen.
3 GOdt zijt my ghenadich na uwer goe-
dertierenheydt: ende verdelcht myne
sonden/ na uwer grooter barmhertic
heyt.
4 Wascht my wel vã myner misdaet/ ẽ rey
nicht my van mynen sonden.
5 c (Want ick bekenne mijn misdaedt. ende
myn sonde is alleweghen voor my.
6 Aen v alleene hebbe ick gesondicht/ ende
quaet voor v gedoen:) op v dat ghy recht be
houdet in uwe woorden/ ende reyn blijvet/
wanneer ghy gherichtet wordet.
7 Siet/ ick ben e† wt sontlicken zade gebo-
ren/ ẽ mijn moeder heeft my in sonden ont-
fanghen.
8 Siet/ gy hebt lust ter waerheyt die int ver
borgen leyt: ghy laet my wetẽ de heymelic-
ke wijsheydt.
9 f Ontsondicht my met Ysope dat ick reyn
worde: wascht my dat ic sneeu wit worde.
10 Laet my hooren vreuchde ẽ g vrolicheyt/
dat de beenẽ vrolick worden/ die ghy h† ver
slaghen hebt.
11 Verberght v aensicht van myne sondẽ/ ẽ
verdelcht alle myne misdaden.
12 Schepe in my God een reyn herte/ ẽ geeft
my eenen niewen i† ghewissen gheest.
13 Verworpt my niet van uwen aensichte/
ende neemt uwen Heylighen Gheest niet
van my.
14 Troost my weder met uwer hulpe/ ẽ de
vrijmoedighe Gheest onthoude my.
15 Want ick wil den Overtreders uwe we-
ghen leeren/ dat hen de Sondaers tot v be-
keeren.
16 Verlost my vandẽ k bloetschuldigen God/
die ghy mijn God ẽ l Heylant zijt: dat mijn
tonghe uwe gherechticheyt roeme.
17 Heere doet myne lippẽ op/ dat mynen mõt
uwen roem vercondighe.
18 m Wãt ghy hebt niet lust tẽ offer: ick wou-
de het v anders wel geven: ende brantoffer
en behaghen v niet.
19 De offerhanden die God behagen/ zijn ee-
nen n† verbrijsten gheest: o een verbrijstet
ende verslaghen herte/ sult ghy God niet
verachten.
20 Doet wel by Sion na uwer genade/ bou
wet de mueren te Jerusalem.
21 Dã sullen v behagen p de offerhandẽ der
gerechticheyt/ de brãtofferen ẽ gantschen
offer: dã salmen Ossẽ op uwẽ Altaer offerẽ.

Den lij. Psalm.

1. Desẽ Psalm veruaet een heftige over-
schuddinge ẽ bedreyghinge der Tyrannen
ẽ vyandẽ der Kerckẽ. 8. vertroostet daeren
tegen de geloovigen met Gods hulpe ende
hulde.
1 Een onderwijsinge Davids. voor te sin-
ghen/
2 a Doe Doeg de Edomiter quam/ ẽ seyde
het Saul aen/ ende sprack: David is in A-
bimelechs huys ghecomen.
3 WAt b† trotz ghy dan/ ghy Tyran/ dat
ghy kont schade doen? so doch Gods
goedertierenheydt noch dagelicx
duert.
4 V tonghe poocht na c schaden/ ende snijt
met lenghenen/ als een scherp scheermes.
Ghy

a Esai. 2. 3.
b Dat is/ glintsterschijn
c Deu. 4. 24 ende 9. 3. Heb. 12. 29. Johel. 2. 3.
d Dat is/ re-gere/ helpe/ verlosse/ vã dẽ Onrechte menschen/ voor sonde. etc.
e† And. met my een ver-bont maken met offer.
f Psalm 19 ende 89. 6. ende 97. 6.
g Esai. 1. 11 Jerem. 7. 15
h† An. noch dat uwen brandtoffer niet altoos voor my zij-
i Psa. 24. 1. ende 86. 12 Deu. 10. 14. Exod. 19. 5. Jerem. 27. 5 1. Cor. 10. 26
k Dat ghy hem geloeft hebt/ hy sou de v God zijn/ int eerste ghebadt.
l 2. Pa. 15. 4.
m† an. tucht

a 2. Sa. 12. 1
b Psa. 56. 1.
c Job. 13. 15. Psa. 32. 5. Luce. 18. 13. ende 15. 21.
d Roma. 3. 4
e† An. in sõ dẽ geboren.
f Dat is/ Ab solveert my ẽ spreeckt my los: als in voortijdẽ inde Wet door het sprengẽ met Ysope/ be-diet werdt. Levit. 14. 6. Num. 19. 6 Ephe. 5. 26. 1. Pet. 3. 21.
g Of/ herts-lust/
h† And. ont-twee gesla-ghen.
i Dat is/ ẽ gheest die int gelooue sonder twij-fel/ ẽ der sa ke ghewis is ẽ hem niet irren noch bewe-gen en laet vã menigerley waengedachtẽ/ lee-ren/ etc. als die duncke-laers / ende twijfelaers doen. † An. richtighen. Heze. 36. 26. Acto 2. 4.
k Dat is/ vã verschulde daer ick den doot mede verdiẽt heb be/ ghelijck wy alle zijn voor God.
l Of/ Heyl-maker/ Sa-lichmaker.
m Mir. 6. 8
n† And. ver knnisen.
o Jasu. 76. 2
p Rom. 12. 1
a 1. Sa. 22. 1
b Of/ roemt ghy.
c Dat is/ dat ghy anderẽ ongheluck toerichtet/ ende schade doet.

5 Ghy spreect liever het boose dan het goe
de/ende liever valsch dan recht. Sela.
6 Ghy spreect geerne alles wat tot verder-
ven dient/met valscher tonghen.

b Niet plagen verteit hy/Dat hy sal gehuys ende gheen goet behouden/daertoe in gheen Stat noch in geenẽ lãde bliuen.

7 Daerom sal v God oock b gantsch ende
gaer verstoorẽ ende versla[ẽ]/ẽ wt der hut
ten rucken/ende wt den lande der leuendi-
ghen wtroepen. Sela.
8 Ende de rechtueerdige sullent sien /ende
hen vreesen/ende sullen syner lachen.
9 Siet/dat is de mã/die God niet voor synẽ
troost en hiel/e maer verliet hem op synen
grooten Rijckdom/ẽ was machtich scha
de te doen.

e Psal.49.7 Apo.12.19.

10 Ick daerentegen sal bliuen als eenẽ groe
nen Olyboom/inden Huyse Gods: verlate
my op Gods goedertierenheyt/altoos ẽ
eewichlick.
11 Ick dancke v eewichlick/want ghy cont

f Of bestaẽ.

het wel maken: ẽ wil f verbeyden op uwẽ
Name. want uwe Heyligen hebben vreuch
de daer aen.

Den lij. Psalm.

i. Is ghelijcken inhouts met den xiiij. Psalm.

a † An. Op den Mahalath
b Psal.14.1

1 Een onderwijsinge Dauids/a int Choor/
om malcanderen voor te singhen.
2 DE b Dwasen spreken in harer herten:
Daer en is gheen God: sy en deughen
niets/ ende zijn eenen grouwel in ha-
rẽ boosen wesẽ: daer en is niemant die wat
goets doet.
3 God sach vanden Hemel op der menschẽ
kinderen/dat hy sage/of yemant verstan-
dich ware/die na God vraechde.

c Rom.3.10.

4 Doch sy zijn alle afgevallen/ẽ altemael
ondeuchdelick geworden: c daer en is nie-
mant die wat goets doet/oock niet eener.
5 Willẽ dan de quaetdoenders hen niet seg
gen latẽ/die mijn Volck verslindẽ/ dat sy
hen generẽ/doch God en roepẽ sy niet aẽ.
6 Daer vreesẽ sy hen doch/daer niet te vree

d Dat zijn die/die met de Wet ẽ geweldt de lieden willẽ vroõ makẽ in haer eygẽ wercken: als de Hooftlieden het Kercksvolc blijven.

sen is: want God verstrooyt de beenẽ der d
Vrijhuers/ghy maeckt se te schanden: want
God versmaedt se.
7 Och dat de hulpe wt Zion ouer Israel
quame/ẽ de God zijn geuanghen Volck
verlossede: so soude hem Jacob verblijden/
ende Israel vrolick zijn.

Den liiij. Psalm.

1. Een gebet/ dat hem God holpe wter
vaer daer hy door verraderie inghecomen
was: ẽ zijn hier schoone troostinghen/die
ons in gelijcke vareneen toeverlaet makẽ/
van onser hulpe ende beschuttinghe/ ende
vander Kercken vyanden omcomen.

1 Een onderwijsinge Dauids/voor te sin-
ghen op snarenspelen.

a 1.Sa.23.19 ende 26.1.

2 a Doe die vã Siph quamen/ende sprakẽ
tot Saul: Dauid heeft hem by ons verbor
ghen.

b † And. vreemde/ etc. ẽ schrickeliche staen/etc.

3 HElpt my Godt door uwen Naeme/
ende doet my recht/ door v ghewelt.
4 God verhoort mijn gebet/verneemt
deredenen mijns monts.

c ‡ An wrevelige dat is moet willige.

5 Want v † stoute setten hen tegen my/en-
de c † trotzighe staen na myner zielen/ en-
de en hebben Godt niet voor ooghen.
Sela

d † And. is onder dien/ die mijn ziel: weerhouden.

6 Siet/God staet my by: de Heere d † weer-
houdt mijn ziele.

e Deu.32.35

7 e Hy sal de boosheyt mynen vyanden be-
talen: verstoortse door v trouwe.
8 So wil ick v een vreuchdenoffer doen/ẽ
uwẽ Name Heere dancken/dat hy so troo-
stelick is.

9 Want ghy f † helpet my wt alle myner
noot/ dat mijn ooghe aen mynen vyanden
lust siet.

f † An. Hy heeft my verlost van der hellen/ vroeffenisse. ẽ mijn ooge heeft gesien de wrake op mijn vyanden.

Den lv. Psalm.

1. Een gebet onder den persoon Christi/
tegen de Synagoge ẽ den verrader Juda
Ende wort recht ghebruyckt tegen de val-
sche broeders die met hestigh en haet/dien
sy dannoch met huychelse gelate behendich
deckende/ der Kercken aldermeest schaden.

1 Een onderwijsinge Dauids voor te sin
ghen op snarenspel.
2 GOd hoort mijn ghebet/ende verbercht
v niet voor mijn smeecken.
3 Merckt op my. ende verhoort my/
hoe ick soo klaeghelick vertzaghe ende
huyle.

a Of hastich/ vyandich.

4 Dat de vyãt so schreyt/ende de Godloose
dringet: want sy willẽ my eenen boosẽ tuck
bewijsen/ende zijn my hestich a gram.
5 Mijn herte beangstet hem in mynẽ lijue/
ende des doots vreese is op my ghevallen.
6 Vreesen ende beuen is my aengecomen/
ende grouwen heeft my ouervallen.
7 Ick sprach: O hadde ick vleugelen als de
Duyuen/dat ick vloge /ende yewers bliuẽ
conde.
8 Siet. so woude ick my verre wech makẽ/
ende in de Woestyne bliuen. Sela.

b Gene.11.9
c Of/moet willige onbillicheydt.

9 Ick woude haestẽ/dat ick ontliepe/voor
den stormwinde ende onweder.
10 b Maeckt hare tonghen oneens Heere/ẽ
laet se ondergaen: want ick sie c wreuel ende
twist inder Stadt.

d Dat is/ Enckel boosheyt daermede sy hen ende andere beswaren.

11 Sulckes gaet dach ende nacht om ẽ om
in haren mueren: het is d moeyte ẽ arbeyt
daerinne.
12 Schade doen regeert daerin: liegen ende
bedrieghen laet niet af van haren straten.
13 Wãneer my doch mijn vyant schendede/
woude ick het lijden: ende wãneer my mijn
hater ouerpochte/woude ick my voor hem
verberghen.

e Psal.41.10 Mich.7.6.
f Of ghewoonlicke

14 e Ghy dannoch zijt mijn geselle/mijn ple-
gher ende f bekende vrient.
15 Die wy vriendelick met malcanderẽ wa-
rẽ/tusschen ons: wy wandelden in dẽ huyse
Gods met hoopen.

g Nu.16.32.
h Of ouervallese

16 g De doot h ouerfalse/ende moeten leuen
dich in de helle varẽ: want enckel boosheyt
is onder haere hoopen.
17 Ick dannoch wil tot God roepen / ende
de Heere sal my helpen.
18 Des auonts/ morgens ende middachs/
wil ick klaghen ende huylen/so sal hy mijn
stemme hooren.
19 Hy verlost mijn ziele vã dien/die aen my
willen/ende geeft my ruste: want harer is
vele teghen my.
20 God sal hoorẽ ẽ haer verootmoedigen/
die altoos blijft: Sela: want sy worden niet
anders/ende en vreesen God niet.
21 Want sy legghen hare handen aen syns
vreedsamen / ende ontheylighen zijn Ver-
bondt.
22 Haren mont is glatter dan boter/ẽ heb
bẽ doch kryck inden sinne: hare woordẽ zijn
sachter dan olye: ẽ zijn doch bloote sweer-
den.

i Mat.6.25 Luce.12.22. 1.Pet.5.7.
k Dat is/ Watse voor hebbẽ noch te doen by haren leuẽ.

23 i Werpt uwen aenligghenden noodt/ op
den Heere/die sal v versorghen / ende sal dẽ
rechtueerdighen niet eewichlick in onruste
laten.
24 Doch God ghy sultse onderwaerts stootẽ
in de diepe kuyle: de bloetgeerigen ende val
schen sullen k hare leuẽ niet ter helfte bren
ghen: ick daerentegen hope op v.

Den lvj. Psalm.

1. Een gebet om verlossinge wt den va
re/daer hy in synen vlucht/ 1. Sam 21. inne
was.

1 Een gulden kleynoot Davids van der
a stomme duyuē/onder de vreemde/ b doe
hen de Philisteen grepen te Gath.

2 GOd weest my genadich/ want menschē
willen my versincken/dagelicx strydē
sy ende beangstighen my.
3 Myne vyanden versincken my dagelicx/
want vele stryden teghen my stoutelick.
4 c Wãneer ick my vreese/so hope ick op v.
5 Ic wil Gods woort roemē/op God wil
ick hopen. ende my niet vreesen. wat soude
my het vleesch doen?
6 Daghelicx vechten sy myne woorden
aen / alle haer ghedachten zyn. dat sy my
quaedt doen.
7 Sy houden te hoope ende loeren/eñ heb
ben acht op myne versenen / hoe sy myn
ziele grypen.
8 d † Wat sy quaedts doen/ dat is schoon
vergeven: God stote sulcke lieden sonder al
le ghenaden tonder.
9 Telt myne vlucht/vaet myne tranen in u
wen sack/sonder twyfel e ghy tellet se.
10 Dan sullen hen myne vyanden moeten te
rugghe keeren: wanneer ick roepe/so ver=
mercke ick/dat ghy myn God zyt.
11 Ick wil roemen Godes woort / ick wil
roemen des Heeren woordt.
12 f Op God hope ick/eñ en vreese my niet/
wat konnen my de menschen doen?
13 Ick hebbe v God gelaeft/dat ick v danc
ken wil.
14 g Want ghy hebt myne ziele van den
doot verlosset/myne voeten van slibberen/
dat ick wandelē mach voor God/ int Licht
der Levendighen.

a David moeste als een Duyue stom zyn/dz is/stille swygen/eñ Coninck Saul niet verklagen onder dē Philistēē. b 1. Sa. 21. 11 Sauls Hofgesinne verjaget my in de ellende/ eñ ick moet ymmer in de vlucht levē. c Josu. 1. 5. Psalm. 118. 6 Hebreen. 13. d Wat sy doen dat is afslaet. † An. Meynen sy te ontkomē om harer booshepdt wille? e Dat is/ Ghy weet/ hoe veel vier is/eñ en vergetse niet. f Psal. 118. 6. g Psal. 116. 8.

Den lvij. Psalm.

1. Een gebet den voorgaenden niet onghelyck/in eener anderen vaerlicheyt (daer van 1. Sam. 21. ende 24.) van David ghedichtet.

1 Een gulden kleynoodt Davids voor te
singen (dat hy niet om en quame) a doe hy
voor Saul vluchtede inde spelonckе.
2 SIt my genadich God/zyt my genadich
want op v betrout myn ziele/ b eñ on=
der de schaduwe uwer vleugelen hebbe
ick toevlucht: tot dat het c ongheluck voor
by gae.
3 Ick roepe tot God den Alderhoochsten/
tot God / die myns iammers een eynde
maeckt.
4 Hy sendet van den Hemel ende helpet
my vãd versmaethept myns versinckers/
Sela: God sendet syne goedertierenheyt eñ
trouwe.
5 Ick ligge met myner zielē onder dē Leeu
wen/ der menschen kinderen zyn vlammē/
hare tanden zyn glavien ende pylen/ende
hare tonghen scherpe sweerden.
6 Verheft v God over de Hemel/ende uwe
eere over alle Werelt.
7 d Sy stellen mynē gange netten/eñ druc
ken myn ziele neder: e sy graven v oor my
eenen kuyl/ ende vallen selfs daerin. Sela.
8 f Myn herte is bereyt /God/ myn herte
is bereydt/dat ick singhe ende loue.
9 Waeckt op myn g eere/waeckt op Psal=
ter ende Harpe/ vroech wil ick opwaken. i
10 Heere ick wil v dancken onder den
Volcken / ick wil v lofsinghen onder den
lieden.
11 h Want v goedichept is so i † wyt/als
de Hemel is/ende uwe waerhept so wyt/ als
de wolcken gaen/
12 Verheft v God over dē Hemel/ende uwe
eere over alle Werelt.

a 1. Sa. 22. 1. ende 24. 4. b Ma. 23. 37 c Dat is/ Schade eñ leet dat sy my doen. d Psal. 35. 7. ende 119. 40. ende 140. 6. e Psa. 7. 16. Prov. 26. 27 Eccle. 10. 4. 1. Hest. 7. 10. f Psal. 108. 1. g Dat is/ Myn Psalter ende Liet/daer ic God mede eere etc. h Psal. 103. 11 i † An. groot tot in de Hemelen. etc. O God etc. over de Hemelen etc.

Den lviij. Psalm.

1. Den tytel deses Psalms gheeft wt/ hy zy eens inhoudts met den voorgaendē: want hy biddet teghen Saul/ ende die/ die den seluen teghen David / als teghen eenen oproerischen verweckten. Voorts is eene heftighe bescheldinghe der wedersakers/ 7. daerna eenen vloeck der seluen/ 11. ende aent eynde een troostinge der vromē.

1 Een gulden kleynoodt Davids. voor te
singhen/dat hy niet om en quame.

2 SIt ghy dan stom dat ghy niet sprekē en
wilt wat recht is ende richtet wat ghe
lyck is/ ghy menschen kinderen?
3 Ja moetwillich doet ghy onrecht in den
lande ende gaet stracx voor met uwen han
den a te wreuelen.
4 De Godloosen zyn b † verkeert vã c moe
der lyue aen/de leugenaers dolen van moe
der lyue aen.
5 Haer woedē is als het woeden eener Sla
gen / d als een dooue Ader die hare ooren
toestopt.
6 Dat sy niet en hoore de stemme des Too
venaers/ des Beswerders/ die wel beswee
ren kan.
7 God/ verbreect hare tanden in haren mō=
de / stoot ontwee Heere de backtanden der
ionghen Leeuwen.
8 Sy sullen vergaen als water / dat daer
henē vliet: sy oogen met haren pylen/ doch
deselue verbreken.
9 Sy vergaē als een Slecke versmachtet/
als een ontydighe geboorte eener vrouwen/
sien sy de Sonne niet.
10 e Eer uwe f † doornen ryp worden aen dē
doorn strupck/ salse eē toornicheyt so versch
wech rucken.
11 g De rechtueerdige sal hem verblydē/ wãnē
neer hy sulcke wrake siet/ h eñ sal syne voe=
ten baden in des Godloosen i bloedt.
12 Dat de lieden sullen seggē. De rechtueerdige sal des ymmers genieten, God is dan
noch Richter op Aerden.

a Of stoutelick te veronghelycken. b † And verreembet c Dat is haren aert is niet goet/ eñ laten van aerden niet. d Acto. 7. 51. e Dat is/ Eer sy het half daer henen brengē/ daer sy henē willen/ salse Gods toorne verstooren. f † An. potten een doornen vyer ge voelen sal. etc. g Die rechtueerdighen helpen. h † An. voltoorne. i Dz is/De wrake sal grooter woordē/ als perssemandt begeert: dat hy waer hy een druppel bloets ende wrake begeert/ daer sal des so vele zyn/ dat hy mochte daerinne baden.

Den lix. Psalm.

1. Den tytel wyst den inhoudt aen: de historie is 1. Sam. 19. Want hy biddet teghen Saul ende synen aenhanck / dat sy hem onschuldigen/ niet beschadigen. Wert van sommighen gedieedet op den persoon Christi. die daer biddet teghen de Godloosē/ als pe. se Synogogue: ende tis waer: beyder Christi ende Davids vyanden is gelyckes weerts geweest: dat der naren: want beyde zyn sy omkomē. Is waer hy een een gantsch heftich ghebet / derhaluen het oock vele wederhalinghen heeft.

1 Een gulden kleynoot Davids (dat hy
niet omquame) a Doe Saul henen sant eñ
liet zyn huys bewaren/ dat hy hē doodede.
2 VErlost my myn God, van mynen vyan=
den/ ende beschut my voor dien/ die hen
teghen my setten.
3 Verlost my van den quaetdoenders / eñ
helpt my van den bloetgierighen.
4 Want siet Heere/ sy loeren op myn ziele/
de Stercken vergaderen hen tegen my/ son
der schuldt ende misdaet.
5 Sy loopen sonder myn schult/ende berey
den hen: waeckt op/ ende antwoordet my/ en
besiet daerin.

a 1. Sa. 19. 11

6 Ghy Heere God Zebaoth/God Israels/
waeckt op ende soeckt te huys alle Heyde
nē: b zijt niemanden genadich van dien die
so moetwillighe quaetdoenders zijn Sela.
7 c † Des avonts laetse wederom oock huy
len als de honden/ende in der Stadt rond=
tom loopen.
8 Siet sy spreken met malkanderē/sweerdē
zijn in hare lippen: d wie soude het hooren?
9 e Doch de Heere sal harer lachen / ende
aller Heydenen spotten.
10 Voor harer f macht houde ick my tot v:
want God is myn beschuttinghe:
11 God vertoont my rijckelick zijn goeder=
tierenheyt: God laet my mynen lust siē aen
myne vyanden.
12 Verworpse niet / dat het mijn Volck
niet en vergete / maer verstroyse met u=
wer macht/ Heere onse Schilt/ende stootse
tonder.
13 g † Hare leere is enckel sonde/eñ h verhar
den in harer hoovEerdie/ende prediken enc
kel vloecken ende weder spreken.
14 Verdelghtse sonder alle ghenade/dat sy
niets zijn / ende bevinden / dat God Heer=
scher sy in Jacob in aller Werelt. Sela.
15 Des avonts laetse wederom oock huy=
len/als honden/ende in der Stadt herom
loopen.
16 Laetse henen ende her loopen/om spijse/
ende murmureren wanneer sy niet sat wor=
den.
17 Ick ia wil van uwer macht singen/ende
des morghens roemen v goedertierenheyt:
want ghy zijt mijn beschuttinghe ende toe
vlucht/in myner noodt.
18 Ick wil v mijn God lofsingen: want ghy
God zijt myne beschuttinge/ende mijn ge=
nadighe God.

Den lx. Psalm.

1. Een dancksegghinghe / dat God het Rijcke/onder Saul verwoestet ende bekommert/met schoonē overwinningē/eñ in sonderheyt met synen woorde eñ dienst/weder om te rechte brengt/heylet ende verciert.

1 Een gulden kleynoodt Davids/voor te
singhen van een gulden a Roosen spanne/
te leeren.
2 b Doe hy gestredē hadde met dē Syriers
te Mesopotamia eñ met den Syriers van
Zoba doe Joab omkeerde/ende sloech der
Edomiten int Soutdal twaelf Duysenden.
3 GOd/die ghy ons verstooten ende v er=
stroyt hebt/eñ toornich waret/c † troo
stet ons weder.
4 Die ghy de Aerde beweecht eñ verscheurt
hebt: heelt haer breucke/die so vervallē is.
5 Want ghy hebt uwen volcke een hart we
sen getoont: d ghy hebt ons eenen dronck
wijns ghegheven dat wy tuymelden.
6 e Ghy hebt dannoch ia een teecken gege
ven/dien/die v vreesē/welcke sy opworpē/
ende hen seker maeckte. Sela.
7 f Op dat uwe beminde verlost werden: so
helpt nu met uwer rechter hant /ende ver
hoort ons.
8 God spreeckt in synen Heylichdō/des ben
ick vro ende wil g deylen Sichem/ende af
meten het dal Suchoth.
9 Gilead is myne/myn is Manasse Ephra
im is de macht mijns hoofts/Juda is mijn
h Vorst.
10 Moab is mijn i Waschvat/mynen schoē
strecke ick over Edom / Philistea juychet
tot my.
11 Wie wil my voeren in een k vaste Stat
wie geleydet my tot in Edom?

b Dat is/ Laet v haer boose voornemen niet behaghē/eñ helpt niet/ dz haer booshz voort ga.
c † And. Sy gaen eñ keeren weder aen den avont/ huylē etc. eñ loopen om het etc. om het Psalm. 59.15.
d Dz is/ Sy doē als waer er gheen God die het hoorde: eñ segghen noch dencken niet/ dz het eē mael moet luydbaer wordē.
e Psal. 2. 4.
f Dat is/ Wanneer sy my te machtich zijn/so sie ick op v.
g An. Om d' sonden willē haers monts eñ der reden harer lippen laetse in harer hooverdie gevanghen werden/die met meyneeden eñ lueghenen omgaen † Anslapen gaen eer sy sat etc.
h Dz is/ Sy blijven op haren trotze eñ stoudtheyde.
a Dz is/ Eē voorhanck of kostlick kleynoot/ in eener Roosē gestalt: also noemt hy hier zijn Coninckrijcke/ het welck eē Godlic kleynoot voorspanne is.
b Leest 1. Sa. 8.1.13. ende.10.13. ende 1 Pa. 18.1.12
c † An. keert v tot ons etc.
d Esai. 51.17 Jere. 25.15.
e Dat is/

12 Sult ghy het niet doen God/die ghy ons
verstoot/ende en treckt niet wt God / l op
onse Heyr.
13 Doet ons bystant in der noot/want men
schen hulpe is gheen nutte.
14 Met God willen wy daden doen: hy sal
onse vyanden ondertreden.

Den lxj. Psalm.

1. Een ghebet voor Koninck ende Rijcke/dat hy by den warachtigen Godsdienst blijve/ende het Rijcke door nieuwe veranderinghe/niet onrustet worde.

1 Eenen Psalm Davids/voor te singen op
een snarenspel.
2 HOort God mijn schreyen/ende merckt
op mijn ghebedt.
3 Hier beneden op Aerden roepe ick
tot v/wanneer mijn herte in angste is: ghy
wandet my doch voeren op eenen hooghen
Rotzsteen.
4 a Want ghy zijt mijn Toeversicht/eenen
stercken Toren voor myn vyanden.
5 Ick wil woonen in uwer hutten eewich
lick/ende vertrouwen onder uwe vleugelen.
Sela.
6 Want ghy God hooret mijn b ghelofte/
ghy c beloonet dien wel / die uwen Name
vreesen.
7 Ghy geeft eenen Coninck een lanck levē/
dat syne Jaren dueren altoos voort eñ
voort.
8 Dat hy altoos sittende blijft voor God:
vertoont hem goedicheyt ende trouwe/dat
sy hem behoeden.
9 So wil ick uwen Name lofsinghen ee=
wichlick/dat ick myne gelofte betale daech
licks.

Den lxij. Psalm.

1 Voor aen is een sonderlinge troostinghe ende exempel/dat wy in vaerlicheydē/ons onse betrouwen ende toeversicht Godlicker hulpe niet ontrucken en laten. 9. daer na vermaent hy/dat wy met mistrouwē mēschelickes bystandts (dat doch ongewisse/ia niets is) ons op Gods almachticheyt ende goedicheyt/die eenige ghewisse toeversicht geven/verlaten. Hier schijnen in sonderheyt aengetoghen te worden de machtighe Hovelinghen/die haer gheweldt ende vermoghen daer sy mede verdooft zijn/sonder eenich achter dencken tot onderdruckinghe der vromer misbruycken.

1 Eenen Psalm Davids/voor Jeduthun/
voor te singhen.
2 MYn ziele is stille a tot God/die helpet
my.
3 Want hy is mynen b † troost / mijn
hulpe/mijn beschuttinge/dat my geenē val
storten sal/hoe groot hy oock is.
4 Hoe langhe stellet ghy allen eenen c † na
dat ghy hen verworcht/als een hanghende
wandt ende verschuerden muer?
5 Sy denckens lechts /hoe sy hem dempen:
bevlijtighen hen der leugen/gheven goede
woorden/int herte daerentegen vloecken
sy Sela.
6 Doch mijn ziele bestaet alleē op God/wāt
hy is mijn hopeninghe.
7 Hy is mijnē troost mijn hulpe/ende mijn
beschuttinghe/dat ick niet vallen en sal.
8 By God is mijn Heyl/mijn eere/dē Rotz
steen myner Stercke/mijn Toeversicht is
op God.
9 Hoopt op hē alle tijt/Lieve liedē/v schud
det uwe herten voor hem wt/God is onse
Toeversicht. Sela.

Maeren

Dat desen volke meer gesichters verwerckt zijn. diese te ruste ghebracht ende geredder hebben/siet mē allenthalven in den boecken der Richteren ende Coningen. Andere duyden dit treckē/de Kiste des Verbonds onder Saul veracht.
f 1. Para. 13. Psal. 108.7.
g Dat is Ick rekene wat ick voor volc hebbe.
h Dat is/ Die ter tijt des vredes met Leere/ niet met Wapenen regeert.
i Dat is/ Myne Onderdanen.
k Heeft alles wat seker ende vast is.
l Dat is/ niet op onse macht/ maer op uwe macht dat ghy wat ghy ons doet.
a Psal. 18 19 ende 91. 9. Syrac. 34.16
b Dat is/ Dat ick v love ende eē roepe als eenen God: welcker wy int eerste gebot Gode te loven.
c † An. geeft eenige dien/ die etc.
a Dat is/ Sy is te vreden laet God regeren murret ende wordet niet/ maer lijdet haer ende bestaet.
b † And. Rotz of Vels.
c † An. nae ghy sullet alle omkomē als etc.

10 Maer en teghen de menschen zijn doch
niets. Grootslieden e feylen oock: sy we-
gen weyniger dan niets / so vele harer is.
11 f Verlaet v niet op onrecht ende g † rovel:
houdet v niet tot sulcke, dat niets is: valt
v Rijckdom toe / so hanget het herte niet
daer aen.
12 God heeft een woort ghesproken / dat
hebbe ick somtijts ghehoort / dat God al-
leen machtich is.
13 Ende ghy Heere zijt ghenadich / h ende
betaelt eenen yeghelicken / als hy het ver-
dient.

Den lxiij. Psalm.

1. Beklaght hem den gantschē Psalm / sijns afwesens van den volcke ende dienst Gods te Jerusalem / eñ maecht een syne verghelijckinge eens lands / daer Gods woordt eñ dienst niet en is / met eener waterlooser woestijne / 10. aent eynde beschuldicht hy syne wedersakers / eñ dreycht hen die zijns quaets een oorsake waren. Wert wel ghebeden van dien / dien Gods woort door Tyrannen gheweert wert.

1. Eenen Psalm Davids / a doe hy was in
der Woestijne Juda.
2 GOd ghy zijt mijn God / b vroech wake
ick tot v: mijn siele dorstet na v / mijn
vleesch verlangt na v / in eenen droo-
ghen ende dorren lande / daer geen water
is.
3 Aldaer sie ick na v in uwe Heylichdom /
woude geerne aenschouwen uwe c macht
ende eere.
4 Want uwe goedertierenheyt is beter
dan het leuen: myne lippen prijsen v.
5 Aldaer woude ick v geerne louen mijn
leefdaghe / ende myne handen in uwen
Name opheffen.
6 Dat ware mijns herten vreuchde ende
d ghenoechte, wanneer ick v met vrolickē
monde louen soude.
7 e Wanneer ic my te bedde legge / so ghe-
dencke ick aen v / wanneer ick opwake, so
spreke ick van v.
8 Want ghy zijt mijn Hulper / f eñ onder
de schaduwe uwer vleugelen roeme ick.
9 Mijn ziele hangt v aen / uwe rechter
handt behandt my.
10 Sy daer en tegen staen na myner zielen /
my te overvallen: sy sullen onder de Aerde
onderwaerts varen.
11 Sy sullen int sweerdt vallen / ende den
Vossen te deele worden.
12 Doch de Coninck verheucht hē in God
g wie by hem sweert / sal h gheroemt wor-
den: want de leughenmonden sullen ver-
stopt worden.

Den lxiiij. Psalm.

1. Een sonderlinghe schoon ghebedt / teghen de leughnige aenslagen der vyanden, die de vrome eñ de Kercke altijdt in der Werelt hebben.

1 Eenen Psalm Davids / voor te singen.
2 HOort God myne stemme in myner
klaghe / behoedt mijn leuen voor den
grousamen vyandt.
3 Verberght my voor de vergaderinge der
boosen voor dē hoop der quaetdoenders.
4 a Die hare tonghen scherpen als een
sweert: die met harē vergiftigen woorden
ooghen / als met pijlen.
5 b Dat sy heymelicken schieten den vro-
men: haestich schieten sy op hem / sonder
alle schuwen.
6 Sy zijn koen met haren boosen aenslae-
ghen / ende seggen, c hoe sy stricken leggen
willen / ende spreken: Wie kanse v sien.

e Dat is / Wie hē op menschen verlaet / die feylet / hoe groot sy ooc zijn, so en is het doch niets met hen / ende moet feylē.
f Syrac.5.1.
1.Timo.6.17
g Of / moetwillige onbillichheyt.
† And. roof.
h Mat.16.27
Job.34.11.
Jere.17.16. ende.32.19.
Roma.2.6.
1.Cori.3.4. ende.14.12.
Galat.6.5.
Apoca.2.23. ende.22.12
a 1.Sa.22.23 ende 24.
b Psal.119.16 ende 143.6.
c Dat is / Ick woude gheerne by uwen Gods dienste zijn / daer ghy machtich zijt eñ gheeert wordt / maer nu moet ic hier zijn inder woestijne.
d Of / herten lust / vrolicheydt.
e Deut.6.7.
f Psal.17.5.
g Deut.6.13 ende 10.20.
h Of / ghepresen.
a Psal.57.5
b Psal.11.3.
c 1.Sam.18 17.21.
d Of / God siet se selfs niet.

7 Sy dichtē schalckheyt / e † ende houdent
heymelick, zijn verslaghen / ende hebben
listige schalcks stucken.
8 Doch God salse haestich schieten / dat
het hen f wee doen sal.
9 Haer eyghen tonge salse vellen / dat harer
bespotten sal, wie se siet.
10 Ende alle menschen die het sien / sullen
seggen: Dat heeft God ghedaen: ende
mercken, dat het zijn werck is.
11 De rechtveerdighe sullen hen des Heeren
verblijden ende op hem vertrouwen / ende
alle vrome herten / sullē hen des beroemen.

Den lxv. Psalm.

1 Eenen liefslicken Psalm / vervatet vooraen een danck segginge, 4. daer na een ghebedt om vergevinge der sonde / om bestandichheyt inde woorde eñ verhooringe / 10 ten laetsten vertelt hy Gods weldaden in werrlicken leven / dat hy vrede geeft / het Landt seghent etc. Also dat het gantsche Jaer zy als eenen lustighen krantz van Gods weldaden ghemaeckt. Sommighe beduyden de woorden deses Psalms in hoogeren verstande / vant Rijcke Christi / ende den Nieuwen Testamente / ende dat wt oorsake des derden ende sesten verses: want sodaner Prophetien is niet weynich / die met ghelijcken verkreden verwickelt zijn.

1 Eenen Psalm Davids ten liede / voor te
singen.
2 GOd / men loeft v in der a stilheyt te
Zion / ende v betaeltmen gheloften.
3 Ghy verhoort het ghebedt / daerom
koemt alle vleesch tot v.
4 Onse misdaet drucket ons hart / ghy
woudet doch onse sonden vergeuen.
5 b Wel dien / dien ghy verkieset, ende tot
v laet / dat hy woone in uwe houen: die
heeft rijcken troost van uwen Huyse, uwen
Heyligen Tempel.
6 Verhoort ons na der wonderliche ghe-
rechticheyt / God onse Heyl / die ghy zijt de
toeversicht aller op Aerden / ende verre aen
de Zee.
7 Die de Berghē vast settet inn syne kracht /
ende c gherustet is met macht.
8 d Die ghy stillet het bruysen des Zees /
het bruysen harer wallen / ende het e woe-
den der Volcken.
9 Dat hem ontsetten / die aen den seluen
eynden woonen / voor uwe f teeckenen:
ghy maket vrolick alles wat hem herwt
maket / beyde des morghen ende avondts.
10 Ghy besoeckt het Landt ende wateret /
eñ maket seer rijcke: g Gods springborne
heeft de volheyt: ghy laet haer koornen
wel ghelucken: want also bouwet ghy het
Landt.
11 Ghy drencket syne voren / ende vochtet
dat gheploecht is: met reghen maket ghy
het weeck / ende segenet syne vruchten.
12 Ghy kroonet het Jaer met uwen goede /
ende uwe h voetstappen druppen vā vette
13 De wooninghen in der Woestijne zijn
oock vett, dat sy druppen / ende de kleyne
Bergen zijn rontom lustich.
14 De driesten zijn vol Schapen / eñ de lan-
douwen staen dick met koorne / datmen
juychet ende singhet.

Den lxvj. Psalm.

1. Een dancksegginghe / dat God zijn Volck eñ Kercke / hoe wel hyse met cruyce beladet / dan noch niet en verlaet / maer gheweldichlick te syner tijt verlost, ghelijck als hyse verlost heeft in de Roode Zee / voor den Tyran Pharao.

e † Anders In sulcker betrachtinge gebruyecken sy allen vlijt / een yegelick inwendich in der diepte zijns hertē.
f Dat is / Dat sy het voelē sullē.
Desen Psalm louet God vā goeden vredesamen tijts haluen.
a Dat is / In der ghedult, daermē hem lijdet eñ stille is / etc.
b Eph.1.4.11
c Dat is / Ymmer vooraen eñ meer goedes te doen
d Psal.89.9 Mat.8.26.
e Of / opwoelen.
f Dat is / het zijn eens hel groote wonderwercken / wanneer God vrede houdt / ende stueret den onvreedsamen: so gaet dan eñ verwandelt hē beyde de menschen eñ het vee / welckes in den Krijch nz zijn can.
g Gods springborne / is zijn Landt ende Volck. Psalm.46.
h Dat is / Waer hy gaet, daer wast het wel.
† And. wage leesen / of wolcken.

a Psal.100.1. Apoca.15.3.
b Dat is/ Dat sy tegē v vroeghen.
c Exod.14.22 Josu. 3.16.
d Psal.32.13 Hiob.28.25 2 Para.16.9 2 Mach.9.5 Syra. 23.27
e Dat is/ Sy sullen niet ouerwinnē noch vouē blijuē/ hoe hooch sy oock hen verheffen.
f Deut.8.2. 2.Par.32.31 Sapi.3. 5. Syra. 2. 5. Pro.17. 3. 1. Pet.1. 6.
g † Anders stricke.
h Esa.43.2. Dani.3. 23.
i Eccle.5.3. Deut.23.21.

1 Een Psalmliedt / voor te singen.
2 Juychet a Gode / alle landen: Lofsinget
ter eeren synen Name/ roemt hem heer-
licken.
3 Spreeckt tot God: Hoe wonderlick
zijn uwe wercken: het sal uwe vyanden b
faelgeren/ voor uwer grooter macht.
4 Alle landt bidde v aen/ ende lofsinge v/
Lofsinghe uwen Name; Sela.
5 Koempt herwaerts / ende siet aen de
wercken Gods/ die so wonderlick is met
synen doen/ onder dē menschen kinderen.
6 c Hy verandert de Zee int droghe/
datmen te voete ouer het water gaet: des
verheugen wy ons in hem.
7 Hy heerschet met zijn ghewelt eewich-
lick / d syne ooghen aenschouwen op de
Volcken: de afvallighen sullen hen niet e
verhoogen konnen. Sela.
8 Louet ghy Volcken onsen God / latet
synen roem wijdt luydtbaer worden.
9 Die onse zielen int leuen behoedt/ ende
laet onse voeten niet slibberen.
10 Want God ghy hebt ons f versocht / ē
gelontert/ als het Siluer geloutert wort.
11 Ghy hebt ons laten in den g † Torren
werpen/ ghy hebt op onse Lendenen eenen
last ghelept.
12 Ghy hebt menschen laten ouer onsen
Hoofde komen: h wy zijn in vyer ende
water ghekomen/ doch ghy hebt ons we-
ghevoert ende verquickt.
13 Daerom wil ick met brandtoffer gaē in
v Huys/ i ende v myne gheloften betalen.
14 Also ick myne lippen hebbe opgedaē/ ē
mynē mont gesprokē heeft in mynes noot.
15 Ick wildy vette Brandtofferen doen/
van gebrandde Rammē: ick wil v Offeren
Runderen met Bocken: Sela.
16 Koemt herwaerts / hooret toe / alle die
ghy God vreeset: ick wil vertellen wat hy
aen myner zielen ghedaen heeft.
17 Tot hem riep ick met mynen monde/
ende prees hem met myner tongen.
18 So ick wat onrechts voor hadde in my-
ner herten/ so soude de Heere niet hooren.
19 Daerom verhoort my God / ende merct
op mijn smeecken.
20 Gheloeft sy God/ die mijn ghebedt niet
en verwerpt / noch syne goedertierenheyt
van my wendet.

Den lxvij. Psalm.

1. Een ghebedt / dat het Euangelium
ghepredickt wordē mach: want daer wort
rechtschapen Gods aenghesicht / dat is
Christus ende de barmhertichheyt Gods/
inne vertoondt: Ende is hier een klare
Prophetie van dē Heydenē/ dat die Gods
volck / ende een deel des Kercks Christi
worden souden: want hy roeptse niet tot
der Besnijdinghe/ noch tot de Wet/ maer
slechs tot ghelooue ē dancksegghinghe.

a Psal.115.12 b Nu.6.25.
c Dat is/ Vrolick ē ghenadich aensien/ hē vriendelick vertoonen.
d Dat is/ verdeghet ē regeret.
Desē Psalm spreeckt gātsch voor vā Christo: daerō moet men daer op merckē: want hy voert seltsame redenen/

1 Een Psalmliet/ voor te singen op sna-
renspel.
2 God sy ons genadich/a ē segene ons:
b hy laet ons zijn c aensicht lichten:
Sela.
3 Dat wy op Aerden bekennen synen
wech/ onder allen Heydenen zijn Heyl.
4 God v dancken de Volcken/ v dancken
alle Volcken.
5 De Volcken verheugen hen ē juychen/
dat ghy de lieden rechte richtet/ ē regeret
de lieden op Aerden. Sela.
6 God v dancken de Volcken/ v dancken
alle Volcken.
7 Het Landt geeft synē vrucht/ het segene
ons God / onse God.
8 Het seghene ons God/ ende alle Werelt
vreese hem.

Den lxviij. Psalm.

1. Een schoone Prophetie van den
Kercke Christi ende Christo / daer hy seer
fijn den Koninck ē het Hooft des Kercks
inne beschrijft / dat hy soude verrijsen/ 19.
ten Hemel varen/ ende den Heyligen Geest
met synen gauen (namelick de Apostelen
ende Propheten/ door welcker woordt de
Satan soude worden ondertreden / ende
Christo zijn Kercke opgerichtet) gheuen/ 12.
Seitet hier toe van den ondergangh der
Synagoge / ende ophoudē des Wets met
haren gheprainghe/ 29. ende vermaent tot
dancksegginghe ende vlijtich bidden/ dat
Godt sodanige gauen behoude.
1. Eenen Psalm Dauids/ voor te singen.
2 God a staet op / dat zijn vyanden ver-
stroyt worden / ende die hem haten/
voor hem vlieden.
3 b Verdrijfse/ gelijck den roock verdreuen
wort: als het was versmiltet van dē vyere/
so moeten omkomen de Godloosen/ voor
God.
4 De rechtueerdigen daerentegen moeten
hen verheugen/ ē vrolick zijn voor Godt/
ende van herten hen verblijden.
5 Singet Gode / Lofsinget synen Name/
maect de bane dien/ die daer saechte henen
vaert: hy heet Heere/ ē verblijdt v voor hē.
6 c Die een Vader is der weesen/ ende een
Richter der weduwen: hy is God in syner
heyliger Wooninghe.
7 d Een God die den eensamen het huys
vol kinderen geeft / die de ghevangen we-
voert e † ter rechter tijt/ f ē laet de afualli-
ghe blijuen int dorre.
8 g God/ doe ghy voor uwen Volcke henen
toghet / doe ghy henen ghinghet in der
Woestijne/ Sela.
9 h Doe beefde de Aerde/ ende de Hemelen
druptē/ voor desen God in Sinai/ voor den
God die Israels God is:
10 Nu daerentegen geefdy God eenen ghe-
nadigen reghen/ ende v Erue dat dorre is/
verquickt ghy.
11 Dat uwe Dieren daerinne woonen kon-
nen: God ghy lauet de ellendigē met uwen
goederen.
12 De Heere gheeft het woort/ met grooten
scharen der Euangelisten.
13 De i Koningen der Heyrscharen k † zijn
onder malcanderen vrienden / ende de l
huysheere deylet den roof wt.
14 Wanneer ghy m † te velde ligghet / so
blincket als de vleugelen der Duyuen/ die
als n Siluer ende Goudt schemeren.
15 Wanneer de Almachtighe henen ende
weder onder hen Coningen setet / so wort
o † het klaer/ waer het doncker was.
16 Den Berch Gods / is eenen p vrucht-
baren Berch / een groot ende vruchtbaer
gheberchte.
17 Wat q huppelt ghy groote Berghen?
God heeft lust op desen Berch te woonen/
ende de Heere blijft oock altoos aldaer.
18 Der r Wagenen Gods is veel Duysent
mael Duysent/ de Heere is onder hen in dē
Heyligen Sinai.
19 s Ghy zijt in de hoochte ghevaren/ ende
hebt de ghevanckenisse ghevanghen: ghy
hebt gauen ontfangē t † voor de menschē/
oock de u afvallighen/ dat Godt de Heere
dan noch aldaer blijuen sal.
20 Gheloeft zy de Heere daechlicks/ God
leyt ons ē last op/ doch hy helpet ons ooc.
Sela.
21 Wy hebben eenen God die daer helpt/

ē woorden na v letter.
a Nu.10.35.
b Psa 37.20 Sapi.5.15.
c Deu.10.18 Psal.146. 9.
d Psal.113.21
e † Anders geschickelic
f Psal.66.7.
g Exo.13.21
h Exo.20.18 Judic.5. 3.
i Dat zijn de Apostelē/ die eēdrachtich leeren.
k † Anders vliedē ende ontlopen.
l Heet op hebreisch ē huysvrouwe ende spreect hier van der Kercken ē Bruydt Christi.
m † Anders tusschen dē ouenen oft drijuoetpotten.
n Dat is/ Roodt ende witt/ als ē Heyr van harnasch ē vaneren schijnet.
o † And. sy witt als de snee in Salmon.
p Opt hebreisch/ vett/ dat is/ een goet Landt/ ende niet kale berghen.
q Dat is/ Roemet/ trotzet ende pochet ghy op uwe heerlicheyt?
r † An. tuyte rijc Gods etc. duysent Engelen/ de Heere is onder hen in Heylichdō als in Sinai
s Dani.7.10 Apoca.5.11
Ephe. 4. 8.
t † Anders onder den.
u Dat is/ Christum moetē lijdē ooc syne vyanden.
Mat.11.27.

eñ de Heere Heere/ die vand doot verlosset.
22 Doch God sal den kop syner vyanden versmyten/ met tsamen haren x Hayrschedel/ die daer voortvaren in harer sonde.
23 Doch spreeckt de Heere: Ick wil onder den y Vette sommige halen. wt der diepte des Zees wil ick sommighe halen.
24 Daerom sal uwen voet inder vyanden bloet gheverwet wordẽ/ ende uwe Honden sullen het lecken.
25 Men siet God / hoe ghy daer henen trecket/ hoe ghy myn God ende Coninck daer henen trecket in Heylichdom.
26 De Sangers gaen voor henen/ daer na de Speellieden / onder de Maeghden die daer bommen.
27 z † Loeft God den Heere in de Vergaderinghen/ voor der a Fonteyne Israels.
28 Daer heerschet onder hen de kleyne Ben Jamin/ de Vorsten Juda met haren Herpen/ de Vorsten Sebulon/ de Vorsten Naphthali.
29 V God heeft v b † Rycke opgerichtet: dat selue woudet ghy God ons stercken/ want het is v werck.
30 Om ws Tempels wille te Jerusalem/ sullen v de Coninghen gheschencken toe voeren.
31 c † Scheldt het v Gedierte int riet. het Rotte der Ossen onder e haren Kalueren/ die daer f vertreden om gheldts wille: hy verstroyt de Volcken / die daer gheerne krijghen.
32 De Vorsten wt Egypten sullẽ komen/ Moorenlandt sal syne handen wtstrecken tot God.
33 Ghy Coninckrijcken op Aerden singhet Gode/ lofsinghet den Heere. Sela.
34 Dien/ die daer vaert indẽ Hemel ouer al van aenbeginne: siet/ hy sal g syner donder kracht gheuen.
35 Geeft Gode de h Macht: zijn Heerlickheyt is in Israel / ende syne Macht in de Wolcken.
36 God is wonderlick in zijn Heylichdom: hy is een God Israels / hy sal den volcke macht eñ kracht gheuen: ghelooft zy God.

x Dat is/ het Koninckrijcke ende Priesterdõ der Joden/ daerom dat sy blijuen in ongelooue.
y Dat is/ Wt den Volcke Israels/ dat rijcke ende heerlick was / van Gods wegẽ.
z † An. Laeft God in de vsamelinge eñ dẽ Heere/ (ghy die zijt vander afkoemste Israels.)
a Dat is/ voor het Rijcke Christi/ dat begonnen heeft/ spruyt ende wast.
b † Anders Stercke.
c † An. Men sal v buckẽ met geslagẽ gelde / so de hoopen der Lanceuoerders/ tsamẽ met de Rottẽ der Ossen onder den Kaluerẽ der volcken der Roouer / eñ de volcken die daer geerne krijgẽ verstroyet.
d Dat zijn de valsche Leeraers met haren hoopen.
e Dat is/ onder haren volcke.
f Dat is/ Gelijck als de groote Hengstẽ het water toe treden/ ende modderich maken/ dat het niet te drincken deucht: also taertredẽ eñ maken modderich alle Rottenghesten de Heylige Schrifture.
g Dat is/ syner predikinghe.

Den lxix. Psalm.

1. Een gebedt Christi/ aent Cruyce met doodes smertẽ beangstet om onser sonden wille: ende biddet om verlossinghe syner Kercken haluen: als hy seyt : 7. Laet niet te schandẽ/ etc. 23. Der Synagoge vloeckt hy/ ende verworyt se. Eñ dewyle het een sonderlinghe Prophetie is / heeft hy den Psalm eenen naem ghegeuen/ van Lelien ende Roosen.

1 Eenẽ Psalm Dauids vandẽ a † Roosen/ voor te singhen.
2 God/ helpt my/ b want het water gaet my tot aen de ziele.
3 Ick versincke in diepẽ c slijm/ daer gheenen grout is: ick ben in diepe wateren/ ende de vloet wil my versuppen.
4 Ick hebbe my moede gheroepẽ. mynen hals is heesch: d † het ghesichte vergaet my/ dat ick so langhe moet harden op mynen Godt.
5 Die e my sonder oorsake haten dier is meer/ dan ick hayrs op dẽ hoofde hebbe: die my onbillicken vyandt zijn / ende my verderuẽ/ zijn machtich: ick moet betalen dat ick niet gherooft en hebbe.
6 God/ ghy weet myne dwaesheyt/ ende myne schulden en zijn v niet verborghen.
7 Laet niet te schandẽ wordẽ aen my. die uwer verwachten/ Heere Heere Zebaoth/ laet niet schaemroodt worden aen my/ die h v soecken/ God Israels.
8 f Want om uwent wille draghe ick versmaetheyt/ myn aenghesicht is vol schandẽ.
9 g Ick ben vreemdt ghewordẽn mynen broederen / ende onbekent myner moeder Kinderen.
10 h Want ick yuere my schier ter doot om v Huys / i ende de smaetheydt dier / die v schenden/ vallet op my.
11 Ende ick weene k eñ vaste bitterlicken/ ende men spottet myner daer toe.
12 Ick hebbe eenen sack aengetogen / doch sy maken eenen spot daerwt.
13 Die inder poorten sitten/ l wasschen van my/ eñ inden Ghelagen singtmen van my.
14 Ick daerentegen bidde Heere tot v/ indẽ aengenamen tyt: God / door uwe groote goedertierenheyt/ verhoort my/ met uwer trouwer hulpe.
15 * Verlost my wt den dreck/ dat ick niet en versincke/ dat ick verlost worde vã mynen Haters/ ende wt den diepen water.
16 Dat my de watervloet niet en versuppe/ ende die diepte niet en verslinde/ eñ het hol der kuylen hem niet bouen my toe en doe.
17 Verhoort my Heere / want uwe goedertierenheyt is troostelick: keere v tot my/ na uwer grooter barmherticheydt.
18 Eñ en verberght v aenghesicht niet voor uwen knecht / want my is m angst: verhoort my haestelick.
19 Maeckt v tot myner zielen/ eñ verlostse/ verlost my om myner vyanden wille.
20 Ghy weet myne smaetheydt/ schande eñ schaemte: myne Wedersakers zijn alle voor v.
21 Den smaedt verbreeckt my myn herte/ eñ krencket my: ick wachtede / of het yemanden iammerde/ doch daer en was niemandt: eñ op Troosters/ doch ick en vinde gheene.
22 n Eñ sy gheuen my galle te eten/ eñ edick te drincken in mynen grooten dorst.
23 o Haren Disch moet voor hen tẽ stricke worden/ tot vergeldinge/ eñ tot eenen val.
24 Hare ooghen moeten duyster worden/ dat sy niet en sien: ende hare Lendenen laet altyts slackeren.
25 Ghiet v ongenade op haer/ ende uwen grimmigen toorn grijpese.
26 p Hare wooninghe moet woest worden/ ende daer en sy niemant die in hare Hutten woonen.
27 Want sy veruolgen dien ghy gheslagen hebt/ eñ roemẽ/ dat ghy die uwen seer slaet.
28 Laetse in een sonde ouer de ander vallen/ q dat sy niet komẽ tot uwer gerechticheyt.
29 Delchtse wt r den Boeck s der leuendighen/ dat sy met den Rechtueerdigen niet aengheschreuen worden.
30 Ick doch ben ellendich/ ende my is wee: God v hulpe beschutte my.
31 Ick wil den Name Gods louen met eenen Liede / ende wil hem hooch eeren met Dancke.
32 Dat sal den Heere beter bevallen/ dan eenen Osse/ die hoornen eñ klauwen heeft.
33 Die ellendige sient/ ende verblyden hen: eñ die God soeckẽ/ dien sal het herte leuen.
34 Want de Heere hoort de Armen/ ende en veracht syne Gheuangenen niet.
35 t Hem loue den Hemel / Aerde / ende de Zee/ ende alles dat hem daer in verruert.
36 Want God sal Zion helpẽ/ eñ de Steden Juda bouwen/ datmen aldaer woone/ eñ die besitte.
37 u Ende het zaet syner knechten sullense eerven/ ende die synen Name beminnen/ sullen daer in blijuen.

h Dat is/ het Rijc: laet hem een Heere zijn.
a † Anders Lelien/ of Violetten.
b Jone.2.6.
c Of/ modd.
d † An. myn ooghen zyn beswueken/ verwachtẽde na mynẽ God.
e Psal.35.19. Joan.15.25
f Mat.10.22 ende 24.9.
g Psal.88.9. Hiob.19.14
h Psal.119.139. Joan.2.19
i Rom.15.3.
k Jone.3.5.
l Dat is/ vertellen/ etc. ende inden drinckstuben of drinckgelagẽ/ etc.
Hiob.30.9.
* Thre.3.62 Ezech.33.32
m Of/ bãgen.
n Mat.27.48 Joan.19.28
o Dat is/ hare predicken eñ leerẽ/ daer sy hen mede vermeynen te spijsen.
Actu.1.18. Roma.11.9
p Act.1.20 Mat.23.38
q Dat is/ en laet hen niets goede noch recht zijn.
r Exo.32.32
s Philip.4.3 Apoca.3.5. ende 20.12. ende 21.27.
t Psal.148.1
u Pro.2.21.

Den lxx. Psalm

1. Is euen eens inhouts met den voor
gaendē Psalm: want hy biddet teghen de
afvallige Synagoge/ende voor de Kercke.

1 Eenen Psalm Dauids/voor te singē/ter
a Psa.40.14 ghedachtenisse.
2 HAest v God/ a my te verlossen: Heere
b Psa.35.26. 3 my te helpen.
ende 71.13. b Sy moeten hen schamē/eñ te schā
c Psa.35.26. den worden / die na myner zielen staen: sy
ende.71.13.9 moeten c te rugghe keeren/endebeschimpt
d Hiob/31.2 worden/die my quaedt wenschen.
Prouer.17.5° 4 d Dat sy moeten wederom te schanden
worden/die daer ouer my schreyen: Daer/
daer.
5 Verheughen ende vrolick moetē zyn aē
v/die na v vraghen: ende die v Heyl lief
e Psal.35.27 hebben/ e altoos segghen: Hooch ghelooft
ende 40.17. sy God.
6 Ick doch bē ellendich eñ arm/God haest
v tot my: want ghy zyt myn Hulper ende
Verlosser/myn God en vertreckt niet.

Den lxxi. Psalm.

1. Desen Psalm is sonder Titel/misschiē
dat het een ghemeyn ghebedt zy der gant-
scher Kercken/van allen tyden herwaerts/
voor de behoudinghe des woorts/ eñ ver-
lossinge vanden Tyrannen eñ veruolgers/
die de Kercke/ghelyck als tot allen tyden/
also in sonderheyt in den laetsten tydē/als
in haer ouderdom/hebben sal: want dā sul-
len de Geest eñ andere gauen also niet als
inder eersten Kercken/ende onder den Pro
pheten/inswanghe gaen.

a Psal.7.1. 1 HEERE/ a ick betrouwe op v/ en laet
ende 25.1. my nemmermeer te schanden wor-
ende 31.1. den.
Syrac.2.12. 2 Verlost my door uwe gherechticheyt/ eñ
helpt my wt:neyght uwe ooren tot my/ eñ
helpt my.
b† An.Rotz 3 Zyt my eenen sterckē b† Troost/daerhe-
nen ick altoos vlieden mege/ ghy die toe
geseyt hebt my te helpē:wāt ghy zyt myn
Rotzsteen ende myn Burcht.
4 Myn God helpt my wt der hāt des God
loosen/wt der hant des onrechtueerdigen
ende Tyrannen.
c Psal.22.10 5 c Want ghy zyt myn Toeuersicht Heere:
ende 91.9. myn hope van myner ieughet aen.
Syra.34.16 6 Op v hebbe ick my verlatē van moeders
d Jerem.1.5 lyue aen: d Ghy hebt my wt mynes moe-
ders lyf ghetoghen/mynen roem is altoos
van v.
7 Ick ben voor v elē als een wonder/doch
ghy zyt myn stercke Toeuersicht.
8 Laet mynen mont uws roems ende uws
prys vol zyn daghelicks.
9 e Verworpt my niet in mynē ouderdom/
e Psal.71.18 verlaet my niet/wanneer ick swack worde
10 Want myn vyandē spreken tegen my/eñ
die op myn ziele houdē/ f beradē haer met
f Psalm.2.2 malkanderen.
11 Ende spreken: God heeft hem verlaten:
iaecht na/ende grypt hem:want daer en is
gheen Verlosser.
12 God/weest niet verre van my:myn God
haest v/my te helpen.
13 g Schamen moeten hen/eñ omcomen/die
g Psal.35.26 myn ziele tegen syn:met schande eñ schimp
ende 70.3. moeten sy ouerschuddet worden/ die myn
ongheluck soecken.
14 Ick ymmers wil altoos h† herdē/eñ wil
h† And.ver- altoos uws roems meer maken.
wachten. 15 Mynen mont sal vercondighen uwe ge-
rechticheyt/ daghelicks v Heyl/ die ick niet
alle tellen en kan.

16 Ick ga henē inder cracht des Heeren:Hee
re ick pryse alleen uwe Gherechticheydt.
17 God/ghy hebt my van ieught op geleert/
daerom vercondighe ick uwe Wonderen.
18 Oock i verlaet my niet God inden ouder- i Psal.71.9
dom/wanneer ick grau worde/* tot dat ick * Deu.6.20
uwen arm vercondighe kindts kinderen/
ende v kracht/ allen die noch coemen sul-
len.
19 God/uwe gherechticheyt is hooch/ ghy
die groote dinghen doet: God wie is v ghe-
lyck?
20 k Want ghy laet my beproeuen vele ende k 1.Sam.2.6
grootē angst/ende maket my weder leuen- Tobie.13.2.
dich/eñ halet my weder wt der diepten der Sap.16.13.
Aerden op.
21 l Ghy maket my seer groot/ende troostet l 2.Sam.7.9
my weder.
22 So dancke ick ooc v met Psalterspel voor
uwe trouwe/myn God:ick lofsinge v op der
Harpen/ghy Heylighe in Israel.
23 Myne lippē/ende myn ziele/die ghy ver-
losset hebt zyn vrolick/ende lofsinghen v.
24 Oock dichtet myn tonge dagelicx van u-
wer gerechticheyt:m want schamen moetē
hen ende te schanden worden/die myn onge m Psa.35.26
luck soecken. ende 40.15.
ende 70.3.
ende 71.13.

Den lxxii. Psalm.

. Een sonderlinge Prophetie vandē Ryc
ke Christi/ende Christo selfs/Dat hy God
sy:5. Want hem (seyt hy) salmen vreesen/so
langhe/etc. Item/ 11. Alle Coninghen
sullen hem aenbidden/ etcet. Dat in zyn
Ryckē zy/ vergheuinghe der sonden. 7. O
uervloedige gerechticheyt. 4. Verlossinghe
der ellendigen ende armen: welcke weldadē
hy hooch prijst.12. seyt oock daerby vā het
cruyce/dat/die onder desen Rycke zyn/haere
vyanden hebben/eñ ghemoordet wordē.14
daer hy dan noch in troostet/dat dese haere
doot niet schandelic noch voos/maer gans
dierc gheachtet wort door Christo.17. Aen
het eynde wort hier toe ghesettet/ vanden
Dienst der Kercken/van wtkondinghe der
weldaedt Christi.

1 Des Salomons.

GOd / gheeft v Gherichte den Coninck/
ende v Gherechticheydt des Coninckx
sone.
2 a Dat hy v Volck b† brenghe tot der a Deu 17.18
Gherechticheydt/ende uwe ellendigen ver- b† An.richte
losse. met gherech
3 Laet de Bergen dē vrede brenghen onder ticheydt/ eñ
het volck/ende de cleyne Bergen de gerech uwe becom-
ticheyt. merden met
4 Hy sal het ellendich volck by dē rechte be gerichte.
houden/ende den Armen helpen/eñ de laste c Psa.89.30
raers versmyten. 37.
5 Men sal v vreesen/c so langhe de Sonne
ende Mane duert/van kinde tot kints kin d als Gideō
deren. ghescheide/
6 Hy sal afvarē/als dē regen op het d† Velt/ Iudicu.6.37
als de druppen die het Landt vochtighen. † And.ghe-
7 Te synē tyde sal bloeyen de Rechtueerdi- mayde.
ge/eñ grooten vrede/tot dat de Mane niet e Exo.23.31.
meer en is. 1.Reg.4.21.
8 e Hy sal heerschē vander eener Zee tot aē Psal.80.12.
de ander/ende vanden f water aen/tot der Zacha.9.8.
Werelt eynde toe. f Dat is/vā
9 Voor hem/sullē hen neygen die inde Woe de Jordane.
stenen zyn/ende syne vyandē sullen het stof g 1.Reg.10.1
lecken. Esaie.60.6.
10 g De Coningen aen de Zee/eñ inden Ey- Matt.2.11.
landē/sullen Geschencken brengen: de Co- Een Coninc
ningen wt Ryck Arabien ende Seba/sullen der armen
Gauen toeuoeren. roepende. A

Alle

11 Alle Coninghen sullen hem aenbidden: alle Heydenen sullen hem dienen.
12 Want hy sal den Armen verlossen / die daer schreyet: ende den Ellendighen / die gheenen hulper en heeft.
13 Hy sal ghenadich zijn den h kleynen ende armen / ende den zielen der armen sal hy helpen.
14 Hy sal hare zielen wt der bedriegerie ende i wreuel verlossen / ende haer bloedt sal diere gheachtet worden voor hem.
15 Hy sal leuen / ende men sal hem vanden goude wt Rijck Arabien geuen / ende men sal altoos voor hem bidden / daghelicx salmen hem louen.
16 Op Aerden bouen op den Berghen sal k † het koorne dick staē / zijn vrucht sal l beuē als Libanon / ende sal groenen inden steden / als gras op Aerden.
17 Synen Naem sal eewichlick blijuen: so langhe de Sonne duert / sal synen Name op de nakomelinghen m reycken / eñ n sullen door den seluen gesegent zijn: alle Heydenen sullen hem prijsen.
18 Gheloeft zy God de Heere / de God Israels. o die alleene Wonder doet.
19 Ende gheloeft zy synen heerlicken Name eewichlick / ende alle Landen moeten syner eere vol worden. Amen. Amen.]

De ghebeden Dauids des soons Isai / hebben een Eynde

Den lxxiij. Psalm.

1. Is ghelijcken inhoudts met den xxxvij. Psalm: ende veruatet een schoone leere / dat wy ons door gheruepne ergherniß se int cruyce der Godvreesenden in desen leuen / ende voorspoet der Godloosen niet der ergheren laten: maer ons in onse ellende troosten in den woorde / ende sien met ghedult op der Godloosen wrake / die God te syner tijt aen hen oeffenen wil.

1 Eenen Psalm Assaph.
Israel heeft dannoch God ten trooste a wie slechs van reynen herten is.
2 b Ich dannoch hadde schier gestruyckelt met mynen voeten: mijn treden haddē bynae ghesl[i]bbert.
3 Want het verdroot my op de Grootsprekers / doe ick sach dat het den Godloosē so wel ginck.
4 Want sy en zijn in gheen perijckel des doots / maer c † staen vast als een Palleys.
5 Sy en zijn niet in ongheluck als ander lieden / ende en worden niet als ander menschen gheplaecht.
6 Daerom d † moet haer trotzen kostelick dinck zijn / ende haren wreuel moet wel ghedaen heeten.
7 Haren persoon e † pruyst hem als eenen vetten balch: sy doen wat sy f slechs gedencken.
8 Sy verwieten alle dinck / ende spreken quaet daervan / ende spreken ende laste / en hooch hierin.
9 Wat sy spreken / dat moet vanden Hemel afghesproken zijn: wat sy seggen / dat moet gelden op Aerden.
10 f † Daerom valt hen haer gemeyn Volc toe / ende loopen hen toe met hoopen / als water.
11 Ende spreken: Wat soude God na ghenen vraghen: wat soude de Hoochste hare achten?
12 Siet / dat zijn de Godloosē: die zijn geluc salich in de Wereldt / ende worden rijck.
13 g Sal het dan te vergeefs zijn / dat myn

h Of, slechten, verworpen
i Of, moetwilliger onbillicheydt / schamperheydt.
k † Anders. slechs een hantvol koorns saeyt ende zijn etc.
l Dat is, dē Berch Libanō staet die he van boomē / eñ beeft wanneer de wint waeyt: also dicke sal oock het Euāgelium staen eñ beuen inden steden. Dat is, het Euāgelium ende de Christenen sullen rijckelijck wassen ende toenemen.
m Dat is / mē sal synē Naē altijts predikē / vā gheslachte: tot gheslachte hoewel de Oude sterue / so doen het doch de Nacomelinghen
n Gen. 12:3. ende 21.18.
o Judi. 13.19 Psa. 136.4.
a Een reyn herte is / dat hē hout aen Gods woort. reyn ende louter. Psa. 25.4. Matth. 5.8.
b Jiob 21.7. Jeremi. 12.1 Habac. 1.13. Malc. 3.15.
c † An. zijn het ende machtich Psal. 94.3.
d † Anders. maectse hare ouermoedicheyt verwaent / eñ de Mantel moetwilliger onbillicheyt ouerdecktse.
e Streect de borst wt /

hert te onstraffelick leeft / ende ick myne handen in onschuldt wassche?
14 h Ende bē geplaecht dagelicx / ende mijn straffe is alle morgen voorhanden?
15 Ick hadde oock schier also gesept / als sy: doch siet / daermede hadde ick verdoemt alle uwe kinderen / die oyt gheweest zijn.
16 Ick dachte daer na / dat ickt begrijpen mochte / doch het was my te swaer.
17 Tot dat ick ghinck in het i Heylichdom Gods / ende merckte op haer eynde.
18 Doch ghy settetse op het glatte / eñ stortet se te gronde.
19 k Hoe worden sy so haest te niete: sy gaen onder / ende nemen een eynde met verschricken.
20 Als eenen droom / wanneer eener opwaeckt / so maeckt ghy Heere hare l Beelden inder Stadt versmaedt.
21 Doch het doet my wee int herte / ende steeckt my in myne nieren.
22 Dat ick moet een sot zijn / ende niets weten: ende moet, als een Dier zijn voor v.
23 Dan noch blijue ick allewege by v: want ghy houdet my by myner rechterhandt.
24 Ghy leydet my na uwen rade / ende nemet my eyndelick met eeren aen.
25 Wanneer ick slechs v hebbe / so en vrage ick niets na Hemel ende Aerde.
26 Wanneer my ooc lijf ende ziele versmachtede / so zijt ghy doch God alletijdt mijns herten troost / ende m mijn deel:
27 n Want siet / die van v wijcken / sullen om komen: ghy brenget om alle die / die teghen v hoererie bedrijuen.
28 Doch dat is mijn vreucht / dat ick my tot God houde / ende mijn toeuersicht sette op den Heere Heere / dat ick verkondige alle uwe v Doen.

Den lxxiiij. Psalm.

1. Een Prophetisch ghebedt / voor het Volck Gods / ende den Tempel of Godsdienst / tegen de Heydenē / die het Volck souden wech voeren / ende den Tempel verwoesten als door de Chaldeen / ende daer na door den Antiochum ghescheidt is.

1 Een onderwijsinghe Assaph.
God / waerom verstoot ghy ons so gheheel / ende zijt so grimmighen toornich / ouer de Schapen uwer Weyde?
2 Ghedenckt aen uwe Ghemeynte / die ghy van a outs her verworuen / b ende v tē Erfdeele verlost hebt / aen den Berch Zion / daer ghy op woonet.
3 Tredt op hen met voeten / ende stootse gansch te gronde: de vyant heeft alle dinck verdoruen int Heylichdom.
4 Vwe Wederspannighe brullen in uwe v † Huysen / ende setten hare Afgoden daerinne.
5 Men siet de Axe bouen blicken: alsomen in een Woudt houwet.
6 Ende verhouwē alle zijn schutwerck / met Bylen ende Baergien.
7 e Sy verbernen v Heylichdom: sy ontwijen de Wooninghe uws Naems te gronde.
8 Sy spreken in harer herten: Laet ons hen verooruen / sy verbernen alle f Huysen Gods inden Lande.
9 Onse Teeckenen sien wy niet / ende geen Propheeten predickt meer / ende g † gheen leeraer leert ons.
10 Och God / hoe lange sal de Wederpartijder schenden / ende de vyandt uwen Name so gantsch lasteren?
Waerom m wendet ghy uwe hande af / ende uwe

Dat is / Hy zijn het / dat is / rijck / machtich in eerē daer om pruyssē sy hen / willen voor eñ bouen aen zijn / eñ voor allen gesien zijn: wat sy doen / dat moet recht eñ fijn zijn: wat sy spreken / dat is kostelijck dinc / dat hare pracht eñ hooveerdicheye / door een eere eñ cyrae: ghehouden worde.
Wat doch andere spreken eñ doē / dat moet stincken eñ niets zijn: haer tonge regeert indē Hemel ende Aerde. † An. haer oogen puylen wt van vetheyt / ssp: etc
† Anders. Keert hem zijn volck daer henen / eñ hē worē water met vollen Bekeren ingeschoncken. Ende spreken: Hoe soude het God weten? Hoe soude opmercken by den Hoochsten zijn?
g Mal. 3.14
h Psal. 28.3.
i Waer men Gods woort hoort / ende sulcke saken recht leert verstaen.
k Psal. 37.16 35.
l Dat is / haer tijtlick wesen welc slechs een beelt ende schijn is. Psalm. 90.5 Esaie 29.7. Jiob 20.8.
m Nu. 18.20 Psalm. 16.5.

uwe rechterhandt/so gansch van uwen h Schoot?
12 Doch God is myn Coninck van ouds af/die alle hulpe doet/die op Aerden ghe-schiedt.
13 Ghy verdeylet de Zee door uwe kracht/ ende verbreket de koppen der i Draken int water.
14 Ghy verslaet de koppen der Walvisschē/ ende gheeftse ten spyse den volcke inder Woestyne.
15 Ghy laet herwt k Springfonteynen eñ Beken: ghy laet verdrooghen stercke stroomen.
16 Dach ende nacht is uwe: ghy maeckt dat beyde de Sonne ende Sterren haren ghewissen loop hebben.
17 Ghy settet eenen yegelicken Lande syne palen: Somer ende Winter maeckt ghy.
18 So ghedenckt doch dies/ dat de Vyant den Heere schendet/ ende een dwaesachtich volck lastert synen Name.
19 Ghy woudet doch den Ghedierte niet gheven de ziele uwer Tortelduyven / ende uwe ellendighe Dieren niet so gansch vergheten.
20 Ghedenckt aen het Verbont: want het Lant is allenthalvē iammerlickē verheert/ ende de huysen zyn verscheurt.
21 Laet den l slechtē niet met schande daer nae gaen: want de armen ende ellendighen roemen uwen Name.
22 Maeckt v op God/ ende voert wt v saker/ denckt aen de smaetheyt die v dagelicx vā den dwasen wedervaeret.
23 Vergeet niet des roepens uwer vyandē: het rasen uwer wederpartyders wert hoe langher hoe grooter.

Den lxxv Psalm.

1. Desen Psalm wordt wel bediet als eñ prophetie op dē persoō Christi/ die daer als een Koninck regeert/ door zyn Woordt inder Werelt/ zyn Kercke beschermt/ ende de Synagogue met allen vyanden des Evangelijs ombrenght. Sodanich verstant beweeren het tweedde ende het laetste veers/ die sulck werck vertrauen/ dat alleen Christo door het woordt zyns Evangelij toecoemt.

1 Eenen Psalm ende liedt Assaph / dat hy niet om en quame/ voor te singhen.
2 WY dancken v God/ wy dancken v/ eñ verkondighen uwe wonderen: dat uwen Name so a na by is.
3 Want te syner tyt so sal ick recht richtē.
4 Het Lant beeft/ ende alle die daer in woonen: doch ick houde syne b Calumnen vast. Sela.
5 Ick sprack tot dē Grootsprekers: Roemt niet also/ ende tot den Godloosen: en pocht niet op c ghewelt.
6 Pochet niet so hooch op uwe gheweldt: spreeckt niet so halsterckich:
7 Het hebbe geenen noot/ noch vanden Opganck noch vandē Nederganck/ noch vanden gheberchte inder Woestyne.
8 d Want God is Richter: e die vernedert desen/ ende verhooght ghenen.
9 f Want de Heere heeft eenē Beker inder hant/ ende met stercken wyne vol ingeschōcken/ ende g schenckt wt denselven: doch de Godloose moeten alle drincken / ende den droesem wt suppen.
10 Ick dannoch wil verkondighen eewichlick/ ende lofsinghen den God Jacobs.
11 Ende wil alle gheweldt der Godloosen verbreken: dat het ghewelt der Rechtveerdighen verhooght worde.

endeⁿ 7.56. Threñ.3.24 n Jer.17.13. Hebr 10.38. a Of/ Oudts tyden af/ b Deu.4.20 ende 32.9. c Of Beleeger Wedstreuers. d Dat is/ Scholen eñ Synagogē/ daer Gods woort gheleert werdt. † Anders. Hoochtydelickē Feestē/ ende steken haer Bannieren tot teecken op. Men roemde hem als eenen/ die eñ hooch were hede/ die daer dicke boomē hieuwen: Nu doch verhouwen sy alle etc. e 1.Reg.9.7. 2.Reg 25.9. 2.Par.36.19. f Dat is/ de steden daer God zyn woort heeft als inden Scholen. g † An. Niemant onder ons weet hoe langhe. h Schoot/ dat is den Tempel/ daer God zyn Volck versamelt eñ leert: gelyck eē moeder haer kint draget eñ soocht. i Dat is/ Tyrannen: als Pharao eñ zyn Vorsten: also ooc de Walvisschen. Exod 14.27. Hiob 40.20 Esaie 27.1. k Dat is/ God bouwet Landē ende Steden/ hy verstoortse ooc weder. l Of/ verworpenen. m Dat is Die ons

Den lxxvj. Psalm.

1. Een dancksegginghe voor twee rycke gaven Gods/ dat hy der Kercken ende synē Volcke geeft zyn woort/ 4. ende daer beneven vrede/ in dien dat hyse voor der Tyrannen gheweldt beschermt/

1 Een Psalmliedt Assaph / op Snarenspel voor te singhen.
2 GOd is in Juda bekent/ in Israel is syNen Name heerlick.
3 Te Salem is zyn Tente / a ende zyn Woonīghe tot Zion.
4 b Aldaer verbreeckt hy de pylen des boghen schildt/ sweerdt ende strydt. Sela.
5 Ghy zyt heerlicker ende machtiger/ dan de c Roofberghen.
6 De Stoute moeten berooft worden/ ende ontslapen / ende alle Kryghers moeten de handt laten d sincken.
7 Van uwen schelden God Jacobs/ sincke inden slaep/ beydē peert ende waghen.
8 Ghy zyt verschrickelick: wie kan voor v staen/ wanneer ghy toornet?
9 e Wanneer ghy het oordeel laet hooren van dē Hemel/ so verschrickt het Aerdryck/ ende wordt stille.
10 Wanneer God hem opmaeckt te richtē/ dat hy helpe allen ellendighen op Aerden. Sela.
11 Wanneer menschen teghen v woeden/ so legdy eere in: ende wanneer sy noch meer woeden/ so sydy noch gherustet.
12 f Ghelooft ende houdet den Heere uwen God/ alle die ghy rontom hem zyt: brenghet gheschencken den Verschrickelicken.
13 Die den Vorsten den moet neemt / ende is verschrickelick onder den Coninghen op Aerden.

Den lxxvij. Psalm.

1. Een leere ende sonderlinghe vertroostinghe/ hoe hen treurighe herten oprichten sullen / die met swaren ghedachten ende anderen bekommeringhen onderdruckt worden: Namelicken / dat sy hen voor aen ten ghebede / ende daer na tot ernstigher nadenckinghe der wonderwercken Gods begheven. Die sulcx niet doen/ ende de ooghen alleene op het teghenwoordighe leedt besten / dien ist verghees/ dat sy smerte met smerte soecken te verdryven.

1 Eenen Psalm Assaph / voor Jeduthun/ voor te singhen.
2 ICk a roepe met myner stemmen tot God / tot God schreeye ick / ende hy verhoort my.
3 Inder tydt myner noodt soecke ick den Heere/ myn b † hant is des nachts wtghestreckt/ ende en laet niet af / want myn ziel en wil haer niet troosten laten.
4 Wanneer ick bedroeft ben/ so ghedencke ick aen God: wanneer myn herte in angst is/ so spreke ick. Sela.
5 Myn ooghen houdy dat sy waecken: ick ben so aemechtich/ dat ick niet spreken en kan.
6 Ick gedencke der ouden tyt/ der voorleden Jaren.
7 c Ick dencke des nachts aen myn Snarenspel/ eñ spreke met myner herten/ mynē geest moet d † nasoecken.
8 Sal dan de Heere eewichlick verstooten/ ende gheen ghenade meer betoonen?
9 Is het dan gantsch ende gaer wt met syner goedertierenheyt/ ende heeft de e † toesegginghe een eynde?
10 Heeft dan God vergeten genadich te zyn/ ende syne barmhertichheyt door toornē besloten? Sela.

troostelicke helpet ende behoudet. b Of/ pilaer stylen. Dat is/ de Vromē verschricken voor God: maer hy versterct se: doch de Godloosen blyvē stout/ ende gaen also onder. c Heb. hoorne/ welcke bedieden geweldt. d Spr.35.15. e 1.Reg.2.7. f Esaie.51.17 Jere.25.15. Psalm.60.5. g Dat is/ hy deylt eenen yegelicken zyn mate toe/ dat hy lyde/ doch het grontsop blyft dē Godloosen. a Psa.9.12. Esaie 8.10. b Psa.46.10 c Dat zyn de groote Coninckrycke ende Vorstē dommē: als Assyrië/ Babylon ende Egyptē/ die de Landen onder hen brachtē met stryt/ eñ also tot hen roofden. d Of/ En hebben geē huysē meer/ konnen niet staen/ zyn verzaecht. e Judi.4.15 2.Pa.20.22 2.Gen.9.35 f Dat is/ Belooft das God zyn/ al so het eerste gebot leert: ende en belooft niet dē Heyllighen noch andere/ beloftē. Spraech 5.3. a Psa.142.2 b † An. myne verbreyt haer desnachts/ ende etc. c Psa.143.5. d † An. ver-

Doch bewaer, of on

11 Doch so sprack ick: Ick moet dat lijden
de rechter handt des Hoochsten f kan alle
dinck veranderen.
12 Daerom gedencke ick aen de daden des
Heeren/ Ja ick gedencke an uwe voorledẽ
Wonderwercken.
13 Ende spreke van alle uwe Werckẽ/ ende
segghe van uwen doen.
14 God/ uwen wech is g heylich: waer is so
een machtich God/ als ghy God zijt?
15 h Ghy zijt Godt / die Wonderwercken
doet/ ghy hebt uwe macht bewesen onder
den Volcken.
16 i Ghy hebt v Volck verlost gheweldich-
lick / de kinderen Jacobs ende Josephs.
Sela.
17 De wateren sagen v God/ de wateren sa
ghen v. ende angsteden hen/ eñ de diepten
daverden.
18 De dicke Wolckẽ goten water/ de Wolc-
ken donderden/ eñ de stralen voeren daer-
henen.
19 Het donderde indẽ Hemel/ uwe blixemen
lichtedẽ op dẽ Aerdbodem/ het Aerdrijcke
beruerde hem/ ende beefde daervan.
20 Uwen wech was in de Zee/ eñ uwen pat
in groote wateren/ eñ men en spuerde doch
uwen voet niet.
21 k Ghy voerdet v Volck als een kudde
Schapen/ door Mosẽ ende Aaron.

Den lxxviij. Psalm.

1. Vertelt inden gantschẽ Psalm: Gods menichfuldige weldaden/ eñ zijns Volcks menichfuldige ercheyt ende sonde/ die alle weghe ghestraft zijn/ op dat also de lieden leerden/ God vertrouwen/ hem vreesen/ eñ syne Wet alle ghehoorsaem zijn.

1 Een onderwijsinghe Assaph.
HOort mijn Volck / mijn Wet / neycht
uwe Ooren tot der reden mijnes
mondts.
2 a Ick wil mynen mondt op doen te spre-
ken/ ende oude gheschiedenissen wt spre-
ken.
3 Die wy gehoort hebben/ ende weten/ eñ
onse Vaders ons vertelt hebben.
4 b Dat wy het niet verbergen en soudẽ ha
ren kinderen die hier na comen: eñ vercon-
dichden den roem des Heeren / ende syne
Macht ende Wonderen / die hy ghedaen
heeft.
5 Hy richtede een Getuygenisse op in Ja-
cob/ ende gaf een Wet in Israel/ c die hy
onsen Vaderen ghebooдt/ te leeren haren
kinderen.
6 Op dat het de Nacomelingen leerden/ eñ
de kinderen die noch souden geboren wor-
dẽ/ wanneer sy opquamẽ/ dat sy het oock
haren kinderen vercondichden.
7 Dat sy op God settedẽ hare hope/ eñ niet
en vergaten de Daden Gods/ eñ syne Ghe-
boden hielden.
8 Eñ niet en werden d als hare Vaders/ eẽ
teghenwillige ende ongehoorsamen aerdt:
welcken haer herte niet recht en was/ ende
haren gheest en hieldt niet ghetrouwelick
aen God.
9 Als de kinderen e Ephraim/ die ghehar-
nascht den Boge voerden/ af vielen ter tijt
des f strijdts.
10 Sy en hielden het Verbont Gods niet/ eñ
en wouden niet in syne Wet wandelen.
11 Eñ vergaten syner Daden/ eñ syne Won-
deren/ die hy hen bewesen hadde.
12 g Voor haren Vaderen dede hy Wonder
in Egyptenlande inden Velde Zoan.
13 h Hy deylde de Zee/ ende liet se daer door

f Dat is/ ick mach my ter doot toe daerom be-kommeren/ ick en cã het dannoch niet veranderen.
g Dat is is verborgen: als wanneer God hem leven geeft in den doot/ eñ na vreese: wanneer hy verre is: dwelc het vernuft niet en begrypt: het is te heylichen verborgen.
h Psa.136.4
i Exod.14.30
k Exo.14.19
a Psa.49.4 Mat.13.35.
b Exo.12.26 Deute.4.9. ende 11.19.
c Deu.6.7.20
d Nu 14. 1.
e Voor den Koninghen stont het regimẽt indẽ Stamme Ephraim/ die voerden het harnas eñ Boghe: maer sy waren stout/ eñ en vertrouwden God niet/ daerõ werdt het hã hen genomẽ/ eñ Silo verstoort/ ende wert in Juda opgericht
f Strijt/ heet hier aẽvechtinge / vare ende noodt.
g Exo.7.8.9 10.12.
h Exo.14.21 Psa.136.13

henen gaen/ ende settede het water als ee-
nen muere.
14 i Hy leydese des daechs met eener Wolc-
ken / ende des nachts met eenen klaeren
vyere.
15 k Hy verscheurde de Rotzsteenen inder
Woestijne/ ende drinckte se met grooten wa
teren.
16 Ende liet Beken wt den Rotzsteenẽ vloey
en/ dat sy henen af vloten als water stroo-
men.
17 Noch sondichden sy voorder tegen hem /
eñ vertoornden den Hoochsten inder Woe-
stijne.
18 l Eñ versochten God in hare herten: dat sy
spyse voorderden voor hare zielen.
19 m Ende spraken tegen God/ eñ seydẽ: Ja/
God soude wel connen eenen Disch berey-
den inde Woestijne:
20 n Siet. hy heeft wel de Rotzsteenẽ geslagẽ/
dat de wateren vloten/ eñ Beken hen daer
wt gotẽ: doch hoe can hy broot geven: ende
synen Volcke vleesch verschicken?
21 o Doe nu dat de Heere hoorde/ ontbrande
hy: ende vyer ginck aen in Jacob/ eñ toorne
quam over Israel.
22 Dat sy niet en gheloofden aẽ God/ eñ hoep
ten op zijn hulpe.
23 Eñ hy ghebood den Wolcken daerboven/
ende dede op de deuren des Hemels.
24 p Eñ liet het Man op hen regenen/ te etẽ
ende gaf hen Hemels broodt.
25 Sy aten Enghels broot: hy sant hen spyse
de volheyt.
26 q Hy liet waeyen den Oostenwint onder
den Hemel eñ voerde door zijn stercktede den
Zuyden winde.
27 r Eñ liet vleesch op haer regenen/ als stof/
ende Voghelen/ als zandt inder Zee.
28 Eñ lietse vallen onder haer Legers/ allent-
halven daer sy woonden.
29 Doe aten sy/ ende werdẽ al te sat/ hy lietse
haren lust doeten.
30 Doe sy nu haren lust ghevoet hadden/ s eñ
sy noch daervan aten.
31 Doe quam den toorne Gods over haer/
ende verworchde de Voornemste onder
hen/ ende sloech daer neder de Beste in Is-
rael.
32 t Doch boven dat alle sondichden sy noch
meer/ ende en geloofden niet aen syne Won
deren.
33 u Daerom liet hyse afsterven/ dat sy niets
x vercregen/ ende moesten haer leefdage ge-
plaecht zijn.
34 Wanneer hyse verworchde/ so sochtẽ sy
hem/ ende keerden hen vroech tot God.
35 Eñ ghedachten/ dat God haren troost is/
ende God de Hoochste haer Verlosser is.
36 Eñ y huychelden hem met haren monde/
ende loghen hem met harer tonghen.
37 Doch haer herte en was niet vaste aẽ hẽ/
ende en hielden niet getrouwelicken aen sy
nen Verbonde.
38 z Hy dãnoch was barmhertich/ eñ vergaf
de misdaet/ ende en verdelchdese niet/ ende
wende dicwils synen toorne af/ ende en liet
niet synen gantschen toorne gaen.
39 a Want hy dachte dat sy vleesch zijn/ eenẽ
wint die daer henen vaert/ ende niet weder
en comt.
40 Sy vertoornden hem gantsch dicwils in
der Woestijne/ eñ maecten hem onmoedich
inde woeste plaetse.
41 Sy versochten God allewegen weder/ eñ
b meesterden den Heylighen in Israel.
42 Sy dachtẽ niet aẽ syne hant/ dies daechs
doe hyse verlossede vanden vyanden.
43 Als hy dan syne Teeckenen ghedaen

i Exo.13.22. eñ 14.19.24. Psa.105.39
k Exo.17.6. Num 20.11. Psa.105.41 2.Cor.10.4.
l Exod.16.3 Num.11.4.
m Exo.16.2 Nume.11.1.
n Exo.17.6. Num.20.11. Psa.105.41. 1.Cor.10.4. Sapi.11.4.
o Num.11.1
q Exo.16.12 Nume.11.74 Deuter.8.3. Sap.16.20. Joan.6.31. 1.Corin.10.3
q Nu.11.31
r Exo.16.13. Nume.11.31
s Num.11.33 Sapi.16.2.
t Num.14.1
u Nu.14.36
x Dat sy het Gheloofde Lant niet en cregẽ/ eñ te vergeefs ge togẽ waren wt Egyptẽ.
y Verodden hem schoon ghelaet.
z Exo.32.14. Num.14.20. 2.Esd.9.17.
a Psa.103.14
b Dat is sy bestemmen Gode alle wegen tijdt ende wijse hoe hy sulcx tegenwoordich zijn/ eñ bevindelick helpẽ soude ende wouden niet vertrouwen nachhopen op het toecomende als nu wanden sy vlees/ dan water/ daer na broot hebbẽ Doch alsoo settẽ eñ leeren/ hoe het God maken sal: dz heet/ God meesteren.
Plage over Egypten.

hadde

habde in Egypten / ende zyne wonderen
inden Lande Zoan.
c Leui.7.29. Psal.105 29 44 c Doe hy haer water in bloet verander-
de / dat sy haer Bekē nz drinckē en kondē.
b Exo.8.6. 45 b Doe hy boose Worm̄ ond haer schick-
2 4. te / die hen verateen: ende Vorschen diese
e Exo.10.12. verdoruen.
f† Anders 46 e Ende gaf haere vruchten den Rupsen/
arbeydt ende haer f† saedt den Sprinckhanen.
g Exo.9.23 47 g Doe hy haren Wynstock met haghel
ende 10.13 versloech / ende haer † Moerbesienboo-
Psal.105 32. men met vroste.
† And. wil- 48 Doe hy haer Vee sloech met haghel/ eñ
de Vyghen hare Kudde met stralen.
boomen. 49 Doe hy boose Engeln onder haer sandt
h Exo. 9.2. in synen grimmighen toorne / ende lietse
13. rasen ende woeden/ende leedt doen.
i Exo.12.29 50 h Doe hy synen toorne liet voortgaen /
ende 13.15. eñ hare zielen voor den doot niet verschoon-
Psal.135.8. de / ende liet haer Vee aen der Pestilentie
Sap.18.11 steruen.
k Exo 13.17 51 i Doe hy alle Eerstgheboorne in Egyptē
ende 14.19. sloech / de eerste Erfghenamen in de Hut-
ten Ham.
52 k Eñ liet zyn Volck wttrecken als Scha
pen / ende voerdese als een Kudde inder
Woestyne.
53 Eñ hy leydese seker/dat sy hen nz vreese-
dē doch hare vyandē bedecktē de Zee.
54 Ende brachtesein syne heylige Lantpa-
len/tot desen Berge/dien zyn rechterhant
verworuen heeft.
l Deu. 3.3. 55 l Ende verdreef voor hen henen de Volc-
Josu.6.10. ken/ende liet hen het Erue wtdeylen/ende
& 11.7.13.7. liet in gener Hutten de Stammen Israels
woonen.
56 Doch sy versochten eñ vertoornde God
den Hoochsten/ ende hielden syne Ghetup
ghenisse niet.
57 Ende vielen terugghe / ende verachtedē
alle dinck als hare Vaders / ende hielden
niet, ghelyck als eenen loosen boghe.
m Jud.3.11 58 m Eñ vertoornden hem met harē Hooch-
ten / ende terchden hem met haeren Af-
goden.
59 Ende doe dat Godt hoorde / ontbrande
hy/ ende verwerp Israel seer.
n 1.Sa 4.2 60 n Dat hy syne woonínghe tot Silo liet
Jere.7.12. varen / de Hutte daer hy onder den men-
schen woonde.
o Dat is/de 61 Ende gaf hare o Macht in de ghevanc-
kiste ofte la kenisse / ende hare Heerlickheyt in de han-
de des ver- den des vyants.
bonts/daer 62 Ende gaf zyn Volck ouer int sweert/ eñ
zy hen op v ontbrande ouer zyn Erue.
lieten. 63 Haere ionghe Manschap versl inde het
r Sam.4.5. vyer / ende hare p Jonckvrouwen moes-
p Dat is ten ongheuryet blijnen.
ionghe 64 q Hare Priesters vielen door het sweert/
Maechdē ende † daer en waren geen Weduwen / die
moesten on weenen souden.
ghehillickt 65 Ende de Heere waeckte op als een sla-
eere. pende, als een steerck ruyter/ die vanden
Heb. onghe wyne koemt.
eeret 66 r Eñ sloech syne vyanden in het achter-
q 1.Sa.4.11 deel/ eñ hinck hen een eewige schande aen.
† And. haer 67 s Ende verwerp de Hutte Joseph / ende
weduwen verkoos niet den stamme Ephraim.
en weenden 68 Maer verkoos den stamme Juda/ t den
niet. Berch Zion/dien hy lief hadde.
s 1.Sa. 5.6. 69 Eñ bouwede zyn Heylichdom hooch/als
Psal. 87.1. een Landt dat eewich vast staen sal.
t Sam.7.5. 70 u Ende verkoos synen knecht David/ x
t Psal.132,13 ende nam hem vanden Schaepsstallen.
u 1.Sa.16.12 71 Vanden sooghenden Schapen haelde
x 2 S.x.7.8. hy hem / y dat hy zyn Volck Jacob wey-
y 2.Sa.5.2. den soude/ende zyn Erue Israel.
72 Eñ hy weydese ooch met aller trauwe/
ende regeerdese met allen vlijte.

Den lxxix. Psalm.

1. Is ghelyckē inhoudts met den 74.
Psalm: siet de comstighe verstooringe des
Tempels ende des volckx/ ende biddet om
hulpe.

1 Eenen Psalm Assaph.

HEere / a Heydenen zyn in v Erue ghe- a 2. Pa.36.17
uallen / die hebben uwen Heylighen
Tempel veronreynicht / b eñ van Je- b Jere.9.11
rusalem steenhoopen ghemaeckt.
2 c Sy hebben de lichamen uwer knechtē/ c Jer. 15.3.
den Voghelen onder den Hemel te eten ge- ende 16.4.
gheuen/ende het vleesch uwer Heylighen / ende 34.20,
den Dieren inden Lande. Deu.28.26.
3 Sy hebben bloet vergoten rondtom Je- 1 Mac.7.17
rusalem/als water/ ende daer was niemāt
die begroef.
4 d Wy zyn onsen nabueren een smaetheyt d 1.Reg.9.7
ghewordden / eenen spot ende schimp dien/ Psal.31.12
die rondtom ons zyn. ende 44.14
5 Heere/ e hoe langhe wildy so gantsch ver Jere.19.8.
toornen? ende uwen yuer / als vyer bernen e Esa.64.22
laten?
6 f Schuddet uwe grimmicheyt op de Hey f Jer.10.25.
denen/die v niet kennen / eñ op de Coninc-
rycken/die uwen Name niet aenroepen.
7 Want sy hebben Jacob opghegheten /
ende syne hupsen verwoestet.
8 g Ghedenckt niet onser voorleden mis- g Esa.64.9
daet, ontfermet v onser in korten/ want wy
zyn seer dunne ghewordden.
9 Helpt ghy ons / God onse Helper/ om ws
Naems eere wille: verlost ons/ eñ vergeeft
ons onse sonden/om uwes Naems wille.
10 Waer om laet ghy de Heydenen seggen :
h Waer is nu haren Godt? laet onder den h Psal.42,4
Heydenen voor onsen ooghen kondt wor- ende 115.2.
den / de wrake des bloets uwer knechten / i Dat is/
dat vergoten is. diemen dae
11 Laet voor v koemen het suchten der ghe- gelijcx wech
vanghenen / naer uwen grooten arme be- worgen/ eñ
houdt de kinderen i des doodts. gansch wt
12 Ende vergeldt onsen nabuerē seuenuou- roepen wil.
dich in haren schoot/ hare smaetheyt daer- k Psa.95.7.
mede sy v Heere gheschendet hebben. ende 103.
13 k Wy daerentegen v volck/ eñ Schapen a Een kley-
uwer weyde/dancken v eewichlick/ eñ ver- noot
condighen uwen roem voort ende voort. als eē Roo-
se/ eñ heet
hier het Ko

Den lxxx. Psalm.

1. Een schoon ghebedt / ghelycken in- ninckrycke
houdts met den voorigen Psalm. want hy Israels.
biddet / dat Godt voor den omligghenden b Dat is/
Heydenen het Ryck Israels (inden titel het Koninc
een Lelie genoempt / ende inden Psalm ee- rycke Israe
ner lnstigher Rancke verghelcken/ die van els.
Gode wt Egypten ghenomen / door zyn Psal.99.1.
woordt is opghetuynet ende ghebouwet) c Dat is, op
beschermt: ende wordt oock nu wel teghen den Ghena-
der Kercken vyanden ghebeden. denstoele/
achter wel-
1 Eenē Psalm Assaph/vanden a Spanroo- ken dese
sen/voor te singhen. stammē Is-
2 GHy Herders Israels/hoort / ghy die v raels lagen.
Joseph hoedet als de Schapen: ver- Num.2.18.
schynt/ghy die sittet bouen Cherubim. b An. brenght
3 Verweckt v ghewelt / ghy die c voor E- ons weder/
phraim/Ben Jamin ende Manasse zyt/ eñ c† And. der
coemt ons te hulpe. Heyrschārē.
4 God b troost ons/ende laet lichtē v aen- f Psal.42.4
sicht, so genesen wy. g Psal.79.4
5 Heere Godt c† Zebaoth/hoe langhe wil h Dat is/
dy vertoornen ouer den gebede ws volckx? dat een ye-
6 f Ghy spystse met tranē broot/eñ drenck- ghelick ons
se met grooter mate vol tranen. sake tot ōs
7 g Ghy settet ons onse nabueren een h ge soeckt/ ons
kijf ende onse vyanden spotten onser. ouervalt/
8 God Zebaoth troost ons / laet lichten v ende vyer
aensicht/so ghenesen wy. by ōs halst

Ghy

9 i Ghy hebt eenen Wijnstock wt Egypte
ghehaelt/ en hebt verdreuen de Heydenen/
ende denseluen gheplantet.
10 Ghy hebt voor hem de bane gemaect/ en
hebt hem laten inwortelen/ dat hy het Lant
veruult heeft.
11 Berghen zijn met syner schaduwe be-
deckt/ ende met synen rancken de k Cede-
ren Gods.
12 l Ghy hebt synen wasdom wtghebreydet
tot aen de Zee/ ende syne tacken tot aen het
m water.
13 Waerom hebdy dan synen n tuyn gebro
ken/ dat hem of verscheurt alles wat voor
by gaet.
14 p De wilde Swijnen hebben hem ver-
woest/ en de q de wilde Dieren hebben hem
r† verdorven.
15 God Zebaoth/ wendet v doch/ schouwet
vanden Hemel/ ende siet aen/ ende besoeckt
desen Wijnstock.
16 En houdt hem in bouwinge/ die v rech-
ter hant geplant heeft/ en dien ghy v vast
verkoren hebt.
17 s† Siet/ daerin ende schelt/ dat des berns
ende scheurens een eynde worde.
18 V handt beschutte het volck uwer rech-
ter hant/ ende de lieden die ghy v vast ver-
koren hebt.
19 So willen wy niet van v wijcken: laet
ons leuen/ so willen wy uwen Name aen-
roepen.
20 t Heere God Zebaoth troost ons/ laet v
aensicht lichten/ so ghenesen wy.

k dat is/ het Rijcke is wt ghebreydet tot aen Libanon.
l Psalm.72.8
m Or is/ het water Phrat.
n Psa.89.44 Esaie.5.5.
o† And. A-wepdt.
p Esaie.7.13
q Cant.2.15
r† An. afgeten.
s† An. Hy is met vyer ghebrant/ en wt gehouwen/ en sy sullen van uwen schelden omkomen.
2.Par.36.17
t Psa.80.4.

Den lxxxj. Psalm.

1. Desen Psalm songmen aen de Loof-
hutten Feeste/ dat daer ingesettet was ter
gedachtenisse des wttochs wt Egypten-
lant. En hier vervatet de Propheet/ de lee
re des eersten gebots/ dat sy alleene den God/
die se wt Egyptenlant gheuoert heeft/ be-
trouwen/ en hem voor Afgoderie vermyden:
hangt oock hier aen de toeseggingen ende
dreygingen/ die inden eersten geboden zijn.

a† An. voor de Wijnpersse.

1 a† Op der Gittith voor te singen Assaph.
2 SInget vrolicken Gode/ die onse Sterckte
3 is/ juychet den Gode Jacobs.
Neemt de Psalmen/ ende gheeft her-
waerts de Tamborinen/ liefelicke Harpen
met Psalteren.
4 Blaest in de niewe Mane de Basuynen/
b† in onsen Feeste der Loofhutten.
5 c Want sulcx is een wijse in Israel/ en een
Recht des Gods Jacobs.
6 d Sulcx heeft hy ter getuygenisse gheset-
tet onder Joseph/ doe sy wt Egyptenlant
toghen/ ende vreemde spraken ghehoort
hadden.
7 En hy hare schouderen vanden last ontle
dighet hadde/ ende hare handen verpotten
los werden.
8 e Doe ghy my inder noot aenriepet/ halp
ick v wt/ en verhoorde v/ f† doe v het weder
ouerviel: g ende versochte v aen t Twistwa
ter. Sela.
9 Hoort mijn Volck/ ick wil onder v getuy
ghen/ Israel ghy sult my hooren.
10 h Dat onder v geen ander God zy/ ende
gheenen vreemden God aenbiddet.
11 i Ick ben de Heere v God/ die v wt Egyp-
tenlant gheuoert heeft: doet uwen mondt
wijdt op/ laet my hem vullen.
12 k Doch mijn Volck hoorde mijn stemme
niet/ ende Israel wil myner niet
13 l So hebbe ickse gelaten in haers herten
gaetduncken/ dat sy wandelen na haren rade.

b† An. te de Remder tijt/ en aen onsen hoochtijtelicken Feeste.
Leuit.23.34.
c Num.10.2
d Gen.41.45.
e Exod.3.7.
f† And. ond den donder verborgen.
Exod.19.16.
g Exo.17.6
h Exo.20.2.
i Deut.5.6.
k Pro.1.24.
l Rom.1.20
Acto.14.16

14 m Woude mijn Volck my ghehoorsaem zijn/
ende Israel op mynen weghe gaen.
15 So woude ick hare vyanden in corten dem-
pen/ ende myne hant ouer haer wederparthy-
ders wenden.
16 En die den Heere haten/ moesten aen hem
faelgeren/ haren tijt dan woude eewichlick
dueren.
17 Ende ick saudese met der bester Tarwe
spijsen/ n ende met heunich wt den Rotzstee-
nen versadighen.

m Baru.3.13
n Deu.32.13

Den lxxxij. Psalm.

1. Een ernstige bescheldinge dier/ die in
Ouerheyt haren Ampte niet nacomen/ maer
misbruycken: gewelt tot onderdruckinghe
der Armen/ en rijckdom tot allerley ouer-
daet en vereelheyt: sulcken dreyche hy hef-
tich met gewissen omcomen. Maer dat hier
de Ouerheyt Goden genoemt wort/ is der-
haluen/ dat sy van Gode verordent. Rom.1
1. hare wrake/ diese na belange des Ampts
oeffenen/ wtrichten.

1 Eenen Psalm Assaph.
GOd staet in der Ghemeynten Gods/ en
is Richter onder den Goden.
2 a Hoe lange willet ghylieden onrecht
richten/ ende de persoonen der Godloosen
voor trecken? Sela.
3 Doet rechte den Armen ende den Weesen/
ende helpet den ellendigen ende nootdrufti
ghen ten rechte.
4 b Verlost den verachteden ende Armen/ en
verlost hem wt der Godloosen ghewelt.
5 Doch sy laten hen niet seggen/ en achten
niet: sy gaen altoos henen in duysteren: daer
om moeten c alle Fondamenten des Lants
vallen.
6 d Ick hebbe wel ghesept/ Ghy zijt Goden/
ende altemael kinderen des Hoochsten.
7 Doch ghylieden sullet sterven als menschen/
ende als een Tyran te gronde gaen.
8 God maeckt v op/ ende richtet het Landt:
want ghy zijt een Heere ouer alle Heydenen.

a Mich.1.9
Zepha.3.3
b Of/ onrecht.
Prou.14.31.
1.Mac.14.7
Jere.22.12.
c Esaie.3.1
d Joa.10.34.
Exodi.22.8

Den lxxxiij. Psalm

1. Is gelijcken inhouts met den 80. Psalm:
want hy biddet voor het volc/ tegen de om-
liggende Heydenen/ die het bekommerden en
verstoorden.

1 Een Psalmliedt Assaph.
2 GOd/ swijcht doch niet also/ ende weest
doch niet also stille/ God haudt doch
niet so in.
3 a Want siet/ uwe vyanden woeden/ en die
v haten/ rechten den kop op.
4 Sy maken listighe aenslaghen teghen v
Volck/ ende raetslaghen tegen uwe b Ver-
borghene.
5 Wel aen/ spreken sy/ laet ons hen wtroeyen/
dat sy geen Volck zijn/ dat des naems Isra
els niet meer ghedacht en worde.
6 Want sy hebben hen met malcanderen ver
eenighet/ ende een Verbont teghen v ghe-
maeckt.
7 De Hutten der Edomiters en Ismaliters/
der Moabiters ende Hagariters/
8 Der Gebaliters/ Amoniters ende Amale
kiters/ de Philisteen/ met tsamen dien te
Tyro.
9 Assur heeft hem oock tot hen gegeuen/ en
helpen den kinderen Lot. Sela.
10 c Doet hen als den Midianiteren/ d als Sis
sera/ als Jabin aen e der Beke Kison.
11 Die verdelget werden tot Endor/ en wer-
den tot dreck op Aerden.
12 f Maeckt haere Vorsten als Oreb ende

a Psalm.2.1
b Or zijn die int geloove der Wereldt verborghen leuen dat men sy voorbieters achter.
c Judic.7.22
d Jud.4.15.23.
e Judi.5.20
f Judi.7.25. ende 8.12.

Seeb/

Zeeb/alle hare Oversten / als Sebah en
Zalmuna.
13 Die daer seggen: Wy willen de Huysen
Gods innemen.

g Psalm 1.1 ende 35.5

14 God maeckse als eenen wervel / g als
stoppelen voor den winde.
15 Als een vyer dat het Woudt verbrant/
en als een vlamme de Berghen aensteeckt
16 Also vervolchtse met uwen weder/ ende
verschrictse met uwen onweder.
17 Maeckt haer aengesichte vol schanden/
dat sy na uwen Name vraghen moeten.
18 Schamen moeten sy hen ende verschric-
ken altoos meer ende meer/ ende tot schā-
den worden/ende omkomen.

h† Anders Jehova.

19 So sullen sy bekennen / dat ghy met u-
wen Name heetet /h† Heere alleene/ende
de Hoochste in aller Wereldt.

Den lxxxiiij. Psalm.

1. Tweerley vervatet dese Psalm: voor
aen danckt hy God/voor zijn Woort/Tem
pel ende dienst.5. ende vertelt wat het voor
eene ghenade zy/sulcks te hebben.10. daer
na biddet hy/dat God dese behoudē wille.

a† An. voor de Wynpersse.
b† And. der Heyrscharen
c 2.Cor.5.2.
d Cantic.5.6

1 Eenen Psalm der kinderen Korach / a†
op der Gitith/voor te singhen.
2 HOe lieflick zyn uwe Wooningen/Hee-
re b†Zebaoth.
3 c Myne ziele verlangt ende suchtet
na den Voorhoven des Heeren: myn d lijf
ende ziele verheughen haer inden levendi-
ghen God.

e† An. Mussche etc. En de Tortelduyve etc.

4 Want den e† Voghel heeft een huys ge
vonden: ende de Swaluwe haren nest/daer
sy jonghen opbrengen/namelicken/uwen
Altaer Heere Zebaoth/myn Coninck ende
myn God.
5 Wel dien/die in uwen Huyse woonen/
die loven u altoos. Sela.
6 Wel dien menschē/die u voor hare Sterc
te houden/ende u na wandelen.

f Dat is Reysen hen ende weder/en leeren de liedē.
† An. Moerbesien boomen dal.
g† And. dycken werden met reghen vol. Sy gaē van hoope te hoopen/ te verschijnē voor Gode in Zion.
h† And. Aengesichte
i dat is/Hy leeret ende beschuttet/ troostet en helpet
k Dat is/ Voor den hart ende smerte der Wereldt.
l Psalm.2.12
Jerem.17.7
Prov.16:20.

7 Die door het f† Jammerdal gaen/ ende
maken aldaer Fonteynen/ende de g† Leer
aers worden met vele seghens ghecieret.
8 Sy behouden deen overwinninghe na
der andere/datmen/sien moet /de rechte
God zy te Zion.
9 Heere God Zebaoth hoort myn gebedt/
verneemt het/God Jacobs. Sela.
10 God onse Schildt/schouwet doch/ siet
aen het h† Aensicht uws Ghesalfden.
11 Want eenen dach in uwen Voorhove
is beter/dan anders duysent/ ick wil lie-
ver de Deurewachtē in myns Gods huys
dan langhe woonē inder Godloosen Huttē
12 Want God de Heere is der Sonne ende
Schildt/de Heere gheeft k ghenade ende
eere/den Vromen sal hy geen goet ontbre-
ken laten.
13 l Heere Zebaoth/wel dien mensche die
hem op u verlaet.

Den lxxxv. Psalm.

1. Is niet ongheliicken inhoudts met
den voorleden want het is een gebedt dat
Religie en gemeyne stammē behoudē wer
den. Voortaen biddet hy voor het woort
ende syner vruchten inden volcke. Daer
na voor gemeynen welstant inden lande/
ende vruchten des velts. Sommige makē
hier eene bedieding op het Ryke Christi
ofte Euangelium: ende also moetmen in
hoogeren verstande nemen/ dat hier van
Acker of Lande ghesept wordt.

1. Eenen Psalm der kinderē Korah/ voor
te singhen.

2 HEere/ghy zijt voormaels genadich ge-
weest uwen Lande ende hebt de ghe-
vanghenen Jacobs verlost.

a Psalm.32.1

3 a Die ghy de misdaet voormaels verge-
ven hebt uwen Volcke/ ende alle hare son-
den bedecket. Sela.
4 Die ghy voormaels alle uwen toorne
hebt wech ghenomen/ ende u ghewendet
vander grimmicheyt uws toorns.

b† Anders Brenghons weder/
c Dat is/ Heylgheuer, Salichmaker.
d Psal.79.5.
Esai.64.2.

5 b† Troost ons/ God onse c Heylant/ende
laet af van uwer ongheнade over ons.
6 Wildy dan eewichlick over ons toornē?
ende uwen toorne gaen laten altoos voort
ende voort?
7 d Wildy dan ons niet weder verquicken?
daer hen u Volck over u verheughen meu-
ghe:
8 Heere/vertoont ons uwe ghenade ende
helpt ons.
9 Och dat ick hooren mochte/dat God de
Heere spreeckt/ dat hy vrede toeseyde synē
volcke ende synen Heylighen/op dat sy niet
e op een dwaesheydt komen.

e Dat is/ dat synz tē laetsten en verzagen/ ofte onverduldich worden/ en God lasteren.
f Dat is/ dat het lofelick toegae/ en de lieden vroom teghen ander zyn. voor goedē staet der Religie ende Burghelicken leven allenthalven.

10 Doch is ymmers zijn hulpe na dien/ die
hen vreesē/dat in onse Lande f eere woone.
11 Dat goedicheyt ende trouwe hen onder
malcanderen ontmoeten gerechticheydt
ende vrede hen kussen.
12 Dat Trouwe op Aerden wasse/ende de
Gherechticheydt vanden Hemel schouwe.
13 Dat ons oock de Heere goet doe/op dat
onse Landt syne vruchten gheve.
14 Dat dannoch gherechticheyt voor hem
blyve/ende in swanghe gae.

Den lxxxvj. Psalm.

1. Biddet dat hy wt vare verlosset wor
de. Ende hy laet zyn gantsche gebedt stue
nen/niet op eenighe syne verdiensten maer
alleen op Gods goedertierenheyt en barm
herticheydt /8. daer hy een schoon wtghe-
schrey van invoert/11. ende biddet / dat hy
in sulcken betrouwen/als Gods woort me
de bringhet/behouden worde. 12. Mengt
hier oor een dancksegginge onder/als wa
re hy alreede verhoort.

a Psal.88.3
Thre.3.57.

1 Een ghebedt Davids.
2 HEere a neyght uwe ooren ende ver-
hoort my/want ick ben ellendich/ende
arm.

b Heylich ende hier oor heeten verdoemt ende verachtet/ per Antiphrasin/als een Ketter.
c Joel.2.13

2 Bewaert myn ziele/ want ick ben b hey-
lich: helpt ghy myn God uwen knechte/ die
hem verlaet op u.
3 Heere zyt my ghenadich want ick roepe
daechlicks tot u.
4 Verheucht de ziele uws knechts / want
na u Heere verlangt my.
5 c Want ghy Heere zyt goet ende ghena-
dich/ van grooter goedertierenheyt /allen
die u aenroepen.
6 Verneemt Heere myn gebedt/en merckt
op de stemme myns smeeckens.

d Jone.2.3.
Psal.103.8.
ende 145.8.
e Psa.89.7.
f Psa.25.4.
g Dat is/ Godts woordt/dat blyft ende maeckt eenich: andere leere maect oneenicheyt en ketterye.

7 d Inder noot roepe ick u aen/ ghy won
det my doch verhooren.
8 e Heere u is niemant ghelijck/ onder den
Goden ende daer en is niemant die doen
kan als ghy.
9 Alle Heydenen die ghy ghemaeckt hebt
sullen komen/ en voor u aenbidden Heere/
ende uwen Name eeren.
10 Dat ghy so groot zijt/ende wonder doet
ende alleen God zijt.
11 f Wijst my Heere uwen wech / dat ick
wandele in uwer waerheyt : behout myn
herte by den g eenighen / dat ick uwen
Naem vreese.
12 Ick dancke u Heere myn God van gant-
scher herten/ende eere uwen Naem eeu-
wichlick.

13 Want uwe goedertierenheyt is groot o-
ver my/ h en hebt mijn ziele verlost wt der
diever Helle.
14 God/ de stoute setten hen tegen my/ en de
hoop der Tyrannen staet my na mijner zie
len/ ende hebben u niet voor ooghen.
i Exo.34.6. Num.14.18 Psa.103.8. ende 145.8. Joel.2.13. Jone.4.2. k Psa.116.16
15 i Ghy daerentegen Heere God zijt barm-
hertich ende ghenadich/ geduldich/ en van
grooter goedertierenheyt ende trouwe.
16 Wendet u tot my/ zijt my genadich: sterct
uwen knecht met uwer macht/ ende helpt
k den sone uwer Maghet.
17 Doet een teecken aen my/ dat het my wel
ga: dat het sien die my haten/ ende hen scha
men moeten/ dat ghy my bystaet Heere/ en
troostet my.

Den lxxxvij. Psalm.

1. Een Prophetie vander Kercken des
Niewen Testaments/ dat sy zijn soude als
een Stadt/ die de gantsche Werelt vulle:
daerin geboren en opgevoet werden/ Moo-
ren/ Egypters/ Babiloniers/ Tyriers/ Phi
listeen/ ende aller Tongen lieden: (En dese
gheboorte ende op brenginghe/ gheschiet
door het woort des Evangelij/ daer de son-
den in worden vergeven/ de herten door den
geloove gereyniget/ ende het eewich leven
gheschencket.) ende dat de eenighe Gods-
dienst zijn soude/ Gods eere en barmhertic
heyt door het Evangelium besingen ende
prediken.

a† And. Korah welckes gront is van den heyligen Berghen. De Heere heeft de etc. lieverdan alle etc.
1 Een Psalm liedt der kinderen a† Korah.

SY is u vast gefondeert op de Heylighe
Berghen/
2 De Heere bemint de poorten Zions/
over alle woonninghen Jacobs.
b Psa.78.67 c Heb.12.22 Apoc.21.2. d Dat is/ Egypten. Esai.30.7. e Mar.16.17 f Acto.2.4. * te Zion. g Dz is/ alle die Musiken connen/ sullen hengebrupeken om u te loven.
3 Heerlicke dingen worden in u gepredict/
c ghy Stadt Gods. Sela.
4 Ick wil prediken laten u Rachab en Ba-
bel/ dat sy my kennen sullen: siet/ de Philisteen
en Tyriers/ met samen de Mooren wor-
den aldaer gheboren.
5 Men sal tot Zion seggen: dat allerley lie
den daerin geboren worden/ ende dat hy/ de
Hoochste/ haer bouwet.
6 e De Heere sal prediken laten f in allerley
spraken/ datter sommige oock * aldaer sul
len gheboren worden Sela.
7 En de g Sangers als h† aen Reyen/ sul-
len alle in u singhen/ deen om het ander.

Den lxxxviij. Psalm.

1. Een gebet tegen de aenvechtinge der
conscientie/ die wt vertwijfelinge/ ende wt
dien/ datmen Gods toorne en doot voeldt/
hercomen. Sodaniger Psalmen zijn daer
noch sommige hier voor aengeteeckent. 11.
En dringet seer zijn daerop/ dat daer Gods
eere hooch inne gevoordert worde/ dat hy
de lieden wt sulcken aenvechtingen verlosse
bewyle sy hem alsoo dancken ende prediken:
ende wederom lasteren/ so sy in aenvech-
tinghen verlaten worden.

h† An. Ghelijck die op de Fluyten speelen/ en alle mijn herten zijn in u.

1 Een Psalmliet der kinderen Korah/ voor
te singen/ vander swacheyt der ellendigen:
een onderwijsinghe Heman des Esrahiten.

2 HEere God mijn Heylandt/ ick roepe
dach ende nacht voor u.
a Thre.3.57 Psa.86.1.
3 Laet mijn ghebedt voor u comen/ a
neycht uwe ooren tot mynen roepen.
4 Want mijn ziele is vol jammers/ en mijn
leven is na by der Hellen.
b† Anders/ veracht.
5 Ick ben geachtet gelijck die/ die ter Hel-
len varen: ick ben als een man/ die gene b†
hulpe en heeft.
6 Ick ligge onder den dooden verlaten/ als
de verslagene die in den graue liggen/ die
gy niet meer ghedencket/ ende die van uwer
handt afghesondert zijn.
7 Ghy hebt my in den cuyl onderwaerts ghe-
leyt/ in de duysternisse ende in de diepte.
8 U grimmicheyt drucket my/ en drenghet
my met alle uwe vloeden. Sela.
9 Mijne vrienden hebt ghy verre van my ge- c Psa.69.6
daen: ghy hebt my hen eenen grouwel ghe- ende 38.12
maeckt: ick ligghe ghevanghen/ ende can niet Job.19.14
wtcomen.
10 Mijn gestalte is jammerlick van ellende
Heere ick roepe u daechlicx aen/ ick breyde
myne handen wt tot u.
11 d Suldy onder den dooden wonder doen? d Psa.6.6
oft sullen de verstorvene opstaen/ en u danc ende 30.10
ken? Sela. ende 115.17
12 Salmen in den graven vertellen uwe goe- Esai.38.18
dertierenheyt? ende uwe trouwe in het ver-
derven.
13 Mogen van uwe wonderen inder duyster
nisse bekendt worden? ofte uwe gherechtic-
heydt in den lande/ daermen niets ghe-
dencket?
14 Doch ick roepe tot u Heere/ ende mijn ge
bedt comt vroech voor u.
15 Waerom verstoot ghy Heere mijn ziele/ en
verberghet u aengesicht voor my?
16 Ick ben ellendich en amechtich/ e† dat ick e† And. Van
so verstooten ben/ ick lyde u verschricken/ dat jeughet op/
ick schier vertzaghe. etc verschric
17 Uwe grimmicheydt gaet over my/ u ver- ke ende ben
schricken drucket my. alle tijt in
18 Sy omgeven my daechlicks als water/ en vreesemijns
omringhen my met malcanderen. levens.
19 Ghy maket/ dat myne vrienden en nae-
sten/ en myne f† bekenden/ hen verre van my f† And. ver-
doen/ om sulcker ellenden wille. wandte/ de t
is/ ghewoo-
licke/ bekende.

Den lxxxix. Psalm.

1. Een Prophetie vant Rijcke Christi in
den Hemele dat daer bestaet in der Predica
tie des Evangelij/ daer Gods barmhertic-
heyt/ en den segen/ David en den Voorva-
deren toegeseyt/ inne vercondich wort. En
hier salmen mercken. 5.30.37. hoe hy op de
toeseggingen van den eewigen zade Davids
dringhet: Want die siet niet op het lyflicke
Rijcke Davids/ maer op het Rijcke Christi
en de Ghemeynte. Want het lyflicke Joet-
sche Rijcke is nu overlanghe daerhenen/ en
blijft dannoch waer/ dat de Enghel spreect.
Luce. 1.32. God de Heere sal hem den stoel.
etc. Dit verbont wort in desen Psalm hooch
gheroemet. Ende dewyle het Volck des
Niets/ inden werlicken Rijcke Davids/
om haerer sonden wille/ met gevanckenissen
en menigerley jammer gheplaecht werden
soude/ 47. so biddet hy/ dat de Heere zijn
Volck in sodanighen ongheluckc. (36. daer
van hier een claer Prophetie is) niet gansch
verwerpe/ maer hen een ghenadighe hul- a Joan.1.17
pe beschaffe. Door Jesu

is genade en
1 Een onderwijsinge Ethan/ des Esrahiten. waerheydt
ghewordeu
2 ICk wil singhen van der ghenade des Hee b Wat Chri
ren/ eewichlick/ ende syne waerheydt ver- sti Rijcke
condighen met mynen monde voort ende is niet een
voort. Aertsch.
3 Ende segge also/ Dat een eewighe a ghe- Rijckemaer
nade sal opgaen/ en ghy sult uwe waerheyt Hemelschen
trouwelick houden in den b Hemel. ende wolcke
4 c Ick hebbe een Verbont ghemaeckt met dat is nz ou
mynen d† Wtvercoren/ ick hebbe David my- Aerden.
nen knechte ghesworen. c 2.Sa.7.12
5 Ick wil u eewichlick zaet verschaffen/ en- Psa.132.11.
de uwen Stoel bouwen voort ende voort. d† An. wter
Sela. weelden.

6 e Ende hemelen sullen Heere uwe won-
e Psa.19.2. deren prijsen / ende uwe waerheyt inder
ende 50.5. Ghemeynten der Heylighen.
ende 97.7.6 7 Want wie mach in dē wolcken dē Heere
f Psa.86.8. gelijck ghelden?f ende gelijck zijn onder dē
kinderen der Goden/den Heere?
g† And. ver 8 God is seer g† machtich inder Vergaderin
schrickelick. ghe der Heyligen/ende wonderbaerlick o-
ver alle die rontom hem zijn.
9 Heere God Zebaoth/wie is als ghy/een
machtich God?ende v waerheydt is ront-
h Exo 14.21 om v.
Hiob.26.12. 10 h Ghy heerschet over de ongestuymde
Psal.106.29 Zee/ghy stillet hare Barē/wāneer sy hen
Esaie.51 15. verheffen.
Mat.8.26. 11 Ghy slaet i Rahab ter doot/gy verstroy-
i Dat is/E- et uwen vyanden met uwen stercken arme.
gypten/ als 12 k Hemel ende Aerde is uwe/ghy hebt ghe-
voor henen fondeert den Aertbodem/ende wat daerin
ende heetstout ne is.
k Genes.1.1. 13 Noorden ende Zuyden hebt ghy gescha
Psa.24.1. pen:Th abor ende Hermon l juychen in uwen
ende 50.12. Name.
Exodi.19.1 14 Ghy hebt eenen geweldigen arm/ sterck
1.Cor.10.26 is uwe handt/ ende hooch is uwe rechter
Deut.10.14 handt.
1.Sam.2.8. 15 Gerechticheyt ende Gerichte is ws Stoels
Jerem.27.5. bevestinge/genade ende waerheyt/zijn voor
l Or is/ het uwen aenghesichte.
gantsche 16 Wel dē Volcke dat m juychen can: Heere
landt groe- sy sullen inden lichte ws aenghesichts wā-
net ende staet delen.
lustich. 17 Sy sullen over uwen Name daerlicks
m Or is/dat vrolick zijn/ende in uwer gerechticheyt heer-
het vrolicke lich zijn.
woort Gods 18 Want ghy zijt den roem harer Stercten/
heeft ende door uwe genade sult ghy onsen Hoor-
n Esaie.1.4 ne verhooghen.
Habac.1.12. 19 Want de Heere is onsen Schilt/n ende de
Heylighe in Israel is onse Koninck.
20 Op dat mael spraect ghy int gesichte tot
uwen Heyligen/ende seydet/Ick hebbe ee-
nen Helt verweckt/ die helpen sal/ ick heb-
be verhooghet een Wtvercoren wt den
Volcke.
o 1.Sa.16.14 21 o Ick hebbe gevonden mijnē knecht Da-
ende 18.12. vid/ick hebbe hem gesalft met mijner Hey-
2.Sam.5.2. ligher Olye.
Acts.13.22. 22 Mijne hant sal hem onderhouden/ende my
nen arm sal hem stercken.
23 De vyandē sullen hem niet overweldigen
ende de onrechtveerdighe sullen hem niet
dempen/
24 Maer ick wil uwe Wederparthijders slaē
voor hem henē/ende die hem haten/wil ick
plaghen.
p 2.Sa.5.2 25 p Ja mijn waerheyt ende genade sal by hem
zijn/ende synen Hoorne sal in mijnē Name
verheven worden.
q 2.Sam.8. 26 Ick wil syne hant in de Zee setten/ende
syne rechter hant in de wateren.
r Hebr.1.5. 27 Hy sal my noemen alsoo/ r Ghy zijt mijn
s† An. Rots Vader/ mijn God ende s† Troost die my
steen. helpt.
28 Ende ick wil hem ten Eersten sone maken/
allerhoochst onder den Coningen op Aer-
den.
29 Ick wil hem eewichlick houden mijne ge
nade/ende mijn Verbont sal hem vast blij
ven.
30 Ick wil hem eewichlick zaet gheven/ende
synen Stoel / so langhe den Hemel duert/
behouden.
t 2.Sa.7.14 31 t So daerent eghen syne kinderen mijne
1.Regu.9.6. Wet verlaten/ende in mijnen Rechtē niet
wandelen.
32 So sy mijne Ordeninge ontheyligen/ ende
mijn ghebot niet en houden.
33 So wil ick hare sondē met der roe de
huys soecken ende hare misdaet met plagen.
34 Doch mijne genade wil ick niet van hem
wenden/ ende mijne waerheydt niet laeten
feylen.
35 Ick wil mijn Verbont niet ontheylighen/
ende niet veranderen wat wt mijnen monde
ghegaen is.
36 Ick hebbe eens ghesworen by mijnder
Heylicheydt/Ick wil David niet voor lie-
ghen.
37 u Zijn zaedt sal eewich zijn / ende synen u 2.Sa.7.16
Stoel voor my/x als de Sonne. Joan.12.34.
38 Als de Maen sal hy eewichlick behoudē Luce.1.33.
worden/ende gelijck als de y Getuygen in x Psa.72.5.
de wolcken/ghewisse zijn.Sela. y Dat is/de
39 Doch nu verstoot ghy ende verwerpt/ende Regēboge/
toornet met uwen Ghesalfden. dien/welckē
40 Ghy verstoozet het verbont ws knechts/ God ten ge
ende treedt syne croone aen de Aerde. tuyge sette-
41 Ghy verbrecket alle syne z muren/ende laet des eewigē
syne Borsten verscheuren. verbondts
42 Hem berooven alle die voorby gaen/ hy is met Noah.
synen nabueren eenen spot ghewoorden. Genes.9.13.
43 Ghy verhooghet de rechter handt syner Apoc.1.5.
beleedighers/ende verheughet alle syne vy ende 3.5.
anden. z Psa.80.13
44 Ooch hebt ghy de a† cracht zijns sweerts a† An. snede
wech ghenomen/ende laet hem niet overwin-
nen in den strijdt.
45 Ghy verstoozet syne b reynicheyt/ende wer b Or is/Al-
pet synen stoel ter Aerden. le zijn ghe-
46 Ghy vercortet den tijdt syner jeucht/ ende smucke ende
bedecket hem met hoon.Sela. cieringe des
47 c Heere/hoe langhe wilt ghy v so gantsch Gods dienst.
verbergen/ende uwe grimmicheyt als vier c Ps.44.24.
bernen laten?
48 Denct hoe cort mijn leven is:waeromme
wilt ghy alle menschen te vergeefs gescha-
pen hebben?
49 d Waer is yemant die daer leeft/ende den d Gen.2.17.
doot niet siet?die zijn ziele verlosse/wt der ende 3.19.
hellen handt:Sela. Eccle.9.5.
50 Heere/waer is uwe voorleden ghenade? Hebr.9.27
e die ghy David ghesworen hebt/ in uwer e 2.Sa.7.12
waerheydt.
51 Denct Heere aē de smaetheyt uwer knech
ten/die ick drage in mijnen schoot/van alle
so vele Volcken.
52 Daermede v Heere uwe vyanden schen-
den/daer sy mede schenden de voetstappen
ws Ghesalfden.
53 Ghelooft sy de Heere eewichlick. Amen.
Amen.

Den xc. Psalm.

1. Voortaen vertelt hy de ellendicheydt
menschelicken geslachtes/dat wy alle den
doot ende toorne Gods onderworpen zijn.7.
Daerna wijset hy aen / de oorsake deses
quaets/namelicken/de oorspronclicke son
de/daer onse nature mede vergiftet is.12.
ten laetsten biddet hy int gemeyne om bar-
mherticheyt/dat de sonde vergeven/gerech
ticheyt geschencket/ende wy behoudē wordē.

1 Een gebedt Mosis/des mans Gods.

HEere God ? ghy zijt onse Toevlucht/ a Dat is de
voort ende voort. liedē sterven
2 Eer dan de Berghen werden / ende altoos hedē
de Aerde/ende de Wereldt ghe schapen wer- ende andere
den zijt ghy God van eewicheyt tot eewic comē weder
heydt. door Gods
3 Die ghy den mensche a laet sterven/ende woort daer-
spreket/Koemt weder ghy menschen kinde om is onse
ren. leven tegen-
4 b Want duysent Jaer zijn voor v/als den hē als niets
dach die gisteren vergangen is/ende als eene b 2.Pet.3.8.
nachtwaercke. c Psa.73.20.
5 c Ghy laetse daer henen varen als eenen
stroom/

stroom/ende zijn als eenen slaep/b ghelijck
als een gras / dat doch in korten c † ver-
welkt wordt.
6 Dat daer vroech bloeyt / ende in korte
verwelckt wort/ en des avonts afghehou-
wen wort. ende verdorret.
7 Dat maket uwen toorne/dat wy so ver-
gaen / ende uwe grimmicheyt / dat wy so
onversiens daer van moeten.
8 Want onse misdaet settet ghy voor u/ons
se f onbekende sonde / int licht voor uwen
aenghesichte.
9 Daerom varen alle onse daghen daer he-
nen/door uwen toorne/wy brenghen onse
Jaren toe als een ommutte reden.
10 g Onse leven duert tseventich Jaren:
wanneert hooch koemt/ so zijn het tachten
tich Jaren:en wanneert kostlick gheweest
is/so is het moeyte ende arbeyt gheweest:
h want het vaert snel wech/als vlogen wy
daer van.
11 Wie ghelooft het dannoch / dat ghy so
seer i † toornet?ende wie vreeset hem voor
sulcker uwer grimmicheydt?
12 k Leert ons bedencken / dat wy sterven
moeten/op dat wy verstandich worden.
13 Heere/keert u doch weder tot ons/ ende
weest uwen knechten ghenadich.
14 Vult ons vroech met uwer ghenade / so
willen wy roemen / ende vrolick zijn onse
leefdaghe.
15 Verheucht ons nu weder/na dien ghy
ons langhe plaghet/na dien wy so langhe
ongheluck lijden.
16 Bewijst uwen knechten uwe l wercken/
ende uwe eere haren kinderen.
17 Ende de Heere onse God zy ons vrien-
delick / ende voordere het m Werck onser
handen by ons / Ja het Werc onser han-
den/wonde hy doch voorderen.

b Psa.39.5. Esai.40.6. c † And. opgaet.

f Dat is/ Adams sonde Roman.5. daermede de doot verdienet is: en de Werelt weet doch sulcks niet.
g Spr.18.8. h Hiob:7.6. ende.9.25. ende.14.5.
i Dat is/ Dat sulcks uwen toorne is/en onse sonden so groot zijn/ die sulcken toorn verdient:† An. toornet? wat daerna als men u vreeset/so gaet oock uwe grimmicheyt aen.
k Psa.39.4.

Den rcj. Psalm.

1. Desen Psalm leeret den ghelaove/en
de is vol lieflicker troostinge.daer de God
vreesende Gods sorchvuldighe achtinghe
over haer/syne regeringhe ende beleydin-
ghe wt leeren. Sommighe meynen/hy ge-
hoore tot der Historie 2. Sam 24 van der
Pestilentie.om Davids sonde wille onder
het volck geschicket: dat de Godvreesende
in sulck een plotzlicken ongheluck ende va
re:eene ghewisse troostinghe hadden. Den
strick des Jaghers/zijn de Pestilentie van
den verstoorischen Enghel te weghe ghe-
bracht. Die hier den hooghen verstandt
inne volghen/bedieden de sonderige vare/
op allerley noodt / daer de Godvreesende
onder staen.
1 WIe onder de bescherminge des Hooch
sten sit/ende onder de schaduwe des
Almachtighen blijft/
2 Die spreecht tot den Heere / a Mijn b †
Toeversicht ende mijne Burcht/mijn God
op dien ick hope.
3 Want hy verlost my van den strick des
Jaghers/ende van der schadelicker Pesti-
lentie.
4 c Hy sal u met synen vederen bedecken/
ende uwe toeversicht sal zijn onder synen
vleugelen:syne d waerheyt is scherm ende
schildt.
5 e Dat gy niet verschricken moetet/voor
den grouwel des nachts / f voor de pijlen
die des daechs vlieghen.
6 Voor de Pestilentie die in het duyster
sluypt/voor der siecte/die in den midda-
ghe verderuet.
7 Wanneer duysent vallen aen uwer sijde/
ende tien duysent tot uwer rechter handen/
so sal het doch u niet treffen.

l Dat is: Leven/en hulpe/ende alle goet.
m Dat is/ Geestelic en Wereltlick Regiment.

a Psa.18.3 b Of/Toeverlaet† An Hope c Psa.121.4 d Dat is: Het woordt ende toesegginge der genade. e Hio[b] Allerley ongeluck toomet hy hier mede aen/ het zy ghewelt/onrecht/lust/ tucken/en vreuel. etc. f Ephe.6.16

8 Ja ghy sult met uwen ooghen uwen lust
sien/ende aenschouwen/hoe het den God-
loosen vergolden wordt.
9 g Want de Heere is uwe Toeversicht/de
Hoochste is uwe Toevlucht.
10 U sal geen quaet wedervaren / ende geen
plaghe en sal tot uwer hutten ghenaken.
11 h Want hy heeft synen Enghelen bevolen
van u / dat sy u behoeden op alle uwe we-
ghen.
12 Dat sy u op den handen dragen/ende ghy
uwen voet niet aen eenen steen en stoatet.
13 i Op den Leeuwen ende Adderen sult ghy
gaen/ende treden op de jonge Leeuwen en-
de Draken:
14 Hy begeert mijner/so wil ick hem wt hel-
pen:hy kent mijnen Name/daerom wil ick
hem beschutten.
15 k Hy roept my aen/so wil ick hem verhoo
ren/ick ben by hem in der noot:ick wil hem
daer wt trecken/ende tot eeren maken.
16 Ick wil hem versadighen met langhen le-
ven/ende wil hem toonen mijn Heyl.

g Psa.18.29 Spr.34.16. Prou.3.25.
h Mat.4.6 Luc.4.10. Exod.23.20 Psal.34.8.
i Luc.10.19.
k Psa.4.4. ende 50.15. ende 120.1.

Den rcij. Psalm.

1. Een troostlicke dancksegginghe voor
Gods goedertierenheyt ende ghenade/dat
hy de vrome ende syne Kercke behoudet/
den Godloosen daerenteghen/hoe wel sy in
eere ende welstandt bloeyen/ombrenghet.
1 Een Psalmliet op den Sabbathdach.
2 DAt is een kostelick a dinck/den Heere
dancken / en Lossinghen uwen Name
ghy Hoochste.
3 Des morghens uwe genade/en des nachts
uwe waerheyt verkondighen.
4 Op den tien snaren ende Psalter / met spe
len op der Harpen.
5 b Want Heere ghy laet my vrolick singhe
van uwe wercken ende ick roeme de geschie-
denissen uwer handen.
6 c Heere/hoe zijn uwe Wercken so groot!
uwe ghedachten zijn so seer d diep.
7 Een dwaesachtich en gelooft dat niet/en
de een sot en achtet sulcks niet.
8 e De Godloosen groenen als het gras/en
de quaetdoenders bloeyen alle/tot dat sy v
delghet worden/altoos ende eewichlick.
9 Doch ghy Heere zijt de Hoochste/en blijft
eewichlick.
10 * Want siet/uwe vyanden/Heere siet uwe
vyanden sullen omkomen/ende alle quaet-
doenders moeten verstropt worden.
11 f Daerenteghen mynen hoorne sal verhoo-
get worden/als eens Eenhoorns/ende wor
de n ghesalvet met verscher olye.
12 Ende mijn ooge sal haren lust sien/aen my
ne vyanden/ende mijn oore sal haren lust hoo
ren aen den boosachtigen/die hen tegen my
setten.
13 De rechtveerdighe sal groenen als een
Palm boom/hy sal wassen als een Ceder en
op Libanon.
14 h Die geplantet zijn in den Huyse des Hee
ren/sullen in den Voorhoven onses Gods
groenen.
15 Ende wanneer sy ooch oudt worden/sullen
sy dannoch bloeyen/vruchtbaer ende versch
zijn.
16 Dat sy verkondigen/dat de Heere so vroom
is/Mijnen Troost/en i geen onrecht is aen
hem.

a Heb.13.15.
b Rom.1.16 Sapi.13.1.
c Psa.111.2. d Dat is Wonderbaerlick/dat hy ons alsoo wel helpet/ dat het gee mensche begrypen noch bedencken konde. e Psal.37.35 * Psa.37.20 f Nu.23.22. ende 24.8. Hiob.39:12. g Dat is/ Ick worde verheuget.
h Ro.11.16.
i Dat is/ Hy siet geene persoonen aen/en helpet der Godloose sake niet/als sy doch meynen

Den rciij. Psalm.

Een Prophetie vant Rijck Christi over
de gantsche Werelt/ende woedighen doch
verghreesschen vlijte der Werelt/het selve
te dempen.Ende prijst seer hooch de leere
des Euangelij / daer het Rijcke mede be-
staet/

staet/

staet/dat sy gewisse zy/ende de Kercke met
heylichept ciere eñ ciere. Als ooch Chri-
stus seyt/ Joan.15.3. Ghy zijt reyn om des
woorts wille dat ic tot u gesprokẽ hebbe.

a Psa.96.10
1 DE a Heere is Koninck/eñ heerlick ver
cieret:de Heere is vercieret/ende heeft
een Rijcke beghonnen/so wordt als de
Werelt is/ende toegherichtet/ dat het blij-
uen sal.
2 Van dien aen b staet uwen Stoel vaste·
b Psa.45.7. ghy zijt eewich.
3 c Heere/de Waterstroomẽ verheffen hen/
c Psa.46.4. ende 89.10. de Waterstroomẽ verheffẽ haer Bruysen/
de Waterstroomen heffen op de Baren.
4 Heere de Waterbarẽ in de Zee zijn groot/
eñ Bruysen grouwelick. de Heere dannoch
is noch grooter in der Hoochde.
d† An. uwe ghetuychenissen zijn bewert.
5 d† V woort is een rechte leere:heylichept
is de cieragie ws Huys eewichlick.

Den xciiij. Psalm.

1. Een gebet tegen der Kercken vyandẽ/
die hy swaerlickẽ beschuldicht/dat sy met
harer leere anders niet/dan de vromẽ moor
den eñ dooden 18.ende dreyghet hen Gods
(dien sulcke lasterẽ niet onbewust zijn)stren
ghe Gherichte.12. Ende troostet de Kerc-
ke/ dat sy in sodanen tijde niet verlaten/
maer behoudẽ sal worden/eñ de vyanden.
(20.dier stoel/dat is/leere ende leuen/God
nummermeer gheuallen mach) omcomen.

a Deu.32.35 Psalm. 7.9. Rom.12.19
1 HEere God/a diens de wrake is/God/
diens de wrake is/ b verschijnt.
2 Verheft u ghy Richter der Werelt/
vergelt den hoouaerdighen wat sy verdie
nen.
b Dat is/ Breect herwoor/ laet u sien.
3 c Heere/hoe lange sullẽ de Godloosẽ/hoe
langhe sullen de Godloosen pralen?
c Psal.73.4.
4 Ende so spijtelick sprekẽ/ende alle quaet
doenders hen also roemen.
d dz is/daer henen varẽ niet woordẽ als eẽ Heere oft Tyranne/diemen vreesen moet/ende wat hy seyt oft wil.
5 Heere/sy slaen e in stucken u Volck/ende
plaghen u Erue.
6 Weduwen ende Vreemdeligen verwor-
ghen sy/ende dooden der Weesen.
7 f Ende segghen/De Heere siet het niet/eñ
de God Jacobs achtet niet.
8 Merket doch ghy sottẽ onder den Volc-
ke/ende ghy dwasen/ wanneer willet ghy
cloeck worden?
e Of/te morsel.
9 Die de oore geplantet heeft/soude die niet
hoorẽ?die de ooghen ghemaect heeft/sou-
de die niet sien?
f Psa.37.21. g Gen.7.21. ende 19.24. Exod.14.27.
10 h Diede Heydenen tuchtighet/soude die
niet straffẽ:die den menschen leert wat sy
weten.
h 1.Cor.3.20
11 h Doch de Heere weet de gedachten der
menschen/dat sy ydel zijn.
i 1.Cor.11.32
12 i Wel dien/dien ghy Heere tuchtighet/eñ
leeret hem door uwe Wet.
13 Dat hy gedult hebbe wanneer het qualic
gaet/tot dat de Godloosen de cuyle berey-
det worde.
14 Want de Heere sal zijn Volck niet verstoo-
ten/noch zijn Erue niet verlaten.
15 k† Want recht moet doch recht blijuen/
ende dien sullen alle vrome herten toeual-
len.
k† An. maer sal het gherichte weder na der gherechticheyt rechten.
16 Wie staet by my/teghen de boosachti-
ghen?wie treedt tot my/teghen de quaet-
doenders?
17 So de Heere my niet holpe/so lage mijn
ziele schier l inder stilheyt.
l Dat is/in der Helle/daer het stille eñ gansch wt.
18 Jck sprack: Mynen voet heeft gestruyc-
kelt/doch uwe ghenade Heere/hielt my.
19 m Jck hadde vele bekommernissẽ in my-
ner herten/doch uwe troostinge verheuch-
den mijn ziele.
m 2.Cor.1.5

20 Ghy wort nemmermeer eens met den k
schadelicken stoele/ o† die de Wet qualick
bedrieder.
k Dz is/daer men schadelicke dingen eñ verderfnisse der zielen leert.
21 Sy p† rusten hen tegen de ziele des Recht
ueerdighen/ende verdoemen onschuldich
bloet·
22 Doch de Heere is myne beschuttinge/mijn
God is den q† Troost/mijn toeuersicht.
23 Ende hy sal hen haer onrecht vergelden/
eñ salse om harer boosheyt wille verdelgen/
de Heere onse God salse verdelghen.
o† And. dat ghy cõmer door een Wet dichtet. p† An. rottẽ q† An. Rotse

Den xcv. Psalm.

1. Een vermaninghe/dat wy Christum
ende zijn woort(dewijle hy onsen Schepper
eñ Leeraer/eñ wy syne Schapen zijn)mit ge
looue aennemen. Van desen Psalm wordt
seer heerlick gehandelt inden Brief tot den
Hebreeen. Ende wort hier (als men in ver-
maningen plecht) het Jodische Volck/dat
zijns ongheloofs haluen ghestraft/int lant
Canaan/niet heeft komen moghen/ten ex-
empel ingeuoert/dat wy ooch/so wy Chri-
stum niet hooren/ in de Hemelsche ruste
niet comen en sullen.

2 COemt herwaerts/a laet ons den Heere vrolicken/ende juychen den Troost on- a Eph.5.19.
ses Heyls.
2 Laet ons met dancke voor sijn aengesicht
komen/ende met Psalmen hem juychen.
3 Want de Heere is een groot God/ eñ een
groot Koninck ouer alle Goden.
4 Want in syner hant is wat de Aerde bre-
get/eñ de hoochten der Berghen zijn ooch
syne.
5 b Want zijn is de Zee/ende hy heeftse ge-
maeckt/eñ syne handen hebben het c droo- b Genes.19.
ghe bereydet. c Dat is/ De Aerde.
6 Koemt/laet ons aenbidden/ende knielen
ende neder vallen voor den Heere / die ons
ghemaeckt heeft.
7 Want hy is onse Godt / d ende wy het
Volck syner weyden/ eñ Schapen syner e† d Psa.23.1 ende 29.13.
handen. ende 100.3.
8 f Heden so ghy syne stemme hoordt/ So Hesek.34.31
verstockt uwe herte niet/ g als tot Meri- e† And. hau
ba ghesciede/ als tot Massa in der Woe- den so wy
stijne. heden syner
9 Daer my uwe Vaderẽ versochten/voeldẽ stemme hoo
ende saghen myne wercken. ren. Ver-
10 h Dat ic veertich Jarẽ moeyte hadde met stocket niet
desen Volcke/ende sprack: Het zijn lieden/ etc.
dien haer herte altoos den onrechten wech
wil/ende die myne weghen niet leeren wil- f Hebre.3.7.
len. g Exo.17.2.7
11 i Dat ick swoer in mynen toorne/ Sy sou- ende 20.11
den niet tot myner rusten comen. h Nu.14.34 i. Hebr.4.3

Den xcvj. Psalm.

1. Is gelijcken inhouts met den voorle-
den Psalm:want hy prophetecert vant Rijc-
ke Christi/ouer de gantsche Werelt eñ onder
alle Heydenẽ te verbreyden 8.eñ vermaent
tot dancsegginge/die daer gelegen is in Ge
schẽcoffer/dat is(als hy selfs wtleyt) Gods
vreese/aenbiddinge eñ Predike zijns Naems/
dat Christus de Koninck zy die daer rich-
te in gherechticheyt/dat is/ de sonden ver-
gheue/ende rechtueerdich make.

SJnget a den Heere een nieuwe Liedt/sin- a Psa.33.3
1 ghet den Heere alle Wereldt. ende 98.1.
2 b Singet den Heere/ende loeft synen b 1.Pa.16.23
Name/Predickt den eenẽ dach aen den an-
deren zijn Heyl.
3 c Vertelt onder den Heydenẽ zijn eere/on- c 2.Pa.7..6
der allen Volcken zijn Wonderen. d Psa.47.3.
4 d Want de Heere is groot ende hoochte Spra.43.3
louen/

e Psa.115.4. ff Anders niet 'deel. g Gene.1.8. h Psa.29.2.

lauen/wonderbaerlick ouer alle Goden.
5 e Want alle Goden der Volcken zijn ff Afgoden/doch de Heere g heeft den Hemel ghemaeckt.
6 Het staet heerlick ende vercieret voor hē ende gaet gheweldichlick ende loflick toe in sijnen Heylichdom.
7 h Ghy Volcken brenget herwaerts den Heere/brenget herwaerts den Heere/ eere ende macht.
8 Brenget herwaerts den Heere de eere sijnen Name / brenghet gheschencken/ende koemt in sijne Voorhouen.
9 Bidt aen den Heere in Heylighe cieragie/de gantsche Wereldt vreese hem.
i Psa.93.1. 10 i Segghet onder den Heydenen/ dat de Heere Coninck zy/ende hebbe zijn Rijcke/ so wijt de Wereldt is/ bereydet/dat het blijuen sal:ende richtet de Volcken recht.
k Psal98.7 11 k Den Hemel verheughe hem / ende de Aerde zy vrolick/de Zee bruyse/ende wat daerinne is.
12 Het Velt zy vrolick/ende alles wat daer op is/ende latet coemen alle Boomen in den woude.
l Mat.24.30 ende25.31, Jude.14. m Act.17.31 13 Voor den Heere/want hy koemt/l want hy koemt te richten Aerdtrijcke/ m hy sal den Aerdtbodem richten met Gerechticheyt/ende de Volcken met sijner Waerheyt.

Den xcvij. Psalm.

1. Een prophetie van het Rijcke Christi/als inden voorleden Psalm/Ende wort hier deses Rijcks tweederley bedieninghe aengheweesen:den Vromen is het een Rijcke in den Volcken met gherechte ende gerechticheyt beuestighet:dat is: een Rijcke des gelooues/der vergheuinghe der sonden ende bescherminghe/ den Godloosen daerenteghen is het een Rijcke verteerende vyers:derhaluen hy de Godureesende vermaent/Sy sullen hem met heylicheyt tot desen Rijcke geuen/so sullen sy int cruyce verlossinghe verkrijgen.

a Psa.44.5 ende.99.1.
1 De a Heere is Coninck / dies verblijde hem het Aerdtrijcke/ ende de Eylanden zijn vrolick/so vele haerer is.
b Psa.18 12.
2 b Wolcken ende donckerheyt is rontom hem henen:Gherechticheyt ende Gerichte is sijnes Stoels beuestinghe.
c Acto.5.5.
3 Vyer gaet voor hem heen/c ende steeckt aen rondtom sijne vyanden.
4 Sijne blixemen lichten op den Aerdtbodem:het Aerdtrijck siet het/eñ verschricket
d Jud.5.4 8 Judit.16.1.
5 d Bergen versmelten/als was/ voor dē Heere/ voor den heerscher des gantschen Aerdtbodems.
e Psa.19.1. ende.50.5. ende.89.6.
6 e De Hemelen vercondigen sijne gerechticheyt/ende alle volcken sien sijne eere.
f Exo.20.4. Deut.5.8. Leuit.26.1.
7 f Schamen moeten hen alle/die dē Beelden dienen ende hen der Afgoden beroemen:g bidder hem aen/alle Goden.
g Hebr.1.6. h Psa.48.12 ii Anders Gerichten.
8 h Zion hoorde het/ende is vrolick/ende de dochteren Juda zijn vrolick/Heere ouer uwe ii Regimente.
9 Want ghy Heere zijt de hoochste in allen landen/ghy zijt seer verhooghet ouer alle Goden.
k Amos.5.15 Psa.34.15. ende 37.27. ende.97.10. Roma.12.9.
10 k Ghy die den Heere bemint / hatet het boose/de Heere bewaert de zielē sijner Heylighen / vander Godloosen hant sal hyse verlossen.
l Psa.112.4. m Dat is/ Geluck eñ Heyl.
11 l Den rechtueerdigen moet m het licht altoos wedteropgaen/ ende vreuchde den vromen herten.
n Psa.32.12 ende.33.1.
12 Ghy n rechtueerdighe/verheucht v des Heeren/ende dancket hem ende prijset zijn Heylicheyt.

Den xcviij. Psalm.

1. Eenen liefelicken Psalm gantsch gelicken inhouts met de voorghen:want hy predicket vander ouerwinninghe Christi/ teghen de sonde ende den Satan/daer hy ons onse salicheyt mede verworuen heeft/ ende vermaent tot dancksegginghe.

1 Eenen Psalm.
Singet a den Heere een niewe liet / want ghy doet wonder hy bf ouerwint met sijner rechter hant/ende met sijnen Heylighen arme. a Psa.33.3 ende.15.5. Judit.16.2 bf Anders. schaffet hem heyl.
2 c De Heere laet zijn Heyl verkondigen/ voor den Volcken laet hy sijne gerechticheyt openbaren. c Esai.52.10 ende.63.7.
3 d Hy gedincket aen sijne genade eñ waerheyt/den huyse Israels/e aller werelt eynde sien het Heyl onses Gods. d Gen.12.2. ende.15 5.
4 Juychet den Heere alle Werelt / singet/ roemet ende louet. e Esai.15.10
5 f Louet den Heere met Harpen/met Harpē ende Psalm. f Eph.5.19. Psa.33.2.
6 Met Trompetten ende Basuynen/juychet voor den Heere den Coninck.
7 g De Zee bruyse/ende wat daerin is/de Aerdtbodem ende die daerop woonen. g Psa.96.11
8 De waterstroomen vrolicken / ende alle berghen zijn vrolick.
9 Voor den Heere/ h want hy coemt het Aertrijck te richtē: hy sal den Aerdtbodem richten met gherechticheyt/ende den Volcken met gherechte. h Jude.14. Mat.24:30 ende 25.31.

Den xcix. Psalm.

1 .Een dancksegginghe voor het Rijcke/Woort ende Gods dienst inden Volcke Gods:ende vermaent /niet te offeren/ maer tot dancksegginge. Wort niet onbequaemelicken bediedet op het Rijcke des Euangelij/ dat het ghelijcken inhoudts zy met den Voorigen.

1 De a Heere is Coninck/daerom woedē de Volcken:hy sitt op Cherubim/daer om bf beweghet haer de Aerde. a Psa.44.5 ende.93.1. ende.97.1. bf Anders roeret.
2 c De Heere is groot tot Zion/ende hooch ouer alle Volcken.
3 Men dancke uwen grooten ende wonderbaerlicken Name/d die haer Heylich is. c Psa.80.2. d Mat.6.9 Luc.11.2.
4 Int Rijcke deses Coninex breeminen het recht lief:ghy gheeft rechtueerdicheyt/ghy beschaffet gherichte ende rechueerdicheydt in Jacob.
5 Verheft den Heere onsen God/ bidt aē tot sijner e Voetbanck:want hy is heylich e 1.Par.28.2
6 f Moses ende Aaron onder sijnē Priesteren/ende Samuel onder dien/die sijnen Name aenroepen: sy riepen aen den Heere/ eñ hy verhoorde se. f Exo.19.18.
7 g Hy sprack met hen door een Wolcken calumne: sy hielden sijne ghetuyghenissen ende Ghebodden/die hy hen gaf. g Num.12.5
8 Heere/ghy zijt onse God/ghy verhoordet se ghy Gods vergauet h i hen/ ende straffet haer doen. hi An. Gu- narent wil
9 Verhooget den Heere onsen God/eñ bidt aen tot sijnen Heyligen Berghe: i want de Heere onse God is Heylich. i Leuit.19.2 ende 20.1. 1.Pet.1.16

Den C. Psalm.

1. Eenen corten/doch liefelicken Psalm/ ghelijcken inhouts met den voorigen:want hy vermaent tot dancksegghen / ende leerde Christus zy ware God/ onse Schepper eñ genadighe Heere/ende van ewigher barmherticheyt. Ende men sal mercken / dat sodanige Psalmen die tot dancksegginge vermanen ende tot den diensten des Niewen Testaments/ bedecktelicken aenwijsē den ondergauck der diensten des Wets.

Eenen

1. Eenen Danck Psalm.
Iuychet a den Heere alle Wereldt.
2 Dienet den Heere met vreuchden /
koemt voor zÿn aenghesicht met b ver-
vrolicken.
3 c Bekennet dat de Heere God is : hy
heeft ons ghemaeckt, eñ niet wy seluer/ d
tot synen Volcke, ende tot Schapen syner
weyden.
4 Gaet tot synen Poorten in met dancken/
tot synen Voorhouen met louen : danckt
hem / loeft synen Name.
5 Want de Heere is vriendelick / eñ syne
ghenade e duert eewich / ende syne waer-
heyt voort ende voort.

a Psal.66.2
b Dat is / Vrolick ghe-hupt maken de.
c Psal.95.7 Hesek.34.31
d Psal.79.13. ende 95.7. Hesek.34.30
e Psal.34.19 ende 106.1. ende 107.1. ende.118.1. ende 136.1. .3.25.

Den Cj. Psalm.

1. Eenen Hof Psalm / daer David zÿn
eygen exempel mede inuoert/ hoe hy hed-
de zÿn Hofregiment aengerichtet/ eñ wat
hem voor Lieden tot dienste gheweest zÿn
in syne saken: Leert oock daerbeneuen/
in wat grooten haet / hy door sulckẽ vlÿt
by den synen ghecomen zy. Eñ benoemet
hier der Houelingen voornemelickste ghe-
breken/ dat sy zÿn / verkeert / vloeckers/
roouers/ leughenachtige/ wellustsoeckers
etc.
1. Eenen Psalm Dauids.
VAn ghenade eñ rechte wil ick singen/
ende v Heere Lof segghen
2 Ick handele voorsichtich eñ eedelick
by a † dien / die my toehooren: eñ wande-
le trouwelicken in mynen huyse.
3 Ick neme my gheene boose saken voor/
ick hate d † den ouertreders, ende late hen
niet by my blÿuen.
4 Een verkeert herte moet van my wÿc-
ken / den boosen lÿde ick niet.
5 Die synen naesten heymelickẽ c achter-
kot set/ dien verdelge ick: ick en mach dies
niet/ die stout ghebaer/ ende hoogen moet
heeft.
6 Myne ooghen sien na den trouwen in
den lande / d dat sy by my woonen ende
hebbe geerne vrome dienaers.
7 Valsche lieden houde ick niet in mynen
huyse: e de leugenaers en dÿen niet by my.
8 f Vroech verdelge ick alle Godloosen in
dẽ Lande, dat ick alle quaetdoenders wt-
roeye, wt der Stadt des Heeren.

a † And. Ick wil my des weghes der onschult eñ vromicheyt beuÿtigen/ tot dat ghy tot my koemt: Ick wil met op-rechtẽ hertẽ wandelẽ.etc
b † And. de ouertredin-ghe / dat sy aen my niet hangen sal.
c Dat is / Met liste eñ vriende-lickẽ schÿne achterclapt
d Psal.15.1. ende 24.13.
e Psal.5.7.
f Psal.37.35 Hiob.18, 17. Prou.2.22

Den Cij. Psalm.

1. Eenen schoonen Psalm onder der
Persoone der Kercken des ouden Testa-
ments / welcker / so sy hare sonden ende
Gods toorne daer ouer voelet, verlanget
met ghetreure eñ suchten / na het Rÿcke
Christi/ dat der sonden vergeuinghe ende
verlossinghe van den doodt den menschen
brenghen soude. 8. Koemet hooch de goe-
dichevt Gods, die de ellendigen allewege
hoordt, ende hẽ harer met barmhertichevt
aenneemt.
1. Een ghebedt des ellendigen / wanneer
hy bedroeft is / ende syne klaghe voor den
Heere wtgiet.
2 HEere a hoort mÿn ghebedt / ende laet
mÿn roepen tot v komen.
3 Verbercht v aensicht niet voor my/
in der noot b neycht uwe ooren tot my :
wanneer ick v aenroepe, so verhoordt my
haestelick.
4 Want myne daghen zÿn vergaen / c als
eenen roock / ende myne beenen zÿn ver-
brandt / als eenen brandt.
5 Mÿn herte is geslagen ende verdorret
als gras, dat ick oock vergete mÿn broot
te eten.

a Psal.143.1
b Psal.86.3 ende 88. 3.
c Psal.68.3 Tren.3.58. Sapie.5.15.

6 d Mÿn ghebeente kleuet aen mynen
vleesche/ van huylen ende suchten.
7 Ick ben ghelÿck als een e † Roerdomp
in der Woestÿne/ ick ben ghelÿck als eenen
Steenuyl in den verstoorden Steden.
8 Ick wake/ ende ben als een eensame f †
Voghel op den dake.
9 Daechlicks schenden my myne vyandẽ/
ende die my bespotten / sweeren by my.
10 Want ick ete asschen als broodt/ eñ ver-
menge mynen dranck met weenen/
11 Voor g † uwen dreygen ende toorne, dat
ghy my opgeheuen eñ te gronde gestooten
hebt
12 Myne h dagen zÿn i † vergaen als een
schaduwe/ ende ick verdorre als een gras.
13 Ende ghy Heere blÿft eewichlick/ eñ uwe
ghedachtenisse voort ende voort.
14 Ghy woudet v doch op maken / eñ ouer
Zion ontfermen : want het is tÿt dat ghy
harer ghenadich zÿt/ ende k de vre is ghe-
komen.
15 l Want uwe knechten m † woudẽ geerne
dat sy ghebouwet worde/ eñ saghen geerne
dat hare steenen ende kalck / toegherichtet
worde.
16 Dat de Heydenen den Name des Heeren
vreesen / ende alle Koninghẽ op Aerden/
uwe eere.
17 Dat de Heere Zion bouwet / ende ver-
schÿnet in syner eere.
18 Hy wendet hem ten ghebede der verlate-
nen/ ende versmadet haer ghebedt niet.
19 Dat worde n ghescreuen op de nacome
lingen/ ende het Volck dat ghescapen sal
worden, sal den Heere louen.
20 Want hy schouwet van syner heyligher
hoochde, ende de Heere siet van den Hemel
op Aerden/
21 Dat hy het suchten der geuangen hoore/
ende los make de kinderen des doodts.
22 Op dat sy tot Zion predicken den Name
des Heeren, ende synen Lof te Jerusalem.
23 Wanneer de Volcken te samen komen/.
eñ de Koninckrÿcken/ den Heere te dienen.
24 Hy veroootmoedicht op den wege myne
kracht/ hy verkortet myne daghen.
25 Ick segghe / Mÿn God, neemt my niet
wech o inder helfte myner daghen : uwe
Jaren dueren voort ende voort.
26 p Ghy hebt voor henen de Aerde ghe-
fondeert/ ende de Hemelẽ zÿn uwer handen
werck.
27 q Sy sullen vergaen, doch ghy blÿft : sy
worden veraudert/ als een kleedt/ wanneer
ghyse veranderen sult.
28 Ghy daerentegen blÿft als ghy zÿt, ende
uwe Jaren nemen geen eynde.
29 r Die kinderen uwer knechten sullen
blÿuen / eñ haer zaedt sal voor v ghedyen.

d Tren.4.8.
e † Anders Pellicaẽ, of Roerdomp.
f † Anders Mussche.
g And. uwer ongenade.
h Hiob.8.9 ende 14.1. Psal.109.23 ende 144.4 1 Para.30.15 Sapi.2.9.
i † And. Als een auondt-schaduwe.
k 2 Pa.36.20 Jere.25.12. ende 29.10.
l Esra.1.5. ende 6.7.
m † Anders hebben liefde tot harẽ steenen / eñ eẽ outfermẽ aen haren staue.
n Op dat het gepredickt. worde. Psal.87.5.
o Dat is / Eer ick my des vermoede.
p Hebr.1.10
q Esai.51.6. Mat.24.35 2 Pet.3.7.10 Hebr.1.11.
r Psal.103.17

Den Ciij. Psalm.

1. Eenen sonderlingen Psalm daer hy
God in danckseggt, voor allerley gheeste-
licke ende lyflicke weldaden dat hy de son
den vergeeft/ het leuen behoudet, troostet/
beschermet/ predicken laet / ghenade aen-
biedet/ etc. Aen het eynde is eẽ Prophetie
van het Rÿcke Christi ende den nieuwen
Testamente / dat dit alles openlickẽ ouer
de gantsche Wereldt / door de Apostelen
ghepredickt worden soude.

1. Eenen Psalm Dauids.

LOeft a den Heere mÿn ziele / ende alles
wat in my is, synen Heylighen Name.
2 Loeft den Heere mÿn ziele / ende ver-
geet niet, wat hy my goets gedaen heeft.

a Psal.104.1.3. ende 146.1. Tobi.13.19

3 b Die b alle uwe sonden vergeeft/ ende
heelet alle uwe ghebreken.
4 Die v leven vant verderven verlost/ die
v kroont met genade eñ barmhertichheyt.
5 c Die uwen monde vrolick maeckt. ende
dat ghy weder jonck wordt als eenen
Arendt.
6 De Heere doet Gherechticheydt ende
Gherichte/ allen die onrecht lyden.
7 Hy heeft syne Wegen Mosi weten laten/
de kinderen Israels zyn doen.
8 d Barmhertich ende ghenadich is de
Heere/ ghedouldich ende van grooter goe-
dertierenheyt.
9 Hy sal niet altoos * kyuen/noch eewic-
lick toorne behouden.
10 Hy handelt niet met ons na onse sonden/
eñ vergeldet ons niet na onser misdaet.
11 f Want so hooch den Hemel bouen der
Aerden is/ laet hy syne ghenade ghewel-
dich zyn. ouer die. die hem vreesen.
12 So verre het Oosten is vant Westen/
laet hy onse ouertredinghe van ons zyn.
13 Ghelyck hem een Vader ouer de kinde-
ren ontfermt/ so ontfermt hem de Heere
ouer die/ die hem vreesen.
14 g Want hy kent wat wy voor een h
werck zyn: hy denckt daer aen/ dat wy
stof zyn.
15 i Een mensche is in synen leuen als gras/
hy bloeyet als een bloeme op den velde.
16 Wanneer den wint daer ouer gaet so is
sy niet meer daer/ ende haer stede k kentse
niet meer.
17 l De genade daerentegen des Heeren m
duert van eewicheyt tot eewicheyt/ ouer
die/ die hem vreesen/eñ syne gerechticheyt
op kints Kint/
18 By dien/ die zyn Verbont houden/ ende
ghedencken aen syne geboden/n dat sy daer
na doen.
19 De Heere heeft synen Stoel in den Hemel
bereydet/ ende zyn Ryeke heerschet ouer
alle dinck.
20 o Loeft den Heere ghy syne Enghelen/
ghy Stercke Helden/ p ghy die zyn beuel
wtrichtet/ q † datmen hoore de stemme
zyns woorts.
21 Loeft den Heere alle syne Heyrscharen/
syne Dienaers/ die ghy synen wille doet.
22 r Loeft den Heere alle syne Wercken/ aen
allen plaetsen/ syner Heerschappie: loeft
den Heere myn ziele.

Den Ciiij. Psalm.

1. Een dancksegghinge voor het gant-
sche werckstuck der Wereldt/ dat sy wys-
licken geschapen is den menschen te dienste/
daer hy ordentlicken de wonderwercken
des Hemels/ der Aerden eñ der Zee vertelt.

1 LOeft den a Heere myn ziele/ Heere
myn God ghy zyt seer heerlick/ ghy
zyt b† schoon eñ weerdmaten verciert.
2 c Licht is v kleedt/ dat ghy aen hebt/
ghy d breydet wt den Hemel/ als een Tapyt.
3 Ghy welft het bouen met water/ ghy
vaert op den Wolcken/ als op eenen wagen/
e ende gaet op de vederen des windts.
4 f Ghy maeckt g† uwe Engelen tot win-
den eñ uwe Dienaers tot vyervlammen.
5 Die h ghy het Aerdtrycke grondet op
synen bodem/ dat het blyft altoos ende
eewichlick.
6 Met der diepte bedeckt ghy het als
met eenen kleede/ i ende wateren staen
bouen den berghen.
7 Doch van uwen schelden vlieden sy/
voor uwen donder varen sy daer van.

b Psal.32.5
c Hiob.33.25
d Exo.34.6
Psal. 86.15.
ende 145.8
2 Esdr 9.17
Num.14.18
e Of Onge-
nadich zyn.
f Psal.57.11
ende 103.5.
g Psal.78.39
h Dat is/
Hoe een
swack loos
ghebouwte
wy zyn/
eens korten
armen le-
uens.
i Psal.90.6
Esai. 40.6.
Jacob.1.10
1. Petr.1.24
Syrac.14.15
k Dat is/
Sy weet nu
meer vā der
Bloeme/
denckt ooc
niet meer
daer aen:
dat is/ daer
blyft noch
speurteecken
noch ghe-
dachtenisse.
l Psal.102.29
m Of/ blyft.
n Deut.6.1.
o Psal.148.2
p Hebr.1.14
q † An ende
hooret d/etc
r Psal.104.1
ende 146.1
a Psal.146.1
b † An. seer
groot/ ghy
zyt bekleet
met glorie
eñ heerlicheyt
Hy kleedt
hem met het
licht/ als met
eenen kleede.
Hemel.
c Gene.1.3.
d Hiob.9.8.
e Psal.18.11.
f Hebr.1.7.
g † And. de
winden tot
uwen Boden
eñ de vyer-
vlammen
tot uwen
Dienaren.
Aerde.
h Gene.1.1
Psal.136.5.

8 De Bergen gaen hooch daer voor/ ende
de Dalen setten hem daer onder/ tot der
stede die ghy hem ghegrondet hebt.
9 k Ghy hebt een pale gesettet/ daer komen
sy niet ouer/ eñ moeten niet wederom het
Aerdtryck bedecken.
10 Ghy laet Fonteynen springhen inden
leeghten/ dat de wateren tusschen de Ber-
ghen henen vlieten.
11 Dat alle Dieren op den velde drincken/
ende l † het Wilde synen dorst lessche.
12 By den seluen sitten de voghelen des
Hemels ende singen onder den tacken.
13 Ghy vochtet de Berghen van bouen af/
ghy maeckt het Landt vol vruchten/ die
ghy verleent.
14 m Ghy laet gras wassen voor het Vee/
ende zaedt n tot nutte der menschen/ dat
ghy broodt wt der Aerden brenghet.
15 o Eñ dat den Wyn verheuge des menschen
herte/ eñ syne gestalt schoon worde vā olye
p eñ dat broot des menschen herte stercke.
16 Dat de q boomen des Heeren vol saps
staen/ de Cederen Libanon die hy geplantet
heeft.
17 Aldaer nestelen de voghelen/ ende de
Reygers woonen op den Dennen.
18 De hooghe Bergen zyn der Gemsen toe-
vlucht/ ende de steengaten der Konynen.
19 Ghy maeckt de Mane/ het Jaer daer na
te deylen/ de Sonne weet haren nederganck.
20 Ghy maeckt duysternisse/ dat het nacht
wort. dan vertreden haer alle wilde Dieren.
21 De jonghe Leeuwen/ die daer brullen na
den roof/ eñ hare spyse soecken van God.
22 Wanneer de Sonne opgaet/ maken sy
hen daer van/ eñ leggen hen in hare kuylen.
23 r So gaet dan de mensche wt tot synen
arbeyt/ ende by zyn ackerwerck/ tot aen
den auondt.
24 Heere/ hoe zyn uwe wercken so groot eñ
vele! ghy hebtse alle wyslicken geordineert/
ende de Aerde is vol uwer goederen.
25 De Zee die so groot ende wydt is/ daer
wrimmelt het inne sonder ghetal/ beyde
groot ende kleyne ghedierte.
26 Aldaer gaen de schepen: daer zyn s †
Walvisschen/ die ghy ghemaeckt hebt/ dat
sy daerinne spelen.
27 t Het wachtet alles op v/ dat ghy hem
spyse gheuet tot syner tydt.
28 Wanneer ghy hem gheeft/ so vergaderen
sy: wanneer ghy uwe handt opdoet/ so
worden sy met goede versadicht.
29 u Verberghet ghy v aenghesicht/ so ver-
schricken sy: ghy neemt wech haren x adem/
so vergaen sy/ eñ worden weder tot stof.
30 y Ghy laet wt uwen adem/ so worden sy
gheschapen/ ende vernieuwet de ghestalte
der Aerden.
31 De eere des Heeren is eewich/ de Heere
heeft een welgeuallen aen synen wercken.
32 Hy siet de Aerde aen/ z so beeft sy/ hy
roert de Berghen aen/ so roocken sy.
33 Ick wil a de Heere singen myn leefdage/
ende mynen God louen so langhe ick ben.
34 Myne reden moet hem wel ghevallen:
ick verheughe my des Heeren.
35 Der Sondaers moeten een eynde wor-
den op Aerden/ eñ de Godloosen niet meer
zyn: loeft den Heere myn ziele: b† Halleluia.

Den Cv. Psalm.

1. Een dancksegginge voor de weldaden/
den volcke Israels bewesen/ 42. die
hy op Gods barmherticheyt brenget/ ende
op de toesegghinge den Vaderen ghedaen:
gelyck als ooc Moses/ Deuter.29. de selue
in ghelycker wyse optellet.

k Gene.1.9.
Prouer.8.29
Jerem.5.19.
l † And. de
Woudt ezel.
m Gene.1.29
Psal.147.9.
n † Door ar-
beyt der etc.
o Syra.31.32
Prouer.31.7
p Gene.18.5.
Judic.19.5.
q Boomen
des Heeren
heet hy/ die
int Woudt
staen/ die niet
door men-
schen ghe-
plantet zyn/
r Gene.3.19.
Zee.
s † An. is de
Leuiathan/
den etc.
Hiob.40.20
t Psal.145.15
ende 136.25.
Mat.6.26.
u Hiob.34.14
x Gene.3.19
y Gene.2.7.
z Psal.18.8.
ende 114.7.
4.Esd.16.12.
Judit.16.18.
Judit.5.2.
a Psal.146.2
b† An. Loeft
den Heere.

a 1.Par.16.8 Esaie.12.4.

1 DAncket a dē Heere/ eñ predicket synē
Name/verkondicht zijn Doen onder
den Volcken.
2 Singet van hem ende loeft hē/spreeckt
van alle syne wonderen.
3 Roemt synen Heylighen Name: het
herte der ghener die den Heere soecken/
verheughe hem.
4 Vraget na dē Heere eñ na syner macht/
soeckt zijn aensicht allewegen.
5 Ghedenckt syner wonderwercken/ die
hy ghedaen heeft/syner wonderen eñ b †
synes woorts.

b † And. der gherichte zijns mondts.

6 Ghy het zaedt Abrahams zijns
knechts/ghy kinderen Jacobs zijns wt-
verkoren.
7 Hy is de Heere onse God / hy richtet in
der gantscher Wereldt.
8 Hy dencket eewichlick aen zijn Ver-
bont/des woorts dat hy toegesept heeft/
op vele duysent voort ende voort.
9 c Dat hy ghemaeckt heeft Abraham/d
ende des Eedts met Isaac.
10 e Eñ settede dat selue Jacob tot eenen
rechte/eñ Israel ten eewigen Verbonde.
11 Eñ sprach: V wil ick het landt Canaan
gheuen/het lodt ws Erues.
12 Doe sy weynich ende f gheringe warē/
ende vreemdelingen daerinne.
13 Eñ sy toghen van Volcke tot Volcke/
van eenen Koninckrijcke tot den anderen
volcke.
14 Hy liet geenen mensche hen schade doē/
g ende strafte Koningen om harent wille.
15 h Tastet mijne Gesaluedden niet aen/ eñ
doet mijnen Propheten gheen leedt.
16 i Ende liet eenen dieren tydt int Landt
komen/ ende ontooch allen voorraet des
broodts.
17 k Hy sandt eenen man voor hen henen/
Joseph worē ten knechte verkocht.
18 l Sy dwongen syne voeten in stocken/
m zijn lijf moeste in ijseren liggen.
19 Tot dat zijn woort quam/ende hem de
reden des Heeren doorlouterde.
20 n Doe sandt de Koninck henen / eñ liet
hem los geuen/de Heere ouer de Volcken
hiet hem wt laten.
21 o Hy settede hē tē heere ouer zijn huys/
ten heerscher ouer alle syne goederen.
22 Dat hy syne Vorsten p † onderwese na
syner wijse/ eñ synē oudstē wijsheyt leerde.
23 q Eñ Israel tooch in Egyptē/ eñ Jacob
wert een vreemdelinck in den lande Ham.
24 r Eñ hy liet zijn Volck seer wassen/ eñ
maecktese machtiger als haer vyanden.
25 s Hy verkeerde ghener herte / dat sy
synen Volcke gram werden/ende dachten
syne knechten met list te dempen.
26 t Hy sandt synē knecht Mosen/Aaron
dien hy hadde verkoren.
27 u Die selue deden syne teeckenen onder
hen/eñ syne wonderen in den lande Ham.
28 x Hy liet duysternisse komen/eñ maeck-
te het duyster/ eñ y waren niet ongehoor-
saem synen woorden.
29 z Hy veranderde hare waterē in bloet /
ende doodde hare Visschen.
30 a Haer landt wriemelde vorschen wt/
in den kameren harer Koningen.
31 b Hy sprack: doe quamē boose wormē/
Luysen in allen haren landtpalen.
32 c Hy gaf hen haghel tenreghen/vyer-
vlammen in haren lande.
33 Ende sloech hare Wijnstocken ende
Vijghenboomen/ende brack de boomen in
haren landtpalen.
34 d Hy sprack: doe quamen Sprinck-
hanen/ende Keuers sonder ghetal.

c Gene.12.2. ende 17.2. ende 22.16. Luce 1.72. Hebre.6.17.
d Gene.26.3
e Gene.28.13
f Dat is/ verachter/ slechte/ver-worpen.
g Gene.12.17 ende 20.3.
1.Par.16.22.
h 2.Sa.1.14.
i Gene.41.54
k Gen.37.28
l Gene.39.20
m † An. yser door ghinck syne ziele.
Luce 2.35.
n Gen.41.14
o Gen.41.40
p † An. ghevangen leyde na synen wille.
q Gen.46.6
r Exod.1.7 Act.7.17.
s Exo.1.8.16 Act.7.18.
t Exod.3.10. ende 4.15.30
u Exod.7.9
x Exod.10.22 Sapi.17.2.
y Dat is/ Moses eñ Aaron.
z Exod.7.20.
a Exod.8.6
b Exo.8.24
c Exod.9.23
d Exod.10.4.13.

35 Eñ sy vraten alle het gras in haren lan-
de/eñ vraten de vruchten op haren velde.
36 e Ende sloech alle eerste ghebooren in
Egypten f alle eerste eruen.
37 g Eñ hy voerdese wt met siluer eñ gou-
de/eñ ondē harē stammē was geē krancke.
38 Egypten wert vrolick/ dat sy wttogen:
want hare vreese was op hen ghevallen.
39 h Hy spreydde een wolcke wt tē decksel/
ende vyer des nachts te lichten.
40 i Sy baden: doe liet hy quackelē komē/
eñ hy versadichdese met Hemelsbroodt.
41 k Hy opende den Rotzsteen: doe vloten
wateren daer wt / dat beken liepen in der
dorren Woestijne.
42 l Wāt hy dachte aen zijn Heylich woort/
Abraham synen knechte ghesproken.
43 m Also voerde hy zijn Volck wt met
vreuchdē eñ syne wtuercorē mit n herteluste
44 o Eñ gaf hen de landen der Heydenen/
dat sy de goeden der Volcken innamen.
45 Op dat sy houden souden syne rechten/
ende syne Wetten bewaren: Haleluia.

e Exod.12.29 ende 13.15
f Heb. Eerstelinge harer sterckte.
g Exo.12.35 ende 13.17
h Exod.13.21
Psal.78.14
i Exod.5.13
k Exo.17.6. Nume.20.11 Psal.78.20. Sapi.11.4. 1.Cor.10.4.
l Gene.22.16
m Josu.3.17
n Of/ vrolicheyt.
o Gene.15.18 Deute.7.1.

Den Cvj. Psalm.

1. Is een dancksegginge. Wāt gelijck
als hy voor henen des Heeren weldaden/
also verhaelt hy hier des Volcks sonden
eñ straffe: op dat also de barmherticheyt
Gods(die met so velen weldaden ende on-
vermetelicker goedicheyt / so boosen ende
ondanckbaren lieden ouerschuddet)des te
heerlicker worde. Eñ doet eene biechte der
sonden/eñ biddet/dat God syne toeseggin-
ghe die hy so dicke belouet ende verklaret
heeft/ gedenckē wille / eñ zijn Volck voort
aen ghenadichlick verlossen.
1 a † Halelula.
DAncket b den Heere/wāt hy is vrient-
lick/ eñ syne goedertierenheyt dueret
eewichlick.
2 c Wie kan de groote daden des Heeren
wt sprekē? ende alle syne loflicke wercken
prijsen?
3 d Wel dien/die het gebodt houden/ende
doen alle tijde recht.
4 Heere ghedenckt mijner/na der genade/
die ghy uwen Volcke gelouet hebt: bewijst
ons uwe hulpe.
5 Dat wy sien meughen de welvaert uwer
wtuercoren/ ende ons verblijden/ dat het
uwen Volcke wel gaet / ende ons roemen
met uwen Erfdeele.
6 e Wy hebben ghesondicht met onsen
Vaderen: wy hebben mishandelt eñ zijn
Godloos ghewee st.
7 f Onse Vaderen in Egypten en wouden
uwe wonderen niet verstaen: sy dachten
niet aen uwe groote goedertierenheyt / g
ende waren ongehoorsaem aen de Zee/
namelicken aen de h † Schelfzee.
8 Hy halp hen dan noch om zijns Naems
wille/dat hy syne macht bewijsede.
9 i Eñ hy scholdt de Schelfzee/ doe werdt
het drooge: ende voerdese door de diepte/
als in eener Woestijne.
10 Eñ halp hen van der handt dies / diese
hatede / ende verlossedese van der handt
des vyandts.
11 k Ende de wateren versopen hare weder
partyders/dat niet een ouerbleef.
12 l Doe gheloofden sy aen syne woorden/
ende songen synen lof.
13 Doch sy vergaten haestelicken syner
wercken/sy verbeyden niet zijns raedts.
14 m Eñ sy werden met luste in der Woestij-
ne/eñ versochten God in dē woestē lande.
15 n Hy gaf hen hare bede / eñ sandt hen
o † genoech/ tot dat hen daer voor walchde.

a † Anders Loeft den Heere.
b Judic.13.23 Psal.107.1.
c Sprac.43.32.
d Mat.7.21 Luce 11.28. Rom.2.13.
e Judith.7.18. Danie.9.5.
f Exod.4.5.
g Exo.14.11
h † Anders Rietzee. Anders Roodezee.
i Exo.14.21
k Exo.14.29
l Exo.14.31 ende 15.1.
m Exo.17.2 Num.11.4 1.Cor.10.6
n Nu.11.31
o † And. een magerte in hare zielen

p Num. 16. 1
q Num. 16. 32
Deut. 11. 6

16 p Eñ sy verhieuen hem teghen Mosen
inden legher, tegen Aaron den Heylighen
des Heeren.
17 q De Aerde dede haer op / eñ verslont
Dathan, eñ deckte toe de rotten Abiram.
18 Ende vyer werdt onder haren rotten
aenghesteken / de vlamme verbrandde de
Godloosen.

r Exod. 32. 4
1. Corin. 10. 7
s Dat is / God.
Rom. 1. 23.
t Of / Heylgheuers. Salichmakers.
u Exo. 32. 11 ende 34. 6.

19 r Sy maeckten een Kalf in Horeb / eñ
baden aen het ghegoten Beeldt.
20 Ende veranderden hare s Eere / in eene
ghelijckenisse eens Ossen / die gras eet.
21 Sy vergaten Gods haers t Heylands /
die so groote dingen in Egypten gedaen
hadde.
22 Wonder inden lande Ham / ende ver-
schrickelicke wercken in de Schelfzee.
23 u Ende hy sprack / hy wondese verdel-
gen / so niet Moses zijn wtvercoren / het
scheuren opgehouden hadde / zijn grim-
micheyt af te wenden / op dat hyse niet
verdorue.

x Num. 14. 1

24 x Eñ sy verachteden het lieue Landt :
sy gheloofden synen woorde niet.
25 Ende murmureerden in haren Hutten:
sy hoorden der stemme des Heeren niet.
26 Ende hy hief syne handt op tegen hen /
dat hyse nedersloege in der Woestijne.
27 Ende werp haer zaedt onder de Hey-
denen / ende verstroydese in den landen.

y Deut. 25. 2
Josu. 22. 17.
1. Cor. 10. 8.
z Deu. 25. 7
a Gene. 15. 6

28 y Eñ sy gauen hen tot den Baal Peor /
eñ aten van dē Offerē der dooder Afgodē.
29 Eñ vertoornden hem met haren doen /
doe reett oock de plaghe onder hen.
30 z Doe tradt toe Pinehas / eñ slichtede
de sake: doe wert de plaghe gheweeret.
31 a Eñ wert hem ghereekent ter gerechtic-
heyt, voort ende voort eewichlick.

b Exo. 17. 7.
Num. 20. 13
c † And. dat het oock den Mose qualick ghinck om harent wille.

32 b Eñ sy vertoornden hē aen het Twist-
water / c † eñ sy plaechden dē Mose seer.
33 Want sy bedroefden hē zijn herte / dat
hem sommige woorden ontuoeren.
34 d Oock verdelchden sy de Volckē niet /
als hen doch de Heere gheheeten hadde.
35 Maer sy mengden haer onder de Hey-
denen / ende leerden der seluer wercken.

d Deut. 7. 1. ende 12. 1.
Judi. 2. 2.
1. Sam. 15. 3.
e Judi. 2. 11
f Deut. 32. 17
Leuit. 20. 2.
Deut. 18. 10.
g Iere. 7. 6.
Hesek. 20. 31

36 e Eñ dienden haren Afgoden : die ghe-
dijden hen ter ergheernisse.
37 f Ende sy Offerden hare Sonen / ende
hare Dochteren den Duyuelen.
38 g Eñ vergoten onschuldich bloet / het
bloet harer Sonen eñ harer Dochteren /
die sy Offerden dē Afgoden Canaan / dat
het lant met bloetschuldē beulecket wert.
39 Ende veronreynichden hen met haren
wercken / eñ hoereerden met haren doen.
40 Doe vergrimde den toorne des Heeren
ouer zijn Volck / eñ kreech eenen grouwel
aen zijn Erue.

h Dat is / hatisch- vyandisch.

41 Ende gaffe in de handt der Heydenen /
dat ouer hen heerscheden / die hen h gram
waren.
42 Eñ hare vyanden angsteden hen / ende
werden verootmoedighet onder hare han-
den.

i Judicum allenthaluē,
k Dat is / Slecht / verworpen.
† And. onder drucket.
l Deut. 30. 1.

43 i Hy verlostese dickwils: doch sy ver-
toornden hem met harē voornemen / ende
werden k † kleyn / om harer misdaet wille.
44 Ende hy sach haren noodt aen / doe hy
hare klaghe hoorde.
45 l Eñ dachte aen zijn Verbondt met hen
ghemaeckt / ende het rouwede hem na sy-
ner grooter goedertierenheyt.
46 Eñ liet se tot barmhertichheydt komen /
voor allen / diese ghevangen hadden.
47 Helpt ons Heere onse God / eñ brengt
ons te samen wt den Heydenen : dat wy
dancken uwen Heyligen Name / ende roe-
men uwen lof.
48 Gheloeft sy de Heere de God Israels
van eewicheydt in eewicheydt ; ende alle
Volcken sprekē Amen / Halelua.

Den CVII. Psalm.

1. Ghelijck als inden tween voorleden Psalmen / God eyghentlicken ghedancket wort / voor de weldadē dē Volcke Israels bewesen / also wordē hier veruatet allerley weldaden : daer God den nootdurftighen / ghevangenen / krancken / dien die daer zijn in vare des Zees / in honger / in dierte / ende van Tyrannen gheplaecht worden etc. mede helpet : ende is derhaluen een ghemeyne dancksegginghe / Ende merckt dat hy duytlickē seyt / dat oock dien van Gode gheholpen wort / die om harer sonde wille ghestraft / God met vertrouwen om hulpe bidden.

Desen Psalm is eenen ghemeynen danck / hoe God allerley menschē wt allerley noot helpt : Gelijck Paulus seyt. 1. Timo. 2. Hy is een Heylant aller menschē.

1 DAncket den Heere / want hy is vrient-
lick / ende syne goedertierenheyt duert
eewichlick
2 Segget / ghy die verlost zijt voor den
Heere / die hy wt der noodt verlost heeft.
3 Ende die hy wt dē landen te samen ghe-
bracht heeft / van Oosten / van Westē / van
Noorden / ende vander Zee.

I. De eerste zijn / die arm eñ ellendich zijn / noch huys noch hof hebben / ende niets weten te beghinnen.

4 Die dolende ghinghen in der Woestijne
in eenen ongebaenden wech / ende vonden
geene Stadt / daer sy woonen konden.
5 Hongherich eñ dorstich / eñ hare ziele ver-
smachtede.
6 Eñ sy riepen tot dē Heere in harer noot /
ende hy verlostese wt haren angsten.
7 Eñ leyddese in eenen richtighen wech /
dat sy ghinghen tot der Stadt / daer sy
woonen konden.

a Exo. 16. 13.
Deut. 8. 3.
Psal. 78. 24. ende 105. 40

8 Die sullen den Heere dancken voor syne
goedertierenheyt / ende voor syne wonde-
ren / die hy aen den menschen kinderē doet.

II. Die andere zijn / die met ghevanckenisse ō harer misdaet wille geplaecht ende door Gods hulpe verlost werdē.

9 a Dat hy versadicht de dorstighe zielen /
eñ vullet die hongherighe ziele met goede.
10 Die daer sitten moesten inder duyster-
nisse ende donckeren / geuangen in dwange
ende ijseren.
11 Daerom dat sy Gods b † gheboden on-
ghehoorsaem gheweest waren / eñ de Wet
des Hoochsten ghescheldet hadden.

2 Para. 33. 11
b † An. woordē etc. eñ dē raet des etc. verlastert hadden.

12 Daerom moeste haer herte met ongeluck
gheplaecht worden / dat sy daer laghen / eñ
niemandt halp hen.
13 Eñ sy riepen tot dē Heere in harer noot:
hy halp hen wt haren angsten.

III. Die derde zijn sotten / die God met vreesen / eñ in sonden leuen / die worden gheplaecht : eñ genesē / doch sommighe / dat sy niet en steruen.

14 Eñ voerdese wt der duysternisse ende
donckerheyt / ende verscheurde hare ban-
den.
15 Die sullen den Heere dancken voor syne
goedertierenheyt / ende voor syne wonde-
ren / die hy aen den menschē kinderē doet.
16 Dat hy in stuckē breect metalē deuren /
ende slaet ontwee ijsere grendelen.
17 De sotten die gheplaecht waren om
harer ouertredinghe wille / ende om harer
sonden wille.
18 Dat hen walchde voor alle spijse / ende
werden doodt kranck.

c Num. 21. 9
Esai. 38. 9.
Mat. 8. 13.
d Hebr. 13. 15
1. Pet. 2. 5.

19 Ende sy riepen tot den Heere in harer
noot / eñ hy halp hen wt haren angsten.
20 c Hy sandt zijn woordt / ende maecktese
ghesondt / ende verlostese / dat sy niet en
storuen.

IIII. De vierde zijn / die op de Zee noodt lijden / ende geberget of gheholpen worden.

21 Die sullen den Heere dancken voor syne
goedertierenheyt / eñ voor syne wonderen /
die hy aen den menschen kinderen doet.
22 d Ende danck offeren / ende vertellē syne
wercken met vreuchden.
23 Die met schepen op de Zee varen / ende
dryuen haren handel in grooten wateren.

24 Die des Heeren werck ondersocht hebben/ende syne wonderen inde Zee.
e Joan.1.4. Act.27.10. 25 e Wanneer hy sprack/ende eenen stormwindt oproerde/ die de baren verhief.
26 Ende sy voeren op na den Hemel/ ende voeren inden Afgrondt/ dat haere ziele voor angst versaechde.
27 Dat sy tuymelden ende swanckten/ als een dronckent man/ende en wisten gheenen raet meer.
Jonas.1.14. 28 f Ende sy riepen tot den Heere in haeren noot/ende hy voerdese wt haren angsten.
g Ma.8.26. Psa.8.26. 29 g Ende stilde het onweder/ dat de Baren hen legerden.
h Joa.6.20 30 Ende sy werdē vrolick/ dat het stille ghewordē was. h eñ hy hen ten Lande bracht na haren wenschen.
i Psa.107.8. 31 Die i sullen den Heere dancken voor syne goedertierenheyt/ ende voor syne wonderē/ die hy aen den mēschen kinderē doet.
32 Ende hem inder Ghemeynte prysen/ eñ by den Oudeeren roemen.
De bosste zyn/ die met onvruchtbaerē weder geplaecht wordē/eñ wedrom regen eñ vrucht cryghen. 33 Die/ welcker hare Beke verdrooghet/ eñ de waterspronghen verlopen waren/
34 Dat een vruchtbaer Lant niets droech/ om der boosheydt wille dier/ die daer in woonden.
35 Ende hy k dat drooghe Landt wederom waterrijck maeckte/ ende in dorren Lande waterspronghen.
3.Reg.17.1. Esaie.41.17. k 1.Re.18.41 36 Ende de Hongherighen daer henen ghesettet heeft/ dat sy eene stadt bereyderen/ daer sy woonen konden.
Esaie.41.18 ende 43.19. 37 Ende Ackerē besaeyen/ende Wijnbergē plantē mochten/ ende de Jaerlicke vruchten kreghen.
l Gen.31.7. De secte zyn/ die met Tyrannen ofte oproer gheplaecht wordē/ende wederomme vrede ende eenicheydt kryghen. 38 Ende hyse segende/ dat sy hen seer vermeerderden/ ende l hen veel Vees gaf.
39 Die/ welcke nedergheduckt ende ghe- swackt waren/ vanden boosen/ diese ghedwonghen ende ghedronghen hadden.
40 Doe verachtinghe op de Vorsten ghe- schuddet was/ dat alle Landt dwaldē eñ woeste stondt.
41 Ende hy den Armen beschuttede voor ellende/ ende zyn gheslachte als een Kudde Schapen vermeerderde.
m Job.22.1 42 m Snickes sullen de Vrome sien/ ende hen verhenghen/ ende alle boosheyt sal dē mondt ghestopt worden.
n dz is. daer aen gedencket/ eñ daer mede 8gaet. 43 Wie is wijs/ ende n behoudt dit? so sullen sy mercken/ hoe vele weldaden de Heere betoont.

Den Cviij. Psalm.

1 Een danckseggynghe/daer hy Godt in danckt/voor het Ryckе Christi/ dat een Rycke der ghenaden zyn soude/ ende oock voor syn eyghen lijffelick Ryck/dat als eē set groene zyn soude des coemstigen Rycx Christi: Want het Heyl coemt vanden Joden. Ende dit anderdeel deses Psalms/ staet met euen ghelijcken worden inden lx. Psalm.
1 Een Psalmliedt Davids.
a Psa.57.8 b Dat is/ Myn Snarenspel, daer ick v mede eere. 2 GOd a het is myn rechte ernst: Ick wil singhen eñ dichten/ myn b Eere oock.
3 Wel op Psalter ende Harpe: Ick wil vroech op zyn.
c Ps.103.11 4 Ick wil v dancken Heere onder de Volcken/ ick wil v lof singen onder den lieden.
5 c Want v ghenade reyckt so wijdt als den Hemel is/ ende uwe waerheyt so wijdt als de Wolcken gaen.
6 Verheft v God ouer den Hemel/ eñ uwe Eere ouer alle Landen.
7 Op dat uwe lieue vrienden verlost worden: Helpt met uwer rechter handt/ ende verhoort my.
d Psa.60.8 8 d God spreeckt in zyn Heylichdom/ dies ben ick vrolick! ende wil Sichem deylen/ ende het Dal Suchoth afmeten.
9 Gilead is myne/ Manasse is oock myne/ eñ Ephraim is de macht myns hoofts/ Juda is myn e Vorst. e Ān.wtgever. Gen.49.10.
10 Moab is mijnen Waschpot: Ick wil mijnen schoen ouer Edom streckē/ ouer de Philisteen wil ick iuychen.
11 Wie wil my voeren in een vaste Stadt? wie sal my voeren in Edom?
12 Suldy het niet doen/ Godt/ die ghy ons verstoot? ende en treckt niet wt Godt met onsen Heyre?
13 f Doet ons bystant inder noot: Want menschen hulpe en is gheen nutte. f Psa.60.13.
14 Met God willen wy daden doen/ hy sal onse vyanden ondertreden.

Den Cix. Psalm.

1. Een ghebedt Christi/ daer hy synen vyanden den Joden alle ongheluck in toewenscht/ eñ God om bystant biddet. Oorsake deser syner toewenschinge reckent hy aen/ dat sy Christum gecruyst/ eñ zyn heylsaem woort/ door de Apostelen gepredickt/ niet gewilt en hebben.

1 Eenen Psalm Davids/ voor te singhen.
GOd mynen roem en swycht niet.
2 Want sy hebben haren Godloosen ende valschen mont teghen my opghedaen/ende spreken teghen my met valscher tonghen.
3 Ende sy spreckē vergiftich tegen my ouer al/ende stryden teghen my sonder oorsake.
4 a Daer voor dat ickse lief hebbe zyn sy teghen my/ ick daerenteghen bidde. a Psa.35.12
5 Sy bewijsē my quaet voor goet/ende haet voor liefde.
6 b Settet Godloose ouer hem/ c eñ den Sathan moet staen te syner rechter hant. b Dat is/ daer leere/ leuen leeren ende biddē/ moet al verdoemt zyn.
7 d Wie hem denseluen leerē laet/ diens leuen moet Godloos zyn/ eñ zyn gebet moet sonde zyn. Leuit.26.15. Deut.28.15.
8 Syner dagen moetē weynich wordē/ e eñ zyn Ampt moet een ander ontfanghen. c Zacha.3.1. d Sand. So hy voor het gerichte gestelt wordt/ wort hy veroordeelt/ eñ zyn bede worde hem ter sonde.
9 Syne kinderen moeten Weesen worden/ ende zyn wijf een Weduwe.
10 Syne kinderen moeten verdwaelt eñ verbystert gaen/ende bedelen/ende soeckē/ als die verdoruen zyn.
11 De Woeckeraers moeten wtsuygen alles wat hy heeft /eñ Vremde moeten syne goederen rooуen.
12 Ende niemant en moet hem weldaedt bewijsen/ende niemanten ontferme hem syner Weesen.
13 Syne nacomelinghen moeten wtgeroept worden: haren naem moet int anderde lidt verdelcht worden. e Joan.17.12 Actor.1.20.
14 Syner vaderē misdaet moet gedacht worden voor den Heere/ eñ syner moeder sonde en moet niet wtghedelcht worden.
15 De Heere moetse nemmermeer wt dē ooghen laten/ eñ haer gedachtenisse moet wtgheroept worden op Aerden.
16 Daerō dat hy so gantsch gheen barmhertichheyt hadde/ f maer veruolchde dē ellendighen eñ armen/ ende den bedroefden/ dat hy hen doodde. f Psa.10.8. ende 37.12.32
17 Eñ hy woude den g vloeck hebben/ die sal hem oock comē: hy en woude dē segen niet/ so sal hy oock verre van hem blyuen. Exodi.23.7 Esaie.23.14 g Psa.100.7 Sprac.23.9 ende 27.17.
18 Eñ hy tooch aen den vloeck/ als zyn hembde/ eñ is in zyn inwendige gegaē als water ende als olye in syne beenen.
19 So worde hy hem als een cleet/ dat hy aen hebbe/ eñ als eenen gordel/ daer hy hem altydt mede gorde.

Also

20 Alsoo gheschiede dien vanden Heere / die
my teghen zijn ende spreken quaet teghen
mijn ziele.
21 Doch ghy Heere / Heere / weest ghy met
my / om ws Naems wille / want v ghena-
de is mynen troost verlost my.
h Psa.86.1. 22 h Want ick ben arm ende ellendich / mijn
i † And. on- herte is i † verslaghen in my.
twee 23 k Ick vaer wech als een schaduwe die
k Psa.102.12 verdreuen wort / ende warde veriaecht als
ende 144.4. de Sprinchanen.
1.Par.30.15. 24 Myne knyen zijn swack van vastē: ende
mijn vleesch is magher, ende en heeft geen
vette.
l Psal.22.8. 25 Ende ick moet haren spot zijn: wanneer
sy my sien schudden sy haren kop.
26 Staet my by Heere myn God: helpt my
na uwer ghenade.
27 Dat sy bevinden / dat dit zy uwe handt:
dat ghy Heere sulcks doet.
28 Vloecken sy / so segene ghy / setten sy hen
teghen my / so moeten sy te schanden wor-
den: doch v knecht moet hem verheugen.
29 Myne teghenpartyders moeten met
smaetheydt aenghetoghen worden / ende
met harer schande bekleet worden / als met
eenen rock.
30 Ick wil den Heere seer dancken met my-
nen monde / ende hem roemen onder velen.
m Psa.16.8. 31 m Want hy staet den Armen te rechter
Prou.3.25. handt / dat hy hem helpe van dien / die zijn
leuen veroordeelen.

Den Cx. Psalm.

1. Een Prophetie van Christo ende sy-
nen Rycke / Dat hy zy een warachtich
God: Item een eewich Koninck ende Prie-
ster, zijn Kercke / (2. die te Jerusalem (son-
de hebben haer beghinsel / ende van God
hare wtbreydinghe) te beschermen ende te
heylighen. 5. Item / dat syne ende zijns
Rycks vyanden omkomen sullen. 7. Ten
eynde seyt hy vander vernederinghe Chris-
ti / dat hy te vooren lijden (want dat is van
der Beken drincken) ende alsoo tot heerlick-
heydt komen moeste.
1 Eenen Psalm Dauids.
a Mat.22.44. DE HEERE a sprack tot mynen Hee-
Actu.2.34. re: Settet v te myner rechter handt /
1.Cor.15.25. tot dat ick uwe vyanden ter schabelle
Heb.1.13. uwer voeten legghe.
ende 10.12. 2 De Heere sal het Scepter b † ws Rijckx
b † An. uwer senden wt Zion / heerschet onder uwe vy-
Macht / anden.
Sterckte. 3 Na uwer ouerwinninge / sal c v / v Volck
Roma.12.1. ghewillichlick offeren / in heyliger cieragien:
1.Pet.2.5. d † uwe kinderen worden v ghebooren / als
Heb.13.15. den dauwe wt den morghenstondt.
d † An den 4 De Heere heeft ghesworen / ende sal hem
dauwe v- niet berouwen: e Ghy zijt een Priester ee-
wer gheboor- wichlick, na der wijse Melchisedeck.
te is wt den 5 De Heere tot uwer rechterhant / sal ver-
lijue der da- smijten de Koningen / ter tijdt zijns toorns.
gheraert. 6 f Hy sal richten onder den Heydenen / hy
e Heb 5.6. sal groote slachtinge doen / hy sal g versmā-
ende 7.17. ten het Hooft ouer groote Landen.
f Esaie 2.4. 7 h Hy sal drincken vander Beke op den
Psal.96.13. weghe / daerom sal hy het hooft ophessen.
Mat.25.30.
Joan 12.34.
g Psal.2.9.
h Dat is /
Hy sal den
doot lijden
ende weder
opstaen.

Den Cxj. Psalm.

1. Een dancksegginge voor de weldadē
den Volcke Israels bewesen. Ende hy en
vertelt niet alleen de weldaden / dat hy zijn
Volck ghespijst hebbe inder Woestijne / dat
hy hen ghegeuen hebbe het Lant Canaan /
6. maer meldet oock des Nieuwen Testa-
ments / dat een eewich Testament is / eñ de
verlossinghe door Christum ghescheidt ver-
latet.

1 Halleluia.
ICk a dancke den Heere van gantscher a Spr.51.1.
herten / inden Rade der Vromen ende in- Psal.9.1.
der Ghemeynte. ende 138.1.
2 b Groot zijn de Wercken des Heeren: wie b Psa.92.6.
haer achtet / die heeft enckel lust daer aen. ende 106.2.
3 Wat hy ordineert / dat is louelick ende Spr.43.42.
heerlick ende zijn gherechticheyt blijft ee-
wichlick.
4 Hy heeft een ghedachtenisse gemaeckt sy-
ner Wonderen / de ghenadige ende barm-
hertighe God.
5 c Hy geeft spijse dien / die hem vreesen: hy c Psa.34.11.
ghedenckt eewichlick aen zijn Verbondt. Gen.15.18.
6 Hy laet verkondigen syne geweldige Da-
den synen Volcke d dat hy hen gheue het d Ps.105.44
Erue der Heydenen.
7 De wercken syner handen zijn Waerheyt
ende Recht: alle syne Gheboden zijn recht-
schapen.
8 Sy werden e weerhouden altoos ende ee- e Of stijf ge-
wichlick / ende ghescheiden trouwelick en- houden / on-
de redelick. dersteunt
9 Hy sendet een verlossinge synē volcke: hy f Psa.105.37
gelooft / dat zijn Verbont eewichlick blijuen
sal: Heylich ende Heerlick is synen Name /
10 g De vreese des Heeren is der Wijsheyt g Hiob 28.28
beginsel: dat is een schoone kloeckheyt / wie Prou.1.7.
daer na doet / diens lof blijft eewichlick. ende 9.10.
Spr.1.16.28

Den Cxij. Psalm.

1. Vermaent tot vreese Gods / ende
weldadichz ofte werckē der liefde / eñ doet
daer heerlicke belosten toe.

1 Halleluia.
WEl a dien / die den Heere vreest / die a Psa.128.1.
grooten lust heeft tot synen Ghebo- Prouer.1.7.
2 den ende 9.10.
b Diens zaet sal gheweldich zijn op Aer- Spr 1.19.
den: het gheslachte der Vromen sal ghese- ende 24.14.
ghent zijn. b Psal.37.22
3 Rijckdom ende de volheydt sal in haren
huyse zijn: ende hare gherechticheydt blijft
eewichlick.
4 c Den vromen gaet d het elicht op inder c Psa 97.11.
duysternisse / vanden Ghenadighen / Bar- d Joan.1.4
mhertighen ende Rechtueerdighen. e Dat is / ge-
5 f † Wel dien / die barmhertich is / ende luck eñ heyl
geerne leent / ende rechtet syne sake wt / dat midden in-
hy niemanden onrecht en doet der noot.
6 Want hy sal eewichlick blijuen: g des f † And. een
Rechtueerdighen en wordt nemmermeer vroom man
vergheten. die heeft me-
7 h † Wanneer een plage komen wil / so en delyden / eñ
vreest hy hem niet: zijn herte hoopt onuer- leent. etc.
tsaecht op den Heere. Psal.37.21.
8 Zijn herte is ghetroost / ende en vreest 26.
hem niet / tot dat hy synen lust aen syne vy- Prou.19.17
anden siet. g Esa 49.14
9 i Hy stroyt wt / ende geeft den Armen / sy- Prouer.10.7
ne gherechticheyt blijft eewichlick / synen h † An. van
hoorne wordt verhoocht met eeren. eenen boosē
10 De Godloose sal het sien / ende het sal hē gheschrey. sa
verdrieten: k syne tanden sal hy te samen by- etc.
ten ende vergaen: want wat de Godloose Psal.22.1.
geerne wouden / dat is verloren. Prou.3.24.
Spr.34.16.

Den Cxiij. Psalm. i Prou.11.25

1 Eenen schoonen Danckpsalm / daer 2.Cor.9.9.
Gods barmherticheyt hooch in gheroemt Tobie.1.17.
wort / dat hy de verachteden ende verwor- ende 4.5.13
pene aēsiet / ende de vernederdē verhoocht. Spr.7.31.
Ende hier heeftmen een klare bewijsreden / k Psa.37.12.
dat ons God daerom niet vernedert ende
afstoot, dat wy vergaen, maer dat wy hem
in waren gheloone aenroepen ende behou-
den worden.
1 Halleluia.

Louet

1 Louet ghy knechten des Heeren / louet
den Name des Heeren.
a Psal.134.1 ende 135.1. 2 a Gheloeft zy des HEEren Name/
van nu aen / tot in eewicheydt.
b Dan.2.20 Mala.1.11 3 b Vanden Opganck der Sonnen / tot
heren Nederganck toe / sy gheloeft/ den
Name des Heeren.
4 De Heere is hooch ouer alle Heydenen:
c Psal.138.6 zijn eere gaet so wijdt als den Hemel is.
5 Wie is als de Heere onse God? c die hē
so hooch ghesetet heeft?
d † An. hem heraf laete besien in/etc 6 Eñ d † op het nederighe siet/ in Hemel
ende Aerde?
e 1 Sam 2.8 Psal.33.13. 7 e Die den f kleynen opricht et wt den
stof/ eñ verhoocht dē Armen wt dē dreck.
f Of/ slechtē/ verachtedē. 8 Dat hy hem sette neuen de Vorsten/ by
de Vorsten zijns Volcks.
g Psal.68.7 9 g Die de onuruchtbare inden huyse
woonen maeckt / dat sy een vrolicke kin-
dermoeder wordt. Haleluia.

Den Cxiiij. Psalm.

1. Vertelt des volcx/ in Egypten/ iam-
merlicken gheplaecht / wonderbare ende
heerlicke verlossinghe: op dat de God-
vreesende door suicke bekende weldaet/
ooch in andere vaerlickheden eñ nooden/
hen ghewisse hulpe troosteden/ eñ teghen
so eenen barmhertigen God / allewegh
danckbaer waren.

a Exodi.13.3 1 Doe a Israel wt Egypten tooch /
het huys Jacobs wt den vreemden
volcke.
b Exodi.19.5 Deut.14.2. 2 b Doe werdt Juda zijn Heylichdom/
Israel zijn Heerschappie.
c Exo.14.21 d Josue.3.16 3 c De Zee sach het / ende vloodt / d de
Jordane keerde haer te rugghe.
4 De Berghen sprongen als de Lamme-
ren / de kleyne Berghen als de ionghe
Schapen.
5 Wat was v/ ghy Zee/ dat ghy vlodet?
eñ ghy Jordane/ dat ghy te rugge keerde.?
6 Ghy Bergen / dat ghy opspronget als
de Lammeren? ghy kleyne Bergen/ als de
ionghe Schapen?
e Judit.5.2 Psalm.18.8. 4.Esd.16.12 7 e Voor den Heere f † beefde de Aerde/
voor den God Jacobs.
f † An. beefe ghy Aerde. g Exo.17.6. Num.20.11 8 g Die den Rotzsteen verandert in een
Waterzee/ ende de steenen in Waterfon-
teynen.

Den Cxv. Psalm.

1. Een dancksegginghe eñ prijs des
Gods Israels / dat het Volck Israels/
so eenen weldadighen God hebbe: 4.
eñ hangt daer eenen synen teghenset aen/
dat der Heydenen Goden sodanich niet
en zijn/ als die noch hoorē/ noch achtinge
hebben op hare Vereerers/ 8. Dat eygent
hy daer na den Afgodendienaers selfs/
namelicken/ dat sy blindt eñ doof zijn etc.
Maer die hebben alle Afgoden / die niet
en ghelooven/ dat God haer acht hebbe/
dat hy sorghe voor hen draecht: hen ver-
hoore / etc.

1 Niet ons Heere/ niet ons: maer uwen
a Psal.42.4 ende 79.10. Name geeft eere / om uwer ghenade
ende waerheydt wille.
b Mat.6.9 2 a Waerom sullen de Heydenen seggen:
c Psal.135.15 Waer is nu haren God:
2 Reg.19.17 3 b Doch onse God is inden Hemel: hy
Esaie 44.12. kan maken wat hy wil.
ende 46.4. 4 c Ghener Afgoden daerentegen zijn
Jerem 10.3 silver ende goudt / van menschen handen
b Sap.13.13. ghemaeckt.
ende 15.15. 5 d Sy hebben monden / ende en spreken
Baruch 6.3 niet: sy hebben oogen / ende en sien niet.
6 Sy hebben ooren/ ende en hooren niet:
sy hebben neusen/ ende en riecken niet.

7 Sy hebben handen/ eñ en houden niet:
voeten hebben sy / ende en gaen niet:
ende en spreken niet door haren halse.
8 Die suicke maken / zijn ghelijck also:
ende alle die op haer hopen.
9 e Doch Israel hope op den Heere: f die e Psal.131.3
is haer Hulpe ende Schildt. f Psal.33.20
10 Het huys Aaron hope op den Heere: die
is haer Hulpe ende Schildt.
11 Die den Heere vreesen / hopen ooch op
den Heere: die is haer Hulpe eñ Schildt.
12 De g Heere dencket aen ons/ eñ seghent g Num.6.20
ons: hy seghent het huys Israels/ hy
seghent het huys Aarons.
13 Hy h seghent die den Heere vreesen/ h Psal.5.13.
beyde kleyn ende groot.
14 De Heere seghene v ymmer meer ende
meer / v ende uwe kinderen.
15 Ghylieden zijt de Ghesegende des Hee- i Genesis 1.1
ren/ i die Hemel eñ Aerde gemaeckt heeft. Psal.146.6.
16 Den Hemel k † allenthaluen is des Acto.14.14
Heeren: doch de Aerde heeft hy den men- Apoca.14.7
schen kinderen ghegeuen. k And. aen
17 l De Dooden en sullē v Heere niet louē / allen zijden.
noch die onderwaerts varen in het stille: † An. Ja de
18 m Maer wy louen den HEEre/ van nu Hemelē/ etc.
aen tot in eewicheydt. Haleluia. l Psalm.6.6

Den Cxvj. Psalm. Esaie.38.18. Baruch 2.17

1. Het voorleden deel deses Psalms is m Dan.2.20
een dancksegginge/ dat God zijn ghebedt
verhoordt/ eñ hem verlost hebbe: eñ hangt
daer schoone toeseggingen aen/ 12. In het
ander deel roemt hy hooch dē Godsdienst/
dat wy ons in onsen Cruyce met ghedult
onder synen wille gheuen/ hem aenroepen
ende prijsen.

1 Dat is my lief/ dat de Heere mijn stem-
me ende mijn smeecken hoort.
2 Dat hy zijn Oore tot my neycht:
daerom wil ick mijn leefdage hem aenroe-
pen.
3 a Stricken des doots hadden my om-
vanghen/ ende angsten der Hellen hadden
my ghetreft/ ick quam in iammer eñ noot. a 1 Sa.22.14
4 Doch ick riep aen dē Name des Heeren/ Psalm.18.15
O Heere verlost mijn ziele.
5 b De Heere is ghenadich eñ rechtueer-
dich/ ende onse God is barmhertich.
6 De Heere behoedt de eenuoudige wan- b Exo.34.6.
neer ick onder ligghe/ so helpt hy my. Psal.86.15
7 Weest nu weder te vreden mijn ziele: ende 103.8.
want de Heere doet v c † het goede. ende 145.8
8 d Want ghy hebt mijn ziele wt dē doot Joel.2.13
gheruckt/ mijn oogen vandē tranē/ mynen Jone 2.2.
voet van slibberen. c † An. weder
9 Ick wil wandelen voor den HEEre / gheldinghe.
inden Lande der leuendigen. d Psal.56.14
10 e Ick ghelooue / daerom spreke ick: ick
worde doch seer gheplaecht. e 2.Cor.4.13
11 Ick sprack in mynen vertzaghen: f Alle f Roma.3.4
menschen zijn g leughenaers. g Dat is/ op
12 h Hoe sal ick den Heere vergelden / alle gemeen men
syne weldaden die hy aen my doet? sche is te
13 Ick wil den Heylsamen Kelck nemen/ bouwen: hy
ende des Heeren Naem i † predikenen. en kan doch
14 Ick wil myne ghelofte den Heere beta- ten laetsten
len/ voor alle synen Volcke. niet helpen/
15 k De doodt syner Heylighen is weerdt ende moet
ghehouden voor den Heere. feylen.
16 l O Heere/ m ick ben v knecht: ick ben v h Mich 6.6
knecht/ uwer maget sone: ghy hebt myne Psal.103.2
banden verscheurt. i † Anders
17 n V wil ick danck offeren/ eñ des Heeren aenroepen.
Name prediken. k Apo.14.13
18 o Ick wil myne ghelofte den Heere be- l Psal.86.16
talen voor allen synen Volcke. m Sapi.9.5
19 Inden Houen aen dē huyse des Heeren/ n Leuit.7.12
in v Jerusalem. Haleluia. o Jone 2.9

Den CXVII. Psalm.

2. Een Prophetie vant Rijcke Christi/ dat hy noemt een Rijcke der Ghenaden ende Waerheyt / ouer de Kercke ende deses Rijcx ondersaten beuesticht / In dien daer hy seyt/ Heydenen/ ende noemet Gods dienst/ So eenen ghenadigen God louen: daermede neemt hy wech/ Besnijdinghe/ Wet/ Joodschen Godsdienst/Vloeck des Wets / etc.

a Rom.15.11 1 Loeft a den Heere alle Heydenen prijst hem alle Volcken.

b Joa.12.34 Psal.119.90 2 Want zijn ghenade ende b waerheyt is gheweldich ouer ons in eewicheydt. Halelu ia.

Den CXVIII. Psalm.

1. Een Prophetie van het lijden Christi ende syner verclaringe/ als Christus selfs wtleyt/ Matth. 21. ende Petrus Act. 4. Het meeste deel van voorgaen/ zijn woorden Christi/19. die daer predict in Israel/ dat is/inder Kercke/ ende onder den wtuercoren/ dat hem in zijn lijden geholpen sy/ dat hy behouden ende heerlick gemaeckt sy. Daerna vermaent hy tot dancksegginge. Biddet om voorspoedighen voortganck ende welstandt der Kercken / ende dancket.

a Psal.105.1 ende 106.1. ende 107.1. ende 136.1. Judit.13.21. 1 Dancket a den Heere/ want hy is vrientdelick / ende syne goedertierenheydt duert eewichlick.

2 Nu segge Israel: Syne goedertierenheydt duert eewichlick.

3 Nu segge het huys Aaron: Syne goedertierenheydt duert eewichlick.

4 Die den Heere vreesen/ segghen nu: Syne goedertierenheyt duert eewichlick.

b Psal.18.7 Thren.3.55 Jone. 2.2. 5 b Inden angst riep ick den Heere aen/ ende de Heere verhoorde my/ ende troostede my.

c Heb.13.6. Psal.56.4. 6 c De Heere is met my daerom en vreese ick my niet: wat konnen my de menschen doen?

7 De Heere is met my/ my te helpen ende ick wil mynen lust sien aen myne vyanden.

d Psal.146.3 Jerem. 17.7 8 d Het is goet op den Heere betrouwen/ ende niet hem verlaten op menschen.

9 Het is goet op den Heere betrouwen/ ende niet hem verlaten op Vorsten.

e Psal. 3.7. f Psal.44.6 10 e Alle Heydenen omringen my. f doch in den Name des Heeren wil ickse verhouwen.

g Of/ aen alle zijden. 11 Sy omringen my g allenthaluen doch inden Name des Heeren wil ickse verhouwen.

* Sy loopen alle toe/ ende blusschen als woude de gantsche Werelt verderuen van myner leere: niemant en wil verlaetste zijn. 12 Sy omringen my als Byen: sy * dempen als vyer inden doornen: doch inden Name des Heeren wil ickse verhouwen.

13 Men stoot my dat ick vallen soude: doch de Heere helpt my.

h Exo.15.2 Esaie.12.2. 14 h De HEERE is myne macht ende mynen Psalm/ ende is myn Heyl.

15 Men singet met vreuchden vander ouerwinninge/ inden Hutten der Rechtueerdighen: de rechter handt des Heeren behoudt de ouerwinninghe.

16 De rechter handt des Heeren is verhooght/ de rechter handt des Heeren behoudt de ouerwinninghe.

17 Ick en sal niet steruen/ maer leuen/ ende des Heeren Werck verkondighen.

i Proue.3.11 Hiob 5. 17. Hebr. 12. 5. 18 i De Heere castijdt my wel/ doch hy en gheeft my den doodt niet.

k Esai.26.2 19 k Doet my de Poorten der Gerechticheyt op/ dat ick daer in ga/ ende den Heere dancke.

20 Dat is de Poorte des Heeren : de Rechtueerdighe sullen daer in gaen.

l † Anders verhooret. 21 Ick dancke u/ dat ghy my l † verootmoediget ende helpet my.

m Mat.21. 42. 22 m De Steen die de Bouwlieden verworpen/ is ten Hoecksteen ghewordden.

23 Dat is vanden Heere ghe schiet/ ende Marc.12.10
is een wonder voor onsen ooghen. Luce 20.17.

24 Dat is den dach/ dien de Heere maeckt: Acto. 4. 11.
laet ons verheugen ende vrolick daer in zijn. Rom. 9.33.

25 n O Heere helpt: O Heere laet het wel o 1. Petri. 2.6
ghelucken. Esaie.28.16

26 Ghelooft zy die daer koemt inden Name n Mat.21.9
des Heeren: wy segenen u steden/ ghy die Marci.11.9
vanden Huyse des Heeren zijt. Joan 12.13

27 De Heere is God/ die ons verlichtet: p* o Of/ slaen
bereiert het Feest met meyen/ tot aen de spoedigen.
hoornen des Altaers. p † Anders

28 Ghy zijt myn God / ende ick dancke u: Bindet het
myn God ick wil u prijsen. slachtoffer

29 Dancket den Heere/ want hy is vrientmet zeelen/
delick / ende zijn goedertierenheydt duert tot aen/ etc.
eewichlick.

Den CXIX. Psalm.

1 Inden gantschen Psalm bidt et de Propheet / dat hy by den Woorde Gods behouden worde ende geeft den Woorde eenen heerlicken prijs / Dat het leert/ beweecht/ regeert/ trooft/ behoudt/ voor sonden bewaert/ ende niet en bedriecht. Dat salmen dan noch altemael so verstaen/ dat wy deser gerne buyten den Woorde krijgen konnen: derhaluen hier ooc oueral schoone Tegensettingen in ghemengt zijn/ vanden Godloosen Leeraers/ ende haer leere.

Aleph.

I.

A. 1 Wel a dien/ die sonder vlecke u leuen/ die in de Wet des Heeren wandelen: a Hebr. zijn in den wege.

2 c Wel dien/ die zijn Ghetuyghenisse houden / die hem van gantscher herten b Psal.1.1.
soecken. c Psal.19.12

3 Want die op syne Weghen wandelen/ die en doen gheen quaedt. b Deu.4. 5.

4 b Ghy hebt gheboden / vlijtich te houden uwe Beuelen. 6.7. 8. Josue 22.24

5 O dat myn leuen uwe Rechten met gantschen ernste hielde!

6 Wanneer ick mercke alleene op uwe Geboden/ so en worde ick niet te schanden.

7 Ick dancke u van rechten herten/ dat ghy my leeret de Rechten uwer Gherechticheydt.

8 Uwe Rechten wil ick houden: verlaet my nemmermeer.

II.

9 B. Beth. Hoe sal een Jongelinck synen wech onstraffelick gaen? Wanneer hy hem houdt na uwen Woorden

10 Ick soecke u van gantscher herten / e laet my niet feylen uwer Gheboden. e Esai.63.17

11 f Ick behoude u Woort in myner herten/ op dat ick niet teghen u sondighe. f Deut.6.6 ende 11.18.

12 Ghelooft sy dy Heere/ leert my uwe Rechten.

13 Ick wil met myne lippen vertellen/ alle Rechten ws mondts.

14 Ick verheughe my des weechs uwer Getuygenisse / als ouer allerley rijckdom.

15 Ick spreke wat ghy beuolen hebt/ ende sie op uwe Wegen.

III.

16 Ick hebbe lust tot uwen Rechten/ ende en vergete uwer Woorden niet.

17 C. Gimel. Doet wel uwen Knechte/ dat ick leue/ ende uwe Woorden houde. g Gen.47.9 1. Par. 30.15

18 Opent my de oogen/ dat ick sie de Wonderen aen uwer Wet. Hebr. 11. 13.

19 g Ick ben een Gast op Aerden: verberght uwe Gheboden niet voor my.

20 Myn ziele is verslagen van verlangen/ na uwen Rechten allertijdt. h Deu.11.26 28.

21 Ghy scheldet de Stouten: h vervloeckt zijn/ die uwer Gheboden feylen. ende 28.15.

22 Wendet van my/ smaetheyt ende verachtinghe: want ick houde u Ghetuyghenisse.

23 De Vorsten sitten oock/ende spreken te-
ghen my:doch v Knecht spreeckt van uwē
rechten.
24 Ick hebbe lust tot uwe getuygenissen/
die zijn mijne Raetslieden.
25 D. Mijn ziele leyt in het stof:ver
IIII Daleth. quickt my na uwen Woor-
i Ps.44.26 de.
26 Ick vertelle mijne weghen/ende ghy ver
hooret my:leert my uwe Rechten.
27 Onderwijst my den wech uwer Bevelē/
so wil ick spreken van uwe Wonderen.
28 Ick ben bedruckt/dat my het herte ver
smachtet:sterckt my na uwen woorde.
29 Wendt van my den valschen wech/ende
gont my uwe Wet.
30 Ick hebbe den wech der Waerheyt ver-
koren:uwe Rechten hebbe ick voor my ge
settet.
k Psal.25.2 31 Ick hange aen uwe Ghetuyghenissen:
k Heere/en laet my niet te schanden wor-
den.
32 Wanneer ghy mijn herte troostet/so loo-
pe ick den wech uwer Gheboden.
V. 33 E. Leert my Heere den wech uwer
l Ma.10.22 He. Rechten/l dat ickse beware tot
aen het eynde.
34 Onderwijst my/dat ick beware uwe
Wet/ēn houde haer van gantscher herten.
35 Voert my op den padt uwer Gheboden/
want ick hebbe lust daertoe.
36 Neyght mijn herte tot uwer Getuygeni
ssen ende niet ter ghiericheyt.
37 Wendet mijne ooghen af dat sy niet en
m† Anders sien na m† onnutter leere:maer verquickt
ydelheydt my op uwen Weghe.
38 Laet uwen Knecht v Gebodt vast voor
v Woordt houden/dat ick v vreese.
39 Wendet van my de smaetheydt die ick
vreese:want uwe Rechten zijn treffelick.
40 Siet/ick begeere uwe Bevelē:verquickt
my met uwer Gherechticheydt.
VI. 41 F. Heere laet my v ghenade weder-
Vau. varen v hulpe/na uwen Woor-
de.
n 2.Pet 3.15 42 n Dat ick antwoorden mach mijnen La-
steraer:want ick verlate my op v Woordt
43 Ende neemt doch niet van mijnen mon-
de het woort der waerheyt:want ick hope
op uwe Rechten
44 Ick wil uwe Wet houdē allettijt/altoos
ende eewichlick.
45 Ende ick wandele vrolick/want ick soec-
ke v Bevel.
o Spr.42.22 46 Ick spreke van uwe Ghetuyghenissen
Roma.1.16 voor Koningen ende en o schame my niet.
2 Timot.1.8 47 Ende hebbe lust aen uwe Geboden/ en-
de sy syn my lief
48 Ende heffe mijne handen op tot uwe
Gheboden die my lief zijn/ende spreke van
uwe Rechten.
VII. 49 G. Ghedenckt uwen Knecht aen v
Zain. Woort/op welcker gy my laet
hopen.
p Job.14.23 50 Dat is mijnen troost in mijner ellende:p
want v Woort verquicket my.
51 De Stoute hebben haren spot aen my:
dannoch en wijcke ick niet van uwer Wet.
52 Heere/wanneer ick ghedencke hoe ghy
van der werelt aen gerichtet hebt/so wor
de ick ghetroostet.
53 Ick ben ontbrant over de Godloosē/die
uwe Wet verlaten.
54 Uwe Rechten zijn mijn Liedt/in mijnen
huyse.
55 Heere/ick ghedencke des nachts aen u-
wen Name ende houde uwe Wet.
q† And my 56 Dat is q† mijnen schat/dat ick v Bevel
wedervaer. houde.
57 H. Ick hebbe geseydt: Heere/dat sal VIII
Heth. mijn Erue zijn/dat ick uwe r† weghē r Nu.18.20
houde. r† Anders
58 Ick smeecke voor uwen aengesichte/ van woordt.
gantscher herten:weest my genadich na u-
wen Woorde.
59 Ick et besinne mijne weghen/ende leere s† Anders
mijne voeten tot uwe Ghetuyghenissen. betrachte
60 Ick haeste/ende versuyme my niet te hou
den uwe Gheboden.
61 Der u Godloosen Rotte berooft my/doch u Coloss.2.8
ick en vergheten uwes Wets niet. Latet v nie
62 x Te middernacht stae ick op/v te danc- mant beroo
ken/voor de Rechten uwer gherechticheyt. uen/etcete.
63 Ick houde my tot dien/die v vreesen/ēn x Psalm.63
v Bevel houden.
64 y Heere/de Aerde is vol uwer goedertie y Psal.33.5
renheydt:leert my uwe Rechten.
65 I. Ghy doet uwen Knechte goet/ IX.
Thet. Heere na uwen woorde.
66 Leert my heylsame zedē ēn z ve- z Dat is/
kenteniss/wāt ick geloove uwe Geboden. bescheydent
67 Eer ick verootmoedicht wert/dwaelde heydt:
ick:maer nu houde ick v Woordt.
68 Ghy zijt goedertieren ende vriendelick:
leert my uwe Rechten.
69 De Stouten verdichten leughenen over
my:ick dannoch houde van gantscher her-
ten uwe Bevel.
70 a Haer herte is dicke als smeer:ick daer- a Esa.6.10.
entegen hebbe lust aen uwe Wet. b Psal.19.11
71 Het is my lief dat ghy my verootmoedi- Hiob.28.19
ghet hebt/dat ick uwe Rechten leere. Prouer.8.11
72 b De Wet uwes monts is my liever/als Genes.1.27
vele duysendt stucken gouts ende silvers. ende 2.7
73 K. Uwe hant heeft my gemaeckt ēn Hiob.10.8
Iod. bereydet/ondērwijst my/dat ick X.
uwe gheboden leere.
74 Die v vreesen/sien my ende verheughen
hen:want ick hope op v Woordt.
75 Heere ick weet dat uwe Gerichten recht c Apo.19.2
zijn/ende ghy hebt my trouwelick veroot-
moedicht.
76 V ghenade moet mijnen troost zijn/als
ghy uwen knecht toegheseyt hebt.
77 Laet my uwe barmherticheydt wederva-
ren/dat ick leve:want ick hebbe lust tot v-
wer Wet.
78 Och dat de Stouten moesten te schandē
worden/die my met leugenen neder druckē
ick daerentegen spreke van uwen Beve-
le.
79 Och dat hen moesten tot my houden/die
v vreesen/ende uwe Ghetuyghenissen be-
kennen.
80 Mijn herte blijve rechtschapen in uwe
Rechten/dat ick niet tot schanden worde
81 L. Mijner ziele verlangt na v Heyl:
Caph. ick hope op v Woort. XI.
82 Mijn oogē verlangen hen na
uwē Woorde/ēn seggē wāneer troostu my.
83 Want ick ben als een b huydt inden b Daermen
roock:uwer Rechten en vergete ick niet. olye/wijn
84 c Hoelangh sal v knecht beyden:wāneer ende water
wildy Ghericht houden over mijne Veruol invoert/als
ghers. een water-
85 De Stoute graven my kuylen/die niet fack is.
en zijn na uwe Wet. c Psal.39.5
86 Uwe Geboden zijn enckel waerheyt: sy
vervolghen my met leughenen:helpt my.
87 Sy hebbē my schier omgebracht op aer
den:ick dannoch en verlate v Bevel niet.
88 Verquickt my door v genade/dat ic hou XII.
de de Ghetuyghenissen uwes monts. f Psal.33.11
89 M. Heere f v Woort blijft eewich ende.117.2
Lamed/ lick/so wijt den Hemel is. Esaie.40.8
90 Uwe Waerheyt duert voort Mat.5.18.
ende voort: Ghy hebt de Aerde bereydt/ ende.24.35
ende sy blijft staende. 1.Pet.1.25

Het

91 Het blijft dagelicx na uwen woordt: want
het moet v alles dienen.
92 So uwe Wet niet mynen troost gheweest
ware/ so ware ick vergaē in myner ellende.
93 Ick en wil v Bevel nemmermeer verge-
ten: want ghy verquicket my daermede.
94 Ick ben uwe/ helpt my: want ick soecke
uwe Bevelen.
95 De Godloose wachten op my/ dat sy my
ombrenghen: ick dannoch mercke op uwe
Ghetuygenissen.
69 Ick hebbe alles dincks een eynde gesiē:
g doch v ghebodt duert eewichlick.

XIII.

97 M. Mem. HOe h hebbe ic uwe Wet so lief:
dagelicks spreke ick daervan.
98 Ghy maket my met uwen Ge-
bode wijser/ als myne vyanden zijn: want
het is i† eewichlick mynen schat.
99 k Ick ben geleerder als myne Leeraers
want uwe Getuygenissen zijn myne reden.
100 Ick ben verstandigher als de Ouden:
want ick houde v Bevel.
101 Ick weere mynen voeten alle boose we-
ghen/ dat ick uwe Woorden houde.
102 Ick en wijcke niet van uwen Rechten:
want ghy leeret my.
103 l† V Woordt is mynen monde soeter
dan honich.
104 V Woordt maeckt my kloeck/ daerom
hate ick alle valsche weghen.

XIIII.

105 N. Nun. DIn m woordt is mijns voets lā-
terne/ ende een licht op mynen
wege.
106 Ick sweere/ ende wil het houden/ dat
ick de Rechten uwer Gherechticheydt hou-
den wil.
107 Ick bē seer verootmoedicht: HEERE
verquickt my na uwen woorde.
108 Laet v ghevallen Heere/ het willige Offer
mijns monts/ ende leert my uwe Rechten.
109 n Ick draghe mijn ziele in mynen han-
den/ ende ick en vergheete uwer Wet niet.
110 De Godloosen leggen my stricken: ick
dannoch en dwale niet van uwen Bevele.
111 Uwe Getuygenissē zijn mijn eewige Er-
ve: want sy zijn mijns hertē o vrolickheyt.
112 Ick neyghe mijn herte te doen na uwe
Rechten/ altoos ende eewichlick.

XV.

113 S. Samech. ICk hate de p Fladdergeestē eñ
hebbe lief uwe Wet.
114 Ghy zijt mijn Bescherminge eñ Schilt:
Ick hope op v Woordt.
115 Wijckt van my/ ghy Boosachtige: ick
wil houden de Gheboden mijns Godts.
116 Onthoudt my door v Woordt/ dat ick
leve: ende en laet my niet te schanden wor-
den over myner hope.
117 Sterckt my dat ick ghenese: so wil ick
alle weghe mynen lust hebben aen uwe
Rechten.
118 Ghy vertreedt alle die die uwe Rech-
ten feylen: want q† hare bedriegerye is ene
vel leughen.
119 r Ghy werpet alle Godloosen wech/ als
wt naechsel: daerom heb ick lief uwe Ghe-
tuygenissen.
120 Ick vreese my voor v/ dat my de huyt
bevet/ ende ontsette my voor uwen Rech-
ten.

XVI.

121 O. Ayn. ICk houde over dat recht eñ Ge-
rechticheyt: doch en gheeft my
niet over diē die my willen gewelt doen.
122 Beschermt ghy uwen knecht/ ende
troost hem/ dat my de Stoute niet gewelt
en doen.
123 Myne oogen verlangt na v Heyl/ ende
na den woorde uwer Gherechticheydt.
124 Handelt met uwen knecht/ na uwer ge-
nade/ ende leert my uwe Rechten.
125 f Ick ben v knecht: onderwijst my dat
ick bekenne uwe getuygenissen.
126 Het is tijt/ dat de Heere daer toe doe: sy
hebben uwe Wet verscheurt.
127 t Daerom hebbe ick lief v Ghebot over
goudt ende over u† fijn goudt.
128 Daerom houde ick stracx alle uwe Beve-
len: ick hate allen valschen wech.

XVII.

129 P. Pe. DYne Ghetuyghenissen zijn won-
derbaerlick/ daerom houdse myn
ziele.
130 Wanneer v Woordt openbaer wordt so
x† verheucht het/ y ende maeckt wijs de
eenvoudighe.
131 Ick doe mynen mondt op/ ende z† be-
gheere uwe Gheboden: want my verlangt
daer na.
132 Wendet v tot my/ ende weest my ghena-
dich/ als ghy pleecht te doen/ dien die uwē
Name lief hebben.
133 Laet mynen ganck ghewisse zijn in uwen
woorde/ ende en laet geen onrecht over my
heerschen.
134 Verlost my vander menschen a wrevel/
so wil ick houden v Bevel.
135 Laet v aensicht lichten over uwē knecht/
ende leert my uwe Rechten.
136 Myne ooghen vlieten met water/ dat-
men uwe Wet niet en houdt.

XVIII.

137 Z. Zade. HEere ghy zijt rechtveerdich/ en-
de v b† Woordt is recht.
138 c Ghy hebt de Getuygenissē
uwer Gherechticheydt ende de Waerheyt
hardt gheboden.
139 d Ick hebbe my schier totter doodt ge-
yvert/ dat myne Wederpartijders uwe
Woorden e vergheten.
140 f V Woordt is wel gheloutert/ ende v
Knecht heeft het lief.
141 Ick ben g verworpen ende veracht:
ick en vergheete dannoch niet uws Bevels.
142 Uwe Gerechticheyt is een eewighe ge-
rechticheydt/ ende uwe Wet is waerheyt.
143 Angst ende noot hebben my getreft: ick
hebbe dannoch lust aen uwe Gheboden.
144 De gerechticheyt uwer Getuygenissen
is eewich: onderwijst my so leve ick.

XIX.

145 K. Coph. ICk roepe van gantscher hertē/ ver-
hoort my Heere/ dat ick uwe Rech-
ten houde.
146 Ick roepe tot v/ helpt my/ dat ick uwe
Ghetuyghenissen houde.
147 Ick kome vroech/ eñ schreye: op v woordt
hope ick.
148 h Ick wake vroech op/ dat ick spreke vā
uwen woorde.
149 Hoort mijn stemme na uwer ghenade
Heere/ verquickt my aen uwen Rechten.
150 i† Myn boosachtige Vervolgers won-
den my toe/ ende zijn verre van uwer Wet.
151 Heere/ ghy zijt na by/ ende k uwe Gebo-
den zijn enckel waerheydt.
152 Te voren weet ick dannoch dat ghy u-
we Ghetuygenissen eewichlick ghefondeert
hebt.

XX.

153 R. Res. SIet aen mijn ellende/ ende ver-
lost my: helpt my wt/ want ic en
vergheete uwe Wet niet.
154 Voert mijn sake/ ende verlost my/ ver-
quickt my door v Woordt.
155 l Het Heyl is verre vanden Godloosen/
want sy achten uwe Rechten niet.
156 Heere/ uwe barmhertichheydt is groot:
verquickt my na uwen Rechten.
157 m Myner Vervolgers ende Wederpar-
tijders is vele: ick en wijcke dannoch niet
van uwe Ghetuyghenissen.
158 Ick sie de Verachters/ ende het doet my
wee/ dat sy v Woordt niet en houden.

g Esa 40.8.
h Psal.1.2. ende 119.146
i† An. alle-weghe by my.
k Deu.4.6.
l† And. O hoe soete zijn uwe reden mynen kele: sy zijn soeter dan honich in mynē mōde Psal.19.9. Ezech.2.8. ende.3.3.
m 2 Sa.22.29. Psal.19.9.
n Dat is/ ic draghe mijn leven veyl/ ben in vare.
o Of herten lust.
p Fladdergeesten/ heeten onbestādige geestē/ die altoos wat nieus vinden eñ vernemen/ als de Ketters plegen te doen.
q† An. leugen ende bedroch is in hen.
r Hiob 18.17 Psal.37.9. ende.101.1. Prov.1 22.
f Psalm.116
t Psal.19.11. ende 119.72. Prov.8.11. Iob 28.19.
u† An. edel ghesteente.
x† An. vere licht
y Deut 4.6. Psal.19.8.
p Mat.11.25
z† And. hale adem: sulc eñ verlanghen hebbe ick na uwen Gheboden.
a Of moetwille onrecht ghe-weldt.
b† Anders. Gherichte
c Psa.119.4 Deu 4.5.6.7
d Psa.69.10
e Dat is/ niet alleene wt verachten/ maer so gantsche niet achten/ als en ware nopt ghen woordt Gods gheweest.
f Psa.12.7 ende 18.31 ende 19.8. Prov.33.5
g Of. snoode/ slecht.
h Prov.8.16
i† And. die schalckheyt volgen/ maken hen daertoe eñ etcete.
k Joa.17.17 Psa.119.86
l Psa.109.17
m Psa.3.1. ende 25.19.

159 Siet/ick/hebbe lief u Bevel/Heere ver
quickt my na uwer ghenade.
160 u Woort en is niets dan waerheyt
geweest: alle Rechten uwer Gerechticheyt
dueren ewichlick.
XXI.
161 Schin. DE Vorsten vervolgen my son-
der oorsake/ende myn herte o
vreest hem voor uwē woordē.
162 p Ick verheuge my over uwen woorde/
als een der eenen grooten Buet kreghe.
163 Verq leugenen ben ick r gram/ende heb-
be eenen gruwel daeraen: s doch uwe Wet
hebbe ick lief.
164 Ic love u des daechs sevenmael/om der
Rechten wille uwer Gherechticheydt.
165 t Grooten vrede hebben/ die uwe Wet
lief hebben/ende en sullē niet u struyckelē.
166 Heere ick verwachte op u Heyl/ende doe
na uwe Gheboden.
167 Myn ziele houdt uwe Ghetuygenissen/
ende heeftse seer lief.
168 Ick houde uwe Bevelen ende uwe Ge-
tuyghenissen/want alle myne weghen zyn
voor u.
XXII.
169 Tau. HEere/laet myn klaghē voor u
komen: onderwyst my/ na u-
wen woorde.
170 Laet myn smeecken voor u komē/verlost
my na uwen woorde.
171 Myne lippen sullē u loven/wāneer ghy
my uwe Rechten leeret.
172 Myn tonghe sal haer spreken hebben
van uwen woorde: want alle uwe Ghebo
den zyn recht.
173 Laet my uwe handt by staen: want ick
hebbe vercoren uwe Bevelen.
174 Heere my verlanget na u Heyl/ende ick
hebbe lust aen uwe Wet.
175 Laet myn ziele leven dat sy u love/ ende
uwe Rechten my helpen.
176 x Ick ben als een y verdwaelt ende verla
ten Schaep: soeckt uwen knecht/want ick
en verghete uwer Gheboden niet.

a Joa.17.17
o Esai.66.2
p Esai.?.2.
q Dat is/ Huychelaē/ende valschen liedē.
r Of. vyandisch hatisch/
s Psa.119 9.
t Mat.11.29
u Dat is/ Sy sullen niet dwalē noch feylē/ noch door ghewelt/ noch door list afgewēdet wordē.
x Esaie 53.9 1. Pet.2.25.
y Dat is/ Niemāt en neemt hem myner aen.

Den CXX. Psalm.

1 Een ghebedt/ daer de Propheet in
bidt om bescherminghe teghen de valsche
tonghen/ dat is/ van valscher leere/ die hy
met scherpē en vyerighen pylen vergelijct

1 Een Liedt a † inden Hooghen Choor.
ICk b roepe tot den Heere in myner noot/
ende hy verhoort my.
2 Heere/verlost myn ziele vanden leugen-
achtighen monden/ende vanden valschen
tonghen.
3 Wat kā de valsche tonge u doen? ende wat
kan sy wtrichten?
4 Sy is als scherpe pylen eens Gheweldi-
ghen als c vyer in d ‡ Jeneuer hout.
5 Wee my/ dat ick een Vreemdelinck ben
onder Mesech: ick moet woonen onder dē
Hutten Kedar.
6 Het wordt myner zielen lanck/te woonē
by dien/die den vrede haten.
7 Ick houde vrede: doch wanneer ick spre-
ke so heffen sy kryghs aen.

Den CXXI. Psalm.

1. Een toesegghe/ dat God zyn Kercke/
hoewel sy somtyts verlaten schynt/ dan-
noch in achtinghe hebbe/ ende haer ver-
hoort: 7. met eenen schoonen ende noodi
ghen ghebede daeraen ghehanghen.

1 Een Liedt int Hooghe Choor.
ICk heffe myn oogen op tot den Bergen/
van welcker my hulpe koemt.
2 Myn a hulpe koemt van den Heere/ b
die Hemel ende Aerde ghemaeckt heeft.

a † An. des Opstijgēs.
b Jone 2.3 Thren.3.55. Psalm.3.5. ende 18.7. ende 118.5.
c Dat is/ vyer in Jeneuer hout vuncket eñ brandet seer: wāt he is vet ende brant geerne: also gaet de ketter-sche leere/ oock met groot ghewelt aē/eñ brant seer gheerne.
d † Anders. Weckhout
a 1. Pa.20 12 Psal.124.8.
b Gene.1.1. Psa.55.23. ende 146 6. Act.14.15.

3 Hy en sal uwen voet niet slibberen laten:
ende die u behoedet/ en slaept niet.
4 c Siet/ de Behoeder Israels en slaept
noch en sluymert niet.
5 De Heere beware u: de Heere is u schadu-
we/over uwer rechter handt.
6 d Dat u des daechs de Sonne niet en ste
ke/ noch de Mane des nachts.
7 De Heere behoede u voor allen quaedt:
hy behoede u ziele.
8 De Heere behoede uwen wtganck ende
inganck/van nu aen tot in eewicheydt.

c Psal.34.8 ende 9.11. ende 125.2. Prover.3.23
d Apoc.7.16 Cant.1.6. Esaie.49.10

Den CXXII. Psalm.

1. Een Dancksegginghe/dat God zyn
Woordt ende Kercke onderhoudt/ welcke
weldaet (als billick) de Propheet hooch prij
set. 6. Ende bidder/ datse God voortaen by
syner Kercke alle weghe beware.

1 Een Liedt Davids inden hoogen Choor.
ICk verheughe a † my dies/dat my gesept
is: b Dat wy sullen int Huys des Heeren
gaen.
2 Ende dat onse voeten sullen staen/in uwē
Poorten Jerusalem.
3 Jerusalem is gebouwet/dat het eē Stat
zy/ c † daermen tsamen komen sal.
4 Daer de Stammen henen opgaen sullē
namelicken/ de Stammen des Heeren/ te
predikē den Volcke Israels/te dancken dē
Naem des Heeren.
5 Want aldaer sitten de Stoelen ten Ghe
richte/ Stoelen des huys Davids.
6 d Wenschet Jerusalem geluck/ het moet
wel gaen dien/die u lief hebben.
7 e Vrede moet zyn inwendich in uwen
Mueren/ende gheluck in uwen Pallaysen.
8 Om myner broederen ende vriendē wille/
wil ick u f vrede wenschen.
9 Om des Huys wille des HEEren onses
Gods/wil ick u beste soecken.

a † Anders. met diē/ die tot my sprekē.
b Esaie.28.3 Waermen Gods Woort leert ende hoort/ daer woont God/ eñ is Gods huys dies is hem seer te verheughen.
c ‡ And. die haer wel by malkanderē voeghet.
d Tob 13.18
e Joa.14.27 Col.3.15
f Dat is/ Dat het u wel gae.

Den CXXIII. Psalm.

1. Een gebedt der Kercken in harer ver
achtinge op der werelt/ teghen de valsche
Broeders/ende Vyanden des Woordts.

1 Een Liedt inden Hooghen Choor.
ICk heffe myn ooghen op tot u/ a ghy die
inden Hemel sittet.
2 Siet/ghelyck als de oogen der knechtē
op de handen harer heeren sien: als de oo-
gen der maechdē/op de handen harer vrou
wen: b also sien onse ooghen op dē HEEre
onsē God/tot dat hy ons genadich worde.
3 c Zyt ons ghenadich Heere/ zyt ons ghe-
nadich: want wy zyn seer vol verachtinge.
4 Seer vol is onse ziele/der Stouten spot/
ende der Hooveerdighen verachtinghe.

a 2. Pa.6.18 Esaie 66.1.
b Psa.141.8
c Psa.67.2

Den CXXIIII. Psalm

1. Een lieffelicke troostinghe der Ker-
ken in haren cruyce. 6. met eener dancksegg-
inge voor de trouwe bystāt/dat haer God
doet/teghen des Satans ende der Werelt
woeden/dat hier de Propheet seer fyn af-
maelt.

1 Een Liet Davids/ inden Hoogen Choor.
SO de Heere niet by ons en waer: so segge
Israel.
2 So de Heere niet by ons en ware/ wā
neer de menschen hen teghen ons setten/
3 a So verslondē sy ons levēdich/wanneer
haren toorne over ons vergrimde/
4 b So versope ons water Stroomen gin
ghen over onse zielen:
5 c De waterē gingen al te hooch over onse
zielen.

a Prov.1.12
b Esaie.8.7
c Psa.69.2 Jone 2.6

Ghe-

6 Ghelaeft zy de Heere/dat hy ons niet en
g heeft ten roove/in hare tanden.
7 Onse ziele is ontcomen/als een Vogel vã
stricke des Vogelvangers:het strick is ver
scheurt/ende wy zijn los.
b Psal.30.9 ende 21.2.
8 b Onse hulpe staet inden Name des Hee-
ren/die Hemel ende Aerde ghemaect heeft.

Den CXXV. Psalm.

1. Een toeseggingge/dat de Heere syne ge
loovige verlossen en helaren wil/ met eenẽ
ghebede der Kercken/teghen hare vyandẽ.

1 Een Liedt inden hooghen Choor.

a Pro.10.30
DJe op a den Heere hopen/die en sullẽ
niet vallen/maer eewich blijven / als
den Berch Zion.
b Psa.34.8 ende 121.4
2 Rontom Jerusalem henen zijn Bergen/
ende de Heere is rontom zijn Volck/van nu
aen tot in eewicheyt.
c Esaie.1.21 d† And.lot. Psalm.1.6 ende 85.9
3 c Want der Godloosẽ Scepter en sal niet
blijvẽ/ouer het d† hoopkẽ der Rechtveerdi
gen:op dat de Rechtveerdige hare hãt niet
wt en strecken ter ongherechticheyt.
4 Heere/doet wel/den vromen ende goedẽ
herten.
5 Die daerentegen afwijcken op hare crom
me weghen/sal de Heere wech drijven met
e Gala.6.16
den Quaetdoenders: e doch vrede zy ouer
Israel.

Den CXXVI. Psalm.

1. Een dancksegginge/met eener toeseg
ginge der verlossinge wt der gevanckenis-
se/daer het Volck Israels in Babilonien
onder gheweest is/ende wt dẽ cruyce/daer
de Kercke tot allen tijden in deser Wereldt
mede beangstet wort.

a Dz is/De vreuchde sal so groot zijn/dat wij se nau geloo ven sullẽ/ ẽ sal ons zijn/ ghelijck als droomde het ons/ende en ware het nz waer.
1 Een Liedt inden hooghen Choor.

WAnneer de Heere de gevangenen Zi-
on verlossen sal/so sullen wy zyn als
de a Droomende.
2 Dan sal onsẽ mont vol lachens/ende onse
tonge vol roems zijn:dan salmẽ seggen on
der de Heydenen:De Heere heeft groot by
hen ghedaen.
3 De Heere heeft groot by ons gedaẽ/dies
zijn wy vrolick.
b† And.als de Beke int eteer.
4 Heere went onse gevanckenisse:als ghy
de wateren int c Zuyden zedroocht hebt.
5 b Die met tranen saeyen/sullẽ met vreuch
den maeyen.
c Dz is/daer hy de Roo de Zee droo ge maeckte.
6 c Sy gaen henen ẽ weenen/ende dragen
edel zaet:ẽ comen met vreuchden/ẽ bren
ghen haer Garven.

Den CXXVII. Psalm.

b Gala 6.8 c Esaie.33.7
1. Desen Psalm vervaet een nutte leere
Dat in Lantregimente ẽ Huyshoudinge/
a Eco 1.21. b 2.Regum. 9.16.30. c Hebre.2.13
alle menschelicke aenslagen vergeefs zijn/
het en zy dan/ dat sy door Gods segen be-
spoedicht worden/als Salomo leert:Des
Heeren seghen maeckt rycke.

d Dat is/te vergeefs ist/ dat ghy het mee uwẽ ar bept wilt wrichtẽ:de kinderẽ zijn doch selue door welcke ghy arbeyt/ niet in uwer ghewelt: maer Gods gheeftse.
1 Een Liet Salomo indẽ hoogen Choor.

SO de Heere a het huys niet en bouwet/
so arbeyden te vergheefs / die daer aen
bouwen/b so de Heere de Stadt niet en
bewaerdt / so waken de Wachters ver-
gheefs.
2 Het is vergeefs dat ghy vroech opstaet/
ẽ daerna lange sittet/ ẽ eet uwe broot
met sorghen: want syne vrienden geeft hy
het slapende.
3 c Siet/de kinderen zijn een d† gave des
Heeren/ende de vrucht des lijfs is een ghe-
schencke.
† And. erue des etc. is een loon.
4 Gelijck als de pijlẽ inder hant eens Stercken/also ghedyen de jonghe ghesellen.

5 Wel dien / die synen koker der selver vol
heeft: die en wort niet tot schanden/wan-
neer sy met hare vyanden handelẽ inder
Poorte.

Den CXXVIII. Psalm.

1. Inden voorgaenden Psalm leertmen/
dat alle gedyen onser handelinge/slechs vã
Gods segen coemt/ niet door eenige onsẽ
arbeyt/vlijt off sorge:also wort hier geleert/
waer denselven segen zy:namelicken/by dẽ
gheloovighen/die den Heere vreesen.

1 Een Liedt inden hooghen Choor.

a Psa.34.10 ende 112.1
WEl dien/a die den Heere vreest/ende op
syne weghen gaet.
Syrach 19 ende 34.17
2 Ghy sult v gheneeren uwer handen
arbeyt:wel v/ghy hebt het goet.
3 V Wijf sal zijn als een vruchtbaer Wijn-
stock/rontom in uwen huyse:uwe kinderen
b† An. Olijve tackẽ/of geplantede Olijboomẽ.
als de b† Olijfspruyten/rontom uwer Tafe
len henen.
4 Siet/also wort ghesegent de man/die den
Heere vreest.
c Nu.6.24
5 c De Heere sal v segenen wt Zion/dat ghy
siet het geluck Jerusalems v leefdaghe.
d Psa.42.16 Tobie.14.1 Gen.50.23
6 d Ende siet uwer kinder kinderen/ vrede
ouer Israel.

Den CXXIX. Psalm.

1. Een ghebedt ẽ dancksegginghe daer
Gods wonderbaerlicke weldaden van synẽ
volcke inne gheroemt worden / dat hy zijn
Kercke int cruyce niet verdomẽ en late/ maer
haer allewege bescherme ende onderhoude.

1 Een Liedt inden hooghen Choor.

SY hebben my dicwils ghedronghen van
myner jeucht op:so segghe Israel.
2 Sy hebben my dickwils ghedrongen
van myner jeucht op/doch sy en hebbẽ my
niet overmocht.
3 De Ploegers hebbẽ op mynẽ rugge ghe-
ackert / ende hare voren lanck ghetoghen.
a Of/touwẽ
4 De Heere die rechtveerdich is/ heeft der
Godloosen a reepen afghehouwen.
b Psa.37.2 2Reg 19.25 Esai.37.27
5 b Och dat doch moesten te schanden wor-
den/ ende te rugghe keeren alle die Zion c
gram zijn.
c Of/vyandisch/of/hatisch.
6 Och dat sy moesten zijn/als het gras op
den daken/welck verdorret/eer men het wt
pluckt.
b of Schoovenbinder.
7 Vanden welcken de Maeyer zijn handt
niet en vullet/noch de Garvenbinder synẽ
arm vol.
8 Ende die voor by gaen/niet sprekẽ:De se
geninge des Heeren zy ouer v:wy seghenen
v lieden inden Name des HEEREN.

Den CXXX. Psalm.

1. Een gebet eens herten/dat wt voelẽ
der sonden ẽ des toorns Gods ouer de sõ
den verschrocken is. Ẽ is hier dat voorne
melicken/dat hy synen sonden niets tegen-
set ter/dan Gods enckele barmherticheyt/
ende biddet/dat sy hem wt ghenade verge-
ven worden.

1 Een Liedt inden hooghen Choor.

a Hiob.9.2 ende 25.4 Psa.143.2
WT der diepte roepe ick Heere tot v:
2 Heere/hoort mijn stemme:laet uwe
ooren mercken op de stemme mijns
b Of/houdt wachte.
smeeckens.
3 a So ghy wilt Heere de sonden toerekenẽ
c† An.vestigher dan de Wachters op den dage raet/ ja dan bewachters op den dage raet.
Heere wie sal bestaen?
4 Want by v is vergheuinghe : datmen v
vreese.
5 Ick wachte des Heeren/mijn ziele verbey
det/ende ick hope op zijn woort.
6 Mijn ziele b verwacht op dẽ Heere/ c† vã
eener morghen wake tot der ander toe.
7 Israel hope op den Heere,: want by den
Heere

Heere is ghenade / ende vele verlossinghe
by hem.

b Esai.43.25 Jerem.33.8

8 b Hy sal Israel verlossen/ wt alle syne son-
den.

Den CXXXI. Psalm.

1. Stellet zijn exempel voor/ ende ver-
maent/ dat wy inden woorde/ niet in onsē
krachten/ wysheyt of menschelicke gerech-
ticheyt berusten.

1 Een liet Davids inden hoogen Choor.

a Prov.6.17 b Syr.3.22

HEere/ mijn herte en is niet hoovaer-
dich/ a ende myne ooghen en zijn niet
stout: b eñ en wandele niet in grooten
dinghen/ die my te hooch zijn.

c† An. maer ick sette eñ stille mijn ziele als een kint dat gespeent wort by syner moed: mijn ziele is als een gespeēt kinde.

2 c† Wanneer ick mijn ziele niet en settede eñ
stilde/ so wert mijn ziele gespeent/ als eener
van syner moeder ghespeent wort.

d Psa.115.7

3 d Israel hope op dē Heere/ van nu aen tot
in eewicheyt.

Den CXXXII. Psalm.

1. Een gebet voor de Kercke eñ het Rijc-
ke/ datse God beyde beware eñ behoude. 11
Settet hier een toeseggинge aen/ dat God
met Eede ghesworen hebbe/ het Rijcke Da-
vids te behouden/ eñ der Kercken in Zion
by te staen.

1 Een Liedt inden hooghen Choor.

GHedencke Heere aen David/ ende aen
alle zijn lijden.

a 2.Sa.7.28 1.Para.23.7.

2 a Die den Heere swoer/ eñ ghelóefde
den Machtighen Jacobs.

3 Ick en wil niet in de Hutte mijns huys
gaen/ noch my op het Leger mijns beddes
legghen.

4 Ick en wil myne oogen niet slapen latē/
noch myne ooghenleden sluymeren.

5 Tot dat ick een stede vinde voor dē Heere/
ter wooninghe den Machtighen Jacobs.

b Dat is vā der selver stede.

6 Siet/ wy hooren van b haer in Ephrata:
wy hebbense ghevonden op den velde des
Woudts.

7 Wy willen in syne Wooninge gaen/ ende
aenbidden voor syne Voetschabelle.

c 2.Pa.6.41. d Dat is/ u-wer Heer-scappie.

8 c Heere maect v op tot uwer ruste. ghy eñ
de Arcke uwer d Macht.

e Exo.28.2. Ephes 6.11.

9 e Uwe Priesters laet hen cleedē met Ge-
rechticheyt/ ende uwe Heylighen hen ver-
heughen.

f† An. aēgesichte.

10 Neemt niet wech het f† regiment uws Ge-
salfden/ om uws knechts Davids wille.

11 De Heere heeft David eenē warachtigen
Eet ghesworen/ daer en sal hy hem niet van
wenden: g Ick wil v op uwen Stoel setten
de Vrucht uws lijfs.

g 2.Sa.7.12 1.Par.28.5. Psa.89.30. ende 110.1. Luce.1.32. Actor.2.30

12 Sijt dat uwe kinderen mijn Verbont hou
den/ ende myne Getuygenissen die ick hen
leeren sal: so sullē oock hare kinderen op u-
wen Stoel sitten eewichlick.

h Psa.78.68 ende 87.2.

13 h Want de Heere heeft Zion vercoren/ eñ
heeft lust aldaer te woonen.

14 Dit is mijn ruste eewichlick: hier wil ick
woonen/ want het bevalt my wel.

i Psa.22.27

15 Ick wil haer spijse segenen/ i eñ haer Ar-
men broots ghenoech gheven.

k Esa.61.10

16 Hare Priesters wil ick k met Heyl becle-
den/ eñ haer Heylighen sullen vrolick zijn.

l Luce.1.69. 1.Reg 11.36. ende 15.4. m Mal.3.1. m† An. lampe.

17 l Daer sal opgaē den Hoorn Davids: ick
hebbe mynen Gesalfden een m† Lanteerne
toeghericht.

n Dz is het Koninckrycke.

18 Syne vyanden wil ick met schanden be-
kleeden: doch over hem sal bloeyen zijn n
Kroone.

Den CXXXIII. Psalm.

1. Prijst der eendrachte inder Kercken/ eñ
in het Rijcke. Verciertse dannoch met sup-
perlicke vergelijckinge. met balsem/ welc-

keñ hem wōt wtbreydet/ eñ met Hemel-
schen dauwe/ haer landen eñ weyden/ door
sonnenbrande verdorret/ mede verquickt
worden.

1 Een liet Davids inden hooghen Choor.

a Dz is/ wanneer de Rijcke groote heyligeende Wijse/ hen der armen kleynē Son daers voorū aennemen. Roma.14.1 Syra.25.2. Ephes.4.3. Philipp.2.2

SIet a hoe fijn ende lieffelick isset / dat
broeders eendrachtich by malcanderen
woonen.

b Exo.30.22. Levitic.8.12

2 Als den kostelicken b Balsem is/ die van
dē hoofde Aarons afvliet in synē gantschē
baert/ die af vliet in zijn kleedt.

c Prov.19.12

3 c Als dē dauwe die vā Hermon af valt/ op
de Berghen Zions: want aldaer gelóeft de
Heere den segen ende het leven/ altoos ende
eewichlick.

Den CXXXIIII. Psalm.

1. Vermaent de Kerckendienaers/ dat sy
Gods woort vlijtich leerē: wāt dat is recht
God loven/ eñ dat sy stedes voor de Kercke
bidden. Eñ hy hanget hier eenen schoonen
wēsch aē/ dat God sulcke dienaers segene.

a Psa.113.1. ende 135.1. Dani.3.83. b 1.Tim.2.8 Esai.1.15. c Nu.6.24.

1 Een liedt inden hooghen Choor.

SIet/ a loeft den Heere alle knechten des
Heeren: ghy die staet des nachts inden
Huyse des Heeren.

2 b Heft uwe handen op int Heylichdom/ eñ
loeft den Heere.

3 c De Heere seghene v wt Zion/ die Hemel
ende Aerde ghemaeckt heeft.

Den CXXXV. Psalm.

1. Is by na gelijcken inhouts met den
voorleden/ behalven dat hier de oorsakē toe
gesettet wordē/ waerom mē den Heere pre-
diken eñ loven sal/ want hy vertelt niet al-
leene ghemeyne wonderwercken/ 8. maer
oock bysonderlinge/ ende die desen Volcke
eyghen zijn. Dat hy zijn Rijcke ende dienst
hebbe in Jacob: dat hy zijn Volck verlost
hebbe in Egypten: dat hy hen het lant Ca-
naan ghegeven hebbe/ etc.

a† An. loeft den Heere. b Psa.113.1 ende 134.1.

1 a† Haleluia.

LOeft b den Name des Heeren: loeft ghy
knechten den Heere.

2 Die ghy staet inden Huyse des Hee-
ren/ in den hove des Huys ons Gods.

c Psa.34.9 ende 118.1. ende 136.1

3 c Loeft den Heere/ want de Heere is vrien
delick: lofsinghet synen Name/ want hy is
lieffelick.

d Deu.4.20 37. ende 10.15. 4.Esd.6.54 e Exo.19.5 1.Petr.2.9.

4 d Wāt de Heere heeft hem Jacob vercorē/
Israel tot synen e Eyghendomme.

5 Want ick weet/ dat de Heere groot is/ eñ
onse Heere voor alle Goden.

f 1.Pa.3.18

6 f Alles wat hy wil/ dat doet hy inden He-
mel/ op Aerden/ in de Zee/ ende in allē diep
ten.

g Jer.10.13 ende 51.16. h An. onder

7 g Die de wolcken laet opgaen vandē eyn-
de der Aerdē: die den blixē h met samen dē
reghen maecht: die den wint wt heymelicke
plaetsen comen laet.

i Exo.12.29. Psa.78.51. ende 136.10

8 i Die de eerste gheboorte sloech in Egyptē/
beyde der menschen ende des Vees.

k Exod.7.8. 9.10.

9 k Ende liet syne teeckenen ende wonderen
comen over v Egyptenlandt/ over Pharao/
ende over alle syne knechten.

l Nu.21.24.31 Deut.2.31. ende 3.3.

10 l Die vele Volcken sloech/ m ende doodde
machtighe Coninghen.

m Josu.12.1 n Deut.3.1.

11 n Sihon der Amoriten Koninck/ ende Og
den Koninck te Basan/ ende alle Koninckrijc
ken in Canaan.

Nu.21.24.31 o Josu.12.6 ende 13.7.

12 o Eñ gaf haer Lant ten erve/ ten erve synē
Volcke Israel.

13 Heere/ uwen Name duert eewichlick: uwe
ghedachtenisse HEERE duert voort ende
voort.

p Deu.32.36 2.Mac.7.6

14 p Want de Heere sal zijn Volck richtē/ eñ
synen knechten ghenadich zijn.

v Der

q Psa.115.4. 15 q Der heydenen Afgoden zijn Siluer eñ
Esaie.44.9. Gout/van menschen handen ghemaeckt.
ende.46.6. 16 Sy hebben mont ende en spreken niet/
Jerem.10.3. sy hebben ooghen ende en sien niet.
Sapi.13.15. 17 Sy hebben ooren ende en hooren niet/
Apoc.9.20. oock en is gheenen adem in haren monde.
r Psa.115.8. 18 r Die sulcke maken/zijn gelijck also: alle
die op sulcke hopen.
19 Het huys Israels loue dē Heere: loeft dē
Heere ghy vanden huyse Aaron.
20 Ghy vanden huyse Leui loeft den Heere
ghy die den Heere vreest/ loeft den Heere.
21 Gheloeft zy de Heere wt Zion/die te Je
rusalem woont. Halelupa.

Den Cxxxvj. Psalm.

1. Een dancksegginghe ghelijcken in-
houdes met den voorigen Psalm: want hy
vertelt de weldaden Gods in der scheppin
ge ende die hy sonderlinghen den Volcke
Israels bewesen heeft/ende vermaent seal
so tot dancksegginghe.

b Psa.105.1. 1 Dancket a den Heere/want hy is vrien
ende.106.1. delick/ want syne goedertierenheydt
ende.107.1. duert eewichlick.
b Deu.10.17. 2 Dancket den b Gode aller Goden/want
Dani.2.47. syne goedertierenheyt duert eewichlick.
ende.12.1 3 Dancket den Heere aller heeren want sy
ne goedertierenheyt duert eeuwichlick.
c Judi/13/19. 4 c Die groote wonderen doet alleene/wāt
Josu.22.22. syne goedertierenheyt duert eeuwichlich.
Psal.72.18. 5 d Die de Hemelen e ordentlick gemaeckt
d Gen.1.1. heeft/want syne goedertierenheyt duert
Esaie.40.22 eewichlick.
e Dat de He 6 f Die de Aerde op het water wtgebrey-
melen ende det heeft/want syne goedertierenh: duert
Sterren soda- eewichlich.
nen gewissē 7 g Die groote lichten ghemaeckt heeft/
loop hebben want syne goedertierenh: duert eewichlick
ende niet fey 8 De Sonne den dage voor te staen want
len. syne goedertierenheyt duert eewichlick.
† And/met 9 De Maen ende de Sterren/ der nacht
vernuft. voor te staen/want syne goedertierenheyt
f Hiob.38.6. duert eewichlich.
Gen.1.6. 10 h Die Egypten slaech aen haren eersten
Psalm 24.2 gheboorten/want syne goedertierenheydt
Jere.10.12. duert eewichlick.
ende 51.15. 11 i ende leydde Israel wt/want syne goe-
g Gene.1.14 dertierenheyt duert eewichlick.
h Exod.12.29 12 Door een machtighe hant/ende wtghe-
i Exod.12.37 rechten arme/ want syne goedertierenheyt
ende 13.17 duert eewelick.
k Exo.14.28 13 k Die de † Schelfzee deylde in twee dee
Psalm.78.13 len/want syne goedertierenheyt duert ee-
† And. Riet wichlick.
zee/Roode 14 Ende liet Israel daer door gaen/ want
zee. syne goedertierenheydt duert eewichlick.
m Ex.14.28 15 m Die Pharao ende zijn heyr inde Schelf
zee stiet want syne goedertierenheyt duert
eewichlick.
n Ex.15.16 17 16 n Die zijn Volck leydde door de Woestij
Psalm.78.53 ne/want syne goedertierenheyt duert ee-
ende 106.11. wichlick.
17 Die groote Coninghen sloech/want sy
o Num.21. ne goedertierenheyt duert eewichlick.
24.35. 18 o Ende verworgde machtige Coningen/
Josu.12.1 want syne goedertierenh: duert eewichlic
4 Esd.1.10 19 p Sihon der Amoriten Coninck/ want
p Nu.21.24. syne goedertierenheyt duert eeuwichlick.
q Num.21.33 20 Ende q Og den Coninck te Basan: wāt
Deut.3.1 syne goedertierenheyt duert eeuwichlick.
r Josu.12.6. 21 r Ende gaf haer Lant ten erue/ want sy-
ende 13.7 ne goedertierenheyt duert eewichlick.
22 Ten erue synē knechte Israel want syne
goedertierenheyt duert eewichlick.
s Jud.2.3.4. 23 s Want hy dachte aen ons/ doe wy on-
etc. derdruckt waren/want syne goedertieren
heyt duert eewichlick.
24 Ende verlossede ons van onsen vyan-
den/want syne goedertierenheyt duert ee-
wichlick.
25 t Die allen vleesche spijse geeft/want sy- t Psa.104.27
ne goedertierenheyt duert eewichlick. ende.145.15.
26 u Dancket den Gode vandē Hemel/wāt u Tobi.12.7
syne goedertierenheyt duert eewichlich.

Den Cxxxvij. Psalm.

1. Voor aen is een klaghe ouer de Ba-
byloniscshe geuanckenisse/ende ouermoedi-
ge verhooninge der Heydenen/s daerna is
een troostinge/dat de selue gheuanckenisse
eynden/ende de vyanden Israels grousa-
melicken gestraft worden sullen.

1 AEn a de wateren te Babel saten wy/ a Aent eynde der Konin
ende weenden/wanneer wy aen Zion gen eñ aent
ghedachten. eynde der
2 Onse Harpen hingen wy aen de wilgen/ Chronyckē.
die daerinne zijn. Hesek.1.1.
3 Want aldaer hieten ons singen/die ons ende.3.15.
gheuanghen hielden/ende in onsen huylen/
vrolick zijn: Lieue/singet ons een liedt van
Zion.
4 b Hoe souden wy des Heeren liet singen b Mat.7.6
in vreemden landen?
5 Verghet ick uwer Jerusalem: so worde
myner rechter handt vergheten.
6 Myn tonghe moet aen mynen e gaghel c Of/raken
klenen/so ick uwer niet en gedencke: so ick
niet en late Jerusalē myn hoochste vreuch
de zijn.
7 d Heere/gedencket der kinderen Edom d Jer.49.20
aen den daghe Jerusalem: die daer seggen/ Hesek.25.12.
Reyn af/reyn af/tot haren bodem. Obad.1.
8 Ghy verstoorde dochter Babel: wel dien
die v vergheldē/als ghy ons gedaen hebt
9 e Wel dien/die uwe ionge kinderen neēt e Esai.13.16
ende ſ† verpletsse aenden steen. Jere.50.1.
ende.51.1.

Den Cxxxviij. Psalm. f † And. ver-

1. Een dancksegginge voor het Euan- smettert of/
gelium ende het Rijcke Christi/ die zijn Keere verplettert/
ke hier op aerden in achtinghe heeft ende
verlost.
1 Eenen Psalm Dauids.
ICk a dancke v van gant scher hertē: voor
den b Goden wil ick v lof singen. a Psal.9.1.
2 c Ick wil aenbidden tot uwen Heyli- ende.111.1
ghen Tempel/ende uwen Name dancken/ b Dat is/dē
voor uwe goedertierenheyt ende trouwe: Engelen/eñ
want ghy hebt uwen Name d † ouer alle Gods kinde
dinc heerlick gemaeckt door v woort. ren.
3 Wanneer ick v aenroepe/soo verhoort my c Psalm.5.8.
ende gheeft myner zielen groote krachte. d † And. eñ v
4 Heere alle Koningen op Aerden dancken woort ouer
v/dat sy hooren het woort ws mondes. etc. Ghe-
5 Ende singen op den wech des Heerē/dat maeckt/
de eere des Heeren groot zy.
6 e Want de Heere is hooch/eñ siet op het e Psal.113.5
nederighe/ende kent den stouten van verre
7 Wanneer ick midden inden angst wande
le/so verquickt ghy my/ende streckt uwe
handt ouer den toorne myner vyanden eñ
helpet my met uwer rechter handt.
8 Ende de Heere sal ſ† des een eynde makē f † An: my al-
om mynent wille: Heere uwe goedertieren- lesins veer-
heyt is eewich/ g het werc uwer handen dich maken?
wondet ghy doch niet verlaten. g Hiob.14.16

Den Cxxxix. Psalm.

1. In het voorgaēde deel deses Psalms
is een dancksegginge voor de scheppinge/
ende wonderlicke regeringhe der Heylighē
die in Gods handen/buyten onse krachten
ghedachten ende raedts lagen gansch be-
staet.19. Het ander deel veruatet een ghe-
bedt dat de vyanden des woordts/ die wt
vertrouwen eygener kracht allerley moet-
wil

wil eñ stouthept pleghen/ omcomen/ eñ hy
in Gods woort behouden worde.

a Psa.B.15.
1 Eenen Psalm Dauids voor te singhen.
HEere/ ghy doorgrondet my/ a eñ kent
my.
b Iob.42.1. Spra.43.4.
2 Ic sitte ofte sta op/ so weet ghy het:
b ghy verstaet myne ghedachten van verre.
c Pro.20.24 Iere.10.23.
3 c Ick ga ofte ligge/ so zijt ghy om my/ eñ
siet alle myne weghen.
4 Want siet/ daer en is geen woort op my-
ner tonghen/ dat ghy Heere niet alles en
weter.
d† And. stelt mp ach-ter eñ voor.
5 Ghy d† beschiet het/ wat ic voor ofte na
doe ende houdet uwe hant ouer my.
6 Sulcke bekentenisse is my te wonderlick
ende hooch: ick en can het niet begrijpen.
e Sap.16.15 Iob.13.2.
7 e Waer sal ick henen gaē voor uwen Gee-
ste? ende waer sal ick henen vlieden/ voor
uwen aengheslchte?
f Amos.9.2 Iere.23.23.
8 f Voer ick inden Hemel/ so zijt ghy daer:
beddede ick my inder Hellē/ siet/ so zijt ghy
oock daer.
9 Name ick vleugelen des dagheraets/ eñ
bleue in de uterste Zee:
10 So soude my doch uwe hant aldaer ley-
den/ ende uwe rechterhant my houden/
11 Sprake ick: Duysternissen meugen my
bedecken: so moet den nacht oock licht om
my zijn.
12 Want oock de duysternisse en is niet duy-
ster by v/ ende dē nacht lichtet als dē dach
duysternisse is als het licht.
g Iere.17.10
13 g Want ghy hebt myne nierē in uwer ge-
welt: ghy waret ouer my in moeders lijue
14 Ick dancke v daer voor/ dat ick wonder-
h Apoc.15.3
baerlick gemaeckt ben: h wonderbaerlick
zijn uwe wercken/ eñ dat bekent mijn ziele
wel
15 Mijn gebeente en was v niet verborgē/
doe ick int verborgen ghemaect wert: doe
i Dz is/ diep in moeders lijue.
ick ghebeeldet wert i onder in der Aerden.
16 k Uwe ooghen sagen my/ doe ick noch on-
k Ierem.15
bereydet was: ende alle l† daghen warē in
l Dz is, hoe lange ick le-uē soude/ dz wistet ghy/ eer ic begost te leuen.; † An. myne leden waren als in uwen boec gescrie uen/ hoewel sy lāge daer na gestaltet werden/ en: de etc.
uwen boeck ghescreuen/ die noch worden
souden/ ende derseluer noch gheen daer en
was.
17 Doch hoe costelick zijn voor my/ God u-
we ghedachten: hoe is harer so een groote
somme:
18 Soude ickse tellē/ so soude harer meer zijn
dan des zants: wanneer ick op wake/ ben
ick noch by v.
19 Och God/ dat ghy doodedet de Godloo-
sen/ eñ de Bloetgierighen van my wijcken
moesten.
20 Want sy spreken van v lasterlick/ eñ uwe
vyanden verheffen hen sonder oorsake.
21 Ick hate doch Heere die v haten/ eñ het
verdriet my op haer/ dat sy hen teghen v
setten.
22 Ick haetse in rechte ernste: daerom zijn
sy my vyant.
m Psa.26.2.
23 m Doorsoect my God/ eñ ondervint mijn
herte: proeft my ende ondervindt/ hoe ick
het meyne.
24 Ende siet/ oft ick op boosen wege ben: eñ
leyt my op den ewighen wech.

Den Cxl. Psalm.

1. Een ghebedt teghen de vyanden der
Kercken/ die niet alleen schadich en zijn in
dien/ dat sy de heylsame leere menigherley
wijse verhinderen/ maer oock met tyran-
nie ende ghewelt/ die sy met heftiger woe
dichepyt aenrichten. Biddet derhaluē/ dat
de Godvreesende behouden worden/ eñ de
Godloosen door haer eyghene aenslaghen
omcoemen. Alsmen sulckx ghemeynlick

siet: want de Heere is Richter op Aerden.

1 Eenen Psalm Dauids voor te singhen.
2 VErlost my Heere vanden quaden men-
schen/ behoet my vanden a wreueligen
a Of/ stouten moetwillige geweltdadi-ghe.
lieden.
3 Die boosheyt dencken in haren herten/ eñ
daghelicx kryghe aenrichten.
b Psa.10.7. ende 14.3. Rom.3.14.
4 b Sy scherpen haer tongen/ als een Slan-
ghe: Adderen venijn is onder haer lippen.
Sela.
5 Bewaert my Heere voor der handt der
Godloosen/ behoet my voor der wreuelen
lieden/ die mynen ghanck dencken om te
stooten.
c Psa.35.7. 141.9. Iere.18.22.
6 De houeerdige c leggen my stricken/ eñ
breyden my zeelen wt ten nette/ ende stellē
my vallen aenden wech. Sela.
7 Ick daerenteghen segghe ten Heere: Ghy
zijt myn God/ Heere verneemt de stemme
mijns smeeckens.
8 Heere Heere mijn Stercke hulpe: ghy be-
schermet mijn hooft ter tijdt des strijdts.
9 Heere/ laet den Godloosen zijn begheeren
niet: stercket synen moetwille niet: sy mochtē
hen des verheffen: Sela.
d Psa.7.17
10 d Het ongheluck daer van myne vyanden
e Eccle.10.4 Prou.26 27. Spra.28.2.
raet slaghen/ e moet op haren kop vallen.
11 Hy sal stralen ouer haer schudden/ hy salse
met vyere diep in de Aerde slaē/ dat sy niem
mermeer niet op en staen.
† .Dest.71. Vlieten eñ doudē slase in de Aerde: als inde Roode Zee.
12 Eenen boosen mont en sal gheen gheluck
hebben op Aerdē: een wreuelich boos men-
sche/ sal veriaecht ende ghestort worden.
f Psa.10.18.
13 f Want ick weet/ dat de Heere sal des el-
lendighen sake/ ende des armen recht wt-
voeren.
14 Oock sullē de Rechtueerdige uwē Name
dancken/ ende de vromen sullen voor v aen
ghesichte blijuen.

Den Cxlj. Psalm.

1. Eē noodich gebet daer hy tweederley
in biddet. Ten eerstē/ dat hy in heylsamer
leere behoudē worde. 7. daerna dewijle het
a Exo.30.7. Apocal.8.4
cruyce den gheloouigen allewegen volget/ so
b Nu.28.4.
biddet hy om verlossinge/ So wort de Kerc
c Spr.22.33.
ke allent haluen afgemaelt/ dat sy in cōmer
d Psa.27.2 Prouer.9.8. ende.15.31. nde 25.12.
eñ menigerley ellende is in deser Werlt.

1 Eenen Psalm Dauids.

HEere ick roepe tot v/ haest v tot my/
et And. eñ het sal my eē vrientscap zijn: hi straf se my/ eñ het sal my eē wt nemelicken balsem zijn: het sal mijn hooft niet be-deruen/ iae ick wil noch voor hare boosheyt bid-den.
verneemt myn stemme/ wanneer ick v
aenroepe.
2 Mijn gebet moet voor v deugen/ als een
a Rooc offer/ mijn handen opheffen/ als een
b Auontoffer.
3 c Heere/ behoet/ mynen mont/ eñ bewaert
myne lippen.
4 Neyght mijn herte niet op wat quaets/ eē
Godloos wesē te voerē met den Quaetdoē-
ders: dat ick niet en ete dat hen belieft.
5 d De rechtueerdige sla my et vriēdelickē/
eñ straffe my: dat sal my so wel doē als eenē
balssem op mynen hoofde: want ick bidde
alleweghe/ dat sy my niet schade en doen.
6 Hare f† Leeraers moetē gestort er wordē/
ouer eenen Rotzsteen/ so salmē aen mijn lee
f† An. Rich ters.
re hooren/ dat sy lieffelick zy.
7 Onse beenderen zijn verstroyt totter Helle
g† An. hout verhouwet eñ verklieft op dē velde.
toe/ als eener het g† landt verscheurt ende
verwoelet.
h Psa.123.2.
8 h Want op v Heere Heere sien myne oo-
ghen/ i ick betrouwe op v/ en verstoot mijn
i Psalm.7.2 ende 31.2. ende 71.1.
ziele niet.
k Psa.35.7. ende 57.7.
9 k Bewaert my voor den strick/ diē sy my
ghelevdt hebben/ ende voor der vallen der
quaetdoenders.

De

10 Del Godloosen moeten in haer eyghen
Net vallen met malcanderen/ Ick daeren-
teghen alle weghe voor by gaen.

Den Cxlij. Psalm.

1. Wat deses Psalms inhoudt zy/ leert den tytel: ende wort bequamelicken ghebeden teghen de vyanden der Kercken ende hare veruolghers.

1 Een onderwysinghe Dauids te bidden/
a doe hy in den kuyl was.
2 Ick b schreye tot den Heere met myner stem-
men/ ick smeecke den Heere met myner
stemmen.
3 Ick schudde myn reden voor hem wt/ en
de vertoone voor hem mynen noodt.
4 Wanneer mynen gheest in angsten is/ so
c † neemt ghy v myner aen: d sy leggen my
stricken op den wech daer ick op ga.
5 Schouwet ter rechter handt/ ende siet/
daer en wil my niemant kennen: e ick en
kan niet ontvlieden, niemant en neemt hē
myner zielen aen.
6 Heere tot v schreye ick/ ende segge: f Ghy
zyt myn Toeuersicht: g myn deel inden lan
den der leuendighen.
7 Merckt op myn klaghe/ want ick worde
seer gheplaecht: verlost my van mynen ver
uolghers, want sy zyn my te machtich.
8 Voert myn ziele wt den h Kercker/ dat
ick dancke uwen Name: de rechtueerdighe
sullen hen tot my vergaderen/ wanneer ghy
my wel doet.

Den Cxliij. Psalm.

1. Een ghebedt om vergheuinghe der sonden: ende dewyle deselue hare vyanden heeft/ namelicken den Satan/ die tot vertwyffelinge dryft/ ende leeraers, die op de Wet ende wercken wysen: so biddet hy op Gods waerheydt ende gherechticheydt/ verhoort te worden. Waerheyt is/ dat God ghelooft/ hy wille de Godureesende verhooren: gherechticheydt/ dat hy van onrechtueerdighen rechtueerdighe maecke/ ende hen de sonden vergheeft om Christi wille.

1 Eenen Psalm Dauids.
Heere verhoort myn gebet: a verneemt
myn smeecken om uwer waerheydt
wille: verhoort my om uwer gherech-
ticheyt wille.
2 b Ende en gaet niet int Gerichte met u-
wen knechte: c want voor v en is gheen le
uendich mensche rechtueerdich.
3 Want de vyant veruolcht myn ziele/ en
d † verslaet myn leuen ter Aerden: hy leyt
my int duyster/ als de dooden inder Werelt.
4 Ende mynen geest is in my geangstet:
myn herte is my in mynen lyue verteert.
5 e Ick ghedencke aen de voorleden tyden:
ick spreke van alle uwe daden/ ende segge
van de wercken uwer handen.
6 f Ick vreyde myne handen wt tot v: g
myn ziele dorstet na v/ als een dorre landt.
Sela.
7 Heere verhoort my in korten/ mynen geest
vergaet: verberght v aensicht niet van my/
dat ick niet ghelyck en worde dien/ die in
de kuylen varen.
8 Laet my h vroech hooren v genade/ i want
ick hope op v: doet my kont dē wech: daer
ick op gaen sal/ want my verlangt na v.
9 Verlost my myn God van mynen vyan-
den: tot v hebbe ick toeuluchte.
10 Leert my doen na uwen welbehagē/ want
ghy zyt myn God: uwen goeden Geest ley-
de my op effener bane.
11 Heere verquicke my om uws Naems wil
le: leyt myn ziele wt der noot/ om uwer ge-
rechticheyt wille.
12 Ende verstoort myne vyanden/ ende

l Psa. 9.16. ende 35.8. Prou.26.27 Syra.28.2. a 1.Sa 24.4 Susan.62. Dan.6.44.
b Psa.77.2
c † And. bekēt ghy my nen wech. d Ps.140.6. ende 141 9. Iere. 18.22. Spr.34.16 e Iere.25:35 f Psa 13.9. g Psa.16.6 ende.73.26. Trens.3.24. h Dat is/ Wt de noot: ende angst/ daer ick in geuanghen ben.
a Psa.102.2
b Exo.34.7 c Hiob 4.17 ende 25.4. Psa.130.3. Eccle.7.21 Nahu.1.3. 4 Esd.8.35. 1.Ioa.1.8. d † An. slaet ontwee. e Psa.77.7 f Psa.63.2. g Psa.42.3. ende 63.2. h Dat is/ haest eñ by tyden/ niet spade noch lancksaem. i Psa.25.1.

uwer goedertierenheydt wille/ ende brengt
om/ alle die myn ziele beangsten/ k want ick
ben v knecht.

Den Cxliiij. Psalm.

1. Eenen schoonen Psalm/ daer hy God in te ghelyck dancket/ ende biddet voor het Rycke ende de Kercke teghen alle vyanden/ oproerische lieden/ ende valsche Propheten.
3 Ende veruatet een sonderlinghe a aenmoedinghe/ dat hy hem verwondert/ dat God teghen den ondanckbaren ende boosē menschen so goedich ende weldadich zy. Heere seydt hy wat is de mensche, dat. etc.

1 Eenen Psalm Dauids.
Ghelooft zy de Heere/ mynen b Troost/
c die myne handen leert stryden/ ende
myne vuysten kryghen.
2 d Myne Goedertierenheydt ende myne
Burcht myn Beschuttinge/ eñ myn Verlos
ser/ mynen Schildt/ op dien ick betrouwe/
dien myn Volck onder my dwinghet:
3 e Heere, wat is de mensche: dat ghy syner
aennemet? ende des menschen kint, dat ghy
hem so achtet:
4 De mensche is doch gelyck als niets: f sy
nen tyt vaert daer henen als eē schaduwe.
5 Heere neycht uwe Hemelen/ ende v aert
af: tast de Berghen aen dat sy roocken.
6 g Laet blixemen ende verstroyse schiet u
we h † Stralen/ ende verschricktse.
7 Sent uwe hāt vander hoochde/ ende ver-
lost my: ende i verlost my van groote waterē
vander handt der n vremder kinderen.
8 Welcker l † leere is geen nutte/ ende hare
wercke n zyn valsch.
9 God/ ick wil v een nieuwe liedt singhen:
ick wil v spelen op den Psalter van tien sna
ren.
10 Die ghy den Coninghen de ouerwinnin
ghe gheeft ende verlosset uwen knecht Da
uid/ vanden Moordeschen sweerde des
Boosen.
11 Verlost my oock ende beschermt my van-
der hant der vremder kinderen: welcker
leere en is gheen nutte, ende hare wercken
zyn valsch.
12 m Dat onse sonē opwassē in harer ieucht
als de planten ende onse dochteren/ als de
wtghehouwen n Ärckeners/ ghelyck als
de Palleysen.
13 Ende onse kameren vol zyn/ die wtgeuen
konnen eenen voorraet na den anderen: dat
onse schapen draghen duysent/ ende hon-
dert duysent/ op onsen Dorpen.
14 Dat onse Ossen vele arbeydts voortbren
gen: dat geen o † schade, geen verlies, noch
p klaghe op onsen straten en zy/
15 q Wel den Volcke/ dien het also gaet:
doch wel dien Volcke/ diens de Heere een
God is.

Den Cxlv. Psalm.

1. Eenen schoonen Psalm/ daer hy een danckseggingh inne veruatet/ voor het Ryck Christi/ dat het zy een Rycke der barmhertichheyt ende genade/ 12. daertoe een eewich Rycke/ 14. daerin de Veruallen op gherichtet/ 18. de Bidders verhoort/ 19. ende die in bare ende kommer zyn/ ghetrgeert/ beschuddet ende bescheimt worden: dit zyn voornemelicke weldaden/ dier men int Rycke Christi ghenietet in desen leuen.

1 Eenen los Dauids. Aleph.
Ick wil v verhooghen myn God ghy Co-
ninck/ ende uwen Name lonen altoos eñ
eewichlick..
2 Beth. Ick wil v daghelicx loven: ende
uwen Name roemen altoos eñ eewichlick

k Sap.91 5. Psa.116.16
a Griecx/ pathos.
b Hort of Kotze/ c Psal.18.35 2.Sa.22.35. d Psa.18.3. e Psal.8.5. Iob.7.17. Sapi.2.5. ende 5.9. f Hiob.8.9. ende 14.2. 1.Par.30.16 g Dat is laet een mael donderen/ eñ slaet daer in. h † An. pyle i Of helpe my wt k Dat is/ die niet recht Gods kinderē zyn int geloone/ maer hebbē alleen dē name ende schyn. l † An. mont spreect ydele dingen/ eñ haer rechter hant is een valsche rechterhandt. m Also spreken eñ wenken die op God niet en bouwē: als de ryke mā int Euangelie Luc.12. Capittel. n Springbouwen of ouerspronge o † And. in breucken/ gheenen verlopen noch etc. p Dat is/ Dat ons geen ongeual siecte of plaghe en treffe/ maer alles ghenoech hebben/ seker ende vrolic in aller volheyt leuen/ q Psa.33.12

3 Gimel. a De Heere is groot ende seer loffelick ende syne grootheyt is bt onwtsprekelick.
4 Daleth. Kindts kinderen sullen uwe wercken prijsen/ende van uwer ghewelt seggen.
5 He. Jck wil spreken van uwen heerlicken schoonen Prale/ ende van uwen Wonderen.
6 Vau. Datmen sal spreken van uwe heerlicken Daden/ ende datmen vertelle uwe Heerlickheyt.
7 Zayn. Datmen prijse uwe groote goedertierenheyt/ende uwe Gherechticheyt roeme.
8 Heth. c Ghenadich ende barmhertich is de Heere/gedueldich eñ van grooter goedertierenheyt.
9 Thet. De Heere is alleen goedich/ende ontfermt hem ouer alle syne wercken.
10 Jod. Alle uwe wercken Heere sullen u dancken/ende uwe Heylighen u louen.
11 Caph. Ende de eere uws Conincrijcx roemen/ende van uwer ghewelt spreken.
12 Lamed. Dat den menschen kinderen u ghewelt cont worde/ende de eerlicke Prael uws Conincrijcks.
13 Mem. d U Rijcke is een eewich Rijcke ende uwe Heerschappie ct duert voort ende voort.
14 Samech. f De Heere behout alle die daer vallen/ende recht et op alle die neder geslaghen zijn.
15 Ain. g Aller ooghen h wachten op u/ eñ ghy gheeft hen hare spyse te syner tydt.
16 Pe. Ghy doet uwe hant op/ eñ veruullet alles wat leuet/met i welghevallen.
17 Zade. De Heere is rechtueerdich in alle syne weghen/ende heylich in alle syne wercken.
18 Coph. k De Heere is na by allen die hem aenroepen/allen die hem met ernste aenroepen.
19 Resch. l Hy doet wat de Godvreesende begeeren/ende hoort haer schreyen/ende helpet hen.
20 Schin. De Heere bewaert alle/die hem lief hebben/ende sal verdelghen alle Godloosen.
21 Tau. Mynē mont sal des Heerē lof segghen:ende alle vleesch loue synen heylighen Name/altoos/ende eewichlick.

a Psa.69.4. Syr.43.47. d van ongrondeerlick. c Exo.34.6. Psa.86.15. ende 103.8. ende 116.5. Jone.4.2. Joel.3.13. 2.Esd.9.17. d Psa.45.7 et An. voor ende na. f Psa.34.20 ende 37.24. Prou.24.16 g Psa.104.27 h Of, hebbē achtinge op u/ ende verbeyden. i Dat is/genoech ende sat/dat sy een welgevallē daeraen hebben mogen: hoe wel de gierige wat anders soeckt. k Deut.4.7. l Joa.15.7. 1 Joa.3.22. Mat.18.19 Marc.11.24

Den CXLVI. Psalm.

Is ghelijcken inhouts met den voorgaēden Psalm:want hy vertelt Gods goedertierenheyt/dat hy aller dingen Schepper zy/dat hy syne geloftē houdet/ons vpstaet beschermt/verlosset/de sondē vergeeft/dē Ellendighen eñ verlatenen helpt/etc. Eñ heeft een schoon tegensette/vertrouwens/ op menschen ende op sodanigen God/dat ghenes/gantsch onnutte ende vergheefs/ maer dit ghewisse ende onbedriegelick zy.

1 Halelupa.
Loeft a den Heere mijn ziele.
2 Jck wil den Heere louen/so langhe als ick u leue/ende mynē Godt lofsinghen/dewyle ick hier ben.
3 Verlatet u niet op de Vorstē c/ sy zijn menschen/die en connen ymmers niet helpen.
4 Want des menschen geest moet daernā/ eñ hy moet weder tot Aerde worden:als dā zijn verloren alle zijn aenslaghen.
5 Wel dē/welckers hulpe de God Jacobs is/welckers hope op den Heere synen God staet.
6 d Die Hemel/Aerde/Zee/ende alles wat daer inne is gemaect heeft:die geloue hout eewichlick.
7 Die recht doet dien/die gewelt lyden/die e de hongerige spijst:de Heere verlost de ghevangenen.
8 f De Heere maect de Blinden siende/g de Heere rechtet op/die nedergeslagen zijn/de Heere heeft lief de Rechtueerdighe.
9 h De Heere bewaert de vremdelinghen eñ Weesen/i eñ behout de Weduwen/eñ keert terugghe den wech der Godloosen.
10 De Heere is Koninck eewichlick: k God Zion/voort ende voort. Halelupa.

a Psa.103.1 end 104.1.35 b Psa.104.33 c Die op menschen hoopt/ dien feylē syne aenslagē/ ende is vergheefs. Psalm.118. c† An. Jaop geenē menschē. d Act.14.15. Psa.115.15. ende 124.8. Apoc.14.7.
e Psal.146.7 f 2.Par.33.11 g Tob.11.15. Joan.9.7 h Deu.10.18 Psal.68.6. i Prou.15.25 k Hy blijft het teghenspel met hen.

Den CXLVII. Psalm.

1. Een dancksegginge voor de weldadē Gods/geestelicken eñ lyffelickē. die hy met vreden woorden vertellet.

1 Loeft den Heere/want onsen God louē/dat is een costelick dinck:sulcken lof is kostelick ende schoon.
2 a De Heere bouwet Jerusalem/ende vrenghet te samen de b verjaechde in Israel.
3 c Hy heelet/die eens gebrokenē herte zijn/ ende verbint hare smerten.
4 d Hy tellet de Sterren eñ noemtse alle met namen.
5 Onse Heere is groot/eñ vā grooter cracht/ ende is et onbegrypelick als hy regeert.
6 f De Heere richtet op de Ellendige/ ende stoot de Godloosen ter Aerden.
7 g Singhet een om den anderen den Heere met dancke/ende loeft onsen God met Harpen.
8 h Die dē Hemel met wolcken bedecket/eñ geeft regen op Aerden/i die het gras op dē Berghen wassen laet.
9 Die den Vee zijn voeder geeft/k den ionghen Rauen/die hem aenroepen.
10 l Hy en heeft gheenen lust aen der stercke des Peerts/noch een welghevallen aen yemants beenen.
11 De m Heere heeft eē welgevallen aen diē/ die hem vreesen/ die op syne goedertierenheyt hopen.
12 Prijst Jerusalem den Heere/loeft Zion/uwen God.
13 Want hy maket vaste de grendelen uwer Poorten/ ende seghent uwe kinderen daer binnen.
14 Hy schaffet uwen lantpalen vrede/ e ñ versadicht u met der bester tarwen.
15 n Hy sendet syne redē op Aerdē/zijn woort loopt snelle.
16 Hy o gheeft sneeu als wolle/hy stroyt dē Rijm als asschen.
17 Hy worpt synen hagel als beten:wie kan blijuen voor synen p vroste?
18 Hy sprecket/so versmelt het:hy laet synen wint waeyen/so dopt het op.
19 q Hy doet Jacob cont zijn Woort/Israel syne Wijsen ende Rechten.
20 So en doet hy geenen Heydene/noch en laet hen niet weten syne Rechtē. Halelupa.

a Apoc.21.2 Tobie.13.12 b† And. verstropde. c Esa.57.13. ende 61.1. ende 66.2. d Esa.40.26 4.Esd.16.57 et An. syner verstādenisse en is geē ghetal. f Luce.1.52. g Psa.104.14 h Hiob.36.27 i Psa.104.14 k Hiob.39.3 Luce.12.24. l Judit.9.15. m Psa.149.4 Prou.12.24. n Gene.1.3. Psalm.33.9. o Hiob.37.7. p Dat is/hy maect sulckē winter ende vrost/datmē vyer moet hebben:want en can de anders daer voor blijuen. q Deut.4.8.

Den CXLVIII. Psalm.

1. Een vermaninge tot dancksegginge voor alle schepselen Gods / daer God synē goedertierenheyt eñ macht inne betoont/ dat wy leeren, so eenen goedigen eñ machtigen God/in allerley nare eñ noot vertrouwen ende hem vreesen.

1 Halelupa.
Loeft ghy a† Hemelen den Heere: loeft hem inder hoochde.
2 Loeft hem alle zijn Engelen:loeft hem alle syne Heyren.
3 b Loeft hem Sonne ende Mane:loeft hem alle lichtende Sterren.

a† And. van den Hemelen Psal.69.35. b Dan.3.15 Psa.19.20

Loeft

a An. al al len zijden.
b Dan.3.58.
c zijn woort dat is, wat hy wil.
Psalm 33.9.
Genes.1.1.
Judit.16.17
d Esd.16.56
f Dan.3.66.

4 Loeft hem ghy Hemelen a allenthalven/ ende b de wateren die bouen aenden Hemel zijn/
5 Die sullen louen den Name des Heeren: want hy c ghebiedt/ so wordt het gheschapen.
6 Hy onderhoutse altoos ende eewichlick: hy ordineertse/ dat sy niet anders gaen en moeten.
7 Loeft den Heere op Aerden / ghy Walvisschen ende alle dieptein:
8 f Vyer/ Haghel/ Sneeu en Damp/ Stormwinden die zijn Woordt wtrichten.
9 Berghen en alle kleyne Bergen/ Vruchtbare Boomen/ ende alle Cederen.
10 Dieren ende alle Vee/ Ghewormte ende Voghelen.
11 Ghy Coningen op Aerden/ ende alle Lieden / Vorsten ende alle Richters op Aerden.
12 Jonghelinghen en Maeghden/ de Oude met de Jonghen/
13 Sullen louen den Name des Heeren: want synen Name alleene is hooch: syne lof gaet so wijdt als Hemel ende Aerde is.
14 Ende hy verhoocht den Hoorne zijns Volcks: g alle syne Heylighen sullen hem louen/ de kinderen Israels/ het Volck dat hem dient. Halelupa.

g Psa.145.10

Den CXLIX. Psalm.

1. Een vermaninghe ter dancksegginge voor der genade die ons indē Euangelio voorghedraghen wort Dat God een welbehaghen hebbe aen synen Volcke: dat is/ dat hy niet toorne/ maer wt ghenade de sōden vergeue. Item dat hy de Kercke/ onder den cruyce in deser Weerelt/ bescherme also dat sy in het woort de ouerhandt behoude/ Coninghen ende Volcken verootmoedicht dat sy den Euangelio ghehoorsaem worden: want dat zijn de banden ende Kerckers / daer de menschelicke vernuft mede bedwonghen wordt.

1 Halelupa.
2 a Singhet den Heere een nieuwe liedt: b de Ghemeynte der Heylighen sal hem louen.
3 Israel verheuge hem diens/ die hem ghemaeckt heeft: de kinderen Zions zijn vrolick ouer haren Koninck.
4 Sy sullen louen synen Name b in reyen/ met Tamborijnen en Harpen sullen sy hem spelen.
5 c Want de Heere heeft een welbehaghen aen synen Volcke/ hy helpt den ellendigen heerlick.
6 De Heylighen sullen vrolick zijn/ en prijsen ende roemen op haren legheren.
7 Haren mondt sal God verhooghen/ ende d twee snydighe sweerden in hare handen hebben.
8 Dat sy wrake oeffenen onder der Heydenen/ straffe onder den Volcken.
9 Hare Coningen te binden met ketenen/ en hare Edelen met yseren veteren.
10 e Dat sy hen doen het recht daer van gheschreuen staet: f sulche eere sullen alle syne Heylighen hebben. Halelupa.

a Esa.42.10
Judit.16.17
b Psa.105.4
c Psa.147.11
d And. een tweesnidich sweert.
Hebre.4.12.
e Deu.32.41
f Joan.16.8

Den CL. Psalm.

1. Een vermaninghe ter dancksegginge/ die hy niet op eenerley wyse bewesen hebben en wil daerom dat der weldaden Gods onder de Wet aen den Volcke Israels ende nu int Nieuwe Testament aen der Kercke so vele ende deselue so groot ende voorbondich zijn: Dat heet dā het Euangelium predikē/ God predikē/ en daer by onse danckbaerheyt sonder alle huychelie betuyghen.

1 Halelupa.
Loeft den Heere in synen Heylichdom: loeft hem inder f Vasticheydt synder macht.
2 Loeft hem in synē Dadē/ loeft hem in syner grooter Heerlicheyt.
3 Loeft hem met Basuynē/ loeft hem met a Psalter ende Harpen.
4 Loeft hem met Tamborijnen/ en b Reyen/ loeft hem met Snaren ende Pypen.
5 Loeft hem met hellen Cymbalē/ loeft hem met welklinckenden Cymbalen.
6 Alles wat adem heeft/ loue dē Heere. Halelupa.

f And. Firmament.
a And. Luyten.
b 2.Sa.1.14
Psa.149.3.

Argument.

Salomo.

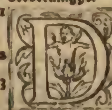
Aengaende Salomon/ van hem is geschreuen in het eerste boeck der Koninghen/ in het vierde Cap. dat hy ghesproken heeft drij duysent Parabolen/ ende zijn Gesanghen waren in ghetale vijf duysent. Maer alle dese dingen en zijn tot onse handen niet gecomen. Hy heeft in zijn Hof sommighe goede heylige ende wijse persoonen gehadt/ die gemeynsaemlick met hem leefden/ ende hebben wt alle dat Salomo gemaeckt hadde versamelt dat nutst was/ ende so veel als ons goet ende voorderlick was/ na de goetheyt ende voorsieninghe Gods heeft gheacht ons nut te syne: ende hebbent ghestelt in dijt boecken.

Het eerste is ghenoemt Prouerbiorum/ oft te der Spreucken boeck. Want hy stelt daer ghemeyne sententien ende redenen/ welcke wel cort zijn/ maer zijn oock scherpsinnich ende seker/ ende dienen velen persoonen/ ende tot velen dinghen. Met dese sententien bewijst hy de waerheydt ende de leughenen/ het goede ende het quade: datmen behoordt te soecken/ ende datmen behoort te vlieden. Hy gheeft oock hier ende daer vermaninghen ende raden.

Prouerbia:
Spreucken Salomonis.

Dat Eerste Capittel.

1. Vrucht/ deucht en kracht des Godlicken woordts/ met eener waerschouwinghe voor der boosen veruoeringe. 2: Verachtinghe Godlicker wijsheyt/ 26 beladet de roeckeloose lieden met allerley ongheluck ende verderuinghe.

1 Dit zijn de Spreucken Salomonis/ des Coninckx Israel/ Dauids soons.
2 a Te leeren Wijsheyt/ b Tucht/ ende Verstant:
3 Kloeckheyt/ Gherechticheyt/ Recht ende Billickheyt.
4 c Dat de onbesinnede cloeck/ ende de ionghelinghen vernuftich ende voorsichtich worden.
5 Wie wijs is/ die hooret toe/ ende betere hem: ende wie verstandich is / die laet hem raden

Prouerbiorum Cap.1.
a 1.Tim.3.15
b Of zedinghe.
c Psa.[illegible]

6 Dat hy versta de spreuken eñ hare bedie
dinghe, de leere der Wysen, ende hare by
spreecken.
7 De vreese des Heeren/ is eē v beginsel te
leeren: de Roeckeloose verachten Wysheyt
ende Tucht.
8 Myn kindt/ luystert der tucht ws Va-
ders/ ende en verlaet het gebot uwer Moe
der niet.
9 Want sulcx is een schoone vercieringe u-
wen hoofde, ende een gulden kleynoot aen
uwen halse.
10 Myn kint/ wanneer v de boose Boeuen
locken/ so en volcht niet.
11 Wanneer sy seggen: f Gaet met ons: wy
willē op bloet loeren/ eñ den onschuldigen
sonder oorsake nastellen.
12 g Wy willen se leuendich verslindē/ als de
Helle/ ende de vromē als die onderwaert ns
varen inden kuyle.
13 Wy willen groot goet vinden: wy willē
onse huysen met roof vullen.
14 Waget met ons: wy willen eenē buydel
te samen hebben.
15 Myn kint/ en wandelt dē wech niet met
hen: weert uwe voeten van haren pade.
16 h Want hare voeten loopen tē boosen/ eñ
haesten hen bloet te verghieten.
17 Want het is vergeefs/ i het nette wtwer
pen voor de ooghen der Voghelen.
18 Ooc loeren sy selue onder malcanderen
op haer bloet/ eñ deen stelt den anderē va
den leuen.
19 Also doen alle kt gierige, dat een dē ande
ren het leuen neeme.
20 l De wijsheyt claecht daer buyten/ eñ laet
haer hooren op de straten.
21 Sy roept inder deure voor aē der poorte/
onder den Volcke: sy spreect hare woorden
in der Stadt.
22 Hoe lange wilt ghy onbesinneden/ onbe-
sinnet zijn? ende de bespotters/ lust tot spot
terie hebben? ende de roeckeloose de leere
haten?
23 Keert v tot myner straffe: siet/ ick wil v
wt seggen mynē Geest/ ende v myne woor
den kondt doen.
24 m Dewyle ick dan roepe/ eñ ghy weygert
v/ ick recke myne hant wt/ eñ niemandt en
achtet daerop/
25 Ende latet varē alle mynen raet/ ende en
willet myner straffen niet.
26 So wil ick oock n lachen/ in uwē ongeual
le/ ende v bespotten/ wanneer daer koemt/
dat ghy vreest.
27 Wanneer ouer v comt/ als eenen storm/
dat ghy vreest ende uwen ongeual als eē
onweder: wanneer ouer v angst ende noot
coemt.
28 o Dan sullē sy my roepen/ doch ick en sal
niet antwoordē: sy sullen my vroech soeckē
ende niet vinden.
29 p Daerom dat sy haetteden de leere/ eñ en
wouden de vreese des Heeren niet hebben:
30 Wouden myns raets niet/ ende lasterden
alle myne straffe,
31 So sullen sy oock eten vanden Vruchtē
hares weechs/ ende van haren raede sat
worden.
32 Dat den onbesinneden lustet, dat doot se
ende der Roeckeloosen gheluck brenght se
omme.
33 q Wie my daerentegen luystert/ die sal se-
ker blijuen ende ghenoech hebben, eñ geen
ongheluck vreesen.

Dat ij. Capittel.

1. Koemen wysheyt verkrijcht. 9. eñ wat
[illegible] daer wt volcht.

b Dz is, wie wel leerē wil die moet ten eerstē Gods vreesende zijn: maer wie God kleyn acht/ die en vraecht oock na geē wijsheydt/ eñ en lijdt gheen straffe noch tucht.
Psa. 111. 10
Proue. 9. 10
Syr. 1. 16. 25
Job. 28. 29
e Psa. 37. 1.
f Esai. 29. 21
g Psa. 124. 3
h Pro. 6. 18
Esaie. 59. 7
Roman. 3. 15
i Dat is, een spreecwoort ende wil soo seggen: Het gaet hē als mē seyt: het is te vergeefs het nette etc.
l Dat is, haer voornemen sal feylen/ sy sullen selfs omkoemen.
k t an. die na gierighen: wāt het neemt syn en Besit ter hē leuē.
l Proue. 8. 1
m Esa. 65. 12 ende 66. 4.
Jerem. 7. 13 ende 35. 15
n Psa. 2. 4 ende 37. 13 ende 59. 9
o Job. 27. 9
Psa. 18. 42.
Esaie. 1. 15
Micha. 3. 4
4. Esdr. 1. 26
Heb. 12. 17
p Rom. 1. 21. De Dwasen wenden hen tot vleeschelicke lusten/ eñ en nemē hen des woorts niet aen.
q Pro. 1. 33

1 Myn kint/ a wilt ghy myne reden aen-
nemen/ ende myne ghebodē by v be-
houden.
2 So laet v oore op Wijsheydt achtinghe
hebben/ ende neycht v herte v met vlyte
daertoe.
3 Want so ghy met vlijte daer na roepet/ eñ
daerom bidbet:
4 So ghy se soect als siluer/ eñ vorschet daer
na als na den schatten?
5 So sult ghy de vreese des Heeren verstaē/
ende de bekentenisse Gods vinden.
6 c Want de Heere geeft Wijsheyt ende wt
synen monde coemt bekentenisse ende ver-
standt.
7 Hy laet het dē Oprechtigen wel v ghelue-
ken/ ende beschermt de vromen.
8 Ende behoedet die/ die recht doen/ eñ be
waert den wech syner Heylighen.
9 Dan sult ghy verstaen/ Gerechticheyt/ eñ
Recht/ ende Vromicheyt/ ende allen goedē
wech.
10 So v de wijsheyt ter herten gaet/ ende v
ziele lust heeft ter Bekentenisse.
11 e So sal v den goeden raet bewaren/ ende
verstant sal v behoeden.
12 Dat ghy verlost wordet vanden weghe
der Boosen/ ende vanden verkeerden clap-
paerts.
13 Die daer verlaten de rechte bane/ eñ gaen
duystere weghen.
14 Die hen verheughen quaet te doen. ende
zijn vrolick in haren verkeerden boosen we
sen.
15 Welcke haren wech verkeeren/ eñ volgen
den afweghen.
16 f Dat ghy verlost wordet vā g t eens an
deren Wijf eñ die uwe niet en is/ die glatte
woorden gheeft.
17 Ende verlaet den h heere harer ieucht/ eñ
vergheet het Verbont hares Gods.
18 Want haer huys neycht hem t en doode/
ende hare ganghen tot it den verlorenen.
19 Alle die tot haer in gaen/ die en coemen
niet weder/ ende en begrypen den wech des
leuens niet.
20 Op dat ghy wandelt op eenē goeden we
ghe/ ende blijuet op de rechte bane.
21 k Want de Rechtueerdige sullen indē lan
de woonen/ ende de vromen sullen daerin
blijuen.
22 l Daerentegen de Godloosen worden wt-
gheroept wt den lande/ ende de verachters
worden daer wt verdelghet.

Dat iij. Capittel.

1. Seghen dien, die hen Gods ende zijns
Woorts aennemē. 5. op hem steunē/ 9. hem
eeren/ 11. eñ syne tuchtinge met gedult dra-
gen. 12. De Wijsheyt wort hooch gepresen.
27. liefde tegē den naesten geuoordert. 31. eñ
vermijdinghe der boosen ghebodē.

1 Myn kindt/ en vergheet myns Wets
niet/ ende v herte beware myne gebo-
den.
2 a Want sy sullen v een lanck leuen ende
goede Jaren ende vrede brenghen.
3 Genade ende trouwe en sullen v niet ver-
laten: hangt se aen uwen halse v eñ schrijft
se in de tafelen ws herten:
4 So sult ghy gonst eñ c kloeckheyt vindē/
die God ende den menschen behaecht.
5 d Verlaet v op den Heere van ghantscher
herten/ ende en verlaet v niet op v ver
standt:
6 Maer ghedenct aen hem in alle uwe we-
ghen/ so sal hy v recht leyden.
7 e Laet v niet wijs duncken/ maer vreest

Een vermaninghe tot Gods woorde.
a Job 22. 12
b Dz is/ ghi moet groot acht daerop geuen eñ vā herten vlytich zijn.
c Psa. 119. 7
Sprach. 1. 1
Dan. 2. 21.
Jacob. 1. 5
d Of/ slaen/
e Sapie. 8. 9
f Prouer. 5. 3 ende 7. 5
g t An. eener wtlādischer eñ vreembder Vrouwen die etc.
h Dz is/ haren ghetrouden/ man/ dien sy ionck genomē heeft.
i t And. der Helle.
k Psa. 37. 29 ende 69. 36
l Hiob. 18. 17
Psa. 37. 9. 20 ende 101. 8 ende 119. 119
Eez vaderlicke vmaninge tot Gods Woordt.
Deut. 11. 18
a Deute. 8. 1 ende 30. 15
b Prou. 7. 3
c Dat is/ ghy sult een sijn vernuftich wtschewoo- tē dien alle dinck wel staet ende af gaet: wat ghy aengrijpet.
d Exod. 20. 5
e Esai. 5. 21 ende 26. 4
Roma. 12. 16

den Heere ende wÿckt vanden boosen.
8 Dat sal uwen navel ghesont zÿn, ende u-
we ghebeenten verquicken.
9 Eert den Heere van uwẽ goede / ē van
den Eerstlinghen alles uws inkomens:
10 So sullen uwe schueren vol worden/en-
de uwe Wÿnperssen van Moste overloo-
pen.
11 g Mÿn kint/en verworpt de h tucht des
Heeren niet/ē en weest niet onverduldich
over sÿne straffe.
12 Wāt wien de Heere lief heeft/dien straft
hy/ē heeft een welbehaghen aen hem/als
een Vader aenden sone.
13 Wel dien mensche/die wÿsheyt vindet/ē
dien mensche/die verstandt bekoemt.
14 Want het is beter om haer te hanteren/
als om silver/ ē hare vrucht is beter dan
goudt.
15 i Sy is edeler dan Peerlen/ ē alles wat
ghy wenschen condt/en is haer niet te ver-
ghelÿcken.
16 Een lanck leven is tot haerder rechter
hant: tot haerder slincker hant/is rÿckdom ende eere.
17 Hare wegen zÿn lieffelicke wegen/ende
alle hare paden zÿn vrede.
18 k Sy is eenen Boō des levens/allē diese
aengrÿpen. ende salich zÿn diese houden.
19 l Wāt de Heere heeft de Aerde door Wÿs-
heyt ghefondeert/ende door sÿnen raet/de
Hemelen bereydet.
20 Door sÿne m wÿsheyt zÿn de diepten ge-
deylt/ende de wolcken met dauwe druppē-
de ghemaeckt.
21 Mÿn kint/en laetse van uwen oogē niet
wÿcken / so sult ghy gheluckxalich ende
kloeck worden.
22 Dat sal uwer zielen leven zÿn/ende uwē
mont sal gunstelÿck zÿn.
23 Dan sult ghy seker wandelen op uwen
wech/ dat hē uwen voet niet stootē en sal.
24 Legt ghy u / so sult ghy u niet vreesen/
maer soete slapen.
25 n Dat ghy u niet vreesen en dorvet voor
haestighe verschrickinghe/ noch voor den
storm der Godloosen wanneer hy koemt.
26 o Want de Heere p is u Toeversicht: hy
bewaert uwen voet/dat hy niet gevangen
en wort.
27 Weygert u niet den nootdruftigen /wat
goets te doen/ so uwe hant vā God heeft/
sulex te doen.
28 En spreect niet tot uwen vrient: Gaet he
nen ende comt weder/morgen wil ickt ge-
ven/so ghy het doch nu wel hebt.
29 r Onderstaet niet quaets teghen uwen
vrient die op u trouwe by u woont.
30 Twistet niet met yemandē sonder oorsa
ke/so hy u gheen leet ghedaen en heeft.
31 s Yvert niet eenen u wreveligē mensche
na/ende en verkiest sÿner weghen gheene.
32 x Want de Heere heeft eenen grouwel aē
den afvallighen/ ē sÿne heymelickheyt is
by den Oprechtighen.
33 Inden huyse des Godloosē is den vloeck
des Heerē/ daerentegē het huys des Recht
veerdighen/wort ghesegent.
34 Hy sal de Bespotters bespotten/daeren
teghen den Ellendighen sal hy ghenade
gheven.
35 De Wÿse sullen eere beervē/daerentegen
wanneer de dwasen hooch comē/so wordē
sy doch te schanden.

f Deut.26.2
f Mala.3.10
Tobie.4.7
Luce.14.13
g Iob.5.17
Tobi.12.14
Hebreen.12
Apoca.3.19
h Of/ castÿ-dinge/ onder-wÿsinghe.
Een lof der Wÿsheydt/ dz is/ Gods woordts.
i Prov.8.11
Psa.19.11
Sapien.5.8
Iob.28.19
k Gen.2.17
Ioan.17.3
l Gen.1.1
m Of/ woort Een lof der Wÿsheydt/ dz is Gods woordts.
n Prov.1.26
o Psal.16.7. ende 17.5 ende 91.9 ende 121.4
p t An. staet u aen der zÿden.
q Deut.15.7
Sprac.7.35 ende 11.8
Prou.25.21
r t Anders/ Trachtet.
s Prou.25.8
x Psalm.37.1
Prover.1.10
u Dat is/ Vreckē ghe-weltdoenigē
x Psa.125.5
Ierem.17.13
Sprach 2.16
Dwasen de spotten dat is loose lie-dē, die God niet en ach-tē noch zÿn woort.
1.Pet.5.5

Dat iiij. Capittel.

1. Vermaent/ men sal de wÿsheydt met
haren vruchten ē wegen/ vlÿtich soecken.
14. de Godloosen mÿden. 23. ē des lÿfs lÿ-
den voor erch bewaren ende hoeden.

1 Hoort a mÿne kinderē/de tucht ws va-
ders. merct op/dat ghy leert ē cloeck
wordet.
2 Want ick gheve u een goede b t leere: en
verlaet mÿne Wet niet.
3 Want ick was mÿns vaders sone ē teer
linck ende een eenich voor mÿner moeder.
4 Ende hy leerde my/ende sprack: c Laet u
herte/mÿne woorden aennemen: hout mÿn
ghebodt/ so sult ghy leven.
5 Neemt aen der Wÿsheyt/neemt aen Ver
stant: vergetet niet/ende en wÿckt niet van
der reden mÿns mondts.
6 Verlaetse niet/so sal sy u bewaren: hebtse
lief/ so sal sy u behoeden.
7 Want der Wÿsheyt beginsel is wanneer
men d t sy gheerne hoort/ende de cloecheyt
liever heeft/als alle goederen.
8 Achtetse hooch/so sal sy u verhoogen/en-
de sal u tot eeren maken/ist dat ghyse om-
vanghet.
9 Sy sal u hooft schoon e vercieren/ ē sal
u vercieren met eener schooner kroonen.
10 So hoort mÿn kint/ende neemt aē mÿne
reden: so f sullen uwer gaeden Iaeren vele
worden.
11 Ick wil u op den wech der Wÿsheyt voe-
ren: ick wil u op de rechte bane leyden.
12 Dat / wanneer ghy gaet / uwen ganck u
niet suer en worde/en wanneer ghy loopet/
dat ghy u niet aenstootet.
13 Vatet de tucht/laet daer niet van af/be-
waertse: want sy is u leven.
14 g Koēt niet op der Godloosen padt/ende
en treedt niet op den wech der boosen.
15 Laet hem varen/ē en gaet daer niet inne:
wÿckt van hem/ende gaet voor by.
16 h Want sy en slapē niet/sy en hebben dan
quaet gedaen: ē sy en rusten niet sy en heb
ben dan schade ghedaen.
17 Want sy generen hen vanden Godloosen
broode/ende drincken vanden Wÿn des i
wrevels.
18 k Doch der rechtveerdigē padt/schÿnt als
een licht/ dat daer voor gaet/ē lichtet tot
op den vollen dach.
19 l Der Godloosē wech daerentegen/is als
donckerheyt/ē en weten niet/waer sy val
len sullen.
20 Mÿn sone/merckt op mÿne woorden/ē
neycht uwe ooren tot mÿner reden.
21 m Laetse niet van uwen oogē komen/be-
houtse in uwer herten.
22 Want sy zÿn het leven/dien/diese vindē/
ende ghesont haren gantschen lÿve.
23 Bewaert u herte met allen vlÿt: wāt daer
wt gaet het leven.
24 Doet van u den verkeerden mont/ē laet
den laster mont verre van u zÿn.
25 Laet uwe ooghen straec voor hen sien/en-
de uwe ooghenleden recht voor u henen
sien.
26 n t Laet uwen voet gelÿck voor hem henē
gaen so gaet ghy ghewisse.
27 o Wÿct niet ter Rechter/noch te Slincker
hant: want uwen voet vanden quaden.

a Prove 1.8 ende 6.7
Eē vaderlicke vermaninghe tot Gods woort
b t An gave
c Deut.6.7 ende 11.18 ende 32.46
d t An. voor haer handelt. Gods woort brēgt eere ē ver-standt.
Deut 26.18
e Of. topen/ opnutzen.
f Prou.9.12 ende 10.27
g Psalm.1.1
h Psa.10.2
Proue.1.10
i Dz is stan te geweldts.
k Luc.11.36
Sapien.3.7
l Iob.5.36.
Esaie.59.10
2.Petr.1.9
m An 15.38
Deut.11.18
n t Anders/ weecht den ganck uwer voetē dz ghy ordēlick ge-schicket gaet.
o Deut.4.2 14. ende 5.32 ende 17.11 ende 28.14
Iosue.23.6
Esaie.30.21

Dat v. Capittel.

1. Een vermaninge/ hoererie te vermÿ-
den. 15. ē hem sÿner houwelick geselschap
alleen te houden.

1 Mÿn kint/merckt op mÿne Wÿsheyt/
neycht u oore tot mÿner leere.
2 Dat ghy behoudet goeden raet/ en-
de uwen mont wete onderscheydt te heb-
ben.
3 a Want de lippen der Hoeren zÿn soet als
heunichseem/ende haer kele is glatter dan
olye.

a Prou.2.16 ende 6.24 ende 7.5.

4 Doch daerna bitter als Alssen/ en scherp
als een tweesnydich sweert.
5 Hare voeten loopen ten doode ondwaerts:
hare ganzen becrepcken de Helle.
6 b † Sy en gaet niet stracx op den wech des
levens: ongestadich zijn hare c treden/ dat sy
niet en weet waer sy gaet.
7 d So luystert my nu/ myne kinderen/ en
en wijckt niet vander reden myns monts.
8 e Laet uwe wegen verre van haer zijn/ en
en naerdert v niet ter deuren haers huys.
9 Dat ghy niet den f vreemden en gheuet v
eere/ ende uwe Jaren den grousamen.
10 Dat hem geen vreemde van uwen vermo-
ghen en versadige/ en uwen arbeyt niet en
zy in eens anders huys/
11 En moeten daer na suchten/ wanneer ghy
v g lijf ende goet verteert hebt/
12 En spreken/ Och † hoe hebbe ick de tucht
ghehaet/ en mijn herte de straffe versmaedt/
13 Ende en hebbe niet gehoort der stemme
myner Leeraers/ en mijn ooze niet geneyeh
tot dien die my leerden?
14 Ick ben schier in allen ongeluck gecomen/
voor allen lieden ende allen Volcke.
15 Drinckt water wt uwen putte/ en vloeden
wt uwer fonteynen.
16 Laet uwe fonteynen wt vlieten/ en de water
beken op de strate.
17 Hebt ghyse dannoch alleene/ en niemant
vreemdes met v.
18 V fonteyne zy gesegent/ ende verheucht
v der Vrouwen uwer ieucht.
19 Sy is lieffelic als h een Hinde/ ende gunst
rijck als een Rhee.
20 Laet v haer liefde alle tijt versadigen/ en
verquickt v alleweghe in harer liefde.
21 Mijn kint/ waerom wilt ghy v aen der
vreemder verquicken/ ende omhelst v met
eener anderen?
22 i Want eens yeghelicx wegen/ zijn stracx
voor den Heere/ en hy metet gelijck alle hare
ghanghen.
23 k De misdaet der Godloosen sal hem van-
ghen/ ende sal met den strick syner sonden/
ghehouden worden.
24 Hy sal sterven / daerom dat hy hem niet
wil onderwijsen laten/ en om syner grooter
dwaesheydt wille/ sal it het hem niet wel
gaen.

Dat vj. Capittel.

1. Waerschouwet voor Borgschap/ 6. Luyheyt. 22. ende schadelicken klap. 20. ver maent tot vlytich bedencken des Godlicken Woorts 24. daermede men voor Overspel 30. die den diefstal hooch overtreft / be- hoedet wort.

1 Mijn kint/ a wort ghy borge voor uwen
naesten/ b † so hebt ghy uwe hant/ by
eenen vreemden verknoopt.
2 Ghy zijt verknoopt met der reden uwes
monts/ ende gevangen met der redene uwes
monts.
3 So doet doch mijn kint also/ en verlosse
v: want ghy zijt uwen naesten in de handt
gecomen: haest v/ c † dringt ende drijft uwen
naesten.
4 Laet uwe ooghen niet slapen/ noch uwe
ooghenleden sluymeren.
5 Verlost v/ als een Rhee vander handt/ en
als eenen Vogel wt der hant des Voghel
vanghers.
6 Gaet henen tot der Mieren ghy luyaert: siet
hare weghen aen/ ende leert.
7 b Hoewel dat sy geenen Vorst/ noch Hooft
man/ noch eere en heeft/
8 So bereyt sy doch haer broot inden So-
mer/ en vergadert hare spijse inden Oogst.

a † And. Of ghy schoon den wech haers levens weghet/ soo zijn hare treden so ongestadich/ dat ghyse niet bekennen en cont.
c Prov. 4. 19
d Prov. 1. 8. ende 4. 1.
e Syr. 9. 6. 8
f Wi. de Hoere naghers ... Steeren haer goet en leven met boose Boeven: die hen daer na niet geuys noch de kost van den brooden geuen: gelijck den sone int Euangelio gheschiede/ doe hy zijn goet hadde ... Lu. 15
g Prov. 29. 3
† An. waerom
h Dat is/ op eens gemeynen spreuer wijse gesproken/ alsoveele/ als blijft by uwer vrouwen en kinderen/ en bewaert v goet/ dat ghy het met Hoeren niet om brenghet/ maer ander en daermede helpet. De vrouwe en kinderen zijn den liefste/ daer hout v toe. Want geen lieflicker werck is op Aerden dan dat hy Man ende Wijf vriendelicken te samen houden.
Eccles. 9. 9.
i Job. 31. 4. ende 34. 21.
k Pro. 29. 1. 6 ende 15. 10
Sapien. 3. 11
† And. hy dwalen.
a Pro 11. 15. ende 17. 18. ende 20. 16. ende 22. 26. ende 27. 13.

9 c Hoe lange ligt ghy Luyaert/ wanneer wilt
ghy opstaen van uwen slape?
10 Ja slaept noch een weynich/ sluymert noch
een weynich/ legt de handen noch een wey
nich te hoope/ dat ghy slapet.
11 So sal v de armoede overrasschen als een
Wandelaer/ en den kommer/ als een ghe-
wapent man.
12 Een † loos mensche/ een schadelick man/
g gaet met eenen verkeerden mont om/
13 h Wenckt met den oogen/ beteeckent met
den voeten/ wijst met den vingheren.
14 Bedenct alle tijt wat quaets en verkeerts
in synen herten ende richtet twist aen.
15 Daerom sal i hem onversiens syn ongeval
comen/ ende sal snellicken gebroken worden
dat daer gheen hulpe zijn sal.
16 Dese ses stucken hatet de Heere/ en aende
sevenden heeft hy eenen grouwel.
17 Hoovaerdighe ooghen/ l valsche tongen/
m handen die onschuldich bloet vergieten.
18 Een herte dat met boosen n † stucken om-
gaet: o voeten die snel zijn schade te doen.
19 En p valsch getuyge die q vrevelich leu-
ghen spreect ende die twist tusschen broede-
ren aenrichtet.
20 r Mijn kindt/ bewaert de gheboden uwes
Vaders/ en en laet niet varen de wet uwer
moeder.
21 Bintse te hoope op v herte alleweghen/ s
ende hangtse aen uwen halse.
22 Wanneer ghy gaet/ dat sy u beleyden: wan
neer ghy v legt/ dat sy v bewaren: wanneer
ghy opwaket/ dat sy v ghesprekè zijn.
23 t Want het gebot is een Lanteerne/ en v
Wet een licht: en de straffe der tucht is ee-
nen wech des levens.
24 u Op dat ghy bewaert wordet voor den
boosen wyve/ voor der glatter tonghe der
vreemden.
25 x Laet v hare schoonheyt niet lusten in u-
wer herten/ en en vervangt v niet aen haren
ooghenleden.
26 Want een Hoere y brengt eenen om het
broot: doch een ghetroude Vrouwe/ vangt
het edele leven.
27 Can oock yemant een vyer inden boesem
behouden / dat syne cleederen niet en ver-
nen?
28 Hoe soude yemant op colen gaen dat syne
voeten niet verbrant worden?
29 Also gaet het die die tot zijns naesten Wijf
gaet: daer en blijft niemant onschuldich die
se beroert.
30 Het en is eenen dief niet so groote schande
wanneer hy steelt/ zijn ziele te versadighen/
dewyle dat hem hongert.
31 z Ende so hy begrepen wort/ geeft hy het
sevenvoudich wedre/ en geeft over/ alle het
goet en synen huyse.
32 a Doch die met eener Vrouwen het houwe
lick breect/ die is een sot: die brenghet zijn
leuen int verderven.
33 Daertoe treffet hem plage en schande/ en
syne schade en wort niet wtghedelcht.
34 Want de grimmicheyt des mans v yvert/
ende en verschoondt niet / tot der tijdt der
wrake.
35 Ende en siet geenen persoon aen/ die daer
versoene: ende en neemt het niet aen: wan-
neer ghy oock alreede vele schencken wou-
det.

Dat vij. Capittel.

1. Een vermaninge tot wijsheyt. 5 met eener waerschouwinge voor Hoererie ende Overspel.

1 Mijn kint/ bewaert myne reden/ en ver
berght mijn ghebodt by v.
2 a Bewaert mijn Ghebodt/ so sult ghy
leven

b † An. ende gelovet by de hant voor eenen anderen: So zijt ghy ... verstricket met ...
c † And. verootmoedich v/ en eert den Borger met uwen vrienden.
Arbeydt/ en beveelt Gode het ghedyen.
d Pro. 20. 2 ende 30. 25.
e Pro 13. 4. ende 24. 33
f † An. Belials.
g Datis/ die geen bestendige reden en voert/ en niemandt recht aensiet.
h Pro. 10. 10 ende 16. 30.
Syr. 27. 25.
i Jere. 15. 8.
1. Thessa. 5. 3
Pro. 24. 22.
k Psa 18. 28
l Pro. 14. 22.
m Jere. 7. 6.
n † an. tucken
o Prov. 1. 16
p Exo. 20. 16
Susan 4. 9
q Of vrechen niet onbeschaemder staetheydt.
r Prove. 1. 8.
Een trouwe vermaninge voor Hoererye ende Overspel.
s Pro. 3. 3. 23
t Psa. 119. 105
Psal. 19. 5.
u Prov. 5. 3 ende 7. 5.
x Mat. 5. 28
y Dz is/ wie hen met Hoeren generet/ en wet Ka... ren veret/ dat is ongeluck bescheret. Want Overspel is een doot schult.
z Exo. 22. 1.
a Levi. 20. 10
Deu. 22. 22.
b Of yveert herten brant.
a Deu. 11. 18
Num. 15. 38

leuē: ende mijne Wet/als uwen oogappel.
b Prou. 3.3 3 Bintse aen uwe vingerē: b schrijftse inde Tafelen ws herten.
4 Spreeckt tot der Wijsheyt: Ghy zijt mijn Suster: ende heet de kloecheyt uwe Vriendinne.
c Prou. 2.16 ende 5.3 ende 6.24 5 c Dat ghy behoet worder vóór der Vreemder vrouwe: voor eener anderen die glatte woorden gheeft.
6 Want door der venster in mijnen huyse keeck ick door de d tralien/
d Of horde. 7 Ende sach onder den Onbesinneden/ende werdt ghewaer onder den kinderen/eenes dwaesachtighen Jonghelincx.
8 Die ginck op der strate aen eenen hoeck/ ende ginck henen op den weghe aen haren huyse/
9 Inder schemeringhe/ aen den auont des daechs/ doe het nacht wert/ ende donckere was:
e Prou. 9.13 f Of opmutsinghe. g† And. met bewaerder herten. 10 Eñ e siet/ doe ontmoetede hem een vrouwe in hare f cieragie/ g† listich.
11 Wilt ende ongebandich/ dat hare voetē in haren huyse niet blijuen konnen.
12 Nu is sy buytē/nu op der straten/eñ loert aen allen hoecken.
13 Ende greep hem/ende custede hem onbeschaemt/ende sprack tot hem:
h† An. vleesch by my: hedē hebbe ic mijne ghelofte betaelt. 14 Ick hebbe h† Danckoffer heden voor my betaelt/ voor mijn ghelofte.
15 Daerom ben ick wtgegaen/ v te ontmoeten/ v aenghesicht vroech te soecken/ ende hebbe v ghevonden.
i† An. deckē met doeckē eñ bedelen wt etcet. 16 Ick hebbe mijn bedde gheciert/met i† gesmucke/ met bonten Tapyten wt Egypten.
17 Ick hebbe mijnen Legher met Myrrhen Aloes ende Kaneel besprengget.
18 Koemt/laet ons genoech boelen/tot aen den morghen/ende laet ons der liefden plighen.
19 Want de man is niet te huys. hy is eenē verren wech ghetoghen.
20 Hy heeft den geltsack met hem genomen: hy sal eerst op het Feest weder te huys comen.
k Eccle 7.26 21 k Sy ouerredede hem met vele woorden/. ende treech hem met haren glatten monde
22 Hy volchde haer in corten nā/ gelijck als een Osse ter slachtbanck geuoert wort/ eñ also ten boeyen/daermen de Sotten mede tuchtighet.
23 Tot dat sy hem met de Pijle de leuer dā malcanderen cloof: als een Vogel ten stricke hem snellet eñ en weet niet dat het hem het leuen gheldt.
24 So luystert my nu/mijne kinderen/ende merckt op de reden mijns monts.
25 Laet uwe herte niet wijckē op harē wech/ ende laet v niet verleyden op harer bane.
26 Want sy heeft vele verwondet eñ geuellet/ende allerley Machtighe zijn van haer verworghet.
27 Haer huysē zijn wegē ter Hellen/daermē onderwaerts vaert in des doodts kamer.

Dat viij. Capittel.

1. De Wijsheyt prijst haer allen menschen aen/32. ende vertelt het geluck dier/die hen harer bevlijtigen.

Een vermaninghe ter Wijsheyt of te Godes Woordt. a Prou. 1.20 † An. de Verstandenisse/ en verheft sy haer stemme niet: 1 ROept de Wijsheyt niet/eñ a† het Verstandt laet het hem niet hooren?
2 Openbaer aenden weghe / ende aen der straten staet sy/
3 Aen der Poorten der Stadt/ daermē ter Poorten ingaet. schreyt sy:
4 O ghy Mannē/ick schreye tot v liedē/eñ roepe den menschen kinderen.
5 Mercket ghy onbesinneden de Wijsheyt ende ghy Dwasen neemt het ter herten.
b Dat is de Vorstē sullē eerlic eñ loflick handelē spreuen/ schaffē ende doen/ opdat men haerer exempel nacomen eñ volgen meughe/ niet als de Tyrannen/ ousleders/ Cycloppen. etce. 6 Hoort/want ick wil sprekē wat b Vorstelick is ende leeren wat recht is.
7 c Want mijnen mont sal de waerheyt spreken: eñ mijne lippen sullen haten/dat Godloos is.
8 Alle redē mijns monts zijn recht/ daer en is niets verkeerts noch valsch in.
9 Sy zijn alte maal recht/ dien diese verstaē/ ende oprecht dien/ die het aennemē willen.
c Hiob. 33.3. d Pro. 16.16 e Dat is/ straffinghe/ onderwijsinghe. 10 d Neemt aen mijne e tucht liever dan siluer/ende de leere acht hooger dan kostelick gouds.
11 f Want Wijsheyt is beter dan Peerlen/eñ alles watmen wenschen mach/ eñ haer niet ghelijcken.
12 Ick de Wijsheyt/woone by dē Verstande/ ende ick weet goeden raet te gheuen.
f Psa. 19.11 Prou. 3.15 Hiob. 28.19 Sapie. 7.9 g† An. by my is vreese des Heeren/ eñ hate des boosen/ etc. hooueerdicheyt etc. ben ick vyandt. 13 g† De vreese des Heeren hatet het quade/ de hoouerdichеyt/ den hoochmoet/ eñ den boosen wech: ende den vyant den verkeerdē monde.
14 h Ick can raden ende wtvoeren: ick hebbe verstandt ende macht.
15 Door my regeeren de Coninghen/ende de Raetsheeren setten het Rechte.
16 i Door my heerschen de Vorstē/ ende alle Regenten op Aerden.
17 Ick hebbe lief die my lief hebben: l eñ die my vroech soecken/ die vinden my.
18 Rijcdom ende Eere is by my/ duerachtich goet/ende Gherechticheyt.
19 Mijne vrucht is beter dā gout/ eñ mt fijn gout ende mijn incomen beter/ dan wtghelesen siluer.
20 Ick wandele op dē rechten wech/op der strate des Rechts.
h Dz is/ mijne is: beyde raet eñ daet. i Deut. 1.13 Sapi. 6.2.10 k† An. Gaef rijcken zijn Regentē etc l Luce. 11.9 m† An. Edel ghesteente. Godswoort is ewich/ door welcker alle dinc gemaect is/ Gen. 1. daer door wordē wy oock tydelick ende eewichlick behouden. 21 Dat ick wel berade/die my lief hebbē/eñ hare schatten vol make.
22 De Heere heeft my ghehadt int beginsel sijner wegen: eer hy wat maeckte was ick daer.
23 n Ick ben ingesettet van eewicheydt/ van aenden beginne voor der Aerden.
24 o Doe de dieptē noch niet en waren/ doe was ick alreede beerdich: doe de Fonteynē noch niet en spronghen met water.
25 Eer dā de Bergen ingesenckt warē: voor den kleynen Berghen was ick beerdich.
26 Hy hadde de Aerde noch niet gemaect/eñ wat daerinne is/ noch de Bergen des Aerdbodems.
n Spr. 24.14 o Sapi. 9.9 p Genes. 1.5 Hiob. 26.10 q† Au. haer ordeninghe. r† And. Als een Voesterlinc by hem/ eñ maeckte hem vreuchde dagelicx etce. 27 u Doe hy de Hemelē bereyde/ doe was ick aldaer: doe hy de Dieptē met syuen perckē beruaettede.
28 Doe hy de Wolckē daerbouen beuestichde: doe hy beuestichde de Fonteynen de Diepten.
29 p Doe hy de Zee het q† perck settede/ eñ dē wateren/ dat sy niet ouergaē zijn Beuel: doe hy den gront der Aerden leyde.
30 Doe was ick r† de Wertmeester by hem/ ende hadde mijnen lust da echlicks/ eñ speel de voor hem allertijt.
31 Eñ speelde op sijnen Aerdbodem: ende mijnen lust is byden menschen kinderen.
32 So luystert my nu mijne kinderē: wel dié/ die mijne Weghen bewaren.
33 Hoort de tucht/ ende wordet wijs/ eñ laetse niet varen.
34 Wel dié mensche/die my luystert/dat hy wake aen mijner Deure daechlicks/ dat hy de wacht houde/ aen de Posten mijner Deuren.
35 Wie my vint/ die vint het leuen/ ende sal een welgheuallen becomen vanden Heere.
36 Wie daerentegen aē my sondicht/ die verquest zijn ziele: alle die my haten/ hebbē lief den doot.

Dat ix Capittel.

1. De wÿsheyt voordert alle menschē
tot haer/8 leert der Spotters ende wÿsen
onderscheyt inder straffe/13. eñ hoe de Door
heyt/(die hy onder der persoone eenes klap
achtighen onwÿsen Wyfs beschrÿft)de on
besinnede Wereldt vervoert.

1 DE Wÿsheyt bouwede haer huys/ en-
de hieuw seven at Calumnen.
2 Slachtede haer Vee/ende broech ha
ren Wÿn op ende bereydde haren Disch.
3 Ende sandt hare Maeghden/ wt te noo-
den boven op den Palleyse der Stadt.
4 Wie bt slecht is die make hem hier toe/
ende totten Sotten sprack sy:
5 Koemt/ eet van mynen Broode / ende
drincket des Wÿns/ dien ick schencke.
6 Verlaet het onbesinnet wesen/soo sullet
ghy leven:ende gaet op den wech des Ver
standts.
7 Wie den c Bespotter tuchtiget/die moet
schande op hem nemen:ende wie den God
loosen straffet/ die moet ghehoont worden.
8 Straft den Bespotter niet/hy hate v:
straft den Wÿsen/die sal v lief hebben.
9 * Gheeft den Wÿsen/so sal hy noch wÿ-
ser worden:leert den Rechtveerdighen / so
sal hy inder leere toenemen.
10 b Der Wÿsheyt beginsel/is des Heeren
vreese:ende het Verstandt leert wat Hey-
lich is.
11 e Want door my/ sullen uwer daghen ve
le worden/ ende der Jaren uwes levens
sullen meer worden.
12 Sydy wÿs/so sydy v wÿs-sydy een Be-
spotter/so suldy het alleen draghen.
13 Daer is Ja een dwaesachtich onrustsaē
Wÿf vol klapperien/ende weet niets.
14 Die sit inder Deure haers huys op den
stoele boven inder Stadt.
15 Te nooden alle die daer voorby gaen/
ende oprechtich op haren weghe wandelē
16 Wie is onbesinnet?die make hem hier-
toe:ende totten Dwasen spreeckt sy:
17 De gestolen wateren zÿn soete/ende het
verborghen broodt is f noodelick.
18 Hy weet Ja niet/ dat aldaer dooden zÿn
ende hare Gasten inder dieper Hellen.

at Anders Pilaren.
bt And. onbesinnet of onberichtet ende door hastich is/ die etc. ende sprack tot yeghelicken Koemt etc.
De Werelt wil ongestraft zÿn.
c Bespotters heet Salomo alle Verachters ende Wederspannighe der Waerheydt.
*Te weten/ onderwÿsinghe/
b Psal.111.10 Prover.1.7 Syr.16.25
e Prou.4.10
Non me Doctorem/ sed te delu secis ipsum.
f Dat is/ daermen eenen toe nooden mach/ kuerspyse.
a Pro.15.20
b Dat is onrechte Schatten
Prou.11.4 Syrac.5.10
c Psalm.37.19.25 1.Reg.17.4 Prou.12.21
d Dat is/ door welcker sy met aller lieden schade rÿcke worden.
Prou.6.9.11
Schande eñ eere heet Salomo dickwils armoede ende rÿckdom/daerom dat de gene die rÿck is. eere heeft.
e Dat is/ergemoetwillighe stoutheyt.
f Psalm.112.1
gt Anders Rucken.

Dat x. Capittel.

Van desen Capittel tot int 31. worden
verteeckent ontallicke vele wÿse ende hub
sche Spruecken/ diemen(kortheyt ende ver
scheydenheyt halven)in gheen sommeldek
begrÿp vervaten kan/in welcken wÿsheyt
met grooten nutte wordt gheleert / ende
dwaesheyt met tsamen haren schaden af-
gheraden.

1 Dit zÿn de Spruecken Salomonis.
EEn a wÿs sone/is zÿns vaders vreuch
de:daerenteghen een dwaesachtich so-
ne/is syner moeder bedroeffenisse.
2 b Onrecht goet helpet niet) daerenteghē
de Gerechticheyt verlost vanden doot.
3 c De Heere laet de ziele des Rechtveerdi
ghen geenen hongher lÿden:hy stoottet Ja
der Godloosen d schenderie.
4 Een traghe handt maket arm:daerente
gen der vlÿtighen hant maket rÿcke.
5 Wie inde Somer vergadert/die is kloec
wie daerenteghen inden Oogst slaept/ die
wort tot schanden.
6 Den seghen heeft het Hooft der Recht-
veerdighen:daerenteghē den mont der God
loosen/sal haer e wrevel overvallen.
7 f De ghedachtenisse der Rechtveerdighē
blÿft inden seghen:daerenteghen der God
loosen name/sal g vergaen.

8 Die wÿs van herten is/die neemt de ghe-
boden aen:die daerentegen eenē dwaesllic
ken mont heeft/die wordt gheslaghen.
9 h Wie onschuldich leeft/ die levet seker:
wie daerenteghen verkeert is op synen we
ghe/die sal openbaer worden.
10 i Wie met den ooghen wencket / die sal
moeyte aenrichten/ende die eenen dwaes-
licken mont heeft/ die wordt gheslaghen
11 De mont des Rechtveerdighen / is een
levendighe Fonteyne:daerenteghē dē mont
der Godloosen sal haeren wrevel overvallen
12 Haet verweckt twist:k daerentegen de lief
de deeket toe alle overtredinghe.
13 In de lippen des Verstandighen / vindt
men wÿsheyt:daerentegen op den rugghe
des Dwasen behoort een roede.
14 De Wÿsen bewaren de leere: daerenteghē
der Sotten mont/is na by der verschrickin
ghe.
15 Het goedt des Rÿckē/is syne vaste Stat
daerenteghen den Armen / maeckt de ar-
moede bloode.
16 De Rechtveerdighe ghebruyckt zÿns
goedts l ten leven: daerenteghen de God-
loosen gebruyct syner inkominge ter sondē.
17 De bewaringhe der tucht/ is den wech
ten leven:wie daerenteghen de straffe ver-
laet/die blÿft m dolende.
18 n Valsche monden bedecken haren haet:
ende wie achterklapt/die is een sot.
19 Waer vele woordē zÿn /daer gaet het sō-
der sonde niet toe: wie daerenteghen syne
lippen houdt/die is kloeck.
20 De tonghe des Rechtveerdighen/is kost
lick silver:daerentegen het herte der God-
loosen is niet.
21 De lippen der Rechtveerdigen weyden
vele:o daerenteghen de Sotten sullen aen
harer dwaesheydt sterven.
22 p De seghen des Heeren maeckt rÿcke/sō
der moeyte.
23 Een Dwaes drÿft moetwillen/eñ heeft
noch daer toe synen spot daer wt:daerente-
ghen de man is wÿs/ die daerop mercket.
24 q Wat de Godloose vreest/ dat sal hem
wedervaren:ende den Rechtveerdigen wort
ghegheven/wat sy begheeren.
25 r De Godloose is als een onweder/ dat
haest over gaet/ende niet meer is: de Recht
veerdighe daerentegen bestaet eewichlick.
26 Ghelyck als Edick den tandē/ende roock
den ooghen doet:so doet de Luye dien / die
hem senden.
27 De s Vreese des Heeren vermeerdert de
daghen:daerenteghen de Jaren der God-
loosen worden verkortet.
28 Het verwachten der Rechtveerdigen/ sal
vreuchde zÿn:t daerenteghen der Godloo-
sen hope sal verloren zÿn.
29 De wech des Heeren/ is des vromen u
troost:daerenteghen de Quaetdoenders zÿn
bloode.
30 x De Rechtveerdige wort nemmermeer
omghestooten:daerenteghen de Godloosē
sullen inden lande niet blÿven.
31 Den mont des Rechtveerdighen brenget
wÿsheydt: daerenteghen den mont der Ver
keerden/wort wtgheroeyt.
32 De lippen des Rechtveerdighen / leeren
heylsaem dinck:daerenteghen des Godloo-
sen mont/yt is verkeert.

Dat xj. Capittel.

1 EEn a valsche Waghe/is den Heere eenē
gruwel:daerenteghen een vol Gewicht
is zÿn welbehagen.
2 b Waer stoutheyt is/daer is ooc ysmaet-
heydt: c daerenteghen wÿsheyt is by den
Ootmoedighen.

h Psal.23.4 Proue.28.18
i Syr.27.25. Proue.16.30
k 1.Petr.4.8 Prou.11.12 1.Corin.13.4
De liefde laet haer niet vertoornen
*Dat is de vare ende ongheluck.
Goet maeckt moet/ armoet wee doet/
Prouer.18.11
l Dat is/ Dat hy hem daerdoor gheniete.
Psalm.1.4 Proue.11.18
m Dat is/ het gaet hem niet wel.
n Dat is/de eene vermaent synen broeder niet syner sonden halven/of so hy aenloopt so siet hy het geerne:de ander achter clappet/eñ betert ooch niemand eñ daermede.
o Pro.5.23 God bescheert God bereydt.
p Hiob.42.12 Syrac.11.12
q Esai.66.4.
r Psalm.1.4 Waer loose heeren ende Amptlieden zÿn/daer siē de ooghen niet/ende de tanden bytē niet:dat is daer gaet tucht ende straffe onder
s Prou.4.10 ende 9.11
t Proue.11.7 Sapien.5.15
u Hiob.8.13 ende.11.20
u Dat is/ stouteren/ Goede conscientien bestaen:de schuldighe beeft.
x Psal.125.1.
yt And. wat verkeert is.
a Pro.16.18 eñ.20.10.23.
b 1.Petri.5.5.
c Mat.11.25

Vron-

3 De onschult sal den Vromen leydē: daer
enteghen de boosheyt sal de Verachters.
verstooren.
4 d Het goet helpet niet aen den dage des
toorns: daerentegen de Gerechticheyt ver
lost vanden doodt.
5 De gherechticheyt des Vromen maeckt
synen wech effen: daerentegen de Godloose
sal vallen, door zijn Godloos wesen.
6 De gherechticheyt der Vromen salse ver
lossen: daerenteghen de Verachters/ wor-
den ghevanghen in harer boosheydt.
7 e Wanneer de Godloose mensche sterft so
is de hope verloren / ende het verwachten
der Onrechtveerdighen wordt te niete.
8 f De Rechtveerdighe wordt wt der noot
verlosset. ende de Godloose komt in zijn
stede.
9 Door den mont des Huychelaers / wort
zijn naeste verdorven: doch de Rechtveer-
ghen merckent/ ende worden verlost.
10 Een Stadt verheucht haer wanneert
den Rechtveerdighen wel gaet: ende, wan-
neer de Godloosen omkomen, salmen vro-
lick zijn.
11 Door den seghen der Vromen/ wort een
Stadt verheuen: daerenteghen door den
mont der Godloosen, wort sy ghebroken.
12 Wie synen naesten g schendet, dat is ē
sot: daerenteghen een verstandich man/ stil
let het.
13 Een Achterklapper verraet wat hy hey
melickes weet: daerentegen wie eens trou
wen herten is, die verberghet dat selue.
14 h Waer gheenen raedt is, daer gaet het
volck onder: waer daerenteghen vele Raet
gheuers zijn/ daer gaet het wel toe.
15 i Wie voor eenen anderen Borghe wort/
die sal schade hebben: wie hem daerentegē
voorghelouen wacht/ die is seker.
16 Een k huldesalighe vrouwe behoudt de
eere/ daerentegen de Tyrannen behouden
den rijckdom.
17 Een barmhertich mā/ doet synē lijue wat
goets: daerentegē eē onbarmhertich man/
bedroeft oock zijn vleesch ende bloedt.
18 l Der Godloosen arbeyt sal feylen: daeren
teghen wie gherechticheydt saeyet / dat is
ghewisse goedt.
19 Want gerechticheyt voordert ten leuen/
daerenteghen den quade najaghen voor-
dert ten doode.
20 De Heere heeft eenen gruwel aen dē ver-
keerden herten, ende een welbehagen aen
den Vromen.
21 m Den Boosen helpet niets wanneer sy
oock alle handen te samen deden: daerente
ghen der Rechtveerdighen zaedt, sal ghe-
lost worden.
22 Een schoō vrouwe sonder n tucht, is als
een Soch/ met eenen gulden of hayrbāde.
23 De begeerte der Rechtveerdigen/ moet
doch welghelucken: daerenteghen de hope
der Godloosen/ is ongeluck.
24 p Een deylet wt/ ende heeft altoos meer:
een ander q bekarighet daer hy niet en sal/
ende wort doch armer.
25 r De ziele die daer rijckelicken seghenet
wort vet: ende wie s droncken maeckt, die
sal oock droncken worden.
26 Wie koorn inhout/ dien vloecken de lie
den: daerenteghen seghen komt ouer dē/
die het verkoopt.
27 Wie het goede soeckt / dien wedervaert
wat goets: wie daerentegen na ongeluck
pooghet/ dien sal het wedervaren.
28 t Wie hem op synen rijcdom verlaet/ die
sal onder gaen: u daerentegē de Rechtveer
dige sullen groenen/ ghelijck als een blat
29 Wie zijn eyghen huys bedroeft/ die sal x
wint tot erfdeel hebben: ende een Dwaes
moet des Wijsen knecht zijn.
30 De vrucht des Rechtveerdighen/ is ee-
nen p Boom des leuens ende een wijs mā
neemt hem der lieden van herten aen.
31 So de z Rechtveerdighe op Aerden lijden
moet/ hoe veel meer de Godloose ende Sō-
daer.

Dat xij. Capittel.

1 Wie hem gheerne laet straffen/ die sal
verstandich worden: wie daerentegē
ongheftraft wil zijn / die blijft een
Dwaes.
2 Wie vroom is/ die a verwerft troost van
den Heere: daerenteghen wie moetwillich
is die verdoemt hem seluen.
3 b Een Godloos wesen voordert dē men-
sche niet: daerentegen de wortel der Recht
veerdighen sal blijuen.
4 Een c † vlijtighe vrouwe/ is een kroone
haers mans: daerenteghen een d onuljtti-
ghe vrouwe is etter in synen beenderen.
5 Wat de Rechtveerdighen raden/ dat is
ghewisse dinck: daerentegen wat de God-
loosen raden, dat bedriecht.
6 e De woorden der Godloosen / richten
bloetuergieten aen: daerentegen der oprech
ter mont verlosset se
7 f De Godloosen sullen omgestootet wor-
den, ende niet meer zijn: daerenteghen het
huys der Rechtveerdighen, blijft staende.
8 Eens wijsē mans raet wort gheloeft: daer
entegen de g † tucken worden tot schandē.
9 h Wie niet groot geachtet is/ eñ † neemt
ware des synen / die is beter / dan een die
groot zijn wilt/ dien broodts ontbreeckt.
10 De Rechtveerdighe ontfermt hem zijns
Vees: daerentegen het herte der Godloo-
sen. is onbarmhertich.
11 i Wie synen acker bouwercket / die sal
broots de volheyt hebben: wie daerentegē
onnoodighe saken nagaet/ die is een Sot.
12 Des Godloosen lust / is schade te doen:
daerentegen de wortel der Rechtveerdigē/
sal vrucht brenghen.
13 k De Boose wort geuangen in synen ey-
genen valschen woorden: daerenteghen de
Rechtveerdighe ontgaet den angste.
14 Veel goets komt eenen door de vrucht
des monts: ende den mensche l wort ver-
goldē/ na dien sy ne handē verdient hebbē.
15 Den Sotte behaecht syne wijse wel: daer
entegen wie na goeden raet luystert/ die is
wijs.
16 Een Sot laet synen toorne in korten sic/
m daerentegē wie de smaetheyt verberght
die is voorsichtich.
17 Wie warachtich is / die seydt vrij wat
recht is: daerenteghen een valsch ghetuy-
ghe bedriecht.
18 n Wie onuersichtich wt vaert/ die steect
als een sweert: daerenteghen de tonghe der
Wijsen is heylsaem.
19 Eenen warachtighen mondt bestaet ee-
wichlick: daerenteghen de valsche tonghe/
bestaet niet langhe.
20 Die wat quaedts raden / bedrieghen
daerentegen die ten vrede raden/ die makē
vreuchde.
21 Dē Rechtveerdigē sal geen leet geschie-
den: daerentegen de Godloosen sullen vol
ongheluks zijn.
22 o Valsche monden zijn den Heere eenen
gruwel: die daerentegen trouwelicken han
delen, die ghevallen hem wel.
23 Een voorsichtich mā verberget de kloeck
heyt: daerenteghen het herte der Dwasen
roept syne dwaesheydt wt.

Prou. 11.2
Sy2a 5.10
Ezech. 7.19
Pro. 10.28
Iob 8.13.
Sap. 5.8 15
Dat is de
... komē moe
... en eerst lij-
... en daerna
... moeten het
... houden de
Godloosē.
1. Pet. 4.17
Iere 25.29
Ezechie 9.6
Prou. 21.18
Dat is/
... y open-
... baert des
... naesten ge-
... breck geer
... ne: maer eē
... wijs man/
... deckt het
... toe ende on
... schuldicht
... et.
... Sa. 16.5.11
Prou. 10.12
1. Re. 12.10
Prou 14.28
ende 15.22
Prou. 6.1
ende 17.18.
Of/ gonst-
... licke Dat
... is/ Een vro
... me vrouwe
... behout ha
... re by eerē/
... hoe wel sy
... niet rijck
... is: de
Tyrannen
... trachten na
... goet/ eñ en
... achten ghee
... ner eere.
... Sam. 25.18
Pro. 10.16
... Ier. 17.1
... Of zedic-
... heyt/
... † Anders.
... Spanghen
... op der nue-
... sen.
... Psa. 27.21
... en ... 112.9.
Luc 6.25.
Tobie 1.17
q Dat is/
... onnutlick
... verspaert.
... 2. Cor. 9 6
... Dat is/
... wie rijcklic
... ken gheeft/
... dien wordt
... rijcklicken
... weder ghe-
... gheuen.
... Prouer. 18
12.
Iere 16.11
Luc. 12.20.
u Psal. 1.3,

x Vrede ge-
neeret/ on-
vrede ver
teeret.
p Dat is/
wat de
Rechtveer-
dighe doen/
dat koemt
pegelicken
te goede.
z So de
Vromē, die
den anderē
alle goede
doen/ ende
God wel be
hagen, dan
noch veel
geplaecht
worden:
hoe wil het
dan den
Godloosen
gaen:
1. Pet 4.18
a Of/ beha
let.
Gen. 4.4.
b Pro. 14.11
c † An. huys
licke vrou-
we.
d Onhuys-
licke vrou-
we/ die haer
geens dincx
aenneemt/
als ware sy
slechs een
Gast inden
huyse.
e Psa. 28.34
f Psa. 37.9
20.
Waerheyt
ouerwint.
g † An nuc
ken
h Spr. 10.
27.30.
† An. die-
net of ar-
beyt hem
selfs
i Dat is/
Wie des sy
nen waer-
neemt in sy
nen beroep
ofte standt:
anders
h... het/
Veerrien
handtwerc
ken vlijtien
ongeluckē.
Spr 20.30
Prou. 18.19
k Prou. 13.3
l Psal. 62.13
Hiob 34.11
Iere. 17.10
Roma. 2.6.
Apoc. 2.23
m1. Sa. 10
28.
2. Sa. 16.10
o Pi. 16.17

24 p De vlijtige hant sal heerschen/ die daer entegen traech is/ die sal chijns moeten geuen.
25 q Sorge int herte krenchet: daerentegen een vriendelick woort verheucht.
26 De rechtueerdige heeft het r beter dan zijn naeste: daerenteghen der Godloosen wech/ veruoertse.
27 ſt Eenen versuymlicken ghelucht spnen handel niet: daerentegen een vlijtich mensche wort rijcke.
28 Op den wech der gerechticheyt is het leuen/ ende uut op den gebanden x padt en is gheen doodt.

Dat xiij. Capittel.

1 EEn wijs sone/ laet hem den vader tuchtighen: daerenteghen een Bespotter/ luystert der straffe niet.
2 Der vrucht des monts geniet men: daerenteghen de Verachters gedencken slechs te moetwillen.
3 a Wie spnen mont bewaert/ die bewaert zijn leuen: wie daerenteghen met spnē mōde daer wt vaert/ die komt in d verschrickē.
4 c De Luye begeert/ ende krijcht het doch niet/ daerenteghen de vlijtighen krijghen ghenoech.
5 De Rechtueerdige is der leughenen vyandt: daerentegen de Godloose schendet ende hoont hemseluen.
6 De gherechticheyt bewaert den onschuldighen: daerenteghen het Godloos wesen brenghet eenen ter sonde.
7 Menige is arm by grooten goede/ ende menighe is rijcke by spner armoede.
8 d Met den rijckdom kan eener zijn leuē verlossen/ daerentegen een arm man/ hoort e het schelden niet.
9 Het licht der Rechtueerdigen maket vrolick/ daerentegen de f keersse der Godloosē sal wegaen.
10 Onder den Stoutē is altoos twist/ daerenteghen de Wijsheyt maket vernuftighe lieden.
11 g Rijckdom wort h kleyn/ wanneer men hem vergiet: wat men daerenteghen te samen houdt/ dat wort groot.
12 De hope die haer vertreckt/ angst het herte: wanneert daerentegen koemt datmen begeeret/ dat is eenen Boom des leuens.
13 i Wie het woort verachtet/ die verderuet hemseluen: wie daerenteghen het Gebodt vreeset/ dien wordt het vergolden.
14 k De leere des Wijsen/ is een leuendige Fonteyn ader/ te vermijden de stricken des doots.
15 Eenen goeden Raet doet saechte: daerentegen der verachters wech brenget wee.
16 Een voorsichtich man doet alle dinck met veruuft: daerenteghen de dwaes breyt de dwaesheyt wt.
17 Een Godloos Bode lt brengt ongeluck daerentegen een getrouwe m Werder / is heylsaem.
18 n Wie de tucht varen laet/ die heeft armoede ende schande: wie hem geerne straffen laet/ die sal tot eeren komen.
19 Wanneer koemt datmē begeert/ dat doet het herte saechte: o daerenteghen die het boose vermijdet/ die is den Dwasen eenen grouwel.
20 Wie met den Wijsen omgaet/ die wort wijs: wie daerentegen der Sotten geselle is/ die sal ongeluck hebben.
21 p Ongheluck veruolget de Sondaers: daerentegen den Rechtueerdighen wordt het goede vergolden.
22 De goede sal eruen op kindts kindt: daerentegen der Sondaers goet/ wort dē Rechtueerdighen voor ghespaert.
23 Daer is vele spyse inden voren der q armen: daerenteghen die onrecht doen/ verderuen.
24 r Wie spne Roede spaert/ die hatet spnē sone: wie hem daerenteghen lief heeft/ die tuchtighet hem terstondt.
25 s De Rechtueerdighe eet/ dat zijn ziele t sat wort: daerentegen der Godloosē buyck heeft nemmermeer ghenoech.

Dat xiiij. Capittel.

1 DOor a wijse vrouwen wort het huys gebouwet: daerenteghen een Sottinne b verbreeckt het met haren doen.
2 Wie den Heere vreest / die gaet op der rechten bane: wie hem daerenteghen verachtet/ die wijcket wt spnen Weghe.
3 c Sotten spreken trotsch: daerentegē de Wijsen bewaren haren mondt.
4 Waer geene d Ossen zijn/ daer is de krib be reyn: daerenteghen waer den Osse werc achtich is/ daer is vele inkominghe.
5 c Een trouwe getuyge liecht niet: f daerenteghen een valsch ghetuyghe / spreeckt koenlicken leughenen.
6 g De Bespotter soect wijsheydt/ ende en vindtse niet: daerenteghen den Verstandighen/ is de bekentenisse licht.
7 h Gaet vanden Sotten/ want ghy en leeret niets van hen.
8 Dat is des voorsichtighen wijsheydt / dat hy op spnen wech merrket: daerentegē dat is der Sotten dwaesheyt/ dat het enckel bedriegerie met hen is.
9 De Dwasē drijvē haer spotterie met der sonde/ daerentegen de Vromen hebben haren lust aen den Oprechtighen.
10 Wanneer het herte treurich is/ so en helpet gheene wtwendighe vreucht.
11 Het huys der Godloosen wort verdelget: daerentegen de Hutte der Oprechtigen sal groenen.
12 i Menigen behaget eenen wech wel: dan noch eyndelick brenghet hy hem ter doot.
13 Na den lachen coemt treuren: ende na der vreucht de coemt kleet.
14 Eenen lloosē mensche sal het gaē als hy handelt: daerenteghen een vroom man/ sal mt ouer hem zijn.
15 n Een onbesinnede geloost alle dinck: daerenteghen een Voorsichtich merckt op spnē ganck.
16 Een wijs man vreest hem/ eñ vermijt het quade: daerentegen een Sot/ vaert coenlicken henen door.
17 Eē ongeduldich mā doet dwaeslickē: daerentegen een bedachtsaē man/ ot haet het.
18 De onbesinnede eeruen dwaesheyt: daerenteghen het is der Voorsichtigen kroone/ voorsichtichlick handelen.
19 De Quade moeten hen bucken voor den Goeden: ende de Godloosen in den Poortē des Rechtueerdighen.
20 Eenen Armen haten oock spnen Naesten: daerenteghen de Rijcken hebbē vele vrienden.
21 De Sondaer verachtet spnen naesten: q doch wel dien/ die hem der Ellenbigen ontfermt.
22 Die met boose ranckē omgaen/ sullē feylen: die daerentegen wat goets denckē/ dien sal trouwe ende goedicheydt wederuaren.
23 Waermē arbeydet/ daer is genoech: waer men daerenteghen met woorden omgaet/ daer is kommer.
24 Den Wijsē is haren Rijcdom een croone: daerentegen de dwaesheyt der Sottē/ blijft slechs dwaesheyt.
25 Een trouwe ghetuyghe verlost het leuen: daer-

Kanttekeningen (linker marge): p Prou.10.4 q Prou.14.29 ende 15.13 ende 17.22 Syra.30.21 r Ofte/ hoe wel hy veel lyden moet/ z ōden God loosen wel gaet. ſt And. Een valsche sal zijngeuangē Wildtbradt niet bradē. 1.Tim.6.6 ut And. Ende die selue wech leydet niet tot der doot. x Dat is/ de lantstrate is seker / maer de houtwech is vaerlick. Gods Woort leydet ten leuē: maer eygen goet dunckē tot der doot. a Prou.12.13 ende 2.23 b Dz is/ vaer ende straffe. c Proue 6.6 d Hiob.2.4 e Dat is/ eenen Rijcken schelden mē: maer men gheeft hem omme ghelt los: eñ Arm moet het houden: wie niet gelt en heeft/ die betale met der huydt. f Pro.24.20 Hiob.18.5 ende 21.17 ende 38.15 g Pro.20.21 ende 28. 20 h Of/ smal dunne. i 1.Ma.24.48 k Pro.14.27 lt And. valt in schade: m Of/ Vooz bode. n Prou.12.1 o Sap.2.15 Prou.29.27 p Ma.25.34

Kanttekeningen (rechter marge): q Dat is/ God geeft den armen ghenoech/ so sy vroom zijn. r Pro.22.15. ende.23.13 Syrac.30.1 Hebr.12.7 s Psal.34.10 t Dat is/ hy laet hem ghenoegen. a Pro 11.16 ende 12.4 b Dat is/ die man moet verderuen/ die eene onhuysliecke ende traghe vrouwe heeft. c 1.Sa.11.2 1.Reg.19.2 2.Reg.6.31 2.Mat.9.4 d Dat is/ Waer men niet arbeydet/ daer gewint men oock niets. e Pro.14.25 f Susan.34 g Dat is/ loose lieden soecken de wijsheyt niet met ernste/ maer slechs tot haren nutte coeme ende praele. h 2.Cor.6.14 Gods Woort ende Gheest troostet alleen. Wanneer het herte recht bedroeft is. i Deut.12.8 Prou.16.25 k Ghelijck alsmen ghenoech/ nuchteren leedt: gheen liefs sonder leet. lt And. onnutten mt Anders spner vrucht ghenieten. n Ephe.4.3 Mat.24.23 o/ Anders Wordt ghehatet. p Prou.19.4 Hiob.12.4 q Psa.41.2

daerenteghen een valsche ghetuyghe be-
driecht.
26 Wie den HEERE vreest/die heeft een se-
kere vasticheyt/ende syne kinderen worden
oock beschermt.
27 s De vreese des Heeren/is een Fonteyne
des levens:dat men vermyde de stricken
des doots.
28 t Waer een Koninck veel volcx heeft/dat
is syne Heerlicheyt:so daerentegen des volcx
niet veel is/dat maect eenen Heere bloode.
29 Wie gedultich is/die is wys:wie daer-
enteghen ongheduldich is/die openbaert
syne dwaesheydt.
30 * Een goedich herte/is des lyfs leven:
daerentegen nyt is etter inden beenderen.
31 Wie den u gierigen gewelt doet/die la-
stert desselven Schepper:daerentegen wie
hem des Armen ontfermt/die eeret God.
32 x De Godloose bestaet niet in synen on-
gheluck:daerentegen de Rechtveerdige is
oock in synen doodt blymoedich.
33 Int herte des Verstandigen rustet wys-
heyt/ende wort openbaer onder den Sotten.
34 y De Gherechticheyt verhooghet een
volck:z † daerenteghen de sonde/is der lie-
den verderf.
35 Een kloeck knecht bevalt den Koninck
wel: daerenteghen eenen a schandtlicken
knecht is hy vyandt.

Dat xv. Capittel.

1 EEn * vriendelicke antwoorde stillet den
toorne:a daerentegen een hardt woort/
richtet grimmicheydt aen.
2 De tonghe der Wysen maeckt de leere b
lieflick: der dwasen mont/spouwet enckel
sotheyt.
3 c De ooghen des Heeren / sien aen allen
plaetsen beyde de Boosen ende de Vromen.
4 Een heylsame tonge is eenen boom des
levens:daerenteghen een leughenachtighe
tonghe/richtet hertenleedt aen.
5 De Sot lastert de tucht zyns vaders:wie
daerenteghen de straffe aenneemt/die sal
voorsichtich worden.
6 d Des Rechtveerdigen huys heeft groot
goet/daerenteghen inder inkomminge des
Godloosen/is verderven.
7 Den mont der Wysen/stroyt wt goeden
raet:daerenteghen des Dwasen herte/is
niet also.
8 Des Godloosen offer is den HEERE
eenen grouwel:daerentegen het gebet der
Oprechtighen is hem aenghenaem.
9 Des Godloosen wech is den Heere eenen
grouwel:wie daerentegen der Gerechtic-
heyt naiaghet/die wordt bemint.
10 e † Dat is een quade tucht/den wech ver-
laten: ende wie de straffe hatet/die moet
sterven.
11 De Helle ende het verderven is voor den
Heere, hoeveel meer der menschen herte?
12 De Bespotter heeft die niet lief/die hem
straffet, ende gaet niet tot den Wysen.
13 f Een vrolick herte maeckt een vrolick
aengesicht:daerentegen wanneer het her-
te bekommert is, so valt oock den moet.
14 Een verstandich herte handelt bedach-
telick: daerentegen de koene sotten/regeren
sotlick.
15 g Een bedroefde heeft nemmermeer geenen
goeden dach: daerenteghen eenen goeden
moet/is een dachlicks welleven.
16 h Het is beter een weynich met der vree-
se des Heeren: dan eenen grooten schat/daer
onrustе by is.
17 Het is beter een gerichte koolen met lief-
de/dan eenen ghemesten Osse met hate.
18 i Een toornich man richtet twist aen:
daerenteghen een ghedultich man/stillet
den twist.
19 Den wech des Luyen is doornachtich:
daerentegen den wech des Vromen/is wel
ghebanet.
20 l Een wys sone verheucht den vader:ende
een dwaesachtich mensche/is syner moeder
schande.
21 Den Dwasen is de dwaesheyt een vreuch-
de:daerentegen een verstandich man/blyft
op den rechten wech.
22 m De aenslaghen worden te niete/waer
geenen raedt by is:waer daerenteghen vele
Raedtgheuers zyn/daer bestaen sy.
23 Het is eenen een vreuchde wanneermen
hem recht antwoordet: * ende een woordt
te syner tydt/is seer lieflick.
24 Den wech des levens gaet opwaerdts
kloeck te maken: op datmen vermyde de
Helle nederwaerdts.
25 De Heere sal het huys der Hooverdigen
verbreken/n ende de palen der Rechtveer-
dighen o bevestighen.
26 De aenslaghen des ergen zyn den Heere
eenen gruwel:p daerentegen troostelicke re-
den den Reynen.
27 De Ghierighe verstooret zyn eygen huys:
q wie daerenteghen geschencken hatet/die
sal leven.
28 Het herte des Rechtveerdighen/dichtet
wat te antwoorden is: daerenteghen den
mont der Godloosen/schuymet het boose.
29 De Heere is verre van den Godloosen:r
daerenteghen der Rechtveerdighen ghebedt
verhoort hy.
30 Vriendelick sien/verheucht het herte:een
goet gheruchte maeckt vet de ghebeenten.
31 De oore die de straffe des levens hoort/
sal onder den Wysen woonen.
32 s Wie hem niet t tuchtigen laet/u die maeckt
hemselven te niete: x wie daerenteghen de
straffe hoort/die wordt kloeck.
33 y De vreese des Heeren/is de tucht der
wysheydt: z ende eer men ter eeren koempt/
moet men te voren lyden.

Dat xvj. Capittel.

1 DE menschen settet hem wat voor inder
herten :a doch vanden Heere koemt/
wat de tonghe spreken sal.
2 b Eenen yegelicken duncken syne wegen
reyne zyn: c doch alleene de Heere maeckt
het herte ghewisse.
3 d Beveelt den Heere uwe wercken/so sul-
len uwe aenslaghen voortgaen.
4 De Heere maeckt alle dinck om zyn selfs
wille :e oock den Godloosen ten boosen da-
ghe.
5 Een stout herte is den Heere eenen gru-
wel:ende het en sal niet ongestraft blyven/
wanneer sy hen oock alle aen malkanderen
hinghen.
6 Door goedicheyt ende trouwe/wort de mis-
daet f versoenet:ende door de vreese des Hee-
ren/vermydet men het quade.
7 Wanneer yemants wegen den Heere wel
gevallen/so maeckt hy oock syne vyanden
met hem te vreden.
8 g Het is beter weynich met gerechticheyt
dan vele inkomminghe met onrecht.
9 Des menschen herte slaet synen wech
aen/h doch de Heere alleene gheeft dat hy
voortgaet.
10 Prophetie is inden mont des i Coninckx:
synen mondt feylet niet int Gherichte.
11 Een k rechte wage ende gewichte is van
den Heere/ende alle ponden inden sacke zyn
syn werck.
12 Voor den Coninghen onrecht doen/is
eenen gruwel:want door Gherechticheydt

Pro.13.14
1.Re.4.20
Eenen goe-
den moet/een
half lyf
Spra.30.21
Prov.15.13
Dat is/
lechten der
schreden,etc.
Prover.17.5
Zachar.2.8
Mat.25.41
Leu.26.36.
Prover.28.1
Prov.11.11
† An. ende
goedertieren
heyt is/der
lieden Mond
offer.
Dat is/die
et huys-
houden te
niete maect
* Een goet
woort/vint
eene goede
stede.
Judic.8.2
Prov.15 18.
ende 25.11.15
.Sa.25.23
a 1.Re.12.13
Dat is/sy
man haer
zyn helpen/
ende de leere
wel inveel-
den.
2.Par.16 9
Psal.33.13.
Iob 28.28.
Spr 23.25.
.Mat.9.5.
ende 12.22.
Heb.4.13.
.Petri 3.11
Tobi 4.23
Merckt de
historie van
Cain ende
Habel.
† An. Die
den rechten
verlaet/
woort hardt
ghestraft:ende
die de be-
scheldinghe
...tee.
De Sotten
haten hem/niet
onderrich-
ten.
Sapient.2.
Pro.12.25
ende 14.30.
ende 17.22.
Spra 20.22
g Pro.17.22
h Prov.16.8
Psal.37.16.
Spr 29.30.
Eccle.4.6.
1.Timo.6.8
i Prov.15.1
ende 29.22.
k Judi.8.2
l Prov.10.1.

ende 17.6.
ende 19.13.
ende 29.15.
m Pro.11.14
ende 24.6.
* Pro.25.11
n Psa.146 9
o Of/vast
maken.
p Of/de re-
den den vrie-
delicken zyn
reyne.
q Psal 15.5.
Ghewelt
voor recht
nemen/ghe-
dyet niet.
r Tobie 3.18
Susan.44.
Actor 10 4.
Joan.9.31.
s Prov.5.23.
t Dat is/se-
dighen.
u Dat is/
hy koemt an
de galghe.
x Prov.12.1.
ende 15.5.
y Spr.1.16
z 1.Petri 1.6
Luc.24.26.
Actor.14.22
Prov.18.12.
So gantsch
staet alle
dinck in
Gods hant.
Prov.21.1.
a Ma.10 19
Luc 12.11.
ende 21.15
b Prov.21.2
c Psal.73.15
d Psal.37.5
ende.55.23
Iob 13.15
e Rom.9.17
f Dat is/by
God ende den
menschen:
want God
wendet de
straffe/ende de
menschen
worden vrien-
den daer
door.
g Psa.37 16
Prov.15.16
Spr 29.30
1.Timo.6.8
h Prov.3.6.
ende 19 21.
i Want hy
richtet na
den rechte/of
te Wet. wel-
ke God be-
vestichet ende
ghebiet als
zyn eygen
openbaer
Ampt huys-
chelt den Hee-
re niet:
Waerheydt
heeft eenen
vasten grond

wordt den Throon bevesticht.
13 l Recht raden bevalt de Koningen wel:
en wie recht toe radet / die wordt bemint.
14 De grimmicheydt des Koninck is een
Bode des Doodts: doch een wys Man
sal hem versoenen.
15 Wanneer des Koninck aengesicht vrient-
lick is, dat is het leven: ende syne ghenade
is ghelijck als eenen avondtreghen.
16 m Neemt aen de Wijsheyt / want sy is
beter dan goudt: ende verstant hebben / is
edeler dan silver.
17 Der Vromen wech vermijdet het quade:
ende wie synen wech bewaert, die behoudt
zijn leven.
18 n Wie te gronde gaen sal die wordt te
voren stout: een hooveerdich ende stout
ghemoet koemt voor den valle.
19 o Het is beter eens nederigen ghemoets
zijn / met den ellendighen, p dan roof uyt
deylen met den hooveerdigen.
20 Wie een sake kloeckelicken voert / die
vindt gheluck: q ende wel dien / die hem
op den Heere verlaet.
21 Een verstandige wordt gheroemt voor
eenen wijsen Man: ende lieflicke reden
leeren wel.
22 Kloecheydt is een levendighe Fonteyne
dien / diese heeft: daerenteghen de r Tucht
der Dwasen / is dwaesheydt.
23 Een wijs herte spreeckt kloecklick / ende
betert de leere in synen lippen.
24 De reden des vriendtlicken zijn Hey-
nichseem: troosten de ziele, ende verheugen
de beenders.
25 s Menighen behaecht eenen wech wel:
doch zijn laetste gaet tot den doodt.
26 Menige koemt tot grooten ongeluck:
door synen eyghen mondt.
27 Een loos mensche graeft na ongheluck /
ende in synen monde brandt vyer.
28 Een verkeert mensche richtet twist aen:
ende een Achterklapper maeckt de Vorsten
oneens.
29 Een t wrevelich mensche lockt synen
naesten, ende voert hem op geenen goeden
wech.
30 u Wie met den oogen wenckt / die denckt
niet goets: ende wie met den lippen be-
teeckent / die volbrengt het quaedt.
31 x Grauwe hayren zijn een kroone der
eeren / die op den wech der gherechticheyt
ghevonden worden.
32 Een duldich Man / is beter dan een
sterck Man: ende die zyns mondts een
heere is / dan de ghene die Steden winnet.
33 p Het lott wort inden schoot geworpen:
doch het valt als de Heere wil.

Dat xvij. Capittel.

1 Eenen a drooghen bete / daermen hem
aen ghenoegen laet / is beter dan een
huys vol gheslachts Vees met twiste.
2 b Een kloeck knecht sal heerschen over
c † onnuttighe Erfgenamen, ende sal onder
den Broederen het Erve uytdeylen.
3 Ghelijck als d † het vyer het silver / ende
den oven het gout: alsoo proevet de Heere
de herten.
4 Een boos mensche achtet op boose mon-
den: ende een valsch mensche hoort geerne
de schadelicke tonghen.
5 e Wie den Armen bespottet / die hoont
desselven Schepper: f ende wie hem zijns
ongevals verheucht / die sal niet ongestraft
blijven.
6 Der Ouden kroone zijn kints kinders:
ende der Kinderen eere / zijn hare Vaders.
7 Het en staet eenen Sotte niet wel / van
hooghen dingen te spreken: veel weyniger
eenen Vorst / dat hy gheerne lieght.
8 Het ghescheinck is een g† edel steen, dien /
die het heeft: waer hy hem henen wendet /
is hy kloeck gheachtet.
9 h Wie de sonde bedecket / die maeckt
vrientschap: wie daerentegen de sake weder
ende weder meldet / die maeckt de Vorsten,
oneens.
10 Scheldwort verschricket meer aen den Ver-
standighen / dan hondert slaghen aen den
Sotten.
11 Een bitter mensche k† pooghet schade te
doen: doch eenen grouwelicken Enghel sal
over hem komen.
12 Het is beter eenen Beyre ontmoeten, dien
syne Jongen beroost zijn / dan eenen Sotte
in syner dwaesheydt.
13 l Wie goet met quaden betaelt / van dies
huyse sal het quade niet aflaten.
14 Wie twist beghint is ghelijck als die den
wateren den Dam opscheurt: laet ghy af van
den twiste, eer ghy daer in ghemenget wort
15 m Wie den Godloosen recht spreeckt, ende
den Rechtveerdigen verdoemt / die zijn alle
beyde den Heere eenen gruwel.
16 Wat is den Dwase geldt inder handt /
wijsheyt te koopen, so hy doch een Dwaes
is?
17 Een vriendt heeft alletijdt lief: ende n †
een Broeder wordt inder noodt bekendt:
18 o Het is een Dwaes die in de handt ghe-
loeft / ende Borghe wordt voor synen
naesten.
19 Wie twist lief heeft / die heeft sonde lief:
en wie syne Deure hooch maeckt / die staet
na ongheluck.
20 Een verkeert herte vindt niet goets: ende
die van eener verkeerden tonghe is / sal in
ongheluck vallen.
21 Wie eenẽ Sot genereert / die heeft treuric
heyt / ende eens sotten vader heeft gerne bly
schap.
22 p Een vrolick herte maect het levẽ lustich:
daerentegen eenen bedroefden moedt / ver-
dorret de ghebeenten.
23 q De Godloose neemt heymelick geerne
ghescheincken, om te buyghen den wech des
rechts.
24 r Een Verstandighe ghebeert wijslick:
daerentegen een Sot / s † werpt de ooghen
ghins ende weder.
25 t Een dwaesachtich Sone / is zijns Va-
ders treuren / ende bedroeffenisse syner
Moeder / die hem ghebaert heeft.
26 Het is niet goedt, datmen den Rechtveer
digen schendet: ende den Vorst te slaen / die
daer recht regeert.
27 u Een vernuftich Man, die matiget syne
reden: ende een verstandich Man / is een x
dierbaer ziele.
28 y Wanneer een Dwaes swege / so werde
hy oock wijs ghehouden / ende verstandich /
wanneer hy den mondt toe hielde.

Dat xviij. Capittel.

1 Wie hem afsondert / die soeckt a wat
hem ghelustet / ende b † settet hem te-
ghen alles wat goedt is.
2 Een Dwaes heeft gheenen lust aen ver-
stant / maer tot dié, wat in zijn herte steeckt.
3 Waer de Godloose henen koemt / daer
koemt oock verachtinghe / ende smaetheyt
met hoone.
4 De woorden in eenes mondt / zijn als
diepe wateren: ende de fonteyne der wijs-
heyt is eenen vollen stroom.
5 c Het en is niet goedt / de persoon des
Godloosen achten / te buygẽ den Rechtveer-
digen int Gherichte.
6 De lippen des Sotten / brengen in twist /
ende

k Pro. 11. 1. 12. Reg. 17. 14
m Pro. 3. 15. ende 8. 10. Hiob. 28. 19
n Pro. 18. 12
o Psal. 37. 16 Prove. 15. 16
p Esai. 9. 2.
q Psal. 2. 12. ende 34. 9. ende 84. 13 ende 125. 1.
r Dat is / Eere Leere / Wijsheydt / Heylicheyt / etc.
s Pro. 14. 12. Esaie. 55. 8.
t Of / onbil- lich / verwel dighet.
u Pro. 6. 13. ende 10. 10. Spre. 27. 15.
x Levit. 19. 32 Prov. 20. 29
p Acto. 1. 26. 1 Para. 26. 8 Jone 1. 7.
a Prov. 15. 8 ende 16. 8. Eccle. 4. 6 Spre. 29. 30
b Spr. 10. 28
c † And. den schendelickẽ Sone inden huyse.
d †. And. de smelter.
e Pro. 14. 31 Psal. 7. 10. ende 7. 10. ende 66. 10 Sapien. 3. 5 Syrach. 2. 5
f Hiob. 31. 29 Psal. 35. 15 Prov. 24. 17
Een oudt eerlick ghe- slachte is te loven.

g † And. Een Steen der gonste. dien etc. Tot wien dat het koemt, dien bedoolet. And. Alles daer het toe koemt / laet het wel ge- lucken
h Pro. 10. 12
i Dat is / wederhaelt / weder aen- roonet / we- der vernieu- wet / etc.
k † Anders trachtet.
l Deut. 32. 35 Pro. 20. 22. 1 Sam. 24. 18 2. Sam. 12. 9 Roma. 12. 17 1 Thessa. 5. 15 1. Petri. 3. 9
m Esai. 5. 23
n † Anders / inder noodt werdt hy u Broeder.
o Prov. 6. 1 ende 11. 15. ende 20. 16.
p Pro. 12. 25 ende 15. 13 ende 22. 24. Syrac. 30. 22
q Exod. 23. 8
r Eccle. 2. 14 ende. 8. 1. Spr. 2. 14.
s Dat is / hy heeft een wildt gebreet † And. der Sottẽ ooghẽ sweven op der Werelt eynde.
t Prov. 15. 20 ende 19. 13 ende 29. 15
u Jaco. 1. 16 Spre. 5. 13
x Dat is / weerde / edele, etc.
y Hiob 13. 5
a Dat is / Niet de waerheydt / maer hem en het syne.
b † And. men ghet hem in et yegelicke sake in.
c Deut. 1. 17 Prov. 24. 23 Deut. 1. 17. Jacob. 2. 1.

ende synen mondt b † pooghet na slaghen.
7 De mondt des Sotten schadet hem
seluen/ende syne lippen vangen zijn eygen
ziele.
8 e De woorden des Achterklappers zijn
slaghen/ ende gaen euen door het herte.
9 Wie traech is in synen arbeyt/die is een
broeder diens / die het syne ombrenget.
10 De Name des Heeren is een vaste
Burcht : de Rechtueerdighe loopt daer
henen/ ende wordt beschermt.
11 g Het goet des Rijcken is hem een vaste
Stadt/ende als eenen hoogē muer rontom
hem henen.
12 h Wanneer eener te gronde gaen sal/
so wordt zijn herte te voren stoudt: i ende
eermen ter eeren koemt/ moetmen te voren
lyden.
13 k Wie antwoordet eer hy hooret / dien
is het dwaesheyt ende schande.
14 Wie een vrolick herte heeft/die weet hē
in zijn lydē te houdē:wanneer daerentegen
de moet neder leyt/wie kan het verdragen?
15 Een verstandich herte weet hem vernuf-
tichlick te houden / ende de Wijsen hooren
geerne daermen vernuftichlick handelt.
16 l Het gheschencke des menschen maeckt
hem ruymte / ende brenghet hem voor de
groote heeren.
17 De Rechtueerdige is syner sake te voren
ghewisse : koemt zijn naeste/ so vindt hy hē
also.
18 Het lott stillet den twist/ ende scheydet
tusschen den m † machtighen.
19 Een broeder die n vertoornt is / hout
harder als eene vaste stadt: eñ twist houdt
harder/als een grendel aen der Burcht.
20 Eenen manne wordt vergolden daerna
als synen mondt ghesprokē heeft / eñ wort
ghesadicht vander vrucht syner lippen.
21 De doot ende het leuen staen inder ghe-
welt der tonghen : wiese lief heeft / die sal
van harer vrucht eten.
22 o Wie eene echte Vrouwe vindet / die
vindet wat goedts/ ende kan wel p goe-
der dinghe zijn inden Heere.
23 Een arm man spreeckt met bidden : een
rijck man antwoordet stoutelick.
24 Een ghetrouwe vriendt heeft eenen
liever/ ende staet vaster by eenen / dan een
broeder.

Dat xix. Capittel.

1 Een aarm Man / die in syner vromicheyt
wandelt/is beter dā een verkeert Man
met syner lippen/ die doch een Dwaes
is.
2 Waermen b niet met vernuft e † handelt
daer gaet het niet wel toe : ende wie snel is
met den voeten/die doet schade.
3 De dwaesheyt eens menschen verleydet
synen wech/ dat zijn herte teghen dē Heere
woedet.
4 d Goet maect vele vrienden: daerentegen
de Arme/ wort van synen vriendē verlatē.
5 e Een valsch ghetuyge blijft niet onghe-
straft : ende wie vrij leugenen spreeckt / die
en sal niet onthomen.
6 Vele f wachten op den persoon des
Vorsten/ende zijn altemael vrienden diens
die daer ghesschencken geeft.
7 Den Armen haten alle syne Broeders :
Ja oock syne vriendē maken hen verre van
hem : ende wie hem op woorden verlaet/
dien en wordt niets.
8 Wie kloeck is/ die h heeft lief zijn leuen:
ende de Verstandige vindt wat goedts.
9 Een valsch getuyge blijft niet ongestraft
ende wie vrij leugenen spreeckt, die sal om-
komen.
10 Den dwase staet het niet wel/goede dagē
hebben : veel weyniger een knecht/ te heer-
schen ouer Vorsten.
11 Wie verduldich is/die is een kloeck men-
sche: i ende het is hem eerlick / dat hy on-
deuchde verhooren kan.
12 k De ongenade des Koninex / is als het
brullen eens iongen Leeuwen : daerentegen
syne ghenade is als dauwe op het gras.
13 l Een dwaesachtich sone/ is zijns vaders
hertenleedt: m ende een twistighe vrouwe/
is een ghestadich druppen.
14 Huys ende goet eruen de Ouders: n daer
entegen eene vernuftighe vrouwe/ koemt
van den Heere.
15 Luyheyt brenget slaep: eñ een ledichgaen-
de ziele/ sal honger lyden.
16 Wie het ghebodt bewaert / die bewaert
zijn leuen: wie daerenteghen synen wech
verachtet/ o die sal steruen.
17 p Wie hem der Armen ontfermt, die leent
den Heere : q die sal hem het goede weder
vergelden.
18 r Tuchticht uwen Sone / dewijl dat daer
hope voorhanden is: f † doch laet uwe ziele
niet bewogen worden/ hem te dooden.
19 Want groote grimmicheyt brenget scha-
de: daerom laet hem los , so kondy hē meer
tuchtigen.
20 Luystert dē raet/ eñ neemt aen de t tucht/
dat ghy hier namaels wijs zijt.
21 u Daer zijn vele aenslagen in eens mans
herte : doch den raedt des Heeren blijft be-
staende.
22 Eenen mensche x † verciert syne weldaet:
ende een arm man is beter dan een leughe-
naer.
23 De vreese des Heeren voordert ten leuen:
eñ sal satt blijuen/ dat hem gheen quaedt te
huys soecken en sal.
24 p † De Luye verberecht syne handt inden
boesem, ende kanse niet weder ten monde
brenghen.
25 Slaetmen den Bespotter / so wordt de
onbesinnede voorsichtich : straftmen eenen
Verstandigen / so wort hy vernuftich.
26 Wie den Vader verstoort, eñ de Moeder
verjaecht/die is een schendich eñ vervloeckt
kindt.
27 Laet af mijn Sone te hooren de tucht/die
daer afvoeret van vernuftighe leere.
28 Een valsch ghetuyge bespottet het ghe-
richte : ende der Godloosen mont verslindt
het onrecht.
29 Den Bespotters zijn straffen bereydet/
ende slaghen op der Dwasen rugghe.

Dat xx. Capittel.

1 Den Wijn maeckt a † loose Lieden ende
sterchen dranck maeckt b wilde: wie
daer lust toe heeft/ die wordt nemmer-
meer wijs.
2 c Het verschricken des Koninex/ is als
het brullen eens iongen Leeuwen: wie hem
vertoornet/ die sondicht teghen zijn leuen.
3 Het is den manne een eere / van twiste
blijuen: daerentegen die geerne twisten/ die
zijn altemael dwasen.
4 Om der koude wille / wil de luye niet
ploegen : so moet hy oock inden Oogste be-
delen / ende niets verkrijghen.
5 Den raedt inder hertē eens mans/ is als
diepe wateren : doch een verstandich Man
kant mercken wat hy meynt.
6 Vele menschen worden vroom ghenoemt:
doch wie wil vinden eenen/die oprechtelick
vroom zy ?
7 f Een rechtueerdich mensche/ die in syner
vromicheyt wandelt/diens kinderen sal het
wel gaen na hem.

Een

o † Anders terecht tot Rampen.
e Leuit.19.16
Prou. 26 22.
Psal.32.6.
Esai. 26. 1
g Pro.10.15.
h Pro. 16.18
i Pete.1.6
Luce 24.26.
k Spr. 11.8
Prou,17.8
m † Anders Hardnecki-ghen.
Dat is/ Wanneer eē Broder dē een anderē ganz onrechte vertoornet is/ so is het lichter eene vaste Stadt te gewinnē dan hen te versoenen, hoe naerder ende liever vrient / hoe bitterer eñ heftigher toorne: als tusschen Man ende Wijf, tusschē Broeder eñ Suster.
Pro,14.14 ende 31. 10.
Dat is/ Wat schoon onderwijlen aantsch onhelyck toegaet, so weet hy doch, dat syn Echte staet Gode behagelic is als zyn schepsel eñ ordeninghe: ende wat hy daer in lydt hy te doet, dz leert voor God wel gedaen ende geleden.
Pro,28.6.
Want een moet dē anderen duldē.
† Anders verlanget.
Pro,14.20.
Deu.19.19
Prou,21.28 ende 24.28. ende 25. 18.
Susan. 62.
Of, houdē wacht ende sicht.
Dat is, hy behoedet hem voor daer-

lichheyt, betrouwet de menschen niet in haer woorden.
i Dat is/ wie wel verhooren kan, die wil wijs worden.
k Pro.20.2. ende 28. 15.
Rom.13.4.
l Pro.17.25.
m Pro.27.15
n Pro.18.23 ende 31.10.
Spra. 26. 1
o Dat is, hy koempt Meester Hanse in de handen / eñ aē de galge: want ongehoorsaem kinderen ontloopen hem niet.
p Psal.112.5 ende 25.40
q Mat.10.42
r Dat is/ straffende onderwijst.
f † And. ende van synen ghescrey laet u niet bewegen in uwer herten.
t Dat is, de straffēde onderwijsinge
u Pro.16.9
x † An. lustet
p † And. De Luye / etc. in de schotel etc.
Prou.16.15
a Prou.21.11
1 Dat is/ onderwijsinge gehoorsame loose Boeuē moet de Bencker straffen / daer toe kōmen sy ghewisse.
a † Anders Bespotters
b Dat is. Asotia illa.
Ephe. 5. 18. Suppet u niet vol Wijns, daer eē onordentlick ofte wilt wesen wt volget / etc.
c Pro.19.12. ende 24. 21
f Psal.37.26
Tobie.14.1

8 Een Koninck die op dē stoele sit te rich-
ten/ verstropt alle quaet met synen oogen.
9 g Wie kan seggen: Ick ben reyn in myn-
ner herten? eñ louter van mynder sonde?
10 h Menngerley ghewichte ende mate/ is
alle beyde den Heere eenen gruwel.
11 i Oock kentmen eenen Jonghen aen
synen doē/ of hy vroom ende redelick wor-
den wil.
12 Een hoorende oore/ eñ siende ooghe/ die
maket de Heere alle beyde.
13 Hebt dē slaep niet lief/ dat ghy niet arm
wordet: laet uwe ooghen wacker zyn/ so
suldy broodts ghenoech hebben.
14 k Quaet/ quaet/ spreectmen/ wanneer-
men het heeft: doch wanneert wech is/ so
prystmen het dan.
15 Daer is goudt ende vele Peerlen/ doch
eenen vernustigen mondt/ is een edel clee-
noodt.
16 l Neemt dien zyn cleedt/ die voor eenen
anderen Borghe wordt/ ende pandt hem/
om des onbekenden wille.
17 Het m gestolen broodt smaeckt pegelickē
wel: doch daer na sal hem den mondt vol
zantsteenen worden.
18 n Aenslagen bestaen/ wanneermense met
rade voert: ende kryech salmen met vernuf-
voeren.
19 Weest niet dien onnerweerret/ die hey-
melichept openbaert/ ende met den Achter
klapper/ ende met den valschen mondt.
20 o Wie synen Vader ende syne Moeder
vloecht/ diens keersse sal wtgebluscht wor-
den/ midden int duystere.
21 p Het Erue daermen met den eersten seer
na q haest/ sal ten laetsten niet ghesegent
zyn.
22 r Spreeckt niet/ Ick wil het quade ver-
geldē: verwacht des Heerē/ die sal v helpē.
23 s Menngherley ghewichte is den Heere
eenen gruwel/ ende een valsche Waghe is
niet goet.
24 t Eens pegelicken ganghen komen van
den Heere: welcker mensche verstaet synen
wech?
25 Het is den mensche eenen strick / het
Heylighe lasteren/ ende daer na met ghe-
lasten omgaen.
26 Een wys Koninck verstropt de God-
loosen/ ende brenget het radt ouer hen.
27 Deluchte des HEEren is des menschen
adem/ die gaet door het gantsche herte.
28 Goedertierē eñ warachtich zyn/ bewaert
den Koninck: ende synen Stoel wort door
goedichept beuesticht.
29 Der Jongelingen sterckte/ is harē prys:
ende grouwe hayrē is der Ouden cieragie.
30 Men moet den boosen weeren met har-
der straffe/ ende met ernstelicke slaghen/
diemen voelet.

Dat xxj. Capittel.

1 DEs a Koninex herte is inder hant des
Heeren/ als wat er beken/ eñ hy neycht
het/ waer hy henen wil.
2 Eenen peghelicken duncket synen wech
recht zyn: doch alleen de Heere maeckt de
herten b ghewisse.
3 Recht doen ende Gherichte/ is den Heere
lieuer dan Offerhande.
4 Hooueerdige ooghen/ eñ eenen stouten
moet/ ende de c † luchte der Godloosen is
sonde.
5 De aenslagen eens d † vroetigen/ bren-
ghen ouervloedichept: wie daerentegen al
te haestich is/ die heeft kommer.
6 Wie schatten vergadert met leughenen/
die sal feylen/ eñ vallen onder die/ die synen
doot soecken.

7 e Der Godloosen roouen/ salse verschric-
ken: want sy en woudē niet doen wat recht
was.
8 Wie eenen f anderen wech gaet/ die is
verkeert: wie daerentegen g † in synen be-
uele gaet/ diens werck is recht.
9 h Het is beter inden hoeck woonen onder
den dake/ dan by een kysachtich wyf/ in
eenen huyse te samen.
10 De ziele des Godloosen wenscht boose/
ende gonnet den naesten niet.
11 i Wanneer de Bespotter ghestraft wort/
so worden de onbesinnedē wys: ende wan-
neermen eenen Wysen onderrichtet / so
wordt hy vernuftich.
12 De Rechtueerdighe houdt hē wyslick
tegen des Godloosen huys: daerenteghen
de Godloosen dencken slechs schade te
doen.
13 k Wie syne ooren toestoppet voor het
schreyen des Armen: die sal oock roepen/
ende niet verhoort worden.
14 Eene l heymelicke gaue stillet den toor-
ne: ende een gheschencke inden schoot/ die
heftighe grimmichepdt.
15 Het is den Rechtueerdigen een vreuch-
de/ te doē wat recht is/ doch een vreese den
quaetdoenders.
16 Een mensche die vandē wege der kloec-
hept m dwaelt/ die sal blyuen inder dooden
Ghemeynte.
17 n Wie gheerne in wellust leeft/ die sal
kommer lyden: ende wie Wyn ende Olye
lief heeft/ die wordt niet ryecke.
18 p De Godloose moet voor den Recht-
ueerdighen ghegheuen worden / ende de
Verachter voor den Oprechtigen.
19 q Het is beter in eenen woesten Lande
woonen / als by eenen twistighen ende
toornigen Wyue.
20 Inden huyse des Wysen/ is eenen lief-
licken schadt ende Olye: daerenteghen een
Dwaes verstemt het.
21 r Wie der barmherticheydt ende goedic-
heydt naiaget/ die vindt het leuen/ barm-
herticheyt ende eere.
22 Een wys man ghewinnet de Stadt der
stercken/ ende stoztet hare macht door hare
sekerheydt.
23 s Wie synen mondt eñ tonghe bewaert/
die bewaert syne ziele voor angste.
24 Die stout en vermetel is/ heet een loos
mensche/ die in toorne stoutheydt bewyset.
25 De Luye sterft ouer synen wenschen:
want syne handen wouden niets doen.
26 Hy wenscht wel daerlicks: daerentegen
de Rechtueerdige geeft/ ende verseyt niets.
27 p Der Godloosen Offer is eenen grouwel:
want sy worden in sonden gheoffert.
28 3 Een leugenachtige ghetuyghe sal om-
komen: daerentegen wie ghehoorgeest/ dien
laetmen oock alletydt wederom spreken.
29 De Godloose varet met den koppe door:
daerentegen wie oprechtich is/ diens wech
sal bestaen.
30 Daer helpet geen wysheyt/ geen verstant
gheenen raedt/ a teghen den Heere.
31 b De peerden worden wel ten stryddage
bereydet/ doch de ouerwinninge komt van
den Heere.

Dat xxij. Capittel.

1 HEt a geruchte is kostlicker dan groot ē
Rijckdom: ende gunst is beter / als
Siluer ende Goudt.
2 Ryecke ende arme moeten door malcan-
deren henen zyn: de Heere heeftse altemael
ghemaecke.
3 De voorsichtighe siet het ongeluck/ ende

g 1 Re.8.46 2 Para.6.36 1. Joan 1. 8. h Prou.11.1 ende 16. v. ende 20.23. i Jonck ghe went / oudt ghedaen. Prou.22. 6. k Dat is/ Watmen heeft / dies wortmē ver drietich / eñ wil hebben/ dat niet te-ghwoordich oste voor-handen is. l Proue.6.1 ende 27. 13 m Dat is/ met leugen eñ onrecht verworuen. n Pro.24 6. o Exo.21.17 Leuit. 20.9. ende 21. 9. Deut.27.16. Mat. 15.4. p Pro.28.20 2 Sam.15.1. q Dat is/ Haestighen koopet. Als de kin-deren doen. die gheerne hare ouders eñ vrienden doot sagen. Item / Die ander lieden goet met ee nen schyne tot hen bren-gen teghen het tiende Ghebodt. Exēpel zyn/ Absalon / Brutus/etc r Mat. 5.4. Pro. 17. 13. Roma.12.17 s Pro.20. 10 t Jere.10.23 a 2. Reg.1.13 b Dat is/ Alles wat mē doet wt Gots beuel/ dies is men gewisse dat het recht sy: buytē Gods woordt is alle dinck duyster eenē loosē waen/ eñ ōgewisse. c † Dat is/ de gonst der Wereldt: wie der Wereldt vrient is/

die is Gods vyant. Jacobi. 5. d † An.endi-ghen/ Seer haestē vrach den hals ou twee:lancks-saem gaet-men ooc ee-nen verren wech: wan-neermen haestet/ so wortmen moede/ ende laet in korte af/ met sache moedichept eñ dan noch aenhouden/ brengetmen een dinck tē eynde. Festina lete. e Esa. 32. 1. f Dat is/ Wie het be-ter eñ anders maeckt/ als hem beuolē is/ die ver-derft het gantsch/ hoe goet dat ooc zyn goet-duncken schynet: ge-lyck als Saul dede ouer Amalec g † Anders reyn is. Titi. 1. 15. h Pro.25.24 i Prou.19.25 k Esai.47.6 Mat.18.30 Luc.16.20.24 l Dat is/ Die syne weldaet niet roemet / als de Phariseē deden. m Of dyster gaet. n Pro.23.21 o Sprō.19.5 p Pro. 11. 8. q Pro.21.9. ende 25. 24. Sprō.25. 23. r Mat. 5. 7. t Pro. 12.13 ende 13. 3. p Pro.15.5. Esaie. 1. 13. Jere. 7. 20. Sprō. 34.21 3 Deu.19.19 Prou.19. 5. Susan. 1.62 a Esa. 8. 9. ende46.10.11 b Psal.33.17 a Eccle.7.1 Cantic. 1. 3.

verderghet hem: de onbesinneden gaen
henen voor/ende worden beschadicht.
4 Waermen lijdet in des Heeren vreese/
daer is rijckdom/ eere ende leven.
5 Doornen ende stricken zijn op dē wech
des Verkeerden: wie hem daer verre van
maeckt/ die bewaert zijn leven.
6 b Ghelijck alsmen eenen ionghen ghe-
wennet/ so laet hy daer niet van af/ wan-
neer hy oudt wordt.
7 De Rijcke heerschet over de Armen:
eñ wie borget/ die is des Leeners knecht.
8 c Wie onrecht saeyet/ die sal moeyte
maeyen/ ende sal door de Roede syner
boosheydt/ te niete worden.
9 d Een goede Ooghe wort ghesegent: e
want hy geeft vā synē broode dē Armen.
10 Drijft den bespotter wt/ so gaet het
ghekijf wech: so houdet den twist ende
smaetheyt op.
11 Wie een trouwe herte eñ lieflicke reden
heeft, diens vriendt is de Koninck.
12 De Oogen des Heerē bewarē f goeden
raedt: daerentegen de woorden des ver-
achters/ verkeert hy.
13 g De Luye spreect/ Daer is eē Leeuwe
buyten: ick mochte verworcht wordē op
der strate.
14 h Der Hoeren mondt is eenen diepen
kuyl: wien de Heere ongenadich is/ die
valt daer in.
15 i Dwaesheyt steeckt den iongelinck int
herte: doch de roede der tucht/ salse verre
van hem drijven.
16 Wie den Armen onrecht doet/ op dat
zijns goedts veel worde/ die sal ooc eenen
anderen rijcken geven/ eñ noodt lijden.
17 Neyght uwe Ooren/ eñ hoort de woor-
den der Wijsen/ ende neemt ter herten
myne leere.
18 Want het sal v sachte doen/ so ghyse
sult by v behouden/ ende sullē al tesamen
door uwen k mondt wel ghelucken.
19 Dat v hope zy op den Heere: ick moet
v sulcks daechlicks vermanen v tē goede.
20 Hebbe ick het v niet menichfuldichlick
voorgheschreven/ met raden ende leeren?
21 Dat ick v leerde eenen gewissen gront
der waerheyt/ dat ghy recht antwoorden
kondet/ dien die v senden.
22 Berooft den armen niet/ hoe wel hy
arm is: ende onderdruckt den ellendighen
niet in der l poorte.
23 Want de Heere sal hare saken handelē/
eñ sal hare Ondertreders ondertreden.
24 m Gesellet v niet tot tooinigen manne/
eñ en houdt v niet tot eenen grimmighen
manne.
25 Ghy mochtet anders synen wech leerē/
ende ergernisse uwer zielen daer van
krijghen.
26 n Weest niet by dīe/ die hare handt ver-
knoopen eñ voor schuldt borghe worden.
27 Want so ghy het niet en hebt te betalē/
so salmen v. v Bedde onder v wech nemē.
28 o Drijft niet te rugge de voorigen palē/
die uwe Vaders ghemaeckt hebben.
29 p Siet ghy eenen Man rasch in synen
wercke/ die sal voor den Koningen staen/
eñ en sal niet voor den Onedelen staen.

Dat xxiij. Capittel.

1 WAnneer a ghy sittet ende etet met
eenen Heere/ so merckt daer op/ v †
wien ghy voor v hebt.
2 Ende settet een mes aen uwe kele/ wilt
ghy het leven behouden.
3 En wenscht v syner spijse niet: wāt het
is valsch broodt.
4 c Bemoeyt v niet rijcke te worden/ende
laet af van uwe vonden.
5 Laet uwe ooghen daer niet henen vlieghē/
dat ghy niet hebbē en kont: wāt dat selve
maket hem vleugelen/ als een Arendt/ ende
vlieght na den Hemel.
6 Eet gheen broodt by eenen nijdischen/
eñ wenscht v syner spijsen niet.
7 Want ghelijck als een d schijnsel/ is hy
inwendich: hy spreeckt, Eet ende drinckt:
ende zijn herte en is doch niet aen v.
8 Uwe beten die ghy ghegheten haddet/
moet ghy wtspouwen/ ende moet uwe
vriendelicke woorden verloren hebben.
9 e Spreeckt niet voor des sotten ooren:
wāt hy verachtet de kloeckheyt uwer redē.
10 b Drijft niet te rugge de voorigen palen/
eñ en gaet niet op der Weesen Acker.
11 e Want haer Verlosser is machtich: die
sal hare sake teghen v wtvoeren.
12 Geeft v herte ter tucht/ ende uwe ooren
tot vernuftighe redenen.
13 f Laet niet af den Jongelinck te tuch-
tigen: want so ghy hem met der roeden
slaet, so en derfmen hem niet dooden.
14 Ghy slaet hem met der roeden/ doch ghy
l † verlosset syne ziele van der Hellen.
15 Mijn sone/ so ghi wijs zijt, so verheuget
hem oock mijn herte.
16 Ende myne Nieren zijn vrolic wanneer
uwe Lippen spreken wat recht is.
17 m V herte en volghe niet de Sondaers/
maer weest daechlicks in der vreese des
Heeren:
18 Want het sal v hier namaels goet zijn/
eñ v verwachten en sal niet feylen.
19 Hoort mijn sone ende zijt wijs/ eñ richtet
v herte op den weghe.
20 n Weest niet onder den Suypers ende
Slemmers.
21 o Want de Suypers ende Slemmers
verarmē, ende een slaper moet verscheurde
Kleederen draghen.
22 Luystert uwen Vader/ die v gegenereert
heeft: ende en veracht uwe Moeder niet/
wanneer sy oudt wordt.
23 p Koopt de Waerheyt/ eñ en verkooptse
niet: Wijsheyt, Tucht ende Verstandt
24 Een Vader des Rechtveerdighen ver-
heught hem/ ende wie eenen wijsen Sone
gegenereert heeft, die is daer vrolick over.
25 Laet hem uwen Vader eñ uwe Moeder
verheugen/ ende vrolick zijn die v ghebaert
heeft.
26 Gheeft my/ mijn Soon/ v herte eñ laet
uwen Ooghen myne weghen wel gheval-
len.
27 q Want eene Hoere is eenen diepē kuyl/
eñ een Overspeelster/ is eenen engen kuyle.
28 Oock loert sy als een Roover/ eñ de r †
Stouten onder den menschen vergadert sy
tot haer.
29 Waer is wee? waer is leede? waer is
ghekijf? waer is klaghen? waer zijn won-
den sonder oorsake? waer zijn roode ooghē?
30 s Nameliicken/ waermen by den Wijne
sitt ende te samen koempt, wt te Suypen
wat ingeschenckt is.
31 Siet den Wijn niet aen/ dat hy root is,
ende in het Glas so schoon staet: hy gaet
syn gladt in:
32 Doch daer na steeckt hy ghelijck als een
Slanghe, ende vergiftiget ghelijck als een
Ader.
33 So sullē uwe Oogen na andere vrouwen
sien/ eñ v herte sal verkeert dinck spreken.
34 Eñ sult zijn/ ghelijck als eener die midden
in de Zee slaept ende als eener die boven
op den Mastboom slaept.

1. Tim. 6. 9
c Sprac. 18. 7. 17.
ende 31 41.
Mat. 7. 6
b Pro. 22. 28
Deut. 19. 14
ende 27. 17
Hiob 24. 2.
e Pro. 22. 23
f Pro. 13. 24
ende 22. 15.
Spra. 30. 1
g Dat is, te
sedigen/ oft/
straffen ende
wysende.
l † Anders
Geesselt ghi
hem so en
derf hem de
Beucker uz
ghreffelen:
want daer
moet doch
ghegeesselt
zijn/ doet
het de Va-
der of de
Moeder uz
so doet het
de Beucker/
daer en
wordt niet
anders wt:
niemant en
is hem opt
ontloopen:
want het is
Gods ghe-
richte.
m Prov. 24
1. 21.
Psal. 37. 1
n Pro. 21. 17
Spra. 19. 5.
o Pro. 21. 28
p Esai. 55. 1
q Prov. 5. 3
ende 6. 27.
ende 7. 10
ende 9. 18
ende 22. 14.
r † Anders
Merckt, de
quaet doen-
ders onder
dē menschē.
Wat het
volle drinc-
ken voor
schade in-
brenghet.
s Esaie. 5. 3
* Dat is,
Laet v v ar-
me ellendi-
ge leven uz
verdrieten/
dat ghy den
vorsten in
harē goedē
leven wone-
det na vol-
ghen.
Prov. 23. 17
ende 24. 21
Psal. 37. 1

Left margin (cut off):
Jonck ge-
went/ oudt
gedaen.
Pro. 20. 11.
Hiob. 4. 8
Galat. 6. 8.
Dat is/
een milde
mensche.
Sprac. 31. 28
Tobi. 1. 17.
nde 4. 5. 13
Dat is/
Dat noch
oedes
ijft in lee-
eñ radē/
at verhoe-
et God:
nders zijn
er valschē
oorden so
ele/ dz alle
oede raet-
agen ver-
rukē wor-
en.
Dat zijn
le traghe
redikers/
egenten/
esinne/ die
en Vos uz
ijcē willen/
gaen niet
oor dicke
nde dinne.
Pro. 23. 27
indstraffe.
Genes 8. 21
Dat is.
hy sult v
anderen
ermede
itte zijn
helpen.
Dat is/
Gerich-
. want in
poorten
Stadt/
achmē tot
erichte is
ten.
Spr. 8. 19
Prov. 6. 1
de. 11. 15.
de 17. 18
Deu. 27. 17
rov 23. 10
saie 5. 8.
Verstandi
eñ vrijt-
Liedē sal
en wel ge
ypeken/
ipe Sebel
en en zyn
iet des
oots
eert.
Spr. 21. 20
† An. wat
voorghe-
eit wordt.
Spra. 27. 1
erem. 17. 11
ron. 20. 11.
nde 28. 20

35 Sy slaen my/ doch het en doet my niet
weer: Sy stooten my aen/ doch ick en voe-
les niet: Wanneer wil ick opwaken? dat
ick het meer ghebruycke.

Dat xxiiij. Capittel.

1 Vlieht * niet boose liedē/ ende wenscht
niet by hen te zijn.
2 Want haer herte pooget na schade/
ende haer lippen raden tot ongheluck.
3 Door wijsheyt wordt het huys ghebou-
wet/ ende door verstandt onderhouden.
4 Door a ordentlick huyshouden worden
de kameren vol/ aller kostelicken lieflicken
Rijckdom.
5 Een wijs man is sterck/ ende een vernuf-
tich man/ is machtich van crachten.
6 b Want met rade moetmen de Krijghen
voeren/ c ende waer vele Raetgevers zijn/
daer is ouerwinninghe.
7 De wijsheyt is den Dwasen te hooch/ hy
en derf synen mondt in den Poorten niet
op doen.
8 Wie hem seluen schade doet/ dien heet-
men billick een d Ertzboofwicht.
9 e Der Sotten dichtē is sonde: eñ de Be-
spotter is eenen grouwel voor den lieden.
10 Die en is niet f sterck/ die in der noodt
niet vaste en is.
11 g Verlost die/ diemen h dooden wil/ eñ
ontreckt v niet van dien/ diemen verwor-
ghen wil.
12 Spreeckt ghy/ Siet/ wy en verstaens
niet: Meynt ghy niet dat de ghene die de
herten bereydet het merckt? eñ die op de
zielen achtinghe heeft/ het kent? eñ ver-
gelt den mensche na synen wercke.
13 i Eet Honich myn sone/ wandt het is
goet/ eñ Honichseem is soet in uwē halse.
14 Also is de bekentenisse der wijsheydt/
voor uwe ziele: Wanneer ghyse vindet/ so
sal het daer na wel gaen/ ende v hope/ en
sal niet te vergheefs zijn.
15 Loert niet/ ghelijck de Godloose/ op het
huys des Rechtueerdighen: en verstoort
zijn k ruste niet.
16 l Want een rechueerdich mēsche m valt
seuenmael/ eñ staet weder op: daerentegen
de Godloosen versincken in ongheluck.
17 n Verheucht v des vals uwes vyandts
niet/ eñ v herte en zy niet vrolick ouer syn
ongheluck.
18 De Heere mochte het sien/ ende hem qua-
lick behaghen/ ende synen toorne van hem
wenden.
19 Vertoornt v niet ouer den Boosen/ ende
en yuert niet ouer den Godloosen.
20 p Want de Boose en heeft niet te hopē/
eñ de Lanterne des Godloosē sal wtgaen.
21 q Myn kindt/ vreest den Heere ende den
Coninck/ ende en menghet v niet onder dē
Oproerischen.
22 Wandt haren ouual sal onuersiens ont-
staen: Ende wie weet/ wanneer dat alle-
beyder ongheluck koemt?
23 † Dit coemt ooch van den Wijsen: r Het
aensien der persoonen int Gherichte en is
niet goet.
24 Wie ten Godtloosen spreeckt/ Ghy zijt
vroom: dien vloecken de lieden/ ende het
Volck hatet hen.
25 Die hem daerentegen straffen/ die be-
haghen wel/ ende eenen rijcken segen coemt
op hen.
26 Een richtighe andtwoordt/ is als eenen
lieflicken kus.
27 Richtet daer buyten v werck wt/ ende
bearbeydet uwen Acker: daer naer bou-
wet v huys.
28 s Weest gheen ghetuyge sonder oorsake
teghen uwen naesten/ eñ en bedriecht niet
met uwen monde.
29 Spreeckt niet/ Alsmen my doet/ so wil
ick weder doen/ ende eenen yeghelicken zijn
werck betalen.
30 Ick ginck voor den Acker des Luyen en-
de voor den wijnberghe des Sotten voor-
by.
31 Ende siet/ daer waren enckel Netelen op/
ende stont vol † Distelen/ ende de muere
was neder gheuallen.
32 Doe ick dat sach/ nam ick het ter herten/
ende sach toe/ ende leerde daer van.
33 x Ghy sult een weynich slapen/ ende een
weynich sluymeren/ ende de handt een wey-
nich tesamen leggen/ dat ghy rustet.
34 Doch v aermoede sal v komen/ ghelijck
als een Wandelaer/ ende uwē kommer/ als
een gewapent man.

Dat xxv. Capittel.

1 Dit zijn ooch Salomonis Spreucken/
die daertoe ghesettet hebben/ de mannen
Ezechiedes Conincks Juda.
2 HEt is Gods eere/ een sake a verbergen:
daerentegen der Koninghen eere is
het een sake ondersoecken.
3 Den Hemel is hooch/ ende de Aerde diep
doch de Coningen herte is ongrondelick.
4 b Men neme den schuym van den siluer/
so wort daer een reyne vat wt.
5 Men neme een Godloos wech van dē Co-
ninck/ so wort synen Throon met ghrech-
tichheyt beuesticht.
6 c Praelt niet voor den Coningen/ ende
en treedt niet aen de plaetse der Grooten
7 d Want het is v beter datmen tot v seg-
ge: Treet hier op: als dat ghy voor den Vor-
ste vernedert wordet/ dat het uwe ooghen
sien moeten.
8 e Vaert niet haestelick wt te twisten: f †
want wat wilt gy daer na maken/ wanneer
ghy uwen naesten gheschendet hebt.
9 Handelt uwe sake met uwen naesten en-
de en openbaert eens anderen heymelick-
heyt niet.
10 Op dat hy v niet qualick na en spreke/
die het hoort/ ende v boose gheruchte nem-
mermeer ophoude.
11 Een woort gesproken te syner tijt/ is ge-
lijck als g gulden Appelen in silueren Schaa-
len.
12 Wie eenen wijsen straffet die hem luystert
dat is ghelijck als eenen gulden Voorhoofts-
bane ende gulden Halsbandt.
13 Ghelijck als de koude des sneeuws ter tijt
der Oogst/ also is een ghetrouwe Bode/ die
die hem ghesonden heeft/ ende hy verquickt
zijns heeren ziele.
14 h Wie vele gelouet/ ende en houdet niet/
die is als een wolcke ende windt sonder re-
ghen.
15 i Door gheduldicheyt wort een Vorst ver-
soent: ende een vriendelicke tonghe breket
de hardicheyt.
16 Vindet ghy Honich/ so eet dies genoech
dat gy niet te sat en wordet/ ende spouwet
het weder wt.
17 Treckt uwē voet van dē huyse uws nae-
sten: hy mochte uwer verdrietich eñ v gram
worden.
18 k Wie teghen synen naesten een valsche
ghetuyghenisse spreeckt/ die is een spiesse/
sweerdt ende een scherpe pijle.
19 De hope des Verachters ter tijdt der
noot is gelijck als eenen vuylen tant/ ende een
slibberende voet.
20 Wie eenen boosen herten Liedekens sin-
get/ dat is gelijck als een verscheurt kleedt
in den Winter/ ende edick opt in kriit.

a Pro.20.18
b Pro.11.14 ende 15.22
c Sommige menschē zijn so boos achtich, dat sy henselfs gerne schade doen op dat haer naeste/ noch grooter schade lijdē moet: als die hem laet een ooge wtsteken op dat den anderen twee oogē wtgesteken worden.
d Ro.14.24 Vele menschen zijn stout/ wanneer het wel staet/ ende vreesē hen voor thiene met/ wanneer hy alleen is
e Spr.4.34
f Spr.4.15
Psal.82.4
Spriac.4.9.
Psal 82.4
Esaie.1.17
g Datis/ Gebruyckt der goederen die v God gheeft eñ en spaert haerer niet, u ten achteer deele.
h Als die doen/ die der Armen huysen eñ goederen tot hen ruc ken: of anders niet en lustighen muckē haer daerwt dryven.
i Psalm.34 10. ende 37.24
k Pro.17.5
l Psalm 37.1
m Prou.11 9
Iob.21.17.
n Prou.20 2
† Anders Dese dingē behooren ooch den Wijsen:
o Leu.19.15 Deut.1.17. Syrac.42.1
Proue.17.15
Pre 19.5

p Pr.14.19 ende.19.5 ende 21.28 ende 25.18
q Pro.20.22 1.Pet.3.9 Math.5.39 Rom.12.17
Prou.6.9
r Anders hegghen.
s Also vertrecken de liedē haerer saken/ ende spreken/ Morghen/ morghē etc. Ey het coēt noch wel Item het is in korten ghescheidt.
Prouer.6.10
a Esai.1.22
b An. Dyser geen gespran ge oft prael etc.
Prou.24.8
c Luc.14.10
d Spra.8.8
Matt.5.25
e † And. dat ghy veelicht te daer-niet nae en doet daer hy v v naesten mede te schade make.
f † Als Pomerantzen ende Citrin.
Een trouwe Dienaer ofte Onderdaen is niet te betalen.
g Ghelijck als de Wereldt doet/ Dat goede woorden en de niets daer na.
h Pro.15.4 Iudic.8.2 1.Sa.25.18
i Prou.17.5 ende.21.28 ende.24.28 Susan.62
k Want hy wort doch ergher ende stouter daer door: eñ met sulcken lieden isset (als men seyt) De eerste toorn de beste/ want hy houdet doch niet op tot dat hy tē ongheluck

n Rom.12.20
1.Sam.30.11
Pro. 21. 9
19.
Spre.25.23.
Spre.3.22
Te veel spre
en doet
schade.
Eere / is
goet / rijck-
dom / ende
alle dr gene
daermē eere
van heeft.
Hy vloec-
ten God
egenet.
Psal.109. 28
Psal.32.9
† Anders
(syne bode)
de voeten
f houwet.
De Sot en
n sullē niet
lorck zijn/
nde willen
ochaltoos
lorckelen/
at is / De
pijste zijn.
† An steen
n eē slinger
onde.
Dat is/
Wanneer
en Pronc-
erbolte
enē doorn-
osch inder
andt
zaecht / eñ
ant aseert
aermede/
kratzt hy
neer daer-
nede /als
at hy de
boosen te
erckē geue:
lso doet eē
Sotte met
er Schrift
f Recht-
preucken/
ickwils
neer schadē
an bromē.
† And. De
Meester
ie alle din-
ē gemaect
eeft / die
elooneт
epde den
ot ende
Ouertreder
Of/Broe-
er..
2. Pet.2.22
Pro.22.13
Pro.19.15.
Pro.19.24
Oz zijn de
ene/ die an
pe lieden

21 n Hongert uwen vyandt / so spijst hem
met broodt: dorstet hem / so drenckt hem
met water.
22 Want ghy sult kolen op zijn hooft
hoopen / eñ de Heere sal het u vergheldeu.
23 Den Noordenwindt verdrijft dē regē/
eñ een suer sien / de heymeliche tonghen.
24 o Het is beter / in den hoecke op den
dake sittē, dan by eenen twistischē Wijue/
in eenen huyse te samen.
25 Een goedt gheruchte wt eenen verren
lande is ghelijck als koudt water / eener
dorstiger ziele.
26 Een rechtueerdich mensche die voor
eenen Godloosen valt, is als een beroerde
Fonteyne / ende verdorven Ader.
27 p Wie te veel Heunichs eet / dat en is
niet goedt: ende wie swaer dinck onder-
soeckt dien wordt het te swaer.
28 Een man die synen gheest niet houden
en kan / die is gelijck als een opene Stadt
sonder mueren.

Dat xxvj. Capittel.

1 Ghelijck als de Snee in den Somer/
eñ de Regen inden Oogste, also en
rijmt oock den Sotten de a eere niet.
2 Gheiijck als een Voghel wechvaert/
ende een Swaluwe daer van vliecht: b
also en treft eenen onverdienden Vloeck
niet.
3 c Den Peerde een gheessel / ende den
Esel eenen toom ende den sottē een roede
op den rugghe.
4 Antwoordt den dwase niet na syner
dwaesheyt, dat ghy hem oock niet gelijck
en wordet.
5 Antwoordt dan noch den dwase na
syner dwaesheyt / dat hy hem niet wijs
late duncken.
6 Wie zijn sake door eenē dwaesachtigen
Bode wtrichtet, die is gelijck als een, die
dt daer lam is aen de voeten, eñ neemt
schaden.
7 Gelijck als eenē kreupelen het dantzē:
also staet dē sottē, vā Wijsheyt te sprekē.
8 Wie eenen sotten eere aenlecht / dat is
ghelijck als wanneer eener eenen et Ede-
len steen / op den galgenberch werpe.
9 f Een sprencke in eens sotten mondt/
is ghelijck als eenen doornstrupell, die in
eens dronckenen handt steeckt.
10 g† Een goet meester maeckt een dinck
recht: daerentegen wie eenē h humpelaer
dinget, dien wordt het verdorven.
11 i Ghelijck als een Hondt weder eet
Wat hy ghespouwen heeft : also is de
dwaes/die syne dwaesheyt weder bedrijft
12 Wanneer ghy eenen siet, die hem wijs
duncken laet so is aen eene sotte meer
hopens, dan aen hem.
13 k De Luye spreeckt/ Daer is een ionck
Leeuwe op den weghe / ende een Leeuwe
op der straten.
14 Een Luyaert wendet hem int Bedde/
ghelijck als de Deure in der herren.
15 m De Luye steeckt syne handt in den
boesem / eñ het wort hem suer / dat hyse
weder ten monde heft.
16 Een luyaert laet hem n wijser dunckē/
dan seuen/ die daer goede seden leeren.
17 Wie toegaet eñ menget hem in vreem-
den twist / die is ghelijck als een die den
Hondt by den ooren treckt.
18 Ghelijck als die schadelick is, o die hey-
melick met gheschutte ende pijlen schiet
ende doodet:
19 Also doet een valsch mensche met synen
naesten / ende spreeckt daer na / p Ick
schimpte slechs.

20 q Wanneer daer geen houdt meer en is
so gaet het vyer wt: eñ wanneer de ach-
terklapper wech is/so houdet de twist op
21 r Gelijck als de kolen eenen gloet, ende
hout een vyer/ so richtet eē twistich man/
ghekijf aen.
22 f De woorden des achterklappers zijn
gelijck als slagen/eñ gaet door het herte.
23 Eenen vergiftigen mondt/ eñ een boos
herte / is ghelijck als een potscherf met
siluer schuym ouertoghen.
24 De vyant wort bekent by syner redene/
hoe wel dat hy int herte valsch is.
25 Wanneer hy zijn stemme vriendtlick
maeckt so en ghelooft hem niet, wāt seuen
grouwelen zijn in syner herten.
26 Wie den haet verberget / dat hy schade
doet dies boosheyt sal voor der Gemeynte
openbaer worden.
27 t Wie eenen kuyl maect / die sal daer in
vallen: ende wie eenen steen wentelt / op
dien sal hy komen.
28 Een valsche tonghe/hatet die u† hem
straffet: ende eenen huychelschen mondt/
richtet verderf aen.

Dat xxvij Capittel.

1 Beroemt a v niet dies daechs die mor-
ghen koempt: want ghy en weet niet
wat noch heden beghenen mach.
2 Laet v eenen anderē louen eñ niet uwen
mondt: eenen vreemden/eñ niet uwe eyge-
ne lippen.
3 c Eenen steen is swaer eñ zant is eenen
last: doch des sotten toorne is swaer/dan
die beyden.
4 Toorn is een woedende dinck/ eñ grim-
michept is onstuymich. ende wie kan voor
den nyde bestaen?
5 d Openbare straffe is beter/ dan heyme-
licke liefde:
6 De slaghen des liefhebbers meynent
rechts trouwelick: daerentegen het kus-
sen des haters, is bedriechlick:
7 e Een volle ziele treedt wel op Heunich-
seem: daerentegen eener hongerigē ziele/
is alle bitter/soete.
8 Ghelijck als eenen f Voghel is / die wt
synen neste wijcket: also is de ghene / die
van syner stede wijcket.
9 Het herte verheucht hem der Salue eñ
des Rueckwercr: doch een vriendt is
lieflick/ om des raedts wille der zielen.
10 Uwen vriendt ende ws Vaders vrient/
en verlaet niet / ende gaet niet int huys
ws broeders / wanneert v qualick gaet:
want een Nabuer, die na by is/ is beter/
dan een Broeder / die verre is.
11 g Zijt wijs mijn Sone / so verheucht
hem mijn herte: so wil ick antwoordē dien/
die my schendet.
12 h Een voorsichtich man siet het onghe-
luck, eñ verberget hē: daerentegen de on-
besinnedē gaen henen voor eñ lijdē schade.
13 i Neemt dien zijn kleede / die voor eenen
anderen borghe wordt / ende pandt hem/
om der vreemden wille.
14 Wie synen naesten met luyder stemmen
seghent/ ende vroech opstaet / dat wordt
hem voor eenen vloeck gerekent.
15 l Een twistighe Vrouwe/ ende stadich
druppen wanneert reghent / worden wel
met malcanderen vergheleken.
16 Wiese ophoudt/ die houdt den windt/
ende wil de Olye mit met der handt vatē.
17 Een mesje wettet het ander / ende een
man den anderen.
18 Wie synen Vijchboom bewaert/die eet
daer vruchten van: ende wie synen heere
bewaert, die wordt gheeert.

willen leerē
eñ richten/
eñ en ken-
nent doch
selfs niet be-
ter maken
noch doen:
dat is een
verdrietlick
boose volck
o Psal. 11. 3
p Dat is/
Feylet hem
zijn boose
aenslach, so
heeft hy ge-
schimpet/
eñ weet hē
sijn te ont-
schuldigen:
het ware hē
doch liever
dat hy niet
gespiet en
hadde.
Psal. 11. 2.
q Spr.28.12
r Spre.28 12
f Pro. 18. 8.
t Dat is/
Diena eens
anderē scha
den pooget
etc.
Psal.7. 16.
ende 9.16.
Eccle. 10. 8.
Hesth.6. 10.
Susan. 62.
Dani.6.24.
Spr. 27. 29.
u† And. be-
kommert is
a Iaco.4.13.
Mat.6.34.
Eyghen lof
stincket.
c Spr. 22. 18
b Psal.141.9
e Prob.6. 6.
f Dat is/
Laet v gene
aenuechtin-
ge van uwē
beuele drij-
uen: maer
daer vlijde
daer by:
God salt
wel goet
maken.
Spre.9. 14
g Hoedt v
voor ō daer
der lenghen
wordt wel
raedt.
Pro. 22. 21.
h Pro.22.3
i Pro.20.16
ende 22. 26.
l Pro. 19. 13
m† Anders
in syner
handt
schrepen
maken.

19 Ghelijck als de schaduwe int water
is teghen het aensicht/ alsoo is des menschē
herte/ teghen eenen anderen mensche.
20 o De Helle ende verderuinghe worden
nemmermeer vol: ende der menschen oo-
ghen/ worden oock niet versadicht.
21 * Ē man wordt voor den mont des plo
uers beproeft/ ghelijck als het silver in een
q deghel/ ende het Goudt in den Ouen.
22 Wanneer ghy den dwaes in den mor-
tier als gorte verstootet/ met den stooter/
so en laet zijn dwaesheyt doch niet vā hē af
23 Op uwe Schapen hebt achtinghe/ ende
neemt v uwer kudde aen.
24 Want het goet en duert niet eewichlick
ende de r Kroone en duert niet voort ende
voort.
25 Het hoy is opghegaen/ ende het gras is
voorhanden/ ende kruyt wordt vergadert
op den Berghen.
26 ſ De Lammeren kleeden v/ ende Bockē
gheuen v het Ackergelt.
27 t Ghy hebt Gheytenmelck ghenoech ter
spijse des huys/ ende ter neeringhe uwer
maechden.

Dat xxviij. Capittel.

1 DE a Godloose v vliedt/ ende niemandt
iaget hem: de Rechtueerdige daeren-
teghen is vrijmoedich als een ionck
Leeuwe.
2 Om des Lants sonden wille worden vele
veranderinghen der Vorstendommen: daer
enteghen om der lieden wille die verstan-
dich ende vernuftich zijn/ blijuen sy langhe
leuendich.
3 Een arm man die de s gheringhe beleedi
ghet/ is ghelijck als een Meeldauw/ die de
vrucht verderuet.
4 Die de Wet verlaten/ louen den Godloo
sen: diese daerentegen bewaren/ die zijn on
willich op haer.
5 Boose liedē en merckē niet op het recht/
b die daerenteghen na den Heere vraghen/
die mercken op alle dinck.
6 c Een arm man/ die in synen vromicheyt
henen gaet/ is beter/ dan een rijck man/ die
in verkeerden weghe gaet.
7 Wie de Wet bewaert: dat is een verstan-
dich kint/ wie daerentegen Slemmers voe
det/ die schendet synen Vader.
8 Wie zijn goedt vermeerdert met Woec-
ker ende Ouersettinge/ f die vergadert het
tot der armen nutte.
9 g Wie syne ooren afwendet/ te hooren de
Wet/ diens ghebedt is eenen grouwel.
10 h Wie de vromen veruoert op eenen
Boosen wech/ die sal in synen kuyl vallen:
daerenteghen de vromen sullen het goedt
eeren.
11 Ē rijck mā laet hem wijs dunckē: doch
een arm verstādich man/ mercket op hem.
12 i Wanneer de Rechtueerdighen de ouer-
handt hebben/ so gaet het seer fijn toe/ wā
neer daerentegen de Godloosen opkomen:
so k † keeret hem om met den lieden.
13 l Wie syne misdaedt versaeckt/ dien en
sal het niet wel m ghelucken: wiese daeren
teghen bekendt ende laet/ die sal barmher-
ticheyt verkrijghen.
14 Wel dien/ die hem alleweghe vreest/ wie
daerenteghen halsterck is/ die sal in on-
gheluck vallen.
15 n Een Godloose/ die ouer een arm Volck
regeert/ dat is eenen vrullenden Leeuwe eñ
gierighen o Beyre.
16 Wanneer een Vorst sonder verstandt is/
so geschiet veel onrechts: wie daerentegen
de gi... icheyt atee/ die sal langhe leuen.
17 p Een mensche/ die aent bloet eenes zielen

a Sp.14.123
* Prou.17.
p Dat is/ Wie hē geerne hoort louē/ die wort haest bedrogē want hy bewijset daermede/ dat hy een loos mā zy/ die syne eere voor alle recht liever.
q Of een teyle
r Dat is/ de heerschappije in den huyse/ als sonde hy seggen: Laet v genoegen aen diē dat voorhandē is. hier en is gheen blijuen.
ſ 1 Tim.6 8
t Spr.29.38 ende 39.21.
a Leuit.26.31
Want de conscientie. is meer/ als duysent Tuygē. Wā neer God eñ Lant straffē wil so heeft het alleweghen nieuwe Heeren
b Dat is/ Armē Rechten/ verachteden verdrucker oft leet aēdoet.
c 1 Cor.2 10
d Prou.19.1
Spr. 19.21.
e Dat is/ Die krijgen het/ dien hy het niet toe gedacht en heeft/
f Prou.1.24
g 1.Re.18 18
Iere.23.11.
h Eccl 10.7
Prou.28.28
ende 29.2.
i Hiob 13.15
Psal. 32.5.
k Of slaen.
l Prou.19.12
m Dan.7.5
Spr.10.12.
n Gen.4.10
ende 9.6.
o † And. sal tot in het graf oft put ... dat hen uis...

onrecht doet/ die en q† wort niet behoudē/
wanneer hy schoon tot inder Helle voere.
18 r Wie vromelicken henen gaet/ die sal ge-
nesen: Wie daerenteghen eens verkeerden
weechs is/ die sal op eenmael ſt veruallen.
19 t Wie synen Acker bouwercket/ die sal
broots ghenoech hebben: Wie daerentegē
den ledichganghen nagaet/ die sal armoede
ghenoech hebben.
20 Een ghetrouwe man wort vele gesegent:
u wie hem daerenteghen snellet rijck te wor
den/ die en sal niet onschuldich blijuen.
21 x De persoonen aensien/ en is niet ghoet:
wandt hy doet qualick/ oock wel om een
stuck broodts.
22 Wie ten Rijckdom haestet/ eñ is nijdisch/
die en weet niet/ dat hem ongheluck weder-
uaren sal.
23 p Wie eenen mensche straffet/ die sal daer
naer gonst vinden/ meer dan die daer huy-
chelt.
24 z Wie synen Vader oft Moeder wat
neemt/ ende spreeckt/ het en zy geen sonde:
die is des Verderuers gheselle.
25 Een stout man verweckt twist: wie hem
daerentegen op den Heere verlaet/ die wort
vet.
26 a Wie hem op zijn herte verlaet/ die is
een Dwaes: wie daerentegen met Wijsheyt
henen gaet/ die sal ontkomen.
27 b Wie den armen gheeft/ die en sal geenē
kommer lijden: wie daerenteghen syne oo-
ghen afwendet/ die sal seer afnemen.
28 c Wanneer de Godloosen opkoemen/ so
verbergen hen de lieden: Wanneer sy daer-
enteghen omkoemen/ so wordt der Recht-
ueerdighen vele.

Dat xxix. Capittel.

1 WIe a teghen de straffe halssteerck is/
die sal onuersiens verderuen/ sonder
alle hulpe.
2 b Wanneer der Rechtueerdighen vele is/
so verheuget hem het Volck: wanneer daer
enteghen de Goddeloose heerschet/ so such-
tet het Volck.
3 c Wie Wijsheydt lief heeft/ die verheucht
synen Vader: Wie hem daerenteghen met
Hoeren gheneert/ die coemt om zijn goet.
4 Een Coninck richtet het Landt op/ door
het Recht: Die daerenteghen d gierich is/
die verderft het.
5 Wie met synen naesten e huychelt/ die
spreydet een nette wt tot synē voetstappen.
6 f Wanneer een boos mensche sondicht/
so verstricket hy hem seluen: doch een recht-
ueerdich mensche verheucht hem/ eñ heeft
g vrolickheyt.
7 De rechtueerdighe bekent de sake der ar-
men: de Godloose en achtet gheen vernuft.
8 De Bespotters brenghen lichtelick een
Stadt in ongheluck: h daerentegen de Wij
sen stillen den toorne.
9 Wanneer een wijs man met eenen dwase
te handelen coemt/ hy toorne ofte lache/ so
en heeft hy gheen ruste.
10 i De Bloedtghierigen haten de Vromen:
daerenteghen de Rechtueerdighen soecken
zijn ziele.
11 Een Sot giet synē geest gansch wt: daer-
entegen een wijs man houdt aen hem.
12 k Een heere die tot leughenen lust heeft/
diens Dienaers zijn altemael Godloos.
13 Een arm man ende een l Rijcke/ ghemoe-
ten hen onder malcanderen: Doch beyder
ooghen m verlichtet de Heere.
14 n Een Coninck/ die de Armen trouwelic-
ken richtet/ diens Throon sal eeuwelick be-
staen.
15 De roede ende straffe gheeft Wijsheydt/

want wy verhouds.
p Pro.10.9.
q † Anders gantsch ontwee vallē.
r Prou.12.11
Spra.20.30
ſ Prou.13.11
ende 20.21
ende 23.4
1.Timo 6.9
t Deut.1.17
ende 17.2
Iacob.2.9
Prou.24.15.
u Prou.27.5
x Mat.15.5
p Iere.17.5
Psal.49.7
z Deut.15.4
Psal 112.5
Prou 12.24
2.Cor.9.6
a Pro. 28.
ende 29.2
b Prou.5.23
ende.15.10.
Sapi.3.11.
c Prou.28.28.
a Prou.5.7.
ende 10.1
ende 15.20
Sp.9 6
Luc.15.13
b Dat is/ Die het Lāt obillicken schattem.
c Of den wint pelaer stheezet.
† And. liefkoset
d Prou.5.22.
e Of herttelust
Iudic.8.6
f Gen.18.25
g 2.Sa.20.9
h Spr.10.2
i Een Rijcke heet hier/ die woeckeren kan: gelijck sy dan ghemeynlick alle woeckerē: als oock Esaias. seit 53. den Rijckē/ Godloos noēt.
k Dat is/ hy troostet ende gheeft ghenoech.
l Pro.20.28
m Spr.30.8
n Pro.13.24
daeren- ende.23.13.

baerenteghen een Jongelinck hemseluen
ghelaten schendet syne moeder.
16 Waer vele Godloosen zijn/ daer zijn ve-
le sonden: doch de Rechtueerdighen sullen
haren val afleuen.
17 Tuchticht uwē Sone/ so sal hy v verheu-
ghen/ ende sal uwer zielen saechte doen.
18 Wanneer de p Prophetie wt is so wort
het Volck wilde ende woeste: wel daeren-
teghen dien/ die de Wet q handthauet.
19 Een knecht laet hem met woorden niet
tuchtigen: want wanneer hy het alreede
verstaet/ so neemt hy hē doch dies niet aē.
20 Siet ghy eenē/ die snel is te sprekē: so is
aen eenē Dwase meer hopens/ dan aē hē.
21 Wanneer een knecht van ionckheydt r
teerderlick gehouden wort/ so wil hy daer
na een s † Jonckerzijn.
22 t Een toornich man richtet twist aen: eñ
een grimmich man doet vele sonden.
23 u De hoouerdicheydt des menschen
sal hem stoorten daerentegen den oot moe-
dighen sal eere ontfanghen.
24 x Wie met dieuen een deel heeft/ hooret
lasteren/ ende en seyt het niet van hem die
hatet zijn leuen.
25 Voor menschen hem schuwen/ brenghet
tot valle/ wie hem daerenteghen op den
Heere verlaet/ die wort beschermet.
26 Vele soecken het aenghesicht eens y
Vorsten: doch eens yeghelicken ghericht
koemt van den Heere.
27 Een onrechtueerdich man/ is den Recht
ueerdighen eenen grouwel: ende wie eens
rechten weechs is/ die is des Godloosen
grouwel.

Dat xxx. Capittel.

1 Dit zijn de woorden Agur/ des soons Ja-
ke/ leere ende redenen des mans Lei-
thiel/ Leithiel ende Vchal.
2 WAnt ick ben de alder a dwaesachtich
ste/ eñ menschen verstandt en is niet
by my.
3 Ick en hebbe geen wijsheyt geleert/ eñ
wat heylich zy en weet ick niet.
4 Wie vaert henen op na den Hemel ende
daer af? wie vatet den wint in syne handen
wie bindet de wateren in een kleedt? wie
heeft alle de eynden der Werelt ghesettet?
hoe heet hy? ende hoe heet zijn Sone? weet
ghy dat?
5 b Alle woorden Gods zijn doorlouttert/ eñ
zijn eenē Schilt dien die op hen betrouwē.
6 c Doet niets tot synen woordē: dat hy v
niet straffe/ ende wordet leugenachtich ge-
uonden.
7 Tweederley bidde ick van v die woudet
ghy my doch niet weygeren/ eer dan ick
sterue.
8 d Afgoderie ende leugenen/ laet verre van
my zijn: Armoede e ende Rijckdom gheeft
my niet: laet my dan noch mijn bescheydē
deel spijse wech nemen.
9 f Ick mochte v anders/ wanneer ick te
sat worde/ versaken/ eñ seggen/ Wie is de
Heere? g oft wanneer ick te arm worde/
mochte ick stelen ende my aen den Name
mijns Gods vergrypen.
10 Vergadert den knecht niet teghē synen
Heere: hy mochte v vloecken/ ende ghy
moeste de schult draghen.
11 h Daer is eenen arbeyt/ die haren Vader
vloeckt/ ende hare Moeder niet en segent
12 Eenen arbeydt/ die haer reyne dencken
laet/ ende is doch van haren dreck niet ge-
wasschen.
13 Eenē aert/ die hare oogē hooch draecht
die hare ooghen leden hooch verheffet.

Prou.13.24 ende 23.13. q Dat is/ sonder Gods woort kan de mensche niet anders doen/ dan afgoderye/ eñ syne wille drijuē. Esai.30.3. r Als met handen weerhoudt. r Of. tzaertlick. s † And. een soon in den huyse. t Prou.15.18 u Hiob.22.29 1.Pet.5.5. x Leuit.5.1. y Op der Vorsten genade hem verlaten sonder God dat is een ydel en onnut dinck. Dit schijnt als sy het een toesettinge eens wijsē mans tot den Spreucken Salomonis. a Wijse lieden bekennen/ dat hare wijsheyt niets en sy: Maer de sotten wetē alle dinck/ ende en konnē niet dwalen. b Psal.7.12. ende.12.7 ende.18.31. eñ.119.140. c Deu.4.2. ende.11.32 ende 12.11. Een Gebet tot God d Een schoon gebet is dit: hy begeert Gods woort ende syn daghelicke broot/ op dat hy hier ende daer leuen moghe. e Spr.27.4. Prou.20.21. ende.23.4. ende.28.20 Jere.17.11. 1.Tim.6.9.

14 Eenen aerdt/ die sweerden voor tanden
heeft: die met haren backtanden verslint
k eñ verteert de Ellendigen in den lande/
ende den Armen onder den lieden.
15 Een Egel heeft twee Dochteren/ Brēgt
herwaerts: Brenght herwaerts: dry dingen
zijn niet te versadighen/ ende het vierde
spreeckt niet/ Het is ghenoech.
16 l De Helle/ der Vrouwen toegheslaten
Moeder/ de Aerde eñ wordt des waters
niet sat/ ende het Vier spreeckt niet/ Het is
ghenoech.
17 m Een ooghe die den vader bespottet/ eñ
verachtet de Moeder/ haer te luysteren/
die moeten de Raven aen de beke wtpickē
ende de ionghen Arenen verslinden.
18 Dry dinghen zyn my te wonderlick/ ende
het vierde weet ick niet.
19 n Des Arendts wech inden Hemel/ der
Slanghen wech op eenen Rotzsteen/ des
Scheeps wech midden in de Zee/ ende eēs
mans wech tot eener o Maghet.
20 Also is oock den wech der Echbrekerschē
die verslindet ende wisschet haren mont
eñ spreeckt/ Ick hebbe niets quaets gedaē
21 Een Landt wordt door dryerley onrus-
tich/ ende het vierde en kant niet verdragē
22 p Een knecht wanneer die Coninc wort/
een Sot wanneer die broodts te sat wor-
dt.
23 Een boose Vrouwen persoone/ wanneer
die ter Echt ghenomen wordt/ ende eene
Maget/ wanneer die harer Vrouwe Erf-
genaem wort.
24 Vier dingen zijn kleyn op Aerden/ ende
kloecker dan de wijsen.
25 q De Mieren een swack volck/ dannoch
beschicken sy in den Somer haer spijse.
26 De Konnickens een swack volck/ dan-
noch leyt het zyn huys in de Rotzsteenen.
27 De Sprinckhanen hebben geenen Ko-
ninck/ dan noch treckē sy wt met gantsche
hoopen.
28 De Spinne werckt met haren handen/
ende is inder Koningen Palleysen.
29 Dryerley hebben eenen sijnen ganck/ eñ
het vierde gaet gansch wel.
30 De leeuwe machtich onder den dieren/
ende en keeret niet om voor yemanden.
31 Eenen wint van goeden lendenen/ ende
eenen Ram/ ende de Koninck/ teghen wel-
ke hem niemandt leggen derf.
32 Hebt ghy r genarret/ ende hooch henen
geuaren/ ende wat quaets voor gehadt/ so
legget de handt op den mondt.
33 Wanneer men Melck stoot so maecket-
men daer boter wt: ende wie de neuse har-
de snut die dwinghet het bloet daerwt: eñ
wie den toorne s † verwecket/ die dwinget
daer twist wt.

Dat xxxj. Capittel.

1 Dit zijn de woorden des Koninckx a La-
muel: die leere/ die hem zijn Moeder leer
de.
2 OCh mijn wtuerkoorne? Och ghy So-
ne mijns lichaems? Och mijn ghewun
schede Sone.
3 Laet den Vrouwen niet v vermeugen/ eñ
gaet den wech niet/ daer hen de Koningen
in v verderuen.
4 O niet den Coningen/ Lamuel/ gheeft dē
Coninghen geenen c Wijn te drincken/
noch den Vorsten stercken dranck/
5 Sy mochten anders drincken/ ende der
Rechten vergeten/ ende veranderen teghēs
de saken der Ellendighen lieden.
6 Gheeft stercken dranck dien/ die omko-
mē sullen/ d ende den wijn den bedroefden
zielen.

f Deut.8.12 ende 31.20. g Spr.27.1. h Exo.21.18 Deut.27.16 Mat.15.4. i Psal.18.28 Prou.6.17. k Psal.10.8 Esaie 3.14 l Prou.27.20 m Exo.21.17 Deut.27.16 n Sapie.5.1 o Dat is/ de liefde en is niet wt te dencken noch te spreken. p 1.Reg.11.28 q Prou.6.6 Spr.10.38 r Dat is Schaert v niet/ wanneer ghy ergens waer in ghefeylt hebt/ ende en verdedighe het niet: want feylen is menschelick/ maer verdedigen syne dwalinghen/ is duyuelsch. s † And. inhoudt. Dat is wan der eene toesettinghe eens Koninckx tot den Spreucken Salomonis. a Heer. God by hem. b Als de ghene doen/ die veriaecht oft versteukt worden * ofte anders schendtlickē omkomen. c Spr.19.2. d Spr.31.? Psal.104.15

7 Dat sy drincken ende haerer ellende ver-
ghetem ende haers ongheluckis niet meer
en gedencken.
8 Doet uwen mont op voor de stommẽ/eñ
voor de sake aller/die e † verlaten zijn.
9 Doet uw ẽ mont op/ende Richtet recht/
ende wreket den Ellendigen ende Armẽ.
10 Aleph. f † Wien een deuchsaem Wijf
beschicket is/die is veel g Edeler/ als de
kostelicke Peerlen.
11 Beth. Haers mans herte verf hem
op haer verlaten ende h neeringe sal hem
niet ontbreken.
12 Gimel. Sy doet hem goet ende gheen
quaet/alle zijn leefdaghe.
13 Daleth. Sy gaet met wolle ende vlas
omme/ende arbeydet gheerne met haren
handen.
14 He. Sy is ghelijck als eens Koopmās
Schip/dat spijse neeringhe van verre bren
ghet.
15 Vau. i Sy staet des nachts op / ende
gheeft haren huyse voeder/ende eten ha-
ren maechden.
16 Zayn. Sy dencket na eenen Acker/eñ
koopt hem/ende plantet eenen Wijnberg
vanden vruchten harer handen.
17 Heth. Sy gordet hare lendenen vast/
ende stercket hare armen.
18 Thet. Sy mercket hoe haren handel
k vromen brenghet:hare Lanterne en blus
schet l des nachts niet wt.
19 Jod. Sy strecket hare handt na den
spinrock/eñ hare vingheren vaten de spille
20 Chap. m Sy breydet hare handen wt
totden Armen/ ende recket hare handen
den Noodtdrufteghen.
21 Lamed. Sy vreeset haren huyse niet
voor den snee:want hare gantsche huys
heeft n † dobbel kleederen.
22 Mem. Sy maeckt haer seluen deckẽs
witte zijde ende purper is haer kleedt.
23 Nun. Haer man is beroemt inden
Poorten/wanneer hy sitt by den Ouerstẽ
des Landts.
24 Samech. Sy maeckt eenen rock/ende
verkoopt hem: eenen gordel gheeft sy den
Kramer.
25 Ayn. Haer cieragie is/dat reyn ende
vlijtich is/o ende sal hier namaels lachen
26 Pe. p Sy doet haren mont op met
Wijsheydt/ende op harer tonghe is heyl-
same leere.
27 Zade. Sy schouwet/hoe het in haren
huyse toe gaet/ ende eet haer broot niet
met luyheydt.
28 Koph. Hare sonen komen op ende prij
sense salich /haer man loeftse.
29 Resch. Vele dochteren brenghen rijck
dom te samen/doch ghy ouertreffetse alle
30 Schin. Lieflick ende schoon zyn / is
niets:q een Vrouwe die den Heere vreeset
salmen leuen.
31 Thau. Sy sal r gheroemt worden vā
den vruchtẽ harer handen ende hare wer-
ken sullen seluen inden Poorten.

e † Ander: borenen
f † An. Wie sal etc. vindẽ etc.
Pron.18 23. ende 19.18
Syrac.26.1.
g Dat is vz lieuers en is op Aerden/ als vrouwen liefde/wien/ die kan te recht wardẽ.
h † And roo-uen sullen. etc. Ofte esouen sal hy gheen noot hebben
i Dat is/ Sy is rustich in den huyse.
k Dat is/ Sy verhoedet/ schade ende mercket wat voor-deel in bren ghet.
l † And. keersse
l Dat is/in der noot heeft sy troost
m Pro.22.9
n † Anders roosuerwighe.
o Luc.6.21
p Dat is Sy onderwijset hare kinderen eñ gesinne sijn met Godes woordt/ ende leeret hen tucht ende eere
q Dat is/ Een vrouwe kan by haren manne/eerlick ende Godlick woonẽ/ ende met goeder consciencie een Huysvrouw zijn. Sy sal doch daer-one lende daerneuen God vreesẽ aen hem ge looven ende bidd...
r Of gepresẽ Ecclesiastes Cap.12.

Argument.

HEt tweede is ghenaemt Ecclesiastes.
By de Griecken bedudt Ecclesia een
Vergaderinghe, te weten een menichte
volcks te samen gheroepen / om te hooren
spreken van saken die de Ghemeynte aengaē
So is dan Ecclesiastes/die een Oratie oft ste
laes doet voor het volck/ofte die van de sakẽ
der Religie handelt/voor de Vergaderinghe
des volcks. So stelt hem dan de Prediker
hier/gelijck oft daer van alle eynden der We
reldt groot volck versamelt ware/ ende dern
teghen den anderen strede van het opperste
goet:ende daer stelt Salomon hemselven als
in een hooghe wtnemēde plaetse voor, als al
ler menschen meyninghe ende ghevoelen stra
ffende ende verwerpende/ segghende:Het is
enckel ydelheyt/ende alle dinghen zijn ydel.
Want in het eerste deel deses boecks/hādelt
hy de vermaerde Questie vanden oppersten
goede/dwelck is/met God vereenicht te zijne
ende synec altijdts te ghenieten. Ende daer
om wederlegt hy de meyningen der menschẽ/
die het opperste goet ghestelt hebben in ken-
nisse ende wetenschap veler dinghen/in ghe-
noechte ende wellust/ in eerlickheyt/wtnemē
heyt ofte rijckdom: ende gheeft daerentusf-
schen ghebooden ende leeringhen van mati-
ghen ghebruycke der wellust ende des rijck-
doms. Inde laeste Capittelen onderricht hy/
wat voordeel men behoort te hebben vā
het goede te volgen/ende het qua
de te vlieden:ende dat door
sulcke sententien/als
hy in de Prover-
bia ghestelt
heeft.

Ecclesiastes/ de Prediker.

Dat Eerste Capittel.

1. Alles wat inder Wereldt is / 16. Ja de menschelicke Wijsheydt selfs/is ydel en de nietich.

1 DIe zijn de woorden des
Predikers/des Soons
Dauids/des Konincks
te Jerusalem.
2 a Alle dinc is gantsch a Eccle.12.8
ydel/ sprack de Prediker
alle dinc is gantsch ydel
3 Wat heeft de mensche
meer van aller syner moeyte / die hy heeft
onder der Sonnen:
4 Een gheslachte vergaet/het ander coẽt
b doch de Aerde blijft eewichlick. b.1.Pet.3.7
5 De Sonne gaet op ende gaet weder on
der/ende loopt aen haer plaetse /dat sy al-
daer weder opgae.
6 De wint gaet tegent Suyden/ eñ koemt
omme e ter Middernacht/ende wederom- c Dat is/ Tẽ Noordẽ
me aen de plaetse/daer hy begost.
7 d Alle wateren loopen inde Zee / noch d Job.14.11
en wordt sy niet voller:aen de plaetse van
daer sy vlieten/daer vlieten sy weder henẽ
8 e Alle doen is so vol moeyte/dat het nie
mant wtspreken en kan:de ooghe siet haer e Dat is/ De iammer
nemmermeer sat ende de oore hoort haer ende ydel-
nemmermeer sat. heyt op Aer
9 Wat is het dat ghescheidt is? euen dat den is groo-
selue dat hier na geschieden sal/wat is het ter/danmen
datmen gedaen heeft?euen dat selue/datmẽ seggen kan:
hierna doen sal;ende daer en ghescheit niet eñ ick moet
nieus onder der Sonnen. doch daer
10 Geschiet daer oock wat daermen van seg van spreken
ghen mochte/Siet/ dat is nieuwe ? want in desen
het is voor ghescheidt/in vergangen tyden Boecke.
die voor ons gheweest zijn. Ecclesi.3.15.
11 Men en ghedenckt des vorighen niet/
hoe het gegaen is:also en salmen ooc dies
dat hierna koemt/niet ghedencken by dien
die hierna zijn sullen.
12 Jck Prediker was Coninck ouer Israel
te Jerusalem/
13 f Ende begaf mijn herte te soecken ende
wijslicken te ondergronden alles watmen f 1.Reg 3.12 ende 4.29
onder Hemel doet:sulcke onrustigen moey
te/ heeft God den menschen kinderen ghe-
ghevenv/

geuen dat sy hen daerin moetẽ bemoeyen.
14 Ick sach aen alle doen / dat onder der
Sonnen gheschiet : ende siet / het was al-
temael ydelheyt ende iammer.
15 Het kromme en kan niet recht worden/
noch de feyle ghetelt worden.

g 1. Reg. 3. 8 ende 23. 29.

16 Ick sprack in mijner herten / g Siet /
Ick ben heerlick gheworden / ende hebbe
meer Wijsheyt dan alle die voor my ghe-
weest zijn te Jerusalem / ende mijn herte
heeft veel gheleert / ende ondervonden.
17 Ende gaf mijn herte oock daer toe / dat
ick Wijsheyt ende Dwaesheyt / eñ Kloeck-
heyt leerde: ick werdt dan ghewaer / dat
sulcks oock moeyte is.
18 Want waer vele Wijsheyt is / daer is
vele onmoedicheydt : ende wie vele leeren
moet / die moet vele lijden.

Dat ij. Capittel.

1. Wellust des vleesches / ende Coninck-
licke pracht. 12. Item / veulgringhe der
Wijsheyt. 18. ende zijns arbeyts met ge-
meten verren in desen leuen / is ydelheydt.

a † Anders of ick mijn vleesch den wijne ouergeuen: Of / ofte ic mijn herte ter wijsh. voeren woude / dat etc.
b 1. Regum. 3. 4. 5. 6. 7.
c 1. Reg. 4. 9
d 2. Par. 19. 13. 20.
Spr. 46. 27.
1 Reg. 10. 27
e Dat is / met singen. eñ springen / dantzẽ ende huppelen.
† An. Kercklicke heuen gheleydde vrouwen in kryghe / die der menschẽ kinderen vreuchde zijn.
f Dat is dẽ tegenwoordigen pacht: ten sy / den koemstigen begeeren sy: ende weten doch niet hoe hy gheopen sal.
† And. want wie is de mensche die het den Konine in sulcken werckẽ meughe na doen?
g 2. Cor 6 4
h Pro. 17. 24
Eccle. 8. 1.
i Prou. 4. 19
Hiob. 5. 14.
k Psa. 49. 11

1 IC sprack in mijner herten: Wel aen / ick
wil wel leuen / ende goede dagen hebben:
doch siet / dat was oock ydelheydt.
2 Ick sprack ten Lachen / Ghy zijt dul : eñ
ter Vreuchde / Wat maeckt ghy?
3 Doe dachte ick in mijner herten / a† mijn
lichaem van den Wijne af te trecken / ende
mijn herte ter Wijsheydt te voeren / dat ick
begrepe wat Dwaesheydt is : tot dat ick
leerde / wat den menschẽ goet ware / dat sy
doen souden / so langhe als sy onder den
Hemel leuen.
4 b Ick dede groote dingen : Ick bouwede
huysen / ick plantede Wijnberghen.
5 Ick maeckte my Houen eñ Lusthouen /
ende plantede daer allerley vruchtbare
Boomen in.
6 Ick maeckte my Vijvers / daer wt te
wateren het Woudt der groenender boomẽ.
7 c Ick hadde knechten ende Maeghden
eñ ghesinne : ick hadde eene groote haue
aen Runderen ende Schapen / van alle die
voor my te Jerusalem ghewéest waren.
8 d Ick vergaderde my ooc siluer eñ goudt
ende van dẽ Koningen ende Landen eenen
schatt : ick bestelde my Sanghers ende
Sanghersssen eñ e † wellust der menschen /
ende allerley Snarenspel.
9 Ende nam toe / bouen alle die voor my te
Jerusalem gheweest waren : oock bleef de
Wijsheyt by my.
10 Ende alles wat mijne ooghen wensche-
den / dat liet ick hen / ende en weerde mijn
herte gheen blijschap / dat het vrolick was
van alle mijnen arbeyt : ende dat hield ick
oock voor mijn deel / van alle mijnẽ arbeyt.
11 Doe ick daerentegen aensach alle mijne
wercken / die mijne handt ghedaen hadde /
eñ de moeyte / die ick gehadt hadde / siet doe
was het altemael ydelheydt ende iammer /
ende niets meer onder der Sonnen.
12 Doe wendde ick my te sien de Wijsheyt /
eñ Kloeckh. eñ Dwaesheyt / f† want wie
weet wat die voor een mensche worden sal /
na den Koninck / dien sy schoon alreede ghe-
maeckt hebben?
13 g Doe sach ick / dat de Wijsheydt de
Dwaesheyt ouertradt / gelijck als het licht
de duysternisse.
14 h Dat den Wijsen sijne ooghen in den
hoofde staen : i daerentegen dat de Sotten
in duysterẽ gaen : k ende merckte doch / dat
het den eenen gaet als den anderen.
15 Doe dachte ick in mijner herten / Dewijle
het van den Dwase gaet als my / waerom
hebbe ick dan na Wijsheydt ghestaen? doe
dachte ick in mijner herten / dat sulcks oock
ydelheydt zy.
16 Want men en ghedenckt des Wijsen niet
eewichlick / euen so weynich als des Dwa-
sen : eñ de toekomende daghen vergeten alle
dinck : l † ende ghelijck als de Wijse sterft /
also oock de Dwase.

l Psa. 49. 11. Hiob. 21. 23

17 Daerom verdroot my te leuen : want het
beviel my qualick / wat onder der Sonnen
gheschiedt / dat het so gantschelicken ydel-
heydt ende moeyte is.
18 Ende my verdroodt alle mijns arbeyts /
dien ick onder der Sonnen hadde : dat ick
den seluen eenen mensche laten moeste / die
na my zijn soude.
19 Want wie weet / oft hy wijs ofte dul zijn
sal? ende sal doch heerschen in alle mijnen
arbeyde / dien ick wijslicken ghedaen hebbe
onder der Sonnen : dat is oock ydelheydt.
20 Daerom wendde ick my daer heuen / dat
mijn herte afliet / van allen arbeyt / m† dien
ick dede onder der Sonnen.

m † And. eñ wijsh. dien ick my beulijtichde onder. etc.

21 Want een mensche / die sijnen arbeyt ghe-
daen heeft / met wijsheyt / vernuft eñ geschic-
licheydt / moet hẽ eenen anderẽ ten Erfdeele
laten / die daer niet aen ghearbeyt heeft / dat
is oock ydelheydt eñ een groot ongheluck.
22 Want wat krijcht de mensche van alle
sijnen arbeyt ende moeyte zijns herten / die
hy heeft onder der Sonnen?
23 Dan alle zijn leefdaghe smerte met on-
moedicheyt eñ leet? dat oock zijn herte des
nachts niet rustet : dat is oock ydelheydt.
24 n Is het nu den mensche niet beter / dat
hy ete ende drincke / ende zijn ziele o goeder
dingen sy / in sijnen arbeyt? Ja sulcks sach
ick oock / dat het van Gods handt koemt.
25 Want wie heeft vrolicker ghegeten / ende
hem meer verheucht dan ick.
26 Want den mensche / die hem behaecht
geeft hy Wijsheyt / kennisse ende vreuchde:
daerentegen den Sondaer gheeft hy onge-
luck: dat hy vergadere ende te hoop hoope /
ende het doch dien ghegheuen worde / die
God behaecht : daerom is dat oock enc-
kel iammer.

n Eccl 3. 13. 22 ende 5. 17.
o Dat is / Goedts moets / vrolick zy.

Dat iij. Capittel.

1. Dewijle alle dingen haren bestemden
tijt hebben. 9. Niemen stedes waernemen
moet. 14. ende God in sijnen wercken vol-
komen is. 17. So besluyt hy / dat God een-
mael de Rechtueerdighen ende Godloosen
(die hier in desen leuen van Vee niet vele
verschillen) richten moet.

1 EEn yegelick dinck heeft sijnen tijdt / ende
alle het voornemen onder den Hemel /
heeft sijne vre.
2 Gheboren worden heeft sijnen tijdt / † ster-
uen heeft sijnẽ tijdt: plantẽ heeft sijnẽ tijdt /
wtroepen dat geplantet is / heeft sijnẽ tijdt.
3 Dooden heeft sijnen tijdt / heelen heeft
sijnen tijdt / te stuckẽ breken heeft sijnẽ tijdt /
bouwen heeft sijnen tijdt.
4 a Weenen heeft sijnen tijdt / lachen heeft
sijnen tijdt : leedt dragen heeft sijnen tijdt /
dantzen heeft sijnen tijdt.
5 Steenen verwerpen heeft sijnen tijdt:
steenen vergaderen heeft sijnen tijdt : b in
den arm nemen heeft sijnen tijdt / verre zijn
van in den arm nemen heeft sijnen tijdt.
6 Soecken heeft sijnen tijdt / verliesen heeft
sijnen tijdt: bewaren heeft sijnen tijdt / wech
werpen heeft sijnen tijdt.
7 Verscheuren heeft sijnen tijdt / toenaeyen
heeft sijnen tijdt: c swijgen heeft sijnen tijdt /
spreken heeft sijnen tijdt.

* Spr. 24. 10
† Hiob. 14. 2
a Pro. 14. 13
b 1 Cor. 7. 15
c Spr. 20. 6

8 Liefhebben heeft synen tijt/hatē heeft sy
nen tijt:d strijdt heeft synen tijt/vrede heeft
synen tijdt.
9 e Men arbeyde hoe men wil/so kanmen
doch niet meer wtrichten.
10 Daer wt sach ick de moeyte/die God den
menschen ghegheuen heeft/f dat sy daer in
gheplaecht werden
11 (Hy doet Ja alle dinck schoon te syner tijt)eñ
laet hare herte hem beangsten hoe het gaē
sal in der Werelt:want de mensche cā doch
niet verstaen het werck dat God doet/noch
het beghin noch eynde.
12 *Daerō merckte ick/dat daer niet beters
en is/dan vrolick zijn/g† eñ hemseluen goet
licken doen in synen leuen.
13 Want een yegelick mensche/ die daer eet
eñ drincket/ ende heeft eenen goedē moet in
alle synen arbeydt/dat is een gaue Gods.
14 h Ick mercte dat alles wat God doet/dat
bestaet alle wegen:men can daer niets toe
doen noch afdoen/ ende sulcx doet God/op
datmen hem voor hem vreesen sal.
15 Wat God doet dat staet daer:eñ wat hy
doen wil dat moet wordē/want hy vooget
ende iaghet hem na.
16 Voorder sach ick onder der Sonnē i stedē
des Gerichtes/daer was een Godloos wesē:
ende steden der Gerechticheyt:daer waren
Godloose.
17 Doe dachte ick in myner hertē God moet
Richten den Rechtueerdighen eñ Godloo-
sē:want alle het voornemen heeft synē tijt/
ende alle wercken.
18 k Ick sprack in myner herten/van den we
sen der menschen/daer inne God aentoont
ende laet het aensien/ als waren sy onder
malcanderen als het Vee.
19 Want het gaet den menschē als den Vee:
ghelijck als dit sterft/so sterft hy oock / eñ
hebben alle beyde eenerley adem:eñ de mē-
sche heeft niets meer/dan het Vee : Want
alle dinck is ydelheyt.
20 Alle dinck vaert aē een plaetse:alle dinck
is van stof ghemaeckt/ende wort weder tot
stof.
21 l Wie weet het/oft den adē der menschen/
opwaerts vaert/ende den adem des Vees
nederwaerts onder de Aerde vaert?
22 m Daerom segge ick/dat daer niet beters
is/dan dat een mensche vrolick zy in synen
arbeyt:want dat is zijn deel:want wie wil
hem daer henen brenghen/ dat hy sie/ wat
na hem gheschieden sal?

d Esai.45.7
e Dat is/ wanneer de ure ende tijt niet voorhā-dē is/so richtet mē niets wt/men doe daerom wat men wil:wāneer eē dinc niet zijn en sal/ so wort oock niets daer wt.
f Deut.8.2. Jacob.1.2
* Eccl.2.24 ende 5.17.
g† And. goet doen.etc.
h Wat God doet dat ver-staet/wat hy hebben wil/dz gaet. Dat is/ hy is niet wan-kelmoedich/ wort oock niet verdrietich als een mensche. Sōmā hy dringhet henen voor.
i Of/plaetsē
k Eccl.2.14
Psal.49.11.
l Eccl.12.7 Sapien.2.2
m Dat is/ Sorghet nu voor morgē wāt ghy en weet nu wat gheschieden sal:laet v he dē benoegē/ morgen comt oock dach ende raedt.

Dat iiij Capittel.

1. Dooden ende die niets zijn/gheluckis-
ger dan bekommerde leuendighen/4. konst
ende vlijt der dwasen nijde onderworpen/
8. Eensaemheyt ellendich/ 13. arme kint-
licke wijsheyt beter dan oude Koninckli-
ke dwaesheyt/17. God vreesēnde mensche-
licke vernuft te buyten gaen/het troostelic
ste in desen ellendighen leuen.

1 ICk wende my eñ sach aen/a alle die daer
onrecht lijden/onder der Sonnen/eñ siet/
daer waren tranen/der gener die daer on
recht leden/ende hadden geenen Trooster/
ende die hen onrecht deden/ die waren te
machtich/dat sy geenen Trooster hebbē en
konden.
2 Doe louede ick de dooden/die alreede ge-
storuen waren/meer dan de leuendigen/die
het leuen noch hadden.
3 Eñ dannoch beter / dan die beyden / die
noch b niets is/ende de boose wercken niet
en siet/die onder der Sonnen gheschieden:
4 Ick sach aen den arbeyt ende gheschicy

a Habac.1.2 Eccle.5.7
b Dat is/die noch niet in sulcke onge-luck leeft.
c Dz is kan [illegible] wat/ so [illegible] hem [illegible]/ eñ de

licheyt in allen saken:daer benijdet een den
anderen:dat is oock ymmer ydelheydt ende
moeyte.
5 c Want een Sot slaet de vingeren in mal-
canderen/ende verslindt zijn vleesch.
6 d Het is beter een hant vol met ruste/dan
beyde vuysten vol met moeyte ende iam-
mer.
7 Ick wende my/eñ sach aen de ydelheyt on
der der Sonnen.
8 e† Daer is een mensche alleene:eñ niet zijn
tweeder/ ende en heeft noch kint noch broe-
der:noch en is zijns arbeyts geen eynde/eñ
syne ooghen worden des rijcdoms niet sat:
wien arbeyden ick doch/ eñ breke myner zie
len af?dat is oock ymmer ydelheyt ende eē
boose moeyte.
9 So is het ymmer beter/twee dā een:wāt
sy ghemeten doch des arbeyts wel.
10 Valt haerer eē so helpt hem zijn geselle op:
wee diē die alleen is:wanneer hy valt/so en
is daer gheen ander/die hem op helpe.
11 Oock wanneer twee by malcanderen lig-
gen/verwermen sy hen doch:hoe can een al
leen warm worden.
12 Een can ouerweldicht worden:doch twee
connē wederstaē:want eē drijuoudich snoer
breeckt niet lichtelick ontwee.
13 Een arm kint dat wijs is/is beter dan eē
oudt Koninc/ die een dwaes is/eñ en weet
hem niet voor te sien.
14 f Eener coemt wt der ghevanckenisse ten
Koninckrijcke/ g ende een ander die in synē
Koninckrijcke ghebooren is/ verarmt:
15 Ende ick sach/ dat alle de h leuendigen on-
der der Sonnen/wandelen by eenen anderē
kinde/dat in des ghenes stede sal opkomē.
16 Ende des Volcks/ dat voor hem henen
ginck/was gheen eynde/eñ des dat hem na
ginck:ende en werden syner doch niet vro-
lick : dat is oock ymmer ydelheyt ende een
iammer.
17 *Bewaert uwen voet / wanneer ghy ten
Huyse Gods gaet/i ende k† koemt dat ghy
hoort:dat is beter dan der Dwasen Offer:
want sy en l† weten niet wat sy quaets doē

Dat v Capittel.

1. Met God salmen niet lichtueerdich
spreken/noch hem belouen/7. onbillickheyt
is vele inden lande/ende wort dannoch be-
houden. 9. Ghierichheyt is onuersaetlick/
12. ende brenghet somwijlen met grooter
moeyte/groote schade/ 17. Zijns arbeydts
ende goedts/ met gherustichheyt ghenieten/
is een gaue Gods.

1 WEest niet snel met uwen monde/ ende
laet v herte niet haesten/wat te sprekē
voor Gode:want God is indē Hemel/
eñ ghy op Aerdē/a daerom laet uwer woor
den weynich zijn.
2 Want waer vele sorghen is/daer comen
droomen:ende waer vele woordē zijn/daer
hoortmen den Sotten.
3 b Wanneer ghy Gode uwe ghelofte doet/
so vertreckt het niet te houdē:want hy heeft
gheen welbehagen aen den Sottē:wat ghy
belooft/ dat houdt.
4 Het is beter dat ghy niets belooft/dā dat
ghy niet houdet/wat ghy ghelooft.
5 d Laet het uwen monde niet toe/dat hy v
vleesch verleyde:ende spreect niet voor den
Engel/Ick ben donschuldich:God mochte
toornich wordē op uwe stemme/eñ verder-
uen alle wercken uwer handen.
6 Waer vele droomē zijn/daer is ydelheydt
ende vele woorden:doch vreest ghy God.
7 e Siet ghy den armen onrecht doen/ ende

vyant is doch selfs een dwaes/ die niets eñ dan dat hy hem selfs vā hare m[illegible] ryt/daer[illegible] is het doch een ellēdich wesen op Aerden.
d Psa.37.16 Prouer.15.16 ende 16.8
Syr.29.30. 1.Timo.6.8
e† An. Wat is van den mensche die alleen is eñ en heeft geē tweede part.
f Gen.41.14. 40.
1.Sam 16.13
1.Reg.12.19.
2.Par.33.11
g 2.Re.25.7
h Leuendigē heet Salomo/ die daer heerlic leuē op Aerden: als by haue eñ andere[illegible] grooter pracht/ghe-lijck als wa-re het leuen eñ de werelt haer eygen.
i 1.Sa.15.22 Hose.6.7.
k† An. want hy nadert hem te hoo-ren:brenget niet Offer als de dwa-sen/die daer niet en weetē wat brecht ghedaen is.
l† An. en kē-nen niet dāt dat aenghe-naem is.
a Psal.115.3. Matth.6.7 Jacob.1.19
b Deu.23.21 Baruc.6.34 Psalm 76.11
c Dat is/ver-dedicht uwe verleydinge niet als de valsche Gee-stē eñ Droo-meren doen/ Engel heet hier/de Prie-sters ende Leeraers.
e Eccle.4.1 Habac.1.2

Of/ wech-
geen:
g† An. so dy
ghy denckẽ
oudet/ dat
God sulcks
niet weet ẽn
soude:want
sulcken Ge-
welt daerder
heeft zijn O-
uerste die
neerstelic be
dencke: wat
hy doet. Eñ
daer zijn an
der Ouerste
ouer die bey
de. Eñ bouẽ
die op der
gantscher
Aerdẽ: is diẽ
Koninc /die
hem te bye-
den houdt
met synẽ ar-
beydt.
h Dz is/ hy
heerschet o-
uer alle dinc
eñ handha-
uet het lãt/
dat het niet
en vervalle
eñ verwoe-
ste:dweic dã
eens Koninck
Ampt ende
name is.
* Arbeyt is
goet eñ ge-
sont: gieric-
heyt bederft
lijf eñ ziele.
Spra.31.1.3.
i Iiob.20.20
k† An. Rijck
dom koemt
om/ door
boosen han-
del.
l Iiob.1.21.
1. Timo.6.7
m Eccle.1.16
ende 2.24.
ende 3.22
ende 8.15.
1. Timo.4.1
2. Timo.3.4
a Danie.5.1
b Dat is/
dies mẽ geer
neloos is/ eñ
syne begra-
nemisse niet
eerlick en
maeckt.
c† And. Hy
heeft de Sõ
ne noyt ghe
sien/ende en
weet niets:
noch heeft
sy meer ru-
ste dan de
ghene.
d† An. synẽ
monde/ of
van wegen
sijns monts

recht eñ gerechticheyt inden lande f wech-
ruckẽ: so verwondert v des g† voornemẽs
niet: want daer is noch een hooger hoeder
ouer den hoogen eñ daer zijn noch hooger
ouer die beyden.
8 Daerenbouen is noch de Koninck in den
gantschen lande, h het velde te bouwen.
9 Wie ghelt lief heeft/ die wort des gelden
nemmermeer sat: eñ wie Rijcdom lief heeft
die sal daer geen nutticheyt van hebbẽ. dat
is oock ydelheyt.
10 Wat waer veel goets is/ daer zijn vele die
het eten: eñ wat batet het diẽ, die het heeft
dan dat hy het met den ooghen aensiet?
11 * Wie arbeydet dien is dẽ slaep soete, hy
hebbe weynich oft vele gegeten: i daerente
ghen de ouervloedicheyt des Rijcken/ laet
hem niet slapen.
12 Dat is eẽ boose Plage, die ick sach onder
der Sonnen: Rijcdom bewaren ter schade/
diens/ dien heeft.
13 Want de k† Rijcke coemt om met grooten
iammer: ende so hy eenen sone gegenereert
heeft/ dien blijft niets inder handt.
14 l Gelijck als hy is naeckt van zijns moe-
ders lijne gecomen/ so vaert hy weder henẽ
als hy gecomen is, eñ neemt niets met hem
van synen arbeyt in syner handt/ wanneer
hy henen vaert.
15 Dat is eẽ boose Plage, dat hy henẽ vaert
als hy gecomen is: wat helpet hem dã, dat
hy inden windt ghearbeyt heeft?
16 Alle zijn leefdage heeft hy in duysterẽ ge-
geten, ende in grooten onmoet/ ende cranc
heydt ende treuricheydt.
17 m So sie ick dat nu voor goet aen/ dat het
fijn zy/ wanneermen eet eñ drinct/ eñ goets
moets is in allen arbeyt, die eẽ doet onder
der Sonnen / alle zijn leefdaghe / die hem
God gheeft: want dat is zijn deel.
18 Want welckẽ mensche God rijckdom/ eñ
goeden, ende gewelt geeft/ dat hy daer van
eet eñ drinckt voor zijn deel/ ende vrolick is
in synen arbeyt, dat is een gaue Gods.
19 Want die gedenct niet veel aen het ellen-
dich leuen/ dewijle dat God zijn herte met
vreuchden veruult.

Dat vj. Capittel.

1. Der Gierigen Rijcke quale eñ plage.

1 DAer is een ongheluck/ dat ick sach on-
der der Sonnen/ ende is ghemeyn by
den menschen.
2 a Een dien God rijckdom/ goederen eñ ee
re gegeuen heeft/ ende hem niets onbreect/
dat zijn herte begeert: ende God hem doch
gheen macht gheeft des seluen te genieten/
maer een ander verteert het: dat is ydelheit
ende een boose plaghe.
3 Wanneer hy alreede hondert kinderẽ ge-
nereert eñ hadde sulck een lanck leuen/ dat
hy vele Jaren ouerleefde: eñ zijn ziele versa
dichde haer doch des goets niet/ eñ bleue
b sonder graf: van dien spreke ick dat een
ontijdighe gheboorte beter zy, dan hy.
4 Want in ydelheyt comt hy/ ende vaert in-
der duysternissen henen/ eñ syne name blijft
inder duysternisse bedeckt.
5 c† Hy en wort der Sonnen niet vrolick/ eñ
weet gheen ruste noch hier noch daer.
6 Wanneer hy oock twee duysent, Jaer leef
de / so heeft hy doch nemmermeer eenen
goeden moet, coemt niet alle dinck aen een
plaetse?
7 Eenen yegelicken mensche is arbeyt op-
geleyt/ na d† syner mate/ doch het herte laẽ
niet daer by blijuen.
8 e Want wat richtet een wijs man meer
wt/ dan een Sot? wat onderstaet hem de
Arme/ dat hy onder den f leuendighen wil
zijn:
9 Het is beter het tegenwoordige goet g† ge
bruycken/ als na anderen gedencken: dat is
oock ydelheyt ende iammer.
10 Wat is het, wanneer eener schoon hooch
beroẽt is? so weetmen doch dat hy een men
sche is: ende kan niet twisten met dien dat
hem te machtich is.
11 Want des ydelẽ dinck is te vele: wat heeft
een mensche meer daer van?
12 Want wie weet wat dẽ mensche nut is in
den leuẽ/ so lange als hy leeft in syner ydel-
heyt/ welcke wech vaert als een schaduwe?
of wie wil den mensche segghen / wat h na
hem comen sal/ onder der Sonnen?

Dat vij Capittel

1. Menigherleyleere/ het goede te vol-
ghen/ ende het quade te mijden/

1 EEn a goet geruchte is beter, dan goede
salue: ende den dach des doots is beter/
dan den dach der gheboorten.
2 Het is beter in het b Klaechhuys gaen/ dã
in het Drinckhuys: in genen is het eynde al-
ler menschen c† ende de leuendighe nemet
ter herten.
3 Treurẽ is beter dan lachen: wãt door treu
ren wort het herte ghebetert.
4 Het herte der Wijsen is inden Klaechhuy-
se: eñ het herte der Dwasen/ inden huyse der
vreuchden.
5 b Het is beter het scheldẽ des Wijsen hoo-
ren, dan hooren den sanck der Dwasen.
6 Want het lachen der Dwasen is als het
knetteren der doornen onder den potten: eñ
dat is oock ydelheyt.
7 Een e† wederspannighe maeckt eenen
Wijsen onwillich / ende verderft een mildt
herte.
8 f Het eynde eens dincx is beter dã zijn be-
ghin: een g† ghedueldich gheest is beter/ dan
een hooch gheest.
9 h Weest niet eens snellen gemoets te toor
nen: want de toorne rustet int herte eẽs sot-
ten.
10 Spreect niet: Wat isset/ dat de voorgangẽ
dagen beter waren dan dese? want ghy vra-
ghet sulckes niet wijsselicken.
11 De wijsheyt met eenen erue is goet/ ende
i† helpet / dat hem eener der Sonnen ver-
heughen kan.
12 Want gelijck als de Wijsheyt beschermt/
so beschermt het gelt oock: doch de bekente-
nisse der wijsheyt/ gheeft het leuen dien/ die-
se heeft.
13 Siet aen de Wercken Gods: want wie cã
dat slecht maken/ dat hy kromt?
14 Aenden goeden dage weest goeder dingẽ/
eñ den boosen dach neemt oock voor goet:
want desen schept God neuens genen/ daer
om dat de mensche niet weten sal/ wat toe-
komende is.
15 Allerley hebbe ick gesien/ den tijt ouer my
ner ydelheyt: daer is een Rechtueerdige/ ende
de coemt om in syner ghercchticheydt/ ende
daer is een Godloose/ die leeft lange in sy-
ner boosheyt.
16 k Weest niet al te rechtueerdich/ ende niet
al te wijs, dat ghy v niet en verderuet.
17 Weest niet al te Godloos/ ende en dwaset
niet/ dat ghy niet en steruet te ontijden.
18 Het is goet dat ghy dit vatet, eñ het gene
oock niet wt uwer hant en latet: want wie
God vreest die ontgaet dien alle.
19 l De Wijsheyt sterckt den Wijsen meer/ dã
tien Ghewelдighe die in der Stadt zijn.
21 m Want daer en is gheen mensche op

e Dat is/ sy
zijn beyde
Sotten / de
Wijse eñ de
Sotte: de
Wijse wil
het met sor-
gen wercke-
ten: so meyn
met de Ar-
me/ O ware
ick in diẽ ofs
te desẽ stan-
de hoe syn
soude het
toegaen: Ja
achter-
waerts.
f Dat is/ die
wel leuen eñ
teeren.
g† And. aen-
schouwen.
h Dz is, hoe
zijn doen ge
lucken ende
een eynde
nemen sal.
a Prou. 22.
Canti.1.3
Spra.42.7.
b Dat is/
daer yemãt
doot is.
c† An datmẽ
het zijn leef-
daghe ter
herte neme.
d Prou.27.5
e† An. Wijse
hatet wre-
uel of onbil-
lichept ende
heeft eenen
gruwel aen
dien/ die na
geschenckẽ
staet.
f Dat is/ wã
neer het eyn
de goet is:
so isset alles
goet: beginẽ
nẽ is licht.
g† an. traech
h Mat.5.22
Jacobi.1.19
i† An. is vo
voordeel
diẽ/ die hem
der Sonnen
verheucht.
k Rom.12.20
l 2 Sa.20.16
m 1. Re.8.46
2. Par.6.46
Prou.20.9.
Luc.17.4
1. Joan.1.8

Aerden die wat goedts doet/ ende en son-
dich niet r.
21 n Meent oock niet ter herten alles wat
men seyt/ dat ghy niet hooren moetet/ dat
v/ v knecht vloecket.
22 Want v herte weet wel/ dat ghy anderē
oock dickwils gheuloeckt hebt.
23 Sulcx alles hebbe ick wijsselicken ver-
socht: o ick dachte: Ick wil wijs zijn. doch
sy quam verder van my.
24 Het is verre/ wat sal het zijn? ende is seer
diepe/ wie sal het vinden?
25 Ick keerde mijn herte/ te ondervindē/ eñ
te gronderen ende te soecken Wijsheyt eñ
konst/ te ondersoecken der Godloosē dwaes-
heydt/ ende dwalinghe der Dullen.
26 p Ende vant/ dat sulck een vrouwe/ welc-
kers herte een q nette ende strick is / ende
haere handen banden zijn / bitterer zy dan
de doodt: wie Gode behaecht/ die sal haer
ontkomen: daerentegen de Sondaer wort
door haer gheuanghen.
27 Siet/ dat hebbe ick geuonden / spreeckt
de Prediker/ een na den anderen/ op dat ick
konste ondervinde.
28 Ende mijn ziele soecket noch/ eñ en heeft
se niet geuonden: onder duysent hebbe ick
eenen mensche gheuonden : doch r gheen
Vrouwe en hebbe ick onder dien allen ge-
uonden.
29 Alleene siet dat aen: ick hebbe l gheuon-
den / s dat God den mensche heeft oprech-
tich ghemaeckt: doch sy soecken vele t kon-
sten: * Wie is so wijs? ende wie kan dat wt
legghen?

n Het is een ghemeyn Spreeck woort: Wie geerne veel hoort/ die hoort vele dat hy niet gheerne en hoort.
o Hiob 28.12
p Prou.7.21
q Want G- uerspel verdient den doot/ eñ is des doots schuldich.
r Dat is/ hiertoe en gehoort geē wijsich weemoedich mensche/ maer eens mans ghemoet die sulcx alles wagen/ lydē eñ draghen kan/ als het ghelucat. Doch deselue zijnsel de saem: want wanneer sy hooren dat het niet in haere machten staet/ so worden sy ongewillich/ eñ en willen niets doen: eñ doen sy dannoch wat/ dat niet wel en gelucht/ so worden sy noch onghewilligher: sulcke zijn wyuen ende niet mans.
s Gen.1.27.
t Dat is/ sy willen ete effen/ eñ meynen/ het moet hen wel ghelucken.
* Cap viii. by anderen.
a Dat is/ een schalckheyt inden sin heeft/ of te ghedaen/ die en siet niemande droit noch recht aen: maer de ontschuldighe siet vrolick ende seker.

Dat viij. Capittel.

1. Wel doen en schaemt hem niet. 2. Ghehoorsaemheyt Gods/ ende der Overheyt/ weert der menschen ongheluck/ 11. Vertreckinge straffe/ vermeerdert de boosheyt. 14. Het beste in desē leuē daer doch de Rechtveerdige des Godloosen/ eñ hier teghen de Godloosen des Rechtveerdigen loō draecht/ is zijns arbeydts met vreughden gheniet en. 16. Gods wercken zijn onbevindelick.

1 DE wijsheyt des menschen a verlichtet
zijn aenghesicht: b † wie daerentegen
c ongoedich is/ die wordt ghehaet.
2 Ick houde het woordt des Conincks/ eñ
den Eedt Gods.
3 Haestet niet te gaen van synen aengesich
te ende en blijft niet in een boose sake: wat
hy doet/ wat hem ghelustet.
4 In des Coninckx woort is gewelt: b ende
wie kan tot hem segghen : Wat maeckt ghy?
5 e Wie het Ghebodt houdt / die sal niet
quaets gewaer worden: ende eens Wijsen
herte/ weet tijdt ende wijse.
6 Want een yegelick voornemen/ heeft sy-
nen tijt ende wijse: want des ongeluckx des
menschen/ is veel by hem.
7 Want hy en weet niet wat gheweest is:
ende wie wil hem segghen/ wat noch wor
den sal?
8 f Een mensche en heeft geē macht ouer dē
geest/ den geest te weeren eñ en heeft geene
macht ter tijt des doots/ ende en weert niet
los ghelaten inden strijdt : ende het God-
loos wesen/ en verlost den Godloosen niet.
9 Dat hebbe ick altemael gesien/ ende gaf
mijn herte op alle wercken / die onder der
Sonnen geschiedē: een mensche heerschet
onder wijlen ouer den anderen / tot synen
ongheluck e.
10 g Eñ daer sach ick godloosē/ die begrauē
h waren: die ghegaen waren/ ende ghewan
delt hadden inder Heyligen stede/ ende wa-
ren vergeten inder Stadt/ dat sy so gedaen
hadden: dat is oock ydelheydt.
11 Dewijle dat niet haest geschiet een oor-
deel ouer de boose werckē/ daer door wort
het herte der menschen vol quaet te doen.
12 Wanneer een Sondaer alreede hondert
mael quaet doet/ ende doch lange leeft / so
weet ick doch/ dat het dien welgaen sal/ die
God vreesen / die zijn aenghesicht ontsien.
13 Want het en sal den Godloosen niet wel
gaen/ ende sullen gelijck als een schaduwe/
niet langhe leuen / die haer voor God niet
en vreesen.
14 Daer is een ydelheyt die op Aerden ge-
schiet daer zijn Rechtveerdige / dien gaet
het nupst/ als hadden sy wercken der God-
loosen: ende daer zijn Godloosen/ dien gaet
het nupst als hadden sy wercken der Recht
veerdigē: ick sprack: Dat is ooc ydelheyt.
15 i Daerom loefde ick de vreughde/ dat de
mensche niet beters en heeft onder der
Sonnen/ dan eten ende drinckē/ ende vro-
lick zijn: ende dat hem sulcx geworde van
den arbeyt alle zijn leefdaghe/ die hem God
gheeft onder der Sonnen.
16 Ick gaf mijn herte te weten de wijsheyt/
ende te sien de moyte die op Aerdē geschiet
dat oock eener/ noch dach noch nacht den
slaep en siet/ met synen ooghen.
17 Eñ ick sach alle Wercken Gods: want eē
mensche en kan het weeten niet vinden/ dat
onder der Sonnen geschiet: ende so de mē-
sche meer arbeydt te soecken/ so hy weyni-
gher vindet: wanneer hy alreede spreeckt:
Ick ben wijs/ ende weet het/ so en kan hy
het doch k niet vinden.

Dat ix. Capittel.

1. Gods liefde oft haet/ kannen wt uyterlicken ende verganckelicken dinghen niet speuren/ 4. wat de leuendighe voor voordeel hebben voor de dooden, 7. met vreughde ende danckbaerheydt der gauen Godes ghenieten, is des menschen deel, 11. Wijsheyt gaet bouen macht.

1 WAnt ick hebbe sulcx altemael ter her-
ten genomen/ dat alles te doorgrondē
dat de Rechtveerdighen ende Wijsen
zijn/ eñ hare a † onderdane/ in Gods hant:
doch kennet gheen mensche/ noch de liefde
noch dē haet eenichs/ b † dien hy voor hem
heeft.
2 c Het ontmoet den eenen als dē anderē:
den Rechtveerdighen als den Godloosen:
den goeden/ eñ den reynen/ als dē onreynē:
dien die offert / als dien die niet en offert :
gelijck als het den Goedē gaet/ so gaet het
oock den Sondaer: als het den d † Meyn
eedigen gaet/ so gaet het oock dien/ die dē
Eedt vreest.
3 Dat is een quaet dinck / onder allen dat
onder der Sonnen gheschiedt/ dat het den
eenen gaet als den anderen: daeruan wort
oock het herte der menschen vol quaets/
ende dwaesheyt blijft in hare herten/ haer
leefdaghe: daer na moeten sy sterven.
4 Want by allen leuendighen is/ datmen
wenschet / namelicken Hope: (want een
leuendige Hondt/ is beter dan eenen doodē
Leeuwe.)
5 e Want de leuendige f weten/ dat sy ster-
uen sullen: daerentegen de doodē en weten
niets : sy en verdienen oock niet meer/ wāt
hare ghedachtenisse is vergeten.
6 Datmense niet meer lief en heeft / noch
en haet et noch en benijdet: ende hebbē geen
deel meer op der Wereldt/ in allen dat onder
der Sonnen gheschiedt.
7 So gaet henen / ende eet dyn g Broode

Prou.17.24
b † And. eñ de kracht zijns aengesichts wort verandert.
c Of/ wreuelich/ of/ vreck.
d Hiob 9.12.
e Leuit.18.5.
f Hiob 14.5.
g Psa.37.20
h † An. waren/ dat sy weder quamen: eñ die gewandelt hadden in heyliger stede/ dat die verghetē werden inder Stadt/ daer sy so recht in ghedaen hadden/ etc.
i Eccl.2.24 ende 3.23. ende 5.17.
k Dat is/ hy meynet wel te treffen/ maer het lept doch altemael aent gelucken.
a † And. knechten.
b † An. dat
c Hiob.9.22 Eccle.2.14.
d † And. Swerendet
e Gen.3.19 Psal.89.49 Heb.9.27.
f Dat is/ Sy mogen gebeteret worden/ eñ voor den doot verschricken: maer de dooden en voelens

met niet

met vreuchden / drinckt uwen Wijn met
goeden moet: want u werck behaecht Go
de wel.
8 Laet uwe kleederen allewege wit zijn / g
en laet uwe hoofde Salue niet ontbreke.
9 h Ghebruyckt des leuens met uwe Wij-
ue / die ghy lief hebt / so lange als ghy het
ydel leuen hebt / dat u God onder de Son-
nen ghegeuen heeft / so lange als u ydel le
uen duert: want dat is u deel in den leuen /
ende in uwen arbeyt / dien ghy doet onder
der Sonnen.
10 Alles wat u voor de hant koemt te doe /
dat doet flucx: want inder Hellen daer ghy
henen varet / is noch werc / kunst vernuft /
noch wijsheydt.
11 Ick wende my / en sach hoe het onder der
Sonnen toegaet / i dat ten loopen niet en helpt
snelle zijn / ten strijde en helpt niet, sterc zijn /
ter neeringe en helpt niet / geschickt zijn: ten
rijckdom en helpt niet / kloeck zijn: dat een
aengenaem zy / daer en helpet niet toe / dat
sy een dinck wel kan: maer het leyt alte-
mael aen den tydt ende den ghelucke.
12 k Oock en weet de mensche niet syne tijt:
maer gelijck als de Visschen geuangen wor
den met eenen schadelicken l † Hame ende
gelijck als de Vogelen met eenen strick ge
uangen worden: so worden oock de men-
schen verucket ter booser tijdt / wanneer sy
onuersiens ouer haer koemt.
13 Ick hebbe oock dese wijsheydt ghesien
onder der Sonnen / die my groot docht.
14 Dat daer een kleyne Stadt was / ende
weynich lieden daerinne: ende daer quam
een groot Koninck / ende beleyde se / ende
bouwede groote Bolwercken daer rondt-
omme henen.
15 Ende een arm wijs man wert daer inne
ghevonden / die de selue Stadt door zijn
wijsheyt konde verlossen: en geen mensche
en ghedachte desseluen armen mans.
16 Doe sprack ick: m Wijsheydt is beter
dan sterckheyt. n noch werdt des Armen
wijsheydt verachtet / ende syne woorden
niet gheluystert.
17 Dat maket: Der Wijsen woorden gel-
den meer by den Stillen / dan der Heeren
schreyen by den Dwasen.
18 o Want Wijsheyt is beter dan Harnasch:
doch een eenich p Boeue / verderft veel
goets.

Dat x. Capittel.

1. Menigerley wijse Spreucken / ende
profijtelicken Leeringen.

1 Also a ! verderuen de schadelicke Vlie-
gen / goede Salue: daeromme is onder
wylen dwaesheyt beter / dan wijsheyt
ende eere.
2 Want des Wijsen herte is te syner rech-
ter zijden: daerentegen des Sotten herte /
is te syner slincker zijden.
3 Oock hoewel dat de Dwaes selue
dwaesachtich is in synen doe / noch houdt
hy alle man voor eenen dwase.
4 b Daerom wanneer eens Geweldigen c
trotzen teghen dynen wille voortgaet so en
laet u niet vertoornen: want toegeuen d
stillet groot ongheluck.
5 † Daer is een ongheluck dat ick sach
onder der Sonnen: namelicken / onuer-
stant / dat e † onder den Gheweldighen
ghemeyn is.
6 Dat een Dwaes sitt in grooter weer-
dicheyt / en de Rijcken hier beneden sitten.
7 f Ick sach Knechten op Peerden / ende
Vorsten te voete gaen / als Knechten.
8 g Doch wie eenen kuyle maeckt / die sal
daer selue in vallen: en wie den tuyn ver-
scheurt / dien sal een Slanghe steken.
9 Wie Steenen wech h weutelt / die sal
daer moeyte mede hebben: en wie houdt
kliest / die sal daeruan verseericht worden.
10 Wanneer een yser stomp wort / en ander
snede ongheslepen blijft / so moet men het
met macht weder scherpen: also i volget
oock wijsheyt den vlijte.
11 Een * Wasscher is niet beter dan een
Slanghe / die onbeswooren steeckt.
12 De woorden wt den monde eens Wijsen /
zijn lieffelick: daerenteghen des Dwasen
lippen verslinden hem seluen.
13 Het beginsel syner woorden is dwaesheyt
ende het eynde is schadelicke dwaesheyt.
14 Een Dwaes maeckt vele woorden: want
de mensche en weet k niet wat gheweest
is: ende wie wil hem seggen / wat na hem
worden sal?
15 Den arbeyt der Dwasen wort hem suer:
dewijle men niet en weet in de Stadt te
gaen.
16 l Wee u Landt / wiens Koninck een kindt
is / ende wiens Vorsten vroech eten.
17 m Wel u Landt / diens Koninck edel is /
ende diens Vorsten ter rechter tijt eten /
ter sterckte ende niet ter lust.
18 (Want door luyheyt sincken de balcken /
ende door traghe handen / wordt het huys
lekende.)
19 Dat maeckt het / sy maken broot ten
lachen / en n den Wijn moet de o leuendige
verheugen / en het gelt moet hen alle dinck
te weghe brengen.
20 Vloeckt den Koninck niet in uwer herten /
ende vloeckt den Rijcken niet in uwer slaep
kamer: want de Vogelen des Hemels voe-
ren de stemme wech / ende die daer vederen
hebben / seggent na.

Dat xj. Capittel.

1. Hier zijn oock vele wijse Spreucken /
ende nutte leeringhen.

1 Laet a u Broodt ouer het b † water
c varen / so suldy het vinden op langhe
tijdt.
2 b Deylt wt onder seuen en onder achte:
want ghy weet niet / wat voor ongheluck
op Aerden komen sal.
3 Wanneer de Wolcken vol zijn / so gheuen
sy reghen op de Aerde: ende wanneer den
boom valt / hy valle teghent Zuyden ofte
tegent Noorden / na welcker plaetse hy valt /
daer sal hy liggen.
4 Wie op den wint achtet / die en saeyt niet:
ende wie op de Wolcken siet / die en e †
maeyet niet.
5 f Ghelijck als ghy niet en weet den wech
des Windts / en hoe de beenen in Moeders
lijue bereyt worden: also en kondy oock
Gods Werck niet g weten / dat hy doet oueral.
6 Vroech saeyet u zaedt / en uwe hant late
des auondts niet af: want ghy en weet
niet / of dit ofte dat wel gheraken sal /
ende of het alle beyde wel gheraeckte / so
ware het dies te beter.
7 Het licht is soete / en den oogen lieffelick /
de Sonne te sien.
8 Wanneer een mensche langhen tijdt leef
de / en is vrolick in allen dingen / g so ghe-
dencket hy doch sijns der boosen daghen /
dat hare so vele is: want alles wat hem
ghesciedt is / dat is ydelheydt.
9 * So verheucht u Jonghelinck in uwer
ieucht / en laet u herte h goeder dingen zijn /
in uwer ieucht: doet wat uwer herten
lustet / ende uwen oogen behaget / en weet /
dat u God om dit alles sal voor het Ghe-
richte voeren.

g Mat. 6. 17
h Pro. 5. 15 Deut. 24. 5.
i 1. Sam 2. 18
k Luc. 12. 20
l † Of, Angel
† Anders Visch gare.
m Pro. 6. 7.
n 1. Reg 22. 24.
o Sapi. 6. 1
p Dat is een Boeue verderft somtydts een gantsch Lant met synen boosen raet en gelt meer dan een warachtighe met synen goeden raet.
a † Anders Doode vliegen maken een welriekende salue verdroefen en stincken-de: so doet ooc een kleyne dwaesheyt dien / die anders om syner wijsheit en heerlichz wille hooge gheroemt wordt.
b Rom. 12. 19
c Of, stouteren.
d Dat is / verhooren / en gaë laten.
. dat het hem selue stillet / is groote konst ende deucht.
† Cap. x. Luth.
e † An. vande herkoemt.
f Pro. 17. 2.
g Psal. 7. 16 ende 9. 16. ende 35. 8. Pro. 26. 27. ende 28. 2. Syra. 27. 29 ende 28. 1. Susan. 62. Dan. 6. 24. 1. Hester 7. 10

h Dat is / Nieuw Regiment maken / streckt ten laetsten gantsch seer: want den gemeynen hoop heer Omnes, is ongebandich en onbestadich.
i An. salmen het wel ende schickelick wtrichten / dat is in wijsheydt ghelegen.
* Dat is / onnut schampschietende klappaert.
k Dat is / hy en ghedenct niet hoe het te vooren anderen gegaen is: hy vaert altoos voort / en en weet doch niet wat het voor eenen wtganc hebben sal.
l Esaie. 3. 4.
m Pro. 38. 12
n Psal. 104. 15 Syrach. 32. 7
o Dat zijn / die in suysen leuen / ende met vrucht den teeren.
a Luc. 14. 12.
b † Anders Waterighe aengesichte.
c Dat is / Geeft vrij wech pegelicken / wat ghy vermueght: want den tijdt mochte kamen / ghy dedet het geerne / ende sult het niet doen konnen.
d Tobi. 14. 5.
e † An. aruet.
f Joan. 3. 8.
g Syra. 11. 10
* Cap. xij. Luth.
h Dat is / goets moets / vrolick.

m Cap. xij. 10 Pagn. Muns. — m Laetet u de treurichept wt uwer herten/
eñ neemt het quaetde van uwen lijue: want
de kintshept ende ieucht is ydelhept.

n Spr. xx. 22 — a Mat. 24. 10 Johel 2. 9 ende 3. 15

Dat xij. Capittel.

1. Summa ende besluyt deses Boecks/
Niets is vaste noch gheduerich/ dan alleē
God/ ende zijn Gherichte voorgaens van
ieucht op voor ooghen hebben.

Met dese ghebroken woordē beschrijft hi het onderdom eens menschen: wanneer de handen beuen/ de beenen haer krommen/ de oogen doncker worden/ de tanden niet wel malen/ de hayren grauwe worden/ ende de schouderen haer buckē/ de ooren hardt gen eñ doof worden etc. — b Of heusch.

1 Ghedenct aen uwen Schepper in uwer
ieucht/ eer dan de boose daghen comē/
ende de Jaren daertoe treden/ wanneer
ghy sult segghen: Sy en behagen my
niet.
2 a Eer dan de Sonne eñ het Licht/ de Mane
ende de Sterren duyster worden/ eñ de
Wolcken weder comen na den reghen.
3 Te dier tijt/ wanneer de Wachters inden
huyse beuen/ eñ de Sterckē haer crommē/
ende de Mulders ledich staen/ dat harer so
weynich gheworden is/ ende de ghesichten
duyster worden door de venisteren.
4 Eñ de Deuren op der straten toegesloten
wordē/ dat de stemme des Mulderschen b
lijselick wert/ eñ opwaket wanneer de Vogel
singet/ eñ alle Dochteren des gesanchs
haer bucken.
5 Dat hem oock de Hoogen vreesen eñ ontsien
op den weghe: wanneer den Amandelboom
bloeyt/ ende de Sprinckhane beladē
wort/ ende alle wellust ophoudt (want de
mensche vaert henen daer hy ewich blijft/
ende de klagers gaen rontom henen op der
strate.
6 Eer dan de silverē Strick wech come/ eñ
de gulden Bornspronck verloope/ ende den
Eemer welcke aen den Bornput: ende het
Radt verbreke aenden Bornput.
c Eccle. 3. 20 Gen. 3. 19 — 7 c Wāt het stof moet weder tot Aerde comen/
als het geweest is: ende den geest weder
tot Gode/ dien ghegheuen heeft.
d Eccle. 1. 2 — 8 d Alle dinck is gansch ydel/ sprac de Prediker/
gantsch ydel.
9 Deselue Prediker en was niet alleē wijs/
maer leerde oock den volcke goede leere/ eñ
e 1. Re. 4. 32 — merckte ende ondergrondede/ e ende maecte
veel Spreucken.
10 Hy sochte dat hy vonde aēgename woorden/
eñ schreef recht de woorden der Waerhept.
f Heb. 4. 12 — 11 f Dese woorden der Wijsen/ zijn Spiessē/
ende Naghelen/ gescreuen door den Meester
der Ghemepnten/ ende van eenen Herder
ghegheuen.
12 Hoedt u mijn Sone/ voor anderen meer:
want vele Boecken/ makens/ en is gheen
eynde/ ende vele prediken maect het lichaē
g Apo. 14. 7 — moede.
4. Esd. 16. 68 — 13 Laet ons de Hooftsumme aller leere hooren:
g Vreest God/ h eñ hout syne Geboden:
h Mat. 19. 17 i Mat. 12. 36 — want dat behoort allen menschen toe.
Roma. 14. 10 — 14 i Want God sal alle werck voor Tgerichte
2. Cor. 5. 10 — brengen/ k dat verborgen is/ het sy goet
k 1. Cor. 4. 5 — ofte quaet.

Argument.

Canticum Cāticorum. Cap. 8. — Het derde boeck is ghenaemt Canticum
Canticorum/ ende is niet anders dan Allegorien.
Want door ghelijckenissen ende
figuraete/ ende oneyghen redenen/ bewijst hy
wat grooter goet het zy/ met God vereenicht
te syne/ het welcke warachtichlick het opperste
goet is. God wort daer als een Bruydegō
voor ghestelt/ ende de Gheloouige ziele als eē
Bruydt. Daer wort dickmael gesproken van
minne/ van omhelsinghe/ van kussen/ van
schoonhept. Daermede heeft Salomo willen
afmalen ende voor oogen stellen/ de aert/ nature
behaechlichept ende cracht der liefde/
ende eenichept/ die de Gheloouighe ziele met
haren God heeft. Also heeft de Godlicke goethept
willē met ons babbelen/ dat is/ haer vriendelick
toe voeghen/ om met ons te spreken: de
wijle onder den menschen geen soeter/ krachtigher/
noch wonderlicker dinck en is dan de
liefde. Daerom en sal niemant hier yet bedencken/
dat onreyn of oncuysch sy. Het zijn
hier alle goede heylighe/ reyne ende kuysche
dinghen. Dit boeck is ghenaemt Canticum
Canticorum/ dat is/ het Liedt der Liederen/
ghelijck ofmen seyde/ dat allerhoochste ende
wtnemenste Liet. Want als de Hebreen
willen een wtnemende dinck beduyden/
so dobbelen sy het
woordt. Also segghen sy/
het Heylighe der Heylighen/
dat is het
Alderheylichste.

Het Hooghe Liet Salomonis.

Dat Eerste Capittel.

1 Een al hooghe Liedt Salomonis. — a † An. ouerschoon ende hubsch.
2 Hy kusse my met den kusse zijns Monts: want uwe
Borsten zijn lieffelicker dan Wijn.
3 Daermen uwe goede Salue riecke: b uwē Name is een
wtghescudde Salue/ daerom hebben u — b Eccle. 7. 2 Prouer. 22. 2
de Maechden lief. — Spr. 42. 1
4 Trecke my u na/ so loopen wy: de Coninc
voerde my in syne camer/ wy verheugē ons/
ende zijn vrolick ouer u: wy ghedencken aen
uwe Borstē/ meer dan aen dē Wijn. de Vromen
hebben u lief.
5 Ick ben swart/ doch geheel lieffelick/ ghy
Dochteren Jerusalē/ als de Huttē c Kedar/ — c Gen. 25. 13
als d de Tapijten Salomo. — d 2. Par. 3. 14
6 Siet my niet aē/ dat ick so swart bē: e wāt — e Apoc. 7. 16
de Sonne heeft my so verbrant: myner moeder — Psalm. 121. 6
kinderen toornen met my: men heeft my
tot eener Hoederinne der Wijnbergen ghesettet/
doch mynē Wijnberch diē ick hadde/
hebbe ick niet behoedt.
7 Segghet my aen ghy/ dien mijn ziele lief
heeft/ waer ghy weydet/ waer ghy rustet in
den Middage? dat ick niet f† henen eñ herwaerts
gaen moet by den kudden uwer gesellen. — f† An. schōne henen eñ her gaē/ als een verhulde/ by/ etcet.
8 Kendy u niet ghy schoonste onder dē Wijuen?
so gaet henen wt op de voetsporen der
Schapen/ ende weydet uwe Bocken by de
Herders huysen.
9 Ick ghelijcke u myne Vriendinne/ mynen
reysighen ghetuyghe/ aenden Wagen Pharao.
10 Uwe Wangen staen lieffelick indē Spanghen/
ende uwen Hals inde Ketenen.
11 Wy willen u gulden Spanghen maken/
met silueren puckelen.
12 Doe de Coninck g† hem herwaerts wende/ — g † An. in syner Sitten was.
gaf mynen Nardus synen reuck.
13 Mijn Vrient is my een bundelken Myrrhen/
dat tusschen mynen Borsten hangt.
14 Mijn Vrient is my eē Druyue h† Copher/ — h † An. Campher. of/ vā Cypro.
inden Wijngaerden tot Engeddi.
15 i Siet mijn Vriendinne/ ghy zijt schoone/ — i Cant. 6. 4
schoone sydy: k uwe oogen zijn als Duyuen — k Cant. 5. 12
ooghen.
16 Siet mijn Vrient/ ghy zijt schoone/ eñ lieffelick:
onse bedde groenet.

17 Onser huysen balcken zijn Cederen/onse
l† And. Ol- latten l† Cypressen,
nen.

Wat ij. Capittel.

a† An. Lelie 1 IK ben een a† Bloeme te Saron/ende een
inde velde/ Roose int Dal.
2 Als een Roose onder den doornẽ. so is
mijn Vriendinne onder den Dochteren.
3 Als eenẽ Appelboõ onder de wilde Boo-
men/so is mijn Vrient onder den sonen: ick
sitte onder de schaduwe diens ick begeere/
b Ps.119.103 b ende syne vrucht is mijner kelen soete.
4 Hy voert my inden Wijnkelder/eñ de lief
de is zijn Baniere ouer my.
c† And. Om 5 c† Hy verquickt my met bloemen/ eñ laeft
legt my m3 my met appelen: want ick ben cranck van
wijnuaten liefde.
aen Druyuẽ 6 d Zijn slincke hant leyt onder mijnẽ hooft
eñ omsettet de/ende zijn rechter hant omhelst my.
my etce. 7 e Ick besweere v/ghy Dochteren Jerusa-
d Canti.8.3 lẽs/by dẽ Rheen ofte by den Hinden op dẽ
e Cantic.3.5 Velde/dat ghy mijn Vriendinne niet op en
ende 8.4. weckt/noch op en f stuert/tot dat het haer
f Of/oppor- selue behaecht.
ret. 8 Dat is de stemme mijns Vrients: siet/hy
coẽt/ende huppelt op de Bergen/eñ springet
op de kleyne Berghen.
9 Mijn Vrient is ghelijck een Rhee of een
ionck Herte: siet/hy staet achter onsẽ wãdt/
ende siet door de veinsteren/ende kijckt door
de tralien.
10 Mijn Vrient antwoordet/eñ spreect tot
my: Staet op mijn Vriendinne mijn Schoo
ne//ende koemt herwaerts.
11 Want siet de Winter is vergaughen/den
reghen is wech/ende daerhenen.
12 De Bloemẽ zijn voortgecomen indẽ lan-
g† an. Sãg- de/de g† Meytijt is daerby gecomen ende
tijde. de Torteldnyue laet haer hooren in onsen
Lande.
13 De Vijgeboom heeft cnoppen gecregen/
h de Wijnstocken hebben oogen gewonnẽ/
h Cant.7.10 eñ geuen haren reuck: staet op mijn Vrien-
dinne/ ende koemt/ mijn Schoone/ koemt
herwaerts.
14 Mijn Duyue indẽ Rotsholẽ/indẽ i† steen
i† And. gatẽ scheuren: vertoont my v Gestalte/laet my
der trappẽ: hooren v stemme: want v stemme is soete/
ende v Ghestalte lieffelick.
15 Vanghet ons de Vossen/de kleyne Vos-
k Psa.80.14. sen/ k die de Wijnberghen verderuen: want
onse Wijnberghen hebben ooghen gewon-
nen.
16 Mijn Vrient is myne/ende ick ben syne/
l† An. lelien die onder den l† Roosen weydet.
17 Tot dat den dach coẽt wait/ende de scha
duwen wijckẽ: keert om/ wort als een Rhee
mijn Vrient/ofte als een ionck Herte/op dẽ
Scheydberghen.

Wat iij. Capittel.

1 IK sochte des nachts in mijn bedde/dien
a Cant.5.6. mijn ziele lief heeft: a ick sochte hem/doch
ick en vant hem niet.
2 Ick wil opstaen/eñ inder Stadt omme-
gaẽ/op de wijcken ende straten/eñ soecken
diẽ mijn ziele lief heeft: ick sochte hem/doch
ick en vandt hem niet.
3 Het vonden my de Wachters /die inder
Stadt omgaen: hebt ghy niet ghesien dien
mijn ziele lief heeft.
4 Doe ick een weynich van voorby quam/
daer vant ick/dien mijn ziele lief heeft: ick
houde hem/ eñ en wil hem niet verlatẽ/tot
dat ick hem brenge in myner moeders huys/
in mijns moeders camer.
b Canti.2.7 5 b Ick besweere v/ghy Dochteren Jerusa-
ende 8.4. lems / by den Rheen ofte Hinden op den
Velde/ dat ghy mijn Vriendinne niet op en
c Of/oppor- weckt/noch c opsturet/tot dat het haer selfs
ret. lustet.

6 Wie is die/die daer opgaet wt der Woe-
stijne/als eenen rechten roock/als een ghe-
roock van Myrrhen/Wieroock/eñ allerley
puluer eens Apotekers.
7 Siet/rondtomme het bedde Salomons/
staen tsestich Stercke/ wt den Stercken in
Jsrael.
8 Sy houdẽ alle sweerden/eñ zijn geschickt
te strijdẽ: elck heeft zijn sweert aẽ syner heu-
pen/om der vreesen wille inder nacht.
9 De Koninc Salomo liet hem een d† Bed- d† An. Pa
stede maken/van den houte wt Libanon. leys.
10 Derseluer e Calumnẽ waren siluerẽ/f† het e Of/Pilarẽ
Voordeck gulden/het Gesitte purpuren/dẽ f† An. vloer
Bodem midden inne was lieffelick gepla- gulden/ het
uept/om der Dochter wille te Jerusalem. ghehemelte
11 Gaet wt/ende schouwet aẽ/ghy Dochte- purperen/in
ren Zion/dẽ Coninck Salomo inder Kroo- wendich int
ne/daer mede hem zijn Moeder ghekroont midden/is
heeft/aenden dage syner Hoochtijt/ende aẽ het beleydt
den dag he der vreuchden zijns herten. met liefde
der Dochte
ren tot etc.

Wat iiij. Capittel

1 SIet/mijn Vriendinne/ ghy zijt schoone/
siet/schoone zijdy: uwe Ooghen zijn als:
Duyuen oogen/tusschen uwe a vlechten
b v hayr is/als de Geytenschare/die ꝛt be- a Hy meynt
schoren zijn op den Berghe Gilead. de hayrtuy-
2 b Uwe Tanden zijn als de Kudde met be- ten/ welcke
sneden wolle/die wt der Waschstedẽ comẽ/ na der na-
die alte mael Tweelingen draghen/eñ ghee- tuerlicker
ne onder hen is onvruchtbaer. oude/wyse/
3 Uwe Lippen zijn als een Roosenverwich ongheuloch
snoer/eñ uwe reden lieffelick: uwe Wangen ten ende te
zijn als e t het afsnijtsel aende Granaetappel/ rugge gesla-
tusschen uwe vlechten. gen indẽ wijs
4 Uwẽ Hals is als den Torẽ Dauids/met beelden seer
Borstweeren ghebouwet/ daer aen duysent wel staen:
Schilden hangen/eñ allerley wapenen der wanneer sy
Stercken. met vollen
5 f Uwe twee Borsten zijn als twee ionghe aengesichte/
Rhee Tweelingen/ die onder de g† Roosen eñ rootachti
weyden. ge wangen
6 Tot dat den dach koelt wert/eñ de schadu daer wt sien/
we wijcke: ick wil ten Myrrhenberge gaẽ/ eñ de hayrẽ
ende ten Wieroocxberchskens. te beydẽ zij-
7 Ghy zijt aller dingen schoone/mijn Vrien den daer af
dinne/ende daer is gheen vlecke aen v. hangẽ/ouer
8 Comt myne Bruydt van Libanon/ comt de oore eñ
van Libanon: gaet henẽ in/treet herwaerts schouderen.
vander hoochte Amana /vander hoochte b Cant.5.6.
Senir ende Hermon: vanden wooninghen c† An. daer
der Leeuwen / vanden berghen der h† Leo- glinsterẽ op
parden. den etce.
9 Ghy hebt my het herte genomẽ/mijn Su- d Canti.6.6
ster/lieue Bruydt/met uwe ooghen eene/ende e† And. een
met uwer halsketen eene. stuck.
10 Hoe schoone zijn uwe Borsten/ mijn Su- f Cant.7.3.
ster/lieue Bruydt: uwe Borstẽ zijn lieffelicker g† an. lelien
dan Wijn / eñ den reuck uwer Salue ouer- h† Anders/
treedt alle kruyden Parden.
11 Uwe Lippen/mijn Bruydt/zijn als druppẽ
de Heunichseem: Heunich eñ Melck is on-
der uwer tongen/ eñ uwer cleederen reuck/
is als den reuck Libanon.
12 Mijn Suster/lieue Bruydt/ghy zijt eenen
besloten Hof/een besloten Bornsprinck/
eenen versegheldn Bornput.
13 Uwe Vrucht is als eenẽ Lusthof van Gra
naetappelen met edele vruchten / Cyperen
met Nardus.
14 Nardus met Saffraen Kalmus/ende Ka
neel/met allerley Boomen des Wieroocx;
Myrrhen ende Aloes met allen bestẽ cruy-
den.
15 Als een Hoffonteyne / als een Fonteyne
leuendiger wateren/die van Libanon vlie-
ten.
16 Staet op Noordenwint/ende come Zuy-

i Cap. v. Vagn. Sntij.

denwint/ende waeyt door mynen Hof dat
syne kruyden druppen: i mÿn Vrient kome
in synen Hof/ende ete zÿn edele vruchten.

Dat v. Capittel.

1 Ick kome mÿn Suster/ lieve Bruydt / in
mynẽ Hof: ick hebbe mÿn Myrrhe met
tsamen mynen kruyden afghebroken ick
hebbe mÿns Zeems met mynen Heunich
gegeten/ick hebbe mÿns Wÿns met mÿn
Melck ghedroncken: etet myne Liéven/
ende drincket myne Vrienden / ende wor=
det droncken.
2 Ick slape/doch mÿn herte waeckt: daer
is de stemme mÿns Vriendts/die aenklop
pet/ Doet my op / lieve Vriendinne / mÿn
suster/mÿn Duyve/mÿn Vrom : wãt mÿn
hooft is vol dauws/ende myne hayren vol
nachts druppelen.
3 Ick hebbe mynen rock wtgetogen hoe
sal ick hem weder aentrecken? ick hebbe
myne voeten gewasschen/ hoe sal ickse we
der besoedelen?
4 Doch mÿn Vrient steeckt zÿn hant door
een hol/ende mÿn lÿf beeft daer voor.
5 Doe stont ick op/dat ick mynẽ Vriende
op dede: myne handen druppen met Myr
rhen/ ende Myrrhen liepen over myne
vingheren/ aen den grendel aenden slote.
6 Ende doe ick mynen Vrient opgedaen
hadde/ was hy wech ende henẽ gegaẽ: doe
ginck mÿn ziele daer wt na synen woorde:
a ick sochte hem/doch ick en vant hẽ niet:
ick riep/doch hy en antwoordde my niet.

a Cant. 3.1.

7 Het vonden my de Wachters / die inder
stadt omgaen/ die sloegen my wonden de
Wachters op den mueren namen my my=
nen sluyer.
8 b Ick besweere v/ghy Dochterẽ Jerusa
lems/ vindet ghy mynen Vrient so segger
hem/ dat ick van liefde kranck ligghe.

b Cant. 2.7. ende 3.5.

9 Wat is v Vrient voor anderen vriendẽ/
O ghy schoonste onder den Wÿven? Wat
is v Vriendt voor anderen vrienden/ dat
ghy ons so besworen hebt?
10 Mÿn Vrient is wit ende root/c † Wt=
ghecoren onder vele duysendt.
11 Zÿn Hooft is het fÿnste gout/ syne hay
ren zÿn kroes/ swart als een Raue.
12 Syne * Oogen zÿn als Duyven oogen/
aen de Waterbeken/ d † met Melck ghe=
wasschen/ende staen in de e volheydt.
13 Syne Kinnebacken zÿn als de wassen
kruythofkens der Apotekers: syne lippen
zÿn als Roosen / die met vlietender Myr=
rhen druppen.
14 Syne Handen zÿn als gulden ringẽ vol
Turkoysen: zÿn Lyf is als reyn Elpenbeẽ /
met Saphyren f vercieret:
15 Syne g beenẽ zÿn als Marmer kalom.
nẽ/ gegrondet op guldẽ voetẽ: zÿn gestalt
is als Libanon/ wtvercoren als Cederen.
16 Zÿn kele is soet/ende gantsch lieffelick/
een sulckẽ/ is mÿn vriendt/ mÿn vrient is
een sulcken/ ghy dochteren h † Jerusalẽs.

c † An. een Vaendra=gher
* Cant. 1.15.
d † An. Die haer met Melck wasschen ende sitten by de volle Vatẽ/ of woonen aen een ghenoechtighe plaetse.
e Volligh aengesicht ende oogen meynt hy/ eñ die met vervallẽ of rimpelich zÿn.
f Of/gewussete:
g Spr. 26.34
h † An. Jerusalẽs. 17. Waer is v etc. soeckẽ. Cap. vj. Mÿn vriẽt etc.

Dat vj. Capittel.

1 Waer is v vriendt henen ghegaen / O
ghy schoonste onder de wÿven? waer
heeft hem v vrient henen gewendet?
so willen wy met v hem spreken.
2 Mÿn Vriendt is henen afghegaen in
synen Hof/ tot den kruythoffkens/ dat hy
hem weyde onder de Hoven/ ende a † Roo
sen breke.

a † An. Leliẽn.

3 Mÿn Vrient is myne/ende ick ben syne/
die onder de Roosen hem weydet.
4 b Ghy zÿt schoone mÿn Vriendinne/als
c † Thirza/ lieffelick als Jerusalẽ/ verschric
kelick als Heyrspitsen.
5 (Wendet uwe ooghen van my/want y

b Can. 1.15.
c 1. Re. 14.17 ende 16.8.
† An. die/ die yegelick wel bevalt.

maken my vierich/(d uwe hayren zÿn als
een kudde Gheyten/ die e † op de Berghen
Gilead gheschooren zÿn.
6 Uwe tandẽ zÿn als een kudde Schapẽ/
die wt der wassche komen / die altemael
Tweelinghen draghen/ ende is gheen on=
vruchtbare onder hen.
7 Uwe wanghen zÿn als f † afsnÿtsel aen dẽ
Granaetappel/ tusschen uwen vlechten.
8 g Tsestich is der Conninginnen/ ende tach
tentich der h † Bysłaperssen/ eñ der Maech
den en is gheen ghetal.
9 Doch eene is mÿn Duyve/ mÿn Vrome:
eene is harer Moeder de liefste/ eñ de Wt=
vercorene harer Moeder: doe se de Dochte
ren sagen/ presen syse salich/ de Conningin=
nen ende de Bysłaperssen loefdense.
10 Wie is die hier voor breeckt / als den
Dageraet/ schoon als de Mane / wtver/
coren als de Sonne/ verschrickelick als de
Heyrspitze?
11 Ick ben henen af inden Notenhof gegaẽ/
te schouwẽ/ de i † spruyten aen der Beke/
te schouwen of de Wÿnstock bloeyt / of de
Granaetappelen groenden.
12 Mÿn ziele en wistet niet / dat hy my ten
Waghen k † Ami Nadab ghesettet hadde.
13 Keert weder/ keert weder/ O Sulamith:
keert weder/keert weder/ dat wy v aẽschou
wen: wat siet ghy aen Sulamith/ den Reyen
l † te Mahanaim.

d Cant. 4.1.
e † An. daer glinstet en cp/ etc.
f † An. Stucken
g 1. Re. 11.3.
h † An. Bywrouwen.
i † An. tackens.
k † And. Mÿns Vorstlicken
An. Chÿnsbaren of vrÿwilligen volckes
l † And. der Heyrlegger?

Dat vij. Capittel.

1 Hoe schoone is uwẽ ganck inden schoe
nen ghy Vorsten Dochter? uwe lende=
nen staen ghelÿck aen malkanderen/
als twee Spangen/ die de Meesters hant
ghemaeckt heeft.
2 Uwen Navel is als eenen rondẽ Beker/
dien nemmermeer dranck en ontbreeckt: u=
wen Buyck is als eenen Tarwen hoop/
omme besteken met a † Roosen.
3 b Uwe twee Borsten zÿn/als twee ionge
Rheetweelinghen.
4 Uwen Hals is als eẽ Elpenbeenen Tor
ren: uwe Oogen zÿn/ als de Vÿckẽ tot Hes
bon aen der Poorte Bath Rabbim: uwẽ Neu
se is als den Tooren op Libanon/ die tegen
Damascon siet.
5 V Hooft staet op v / als Carmelus : het
hayr op uwẽ hoofde/ is als de Purpur des
Conincks/ in vouwen ghebonden.
6 c Hoe schoone ende hoe lieflic zÿdy/ ghy
Lieve/ in wellusten!
7 Uwe lengde is gelÿck eenen Palmboom/
ende uwe Borsten den Wÿndruyven.
8 Ick sprack: Ick moet op dẽ Palmboom
klimmen/ ende syne d † Tacken grÿpen:
laet uwe Borsten zÿn / als Druyven aen
Wÿnstocken/ ende uwer Neusen reuck/ als
Appelen.
9 Ende v Kele als goeden Wÿn / die my=
nen Vriendt glat inga/ ende spreke van
den Ouden.
10 Mÿn Vrient is myne / ende hy houdet
hem tot my.
11 Koemt mÿn Vriendt : laet ons op het
Veldt henen wtgaen/ ende op den Dorpen
blÿven.
12 Dat wy vroech opstaen tot den Wÿnber
gẽ: dat wy sien/ of dẽ Wÿnstock bloeye/ eñ e
oogen gekregen hebbe: of de Granaetap=
pelboomen wtgeslagen zÿn/ daer wil ick v
myne Borsten gheven.
13 De f † Lelien gevẽ den reuck/ ende voor on
ser Deure zÿn allerley edele vruchten: mÿn
Vriendt/ ick hebbe v beyde nieuwe ende ou
de behouden.

a † An. Leliẽn.
b Cant. 4.5.
c Cant. 2.8.
d † And. Twÿghen And. Wÿnmeyen
e Cant. 2.13.
f † An. Alraunen: of Mandragoren.

Dat viij. Capittel.

a O Dat ick v /myn broeder/ die ghy my-
ner moeder Borsten sooget/ daer buy-
ten vonde/ende v cussen moeste/dat a†
my niemant v hoonede.
2 Jck woude v leyden ende in mijns moe-
ders huys brenghen/daer ghy my leeren sout-
det:daer woude ick v drencken met gemaec-
ten Wijn/ende met den Most myner Gra-
naetappelen.
3 c Zyn slincke hant leyt onder mynen hoof-
de ende zijn rechter handt omhelst my.
4 d Jck besweere v/Dochteren Jerusalem/
dat gy mijn Beminde niet opwecket noch
e opstueret/tot dat het haer selfs lustet
5 Wie is die/die daer opvaert/vander Woe-
stijne/ende lenet haer op haren Vrient: On-
der den Appelboom weckte ick v / daer u-
we moeder v ghebooren hadde / daer met v
ghelegghen heeft / die v ghegenereert
heeft.
6 Settet my als eenen seghel op v herte/ en
als eenen seghel op uwen arm:want de liefde
is sterck als de Doot/ en yver is vaste als
de Helle:haren gloet is vyerich/ende een f
Vlamme des Heeren.
7 g Dat oock vele wateren niet meugen de
Liefde wtblusschen/noch de stroomen haer
versuypen:wanneer eener alle goet in synen

a† Aud.v Ja
b Dat is/
smaecheyt
de /e.
c Cant.2.26
d Cant.2.7
ende 3.5
e Of/ verpoor-
ret.
f Hier siet men
wel/dat Sa
lomo in dit
Liet/van gee
stelicker lief
de singhet/
die God
gheeft/ende
ons oock be
toont in alle
syne weldaden.
g Rom.8.35

huyse/om de Liefde geuen woude/so golde
het alles niet.
8 Onse Suster is cleyn/ende en heeft geene
Borsten:Wat sullen wy onser Suster doen/
wanneermense nu sal aenspreken:
9 Js sy eenen Meuer/so willen wy silueren
Bolwerch daerop bouwen:is sy een Deure/
so willen wyse beuestighen/met Cederen h†
palen.
10 Jck ben eenen Muer/ende mijn Borsten
zijn als Toorens/daer ben ick geworden voor
synen ooghen/als die vrede vindet.
11 Salomo heeft eenen Wijnberch te Baal-
hamon:i hy gafden Wijnberch den hoede-
ren. dat een yegelick voor syne vruchten brach-
ten duysendt Siluerlinghen.
12 Mynen Wijnberch is voor my:v Salomo
behoorender duysendt / daerentegen den
hoederen twee hondert/met tsamen synen
vruchten.
13 Die ghy woonet inden Hoven/laet my v
stemme hooren:de Geselschappen mercken
daerop.
14 Vliet mijn Vrient/en zijt gelijck een Rhee
of ionghen Herte/ op den Kruydtberghen.

h Luth. bal
† Aud. Tafe
len/dat is/
Schutwerc.
i Mat.21.33

Eynde des Hooghen Liedts
Salomonis.

KORTE

KORTE WTLEGGHINGHE OP SOMMIGHE PLAETSEN DER TWEE LAETSTE BOECKEN SALOMONIS/ TE WETEN/ ECCLESIASTEN/ ENDE CANTICORUM.

Op Ecclesiasten.

Op het beghin des Eersten Cap.

God schickt alle dinck na synen Godlickē wille. Wy souden oock hem alle dinck beuelē/ eñ hem dancken voor alle zijn genade. Maer wy willen ende soecken / dat wy niet en hebben/ ende verachten dat wy hebben. Daerme de maken wy ons dat teghenwoordighe onnut/ ende eten onsseluen op/ door onse ongheloouichept ende groote ondanckbaerheydt. Wat God ons ghegheuen heeft/ dat verachten wy: wat wy niet en meughen noch en connen hebben/ dat willen wy hebben. Van het ghene en verblijden wy ons niet / ende dit en hebben wy niet. Wat konde doch grooter plaghe ende ydelheydt op Aerden zijn:

Dat ij. Capittel. vers. 11

11 Doe ick daerenteghen aen sach alle myne wercken die myne hant ghedaen haddē/ ende etc.

Dat is/ Ick wert doch verhindert/ dat ick niet en konde die vreucht eñ herten lust ghebruycken/ die ick my bereyt hadde/ eñ gelijck ick gedacht ende voorghenomen hadde. My quam altijdts wat anders voor/ dat my verhinderde/ etc.

15 Doe dachte ick in myn herte: Dewyle het dan den Dwase gaet/ als my: waerom etcet.

Wt deuindinghe hebbe ick geleert/ datmen hem seluen niet en mach noch op goeden raet noch op boose daedt verlaten. God alleen gheeft het gheluck/ ende en doet niet na onse sinnelickheydt. Daerom leert God vreesen/ ende beueelt hem uwen raedt. Hem en behaecht noch vermetenheydt noch onsinnicheydt.

24 Is het nu den mensche niet beter/ dat hy ete ende drincke/ ende syne etcet.

Laet v ghenoeghen/ ende danckt God voor het ghene dat ghy hebt/ Heb. 13. Wie dat doen can / die heeft een sonderlicke ghenade van God/ etc.

Dat iij. Capittel.

1 Een yegelick dinck heeft synē tyt/ ende alle het voornemen onder dē Hemel etce.

Alle dinck coemt als God wil/ ende niet als wy willen/ ghelijck als wy ghebooren worden ende sterven als God wil / ende niet als wy willen.

12 Daerō mercke ick/ dat daer niet beters inne en is/ dan vrolick zyn/ ende etcet.

Hier en spreect Salomo niet van vol drincken eñ oneerlick leuen/ want hy seyt daerby: In synen arbeyt. Item/ hy seyt oock: Dat is een gaue Gods: Want alle andere bekommeringhe is een Plaghe Gods.

16 Voorder sach ick onder der Sonnen steden des Gherichts/ daer was een etc.

Een recht Ghherichte wort dickmaels verualscht ende omghekeert met valscher listicheyt ende boosheyt. So dat het oock by een goede Ouericheydt niet recht toe en gaet/ oock als alle dinck na het recht bestelt ende beuolē is. De Raetslieden en zijn niet alle goet ende deuchdelick. Dat verdriet dan der goeder Ouericheyt/ ende het is oock sonder twijfel Salomoni dickmael ghescheidt. Hoe salmen dan nu doen? Men moet daeromme niet alle dinck laten vallen/ maer op het aller neersticheste alle dinck besorghen/ ende hem seluen op God verlaten/ die de Richter int Lant is.

18 Ick sprack in myn herte vanden wesen der menschen / daerinne God/ etcet.

Het wesen der menschen ende der Beesten/ gelijck het hier op der Aerden beuondē wort/ wort alleleens aengesien aengaende de gheboorte ende het steruen. Aller menschen vernuft en weet niet anders: maer het gheloove weet het wel anders ende beter/ eñ leert Gods gauen ghebruycken met dancksegghinghe/ 1. Timo. 4.

Dat iiij. Capittel.

1 Ick wende my/ ende sach aen/ alle die daer onrecht lijden/ onder der Sonnen/ ende etc.

De alderbeste Ouericheydt en kan oock niet alle dinck beteren. Salmen daeromme alle dinck laten varen? Neen: Houdt niet op alle ghebreken na uwe vermeughen te beteren/ ende beueelt het Gode/ dat hy voort helpe. God sal sonder twijffel door uwen beuolen arbeydt ende Ampt wat goets beschicken/ als ghy hem aenroept ende om hulpe bidt.

13 Een arm kint dat wijs is/ is beter dan een Koninck die een dwaes is/ ende en weet etcet.

Het gaet gheheel wonderlick inder Werelt toe/ Daeromme weest alleenlick neerstich na alle uwe vermeugen/ in het gene dat v beuolē is. Eñ beueelt den wasdom Gode/ ende bidt hem om hulpe ende bystandt.

15 By eenen anderen kinde / dat in des ghenes stede sal ophoemen/ etcet.

Alle man siet op eenen Jonghen heere/ ende hoept dat van hem wat goedts worden sal. Maer het gaet dickmael ghelijck met Rehabeam des Salomons sone/ ende met vele andere.

17 Bewaert uwen voet / wanneer ghy ten huyse Gods gaet: eñ comt dat ghy hooret etc.

Ergert v niet in Gods woordē, lastert niet wat ghy niet en verstaet. Verstaet niet datmē alle dinck verachten sal/ als het gheloove in God gheleert wort. Maer doet wat v beuolen is/ ende beueelt Gode de sake.

Dat v. Capittel

3 Wanneer ghy Gode een belofte doet/ so en vertreckt het niet te houdē: want hy/ etc.

Onmeughelicke dinghen ende sotte beloften en zijn gheen beloften. Ick swijghe noch vande beloften die teghen Gods woort zijn/ ende teghen het Christen gheloove ghedaen worden. Ghelijck nu zijn de Kloosterbeloften / ende diemen den Heylighen beloeft/ door welcke wercken de menschen God willē versoenen. Maer ghy hebt beloeft na Gods wille te doen / blijft daer by / ende doet dat

Ende.

Ende sulcken wille kont ghy wt Gods woort leeren.

13 Ende so hy eenen sone ghegenereert heeft/dien blyft niets in de hant etce.

Nochtans rapen ende schrapen de Gierige met recht ende onrecht/om groot goet te versamelen, ende ontschuldighen hen met de kinderen / dat sy die selue besorghen moeten. Maer mate is / tot alle dinck goedt: God geeft de kinderen/ende besorcht se ooc. Maer onrechtueerdich goet en stadicht den kinderē niet.

Dat vj. Capittel.

9 Het is beter het tegenwoordige goet te gebruycken/als na den anderē ghedencken: dat etcet.

Wat ghy hebt ende voor ooghen siet / dat heeft v God ghegheuen, eñ het is Gods gaue ghebruyckt dat tot nootdruft, eñ en staet niet na yet anders, want dat is ydelheydt, laet v ghenoeghen aen het ghene dat teghenwoordich is.

10 Wat ist/wanneer eener schoon hooch beroemt is? so weetmē doch dat hy een etcet.

Een mensche is een mensche/ Synen name/ dat is/ wat fame of gheruchte hy hebben soude op der Aerden/ goet ofte quaet, dat was al ghenaemt/dat is/ verordent by God / eer hy gheboren werdt. Wat wil hy dan vele disputeren met den Machtichsten? dat is met God. Hy en doet niet meer dan dat hy hem seluen daermede besondicht/eñ is daerenbouen gheheel onutrichtbaer. Daerom doet altijts wat goets tot Gods eere eñ gedenckt, Jck sie wel hoe vele dinghen qualick ghedien/ daerō wil ick doen/etc.

Dat vij. Capittel.

2 Het is beter in het klaechuys gaē/ dan in het drinckhuys: in ghenen is het eynde/etcet.

Dese reden heeftmen seer onrecht gebruyct tegen des Texts meyninghe. Dat huys des droefschaps is/ als ghy een Munnicken meyninge gebrocht/aldus: Jck wil my geuen tot vrede/ick en wil met de Werlt nu meer te doen hebbē/daerom dat het niet recht toe en gaet. Jck en wil gheen Wijf nemen/so en moet ick gheen huys sorghe hebben. Jck wil mijn beuolen Ampt ouergheuen. Maer dat Treurshuys/is/als ghy de Werelt met Gheestelicke ofte Wereldtlicke regeringhe moet dienen/so loont v den Duyuel op den necke / ende die ondanckbaere Wereldt verdruckt v. Maer ghy eert Gode daermede, ende weest verstandich/leerende v seluen op God verlaten. Alleenlick en bedroeft v niet/laet God beschicken/ etcet.

21 Neemt oock niet ter hertē/alles watmen seyt: dat ghy niet hooren moetet/etcet.

Denckt doch op dese woorden/want het sal v veel onlusts benemen. Laet v niet altijdts de ooren volblasen. Wy willen alle menschen deuchdelick hebben / maer selue en willen wy niet deuchdelick zijn. Maer en verlaet hierom niet / wat ghy behoort te doen.

26 Ende vandt dat sulck een vrouwe / welckers herte een nette ende etcet.

De vrouwe is ghescapen om den man te dienen/ende kinderen voort te brenghen ende in dat werck is sy een edel gaue Gods / sonder de welcke de Wereldt niet en konde staen. Maer als sy met hare wijsheydt wil heerschappie hebben dan steret sy haer te verre ende dat is een onlijdelick dinck, etcetera. Het en is niet goet noch nut, datmen de vrouwen laet regeren in Wereldtlicke regeringhe/ ghelijck hier na staet. Maer gheen vrouwe en hebbe ick onder alle die ghevonden etcet. Want de vrouwen en zijn daer toe niet ghescapen / maer tot de huyshoudinghe/ etcet.

Dat viij. Capittel.

2. Jck houde het woordt des Conincks/ende den Eedt Gods.

Salomon spreeckt hier als een Ondersaet/ ende leert der Ouerheydt ghehoorsaem zijn / na de ghesworen ghehoorsaemheydt/ naest God. Wil nu yemandt onghehoorsaem of eyroerich zijn/so valt hy in de straffe der Ouerheydt/ ofte in Gods strenge Oordeel. Als hy dan inden noot koemt / so wilde hijt wel beter hebben/maer dan ist te spade.

9. Een mensche heerschet somtydts ouēr den anderen/tot synen ongheluck.

Een Tyrannische Ouerheydt verliest dat gemeyn ghebet/so moet sy dan vergaen. Daer na en ghedenckt mense niet meer. Ende mē en can oock de deuchdelicke Regeerders niet loben/so ondanckbaer is de Werelt/etc. Daerom schict God ons somtijts krijch ende ander onghelucke toe.

14. Daer zijn Rechtueerdighe/dien het gaet iuyst al hadden sy wercken der etcet.

Weest daerin niet bekommert/veracht ghy oock de Werelt/die v veracht/ eñ doet nochtans dat v van uwes Ampts weghen toebehoort/eñ verblijt v/van dat God v ghegheuen/ ende ghy voor handen hebt.

Dat ix. Capittel.

4. Want by allen leuendighen is/ datmen wenscht / namelicken hope/ etcet.

Doet wat v beuolen is / terwijle ghy leeft/ daer na sult ghy vergheten wesen: maer God en vergheet v niet. Doet niet quaets/om der menschenliefde of haet. Want ghy moet steruen / ende dan is sulcx al tevergheefs/ende vergheten.

15. Ende een arm wijs man werdt daerin gheuonden/ die de selue Stadt door syne wysheyt/etce.

Sulcke weldaedt is haest na den noot vergheten, ende teghen sulcke mans wijf of kinderen niet ghedacht. Die dit wil bedencken/ die en soude der Wereldt niet dienen. Christus en konde het oock niet beter hebben. Hoe fijne Mannen zijn de Propheten gheweest. De heylighe Paulus was oock een sonderlick Prediker. Maer als Paulus wech reysde/so waren de valsche Apostels de beste ende heylichste/ ende Paulus werdt veracht.

11. Een Wasscher en is niet beter/ dan een Slanghe die onbesworen steeckt.

Een wijs man geeft goeden raet. Een onnut Spotter bedect het al met synen boosē raet/ eñ brengt Landen eñ Steden tot schade. Sulcke zijn alomme vele int Regiment/ende by de heeren. etcet.

Op de Cantica.

Salomon hadde in zijn Lant grooten vrede ende eerlickheyt/ende alle dinck was daer in

een kostelicke ordeninge/ende goet regiment/ versiert met alle eerbaerheyt. Waer aen oock de andere Koninghen ende Landen haer moesten verwonderen. Bouen desen werdt daer oock Gods Woordt reyn gheleert/ ende den Dienst Gods kostelick/na het wtgheuen des Godlicken woorts wtgherichte. O wat een groote ghenade Gods is dat/ als het also in een Stadt of Lant toegaet dat Gods woort daer is/ende een eerbaer Regiment tot straffe der boosen/ ende behulp der goeden. Daer is wel om te bidden/ ende God te dancken/ alsmen een weynich van sulcke genade in het Lant siet. Sulcx bekent Salomo dat het niet syne/ maer Gods Regiment is/ ghelyck het oock inder waerheyt is. Ende hy maeckt in dit Liedt hem ende zyn volck tot een Huysvrouwe ende God tot eenen ghetrouwden Man/ ofte Huysshouder. Hy dancket hem voor sulcke liefde ende genade/ende bidt dat God also voortaen met zyn Woort ende Regiment wil huyshouden in zyn Koninckrycke. Want sonder hem en helpt gheen wysheyt noch voorsichticheyt. Wederom leert/vertroost ende loeft hier God oock zyn Volck/ ghelyck een ghetrouwde Man zyn wyf ofte volck/ende beloeft haer alle liefde ende vriendtschap ende noemt se Schoone/ daerom dat sy haer met sulcken Regimente Gods laet regeren. Ende wordt daeromme een goede Huyshouderste ofte Huysmoeder na allen wille haers heerlicken lieuen Mans/ die synen Wyne in sulcke ghehoorsaemheydt ende liefde vele dinghen int beste afnemen can/of schoon alle dinck niet so recht wel en gaet. Ghelyck een verstandich vriendelick man moet met synen wyue omghaen. De Vrouwe spreeckt hier eerst. Ende wanneer de Man antwoort/ ende de Vrouwe wederspreect/ dat kan een verstandich Leser wel mercken. Ist dat ghy de meyninghe aller woorden niet en kondt doorgronden/ so hebt ghy doch hier de meyninghe in een korte summa versaet. Vele hebben wonderlicke speculatien op dit Liedt ghemaect: Maer sy hebben goede Policie veracht als een Wereldtlick dinck/etce.

F I N I S.

DE PROPHECIEN
DER PROPHETEN.

Luc.24.44.

DIT ZYN DE WOORDEN DIE
ick tot v ſprack, doe ick noch by v was,
namelick / dat het noodich was alles veruult te
worden/al wat van my gheſchreuen is inde Wet Moſis/
inde Propheten/ende inde Pſalmen.

2. Petri.1.20.21.

Daer is noyt gheen Prophecie wt eyghener ingheuinghe gheſchiet/etc. Maer
de heylighe menſchen Gods hebbenſe ghesproken/ ghedre-
uen zynde van den Heylighen Gheeſt Gods.

Jeremie.35.15.

Ick hebbe v gheſtadelick laten Prediken / ende
nochtans en hoort ghy my niet. Desghelijcks hebbe ick
noch gheſtadelick tot v ghesonden alle myn knechten de Pro-
pheten/ende laten ſegghen: Bekeert v een yeghelick
van ſynen booſen weſen/ eñ betert uwe weghen.

DIT ZYN DE PROPHE-
ten, so sy na malkanderen
veruolghen.

J.	Esaias.
ij.	Jeremias.
iij.	HeZechiel.
iiij.	Daniel.
v.	Hoseas.
vj.	Joel.
vij.	Amos.
viij.	Abdias.
ix.	Jonas.
x.	Micheas.
xj.	Nahum.
xij.	Habacuc.
xiij.	Zophonias.
xiiij.	Haggeus.
xv.	Sacharias.
xvj.	Malachias.

De Prophe-ten.

Argument.

HIer naer volgen de Boecken/ ofte Openbaringen/ ofte Sermoenen ofte Oratien der Propheten. De Propheten waren lieden/ die toecomende dinghen voorseyden eñ Gods H. Woort vercondichden/ Philosophen ofte wyse mannen/ Predikers ende heylighe Dienaers/ Priesters ofte anders wtnemende ende wtvercoren mannen/ wt de ghemeyne menschen: eñ leerdē ende onderwesen hoemē behoorde wel eñ heylichlick te leuen. Sy waren wonderlick in heylicheyt eñ eerbaerheyt des leuens/ in de Religie/ in wetenschap/ in ouerichz des Gheests/ in standtuasticheyt/ eñ maedichz in bequaemheyt der tonge/ eñ welsprekentheyt vol aller kracht. Het is openbaer/ dat inde oude tyden eñ middeleeuwe/ vele wtnemende Propheten gheweest zyn/ onder de welcke warē Samuel/ Helias/ Nathan/ Heliseus/ Micheas Jemle sone: der welcker Prophecien eñ Openbaringē/ zyn niet geheel tot onsen handen ghecomen/ anders dan so veel/ als de heylige Historie ons hare woorden eñ daden beschrijft. Maer hier entusschen hebbē wy van het ghene dat sy ghesproken hebben/ als van hande te hande so veel ontfangē/ als ons nut eñ noodich was: namelick/ de Prophecien ende Openbaringē der 16. Propheten/ die onder ander weerdich waren versamelt eñ behouden te worden. Dese hebben in alle hare worden eñ daden dat selue voor oogen/ dat de gantsche Bibel heeft. Eensdeels beschrijuen sy Historien/ eensdeels zyn sy Predikers. In de Historien stellē sy Exempelen des eerlicken leuens/ des geloofs eñ der warachtigher deuchden voor oogen: sy beschrijuē de groote meughentheyt Godts/ zyn waerheyt ende goetheyt. In haer Sermoenen leeren sy seer wel den aert eñ de nature Gods/ hoe dancbaer zyn wille sy/ in wat dingen hy zyn behaghen heeft/ oft met wat dingen hy vertoornt wort. Hoemen hem in gelooue in rechtueerdicheyt/ in waerheyt eñ suyuerheyt/ eñ conscientie der conscientie/ ende in liefde moet ontverdanich zyn. Sy vermanen eñ waerschouwen/ eñ troosten/ sy straffen de boosheyt grouwelick/ voornemelick de verachtinghe des Woordts/ de onghetrouwicheyt/ de Afgoderie/ doot slagen/ meyneedichz/ bedriegherye/ verdruckinghe der armē/ woecker/ onrecht/ oueraet/ hoererye/ ouerspel/ ouerdaet ende andere diergheliicke sonden. Sy soecken alleins het volck te beweghen tot beteringhe: sy stellen de weldaden eñ beloften Gods/ ende hē grooten loon den ghehoorsamen voor ooghen/ eñ dreyghen de wederspannige met den oordeele eñ grouwelicke straffe. Bouen desen handelen ende spreken sy so openlick vandē zade Abrahe/ vanden Heere Jesu Christo/ den Sone Gods/ warachtich God/ ende warachtich mensche: Item van zyn seghenninghe/ verlossinghe/ eñ rechtueerdichmakinghe: oock van zyn Kercke/ ende van alle syne Dienaren. Bouen desen/ van de Heydenen eñ haer roepinghe/ van de verworpinghe der Joden/ van de eerlickheyt der Ghemeynte/ eñ hare deuchdē/ so dat het meer schynt dat sy een Euāgelische Historie van ghescheidde dinghen schrijuen/ dan dat sy toecomende dinghen beschrijuen ofte verhalen. Eñ dit is het ghemeyn eynde ende meerck aller H. Propheten Godts/ van welcker boecken wy nu wat moeten seggen.

Esaias heeft 66. Capit.

ESaias in goede letterkonstē wel geleert/ heeft geprophetеert ten minsten eenē tyt van 60. Jaren lanck. Hy leefde ten tyde Ozia/ Jothan/ Achas/ Ezechia/ eñ Manasse. Oft wy schoon van Ozia eñ Manasses tyde niet en nemen/ so heeft doch der dryer Koninghen Kercke ghedueert 61. Jaren. Inde vyf eerste Capittels/ straft hy den verdorvē staet zyns tyts/ eñ verweckt het volck tot beteringhe. Daerna meldet hy een gesichte dat hem geopenbaert is ten tyde Jothan/ eñ terstont daerna stelt hy de Sermoonen die hy gedaē heeft/ ten tyde Achas. Voort vercondicht hy sommigen vreemden Natien de grouwelicke straffen/ die ouer haer stonden te comē. Na desen beschrijft hy neerstelick dien grootē Assyrischen kryrch/ eñ wat hy voor den krych also wel den Koninghe als den volcke voorseydt heeft. Eñ na het 40. Capittel begint hy te prophetеerē van de verlossinge wt de Babylonische geuanckenisse door Cyrum den Koninck/ eñ vertroost het volck Gods/ dwelck seer bedruct was/ beschermt alomme de warachtige Religie/ eñ straft de valsche. Ten laetsten/ vanden 49. Capittel tot dē eynde zyns boecx/ prophetеert hy vā Christo/ eñ van de Gemeynte/ eñ dat so claerlick/ dat de Heylige Hieronymus achtede/ datmē hem meer soude Euāgeliste/ dan Prophete noemē. Want hy schrijft aldus: Want hy heeft alle de verborgentheden van Christo eñ van de Gemeynte so claerlick eñ openlick beschreuē/ dat hy niet en schynt toecomende dingen te prophetеeren/ maer veel meer een Historie van geschiede te beschrijuē. Bouen desen seyt hy in de Voorrede des eersten boecks zynder wtlegginghe op Esaiam: Niemant en dencke dat ick het Argument eñ Inhout deses boecks wil in korte woorden vatē/ dewyle dese Schrifture alle de verborgentheden eñ hooge geheymenissē des Heerē vaet/ eñ dat daerin vercondicht wort de groote Immanuel vander Maget geboren/ wonderlicke teeckenen eñ wercken doende/ gestoruen/ begrauen/ wederopgeweckt van de dooden/ eñ hem seluen bewysende dat hy is de Salichmaker aller volckē. Wat sal ick sprekē vā Physica/ Ethica/ ofte Logica? Al wat daer is vā de Heylige Schrifture/ al wat der menschē tonge mach voortbrengē/ al wat het menschelick verstant mach begrypen/ dat is vervaet in desē boec. Dit seyt de heylige Jeronimus.

De Propheet Esaias.

Dat Eerste Capittel.

1. Straffet der Joden ondanckbaerheyt/ 5. daertoe hare groote roeckeloosheyt/ dat sy met geenerley straffe te beteren en waren/ 11. verwerpet harē Godsdienst/ daer sy hen met valschen waen op verlietē/ 16. ende wyst aen den warachtigen Godsdienst/ diese met God versoenen meuge/ 21. beschrijft hestich haer sonde/ ende toecomē de straffe/ 26. met eener voorseggingе/ dat/ na omkomen der boosen/ de Rechtighe behouden/ ende Jerusalem noch weder gebouwet sal worden.

1 Dit is het ghesichte Esaie des soons Amos/
dat hy sach vā Juda eñ
Jerusalē a ter tyt Vsia a Daer van
Jothā Achas en Ezechi leest 2 Re. 14
as der Koningē Juda. tot int 20.
2 b Hoort ghy Hemelē Cap. toe.
eñ ghy Aerde neemt ter Jere/ 2 Par.
ooren: want de Heere spreeckt: ick hebbe 15. tot int
kinderen opghetoghen ende verhooget eñ 22.
sy zyn van my afghevallen. b Deu. 32 1.
3 c Eñ Osse kent synen heere/ eñ den Ezel de Mich. 1. 2
cribbe zyns heerē: daerentegen Israel en c Jer. 8. 6. 7
kent het niet/ ende myn Volc en verstaet
het niet.

d Osee.7.13.
e Die beyde met valscher leere ende Afgodische ceremonien de lieden verleydende verderuen.
f Psal.89.19 Habac.1.12
g Deu.28.35
h Of / versacht/and/ gesmydiget
i Leu.26.31. Esaie.5.5.
k† And. hou worden hof
l Rom.9.29 Gen.19.24
m Jer.6.20 Amos.5.22 Miche.6.6 Mat.9.13.
n Of wat hebbe ick te doen met de veelheyt uwer offerhanden?
o Mic.6.6
p Dat zijn twee stuckē des Duyvels/ als leughenen ende moort ofte valsche leere ende onrechten Wan.
q Esai.59.3 Sacha.7.13
r Esaie 16.3 Math.6.7.
s Jerem.7.3 ende 21. ende.22 3
1.Pet.3.11.
t† Anders/ soeckt oordeel.
* Pro.24.11 Sprach.4.9
u God moet altoos onrecht doen: wy zijn doch vroom waerom straft ghy ons dan so hardt? de straffe is ymmer van se schult niet.
x Deu.11.13 ende 28.11.22
y Leu.26.23
z Pro.25.4 Ezec.22.18.
a† An. wijn.
Jere.5.28.
b Sacha.7.10

4 d O wee des sondighē volcks/ des volcx
van grooter/misdaet: des boosachtighen
zaets/der schadelicken kinderen: die den
Heere verlaten/ f den Heyligen in Israel
lasteren ende wycken te rugge.
5 Wat salmē meer aen u slaen/so ghy des
afwyckens dies te meer maeckt? het gant
sche hooft is kranck/het gantsche herte is
mat.
6 g Van der voetsolen af tot op het hooft
en is niets ghesondes aen hem/maer wou
den ende straimen ende etterbuylen/ die nz
gheerchteet/noch verbonden/noch met Oly
h versuet en zijn.
7 Uwe lant is woest/uwe steden zijn met
vyere verbrāt: vremde verteerē uwe acke
ren voor uwen ooghen/ende het is woest/
ghelijck dat/dat door vreemde verheert is
8 Wat daerentegen noch overicht is/van
der dochter Zion/dat is ghelijck als een
huysken in den Wijnberge als een nacht
huite in den k† Koruit z hof als een ver=
heerde stadt.
9 l So ons de Heere Zebaoth/niet eē wey
nich liete overblijuen/so waren wy ghe=
lijck als Sodom ende als Gomorra.
10 Hoort des Heeren woordt/ghy Vorsten
Sodom / neemt ter ooren onses Gods
Wet/ghy Volck van Gomorra.
11 m n Wat sal my de veelheyt uwer offe
ren/spreeckt de Heere: ick ben sat der brant
offeren/van den Rammen/ende des vettē
van den ghemesteden ende en hebbe gee=
nen lust tot den bloede der Ossen der Lam
meren ende Bocken.
12 Wāneer ghy hier in koemt/voor my te
verschijnen wie eyscht sulcks van uwen
handen/dat ghy op mynē voorhof tredet?
13 o Brenget niet meer spijsoffer so te ver
geefs: het reuckwerck is my eenen grou=
wel: de nieuwe Maenden ende Sabbathē
daer ghy in te samen koemt/ende p moey
te ende angst hebt die en mach ick niet.
14 Mijn ziele is vyandt uwen nieuwen
Maenden ende Jaerghetijden: ick ben ha
rer ouer verdrietich/ick bē s moede te lydē
15 q Ende wāneer ghy alreede uwe handen
wt breydet/so verbergeick doch myne oo=
gen van v: eñ wanneer ghy alreede veel
biddet so en hoore ick v doch niet: want u
we handen zijn vol bloets.
16 s Wasschet/reynighet u /doet uwe boose
wesen van uwē oogen: latet af vant boose
17 Leeret wat goets doē/ t† pooget na rech
ten: helpet dē verdruckten/schaffet den wee
sen recht/ ende helpet der weduwen sake.
18 So koemt dan/ende latet ons te samen
u richten spreeckt de Heere: wanneer uwe
sonde oock alreede bloetroot is/ so sal sy
doch sneeuwit worden: ende wanneer sy
oock alreede is als rosijnverwe/ so sal sy
doch wit als wolle worden.
19 x Willet ghy my ooren/so sullet ghy des
landes goet ghenieten.
20 y Weygeret ghy v daerentegen/ eñ zijt
ongehoorsaem so sullet ghy van dē sweer
de ghegheten worden/ want de monde des
Heeren seyt het.
21 Hoe gaet dat toe/ dat de vrome stadt
eer hoeren gewordē is? sy was vol rechts/
Gerechticheyt woonde daerin nu daeren
teghen moordenaers.
22 z U silver is schuym ghewordē/eñ uwe
a afgedrencken met water vermengt.
23 Uwe Vorsten zijn afvallige/ende der die
uen ghesellen: sy nemen alle gheeren ghe=
schencken/ende poogē na gauen: b den wee
sen en doen sy gheen recht/ende der We=
duwen sake en koemt niet voor hen.

24 Daerom spreeckt de Heere Heere Zeba=
oth/de Machtighe in Israel: O wee / ick
sal my troosten c door myne vyanden/ ende
my wreken door myne vyanden.
25 Ende moet mijn hant tegen v keeren/ eñ
uwen schuym op het aller louterste vagen/
ende alle u thin wech nemen.
26 Eñ v Richters wedergeuen gelijck als
te voren waren/ eñ Raetsheeren gelijck als
in aenbeginne: d als dan sul dy een stat der
gherechticheyt/ eñ een vrome stadt heeten.
27 Zion moet door recht verlosset worden/
eñ hare ghevangenen door Gherechticheyt
28 Dat de ouertreders ende sondaers te sa=
men in twee ghebroken worden/ ende die
den Heere verlaten/ omkomen.
29 Want sy moeten te schanden worden o=
uer den e† Eycken/daer ghy lust toe hebbet
ende schaemroot worden ouer de houē/ die
ghy verkieset.
30 Wanneer ghy zijn sullet als een Eycke
met dorren bladeren/ ende als eenen hof sō=
der water.
31 f Wanneer de g Beschuttinge sal zijn als
heyde/ ende zijn doen als een voncke/ ende
beyderley te samen aengheteken worde/
dat het niemant wt blussche.

Dat ij. Capittel.

1 Van beroepinge der Heydenen/ende
toecoemstighen vrede door Christum/ 6. vā
verwerpinghe der Joden/ende oorsake der
seluen.

1 DIt isset/dat Esaias de sone Amoz sach
van Juda ende Jerusalem.
a Ter laetster tijt sal de Berch/daer
des Heeren Huys is b gewisse zijn/ hooger
dan alle berghen / ende bouen alle kleyne
berghen/verheuen worden: ende alle Hey=
denen sullen daertoe c loopen/
3 d Ende vele Volcken henen gaen / ende
segghen: † Koemt/ laet ons op den Berch
des Heeren gaen/ ten huyse des Gods Ja=
cobs dat hy ons leere syne weghen / ende
wy wandelen op syne paden: e want van
Zion sal de Wet wtgaen/ ende des Heeren
woordt van Jerusalem.
4 Ende hy sal richten onder de Heydenen
ende straffen vele Volcken: f so sullen sy ha=
re sweerden tot ploechysseren/ eñ hare spies
sen tot sickelen maken: want gheen Volck
en sal teghen het ander een sweerdt ophef=
fē/ ende en sullen voortaen niet meer kryghē
leeren.
5 Koemt ghy van den huyse Jacobs/ latet
ons wandelen in den lichte des Heeren.
6 Doch ghy hebt v volc/het huys Jacobs
laten varen: g† want sy bedryuens meer/ dā
die teghen den opganck der Sonnen/ ende
zijn dachuerkiesers ghelijck als de Phili=
steen/ ende maken der h vreemden kinde=
ren vele.
7 i Haer lant is vol siluers eñ gouts/ eñ ha
rer schatten en is gheen eynde / haer lant
is vol peerden/ende harer waghenen en is
gheen eynde.
8 Ooch is haer lant vol Afgoden/ k ende
bidden aen harer handen werck/dat hare
vingheren ghemaeckt hebben.
9 Daer bucket hem de ghemeyne mā/ daer
vernootmoedighen hen de Jonckeren/ dat
en sult dy hen niet vergheuen.
10 Gaet in den rotz steen/ende verberght v
in der Aerden l voor der vreese des Heerē/
ende voor syner heerlicker Maiesteyt.
11 Want alle hooghe ooghen sullen verne=
dert worden/ ende wat hooghe lieden zijn/
die sullen hen bucken moetē: de Heere daer
enteghen sal alleen hooch zijn te dier tijdt.
12 m Want de dach des Heeren Zebaoth
sal gaen/

c Dat is/ Myne vyanden de Caldeen/ eñ andere koningē/ moeten my wreken aen mynen volcke.
d Sac.8.3.
e† An. Goden
f Jere.10.16
g Beschuttinge/ is haren Afgod. Doc is haren Godsdienst ende Afgoderye/ gelijck als alle Godloosen hebben.
a Mich 4.1
b dat men niet hier eñ daer en derf henen loopē Maer gewisselick God al daer vinden sal.
c Gelijc als water loopet met gewelt ende vrij van selfs.
d Sac.8.20
† Psal.122.1 Jere.31.6.
e Psal.50.1. Act.1.4.8.
f Joel.3.10. Mich 4.3
g† And. om dat sy veruult zijn vā den Oosten/ etc. Of vant gene dat voormaels ghewecst heeft.
h Dat zijn kinderen der valscher leere ende Afgoderye/ die meer op gheloone hebben. van de Heydenē teghent Oosten.
i Deut.8.13 eñ 17.16.17
k Esa.44.12
l 2.Thes.1.9
m Esa.5.14

sal gaen ouer alle het hoochmoedige ende
hooghe ende ouer alle het verheuene/ dat
het vernedert worde.
13 Oock ouer alle hooghe ende verheuene
Cederen op den Libanon/ ende ouer alle
Eycken in Basan.
14 Ouer alle hooge berghen/ende ouer alle
verheuene kleyne berghen.
15 Ouer alle hooghe torren/ ende ouer alle
vaste muerren.
16 Ouer alle schepen in der Zee/ende ouer
allen konstelicken arbeydt.
17 Dat hẽ bucken moet alle hoocheyt der
menschen / ende vernootmoedighen wat
hooghe lieden zijn / ende de Heere alleen
hooch zy te dier tydt.
n Zepha.2.11 18 n Ende met den Afgoden sal het gantsch
wt zijn.
o Hosee.10.8 / Luce.23.30. / Apoca.6.16 ende 9.6. 19 o So salmen in der rotzsteenen holen
gaen / ende inder Aerden klouen voor der
vreese des Heeren/eñ voor syner heerlicken
Maiesteydt / wanneer hy hem opmaken
sal te verschricken de Aerde.
p Esaie.31.7 / Ezec.20.43 20 p Te dier tijt sal eẽ yegelick wech wer-
pen/ syne siluerẽ eñ guldẽ Afgodẽ/(die hy
hem seluẽ hadde laten makẽ om aen te bid
den) in de holẽ der Mollen ende Vleder-
muysen.
21 Op dat hy mach in de steenreten ende
rotzklouen kruppen / voor de vreese des
Heeren ende voor syner heerlicker Maie-
steydt / wanneer hy hem opmaken sal te
verschricken de Aerde.
22 So latet nv af / van den mensche / die
eenen adem in der neusen heeft: want ghy
weet niet hoe hooch hy gheachtet is.

Dat iij. Capittel.

1. Alle verstandt in den lande wech
ghenomẽ/4. wijsche Vorsten eñ Regenten
met noch andere ellendicheden worden
daer henen gheschicket/ 8. om der sonden
wille des volcks/ 14. der ghiericheyt der
Regenten/ 16. ende der pracht of prael der
a † An. God der Heyr-scharen. Vrouwen.

1 WAnt/siet/de Heere a † Heere Zebaoth
sal van Jerusalem ende Juda nemen
allerley b voorraet des Broots/ende
allen voorraet des waters.
b Dat is/ al datmẽ voor toekomende noot veylet of opleyt. 2 Stercken ende Krychslieden/ Richters/
Propheten/ waersegghers/ ende Oudtsten/
Hooftliedẽ ouer vijftich/ eñ eerlicke lieden/
c Oft/ Voor sprakers. Raedtgeuers ende wijse wercklieden/ ende
kloecke c Taelmannen.
b Pron.28.16 3 d Eñ wil hen Jongelingen tot Vorsten
e Of, onnut/ verachtelick. gheuen / ende kindische sullen ouer hen
heerschen.
f Heylmees-ter. 4 Eñ het volck sal schenderije driuen/ een
ouer den anderen ende een yeghelick ouer
g † And. we-derstreuen. syuen naesten: ende de longhe sal stout zijn
and. tergen. tegen den ouden/ eñ een e loos man tegen
den eerlichen.
h Sy willẽ voor deucht openbaer gheloest hebben, dies sy hen doch billicker schamen sou den/ namelic hen / haer Afgoderye: so coẽmẽ sy: Het zy God gedient: dat heet / eenen rod / die wel swijghens weert ware. 5 Dan sal eener / synen broeder wt zijns
Vaders huyse aengrijpen / ende segghen:
Ghy hebt kleederen / weest onse Vorst:
helpt ghy desen ongheualle.
6 Doch hy sal te dier tijt sweeren/ ende
seggẽ: Ick en bẽ geen f Medecijn: daer is
noch Broot noch kleedt in mynen Huyse/
en sett my niet ten Vorste in den Volcke.
7 Want Jerusalem valt daer henen/ ende
Juda leyt daer neder / dewijle dat hare
tonghe ende haer doen tegen dẽ Heere is/
dat sy den oogen syner Maiesteyt g † we-
derstaen.
8 Sy ghebruycken haer wesen openbaer/
ende roemen hare sonde/ ghelijck als die te
Sodom ende en h verberghense niet: wee
haer zielen/ want daer mede brenghen sy
hen seluen in alle ongheluck.

9 Prediket van den Rechtueerdighen/ dat
sy het goet hebben: want sy sullẽ de vrucht
harer wercken eten.
10 Wee daerentegen den Godloosen/ want
sy zijn boos: ende het sal hen vergolden
worden/ ghelijck als sy het verdienen.
11 Kinderen zijn drijuers mijns volcx/ ende
wijuen heerschen ouer hen: i mijn volck/ i Esaie.28.7
uwe Troosters verleyden v/ eñ verstooren
den wech/ daer ghy gaen sult.
12 k Doch de Heere staet daer ter rechter k Jude.14. Apoca.1.7.
hant/ eñ is opgetredẽ de Volckẽ te richten.
13 Eñ de Heere koemt ten gerichte/ met den
Oudtsten zijns volcks/ eñ met syne Vorstẽ:
want ghy hebt dẽ l Wijnberch verwoestet/ l Dat is/ het volck Gods Esaie.5.1.
eñ den roof van dẽ armen/ is in uwẽ huyse.
14 Waerom m † vertredet ghy mijn volck/ m † Anders vertredet of/ tredet ontwee etc. eñ verslaet of/ versmetteret.
ende verslaet de persoonen der ellendigen/
spreeckt de Heere Heere Zebaoth.
15 Eñ de Heere spreeckt: Waerom dat de
dochteren Zion stout zijn/ eñ gaen met op-
gerichteden halse met n gheschmuckten aen- n Of/ schamperlick ghe-blancketteden.
gesichten treden henen/ eñ o triepelen ende
hebbẽ kostelicke schoenẽ aen haren voeten.
16 So sal de Heere den schedel der dochter
Zion kael maken / eñ de Heere sal haer p †
ghesmijde wech nemen.
17 Te dier tijt sal de Heere het cieraet aen o Lurch. weyd verleeren/ and. sweezen, eñ makẽ hare treden klinghen.
den kostelicken schoenen wech nemen/ de
hechtselen ende de spaughen.
18 De keten/ de armspanghen / de huyuen.
19 De q flitteren/ de r breydel/ de snoeren/ de
mosschelaertknoppen/ de oorenspanselen/
20 De ringhen / s † de haerbanden. p † Anders/ schaemte outbloeten.
21 De vierkleederen/ de huyckẽ/ de sluyers
de buydelen/
22 De spieghelen/ de schorteldoecken/ t † de q Ofr / het hooft-geschmuck / and. tempe-letten.
boorden ende de kedelen.
23 Eñ daer sal stanck voor goedẽ reuck zijn
eñ eenen lossen bandt voor eenen gordel:
eñ eenen kalen kop voor ghekroest haer/ r Of / been-vercierssel.
eñ voor eẽ wijde huycke/ eenen engen sack:
v † sulcks alles in de stede uwer schoonheit.
24 Uwe mannen sullẽ door het sweert val- s † An. neuse cieraedt.
len/ ende uwe Krijgers in den stryde.
25 Ende hare poorten sullen treuren ende t † An. hulle-doecken.
leedt dragen / ende sy sal iammerlicken op
der Aerden sitten. v † An. voor syne schoone brandt.

Dat iiij. Capittel.

1. Het kleyn ghetal der mannen na het
destrueren Jerusalems. 2. Een toeseggingе
der ghenaden/ 5. eñ troosts door Christum.

1 ALso dat seuen Vrouwen / sullen te dier Cap. iij. by allen an-deren.
tijt eenen Man aengrijpen/ eñ spreken:
Wy willen ons seluen gheneeren ende
kleeden / laet ons slechs na uwen name
heeten / op dat onse smaetheydt van ons
ghenomen worde.
2 * In dier tijt/ sal des Heeren a † Spruyte * Cap. iij. Luc.
lief ende weerdt zijn / ende de Vrucht der a † And. der ghewassen vruchte/
Aerden/ heerlick eñ schoone/ by den genen/
die daer behouden worden in Israel.
3 b Eñ wie daer sal ouerich zijn te Zion/ Zachar.3.9. b Esaie.62.12
eñ ouerblijuen te Jerusalem die sal heylich
heeten/ een yegelick die gheschreuen is on- c † Anders/ ouslaet/ dat is dreck/ worst/ ghe-reck/ vuyl-nisse.
der de leuendigen te Jerusalem.
4 Dan sal de Heere c † de vuylheydt der
dochter Zion wasschẽ ende de bloetschult
Jerusalems van haer drijuen / door den
Geest die richten/ eñ een vyer aensteken sal.
5 d Eñ de Heere sal e † beschicken/ouer alle d Exod.13.21
wooninghe des berchs Zion / eñ waer sy e † Anders/ scheppen.
versamelt is/ wolckẽ eñ roock des daechs/
eñ vyerglantz die daer brande des nachts: f Dat is, dat voor God heerlick is/ als de Ghe loowighen.
want daer sal een beschermingbe zijn ouer
alles wat f heerlick is.
6 Ende sal een hutte zijn ter schaduwe des
daechs voor d' hitte/ eñ eẽ toeuluchte eñ der

verghinghe voor den ouweder ende regen.

Dat v. Capittel.

1. Hoe God dat volck Israels heeft/als eenē lustigē Wijnberch geplantet/ 2. maer hoe sy hē niet dan wilde Druyuē, (welcker hy wijt bediet/) hebben ghebracht 25. ende also menichuuldighen Gods toorne 26. eñ ten laetsten een grousaem omcomen/door de Chaldeen/ende daer na door de Romeynen op hen gheladen.

1 WElaen/ick wil mynen Lieue een Liedt mijns Ooms singen/van synen wijnberge: a Mijn Lieue heeft eenen wijnberch/aen eener vetter plaetse.

a Psa.80.9. Esai.3.13 Jerem.2.21 ende 12.10 Math.21.33

2 Eñ hy heeften vetuynt/ende met steenen verwaert/eñ edele wijnrancken daerin gelept: hy bouwede daer oock eenē torē in ende groef daer een wijnpersse in: ende verwachtede dat hy druyuē brachte/ doch hy brachte b† wilde druyuen.

b† An. heerlijghen.

3 Nu richtet ghy burghers te Jerusalem/ ende ghy mannen Juda/tusschen my eñ mynen wijnberghe.

4 Wat souder men doch meer doen aen mynē wijnberge/dat ick aen hem niet gedaen en hebbe? waerom heeft hy dan wilde druyuē ghebracht / doe ick verwachtede / dat hy druyuen brachte?

5 Welaen ick wil v cont doē/wat ick mynē Wijnberge doen wil: synen wandt sal wech genomen worden/dat hy verwoest worde/ eñ synen thuyn sal verscheurt worden/ dat hy vertreden worde/

6 Ick willen woest liggen laten/dat hy niet besnedē noch e behackt en worde/ maer distelen ende doornen daerop wassen/ eñ wil den wolcken gebieden/ dat sy daer niet op en reghenen

e Dat is/be doluen/ofte begrauen eñ bemest.

7 Des Heeren d† Zebaoth Wijnberch doch/ is het huys Israel eñ de mannen Juda syne liefliicke f wijnrancken/ hy wachtet op recht/siet/so isset schenderie: op gerechticheyt/siet/so isset claghe.

d† And. der Heyrscharē. e† An. plantē f Esai.32.12 ende 55.11. Hier bediedet de Propheet/welcke de wilde druyuē zijn/ schier tot aē het eynde des Capittels.

8 f Wee den genē/die deen huys aen het ander trecken/eñ eenen Acker totten anderen brenghen/tot dat daer gheen ruym meer en zy/dat sy alleen het landt besitten.

9 Het is voor den ooren des Heeren Zebaoth/wat gelt het/so die vele huysen/niet en sullen woest worden/ende de groote ende schone ledich staen?

10 Want thien g ackers Wijnberchs sullen slechs eē ame gheuen/ ende een h Molder saeds sal slechs eenen Schepel gheuen.

g of/bunder h Hebr. Homer etc. een Ephi etc.

11 Wee den ghenen die des morgens vroech op zijn/om hen tot suppen te beneerstigen/ ende sitten tot in den nacht / dat hen den wijn verhittet.

12 i Ende hebben harpen/k† psalter/ tamborinen/ pijpen ende wijn in haren l welleuen/ende en sien niet op het m werck des Heeren/ende en hebben gheen acht op het ghescaepene syner handen.

i Job.21.12 Amos.6.5. k† An. luytē l Of/brasserie m Dat is/ wat God gebiet/eñ hebben wil. Straffe der dronckenschap.

13 n Daerom sal mijn volck moeten wech gevoert worden onuersiens eñ syne Heerliicke sullen hongher lijden / ende zijn ghemeyne volck dorst lijden.

n Hosee 4.6 o Esa.2.12.

14 Daeromme heeft de Helle de ziele wijt op gesperret/ende de kele opgedaē sonder alle mate: o dat onderwaerts varē/beyde hare Heerlicken eñ de ghemeyne man/beyde hare rijcken ende vrolicken.

15 Dat een pegelick hem buygen moet/ende een yeghelick verootmoedicht worde/ ende de ooghen der hoouerdighen verootmoedicht worden.

16 Doch de Heere Zebaoth verhoocht worden in den Rechte / ende God de Heylighe/ gheheylighet worden in Gherechticheyt.

17 So sullen haer dan de Lammeren weyden p† in gener stede/ende de vremdelinghen sullen hen gheneeren inder Woestijne der q vetten.

p† And. na harer ghewoontheyt. q Dat is/ grootē ende rijcken / die verdreuen zijn/eñ haer goet moetē na hē woest laten.

18 Wee den genen die hen te samen coppelē/ met loose stricke om onrecht te doen/eñ met waghenseelen te sondighen.

19 Ende spreken: Laet met haeste eñ geringe comen zijn werck/dat wy het sien: laet herwaerts varen eñ comen / den aenslach des Heyligē in Israel/dat wy het wijs worden.

20 r Wee den genen/die het boose goet eñ het goede boos heeten:die wt duysternisse licht eñ wt licht duysternisse makē: die wt sueren suete/ende wt sueten suer maken.

r Mich.3.2.

21 s Wee den genē/die by henseluē wijs zijn/ ende houden henseluen cloeck.

s Prou.3.7. Roma.12.16

22 Wee den genē/die Helden zijn om wijn te suppen ende crijghers met vollen dronckē.

23 t Die den Godloosen rechtspreke/om gheschencken wille eñ het Recht der Rechtueerdighen van hen wenden.

t Deu.16.19 Ezech.13.18 Proue.17.15

24 Daerō gelijck als des vyers vlamme/stroo verteert eñ de laeye stoppelen wech neemt/ also sal haer wortel verduylē eñ hare spruyte opuaren gelijck als stof: wāt sy verachtē de Wet des Heeren Zebaoth/eñ lasteren de reden des Heylighen in Israel.

25 u Daerō is oock den toorne des Heeren vergrimmet ouer zijn Volck eñ streckt zijn hant wt ouer hen/ende slaetse dat de bergen beuen/ende haer lichaem is ghelijck als dreck op den straten: x ende in dies alle en laet syne toorne niet af/ maer zijn handt is noch wtghestreckt.

u Nu.11.33. x Esai 9.12. ende 10.4

26 y Want hy sal eē Banier opwerpē verre onder den Heydenen/ende deselue herwaerts lockē vanden eynde der Aerden: eñ siet/ haestighen ende snelle komen sy herwaerts.

y Esa.42.13 Dani.9 11. z Dat syn de Chaldeen.

27 Ende daer en is niemant onder hen moede ofte swack/niemandt sluymert noch en slaept/niemant en gaet het gordel op vā synen lendenen/ende niemant en breect eenen schoenrieme.

28 Hare pylen zijn scherp/ende alle hare bogē gespannen: harer peerden a hoornen zijn als keyen geachtet/ende haer wagenraden als eenen stormwint.

a Dz zijn hare schoenen

29 Sy brullē als Leeuwen eñ brullen als ionghe Leeuwen: sy sullen bruysen/ eñ den roof grypen ende daer van brengen/ so datse niemant lossen en sal.

30 Eñ sal ouer hen bruysen/te dien tijt gelijck als de Zee: wanneermē dan het lant aensiē sal/siet so isset duyster vā angste/eñ het licht en schijnt niet meer b† bouen ouer hen.

b† An. in haregehemelte

Dat vj. Capittel.

1. Hoe de Propheet beroepen ende gesonden wert/ 9. den verstockeden ende wederspannighen volcke zijn toekomstige straffe/ 13. (dien dannoch het heylighe zaedt ontcomen sal.) te verkondighen.

1 DJes Jaers a doe de Coninc Vsias sterf/ sach ick den Heere sitten/b op eenē hooghen ende verheuen Stoel/ende synen soom vervulde den Tempel.

a 2.Reg.15.7 b Esa.66.1 1.Reg.22.19. 2.Par.6.18.

2 Seraphim stondē bouen hem/eē pegelick hadde ses vleugelen/met tween bedecten sy hare aensichten/met tween bedecten sy hare voeten/ende met tween vloghen sy.

3 Ende deen riep tot den anderen eñ sprac: c Heylich / heylich / heylich is de Heere d† Zebaoth: alle landen zijn syner eere vol.

c Apoc.4.8 d† And. der Heyrscharē.

4 So dat de bouenste posten verfdē/van der stemme haers roepens/ende het huys wert vol roocks.

5 Doe sprac ick: Wee my/ ick bẽ verdorvẽ: want ick ben van onreynẽ lippen/ ẽ woone onder een volck van onreynen lippen: want ick hebbe den Coninc den Heere Zebaoth ghesien met mynen ooghen.
6 Doe vlooch der Seraphin een tot my/ ẽ hadde ẽ gloeyende cole inder hant die hy met der tanghen vanden Altaer nam/
7 Ende roerde mynen mont aen ẽ sprack: Siet/ hier zyn uwe lippẽ mede aengeroert/ dat uwe misdaet van u genomen worde/ ẽ uwe sonde versoent zy.
8 Ẽ ick hoorde de stemme des Heeren/ dat hy sprac: Wien sal ick henen sendẽ? wie wil onse Bode zyn? Doch ick sprack: Hier ben ick/ sendt my henen.
e Esai.29.11.
9 Ende hy sprack/ Gaet henen ẽ spreect tot desen Volcke: e Hoort het/ ẽ en verstaet het niet: Siet het/ ende en bekent het niet.
f Mat.13.14 Mar.4.12. Luce.8.10 Acto.28.26. Roman.11.8.
10 f Verstocket het herte deses volcx/ ẽ laet hare ooren dicke zyn: ende verblendt hare oogen/ dat sy het niet en sien met haren oogen: ẽ hooren met haren ooren/ noch en verstaen met haren herte/ ende hen bekeerẽ ẽ ghenesen.
11 Doch ick sprac: Heere/ hoe lange? hy sprac: tot dat de Steden woest worde sonder Inwoonders/ ende de huysen sonder liedẽ/ ẽ het veldt gantsch woest ligghe.
12 Want de Heere sal de lieden verre wech doen/ dat het lant seer verlaten wordt.
13 Doch sal noch het tiende deel daerin blyvẽ/ want het sal wech gevoert ẽ verheert worden: gelyck als een Eycke ẽ Linde/ welcker den stam noch hebben/ hoewel hare bladeren afgestooten worden. Een heylich zaet/ sal sodanighen stamme zyn.

Dat vij. Capittel.

1. Jerusalem wort belegt. 3. Achas so hem met synen volcke/ hulpe aenghebboden wort/ 10. oock met eenen gewissen waerteeckẽ/ so hy't slechs eyscht/ en neemt hem dies niet aen/ 17. ende hoort derhalven Gods straffe. 14. Christus wort toeghesegt.

a 2.Reg.16.9 2.Par.28.5. Achas. Pekah. Rezin.
1 Het gheschiedde a ter tydt Achas/ des sons Usia des Conincx Juda/ dat Rezin optooch de Coninck te Assyrien/ ende Pekah de sone Remalia/ de Koninck Israels/ na Jerusalem teghen hen te kryghen/ sy en kondense dannoch niet overwinnen.
2 Doe wert den huyse Davids aengeseyt: de Syriers verlatẽ hen op Ephraim: doe beefde hem het herte/ ende het herte zyns volcx/ gelyck als de Boomen inden Woude bewẽ vanden winde.
3 Ende de Heere sprack tot Esaiã: Gaet wt/ Achas tegen/ ghy ende u sone Sear Jasub/ aen het eynde der waterroere/ aen den overstẽ Wyver/ aen den wege by den Acker des b Verwers.
b Andere volckers.
4 Ende spreect tot hem: Hoedt u/ ende weest stille: en vreest u niet/ ende u herte zy onvertzaecht/ voor desen tween roockẽde vierschbranden/ namelicken/ voor den toorne Rezin/ met tsamen den Syriers/ ende des soons Remalia.
5 Dat de Syriers tegen u eenen boosen aenslach gemaect hebben/ met tsamẽ Ephraim ende den sone Remalia/ ende segghen:
i Of/ verstoorẽ.
6 Wy willen henen op Juda/ ende hen i opwecken/ ẽ onder ons deylen/ ẽ tot een Coninck daer in maken/ den sone Tabeal.
7 Want also spreect de Heere Heere: Het en sal niet bestaen/ noch also gheschieden.
8 Maer gelyc als Damascus het hooft is in Syria/ so sal Rezin het hooft te Damasco zyn: ẽ over vyf ende tsestich Jaer/ sal met Ephraim wt zyn/ dat sy niet meer een Volck en zyn.
9 Ende gelyck als Samaria het hooft is in Ephraim/ so sal de sone Remalia het hooft te Samaria zyn: b en gheloost ghy die niet/ so en blyft ghy niet.
b Hebr.3.6 ende 4.3.
10 Ẽ de Heere sprack wederom tot Achas/ ende seyde:
11 c Eyscht een teecken van den Heere uwen God/ het zy onder in der Helle/ of daer bovẽ in der Hoochte.
c Of/ Versoeckt.
12 Doch Achas sprack: Ick en wils niet eysschen/ dat ick den Heere niet en versoecke.
13 Doe sprack hy: Welaen/ so hoore ghy van dẽ huyse Davids: Is het u liedẽ te weynich dat ghy de lieden queller/ ghy moetet oock mynen God quellen.
14 Daerom so sal u lieden de Heere selfs een teecken gheven: f Siet/ een Maghet g is h swanger/ ẽ sal eenen sone baren/ dien sal sy heeten Immanuel.
f Mat.1.23 Luc.1.31.
g Ander. sal bevrucht worden.
h Of/ met kinde/
15 Boter ende heunich sal hy etẽ/ dat hy wete het boose te verwerpen/ ẽ het goede te verkiesen.
16 Want eer dat knechtkẽ leert het boose verwerpẽ/ ende het goede verkiesẽ/ sal dat lant daer u voor grouwelt/ verlatẽ zyn van syn tweeen Koninghen.
17 Doch de Heere sal over u/ over u volck/ ẽ over ws vaders huys/ i dagen comen laten/ die niet gecomen en zyn/ sint dier tyt/ k dat Ephraim van Juda gescheyden is/ door dẽ Koninck te Assyrien.
i 2.Re.18.13 17.
k 1.Re.12.16
18 l Wãt te dier tyt sal de Heere tzisschẽ de Vliegen aen het eynde der wateren in Egypten/ ende den Byen inden lande Assur/
l 2.Par.32.1 Esaie.36.1
19 Dat sy comen/ ẽ hen altemael leggen aen de drooghe Beken/ ẽ inde Steencloven/ ẽ in alle Haghen/ ende in alle Bosschen.
20 m Ter selver tyt/ sal de Heere het hooft ẽ de hayren aen den voeten afscheeren/ ende dẽ baert afnemen/ door een n gehuert scheermesse/ namelicken door die/ die op ghene zyde des waters zyn/ als door dẽ Koninck te Assyrien.
m 2.Reg.23 n de Coninc te Assur/ heet eẽ ghehuert scheermes: want God ghebruyct syner een tyt lanc om zyn volc te straffen.
21 Ter selver tyt/ sal een o man eenẽ hoop Koeyen/ ende twee Kudden opvoeden.
2.Reg.19.35. o Of An. pegelick opvoedẽ eẽ koe ẽ twee Schapen.
22 Ẽ sal so vele te melckẽ hebbẽ/ dat hy boter eten sal/ want wie inden lande overblyven sal/ die sal boter ende heunich eten.
23 Want het sal te dier tyt gheschieden/ dat waer als nu duysent Wynstockẽ staen/ duysent silverlingen weert/ daer sullẽ Doornen ende p Distelen zyn.
p An. hegghen Dat is/ het lant sal woest liggẽ/ sonder liedẽ die het betreden.
24 Datmen met pylen ẽ boghen daer henen gaen moet: want in den gantschen lande sal doornen ende distelen zyn.
25 Datmẽ oock tot allen den Bergen/ diemẽ met houweelẽ plach om te hackẽ/ niet en ẽ comẽ/ wt q vreese der doornen ẽ distelen: maer men sal Ossen aldaer gaen/ ẽ Schapẽ daerop treden laten.
q An. voor schuwinghe

Dat viij. Capittel.

1. Ghevanckenisse Israels/ 6. ẽ Juda door de Assyriers/ 9 welcker tslaetstẽ haers kryghens niet veel eere en behalẽ. 11. de Joden vertrouwen hen meer menschelicker verbontenissen ende hulp dan Gods. 14 ende wert hen derhalven menigerley straffe voor ghelept. 16. de ghetuygenisse der heyliger Schrift/ 19. die alleen/ in allerley nooden troosten ẽ beradẽ kan/ is dẽ Gods kinderen verstandelick ende klaer/ 21. den verachteren doch brengt sy deen ongheluck op het ander.

1 Ende a de Heere sprack tot my: Neemt voor u eenen ghrooten Brief/ ende schryft daer op met eener menschen
a Esai.30.8

griffe: Rooft haeft/ Be nt snellick.

2 Ende ick nam tot my twee ghetrouwe
Ghetuygen / den Priester Uria en Zacha-
ria/ den sone Jeberechia.

3 En ghinck tot eener Prophetinne/ die wert
b swanger/ en baerde eenen sone: en de Hee-
re sprack tot my: Noemt hem Rooft haest/
buet et snellick.

4 Want eer dat kneechtke roepen kan: Lieve
vader/ lieve moeder/ sal de macht c Dama-
sci/ en de wtbeute d Samarie/ wech gheno-
men worden/ door den Koninck te Assyri.

5 Ende de Heere sprac voorder met my/ ende
seyde:

6 Dewyle dat dit volc verachtet e het water
te Siloah/ dat syn stille gaet/ ende troostet
hem op f Rezin/ ende des soons Remalia/

7 Siet/ so sal de Heere ouer hen comen laten/
stercke en vele wateren des g vloeds: h na-
melicken den Coninck te Assyrien/ en alle
syne heerlicheyt: dat sy ouer alle Beken va-
ren/ ende ouer alle hare Oeueren gaen.

8 En sullen inbreken in Juda/ en swemmen
ende ouer gaen/ tot dat sy aenden hals repe
ken: en sullen hare vleugelen wtbreyden/ dat
sy v lant/ O i ImmanuEl/ vullen/ so wydt
als het is.

9 *Weest boos ghy Volcken/ en geeft doch
de vlucht: hoort ghyt alle/ die ghy in verre
landen zyt: rustet v/ en geeft doch de vlucht:
lieve rustet v/ ende gheeft doch de vlucht.

10 Besluyt eenen raet/ ken daer en worde niet
wt: bespreect v/ ende het en bestaet niet: want
hier is ImmanuEl.

11 Want so spreect de Heere tot my/ gelyck als
hy mit hyder hant en onderwees my/
dat ick niet en sal wandelen op den weghe
deses volcx/ ende spreeckt:

12 Ghy en sullet niet seggen: † Een Verbont:
dit Volc en spreect nergens va/ dan van Ver-
bont: 1 vreest v niet also/ gelyck als sy doen/
ende en laet v lieden niet grouwelen.

13 Maer heyliget den Heere Zebaoth: in dien
laet uwe vreese ende verschrickinghe zyn.

14 So sal hy een heylichdom zyn: m doch ee-
nen Ste n des aenstoots/ en een Rotzsteen
der ergernissen/ den tween huysen Israels/
tot eenen strick ende val den Burgeren te
Jerusalem.

15 Dat hen hare veel daer aen stooten/ val
len/ o verbreken/ bestrict ende ghevangen
worden.

16 p Bint toe de Getuyghenissen/ versegelt
de Wet mynen Jongheren.

17 Want ick hope op den Heere/ die zyn aen-
sicht verborgen heeft voor den huyse Jacobs
Ja ick verwachte syner.

18 q Siet/ hier ben ick/ en de kinderen die my
de Heere gegeuen heeft/ tot een teecken en
wonder in Israel/ vanden Heere Zebaoth/
die op den Berghe Zion woont.

19 r Wanneer sy nu tot v segghen: Ghy moe-
tet de Waersegghers ende Teeckenduyders
vragen/ die daer s wasschen en t disputeren:
so spreect: Sal niet een volck synen God vra
gen? ofte salmen de dooden voor de leuendi-
ghen vraghen?

20 Ja na de Wet ende de Getuychnisse: sullen
sy dat niet seggen/ so en sullen sy den Dage-
raet niet hebben.

21 Maer sullen inden lande ommegaen/ seer
geslagen ende hongherich: wanneer sy dan
honger lyden/ so sullen sy toornich worden/
en vloecken haren Koninck/ en haren God.

22 Ende sullen ouer hen gapen / ende onder
hen de Aerde aensien/ en niets vinden/ dan
droeffenissen ende duysternissen: want sy zyn
moede inden angste/ ende gaen dwalende in
duysteren.

b Of/ met kinde
c 2.Reg.16.9
d 2.Reg.17.5
e Esaie.30.1 Joan 9.7
f Psa 124.2.
g Dat is/ de Phrath/ ouer welcker het lant Assyrien lept.
h 2.Re.18:13 Esaie.36.1.
i Heet God met ons.
* Cap. diß- luch.
Hy bespottet de Assyriers/ dat sy souden voor Jerusalem comen/ en doch met schanden daer weder van trecken.
2.Reg.19.36.
k Esaie.19.11
† Het Joodsche volcken betrouwede God niet/ en maecten een verbont met den Heydenen rontom/ die doch hare vyanden waren.
l 1.Pet.3.14.
m 2.Re.17.3
Mat.10.28.
n Luc.2.34. Roma.9.33. 1.Petri.2.7
o Of/ kneuselen/ verpletteren.
p Dan.8.17.
De Wet blyft onuerstaen/ en onuervullet/ waer het geloove niet en is/ dat tot Christi ionsteren maect.
q Heb.2.13.
r Leui.19.31
s Dat is/ onnutteliic clappen.
t Die daer clerck zyn willen/ en met der vernuft de schrift meesteren.

23 *u Maer het sal wel een ander moeytheyt
zyn/ die hen angst doet/ dan het der voorlede-
ner tyt was/ doe het lichtelicken toeginck
in den lande Zebulon/ en in den lande Naph
thali/ en hiernamaels swaerer wert aen den
wege des Zees/ op dese zyde des Jordaens
in der Heydenen Galilea.

Dat ix. Capittel.

1. Toecomst Christi en zyn Rijck. 7. om-
comen der tien geslachten om haers weder-
spannicheyts en moetwillens wille / tegen
God ende den naesten.

1 Het volck dat in duysternisse wandelt/
siet een groot licht/ a ende ouer die/ die
daer woonen in d † duysteren lande/
schynt het * helder.

2 Ghy maect der Heydenen vele/ daer mede
en maect ghy der vreuchden niet vele: c voor
v sa men Ja hem verheughen/ ghelyck als
men hem verheucht inden Oogst / ghelyck
alsmen vrolick is / wanneermen de buete
wtdeylt.

3 d Want ghy hebt het Jock harer last/ en de
roede harer schouderen/ ende den stock haers
Drijuers ghebroken/ e ghelyck als ter tydt
Midian.

4 f † Want alle kryge met rumoer/ ende een
bloedich cleet/ sal verbrant/ ende met vyere
verteert worden.

5 g Want ons is een kint geboren en Sone
is ons gegeuen/ welckers heerschappye is op
syner schouder/ ende hy heet: Wonderlick/
Raet. h † Kracht/ Heldt / Ewighe Vader/
Vredevorst.

6 i Op dat syne heerschapie groot worde/ en
des vredes geen eynde: op den Stoel Dauids
en synen Koninckrycke: dat hy het bereyde
en stercke/ met Gerichte en Gerechticheyt/
van nu aen tot in eewicheydt: sulcx sal doen
de yuer des Heeren k † Zebaoth.

7 De Heere heeft een woort gesonden in Ja-
cob/ ende het is in Israel gheuallen.

8 Dat het sullen onderuinden alle het volc
Ephraim/ ende de Burgheren te Samaria/

9 Die daer seggen in hoochmoet en stouten
sinne: Tichelsteenen zyn geuallen/ doch wy
willent met l † werckstucken weder bouwen:
men heeft m † Moerbesienboomen afghe-
houwen/ so willen wy Cederen aen de stede
setten.

10 n Want de Heere sal des Rezins kryghs-
volck tegen hen verhooghen/ ende hare vy-
anden te hoope rotten.

11 De Syriers van voren toe/ ende de Phili-
steen van achter toe/ dat sy Israel versinden
met vollen monde: o in alle dien en laet sy-
nen toorne noch niet af/ zyn handt is noch
wtghestreckt.

12 Noch en keert hem het volck niet tot dies/
die het slaet/ ende en vraghen niets na den
Heere Zebaoth.

13 Daerom sal de Heere afhouwen van Israel/
beyde den Kop ende den Steert/ beyde den
Stronck ende Tack op eenen dach.

14 De oude eerlicke lieden zyn den Kop: doch
de Propheten die daer valsch leeren/ zyn den
Steert.

15 p Want de leyders des volcx zyn Verley-
ders/ ende die haer verleyden laten/ zyn ver
loren.

16 Daerom en can hem de Heere ouer haer ion
ge q † mannenvolck niet verheughen/ noch
harer Weduwen en Weesen ontfermen: want
sy zyn altemael r Huychelaers en boos/ en-
de aller mont spreeckt dwaesheydt: s in alle
dien en laet synen toorne niet af/ zyn handt
is noch wtghestreckt.

17 Want het Godloose wesen is aengegaen
als vyer/ ende verteert Doornen en t Diste
len/

* Cap. ix. by anderen.
u Psalm.50.
Math.4.15
a 2.Re.15.29
b † An. inden lande der schaduwe des doodts.
* Of klaer.
c Psa.119.162
Proue.16.19
d Esai.17.12 ende 37.29
e Judic.7.22
1.Cor.15.24.
f † And. Het geschiet/ want alle kryge met oproerischer opmakinge/ en ontreyningen der cleederen in den bloede / dese doch verbranden ende vyer.
Jesus Christus.
g Luce.1.31. Joan.3.16.
h † An. God
i Phili.2.9.
Dani.2.44. ende 7.14
Joan.12.34.
k † And. der heyrscharen.
l † An. besnedenen steenen
m † an. wilde vyghboomen
n 2.Re.16.9.
o Esai.5.25 ende 10.4.
p Jer.13.16.
q † An. manschap.
r Of bewimpelaers.
s Esai.5.25. ende 9.11. ende 10.4.
t An. hegghen

len ende brant als in dicken Woude/ ende
ghe: ft hooghen roock.
18 Want in toorne des Heeren Zebaoth/ is het
lant verduystert/ dat het volck is/ ghelijck
als spijse des vyers: niemant en verschoont
des anderen.
19 Roovenen sy ter rechter zijden/ so lijden sy
honger: eten sy ter slincker zijden/ so en wor
den sy niet sat: een yeghelick verslindt het
vleesch zijns arms.
20 Manasse dē Ephraim/ Ephraim dē Ma=
nasse/ eñ sy alle beyde te samen tegen Juda:
in alle dien en laet synen toorne niet af/ zijn
hant is noch wtghestreckt.

Dat x. Capittel.

1. Straffe der valschen ongerechten Ov=
erheeren/ 5. Assur/ der kinderen Israels
roede. 12. wort daerna selfs vanden Heere
te huys gesocht/ eñ geslagen 20 het overi=
ghe Israel/ (dwelck weynich is) bekeert
hem tot den Heere/ 24. Juda wert getroo=
stet/ dat zijn ongheluck niet langhe dueren
sal/ 28. ende zijn vyanden gewisselick om=
komen sullen.

1 Wee den Schriftgheleerden/ a die on=
rechte Wetten maken eñ die onrech=
te Oordeelen schrijven.
2 Op dat sy de sake der armen buygen/ eñ
gewelt gebruycken inden Rechte der ellen
digen onder mynen Volcke: dat de Wedu=
wen haer roof/ ende de Weesen haer buet e
zijn moeten.
3 Wat wilt ghy lieden doen aen den dage der
huysoeckinge eñ des ongeluck/ dat vā ver
re comt: tot wien wilt gy v lieden om hulpe
ende waer willet ghy uwe eere laten?
4 Dat sy niet onder de gevangene gebuy=
get en worde ende onder de verslagene en
valle: b in alle dien en laet synē toorne niet
af/ zijn handt is noch wtghestreckt.
5 O wee dē c Assur/ die mijns toorns roe=
de/ ende haer hant/ eenen stock myner grim
micheydt is.
6 Ick wil hem senden teghen een d huychel=
lijck volck eñ hem bevel gheven tegen het
volck mijns toorns: dat hy het beroove eñ
wtdeyle/ eñ vertrede het/ ghelijck als dreck
op der straten.
7 Hoewel hy het so niet en meynt/ ende zijn
herte so niet en denct: maer zijn herte staet
te verdelghen/ ende wt te roepen niet wey=
nich Volcken.
8 Want hy spreect: e Zijn myne Vorstē niet
altemael Coninghen.
9 Is Calno niet als Carchemis? is Ha=
math niet als Arpad: is niet Samaria als
Damascus?
10 Ghelijck als mijn hant ghevondē heeft de
Coningen der Afgodē/ so doch haer Afgo=
den stercker waren/ dan die te Jerusalem
ende te Samaria zijn:
11 Soude ick Jerusalem eñ haren Afgoden
niet doen/ gelijck als ick Samaria eñ haren
Afgoden ghedaen hebbe?
12 Doch wanneer de Heere alle syne werckē
wtgerichtet heeft op den Berghe Zion/ eñ
te Jerusalem/ so wil ick te huys soecken de
vrucht f des hoochmoedighen Coninck te
Assyrien/ eñ de heerlickheyt syner hoovaer
dighen ooghen.
13 Daerom dat hy spreect: g Ick hebbe het
door cracht myner hant wtgericht/ eñ door
myne wijsheydt/ want ick ben kloeck: ick
hebbe h de landen anders ghedeylt/ ende
hare incomingen geroofte/ ende gelijck als
een Geweldighe/ de Inwoonders ter Aer=
den ghewórpen.
14 Ende mijn handt heeft de Volcken ghe=

a Esai. 28. 6. Math. 23. 3.
b Esai. 5. 25. ende. 9. 11. 20
c t An. die ee nē stormijns toorns is/ in diens handt de roede my=ner straffen is. Esaia. 36. 1. Jerem. 25. 9 Ezec. 21. 9. 10
d Dat is/ ge=veynst.
e 2. Reg. 18. 33.
f 2. Re. 19. 35 Esai. 37. 36
g Deut. 8. 17 Esaie. 47. 8. Ezech. 29. 9.
h t An. lant=palē der volc ken henen ghenomen.

vonden ghelijck als een Vogelnest/ dat ick
hebbe allen landē te samen geraept/ gelijck
als mē eyeren opraept die verlorē zijn/ daer
niemāt een veder verruerer/ ofte den Beck
opsperret ofte i tziffet.
15 k Can haer ooch een l Axe beroemen tegē
dien/ die daer mede houwet: ofte een Sage
pochen tegen dien/ die se treckt? m t gelijck
als die roemen can/ die den stock voert/ eñ
heffet/ ende n voert en so lichte/ als ware hy
gheen hout.
16 o Daerō sal de Heere Heere Zebaoth/ on=
der synē vetten/ de wtdroogen de siecte sen=
den ende syne heerlichheyt sal hy aensteken/
17 Eñ p het licht Israels sal een vyer zijn eñ
zijn q t Heylighe sal een vlamme zijn/ eñ sal
syne Doornē ende ꝛc Distelen aensteke en=
de verteeren op eenen dach.
18 Ende de heerlichheyt zijns Wouts eñ zijns
Veldts sal te niete worden/ van den zielen
aen tot op het vleesch/ eñ sal s t vergaen ende
verswinden.
19 Dat de overblevē Boomen zijns Wouts/
meughen ghetelt worden/ eñ eenen Jongen
haer mach aenschrijven.
20 Te dier tijt sullē de overgeblevē in Israel/
eñ die daer geloffet worden in den huyse Ja
cobs/ hen nz meer verlatē op diē/ die se slaet
maer sy sullen hen verlaten op den Heere dē
Heylighen in Israel/ in der waerheydt.
21 De overgheblevene sullen hen bekeeren/
Ja overghebleven in Jacob/ tot God den
stercken.
22 r Want sa v volck/ O Israel is gelijck als
het zant aender Zee/ so sullē doch de overge
blevene desselvē bekeert wordē: want wan=
neer dē verderve gestuert wort/ so sal over=
vloedelicke gherechticheyt komen.
23 Want de Heere Heere Zebaoth/ sal eē ver=
derven laten gaen/ ende het selve doch stie=
ren in den gantschen lande.
24 Daerom spreect de Heere Heere Zebaoth/
vreest v niet. mijn volck/ dat te Zion woōt/
voor Assur: hy sal met den stocke slaen/ ende
synen staf teghen v opheffen/ ghelijck als in
Egypten.
25 Wāt het is noch om een gansch weynich
te doen/ so sal de ongenade/ eñ mynen toor=
ne over haer ondeughet/ een eynde hebben.
26 n Als dā sal de Heere Zebaoth een geessel
over hem verweckē/ x gelijck als inder slach
tinge Midian/ op den Rotzsteen Oreb: eñ
sal synen staf/ die hy aen de Zee gebruycte/
opheffen p ghelijck als in Egypten.
27 Te dier tijt/ sal synen last van uwer schou=
deren wijcken moeten/ ende zijn Jock vā u=
wen halse: want het Jock sal z verruuylen
van vetticheyt.
28 a Hy komt/ laet het alse zijn/ te Aiath/ hy
treckt door Migron/ hy monstert zijn heyr
te Michmas.
29 Sy treckē door onsē Leger Geba voorby/
Rama verschrickt/ Gibeath Sauls vliedt.
30 Ghy dochter Galim schreyt luyde/ merct
op Laisa/ ghy ellendighe Anathoth.
31 Madmeda wijcket/ de Burgerē te Gibim
stercken hen.
32 Men blijft misschien eenē dach te Nob/ so
sal hy zijn hant bewegen teghen den Berch
der dochter Zion/ ende teghen den cleynen
Berch Jerusalem.
33 b Doch siet/ de Heere Heere Zebaoth/ sal
de tacken met macht verhouwen/ ende wat
hooch opgerichtet staet/ verkorten/ dat de
hooghen vernedert worden.
34 Eñ het dicke Wout sal met ijseren omge=
houwen worden/ eñ Libanon sal vallē door
den Machtighen.

i Blaset of pypet.
k Esai. 45. 9 Roma. 9. 20
l Of/ Byle.
m t And. ge=lijc of de roe de haer teghē ne tegenden ghenen die se opheft/ ende dat de stock hem verhie=ve, gelijck of hy geē hout en ware.
n Gode isset lichter eenē Tyranne te verheffē/ dā ons eenen stropen stock die geē hout en is.
o Esai. 37. 36.
p dz is/ God in den Tem=pel te Jeru=salem.
q t And. Hey=lichdom.
r t An. heggē Mat. 13. 8. 22
s t an. zijn als een krijchs=heyr dient vaendrager omcomē is.
t Rom. 9. 27. 1. Reg. 19. 18. Esai. 11. 11.
u Esai. 37. 36
x Judic. 7. 25
y Exo. 14. 27
z Gelijck als een osse den Jocke ont=wasset/ wan neer hy vet ende sterck wert/ dz hy het Joc ver scheurt/ als een verrot zeel/ etc. Sa spreectmen ooch: hy is der roede ontwassen.
a Hier be=schrijft hy dē Toch des Coninckx te Assyrien na Jerusalem/ als die sulc=ke Steden plondert eñ wtpaochet/ etc. maer hy sal omghe=houwē wor=den/ gelijck als eē Wout/ etc.
b Esaie. 13. 8. ende. 37. 36.

Dat xj. Capittel.

1. Christi gheboorte ende Ampt. 10.
Beroepinghe der Heydenen/ door de predi
catie der Apostelen.

1 EnDe a daer sal een Roede opgaen van
den stamme Isai/ ende een Scheute wt
synen Wortelen vrucht brenghen.
2 b Op welcker sal rusten de Gheest des
Heeren/ c de Geest der Wijsheyt en des
Verstants/ de Geest des Raets ende der
Stercke/ de Gheest der Kennisse/ ende der
Vreese des Heeren.
3 Ende zijn d Riecken sal zijn in de vreese
des Heeren: hy en sal niet richten/ na dien
dat syne ooghen sien/ noch straffen/ na
tghene dat syne ooren hooren.
4 Maer sal met Gerechticheyt de Armen
richten: en met e Gerichte straffen de ellen
dige in den Lande: en sal met den staf zijns
monts de Aerde slaen/ f ende met den a-
dem syner lippen/ den Godloosen dooden.
5 g Gerechticheyt sal het gordel syner Len
denen zijn: ende het Gelooue/ het gordel sy
ner Nieren.
6 h De Woluen sullen by den Lammeren
woonen/ ende de Luypaert by den Bocken
ligghen: een kleyn Jonckxken sal Kalueren
ende ionge Leeuwen ende Mestvee te sa-
men drijuen.
7 Koyen ende Beyren sullen aender Wey-
den gaen/ dat hare iongen by malkande-
ren liggen: ende Leeuwen sullen stroo eten/
ghelijck als de Ossen.
8 Ende een soogh kindt sal synen lust heb-
ben aen den hole der Adderen ende een ge-
speent kindt/ sal zijn handt steken in de
kuylen des Basilisken.
9 i † Men sal nergens verseeringen noch ver
deruen/ op mynen heylighen Berge: k want
het Landt is vol kennisse des Heeren/ ghe-
lijck als met water des Zees bedeckt.
10 l Ende het sal geschieden te dier tijt/ dat
de Wortel Isai/ die daer staet tot ee-
ner Baniere den Volcke/ na dien sullen de
Heydenen vraghen: ende zijn ruste sal m †
eere zijn.
11 n Ende de Heere sal te dier tijt ten anderen
mael zijn hant wtsteecken/ dat hy het ouer-
blijfsel zijns Volcx weder kryge/ dat ouer
gebleuen is/ van den Assyrien/ Egyptenaren/
Pathros/ Moorlant/ Elamiten/ Sinear/
Hamath/ ende van den Eylanden der Zee.
12 o Ende sal een Baniere onder den Hey-
denen opwerpen/ ende te samen brenghen
de veriaechde Israels/ ende de verstroy-
de wt Juda p † te hoope voeren/ van de
vier hoecken des Aerdrijcx.
13 Ende de nijdt teghen Ephraim sal op houden/
ende de vyanden Juda sullen wtgeroyt wor
den: q † dat Ephraim den Juda niet en beny
de/ ende Juda niet en zy teghen Ephraim.
14 Sy sullen doch den Philisteen op den
halse zijn teghen den Westen/ ende beroo-
uen alle de ghene/ die tegen t Oosten woo-
nen: Edom ende Moab sullen hare handen
tegen hen bouwen/ de kinderen Ammon
sullen ghehoorsaem zijn.
15 Ende de Heere sal r † verbannen/ den stroom
der Zee in Egypten/ ende sal zijn hant la-
ten gaen ouer het water/ met synen stercken
Winde: ende de seuen stroomen slaen/ dat
men met schoenen daer door gaen mach.
16 Ende sal een Bane zijn/ den ouergebleuen
zijns Volcks/ dat ouergebleuen is van den As
syrien: gelijck als Israel gheschiedde/ f te
dier tijt/ doe sy wt Egyptenlande toghen.

Dat xij. Capittel.

1. Een Dancksegginghe/ voor de won-
derbare weldaden Gods.

a Mat. 1.6
16.
Act. 13.22.23
b Esaie 61.1
c Rom. 15.8.
d Zijn Of-
fer dat voor
God wel
riecket/ en
zijn Keuc-
werc en sal
niet zijn als
des ouden
Priesterdoms
der Wet/ in
den wtwen
digen ceuc-
wercke/
maer inder
vreese Gods
Dat is zijn
gebet sal in
den Geeste
geschieden.
Joan. 4.
want voor-
ken heet
bidden.
Riecken/
heet verhoo
ren.
e Hy sal se
door gena-
de rechtue-
erdich
maken/ en
door het
cruyce laten
straffen/
den ouerge-
bleuenen
ouden A-
dam/ in den
vleesche: en
dat heet/
met gerich-
te straffen/
Dat is/
niet in grim
micheyt en
toorne/
maer met
vernuft en
tot haren ey-
ghen nutte.
f 2. Thes. 2.8
g Eph. 6.14
h Esai 65.25
i † An. Nie
mant en sal
den anderen
quaet doen/
niemant den
anderen ver
deruen aen
den gant-
schen Berch
mijns Hey-
licheydoms.
k Haba. 2.14
l Rom. 15.12
m † An. heer
lick.
n Esai 10.22
o Luc. 2.32.
p † An. tsa-
men versa-
melen/
q † An.

1 TE dier selver tijdt sult ghy segghen: Ick
dancke v Heere/ dat ghy toornich op
my gheweest zijt/ ende uwen toorne
hem gewendet heeft/ ende troostet my.
2 Siet/ God is mijn a † Heyl/ ick ben seker/
ende en vreese my niet: b want God de Hee
re is mijn Stercke/ ende mynen Psalm/ en
de is mijn Heyl ghewordden.
3 Ghy sult met vreuchden c water scheppen/
wt d der d † Heylsonteyne.
4 Ende sult seggen te dier selver tijt: e Danc
ket den Heere/ prediket synen Name/ ma-
ket kondt onder den Volcken zijn doen/ ver-
kondighet hoe synen Name so hooch zy.
5 Lofsinget den Heere/ want hy heeft heer
licken ghehandelt: sulcks zy kondt in allen
Landen.
6 Juychet ende roemet ghy Inwoonder-
sche te Zion: want de Heylighe Israels is
groot by v.

Dat xiij. Capittel.

1. Straffe der Babyloniers.

1 DJt is de a Last ouer Babel/ die Esaias
de sone Amos sach.
2 Werpt het Baniere op/ b † op hooghe
Berghen/ roept sluer teghen hen/ werpt de
hant op/ c † latet intrecken door de d † poor
te der Vorsten.
3 Ick hebbe mynen Gheheylichden gebo-
den/ ende mynen Stercken geroepen tot my
nen toorne/ die daer vrolick zijn in mijner
heerlickheydt.
4 e Daer is een geschrey eener menichte op
den Bergen/ gelijck als eens grooten Volcx:
een geschrey/ gelijck als eens rumoers der
versamelden Konnigen der Heydenen: de Hee-
re f † Zebaoth g † rustet een Heyr ten strijde:
5 Die wt verren Landen komen/ vanden eyn
de des Hemels: Ja de Heere selue/ met tsa-
men den Heyre zijns toorns/ te verderuen
het gantsche Landt.
6 Huylet/ want des Heeren dach is harde
by: hy koemt ghelijck als een verwoestin-
ghe van den Almachtighen.
7 † Daerom sullen alle handen traech zijn/
ende aller menschen herte sal veyech zijn.
8 Verschrickinge/ angst ende smerte/ sal hen
aenkomen/ hen sal bange zijn/ gelijck als ee
ner die daer baert/ een sal hem voor den an
deren ontsetten/ vyerropt sullen hare aen-
ghesichten zijn.
9 Want siet/ des Heeren dach koemt grou
welick toornich ende grimmich/ het Landt
te verstooren/ ende de sondaers daer wt te
verdelghen.
10 Want de Sterren aen den Hemel/ ende
zijn Orion/ en schijnen niet h heller/ i de
Sonne gaet duyster op/ ende de Maen
schijnt doncker.
11 Ick wil den Aerdbodem te huys besoec-
ken/ om syner boosheyts wille/ ende de God
loosen om harer ondeucht wille: ende wil
des hoochmoets der stouten een eynde ma
ken/ ende hoouerdicheyt der Gheweldigen
veroatmoedighen.
12 Dat een man dierbaerer zijn sal/ dan fijn
gout/ ende een mensche weerdiger dan stuc
ken gouts Ophir.
13 Daerom wil ick den Hemel bewegen/ dat
de Aerde beuen sal van harer stede/ door de
grimmicheyt des Heeren Zebaoth/ ende
door den dach zijns toorns.
14 En l sy sal zijn gelijc als een veriaecht Ree/
en als een kudde sonder m † kopen: dat hem
een yegelick weder tot synen volcke keeren/
ende een yeghelick in zijn Landt vlieden sal.
15 Daerom/ dat/ wie hem daer vinden laet/
door steken wort: ende wie n † daer by is/
door het sweerdt vallen/ sal.

Ephraim
en sal Juda
niet benij-
den/ en Ju-
da Ephra-
im niet vy-
andt zijn/
maer sy sul-
len met mal
kanderen
teghen den
Westen den
Philistinen
op de schou
deren vlie-
gen/ en etc.
r † An. slu-
yen de tou-
ge der etc.
f Exo. 14.29
a † An. Sa
licheyt
b Exo 15.2.
Psal. 118.14
c Joan. 7.38
d † An. Fon
teyne der
salicheyt.
e 1. Pa. 16.8
Psa. 105.1.
a Jer. 25.12
ende 50.1.
ende 51.1.
b † An. op
den hoogen
berch/
c † An. dat
de Vorsten
door de
poorten
binnen in-
gaen.
d † An. poor
ten
e 2. Re. 7.6.
2. Mac. 5.2
f † And. der
Heyrscharen.
g † An. mon
stert
† And. daer
sullen alle
handen fael
geren en al-
ler mannen
herte ver-
smelten.
h Of/ klaer/
i Ezec. 32.7
Joel 2.10.
ende 3.15.
Amos. 5.8.
Mat. 24.29
Marc. 13.24
Luc. 21.25.
k Dat is/
der lieden
sullen so
weynich
zijn en den
Lande/ als
des gouts.
l Dat is/
Babel
m † And.
Schapen.
n † An. hem
hooper/

ooch

o Psa.137.9.
16 o Oock sullen hare kinderen voor haren
oogen verworcht/hare huysẽ geplondert/
ende hare wyuen gheschent worden.
Meden.
17 Want siet/ick wil de Medẽ ouer hen ver
wecken:die geen silver en soecken/noch na
gheenen goude en vraghen
18 Maer de Jonghelinghen met den bagen
voorschietẽ eñ hen de vrucht des lyfs niet
ontfermen noch den kinderen verschoonẽ.
19 Also sal Babel / het schoonste onder den
Coninckrijckẽ/de heerlicke pracht derChal-
p Gen.19.25
Iere.50.40.
deen/omgekeert wordẽ van God/p gelijck
als Sodom ende Gomorra.
20 Datmẽ daer voortaẽ niet meer en woone/
noch yemant daer en blijue altoos ende ee-
wichlick:dat oock de Arabische aldaer gee-
ne Hutten en maken/ende de Herderẽ daer
gheene kopen opslaen.
q Lut Ohim
achte ic/zijn
alderley wil
de Dierẽ/die
vieruoetich
zijn:ghelijck
als Sihim/
alderley wil
de Vogelen.
Munste.ver
biedet Si-
him wilde
gruwelicke
Dieren: O-
him/Meyr-
katten.
r And.wil-
de katten.
21 Maer q Sihim sullen haer daer legeren/
eñ hare huysen vol Ohim zijn: ende Struy
sẽ sullen daer woonen/eñ veltgeesten sullen
daer huppelen.
22 Eñ r Wilen in haren paleysen singhen/
ende Draken in haren lustighen Borghen:
ende haren tijt sal schier comen / ende hare
daghen en sullen niet versuymen.

Dat xiiij. Capittel.

1. De Heere trooster de ghevangenen te
Babel/3. eñ seyt hen toe/ dat sy noch sullẽ
harer vyanden ongeual belachen/ 22. den
Babilonischen/ 24. Assyrischẽ.28.eñ Philis-
teẽ/wort er grouwelicke straffe gedreycht.

1 WAnt de Heere sal hem ouer Jacob ont
fermen/ende Israel noch voortaẽ ver-
kiesẽ. ende hen in haer Lant setten: eñ
vremdelingen sullẽ hen tot hen maken/ eñ
den huyse Jacobs aenhanghen.
2 Eñ de Volcken sullense aennemen / ende
brenghen aen haer plaetse/dat sy het huys
Israels besitten sal/inden Lande des Hee-
ren. tot knechten eñ maeghden:ende sullen
geuanckelick houdẽ/de ghene/ van welcke
sy geuangen waren/ eñ sullen heerschen o-
uer hare Drijuers.
* Cap. xiij.
Luth.Babel
3 * Ende te dier tijt/wanneer v de Heere ruste
geuen sal/van uwen iammer ende onruste/
ende van den harden dienste/ daer ghy in-
ne gheweest zijt/
4 So suldy sule een Spreecwoort gebruyc
ken/teghen den Coninck te Babel/eñ seg-
gen:Hoe isset met den Drijuer so gantsche-
lick wt/ende a† de Chijns heeft een eynde:
a† And. die
het gout be-
gheert/ etc.
5 De Heere heeft de roede der Godloosẽ ge-
broken. ende de roede des b Heerschers.
6 Die de Volckẽ sloech in grimmicheyt son
b Of/Heer-
schappers.
c Of/ Heer-
schappie.
der ophouden/eñ met woeden c heerschede
ouer de Heydenen/ ende veruolchde sander
barmherticheyt.
7 Nu rustet doch de gantsche Werelt/eñ is
stille/ende iuychet vrolicken.
8 Oock verheugen hen de Dennẽ ouer v/eñ
de Cederen op den Libanon/eñ seggen: De-
wijle dat ghy ligt/so en comt niemant hier
op/die ons d† afhouwe.
d† And.wt-
roeye.
e† And.ver-
schrict etc.
f† an.Reusẽ/
ende alle Vor
sten.
g Dat is/de
grote heerẽ.
9 De Helle daer onder beefde voor v / doe
ghy haer tegen quamet/sy e† verwecket v
de f† Doodẽ/alle g Bocken der Werelt/eñ
heet alle Coningen der Heydenen/van ha-
ren Stoelen opstaen.
10 Dat deselue alle een na den anderen spre-
ken/ende tot v seggen : Ghy zijt oock ghe-
slagen/ghelijck als wy/ende het gaet v/ge
lijck als ons.
h Dzis/deye
de de gewelt
eñ vreuchde
tavat.
11 Uwe heerlickheyt is onderwaerts in de
Helle geuaren/met tsamen den geclange u-
wer h Harpen; Matten sullen v bedde zijn/
ende Wormen v decksel
12 i Hoe sydy vanden Hemel ghevallen/ghy
schoone lit Morghensterre! hoe sydy ter
Aerden lt geuelt/ghy die de Heydenẽ crenc-
kede?
i Luc.10.18.
Apoca.12.9
k† An.O Lu-
cife. g .p
kindt des
Morghen-
stontsroot/
of dageraet.
l† And. ghe-
pleert.
m† Anders/
Stifts.
13 Ghy dachtet in uwer herten ick wil in den
Hemel opclimmen/eñ mynen Stoel bouẽ de
Sterren Gods verhoogen:Jck wil my set-
ten op den berghe des m † beschepts ander
syden teghent Noorden.
14 Jck wil ouer de hooge wolcken varen/eñ
ghelijck zijn den Allerhoochsten.
15 Ja n ter Hellen vaerdy/ter zijden der cuy-
len.
n Ezech.31.16
ende 32.18.
16 Wie v siet/die sal v beschouwen ende aen
sien /ende segghen:Js dat de Man/ die de
Werelt verschrickte. ende de Coninckrijckẽ
beuende maeckte?
17 Die den Aerdbodẽ ter Woestijne maeckte/
ende de Steden daer inne brack/eñ en gha
syne gheuanghene niet los?
18 Het is waer/alle Coningen der Heydenen
te samen/liggen doch met eeren/een yeghe-
lick in synen huyse
19 Doch ghy zijt verworpen van uwẽ graue/
gelijck als een verachtede sprupte. ghelijck
als een kleet der verslaghenen/ die met den
swerde doorsteken zijn. die onderwaerts va
rẽ tot den o steenhoopen der Hellen. gelijck
als een vertreden lijf.
o Dat is/in
het steenige
Aerdrijck in
den graue:
ofte op de
schendtkuy-
len.
20 Ghy en sult niet als dieselven begrauen
worden:want ghy hebt v Lant verdoruen/
ende v volck verslaghen / want men en sal
des zaets der Boosachtigen nemmermeer
ghedencken.
21 Richtet toe/ datmẽ syne kinderẽ slachte om
harer vaderen misdaet wille:dat sy niet op-
comen. noch het Lant eruen noch den Aerd-
bodem vol p† steden maken.
p† Anders/
vyanden.
22 Eñ ick wil ouer hen comẽ spreect de Hee-
re Zebaoth/eñ te Babel wtroeyen hare ge-
dachtenissen haer ouerblevene gheslachte/
ende nakomelinghen/spreeckt de Heere.
23 Eñ wilse maken een erue der Swijnege-
len/ende ter waterzee:ende wilse met eenen
besem des verderuens vaghen. spreeckt de
Heere Zebaoth.
24 De Heere Zebaoth heeft gesworen eñ ge-
seyt:Wat ghelt het/het sal alse ghescheidẽ/
als ick dencke/eñ sal blijuen/ gelijck als ick
inden sinne hebbe.
25 q Dat Assur r† verslaghen worde in my-
nen Lande/ende ick hem vertrede op myne
Berghen : op dat zijn Jock van hen geno-
men worde / ende zijn s borde van haren
halse come.
q Esa1.37.36
r† An.ontwee
gheslaghen
s Of/pac/last
26 Dat is dẽ aenslach. dien hy heeft ouer alle
Landen/ eñ dat is de wtghestreckte hant o-
uer alle Heydenen.
27 Wãt de Heere Zebaoth heeft het beslotẽ/
wie wilt weeren? ende zyn hant is wtghe-
streckt/wie wilse keeren:
Ca.15.Luth.
Philisteen
landt.
28 Jnden Jare doe de Coninck Achas sterf/
wert dese Last ghesien.
t Iere.47.1.
Ezech.25.15
Sepha.2.4.
u 1.Re.12.14
x 2.Reg.18.8
y Of/doodẽ/
z Dz is/een
groot Heyr/
eñ en treckt
niet lancsaẽ/
maer met
grooten hoo
pen.
29 t Verheucht v niet/ghy gantsche Philisteẽ
Lant/dat de Roede die v sloech/gebrokẽ is:
u want wt de wortel der Slange sal eẽ Ba-
siliscus comen / ende haer vrucht sal eenen
vyerighen vliegheuden Drake zyn.
30 Want de eerstelingen der nootdruftighen
sullen hen weyden. ende de Armen seker ru-
sten:x daerentegen v wortel wil ick met hon
gher dooden/ende uwe ouerblevene sal hy
y verworghen.
31 Huylet ghy Poorte/ schreyt ghy Stadt/
gantsch Philisteen Lant is veych: want vã
Noorden comt eenen z Roock/ende a† daer
en is gheen eensame in syne Teuten.
a† And.daer
en sal hem
geener affon
derẽ als het
onder hen
bestemt is.
32 Eñ wat sullen de Boden der Heydenẽ hier
eñ daer segghen: namelicken/Zion heeft de
Heere ghesandeert, ende aldaer sullen de el

lendigẽ zijns Volcks vertoerlaet hebbẽ.

Dat xv. Capittel.

1. De straffe Moabs.

1 DIt is de Last ouer Moab: Des
nachts komt verstooringe ouer Ar in
Moab: sy is daer henẽ: Des nachts
komt verstooringhe ouer Kir in Moab:
sy is daer henen.
2 Sy gaen opwaerts na Baith ende
Dibon tot den Altaren dat sy weenẽ ende
huylen ouer Nebo eñ Medba in Moab: b
aller hooft is beschoren / alles baert is c †
afghesneden.
3 Op haren straten gaen sy met sacken
omgegordet/ op haren dahen ende straten
huylen sy alle/ ende gaen weenende af.
4 Hesbon eñ Eleale schreyen/ datmẽ het
tot Jahza hoort: daerom d † karmen de
ghewapende in Moab / want het gaet
haren zielen qualick.
5 Myn herte schreyet te Moab: hare vlu
vluchtigen vliedẽ vander drijarige e Koe/
tot Zoar toe: wãt sy gaẽ na Luhith henẽ/
eñ weenen: eñ op den wege na Horonaim
tae/ verheft hem een iammergheschrey.
6 Wãt de waterẽ te Nimrim verdroogẽ/
het hoy verdorret/ eñ het gras verwelcket
ende geen groen kruyt en wasset.
7 Want het goet dat sy ghesamelt / ende
het volck dat sy gherustet hebben / voert-
men ouer de wilgen beke.
8 Een ghescrey gaet omme in de Landt-
palen Moab: sy huylen tot Eglam toe/ eñ
huylen by den f Bornput Elim.
9 Want de wateren te Dimon zijn vol
bloets: daertoe wil ick ouer Dimon noch
meer komen laten / beyde ouer die g † be-
houden zijn in Moab des h Leeuwen / eñ
ouer de ouergebleuene in den Lande.

Dat xvj. Capittel.

1. Oorsake der Moabiteren straffe/ is
ontrouwe onbarmhertichheyt/ende hooch
moedighe stoutheydt.

1 LIeue/schicket ghy a † Lantsheeren b
Lammerẽ van Seba wt der Woestyne
tot den Berghe der Dochter Zion.
2 Doch ghelijck als een voghel daer van
vliecht/ die wt den neste ghedreuen wort:
so sullen zijn de dochteren Moabs / wan-
neer sy voor Arnon voor by trecken.
3 Vergadert raedt / houdt gherichte:
maeckt v schaduwen des Middaechs/
gelijck als eenen nacht: verberght de ver-
iaechdẽ/ eñ en meldet de veltvluchtigẽ niet
4 Laet myne veriaechde by v herbergen:
Lieue Moab/ weest ghy hare beschermin-
ge voor den Verstoorder: so sal de Driuer
een eynde hebben/ de Verstoorder ophou-
den. eñ de Ondertreder aflatẽ indẽ Lande.
5 Daer sal Ja eenen Stoel bereydet wor-
den wtgenaden/ dat daer een opsitte inder
Waerheyt/ inder Huttẽ Dauids/ eñ richte/
eñ pooge na Rechte/ende voordere Ghe-
rechticheyt.
6 c Wy hooren doch vanden hoochmoede
Moabs/ dat hy gantsch groot is/ dat ooc
haren hoochmoedt/ stoutheyt ende toorne
grooter is/ dan haer macht.
7 Daerom sal deen Moabiter ouer den
anderen huylen/ altemael sullen sy huylẽ:
ouer de fondamenten der Stadt Kir
Hareseth/ sullen de verlemden suchten.
8 Want Hesbon is een woest vele gewor-
den/ den Wijnstock te Sibma is verdortẽ:
de heeren onder den Heydenẽ/ hebben syne
edele Wijnrancken d verslagen / ende zijn
ghekomen tot Jaeser toe/ ende trecken
rondtomme inder Woestijne: hare Wijn-
ryfers zijn e † verstropt / ende ouer de Zee
ghevoert,

b † Anders/ hope etc.
Cap. 16.
Luch.
Moab.
a Jere. 48. 1
Ezech. 25. 8.
Zephan. 2. 8
b Jer. 48. 37
Ezech 25. 18
Actu. 18. 18.
c † And. wt ghewortelt.
d † An. weeclaghen.
e Moab/ heet een drijarige Koe/ daerom/ dat het een schoon Landt/ ende ryck Volck was: gelijck als eẽ ionge Koe vrucht-baer is / eñ vele melck geeft.
f † And. tot in Beer Elim.
g † Anders/ antloopen: Ja achterwaert. Hy bespottetse also.
h De Leewẽ Moab/ heet hi de groote hansen: eñ wil seggen/ dat beyde de heeren eñ onderdanen die daer ouerblijuen/ sullen noch meer onghe luc hebbẽ.
a † And. het Lam / den Heerscher des Lants/ van etc.
b Dat is/ schickt offer na Jerusalẽ of het helpẽ woude.
c Jere. 48. 14 29.
d Of/ hebben te morsel gheslagen/
e † And. wt-ghebreydet, so dat sy ouer de Zee quamen.

9 Daerom weene ick om Jaeser/ eñ om dẽ
Wijnstock te Sibma / ende vergiete vele
tranen om Hesbon ende Eleale: wãt daer
is een f ghesanck in dynen Somer ende in
dynen Oogste ghevallen.
10 Dat de vreuchde eñ g herten lust inden
velde ophoudet/ ende inden Wijnberghen/
iuychet noch roepmen niet: men en persset
gheenen Wijn wt in den Wijnpersen: ick
hebbe des gesancks een eynde ghemaeckt.
11 Daerom h † rommelt mijn herte ouer
Moab, gheliick als een Harpe, ende mijn
inwendige ouer Kir Hareß.
12 Als dan sal het openbaer worden / hoe
Moab moede is by dẽ Altaren/ eñ hoe hy
tot k † syner Kerckẽ gegaen sy om te biddẽ/
l eñ doch niets wtgherichtet hebbe.
13 Dat isset/ dat de Heere op datmael tegen
Moab ghesproken heeft.
14 Nu daerentegen spreeckt de Heere/ ende
seydt: In drij Jaren / gheliick als eens
Dachlooners Jarẽ zijn/ sal de heerlicheyt
Moab m kleyn wordẽ, inder grootẽ veel-
heydt: dat daer een weynich ouerblyue,
ende niet vele.

Dat xvij. Capittel.

1. Straffe Damasci, 4. eñ harer Bondt
ghenooten der thien ghestachten, door de
Assyriers,12. die ooc selue aent eynde haer
ghedreychde straffe hebben.

1 DIt is de Last ouer a Damascon: Siet/
Damascus en sal geen Stadt meer zijn
maer eenen veruallen steenhoop.
2 De Steden Aroer sullen verlaten zijn/
dat aldaer Kudden weyden/ die niemandt
veriaghen en sal.
3 Ende het sal wt zijn / metter b stercke
Ephraim/ eñ het Koninckrijcke te Damasco/
eñ het ouerghebleuen te Syrien / sal zijn/
gheliick als de heerlickheydt der kinderen
Israels/ spreeckt de Heere Zebaoth.
4 Te dier tijdt sal de heerlickheyt Jacobs
dunne zijn/ eñ zijn vet lijf sal mager zijn.
5 Want sy sal zijn/ gelijck als wanneer een
koorne ingesamelt indẽ Oogst/ eñ als wan-
neer eẽ met synẽ arme de aaren inoogstede/
ende gheliick als wanneer eene aaren lase
inden Dale Rephaim.
6 Ende een naoogstinghe daer in bleue: c
gheliick als wanneermen eenen Olyboom
schuddet / dat twee ofte drij besien/ bouen
inden toppe blijuen: ofte als wanneer vier
ofte vijf vruchten/ aen den tack hanghen/
spreeckt de Heere de God Israels.
7 Te dier tijt sal hẽ de mensche houden tot
dien/ die hẽ ghemaeckt heeft/ eñ syne oogen
sullen op den Heylighen in Israel sien.
8 Eñ en sal hẽ niet houdẽ tot dẽ Altaren/
die syne handẽ ghemaeckt hebben/ eñ niet
sien op dat/ dat syne vingheren ghemaeckt
hebbẽ/ noch op dẽ Hagen/ noch op Beeldẽ.
9 Te dier tijdt / sullen de Steden harer e
Stercktẽ zijn/ gelijck als een verlatẽ struyck
ende tack / die verlaten wordt voor den
kinderen Israels ende sullen woest zijn.
10 Wãt ghy hebt vergetẽ Gods uws Heyls/
eñ niet ghedacht aen den Rotzsteen uwer
stercke: f daerom suldy lustighe planten
settẽ/ doch ghy sult daer mede dẽ vreemden
de wijnryfers ghelept hebben.
11 Ter tijdt des plantens suldy syner wel
waernemen/ dat zijn zaet tijtlicken wasse:
doch inden Oogst/ wanneer ghy de Man-
delen eruen sult, suldy smerte eñ bedroef-
den daer voor hebben.
12 O wee der veelh.ydt sulcr g grooten
Volcks/ gelijck als de Zee sal het bruysen/
eñ het rumoer der lieden sal woeden / ghe-
lijck als groote wateren woeden.

Ja

f Der vyandẽ gescrey/ in de stede ws vrolickẽ ghesancks.
g Of, herten vrolickheyt.
h † Anders/ klinckt mijn inghewant ouer etc.
i Dat hy hẽ seer bemoyet heeft, sonder alle vrucht ende nut.
k † An. synen Heylichdom
l Deut. 32. 7
m Of, ongeachtet, Moade.
Damascus.
a Jer. 49. 23.
Amos. 1. 3.
b Damascus heet de Stercke des volcx Ephraim / daerom/ dat sy hen op Damascom verlieten.
Esaie. 7. 4.
Esaie 24. 13
d † Anders/ Lustwoudẽ.
e Dat zijn de Steden/ daer hare Afgoden eñ Godsdienst in was, daer sy hen op verlieten: maer gelijck als de huysẽ Israels kuypm eenen tack ende struyck blijuen lieten/ dat is weynich volcx/ doe sy het Lant der Cananiters innamen: also salt hen nu ooc gaen
f 2. Reg 16. 10
g Dat zijn de Assyriers: wãt hy verkondiget haer verderf tot troost den volcke Israels.

h Esaie. v. 29

13 h Ja gelijck als groote waterē wordē/
so sullen de lieden woeden: doch hy salse
schelden / so sullen sy verre wech vlieden/
eñ salse vervolgen / gelijck als den stof op
de berghen vanden winde gheschiet / ende
ghelijck als eenen draeywindt van den
onweder ghescheidt.
14 Omtrent den avont, siet / so is daer ver-
schrickinge eñ eer het morgē wort / en zijn
sy daer niet meer: dat is het loon onser
Roovers / ende het erve der ghener / die
ons het onse nemen.

Dat xviij. Capittel.

1 Straffe der Troglodıten. 7. Beroe-
pinghe der seluen tot den Volcke Gods.

a Dat Landt leyt tusschen Egypten eñ der Roode Zee/ diemen heet Troglodite Egyptios/ Arabes/ Ismaeliten/ een woest/ wilde/ roovische Volck/ die hen oock beroemen/ dat sy hen vā roouerie ende moetwillens ghe neerē sullen.

1 WEe den Lande / dat onder dē a seylen
in schaduwe vaert / op dese zijde der
wateren des Moorenlandts
2 Dat Ambasaden op de Zee sendt. eñ in
Rietschepen op den wateren vaert: gaet
henen ghy snelle Boden tottē Volcke/ dat
verscheurt eñ geplondert is / tottē volcke/
dat grouwelicker is/ dā sus eenich ander:
totten volcke/ dat hier eñ daer wtgemeten
eñ vertreden is/ dien de waterstroomē zijn
Landt innemen.
3 Alle die ghy op Aerden woonet, eñ ghy
die inden Lande sittet/ sullet sien/ hoe men
de Baniere op de Bergen opwerpen sal/
eñ hoorē hoemē de Trompettē blasen sal.
4 Want so spreeckt de Heere tot my: Jck
wil stille houdē/ eñ aensien in myner stede/
gelijck als eē hitte, die dē regē wtdroocht/
eñ als Meelbouwe in ð hitte des Oogsts.
5 Want voor den Oogst sal de vrucht af-
nemē/ eñ de onrype vrucht inder bloeyinge
verdorren: datmen de stelen met sickelen
moet afsnijden / eñ de Wijnrancken wech
doen ende afhouwen.
6 Datmen het te samen moet latē liggen/
den voghelen op den berghen, eñ den ghe-
dierten inden Lande: dat des Somers de
voghelen daer in nestelen/ eñ des Winters
allerley gedierte indē Lande daer in liggē.
7 Te dier tijdt / sal dat verscheurde ende
gheplonderde volck/ dat grouwelicker is/
dan sus eenich ander / dat hier eñ daer af
ghemeten ende vertreden is / dien de wa-
terstroomen / zijn Lant innemen / b † ghe-
schencken brengen den Heere Zebaoth / c
aen de plaetse/ daer de Name des Heeren
Zebaoth is/ tot den Berghe Zion.

b † An. tot eē gheschenck ghebracht worden/ etc.
c Deut. 12. 5

Dat xix. Capittel.

1. Straffe der Egyptenaers/ 18. met
tsamen harer / 23. ende der Assyriers be-
roepinghe tot den Heere.

Egypten.
a Jere. 46. 2
Ezech. 29. 2.

1 DJt is de Last over a Egypten: Siet/
de Heere sal op eener sneller wolcken
varen / ende in Egypten komen: so
sullen de Afgoden in Egypten voor hem
beven / eñ den Egyptenaren sal het herte
veych worden in haren lijve.

b Mar. 13. 8

2 b Ende ick wil de Egyptenaers aen
malcanderen hitsen/ dat een broeder tegen
den anderen/ een vrient tegen dē anderen/
een stadt tegen de andere/ een rijcke tegen
het ander strijden sal.
3 Ende de moedt sal den Egyptenaren
onder hen vergaen, eñ ick wil hare aensla-
gen te niete maken: so sullen sy dan c vra-
gen hare Afgoden/ eñ Papen/ ende Waer-
seggers/ ende Teeckenbeduyders.

c Dat zijn hare Papen eñ Geestelicke Prophetē eñ Leeraers.
d De Koninc te Assyrien.

4 Doch ic wil de Egyptenaers overgeven
in de hant grusamer Heeren / eñ een hardt
d Koninck sal over hen heerschē/ spreeckt
de Heerscher de Heere Zebaoth.
5 Eñ het water inder Zee sal wtghesopen
worden / daer toe den stroom sal versijpen
ende verdraeghen.
6 Ende de wateren sullē verloopen, dat de
Meyren aende Dammen sullē kleyn ende
drooch worden, beyde Riet ende e † Biesen
verwelcken.

e † An. Lisch

7 Eñ het gras aen den wateren verdorren/
ende alle zaet aent water / sal verwelcken
ende te niete worden.
8 Ende de Visschers sullen treuren/ eñ alle
de gene, die den anghel int water werpen/
sullen klaghen / ende de ghene, diet Nette
wtwerpē op het water/ sullē bedroeft zijn.
9 Die daer goet Garen werckē, eñ Netten
breyden / sullen met schande bestaen.
10 Eñ die daer vijvers hebben/ met tsamen
allen / die vijvers om loon maken / sullen
bekommert zijn.

f 2. Sa. 17. 14
Esaie. 8. 10.
g † An. tegen
h Of den vā ouder Koninghen afkomen.

11 De Vorsten te Zoan zijn dwasen / f de
wijse Raetgheveren Pharaonis zijn inden
Raet tot sotten geworden: wat segget ghy
doch g † van Pharao: Jck ben der Wijsen
kint, h eñ kome van ouden Koningen her?
12 Waer zijn dan nu uwe Wijsen? laetse het
v verkondigen eñ aenwijsen, wat de Heere
Zebaoth over Egypten besloten heeft.
13 Doch de Vorsten te Zoan zijn tot sotten
ghewordem / de Vorsten te Noph zijn be-
drogen: sy verleyden met tsamen Egypten/
den i / Hoecksteen der gheslachten.

i Dat is/ dē Koninck.
k 1 Reg. 22. 23

14 k Want de Heere heeft eenen Swijmel-
geest onder hen wtgegotē, dat sy Egypten
verleyden in alle haren doē, als een droncke-
naert/ urmelt, wanneer hy spouwet.
15 Eñ Egypten en sal niemant hebben, die
hooft of steert/ struyck ofte tack opbrenge.
16 Te dier tijt sal Egypten zijn/ ghelijck als
wijuen, ende hem vreesen ende verschrickē/
wanneer de Heere Zebaoth de handt over
hen beweghen sal.
17 Eñ Egypten sal hem vreesen voor den
Landen Juda dat, wie desselven gedenckt/
sal daer over verschricken/ over dē raet des
Heeren Zebaoth, dien hy over hen besloten
heeft.
18 Te dier tijt sullen vijf Steden in Egyp-
tenlande spreken, na der sprake Canaan/ l
eñ sweeren by den Heere Zebaoth: een sal
heeten m Jrheres.

l Deu. 10. 20
m Jrheres heet, Sonnē Stadt/ ende vele houdē/ het sy Heliopolis an.

19 Ter seluer tijt, sal des Heeren Zebaoth
Altaer middē in Egyptenlande zijn, eñ eenē
Merckſteen des Heeren aen dē Lantpalen.
20 Welcke sal een teecken eñ ghetuyghnisse
zijn/ den Heere Zebaoth in Egyptenlande:
want sy sullē tot den Heere roepen over de
n † Verdruckers/ so sal hy hen senden eenen
o Heylandt ende Meester/ die se verlosse.

n † Anders/ Beleedighers.
o Of/ Heylmaker.

21 Want de Heere sal den Egyptenaren be-
kent worden, eñ de Egyptenaren sullē den
Heere kennen te dier tijt/ eñ sullen hem die-
nen met Offer eñ Spijsoffer: eñ sullen den
Heere beloven ende houden.
22 Eñ de Heere sal de Egyptenaers plagen
eñ heelen: want sy sullen hen bekeeren tot
den Heere: eñ hy sal hem verbidden laten/
eñ haer heelen.
23 Te dier tijt sal een Bane zijn/ vā Egyptē
in Assyrien / dat de Assyriers in Egypten/
eñ de Egyptenaers in Assyrien komen / eñ
de Egyptenaers met tsamen den Assyriers
God dienen.
24 Te dier tijde sal Israel p † een derde zijn/
met den Egyptenaers eñ Assyriers / door
den seghen die op Aerden zijn sal.
25 Want de Heere Zebaoth salse seghenen/
eñ spreken: Ghesegent zijt ghy Egypten/
mijn Volck: eñ ghy Assur/ myner handen
Werck: ende ghy Israel/ mijn Erve.

Dat

Dat xx. Capittel.

1. Noch vander Egyptenaers / met
tsamen der Moozen straffe.

1 IN den Jare / doe Tharthan te Asdod
quam/ a als hem Sargon de Koninck te
Assyrien ghesanden hadde/ eñ krijghede
tegen Asdod/ ende wanse:
2 Ter seluer tijdt / sprack de Heere door
Esaiam den sone Amos / eñ seyde : Gaet
henen / ende treckt den sack af van uwen
lendenen/ eñ treckt uwe schoenen wt van
uwen voeten : ende hy dede also / ginck
naeckt ende barvoets.
3 Doe sprack de Heere : Gelijck als mijn
knecht Esaias naeckt eñ barvoets gaet/
ten Teecken ende Wonder van drij Jaer/
ouer Egypten ende Moozenlandt:
4 Also sal de Koninck te Assyrien henen
drijuen de ghevangen Egypten/ ende ver-
dreuen Moozenlandt / beyde ionck ende
oudt/ naeckt ende barvoets / met blooter
schamelheydt/ Egypten tot schande.
5 Eñ c † sy sullen verschricken / ende met
schanden bestaen/ ouer den Moozenlande
daer sy hen op verlieten / eñ wederom het
Moozenlandt ouer den Egyptenaren/
dier sy hen beroemden.
6 Ende de Inwooners deser Eylanden/
sullen seggen ter seluer tijdt : Is dat onse
toeulucht/ daer wy henen vlodẽ om hulpe/
dat wy verlosset worden vanden Koninck
te Assyrien? hoe sijn zijn wy ontkomen!

a Of gesonden zijnde vã Sargon dẽ Koninck vã Assur etc.
Tharthan.
Sargon.
b Dat is uwen grouẽ rock / ofte werckdaechs kleet.
Egypten.
Moozenlandt.
c † An. sy (de Joden) sullẽ etc. verschrickẽ/ eñ ouer den Egypt etc.

Dat xxi. Capittel.

1. Straffe Babels/ 11. Dume/ 13. ende
Arabie.

1 DIt is de Last ouer de Woestijne aen de
Zee: Gelijck als een onweder vanden
Zuyden koemt/ dat alle dinck omkee
ret : so koemt het wt der woestijne / wt
eenen grouwelicken Lande.
2 Want my is een swaer ghesichte ghe-
wesen: a deen Verachter koemt tegen den
anderẽ : eñ deen Verstoorder tegen dẽ an-
derẽ/ treckt op Elam/ belegget Madai: Ic
wil alle zijns b suchtens eẽ eynde maken.
3 Derhaluen zijn myne lendenen vol
smerte/ eñ angst heeft my gegrepen/ als een
die daer baert : ick kromme my/ wanneer
ick het hoore/ ende verschricke / wanneer
ick het aensie.
4 Mijn herte beeft / grouwelen heeft my
verschrickt : ick en hebbe inden lieuen
nacht gheen ruste daeruan.
5 Ja / richt e eenen disch toe / laet waken
op der hoede: etet / drincket: maeckt u op
ghy Vorsten/ smeert den Schilde.
6 Want de Heere seyt also tot my : Gaet
henen/ sett eenen Wachter/ die daer toesie/
ende het aenseggħe.
7 Hy siet Ja Ruyters rijden eñ paren / op
Peerden/ Ezelen ende Kemelen/ ende heeft
met grooten vlijte achtinge daer op.
8 c † Eñ eenen Leeuwe riep : b Heere ic stae
op der hoede den ghehеelen dach door/ eñ
sette my op mijn wacht/ alle nacht.
9 Ende siet/ daer koemt een/ die vaert op
eenen wagen/ die antwoordt/ eñ spreeckt: c
Babel is ghevallen: sy is ghevallen/ ende
alle Beelden harer Goden zijn ter Aerden
gheslagen.
10 Mijnen lieuen Dorschvloer/ daer ic op
dorsche: wat ick ghehoort hebbe/ van den
Heere Zebaoth den God Israels/ dat ver-
kondighe ick u.
11 f Dit is de Last ouer Duma: Men roept
tot my wt Seir : Wachter / is de nacht
schier wech? Wachter/ is de nacht schier
wech?
12 De Wachter daerentegen sprack: Wan

Babel.
Wat gaet te gen de Babyloniers.
Habacuc. 3.2
a Dani. 6.1.
b Dat hy aenrichtet/ daer mede/ dat hy dese lieden plaget/ sonderlickẽ het Volc Gods.
c † Anders/ Eñ riep een Leeuwe :
d Habac. 2.1
e Jere. 51.8
Apoca. 14.8 ende 18.2.
Babel is Gods dorschvloer : want hy woude se dorschẽ ende verslaen.
Duma.
Jere. 49.7

neer de morghen alreede koemt / so sal het
doch g nacht zijn : wanneer ghy alreede
vraecht/ so sullet ghy doch weder komen/
ende weder vragen.
13 Dit is de Last ouer Arabia : Ghy sullet
inden Woude in Arabia woonen / op den
weghe na Dedanim.
14 h Brenget den dorstigen water teghen/
ghy die woont inden Lande Thema: biedet
Broodt den Vluchtigen.
15 Want sy vlieden voor den sweerde / Ja
voor den bloot en sweerde / voor den ghe-
spannen boghe / voor den grooten strijdt.
16 Want also spreeckt de Heere tot my : i
Noch in eenen Jare, gelijck als des Dach-
looners Jaren zijn/ sal alle heerlickheydt
Kedar ondergaen.
17 Eñ de ouerighe Schutters/ de Helden te
Kedar/ sal weyniger wordẽ: want de Heere
de God Israel heeft het ghesproken.

g Dat is/ duyster eñ bedroefden ryt ongeluck halven.
Arabia.
h Esaie. 16.1
i Jere. 49.28

Dat xxij. Capittel.

1. Straffe Jerusalems / 15. Sobna
wort afgesettet/ 20. ende Eliakim aen zijn
stede inghesettet.

1 DIt is de Last ouer den * Schouwdal:
Wat is u dan / dat ghy alle so op de
daken loopet?
2 Ghy waret vol geruchts een Stadt vol
Volcks/ een vrolicke Stadt: uwe verslage-
nen en zijn niet met dẽ sweerde verslagen/
ende niet inden strijde ghestorуen.
3 Maer alle uwe Hooftliedẽ/ zijn voor den
Boghe wech ghewecken eñ ghevangen: alle
diemen in u ghevonden heeft / die zijn ghe-
vangen / ende verre wech ghevloden.
4 Daerom segge ick: a Maeckt u van my/
latet my bitterlicken weenen ; bemoeyet u
niet my te troosten / ouer de verstooringhe
der Dochter mijns Volcks.
5 Want het is eenen dach des rumoers/
eñ der vertredinge/ eñ verwerringe vanden
Heere/ Heere Zebaoth inden Schouwdale/
om des ondergrauens wille der mueren/
ende des gheschreys aen den Berghe.
6 Want b Elam koemt daer henen met ko-
keren/ wagenen/ lieden/ eñ Ruyteren/ ende
Kir ghelinstert daer henen met schilden.
7 Ende het sal gheschieden / dat uwe wt-
verkorene dalen sullẽ vol wagenen zijn/ eñ
Ruyters/ sullẽ hen legeren voor de poorte.
8 So sal den c Voorhanck Juda ontdeckt
worden / datmen sien sal te dier tijdt het
Gereetschap inden huyse des Woudts.
9 Eñ ghy sullet der reten aen der d Stadt
Dauids veel sien/ eñ e † sult het water indẽ
ondersten waterloop vergaderen moeten.
10 Ghy f † sult ooc de huysen afbreken/ om
de mueren te veuestighen.
11 Ende g † sult een gracht maken tusschen
beyde mueren / van het water des ouden
waterloops: noch en siet ghy niet op dien/
die sulcx beschickt van verre tijden.
12 Daerom sal de Heere Heere Zebaoth/ te
dier tijt beroepen laten / datmen weene eñ
klage/ eñ hẽ bescheere/ eñ sacken aentrecke.
13 Hoewel/ siet/ als nu isser enckel vreughde
eñ hertenlust/ Ossen worgẽ/ Schapẽ slachtẽ
vleesch eten/ wijn drincken/ (ende spreken:)
h Laet ons eten ende drincken/ wy steruen
doch morghen.
14 Sulcx is voor den ooren des Heeren
Zebaoth gheopenbaert: wat gelt het/ of u
dese misdaet sal vergeuen worden / tot dat
ghy sterft/ spreect de Heere Heere Zebaoth.
15 So spreect de Heere Zebaoth: Gaet henẽ
in totten i † Schatmeester Sebna den k
Hofmeester/ (ende spreecke tot hem:)
16 Wat hebdy hier? wien hoordy toe? dat
ghy u een graf hier houwẽ latet/ als die zijn
graf

Schouwdal
* Jerusalem heet hy het Schouwdal daerom/ dat sy vele Sienders. dat is/ Propheten eñ Leeraers in Gods woort hadden etc.
a Jerem. 9.1
Luce. 19.41
b Dat zijn de Persen met dẽ Chaldeẽ.
c Dat is de scharkamer eñ rusthuys/ sal alle open zijn den vyanden.
d 2. Sa. 5.9
e † And. ghy hebt vergadert de wateren vã der onderste Piscine.
f † An. hebt de huysen getelt / ende hebt Jerusalem etc. de huysen afgebroken/ om de etc.
g † An. hebt een graf ghemaeckt.
h Also bespottẽ sy de Propheten/ die hen den doodt verkondighen.
Esaie. 56.12
Sapien. 2.6
1. Cor. 15.32
Sebna.
i † Anders/ Roozumeester.
k Esaie. 36.3

gen/ inder hoochte houwen laet/ ende zijn woninghe inden Rotzsteenen maken laet.
17 Siet/ de Heere sal v wech werpen / ghelijck als een sterck man eenen wech werpet en v verstroeyen:
18 En sal v omdrijuen/ gelijck als eenen beu selkloot op wijden Lande: aldaer suldy sterven: aldaer sullen uwe kostelicke wagenen blijuen/ met smaerheyt des huys uwer heeren.
19 Ende ick wil v van uwen State stoten/ ende van uwen Ampte wil ick v setten.
20 Ende te dier tijt/ wil ick roepen mijnen knecht Eliakim/ der sone Hilkias/

Eliakim.

21 Ende wil hem uwen rock aentrecken/ ende met uwen gordel gorden/ ende u gewelt in zijn handt gheuen : dat hy vader zy der ghenen/ die te Jerusalem woonen/ ende des huys Juda.
22 l Ende wil den m Sleutel ten huyse Dauids/ op sijne schouderen leggen: dat hy op doe/ en niemant toesluyte/ dat hy toesluyte ende niemant op doe.
23 Ende wil hem ten n naghel steken aen een vaste plaetse / ende sal hebben den Stoel der eeren in zijns vaders huyse.

l Job 12.14 Apoc.3.7.
m Dat hy Schat meester zy in uwer stede.
n Zach 10.4

24 Datmen aen hem hanghe/ alle heerlickheyt des huys zijns vaders/ kinderen/ en kints kinderen/ alle het kleyne gereetschap/ beyde Drinckvaten ende allerley snarenspel
25 Te dier tijdt/ spreeckt de Heere Zebaoth/ sal den naghel wech ghenomen worden/ die aen vasten plaetsen steeckt / dat hy breke ende valle ende synen last omkome/ want de Heere seyt het.

Dat xxiij. Capittel.

1. Straffe Tyri. 15. ende weder hare beroepinghe tot den Heere.

1 DIt is de last ouer a Tyro: Huylt ghy schepen op der Zee/ want sy is verstoort/ dat daer gheen huys meer en is/ noch niemant daer henen treckt: wt den Lande b Chittim sullen sy dies gewaer worden.
2 De Inwoonders der Eylanden/ zijn stille ghewordden: de Kooplieden te Zidon/ die ouer de Zee toghen/ vulden v.
3 Ende wat daer door brochten aen Sihor/ ende koorne aenden water wies/ dat brachtmen tot haer in/ ouer groote wateren: en ghy waert der Heydenen Marckt geworden
4 Ghy meucht wel verschricken Zidon: want de Zee/ Ja de aller vaste aen der Zee spreeckt: d† Ick en ben niet meer swanger/ ick en bare niet meer/ so en voede ick oock gheen Jonghelingen op/ ende en breghe gheene Maechden op.
5 Ghelijck alsmen verschrickte / doemen van Egypten hoorde: alsoo salmen oock verschricken/ wanneermen van Tyro hooren sal.
6 Vaert henen op de Zee: huylet ghy Inwoonders der Eylanden.
7 Is dat uwe vrolicke Stadt / die haer haers ouderdoms beroemde: haer voeten sullense verre wech voeren te wandelen.
8 Wie hadde dat ghemeynt: dat het Tyro der kroonen/ so gaen soude: so doch hare Kooplieden Vorsten zijn/ ende hare Kremers de heerlickste inden Lande.
9 De Heere Zebaoth heeft het alsoo ghedacht : op dat hy krenckede allen prael der lustigher Stadt/ ende verachtlick makede alle Heerlicken inden Lande.
10 Vaert henen door v Lant / ghelijck als eenen stroom/ ghy Dochter der Zee: e daer en is geen * Gordel meer.
11 Hy recket zijn hant ouer de Zee/ f ende verschricket de Koninckrijcken: de Heere gebiedt ouer g† Chanaan/ te verdelgen hare Machtighen.
12 Ende spreeckt: Ghy en sult niet meer vrolick zijn/ ghy gheschendde Jonckvrouwe/ ghy Dochter Zidon: O h † Chitim, maeckt v op/ ende treckt voort: want ghy en moet aldaer oock niet blijuen:

Tyrus.
a Jere.47.4 Ezech.26.2. ende.27 28.
b Dat heeft ghedaen de groote Alexander wt Macedonia: so gantsch langhe te voren/ heeft Esaias sulck dinck ghesien.
Zidon.
c Dat is/ Tyrus
d† An. O datick noyt van kint gelegen/ dat ick noyt ghebaert/ dat ic noch Jongelinghen opgheuoet/ noch Dochteren opghebracht en hadde.
e Job 12.18.
* Gordel/ dat is/ geen Regiment inde Ouericheyt
f Dan.2.21.
g† Ant. die Marct

13 Maer inder Chaldeen lande/ dat gheen volck en was: maer Assur heeft het aenghe richtet/ datmen daer schepet: ende hebben vaste torens daer in opgherichtet / ende Pallepsen gebouwet: doch sy is ghesettet/ dat sy verstoort worden sal.
14 Huylet ghy Schepen op der Zee / want uwe macht is verstoort.
15 Te dier tijdt sal Tyrus vergheten worden tseuentich Jaer lanck/ so langhe als een Koninck leuen mach: doch na tseuentich Jaren salmen van Tyro een Hoorenlied singhen.
16 Neemt de Harpe/ gaet in de Stadt ront om/ ghy vergetene Hoere: maeckt het goet op het Snarenspel/ ende singt i lustich/ op dat uwer weder ghedacht worde.
17 k Want na tseuentich Jaren/ sal de Heere Tyrum te huys besoecken/ dat sy weder kome tot haren Hoerenloon/ ende Hoererye bedrijue met allen Koninckrijcken op Aerden.
18 l Doch haren Koophandel ende m hoerenloon/ sullen den Heere heylich zijn: men en salse niet een schatte vergaderen/ noch verberghen/ maer die voor den Heere woonen/ sullen haer Koopgoet hebben dat sy eten/ ende sat worden/ ende wel bekleedt zijn.

h Alexander moeste na Tyro/ oock Babylon verstooren.
† An. maect v op na Chitim/ daer ghy oock geen ruste sult hebben. Siet/ dit volck en was voortijts den niet weder Chaldees lande/ maer etc.
i Of/ lustich/ zijn/ wel/
k Act.21.3.
l Psal.45.13.
m Dat is/ haren handel dien sy in Afgoderye bedrijft.

Dat xxiiij. Capittel.

1. Gemeyne straffe Landen ende Lieden

1 SIet/ de Heere maeckt het Lant ledich ende woest/ ende werpet om/ wat daer in is/ ende verstroyet syne Inwooners.
2 a Ende het gaet den Priester als den volcke/ den heere als den knechte/ der vrouwen als der maget/ den verkooper/ als den cooper/ den leener b † als den borger/ den manenden als den schuldenaer.
3 Want het Lant sal ledich ende beroofte zijn: want de Heere heeft sulcks ghesproken.
4 Het Lant staet iammerlick/ en verderft/ den Aerdbodem neemt af/ en verderft/ de Hoochsten des Volcks inden Lande/ nemen af.
5 Het Landt is ontheylicht van synen inwooners: want sy ouertreden de Wet/ ende veranderen de Gheboden: ende laten varen het eewighe Verbondt.
6 Daerom c verteert den vloeck het Landt/ want sy verdienent die daer in woonen/ daerom verdorren de Inwooners des Lants/ dat weynich Lieden ouerblijuen.
7 De Most d verswindet / de Wijnstock versmachtet : ende alle die van herten vrolick waren/ suchten.
8 De vreuchde der Tamborijnen ophoudt/ het iuychen der Vrolicken is wt/ ende de vreuchde der Harpen heeft een eynde.
9 e † Men en singt niet by wijndrincken/ ende goeden dranck is bitter/ den ghenen dien drincken.
10 De † ledighe Stadt is ghebroken/ alle huysen zijn toegheslooten / dat daer niemandt ingaet.
11 Men schreyet om wijn op den straten/ alle vreuchde is wech/ allen g herten lust des Landes is daer henen.
12 Enckel verworstinghe is inder Stat gebleuen/ ende de poorten staen woest.
13 Want het gaet inden Lande en inden volcke euen toe/ h als wanneer een Olyboom afgepluckt is: ende gelijck als wanneermen na leest/ wanneer den Wijnoogst wt is.
14 Deselue heffen hare stemmen op / ende roemen/ ende iuychen ouer de Heerlicheyt des Heeren van der Zee her
15 So prijset nu den Heere inden lechten/ in

a Hosee 4.9
b † And. op woecker neemt/ als die/ die op woecker borghet.
c Of verslint.
d Of/ vergaet/
e † An. sy en sullen geenen wijn meer drincken in ghesanghe.
f † And. de Stadt der ydelheyt is verdorven.
g Of/ vrolickheyt.
h Esai 17.6.

den Eylandẽ der Zee/den Name des Hee-
ren des Gods Israels.

l De Heydenen louen God inz hoopen/ eñ onse volck is so dunne ende weynich die sulcx doen. kt And. in doch dat so een heymelick dinck! l Jer. 48.44

16 l Wy hooren Loffsanck vanden eynde der
Aerden/om te eeren den Rechtueerdigen:
eñ ick moet seggen. Hoe kt ben ick doch so
magher? hoe ben ick doch so magher! wee
my: want de Verachters verachten/ Ja de
Verachters verachten.
17 Daerõ comt ouer v inwooners des Lãts/
verschrickinghe/een kuyle ende strick:
18 l Ende so yemant ontulode voor den ghe-
schreye der verschrickinge/so sal hy doch in
de cuyle vallen: comt hy wt der cuyle/so sal
hy doch indẽ stricke geuangen wordẽ: wãt
de vensteren inder hoochte zijn opgedaen/
ende de fondamenten der Aerden beuen.
19 Het sal den Lande qualick gaen/ eñ niets
wel m ghelucken/ende sal veruallen.

m Of staen/

20 Het Lant sal tuymelẽ gelijck als eẽ drone
ken man/ eñ wechgheuoert worden/gelijck
als een Hutte: want zijn misdaet druct het/
dat het vallen moet/ende en can niet staen-
de blijuen.
21 Te dier tijt/sal de Heere te huys soecken
de hooghe nt Ridderschappen / die in der
Hoochte zijn/ eñ de Koningen der Aerden/
die op Aerden zijn:

nt An. Heyssiedẽ die op verheuẽ etc.

22 Dat sy vergadert wordẽ in eenbundelkẽ/
totter kuylen/ende besloten worden in den
Kercker. ende na langen tijt weder besocht
worden.
23 o Ende de Mane sal haer schamẽ ende de
Sonne met schãde bestaẽ/wanneer de Hee-
re Zebaoth Koninck zijn sal/ op den berch
Zion ende te Jerusalem/ ende voor sijnen
Oudtsten inder heerlichheyt.

o Luce. 21.25.

Dat xxv Capittel.

1. Een dancksegginghe tot God/dat hy
hem bewijst een Richter der Wereldt/ met
straffen der booien/eñ behouden der God-
vreesenden: 6. Met eener Prophecie van
der beroepinghe der Heydenen. 10. eñ wt-
roepinghe der Kercken vyanden.

1 HEere/ ghy zijt mijn God/ v prijse ic: ick
loue uwen Name: want ghy doet won
der: uwe voornemen van oudts af zijn
ghetrouwe ende waerachtich.
2 a Want ghy maket de Stadt tot steẽhoo
pen/ de vaste Stadt. dat sy op eenen hoope
leyt/ der vreẽden Paleys. dat het niet meer
een Stadt en zy/ende nemmermeer gebou-
wet en worde.
3 Daerom eeret v een machtich Volck/ de
Steden gheweldigher Heydenen vreesẽ v.
4 Want ghy zijt der b cleynẽ stercte/ der Ar-
mẽ stercte in droeffenisse/ eẽ toeuilucht voor
den onweder/ een schaduwe voor der hitte/
wanneer de Tyrannen woeden/ als een on
weder teghen eenen wandt.
5 Ghy verootmoediget der vreẽden onstuy
micheyt/ ghelijck als de hitte in eener dor-
rer plaetse: dat de hitte de Wijnranckẽ der
Tyrannen verderue/ eñ de wolcke dannoch
haer schaduwe gheue.
6 c Eñ de Heere Zebaoth/ sal allen Volcken
makẽ op desen Berge een vette maeltijt/ eẽ
maeltijt van reynen wijne/ van vette / van
merch/ van wijne daer geenẽ d droesẽ in is.
7 Eñ hy sal op desen Berge/ het e bewindẽ
wech nemen/ daer alle Volckẽ mede bewon
den zijn/ende het decksel/ daer alle Heydenẽ
mede toeghedeckt zijn.
8 f Want hy sal den Doot gantsch verslindẽ
g eewichlick: ende de Heere Heere/ sal de h
tranen van allen aenghesichten afwisschẽ/
ende sal wechnemen de versmaetheyt zijns
Volcx in allen Landẽ. want de Heere heeft
het gheseyt.

a Esai. 26.5 ende 37.26. Jerem. 9.11
b Of/ slechtẽ snooden der achteden geringhen.
c Mat. 22.2
d Of/ heffe/
e Gelijck als de dooden bewonden worden: dat is/ hy sal de doode. l leuẽ dich maken.
f Hose. 13.14 1. Cor. 15.54
g Apoc. 7.17 ende 21.4.
h S. Paulus 1. Cor. 15. be diet het also: De doodt is verslonden in der ouerwinninghe: dat is de doot leydt daer neder/ leyt bouen ende en heeft nu geen machte meer: maer het leuen/ eñ spreect Hier is de ouerwinninghe: waer zijdy nu doot. etc.

9 Te dier tijt sal men seggen: Siet dat is on
se God/ op dien wy wachten: eñ hy sal ons
helpẽ: dat is de Heere op dien wy wachtẽ/
dat wy ons verheugen/ ende vrolick zijn/ in
sijnen Heyle.
10 Want de hant des Heeren rustet op desen
Berge: eñ Moab sal onder hem verdorscht
worden/ gelijck als stroo verdorschet wort/
ende als dreck.
11 Eñ hy sal sijne handen midden onder haer
wtstrecken/ gelijck als die een swemmer wt
street/om te swemmẽ: eñ sal haer pompeyhe
vernederen/met den armen sijner handen/
12 Eñ de hooghe i Vesten uwer mueren buy-
ghen/ vernederen/ende in den stof ter Aerdẽ
werpen.

i Dat zijn de Stercken der etc.

Dat xxvj. Capittel.

1. Vertrouwen op God/ brengt den Ge-
loouigen troost ende behoudinghe in allen
haren iammer. 19. Item. vander verrijsenis-
se der Dooden.

1 TE dier tijt salmen sulck een Liet singhen
inden Lande Juda: a Wy hebben een
stercke Stadt/ de mueren eñ geweer en
zijn b Heyl.
2 c Doet de poorten op/ dat daer in ga het
rechtueerdighe Volck/ dat het ghelooue be
waert.
3 Ghy onderhoudet alweeh vrede/ na ghe-
wisser toeségginghe: want men verlaet hem
op v.
4 Daerom verlatet v op den Heere eewich-
lick / want God de Heere is een Rotzsteen
eewichlick.
5 d Eñ hy buyghet de gene die inder Hooch-
te woonẽ/ de hooge Stadt vernedert hy/ Ja
hy stootse ter Aerden/ dat sy inden stof leyt.
6 Dat sy met voeten vertredẽ wort/ Ja met
voeten der armen/ met den voettreden der
e slechten.
7 f Doch der Rechtueerdigen wech is slicht:
den padt der Rechtueerdighen maket ghy
richtich.
8 Want wy wachtẽ op den Heere/ indẽ wech
uws Rechts/ des herten lust staet tot uwen
Name ende uwer g Ghedachtenisse.
9 Van herten begeere ick uwer des nachts/
daertoe met mijnen geeste in my/ wake ick
vroech tot v: ht want waer v Recht in den
Lande gaet/ so leerẽ de inwooners des Aert
rijcks Gherechticheyt.
10 Doch wanneer den Godloosen alreede ge-
nade aengeboden wort/so en leeren sy doch
geene gerechticheyt: maer doẽ slechs quaet
in oprechtighen Lande: want sy en sien des
Heeren Heerlickheydt niet.
11 Heere/ v hant is verhooget/ dat en sien sy
niet: wanneer sy het doch sien sullẽ/ so sullẽ sy
te schandẽ worden/ indẽ yuer ouer de Hey-
denen: daer toe sul dyse met vyere/ daer ghy
uwe vyanden mede vertteret/ verteeren.
12 Doch ons / Heere/ sult dy vrede schaffen:
want alles wat wy it hebben / dat hebdy
ons ghegheuen.
13 Heere onse God/ daer heerschẽ wel andere
heeren ouer ons/ dã ghy/ nochtans wy dencke
ken doch alleen uwer ende ws Naems.
14 De Dooden en blijuẽ niet leuendich/ de ge
storuene en staen niet op: wãt ghy hebt se te
huys ghesocht eñ verdelcht/ eñ te niete ghe
maeckt alle hare ghedachtenisse.
15 Doch ghy Heere varet voort onder de Hey
denẽ ghy varet altoos voort onder dẽ Hey-
denen: bewijset uwe heerlicheyt/ ende comt
verre tot aen der Wereldt eynde.
16 k Heere/ wanneer droeffenisse voorhanden
is/ so soecktmen v: wanneer ghy * tuchtiget/
so roepen sy angstlicken.
17 l Ghelijck als een swangher vrouwe/ wan
neer

b Esai. 25.2
e Of geringẽ snooden/
f Pro. 16.9.17 Jerem. 10.23
g Dat is/ tot uwer predike ofte woorde. Hoc. faci te in mei memoriam.
ht An. mits dat uwe rechtẽ inden lande zijn/ de inwoonders d wereldt sullen gerechticheyt leeren.
it And. wtrichten
k Leu. 26.39
* Of/ straffende onderwyset
l Joan. 16.21

Beschrijuinge der Kercken.
a Pro. 18.10 Zachar. 2.5
b Dat is/ vaste eñ onouerwinnelick.
c Psa. 118.19

neer sy schier baren sal/so is haer banghe/
schreyt in haren smerten: so gaet het ons
oock Heere, voor uwen aenghesichte.
18 So zijn wy oock swanger/eñ ons is ban-
ge/dat wy nauwe adem halen: noch en con-
nē wy dē Lande niet helpen. eñ de inwoon-
ders op den Aerdbodē en willē niet vallē.
19 m Doch uwe dooden sullen leuen/ eñ met
dē lichame opstaē. waket op/ eñ roemet ghy
die ligghet onder der Aerden: want uwen
dauw is eenē dauw des groenē velts: doch
het Lant n der dooden suldy neder werpē.
20 o Gaet henen mijn Volck/in de camer/ eñ
sluyt de deure na v toe: verberght v eenen
cleynen ooghenblick/ tot dat den toorne
voorby gae.
21 p Want siet/de Heere sal wtgaen vā synee
plaetse/te huys soeckē de boosheyt der In-
woonders des Lants ouer haer: dat het Lāt
sal openbaren haer bloet, ende niet langer
verhelen/die daer in q verworcht zijn.

m 2. Cor. 6.9
1. Cor. 15. 13.
n ss An. al de dooden wt. werpen/ An. het Lant der Reusē suldy tot eenē dal trecken.
o Gen. 19 12
Apoca. 6. 11
p Gen. 18.20
Miche 1. 3.
q Of gedoot

Dat xxvij. Capittel.

1. Straffe der vyanden Israels. 2. 12. Troostinge Israels/ ouer syner gevanckenisse. 10. Oorsake der straffe Jerusalems/ Afgoderye.

1 TE dier tijt sal de Heere te huys soeckē/
met synen harden grooten eñ stercken
sweerde/beyde den a Leuiathan, die eē
slichte Slange. ende den Leuiathan die een
krom-me Slange is. eñ sal de Draken in-
der Zee verworghen.
2 Te dier tijt salmen singen, vanden Wijn-
berghe des besten wijns.
3 Ich de Heere behoede hem/eñ vochte hem
haest dat mē b syner bladerē niet en gemis-
se: ick willen dach ende nacht behoeden.
4 c God en toornet niet met my: Och dat ic
mochte met den Distelē ende Doornen crij-
gen: so woude ick onder haer vallē/ eñ haer
op eenen hoop aensteken.
5 Hy sal my behouden by myner cracht/ eñ
sal my vrede schaffen/ vrede sal hy my noch
tans schaffen.
6 d Het sal nochtans euenwel daer toe comē
dat Jacob wortelen sal/ende Israel groenē
eñ bloeyen sal/ dat sy den Aerdbodem met
vruchten veruullen.
7 Hy en wort doch niet geslaghen/ghelijck
als hem syne vyandē slaen/ eñ en wort niet
verworget/ gelijck als hem syne vyanden
verworghen.
8 Maer met mate richtet ghyse/ende laetse
los/wanneer ghyse bedroeft hebt met uwē
scherpen winde/ namelicken/ met den Oo-
stenwinde.
9 Daerom sal daer door/ de sonde Jacobs
op houden/ eñ dat is de nutticheyt daer vā/
dat syne sonden wech genomen worden: in
dien dat hy alle steenē e des Altaers maect/
ghelijck als verstoorte steenen tot asschen/
dat daer gheen hagen noch Beelden meer
en f blijuen.
10 Want de vaste Stadt moet eensaem wordē/
de schoone huysen verstooten ende verlatē
wordē/ gelijck als een woestijne dat aldaer
Kalueren hen weyden ende rusten/ ende al-
daer tjsers af eten.
11 Hare tacken sullen vā dorheyt brekē/ dat
de vrouwē comen/ eñ vyer daermede makē
sullē/ want het is een onuerstandich volck:
daerō en sal hy hem oock harer niet ontfer-
men/ die se ghemaeckt heeft/ eñ die se gescha-
pen heeft/ en sal hem niet ghenadich zijn.
12 Te dier tijt/ sal de Heere g werpen vāden
Oeuer des waters. tot aen de Beke Egyp-
ti: ende ghy kinderen Israels sult vsamelt
worden, een na den anderen.

a Job. 40.20
1. Cor. 15.25
Apoc. 12.9.
b t. An. daer niet in en breke/ wil ic hem etc.
c t. And. By my en is geen toorne: so hi daer noch heggen ende doornen brochte/ woude ick daer mz crijghe inbreken/ eñ hem op eenen hoop aensteken: Ofte hy moeste mijn cracht grijpen/ eñ vrede mz my maken/ Jae vrede moeste hy met my maken.
d Jer. 33.14
* Mortificatio est/ nō traditio in mortem/ Psalmo 118. Castigans castigauit me Dominus/ et morti non tradidit me. Castigat vt pereat fiducia sui et crescat fides etc.
e Dat is/ alle hare Afgoderye.
f Deut 7.5.
† An. opcomen.
g Gelijck als men in den dorsch huys het koorne opwerpet.

13 Te dier tijt salmē met eener grooter Basuy-
nē blasen: so sullen comen de verlorenen inde
Lande Assur/ eñ de verstootene in den Lande
Egypti/ ende sullen den Heere aenbidden/
op den Heylighen Berge te Jerusalem.

a Hose. 3.16
b Mat. 16 1
c Esai 40.7.

Dat xxviij. Capittel

1. Teghen den hoochmoet ende wellust Israels. 9. Straffe dier/ die Gods woordt verachten. 22. Vermaninghe ter boete.

1 WEe der heerlicker kroone a der dronc-
kenen vā Ephraim/ der verwelckeder
bloemen harer lieflicker heerlickheyt/
welcker staet bouen ouer een vet dal/ der ge-
nen/ die van wijne tuymelen.
2 b Siet/ een sterck ende machtich man vā-
den Heere/ ghelijck als eenen storm des ha-
gels/ gelijck als een schadelick weder/ ghe-
lijck als een stroom der wateren/ die mach-
tighen inbreken/ wordt int Landt ghelaten
met ghewelde:
3 Dat de heerlicke croone der dronckenen
van Ephraim/ met voeten vertreden worde.
4 c Eñ de verwelckte bloeme harer lieflicker
heerlicheyt/ die daer staet bouen een vet dal
sal zijn/ gelijck als het rijpe voor de Somer/
welcke dē verderft/ wanneermen het noch
aen synen tacken hanghen siet.
5 Te dier tijt sal de Heere Zebaoth zijn/ een
lieflicke kroone ende heerlicken krantz/ den
ouerbleuenen zijns volcks.
6 Eñ een Geest des rechts den ghenen die
tot gherichte sitt/ ende een stercke den ghe-
nen die e vanden strijde weder komen ter
poorten.
7 Daer toe zijn dese oock vanden wijne vul
geworden/ eñ tuymelen van stercken drāc:
want beyde de Priesters eñ Propheten zijn
vul vanden stercken dranck/ f zijn indē Wijn
versmoort/ ende tuymelen van stercke dranc-
ke: sy zijn vul in prophetecē/ eñ g vulckē de
oordeelen verwt.
8 Want alle Disschen zijn vol spouwens eñ
onreynicheyts/ aen allen plaetsen.
9 h Wiē sal hy dā leerē de bekentenisse: wiē
sal hy te verstaen geuen de predike: i t den
ghespeenden van der melck/ dien die vandē
borsten afghewent zijn.
10 Want k sy segghen: Gebiet henen/ gebiet
daer/ ghebiet henen/ gebiet daer: wacht hier
wacht daer/ wacht hier/ wacht daer: hier eē
weynich/ daer een weynich.
11 l t Welaen/ hy sal eenmael met spottischen
lippen/ eñ met eener anderen tonghen spre-
ken/ tot desen Volcke.
12 Welcken dit als nu ghepredict wort: m So
heeftmen ruste: so verquictmen de moede: so
wortmen stille: eñ sy en willen doch sulcke
predickinghe niet.
13 Daerom sal hen oock des Heeren woort/
euen also wordē: Gebiet henē/ gebiet daer:
ghebiedt henen: ghebiet daer: wacht hier/
wacht daer: wacht hier/ wacht daer: hier eē
weynich/ daer een weynich: dat sy henē gaē
ende te rugghe vallen/ breken/ bestrict ende
ghevanghen worden.
14 So hoort nu des Heerē woort/ ghy bespot
ters/ ghy die heerschet ouer dit volck/ dat te
Jerusalem is.
15 Want ghy spreect: Wy hebbē met den Doot
een verbont/ ende met der Helle een verstant
ghemaect: wanneer daer een vloet comt/ en
sal sy ons niet treffen: want wy hebben de
leughenen onse toeulucht/ ende n huychelye
onse bescherminghe ghemaecke.
16 Daerom spreeckt de Heere Heere: o Siet/
ick legghe in Zion eenen grontsteen, eenen
beproefsteen/ ende eenen costelickē hoecstee

dat/

d t And. van stonden aen so het gesient wort/ eer het wel in de hant coemt/ verdwijnt voort.
e t An. de vyanden verjagen van der etc.
f Leui. 10.8.
Ezec. 44.21
g Een dronc ken Richter spout etc. de oordeelē we gelijc sy hem slechs inden mont vallē: also de vulle Propheten/ seggen oock alles/ wat hen slechs inde sin valt
h Den armē wert het Euangelium ghepredict/
1. Cor. 14.20
i t An. sy zijn als de ghespeenden etc. als die/ die van etc. want een ghebode op het ander etc. eē wachten of ghebeden op het ander. etc.
k Vermaert/ de bespotters.
l t And. want wie tot desē volcke spreeckt/ is als eener die met listē der tonghen/ eñ met eener andere sprake spreeckt.
1. Cor 14.21
m Der conscientien vrede en achten sy niet/ dz vā den geloove coemt/ maer bespottē des geloofs leere, eñ porchē op wercken.
n Dz is/ bevreynstheyt.
o Psa. 118.22
Mat. 21.42
Actor. 4.11.
Roma 9.33
ende 10.11.
1. Petri. 2.6

p Een boose conscientie vloed wel voor eenen ysere verch/ want het meughelick ware: so grouwelicke verschrickt sy/ ende breest haer so dicmael eer den noodt veregent: maer een gheloouich herte staet seker/ ende bespottet oock der Hellen poorten.
q † And. de wateren sullen verdrincken de verborgen plaetsen.
r De aenvechtinghe maeckt goe de Christen. Roma. 5. Tentatio probationem.
Onuersochte Lieden zijn onervaren, ydel onnutte speculisten. Wat souden sy weten? Doch euenwel verleyden sy de gantsche Wereldt.
s 2 Sam 5.20 1. Para. 14.11 Esaie. 37. 36.
t † Ander woeden.
u Josu. 10.10
x 1. Corin. 1. Mat. 11.

die wel ghesondert is: wie ghelooft / p
die en vluchtet niet.
17 Ende ick wil het Recht tot een richtsnoer/ ende de Gerechticheyt tot een gewicht
maken: so sal de Haghel de valsche toevlucht wech drijuen / ende wateren sullen
de bescherminghe wech q † swemmen.
18 Dat uwe verbondt met den Doot los
worde / ende uwe verstandt met der Helle/
niet besta: ende wanneer een vloedt koemt/
sal sy v vertreden.
19 So haest als sy daer henen koemt / sal
sy v lieden wech nemen. koemt sy des morgens/ so geschiedt het des morgens: also
oock sy kome des daechs/ of des nachts:
want alleen de r aenuechtinge leert op het
woordt mercken.
20 Want het Bedde is so enghe / dat daer
niets ouer en schiet/ ende het decksel so kort/
datmen hem daer onder buygen moet.
21 s Want de Heere sal hem op maken/ ghelijck als op den Berghe Prazim / ende t †
toornen u gelijck als in den Dale Gibeon:
dat hy zijn werck doe x op een ander wyse/
ende dat hy synen arbeyt doe/ op een ander
wyse.
22 So latet nv uwe spotten / op dat uwe
banden niet harder en worden: want ick
hebbe een verderuen ende verstooren ghehoort/ dat van den Heere/ Heere Zebaoth
gheschieden sal/ in der gantscher Wereldt.
23 Neemt ter ooren / ende hoort mijn stemme/ merckt op/ ende hoort mijn reden:
24 Ploeget of braket/ of bearbeydet oock
een Ackerman / synen Acker doorgaens
henen tot zaet?
25 Isset niet also? wanneer hy dien ghelijck gemaeckt heeft/ so stroyet hy Wicken/
ende werpet Komijn/ ende saeyt Terwe ende
Gerste/ een yeghelick waer hy het henen
hebben wil / ende Speltë aen zijn plaetse.
26 Also onderwijst se oock haer God door
het Recht/ ende leert se.
27 Want men en dorscht de Wicken niet
met egeden: so en laetmen oock het Wagenradt niet ouer den Komijn gaen: maer
de Wicken slaetmen wt met eenen staue/
ende den Komijn met eenen stocke.
28 Men maeckt het/ dat het broot worde/
ende dorscht het niet gantsch te niete/ als
men het met Wagenraden ende Peerden
wtdorschet.
29 Sulcx gheschiedt oock van den Heere
Zebaoth: want synen raedt is wonderlick/
ende voert het heerlicken wt.

Dat xxix. Capittel.

1. Straffe Jerusalems door de Romeynen, 9. De Joden worden verblindet/ dat sy der Propheten prophetieringe niet en verstaen, 13. huychelen met Gods Wet, 15. ende laten sonde geen sonde zijn, 18. Gods Kercke wort wt Doouen Blinden/ Armen ende Ellendigen vergadert.

a Ezec. 43.16
† Ariel heet Gods Leeuwe. Also heeten sy de stadt Jerusalem, om dies wille/ dat sy door God machtich was: maer nv sal die Gods Leeuwe heeten/ tegen welcken God stryden wil.
b † Anders schreet [illegible] [illegible] Komrynen.

1 Wee a Ariel † Ariel / ghy Stadt des
legherts Dauids / ghy houdet Jaerghetijden, ende v † vieret Feesten.
2 Doch ick wil den Ariel beangsten / dat
hy treurich ende iammerlick sy / ende sal my
een recht Ariel zijn.
3 Want ick wil v beleggen rontom henen/
ende wil v beangsten met Bolwercken/
ende wil Wallen rontom v trecken laten.
4 Als dan sult ghy vernedert worden/
ende wt der Aerden spreken / ende wt den
stoue met uwer sprake mommelen: dat v
stemme sy/ ghelijck als eens Toouenaers
wt der Aerden/ ende v sprake wt den stoue
wispele.
5 Ende de hoopen die v verstroyen/ sullen
so vele zijn / als een dunne stof / ende de veelheyt der Tyrannen/ als waeyende kaf. ende
dat sal haestigen onuersiens gheschieden.
6 Want ghy sult van den Heere Zebaoth
te huys ghesocht worden met weder ende
Aerdbeuinghe ende grooten donder/ met
stormwint ende onweder/ ende met vlammen des verteerenden vyers.
7 * Doch ghelijck als een nachtgesichte in
den droom / so sal zijn de veelheydt aller
Heydenen / die teghen Ariel stryden met
tsamen alle haren heyre ende bolwercken/
ende die hen beangsten.
8 Want ghelijck als eenen hongerighen
droomt/ dat hy ete: wanneer hy nv opwaket/ so is zijn ziele noch ledich: ende ghelijck
als eenen dorstigen droomt/ dat hy drincke:
wanneer hy nv opwaeckt/ so is hy † hillich
ende dorstich: also sal zijn de veelheydt aller
Heydenen die tegen den Berch Zion stryden.
9 c † Verstarret ende wordet verbaest: verblindet v/ wordt droncken/ doch niet van
wijne: tuymelt/ ende doch niet van stercken
dranck.
10 Want de Heere heeft v eenen gheest des
harden slaeps ingeschenckt/ ende uwe oogen
toegedaen: uwe Propheten ende Vorsten d †
met tsamen den Sienders/ heeft hy geblindet.
11 e Dat aller (Propheten) ghesichten zijn
sullen / ghelijck als de woorden eens versegelden Boecx: dwelck so men het dede
eenen die lesen kan / ende sprake: Lieue / leest
dat: ende hy sprake: Ick en kan niet/ want het
is verseghelt.
12 Ofte ghelijck als wanneermen het dede
dien/ die niet lesen en kan/ ende sprake: Lieue/
leest dat: ende hy sprake: Ick en can niet lesen.
13 Ende de Heere spreeckt: f Daeromme dat
dit Volck g † hen tot my naket met synen
monde/ ende met synen lippen my eeret. doch
haer herte verre van my is/ ende my vreesen/
na menschen gheboden die sy leeren:
14 So wil ick oock met desen volcke wonderlicken omgaen/ op het aller wonderlickste
ende selsaemste: h dat de wijsheydt syner
Wijsen onderga / ende het verstandt syner
Kloecken i verblindet worde.
15 Wee dien die verborgen zijn willen voor
den Heere, haer voornemen te verhelen, ende
haer doen in duysteren houden/ ende spreken: i
Wie siet ons? Ende wie kennet ons?
16 Hoe zijt ghy so verkeert? ghelijck als oft
des Potbackers leem dachte / ende een
werck sprake van synen Meester: Hy en
heeft my niet ghemaeckt: ende een maecksel
sprake van synen Potbacker: Hy en kent
my niet.
17 Wel aen/ het is noch om een gantsch weynich te doen/ so sal in Libanon een velt worden/ ende het Veldt/ sal voor een Woudt
gherekent worden.
18 Want ter seluer tijdt sullen de Dooven
hooren de woorden des Boecx ende de oogen
der Blinden / sullen wt den donckeren ende
der duysternissen sien.
19 Ende de ellendigen sullen weder vreuchde
hebben aen den Heere / ende de armen onder
den menschen / sullen vrolick zijn in den
Heyligen Israel.
20 Wanneer de Tyrannen een eynde hebben/
ende met den Bespotters wt zijn sal / ende
verdelget zijn sullen/ alle die so waken n om
moeyte aen te richten.
21 o Welcke de lieden sondigen/ maken door
het predicken/ ende leggen dien laghen/ die se
straffet inder poorte/ p † wijcken door leugenen vanden Rechtueerdighen.
22 Daerom spreect de Heere/ die Abraham

* Tegen de Romeynen. Psal. 73. 19.
† Of galpich
c † An. Hout v stille staende ende etc. Sy zijn blint ende verblinden: sy zijn dronken/ ende niet van wijn: sy zijn Sanders ende niet van Bier.
d † And. die daer sien souden.
e Esaie. 6. 10
f Ezech. 33. 31. Mat. 15. 8. Marc 7. 6.
g † And. in syner noodt met etc.
h Job. 5. 12. 1. Corin. 1. 19
i Want het woordt des Cruyces maectse alle blindt/ dul ende dwaes. Dat niemant we den wercken des Wets gherechtueerdicht en wort. Item dat de oude menschen gerechtueerdicht ende verdoemt moeten worden door het woordt des Wets / die de Wereldt straft van der sonde. Joan. 16. 6.
k De Joden vercieren hare eldommen ende leugenen. Obad. 6. 8.
l Spra. 23. 25 Esai. 47. 10. Ezech. 9. 9.
m Libanon/ is de stadt Jerusalems wt Libanon ghebouwet. Esa. 32. 15.
n Dat is/ valsche leere ende werck.
o Prou. 1. 11.
p † And. ende maken den vromen valslich sonder oorsake.

q Esai.43.6.

verlosset heeft/tot den huyse Jacobs also:
q Jacob en sal niet meer te schanden wor-
den / ende zijn aensicht en sal hem niet meer
schamen.
23 Want wanneer sy sien sullen hare kinde-
ren/ de wercken mijner handen/onder hen/
so sullen sy mijnen Name heylighen / ende
sullen den Heyligen in Jacob heyligen/ ende
den God Israels vreesen.
24 Want die sulcken dwalenden gheest
hebben/ sullen verstant aennemen ende de r
Wasschers sullen hen leeren laten.

r Wasschers zijn de onnutte spouwers / die met schelden ofte met Geestloosen gheklap/ het Volck ophouden. † Anders / Murmureers.

Dat xxx. Capittel.

1. Straffe der Joden / dat sy hen op
menschen troost ende hulpe verlaten/ teghen
den Heere trouweloos zijn / 8. ende zijn
woordt schandelicken verworpen / 18.
De Heere dan noch biedet sijne genade aen/
den ghenen/die hen tot hem bekeeren/ 27.
ende latet hen haer vyanden der Assyriers
grousame straffe verkondighen.

a Esaie.8.6.

1 WEe den afvalligen kinderen/ spreeckt
de Heere/a die sonder my raedt slaghen/
ende sonder mijnen Gheest beschermin-
ghe soecken/ om te hoopen een sonde over
de andere.
2 Die henen aftrecken in Egypten / ende
en vraghen mijnen mont niet / dat sy hen
stercken met der macht Pharao/ ende hen
beschermen onder der schaduwe Egypti.
3 Want de stercke Pharao sal u ter schan-
de ghedijen/ ende de bescherminge onder der
schaduwe Egypti/tot smaetheydt.
4 Hare Vorsten zijn wel gheweest tot
Zoan / ende hare Ambassaden tot Hanes
ghekomen.
5 Maer sy moeten doch alle te schanden
worden over den Volcke/dat hen niet nut
zijn en kan/noch ter hulpe / noch anders
tot nutte/maer alleen ter schande ende spotte.
6 Dit is den last over de ghedierten / die
tegen Suyden trecken/daer Leeuwen ende
Leeuwinnen zijn/ Ja Adderen ende vyerige
vliegende Draken/in den lande der droef-
fenisse ende des angsts: sy voeren haer goet
op den rugge der Veulen ende hare schatten
op der Kemelen *bulten totten Volcke/dat
hen niet nut zijn en kan.
7 Want Egypten en is niets / ende haer
hulpe is te vergeefs / daerom predicke ick
b† daer also van: Det Rahab sal stille daer
toe sitten.
8 c So gaet nu henen / ende schrijft het hen
voor/ in een Tafel ende teeckenet in een
Boeck / dat het blijve voort ende voort
eewichlick:
9 Want het is een ongehoorsaem Volck/
ende leugenachtige kinderen/ die niet hoo-
ren en willen des Heeren Wet.
10 Maer seggen tot den Sienders: d Ghy
en sullet niets sien: ende tot den Schouwers:
Ghy en sullet ons niet schouwen de rechte
leere: maer predickt ons e † wat behaech-
lijcx/ schouwet ons f tuyscherye.
11 Wijckt van den wege/maeckt u van der
bane/latet den Heylighen Israels ophou-
den by ons.
12 Daerom spreeckt de Heylighe Israels
also: Dewijle ghy het woordt verworpet/
ende verlatet u g † op vermetentheyt ende
moetwille/ende pochet daer op:
13 So sal u sulcke ondeucht zijn / ghelijck
als een rete / aen eener hoogher mueren/
wanneer sy begint wt te rijsen die gantsch
haestelick ende onversiens invalt ende
vermorselt.
14 h Als wanneer een Pot vermorselt wort
datmen hem tot pulver stoot/ ende en ver-

* Of, heuvelen.

b † An. haer (Jerusalem) also: Stille sitten is haer stercke. † Rahab/ is Egypten: ende heet stout.

c Esai. 8. 1.

d Jere. 11. 21. Amos. 7. 12.

e † An. saecht moedighen smeeckelende.

f Of, bedriegherie.

g † And. ghewelt etc. ende zijt stout daer op.

h Psal. 2. 9.

schoont sijner niet: also/datmen van sijnen
stucken niet een scherf en vindet/ daermen
vyer in hale van den Heerde / ofte water
mede scheppe wt eenen Bornputte.
15 Want so spreeckt de Heere Heere / de
Heylighe in Israel: i Wanneer ghy stille
bleeft/ so soude u gheholpen worden/ door u
stille wesen ende hopen / soudet ghy sterck
zijn / doch ghy en willet niet.
16 Ende spreeckt: Neen/maer op Peerden
willen wy vlieden:(daerom sullet ghy velde-
vluchtich zijn) ende op Loopers willen wy
rijden/ daerom sullen u uwe Vervolgers l †
overrasschen.
17 m Want uwer duysende sullen vlieden/
voor eens eenigen schelden: Ja voor vijve/
sullet ghy alle vlieden / tot dat ghy over-
blijft/ gelijck als een Mastboom boven op
eenen Berge/ ende als een Baniere boven op
eenen kleynen Berghe.
18 n Daerom verwacht de Heere/ dat hy u
ghenadich zy/ ende heeft hem opgemaeckt/
dat hy hem uwer ontferme: want de Heere
is een God des o Gherichts: p wel allen
(den ghenen /) die sijner verwachten.
19 Want het Volck Zion/sal te Jerusalem
woonen: ghy en sult niet weenen: hy sal u
genadich zijn/ wanneer ghy roept/ hy sal u
antwoorden/ so haest als hy het hoort.
20 Ende de Heere sal u in droeffenisse Broot/
ende angste water gheven: want hy sal uwen
q † Leeraer niet meer laten wech vlieden/
maer uwe oogen sullen uwen Leeraer sien.
21 Ende uwe ooren sullen hooren het woordt
achter u henen segghen/ also: r Dit is den
wech/ den selven gaet/ f ende anders noch
ter rechter noch ter slincker handt.
22 Ende ghy sullet ontwijden uwe oversilver-
de Afgoden/ende de guldene kleederen uwer
Beelden/ende sultse wech worpen/ gelijck als
s vuylnisse/ ende tot hen seggen: Henen wt.
23 So sal hy uwen zade / dat ghy op den
Acker gesaeyt hebt/regen geven/ ende broodt
van des Ackers inkominghe/ ende dessel-
ven u † volheyt planteyt: x ende u Vee sal he-
te dier tijt weyden in eener wijder Ladouwe.
24 De Ossen ende y † Veulen/ die den Acker/
bouwen / sullen z ghemengt voeder eten/
welck opgeworpen is met der worpschoef-
fel ende Wan.
25 Ende op allen grooten Bergen/ ende op allen
grooten Berchskens / sullen ghedeylde
waterbeken gaen/ ter tijt der grooter slach-
tinge/ wanneer de a torrens vallen sullen.
26 Ende des Maens schijn sal zijn/ gelijck
als der Sonnen schijn/ ende der Sonnen schijn/
sal sevenmael klaerder zijn /als hy als nu
is: b te dier tijdt / wanneer de Heere den
breucke zijns volcx verbinden / ende sijne
wonden heelen sal.
27 Siet/ des Heeren Name koomt van verre/
sijnen toorn brandt/ ende is seer swaer: sijne
lippen zijn vol grimmicheyts / ende zijn
tonghe als een verteerende vyer.
28 Ende sijnen adem als een waetervloet / die
tot aen den hals gaet / te verstroyen de
Heydenen/ tot dat sy teniete worden/ ende de
Volcken met eenen toome in haren kinne-
backen herwaerts ende ghinswaerts drijve.
29 So sullet ghy lieden singen ghelijck als
in der nacht eens heyligen Feests/ ende u van
herten verheugen/ gelijck als wanneer men
met der pijpen gaet / na den Berghe des
Heeren/ ter rotze Israels.
30 Ende de Heere sal zijn heerlicke stemme
hooren laten/ datmen sie sijnen wtgestreck-
ten arm/ met toornigen dreygen/ ende met
vlammen des verteerenden vyers/ met stralen/
met stercken reghen/ ende met haghel.

i Dat is/ lijdt/ gedult hebben/ ende verwachten etc.

k Exod.14.13. 2. Par.20.15

l † An. overloopen.

m Le.27. 8. 36. Josue.23.10

n Roma.2.4. 2.Pet.3.9.15

o Psa.2.12.

p Niet des woedens of der grimmicheydt: maer straffet met mate / ende en maeckt dies niet te vele/ als de wraeckgierigen pleghen te doen.

q † An. regen niet meer verhouden/ maer etc.

r Deu.4.1.2

f † An. het zy dat ghy gaet ter rechter etc. het zy dat ghy ter slincker hant gaet.

s Of, dreck.

u † An. volle ghenoeghte.

x Psal.36.6

y † Anders Ezelsveulen.

z Gebetert/ het suere getempereert met den sueten.

a Torrens/ zijn de groote Tyrannen ende Gheweldighen.

b 2.Pet.3.13.

Want:

c Esal.10.5. 16.
31 c Want Assur sal verschricken voor der stemme des Heeren /die hem met der roeden slaet.
32 Want de roede sal gantsch door dringẽ eñ wel treffẽ/wanneerse de Heere ouer hem voeren sal/met Tamborijnen ende Harpen / eñ d † allenthaluen teghen haer strijden.

d † An. allẽ zijden tegen
e Heb. Thopheth. Hiet-van siet voorder Jer.7.19.
f Dat lupe, als zy het van der Helle ende den eewigẽ vyere gesprokẽ, Mat.25.41.

33 Want de e Kuyle is van gisteren her bereydet/Ja de selue is oock den Koninck bereyt/diep eñ wijdt genoech: f so is oock in de wooninge daer in/vyers ende houts de volheyt:den adem des Heeren salse aensteken/ghelijck als eenen swevelstroom.

Dat xxxj. Capittel.

1. Straffet wederomme de Joden/dat sy den ghetrouwen God Israels verlaten/ ende hen op de Egyptenaers/swacke menschen/vertroosten. 4. Roeptse weder tot God / ende seydt hen syne hulpe ende bescherminghe toe.

a Esa.3.1.2.
b Jere.17.5.
Psal.20.8,
4.Re.19.22.
Judith 9.8.

1 WEer den ghenen/die a trecken in Egypten om hulpe/ende b verlatẽ hen op Peerden/ende hopen op Waghenen/ dat derselver vele zijn/ende op Ruyters/ daerom dat sy seer sterck zijn:ende en houden hen niet tot den Heylighen in Israel/ ende en vraghen niets na den Heere.
2 Doch hy is wijs/eñ brengt ongeluc hier toe/eñ en wendet syne woorden niet:maer sal hem opmaken tegẽ het huys der boosẽ/ ende teghen de hulpe der c quaetdoenders.
3 Want Egypten is mensche ende gheen God:ende hare Peerden zijn vleesch ende geen Gheest:ende de Heere sal zijn hant wt strecken/dat de Helper strupckele/ende die de d hulpe wordt/valle/ ende al te samen ommekomen.

c Dat is/ der Joden/ die sulcke hulpe soecken.
d Of/hulpe zijn sal/

4 Want so spreect de Heere tot my:Gelijck als een e Leeuwe/ende een f jonge Leeuwe brullet ouer synẽ roof:wanneer hem de veel heydt der Herders g aenroepen so en verschrickt hy voor haren geschreye niet/ende hem en is oock niet leedt voor harer veelheyt:alsoo sal de Heere Zebaoth her af varẽ/ te strijden op den Berghe Zion/ende op synen Heuuel.

e Apoca.5.5
f Gen.49.9.
g Of/ tegen hem roepen etc.

5 Ende de Heere Zebaoth sal Jerusalem beschermen/(h gelijck als de Vogelen doẽ met den vleughelen)beschutten/verlossen/ daer in rontomme gaen/ende wthelpen.

h Deu.32.11

6 Keert om ghy kinderen Israels/ die ghy seer afghewekẽ zijt.
7 i Want te dier tijt/sal een yeghelick syne silueren ende gulden Afgoden verworpen/ welcke v uwe handen ghemaeckt hadden ter sonde.

i Esai 2.20.

8 k Ende Assur sal vallen /niet door eens mans sweert/ende sal verteert wordẽ/niet door eens menschen sweert: ende sal doch voor den sweerde vlieden/ende syne ionge Manschap sal schatbaer worden.

Assur.
k Esa.10.16. 26. ende 37.36.

9 Ende † haer l Rotsteẽ sal vã vreese wech trecken/ende syne Vorsten sullen voor der Baniere de vlucht gheuen/spreeckt de Heere/die te Zion vyer/ende te Jerusalem eenen m heerdt heeft.

† An. Hy sal van vreese voor zijn vaste heuen varen/ende etc. verschricken.
l Rotsteen/ dat is haer Coninck/
m Dat is/ die te Jerusalem huys houdt/ende aldaer te huys behoort.

Dat xxxij. Capittel,

1. Van den welstãde des Rijcx Ezechie/ die een voorbeelde Christi is/ 5. ende schadelickẽ Regimenten der dwaesachtighen. 9. Der Joden sekerheyt wordt ghestrafft/ 15. tot dat Christus zijn vreedtsame ende volghenoechsame Rijck aenrichtet.

1 SIet/daer sal een Koninck regeren /om Gerechticheyt aen te richten/ende Vorsten sullen heerschen /om het Recht te handthauen.

2 Dat eñ yegelick zijn sal/als eñ die voor dẽ winde bewaert is/eñ als een die voor den slachregen verborgen is:/als de Waterbeken aen dorren plaetsen / als de schaduwe eens grooten rotssteens in droogen lande.
3 Ende der sienden ooghen en sullen haer niet blindẽ laten/ende de ooren der toehoorders/sullen opmercken.
4 Ende de onuersichtighen/sullẽ kloeckheyt leeren/ende der stamelende tonge/sal veerdighen ende a † reynlicken spreken.

a † An. onderschepdelicken.

5 Een Dwaes en sal niet meer Vorst heeten/noch een Gierige/Heere genoemt worden.
6 Want een Sot spreeckt van sotheyt/ eñ zijn herte gaet met ongeluck omme/op dat hy b huychelije aenrichte/ende predicke vã den Heere dwalingen:op dat hy de honghe righe zielen wthongere/ende den dorstigen het drincken c weere.

b Dat is/ geveynstheydt
c Of/belette

7 Want des gierigen regeren/is enckel schade:want hy vindt d † nucken/om te verderuẽ de ellendigẽ met valschen woordẽ/wãneer hy des armen recht spreken sal.

d † An. listicheden/

8 e Daerentegẽ de Vorstẽ sullẽ Vorstelicke ghedachten hebben/ende daer van houdẽ.

e Pro.17.7

9 Staet op ghy f † stoute vrouwen / hoort mijn stemme/ die ghy so seker zijt/neemt ter ooren mijne redenen.

f † An rijcke weeldighe. An.die v ge settet hebt/

10 Het is om Jaer ende Dach te doen/so sullet ghy seker beuen:want daer en sal gheenen Wijnoogst zijn/so en sal daer oock geen afpluckẽ zijn.
11 Verschrickt ghy stoute vrouwẽ/beeft ghy sekere/daer is voorhanden wttrecken/blooten/ende gorden om de lendenen.
12 Men sal leedt draghen om den Acker/Ja om de liefliche Ackeren/om de vruchtbare Wijnstocken.
13 Want op dẽ Acker mijns Volcx/sullẽ Doornẽ eñ Distelẽ wassẽ:daer toe op allẽ vreuchdenhuysen in der vrolicker Stadt.
14 Want de Palleysen sullen verlatẽ zijn/eñ de veelheyt in der Stat eensaem zijn/dat de Torrens ende Stercktẽ eewige Speloncken worden / ende den g † Wiltwercke ter vreuchde/een Kudde ter Weyde.
15 So lãge/tot dat ouer ons wtgegotẽ worde/de Geest wt der hoochte: h so sal dan de Woestijne ten Acker wordẽ/ende de Acker voor een Woude gherekent worden.
16 Ende het Recht sal in der Woestijne woonen/ en de Gherechticheyt op den † Acker i huysen.
17 k Ende der Gerechticheyt vrucht/ sal de vrede zijn eñ der Gerechticheyt nutte/sal de eewighe stilheyt ende sekerheydt zijn.
18 l Dat mijn Volck in huysen des vreedts woonen sal/in sekeren wooninghen / ende in stouter ruste.
19 m † Doch Haghel sal zijn den n Woude henen af / ende de Stadt daer beneden sal nederich zijn.
20 Wel v/ghy lieden die sayt alomme aẽ dẽ wateren:want daer meucht ghy de Ossen ende Ezelen/op gaen laten.

g † And. Woudtezels
h Joel 2.22. Esai 29.17.
* Anders. vruchtbaren lande woonen.
i Of/ huys hebben.
k Rom.5.3.
l Jere.33.16.
m † And. Maer dẽ hagel/so hy valt/sal in het woudt eñ in de stat vallen. an. Maer dẽ hagel sal afkomen op het woudt. eñ de stadt sal in nederinghe plaetsen ghe set worden.
n Jerusalem heet hy het woudt/daerom dat sy wt den woude Libanon ghebouwet is.
a † And. die ghy niet der stooter of verwoestet zijt:ende ghy lagerleggher/ den welcken geen lagerleghinghe geschiet is.

Dat xxxiij. Capittel.

1. Prophetieringe tegen Senacherib/ 2. met eenen angstighen ghebede tot God om hulpe/ 10. De Heere dreycht den Godloosen/ 15. troostet de vromen. 20. eñ wil hy Zion alweech machtich blijuen.

Mat.26.5.
Sapie.11.17.
Matth.7.2.
Psalm.9.16

1 WEe doch v/ghy Verstoorder:afmeyndy/gy en sult niet verstoort worden? ende ghy Verachter : meyndy men sal v niet verachten ? b wanneer ghy het verstooren gheeyndicht hebt / so suldy

oock

oock verstoort worden: wanneer ghy des
verachtens een eynde ghemaeckt hebt/ so
salmen v wederom verachten.
2 Heere/weest ons ghenadich: want op v
verwachten wy: c weest haren arm vroech
daertoe onse Heyl/ ter tijt der droeffenissen
3 Latet vlieden de Volcken voor den groo
ten rumoer? ende de Heydenen verstroeyt
worden/ wanneer ghy v verhooget.
4 d† So salmen v lieden oproapen/ als ee
nen roof ghelijck als men de Sprinckhaný
opraept/ende ghelijck als de Kevers ver
schupt worden/wanneer mense overvalt.
5 De Heere is verheven/ want hy woont
inder Hoochte: hy heeft Zion vol Gerichs
ende Gerechticheyt ghemaeckt.
6 Ende het sal te e† uwer tijdt geloue zijn:
ende Heerschappije/ Heyl/ Wijsheyt Kloeck
heydt/ende vreese des Heeren/sullen synen
schat zijn.
7 Siet/ f hare Boden schreyen daer buytē
ende de Enghelen des vredes/ weenen bit
terlicken/
8 Eñ spreken: De paden zijn woest: daer en
gaet niemāt meer op der strate: hy en hout
noch trouwe noch gheloove: hy verworpt
de Steden/ ende en achtet de lieden niet.
9 Het Lant leyt klagelick ende iammerlick/
de * Libanon staet schandelickē verhouwē:
ende Saron is ghelijck als een slecht Velt
ende Basan ende Carmel is woest.
10 Nu wil ick my opmaken/ spreeckt de Hee
re nu wil ick my verheffē/ nu wil ick hooch
comen.
11 Met stroo gaet ghy swangher/ stoppelē
baert ghy/ g vier sal v met uwen moede ver
teeren.
12 Want de Volcken sullen tot kalck ver
brant worden/ ghelijck als men af ghehou
wen Doornen met vyere aensteeckt.
13 So hoort nu ghy, die ghy verre zijt/ wat
ick ghedaen hebbe/ ende ghy die na by zijt/
merckt mijn sterckheyt.
14 De sondaers te Zion zijn verschrocken/
beven is den h Huychelaren aen ghekomē
ende spreken: Wie is onder ons/ die by ee
nen verteerenden vyere woonen kan? wie
is daer onder ons/ die by der eewigē gloet
woone?
15 i Wie in gherechticheyt wandelt / ende
spreeckt wat recht is: wie het onrecht ha
tet met tsamen der ghiericheyt / ende syne
handen afttrecht/ dat hy geene gheschenc
ken en neme: wie syne oorē toestoppet/ dat
hy gheen bloetschulden en hoore / eñ syne
oogen toehout/ dat hy niet quaets en sie.
16 Die sal inder hoochte woonen/ ende rotz
steenen sullen syne k vestē ende beschermin
ghe zijn: zijn broot wort hem ghegheven/
zijn water heeft hy ghewis.
17 Uwe ooghen sullen den Koninck sien in
syner schoonheyt: ghy sult het lant l ver
wijdt sien.
18 Dat hem v herte seer verwonderen sal/
ende seggen: m Waer zijn nu de n† Schrifte
gheleerden: waer zijn nu de Raden ? waer
zijn de Kantzeliers:
19 Daertoe en sult ghy dat stercke volck niet
sien: dat volck van o dieper sprake/ diemen
niet vernemen en kan/ eñ van onbeduytlic
ker tonghen/ diemen niet verstaen en kan.
20 Aenschouwet Zion / de stadt onses p†
Feests: uwe oogē sullen Jerusalem sien/ q
eē sekere wooninghe/ een hutte die n† wech
gevoert en wordt welckers r† naghelen sul
len nemmermeer wtghetoghen/ ende harer
seelen gheen ghebroken worden.
21 Want de Heere sal aldaer machtich by
ons zijn/ eñ daer sullen wy de watergrachtē

d† And. Eñ uwe ghedisponlgeerde sullen vergadert worden/ gelijck alsmen etc. vergadert etc.

e† And. syner etc.

f Die tot hem ghesonden zijn/ ende en willē se doch niet hooren.

* Libanon/ Saron/ Basan / Charmel/ is hier alte mael een dinck/ namelijckē Jerusalem: daeromme dat het hem wt sulcken berghen eñ ackerē/ bouwede ende geneerde/

g Jer.5.14

h Of/ gheveynsden.

i Psal.15 .1. ende. 24.3.

k Dat is sterckten

l Of/ verbreedt.

m 1.Co.1.20

n† Anders Schrijver: waer zijn nu de Waghemeesters? waer zijn der hofselicke huysen Verteerkenders?

o Of/ verborghen etc.

p† And. de Hoofstadt onses hoochtijtlijcker Feesten:

q Hebr.9.11

r† An. palen

zijn/ dat daer geen Schip met riemen over
varen/ noch Galeyen daer heven schepen
sullen.
22 Want de Heere is onse richter/ de Heere
is onse s† Meester/ de Heere is onse Coninc
die helpet ons.
23 t† Laetse hare sticken spannen/ sy en sullē
doch niet houden: alsoo en sullen sy oock het
vaenken niet wtsteken op den mastboom:
dan sal vele kostelickes roofs wtghedeylt
worden/ dat oock de lammen rooven sullen
24 Ende gheen Inwoonder sal seggen: Ick
ben swack: want het volck dat daerinne
woont/ sal vergheuinge der sonden hebben.

s† An. Wetgheuer/

t† And. Ur touwen (Assur) zijn slap/ dat sy noch mastboom stijf houden/ noch seyl wtspannen en moghen: so sal etc.

Dat xxxiiij. Capittel.

1. De Heere wreeckt zijn volck aen den
Heydenen ende ongheloovighen.

1 KOemt herwaerts ghy Heydenen/ ende
hoort/ ghy Volcken meerckt op: de Aer
de hoore toe/ ende wat daer inne is /
des Werelts perck/ met tsamē syner vrucht
2 Want de Heere is toornich op alle Hey
denen/ ende grimmich op alle haer Heyr: hy
salse verbannen/ ende totten slachten over
leveren.
3 Ende hare verslaghene sullen wech ghe
worpen worden: dat den stanck van haren
lichamen opgaen sal/ ende de berghen van
haren bloede vlieten.
4 a Ende alle het * heyr des Hemels sal ver
vuylen/ ende den Hemel sal te hoop gerollet
worden/ ghelijck als eenen brief / ende alle
zijn heyr sal verwelcken/ gelijck als een blat
verwelcket aen den Wijnstock/ ende als een
dorre bladt aen den Vijchboom.
5 Want mijn sweert is dronckē in dē He
mel/ ende siet, het sal af varen op Edom/ en
de over het verbande Volck/ ter straffe.
6 Des Heeren sweerdt is vol bloedts/ ende
dicke van den vette/ van den bloede der lam
meren ende bocken/ van der nieren vette wt
den rammen: want de Heere houdt een slach
ten te Botzra/ ende een groot worghen in
den lande Edom.
7 Daer sullen de Eenhoornen met hen daer
onder moeten/ ende de Ossen met den ghe
mesteden ossen: want haer lant sal dronckē
worden van bloet/ ende haer Aerde dicke
worden van vette.
8 b Want het is: den dach der wrake des
Heeren/ ende het Jaer der vergheldinghe/
om Zion te wreken.
9 Daer sullen hare beken tot peck wordē/
eñ haer Aerde tot swevel: Ja haer lant sal
tot brandende peck worden/
10 Dat noch des daechs/ noch des nachts
wtblusschen sal/ maer eeuwichlick sal rooch
van haer opgaen ende sal c† voort eñ voort
meer woest zijn/ dat daer niemant door gaē
en sal in eeuwicheyt.
11 Maer d Roerdompen eñ Swijneghels
sullent in hebben/ Nachtulen ende Raven
sullen aldaer woonen: want hy sal een meet
snoer daer over trecken, dat sy woest worde
ende een richtloot/ dat sy ledich zy.
12 Dat hare heeren heeten moeten: Heeren
sonder lande/ ende alle haer Vorsten eē eyn
de hebben.
13 Ende daer sullen doornen wassen in hare
palleysen/ netelen ende distelen in harē bor
ghen/ ende sal een wooninghe zijn der Dra
ken/ ende weyde voor de Struysen.
14 e Daer sullen door malcanderen henē loo
pen/ f† Marters ende Ghieren / ende de
Veltduyvel sal den anderen g† ghemoeten:
de h† Kobolt sal oock aldaer herbergen/ en
de zijn ruste aldaer vinden.
15 Der i Swijnegel/ sal oock aldaer nestelen

a 2.Pet.3.10

* Heyr des Hemels heet hy hier het Jodische volck met haren Godsdienst daer sy hen tegen andere Heydenē als een Hemelsch volc mede hieldē

b Esai.63.4

c† And van ghestachte tot geslachte.

d Putoorē/ And. Pelikanen/ ende Wien.

Zepha.2.14

e Esa.13 4

f† And. Zijm ende Ohim.

g† And. toe schreyen.

h† And. onghehevre Nachtvrouwe.

Thren.4.3.

i† An. Wu

ende

ende liggen/broeden ende wtbicken onder
haer schaduwe: oock sullen de h† Wouwē
aldaer te samen komen.
16 l Soecket nu inden Boecke des Heeren
ende leset: het en sal niet aen eenen der sel=
uen feylen: men en misset oock niet noch vā
desen/ noch van dié: want hy isset/ die door
mynen monde ghebiedt/ ende synen Gheest
isset/ die het te samen brenget.
17 Hy gheeft het lott ouer haer/ ende zijn
handt deylet de mate wt onder haer: dat sy
daer in erue eewichlick/ ende daer in blijuē
m † voort ende voort.

Dat xxxv. Capittel.

1. Van der toekoemst Messie/ eñ wat
hy voor goeden synen Gheloouighen bren
ghen sal.

1 DOch de Woestijne ende wildernisse sal
dat lustich zijn/ ende het velt sal vrolick
staen/ ende sal bloeyen ghelijck als de
Lelien.
2 Sy sal bloeyen eñ brolick staen in aller
lust eñ vreuchde: want de heerlickheyt des
Libanon is haer gegeuen/ het cieraet Car=
mels eñ Sarons: sy sien de heerlicheyt des
Heeren/ het b† cieraet onses Gods.
3 c Stercket de moede handen/ eñ verquic=
ket de struyckelende knyen.
4 Segghet den vertzaechden herten: d Heb
bet eenen goeden moet/ vreest v niet: siet/ u
we God/ die koēt ter wrake/ God die daer
verghelder/ koemt ende sal v helpen:
5 e Als dan sullen der blinden oogen opge
daen worden/ ende der doouen ooren sullē
gheopent worden.
6 Dan sullen de lamme springhen als een
Herte/ f ende der stommē tonghe sal lof seg
ghen: g want daer sullen wateren inder
woestyne hier ende daer vlieten/ ende Vlie
ten inden velden.
7 Ende waer het te voren drooch geweest
is/ daer sullen h† Vyuers zijn: ende waer
het dorre gheweest is/ daer sullen i springk
bornen zijn: daer te voren de Slangē gele
gē hebben/ daer sal hoy eñ riet eñ biesē staē
8 Ende aldaer sal een bane zijn ende eenen
wech/ welcke de Heylighe wech heeten sal/
dat daer geen onreyner op gaen en sal: en=
de k de selue sal voor haer zijn/ l † datmen
daerop gae/ dat oock de dwasen niet dwa=
len en komen.
9 Daer en sal gheen Leeuwe zijn/ ende geē
schuerende gedierte en sal daerop treden
noch aldaer gheuonden worden/ maer men
sal vrij seker aldaer gaen.
10 m De verlossede des Heeren sullen weder
komē/ eñ tot Zion komē met juychen: n ee
wighe vreuchde sal op haren hoofde zijn/
vreuchde ende o hertenlust sullen sy omgrij
pen/ eñ smerte eñ suchten/ sal wech moeten

Dat xxxvj. Capittel.

1. Dewijle de Propheet dickmael van
der Jerusalemscher verlossinghe ghespro=
ken heeft/ so achteruolcht hy hier der seluē
Historie/ op dat also syner prophetie waer=
heyt bewesen worde. Ende beschrijft hier
het beleeg Jerusalems. 4 met den lasterlic=
ken smaetredenen des Assyrischen Hooft=
mans/ die hy teghen God ende den Koninc
Ezechia gheuoert heeft.

1 ENde het gheschiedde in den veerthien=
sten Jare des Koninckx Ezechie / dat
de Koninck te Assyrien/ a Senacherib
optooch tegen alle vaste steden Juda/ ende
wanse.
2 Ende de Koninck te Assyrien/ sandt den b
Rabsake van Lachis/ na Jerusalem/ tot den
Koninck Ezechiam/ met grooter macht: en=
de hy tradt aen den waterloop des ouerstē
c† Dycks/ aen den wege by den acker des d†
Verwers.
3 Ende Eliakim de sone Hilkias de Hofmee
ster/ ende e Sebena de Kantzeler/ ende Jo=
ah de sone Assaph de Schriuer/ gingen tot
hem wt.
4 Eñ Rabsake sprack tot hen: Segget doch
den Ezechie/ Soo spreeckt de groote Co=
ninc/ de Koninc te Assyrien: wat is dat voor
een f trotz/ daer ghy v op verlatet?
5 Ick houde/ ghy g† laet v ouerreden / dat
ghy noch raet ende kracht weter om te strij
den: op wien verlaet ghy v dan/ dat gy my
zijt afuallich gheworden.
6 h verlaet ghy v op den ghebrokenen riet=
staf Egypten? welcken so yemant daer
op lenet/ gaet hy hem in de hant/ ende door
boortse? also doet Pharao de Koninck te
Egypten/ allen die hen op hem verlaten.
7 Wilt ghy my hier tegen seggen: Wy verla
ten ons op den Heere onsen God: isset dan
niet die/ welchers hoochten ende Altaren/
Ezechias heeft afghebroken? ende tot Ju
da ende Jerusalem ghesept: Voor desen Al
tare sult ghy aenbidden?
8 Welaen/ so i† neemt het aen/ met mynen
Heere den Koninc te Assyrien: ick wil v twee
duysent peerden geuē/ laet sien/ of ghy by v
su t konnen wtbringhen/ die daer op ryden.
9 Hoe wildy dan blijuen voor eenen Hooft
manne der k slechten dienaer een myns hee
ren/ ende ghy verlatet v op Egypten om der
waghen ende Ruyters wille?
10 Daertoe meyndy dat ick sonder den Heere
ben herwaerts opghetogen in dit lant/ om
dat seluele verderuē? Ja de Heere sprac tot
my: Treckt henen op in dit landt/ ende ver
derft het.
11 Doch Eliakim/ eñ Sebena/ eñ Joah spra
ken tot Rabsake: Lieue/ spreeckt met uwen
knechten op Syrisch/ want wy verstaē wel
eñ en spreect niet met ons op Jodisch/ voor
den ooren des Volcks dat op der muerē is
12 Doe sprac Rabsake: Meyndy dat my myn
heere/ tot uwen heere/ of tot v gesondē heb=
be/ sulcke woorden te spreken/ ende niet veel
meer tot den mannen die op der mueren sit
ten/ dat sy met v haren eygen dreck eten/ eñ
haer eygen l water suppen?
13 Ende Rabsake stont/ eñ riep luyde op Jo
disch/ ende sprack: Hoort de woorden des
grooten Koninckx des Koninckx te Assyrien
14 So spreeckt de Koninck: Latet u van Eze
chia niet bedrieghen: want hy en kan v
niet in verlossen.
15 Ende latet v van Ezechia niet vertroos
ten op den Heere/ dat hy seyt: De Heere sal
ons verlossen: ende dese stadt en sal niet in
de handt des Coninckx te Assyrien gegeuē
worden.
16 Hoort Ezechiam niet: want so spreeckt de
Koninck te Assyrien: Doet het my te dancke
ende gaet tot my wt/ so sullet ghy een yege=
lick van synen Wijnstocke/ ende van synen
Vijchboom eten/ ende wt synen bornputte
drincken.
17 Tot dat ick kome/ eñ hale v in een lant/
gelijck als uwe lant is: een lant daer koorn
eñ mosten is/ een Lant/ daer broot eñ wijn=
berghen in zijn:
18 Latet v van Ezechia niet n ouerreden/
dat hy seyt: De Heere sal ons verlossē/ o heb
ben oock der Heydenen Goden een yeghe=
lick zijn landt p † verlosset van der hant des
Koninckx te Assyrien?
19 Waer zijn de Goden te Hamath ende Ar=
pad? waer zijn de Goden Sepharuaim?
hebben

Kantnotities (links):
h† Anders Ghieren:
Deuter.28
m† An. van ouderdom tot ouderdom.
a† An. haer verheugen/ ende etc.
b† And. de Maiesteyt
c Heb.12.12
d Deu.20.2 ende.31.6.
e Esai.29.18 Mat.11.5 ende.15.30 Luce.7.22
f Psalm.8.3
g Esa.41.18 ende.43/19 ende.44.3.
h† Anders Dycken.
i Dat zijn springhen de fonteyn aderen.
k Dat is/ hy salse ge=leyden door den wech.
l† And. dat noch die/ so des reysens ghewoon zyn/ noch de dwasen der dwalen sul=len.
m 1.Pet.1.18
n Apoc.21.4
o Of/ hertē= vrolickheyt
Senache=rib.
a 2.Re.18.13 2.Par.32.1. Esaie.7.17. ende.8.7 ende.10.5 ende.17.12. ende.33.1
b Rabsake hiet op Duytsch eē Ertzschencker.

Kantnotities (rechts):
c† And. piscine/
d† And. Wolleren.
e Esai.22.15
f Oft ver=waentheyt met woordē wijs makē
g† And. ver laten v dat ghy wel be=reydt zijt: maer salmē krijghen/ so moet raet ende machte daer zijn.
h 1.Re.18.21 Ezech.29.6
i† Anders gheeft borghen my=nen etc.
k Of onghe achtesten/ geringsten
l Of pisse
m Dat is helpen be=schudden.
n Of/ met woorden wijs makē
o Esai.10.10
p† And. ghe redet/ dat is geholpē beschudt

hebben ſy oock Samaria van mÿner hant
verloſſet?
20 Welcker van allen Goden deſer landen
heeft zÿn lant verloſſet van mÿner handt?
dat de Heere ſoude Jeruſalem verloſſẽ van
mÿner handt.
21 Maer ſy ſwegen ſtille ende en antwoordẽ
hem niets, want de Koninck hadde gebo-
den, ende gheſeyt: Antwoordet hem niets.
22 Doe quamen Eliakim de ſone Hilkia de
Hofmeeſter / ende Sebana de Kantzelier
ende Joah de ſone Aſſaph de Schryuer/
met verſcheurde kleederen / ende vertel-
den hem de woorden des Ertzſchenckers.

Dat xxxvij. Capittel.

1. Ezechias ſent boden tot Eſaiam/
6. ende wordt van hem ghetrooſtet/ 9. Se-
nacherib trecht te rugge na huys 10. ende
laſtert wederom God/ 14. Ezechias geeft
hem ten gebede 21. hoort wederom van E-
ſaia ſynen trooſt. 33. ende hoe Jeruſalem
voor den Aſſyriſchen heyre ongeſchent blÿ-
uen ſoude. 36. Senacheribs heyr wort ge-
ſlaghen van den Enghel Gods.

a 1. Reg. 19. 1 Jone 3. 6.

1 Doe nu de Koninc Ezechias dat hoor-
de, verſcheurde hy ſyne kleederen/ eñ
a nam eenen ſack om hem, ende ginck
in het huys des Heeren.
2 Ende ſant Eliakim den Hofmeeſter/ eñ
Sebena den Kantzelier / met tſamen den
Oudeſten Prieſteren met ſacken gekleedt/
tot den Propheet Eſaiam den ſone Amos

b † An. deſe dach is den dach der ...s.

3 Dat ſy tot hen ſeggen ſouden: So ſpreect
Ezechias: b † Dat is eenen dach der droef
heniſſe, des ſcheldens ende laſterens: ende
gaet euen toe als wanneer de kinderen tot
aen de gheboorte ghekomen zÿn, ende daer
en is gheen kracht te baren.
4 Dat doch de Heere v God hooren wou-
de, de woordẽ des Ertzſchenckers, diẽ zÿn
Heere de Coninck te Aſſyrien herwaerts
geſonden heeft, te laſteren den leuendigen
God, eñ te ſchelden met ſulcke woordẽ, als
de Heere v God gehoort heeft: eñ ghy wou
det doch een ghebedt ophеffen voor de ouer
ghebleuene, die noch voorhanden zyn.
5 Ende de knechten des Coninex Ezechie
quamen tot Eſaiam.
6 Eñ Eſaias ſprack tot hen: ſo ſegghet u-
wen Heere/ De Heere ſpreeckt alſo: Vreeſt
v niet voor de woorden/ die ghy ghehoort
hebt/ met welcke my de knechten des Co-
nincks te Aſſyrien gheſmadet hebben.

c Eſai 32. 8.
d † An. eenen windt ouer hem gaen laten.
e 1. Sa. 17. 27

7 c Siet/ ick wil hem d † eenen anderen
moet maken/ ende hy ſal wat hooren/ dat
hy weder te huys trecke in zÿn landt: ende
wil hem door het ſweert vellẽ in ſynẽ lãde
8 e Doe nu Rabſake weder quam vant hy
den Coninck te Aſſyrien ſtrÿden tegen Lib
na: want hy hadde ghehoort / dat hy van
Lachis ghetoghen was.

Thirhaka der Moorẽ Coninck.

9 Want daer quam een geruchte van Thir
haka der Mooren Coninck, ſeggende (Hy
is wtghetoghen tegen v te ſtrÿden: doe hy
nu ſulcks hoorde, ſant hy boden tot Eze-
chiam/ ende liet hem ſeggen:
10 Segghet Ezechie den Coninck Juda
alſo: Laet v van uwen God niet bedriegẽ?
op dien ghy v verlatet ende ſpreket: Jeru-
ſalem en ſal niet in de handt des Conincks
te Aſſyrien ghegheuen worden.
11 Siet, ghy hebt ghehoort, wat de Conin-
ghen te Aſſyrien ghedaen hebben allen lan
den, haer te verbannen / ende ghy ſoudet
verloſſet worden?
12 Hebben oock de Goden der Heydenen de
landen verloſt/ die myne vaders verdor-
uen hebben: als f Goſan / Haran / Reſeph/
ende de kinderen Eden te g † Thelaſſar:

f 2. Reg. 17
g † Anders Bithlaſſar

13 Waer is de Coninck te Hamath / eñ de
Coninck te Arpad, ende de Coninc der ſtadt
Sepharuaim / Hena ende Jwa?
14 Eñ doe Ezechias den brief van den Bodẽ
ontfanghen/ eñ geleſen hadde, ginck hy he-
nen op in het huys des Heeren, eñ ſtreckte
hem wt voor den Heere.
15 Eñ Ezechias badt voor den Heere/ ende
ſprack.
16 Heere Zebaoth ghy God Jſraels/ h die
ghy bouen den Cherubim ſittet, ghy zÿt al
leen God ouer alle Coninckrÿcken op Aer-
den/ i ghy hebt Hemel ende Aerde gemaect

h Exo. 25. 22
i Gene. 1. 1.

17 Heere/ neyget uwe ooren ende hoort doch:
Heere doet uwe ooghen op / ende ſiet doch
hoort doch alle de woorden Senacheribs/
die hy herwaerts geſonden heeft, alleen te
laſteren den leuendighen God.
18 Het is waer Heere, de Coningen te Aſſyri
en hebben woeſt ghemaeckt / alle Coninc-
rÿcken met tſamen haren landen/
19 Eñ hebben hare Goden int vyer ghewor-
pen: want ſy en waren ghene Goden, maer
menſchen handen wercks/ hout ende ſteenen/
die zÿn omghebracht.
20 Nu daerentegen Heere onſe God / helpt
ons van ſyner handt / op dat alle Coninck-
rÿcken op Aerden ondervinden: dat ghy al
leen Heere zÿt.
21 Doe ſandt Eſaias de ſone Amos tot E-
zechiam, ende liet hem ſeggen: So ſpreect de
Heere de God Jſraels: Dat ghy my ghebe-
den hebt des Conincks Senacheribs hal-
uen te Aſſyrien/
22 So iſſet dat, dat de Heere van hem ſeyt:
De Jonckvrouwe dochter Zion verachtet v
eñ beſpottet v, ende de dochter Jeruſalems
ſchuddet v het hooft na.

k Zach. 2. 8 Mat. 25. 40 Acto. 9. 4

23 k Wien hebdy geſchendet ende gelaſtert?
ouer wien hebdy de ſtemme verheuen? ende
heffet uwe ooghen op, teghen den Heyligẽ
in Jſrael.

l † And. wil etc. afhouwen etc. eñ wil ouer de hoochte komen etc.

24 Door uwe knechten, hebdy den Heere ge
ſchendet/ ende ſpreket Jck ben door de veel
heyt myner wagenẽ herwaerts opgetogen
op de hoochte der berghen/ aen der zyden
Libanõ, ende l † hebbe ſyne hooge Cederẽ af
ghehouwen/ met tſamen ſynen wtuerkoren
Dennen/ ende ben ouer de hoochte tot aen
zyn eynde, aen dit woudt/ op den lande ge
komen.

Jck wil grauen ende drincken etc ende wil met etc. wt drooghen.

25 Jck hebbe gegrauen eñ ghedroncken de
wateren/ ende hebbe met mynen voetſolen
wtghedrooghet alle verwaerde wateren.

m † An. deſe ſtadt hebbe/ ghemaeckt ende van ouden tydẽ toegherichtet: ende ſal ſe nu der woeſten/ verwoeſten eñ tot ſteẽhoopen worden laeẽ / als de vaſte ſteden

26 Hebdy Ja niet gehoort/ dat ick in voor-
tyden m † alſo gedaen/ eñ van ouden tyden
ſo ghehandelt hebbe, ende doe nu oock alſo:
dat vaſte ſteden verſtoort worden/ tot ſteen-
hoopen.
27 Ende hare Jnwoonders geſwacket ende
vertzaecht worden/ ende met ſchanden be-
ſtaen: eñ worden tot veltgras eñ tot groenẽ
kruyde, ghelyck als hoy op den daken/ het
welck verdorret, eer het rÿp wort.
28 Jck kenne Ja v wooninghe wel/ uwen
wttoch ende intoch/ eñ u woeden tegen my.
29 Dewÿle ghy dan tegen my woedet, eñ v
ſtoutheyt herwaerts op voor myne oorẽ ge
komen is: ſo wil ick v eenen rinck in de neu

Pſalm. 129. 5
n † And van ſelfs waſſet ten anderen Jare/ wat van den ſelf waſſighen

ſe leggen/ ende een gebit in uwen mondt/
eñ wil v des weechs weder te huys brengẽ,
dien ghy herwaerts ghecomen zÿt.
30 Ende dat ſy v het teecken: Eet dit Jaer
ouer/ wat n † vertreden is: ten anderen Ja-
re, wat van ſelfs waſſet: des derden Jaers
ſaeyet/ maeyet/ plantet wÿnberghen ende ...
eet haer vruchten ...

31 Want de verloste vanden huyse Juda/
ende de overgeblevene/ sullen noch weder-
om onder hen wortelen / ende boven hen
vrucht draghen.
32 Want van Jerusalem sullen noch wt-
gaen/ die overghebleven zijn/ ende de ver-
loste vanden berghe Zion: sulcx sal doen
o Of, heeten brandt. den a yver des Heeren Zebaoth.
33 Daerom spreeckt de Heere also vanden
Koninck te Assyrien: hy en sal niet komen
in dese stadt/ en en sal daer ooc geenen pijl
henen schieten/ en geenen schildt daer voor
kamen/ en en sal geenen wal om haer maken:
34 Maer des weechs/ dien hy ghekomen
is/ sal hy wederom keeren / dat hy in dese
stadt niet en kome/ spreeckt de Heere.
35 Want ick wil dese stadt beschermen dat
ick haer wtehelpe om mynent wille/ en om
myns Dienaers Davids wille.
Senacheribs heyr wordt gheslaghen van den Enghel Gods.
36 p Doe voer de Enghel des Heeren wt/
ende sloech in den Assyrischen Leger/ hon-
dert ende vyf ende tachtentich duysent
Mannen: ende doe sy hen des morghens
vroech opmaeckten / siet doe lach het q
allenthalven vol euchel dooder lichamen.
2. Reg. 19. 35.
p Esaie. 31. 8.
Tobie. 2. 21.
Syra 48. 24
1 Mach. 7. 41
2 Mach 8. 19
q Of, alomme, of, over al.
r † Anders, Esarhaddon
37 En de Koninck te Assyrien Senacherib/
brack op/ tooch wech / ende keerde weder
na huys/ ende bleef te Ninive.
38 Het gheschiedde ooc/ doe hy aenbadt
in den huyse Nisroch zijns Gods/ sloegen
hem syne sonen Adramelech en Sar-Eser/
met den sweerde: ende sy vloden int lant
Ararat: ende zijn soon r † Asserhaddon/
werdt Koninck in zijn stede.

Dat xxxviij. Capittel.

1. Den Ezechie so hy doot kranck is, 4. seyt de Heere verlenghinghe zijns levens toe, 7. ende gheeft hem dies een ghewisse waerteecken, 9. Ezechias dichtet en singet den Heere eenen Lofsanck.

a 1. Reg. 20. 1
2. Par. 32. 24
1 TE dier tijt wert Ezechias dootkranc:
en de Propheet Esaias de sone Amos
quam tot hem / en sprack tot hem: So
spreeckt de Heere: b Beschickt u huys: want
b Of, bestelt, etc. ghy sult sterven/ en niet levendich blijven.
2 Doe keerde Ezechias zijn aengesichte na
de wandt/ en badt tot den Heere/ en sprack:
3 Ghedenckt doch Heere / hoe ick voor u
ghewandelt hebbe in der waerheydt met
vollenkomener herten/ ende hebbe gedaen
wat u wel behaecht heeft; en Ezechias
weende seer.
4 Doe gheschiede het woordt des Heeren
tot Esaiam ende sprack:
5 Gaet henen/ en segt Ezechie/ So spreeckt
de Heere, de God uws vaders Davids: Ick
hebbe u ghebet gehoort/ ende uwe tranen
gesien: c siet/ ick wil tot uwen dagen noch
vyftien Jaer toeleggen.
c Jere. 3. 12.
Jone 3. 10.
6 En wil u met tsamen deser stadt verlossen/
van der handt des Koninckx te Assyrien:
want ick wil dese stadt wel v verdedigen.
d Of, voorstaen.
7 e Ende hebt u dat ten teecken van den
Heere dat de Heere sulcks doen sal / wat
hy ghesproken heeft.
e 1. Sam. 2. 34
8 Siet/ ick wil de schaduwe aen den Son-
nenwyser Achas/ thien linien te rugghe
trecken/ over welcke hy ghegaen is: dat de
f Sonne thien linien te rugge gaen sal aen
den wyser/ over welcker sy ghegaen is.
Josue. 10. 13
9 Dit is de schrift Ezechie des Koninckx
Juda/ doe hy kranck ghewe est en van der
kranckheyt ghesont ghewordẽ was.
10 Ick sprack: Nu moet ick tot der Hellen
poorten varen / doe mynen tijdt wt was/
dae ick ghedachte noch langher te leven.
11 Ick sprack: Nu en moet ick niet meer
sien den Heere/ Ja den Heere in den lande
der levendighen: nu en moet ick niet meer
sien de menschen/ by den ghenen/ die haren
tijdt leven.
g Of, breke.
h Ghelijck als een Wever den draet afsnijt,
12 Mynen tijdt is daer henen/ ende van my
wech ghenomen/ ghelijck als eens herders
hutte: en ick g trecke myn leven af/ ghelijck
als een h Wever: i hy snijdet my dorre wt:
ghy maket dies met my een eynde/ den dach
voor den avondt.
trecke, eer hy hem dies voorsiet midden in den wercke.
i Dat ick noch kracht noch sap des levens behoude:
13 k Ick dachte: Mochte ick doch tot mor-
ghen leven: doch hy brack my alle myne
beenderen/ ghelijck als een Leeuwe: want ghy
maket met my wt/ den dach voor den avondt.
14 Ick pypede als een Kraen en Swaluwe/
en kirde als een Duyve: myne oogen wou-
den my l breken/ Heere ick lyde noot/ maket
my saechter.
ghelijck als een gieriger de arme lieden wtsuyghet in den lande.
15 m † O hoe wil ick noch spreken / dat hy
my toegeseyt heeft/ ende doet het ooch: ick
sal my n schuwen alle myn leefdaghe/ voor
sulcker droeffenisse mynder ziele.
k Deu 28. 67
l Die seer kranck zijn, sien ghelijck als wouden hen de ooghen breken, ende het gesicht vergaen.
16 Heere / o daer van leeftmen/ en het leven
myns geests staet gheheelick in den selven:
want ghy lietet my ontslapen/ en maecktet
my levendich.
17 Siet/ om troost was my seer bange/ doch
ghy hebt u myner ziele hertelick aenghe-
nomen/ dat sy niet en verdorve: want ghy
werpet alle myne sonden achter u te rugge.
m † An. wat sal ic seggen? hy is het, diet my ghe seyt, en ghedaen heeft. Ick sal alle myne Jaren in der bitterheydt myns zielen wandelen.
18 p Want de Helle en looft u niet/ so en prijst
u ooch de doot niet/ en die inde kuyle varen/
en wachten op uwe q waerheydt niet.
19 Maer alleen die daer leven/ loven u/ als
ick als nu doe: de Vader sal den kinderen
uwe waerheyt kondt doen.
20 r Heere helpt my: so willen wy myne
Liedekens singhen/ so langhe wy leven / in
den huyse des Heeren.
n Of, wachten
o Dat is, van sulcke uwe woorden, wanneer ghy het leven toesegt, ende niet van onser kracht en macht.
21 En Esaias geboot/ men soude een plaester
van vyghen nemen / ende op zijn ghesswel
legghen/ dat hy ghesondt worde.
22 En Ezechias s † sprack: Welck een teecken
is dat/ Dat ick henen op in den huyse des
Heeren sal gaen.

Dat xxxix. Capittel.

1. Ezechias vertooget den boden Merodach des Koninckx te Babel alle syne heymelickheyt ende rijckdom/ 3. en hem wort des Heeren toorn van den Propheet Esaia verkondicht.

p Psal. 6. 6. ende 88. 11. ende 115. 17.
q Dat is, de toeseggingen der genaden ende des levens.
1 TE der tijdt / sande Merodach Bal
Adan de sone Bal Adan / Koninck te
Babel/ brieven ende gheschencken/ tot
Ezechiam: want hy hadde gehoordt/ dat hy
kranck ghewe est / ende weder sterck ghe-
worden was.
r Luce 1. 74.
s † An. hadde geseyt, welck sal het teecken zijn, dat ick. etc.
2 b Dies verheuchde hem Ezechias/ ende
wees hen de schatkamer/ silver ende gout/
en specerye/ kostelicke salve/ en alle huysen
zijns gereetschaps/ en allen schadt dien hy
hadde: daer en was niets/ dat hen Ezech-
ias niet en wese in synen huyse/ ende in
syner heerschappie.
a 2. Reg. 20. 12
b 2. Par. 32. 31
3 Doe quam de Propheet Esaias tot den
Koninc Ezechiam/ en sprack tot hem: Wat
seggen dese mannen? ende van waer komen
sy tot u? Ezechias sprack: Sy komen
van verre tot my, namelicken van Babel.
4 Hy sprack/ Ja/ Wat hebben sy in uwen
huyse gesien? Ezechias sprack: Alles wat
in mynen huyse is / dat hebben sy ghesien:
ende daer en is niets / dat ick hen niet en
hadde gewesen in mynen schatten.
5 Ende Esaias sprack tot Ezechiam: Hoort
het woordt des Heeren Zebaoth:
c 2. Reg. 24. 13
6 c Siet/ den tijt koemt / dat alles wat in
uwen huyse is, en wat uwe Vaderen verga-
dert hebben/ tot op desen dach / dat sal na
Babel

Babel ghebracht wordē/ so dat daer niets
blijuen en sal/ spreeckt de Heere.
7 Daer toe sullen sy uwe kinderē/ die van
v komen sullen ende ghy genereren sult/
nemen/ ende moeten Kamerlingen zijn in
den houe des Koninckx te Babel.
8 Eñ Ezechias sprac tot Esaia: Het woort
des Heerē is goet/ dat ghy segt: eñ sprack:
Het zy alleen vrede ende trouwe/ dewijle
ick leue.

Dat xl. Capittel.

1. Troostpredikinge vā der verlossinge wt der Babylonischer geuanckenisse/ ende vier/ die door Christum ghescheit is allen Gheloouigen/ 18. bescheldinge der Afgodendienaers/ 27. ende vier/ die hen op dē Heere niet vertrouwen.

1 Troostet/ troostet/ mijn Volck/ spreeckt
uwe God.
2 a † Spreeckt vrientlicken met
Jerusalem/ ende predickt haer/ Dat haer
b Ridderschap een eynde heeft: want hare
misdaet is vergeuen: want sy heeft c dob-
bel ontfangen van der handt des Heeren/
voor alle haer sonde.
3 d Daer is een stemme eens Predikers
in der woestijne: Bereydet den Heere den
wech/ maeckt op den velde een effene bane
onsen God.
4 Alle dalen sullen verhooghet worden/
eñ alle bergen eñ heuuelen sullē vernedert
worden: eñ wat ongelijck is/ dat sal effen/
eñ wat oneffen is dat sal geslicht worden.
5 e Want de heerlicheydt des Heeren sal
gheopenbaert worden: eñ alle vleesch met
malkanderen sal sien/ dat des Heerē mont
spreeckt.
6 Daer spreeckt een stemme: Predickt:
ende ick sprack: Wat sal ick prediken? f
Alle vleesch is hoy/ eñ alle zijn g goeder-
tierenheyt is als een bloeme op den velde.
7 Het hoy verdorret/ de bloeme verwelc-
ket: wāt des Heeren Gheest blaest daer in:
Ja het volck is het hoy.
8 Het hoy verdorret/ de bloeme verwelc-
ket: h doch het woordt onses Gods blijft
eewichlick.
9 i Zion ghy Predikersche/ klimt op eenē
hoogen berch/ Jerusalē ghy Predikersche/
heft v stemme op met macht/ heft op/ ende
en vreest v niet: segget den steden Juda: k
Siet/ daer is uwe God.
10 Want siet/ de Heere Heere koemt ghe-
weldichlicken/ eñ synen Arm sal heerschen:
siet/ synen loon is by hem/ ende syne ver-
geldinge is voor hem.
11 l Hy sal syne kudden weydē als een her-
der: hy sal de Lammeren in syne armen
vergaderen/ eñ in synen schoote draghen/
ende m † de open leyden.
12 Wie meet de wateren met der vuyst/ eñ
vatet den Hemel met der spannen? ende be-
grijpt met eenen n drylinge de Aerde/ ende
weget de bergen met eenen ghewichte/ eñ
de heuuelen met eener waghe?
13 o Wie onderrichtet dē Geest des Heerē/
ende welcker Raetgeuer onderwijset hem?
14 Wien vraecht hy om raedt/ die hem ver-
stant gheue/ ende leere hem den wech des
rechtes? ende leere hem de bekentenisse/ eñ
onderwijse hem den wech des verstants?
15 Siet/ de Heydenen zijn gheachtet/ als
een druppe die in dē emmer blijft/ eñ als een
p † scharbeken dat in der waghe blijft: siet
de Eylanden zijn als een kleyne stof.
16 De Libanon ware te q weynich tē vyere
eñ syne gedierten te luttel ten brandtoffer.
17 Alle Heydenen zijn niets voor hē / ende
zijn als eē nietich eñ ydel dinck geachtet.

at And. sal sprekē/ etc.
b Ridderschap is dē Godsdienst in dē ouden Testamēte.
c Namelicken, vergheuinghe der sonden, ende vrijheyt van de Wet Mosis: dat is, enckel ghenade voor sonde, het leuen voor den doodt.
d Esai. 57.14. Mat. 3. 3. Marc. 1. 3. Luce. 3. 4. Joan. 1.23.
e Joan. 1.14.
f Psal. 90. 6. Syrac. 14.17. Jacobi. 1. 10. 1. Pet. 1. 24.
g Is alle het goet doen, oft het goede leuē, dat het vernuft vermach ende doet.
h Psal. 33.11. ende 117. 2. ende 119. 90. Mat. 5. 18. Joan. 12. 34. 1. Pet. 2. 9.
k Esai. 62.11.
l Psal. 23. 1. Ezec. 34. 23. ende 37. 24. Joan. 10. 11.
m † An. der draghender verschoonē.
n Dat is, met eener mate dryer vinger breet.
o Rom. 11. 34. 1. Cor. 2. 16. Sapi. 9. 13.
p † Anders/ stofken.
q Oft, kleyn, gheringe.
r Esai. 46. 5. Acto. 17. 29.
s Dat is, eē offer tē beelde, ghelijck als het heoffer in de Wet Mosis.

18 r Wien willet ghy dan God nabeelden?
ofte wat voor een ghelijckenisse wilt ghy
hem maken?
19 De Meester ghiet wel een beeldt/ ende
de Goudtsmit ouergulbet/ ende maket daer
silueren keten aen.
20 Desghelijcken wie een arme s heffinghe
vermach/ die soeckt hem wt een hout dat
niet en veruuylet/ ende soeckt eenē kloecken
Meester daer toe/ die een beelt make/ dat t
bestandich zy.
21 Weet ghy niet? hoordt ghy niet? isset v
niet voormaels verkondicht? hebt ghijt
niet verstaen/ van aenbeginne der Aerden?
22 Hy sitt bouen den kloot der Aerden/ eñ die
daer op woonen/ zijn als u Sprinckhanen:
x die dē Hemel wtrecht als eē dunne vel/ eñ
breydtse wt/ als eē hutte/ daer mē inwoonet.
23 Die de Vorsten te niete maeckt/ ende de
Richters op Aerden ydel maeckt.
24 y † Gelijck als hadde haer stamme noch
planten/ noch zaet/ noch wortelen in der
Aerden: dat sy/ so eenen windt onder haer
waeyet/ verdorren/ eñ haer eenē draeywint/
ghelijck als een stoppel wech voert.
25 Wien willet ghy my dan nabeeldē/ dien
ick ghelijck zy: spreeckt de Heylighe.
26 Heft uwe oogen in de hoochte/ ende siet:
wie heeft sulcke dinghen ghescapen/ ende
leydet haer Heyr/ by den ghetale hier wt? z
diese alle by namen roepet: zijn vermeugen
ende stercke kracht is so groot/ dat het niet
aen eenen feylen en kan.
27 Waerom spreeckt ghy dan Jacob/ ende
ghy Israel segt: Mynen wech is dē Heere
verborgen/ eñ mijn recht gaet voor mynen
God voor by?
28 Weet ghy niet? hebt ghy niet ghehoort?
de Heere eewighe God/ die de eynden der
Aerdē gescapē heeft/ en wordt niet moede
noch matt: zyn verstant is ongrondeerelick.
29 Hy geeft den moeden kracht/ eñ stercke
ghenoech den onuermeugenden.
30 De a Jongē wordē moede eñ amechtich/
ende de Jongelingen vallen.
31 Daerentegen die op den Heere wachten/
die krijgen nieuwe kracht/ dat sy opvaren
met vleugelen gelijck als Arenden: dat sy
loopen ende niet amechtich worden/ dat sy
wandelen/ ende niet moede worden.

Dat xli. Capittel.

1. De Heere beklaecht hem dier/ die hem verlaten/ ende op Afgoden vertrouwen/ 8. troostet de syne in het cruyce/ 21. ende seyt/ hoe hy alleen toekoemstighe dinghen voorseggen ende te weghe brenghen mach.

1 Latet a de Eylanden voor my swijgen/
ende de Volcken hen stercken: laetse hier
toe treden/ ende nu spreken: latet ons te
samen rechten.
2 Wie heeft den b Rechtueerdigen/ van den
opganck der Sonnen verwecket? wie riep
hē dat hy ginck? wie gaf de Heydenen ende
Koningen voor hem/ dat hy harer machtich
wert/ eñ gaffse synen sweerde als stof/ ende
synen boghe als verstroyde stoppelen?
3 Dat hy hen najaechde/ eñ tooch door met
vrede/ c † eñ en wert des wechs noch noyt
moede.
4 Wie doet het/ eñ roept alle menschen na
malkanderē vā aenbeginne aen? d Ick bent
de Heere/ beyde der eersten eñ der laetsten.
5 e Doe dat de Eylandē sagen/ vreesden sy
hen/ eñ de eynden der Aerden verschrickten:
sy f † naderden hen/ eñ quamen daer toe.
6 Deen halp den anderen/ eñ sprack tot sy-
nen Naesten: Hebbet eenen goeden moet:
7 De Timmerman g † nam den Goutsmidt
tot hē/ eñ maeckte met dē hamer/ het blerck

Eñ hy wil seggen: De rycken makē guldene/ de armen maken houtene beelden oft Afgodē.
t Of, ghedurich etc.
u Die lichtelick wech vlieghen eñ verschuypet wordē.
x Esa. 44.24.
y † And. Na dē male, dat sy niet meer en sullen geplant noch gesaeyt wordē: noch haren stam geen wortelen krijgen sal in der Aerdē: maer hy salse wech blasen ende sullen verdorrē etc.
z Psal. 147. 7.
a Dat is, de jonge manschap, die hen op haer sterckheyt eñ jonckheydt verlaten.
a Dat is, laet doch hooren, wat sy konnen.
b Dat is, Abraham. Gen. 12. 14.
c † An. ooc door eenen wech, dien syne voeten noyt gegaē en waren.
d Esai. 44. 6. ende 48. 12. Apoc. 1. 17. ende 22. 13.
e Hy bespottet de Heydenen, dat sy hē so beangstē eñ bemoeyen, dat sy teghen God eñ zijn woort, haer doen verdedigen: want sy vreesen hen, dat sy onderliggē eñ verliesen moeten.
f † And. zijn tsamen malkanderē ontmoetet, ende zijn gekomē.
g † An. sterckte den etc.

glat op den aenbildt/ eñ seyde: Dat sal fyn
staen: ende hechtedent met nagelen aen/
dat het niet en soude wggken.
8 Maer ghy Israel myn knecht / Jacob
dien ick verkoren hebbe: ghy zaedt Abra-
hams myns ghelirfden.
9 Ick die u h ghesterckt hebbe / van der
Wereldt eynde aen/ ende hebbe u geroepen
van haren i Gheweldigen/ eñ sprack tot u:
Ghy sult myn knecht zyn: want ick ver-
kiese u/ ende en verwerpe u niet.
10 k Vreest u niet/ ick ben met u: wijcket
niet/ want ick ben u God: ick stercke u/
ick helpe u ooch/ ick weerhoude u/ door de
rechter hande myner gherechticheydt.
11 Siet/ sy sullē te spotte ende te schanden
worden / alle die u l gram zyn: sy sullen
worden als niets / ende de lieden die met
u twisten sullen omkomen.
12 Dat ghy na hen vragen mochtet/ ende
sultse niet vinden: de liedē die met u kijuē/
sullen worden als niets: eñ de lieden die
tegen u strijden/ sullen een eynde hebben.
13 Want ick ben de Heere u God / die u
rechterhant m stercket / eñ tot u spreeckt:
Vreest u niet/ ick helpe u.
14 So en vreest u niet / ghy wormken
Jacob: ghy armen hoop Israel ick helpe
u/ spreeckt de Heere/ ende u Verlosser/ de
Heylige in Israel.
15 Siet/ ick hebbe u ten scherpen nieuwen
dorschwagen ghemaeckt/ die tackē heeft/
dat ghy sult berghen verdorsschen ende
vermorselen/ eñ de heuvelē als kaf makē.
16 Ghy sultse verstropen/ datse den windt
wech voere / eñ den draeywint verwaeye:
daerentegen ghy sult vrolick zyn aenden
Heere/ ende sult u beroemen des Heyligen
in Israel.
17 n De ellendigē eñ armē soecken water/
eñ daer en is gheen/ haer tonge verdorret
van dorste: doch ic de Heere wilse verhooren/
ick de God Israels en wilse niet verlaten.
18 * Maer ic wil waterviietē op de hooch-
ten openen/ eñ fonteynē middē ot op den
veldē: ick wil de woestijne tot * waterzeen
makē/ eñ het dorre lant tot p wateraderē.
19 Ick wil in der Woestijne gevē Cederē/
q † Olieren/ Myrten/ eñ Wychten: ick wil
op den velde geven/ Dennen/ Bucken eñ
Busboom / door malkanderen henen.
20 Op datmen sie/ eñ bekenne/ eñ mercke/
eñ verstate gelijcke: dat des Heeren handt
sulcr ghedaen/ ende de Heylighe in Israel
sulcr gheschapen hebbe.
21 So latet uwe sake hier komen/ spreeckt
de Heere: brenget herwaerts waer ghy op
staet/ spreeckt de Koninck in Jacob.
22 Laetse herwaerts toe treden/ ende ons
verkondighen/ wat toekoemstich is: ver-
kondiget ons/ eñ r voorsegget toekomen-
de dingen: latet ons met onser hertē daer
op achten/ ende mercken/ hoe het hier na-
maels komen sal: ofte latet ons doch hoo-
ren wat toekoemstich is.
23 Verkondighet ons / wat hier namaels
komen sal: so willen wy mercken dat ghy
Goden zijt: trotz / doet goet of schade: so
willen wy daer van spreken / eñ met mal-
canderen toesien.
24 Siet/ ghy zijt wt niet / ende u te * ver-
kiesen / is eenen grouwel.
25 s Doch ick verwecke eenen vant Noor-
den / ende koemt vanden Opganghe der
Sonnen: hy sal in mynen Name prediken:
eñ hy sal over de t Gheweldigen gaen als
over leem / ende sal den dreck treden als
een Potbacker.
26 u † Wie kan wat verkondigen van aen-

h Dat is/ verwisschet/ ghegrepen/ gevatet etc.
i Dat is/ Vanden Vorsten Egypti.
k Esaie. 43. 1
l Of/ vyandisch/ hatisch.
m Dat is/ grijpet/ vatet/ als boven.
n Gen. 21. 25 ende 26. 15
* Esaie. 35. 6. ende 43. 19 ende 44. 3.
o † An. inden dale.
* Dat zijn stille waterē
p Of/ water-springhen.
q † Anders/ Sittēboom.
r Of/ segget Prophetischer wyse.
* Dat is/ Ick roepe u.
* Wie wat van u houdt ende uwe dingen aenneemt/ die is eenen grouwel.
s Esai. 43. 5. 6 Matth. 8. 11
t Gheweldigē heet hy hier Saganim/ dat zijn de Oversten in den Geeste-licken state/ als de hooge Priesteren/ [L]evieten/ Bisschoppē ende Papen.
u † An. is de [...]elve/ die ver[k]ondicht [h]eeft/ van [a]enbeginne/ [o]p dat wyt [be]kennen: eñ [...] het voor[g]aende/ ende [wy] sullen [se]gghen/ dat [het] rechtich [...]e.

beginne? so willen wy het verstaen: ofte
propheteren van den voorgaenden: so wil-
len wy segghen: Ghy spreeckt recht: doch
daer en is gheen Verkondiger: niemandt
die wat hooren liete/ niemant die van u
een woordt hooren meughe.
27 Ick ben de eerste/ die tot Zion seyt: Siet
daer isset/ eñ gheve Jerusalem Predikers.
28 Ende daer sie ick toe/ doch daer en is
niemant: eñ sie onder haer/ doch daer en is
gheen Raetgever: ick vraghese/ doch so en
antwoorden sy my niets.
29 Siet/ het is altemael enckel moeyte/ eñ
geheel niet met haren doen: hare Afgoden
zyn windt ende ydelheydt.

Dat xlij. Capittel.

1. Dewijle hy aen het eynde vant vorige Capittel gesproken heeft/ van den Figuerlicken Jodenverlosser Cores/ so brenget hy nu hier Meestelicken in/ dē Warachtigen eñ Ewigen Jodenverlosser Christum met sijnē Ampte eñ beroepinge vandē Vader, 10 Vermaent de Heydenē tot Dancksegginge eñ Lofsanck: 12 Maer den toeckeloosen eñ onwilligen Joden/ dreyght hy met sware straffen.

1 SIet/ a dat is myn Knecht/ b † ick onder-
houde hem: eñ mynen Wtverkorenen/
aen welcken myn ziele een welbehagen
heeft: ick hebbe hē mynen Geest gegevē/ hy
sal het Recht onder de Heydenen brengen.
2 Hy en sal niet schreyen noch roepen/ ende
zyn stemme en salmen niet hooren op den
straten.
3 Het c ghestooten Riet en sal hy niet in
stucken breken/ eñ de d glimmende wiecke/
en sal hy niet wtblusschen: hy sal het Recht
e † warachtichlick leeren houden.
4 Hy en sal niet murrisch noch f gruwelick
zyn: op dat hy op Aerden het Recht aen-
richte / ende de Eylanden sullen op zyn
Gherechticheyt wachten.
5 So spreeckt God de Heere/ die de Hemelē
schepper ende wtbreydet / die de Aerde
maeckt/ ende hare vrucht: die den Volcke/
dat daer op is/ den adem geeft/ eñ dē geest
den ghenen / die daer op gaen.
6 Ick de Heere / hebbe u gheroepen met
Gherechticheyt/ eñ hebbe u by uwer handt
ghevatet / g ende hebbe u behoedt: ende
hebbe u ten Verbonde onder het Volck
ghegeven / h ten Lichte der Heydenen:
7 Dat ghy sult openen de oogen der Blin-
den/ i eñ de Gevangenen wt der gevancke-
nisse leyden/ eñ die daer sitten in der duyster-
nisse/ wt den kercker:
8 Ick de Heere/ dat is mynen Name: k
eñ en wil myn eere geenen anderen geven/
noch mynen l roem den Afgoden.
9 Siet/ wat hier noch komen sal / dat ver-
kondige ick te voren/ eñ verkondighe ooch
wat nieuws: eer het dan opgaet / late ick u
het hooren.
10 m Singet den Heere een nieu Liedt/ synen
roem is aen der Wereldt eynde: die in der
Zee varen eñ wat daer in is: de Eylanden/
ende die daer in woonen.
11 Roept luyde/ ghy Woestijnen / ende de
Steden daer in / met tsamen den dorpen
daer Kedar woonet: latet juychē die in den
Rotzsteenen woonende roepen van der
hoochten der Bergen.
12 Laetse den Heere de eere gheven / ende
synen roem in den Eylanden verkondigen.
13 De Heere sal wttrecken als een Riese:
hy sal den yver opwecken als een Krijchs-
man: hy sal juychen eñ dreunen/ hy sal syne
vyanden overweldighen.

Christus.
a Mat. 12. 18 ende 17. 5. 1. Petri 1. 17.
b † And. op dien ick steune.
c Of/ gebroocte/ of/ ontween gestooten.
d Of/ rookende vlas wiecke.
e † And. met waerheydt wtvoeren.
f Hy en sal niet harde of betisch/ of fier/ maer vriendelick/ sachtmoedich/ eñ ghenadich zyn.
g Esai. 49. 6. 8
h Luc. 2. 32. Act. 13. 47.
i Zachar. 9. 11
k Esai. 48. 11
l Of/ prijs.
m Psal. 149. 1.

14 Ick swijghe wel een tijdtlanck / eñ ben
stille/ eñ onthoude mij: nu daerentegen wil
ick/ als een die baert/ uytschreyen: ick wilse
verwoesten/ ende alle verslinden.
15 Ick wil bergen eñ heuuelen verwoestẽ/
eñ alle haer gras verdorren: eñ wil de wa-
terstroomen tot Eylanden maken / eñ de
stille wateren uytdrooghen.
16 Dan noch de blindẽ wil ick op dẽ wege
leyden/ dien sy niet en weten: ick wilse ley-
den op den padt dien sy niet en kennen: ick
wil de duysternisse voor hen henẽ tẽ lichte
maken / eñ het oneffene slicht : sulcks wil
ick hen doen/ eñ haer niet verlaten.
17 Daerentegen die hen op Afgoden ver-
laten/ eñ spreken tot den gegoten Beeldẽ:
Ghy zijt onse Goden : die sullen te rugghe
keeren/ ende te schanden worden.
18 Hooret ghy doouen / eñ siet herwaerts
ghy blynden dat ghy siet.
19 n Wie is so blindt als mijn Knecht/ eñ
wie is so doof als mijn o Bode dien ick
sende? wie is so blindt als de Volkomen/
ende so blindt als de Knecht des Heeren?
20 Men predikt wel veel/ doch sy en hou-
den niet: men seyt hen ghenoech/ doch sy
en willent niet hooren.
21 Noch wil hen de Heere wel / om synes
gherechticheyt wille/ ende dat hy de Wet
heerlick ende groot make.
22 Het is een berooft ende gheplondert
Volck: sy zijn alle verstrickt in kuylen/ ende
versteken in den kerckeren: sy zijn tẽ roove
ghewordẽ/ eñ daer en is gheen Verlosser:
geplondert/ eñ daer en is niemant die daer
seyt : Geeftse weder herwaerts.
23 Wie is daer onder u/ die sulcx ter ooren
neme: die daer op mercke/ ende hoore dat
hier namaels koemt?
24 Wie heeft Jacob overgegeven te plon-
deren/ ende Israel den roovers? heeft het
niet de Heere ghedaen, aen dẽ welcken wy
ghesondigt hebben? eñ sy en wouden op
syne wegen niet wandelen/ ende en p hoor-
den syne Wet niet.
25 Daerom heeft hy over haer uytgeschud-
det de grimmicheyt zijns toorens / eñ een
krijchsmacht / ende heeftse rondtom aen-
ghesteken/ doch sy en merckens niet : ende
heeftse q † aengesteken/ doch sy en nemens
niet ter herten.

n Mat. 15. 14. Luce 6. 39.
o Dat zijn de hooghe Priesters / ende die het ampt hebbẽ, indẽ volcke, die de andere sullen leeren, maer sy zijn de alderblintstẽ, als Christus int Euangelio uytwijset vant sout dz dom is. Ende de Gheleerden de Pheerden.
p Dat is, sy en wilden syne woorden niet gehoorsaem zijn.
q † Anders/ ghebrandt.

Dat xliij. Capittel.

1. De Heere troostet zijn Volck, 5. beloeft hen, (8. boven alle verstandt der Heydenen ende Afgoden, 10. eñ als waerachtich God) hy wilse allewegen onderhouden, 14. ende uyt Babel voeren, 21. niet om eenighe hare, 24. maer alleenlick om Christi verdiensten wille.

1 ENde nu spreeckt de Heere/ die u gescha-
pen heeft Jacob/ eñ die u gemaect heeft
Israel : a Vreest u niet / wãt ick hebbe
u verlost: b ick hebbe u by uwen name ge-
roepen: Ghy zijt mijne.
2 c Want so ghy door water gaet/ so wil
ick by u zijn / dat u de stroomen niet en
sullen versmooren: d ende so ghy int vyer
gaet/ en sult ghy niet brandẽ/ eñ de vlamme
en sal u niet aensteken.
3 Want ick ben de Heere u God/ de Heyli-
ghe in Israel / u e Heylandt: ick hebbe
Egypten/ Moorenlandt eñ f Seba / in u
stede ter versoeninge ghegeven.
4 Dewijle ghy so weert gheacht zijt voor
mijnen ooghen/ so moet ghy oock heerlick
zijn : ende ick hebbe u lief : daerom gheve
ick menschen in uwe stede/ ende Volcken g
voor uwe ziele.
5 So vreese u nu niet/ want ick ben by u:

a Esai. 41. 10. 2. Reg. 17. 35.
b Deut. 7. 6. ende 16. 18.
Hosee. 1. 9. Psal. 66. 12.
c Exod. 14. 22.
d Dan. 3. 91.
e Of, Heyliger, Salichmaker.
f Seba is eẽ Hoofstadt in Moorenlandt.
g Dat is, ick late andere landen verstooren, door den Koninck te Assur, op dat ghy behouden wordet.

h ick wil van dẽ Oosten u zaedt herwaerts
brengẽ/ eñ wil u van dẽ Westẽ versamelen.
6 Eñ wil seggen teghen t Noorden: Geeft
herwaerts : eñ teghen t Suyden: En weert
niet: i brengt mijne sonen van verre her-
waerts / ende mijne dochteren van der
Wereldt eynde.
7 Alle die met mijnen Name genoemt zijn/
namelick/ die ick geschapẽ hebbe tot mijner
heerlicheyt/ eñ haer bereydet eñ ghemaeckt.
8 k Laet hier voor treden het blinde Volck/
welcke doch ooghen heeft: ende de doouen/
die doch ooren hebben.
9 l Laet alle Heydenen te samen komen/
op eenen hoop/ eñ hen de Volckẽ vergade-
ren: wie is onder hen/ die sulcx verkondigẽ
konne/ eñ ons hooren late te voren wat ge-
schieden sal? laetse hare ghetuygen voort-
brengen/ eñ bewijsen/ so salmẽ het hooren/
ende seggen: Het is de waerheyt.
10 Doch ghy zijt mijn getuyge/ spreeckt de
Heere/ eñ mijn Knecht dien ick m † verkoren
hebbe/ op dat ghy weter eñ my gelovet. n
ende verstaet dat ick het ben: voor my en is
geen God ghemaeckt/ so en sal oock na my
gheen zijn.
11 o Ick/ ick ben de Heere / ende daer en is
gheen p Heylandt dan alleen ick.
12 Ick hebbe het verkondicht/ ende hebbe
oock gheholpen/ eñ hebbe het u laten seg-
gen/ ende daer en is gheen vreemt r (God)
onder u: ghy zijt mijn ghetuyge/ spreeckt de
Heere : so ben ick God.
13 Oock ben ick eer dan yemich dach was/
eñ daer en is niemant die uyt mijner handt
verlossen kan : ick wercke / wie wil het af-
wenden?
14 So spreeckt de Heere uwe Verlosser / de
Heylige in Israel: q Om uwent wille hebbe
ick na Babel gesonden/ eñ hebbe de r Gren-
delen alle onderwaerts ghestooten/ eñ de
klagende Chaldeen in de Scheepẽ gejaecht.
15 Ick ben de Heere uwe Heylighe / ick die
Israel gheschapen hebbe / uwe Koninck.
16 So spreeckt de Heere/ s die in de Zee we-
gen/ t eñ in stercken wateren banen maeckt.
17 u Die daer uyt brengt Waghen ende
Peerden/ Heyr eñ Macht/ dat sy daer op
eenẽ hoop liggen/ eñ niet opstaẽ: dat sy uyt-
blusschẽ gelijc als eẽ x † wiecke uytblusschet.
18 Ende dencket niet aen het oude/ ende en
achtet niet op het voorledene.
19 y Want siet / ick wil wat nieuws maken :
als nu salt opgaen / dat ghy onder vinden
sult/ z dat ick wegen in der Woestijne make/
ende waterstroomen in der Wildernisse.
20 Dat my het gedierte op dẽ Velde prijse/
de Draken eñ Struyssen: want ick wil wa-
ter in der Woestijne/ ende stroomen in der
wildernisse geven/ te drincken mijn Volck/
mijne uytverkorenen.
21 a Dit Volck hebbe ick my bereydet/ het
sal mijnen roem vertellen.
22 Niet dz ghy my haddet geroepẽ/ Jacob:
oft dz ghy om my gearbeyt haddet/ Israel.
23 My en hebt ghy / het is waer / niet ghe-
bracht de schapẽ uws Brandoffers/ noch my
gheeert met uwen offeren: b My en heeft
uws dienstes niet ghelustet in Spijsoffer / en
hebbe oock gheenen lust aen uwen arbeyde
in wierooken.
24 My en hebt ghy voor geen gelt Kalmes
ghekocht: My en hebt ghy met den vette
uwer offeren niet gheuullet: Ja ghy hebt
my arbeyt gemaeckt in uwe sondẽ/ eñ hebt
my moeyte ghemaeckt in uwen misdaden.
25 Ick/ ick e doe uyt uwe overtredinghe/ d
om Mijnent wille / ende en gedencke uwer
sonden niet.

h Esai. 41. 25.
Mat. 8. 11. Luce. 13. 27.
i Esaie. 29. 23. Galat. 3. 7.
k Luc. 14. 21.
l Ephes. 3. 6.
m † Anders/ erwelet.
n Esai. 44. 6. Apoca. 1. 8.
o Hosee. 13. 4.
p Of, Heyliger, Salichmaker.
q Esaie. 5. 16.
r Dat is, de Vorsten eñ Geweldigen te Babel, door den Koninck Cores verstoort.
s Exod. 14. 21.
t Josue. 3. 16.
u Esai. 10. 5. ende 37. 36.
x † An. vlas.
y 2. Cor. 5. 17. Apoc. 21. 5.
z Psal. 107. 7. Esaie. 35. 6. ende 41. 18. ende 44. 3.
a Dat is al te mael so vele ghesepdt: Dat onse werckẽ voor God gheen sonde uytdelgen, ofte uytwisschen, maer alleen zijn genade: als hy hier seydt: My, My spreeckt hy: dat is, My te versoenen.
b Esai. 1. 11. Jere. 7. 21.
c Ofte, delge.
d Psal. 25. 11. Jere. 33. 8.

26 Vermaent my: laet ons met malcander ḡ
rechten: segghet op, hoe ghy rechtueerdich
zijn wilt.
27 e Uwe Vaders hebben gesondicht / eñ u-
we Leeraers hebben tegē My mishandelt.
28 Daerō hebbe ick de Vorsten des Heylich-
doms onheylighet / ende hebbe Jacob ten
Banne ghemaeckt / ende Israel ten spotte.

Dat xliiij. Capittel.

1. Ghelijck als hy in het voorleden Cap. beschuldt heeft het lijflicke Jerusalem / also troostet hy hier het Gheestelicke. 9. wyst af der Afgoden eñ harer Dienaren nietichheyt eñ dwaesheyt / 21. eñ vermaent met voorhouden syner macht ende weldaden / zijn Volck / sy sullen hen tot hem alleen houdē.

1 SO a hoort nu mijn knecht Jacob / eñ Is- a Jer. 30.10 ende 46.27
rael dien ick vercoren hebbe.
2 So spreect de Heere die u ghemaeckt eñ
bereydet heeft / eñ die u bystaet vā moeders
lijue aen: Vreest u niet mijn knecht Jacob /
ende ghy Vrome dien ick vercoren hebbe.
3 b Want ick wil water gietē op de dorstigē / b Esai. 35.6 ende 41.18 ende 43.19
eñ stroomen op de dorren: c Ick wil mijnen c Ezec. 36.27 Joel. 2.28. Joan. 7.38 Actu. 2.17.
Geest op u Zaet ghieten / ende mijnen segē
op uwe d† Nakomelinghen. d† And. ghewassen.
4 Dat sy wassen sullen als gras / als de Wil
ghen aen den Waterbeken.
5 * Dese sal seggen: Ick bē des Heeren: eñ de * Dese ende gene: dat is hier eñ daer eñ allenthaluen sullen Christenen zijn oock onder den Heydenen.
gene sal genoemt worden met den name Ja
cobs: ende dese sal hem met syner hant den
Heere toe schrijuen / ende sal met den name
Israels ghenoemt worden.
6 So spreect de Heere / de Koninck Israels /
eñ zijn Verlosser / de Heere Zebaoth: e Ick
ben de eerste ende ben de laetste / ende be-
haluen my en is gheen God.
7 Ende wie is my ghelijck / die daer roepe
ende vercondige / eñ het my bereyde / die ick
van der Werelt aen de Volcken sette? laet
se hen de teeckenen / ende wat komē sal / ver- e Esai. 41 4 ende 48.12. Apoc. 1.17 ende 22.13
condighen.
8 Vreest u niet / eñ verschrict u niet. hebbe ick
het u niet op dat mael laten hooren / eñ ver-
condiget: want ghy zijt mijne getuyghē: isser
oock een God buyten my: daer en is geen f f Of Rotze / and. Schepper.
Sterckte: ick en weet ymmers gheenen.
9 g De Afgodenmakers / die zijn altemael g Esa. 40.18 ende 41.6. ende 46.6. ende 48.14
ydel / eñ haer kostelicheyt en is geen nuttic-
heyt: sy zijn hare getuyghen / ende en siē niet /
mercken oock niet: daerom moeten sy te
schanden worden.
10 Wie zijn sy die eenē God maken / eñ eenen
Afgod ghieten die gheen nut en is.
11 Siet / alle hare Medegenooten worden te
schanden: want het zijn Meesters wt men-
schen: wanneer sy schoon al te samen treedē /
moeten sy hen doch euenwel vreesē / ende te
schanden worden.
12 h Eener smedet het yser in der tangen / ar- h Jere. 10.3 Sapi. 13.11
beydet in der gloet / ende bereyt het met ha
meren / ende arbeydet daeraē met gātscher
kracht zijns arms: lijdt oock honger tot dat
hy niet meer en can: drinct oock gheen wa-
ter / tot dat hy amechtich wort.
13 De ander timmert hout / eñ met et met den
snoere / ende teeckenet met rootsteenen / ende
behouwet / ende trickelet af / ende maket als
een mans Beelt / ende eenen schoonen men
sche / die inden huyse woone.
14 Hy gaet haest daeraen onder den boomen
in den Woude / dat hy Cederen afhouwe / eñ
neme Bueken ende Eycken: Ja eenē Ceder-
ren die gheplantet / ende die van den regen
opghewassen is.
15 Ende die den lieden i vyerwerck gheeft / i Dat is / [illegible]andwyghe
daer men hē daer by warme / eñ dien mē aēns
stoocht / ende broot daerby backet: aldaer
maecht hy eenen God van / eñ biddet hem
aen: hy maect daer eenē Afgod van / eñ knie
let daer voor neder.
16 De helft verbrandt hy in den vyere / ende
ouer der andere helft k † eet hy vleesch: hy k † Anders siedt etc.
braedt een ghebraedt / ende versadiget hem:
warmt hem oock / ende spreect: Hey a ick bē
warm ghewordē / ick sie myne lust aen t
vyer.
17 Nu het ouergheblevene maect hy tot eenē
God / dat het zijn Afgod zy / daer hy voor
knielt eñ nedervalt / ende biddet eñ spreekt:
Verlost my / want ghy zijt mijn God.
18 Sy en weten niet / eñ en verstaen niets: wāt
sy zijn verblindt / dat hare oogen niet en siē /
ende haer herten niet mercken en konnen.
19 Ende en gaen niet in hare herte / daer en is
gheen vernuft eñ cloeckheyt voorhandē / dat
sy doch dachtē: Ick hebbe de helft met vyer
verbrandt / ende hebbe op den kolen broodt
ghebacken / eñ vleesch gebraden: eñ gegeten:
ende soude ick het ouerblijffsel tot eenen grou
wel maken / ende soude ick knielen voor ee-
nen Block?
20 Het geeft asschen / ende bedriecht het herte /
dat hem tot hem neyghet / eñ en can zijn ziele
niet verlossen: noch en denct hy niet: Is dat
oock een bedriegerie / dat mijn rechter handt
bedrijft?
21 Daer aen ghedencke Jacob eñ Israel: wāt
ghy zijt mijn knecht: ick hebbe u bereydet /
dat ghy mijn knecht zijt / Israel en vergheet
mijner niet.
22 l Ick † delge wt uwe misdaet als een Wol- l Esai. 43.25
ke / ende uwe sondē als den neuel: keert u tot † an. Doorstr
my / want ick verlosse u.
23 Juychet ghy Hemelē / want de Heere heeft
het m gedaen: roept ghy Aerde hier benedē / m Hy is een Vader / ende geen valsch wasscher / so der daet / gelijck als de Afgodē zijn
ghy Bergen werst vrolick met juychen / het
wout eñ alle Boomē daer in: want de Heere
heeft Jacob verlost / eñ is in Israel heerlick.
24 So spreect de Heere u Verlosser / die u van
moeders lijue bereydet heeft: n Ick ben de Hee
re / die alle dinck doet: o die den Hemel wt-
breydet alleen / ende de Aerde wijdt maeckt n Ro ii. 6.
sonder eenen hulper. o Gen. 1.7. Esaie. 40.22
25 Die de teeckenen der Waerseggers te nie-
te / ende de Voorseggers dul maeckt: die de
Wysen te rugghe keert / ende hare konst tēr
dwaesheyt maecke.
26 p Bevestlicht daer entegen het woort zijns
knechts / ende volbrenghet q den raet syner p Of maect stargrondich
Boden: die tot Jerusalem spreect / Weest be-
woont: ende tot den Stedē Juda / Weest ge- q dat is / haer
bouwet: ende ick die hare verwoestinghe op- predikē / daer sy den lieden mede raden.
richte.
27 Ick die spreke tot der dieyte / r † Verdwijnt /
ende tot den Stroomen / Verdrooghe.
28 Ick die spreke tot Cores: die is mijn herd / r† And. Verdorret.
eñ sal alle mynen wille volbrengen: dat men
tot Jerusalem segghe: Weest ghebouwet: eñ Cores.
tot den Tempel: Weest ghefondeert.

Nota

Dat xlv. Capittel.

1. Cores wordt van den Heere verordent een Verlosser der ghevanckenisse te Babel. 9. De ongeduldige Jodē / die dē tijt der verlossinghe / vā Gode bestemmet / niet onuerdrietsalijcken verwachten / 15. noch hen tot dē warachtighen God. (19. die alleen toekomstighe dinghen voorseggen ende te weghe brenghen can /) in vasten gheloove houden / worden bestrichlick gestraft / 22. ende aller werelt eynde tot Gods dienst gheroepen.

1 SO spreecht de Heere tot synen Ghesalf- Cores.
den / den Cores / dien ick by syner rechter-
handt grype / dat ick de Heydenen voor
hem

hem onderworpe/ ende den Koningen het
sweerdt afgorde: op dat voor hem de deurẽ
gheopent worden/ ende de poorten niet ge-
sloten en bliuen.
2 Ick wil voor v henen gaen/ ende de heuue-
len effen maken: ick wil de metalẽ deuren te
morsel slaen/ ẽ yseren grendelen in stucken
breken.
3 Ick wil v gheuen de heymelicke schatten/
ẽ de verborgene kleynodien: op dat ghy be-
kennet/ dat ick de Heere de God Israels/ v
by uwen Name gheroepen hebbe.
b Gen.39.5 4 b Om Iacob mijns knechts wille/ ẽ om
Israels mijns wtuercorens wille: Ja ic riep
v by uwen name/ ende noẽde v doe ghy my
noch niet en kendet.
c Esa.43.10 5 c Ick ben de Heere/ ende sus niemãt meer:
d Ierem.1.5 daer en is gheen God/ dan alleen ick: d ick
hebbe v gheruster/ doe ghy my noch niet en
kendet.
6 Op datmẽ onderuinde/ beyde vanden Op-
e Iud.9.23 gange der Sonnen/ ẽ vanden Nedergange
Vanden Co- der Sonnẽ/ dat behaluẽ my niets en zy: Ick
ninc Kores ben de Heere/ ende niemant meer.
spreeckt hy/ 7 Ick die het licht make/ ẽ scheppe de duy-
dat hy comẽ sternisse: e Ick die vrede ghiue/ ende schep-
sal/ ẽ helpẽ pe het quade: ick ben de Heere/ die sulcx al-
den volcke les doet.
Israels. 8 ſt Druppet ghy Hemelen/ van bouen af/
ſt And. dau- ẽ de Wolcken regenen de Gherechticheyt:
wet ghy etc. de Aerde doe haer op ende brenghe heyl ẽ
g Esai.29.16 Gerechticheyt wasse mede toe: Ick de Hee-
Ierem.18.6 re scheppe het.
Sapie.15.7 9 g Wee dij/ die met synẽ Schepper twistet
Syr.33.13 namelickẽ den Scherf/ met den Potbacker
Rom.9.20. des Leems. Spreect oock de leem tot synen
h Or is/ die- Potbacker: Wat maecktu: ghy en bewijset
se wel weder uwe handen niet aen uwen wercke.
tot eerẽ ma- 10 Wee dien/ die tot den Vader seyt: Waerõ
ken kan ge- hebdy my ghegenereert? Eñ tot den Wyue:
lijck als een Waer om bareri ghy?
Potbacker/ 11 So spreect de Heere/ de Heylige in Israel/
die een mee- ẽ haer v Meester: Eyscht van my de teecke-
ster ẽ heere nen/ wyst mynẽ kinderen/ ẽ het werck my-
des leems ner handen i tot my.
is/ ẽ kã wt 12 Ick hebbe de Aerde gemaect/ ende dẽ men-
den leeme eẽ sche daer op geschapen: Ick bent/ diens hã-
vat maken/ den den Hemel wtghebreydet hebben/ ende
hoe hi slechs hebbe alle synẽ heyre ghebboden.
wil. 13 Ick hebbe hem verwect in gerechticheit/
i Dat is dat ẽ alle syne wegen wil ick effen makẽ: k hy
sy niet wt sal myn Stadt bouwen/ ende myne geuan-
onuerdulbic ghenen los laten/ niet om gelt/ noch om ge-
heyt andere schencken/ spreeckt de Heere Zebaoth.
Goden aen- 14 So spreeckt de Heere: Der Egyptenaers
roepen: wãt handel/ ende der Mooren ſt neeringe/ ende
ick wil hen der langelieden te Zeba/ sullen hen v ouer-
wel voorseg gheuen/ ende v eyghen zijn/ sy sullen v vol-
gẽ/ wanneer ghen: in boeyen sullen sy gaen/ ende sullen
haer ellende voor v neder vallen/ ẽ v smeecken: wãt by
sal eeneynde v is God/ ende daer is anders gheen God
hebben: daer niet meer.
om beschic- 15 m Voorwaer ghy zijt een verborgen God/
ket dat sy ghy God Israels de n Heylandt.
hen tot my 16 Daerentegen de Afgodenmakers moetẽ
houdẽ: allẽ altesamẽ met schande ende spot bestaẽ/ en-
ick can ende de met malkanderen schaemroodt wech
hebbe alree- gaen.
de eenen ver 17 Doch Israel wort verlosset door dẽ Heere/
wecket/ die door een eewige verlossinghe/ ende en wort
hen helpen niet te schanden noch tot spotte/ altoos eñ
sal. eewichlick.
k Esdr.1.1. 18 Want so spreect de Heere/ die dẽ Hemel ge-
ſt And. hoop schapẽ heeft/ de God die de Aerde bereydet
manschap. heeft ende heeftse ghemaect eñ toegerich-
m Ro.11.33 tet: eñ en heeftse niet gemaect/ dat sy ledich
n Of/ Heylige zijn sal: maer heeftse bereydet/ datmen daer
ner/ Salich- op woonen soude: ick ben de Heere/ eñ daer
maker. en is gheen meer.

19 o Ick en hebbe niet int verborgẽ gespro- o Exo.20.19.
ken/ in duysterẽ plaetse der Aerdẽ: ick hebbe p Or is/ ge-
tot den zade Iacobs niet te vergeefs gesyt: lyc als inder
Soeckt my: want ick ben de Heere/ die van locht of daer
gerechticheyt spreeckt/ ende verconbige dat gheen lieden
daer recht is. zijn/ die het
20 Laet haer versamelen/ eñ met malcanderẽ hooren coue-
hier toe comen de Heiden der Heydenẽ/ die nen.
niet en weten: eñ sleppen henseluen met den
blocken harer Afgoden/ ende smeecken den
God die niet helpen en kan.
21 Vercondighet eñ maect v herwaerts/ raet-
slaget met malcanderen: wie heeft dit laten
segghen van ouders herwaerts: ende aldaer
verkondighet: en hebbe ick het niet gedaen
de Heere: ende daer en is anders geen God/
dan alleen ick: een gherecht God eñ Heylãt/
ende daer en is gheen dan ick.
22 Keert v tot my so wort ghy salich/ aller
Werelt eynde: want ick ben God/ ende nie-
mant meer.
23 Ick sweere by my seluen/ eñ een woort der
gherechticheyt gaet wt mynen monde/ daer
salt by bliuen/ namelicken: q My sullen hen q Rom.14.11
alle knien buyghen/ ende alle tongen swee- Philip.2.10
ren/
24 Ende segghen: In den Heere hebbe ick ge-
rechticheyt ende sterckte: sulcke sullen oock
tot hem comẽ: doch alle die hem wederstaẽ/
die moeten te schanden worden.
25 Want in den Heere wort gerechtueerdicht
alle het zaet Israels/ ende sullen haer sprite
beroemen.

Dat xlvj. Capittel.

1. Ondergãck der Babilonischer Afgo-
den. 3. Den Iodischen Volcke hout de Hee-
re syne weldaden 5. met tsamen der Afgodẽ
ydelheyt voor. 8. op dat sy hen tot sulcken
eenen Wonderbaren ende Gadighen God
allertydt houden. 12. Gods ghenade wort
oock den Verachters aengheprediket.

1 DEn Bel is afghebuyghet/ den Nebo
is gheuallen: hare Afgoden zijn den
ghedierten ende den vee/ ten deele ghe-
worden/ dat sy hen moede draghen aen u-
wen last.
2 Ja sy vallen ende buyghen hen altemale/
ende en connen den last niet wech brengen/
maer hare zielen moeten in de geuanckenis-
se gaen.
3 *Hoort my toe/ ghy van dẽ huyse Iacobs/ *Cap.46.
eñ alle ouergebleuene vandẽ huyse Israels/ Luth.
ghy die van my inden lyue gedragen wort/ a t And. ouder
eñ at my inder v moeder ligghet. houden van
4 Ick wil v draghen tot int ouderdõ/ ende der moeder.
tot dat gy graw wort: ick wilt doẽ: ick wil b Rom.4.19.
heffen/ ende draghen/ ende verlossen. c Esai.40.18
5 c Na wien verlijdet ghy/ eñ wien verge'ijcket ende 41.6.
ghy my dan tegen wien meet ghy my/ dien ende 44.9.
ick ghelyck zijn soude? Baruc.6.28
6 Sy schudden het gelt wt den buydel/ ende
weghen daer het siluer met der Wage/ ende
loonen den Goudtsmidt/ dat hy eenen God
daer van make/ voor dien sy knielen ende aẽ-
bidden.
7 b Sy nemen hem op de schouderen/ eñ dra-
gẽ hem eñ settẽ hem op zijn stede: daer staet b Baru.6.25
hy ende en komt van syner stede niet: roept
eenert tot hem so en antwoordet hy niet/ eñ
en helpt hem niet wt syner noodt.
8 Aen sulcx denckt doch eñ weest vaste/ ghy
Ouertreders gaet in uwe herten.
9 Denct des voorledẽ van ouders herwaerts:
want ick ben God ende niemant meer: Een
God/ dies ghelijcken nerghens en is.
10 Die ick te voren verkondighe/ wat hier
na comen sal/ ende van te voren/ eer dan het et And. caer
geschiet/ ende segghe: Mynẽ raet aenslach be- sal bliuen
staet/

staet/ende ick doe alles wat my behaecht.
11 Ick roepe eenen f Vogel vanden Oostē/
eñ g † eenen man/die mynen aenslach doe/
wt eenen verren lande: Wat ick segge/dat
late ick komē: wat ick dencke / dat doe ick
oock.
12 * Hoort my toe/h ghy van stouten hertē/
ghy die verre zijt vander gherechticheydt.
13 Ick hebbe myne gerechticheyt na by ghe
bracht/sy en is niet verre / ende myn Heyl
en versuymt niet: want ick wil te Zion het
Heyl gheven / ende in Jerusalem myne
Heerlickheydt.

f Den Koninck Cores/ die snelle koemt/ als vlooghe hy.
g † An den man mijns Raets van verre landē etc.
* Cap. 47.
h Dat zijn die Babyloniers.

Dat xlvij. Capittel.

1. Onkomen der Babyloniers. 6. met oorsake der seluen 12. daerse geen Meester noch Toovenaers wt verlossen konnen.

a Of/ Maghet/

1 HIer onder a Jonckvrouwe ghy dochter Babel/ settet v inden stof/ settet v
op de Aerde: want de dochter der
Chaldeen heeft geenen stoel meer: men sal
v niet meer noemen: Ghy teerdere ende lus
tighe.
2 Neemt de Meulē/ eñ malet meel/vlecht
v vlechtsnoer wt/ontbloodt den voet/ont-
deckt de beenen/ b † waedt door het water.
3 c Dat uwe schamelheyt ontdecket/ ende
uwe schande gesien worde: ick wil my wre
kē/ende geen mensche en sal my afbidden.
4 Sulcx doet onse Verlosser / welcke heet
de Heere Zebaoth/ de Heylighe in Israel.
5 Settet v in het d stille/ gaet in de duyster
nisse/ gy dochter der Chaldeen: want ghy
en sult niet meer heeten/ Een Vrouwe o-
ver Koninckrijcken.
6 Want doe ick op mijn Volck toornich
was/ ende ontwijdde myn Erue / overgaf
ickse in uwe handt. e doch ghy en bewesst
hen geen barmherticheyt/ oock over de Ou
den maecktet ghy v Jock al te swaer/
7 Ende dachte: Ick ben een Koninginne
eeuwelick: ghy hebt sulcx sus langhe noch
niet ter herten genomen noch daer aen ge
dacht/ hoe het met hen hier namaels wor-
den soude.
8 So hoore nu dit/ ghy die in wellust leeft/
eñ so seker sittet/ ende spreket in uwer her-
tē. f Ick bent/ ende geē meer: ick en sal geen
Weduwe worden/ noch onvruchtbaer zijn.
9 g Doch sulcks sal v alle beyde haestighē ko
men/ op eenen dach/ h dat ghy Weduwe eñ
onvruchtbaer zijt: Ja volkomelicken sullē
sy over v komen: om der veelheyt wille u-
wer Toovenaers/ ende om uwer Besweer
ders wille/ dier een groot hoop by v is.
10 Want ghy hebt v op uwe boosheyt verla
ten/ doe ghy dachtet: i Men ensiet my niet:
uwe wijsheyt ende konst/ heeft v k † gestor
tet/ende spreket in uwer herten: Ick bent/
ende anders gheene.
11 Daerom sal over v een ongeluck komen/
dat ghy niet en wetet/ wanneer het opgaet/
ende een ongheval sal op v vallen / dwelck
ghy niet versoenen en kont: want daer sal
haestelickē een tumult over v komē/ dwelc
ghy v niet en versiet.
12 So treedt nu hier voor met uwē Besweer
ders/ eñ met de hoopen uwer Toovenaers/
onder welcke ghy v van uwer ieucht op ve
moeyet hebt: of ghy v kondet l raden / of
ghy v mochtet stercken.
13 Wāt ghy zijt m moede/ vā veelheyt uwer
aenslagē: laet herwaerts treden ende v hel
pē / de Meesters des loops des Hemels eñ
de Sterrenkijckers/ die na den n † Maendē
rekenen wat over v komen sal.
14 Siet/ sy zijn alle stoppelē/ die het vyer ver
brandt/ sy en konnen haer leven niet verlos
sen voor der vlammen: wāt het en sal niet

b † And. op dat ghy door het etc gaet.
c Ezec. 16. 37 Nahum. 3. 5
d Dat is/ in den noot/ eñ in de nie-ticheydt.
e Pro. 21. 13 Iere. 50. 11.
f Esai. 10. 13 Apoc 18, 7.
g Esai 51 19 Apoc. 18. 8.
h Dan. 5. 30
i Esa 29 15. Spre 23. 25 Job 22. 13. Ezech. 9. 9
k † An om gekeert/ dat ghy spraket in etc.
l Of. helpē/
m Dat is/ So vele aenslagen maken v dwalende eñ onsalich/ dier doch niet eē en deucht.
n † And. Manen

zijn een gloet daermen hem by warme: of
een vyer daermen rondtom sitten meughe.
15 Also zijn sy/ onder welcke ghy v bemoyet
hebt/ uwe Hanteerders van uwer ieught
op/ een yegelick sal zijns weechs hier ende
daer henen gaen/ ende o † en hebt gheenen
Hulper.

o † An. daer en sal geenē Helper wesen.

Dat xlviij. Capittel.

1. Besluyt der predikinghe/ int veertichste Cappittel aenghevanghen/ daer hy der Joden huychelsch wesen/ 3. verwyuelde ontrouwe ende verstocktheydt in bestrafe. 9. Gods lanckmoedicheydt verwachtet der lieden boete/ op dat hy over harer onderhoudinghe gheeert worde. 16. Klachreden tot den ghevanghenen/ over harer gevanckenisse/ 20. met eener voorseggingē/ dat sy noch tot den prijse des Heeren/ daervan komen sullen.

1 HOort dat/ ghy vandē huyse a † Jsraels/
b die ghy heetet by den name Jsrael/ eñ
wt dē water Juda gevlotē zijt/ die ghy
sweert by den Name des Heeren/ ende dencket des Gods in Jsrael/ doch niet inder
waerheydt noch gherechticheydt.
2 Want sy noemen hen wt der Heylighen
Stadt/ ende pocchen op dē God Jsraels/ c
die daer heet de Heere d † Zebaoth.
3 Ick hebbe te voren verkondighet dit toe
komende: wt mynen monde isset gekomen/
ende ick hebbet laten seggen: ick make oock
snellicken dat het koemt.
4 Want ick weet dat ghy hardt zijt / ende
uwen necke is een yseren ader/ ende v voor
hooft is koperen.
5 Ick hebbet v te voren verkondiget/ ende
hebbet v laten seggen/ eer dan het gekomē
is: op dat ghy niet seggē en konnet: Mynē
Afgod doet het/ ende myn Beeldt ende Af
god heeft het bevolen.
6 Sulcx alles hoordy/ eñ siet het/ ende en
hebt het doch niet verkondiget: wāt ick heb
be v te voren wat nieus seggen laten/ ende
wat verborgens/ dat ghy niet en wistet.
7 e Nu daerentegen isset geschapē/ eñ niet
op dat mael/ eñ en hebt niet eenē dach te vo
ren daer van gehoort: op dat ghy niet seg-
ghen en konnet: Siet/ dat wiste ick wel.
8 Want ghy en hoorde het niet/ eñ en wiste
het oock niet/ ende v oore en was op dat
mael niet geopent: doch ick wiste wel/ dat
ghy verachten soudet/ f † eñ van Moeders
lijve aen een Overtreder ghenoemt zijt.
9 Daerom ben ick om mijns Naems wille
lanckmoedich/ eñ om mijns roems wille/ wil
ick my/ v te goede/ onthoudē/ dat ghy niet
wtgeroyt en wordet.
10 Siet/ ick wil v louteren/ doch niet als sil-
ver: g maer ick wil v wtvercoren maken/ in
den oven der ellenden.
11 * Om mynent wille/ Ja om mynent wil-
le/ wil ick het doen/ dat ick niet gelastert en
worde: h want ick wil myne eere geenen an
deren laten.
12 Hoort my toe/ Jacob: eñ ghy Jsrael mijn
geroepene: i Ick bent / Ick ben de Eerste/
daer toe oock de Laetste.
13 Myn handt heeft den Aerdtbodem ghe-
sondert/ ende myn rechterhandt heeft den
Hemel omspannen: wat ick roepe/ dat staet
alles daer.
14 Vergadert v alle/ eñ hoort: Wie is daer
onder desen/ die sulcx verkondighen kan? de
Heere heeft k hem lief/ daerom sal hy synen
wille aen Babel/ ende synen arm aen den
Chaldeen bewijsen.
15 Ick/ Ja Ick hebbe het geseyt: Ick hebbe
hem gheroepen/ Ick wil hem oock laten ko
men/

a † An. Jacobs/
b Mat. 3. 9
c Esaie 47. 4. ende 54. 5. Iere. 31. 35
d † An. der heyrschaerē.
e Esai. 37. 38
f † An. daer van hebbe ick v Overtreder gheheeten/ van moeders lijve aen.
g Exo 3. 7.
* Mercke hier/ dat God lasteren/ heet/ sa men eygen werck ende verdienste roemt.
h Esai 42. 8
i Esai 41. 4. ende 43. 10 ende 44. 6.
k Cores.

l Of, staen.
men/eñ synen wech sal hem wel l geluckẽ.
16 Tredet herwaerts tot my ende hoort dit
Ick hebbet niet int verborgen te voren ge
sproken: van dier tijt aen/ doe het gespro-
ken werdt/ben ick daer: ende nu sendt my
de Heere Heere, ende synen Gheest.
17 So spreeckt de Heere v Verlosser/de Hey
m Ro.7.12. 1.Tim.1.8. Titi.3.8.
lige in Israel/m Ick ben de Heere v God/
die v leeret wat nut is/eñ leyde v op den
weghe/ die ghy gaet.
n Deut.28.
18 n O dat ghy op myne Geboden merckt-
det, so soudet uwen vrede zijn als eenẽ wa-
o Of, wayẽ
terstroom/ende uwe gherechticheyt als o
golven der Zee.
19 Ende v zaet soude zijn als zant/ende de
vrucht uws lijfs / als desselven steenkens/
diens name niet en soude worden wtghe-
roeyt, noch verdelget voor my.
p Jere.51.6
20 p Gaet wt van Babel/ vliedet van den
Esia.1.3.
Chaldeen met vrolicken geschalle: verkon
diget ende laet sulcx hooren/brengt het wt
tot aen der Werelt eynde: segget: De Heere
heeft synen knecht Jacob verlosset.
21 Sy en haddẽ geenẽ dorst doe hyse leyd-
de inder woestijne: q hy liet hen water wt
q Exo.17.6. Num.20.11.
den rotzsteenen vlieten: hy verreet den
Rotsteen dat daer water wt liep.
r Esai.57.21.
22 r Doch de Godloosen, spreeckt de Heere/
hebben gheenen vrede.

Dat xlix. Capittel.

1. Christi beroepinghe ende Ampt. 14. Troostinge der Kercken in haren kommer/ 24. ende over der Tyrannen. diese alle tijt benauwen. grouwelick gheweldt.

1 HOort my ghy Eylanden/eñ ghy Volc
ken/ghy die verre zijt/merckt op: De
Heere heeft my gheroepen / van moe-
ders lijve aen/ hy heeft mijns naems ghe-
dacht/doe ick noch in moeders lijve was.
a Esa.51.16 Eph.6.17.
2 a Ende heeft mynen mont gemaeckt/als
een scherp sweert/met der schaduwe syner
hant heeft hy my bedeckt/hy heeft my tot
b Die sijn glat eñ wel bereydet is te schieten.
eenen b reynen Pijle ghemaeckt / ende my
in synen Kocker ghesteken/
3 Eñ seyt tot my: Ghy zijt mijn knecht Isra
c Joa.17.1.
el/c door welcken ick wil gepresen wordẽ.
4 Doch ick dachte: Ick arbeydde te ver-
geefs/eñ brachte mijn kracht ie vergheefs
ende onnuttelick toe: hoewel mijn sake des
Heeren/ende mijn Ampt mijns Gods is.
5 Ende nu spreeect de Heere, die my van moe
ders lijve aen/tot synen knechte bereydet
heeft: Dat ick Jacob sal tot hem bekeerẽ/
op dat Israel niet wech gheraapet en wor-
de: daerom ben ick voor den Heere heerlick/
ende mijn God is mijn stercke.
6 Ende spreeckt: Het is een d slecht dinck/
d Of, kleyn/ gheringhe/ licht
dat ghy mijn knecht zijt/de geslachten Ja-
cobs op te richten/ende het verroerde loof
de in Israel weder te brengẽ: maer ick heb
be v ooc ten lichte der Heydenẽ gemaect/
dat ghy zijt mijn Heyl/tot aen der Werelt
eynde.
7 So spreeckt de Heere/de Verlosser Isra
Christus is der Heydenen Licht ende Heyl. Esai.42.6. Luce.2.32/ Acta.13.47. Joa.8.12. 12, Col.6.2.
els/zijn Heylige: tot der verachtede zielen/
tot dẽ volcke/d acterẽ eenẽ grouwel voor
heeft/tot den knechte/die onder dẽ Tyran
nen is: Koningẽ sullen sien ende opstaẽ/eñ
Vorsten sullen aenbidden/om des Heeren
wille/die getrouwe is om des Heyligen in
Israels wille/die v verkoren heeft.
8 So spreeckt de Heere: e Ick hebbe v ver
hoort ter genadigen tijt/ende hebbe v aen
den dage des Heyls geholpen: ende hebbe
v behoedt/ende ten Verbonde onder het
f Esai.42.6
Volck gesettet, dat ghy het lãt oprichtet/
ende der verstoorender Erve innemet.
9 Te seggen den ghevangenen: Gaet wt:
eñ tot dien inder duysternisse: Koemt voor

waerts: dat sy hen aen den wegh weyden/
ende op allen heuvelen hare Weyde hebbẽ.
10 g Sy sullen noch hongeren noch dorstẽ/
oock salse geen hitte noch Sonne steken:
want haer Ontfermer salse leyden / ende
salse aen de Waterfonteynen leyden.
11 Ick wil alle myne Bergen ten wege ma-
ken/ende myne paden sullen gebaent zijn.
12 Siet, dese sullen van verre komen/ ende
siet/gene van 't Noorden: ende dese vander
Zee/ende ghene vanden Lande h Sinim.
13 i Juychet ghy Hemelẽ/verhuecht v Aer-
de/loeft ghy Bergen met juychen: want de
Heere heeft zijn Volck getroostet, eñ ontfer
met hem syner ellendighen.
14 Ende Zion seyt: k De Heere heeft my ver
laten, de Heere heeft myner vergheten.
15 l Kan oock een vrouwe haers kints ver-
geten/ dat sy haer niet ontferme over den
sone haers buycx ende so sy desselven ver-
geet/so wil ick doch uwer niet vergheten.
16 Siet/in de handẽ hebbe ick v geteeckent/
uwe muren zijn m voorgaens voor my.
17 Uwe Bouwmeesters sullen snel toegaen:
daerentegen uwe Brekers ende Verstoor-
ders sullen hen daervan maken.
18 n Heft uwe oogen op rontom/ende siet: al
le dese komen versamelt tot v: so warach
tich als ick leve, spreeckt de Heere/ghy sult
met alle desen/gelijck als met eenen cieraet
bekleedt worden/ende sulcse om v nemen/
als een Bruydt.
19 Want v woest/verstoort ende ghebroken
Lant/sal v dan te enghe worden daer in te
woonen/wanneer uwe Verderuers verre
van v komen.
20 † Dat de kinderen uwer onvruchtbaer-
heyt sullen voorder seggen voor uwen oo-
ren: Het ruym is my te enge: o † rucht ver
henen/dat ick by v woonen mach.
21 Ende ghy sult seggen in uwer herte: Wie
heeft my dese geborẽ: ick bẽ onvruchtbaer/
alleene/verdreven eñ verstooten: wie heeft
my dese opgevoet? siet / ick was eensaem
ghelaten/p † waer waren dan dese?
22 So spreeect de Heere Heere: Siet/ick wil
mijn handt opheffen tot den Heydenen/eñ
tot den Volcken mijn Baniere opwerpen/
so sullen sy uwe sonen inden armen hier
toe brenghen/ende uwe Dochteren op den
schouderen draghen.
23 Eñ de * Koningen sullen q uwe Voester-
heeren/ende hare r † Vorsten uwe Vooch-
voesteren zijn: s sy sullen voor v neder val-
len ter Aerden op het aengesichte, ende u-
wer voeten stof lecken: so suldy onderuin-
den/dat ick de Heere ben: t aen welcken
niet teschãden worden/die op my wachtẽ.
24 Kanmen oock eenen Reuse den roof ne-
men? of kanmen den u Rechtveerdigen sy-
ne ghevanghenen los maken?
25 Want so spreeect de Heere: x Nu sullen de
gevangenen den Reuse genomen worden: x
ende den roof des Stercken los worden/eñ
ick wil met uwen p † Twistighers twisti-
ghen/ende uwen kinderen helpen.
26 Ende ick wil uwe Schenders spijsen/
met haren eygen vleesche/ ende sullen van
haren eyghen bloede/gelijck als van soeten
wijne/dronckẽ worden: eñ alle het vleesch
sal bevinden, dat ick ben de Heere v a Hey-
landt/ ende v Verlosser/de Machtighe in
Jacob.

Dat L. Capittel.

1. Verlaminghe der Joden/so sy harer eyghen schult halven ghekomen is/en ver-kleynet des Heeren macht niet: 4. dewijle etc. oock Christus deselve/ in menschelicker swackheyt/met leere ende ghedult/so ghe- weldighen lichmaken

g Apoc.7.16
h Sinim/ Sinai/ wat den bosschẽ ende wilde woestijnen
i Esai.52.6
k Psa.112.2.
l Jer.14.16. 21.
m Of/ alle-wech
n Gen.15.5 Esaie.60.4
† Der onvruchtbaer heyt kinderen/ die sy heeft/ so sy doch onvruchtbaer is: dat is/ eẽ verlaten volck ende doch gantsch seer vermeeret/ als de Christenen zijn.
Joan.1.12.
o † And. maeckt my plaetse/ dat ick woonen mach.
p † An. van waer komẽ dan etc.
* Esai.60.16
q 1.Tess.2.7
r † An. Koninginnen. an. Princessen
s Psa.72.9.1 Acto.24.10
t Rom.9.33 Eccle.2.12. Psa.25.3.
u De Wet ende de sonde hadden ons gelijcke, met recht ende aller macht/ onder hene sulcks moest ons Christus met rechte weder winnen.
x Luc.14.21 Ephes.4.8.
x Col.2.15.
p † An. Haderers haderen/
z Zijn de Tyrannen over de conscientien/ met wercke ende Wet drijvende/
a Of/ Heyl gever

weldigen ende heerlicken heeft wtgeuoert/
10. dat hy allen doetueerdigen/ warachtige
verlossinghe beschicket heeft.

a Jerem.3.1
1 SO spreect de Heere: a Waer is de schept-
brief uwer Moeder/ daer ickse mede ver-
laten hebbe? oft wie is mijn Woeckenaer/
b Esaie.59.2
dien ick v vercocht hebbe? b siet/ ghy zijt om
uwer sonden wille vercocht/ ende uwe Moe-
der is om uwer ouertredinghe wille/ verla-
ten.
2 Waeromme quam ick/ ende daer en was nie-
mant? Ick riep/ ende niemant en antwoorde:
c Esaie.59.1
c is mijn hant nu so cort geworden/ dat sy niet
verlossen en can? ofte en is by my geen kracht
d Of/ wtrucken.
te d verlossen? e siet/ met mynen schelden ma-
ke ick de Zee drooghe/ f ende make de wa-
e Exod.14.21
f Josu.3.16.
terstroomen als een woestijne: dat hare vis-
schen van gebreck des waters stincken/ ende
van dorste steruen.
g Exo.10.20
3 g Ick kleede den Hemel met donckerheyt/
ende make zijn decksel als eenen sack.
h Dien zy van haerseluen dichtet/ mer leeret wat haer van God geleert is: sy en is gheen meesterinne/ maer een Scholier.
i† An. slechs de welgeleerde plecht.
k Psa.40.7. Hebre.10.5.
l Mat.26.67 Luce.22.64.
m Rom.8.33
n† An. recht ueerdighet/
o† an. haderen of kijuen?
4 De Heere Heere/ heeft my h een gheleerde
tonge gegeuen/ dat ick wete met den mon-
de ter rechter tijt te spreken: hy weect my alle
morgen/ hy weckt my de ore/ dat ick hoo-
re als i† een Leerjongher.
5 k De Heere Heere heeft my de ore gheo-
pent/ ende ick en ben niet ongehoorsaem/
ende en ga niet terugghe.
6 l Ick hielt mynen rugge toe den ghenen/
die my sloeghen: ende myne wangen dien/ die
my ruckten: mijn aengesichte en verberch ick
niet voor smaetheydt ende speecksel.
7 Want de Heere Heere helpet my/ daerom en
worde ick niet te schanden: daerom hebbe ick
mijn aenghesichte henen geboden/ als eenen
keysteen: want ick weet/ dat ick niet te schan-
den en worde:
8 m Hy is na by/ die my n† recht spreket: wie
wil met my o† twisten? laet ons te samen
treden: wie isset/ die Recht tot my heeft? die
kome herwaerts tot my.
9 Siet/ de Heere Heere helpet my: wie isset
p Psa.102.27
die my wil verdoemen? p siet/ sy sullen alte-
mael als een kleedt verouden/ de Motten
sullense eten.
10 Wie is daer onder v/ die den Heere vreest/ die
der stemme zijns knechts hoore/ die in duy-
steren wandelt/ ende hem niet en schijnet: die
hoopt op den Name des Heeren/ ende ver-
laet hem op synen God.
11 Siet/ ghy alle die ghy een vyer aensteect/
q Of/ verdermet mongelucke/ dat ghi my bereydet
met vlammen gerustet/ q wandelt henen in
den lichte ws vyers/ ende in der vlammen/
die ghy aenghesteken hebt: suler gheschiet
v van mynes hant: in smerten moetet ghy
ligghen.

Dat LI. Capittel.

1. Vermaninge tot den wtuercorenen/ dat
sy/ (na den voorbeelde Abrahe/) in geloone
ende ghedult de coemst Christi/ 9. die hy als
teghenwoordich tot synen Ampte roept/
verwachten/ 7.12. ende hen voor gheenen
sterflicken mensche vreesen/ 17. Jerusalem
wort ontslach haer grooter ellende/ 21. van
den Heere toegheseyt.

1 HOoret my toe/ ghy die der gherechtic-
heyt naiaecht/ ghy die den Heere soeckt
siet den Rotzsteen aen/ daer ghy van ge-
houwen zijt/ ende des borns gracht/ daer ghy
wt ghegrauen zijt.
a Gen.21.1 Roma.4.1.
b Gen.12.1 ende 15.2.
2 Siet Abraham an/ a uwen Vader/ ende Sara:
van welcker ghy gheboren zijt: b want ick
riep hem/ doe hy noch alleen was/ ende segen-
de hem/ ende vermeerderde hem.
3 Want de Heere troostet Zion/ hy troostet
alle hare Woestijne: ende maeckt hare
Woestijnen als Lusthouen/ ende hare Velden
als eenen Hof des Heeren: datmen c herten- c Of. hertenvrolickheyt.
lust ende vreuchde daer in vindet/ dancke ende
Lofsanck.
4 Merct op my/ mijn Volck/ hooret my/ my-
ne Lieden: d want van my sal een Wet wtgaen/ d Esaia.2.3
ende mijn Recht wil ick ten Lichte der Volcken
gantsch haest setten.
5 Want mijn Gherechticheyt is na by/ mijn
Heyl treckt wt/ ende myne armen sullen de Volc-
ken richten: de Eylanden wachten op my/ ende
e houden wacht op mynen Arm. e Of/ hopen
6 Heft uwe oogen op na den Hemel/ ende siet
beneden op de Aerde: want den Hemel sal als f Psa.102.27
eenen roock vergaen/ ende de Aerde als een Mat.24.35
cleet verouden: ende die daer op woonen/ sullen 2.Petr.3.7.
henen steruen als g Dat: doch mijn Heyl blijft
eewichlick/ ende mijn Gherechticheyt en sal
niet h† vertzaghen.
g Sodanigen Dat/ moetmen niet eenen vinger wysen als sloegmen een knipken met den vingeren: gheliick alsmen seyt: Ick en geue niet Dat daerom/
h† And. onvergaen/ opgehouden.
7 Hooret my toe/ ghy die de Gherechticheyt
kennet: ghy Volck/ in i welckers herte myne
Wet is: vreest v niet/ wanneer v de lieden
schenden/ ende ontsettet v niet/ wanneer sy v
vertzaecht maken.
8 Want de Motten sullense vereten als een
kleedt/ ende de Wormen sullense verteeren als
Wollenlaken: doch myne gerechticheyt blijft
eewichlick/ ende mijn Heyl voorder ende voor-
der.
9 Wel op/ wel op/ trecht macht aen/ ghy Arm
des Heeren: wel op/ gelijck als in voortijden
van outs herwaerts: k sydy die niet/ die l de Psalm.37.31
Stouten wtgehouwen/ ende den Drake ver- i Jere.31.33
wondet hebt? k Esai.14.9.
10 m Zijdy niet/ die de Zee der grooten diepen l Dat is/ de
wateren verdrooch de: die den grout des Zees Egypter ende
ten weghe maeckte/ dat de Verlossenden daer den Drake/
door ginghen? dat is/ den
11 n Also sullen de Verlosseden des Heeren Coninc Pha-
wederkeeren/ ende tot Zion comen met roe- rao.
men/ ende eewige vreuchde sal op haren hoof- m Exo 14.21
de zijn: herten lust ende vreuchde sullen sy n Esra.1.3.
grijpen. doch treuren ende suchten sal van
hen vlieden.
12 o Ick/ Ick ben uwe Trooster: p wie zijdy dan/ o 2.Cor.1.4.
dat ghy v voor menschen vreeset / die doch p Mat.10.28
steruen? ende voor menschen kinderen/ die ge-
lijck als Hoy q† verteert worden? q† And. ghe rekent.
13 Ende vergheet des Heeren/ die v gemaect
heeft: die den Hemel wtbreydet/ ende de Aerde
fondeert? ende ghy vreeset v daechlicx den
gantschen dach/ voor de grimmicheyt des r r Pharao.
Woedenden/ wanneer hy hem voorneemt te Exod.12.30.
verderuen: waer bleef de grimmicheyt des
Woedenden?
14 Doe hy hem moest haesten/ ende rontom s Dat is/ de
loopen: dat hy los gaue/ ende s niet ensturne kinderen Is-
onder den verderue/ ooch geen ghebreck aen raels.
broodt en hadde.
15 t Want ick ben de Heere v God/ die de Zee t Mat.8.23.
beweecht/ dat hare wagen woeden: u† synen u† And. mynen etc.
Name heet Heere x† Zebaoth. Esaie.48.2.
16 p Ick legge mijn woort in uwen mont/ ende x† And. der
bedecke v onder de schaduwe myner handen: Heyrscharen.
op dat ick den Hemel plante/ ende de Aerde p Esai.49.2
fondere: ende tot Zion spreke/ Ghy zijt mijn Jerem.1.9.
Volck.
17 Waeckt op/ waeckt op/ staet op Jerusalem/ z Psa.75.9.
die ghy van der hant des Heeren/ z den kelck Jerem.25.15.
synder grimmicheyt gedroncken hebt/ den droe-
sem des Tuymelkelcks hebdy wtghedroncken/ ende de druppen wtgheleckt.
18 Daer en was niemant van allen kinderen/
die sy gebaert heeft/ diese leyde/ niemant van
allen kinderen/ diese opgheuoet heeft/ diese
by der hant name.
19 a Dese tweerley zijn v ontmoetet: wie draecht a Esai.47.9
leet met v? daer was verstooringe/ schade/
honger/ ende sweert/ wie soude v troosten?
Uwe

20 Uwe kinders waren versmachtet/sy lagē
op allen straten/gelijck als een bestrict Wout
osse/vol des toorns vanden Heere/ende des
scheldens van uwen Gode.
21 Daeromme hoort dit ghy ellendige ende
dronckene sonder wijn.
22 So spreect u Heerscher de Heere/eñ u God
die zijn Volck wreeckt: Siet, ick neme den
Twijmelkelck van uwer hant/met tsamen
dē droesem des Kelcks mijner grimmicheit:
ghy en sult en niet meer drincken:
23 Maer ick wil hem uwen Schenders in de
hant geven/die tot uwer ziele sprekē: Buct
u/dat wy ouer u henen gaen: ende legget u-
wen rugge ter Aerden/ende als een strate/
datmen daer ouer henen loope.

Dat LII. Capittel.

1. Der Phariseen eñ Verleyders commer
licken last/neemt Christus door zijn toe-
komst henen. 7. Verquickt de beangstede
conscientien met troostliche Euangelij pre-
dikinghe: 11. eñ wil/sy sullen de selue door
Godsaligen wandel laten lichten. 13. Chri
stus is door spoedich in sijnen Ampte, ende
wordt verclaert.

Teghen de Phariseē eñ Verleyders.
1 Maeckt u op/maect u op Zion/ treckt u-
we sterckheyt aen/ a treckt u heerlicke
ghy Heylige Stadt Jerusalem: want
daer en sal nu voortaen geen Onbesnedene
oft Onreyne in u b† regeren.

a Of, treckt/ b op. b† And. komen.

2 Maect u wt den stoue/staet op ghy ghe-
vangene Jerusalem: Maect u los van den
banden ws hals/ ghy gheuanghene Doch-
ter Zion.
c Rom.7.14. 3 Want so spreeckt de Heere: c Ghy zijt om
niet vercocht / ghy sult oock sonder ghelt
ghelost worden.
d Gen.46.6 4 Want so spreeckt de Heere Heere: d Mijn
Exodi.1.1. Volck tooch ten eersten henen af in Egyp-
e 2.Reg.18.8 ten/dat het aldaer een Ghast ware/e ende
Assur heeft hem sonder oorsake gheweldt
ghedaen.
5 Doch hoe doet mē als nu hier: spreect de
Heere: Mijn Volck wort om niet verleydt/
sijne Heerschers maken eu ckel f huylinghe/
spreect de Heere: g ende mijnen Name wort
daechlicx altoos ghelastert.

f Haer leere ween huylē: eñ maken de conscientien met Wetten swaer ende huylende.
g Eze.46.20 Roma.2.14
h Rom.10.5. Nahum.1.15
i Joan.1.1.

6 Daerom sal mijn Volck / mijnen Name
kennē/ter seluer tijt: want siet/ick wil selfs
spreken.
7 h Hoe lieflich zijn op dē Bergen/de voete
der Bodē/die daer vrede vercondigen/wat
goets predikē/Heyl vercondighen: die tot
Zion seggen: U God is Koninck.
8 i Uwe wachters roepen luyde met haer
stemme eñ roemen met malcanderen: want
men sal het met ooghen sien / wanneer de
Heere Zion bekeeret.
k Esai.49.13 9 k Laet vrolick zijn/ende met malcanderē
roemen/het woeste te Jerusalem: want de
Heere heeft zijn Volck ghetroostet/ende Je
rusalem verlosset.
l Psa.98.2. 10 l De Heere heeft geopenbaert sijnen heyli-
ghen Arm voor den ooghen aller Heydenen/
dat aller Werelt eynde/ siet het Heyl onses
Gods.
m 2.Cor.6.17 11 Wijckt/wijckt/treckt wt van daer/m eñ
en roeret niet onreyns aen: gaet wt vā haer
reynighet u/ ghy die des Heeren Vaten
draghet.

n Gelijc als sy wt Egypten met vreesen toghen. Exodi.12.

12 Want ghy en sullet niet met n haeste wt
trecken/noch met de vlucht wandelē: o want
de Heere sal voor u henen trecken / ende de
God Israels sal u p† versamelen.

o Exod.13.21 p† And. de nawachte houden.

13 * Siet mijn Knecht sal wijslicken handelē/
ende sal verhooghet/ende seer hooch verhe
uen zijn.

*Cap. liij. Luth.

14 Dat hen vele ouer u erghēren sullen/ de-
wijle dat zijn ghestalte eyslicker is/dan an-
dere lieden/ ende zijn aensien/ dan der men-
schen kinderen.
15 Noch alsu sal hy vele Heydenen besprengē/
dat ooc Coningen sullen haren mont tegen
hem toehoudē: q wāt den welckē daer niets
van vercondighet en is/de selue sullent met q Esai.65.
lust sien/ende die daer niets van gehoort en Rom.15.21
hebben/die sullent mercken.

Dat LIIJ. Capittel.

1. Een eygentlicke beschrijuinge des lij-
dens Christi/7. met sijnen omstandē. 4. oor-
saken/10. ende vruchten.

1 Doch a wie gheloost onser predickinge?
ende wien wordt den Arm des Heeren a Joa.12.38
gheopenbaert: Rom.10.16
2 Want hy schiet op voor hem/gelijck als eē
rijs/eñ als een wortel wt dorrē Aertrijcke:
hy en heeft gēē gestalt noch schoonheyt: wy
sagen hem/doch daer en was geen gestalte/
die ons beharcht hadde.
3 b Hy was de aller verachtste eñ onweertste/
vol smerten ende cranckheyt: hy was so ver- b Mar.9.12
achtet/datmen het aenghesichte voor hem
verbarch: daerom en hebben wy hem niet
gheachtet.
4 c Voorwaer hy droech onse cranckheyt/eñ
loet op hem onse smertē: wy dannoch hieldē c Mat.8.17
hem voor dien die geplaecht/ende van God 1.Pet.2.24
gheslaghen ende ghemartert ware.
5 Doch hy is om onser misdaet wille d won-
det/eñ om onser sonden willed verslagen: de
straffe leyt op hem/op dat wy vrede haddē: d Ofte/te
ende door sijne wonden zijn wy ghe heylet. morsel ghe-
6 e Wy gingen alle dwalēde/gelijck als Scha- slaghen:
pen/een yeghelijck sach op sijnen wech: doch e Ps.119.177.
de Heere werp onser aller sonden op hem. 1.Petr.2.25
7 Doe hy ghestraft eñ gemartert wert/dede f Mat.27.14
hy sijnē mont niet op: f als een Lam dat ter Jerem.11.19.
slachtbanck gelept wort/eñ als een Schaep Acto.8.32.
dat stom wort voor sijnen Scheerder/ende Joan.1.29.
sijnen mondt niet opdoet. 1.Corin.5.7
8 Hy is Ja wt den g† angste eñ gerichte ge g† An. kerc-
nomen: wie wil zijns leuens tijt wtspreken? ker.and. fort
wāt hy is wt dē Lande der leuendigen wech der vertreck
gerucht/doe hy om der misdaet wille mijns h Luth/lenge.
Volcks gheplaecht was. de. Lat. generationem.
9 i Eñ hy is begrauen als de Godloosen/eñ i Mat.27.60
gestorvē als een k Rijcke: hoewel hy niemāt k Die zijn
onrecht gedaen heeft/noch eenige bedriege- doen op rijc-
rie in sijnen monde gheweest is. dom settet/
10 m Doch de Heere woude hem alsoo n ver- dat is een
slaen met cranckheyt: wanneer hy zijn leuē tē Godloose.
Schuldoffer ghegeuen heeft/so sal hy zaedt l 2.Cor.5.21.
hebben/ende langhe leuen/eñ des Heeren o. 1.Pet.2.22.
voornemen/sal door zijn handt voortgaen 1.Joan 3.5.
11 Daerom dat zijn ziele gearbeydet heeft/sal m Joa.12.24
hy sijnen lust sien/ ende de volheyt hebbē: p Roma.8.32
eñ door sijne kennisse sal hy/mijn knecht de n Of, te mor-
Rechtueerdighe/vele rechtueerdich maken: sel slaen.
wānt hy draecht hare sonden.
12 Daerō wil ick hem groote hoopē ter buyte o Dat is/sij-
geuen/eñ hy sal de q Stercke ten roone heb- nen wille eñ
ben: daerō dat hy zijn leuen indē doot gege- werck/ dz hy
uen heeft/r eñ den Quaetdoenders ghelijck inden sinne
gerekent is: ende hy veler sonde ghedragen heeft/name-
heeft/ende voor de Ouertreders ghebeden. lichen/de ver
lossinghe der
menschen.

Dat LIIIJ. Capittel.

p Rom.3.24.
1. Christus troostet zijn Kercke/hy wil- q Colo.4.15
se weder te recht e bringen/ 3. eñ gāt sich wijt r Mar.15.28
wt breyden/ 7. wil sijnen toorne in eeuwic- Luce.22.37.
heyt van haer wenden. 11. haer met allerley
kostelicheyt ende Rijckdommen begavē/14.
ende voor allerley gheweldt ende onrecht be- a Luc.23.29
schermen. Sapi.3.13.
1 Roemt a ghy onvruchtbare/die ghy niet Gala.4.27.
en baert/ verheucht u met roemen/ en- b Of, niet...
de juychet / die ghy niet u swangher
en zijt;

en zijt:want de eensame heeft meer kinde-
ren:dan die den mã heeft, spreect de Heere.
2 Maect het ruym uwer hutten wijt/ende
breydet wt de Tappyten uwer wooninghe:
spaertse niet:treckt uwe c reepen lanck/eñ
steeckt uwe naghelen vast in.

c Of/ zeelen of touwẽ

3 Want ghy sult wtbrekẽ ter rechter ende
ter slincker zijden/ende v zaet sal de Heyde-
nen eruen/eñ in den verwoesteden Steden
woonen.
4 Vreest v niet/wãt ghy en sult niet te schan
den worden: en wort niet bloode/wãt ghy
en sult niet te spotte wordẽ:maer ghy sult
de schande uwer d Joncvrouschap vergetẽ/
eñ de smaetheyt uwer weduweschap/niet
meer ghedencken.

d Dat ghy sonder kinderen/eñ ellendich sonder mã gheweest zijt.
e Esai.62.4.
f Esai.48.2. Luc.1.31.

5 e Want die v ghemaeckt heeft/is v mã/ f
Heere Zebaoth heet sijnẽ Name/eñ v Ver-
losser de Heylige in Israel/die aller Werelt
God ghenoemt wort.
6 Want de Heere heeft v laten in geruchte
zijn/dat ghy zijt als een verlatene ende vã
herten bedroefde vrouwe ende als een jon
ghe vrouwe, die verstooten is / spreeckt v
God.

g Psa.30.6.

7 g Ick hebbe v eenen cleynen ooghenblick
verlatẽ/doch met grooter barmhertichheyt
wil ick v vergaderen.
8 Ick hebbe mijn aenghesicht in een oogen
blick des toorns een weynich van v verbor
ghen/ doch met ewigher ghenade wil ick
my uwer ontfermen/spreeckt de HEEre v
Verlosser.

h Gene.9.11
i 2.Sa.7.14

9 Wãt sulcx sal my zijn/h als het water No-
ah doe ick swoer/dat de wateren Noah/nz
meer en soudẽ ouer den Aertbodem gaen:i
also hebbe ick ghesworen dat ick niet op v
toornen noch v schelden en wil.

k Esa.60.10
l† And. met karbonckel onder leggẽ.
m† an. sullen etc. zijn etc. eñ daer sal wesen ouervloedicheyt des vreets uwen sonen.
n Joan.6 45 Roma.5.10 1.Jo.2.1.2.3
o vris/moet wille suldy niet meer lijden.
p† And. het sal hem een Rot te samẽ slaẽ:doch nz wt my: wie hen binnen uwen palen tegen v versamelt/sal vallen.
q Dat is/dz hy hemseluẽ eñ de syne/ eñ niet v en verderue.
r of/wel slaẽ
s Luc.21.15. Acto.4.13. ende 6.10.

10 Want Berghẽ sullen wel wijcken/eñ Heu-
velẽ vervallẽ:doch myne genade en sal niet
van v wijckẽ/eñ het Verbont mijns vreets
en sal niet vervallen, spreeckt de HEEre v
Ontfermer.
11 Ghy ellendige/ouer welcker alle tẽpeesten
gaen eñ ghy troostloose siet/k ick wil uwe
steenen als een l† cieraet legghen/eñ wil u-
wen grout met Saphyren legghen
12 Eñ uwe vensteren van Crijstallen maken/
eñ uwe poorten van Robijnen/eñ alle uwe
landtpalen van wtuercoren steenen.
13 m† Ende alle uwe kinderen ghe'eert van
den Heere, ende n grooten vrede uwen kin,
deren.
14 Gy sult door gerechticheyt bereydet wor
den:ghy sult verre zijn van gewelt eñ o on
recht/dat ghy nz en doruet daer voor vree-
sen/eñ daer van verschrickẽ:want sy en sal
niet tot v naken.
15 p† Siet, wie wil hem tegen v vergaderen/
eñ v ouervallen/so sy hen sonder my verga
deren?
16 Siet/ick make het/dat de Smit/die de colẽ
int vyer opblaest een instrument daer van
maeckt tot syuen q wercke:want ick make
het, dat de Verderuer ommekoemt.
17 Want alle instrument/dat tegen v berey-
det wort/dien en salt niet r gelucken:s ende
alle tonghe die haer teghen v settet / suldy
int Gerichte verdoemen: dat is het erue der
knechten des Heeren ende harer gherech-
ticheyt van my/spreeckt de Heere.

Dat lv Capittel.

1. Christus wort allen menschen aenge-
boden/d' warachtighe vette. 10. eñ kracht
des Godlicken woorts/worden beschreuẽ.

a Joan.7.37 Apo.21,33. Apoc.22.17

1 WEl aen a alle gy die dorstich zijt/comt
herwaerts ten water, eñ ghy die geen
ghelt en hebt, komt herwaerts/coopt
ende etet:comt herwaerts ende koopet son
der gheldt/ ende om niet/beyde Wijn/ende
Melck.
2 Waerom tellet ghylieden gelt henẽ/ daer
geen broot en is eñ uwen arbeyt/daer ghy
niet satt van worden en connet? hoort my
doch toe/eñ etet het goede/ so sal uwe ziele
in wellust vet worden.
3 Neyghet uwe ooren herwaerts/eñ coemt
herwaerts tot my:hoort/so sal uwe ziele le
uen:wãt ick wil met v liedẽ een eewich Ver-
bont maken/namelicken: b de ghewisse ge- b Die david toegeseyt is 2.Sa.7.12. Acto.13.34
nade Dauids.
4 Siet/ick hebbe hem den lieden ten Getuy-
ghe ghesettet/ten Vorste eñ Ghebieder den
Volcken.
5 Siet/ghy sult Heydenẽ roepẽ die ghy niet
en kent/ende Heydenen die v niet en kennẽ/
sullen tot v loopen/ om des HEEren wille
ws Gods / ende des Heylighen in Israel/
die v prijset.
6 Soect den Heere dewijle dat hy te vinden
is/roept hem aen dewijle hy na by is.
7 c De Godloose laet af van synen wege/eñ c Ezec.18.27 ende 33.14 Psa.130.4.
de Quaetdoender van synẽ ghedachten/eñ
bekeere hem tot den Heere, so sal hy hem sy
ner ontfermen:ende tot onsen God/wãt hy
hem is vele vergheuinghe.
8 Want * myne gedachten en zijn niet uwe *Sap.9.16 1.Corin.2.14
ghedachten/eñ uwe weghen en zijn niet my
ne weghen/spreeckt de Heere.
9 Maer so vele den Hemel hooger is/als de
Aerde so zijn ooc myne wegen hooger als
uwe weghen/eñ myne ghedachten als uwe
ghedachten. d Deut.32.2
10 d Want gelijck als den regẽ eñ sneew van
den Hemel valt/eñ daer niet wederhenen en
comt/maer vochtet de Aerde/ende maecktse
vruchtbaer eñ wassende/dat sy geeft zaet te
saeyen ende broodt te eten:
11 Also sal het woort dat wt synẽ mõde gaet/
oock zijn:het en sal niet ledich weder tot my
comen/maer doẽ dat my behaecht/ende sal
hem wel e ghelucken/daertoe ick het sende. e Of/ slaen/
12 Want ghy sullet in vreuchde wtrrecken/eñ
in vrede geleyt worden:Berghen ende Heu-
uelen sullẽ voor v henẽ vrolick zijn met roe-
men eñ alle Boomen op den velde/met den
handen klappen.
13 Dennẽ sullen wassen voor f† Bosschen/eñ f† an. heggẽ.
Myrtẽ voor Doornen:eñ den Heere sal ee-
nen Name ende eeuwich Teecken zijn/ dat
niet wtgheroeyt en wort.

Dat lvj. Capittel.

1. Vermaninghe datmen Christum 3. die
door zijn toecomst alle onderscheyt der per
soonen wech neemt/met Godsaligen wandel
eñ leuẽ aẽneme/9. straffe valscher Leeraers.

1 SO spreect de Heere:a houdt het Recht/eñ a Sapi.1.1. Matth.3.2
doet gerechticheyt:want mijn Heyl is na
by dat het come/ende mijn gerechticheit
dat sy gheopenbaert worde.
2 Wel dien mensche die sulcx doet/eñ dien
menschẽ kint/die het vast houdt:dat hy den
b Sabaoth houde/ende niet ontheylige/eñ b Esa.58.13
houdt zijn hant, dat hy niet quaets en doe.
3 Ende de vremde die hem tot den Heere ge-
gheuen heeft/en sal niet seggen: c De Heere c Deut.23.2
sal my scheyden van synen Volcke: ende de
ghesnedene en sal niet seggen: Siet ick ben
een dorre Boom.
4 Want so spreect de Heere tot den gesnede
nen/d† die myne Sabbathen houden/ ende d† And. die
verkiesen wat my wel behaecht/ ende mijn
Verbonde vast vaten/
5 Ick wil hen in mynen Huyse ende in my-
nen mueren een plaetse gheuen ende eenen

beteren

beteren name/ van den sonen ende dochte-
ren: e eenen eewigen name wil ick hen ghe
uen die niet vergaen en sal.
6 f Ende der vreemden kinderen die hen tot den
Heere gegeuen hebben dat sy hem dienen/
ende sijnen Name lief hebben op dat sy sijne
knechten zijn: een yeghelick die den Sab-
bath houdt dat hy hem niet en ontwijdet
ende mijn Verbondt vast houdt:
7 De selue wil ick tot mijnen heylighen Berch
brenghen ende wilse verhengen in mijnen
Bede huyse: ende haren Offer ende Brant
offer/ sullen my aenghename zijn op mijnen
Altaer: g want mijn Huys heet een Bede-
huys allen Volcken.
8 De Heere H ere die de verstooten wt Isra
el vergadert spreeckt: Ick wil noch meer
tot den hoope die vergadert zijn/ vergaderen.
9 Alle gedierte op den velde/ koemt ende ver
slindt/ Ja alle ghedierte in den woude.
10 h Alle hare Wachters zijn blint/ sy en we
ten alle niets: stomme Honden zijn sy/ die
niet straffen en konnen/ zijn luye/ liggen en
de slapen gheerne.
11 Het zijn dannoch stercke Honden van lijue/
die nemmermeer sat worden en kommen: sy de
Herderen en weten gheen verstant. k een
yegelick siet op sijnen wech/ een yeghelijck
ghieret voor hem seluen: in sijnen l stande.
12 m Koemt herwaerts/ laet ons wijn halen/
ende ons vol suppen: ende het sal morgen zijn/
als heden/ ende noch veel meer.

Dat lvij. Capittel.

1. De vromen worden henen genomen/
3. op dat de Godloosen ghestraft worden/
13. dien die hen met oitmoedighen herten/
tot den Heere bekeeren/ wort toegheseydt
genade/ barmherticheyt/ ende allerley wel
stant/ hoe wel sy dannoch voor een tijt lanck
harer sonde straffe dragen moeten/ 20. maer
die in Godloosheyt blijuen/ worden met on
ruste ende allen ongheluck beladen.

1 Doch de Rechtueerdighe koemt omme/
ende daer en is niemant die het ter her
ten neemt: ende Heylighe lieden wor-
den wech geruckt/ ende niemant heeft ach-
tinge daer op: want de Rechtueerdigen wor
den wech gheruckt/ voor den ongheluck.
2 Ende die oprechtich voor hen seluen ge-
wandelt hebben/ komen ten vrede/ ende ru-
sten in haren kameren.
3 * Ende ghy/ koemt hier toe/ ghy kinderen
der † Wachuerkieserssen / a ghy zaedt des
Ouerspeelders ende der Hoeren/
4 Aen wien wilt ghy lieden nu uwen lust
hebben? ouer wien willet ghy nu den mont
op sperren? ende de tonge wt steken? zijt ghy
lieden niet de kinderen der ouertredinghe?
ende een valsch zaedt?
5 Ghy die inder hitticheyt tot den Afgoden
loopt onder alle groene Boomen/ ende slach
tet de kinderen aen den Beken/ onder den
Steenklippen.
6 V wesen is aen den glatten Beeckstenen/
de selue zijn v deel / den seluen ghiet ghy v
Dranckoffer / daer ghy Spijsoffer offert:
soude ick my dies v troosten?
7 Ghy maeckt uwen c leger op eenen hoogen
verheuenen Berch/ ende gaet aldaer oock
opwaerts te offeren.
8 d Ende achter der deure ende posten set
ghy uwe ghedachtenisse: want ghy wen-
telt v van my / ende gaet opwaerts / ende
maeckt uwen leger wijdt/ ende verbindet v
met hen: ghy hebt haren legher lief / waer
ghyse siet.
9 Ghy treckt e met Olije tot den Koninck/

e Joan.1.12
f Sap.3.14.
g 1.Re.8.41
Mat.21.13.
Marc.11.17
Luc.19.46.
h Iere.12.10
i Dat is/ Gods woordt.
k Iere.6.13.
l † An. plaetsen ofte palen.
m Esa 22.13.
Sapi.2.6.
* Ca. lxv. lut.
† Wachuerkiesersse is de valsche secte tegen Gods woordt.
a Mat.12.39
b Dat is/ my dat wel geuallen laten
c Leger heet hy haren Altaer ofte de stede/ daer sy met den Afgoden hoererye bedrijuen: gelijck als een oneerlick wijf met eenen ouerspeelder. Ende tot den Coninck Pharao/ met gheschencken trecken is hen op menschen verlaten.
Exo.20.24.
d Deut.27.15.
e Hosee 12.1
f Wanneer emant eens dincks moede ende onuerdrietich wort/ oft ongeerne meer doet/ so spreeckt hy op Duytsche Dat late ick. Item: Dat laten wy/ Dat laten sy wel. Item: Lieuer/ latet af/ houdt op.
g Mat 9.12
h De Godloosen sorgen voor haer gen/ so het dach enckel leugen ende valscheyt is
i Psalm.10.11

ende hebt menigerley Cruyden/ ende sendet v-
we Ambassaden verre henen/ ende zijt verne
dert tot der Hellen.
10 Ghy vermoeyt v in der veelheyt uwer we-
gen: ende en spreeckt niet: f Ick late het: g
maer dewijle dat ghy vindet een leuen uwer
handt so en wordt ghy niet moede.
11 Voor wien zijdy so h soorchuuldich/ ende
vreeset so seer: so ghy dach met leughenen
omgaet ende en dencket aen my niet/ ende en
neemt het niet te herten: i meyndy ick sal
doorgaens swijghen/ dat ghy my so niets
niet en vreeset?
12 Ick wil noch uwe gerechticheyt kondt
doen/ ende uwe wercken/ dat sy gheen nut
te zijn en sullen.
13 Wanneer ghy roepen sult/ so laet v k u-
we hoopen helpen: doch de windt salse alle
wech voeren/ ende ydelheyt salse wech ne-
men: l daerenteghen wie op my betrout die
sal het landt eruen/ ende mijnen heylighen
Berch besitten.
14 Ende sal seggen: m Maeckt banen: ruy-
met den wech/ neemt de aenstooten wt den
weghe mijns volcx.
15 Want also spreeckt de Hooghe ende Ver-
heuene/ die daer eewichlick woonet/ diens
Name heylich is: ick die inder Hoochte en-
de inden Heylichdom woone/ ende by den
ghenen die eens * verslagen ende ootmoe-
digen geests zijn: n op dat ick verquicke den
geest der veroitmoedichden/ ende het herte
der verslaghenen.
16 Ick en wil niet eewelicken o kijuen/ ende
niet eewichlick toornen: maer eenen gheest
sal van mijnen aenghesichte waeyen/ ende ick
wil p adem maken.
17 Ick was toornich op de ondeucht harer
giericheyt/ ende sloechse/ verberch my/ ende
was toornich: doe gingen sy herwaerts ende
ghinswaerts inden weghe haers herten.
18 Doch doe ick hare wegen aensach/ heelde
ickse/ ende leydese/ ende gaf hen weder troost/ ende
dien/ die ouer de ghene leedt droeghen.
19 Ick wil r vrucht der lippen maken / die
daer prediken s † Vrede vrede / beyde dien
die verre zijn ende die na by zijn/ spreeckt de
Heere/ ende wilse heelen.
20 Doch de Godloosen zijn als een onstuymige
Zee/ die niet stille zijn en kan/ ende diens Ba-
ren/ t drech ende onreynicheyt wtwerpen.
21 u De Godloosen en hebben geenen vrede/
x † spreeckt mijn God.

Dat lviij. Capittel.

1. Propheten ende Predickers moeten
des volcx sonde ende alle huychelijke mensche
licker wercken vrymoedich straffen. 9.
Rechtvasten. 13. ende Sabbath vyeren der
gheloouighen/ wordt beschreuen.

1 Roept a † luyde/ verschoont niet: verheft
uwe stemme als een Basuyne / ende
verkondicht mijnen Volcke hare o-
uertredinghe/ ende den huyse Jacobs hare
sonde.
2 Sy soecken my daechlicx/ ende willen my-
ne wegen weten/ als een volck dat Gerech-
ticheyt alreede ghedaen / ende het Rechte
haers Gods niet verlaten hadde: b sy eys-
schen my ten Rechte/ ende willen met haren
God rechten.
3 c Waeromme vasten wy ende ghy en siet het
niet aen? waeromme doen wy onsen lijue wee/
ende ghy en wilt het niet weten? Siet/ wan
neer ghy lieden vastet/ so doet ghy uwen wil
le/ ende drijuet alle schuldenaers.
4 Siet/ ghy lieden vastet/ dat ghy twistet ende
kijuet/ ende slaet met der vuyst ongoddelicker
vastet niet also/ als ghy nu doet / dat een

Esai.66.5.
k Dat is/ uwe leeraers/ medegenooten met t samen den Afgoden dienst etc.
l Rom.5.5
m Dat is In der noot/ sullen sy ruym ende troost hebben.
Esaie 40.3 ende 62.10
* Ofte/ te morsel geslaghen.
n Psal.51.19
Esai 61.1. ende 66.2.
o † An. hadderen/
p Dat is: Ick wil de bedroefde verquicken.
q Te oprechtige dragen leet ende trouwe ouer de boosheyt der Godloosen/ ghelijck als Lot te Sodom etc.
r Gelijck als het velt allerley vrucht draecht/ also sal de mont oock vrucht brenghen.
Hebr.13.15.
s † An. Ick scheppe de teden der lippen/ Vrede/ vrede/
Ephes.2.17.
t Drech is haer heylicheydt/ Philip.2.14.
Daer sy met grooter moyte aen arbeyden.
u Esa 48.22
x † An. (seyt de Heere.)
a † An. wt den halse/
b Mal.3.14.
c Esa.1.13.

gheschrey van uliedē inder hoochte ghe-
hoort wordt.

Macha.7.5
5 d Soude dat een vasten zijn/ dat ick ver-
kiesen soude/ dat een mensche synen lijue
des daechs quaet doet/ oft sijnē kop hange
gheliijck als een e Biese/of op eenen Sack
eñ inder Asschen ligghe? wilt ghylieden
dat een vasten heeten ende eenen dach den
Heere aenghename?

e Also han-
ghen de
huychelaers
den kop/sien
suer/ eñ stellē
hē.1 iammer-
licken ende
ellendichlie-
ken.

6 f Dat is van eē vasten/dat ick verkiese:
Latet los/die ghy met onrecht verbonden
hebt/laett ledich/ die ghy beswaert/gheeft
vrij/die ghy dringhet/ neemt wech allerley
beswaringe.

f Deute.15.2
Mat.6.16.
g Mat.25.35
Ezech.18.7.

7 g Breeckt den hongerighen v Broodt/
eñ hēt die/die in ellendicheden zijn/leyt int
huys: so ghy eenen naecktē siet/so kleedet
hē: eñ en ontreckt v niet van uwē vleesche.

h † Anders
de armen
dwaselingē.

8 i Als dan sal v licht hier voor breken/als
de dageraedt/ eñ uwe k beteringe sal snel-
lick toenemen/ eñ uwe gherechticheyt sal
voor v henen gaen eñ de heerlickheyt des
Heeren sal v tot haer nemen.

i Luc. 11. 41.
k Dat ghy
rijcker wort
eñ toeneemt
aen goet eñ
salicheydt.
l Pro.21.13.

9 l Dan suldy roepen/ so sal v de Heere
antwoorden: wanneer ghy sult schreyen/
sal hy seggen * Siet / hier ben ick: so ghy
niemandt by v beswaren en sult/ noch met
vingeren wijsen noch quaet na spreken:
10 Ende sult den hongerigen laten vinden
v herte/ eñ de ellendighe zielen versadigen:
m so sal v licht in der duysternisse opgaen/
ende uwe donckerheydt sal zijn als de
Middach.

m Mat.5.14

n † Anders
altoos.

11 Eñ de Heere sal v n‡ voortgaens leyden/
ende uwe ziele versadigen in der dorheyt/
eñ uwe beenderen stercken: eñ salt zijn als
eenen ghewaterden Hof / ende als een o
springende Fonteyne / dien het nimmer-
meer aen water en feylt.

o Of sprin-
gende fon-
teyn adere/
p Esai.61.4.
q Dat is/
Ghy sult eē
Beschutter
eñ Beschēr-
mer ende
Beteraer in
den lande
zijn / velen
nuttelick
zijn eñ helpē
r Hier geeft
hy het rechte
verstant des
Sabbaths/
datmen
Gods
werck ende
woordt daer
in oeffenen
sal.
Esaie. 56. 2.
ende 66.23.
f Abacuc 4.19

12 p Eñ door v sal ghebouwet worden/
wat langhe woest ghelegen heeft/ eñ ghy
sult eenen gront leggen die voort eñ voort
blijue: ende sult heeten: q Die de reten ver-
tuynet/ eñ de weghen betert/ datmen daer
woonen meughe.
13 r So ghy uwen voet vanden Sabbath
keeret/dat ghy nz en doet wat v behaecht/
aen mijnen heyligen daghe: so sal het een
lustich Sabbath heeten/ dē Heere te heyli-
gen ende te prijsen: want so suldy dē seluen
prijsen wanneer ghy uwe weghen niet en
doet/ noch daer in ghenoughē en wort wat
v behaecht ofte wat ghy spreket.
14 Alsdan suldy lust hebben aen dē Heere/
eñ f ick wil v ouer de hoochtē op Aerden
sweuen laetē/ eñ wil v spijsigen met der erue
ws Vaders Jacobs: want des Heeren
monde seydt het.

Dat Lix. Capittel.

1. Beschuldet heftighen de valsche ver-
giftighe Leeraers / die hen des Heeren be-
klagen / 9. beuijdt de oorsake alles quaets
eñ ongheluck / sy de sonde/ 16. ende dat de
Heere deselue grousamelicken wil straffen/
20. het en zy dan dat sy hen daer van be-
keeren / eñ also Gods ghenade ende hulde
verkrijghen.

a Nume 11.23
Esaie.50.2.

1 Siet / a des Heeren handt eñ is niet te
kort/ dat hy niet helpen en konne/ende
syne ooren en zijn niet dicke geworden/
dat hy niet en hoore.

b Jere. 5. 25.
c Esa.1 13.15
Psal. 66. 18.
Esaie. 1. 15.

2 * Maer uwe ondeuchden scheyden v
lieden eñ uwen God van malkanderen b
eñ uwe sonden verbergen het aenghesichte
van v liedē/dat ghy niet gehoort en wort.
3 Want uwe handen zijn met bloede be-
vleckt/eñ uwe vingeren met ondeucht: uwe
lippen spreken valscheydt / uwe tonghe
dichtet dat onrecht is.

4 Daer en is niemandt die van gerechtic-
heydt predicke/ of trouwelicken e richte:
men vertrouwet op ydelheyt/ eñ en spreect
niets / dat wat deucht: d met ongheluckē
zijn sy * swanger/ eñ baren moeyte.

c Dat is/
leere / want
hy spreeckt
hier van
valschē ver-
ghiftighen
Leeraers.
d Job.15.35
Psalm.7.15.
* Of / be-
vrucht.
e Of moet-
willich on-
recht.
f Prouer.1.16
Roma.3.15.

5 Sy broeden Basilisken eyeren wt/ ende
wercken Spinnewebben/eetmen vā haren
eyeren/so moetmen steruen: vertreedmen
het daerentegen/so vaert daer eē Ader wt
6 Haer spinnewebbe en deucht niet tot
kleederen/ eñ dat sy ghewracht hebben/ en
deucht niet te decken: want haer werck is
moeyte/ ende in haren handen is e wreuel.
7 f Haer voeten loopen ten boosen/ eñ zijn
snel unschuldich bloede te vergieten: haer
ghedachten zijn moeyte / haren wech is
enckel verderuen ende schade.
8 Sy en kennen den wech des vredes niet/
eñ daer en is gheen recht in haren gangen:
sy zijn verkeert op haren straten: wie daer
op gaet/die en heeft nemmermeer vrede.
9 Daerom is het rechte verre van ons/ ende
wy en krijghen de gherechticheyt niet: g
wy wachten op het licht/ siet/ so wordt het
duyster: op den schijn/ siet/ so wandelen
wy in doncker en.

g Job.30.26

10 h Wy tasten na der wandt/als de blindē/
eñ tasten als die geene oogen en hebbē: wy
stootē ons in dē Middach/als in der sche-
meringe: wy zijn in duysterē als de doodē:

h Deu.28.29
Joan.12.35.
2. Pet. 1. 9.
Job. 5. 14.
Prouer.4.19

11 Wy brommen alle als de Beyren / ende
pijpen als de Duyuen: want wy wachten
op het recht / so en isset daer niet: op het
heyl/ so is het verre van ons.
12 Want onser ouertredinghe voor v/ is te
vele eñ onse sondē antwoorden tegen ons:
want onse ouertredingen zijn by ons/ende
wy ghevoelen onse sonde.
13 Met ouertredinghe eñ liegen tegen den
Heere/ eñ te rugghe keeren van onsen God/
eñ met boosen onbillicken spreken ende on-
ghehoorsaemheyt / verdencken eñ dichten
valsche woorden wt der herten.
14 Daerom is ooch het recht te rugge ghe-
weken/ eñ gerechticheyt verre afgetreden: i
want de waerheyt valt op der straten/ende
het recht † en kan niet daer het gaen.

i 4. Esdr. 14.
17.
† Anders en
heeft niet
konnē henē
in komen.
k 2. Tim.3.12

15 Ende de waerheyt is wech/ eñ k wie van
den boosen wijckt, die moet allemans roof
zijn: sulcx siet de Heere / eñ het beualt hem
quaeck dat daer geen recht en is.
16 Eñ hy siet/ dat daer niemant en is/ ende
verwondert hem/ dat niemandt voor haer
en treedt: daerom helpet hy hem seluē met
synen arme/ ende syne gherechticheydt on-
dersteunt hem.
17 l Want hy treckt Gerechticheyt aen / als
een pantzier / ende settet eenen Helm des
Heyls op zijn hooft: eñ treckt hem aen tot
wrake/ eñ kleedet hem met yuer/ als met
eenen rock.

l Ephe.6.17.
1. Thessa.5.8
Sapiē. 5 19
Job. 29. 14.

18 Als die synen wederpartijders vergeldē/
ende synen vyanden betalen wil met grim-
micheyt: Ja den Eylanden wil hy betalen.
19 Dat den m Name des Heeren ghevreest
worde vanden Nedergange/ eñ syne heer-
lickheyt van den Opganghe der Sonnen/
wanneer hy komen sal gelijck als eē opge-
houdē stroom/ diē de wint des Heerē drijft.

m Psal.113.3
Malac.1.11

20 n Want dien te Zion sal een Verlosser
komen / eñ dien die hen bekeeren vanden
sonden in Jacob/ spreeckt de Heere.

n Psal.14.7
Roma.11.26

21 Eñ ick make sodanich Verbont met hen/
spreect de Heere: Mijnen Geest/ die by v is/
o eñ mijne woorden/ die ick in uwen mondt
ghelegt hebbe/ en sullen van uwen monde
niet wijckē/ noch vandē monde ws zaedts/
ende kindes kindt/ spreeckt de Heere/ van
nu aen tot in ewicheydt.

o Esai.51.16
Jerem.1.9.

Dat lx. Capittel.

1. Der Kercke wordt toegheseyt/ sy sal op de toecomst Messie/ wt allerley volcken op Aerden erbouwet worden/ 15. eñ voor haer verlatentheyt eñ iammer/ onuerwoestelicke vreuchde, rijckdom eñ allerley welstandt hebben.

a Act.26.18 Ephe.5.14.

1 MAecke v op / wordt licht: want a v
licht koemt / eñ de heerlicheydt des
Heeren / gaet op ouer v.

b 4.Esd.14.20.

2 b Want siet / duysternisse bedeckt het
Aerdtrijck / eñ donckerheydt de Volcken:
doch ouer v gaet op de Heere / ende syne
heerlicheyt verschijnt ouer v.

c Apo.21.24. Esai.19.23. d Of/ straelichte/ glinsterschijn. e Gene.13.5 Esaie.49.18. Mat.8.11. f Of/ opgetoghen. g Gheijck als de wateruloeden loopen / eñ hen wtbreyden. h Psal.72.10 Mat.2.11.

3 c Eñ de Heydenen sullen in uwen lichte
wandelen eñ de Koningen inde d glantze/
die ouer v opgaet.
4 e Heft uwe oogen op eñ siet rontomme
dese alle versamelt/ komẽ tot v: uwe sonen
sullen van verre komen, eñ uwe dochteren
ter zyden f opgheuoedt worden.
5 Dan suldy uwen lust sien/ eñ wtbreken/
ende v herte sal hem verwonderen/ ende g
wtbreyden/ wanneer haer de veelheyt aen
der Zee tot v bekeert / ende de macht der
Heydenen tot v koemt.
6 Want de veelheyt der Kemelen sal v bedecken/
de Loopers wt Midian eñ Epha:
h sy sullen wt Saba alle komen / Goudt
ende Wieroock brenghen, ende des Heeren
lof verkondighen.
7 Alle Kudden in Kedar / sullen tot v versamelt
worden / eñ de Bocken Nebaioth
sullen v dienen: sy sullen op mynen i aengenamen
Altaer geoffert worden: wãt ick
wil het Huys mynes heerlicheyt vercierẽ.

i Hebr.13.15 Esaie.56.7.

8 Wie zyn die / die daer vlieghen als de
Wolcken / ende als de Duyuen tot haren
vensteren ?

k† Anders Tharsis.

9 De Eylanden wachten op my / ende de
Schepen k† aen der Zee, van langher tijt
herwaerts: dat sy uwe kinderen vã verre
hier toe brenghen: met haren goude ende
siluer/ den Name des Heeren uws Gods/
ende den Heylighen in Israel/ die v heerlick
ghemaeckt heeft.

l Esaie.54.11

10 l Vreemde sullen uwe mueren bouwen/
ende hare Koningen sullen v dienen: want
in mynen toorne hebbe ick v gheslagen/ eñ
in myner genade ontferme ick my ouer v.

m Apo.21.25 n Of/ allewech.

11 m Eñ uwe poorten sullen n doorgaens
open staen/ noch dach noch nacht toegheslotẽ
worden: dat der Heydenen macht
tot v ghebracht/ ende hare Koningen hier
toe ghelepdt worden.

o Psal.2.9.

12 o Want welcke Heydenẽ ofte Koninckrijcke
/ v niet dienen en willen / die sullen
ommekomen / eñ de Heydenen verwoestet
worden.

p Esai.35.10 q†. Anders Cypresse/ Dueren eñ Cederẽ etc. te vercieren etc.

13 p De heerlicheydt Libanon sal aen v
komen q† Dennẽ/ Bueckẽ eñ Busboom
met malkanderen/ te vercieren de Plaetse
myns Heyligdoms: want ick wil de Steden
myner voeten heerlick maken.
14 Oock sullen ghebuycht tot v komen/ die
v onderghedruckt hebben / ende alle die v
ghelastert hebben/ sullen neder vallen/ tot
uwen voeten: r ende sullen v noemen:
Een Stadt des Heeren: Een Zion des
Heylighen in Israel.

r Acto.16.29 Apoca.3.9.

15 Want daerom dat ghy zijt de verlatene
eñ ghehaetede gheweest/ daer niemandt en
ghinck/ wil ick v ten s prale eewichlick maken/
eñ ter vreuchde voort ende voort.

s Of/ prachte t Esai 40.29 ende 61.6. u Of/ Heylgheuer/ Behoeder. x Of/ kopere eerm / and ysers etc.

16 t Dat ghy sult Melck vandẽ Heydenen
suygen/ ende der Koningen borsten sullen
v soogen: op dat ghy onderuindet/ dat ick
de Heere ben / v u Heylandt / ende ick de
Machtige in Jacob ben v Verlosser.
17 Ick wil Gout in de stede des x Metaels
eñ Siluer in de stede des Ysers brenghen/
eñ Metael in de stede des Houts / eñ Yser
in de stede der Steenen: y ende wil maken
dat z† uwe Voorstanders vrede leeren sullen
/ ende uwe Pleghers gherechticheydt
predicken.

y Esai.51.7. Tit.1.6. z† And. v Vrede ten Voochde zy eñ Gerechticheydt ten Schoutsheeren.

18 Men en sal geenẽ a wreuel meer hooren
in uwen lande/ noch schade of verderuen in
uwen b lantpalen: maer uwe muerẽ sullen
Heyl/ ende uwe poortẽ Lof heeten.
19 c De d Sonne en sal v des daechs niet
meer schijnẽ/ eñ de glantz der Mane en sal
v niet lichten: e maer de Heere sal v eewige
licht/ ende v God sal uwen prijs zyn.
20 Uwe Sonne en sal niet meer ondergaen/
noch v Mane den schijn verliesen: want v
Heere sal v eewich licht zyn/ eñ de daghen
uws leedts sullen een eynde hebben.
21 Eñ v Volck sullen euchel Rechtueerdige
zyn/ f ende sullen het Aerdtrijck eewichlick
besittẽ: als die de Spruyte myner plantinghe/
ende een werck myner handen zyn/ tot
mynen prijse.
22 Wt dẽ kleynsten sullen duysende wordẽ/
eñ wt den g slechtsten/ een machtich Volck:
ick de Heere/ wil sulcks te syner tijt snellick
wtrichten.

a Of/ moetwillighe onbillicheyt ouerlast. b Of/ lantsbegrijp. c Apoc.22.5 Zacha.14.7 d Apoc.21.23 e Apoc.22.5 f Psal.37.11 Matth.5.5. 2.Pet.3.13 g Of/ verachtesten.

Dat lxj.Capittel.

1 Christus een Leeraer des Euangeliõ, ordineert syne Leeraers eñ Predickers zyn boodschap te voerẽ ouer de wyde Wereldt,7. met eener vertroostinghe ouer des Ampts heerlicheyt,10. vreuchde der Kercken/ ouer de ghenade door Christum verkregen.

1 DE a Gheest des Heeren Heeren is ouer
my/ daeromme heeft my de Heere ghesalft:
hy heeft my ghesonden dẽ ellendigen
te predicken / b de ghebroken herten
te verbinden/ te predicken den geuangenen
een verlossinghe/ den ghebondenen een ontbindinghe.

a Esai.11.2. Luce.4.18, ende 7.22. b Esai.57.15 ende 66.2. Psal.34.19 ende 51.19.

2 Te predicken een ghenadich Jaer des
Heeren / ende eenen dach der wrake onses
Gods/ c te troosten alle treurighen.

c Esai.66.10 Mat.5.4.

3 Te beschaffen den treurigen te Zion dat
hen Cieraedt voor Asschen/ eñ Vreuchdenolye
voor Treuricheyt/ eñ schoone kleederen
voor eenen bedroefden geest ghegeuen
worde/ dat sy gheuoemt worden Boomen
der Gherechticheyt/ Planten des Heeren/
ten prijse.
4 Sy sullẽ de oude verwoestinge bouwen/
d eñ wat in voortijden verstoort is/ oprichten:
sy sullen de verwoestede steden/ die †
voort eñ voort verstoort ghelegen hebben/
vernieuwen.

d Esai.58.12. † And. van gheslachte tot geslachte

5 Vreemde sullen staen/ ende uwe Kudden
weyden/ eñ Wtlanders sullen uwe Ackerslieden
ende Wijngaerdeniers zyn.
6 e Doch ghy sullet Priesters des Heeren
heeten/ eñ men sal v Dienaers onses Gods
noemen: ghy sullet der Heydenen goedẽ
eten/ eñ v ouer haer heerlickheyt beroemẽ.

e Esai.66.21. Jerem.33.18

7 Voor uwe smaedtheyt sal v tweemael so
vele komen / ende voor de schande/ sullẽ sy
vrolick zyn op haren Ackeren/ want sy sullen
tweemael so vele besitten in harẽ lande
sy sullen eewighe vreuchde hebben.
8 Want ick ben de Heere/ die het Recht lief
heeft/ eñ hate f roouische Brandoffer: ende
wil beschicken / dat haren arbeydt sal ghewis
zyn/ ende een eewich Verbondt wil ick
met hen maken.
9 Eñ men sal haer zaedt kennen onder den
Heydenen/ eñ hare g† nakomelingen onder
den Volckẽ: dat/ wie se sien sal/ salse kennẽ/
dat sy een zaedt zyn / ghesegent vanden
Heere.

f Dat zyn alle Godsdiensten/ die niet Gods eere en soecken/ maer eygen roem eñ vreuchde. g† Anders scheutten.

b Luc. 1.46.
c Psa. 132.16.

10 Jck verheuge my inden Heere/ eñ myn
ziele is vrolic in myne Gode: i want hi heeft
my aengetrocken met cleederē des Heyls/
eñ met den Rock der gherechticheyt geklee
det: gelijck als een bruydegō in k Priester=
licken cieraet verciert/ende als een Bruyt
schōnt in haren ghesmijde.
11 Want ghelijck als Vrucht wt der Aerdē
wasset eñ zaet in den Houe op gaet: also sal
Gerechticheyt ende Lof/ voor allen Heyde=
nen opgaen/ wt den Heere Heere.

k De Prie=
sters waren
heerlic ende
eerbaer
lick verciert:
also is oock
des Bruyde
goms vercie
ringhe niet
hoonisch/
maer eerlic/
hy wil doch
segghen/ dat
Christus te
gelijck Prie=
ster eñ Bruy
degom zy.
a Of/ stralen
de klaerhz.
b Joan. 1.12

Dat lxij. Capittel,

1. Verlanghen der Godsaligen op Chri
stum 2. die hem syner Kercken in syner toe
komst/met wonderbarer ghenade wil aen=
nemen 10. met eener vermaninge/ denseluē
weerdichlicken aen te nemen.

1 OM Zions wille/so en wil ick niet swij
ghen/ende om Jerusalems wille/so en
wil ick niet in houden/tot dat hare ge
rechticheyt opgae als een a glantz/eñ haer
Heyl ontbrande als een Fackel.
2 Dat de Heydenē sien uwe gerechticheyt/
ende alle Koninghen uwe heerlickheydt: b
ende ghy sult met eenen nieuwen name ghe=
noemt worden/ welcke des Heeren mondt
noemen sal.
3 Eñ ghy sult zijn een schoone Kroone inder
hant des Heeren/ende eenen Koninclicken
hoedt in der handt ws Gods.
4 Mē en sal v niet meer de Verlatene/ noch
v Lant een verwoestinghe heeten: maer ghy
sult/ Mynen lust aen haer/eñ v Lant/ Mijn
lieue ef Boele heetē: d want de Heere heeft
lust aen v/ ende v Landt heeft eenen lieuen
Boele.
5 Want ghelijck een lief Boel eenen Boele
lief heeft/ so sullē v uwe kinderen lief heb=
ben: eñ als hem een Bruydegom verheucht
ouer syner Bruydt/ so sal hem v God ouer
v verheughen.
6 O Jerusalem/ ick wil Wachters op uwe
mueren bestellen/ die den gantschen dach eñ
de gātsche nacht/ nemmermeer stille swijgē
en sullen/ eñ die des Heeren ghedencken sul
len: op dat hy v gheen swijghen en zy/
7 Ende ghy vā hem niet en swijcht/ tot dat
Jerusalem bereydt ende ghesettet worde
een loue op Aerden.
8 De Heere heeft gesworen by syner rechter
hant/ ende by den Arme zijnder macht/ ick
en wil v koorne niet meer uwen vyanden
te eten gheuen/ noch uwen Most daer aen
ghy ghearbeydet hebt/ de vreemden drinc=
ken laten.
9 Maer die het insamelē/ die sullent oock e=
ten/ eñ den Heere roemen: ende die hem in=
brenghen/ sullen hem drincken inden Voor
houen mijns Heylichdoms.
10 e Gaet henen/ gaet henen door de poortē/
bereydet dē volcke den wech: maeckt Banē/
maeckt banē/ ruymet de steenē wech: worpet
een Baniere op/ ouer de Volcken.
11 Siet/ de Heere laet hem hoorē/ tot aen der
Werelt eynde: f segghet der dochter Zion:
g Siet/ v Heyl comt: siet/ h syn loon is by
hem/ ende syne verghelding is voor hem.
12 Men salse noemē: i het Heylige volck / de
verlossenden des Heeren: ende v salmen hee
ten: De besochte eñ k t onuerlatens Stadt.

c Dat is/ eñ
Bruydt/ die
niet souder
man eñ ver=
laten/ maer
lief eñ weert
sy/ als een
boele/ † An.
Echtgade.
d Esai. 54.5

e Esai. 57.14
f Zach. 9.9.
Matth. 21.5
Joan. 12.15
g Esa. 40.10
h Dat is: hy
sal het niet
lanck make/
den vromen
te loonē / de
boosen te
straffen.
i Esais. 4.3.
k† And. niet
de ouergege
uene.

Dat lxiij. Capittel.

1. Voert Christum in/ als eenē ouerwin
ner syner vyanden/ 7. vertelt met dancke de
weldadē/ die de Heere altoos aen zijn Volc
bewesen heeft/ 11. eñ dewijle het hem met
denselueu altoos also niet toedraecht. 15. so
biddet hy/ de Heere wil hem doch harer ge=
nadichlicken weder aennemen.

1 WJe is die. die van Edō comt met root
achtighen kleederen van a † Bazra. die
so verciert is in synen kleederen ende
daer henē treedt in syner grooter cracht? ick
bent/ die gerechticheyt leert/ ende een Mee=
ster ben te helpen.
2 b Waeromme is dan v ghewaedt so root=
uerwich ende v kleet als eens Wijnpersser
treders?
3 Jck trede de Wijnpersse allenē. ende daer en
is niemant van den volckē met my: ick hebse
gepersset in mynen toorne/ ende vertredē in
myner grimmicheit: daer vā is haer ouermo
ghen op myne kleederen ghesprenget/ eñ ick c
hebbe alle mijn ghewaedt besoedelt.
4 d Wāt ick hebbe eenē dach der wrake my
voorgenomen/ het Jaer/ de myne te verlos=
sen/ is ghekomen.
5 Wāt ick sach omme my/ende daer en was
gheen helper/ eñ ick was in verschrickinge/
ende niemant onderhieldt my: maer mynen
Arm moeste my helpen/ ende mynen toorne
onderhieldt my.
6 Daerom hebbe ick de Volcken vertredē in
mynen toorne/ eñ hebse dronckem gemaeckt/
in myner grimmicheyt/ eñ haer vermeugen
ter Aerden ghestooten.
7 * Jck wil der goedicheyt des Heerē ghedenc
ken/ eñ des lofs des Heeren in allen dat ons
de Heere gedaē heeft: ende des grootē goets
aen den huyse Israels/ e dat hy hen gedaen
heeft door zijn barmherticheyt ende groote
goedicheydt.
8 Want hy sprac: sy zijn ymmers mijn volc/
kinderen die niet valsch en zijn/ daerom was
hy haer f Heylandt.
9 Wiese † beangstet/ die beangstet hem ooc/
g eñ de Enghel die voor hem is/ halp hen: hy
verlostese/ daeromme dat hyse lief hadde/ eñ
harer verschoonde hy: namse op/ ende droech
se alle tijdt van outs hi= her.
10 Doch sy verbitterden eñ vertoornden synē
Heylighen Geest/ daerom wert hy haer vy=
andt/ ende street teghen haer.
11 Ende† hy dachte weder aen de vorige tijt/
aen den Mose/ die onder synen Volcke was:
k waer is dan nu / diese wt der Zee leydde/
met tsamen den Herder syner Kudde? waer
is die synen Heylighen Gheest onder haer
ghaf?
12 Die Mosē by der rechter hant leyde door
synē heerlicken arm: l die de waterē van mal
canderen deylde voor hen henen/ op dat hy
hem eenen eewighen Name makede.
13 Diese leyde door de diepte/ als de Peerden
in der Woestijne/ die niet en strupckelen.
14 Als het Vee/ dat henē af int velt gaet/ welc
ke den adē des Heeren drijft: also hebdy oock
v Volck gheleydt/ op dat ghy v eenen heer=
licken Name makedet.
15 m So siet nu vanden Hemel ende siet af vā
uwer heylighē heerlickē Wooninghe: waer
is nu uwen yuer / uwe macht? uwe groote
heerlicke barmherticheyt/ houdt haer hardt
teghen my.
16 Ghy zijt doch onse Vader: want Abraham
en weet vā ons niet/ ende Israel en kent ons
niet: n daerentegē ghy Heere zijt onse Vader
ende onse Verlosser/ van ouds her is dat
uwen Name.
17 p Waerom laet ghy Heere ons dwalen vā
uwen weghen/ ende ons herte verstockē/ dat
wy v niet en vreesen? Keert weder/ om uwer
knechten wille / om der stamme wille uwes
erues.
18 Sy besitten v heylige volck schier gantsch:
q uwe wederpartijders vertreden v Heylich=
dom.
19 Wy zijn ghelijck als te voren/ doe ghy niet

a † An. Bozra
b Apoc. 19.13

c Dat is: ick
hebbe onder
hen getredē/
dat alle dat
ghene / daer
sy my te ve=
ren mede o=
uermochten
versmeit tert
ende verplet
tert is: gelijc
als oock nu/
het Euange
lium onder
het Pausdō
springhet eñ
treet dat sy
ne ouer=
macht ver=
smetert eñ
ons boose
klicken aen=
hanget. Wy
moeten Ket=
ters/ Oproe
rers/ Duyuel
sche Scho=
liers heetē/
eñ allerley
klicken aen
ons hebben.
d Esaie. 34.8
* Cap lxiij.
Luth.
e Rom. 10.12
f Of/ Helper.
† Of/ benaut
g Exo. 13.21
ende 14.30.
ende 23.20.
Syrach. 2.8
hi An. tijdē.
i † An. Israel
k Exo. 14.30
l Exo. 14.21

m Deu. 26.15
Baruc. 2.16

n Mat. 6.9
ende 23.9.
Mala. 1.6.
o † An. tijden
p Psa. 119.10

q Psalm. 74.

ouer ons en heerschedet/ende wy niet nau-
wen Name ghenoemt en waren.

Dat LXIIII. Capittel.

1. Ghebedt/dat God de verstockten son
daers straffende/4 maer den swacken niet
ghewoonlicker ghenade beteghene/ 9. ende
hem haers ellendighen iammers aenneme.

1 OCh dat ghy den Hemel verscheurdet ende
voert daer af/dat de Bergen voor v ver
vloeyen/gheliick als een heet water van
heftighen vyere ouersiede.
2 Dat uwen Name condt worde onder uwen
vyanden/ende de Heydenen voor v a) beuen
moesten.
3 Door de wonderen die ghy doet/diermen
hemmet en verhiet: doe ghy afuoert/ende de
Berghen voor v veruloten.
4 b) Als dan van aenbegin der Werlt her-
waerts niet ghehoort en is, noch met oore
ghehoort. c het en heeft oock gheen ooghe
d) ghesien/behaluen v God, wat dien geschiet/
die op e hem wachten.
5 Ghy ontmoetedet den vrolicken/ ende dien/
die gerechticheyt oeffenden/ende op uwen we-
gen uwer gedachten. siet ghy toorndet wel/
doe wy sondichden/ende lange daer in bleuen/
doch ons wert dannoch gheholpen.
6 Doch nu zijn wy altesamen als de onreynen
ende alle onse gerechticheyt/als een drecckich
cleet: wy zijn altemael verwelcket als blade
ren/ende onse sonden voeren ons heen wech/
als eenen windt.
7 Niemant en roept uwen Naem aen / ofte
maect hem op/dat hy hem aen v houde: want
ghy verberghet u aengesichte voor ons. ende
laet ons in onsen sonden versmachten.
8 Doch nu Heere ghy zijt onse Vader: g wy
zijn leem/ghy zijt onse Potbacker/ende wy
alle zijn uwer handen werck.
9 h Heere/en toornet niet te seer/ende en denct
niet eewich der sonde: siet doch dat aen/dat
wy altemael v Volck zijn.
10 De Steden ws Heylichdoms zijn ter woe
stijne geworden: Zion is ter woestijne ghe-
worden/Jerusalem leyt verstoort.
11 Het huys onser heylicheyt ende heerlicheit/
daer v onse Vaders in ghelooft hebben is
met vyere verbrant ende alles wat wy schoons
hadden/dat is te schanden ghemaeckt.
12 Heere it) wildy so hardt zijn tot sulcken/
ende swijgen ende ons so seer neder slaen?

Dat LXV. Capittel.

1. Beroepinge der Heydenen/2. wt oor-
sake der onghehoorsaemheyt der Joden/5.
11. die (wtghenomen seer weynighe) haerer
Afgoderye haluen vanden Heere verworpen
ende grousamelicken ommeghebracht wor
den. 13. der Vromen segen / der Godloosen
vloeck 17. van den nieuwen ende eeuwighen
Kercke Christi 19. met t'samen synen ende
syner Burghers/ welstant/21. gelucksalic-
heyt/29. ende wonderbare vrede.

1 Ick a worde ghesocht van dien/die niet na
my en vraechden ick worde geuonden van
dien die my niet en sochten: ende tot den
Heydenen die mynen Name niet aen riepen/
segghe ick: Hier ben ick hier ben ick.
2 Want ick strecke myn hant wt den gan-
schen dach tot eenen onghehoorsamen volcke/
dat synen ghedachten na wandelt/op eenen
weghe die niet goet en is.
3 Een volc dat my vertoornet/is altoos voor
mynen aengesichte: b offert in den houe/c
ende roockt op den d Tieghelsteenen/
4 Woonet onder den dooden grauen/ ende
onthout hem in den Kuylen: e et en Swyns-
neulbleesch/ende hebben grouwelsoppen in
haren potten/
5 Ende spreken: Blijft te huys/ende en roert
my niet aen: want ick sal v f heylighen: sulc-
ke sullen eenen rooek worden in mynen toor-
ne/ ende een vyer dat den ghantschen dach
brandt.
6 Siet/het staet voor my geschreuen: Ick en
wil niet swyghen/maer betalen/Ja ick wil
hen in haren boesem betalen/
7 Beyde hare misdaet ende harer vaderen mis-
daet te samen spreect de Heere: die op den Ber-
gen geroockt/ende my op den cleynen Ber-
gen geschendet hebben: ick wil hen toemeten
haer vorighe wesen in haren boesem.
8 So spreect de Heere: Gelijck als wanneer
men Most in eener Druyue vindet/ende spreecht
en verderft het niet/ want daer is eenen segen
inne: also wil ick om myner knechten wille
doen/dat ick het altemael niet en verderue:
9 Maer wil wt Jacob zaet wassen laten/ende
wt Juda dat mynen Berch besitte want my
ne wtuercorenen sullen hem besitten. ende my
ne knechten sullen daer woonen.
10 Ende Saron sal een huys voor de kudde/ende
g het dal Achor sal ten Veelegher worden/
mynen Volcke dat my socht.
11 Maer nieghen ghy/ghy die den Heere ver
latet ende mijns heylighen Berchs verghe-
tet/ende richtet den * Gad eenen Disch aen/
ende schencket den Meni vol in dan Dranc-
offer.
12 Welaen ick wil v tellen ten Sweerde dat
ghy v allebuygen moetet ter slachtinghe: h
daerom dat ick riep ende ghy en antwoordet
niet: dat ick sprack/ende ghy en hoordet niet
maer dedet wat my qualick beuiel/ende ver
koost/dat my niet en behaechde.
13 Daerom spreect de Heere Heere also: Siet/
myne knechten sullen eten/doch ghy sullet hon-
geren: siet myne knechten sullen drincken/
doch ghy sullet dorsten: siet/myne knechten
sullen vrolick zijn/ doch ghy sullet te schan-
den worden.
14 Siet/myne knechten sullen van goeden moe
de iuychen/doch ghy lieden sult van herten-
leedt schreyen ende van iammer huylen.
15 Ende sullet uwen name laten mynen wtuer
corenen ten l vloec: ende de Heere Heere sal v
dooden ende syne knechten met eenen ande-
ren name noemen/
16 k Dat wie hem segenen sal op Aerden/die
sal hem inden rechten God seghenen: ende wie
sweeren sal op Aerden/die sal by den rechten
God sweeren: want der vorighen angst is
vergheten/ende zijn van mynen oogen ver-
borghen.
17 l Want siet/ick wil eenen Nieuwen Hemel
ende Nieuwe Aerde scheppen daermen der vo-
righen niet meer ghedencken en sal/noch te
herten nemen.
18 Maer sy sullen hen eewichlick verheugen/
ende vrolick zijn ouer het ghene dat ick schep-
pe: want siet ick wil Jerusalem maken ter
m herten lust/ende haer volck ter vreuchde.
19 Ende ick wil vrolick zijn ouer Jerusalem/
ende my verheughen ouer mijn Volck: ende
daer en sal niet meer in ghehoort worden de
stemme des weenens/ noch de stemme des
klaghens:
20 Daer en sullen niet meer zijn kinderen/die
hare dagen niet ghekrijghen/ofte ouden/die
hare Jaren niet volbrenghen: maer de Jon
ghen van hondert Jaren sullen steruen/ende
de sondaers van hondert Jaren sullen ver-
vloecht zijn.
21 o Sy sullen huysen bouwen ende bewoonen:
sy sullen Wijnberghen planten/ende derseluer
vruchten eten.

a) Anders/ tzitteren.
b) An. Men heeft het nu gehoort van vooleden tyden. c 1. Cor. 2. 9. d) And. geen anderen God gesien/ behaluen v/ die also doet / dien/ die op etc. e) of/op v etc. Of/ buyl.
g Rom. 9. 20
h Ps. 79. 5. 8 Jere. 10. 24
i) An. suldy v verdragen in dese dinghen/ ende suldy swyghen.
a Esai. 2. 15 Rom 10. 20 ende 15. 21.
b Deu. 12. 5. ende 14. 23.
c Exo. 20. 24
d Dat is: op den Altaren/ die e selue maeckten.
e Leu. 11. 5. 7 Deu. 14. 3. 8.
f Dat is/ Ghy Propheteen-de euet my niet leeren heylich worden: laet mo v lieuer heyligen of leeren/hoeghy heylich wordet.
g Josu. 7. 25

* Gad sal een Afgod ten kryghe gheweest zijn als Mars/ want Gad heet rusten. Meni heet een ghetal: dat sal der Koopliedens God gheweest zijn/ als Mercurius/ die my gheltellen om gaet. Dat roert hy als hy spreect: Ick wil v lieden tellen ten sweerde: als soude hy seggen: Ic wil v lieden eens ende tellens ghenoech ghe-uen.
h Pro. 1. 24. Jerem. 7. 13 Esaie. 66. 4.
i Dat is: ten exempel eens vloecks.
k Jer. 9. 23. 1. Cor. 1. 31. 2. Cor. 11. 17.
l 2. Pet. 3. 13 Apoca. 21. 1 Esa. 66. 22.
m Of. vrolickheyt.
n Jonghen vä etc. heeten de Godeloosen wt sulcker re-den: Want neer ghy al schoon hondert Jaer leefdet/so bleeft ghy doch een kint: want neer ghy doch alsoo hondert Jaer leefde/ so bleeft ghy doch een schalck: dat is: ghy wilt doch nemmermeer vroom werden ende vloeck wordt. Eue datselue heet oock: De daghen ghekrijgen/ ende de Jaren volbrengen/ dat is: wijs ende vroom worden.
o Deu. 28. 30.

22 Sy en sullen niet bouwen dat een ande
re bewoone ende niet planten/dat een an-
der ete:want de daghen mijns volcx sullen
zijn als de daghen eens Booms/ ende het
werck haerer handen sal oudt worden / by
mynen wtuercorenen.
23 Sy en sullen niet te vergeefs arbeyden
noch p† ontijdighe geboorte baren: want
sy zijn het zaedt der ghesegenden des Hee-
ren/ende hare nacomelinghen met hen.
24 q Ende het sal gheschieden/eer sy roepẽ
wil ick antwoorden:wanneer sy noch spre
ken/wil ick hooren.
25 r De Wolf ende het Lam sullen haer te
samen weyden:de Leeuwe sal stroo etẽ als
een Runt/ende de Slange sal Aerde eten:
sy en sullen niet schaden noch verderuen/
op mynen gantschen heylighen Berghe/
spreeckt de Heere.

p† And. ter verschric-kinge barẽ
q Psal. 32.5
r Esaie.11.6

Dat lxvj. Capittel.

1. Wercken ende Godsdienst sonder ge
loone/zijn God eenen grouwel/5. Die om
Gods Naems wille lijden/10/ Item alle
liefhebbers Jerusalems/worden hoochlic-
ken ghetroostet/ 14/ alle Godloosen met
grousame gerichte gedreycht/19. De Hey
denen wordẽ tot Gods volcke/21. ende tot
synen dienst gheroepen/door de Apostelen

1 SO spreect de Heere:a Den Hemel is my
nen Stoel/ende de Aerde mijn Voet-
bancke:wat is het dan voor een huys/
dat ghylieden my bouwen wilt/oft welck
is de stede daer ick rusten sal?
2 Mijn handt heeft alle dat ghemaeckt/
wat daer is/spreeckt de Heere:bick sie daer
entegen aenden ellendighen ende die eens
ghebroken geests is, ende die hem vreeset
voor mynen woorde.
3 Want die eenen Osse slachtet/ die is e-
uen als die eenen Man versloege:wie een
Schaep offert, die is, als die eenen Hondt
den hals breke:wie Spijsoffer bringet,die
is,als die Swijnen bloet offert : wie den
Wierooc ghedencket, is als die het c on-
recht loeft:sulcx verkiesen sy in haren wegẽ
ende haer ziele heeft een wel behagen aen
haren grouwelen.
4 d Daerõ wil ick oock verkiesen / dat sy
verspotten/ende wat sy vreesen/ wil ick o-
uer haer komen laten:e daerom dat ic riep
en niemant en antwoorde:dat ick sprac, eñ
sy en hoordẽ niet,eñ deden wat my qualic
beuiel, eñ verkoren dat my niet en beuiel.
5 Hooret des Heeren woort/ghy die v vree
set voor synen woorde:Uwe broeders die
v haten/ende sonderen v van hen af om
mijns Naēs wille:spreke.f Laet sien hoe
heerlic de Heere zy:Laet hem vschijnẽ tot
uwer vreuchde:die sullẽ te schãde wordẽ.
6 Want men sal hooren een stemme des ru
moers inder Stadt / een stemme van den
Tempel/een stemme des Heeren die synen
vyanden betalet.
7 g Sy baert/eer haer wee wort:sy is eens
manneken ghenesen,eer dan haer kindts
noot aen koemt.
8 Wie heeft sulcx opt ghehoort? wie heeft
sulcx opt gesien?h† kan ooc/eer dat een lãt
de weedagẽ krijcht/een volck te gelijcke ge
boren worden? nu heeft ymmers Zion/ha-
re kinderen i† sonder weedaghen gebaert.
9 Soude ick andere laten de moeder brekẽ
ende selfs oock niet ghebaren/ spreeckt de
Heere?soude ick andere laten baren / ende
selfs toegesloten zijn? spreeckt v God.
10 Verheucht v met Jerusalem/ende weset
vrolick ouer haer/alle/gy die haer lief hebt
k verheucht v met haer/alle ghy die ouer

a Acts.7.49
1.Reg.8.27.
2.Reg.6.18
Mat.5.34.
ende 23.22.
b Esai.57.15
ende.61.2.
Psa.51.10.19
c Dat is hier/ Afgo-dendienst.
d Prov.6.16
e Prou.1.24
Jerem.7.13
Esai 65.12.
f De God-loosẽ vrede Christo trotz:so ge-wis zijn sy in haerer heylicheyt:
g Dat is eẽ wonder/ als wanneer ick/ spreke: Sy baert eer sy swan-ger wordt: also hier oock : Eer haer wee wort/dat is: Sy baert/ eñ en heeft doch geene weedagen/ gelijc als en ware sy niet swangher.
h† An. baert het Aertrijc oock yeden daechs? ofte wort een volck op eẽ mael gebo-ren?
i† And. soo haest haer wee
k Mat.5.4
Esaie.61.3.

haer treurich gheweest zijt.
11 Want daer door sullet ghy suygen eñ sat
worden/van den borsten haers troosts:gy
sullet daer ouer suygen ende v verquicken/
van der volheyt harer heerlickheydt.
12 Want so spreeckt de Heere:Siet/ic breyde
de wt dẽ vrede by haer/gelijck als eẽ water
eñ de heerlickhz der Heydenẽ als een ouer-
loopende Beke:so sullet gy suygẽ:gy sullet
op den armen gedragen worden,eñ op den
schoot salmen v vriendelicken houden.
13 Ick wil v troosten/gelijck als eenen syne
moeder troostet: Ja ghy sullet te Jerusalem
verquickt worden.
14 Ghy sult het siẽ/eñ uwe herte sal hem ver
heughen/l ende uwe beenderen sullen groe
nen als gras:so salmen bekennen de handt
des Heeren aen synen knechten / ende den
toorne aen synen vyanden.
15 Want siet, de Heere sal koemen met vyer
ende syne wagenen/als een onweder ? dat
hy vergelde in grimmicheyt zijns toorns/
ende zijn schelden in vyervlammen.
16 Want de Heere sal door het vyer/eñ door
zijn sweert richten alle het vleesch:ende der
gedooden van den Heere sal vele zijn.
17 Die hen heyligen ende reynighen in den
Houen de eene hier/de ander daer/ende etẽ
Swijnenvleesch: gruwelen ende Muysẽ:
sullen wech gheraept worden altesamen/
spreeckt de Heere.
18 Want ick wil komen/ende vergaderẽ ha
re wercken eñ gedachten/met tsamen allen
Heydenen ende tongen:dat sy komen/ende
sien myne heerlickheydt.
19 Ende ick wil een teecken onder haer ghe-
uen ende haer sommigen, die verlosset zijn/
senden tot den Heydenen m† aen de Zee, na
Phul ende Lud/tot den Bogheschutters/
na Thubal ende Jauan:n ende verre henẽ
tot den Eylanden/daermen niets van my
ghehoort en heeft/eñ myne heerlicheyt niet
gesien en hebben/ende sullen myne heerlick
heyt onder den Heydenen verkondighen.
20 Ende sy sullen alle uwe broederen wt al-
len Heydenen hier toe brengen/ den Heere
ten Spijsoffer/op Peerden ende Wagenen/
Rosbaren/op Muylen eñ Loopers/na Je-
rusalem tot mynen heyligen Berge/spreect
de Heere/ghelijck als de kinderen Israels
Spijsoffer in eenen reynen vate brenghen/
ten Huyse des Heeren.
21 o Ende ick wil wt den seluen nemẽ Prie-
sters ende Leuiten/spreeckt de Heere.
22 Want ghelijck als den nieuwen Hemel /
ende de nieuwe Aerde/die ick make / voor
my staen/spreeckt de Heere : also sal oock
uwe zaedt ende name staen.
23 Eñ alle Vleesch sal der Maent na den an
deren/eñ eenẽ Sabbath na den anderen ko
mẽ, aẽ te bidden voor my/ spreect de Heere.
24 Eñ sy sullen henen wt gaen/ende sien de
lichamen der lieden/die aẽ my mishandelt
hebben:p want harẽ Worm en sal niet ster-
uen/ende haer vyer en sal niet wtblusschen/
ende sullen allen vleesche eenẽ grouwel zijn.

l Prou.17.22
Ezech.37.5
m† And. in Cilicien/ Af rijcken/ eñ Lydiẽ/ daer men met bogen schie ten kan / in Italien eñ Griecken lant ende verre etc.
n Esai.49.12
ende 52.10.15
ende.60.3.
ende.65.1.
o Esai.61.6
Rom.12 2.
Hebr.12.28
ende 13.15.
1.Pet.2.5.
Apocal.1.6
ende.5.10.
p Mar 9.44
Syrac.7.19

Eynde des Prophets
Esaie.

Argument.

IEremias en is Esaie niet ghelijck in cier-
lick spreken/maer syne wijse van spreken is
wat harder/Ja wat lichter/ende den verstã
de des gemeynẽ volcks wat bequamer:maer
inden sin ende verstande zyn sy beyde gelijck.
Hy was wt de Stadt Anathot/dwelck ghele
gen is, drie mijlen vander Stadt Jerusalem.

Hy was een Priester/geboren wt Priesterlicken gheslachte/ende in zijns moeders buyck gheheylicht. Hy was noch wel jonck/doe hy het Prophetische ampt begonste te bedienen/ dwelck hy selve betuyght. Hy begonde te leeren in het 13. Jaer der Coninckrijcks Josie/ ende na de verwoestinghe der Stadt Jerusalem/ dat is/als hy nu 40. Jaren gheprophetéert hadde/en heeft hy noch niet opghehouden van prediken. Ja men seydt/dat hy predikende is om zijn vrijmoedicheyt met steenen op hem ghewoorpe/bedeckt ghewordden/ ende also synen geest den Heere over gegeven heeft. Hy heeft standvastelijck de sonden ghestraft/die te synen tijden regneerden/te weten/Afgoderije/afvallinge/ghiericheyt/bedriegerye/wreedtheyt/ ende overdaet. Hy heeft het volck vermaent tot beteringhe/ ende tot der deucht. Want hy heeft neerstichlijck het ghelooue in God den volcke gheleert/ ende wat tot een heylich leven diende. Hy heeft van de ghevanckenisse ghesproken/ende de ghevangenen vertroost/ende de straffe der omligghender Heydenen ende Natien voorseyt. Hy heeft dickmael van Christo ende van zijn Rijcke gheprophetéert. Hy heeft oock een boeck der klaghen ghemaeckt/waerin hy de verderringhe der Stadt Jerusalem/ende des Jodischen Rijcks beklaecht. Nochtans worden in die maniere van schrijven/wonderlicke argumenten der goetheyt ende rechtveerdicheyt Gods bewesen.

De Propheet Jeremias.

Dat Eerste Capittel.

1. Het gheslachte Jeremie / ende tot wat tijden hy ghepredicket hebbe. 4. Hoe hy ten Ampte/daer hy hem ongeschict toe kende 7. van den Heere wort ghestelt/ 13. In gesichte siet de Jerusalemsche verstooringhe. 17. ende sal Gods woordt onvertzaecht ende vrijmoedich drijven ende prediken.

1 Dit zijn de ghesichten
Jeremie des soons Hilkia wt den Priesteren
a Jere.11.21 te a Anathoth/in den lande Ben Jamin.
2 Tot welcken geschiede het woort des Heeren/
b 2.Re.22.1 ter tijde Josie des soons
2.Paral.34.1 Amon des Conincks Juda / inden derthienden Jare zijns Coninckrijcks:
c Jere.39.2. 3 Ende daerna ter tijdt des Conincks Juda/Jojakim des soons Josia c tot aen het
2.Reg.25.2. eynde des elfsten Jaers Zedechie/ des soons Josie des Conincks Juda/tot op de ghevanckenisse Jerusalems/in der vijfster Maent.
4 Ende des Heeren woort gheschiede tot
d Esai.64.8 my ende sprack:
ende.46.3. 5 d Ick kende u/eer dan dat ick u in moe-
Psalm.71.6 ders lijve bereyde/ende sonderde u wt/eer
ende.139.16 ghy van der moeder gheboren werdet / en
e Exod.4.10 settede u ten Prophete onder de Volcken.
Acto.9 6. 6 Doch ick sprack: e Och Heere Heere/ick
en dooch niet te prediken want ick ben te jonck.
f Mat.10.5 7 De Heere sprack daerentegen tot my:
g 1.Cor.3.9 Segget niet/Ick ben te jonck:f maer ghy
sult henen gaen/waer ick u henen sende/ g
h Luc.12.4. ende prediken/wat ick u heete.
8 h Vreest u niet voor hen want ick ben by
u/ ende wil u verlossen/spreeckt de Heere.
9 i Ende de Heere streckte zijn hant wt/en i Esaie.66.
roerde mijnen mont/ ende sprack tot my:k k Esaie.51.16
Siet/ick legghe mijne woorden in uwen ende.59.21
monde.
10 Siet/ick sette u heden desen dach/ over Volcken ende koninckrijcken/dat ghy
wtrijten verbreken/l verstooten ende ver- l niet door
derven sult ende bouwen ende planten. kracht maer
11 Ende des Heeren woort ghesciede tot met predi-
my ende sprack: Jeremia Wat siet ghy? Ick ken ende
sprack/Ick sie eenen wackeren staf. prophetee-
12 Ende de Heere sprack tot my: Ghy hebt ren.
recht gesien:want ick wil wacker zijn over 2.Tim.4.2
mijn woort/dat ick het doe/
13 Ende des Heeren woort ghesciede ten
anderen male tot my/ende sprack: Wat sie
dy? Ick sprack: Ick sie eenen heeten sieden m Job.41.20
den m pot /vant Noorden herwaerts.
14 Ende de Heere sprack tot my:n Van den n Jere.4.6.
Noorden sal het ongeluck wtbreken/ over ende.25.8.
alle die inden lande woonen.
15 o Want siet/ick wil roepen alle Vorsten o Habac.1.6.
inden Coninckrijcken teghen t Noorden /
spreeckt de Heere/dat sy koemen sullen/en
hare stoelen setten voor den poorten te Jerusalem/ende * rontomme de mueren hene/ * Ofringhs
ende voor allen Steden Juda. wijse om
16 Ende ick wil p het Recht laten over haer p And.my-
gaen/om alle haer boosheyt wille: dat sy ne gherich-
my verlaten/ende roocken anderen Goden/ ten/voor
q ende bidden aen/harer handen wercken. haer bos-
17 r So begordt nu uwe lendenen/en maeckt over alle
u op/ende predickt hen/alles wat ick u hee schalckheyt
te:s vreest u niet voor hen + als soude ic u t dier/die my
afschricken/ etc.
18 u Want ick wil u heden tot eener vaster q Esaie.2.8
Stadt/tot eener ijseren r calomme/ en tot r Ezech.3.4.
eener metalen muere maken inden gantschen s Esai.41.10
lande/teghen de Coninghen Juda/teghen t Onder
hare Vorsten/tegen hare Priesteren / tegen Gods Na-
het Volck inden lande. me ver-
19 Dat/wanneer sy schoon tegen u strijden/ schrickt men
dannoch niet en sullen tegen u winnen:want de rechte
ick ben by u/spreeckt de Heere/dat ick u ver- Predikers.
losse. Ey ghy zijt

Dat ij. Capittel.

een Ketter/ ghy predict tegen God ende zijn Kercke/etc. Daer beheeft men wel desen troost/dat men wete/ God en doet het niet. t And. dat ick u niet ergens voor hen vreesen ofte vallich maecke/

1. 7. De Heere houdt den volcke voor zijn trouwe liefde/ende weldaden / die hy hen van allen tijden herwaerts bewesen heeft: 5. daer sy hem alle ontrouwe/onghehoorsaemheyt ende ondanckbaerheyt (9. meer dan de Heydenen haren ghewaenden Goden) voor vergelden. 14. Wijst hen aen haers ongheluck oorsake/ hare sonden / 20/ die hy hen (so sy se verbloemen willen!) sijn wtdrijcket/ 26. ende seyt/sy sullen als Dieven/29. ende als die een onghegronde sake voeren/te schanden worden.

1 Ende des Heeren woordt ghesciede tot
my/ende sprack:
2 Gaet henen/ende predickt openbaer
te Jerusalem/ ende spreeckt: So spreeckt
de Heere: Ick ghedencke/doe ghy een vrien
delicke jonge Maget/ende een lieve Bruyt
u Jere.6.27 wtrer/doe ghy my volchdet in der Woestij-
ende.15.20 ne/inden lande daermen niets en saeyet.
en.25.15.28. 3 Doe Israel des Heeren eyghen was/en
x Of Pilaer synen a eerste vrucht:b wie se verslinden wou
a Exod.13.2 de/die moeste schult hebben/ ende onghe-
b Jere.10.25. luck over hem komen/spreeckt de Heere.
ende.30.16. 4 * Hoort des Heeren woort / ghy van den
Sacha.2.8. huyse Jacobs/ende alle gheslachten van den
Cap.ij. huyse Israels:
Luch. 5 So spreect de Heere: c Wat hebben doch u-
c Mich.6.3. we vaders voor feyl aen my ghehadt/dat sy
van my weken/en hingen aen den onnutten
Afgoden/daer sy doch niets en behaelden?
6 En en dachten niet eenmael: Waer is de

Heere/ b die ons wt Egyptenlande voer-
de, en leydde ons inder Woestijne/ in woe-
sten ongebaenden lande/ in dorren ende
duysteren lande, inden lande daer niemant
en wandelde / noch eenich mensche en
woonede.
7 e En ick brachte v in een goet landt, dat
ghy syne vruchten ende goeden etc: en doe
ghy daer henen in quaemt verontreynich-
de ghy myn Landt/ ende maeckedet my myn
Erue ten grouwel.
8 De Priesters en dachten niet : Waer is
de Heere ? f en de Gheleerden en achteden
myner niet: en de Herders voerden de liede
van my : en de Propheten g propheteerden
van Baal, h ende hingen aen den onnutten
Afgoden.
9 Ick moet my altoos met v/ en met uwen
kints kinderen schelden spreeckt de Heere.
10 Gaet henen in den Eylanden Chitim en
siet toe, en sendet in Kedar/ en merckt met
vlyte/ en siet toe, of het aldaer also toegaet.
11 Oft de Heydenen hare Goden verande-
ren/ i hoewel sy doch geene Goden en zijn?
en myn volck heeft doch syne k heerlicheyt
verandert in eenen onnutten Afgod.
12 l Den Hemel soude het doch daer voor
ontsetten, verschricken en beuen, spreeckt
de Heere.
13 Want myn Volck doet een dobbelde sonde:
my m † den Leuendigen n Borne verlaten
sy/ ende maken hen hier ende daer wtghe-
houwen o bornen, die doch vol holen zijn/
ende en gheuen gheen water.
14 p Is dan Israel een knecht ofte q lijf-
eyghen, r † dat s hy allemans roof zijn moet?
15 Want de Leeuwen brullen ouer hem/ en
schreyen en verwoesten zijn landt/ en ver-
branden syne steden / dat daer niemandt
inne en woonet.
16 Daer toe so t verslaen die van Noph
ende Taphpanhes v den kop.
17 Suler marckt ghy v seluen/ dat ghy den
Heere uwen God verlatet/ so dickwils hy
v den rechten wech leyden wil.
18 Wat helpt het v / dat ghy in Egypten
trecket, en wilt des waters Sihor u drinc-
ken? en wat helpt het v/ dat ghy na Assyrien
trecket, en wilt des waters Phrath drincken
19 x Het is uwer boosheyt schult, dat ghy
so ghegeesselt wort en uws ongehoorsaem-
heyts/ dat ghy so ghestraffet wordt: y also
moet ghy ghewaer worden ende bevinden/
wat het voor iammer ende hertenleedt
brenget / den Heere uwen God verlaten/ en
hem niet vreesen / spreeckt de z † Heere
Heere Zebaoth.
20 a † Want ghy hebt voortgaens / v iock
verbroken, en uwe banden gescheurt/ en ge-
seyt: Ick en wil so niet onderworpen zijn
b maer op allen hoogen berchskens/ ende
onder allen groenen boomen, loopt ghy der
hoererye na.
21 c Doch ick hadde v geplantet tot eenen
soeten wijnstocke/ een gantsch rechtschapen
zaedt: hoe zijt ghy my dan d † geworden/
tot eenen bitteren wilden wijnstocke?
22 e En wanneer ghy v alreede met looghe
wiesschet, en namet f † vele seepen daer toe/
so schijnt doch uwe ondeucht dies te meer
voor my/ spreeckt de Heere Heere g † Zebaoth
23 Hoe dorst ghy dan seggen : Ick en ben
niet onreyn/ ick en hange Baalim niet aen?
h Siet aen, hoe ghy het drijuet in den dalen/
en bedenckt/ hoe ghy het wtgerichtet hebt:
ghy loopet rontom / als eene Kemelinne
in der hitten.
24 Ende als een k † Wilt in der woestijne
pleecht/ wanneert van grooter hitte leckt
en loopt/ dat het niemant ophouden en kan:
wiet weten wil/ die en derf niet wijt loopen:
aen den Vierdagen siet men het wel.
25 Lieue houdt doch/ en en loopt v niet so
l heesch : doch ghy spreket : Dat late ick/
ick moet met den vreemden boeleren, ende
hen naloopen.
26 Als een dief te schanden wort/ wanneer
hy beslagen wort: also sal het huys Israels
te schanden worden met tsamen haren Konin-
gen Vorsten/ Priesteren ende Propheten/
27 m Die ten houte seggen : Ghy zijt mijn
Vader : ende ten steene : Ghy hebt my
ghegenereert : n want sy keeren my den
rugghe toe, en niet het aengesichte: o doch
wanneer hen noot aengaet / so spreken sy:
Op/ ende helpt ons.
28 p Waer zijn dan nu uwe Goden/ die ghy
v gemaeckt hebt: heetse opstaen : laett sien/
of sy v helpen konnen in der noodt: q want so
menige stadt/ so menigen God hebdy Juda.
29 Wat willet ghy noch recht hebben tegen
my? ghy zijt alle van my afgeuallen/ spreeckt
de Heere.
30 Alle slaghen zijn verloren aen uwen kin-
deren, sy laten hen doch niet r onderwijsen:
s want uwe sweert verslindet euenwel uwe
Propheten/ als een woedende Leeuwe.
31 Ghy boose aerdt/ merckt op des Heeren
woordt : ben ick dan Israel een woestijne/
Ofte een saem Lant? Waerom spreeckt dan
myn Volck : Wy zijn de Heeren / ende en
moeten v niet na loopen.
32 Een Jonckvrouwe en vergeet doch haers
verciersels niet / noch een Bruydt haers
slupers : doch mijn Volck vergheet myner
eewichlick.
33 Wat verbloemdy vele v doen/ dat ick v
t ghenadich zijn sal ? onder sulcken schijn
bedrijfdy telcken meer ende meer boosheydt.
34 Daer toe vindet men u bloedt der armen
ende onschuldighe zielen by v / aen allen
plaetsen : ende en is niet heymelick/ maer
openbaer aen den selven plaetsen.
35 Noch spreect hy Ick ben onschuldich: hy
wende synen toorne van my : siet / ick wil
met v richten, om dat ghy spreket : Ick en
hebbe niet ghesondicht.
36 Hoe wijckty doch so geerne/ ende vallet/
nu daer henen / nu hier henen ? doch ghy
sult aen Egypten te schanden worden/ als
ghy aen Assyria te schanden worden zijt.
37 Want ghy moet van daer oock wech
trecken, en uwe handen bouen den hoofde te
samen slaen : want de Heere sal uwe hope
feylen laten : ende niets en sal v by hen x
ghelucken.

Dat iij. Capittel.

1. De Heere roept zijn volck/ hoewel trouweloos tot hem/ 2. en settet hem hare schandelicke ontrouwe ende hoererye onder de oogen. 6. Juda siet Israel/ hoererye haluen/ grusaemlicken straffen, 8. Drijft der hoererye nu min, u en wort onuroom tegen de gene, 12. (die derhaluen ter boete worde gheroepen,) ghesproken, 14. Van wederbouwinghe der Kercken met haren rechten Godsdienst, 20 Straffe des huys Israels/ haers verachtens ghe haluen: 22. En bekentenisse der sonde/ dier, die hen tot den Heere bekeeren.

1 EN Adeat † spreeckt ? b Wanneer hem een
man van synen wijue scheyden laett/
en sy treckt van hem/ en neemt eenen
anderen man/ derf hyse oock weder aen-
nemen ? en isset niet also / dat dat Landt
verontreyniget wordt? ghy doch hebt met
velen Boeleerders gehoereert: doch koemt
weder tot my/ spreeckt de Heere.

b Exod.13.14
a Deut.6.10
f Marc.12.24 38.
Joan 5.27.45.
g Spraken Prophetischer wyse.
h 1. Reg.18.26.
Chitim.
Kedar.
i Psal.96.4.
Esaie.37.19
k Dat is/ synen God.
l † Anders/ O ghy Hemelen weest verbaest van desen dinghen, hebbet in verwonderinge/ en zijt grootelicks verschrickt.
m † And. de fonteyne des leuens.
n Psal.36.9
Jere.17.13.
Joan 4.10.
Baruc.2.12.
o Of, borneputten.
p Exod.4.22
q Dat is, slaue.
r † And. ghe boren in den huyse / dat hy etc.
s Of, pegelicks.
t Dat is te morsel slaen.
u Dat is/ hulpe soecken by Koninck Pharao en Assur/ en niet by God.
x Job.22.5.
Hose.13.9.
y Bar.2.12.
z † Anders/ God der Heyrscharen.
a † And. van den beghin der Werelt hebbe ick v iock gebroken/ en dyne banden verscheurt / en ghi spraket: Ick en wil niet ouertreden: so ghy dannoch on alle hoogen heuuelen en onder alle groenen boomen loopet/ hier etc.

Jerem.5.5.
b Jere.3.6.
c Esaie.5.1.
d † Anders/ verandert.
e Mat.21.33
Psal.80.9.
Jere.4.30.
f † And. des (kruydes) borith vele etc.
g † And. de Heere God.
h 2.Reg.17.
Esaie.57.5.
Jere.5.7.
Ezech.16.15
i Of alleme.
k † Anders/ woudtezel.
l Dat is/ verschoonet doch uwer voeten/ dat sy niet bloot: en uwe hals / dat hy niet dorstich worde.
m Rom.1.23
n Jere.32.33
Zach.7.11.
o Esai.26.16
p Deu.32.37
q Jere.11.13
r Luth. optheen.
s 2. Par.24.20.
4 Esd.1.32.
Mat.23.35
t † Anders/ genadich.
u Exod.23.7
x Of, wel slaen.
a Verstaet/ de Heere, die v uwen hope sal feylen laten : siet aent eynde voorigens/ Cap.
‡ In Mees spreeckt?
b Deut.24.1

2 Heft uwe oogen op tot den Hoochten/ eñ
e Of/alom/ overal siet toe/ hoe ghy e allenthaluen hoererye
drijft: aen dẽ straten sitet ghy/ eñ v verbey-
det op haer/ ghelijck als een Araber inder
Woestijne/ ende verontreynighet het Landt
met uwer hoererye ende boosheydt.
f 3.Reg.17.1 3 f Daerõ moet oock de vroeghe regen wt blij-
uen/ eñ gheen spade reghen comen: ghy hebt
eener hoeren aengesicht/ ghy en wilt v niet
meer schamen.
4 Ende schreyet euenwel tot my: Lieue Va-
der/ ghy Meester myner ieughet.
5 Wildy dan eewichlicken toornen/ ende
vander grimmicheyt niet aflaten? siet/ ghy
leeret ende doet quaet/ ende en laet v niet
stueren:
6 *Ende de Heere sprack tot my/ ter tijt des
*Ca.3.Iudi Coninckx Josie: Hebdy oock gesiẽ wat Isra-
f Jer.2.20. el de Afvallige dede? f Sy ginck henen op al
le hooghe Berghen/ ende onder alle groene
Boomen ende bedreef aldaer hoererye.
7 Ende ick sprack/ doe sy sulcx alles gedaen
hadde: Bekeert v tot my: doch sy en bekeer
de haer niet.
8 g Eñ hoewel haer suster Juda/ de verstoc-
g Ezec.33.7 kede ghesien heeft/ hoe ick der Afvallighen
Israels Overspeelderye gestraffet/ eñ haer
verlaten ende haer eenen Scheydbrief ge-
geuẽ hebbe/ noch en vreest haer haer suster/
de verstockede Juda niet/ maer gaet henen
ende bedrijft oock hoererye.
9 Eñ vā h† dẽ gescheeyde haerer hoererye is
h† An.haer lichtueerdighen hoeren ofte hoereren is etc. het Lant verontreynighet: want sy bedrijft
ouerspel met steenen ende houten.
10 i Ende in allen desen en bekeert haer de
verstockede Juda haer suster/ niet tot my/
i Hosee 5.6 van gantscher herten/ maer hueychelt also/
spreect de Heere.
11 Ende de Heere sprack tot my: k De Afval-
k Ezec.16.51 lighe Israelis vrouw/ teghen de verstocke-
de Juda.
12 Gaet henen/ ende predickt teghen Noordẽ
also/ eñ spreect: Keert weder/ ghy Afvallige
l† An.mynẽ toorne op v niet vallen laten. Israel/ spreeckt de Heere/ so wil ick mijn l†
aengesicht niet van v wendẽ: want mick bẽ
barmhertich/ spreect de Heere/ eñ en wil niet
eewichlick toornen.
m 4Esd.2.31 13 Alleen bekennet uwe misdaet/ dat ghy te-
gen den Heere uwen God gesondiget hebt/
ende hier ende daer ghelooopen tot vreemdẽ
Goden/ onder allen groenen Boomen/ ende
en hebt myner stemme niet gehoort/ spreect
de Heere.
14 n Bekeeret v/ ghy afvallige kinderẽ/ spreect
n Spr.17.24 de Heere: o want ick wil v my vertrouwen/
Jere.3.17. eñ wil v halẽ/ dat een eene gantsche Stadt/
o Joa.3.29. ende twee een gantsch Lant leyden sullẽ/ eñ
wil v brenghen te Zion.
15 p Ende wil v Herders gheuen na mynen
p Esai.1.26 herte/ die v weyden sullen met leere ende
Jere.23.4. wijsheydt.
16 Ende het sal geschieden/ wanneer ghy ghe
wassen/ ende uwer veel geworden is in den
Lāde/ so en salmẽ/ spreect de Heere/ ter seluer
tijt niet meer segghen van q des Verbonts
q Of/ de Kiste des Verbondts. Arcke des Heeren/ oock derseluen niet meer
gedencken/ noch daeruan predikẽ noch haer
besoecken/ noch aldaer meer offeren.
17 r Maer ter seluer tijt/ salmen Jerusalẽ hee
r Gal.4.26. ten/ Des Heeren Throon: ende alle Heydenẽ
Apoc.21.3. sullẽ hen daer henen versamelẽ/ om des Hee
Ezech.43.7. ren Naems wille te Jerusalem: eñ en sullen
niet meer wandelen na den gedachtẽ haers
boosen herten.
18 Te dier tijt sal het huys Juda gaen tẽ huy
se Israels/ eñ sullen met malcanderen comẽ
s Mat.8.11 vant s Noorden/ int Lant/ dat ick uwen Va-
Luce.13.27. deren ten Erue ghegheuen hebbe.
19 Ende ick segghe v toe: O hoe wil ick v so
vele kinderen gheuen/ ende dat lieue Lant/
dat schoone Erue/ namelicken/ het Heyr der
Heydenen: ende ick segghe v toe: Ghy sult
my als dan heeten: Lieue Vader: eñ niet van
my wijcken.
20 Doch het huys Israels/ en achtet myner
niet: ghelijck als een wijf haers Boelẽ niet
meer en achtet/ spreeckt de Heere.
21 t Daeromme salmen een claechlick huylen t Jere.33.[illegible]
ende weenen der kinderen Israels hoorẽ op
den Hoochten: daer voor dat sy quaet ghe-
daen ende des Heeren haers Gods verghe-
ten hebben.
22 u Nu keere nu weder ghy afvallige kinde- u Jerem.3.[illegible]
ren/ so wil ick v heelen van uwer ongehoor-
saemheydt: siet/ wy komen tot v: want ghy
zijt de Heere onse God.
23 Waerlicken/ het is enckel bedriegerye met
den cleynen Berghen/ eñ met allen Bergen:
waerlicken/ Israel en heeft gheen hulpe/ dã
alleen aen den Heere onsen God.
24 Eñ onser Vaderẽ x arbeyt/ die wy van ieu x Dat is/ haere stichtinge ende Godsdienst/ ofte Afgoderye/ daer sy vele aen gheaerbeydet ende gedaen hadden.
get op gehouden hebben/ moeten met schan
den ondergaen/ met tsamen haren Schapen
Runderen/ Kinderen/ ende Dochteren.
25 Want daer wy ons op verlietẽ/ dat is ons
enckel schande/ ende dies wy ons troostedẽ/
dies moeten wy ons nu schamen: want wy
sondichdẽ daer mede tegen den Heere onsen
God beyde wy ende onse Vaderen/ van onser
ieuget op/ oock tot op desen hedighen dach/
eñ en hoorden de stemme des Heeren onses
Gods niet.

Dat iiij. Capittel.

1: De Prophet roept het volck tot ware
boete. 5 voorseyt de verstooringhe Juda. 11.
door de Chaldeen. 14 met eener vermanin
ghe ter beteringhe/ 19. ende drijft groot her-
teleedt ouer des Lants iammer. 27. dat van
den Heere gantsch besloten is.

1 WIlt ghy v Israel bekeeren/ spreeckt de
Heere a so bekeere v tot my: eñ so ghy a Zach.1.3
uwe gruwelen wech doet van mynen Malac.3.7
aengheşichte/ so en sult ghy niet verdreuen wor
den.
2 b Als dan sult ghy c† sonder hueychelye/ recht b Jerem.5.2
ende heylichlicken sweeren: So warachtich ende 12.16.
als de Heere leeft: ende de Heydenen sullen c† And.in
in hem ghesegent worden/ ende hen syner waerheydt.
beroemen.
3 Want so spreect de Heere tot dẽ in Juda/
eñ tot Jerusalem: d Ploeghet op het niewe/ d Hose.10.12
ende en saeyt niet onder de Doornen.
4 e Besnydet v den Heere/ eñ doet wech de e Jere.6.10
voorhuyt wws herten/ ghy mannen in Juda/ ende 9.25.
ende ghy lieden te Jerusalẽ: f op dat myne f Jere.21.12
grimmicheyt niet wtuare als vyer/ eñ bran-
de/ dat niemant blusschẽ en conne/ om uwer
boosheyt wille.
5 g Ja dan vercondiget in Juda/ eñ schreyet g Wanneer dat vyer aengaen sal/ eñ ghy v niet gebetert en hebt: so en sal het niet helpen/ dat ghy v rustet
luyde te Jerusalem ende spreect. h Blaest de
Trompetten inden Lande/ roept met voller
stemmen/ eñ spreect: Vergadert v/ ende latet
ons in de vaste Steden trecken.
6 Werpet te Zion een Baniere op/ hoopt v/
ende * suymet niet lange: i want ick brenge
een ongheluck herwaerts/ vant Noorden/
ende een groot iammer. h Jerem.6.1
7 k De Leeuwe comt daer voor wt syner kuy i Jere.1.14.
len/ eñ de Verstoorder der Heydenẽ treet he- *Of toeuet.
nen van synerplaetse: dat hy v Lant verwoe- k Dan.7.4
ste/ ende uwe Stedẽ wtbrande/ dat daer nie
mant in en woone.
8 Daerom treckt sacken aen/ weenet/ eñ huy
let: want de grimmighe toorne des Heeren/
wil niet ophouden van ons.
9 Te dier tijt/ spreeckt de Heere/ sal den Ko-
ninghen ende den Vorsten het herte ont-

vallen/de Priesteren sullen verstoort / ende
de Propheten verschrocken zijn.
10 Doch ick sprack: Och Heere Heere / ghy
hebt het desen volcke eñ Jerusalem wijdt
feylen laten/doe sy seyden:l Daer sal vrede
by v zijn/so doch het sweert tot aen de ziele
reycke.
11 Ter selver tijdt salmen desen volcke ende
Jerusalem seggen: Het koemt eenen m dor
ren windt over het geberchte herwaerts/
als wt der Woestijne/ des weechs henen
tot der Dochter mijns Volcks/niet op
† te werpen/noch te suyveren.
12 Ja eenen n wint koemt die hen te sterck
zijn sal/so wil ick dan oock met hen richtẽ.
13 Siet hy vaert daer henẽ/als Wolckẽ/eñ
syne Wagenen zijn /als eenẽ stormwinde/
o syne Peerden zijn sneller dan p Arenden:
Wee ons. wy moeten verstooret worden.
14 q So wasschet nu/Jerusalem / v herte/
van der boosheydt/op dat v geholpen wor
de:hoe langhe willen vy v blyven de leedi-
ghe r † leeren?
15 Want daer koemt een gheschrey vã Dan
herwaerts, ende een boose Bodtschap van
den gheberchte Ephraim herwaerts/
16 Hoe de Heyden roemen:eñ het is tot Je-
rusalem toeruchtich geworden/ dat daer s
Hoeders komen wt verren Landen/eñ sullẽ
schreyen teghen de Steden Juda.
17 Sy sullense rondtom beleggheu/als de
Hoeders op den velde:want sy hebben my
vertoornet/spreeckt de Heere.
18 t Dat hebdy te loon voor v wesen ende
v doen:dan sal v herte gevoelen. hoe dat u-
we boosheydt so groot is.
19 u † Hoe is my so hertlick wee:mijn herte
slaet my in den lyve/ende en hebbe gheen
ruste:want mijn ziele hoort der Basuynen
ghelupdt/ende de een Veldtslachtinghe/
20 Ende het een Moordt gheschrey over
het ander:want het gantsche Landt wordt
verheeret. haestigen worden mijne Hutten
ende mijne Tenten verstooret.
21 Hoe lange sal ick doch de Banier sien en-
de der Basuynen ghelupt hooren?
22 Doch mijn Volck is dul/ende en gelovẽ
my niet:dwasen zijn sy/eñ en achtens niet:
wijs ghenoech zijn sy quaedt te doen/doch
weldoen en willen sy niet leeren.
23 Jck sach het Lant aen:ende siet. dat was
woest ende eensaem:ende den Hemel / ende
hy was x duyster
24 Jck sach de Bergẽ aen:ende siet/die beve
den/ende alle kleyne Berghen schudden.
25 Jck sach/eñ siet. daer en was gheen men-
sche: ende alle Vogelen onder den Hemel
waren wechghevloghen.
26 Jck sach/ende siet/het Bouwveldt was
een Woestyne:ende alle Steden daerin/wa
ren verbroken/voor den Heere/ende voor sy
nen grimmighen toorne.
27 Want so spreeckt de Heere: y Het gant-
sche Lant sal woest wordẽ ende ick en wilt
z doch niet gantsch wt maken/
28 Daeromme sal het Landt bedroeft / ende
den Hemel daer boven treurich zijn: want
ick hebbe het gesproken:ick hebbe het beslo
ten/ende en sal my niet rouwẽ/ende en wil
oock niet daervan af laten.
29 Alle Stedẽ sullen voor den geschreye der
Ruyters eñ Schutters vlieden/eñ in de a †
dicke Wouden loopen/eñ b † in de Rotzstee
nen kruppen:alle Stedẽ sullen verlatẽ staẽ/
dat daer niemandt in en woonet.
30 Wat wildy dan doen/ghy Verstoorde? c
wãneer ghy v schoon met purpuren beklee-
den/eñ met gulden kleynodien v vercieren/
ende v aenghesichte blancketten woudet/so

l Deut.28.3
m De Co-
ninck te Ba
bel.
† Anders/
om te ver-
wapen/
n Zach.6.5.
o Tren.7.4
Abac.1.8.
p Dan.7.4.
q Psal.51.9
Esaie 1.16.
r † An. ge-
dachten?
s Wedersin
nich/de Ver
stoorders
heet hy Ver
ders.
t Jer.2.17.
1.Reg.18.18.
Sapie.1.5.
Dit spreect
de Pro-
pheet.
u † An.
Mijn lijf/
mijn lijf.
Doet my
wee ons-
trent my-
ner herten/
mijn herte
etc so dat
ick niet
swijgen en
kan:want
etc.
x Hebr.niet
licht.
y Leu.26.32
Esaie 1.7
z Dat is:
Jck wil
sommige la
ten overblij
ven. Dat
hebbẽ sy te
dier tijt/als
sẽ gewoon-
licke reden/
wel ver-
staẽ/dat het
soude gant-
sche wt
zijn/tot op
sommighe/
die niet en
souden het
vorige stych
hebben.
a † An.
wolcken sul
len sy etc.
b † And.op
de Steẽklip-
pen of rotz-
steenen sullẽ
sy klimmẽ.
Alle etc.
c Jere.7.22
2.Reg.9.30
d Of/toe-
rusten/

verciereet ghy v doch te vergeefs:want die
v nu hoveren/die sullen v verachten/sy sul-
len v na den leven e † pooghen.
31 Want ick hoore een gheschrey als eener die
baert:eenen angst/als eener die inden eerstẽ
kindts nooden is:een gheschrey der Doch-
ter Zion/die daer klaghet/ende de handen
wt werpet: Ach wee my/ick moet schier ver
gaen/voor den worghen.

Dat v. Capittel.

1. De Heere verdedighet hem. 20. ende
wil sulcks van synen Propheten bringnoe-
dich ghepredickt hebben / 6. dat hy zijn
Volck/niet sonder oorsake/met den Babylo
niers straffe/ 11. dewyle dat noch aen kley-
nen Hans/ 5. noch grooten Hans/11. noch
aen Regenten/ 31. Propheten ende Priesterẽ/
eenighe vroomheyt / dan alle lasteringhe/
onbillickheydt / ende grousame sonden te
speuren zijn.

1 GAet henen door de a straten te Jerusa-
lem/ende siet toe/ende v † ondervindet/
ende soeckt op hare straten / of ghy ye-
mandt vindet. die recht doet / ende na den
gheloove vraghe/so wil ick haer ghenadich
zijn:
2 c Ende wanneer sy schoon spreken: By
den levendighen God:so sweeren sy doch
valschelicken.
3 Heere. uwe oogen sien na dẽ geloove:ghy
slaetse. doch sy en voelẽs niet:ghy plagetse/
doch sy en beteren hen niet: sy hebben een
harder aenghesichte dan een rotsteen / ende
willen hen niet bekeeeren.
4 Jck dachte Ja: Wel aen/den armen hoop
is onverstandich/weet niets van des Heerẽ
wegen/ende van haers Gods d † Rechten.
5 e Jck wil tot den Gewaldigen gaen /ende
met hen spreken:die selve sullen van des Hee
ren Wegen. ende haers Gods Rechten we-
ten:f doch die selve al te samen hadden het
Jock verbroken. ende de zeelen verreten.
6 g Daerom salse oock h de Leeuwe/die wt
den Woude koemt. verryten/ende de Wolf
wt der Woestijne/salse verderven/ende de i †
Luypaert sal op hare steden loeren : alle die
aldaer wtgaen/sal hy verslindẽ:want haerer
sonden zijn te vele. ende blijven verstockt in
harer ongehoorsaemheydt.
7 Hoe sal ick v dan genadich zijn? dewijle
my uwe kinderen verlaten. k ende sweeren
by dien/die geen God en is:ende nu ickse ge
vullet hebbe. bedrijven sy overspel/ende loo
pen int Hoerhuys.
8 l Een yegelick hunckert na zijns naesten
wijf. als de volle ledich gaende Hengsten.
9 m Ende soude ickse om sulcks niet te
huys soecken spreeckt de Heere. ende mijn
ziele en soude haer niet wreken/aen sulcken
volcke/als dit is?
10 Bestormet hare muerẽ/ende werptse om/
n † ende en maket niet gantsch wt:voeret
hare o † Wijnrancken wech/want sy en zijn
niet des Heeren
11 Maer sy verachtẽ my/beyde het huys Is-
raels/eñ het huys Juda/spreeckt de Heere.
12 p Sy versaken den Heere / ende spreken:
Dat en is hy niet / q ende so qualick en sal
het ons niet gaen: Swert ende Honger en
sullen over ons niet komen.
13 Ja de Propheten zijn r Wasschers / ende
en hebben Gods woordt niet: het gaet over
haer selven also.
14 Daeromme spreeckt de Heere de God Ze
baoth: Dewijle ghy sulcke redẽ drijft/ s siet/
so wil ick mijne woorden in uwẽ monde tot
vyere maken/ ende dit volck tot hout/ende
het salse verteeren.

e † An. staẽ.
a Of/wijc-
ken
b † And. en
varet ofte
neẽt waer.
Oock voor
soeckt/etc
c Jer.4.2.
ende 12.16.
d † An. ge-
richten
e Deu.7.18.
Mich.3.1.
f Jer.2.17.
g Deu.32.24
1.Reg.13.24
h De Co-
ninck te Ba
bel/
i † An. Par
deeren
k Zepha.1.5
l Ezec.22.11
m Jer.5.29
ende 9.9
n † An/maer
en etc.
o Het volck
inden Lan-
de. † An. ha
re scheuten
etc/
p Het en
moet niet
Gods
woort zijn/
wat Jere-
mias
spreecke.
q Jer.14.13.
r Dat is ya
vele Klap-
paerts/
s Esai.33.11

t Deut.28. 15 t Siet/ick wil ouer v vanden huyse Isra
49. els/spreeckt de Heere /een volck van verre
Baruc 4.15 brengen/een machtich volck/die het eerste
volck gheweest zijn: een volck/ dies sprake
ghy niet en verstaet/ende niet vernemen en
kont/wat sy spreken.
16 Syne kokers zijn open doodengrauen/
het zijn enckel Reusen.
17 Sy sullen uwen Ogst ende v broodt ver-
teeren/sy sullen uwe sonen ende dochteren
opeten/sy sullen uwe Schapen ende Runde
ren verslinden sy sullen uwe Wijnstocke
en Vijchboomen verteeren:uwe vaste Ste
de/daer ghy v op verlatet/sullen sy met de
Sweerde verderuen.
18 Ende ick en wilt, spreeckt de Heere/teesel
uer tijdt niet gantsch wt maken.
u Jer.16.10 19 u Ende of sy wouden segghen: Waerom
doet ons de Heere onse God sulcx altemael?
x Deut.28. So suldy hen antwoorden / x Ghelijck als
64. ghy my verlaet ende vreemden Goden die-
net/in uwen eyghen Lande / also sullet ghy
oock vreemden dienen in eenen Lande dat
niet uwe en is.
20 Sulcks sullet ghy verkondighen / inden
huyse Jacobs/ende prediken in Juda/ende
spreken:
y Esai 6.9. 21 y Hooret toe/ghy dulle volck / dat gheen
verstant en heeft: die daer ooghen hebben/
ende en sien niet: ooren hebben/ende en hoo
ren niet/
22 Willet ghy my niet vreesen / spreeckt de
z Job 26.10 Heere en voor my niet verschricken? z ick
ende 38.7. die der Zee het zandt ten Oeuer sette/daer-
Prou.8.29 se alle tijdt in blijuen moet, daerse niet meer
Gene.1.9. ouer gaen en moet :ende offe schoon bruy-
set/so en vermachse doch niets : en of ha-
re golnen schoon woeden / so en moeten sy
doch daer niet ouer gaen.
23 Doch dit volck heeft een afuallich onghe
hoorsaem herte bliuen afuallich/ende gaen
altoos voortaen heuen wech/
24 En en spreken niet eenmael in haren herte:
Latet ons doch den Heere onsen God vreesen/
die ons vroechregen en spadenregen ter rech
ter tijt geeft/a ende ons den Oogst trouwe
Vroech en lichen ende Jaerlicks bewaeret.
spaderegē. 25 Doch uwe misdaden verhinderen sulcx/en
a Gen.8.22. de uwe sonden keeren sulck goet van v.
Godloose 26 b Want men vindet onder mynen Volcke/
Ouersten/ Godloosen / die den lieden c † laghen ende
hoe die han vallen verreyden / haer te vanghen / als de
delen. Vinkeuangers doen met den Slachnette.
b Abac.1.15 27 Ende hare huysen zijn vol tucken/als een
c † An.stel d Vogelvlucht vol Lockvogels is: daeruan
len/of/pie: worden sy gheweldich ende rijck/
ren 28 Vett ende glatt:sy gaen niet boosen stucken
d Of/Va- om/sy en houden gheen Rechts/den Weesen
gelvoer. en voorderen sy syne saken niet/ende het slaet
e Esai 1.23. hen wel /en en e helpen den Armen niet te
Ezech.22.7. Rechte.
Zac.7.10. 29 f Soude ick dan sulcks niet te huys soec-
Malac.3.5. ken/spreeckt de Heere:en en soude myn ziele
f Jere.5.9. haer niet wreken aen sulcken volcke/als dit is?
ende 9.9. 30 Het g staet gruwelicken ende eyslicken in
g Esa 14.4. den Lande.
ende 33.9. 31 h De Propheten leeren valsch / ende de
Propheten. Priesteren heerschen in haren Ampte/ende
Priesters. myn Volck heeft het gheerne also: hoe wil
h Jere.8.9. het v ten lasten daer ouer gaen?
Oorsaken Dat vj. Capittel.
der straffe 1. Van der beschrouwinghe des iammers
des volcks. Jerusalems / met menigherley oorsaken
a Jer.4.5. desselven.
b 2.Sa.14.2 1 VErsamelt v/ghy kinderen BenJamin/
wt Jerusalem/ a ende blaest de Trom-
petten / op der Wacht b Thekoa / en-
de werpet op een Banier / op der Wacht
Beth Cheren: want een ongheluck gaet
daer henen vant Noorden/ ende een groot
iammer.
2 De Dochter Zion is/als een schoone lus
tighe Landouwe.
3 Doch/daer sullen Herders ouer haer ko-
men/met haren Kudden/die sullen Tenten ront-
om haer opslaen/ende weyden een yegelick
aen syner plaetse/ ende spreken:
4 Rustet v een kryghe tegen haer: Wel op/la
tet ons henen op treccken, dewyle het noch
hooch dach is:Ey/het wil auont worden/
ende de schaduwen worden groot.
5 Welaen/so laet ons op zijn/als sonden wy
oock by nacht henen optrecken / ende hare
Palleysen verderuen.
6 Want so spreeckt de Heere Zebaoth: c Vel c Deu.20.19
let Boomen/ ende maeckt Bolwercken te- Ouerecht.
gen Jerusalem:want sy is een Stadt die te d Of quel-
huys ghesocht worden sal;daer is doch enc- let/
kel onrecht in. e Of//mont
7 Want gelijck als eenen Bornput zijn wa willige on-
ter v wtslaet also slaet oock wt hare boos- billickheyt
heydt:haer e wreuel ende ghewelt schreyet Wreuel.
ouer haer/ende haer moorden ende slaen/be Ghewelt.
drijuense daechlicks voor my. Moordt.
8 Betert v Jerusalem / eer hem myn herte f Jere.4.4.
van v wende/ende ick v ten woesten Lande ende 9.25
make, daer niemandt in en woone. g dat is: Je
9 So spreeckt de Heere Zebaoth : Wat o- moet Gods
uergheblieuen is van Israel, dat moet oock dreyghen/
na ghelesen worden/ als aen den Wijn- ende zijns
stock:de Wijnleser sal deen na de anderen in toorns
den korf worpen. woort wt
10 Och met wien sal ick doch spreken ende ge gieten/ende
tuygen/dat doch yemant hooren woude:(doch gelijck den
hare ooren zijn onbesneden sy en meughen niet Water den va-
hooren/siet/sy houden des Heeren woort voor dem wtstae
eenen spot/ende en willen syner niet. ten.
11 Daerom ben ick des g dreygens des Hee h † An/ver-
ren so vol/dat ick het niet laten en kan:giett samelinghe
wt/beyde ouer de kinderen op den straten/ der Jonghe
ende ouer de h † Manschap in den Rade linghen.
niet malkanderen: want beyde man en vrou Gierichept.
we/beyde oude ende welbedaechde / sullen i Esa 56.11
ghevanghen worden. Jere.8.10.
12 Hare huysen sullen den vreemden te deele wor k † An/be-
den/met tsamen den Ackeren en vrouwen: geuen haer
want ick wil myn hant wtstrecken, spreect de tot giericȝ-
Heere/ouer des Landts inwooners. heydt.
13 i Want sy k † gieren alle tetsamen, kleyn en Valsche lee-
groot en beyde Propheten ende Priesteren/ re.
leeren altesamen valschen Godsdienst. l Of. licht/
14 Ende troosten myn Volck in synen on- gheringhe
geluck e dat sy het l slecht achten sullen en m Dat is/
de segghen: m Vrede / vrede: ende het en het gaet en
is doch niet vrede. staet wel/
15 n Daerom sullen sy met schanden bestaen/dat het is alle
sy sulcke gruwelen bedrijuen, hoewel sy o on- t haluen/se
geschendet willen zijn/en en willen hen niet scha ker.
men:daerom moeten sy vallen op eenen hoop/ 1.The.5.3.
ende wanneer ickse te huys soecken sal/so sul Ezec.13.10.
len sy vallen spreeckt de Heere. n Jer.10.14
16 So spreeckt de Heere : Tredet op de we- o Sy en wil
gen/ende siet toe en vraecht na de vorigen len niet hoo
weghen welcker den goeden wech zy/ ende ren dat sy
wandelt daerinne, so sullet y ghyruste vin- boos zijn
den voor uwe zielen: Doch sy spreken: Wy souden/en
en willens niet doen. te schanden
17 q Ick hebbe Wachters ouer v ghesettet/ worden.
merct op de stemme der Trompetten: Doch p Ma.11.29
sy spreken: Wy en willens niet doen. q Esai.62.6.
18 Daerom so hooret ghy Heydenen: ende Ezech.3.8
merckt op met tsamen uwen lieden. ende 33.7.
19 Ghy Aerde hooret toe/r siet/ick wil een on r Jere.19.3.
geluck ouer dit volck brengen namelicken, ha s Esa 1.11.
ren verdienden loon/dat sy op myn Woort niet Jere.7.20.
en achten/ende myn Wet verworpen. Amos 5.22.
20 s Wat vraghe ick na den Wierooch/die t † An. Kal
wt Ryke Arabien/ende na den goeden t † mus

Kaneel / die wt verren Landen komen ?
V we Brandoffers en zijn my niet aenge
naem ē uwe Offers en behagē my niets
21 Daerom spreeckt de Heere also: Siet/
ick wil desen volcke een erghernisse setten/
daer aen hen beyde vader ende kinderen/
te samen stooten ende een nabuer met den
anderen omkomen sullen.
22 So spreeckt de Heere: u Siet / daer sal
een volck komen vanden Noorden/ ē een
groot volck sal hem verheffen / seer na aen
onsen Lande/
23 Die Bogen ē Schilden voeren: het is
grusaem/ ē sonder barmherticheyt : x sy
bruysen daer henen als een onstuymighe
Zee ende ryden op Peerden/ gerustet als
Krychslieden tegen v/ Dochter Zion.
24 Wanneer wy van hen hooren sullen/ so
sullen ons de vuysten untsincken: ons sal
bange ē wee wordē/ als eener die barē sal
25 Het en gaet ymmers niemant henen wt
op den Acker niemant en gaet ouer velt:
want het is z allenthaluen onseker / voor
den swerde des vyandts.
26 O Dochter mijns Volcks treckt sackē
aen/ ē legghet v in de asschen : a draecht
leedt als om eenē eenigen sone/ ē klaecht
als die die hooch bedroeft zijn: want de
Verderuer koēt ouer ons gantsch snellick.
27 Ick hebbe v b† ten Smelter ghesettet/
onder myn Volck dat so hardt is dat ghy
haer wesen onderuinden ē proeuen sult.
28 Sy zijn altemael afuallighe/ ende wan-
delen verraderlicken: sy zijn enckel verdor-
uen c metael ende yser.
29 De Blaesbalck is verbrandt / het loot
v† vergaet: het smelten is te vergheefs:
want het boose en is daer niet van ghe-
scheyden.
30 Daerom heeten sy ooch/ een verworpē
siluer: want de Heere heeftse verworpen.

u Jere. 1. 14. ende 5. 15. Habac. 1. 6.
x Esaie. 17. 12
y Mat 24. 16 Luce 21. 19.
z Of, allenthenen, alomme.
a Amos 8. 10 Zach. 12. 10
b Door het woordt sulydyse smeltē ē straffen: maer het is boos yserwerck: alle smelten is verloren. De Blaesbale, zijn de Priesters, door welcke hy de leere dijnē soude. Viergeldēken reden voert de Propheet Ezechiel, Cap. 24. vā dē potte, etc
† An. tot eener Burcht ē tot eener vastē weere ghesettet, onder myn Volck dat ghy etc. Jere. 9. 7.
c Of/ koper: and. eerin.
d † Anders, verswindet.

Dat vij. Capittel.

1. Vermaninge tot warachtighe boet-
veerdicheyt 4. sonder welcke/ Tempel ē
alle Godsdiensten sy seer niet en helpen 12.
dat sy oock derhaluen van God ghestooret
ende verwoestet worden/ 15. De Heere wil
voor het verstockt Afgodisch volck niet
ghebeden hebben/ 21 Seydt/ hoe hy van
heulieden meer ghehoorsaemheydt dan
Offer eysche: 28. Ende laet hen een leedich
treuren ouer haer straffe. 31. die voorhan-
den is/ verkondighen.

1 DIe is het woort welcke gheschiedde tot
Jeremia vanden Heere / ende sprack:
2 a Treedt in de poorte indē Huyse des
Heeren/ ē predickt aldaer dit woort / ende
spreeckt: Hoort des Heeren woort. ghy alle
van Juda/ ghy die te deser poorten ingaet/
den Heere aen te bidden.
3 So spreeckt de Heere b† Zebaoth/ de God
Israels. c Betert uwe d † leuen ē wesen/
so wil ick by v woonen aen deser plaetse.
4 Verlaet v niet op de leughen wanneer sy
seggen: Hier is des Heeren Tempel/ hier
is des Heeren Tempel hier is des Heeren
Tempel.
5 Maer betert uwe leuen ende wesen / dat
ghy recht doet/ een teghen den anderen.
6 e Eñ den Vremdelingen / Weesen/ ende
Weduwen geen ghewelt en doet f ē geen
onschuldich bloedt en verghiet aen deser
plaetse : ende en volcht niet na anderen
Goden / tot uwer eyghen schaden.
7 So wil ick altoos ē eewichlick g† by v
woonen/ aen deser plaetse ende Lande/ dat
ick uwen Vaderen ghegeuen hebbe.
8 Doch nv verlatet ghy v op leughen/ die
gheen nutte en zijn.

a Jere. 17. 19 ende 26. 2.
b † And. der Heyrscharē.
c Esaie 1. 16 Jere. 26. 13
d † An, wegē ende raedtslaghen.
Templum Domini, Templum Domini etc
e Exo. 22. 21 Zach. 7. 10.
f Prouer. 6. 17 Jere. 22. 3.
g † And. v wonē latē.

9 Daer toe zijt ghy Dieuen/ Moorders/ h h Jere. 9. 2.
Ouerspeelders ende i Meyneedighe/ ende i 1. Tim. 1. 10
roocket den Baal / ende volcht vremden
Goden na/ die ghy niet en kennet.
10 Daer na koemt ghy dan / ē treedt voor
my in desen Huyse/ k dat na mynen Name k 1. Reg 8. 6
ghenoemt is / ende spreeckt : Het en heeft ende 9. 7.
gheenen noodt met ons/ dewyle wy sulcke
grouwelen doen.
11 l Houdet ghy dan dit Huys dat na mynen l Esaie. 56. 7.
Name genoēt is/ voor eē Moorders kuyle? Mat. 21. 13
siet / m ick sie het wel / spreeckt de Heere. Marc. 11. 17
12 Gaet henen aen myn plaetse te Silo/ n Luc. 19. 46.
daer te voren mynē Name gewoont heeft/ Joan. 2. 16.
ē siet toe o wat ick aldaer gedaen hebbe m Jere. 32. 34
om der boosheyt wille myns volcx Israels. Silo.
13 Dewyle ghy dan alle sulcke stucken be- n Josu. 18. 1.
dreft / spreeckt de Heere/ ē ick v p stadich Jere. 26. 6.
predickē late/ ē ghy en willet niet hoorē: q o 1. Sam. 3. 4
ick roepe v/ ē ghy en willet nz antwoordē. 5. 6.
14 r So wil ick den Huyse / dat na mynen p Of, allewech, Hebr. vroech.
Name genoemt is/ daer ghy v op verlatet/
ē der plaetse/ die ick uwē Vaderē gegeuen
hebbe / euen doen/ s als ick Silo ghedaen q Prou. 1. 24
hebbe t ē wil v vā mynē aengesichte wech Esaie. 65. 12
werpen/ als ick wech geworpen hebbe alle r Luce. 21. 6.
uwe broeders/ het gantsche zaet Ephraim. Jere. 26. 6.
15 u Eñ ghy en sult voor dit volck niet biddē/ s 1. Sa. 4. 1. 12
ē en sult voor haer geen klage noch gebedt t 2. Reg. 17. 18
voorbrenghen/ ooch haer niet voorbidden u Jere 11. 14
voor my : want ick en wil v niet hooren. ende 14. 11.
16 Want en siedy niet / wat sy doen inden ende 15. 1.
Steden Juda/ ē op dē stratē te Jerusalē ? 1. Joan. 5. 16.
17 x De kinderen rapen hout/ y† so stekē de x Jere. 44. 19
Vaders het vyer aē ē de vrouwe knedē dē y† An. ende de Vaders stoken het vyer etc.
deech/ dat sy der z † Melechet des Hemels
koecken backen / ē den vreemden Goden
Dranckoffer gheuen. op dat sy my verdriet
doen. z Verstaet wy de werckinghe ofte kracht, goet weder ofte ōweder des Hemels † Anders / Koninginne
18 Doch sy en sullen niet my daer mede/
spreeckt de Heere / maer henseluen verdriet
doen/ ē moeten te schanden worden.
19 Daerom nu spreeckt de Heere Heere : a
Siet mynen toorne ē myne grimmicheyt
is wtgegaen ouer dese plaetse/ beyde ouer
menschen ē ouer Vee/ ouer boomen op den
velde ende ouer de vruchten des Landts : b
ende die sal aenbranden/ dat hem niemandt a Deut. 31. 22
gheblusschen en konne. Jere. 15. 14.
20 So spreeckt de Heere Zebaoth de God b Ezech. 21. 3.
Israels : c Doet uwe Brandtofferen ende Esaie. 66. 24
andere Offeren te hoop/ ende eet vleesch. c Esaie. 1. 11.
21 d Want ick hebbe uwen Vaderen/ dies Jere. 6. 20.
daechs doe ickse wt Egyptenlande leydde/ d Deut. 10. 12
noch ghesept noch gheboden/ van Brandt- Esaie 43. 23.
offeren ende anderen offeren. Jere 11. 43.
22 Maer dit geboodt ick hen ē sprach : e e Exod. 19. 5.
Hooret mynen woorde: so wil ick uwe God
zijn ende ghy sullet myn Volck zijn : ende
wandelt op allen wegen/ die ick v gebiede.
op dat het v wel gae. f Jere. 11. 8.
23 f Doch sy en wouden niet hooren / noch ende 13. 10.
hare ooren toeneygen/ maer wandelden na ende 16. 12.
haren eyghen raden/ ende na haers boosen ende 18. 12.
herten duncken/ ende ghinghen te rugghe/ Zacha. 7. 11
ende niet voorwaerts.
24 Ja van dien daghe aen/ doe ick uwe Va-
ders wt Egyptenlande gheleydt hebbe tot g Jere. 25. 4.
op desen dach/ g hebbe ick h allewech tot ende 29. 19.
gesonden/ alle myne knechtē de Propheten. h Heb. vroech
25 Doch sy en willen my niet hooren noch i i Jere. 16. 12.
hare ooren toeneyghen maer zijn halsterck/ k Dat is, de rechte leere is gantsch wech, ē sy en predikē niets daer van.
ende makent erger i dan hare Vaders.
26 Eñ wanneer ghy hen dit alles schoon
segt/ so en sullē sy doch v niet hoorē: roept hy
hen/ so en sullen sy v niet antwoorden.
27 Daerom spreeckt tot hen : Dit is het
Volck dat dē Heere harē God niet hooren/
noch hen beteren en wil : het k gheloue is Jerem. 5. 1.
onder

andergegaē eñ wtgeroeyt vā harē monde.
28 l Snijt nwe m † hayrē af/ eñ werptse van
v eñ huylet klaechlicken op de hooghten:
wāt de Heere heeft dit geslachte ouer wel-
ke hy toornich is/ verworpē eñ verstooten.
29 Want de kinderen Juda doē quaet voor
mynen ooghen/ spreeckt de Heere. sy setten
haren Gruwel in het huys/ dat na mynen
Name ghenoemt is/ op dat sy het veront-
reynighen.
30 Eñ bouwen de Altaren Topheth/ inden
dale n Ben Hinnon o op dat sy hare sonen
eñ dochteren verbranden/ dwelck ick noyt
gheboden/ noch inden sin genomen hebbe.
31 p Daerom siet/ de tijt koemt/ spreeckt de
Heere/ datmen het niet meer heeten en sal
Topheth ende den dal Benhinnon/ maer
Worchdal: q eñ men sal in Topheth moe-
ten begrauen/ dewijle datter anders gheen
ruym meer zijn en sal.
32 r Eñ de lichamen deses volcks/ sullē den
vogelen des Hemels/ eñ den ghedierten op
Aerden ter spijse worden/ daerse niemandt
van verschuwen sal.
33 s Eñ ick wil inden Steden Juda/ eñ op
der straten te Jerusalem/ wech nemen het
gheschrey der vreuchden eñ t † hertenlust/
eñ de u stemme des Bruydegoms ende der
Bruydt: want het Landt sal woest zijn.

Dat viij. Capittel.

1. Dewijle des volcks hardtneckicheyt, 4.
die hy beklaecht/ so groot is/ 10. eñ harer/
sonde so vele/ 13. dreyecht hy hen sulcke gru-
same straffen/ 19. dat hem harer van herten
iammert.

1 TEr seluer a tijt/ spreeckt de Heere/ salmē
het ghebeente der Koningen Juda/ het
ghebeente harer Vorsten/ het gebeente
der Priesterē/ het gebeente der Propheten/
het gebeente der Burgeren te Jerusalem/
wt harer grauen werpen.
2 Eñ sullense verstropen b onder der Son-
nen/ Mane/ ende allen Heyre des Hemels:
welck sy lief gehadt/ eñ hen gedient/ eñ hen
nagevolcht/ eñ gesocht/ eñ aengebedet heb-
ben: sy en sullen niet weder opgelesen/ ende
begrauen wordē/ maer dreck op Aerdē zijn.
3 Ende alle ouerblieuene van desen boosen
volcke/ aen welcke plaetse sy zijn sullē/ daer
ickse heuen verstooten hebbe/ c sullē liever
doodt dan leuendich zijn willen/ spreeckt de
Heere Zebaoth.
4 * Daerom spreeckt tot hen: So spreeckt
de Heere: Waer is yemant/ so hy valt die
niet gheerne weder opstonde? Waer is ye-
mant/ so hy dwalende gaet/ die niet geerne
weder te rechte en quame?
5 Noch wil Ja dit volck te Jerusalem/
dwalende gaen/ voort ende voort: sy houdē
so stijf aen d † den valschen Godsdiensten/
dat sy hen niet af keeren en laten.
6 Ick sie eñ hoore / dat sy niet rechts en
leeren: e daer en is niemant/ dien zijn boos-
heyt leedt ware/ eñ sprack : Wat make ick
doch? Sy loopen alle haren loop / als een
grimmich Henghst in den strijde.
7 f Een Ouaeuer onder den Hemel weet sy-
nen tijdt: een Tortelduyue/ Kraen/ ende
Swaluwe mercken haren tijdt / wanneer
sy weder komen sullen : doch mijn Volck/
wil het Recht des Heeren niet weten.
8 Hoe meucht ghy doch seggen: Wy weten
wat recht is/ eñ hebben de heylige Schrift
voor ons? Het is doch enckel leughene/ wat
de Schriftgheleerden setten.
9 Daerom moetē sulcke Leeraers te schan-
den/ verschrickt eñ ghevanghen worden: g
want wat konnen sy goets leeren/ dewijle
sy des Heeren woordt verwerpen.

l Ezec. 5. 1. 2. 4. Esd. 1. 8.
m † Anders peruke (O Jerusalem)
n Den dal Benhinnom.
2. Reg. 23. 10
De Bin Hinnon/ heet een Dal: Benhinnō, is een seer lustich Dal gheweest/ hardt by Jerusalem/ als Josue. Aenden 15. Capittel. aenwijset: etc.
Mat. 5. 16.
Leuit. 23.
Job. 17. 6.
o Deu. 18. 10
2. Reg. 21. 6.
Jere. 19. 5.
p Jere. 19. 6.
q Jere. 19. 11.
r Jere. 8. 12. ende 9. 21.
s Ezec. 26. 13
Jere. 16. 9. ende 25. 10.
t † Anders/ suychen.
u Dat is/ pijpē eñ alle vreuchden gheschrey/ datter Bruyloft, dē Bruydegom ter eeren klingt.
Apoc. 18. 23.
a Baru. 2. 24
b Deut. 4. 19
Sap. 13. 2.
c Apoc. 6. 16 ende 9. 6.
Osee. 10. 8.
Luce. 23. 29.
* Cap. 8. Luth.
d † An. der bedriegerye
e Ezec. 20. 43
f Esaie. 1. 3
g Deut. 4. 9
Psalm. 19. 8.

10 Daerom wil ick hare wijuen den vreem-
den gheuen/ ende hare Ackeren dien/ diese
veriagen sullen: h want sy gierent altesamen/
beyde kleyn ende groot / eñ beyde Priesters
eñ Propheten/ leeren valschen Godsdienst.
11 i Eñ troosten mijn Volck in haren onghe-
lucke dat sy het k kleyn achten sullen. ende
seggen: l Vrede / vrede: ende het en is doch
niet vrede.
12 Daerom sullen sy met schanden bestaen/
dat sy sulcke gruwelen bedrijuen / hoewel sy
ongeschendet willen zijn / eñ en willen hare
niet schamen: m daerom moetē sy vallen op
eenen hoop: eñ wanneer ickse te huys soec-
ken sal/ sa sullen sy vallen/ spreeckt de Heere.
13 Ick wilse alsa aflesen / spreeckt de Heere/
dat daer geene Druyuen aen Wijnstocken/
eñ geene Vyghen aen Vijchboomen bliuen:
Ja aock de bladers wech vallen sullen: ende
wat ick hen ghegheuen hebbe / dat sal hen
ghenomen worden.
14 Waer sullē wy dan woonen/ Ja versamelt
v dan/ eñ latet ons in de vaste Steden trec-
ken eñ aldaer op hulpe wachten : want de
Heere onse God/ sal ons n † helpē/ met eenen
bitteren dranck/ dat wy also sondigen tegen
den Heere.
15 o Ja verlatet v daer op : Het en sal gheen
noot hebben: so doch niets goedts voorhan
den en is: ende dat ghy saudet heel worden/
so enckel schade voorhanden is.
16 Men hoort / dat hare Peerden alreede
snuyuen te Dan/ ende hare Guylen brieschē
dat het gantsche Landt daer van beeft: ende
sy komen/ daer henen/ ende sullen het gant-
sche Landt op eten/ met allen dat daer in is/
de Stadt/ met tsamē allē die daer in woonē.
17 p Wāt siet/ ick wil Slangen eñ Basilisken
onder v senden/ die niet beswaren en zijn/ die
sullen v steken/ spreeckt de Heere.
18 So wil ick my/ aen myner moeyte eñ my-
nen hertenleedt verquicken.
19 Siet/ de Dochter mijns Volcks sal schrey-
en/ wt verren Landen herwaerts: Wil dan de
Heere gheen God meer zijn te Zion? Oste en
sal sy gheenen Koninck meer hebben : Ja/
waerom hebben sy my also vertoornet/ door
hare Beelden/ ende vreemde onnutte Gods
diensten?
20 Den Oogst is voorby/ dē Somer is henē
wech/ eñ ons en is gheen hulpe ghekomen.
21 My iammert van herten seer / dat mijn
Volck so verdorven is: ick ontstelle my/ ende
hebbe my seer qualick.
22 Is dan geen salue in Gilead? Of en is daer
gheen Heylmeester ? waerom is dan de
Dochter mijns Volcks niet ghehelet?

Dat ix Capittel.

1. Een klaghe ouer de ontrouwe ende
schalckheydt des volcks/ 22. met eener ver-
maninghe tot kennisse Gods/ 24. die aen
niemandt/ hy zy besneden of onbesneden/ de
boosheyt angestraft wil laten.

1 OCh/ dat ick waters ghenaech hadde/ in
mynen hoofde / eñ myne ooghen traen-
aderen waren / dat ick dach ende nacht
beweenen mochte/ de verslagenen in mynen
volcke.
2 Och dat ick een herberghe hadde inder
Woestijne: so woude ick mijn volck verlatē:
eñ van hen trecken: a want het zijn enckel
Ouerspeelders/ eñ een b vreuelich hoop.
3 Sy schieten met haren tongen enckel leu-
ghenen/ eñ gheen waerheydt/ ende drijuent
met ghewelt inden Lande/ eñ gaen van eener
boosheyt ter anderen/ ende en achten my niet
spreeckt de Heere.
4 Een yeghelick behoede hem voor synen
vrient.

h Esaie. 56. 11
Jere. 6. 13.
i Jere. 23. 14
k Of/ lichte/ gheringe.
Vrede/ vrede.
l Ezec. 13. 10
Jere. 6. 14.
m Jere. 7. 32
n Hy sal ons tot ōgeluck eñ iammer helpē/ ende niet gelijck als ghy meynet/ tot gheluck.
† An. passen eñ met ver-galden wa-ter drencken, dat etc.
o Jere. 14. 19
p Deut. 26. 22
Sapi. 11. 18.
Syra. 40. 20
Een klaghe ouer de on-trouwe des volcks.
Esaie. 22. 4
a Jere. 7. 9. ende 23. 10.
b Dat is/ moedtwillē ge boosheyt.

e Mic.7.2.5 | vrient/e eñ en betrouwe oock synen broeder
Jerem.12.6 | niet: want een broeder onderdruckt dē an-
Mat.10.21 | deren/ ende een vrient verraet dē anderen
5 Een vrient d tuyscher den anderen/ eñ en
b Of/ bedrie- | spreect niet eē woort waer/ sy bevlytigē hen
ghet Tuy- | daerop hoe een den anderen bedriege. ende
scher wyse. | het is hen leet/ dat sy het niet ergher maken
en konnen.
† An. Uwe | 6 † Daer is e allenthalvē enckel bedriegerye
wooninghe | onder hen/ ende voor bedriegerye en willen
O Jeremia | sy my niet kennen/ spreeckt de Heere.
is onder dē | 7 Daeromme spreect de Heere Zebaoth also:
bedriegerē/ | f Siet/ ick wilse smeltē ende proeven: want
ende etc. | wat sal ick anders doē/ g† dewyle hem myn
e Of allicht- | Volck so vertiert?
henen. | 8 Hare valsche tonghen zijn moortlicke pij-
f Jere.6.27. | lē: h met haren monde spreken sy vriendlic-
Ezech.21.22 | ken tegen den naestē/ i doch in haren herten
g† And. der | loeren sy op den seluen.
dochter | 9 k Soude ick nu sulcx aen hen niet te huys
oft. voor de | soecken/ spreect de Heere: ende myn ziele en
dochter | soude haer niet wreken/ aen sulcken volcke/
myns volcx | als die is?
h Psa 28.3. | 10 Ick moet op den Berghen weenen eñ huy
i Psa.37.12 | len/ eñ l† by den Herders Huttē in der Woe-
k Jerem.5.9 | styne clagen: want sy zyn so gantsch verhee
l† An. op de | ret/ dat daer niemant meer en wandelt/ eñ
lustige plaet- | men oock geen Vee schreyen en hooret: bey-
sen der etc. | de de Vogelen des Hemels ende het Vee/ is
alle heuen wech.
m Psal.79.1 | 11 m Eñ ick wil Jerusalē ten steenhoope ende
Mic.3.12. | ter Draken wooninge maken: eñ wil de Ste
Jere.51.37 | den Juda woest maken dat daer niemandt
in woonen en sal.
12 Wie nu wys ware/ eñ liete het hem ter her
ten gaē ende vercondichde/ wat des Heeren
mont tot hem sept: Waerō het Lant verdor-
uen ende verheeret wort als een woestyne/
daer niemant en wandelt.
13 Ende de Heere sprac: Daerom dat sy myn
Wet verlaten/ die ick hen voor gegevē heb-
be/ eñ en hoorē myner reden niet/ leuen oock
niet daer na: n maer volghen haers herten
n Deu.24.19 | goetduncken/ ende Baalim/ als hen hare
Josu.24.38 | Vaders ghelecrt hebben.
14 Daerō spreect de Heere Zebaoth/ de God
Israels also: o Siet/ ick wil dit volck met
o Jer.23.13 | alssen spysen/ ende met gallen drencken.
15 Ick wilse onder de Heydenen verstroyen/
welcke noch sy/ noch hare Vaders en kennē:
ende wil het Sweert achter hen schickē. tot
dat het met hen wt zy.
16 So spreect de Heere Zebaoth: Besorcht eñ
bestelt klaechvrouwen/ dat sy comen/ ende
schict na dien/ die het wel connē/ dat sy ons
snellicken beclaghen:
17 Dat onse oogen met tranen loopen/ eñ on-
se ooghenleden met water vlieten.
18 Datmen een claechlick ghescrey hoore te
Zion/ namelicken also: Och hoe zyn wy so
geheel verstoort/ ende te schanden gewordē
wy moeten het Lant ruymen/ want sy heb-
ben onse wooninghe verstoort.
19 So hoort nu ghy vrouwen des Heeren
woort/ eñ neemt ter oren zyn monts redē:
leeret uwē Dochteren weenen/ ende de eene
leere den anderen klaghen/
20 Namelicken also: Den doot is tot onsen
vensteren hier in gevallen/ ende in onsē Pal-
leysen ghecomen/ de kinderen te verworgen
op de p wyrcken/ ende de Jongelinghen op
p Of gassē/ | der straten.
q Jere 7.32 | 21 So spreect de Heere: Segghet/ q der men-
ende 8.32. | schen lichamen sullen ligghen als het mest
op den velde/ ende als Garven achter den
Maeyer die niemant vergadert.
22 So spreect de Heere: Een Wyse en beroe-
me hem niet syner wysheyt: ende eē Stercke
en beroeme hem niet syner sterckheydt: een
Rycke en beroeme hem niet zyns rycdoms.
23 r Maer wie hem beroemē wil/ die beroeme | r Esa.65.16
hem dies/ dat hy my wete eñ kenne/ dat ick | 1.Cor.1.31.
de Heere ben/ die Barmherticheyt. Recht eñ | 2.Cor.10.7
Gherechticheyt oeffent op Aerden: s want | s Mat.9.13
sulcx behaecht my/ spreect de Heere. | ende 12.7.
24 t Siet/ de tydt komt/ dat ick te huys soec- | t Jer.25.15
ken sal u alle/ de Besnedenen met den Onbe | u Alle op ee-
snedenen. | nen hoope/
25 Namelicken: Egypten/ Juda/ Edō/ de kin- | beyde Jodē
derē Ammon/ Moab/ eñ alle die indē plaet- | ende Heyde
sen der Woestyne woonen: x want alle Hey- | nen/ de eene
denen hebben een onbesnedene Voorhuydt: | is so vroom
y doch het gantsche huys Israel/ heeft een | als de andē
onbesneden herte. | de Jodē zyn
Dat x. Capittel. | wel so boos
1. Vermaninghe van Heydenschen ghe- | als de Hey-
bruycken/ ende Afgoden/ die ymmers niets | denen/ na
en zyn af te staen/ 6. ende den Heere/ die allē | der hertē/ of
ware God is/ trouwelicken aen te hangen. | sy wel lyflic-
17. Klage des Prophetem/ over des jammer- | ken besnedē
licken verstooringe des Lants: 23. met eenen | zyn.
ghebede/ dat de Heere synen toorne/ ende | x Jere.4.4.
strenghe/ niet over zyn Volck/ maer over de | ende 6.10.
Godloose Heydenen wtschudde. | y Rom.2.28

1 HOoret/ wat de Heere tot u vanden huy
se Israel sept.
2 So spreect de Heere: a ghy en sullet | a Esai.47.12
der Heydenen wyse niet leeren/ ende en sult | Leuit.18.3.
u niet vreesen voor den Teeckenen des He-
mels: als hen de Heydenen vreesen.
3 Want der Heydenen b† Goden/ zyn enc- | b† Anders/
kel niets: Sy houwen inden Woude eenen | ordeninghe
Boom/ ende de Werckmeester maectse met
den Byle/ | Der Heyde-
4 Ende verciertse met siluer ende goude/ c eñ | nē Afgoden
hechtse met naghelen ende hameren aē/ dat | Sap.13.11.
sy niet ommevallen. | Esai.44.12.
5 d† Het en zyn ymmers niets/ dan aenghe- | ende 46.8.
strekē pilaren: sy en connen niet spreken/ e so | Psal.115.4.
moetmense oock draghen/ want sy en connē | c Sap.13.15
niet gaen: f daerom en sullet ghy u niet voor | d† And. Sy
hen vreesen/ want sy connen noch helpen/ | staen stracx
noch schade doen. | als eē Palm
6 g Doch u Heere/ en is niemāt gelyck/ h gy | boom.
zyt groot ende uwen Name is groot/ ende | e Esai.46.6
kont het met der daet bewysen. | Baruc.6.3
7 i Wie en soude u niet vreesen/ ghy Koninck | f 2.Re.17.35
der Heydenen? U soude men Ja hoorē: want | g Esa 40.25
daer is onder allen Wysen der Heydenen/ | ende 44.7.
ende in allen Koninckrycken/ ws ghelycken | Jere.49.19.
niet. | h Apoc.15.4
8 Sy zyn altemael Sotten eñ Dwasen: wāt | i Apo.15.4
een hout moet ymmers een nietich k† Gods | k † And. be
dienst zyn. | richt.
9 Silueren † bleck bringt men l† op de Zee | † An. wegh
herwaerts/ gout wt m Uphas/ door dē Mee- | dreyder.
ster ende Goutsmit bereydet/ n† ghele zyden | l† And. wt
ende purpuren cleetmen hem aen/ ende is al | Tharsis.
les der Wysen werck. | m 1.Re 9.28
10 Doch de Heere is een recht Godt een levē | n† An. blau
dich God/ een eewich Koninck: o voor synē | we.
toorne beeft de Aerde/ eñ de Heydenen kon- | o Nah.1.6
nen zyn dreyghen niet verdraghen. | Job.9.13.
11 So spreect nu also tot hen: De Goden/ die | Psalm.18.[illegible]
den Hemel ende Aerde niet gemaect en heb- | 4.Esd.16.[illegible]
ben/ die moetē verdelget wordē vander Aer
den/ ende onder den Hemel.
12 p Hy daerentegen heeft de Aerde door syne | p Gen.1.16.
cracht gemaeckt/ eñ des Werelts circkel be- | Psa.146.6.
reydet door syne wysheyt/ eñ den Hemel wt | Jere.51.15
ghebreydet door zyn verstandt. | Act.14.14.
13 Wanneer hy dondert/ so is des waters de | Esai.45.12.
volheyt onder den Hemel/ q ende treet dē ne | q Psal.135.[illegible]
vel op/ vant eynde der Aerdē: hy maect den
blixem in reghen/ ende laet den wint comē/
wt heymelicken plaetsen.
14 Alle menschen zyn sottē met harer konst/
ende

ende alle Goutsmeden staen met schanden
met haren Beelden: want hare Beeldē zijn
bedrieghetije ende en hebben gheen leuen.
15 Het is enckel niets/ ende een verleydisch
werck: sy moeten omkomen/wanneer sy te
huys ghesocht worden.
16 Doch alsoo is die niet die Jacobs schat is:
maer hy issset/die alle dinck gheschapē heeft/
ende Israel is zijn Erfdeel: hy heet Heere ss
Zebaoth.

ss And. der Heyrscharē.

17 Doet uwē handel wech wt den Lande/ die
ghy woonet inder vaster Stadt.
18 Want so spreect de Heere: Siet/ ick wil de
inwoonders des Lants/op ditmael verslin-
geren/ ende wilse beangsten/ dat sy het voe-
len sullen.
19 Och mijns iammers ende hertenleets: ick
dencke dannoch: Het is mijn plage/ ick moet
se lijden.
20 Mijn hutte is verstoort/ende alle myne f
reepen zijn verscheurt: mijne kinderen zijn
wech/ en niet meer voorhanden: niemant en
rechtet mijn hutte weder op ende mijn Tē-
te en slaet niemant weder op.

f Dat zijn/ zeelen/ touwē: anders/ koorden.

21 Wāt de Herderē zijn tot Sottē geworde/
ende en vraghen na den Heere niet: daerom
en connen sy oock niets rechts leerē/ maer
alle kudden zijn verstroyet.

Herderen/ Pastooren.

22 Siet/ daer comt eē gheschrey herwaerts/ eñ
een groot beuē wt dē Lande vant Noordē/
dat de Steden Juda verwoestet / ende tot
Draken wooninghe worden sullen.
23 t Ick weet het Heere/dat des mēschen doē
niet en staet in synen ghewelt/ eñ en staet in
niemants macht hoe hy wandele/ of syne
ganck rechte.

t Pro. 20.24

24 u Castijdt my Heere/ doch met mate: ende
niet in uwer grimmicheyt/ op dat ghy my
niet te niete en maket.

ut Anders/ Tuchtiget. Psalm. 6.1. Esai. 64.9.

25 x Schudt daerenteghen uwen toorne o-
ver de Heydenen/ die v niet en kennen/ ende
ouer de geslachten/ die uwen Name niet aē-
roepen: y want sy hebben Jacob opgegeten
ende verslonden: sy hebben hem wech ghe-
ruymet/ende zijn wooninghe verwoestet.

Jere. 30.11 x Psa. 79.6. Sprā. 36.3. y Jer. 30.16 ende 50.7.

Dat xj. Capittel

1. De Heere heet den volcke zijn Verbōt
voorhouden/ 8. ende so sy/ haren Vaderen
na/ dat selue niet en houden/ 11. dreycht hy
hen met ongeluck eñ grooter ongenade. 15.
verwijt hen daerbeneuen/ hare huycheldē
eñ gruwelicke schendeerye/ so sy in synē huy-
se begaen. 18. Jeremias bidbet om wrake
tegen syne vyandē/ 21. ende wort verhoort.

1 Dit is het woort/ dat tot Jeremia ghe-
schiede vanden Heere/ ende sprach:
2 Hoort de woorden deses Verbonts/
dat ghyse dien in Juda/ ende dē Burgeren
te Jerusalem segghet:
3 Ende spreect tot hen: So spreect de Heere
de God Israels: a Vermaledijt zy/ wie niet
en hoort den woorden deses Verbondts/

a Deu. 27.26 ende 28.15. Gala. 3.10

4 Dat ick uwē Vaderē geboot dies daechs/
doe ickse wt Egyptenlande leyde/ wt dē yse-
ren Ouē/ eñ sprac: b Hoort myn stemme/ eñ
doet/als ick v geboden hebbe/ so sullet ghy
mijn Volck zijn ende ick wil uwe God zijn.

b Jer. 7.23 Exod. 19.5.

5 c Op dat ick den Eedt houden mooge/ diē
ick uwē Vaderen gesworen hebbe hen te ge
uen eē Lant/ daer melck eñ heunich inbliet/
als het dan hedensdaechs staet: Ick ant-
woorde ende sprac: Heere/ Ja/ het zy alsoo.

c Gen. 15.18 ende 26.3. ende 28.13 Gala. 3.16. d Inden Hebr. is het: Amen.

6 Ende de Heere sprach tot my: Predickt
alle dese woorden inden Steden Juda/ eñ
op den straten te Jerusalem/ ende spreeckt:
Hoort de woorden deses Verbondts/ ende
doet daer na.

7 Want ick hebbe uwen Vaderen betuyget/
van dien daghe aen/ doe ickse wt Egypten-
lande leyde/ tot op den hedighen dach: ende
betuychde vroech/ ende sprack: Hoort mijn
stemme.
8 e Doch sy en hoorden niet/ neyghden oock
hare oorē niet herwaerts: maer eē yghelick
ginck na zijns boosen herten goetdunckē:
daerom wil ick oock ouer hen gaen latē alle
woorden deses Verbonts/ die ick ghebodē
hebbe te doen/ eñ daer sy doch niet na ghe-
daen en hebben.

e Jer. 13.10

9 Eñ de Heere sprach tot my: Ick weet het
wel/ hoe sy hen in Juda ende te Jerusalem/
tsamen rotten.
10 Sy keeren hen euē tot den sonden/ harer
voorigen Vaderen/ die oock myn en woorden
niet hooren en wouden/ ende volchden oock
anderē Goden na/ eñ dienden hen/ alsoo heeft
het huys Israels eñ het huys Juda/ f steden
henē/ mijn Verbont ghebroken/ dat ick met
haren Vaderen ghemaeckt hebbe.

f ian. altoos

11 Daerom siet/ spreeckt de Heere/ ick wil een
ongeluck ouer hen gaen latē/ dwelck sy niet
en sullē ontgaen connen: g eñ wanneer sy tot
my schreyen/ wil ickse niet hooren.

g Zach. 7.13 Prou. 1.28. Esaie. 1.15.

12 h So laet dā de Stedē Juda/ eñ de Burge-
ren te Jerusalem henen gaen/ i ende tot den
Goden schreyen/ dien sy gheroockt hebben:
doch sy en sullē hen niet helpen inder noot.

h Deu. 32.37 i Jere. 2.25.

13 k Want so menighe Stadt/ so menige Go-
den hebdy Juda: ende so menighe stratē als
te Jerusalem zijn/ so menighen Schanden-
altaer hebbet ghy opghetechtet / den Baal
te roocken.

k Jer. 2.28. l Jer. 7.16. ende 14.11 ende 15.1.

14 l So en biddet ghy nu niet voor dit volc/ eñ
en doet geen smeeckē/ noch gebedt door hen:
want ick en wilse niet hooren / wanneer sy
tot my schreyen inder noodt.

m Ghelijck als de moederin toorne haer soonkē Jonckerheetet: also heet hi hier oock syne vrienden de vrome kinderkēs/ die alle boueryeende Afgoderye bedrijuē/ eñ sal doch gelijckwel wel ghedaen zijn.

15 Wat hebbē myne m vriendē in mynē huy-
se te doen? Sy bedrijuen alle schalckheyt/ eñ
meynē/ het n heylige vleesch sal het van hen
nemen: ende wanneer sy quaet doen/ so zijn
sy o vrolick daer ouer.

n Hag. 2.13 o Or And. goe derdinghē

16 p De Heere noēde v eenen groenen/schoo-
nē/ vruchtbaren Olijfboom: doch nu heeft hy
met eenen grooten moordtgheschrey/ een q
vyer om den seluen aengesteke/ dat syne tac-
ken verderuen moeten.

p Ezec. 16.7 q Den Koninck te Babel.

17 Want de Heere Zebaoth die v geplantet
heeft/ heeft v een ongheluck ghedreycht/ om
der boosheyt wille des huys Israels/ eñ des
huys Juda/ die sy bedrijuen/ dat sy my ver-
toornen/ met haren roocken/ dat sy den Ba-
al doen.
18 De Heere heeft het my gheopenbaert dat
ick het weet/ ende wees my haer voornemē/
19 r Namelickē dat sy my als eē arm Schaep
ter slachtbanck voeren willen: want ick en
wiste niet/ dat sy hen tegen my beraetslacht
hadden/ ende gheseydt s Laet ons t t den
Boom met synen vruchten verderuen/ ende
hem wt den lande der leuendigen wtroepen/
dat zijns naems nemmermeer ghedacht en
worde.

r Esa. 53.7. s Jer. 18.18. t t And. hem de spijse met houte verderuen.

20 u Doch ghy Heere Zebaoth/ ghy rechtueer-
dige Richter/ ghy die nieren eñ hertē proeft/
laet my v wrake ouer hen sien: x want ick
hebbe v mijn sake beuolen.

u 1. Pa. 28.9 Psalm. 7.10 Jer. 17.10. ende. 20.12 2. Tim. 4.8.

21 Daeromme spreect de Heere alsoo/ tegen de
mannen te Anathoth/ die v na uwen leuen
staen/ eñ spreken: y Propheteert ons niet in
den Name des Heeren/ wildy anders niet
van onsen handen steruen.

x Psa. 10.14 y Dat is/ leert ons niet prophetischer wijse/ etc.

22 Daerōme spreect de Heere Zebaoth alsoo:
Siet/ ick wilse te huys soecken: hare ionge
Manschap sullen met den Swerde gedoot
worden/ ende hare sonen ende dochterē
hongher sterven.

Esa. 30.10.

23 Dat daer niets van hen overblijve: want
ick wil over de mannen te Anathot/ onge-
luck gaen laten dies Jaers wanneer sy te
huys ghesocht worden sullen.

Dat xij. Capittel.

1. Waerom de Godloosen gheluck ende
de vromen veel leets ende iammers heb-
ben in desen leven. 4. Jeremias seer bekom
mert onder den synen. Coemt in meerder lij
den te Jerusalem/ 10. beklaecht hem der
verderven die den lande alle ongeluck toe-
richten 14. ende verkondicht der Jodē by
anden hare verstooringhe/ 15 met aenbie-
dinge dannoch Godlicker genade en hul-
pe so sy haer der ware Religie/ met den
volcke Gods aennemen.

1 HEere/ wanneer ick al schoō met v rich
ten woude/ so behieldet gy doch recht:
dannoch moet ick vanden rechte met
v spreken: a Waeromme gaet het doch den
Godloosen so wel/ ende de verachters heb-
ben alles dinck de volheyt.

a Job.21.7. Psalm.73.2. Haba.1.3.13

2 Ghy plant se dat sy wortelen kryghen/ eñ
wassen/ ende bringhen vrucht/ ghy laetse
vele van v roemē/ ende en tuchtichtse niet.
3 My daerenteghen Heere kendy/ eñ siet
my/ ende proeft myn herte voor v: b doch
ghy laetse vrij gaen als Schapen/ dat sy ge
slachtet worden/ ende c spaertse/ dat sy ge
worcht worden.

b 2. Pet.2.12

c In Hebreischen: heyliget/ oft bereydet se/

4 Hoe langhe sal doch het lant so iammer-
licken staen/ d ende het gras op den velde e
allenthalven verdorren om der Inwoo-
ners boosheyt wille: dat beyde Vee eñ Vo-
ghelen/ daer niet meer en zijn/ want sy spre
ken: Ja hy weet vele hoe het ons gaen sal

d Jere.14.3
e Of. over al/ alomme

5 Wanneer v die f moede makē die te voe
ten gaen/ hoe wil het v dan gaen/ wanneer
ghy met den Ruyteren loopen sult: ende so
ghy inden lāde daer het vrede is sekerheyt
soeckt/ wat wil het dan met v worden/ by
der hooveerdigher Jordane.

f Liene Jeremia/ vreest ghy v te Anathoth/ wat wildy dan te Jerusalē noch doen/ daer de hooveerdigerr Jannen tegen v zijn sullē/ vreest v niet also/ etc.

6 Want oock uwe broeders/ ende uws va-
ders huys verachten v eñ schreyen te hoo
pe over v/ g daeromme vertrouwet ghy hē
niet/ wanneer sy alschoon vriendelickē met
v spreken.
7 Daerom hebbe ick myn huys verlaten
moeten/ eñ myn erve veringden eñ myn lie
ve ziele in der vyanden handen ghegeven.
8 h Myn erve is my geworden als eē Leeu
we inden Woude ende brullet teghen my/
daeromme ben ick hem i gram ghewordē

g Jere.9.4. Mich.7.5.
h Esa.19.25
i Of/ hatich vyandich

9 Myn erve is als de sprinckelighe vogel/
om welcken hen de voghelen vergaderen:
wel op/ ende versamelt v alle veltdieren/
koemt ende verslindet.
10 k Herders/ ende dier vele hebben mynen
l Wijnberch verdorven ende mynen Acker
vertreden: sy hebben mynen schoonen Ac-
ker ter Woestyne ghemaeckt/ sy hebben hē
eensaem ende ledich ghemaeckt.

k Esa.3.13. ende.56.10
l Esai.5.1. Psal.80.14.

11 Ick sie alreede/ hoe iammerlicken dat hy
verwoestet is/ Ja het gantsche lant is woe
ste/ doch het en wil niemant ter hertē nemē
12 Want de verstoorders komen daer henē/
over alle Berghen der Woestyne/ ende het
verslindende Sweert des Heeren/ van eenē
eynde des lants tot den anderen/ ende geē
vleesch en sal vrede hebben.
13 Sy saeyen Tarwe/ doch Distelen sullen
sy maeyen/ ende wat sy ghewinnen/ dat en
koemt hen niet te nutte: sy sullen haer inko
minghe niet vrolick wordē/ voor den grim
minghen toorne des Heeren.
14 So spreeckt de Heere/ teghē alle myne boo-
se nabueren/ die het erfdeel aentasten/ dat
ick mynen volcke Israel wtghedeylt heb
be: Siet ick willse wt haren lande wtruckē/
ende het huys Juda/ wt haren middel ne-
men.
15 m Ende wanneer ickse nu wt gerucht heb-
be/ wil ick my wederomme over haer ontfer
men/ n ende wil eenen yeghelicken tot synē
erfdeel/ ende in zijn lant weder bringhen.

m Deu.4.29 ende.30.1 Esaie.54.7
n Esra 1.3

16 o Eñ het sal gheschieden/ so sy van mynen
Volcke leeren sullen/ dat sy sweeren by my-
nen Name/ So waerachtich als de Heere
leeft: als sy te voren mynen Volcke gheleert
hebben sweeren by Baal/ so sullen sy onder
mynen Volcke ghebouwet worden.

o Deut.10.20 Jere.4.2. ende.5.2.

17 p So sy daerentegen niet hooren en wil-
len/ so wil ick sodanich volck wtrucken en-
de omme bringhen/ spreeckt de Heere.

p Mat.21.7

Dat xiij. Capittel.

1. De Heere vertoont den Jeremie/ met
een sichtbaerlick teecken zijns volcks straf-
fe. 12. laet de Overheyt/ Priesters/ Prophe-
ten/ met tsamen den gantschen volcke waer
schouwen/ dat sy der selver met boete voor-
komen 23. ende so sy gantsch verstocket blij-
ven/ dat sy se oock ghewisse ende op het grou
saemste verwachten.

1 SO spreeckt de Heere tot my: Gaet henen
ende koopt v een lijnen gordel/ eñ gordt
uwe lendenen daermede/ ende en maeckt
het niet nat.

Lijnē gordel

2 Ende ick kochte een gordel na den bevele
des Heeren/ ende gordede het om myne len-
denen.
3 Doe gheschiede des Heeren woort ten an
deren male tot my/ ende sprack:
4 Neemt het gordel dat ghy gekocht/ ende
om uwe lendenen gegordet hebt/ eñ maeckt
v op/ ende gaet henen aen den Phrath/ eñ
versteeckt het aldaer in een steenrotse.
5 Ick ginck henen eñ verstack het aenden
Phrat/ als my de Heere ghebodē hadde.
6 Na langhe tijdt nu sprack de Heere tot
my: Maeckt v op/ ende gaet henen aenden
Phrath/ eñ haelt dat gordel weder/ dat ick
v hiet aldaer versteken.
7 Ick ginck henen aenden Phrath/ eñ groef
het op ende nam het gordel van dier stede/
daer ick het henē versteken hadde/ ende siet
het gordel was verdorven/ dat het niets
meer en dochte.
8 Doe gheschiede des Heeren woort tot my
ende sprack:
9 So spreeckt de Heere: Even also wil ick
oock verderven de groote hooveerdicheyt de
Juda ende Jerusalems.
10 Dat boose volck/ a dat myne woordē niet
hooren en wil: maer gaen henē/ na goetdunc
ken haers herten/ ende volghen anderē Go-
den/ dat sy den selven dienen/ ende aenbid-
den: sy sullē wordē als dat gordel/ dat niets
meer en deucht.

a Jere.7.24 ende.11.8. ende.18.12. ende.19.15.

11 Want gelyck als een man het gordel om
synen lenden bindt/ also hebbe ick spreeckt
de Heere/ het gantse huys Israels/ ende het
gantsche huys Juda om my gegordet/ b dat
sy myn volck zijn souden/ c tot eenen Name
lof ende eere: doch sy en willen niet hooren

b Deu.4.7 ende.16.18.
c Jer.30.22

12 So segget hen nu dit woort: So spreeckt
de Heere de God Israels: Alle flesschen sul-
len met wijne gheuult worden: so sullen sy
tot v seggen: Whe weet dat niet/ dat men de
flesschen met wijne vullen sal?
13 So spreeckt tot hen: So spreeckt de Heere
Siet/ ick wil alle die in desen lande woonen
de Coninghen/ die op den stoel Davids sittē
de Priesters/ eñ Prophetē/ ende alle Inwoo
ners te Jerusalem/ vullen/ dat sy dronckē
worden sullen.
14 Eñ wil eenen met dē anderē/ de vader met
tsamen den kinderen verstroyen/ spreeckt de

Heere: eñ en wil noch verschoonen noch
ouersien/noch barmhertich zijn/ouer harẽ
verderuen.
d Of/stoute 15 So hoort nu/eñ mercket op/ ende en d
ret. trotzet nz: wãt de Heere heeft het gesprokẽ.
e Josu 7.19. 16 e Gheeft den Heere uwen God de eere/
eer dan het duyster worde/ eñ eer hen uwe
f Dat is/ voeten aen den f donckerẽ bergen stooten:
Ghy verlaet dat ghy liedẽ des lichts verwachtet/so hy
u op Egyp- het doch gantsch duyster eñ doncker makẽ
tẽ/ eñ hoept sal.
des lichts 17 Wilt ghy lieden daerentegen sulcx niet
eñ gheluck horẽ/ so moet mijn ziele doch heymelickẽ
aen sulcken weenen ouer sulcker hoouerdie: g mijn
bergẽ/ doch oogen moeten met tranen vlieten/dat des
sy sullẽ u in Heeren kudde ghevangen wordt.
donckeren 18 Segget dẽ Koninck eñ der Koninginnẽ/
eñ ongeluck Settet u liedẽ hier onder: want de Kroone
latẽ/ eñ uwẽ der heerlicheyt/ is vã uwẽ hoofde geuallẽ.
troost sal u 19 De Steden tegent Suyden zijn toeghe-
feylen. sloten/eñ daer en is niemandt diese opdoe:
g Thre.1.2. het gantsche Juda is reyn wech gevoert.
ende 3.49. 20 Heft uwe oogen op/ eñ siet/ hoe sy van
Jere.14.16. Noorden daer heenen komen: waer is nu
de kudde/die u beuolẽ was/ uwe heerlicke
kudde?
21 Wat wildy segghen / wanneer hy u sa
thuys soecken sal: want ghy hebtse so
ghewennet teghen u/ dat sy Vorsten ende
Hoofden zijn willen: h wat gheldet/ u sal
h Jere.20.6 angst aenkomen/ als eener Vrouwen in
kints nooden?
22 Eñ wanneer ghy in uwer herten seggen
i Of/ weder- wilt: Waerom i gheschiet my doch sulcx?
varet. k om der veelheyt wille uwer misdaet zijn
k Jere.13.13 u uwe soomen ontdeckt/ ende uwe vernen
ende 30.15. (met ghewelt) gheblootet.
Moorman. 23 Kan oock een Moor zijn huyt ver-
anderen/ oft een Luypaert syne vlecken?
so konnet ghy lieden oock wat goets doẽ/
dewyle ghy des booses ghewennet zijt:
24 Daerom wil ick se verstroyen als stoppe
len / die door den wint wt der woestyne
verwaeyt worden.
25 Dat sal uwen loon zijn/eñ u deel/ dat ick
u toegheemeten hebbe/ spreeckt de Heere/
daeromme/dat ghy myner vergeten hebt/
ende verlaet u op leughenen.
l Hose. 2.9. 26 l So wil ick uwe soomen hooch ontdec-
Ezech.16.37. ken teghen u / datmen uwe schamelheydt
Nahum.3.5 wel sien moet.
m Dat is/ 27 Want ick hebbe gesien u Ouerspel/ uwe
derteiheyt/ m geylheyt/ uwe onbeschaemde hoererie/
sackheyt. Ja uwe grouwelen beyde op Bergẽ eñ op
Ackeren: wee u Jerusalem/ wanneer wildy
doch ymmermeer ghereynicht worden:

Dat xiiij Capittel.

1. Dieretijt schickt God om des volcx
sondẽ wille/ 7. Jeremias/so hy om genade
biddet/10. eñ hem zijn ghebet vandẽ Heere
geweygert weet 13. wendet voor / ter ver-
schooninge des volcx/ de valsche Prophe-
tẽ/15. de Heere vaert euenwel voort/drepcht
beyde/ Propheten eñ volck diese hooren/
sweert eñ honger 17. eñ heet dies een ghe-
wisse woort predickẽ/10. Het volck claecht
zijns iammers/ 20. Jeremias bidt weder-
om om ghenade/ende houdt den Heere zijn
Verbont voor.

1 Dit is het woordt dat de Heere tot
Jeremiam seyde/ van der dieren tijdt.
a Jere.12.4. 2 Juda leyt a iammerlickẽ/ hare poor
ten staen ellendich: het staet klaechlicken
op den lande/ eñ te Jerusalem is een groote
b † And. ghe- b † dwarsheyt.
schrey. 3 c De groote schicken de kleyne na water/
c Amos.4.7 doch wanneer sy ten Bornputte komen/ so
en vinden sy geen water/ eñ brenghen hare
vaten ledich weder: sy gaen treurich ende
verdzoeft henen/eñ bewinden hare hoofden.
4 d Daeromme dat de Aerde van malkan- d Jere.23.9
deren scheurt/dewijle het niet en reghent op
de Aerde: de Ackerlieden gaen treurich
henen/ende bewinden hare hoofden.
5 Want oock de Honden / die op den velde
baren/verlaten de iongen/dewijle geen gras
wasset.
6 e † Het Wiltwerck staet op den Bergen/ e † And. De
eñ snappet na der locht/als de Draken ende woud esels
versmachtet/ dewijle geen kruydt en wasset. staen/etc.
7 Och Heere / onse misdaden hebbent Ja
verdient: maer helpt doch om uws Naems Jeremie
wille: wãt onse ongehoorsaemheyt is groot ghebet.
daer wy tegen u mede ghesondicht hebben.
8 f Ghy zijt de Troost Israels / ende haren
Noothelper: waeromme stellet ghy u / als f Esai. 49.5
waerdy een g gast inden lande / ende als een Jere. 16.19.
vreemt man die slechs ouer nacht daerinne ende 17.17.
blijft? g Dat is/
9 Waeromme stellet ghy u als een Heldt die Ghy stellet
verzaecht is/eñ als eẽ Reuse/die niet helpẽ u/ ghelijck
en kan? ghy zijt ymmers onder ons Heere/ als een gast.
eñ wy heetẽ na uwẽ Name: en verlaet ons niet. vreemde
10 So spreeckt de Heere van desen volcke: man/ofte
Sy loopen gheerne h henen eñ weder/ ende een die
blijvẽ niet geerne te huys: daeromme en wil verzaecht
harer de Heere niet / maer hy dencke nu aen is: wãt ghy
hare misdaet/ ende wil hare sonde te huys neemt u on-
soecken. ser niet aen.
11 Eñ de Heere sprack tot my: i Ghy en sult ende en be-
niet voor dit volck om ghenade bidden. wijst uwe
12 k Wãt wanneer sy al schoon vasten/ so en macht niet/
wil ick doch haer smeecken niet hooren: eñ ons te helpẽ
wanneer sy alschoon Brandoffer eñ Spijs- h Of/ her-
offer brenghen/ so en behaghen sy my doch waerts eñ
niet/ maer ick wilse met den sweerde / hon- derwaerts.
ger eñ pestilencie te niete maken. i Jere. 7.15.
13 l Doe sprack ick: Och Heere Heere/ siet/ k Esaie.1.11.
de Propheten seggen hen: Ghy en sult geen Jere. 6.20.
sweert sien/ eñ geen dieretijt by u hebben: ende 7.20.
maer ick wil u goeden vrede gheuen aen l Jere. 5.12.
deser plaetse. ende 23.16.
14 Eñ de Heere sprack tot my: De Prophe- ende 27.9.
ten propheteren valsch in mynen Name: m ende 29. 8.
ick en hebse niet ghesonden/ ende hen niets m Jere 23.21.
beuolen / eñ niets met hen ghesproken: sy ende 27.15.
predicken u valsche ghesichte/ n † duydinge/ ende 29.9.
Afgoderie/ eñ haers herten bedrieghérie. n † An. ghe-
15 Daeromme so spreeckt de Heere/ van de caetsels.
Prophetẽ/ die in mynẽ Name propheteren/
so ickse doch niet ghesonden en hebbe: eñ sy
dan noch predicken/ daer en sal geen sweert/
noch dieretijdt in dit lant komen: o sulcke o Zacha.13.3.
Propheten sullen steruen door het sweerdt
ende hongher.
16 Ende het volck dat sy propheterẽ/ sullen
van den sweerde eñ honger/ op de stratẽ te
Jerusalem hier eñ daer liggen/ p datse nie- p Jere.16.4.
mant begrauẽ en sal: also oock hare wijuen
sonen eñ dochteren / eñ wil hare boosheyt
ouer haer schudden.
17 Eñ ghy sult dit woordt tot hen segghen:
q Myne oogen vlieten met tranen dach eñ q Thren.1.16.
nacht/eñ en houdẽ niet op: want de Jonck ende 2.18.
vrouwe de dochter mijns volcx/ is iammer- ende 3.48.
licken gheplaecht/ ende iammerlicken ghe- Jere.13.17.
slaghen.
18 Gae/ick henen wt op het velt/ siet/ so
ligghen daer verslaghene met den sweerde:
kome ick in de Stadt/so ligghen daer van
honger versmachtede: want oock de Pro-
pheten/daer toe oock de Priesters/ moeten
in een lant trecken/ dat sy niet en kennen.
19 Hebdy dan Juda verworpen? ofte heeft
uwe ziele een walginge aen Zion? waerom
me hebdy ons dan also gheslagen/ dat ons
niemant helpen en kan? r wy hoepten het r Jere.8.15.
soude vrede worden/ so en koemt daer niets

goets: wy hoepten/ wy souden heel wordē/
doch siet/ so is daer meer schadens.
20 Heere/ wy bekennen onse Godloose we-
sen ende onser vaderen misdaet: f want
wy hebben tegen v ghesondicht.
21 Doch om ws Naems wille/ en laet ons
niet ghescheudet worden: t laet den
Throon uwer heerlicheydt niet bespottet
worden: ghedenckt doch / ende laet v
Verbont met ons niet ophouden.
22 u Daer en is doch ymmers onder der
Heydenen Afgoden niemandt/ die reghen
konnen gheuen so en kan den Hemel oock
niet reghenen: ghy zijt doch ymmers de
Heere onse God/ op dien wy hopen: want
ghy kont sulcx alles doen.

Dat xv. Capittel.

1. Hoe qualick den Heere behaecht Afgoderie ende onboetueerdicheyt/ wijst hy hier aen met ernstiger ongenade/ ende menigherley plaghen. 10. Jeremias mistroostich ouer zijn volck, wort getroostet. 15 bidt dē Heere om verkortinge der straffe. 19 en wort tegen alle zijns ampts vaerlicheden ghesterckt.

1 Ende de Heere sprack tot my: a Ende
wanneer oock Moses eñ Samuel voor
my stonden / so en hebbe ick doch geen
herte tot desen volcke: drijftse van my
wech/ ende laetse henen varen.
2 Ende wanneer sy segghen: Waer sullen
wy henē? so spreecht tot hen: So spreeckt
de Heere: b Wien de doodt treffet / dien
treffe hy: wien het sweerdt treffet / dien
treffe het: wien de hongher treffet / dien
treffe hy: wien de gheuanckenisse treffet/
dien treffe sy.
3 Want ick wilse te huys soecken met
vierderley plagen/ spreeckt de Heere: c met
den sweerde/ dat sy verworcht wordē: met
honden / die se sleppen sullen: d met den
voghelen des Hemels/ ende met dē ghedierten
op Aerden / dat sy verslonden ende te
niete worden sullen.
4 Ende ick wilse in allen Koninckrijcken
op Aerden / herwaerts eñ derwaerts drijuen
laten. e om Manasse willē/ des soons
Ezechia/ des Konincx Juda/ dies haluen
dat hy te Jerusalem begaen heeft.
5 Wie wil hem dan uwer erbarmen Jerusalem?
wie sal dan medelijdinghe met v
hebben? wie sal dan henen gaen / ende v
vrede verwerven?
6 Ghy hebt my verlatē/ spreeckt de Heere/
eñ zijt van my af gheuallen: daeromme
hebbe ick mijn handt tegen v wtgestreckt/
dat ick v verderuen wil: ick ben des ontfermens
moede.
7 Ick wilse met de worpschoeffel tē lande
henen wt worpen / eñ wil mijn Volck dat
hem van synen wesen niet bekeerē en wil/
tot euckel Weesen makē/ eñ ommebrengē.
8 Sy sullen meer Weduwen onder hen
wordē/ dan des zandts aen der Zee is: ick
wil ouer de Moeder der jonghen Manschap/
komē laten f eenen openbaerlicken
verderuer/ g eñ de Stadt daer mede gātsch
in korten eñ onuersiens oueruallen laten.
9 Dat die / die seuen kinderen heeft / sal
ellendich zijn/ ende van herten suchten: h
want haer Sonne sal by hooghen daghe
onder gaen/ dat i † heyde haren roem eñ
vreuchde/ een eynde hebben sal: ende de
ouergebleuene wil ick int sweerdt gheuen
voor haren vyanden/ spreeckt de Heere.
10 k Och mijn moeder/ dat ghy my gebaert
hebt/ teghen welcken een yegelick twistet
ende kijuet inden gantschen lande: ick en
hebbe doch noch op woecker ghéleent/

Jeremie ghebedt.
f Baru. 2.12
t Esa. 49.15
u Jere. 5.24
Moses.
Samuel.
a Jere. 7.15 ende 11. 14. ende 14. 11. Ezech. 14.14
Met vierderley plaghē dreycht God
b Ezech. 5.12
In Hebreeusch noemt hy dese vierplaghen/ vierfamilias oft geslachten. Velicht om aen te toonē dat een Duyuel vele duyuels onder hē heeft/ eñ een plage menigherley aerdt eñ wijse heeft te verderuen: ghelijck de Chirurgijns vaghelicx beuinden.
c Jere 16.4.
d Psal. 79.2.
Deut. 28.26
Manasses.
e 2 Reg. 21.11
2. Para. 33.9
f Hebr. inden middage. etc
g 1. Tessa. 5.3
Prouer. 6.15
h Amos. 8.9
i † An. sy tot schanden eñ smaetheydt worden sal.
k Jere. 20.14

noch ghenomē: noch vloeckt my eē yegelick.
11 De Heere sprack Wel aen / ick wil uwer
sommighe ouer behouden/ dien het sal weder
wel gaen/ eñ l † wil v lieden te hulpe
komen inder noodt eñ angst / onder den
vyanden.
12 Meyndy niet/ dat daer ergens m eē ijser
sy/ welcker konne het ijser ende metael vā
Noorden n † verslaen?
13 o Ick wil dannoch te voren uwe goedt
eñ schatten in de p † grabbelinge gheuen/
dat ghy lieden daer niets voor kreyghen en
sult: q eñ dat om uwer aller sonden wille/
die ghy in alle uwē landtpalen begaē hebt.
14 r Eñ wil v tot uwen vyanden brenghen/
in een lant dat ghy niet en kent: s wāt het
vyer is in mijnē toorne ouer v aengegaen.
15 Och Heere/ ghy weet het/ ghedenckt aen
ons ende neemt v onser aen/ ende wreeckt
ons aen onsen veruolgers: neemt ons op/
ende en vertreckt uwen toorne niet ouer
harr: wāt ghy weet het/ dat wy om uwent
wille ghehoenet worden.
16 t Onder dies onthoudt ons v woordt/
wanneer wy het kreyghen: u eñ dat selue v
woordt/ is onses hertē vreuchde eñ troost:
want wy zijn Ja na uwē Name genoemt/
Heere God x † Zebaoth.
17 Wy y en ghesellen ons niet tot den bespotters
noch en verheugen ons niet met
hen: maer blijuen alleene voor uwer hant/
want ghy toornet seer met ons.
18 z Waeromme duert doch onse smerte so
langhe / ende onse wonden zijn so gantsch
boos/ datse niemant heelen en kan? ghy
zijt ons ghewordden/ als een Fonteyne die
niet meer springhen en wil.
19 Daeromme spreeckt de Heere alsoo: a So
ghy v tot my houdt / so wil ick my tot v
houden/ eñ sult mijn Predicker blijuen: b
eñ ist dat ghy de vromen leert hen * affonderen
van boosen lieden / so suldy mijn
Leeraer zijn: c eñ eer ghy soudet tot hen
vallen/ sa moeten sy eer tot v vallen.
20 d Want ick hebbe v teghen dit volck eē
vasten metalen muere ghemaeckt: e oft sy
teghen v strijden/ so en sullen sy doch niets
aen v hebben: want ick ben by v/ dat ick v
helpe eñ v f † verlosse/ spreeckt de Heere.
21 g Ende wil v oock verlossen wt der hant
der boosen/ ende verlossen wt der hant der
Tyrannen.

Dat xvj. Capittel.

1. De Heere waerschout den Propheet/ dat hy met den volcke geen gemeynschap hebbe/ 10. maer hen de oorsake alle haers quaets/ (met tsamen der Babylonischer gheuanckenisse/ 14. daer hyse dannoch na lange straffe van wil verlossen/) aenwijse/ hare Afgoderie eñ schandelicke verachtinge Gods/ 19. Aent eynde is een prophetie vanden Heydenen.

1 Ende des Heere woordt ghesciedde tot
my/ ende sprack:
2 Ghy en sult gheen wijf nemen / ende
noch sonen noch dochteren genereren aen
deser plaetse.
3 Want so spreeckt de Heere vanden sonen
eñ dochteren die aen dese plaetse gheboren
worden/ daer toe van harē moederen diese
baren / ende van haren vaderen diese genereren
in desen lande:
4 Sy sullen a † aen krancheden steruen/ b
ende noch beweent noch begrauen wordē/
maer sullen tot drecke worden op dē lande:
daer toe door het sweert eñ honger ommekomen
/ c ende haer lichamen sullen der
voghelen des Hemels/ ende der ghedierten
op der Aerden spijse zijn.

l † And. wil beschicken / dat v de vyanden inder noodt ende angst vriendelickē bejegenen sal.
m Dat is/ eē boose ouer den anderē: de Persen ouer de Chaldeen.
n † And. te meijsel slaen
o Jere. 17.3. ende 20. 5.
p † Of/ rabbuse.
Anders. tot plonderen.
q Jere. 13.22
r Deut. 32.21
Roma. 10. 19
s Jere. 7.19.
Jeremie ghebedt.
t Ezech. 3.1
Mat. 4. 4.
u Psal. 119. 103. 116.
Sapi. 16.26
x † And. der heyrscharen
y Psal. 1.1 ende 26.4.
z Jere. 10.15
a Sacha. 1.3
Malach. 3.7
b Op Hebreesch / Kont ghy het kostelicke van den snooden scheyden/ so sult ghy als mynē mone zijn.
* 2. Cor. 6.16
c Jere. 21. 1.
d Jere. 1.18.
e † And. ende sullen tegen v krijghen/ maer sy en sullen v niet ouerwinnen
f † Anders/ beschermen/ ofte helpen.
g Psal. 27. 7
Jeremias sal met den volcke geen ghemeynschap hebbē
a † And. van
b Leuit. 10.6
Jere. 14.16.
c Psal. 79.2. Jere. 7. 32. ende 15. 3. ende 19.7.

d Dat is/
Het lof met
meskens op
hicken / eñ
versnyden.
e Dat is/
broot/ spyse
oft dierghe-
sochen.
f 1.Cor.5.14
g † And. der
Heyrscharẽ/
h Jere.7.33.
ende 25.10.
Ezech.26.13.
i Apoc.18.22
k Jere 5.19.
l Deut.4.25
m Jere.7.23
25.
n Jere. 23.7.
o Mat.4.19
Marc.1.17.
Ezech.47.9
p † Anders/
spelonckẽ
der rotzen.
q 2 Par.16 9
Psal. 33. 13.
Job.28.25.
Sprac.23.27
Proner.15.3
r Dat is/
Dat sy vele
kinderen
offerden. eñ
den Afgod
Moloch ver-
branden.
s Jere.14.8.
ende 17.17.
t Of/ ydele.

a Job.19.24
* Dat is ha-
re Afgoderie
blyuẽ sy see-
re, eñ stichtẽ
se vaste dat
sy blyuẽ sal
by dẽ nako-
melinghen:
ghelijck als
by ons de
Missen.
b † Anders/
bosschen/
c Jere.15.13.
ende 20.5.
d Of/ rabbu-
se.
† Anders te
plonderen.
e Jere 25.9.
f Esa.30.1.
ende 31.1.
Psal.49.7.
Pro.23.26.
g Psal.118.8
ende 146.3.
* Job.20.17
h Dat is, hy
sal onghe-
luckich ende
onsalich
blyuen.
i Psal.2.12.
ende 118.8.
ende 124.1.

5 Want so spreeckt de Heere: Ghy en sult
niet ten treurhuyse gaen/ ende en sult oock
nergens henen gaen/ leedt te dragen/ noch
medelijdinghe ouer haer hebben: want ick
hebbe mynen vrede van desen volcke wech
ghenomen/ spreeckt de Heere/ met tsamen
myner ghenade ende barmherticheydt:
6 Dat beyde groot eñ kleyn sullẽ in desen
lande steruen / eñ niet begrauen noch be-
weent worden/ eñ niemandt en sal hẽ ouer
haer d versnydẽ/ noch zijn hayr wtpluckẽ.
7 Eñ men sal oock niets onder haer e wt-
deylẽ ouer der klage haer te troosten ouer
den lijck/ eñ hẽ oock niet wt dẽ Troostbe-
ker te drinckẽ geuen ouer vader eñ moeder.
8 f Daerom en suldy in gheen Drinckhuys
gaen/ by hen te sitten/ noch te eten/ noch
te drincken.
9 Want so spreeckt de Heere g† Zebaoth/
de God Israels: h Siet/ ick wil aen desen
plaetsen wech nemen voor uwen ooghen/
eñ by uwen leuen/ de i stemme der vreuch-
den ende herten lust, de stemme des Bruy-
degoms ende der Bruydt.
10 Eñ wanneer ghy sulckes alle desen volc-
ke gheseyt hebt/ eñ sy tot v spreken sullen:
k Waerom spreeckt de Heere ouer ons/
alle dit groot ongeluck? welcke is de mis-
daet ende sonde daer wy teghen den Heere
onsen God mede ghesondicht hebben?
11 So suldy hen seggen: l Daeromme/ dat
uwe vaders my verlatẽ spreeckt de Heere/
eñ anderen Goden ghevolcht / den seluen
ghedient eñ haer aenghebeden/ my daer-
tegen verlaten / eñ myn Wet niet ghehou-
den hebben.
12 m Eñ ghy lieden noch ergher doet/ dan
uwe vaderen: want siet/ een yegelick leeft
na zijns boosen herten goetdunckẽ/ op dat
hy niet en hoore.
13 Daeromme wil ick v lieden wt desen
lande stooten/ in een lant / daer noch ghy/
noch uwe vaderen van en weten: aldaer
sult ghy andere Goden dienen dach ende
nacht/ aldaer en wil ick v lieden geen ghe-
nade bewijsen.
14 n Daeromme siet/ de tijt koemt/ spreeckt
de Heere/ datmen niet meer segghen en sal:
So warachtich als de Heere leeft / die de
kinderẽ Israels wt Egyptenlande geleydt
heeft:
15 Maer/ So warachtich als de Heere
leeft, die de kinderen Israels geleydt heeft
wt den lande des Noorden ende wt allen
landen daer hyse henen verstooten hadde:
want ick wilse weder brengen in het lant/
dat ick haren vaderen ghegeuen hebbe.
16 Siet/ ick wil vele o Visschers wtsenden/
spreect de Heere/ die sullense visschẽ: eñ daer
na wil ic vele Jagers wt sendẽ/ die sullense
vanghen/ op allen Berghen ende op allen
kleynen Bergen/ eñ in allen p† steenreten.
17 q Want myne ooghen sien op alle hare
weghen/ dat sy hen voor my niet verhelen
konnen/ ende hare misdaet is voor mynen
ooghen onuerborghen.
18 Doch te vorẽ wil ick hare misdaet ende
sonde dobbel betalen / daeromme dat sy
myn lant met dẽ r lijcken harer Afgoderie/
verontreyniget/ ende myn erue/ met haren
grouwelen vol ghemaeckt hebben.
19 s Heere/ ghy zijt myn sterckte eñ kracht/
eñ myne toeulucht in der noot: de Heydenẽ
sullẽ tot v komẽ vander Weerelt eynde / eñ
seggen: Onse vaders hebbẽ valsche ende t
nietighe Goden gehadt/ die niet helpen en
konnen.
20 Hoe kan een mensche Goden maken/ die
niet Goden en zijn.

21 Daeromme siet/ nu wil ickse leeren/ ende
hen myne handt eñ gewelt kondt doen/ dat
sy gewaer wordẽ sullẽ / Ick heete de Heere.

Dat xvij. Capittel.

1. Hardt blyuen der Afgoderie/ wordt met harden ongelucke ghestraft 5. Op menschen verlaten / brengt vloeck 7. Op God verlaten / seghen 9. De Heere / dien niet verborgen en is/ geeft eenen yegelicken na synẽ doẽ 11. eñ en laet der onrechtueerdigen goet niet gelucken 13. Jeremias biddet om hulpe teghen die/ die hem beleedighen 19. ende wordt ghesonden de heylighinghe des Sabbaths te prediken.

1 De sonde Juda is met a ysere* griffien/
eñ met scherpe Diamantẽ geschreuen/
eñ in de tafelen haers hertẽ gegrauen/
ende op de hoornen aen den Altaren:
2 Dat hare kinderen ghedencken sullẽ/ der
seluen Altaren eñ b† Haghen by den groe-
nen Boomen/ op de hooghe Bergen.
3 Doch / ick wil uwe Hoochten/ beyde op
Bergen eñ Velden met tsamen uwer hauen
eñ alle c uwen schattẽ in de d† grabbelinge
geuen/ om der sonden wille/ in alle uwe lant-
palen begaen.
4 Eñ ghy sult wt uwer erue verstootẽ wor-
den/ dat ick v ghegeuen hebbe: e ende wil v
tot knechten uwer vyandẽ maken/ in eenen
lande/ dat ghy niet en kent: wãt ghy lieden
hebbet een vyer myns toorns aengesteken/
dat eewichlick bernen sal.
5 So spreeckt de Heere: f Veruloeckt is de
man g die hem op menschen verlaet/ ende
houdt vleesch voor synen arm / ende met
syner herten van den Heere wijcket.
6 Die sal zijn als de heyde inder Woestijne/
* eñ en sal niet sien dẽ toekoemstigẽ troost/
maer sal blyuen in h dorrẽ/ inder woestijne/
in eenen onuruchtbarẽ lande/ daer niemant
woonet.
7 i Ghesegent daerentegen is de man / die
hem op den Heere verlaet/ eñ de Heere zijn k
toeuersicht is.
8 l Die is als eenen Boom aent water ge-
plantet, eñ aen der Beke ghewortelt/ want
wãneer alreede eẽ hitte koẽt so en vreest hy
hẽ doch niet, maer syne bladerẽ blyuẽ groẽ/
eñ en sorget niet wãneer een dorre iaer koẽt/
maer hy brengt sonder ophoudẽ vruchten.
9 Een trotzich eñ vertzaecht dinck is het
m herte: wie kant wtgronden?
10 n Ick de Heere kan het herte wtgronden/
eñ de nieren proeuen/ o eñ gene eenen yege-
licken na synen doen / na de vruchten syner
wercken.
11 Want ghelijck als een p † vogel die hem
op eyeren settet, eñ en broedtse niet wt: q
also is de gene/ die onrecht goet vergadert:
want hy moet daer van / wanneer hy het
aen aller weynichsten meynt/ eñ moet doch
ten laetsten spott daer toe hebben.
12 Doch de stede onses Heylichdoms/ name-
licken/ den Throon der Godlicker eere / is
alle tijt vaste ghebleuen.
13 Want Heere/ r ghy zijt de Hope Israels: s
alle die v verlaten / moeten te schandẽ wor-
den / eñ t de afuallighe moeten in de Aerde
gheschreuen wordẽ: u want sy verlatẽ den
Heere / de Adere des leuendigen waters.
14 Heele ghy my Heere / so worde ick heel:
helpe ghy my / so is my ghcholpen: want
ghy zijt mynen roem.
15 Siet/ sy sprekẽ tot my: Waer is dan des
Heeren woordt? Lieue/ laet het her gaen.
16 x† Doch/ ick en ben daeromme van v niet
geulodẽ/ myn y Heeder so en hebbe ic oock
menschẽ vdach niet begeert/ dat weet ghy:

k Of toeuer-
laet.
l Psal.1.3.
m Dat is/
Wanneer
hem qualic
gaet / so is
daer enckel
vertzagen /
wãneer 't hẽ
wel gaet/ so
en kant nie-
mant dwin-
ghen / noch
houden in
synen moet-
wille: en
hoort gheen
straffe, etc.
weet hẽ wt
te draeyen
eñ te smuckẽ
oock teghen
Gods
woort/ doch
het en helpt
niet/ Op
Duytsch
seggen wy/
Het is een
vertwijfelt
boos dinck
om 't herte.
Het en kan
noch het
boose noch
het goede
verdraghen.
n 1.Sam 16.7
Psal. 7.10.
Jere 11.20.
o Rom.2.6.
Apoca.2.23.
ende 22.12.
Psal. 18.4.
ende 62.13.
Job 34.11.
Jere.25.14.
p † Anders/
velthoen.
q Prou.11.28
Luc.12.19.
r Psal.115.9.
s Esai.1.28.
t Pro.3.30.
u Jere.2.13.
Ezech.36.25
Psal.36.9.
Joan.4.10.
x † And. Eñ
ick en hebbe
my niet
aengestelt
[illegible]
dat ick Herd
ware na v/
so hebbe, etc
y Psal 23.1.
Esaie.40.11.
Joan.10.11
z Dat is/
roem by den
menschen/
die doch
ellendich eñ
niets zijn/
in haren
roemẽ/ leuen
eñ daghen.
1.Cor.4.3.

wat ick gepredict hebbe/dz is recht voor v.
17 Weest ghy my slechs niet verschrickelic/
a myn toeuersicht inder noodt.
a Jer. 14.7. ende 16.19.
18 Laetse te schanden worden die my veruol
gen/ende niet my:laet den dach des ongheluct
ouer haer gaen / ende slaetse te morsel
tweeuoudich.
19 So spreect de Heere tot my:b Gaet henē/
b Jere. 7.7. ende 26.2.
ende treedt onder de poorte des volcr daer
door de Koningen Juda wt ende in gaen/eñ
onder alle poorten te Jerusalem/
20 Ende spreecke tot hen: Hoort des Heeren
woort/ghy Koningen Juda/eñ gantsch Ju
da/eñ alle Inwooners te Jerusalem/die te
deser poorten in gaen.
21 So spreect de Heere:Hoedet v liedē/eñ en
draecht geenen last aen den Sabbathdage/
door de poorte henen in te Jerusalem.
22 Eñ en voert geenen last aen dē Sabbath=
daghe/wt uwen huyse/ eñ en doet gheenen
arbeyt: maer heyliget den Sabbathdach/c
c Exo 8.20.
als ick uwen Vaderen gheboden hebbe.
23 Doch sy en hooren niet/eñ en neyghen ha
re oorē niet herwaerts/maer blijuē halstar=
rich/ op dat sy my Ja niet en hooren/ noch
hen onderrichten en laten.
24 So ghy liedē my hoorē sullet spreect de
Heere/dat ghy gheenen last en draecht des
Sabbathdaechs door deser stadt poorte in/
maer den seluen heylighet/dat ghy gheenen
arbeydt aen den seluen daghe en doet/
25 So sullē ooch door deser statpoorte wt eñ
in gaen Koningen ende Vorsten(die op den
Stoel Dauids sitten)ende rijden/eñ varen/
beyde op Wagenen eñ Peerden/sy eñ hare
Vorsten,met tsamen/allen die in Juda ende
te Jerusalem woonen / ende dese Stadt sal
eewichlick bewoont worden.
26 Ende daer sullen komen wt den steden Ju
da/ende die rontomme Jerusalem henē lig
ghen/ende wt den lande BenJamin/wt dē
leechten/ende vanden ghebercchten/eñ van
Suyden/dier daer brengen Brandoffer Of=
fer/Spijsoffer/ende Wierooch tē huyse des
Heeren.
27 So ghy my daerentegen niet hooren sult/
dat ghy den Sabbathdach heylighet/ende
geenen last en draecht/door de poortē te Je
rusalem in/aenden Sabbathdage/so wil ick
een vyer onder hare poorten aensteken/dat
de huysen te Jerusalem verteerē/ende niet
wtghebluscchet worden en sal.

Dat xviij. Capittel.

I. Jeremias / van God in eens Potbac=
kers huys ghesch icket/leert exempel wijse/
hoe God syne verachters ombrengen/ende
de seluē so sy hen bekeeren/weder te rechte
brengen mogen. II. Het volck/so het hier wt
van Godes straffe ende syner boete bericht=
tet wort/en neemt hem dies alleene niet aē/
13. staet ooch van synen sonden niet af/ 18.
maer soecht ooch daerenbouen synen ghe=
trouwen Prediker allesins te beleedighen/
19. Jeremias doet een heftich ghebedt te=
ghen syne weder partijders.

1 Dit is het woort/dat vanden Heere ge=
schiede/tot Jeremiam/ende sprack:
2 Maeckt v op/ende gaet henen af in
des Potbackers huys/aldaer wil ick v my
ne woorden hooren laten.
3 Ende ick ghinck henen af in des Potbac=
kers huys:eñ siet/hy arbeyde iupst op der a
a Of/Wiel.
schijuen.
4 Ende de Pot die hy wt den leem maeckte/
misuiel hem onder de handē: doe maeckte hy
wederomme eenē anderen Pot/als het hem
behaechde.

5 Doe geschiede des Heeren woort tot my/
ende sprack:
6 bKan ick ooch niet also met v liedē omme
gaē/ghy vandē huyse Israels/als dese Pot
backer/spreect de Heere?siet/als de leem in
des Potbackers hant/ alsozijt ghy vanden
huyse Israels/ooch in mijner handt.
b Esa. 45.9. Jerem 19.11 Sapie. 15.7. Syr. 33.13. Roma. 9.20
7 cGantsch haest spreke ick teghen eē volck
eñ Koninckrijcke/dat ick het wtroepen/ver=
breken /ende verderuen wille.
c Jere. 1.10. Ezec. 18.21. ende. 33.14 Luce. 15.7.
8 So het hem daerentegen bekeere van sy=
ner boosheyt/daer ick tegen spreke/so sal my
ooch berouwen het ongheluck dat ick hem
dachte te doen.
9 dEnde gantsch haest spreke ick van eenen
volcke ende Koninckrijcke/ dat ick het bou=
wen ende planten wille.
d 1. Sam. 15. Jone. 3.
10 So het daerentegen quaet doet voor mynē
oogen/dat het myner stemme niet en hoort/
so sal my ooch berouwen dat goede dat ick
hem toegheseydt hadde te doen.
11 So spreecht nu tot dien in Juda/ende tot
den Burgheren te Jerusalem:So spreect de
Heere:e Siet/ick bereyde v lieden eē ongheluck
toe/ende hebbe gedachten teghen v lie
den:daeromme keere hem een yegelick van=
synen boosen wesen/ ende betert uwe wesen
ende doen.
e Jer. 25.5. ende 35/15 ende 36.3. Jone. 3.8. 2. Reg. 17.13
12 Doch sy spreken:f Daer en wort niet wt:g
wy willen na onse gedachten wandelen/en=
de een yeghelick doen/ na het goetduncken
zijns boosen herten.
f Of/dat la= ten wy. g Jer. 7.24. ende 11.8. ende 13.21.
13 Daeromme spreect de Heere:Vraecht doch
onder den Heydenen daer na:wie heefe opt
des gheliicken gehoort:h dat de Jonckvrou
we Israel so gantsch grouwelicke dinghen
doet?
h Hos. 5.15 i Dat is/ sy dienē vreem de Goden/ welcke harē vaderen ont= bekent ende een onghe= woonlick dinck ghe= weest is:ge= lijck als ee= nē ongebaē= den wech.
14 De sneeu blijft doch langer op de steenē in
dē velde/wanneer van Libanon af sneeut/
ende het reghenwater en verloopt so in hor=
ten niet/
15 Als mijn volck myner vergeet: sy roocken
den Goden/eñ richten ergherniffe aen op ha
ren weghen/altoos meer ende meer/eñ gaen
op i onghebaende straten/
16 kOp dat haer lāt ter woestijne worde/hen
ter eewigher schande:dat/ wie daer voorby
gaet/hem verwondere/eñ dē kop schudde.
k Jer. 19.8. ende 49.17. ende 50.13.
17 Want ick wilse door eenē Oostenwint ver
stropen voor harē vyanden:ick wil hen den
rugge/ende niet het aensicht wijsē/wanneer
sy verderuen.
l Jer. 11.19. m Dat heet, Sy zijn van God int ampt. gelijc als de onse seggen: De kercke/de kercke en cā niet dwa len.
18 Doch sy spreken:l Coēt/ eñ laet ons tegen
Jeremiam raetslaghen:m want de Priesters
en konnen niet dwalen in de Wet / ende de
Wijsen en konnen niet feylen in raden/eñ de
Propheten en konnen niet onrecht leeren:
Koemt herwaerts/laet ons hem met der ton
ghen dootslaen / ende niets gheuen op alle
syne reden.
19 nHeere hebbet achtinghe op my/eñ hoort
de stemme mijner wederpartijders.
n Jeremie ghebedt.
20 oIst recht/datmē goet met quadē vergel=
de/want sy hebbē myner ziele eenen cuyl ge=
grauen:gedenct doch/hoe ick voor v gestaen
hebbe/dat ick haer ten besten sprack/ende u=
we grimmichept van hen wendede.
Jere. 15.23 ende 14.7. o Pro. 17.13 p Syr. 3.62. Jerem. 11.22
21 pSo straffet nu hare kinderē met honger/
ende laetse in het sweert vallen/dat hare wijuen
ende weduwen sonder kinderen zijn/eñ
hare mannen doot geslagen/ ende longhe q
Manschap / inden strijde door het sweerdt
verworcht worden.
q Of gesellē. r Of/subijte= lick onuer= siens.
22 Dat een geschrey wt haren huysen gehoort
worde/gelijck ghy plotzlick hebben Krijchs
volck ouer haer comē laten:f want sy hebbē
eenen kuyl ghegrauen/my te vanghen/ende
mynen voeten stricken ghelept.
f Je. 18.20. Psalm. 7.18 ende 35.7. ende 140.6. ende 141.9. ende 142.4.
23 Ende dewijle ghy Heere weet alle hare aē

slaghen

t Oft is/laet v haer doen niet behagē eñ en helpt hen niet.
u † An. neder gheslaghen.

slaghen tegen my/dat sy my dooden willē: t so en vergeeft hen hare misdaet niet/eñ en laet hare sonde voor v niet wtgedelcht woꝛden: laetse voor v ut ghestoꝛtet woꝛden/ende handelt met hen na uwen toorne.

Dat xix. Capittel.

1. De Propheet woꝛt henen geschicket/ de grousame verstooꝛinge Topheth eñ Jerusalems wt te verconndigē. 10. ende deselue met sichtbaerlicker vertooginge den volcke in te beelden: daeromme dat sy halstarrich/ God verlaten/ ende zyn wooꝛt niet hooꝛen willen.

1 SO spreect de Heere: Gaet henen/eñ coopt v een aerden Krupcke vanden Potbacker/met tsamen sommigen vanden Oudsten des volcx/ende vooꝛ den Oudesten der Priesteren.

Benhinnoms Dal.

2 Eñ gaet henen wt inden Dale Benhinnōs/ die vooꝛ de Tichelpooꝛte lept/ende pꝛedict aldaer de wooꝛden die ick v segghe.

3 Eñ spreeckt: Hooꝛt des Heeren wooꝛt/ghy Koningen Juda/eñ Burgers te Jerusalem/ So spreect de Heere Zebaoth/de God Israels: a Siet/ick wil sulck eē ongeluck ouer dese stede gaen laten/dat wie het hooꝛen sal/ hem de ooꝛen klincken sullen.

a 2. Re. 21 12 Jere/6. 19.

4 Daeromme dat sy my verlaten/ende dese stede eenen vreemden Gode ghegeuen hebben ende anderen Goden daerinne gerooc ket hebben/die noch sy/noch hare vaderen/ noch de Koningen Juda gekent en hebben/ eñ hebbē dese stede vol onschuldich bloets ghemaeckt.

5 b Want sy hebben den Baal hoochten gebouwet/hare kinderē te verbꝛandē/dē Baal tot Brantofferen/ welckes ick hen noch gebodē/noch daeruan gespꝛoken en hebbe/ daertoe in myn herte noyt ghecomen en is/

b Deu. 12. 30 31. ende 18. 9 Ps. 106 36. 37 Ezec. 20. 31. Jerem. 7. 30 2. Reg. 21. 6 c Jer. 7. 31. d Of/ Hebꝛ. den Raet. De Prophe ten heetē ge meynlick de Afgoderye oft valschen godsdienst/ vergeefs eñ ydel dinck: als Christus Matth. 15. Item/der Godloosen raet oft leere/Psalm. 1. Jer/leugenen/valsche bedꝛiegerye welckes wy het meeste deel Afgode rie verduytscht hebbē. Luch e Deu. 28. 26 Jerem. 15. 3. ende 16. 4. Psalm. 79. 2. f 1. Reg. 9. 7 Jere. 16. 16. ende 49. 17 ende 50. 13 g Leu. 26. 29 2. Reg. 2. 29 h Jer. 18. 6. i Jere. 7. 32

6 Daeromme siet/c de tijt sal comen/spreect de Heere/datmē dese stede/niet meer Topheth noch het Dal Bēhinnom/maer Woꝛchdal heeten sal.

7 Want ick wil den d Godsdienst Juda eñ Jerusalems/van deser plaetse verstooꝛē/eñ wilse dooꝛ het sweert vallen latē vooꝛ harē vyanden/onder de handt der ghenen die na haren leuen staen: e ende wil hare lichamen den voghelen des Hemels/ ende den Dierē op Aerden/ te verslinden gheuen.

8 f Eñ wil dese Stadt woeste maken/eñ ten spotte: g dat alle die daer vooꝛ by gaen/hen sullen verwonderen/ouer alle hare plagen/ ende haer bespotten.

9 Ick wilse laten harer sonen ende dochterē vleesch eten/ende een sal des anderē vleesch eten/inder noot eñ angst/daermede hen hare vyanden/ende de gene die na haren leuen staen/bedꝛenghen sullen.

10 Ende ghy sult de Krupcke verbꝛekē/vooꝛ den mannen die met v ghegaen zyn:

11 Ende spreect tot hen: So spreect de Heere Zebaoth: h Eñ alsmē een Potbackers vat verbꝛeect/dat het niet en can weder gansch woꝛdē/so wil ick dit volck ende dese Stadt oock verbꝛeken: i ende sullen daertoe in Topheth begrauē woꝛdē/bewyle daer anders gheen ruym zyn en sal te begrauen.

12 So wil ick met deser plaetse/ spreeckt de Heere eñ haren Inwoonders omgaen/dat dese Stadt woꝛdē sal/gelijck als Topheth.

13 Daertoe sullen de huysen te Jerusalem/eñ de huysē der Koningen Juda/eue so onreyne woꝛden/als de stede Topheth: Ja alle huysen/ daer sy op de daken gerooket hebben/ allen heyre des Hemels/eñ anderen Goden dꝛanckoffer gheoffert hebben.

14 Ende doe Jeremias weder van Topheth quam/daer hem de Heere henen ghesonden hadde/te pꝛophetere/ tradt hy inden Vooꝛhof aen den huyse des Heeren/ eñ spꝛack tot allen den volcke:

15 So spꝛeect de Heere Zebaoth/de God Israels: Siet/ick wil ouer dese Stadt/eñ ouer alle steden/alle dat ongeluck comen latē/dat ick tegen haer gespꝛoken hebbe: k daeromme/ dat sy l halstarrich zyn/ende myne wooꝛden niet hooꝛen en willen.

k Jere. 7. 24 ende 11. 8. ende 18. 12. l Of hardtneckich.

Dat xx. Capittel.

1. Jeremias geslagen eñ geuangen/dooꝛ seyt den Pashur/wat hem eñ den gantschen Juda ouercomen soude/ 7. bekommert hem hoochlick ouer zyn vaerlicke ampt/ 11. ende hoewel hy hem des Heeren/(13. dien hy ooc daue seyt) troostet/14. woꝛt noch wederom met swaerder versoeckinge aengheuochtē.

a † Anders/ de Priester. bl. Re. 22. 24 Jere. 32. 2. ende 33. 1. Act. 23. 2. Joan. 18. 22 c † And. inde stock. d Pashur coō vā Pas/ dat heet bꝛeedt/ende Hur/wydt/ Magur heet vꝛeese/ so heert nu Jeremias dien syner naē ommer als soude hi seggen: Ghy en sult niet so groot/ bꝛeedt ende wydt heneu gaen/als uwen name luydt/ maer vꝛeese eñ verschꝛickinge sal om ende rondtō v henen zyn/dat het enge eñ smal ghe-/ noch om sy.

1 DOe nu Pashur een sone Immer a † des Priesters: die ten Ouersten inden huyse des Heeren ghesettet was/ Jeremiam hooꝛde sulcke wooꝛden pꝛopheteren/

2 b Sloech hy den Pꝛopheet Jeremiam/eñ wierp hem c † int gewelfte/onder der bouen ster pooꝛte Ben Jamin/welcke aen dē huyse des Heeren is.

3 Ende doe het moꝛgen wert/tooch Pashur Jeremiam weder wt dē gewelfte: Doe spꝛac Jeremias tot hem: De Heere en heet v niet d Pashur/maer Magur omme ende omme.

4 Want so spꝛeeckt de Heere: Siet/ick wil v met tsamen alle uwen vꝛienden in de vꝛeese gheuen/ende sullen vallen dooꝛ het Sweert harer vyanden/dat suldy met uwen ooghen sien: ende wil het gantsche Juda/in de hant des Koninckx te Babel ouergheuen/die salse wech voeren na Babel/ende met dē Sweert de dooden.

5 e Ooc wil ick alle goederē deser Stat/met tsamen alle haren arbeyt/eñ alle kleynodien eñ alle schatterē der Koningen Juda/in harer vyanden hant gheuen/dat sy deselue roouē/ nemen/ende na Babel bꝛenghen.

6 Ende ghy Pashur sult met alle uwen huysghenooten gheuangen gaen/ende te Babel comen/aldaer suldy steruen/ende begrauen woꝛden/met tsamē alle uwe vꝛiendē/welcke ghy leughenen pꝛedicket.

e 2. Re. 20. 17 Jere. 15. 13. ende 17. 3. f Dat is/ dz ick sule pꝛedikampt hebbe aengenomē/eñ en hebbe nz ge weten/dat de lieden so boowarē/ eñ het pꝛedikēso verle eñ groote vare hadde. g Tren. 3. 14 Psa. 44. 14. ende 79. 4. h Of/ ter ver smadinghe. i Psa. 31. 12 Jeremie ge bedt. k Jer. 13. 40 l Jere. 11. 20 Psalm. 11. 6. Sapie. 2. 5.

7 Heere/ghy hebt my f ouerredet/eñ ick hebbe my ouerredē latē: ghy zyt my te sterck geweest/ende hebt ghewonnen: g doch ick ben daer ouer te spotte ghewoꝛden dagelicx/ eñ alleman belachet my.

8 Want sindt dat ick ghespꝛoken / ghe roepen/ende ghepꝛedickt hebbe vander plaghe ende verstooꝛinge/is my des Heeren wooꝛt/ h ten hoone ende spotte ghewoꝛden daghelicks.

9 Doe dachte ick: Welaen/ ick en wil synes niet meer gedencken/eñ in synen Name niet meer pꝛediken: doch het wert in mynen herten/als een bernende vyer in mynen beenderen/dat ick het niet lyden konde/ende ware schier vergaen.

10 i Want ick hooꝛe/hoe my vele schelden/eñ my allenthaluē verschꝛickē: Huy/verclaecht hem: wy willen hem verclagen (spꝛeken alle myne vꝛiendē ende gesellen) oft wy hem met liste vercoꝛen/ende aen hem comen connen/ ende ons aen hem wꝛeken.

11 Doch de Heere is by my/als eē sterck Helt/ daeromme sullen myne veruolgers vallen/eñ niet ghewinnen/maer sullen seer te schandē woꝛdē: daeromme dat sy so dwaeslickē handelen: k eewich sal de schande zyn/dier men niet vergheten en sal.

12 l Ende nu Heere Zebaoth / die ghy de

 Rechte-

m Jer.17.10 Rechtveerdige proevet/ m nieren ende herte
n Jer.11,20 siet/ laet my uwe wrake aē hen sien: n want
ick hebbe v mijn sake bevolen.
13 Singhet den Heere/ roemt den Heere/ die
des armen leven wt den boosachtigen han-
den verlost.
o Job.3.3. 14 o Vervloect zy den dach/ daer ick in gebore
Jere.15.10. ben/ den dach moet ongesegent zijn/ daer
in my mijn moeder in ghebaert heeft.
15 Vervloect zy de gene die mijnen vader goe
de bootschap brachte/ ende sprac: Ghy hebt
eenen ionghen sone/ dat hy hem vrolick ma-
ken woude.
p Ge.19.24 16 Deselve man moet zijn/ als de Steden/ p
die de Heere ommeghekeert/ ende hem niet
gherout en heeft: ende moet des morghens
hooren een ghescrey/ ende des middachs
een huylen.
q Job.3.11 17 q Dat ghy my doch niet ghedoot en hebt
ende 10.18 in moeders lijve/ dat mijn moeder mijn graf
r Of/ bevrucht. gheweest/ ende haer lijf eewich r swangher
ghebleven ware.
18 Waerom ben ick doch wt moeders lijve
voort ghekomen / dat ick slecken iammer
ende hertenleet sien moet/ ende mijne dagen
met schande toebrenghen.

Dat xxj. Capittel.

1. Die te Jerusalem so sy vande Koninc te Babel belegt worde/ 4 wil de Heere niet helpen/ 5 maer teghen haer met wtgerechtē arme ende Pestilencie strijden. 7 ende Zedekiam met den sijnen/ in des Koninckx te Babel handen gheven. 8. Den volcke worden twee weghen voorghelept/ eenen ten leven/ de ander ten doode. 11. De Overheyt wort in haer sekerheydt ter boete vermaent.

a Jere.37.3 1. Dit is het woort/ dat vanden Heere ge-
schiede tot Jeremia/ a doe de Koninck
Zedekias tot hem sant/ Pashur den so
ne Malchia/ en Zophonia den sone Mase-
ia des Priesters/ ende liet hem segghen:
b 2.Re.22 13 2 b Vraecht doch dē Heere voor ons: c want
2.Par.18 4. d Nabuchodonozor de Koninck te Babel/
c Jer.42.10 strijdt tegē ons/ dat de Heere doch met ons
2.Par.18.14 doen wil/ na alle sijnen wonderē/ op dat hy
van ons aftrecke.
d Dese Koninck wort hier ende hier namaels die wils/ Nabuchodonozor die doch anders Nebucad Nezar of Nebucad nezar heet) genaēt
3 Jeremias sprac tot hen: So segghet Ze-
dekie:
4 Dat spreeckt de Heere / de God Israels/
Siet/ ick wil de wapenen te rugge wendē/
die ghy lieden in uwe handen hebt/ daer me
de ghy teghen een Coninck te Babel ende
teghen de Chaldeen/ die v lieden daer buy-
ten aen der muerē belegt hebben / strijdet/
en wilse te hoope versamelen/ midden inder
Stadt.
5 En ick wil tegen v lieden strijden/ met wt
ghereckter handt/ met stercken arm/ met grootē
toorne/ grimmicheyt en onbarmherticheyt
6 Ende wil de Burgeren deser Stat slaen/
beyde Menschen en Vee/ dat sy sterven sul
len door een groote Pestilencie.
e Jere.39.5. 7 e Ende daerna/ spreeckt de Heere / wil ick
Zedekiā dē Koninck Juda met tsamen sijnē
knechten en den volcke/ dat in deser Stadt
van der Pestilencie / Sweerde en Hongher
overblijven sal/ geven in de handē Nabucho
donozors des Koninckx te Babel: en in de
handen harer vyanden/ en in de handē der
ghenen / die hen na den leven staē: dat hyse
met der scherpte des sweerdts also sla/ dat
daer geen verschoonen/ noch genade/ noch
barmherticheyt/ mede en zy.
f Deu.30.15 8 Ende segghet desen volcke: So spreeckt de
g Jer.27.7. Heere: f Siet/ ick legge v liedē voor/ dē wech
ende 38.2. ten leven/ ende den wech ten doode.
9 g Wie in deser Stadt blijft/ die sal sterven
moeten door het Sweert/ Hongher en Pesti
lencie: wie hem daerentegen henen wt geeft
tot dē Chaldeen/ die v liedē beleggen/ die sal
levendich blijven / h ende sal zijn leven als h Jer.45.5
een wtbeute behouden.
10 i Want ick hebbe mijn aengesichte over dese i Jere.32.3.
Stadt gherichtet/ ten ongelucke/ en tot gee
nen goeden/ spreeckt de Heere: sy sal den Ko-
ninck te Babel overghegheven worden/ dat
hyse met vyere verberne.
11 Ende hoort des Heeren woort/ vandē huy
se des Koninc Juda: Ghy huys David/ so
spreeckt de Heere:
12 k Houdet des morgens gherichte/ ende ver k Esa 1.16
losset den beroofden wt des verweldighers Psalm.82.4
hant: l op dat mijne grimmicheyt niet wt en Jerem.22.3
vare als een vyer/ ende berne alsoo/ dat se nie- Prov.24.11.
mant wtblusschen konne/ om uws boosē we- Spre.4.12.
sens wille. l Jerem 4.4
13 m Siet/ spreeckt de Heere/ ick segge v/ die gy m Jer.48.7
woonet inder leechte: inden rotzsteene/ en op
dē effenen velde/ ende spreket: Wie wil ons
overvallen/ oft in onse n Veste komen? n Of/ vastic
14 Jck wil v lieden te huys saecken/ spreeckt heydt of
de Heere/ na der vrucht uws doens: ick wil eē sterckte.
vyer aensteken in haren Woude/ dat sal alle
dinck rontomme henen verteeren.

Dat xxij. Capittel.

1. De Coninck met tsamen den gantschē volcke / worden vermaent ter vromicheyde des levens/ 5. met aenkondige gewisser straffe van Gode/ so sy haer sulcker vermaninge niet aennemē. 10 Den Sallum wort gepropheteert sijne ghevanckenisse ende sterve/ 13. Den ontrechtveerdighen ende prachtighen Joiakim/ 18 zijn schandelick eynde/ 24. ende den Chania/ sijne ende sijner kinderē eerlose ellende ende verdorvenheyt.

1 So spreeckt de Heere: Gaet henen af in het
huys des Coninckx Juda/ ende segt aldaer
dit woordt/
2 En spreeckt: Hoort des Heeren woort/ ghy
Coninck Juda/ die ghy op dē Stoel Davids
sittet/ beyde ghy ende uwe knechten/ ende v
volck/ die tot desen poorten in gaen.
3 So spreeckt de Heere: a Houdet Rechte ende a Esa.56.1
Gherechticheyt/ en b verlost den beroofden Jere.21.12.
van des c wreveleers hant/ ende en schendet Recht en Gerechticheyt
niet de Vreemdelingen/ Weesen ende Wedu b Esa 1.17
wen/ ende en doet niemanden ghewelt/ d en Jere.21.12.
en vergiet geen ontschuldich bloet aen deser Psalm.82.4
stede. c Of/ moetwilligē verweldighers Spre.4.12.
4 Sullet ghy sulckes doen/ so sullen door de d Jere.7.6.
poorten deses huyses inrecken/ Koningen/
die op Davids Stoel sitten/ beyde te wagen
ende te peerde/ met tsamen hare knechten en
volcken.
5 Sullet ghy daerenteghen sulcx niet hoorē/
e so hebbe ick by my selven gesworen/ spreeckt e Esa.45.23
de Heere/ dit Huys sal verstoort worden. Jere.51.14
6 Want so spreeckt de Heere vanden huyse Hebr.6.13.
des Coninckx Juda: Gilead ghy zijt my het
hooft in Libanon/ wat gelt het/ ick wil v ter
woestijne/ ende de stede sonder Inwooners
maken.
7 Want ick hebbe Verderuers over v f bestelt/ f Heb. geheylicht
eenen yegelicken met sijnen wapen/ die sullē
uwe wtvercoren Cederen ommehouwen/ en
int vyer werpen.
8 So sullen vele Heydenen door deser Stadt
voorby gaen/ en onder malcanderen seggen:
g Waerom heeft de Heere met deser groo- g Deu.29.24
ter Stadt also ghehandelt? 1.Reg.9.8.
9 Ende men sal antwoordē: Daerom/ dat
sy het Verbont des Heerē hares Gods verla
ten / ende ander Goden aenghebeden/ ende
deselve ghedient hebben.

h Weent

h 2.Re.23.34 10 hWeent niet ouer de dooden/ende ontstelt
v lieden daer niet omme: weent daerenteghẽ
ouer dien/die daer henen treet:want hy en sal
nemmermeer weder comen/dat hy zyn va-
derlant sien mochte.
11 Want so spreect/de Heere van Sallum/dẽ
Sallum. sone Josia/des Koninex Juda/die Koninck
1.Para.3.15 is in de stede zyns vaders Josia/ die vã de-
ser stede henen wtgetogen is, hy en sal niet
weder herwaerts komen.
12 Maer moet sterkẽ aen der plaetse/daer hy
gheuanckelick henen gheuoert is/ẽ en sal
dit landt niet meer sien.
13 iWee dien/ die zyn huys met sõde bouwet/
i Hagg.1.4 ende syne kamereu met onrechte:die synẽ
kl An.ghe- naesten om niet arbeyden laet/ẽ en gheeft
macken. hem synen loon niet.
14 Ẽ dencket: Welaen/ick wil my een groot
huys bouwen/ende wyde Palleysẽ/ẽ laet
hem vensterẽ daerin houwen/ẽ met Cede-
ren beschutten/ende root schilderen.
15 Meyndy/ghy willet Koninc zyn/ dewyle
l Ãn. ghe- ghy met Cederẽ lt praelt:heeft v vader ooc
praughe ẽ niet gegeten ende gedroncken/ẽ hielt dan-
houeerdye noch ouer dat Recht ende Gherechticheyt/
driuet? ende het ginck hem wel?
Recht ẽ Ge- 16 m Hy halp den ellendighen armen te rech-
rechticheyt. te/ende het ginck hem wel:is het niet also/
m Esai.1.16. dat sulckes heet/my recht bekennẽ/ spreect
de Heere?
17 Doch uwe ooghen ende v herte en staen
n Esai.59.7 niet also/maer op uwer giericheyt/n op on-
o Of/moet- schuldich bloet te vergieten/op o wreuel/ẽ
willige on- neder te stooten.
billicheyt. 18 p Daeromme spreecht de Heere van Joia-
Joiakim. kim/den sone Josia/dẽ Koninck Juda: Mẽ
p 2.Re.23.34 sal hem niet beweenen:Och broeder och su-
ende.24.1. ster:men en sal hem niet beclagen/Och hee-
Jere.36.30 re/och edele.
19 Hy sal als een Ezel begrauen worden/ver-
sleypt ẽ henen wtgeworpen/voor de poor-
ten Jerusalems.
20 Ja dan so gaet henen op den Libanon/ẽ
schreyet/ende laet v hooren te Basan/ende
schreyet vã Abarim:want alle uwe liefheb-
bers zyn iammerlick ommeghebrocht.
21 Ick hebbet v tevoorẽ geseyt/doe het noch
wel om v stont : doch ghy spraecht: Ick en
q Ved. van wil niet hooren:also hebdy q alle uwe leue-
uwer ieught daghe gedaen/dat ghy myner stemme niet
op. en hoordet.
r Ãn. drijft 22 De wint r wey det alle uwe Kuddẽ/ẽ u-
als een Wee we liefhebbers trecken gheuanckelick daer
alle etc. van:daer moet ghy doch tot spot ẽ te schã-
den worden/ om alle uwer boosheyt willen.
23 Ghy die als nu in Libanon woont/ẽ in Ce-
deren nestelt: hoe schoone suldy sien/wãneer
v smerte ende s weedagen comen sullen/als
s Dat is/ eener in kints nooden.
verdriet. 24 t So warachtich als ick leue/ spreecht de
t 2.Reg.24 Heere: Al ware Chonia/ de sone Joiakim/ de
6.22. Koninck Juda/een Seghelrinck aen myner
Jere.36.31 rechter hant/so woude ick v daer vã ruckẽ/
Chonia. 25 Ende in de handen geuen der ghenen/ die
na uwen leuen staen/ende voor welckẽ ghy
v vreest/namelicken/in de handẽ Nabucho-
donozors des Koninex te Babel/ende der
Chaldeen.
26 Ende wil v ẽ uwe moeder/die v gebaert
heeft/in een ander lant dryuẽ/ dat niet uwe
vaderlant en is/ ende sullet aldaer steruen
27 Ende in het lant/daer sy van herten geer-
ne weder henen waren/en sullen sy niet we-
der komen.
28 Welck een ellendich veracheet/ẽ versto-
ten man is doch Chonia? een onweert vat:
Och hoe is hy doch met tsamen synen zade
so verdreuen/ende in een onbekent lant ge-
worpen?
29 O lant/lant/lant/hoort des Heerẽ woort.
30 So spreecht de Heere: Schryft aen desen
man voor eenen verdoruen/eenen man/dien
het zyn leefdaghe niet wel en slaet:want hy
en sal dat gheluck niet hebben/dat yemant
zyns zaets op den Stoel Dauids sitte/ende
voortaen in Juda heersche.

Dat xxiij. Capittel.

1 9. God scheldet de valsche Propheten/
ende Godloosen Ouersten. 5. Seyt toe dẽ
waren Herder ende Koninck Christum. 33.
ende dreycht synen spotters / die zyn woort
eenen last is/ hy wil hen eenen ghewissen
last voeren laten.

1 WEe v Herders/ghy die de Kudde myner Teghen de
Weyde ommebrenghet ende verstroyt/ valsche Pro-
spreecht de Heere. pheten/ ende
2 Daeromme spreect de Heere de God Isra- Godloose
els vanden Herderen die myn Volck weydẽ: Ouersten.
Ghy hebbet myn Kudde verstroyt ende ver- Ezech.13.3
stootẽ/ẽ niet besocht:siet/ick wil v te huys ende 34.2.
soeckẽ/ om uws boosen wesens wille/ spreecht Zach.10.3
de Heere.
3 Ẽ ick wil de ouergebleuene myner kudde
vergaderen wt allen landen/ daer ickse henẽ
verstooten hebbe/ende wilse weder brengen
tot haren Kopen/dat sy sullen wassen / ende
harer vele worden.
4 a Ẽ ick wil Herderen ouer haer setten/die a Jer.3.10.
se weyden sullẽ/dat sy hen niet meer en sullẽ
vreesẽ noch verschricken/ noch hẽ te huys ge- q1 Ãnd.ee-
socht worden/ spreecht de Heere. nich gebrec
5 Siet/de tijt comt/spreect de Heere/c dat ick lyden/oft ge-
den Dauid een rechte Wrucht verweckẽ wil/ mindert
ẽ het sal een Koninck zyn/ die wel regeeren worden.
sal/ende Recht ende Gerechticheyt op Aer- c Jesus
den aenrichten. Christus
6 b Te er dier seluer tijt/ sal Juda geholpen woort toege-
worden/ende Israel seker woonen:ẽ dit sal seydt.
syne Name zyn/ datmen hem heeten sal/ Hee- Jere.33.14.
re f die onse Rechtueerdicheydt is. Esaie.4.2.
7 g Daeromme siet/ de tijt sal comen spreect ende 40.11.
de Heere / datmen niet meer segghen en sal: ende 45.8.
So warachtelick als de Heere leeft / die de Ezec 34.16.
kinderen Israels wt Egypten lande geleyt Dani.9.24
heeft: Mich.7.20
8 Maer / so warachtich als de Heere leeft/ Joan.1.45.
die het zaedt des huys Israels heeft henen b Deu.33.28
wtgheleydt / ende ghebracht wt den lande e tan. deffele
des Noorden / ende wt allen landen / daer uen.
ickse henen verstooten hadde / dat sy in ha- f 1.Cor.1.30
ren lande woonen sal. g Jer.16.14

Teghen de Propheten.

9 Myn herte wil in mynẽ lyue verbrekẽ/alle
myne beenderẽ beuẽ:my is als eenen droncke-
kẽ manne/ ende als eenen/die van wyne tuy-
melt voor den Heere/ende voor synen heyli-
ghen woorde.
10 Dat het lant so vol Ouerspeelders is/dat
het landt so iammerlick staet/dat het so ver-
vloect is/ẽ de h Landouwẽ inder Woestyne h Jer.14.4
verdorren:er de haer leuen is boos / ẽ haer
regiment en deucht niet.
11 Want beyde Propheten ẽ Priesters/ zyn
schalcken/ ẽ ick vinde ooch in mynen Huyse
hare boosheyt spreecht de Heere.
12 Daeromme is harẽ wech als eenen glattẽ
wech in duysteren/ daer sy op glyden ẽ val-
len: want ick wil ongeluck ouer hen komen
latẽ/het Jaer harer te huyssoeckinge/spreect
de Heere.
13 Tis waer/ by den Propheten te Samaria
sach ick dwaesheyt/ dat sy propheteerdẽ door
Baal/ende verleyden myn Volck Israel/

14 Doch by den Prophetē te Jerusalē/sie ick
grouwel hoe sy Ouerspel bedrijuen:eñ gaen
met leugenen omme/i eñ sterckē de boos-
achtige/ op dat hem / doch niemant en be
keere van syner boosheyt: sy zijn alle voor
my gelijck als k Sodoma / ende hare Bur
gheren als Gomorra
15 Daerōme spreect de Heere Zebaoth van-
dē Prophetē also:l Siet/ick wil se met Alsē
spijsen/ende met Gallen drencken:want vā-
den Propheten te Jerusalem coemt m huy-
chelye wt/int gantsche lant.
16 So spreect de Heere Zebaoth:n Hoort niet
den woorden der Propheten/ die v prophe-
teren : sy o bedriegen v : want sy predicken
haers herten gesichte/ende niet wt des Hee
ren monde.
17 Sy seggen dien die my lasteren: De Heere
heeft het geseyt:het sal v wel gaen:eñ allen
die na haers herten goet duncken wandelē/
seggen sy: Daer en sal gheen ongeluck ouer
v lieden komen.
18 Want wie heeft inden Raet des Heerē ge-
staen/ die zijn woort ghesien ende ghehoort
hebbe? wie heeft zijn woort vernomen ende
ghehoort?
19 p Siet/een Weder des Heerē sal met grim
micheyt comen/eñ eē verschrickelick onwe-
der/den Godloosen op den kop vallen.
20 Ende des Heeren toorne en sal niet afla-
ten/tot dat hy doe eñ wt richte/wat hy indē
sinne heeft: Hier namaels sullet ghy het wel
beuinden.
21 q Ick en sant de Propheten niet/ noch liepē
sy : ick en sprack niet tot hen/noch prophe-
teerden sy.
22 Want so sy by mynen Rade ghebleuen/eñ
myne woort mynen Volcke gepredickt had
den/r so hadden sy dat selue van harē boo-
sen wesen/ ende van haren boosen leuen be-
keeret.
23 s t Bē ick nu een God/die t na by is/spreect
de Heere/ ende niet een God die verre zy?
24 u Meyndy/dat hem yemandt so heymelic-
ken verbergen conne/dat ick hem niet en sie/
spreect de Heere?ben ick het niet/die x Hemel
ende Aerde vullet spreeckt de Heere?
25 Ick hoore het wel/dat de Prophetē predi-
ken/ eñ valsch Propheterē in mynen Name/
ende spreken: My heeft gedroomt/my heeft
ghedroomt.
26 Wanneer willē doch de Prophetē ophou-
den:die valsch propheteren/eñ haers herten
bedriegherye propheteren/
27 Ende willen/dat myn Volck/mijns Naēs
vergete/met harē droomen/die een den ande
ren predicket:gelijck als hare Vaders mijns
Naems vergaten/ouer den Baal.
28 Een Propheet die droomē heeft/y die pre-
dicke droomē:z Wie daerentegē mijn woort
heeft/die predicke mijn woort recht:hoe rij-
men hen stroo ende tarwe te samen: spreeckt
de Heere.
29 Is mijn woordt niet ghelijck als een vyer/
spreeckt de Heere/ eñ als eenen hamer/die de
Rotzsteenen te morselslaet?
30 Daeromme siet/ick wil aen de Propheten/
spreeckt de Heere/die myne woorden a stelē/
een den anderen.
31 Siet/ick wil aen de Propheten/spreect de
Heere/die haer eyghen woort voeren/eñ spre
ken:Hy heeft het gheseydt.
32 Siet/ick wil aē die/die valsche droomē pro
pheteren/spreeckt de Heere/eñ predicken die
selue/ende verleyden mijn Volck/ met haren
leughenen ende loosen bedrieghen/ b so ickse
doch niet ghesonden/eñ hen niets beuolen en
hebbe/c ende sy ooch desen volcke niets nut-
te en zijn spreeckt de Heere.

i Jerem.8.8 Ezec.13.22.
k Gen.19.24
l Jere. 9.14
m Dat is/een valsch gheestelick leuen ende by ghelooue.
n Je.27.9.14 ende 29.8.
o Esa.9.15.
p Jer.30.23 ende 25. 32.
q Jer.14.14 ende 27.15 ende 29.9.
r Godts woordt bekeert/alle andere leere verleydet.
s Psa.139.8. Ezech.8 12.
t An. Meyndy dat ick God van v ben/eñ etc.
x Dat is/ Sy zijn so seuer eñ stout/ghelijck als en sage ick haer valsche leere niet.
u Esa.29.15.
x 1.Reg.8.27
y Dat is/hy late mynen Name met vreden/ende en segge niet dat het mijn woordt zy/ wat hem droōt : maer het zy zijn woort/ ende hebbe synen name.
z 1.Pet.4.11 1.Corin.4.2.
a Dat is/valschelickē de-dieden/ende daermede dē lieden het rechte woort stelen.
b Je.14.14.

33 Wanneer v dit volck/ oft een Propheet/of
een Priester vragen sal/eñ segghen: Welcker
is de d last des Heeren?so suldy tot hen seg-
gen/wat de Last zy:Ick wil v wech werpen/
spreeckt de Heere.
34 Eñ waer een Propheet/ofte Priester/ofte
volck sal seggen:Dat is de Last des Heeren/
den seluen wil ick te huys soecken/ ende zijn
huys daertoe.
35 Also sal nu een met dē anderen spreken/eñ
onder malcanderen segghen:Wat antwoor-
det de Heere/ende wat seydt de Heere?
36 Eñ noemt het niet meer:Een Last des Hee
rē:want eenē yegelicken sal zijn eygen woort
eenen Last zijn/dewijle ghy alsoo de woorden
e des leuendigen Gods/des Heerē Zebaoth
onses Gods/verkeeret.
37 Daerō sullet ghy tot den Propheten also
seggen:Wat antwoordet de Heere:ende wat
seyt de Heere?
38 Dewijle ghy daerentegen spreket:Eenē
Last des Heerē:daerom spreect de Heere also:
nu ghy dit woort/eenē Last des Heerē noēt/
ende ick tot v ghesonden hebbe/ende hebbe
segghen laten:Ghy en soudet niet noemē ee-
nen Last des Heeren:
39 Siet/so wil ick v henen wech nemen/eñ v
met tsamen der Stadt/die ick v eñ uwē Va-
deren ghegheuen hebbe/van mynen aenghe-
sichte wech werpen:
40 f Ende wil v eewige schande ende eewighe
versmaetheyt toeuoeghen/die nemmermeer
vergheten worden en sal.

c Sy zijn in haren nutte/ gheen nutte desē volcke.
Dat is/sy zijn de schadelicstē/euē daer/ daer sy nutte zijn willen.
d Sy hebbē spottischen des Propheten woort eenen Last ghe heeten/ende Jeremiam daer voor eenen dwaes ghehouden.
e In Hebr. staet/Der leuendigē Goden / als vā velē/eñ daer is doch een Heere Zebaoth:te vedis dē drij Persoonē inder eewigher Godheyt.
f Jere.20.11

Dat xxiiij.Capittel.

1. Voorvertooninge tweer vijgenkoruen met vijgen/woort de Propheet bericht.4.vā der te huyskomst der geuangenē te Babel. 8.ende vanden omcomen dier die met Zedechia te Jerusalem ghebleuen/oft wt vreese der Chaldeen/in andere Landen ghevloden waren.

1 SIet/de Heere wees my twee vijgenkor-
uen/gesettet voor dē Tempel des Heerē/
(a daerna als de Koninc te Babel Nabu-
chodonosor/hadde wech gheuoert Jecho-
nia/den sone Joiakim/den Koninck Juda/
met tsamen den Vorsten Juda/b t Timmer
lieden/ende Smeden van Jerusalem/ ende
na Babel ghebracht.)
2 Indē eenen korue warē seer goede vijgen/
als de eerste rijpe vijgen zijn:inden anderen
korue/waren gantsch boose vijgen/datmen
se niet eten en konde/so boos waren sy.
3 Eñ de Heere sprack tot my: Jeremia/wat
siedy?Ick sprack Vijgen:c de goede Vijgen
zijn seer goet/eñ de boose zijn seer boos/dat-
mense niet eten en can/so boos zijn sy.
4 Doe geschiede des Heeren woort tot my/
ende sprack:
5 So spreect de Heere de God Israels:Ge-
lijc als dese vijgen goet zijn/also wil ick my
genadichlicken aennemen/der geuangenen
wt Juda/die ick hebbe wt deser steden laten
trecken in der Chaldeen Landt.
6 Ende wil se ghenadichlicken aensien/ende
wil se weder in dit Lant/brengen/ende wil se
bouwen/ende niet afbreken:ick wil se plan-
ten/ende niet wtplucken.
7 d Ende wil hen een herte geuen/dat sy my
kennen sullen/dat ick de Heere zy:e eñ sy sul
lē mijn Volck zijn/so wil ick haer God zijn:
want sy sullen haer van gantscher hertē tot
my bekeeren.
8 f Doch/gelijck als de boose Vijgē so boos
zijn / datmense niet eten kan / spreeckt de
Heere: also wil ick henen wech geuen Zede-
chia den Koninck Juda /met tsamen synen
Vorsten/eñ wat ouergebleuē is te Jerusalē/
ende

Twee Vijgenkoruen
a 2.Re.24.15
b t An. Werc meesterē eñ Versluyters dat is/die met leghersluytē ende met krijchtuygen konden.
c Jere.29.17 Hosee.9.10.
d Deu.29.4 Jere. 31.33 ende 32. 39
e Jer.13.11. ende.31.1.33. ende 32.38.
f Jer. 29.17 Hosee.9.10

ende onverblijuende is in desen Lande/ende
die in Egypten lande woonen:
g Ier.29.18 9 Ick wil hen ongheluck toeuoegen/g ende
in gheenen Koninckrijcke op Aerden blij-
uen latē/ dat sy sullen te schanden worden/
ten Spreeckwoorde/ter Fabelen/ ende ten
vloecke/ aen allen plaetsen/ daer ickse henē
verstooten sal.
h Ier.27.8. 10 Ende wil h Sweert/Hongher ende Pesti-
ende 42.17. lentie onder haer schickē, tot dat sy omcomē
Ezech.6.11 vanden Lande/dat ick hen eñ haren Vaderē
Syr.40.19. gegheuen hebbe.
4 Esd.15.49
ende 16.20.

Dat xxv. Capittel.

1. Ieremias voorsept synen volcke/de tse-
ventichiarighe gheuanckenisse/om der ver-
achtinge wille Gods woort/12.den Babilo-
niers ende allen Heydenen een ghewisse om-
somen. (34.daeromme hyse oock tot ernste-
licken treuren vermaent/) omme hare mis-
daedt wille.

1 Dit is het woort / dat tot Ieremiā ghe-
schiede/ouer dat gantsche volck Iuda/
inden vierden Iare Ioiakim des soons
Iosia/des Koninckx Iuda/(welcker is het
eerste Iaer Nabugodonozors/des Koninck-
te Babel.)
2 Welcker ooc de Propheet Ieremias seyde
tot den gantschen volcke Iuda/eñ tot allen
Burgheren te Ierusalem/ende sprack.
a Ier.1.2.3 3 a Des Heeren woordt is tot my gheschiet/
van den dertiendē Iare Iosie des soons A-
mon/des Koninckx Iuda / tot op desen dach
toe: eñ ick hebbe v nu drij eñ twintich Iaer
b In Hebr. lanck v met vlijte ghepredickt: doch ghy en
vroech hebt nopt hooren willen.
4 c So heeft de Heere oock tot v gesondē al-
c 2.Pa.36.15 syne knechtē de Prophetē/v gantsch vlij-
Iere.29.15 tigen:doch ghy en hebt nopt hooren willē/
ende 35.15. noch uwe ooren toeneyghen / dat ghy ghe-
end 44.4.16 hoorer haddet/
b of/vroech 5 Doe hy sprack: e Bekeeret v/een yegelick
e Ier.18.11. van synen boosen wege/eñ van uwen boosē
ende 35.15. wesen:so sullet ghy indē Lande/dat de Heere
2.Reg.19.13 v eñ uwen Vaderen ghegeuen heeft/altoos
Ezec.18.30. ende eewichlick blijuen.
Ione.3.8. 6 Volget niet na anderē Godē/ dat ghy hen
dienet/eñ haer aenbiddet:op dat ghi my niet
en vertoornet/door uwer handen werck /eñ
ick v ongheluck toeuoeghen moet.
7 Doch ghy en woudet my niet hoorē/ spreect
de Heere:op dat ghy my Ia wel vertoorne-
det/door uwer handen wercken/ tot uwē ey-
ghen ongheluckc.
8 Daeromme so spreect de Heere Zebaoth:
f Ier.1.14. f Dewijle ghy van myne woorden niet hoo-
ren en willet/
9 Siet/so wil ick wtschicken eñ comen latē
alle Volcken teghen Noorden/ spreeckt de
g Esai.10.5 Heere:Ooch g mynē knecht Nabuchodono-
Jerem.27.6 zor/den Koninck te Babel/eñ wilse brengen
ende 43. 10. ouer dit Lant/ende ouer de gene die daerin-
ne woonen/eñ ouer alle het Volck/datront
omme henen leyt:ende wilse verbannen en-
de verstooren/ ende ten spotte ende eewiger
Woestyne maken.
h Ier.7.33. 10 h Eñ wil daer wt nemen allen vrolicken ge-
ende 16.9. sanck/i de stemme des Bruydegōs ende der
i Apo.18.22 Bruyt / de stemme der Meulders/ende het
licht der Lanteernen.
11 Dat dit gantsche Lant woeste eñ verstoort
Tseuentich ligghen sal:eñ dese Volcken sullen den Ko-
Iaer de ge- ninck te Babel dienen/tseuentich Iaer.
uanckenisse. 12 k Wanneer nu de tseuentich Iaren omme
k 2.Pa.36.22 zyn/so wil ick den Koninc te Babel te huys
Esdr.1.1. soecken/ende alle dit volck/spreeckt de Hee-
Iere.29.10. re, om haer misdaet wille:daertoe het Lant
Daniel.9.2. der Chaldeen/ende wil het tot eener eewiger
ende 8.1. Woestyne maken.
Zach.1.12. 13 Also wil ick ouer dit Landt brenghen alle
myne woordē/die ick tegen haer ghesproken
hebbe:namelickē alles wat in desen Boecke
geschreuē staet/dz Ieremias geprophetteert
heeft ouer alle Volcken.
14 Ende sullen oock dienē/hoewel sy groote
l Iob.34.11 Volcken eñ Coningen zijn:l also wil ick hen
Iere.17.10. verghelden na haren verdiensten/ eñ na den
ende 32.19. wercken harer handen.
Roman.2.6 15 Want also spreect de Heere de God Israels
Iere.9.24. tot my.m Neēt desē beker wijns vol toorns
m Esa.51.17 van myner hant/ende schencket daer wt al-
Psalm.60.5 len Volcken/tot dien ick v sende.
ende 75.9. 16 Dat sy drinckē/tuymelen/eñ vol worden/
voor den Sweerde/ dat ick onder hen schic-
ken wil.
17 Ende ick nam dē Beker vander hant des
Heeren/ende schanck allen Volcken/ tot diē
my de Heere sande.
18 Namelicken/Ierusalem/den Steden Iu-
da/haren Koninghen ende Vorsten / dat sy
woeste ende verstoort liggen/ende een Spot
eñ Vloeck zijn sullen/gelijck het dan hedens
daechs staet.
19 Ooch Pharaoni den Koninck in Egyptē/
met tsamen synen knechten / synen Vorsten
ende synen gantschen volcke.
20 Allen nē Landē tegent Westen/allen Co-
n Hebr. al myne volcke met malcanderen.
ninghen inden Lande o Vz: allen Koningen
in der Palestiner Lant/met tsamē Ascalon/
Gasa/ Akaron/ende den ouergebleuenen te
Asdod.
a Gen.22.21 Iob.1.1.
21 Dien van Edom/dien van Moab/de kin-
deren Ammon:
22 Allen Koningen te Tyro/allen Koningen
te Zidon/ den Koninghen inden Eylanden
op ghene zijde des Zees.
23 Dien van Dedan/diē van Thema/diē vā
Bus/ ende allen Vorsten in dien p plaetsen.
p Dat zijn de Tragloditen/diemē noemt Arabers/Egypters/ inden hoec tusschē de Roode Zee ende Egypten.
24 Allen Coninghen in Arabia/q allen Ko-
ningen tegent Westen/r die inder woestyne
woonen.
25 Allē Koningen in Simri/ allen Koningen
in Elam/allen Koninghen in Meden.
26 Allen Koningen tegent Noorden/ beyde
na ende verre/eenen met den anderen:eñ al-
len Koninghen op Aerden/die op den Aert-
bodem zijn:eñ de Koninck f Sesach/sal na de-
sen drincken.
† And. Aenstooters aē de Lantpalē Ieremie.9.
q † An.eñ int gemeyne allen Coningē Arabie / die etc.
27 Ende spreect tot hen:So spreect de Heere
Zebaoth/de God Israels:Drincket dat gy
droncken wordet/spouwet ende nederuallet
ende niet opstaen en connet voor dē Sweer-
de/dat ick onder v schicken wil.
28 Ende so sy den Beker van uwer hant niet
willen nemē/eñ drincken/ so spreect tot hen:
Also spreeckt de Heere Zebaoth : Nu sullet
ghy drincken.
r Iere.9.25.
29 r Want siet, inder Stadt die na mynē Na-
me ghenoemt is/begin ick te plaghen/ende
soudet ghy ongestraffet blijuen?ghy en sul-
let niet onghestraffet blijuē: want ick roepe
dat Sweert ouer alle die op Aerdē woonē/
spreect de Heere Zebaoth.
f Dat sal de Koninck te Babel zijn.
t Ier.25.29 ende 49.12. Ezech.9.6. 1.Pet.4.17. Luc.23.31.
30 Eñ ghy sult hen alle dese woorden prophe-
teren eñ spreect tot hen:u De Heere sal brul-
len wt der Hoochte/ eñ zijn donderen hoorē
laten wt syner heyligher woonīghe:hy sal
brullen ouer syner † stallen: hy sal een p Lied
singen/als de Wijntreders/ouer alle inwoo-
ners des Lants.
u Ioel.3.16 Amos.1.2.
r † An/woonsteden:
31 Welckers geluyt klincken sal/tot aen der
Werelt eynde:de Heere heeft te richten met
den Heydenen / eñ wil met allen vleesche ge-
richte houdē: De Godloosē sal hy dē Sweer-
de ouergheuen/spreeckt de Heere.
p Dat is/de vyandē sullen juychen/ dat sy so ouerwinnen. etc.
32 So spreect de Heere Zebaoth:z Siet/ daer
sal een plage comē vanden eenen volcke tot
den anderen/eñ een groot weder sal verwect
worden vander zijden des Lants.
z Iere.23.19 ende 30.23.

33 So sullen de verslagene des Heeren/ ter selver tijt ligghen/ vanden eenen eynde der Aerden/ tot aen het ander eynde toe: die en sullen niet beweenet/ noch verghenomen/ noch begraven worden: maer moeten op den velde ligghen/ ende tot messe worden.

34 Huylet nu ghy Herdenen/ ende schreyet: wentelt u inder asschen/ ghy Gewelt igen over de Kudde: want de tijdt is gekomen/ dat ghy gheslachtet ende verstroyt worden/ ende vervallen moetet als een kostelick Vat

a Psa.142.5

35 a Ende de Herderen en sullen niet vlieden konnen/ ende de Ghewelдigen over de Kudde en sullen niet ontkomen konnen.

b Dat is de Vorsten ende Heere: hare Weyden zijn hare Heerschappe en/ die de Tyranne te Babel verwoesten sal

36 Daer sullen de Herderen schreyen/ ende de Ghewelдigen over de Kudde sullen huylen/ dat de Heere haer Weyde also verwoestet heeft.

37 Ende haer Landouwen/ die so wel stonden/ verdorven zijn/ vanden grimmighen toorne des Heeren.

38 Hy heeft syne Hutten verlaten/ als een jonck Leeuwe ende haer Lant is also verwoest van den toorne der Tyrannen/ ende van synen grimmigen toorne.

Dat xxvj. Capittel.

1. Jeremias so hy het volc ter boete vermaent/ 7. wordt door beschickinge der Papen ende valschen Propheten gevangen/ ende voor het gerichte gebracht. 13. Doet syne verantwoordinge hy en hebbe niets dan Gods woort gepredikt/ 16. ende wort na ernstelicken in sien gheleerder wercken/ (20. tegen danck syner vyanden/) door tedelickheyt der Vorsten/ Oudtsten/ ende Ahikam vrij los ghegheven.

1 In aenbeginne des Coninckrijcks Joiakim des soons Josie. des Conincks Juda/ gheschiede dit woordt vanden Heere/ ende sprack:

a Jere.7.2. ende.17.19

2 So spreect de Heere: a Treedt inden voorhof aen den Huyse des Heeren/ ende predict allen Steden Juda/ die daer henen in gaen aen te bidden inden huyse des Heeren/ alle woorden/ die ick u bevolen hebbe/ hen te seggen/ b ende doet daer niets van.

b Deut.4.2 ende.12 32. Prov.30.6.

3 Off sy nu sschien hooren wouden/ ende hen bekeeren/ een yegelijck van synen boosen wesen? op dat my oock berouwen mochte het quaet/ dat ick hen dencke te doen/ om haers boosen wesens wille.

4 Ende spreeckt tot hen: So spreeckt de Heere: Sullet ghy my niet luysteren/ dat ghy in myner Wet wandelet/ die ick u voor ghelegt hebbe?

c Of/ alle wege vroech.

5 Dat ghy hoort de woorden myner knechten der Propheten/ die ick c voorgaens tot u ghesonden hebbe/ ende ghy doch niet hooren en woudet.

d 1.Sa.4.11 Je.6.7.12.14

6 So wil ick het met desen huyse maken/ d als met Silo ende dese Stadt allen Heydenen op Aerden t en vloecke maken.

7 Doe nu de Priesters/ Propheten ende alle het volck/ Jeremiam hoorden/ dat hy sulcke woorden sprac inden Huyse des Heeren.

8 Ende als Jeremias nu wtgesproken hadde alles wat hem de Heere bevolen hadde/ al len volcke te seggen/ e grepen hem de Priesters/ Propheten ende het gantsche volck/ ende spraken: Ghy moet sterven.

e Jere.20.2 ende.37.12 ende.38.6.

f Of/ Prophetischer wijse verkondighen.

9 Waerom dersty f prophete:en inden Name des Heeren/ ende seggen: Het sal desen huyse gaen als Silo: ende dese Stat sal so woeste worden dat daer niemant meer inne en woone? ende het gantsche volck vergaderde hem inden Huyse des Heeren tegen Jeremiam.

10 Doe sulcks de Vorsten Juda hoorden/ ginghen sy wt des Conincks huyse/ henen op in het Huys des Heeren/ ende setteden hem voorde g Nieuwe poorte des Heeren.

g 2.Re.15.35 Jere.36.10.

11 Ende de Priesters ende Propheten spraken voor den Vorsten ende allen volcke: Dese is des doodts schuldich: want hy heeft gheprophetteert tegen dese Stadt/ als ghy met uwen ooren ghehoort hebbet.

12 Doch Jeremias sprac tot allen Vorsten/ ende tot allen volcke: De Heere heeft my hee waerts ghesonden/ dat ick sulcks alles dat ghy gehoort hebbet/ soude propheteren teghen dit Huys/ ende teghen dese Stadt.

h Jer.7.3. Esai.1.16.

13 So betert nu uwe wesen ende handel/ ende hoort der stemme des Heeren uws Gods: so sal hem oock berouwen het quaet/ dat hy tegen u ghesproken heeft.

14 Siet/ ick ben in uwen handen/ ghy meugt het met my maken/ hoe het u recht ende goet dunckt.

i Mat.23.35

15 Doch sullet ghy weten: so ghy my doodet/ so sullet ghy onschuldich bloet laten op u selfs/ op dese Stadt ende hare inwooners: want waerlicken/ de Heere heeft my tot u gesonden/ dat ick sulcks alles/ voor uwen ooren spreken soude.

16 Doe spraken de Vorsten/ ende het gantsche volck/ tot den Priesteren ende Propheten: Dese en is des doots niet schuldich: want hy heeft tot ons ghesproken/ inden Name des Heeren onses Gods.

17 Ende sommige der Oudtsten inden lande stonden op/ ende spraken tot den gantschen hoope des volcks:

Micha. k Mich.1.1 l Mich.3.12 Jerem.9.11

18 Ter tijt Ezechie des Conincks Juda/ was een Prophet k Michea van Maresa/ ende sprack tot den gantschen volcke Juda: So spreeckt de Heere Zebaoth/ l Zion sal als een Acker geploeget worden/ ende Jerusalem eenen steenhoope worde/ ende de Berch des Huys des Heeren/ ten wilden Woude.

19 Noch en liet hem Ezechias de Coninc Juda/ ende het gantsche Juda daerom niet dooden

20 Ja sy vreesden veel meer den Heere/ ende baden voor den Heere: doe berouwede oock den Heere het quaet/ dat hy tegen haer ghesproken hadde: daeromme doen wy seer qualick tegen onse zielen.

Urias.

21 Sa was daer oock een/ die inden Name des Heeren prophetteerde/ Urias de soone Semaia/ van Kiriath Jearim/ de selve prophetteerde tegen dese Stadt/ ende tegen dit Lant/ gelijck als Jeremias.

m 1.Regu. 21.26. n 1.Re.19.3 Mat.2.14.

22 m Doe nu de Coninck Joiakim/ ende alle Ghewelдigen/ ende de Vorsten/ syne woorden hoorden/ woude hem de Coninck dooden laten: n ende Urias vernam dat/ vreesde/ ende vloodt/ ende tooch in Egypten.

23 Doch de Coninck Joiakim schickte lieden in Egypten/ Elnathan den sone Achbor/ ende andere met hem/

24 Die voerden hem wt Egypten/ ende brachten hem tot den Coninck Joiakim: die liet hem met den sweerde dooden/ ende liet zijn lichaem onder den gemeynen volcke begraven.

Ahikam.

25 Also was de hant Ahikam des soons Saphan met Jeremia/ dat hy den volcke niet in de handen en quam/ dat sy hem dooden.

Dat xxvij. Capittel.

1. Jeremia schicket wt bevele des Heeren/ Jock tot den Heydenschen Coningen/ die rontom Juda henen ligghen. 6. laet daermede vermanen/ sy sullen hen de Coninck te Babel ondergeven/ 9. ende den valschen bedriegerts/ die hen sulcks afraden willen/ niet hooren/ 12. Op gelijcker wijse vermaent hy oock Zedekiam den Coninck Juda/ met tsamen synen volcke/ 16. ende wijset syner Propheten leughenachtighe prophetteringhe aen.

Inaen-

Jeremias maket een hauten Jock/wt Godes beuel.
a t And. van den ende rie men/ende hangtse etc.

1 IN aenbeginne des Coninckrijcks Jo-
jakim/des soons Josia des Coninc Ju
da/ghesch: edde dit woort vanden Heere
tat Jeremiam ende sprack:
2 So spreeckt de Heere tot my: Maeckt v
a een Jock/ende hange het aen uwe hals
3 Eñ schicke het tat den Coninc in Edom/
tot den Coninck in Moab/tot den Coninc
der kinderen Ammon/tot den Coninck te
Tyro/ende tot den Coninck te Zidon/ vp
den Boden die tot Zedekia den Coninck
Juda te Jerusalem ghekomen zijn.
4 Ende beueelt hen dat sy haren heeren
seggen/So spreeckt de Heere Zebaoth/de
God Israels:

b Deu.10.14 Psalm.146.7 Act.14.14.

5 b Jck hebbe de Aerde gemaket/ende de
menschen ende het vee die op Aerden zijn/
door mijne groote cracht ende wtgestree-
keden arm/ende ghevese wien ick wil.

c Spra.10.8 Judic.11.24 Jerem.32.3. Dan.4.14. d Jere.25.9 e Jere.21.9 ende.38.2. ende.42.12.

6 c Nu dan hebbe ick alle dese landen ghe-
gheuen/in de hant d mynes knechts Na-
buchodonozor des Coninckx te Babel: eñ
hebbe hem oock de wilde Dieren op den
velde ghegeuen dat sy hem dienen sullen.
7 e Ende alle volcken sullen hem/ende syn̄
sone/ende syns soons sone dienen/tot dat
de tydt synes lants oock kome/want vele
Volcken ende groote Coningen sullen hem
dienen.
8 Welck Volck nu/ende Coninckrijcke/dē
Coninck te Babel/Nabuchodonozor niet
dienen en wil/ende wie synen hals niet en
sal onder het Jock des Coninckx te Babel
gheuen /sodanich volck wil ick te huys

f Jere.24.10 ende.42.17. Ezech.6.11 Spra.40.19 g Jere.23.16 ende.29.8. h t An. dach keurders/

soecken/f met den Sweerde/Honger/ende
Pestilencie/spreeckt de Heere/tot dat ickse
door syne hant ommebrenghe.
9 g Daerō hooret uwē Prophetē Prophe
teerders/Droombeduiders/ h t Dachuer-
kiesers/eñ Toouenaers nz die v seggē: Ghy
en sullet den Coninc te Babel niet dienen.
10 Want sy prophetteren v valschelick: op
dat sy v verre wt uwen Lande brenghen/
eñ ick v wtstoote/ende ghy ommekomet.
11 Want welck volck synen hals onder het
Jock des Coninckx te Babel geeft eñ dienet
hem/dat wil ick in synen Lande laten / dat
het dat selue bouwe ende bewoone/spreect
de Heere.

i Jere.38.17

12 i Ende ick seyde sulckes alle tot Zedechi
am den Coninc Juda/eñ sprack: Geeft uwē
hals onder het Jock des Coninckx te Ba
bel/ende dienet hem / ende synen volcke/
so sullet ghy leuendich blijuen.

k Eze.14.21

13 Waeromme willet ghy steruen/ghy ende
v volck/door k het Sweert/Honger eñ Pes
tilencie: als dan de Heere gesproken heeft
ouer het volck/dat den Coninck te Babel
niet dienen wil.

l Jere.23.16 ende.29.8.

14 l Daerom en hoort niet den Propheten/
die v seggen: Ghy en sullet den Coninck te
Babel niet dienen: want sy prophetteeren
v valschelick.

m Jer.14.14 ende 23.12. ende.29.9.

15 m Eñ ick en hebse niet gesonden spreect
de Heere/eñ sy prophetteren valschelick in
mynen Name: op dat ick v wtstoote/ ende
ghy omme koemt/met tsamen den Prophe
ten die v Prophetteren.
16 Ende tot den Priesteren/eñ tot alle desen
volcke/seyde ick/ende sprack: So spreeckt
de Heere: Hoort niet den woorden uwer

n Jere.28.3

Propheten/die v prophetteren eñ spreken:
n Siet/de Vaten wt den Huyse des Heerē/
sullē nu in kortē vā Babel weder herwaerts
komē: Wāt sy prophetteren v valschelick.
17 Hoort hen niet/maer dienet den Coninc
te Babel/so sullet ghy leuendich blijuen:
waeromme sal doch dese Stadt tot eener
Woestijne worden.

18 Zijn sy dan Propheten/eñ hebbē sy des
Heerē woort/so laetse het den Heere Zeba-
oth o af bidden dat de ouergebleuene Va-
ten inden Huyse des Heeren/ende indē Huy
se des Coninckx Juda/ende te Jerusalem/
oock niet na Babel gheuoeret worden.

o Merckt dat wie Godswoort heeft/die kā oock biddē Wie het nz en heeft/die kan oock niet bidden: maer gelijck als zijn predickē valsch ende leugen is/so is oock zijn gebede niets.

19 Want so spreeckt de Heere Zebaoth/van
den p Pilaren/ende van de Zee/ende vandē
Ghestoelte/ende van den Vaten / die noch
ouergheblieuen zijn in deser Stadt.

p Of Colummen/

20 Welcker Nabuchodonozor de Coninc te
Babel niet wech en nam/q doe hy Jecho-
nia den sone Jojakim den Coninck Juda/
van Jerusalem wechuoerde na Babel/met
tsamen allen Vorsten in Juda/eñ Jerusalē.
21 Want so spreeckt de Heere Zebaoth /de
God Israels vanden Vaten/die noch ouer
ghebleuen zijn inden Huyse des Heeren/ eñ
inden Huyse des Coninckx Juda / ende te
Jerusalem.

q 2.Re.24.15 r 2.Re.25.13 s Esra.1.7

22 r Sy sullen na Babel geuaert worden/eñ
aldaer blijuen/tot op den dach/dat ickse te
huys soecke/spreeckt de Heere/s ende ickse
wederom aen dese plaetse brenghen late.

Dat xxviij. Capittel.

1. Hananias valsche prophetteringe/5. worden van den Jeremia nederlept/eñ valsche bewesē. 10. De Heere wil voor het houtē Jock Jeremie/ dz Hananias brekt. 13 een ijseren gemaket hebbē/15. eñ laet dē Hananie syner sonde straffe aenseggehen.

Hananias een valsch Prophect.

1 ENde inden selue Jare/ in aenbeghinne
des Coninckrijcx Zedekie/ des Coninx
Juda inder vijfster Maent des vierden
Jaers sprac Hananias de sone Azur/eē Pro
phete van Gibion/tot my/inden Huyse des
Heeren / in tegenwoordicheyt der Prieste-
ren/ende alles volcks/ende seyde:
2 So spreect de Heere Zebaoth/de God J
sraels: Jck hebbe het Jock des Coninckx
te Babel verbroken:

a Jere.27.16

3 a Ende eer twee Jaer omme zijn/wil ick
de Vaten des Huys des Heeren/die Nabu
chodonozor de Coninck te Babel/heeft vā
deser Stadt wech ghenomen/eñ na Babel
gheuoert/wederom aen dese plaetse brengē
4 Daertoe Jechonia den sone Jojakim/dē
Coninck Juda met tsamen allen geuange
nen wt Juda/die na Babel gheuoert zijn/
wil ick oock weder aen dese plaetse brengē
spreeckt de Heere: want ick wil het Jock
des Coninckx te Babel verbreken.

Jeremias.

5 Doe sprac de Prophect Jeremias/tot dē
Prophect Hananiā / in tegenwoordicheyt
der Priesteren/ende des gantschen Volcx/
die inden Huyse des Heeren stonden/

b Mich.3.8 c Dat is/ Make stat gröyich/ beuestighe/

6 b Ende seyde: Amen: de Heere doe also: de
Heere c bestedige v woort/dat ghy gheprо-
pheteert hebt/dat hy de Vaten wt dē Huy
se des Heeren / van Babel weder brenghe
aen dese plaetse met tsamen allen gheuan-
ghenen.
7 Doch nu hoort oock dit woort / dat ick
voor uwen ooren spreke ende voor den oo-
ren des gantschen volcks.

b Het zijn gewisslicken valsche Propheten/die lysflicken troosten/ so de lieden doch boos zijn.

8 De Propheten die voor my ende v ghe-
weest zijn/van ouds herwaerts/die hebbē
tegen vele Landē/ende groote Coninckrijc-
ken ghepropheteert/ van krijgen/van On-
geluck/ende van Pestilentie.
9 b Wanneer daerentegen een Prophect
van vrede propheteert / dien salmen ken-
nen/of hem de Heere warachtigen ghesou-
dē heeft/wāneer zijn woort veruullet wort.

Deuter.18.20.22. Num.16.28

10 Doe nam de Prophect Hananias et het
Jock vanden halse des Propheten Jeremie
ende verbrack het.

et Anders de keten

11 Ende Hananias sprack in tegēwoordic-
heyt des gantschen volcks: So spreeckt de
Heere

Heere: Even so/ wil ick verbrekẽ het Jock
Nabuchodonozors des Conincx te Babel/
eer twee Jaer omkomen/ vanden halse aller
volcken: ende de Propheet Jeremias ginck
synes weechs.
12 Doch des Heerẽ woort geschiedde tot Je
remiã/ na dat de Propheet Hanania/ het
Jock vanden halse des Prophetẽ Jeremie
verbroken hadde/ ende sprack:
13 Gaet henen/ ende segghet Hananie: So
spreect de Heere: Ghy hebt het houtẽ Jock
verbroken/ so maeckt nu een yseren Jock
aen ghenes stede.
14 Want so spreeckt de Heere Zebaoth/ de
God Israels: Een yseren Jock/ hebbe ick
alle desen volcken aen den hals gehangen/
daer sy mede dienen sullen/ Nabuchodono-
zor den Koninck te Babel/ eñ moeten hem
dienen: want ick hebbe hem oock de wilde
Dieren ghegheuen.
15 Ende de Propheet Jeremias sprac tot dẽ
Propheet Hananiã: f Hoort doch Hanania:
De Heere heeft v niet gesonden/ ende ghy
hebt ghemaeckt/ dat hem dit volck op leu-
genen verlaet.
16 Daerom spreeckt de Heere also: Siet/ ick
wil v vandẽ Aerdbodem nemẽ: deses Jaers
suldy steruen: want ghy hebtse met uwer
reden vanden Heere afgewendet. Also sterf
de Propheet Hananias/ des seluẽ Jaers in
der seuender Maendt.

f Jere.29.3

Dat xxix. Capittel.

1. Brieuen Jeremie/ aen de geuangenen
te Babel/ 4. daer hyse van haren handel/
wandel/ 8 hoede/ 10. waerschuwinge der
geuanckenisse ende wederkoemste na Jeru
salem: 16. Item van des Conincks/ ende
dier/ die te Jerusalem gebleuen zijn/ 20.24.
met tsamen dryer valscher Propheten in
Babel omkomen/ inne vermaent.

1 DIt zijn de woordẽ inden a† Brief/ diẽ
de Propheet Jeremias sant van Jeru
salem tot den ouergebleuenen Oudt-
sten/ die wech geuoeret waren/ ende tot den
Priesteren eñ Propheten ende tot den gant
schen volcke/ dat Nabuchodonozor van Je
rusalem hadde wech geuoert na Babel.
2 (Daer na als de Coninc Jechonias ende
de Koninginne/ met den Camerlingen ende
Vorsten in Juda ende Jerusalem/ met tsa-
men den b† Timmerlieden ende Smeden
te Jerusalem/ wech waren:)
3 Door Eleasã dẽ sone Saphan/ eñ Gema
ria dẽ sone Hilkia/ (welcker Zedechia de Co
ninc Juda sant na Babel/ tot Nabuchodo
nozor den Coninck te Babel/) ende sprack:
4 So spreect de Heere Zebaoth de God Is
raels/ tot allen geuangenen/ die ick hebbe
van Jerusalẽ laten wech voeren na Babel:
5 c Bouwet huysen/ daer ghy in woonen
meughet/ plantet Houen/ daer wt ghy de
vruchten eten meughet/
6 d Neemt wijuen/ generet soons eñ doch
teren: neemt uwen soons wijuen/ ende ghe-
uet uwen dochteren mannen/ dat sy soons
ende dochteren baren: vermeeret v aldaer/
dat uwer niet weynich zy.
7 Soecket der Stat e† beste/ daer henẽ ick v
hebbe laten wech voeren/ f eñ biddet voor
haer dẽ Heere/ want wanneer het haer wel
gaet/ so gaet het v oock wel.
8 Wãt so spreect de Heere Zebaoth/ de God
Israels: g Latet v de Prophetẽ/ die by v
zijn/ eñ de Waerseggers/ niet bedriegen/ eñ
en hoort uwen Droomers nz/ die v droomẽ.
9 Want sy propheteeren v leugenen/ in my
nen Name: ick hebse niet gesonden/ spreect
de Heere.

a † And. Boeck/
b † And. Werckmeesteren/ ende Verslupters dat is/ die met legerslupten/ ende anderẽ krijchstuygen kondẽ/
Brieuẽ Jeremie aen de geuangenen te Babel.
c Jer.35.7.
d Gen.1.27. ende 9.1.
e † An/ vrede/
f Baruc.1.11 1.Tim.2.2.
g Jere.14.13 e.de 23.16.21 ende 27.9.15

10 h Want so spreeckt de Heere: Wanneer te
Babel tseuentich Jaren wt zijn/ so wil ick
v besoecken/ ende wil mijn genadige woort/
ouer v verwecken/ dat ick v weder aen dese
plaetse brenghe.
11 Want ick weet wel/ wat ick voor gedach-
ten ouer v hebbe/ spreeckt de Heere/ name-
licken/ ghedachten des vreedts/ ende niet
des leedts/ dat ick v gheue het eynde/ dies
ghy verwachtet.
12 i Ende ghy sullet my aenroepen/ ende he-
nen gaen/ ende my bidden/ ende ick wil v
verhooren.
13 k Ghy sullet my soecken/ ende vinden:
want so ghy my van gantscher herten soec
ken sullet.
14 So wil ick my van v vinden latẽ/ spreect
de Heere/ ende wil uwe geuanckenisse wen-
den/ ende v vergaderen wt allen Volcken/
ende van allen plaetsen/ daer ick v henen
verstooten hebbe/ spreeckt de Heere: ende l
wil v wederom aen dese plaetse brenghen
daer van ick v hebbe wech voeren laten.
15 Want ghy meynet/ de Heere hebbe v l te
Babel Propheten opghewecket.
16 Want also spreect de Heere vã dẽ Coninc/
die op Dauids stoele sit/ ende van allen
volcke/ dat in deser Stat woonet/ namelic-
ken/ van uwen broederen/ m die met v ghe-
uanckelick henen wech getoghen zijn.
17 Ja also spreect de Heere Zebaoth: n Siet/
ick wil het Sweert/ Honger ende Pestilẽcie
onder haer schicken/ ende wil met hen om-
gaen/ als met den boosen Vyghen/ daer eenen
voor walghet te eten.
18 Eñ wil achter hen henẽ zijn met dẽ Sweert
de Hanger eñ Pestilencie: o eñ wilse in gee-
nen Coninckrijcke op Aerden blijuen laten/
dat sy sullẽ tẽ Vloecke/ ten Wonder/ ten *
Hoone/ ende ten Spotte/ onder allẽ Volckẽ
worden/ daer ickse henen verstooten sal.
19 Daerom/ dat sy mijne woorden niet en
hooren/ spreeckt de Heere: p ick die mijn
knechten de Propheten q voorgaens tot v
gesonden hebbe: doch/ ghy woudet niet hoo
ren/ spreeckt de Heere.
20 Doch ghy alle/ ghy die geuanckelick zijt
wech ghevoeret/ die ick van Jerusalem heb
be na Babel trecken laten/ hoort des Hee-
ren woordt:
21 So spreeckt de Heere Zebaoth/ de God
Israels tegẽ Achab den sone Kolaia/ ende
tegen Zedekia dẽ sone Maseia/ die v valsch
lick propheteren in mijnen Name: siet ick
wilse gheuen in de handen Nabuchodono-
zors des Koninex te Babel/ die salse slaen la
ten voor uwen ooghen/
22 Dat men sal vandẽ seluẽ eenẽ Vloeck ma
ken/ onder allen geuangenẽ wt Juda/ die te
Babel zijn/ ende segghen: De Heere doe v/ ge
lijck als Zedekie eñ Achab/ welcker de Co-
ninck te Babel op den vyer braden liet.
23 Daerom dat sy een dwaesheyt in Israel be-
gingen/ ende bedreuẽ ouerspel met r † ande-
re wijuen/ ende predickten valschelick my-
nen Name/ dat ick hen niet beuolen hadde:
sulcks weet ick/ ende betuyge het/ spreeckt
de Heere.
24 Ende teghen Semaia vã Nehalam/ suldy
segghen:
25 So spreeckt de Heere Zebaoth/ de God
Israels: Daerom dat ghy onder uwẽ name
hebt brieuen gesonden tot allen volcke/ dat
te Jerusalem is/ ende tot den Priester Ze
phonia den sone Maseia/ ende tot allen
Priesteren/ ende ghesepdt:
26 De Heere heeft v ten Priester gesettet/ in
de stede des Priesters s Jehoiada/ dat ghy
sullet Opsienders zijn inden huyse des Hee-
ren/

h Dat is/ de hoofs spreucke/ die tot dien tyt het volc behouden heeft/ ende Daniel 9. ghepresen wordt.
2.Par.36.22 Esra.1.1. Jere.25.12.
Dan 9.2.
i Deu.4.29. ende 30.1. Job 22.27.
k Joa.7.34 Mat.7.7. Luc.11.9.
l Dat is/ Ghy en sullet uwe Propheten te Babel niet gheloouen: ick en hebse niet verwecket/ als ghy meynet.
m 2.Re.24.15.
n Jer.24.8. Hosee 9.10.
o Jere.24.9
* Of/ versmadinge/
p Jer.25.4 ende 44.4.
q Of/ allewege/ Heb. vroech
Achab. Zedekia.
r † And. haers naesten wijuen etc.
Semaia.
s 2.Re.11.4. 2.Par.23.1.

ren/ouer alle Waersinninge ende Prophe-
teerders/dat ghyse inden Kercker ende Stoc
settet.
27 Nu waerom en straft ghy dẽ Jeremiam
van Anathoth niet/ die v prophetéert?
28 Daerom dat hy tot ons na Babel ghe-
schicket heeft/ eñ laten seggen: Het sal noch
langhe dueren. bouwet huysen/ daer ghy
inne woonet/ eñ plantet Houen/ dat ghy
vruchten daer van etet.
29 Want Zephania de Priester/ hadde den
seluen brief gelesen/ende den Propheet Je-
remia laten toe hooren.
30 Daerom gheschiedde des Heeren woordt
tot Jeremiã/ ende sprack:
31 Sendet henen tot allen geuangenen/ eñ
laet hen seggen: So spreeckt de Heere tegẽ
e Jere 28.15. Semaia van Nehalam: e Daerom dat v
Semaia prophetéert/ ende ick en hebbe
hem doch niet ghesonden/ ende maeckt dat
ghy op leughenen vertrouwet.
32 Daerom spreeckt de Heere: Siet/ ick wil
Semaia van Nehalã te huys soecken/ met
tsamen synen zade/ dat der synen niemant/
sal onder desen volcke blijuen/ eñ en sal het
goede niet sien/ dat ick mynẽ Volcke doen
wil/ spreect de Heere: want hy heeftse met
synee reden vanden Heere afghewendet.

Dat xxx. Capittel.

1. De Heere wil zijn volck van der iam-
merlicken geuanckenisse verlossen/ 8. ende
hen het lastbaerlicke Jock vanden halse af
rijten. 11. Laet hen syne tuchtinghe/ eene
aentoonnghe zijn harer sonden: ende wilse
(16. na straffe harer vyanden/) 18. weder
tot geluckfaligen welstande brenghen. 23.
Aent eynde is eene prophéteringe/ van de
verstooringe Jerusalẽs door de Romeynẽ.

Dese twee Capittelen prophete-ren van Christo eñ den Nieuwen Testamente voorgaens.

1 DJt is het woort/ dat vanden Heere ge
schiedde tot Jeremia.
2 So spreect de Heere/ de God Jsraels:
a Schrijft v alle woorden in eenen Boeck/
die ick tot v spreke.
3 Want siet/ de tijt koemt/ spreeckt de Hee-
re/ dat ick de gheuanckenisse myns volcx/
beyde Jsrael ende Juda/ wendẽ wil/ spreect
de Heere: ende wilse weder brenghen in het
a Jere.36.2 Lant: dat ick haren Vaderen gegeuen heb-
be/ dat sy het besitten sullen.
4 Dit zijn Ja de woordẽ/ die de Heere seyde
van Jsrael ende Juda.
5 Want so spreeckt de Heere: Wy hooren
een gheschrey des verschrickens/ daer is
enckel vreese/ ende gheen vrede.
b Of doorsoecket. 6 Maer v ondersoecket doch daerna/ ende
siet toe/ of een mans persoone barẽ konne?
hoe gaet het dan toe/ dat ick alle mannen
sie/ hare handen op hare heupen hebbẽ/ als
vrouwen in kindts nooden/ ende alle aen-
gesichten so bleeck zijn?
c Joel 2.11 Amos 5.18. Zepha.1.14 Esaie 13.6. 7 c Het is ymmers een groot dach/ ende sy-
nes gelijcken en is niet geweest/ ende is ee-
nẽ tijdt des angstes in Jacob: noch sal hem
daer wt gheholpen worden.
8 Het sal Ja geschieden ter seluer tijt/ spreect
d Namelicken des Wets. de Heere Zebaoth/ dat ick d zijn Jock van
uwen halse verbreken wil/ ende uwe ban-
den verscheuren: dat hy den vreemden daer
e Ezec.34.23 inne niet meer dienen en moet:
9 Maer dẽ Heere haren God/ e ende haren
f Esa 44.1. Coninc Dauid/ dien ick hen verwecken wil.
Jere.46.27. Luc.1.69.70 10 f Daerom en vreest v niet/ mijn knecht Ja
cob/ spreeckt de Heere/ eñ ontsett v niet/ Js-
rael: want siet/ ick wil v helpẽ wt verrẽ Lan
* Dat is/ van allen dingen ouervloedich/ rijc. dẽ/ eñ uwẽ zade wt dẽ Lande harer geuanc
kenisse: dat Jacob sal weder komen/ in vre
de leuen/ ende * ghenoech hebben/ ende nie
mandt en sal hem verschricken.

11 Want ick ben by v/ spreect de Heere/ dat
ick v helpe: g want ick wil het met allẽ Hey g Amo.9.8.
denẽ eẽ eynde makẽ/ daer ick v henen ver- Jere.46.28
stroyt hebbe: doch met v en wil ick het niet
een eynde maken: h † tuchtigen nochtans h Dat is/
wil ick v/ met mate/ dat ghy v niet ontschul Straffende
dich en houdet. onderwijsẽ.
12 Want also spreeckt de Heere: V gebreck † And hoe-
is verrwijfelt boos/ eñ uwe wonden en zijn wel dat ick
niet te heelen. v niet onge-
13 Uwe sake en handelt niemant/ dat hyse straft laten
verbonde/ v en kan niemandt heelen. en sal
14 Alle uwe liefhebbers vergeten uwer/ eñ Jere.10.24
en vragẽ daer niets na: ick hebbe v geslagẽ/ Esaie 27.8.
als of ick eenẽ vyãt sloege/ met onbarmher-
tiger geesselinge/ om uwer grooter misdaet/
ende om uwer stercker sonden wille.
15 i † Wat schreyt ghy ouer uwe gebreken/ ende i Jere.15.18
ouer uwe groote smerte: k ick hebbe v doch † An. Waer
sulcks gedaen/ om uwer grooter misdaet/ eñ om ere mis-
om uwer stercker sonden wille. troostic-
16 l Daerom alle die v verslindt hebbẽ/ sullen heyt: uwe
verslint wordẽ/ ende alle die v beängstet heb smert is
ben/ sullen alle geuangen worden: ende die groot:
v m † berooft hebben/ sullen berooft wor k Jer.13.22.
den/ ende alle die v geplondert hebben/ sul- ende 15.13.
len geplondert worden. l Jere.2.3.
17 Doch/ v wil ick weder gesont makẽ/ ende ende 10.25.
uwe wonden heelen/ spreeckt de Heere: daer m † An. ver
om datmen v noemt/ de Verstootte: ende treden. etc.
Zion zy/ na dier niemandt en vraghe.
18 So spreeckt de Heere: Siet/ ick wil de ge-
uanckenisse der huttẽ Jacobs wendẽ/ eñ my
ouer syne wooninge ontfermẽ: eñ de Stadt
sal weder op hare Bergẽ gebouwet wordẽ
ende den Tempel staen na syner wijse.
19 Ende lof eñ vreuchden gesanck/ sal van
daer henen wtgaen: want ick wilse vermeer
deren/ eñ niet verminderen: ick wilse so heer-
lick maken/ ende niet kleyner maken.
20 Haer soons sullen zijn ghelijck als te vo-
ren/ ende hare Ghemeynte voor my gedijen:
want ick wil te huys soecken/ alle diese pla-
ghen.
21 n Ende haer Vorst sal wt hen voortko- n Mic.5.2
men/ ende haer Heerscher van hen wtgaen:
dien wil ick voor my komen laten/ ende hy
sal hem tot my naken: o want wie is die/ o Joa.6.44.
die also met willigher herten/ hem tot my
naket? spreeckt de Heere.
22 p Ende ghy sullet mijn Volck zijn/ ende p Jer.13.11.
ick wil uwe God zijn. ende 24.7.
23 q Siet/ daer sal een weder des Heerẽ met ende 31.1.33.
grimmicheyt komẽ/ een verschrickelick on- Verstooringe der Jodẽ
weder sal den Godloosen op den kop vallẽ. door de Romeynen.
24 Want des Heeren grimmigen toorne/ en
sal niet af laten/ tot dat hy doe eñ wtrichte/
wat hy in sinne heeft: ter laetster tijt sullet
ghy sulcx wel r ghewaer worden. q Jer.23.19 ende 25.32. r † An. verstaen.

Dat xxxj. Capittel.

1. Na troost ouer der Babylonischer
gheuanckenisse/ vrolicker verlossinghe/ 22.
beschrijft hier Jeremias/ de wõderbare ende
vreuchdenrijcke genade/ die door Christum
aengerichtet is/ inden Nieuwẽ Testamente

1 TEr seluer tijt/ spreeckt de Heere/ wil ick
aller gheslachten Jsraels God zijn/ en-
de sy sullen mijn Volck zijn.
2 Sa spreeckt de Heere: a Het Volck dat a Nu.14.20
ouergebleuen is vanden sweerde/ heeft ghe-
nade ghevonden inder Woestijne: Jsraels
treckt henen tot syner ruste.
3 De Heere is my verschenen van verre:
ick hebbe v opt eñ v doorgaens lief gehadt/ b Of alle wege
daerom hebbe ick v tot my ghetoghen/ wt
enckel goedertierenheyt.
4 Welaen/ ick wil v wederom bouwen/ dat
ghy sult gebouwet heeten/ ghy Jonckvrou-
we

e † Anders/ vercieeret zijn van uwen Tamborijnē/ eñ tē dantze der Speellie den gaen.
b Of/ trommelen.
e † Anders/ ghemeyn maken.
Leuit.19.23.
f Esaie.2.3. Mich.4.3. Zach.8.21.
g Of/ met kinde.

we Israel: ghy sult noch e † vrolick b
trommen/ eñ der wt gaen aenden dantz.
5 Ghy sult wederom Wijnbergē planten
aen den Bergen Samarie: plantē salmen/
ende daer toe e † pijpen.
6 Want de tijdt sal noch komen / dat de
Hoeders aendē geberchte Ephraim sullen
roepē: f Welop, ende laet ons henen opgaen na Zion / tot den Heere onsen God.
7 Want so spreeckt de Heere: Roepet ouer
Jacob met vreuchden/ eñ juychet ouer het
hooft onder den Heydenen: roepet luyde/
roemet ende spreeckt: Heere, helpt uwen
Volcke den ouergheblevenen in Israel.
8 Siet/ ick wilse wt dē Lande des Noordē
brengen/ eñ wilse versamelen wt dē eyndē
der Aerden / beyde Blinden / Lamme/ g
Swangere/ ende Kinderbeddeschen/ dat sy
met grooten hoopen weder herwaerts
komen sullen.

h † An. so wil ickse ghenadichlicken leyden/ ick etc.
i Deut.32.6.
k Gen.48.20
l Jere.2.14. Zach.8.13.
m Ezec.34.11
* Of waernemen.

9 Sy sullen weenende komen / h † ende
biddende / so wil ickse leyden: ick wilse
leyden aenden waterbeken / op slechten
weghe, dat sy hen niet en stooten: wāt ick
ben Israels i Vader: k so is Ephraim mijn
eerstgheboren sone.
10 Hooret ghy Heydenē des Heerē woordt/
eñ verkondighet het verre inden Eylandē/
eñ spreeckt: l De ghene die Israel verstropt
heeft/ die salt het oock weder versamelen/
m eñ sal harer * wachten/ als een Herder
syner kudde.
11 Want de Heere sal Jacob verlossen/ eñ
vander handt des Machtigen verlossen.
12 Eñ sy sullē komen eñ op der hoochte te
Zion juychen: eñ sullen hen tot den gauen
des Heerē hoopen/ namelicken tē koorne/
moste/ olye/ ende jonge Schapen eñ Ossen:
dat hare ziele sal zijn/ als eenē waterrijckē
hof/ ende en sullen niet meer bekommert
zijn.

n Of/ Ghesellen.
o Joā 16.20
p Coloss.2.10.

13 Als dan sullē de Jonckvrouwen vrolick
zijn: daer toe de n jonghe Manschap eñ
de Ouden met malkanderen; want o ick
wil haer treuren in vreuchde veranderen/
eñ haer troosten/ ende haer verheughen/ na
harer droeffenisse.
14 Ende ick wil der Priesteren herte vol
vreuchdē maken p eñ mijn Volck sal syner
gauen de volheyt hebbē/ spreeckt de Heere.

q Jere.3.21. Mat 2.18

15 So spreeckt de Heere: q Men hooret
eene klaechlicke stemme eñ bitter weenen/
op der hoochte/ Rachel weenet ouer hare
kinderen eñ en wil haer niet troostē laten
ouer hare kinderē: wāt het is met hen wte.

r Of achter.

16 Doch de Heere spreeckt also: Laet v
schreyen eñ weenen/ eñ laet r na de tranen
uwer oogen: wāt uwen arbeyt sal beloonet
worden/ spreeckt de Heere sy sullen weder
komen wt den Lande des vyandts.

s Ezec.20.37 44.
t Of/ yepl/ vertel/
u Tren.5.21 Zacha.1.3.
x Op de heupe. slaen/ is een teecken der smerten: ghelijck als de vrouwen doen in kintsnoodē
y Dat is/ lachter/ versmadinghe.
z Gen.48.20

17 Eñ uwe Nacomelinghen hebben vele
goetz te verwachten/ spreeckt de Heere:
want uwe kinderen sullen weder in hare
Landtpalen komen.
18 Ick hebbe wel ghehoort/ hoe Ephraim
klaget: s ghy hebt my ghetuchtiget / ende
ick ben oock getuchtiget/ als eē t wulpsch
Kalf: u bekeert ghy my/ so worde ick bekeert: want ghy Heere zijt mijn God.
19 Doe ick bekeert werdt/ dede ick boete:
want na dien ick kloeck ghemaket ben/ sla
ick my op x de heupe: wāt ick ben te schanden ghewordē/ eñ sta schaemroodt: want
ick moet lijden/ den y hoon mijner jeughet.
20 z Is Ephraim niet mijn dierbaer sone/
eñ mijn troetelkint? want ick dencke noch
wel daer aen/ wat ick hem gesprokē hebbe:
daerom breect my mijn herte tegen hē/ dat
ick my syner ontfermen moet/ spreeckt de
Heere.

21 Richtet v a † grafteeckenen op/ settet v
treurteeckenen / ende richtet v herte op de
ghebaende strate / daer ick op ghewandelt
hebbe: keeret weder/ Jonckvrouwe Israel/
keeret v weder tot dese uwe Steden.
22 Hoe langhe wildy inder verbijsteringhe
gaen/ ghy afgeweken Dochter? want de
Heere sal wat nieuwes inden Lande scheppen: b de vrouwe sal dē man ommevangen.
23 So spreeckt de Heere Zebaoth / de God
Israels: Men sal noch dit woordt/ weder
spreken inden Lande Juda / ende in synen
Steden/ wanneer ick hare ghevanckenisse
wendē sal: De Heere segene v. ghy woonunge der gherechticheyt/ ghy Heylige Berch.
24 Eñ Juda met tsamen allē synen Stedē/
sullē daerinne woonē/ daer toe Ackerliedē/
ende die met kudden omme henen trecken.
25 c Wāt ick wil de moede zielen verquickē/
ende de bekommerde zielen versadighen.
26 Daerom ben ick opgewaket/ eñ sach op/
ende hebbe so soete gheslapen.
27 Siet / de tijdt koemt/ spreeckt de Heere/
dat ic het huys Israels/ eñ het huys Juda
besadē wil/ beyde met menschē eñ met vee.
28 d Eñ ghelijck als ick ouer haer gewaket
hebbe, wt te roepen / wt te rucken / af te
breken/ te verderuen/ eñ te plagen: also wil
ick ouer haer waken/ te bouwen ende te
planten/ spreeckt de Heere.

a † An. meet/ teeckenē op/ settet v hoopen/ eñ etc. daer ghy op ghewandelt hebt:
b Luther. Ick en weet ye het verstant niet wech/ daer de Ouden in ne seggen/ Christus zy de man van Maria ommevangen / dat is / ontfangen ende geborē/ etc. Roma. 7.
c Mat.5.4.6 ende 11.28.
d Deut 28.63 ende 30.9. Jere 32.41. Zach 8.14.

29 e Ter selver tijt en salmē niet meer seggē:
De Vaderen hebben suere Wijndruyuen
ghegeten / ende der kinderen tanden zijn
stomp ghewordē.
30 Maer een yegelick sal om syner misdaet
wille steruen: ende welcke mensche suere
Wijndruyuen eett/ dien sullen syne tanden
stomp worden.

e Ezech.18. 2.3. Tren. 5.7.
f Heb. 8.8. Barue.2.35.

31 f Siet/ de tijt koemt/ spreeckt de Heere/ so
wil ick met den huyse Israels / eñ met den
huyse Juda/ een nieuwe Verbondt maken:
32 Niet als het Verbondt gheweest is/ dat
ick met haren Vaderen maeckte/ doe ickse
met der handt nam/ dat ickse wt Egyptenlandt leydde: welcker Verbondt sy niet
ghehouden en hebbē/ eñ ickse g dwingen
moeste/ spreeckt de Heere.
33 Maer dat sal het Verbondt zijn/ dat ick
met den huyse Israels maken wil na deser
tijt/ spreeckt de Heere: h Ick wil myne
Wet in hare herte gheuen/ ende in haren
sin schrijuen i ende sy sullē mijn Volck zijn/
so wil ick haer God zijn.
34 Ende niemandt en sal den anderen/ noch
een broeder den anderen leeren/ eñ seggen:
Bekennet den Heere: maer sy sullē my alle
kennen/ beyde kleyn eñ groot / spreeckt de
Heere: k want ick wil hen hare misdaedt
vergeuen/ ende harer sonden nemmermeer
ghedencken.

g Door de Wet de onwillighe regeren.
h Heb.8.10. ende 10.16. Esaie.51.7. Psal.40.9. Jere.24.7.
i Jere.32.34 Zach.8.8.
k Act 10.43. Rom.11.27.

35 So spreeckt de Heere/ l die de Sonne den
dage tot een lichte geeft/ eñ de Maen/ eñ
de Sterren/ na haren loope/ der nacht ten
lichte: m die de Zee beweghet/ dat hare
golven bruysen/ n Heere Zebaoth is synen
Name.
36 Wanneer sulcke ordeninghen afkomen
voor my/ spreeckt de Heere/ so sal oock ophouden het zaedt Israels/ dat het niet meer
een Volck voor my en zy eewichlick.
37 So spreeckt de Heere: Wanneer men den
Hemel bouen kan meten / eñ de grondt der
Aerden doorgronden/ o so wil ick oock
verwerpen het gantsche zaedt Israels/ om
alles dat sy doen/ spreeckt de Heere.
38 Siet/ de tijt koemt/ spreeckt de Heere/ dat
de stadt des Heeren sal ghebouwet worden/
van p den Toren Hananeel aen/ tot aen de
Hoeckpoorte.

l Gen.1.14. Psal.136.8. Deut.4.19. 4.Esd.6.45
m Esai.51.15
n Esai.48.2 ende 51.15. ende 54.5.
o Rom.11.1
p Nehem 3.1 Zach.14.10

Eñ

39 Eñ het Richtsnoer, sal by der seluer wy-
der vtgaen/ tot aen het Berg elken Gareb/
ende hem na Gaath wenden.
q Jere.19.6. 40 q Eñ het gantsche Dal der lijcken ende
der asschen / met tsamen den gantschen
Acker / tot aen de Beke Kidron / tot den
egghe aen der Peerdenpoorte toe/ teghen
Oosten/ sal den Heere heylich zijn/ dat het
nemmermeer verreten noch afghebroken
worden en sal.

Dat xxxij. Capittel.

1. Jeremias gevanckelick/ 6. koopt wt
beuele des HEEREN een Erfgoet / te
Anathoth: ten teecken/ dat de Babyloni-
sche ghevanckenisse / (die nu voorhanden
was.) niet voortgaens dueren en soude/ 16
Biddet tot den HEERE/ 26. die wijset
hem aen / de oorsake voorghemelder ghe-
vanckenisse/ 26. ende hoe hy de selue noch
ghenadichlicken wil wenden/ 34. dat zijn
Volck in zijn Landt komẽ/ ende daer noch
inne handelen sal.

Jeremias leyt ghevanckelick. 1 DIt is het woorde / dat van den Heere
gheschiede tot Jeremiã / inden tienden
Jare Zedechie des Koninckx Juda/
welcker is het achtiende Jaer Nabugo-
donosor.
2 (Op dat mael beleyde het Heyr des
Koninckx te Babel / Jerusalem : (doch de
a Jere.20.2. Propheet Jeremias a lach gevanckelick/
ende 33. 1. inden Voorhoue der ghevanckenisse / aen
den huyse des Koninckx Juda.
3 Daer hem Zedechia de Koninck Juda/
b Jere.21.10 hadde laten/ besluyten/ende geseyt: Waer-
ende 27. 6. om prophetteerdy/ eñ spreeckt: So spreeckt
ende 34. 2. de Heere: b Siet/ ick gheue dese Stadt in
ende 38. 3. de handen des Koninckx te Babel/ ende
ende 39. 1. hy salse ghewinnen.
4 Eñ Zedechias de Koninck Juda/ en sal
den Chaldeen niet ontkomen. maer ick wil
hem den Koninck te Babel in de handen
geuen/ dat hy mondelickẽ met hẽ sprekẽ/
ende hem met synen ooghen sien sal.
5 Eñ hy sal Zedechiam na Babel voerẽ/
daer sal hy ooch blyuen. tot dat ick hem te
huys soecke/ spreeckt de Heere : want
wanneer ghy schoon teghen de Chaldeen
stryd et so sal v doch niets wel gaen.
6 Ende Jeremias sprack : Des Heeren
woorde is tot my ghescheidt. eñ spreeckt:
Hanameel. 7 Siet / Hanameel de sone Sallum ws
Ooms, koemt tot v / ende sal segghen :
c Leui.25.25 Lieue. koopt ghy mynẽ Acker te Anathoth
Num.27.8. c want ghy hebt het naeste vrijendtrecht
ende 36. 8. daer toe/ dat ghy hem koopen sult.
Ruth. 4. 3. 8 Also quam Hanameel. mijns Ooms sone
tot my/ (als de Heere geseyt hadde/) voor
den Hof der ghevanckenisse/ eñ sprack tot
my: Lieue/ koopt mynẽ Acker te Anathoth/
die inden Lande BenJamin light : want
ghy hebt erfrecht daer toe, ende ghy zijt de
naeste: Lieue/ koopt hem.
9 Doe merckte ick / dat het des Heeren
woort ware / ende kochte den Acker van
d Mat.27.9 Hanameel/ mijns Ooms sone/ te Anathoth
eñ d woech hẽ dat gheldt toe/ seuen Sikel/
ende tien Siluerlingen.
10 Eñ schreef eenen Brief, ende versegelde
hem eñ nam getuygen daer toe / eñ woech
het geldt daer henẽ. op eener Waechschalẽ.
11 Eñ nam den versegelden koopbrief tot
my/ na den Rechte eñ der ghewoonheydt/
ende een opene wtschrift.
12 Eñ dede dẽ koopbrief/ Baruch dẽ sone
Neria/ des soons Mahasea / in teghen-
woordichheyt Hanameel mijns Ooms sone
eñ der getuygen/ die inden koopbrief ghe-
schreuen stonden / eñ aller Joden/ die aen
den Houe der ghevanckenisse woonden.
13 Ende beual Baruch voor haren ooghen/ Baruch.
ende sprack:
14 So spreeckt de Heere Zebaoth / de God
Israels : Neemt dese Brieuen / den verse-
gelden koopbrief met tsamen deser openen
wtschrift / ende legtse in een Aerden Vatt/
dat sy langhe dueren meughen:
15 Want so spreeckt de Heere Zebaoth / de
God Israels: Noch salmẽ huysen/ Ackers
eñ Wijnbergen koopen in desen Lande.
16 Eñ doe ick den koopbrief/ Baruch den Een Gebet.
sone Neria ghedaẽ hadde/ badt ick tot den Jeremie.
Heere / ende sprack: e Gene.1.1.
17 Och Heere Heere/ siet / e ghy hebt Hemel Jere. 10. 12.
ende Aerde ghemaeckt / door uwe groote f Job.42. 2.
kracht / ende door uwen wtghestreckten Sapi.11. 18.
arm/ f ende daer en is geen dinck voor v g† Zach 8. 6.
onmeugelick. Mat.19.26.
18 h Die ghy wel doet vele duysenden/ ende Luce. 1. 37.
vergeldet de misdaet der Vaderen / inden ende 18. 27.
boesem harer kinderen na hen: ghy Groote g† Anders
ende Stercke God/ i Heere Zebaoth is verborgen.
uwen Name. h Exod.34.7
19 Groot van Rade/ eñ machtich vã Daede: i Esai.48. 2
eñ k uwe oogen staen open ouer alle wegen ende 51. 15.
der menschen kinderen : l dat ghy eenen Jere. 31. 35.
yeghelicken gheuet na synen wandel/ eñ na k Pro.15. 3.
der vrucht zijns wesens. 2 Para.16.9
20 Die ghy in Egyptenlande hebt Teecke- Psal.33.13.
nen eñ Wonderen ghedaen / tot op desen Job.28. 25.
dach, beyde aen Israel ende den menschen/ Sprac.23.27
eñ hebt v eenen Name ghemaeckt/ als hy 2 Mach.9.5
hedensdaechs is. Jere. 17. 10.
21 m Eñ hebt v volck Israel/ wt Egypten- ende 25. 14
lant geleydt/ door Teeckenẽ eñ Wonderẽ/ Job.34. 11
eñ door een Machtighe handt/ door eenen l Roma.2.6.
wtghestreckten Arm / ende door groote Psal.62.13
Verschrickinghe. Apoc.2.23.
22 Eñ hebt hen dit Landt gegeuen / welcker m Exo.7.8.9
ghy haren Vaderen ghesworen haddet, dat 10.11.12,13.14
ghy het hen gheuen woudet / een Landt/
daer melck ende heunich inne vliedt.
23 n Ende doe sy daer in quamen/ ende het n Judic.2.3.
besaten / hoorden sy uwer stemme niet/ 4. 6. 8.
wandelden oock niet na uwer Wet : ende
alles wat ghy hen gheboden haddet, dat sy
doen souden/ dat lieten sy: daerom ghy hen
oock alle dit ongeluck lietet ghebeuren.
24 Siet / dese Stadt is beleyt / dat sy ghe-
wonnen/ eñ door dẽ Sweerde/ Hongher eñ
Pestilencie/ in der Chaldeen handen / die
tegen haer stryden/ ghegeuen wordẽ moet :
ende als ghy ghesproken hebt / so gaet het
nu, dat siet ghy.
25 Ende ghy Heere Heere spreeckt tot my:
Koopt ghy eenen Acker voor gelt / ende
neemt ghetuygẽ daer toe/ so doch de Stadt
in der Chaldeen handen ghegeuen wordt?
26 Eñ des Heeren woordt ghescheidde tot
Jeremiam/ ende sprack :
27 o Siet / ick de Heere ben een God alles o Num. 16.
vleesches, soude my wat onmeugelick zijn? 22.
28 Daerom so spreeckt de Heere also : p p Jere.25 9.
Siet/ ick gheue dese Stadt inder Chaldeen ende 32. 3.
handẽ/ eñ in de handt Nabugodonosor des ende 39. 8.
Koninckx te Babel/ eñ hy salse gewinnen.
29 Eñ de Chaldeen/ die teghen dese Stadt
stryden/ sullen daer in komen/ eñ haer met
vyer aensteken eñ verbranden/ met tsamen
den huysen / daer sy op den daken Baal
gherooket/ eñ andere Goden Dranckoffer
geoffert hebbẽ/ op dat sy my vertoornden.
30 Want de kinderẽ Israels, eñ de kinderen
Juda/ hebbẽ van harer ieughet op gedaen/
dat my qualick behaecht: ende de kinderen
Israels hebben my vertoornt / door harer
handen werck, spreeckt de Heere.

31 Want sindt der tijdt / dat dese Stadt
ghebouwet is/tot op desen dach/ heeft sy
my toornich eñ grimmich ghemaeckt/ dat
ickse moet vā mynē aengesichte wech doē.
32 Om alle der boosheyts wille/ der kinde-
ren Israels/ eñ der kinderen Juda / die sy
ghedaen hebben dat sy my vertoorndē, sy/
hare Koningē/Vorsten/Priesterē/ eñ Pro-
phetē/eñ die in Juda eñ Jerusalē woonē.
q Jere.2.27 Zach. 7. 11. 33 Sy hebben my den rugge/ ende niet het
r Of/ alle- aengesichte toegheleert : q hoewel ickse r
weghe. voorgaens leeren liet: doch sy en wouden
Hebr. vroech niet hooren/noch hen beteren.
s 2. Reg. 21. 34 s Daertoe hebben sy hare gruwelen in
4. dat huys ghesettet/ dat van my dē Name
Jere.7.11.29 heeft/op dat sy het verontreynichden.
35 Eñ hebben de Hooghten Baals gebou-
t Leuit.18.21 wet / inden dale BenHinnon: t op dat sy
ende 20. 2. hare soons eñ dochteren den Moloch vee-
2.Reg.16.3. branden : daer ick hen niets van beualen
ende 17. 17. hebbe, eñ het en is my noyt inden sin ghe-
Deut.12.31 komen/dat sy sodanigē gruwel doē souden/
ende 18. 9. daermede sy Juda also tot sondē brachtē.
Jere. 7. 30. 36 Eñ nu om dies wille spreeckt de Heere
ende 19. 5. de God Israels also vā deser Stadt daer
Ezec.16.20. ghy van segghet : Dat sy worde door den
Sweerde Hongher eñ Pestilencie / in de
u Deut.30.3. handen des Koninck te Babel ghegheuen.
37 u Siet / ick wilse vergaderen wt allen
landen/ daer ickse henen verstoote/ door
mynen grooten toorne/grimmicheyt ende
onbarmherticheyt/eñ wilse weder aen dese
plaetse brengen. dat sy sullē seker woonen.
x Jere.24.7. 38 x Ende sy sullen myn Volck zijn/ so wil
ende 31.33. ick haer God zijn.
Zach. 8. 8.
y Psa 119.36 39 y Eñ wil hen eenerley herte eñ wesen ge-
Ezech.11 19 uen/dat sy my vreesen sullē haer leuedage:
op dat het hen/ eñ haren kinderen na hen/
wel gae.
z Ezec.36.26 40 z Eñ wil een eeuwich verbondt met hen
maken/dat ick niet en wil aflaten hen wel
a Esaie.55.3 te doen / eñ a wil hen myn vreese int herte
Ezech.37.26 gheuen/ dat sy niet van my en wijcken.
b Deut.30 9. 41 b Eñ het sal mynen lust zijn/ dat ick hen
Jere. 31. 28. wel doen mach: eñ ick wilse in desen lande
Zach. 8. 14. planten/ ghetrouwelicken/ van gantscher
c Of / in herten / ende van gantscher ziele.
trouwen be- 42 Want so spreeckt de Heere : Gelijck als
schrijuē.etc. ick ouer dit volck hebbe komen laten/ alle
dit groote ongeluck : also wil ick oock alle
dat goede ouer haer komen laten / dat ick
hen ghesproken hebbe.
43 Eñ daer sullen noch ackeren ghekocht
worden in desen lande/ daer ghy vā segget:
Het sal woest liggen / dat noch lieden noch
vee / daer inne bliuen / ende worde in der
Chaldeen handen ghegeuen.
44 Dannoch salmen Ackers voor ghelt
koopen/ende verbrieuen/ c versegelē ende
betuygen : in den lande BenJamin ende
rondtom Jerusalem henē, eñ in dē Steden
Dit Capit- Juda/ in den Steden op den gheberchten/
tel is een in den Steden in dē leechtē. eñ in den Ste-
openbaer den teghent Suyden : want ick wil hare
prophete- gheuanckenisse wenden spreeckt de Heere.
ringhe van Dat xxxiij. Capittel.
Christo 1. Na eechtuerrdigher straffe. 6. wil de
Jesu ende Heere synē volcke/ eē genadige heylinge/ 10
synē Kercke. ende wedersettinge beschicken. 14. seyt tot
a Jere.20.2 den Heylandt Christum / 17. met synen al-
ende 32. 2. toos duerigen Kercke.
b t An. haer 1 Ende des Heeren woordt geschiede tot
(Jerusalem) Jeremia ten anderenmael / a doe hy
maket / de noch in den Voorhoue der gheuancke-
Heere diese nisse besloten was. ende sprack :
ghestaltet/ 2 So spreeckt de Heere. die b t sulcx maket
dat hyse be- doet ende wtrichtet/ Heere is zijn Name.
reyde/ Heere 3 Roept my/ so wil ick v antwoorden/
etc. eñ wil v kondt doē groote ende gheweldige
dingen/ die ghy niet en weet.
4 Wāt so spreeckt de Heere, de God Israels/
van den huysen deser Stadt/ ende van den
huysen der Koningen Juda/ welcke afghe-
brokē zijn/Bolwercken te maken ter weer.
5 Eñ van dien/ die daerin ghekomen zijn/
op dat sy tegē de Chaldeen strijdē meugen:
dat sy de selfste vullen moeten met dooden
lichamen/ welcke ick in mynen toorne ende
grimmicheyt verslaen wil: want ick hebbe
mijn aengesichte vā deser Stadt verborgē/
om alle harer boosheyt willē.
6 Siet/ ick wilse heelen eñ ghesont maken/
eñ wil hen e † des ghebedts om vrede ende e † And. den
trouwe ontwijden. alderhooch-
7 Want ick wil de gheuanckenisse Juda/ stē vrede eñ
eñ de gheuanckenisse Israels wenden/ende trouwe op-
wilse bouwen als van aenbeghinne. doen.
8 d Eñ wilse reynighen van aller misdaet/ d Esai.43.25
daer sy tegen my mede gesondiget hebben/ Psal. 25.11.
* eñ wil hen vergeuen alle misdaet daer sy * Colos.2.13.
tegen my mede gesondiget eñ ouergetreden
hebben.
9 Ende dat sal my eenen vrolicken Name/
roem eñ prijs zijn onder allen Heydenen op
Aerden/ wanneer sy hooren sullen alle dat
goede dat ick hen doe: eñ sullē hen verwon-
derē eñ ontsettē ouer alle den goedē eñ ouer f And. desen
alle den vrede dien ick hen / f † gheuen wil. (Stadt)
10 So spreeckt de Heere : g Aen deser plaet- g Jere.7.19
se / daer ghy van segghet : Sy is woeste/ 33.
dewyle dat noch lieden noch Vee in den
Steden Juda. eñ op dē straten te Jerusalē
blijft (die so verwoestet zijn/ dat daer noch
liedē noch Borgers noch Vee/ daerinne is) h Jere. 16.
11 h Salmen dannoch wederomme hooren ende 28.
een gheschrey van vreuchden eñ herten vro-
licheyt/ de stemme des Bruydegoms ende
der Bruydt/ ende de stemme der ghener die
daer seggen: Dancket den Heere Zebaoth/
dat hy so ghenadich is/ eñ doet altoos wel:
ende dier/ die daer Danckoffer brengen ten i Jere.33.26
Huyse des Heeren : i wāt ick wil des landts
gheuanckenisse wenden / als van aenbe-
ginne / spreeckt de Heere.
12 So spreeckt de Heere Zebaoth: In deser
Stede die so woest is/ dat daer noch lieden
noch Vee daerinne zijn / ende in alle synen
Steden sullē dannoch wederomme herders
huysen zijn. die de Kudde weyden/
13 Beyde in den Steden op den gheberchten/
eñ in den Steden inden leechten / eñ in den
Steden teghent Suyden inden lande Ben
Jamin/ eñ rontomme Jerusalem henen/ eñ
in den Steden Juda : k daer sullen dan k Esai.27.6
noch wederomme de Kudden ghetelt wt
ende in gaen/ spreeckt de Heere.
14 l Siet/ de tijt koemt / spreeckt de Heere/
dat ick dat genadige Woort verwecke wil/ l Jere. 23. 5.
welcke ick den huyse Israels/ eñ den huyse
Juda ghesproken hebbe.
15 In den selnen dagen eñ terseluertijt/ wil
ick m den Dauid eene vrucht der gherech- m Jere.23.5.
ticheyt opgaen laten/ (n ende het sal een Ezech.37.24
Koninck zijn die wel regeren sal/) eñ sal het Jesus
Recht eñ Gerechticheyt aenrichtē op Aerden. Christus
16 Terselner tijt/ sal Juda gheholpen wor- is dese
den/ o eñ Jerusalem seker woonen: eñ men vrucht
sal hem heeten: p De Heere die onse Rechts- Dauids.
neerdicheydt is. n Esaie.32.1
17 Want so spreeckt de Heere : q Het en sal o Esa.32.18.
nemmermeer feylen / daer en sal een van p 1.Cor.1.30.
Dauid sittē/ op dē Stoel des huys Israels. q 2.Sam.7.
18 r Desghelijcx en salt nemmermeer feylen/ 13.
daer sullen f Priesters eñ Leuiten zijn voor 1. Reg. 9. 5.
my/ die daer Brantoffer doē/ eñ Spijsoffer r 1. Sam.2.35.
aensticken/ eñ Offer slachten eewichlick. f Esai.62. 6.
19 Ende des Heeren woort ghesciedde tot ende 66.21.
Jeremiam/ ende sprack : 1 Petr.2.9.

t Gene. 8. 22. 20 So spreeckt de Heere: t Wanneer mijn
Verbont ophouden sal met den daghe eñ
der nacht/ dat het gheen dach ende nacht
en zy te syner tydt:
21 So sal ooch mijn Verbondt ophouden
met mynen knechte Dauid/ dat hy niet
eenen Sone en hebbe ten Koninge op synē
Stoel: u ende met den Leuiten eñ Priestes
u Esa. 61. 6. ende 66. 21. 1. Pet. 2. 9. ren mynen Dienaren.
22 x Ghelyckmen des Hemels Heyr niet
x Gene. 15. 5 ende 22. 17. tellen nach het zant in der Zee niet meten
en kan/ also wil ick vermeeren het Zaedt
Dauids mijns knechts/ ende de Leuiten/
die my dienen.
23 Eñ des Heeren woordt gheschiedde tot
Jeremia/ ende sprack:
24 Hebdy niet ghesien wat dit volck seydt/
eñ spreeckt? De Heere heeft doch ooch de
y † And. wt- vercoren. twee gheslachten verworpen/ die hy y †
vercoren hadde: eñ z lasteren mijn Volck/
z Dat is/ Sy bewegē het volck ten ongheloone ende vertwijuelinghe. als en souden sy mijn Volck niet meer zijn.
25 So spreeckt de Heere: Houde ick mijn
Verbont niet met Dach eñ Nacht/ noch
de Ordeninge des Hemels ende Aerden:
26 So wil ick ooch het Zaedt Jacobs eñ
Dauids mijns knechts verworpē, dat ick
niet wt haren zade en neme/ die daer heer-
schen/ ouer het zaedt Abrahams/ Isaacx
a Jere. 33. 11. eñ Jacobs: a want ick wil hare geuancke-
nisse wendē/ eñ my ouer haer ontfermen.

Dat xxxiiij. Capittel.

1. 21. De Propheet seyt wt beuele Gods/
wat ongheluck ouer den Zedekia ende
Jerusalem komē sal/ 8. Item hoe de Heere
het volck/ 11 verbroken verbonts haluen
dat sy ouer den Vrij Jare ghemaeckt
hadden 17 straffen wil.

a Jere. 39. 1. 1 DIt is het woordt dat vanden Heere
ghescheidde tot Jeremia/ a doe
Nabuchodonosor de Coninc te Babel
met tsamen alle synen Heyre/ ende allen
Koninckrijckē op Aerden/ die onder synen
ghebiede waren/ ende alle Volcken streden
tegen Jerusalem/ ende alle hare Steden/
ende sprack:
2 So spreeckt de Heere/ de God Israels:
Gaet henen/ ende segghet Zedekie den
Koninck Juda/ eñ spreeckt tot hem: So
b 2. Reg. 25. 4 spreeckt de Heere: b Siet/ ick wil dese
Jere. 32. 28. Stadt in die handen des Koninex te Ba-
ende 39. 8. bel gheuē, eñ hy salse met viere verbrandē.
3 Ende ghy en sult syner hant niet ontco-
men/ maer ghegrepen/ eñ in syne handt
ghegeuen worden: dat ghy hem met oogen
sien/ ende mondelicken met hem spreken
sult/ ende na Babel comen.
4 Soo hoort doch Zedekia/ ghy Coninck
Juda/ des Heeren woort: Soo spreeckt de
Heere van v: Ghy en sult niet door het
Sweerdt steruen.
c 1. Sam. 31. 12 2. Para. 16. 14 5 Maer ghy sult in vrede steruen: c ende
alsmen uwe vaderen de vorige Coningen/
die voor v gheweest zijn/ verbrandt heeft/
soo salmen v ooch verbranden/ ende v be-
claghen/ Och Heere: want ick hebbe het
ghesproken/ spreeckt die Heere.
6 Ende de Propheet Jeremias seyde alle
dese woorden tot Zedekiā den Coninck
Juda/ te Jerusalem/
7 Doe het Heyr des Coninex te Babel al-
reede streedt tegen Jerusalē/ eñ tegen alle
Lachis. Aseka. ouergebleuen Steden Juda/ namelicken/
tegen Lachis ende Aseka: b want dese
b 2. Para. 11. 5. 9. als de * vaste Steden/ waren noch ouer
* Of. sterckste. ghebleuen vanden Steden Juda.
8 Dit is het woort dat vanden Heere ge-
schiedde tot Jeremia/ daer na als de Co-
ninck Zedekia een verbont gemaeckt had-
de/ met dē gantschen volcke te Jerusalē/ e
e Exo. 21. 2. een Vrij Jaer wt te roepen. Leuit. 25. 39.
9 Dat een yeghelick synen knecht/ eñ een Deut. 15. 12.
yeghelick syne maegt/ die Hebreers ende
Hebreerschen waren/ soude vrij geuen dat
gheen Jode/ den anderen vanden seluen
voor lijfeyghen hielde.
10 Doe hoorden hem alle Vorsten/ ende al-
le het volck/ die sodanich verbondt inghe-
gaen waren: dat een yegelick synen knecht
eñ syne maegt soude vrij gheuen/ eñ haer
nz meer voor lijfeygē houdē. eñ gauēse los.
11 Doch daer na keerden sy hen wederom/
eñ eyschten de knechten eñ maegden weder
tot hen/ die sy vrij ghegeuen hadden/ ende
dwongense dat sy knechten eñ maeghden
zijn moesten.
12 Doe gheschiede des Heeren woordt tot
Jeremiā vanden Heere/ ende sprack:
13 So spreeckt de Heere/ de God Israels:
Jck hebbe een verbondt ghemaeckt met
uwen vaderen/ doe ickse wt Egyptenlandt
wt den Diensthuyse leydde/ ende sprack:
14 f Wanneer seuen iaer om zijn/ so sal een f Exod. 21. 2
yegelick synen broeder die een Hebreer is/ Deut. 15. 12.
eñ hemseluen hem verkocht/ ende ses Jaer
ghedient heeft/ vrij van hem los laten:
doch uwe vaders en hoorden my niet/ eñ en
neychden hare ooren niet herwaerts.
15 So hebbet ghy v heden bekeert/ ende
ghedaen dat my wel behaechde/ dat ghy
een Vrij Jaer liet wtroepen/ een yeghelick
synen naesten: eñ hebbet des een verbondt
ghemaeckt/ voor my/ in den huyse/ g dat g 1. Reg. 9. 3
na mynen Name ghenoemt is.
16 Doch ghy zijt omgheslagen/ eñ ghy ont-
heylighet mynen Name/ eñ een yeghelick
eyscht synē knecht eñ syne maeghe weder/
die ghy haddet vrij ghegheuen/ dat sy haer
selfs eyghen waren: eñ dwingtse nv dat sy
uwe knechten ende maeghden zijn moeten.
17 Daerom spreeckt de Heere also: Ghy en
hoort my niet/ dat ghy een Vrij Jaer wt-
riepet/ een yegelick synen broeder eñ synen
naesten: siet/ so roepe ick/ spreeckt de Heere/
v lieden een Vrij Jaer wt/ ten Sweerde/ ter
Pestilencie/ tē honger/ eñ en wil v in geenen
Koninckrijcke op Aerden blijuen laten:
18 Eñ wil de liedē die mijn Verbondt ouer-
treden/ eñ de woorden des Verbonts/ dat
sy voor my ghemaeckt hebbē/ niet en hou-
den/ so makē/ h als het Kalf/ dat sy in twee h Gene. 15. 10
stucken ghedeylt hebben/ ende tusschen den
stucken henen ghegaen zijn/
19 Namelickē/ de Vorsten Juda/ de Vorsten
Jerusalems/ de Kamerlingen/ de Priesters/
eñ het gantsche volck inden lande/ die tusschē i Dat is een
des i Kalues stucken henen ghegaen zijn. wijse ghe-
20 Eñ wilse geuen in harer vyanden handt/ weest ten
eñ der gener die hen na dē leuen staen: k dat waerteeckē/
hare lichamē sullē dē Vogelen onder dē He- dat dat ver-
mel/ eñ dē Dierē op Aerdē/ ter spijse wordē. bondt soude
21 Eñ Zedekiam dē Koninck Juda eñ syne vast zijn/ de-
Vorsten/ wil ick gheuen in de handē harer wijle sy het
vyanden/ eñ der genen die hen na den leuen offer Gods
staen/ eñ den Heyre des Koninex te Babel/ l daermede
die nv van v lieden afghetogen zijn. eerden/ als
22 Want siet/ ick wil hen beuelen/ spreeckt de ter ghetuy-
Heere/ ende wilse weder voor dese Stadt genisse der
brengen/ eñ sullen teghen haer strijden/ ende waerheyt.
haer ghewinnen/ eñ met vyere verbranden: k Psal. 79. 2
ende wil de Steden Juda verwoesten/ dat Jere. 7. 33.
daer niemandt meer woonen en sal. l Jere. 37. 5.

Dat xxxv. Capittel.

1. De Heere beklaecht hem met het
exempel der Rechabiterē/ 12. dat menschen
ghebodē bouen de syne/ aenghenomen

ende ghehouden worden /17. dreyeh de on-
ghehoorsame Joden haer ongheluck/ 18.
den ghehoorsamen Rechabiters doch/ seyt
hy syneu seghen toe.

1 DIt is het woort dat vanden Heere ge-
schiede tot Jeremia/ ter tydt Joiakim
des soons Josia/ des Koninex Juda/
ende sprack:

Rechabiters. a 2.Re.10.15

2 Gaet henen in der a Rechabiters huys/
eñ spreecke met hen/ ende brenghet haer in
des Heerẽ huys/ in eene der Cappellẽ/ende
schincket hen wyn.
3 Doe nam ick Jasania den sone Jeremie/
des soons Habasinia, met tsamen synen broe
deren ende alle synen sonen/ende het gant-
sche huys der Rechabiten/
4 Eñ bracht se in den Heeren huys/in de Ca
pelle der kinderen Hanan/des soõs Jegda-
lia, des mans Gods/ welcke by der Vorstẽ
Capelle is/bouen der Capelle Maseia, des
soons Sallum/ des bf Deurwachters/

bf Anders / Schatwaerders.

5 Eñ ick settede den kinderẽ van der Recha-
biten huyse/ bekers vol wyns/ ende schalen
voor/ ende sprack tot hen: Drinckt wyn.
6 Doch sy antwoordẽ: Wy en drincken gee
nẽ wyn: want onse vader Jonadab/ de sone
Rechab/ heeft ons gheboden eñ geseyt: Ghy
lieden ende uwe kinderen en sult nemmer-
meer gheenen wyn drincken/
7 c Eñ gheen huys bouwen/ geen zaet saeyẽ/
gheenen Wyngaert planten/ noch hebben/
maer sult in Huttẽ woonen uwe leefdaghe:
op dat ghy lange leuet indẽ lande daer ghy
inne wandelet.

c Jere.29.5.

8 Alsoo hoorẽ wy der stẽme onses vaders Jo-
nadab des soõs Rechab in allẽ dat hy ons
gheboden heeft / dat wy gheenen wyn en
drincken/ onse leefdage noch wy/ noch onse
wyuen/ noch soons/ noch dochteren.
9 Eñ en bouwen oock gheene huysen/ daer
wy inne wooneden/ eñ en hebben noch wyn
berghen noch Ackers noch zaedt-
10 Maer woonen in Hutten ende hooren eñ
doen alle dinck/ als onse vader Jonadab ge
boden heeft.
11 Als nu Nabuchodonosor de Koninc te Ba
bel opwaerts int lande tooch/ spraken wy:
Koemt laet ons na Jerusalem trecken/ voor
den Heyre der Chaldeen eñ Syriers/ eñ zyn
alsoo te Jerusalem ghebleuen.
12 Doe gheschiede des Heeren woort tot Je-
remia/ ende sprack:
13 So spreect de Heere Zebaoth/ de God Is-
raels: Gaet henen/ eñ spreect tot dien in Ju-
da/ eñ tot den Burgeren te Jerusalem: Wilt
ghy v dan niet beteren/ dat ghy mynẽ woor
den hooret/ spreeckt de Heere/
14 De woordẽ Jonadab des soons Rechab/
die hy synen kinderen geboden heeft/ dat sy
gheenen wyn drincken en sullen/ wordẽ ge-
houden/ ende en drincken gheenen wyn/ tot
op desen dach/ daerom dat sy haers vaders
ghebooden hooren: doch ick hebbe v d voor-
gaens predicken laten / noch en hoort ghy
lieden my niet.

d Of/ alle vroeghe/ ghe-sprocch.

15 e So hebbe ick oock voorgaens tot v gesõ-
den/ alle myne knechtẽ de Propheten/ eñ la
ten segghen: Bekeert v een yegelick van sy-
nen boosen wesen/ eñ betert uwe wesẽ/ ende
volget anderen Goden niet na/ hen te dienẽ
so sulter ghy inden lande blyuen / dat ick v
eñ uwen vaderen gegeuen hebbe/ f doch gy
en wouder uwe ooren niet herwaerts neyg-
ghen/ noch my hooren.

e Jer.18.11 ende 25.3.5. Jone 3.8. 4.Reg.17.13. Ezech.18.30 f Pro.1.24. Esaie.65.12 ende 66.4. Jere.7.13.

16 So doch de kinderen Jonadab des soons
Rechab/ haers vaders ghebodt/ dat hy hen
gheboden heeft/ gehouden hebben: doch dit
volck en hoort my niet.
17 Daerõ/ so spreect de Heere/ de God Zeba-
oth/ ende de God Israels: Siet/ ick wil ouer
Juda/ eñ ouer alle Burgers te Jerusalem co
men laten alle het ongeluck/ dat ick teghen
haer ghesproken hebbe: daerom dat ick tot
hen gesproken hebbe/ ende sy niet hooren en
willen/ ick hebbe geroepen/ ende sy en willẽ
niet antwoorden.
18 Eñ ten huyse der Rechabiten/ sprack Jere
mias: So spreect de Heere Zebaoth/ de God
Israels: Daerom/ dat ghy lieden den gebode
ws vaders Jonadab hebbet gehoort/ eñ alle
syne gheboden gehouden/ ende alles dat ge-
daen/ wat hy v lieden gheboden heeft.
19 Daerõ spreect de Heere Zebaoth/ de God
Israels alsoo: g Het en sal Jonadab den sone
Rechab nemmermeer feylen/ daer sal yemãt
van den synen alle tydt voor my staen.

g Jer.33.19

Dat xxxvi. Capittel.

1. Jeremias geuanckelick/ laet wt beuele
des Heeren/ syne predicatie in een Boec ver
teekenen/ 6. ende de selue aen den vastenda-
ghe in den huyse des Heeren/ den gantschen
Juda voorlesen. De Vorsten ende Ouersten
des volck. 11. dien sulcx aengeseyt woort 14.
eyschen dat Boeck/ hoorẽt oock lesen/ 19. eñ
sy daer den Koninck van vermanen/ 23. laet
hy het schandelicken verbranden/ 27. de
Heere heet een ander Boeck schryuen/ 29.
ende den Koninck syne straffe aensegghen.

1 IN den vierden Jare Joiakim / des soons
Josia/ des Koninex Juda/ gheschiedde dit
woordt tot Jeremia van den Heere / ende
sprack:
2 a Neemt een Boeck/ eñ schryft daerin alle
redenen/ die ick tot v ghesproken hebbe/ o-
uer Israel/ ouer Juda ende alle volcken: van
der tyt aen/ dat ick tot v ghesproken hebbe/
namelicken/ van der tydt Josia aen / tot op
desen dach.

a Jer.30.2

3 b Oft misschien het huys Juda / wanneer
sy hooren alle het ongeluck/ dat ick hen denc
ke te doen/ hen bekeeren wouden/ een yeghe-
lick van synen boosen wesen: op dat ick
hen hare misdaedt ende sonde vergheuen
konde.

b Jer.8.29.

4 Doe riep Jeremias Baruch dẽ sone Neria:
c de selue Baruch schreef in eẽ Boeck/ wt dẽ
monde Jeremie/ alle redenen des Heerẽ/ die
hy tot hem ghesproken hadde.

Baruch Jeremie Schryuer. c Jere.45.1

5 Eñ Jeremias geboot Baruch / eñ sprack:
Ick ben gheuanghen/ dat ick niet en can in
des Heeren huys gaen.
6 Doch gaet ghy daer henen in/ eñ leest dat
boeck/ daerin ghy des Heeren redenẽ wt my-
nen monde geschreuen hebt/ voor den volcke
in den huyse des Heeren: aen den vasten da-
ge: ende saltse oock lesen voor den oorẽ des
gantschen Juda/ die wt haren Steden daer
in komen.
7 Oft sy hen misschien met bidden voor den
Heere verootmoedigen wouden/ eñ hen be-
keeren/ een yegelick van synen boosen wesẽ:
want dẽ toorne ende grimmicheyt is groot/
daer de Heere teghen dit volck van ghespro-
ken heeft.
8 Eñ Baruch de sone Neria/ dede alles wat
hẽ de Propheet Jeremias beuolẽ hadde/ dat
hy de redenen des Heeren wt den Boecke
lase inden huyse des Heeren.
9 Het begaf hem Ja/ indẽ vyfsten Jare Jo-
iakim des soõs Josia/ des Koninex Juda/
inder negender Maent/ d datmen eenen va-
sten vercondichde voor den Heere/ allẽ volc-
ke te Jerusalem/ ende allen Volcke dat daer
wt den Stedẽ Juda/ tot Jerusalem koemt.

d Jone.3.5.

10 e Ende Baruch las wt dẽ Boecke de re-
denen

e Baruc.1.3.

denen Jeremie/indẽ huyse des Heerẽ/inder
Capellen Gemaria/des soons Sapha des
f Jer.26.10 Kantzeliers/inden bouensten Voorhof/ f
voor der niewer poorten aen dẽ huyse des
Heeren/voor den gantschen volcke/
11 Doe nu Micheas de sone Gemaria/des
soons Saphan/alle redenen des Heerẽ wt
den Boecke ghehoort hadde/
12 Ginck hy henẽ af in des Koninex huys in
de Kantzelie:ende siet/aldaer saten alle Vor
sten/Elisama de Kantzelier/Delaia de sone
Semaia/Elnathan/de sone Achbor/Gema
ria de sone Saphan/ ende Zedekia de sone
Hanania/met tsamen allen Vorsten.
13 Eñ Micheas vertondichde hen alle rede-
nẽ die hy ghehoort hadde/ als Baruch las
wt den Boecke/voor de ooren des volckx.
Judi. 14 Doe sondẽ alle Vorstẽ/Judi dẽ sone Na-
thania/des soons Selemia/des soons Chu
Baruch si/na Baruch/eñ lieten hem seggen: Neemt
leest het dat Boeck daer ghy voor dẽ volcke wt gele-
Boec voor sẽ hebt met v/ende comt herwaerts:eñ Ba-
allen Vorstẽ ruch de sone Neria/nã het Boeck met hem
ende Ouer- ende quam tot hen.
sten des 15 Ende sy spraken tot hem: Settet v/eñ le-
volcx. set/dat wy herhoorẽ.ende Baruch las het
hen voor haren ooren.
16 Eñ doe sy alle redenẽ hoorden/ontsettedẽ
sy hen/een tegen den anderen/ende spraken
tot Baruch:wy willen alle dese redenen dẽ
Koninck condt doen.
17 Ende vraechden dẽ Baruch:Segget ons/
hoe hebdy alle dese redenen wt synen mon-
de ghescreuen?
18 Baruch sprac tot hen:Hy las my alle dese
redenen toe. wt synen monde/eñ ick schreef-
se met incke int Boeck.
19 Doe sprakẽ de Vorsten tot Baruch:Gaet
henen/eñ verberecht v met Jeremia/dat nie-
mandt en wete waer ghy lieden zijt.
20 Sy dan ghinghen henen in ten Koninghe
in den Voorhof/ende lieten het Boeck blij-
uen inder kamer Elisama des Kantzeliers/
ende seyden voor den Coninck aen/alle dese
redenen.
21 Doe sant de Coninck den Judi henẽ/ het
Boec te halen: deselue nã het wt der camer
Elisama des Kãtzeliers:eñ de Judi las het
voor den Koninck/ende allen Vorsten die
by den Coninck stonden.
22 De Coninck nu/sat in den Winterhuyse/
g† An. ende in der negender Maent/g† aen den Schoor-
voor hem steene.
brandde een 23 Als nu Judi drie oft vier bladeren gelesen
gloedt. hadde/versnedt hy het met eenen Schrijf-
Jeremie messe/h eñ wierp het in het vyer/dat voor
Boeck wort den Schoorsteene was/tot dat dat Boeck
verbrandt. gantsch verbrand eindem vyere.
h 1 Mac 1.59 24 Ende niemant ontsettede hem/noch ver-
Actu.19.19 scheurde syne kleederen/noch de Coninck/
noch syne knechtẽ/die doch alle dese redenẽ
ghehoort hadden.
25 Hoewel Elnathan/Delaia eñ Gemaria/
baden den Coninck/hy en woude doch dat
Boeck niet verbranden: doch hy en hoorde
hen niet.
26 Daertoe geboot noch de Coninck/Jerah-
meel den sone Hamelech/eñ Sereia den sone
Asriel/ende Selamia den sone Abdeel/sy
souden Baruch den Schrijuer/eñ Jeremiã
den Propheet/grijpen: doch de Heere had-
dese verborghen.
27 Doe ghesciede des Heeren woort tot Je-
remiã/daer na als de Koninck het Boeck
eñ de redenen die Baruch ghescreuen had
de wt dẽ monde Jeremie/verbrant hadde/
ende sprack:
28 Neemt v wederomme een ander Boeck/
ende schrijft alle vorighe redenen daerin/die
inden eersten Boecke ghescreuen stonden/
welcker Joiakim de Coninck Juda ver-
brandt heeft.
29 Eñ segget den Joiakim/den Coninck Ju Joiakim Co
da:So spreect de Heere:Ghy hebt dit Boec ninc Juda.
verbrant ende geseyt:Waerom hebdy daer
in ghescreuen/dat de Coninck van Babel
comen sal/eñ dit lant verderuen/ende makẽ
dat daer noch liedẽ noch vee meer daerinne
zijn en sullen.
30 Daerom spreeckt de Heere van Joiakim
den Coninck Juda: i Daer en sal niemandt
van den synen op den Stoel Dauids sitten/ i 2.Re.24.17
k ende zijn lichaem sal wech geworpen/des k Jer.22.18
daechs inder hitte/ende des nachts inden
vroste ligghen.
31 Ende ick wil hem ende zijn zaet/ende syne
knechten te huys soecken/om haer misdaet
wille: ende ick wil ouer haer/ende ouer de
Burgers te Jerusalem/eñ ouer die in Juda/
comen laten alle het ongheluck dat ick hen
ghesproken hebbe/ende sy doch niet en hoo-
ren.
32 l Doe nam Jeremias eẽ ander Boeck/eñ de l Jere.30.3
de het Baruch den sone Neria dẽ Schrijuer: ende 36.2.
die schreef daerin wt den monde Jeremie/
alle de redenẽ die in den Boecke stondẽ/dat
Joiakim de Coninc Juda/hadde met vyere
verbranden laten:eñ tot den seluen/werden
der redenen noch veel meer dan gener warẽ.

Dat. xxxvij. Capittel.

1 Jeremias geheyscht/voor den Zedekia
te bidden/ 5. laet hem der stadt Jerusalems
ghewisse verstooringhe aenseggen/10. wort
in voorghenomener reyse int lant BenJa-
min/voor eenen afuallighen aengegrepen/
ende ghevangen. 16. ende na heymelickẽ ge
spreke met den Zedekia. 19. in een ander ge-
uanckenisse ghebracht.

1 Ende Zedekias de sone Josia/wert a Co a 2.Re.24.17
ninck in de stede Jechonia des soõs Jo- 2.Par.36.10
iakim:want Nabuchodonozor de Coninc
te Babel/maeckte hem ten Coninge in den
lande Juda.
2 Doch hy ende syne knechten/eñ het volck
in den lande/en hoorden des Heeren woor-
den niet/die hy door dẽ Propheet Jeremia
sprack.
3 b† Nochtans sant de Coninc Zedekiã/Ju b† And. Ge
chal den sone Selemia/eñ Zophonia den so lijckewel.
ne Maseia den Priester/tot den Propheet Jere.21.1.
Jeremiã/eñ liet hem seggen:Bidt dẽ Heere ende 42.2.
onsen God voor ons.
4 Want Jeremias ginc nu onder den volcke
wt ende in/ende niemandt leyde hem in de
gheuanckenisse.
5 c So was het Heyr Pharao wt Egypten c Ezec.17.15
getogen/ende de Chaldeen die voor Jerusa-
lem gelegen hadden/doe sy sulck gheruchte
ghehoort hadden/waren van Jerusalem af-
ghetoghen. d Jer.34.19
6 Eñ des Heeren woort ghesciede tot den
Propheet Jeremia/ende sprack:So spreect
de Heere de God Israels:Sa segget den Co
ninge Juda/die v lieden tot mi ghesonden
heeft my te vragẽ:e Siet/het Heyr Pharao/
dat v te hulpe is wtgetoghen/sal wederom e Jer.46.3.
na huys in Egypten trecken.
7 Ende de Chaldeen sullen wedercomen/eñ
tegen dese Stadt strijden/eñ haer gewinnẽ/
ende met vyere verbranden.
8 Daerom spreeckt de Heere alsoo:f Bedrie- f Math.3.9.
ghet uwe zielen niet/dat ghy dencket: De
Chaldeen sullen van ons aftrecken:sy sullen
niet aftrecken.
9 Ende wanneer ghy liedẽ schoon het gant-
sche Heyr der Chaldeen sloeght/die tegen v

strÿden / ẽ harer sommighe verwondet
overbleven/so souden sy doch een yegelick
in synet tente hem op maken / ende dese
Stadt met vyere verbranden.
10 Als nv der Chaldeen Heyr vã Jerusalẽ
was afghetoghen / om des Heyrs wille
Pharaonis/
11 Ginc Jeremias wt Jerusalẽ/ ẽ woude
in het landt BenJamin gaen/ g† Ackers
te bestueren onder den volcke.
12 Eñ doe hy onder de poorte BenJamin
quam/ doe was daer een bestelt ten Poort-
wachter/ met namen Jeria/ de sone Sele-
mia des soons h Hanania: i de selve greep
den Propheet Jeremiã/ ende sprack: Ghy
wilt tot den Chaldeen vallen.
13 Jeremias sprack: Dat en is niet waer/
ick en wil niet tot den Chaldeen vallen:
doch Jeria en woude hem niet hooren/
maer greep Jeremiã / eñ brachte hem tot
den Vorsten.
14 Ende de Vorsten werden toornich op
Jeremiam/ eñ lietẽ hem slaen/ eñ wierpen
hem in de ghevanckenisse / in den huyse
Jonathan des Schrÿvers: k † den selven
setten sy ten Stockmeester.
15 l Also ginck Jeremias inden kuyl ende
kercker/ ende lach langhe tÿdt aldaer.
16 m Eñ Zedekias de Coninc sandt henẽ/
eñ liet hem halẽ/ eñ braechde hem heyme-
licken in synen huyse/ eñ sprack: Is oock
een woort vandẽ Heere voorhandẽ? Jere-
mias sprack: Ja: wãt ghy sult dẽ Coninck
te Babel in de handen ghegeven worden.
17 Ende Jeremias sprack tot dẽ Coninck
Zedekia: Wat hebbe ick teghen v/ tegen
uwe knechtẽ/ eñ tegẽ dit volc gesondiget/
dat sy my in dẽ Kercker geworpẽ hebben?
18 n Waer zÿn nv uwe Propheten die v
propheteerden/ eñ spraken: De Coninck te
Babel en sal niet over v lieden / noch over
dit landt komen?
19 Ende nv mÿn heer Coninck/ hoort my/
eñ laet myne bede door v ghelden/ ende en
laet my niet weder in Jonathans des
Schrÿvers huys brenghen/ op dat ick al-
daer niet en sterve.
20 Doe beval de Coninc Zedekia/ datmen
Jeremiam inden Voorhove der ghevanc-
kenissen bewaren soude: eñ liet hem des
daechs een o leefbroodt geven p† wt der
Backerstrate/ tot dat alle het broot inder
Stadt op was: also bleef Jeremias indẽ
Voorhove der ghevanckenisse.

g † An. dat
hy hem van
den volcke
afsonderde.
And. onder
den volcke
versteke.
Jeria grÿpt
Jeremiam.
h Jere. 28. 1. 5
i Jere. 20. 2.
ende 26. 8.
ende 36. 6.

Jeremias
wordt ghe-
slagen/ eñ in
de gevancke-
nisse gewor-
pen.
k † Anders/
want dat
selve haddẽ
sy ten
Stockhuyse
ghemaeckt:
l Jere. 38. 6.
m Jere. 38. 14

n Jere. 28. 29

o Of/ lÿf-
broot.
p † Anders/
behalven de
teerspÿse.

Dat xxxviij. Capittel.

1. Jeremias wort van den Vorsten/ 4. die op synen doodt hefttich dringhen/ 6. in een swarer gevanckenisse geworpen/ 7. koemt door beschickinge Abdemelech weder in syne voorighe ghevanckenisse/ 14. eñ waerschuwet den Zedekia op trouwe/ wil hy by den leven blÿven / hy sal hem ghewillichlicken in der Chaldeen handen gheven/ 24. den handel Jeremie ende Zedekie blÿft behendichlicken verholen.

1 SAphatia nv de sone Mathan / ende
Gedalia de sone Pashur / Juchal de
sone Selemia / ende Pashur de sone
Malchia/ hoordẽ de redenẽ/ die Jeremias
tot allen volcke seyde/ ende sprack:
2 So spreeckt de Heere: a Wie in deser
Stadt blÿft/ die sal door het sweert/ hon-
ger/ ende pestilencie / sterven moeten: wie
daerentegen henen wt gaet/ tot den Chal-
deen/ die sal levendich blÿven / eñ sal zÿn
leven/ als een wtbeute daer van brengen.
3 Wãt so spreeckt de Heere: b Dese Stadt
sal overghegeven worden/ den Heyre des
Koninckx te Babel/ eñ sullense ghewinnen.
4 Doe sprakẽ de Vorsten tot dẽ Coninck:
Laet doch desen man dooden: wãt met dier
wÿse c † wendet hy de krÿchsliedẽ af/ die
noch overbleven zÿn in deser Stadt: des
gelÿcken het gantsche volck oock / dewÿle
hy sulcke woorden tot hen seyt: want de
man en soeckt niet / wat ten vrede desen
volcke/ maer wat ten ongelucke dient.
5 De Coninck Zedekias sprack: Siet/ hy
is in uwen handen: want de Coninck en
kan daer niets teghen.
6 d Doe namen sy Jeremiam/ eñ worpen
hem inden kuyl Malchia des soons Ja-
melech/ die aen den voorhove der ghevanc-
kenisse was: ende lieten hem met e reepen
henẽ af in dẽ kuyl/ daer geen water/ maer f
slÿm inne was: eñ Jeremias sãc indẽ slÿm.
7 Als nv AbdeMelech de Moorman/
een Kamerlinck in des Koninckx huys/
hoorde/ datmen Jeremiam hadde inden
kuyl gheworpen/ eñ de Coninck even satt
inder poorten BenJamin/
8 Doe ginck AbdeMelech in des Coninckx
huys/ eñ sprack met dẽ Coninck/ eñ seyde:
9 Mÿn heere Coninck / de mannẽ hande-
len qualick met den Propheet Jeremia/
dat sy hem hebben inden kuyl gheworpen/
dat hy moet van hongher sterven: want
daer en is gheen broodt meer inder Stadt.
10 Doe beval de Coninck/ AbdeMelech dẽ
Moormanne / eñ sprack: Neemt dertich
mannen met v van desen/ eñ treckt dẽ Pro-
pheet Jeremiã wt dẽ kuyl/ eer dã hy sterft.
11 Eñ AbdeMelech nam de mannẽ met hẽ
eñ ginck in des Coninckx huys / onder de
Schatkamer / eñ nam aldaer verscheurde
eñ versletene oude plondẽ/ eñ lietse met eenen
g reepe henen af / tot Jeremia inden kuyl.
12 Eñ AbdeMelech de Moorman/ sprack
tot Jeremiã: Legget dese verscheurde ende
versleten oude plonden/ onder uwe armen
omme den reep: ende Jeremias dede also.
13 Ende sy togen Jeremiam op waerts wt
den kuyl/ by dẽ strickẽ: eñ Jeremias bleef
also inden voorhove der ghevanckenisse.
14 h Eñ de Coninc Zedekias sandt henẽ/
eñ liet den Propheet Jeremiã tot hẽ halẽ/
onder den derden ingaunck aendẽ huyse des
Heerẽ: eñ de Coninck sprack tot Jeremiã:
i † Ick wil v eeghens om braghen / lieve/
verontholdet my niets.
15 Jeremias sprac tot Zedekiã: Segge ick
v wat / so doodet ghy my doch: gheve ick
v oock eenen raedt / so en hoordy my niet.
16 Doe swoer de Coninck Zedekias/ den
Jeremia heymelicken / ende sprack: So
warachtich als de Heere levet/ die ons dese
ziele ghemaket heeft / so en wil ick v niet
dooden / noch den mannen in de handen
gheven/ die v na uwen leven staen.
17 k Ende Jeremias sprac tot Zedekiã: So
spreect de Heere de God Zebaoth/ de God
Israels / Suldy henen wt gaen tot den
Vorsten des Coninckx te Babel / so suldy
levendich blÿven / ende dese Stadt en sal
niet verbrandt worden/ maer ghy ende v
huys/ sullen by den leven blÿven.
18 Suldy daerenteghen niet henen wtgaen
tot den Vorsten des Coninckx te Babel/
so wordt dese Stadt den Chaldeen in de
handen ghegeven/ ende sullense met vyere
verbranden / ende ghy en sult oock haren
handen niet ontkomen.
19 De Coninc Zedekia sprac tot Jeremiã:
Maer ick besorge/ dat ick den Joden / die
tot den Chaldeen ghevallen zÿn / mochte
overgegeven worden/ dat sy my bespotten.

a Jere. 21. 9.
ende 27. 7.

b Jere. 32. 3.

c † Anders/
maket hy
der krÿchslie-
den handen
mat.

d Jere. 20. 2.
ende 26. 8.
ende 37. 15.
e Of/ zeelen.
f Of/ modder

Abde-
Melech
verlost
Jeremiam.
Jere. 39. 7.

g Of/ touwe/
zeel.

h Jere. 37. 16.

i † Anders.
Ick braghe
v een dinck/
eñ verbercht
etc.

k Jere. 27. 12

20 Jeremias sprac: Men en sal v niet ouer
gheuen: lieue/ hoort doch der stemme des
Heeren/ die ick v segghe: so sal het v wel
gaen/ende ghy sult leuendich blijuen.
21 Suldy daerentegē niet henen wt gaen/
so is dit het woordt / dat my de Heere
ghewesen heeft.
22 Siet/alle Vrouwen die noch voor han-
den zijn / inden huyse des Coninckx Juda/
sullen henen wt moeten tot den Vorsten
des Coninckx te Babel: die seluē sullē dan
segghen: Och / uwe troosters hebben v
ouerredet ende verleydet / eñ inden drech
gheuoeret / ende laten v nv steken.
23 Alsoo sullen dan alle uwe Vrouwen ende
Kinderen henen wt tot dē Chaldeen/ende
ghy selfs en sult haren handē niet ontgaē:
maer ghy sult vanden Coninck te Babel
l 2.Reg.25.9 ghegrepen/l eñ dese Stadt sal met vyere
verbrandt worden.
24 Eñ Zedekias sprac tot Jeremiā: Siet
toe, dat niemandt dese redenen gewaer en
worde/ so en suldy niet steruen.
25 Eñ so het de Vorsten ghewaer worden/
dat ick met v ghesprokē hebbe/eñ quamen
tot v eñ spraken: Segget hier/wat hebdy
met dē Coninck ghesproken? en versaeckt
het ons niet/ so en willē wy v niet doodē:
ende wat heeft de Coninck met v ghe-
sproken?
26 So spreecht: Ick hebbe den Coninck
ghebeden / dat hy my niet en liete we-
derom in Jonathans huys brenghen/ ick
mochte anders aldaer steruen.
27 Doe quamen alle Vorsten tot Jeremiā/
ende vraechden hem: ende hy seyde/ als
hem de Coninck beuolen hadde: doe lieten
sy van hem af/ dewijle sy niets van hem
ghewaer worden konden.
m Jere.37.21 28 m Eñ Jeremias bleef indē voorhoue der
gheuanckenisse / tot op den dach / doe
Jerusalem ghewonnen werdt.

Dat xxxix Capittel.

1. Jerusalem wordt inghenomen/ 4. Zedekias inder vlucht gheuangen/ ende iammerlicken mishandelt / 9. de voornemste Burgers na Babel gheuoeret/ 11. Jeremias/ 15. ende Abde Melech wordt behouden / ende van den Heere verlosset/ of wtgheholpen.

1 EN de het gheschiedde dat Jerusalem
ghewonnē wert: a wāt inden negendē
a 2.Reg.25.1 Jare Zedekie des Coninckx Juda/
Jere. 52. 4. inder tiender Maent / quam Nabucho-
donosor de Coninck te Babel/ eñ alle zijn
Heyr voor Jerusalē/eñ belegerdē de selue.
2 Eñ in den elfsten Jare Zedekie / aen
† b Anders/ den negenden Dage der vierder Maent/
Nergal/ brack men in de Stadt.
SarEzar/ 3 Eñ alle Vorsten des Coninckx te Babel/
Sanger togen daer henen in/ eñ hielden onder der
Nebo/ middelster poorte/namelicken/ b† Nergal
Sarsechim/ SarEzer/ Sangar Nebo / SarSechim de
Rabsaris ouerste Kamerlinck/ Nergal SarEzer de
Nergal/ Hofmeester/ ende alle andere Vorsten des
SarEzar / Coninckx te Babel.
Rab Mag 4 c Alsse nv Zedekias de Coninck Juda
eñ alle/ etc. sach met tsamen synē Krijchsliedē/ vloden
c Jere.52.7. sy by nacht ter Stadt henenwt/ by des
2.Reg.25.4 Coninckx hof/ door de poorte tusschē tween
d † And. der muerē/eñ togē d† door het veldt henvoor.
woestijne 5 Doch der Chaldeen Heyr iaechde hen
toe. na / eñ grepen Zedekiam inden velde by
Zedekias Jericho/eñ vingen hē: eñ brachtē hem tot
wordt ghe- Nabuchodonosor dē Coninck te Babel/
vanghen/ na Ribla/ die in den lande Hemath leyt:
eñ hem de die sprack een oordeel ouer hem.
oogen wt- 6 Eñ de Coninck te Babel liet de Kinderē
ghesteken. Zedekie voor synen ooghen dooden / te
Ribla/ eñ doodede alle Vorsten Juda.
7 Doch Zedekie liet hy de oogen wtstekē/
ende hem met ketenen binden/ dat hy hem
na Babel voerde.
8 e Eñ de Chaldeen verbranden beyde des e 2.Reg.25.9
Coninckx huys / eñ der Burgheren huysen/ Jere. 32.29.
ende verbroken de mueren te Jerusalem. ende 52.13
9 Wat nv noch vandē volcke in der Stadt
was/ ende wat sus tot hem geuallen was/
die voerde Nebusar Adan de Hofmeester/
al te samen gheuanckelick na Babel.
10 Doch vandē f slechten volcke/ dat niets f Of snoodē
en hadde/ liet ter seluer tijt Nebusar Adan bunnen.
de Hoofdman/ sommige inden lande Juda/
eñ gaf hen Wijnbergē eñ g† Dorpkens in. g† And. velden.
11 Doch Nabuchodonosor de Coninck te
Babel / hadde Nebusar Adan den Hooft- Jeremias
manne beuolen van Jeremia/ eñ ghesepdt: wordt ver-
12 Neemt hem / ende laet hem v beuolen/ sorghet by
zijn/eñ en doet hem geen leedt, maer als hy Gedalia.
het van v begeert/ so maeckt het met hem.
13 Doe sandt Nebusar Adan de Hooftman/
eñ Nebu Sasban de ouerste Kamerlinck/
Nergal SarEzer de Hofmeester / ende alle
Vorsten des Coninckx te Babel henen/
14 h Ende lieten Jeremiam halen / wt den h Jere.38.28
Voorhoue der gheuanckenisse: eñ beuolen Gedalia.
hem Gedalia den sone Ahikam/des soons i Jere.40.6
Saphan/ dat hy hem henen wt in zijn huys
brachte/ i ende hy by den volcke bleue.
15 Het woort des Heeren was oock geschiet
tot Jeremiā / dewijle dat hy noch in den
Voorhoue der gheuanckenisse gheuancke-
lick lach/ ende hadde ghesproken:
16 Gaet henen/ ende segghet Ebed Melech
den Moormanne: So spreecht de Heere God be-
Zebaoth / de God Israels: Siet / ick wil schermet
myne woordē komen latē ouer dese Stadt/ Ebed Me-
ten ongelucke eñ tot geenen goede/ eñ ghy lech.
sult het sien ter seluer tijdt.
17 Doch v wil ick verlossen ter seluer tijdt/
spreecht de Heere/ eñ en sult dien lieden niet
te deele worden/voor welcke ghy v vreeset.
18 Want ick wil v daer van helpen/ dat ghy k Jere.21.9.
niet door het sweert en vallet/k maer sult v ende 45.5.
l† leuen als een buete daer van brenghen/ l† And. ziele
daerom dat ghy my betrout hebt/ spreecht
de Heere.

Dat xl. Capittel.

1. Jeremias wort los ghegeuen / ende hem te blijuen vergonnet waer hy wil / 7. alle vluchtigen ende verstroyden vergaderen hen tot Gedalia. 13. Ismael soect hem om te brenghen.

1 DIt is het woordt dat vanden Heere a Jere.43.6
gheschiedde tot Jeremiā/ a doe hem b An. Rama
Nebusar Adan de Hooftman los liet te daer hi hem
b† Rama: wāt hy was oock met ketenen henen ghe-
ghebonden onder alle dien die te Jerusalē uoert hadde
ende in Juda gheuangen waren/ datmense Josue 18.25.
na Babel wech voeren soude. Dese Paren
2 (Doe nv de Hooftman Jeremiam hadde thesis of
tot hem laten halen / sprack hy tot hem: tusschenge-
De Heere v God: heeft dit ongeluck ouer lees eyndet.
dese Stadt ghesproken. Cap. 42. 6.
3 Ende heeft het oock komen laten / ende † Of/ ghe-
ghedaen als hy ghesproken heeft: want schiede.
ghy lieden hebbet ghesondicht teghen den An. weder-
Heere / ende syner stemme niet ghehoort/ varen.
daeromme is v lieden sulcr † ghebeurt. Jeremias
4 Nu siet/ ick hebbe v heden los gemaeckt wordt los
van den ketenen / daer uwe handen mede ghegeuen /
ghebonden waren: behaecht het v met my eñ hem te
na Babel te trecken so koemt/ ghy sult my blijuen ver-
beuolen zijn en behaecht het v niet met my gonnet
na Babel te trecken, so laet het aenstaen: c waer hy wil.
siet, daer hebdy het gantsche landt voor v/ c Gene.13.9
waer het v goet duncket ende v behaecht/ Tob. 1. 13.
daer treckt henen. Jere 43. 6.

5 Want wÿder henen wt/ende ſal geen we
der keeren zÿn: daeromme meucht ghy weder-
Gedalia. keeren tot Gedalia den ſone Ahikam des
d 2.Re.25.22 ſoons Saphan/ d welcken de Coninck te
Babel geſettet heeft ouer de Steden in Ju
da/ende by den ſeluen onder dē volcke blij-
uē: oft gaet henē waer het v wel behaecht!
ende de Hooftman gaf hem teeringhe ende
gheſchencken/ende liet hem gaen.
Jeremias blijft by Gedalia. 6 Alſo quam Jeremias tot Gedalia dē ſone
Ahikam te Mizpa/ende bleef by hem on-
der den volcke dat inden lande noch ouer-
Jere.39.14. gheblenen was.
Gedalia der Joden ouerſte. 7 Doe nu de Hooftliedē/die hen op dē velde
onthielden/met tſamen harē liedē gewaer
werdē dat de Coninc te Babel, Gedalia dē
ſone Ahikam hadde ouer het landt gheſet
tet/ende beyde ouer mannē ende vrouwē/
e Of duin-peſten kinderen/ende de e ſlechtſten in den lande/
die niet na Babel gheuoeret en waren/
8 Quamē ſy tot Gedalia te Mizpa/name-
lickē/ Jſmael de ſone Nethania/ Johanan
eñ Jonathan de ſonen Kareah/ ende Sera
ia de ſone Thanhumeth/ eñ de ſone Ephai
van Netophat/ende Jeſania de ſone Ma
achati/ met tſamen haren mannen.
9 Ende Gedalia de ſone Ahikam/des ſoōs
Saphan/dede hen ende haren mannen ee-
nen Eedt/ende ſprack: f Vreeſet v lieden
f2.Re.25.24 niet/ dat ghy den Chaldeen onderdanich
zÿn ſult: blijft in den lande/ende weeſt den
Coninck te Babel onderdanich/ ſo ſal het
v lieden wel gaen.
10 Siet/ ick woone hier tot Mizpa/ dat ic dē
Chaldeen diene die tot ons komē: daerom
g† An. ſomervruchtē oft herfſtvruchten. vergadert in dē Wijn/ende g † vygen ende
olye/ ende doet het in uwe vaten / eñ woo-
net in uwen ſtedē die ghy gekregē hebbet.
11 Oock alle Joden/ die in dē lande Moab
der kinderē Ammon/ende in Edom/ende in
allen landē waren/ doe ſy hoorden dat de Co
ninck te Babel/ſommighe in Juda hadde
latē ouerblijuē/ende Gedalia den ſone Ahi
kam des ſoons Saphan/ouer hē geſettet.
12 Quamen ſy alle weder van allen plaetſē/
daer ſy henē verſtootē warē/ int lāt Juda/
tot Gedalia te Mizpa/ ende vergaderden
in/ gantſch veel wijns ende ſomervruchtē.
Johanan. Jſmael verſlaet Gedalia. 13 Doch Johanan de ſone Kareah/ met tſa-
men alle den Hooftlieden / die hen op den
velde onthouden hadden/ quamen tot Ge-
dalia te Mizpa/
a 2.Re.25.25 14 Ende ſprakē tot hem: Weet ghy oock dat
Baelim de Coninck der kinderē Ammon/
Jſmael den ſone Nethania heeft hier ghe-
ſonden/dat hy v ſal verſlaen / dat wolde
hen dannoch Gedalia de ſone Ahikam niet
gheloouen.
15 Doe ſprack Johanan de ſone Kareah tot
Gedalia heymelicken te Mizpa: Lieuer/
ick wil henen gaen/ ende Jſmael den ſone
Nethania ſlaen dat het niemandt gewaer
wordē en ſal: waerom ſal hy v verſlaē: dat
alle Jodē die tot v vergadert zÿn verſtropt
worden/ende die noch van Juda ouergheb-
leuen zÿn/omme komen?
16 Doch Gedalia de ſone Ahikam/ ſprack tot
Johanan den ſone Kareah: Ghy en ſult dat
niet doen: het en is niet waer dat ghy van
Jſmael ſegt.

Dat xlj. Capittel.

1. Jſmael verſlaet Gedalia/ende vele andere. 11. Johanan ſtrydet teghen hem/ 16. ende dencket met den volcke in Egypten te vlieden.

1 D Och inder a ſeuender Maendt/ quam
Jſmael/ de ſone Nethania/ des ſoons
Eliſama / wt Koninclicken ſtamme/
met tſamen den Ouerſten des Coninck/
ende tien mannen met hem/tot Gedalia/dē
ſone Ahikam/ tot Mizpa/ ende atē aldaer
tot Mizpa met malkanderen.
2 Eñ Jſmael de ſone Nethania/maecte hē
op met tſamē dē tiē mannē die by hem wa-
ren/ ende ſloegē Gedalia/ den ſone Ahikam
des ſoons Saphan/ met dē Sweerde doot:
daerom dat hem de Coninck te Babel/ ouer
het gantſche landt gheſettet hadde.
3 Daertoe alle Jodē die by Gedalia waren
tot Mizpa/ ende de Chaldeen die ſy aldaer
vonden/ eñ alle Krÿchſliedē ſloech Jſmael.
4 Des anderē daechs daer na als Gedalia
verſlagē was/ende noch niemant en wiſte/
5 Quamē tachtentich mannē van Sichem/
van Silo/ende van Samaria/ ende hadden
de baerden afgeſchoren/ ende hare kleede- b Dat is/
ren verſcheurt/ende hē b verhircket/eñ droe Met nagelen wes kēs
gen Spÿſoffer ende Wieroock met hen/dat oft anders
ſy het brachten in het huys des Heeren. ſins verſeeret.
6 c Ende Jſmael de ſone Nethani/ i ghinck
henen wt van Mizpa / den ſeluen teghen/
ginck daer henē ende weende. Als hy nu aē † And. v ewkracht/
haer quam/ ſprack hy tot hen: Ghy ſult tot c Spra.12.4
Gedalia den ſone Ahikam komen.
7 Doe ſy nu midden in de Stadt quamen/
vermoordeſe Jſmael de ſone Nethania/
ende de mannen die by hem waren/ by den
Bornputte.
8 Doch daer waren tien mannen onder/die
ſpraken tot Jſmael: Lieue / en doodet ons
niet/wy hebben Schatten inden Acker lig-
ghen van Tarwe/Gerſte/ Olye ende Heu-
nich: alſo liet hy af/ ende en doodde ſe niet
met den anderen.
9 d Den Bornput nu/ daer Jſmael de doo d 1.Re.15.22
de lichamen in wierp/ die hy hadde verſla-
gen/ met tſamen den Gedalia/ is die/ dien de
Coninck Aſſa maken liet tegen Baeſa den
Coninck Jſrael: dien vulde Jſmael de ſone
Nethania/ met den verſlaghenen.
10 Ende wat ouergebleuens volcks was tot
Mizpa/ oock des Conincx dochteren/ voer-
de Jſmael de ſone Nethania / geuanckelic-
ken wech/ met tſamen allen ouergebleuenen
volcke tot Mizpa: e ouer welcke Nebuſar- e 2.Re.25.[illegible]
adam de Hooftman/ Gedalia den ſone A-
hikam geſettet hadde/ ende tooch henen/ en
de wolde henen ouer tot den kinderen Am-
mon.
11 f Doe nu Johanan de ſone Kareah ver- Johanan.
nam/ ende alle Hooftlieden die by hem wa- f Gen.14.14
ren/alle het quaedt dat Jſmael de ſone Ne- 1.Sam.30.9
thania bedreuen hadde/
12 Namen ſy tot hen alle mannen/ende togē Johanan
henen/ tegen Jſmael den ſone Nethania te ſtrydet tegē
ſtrÿden: ende quamen aen hem by den groo- Jſmael eñ
ten water aen Gibeon. ſpnen aenhanck.
13 Doe nu alle het volck / dat by Jſmael
was/ ſach den Johanan den ſone Kareah/
ende alle Hooftliedē des Heyrs die by hem
waren/ werden ſy vrolick.
14 Ende het gantſche volck dat Jſmael had
de van Mizpa wech gevoert/ wendde hem
om/ende keerde wederom tot Johanan dē
ſone Kareah/
15 Mach Jſmael de ſone Nethania/ ontquā
Johanan met acht mannen/ ende tooch tot
den kinderen Ammon.
16 Ende Johanan de ſone Kareah/met tſa-
men allen Hooftlieden des Heyrs / die by
hem waren/ namen alle het ouergheblenen
volck (dat ſy weder ghebracht hadden van
Jſmael den ſone Nethania) wt Mizpa tot
hem/ dewÿle dat Gedalia de ſone Ahikam
verſlagen was/ namelicken/ de krÿchſman-
nen/ vrouwen ende kinderen/ende kamerlin-
ghen/ die ſy van Gibeon hadden weder ghe
bracht.

[illegible]

g† And. Geruch Kimha in/dz by etc. Jere.42.16.

17 Ende eeysoen henen/ende toghen tot g† Kimham inner herberge/ die by Bethlehem woonderh ende wouden in Egypten trecken voor den Chaldeen.
18 Want sy vreesdē haer voor hē, dewijle dat Ismael de sone Methanja, Gedaliam den sone Ahikam verslagen hadde. dien de koninck te Babel ouer het lāt gesettet hadde.

Dat xlij. Capittel.

1. De Hooftliedē bidden Jeremiam, dat hy God om raedt vrage hoe sy hen houdē sullen. 5. belouen daer toe by hoogen Eede, sy willen hen des seluen houden. 9. De Heere laet hen aenseggen / sy sullen in den lande blijuen/ 11. ende hen noch voor den Chaldeen vreesen / 13. noch in Egypten 15. het en ware dan dat sy groot ongeluck/ 18. ende Gods grimmigheyt toorne op hen laden wouden) treckē. 19 Jeremia houdt hen hare meyneedicheyt, met tsamē Gods ghewisser straffe voor.

1 DOe traden daer toe alle Hooftlieden des Heyrs/ Johanan de sone Kareah/ Jesania de sone Hosaia/ met tsamen den gantschen volcke/ beyde kleyn ende groot/
2 Ende sprackē tot dē Propheet Jeremia: a Lieue/ laet onse gebedt voor v gelden/ eñ bidder voor ons den Heere uwen God/ om alle dese ouergebleuene (want onser is leyder weynich gebleuen van velen/ als ghy ons selfs siet met uwen ooghen.)

a Jer.21.2. ende 33.7. De Hooftlieden laetē dē Heere om raet vragen

3 Dat ons de Heere v God woude kondt doen/ waer wy henen treckē. ende wat wy doen sullen.
4 Eñ de Propheet Jeremias sprac tot hen: Wel aē/ ick wil v hoorē eñ siet. Ick wil dē Heere uwen God bidden/ als ghy lieden gesept hebt/ eñ alles wat v de Heere antwoorden sal/ dat wil ick v kondt doen / ende en wil voor v lieden niets onthouden.

Jeremias vraget den Heere voor het volck.

5 Eñ sy spraken tot Jeremiā: b De Heere zy een gewisse ende warachtich getuyge tusschen ons/ so wy niet doen en sullen / alles wat v de Heere God aen ons beuelen sal.

b Josu.1.16 1 Mac.2.34 Jerem.43.2.

6 Het zy goet ofte quaedt/ so willen wy der stemme des Heeren onses Gods tot welcken wy v senden/ hooren: op dat het ons wel gae/ so wy der stemme des Heeren onses Gods hooren.)
7 Ende na tien dagen geschiedde des Heeren woordt tot Jeremiam.

Eynde des tusschenghelees/ daer van Cap. 40.2.

8 Doe riep hy Johanan dē sone Kareah eñ alle Hooftlieden des Heyrs. die by hem warē/ ende allen volcke/ beyde kleyn eñ groot/
9 Ende sprach tot hen: So spreect de Heere de God Israels/ tot den welcken ghy my gesonden hebbet/ dat ick uwe gebedt voor hem brengē soude

Des Heeren beuel aen het volck.

10 c So ghy lieden in desen lande blijuet/ so wil ick v bouwen ende niet verbreken/ ick wil v lieden plantē ende niet wtroopen: wāt dat quaet dat ick v lieden ghedaen hebbe/ heeft my alreede gerouwet.

c Jere.21.2

11 Ghy lieden en sult v niet vreesen voor dē Koninck te Babel/ voor dīe ghy v vreeset/ spreeckt de Heere: want ick wil by v lieden zijn dat ick v helpe ende van sijner handt d† verlosse.
12 Ick wil v lieden barmherticheyt bewijsen/ ende my ouer v ontfermen/ ende v weder in uwe landt brenghen.

d† Anders/ wtrucke.

13 So ghy lieden dannoch seggen sult: Wy en willen in desen lande niet blijuen / op dat ghy lieden pimmers niet en hoort der stemme des Heeren ws Gods:
14 Maer segget: Neen/ wy willen in Egyptenlande trecken/ op dat wy geenen kryeh en sien/ noch der Basuynen geluyt hooren/ ende geenen honger. broodts haluen lijden en boruen/ aldaer willen wy blijuen.
15 Nu so hoort des Heeren woordt/ ghy ouergebleuenē wt Juda: So spreect de Heere Zebaoth de God Israels: e So ghy uwe aengesichten richtet/ in Egyptenlande te trecken/ dat ghy aldaer blijuen willet/

e Jere.27.9. ende 44.11.

16 f So sal v lieden het Sweert/ voor dien ghy v vreeset/ in Egyptenlande treffen/ eñ den honger/ dies ghy v lieden besorget/ sal g doorgaens achter v henen zijn in Egypten/ ende sult aldaer steruen.

f Jer.41.17 ende 44.27. g Of, allewege.

17 Want sy zijn wie sy willē, die hare aengesichten daer henen richten dat sy in Egypten trecken/ aldaer te blijuen. h die sullē steruen/ door het Sweerdt/ Hongher ende Pestilencie: ende daer en sal niemandt ouer blijuen/ noch den quade ontloopē. dat ick ouer hen wil komen laten.

h Jer.14.10 ende 27.8. Ezech.6.11.

18 Want so spreect de Heere Zebaoth/ de God Israels: Gelijck als mynen toorne ende grimmicheyt ouer de Inwooners te Jerusalem gegaen is/ so sal hy oock ouer v liedē gaen/ so ghy in Egypten treckt: dat ghy tē Vloecke/ ten Wonder/ ter Sweeringe eñ ter schanden wordet / ende dese stede niet meer sien en sullet.
19 Het woort des Heeren geldt v/ ghy ouergebleuenen wt Juda dat ghy niet in Egypten en trecket: daeromme so wetet/ dat ick v lieden heden betuyghe.

Jeremias betuyget eñ protesteert voor dē volcke.

20 Ghy lieden sullet anders v leuen verroeckeloost: i want ghy hebbet my gesondē tot den Heere uwē God. ende gesept: Bidder dē Heere onsen God voor ons/ ende alles wat de Heere onse God seggen sal/ dat doet ons kondt/ so willen wy daer na doen.

i Jere.42.2

21 Dat hebbe ick v lieden heden te wetē gedaen/ doch ghy en wondet der stemme des Heeren ws Gods niet hoorē noch alle dien dat hy my aen v lieden beuolen heeft.
22 So sult ghy liedē nu weten/ dat ghy door het Sweerdt/ Honger ende Pestilencie steruen moetet/ aen der stede daer ghy denecket henen te trecken/ dat ghy aldaer woonen wilt.

Dat xliij. Capittel.

1. Johanā eñ alle het volc/ en geloaue de woorden des Propheten niet/ ende treckē tegen Gods ghebodt in Egypten. 6. De Propheet dien sy oock mede nemē/ sept hen/ wat hen aldaer ontmoeten sal.

1 DOe Jeremias alle woordē des Heeren haers Gods hadde wtgesprokē/ tot allen volcke / als hem dan de Heere haer God/ alle dese woorden aen hen beuolen hadde/
2 Sprack Asaria de sone Hosaia/ eñ Johanan de sone Kareah / eñ alle a wreuelighe mannē tot Jeremiā: b Ghy liecht/ de Heere onse God/ en heeft v niet tot ons gesanden/ noch gesept: Ghy lieden en sullet niet in Egypten trecken/ aldaer te woonen.

a Of/ onbillicke/ vrecke stoute. b Jere.42.5

3 Maer Baruch de sone Neria ouerredet v/ dies ons tegen: op dat wy den Chaldeen ouergegheuen worden dat sy ons doodē/ ende na Babel wech voeren.

Baruch.

4 Also hoorde Johanan de sone Kareah/ ende alle Hooftlieden des Heyrs / met tsamen den gantschen volcke. der stemme des Heeren niet. dat sy in den lande Juda ghebleuen waren:
5 Maer Johanan de sone Kareah ende alle Hooftlieden des Heyrs/ nam tot hem alle ouergebleuenen wt Juda / c die van allen volcken/ daer henen sy geulodeu/ weder ghe

c Jere.42.16

komen waren / dat sy in den lande Juda
woonden.
6 Namelicken / Mans / Vrouwen ende
Kinderẽ/ daer toe des Coninckx Dochterẽ/
ende alle zielen die Nebuzar Adan de d †
Hoofman by Gedalia den sone Ahikam/
des soons Saphan / e † ghelaten hadde:
oock den Propheet Jeremias/ eñ Baruch
den sone Neria.
7 Eñ togen in Egyptenlandt: want sy en
woudẽ der stemme des Heerẽ niet hooren/
ende quamen te Thachpanhes.
8 Ende des Heeren woordt geschiede tot
Jeremia/ te Thachpanhes/ ende sprack:
9 Neemt groote steenen ende begraeftse
f † inden Tichelouen/ die voor der poortẽ
inden huyse Pharao is/ te Thachpanhes/
dat het de mannen Juda aensien.
10 Eñ segt tot hen: So spreeckt de Heere
Zebaoth/ de God Israels: g Siet/ ick wil
henen senden/ eñ mynen knecht Nabucho-
donosor dẽ Coninck te Babel halen laten/
eñ wil synen Stoel bouen op dese steenen
setten/ die ick begrauen hebbe/ ende hy sal
syne Tenten daer ouer opslaen.
11 Eñ hy sal komẽ eñ Egyptenlant slaen:
eñ dooden wien hy treft: eñ geuanckelick
voeren wien hy treft: met den Sweerde
slaen/ wien hy treft.
12 Ende ick wil den huysen der Goden in
Egypten met vyere aensteken / dat hyse
verbrande eñ wech voere: eñ hy sal hem
Egyptenlandt aentrecken/ als een Herder
zijn kleedt aentreckt/ ende met vreden van
daer trecken.
13 Hy sal de h † Beeldtpylaren tot Beth
Semes in Egyptenlandt verbreken eñ de
Afgodenkercken in Egypten met vyere
verbranden.

Dat xliiij Capittel.

1. Jeremias seyt den volcke wat voor
straffe in Egypten ouer hen komen sal/ 15
eñ straffe om harer Afgoderie wille.

1 Dit is het woordt/ dat tot Jeremiam
ghescheide / aen alle Joden/ die in
Egypten woonden/ namelicken / tot
Migdal/ tot Thachpanhes/ tot Noph/ eñ
die indẽ lande Pathros woondẽ/ eñ sprac:
2 So spreeckt de Heere Zebaoth / de
God Israels: Ghy hebbet gesien alle dat
quaet dat ick hebbe komen laten ouer
Jerusalem/ eñ ouer alle Steden in Juda:
eñ siet heden ten daghe zijn sy woest/ ende
daer en woont niemandt inne.
3 Ende dat omme harer boosheydt wille/
die sy deden: dat sy my vertoornden ende
henen ghingen/ ende roockten/ eñ dienden
andere Goden / welcke noch sy noch ghy
lieden/ noch uwe vaderen en kenden.
4 a Eñ ick sandt u vroeghe tot u lieden
alle myne knechtẽ de Propheten/ eñ liet u
seggẽ: Doet sulckẽ gruwel nz/ die ic hate.
5 Doch sy en hoordẽ niet/ neyghden oock
hare ooren van harer boosheyt niet/ dat sy
hen bekeerden / ende andere Goden niet
gheroockt hadden:
6 Daeromme ghinck oock mynen toorne
eñ grimmicheyt aen/ eñ ontbrande ouer de
Stedẽ Juda eñ ouer de straten te Jerusalẽ/
dat sy tot eener woestyne eñ eensaemheyt
gewordẽ zijn/ als het hedensdaechs staet.
7 Nu/ so spreect de Heere de God Zeba-
oth/ de God Israels: Waeromme doet
ghy doch sulck groot quaet/ teghen uwe
eyghen leuẽ: op dat vã u wtgeroept worde/
beyde Man eñ Vrouwe/ beyde Kint ende
Soochkint wt Juda / ende niets van u
ouer bliue.
8 Dat ghy my so vertoornet/ door uwer

d † Anders/ Hofmeester. Jeremias moet met den volcke in Egypten reysen.
e † And. ende by den Propheet etc. den sone Neria gelaten hadde.
Jere. 40. 1. 4
f † And. inde mortel onder den Tichelouẽ.
g Jere. 25. 9. ende 46. 13.
h And. des Sonnen tempels.
a Jere. 4. 24. ende 25. 4. ende 27. 19
b Of / alle wege.
Hebr. vroech
c † And. ghy aengerichtet hebbet.
d Amos. 9. 4
Jere. 44. 27.
e Jere. 42. 15
f Melechet/ heet werc-
kinge/ Des

handen werck / eñ roockt anderen Goden
in Egyptenlande/ daer ghy henen getogen
zijt/ aldaer te herbergen: op dat ghy wt-
geroept/ eñ tẽ vloecke eñ ter versmaetheyt
wordet/ onder allen Heydenen op Aerden.
9 Hebt ghy vergeten des ongelucks uwer
Vaderen/ des ongheluckx der Koninghen
Juda/ des ongeluckx harer Vrouwẽ/ daer
toe uws eygen ongeluckx/ eñ des ongeluckx
uwer Vrouwẽ/ dat c † u wedervarẽ is indẽ
lande Juda eñ op den straten te Jerusalẽ?
10 Noch en zijn sy tot op desen dach niet
verootmoedicht/ vreesen hen oock niet/ eñ
en wandelen in myne Wet eñ Rechtẽ niet/
die ick u eñ uwẽ Vaderẽ voorgestelt hebbe.
11 Daeromme spreeckt de Heere Zebaoth/
de God Israels also: d Siet / ick wil myn
aengesicht tegen u richten/ ten ongelucke/
ende gantsch Juda sal wtgeroept worden.
12 e Eñ ick wil die ouergebleuene wt Juda
nemen/ die haer aengesicht henen gerichtet
hebben in Egyptenlant te trecken / dat sy
aldaer herbergẽ/ het sal een eynde met hen
allen worden/ in Egyptenlande: door het
sweert sullen sy vallen / ende door hongher
sullen sy omkomẽ/ beyde kleyn ende groot:
sy sullẽ door het sweerdt eñ honger steruen/
eñ sullen een Sweeren/ Wonder/ Vloeck/
ende versmaetheyt worden.
13 Ick wil oec de inwooners in Egypten-
lande / metten sweerde / hongher ende
pestilencie te huys soecken/ ghelijck als ick
in Jerusalem ghedaen hebbe/
14 Dat vanden ouergheblevene Juda /
niemant sal ontkomen / noch ouerblyuen:
die doch daeromme hier in Egyptenlande
ghekomen zijn ter herberghen / dat sy we-
deromme in het landt Juda komen moch-
ten / daer sy gheerne wouden weder henen
komen / ende woonen: doch daer en sal
niemandt weder henen komen/ dan alleen/
die van hier vlieden.
15 Doe antwoorde/ den Jeremia alle man-
nen/ die daer wel wistẽ/ dat hare Vrouwẽ
anderen Goden roockten/ eñ alle Vrouwẽ/
die by grooten hoopen daer stonden / met
tsamen allen volcke/ die in Egyptenlande
woonden / eñ in Pathros/ ende spraken:
16 Na den woorde / dat ghy ons inden
Name des Heeren segt / en willen wy niet
hooren:
17 Maer wy willen doẽ na alle dẽ woorde/
dat wt onsen monde gaet: ende willen f †
Melecheth des Hemels roocken / ende der
seluen dranckoffer offeren: als wy eñ onse
Vaders / onse Koninghen ende Vorsten/
ghedaen hebben inden Steden Juda/ ende
op den straten te Jerusalem: doe hadden
wy oock Broots ghenoech / eñ het ghinck
ons wel/ ende en saghen gheen ongheluck.
18 Sindt der tijt daerentegen dat wy heb-
ben g afgelaten/ Melecheth des Hemels
te roockẽ/ eñ dranckoffer te offeren/ hebben
wy allen kommer gheleden/ ende zijn door
het sweert ende honger omghekomen.
19 h Oock wanneer wy Melecheth des
Hemels roocken/ ende dranckoffer offeren/
dat en doen wy ymmers niet sonder onser
Mannẽ wille/ dat wy haer koeckẽ backen/
eñ dranckoffer offerẽ/ haer te i bekommerẽ.
20 Doe sprack Jeremias tot dẽ gantschen
volcke/ beyde Mannen / Vrouwen / ende
allen volcke/ die hem so antwoorden:
21 Ja ick meyne oock / de Heere hebbe ghe-
dacht aen dat roocken / dat ghy inden
Steden Juda/ eñ op de straten te Jerusalẽ/
gedreuen hebt/ met tsamen uwẽ Vaderen/
Koningen/ Vorsten/ eñ allen volcke inden
lande/ ende heeft het ter herten ghenomen.

Hemels werckinge/ is/ dat hy regen / dau/ sneeu/ vorst/ ijs/ kaude/ hitte / licht/ schyn / eñ in somma / alderley weder gheeft: dat Melecheth wel mochte heeten / weder/ ofte des Hemels wederinge/ De Joden hebbẽ desen Godsdienst ghehouden/ om goet weders wille (als de text seyt: dat sy Broot ende alles dinckx ghenoech gehadt hebben) Op dat de vruchten van donder/ hagel/ blixẽ/ meeldau/ ende ander onweder onuerseericht / door goet weder tijdelick wiessen/ eñ te rechte tijt alle dinghen wel bequamen. Sulck Melechets stuck / is by ons Sint Urbaen/ die sal goet weder Wijne geuen: ende S. Alexius teghen den donder ende blixem helpen: eñ dergheleijcken meer.
† And. der Koninginne
g Namelicken/ na uwẽ woorde.
h Jere. 7. 17.
i Oft sy haer onser van herten aen neme/ als om onse grootẽ noot wille bekommert. Also God hem bekommerde. Gene. 6. doe so groote boosheyt op Aerdẽ was.

22 Dat hy niet meer lijden en konde/uwe
boose wesen ende grouwelen/die ghy de-
det: daer van oock uwe lant ter woestijne/
ten Wonder/ ende ten Vloecke geworde is/
dat niemant daerinne een woont/ als het
hedensdaechs staet.
23 Daeromme dat ghy gerooct hebbet/ en
tegen den Heere gesondicht/ende der stem
me des Heeren niet gehoort/ ende in syne
Wetten/ Rechten ende getuygenissen niet
gewandelt en hebbet: daeromme is u oock
sulcken ongeluck wedervaren/ als het he-
densdaechs staet.
24 En Jeremias sprac tot allen volcke/ende
tot allẽ vrouwen: Hoort des Heerẽ woort/
alle ghy wt Juda/ die in Egyptenlant zijt.
25 So spreect de Heere Zebaoth/de God Is
raels: Ghy en uwe vrouwẽ/ hebbet met u-
wen monde gesproken/ende met uwẽ han
den volbracht/ dat ghy seydet: Wy willen
onse gelofte houdẽ/ die wy Melecheth des
Hemels geloeft hebben/ dat wy derseluen
roocken/ende Dranc offer offeren: Welaen/
ghy hebbet uwe gelofte veruult/ende uwe
ghelofte ghehouden.
26 So hooret nu des Heeren woort/ghy al-
le wt Juda/ die ghy in Egyptenlande woo
net: Siet/ick sweere by mynen grootẽ Na
me/ spreeckt de Heere/ dat mynen Name
niet meer en sal door eenichs mẽschẽ mõt
wt Juda/ghenoemt worden/ in gantsch
Egyptenlande die daer segge: So warach
tich als de Heere Heere leeft.
h Amo. 9.4 27 Siet/ h ick wil ouer hen wakẽ tẽ ongeluc
Jere.4.11. ke/ende tot geenen goede: i dat/ wie wt Ju
i Jer.42.15. da in Egyptenlande is/ die sal door het
sweert ende honger omkomen/ tot dat het
een eynde met hen hebbe.
28 Die daer entegẽ den sweerde ontgaen/ die
sullen doch wt Egyptenlande/ int Lant Ju
m Of/ bun- da wederkomen moeten/ met eenen m klep
nen weyni- nen hoop: ende also sullen dan alle de ouer
ghen gebleuene wt Juda/die in Egyptenlande
ghetoghen waren/ dat sy aldaer herberch-
den/ vernemen/ wiens woordt waer gewor
den is/ myn/ ofte hare.
29 Ende ten teecken/ spreeckt de Heere/ dat
ick u aen dese plaetse te huys soecken wil/
op dat ghy weet/ dat myn woort sal waer
worden/ ouer u ten ongheluck e/
30 So spreeckt de Heere also: Siet ick wil
Pharao Haphra den Koninck in Egyptẽ/
ouergeuen in de handen syner vyanden/ en
der genẽ/ die hem na synen leuen staen/ n
n 2. Re.25.6 gelijck als ick Zedekiã den Koninck Juda
Jere.39.5. ouergegeuẽ hebbe/in de hant Nabuchodo
nozors des Koninck te Babel/ zyns vyãds/
ende die hem na synen leuen stondt.

Dat xlv. Capittel.

1. Jeremias troostet den Baruch.

Baruch 1 DIt is het woort/ dat de Propheet Je-
wordt ghe- remias sprack/ tot Baruch/ den sone
troostet. Neria/ a doe hy dese redẽ in een boeck
a Jere.30.2 schreef/ wt den monde Jeremie/ inden vier
ende.36.4. den Jare Joiakim des soons Josia/ des
Koninckx Juda/ ende sprack:
2 So spreeckt de Heere Zebaoth/ de God
Israels/ van u/ Baruch:
3 Ghy spreket: Wee my/ hoe heeft my de
Heere iammer tot myner smerte toeghe-
voecht: ick suchte my moede/ende en vin-
de gheen ruste.
4 Segget hem also: So spreeckt de Heere:
Siet/ wat ick gebouwet hebbe/ dat breke
ick af/ ende wat ick geplantet hebbe/ dat
rope ick wt/ met tsamen desen gantschen
mynen eyghen Lande.
5 Ende ghy begeeret u groote dinghen/ en
begeeres niet: want siet/ ick wil ongeluck ko
men laten ouer alle het vleesch/ spreeckt de
Heere: b doch u ziele wil ick u ter buete ge- b Jere.21.9.
uen/ aen welcke plaetse ghy treckt. ende 39.18.

Dat xlvi. Capittel.

Jeremias propheteert teghen Egyp-
ten/ 27. ende verlossinghe syns volcks ver-
lossinghe.

1 DIt is het woort des Heeren/ dat tot dẽ
Propheet Jeremia ghescheit is/ tegen
alle Heydenen.

a Teghen Egypten/ a Esai 19.1.

2 Tegen het Heyr Pharao Necho/ des Co- ende 20.3.
ninck in Egypten/ dwelck lach aen het wa- ende 30.3.
ter Phrath/ tot Carchemis/ dat de Coninck Ezech.29.2.
te Babel Nabuchodonozor sloech/ inden ende 30.4.
vierden Jare Joiakim/ des soons Josia/ ende 31.1.
des Coninckx Juda. 2. Reg.24.7
3 b Rustet Schilden ende Tartschen toe/ b Jere.36.6
ende treckt in de slachtinghe.
4 Spannet Peerden aen/ en latet de Ruy-
ters op sitten: settet de Helmen op/ en scher
pet de Spiessen/ ende trecket Pantzier aẽ.
5 Hoe komt het doch? dat ick sie/ dat sy ver
zaget zyn/ ende de vlucht gheuen/ en hare c
Helden verslagen zyn: sy vlieden/ dat sy he c Dat is/
ook niet omme en sien/ verschrickinghe is Vrydtbare
omme ende omme/ spreeckt de Heere. mannẽ ver-
6 De snelle kan niet ontvlieden/ noch de slaghen:
sterckẽ ontkomen: tegen Noorden aen het
water Phrath/ zyn sy geuallen ende neder-
ghelept.
7 Waer is nu die/ die henen op tooch/ als
eenen stroom/ ende syne wallen hen ver hie-
uen/ als wallen des waters?
8 Egyptẽ tooch henẽ op/ als eenẽ stroom/
en syne wallen verhieuẽ haer als wallẽ des
waters/ en sprac: Ick wil opwaerts treckẽ
het Lant bedecken/ ende de stadt verderuẽ/
met tsamen dien/ die daerinne woonen.
9 Welaen/ sittet op de peerden/ rennet met
den wagenen/ laet de Helden/ de Moorlie-
den/ ende wt d † Puth/ die den schilt voerẽ:
ende de Schutters Lydia wt trecken. d † An. Ly
10 Want dit is de dach des Heeren Heeren bia
Zebaoth/ eenen dach der wrake/ dat hy hem
aen syne vyanden wreke/ daer het sweert
verslinden/ ende van haren bloede vol ende
droncken worden sal: want sy moeten den
Heere Heere Zebaoth/ een slachtoffer wor-
den in den Lande teghen Noorden/ aẽ het
water Phrath.
11 Gaet henẽ op na Gilead/ende haelt e † sal
ue/ Jonckvrouwe/ ghy Dochter wt Egyp- e † An. heyl.
ten: doch het is vergheefs/ dat ghy u vele
meestert/ ghy wordet doch niet heel.
12 Uwe schande is onder dẽ Heydenẽ luydt-
baer geworde/ uws huylens is het Lant vol:
want deen Helde valt ouer den anderẽ/ en
liggen beyde met malkanderen daer neder.
13 f Dit is het woort des Heeren/ dat hy tot
den Propheet Jeremia sprack/ doe Nabu- f Jere.43.8.
chodonozor de Coninck te Babel/ daer henẽ
tooch/ Egyptenlandt te slaen:
14 Verkondiget in Egypten/ ende segt het
aen te Migdal: segt het aen tot Noph ende
Thachpanhes: ende spreeckt: Stellet u ter
weere: want het sweert sal verslinden/ wat
rondt omme u henen is.
15 Hoe gaet het toe: dat uwe Gheweldigen
ter Aerden vallen: ende en konnen niet be-
staen; de Heere heeftse so g ghestoret.
16 Hy maeckt/ dat haer vele vallen/ dat ee- g Dat is/
ne met den anderen daer nederlept: doe spra plotzlichen
ken sy: Wel op/ laet ons weder tot onsen neder ghe-
volcke trecken: in onse Vaderlandt/ voor dẽ stooten.
sweerde des Tyrannen.

17 Aldaer schreyt men hen na: Pharao de
Koninck in Egypten leyt hy heeft zyn h †
Tente verlaten.
18 So waerachtich als ick leue/ spreect de Co
ninck/ die daer Heere Zebaoth heet/ hy sal
daer henen trecken so hooch/ als dē Berch
Thabor onder den Bergen is/ ende als de
Charmel aen de Zee is.
19 Neemt v wādelgereetschap/ ghy inwoo
nersse dochter Egypten: want Moph sal
woest ende verbrandt worden/ dat daer nie
mandt inne woonen sal.
20 Egypten is een gantsch schoone Kalf:
doch de slachter koemt vant Noorden.
21 Ende de k Dachlooners/ die daer inne
woonen zyn oock/ als gemestede Kalue-
ren: doch sy moeten hen dannoch wenden/
veltvluchtich worden met malkanderē ēn
en sullen niet bestaen: want de dach haers
ongeuals sal ouer hen komen namelickē/
de tyt harer thuysoeckinghe.
22 l † Sy komen daer henen/ dat het har-
nasch klatst ende komē met Heyrskracht/
ende brenghen Axen ouer hen/ ghelyck als
de Houthouwers.
23 Deselue sullen also in haren Woude hou
wen/ spreeckt de Heere/ dat het niet te tel-
len is: wāt harer is meer dan der Sprinck
hanen/ die niemandt tellen en kan.
24 De Dochter Egypti staet met schandē:
want sy is den volcke van Noorden in de
handen ghegheuen.
25 De Heere Zebaoth / de God Israels
spreeckt Ick wil te huys soecken m † de Re
genten tot No ende den Pharao ende E-
gypten met tsamen synen Goden ende Co
ningen: Ja Pharao n met alle dien/ die op
hem verlaten/
26 Dat ickse gheue in de handen dier/ die
hen na haren leuen staen/ ende in de handē
Nabuchodonozors des Koninc te Ba-
bel ēn syner knechten: o en daer na suldy
bewoont wordē als van ouders herwaerts/
spreeckt de Heere.
27 p Doch ghy myn knecht Jacob/ vreest v
niet: ende ghy Israel en vertzaecht niet:
want siet/ ick wil v wt verren Landen: ēn
uwen zade wt den lande syner geuancke-
nisse helpen: dat Jacob sal weder komen/
ende in vrede zyn ende de volheyt hebben/
ende niemant en sal hem verschricken.
28 q Daerom en vreest v niet/ ghy Jacob
myn knecht spreeckt de Heere: want ick bē
by v: met allen Heydenen/ daer ick v henen
verstootē hebbe/ r wil ick een eynde makē:
f maer ick wil v tuchtigen met mate/ op
dat ick v niet onghestraft en late.

Dat xlvij. Capittel.

1. Een prophetieringe tegē de Philistē.

1 DJt a is het woort des Heeren/ dat tot
den Propheet Jeremia geschiedde/ te
ghen de Philisteen/ eer dan Pharao
Gaza sloech.
2 Sa spreeckt de Heere: Siet/ daer komen
wateren opwaerts van Noorden/ die een
vloedt maken sullen ende beyde het Lande
ende wat daer inne is beyde Steden/ ende
die daer inne woonen/ wech vloeyen sullen:
dat de lieden sullen schreyen ende alle in-
wooners in den Lande huylen/
3 Voor dē gedommel harer sterker peerdē/
die daer henen drauen/ ēn voor het bolderē
harer wagēs ende ommeloopē harer rade
rē: dat hē de vaders niet en sullē ommesien
na den kinderen/ so vertzaecht sullē sy zyn/
4 Voor den dage die daer koemt te verstoo
rē alle Philisteen/ ēn wt te royen v Tyrum
ende Zidon met tsamē haren anderē hulpe
ren: want de Heere sal de Philisteen/ die
het ouerblyfsel zyn wt den Eylande Caph-
thor/ verstooren.
5 Gaza sal kael worden/ ende Ascalon met
tsamen den ouergebleuenen in haren gron-
den verderuen: hoe langhe t krabstu v.
6 O ghy sweerdt des Heeren: wanneer wil
dy doch ophoudē: vaert doch in uwe schey-
de/ ende rustet/ ende weest stille.
7 Doch hoe kondy ophoudē: dewyle dat v
de Heere beuel gedaē heeft tegē Ascalon/ ēn
v teghen de Hauen aen de Zee bestellet.

Dat xlviij. Capittel.

1. Een prophetie tegen de Moabiten.

1 Teghen a Moab. So spreeckt/ de Heere
Zebaoth/ de God Israels: Wee der
stadt Neba: want sy is verstoort/ ende
leyt ellendich/ b Kiriathaim is ghewon-
nen/ c † de † Veste staet ellendich/ ende is
verschruet.
2 De Kontieringe Moabs is wte/ dien sy
aen Hesbon hadden: wāt men denckt wat
quaets tegen haer/ namelicken: Koemt/ wy
willense wtroyen/ dat sy gheen volck meer
en zyn: ende ghy Madmen moest oock ver-
dorven worden/ het sweerdt sal achter v
komen.
3 Men hoort een gheschrey te Horonaim/
van verstooren ende grooten iammer.
4 Moab is v † verslagen/ men hoort hare
Jonghen schreyen.
5 Want sy gaen met weenen/ den wech op-
waerts na Luhith/ ende de vyanden hooren
een iammergheschrey/ den wech van Horo-
naim af/
6 Namelicken/ e Maeckt v wech/ ende ver
lost uwe leuen: doch ghy sult zyn/ als de hey
den in der woestyne.
7 f Daeromme dat ghy v g † op uwe gebou
wede verlatet ēn op uwe schattē/ suldy ooc
gewonnen worden: ēn Camos moet henen
wt/ ende geuanckelick wech trecken/ met
tsamen synen Priesteren ende Vorsten.
8 Want de Verstoorder sal ouer alle Ste-
den komen/ dat niet een Stadt ontgaen en
sal: daer sullen beyde de h gronden verdor-
uen/ ende het essen velt verstoort worden:
want de Heere heeft het ghesepdt.
9 i † Geeft Moab vedeēr: hy sal wegaē/ als
vloge hy: ende hare Stedē sullen woest lig-
gen/ dat daer niemant inne woonen en sal.
10 Veruloeckt zy die des Heerē werck trage
lick doet: veruloeckt zy/ k die zyn sweert op
houdt/ dat het gheen bloedt en verghiete.
11 Moab is van syner ieucht op seker ghe-
weest/ ende heeft op zyn l heffe stille gelegē/
ēn en is noyt wt eenē Vate in ander gego-
ten/ ende noyt in de geuanckenisse getogē/
daeromme is hem synen smaeck gebleuen/
ende synen reuck niet verandert geworden.
12 Daerom siet/ spreeckt de Heere/ de tydt/
koemt/ dat ick hen wil m Aflaters schickē/
diese aflaten sullen/ ende hare vaten ledich
maken/ ende hare Flesschen n verslaen.
13 Ēn Moab sal ouer den Camos te schan
den worden/ o gelijck als het huys Israels/
ouer Beth-El te schanden gewordē is/ daer
sy hen doch op verlieten.
14 Hoe dorst ghy seggen: p Wy zyn de Hel-
den/ ende de rechte Krijchslieden?
15 So doch Moab moet verstoort worden/
ende hare Steden beklommen worden / ēn
haer beste manschap/ ter slachtbanck afgaē
moeten/ spreect de Koninck/ q welcke heet/
de Heere Zebaoth.
16 Want den ongeual Moabs sal schier ko
men/ ende haer ongheluck sneller hem seer.
17 Lieue hebbet doch medelydinge met hen/
ghy die om haer woont/ ende haren naem
ken

h † An. syne bestemde tyt voorby gaen laten.
i Esa 48.2. ende 51.15. ende 54.5.
Thabor.
Charmel.
k Dat is/ de Vorsten ende Heerē/ die hem dienē/ ēn grooten solt nemen.
l † An. Jare Egypten stemme gaet als eener slangē: want sy de Chaldeen komen/ etc.
m Hebr. Amon heet een Regent/ een Meester/ dat is/ die alle dinck voorgeeft ende regeert/ daer door de lieden onderhouden ende beschutt worden. Prou. 8. Jck de Wysheydt/ was Amon/ dat is/ de Meester of Onderhouder/ die alle dinc meestert ende regeert.
† And. het peupel van Alexandria
n Jere. 37.13
o Ezec. 29.13
p Esai 44.1 Jere. 30.10.
q Hag 2.5. Esai. 41.10. ende 43.1. ende 54.4.
r Jer. 30.11.
f Jer. 10.24. Esai 27.8.
Philisteen.
a Esa. 14.29 Ezec. 25.15. Zeph. 2.4.
b Esa 23.1. Ezec. 26.2. ende 27.28

t Wan grooten rouwe: als die dod/ die ouer eenen dooden hen kratzē/ welck doch Mose verbiet/ Deut. 14.1. Ca. 1.
v Jer. 48.10
Moab.
a Esaie 15.1 ende 16.1. ende 25.10. Ezech. 25.8. Zepha. 2.8.
b Jos 13.19
c † An. Misgab
† And. Sterckte.
v † And. te morsel ghe-slagen/
e Jere. 17.6.
f Esai 2.7. Jer. 2.13. Ezech. 29.3.
g † An. in uwe wercken
Camos heet/ den Afgod der Moabitē.
h Of/ leeghtē
i † An. Lieue laet Moab vlopen sy haest wt geloopt hebben:
k Jer. 47.6
l Of/ ghist.
m Dat is/ Wijnschroopers etc.
n Of versmetteren.
o 1. Re. 12.29
p Esai 16.6.
q Esai 48.2. ende 51.15. ende 54.5. Jere. 46.18. ende 50.34.

kennet/ eñ spreket: Hoe is de stercke roede/
ende den heerlicken staf so ghebroken?

† Anders. Sterckten.

18 Heraf vander Heerlicheyt/ ghy Doch-
ter/ die ghy te Dibon woonet/ ende sittet
in dorren: want de Verstoorder Moabs
sal tot v henen op komen/ ende uwe †
Vesten verbreken.
19 Treedt op de Strate/ eñ siet toe/ ghy
inwoonersse tot Aroer: vraget die/ die daer
vlieden ende ontloopen/ ende spreeckt:
Hoe gaet het toe?
20 Och Moab is verwoestet eñ verdorvẽ:
huylet ende schreyet/ segt het aen tot
Arnon/ dat Moab verstooret zy.
21 De straffe is ouer het effene lant gegaẽ/
namelickẽ/ ouer Holõ/ Jahza/ Mephaath/
22 Dibon/ Nebo/ Beth Diblathaim/
23 Kiriathaim/ Beth Gamul/ Beth Meon
24 Kirioth/ Bazra/ eñ ouer alle Stedẽ indẽ
lande Moabs/ sy liggen verre/ of na by.
25 Den hoorn Moabs is afgehouwen eñ
haren Arm is verbrokẽ/ spreeckt de Heere.
26 Maeckt se dronckẽ/ (want sy heeft haer
tegen dẽ Heere verheuen) dat sy spouwen
ende de handen wringhen moet: op dat sy
oock tot spot worde.

s Num. 25. 2.

27 Wãt Israel heeft uwen spot zijn moetẽ/
als ware hy onder den Dieuen geuondẽ: e
eñ dewijle ghy sulcx teghen haer spreeckt/
suldy oock wech moeten.
28 O ghy inwooners in Moab/ verlaet de
Steden/ ende woont in de Rotzsteenen/
ende doet als de Duyuen/ die daer nestelen
inden hooghen holen.

f Esaie. 16. 6
Jere. 49. 16.
t Of/ stout/ vermeten.

29 f Men heeft altoos ghesepdt vanden
stouten Moab/ dat hy seer stout zy/
hoouerdich/ hooghmoedich/ t trotzich/
ende ouermoedich.
30 Doch de Heere spreeckt: Ick kenne sijnẽ
toorne wel/ dat hi so vele niet en vermach/
ende onderstaet hem meer te doen dan zijn
vermeughen is.

u 2. Reg. 3. 25
x † Anders/ Gelijck ouer Jaeser/ also moet ic ouer v/ ghy/ etc.
y Dat is/ het Rijcke Moabs/ is ghelijck als eẽ drijiarige Koe/ sterck/ rijck/ prachtich/ vol goederẽ ende lieden.
† And. tot Horonaim toe/ sal de drijiarighe Koe (volckeren:) Esaie. 16.

31 Daeromme moet ick ouer Moab huylẽ/
ende ouer het gantsche Moab schreyen/ u
eñ ouer de liedẽ tot Kir Heres leedt dragẽ.
32 x † Ick moet ouer v Jaezer/ ghy Wijn-
berch te Sibma/ weenen: wãt uwe Wijn-
rancke zijn ouer de Zee geuarẽ/ eñ tot aen
de Zee Jaeser gekomen: de Verstoorder
is in uwen Oogst eñ Wijnlesen gheuallen.
33 Vreuchde eñ hertenvrolickheyt is wt dẽ
velde wech/ ende wt den lande Moabs:
eñ men en sal gheenen Wijn perssen/ de
Wijntreder en sal niet meer zijn liet singẽ/
34 Van des ghescheeps wegen te Hesbon/
tot Eleale toe/ welcke tot Jahza toe
klincht/ van Zoar aen. y † der drijiarigen
Koe/ tot Horonaim toe: want oock de wa-
teren Nimrim sullen wtdroogen.
35 Eñ ick wil/ spreeckt de Heere/ in Moab
daer mede een eynde maken/ dat sy niet
meer op de hoochten offeren/ ende haren
Goden roockẽ sullen.

z † Anders/ Treurschal-meye.

36 Daeromme brummet mijn herte ouer
Moab als een z † Trompette/ eñ ouer de
lieden te Kir Heres/ brummet mijn herte
als eẽ Trompette: wãt sy hebben so te vele
ghemaeckt/ daeromme moetẽ sy te gronde
gaen.

a Esaie. 15. 2.
Ezech. 7. 18.
b Dat is/ met nagelen meskens/ of andersins verseericht.
† Anders/ gheraeckt.
c Esaie. 16. 3
Jere. 49. 3.
d Of/ alom-me/ oueral.

37 a Alle koppen sullen kael zijn/ ende alle
baerden afgeschoren/ alle handen b † ver-
hicket/ eñ eẽ yegelick sal c sackẽ aentreckẽ.
38 Op allen daken eñ stratẽ/ d allenthaluen
in Moab sal men klagen: want ick hebbe
Moab verbroken/ als een onweerdt vat/
spreeckt de Heere.
39 O hoe is sy verdoruen/ hoe huylen sy/
hoe schandelickẽ hangen sy de koppen: eñ
Moab is ten spotte eñ ter verschrickinge
gheworden/ allen/ die rontomme haer
henen woonen.

e Deu. 28. 49
Jere. 49. 22.

40 Want so spreeckt de Heere: e Siet/ hy
vliecht daer henen/ als een Arendt/ ende
breydet sijne vloughelen wt ouer Moab.
41 Kirioth is ghewonnen/ ende de vaste
Stedẽ ingenomen: eñ het herte der Helden
in Moab/ sal ter seluer tijt zijn/ als eener
Vrouwen herte in kints nooden.
42 Want Moab moet verdelcht worden/
dat sy gheen volck meer en zijn/ daeromme
dat het hẽ tegen den Heere verheuen heeft.
43 Vreese/ kuylen/ eñ strick/ koemt ouer v/
ghy inwooners in Moab/ spreeckt de Heere.

f Esai. 24. 18

44 f Wie de vreese ontvliedt/ die sal inden
kuyl vallen: eñ wie wt den kuyl koemt/
die sal inden strick geuangen worden: dan
wil ick ouer Moab komen laten een Jaer
harer thuysoeckinge/ spreeckt de Heere.
45 Die wt den slacht ontloopen/ sullen toe
vlucht soecken tot Hesbon: doch een vyer
sal wt Hesbon/ eñ een vlamme wt Sihon
gaen/ welcke de plaetsen in Moab/ ende
de krijchslieden verteeren sal.

g Num. 21. 29

46 g Wee v Moab/ verloren is het volck
Camos: want men heeft uwe Sonen ende
Dochteren ghenomen/ ende gheuanckelick
wech ghevoeret.
47 Doch in den toekoemstigen tijt/ wil ick
de geuanckenisse Moabs wendẽ/ spreeckt
de Heere. Dat zy ghesepdt vander straffe
ouer Moab.

Dat xlix. Capittel.

1. Prophetie tegen de Ammoniten/ 7.
Edomitẽ/ 23. Syriers. 28. Kedareners/ 34.
ende Elamiten.

Ammon.
a Ezec. 21. 28
ende 25. 1.
Amos. 1. 13.
* Of/ Erfgenamen?
Malchom is der Ammoniten Afgod.
b Dat is/ omliggende Vlecken.

1 TEgen a de Kinderen Ammon/ spreeckt
de Heere alsoo: Heeft dan Israel geene
Kinderen/ of en heeft hy geen * eruen?
waeromme besit dan Malchom het Landt
Gad? eñ zijn volck woont in harẽ Stedẽ?
2 Daeromme siet/ de tijdt koemt/ spreeckt
de Heere/ dat ick wil een krijchsgheschrey
hooren laten/ ouer Rabbath der Kinderen
Ammon/ dat sal op eenen hoope woeste
liggen ende hare b Dochteren met vyere
aenghesteken worden: daerentegen Israel
sal de ghene besitten/ van den welcken sy
beseten waren/ spreeckt de Heere.

c Esaie. 16. 3.
Ezech. 7. 18.
Jere. 48. 37

3 Huylt/ O Hesbon/ want Ai is verstoort:
schreyet ghy Dochter Rabba/ eñ c treckt
sacken aen/ klaecht eñ loopt op de mueren
rondtomme: want Malchom werdt ghe-
vanckelick wech gevoeret/ met tsamẽ sijnen
Priesteren ende Vorsten.

d Of/ Rolleerdy.
e Jere. 7. 18

4 Wat d trotz ghy op uwe Landouwen?
uwe Landouwen zijn verdroncken/ ghy
ongehoorsame Dochter/ e ghy/ die v op
uwe schatten verlaet/ ende spreket in uwer
herten: Wie derf hem aen my maken?
5 Siet/ spreeckt de Heere Zebaoth/ ick
wil een vreese ouer v komen laten/ van al-
len die rondtom v woonen/ dat eẽ yegelick
zijns weechs voor hem wech henen wt
verstooten worde/ eñ niemant en zy/ die de
veltvluchtighe vergadere.
6 Doch daer na wil ick weder wenden/ de
gheuanckenisse der Kinderen Ammon/
spreeckt de Heere.

Tegen f Edom.

Edom.
f Esaie. 21. 11
Ezech. 25. 12
ende 32. 29.
ende 35. 1.
g Ydel/ of nietich.

7 So spreeckt de Heere Zebaoth: Is daer
dan gheen wijsheyt meer te Themon? en
is daer dan geenen raet meer by dẽ kloec-
ken? is hare wijsheyt g so loos?
8 Vliedet/ wendet v/ eñ versteeckt v diepe/
ghy Burgeren te Dedan: want ick late
een ongheual ouer Esau komen/ den tijdt
sijner thuysoeckinghe.

Wijnlesers

9 Wijnlesers sullen ouer v comen/die v gek
nalesen en laten / ende dieuen des nachts
sullen ouer v comen/die sullē hem genoech
verderuen.
10 Want ick hebbe Esau ontblootet/eñ sijne
heymelicke plaetse geopent/dat hy hē niet
versteken en can:zijn zaet/sijne broeders/eñ
sijne naburē zijn verstoort/ dat haerer geen
meer voorhanden en is.
11 h† Doch wat ouerblijft van uwen Weesē/
dien wil ick het leuen gounen/eñ uwe We-
duwen sullen op my hopen.
12 Want so spreeckt de Heere: i Siet/ de ge-
ne die het niet verdient en hadden/ dē kelck
te drincken/die moeten drincken/ende sou-
det ghy ongestraft blijuen/ ghy en sult niet
ongestraft blijuen / maer ghy moet ooch
drincken.
13 Want ick hebbe by my seluen gesworen/
spreect de Heere/dat Bazra sal een wonder/
versmaedt hebt/woestijne ende vloeck wor-
den/ende alle hare Steden een eewige woe
stijne.
14 l Ick hebbe gehoort vanden Heere/ dat eē
bootschap onder den Heydenen gesondē zy:
Vergadert v/ ende comt herwaerts/maect
v op ten strijde.
15 Want siet/ ick hebbe v m kleyn gemaeckt
onder den Heydenen/ ende veracht(et) onder
den menschen.
16 n V trots eñ ws herten hoochmoet/heeft
v bedroghen/dewijle dat ghy in Rotzsteen-
cloven woonet/eñ hooghe gebercchten inne
hebt/o wanneer ghy dan uwē nest alschoon
so hooch maecktet/als den Arendt/dannoch
wil ick v van daer henen/ onder stoten/
spreeckt de Heere.
17 Also sal Edō woest worden/ p dat alle de
gene/die daer voorby gaen/hen verwonde-
ren/ende sluyten sullen ouer alle hare plage
18 q Ghelijck als Sodom eñ Gomorra/met
tsamen harē naburē/omgekeert is/spreect
de Heere/dat niemant aldaer woonē/noch
eenich mensche daerinne behuysen sal.
19 Want siet/hy comt opwaerts als eē Leeu/
van de stoute Jordane herwaerts tegen de
vaste Huttē:want r† ick wil hem aldaer he-
nē snellicken loopen laten:eñ wie weet/wie
de s Jongelinck is/dien ick teghen haer ru-
sten sal: t want wie is my ghelijck:wie wil
my meesterē/ende wie is de Herder/die my
wederstaen kan?
20 n So hoort nu dē raetslach des Heeren/diē
hy ouer Edom heeft / eñ sijne ghedachten/
die hy ouer de inwooners in Themā heeft:
wat ghelt het/of de x Herders iongers haer
niet slecht maken en sullen/ende hare woo-
ninghe verstoren?
21 Dat de Aerde beuen sal/wanneert in mal
canderen valt/ ende haer gheschrey salmen
aen de y† Schelfzee hooren.
22 z Siet/hy vliecht opwaerts als eenē Arent/
ende sal zijn vleughelen wtbreyden ouer
Bazra:ter seluer tijt/sal het herte der Heldē
in Edom zijn/ als het herte eener vrouwen
in kints nooden.

h† An. verlaet uwe Weesē/wāt die wil/ etc.
i Jere.25.29 Ezech.9.6. 1.Pet.4.17
k Esa 45.23 Jere. 22.5. Hebr.6.13.
l Obad.1.
m of/dunne
n Of/uwe stouteringe Jere.48.29 Esai.47.10.
o Amos.9.2 Abdia.1.4.
p Jer.18.16. ende 19.8. ende 50.13. Tren.4.13
q Gen.19.25
r† An.so ick ruste geuen sal/wil ick hen/etc.latē eñ wien ick daertoe verkiese/dien wil ick tegē haer monsteren:etc.
s Dat is de groote Alex ander/die alle Landen winnen soude.
t Esai 44.7 Jere.50.44 Sapie.12.12
u Psa.137.7 Ezech 25.13
x Dat is/der Hooftlieden eñ Vorsten volck:want Herders heeten hier al omme/Vorsten / die de arme weyden sullē/eñ boose straffen.
y† An. Rietzee/of/Roode Zee.
z Jer.48.40 Deut.28.49

Teghen Damascon.

23 a Hemath ende Arpad staen iammerlickē/
sy zijn vertzaecht/ want sy hooren eē boos
gheschrey:b† die aen der Zee woonen/ zijn
so verschrocken/ dat sy gheen ruste hebben
connen.
24 Damascus is vertzaecht/ ende gheeft de
vlucht:sy beeft/eñ is in angsten eñ smerten/
als een vrouwe in kints nooden.
25 Hoe? is sy nu niet verlaten/die beroemde
ende seluere Stadt/

Damascus.
a Esai. 17.1 Amos.1.3.
b† an.sy zijn verschrockē als die die in de Zee zijn/eñ voor angste gheen rust/etc.

26 Daerōme sullen hare ionge Manschap/op
harer straten daer neder liggen/eñ alle hare
crijchsliedē ondergaen/ter seluer tijt/spreect
de Heere Zebaoth.
27 Eñ wil de mueren te Damasco met vyers
ontsteken / dat het de pallaysen Benhadad
verteeren sal.

28 Teghen Kedar/ende de Ko-

ninckrijcke Hazor/ die Nabuchodonozor de Kedar.
Koninck te Babel sloech.So spreect de Hee- Hazor.
re.Wel op/treckt opwaerts in Kedar/ ende c Esai.21.16
verstoort de kinderen teghen Oosten.
29 Men sal hen hare hutten eñ kudden ne-
men/ hare Tenten/ alle hare ghereetschap/
eñ Kemelen/sullen sy wech voeren/ ende mē
sal verschrickelicken ouer hen roepē / omme
ende omme.
30 Vliedet/ maeckt v fluex daeruan/ versteect
v diepe/ghy inwooners in Hazor/spreect de
Heere:want Nabuchodonosor de Koninc te
Babel/ heeft wat inden sinne tegen v/ ende
meynet v.
31 Wel op/ treckt opwaerts/tegen een volck
dat ghenoech heeft/ eñ seker woont/ spreect
de Heere: sy en hebben noch poorten / noch
grendelen/ende woonen alleene.
32 Hare Kemelen sullen gherooft/eñ de veel-
heyt haers vees genomē worden: eñ ick wil
se verstropen in alle winden/d† die indē hoec
kē woonen/eñ van allen plaetsē herwaerts/
wil ick haer ongheluck ouer haer komen la-
ten/spreeckt de Heere.
33 Dat Hazor sal een Draken woonige/ende
een eewighe woestijne worden/dat niemant
aldaer en woone/ eñ gheen mensche daer in
en behuyse.
34 Dit is het woort des Heeren/ dwelck ge-
schiede tot Jeremiā den Propheet / tegen e
Elam/in aenbeginne des Conincrijcks Ze-
dekie des Conincks Juda/ende sprack:
35 So spreect de Heere Zebaoth:Siet ick wil
den boge Elam verbreken/ haer voornem-
ste ghewelt.
36 Eñ wil de vier windē/ wt den vier hoeckē
des Hemels/ouer hen comen laten/eñ wilse
in alle de selue winden verstropen ; dat daer
geen volck zijn en sal/daer niet sommige ver
dreuen wt Elam/ henen komen sullen.
37 Ende ick wil Elam vertzaecht makē voor
haren vyanden/ende dien/ die hen na haren
leuen staen/ende ongheluck ouer haer comē
laten met mynen grimmigen toorne/spreect
de Heere/ende wil het sweert achter hen he-
nen schicken/tot dat ickse te niete make.
38 Mynen f Stoel wil ick in Elam settē/ ende
wil beyde den Coninck ende de Vorsten al-
daer opbrenghen / spreect de Heere:doch in
toecomender tijt/wil ick de ghevanckenisse
Elam weder wenden/spreeckt de Heere.

d† An. eñ in de wterste hoecken der Aerden.
Elam/de Perser.
e Ezec.32.24 Daniel.8.2
f Dat is de groote Alex ander/die Elā gewan.

Dat L. Capittel.

1. Prophetie teghen Babel/21. ende de
Chaldeen 4. daertoe van des volcx Israels
verlossinghe.

1 DIt a is het woort/welck de Heere door
dē Propheet Jeremiam gesprokē heeft/
teghen Babel/ende het Lant der Chal-
deen.
2 Verkondighet onder den Heydenen/ende
laet het luydtbaer worden ; Worpt een ba-
niere op/laet het luydtbaer worden/ende en
verberght het niet/ende spreect:Babel is ge
wonnen/ b Bel staet met schanden/ c Me-
rodach is d vermorseit/hare Afgoden staen
met schanden / eñ hare Goden zijn te niete
ghemaeckt.
3 Want van Noorden koemt een volck op-
waerts

Babel.
a Esa.13.1. ende 47.1. Jere.25.12. ende 51.1.
b Esai.46.1 Jere.51.44. Bel.2.22.
c Dan.5.6.
d of tot pulver gemaeckt

waerts tegen haer/ dwelcke sal haer lant ter
Woestijne maken: dat niemandt daerinne
woonen sal/ maer beyde Lieden ende Vee/
daeruan wlieden sullen.
4 Inden seluen daghe/ ende ter seluer tijdt/
spreect de Heere/ sullen de kinderen Israels/
met tsamen de kinderen Juda/ comen/ ende
weenende derwaerts trecken/ en den Heere
haren God soecken.
5 Sy sullen vraghen na den wege na Zion/
ende hen aldaer henen keeren: Koemt/ ende
laet ons tot den Heere voeghen/ met eenen ee-
wigen verbonde/ dat nemmermeer vergeten
worden en sal.
6 Want mijn Volck is als een e verloren
Kudde/ hare Herders hebbense verlept/ en
op den Berghen dwalende gaen laten/ dat
sy van den Berghen/ op de kleyne Bergen
ghegaen zijn/ ende hare Kouen vergheten
hebben.
7 Alles wat aen hen quam/ dat verslontse:
ende hare vyanden spraken: Wy en doen niet
onrecht/ daeromme dat sy hen hebben beson
dicht aen den Heere/ inder wooninghe der
gerechticheyt/ ende aen den Heere/ die harer
Vaders hope is.
8 f Vliet wt Babel/ ende treckt wt der Chal
deen lant/ ende stellet v als de Bocken voor
den Kudde henen.
9 g Want siet/ ick wil groote volcken met
hoopen/ wt den Lande tegent Noorden ver-
wecken/ ende tegen Babel opwaerts bren-
ghen/ die hen teghen haer rusten sullen/ diese
oock sullen ghewinnen: syne pijlen zijn als
eens goeden Kryghers/ die niet en feylt.
10 En het Chaldeer lant sal eenen roof wor-
den/ dat alle diese berooven ghenoech daer-
van hebben sullen/ spreect de Heere.
11 h Daeromme dat ghy v dies verheucht/
ende beroemt/ dat ghy mijn Erfdeel geplon
dert hebbet: ende it springhet als de ghey-
le Kalueren/ ende † brieschedet als de sterc-
ke Guylen.
12 Vwe moeder staet met grooter schanden/
en die v gebaert heeft/ is tot spot geworden:
siet/ onder den Heydenen is sy de k snootste/
woeste/ dorre/ ende eensaem.
13 Want vanden toorne des Heeren/ moet sy
onbewoont/ ende gantsch woeste blijuen/ l
dat alle die voor Babel voorby gaen/ hen
sullen verwonderen/ ende fluyten ouer alle
hare plaghe.
14 Rustet v teghen Babel rontomme henen
alle Schutters: schiet in haer: spaert de pijlen
niet: want sy m heeft teghen den Heere ghe
sondicht.
15 Juychet ouer haer om en omme: ‡ sy moet
haer opgheuen: hare Fondamenten zijn ge-
uallen/ hare Mueren zijn afgebroken: want
dat is des Heeren wrake: Wreect v aen haer/
n doet ghy/ als sy ghedaen heeft.
16 Roeyt wt van Babel/ beyde den Saeyer
en den Maeyer/ inden Oogst/ dat hem een
yegelick voor den sweerde der Tyrannen/
keere tot synen volcke/ ende een yeghelick
in zijn Lant vliede.
17 Israel heeft moeten zijn een verstrooyde Kud-
de/ dat de Leeuwen verschuychtert hebben: o
ten eersten verslontse den Koninc te Assyrien:
p daerna ouerweldichdese Nabuchodono
zor de Koninck te Babel.
18 Daerom spreect de Heere Zebaoth/ de God
Israels alsoo: Siet ick wil den Koninck te
Babel te huys soecken/ en zijn Lant: q ghe-
lijck als ick den Koninc te Assyrien te huys
ghesocht hebbe.
19 Israel daernach wil ick weder te huys tot
syner wooninge brengen/ dat sy op Charmel
ende Basan weyden/ ende haer ziele op den

Dat is/ het huys treckt wt babel voor Coninc Zores ver- oorloeft en oeghelaten Esdr.1.1.
e Jer.23.1. Ezech.34.5. ende 36.37.
f Jere.51.6 Apoc.18.4.
g Jer.50.41
h Esa.47.6
i An. worpet ghy/ als de Kalueren in het gras.
† An. wren schedet/ Of/ dunste-
l Jer.18.16. ende 19.8. ende 49.17.
m Jer.50.29 ende 51.5.
‡ An. sy heeft de hant ge- gheuen.
n Exo.21.23 Leui.24.20. Jer.51.40. Ezec.10.59 Joel.3.7.
o 2.Re.17.20 Esaie.10.5.
p 2.Re.25.9.
q 2.Re.19.37 Esai.14.25.

geberchte Ephraim ende Gilead gesadicht
worden sal.
20 r Te dier seluer tijt/ en inden seluen dagen/
salmen de misdaet Israels soecken/ spreect de
Heere/ doch daer en sal gheene voorhanden
zijn: en de sonde Juda/ doch daer en sal geen
geuonden worden: want ick wilse vergeuen
dien/ die ick ouerblijuen late.
21 Treckt opwaerts teghen het Lant/ dat alle
dinck s verbittert heeft/ treckt opwaerts/ en
soect te huys de inwooners der te huyssoec-
kinge: verheert en verbant hare nacomelin-
gen/ spreect de Heere/ en doet alles/ wat ick
v beuolen hebbe.
22 Daer is een krijchsgeschrey inden Lande/
ende groot iammer.
23 Hoe gaet het toe/ dat den Hamer der gant
scher Werelt verbroken en verslagen is? Hoe
gaet het toe/ dat Babel een Woestijne ghe-
worden is onder allen Heydenen?
24 Ick hebbe v gestelt/ Babel/ daerom zijdy
ooc geuangen/ eer ghy v dies voorsaget: ghy
zijt ghetreft ende ghegrepen: want ghy hebt
den Heere t ghetrotzet.
25 De Heere heeft synen schat opghedaen/ en
de wapenen zijns toorns voortgebracht: wat
suler heeft de Heere Heere Zebaoth inder
Chaldeen Lant opgherichtet.
26 Koemt herwaerts tegen haer/ ui ghy vanden
eynde/ opent haer Koorenhuysen: x t worpt se
op eenen hoop/ en verbant se/ dat haer niets
ouerblijue.
27 Verworcht alle haer kinderen/ brengtse af
ter slachtbancke: Wee hen/ want den dach is
gecomen/ de tijt haerer te huys soeckinghe.
28 Men hoort een gheschrey der veluchti
gen/ en dier/ die ontloopen zijn wt den Lande
Babel: op dat sy verkondighen te Zion/ de
wrake des Heeren onses Gods/ en de wrake
zijns Tempels.
29 Roept velen tegen Babel/ belegtse omme
en omme/ alle Bogenschutters/ ende en laet
niemant daervan comen: y vergeldet haer als
sy verdient heeft: z als sy gedaen heeft/ so doet
haer weder: a want sy heeft hoochmoedich
ghehandelt tegen den Heere/ den Heylighen
in Israel.
30 Daeromme sullen hare ionghe manschap
vallen op hare straten/ ende alle hare Krijchs
lieden ondergaen/ ter seluer tijdt/ spreect de
Heere.
31 Siet/ ghy stoute/ ick wil aen v/ spreeckt de
Heere Heere Zebaoth: want uwen dach
is ghecomen/ den tijdt uwer te huys soeckin-
ghe.
32 Dan sal de stoute stroten en vallen/ dat hem
niemant oprichte: ick wil syne Steden met
vyere aensteken/ welcker sal/ alles wat ront-
omme is/ verteeren.
33 So spreeckt de Heere Zebaoth: Siet/ de
kinderen Israels/ met tsamen de kinderen
Juda/ moeten ghewelt ende onrecht lijden:
alle diese gheuanckelick wech gheuoert heb
ben/ behoudense/ ende en willense niet los
laten.
34 Doch haer Verlosser is sterck/ b die heet/
Heere Zebaoth: die sal haer sake wtuoeren/
dat hi het Lant ct beuende/ en de inwooners
te Babel/ tzitterende make.
35 Het sweert sal comen/ spreect de Heere/ o-
uer de Chaldeen/ ende ouer de inwooners te
Babel/ ende ouer hare Vorsten/ ende ouer
hare Wijsen.
36 Het sweerdt sal comen ouer hare Prophe-
teerders/ dat sy tot Sotten worden: het
sweert sal komen ouer hare Heerden/ dat sy
vertzaghen.
37 Het sweert sal komen ouer hare Peerden
en Waghenen/ ende allen ghemeynen man/
die

r Jere.51.5
s Dat is/ die God en de menschen verbittert heeft: die daer weerdt zijn/ datse wederom te huys ghesocht worden
t Of/ stoutelicken ghetergert.
u t An. want het eynde is voorhanden.
x t An. treet se/ somen de scoouen doet.
y Jer.50.15 z Apoc.18.6 a Jere.51.5.
b Esai.48.2 ende 51.15. ende 54.5. Jere.46.18. ende 48.15. Amos.4.13
c t An. tot ru sten brenge/ en de/ etc.

die [illegible]kinnels/dat sy tot vrouwen wor-
den: het sweert sal comen ouer hare schattē
dat sy gheplondert worden.
38 Drooghept sal comen ouer hare wateren/
dat sy wtdrooghen: want het is een Afgo-
den Lant/ende pochen op hare gruwelicke
Afgoden.
39 Daeromme sullen e gruwelicke Dieren eñ
Vogelen daer inne woonen/ende de ionghe
Struyssen: ende en sal nemmermeer bewoōt
worden/ende niemant daerinne behuysen/
ymmermeer ende ymmermeer.
40 f Ghelijck als God Sodom ende Gomor-
ca met tsamen haren nabueren omgekeert
heeft/ spreeckt de Heere/dat niemant daer-
inne woone/noch eenich mensche daerinne
en behuyse.
41 g Siet/een volck comt van Noordē/af/ve-
le Heydenen/ende vele Coningen sullē hen
van der zijden des Landes opmaken.
42 Die hebben Bogen ende Schildē: sy zijn
grusaem eñ onbarmhertich/ haer geschrey
is/als het bruysē der Zee: sy rijden op Peer-
den gerustet als Krijchsmannen teghen v/
ghy dochter Babel.
43 Wanneer de Coninck te Babel haer ge-
ruchte hoorē sal/so sullē hem de vuystē ont
sincken/hem sal so angst ende banghe wor-
den/als eener vrouwen in kints nooden.
44 Siet/hy comt daer op als een Leeuwe/vā
de stoute Jordane/tegen de vaste Huttē: h†
want ick wil hem aldaer snellicken loopen
laten: eñ wie weet wie de i Jongelinck is/
dien ick tegen haer rusten sal? k want wie is
my gelijck? wie wil my meesteren? ende wie
is de Herder/die my wederstaen kan?
45 So hoort nu dē raetslach des Heeren/ diē
hy ouer Babel heeft: eñ syne gedachten/die
hy heeft/ouer de inwooners indē Lande der
Chaldeen: wat geldt het? of de Herders ion
gers haer niet sleept makē en sullen/eñ ha-
re wooninghe verstooren.
46 Eñ de Aerde sal beuen van den geschreye
ende het sal onder den Heydenen Luytbaer
worden/wanneer Babel gewonnē wort.

Dat Lj. Capittel.

1. Voorder van der straffe Babels/ende
menigherley oorsake derseluer.

1 So spreeckt de Heere/ a Siet/ick wil eenē
scherpen wint verwecken/tegen Babel/
eñ tegen haer inwooners/ die hen tegen
my ghesettet hebben.
2 Ick wil oor Wanners na Babel schickē/
diese v wannen sullen/ eñ haer Lant wtua-
gen/die c allenthaluen rontomme haer zijn
sullen/aenden daghe haers ongheluckes.
3 Want hare Schutters en sullen niet schie
ten: ende haer ghebarnaschte en sullen haer
niet weeren connen: so en verschoont nu ha
rer iongher Manschap niet/ verbant alle
hare Heyren.
4 Dat de verslagene daer liggen inden Lan-
de der Chaldeen/ende de doorstekene op der
straten.
5 d Want Israel ende Juda sullen niet We-
duwē van haren God den Heere Zebaoth/
gelaten e† worden: want ghener Lant heeft
hem hooch verschuldicht/aen den Heyligen
in Israel.
6 f Vliedet wt Babel/op dat een yeghelick
zijn ziele verlosse/dat gy niet onder en gaet
in harer misdaet: want het is den tijdt der
wrake des Heeren/die een Vergelder is/eñ
wilse betalen.
7 g† Den gulden Kelck te Babel/die de gāt-
sche Werelt dronckē gemaect heeft/is inder
hant des Heeren: alle Heyden en hebben vā
haren wijn ghedroncken/daeromme zijn de
Heydenen so h dul ghewoorden.

h Dit is die in kindts nooden kla-
ghen.
e Heb. Zijm ende Jim: daeruan siet Esaie.13.22.
f Gen 19.15 Esai.13.19.
g Jer.50.9 Deu.28.40.
h† An. so ick ruste geuen sal/wil ick hen etc. latē eñ wien ick daertoe ver-
kiesē sal/ diē wil ick tegē haer monste-
ren.
i Dat is/Ale-
xander de groote.
k Job.41.1 Esai.44.7. Jere.49.19 Sapie 12.12 Babel.
a Jer.25.12 ende 50.1.
b Gelijck als mē het coor-
ne wannet/ wāneer het wtgedorsch is.
c Of/als van allen zijden.
d Jer.50.20
e† An. wor-
den/ of sy schoon haer lant vol mis
dadē geuult hebbē/voor dien/oft/vā weghen des Heyligē etc.
f Esai 48.20 Jerem.50.8 Apoca 18.4.
g† An. babel is ghewest een gulden Beker in de handt des Heeren / die de etc. heeft i alle/etc.
Jere.25.15.
h Dr is/ die haer so stout moetē. gelijc als de sottē.

8 i Hoe gantsch haest is Babel geuallen eñ
te niete ghemaeckt: huylt ouer haer/neemt
oock salue tot haren wonden/of sy misschiē
mochte heel worden.
9 Wy heelē Babel/doch sy en willē niet heel
worden: so laetse varen/eñ laet ons een ye-
gelick in zijn Lant trecken: want haer straffe
reyckt tot aenden Hemel / ende langhet op-
waerts tot aen de Wolcken.
10 De Heere heeft onse gerechticheyt voort-
gebracht/Comt/laet ons te Zion vertellen/
de wercken des Heeren onses Gods.
11 Ja/palleert nu de pijlen wel/ende rustet de
schilden toe: k de Heere heeft den moet der
Coningen in Meden verweckt: want syne ge
dachten staen tegen Babel/dat hyse verder
ue: want dit is de wrake des Heerē: de wra-
ke zijns Tempels.
12 Ja steeckt nu de Baniere op de mueren te
Babel l† neēt de Wacht in/set tet de Wach
ters/bestelt de Schaerwacht: want de Hee-
re dencket wat/ende sal oock doen/wat hy
teghen de Inwooners te Babel gesproken
heeft.
13 Die ghy aē groote wateren woonet/ ende
groote schattē hebt/v eynde is gecomen/eñ
uwe ghiericheyt is wte.
14 m De Heere Zebaoth heeft by syner zielen
gesworen/ Ick wil v met menschen vullen/
als warent Keuers/die sullen v een n† Liedt
singhen.
15 o Die de Aerde door zijn kracht gemaeckt
heeft/ende den omloop der Werelt/door syne
wijsheyt bereydet/ende den Hemel p† ordent-
lick ghescicket.
16 Wāneer hy dondert/ so is daer waters de
volheyt onder den Hemel/q hy treckt den ne-
uel op van het eynde der Aerden: hy maeckt
blixem inden regen/ende laet r den wint co-
men wt heymelicke plaetsen.
17 s Alle menschen zijn dwasen met harer t
const: ende alle Goutsmeden staen met schā-
den met haren Beelden: u want hare Afgo-
den zijn bedriegherie/ende en hebben gheen
leuen.
18 Het zijn enckel ijdelheden/ eñ verleydische
wercken: sy moeten omcomen/wanneer sy te
huys ghesocht worden.
19 Doch so en is die niet/ die Jacobs schat
is: maer die alle dinck maeckt/ die iset/x eñ
Israel is de roede zijns eruen/hy heet Heere
Zebaoth.
20 Ghy zijt mynen Hamer/mijn Krijchswa-
pē: door v hebbe ick de Heydenen y verslagē
ende de Coninckrijcken verstoort.
21 Ick wil uwe peerden ende Ruyters ver-
slaen/ick wil uwe wagenen eñ Voerluyden
versmijten.
22 Ick wil uwe mannen ende vrouwen ver-
slaen/ick wil uwe ouden eñ iongen verslaē/
ick wil uwe Jonghelingen ende Joncvrou-
wen verslaen.
23 Ick wil uwe Herders eñ Kudden verslaen
ick wil uwe Boeren eñ Jocken verslaen: ick
wil uwe Vorsten ende Heeren verslaen.
24 Want ick wil Babel eñ allen inwooners
der Chaldeen vergelden/alle hare boosheyt/
die sy aen Zion begaen hebben/voor uwen
ooghen/spreeckt de Heere.
25 Siet/ick wil aē v/ghy schadelicke Berch/
die ghy de gātsche Werelt verderuet/ spreect
de Heere: ick wil mijn hant ouer v strecken/
ende v vanden Rotzsteenen daer af wente-
len/ende wil eenen verbranden Berch vā v
maken.
26 Datmen noch hoecksteen/noch grontsteē
wt v nemen conne: maer een eewige woestij
ne suldy zijn/spreeckt de Heere.
27 Werpt Banieren op inden Lande/ blaest
de Ba-

i Esai.21.9. Apoca.14.8. ende 18.2.
k Judi.2.14 1. Reg.11.14.
l† An. sterc-
ket de schilt wacht/be-
stelt de Schaer-
wacht/ stelt heymelicke hoede:
m Jer.22.5 Esai.45.23. Amos.6.8. Hebr.6.13.
n† An. Wijn lesers Maē liedt.
o Gen.1.6. Psal.146.6. Jere.10.12 Act.14.14.
p† And. met syner voor-
sichticheyt wt ghespannen
q Psa.135.7. Jere.10.13.
s Esai.44.4
t Dat is/ leere vā Af-
goderye.
u Psa.115.4.
x Deu.4.20. ende 32.9. Esaie.19.25
y Is te mor-
sel geslagen: Also oock hierna.

de Basuynen onder den Heydenen: heyli-
get de Heydenen teghen haer/ roept teghen
haer de Koninckrijcken Ararat/ Meni eñ
Ghenas. Asecenas: bestellet Hooftlieden tegen haer/
brenghet Peerden opwaerts/ als snorren-
de Keuers.
28 Heyliget de Heydenen tegen haer/ name-
licken/ de Coningen wt Meden/ met tsamē
den Vorsten ende Heerē/ ende het gantsche
Landt harer Heerschappye.
29 Dat het Lant beuende worde/ eñ verschric-
ke: want de gedachten des Heerē willen ver-
vult worden tegen Babel/ dat hy het Lant
Babel tot eener woestyne make/ daer nie-
mant inne woone.
30 De Heldē te Babel en sullen niet te velde
treckē vervren/ maer moetē inde Steden blij-
g Dat is/ vertzaecht eñ bloodtlick / als de Vrouwē in Kints noo-den. nen: hare sterckheyt is wte/ ende zijn g wijuē
gheworden/ hare wooningen zijn aenghesto-
ken/ ende hare grendelen verbroken.
31 Daer loopt hier een eñ daer een den ande-
ren tegen/ ende eē Bootschap ontmoet hier
eñ daer der anderen/ den Koninck te Babel
aen te seggen/ dat syne Stadt gewonnē zy
tot aen het eynde.
32 Ende de Hauene ingenomen/ ende de Zee
wtgebrandt zy/ ende de Krijchsliedē bloode
gheworden zijn.
33 Want so spreeckt de Heere Zebaoth de
God Israels: De Dochter Babel is als ee-
nen Dorschvloer/ wanneermen daer op dor-
schet/ harē Oogst sal gātsch haestelic comē.
34 Nabuchodonosor de Coninck te Babel/
heeft my verslondē eñ omgebracht/ hy heeft
van my een ledich vat ghemaeckt: hy heeft
my verslonden/ als eenen Drake/ hy heeft
synen buyck gevult met mynen noodelicstē
hy heeft my verstooten.
35 Nu daerentegen vindet hem ouer Babel
a Dat is/ onbillicken moetwille. den a wreuel aen my begaen/ eñ myn vleesch/
spreect de inwoonersse tot Zion/ ende myn
bloet ouer de inwooners in Chaldea/ spreect
Jerusalem.
36 Darrom spreeckt de Heere also: Siet/ ick
wil v uwe sake wtuoeren/ eñ v wreken: ick
wil haer zee wtdroogen/ eñ haren Born put
verloopen laten.
b Esai.13.8 ende 26.5. ende 37.26. Jerem.9.11. 37 Ende b Babel sal ten steenhoop/ ende tot
eener Drakenwooninge worden/ ten won-
der/ ende ten aenfluyten/ dat niemant daer
inne woonet.
38 Sy sullen altesamen brullen als de Leeu-
wen/ ende schreyen als de ionghe Leeuwen.
c dz is/ Ick wilse suer laten suppē/ der gantscher werelt goet eñ lie-den/ eñ wanneer sy aent allersekerste is/ so wil ick se slapende maken/ dat sy te gronde gaen eewich lick. 39 c Ick wilse met haren drincken in de hitte
setten/ ende wilse dronckē maken/ dat sy
vrolick werden/ eñ eenē eewigen slaep sla-
pen/ van welcken sy nemmermeer opwaken
en sullen/ spreeckt de Heere.
40 Ick wilse daer onder voeren/ als Lamme-
ren ter slachtbancke/ als de Rammen met
den Bocken.
41 Hoe is Sesach so gewonnen/ ende de be-
roemde inder gantscher Werelt/ so ingeno-
men? Hoe is Babel so ten wonder gewordē
onder den Heydenen?
42 Een Zee is ouer Babel gegaen/ eñ is met
d Jer.51.57. Selach. desseluen Wallen veelheyt/ bedeckt.
43 Haer Steden zijn tot eener woestyne/ ende
tot eenen dorren eensamen Lande gewordē/
ten Lande/ daer niemant inne woont/ ende
daer gheen mensche inne en wandelt.
44 e Want ick hebbe dē Bel te Babel te huys
e Jere.50.2 f Esa.48.20 Jerem.50.8 ende 51.6. Apoc.18.4. gesocht/ ende hebbe wt syner keele getrockē/
dat hy verslonden hadde: eñ de Heydenē en
sullen niet meer tot hem loopen: want ooch
de mueren te Babel zijn neder ghevallen.
45 f Treckt henen wt myn Volck/ eñ een ye-
g† Anders/ wtrucke. gelick g† verlosse zijn ziele/ vanden grimmi-
ghen toorne des Heeren.

46 Uwe herte mocht anders weeck worden/
eñ vertzagen/ voor den gheschreye datmē
inden Lande hooren sal: want in dē Jare sal
een geschrey gaen/ ende na den seluen indē
anderen Jare ooch een gheschrey/ ouer ghe-
welt inden Lande/ ende een Vorst sal teghen
den anderen zijn.
47 Daerōme siet/ de tijt comt/ dat ick de Afgo-
den te Babel te huys soecken wil/ ende hare
gantsche Lant te schanden worden sal/ ende
hare verslaghene daerinne ligghen sullen.
48 Hemel eñ Aerde/ eñ alles wat daerinne is/
sullen juychē ouer Babel/ dat hare Verstoor-
ders van Noorden ghecomen zijn/ spreeckt
de Heere.
49 h Ende als Babel in Israel de verslagene h Jerem.50 15.29.
gheuellet heeft/ also sullen ooch te Babel de
verslagene geuelt worden/ inden gantschen
Lande.
50 So treckt nu henen/ ghy die dē sweerde ont-
vloden zijt/ eñ en suymt niet lange: ghedencket
des Heeren in verren Lande/ ende latet v Je-
rusalem inden herten zijn.
51 Wy waren te schanden geworden/ doe wy
de versmaetheyt hooren moesten/ eñ de schā-
de onse aengesichte bedeckte/ doe de vreem-
de ouer het Heylichdom des huys des Hee-
ren quame.
52 Daeromme siet/ de tijt coemt/ spreect de
Heere/ dat ick hare Afgoden thuys soecken
wil/ eñ inden gantschen Lande sullē de doot-
lick verwondeden/ suchten.
53 Eñ wanneer Babel inden Hemel clomme/
ende hare macht inder hoochte vast maecte/
so sullē doch Verstoorders vā my ouer haer
komen/ spreeckt de Heere.
54 Men hoort een gheschrey tot Babel/ en-
de eenen grooten iammer inder Chaldeen
Landt.
55 Want de Heere verstoort Babel: hy ver-
derftse met sulcken grooten gheschrey ende
rumoer/ dat hare wallen bruysē/ als de groo-
te wateren.
56 Want de Verstoorder is ouer Babel geco-
men: haer Helden worden ghevanghen: hare
bogen worden ghebroken: want de God der
wrake/ de Heere betaeltse.
57 Ick wil hare Vorsten/ wijsen/ Heeren/ eñ
Hooftlieden/ ende Kryghers/ dronckē ma-
ken/ i dat sy eenen eewighen slaep sullen sla- i Jer.51.39
pen/ daer sy nemmermeer van opwaken/
spreeckt de Koninck/ die daer k heet/ Heere k Esa.48.2
Zebaoth. ende 51.15 ende 54.5. Jere.46.18. ende 48.15. ende 50.34
58 So spreect de Heere Zebaoth: De mueren
der grooter Babel/ sullen ondergrauen ende
hare hooge poorten/ met vyere aengesticken
wordē: dat der l† Heydenen arbeyt verloren l† An. volcken arbeyde vergeefs/ eñ der liedē ciua ghen aens vyer/ ende moeyte zijn sal.
zy/ ende verbrant worde/ wat de volckē niet
moeyte ghebouwet hebben.
59 Dit is het woort/ dat de Propheet Jere-
mias/ Seraia dē sone Neria des soōs Maha-
sea beual/ doe hy met Zedekia den Koninck
m Juda in na Babel tooch/ inden vierden
Jare zijns Coninckrijcx: ende Seraia was
een vreedsaem Vorst:
60 Eñ Jeremias schreef alle het ongeluc/ dat Seraia. m Dat is ge schiet voor der verstoo ringe vetich te dē Coninc te Babel te huldigē/ etc.
ouer Babel comen soude/ in een Boeck/ na-
melicken/ alle dese woorden/ die teghen Ba-
bel ghescreuen zijn.
61 Eñ Jeremias sprac tot Seraia: Wanneer
ghy te Babel comt/ so siet toe/ ende leest al-
dese woorden.
62 Ende spreect: Heere/ ghy hebt teghen dese
Stadt ghesproken/ dat ghyse wilt wtroeyē/
dat niemandt daerin en woone/ noch men-
schen/ noch vee/ maer eewichlick woest zy.
63 Ende wanneer ghy dat Boeck hebt wtge-
lesen/ n so bindet eenen steen daer aen/ ende n Apo.18.21
worpt het/ inden Phrath/

Ende

64 Ende spreeckt: alsoo sal Babel versoncken worden/ ende niet weder op komen vande ongelucke/ dat ick ouer haer bringen wil/ maer vergaen. So verre heeft Jeremias ghesproken.

Dat LII. Capittel.

1. Wt oorsake des afvals Zedekie/ 4. wert Jerusalem belegt / gewonnen/ 12. gheplondert/ ende verbrant. 15. Des volcx so te Jerusalem gheuonden wort/ worden sommige wech gevoert/ 16. sommige inden lande ghelaten. 10.24. sommighe gedoot/ 28. tot het getal der gheuangenen wt Juda/ vã Nabuchodonozor tot verscheyden tijden wech ghevoert/ wort aengeteeckent/ 31. Joachim wort wt der geuanckenisse los ghegeuen.

Zedechia. a 2.Re.24.17 2.Par.36.10 Jerem.37.1
1 Zedekias a was eenentwintich Jaer oudt/ doe hy Coninck werdt/ ende regeerde elf Jaer te Jerusalem: zijn moeder die hiet Hamutal/ een dochter Jeremie tot Libna.
2 Ende dede dat den Heere qualick beviel/ gelijck als Joiakim ghedaen hadde.
3 Want t den toorne des Heerẽ ginck ouer Jerusalem ende Juda/ tot dat hyse van sijnen aengesichte verwierp: ende Zedekia viel af vanden Coninck te Babel.
b 2.Reg.25.1 Jerem.39.1
4 b Maer inden negenden Jare zijns Coninckrijcks aenden tienden daghe der tienden Maent quam Nabuchodonozor de Coninck te Babel/ met tsamen alle sijnen heyre/ tegen Jerusalem/ ende beleydense/ ende maeckten daer een schantze rontomme.
5 Ende de Stadt bleef alsoo belegt/ tot int elfde Jaer des Coninckx Zedekie.
6 Maer aenden negenden dage der vierder Maent/ nam den honger ouerhant in der Stadt/ eñ het volck hadde niets meer vanden Lande te eten.
7 Doe brack men in de Stadt/ ende alle Krijchslieden gauen de vlucht/ eñ togẽ ter Stadt henẽ wt/ by nachte/ des weechs henen na der poorte/ tusschen den tween mueren/ na den hof des Coninckx: doch de Chaldeen lagen rondtomme de Stadt.
8 Ende doe dese henen togen/ des weechs voor het velt/ iaechde der Chaldeen heyr den Coninck na/ ende grepen Zedekia in den velde by Jericho: doe verstroeyde hem alle zijn heyr van hem.
c 2.Reg.25.3
9 Ende sy vingen den Coninck/ ende brachten hem henen op tot den Coninck te Babel na Riblath/ die inden Lande Hemath leyt: die sprack een oordeel ouer hem.
10 Aldaer liet de Coninck te Babel/ de kinderen Zedekie/ voor sijnen oogen verworghen: ende hy verworchde alle Vorsten Juda te Riblath.
11 Doch Zedekie liet hy de oogen wt steken/ ende liet hem met tween ketenen binden: ende de Coninck te Babel/ voerde hẽ alsoo na Babel/ ende leyde hem inde gheuanckenisse/ tot dat hy sterf.
12 Aenden tienden dage der vijfster Maent welcke is het negentiẽde Jaer Nabuchodonozors des Coninckx te Babel/ quam Nebuzor Adã/ de d† Hooftmã/ die s voorgaẽs by den Coninck te Babel was/ te Jerusalẽ.
d† And. Hofmeester. e Oft alle weyhe. f 1.Reg.9.7. 2.Reg.25.7.
13 Ende f verbrande des Heeren huys ende des Coninckx huys/ ende alle huysen te Jerusalem/ alle groote huysen verbrande hy met vyere.
14 Ende het gantsche heyr der Chaldeen/ dat by den Hofman was/ ruckten om alle m … eren te Jerusalem rondtomme.
15 Doch het arme volck/ ende ander volck/ dat noch ouerich was inder Stadt/ ende ten Coninck te Babel vielen/ ende het ouerige handtwercks volck voerde Nebusar Adan de Hooftman geuanckelick wech.
16 Ende van den armen volcke op den Lande/ liet Nebusar Adan de Hooftman/ Wijngaerdeniers ende Ackerlieden blijuen.
17 g Ende de metalen h Calommen aenden huyse des Heeren/ ende het ghestoelte/ ende de Metalen Zee aenden huyse des Heerẽ/ verbraken de Chaldeen/ ende voerden alle het metael vanden seluen na Babel. g 2.Re.25.13 h Of pilaren
18 Ende de ketelen/ schoeffelen/ messen/ beckens/ koocklepelen/ ende alle metalen Vaten/ diemen inden Godsdienst plach te ghebruycken/ namen sy wech.
19 Daertoe nam de Hooftmã wech/ wat gulden ende siluerẽ was/ aen i† Bekerẽ/ Koockpannen/ Beckenen/ Ketelen/ Kandelaren/ Lepelen ende Schalen. i† Anders kruycken/
20 De twee Calommen/ de eenige Zee/ de twaelf metalen Runderen/ die in k† der stede des gestoeltes stonden/ l welcke de Coninck Salomo hade laten maken/ ten huyse des Heeren: des metaels van alle dese † gereetschap/ was bouen maten vele. k† And. om der het gestoelte. l 1.Regu.7.15.23. † And. vatẽ.
21 Der twee Calomnen/ was een yegelick achtien ellen hooch/ ende een snoer twaelf ellen lanck/ reyckte rontomme haer/ ende was vier vingeren dicke/ ende binnen hol.
22 Ende op eener yegelicken stont eenen metalen knoop/ vijf ellen hooch/ ende m† reepen ende Granatappelen waren aen eenen yegelijcken knoop/ rontomme henẽ/ altemael metael: eñ deen Calomne was als de ander. m† And. gevlochten reepen.
23 Der Granaetappelen waren ses ende tnegentich daer aen: ende alle Granaetappelen waren hondert aen eenẽ Reep rontomme henen.
24 Ende de Hooftman nam den n† Priester Seraia/ wt der eerster ordeninge/ ende den Priester Zephania/ wt der anderer ordeninge/ ende drij Deurwachters. n† Anders ouersten Priester Seraia/ eñ Zephania die na hem de ouerste was.
25 Ende eenen Camerlinc wt der Stadt/ die ouer de Krijchslieden ghesettet was/ ende seuen mannen/ die by den Coninck zijn moesten/ die inder Stadt geuondẽ werdẽ: daer toe Sopher/ den heyr Vorst/ die het landtsvolck plach te monsteren: daer toe tsestich mannen lants volcx/ die inder Stat geuonden werden:
26 Dese nam Nebusar Adan de Hooftman/ ende brachtse den Coninc te Babel/ na Riblath.
27 Ende de Coninck te Babel sloechse doot te Riblat/ die inden lande Hemath leyt: o also wert Juda wt sijnẽ lande wech gevoert. o 2.Re.25.2
28 Dit is het volck dat Nabuchodonozor wech gevoert heeft/ namelickẽ indẽ seuendẽ Jare/ drij duysẽt eñ drij eñ twintich Jodẽ.
29 Ende inden achtienden Jare Nabuchodonozors/ acht hõdert/ ende twee ende dertich zielen wt Jerusalem.
30 Ende inden drijentwintichsten Jare des Nabuchodonozors/ voerde Nebusar Adan de Hooftman/ seuen hondert ende vijf ende veertich zielen wech wt Juda: aller zielen zijn vier duysent/ ende ses hondert.
31 p Ende inden seuenendertichsten Jare/ daer na als Joiachin de Coninc Juda wech gheuoert was/ aenden vijf ende twintichsten dage der twaelffster Maent/ verhief q Euil Merodach de Coninck te Babel/ inden Jare doe hy Coninc wert/ het hooft Joiachin des Koninc Juda/ ende liet hem wt de geuanckenisse/ Joiachim. p 2.Re.25.27 q Jer.52.1
32 Ende sprack vriendelicken met hem/ ende sette sijnen Stoel/ bouen der Coninghẽ Stoelen/ die by hem te Babel waren.

33 Ende veranderde hem de kleederen syner gevanckenisse dat hy voor hem at/ e door gaens zijn leefdaghe.
e Of/ altewe ght.
34 Ende hem wert doorgaens syne nootdruft van den Koninck te Babel ghegheven/ als het hem verordineert was/ zijn gantsche leven lanck/ tot aen zijn eynde.

Eynde des Propheten Jeremie.

De Klaechlieden Jeremie.

Dat Eerste Capittel.

1. De Propheet beclaecht den ellendigen standt Jerusalems/ 5. wijst aen de oorsake harer sonde/ 12. Jerusalem vermaent alle gheloovighen tot medelijdinghe/ 18. bekent sy zy rechtveerdichlicken ghestraft/ dewyle sy den Heere vertoornt hebbe/ 21. ende biddet/ de Heere wille zijn wrake/ ouer hare vyanden gaen laten.

Aleph.

1 Hoe leydt de Stadt so woest/ die vol volcx was/ sy is als een Weduwe: die een Vorstinne onder den Heydenen / a ende Koninghinne in den landen was / b moet et dienen.

a 1.Re.4.21 b 2.Reg.25. ct An. tynsbaer zijn. d Jer.13.17.

2 Beth. d Sy weent des nachts dat haer de tranen ouer de kinnebacken loopen: daer en is niemant onder alle hare vrienden die se trooste: alle hare naesten e f verachtense/ ende zijn hare vyanden ghewordden.

e Job.6 13 f An. hande len ontrouwelicken teghen haer.

3 Gimel. Juda is gevanckelick in ellende en swaren dienste: sy woont onder de Heydenen/ ende en vindet gheen ruste/ alle hare veruolghers houdense g t qualick.

g t And. tusschen mueren

4 Daleth. De straten na Zion liggen woeste/ dewijle dat daer niemant op geen Feest en comt: alle hare poorten staen eensaem/ hare Priesters suchten/ hare Jonckvrouwen sien iammerlicken/ ende sy is bedroeft.

5 He. Hare wederpartyders sweven inder hoochte haren vianden gaet het wel: want de Heere heeftse vol iammers gemaect/ om haerder grooter sonde wille/ ende hare kinderen zijn gevanckelick voor den vyanden henen ghetoghen.

6 Vau. Alle h t cieraet is vander Dochter Zion henen wech/ hare Vorsten zijn als de i t Rammen die geene Weyde en vinden/ en amechtich voor den Drijver henen gaen.

h t An. heerlickheyt. i t An. Herten of Hinden.

7 Zain. Jerusalem dencket in deser tijt/ hoe ellendich ende verlaten sy is/ ende hoe vele goets sy van outs af ghehadt heeft/ dewijle dat alle hare volc daer neder leyt/ onder den vyanden/ ende haer niemant en helpt: hare vyanden sien haren lust aen haer/ en bespotten hare Sabbathen.

8 Heth. Jerusalem heeft haer besondicht/ daerommeke t moet sy zijn/ als een onreyne vrouwe: alle diese eerden/ versmadense nu/ dewijle sy hare schamelheydt sien: doch sy suchtet/ ende is te rugghe ghekeert.

k t An. is sy in meniger- ey iammer. An. gevanckenisse. And ot spotts komen.

9 Theth. Hare onreynicheyt kleeft aen haren soom: sy en hadden niet gemeynt/ dat het haer ten laetsten so gaen soude: sy is Ja te grouwelick hieronder ghestooten/ ende en heeft daer toe niemant die se trooster: Och Heere/ siet aen mijn ellende/ want de vyant l t praler seer.

l Of/ plach- er t An. ne- niet seer toe

10 Jod. De vyant heeft zijn hant aen alle hare kleynodien gheleyt: want sy moeste heraensien / dat de Heydenen in haer Heylichdom gingen/ m daer ghy van gheboden hebt: Sy en souden in uwe Ghemeynte niet komen. m Deu.23.3

11 Caph. n Alle haer volck suchtet/ en gaet om broot: sy geuen hare kleynodien om spyse / op dat sy de ziele lauen : och Heere/ siet doch ende schouwet/ hoe iammerlick dat ick ghewordden ben. n 2.Re.6.6. Tren.5.18.

12 Lamed. V segghe ick/ alle ghy die voorby gaet/ schouwet doch ende siet toe / oft daer eenighe smerte zy als mijn smerte/ die my getreft heeft: want de Heere heeft my vol iammers ghemaeckt/ aen den daghe zijns grimmighen toorns.

13 Mem. Hy heeft een vyer wt der hoochte in mynen beenderen gesonden/ ende dat selue laten woeden: hy heeft mynen voeten een Nette ghestelt/ en my te rugge ghestooten: hy heeft my tot eener Woestijne ghemaect/ dat ick daghelicx treuren moet.

14 Nun. Myne swaere sonden zijn door zijn straffe opghewaeckt/ en met hoopen my op den hals gecomen/ dat my alle myne kracht vergaet: de Heere heeft my also o toegepact/ dat ick niet en can opkomen. o Of/ toegetastet/

15 Samech: De Heere heeft p t vertreden alle myne Stercken die ick hadde/ hy heeft een Feest ouer my wtroepen laten/ myne Jonge manschap te verderuen : de Heere heeft der Jonckfrouwen dochter Juda/ een Wynperse treden laten. p t An. te met/ sel getreden

16 Ayn. q Daerom weene ick also/ ende mijn beyde oogen vlieten met water/ dat de Trooster die mijn ziele verquicken soude/ verre van my is: mijn kinderen zijn henen wech/ want de vyant heeft de ouerhandt ghekreghen. q Jer.13.17. ende 14.16. Treno.2.18. ende 3.48.

17 Phe. Zion strecket haer handen wt/ ende daer en is doch niemant diese trooste/ want de Heere heeft rontomme Jacob henen syne vyanden geboden/ dat Jerusalem sal tusschen hen zijn/ als een onreyn vrouwe.

18 Zade. r De Heere is rechtueerdich/ want ick ben synen monde ongehoorsaem geweest: hoort alle volcken/ en siet myne smerte/ myne Jonckvrouwen ende Jonghelinghen/ zijn in de ghevanckenisse ghegaen. r Dan.9.7.

19 Coph. Ick riep myne vrienden aen/ doch sy hebben my bedroghen/ myne Priesters en de Oudtsten in der Stadt zijn versmachtet: want sy gaen om broot/ op dat sy haer ziele lauen.

20 Resch. Och Heere/ siet doch/ s hoe bange dat my is / dat het my daer van inden lyue wee doet : mijn herte slaet my in mynen lyue/ want ick ben gantsch seer bedroeft: buyten heeft my het sweerdt / ende inden huyse heeft my de doot/ tot eener Weduwen ghemaeckt. s Tren.3.

21 Sin. Men hoort het wel/ dat ick suchte/ ende en hebbe doch geenen trooster: alle myne vyanden hooren mijn ongheluck/ en verheughen hen/ dat maect ghy: so laet doch den dach comen / dien ghy wtroept/ dat het hen gaen sal als my.

22 Thau. Laet alle haer boosheyt voor v comen/ ende t packtse toe/ als ghy my/ om alle myner misdaet willen toegepact hebt: want mijns suchtens is vele / ende mijn herte is bedroeft. t Of/ taset.

Dat ij. Capittel.

1. Hy volhert in beklagen des ongeuals Jerusalem/ 14. wijst den oorspronck aen/ de valsche Propheten diese verleyt hebben. 18. ende vermaentse tot stadich schreyen en weenen voor den Heere. 20. Aen het eynde wendet hy zijn reden/ in dien hy zijns volcx iammer voordraecht tot God.

Aleph.

a Tre.4.11 1 O Ach hoe heeft de Heere de dochter Zion/
met synẽ toorne overschuddet:hy heeft
de heerlicheyt Israels vanden Hemel
op de Aerde geworpen:hy en heeft niet ge-
b 1.Par.28,2 dacht aen syne b voetbancke/ aenden dage
Psal.99.5. syns toorns.
2 Beth. De Heere heeft alle wooninghẽ Ja
cobs sonder barmhertichept verdelghet/hy
* Of sterckte/ heeft de *veste der dochter Juda/afgebro-
of/vasticheyt kẽ in syner grimmichept/eñ siecht gemaeckt:
hy heeft ontwyet/beyde haer Coninckrycke/
c Dz is/het ende hare Vorsten.
Koninckryc- 3 Gimel. Hy heeft alle c Hoornen Israels/
ke/ welcker in synen grimmighen toorne ghebroken:hy
sy een hoor- heeft syn rechterhant te rugghe ghetogen/
ne heeten. doe de vyant quam/ * ende heeft in Jacob
* Treu.4.11. een vyer aenghesteken / dat rontomme he-
nen verteert.
4 Daleth. Hy heeft synen boghe ghespan-
nen als een vyandt/ syne rechterhant heeft
hy ghevoert als eenen wederparthyder/ en-
de heeft verworcht alles wat lieffelick aen
te sien was:ende syne grimmichept als een
vyer/wtghegoten/inder Hutten der dochter
Zion.
5 He. De Heere is ghelijck een vyant/hy
heeft Israel verdelcht:hy heeft verdelcht al
le hare pallepsen/eñ syne *vesten verdorvẽ:
* Of sterckte/ hy heeft der dochter Juda vele clagens en-
of/vasticheyt de leedts ghemaeckt.
6 Vau. d Hy heeft syn Tente verwoest als
d Jere.7.14 eenẽ Hof/ende syne e wooninge verdorvẽ:
e Ai.getup de Heere heeft te Zion / beyde Vierdach eñ
genisse. Ai. Sabbath laten vergeten ende in synen grim
versamelin- mighen toorne/beyde den Koninck eñ Prie-
ghe. ster/schenden laten.
7 Zayn. De Heere heeft synen Altaer ver-
worpen/ende syn Heplichdom verbannen:
hy heeft de mueren harer pallepsen/in des
vyants handen gegeven/dat sy inden hup-
se des Heeren ghescreyet hebben / als aen
eenen Vyerdach.
8 Heth. De Heere heeft gedacht/de mueren
der dochter Zion te verderven/hy heeft het
rechtsnoer daer over ghetrogen/eñ syne hant
niet afgewendet/tot dat hyse verdelchde:de
dwinghers staen klaechlicken/ende de mue-
re lept iammerlicken.
9 Theth. Hare poorten liggen diepe inder
f 2.Re.24.15. Aerden/hy heeft hare grendelen gebroken:
Jerem.52.8 f hare Coningen eñ Vorsten/syn onder den
Heydenẽ/daer sy de Wet niet gebruyckẽ en
connen/ende hare Propheten geen gesichte
van den Heere en hebben.
10 Jod. De Oudtsten der dochter Zion lig-
ghen op der Aerden / ende syn g stille : sy
g Dz is/het worpen stof op hare hoofden / ende hebben
is met hen sacken aenghetoghen : de Jonckvrouwen
wte/sy syn van Jerusalem/hanghen haer hoofden ter
daer henen. Aerden.
11 Caph. Jck hebbe myn ooghen schier wt-
h Tre.1.16,20 geweent/ dat my myn lijf wee daerva doet:
myn levere is op de Aerde wtgeschuddet/o-
ver dẽ iammer der dochter myns volcx/doe
de soochkinderen eñ onmondige/op de strae-
te in der Stadt versmachteden.
12 Lamed. Doe sy tot harẽ moederen sprakẽ:
waer is broot ende wyn:doe sy op de stratẽ
inder Stadt versmachteden/als de dootlick
verwondeden/ eñ inden armen harer moe-
deren den gheest op gaven.
13 Mem. Och ghy dochter Jerusalẽs/wien
sal ick v vergelijcken/ende waer voor sal ick
Jere.13.5 v houden / ghy Jonckvrouwe der dochter
ende 14.13 Zion/wien sal ick v vergheliicken/ daer ick
ende 23.16 v mede troosten mochte:want v schande is
ende 27.9. groot/als een Zee:wie kan v heelen?
ende 29.8. 14 Nun. i Uwe Propheten hebben v ydele

ende dwaesachtighe ghesichten ghepredict/
ende u uwe misdaet niet geopenbaert/daer-
mede sy uwe gheuanckenisse gheweert had-
den / maer hebben v ghepredickt ydele pre-
dicatien/op dat sy v ten lande henen wt pre-
dickten.
15 Samech. Alle die voorby gaen / clappen
k Psal.22.8. met den handen/fluyten v aen/eñ k schuddẽ
den kop ouer der dochter Jerusalem: is dat
de Stadt/daermen van sept:Sy zy de aller-
schoonste/ daer hem het gantsche landt ver-
heucht?
l Psal.22.8. 16 Phe. l Alle uwe vyanden sperren haren
Treu.3.46. mont op teghen v/ fluyten v aen / wysen de
tanden/ende sprekẽ:Hey/wy hebbẽ en e ver-
delcht:dat is den dach dien wy begeert heb
ben:wy hebbent verkreghen/wy hebbent af
gheleeft:
m Leu.26.14 17 Ayn. m De Heere heeft gedaen wat hy in
Deut.28.15 dẽ sinne hadde/hy heeft syn woort veruult/
dat hy lange te voren gebodẽ heeft/hy heeft
sonder barmhertichept verstoort:hy heeft dẽ
vyant ouer v verheucht/ ende uwer weder-
parthyders hoorn verhoocht.
n Deu 4.29 18 Zade. n Haer herte schreyde tot dẽ Heere/
Jere.14.17 O ghy muere der dochter Zion/laet dach eñ
Treu.1.2. nacht tranen hier af vlieten/ als een Beke:
hout oock niet op/ende uwen ooghenappel
late niet af.
19 Coph. Staet des nachts op/eñ schreyet/
schuddet v herte wt/inder eerster wake/tegẽ
den Heere/als water:heft uwe handẽ tegen
hem op/om der zielen wille uwer ionger kin
deren/ die van honghe versmachten / voor
aen allen straten.
p Deu.28.53 20 Resch. Heere/schouwet/ eñ siet doch toe/
2.Reg.6.28 wien ghy doch al so verdorven hebt/ o sullẽ
Treu. 4.10 dan de vrouwen haers lijfs vrucht eten/ de
iongste kinderkens eener spanne lanck?sul-
len dan de Propheten ende Priesters/inden
Heplichdõ des Heeren so verworcht wordẽ?
21 Sin. Daer lagen in de stratẽ op der Aer-
den/ionge ende oude/myne Jonckurouwen
ende Jongelinghen syn door het Sweert ge-
vallen : ghy hebt verworcht aen den daghe
ws toorns/ghy hebt sonder barmhertichept
gheslachtet.
22 Thau. Ghy hebt mynen vyanden ront-
omme henen gheroepen/als op eenen vyer-
dach/dat niemant aen den dage des toorns
des Heeren ontloopen eñ ouerghebleuen is:
die iek opgheuoedt ende opghetoghen heb-
be/die heeft de vyandt ommeghebracht.

Dat iij.Capittel.

1. De Propheet vertelt/ onder den per-
soon des volcx/ de strengheyt der Godlicker
straffe/ 4. bekẽt in goedẽ toeuersicht/Gods
wonderlicke goedichept/in dẽ/ dat hy niet
gantsch ommecomen is/23. eñ gerechtichept
dat hy de schuldighen niet onghestraft en
laet/35. ende biddet met ernstiger klaghe/de
Heere wil synen wreeden vyanden/ een ghe-
wisse wrake aenlegghen.

Aleph.

1 I Ck ben een ellendich man/die de roede sy-
ner grimmichept sien moet.
2 Hy heeft my ghelepdet ende gaen latẽ in
de duysternisse/ ende niet int licht.
3 Hy heeft syn hant ghewendet teghen my/
eñ handelt gantsch anders met my/ymmer
ende ymmermeer.
a Dat is/te 4 Beth. Hy heeft myn vleesch eñ huyt ont
morsel ghe- ghemaeckt/ ende myne beenen a verslagen.
slaghen. 5 Hy heeft my rontomme bebouwet/ eñ my
met galle ende moeyte omgheuen.
6 Hy heeft my in de duysternisse g helept als
de dooden inder Werelde.

7 Gimel. Hy heeft my bemuert/dat ick niet
†An.held daer wt en kan/ende my in harde v† bevrē
Job.30.21 ghelept.
8 c Ende wanneer ick alreede schrepe ende
roepe/so stopt hy de ooren toe/voor mynen
ghebede.
9 Hy heeft mynen wech toeghemuert met
grontsteenen/ eñ mynen padt toeghemaect.
10 Daleth. Hy heeft op my gheloert/als een
Beyr/als een Leeuwe int verborghen.
11 Hy laet my des weechs feylē/ hy heeft my
in stuckē verscheurt/ ende te niet gemaect.
12 Hy heeft synen boge ghespannen/ende my
Of/teeckē den pyle/ten o witte ghemaeckt.
13 He. Hy heeft wt den koker in myne nierē
schieten laten.
Jer.20.7. 14 c Ick ben eenen spot allen mynen volcke/
Job.30.9 ende dagheliex haer liedeken.
Psal.69.13 15 Hy heeft my met bitterheyt gesadicht/ eñ
met Alssen ghedrencket.
‡And.met 16 Vau. Hy heeft myne tanden g‡ tot kley-
steenen te nen stucken geslagen / hy wentelt my inder
morsel ghe- asschen.
slaghen. 17 Myn ziele is wt den vrede verdreuen/ick
moet goede daghen vergheten.
18 Ick sprac: Myn vermuegen is daer henē/
ende myn hope op den Heere.
19 Zayn. Ghedencket doch hoe ick so ellen-
Psa.69.22 dich ende verlaten/h met alssen eñ galle ge-
drencket ben.
20 Ghy sult ymmers daeraē gedencken: wāt
myn ziele seyt het my.
21 Dat neme ick ter herten/daeromme hope
ick noch.
22 Heth. De goedicheyt des Heeren is het/
dat wy niet gantsch wt zijn/syne barmher-
ticheyt en heeft noch gheen eynde;
23 Maer sy is alle morgen niewe/ende uwe
trouwe is groot.
Psa.16.5. 24 i De Heere is myn deel/spreect myn ziele/
ende 73.26. daeromme k wil ick op hem hopen.
Psa.22.5.6 25 Theth. l Want de Heere is vriendelic/diē/
Psal.34.6. die op hem wachtet / ende der zielen/die na
ende 106.1. hem vraghet.
ende 107.1. 26 Het is een costelick m dinc geduldich zijn/
ende 136.1. ende op de hulpe des Heeren hopen.
Luc.21.19 27 Het is een kostelick dinck eenen manne/
Iaco.5.8. dat hy het Jock in syner ieucht draeght.
†An. hy sit 28 Jod. n† Dat een die verlatē is/geduldich
alleene ende zy/wanneer hem wat ouervalt/
swijcht daer 29 Ende synen mont inden stof steke/ eñ des
omme dat hopens verwachte.
het also op 30 Ende o late hem op de kinnebacken slaen/
hem gelept ende hem vele smaedtheyt aenlegghen.
is. Zijn aen 31 Caph. Want de Heere en verstoot niet
ghesicht lept eewichlick.
hi op de Aer 32 p Maer hy bedroeft wel/ eñ ontfermt hem
de/ oft hem weder/na syne grote goedicheydt.
noch ergens 33 Want hy en plaecht ende en bedroeft de
hopeninghe mensche niet van herten.
come. Den 34 Lamed. Als wonde hy de geuanghenen
slaende biet op Aerden/ gantsch onder syne voeten ver-
hy de kinne treden.
backē daer/ 35 Eñ eens mans recht voor den Allerhooch
eñ wort met sten buyghen laten.
smaedtheyt 36 Ende eens menschen sake verkeeren latē/
versadicht. ghelijck als saghe het de Heere niet.
1.Re.22.24 37 Mem. q Wie derf dan segghen/dat sulcx
Job.18.10. ghescchiede sonder des Heeren beuel?
Mat.14.65 38 Eñ dat r noch quaet noch goet en come/
1.Sam.2.6 wt den monde des Allerhoochsten?
Amos.3.6 39 Hoe murmureren dan de lieden inden le-
Spra.11.5. uen also/een yegelick murmureere tegen zijn
sonde.
Job.13.15 40 Nun. s Ende latet ons onse wesen onder
Psalm.32.5. gronden ende soecken / ende ons ten Heere
bekeeren.
41 Latet ons onse herte/met tsamen den han
den opheffen tot God inden Hemel.

42 t Wy/wy hebben ghesondicht/eñ zijn on- t Psa.106.6.
ghehoorsaem gewe est/daeromme hebdy met Iudit.7.17.
recht niet verschoont. Danie.9.5.
43 Samech. Maer ghy hebt ons met toor-
ne ouerschuddet ende veruolcht/ende sonder
barmherticheyt verworcht.
44 u Ghy hebt v met eener walckē bedect/op u Spr.33.28
dat daer gheen ghebedt henen door komen
en konde.
45 Ghy hebt ons tot drecb eñ tot x buylnisse x Of/onreye-
ghemaecke onder den Volcken. nicheyt.
46 Phe. p Alle onse vyanden sperren haren p Psa.22.8.
mont op teghen ons. Tren.2.16.
47 Wy worden gedruckt ende geplaecht met
verschrickinghe ende angste.
48 z Myn oogen loopē met waterbekē/ouer z Jere.2.11.
den iammer der Dochter myns volcx. ende 14.17.
49 Ayn. Myn ooghen vlieten/ende en con- Tren.1.16.
nen niet af laten/want daer en is gheen a† a† And.on-
ophouden/ derlaet ofte
50 Tot dat de Heere vanden Hemel daer af ruste/
schouwe/ende sie daer in.
51 Myn ooge verslint my het leuē wech/om
der dochteren wille myner Stadt.
52 Zade. Myne vyandē hebben my v† lagē b† And.hef-
ghelept als eenen Voghel / sonder oorsake. tich naghe-
53 Sy hebbē myn leuen in eenen kuyle omge iaecht/ als/
bracht/ende steenen op my verworpen. etc.
54 Sy hebben oock myn hooft met water be
deckt: doe sprack ick : Nu isset gantsch met
my wte.
55 Coph. Ick riep c dannoch uwen Name c Jone.2.3.
aen/Heere/beneden wt den kuyle/ Psalm.3.1.
56 Ende ghy verhoordet myn stemme : ver- ende 18.7.
berght uwe ooren niet voor mynen suchten ende 118.5
ende schrepen. ende 120.1
57 Nadert v tot my / wanneer ick v aenroe- d Psal.86.1
pe/ende spreeckt: Vreest v niet. ende 88.2.
58 Resch. Voert ghy Heere de sake myner zie
le/ende verlost myn leuen.
59 Heere/siet doch/ hoe onrecht dat my ghe-
schiet /ende helpt my tot mynen rechte.
60 Ghy siet alle haer wrake/ eñ alle haer ghe-
dachten teghen my.
61 Sin. Heere/ghy hoort hare smaedtheyt/
ende alle hare ghedachten ouer my/
62 De lippen myner wederpartyders/ eñ ha-
re dichten teghen my dagheliex:
63 Schouwet doch: sy gaen liggen ofte staen
op/ e so singhen sy van my een liedeken. e Job.30.9
64 Thau. f Vergelt het hen Heere/ g als sy Psal.69.13
verdient hebben. Ezec.33.32.
65 Laet hen het herte verschricken/ende uwē f Jer.17.10
vloeck voelen. Psa.62.13
66 Veruolcht se met grimmicheyt/ ende ver- Spra.35.26
delcht se onder den Hemel des Heeren. Roman.2.6.
Apoca.2.23
Dat iiij. Capittel. g Heb.na dē
1. Wat iammer ouer Jerusalem gegaen wercken ha
sy onder het Babilonische belech/13. oorsa- rer handen.
ke desseluen/ de sonde der Priesters eñ Pro- a Esa.34.15
pheten.21. De Edomiters die Jerusalē op- b Dat is/sy
[illegible]/worden ghedreycht. en kan hare
kinderē niet
Aleph. soogē/ noch
1 O hoe is het gout so gātsch verdonckert/ hare plegē/
eñ het fyne gout so eyselick gewordē? welckers
ende de steenen des Heylichdoms/liggē doch doē de
voor op allen straten verstropt. aller gron-
2 Beth. De edele kinderen Zions den gou saemste Die
de gelyck gheachtet/hoe zijn sy nu den Aer- ren: want de
den potten ghelyck geacht/die een Potbac- diere tydt is
ker maeckt? te groot.
3 Gimel. a De Draken geuen haren iongen c Tren.2.11.
de borsten/eñ soogense: daerentegen de doch Amos 8.13.
ter myns volcx b moet onbarmhertich zyn/ d Dris/tge
als een Struys inder Woestyne. hemelte des
4 Daleth c Den soochkinde kleeft zijn ton mondts.
ghe aen synen verhemelte van dorste: de ionghe

kinderen eyssche broot/ ende daer en is nie-
mant die het hen breke.
5 He. Die te voren het alder noodelicste a-
tē versmachten nu op de straten: die te vo-
ren in e † zyden opghetogen zyn/ die moe-
ten nu in den drecke ligghen.
6 Vau. De misdaet der dochter mijns
volcx/ is grooter dan de sonde Sodom f die
in g † eenen oogenblick omgekeert werdt/
ende daer en quam gheen handt toe.
7 Zayn. h Hare Nazaren waren reynder
dan de sneeu/ ende klaerder dan de melck:
hare i † ghestalt was rooder dan de koral
len/ haer aensien was als Saphir.
8 Heth. Nu daerenteghen is hare gestal-
te so doncker van swerticheyt / dat mense
op der straten niet en kent / k hare huydt
hangt aen de beenderen/ ende zyn so dorre
als een hout.
9 Teth. Den verworchdē door het sweert
ghescheidde beter/ dan dien die van honger
storuen / die versmachten ende verderuen
moesten/ des ghebrecx haluen der vruchten
des ackers.
10 Jod. l De aller barmhertichste vrouwē
hebben hare kinderen selfs moeten koken /
op dat sy te eten hadden/ in den iammer der
Dochter mijns volcx.
11 Caph. m De Heere heeft syne grimmic
heyt volbracht. hy heeft synen grimmighen
toorne wtgegoten : hy heeft te Zion een
vyer aengesteken welcker oock hare funda
menten verteert heeft.
12 Lamed. De Coningen op Aerdē en had
dens niet gelooft noch alle lieden inder we-
relt/ dat de wederpartyder eñ vyandt soude
ter poorten Jerusalems intrecken.
13 Mem. Het is dannoch gescheit/ om der
sonden wille harer Propheten/ ende om de
misdaet wille harer Priesteren / die n der
rechtueerdighen bloedt daerinne vergotē.
14 Nun. Sy gingen heenen ende weder op
de straten/ als de blinden/ ende waren met
bloede o besmet ende en konden oock ghe-
ner kleederen niet aenroeren.
15 Samech. Maer riepēse af: Wijcket ghy
onreynē wijckt/ wijct/ roert niets aen: wāe
sy schuwedē hare voor hen eñ vlodē voor
hen: dat men oock onder de Heydenen sey-
de: Sy en sullen daer niet langhe blijuen.
16 Phe. Daerom heeftse den toorne des
Heeren verstroyt/ eñ en wilse niet meer aen
sien: dewyle dat sy de Priesters niet en eer-
den/ ende met den Oudtsten gheen barm-
herticheyt oeffenden.
17 Ayn. Noch gaepten onse ooghen op de
p ijdelige hulpe tot dat sy alreede moede
werden / doe wy wachteden op een volck
dat ons doch niet helpen en konde.
18 Zade. Men iaechde ons/ dat wy op on
se straten niet gaen en dorsten: doe quam
oock onse eynde: onse dagen zyn wt / ende
onse eynde is ghekomen.
19 Coph. q Onse veruolgers ware sneller
dan Arenders onder den Hemel: op de Ber-
gen hebben sy ons veruolcht / ende inder
Woestijne op ons gheloert.
20 Resch. Der Ghesalfde des Heeren / die
onsen troost was / is ghevangen geworde/
doe sy ons verstoorden: dies wy ons troos
teden/ wy wouden onder syne schaduwe le
uen onder de Heydenen.
21 Sin. Ja verheucht v/ ende weest vro-
lick/ ghy dochter Edom/ die ghy woonet
inden lande f Vz want den Kelck sal oock
ouer v komen: ghy moet oock dronken eñ
de ghebloot worden.
22 Thau. t Maer uwe misdaet heeft een
eynde/ ghy dochter Zion: hy en sal nz meer

e † An.pur-
pur
f Gen.24 25
g † An/nu/
oft/vlotzlic
h Num.6.4
i † An.ghe-
beente was
rooder dan
peerlen/ als
hadde het
Saphir ge-
houwen ge-
weest.
k Psa.102 6
l Deu.28 53
2.Reg.6 28.
Tren.2.20.
m Tren.2.1
n Gene.9 6.
Exod 23.7.
o dat is/
Sy hadden
veel on-
schuldich
bloets ver-
goten.
p Dat is/
Sy verlie-
ten hen op
Egyptē/ eñ
op men-
schē/ eñ ver-
worchden
sluer de pro
me Prophe
ten.
q Jer.4.13.
ende 49.16.
Habac.1.8.
r Dat is/
Onse Ko-
ninck: want
wy meyn-
dē/ onse Co
ninck: want
wy meyn
dē/ onse Co
ninckrijck
en soude
geen noodt
hebben/ eñ
allen Heyde
nen trotzē.
f Job 1.1.
s Esai.21.11.
Jere.49.7.
Mal.1.7.

laten werdt voeren: doch uwe misdaet/ ghy
dochter Edom/ sal hy te huys soecken/ ende
uwe sonde ontecken.

Dat v. Capittel.

1. Jeremias klaecht den Heere dē onge
val zijns volcx. 6. met tsamen der onder-
druckinge/ so hem vanden Egyptenaren
ende Assyriers is aengeleyt. 16. geeft sulcke
haren ende harer vaderen sonden schult/
19. ende biddet/ hy wil hem harer noch met
genade aennemen.

1 GEdenct Heere hoe het ons gaet/ schou
wet ende siet aen onse smaetheydt. Jeremie ge bede;
2 Onse erue is den vremden te deele
geworden eñ onse huysen den Wtlanderē
3 Wy zijn Weesen/ ende en hebben geenen
vader/ onse moeders zijn als weduwen.
4 Onse eygen water moeten wy voor gelt
drincken / onse hout moeten wy betaelt bren-
ghen laten.
5 Men drijft ons ouer hals / eñ wanneer
wy alreede moede zijn: so en laetmen ons
doch gheen ruste.
6 Wy hebben ons moeten Egypten ende
Assur a opgeuen: op dat wy doch broots
sat te eten hebben.
7 b Onse vaders hebben gesondicht ende
en zijn niet meer voorhandē/ ende wy moe
ten harer misdaet ontghelden.
8 Knechten heerschen ouer ons/ eñ daer en
is niemāt die ons van harer hant verlosse.
9 Wy moeten ons broot met vare onses le
uens halen / voor den sweerde inder Woe
stijne.
10 Onse huydt is verbrant / als in eenen
Ouen/ vanden grouwelicken hongher.
11 Sy hebben de vrouwen te Zion te schā-
den gemaeckt/ ende de Jonckvrouwen in
den Steden Juda.
12 De Vorsten zijn van hen gehangen/ en-
de de persoonen der ouden en heeftmē niet
gheeert.
13 De Jongelingen hebben Meulensteenē
moeten dragen ende de Jongers ouer het
houtdragen strupckelen.
14 De ouden en sitten niet meer onder der
poorte/ ende de Jonghelinghen eñ dryuen
geen Snarenspel meer.
15 Onses herten vreuchde heeft een eynde
onsen reye is in weeklage verandert
16 De kroone onses hoofts is afgeuallen/ O
wee/ dat wy so gesondicht hebben.
17 Daeromme is oock onse herte bedroeft
ende onse oogen zijn c duyster gheworden/
18 Om des berchs Zions wille / dat hy so
woest leyt dat de Vossen daerouer loopen.
19 Doch ghy Heere/ die ghy eewichlic blijft
ende uwen Throon altoos ende eewichlick
20 Waerom wildy onser so gantsch verghe
ten/ ende ons dē inde lengde so gantsch ver
laten/
21 e † Brengt ons Heere weder tot v dat
wy weder te huys komen.
22 Vernieut onse dagen/ als van f † ouders
herwaerts: want ghy hebt ons verworpē/
ende zijt al te seer ouer ons vertoornt.

a Of ouer-
geuen/
b Jer.31.29.
Ezech.18.2.
c Het gesicht
te vergaet
ons/ eñ ons
is alle dinc
swart voor
den oogen/
van groote
iammer eñ
leede
d † An.so
lange tijde
verlaten?
e Jere 31.18.
† And be-
keert ons
tot v Herre/
ende wy sul
len bekeere
zijn:
f † An aen-
beginne/
want etc.

Eynde der Klaghen
Jeremie.

DE PRO-

Ezechiel. 48.Cap.

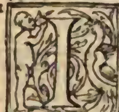
Argument.

EZechiel is oock wt de Priesters gesprot
Hy werdt met den Coninck Jechonias in
de Babilonische geuanckenisse gebracht.
Ende wat Jeremias te Jerusalem gheleert
hadde/dat heeft Ezechiel in Babylonien ghe
leert. Hy heeft alomme in synen boeck(ghe-
lijck het den Prophetischē ampte betaemde)
ghemeyne materien van Christo/ende van sy-
nen Kercke gemengt. Hy propheteert oock
tegen die van Tyro/ende teghen andere Na-
tien/hen oock de grouwelicke oordeelē Gods
verconidghende. Hy is seer neerstich in de
beschrijuinge der weder oprechtinge des Hey
lighen Tempels/ende der Stadt: Ende son-
der twijfel/door sulcke bedeckte woor-
den heeft hy de verborgentheden
der Ghemeynte Christi/
voor ooghen
ghestelt.

De Propheet Ezechiel.

Dat Eerste Capittel.

1.f Den tijdt ende plaetse der prophe-
tie Ezechiel. 5. ghesichte der vier Dieren. 15
vier Raders. 26. ende Stoelen met eens
menschen gelijckenisse daerop: door wel-
kes alle de Heere syne Maiesteydt/Voor-
sichticheyt/ wijsheyt ende Macht/ den
Propheet vertoont.

1 IN den dertichsten Jare/
aen den vijfsten daghe
der vierder Maent/ doe
ick was onder den ghe-
vanghenen aen den wa
ter a Chebar / dede hem
den Hemel op/ende God-
wees my ghesichten.
2 De selue vijfste dach der Maent/was e-
uen inden vijfsten Jare/daer na als Joia-
chim de Coninck Juda was gheuancke-
lijck wech gheuoert:
3 Doe geschiede des Heeren woort tot Eze
chiel/den sone Busi des Priesters / inden
lande der Chaldeē/aen den water Chebar:
b aldaer quam de handt des Heeren op hē.
4 Ende ick sach/ende siet/Daer quam eenē
onghestuymen wint vant Noorden af/met
eender grooter wolcken vol vyers: dat het
c allentshaluen rontom blinckerde/eñ mid-
den inden seluen vyere was het als een d
helle licht.
5 Ende daer binnen inne was het ghestal
te: als vier Dieren/ e ende eens ghestalte
onder hen/als een mensche.
6 f Ende een yeghelijck hadde vier aenge-
ghesichten/ende vier vleughelen:
7 g Ende hare beenen stonden recht / doch
hare voeten waren als gh ronde voeten/
eñ blinckerden als een klaer glatt Metal.
8 h Ende hadden menschen handen onder
haren vleughelen/aen haren vier eynden:
want sy hadden alle viere hare aenghesich
ten ende hare vleughelen.
9 Ende der seluen vleughelen was elck een
aen den anderen: ende wanneer sy gingen/
so en dorsten sy hen niet om i wendē: maer
waer sy henen gingen daer gingē sy straex
voor hen wech.
10 k Hare aenghesichte ter rechter zijdē der
vierkante/waren l ghelijck een Mensche
ende Leeuwe/doch ter slincker zijden der
vierkante/waren hare aenghesichten ghe-
lijck een Osse ende m Arende.
11 Ende hare aengesichten ende vleugelen/
waren bouen her verdeylt / dat elcke twee
vleugelen te samen sloegen/ende met tween
vleughelen haer lijf bedeckten.
12 Waer sy henen ghinghen daer gingen sy
straex voor hen wech: sy gingē telckē/waer
n † de wint henen stont/ende en dorstē hen
niet omme wenden/wanneer sy ghinghen.
13 Eñ de Dieren waren aen te sien/als vyeri
ge kolen/die daer bernen/ende als fackelen
die tusschen den Dieren ghinghen: ende het
vyer gaf eenē o glantz van hem/ende wt dē
vyere ginck eenen blixem.
14 De Dieren nu liepen henen ende weder/
als eenen blixem.
15 Als ick de Dieren sach/siet/doe stont een
Radt op der Aerden/by den vyer Dieren eñ
was aen te sien/als vyer raders.
16 Ende p de selue Raders waren/als een q †
Turkops/ende waeē alle viere/een als het
ander: ende sy waren aen te sien / als ware
een Radt inden anderen.
17 Wanneer sy gaen soudē/so kondē sy in al
le vier plaetsē gaen/ende en dorstē hen niet
omme wenden/wanneer sy ghinghen.
18 r Hare velgen ende hoofden waren schric-
kelick: ende hare velgen waren vol ooghen
omme ende omme/aen allen vier Raderen.
19 Ende wanneer de Dieren gingen/so gin-
gen de Raderen oock by hen: ende wanneer
hen de Dieren vander Aerden ophieuen/ so
hieuen hen de Raderen oock op.
20 Waer de wint henen ginck/daer ginghen
sy oock henen/ende de Raderen hieuē haer
by hen op: want s † daer was een leuendi-
ghe windt in den Raderen.
21 Wanneer sy ginghen/so gingen dese oock/
wanneer sy stonden/so stonden dese oock/en
de wanneer sy hen ophieuen vander Aerdē/
so hieuen haer de Raderen oock by hen op:
want t † daer was eenleuendighe wint in
den Raderen.
22 Ende bouen de Dieren was het ghelijck
ghestalt/ als den Hemel / als een Christal/
schrickelick/rechte bouen hen weghebreyt.
23 Dat onder den Hemel haere vleugelē/een
straex tegen den anderen stont: ende eens ye
ghelicken lijf bedeckten twee vleughelen.
24 Ende ick hoorde de vleugelen ruysschen/
als groote wateren/ende als u † een gedeun
des Almachtigen/wanneer sy gingen/ende
als een rumoer in eenen Heyre: wanneer sy
nu stille stonden/so lieten sy de vleughelen
neder.
25 Ende wanneer sy stille stonden / ende de
vleugelen neder lieten/ so donderde het in
den Hemel bouen ouer hen.
25 Ende bouen den Hemel/die bouē ouer hē
was/was het gestalt als eē Saphir/gelijck
als eenen Stoel: eñ op den seluen Stoel sat
een/ghelijck als een Mensche ghestalt.
27 Ende ick sach hem aen/eñ hy was gestalt
als eē x helle licht: eñ binnē was het gestalt
als een vyer omme eñ omme: van synē lende
nen op waerts eñ nederwaerts/sach ick het
als vyer blincken/omme ende omme.
28 Gelijck als de Regenboge siet inde wol-
ken wanneert geregent heeft/alsoo blinckte
het omme ende omme: dit was het aensien
der Heerlickheyt des Heeren: ende doe ick
het gesien hadde/viel ick op mijn aengesich
te/ende hoorde eenen spreken.

Dat ij. Capittel.

1. De Prophete roēt aen syne sendinge/
in wat ghestalte die ggeschiet/ende tot wat
hy ghesonden zy.

1 EN de hy spracke tot my: Ghy menschen
kindt/treedt op uwe voeten/so wil ick
met v spreken.

a Psa.137.1 Joiachin.
b Eze.10.20
c Of/ alom/ aen allen zijden.
d Luth. In Heb staet/ Als de ghestalt Hasmal. Dat wil niemāt weten/ wat het zy: wy laten zijn het alder heiste oft klaerste inden vyere oft blixem/ dat sommige/ speciem Electri/ den witten ammersteen gelijck houdē: ende hebbē dese meyninghe: Inder wolcken was root vyer/ inden rooden vyere een klaer wit licht.
e † And. die waren ghestalt als een mensche.
f Ezec.10.14
g Dat is/ daer sy mede konden op alle plaetsen gaē / eñ dat daer de dieren doch niet krommen noch wenden en dorsten.
h And. tunneen/ Ezec.10.8
i Of. krommen:
k Eze.10.14
l Apoc.4.7.
m Eze.10.14 ende 17.3. Esd.11.1. Dan.7.4.

n † And. de geest haer henē dreef.
o Of/ glintinghe
p Ezec.10.9.
q † And. Tharsis/
r Ezec/10.12
s † And. de gheest der Dierē was ende de Raders.
t † And. de geest. etc.
u † And. tzoon/
x Of/ klaer

a Ezec.3.24 2 aEn doe hy so met my sprac/wert ick we-
der verquickt/ ende tradt op myne voeten/
ende hoorde dien toe/die met my sprack.
3 En hy sprack tot my: Ghy menschen kint/
ick sende v tot den kinderen Israels/tot dē
b Exo.32.1 afvalligen volcke, die van my afvallich ge-
worden zijn: b sy met tsamen haren vaderē/
hebben tot op desen hedighen dach teghen
my ghedaen.
4 Ja de kinderen tot welcken ick v sende/
hebben harde koppen/ende verstockte her-
ten/tot dien suldy segghen: So spreeckt de
Heere Heere:
c Ezech.3.17 5 Sy hoorent ofte latent: c het is wel eē on-
gehoorsaem huys/dannoch sullen sy werē/
dat een Propheet onder hen is.
d Jere.1.8. Luce.12.4. 6 Ende ghy menschē kint/ d sult v voor hen
niet vreesen/noch voor haren worden vree-
sen: daer zijn wel wederspannige eñ scherpe
Doornen by v / ende ghy woont onder den
Schorpioenen: doch ghy en sult v niet vree-
sen voor haren woorden/enoch v voor herē
e 1.Pet.3.14 aenghesichte ontsetten/oft sy wel een onge
hoorsaem huys zijn.
7 Maer ghy sult hen mijn woort seggen/sy
hoorent ofte latent, want het is een onghe
hoorsaem volck.
8 Doch gy menschē kint/hoort ghy wat ick
v segghe/ende en weest niet ongehoorsaem/
als dat ongehoorsaem huys is: doet uwen
mont op/ende eett wat ick v gheven sal.
f Apoca.5.1 9 Ende ick sach/f ende siet/doe was eē hant
teghen my wtgherecht/die hadde eenen te-
samengheleyden brief.
10 Dien breydese voor my wt/eñ hy was be-
schreven buyten eñ binnen: ende daer stont
in gheschreven: Klaghe/Ach ende Wee.

Dat iij. Capittel.

1. Den Propheet wort eenen brief gege-
ven te eten/4. wert ghesterckt tegen de har-
dichept des volcr. 10. ende tot hen met des
Heeren woort henen gheschicket. 16. De Hee
re berichtet hem/van eens wacachtich Pro-
pheten ampt. 22. laet hem syne heerlickhept
wederomme sien. 24. ende beeldet hem des
volcke gheuanckenisse voor.

a Jer.15.16 4.Esd.14.39 Apoca.10.9 1 Ende hy sprack tot my: Ghy menschen
kint /a eet wat voor v is/ namelicken/
desen brief, ende gaet henen, ende pre-
dickt den huyse Israels.
2 Doe dede ick mynē mont op/ ende hy gaf
my den brief te eten/
3 Eñ sprack tot my: Ghy menschē kint/Ghy
moet desen Brief dien ick v gheve/in v lyf e-
ten/ende uwen buyck daer mede vullen doe
b Psa.19 11. ende 119.103 Apoc.10.10. att ick hem/b ende hy was in mynē monde
so soet als Heunich.
c Jere.1.17. 4 Ende hy sprack tot my: c Ghy menschen
kint, gaet henen tot den huyse Israels/ eñ
predickt hen myne woorden.
5 Want ick en sende v ymmers niet tot eenē
volcke dat een vreemde reden eñ onbeken-
de sprake heeft maer tot dē huyse Israels.
6 Ja voorwaer niet tot grooten Volcken/
die vreemde reden ende onbekende sprake
hebben/ welcke woorden ghy niet verstaen
en kondet: d ende wanneer ick v alreede tot
d Jona.3.4 denselven sonde/so souden sy v doch geerne
hooren.
7 Doch het huys Israels en wil v niet hoo-
ren: want sy en willen my selfs niet hooren:
want het gantsche huys Israels heeft har-
de voorhoofden ende verstockte herten.
e Mich.3.8 Jerem.1.18 8 e Doch so hebbe ick v aenghesichte hardt
ghemaeckt teghen haer aengesichte/ende v
† And.kepe voorhoof teghen haer voorhooft.
f Jere.1.17. ende 11.24. 9 Ja ick hebbe v voorhooft so hart als eenē
Dyamant/die harder is dan een † Kotzsteē
ghemaeckt: f daer omme en vreest v niet /en
ontsettet v oock niet voor hen/ dat sy sulck
een onghehoorsaem huys zijn.
10 *Ende hy sprack tot my: Ghy menschen * Cap.ij. Luth.
kint/alle myne woorden die ick v segge, die
vatet met der herten/ ende neemtse ter oorē.
11 Ende gaet henen tot den gevangenen ws
Volcr/ ende predickt hen ende spreeckt tot
hen: So spreeckt de Heere Heere: sy hoorent
ofte latent.
12 g Ende h† eenen wint nam my op/ende ick g Ezec.8.3. h† Anders/ de Gheest.
hoorde achter my eē bulderē als eener groo
ter Aertbevinge: (Gheloeft zy de Heerlickhept
des Heeren aen haerer plaetse.)
13 Ende was het ruysschen vanden vleugelē
der Dierē/die hen aē malcanderen i cussedē / i Or is/Hy sloegen aen roerden/ oft swonghē haer aen malcanderen/ oft tegen malcanderen.
eñ oock het bulderen der Raderen/die harde
by hen waren ende het bulderen eener groo
ter Aerdtbevinghe.
14 k Doe nam my de wint op/ende voerde my k Ezech.8.3 ende 11.21.
wech: eñ ick voer wech/l† eñ verschrack seer/ l† And. met becommerdē eñ getreurigē gemoedē.
doch des Heeren handt hieldt my vaste.
15 Ende ick quam tot den gevangenen/m die m Psa.137.1
aen den water Chebar woonden n† daer de n† And. in Thel Abib.
* Mandelen stonden/inder Maent Abib: eñ * Dat zijn hoopē schooven vā nieu corēn vruchten.
settede my by haer/die daer saten/ende bleef
aldaer onder hen seven dagen lanck/gantsch
treurich.
16 Ende doe de seven daghen omme waren/
gheschiede des Heeren woordt tot my/ ende
sprack:
17 o Ghy menschē kint/ick hebbe v ten Wach o Ezec.33.8 Esaie.62.6. 1.Timo.3.1.
ter ghesettet over het huys Israels: ghy sult
wt mynen mont het woort hoorē/ ende haer
van mynent weghen waerschuwen.
18 p Wanneer ick den Godloosen segge: Ghy p Ezec.33.8.
moet des doodes sterven: eñ ghy en waer-
schouwet hem niet / ende en segt hem niet/
dat hem de Godloose voor synē Godloosen
wesē hoede/op dat hy levendich blyve: so sal
dē Godloose om syner sonde wille sterven/
doch zijn bloet wil ick van uwer handen ver-
eysschen.
19 So ghy daerentegen den Godloosen waer-
schuwet/eñ hy hem van synen Godloosen we
sen eñ wege niet en bekeert/so sal hy om zijn-
der sonden wille sterven: doch ghy hebt uwe
ziele q† geloffet. q† Anders/ wtgheruct.
20 r Eñ wanneer hem een Rechtveerdige van r Eze.18.24.
syner gherechticheyt wendet, ende doet wat
quaets/so sal ick hem laten aenloopē/dat hy
moet sterven: want dewijle dat ghy hem niet
gewaerschout en hebt/ sal hy om syner sonde
wille sterven moeten/eñ syne gherechticheyt
die hy ghedaen heeft / en sal niet aenghesien
worden: doch zijn bloedt wil ick van uwer
handt vereysschen.
21 So ghy daerenteghen den Rechtveerdigen
waerschouwet/dat hy niet sondigen sal/eñ
hy en sondicht ooc niet/so sal hy levē: want
hy heeft hem waerschouwen latē/ende ghy
hebt v ziele ghelosset.
22 Ende aldaer quam des Heeren hant over
my/ende sprack tot my: Maect v op/ende
gaet henen wt int veldt/ daer wil ick met v
spreken.
23 Ende ick maecte my op/ende ginck henen
wt int velt: eñ siet/doe stont de heerlickheyt
des Heeren aldaer/ sghelijck als ickse aen† s Ezech.1.3
water Chebar ghesien hadde/ ende ick viel
neder op mijn aenghesichte.
24 t Ende ick wert verquickt/ende tradt op t Ezech.2.2.
myne voeten: ende hy sprack met my / ende
seyde tot my: Gaet henen/ende besluyt v in
uwen huyse.
25 Ende ghy menschen kint/Siet/men sal v
stricken aen v leggen/ende v daermede bin-
den/dat ghy hen niet ontgaen en sult.
26 Ende ick wil v uwe tonghe aen uwen
tande

z Of/ gagel: dat is het ghehemelte des monts.
x Ezech.2.5

u raken kleuen laten/ dat ghy stom worden sult/ ende haer niet meer straffen en kont: x want het is een onghehoorsaem huys.
27 Wanneer ick nu met v spreke sal/ so wil ick v den mont op doen/ dat ghy tot hen segghen sult: So spreeckt de Heere Heere: Wie het hoort die hoore het: wie het laet/ die late het: want het is een ongehoorsaē huys.

Dat iiij. Capittel.

1. Den Prophete wordt vertoont het belech Jerusalems. 4. de dueringe der geuanckenisse Israels en Juda 8. met t'samen den kommerlicken honger/ die ouer Jerusalem ter tijdt des belechs gaen soude.

1 Ende ghy menschen kindt/ neemt eenen tichelsteen/ dien legghet voor v/ ende a beworpt daer op de Stadt Jerusalem.

a Of/ ontwerpt

2 Ende maeckt een belegeringhe daer omme henen/ ende bouwet een Bolwerck daerom me henen/ ende treckt eenen Wal daeromme henen/ ende maeckt een Heyr daeromme henen/ ende settet b Bocken ringswijse om haer henen.

b Dat waren in den oorloghen tijden Arietes/ daermen de mueren mede omliep.

3 Voor v nu/ neemt een ijseren Panne/ die laet eenen ijseren muer zijn tusschen v/ ende der Stadt: ende richtet v aenghesichte teghen haer/ ende belegtse: dat zy een teecken den huyse Israels.
4 c Ghy sult v oock op uwe slincker zijde legghen/ ende de misdaet des huys Israels/ op de selue leggen: so vele daghen als ghy daer op ligt/ so langhe sult ghy oock hare misdaedt draghen.

c Jere 13.17.

5 d Ick wil v Ja de Jaren haerer misdaet na den ghetale der daghen maken/ namelicken/ drie hondert ende neghentich daghen: e so langhe sult ghy de misdaet des huys Israels draghen.

d Dan.9.24.
e Nu.14.34.

6 Ende wanneer ghy sulcx wtgericht hebt/ sult ghy v daer na op uwe rechter zijde legghen/ ende sult dragen de misdaet des huys Juda/ veertich daghen lanck: want ick geue v hier oock telcken eenen dach voor een Jaer.
7 Ende richtet v aenghesichte ende uwen blooten arm/ teghen dat belech Jerusalem/ ende prophetreert teghen haer.
8 En siet/ ick wil stricken aen v leggen/ dat ghy v niet wenden en cont van eener zijden ter anderen/ tot dat ghy de dagen uwer belegheringhe gheeyndet hebt.
9 So neemt nu tot v Tarwe/ Gerste/ Boonen/ Linsen/ Herse ende Spelte/ ende doet het altesamen in een vat/ ende maeckt v so vele broots daer van/ so vele dagen als ghy op uwer zijden ligghen sult. dat ghy drie hondert ende neghentich daghen daer van te eten hebt.
10 Also dat uwe spijse die ghy daghelicx eten moet/ twintich sikel swaer zy: sulcx sult ghy van eener tijdt ter anderen eten.
11 Het water sult ghy ooch na der mate drincken/ namelicken/ het seste deel van Hin/ ende sult sulckes oock van eener tijt der anderen drincken.
12 Gersten koecken sult ghy eten/ die ghy voor haren ooghen vp menschen f dreck/ backen sult.
13 Ende de Heere sprack: g Also moeten de kinderen Israels haer onreyne broot eten/ onder den Heydenen daer ickse henen verstooten hebbe.
14 Doch ick sprack: Och Heere Heere/ siet/ mijn ziele en is noch noyt onreyne geworden: want ick en hebbe van mynder ieught op tot aen dese tijt gheen aes/ noch wat verscheurt was/ gegeten ende daer en is noyt geen onreyn vleesch in mynen mondt ghekomen.

f Hy heeft by sulcken dreck moeten coken/ gelijck als men by wasen ende Koedreck kocket: ende de spijse riect dan na den vyere. Also souden sy ooc in sulcken nout en honger comen/ dat sy geen recht vyer noch broot hebben en souden.
g Hosee.9.3

15 Doch hy sprac tot my: Siet/ ick wil v Koemest voor Menschen mest toelaten/ daer ghy v broot mede maken sult.
16 En sprack tot my: Ghy menschen kint/ siet/ h ick wil den voorraet des broots te Jerusalem wech nemen/ dat sy het broot eten moeten/ ja/ by gewicht/ en met kommer/ en het water na der mate/ met kommer drincken.

h Ezec.5.16 ende 14.13 2.Reg.25.3.

17 Daeromme dat het aen broot ende water feylen sal/ en een met den anderen treuren/ ende in hare misdaet versmachten sullen.

Dat v. Capittel.

1. De Heere beeldet den Prophete voor/ het oncomen zijns volcx 5 wyst aen de oorsake zijns toorns/ 12. en geeft hem des teeckens bediedinghe.

1 Ende ghy menschen kindt/ a neemt een Sweerdt so scherp als een Scheermes/ ende scheert daer mede v hooft/ ende uwen baert: ende neemt een Weechschale/ ende deylt de hayren daer mede van malkanderen.

a Jere.7.29

2 Het een derdedeel/ sult ghy met vyere verbranden/ midden inder Stadt/ wanneer de daghen der belegheringe omme zijn: het ander derdedeel neemt/ en slaet het met den Sweerde rontomme henen: het laetste derdedeel stroyt inden wint/ dat ick het Sweert achter hen wttrecke.
3 Neemt dannoch een kleyn weynich daer van/ ende bintse in de slippe uws mantels.
4 Ende neemt weder om sommige daer van/ ende worptse in een vyer/ en verbrantse met vyere: van b dien sal een vyer wtcomen/ ouer dat gantsche huys Israels.

b Verslaet/ het vyer.

5 So spreect de Heere Heere: Dat is Jerusalem/ die ick onder de Heydenen gesettet hebbe/ ende ringswijse om haer lant henen.
6 Doch sy heeft myne Wet verandert in God loose leere/ meer dan de Heydenen/ ende myne Rechten meer dan de landen die ringswijse om haer henen ligghen: want sy verworpen myne Wet/ en en willen na myne Rechten niet leuen.
7 Daeromme spreect de Heere Heere also: c Dewijle dat ghy lieden dies meer maeckt dan de Heydenen die rondtomme v lieden zijn/ ende na mynen Geboden niet en leeft/ ende na mynen Rechten niet en doet: maer doet na der Heydenen wijse/ die rondtom v lieden zijn.

c Leu.18.24. 28.

8 So spreect de Heere Heere also: Siet/ ick wil oock aen v/ ende wil en recht ouer v gaen laten/ dat de Heydenen toesien sullen.
9 En wil also met v ommegaen/ als ick noyt ghedaen/ ende voortaen niet doen en sal/ om alle uwer gruwelen wille.
10 d Dat in v de vaders hare kinderen/ en de kinders hare vaders op eten sullen: ende wil sulck recht ouer v gaen laten/ dat alle uwe ouerblijuende sullen in alle winden verstroyt worden.

d Deu.28.5. Tren.4.10. 2.Reg.6.28

11 Daerom so waerachtich als ick leue/ spreect de Heere Heere/ dewijle ghy mijn Heylichdom/ met allerley uwen gruwelen en Afgoden/ verontreynicht hebt/ wil ick v oock e verslaen/ ende myn ooghe en sal uwer niet verschoonen/ ende en wil niet ghenadich zijn.

e Van/ te morsel slaen.

12 f Het derdedeel van v/ sal aender Pestilentie steruen/ ende door honger te niete worden: en het ander derdedeel door het Sweert vallen/ ringswijse om v henen/ en het laetste derde deel wil ick in alle winden verstroyen/ ende het Sweert achter hen wt trecken.

f Jerem.15.2

13 Also sal mynen toorne volbracht/ ende myne grimmicheyt ouer hen wtgerichtet worden. dat ick mynen moet koele: ende sy sullen ghewaer worden/ dat ick de Heere in myn

mynen ijver ghesproken hebbe/wanneer ick
myne grimmicheyt aen hen volbrachtet
hebbe.
14 Ick wil v ter woestijne ende ter versmaet
heyt setten/voor allen Heydenen/die ront-
omme v henen zijn: voor den ooghen aller/
die daer voor by gaen.
15 Ende sult een versmaetheyt/hoon/ exem-
pel ende wonder zijn allen Heydenen die
rondtomme v zijn/ wanneer ick ouer v het
Recht gaen late/met toorne/ grimmicheyt
ende toornighen schelden/g† dat segghe ick
de Heere.
16 Ende wanneer ick de boose pijlē des hon-
gers/ onder haer schietē sal/die daer schade
lick zijn sullen/eñ ickse wtschieten sal/v lie
den te verderuen/h ende den honger ouer v
lieden altoos grooter worden late/ ende vē
voorraet des broots wech neme.
17 Ja honger eñ boose wilde Dieren wil ick
onder v schicken / die sullen v lieden sonder
kinderen maken/ende daer sal Pestilentie eñ
bloet onder v ommegaen/eñ wil het Sweert
ouer v brenghen: ick de Heere hebbe het ge-
seydt.

g† An. Ick die de Heere ben / hebbe ghesproken
h Eze.4.16. ende 14.13. 2.Reg.25.3. Esaie.3.1.

Dat vj. Capittel.

1. Israel wert met grousamen straffen
ghedreycht/om haerder grooter Afgoderie
wille/ 8. dien die ouerblijuen ende hen tot
den Heere bekeeren/ghenade/ 11. den on-
boetueerdighen daertenteghen wert onghe-
luck ende verderf toegheseydt.

1 Ende des Heeren woordt ghescheide tot
my/ende sprack:
2 Ghy menschen kint/keert v aengesicht
te teghen a de Berghen Israels/ende pro-
pheteert teghen haer/
3 Eñ spreeckt: Ghy Bergen Israels/hoort
het woort des Heeren Heeren/So spreeckt de
Heere Heere/beyde tot den Berghen eñ cley
nen Berghen/beyde tot den Beken eñ Da-
len/Siet/ick wil het Sweert ouer v brengen/
ende uwe Hoochten ommebrenghen:
4 Dat uwe Altaren verwoestet/ende uwe
Afgoden verbroken worden sullen/ende wil
uwe b† lichamen voor den Beelden doot
slaen laten.
5 Ja ick wil de lichamen der kinderen Isra
els / voor uwen Beelden vellen / ende uwe
ghebeenten rontomme uwe Altaren henen
verstroyen.
6 Waer ghy lieden woont/daer sullē de Ste
den woeste ende de Hoochten ter wildernis-
se worden: want men sal uwe Altarē/woest
ende ter wildernisse maken/ende uwe Afgo-
den verbreken ende te niete maken/ende u-
we Beelden c verslaen/ ende uwe b† stichtē
verdelghen.
7 Ende verslagene sullen onder v daer lig-
gen: dat ghy lieden gewaer wordet/Ick zy
de Heere
8 Ick wil dannoch sommige van v ouerblij-
uen laten/die den Sweerde ontgaen onder
den Heydenen/wanneer ick v inde lande ver
stroyt hebbe.
9 De selue uwe ouerblijuende/sullen dan aē
my gedencken onder den Heydenen daer sy
geuanckelick zijn moeten: wanneer ick haer
hoerische herte/dat van my geweken is/eñ
hare hoerische oogen/die na haren Afgodē
ghesien hebben/verslaghen hebbe: ende de
boosheyt sal hem rouwē/die sy voor allerley
hare gruwelen begaen hebben.
10 Eñ sullen ghewaer worden dat ick de Hee-
re zy/ende niet vergheefs gesproken hebbe/
sodanich ongheluck hen te doen.
11 So spreeckt de Heere Heere: Slaet uwe
handen te samen/ende stampet met uwen

a Eze.36.1
b† And. ver wondeden.
c Dat is/te morsel slaen
b† Anders/ wercken.

voeten/eñ spreect: Wee ouer al gruwel der
boosheyt inden huyse Israels/e daeromme e Jere.21.9
sy door het Sweert/honger/eñ Pestilentie ende 24.10.
vallen moeten. ende 27.8.
12 f Wie verre is/die sal aē der Pestilentie ster ende 42.17
uen/eñ wie na by is/die sal door het Sweert f Ezech.7.9.
vallen: wie daerenteghen ouerblijft/eñ daer
ouer beuardt is / die sal van honger ster-
uen: alsso wil ick myne grimmicheydt onder
hen volbrenghen:
13 Dat ghy lieden gewaer worden sult/ick zy
de Heere/ wanneer hare verslaghene/onder
haren Afgoden ligghen sullen / rondtomme
hare Altaren henen/bouen op allen kleynen
berghen/ende bouen op allen Bergen/ende
onder allen groenen Boomen/eñ onder allē
dicken Eycken / aen welcker plaetsen sy al-
lerley Afgoden soeten reuckoffer deden.
14 Ick wil myne hant tegen haer wt streckē/
ende het lant/ woeste ende eensaem maken/
van der Woestijne aē tot Diblath toe/waer
sy woonen: ende sullen ghewaer worden/dat
ick de Heere zy.

Dat vij. Capittel.

1. De Heere wil zijn straffe/ 14. daer men
gheen hulpe tegen vinden sal in korten ouer
Israel schicken/ 23. dien die ontkomen/wert
een kommerlicke gheuanckenisse/met eenen
sichtbaerlicken teecken voorghebeeldet.

1 Ende des Heeren woordt ghescheide tot
my/ende sprack:
2 Ghy menschen kint/so spreect de Hee-
re Heere vanden lande Israels: Het eynde
koemt/het eynde ouer alle vier hoecken des
lants.
3 Nu coemt het eynde ouer v: want ick wil
myne grimmicheyt ouer v sendē/ende wil v
richten/a als ghy verdient hebt/ ende wil v a Heb.na uwen wegen
gheuen wat alle uwe gruwelen behoort.
4 b Mijn ooge en sal uwer niet verschoonē/ b Jere.7.9.
noch v ouersien: maer ick wil v geuē als ghy ende 9.10.
verdient hebt/ende uwe gruwelen sullen on
der v comen: dat ghy lieden gewaer worden
sult/ick zy de Heere.
5 So spreect de Heere Heere: Siet veen onge-
luck comt ouer het ander.
6 Het eynde comt/ het eynde comt: het is c c Of/ontwaect
opghewaecht ouer v: siet/het komt.
7 Het gaet alreede op/eñ breeckt daer voor:
ouer v/ghy Inwooner des lants: de tijt cōt/
den dach des iammers is na by / d wanneer d Of/dat
gheen singhen op den Berghen zijnen sal. daer
8 Nu wil ick in kortē myne grimmicheyt o- Ezech.7.3.
uer v gieten/ende mynen toorne ouer v vol-
brengen: ende wil v richten als ghy verdient
hebt/ende v gheuen/wat alle uwe gruwelen
behoort.
9 e Mijn ooge en sal uwer niet verschoonē/ e Eze.6.12
ende wil niet ghenadich zijn: maer ick wil v ende 9.10.
geuen/als ghy verdient hebt: eñ uwe gruwe
len sullen onder v comen / dat ghy ghewaer
worden sullet/ick zy de Heere/die v slaet.
10 Siet de dach: siet/hy comt verwaerts/ hy
breket aen: de roede f bloeyet/ende de stoute
groenet.
11 De Tyranne heeft hem opgemaket/ter roe
de ouer de Godloosē/dat niets vā hen/noch
van haren volcke/ noch van haren hoope
troost hebben sal.
12 Daerom comt de tijt/de dach naecht hem
hier toe: de cooper en verheuge hem niet/eñ
de vercooper en treure niet: want vē toorne
comt ouer alle haer hoopen.
13 Daerō sal de vercooper/na synen verkoch-
ten goede/niet weder g† pooghen: h† want
wie daer leeft/die sal het hebbē: want de pro
phetie ouer alle haren hoopen/en sal niet te
rugghe

f Dat is/hy is gerustet/ eñ het sal hē wel geluckē. Ende het is vanden Koninc te Babel ghesept.
g† Anders/ trachten:
h† And. hoe wel sy noch leuen sullen

rugge gaen/geener en sal zijn leuen behou-
den/omme synes misdaet wille.
14 Laetse de Basuynen slechs blasen/ eñ alle
dinck toerustē/daer en sal oock niemant in
den strijt trecken:want mijne grimmicheyt
gaet ouer alle hare hoopen.
15 Op der straten gaet het sweert/inden huy
sen gaet pestilentie eñ honger:wie op den
velde is/die sal vanden swerde steruen:wie
nu inder stadt is/dien sal de pestilentie ende
hongher verteren.
16 Ende die van hen ontvlieden/ die moeten
op den geberchten zijn/ende als de Duyuen
inden leechten/ die alle onder malkanderen
kirren / een yeghelick om synes misdaedt
wille.
17 Aller handen sullen daer henen sincken/eñ
aller knien sullen so onghewisse staen / als
water.
i Esaie.15.3 18 i Ende sullen sacken om haer gorden/ende
Jere.48.37 met vreesen ouerschuddet zijn/eñ aller aen-
gesichten iammerlicken sien/ende aller hoof
den sullen kael zijn.
19 Sy sullen haer siluer henen wt op de stratē
k Of/ vuyl- werpen/ende haer gout als eene k onreynic-
nisse. heyt achtē: l want haer siluer eñ gout/salse
l Pro.11.4. niet verlossen/aen den dage des toorns des
ende 21.4. Heeren: eñ en sullen doch hare zielen daer-
Zeph.1.18. van niet versadigen/noch harē buyck daer
Syra.5.10. van vullen:want het is hen geweest een er-
ghernisse/tot harer misdaet.
m Ezec.16.17 20 m Sy hebbē van haren edelē cleynodien/
Hosee 2.10 daer sy hoouerdie mede bedreuen/verbeelden
ende 13.2. harer gruwelen ende schuyselen ghemaket/
daerom wil ickse hen ter vuylisse maken.
21 Ende wilse vreemden in de handen geuen/
dat syse roouen / ende den Godloosen op
Aerden ter wtbeute/dat syse ontheylighen
sullen.
22 Ick wil mijn aengesichte daer van keerē/
datse mijnen schat Ja wel ontheyligen: Ja
roouers sullen daer ouer comen / ende hem
ontheylighen.
23 Maket ketenē:want het lant is vol bloet
n Dat is/ schulden/ende de Stadt vol n wreuels.
onbillicken 24 So wil ick de Allerergste onder den Hey-
moetwilles denen comen laten/dat sy hare huysen sullē
innemen:eñ wil der hoouerdie der Gewel-
digen een eynde maken/ende hare Kercken
ontheylighen.
25 De Wtroeper comt/so sullen sy vrede soec-
ken/ende hy en sal daer niet zijn.
26 Eē ongeluck sal ouer het ander comen/eē
o Jer.18.14. gheruchte ouer het ander: o so sullen sy dan
een gesichte by den Propheten soeckē. doch
daer en sal noch Wet by den Priesterē/noch
raedt by den Ouden meer zijn.
27 De Coninck sal bedroeuet zijn/eñ de Vor-
sten sullen treurich gecleet zijn/ende de han
den des volcx inden Lande/sullen vertzaget
zijn: ick wil met hen ommegaen/als sy gele-
p Jere.17.10 uet hebben/p eñ wilse richten/als sy verdie
Psal.62.13 net hebben/dat sy ghewaer worden sullen/
Syra.35.30 ick zy de Heere.
Mat.16.27

Dat viij. Capittel.

Roman.2.6 1. De Propheet wort inden Geeste in Je-
Apoca.2.23 rusalem gheuoert/5. siet menigerley gruwel
eñ Afgoderie/die daer begaen wort.18. ende
hooret/ hoe grusaemlicken de Heere deselue
straffen wil.

1 Ende het beghaf hem inden sesten Jare/
aen den vijfsten dage der sester Maent/
dat ick sat in mijnen huyse/eē de Outstē
wt Juda saten voor my:aldaer viel de hant
a † And. als den Heeren Heeren op my.
de ghestalt 2 Ende siet ick sach/dat van synen lendenen
Hasmal.an. onderwaerts was/dat was gelijc als vyer/
des Engels doch bouen ouer syne lendenen/was het al
b Of/ klaer gantsch b helle.

3 c Ende reckte wt: ghelijck als eene handt/ c Ezec.3.14.
ende greep my by den hayre mijns hoofts: ende 11.24.
doe voerde my eenen Wint tusschen Hemel Bel.35.
ende Aerde/ ende brachte my te Jerusalem/
in eenen Godlicken ghesichte / tot der bin-
nenster poorten/ die tegent Noorden staet/
daer dan sat een Beeldt / tot verdriete den
d Huysheere. d God was
4 Ende siet / daer was de Heerlickheyt des Huysheere
Gods Israels/ * als ickse te voren ghesien te Jerusalē/
hadde inden velde. eñ sy brach-
5 Eñ hy sprack tot my:Ghy menschen kint/ tē hē eenen
heft uwe oogen op teghent Noorden:eñ doe anderen Af-
ick mijne oogen ophief tegent Noordē/siet/ god daer he-
doe sat tegent Noorden/ dat verdrieteliche nen in/ dat
Beelt/aē der poorten des Altaers/eñ daer verdroot hē
men henen ingaet. billicken.
6 Eñ hy sprack tot my:Ghy menschen kint/ * Ezech 1.3
siedy oock wat dese doen? Namelickē/ groo e And. nu
te gruwelen/die het huys Israels hier doet/ keeret v om
dat sy my so verre van mijnen Heylichdom me/so suldy
drijuen: e doch ghy sult noch meer eñ groo- noch groo-
ter gruwelen sien. ter/etc.
7 Eñ hy brachte my voor de deure des voor f Of/ aē alle
hofs/ daer ick sach/ ende siet/ daer was een zijdē/ouer al
hol inder wandt. g Exo.18.24
8 Ende hy sprac tot my:Ghy menschē kint/ Num.11.16
graeft door de wandt : ende doe ick door de h Job.22.13
wandt groef/siet doe was daer eene deure. Esaie.29.15
9 Eñ hy sprack tot my: Gaet daer henen in/ ende 47.10.
eñ siet de boose gruwelen/die sy hier doen. Jere.23.24
10 Ende doe ick daer henen in quam / eñ sach Ezech. 9.9.
toe / siet/ daer waren allerley beelden / der Syr.23.25.
wormen ende dieren/enckel schuyselen/ en- i Luth. Dat
de allerley Afgoden des huys Israels/ f al- sal zijn de Af
lenthaluen rondtom aen de wandt gheschil- god Adonis
dert: daer de Poe
11 Voor welcken stonden g tseuentich mannē ten eñ Hey-
van den Outsten des huys Israels/eñ Jasa- denen vele
nia de sone Saphan / stont oock onder hen: van geschre
ende een yeghelick hadde zijn reuckwerck in uen hebben/
der hant/ende eenen dicken neuel ghinck op eñ is vrou-
van den reuckwercke. we Venus
12 Eñ hy sprack tot my:Ghy menschen kint/ Boel ghe-
siet ghy / wat de Outsten des huys Israels weest: daerō
doen inder duysternisse/een yegelick in synes beweenen
schoonster comer? h want sy seggen: De Hee hē de vrou-
re en siet ons niet / maer de Heere heeft het wen. My
Landt verlaten. duncket het
13 Ende hy sprac tot my:Ghy sult noch meer zy Bacchus
ende grooter gruwelen sien/die sy doen. de Afgod
14 Eñ hy brachte my henen in ter poorte aen des Wijns:
des Heeren huys/die tegent Noorden staet/ ghelijck by
ende siet/aldaer saten vrauwen/ die weendē ons S. Vr-
ouer den i Thamus. baen.
15 Eñ hy sprack tot my:Ghy menschen kint/ k Dat is eē
siedy dat? doch ghy sult noch grooter gruwe wijse ghe-
len sien/dan dese zijn. weest in den
16 Ende hy brachte my inden binnenstē Hof/ Godsdienste
aen den huyse des Heeren : eñ siet/ voor der ghelijck als
deure/aen den Tempel des Heeren/tusschen by ons het
den voorhuyse ende den Altaer/daer waren ghewijede
by vijf ende twintich mannen/die haren rug sout/water/
ghe tegen den Tempel des Heeren/ eñ hare cruyt/ ende
aenghesichten teghent Oosten ghekeert had dergelijcken
den/ende baden teghen den Opghanghe der den Afgode
Sonnen. te eeren.
17 Eñ hy sprack tot my:Ghy menschen kint/ † And. laten
siedy dat? Is het den huyse Juda te weynich/ een boos ge
dat sy alsulcke gruwelē hier doen? so sy doch reuck in de
anders inden gantschen Lande/enckel ghe- neuse opgaē
weldt ende onrecht drijuen/ende varen toe/ l Prou.1.28
eñ verwecken my oock noch daertoe tot toor- Jerem.11.15
ne: ende siet/sy houden de k † Wijnrancken ende 14.12
aen de neuse. Esaie.1.15
18 Daerom wil ick oock teghen haer / met Mich.3.4.
grimmicheyt handelen/ende mijn ooghe en 4.Esd.1.26.
sal haerer niet verschoonen/ ende en wil niet
ghenadich zijn: l ende wanneer sy alreede

met luyder stemmen / voor mynen ooren schreyen / so en wil ickse doch niet hooren.

Dat IX. Capittel.

1. De Heere heet syne straffe aengaen. 4. die over de sonden treuren / met den teecken Thau vermercken ende verschoonen / 8. ende gheeft synen Propheet / dien sulcks bekommert, synes doens oorsake.

1 ENde hy riep met luyder stemmen voor
mynen ooren / ende sprack: Laet hier
toe komen de a† te huys soeckinge der
Stadt; en een yegelick hebbe een moordt-
licke Wapen in syner hande.
2 Ende siet / daer quamen ses Mannen
op den weghe / vander bovenster poorten
af / die tegent Noorden staet, en een yege-
lick hadde een b † schadelicke Wapen in
syner hant: doch daer was een onder hen /
die hadde lynen kleederen aen / ende een *
Schryftuych aen syner zyden: en sy gingen
henen in / en traden by den metalen Altaer.
3 En de Heerlicheyt des Gods Israels /
verhief haer vanden Cherub / d daer dien
sy was tot den dorpel aenden huyse / ende
riep dien / die de lynen kleederen aen hadde /
ende het Schryftuych aen syner zyden.
4 En de Heere sprack tot hem: Gaet door
de Stadt Jerusalem / e ende teeckent met
eenen teecken aen het voorhooft de lieden /
die daer suchten ende iammeren over alle
gruwelen / die daer inne gheschieden.
5 Tot ghenen daerentegen sprack hy / dat
ickt hoorde: f Gaet desen na / door de
Stadt / en slaet daer onder: uwe Oogen
en sullen niet verschoonen / noch oversien.
6 Verworget beyde Oude / Jongelingen /
Maeghden / Kinderen / ende Vrouwen /
alle ter doot: doch die het teecken aen hen
hebben / daer en sullet ghy geenen aenroe-
ren: g ende beginnet aen mynen Heylich-
domme: ende sy begonsten / aen den ouden
Lieden / die voor den Huyse waren.
7 En hy sprack tot hen: Verontreyniget
het Huys / ende maket de Voorhoven vol
dooder Lichamen: gaet daer wt: ende sy
gingen daer wt / en sloegen inder Stadt.
8 Ende doe sy h † wt gheslagen hadden /
was ick noch overgebleven: en ick viel op
myn aengesichte / schreyede ende sprack:
Och Heere Heere / wildy dan alle over-
blyvende in Israel verderven? dat ghy
uwen toorne so wtschuddet over Jerusalem.
9 Ende hy sprack tot my: De misdaet des
huys Israels en Juda is al te seer groot:
daer is enckel ghewelt inden Lande / ende
onrecht inder Stadt: want sy spreken: i
De Heere heeft het Lant verlaten ende de
Heere en siet ons niet.
10 k Daeromme en sal myn Ooghe oock
niet verschoonen / ick en wil oock niet
ghenadich zyn, maer ick wil haer doen op
haren kop werpen.
11 Ende siet / de Man / die lynen kleederen
aen hadde / en het Schryftuych aen syner
zyden / antwoordde / en sprack: Ick hebbe
ghedaen / als ghy my gheboden hebt.

a† And. die over de Stadt ghesettet zyn.
b† Anders / hamerwapen
c Ezech.10.2
* Dat is / schryfgereetschap.
d Exo.40.34 Num.9.15. 1. Reg.8.10
e Exod.12.3. Apoc.7.3.
f Judit.2.6.
g Jere.25.29 ende 49.12 1. Pet.4.17.
h† And. het dooden ghedaen hadden.
i Job.22.12 Esaie.29.15. ende 47.10. Jere.23.24. Sprac.23.25
k Ezec.6.12 ende 7.9.

Dat X. Capittel.

1. De Propheet siet / hoe Jerusalem verbrandt worden soude / 9. Item een ander ghesichte der Raders ende Dieren / als hy inden eersten Capittel gesien heeft.

1 ENde ick sach / en siet / aen den Hemel
boven aen den hoofde der Cherubim /
was het ghestalt als eenen Saphir / en
boven den selven was het aen te sien / als
eenen Throon.
2 En hy sprack tot den a Manne in den
lynen kleederen: Gaet henen in tusschen de
Raders onder den Cherub / en vaet de han-
den vol gloeyender kolen / die tusschen den
Cherubim zyn en stroyetse over de Stadt:
ende hy ginck henen in / dat ick het sach /
doe de selve henen in ginck.
3 De Cherubim nu / stonden ter rechter
zyden aenden Huyse / en de Voorhof wert
binnen vol nevels.
4 b En de Heerlicheyt des Heeren verhief
haer / vanden Cherub / tot den dorpel aen
den Huyse / en c het Huys wert vol nevels /
ende de Voorhof vol d glantzes / vander
Heerlicheyt des Heeren.
5 Ende men hoorde de vleughelen der
Cherubim ruyschen / tot daer buyten wt
voor den Voorhof / als een stemme des
Almachtigen Gods / wanneer hy spreeckt.
6 Ende doe hy den Manne inden lynen
kleederen gheboden hadde ende ghesepdt.
Neemt vyer tusschen den Raderen / onder
den Cherubim / ginck de selve henen in / ende
tradt by het Radt.
7 Ende e † de Cherub streckte syne handt
wt tusschen den Cherubim / tot den vyere /
dat tusschen den Cherubim was / nam daer
van, ende gaf het den Manne inden lynen
kleede / in de handen: die ontfinck het / ende
ginck henen wt.
8 f Ende het scheen g † aen den Cherubim /
ghelyck als eens menschen Handt / onder
haren vleugelen.
9 Ende ick sach / en siet / vier Raders ston-
den by den Cherubim / by eenen yegelicken
Cherub een Radt: ende de Raders waren
aen te sien / ghelyck als een Turkoys.
10 Ende waren alle vier een als het ander /
even als ware deen Radt in den anderen.
11 Wanneer sy gaen souden / so konden sy
in alle vier hoecken gaen / en en dorsten haer
niet omme wenden / wanneer sy ghinghen:
maer waer het voorste henen ginck / daer
gingen sy henen na / ende en dorsten haer
niet ommewenden /
12 Met tsamen haren gantschen lyve /
Rugghe, Handen ende Vleugelen: i ende de
Raders waren vol Oogen omme en omme /
aen allen vier de Raderen.
13 Ende hy riep tot den Raderen: Galgal /
dat ick het hoorde.
14 l Een yegelick hadde vier aengesichten:
het eerste aengesichte was een Cherub / m
het ander was een Mensche / het derde een
Leeuwe / het vierde een n Arendt.
15 En de Cherubim sweveden inder hooch-
de: het is even dat Ghedierte / dat ick sach
aen den water Chebar.
16 Wanneer de Cherubim gingen / so gingen
de Raders oock by hen: ende wanneer de
Cherubim met haren vleughelen vluchter-
den / dat sy hen vander Aerden verhieven /
so en wenden hen de Raders oock niet van hen.
17 Wanneer ghene stonden / so stonden dese
oock: want een levendich Winde was in hen.
18 o En de Heerlicheydt des Heeren ginck
weder wt / van den dorpel aen den Huyse /
ende settede haer boven de Cherubim.
19 Doe vluchterden de Cherubim met haren
Vleughelen / ende verhieven haer van der
Aerden / voor mynen Ooghen: ende doe sy
wtgingen / gingen de Raders by hen: ende
sy traden in de deure / aen den Huyse des
Heeren, tegent Oosten / en de Heerlickheyt
des Gods Israels / was boven hen.
20 p Dat is het Gedierte / dat ick onder den
God Israels sach / aenden water Chebar /
en merckte dat het q Cherubim waren:
21 Doe een yeghelick vier aenghesichten
hadde / en vier Vleugelen / ende onder den
Vleugelen / gelyck als Menschen handen.
Daer

a Ezec.9.1.
b 2. Par.7.1.
c Exod.40.34
d Of glinsteringhe.
e † Anders / een, etc.
f Ezech.1.8.
g† And. in.
h Ezec.1.16.
i Ezec.1.18.
k Galgal. luydet / als wy op Duytsch spreken tot Rade: Wendet / wendet / dat hem altoos wenden ende gaen sal.
l Ezech.1.10
m Apo.4.7
n Ezec.17.3. Daniel.7.10
o Ezec.11.23 ende 43.4.
p Ezech.1.3 ende 10.8.
q Hier siet men / dat Cherub oft Cerubim niet en zy een sonderlicke creatuer / maer een gevleugelte ghestalt / of een beelde eens vogels Ossen / Leeuwen / Menschen / daerinne de Engelen verschynen, hoe sy willen. Daerom heeten sy oock Cherubim / ende worden door Cherubim bedieden. Als oock de Engelen der Kercken / dat is de Apostelen / Propheten / Bisschoppen oft Predickers / etc.

22 Hare aenghesichten waren ghestaldt/ ghelijck ickse aen den water Chebar sach/ ende ghingen stracks voor hen wech.

Dat xj. Capittel.

1. Propheteert teghen de verleyders te Jerusalem/ 14. Voorseyt den ghevangenen te Babel eene ghenadighe te huys koemste/ 22. De Heerlickheyt des Heeren verlaet Jerusalem / 24. De Propheet koemt weder inden Gheeste in Chaldea.

1 Ende my nam a eenen windt op / ende brachte my voor de poorte aen den
huyse des Heeren/die tegent Oosten siet: ende siet/ onder der poorte waren vyf en twintich Mannen : en ick sach onder hen Jasania den sone Assur / ende Platia den sone Benaia/de Vorsten inden volcke.
2 Ende hy sprack tot my : Ghy menschen kindt/ dese Lieden hebben onsalige ghedachten / ende schadelicke raedt slagen in deser Stadt.
3 Want sy spreken: b Het en is so na niet: laet ons slechs huysen bouwen: Sy is de pott/so zijn wy het vleesch.
4 Daerom seldy/ ghy menschen kindt/ tegen haer propheteren.
5 Ende de Gheest des Heeren viel op my/ en sprack tot my: Spreeckt: So seydt de Heere: Ghy hebbet alsoo ghesproken/ ghy vanden huyse Israels/ende c uws gheests ghedachten kenne ick wel.
6 Ghy hebbet v † vele verslaghen inder Stadt en hare strate ligghen vol dooden.
7 Daeromme spreect de Heere Heere alsoo: Die ghy daer binnen ghedoodet hebbet/ die zijn het vleesch / ende sy is de f pott: doch ghy moetet henen wt.
8 g Het sweerdt dat ghy vreest/ dat wil ick ouer v komen laten. spreect de Heere Heere.
9 Ick wil v van daer wt stooten / en den vreemden in de handt gheuen/ ende wil v uwe recht doen.
10 Ghy sullet door het sweerdt vallen inden Lantpalen Israels wil ick v richten: en sullet gewaer worden dat ick de Heere ben.
11 De Stadt en sal niet uwe pott zijn/ noch ghy het vleesch daer inne maer inden Landtpalen Israels wil ick v richten.
12 En sullet ghewaer worden / dat ick de Heere ben : want ghy en hebbet na mynen Gheboden niet ghewandelt / ende myne Rechten niet gehouden / h maer gedaen na der Heydenen wijse/ die rontomme v zijn.
13 Ende doe ick so propheteerde / sterf Platia de sone Benaia. Doe viel ick op mijn aengesichte / en schreyde met luyder stemmen/ ende sprack: Och Heere Heere/ ghy sult het met den ouerblijuenden Israels/ gantsch wt maken.
14 Doe gheschiede des Heeren woordt tot my / ende sprack:
15 Ghy menschen kint/ uwe Broeders en Naburen / ende het gantsche huys Israels/die noch te Jerusalem woonen/ spreken wel onder malcanderen: Ghene zijn vanden Heere verre afgeweken/ doch wy hebben het Landt inne.
16 Daeromme spreecke ghy: So spreeckt de Heere Heere: Ja/ ick hebse verre wech onder de Heydenen laten drijuen / en in de Landen verstropt: doch ick wil in korten haer k† Heylandt zijn/inden Landen/ daer sy henen ghekomen zijn.
17 Daeromme spreeckt: So seyt de Heere Heere : Ick wil v versamelen vanden Volcken / ende wil v versamelen wt den Landen/ daer ghy henen verstropt zijt/ ende wil v het Landt Israels gheuen.
18 Daer sullen sy henen komen/en alle schuwelen ende gruwelen daer wt wech nemen.
19 l Ende wil v een eendrachtich herte gheuen/ ende eenen nieuwen geest in v geuen: ende wil het steenen herte wech nemen wt uwen lijue/ende een vleeschen herte geuen:
20 Op dat sy in mynen seden wandelen / en myne rechten houden/ende daerna doen: m ende sy sullen mijn Volck zijn / so wil ick haer God zijn.
21 Dien doch/ die na haers herten schupselen ende grouwelen wandelen/ wil ick haer doen op haren kop werpen / spreeckt de Heere Heere.
22 Doe vluchterden de Cherubim met haren vleughelen/ende de raders gingen neuen hen/ende de Heerlickheyt des Gods Israels was bouen ouer hen.
23 n En de Heerlickheyt des Heeren verhief haer wt der stadt/ende settede haer op den berch die tegent Oosten voor der stadt leyt.
24 o Ende eenen wint hief my op/ en brachte my inden ghesichte ende inden Gheeste Gods in Chaldea/ tot den gevangenen: en het gesichte/ dat ick gesien hadde, verdween van my.
25 En ick seyde den gevangenen/alle woorden des Heeren/ die hy my ghewesen hadde

l Jere.21.33 ende 32.39 Ezech.18.31 ende 36.26.
m Hebr.8.10 Jere.24.7.
n Ezec.10.18 ende 43.4.
o Ezec.3.14. ende 8.3. ende 11.1.

Dat xij. Capittel.

1. De Heere geeft door synen Propheet den onghehoorsamen volcke een onsichtelick teecken harer ende haers Conincks geuanckenisse: Item/ komentlicken hongers ende dorstes daer hyse mede wil beangsten 21. ende laet hen aenseggen hy wil alles wat ouer haer geprophetert is/ gantsch in korten te wege bringhen.

1 Ende des Heeren woort gheschiede tot my/ ende sprack:
2 Ghy menschen kindt/ ghy woonet onder eenen onghehoorsamen huyse/a welcker heeft wel ooghen/dat hyse sien konden/en en willen niet sien: ooren/dat sy hooren konden/ ende willen niet hooren/b maer het is een onghehoorsaem huys. a Esaie.6.10
3 Daeromme ghy menschen kint schicket v b daerna/ dat ghy wandelet / ende treckt aenden lichten dage daer van/voor haren oogen: van uwer stede sult ghy wech trecken aen eene andere stede voor haren oogen/of sy het misschien mercken wouden/ dat sy een onghehoorsaem huys zijn b Ezec.2.5. ende 3.17.
4 Ende sult v ghereede daerwt brenghen/ euen als wouder ghy wandelen by lichten daghe/voor haren ooghen : ende ghy sult wech trecken des avonts voor haren ooghen/gelijck alsmen wech treckt/wanneer men wandelen wil.
5 Ende ghy sult door de wandt breken/voor haren ooghen/ende aldaer door henen wt trecken.
6 Ende ghy sult het op uwe schouderen nemen voor haren ooghen/en wanneert donker ghewoorden is/ henen wt dragen: v aengesichte suldy toewinden dat ghy het Landt niet en siet: want ick hebbe v/den huyse Israels/ ten wonderteecken ghesettet.
7 Ende ick dede als my beuolen was/ende broch mijn gereede henen wt/ghelijck als wandel ghereetschap/by lichten daghe: en aenden avont/brack ick met der hant door de wandt/ende doe het doncker gheworden was/nam ick het op de schouderen / ende droecht daer wt voor haren ooghen.
8 Ende des morghens vroech gheschiedde des Heeren woort tot my/ende sprack:
9 Ghy menschen kint / heeft het huys Israels/ het anghehoorsame huys/niet tot v ghesevdt: Wat maecktu?

So

a Ezec.8.3. ende 11.24. ende 43.5.
b De destructie / die Ezechiel voorseyt' is noch verre/ etc.
c Job.42.2. 4.Esd.16.55 Heb.4.12.
† Anders/ ghedoodt vande uwe in dese stadt en hebbet de straten vervult met gedoodde lieden.
f So vele Propheten hadden sy verworget / en beroemden hen gelijcke veel/ dat sy door den Koninck te Babel blijuen souden.
h Want sy meynden/ onse Heere God konde haer so weynich ontberen/als des vleesches in den potten/dat is/als des Godsdiensts en Offers inden Tempel/als die nu onder gaen en konde.
g Ezech.24.3 i Mat.26.52 Leuit.18.3. Deut.12.30. Jere.10.2.
† Anders/ wesent ge bie... wijse: Vlucht derre wech.
k Of/ Heylmaker/ Heylgeuer. † And. hen en kleyn Heylichdom zijn.

10 So spreeckt tot hem: So spreeckt de Hee-
re Heere: Dese last betreffet den Vorste te
Jerusalem / ende het gantsche huys Isra-
els/ dat daerinne is.
11 Spreeckt: Ick ben uwe wonderteecken:
als ick ghedaen hebbe/ also sal v gheschie-
den/ dat ghy wandelen moetet / ende ghe-
vancklick ghevoeret worden.
12 c Haer Vorst sal op der schouderẽ dragẽ
† in den donckeren/ ende moet wech treckẽ
door de wandt/ die sy breken sullen/ dat sy
daer door wttrecken: zijn aenghesichte sal
toeghewonden wordẽ/ dat hy met geener
ooghe het Lant en sie.
13 e Ick wil oock mijn Nette over hem wer
pen/ dat hy in myner Jacht gevangẽ wor-
de: ende wil hem na Babel brengen/ inder
Chaldeen Landt/ f dat hy doch niet sien en
sal/ ende sal aldaer sterven.
14 Eñ alle die rõtom hem zijn syne hulpers/
ende alle synen aenhanck / wil ick in alle
Winden verstroyẽ/ ende het sweert achter
hen wttrecken.
15 g Also sullen sy gewaer wordẽ/ dat ick de
Heere zy/ wanneer ickse onder de Heydenẽ
verstoote/ ende in den Lande verstroye.
16 Doch ick wil hárer sommighe ende wey-
nich overblijven latẽ vanden sweerde/ hon
ger ende pestilencie/ die sullen gheuer gru-
welen vertellen onder den Heydenen/ daer
sy henen komen sullen/ ende sullen gewaer
worden/ dat ick de Heere zy.
17 Ende des Heeren woordt geschiedde tot
my/ ende sprach:
18 Ghy menschen kindt/ ghy sult v broot etẽ
met beven / ende v water drincken met h
tzitteren ende sorghen.
19 Eñ spreect tot dẽ volcke in dẽ Lande: So
spreect de Heere Heere vandẽ Inwooners
te Jerusalem/ in dẽ Lande Israels: Sy sul
len haer broodt eten in sorgen / ende haer
water drincken in ellende: i want het Lant
sal woest worden/ van allẽ dat daerinne is/
om k des wrevels willen aller inwooners.
20 Ende de Steden/ die wel bewoonet zijn/
sullen verwoestet / ende het Lant eensaem
worden: also sullet ghy ghewaer worden/
dat ick de Heere zy.
21 Ende des Heeren woordt geschiedde tot
my/ ende sprach:
22 Ghy menschen kindt / wat hebbet ghy
voor een Spreeckwoort inden Lande Isra
els/ ende spreeckt: l Dewijle het hem so lan
ge vertrecket/ so en wordt voortaen niets
wt der prophetering dhe.
23 Daerom spreeckt tot hen: So spreeckt de
Heere Heere: Ick wil dat Spreeckwoort ne-
derleggen/ datmen het niet meer * voeren
en sal in Israel: ende segget tot hen: De tijt
is na/ ende alles wat gheprophetcert is.
24 Want ghy sullet nu voortaen ghewaer
worden/ dat gheene gesichten feylen / ende
gheene propheteringhe lieghen en sal/ te-
ghen het huys Israels.
25 Want ick ben de Heere: wat ick spreke/ dat
sal ghescheiden/ ende niet langer vertogen
worden: maer by uwer tijdt/ ghy angehoor
same huys wil ick doen/ wat ick spreke/
spreeckt de Heere Heere.
26 Ende des Heeren woordt geschiedde tot
my/ ende sprach:
27 Ghy menschẽ kint/ siet/ het huys Israels
spreeckt: Het gesichte dat dese siet/ daer is
het noch langhe henen / ende prophetcert
op de tijdt/ die noch verre is.
28 Daerom spreeckt tot hen: So spreeckt de
Heere Heere: Wat ick spreke / dat en sal
niet langer vertogen worden/ maer sal ghe-
schieden/ spreeckt de Heere Heere.

c Jer.21.7.
ende 24.8.
ende 32.4.
ende 34.3.
d Dat is/
Sy en sal
niet henen
wt rijdẽ oft
varen/ etc.
e Ezec.17.20
ende 32.3.
† And zijn
kleederen in
etc.
f Want sy
ne ooghen
werdẽ hem
te Riblach
wtgesteke/
Jere.39.52.
Also sach
hy den Co-
ninck te Ba-
bel als Je-
remias
seyt/ ende
en sach
doch Ba-
bel niet/ als
Ezechiel
seyt. welc-
ker stucken/
de Joden/
als teghen
malkande-
ren strijden-
de/ voor leu
gen hieldẽ.
g Ezec.15.7.
ende.22.15.
h Dat is
ryden/ of/
schudden
i Leui.26.31.
Esaie 1 7.
k Dat is/
Der moet-
williger on-
billicheydt
eñ geweldt
l Rom.2.4.
2.Pete.3.15
*gebruyckẽ

Dat xiij. Capittel.

1. Teghen de valsche Propheten.

1 Ende a des Heerẽ woort geschiedde tot
my/ ende sprach:
2 Ghy menschen kindt/ prophetcert tegẽ
de Propheten Israels / ende spreeckt tot
dien/ die wt haren eyghen herten prophe-
teren: Hoort des Heeren woordt:
3 So spreect de Heere Heere: b Wee dẽ dullẽ
Propheten/ die haren eygen geeste volgen/
ende en hebben doch gheen ghesichte.
4 O Israel/ uwe prophetẽ zijn/ als de Vos
sen in den woestijnen.
5 Sy en treden niet voor de holen/ ende ma
ken hen niet ten tuyne om het huys Isra-
els/ ende en staen niet in den strijdt aen den
daghe des Heeren.
6 Haer gesichte en is niets/ eñ haer prophe
teren is enckel leughen: sy spreken: De Hee
re heeft het geseyt: so se doch de Heere niet
gesanden en heeft: ende bemoedẽ hen/ c dat
sy haer dinck onderhouden.
7 Isset niet also/ dat uwe d ghesichte niets
en is/ ende uwe propheteren enckel leugen?
ende ghy spreeckt doch: De Heere heeft het
ghesproken/ so ick het doch niet ghesprokẽ
en hebbe.
8 Daerom spreeckt de Heere Heere also:
Dewijle dat ghy predicket / daer niets wt
en wordt/ ende leughenen prophetcert / so
wil ick aen v/ spreeckt de Heere Heere.
9 Ende myne handt sal komen over de Pro
pheten/ die dat predicken/ daer niets wt en
wort/ ende leugenen propheteren/ sy en sul-
len inder Versamelinghe mijns volcks niet
zijn / ende inden getale des huys Israels
niet geschreven worden/ noch int Lant Isra
els komen: ende ghy sullet gewaer wordẽ/
dat ick de Heere ben.
10 e Daerom dat sy mijn Volck verleyden/ f
eñ seggen: Vrede/ so doch daer gheen vrede
en is: het volck bouwet de wãdt/ g so plaes
teren sy de selve met loosen kalcke.
11 Spreect tot den Plaesteraers/ die met loo
sen kalcke plaesteren/ dat het afvallen sal: h
Want daer sal een slachregen komen/ ende
daer sullẽ groote hagelẽ komen/ die het vel-
len/ eñ een draeywindt sal het verscheuren.
12 Siet/ so sal de Wãdt invallẽ: wat gelt het
dan salmen tot v seyghen: Waer is nu het
gheplaesterde/ dat ghy geplaestert hebbet?
13 So spreeckt de Heere Heere: Ick wil eenẽ
draeywint stormen laten in myner grimmic
heyt/ ende eenen slachregen in mynen toor-
ne/ ende groote hagelsteenen in grimmic-
heyt/ die sullen alle dinck omstooten.
14 Also wil ick de Wandt omme werpen/ die
ghy met loosen kalcke gheplaestert hebbet/
ende wil se ter Aerden stooten/ datmen hare
grondt sien sal/ dat sy daer ligge/ ende ghy
sullet daer binnen oock omme komen/ ende
ghewaer worden/ dat ick de Heere zy.
15 Also wil ick myne grimmicheyt volbren-
gen aen der Wandt/ ende aen dẽ/ die se met
loosen kalcke plaesteren/ ende tot v seggen:
Hier is noch Wandt noch Plaesteraer
16 Dat zijn de Propheten Israels/ die Jeru
salem propheteren/ i ende predicken van vre
de/ so daer doch gheen vrede en is/ spreeckt
de Heere Heere.
17 Ende ghy menschen kindt/ richtet v aen-
gesichte teghen de Dochteren in uwẽ volc-
ke: welcker propheteren wt haren herten/
ende prophetcert teghen haer/
18 Eñ spreeckt: So spreeckt de Heere Heere:
Wee v/ ghy die den lieden kussenen maket
onder de armen/ eñ peulwen/ tot den hoof-
den/ beyde ionghen ende ouden/ die zielen te
vanghen: k wanneer ghy nu de zielen ghe-
vanghen

a Ezec.14.9
b Ezec.14.9
ende 34.2.
Jere.23.1.
Mich.3.5.
c Je.27.10.15
d Dat is/
haer predic
ken ende le-
ren.
e Esai 3.12.
f Jere.6.14.
ende 8.11.
g Ezec 22.28
De wandt
bouwẽ/ dat
is arbeyden
ende doen/
wat men lee
ret: Plaeste-
ren/ is/ toe-
segginghe-
doen ende
troostẽ/ dat
het sal goet
worden/ so
doch alder-
verley ver-
loren is eñ
ydel valsche
leugen zijn.
h Mat.7.27
i Jere.6.14.
ende 8.8.
Kussẽ ende
peulwẽ on-
der de ar-
men.
k Esai 3.25.
Mich.3.5.

vangen hebbet in mynen Volcke, so segget
ghy den seluen het leuen toe.
19 Ende ontheyliget my in mynen Volcke/
om eener hant vol gersten/ende eens beten
broots wille: daer mede/dat ghy de zielen
ten doot veroordeelt/die doch niet steruen
en souden: ẽ oordeelet die ten leuẽ, die doch
niet leuen en souden / door uwe leughenen
onder mynen Volcke/welcke geerne leuge-
nen hoort.
20 Daerom spreect dẽ Heere Heere: Siet/ick
wil aẽ uwe kussenẽ/ daer ghy de zielẽ mede
vanghet ẽ troostet / ende wilse van uwen
armen wech rucken: ẽ de zielen die ghy vã-
ghet ende vertroostet/los maken.
21 Ende wil uwe peulwen verscheuren ende
myn Volck wt uwen handẽ l t verlossẽ, dat
ghyse niet meer vanghen en sullet, ẽ sullet
ghewaer worden/dat ick de Heere zy.
22 Daerom dat ghy het herte der Rechtueer
digen valschelicken bedroeuet / die ick niet
bedroeuet en hebbe/m ẽ hebbet gestercket
de handen der Godloosẽ dat sy hen van ha-
ren boosen wesen niet en bekeeren, op dat sy
leuendich blyuen mochten.
23 Daerõ en sullet ghy niet meer onnutte lee
re predicken/noch propheterẽ: maer ick wil
myn Volc wt uwen handẽ verlossen/ẽ ghy
sullet gewaer wordẽ/ dat ick de Heere ben.

l t Anders/ wtrucken.
Vrome herte verschric-ken door Gods Name: daerom worden sy lichte ick be swaert ende geuaughen my valscher leere/onder Gods Name voortge bracht.
m Jer.23.14

Dat xiiij. Capittel.

1. Afgoderye weeret Gods woort. 4. ẽ wort met bedriegerye door valsche Prophe ten. 6. daertoe met Gods ernstighen toorne gestraffet. 12. Van vier ouuerbidelicke plagẽ Gods/21. daer dannoch sommige ten troo- ste der geuangenẽ te Babel/wtcomẽ soudẽ.

a Ezec 20.1.

1 Ende a daer quamen sommighe van den
Oudtsten Israels tot my, ende setteden
hen by my.
2 Doe geschiede des Heeren woort tot my/
ende sprack:
3 Menschen kint/dese lieden hanghen met
haren herten aen haren Afgoden ende hou-
den vaste aen der ergheruisse harer misdaet:
soude ick hen dan antwoorden/ wanneer sy
my vraghen?
4 Daerom spreect met hen/ ende segget tot
hen: So spreect de Heere Heere: b Welcker
mensche van dẽ huyse Israels met der hertẽ
aen synen Afgoden hanget ende hout vaste
aen der ergernisse syner misdaet, ẽ comt tẽ
Propheet: so wil ick de Heere den seluen ant
woorden / als hy verdient heeft met syner
grooter Afgoderye.
5 Op dat het huys Israels bedrogen worde
in haren herten/ daerom, dat sy van my ge-
weken zyn/ door menigherley Afgoderye.
6 Daerõ suldy ten huyse Israels seggen: So
spreect de Heere Heere: c Keeret ende wendet
v van uwer Afgoderye/ẽ wendet uwe aen-
ghesichten van alle uwe gruwelen.
7 Want welcker mensche vandẽ huyse Isra-
els/of ẽ Vreẽdelinck die in Israel woonet/
van my wtcket/ẽ met syner herten aen sy-
nen Afgod hanget/ende vaste houdt aẽ der
ergernisse syner Afgoderye/ẽ ten Prophete
comt/dat hy my door hem vraghe/dien wil
ick de Heere selfs antwoorden.
8 Ende wil myn aengesichte teghen den sel
uen settẽ dat sy sullen woest/ẽ ten Teeckẽ
ẽ Spreecwoort worden ende wilse wt myn
nen Volcke roepen: dat ghy ghewaer wor-
den sullet dat ick zy de Heere.
9 d So doch een e bedroghen Prophert
wat spreeckt / dien wil ick de Heere weder-
om laten bedroghen worden: ende wil myne
handt ouer hem wtstrecken / ende hem wt

b Job.12.20

c Ezec.20.18
d 1. Re 22.23
Job. 12.20.
Ezech 13 2.
ende 34. 3.
e Dat heet/ met goeden woorden be driegẽ/oDel goet/wt ey- genen goet- dunckẽ son- der Gods woort spre- ken/diẽ sul- len syne got de woorden selfs bedrie- gen/tot synẽ ongheluckẽ.

mynen Volcke Israels roepen.
10 Also sullen sy alle beyde hare misdaet dra-
gen: als de misdaet des vragers/also sal ooc
zyn de misdaet des Propheten.
11 Op dat sy het huys Israels niet meer en
verleyden van my/ ẽ hen niet meer veront-
reynighen in allerley harer ouertredinghe: f
maer sy sullen myn Volck zyn/ ende ick wil
haer God zyn/spreeckt de Heere Heere.
12 Ende des Heeren woort geschiede tot my/
ende sprack:
13 Ghy menschen kint/wanneer het Lant aen
my sondiget, ende my daert oc versmadet: so
wil ick myn hant ouer dat selue wtstrecken/
g ende den voorraedt des broodts wech ne-
mẽ, ende wil daer dierte tydt henen schicken/
dat ick beyde den menschen ende vee, daerin
ne wtroepe.
14 h Ẽ wanneer dan schoon de dry mannen:
Noah/ Daniel, ende Job daerinne warẽ so
souden sy alleene haer eygen zielen verlossẽ/
door hare gherechticheyt/spreeckt de Heere
Heere.
15 Ende wanneer ick boose ghedierten in het
Lant brengen woude/die de liedẽ wech rup-
meden, ende dat selue verwoestede dat nie
mandt daerinne wandelen konde voor den
ghedierten.
16 Ẽ dese dry mannen waren daer ooc inne:
so waraehtich als ick leue/ spreect de Heere
Heere, sy en souden noch soons noch dochte-
ren verlossen/ maer alleene hen selfs/ ẽ het
Landt moeste woest worden.
17 Oock wanneer ick het sweert comen liete/
ouer het Lant, ẽ spreke: Sweert varet door
het Lant ende soude also beyde menschen ẽ
vee wtroepen.
18 Ende de dry mannen waren daerinne: so
warachtich als ick leue/ spreeckt de Heere/
Heere, sy en souden noch soons noch dochte
ren verlossen: maer sy alleene soudẽ verlosset
zyn.
19 Of/so ick pestilentie in het Lant schicken/
ẽ myne grimmicheyt ouer datselue wtgietẽ
woude ẽ bloet verstorten, also dat ick bey-
de menschen ende vee wtroepde.
20 Ẽ Noah/Daniel, ẽ Job/waren daerin
ne: so waraehtich als ick leue, spreect de Hee
re Heere/sy souden noch soons/noch dochte-
ren, maer alleene haer eygen ziele/door hae-
re gherechtichevdt verlossen.
21 Wãt so spreect de Heere Heere: So ick my-
ne vier boose straffẽ/als het sweert, honger/
boose gedierte/ẽ pestilentie, ouer Jerusalẽ
schicken sal/i dat ick daerinne wtroepe, bey-
de menschen ende vee:
22 Siet / so sullẽ sommige daerinne ouerbly-
uende daeruan comẽ/die soons ẽ dochteren
wt brenghen sullen/ẽ tot v hier herwaerts
comen/dat ghy sien sullet/hoe het hen gaet/
ende v troosten ouer den ongelucke, dat ick
ouer Jerusalem hebbe komen laten.
23 Sy sullen uwẽ k troost zyn/ wanneer ghy
sien sullet/hoe het hen gaet: ende ghy sullet
gewaer worden, dat ick het niet sonder oor-
sake ghedaen en hebbe, wat ick daer in ghe-
daen hebbe/ spreeckt de Heere Heere.

f Ezec.11.20
Jere. 24. 7.
ende 31. 33.
Hebr. 8 10.
Vier plagẽ Gods.
I.
Hongher.
g Ezec.4.16
ende 5.16.
h Jer. 15.1.
Noah.
Daniel.
Job.
II.
Boose ghedierten.
III.
Sweerdt.
IIII.
Pestilentie.
i Jer. 17.17.
k De geuãgenẽ te Babel werden vrolick dat die te Jerusalem oock geuanckelic tot hen komen moestẽ: van welckẽ sy/als de af valligẽ ver-smadelicken gehoont wa ren.

Dat xv. Capittel.

1. De Heere verghelycket Jerusalem by den Wyngaert houte.

1 Ende des Heeren woordt gheschiede tot
my/ende sprach:
2 Ghy menschẽ kint/wat af is het hout
vanden Wynstocke/voor den anderẽ houte/
of een Wynrancke, voor den anderen houte
inden Woude.
3 Neemt mense oock ende maeckt wat daer
van: of maecktmen daer oock eenen naghel
van?

a f Anders/ wort wt de wyn-gaert houte onder allen houte? ende van dẽ wyn gaertschen-te onder dẽ houten inden woudẽ.

van/ daer men wat aenhanghen meughe?
4 b Siet/ men werpt het in het vyer/ dat
het verteert wordt/ dat syne beyde eynden
het vyer verteert/ ende zijn middelste ver-
bernet, waer toe soude het nu deughen?
deucht het dan oock ergens toe?
5 Siet/ doe het noch gantsch was/ en
kondemen daer niets van make: hoe vele
weynigher kanmen daer nu voortaen wat
van maken/ so het het vyer verteert ende
verbrandt heeft?
6 Daerom spreect de Heere Heere: Gelijck
als ick het hout vanden Wijnstocke/ voor
anderen houte inden Woude/ den vyere te
verteeren gheue: also wil ick met den in-
wooners te Jerusalem/ oock ommegaen.
7 En wil mijn aengesichte tegē haer settē/
c Jere. 12. 15 dat sy den vyere niet ontgaen en sullen/
ende 22. 15. maer het vyer salse verslinden: c ende ghy
lieden sult het ghewaer worden, dat ick de
Heere ben/ wanneer ick mijn aengesichte
tegen v lieden sette/
8 En het landt woest make/ daeromme/
dz sy my versmadē/ spreect de Heere Heere.

Dat xvj. Capittel.

1. Gods wonderbare liefde en trouwe/ 15
wordt van synen volcke met grooter on-
danckbaerheyt en ontrouwe vergolden/ 35
daerop wort hen aengeseyt hare straffe. 44
ende der Heydenen sonde voor kleyne ghe-
rekent/ 53. Aent eynde is een troostelicke
toeseggingh Godlicker ghenade/ dat hy
wil hare gheuanckenisse wenden/ 60. ende
hare met tsamen dē getale der Heydenen/
tot hem bekeeren.

1 Ende des Heeren woort ghesciede tot
my/ ende sprack:
2 Ghy menschen kindt/ openbaert der
Stadt Jerusalem hare gruwelen/
a † Anders/ 3 En spreect: So spreeckt de Heere Heere
wooninge/ tot Jerusalem: V gheslachte a † en ghe-
of/ woonste- boorte/ is wt der Cananiters Lande: b
de. v Vader van den Amoriteren/ ende uwe
b Ezec. 16. 45 Moeder vanden Hethiteren.
4 Vwe gheboorte is also gheweest: Vwen
Nauel/ doe ghy geboren werdet/ en is niet
besneden/ so en heeftmē v oock met water
niet ghebadet, dat ghy reyne werdet/ noch
met Soute ghewreuen/ noch in Windelen
ghewonden.
5 Want niemanden en iammerde uwer/
dat hy hem ouer v ontfermet hadde/ ende
v der stucken een bewesen: maer ghy wer-
det op het Veldt geworpen: also verachtet
was uwe ziele/ doe ghy ghebooren waret.
6 Ick doch/ ginck voor v voor by/ en sach
v in uwen bloede ligghen/ en sprack tot v/
doe ghy so in uwen bloede laget: Ghy sult
leuen: Ja tot v sprack ick/ doe ghy so in
c Esaie. 5. 1. uwen bloede laget: Ghy sult leuen.
Jere. 11. 16. 7 c En hebbe v opgetogen/ en laten groot
worden/ als een vrucht op den Velde: ende
waret nu gewassen/ ende groot en schoon
ghe worden: uwe Borsten warē gewassen/
en haddet schoon lanck hayr ghekregen:
doch ghi waret noch bloodt en beschaemt.
d Dat is/ 8 En ick ginck voor v voorby/ en sach v
ghy waret aen: ende siet/ het was de tijdt/ om v d te
manbaer. boelen: doe breydde ick myne e gheeren
e Of/ slippē/ ouer v/ en bedeckte uwe schamelheyt: ende
ick ghelooefde het v/ ende begaf my met v
in een verbont/ spreeckt de Heere Heere/
dat ghy myne zijn soudet.
9 En ick badede v met water en wiesch v
van uwē bloede/ en salfde v met Balsem.
10 En bekleedede v met ghesticketen kleede-
ren/ en tooch v f seemesche schoon aen: ick
gaf v fijne kleederen/ ende zijden sluyers.
11 En vercierde v met kleynodien/ en leyde
gesmijde aen uwe armen/ ende ketenen aen
uwen hals.
12 Ende gaf v spanghen aen v Voorhooft/
en oorencinghen aen uwe Ooren/ ende eene
schoone kroone op het Hooft.
13 Summa/ ghy waret ghecieret met enckel
Goudt en Siluer/ en bekleedet met enckel g Of, semels
Lijnwaedt/ Zijden ende Ghesticketen: ghy † And. Tar
atet oock enckel g † Semelmeel/ Heunich/ wenbloeme
en Olye/ ende waret wtermaten schoone/
ende verkreget het Koninckrijcke.
14 En uwen roem wert luydtbaer onder den
Heydenen/ uwer schoonheydt haluen/ die h Of/ ver-
gantsch volkomen was/ door het h cieraet/ ciersel.
dat ick aen v ghehangen hadde/ spreeckt de
Heere Heere.
15 Doch ghy verlietet v op uwe schoonheyt/
en dewijle ghy so beroemet waret/ dreefdy
hoererije, also/ dat ghy v eenen yegelicken/
wie daer voorby ginck/ ghemeyn makedet/
ende dedet synen wille. i Hose. 2. 10.
16 Ende i namet van uwen kleederen/ ende
makedet v bonte Altaren daeruan/ ende k Jere. 2. 3. 5
bedreuet uwe hoererije daer op/ k als noyt
ghesciedt is/ noch ghescieden sal. l Esaie. 46. 6
17 l Ghy namet oock v schoone m tuych/ dat Ezech. 20. 31
ick v van mynen Goude ende Siluer ghe- Hosee. 2. 7.
gheuen hadde/ ende makedet v n Mans- ende 13. 2.
beelden daeruan/ en bedreuet uwe hoererije m Of, bagge
met den seluen. n Deu. 4. 16.
18 Ende namet uwe ghestickte kleederen/
en bedecktetse daer mede/ ende myne Olye
ende rueckwerck leydet ghy hen voor.
19 Myne spijse/ die ick v te etengaf/ Semel-
meel/ Olye ende Heunich/ leydet ghy hen
voor/ ten soeten reucke.
20 Ja het quam daer henen/ spreeckt de o Leuit. 18. 21
Heere Heere/ o dat ghy namet uwe Sonen ende 20. 2.
ende Dochteren/ die ghy my † ghebooren Jere. 32. 35.
haddet/ ende offerdetse den seluen te ver- Ezech. 20. 31
slinden: Meyndy dan/ dat het een p slecht † Anders/
dinck zy/ om uwe hoererije? ghebaert.
21 Dat ghy my myne Kinderen slachtet/ p Of, kleyn.
ende laetse den seluen verbranden?
22 Noch en hebdy in alle uwen grouwelen
ende hoererye/ noyt ghedacht aen die tijdt
uwer ieughet/ hoe bloodt ende naeckt dat
ghy waret/ en in uwen bloede laghet.
23 Bouen alle dese uwe boosheyt/ (ach wee/
wee v/) spreeckt de Heere Heere/
24 Bouwedet ghy v Berchkercken/ ende
makedet v Berchaltaren/ in allen wijckens
25 En voor aen op allen straten/ bouwedet
ghy uwe Berchaltaren/ ende makedet uwe q † An. dedet
schoonheyt tot enckel grouwelen/ ende q † uwe beenen
gherdedet met uwen beenen teghen alle/ open.
die daer voorby gingen/ en bedreuet groote
hoererije. r Ezec. 23. 2.
26 r Eerstwerf/ bedreefdy hoererije met den
Kinderen Egypti/ uwē Nabuers/ die groot
vleesch hadden/ ende bedreuet groote hoe-
rerye/ my tot toorne te verwecken.
27 Doch ick streckede myne handt wt tegen
v/ ende stuerde sulcke uwe wijse/ ende gaf v
ouer inden wille uwer vyanden/ den Doch-
teren der Philisteen welcke hen schaemden
voor uwen onbeschaemden wesen. s Ezech. 23. 12.
28 s Daer na bedreefdy hoererye met den
Kinderen Assur/ ende en kondet diers niet
satt worden.
29 Ja doe ghy met hen hoererije ghedreuen
haddet/ ende diers niet sat wordē en kondet/
makedet ghy der hoererije noch meer/ inden t † Anders/
Lande Chanaan/ tot in Chaldea: noch en Ach hoe is
kondet ghy daer mede ooc niet satt wordē. doch v herte
30 t † Hoe sal ick v doch v herte besnijden/ so swacke
spreeckt de Heere Heere/ dewijle dat ghy
sulcke

sulcke wercken eener grooter Ertzhoeren doet?
31 Daer mede dat ghy uwe Berchkercken
bouwet/ voor aen op allen straten/ en uwe
Altaren makedet in allen wycken.
32 Daer toe en waret ghy niet als een
ander hoere / diemen met gelde koopen
moet/ noch als de overspeelderssche/ die in
de stede hares mannes andere toelaet/
33 Want allen anderen hoeren gheeftmen
gelt: doch ghy geeft allen uwen Boeleerders
gelt toe / ende schencket hen / dat sy
tot u komen uyt allenthaluen/ en hoererye
met u bedrijuen.
34 Ende het teghendeel vindetmen aen u/
voor anderen Wyuen/ met uwer hoererye/
dewijle men u niet na en loopt / maer dat
ghy gelt toegeeft/ ende men u geen ghelt
toe en geeft: also bedrijfsdy het tegendeel.
35 Daerom ghy Hoere / hoort des Heeren
Woordt.
36 So spreecht de Heere Heere: Dewyle
ghy dan so x † milde ghelt toegheeft/ ende
uwe schamelheyt/ door uwe hoererye tegen
uwe Boelen/ ontblootet/ ende teghen alle
Afgoden uwer gruwelen/ en vergiet het bloet
uwer Kinderen/ y welcke ghy hen offert:
37 Daeromme siet / so wil ick versamelen
alle uwe Boelen/ met welcken ghy wellust
bedreuen hebt/ met tsamen allen / die ghy
voor vrienden houdet/ tot uwen vyanden:
en wil se beyde tegen u versamelen allent-
haluen/ z ende wil hen uwe schamelheydt
ontblooten / dat sy uwe schamelheydt
gantsch sien sullen.
38 a Ende wil het Recht der Overspeelder-
schen en Bloetvergieterschen/ over u gaen
laten/ ende wil u bloedt verstorten/ met
grimmicheyt ende yver.
39 En wil u in hare handen gheuen/ dat sy
uwe Berchkercken afbreken/ en uwe Berch
altaren u † ommerucken/ en u uwe Kleederen
uyt trecken/ en u uwe c † schoone cieraet nemen
ende u naeckt ende bloote sitten laten.
40 b Ende sullen hoopen Volcx ouer u
brengen/ ende u steenigen/ ende met haren
sweerden verhouwen:
41 e Ende uwe huysen met vyere verbranden
ende u d recht doen/ voor den ooghen
veler Wyuen: Also wil ick uwer hoererye
een eynde maken/ dat ghy niet meer en sult
noch ghelt toe gheuen.
42 Ende wil mynen moedt aen u koelen/
ende mynen yver aen u versadighen/ dat
ick ruste/ ende niet meer toornen en dorve.
43 Daerom/ dat ghy niet ghedacht en hebt
aen de tijt uwer f ieuget/ maer my met alle
desen/ tot toorne verwecket: daerom wil
ick u oock/ alle u doen op den kop leggen/
spreecht de Heere Heere: g † hoewel ick
daer mede niet gedaen en hebbe/ na den h
laster in uwen grouwelen.
44 Siet/ alle die daer een Spreeckwoordt
plegen te gebruycken / die sullen dan u dit
Spreeckwoordt segghen: De Dochter is
als de Moeder.
45 Ghy zijt uwer Moeder Dochter/ welc-
ke van haren Manne ende Kinderen liep:
ende zijt eene Suster uwer Susteren / die
van haren Mannen en Kinderen /die hy ge-
uwe Moeder is eene Handen recht ende wel/
ende uwe Vader een Amo- h behouden.
46 Samaria is uwe gr- hy siet/ ende bekeeret
haren Dochteren/ die oosheydt/ die hy ghe-
woonet/ en Sodom is en/ ende niet steruen.
met haren Dochteren/ d- de huyse Israels: De
ter zijden woonet. et recht: so en de ic onrecht
47 Hoewel ghy dann- n huyse Israels hebbet
hebt na haren wese
haren gruwelen: daer

aen / dat ghy het erger ghemaeckt hebt/
dan sy / in alle uwen wesen.
48 So waerachtich als ick leue/ spreecht de
Heere Heere/ Sodom uwe Suster/ met tsa-
men haer Dochteren/ heeft so niet gedaen/
als ghy/ ende uwe Dochteren.
49 Siet/ k dat was uwer Suster Sodom
misdaet: l Hoochmoet/ en mit alles dinges
de volheyt/ en goede vrede/ dien sy en hare
Dochteren hadden/ daerentegen den armen
ende noodtdruftigen en holpen sy niet:
50 Maer waren stout/ ende deden gruwelen
voor my: n daerom hebbe ickse oock wech
ghedaen/ doe ick begonde daer in te sien.
51 o So en heeft oock Samaria niet de
helfte uwer sonden gedaen: maer ghy hebt
uwer gruwelen so vele meer dan sy gedaen/
dat ghy uwe Suster schier vroom ghe-
maeckt hebt / teghen alle uwe gruwelen/
die ghy ghedaen hebt.
52 So draecht nu oock uwe schande / ghy
die uwe Suster vroom maeckt door uwe
sonde/ in welcker ghy grooter grouwelen
dan sy/ gedaen hebt/ ende maecktse vromer
dan ghy zijt: so weest nu ooc schaemroodt/
ende draecht uwe schande / dat ghy uwe
Suster vroom ghemaeckt hebt.
53 p Ick wil dannoch hare ghevanckenisse
wenden/ namelicken/ de ghevanckenisse deser
Sodom/ ende harer Dochteren/ ende de
ghevanckenisse deser Samaria/ en harer
Dochteren/ en de ghevangenen uwer tegen-
woordiger gevanckenisse met tsamen hen.
54 Dat ghy dragen moetet uwe schande en
q hoon/ voor alles dat ghy ghedaen hebt/
en ghy dan noch euenwel getroostet worden
55 En uwe Suster dese Sodom / ende hare
Dochteren/ sullen bekeeret worden/ als sy te
vooren geweest zijn/ ende Samaria en hare
Dochteren/ sullen bekeeret worden/ als sy
vooren gheweest zijn: daer toe ghy ooch/
ende uwe Dochteren/ sullet bekeeret wor-
den/ als ghy te voren gheweest zijt.
56 Ende en sult niet meer de selue Sodom
uwe Suster roemen/ als ter tijdt uwes
hoochmoets.
57 Doe uwe boosheyt noch niet ontdecket
en was: als ter tijt/ doe u de Dochteren
Syrie/ ende de Dochteren der Philisteen
allenthaluen schenden/ ende verachteden u
omme ende omme.
58 Doe ghy moestet uwen laster en gruwel
draghen / spreecht de Heere Heere.
59 Want so spreecht de Heere Heere: r Ick
wil u doen als ghy ghedaen hebt/ dat ghy
den eedt verachtet/ en breket het Verbont.
60 Ick wil dannoch dencken aen myn
Verbondt/ dat ick met u ghemaket hebbe/
ter tijdt uwer ieughet/ s ende wil met u
een eewich Verbondt maken.
61 So sult ghy aen uwe wegen dencken/ en u
schamen/ wanneer ghy uwe groote ende
kleynste Suster/ tot u nemen sult/ die ick u
tot Dochteren gheuen sal: doch niet uyt
uwen Verbonde/
62 t Maer ick wil myn Verbondt met u
maken: dat ghy ghewaer worden sult/
dat ick de Heere zy. vergeten om hare
renne ghy dancken/ dat verteert hare vrucht
dat in haer geen stercke rancke meer en is/
tot eens Heeren scepter: dat is een klaechlic
ende iammerlick dinck.

Dat xx. Capittel.

1. De Heere wil van den ondanckbaren/
27. ende Afgodischen ongheuraecht zijn/
33. sept hen doch toe/ hy wilse in ghevanck-
nissen ende verstropinghen met scherpen
dwange aen hem houden/ 40. ende daer na

Of/ alsome. † And. van allen plaetsen.
x † An. uwe onderlijde hier voor gheeft.
y 2.Re.16.3. ende 17.17. Deut.12.31. ende 18.9. Iere.7.30. ende 19.5.
z Esai.47.3. Nahum.3.5 Schamelheydt ontblooten, heet hier na anders/ dan dat sy gheweldichlick verstoort/ en haer Regiment te niete geworden is.
a Ezech.23.10.45.
c † And. te vierlijcken. † Anders/ costelicke iuweelen.
d Leui.20.10
e 2.Reg.25.9
f Of/ ionckheydt.
g † And. dat ghy uwe roeckeloose ghedachten niet weder / in alle uwen/ etc. Luth: Wiewol ich ... ea me- us / si po- es.
h Ezech.16.3

Sodome misdaedt.
k Gen.15.24
l Hoochmoet/ Godt vergeten/ zijn woordt verachten/ ende hoop eygens wijsheyt en macht verlaten/ euen als ware daer gheen God. Waer sulcke verachtinge Godts is/ daer toe de volheydt en goede vrede, daer volget ooc allerley moetwille na.
m † And. ouervloedt van broode/ ende etc.
n Gen.19.24. Luce.17.29. Deut.29.23.
o Iere.3.11 Sodom bediedt hier Iuda/ gelijc Samaria Israel: ende spreecht van de nieuwen Verbonde/ daer de gantsche Werelt mede tot Christo bekeeret is.
p Amos.9.14
q Of/ smaheydt.
r Exo.21.23. Leuit.24.19. Iere.50.15. ende 51.49. Ioel.3.7.
s Esai.55.3. Iere.31.31. Hebr. 8. 8. Ezech.37.26
t Iere.31.31 32. 33. 34.

a Ezech. 24. 3.
b De Joden te Jerusalē bespotteden de Prophetē ẽ de liedē/ die hen den Koninck te Babel ouergheghenen hadden/ ẽ hadden hen na Babel voeren latē: daerom predicket Ezechiel hier/ dat de ouergeblenenen te Jerusalem/ oock ghewisslick wech moetē welcker van dē Koninck te Babel af ghevallen waren/ ende verlietē hen op der Egyptenaers hulpe.
De eerste Arendt/ is de Koninck vā Babel: de bouensten tack op Libano/ is de Koninck Jechonia/ die daer wech geuoeret wert: het Kremerlāt, is Babel: het zaet dat loose inghesettet is/ is Zedekias/ die soecht hulpe by dē Koninck in Egypten.
Dit is de ander Arendt: doch het en halp hē niet
Dani. 7. 4.
Dani 7. 4.
...b. 11. 1.
...10.
...14.
...ders/
...ypten.
Of nederē.
f t And. den

1 Ende des Heeren woordt geschiede tot
my/ ende sprack:
2 Ghy menschen kint/ geeft den huyse
Jsraels een a raetsel voor/ ende eene ghelijckenisse/
3 Ẽ spreect: So spreeckt de Heere Heere:
b Een groot c Arendt met grooten vleughelen/ langhen vlercken/ ẽ vol vederen/
die bondt waren/ quam op Libanon/ ende
nam de d f tacken van den Cederen:
4 Ende brack den bovensten tack af ende
voerde dien in het Kremerlant/ ẽ settede
hem in de Stadt/ daermen koophandelt.
5 Hy nam oock zaedt wt dē seluen Lande/
ende saeyde het in dat selue goede Landt/
daer vele waters is/ ẽ settede het loose in
6 Ende het wies/ ende werdt een groot
wtghebreydet Wijnstock/ doch hadde het
eenen e leegen stamme: wāt syne rancken
buygeden haer tot hem: ẽ syne wortelen
waren onder hem: ende was als een
Wijnstock/ dieranckē kreech/ ẽ tacken.
7 Ẽ daer was een ander groot Arendt/
met grooten vleughelen/ ẽ vele vederen:
ẽ siet/ de Wijnstock hadde een verlangen
aen synen Wortelen tot desen Arendt/ ende
streckede syne Rancken wt teghen hem/
dat hy gewatert worde van f t der plaetse
syner planten.
8 Ẽ was doch op eenen goeden Lande/
aen vele waters gheplantet/ dat hy wel
hadde konnen tacken brengen/ vruchten
dragen/ ẽ een heerlick Wijnstock wordē.
9 So spreeckt nu: Also seydt de Heere
Heere: Soude die ghedyen? Ja men sal
syne wortelē wt roeyen/ ẽ syne vruchten
afsplyten/ ende sal verdorrē/ dat alle zijns
ghewasses bladeren verdorren sullen: ende
het en sal niet ghescheiden/ door eenen
grootē Arm/ noch vele volcks/ op datmen
hem van synen Wortelen wech voere.
10 Siet/ hy is/ tis waer/ geplantet: doch/
soude hy ghedijen? Ja/ so haest als hem
de Oostenwint aenroeren sal/ so sal hy verdorren/ op der plaetse synes wassens.
11 Ende des Heeren woordt geschiede tot
my/ ende sprack:
12 Lieue/ spreeckt tot den ongehoorsamen
huyse: Weret ghy niet/ wat dat is? ende
spreeckt: Siet/ g de Coninck te Babel
quam te Jerusalem/ ende nam haren
Coninck/ ende hare Vorsten/ ẽ voerdese
wech tot hem/ na Babel.
13 Ende nam vanden Conincklicken zade/
ende maeckte een verbont met hem/ ende
nam eenen eedt van hem: doch de Geweldigen inden Lande nam hy wech/
14 Op dat het Coninckrycke ootmoedich
bleue ẽ hem niet en verhieue: op dat zijn
verbondt ghehouden worde/ ẽ bestonde.
15 Doch/ dat selue (zaedt) viel van hem af/
ẽ sandt syne h Boodtschap in Egypten/
datmen hem peerden ẽ vele volcks schicken soude: soude het dien wel slaen? soude
hy daeruan komen/ die sulcks doet? ende
soude die/ die het verbont breket/ daeruan
komen?

18 Want dewijle hy den Eedt verachtet/
ẽ het Verbondt gebroken heeft/ daer hy
syne hant op ghegeuen heeft/ ẽ sulcks alte
mael doet/ ẽ sal hy daer niet van komen.
19 Daeromme spreeckt de Heere Heere also:
So warachtich als ick leue/ so wil ick
mynē Eedt/ die hy verachtet heeft/ ẽ mijn
Verbont/ dat hy ghebroken heeft/ op synen
kop brenghen:
20 i Want ick wil mijn Nette ouer hem
werpen/ ẽ hy moet in myner Jacht ghevangen wordē; ẽ wil hē na Babel brengē/
ẽ wil aldaer met rechten/ k ouer dien/ dat
hy hem also aen my vergrepen heeft.
21 Ende alle syne vluchtighen/ die hem
aenhangen/ sullen door het sweert vallen/
ẽ hare ouerblijuende sullē in alle Winden
verstroyt worden: ẽ sult het gewaer worden/ dat ick het de Heere ghesprokē hebbe.
22 So spreeckt de Heere Heere: l Jck wil
oock vā dē tacken des hoogē Cederbooms
nemen/ ẽ bouen van synen tacken een m
teerderlick rijs breken/ ẽ wil het op eenen
hoogen opgehoopten Berch planten.
23 Namelickē/ op dē hoogē Berch Jsraels/
wil ick hem planten/ dat het tacken krijge/
ẽ vruchten brenge/ ẽ een heerlick Cederboom worde/ also/ dat allerley Voghelen
ondē hē woonē/ ẽ allerley vliegende onder
de schaduwe syner tacken/ blijuen mengen.
24 Ẽ alle Veldtboomen sullen ghewaer
wordē/ dat ick de Heere/ dē hoogen Boom
vernedert/ ẽ dē nederigen Boom verhooget hebbe: ẽ dē groenen Boom verdorret/
ẽ dē dorrē Boom groenende gemaect hebbe: ic de Heere/ spreke het/ ẽ doe het oock.

i Ezech. 12. 13. ende 32. 3.
k Of/ om dies wille.
l Psal. 29. 5.
m Dat is/ Den Heere Christum/ die is vandē hoogen Cederboome. dat is/ wt den volcke Godts/ ende van den stamme Dauids.

Dat xviij. Capittel.

1. Een yegelick sondiget ẽ doet wel/ hē seluen/ 21. den boetveerdigen sondaer/ worden syne sonden/ 24. ẽ den afvalligen rechtveerdigen syne gerechticheydē niet gedacht. 30. Warachtighe bekeeringhe weerdt den ongheval ende doodt.

1 Ende des Heeren woort ghesciede tot
my/ ende sprack:
2 Wat drijft ghy onder v in den lande
Jsrael/ dit spreeckwoordt/ ende spreeckt: a
De Vaderen hebbē b t suere Wyndruyuen
ghegeten/ doch den Kinderen zijn de Tanden
stomp daer van ghewordden.
3 So warachtich als ick leue/ spreeckt de
Heere Heere: Sodanich spreeckwoordt en
sal niet meer onder v lieden gaen in Jsrael.
4 Want siet/ c alle zielen zijn myne: des
Vaders ziele is so wel myne als des soons
ziele: d welcke ziele sondiget/ die sal steruē.
5 e Wanneer nu yemandt vroom is/ die
recht ende wel doet:
6 Die op den Bergen niet en eett/ die syne
Oogen niet op en heft tot den Afgodē des
huys Jsraels/ ende zijns naesten Wijf niet
en beuleckt/ ẽ en leydt niet by den Wijue
in haerer kranckheydt.
7 Die niemandt schade en doet/ die den
schuldenaer zijn pandt weder gheeft/ die
niemandt met ghewelt wat neemt/ f die
den hongerigen zijn Broodt mede deylet/
ende den naeckten kleedet.

a Jere. 31. 29. Tren. 5. 7.
b t Anders/ heerlingen.
c Psal. 34. 1.
d Deu. 24. 16.
e Leui. 16. 4.
Eens vromen Mans wercken.
f Esai. 58. 7. Tob. 1. 17. ende 4. 13. Mat. 25. 35.

doch ghi war...tich als ick leue ...
b Dat is/ ghy waeret mandaer.
o Of/ slippē/
8 Ẽ ick ginck voor v v... ...sach v
aen: ende siet/ het was de tijdt/ om v v te
vrijen: doe breydde ick myne e gheeren
ouer v/ ẽ bedeckte uwe schamelheyt: ende
ick ghelooefde het v/ ende begaf my met v
in een verbont/ spreeckt de Heere Heere/
dat ghy myne zijn soudet.
9 Ẽ ick badede v met water ẽ wiesch v
van uwē bloede/ ẽ salfde v met Balsem.
10 Ẽ bekleedede v met ghestickten kleederen/ ẽ trooch v f seemesche schoon aen: ick

...eenē g woecker en drijft/ die niemāt
28 f Daer ... die zijn hant van den onrechte
Kinderen ...schen dē lieden recht oordeelt/
satt worden. ...en Rechten wandelt/ ende
29 Ja doe ghy met ...houdt/ dat hy ernstlicken
haddet/ ende dies ...t is een vroom Man/ i die
makedet ghy der ... spreeckt de Heere Heere.
Lande Chanaan/ ...eenen sone k t generreert/
kondet ghy daer me... een Moorder/ die v lost
30 e t Hoe sal ick v ...ser stucken een doet/
spreeckt de Heere Ẽ

g Psalm. 15. 5.
h Leuit. 18. 4.
i Rom. 10. 5.
Eens Godeloosen wercken.
k t Anders/ gegenereert heeft.
l Jaco. 2. 10.

11 Ende der anderen stucken gheens doet/
maer eet op den Berghen/ eñ beulect zÿns
naesten wÿf
12 m Beschadiget de armen ende ellendigē/
met gewelt wat neemt/ het pāt niet weder
en geeft/ syne oogen opheffet tot den Afgo
den/ daermede hy eenen grouwel begaet/
n Exo.22.25 13 n Geeft op woecker/ ouersettet: soude die
Deut.23.19. leuē? hy en sal niet leuē: maer dewÿle hy al
le sulcke grouwelē gedaen heeft/ sal hy des
doodts steruen: zÿn bloedt sal op hem zÿn.
14 So hy daerentegen eenen sone genereert/
die alle sulcke sōde siet/ die zÿn vader doet/
ende hem vreest/ ende also niet en doet/
15 Eet niet op den Bergen/ heft syne oogen
niet op tot den Afgodē des huys Israels/
beulecht zÿns naesten wÿf niet/
16 Doet niemant schade/ behoudt het pant
o Esa.58.7. niet/ niet met gewelt wat en neemt/ o deylt
Tob.1.17. zÿn broot mede den hongerigen/ ende klee-
Mat.25.35. det den naecten:
17 Die zÿn hant vā onrecht afkeeret/ neemt
geenen woecker noch ouersettinghe/ maer
p Leui.18.4 hout myne Geboden/ p ende leeft na mynē
Rechten/ die en sal niet steruen om zÿns va
ders misdaedt wille/ maer leuen.
18 Doch zÿn vader die ghewelt en onrecht
gedruyckt/ ende onder synen volcke gedaē
heeft/ dat niet en deucht/ siet/ de selue sal
steruen/ om syner misdaet wille.
19 So spreeckt ghy lieden: Waerom sal dan
een sone niet dragen zÿns vaders misdaet?
daerom dat hy recht ende wel gedaē/ ende
alle myne Rechten ghehouden ende gedaē
heeft/ sal hy leuen.
20 Wāt welcke ziele die sondiget/ die sal ster
q De.24.16 uen: q de sone en sal niet dragen de misdaet
2.Reg.24.6 des vaders/ ende de vader en sal niet dra-
2.Par.25.4. gē de misdaet des soons: maer des Recht-
r Haba.2.4. ueerdigen gerechticheyt sal ouer hem zÿn/
Hese.14.20. ende des Onrechtueerdighen ongherech-
Roma.1.17. ticheyt sal ouer hem zÿn.
s Iere.18.7. 21 s So hem nu de Godloose bekeert van al
Esaie 55.7. le synen sonden/ die hy gedaen heeft / ende
Ezech.33.14 houdt alle myne Rechten/ ende doet recht
ende wel: so sal hy leuen/ ende niet steruen.
God en be- 22 Alle syner ouertredinghe die hy begaen
gheert des heeft/ en sal niet gedacht worden: maer sal
sondaers leuē om der gerechticheyt wille die hy doet
doot niet. 23 t Meyndy dat ick een welgeuallē hebbe/
t Ps.30.4.6 aen den doodt des Godloosen/ spreeckt de
Ezech.33.11. Heere Heere/ ende niet vele meer dat hy hē
2.Pet.3.9. bekeere van synen wesen/ ende leue?
u Ezec.3.11. 24 u Eñ so hem de Rechtueerdige keert van
syner gherechticheyt/ eñ doet wat quaets/
eñ leeft na allen grouwelē die een Godloose
doet: soude die leuen? Ja alle syner gerech-
ticheyt die hy gedaen heeft/ en sal niet ghe
dacht wordē/ maer in syner ouertredinghe
eñ sondē die hy gedaē heeft/ sal hy steruen.
x Hes.33.17. 25 Noch spreeckt ghy lieden: x De Heere en
20. handelt niet recht: so hooret nu ghy van
den huyse Israels: Isset niet also/ dat ick
recht hebbe/ ende ghy onrecht hebbet?
26 Wāt wanneer hem de Rechtueerdige kee
ret van syner gerechticheyt/ eñ doet quaet/
so moet hy steruen: hy moet Ja om syner
boosheyt wille/ die hy gedaen heeft/ steruē.
y Esa.55.7. 27 y Wederom/ wanneer hem de Godloose
keeret vā syner ongerechticheyt/ die hy ge-
daen heeft/ ende doet nu recht ende wel/
die sal zÿn ziele leuendich behouden.
28 Want dewÿle dat hy siet/ ende bekeeret
hem van alle syner boosheydt/ die hy ghe-
daen heeft/ so sal hy leuē/ ende niet steruē.
z Ezec.33.17 29 z Noch sprekē die vā dē huyse Israels: De
Heere en hādelt niet recht: soude ic onrecht
hebben: ghy van den huyse Israels hebbet
onrecht.

30 Daerom wil ick v richten/ ghy van den
huyse Israels/ a eenen yegelicken na synen a Rom.2.6.
wesen/ spreeckt de Heere Heere: b daerom/ Job 34.11.
so bekeeret v van alle uwer ouertredinghe/ Apoc.2.23.
op dat ghy niet vallen en moetet / om der Iere.18.11.
misdaedt wille. ende 25.5.
31 Werpet vā v alle uwe ouertredinge/ daer ende 35.15.
ghy mede ouertreden hebbet/ c ende maeckt Jone 3.8.
v een nieuwe herte/ ende eenē nieuwē geest: 2.Reg.17.13
want waerom wilt ghy also steruen/ ghy b Mat.3.2
huys Israels? c Heze.11.19
32 Want ick v en hebbe gheen welgeuallen ende 36.26.
aen den doot des steruendē/ spreeckt de Hee d Ezec.33.11.
re Heere: daerom bekeeret v / so sullet ghy Sapie.1.13.
leuen.

Dat xix. Capittel.

1. Genauckenisse Joahas/ 5. eñ Joia-
kim/ Coninghen Juda/ 10. met tsamen den
ongeual des gantschen volcx.

1 Ghy dan maeckt een weeklaghe ouer de
Vorsten Israels/
2 Ende spreeckt: Waerom leyt uwe
moeder de Leeuwinne onder den a † Leeu- a † An. leeu
winnen/ ende b brengt hare iongen op/ on- wen.
der den ionghen Leeuwen? b Of/ voet/
3 Der seluen eenen/ tooch sy op / ende daer
wert een c ionck Leeuwe van/ die gewende- c Jonge
de hem aen/ de lieden te verscheuren ende te Leeuwe/ be-
verslinden. duydet Ja-
4 Doe dat de Heydenen van hem hoorden/ ahas den
vingen sy hem in haren kuylen/ d eñ voer- Coninck Ju
den hem in ketenen in Egypten landt/ da/ dien de
5 Doe nu de moeder sach dat haer hopen Coninck vā
verloren was/ doe sy lange gehoopt hadde/ Egypten
nam sy eenen e anderen van haren iongen/ hadde
eñ maeckte daer eenen iongen Leeuwe van. wech ghe-
6 Doe die onder den Leeuwinnen wandel- uoert.
de/ wert hy een ionck Leeuwe/ die wert het d 2.Re.23.33
ooc gewennet/ die lieden te verscheurē en e Beduydet
de verslinden. Joiakim dē
7 Hy leerde hare f Weduwen kennen/ ende Coninck Ju
verwoestede hare Stedē: dat hem het lant/ da/ die Na-
ende wat daer in is/ voor der stemme zÿns buchodono
brullens ontsettede. zor geuan-
8 Doe leyden haer de Heydenen wt allen gen hadde
lande rondtom hem henen / ende wierpen 2.Par.36.6.
een Nette ouer hem/ ende vinghen hem in f Die en
haren kuylen/ hebben gee
9 g Ende stieten hem ghebonden in een h ne beschut-
schreuwerck/ ende voerden hem totten Co tinge/ daer-
ninck te Babel: ende men liet hem verwa- om moeten
ren/ dat zÿn stemme niet meer ghehoort en sy hen lydē
werdt op den Berghen Israels. eñ schatten
10 V moeder was als een Wÿnstock/ gelÿck laten/
als ghy/ aen het water geplantet/ ende ha- † And. pal-
re vrucht ende rancken/ wiessen van den leysen ver-
grooten water: berghen.
11 Dat syne ranckē so sterc werdē/ dat sy tot g 2.Re.25.1.
Heeren scepterē goet waren/ eñ wert hooch 2.Par.36.6.
onder den rancken: ende doemen sach dat Iere.39.1.
hy so hooch was/ ende vele rancken hadde. ende 52.4.
12 Wert hy in grimmicheyt ter Aerdē gere- h Of/ trali-
ten ende verworpen: den Oostenwindt ver werck
dorrede syne vrucht/ ende syne stercke ranc-
ken werden verbroken/ dat sy verdorreden/
ende verbrandt werden.
13 Nu dan/ sy is geplantet inder Woestyne/
in eenen dorren dorstighen lande.
14 Ende daer is een vyer wtgegaen van ha-
ren stercken rancken/ dat verteert hare vrucht
dat in haer geen stercke rancke meer en is/
tot eens Heerenscepter: dat is een klaechlic
ende iammerlick dinck.

Dat xx. Capittel.

1. De Heere wil van den ondanckbarē/
27. ende Afgodischen ongheuraecht zÿn/
33. seyt hen doch toe/ hy wil se in ghevanck
nissen ende verstropinghen met scherpen
dwange aen hem houdē/ 40. ende daer na

weder met genade in haer landt brenghen.
XX. Aen het eynde waer de verstooringe Jerusalems afghebeeldet

1 Ende a het begaf hem inden seuenden Jare / aen den tienden daghe der vijfster a Ezec.14.1
Maendt / quamen sommighe vanden Outsten Israels / den Heere te vragen ende setteden hen voor my neder.
2 Doe geschiede des Heeren woort tot my / ende sprack:
3 Ghy menschen kint / segghet den Outsten Israels / ende spreect tot hen: So spreect de Heere Heere: Zijt ghy ghecomen my te vraghen? So warachtich als ick leue / ick wil van v lieden angheuraecht zijn / spreect de Heere Heere.
4 Noch wildyse straffen / ghy menschen kint / so meuchdyse also straffen: Houdt hen voor de gruwelen harer Vaderen.
5 Ende spreect tot hen: So spreect de Heere Heere: b Ter tijdt doe ick Israel vercoos / c
b Exo.3.7. verhief ick mijn hant tot den zade des huys
c Dats: Ick Jacobs en gaf my hen te bekennen in Egyp
beweess my ten lande: Ja ick verhief mijn hant tot hen /
redelicken ende sprack: d Ick ben de Heere uwe God.
tat hen. 6 Ick verhief Ja ter seluer tijt mijn hant / e
d Exo.20.2 dat ickse leydde wt Egypten lande in een
Deut.25.6. lant dat ick hen wtvoorsien hadde / f dat met
e Exo.13.17 Melck en Honich vliet / een edel lant voor
ende 14.21. allen landen.
f Nu.13.28 7 En sprack tot hen: g Een yegelick werpe
g Deut.7.5 wech de gruwelen voor synen oogen / en en
verontreynicht v niet aen den Afgoden Egypti: want ick ben de Heere uwe God.
8 Noch sy waren my onghehoorsaem / ende en wouden my niet volghen / en harer geen en wierp de grouwelen voor synen ooghen wech / en en verlieten de Afgoden Egypti niet: h Doe dachte ick / myne grimmicheyt
h Eze.20.22 ouer haer wt te gieten / en alle mynen toorne ouer haer gaen te laten.
9 Maer ick liet het om mijns Naems wille op dat hy niet ontheylicht en worde voor den Heydenen / onder dien sy waren / ende voor dien ick my hen hadde te bekennen gegeuen / dat ickse wt Egyptenlande leyden woude.
10 Ende doe ickse wt Egyptenlande gheleyt hadde / ende in de Woestijne ghebracht.
11 i Gaf ick hen myne Geboden / ende leerde
i Exo.20.28 hen myne Rechten / k door welcke de mensche
23. leeft / diese houdt.
Leuiti.18.3. 12 l Ick ghaf hen oock mynen Sabbath / ten
Deute.4.5. teecken tusschen my ende hen: op dat sy leer-
k Rom.10.5 den dat ick de Heere zy / diese heylighet.
Gala.3.12.13 m Noch het huys Israels was my onghe
l Exod.20.8. hoorsaem / oock inder Woestijne / en en leef-
ende 31.13.17 den niet na myne Gheboden / ende verachte
Deu.5.12. den myne Rechten / n door welcke de men-
m Exo.32.7 sche leeft / diese houdt / o ende ontheylichden
n Leu.18.5 mynen Sabbath gantsch seer: p Doe dachte
o Exo.16.28 ick / myne grimmicheyt ouer haer wt te gie-
p Nu.14.12 ten in der Woestijne ende haer gantsch om te brenghen.
q Oft / te niet 14 r Noch ick liet het om mijns Naems wil
te etc. le / op dat hy niet ontheylicht en worde
r Eze.20.20 voor den Heydenen / voor welcke ickse hadde wtgheleyt.
15 s En hief oock mijn handt op teghen haer
s Nu.14.22 inder Woestijne / dat ickse niet en woude brenghen in dat lant dat ick hen ghegheuen hadde / dat met Melck ende Honich vliet / een edel landt voor allen landen.
16 Daerom / dat sy myne Rechten verachtet / en na mynen Gheboden niet geleeft / en myne Sabbathen ontheylicht hadden: t want sy
t Eze.23.8 wandelden den Afgoden haers herten na.
Num.25.2. Mic.2.12. 17 Noch mijn ooghe verschoonde harer / dat ickse niet en verdorue / noch gantsch om en brachte inder Woestijne.
18 Ende ick sprack tot haren kinderen in der Woestijne: Ghy en sult na uwer Vaderen geboden niet leuen / ende hare Rechten niet houden / ende v lieden aen haren Afgoden niet verontreynighen.
19 Want ick ben de Heere uwe God: u na my u Leui.18.4.
nen Geboden sult ghy leuen / en myne Rech- Ezec.18.9.
ten sult ghy houden / ende daer na doen.
20 En myne Sabbathen sult ghy lieden heylighen / dat sy zijn / een teecken tusschen my ende v / dat ghy lieden wetet / dat ick de Heere uwe God ben.
21 x Noch de kinderen waren my oock onge- x Nu.25.3
hoorsaem / en leefden na mynen Gheboden
niet / en hielden oock myne Rechten niet / dat
sy daer na deden / y door welcke de mensche y Leu.18.5
leeft / diese houdt / ende ontheylichden myne Ro.10.5.etc.
Sabbathen: z doe dachte ick myne grimmic z Eze.20.8.
heydt ouer haer wt te ghieten / ende alle mynen toorne / ouer haer gaen te laten in der Woestijne.
22 Ick wende dannoch mijn hant / en ick liet het om mijns Naems wille / op dat hy niet ontheylicht en worde voor den Heydenen / voor welcken ickse hadde wtgheleydt.
23 Ick hief oock mijn hant op tegen haer in der Woestijne / dat ickse verstroyde onder de Heydenen / ende van malcanderen stuyrde in de landen.
24 Daerom dat sy myne Geboden niet ghehouden / ende myne Rechten verachtet / en myne Sabbathen ontheyliget hadden / ende na den Afgoden harer Vaderen saghen.
25 Daerom gaf ickse ouer in de leere / die a niet a De rechte
goet en is / ende in de Rechten / daer sy geen leere Gods /
leuen in hebben en konden. is vrede.
26 Ende verwierpse in haren Offer / * doe sy vreuchde en
alle eerstegheboorte door het vyer verbran- het leuen / in
den: op dat ickse verstoorde / en sy leeren moe- den heyligen
sten dat ick de Heere zy. Gheeste:
27 Daerom spreect / ghy menschen kint / met den maer men-
huyse Israels / ende segt tot hen: So spreect schen leere is
de Heere Heere: Uwe vaders hebben my noch enckel on-
meer ghelastert ende v ghetrotzet. vrede / herten
28 Want doe ickse in het lant ghebracht had leedt / ende
de / ouer welcke ick mijn handt opgheheuen doot / want
hadde / dat ick het hen gheue / waer sy slechs sy laet der
eenen hooghen Berch ofte dicken Boom sa conscientie
ghen / aldaer Offerden sy haren Offer / ende geene ruste
brachten daer henen hare onaenghename nach vrede /
gauen / ende roockten aldaer haren soeten hoewel sy
reucke / ende goten aldaer wt hare Dranck- groot e din-
offeren. gen doet: als
29 Noch ick sprack tot hen: Wat sal doch de vele offeren /
hoochte / daer ghy henen gaet / en also heet- oock de lief
se tot op desen dach / de et Hoochte. ste kinderen
30 Daerom spreect tot den huyse Israels: So verbranden /
spreect de Heere Heere: Ghy verontreyniget als hy inden
v lieden in dat wesen uwer Vaderen / ende Text seyde.
drijft hoererye met haren grouwelen. * Leui.18.21.
31 Ende verontreynicht v aen uwen Afgoden / Deut.12.31.
welcken ghy lieden uwe gauen offert / b en ende 18.9.
uwe sonen ende dochteren door het vyer ver 2.Reg.16.3.
brandet tot op den hedighen dach / ende ick ende 17.17
soude my v vanden huyse Israel vragen la- Iere.32.35.
ten? so warachtich als ick leue / spreect de Hee b Tegen my
re Heere / ick wil van v lieden angheuraecht gestouteert /
zijn. ouermoedic-
32 Daertoe dat ghy lieden dencket: Wy willen licke nghe-
doen als de Heydenen / ende als andere lieden recht.
in den landen / Hout ende Steenen aenbid- ct Anders /
den / dat sal v lieden feylen. Bamath.
33 So warachtich als ick leue / spreect de Hee b Iere.19.5
re Heere / ick wil ouer v lieden heerschen met Deut.12.31
stercker hant / ende wtgestrecten arme / ende ende 18.10
met wtgheschudder grimmicheyt. Ezec.16.20.
34 Ende wil v van den volcke / leyden / en wt 2.Reg.17.17.
den landen daer ghy lieden henen verstrayt ende 21.6.
zijt / versamelen met stercker hant ende wt- 2.Par.28.3.
ghestreckt-

gestreckten arme/ende met wtghegotener
grimmichept

e Oock uyten der Babylonischer ghevanckenisse.

35 Ende wil v lieden brengen in de e woestijne der Volcken/ende aldaer met v rechten
van aenghesichte tot aenghesichte.
36 Als ick met uwen Vaderen in der Woestijne vp Egypten gerechtet hebbe. even so
wil ick oock met v rechten/spreeckt de Heere Heere.
37 Ick wil v wel onder de roede brenghen/
ende v lieden in de banden des Verbondts
dwinghen.
38 Ende wil de afvalligen ende die tegē my
overtredē onder v liedē wtvagē: Ja wt dē
lande daer ghy nu woont/wil ickse leydē/
ende int lant Israels niet komen latē: dat
ghy lieden leeren sult/ick zy de Heere.
39 Daerō gy vā dē huyse Israels so spreect
de Heere Heere: Dewyle ghy my dan ymmers niet hooren en wilt/so vaert henē/en
de een yegelick diene syne Afgod: doch mynen heylighen Name laett voort aen ongeschendet met uwen offeren ende Afgoden.
40 Want so spreect de Heere Heere. Op mynen heylighen Berghe op den hooghen Berghe Israels / aldaer sal my het gantsche
huys Israels/ eñ alle die in den lande zijn/
dienen: f aldaer sullen sy my aenghename

f Deut.12.5. ende 14.23.

zijn ende aldaer sal ick uwe Hefoffer ende
eerstelinghen uwer offeren voorderen met
allen dat ghy lieden my heylighet.
41 Ghy sult my aengename zijn met den soeten reucke/wanneer ick v lieden vandē volcken brenghen/ende wt dien landen versamelen sal/daer ghy henen verstropt zijt/ende ick sal in v gheheylicht worden voor den
Heydenen.
42 Ende ghy sullet gewaer worden/dat ick
de Heere ben/wanneer ick v lieden in het
lande Israels gebracht hebbe: in het landt
daer over ick myne handt ophief/ op dat
ick het uwen Vaders gheve.
43 Aldaer sult ghy denckē aen uwe wesē/eñ
aen alle uwe doen/ daer ghy in verontreynicht zijt/ g eñ sullet mishagen hebben aen
alle uwer boosheyt die ghy ghedaen hebt.

g Jere.8.6. ende 18.12. ende 31.18.

44 Ende sullet gewaer worden / dat ick de
Heere ben/wāneer ick met v doe om myns
Naems wille/eñ niet na uwen boosen wesen/ende schadelicken doen/ghy huys Israels spreeckt de Heere Heere.

* Cap.xxi. Lat. Munst.

45 * Ende des Heerē woort geschiedde tot
my/ende sprack:
46 Ghy menschen kint/rechtet v aengesichte henen teghent Suyden /ende druppet
teghen den h Middach/ende prophetert
teghen het Woudt in den Velde teghent
Suyden/

h Jerusalē leyt tegent Suyden vā Babel wt: Nu is Ezechiel te Babel ende spreeckt vā Jerusalem/ dat noemt hy het Woudt teghent Suyden.

47 Ende spreeckt tot den Woude teghent
Suyden/ Hoort des Heeren woordt/ So
spreeckt de Heere Heere: i Siet/ ick wil in
v een vyer aensteken/dat sal beyde groene
ende dorre boomen verteeren/ k datmen sijne vlammen niet en sal wtblusschen konnen: maer alles wat vant Suyden teghent
Noorden staet/ dat sal verbrant worden.
48 Ende alle het vleesch sal sien/dat ickt de
Heere aengesteken hebbe / ende niemandt
wtblusschen en konne. Eñ ick sprack: Och
Heere Heere/ sy segghen van my: l Dese
spreeckt enckel verdeckte woorden.

i Esai.1.31. k Esa.24.19. ende 66.24. Jere.7.19. l Jere.20.8.

Dat xxj. Capittel.

1. Jerusalem wordt grousamelicken
met den sweerde ghedreycht/ 18. over die
van Rabbath / neemt Nabuchodonozor
een Waerseggers teecken/ 25. Zedechias
hoort syne vernederinghe/ 28. ende de Ammoniters hare verstooringhe.

1 Ende des Heeren woordt gheschiedde
tot my/ende sprack.
2 Ghy menschen kint/rechtet v aenghesichte teghen Jerusalem/ eñ druppet tegen
de Heylichdommen/ende prophetert tegē
het landt Israels/
3 Ende spreeckt totten lande Israels: So
spreeckt de Heere: a Siet/ick wil aen v/ick
wil myn Sweert wt der Scheyden treckē/
ende wil in v wtroyen/ beyde rechtveerdighe ende onrechtveerdighe.

a Esa.1.24.

4 Dewyle ick dan in v/beyde den rechtveerdigen ende onrechtveerdighen wtroyen/ so
sal myn Sweert wt der Scheyden varen/over alle het vleesch/ vant Suyden af totten
Noorden.
5 Ende alle het vleesch sal gewaer worden/
dat ick de Heere myn Sweerdt hebbe wt syner Scheyden getogen/ende het en sal niet
weder ingheſteken worden.
6 Ende ghy menschen kint sult suchten/ b
tot dat v de lendenen wee doen/ Ja bitterlicken sult ghy suchten/dat sy het sien.

b Eze.1.20. ende.2.11.

7 Ende wanneer sy tot v segghē sullē: Waerom suchtet ghy? So sult ghy segghē: Om des gheschreys wille dat daer koemt/voor welcken
alle herten versagen/ende alle handen sincken/alle moet vallen ende alle knyen als
water gaen sullen: siet/het koemt/ende sal
geschieden/ spreeckt de Heere Heere.

c Psal.7.13.

8 Ende des Heeren woort gheschiedde tot
my/ende sprack:
9 Ghy menschē kint/prophetert eñ spreect
So spreeckt de Heere: c Het Sweerdt is gescherpt ende wtghevaecht.
10 Het is gescherpet/dat het slachten sal: het
is wtgevaget/ dat het blinckē sal/ e † O hoe
vrolick wouden wy zijn / wanneer hy oock
alreede alle d boomen tot roeden makede
over de boose kinderen.

c † An/souden wy ons dies verheugen? de roede is myns soons/sy verachtet alle hout.
d Hy dreycht/de straffe en sal geen gesselen eñ kinder straffen zijn/daer de teringhe na volge: maer het sal ydel toorne ende gantsch met hen wt zijn/daerom wensche de hy wel dat het een scherpe roede ware/ Ja dat alle boomen tot roeden ghemaeckt waren/so dat het niet ydel toorne en ware. Maer hy spreect daer na: God heeft het dickmael versocht met der roeden/maer het en hebbe niet gheholpē/daerom moet nu t sweert komen.

11 Nu/hy heeft een Sweert wt te vaghē ghedaen datmen het varen sal: het is ghescherpet ende wtgevaget/datmen het den Doot
slagher in de hant gheve.
12 Schreyet ende huylet/ ghy menschē kint:
want het gaet over myn Volck / ende over
alle Regenten in Israel/ die ten Sweerde/
met tsamen mynen Volcke versamelt zijn:
daerom slaet op uwe lendenen/
13 Want hy heeftse dickmael ghetuchtiget/
wat heeft het gheholpen? der boosen kinderen roede en wil niet helpen/ spreect de Heere Heere.
14 Ende ghy menschen kindt / prophetert
ende slaet uwe handen te samen: want het
Sweerdt sal dobbel/ Ja drydubbich komen:
een Moortsweert/een Sweert eener grooter slachtinghe/daer se oock treffen sal in den
Kameren daer sy henen vlieden.
15 Ick wil dat Sweert laeten blinckē/dat de
herten versagē/ende vele vallen sullen aen
alle haren poorten: Ach hoe blinckt het/ eñ
houwet daer henen ter slachtinghe/
16 Ende spreken: Houwet daer onder/ beyde
ter rechter eñ slincker syden/wat voor v is.
17 So wil ick dan met mynen handē vrolick
daer over zijn/ende mynen toorne gaen laten: ick de Heere hebbe het ghesepdt.
18 Ende des Heeren woort gheschiedde tot
my/ende sprack:
19 Ghy menschen kindt / maecke twee wegen voor welcke komen sal het Sweerde
des Koninckx te Babel: sy sullē Ja alle beyde wt eenen lande gaen: ende set een teecken voor aen den wech na der Stadt/ daer
het henen wysen sal.
20. Ende maeckt den wech dat het Sweerdt
kome te Rabbath der kinderen Ammon/ eñ
in Juda/ tot der vaster Stadt Jerusalem.

21 Want de Koninck te Babel/ sal hem aen
de wechscheydinghe setten/ voor aen den
tween weghen/ e dat hy hem waersegghẽ
late/ met den pylen om het f lot schiete/ sy-
nen Afgodt vrage/ ende sie de Lever aen.
22 Eñ de waerseggınghe sal op de rechte zy-
de na Jerusalem bedieden/ dat hy zoude
Bocken henẽ aenvoeren laten/ ende holen
maken/ eñ met grooten gheschreye ouerual-
lẽ ende moorden: Eñ dat hy Bocken voerẽ
soude tegen de poorten/ eñ daer eenen Wal
maken/ ende daer Bolweercken bouwen.
23 Doch sulcks voorseggen/ sal hem valsch
danckẽ/ hy sweere so dicke als hy wil: doch
hy sal dencken aen de misdaet/ dat hyse ge-
winne.
24 Daerom spreeckt de Heere Heere also:
daerom dat uwer gedacht wort/ om uwer
misdaet wille/ eñ uwe ongehoorsaemheyt
gheopenbaert is/ datmen uwe sonde siet
in alle uwen doen: Ja daerom/ dat uwer
ghedacht wordt: sult ghy lieden met ghe-
welt gheuanghen worden.
25 Ende ghy Vorsten in Israel/ die ghy ver-
doemt eñ veroordeelt zyt/ diens dach daer
henen coemen sal/ wanneer de misdaet ten
eynde ghecoemen is.
26 So spreeckt de Heere Heere: Doet wech
den Hoedt/ ende neempt wech de Croone:
want daer en sal noch Hoedt noch Croone
blyuen: maer g die hem verhoocht heeft/
die sal vernedert worden/ ende die hem ver-
nedert heeft/ die sal verhoocht worden.
27 Ick wil de Croone te niete/ te niete/ te
niete maken/ tot dat hy coeme/ diese hebbẽ
sal/ dien wil ickse gheuen.
28 Ende ghy menschen kindt/ prophetecrt
eñ spreeckt: So spreeckt de Heere Heere h
van den kinderen Ammon/ ende van harẽ
lasteren: ende spreeckt: Het Sweerdt/ het
Sweerdt is wtgheruckt dat het slachten
sal/ het is wtgheuaget/ dat het i worghen
sal/ ende blincken.
29 Daerom/ dat ghy v valsche ghesichten
seggen laet/ ende leugen propheteren: op
dat ghy oock ouergheгeuen wordet onder
den verslaghenen Godloosen/ welcker ha-
ren dach quam/ doe de misdaedt ten eynde
ghecoemen was.
30 Eñ wanneert alreede weder inde Scheyde
ghesteken worde/ so wil ick v doch richten
aen der plaetsen daer ghy ghescharpen/ eñ
inden lande daer ghy ghebooren zyt.
31 Ick wil mynen toorne ouder v ghieten/
ick wil het vyer myner grimmicheydt ouer
v opblasen/ eñ wil v lieden/ die branden eñ
verderuen konnen/ ouerleueren.
32 Ghy moet den vyere ter spyse wordẽ/ eñ
v bloet moet inden lãde vergoten worden:
eñ men sal uwer niet meer gedencken/ wãt
ick de Heere hebbe het ghesproken.

e Leu. 10. 31. ende 20. 6. Deu. 18. 11.
f De Koninck van Babel sal syne Waerseggers vragen/ welck hy angrypẽ sal/ eñ waer het hem gelucken sal/ eñ sal teeckẽ hsoeckẽ/ als naemelicken schieten/ ende achtinghe hebbẽ waer de pyl henẽ vallen wil: want sodanich teeckẽ hebbẽ desel ue krygers gebruyckt. So was dat oor een teeckẽ wanneer de Heydenen offerden/ so besachmen de Lever ende het Herte.
g Mat. 18. 4. eñ 23. 11. Luce. 14. 11. ende 18 14.
Ammon.
h Jer. 49. 1. Ezech. 25. 1. Amos. 1. 13.
i Dat is/ haest dooden ende woordẽ sal.

Dat xxij. Capittel.

1. Menigherley schandelicke lasteringhe der Inwooners Jerusalems/ 6. 27. met tsamen haren Vorsten/ 23. Propheten/ 26. Papen/ 29. eñ ghemeynen man/ 30. dier hem niemandt aen en neemt/ die de Heere den Prophete heet/ 14. 17. met aenseg-ginge grousamer straffe/ heftigen schelden.

1 Ende des Heeren woordt geschiede tot
my/ ende sprack:
2 Ghy menschen kint/ wildy niet straffen
de moordersche Stadt/ ende haer voorhou
den/ alle hare grouwelen?
3 Spreeckt: So spreeckt de Heere: O Stat/
die ghy het uwen bloet vgiet/ op dat uwen
tydt comme/ ende die ghy Afgoden by v
maeckt/ op dat ghy v verontreyniget.
4 a Ghy beschuldicht v aen dẽ bloede/ dat
ghy vergiet/ eñ verontreynicht v aendẽ Af-
goden/ die ghy maeckt: daermede brengdy
uwe daghen hier toe/ eñ maect dat uwe Ja-
ren coemen moeten: b daerom wil ick v tẽ
spotte onder den Heydenen/ eñ ter c sma-
dinghe in allen landen maken.
5 Beyde d na by eñ verre/ sullen sy v be-
spotten/ dat ghy een schandelick gheruchte
hebben/ eñ groot iammer lyden moet.
6 Siet/ de Vorsten in Israel/ een yeghelick
is machtich by v/ bloet te vergieten.
7 e Vader eñ moeder verachten zy/ f dẽ vrem-
delingen doen sy ghewelt ende onrecht/ de
weduwen eñ weesen beschenden zy.
8 Ghy veracht myne Heylichdommẽ/ ende
ontheylighet myne Sabbathen.
9 Verraders zyn in v/ op dat sy bloet ver-
ghieten: g sy eten op den bergen/ ende hã-
delen moetwillichlick in v.
10 Sy blootẽ de schamelheyt der vaderẽ/ eñ
noodigen de vrouwen in harer cranckheyt.
11 h Eñ dryuen onder malcanderen/ vriendt
met des vriendts wyf/ grouwelen: sy schẽ-
den haeer eyghen soons wyuen met allen
moetwille/ i sy maken te schanden hare ey-
ghen suster/ haers vaders dochter.
12 k Sy nemen geschencken/ op dat sy bloet
vergieten: l sy dryuen woecker/ eñ ouerset-
ten een den anderẽ/ ende dryuen hare ghie-
richeydt tegen haren naesten: eñ doen hen
onder malcanderen ghewelt/ eñ vergheten
myner also/ spreeckt de Heere Heere.
13 Siet/ ick slae myne handen te samẽ/ ouer
de ghiericheyt die ghy dryft/ ende ouer het
bloedt/ dat in v vergoten is.
14 Meyndy nu/ v herte konne het lyden/ of
te uwe handen verdraghen/ ter tydt/ wan-
neer ick het met v maken sal? ick de Heere
hebbe het gesproken/ ende wilt oock doen.
15 m Eñ wil v verstropen onder de Heydenẽ/
eñ v verstootẽ in de landen/ eñ wil uws on-
reynicheyts een eynde maken.
16 Dat ghy by den Heydenen moet n uloect
gheacht worden/ eñ ghewaer worden/ dat
ick de Heere zy.
17 Ende des Heeren woort ghesciedde tot
my/ ende sprack:
18 Ghy menschen kint/ o het huys Israels
is my tot schuyme ghewordden: alle koper/
tinn/ yser ende loodt/ is inden ouen tot sil-
uerschuym ghewordden.
19 Daerom spreeckt de Heere Heere also:
de wyle ghy dan alle schuym gheworden
zyt/ siet/ so wil ick v alle naer Jerusalem
te samen doen/
20 Alsmen siluer/ koper/ yser/ loot eñ tinn/
te samen doet in den ouen/ datmen een vyer
daer ondẽ opblase/ eñ smelte het: also wil ick
v oock in mynen toorne eñ grimmicheyt te
samen doen/ inlegghen ende smelten.
21 Ja ick wil v vsamelen/ eñ het vyer myns
toorns onder v opblasen/ q dat ghy lieden
daer in smelten sult.
22 Als het siluer smeltet in dẽ ouen/ so sullet
ghy oock daer in versmelten/ eñ sullet ghe-
waer worden/ dat ick de Heere myne grim-
michheyt ouer v lieden wtghegoten hebbe.
23 Ende des Heeren woordt ghesciede tot
my/ ende sprack:
24 Ghy menschen kindt/ spreeckt toe hen:
ghy zyt een landt/ dat niet te reynighen en
is/ ghelyck een/ dat niet beregent en wort/
ter tydt des toorns.
25 De propheten die daer in zyn/ hebben hẽ
tesamen gherottet/ de zielen te verslindẽ/
als een brulĺẽde Leeuwe wanneer hy rooft:
r sy rucken ghelt ende goutt tot hen/ eñ ma-
ken der weduwen vele daerinne.

a 2. Re. 21. 16. 2. Par. 24. 21. 4. Esdr. 1. 27.
b 1. Reg. 9. 7. Psal. 79. 4.
c Of/ hoone
d Jud. inde naderheyde ende verre.
Dit zyn de ghemeyne ende daghelicksche gebreken.
e Deu. 5. 16. ende 27. 16.
f Esai. 1. 23. Exo. 22. 21. Jere. 5. 26. Mala. 3. 5.
g Deu. 12. 2. 5. 7.
h Jere. 5. 8.
i. 1. Re. 13. 14
k Deu. 27. 25. Exo. 23. 8. Ezech. 13. 19 Spre. 20. 31 Psal. 15. 5.
Dese lasteren zyn so ghemeyne/ datse voor geen sonde gheacht en worden.
l Exo. 22. 25. Leui. 25. 35. Deu 23. 19. 2. Esdr. 5. 7. Psal. 15. 5.
m Eze. 12. 15 ende 15. 7.
n Of/ besmitte.
o Esa. 1. 22.
p Oste/ metael/ eerts/
q Jere. 6. 29 ende 9. 7.
Der Propheten lasteringhe.
Mich. 3. 5. Zep. 3. 4. 11.
r Esa. 56. 11.
Priesters.

f Dat is/ my onbillicker ſtoutheit eñ moetwille.
t Leui.10.10

26 Hare Prieſters verkeerē mijne Wet ſwꝛe
uentlick/ eñ ontheyligen mijn Heylichdom:
t ſy en houden tuſſchen den heylighen eñ on-
heylighen gheen onderſcheyt/ ende en leerē
niet wat reyn ende onreyn zy/ ende en nemē
mijner Sabbathen niet waer/ ende ick woꝛ
de onder hen ontheylighet.

Voꝛſten.
u Mic.3.10
Zepha.3.3
* Of/ ver-
ſcheurende.

27 Hare Voꝛſten zijn daer in/ als de *rijtende
Wolven/ bloet te vergieten/ ende zielen om
te bꝛenghen/ om hare ghiericheyt wille:

Propheten.
x Ezec.13.9.
p Of/ beſettē
z Oz is/ loo
ſe vedeghin
ghen/
Volck indē
lande.
a Exo.22.21

28 x Ende hare Pꝛopheten p plaeſteren ſe met
boosen kalcke/ pꝛedicken z ydel dinghen/ eñ
pꝛophetéren hen leughen/ ende ſeggen: So
ſpꝛeeckt de Heere Heere/ ſo het doch de Hee-
re niet ghesꝛoken en heeft.
29 Het volck inden lande ghebꝛuyct gewelt/
eñ roouen met macht/ ende beſchenden den
armē ende ellendigen/ a eñ doen den vꝛeem-
delinghen ghewelt ende onrecht.
30 Ick ſochte onder hen/ oft yemāt hem tot
eener muere makede/ ende tegen de rete ſton
de teghen my/ vooꝛ het lant/ dat ick het niet
en verdoꝛue/
31 Doch ick en vant niemant: daerōme goot
ick mijnen tooꝛne ouer haer eñ met dē vyere
mijner grimmicheyt/ maeckte ick harer een
eynde/ ende gaf hen alſo haer verdienſt op
haren kop/ ſpꝛeeckt de Heere Heere.

Dat xxiij. Capittel.

1 Samaria ende Jeruſalems Afgoderije/ woꝛt onder den ſchandelickē handel tweer hoeren/ afgebeeldet/ 11 der Jeruſalē die ge-ne in hoerdommen ouertreffet/ 12. woꝛt aen-gesept des Heeren ernſtige ſtraffe. 36. eñ bey de deſen hoeren/ harer hoererie/ dat is Afgo-derie/ 46. met tſamen der ouerſpeelderſchen ſtraffe wtghedꝛucht.

1 ENde des Heeren woozdt ghesſchiede tot
my/ ende ſpꝛack:
2 Ghy menſchen kint/ daer waren twee
wijuen/ eens moeders dochteren:

a Ezec.20.7

3 a Die dꝛeuen hoererije in Egyptē in harer
ieughet: aldaer lieten ſy hare boꝛſten begrij-
pen/ ende de tepelē harer Jonckvrouſchap
betaſten.

b Ahala/ is/
haer eygen
behuyſinge/
Ahaliba/ is
mijne be-
huyſinghe
met haer.
Ahala is
Samaria.

4 De groote hiet b Ahala/ ende hare ſuster
Ahaliba: ende ick namſe ten houwelick/
ende ſy baerden my ſonen ende dochteren:
ende Ahala hiet Samaria/ ende Ahaliba
Jeruſalem.
5 Ahala dꝛeef hoererie doe ickſe ghenomen
hadde/ c ende bꝛande teghen hare Boelen/
namelickē/ tegen de Aſſyriers/ die tot haer
quamen.

c 2.Re.15.19

6 Tegen de Voꝛſten ende Heerē/ die met zij-
den gecleedet waren/ ende tegen alle ionghe
lieflicke gheſellen/ namelicken/ teghen de d †
ruyters ende waghens.

d † An. die ſo
op Peerden
daer henen
reden.
e Of/ ontſtac

7 Eñ volleerde met allen ſchoonen geſellen
in Aſſyria/ ende verontreynichde haer met
alle haren Afgoden/ waer ſy op eenen e ont-
bꝛandde.
8 Daertoe en verliet ſy oock niet hare hoe-
rerije met Egypten/ die by haer ghelegen
hadden/ van harer ieughet op/ ende hare
boꝛſten in haeer Jonckvrouſchap betaſtet/
ende groote hoererije met haer ghedꝛeuen
hadden.

f 2.Re.17.18
23.
Ezec.16.37.
g Eze.16.38

9 f Doe gaf ickſe ouer in de hant harer Boe
len/ den kinderen Aſſur/ teghen welcker ſy
bꝛandden van luſt.
10 g Die ontdecktē hare ſchamelheyt/ ende na
men hare ſonē ende dochterē wech: eñ haer
dooden ſy met den ſweerde: ende het quam
wt/ dat deſe wijuen gheſtraft waren.

h Jere.3.8.
Ahaliba/ is
Jeruſalem.

11 h Doe nu haer ſuster Ahaliba dat ſach/ ont
bꝛande ſy noch vele erger/ dan de ander/ eñ
dꝛeef der hoererije meer/ dan haer ſuster.

12 i Eñ ontbꝛandde tegen den kinderē Aſſur
namelicken den Voꝛſten ende Heeren (die
tot haer quamen wel ghecleedet) Ruyters
ende Waghenen/ ende alle ionghe lieflicke
ghesellen.
13 Doe ſach ick dat ſy alle beyde/ in gelijcker
wijſe verontreynicht waren.
14 Doch deſe dꝛeef hare hoererije meer: want
doe ſy ſach geſchilderde mannē aē d wandt/
in rooder verwe/ de Beelden der Chaldeen/
15 Om hare lendenen gegoꝛdet/ ende bonte k
Koghelen op haren koppen/ ende alle gelijck k Kogelen/
aen te ſien/ als geweldige lieden/ als dan de heet op He-
kinderen Babel/ ende de Chaldeen/ in haren bꝛeis Sjuh/
vaderlande dꝛaghen/ gelijck Ma
16 Ontbꝛandde ſy tegen hen/ ſo haeſt als ſy les Exo.26.
harer gewaer wert/ ende ſchittel bootſchap het ouerige
tot hen in Chaldea. aen den Ca-
17 Als nu de kinderē Babel tot haer quamē/ phten nokt.
by haer te ſlapē/ na der liefde verontreynich Ende is een
den hen deſelue met harer hoererije/ ende ſy Koghel/ als
verontreynichdē haer met hen/ dat ſy harer vooꝛtijdē de
moede woꝛt. Magiſtri
18 Ende doe beyde hare hoererije eñ ſchande/ eñ Studen-
ſo gantſch openbaer was/ wert ick harer ooc ten Kogelen
verdꝛiet ich / als ick harer ſuster oock was dꝛoegē/ dare
moede ghewoꝛden. veel onnut
19 Sy nienwel dꝛeef hare hoererije altoos ghewaers
vooꝛt aen/ eñ dachte aen den tijdt harer ieu- om den kop
ghet/ doe ſy in Egyptenlant hoererije gedꝛe henen ginc:
uen hadde: Dat waren
20 Eñ ontbꝛandde tegen hare Boelen/ welc- Babiloniſce
ker hitticheyt was/ als der Ezelen ende der Sruhim/ of
Hengſten hitticheyt. Chaldeiſche
21 Eñ dꝛeeft uwe ontucht/ m als in uwer ieu- Kogelē. Sy
get/ doe die in Egypten uwe boꝛſten begre- noemt Jer.
pen/ ende uwe tepelen betaſtet werden. 49 Cap. ſa-
22 Daerō Ahaliba/ ſo ſpꝛeect de Heere Heere; pientiam/
Siet/ ick wil uwe Boelē/ dier ghy moede ge Miſra/ looſa
woꝛden zijt/ teghen v verwecken/ ende wilſe fladderendē
rondtom teghen v bꝛenghen. lappen.
23 Namelickē/ de kinderē Babel/ eñ alle Chal l Of/ doden.
deen/ met Hooftlieden/ Voꝛſten ende Heerē/ m Ezec.16.26
eñ alle Aſſyriers met hen/ de ſchoone Jonge
manſchap/ alle Voꝛſten/ ende Heeren/ Ridde
ren ende Edelen/ ende allerley Ruyteren.
24 Ende ſullen ouer v comē geruſtet met wa-
genen eñ Ruyteren/ ende met eenen grooten
hoop volcx/ eñ ſullen v beleggen/ met Spieſ-
ſen/ Schilden ende Helmen/ om ende omme/
dien wil ick het Recht beuelen/ dat ſy v richt-
ten ſullen na haren rechte.
25 Ick wil mijnen yuer ouer v gaen laten/
dat ſy onbarmhertigen met v handelen ſul-
len: ſy ſullen v den neuſe ende ooꝛen affnijdē/
ende wat ouerblijft ſal dooꝛ het Sweerde
vallen/ ſy ſullen uwe ſonen ende dochteren
wech nemen/ ende het ouerblijfſel met vye-
re verbꝛanden.
26 Sy ſullen v uwe cleederen wttrecken/ eñ
v verciersel wech nemen.
27 Alſo wil ick uwe ontucht ende uwer hoere
rije met Egyptenlande/ een eynde maken/
dat ghy uwe ooghen niet meer na hen op-
heffen/ ende Egypten niet meer ghedencken
en ſult.
28 Want ſo ſpꝛeect de Heere Heere: Siet/ ick
wil v ouerleueren/ dien ghy vyant gewoꝛdē/
ende dier ghy moede zijt.
29 Die ſullen als vyanden met v ommegaē/
ende alles nemē wat ghy verwoꝛuē hebt/ eñ
v naeckt ende bloot laten/ dat uwe ſchamel-
heyt ontdeckt woꝛde/ met tſamen uwer on-
tucht ende hoererije.
30 Sulcx ſal v gheschieden om uwer hoererije
wille/ die ghy met den Heydenen gedꝛeuen/
aen welcker Afgoden ghy v verontreynicht
hebt.
31 Ghy hebt op den weghe uwer ſuster ghe-

10 So spreecht tot hen: So spreecht de Hee-
re Heere: Dese last betreffet den Vorste te
Jerusalem / ende het gantsche huys Jsra-
els/ dat daerinne is.
11 Spreecht: Jck ben uwe wonderteecken:
also ick ghedaen hebbe/ also sal v gheschie-
den/ dat ghy wandelen moetet / ende ghe-
vanckelick gheuoeret worden.
12 c Haer Vorst sal op der schouderē dragē
† in den doncheren/ ende moet wech treckē
door de wandt/ die sy breken sullen/ dat sy
daer door wttrecken: zijn aenghesichte sal
toeghewonden wordē/ dat hy met geener
ooghe het Lant en sie.
13 e Jck wil oock myn Nette ouer hem wer
pen/ dat hy in myner Jacht geuangē wor-
de: ende wil hem na Babel brengen/ inder
Chaldeen Lande/ f dat hy doch niet sien en
sal/ ende sal aldaer sterven.
14 Eñ alle die rōtom hem zijn/ syne hulpers/
ende alle syne aenhanck / wil ick in alle
Winden verstropē/ ende het sweert achter
hen wttrecken.
15 g Also sullen sy gewaer wordē/ dat ick de
Heere zy/ wanneer ickse onder de Heydenē
verstoote ende in den Landen verstroye.
16 Doch ick wil haerer sommighe ende wey-
nich ouerblijuen latē vanden sweerde/ hon
ger ende pestilencie die sullen ghener geu-
welen vertellen onder den Heydenen daer
sy henen komen sullen/ ende sullen gewaer
worden/ dat ick de Heere zy.
17 Ende des Heeren woordt geschiedde tot
my/ ende sprack:
18 Ghy menschen kindt/ ghy sult v broot etē
met beuen/ ende v water drincken met h
trtteren ende sorghen.
19 Eñ spreect tot dē volcke in dē Lande: So
spreect de Heere Heere vandē Jnwooners
te Jerusalem/ in dē Lande Jsraels: Sy sul
len haer broodt eten in sorgen / ende haer
water drincken in ellende: i want het Lant
sal woestwordē/ van allē dat daerinne is/
om k des wreuels willen aller inwooners.
20 Ende de Steden/ die wel bewoonet zijn/
sullen verwoestet / ende het Lant eensaem
worden: also sullet ghy ghewaer worden/
dat ick de Heere zy.
21 Ende des Heeren woordt geschiedde tot
my/ ende sprack:
22 Ghy menschen kindt/ wat hebbet ghy
voor een Spreeckwoort inden Lande Jsra
els/ ende spreeckt: l Dewyle het hem so lan
ge vertreckt/ so en wordt voortaen niets
wt der prophetenyhe.
23 Daerom spreecht tot hen: So spreecht de
Heere Heere: Jck wil dat Spreeckwoort ne-
derleggen/ datmen het niet meer * voeren
en sal in Jsrael: ende segget tot hen: De tijt
is na/ ende alles wat ghepropheteert is.
24 Want ghy sullet nu voortaen ghewaer
worden dat gheene gesichten feylen / ende
gheene prophetiringhe lieghen en sal/ te-
ghen het huys Jsraels.
25 Want ick ben de Heere: wat ick spreke dat
sal gheschieden/ ende niet langer vertogen
worden: maer by uwer tijdt/ ghy ongehoor
same huys wil ick doen / wat ick spreke/
spreecht de Heere Heere.
26 Ende des Heeren woordt geschiedde tot
my/ ende sprack:
27 Ghy menschē kint/ siet/ het huys Jsraels
spreecht/ het gesichte dat dese siet/ daer is
het noch langhe henen / ende propheteert
op de tijdt die noch verre is.
28 Daerom spreecht tot hen: So spreecht de
Heere Heere: Wat ick spreke / dat en sal
niet langer vertogen worden/ maer sal ghe
schieden/ spreecht de Heere Heere.

c Jer.21.7. ende 24.8. ende 32.4. ende 34.3.
b Dat is/ Hy en sal niet henen wt gaē oft varen/ etc.
e Ezec.17.20 ende 32.3.
† Ano zijn kleederen in etc.
f Want sy ne ooghen werdē hem te Ribiath wtgesteke/ Jere.39.52. Also sach hy den Coninck te Babel als Jeremias sept ende en sach doch Babel niet/ als Ezechiel sept. welcker stucken/ de Joden/ als teghen malkanderen sijnde/ voor leugen hielde.
g Ezec.15.7. ende 22.15.
h Dat is zidelen/ of/ schudden
i Leui.26.31. Esaie 1.7.
k Dat is/ Der moetwilliger ou-/ billichepdt ende gewelt
l Rom.2.4. 2.Petr.3.15
* gebruycke

Dat xiij. Capittel.

1. Teghen de valsche Propheten.

1 Ende a des Heerē woort geschiedde tot
my/ ende sprack:
2 Ghy menschen kindt/ propheteert tegē
de Propheten Jsraels / ende spreecht tot
dien/ die wt haren eyghen herten prophe-
teren: Hoort des Heeren woordt:
3 So spreect de Heere Heere: b Wee dē dullē
Propheten/ die haren eygen geeste volgen/
ende en hebben doch gheen ghesichte.
4 O Jsrael/ uwe prophetē zijn/ als de Vos
sen in den woestijnen.
5 Sy en treden niet voor de holen/ ende ma
ken hen niet ten tuyne om het huys Jsra-
els/ ende en staen niet in den strijdt aen den
daghe des Heeren.
6 Haer gesichte en is niets/ eñ haer prophe
teren is enckel leughen: sy spreken: De Hee
re heeft het geseyt: so se doch de Heere niet
gesanden en heeft: ende bemoedē hen/ c dat
sy haer dinck onderhouden.
7 Jsset niet also/ dat uwe d ghesichte niets
en is/ ende uwe propheteren enckel leugen?
ende ghy spreecht doch: De Heere heeft het
ghesproken/ so ick het doch niet ghesprokē
en hebbe.
8 Daerom spreecht de Heere Heere also:
Dewijle dat ghy predicket / daer niets wt
en wordt/ ende leughenen propheteert / so
wil ick aen v/ spreecht de Heere Heere.
9 Ende myne handt sal komen ouer de Pro
pheten/ die dat predicken/ daer niets wt en
wort/ ende leugenen propheteren/ sy en sul-
len inder Versamelinghe myns volcks niet
zijn/ ende inden getale des huys Jsraels
niet geschreuen worden/ noch int Lant Jsra
els komen: ende ghy sullet gewaer wordē/
dat ick de Heere ben.
10 e Daerom dat sy myn Volck verleyden/ f e
eñ seggen: Vrede/ so doch daer gheen vrede
en is: het volck bouwet de wādt / g so plaes
teren sy de selue met loosen kalcke.
11 Spreect tot den Plaesteraers/ die met loo
sen kalcke plaesteren/ dat het afuallen sal: h
Want daer sal een slachregen komen/ ende
daer sullē groote hagelē komen/ die het vel-
len/ eñ een draeywindt sal het verscheuren.
12 Siet/ so sal de Wādt invallē: wat gelt het
dan salmen tot v seggen: Waer is nu het
gheplaesterde/ dat ghy geplaestert hebbet?
13 So spreecht de Heere Heere: Jck wil eenē
draeywint stormen laten in myner grimmic
heyt/ ende eenen slachregen in mynen toor-
ne/ ende groote hagelsteenen in grimmic-
heyt/ die sullen alle dinck omstooten.
14 Also wil ick de Wandt ommewerpen/ die
ghy met loosen kalcke gheplaestert hebbet/
ende wilse ter Aerden stooten/ datmen hare
grondt sien sal/ dat sy daer ligge/ ende ghy
sullet daer binnen oock ommekomen/ ende
ghewaer worden/ dat ick de Heere zy.
15 Also wil ick myne grimmicheyt volbren-
gen aen der Wandt/ ende aen dē/ die se met
loosen kalcke plaesteren/ ende tot v seggen:
Hier is noch Wandt noch Plaesteraer.
16 Dat zijn de Propheten Jsraels/ die Jeru
salem propheteren/ i ende predicken van vre
de/ so daer doch gheen vrede en is/ spreecht
de Heere Heere.
17 Ende ghy menschen kindt/ richtet v aen-
gesichte teghen de Dochteren in uwē vol-
ke: welcke propheteren wt haren herten/
ende propheteert teghen haer/
18 Eñ spreecht: So spreecht de Heere Heere:
Wee v/ ghy die den lieden kussenen maket
onder de armen/ eñ peulwen tot den hooft-
den/ beyde jonghen ende ouden/ die zielen te
vanghen; k wanneer ghy nu de zielen ghe-
vanghen

a Ezec.14.9
b Ezec.14.9 ende 34.2. Jere.23.1. Mich.3.5.
c Je.27.10.15
d Dat is/ haer predicken ende leeren.
e Esai 3.12.
f Jere.6.14. ende 8.11.
g Ezec 22.28 De wandt bouwē/ dat is arbeyden ende doen/ wat men leeret: Plaesteren/ is/ toeseggingher doen/ ende troostē/ dat het sal goet worden/ so doch alder verleyders lozen is eñ ydel valsche leugen zijn.
h Ma.7.27
i Jere.6.14. ende 8.8.
kussē ende peulwē onder de armen.
k Esai 5.2. Mich.3.5.

uangen hebbet in mynen Volcke, so segget
ghy den seluen het leuen toe.
19 Ende ontheyliget my in mynen Volcke/
om eener hant vol gersten/ende eens beten
broots wille: daer mede/dat ghy de zielen
ten doot veroordeelt/die doch niet steruen
en souden: eñ oordeelet die ten leuē, die doch
niet leuen en souden / door uwe leughenen
onder mynen Volcke/welcke geerne leuge-
nen hoort.
20 Daerom spreeckt dē Heere Heere: Siet/ick
wil aē uwe kussenē/ daer ghy de zielē mede
vanghet eñ troostet / ende wilse van uwen
armen wech rucken: eñ de zielen die ghy vā-
ghet ende vertroostet/los maken.
21 Ende wil uwe peulwen verscheuren ende
myn Volck wt uwen handē l verlossē, dat
ghyse niet meer vanghen en sullet, eñ sullet
ghewaer worden/dat ick de Heere zy.
22 Daerom dat ghy het herte der Rechtveer
digen valschelicken bedroeuet / die ick niet
bedroeuet en hebbe/m eñ hebbet gesterckt
de handen der Godloosē dat sy hen van ha-
ren boosen wesen niet en bekeeren, op dat sy
leuendich blijuen mochten.
23 Daerō en sullet ghy niet meer onnutte lee
re predicken/noch prophetèrē: maer ick wil
myn Volc wt uwen handē verlossen/eñ ghy
sullet gewaer wordē/ dat ick de Heere ben.

l Anders/ wt rucken. Vrome herten verschricken door Gods Name: daerom worden sy lichte ick be swaert ende geuanghen mz valscher leere/onder Gods Name voortge bracht.
m Jer.23.14

Dat xiiij. Capittel.

1. Afgoderye weeret Gods woort. 4. eñ wort met bedriegerye door valsche Prophe ten, 6. daertoe met Gods ernstighen toorne gestraffet. 12. Van vier ouuerbidtlicke plagē Gods/21. daer dannoch sommige, een troo- ste der geuangenē te Babel/wtcomē soudē.

1 ENde a daer quamen sommighe van den
Ondersten Israels tot my, ende setteden
hen by my.
2 Doe geschiede des Heeren woort tot my/
ende sprack:
3 Menschen kint/dese lieden hanghen met
haren herten aen haren Afgoden ende hou-
den vaste aen der ergheruisse harer misdaet:
soude ick hen dan antwoorden/ wanneer sy
my vraghen?
4 Daerom spreeckt met hen/ ende segget tot
hen: So spreeckt de Heere Heere: b Welcker
mensche van dē huyse Israels met der hertē
aen synen Afgoden hanget ende hout vaste
aen der ergernisse syner misdaet, eñ comt tē
Propheet: so wil ick de Heere den seluen ant
woorden / als hy verdient heeft met syner
grooter Afgoderye.
5 Op dat het huys Israels bedrogen worde
in haren herten/daerom, dat sy van my ge-
weken zyn/door menigherley Afgoderye.
6 Daerō suldy ten huyse Israels seggen: So
spreeckt de Heere Heere: c Keeret ende wendet
v van uwer Afgoderye/eñ wendet uwe aen-
gheichten van alle uwe gruwelen.
7 Want welcker mensche vandē huyse Isra-
els, of eē Vreēdelinck die in Israel woonet/
van my wijcket/eñ met syner herten aen sy-
nen Afgod hanget/ende vaste houdt aē der
ergernisse syner Afgoderye, eñ een Prophete
comt, dat hy my door hem vraghe, dien wil
ick de Heere selfs antwoorden.
8 Ende wil myn aengesichte teghen den sel
uen settē dat sy sullen woest/eñ een Teeckē
eñ Spreeckwoort worden/ende wilse wt my
nen Volcke roepen: dat ghy ghewaer wor-
den sullet dat ick zy de Heere.
9 d So doch een e bedroghen Propheet
wat spreeckt / dien wil ick de Heere weder-
om laten bedroghen worden: ende wil myne
handt ouer hem wtstrecken / ende hem wt

n Ezec 20.1.
b Job.12.20
c Ezec.20.18
d 1. Re 22.23 Job. 12.20. Ezech 13 2. ende 34.3.
e Dat heet/ met goeden woorden be driegē/ vdel goet/wt ey- gen en goet- dunckē son- der Gods woort spre- ken/diē sul- len syne goe de woorden selfs bedrie- gen/totsynē ongheluckc.

mynen Volcke Israels roepen.
10 Also sullen sy alle beyde hare misdaet dra-
gen: als de misdaet des vragers/also sal ooc
zijn de misdaet des Propheten.
11 Op dat sy het huys Israels niet meer en
verleyden van my/ eñ hen niet meer veront-
reynighen in allerley harer ouertredinghe: f
maer sy sullen myn Volck zijn/ ende ick wil
haer God zijn/spreeckt de Heere Heere.
12 Ende des Heeren woort geschiede tot my/
ende sprack:
13 Ghy menschen kint/wanneer het Lant aen
my sondiget/ende my daer toe versmadet: so
wil ick myn hant ouer dat selue wtstrecken/
g ende den voorraedt des broodts wech ne-
mē, ende wil daer dieretijdt henen schicken/
dat ick beyde den menschen ende vee, daerin
ne wtroepe.
14 h Eñ wanneer dan schoon de dry mannen:
Noah, Daniel, ende Job daerinne warē so
souden sy alleene haer eygen zielen verlossē/
door hare gherechticheyt/spreeckt de Heere
Heere.
15 Ende wanneer ick boose ghedierten in het
Lant brengen woude/die de liedē wech ruy-
meden, ende dat selue verwoesteden, dat nie
mandt daerinne wandelen koude voor den
ghedierten.
16 Eñ dese dry mannen waren daer ooc inne:
so warachtich als ick leue, spreect de Heere
Heere, sy en souden noch soons noch dochte-
ren verlossen/ maer alleene hen selfs/ eñ het
Landt moeste woest worden.
17 Oock wanneer ick het sweert comen liete/
ouer het Lant, eñ spreke: Sweert varet door
het Lant ende soude also beyde menschen eñ
vee wtroepen.
18 Ende de dry mannen waren daerinne: so
warachtich als ick leue/ spreeckt de Heere/
Heere, sy en souden noch soons noch dochte
ren verlossen: maer sy alleene soudē verlosset
zyn.
19 Of, so ick pestilentie in het Lant schicken/
eñ myne grimmicheyt ouer datselue wtgietē
woude eñ bloet verstorten, also dat ick bey-
de menschen ende vee wtroepde.
20 Eñ Noah/Daniel, eñ Job/waren daerin
ne: so warachtich als ick leue, spreect de Hee
re Heere, sy souden noch soons/noch dochte-
ren, maer alleene haer eygen ziele/door hae-
re gherechticheydt verlossen.
21 Wāt so spreect de Heere Heere: So ick my-
ne vier boose straffē/als het sweert, honger/
boose gedierte/eñ pestilentie, ouer Jerusalē
schicken sal/i dat ick daerinne wtroepe, bey-
de menschen ende vee:
22 Siet / so sullē sommige daerinne ouerblij-
uende daeruan comē/die soons eñ dochteren
wt brenghen sullen/eñ tot v hier herwaerts
comen/dat ghy sien sullet/hoe het hen gaet/
ende v troosten ouer den ongelucke/ dat ick
ouer Jerusalem hebbe komen laten.
23 Sy sullen uwē k troost zijn/ wanneer ghy
sien sullet/hoe het hen gaet: ende ghy sullet
gewaer worden, dat ick het niet sonder oor-
sake ghedaen en hebbe, wat ick daerin ghe-
daen hebbe, spreeckt de Heere Heere.

f Ezec.11.20 Jere. 24.7. ende 31.33. Hebr.8 10.
Vier plagē Gods.
I. Hongher.
g Ezec.4.16 ende 5.16.
h Jer. 15.1.
Noah. Daniel. Job.
II. Boose ghe dierten.
III. Sweerdt.
IIII. Pestilentie.
i Jer. 17.17.
k De geuā- genē te Ba- bel werden vrolick, dat die te Jeru- salem oock geuanckelic tot hen ko- menmoestē: van welckē sy/als de af valligē ver- smadelicken gehoont wa ren.

Dat xv. Capittel.

1. De Heere vergheltcket Jerusalem by den Wijngaerthoute.

1 ENde des Heeren woordt gheschiede tot
my/ende sprack:
2 Ghy menschē kint/wat a is het hout
vanden Wijnstocke/voor den anderē houte/
of een Wijnrancke/voor den anderen houte
inden Woude.
3 Neemtmense oock ende maeckt wat daer
van: of maecktmen daer oock eenen naghel
van?

a Nn.woort wt de wijn- gaerthoute onder allen houte/ ende van dē wijn gaertschen- te onder dē hout en in- den woudē.

van/ daer men wat aenhanghen moghe?
4 b Siet/ men werpt het in het vyer/ dat
het verteert worde/ dat syne beyde eynden
het vyer verteert/ ende zijn middelste ver-
bernet: waer toe soude het nu deughen?
deucht het dan oock ergens toe?
5 Siet/ doe het noch gantsch was/ en
kondemen daer niets van makē: hoe vele
weyniger kanmen daer nu voortaen wat
van maken/ so het het vyer verteert ende
verbrande heeft?
6 Daerom spreect de Heere Heere: Gelijck
als ick het hout vanden Wijnstocke/ voor
anderen houte inden Woude/ den vyere te
verteeren gheve: also wil ick met den in-
wooners te Jerusalem/ oock ommegaen.
7 En wil mijn aengesichte tegē haer settē/
c Jere.12.15 ende 22.15.
dat sy den vyere niet ontgaen en sullen/
maer het vyer salse verslinden: c ende ghy
lieden sult het ghewaer worden/ dat ick de
Heere ben/ wanneer ick mijn aengesichte
tegen v lieden sette/
8 En het Lande woest make/ daeromme/
dz sy my versmadē/ spreect de Heere Heere.

Dat xvj. Capittel.

1. Gods wonderbare liefde en trouwe/ 15 wordt van synen volcke met grooter ondanckbaerheyt en ontrouwe vergolden/ 35 daerop wort hen aengeseyt hare straffe. 44 ende der Heydenen sonde voor kleyne gherekent/ 53. Aent eynde is een troostelicke toesegginghe Godlicker ghenade/ dat hy wil hare gheuanckenisse wenden/ 60. ende hare met isamen dē getale der Heydenen/ tot hem bekeeren.

1 ENde des Heeren woort gheschiede tot
my/ ende sprack:
2 Ghy menschen kindt/ openbaert der
Stadt Jerusalem hare gruwelen/
3 En spreect: So spreeckt de Heere Heere
a † Anders/ wooninge/ of/ woonstede.
tot Jerusalem: V ghestachte a † en ghe-
boorte/ is wt der Cananiters Lande: v
b Vader van den Amoriteren/ ende uwe
Moeder vanden Hethiteren.
b Ezec.16.45
4 Uwe ghebooorte is also gheweest: Uwen
Nauel/ doe ghy geboren werdet/ en is niet
besneden / so en heeftmē v oock met water
niet ghebadet/ dat ghy reyne werdet/ noch
met Soute ghewreuen/ noch in Windelen
ghewonden.
5 Want niemanden en iammerde uwer/
dat hy hem ouer v ontfermet hadde / ende
v der stucken een bewesen / maer ghy wer-
det op het Veldt geworpen/ also verachtet
was uwe ziele / doe ghy gheboren waret.
6 Ick doch/ ginck voor v voor by/ en sach
v in uwen bloede ligghen/ en sprack tot v/
doe ghy so in uwen bloede laget: Ghy sult
leuen: Ja tot v sprack ick / doe ghy so in
c Esaie.5.1. Jere.11.16.
uwen bloede laget: Ghy sult leuen.
7 c En hebbe v opgetogen/ en laten groot
worden/ als een vrucht op den Velde: ende
waret nu gewassen/ ende groot en schoon
ghewoorden: uwe Borsten warē gewassen/
en haddet schoon lanck hayr ghekregen:
doch ghy waret noch bloot en beschaemt.
d Dat is/ ghy waeret manbaer.
e Of/ slippē/
8 En ick ginck voor v voorby/ en sach v
aen: ende siet/ het was de tijdt / om v d te
boelen: doe breydde ick mijne e gheeren
ouer v/ en bedeckte uwe schamelheyt: ende
ick gheloefde het v / ende begaf my met v
in een verbont / spreeckt de Heere Heere/
dat ghy mijne zijn soudet.
9 En ick badede v met water en wiesch v
van uwē bloede/ en salfde v met Balsem.
10 En bekleedede v met ghestickten kleede-
ren/ en tooch v f seemesche schoon aen: ick
gaf v fijne kleederen/ ende zijden slupers.
11 En vercierde v met kleynodien / en leyde
gesmijde aen uwe armen/ ende ketenen aen
uwen hals.
12 Ende gaf v spanghen aen v Voorhooft/
en oorencinghen aen uwe Ooren/ ende eene
schoone kroone op het hooft.
13 Summa/ ghy waret ghecieret met enckel
Goudt en Silver / en bekleedet met enckel
g Of/ semels. † And. Tarwenbloeme.
Lijnwaedt/ Zijden ende Ghestickten: ghy
aet oock enckel g † Semelmeel / Heunich/
en Olye / ende waret wtermaten schoone/
ende verkreeget het Koninckrijcke.
14 En uwen roem werdt luydtbaer onder den
Heydenen/ uwer schoonheydt haluen/ die
h Of/ versiersel.
gantsch volkomen was/ door het h cieraet/
dat ick aen v ghehangen hadde/ spreeckt de
Heere Heere.
15 Doch ghy verliet v op uwe schoonheyt/
en dewijle ghy so beroemet waret / dreefdy
hoererye also/ dat ghy v eenen yegelicken/
wie daer voorby ginck/ ghemeyn makedet/
ende dedet synen wille.
i Hose.2.10.
16 Ende i namet van uwen kleederen/ ende
makedet v bonte Altaren daeruan / ende
k Jere.2.3.5
bedreuet uwe hoererye daer op/ k als noyt
gheschiedt is/ noch gheschieden sal.
l Esaie.46.6 Ezech.20.31 Hosee.2.7. ende 13.2.
m Of/ baggē
n Deu.4.16.
17 l Ghy namet oock v schoone m tuych/ dat
ick v van mijnen Goude ende Silver ghe-
gheuen hadde/ ende makedet v n Mans-
beelden daeruan/ en bedreuet uwe hoererye
met den seluen.
18 Ende namet uwe ghestickte kleederen/
en bedecktetse daer mede / ende mijne Olye
ende rueckwerck leydet ghy hen voor.
19 Mijne spijse/ die ick v te etengaf/ Semel-
meel / Olye ende Heunich / leydet ghy hen
voor / ten soeten reucke.
20 Ja het quam daer henen / spreeckt de
o Leuit.18.21 ende 20.2. Jere.32.35. Ezech.20.31
Heere Heere/ o dat ghy namet uwe Sonen
ende Dochteren / die ghy my † ghebooren
haddet / ende offerdetse den seluen te ver-
† Anders/ ghebaert.
slinden: Meyndy dan/ dat het een p slecht
dinck zy/ om uwe hoererye?
p Of/ kleyn.
21 Dat ghy my mijne Kinderen slachtet/
ende laetse den seluen verbranden?
22 Noch en hebdy in alle uwen grouwelen
ende hoererye / noyt ghedacht aen die tijde
uwer ieughet/ hoe bloodt ende naeckt dat
ghy waret/ en in uwen bloede laghet.
23 Bouen alle dese uwe boosheyt/ (ach wee/
wee v/) spreeckt de Heere Heere/
24 Bouwedet ghy v Berchkercken / ende
makedet v Berchaltaren/ in allen wijcken
25 En voor aen op allen straten/ bouwedet
q † An. dedet uwe beenen open.
ghy uwe Berchaltaren/ ende makedet uwe
schoonheyt tot enckel grouwelen/ ende q †
gherdedet met uwen beenen teghen alle/
die daer voorby gingen/ en bedreuet groote
r Ezec.23.8
hoererye.
26 r Eerstwerf/ bedreefdy hoererye met den
Kinderen Egypti/ uwē Nabuers/ die groot
vleesch hadden/ ende bedreuet groote hoe-
rerye/ my tot toorne te verwecken.
27 Doch ick streckede mijne handt wt tegen
v/ ende sturde sulcke uwe wyse/ ende gaf v
ouer inden wille uwer vyanden/ den Doch-
teren der Philisteen welcke hen schaemden
s Ezech.23.12
voor uwen onbeschaemden wesen.
28 s Daer na bedreefdy hoererye met den
Kinderen Assur / ende en kondet dies niet
sat worden.
29 Ja doe ghy met hen hoererye ghedreuen
haddet/ ende dies niet sat wordē en kondet/
t † Anders/ Ach hoe is doch v herte so swacks
makedet ghy der hoererye noch meer/ inden
Lande Chanaan / tot in Chaldea: noch en
kondet ghy daer mede ooc niet sat wordē.
30 t † Hoe sal ick v doch v herte besnyden/
spreeckt de Heere Heere / dewijle dat ghy
sulcke

sulcke werckē eener grooter Ertzhoerē doet?
31 Daer mede dat ghy uwe Berchkercken
bouwet/voor aen op allen straten/eñ uwe
Altaren makedet in allen wycken.
32 Daer toe en waret ghy niet als een
ander hoere / diemen met gelde koopen
moet/noch als de ouerspeelderschee/ die in
de stede hares mannes 'andere toelaet/
33 Want allen anderen hoeren gheeftmen
gelt : doch ghy geest allen uwen Boeleer-
ders gelt toe / ende schencket hen / dat sy
tot u komen uit allenthaluen/ eñ hoererye
met u bedryuen.
34 Ende het teghendeel bindetmen aen u/
voor anderen Wyuen/met uwer hoererye/
dewyle men u niet na en loopt / maer dat
ghy gelt toegeest/ende men u geen ghelde
toe en geest : also bedryfsy het tegendeel.
35 Daerom ghy Hoere / hoort des Heeren
Woordt.
36 So spreeckt de Heere Heere: Dewyle
ghy dan so x † milde ghelt toegheeft/ ende
uwe schamelheyt/door uwe hoererye tegē
uwe Boelen/ontblootet/ende teghen alle
Afgodē uwer gruwelē/eñ vergiet het bloet
uwer Kinderen/ y welcke ghy hen offert :
37 Daeromme siet / so wil ick versamelen
alle uwe Boelen/met welcken ghy wellust
bedreuen hebt/ met tsamen allen / die ghy
voor vrienden houdet/tot uwen vyanden:
eñ wilse beyde tegen u versamelen allent-
haluen/ z ende wil hen uwe schamelheydt
ontblooten / dat sy uwe schamelheydt
gantsch sien sullen.
38 a Ende wil het Recht der Ouerspeelder-
schen eñ Bloetuergieterschen/ouer u gaen
laten/ ende wil u bloedt verstoten/ met
grimmicheyt ende yuer.
39 Eñ wil u in hare handen gheuen/dat sy
uwe Berchkerckē afbrekē/ eñ uwe Berch
altaren u † ommerückē/eñ u uwe Kleederē
wt treckē/eñ u uwe c† schoone cuyeh nemē
ende u naeckt ende bloodt sitten laten.
40 b Ende sullen hoopen Volcx ouer u
brengen/ende u steenigen/ ende met haren
sweerden verhouwen:
41 c Ende uwe huysen met vyere verbran-
den ende u d recht doen/voor den ooghen
veler Wyuen : Also wil ick uwer hoererye
een eynde maken/dat ghy niet meer en sult
noch ghelt toe gheuen.
42 Ende wil mynen moedt aen u koelen/
ende mynen yuer aen u versadighen/ dat
ick ruste/ende niet meer toornen en dorue.
43 Daerom/dat ghy niet ghedacht en hebt
aen de tyt uwer f ieuget/maer my met alle
desen/tot toorne verwecket': daerom wil
ick u oock/alle u doen op den kop leggen/
spreeckt de Heere Heere: g † hoewel ick
daer mede niet gedaen en hebbe/ na dē h
laster in uwen grouwelen.
44 Siet/alle die daer een Spreeckwoordt
plegen te gebruycken / die sullen van u dit
Spreeckwoordt segghen : De Dochter is
als de Moeder.
45 Ghy zyt uwer Moeder Dochter/wel-
ke van haren Manne ende Kinderen liep:
ende zyt eene Suster uwer Susteren / die
van haren Mannen eñ Kinderen ...
uwe Moeder is eene vandē ...
ende uwe Vader een Amo...
46 Samaria is uwe gr...
haren Dochteren/ die...
woonet/ eñ Sodom is...
met haren Dochterē/ d...
ter zyden woonet.
47 Hoewel ghy dan...
hebt na haren wese
haren gruwelen: daer

...t /die hy ge-
recht ende wel/
...h behouden.
...hy siet/ende bekeeret
...oosheydt/die hy ghe-
...len ē/ende niet steruē.
...l dē huyse Israels: De
...et recht: sonde ic onrecht
...n huyse Israels hebbet

...n Of/ alem-
...me.
† And. van
allen plaet-
sen.

y † An. uwe
onderleyde
hier voor
gheeft.
y 2. Re.16.3.
ende 17. 17.
Deut.12. 31.
ende 18. 9.
Jere.7. 30.
ende 19. 5.
z Esai.47.3.
Nahum 3.5
Schamelhz
ontblooten
heet hier nz
anders/dan
dat sy ghe-
weldichlick
verstooret/
eñ haer Re-
giment te
niete gewor
den is.
a Ezech.23.
10. 45.
b † And. te
niete doen.
† Anders/
costelicke
cieraden.
c Leui.20.10
2.Reg.25.9

Of/ ionck-
heydt.
g † And.dat
ghy uwe
roeckeloose
ghedachten
niet wtuoe-
ret / in alle
uwen/ etc.
h Luth Wide
gebreum/et
...ode me-
...us / si po-
...es.
Ezech.16.3

aen / dat ghy het erger ghemaeckt hebt/
dan sy / in alle uwen wesen.
48 So warachtich als ick leue/ spreeckt de
Heere Heere/ Sodom uwe Suster/ met tsa-
men harē Dochteren heeft so niet gedaen/
als ghy/ ende uwe Dochteren.
49 Siet/ k dat was uwer Suster Sodom
misdaet: l Hoochmoet/ eñ int alles dinges
de volheyt/eñ goede vrede / dien sy eñ hare
Dochteren hadden/daerentegen dē armen
ende nootdruftigen en holpen sy niet :
50 Maer warē stout/ ende deden gruwelen
voor my : n daerom hebbe ickse oock wech
ghedaen/ doe ick begonde daer in te sien.
51 o So en heeft oock Samaria niet de
helfte uwer sonden gedaen: maer ghy hebt
uwer gruwelē so vele meer dan sy gedaen/
dat ghy uwe Suster schier vroom ghe-
maeckt hebt / teghen alle uwe gruwelen/
die ghy ghedaen hebt.
52 So draecht nu oock uwe schande / ghy
die uwe Suster vroom maeckt door uwe
sonde/ in welcker ghy grooter grouwelen
dan sy/gedaen hebt/ ende maecktse vromer
dan ghy zyt : so weest nu ooc schaemroodt/
ende draecht uwe schande / dat ghy uwe
Suster vroom ghemaeckt hebt.
53 p Jck wil dannoch hare gheuanckenisse
wendē/namelickē/ de gheuanckenisse deser
Sodom/ ende harer Dochteren/ ende de
gheuanckenisse deser Samaria/ eñ harer
Dochterē/ eñ de gheuangenen uwer tegen-
woordiger geuanckenisse met tsamen hen.
54 Dat ghy dragen moetet uwe schande eñ
q hoon/ voor alles dat ghy ghedaen hebt/
eñ ghy dā noch euenwel getrooster wordet
55 Eñ uwe Suster dese Sodom / ende hare
Dochterē/ sullen bekeeret wordē/ als sy te
voren geweest zyn/ende Samaria eñ hare
Dochteren/ sullen bekeeret worden/ als sy
voren gheweest zyn : daer toe ghy oock/
ende uwe Dochteren/ sullet bekeeret wor-
den/ als ghy te voren gheweest zyt.
56 Ende en sult niet meer de selue Sodom
uwe Suster roemen/ als ter tydt uwes
hoochmoets.
57 Doe uwe boosheyt noch niet ontdecket
en was : als ter tyt / doe u de Dochteren
Syrie/ ende de Dochteren der Philisteen
allenthaluen schenden/ende verachteden u
omme ende omme.
58 Doe ghy moestet uwen laster eñ gruwel
draghen / spreeckt de Heere Heere.
59 Want so spreeckt de Heere Heere: r Jck
wil u doen/ als ghy ghedaen hebt/dat ghy
den eedt verachtet/eñ breket het Verbont.
60 Jck wil dannoch dencken aen myn
Verbondt/dat ick met u ghemaket hebbe/
ter tydt uwer ieughet/ f ende wil met u
een eewich Verbondt maken.
61 Da suldy aen uwe wegen dencken/eñ u
schamen/ wanneer ghy uwe groote ende
kleynste Suster/tot u nemen sult/ die ick u
tot Dochteren gheuen sal : doch niet wt
uwen Verbonde/
62 t Maer ick wil myn Verbondt met u
maken : dat ghy ghewaer worden sult/
dat ick de Heere zy.

...reine ghy daincke/ dat verteert hare vruchte
dat in haer geen stercke rancke meer en is/
tot eens Heerenscepter: dat is een klaechlic
ende iammerlick dinck.

Dat xx. Capittel.

1. De Heere wil van den ondanckbarē/
27. ende Afgodischen onghevraecht zyn/
31. seyt hen doch toe/ hy wilse in gheuanck
nissen ende verstropinghen met scherpen
dwange aen hem houdē/ 40. ende daer va

Sodome
misdaedt.
k Gen.15.24
l Hoochmoet
heet / Godt
trotzen/ zyn
woordt ver-
achten/ende
hoop eygens
wysheyt eñ
macht verla
ten/ euen als
ware daer
gheen God.
Waer sulcke
verachtinge
Gods is/
daer toe da
volheydt eñ
goede vrede,
daer volget
ooc allerley
moetwille
na.
m † And. ...
ouervloedt
vā broode/
ende etc.
n Gen.19 28.
Luce. 17. 29.
Deut.29.23.
o Jere. 3.11
Sodom be-
diedet hier
Juda/ gelyc
Samaria
Jsrael: ende
spreeckt vā
dē nieuwen
Verbonde/
daer de
gantsche
Werelt
mede tot
Christo
bekeeret is.
p Amos.9.14
q Of. sma-
dinghe.
r Exo.21. 23.
Leuit.24.19.
Jere. 50. 15.
ende 51. 49.
Joel. 3. 7.
f Esai. 55. 3.
Jere.31.31.
Hebr. 8. 8.
Ezech.37.26
t Jere.31.31
32. 33. 34.

a Ezech. 24. 3
b De Joden te Jerusalē bespotteden de Prophetē ē de Liedē/ die hen den Koninck te Babel overgheghevē hadden/ ē hadden hen na Babel voeren latē: daerom predicket Ezechiel hier/ dat de overgebleuenen te Jerusalem/ oock ghewislick wech moetē welcker van dē Koninck te Babel af gheuallen waren/ ende verlietē hen op der Egyptenaers hulpe.
De eerste Arendt/ is de Koninck vā Babel: de bovensten tack op Libano/ is de Koninck Jechonia/ die daer wech gevoeret wert: het Kremerlāt, is Babel: het zaet dat loose inghesettet is/ is Zedekias/ die soecke hulpe by dē Koninck in Egypten.
Dit is de ander Arendt: doch het en halp hē niet
Dani. 7. 4.
c Dani 7. 4.
4. Esd. 11. 1.
Hese. 1. 10. ende 10. 14.
b † Anders/ Sprupten.
[illegible] nederē.
[illegible] And. den
[illegible]
Dat is/ op waeter manbaer.
Of/ slippē/

1 Ende des Heeren woordt geschiede tot
my/ ende sprack:
2 Ghy menschen kint/ geeft den huyse
Jsraels een a raetsel voor/ ende eene ghe-
lyckenisse/
3 Ē spreect: So spreeckt de Heere Heere:
b Een groot c Arendt met grooten vleu-
ghelen/ langhen vlercken/ ē vol vederen/
die bondt waren/ quam op Libanon/ ende
nam de d f tacken van den Cederen:
4 Ende brack den bovensten tack af ende
voerde dien in het Kremerlant/ ē settede
hem in de Stadt/ daermen koophandele.
5 Hy nam oock zaedt wt dē selven Lande/
ende saeyde het in dat selve goede Landt/
daer vele waters is/ ē settede het loose in
6 Ende het wies/ ende werdt een groot
wtghebreydet Wijnstock/ doch hadde het
eenen e leegen stamme: wāt syne rancken
buygeden haer tot hem: ē syne wortelen
waren onder hem: ende was als een
Wijnstock/ die rankē kreech/ ē tacken.
7 Ē daer was een ander groot Arendt/
met grooten vleughelen/ ē vele vederen:
ē siet/ de Wijnstock hadde een verlangen
aen synen Wortelen tot desen Arendt/ ende
streckede syne Rancken wt teghen hem/
dat hy gewatert worde van f † der plaetse
syner planten.
8 Ē was doch op eenen goeden Lande/
aen vele waters gheplantet/ dat hy wel
hadde konnen tacken brengen/ vruchten
dragen/ ē een heerlick Wijnstock wordē.
9 So spreeckt nv: Also seydt de Heere
Heere: Soude die ghedyen? Ja men sal
syne wortelē wt roepen/ ē syne vruchten
afsplyten/ ende sal verdorrē/ dat alle zijns
ghewasses bladeren verdorren sullen: ende
het en sal niet gheschieden/ door eenen
grootē Arm/ noch vele volcks/ op datmen
hem van synen Wortelen wech voere.
10 Siet/ hy is/ tis waer/ geplantet: doch/
soude hy ghedyen? Ja/ so haest als hem
de Oostenwint aenroeren sal/ so sal hy ver-
dorren/ op der plaetse synes wassens.
11 Ende des Heeren woordt geschiede tot
my/ ende sprack:
12 Lieve/ spreeckt tot den ongehoorsamen
huyse: Weetet ghy niet/ wat dat is? ende
spreeckt: Siet/ g de Coninck te Babel
quam te Jerusalem/ ende nam haren
Coninck/ ende hare Vorsten/ ē voerde se
wech tot hem/ na Babel.
13 Ende nam vanden Coninckclicken zade/
ende maeckte een verbont met hem/ ende
nam eenen eedt van hem: doch de Gewel-
digen inden Lande nam hy wech/
14 Op dat het Coninckrycke ootmoedich
bleve ē hem niet en verhieve: op dat zijn
verbondt ghehouden worde/ ē bestonde.
15 Doch/ dat selve (zaedt) viel van hem af/
ē sandt syne h Boodtschap in Egypten/
datmen hem peerden ē vele volcks schic-
ken soude: soude het dien wel slaen? soude
hy daervan komen/ die sulcks doet? ende
soude die/ die het verbont breket/ daervan
komen?
doch ghi war[illegible] als ick leve [illegible]
8 Ē ick ginck voor v [illegible] sach v
aen: ende siet/ het was de tijdt/ om v v te
vreien: doe breydde ick myne e gheeren
over v/ ē bedeckte uwe schamelheyt: ende
ick gheloefde het v/ ende begaf my met v
in een verbont/ spreeckt de Heere Heere/
dat ghy myne zijn soudet.
9 Ē ick badede v met water ē wiesch v
van uwē bloede/ ē salfde v met Balsem.
10 Ē bekleedede v met ghestickten kleede-
ren/ ē tooch v f seemesche schoon aen: ick

18 Want dewyle hy den Eedt verachtet/
ē het Verbondt gebroken heeft/ daer hy
syne hant op ghegeven heeft/ ē sulcks alte
mael doet/ en sal hy daer niet van komen.
19 Daeromme spreeckt de Heere Heere also:
So warachtich als ick leve/ so wil ick
mynē Eedt/ die hy verachtet heeft/ ē mijn
Verbont/ dat hy ghebroken heeft/ op synen
kop brenghen:
20 i Want ick wil mijn Nette over hem
werpen/ ē hy moet in myner Jacht ghe-
vagen wordē; ē wil hē na Babel brengē/
ē wil aldaer met rechten/ k over dien/ dat
hy hem also aen my vergrepen heeft.
21 Ende alle syne veldtvluchtigen/ die hem
aenhangen/ sullen door het sweert vallen/
ē hare overblijvende sullē in alle Winden
verstropt worden: ē sult het gewaer wor-
den/ dat ick het de Heere ghesprokē hebbe.
22 So spreeckt de Heere Heere: l Jck wil
oock vā dē tacken des hoogē Cederbooms
nemen/ ē boven van synen tacken een m
teederlick rijs breken/ ē wil het op eenen
hoogen opgehoopten Berch planten.
23 Namelickē/ op dē hoogē Berch Jsraels/
wil ick hem planten/ dat het tacken krijge/
ē vruchten brenge/ ē een heerlick Ceder-
boom worde/ also/ dat allerley Voghelen
ondt hē woonē/ ē allerley vliegende/ onder
de schaduwe syner tacken blijven meugen.
24 Ē alle Veldtboomen sullen ghewaer
wordē/ dat ick de Heere/ dē hoogen Boom
vernedert/ ē dē nederigen Boom verhoo-
get hebbe: ē dē groenen Boom verdorret/
ē dē dorrē Boom groenende gemaect heb
be: ic de Heere/ spreke het/ ē doe het oock.

Dat xviij. Capittel.

1. Een yegelick sondiget ē doet wel/ hē
selven/ 21. den boetveerdigen sondaer/ wor-
den syne sonden/ 24. ē den afvalligen recht
veerdigen syne gerechtichedē niet gedacht.
30. Warachtighe bekeeringhe weerdt den
ongheval ende doodt.

1 Ende des Heeren woort ghescheide tot
my/ ende sprack:
2 Wat drijft ghy onder v in den lande
Jsrael/ dit spreeckwoordt/ ende spreeckt: a
De Vaderen hebbē vt suere Wijndruyven
gheten/ doch den Kinderen zijn de Tanden
stomp daer van ghewordē.
3 So warachtich als ick leve/ spreeckt de
Heere Heere: Sodanich spreeckwoordt en
sal niet meer onder v lieden gaen in Jsrael.
4 Want siet/ c alle zielen zijn myne: des
Vaders ziele is so wel myne als des soons
ziele: d welcke ziele sondiget/ die sal sterue.
5 e Wanneer nv yemandt vroom is/ die
recht ende wel doet:
6 Die op den Bergen niet en eett/ die syne
Oogen niet op en heft tot den Afgodē des
huys Jsraels/ ende zijns naesten Wijf niet
en bevleckt/ ē en leydt niet by den Wyue
in harer kranckheydt.
7 Die niemandt schade en doet/ die den
schuldenaer zijn pandt weder gheeft/ die
niemandt met ghewelt wat neemt/ f die
den hongerigen zijn Broodt mede deylet/
ende den naeckten kleedet.
[illegible] eenē g woecker en drijft/ die niemāt
28 f Daer [illegible] die zijn hant van den onrechte
Kinderen [illegible] chen dē lieden recht oordeelt/
sart worden. [illegible] en Rechten wandelt/ ende
29 Ja vue ghy met [illegible] houdt/ dat hy ernstlicken
haddet/ ende dies [illegible] is een vroom Man/ i die
makedet ghy der [illegible] / spreeckt de Heere Heere.
Lande Chanaan/ [illegible] eenen sone k † genereert/
kondet ghy daer me[illegible] een Moorder/ die bloet
30 t † Hoe sal ick v [illegible] ser stucken een doet/
spreeckt de Heere

i Hese. 12. 13. ende 32. 3.
k Of/ om diens wille.
l Psal. 89. 5.
m Dat is/ Den Heere Christum/ die is vandē hoogen Cederboome. dat is/ wt den volcke Gods/ ende van den stamme Davids.
a Jere. 31. 29 Tren. 5. 7.
b † Anders/ heerlingen.
c Psal. 34. 1.
d Deu. 24. 16
e Leui. 16. 4.
Eens vromen Mans wercken.
f Esai. 58. 7. Tob. 1. 17. ende 4. 13. Mat. 25. 35. 4. Esdr. 1. 21
g Psalm. 15. 5
h Leuit. 18. 4
i Rom. 10. 5.
Eens Godeloosen wercken.
k † Anders/ gegenereert heeft.
l Jere. 2. 10.

Ē

11 Ende der anderen stucken gheens doet/
maer eet op den Berghen/ eñ bevleet zijns
naesten wijf
12 m Beschadiget de armen ende ellendigē/
met gewelt wat neemt/ het pāt niet weder
en geeft/ sijne oogen opheffet tot den Afgo
den/ daermede hy eenen grouwel begaet/
n Exo.22.25 13 n Geeft op woecker/ oversettet: soude die
Deut.23.19. levē/ hy en sal niet levē: maer dewijle hy al
le sulcke grouwelē gedaen heeft/ sal hy des
doodts sterven: zijn bloedt sal op hem zijn.
14 So hy daerentegen eenen sone genereert/
die alle sulcke sōde siet/ die zijn vader doet/
ende hem vreest/ ende also niet en doet/
15 Eet niet op den Bergen/ heft sijne oogen
niet op tot den Afgodē des huys Israels/
bevleckt zijns naesten wijf niet/
16 Doet niemant schade/ behoudt het pant
o Esa.58.7. niet/ niet met gewelt wat en neemt/ o deylt
Tob.1.17. zijn broot mede den hongerigen/ ende klee-
Mat.25.35. det den naeckten:
17 Die zijn hant vā onrecht afkeeret/ neemt
geenen woecker noch oversettinghe/ maer
p Levi.18.4 hout mijne Geboden/ p ende leeft na mijnē
Rechten/ die en sal niet sterven om zijns va
ders misdaedt wille/ maer leven.
18 Doch zijn vader die ghewelt en onrecht
gebruyckt/ ende onder sijnen volcke gedaē
heeft/ dat niet en deucht/ siet/ de selve sal
sterven/ om sijner misdaet wille.
19 So spreeckt ghy lieden: Waerom sal dan
een sone niet dragen zijns vaders misdaet?
daerom dat hy recht ende wel gedaē/ ende
alle mijne Rechten ghehouden ende gedaē
heeft/ sal hy leven.
20 Wāt welcke ziele die sondiget/ die sal ster
p De.24.16 ven: b de sone en sal niet dragen de misdaet
2.Reg.24.6 des vaders/ ende de vader en sal niet dra-
2.Par.25.4. gē de misdaet des soons: maer des Recht-
r Haba.2.4. veerdigen gerechticheyt sal over hem zijn/
Hese.14.20. ende des Onrechtveerdighen ongherech-
Roma.1.17. ticheyt sal over hem zijn.
f Iere.18.7. 21 f So hem nu de Godloose bekeert van al
Esaie 55.7. le sijnen sonden/ die hy gedaen heeft / ende
Ezech.33.14 houdt alle mijne Rechten/ ende doet recht
ende wel: so sal hy leven/ ende niet sterven.
God en be- 22 Alle sijner overtredinghe die hy begaen
gheert des heeft/ en sal niet gedacht worden: maer sal
sondaers levē om der gerechticheyt wille die hy doet
doot niet. 23 t Meyndy dat ick een welgevallē hebbe/
t Ps.30.4.6 aen den doodt des Godloosen/ spreeckt de
Ezech.33.11. Heere Heere/ ende niet vele meer dat hy hē
2.Per.3.9. bekeere van sijnen wesen/ ende leve?
u Ezec.3.11. 24 u Eñ so hem de Rechtveerdige keert van
sijner gherechticheyt/ eñ doet wat quaets/
eñ leeft na allen grouwelē die een Godloose
doet: soude die leven? Ja alle sijner gerech-
ticheyt die hy gedaen heeft/ en sal niet ghe
dacht wordē/ maer in sijner overtredinghe
eñ sondē die hy gedaē heeft/ sal hy sterven.
x Hes.33.17. 25 Noch spreeckt ghy lieden: x De Heere en
20. handelt niet recht: so hooret nu ghy van
den huyse Israels: Isset niet also/ dat ick
recht hebbe/ ende ghy onrecht hebbet?
26 Wāt wanneer hem de Rechtveerdige kee
ret van sijner gerechticheyt/ eñ doet quaet/
so moet hy sterven: hy moet Ja om sijner
boosheyt wille/ die hy gedaen heeft/ stervē.
y Esa.55.7. 27 y Wederom/ wanneer hem de Godloose
keeret vā sijner ongerechticheyt/ die hy ge-
daen heeft/ ende doet nu recht ende wel/
die sal zijn ziele levendich behouden.
28 Want dewijle dat hy siet/ ende bekeeret
hem van alle sijner boosheydt/ die hy ghe-
daen heeft/ so sal hy levē/ ende niet stervē.
z Ezec.33.17 29 z Noch spreckē die vā dē huyse Israels: De
Heere en hādelt niet recht: soude ic onrecht
hebben: ghy van den huyse Israels hebbet
onrecht.
30 Daerom wil ick v richten/ ghy van den
huyse Israels/ a eenen yegelicken na sijnen a Rom.2.6.
wesen/ spreeckt de Heere Heere: b daerom/ Iob 34.11.
so bekeeret v van alle uwer overtredinghe/ Apoc.2.23.
op dat ghy niet vallen en moetet / om der Iere.18.11.
misdaedt wille. ende 25.5.
31 Werpet vā v alle uwe overtredinge/ daer ende 35.15.
ghy mede overtreden hebbet/ c ende maeckt Ione 3.8.
v een nieuwe herte/ ende eenē nieuwē geest: 2.Reg.17.13
want waerom wilt ghy also sterven/ ghy b Mat.3.2
huys Israels? c Heze.11.19
32 Want ick d en hebbe gheen welgevallen ende 36.26.
aen den doot des stervendē/ spreeckt de Hee d Ezec.33.11.
re Heere: daerom bekeeret v / so sullet ghy Sapie.1.13.
leven.

Dat xix. Capittel.

1. Gevanckenisse Joahas/ 5. eñ Joia-
him/ Coninghen Juda/ 10. met tsamen den
ongeval des gantschen volcx.

1 GHy dan maeckt een weeklaghe over de
Vorsten Israels/
2 Ende spreeckt: Waerom leyt uwe
moeder de Leeuwinne onder den a † Leeu- a † An. Leeu
winnen/ ende b brengt hare jongen op/ on- wen.
der den jonghen Leeuwen? b Of/ voet/
3 Der selven eenen/ tooch sy op / ende daer
wert een c jonck Leeuwe van/ die gewende- c Jonge
de hem aen/ de lieden te verscheuren ende te Leeuwe/ be-
verslinden. duydet Jo-
4 Doe dat de Heydenen van hem hoorden/ ahas den
vingen sy hem in haren kuylen/ d eñ voer- Coninck Ju
den hem in ketenen in Egypten landt/ da/ dien de
5 Doe nu de moeder sach dat haer hopen Coninck vā
verloren was/ doe sy lange gehoopt hadde/ Egypten
nam sy eenen e anderen van haren jongen/ hadde
eñ maeckte daer eenen jongen Leeuwe van. wech ghe-
6 Doe die onder den Leeuwinnen wandel- voert.
de/ wert hy een jonck Leeuwe/ die wert het d 2.Re.23.33
oock gewennet/ die lieden te verscheurē en e Beduydet
de verslinden. Joiakim dē
7 Hy leerde hare f Weduwen kennen/ ende Coninck Ju
verwoestede hare Stedē: dat hem het lant/ da/ die Na-
ende wat daer in is/ voor der stemme zijns buchodono
brullens ontsettede. zor gevan-
8 Doe leyden haer de Heydenen wt allen gen hadde
lande rondtom hem henen / ende wierpen 2.Par.36.6.
een Nette over hem/ ende vinghen hem in f Die en
haren kuylen/ hebben gee
9 g Ende stieten hem ghebonden in een h ne beschut-
schreeuwerck/ ende voerden hem totten Co tinge/ daer-
ninck te Babel: ende men liet hem verwa- om moeten
ren/ dat zijn stemme niet meer ghehoort en sy hen lydē
werdt op den Berghen Israels. eñ schatten
10 V moeder was als een Wijnstock/ gelijck laten/
als ghy/ aen het water geplantet/ ende ha- † And. pal-
re vrucht ende rancken/ wiessen van den leysen ver-
grooten water: berghen.
11 Dat sijne ranckē so sterc werdē/ dat sy tot g 2.Re.25.1.
Heeren scepterē goet waren/ eñ wert hooch 2.Par.36.6.
onder den rancken: ende doemen sach dat Iere.39.1.
hy so hooch was/ ende vele rancken hadde. ende 52.4.
12 Wert hy in grimmicheyt ter Aerdē gere- h Of/ traly
ten ende verworpen: den Oostenwindt ver werck
dorrede sijne vrucht/ ende sijne stercke ranc-
ken werden verbroken/ dat sy verdorreden/
ende verbrandt werden.
13 Nu dan/ sy is geplantet inder Woestijne/
in eenen dorren dorstighen lande.
14 Ende daer is een vyer wtgegaen van ha-
ren sterckēranckē/ dat verteert hare vrucht
dat in haer geen stercke rancke meer en is/
tot eens Heeren scepter: dat is een klaechlic
ende iammerlick dinck.

Dat xx. Capittel.

1. De Heere wil van den ondanckbarē/
27. ende Afgodischen ongheraecht zijn/
33. seyt hen doch toe/ hy wilse in ghevanck
nissen ende verstroyinghen met scherpen
dwange aen hem houdē/ 40. ende daer na

weder met genade in haer landt brenghen.
XX. Aen het eynde wart de verstooringe Ie-
rusalems afghebeeldet

a Ezec.14.1 E Nde a het begaf hem inden seuendē Ja-
re / aen den tienden daghe der vijfster
Maendt / quamen sommighe vanden
Outsten Israels/ den Heere te vragen ende
setteden hen voor my neder.
2 Doe geschiede des Heeren woort tot my/
ende sprach:
3 Ghy menschen kint/segghet den Outsten
Israels/ende spreect tot hen: So spreect de
Heere Heere: Zijt ghy ghecomen my te vra-
ghen? So warachtich als ick leue / ick wil
van v lieden ongheuraecht zijn / spreect de
Heere Heere.
4 Doch wildyse straffen/ghy menschē kint/
so menchdyse alsoo straffen: Houdt hen voor
de gruwelen harer Vaderen.
5 Ende spreect tot hen: So spreect de Heere
Heere: b Ter tijdt doe ick Israel vercoos /c
b Exo.3.7. verhief ick mijn hant tot dē zade des huys
c Dat is: Ick Jacobs eñ gaf my hen te bekennen in Egyp
beweesmy ten lande: Ja ick verhief mijn hant tot hen/
vedelicken ende sprach: d Ick ben de Heere uwe God.
aen hen. 6 Ick verhief Ja ter seluer tijt mijn hant/e
d Exo.20.2 dat ickse leydde wt Egypten lande in een
Deut.5.6. lant dat ick hen wtvoorsiē hadde/f dat met
e Exo.13.17 Melck eñ Honich vliett/een edel lant voor
ende 14.21. allen landen.
f Nu.13.28 7 Eñ sprach tot hen: g Een yegelick worpe
g Deut.7.5 wech de gruwelen voor synen oogen/ eñ en
verontreynicht v niet aen den Afgoden E-
gypti: want ick ben de Heere uwe God.
8 Doch sy waren my onghehoorsaem/ ende
en wouden my niet volghen/ eñ haer geen
en wierp de grouwelen voor synen ooghen
wech / eñ en verlieten de Afgoden Egypti
niet: h Doe dachte ick/ mijne grimmichheyt
h Eze.20.22 ouer haer wt te gieten/eñ alle mijnen toor-
ne ouer haer gaen te laten.
9 Dachtck liet het om mijns Naēs wille op
dat hy niet ontheylicht en worde voor den
Heydenen/onder dien sy waren / ende voor
dien ick my hen hadde te bekennen gegeuē/
dat ickse wt Egyptenlande leyden woude.
10 Ende doe ickse wt Egyptenlande ghelept
hadde ende in de Woestijne ghebracht.
11 i Gaf ick hen mijne Geboden ende leerde
i Exo.20.21 hen mijne Rechtē/k door welcke de mēsche
23. leeft/ diese houdt.
k Leuit.18.5. 12 l Ick ghaf hen oock mijnen Sabbath/ten
Deute.4.5. teecken tusschē my ende hen: op dat sy leer-
k Rom.10.5 den dat ick de Heere zy/ diese heylighet.
Gala.3.12. 13 m Doch het huys Israels was my onghe
l Exod.20.8. hoorsaem oock inder Woestijne/ eñ en leef-
ende 31.13.17 den niet na mijne Gheboden/ende verachte
Deu.5.12. den mijne Rechten/ n door welcke de men-
m Exo.32.7 sche leeft /diese houdt /o ende ontheylichdē
n Leu.18.5 mijnen Sabbath gātsch seer: p Doe dachte
o Exo.16.28 ick/mijne grimmichheyt ouer haer wt te gie-
p Nu.14.12 ten in der Woestijne ende haer gantsch om
te bringhen.
q Oft/te niet 14 r Doch ick liet het om mijns Naems wil-
te etc. le / op dat hy niet ontheylicht en worde
r Eze.20.20 voor den Heydenen/ voor welcke ickse had-
de wtghelept.
15 s Eñ hief oock mijn handt op teghen haer
s Nu.14.22 in der Woestijne / dat ickse niet en woude
brenghen in dat lant dat ick hen ghegheuen
hadde / dat met Melck ende Honich vliet/
een edel landt voor allen landen.
16 Daerom/dat sy mijne Rechtē verachtet/eñ
na mijnen Gheboden niet geleeft/ eñ mijne
t Eze.23.8 Sabbathen ontheylicht hadden: t want sy
Num.25.2. wandelden den Afgoden haers herten na.
Iudic.2.12. 17 Doch mijn ooghe verschoonde haerer/ dat
ickse niet en verdorue/ noch gantsch om en
brachte inder Woestijne.

18 Ende ick sprack tot haren kinderen in der
Woestijne: Ghy en sult na uwer Vaders ge-
boden niet leuen/ende hare Rechtē niet hou-
den / ende v lieden aen haren Afgoden niet
verontreynighen.
19 Want ick ben de Heere uwe God: u na mij- u Leui.18.4.
nen Geboden sult ghy leuen/eñ mijne Rech- Ezec.18.9.
ten sult ghy houden ende daer na doen.
20 Eñ mijne Sabbathen sult ghy lieden hey-
lighen/ dat sy zijn/ eēn teeckē tusschen my en-
de v/ dat ghy lieden wetet / dat ick de Heere
uwe God ben.
21 x Doch de kinderen waren my ooch onge- x Nu.25.3
hoorsaem / en leefden na mijnen Gheboden
niet/en hielden ooch mijne Rechten niet/dat
sy daer na deden/ y door welcke de mensche y Leu.18.5
leeft diese houdt/ende ontheylichden mijne Ro.10.5.etc.
Sabbathen: z doe dachte ick mijne grimmich- z Eze.20.8.
heydt ouer haer wt te ghieten/ende alle mij-
nen toorne / ouer haer gaen te laten in der
Woestijne.
22 Ick wende dannoch mijn hant/eñ ick liet
het om mijns Naems wille / op dat hy niet
ontheylicht en worde voor den Heydenen/
voor welcken ickse hadde wtghelepdt.
23 Ick hief oock mijn hant op tegen haer in
der Woestijne/ dat ickse verstroyde onder de
Heydenen/ende van malcanderen stuyfde in
de landen.
24 Daerō dat sy mijne Geboden niet gehou-
den/ende mijne Rechten verachtet/eñ mijne
Sabbathen ontheyliget hadden/ende na dē
Afgoden harer Vaderen saghen.
25 Daerō gaf ickse ouer in de leere/die a niet a De rechte
goet en is/ende in de Rechten/ daer sy geen leere Gods/
leuen in hebben en konden. is vrede.
26 Ende verwierpse in haren Offer/* doe sy vreuchde eñ
alle eerstegheboorte door het vyer verbran- het leuen/in
den: op dat ickse verstoorde/eñ sy leerē moe- den heyligē
sten dat ick de Heere zy. Gheeste:
27 Daerō spreect/ghy menschen kint/met dē maer men-
huyse Israels/ende segt tot hen: So spreect schē leere is
de Heere Heere: Uwe vaders hebbē my noch enckel on-
meer ghelastert ende v ghetrotzet. vrede/hertē
28 Want doe ickse in het lant ghebracht had- leedt/ende
de/ ouer welcke ick mijn handt opgheheuen doot/ want
hadde/dat ick het hen gheue/ waer sy siechs sy laet der
eenen hooghen Berch ofte dicken Boom sa- conscientie
ghen/aldaer Offerden sy haren Offer/ ende geene ruste
brachten daer henen hare onaenghename noch vrede/
gauen/ ende roockten aldaer haren soeten hoewel sy
reucke. ende goten aldaer wt hare Dranck- groote din-
offeren. gen doe: als
29 Doch ick sprach tot hen: Wat sal doch de vele offeren/
hoochte/daer ghy henen gaet? eñ alsoo heet- oock de lief-
se tot op desen dach/de c Hoochte. ste kinderen
30 Daerō spreect tot den huyse Israels: So verbrandē/
spreect de Heere Heere: Ghy verontreyniget als hy indē
v lieden in dat wesen uwer Vaderen / ende Text seydt.
drijft hoererye met haren grouwelen. * Leui.18.21.
31 Ende verontreynicht v aen uwē Afgodē/ Deut.12.31.
welcken ghy lieden uwe gauen offert/ v eñ ende 18.9.
uwe sonen ende dochteren door het vyer ver- 2.Reg.16.3.
brandet tot op den hedighen dach/ende ick ende 17.17
soude my v vanden huyse Israel vragen la- Jere.32.35.
tē? so warachtich als ick leue/spreect de Hee- b Tegē my
re Heere/ick wil van v lieden ongheuraecht gestoutecrt/
zijn. ouermoedic-
32 Daertoe dat ghy lieden dencket: Wy willē licke ghe-
doen als de Heydenen/ende als andere liedē taecht.
in den landen / Hout ende Steenen aenbid- c Anders/
den/ dat sal v lieden feylen. Bamath.
33 So warachtich als ick leue/spreect de Hee- d Jere.19.5
re Heere/ick wil ouer v lieden heerschen met Deut.12.31
stercker hant/ende wtgestreckten arme/ende ende 18.10
met wtghestortder grimmichheyt. Ezec.16.20.
34 Ende wil v van den volcke/leyden/ eñ wt 2.Reg.17.17.
den landen daer ghy lieden henen verstropt ende 21.6.
zijt / versamelen met stercker hant ende wt- 2.Par.28.3.
ghestreckt-

ghestreckten arme/ende met wtghegotener
grimmicheyt
35 Ende wil v lieden brengen in de woestij- e Oock buyten der Babylonischer ghevanckenisse.
ne der Volcken/ende aldaer met v rechten
van aenghesichte tot aenghesichte.
36 Als ick met uwen Vaderen in der Woe-
stijne by Egypten gerechtet hebbe, even so
wil ick oock met v rechten/ spreeckt de Hee
re Heere.
37 Ick wil v wel onder de roede brenghen/
ende v lieden in de banden des Verbondts
dwinghen.
38 Ende wil de afvalligen ende die tegen my
overtreden onder v lieden wtvagen: Ja wt den
lande daer ghy nu woont/ wil ickse leyden/
ende int lant Israels niet komen laten: dat
ghy lieden leeren sult/ ick zy de Heere.
39 Daerom ghy van den huyse Israels so spreeckt
de Heere Heere: Dewyle ghy my dan im-
mers niet hooren en wilt/so vaert henen/en
de een yegelick diene synen Afgod: doch my-
nen heyligen Name laett voort aen onge-
schendet met uwen offeren ende Afgoden.
40 Want so spreeckt de Heere Heere. Op my-
nen heyligen Berghe op den hoogen Ber-
ghe Israels / aldaer sal my het gantsche
huys Israels/ en alle die in den lande zijn/
dienen: f aldaer sullen sy my aenghename f Deut.12.5. ende 14.23.
zijn ende aldaer sal ick uwe Hefoffer ende
eerstelinghen uwer offeren vorderen/ met
allen dat ghy lieden my heylighet.
41 Ghy sult my aengename zijn met den soe-
ten reucke, wanneer ick v lieden vanden volc-
ken brenghen/ende wt dien landen versa-
melen sal/ daer ghy henen verstroyt zijt/ en-
de ick sal in v gheheylicht worden voor den
Heydenen.
42 Ende ghy sullet gewaer worden/ dat ick
de Heere ben/ wanneer ick v lieden in het
lande Israels gebracht hebbe: in het landt
daer over ick myne handt ophief / op dat
ick het uwen Vaders gheve.
43 Aldaer sult ghy dencken aen uwe wesen/ en
aen alle uwe doen daer ghy in verontrey-
nicht zijt/ g en sullet mishagen hebben aen g Jere.8.6. ende 18.12. ende 31.18.
alle uwer boosheyt die ghy ghedaen hebt.
44 Ende sullet gewaer worden / dat ick de
Heere ben/ wanneer ick met v doe om mijns
Naems wille/ en niet na uwen boosen we-
sen/ende schadelicken doen ghy huys Is-
raels/ spreeckt de Heere Heere.
45 * Ende des Heeren woort geschiedde tot * Cap.xxi. Lut. Munst.
my/ende sprack:
46 Ghy menschen kint/ rechtet v aengesich-
te henen teghen Suyden / ende druppet
teghen den h Middach/ ende prophetet h Jerusalem leyt tegen Suyden van Babel wt: Nu is Ezechiel te Babel, ende spreeckt van Jerusalem/ dat noemt hy het Woudt teghen Suyden.
teghen het Woudt in den Velde teghen
Suyden/
47 Ende spreeckt tot den Woude teghen
Suyden / Hoort des Heeren woordt / So
spreeckt de Heere Heere: i Siet/ ick wil in i Esai.xx.
v een vyer aensteken/dat sal beyde groene
ende dorre boomen verteeren/ k datmen sy- k Esa.24.10. ende 66.24. Jere.7.19.
ne vlammen niet en sal wt blusschen kon-
nen: maer alles wat vant Suyden teghen
Noorden staet dat sal verbrant worden.
48 Ende alle het vleesch sal sien/ dat ick de
Heere aengesteken hebbe / ende niemandt
wtblusschen en konne. En ick sprack: Och
Heere Heere/ sy segghen van my: l Dese l Jere.20.8.
spreeckt enckel verdeckte woorden.

Dat xxj Capittel.

1. Jerusalem wordt grousamelicken
met den sweerde ghedreycht/ 18. over die
van Rabbath / neemt Nabuchodonozor
een Waerseggers teecken/ 25. Zedechias
hoort syne vernederinghe/ 28. ende de Am-
moniters hare verstooringhe.

1 Ende des Heeren woordt gheschiedde
tot my/ende sprack.
2 Ghy menschen kint/ rechtet v aenghe-
sichte teghen Jerusalem/ en druppet tegen
de Heylichdommen/ ende prophetet tegen
het landt Israels/
3 Ende spreeckt totten lande Israels: So
spreeckt de Heere: a Siet/ ick wil aen v/ ick a Esa.1.24.
wil mijn Sweert wt der Scheyden trecken/
ende wil in v wt royen/ beyde rechtveerdi-
ghe ende onrechtveerdighe.
4 Dewyle ick dan in v/ beyde den rechtveer-
digen ende onrechtveerdighen wtroyen/ so
sal mijn Sweert wt der Scheyden varen/ o-
ver alle het vleesch/ vant Suyden af totten
Noorden.
5 Ende alle het vleesch sal gewaer worden/
dat ick de Heere mijn Sweerdt hebbe wt sy-
ner Scheyden getogen/ende het en sal niet
weder inghesteken worden.
6 Ende ghy menschen kint sult suchten/ b b Eze.1.20. ende.2.11.
tot dat v de lendenen wee doen/ Ja bitter-
licken suldy suchten/ dat sy het sien.
7 Ende wanneer sy tot v seggen sullen: Waer
om suchtet ghy? So suldy seggen: Om des ge-
schreys wille dat daer koemt/ voor welcken
alle herten vertzagen/ ende alle handen sinc-
ken/ aller moet vallen ende alle knyen als
water gaen sullen: siet/ het koemt/ ende sal
geschieden/ spreeckt de Heere Heere. c Psal.7.13.
8 Ende des Heeren woort gheschiedde tot † An/souden wy ons dies verheugen? de roede is mijns soons/ sy veracht et alle hout.
my/ende sprack:
9 Ghy menschen kint/ prophetet en spreeckt
So spreeckt de Heere: c Het Sweerdt is ge-
scherpt ende wtghevaecht.
10 Het is gescherpet/ dat het slachten sal: het
is wtgevaget/ dat het blincken sal/ e † O hoe
vrolick wouden wy zijn / wanneer hy oock
alreede alle d boomen tot roeden makede d Hy dreycht/ de straffe en sal geen gesselen en kinder straffen zijn/ daer de teringhe na volge: maer het sal vyel toorne ende gantsch met hen wt zijn/ daerom wensche de hy wel dat het een scherpe roede ware/ Ja dat alle boomen tot roeden ghemaeckt waren: so doch dat het niet vyel toorne en ware. Maer hy spreeckt daer na: God heeft het dickmael versocht met der roeden/ maer het en hebbe niet gheholpen/ daer om moet nu sweert komen.
over de boose kinderen.
11 Nu/ hy heeft een Sweert wt te vagen ghe-
daen datmen het varen sal: het is ghescher-
pet ende wtgevaget/ datmen het den Doot-
slagher in de hant gheve.
12 Schreyet ende huylet/ ghy menschen kint:
want het gaet over mijn Volck / ende over
alle Regenten in Israel/ die ten Sweerde/
met tsamen mynen Volcke versamelt zijn:
daerom slaet op uwe lendenen/
13 Want hy heeftse dickmael ghetuchtiget/
wat heeft het gheholpen? der boosen kinde-
ren roede en wil niet helpen/ spreeckt de Hee
re Heere.
14 Ende ghy menschen kindt / prophetet
ende slaet uwe handen te samen: want het
Sweerdt sal dobbel/ Ja drievuldich komen:
een Moordtsweert/ een Sweert eener groo-
ter slachtinghe/ datse oock treffen sal in den
Kameren daer sy henen vlieden.
15 Ick wil dat Sweert laten blincken/ dat de
herten vertzagen/ende vele vallen sullen aen
alle haren poorten: Ach hoe blinckt het/ en
houwet daer henen ter slachtinghe/
16 Ende spreken: Houwet daer onder/ beyde
ter rechter en slincker zyden/ wat voor v is.
17 So wil ick dan met mynen handen vrolick
daer over zijn/ende mynen toorne gaen la-
ten: ick de Heere hebbe het ghesepdt.
18 Ende des Heeren woort gheschiedde tot
my/ende sprack:
19 Ghy menschen kindt / maeckt twee we-
ghen door welcke komen sal het Sweerdt
des Konincx te Babel: sy sullen Ja alle bey-
de wt eenen lande gaen: ende setten een teec-
ken voor aen den wech na der Stadt/ daer
het henen wijsen sal.
20 Ende maeckt den wech dat het Sweerdt
kome te Rabbath der kinderen Ammon/ en
in Juda/ tot der vaster Stadt Jerusalem.

21 Want de Coninck te Babel/ sal hem aen
de wechscheydinghe setten/ voor aen den
tween weghen/ e dat hy hem waersegghẽ
late/ met den pylen om het f lot schiete/ sy=
nen Afgodt vrage/ ende sie de Lever aen.
22 Eñ de waerseggynghe sal op de rechte zyde
de na Jerusalem bedieden/ dat hy zoude
Bocken henẽ aenvoeren laten/ ende holen
maken/ eñ met grooten gheschreye ouerual
lẽ ende moorden: Eñ dat hy Bocken voerẽ
soude tegen de poorten/ eñ daer eenen Wal
maken ende daer Bolweercken bouwen.
23 Doch sulcks voorseggen/ sal hem valsch
duncke/ hy sweere so diere als hy wil: doch
hy sal dencken aen de misdaet/ dat hyse ge=
winne.
24 Daerom spreeckt de Heere Heere also:
daerom dat uwer gedacht wort/ om uwer
misdaet wille/ eñ uwe onghehoorsaemheyt
gheopenbaert is/ datmen uwe sonde siet
in alle uwen doen: Ja daerom/ dat uwer
ghedacht wordt: sult ghy lieden met ghe=
welt ghevanghen worden.
25 Ende ghy Vorsten in Israel/ die ghy ver
doemt eñ verordeelt zyt/ wiens dach daer
henen coemen sal/ wanneer de misdaet ten
eynde ghecoemen is.
26 So spreeckt de Heere Heere: Doet wech
den Hoedt/ ende neempt wech de Croone:
want daer en sal noch Hoedt noch Croone
blyuen: maer g die hem verhoocht heeft/
die sal vernedert worden/ ende die hem ver
nedert heeft/ die sal verhoocht worden.
27 Ick wil de Croone te niete/ te niete/ te
niete maken/ tot dat hy coeme/ diese hebbẽ
sal/ dien wil ickse gheuen.
28 Ende ghy menschen kindt/ prophetcert
eñ spreeckt: So spreeckt de Heere Heere h
van den kinderen Ammon/ ende van harẽ
lasteren: ende spreeckt: Het Sweerdt/ het
Sweerdt is wtgheruckt dat het slachten
sal/ het is wtgheuaget/ dat het i worghen
sal/ ende blincken.
29 Daerom/ dat ghy v valsche ghesichten
seggen laet/ ende leugen propheteren: op
dat ghy oock ouergheguen wordet onder
den verslaghenen Godloosen/ welcker ha=
ren dach quam/ doe de misdaedt ten eynde
ghecoemen was.
30 Eñ wanneert alreede weẽ inde Scheyde
ghesteken worde/ so wil ick v doch richten
aen der plaetsen daer ghy gheschapen/ eñ
inden lande daer ghy gheboren zyt.
31 Ick wil mynen toorn onder v ghieten/
ick wil het vyer myner grimmicheydt ouer
v opblasen/ eñ wil v lieden/ die vranden eñ
verderuen konnen/ ouerleueren.
32 Ghy moet den vyere ter spyse wordẽ/ eñ
v bloet moet inden lãde vergoten worden:
eñ men sal uwer niet meer gedencken/ wãt
ick de Heere hebbe het ghesproken.

a Leu. 10. 31. ende 20. 6. Deu. 18. 11.
f De Coninck van Babel sal syne Waerseggers vragen/ welck hy angrypẽ sal/ eñ waer het hem gelucken sal/ eñ sal teeckẽ hsoeckẽ/ als naemelicken schieten/ ende achtinghe hebbẽ waer de pyl henẽ vallen wil: want sodanich teeckẽ hebbẽ deselue kryggers gebruyckt. So was dat ooc een teeckẽ wanneer de Heydenen offerden/ so besachmen de Leuer ende het Herte.
g Mat. 18. 4. eñ 23. 11. Luce. 14. 11. ende 18. 14.
Ammon. h Jer. 49. 1. Ezech. 25. 1. Amos. 1. 13.
i Dat is/ haest dooden ende moordẽ sal.

Dat xxij. Capittel.

1. Menigherley schandelicke lasteringhe der Inwooners Jerusalems/ 6. 27. met tsamen haren Vorsten/ 23. Propheten/ 26. Papen/ 29. eñ ghemeynen man/ 30. dies hem niemandt aen en neemt/ die de Heere den Prophete heet/ 14. 17. met aensegginge grousamer straffe/ hefrigen schelden.

1 Ende des Heeren woordt gheschiede tot
my/ ende sprack:
2 Ghy menschen kint/ wildy niet straffen
de moordersche Stadt/ ende haer voorhou
den/ alle hare grouwelen?
3 Spreeckt: So spreect de Heere: O Stat/
die ghy het uwen bloet vgiet/ op dat uwen
tydt comme/ ende die ghy Afgoden by v
maeckt/ op dat ghy v verontreyniget.
4 a Ghy beschuldicht v aen dẽ bloede/ dat
ghy vergiet/ eñ verontreynicht v aen dẽ Af=
goden/ die ghy maeckt: daermede brengdy
uwe daghen hier toe/ eñ maect dat uwe Ja=
ren coemen moeten: b daerom wil ick v tẽ
spotte onder den Heydenen/ eñ ter c sma=
dinghe in allen landen maken.
5 Beyde d † na by eñ verre/ sullen sy v be=
spotten/ dat ghy een schandelick gheruchte
hebben/ eñ groot iammer lyden moet.
6 Siet/ de Vorsten in Israel/ een yeghelick
is machtich by v/ bloet te vergieten.
7 e Vader eñ moeder hachten zy/ f dẽ vrem=
delingen doen sy ghewelt ende onrecht/ de
weduwen eñ weesen beschenden zy.
8 Ghy veracht myne Heylichdommẽ/ ende
ontheylighet myne Sabbathen.
9 Verraders zyn in v/ op dat sy bloet ver=
ghieten: g sy eten op den bergen/ ende hã=
delen moetwillichlick in v.
10 Sy blootẽ de schamelheyt der vaderẽ/ eñ
noodigen de vrouwen in harer cranckheyt.
11 h Eñ dryuen onder malcanderen/ vriendt
met des vriendts wyf/ grouwelen: sy schẽ=
den harer eyghen soons wyuen met allen
moetwille/ i sy maken te schanden hare ey=
ghen suster/ haers vaders dochter.
12 k Sy nemen gescheucken/ op dat sy bloet
vergieten: l sy dryuen woecker/ eñ ouerset
ten een den anderẽ/ ende dryuen hare ghie=
richeydt tegen haren naesten: eñ doen hen
onder malcanderen ghewelt/ eñ vergheten
myner also/ spreeckt de Heere Heere.
13 Siet/ ick slae myne handen te samẽ/ ouer
de ghiericheyt die ghy dryft/ ende ouer het
bloedt/ dat in v vergoten is.
14 Meyndy nu/ v herte konne het lyden/ of
te uwe handen verdraghen/ ter tydt/ wan=
neer ick het met v maken sal? ick de Heere
hebbe het gesproken/ ende wilt oock doen.
15 m Eñ wil v verstropen onder de Heydenẽ/
eñ v verstootẽ in de landen/ eñ wil uws on=
reynicheyts een eynde maken.
16 Dat ghy by den Heydenen moet ontheert
gheacht worden/ eñ ghewaer worden/ dat
ick de Heere zy.
17 Ende des Heeren woort gheschiedde tot
my/ ende sprack:
18 Ghy menschen kint/ o het huys Israels
is my tot schuyme ghewordẽ: alle koper/
tinn/ yser ende loodt/ is inden ouen tot sil=
uerschuym ghewordẽ.
19 Daerom spreeckt de Heere Heere also:
de wyle ghy dan alle schuym ghewordẽ
zyt/ siet/ so wil ick v alle naer Jerusalem
te samen doen/
20 Alsmen siluer/ koper/ yser/ loot eñ tinn/
te samen doet in den ouen/ datmen een vyer
daer ond' opblase/ eñ smelte het: also wil ick
v oock in mynen toorne eñ grimmicheyt te
samen doen/ inlegghen ende smelten.
21 Ja ick wil v vsamelen/ eñ het vyer myns
toorns onder v opblasen/ q dat ghy lieden
daer in smelten sult.
22 Als het siluer smeltet in dẽ ouen/ so sullet
ghy oock daer in versmelten/ eñ sullet ghe=
waer worden/ dat ick de Heere myne grim=
michheyt ouer v lieden wtghegoten hebbe.
23 Ende des Heeren woordt gheschiede tot
my/ ende sprack:
24 Ghy menschen kindt/ spreeckt tot hen:
ghy zyt een landt/ dat niet te reynighen en
is/ ghelyck een/ dat niet beregent en wort/
ter tydt des toorns.
25 De propheten die daer in zyn/ hebben hẽ
te samen gherottet/ de zielen te verslindẽ/
als een brullẽde Leeuwe wanneer hy rooft:
r sy rucken ghelt ende gout tot hen/ eñ ma=
ken der weduwen vele daerinne.

a 2. Re. 21. 16. 2. Par. 24. 21. 4. Esdr. 1. 32.
b 1. Reg. 9. 7. Psal. 79. 4.
c Of/ hoone
d † And. in dẽ naderheyde ende eere.
Dit zyn de ghemeyne ende daghelicksche gebruycken.
e Deu. 5. 16. ende 27. 16.
f Esai. 1. 23. Exo. 22. 21. Jere. 5. 26. Mala. 3. 5.
g Deu. 12. 2. 5. 7.
h Jere. 5. 8.
i. 1. Re. 13. 14.
k Deu. 27. 25. Exo. 23. 8. Ezech. 17. 19.
Spr. 20. 31.
l Psal. 15. 5.
Dese lasteren zyn so ghemeyne/ datse voor geen sonde gheacht en worden.
l Exo. 22. 25. Leui. 25. 35. Deu. 23. 19. 2. Esdr. 5. 7. Psal. 15. 5.
m Eze. 12. 15 ende 15. 7.
n Of/ duyslnisse.
o Esa. 1. 22.
p Ofte/ metael/ eeruy
q Jere. 6. 29 ende 9. 7.
Der Propheten lasteringhe.
Mich. 3. 5. Zep. 3. 4. 11.
r Esa. 56. 11.
Priesters.

Hare

f Dat is/ mz onbillicker stoutheit eñ moetwille.
t Leui. 10. 10

26 Hare Priesters verkeerẽ mijne Wet f wze
uentlick/ eñ ontheyligen mijn Heylichdom:
t sy en houden tusschen den heyligen eñ on-
heylighen gheen onderschept/ ende en leerẽ
niet wat reyn ende onreyn zy/ ende en nemẽ
mijner Sabbathen niet waer/ ende ick woꝛ
de onder hen ontheylighet.

Voꝛsten.
u Mic. 3. 10
Zepha. 3. 3
* Of/ verscheurende.
Propheten.
x Ezec. 13. 9.
y Of/ besettẽ
z Oz is/ voose bedeghinghen/
Volck indẽ lande.
a Exo. 22. 21

27 Hare Voꝛsten zijn daer in/ als de *rijtende
Woluen/ bloet te vergieten/ ende zielen om
te brenghen/ om hare ghiericheyt wille:
28 x Ende hare Propheten y plaesterense met
boosen kalcke/ predicken z ydel dinghen/ eñ
propheteren hen leughen/ ende seggen: So
spreeckt de Heere Heere/ so het doch de Hee-
re niet ghesprokẽ en heeft.
29 Het volck inden lande ghebruyct gewelt/
eñ roouen met macht/ ende beschenden den
armẽ ende ellendigen/ a eñ doen den vreem-
delinghen ghewelt ende onrecht.
30 Ick sochte onder hen/ oft yemãt hem tot
eener muere makede/ ende tegen de rete ston
de teghen my/ vooꝛ het lant/ dat ick het niet
en verdoꝛve/
31 Doch ick en vant niemant: daeromme goot
ick mijnen tooꝛne ouer haer eñ met dẽ vyere
mijner grimmicheyt/ maeckte ick harer een
eynde/ ende gaf hen also haer verdienst op
haren kop/ spreeckt de Heere Heere.

Dat xxiij. Capittel.

1 Samaria ende Jerusalems Afgoderije/ woꝛt onder den schandelickẽ handel tweer hoeren/ afgebeeldet/ 11. der Jerusalẽ/ die gene in hoerdommen ouertreffet/ 12. woꝛt aengesept des Heeren ernstige straffe. 36. eñ bey de desen hoeren/ harer hoererie/ dat is Afgoderie/ 46. met tsamen der ouerspeelderschen straffe wtghedruckt.

1 ENde des Heeren woordt gheschiede tot
my/ ende sprack:
2 Ghy menschen kint/ daer waren twee
wijuen/ eens moeders dochteren:

a Ezec. 20. 7

3 a Die dreuen hoererije in Egyptẽ in harer
ieughet: aldaer lieten sy hare boꝛsten begrij-
pen/ ende de tepelẽ harer Jonckvrouschap
betasten.

b Ahala/ is/ haer eygen behuysinge/ Ahaliba/ is mijne behuysinghe met haer. Ahala is Samaria.

4 De groote hiet b Ahala/ ende hare suster
Ahaliba: ende ick namse ten houwelick/
ende sy baerden my sonen ende dochteren:
ende Ahala hiet Samaria/ ende Ahaliba
Jerusalem.
5 Ahala dreef hoererie doe ickse ghenomen
hadde/ c ende brande teghen hare Boelen/
namelickẽ/ tegen de Assyriers/ die tot haer
quamen.

c 2. Re. 15. 19

6 Tegen de Voꝛsten ende Heerẽ/ die met zij-
den gecleedet waren/ ende tegen alle ionghe
lieflicke ghesellen/ namelicken/ teghen de d †

d † An. die so op Peerden daer henen reden.
e of/ ontstac

ruyters ende waghens.
7 Eñ bedreefde met allen schoonen gesellen
in Assyria/ ende verontreynichde haer met
alle haren Afgoden/ waer sy op eenen e ont-
brandde.
8 Daertoe en verliet sy oock niet hare hoe-
rerije met Egypten/ die by haer ghelegghen
hadden/ van harer ieughet op/ ende hare
boꝛsten in harer Jonckvrouschap betastet/
ende groote hoererije met haer ghedreuen
hadden.

f 2. Re. 17. 18 23.
Ezec. 16. 37.
g Eze. 16. 38

9 f Doe gaf ickse ouer in de hant harer Boe
len/ den kinderen Assur/ teghen welcker sy
brandden van lust.
10 g Die ontdecktẽ hare schamelheyt/ ende na
men hare sonẽ ende dochterẽ wech: eñ haer
dooden sy met den sweerde: ende het quam
wt/ dat dese wijuen ghestraft waren.

h Jere. 3. 8. Ahaliba/ is Jerusalem.

11 h Doe nu haer suster Ahaliba dat sach/ ont
brande sy noch vele erger/ dan de ander/ eñ
dreef der hoererije meer/ dan haer suster.
12 i Eñ ontbrandde tegen den kinderẽ Assur
namelicken den Voꝛsten ende Heeren (die
tot haer quamen wel ghekleedet) Ruyters
ende Waghenen/ ende alle ionghe lieflicke
ghesellen.
13 Doe sach ick dat sy alle beyde/ in gelijcker
wijse verontreynicht waren.
14 Doch dese dreef hare hoererije meer: want
doe sy sach geschildert de mannẽ aẽ d' wandt/
in rooder verwe/ de Beelden der Chaldeen/
15 Om hare lendenen gegoꝛdet/ ende bonte k
Koghelen op haren koppen/ ende alle gelijck
aen te sien/ als geweldige lieden/ als dan de
kinderen Babel/ ende de Chaldeen/ in haren
vaderlande draghen/

k Kogelen/ heet op Hebreus Siuh/ gelijck Moses Exo. 26. het ouerige aen den Tapijten noẽt. Ende is een Koghel/ als vooꝛtijdẽ de Magistrt eñ Studenten Kogelen droegẽ/ daer veel onnut ghewaets om den kop henen ginc: Dat waren Babilonisse Sruhim/ of Chaldeische Kogelẽ. So noemt Jer. 49 Cap. sapientiam/ Misra/ loose fladderendẽ lappen.

16 Ontbrandde sy tegen hen/ sa haest als sy
harer gewaer wert/ ende schictel bootschap
tot hen in Chaldea.
17 Als nu de kinderẽ Babel tot haer quamẽ/
by haer te slapẽ/ na der liefde verontreynich
den hen deselue met harer hoererije/ ende sy
verontreynichdẽ haer met hen/ dat sy harer
moede woꝛt.
18 Ende doe beyde hare hoererije eñ schande/
so gantsch openbaer was/ wert ick harer oock
verdrietich/ als ick harer suster oock was
moede ghewoꝛden.
19 Sy nietemin dreef hare hoererije altoos
vooꝛt aen/ eñ dachte aen den tijdt harer ieu-
ghet/ doe sy in Egyptenlant hoererije gedre
uen hadde:
20 Eñ ontbrandde tegen hare Boelen/ welc-
ker hitticheyt was/ als der Ezelen ende der
Hengsten hitticheyt.
21 Eñ dreeft uwe ontucht/ m als in uwer ieu-
get/ doe die in Egypten uwe boꝛsten begre-
pen/ ende uwe tepelen betastet werden.
22 Daerom Ahaliba/ so spreect de Heere Heere;
Siet/ ick wil uwe Boelẽ/ dier ghy moede ge
woꝛden zijt/ teghen v verwecken/ ende wilse
rondtom teghen v brenghen.

l Of/ boden.
m Ezec. 16. 26

23 Namelickẽ/ de kinderẽ Babel/ eñ alle Chal
deen/ met Hoofslieden/ Voꝛsten ende Heerẽ/
eñ alle Assyriers met hen/ de schoone Jonge
manschap/ alle Voꝛsten/ ende Heeren/ Ridde
ren ende Edelen/ ende allerley Ruyteren.
24 Ende sullen ouer v comẽ gerustet met wa-
genen eñ Ruyteren/ ende met eenen grooten
hoop volcx/ eñ sullen v beleggen/ met Spies-
sen/ Schilden ende Helmen/ om ende omme/
dien wil ick het Recht beuelen/ dat sy v rich-
ten sullen na haren rechte.
25 Ick wil mynen yuer ouer v gaen laten/
dat sy onbarmhertigen met v handelen sul-
len: sy sullen v den neuse ende ooren afsnijdẽ/
ende wat ouerblijft sal dooꝛ het Sweerdt
vallen/ sy sullen uwe sonen ende dochteren
wech nemen/ ende het ouerblijfsel met vye-
re verbranden.
26 Sy sullen v uwe cleederen wttrecken/ eñ
v verciersel wech nemen.
27 Alsa wil ick uwe ontucht ende uwer hoere
rije met Egyptenlande/ een eynde maken:
dat ghy uwe ooghen niet meer na hen op-
heffen/ ende Egypten niet meer ghedencken
en sult.
28 Want so spreect de Heere Heere: Siet/ ick
wil v ouerleueren/ dien ghy vyant gewoꝛdẽ/
ende dier ghy moede zijt.
29 Die sullen als vyanden met v ommegaẽ/
ende alles nemẽ wat ghy verwoꝛuẽ hebt/ eñ
v naeckt ende bloot laten/ dat uwe schamel-
heyt ontdeckt woꝛde/ met tsamen uwer on-
tucht ende hoererije.
30 Sulcx sal v gheschieden om uwer hoererije
wille/ die ghy met den Heydenen gedreuen/
aen welcker Afgoden ghy v verontreynicht
hebt.
31 Ghy hebt op den weghe uwer suster ghe-

gaen/daeromme gheue ick v oock der seluen
Kelck in de handt.
32 So spreeckt de Heere: Heere: Ghy moet
den Kelck uwer suster drincken / so diep ende
wijt als hy is : ghy sult tot so grooten spott
ende smadinge worden/ dat het ondragelick
u is sal.

u Of/ hoone.

33 Ghy moet v dies stercken dranck ende
iammers vol suppen: wãt den Kelck uwer
suster Samaria/ is eenen Kelck des iam-
mers ende treurens.
34 Den seluen moet ghy reyn wt drincken/
daer na de stucken o te morsel worpen ende
uwe borsten verscheuren: want ick hebbe
het ghesproken / spreeckt de Heere Heere.

o Ofte/ ontwee worpẽ

35 Daerom so spreeckt de Heere Heere:
Daerom/ dat ghy mynder vergeten ende my
achter uwen rugghe ghewurpen hebt: so
draecht oock nu uwe ontucht ende hoererye.
36 Ende de Heere sprack tot my: Ghy men-
schen kint / en wilt ghy Ahala ende Ahaliba
niet straffen/ ende bewijsen hen hare grou-
welen:
37 Hoe sy ouerspel ghedreuen / ende bloet
vergoten/ ende p t het houwelick gheuroken
hebben/ met den Afgoden/ q daer toe hare
Kinderen die sy ghebaert haddẽ/ verbran-
den so den seluen ten Offer.

p t Anders/ de echt.
q 2.Reg.16.3 ende 17.17. ende 21. 6. Jere.7. 30. ende 19. 5. Ezech.16.37

38 Daerenbouen hebbẽ sy my dat gedaen:
sy hebben myne Heylichdommen op dat
mael verontreynicht/ ende myne Sabbathen
ontheylicht.
39 Want doe sy hare Kinderẽ dẽ Afgoden
gheslachtet hadden ginghen sy deseluen
daechs in mijn Heylichdom/ dat selue te
ontheylighen: siet/ aldus hebben sy aen
mynen Huyse begaen.
40 Sy hebben oock Boden gheschicket na
lieden/ die wt verren landen komẽ souden:
ende siet / doe sy quamen / baddet ghy v/
ende blancketet ghy v / ende r verciert
v met ghesmijde/ hen ter eeren.

r Of/ smuckedet v/ etc.

41 Ende satet op eenen eerlicken bedde/ voor
welcke stont eenen Disch bereydet/ f daer
op roockedet ghy/ ende offerdet mynen t o ye
daer op.

f Exo.30.23. 24.
t Ezec 30.25

42 Aldaer verhief hem een groot gheruch-
den ghescrey: ende sy u t gauen den lieden
die x allenthaluen van grooten volcke/
ende wt der Woestijne ghekomen waren/
ghesmijde ouer haer armen/ ende schoone
Kroonen op hare hoofden.

u t Anders/ daer mede met dẽ seluẽ lieden dies te meer volcx te samen quame/ wordẽ oock henen gheschickt de Sabeen wt der Woestijne/ die gauen hen gesmijde ouer etc.
x Dat is/ van allen plaetsen.

43 Doch ick dachte: Sy is des ouerspels
ghewoone/ van oudts herwaerts / sy en
kan van der hoererye niet aflaten:
44 Want men gaet tot haer in / als men
tot eener Hoeren ingaet: euen so gaetmen
tot Ahala ende Ahaliba den ontuchtigen
Vrouwen in.
45 Daeromme sullense de Mannẽ straffen/
die het Recht volbrenghen / y als men de
ouerspeleerschen ende bloetuergieterschen
straffen sal: want sy zijn ouerspeleersschen/
ende hare handen zijn vol bloedts.
46 Also spreeckt de Heere Heere: z Voert
eenen grooten hoop ouer haer henen op/
ende a t geeftse in de b grabbelinghe/ ende ten
roeue.
47 Dat syse steenen/ ende met haeren sweerdẽ
doorsteken/ ende hare Sonen ende Dochteren
verworghen/ ende hare huysen met vyere
verbranden.
48 Also wil ick der ontucht inden lande een
eynde maken: dat haer alle Vrouwen daer
aen stooten sullen ende na sulcker ontucht
niet doen: ende men sal uwe ontucht op v
lieden legghen / ende sullet uwer Afgoden
sonde dragen / op dat ghy lieden ghewaer
wordt / dat ick de Heere Heere ben.

y Leuit.20.10 Ezech 16.38
z Ezec.16.40
a t An/ heetse stroopen ende plonderen.
b Of / rabbuse.

Dat xxiiij. Capittel.

1. De Heere heet dẽ Propheet eenẽ pot/
met velen stuckẽ daerin op het vyer settẽ. 6
beeldet hẽ daer mede 15. Item/ noch met dẽ
lijckhandel zijns Wijfs/ (20 dies hy den
volcke een bericht heeft gheuen /) af de ver-
stooringhe Jerusalems / 25. ende wil hem
de selue te syner tijt aenseggen laten.

1 Ende het woordt des Heeren gheschiede
tot my inde negende Jare/ aen dẽ tien-
den dage der tiender Maent/ ende sprack:
2 Ghy menschẽ kint/ schrijft desen dach af/
Ja euen desen dach: want de Koninck te
Babel / heeft hem euen aen desen daghe
teghen Jerusalem gherustet
3 a Ende geeft den onghehoorsamen volcke/
een ghelijckenisse/ ende spreeckt tot hen: So
spreeckt de Heere Heere: b Settet eenẽ pot
toe/ settet hem toe/ ende ghiet water daer
in.

a Ezech 17.2 De gelijckenisse van dẽ potte.
b Ezec.11.7.

4 Doet de stuckẽ te samen daer in/ die daer
henen in sullen/ ende de beste stucken/ de
Lendenen ende Schouderen/ ende vult hem
met den besten marchstucken.
5 Neemt het beste vander kudde/ ende maeckt
een vyer daer onder/ om marchstucken te
koken: ende laet het sincer sieden/ ende de
marchstucken wel daer in koken.
6 Daeromme spreeckt de Heere Heere: c
O der moordadische Stadt/ die sulck eenen
pot is daer het aengebrande daer in kleuet/
ende niet afgaen en wil: neemt een stuck na
den anderen daer wt / ende ghy en derft daer
niet om loten/ welcker teersten daer wt sal.

c Jere. 6. 9. Abac. 3. 8. Nahum.3.1 Mich.3. 10

7 Want haer bloet is daer inne / dat sy op
eenen blooten rotzsteen / ende niet op der
Aerden / vergoten heeft/ daermen het doch
hadde met Aerden konnen d bedeken.
8 Ende ick hebse oock daerom dat selue bloet/
op eenen blooten rotzsteen laten vergieten/
op dat het niet bedeckt en worde / ende dat
de grimmichheydt ouer haer quame/ ende
ghewroken worde.

d Dat is/ als met raken toe scharren / of toedecken.

9 Daeromme spreect de Heere Heere also: e
O ghy moordadische Stadt / welcke ick wil
tot eenen grooten vyere maken.

e Nahu.3.1 Habac.2.12.

10 Draecht slechs vele houts herwaerts/
steeckt het vyer aen/ dat dat vleesch f ghe-
noech worde ende kruyde het wel / dat de
marchstucken aenbranden.

f Of / reet/ t Anders/ ve.teert.

11 Legget oock den pot ledich op de kolen/
op dat hy heet worde/ ende zijn g koper ont-
brande: of syne onreynicheyt versmelten/
ende syne aenghebrande afgaen woude.

g Of/ tin

12 Doch het aengebrande/ hoe seer hy oock
brandet wil niet afgaen: wãt het is te seer
aengebrant/ het moet in dẽ vyere versmeltẽ.
13 Uwe onreynicheyt is so verhardt / dat/
wanneer ick v alreede gheerne reynighen
woude/ ghy v dannoch niet en wilt reynigẽ
latẽ/ vã uwer onreynicheyt: daerõ en kondy
voortaen niet weder reyn worden / tot dat
haer myne grimmichz aen v gekoelt hebbe.
14 Ick de Heere hebbe het gesprokẽ: het sal
komen/ ick wilt doen/ ende niet versuymen/
ick en wil niet verschoonen / noch my het
rouwen laten: maer sy sullen v richten/ als
ghy gheleeft ende gedaen hebt/ spreeckt de
Heere Heere.
15 Ende des Heeren woordt ghesciede tot
my / ende sprack:
16 Ghy menschẽ kint/ siet/ ick wil v uwer h
Oogen lust nemẽ/ door een plage doch ghy
en sult niet klaghen / noch weenen / noch
eenighe tranen laten.
17 Heymelicken moechdy suchten / doch
geene doodenklage doẽ. maer ghy sult v i t
vercierssel aen v leggen / ende uwe schoe-
nen

h Oogẽ lust/ heet hier/ zijn Wijf/ daer hy troost / lust/ ende vreucht van hadde.
i t Anders/ Huyue.

nen aentrecken: ghy en sult uwe mont niet
k Of/ver-winden. k toe winden/ende het treurbroot niet etē.
18 Ende doe ick des morgens vroech tē volc
ke sprack sterf my op ten avont myn wijf/
ende ick dede des anderen morghens/ als
my bevolen was.
19 Ende het volck sprack tot my: Wildy ons
dan niet cont doen/ wat ons dat beduydet/
dat ghy doet?
20 Eñ ick sprack tot hen: De Heere heeft met
my ghesproken/ende ghesepdt:
21 Segghet den huyse Israels/dat de Heere
Heere also spreect: Siet/ ick wil mijn Hey-
lichdom uwen hoochstē troost/de lust uwer
ooghen/ende ws herten wenschen ontheye-
lighen ende uwe sonen ende dochteren die
ghylieden verlaten moet/ sullen door het
sweerdt vallen.
22 Ende moetet doen als ick gedaen hebbe:
uwen mont en moet ghy lieden niet toebin
den/ende het treurbroot niet eten.
23 Maer moetet uwe cieraet op uwe hooft
setten, ende uwe schoenen aentrecken: ghy
en sult niet klaghen noch weenē/maer over
uwe sonden versmachten/ ende onder mal-
canderen suchten.
24 Ende Ezechiel sal u lieden also een won-
der zijn/ dat ghy doen moet/ als hy gedaen
heeft/ wanneert nu komen sal: op dat ghy
lieden ghewaer wort/dat ick de Heere Heere
ben.
25 Ende ghy menschē kint/ter tijt/ wanneer
a ick van hen wech nemen sal hare macht/eñ
troost de lust haer ooghen/eñ haers herten
wenschen/hare sonen ende dochteren:
26 Ja ter selver tyt/sal een die ontvloden is/
tot u komen/ ende het u cont doen:
27 Ter selver tyt sal uwen mont tegen haer
opgedaen worden/dat ghy spreken sult/eñ
niet meer swijghen: want ghy moet haer
wonder zijn/op/dat sy ghewaer wordē/ick
zy de Heere.

Dat xxv. Capittel.

1. Prophetije tegen de Ammoniters/ 8. Moabiters met den volcke Seir. 13. Edomiters 15. ende Philisteen/ daerom dat sy Israel verleedighet hadden.

1 Ende des Heeren woordt gheschiede tot
my/ende sprack:
Ammon. 2 Ghy menschen kint/ richtet u aenghe
a Eze. 21. 28 sichte teghen de kinderen a Ammon/ ende
Jere. 49. 1. prophetеert teghen haer/
3 Ende spreeckt tot den kinderen Ammon:
Hoort des Heeren Heeren woort: so spreect
de Heere Heere: Daerom dat ghy liedē over
mijn Heylichdom spreect: Heah het is ont-
heyliget: ende over het lant Israels het is
verwoestet: eñ over het huys Juda/het is
ghevanckelick wech ghevoeret.
4 Daerom siet/ick wil u den kinderē tegent
Oostē overgeven/dat sy hare Borgen daer
in bouwen ende hare wooninghen daer in
maken sullen: sy sullen uwe vruchten eten/
ende uwe Melck drincken.
5 Ende wil Rabbath ten Kemelstalle makē/
ende de kinderē Ammon tot Schaepskoop
en: ende sullen ghewaer worden/ dat ick de
Heere ben.
6 Want so spreect de Heere Heere: Daerom
dat ghy met uwen handen gheklappet/ende
met uwen voeten ghescharret/ ende u over
het lant Israels/van gantscher hertē, so dy
spottisch verheughet hebt:
b Of/ houl-schen. And. 7 c Daerom siet, ick wil mijn hant over u wt
c Ezec. 35. 15. strecken/ende u den Heydenen ter beute ge-
ende 36. 2. ven. ende u van den Volckē wtroepen/ ende
wt den landen ombrenghen/ ende verdel-
ghen: ende sult ghewaer worden/ dat ick de
Heere ben.
8 So spreect de Heere Heere: b Daerom dat Moab.
Moab ende Seir spreken: Siet/ het huys b Esa. 15. 16
Juda is even als andere Heydenen. Jerem. 48. 1
9 Siet/so wil ick Moab ter zijden openen Zepha. 2. 8
in synen Steden/ ende in synen Lantpalen
des edelē lants/namelickē: Beth Jesimoth/
Baal Meon/Kiriathaym/
10 Den kinderen teghent Oosten met tsamē
den kinderen Ammon: ende wilse hen ten
erve gheven, datmen der kinderen Ammon
niet meer ghedencken en sal onder den Hey-
denen.
11 Ende wil het recht gaen latē over Moab/
ende sy sullen ghewaer worden/ dat ick de
Heere ben.
12 So spreeckt de Heere Heere: daerom dat Edom.
hem c Edom aen den huyse Juda ghewro- c Esai. 34. 5
ken heeft/ende hem met haren wrekē schul- Jer. 49. 7. 20
dich maeckt: Ezec. 32. 29.
13 Daerom spreeckt de Heere Heere also: Ick ende 35. 2.
wil mijn hant wtstrecken over Edom/ ende Psa. 137. 7.
wil wtroepen van hem beyde Menschē en- f Num. 20. 18
de Vee / ende wilse woest maken/van The- Obad. 10.
man aen/ tot Dedan toe/eñ door het sweert
vellen:
14 g Ende wil my weder aen Edom wreken/
door mijn Volck Israels/ende sullen met E- g 1 Mac. 5. 3
dom omgaen, na mynen toorne eñ grimmic-
heyt/ dat sy myne wrake ghewaer wordē sul-
len/ spreeckt de Heere Heere.
15 So spreect de Heere Heere: Daerō dat hen
de Philisteen gewroken hebbē/ende den ou- Philisteen.
den haet ghebóetet/na alle haren wille/aen Esai. 14. 29
der schade mijns volcx. Jerem. 47. 1
16 Daerō spreect de Heere Heere also: Siet/ Zepha. 2. 4
ick wil mijn hant wtstrecken over de Phili-
steen/ende de Krijgers wtroepen/ eñ wil de
overgebleven aen der Haven des Zees/om-
mebrenghen.
17 Eñ wil groote wrake aen hen oeffenen/eñ
haer met grimmicheyt straffen. h dat sy ge- h Eze. 33. 29
waer worden sullen/ick zy de Heere, wāneer
ick myne wrake aen hen ghedaen hebbe.

Dat xxvj. Capittel.

1. Verstooringe Tyri met oorsake derselven/ 15. ende klaghe/ die de Vorsten ende Eylanden daer over voeren.

1 Ende het begaf hem inden elfsten Jare/
aenden eersten daghe der eerster Maent/
ghescheide des Heeren woort tot my, eñ
sprack:
2 Ghy menschen kint a daeromme dat Tyr Tyrus.
us spreeckt over Jerusalem: Heah de poor a Esa. 23. 1
ten der Volcken zijn verbrokē/ het is tot my Jere. 47. 4.
gewendet: ick sal nu vol worden, dewyle dat Ezech. 27.
sy woest is. ende 28. 2.
3 Daerom spreect de Heere Heere also: Siet/
ick wil aen u Tyrus/ende wil vele Heydenē
over u daer wt brengen gelijck als haer een
Zee verheffet met haren baren.
4 b Die sullen de muerē te Tyro verderven/ b Ma. 11. 21
ende hare torrens afbrekē: Ja wil oock diē Luc. 10. 13.
stof door haer wech vaghen ende wil eenen
blooten rotzsteen van haerer maken.
5 Ende tot eenen e weerder in de Zee/ daer Of/schoot
men de vischgaren en op wtspannet: want waeyer.
ick hebbe het ghesproken/ spreeckt de Heere
Heere / ende sy sal den Heydenen ten roove
worden.
6 Ende hare dochteren die op den velde lig-
ghen/sullen door het sweert verworget wor
den/ende sullen ghewaer worden/dat ick de
Heere ben.
7 Want so spreect de Heere Heere: Siet/ick
wil over Tyro comē latē Nabuchodonosor/
vant Noorden heven)die een Coninck aller
Koningen is)met Peerdē, Waghenen/Ruy
teren/ende met eenen grooten hoope volcx.
8 Die sal uwe dochteren die op den vel-

10 So spreeckt tot hem: So spreeckt de Hee-
re Heere: Dese last betreffet den Vorste te
Jerusalem / ende het gantsche huys Isra-
els/ dat daerinne is.
11 Spreeckt: Ick ben uwe wonderteecken:
als ick ghedaen hebbe/ also sal v gheschie-
den dat ghy wandelen moetet / ende ghe-
vanckelick ghevoeret worden.
12 c Haer Vorst sal op der schouderē dragē
† in den donckeren/ ende moet wech treckē
door de wandt/ die sy breken sullen/ dat sy
daer door wttrecken: zijn aenghesichte sal
toeghewonden wordē/ dat hy met geener
ooghe het Lant en sie.
13 e Ick wil oock mijn Nette over hem wer
pen/ dat hy in myner Jacht gevangē wor-
de: ende wil hem na Babel brengen/ inder
Chaldeen Landt/ f dat hy doch niet sien en
sal/ ende sal aldaer sterven.
14 Eñ alle die rōtom hem zijn syne hulpers/
ende alle synen aenhanck / wil ick in alle
Winden verstroyē/ ende het sweert achter
hen wttrecken.
15 g Also sullen sy gewaer wordē/ dat ick de
Heere zy/ wanneer ickse onder de Heydenē
verstoote/ ende in den Landē verstrooye.
16 Doch ick wil haerer sommighe ende wey-
nich overblijven latē vanden sweerde/ hon
ger ende pestilencie/ die sullen haerer grou-
welen vertellen onder den Heydenen/ daer
sy henen komen sullen/ ende sullen gewaer
worden/ dat ick de Heere zy.
17 Ende des Heeren woordt geschiedde tot
my/ ende sprack:
18 Ghy menschen kindt/ ghy sult v broot etē
met beven/ ende v water drincken met h
tzitteren ende sorghen.
19 Eñ spreect tot dē volcke in dē Lande: So
spreect de Heere Heere vandē Inwooners
te Jerusalem/ in dē Lande Israels: Sy sul
len haer broodt eten in sorgen / ende haer
water drincken in ellende: i want het Lant
sal woest worden/ van allē dat daerinne is/
om k des wrevels willen aller inwooners.
20 Ende de Steden/ die wel bewoonet zijn/
sullen verwoestet / ende het Lant eensaem
worden: also sullet ghy ghewaer worden/
dat ick de Heere zy.
21 Ende des Heeren woordt geschiedde tot
my/ ende sprack:
22 Ghy menschen kindt / wat hebbet ghy
voor een Spreeckwoort inden Lande Isra
els/ ende spreeckt: l Dewijle het hem so lan
ge vertrecket/ so en wordt voortaen niets
wt der propheterije.
23 Daerom spreeckt tot hen: So spreeckt de
Heere Heere: Ick wil dat Spreecwoort ne-
derleggen/ datmen het niet meer * voeren
en sal in Israel: ende segget tot hen: De tijt
is na/ ende alles wat gheprophetert is.
24 Want ghy sullet nu voortaen ghewaer
worden/ dat gheene gesichten feylen / ende
gheene propheteringhe lieghen en sal/ te-
ghen het huys Israels.
25 Wāt ick ben de Heere: wat ick spreke/ dat
sal gheschieden/ ende niet langer vertogen
worden: maer by uwer tijdt/ ghy ongehoor
same huys wil ick doen / wat ick spreke/
spreeckt de Heere Heere.
26 Ende des Heeren woordt geschiedde tot
my/ ende sprack:
27 Ghy menschē kint/ siet/ het huys Israels
spreeckt: Het gesichte dat dese siet/ daer is
het noch langhe henen/ ende prophetereet
op de tijde die noch verre is.
28 Daerom spreeckt tot hen: So spreeckt de
Heere Heere: Wat ick spreke / dat en sal
niet langer vertogen worden/ maer sal ghe-
schieden/ spreeckt de Heere Heere.

c Jer.21.7. ende 24.8. ende 32.4. ende 34.3.
d Dat is/ Sy en sal niet henen wt rijdē oft varen/ etc.
e Ezec.17.20. ende 32.3.
† And zijn kleederen in etc.
f Want sy ne ooghen werdē hem te Riblath wtgesteke/ Jere.30.52. Also sach hy den Coninc te Babel als Jeremias sept/ ende en sach doch Babel niet/ als Ezechiel sept/ welcker stucken/ de Joden/ als teghen malkanderen lijdende/ voor leugen hieldē.
g Ezec.15.7. ende 22.15.
h Dat is/ zitelen/ of/ schudden
i Levi.25.31. Esaie 1.7.
k Dat is/ Der moetwilliger onbillicheyde eñ geweldt
l Rom.2.4. 2.Petr.3.15
* gebruyckē

Dat xiij. Capittel.

1. Teghen de valsche Propheten.

1 Ende a des Heerē woort geschiedde tot
my/ ende sprack:
2 Ghy menschen kindt/ prophetert teghē
de Propheten Israels / ende spreeckt tot
dien/ die wt haren eyghen herten prophe-
teren: Hoort des Heeren woordt:
3 So spreect de Heere Heere: b Wee dē dullē
Propheten/ die haren eygen geeste volgen/
ende en hebben doch gheen ghesichte.
4 O Israel/ uwe prophetē zijn/ als de Vos
sen in den woestijnen.
5 Sy en treden niet voor de holen/ ende ma
ken hen niet een tuyne om het huys Isra-
els/ ende en staen niet in den strijdt aen den
daghe des Heeren.
6 Haer gesichte en is niets/ eñ haer prophe
teren is enckel leughen: sy spreken: De Hee
re heeft het geseyt: so se doch de Heere niet
gesanden en heeft: ende bemoedē hen/ c dat
sy haer dinck onderhouden.
7 Ist et niet also/ dat uwe d ghesichte niets
en is/ ende uwe propheteren enckel leugen?
ende ghy spreeckt doch: De Heere heeft het
ghesproken/ so ick het doch niet ghesprokē
en hebbe.
8 Daerom spreeckt de Heere Heere also:
Dewijle dat ghy predicket / daer niets wt
en wordt/ ende leughenen prophetert / so
wil ick aen v/ spreeckt de Heere Heere.
9 Ende myne handt sal komen over de Pro
pheten/ die dat predicken/ daer niets wt en
wort/ ende leugenen propheteren/ sy en sul-
len inder Versamelinghe mijns volcks niet
zijn/ ende inden getale des huys Israels
niet geschreven worden/ noch int Lant Isra
els komen: ende ghy sullet gewaer wordē/
dat ick de Heere ben.
10 e Daerom dat sy mijn Volck verleyden/ f
eñ seggen: Vrede/ so doch daer gheen vrede
en is: het volck bouwet de wādt/ g so plaes
teren sy de selve met loosen kalcke.
11 Spreect tot den Plaesteraers/ die met loo
sen kalcke plaesteren/ dat het afvallen sal: h
Want daer sal een slachregen komen/ ende
daer sullē groote hagelē komen/ die het vel-
len/ eñ een draeywindt sal het verscheuren.
12 Siet/ so sal de Wādt invallē: wat gelt het
dan salmen tot v segghen: Waer is nu het
gheplaesterde/ dat ghy geplaestert hebbet?
13 So spreeckt de Heere Heere: Ick wil eenē
draeywint stormen laten in myner grimmic
heyt/ ende eenen slachregen in mynen toor-
ne/ ende groote hagelsteenen in grimmic-
heyt/ die sullen alle dinck omstooten.
14 Also wil ick de Wandt ommewerpen/ die
ghy met loosen kalcke gheplaestert hebbet/
ende wilse ter Aerden stooten/ datmen hare
grondt sien sal/ dat sy daer ligge/ ende ghy
sullet daer binnen oock ommekomen/ ende
ghewaer worden/ dat ick de Heere zy.
15 Also wil ick myne grimmicheyt volbren-
gen aen der Wandt/ ende aen diē/ diese met
loosen kalcke plaesteren/ ende tot v seggen:
Hier is noch Wandt noch Plaesteraer
16 Dat zijn de Propheten Israels/ die Jeru
salem propheteren/ i ende predicken van vre
de/ so daer doch gheen vrede en is/ spreeckt
de Heere Heere.
17 Ende ghy menschen kindt richtet v aen-
gesichte teghen de Dochteren in uwē volc-
ke: welcker propheteren wt haren herten/
ende prophetert teghen haer/
18 Eñ spreeckt: So spreeckt de Heere Heere:
Wee v/ ghy die den lieden kussenen maket
onder de armen/ eñ peulwen tot den hoof-
den/ beyde ionghen ende ouden/ die zielen te
vanghen: k wanneer ghy nu de zielen ghe-
vanghen

a Ezec.14.9
b Ezec.14.9 ende 34.2. Jere.23.1. Mich.3.5.
c Je.27.10.15
d Dat is/ haer predickenende leeren.
e Esai 3.12.
f Jere.6.14. ende 8.11.
g Ezec.22.28 De wandt bouwē/ dat is arbeyden ende doen/ wat men leeret: Plaesteren/ is/ toeseggingheboen ende troostē/ dat het sal goet worden/ so doch alle verley verloren is eñ ydel valsche leugen zijn.
h Mat.7.27
i Jere.6.14. ende 8.8.
Kussē ende peulwē onder de armen.
k Esai 5.2. Mich.3.5.

vangen hebbet in mynen Volcke/ so segget
ghy den seluen het leuen toe.
19 Ende ontheyliget my in mynen Volcke/
om eener hant vol gersten/ende eens beten
broots wille: daer mede/dat ghy de zielen
ten doot veroordeelt/die doch niet steruen
en souden: en oordeelet die ten leuē/die doch
niet leuen en souden / door uwe leughenen
onder mynen Volcke/welcke geerne leuge-
nen hoort.
20 Daerom spreect dē Heere Heere: Siet/ick
wil aē uwe kussenē/daer ghy de zielē mede
vanghet en troostet / ende wilse van uwen
armen wech rucken: en de zielen die ghy vā-
ghet ende vertroostet/los maken.
21 Ende wil uwe peulwen verscheuren ende
myn Volck wt uwen handē l verlossē/dat
ghyse niet meer vanghen en sullet/ en sullet
ghewaer worden/dat ick de Heere zy.
22 Daerom dat ghy het herte der Rechtueer
digen valschelicken bedroeudt / die ick niet
bedroeuet en hebbe/m en hebbet gesterckt
de handen der Godloosē dat sy hen van ha-
ren boosen wesen niet en bekeeren/op dat sy
leuendich bliuen mochten.
23 Daerō en sullet ghy niet meer onnutte lee
re predicken/noch prophetecrē:maer ick wil
myn Volc wt uwen handē verlossen/en ghy
sullet gewaer wordē/dat ick de Heere ben.

l Anders/ wtrucken. Vrome herē verschricken door Gods Name: daerom worden sy lichte ick be swaert ende geuanghen mz valscher leere/onder Gods Name voortge bracht.
m Jer.23.14

Dat xiiij. Capittel.

1. Afgoderye weeret Gods woort. 4. en wort met bedriegerye door valsche Prophe ten/6.daertoe met Gods ernstighen toorne gestraffet.12. Van vier onuerbidlicke plagē Gods/21. daer dannoch sommige/ten troo- ste der geuangenē te Babel/wtcomē souden.

n Ezec 20.1.

1 Ende a daer quamen sommighe van den
Oudtsten Israels tot my/ende setteden
hen by my.
2 Doe geschiede des Heeren woort tot my/
ende sprack:
3 Menschen kint/dese lieden hanghen met
haren herten aen haren Afgoden/ende hou-
den vaste aen der ergernisse harer misdaet:
soude ick hen dan antwoorden/ wanneer sy
my vraghen?
4 Daerom spreect met hen/ende segget tot
hen: So spreect de Heere Heere: b Welcker
mensche van dē huyse Israels niet der hertē
aen synen Afgoden hanget ende hout vaste
aen der ergernisse syner misdaet/en comt tē
Propheet: so wil ick de Heere den seluen ant
woorden / als hy verdient heeft met syner
grooter Afgoderye.
5 Op dat het huys Israels bedrogen worde
in haren herten/daerom/dat sy van my ge-
weken zyn/door menigherley Afgoderye.
6 Daerō suldy ten huyse Israels seggen: So
spreect de Heere Heere: c Keeret ende wendet
v van uwer Afgoderye/en wendet uwe aen-
ghesichten van alle uwe gruwelen.
7 Want welcker mensche vandē huyse Isra-
els/of eē Vreēdelinck die in Israel woonet/
van my wticket/en met syner herten aen sy-
nen Afgod hanget/ende vaste houdt aē der
ergernisse syner Afgoderye/en ten Prophete
comt/dat hy my door hem vraghe/dien wil
ick de Heere selfs antwoorden.
8 Ende wil myn aengesichte teghen den sel
uen settē/dat sy sullen woest/en ten Teeckē
en Spreeckwoort worden/ende wilse wt my
nen Volcke roepen: dat ghy ghewaer wor-
den sullet/dat ick zy de Heere.
9 d So doch een e bedroghen Propheet
wat spreeckt / dien wil ick de Heere weder-
om laten bedroghen worden:ende wil myne
handt ouer hem wtstrecken / ende hem wt

b Job.12.20
o Ezec.20.18
d 1.Re 22.23
Job.12.20.
Ezech 13 2.
ende 14.3.
e Dat heet/ met goeden woorden be driegē/odel goet/wt eygenen goetduncke sonder Gods woort spreē ken/dies sullen syne goe de woorden selfs bedriegen/totsynē ongelucke.

mynen Volcke Israels raeyen.
10 Also sullen sy alle beyde hare misdaet dra-
gen:als de misdaet des vragers/also sal oock
zyn de misdaet des Propheten.
11 Op dat sy het huys Israels niet meer en
verleyden van my/ en hen niet meer veront-
reynighen in allerley harer ouertredinghe: f
maer sy sullen myn Volck zyn/ ende ick wil
haer God zyn/spreeckt de Heere Heere.
12 Ende des Heeren woort geschiede tot my/
ende sprack:
13 Ghy menschen kint/wanneer het Lant aen
my sondiget/ende my daer toe versmadet: so
wil ick myn hant ouer dat selue wtstrecken/
g ende den voorraedt des broodts wech ne-
mē/ ende wil daer dierte tydē henen schicken/
dat ick beyde den menschen ende vee/ daerin
ne wtroepe.
14 h En wanneer dan schoon de dry mannen:
Noah/ Daniel/ende Job daerinne warē/ so
souden sy alleene haer eygen zielen verlossē/
door hare gherechticheyt/spreeckt de Heere
Heere.
15 Ende wanneer ick boose ghedierten in het
Lant brengen woude/die de liedē wech ruy-
meden/ende dat selue verwoesteden/dat nie
mandt daerinne wandelen koude voor den
ghedierten.
16 En dese dry mannen waren daer ooc inne:
so warachtich als ick leue/ spreect de Heere
Heere/ sy en souden noch soons noch dochte-
ren verlossen/ maer alleene hen selfs/ en het
Landt moeste woest worden.
17 Oock wanneer ick het sweert comen liete/
ouer het Lant/ en spreke: Sweert varet door
het Lant ende soude also beyde menschen en
vee wtroepen.
18 Ende de dry mannen waren daerinne: so
warachtich als ick leue/ spreeckt de Heere/
Heere/ sy en souden noch soons noch dochte
ren verlossen: maer sy alleene soudē verlosset
zyn.
19 Of/so ick pestilentie in het Lant schicken/
en myne grimmicheyt ouer datselue wtgietē
woude en bloet verstorten/also dat ick bey-
de menschen ende vee wtroepde.
20 En Noah/Daniel/ en Job/waren daerin
ne: so warachtich als ick leue/ spreect de Hee
re Heere/ sy souden noch soons/noch dochte-
ren/ maer alleene haer eygen ziele/ door hae-
re gherechticheydt verlossen.
21 Want so spreect de Heere Heere: So ick my-
ne vier boose straffē/als het sweert/ honger/
boose gedierte/en pestilentie/ ouer Jerusalē
schicken sal/ i dat ick daerinne wtroepe/ bey-
de menschen ende vee:
22 Siet / so sullē sommige daerinne ouerbly-
uende daeruan comē/die soons en dochteren
wt brenghen sullen/ en tot v hier herwaerts
comen/dat ghy sien sullet/hoe het hen gaet/
ende v troosten ouer den ongelucke/ dat ick
ouer Jerusalem hebbe komen laten.
23 Sy sullen uwē k troost zyn/ wanneer ghy
sien sullet/hoe het hen gaet: ende ghy sullet
gewaer worden/ dat ick het niet sonder oor-
sake ghedaen en hebbe/ wat ick daer in ghe-
daen hebbe/spreeckt de Heere Heere.

Dat xv. Capittel.

1. De Heere vergheleecket Jerusalem by den Wyngaert houte.

1 Ende des Heeren woordt gheschiede tot
my/ende sprack:
2 Ghy menschē kint/wat is het hout
vanden Wynstocke/ voor den anderē houte/
of een Wynrancke/ voor den anderen houte
inden Woude.
3 Neemt men se oock ende maeckt wat daer
van: of maecktmen daer oock eenen naghel
daer

f Ezec.11.20
Jere.24.7.
ende 31.33.
Hebr.8 10.
Vier plagē Gods.
I. Hongher.
g Ezec.4.16
ende 5.16.
h Jer. 15.1.
Noah.
Daniel.
Job.
II. Boose ghedierten.
III. Sweerdt.
IIII. Pestilentie.
i Jer. 17.17.
k De geuangenē te Babel werden vrolick/dat die te Jerusalem oock geuanckelic tot hen quamen moestē: van welckē sy/als de afvalligē versmadelicken gehoont waren.
a Tn.woort wt de wyngaert houte ouer allen houte/ende van dē wyn gaertscheute onder dē hout en inden woude.

van/ daer men wat aenhanghen meughe?
4 b Siet/ men werpt het in het vyer/ dat het verteert wordt/ dat syne beyde eynden het vyer verteert/ ende zijn middelste verbernet: waer toe soude het nv deughen? deucht het dan oock ergens toe?
5 Siet/ doe het noch gantsch was/ en kondemen daer niets van make: hoe vele weyngher kanmen daer nu voortaen wat van maken/ so het het vyer verteert ende verbrandt heeft?
6 Daerom spreect de Heere Heere: Gelijck als ick het hout vanden Wijnstocke/ voor anderen houte inden Woude/ den vyere te verteeren gheue: also wil ick met den inwooners te Jerusalem/ ooch ommegaen.
7 Eñ wil mijn aengesichte tegẽ haer settẽ/ dat sy den vyere niet ontgaen en sullen/ maer het vyer salse verslinden: c ende ghy lieden sult het ghewaer worden/ dat ick de Heere ben/ wanneer ick myn aengesichte tegen v lieden sette/
c Jere.12.15 ende 22.15.
8 Eñ het landt woest make/ daeromme/ dz sy my versmadẽ/ spreect de Heere Heere.

Dat xvj. Capittel.

1. Gods wonderbare liefde eñ trouwe/ 15 wordt van syuen volcke met grooter ondanckbaerheyt eñ ontrouwe vergolden/ 35 daerop wort hen aengeseyt hare straffe. 44 ende der Heydenen sonde voor kleyne gherekent/ 53. Ant eynde is een troostelicke toeseggynghe Godlicker ghenade/ dat hy wil hare gheuanckenisse wenden/ 60. ende hare met tsamen dẽ getale der Heydenen/ tot hem bekeeren.

1 Ende des Heeren woort gheschiede tot my/ ende sprack:
2 Ghy menschen kindt/ openbaert der Stadt Jerusalem hare gruwelen/
3 Eñ spreect: So spreecht de Heere Heere tot Jerusalem: V gheslachte a † eñ gheboorte/ is wt der Cananiters Lande: v b Vader van den Amoriteren/ ende uwe Moeder vanden Hethiteren.
a † Anders/ wooninge/ of/ woonstede.
b Ezec.16.45
4 Uwe gheboorte is also gheweest: Uwen Nauel/ doe ghy geboren werdet/ en is niet besneden/ so en heeftmẽ v oock met water niet ghebadet/ dat ghy reyne werdet/ noch met Soute ghewreuen/ noch in Windelen ghewonden.
5 Want niemanden en iammerde uwer/ dat hy hem ouer v ontfermet hadde/ ende v der stucken een bewesen: maer ghy werdet op het Veldt geworpen: also veracht et was uwe ziele/ doe ghy gheboren waret.
6 Jck doch/ ginck voor v voor by/ eñ sach v in uwen bloede ligghen/ eñ sprack tot v/ doe ghy so in uwen bloede laget: Ghy sult leuen: Ja tot v sprack ick/ doe ghy so in uwen bloede laget: Ghy sult leuen.
c Esaie.5.1. Jere.11.16.
7 c Eñ hebbe v opgetogen/ eñ laten groot worden/ als een vrucht op den Velde: ende waret nu gewassen/ ende groot eñ schoon ghewordẽ: uwe Borsten warẽ gewassen/ eñ haddet schoon lanck hayr ghekregen: doch ghy waret noch bloodt eñ beschaemt.
8 Eñ ick ginck voor v voorby/ eñ sach v aen: ende siet/ het was de tijdt/ om v d te vrijen: doe breydde ick myne e gheeren ouer v/ eñ bedeckte uwe schamelheyt: ende ick ghelooofde het v/ ende begaf my met v in een verbont/ spreeckt de Heere Heere/ dat ghy myne zijn soudet.
d Dat is/ ghy waeret manbaer.
e Of/ slippẽ/
9 Eñ ick badede v met water eñ wiesch v van uwẽ bloede/ eñ salfde v met Balsem.
10 Eñ bekleedede v met ghestickten kleederen/ eñ tooch v f seemesche schoon aen: ick gaf v sijne kleederen/ ende zijden sluyers.
11 Eñ vercierde v met kleynodien/ eñ leyde gesmijde aen uwe armen/ ende ketenen aen uwen hals.
12 Ende gaf v spangnen aen v Voorhooft/ eñ oorenringhen aen uwe Ooren/ ende eene schoone kroone op het Hooft.
13 Summa/ ghy waret ghecieret met enckel Goudt eñ Siluer/ eñ bekleedet met enckel lijnwaedt/ Zijden ende Ghestickten: ghy atet oock enckel g † Semelmeel/ Heunich/ eñ Olye/ ende waret wtermaten schoone/ ende verkreget het Koninckrijcke.
g Of/ semels † Anb. Tarwenbloeme
14 Eñ uwen roem werdt luydtbaer onder den Heydenen/ uwer schoonheydt haluen/ die gantsch volkomen was/ door het h cieraet/ dat ick aen v ghehangen hadde/ spreeckt de Heere Heere.
h Of/ verciersel.
15 Doch ghy verliet et v op uwe schoonheyt/ eñ dewijle ghy so beroemet waret/ dreefdy hoererye/ also/ dat ghy v eenen pegelicken/ wie daer voorby ginck/ ghemeyn makedet/ ende dedet syuen wille.
i Hose. 2. 8.
16 Ende i namet van uwen kleederen/ ende makedet v bonte Altaren daeruan/ ende bedreuet uwe hoererye daer op/ k als noyt gheschiedt is/ noch gheschieden sal.
k Jere.2.3.5
l Esaie.46.6 Ezech.20.31 Hosee. 2. 7. ende 13. 2.
17 l Ghy namet oock v schoone m tuych/ dat ick v van mynen Goude ende Siluer ghegheuen hadde/ ende makedet v n Mansbeelden daeruan/ eñ bedreuet uwe hoererye met den seluen.
m Of/ baggẽ
n Deu.4.16.
18 Ende namet uwe ghestickte kleederen/ eñ bedecktetse daer mede/ ende myne Olye ende ruetwerck leydet ghy hen voor.
19 Myne spijse/ die ick v te eten gaf/ Semelmeel/ Olye ende Heunich/ leydet ghy hen voor/ ten soeten reucke.
20 Ja het quam daer henen/ spreeckt de Heere Heere/ o dat ghy namet uwe Sonen ende Dochteren/ die ghy my † ghebooren haddet/ ende offerdetse den seluen te verslinden: Meyndy dan/ dat het een p slecht dinck zy/ om uwe hoererye?
o Leuit.18.21 ende 20. 2. Jere. 32. 35. Ezech.20.31
† Anders/ ghebaert.
p Of/ kleyn.
21 Dat ghy my myne kinderen slachtet/ ende laetse den seluen verbranden?
22 Noch en hebdy in alle uwen grouwelen ende hoererye/ noyt ghedacht aen die tijdt uwer ieughet/ hoe bloodt ende naeckt dat ghy waret/ eñ in uwen bloede laghet.
23 Bouen alle dese uwe boosheyt/ (ach wee/ wee v/) spreeckt de Heere Heere/
24 Bouwedet ghy v Berchkercken/ ende makedet v Berchaltaren/ in allen wijcken
25 Eñ voor aen op allen straten/ bouwedet ghy uwe Berchaltaren/ ende makedet uwe schoonheyt tot enckel grouwelen/ ende q † gherdedet met uwen beenen teghen alle/ die daer voorby gingen/ eñ bedreuet groote hoererye.
q † An. dedet uwe beenen open.
r Ezec.23.2
26 r Eerstwerf/ bedreefdy hoererye met den Kinderen Egypti/ uwẽ Nabuers/ die groot vleesch hadden/ ende bedreuet groote hoererye/ my tot toorne te verwecken.
27 Doch ick streckede myne handt wt tegen v/ ende stuerde sulcke uwe wijse/ ende gaf v ouer inden wille uwer vyanden/ den Dochteren der Philisteen welcke hen schaemden voor uwen onbeschaemden wesen.
s Ezech.23.12
28 s Daer na bedreefdy hoererye met den Kinderen Assur/ ende en kondet dies niet sat worden.
29 Ja doe ghy met hen hoererye ghedreuen haddet/ ende dies niet sat wordẽ en kondet/ makedet ghy der hoererye noch meer/ inden Lande Chanaan/ tot in Chaldea: noch en kondet ghy daer mede ooc niet sat wordẽ.
† Anders/ Ach hoe is doch v herte so swacke
30 t † Hoe sal ick v doch v herte besnyden/ spreeckt de Heere Heere/ dewijle dat ghy

ſulcke wercken eener grooter Ertzhoeren doet?
31 Daer mede dat ghy uwe Berchkercken
bouwet/ voor aen op allen ſtraten/ eñ uwe
Altaren makedet in allen wijcken.
32 Daer toe en waret ghy niet als een
ander hoere / diemen met gelde koopen
moet/ noch als de ouerſpeelderſche/ die in
de ſtede hares mannes/ andere toelaet/
33 Want allen anderen hoeren gheeftmen
gelt : doch ghy geeft allen uwen Boeleer-
ders gelt toe / ende ſchencket hen / dat ſy
tot u komen uit allenthaluen/ eñ hoererye
met u bedrijuen.
34 Ende het teghendeel vindetmen aen u/
voor anderen Wijuen/ met uwer hoererye/
dewijle men u niet na en loopt / maer dat
ghy gelt toegeeft/ ende men u geen gheldt
toe en geeft : alſo bedrijfdy het tegendeel.
35 Daerom ghy Hoere / hoort des Heeren
Woordt.
36 So ſpreeckt de Heere Heere: Dewijle
ghy dan ſo x † milde ghelt toegheeft/ ende
uwe ſchamelheyt/ door uwe hoererye tegẽ
uwe Boelen/ ontblootet/ ende teghen alle
Afgodẽ uwer gruwelẽ/ eñ vergiet het bloet
uwer Kinderen/ y welcke ghy hen offert :
37 Daeromme ſiet / ſo wil ick verſamelen
alle uwe Boelen/ met welcken ghy welluſt
bedreuen hebt/ met tſamen allen / die ghy
voor vrienden houdet/ tot uwen vyanden:
eñ wilſe beyde tegen u verſamelen allent-
haluen/ z ende wil hen uwe ſchamelheydt
ontblooten / dat ſy uwe ſchamelheydt
gantſch ſien ſullen.
38 a Ende wil het Recht der Ouerſpeelder-
ſchen eñ Bloetuergieterſchen/ ouer u gaen
laten/ ende wil u bloedt verſtorten/ met
grimmicheyt ende yuer.
39 Eñ wil u in hare handen gheuen/ dat ſy
uwe Berchkerckẽ afbrekẽ/ eñ uwe Berch
altaren u † ammerückẽ/ eñ u uwe Kleederẽ
wt treckẽ/ eñ u uwe c † ſchoone cuych nemẽ
ende u naeckt ende bloodt ſitten laten.
40 b Ende ſullen hoopen Volcx ouer u
brengen/ ende u ſteenigen/ ende met haren
ſweerden verhouwen:
41 c Ende uwe huyſen met vyere verbran-
den ende u d recht doen/ voor den ooghen
veler Wijuen : Alſo wil ick uwer hoererye
een eynde maken/ dat ghy niet meer en ſult
noch ghelt toe gheuen.
42 Ende wil mijnen moedt aen u koelen/
ende mijnen yuer aen u verſadighen/ dat
ick ruſte/ ende niet meer toornen en dorue.
43 Daerom/ dat ghy niet ghedacht en hebt
aen de tijt uwer f ieught/ maer my met alle
deſen/ tot toorne verwecket': daerom wil
ick u oock/ alle u doen op den kop leggen/
ſpreeckt de Heere Heere : g † hoewel ick
daer mede niet gedaen en hebbe/ na dẽ y
laſter in uwen grouwelen.
44 Siet/ alle die daer een Spreeckwoordt
plegen te gebruycken / die ſullen van u dit
Spreeckwoordt ſegghen : De Dochter is
als de Moeder.
45 Ghy zijt uwer Moeder Dochter/ wel-
ke van haren Manne ende Kinderen liep:
ende zijt eene Suſter uwer Suſteren / die
van haren Mannen eñ Kinderen
uwe Moeder is eene vand
ende uwe Vader een Amo
46 Samaria is uwe gr
haren Dochteren/ die
woonet/ eñ Sodom is
met haren Dochterẽ/ d
ter zyden woonet.
47 Hoewel ghy daer
hebt na haren weſe
haren gruwelen: daer

x Of/ alomme.
† And. van allen plaetſen.
y † An. uwe onderleyde hier voor gheeft.
y 2.Re.16.3. ende 17.17. Deut.12.31. ende 18.9. Jere.7.30. ende 19.5.
z Eſai.47.3. Nahum 3.5 Schamelheyt ontblooten, heet hier nz anders/ dan dat ſy gheweldichlick verſtoort/ eñ haer Regiment te niete geworden is.
a Ezech.23.10.45.
b † And. te nietẽ doen.
c † Anders/ koſtelicke Juweelen.
b Leui.20.10
c 2.Reg.25.9
f Of/ ionckheydt.
g † And. dat ghy uwe roeckeloose ghedachten niet weuoerer / in alle uwen/ etc.
h Luth. Vide Hebreum/ et verbo de me- dius / ſi poteſt.
i Ezech.16.3

aen / dat ghy het erger ghemaeckt hebt/
dan ſy / in alle uwen weſen.
48 So warachtich als ick leue/ ſpreeckt de
Heere Heere/ Sodom uwe Suſter/ met tſa-
men harẽ Dochteren/ heeft ſo niet gedaen/
als ghy/ ende uwe Dochteren.
49 Siet/ k dat was uwer Suſter Sodom
miſdaet: l Hoochmoet/ eñ in alles dinges
de volheyt/ eñ goede vrede/ dien ſy eñ hare
Dochteren hadden/ daerentegen dẽ armen
ende nootdruſtigen en holpen ſy niet:
50 Maer warẽ ſtout/ ende deden gruwelen
voor my : n daerom hebbe ickſe oock wech
ghedaen/ doe ick begonde daer in te ſien.
51 o So en heeft oock Samaria niet de
helfte uwer ſonden gedaen: maer ghy hebt
uwer gruwelẽ ſo vele meer dan ſy gedaen/
dat ghy uwe Suſter ſchier vroom ghe-
maeckt hebt / teghen alle uwe gruwelen/
die ghy ghedaen hebt.
52 So draecht nu oock uwe ſchande / ghy
die uwe Suſter vroom maeckt door uwe
ſonde/ in welcker ghy grooter grouwelen
dan ſy/ gedaen hebt/ ende maeckt ſe vromer
dan ghy zijt : ſo weeſt nu ooc ſchaemroodt/
ende draecht uwe ſchande / dat ghy uwe
Suſter vroom ghemaeckt hebt.
53 p Ick wil dannoch hare ghevanckeniſſe
wendẽ/ namelickẽ/ de ghevanckeniſſe deſer
Sodom/ ende harer Dochteren/ ende de
ghevanckeniſſe deſer Samaria/ eñ harer
Dochterẽ/ eñ de gheuangenen uwer tegen-
woordiger geuanckeniſſe met tſamen hen.
54 Dat ghy dragen moetet uwe ſchande eñ
q hoon/ voor alles dat ghy ghedaen hebt/
eñ ghy dã noch euenwel getrooſtet wordet
55 Eñ uwe Suſter deſe Sodom / ende hare
Dochterẽ/ ſullen bekeeret wordẽ/ als ſy te
voren geweeſt zijn/ ende Samaria eñ hare
Dochteren/ ſullen bekeeret worden/ als ſy
voren gheweeſt zijn : daer toe ghy oock/
ende uwe Dochteren/ ſullet bekeeret wor-
den/ als ghy te voren gheweeſt zijt.
56 Ende en ſult niet meer de ſelue Sodom
uwe Suſter roemen/ als ter tijdt uwes
hoochmoets.
57 Doe uwe booſheyt noch niet ontdecket
en was : als ter tijt / doe u de Dochteren
Syrie/ ende de Dochteren der Philiſteen
allenthaluen ſchenden/ ende verachteden u
omme ende omme.
58 Doe ghy moeſtet uwen laſter eñ gruwel
draghen / ſpreeckt de Heere Heere.
59 Want ſo ſpreeckt de Heere Heere: r Ick
wil u doen/ als ghy ghedaen hebt/ dat ghy
den eedt verachtet/ eñ breket het Verbont.
60 Ick wil dannoch dencken aen mijn
Verbondt/ dat ick met u ghemaket hebbe/
ter tijdt uwer ieughet/ ſ ende wil met u
een eewich Verbondt maken.
61 Sa ſuldy aen uwe wegen dencken/ eñ u
ſchamen/ wanneer ghy uwe groote ende
kleynſte Suſter/ tot u nemen ſult/ die ick u
tot Dochteren gheuen ſal : doch niet wt
uwen Verbonde/
62 t Maer ick wil mijn Verbondt met u
maken : dat ghy ghewaer worden ſult/
dat ick de Heere zy.

Sodome miſdaedt.
k Gen.13.24
l Hoochmoet heet / Gode trotzen/ zijn woordt verachten/ ende hẽ op eygens wijsheyt eñ macht verlaten/ euen als ware daer gheen God. Maer ſulcke verachtinge Gods is/ daer toe de volheydt eñ goede vrede, daer volget ooc allerley moetwille na.
m † And. ouervloedt vã broode/ ende etc.
n Gen.19.24. Luce.17.29. Deut.29.23.
o Jere.3.11 Sodom/ bediedet hier Juda/ gelijc Samaria Iſrael: ende ſpreeckt vã dẽ nieuwen Verbonde/ daer de gantſche Werelt mede tot Chriſto bekeeret is.
p Amos.9.14
q Of. ſmaedinghe.
r Exo.21.24. Leuit.24.19. Jere.50.15. ende 51.49. Joel.3.7.
ſ Eſai.55.3. Jere.31.31. Hebr.8.8. Ezech.37.26
t Jere.31.31 32.33.34.

a Ezech. 24. 3.
b De Joden te Jerusalē bespotteden de Prophetē eñ de Liedē/ die hen den Koninck te Babel ouergegheuen hadden/ eñ hadden hen na Babel voeren latē: daerom predicket Ezechiel hier/ dat de ouergebleuenen te Jerusalem/ oock ghewisslick wech moetē welcker van dē Koninck te Babel af ghevallen waren/ ende verlietē hen op der Egyptenaers hulpe.
De eerste Arendt/ is de Koninck vā Babel: de bouensten tack op Libano/ is de Koninck Jechonia/ die daer wech geuoeret wert: het Kremerlāt, is Babel: het zaet dat loose ingheſettet is/ is Zedekias/ die soeckt hulpe by dē Koninck in Egypten. Dit is de ander Arendt: doch het en halp hē niet.
Dani. 7. 4.
c Dani 7. 4. 4. Esd. 11. 1.
Hese. 1. 10. ende 10. 14.
d † Anders/ spruyten.
e Of/ nederē.
f † And. den [illegible]

1 ENde des Heeren woordt geschiede tot
my/ ende sprack:
2 Ghy menschen kint/ geeft den huyse
Israels een a raetsel voor/ ende eene ghe-
lyckenisse/
3 Eñ spreect: So spreeckt de Heere Heere:
b Een groot c Arendt met grooten vleu-
ghelen/ langhen vlercken/ eñ vol vederen/
die bondt waren/ quam op Libanon/ ende
nam de d f tacken van den Cederen:
4 Ende brack den bouensten tack af ende
voerde dien in het Kremerlant/ eñ settede
hem in de Stadt/ daermen koophandelt.
5 Hy nam oock zaedt wt dē seluen Lande/
ende saeyde het in dat selue goede Landt/
daer vele waters is/ eñ settede het loose in
6 Ende het wies/ ende werdt een groot
wtghebreydet Wijnstock/ doch hadde het
eenen e leegen stamme: want syne rancken
buygeden haer tot hem: eñ syne wortelen
waren onder hem: ende was als een
Wijnstock/ die ranckē kreech/ eñ tacken.
7 Eñ daer was een ander groot Arendt/
met grooten vleughelen/ eñ vele vederen:
eñ siet/ de Wijnstock hadde een verlangen
aen synen Wortelen tot desen Arendt/ ende
streckede syne Rancken wt teghen hem/
dat hy gewatert worde van f † der plaetse
syner planten.
8 Eñ was doch op eenen goeden Lande/
aen vele waters gheplantet/ dat hy wel
hadde konnen tacken brengen/ vruchten
dragen/ eñ een heerlick Wijnstock wordē.
9 So spreeckt nv: Also seydt de Heere
Heere: Soude die ghedyen? Ja men sal
syne wortelē wt roepen/ eñ syne vruchten
afsplyten/ ende sal verdorrē/ dat alle zijns
ghewasses bladeren verdorren sullen: ende
het en sal niet ghescheiden/ door eenen
grootē Arm noch vele volcks/ op datmen
hem van synen Wortelen wech voere.
10 Siet/ hy is/ tis waer/ geplantet: doch/
soude hy ghedijen? Ja/ so haest als hem
de Oostenwint aenroeren sal/ so sal hy ver-
dorren/ op der plaetse synes wassens.
11 Ende des Heeren woordt geschiede tot
my/ ende sprack:
12 Lieue/ spreeckt tot den ongehoorsamen
huyse: Weetet ghy niet/ wat dat is? ende
spreeckt: Siet/ g de Coninck te Babel
quam te Jerusalem/ ende nam haren
Coninck/ ende hare Vorsten/ eñ voerdese
wech tot hem/ na Babel.
13 Ende nam van den Coninckliicken zade/
ende maeckte een verbont met hem/ ende
nam eenen eedt van hem: doch de Gewel-
digen inden Lande nam hy wech/
14 Op dat het Coninckrycke ootmoedich
bleue eñ hem niet en verhieue: op dat zijn
verbondt ghehouden worde/ eñ bestonde.
15 Doch/ dat selue (zaedt) viel van hem af/
eñ sandt syne h Boodtschap in Egypten/
datmen hem peerden eñ vele volcks schic-
ken soude: soude het dien wel slaen? soude
hy daeruan komen/ die sulcks doet? ende
soude die/ die het verbont breket/ daeruan
komen?
[illegible] ... rachtich als ick leue [illegible]

18 Want dewijle hy den Eedt verachtet/
eñ het Verbondt gebroken heeft/ daer hy
syne hant op ghegeuen heeft/ eñ sulcks alte
mael doet/ en sal hy daer niet van komen.
19 Daeromme spreeckt de Heere Heere also:
So warachtich als ick leue/ so wil ick
mynē Eedt/ die hy verachtet heeft/ eñ mijn
Verbont/ dat hy ghebroken heeft/ op synen
kop brenghen:
20 i Want ick wil mijn Nette ouer hem i Hese. 12. 13.
werpen/ eñ hy moet in myner Jacht ghe- ende 32. 3.
vāgen wordē; eñ wil hē na Babel brengē/
eñ wil aldaer met rechten/ k ouer dien/ dat k Of/ om
hy hem also aen my vergrepen heeft. dies wille.
21 Ende alle syne veldenluchtigen/ die hem
aenhangen/ sullen door het sweert vallen/
eñ hare ouerblijuende sullē in alle Winden
verstropt worden: eñ sult het gewaer wor-
den/ dat ick het de Heere ghesprokē hebbe.
22 So spreeckt de Heere Heere: l Jck wil l Psal. 29. 5.
oock vā dē tacken des hoogē Cederbooms
nemen/ eñ bouen van synen tacken een m
teederlick rijs breken/ eñ wil het op eenen m Dat is/
hoogen opgehoopten Berch planten. Den Heere
23 Namelickē/ op dē hoogē Berch Israels/ Christum/
wil ick hem planten/ dat het tacken kryge/ die is vandē
eñ vruchten brenge/ eñ een heerlick Ceder- hoogen Ce
boom worde/ also/ dat allerley Voghelen derboome.
ondē hē woonē/ eñ allerley vliegende onder dat is/ wt
de schaduwe syner tacken blyuen meugen. den volcke
24 Eñ alle Veldtboomen sullen ghewaer Gods/ ende
wordē/ dat ick de Heere/ dē hoogen Boom van den
vernedert/ eñ dē nederigen Boom verhoo- stamme
get hebbe: eñ dē groenen Boom verdorret/ Dauids.
eñ dē dorrē Boom groenende gemaeckt heb
be: ic de Heere/ spreke het/ eñ doe het oock.

Dat xviij. Capittel.

1. Een yegelick sondiget eñ doet wel/ hē
seluen/ 21. den boetueerdigen sondaer/ wor-
den syne sonden/ 24. eñ den afualligen recht
ueerdigen syne gerechticheydē niet gedacht.
30. Warachtighe bekeeringhe weerdt den
ongheual ende doodt.

1 ENde des Heeren woort ghescheide tot
my/ ende sprack:
2 Wat drijft ghy onder v in den lande a Jere. 31. 29
Israel/ dit spreeckwoordt/ ende spreeckt: a Tren. 5. 7.
De Vaderen hebbē v† suere Wijndruyuen b † Anders/
ghegeten/ doch den Kinderen zijn de Tanden heerlingen.
stomp daer van gheworden.
3 So warachtich als ick leue/ spreeckt de
Heere Heere: Sodanich spreeckwoordt en
sal niet meer onder v lieden gaen in Israel. c Psal. 34. 1.
4 Want siet/ c alle zielen zijn myne: des
Vaders ziele is so wel myne als des soons d Deu. 24. 16
ziele: d welcke ziele sondiget/ die sal steruē. e Leui. 16. 4.
5 e Wanneer nv yemandt vroom is/ die
recht ende wel doet:
6 Die op den Bergen niet en eet/ die syne Eens vro-
Oogen niet op en heft tot den Afgodē des men Mans
huys Israels/ ende zijns naesten Wijf niet wercken.
en beuleckt/ eñ en leydt niet by den Wijue
in harer kranckheydt.
7 Die niemandt schade en doet/ die den f Esai. 58. 7.
schuldenaer zijn pandt weder gheeft/ die Tob. 1. 17.
niemandt met ghewelt wat neemt/ f die ende 4. 17.
den hongerigen zijn Broodt mede deylet/ Mat. 25. 35.
ende den naeckten kleedet. 4. Esdr. 2. 21
[illegible] eenē g woecker en drijft/ die niemāt g Psalm. 15. 5
[illegible] die zijn hant van den onrechte h Leuit. 18. 4
[illegible] schen dē lieden recht oordeelt/ i Rom. 10. 5.
[illegible] en Rechten wandelt/ ende Eens Gods
[illegible] houdt/ dat hy ernstlicken loosen
[illegible] t is een vroom Man/ i die wercken.
[illegible] s/ spreeckt de Heere Heere. k † Anders/
[illegible] eenen sone k† genereert/ gegenereert
[illegible] een Moorder/ die bloet heeft.
[illegible] ser stucken een doet/ l Jaco. 2. 10.

11 Ende der anderen stucken gheens doet/ maer eet op den Berghen/ eñ beuleckt zijns naesten wijf

12 m Beschadiget de aermen ende ellendigẽ/ met gewelt wat neemt/ het pãt niet wedergeeft/ syne oogen ophefft tot den Afgoden/ daermede hy eenen grouwel begaet/

n Exo.22.25 13 n Geeft op woecker/ ouersettet: soude die leuẽ? hy en sal niet leuẽ: maer dewijle hy alle sulcke grouwelẽ gedaen heeft/ sal hy des doodts steruen: zijn bloedt sal op hem zijn.
Deut.23.19.

14 So hy daerentegen eenen sone genereert/ die alle sulcke sõde siet/ die zijn vader doet/ ende hem vreest/ ende also niet en doet/

15 Eett niet op den Bergen/ heft syne oogen niet op tot den Afgodẽ des huys Israels/ beuleckt zijns naesten wijf niet/

16 Doet niemant schade/ behoudt het pant niet/ niet met gewelt wat en neemt/ o deylt zijn broot mede den hongerigen/ ende kleedet den naecten:
o Esa.58.7. Tob.1.17. Mat.25.35.

17 Die zijn hant vã onrecht afkeeret/ neemt geenen woecker noch ouersettinghe/ maer hout myne Geboden/ p ende leeft na mynẽ Rechten/ die en sal niet steruen om zijns vaders misdaedt wille/ maer leuen.
p Leui.18.4

18 Doch zijn vader die ghewelt en onrecht gebruyckt/ ende onder synen volcke gedaẽ heeft/ dat niet en deucht/ siet/ de selue sal steruen/ om syner misdaet wille.

19 So spreeckt ghy lieden: Waerom sal dan een sone niet dragen zijns vaders misdaet? daerom dat hy recht ende wel gedaẽ/ ende alle myne Rechten ghehouden ende gedaẽ heeft/ sal hy leuen.

20 Wãt welcke ziele die sondiget/ die sal steruen: q de sone en sal niet dragen de misdaet des vaders/ ende de vader en sal niet dragẽ de misdaet des soons: maer des Rechtueerdigen gerechticheyt sal ouer hem zijn/ ende des Onrechtueerdighen ongherechticheyt sal ouer hem zijn.
q De.24.16 2.Reg.14.6 2.Par.25.4. r Haba.2.4. Hese.14.20. Roma.1.17.

21 s So hem nu de Godloose bekeert van alle synen sonden/ die hy gedaen heeft / ende houdt alle myne Rechten/ ende doet recht ende wel: so sal hy leuen/ ende niet steruen.
s Jere.18.7. Esaie 55.7. Ezech.33.14

22 Alle syner ouertredinghe die hy begaen heeft/ en sal niet gedacht worden: maer sal leuẽ om der gerechticheyt wille die hy doet
God en begheert des sondaers doot niet.

23 t Meyndy dat ick een welgeuallẽ hebbe/ aen den doodt des Godloosen/ spreeckt de Heere Heere/ ende niet vele meer dat hy hẽ bekeere van synen wesen/ ende leue?
t Ps.30.4.6 Ezech.33.11. 2.Pet.3.9.

24 u Eñ so hem de Rechtueerdige keert van syner gherechticheyt/ eñ doet wat quaets/ eñ leeft na allen grouwelẽ die een Godloose doet: soude die leuen? Ja alle syner gerechticheyt die hy gedaen heeft/ en sal niet ghedacht wordẽ/ maer in syner ouertredinghe eñ sondẽ die hy gedaẽ heeft sal hy steruen.
u Ezec.3.20.

25 Noch spreeckt ghy lieden: x De Heere en handelt niet recht: so hooret nu ghy van den huyse Israels: Js het niet also? dat ick recht hebbe/ ende ghy onrecht hebbet?
x Hes.33.17. 20.

26 Wãt wanneer hem de Rechtueerdige keeret van syner gerechticheyt/ eñ doet quaet/ so moet hy steruen: hy moet Ja om syner boosheyt wille/ die hy gedaen heeft/ steruẽ.

27 y Wederom/ wanneer hem de Godloose keeret vã syner ongerechticheyt/ die hy gedaen heeft/ ende doet nu recht ende wel/ die sal zyn ziele leuendich behouden.
y Esa.55.7.

28 Want dewijle dat hy siet/ ende bekeeret hem van alle syner boosheydt/ die hy ghedaen heeft/ so sal hy leuẽ/ ende niet steruẽ.

z Ezec.33.17 29 z Noch sprekẽ die vã dẽ huyse Israels: De Heere en hãdelt niet recht: soude ic onrecht hebben: ghy van den huyse Israels hebbet onrecht.

30 Daerom wil ick v richten/ ghy van den huyse Israels/ a eenen yegelicken na synen wesen/ spreeckt de Heere Heere: b daerom/ so bekeeret v van alle uwe ouertredinghe/ op dat ghy niet vallen en moetet/ om der misdaedt wille.
a Rom.2.6. Job 34.11. Apoc.2.23. Jere.18.11. ende 25.5. ende 35.15. Jone 3.8. 2.Reg.17.13 b Mat.3.2 c Heze.11.19 ende 36.26. d Ezec.33.11. Sapie.1.13.

31 Werpet vã v alle uwe ouertredinge/ daer ghy mede ouertreden hebbet/ c ende maeckt v een nieuwe herte/ ende eenẽ nieuwẽ geest: want waerom wilt ghy also steruen/ ghy huys Israels?

32 Want ick v en hebbe gheen welgeuallen aen den doot des steruendẽ/ spreeckt de Heere Heere: daerom bekeeret v / so sullet ghy leuen.

Dat xix. Capittel.

1. Geuanckenisse Joahas/ 5. eñ Joiakim/ Coninghen Juda/ 10. met tsamen den ongeual des gantschen volcx.

1 Ghy dan maeckt een weeklaghe ouer de Vorsten Israels/

2 Ende spreeckt: Waerom leyt uwe moeder de Leeuwinne onder den a † Leeuwinnen/ ende b brengt hare iongen op/ onder den ionghen Leeuwen?
a †An. Leeuwen. b Of/ voet/

3 Der seluen eenen/ tooch sy op / ende daer wert een c ionck Leeuwe van/ die gewende de hem aen/ de lieden te verscheuren ende te verslinden.
c Jonge Leeuwe/ beduydet Joahas den Koninck Juda/ dien de Koninck vã Egypten hadde wech gheuoert.

4 Doe dat de Heydenen van hem hoorden/ vingen sy hem in haren kuylen/ d eñ voerden hem in ketenen in Egypten landt/
d 2.Re.23.33

5 Doe nu de moeder sach dat haer hopen verloren was/ doe sy lange gehoopt hadde/ nam sy eenen e anderen van haren iongen/ eñ maeckte daer eenen iongen Leeuwe van.
e Beduydet Joiakim dẽ Koninck Juda/ die Nabuchodonosor geuangen hadde 2.Par.36.6.

6 Doe die onder den Leeuwinnen wandelde/ wert hy een ionck Leeuwe/ die wert het oock gewennet/ die lieden te verscheurẽ en te verslinden.

7 Hy leerde hare f Weduwen kennen/ ende verwoestede hare Stedẽ: dat hem het lant/ ende wat daer in is/ voor der stemme zijns brullens ontsettede.
f Die en hebben geene beschuttinge/ daerom moeten sy hen iõdẽ eñ schatten laten/

8 Doe leyden haer de Heydenen wt allen lande rondtom hem henen / ende wierpen een Nette ouer hem/ ende vinghen hem in haren kuylen/

9 g Ende stieten hem ghebonden in een h schreeuwerck/ ende voerden hem totten Coninck te Babel: ende men liet hem verwaren/ dat zijn stemme niet meer ghehoort en werdt op den Berghen Israels.

10 V moeder was als een Wijnstock/ gelijck als ghy/ aen het water geplantet/ ende hare vrucht ende rancken/ wiessen van den grooten water:
† And. palleysen verberghen.
g 2.Re.25.1. 2.Par.36.6. Jere.39.1. ende 52.4. h Of/ traliewerck

11 Dat syne ranckẽ so sterck werdẽ/ dat sy tot Heeren scepterẽ goet waren/ eñ wert hooch onder den rancken: ende doemen sach dat hy so hooch was/ ende vele rancken hadde.

12 Wert hy in grimmicheyt ter Aerdẽ geretten ende verworpen: den Oostenwindt verdorrede syne vrucht/ ende syne stercke rancken werden verbroken/ dat sy verdorreden/ ende verbrandt werden.

13 Nu dan/ sy is geplantet inder Woestijne/ in eenen dorren dorstighen lande.

14 Ende daer is een vyer wtgegaen van haren sterckẽ ranckẽ/ dat verteert hare vrucht/ dat in haer geen stercke rancke meer en is/ tot eens Heeren scepter: dat is een klaechlic ende iammerlick dinck.

Dat xx. Capittel.

1. De Heere wil van den ondanckbarẽ/ 27. ende Afgodischen ongheuraecht zijn/ 33. seyt hen doch toe/ hy wil se in gheuanckenissen ende verstropinghen met scherpen dwanghe aen hem houdẽ/ 40. ende daer na

weder met genade in haer landt brenghen.

25. Aen het eynde wort de verstoorde Jerusalems afgebeeldet

a Ezec.14.1

[1] Ende a het begaf hem inden seuende Jare / aen den tienden daghe der vijfsten Maendt / quamen sommighe vanden Outsten Israels / den Heere te vragen ende setteden hen voor my neder.

2 Doe geschiede des Heeren woort tot my / ende sprack:

3 Ghy menschen kint / segghet den Outsten Israels / ende spreect tot hen: So spreect de Heere Heere: Zijt ghy ghecomen my te vraghen? So warachtich als ick leue / ick wil van v lieden ongheuraecht zijn / spreect de Heere Heere.

4 Doch wildyse straffen / ghy menschē kint / so meuchdyse also straffen: Houdt hen voor de gruwelen haerer Vaderen.

b Exo.3.7.

c Dat is: Ick bewees my vaderlicken tot hen.

d Exo.20.2

Deut.25.6.

e Exo.13.17 ende14.21.

f Nu.13.28

g Deut.7.5

5 Ende spreect tot hen: So spreect de Heere Heere. b Ter tijdt doe ick Israel vercoos / c verhief ick mijn hant tot dē zade des huys Jacobs eñ gaf my hen te bekennen in Egypten lande: Ja ick verhief mijn hant tot hen / ende sprack: d Ick ben de Heere uwe God.

6 Ick verhief Ja ter seluer tijt mijn hant / e dat ickse leydde wt Egypten lande in een lant dat ick hen wt vercoren hadde / f dat met Melck eñ Honich vliet / een edel lant voor allen landen.

7 Eñ sprack tot hen: g Een yegelick worpe wech de gruwelen voor synen oogen / eñ en verontreynicht v niet aen den Afgoden Egypti: want ick ben de Heere uwe God.

h Eze.20.22

8 Doch sy waren my onghehoorsaem / ende en wouden my niet volghen / eñ haerer geen en wierp de grouwelen voor synen aughen wech / eñ en verlieten de Afgoden Egypti niet: h Doe dachte ick / myne grimmicheyt ouer haer wt te gieten / eñ alle mynen toorne ouer haer gaen te laten.

9 Nochtāns liet het om myns Naēs wille op dat hy niet ontheylicht en worde voor den Heydenen / onder dien sy waren / ende voor dien ick my hen hadde te bekennen gegeuē / dat ickse wt Egyptenlande leyden woude.

10 Ende doe ickse wt Egyptenlande ghelept hadde / ende in de Woestijne ghebracht.

i Exo.20.21 23.

Leuiti.18.3.

Deute.4.5.

k Rom.10.5

Gala.3.12.13

l Exod.20.8. ende31.13.17

Deu.5.12.

m Exo.32.7

n Leu.18.5

o Exo.16.28

p Nu.14.12

11 i Gaf ick hen myne Geboden / ende leerde hen myne Rechtē / k door welcke de mēsche leeft / diese houdt.

12 l Ick ghaf hen oock mynen Sabbath / ten teecken tusschē my ende hen: op dat sy leerden dat ick de Heere zy / diese heylighet.

m Doch het huys Israels was my onghehoorsaem oock inder Woestijne / eñ en leefden niet na myne Gheboden / ende verachte den myne Rechten / n door welcke de mensche leeft / diese houdt / o ende ontheylichdē mynen Sabbath gātsch seer: p Doe dachte ick / myne grimmicheyt ouer haer wt te gieten in der Woestijne ende haer gantsch om te brenghen.

q Oft / te niet te etc.

r Eze.20.20

14 r Doch ick liet het om mijns Naems wille / op dat hy niet ontheylicht en worde voor den Heydenen / voor welcke ickse hadde wtghelept.

s Nu.14.22

15 s Eñ hief oock mijn handt op teghen haer in der Woestijne / dat ickse niet en woude brenghen in dat lant dat ick hen gegheuen hadde / dat met Melck ende Honich vliet / een edel landt voor allen landen.

t Eze.22.8

Num.25.2.

Judic.2.12.

16 Daerom / dat sy myne Rechtē verachteet / eñ na mynen Gheboden niet geleeft / eñ myne Sabbathen ontheylicht hadden: t want sy wandelden den Afgoden haers herten na.

17 Doch mijn ooghe verschoonde haerer / dat ickse niet en verdorue / noch gantsch om en brachte inder Woestijne.

18 Ende ick sprack tot haren kinderen in der Woestijne: Ghy en sult na uwer Vaders geboden niet leuen / ende hare Rechtē niet houden / ende v lieden aen haren Afgoden niet verontreynighen.

19 Want ick ben de Heere uwe God: u na mynen Geboden sult ghy leuen / eñ myne Rechten sult ghy houden ende daer na doen. u Leui.18.4. Ezec.18.9.

20 Eñ myne Sabbathen sult ghy lieden heylighen / dat sy zijn / eén teeckē tusschen my ende v / dat ghy lieden wetet / dat ick de Heere uwe God ben.

21 x Doch de kinderen waren my oock ongehoorsaem / en leefden na mynen Gheboden niet / en hielden oock myne Rechten niet / dat sy daer na deden / y door welcke de mensche leeft diese houdt / ende ontheylichden myne Sabbathen: z doe dachte ick myne grimmicheydt ouer haer wt te ghieten / ende alle mynen toorne / ouer haer gaen te laten in der Woestijne. x Nu.25.5 y Leu.18.5 Ro.10.5.etc. z Eze.20.8.

22 Ick wende dannoch mijn hant / eñ ick liet het om mijns Naems wille / op dat hy niet ontheylicht en worde voor den Heydenen / voor welcken ickse hadde wtghelepdt.

23 Ick hief oock mijn hant op tegen haer in der Woestijne / dat ickse verstroyde onder de Heydenen / ende van malcanderen stuysde in de landen.

24 Daerō dat sy myne Geboden niet gehouden / ende myne Rechten verachtet / eñ myne Sabbathen ontheyliget hadden / ende na dē Afgoden harer Vaderen saghen.

25 Daerō gaf ickse ouer in de leere / die a niet goet en is / ende in de Rechten / daer sy geen leuen in hebben en konden. a De rechte leere Gods / is vrede.

26 Ende verwierpse in haren Offer / * doe sy alle eersteghebooren door het vyer verbranden: op dat ickse verstoorde / eñ sy leerdē moesten dat ick de Heere zy. b Die sy bruychde eñ het leuen / in den heylighē Gheeste:

27 Daerō spreect / ghy menschen kint / met dē huyse Israels / ende segt tot hen: So spreect de Heere Heere: Uwe vaders hebbē my noch meer ghelastert ende v ghetrotzet. maer menschē leere is enckel onvrede / hertē

28 Want doe ickse in het lant ghebracht had de / auer welcke ick mijn handt opghegheuen hadde / dat ick het hen gheue / waer sy sienden eenen hooghen Berch ofte dicken Boom sa ghen / aldaer Offerden sy haren Offer / ende brachten daer henen hare onaenghename gauen / ende roockten aldaer haren soeten reucke ende goten aldaer wt hare Dranck offeren. leedt / ende doot / want sy laet der conscientie geene ruste nach vrede / hoewel sy groote dingen doē: als

29 Doch ick sprack tot hen: Wat sal doch de hoochte / daer ghy henen gaet? eñ also heetse tot op desen dach / de c Hoochte. vele offeren / oock de lief ste kinderen

30 * Daerō spreect tot den huyse Israels: So spreect de Heere Heere: Ghy verontreyniget v lieden in dat wesen uwer Vaderen / ende dryft hoererye met haren grouwelen. verbrandē / als hy indē Text seydt. * Leui.18.21.

31 Ende verontreynicht v aen uwē Afgodē / welcken ghy lieden uwe gauen offert / d eñ uwe sonen ende dochteren door het vyer verbrandet tot op den hedighen dach / ende ick soude my v vanden huyse Israel vragen laten? so warachtich als ick leue / spreect de Heere Heere / ick wil van v lieden ongheuraecht zijn. Deut.12.31. ende 18.9. 2.Reg.16.3. ende 17.17 Jere.32.35. b Tegē my gestout eert / ouermoedic licke nghe rechte.

32 Daertoe dat ghy lieden dencket: Wy willē doen als de Heydenen / ende als andere liedē in den landen / Hout ende Steenen aenbidden / dat sal v lieden feylen. et Anders / Vanath.

33 So warachtich als ick leue / spreect de Heere Heere / ick wil ouer v lieden heerschen met stercker hant / ende wtgestreckten arme / ende met wtghestudder grimmicheyt. b Jere.19.5 Deut.12.31 ende 18.10 Ezec.16.20.

34 Ende wil v van den volcke / leyden / eñ wt den landen daer ghy lieden henen verstropt zijt / versamelen met stercker hant ende wtghestreckt. 2.Reg.17.17. ende 21.6. 2.Par.28.3.

ghestreckten arme/ende met wtghegotener grimmichept

e Oock huy- 35 Ende wil v lieden brengen in de e woestij
sen der Ba- ne der Volcken/ende aldaer met v rechten
bylonischer van aenghesichte tot aenghesichte.
ghevanckte- 36 Als ick met uwen Vaderen in der Woe-
nisse. stijne by Egypten gerechtet hebbe. even so
wil ick ooch met v rechten/spreeckt de Hee
re Heere.
37 Ick wil v wel onder de roede brenghen/
ende v lieden in de banden des Verbondts
dwinghen.
38 Ende wil de afvalligen ende die tegē my
overtredē onder v liedē wtvagē: Ja wt dē
lande daer ghy nu woont/wil ickse leydē/
ende int lant Israels niet komen latē: dat
ghy lieden leeren sult/ick zy de Heere.
39 Daerō gy vā dē huyse Israels so spreect
de Heere Heere: Dewyle ghy my dan im-
mers niet hooren en wilt/so vaert henē/en
de een yegelick diene synē Afgod: doch my-
nen heyligen Name laett voort aen onge-
schendet met uwen offeren ende Afgoden.
40 Want so spreect de Heere Heere. Op my-
nen heyligen Berghe op den hoogen Ber
ghe Israels / aldaer sal my het gantsche
huys Israels/ eñ alle die in den lande zijn/
f Deut.12.5. ende 14.23. dienen: f aldaer sullen sy my aenghename
zijn ende aldaer sal ick uwe Hefoffer ende
eerstelinghen uwer offeren vorderen met
allen dat ghy lieden my heylighet.
41 Ghy sult my aengename zijn met den soe-
ten reucke, wanneer ick v lieden vandē volc
ken brenghen/ende wt dien landen versa-
melen sal/daer ghy henen verstropt zijt, en-
de ick sal in v gheheylicht worden voor den
Heydenen.
42 Ende ghy sallet gewaer worden dat ick
de Heere ben/wanneer ick v lieden in het
lande Israels gebracht hebbe: in het landt
daer over ick myne handt ophief / op dat
ick het uwen Vaders gheve.
43 Aldaer sult ghy dencken aen uwe wercē/ eñ
aen alle uwe doen daer ghy in verontrey-
g Jere.8.6. ende 18.12. ende 31.18. nicht zijt. g eñ sullet mishagen hebben aen
alle uwer boosheyt die ghy ghedaen hebt.
44 Ende sullet gewaer worden / dat ick de
Heere ben/wanneer ick met v doe om mijns
Naems wille/ eñ niet na uwen boosen we
sen/ende schadelicken doen ghy huys Is-
raels. spreeckt de Heere Heere.
* Cap.xxi. Lue. Munst. 45 * Ende des Heerē woort geschiedde tot
my/ende sprack:
46 Ghy menschen kint/rechtet v aengesich-
te henen teghent Suyden /ende druppet
h Jerusalē leyt tegent Suyden vā Babel wt: Nu is Eze-chiel te Ba-bel, ende spreecht vā Jerusalem/ dat noemt hy het Woudt te-ghent Suy-den. teghen den h Middach/ende prophetecrt
teghen het Woudt in den Velde teghent
Suyden/
47 Ende spreeckt tot den Woude teghent
Suyden / Hoort des Heeren woordt / So
spreeckt de Heere Heere: i Siet/ ick wil in
v een vyer aensteken/dat sal beyde groene
ende dorre boomen verteeren. k datmen sy
ne vlammen niet en sal wtblusschen kon-
nen: maer alles wat vant Suyden teghent
Noorden staet dat sal verbrant worden.
48 Ende alle het vleesch sal sien/dat ick de
i Esai.x.17. k Esa.24.19. ende 66.24. Jere.7.19. l Jere.20.8. Heere aengesteken hebbe / ende niemandt
wtblusschen en konne. Eñ ick sprack: Och
Heere Heere/ sy segghen van my: l Dese
spreeckt enckel verdeckte woorden.

Dat xxj. Capittel.

1. Jerusalem wordt grousamelicken met den sweerde ghedreycht/ 18. over die van Rabbath / neemt Nabuchodonozor een Waerseggers teecken/ 25. Zedechias hoort syne vernederinghe/ 28. ende de Ammoniters hare verstooringhe.

1 Ende des Heeren woordt ghesciedde
tot my/ende sprack.
2 Ghy menschen kint/rechtet v aenghe
sichte teghen Jerusalem/ eñ druppet tegen
de Heylichdommen/ende prophetecrt tegē
het landt Israels/
3 Ende spreecht totten lande Israels: So
spreeckt de Heere: a Siet/ick wil aen v/ick a Esa.1.24.
wil myn Sweert wt der Scheyden treckē/
ende wil in v wt royen/ beyde rechtveerdi-
ghe ende onrechtveerdighe.
4 Dewyle ick dan in v/beyde den rechtveer
digen ende onrechtveerdighen wtroyen/ so
sal myn Sweert wt der Scheyden varen/o-
ver alle het vleesch/vant Suyden af totten
Noorden.
5 Ende alle het vleesch sal gewaer worden/
dat ick de Heere myn Sweerdt hebbe wt sy
ner Scheyden getogen/ende het en sal niet
weder inghesteken worden.
6 Ende gy menschen kint sult suchten/ b b Eze.1.20. ende 2.11.
tot dat v de lendenen wee doen/ Ja bitter-
licken suldy suchten/dat sy het sien.
7 Ende wanneer sy tot v segghē sullē: Waer
om suchtet ghy? So suldy segghē: Om des ge
schreys wille dat daer koemt/voor welcken
allē hert en vertzagen/ende alle handen sinc
ken/aller moet vallen ende alle knyen als
water gaen sullen: siet/het koemt/ende sal
c Psal.7.13. geschieden/spreeckt de Heere Heere.
8 Ende des Heeren woort gheschiedde tot
my/ende sprack:
9 Ghy menschē kint/prophetecrt eñ spreect
So spreeckt de Heere: c Het Sweerdt is ge
scherpt ende wtghevaecht.
10 Het is gescherpet/dat het slachten sal: het
is wtgevaget/ dat het blinckē sal/ † O hoe
vrolick wouden wy zijn / wanneer hy oock
alreede alle d boomen tot roeden makede
over de boose kinderen.
11 Nu/hy heeft een Sweert wt te vagē ghe-
daen dat men het varen sal: het is ghescher
pet ende wtgevaget/datmen het den Doot
slagher in de hant gheve.
12 Schreyet ende huylet/ghy menschē kint:
want het gaet over mijn Volck / ende over
alle Regenten in Israel/ die ten Sweerde/
met t'samen mynen Volcke versamelt zijn:
daerom slaet op uwe lendenen/
13 Want hy heeftse dickmael ghetuchtiget/
wat heeft het gheholpen? der boosen kinde-
ren roede en wil niet helpen/spreect de Hee
re Heere.
14 Ende ghy menschen kinde / prophetecrt
ende slaet uwe handen te samen: want het
Sweerdt sal dobbel/ Ja drievuldich komen:
een Moordtsweert/een Sweert eener groo-
ter slachtinghe/datse oock treffen sal in den
Kameren daer sy henen vlieden.
15 Ick wil dat Sweert laten blinckē/dat de
herten vertzagē/ende vele vallen sullen aen
alle haren poorten: Ach hoe blinckt het/ eñ
houwet daer henen ter slachtinghe/
16 Ende spreken: Houwet daer onder/ beyde
ter rechter eñ slincker zyden/wat voor v is.
17 So wil ick dan met mynen handē vrolick
daer over zijn/ende mynen toorne gaen la-
ten: ick de Heere hebbe het ghesepdt.
18 Ende des Heeren woort ghescheidde tot
my/ende sprack:
19 Ghy menschen kinde / maecke twee we-
ghen doorwelcke komen sal het Sweerdt
des Koninex te Babel: sy sullē Ja alle bey-
de wt eenen lande gaen: ende setten een teec
ken voor aen den wech na der Stadt/ daer
het henen wijsen sal.
20. Ende maeckt den wech dat het Sweerdt
kome te Rabbath der kinderen Ammon/ eñ
in Juda/ tot der vaster Stadt Jerusalem.

c † An/souden wy ons dies verheugen? de roede is mijns soons/sy verachtet alle hout.
d Hy dreycht/de straffe en salgeen geeseelen eñ kinder straffen zijn/daer de teringhe na volgt: maer het sal Godel toorne ende gantsch met hen wt zijn/daerom wensche de hy wel dat het een scherpe roede ware/ Ja dat alle boomen tot roeden ghemaeckt waren/so doch dat het niet Godel toorne en ware. Maer hy spreect daer na: God heeft het dickmael versocht met der roeden/maer het en hebbe niet gheholpē/daerom moet nu Sweerdt komen.

21 Want de Koninck te Babel/ sal hem aen
de wechscheydinghe setten/ voor aen den
tween weghen/ e dat hy hem waerségghé
late/ met den pijlen om het f lot schiete/ sy-
nen Afgodt vrage/ ende sie de Leuer aen.
22 Eñ de waersegginghe sal op de rechte zij-
de na Jerusalem bedieden/ dat hy zoude
Bocken henē aenvoeren laten/ ende holen
maken/ eñ met grooten gheschreye ouerual
lē ende moorden: Eñ dat hy Bocken voerē
soude tegen de poorten/ eñ daer eenen Wal
maken/ ende daer Bolweercken bouwen.
23 Doch sulcks voorseggen/ sal hem valsch
dunckē/ hy sweere so diere als hy wil: doch
hy sal dencken aen de misdaet/ dat hyse ge-
winne.
24 Daerom spreeckt de Heere Heere also:
daerom dat uwer gedacht wort/ om uwer
misdaet wille/ eñ uwe ongehoorsaemheyt
gheopenbaert is/ datmen uwe sonde siet
in alle uwen doen: Ja daerom/ dat uwer
ghedacht wordt: sult ghy lieden met ghe-
welt gheuanghen worden.
25 Ende ghy Vorsten in Israel/ die ghy ver
daemt eñ verooreelt zijt/ diens dach daer
henen coemen sal/ wanneer de misdaet ten
eynde ghecoemen is.
26 So spreeckt de Heere Heere: Doet wech
den Hoedt/ ende neempt wech de Croone:
want daer en sal noch Hoedt noch Croone
blijuen: maer g die hem verhoocht heeft/
die sal vernedert worden/ ende die hem ver
nedert heeft/ die sal verhoocht worden.
27 Jck wil de Croone te niete/ te niete/ te
niete maken/ tot dat hy coeme/ diese hebbē
sal/ dien wil ickse gheuen.
28 Ende ghy menschen kindt/ prophetéert
eñ spreeckt: So spreeckt de Heere Heere h
van den kinderen Ammon/ ende van harē
lasteren: ende spreeckt: Het Sweerdt/ het
Sweerdt is wtgheruckt dat het slachten
sal/ het is wtgheuaget/ dat het i worghen
sal/ ende blincken.
29 Daerom/ dat ghy v valsche ghesichten
seggen laet/ ende leugen prophetéren: op
dat ghy oock ouergegeuen wordet onder
den verslaghenen Godloosen/ welcker ha-
ren dach quam/ doe de misdaedt ten eynde
ghecoemen was.
30 Eñ wanneert alreede wed inde Scheyde
ghesteken worde/ so wil ick v doch richten
aen der plaetsen daer ghy gheschapen/ eñ
inden lande daer ghy gheboren zijt.
31 Jck wil mynen toorne onder v ghieten/
ick wil het vyer myner grimmicheydt ouer
v opblasen/ eñ wil v lieden/ die branden eñ
verderuen konnen/ ouerleueren.
32 Ghy moet den vyere ter spijse wordē/ eñ
v bloet moet inden lāde vergoten worden:
eñ men sal uwer niet meer gedencken/ wāt
ick de Heere hebbe het ghesproken.

a Leu. 10. 31. ende 20. 6. Deu. 18. 11.
f De Koninck van Babel sal syne Waerseggers vragen/ welck hy angrypē sal/ eñ waer het hem gelucken sal/ eñ sal teeckē hsoeckē/ als naemelicken schieten/ ende achtinghe hebbē waer de pijl henē vallen wil: want sodanich teeckē hebbē dese ue krijgers gebruyckt. So was dat ooc een teeckē wanneer de Heydenen offerden/ so besachmen de Leuer ende het Herte.
g Mat. 18. 4. eñ 23. 11. Luce. 14. 11. ende 18. 14.
h Ammon. Jer. 49. 1. Ezech. 25. 1. Amos. 1. 13.
i Dat is/ haest dooden ende moordē sal.

Dat xxij. Capittel.

1. Menigherley schandelicke lasteringhe der Jnwooners Jerusalems/ 6. 27. met tsamen haren Vorsten/ 23. Propheten/ 26. Papen/ 29. eñ ghemeynen man/ 30. dier hem niemandt aen en neemt/ die de Heere den Prophete heet/ 14. 17. met aensegginge grousamer straffe/ heftigen schelden.

1 Ende des Heeren woordt geschiede tot
my/ ende sprack:
2 Ghy menschen kint/ wildy niet straffen
de moordersche Stadt/ ende haer voorhou
den/ alle hare grouwelen?
3 Spreeckt: So spreect de Heere: O Stat/
die ghy der uwen bloet vergiet/ op dat uwen
tijdt comme/ ende die ghy Afgoden by v
maeckt/ op dat ghy v verontreyniget.
4 a Ghy beschuldicht v aen dē bloede/ dat
ghy vergiet/ eñ verontreynicht v aen dē Af-
goden/ die ghy maeckt: daermede brengdy
uwe daghen hier toe/ eñ maect dat uwe Ja-
ren coemen moeten: b daerom wil ick v tē
spotte onder den Heydenen/ eñ ter c sma-
dinghe in allen landen maken.
5 Beyde d' na by eñ verre/ sullen sy v be-
spotten/ dat ghy een schandelick gheruchte
hebben/ eñ groot iammer lijden moet.
6 Siet/ de Vorsten in Israel/ een yeghelick
is machtich by v/ bloet te vergieten.
7 e Vader eñ moeder hachten zy/ f dē vrem-
delingen doen sy ghewelt ende onrecht/ de
weduwen eñ weesen beschenden zy.
8 Ghy veracht myne Heylichdommē/ ende
ontheylighet myne Sabbathen.
9 Verraders zijn in v/ op dat sy bloet ver-
ghieten: g sy eten op den bergen/ ende hā-
delen moetwillichlick in v.
10 Sy blootē de schamelheyt der vaderē/ eñ
noodigen de vrouwen in harer cranckheyt.
11 h Eñ drijuen onder malcanderen/ vriendt
met des vriendts wijf/ grouwelen: sy schē-
den harer eyghen soons wijuen met allen
moetwille/ i sy maken te schanden hare ey-
ghen suster/ haers vaders dochter.
12 k Sy nemen geschencken/ op dat sy bloet
vergieten: l sy drijuen woecker/ eñ ouerset
ten een den anderē/ ende drijuen hare ghie-
richeydt tegen haren naesten: eñ doen hen
onder malcanderen ghewelt/ eñ vergheten
myner also/ spreeckt de Heere Heere.
13 Siet/ ick slae myne handen te samē/ ouer
de ghierichept die ghy drijft/ ende ouer het
bloedt/ dat in v vergoten is.
14 Meyndy nu/ v herte konne het lijden/ of
te uwe handen verdraghen/ ter tijdt/ wan-
neer ick het met v maken sal? ick de Heere
hebbe het gesproken/ ende wilt oock doen.
15 m Eñ wil v verstropen onder de Heydenē/
eñ v verstootē in de landen/ eñ wil uws on-
reynicheyts een eynde maken.
16 Dat ghy by den Heydenen moet hu[illegible]
gheacht worden/ eñ ghewaer worden/ dat
ick de Heere zy.
17 Ende des Heeren woort gheschiedde tot
my/ ende sprack:
18 Ghy menschen kint/ o het huys Israels
is my tot schuyme ghewordden: alle koper/
tinn/ yser ende loodt/ is inden ouen tot sil-
uerschuym ghewordden.
19 Daerom spreeckt de Heere Heere also:
de wijle ghy dan alle schuym ghewordden
zyt/ siet/ so wil ick v alle naer Jerusalem
te samen doen/
20 Alsmen siluer/ koper/ yser/ loot eñ tinn/
te samen doet in den ouen/ datmen een vyer
daer ondē opblase/ eñ smelte het: also wil ick
v oock in mynen toorne eñ grimmicheyt te
samen doen/ inlegghen ende smelten.
21 Ja ick wil v vsamelen/ eñ het vyer mijns
toorns onder v opblasen/ q dat ghy lieden
daer in smelten sult.
22 Als het siluer smeltet in dē ouen/ so sullet
ghy oock daer in versmelten/ eñ sullet ghe-
waer worden/ dat ick de Heere myne grim-
micheyt ouer v lieden wtghegoten hebbe.
23 Ende des Heeren woordt gheschiede tot
my/ ende sprack:
24 Ghy menschen kindt/ spreeckt tot hen:
ghy zijt een landt/ dat niet te reynighen en
is/ ghelijck een/ dat niet beregent en wort/
ter tijdt des toorns.
25 De propheten die daer in zijn/ hebben hē
te samen gherottet/ de zielen te verslindē/
als een brullende Leeuwe wanneer hy rooft:
r sy trecken ghelt ende gout tot hen/ eñ ma-
ken der weduwen veel daerinne.

a 2. Re. 21. 16. 2. Par. 24. 21. 4. Esd. 1. 32.
b 1. Reg. 9. 7. Psal. 79. 4.
c Of hoone
d' Jud. inde naderheydt ende ver[r]e.
Dit zijn de ghemeyne ende daghelicksche gebruycken.
e Deu. 5. 16. ende 27. 16.
f Esai. 1. 23. Exo. 22. 21. Jere. 5. 26. Mala. 3. 5.
g Deu. 12. 2. 5. 7.
h Jere. 5. 8. 1. 1. Re. 17. 14.
k Deu. 27. 25. Exo. 23. 8. Ezech. 17. 19. Spr. 20. 31. Psal. 15. 5.
Dese lasteren zijn so ghemeyne/ dat se voor geen sonde gheacht en worden.
l Exo. 22. 25. Leui. 25. 35. Deu. 23. 19. 2. Esd. 5. 7. Psal. 15. 5.
m Eze. 12. 15 ende 15. 7.
n Of/ duyl[e]nisse.
o Esa. 1. 22.
p Of/ metael/ ertz/
q Jere. 6. 29. ende 9. 7.
Der Propheten lasteringhe.
Mich. 3. 5. Rey. 3. 4. 11.
r Esa. 56. 11.
Priesters.

f Dat is/myn onbillicker Stoutheit en moetwille.
t Levi.10.10

26 Hare Priesters verkeeren mijne Wet f swaerlicken/ende ontheylighen mijn Heylichdom:
t sy en houden tusschen den heylighen en onheylighen gheen onderschept/ende en leeren
niet wat reyn ende onreyn zy/ende en nemen mijner Sabbathen niet waer/ende ick worde onder hen ontheylighet.

Vorsten.
u Mic 3.10
Zepha.3.3
* Of/verscheurende.
Propheten.
x Ezec.13.9.
y Of/besetten
z Or is/loose bedeghinghen/
Volck inden lande.
a Exo.22.21

27 Hare Vorsten zijn daer in/als de *rijtende Wolven/bloet te vergieten/ende zielen om te brenghen/om hare ghiericheyt wille:
28 x Ende hare Propheten y plaesterense met loosen kalcke/predicken z ydel dinghen/en propheteren hen leughen/ende seggen: So spreeckt de Heere Heere/so het doch de Heere niet ghesproken en heeft.
29 Het volck inden lande ghebruyct gewelt/en roouen met macht/ende beschenden den armen ende ellendigen/a en doen den vreemdelinghen ghewelt ende onrecht.
30 Ick sochte onder hen/oft yemant hem tot eener muere makede/ende tegen de rete stonde teghen my/voor het lant/dat ick het niet en verdorue/
31 Doch ick en vant niemant:daerome goot ick mynen toorne ouer haer en met den vyere mijner grimmicheyt/maeckte ick haer een eynde/ ende gaf hen also haer verdienst op haren kop/spreeckt de Heere Heere.

Dat xxiij.Capittel.

1.Samaria ende Jerusalems Afgoderye/ wort onder den schandelicken handel tweer hoeren/afgebeeldet/11.der Jerusalem. die gene in hoerdommen ouertreffet/18.wort aenghesept des Heeren ernstige straffe.36.en bey de desen hoeren/harer hoererie/dat is Afgoderie/46.met tsamen der ouerspeelderschen straffe wtghedruckt.

1 EN de des Heeren woordt ghesciede tot my/ende spraeck:
2 Ghy menschen kint/daer waren twee wyuen/eens moeders dochteren:

a Ezec.20.7

3 a Die dreuen hoererye in Egypten in harer ieughet:aldaer lieten sy hare borsten begrypen/ende de tepels harer Jonckvrouschap betasten.

b Ahala/is/ haer eygen behuysinge/ Ahaliba/is myne behuysinghe met haer. Ahala is Samaria.
c 2.Re.15.19
d† An.die so op Peerden daer henen reden.
e Of/ontstac

4 De groote hiet b Ahala/ende hare suster Ahaliba: ende ick namse ten houwelick/ende sy baerden my sonen ende dochteren: ende Ahala hiet Samaria /ende Ahaliba Jerusalem.
5 Ahala dreef hoererie doe ickse ghenomen hadde c ende brande teghen hare Boelen/ namelicken/tegen de Assyriers/ die tot haer quamen.
6 Tegen de Vorsten ende Heeren/die met zijden gecleedet waren/ende tegen alle ionghe lieflicke ghesellen/namelicken/teghen de d† ruyters ende waghens.
7 En boeleerde met allen schoonen gesellen in Assyria/ende verontreynichde haer met alle haren Afgoden/waer sy op eenen e ontbrandde.
8 Daertoe en verliet sy oock niet hare hoererije met Egypten / die by haer ghelegen hadden / van harer ieughet op / ende hare borsten in harer Jonckvrouschap betastet/ ende groote hoererye met haer ghedreuen hadden.

f 2.Re.17.18 23.
Ezec.16.37.
g Eze.16.39
h Jere.3.8. Ahaliba/is Jerusalem.

9 f Doe gaf ickse ouer in de hant harer Boelen/den kinderen Assur / teghen welcker sy brandden van lust.
10 g Die ontdecten hare schamelheyt/ende namen hare sonen ende dochteren wech:en haer dooden sy met den sweerde: ende het quam wt/dat dese wyuen ghestraft waren.
11 h Doe nu haer suster Ahaliba dat sach/ontbrande sy noch vele erger/ dan de ander/en dreef der hoererye meer/dan haer suster.
12 En ontbrandde tegen den kinderen Assur namelicken den Vorsten ende Heeren(die tot haer quamen wel ghecleedet) Ruyters ende Waghenen / ende alle ionghe lieflicke ghesellen.
13 Doe sach ick dat sy alle beyde/in gelijcker wijse verontreynicht waren.
14 Doch dese dreef hare hoererye meer:want doe sy sach geschildert de mannen aen de wandt/in rooder verwe/de Beelden der Chaldeen/
15 Om hare lendenen gegordet/ende bonte k Hoghelen op haren koppen/ende alle gelijck aen te sien /als geweldige lieden/als dan de kinderen Babel/ende de Chaldeen/in haren vaderlande draghen/
16 Ontbrandde sy tegen hen/ so haest als sy harer gewaer wert/ende schictede bootschap tot hen in Chaldea.
17 Als nu de kinderen Babel tot haer quamen/ by haer te slapen/na der liefde verontreynichden sy hen deselue met harer hoererye/ ende sy verontreynichden haer met hen/ dat sy harer moede worde.
18 Ende doe beyde hare hoererye en schande/ so gantsch openbaer was/wert ick harer ooc verdrietich / als ick harer suster oock was moede ghewordden.
19 Sy euenwel dreef hare hoererye altoos voort aen/en dachte aen den tydt harer ieughet/doe sy in Egyptenlant hoererye gedreuen hadde:
20 En ontbrandde tegen hare Boelen/welcker hitticheyt was/als der Ezelen ende der Hengsten hitticheyt.
21 En dreeft uwe ontucht/m als in uwer ieuget/doe die in Egypten uwe borsten begrepen/ende uwe tepelen betastet werden.
22 Daerom Ahaliba/so spreect de Heere Heere; Siet/ick wil uwe Boelen/dier ghy moede geworden zijt/teghen v verwecken/ende wilse rontdom teghen v brenghen.
23 Namelicken/de kinderen Babel/en alle Chaldeen/met Hooftlieden/Vorsten ende Heeren/ en alle Assyriers met hen/de schoone Jonge manschap/alle Vorsten/ende Heeren/Ridderen ende Edelen/ende allerley Ruyteren.

k Hoghelen/ heet op Hebreeusch/ gelijck Mitra Exo.26. het oorrige aen den Tapyten noot. Ende is een Hoghel/als voortijden de Magistri en Studenten Kegelen droegen/daer veel onnut ghewaets om den kop henen ginc: Dat waren Babilonische Kruhim/of Chaldeische Hogels. So noemt Jer. 49 Cap.sapientiam/ Misra/loose fladderende lappen.
l Of/boden.
m Ezec.16.26

24 Ende sullen ouer v comen gerustet met waghenen en Ruyteren/ ende met eenen grooten hoop volcx/en sullen v beleggen/met Spiessen/Schilden ende Helmen/om ende omme/ dien wil ick het Recht beuelen/dat sy v richten sullen na haren rechte.
25 Ick wil mynen yuer ouer v gaen laten/ dat sy onbarmhertigen met v handelen sullen:sy sullen v den neuse ende ooren afsnyden/ ende wat ouerblijft sal door het Sweerdt vallen/ sy sullen uwe sonen ende dochteren wech nemen/ende het ouerblijfsel met vyere verbranden.
26 Sy sullen v uwe cleederen wttrecken/en v verciersel wech nemen.
27 Also wil ick uwe ontucht ende uwer hoererye met Egyptenlande / een eynde maken:dat ghy uwe ooghen niet meer na hen opheffen/ende Egypten niet meer ghedencken en sult.
28 Want so spreect de Heere Heere: Siet/ick wil v ouerleueren/dien ghy vyant geworden/ende dien ghy moede zijt.
29 Die sullen als vyanden met v ommegaen/ ende alles nemen wat ghy verworuen hebt/en v naeckt ende bloot laten/dat uwe schamelheyt ontdeckt worde/met tsamen uwer ontucht ende hoererye.
30 Sulcx sal v gheschieden om uwer hoererye wille/ die ghy met den Heydenen gedreuen/ aen welcker Afgoden ghy v verontreynicht hebt.
31 Ghy hebt op den weghe uwer suster ghe-

gaen/daeromme geve ick v ooch den seluen
Kelck in de handt.
32 So spreecht de Heere: Heere: Ghy moet
den Kelck uwer suster drincken / so diep ende
wijt als hy is: ghy sult tot so grooten spott
ende n smadinge worden/ dat het ondragelick
zijn sal.
33 Ghy moet v dies stercken dranck ende
iammers vol suppen: want den Kelck uwer
suster Samaria/ is eenen Kelck des iam-
mers ende treurens.
34 Den seluen moet ghy reyn wt drincken/
daer na de stucken o te morsel worpen ende
uwe borsten verscheuren: want ick hebbe
het ghesproken / spreecht de Heere Heere.
35 Daerom so spreecht de Heere Heere:
Daerom dat ghy myner vergeten ende my
achter uwen rugghe ghewo rpen hebt: so
draecht ooch nu uwe ontucht ende hoererye.
36 Ende de Heere sprack tot my: Ghy men-
schen kint / en wildy Ahala ende Ahaliba
niet straffen/ ende bewysen hen hare grou-
welen:
37 Hoe sy overspel ghedreuen / ende bloet
vergoten ende p t het houwelick ghebroken
hebben/ met den Afgoden/ q daer toe hare
Kinderen die sy ghebaert hadden/ verbran-
den so den seluen ten Offer.
38 Daerenbouen hebben sy my dat gedaen:
sy hebben myne Heylichdommen op dat
mael verontreynicht/ ende myne Sabbathen
onthevlicht.
39 Want doe sy hare Kinderen den Afgoden
gheslachtet hadden gingen sy deselven
daechs in myn Heylichdom/ dat selue te
ontheylighen: siet / sulcx hebben sy aen
mynen Huyse begaen
40 Sy hebben ooch Boden ghesch icket na
lieden/ die wt verren landen komen souden:
ende siet / doe sy quamen / baeddet ghy v/
ende blanckettedet ghy v / ende r verciedet
v met ghesmijde/ hen ter eeren.
41 Ende saet op eenen eerlicken bedde/ voor
welcke stont eenen Disch bereydet/ s daer
op roockedet ghy/ ende offerdet myne t o ye
daer op.
42 Aldaer verhief hem een groot bruch-
den gheschrey: ende sy u t gauen den lieden
die x allenthaluen van grooten volcke/
ende wt der Woestijne ghekomen waren/
ghesmijde over haer armen/ ende schoone
Kroonen op hare hoofden.
43 Doch ick dachte: Sy is des overspels
ghewoone/ van oudts herwaerts / sy en
kan van der hoererye niet aflaten?
44 Want men gaet tot haer in / alsmen
tot eener Hoeren ingaet: euen so gaetmen
tot Ahala ende Ahaliba den ontuchtigen
Vrouwen in.
45 Daeromme sullense de Mannen straffen/
die het Recht volbrenghen / y alsmen de
overspelerschen ende bloetvergieterschen
straffen sal: want sy zijn overspelerschen/
ende hare handen zijn vol bloedts
46 Also spreecht de Heere Heere: z Voert
eenen grooten hoop over haer henen op/
ende a t geeftse in de b grabbelinghe/ ende ten
roove.
47 Dat syse steenen/ ende met haeren sweerden
doorsteken/ ende hare Sonen ende Dochteren
verworghen/ ende hare huysen met vyere
verbranden.
48 Also wil ick der ontucht inden lande een
eynde maken: dat haer alle Vrouwen daer
aen stooten sullen ende na sulcker ontucht
niet doen: ende men sal uwe ontucht op v
lieden legghen / ende sullet uwer Afgoden
sonde dragen / op dat ghy lieden ghewaer
wordt / dat ick de Heere Heere ben.

n Of/ hoone.
o Ofte/ ontwee worpen.
p t Anders/ de echt.
q 2. Reg. 16. 3 ende 17. 17. ende 21. 6. Jere. 7. 30. ende 19. 5. Ezech. 16. 37
r Of/ smuckedet v/ etc.
s Exo. 30. 23. 24.
t Ezec 30. 25
u t Anders/ daer mede met den seluen lieden dies te meer volcx te samen quame/ worden ooch henen ghe- schickt de Sabeern wt der Woestijne/ die gauen hen gesmij- de over etc.
x Dat is/ van allen plaetsen.
y Leuit. 20. 10 Ezech 16. 38
z Ezec. 16. 40
a t Anders/ geeftse Stropen ende plonderen.
b Of / rab- buse.

Dat xxiiij. Capittel.

1. De Heere heet den Propheet eenen pot/ met velen stucken daerin op het vyer setten. 6 beeldet hy daer mede. 15. Item/ noch niet den lijckhandel zijns Wijfs/ (20 dies hy den volcke een bericht heet ghegeuen/) af de ver- stooringhe Jerusalems / 25. ende wil hem de selue te syner tijt aenseggen laten.

1 Ende het woordt des Heeren gheschiede
tot my inden negenden Jare/ aen den tien-
den dage der tiender Maent/ ende sprack:
2 Ghy menschen kint/ schrijft desen dach aen/
Ja euen desen dach: want de Koninck te
Babel / heeft hem euen aen desen daghe
teghen Jerusalem gherustet
3 a Ende geeft den onghehoorsamen volcke/
een ghelijckenisse/ ende spreecht tot hen: So
spreecht de Heere Heere: b Settet eenen pot
toe/ settet hem toe/ ende ghiet water daer
in.
4 Doet de stucken te samen daer in/ die daer
henen in sullen/ ende de beste stucken/ de
Lendenen ende Schouderen/ ende vult hem
met den besten marchstucken.
5 Neemt het beste vander kudde/ ende maecht
een vyer daer onder / om marchstucken te
koken: ende laet het finer sieden/ ende de
marchstucken wel daer in koken.
6 Daeromme spreecht de Heere Heere: c
O der moorderische Stadt/ die sulck eenen
pot is daer het aengebrande daer in klevet/
ende niet afgaen en wil: neemt een stuck na
den anderen daer wt / ende ghy en derft daer
niet om loten/ welcker teersten daer wt sal.
7 Want haer bloet is daer inne / dat sy op
eenen blooten rotzsteen / ende niet op der
Aerden vergoten heeft/ daermen het doch
hadde met Aerden konnen d beraken.
8 Ende ick hebse ooch daerom datselue bloet/
op eenen blooten rotzsteen laten vergieten/
op dat het niet beraect en worde ende dat
de grimmicheydt over haer quame/ ende
ghewroken worde.
9 Daeromme spreect de Heere Heere also: e
O ghy moordersche Stadt welcke ick wil
tot eenen grooten vyere maken.
10 Draecht slechs vele houts herwaerts/
steecht het vyer aen dat dat vleesch f ghe-
noech worde ende krupde het wel / dat de
marchstucken aenbranden.
11 Legget ooch den pot ledich op de kolen/
op dat hy heet worde/ ende zijn g koper ont-
brande: of syne onreynicheyt versmelten/
ende syne aenghebrande afgaen woude.
12 Doch het aengebrande / hoe seer hy ooch
brandet wil niet afgaen: want het is te seer
aengebrant/ het moet in den vyere versmelten
13 Uwe onreynicheyt is so verhardet / dat/
wanneer ick v alreede gheerne reynighen
woude/ ghy v dannoch niet en wilt reynigen
laten van uwer onreynicheyt: daerom en kondy
voortaen niet weder reyn worden / tot dat
haer myne grimmicheyt aen v gekoelt hebbe.
14 Ick de Heere hebbe het gesproken: het sal
komen/ ick wilt doen/ ende niet versuymen:
ick en wil niet verschoonen / noch my het
rouwen laten: maer sy sullen v richten/ als
ghy gheleeft ende gedaen hebt/ spreecht de
Heere Heere.
15 Ende des Heeren woordt ghesch iede tot
my / ende sprack:
16 Ghy menschen kint/ siet/ ick wil v uwer h
Oogen lust nemen/ door een plage doch ghy
en sult niet klaghen / noch weenen / noch
eenighe tranen laten.
17 Heymelicken mocht dy suchten / doch
geene doodenklage doen/ maer ghy sult v i t
verciersel aen v leggen / ende uwe schoe-
nen

a Ezech 17. 2 De gelijcke- nisse van den potte.
b Ezec. 11. 7.
c Jere. 6. 7. Abac. 3. 8. Nahum. 3. 8 Mich. 3. 10
d Dat is/ als met raken toe scharren / of toedecken.
e Nahu. 3. 1 Habac. 2. 12.
f Of / teert/ i Anders/ verteert.
g Of / ertin
h Oogen lust/ heet hier/ zijn Wijf/ daer hy troost / lust ende vreucht van hadde.
i t Anders/ Huyue.

nen aentrecken: ghy en sult uwen mont niet
k toe winden/ ende het treurbroot niet etẽ. — k Of/ verwinden.
18 Ende doe ick des morgens vroech tẽ volc
ke sprack/ sterf my op ten avont myn wijf/
ende ick dede des anderen morghens/ als
my bevolen was.
19 Ende het volck sprack tot my: Wilty ons
dan niet cont doen/ wat ons dat beduydet/
dat ghy doet?
20 Eñ ick sprack tot hen: De Heere heeft met
my ghesproken/ ende gheseydt:
21 Segghet den huyse Israels/ dat de Heere
Heere also spreect: Siet/ ick wil myn Hey-
lichdom uwen hoochstẽ troost/ de lust uwer
ooghen/ ende uws herten wenschen onthey-
lighen/ ende uwe sonen ende dochteren die
ghy lieden verlaten moet/ sullen door het
sweerdt vallen.
22 Ende moetet doen als ick gedaen hebbe:
uwen mont en moet ghy lieden niet toewin
den/ ende het treurbroot niet eten.
23 Maer moetet uwe ciêraet op uwe hooft
setten/ ende uwe schoenen aentrecken: ghy
en sult niet klaghen noch weenẽ/ maer over
uwe sonden versmachten/ ende onder mal-
canderen suchten.
24 Ende Ezechiel sal u lieden also een won-
der zijn/ dat ghy doen moet/ als hy gedaen
heeft/ wanneert nu komen sal: op dat ghy
lieden ghewaer wort/ dat ick de Heere Heere
ben.
25 Ende ghy menschẽ kint/ ter tijt/ wanneer
ick van hen wech nemen sal hare macht/ eñ
troost/ de lust haer ooghen/ eñ haers herten
wenschen/ hare sonen ende dochteren:
26 Ja ter seluer tijt/ sal een die ontvloden is/
tot u komen/ ende het u cont doen:
27 Ter seluer tijt sal uwen mont tegen haer
opgedaen worden/ dat ghy spreken sult/ eñ
niet meer swijghen: want ghy moet haer
wonder zijn/ op/ dat sy gewaer wordẽ/ ick
zy de Heere.

Dat xxv. Capittel.

1. Prophetcringe tegen de Ammoniters/
8. Moabiters met den volcke Seir. 13. E-
domiters 15. ende Philisteen/ daerom dat
sy Israel oncedighet hadden.

1 Ende des Heeren woordt gheschiedet tot
my/ ende sprack:
2 Ghy menschen kint/ richtet u aenghe
sichte teghen de kinderen a Ammon/ ende — Ammon. a Eze. 21. 28
prophetecrt teghen haer/ — Jere. 49. 1.
3 Ende spreeckt tot den kinderen Ammon:
Hoort des Heeren Heeren woort: so spreect
de Heere Heere: Daerom dat ghy liedẽ over
myn Heylichdom spreect: Heah/ het is ont-
heyliget: ende over het lant Israels/ het is
verwoestet: eñ over het huys Juda/ het is
ghevanckelick wech ghevoeret.
4 Daerom siet/ ick wil u den kinderẽ tegent
Oostẽ overgeven/ dat sy hare Borgen daer
in bouwen/ ende hare wooninghen daer in
maken sullen: sy sullen uwe vruchten eten/
ende uwe Melck drincken.
5 Ende wil Rabbath ten Kemelstalle makẽ/
ende de kinderẽ Ammon tot Schaepskoop
en: ende sullen ghewaer worden/ dat ick de
Heere ben.
6 Want so spreect de Heere Heere: Daerom
dat ghy met uwen handen gheklappet/ ende
met uwen voeten ghescharret/ ende u over
het lant Israels/ van gantscher hertẽ/ so dus
spottisch verheughet hebt:
7 c Daerom siet/ ick wil myn hant over u wt — b Of/ houl-
strecken/ ende u den Heydenen ter beute ge- — schen. And.
ven/ ende u van den Volckẽ wtroepen/ ende — c Ezec. 35. 15.
wt den landen ombrenghen/ ende verdel- — ende 36. 2.
ghen: ende sult gewaer worden/ dat ick de
Heere ben.

8 So spreect de Heere Heere: b Daerom dat — Moab.
Moab ende Seir spreken: Siet/ het huys — b Esa. 15. 16
Juda is even als andere Heydenen. — Jerem. 48. 1
9 Siet/ so wil ick Moab ter zijden openen — Zepha. 2. 8
in synen Steden/ ende in synen Lantpalen
des edelẽ lants/ namelickẽ: Beth Jesimoth/
Baal Meon/ Kiriathaim/
10 Den kinderen teghent Oosten/ met tsamẽ
den kinderen Ammon: ende wilse hen ten
erve gheven/ datmen der kinderen Ammon
niet meer ghedencken en sal onder den Hey-
denen.
11 Ende wil het recht gaen latẽ over Moab/
ende sy sullen ghewaer worden/ dat ick de
Heere ben.
12 So spreeckt de Heere Heere: daerom dat — Edom.
hem c Edom aen den huyse Juda ghewro- — c Esai. 34. 5
ken heeft/ ende hem met harer wrakẽ schul- — Jer. 49. 7. 20
dich maeckt: — Ezec. 32. 29.
13 Daerom spreeckt de Heere Heere also: Ick — ende 35. 2.
wil myn hant wtstrecken over Edom/ ende — Psa. 137. 7.
wil wtroepen van hem/ beyde Menschẽ en- — f Num. 20. 18
de Vee/ ende wilse woest maken/ van The- — Obad. 10.
man aen/ tot Dedan toe/ eñ door het sweert
vellen:
14 g Ende wil my weder aen Edom wreken/ — g 1 Mac. 5. 3
door myn Volck Israels/ ende sullen met E-
dom omgaen/ na mynen toorne eñ grimmic-
heyt/ dat sy myne wrake gewaer wordẽ sul-
len/ spreeckt de Heere Heere.
15 So spreect de Heere Heere: Daerõ dat hen — Philisteen.
de Philisteen gewroken hebbẽ/ ende den ou- — Esai. 14. 29
den haet ghevoetet/ na alle haren wille/ aen — Jerem. 47. 1
der schade myns volcx. — Zepha. 2. 4
16 Daerõ spreect de Heere Heere also: Siet/
ick wil myn hant wtstrecken over de Philis-
steen/ ende de Krijgers wtroepen/ eñ wil de
overgebleven aender Haven des Zees/ om-
mebrenghen.
17 Eñ wil groote wrake aen hen oeffenen/ eñ
haer met grimmicheyt straffen: h dat sy ge- — h Eze. 33. 29
waer worden sullen/ ick zy de Heere/ wanneer
ick myne wrake aen hen ghedaen hebbe.

Dat xxvj. Capittel.

1. Verstooringe Tyri met oorsake derseluen/ 15. ende klage/ die de Vorsten ende Eylãden daer over voeren.

1 Ende het begaf hem inden elfsten Jare/
aenden eersten dage der eerster Maent/
ghesciede des Heeren woort tot my/ eñ
sprack:
2 Ghy menschen kint/ a daeromme dat Tyr — Tyrus.
us spreeckt over Jerusalem: Heah/ de poor- — a Esa. 23. 1
ten der Volcken zyn verbrokẽ/ het is tot my — Jere. 47. 4.
gewendet: eñ sal nu vol worden/ dewyle dat — Ezech. 27.
sy woest is. — ende 28. 2. 2
3 Daerom spreect de Heere Heere also: Siet/
ick wil aen u Tyrus/ ende wil vele Heydenẽ
over u daer wt brengen/ gelijck als haer een
Zee verheffet met haren baren.
4 b Die sullen de muerẽ te Tyro verderven/ — b Ma. 11. 21
ende hare toreens afbrekẽ: Ja wil oock dẽ — Luc. 10. 13.
stof door haer wech vaghen/ ende wil eenen
blooten rotzsteen van haere maken.
5 Ende tot eenen e weerder in de Zee/ daer — Of/ schoor
men de vischgaren op wtspannet: want — waeper.
ick hebbe het ghesproken/ spreeckt de Heere
Heere/ ende sy sal den Heydenen ten roove
worden.
6 Ende hare dochteren die op den velde lig-
ghen/ sullen door het sweert verworget wor-
den/ ende sullen ghewaer worden/ dat ick de
Heere ben.
7 Want so spreect de Heere Heere: Siet/ ick
wil over Tyro comẽ latẽ Nabuchodonosor/
vant Noorden heven) die een Coninck aller
Koningen is) met Peerdẽ/ Waghenen/ Ruy-
teren/ ende met eenen grooten hoope volcx.
8 Die sal uwe dochteren die op den vel-

ligghen/met den sweerde verworghen:doch teghen v sal hy bolwercken bouwen/ende eenen Walmaken/ ende schilden teghen v rusten.
9 Hy sal met Bocken uwe mueren te morsel stooten/ende uwe torrens met sijnē wapenen omrucken.
10 De stof vā der veelheyt sijner Peerdē/sal v bedecken:so sullen oock uwe mueren beven/vanden ghetoet sijner Peerden/Raderen ende Kupteren/wanneer hy tot uwen poorten intrecken sal/alsmē pleegh in een verscheurde Stadt in te trecken.
11 Hy sal met den voeten sijner Peerden/ alle uwe straten ontwee treden/v volck sal hy met den sweerde verworghen/ende uwe stercke pilaren ter Aerden rijten.
12 Sy sullen v goet roouen/ende uwen handel plonderen:uwe mueren sullen sy afbreken/ende uwe schone huysen omrijten/ende sullen uwe steenen/hout ende stof int water worpen.
13 b Also wil ick met den e gedeune ws ghesangs een eynde maken/dat mē dē klanck uwer Harpen/niet meer hooren en sal.
14 Ende ick wil eenē blootē rotzsteen van v maken/eñ f † eenen weerder daermen het vischgaren op wtspant/dat ghy niet meer gebouwet en wordet:wāt ick ben de Heere die sulcx spreect/spreeckt de Heere Heere.
15 So spreect de Heere Heere tegē Tyro:Wat gelt het/de Eylanden sullen beuē/wanneer ghy so ysslicken te morsel vallen sult/ ende uwe verwondeden suchten sullen:die in v sullen vermoordet worden.
16 Alle Vorsten aen der Zee/sullen van haren stoelen af sitten/ende g hare rockē van hen leggen/ende hare gestickte kleederen wt trecken/ende sullen in treurkleederen gaen/ende op Aerden sitten/ende sullē verschricken/ende hen ontsetten ouer uwen gantsch haestighen valle.
17 Sy sullen v beklagen/eñ van v segghen: h Och/hoe zijdy so gantsch woest gewordē/ghy beroemde Stadt:die ghy aen de Zee laecht/ende so machtich waert op der Zee/met tsamē uwen Inwoonders/dat hem het gantsche landt voor v vreesen moeste.
18 Och ghy/hoe ontsetten hen de Eylanden ouer uwen valle/Ja de Eylanden in der Zee verschricken ouer uwen ondergange.
19 So spreeckt de Heere Heere/ Ick wil v tot eener woeste Stadt maken/als andere Steden/daer niemant in en woont/ende een groote vloet ouer v komen laten/dat v groote wateren bedecken.
20 Ende wil v henē onder stootē tot diē/die in de kuyle varen/namelicken/ i tot dē dooden/ick wil v onder de Aerde henē af stooten/ende als een eewige Woestijne makē/met dien/die in de kuyle varen/op dat niemant in v woone:ick wil v/ ghy teerdere in den lande der leuendighen/maken/
21 Ja tot eener verschrickinge wil ick v maken/dat ghy niets meer en zijt: ende wanneermen na v vraghet/datmen v nimmermeer vinden en konne/spreeckt de Heere Heere.

b Jer.7.33. ende 16.9. ende 25.10.
e Of/ghe klanck/ gestier/
f † And.de plaetse
g Of/tabbaerts
h Thre.1..1.
i In Hebr. Ten eewigen volcke. So noēt oock Salomon Eccle. 12.capitt. het graf een eewich huys: daerom dat de dooden altoos blijuen in eener ley wijse. Wāt dach/nacht/morgen/auont/ is daer alle een dinck. By hen en is gheen onderscheyt v tijt/steden/ wercken oft veranderingen/als by den leuendighen Doch heeftē sij een volc/want sy sullen weder opstaen.

Dat.xxvij.Capittel

1. Heerlickheyt/macht/ende rijckdom Tyri/ 29. hare haestige verstooringe/ 28. met heftigher klaghe daer ouer.

1 ENde des Heeren woort geschiedde tot my/ende sprack:
2 Ghy menschē kint/maeckt een weeklaghe ouer a Tyro.
3 Eñ spreect tot Tyro/die daer leyt voor aen der Zee/ende met velen Eylandē der Volcken handelt/So spreeckt de Heere Heere O Tyre/ghy spreeckt: Ick ben de allerschoonste.
4 Uwe * landtpalē zijn middē in der Zee/ende uwe Bowlieden hebben v op het aller schoonste bereydet.
5 Sy hebben alle v schutzwerck/van c † Aberelen houte wt Sanir/gemaeckt/ende Cederen vanden Libanon voeren laten/ende uwe Mastboomen daer van ghemaeckt.
6 Ende uwe roeders van Eycken wt Basan/ende uwe Bancken d † van Elpenbeenen/ende de kostelicke ghestoelten/wt den Eylanden Cithim.
7 U seyl was van gestickter zijden wt Egypte/dat het v Baniere ware/ende uwe deckselen vā e † geler zijden ende purperen/wt den Eylanden Elisa.
8 Die van Zidon ende Aruad waren uwe bootzknechten/ende haddet geschickede lieden tot Tyro te schepen.
9 De outsten eñ kloeckisten van Gebal/moesten uwe Schepen f † bouwen:alle Schepen in de Zee/ende Schiplieden vantmen by v/die hadden haren handel in v.
10 Die wt Persia/Lydia eñ Lybia/warē v Krijchsvolck/die hare Schilden ende Helmen in v ophingen/ende hebben v so schoō ghemaeckt.
11 Die van Aruad waren onder uwen Heyre/ringtwijse om uwe muren henen/eñ g † Wachters op uwen torrens/die hebben hare Schilden h allenthaluen van uwen mueren afghehanghen/ende v so schoon ghemaeckt.
12 i † Ghy hebt uwē handel op der Zee ghehadt/ende allerley ware siluer/ijser/tinn ende loodt/op uwe Marckten ghebracht.
13 Jauan/Thubal ende Mesech hebbē met v ghehandelt/ende hebben * lijfeyghen lieden/ende † koper op uwe Marckten ghebracht.
14 Die van Thogarma hebbē v Peerden ende Waghenen/ende Muylē op uwe Marcten ghebracht.
15 k Die van Dedan zijn uwe Kooplieden geweest/ende hebt allenthaluen in den Eylanden gehandelt/ die hebben v l † Elpenbeen ende Hebenhout verkocht.
16 De Syriers hebben van v gehalet uwen arbeyt/wat ghy gemaket hebt/ende Robijnen/purpuren/tapijten zijdē ende fluweel/ende Crijstallen op uwe Marckten ghebracht.
17 Juda ende het Landt Israels/hebben oock met v ghehandelt/ende hebben v Tarwe van Minith/ende Balsem/ende Heunich/ende Olye/ende m † Mastiex/op uwe Marckten ghebracht.
18 Daer toe heeft oock Damascus van v ghe halet/uwē arbeydt/eñ allerley Ware/ voor stercken Wijn/ende kostelicke Wolle.
19 Dan/ende Jauan/ende Mehusal/hebbē oock op uwe Marckten ghebracht/ijserwerck/Casia/ende Calmus/ dat ghy daer mede handeldet.
20 Dedan heeft met v gehandelt/n † met vanclaken/daermen op sitt.
21 Arabia/ende alle Vorsten van Kedar/hebben met v gehandelt/met Schapē/o † Rammen/ende Bocken.
22 De Kooplieden wt Saba eñ Raema/hebben met v gehandelt/eñ allerley kostelicke Specerye/ende Edelsteenen/ende Goudt/op uwe Marckten ghebracht.
23 Haran/ende Canne/ende Edē met tsamē den Kooplieden wt Seba/Assur ende Kilmad/zijn oock uwe Kooplieden gheweest.
24 Die hebbē alle met v gehandelt/met kostelicken ghewade/met zijdenen ende gesticke
deden

a Ezec 26.1. ende 28.1. Tyrus.

* Gheliick als andere Vorsten die dē ende dat pen ackerē/ et c op den lande hebbē/also was Tyrus machtich ende geweldich op der Zee.
b Of schijfswerck.
c † An.Cypressen of Dennen/
d † An.hebben ghemaect die van Assyrië/wt den etc.
e † An.blaw wer Zidon.
f † An rekenen/ Persen.
g † And. Dwerghen
h Of allenthalue/alomme/
i † And. Tharsis heeft met v ghehandelt in allerley ware met siluer etc. In uwen marckt groot ghemaeckt.
* Dat zijn slauen
† Of/ceem
k Ezec.25.13
l † An.Elpenbeenen hoornen/eñ Pauwen tē geschencke gebracht.
Syriers.
m † And/ haers/
n † An.kostelicke zadelen/ende wagenlaken.
Arabia.
o † An. Wederen

heden lakenen/welcke sy in costelicke kist/
van Cederen ghemaeckt/ eñ wel verwaert/
op uwe Marckten gheuoeret hebben.
p Ander.sche- 25 Doch de p Zeeschepen/zijn de voornēm-
ps Tharsis. ste op uwen Marckten gheweest: alsoo sydy
rijck ende heerlick geworden/ op der gant-
q Ant. weder scher Zee.
partijders / 26 Uwe q Schiplieden hebben u op groote
wateren toegevoeret: doch een Oostenwint
sal u midden op de Zee verbreken.
27 Also dat uwe Ware/Kooplieden/Hande-
laers/Factors/Schippers/ende Schipbou
wers/ende uwe hanteerders/ende alle uwe
Krijchslieden/ende alle het volck in u/mid-
den op der Zee omcomē sullen/ter tijt/wan
neer ghy ondergaet.
28 Dat oock de hauenen beuē sullen/van dē
gheschreye uwer Schippers.
29 Eñ alle die aen de Riemen treckē/met tsa
men den Schipknechten/eñ Stierliedē/sul
len wt den Schepen aent Lant treden.
30 Eñ luyde ouer u schreyen/ bitterlickē kla-
ghen/eñ sullen stof op hare hoofden werpē/
ende hen inder asschen wentelen.
31 Sy sullen hen kael bescheeren ouer u/ende
sacken om hen gorden/eñ van herten bitter
licken om u weenen ende treuren.
32 Oock sullē hare kinderen u beclagen/Och
wie is opt op de Zee so stille geworden/als
ghy Tyrus?
33 Doe ghy uwen handel op der Zee dreuet/
doe maecktet ghy vele Landen rijck: Ja met
der veelheyt uwer Ware/ende uwer koop-
manschap/maeckte ghy rijck de Koninghen
op Aerden.
34 Doch nu sydy vander Zee/in de recht die
ye wateren ghestortet/dat uwen handel/eñ
alle u volck in u/omghekomen is.
35 Alle die in Eylanden woonen/verschrickē
ouer u/ende hare Koningen ontsetten hen/
ende sien iammerlicken.
36 De Kooplieden inden Landē fluyten u aē/
dat ghy in so korten ondergegaen zijt/ende
niet meer opkomen en konnet.

Dat xxviij. Capittel.

1. Prophetieringe tegen den hoochmoedi-
gen Koninck te Tyro. 11. met eener weeclage
ouer desseluen onderganck. 20. Zidon/der-
wijle sy Gods volck heeft beleediget of ver
druct/wert met grooten straffe gedreycht/
25. ende den Volcke Gods een toeseggiinge
ghedaen/sy sullen in haer Landt weder ver-
samelt worden.

1 ENde des Heeren woordt ghescheide tot
my/ende sprack:
2 Ghy menschen kint/segget den Vorste
a De Vorst te a Tyro: So spreect de Heere Heere: daerō
te Tyro die dat hem u herte verheft/ende spreect b Ick
hy hier na/ ben God: ick sitte indē Throone Gods/mid
eenē Koninc den op der Zee/so doch ghy eē mensche/ eñ
noemet. geen God zijt: noch verheft hem u herte/als
Ezech.26.2. een herte Gods.
ende 27.2. 3 Siet/ghy houdet u cloecker dan c Daniel/
b Esai.14.13 dat u niets verborghen en zy.
ende 47.8. 4 Ende hebbet door uwe cloecheyt eñ ver-
Seph.2.15 stant/sulcke macht te weghe ghebracht/ eñ
c Dan.2.19 schatten van goude ende siluer versamelt.
5 Ende hebbet door uwe groote wijsheyt eñ
hanteeringhe/so groote macht verkreghen/
daer van sydy so stout gheworden/dat ghy
so machtich zijt.
6 Daerom spreect de Heere Heere also: Der-
wijle hem dan u herte verheft/als een herte
Gods.
7 Daerom siet/ ick wil een vreemde ouer u
schicken/namelicken/de Tyrannē der Hey-
denen/die sullen haer sweert wtruckē ouer
uwe schoone wijsheydt/eñ uwe groote eere
te schanden maken.
8 Sy sullen u henen onder in de kuyle stoo-
ten/ dat ghy midden op der Zee steruet/als
de verslaghenen.
9 Wat geldt het?/ of ghy dan voor uwē doot
slagher salt segghen: Ick ben God: so ghy
doch geen God/maer een mensche eñ inder
Dootslaghers handen zijt.
10 Ghy sult steruē/als de onbesnedenen/van
der hant der Vreemden: want ick hebbe het
ghesproken spreecht de Heere Heere.
11 Ende des Heeren woort geschiede tot my/
ende sprack:
12 Ghy menschen kint/maect een weeklaghe
ouer den Coninck te Tyro/ende spreeckt tot
hem: So spreecht de Heere Heere: Ghy zijt
een d reyn seghel/ vol wijsheydt ende weer- d Die gans
maten schoone. sijn eñ schoo
13 Ghy zijt inden Lusthoue Gods/eñ met al- ne ghedeel-
lerley Edelsteenen e verciert/namelicken/ bet is/die
met Sarden/Topasers/Diamanten/Tur- volmaeckt/
koys/Onychen/Jaspis/Saphier/ft Ame- ende niets
thist/Smaragden/ende Gout: aenden dage daer aē fey-
doe gy geschapen werdet/moesten daer be let, noch ver
reydt zijn by u/uwe Trommelwerck ende gheten is.
Pypen. Id est/ En-
14 Ghy zijt als een Cherub/die hem wijt wt telechia: for-
breydet ende bedecket: eñ ick hebbe u op dē ma: als het
heyligen Berch Gods gesettet/dat ghy on zijn sal.
der den vyerighen steenen wandelet/ e Of/ wtge-
15 Ende waret sonder vlecke in uwen doen/ topet.
dies daechs/doe ghy gheschapen waret/so ft An. Car-
langhe tot dat haer uwe misdaet ghevondē bonckel.
heeft.
16 Want ghy zijt inwendigen vol g wreuels g Of is/ on-
h geworden/van uwer grooter hanteringhe/ billicken
eñ hebt u versondiget: daerom wil ick u ont- moetwillē
heyligen vanden Berge Gods / ende wil u/ gheweldē
wtghebreydden Cherub / wt den vyerighen h Esai.2.?
steenen stooten.
17 Eñ derwijle hem u herte verheft/dat ghy so
schoon zijt/ende hebt u uwe cloecheyt laten
bedriegen/in uwē ii prale: daerom wil ick u ii Ander.
ter Aerden stoorten/ende een schouspel van u pracht.
maken voor allen Koninghen.
18 Want ghy hebt mijn Heylichdom verdor-
uen met uwer grooter misdaet/eñ onrechtē
handel: daerom wil ick een vyer wt u aen-
gaen laten / dat sal u verteeren/ ende wil u
tot asschen maken op der Aerden/dat het de
gantsche Werelt aensien sal.
19 Alle die u kennē onder den Heydenen sullē
hen ouer u ontsetten/dat ghy so gantsch in
korten zijt ondergegaen/ ende nemmermeer
op komen en kont.
20 Ende des Heerē woort geschiede tot my/
ende sprack:
21 Ghy menschen kint/ richtet u aengesichte
teghen Zidon/ende propheteert tegen haer.
22 Ende spreect: So spreect de Heere Heere:
Siet/ick wil aen u k Zidon/ ende wil aen u Zidon.
eere behalen/datmen ghewaer worden sal/ k Esai.23.4
dat ick de Heere ben/wanneer ick het recht Joel.3.4.
ouer haer gaē late/ende aē haer bewijse/ dat Zach.9.2.
ick heylich zy.
23 Eñ ick wil pestilentie ende bloetvergieten
onder haer schicken/op haren straten/ ende
sullen doorlick verwondet daer inne vallen/
door het sweert/ welcke l allenthaluen ouer l Of/ alom-
haer gaen sal: eñ sullet ghewaer worden/dat me.
ick de Heere ben.
24 Ende daer sal voort aen allenthaluen om
het huys Israels henen/ daer hare vyandē
zijn/gheene dornen/ die daer steken / noch
m distelen die daer wee doen/ blyuen: op m t And. ste
dat sy gewaer worden/dat ick de Heere Hee kelen.
re ben.
25 So spreecht de Heere Heere/wanneer ick
het huys Israels weder versamelen sal/ van
den Volcken / daer sy henen verstroyt zijn:

so wil ick voor den Heydenen aen hen be-
wijsen dat ick heylich ben: ende sy sullen
woonen in haren lande / dat ick mijnen
knechte Jacob ghegheven hebbe.
26 n Ende sullen seker daer in woonen/ en
huysen bouwen ende wijnbergen planten:
Ja seker sullen sy woonen / wanneer ick
het recht gaen late/ over alle vyanden/ om
ende om: ende sullen gewaer worden/ dat
ick de Heere haer Godt ben.

n Deut. 28. 30. Esa. 65. 21

Dat xxix. Capittel.

1. Straffe Pharaonis 8. en zijns volcx/ met tsamen den gantschen Lande. 12. Wen dinge der ghevanckenisse Egypti. 17. Nabuchodonozor wort van den Heere voor syne moeyte aen Tyro besoldet.

1 In den tienden Jare/ aen den tienden da-
ghe der twaelffter Maent / gheschiedde
des Heeren woort tot my/ ende sprack:
2 a Ghy menschen kindt / richtet v aen-
ghesicht teghen Pharao den Coninck in
Egypten / ende prophetéert teghen hem/
ende teghen gantsch Egyptenlandt.
3 Predickt ende spreeckt: So spreeckt de
Heere Heere: Siet / ick wil aen v Pharao
ghy Coninc in Egypten/ ghy groote Dra-
ke/ die ghy in uwen water light/ en spreect:
b De waterstroom is myne/ en ick hebbe
hem my ghemaeckt.
4 c Doch ick wil v een d † ghebidt inden
mondt leggen/ en de visschen in uwen wa-
teren aen uwe e schubben hangen: en wil
v wt uwen waterstroomen daer wt trec-
ken/ met tsamen allen visschen in uwen wa-
teren/ die aen uwen schubben hangen.
5 Ick wil v/ met den visschen wt uwen wa-
teren wech werpen in die woestyne: ghy
sult op het landt vallen / ende niet weder
opghelesen noch ghesamelt worden/ maer
den ghedierten op den lande/ ende den vo-
ghelen des Hemels/ ten aese worden.
6 Ende alle die in Egypten woonen / sul-
len gewaer worden/ dat ick de Heere ben/
f daerom dat sy den huyse Israels/ eenen
rietstaf gheweest zijn/
7 Welcker / wanneer sy hen in de hant va-
teden/ so brack hy/ ende stackse door de zy-
den: wanneer sy hen nu daer op leenden/
so verbrack hy / en stackse in de lendenen.
8 Daerom spreeckt de Heere Heere also:
Siet/ ick wil het sweert over v komen la-
ten/ en beyde lieden en Vee in v wtroeyen.
9 Ende * Egyptenlandt sal tot eener woe-
styne ende eensaem worden / ende sullen
gewaer worden/ dat ick de Heere sy: g daer-
om dat hy spreeckt: De waterstroom is
myne/ ende ben het/ die het doet.
10 Daerom siet ick wil aen v / ende aen u-
we waterstroomen/ en wil Egyptenlandt
woest ende eensaem maken/ van den Tor-
ren te h † Siene aen/ tot aen de landtpa-
len des Moorenlandts/
11 Dat daer noch vee noch lieden in gaen/
ofte daer woonen sullen veertich iaer lanc.
12 Want ick wil Egyptenlandt woest ma-
ken/ wil hare woeste landtpalen/ en hare
steden/ woest liggen laten als andere woe-
ste steden / veertich Jaer lanck: en wil de
Egyptenaers verstroyen onder de Heyde-
nen ende in de landen wil ickse verjagen.
13 Doch so spreect de Heere Heere: i Wan-
neer de veertich Jaer om zijn/ so wil ick
de Egyptenaers weder versamelen / van
den volcken daer sy sullen verstroyet worden/
14 En wil de ghevanckenisse Egypti wen-
den/ en haer wederom int landt Pathros
brengen/ welcke haer vaderlant is / ende
sullen aldaer een cleyn Coninckrijck zijn,

Egypten. a Esai. 19 1. ende. 20.3. Jer. 46. 2. Ezec. 30. 31. 32.

b De waterstroom is Nilus / en beduyt het gantsche Coninckrijck Egypti/ dat een gantsch schoone en machtich Coninckrijck was: daerom hem oock Pharao op sulcke macht verlaet ende en brachte niets na Gods dreyghen. Dat meynet hy/ als hy seyt: Ick hebbe hem my ghemaeckt/ als sprake hy: God en is ghéén Heere ic ben Heer daer over.
c Esa. 37. 29
d † And. anghel.
e † And. blinnen Luch.
f 2. Reg 18. 21. Esa. 30. 3. 31. 3. 36. 6.
* Juda socht te dickwils hulpe by Egypto/ daermede versondichde hem Juda niet om rechten vertrouwen daertoe en halp doch Egyptus

15 Want sy sullen cleyn zijn/ teghen andere
Coninckrijcken/ ende niet meer heerschen
over de Heydenen: ende ick wilse gantsch
k verworpen maken/ dat sy onder de Hey-
denen niet heerschen en sullen/
16 Dat hem het huys Israels niet meer op
haer en verlate/ ende haer daermede en vee
sondige/ wanneer sy hen aen haer hangen:
en sullen ghewaer worden/ dat ick de Hee-
re Heere ben.
17 Ende het begaf hem in den seven ende
twintichsten Jare/ aen den eersten daghe
der eerster Maent/ gheschiedde des Heeren
woort tot my/ ende sprack:
18 Ghy menschen kindt/ Nabuchodonozor
de Coninck te Babel heeft zijn heyr met
grooter moeyte voor Tyro ghevoeret/ dat
alle hoofden cael/ ende alle zyden l wtghe-
plucket waren/ ende zynen arbeyt is doch
noch hem noch zynen heyre/ voor Tyro
beloonet worden.
19 Daerom spreeckt de Heere Heere also:
Siet/ ick wil Nabuchodonozor den Coninc
te Babel / Egyptenlandt gheven/ dat hy
alle haer goet wech nemen/ en haer beroo-
ven ende plonderen sal/ dat hy zynen heyre
den solt gheve.
20 Doch het landt Egypten wil ick hem
gheven voor zynen arbeydt/ dien hy daer
aen ghedaen heeft: want sy hebben my ge-
dienet/ spreeckt de Heere Heere.
21 Ter selver tijdt wil ick het Hoorn des
huys Israels wassen laten/ en wil uwen
mont onder hen opdoen / dat sy ghewaer
worden/ dat ick de Heere ben.

niet in der noot: daerom wort het hier verghelijckt eenen rietstaf: op welcken / so hem yemant leunet/ bewijle hy scherp ende snijdt is so steect hy hem en breeckt daer toe.
g Esa. 47. 8
h † And. Sevene.
i Jer. 46. 26
k Of/ duncker/ slecht.
l Of/ beplucket.

Dat xxx. Capittel.

1. Wijder van de straffe Egypti/ 20. en Pharaonis haers Conincks.

1 Ende des Heeren woort gheschiede tot
my/ ende sprack:
2 a Ghy menschen kindt/ prophetéert
ende spreeckt: So spreeckt de Heere Heere:
Huylet (ende spreeckt:) O wee des daechs.
3 Want den dach is harde by/ b Ja des Hee-
ren dach is harde by/ eenen duysteren dach:
den tijt is hier/ dat de Heydenen comen sullen.
4 En het sweert sal over Egypten comen/
en Moorenlant moet verschricken / wan-
neer de verslagenen in Egypten vallen sul-
len en haer volck wech ghevoeret/ en hare
fondamenten omghestrocken worden.
5 Moorenlandt / en Lybia/ en Lydia/ met
allerley ghemeynen volcke/ en Chub/ ende
die wt den Lande des Verbondts zijn/ sul-
len met hen door het sweert vallen.
6 So spreect de Heere Heere: De c Schutz-
heeren Egypti moeten vallen / en de hoo-
verdye harer macht moet daer onder: van
den Torren te d † Siene aen/ sullen sy door
het sweert vallen/ spreect de Heere Heere.
7 Ende sullen als hare woeste Lantpalen/
woest worden ende hare Steden onder an-
deren woesten Steden woest liggen.
8 Dat sy gewaer worden/ dat ick de Heere
sy/ wanneer ick een vyer in Egypten make/
dat alle die hen helpen/ verstoort worden.
9 Ter selver tijt / sullen Boden van my wt-
trecken in Schepen/ Moorenlandt te ver-
schricken/ dat nu so seker is en daer sal een
verschrickinge onder hen zijn/ ghelijck als
het Egypten ghinck doe haren tijt quam:
want siet/ het comt ghewisselicken.
10 So spreeckt de Heere Heere: Ick wil de
veelheydt in Egypten wech ruymen/ door
Nabuchodonozor den Coninck te Babel.
11 Want hy / en zijn volck met hem/ met tsa-
men den Tyrannen der Heydenen zijn hier
toe gebracht/ het Landt te verderven: en sul-
len hare sweerden wt trecken tegen Egyp-
ten.

Teghen Egypten. a Ezec. 29. 31. 32.
Moorenlandt. Esa. 20. 4.
b Jer. 30. 7 Amos 5. 18 Joel. 2. 1. Sephan. 1. 14.
c Of/ beschermheeren.
d † And. Sevene.

And/alomme/oueral — ten dat het e allen: halnen bal verslagene ligghe.

12 Ende ick wil de waterstroomen droogh maken. ende het Landt boosen lieden verkoopen: ende wil het Lant/ende wat daerinne is/door Vreemde verwoesten / ick de Heere hebbe het ghesproken.

Beelden: ƒ Zach.13.2 — 13 So spreeckt de Heere Heere: f ick wil de Beelden te Noph wtroepen/ende de Afgoden verdelghen: ende Egyptenlant en sal geenen Vorst meer hebben/ende wil een verschrickinghe in Egyptenlant schicken.

14 Ick wil Pathros woeste maken/ende een vier te Zoan aensteké. ende het Recht ouer No gaen laten.

15 Ende wil mijne grimmicheyt wtgieten ouer Sin/eñ wil de veelheyt te No wtroepé.

16 Ick wil een vyer in Egypten aensteken/ ende Sin sal angstich ende bange worden/ ende No sal verbroken/ ende Noph dagelicks beangstet worden.

g† And/Auen/ende Phibeseth/ — 17 De ionge Manschap te g† On ende Bubasto/ sullen door het sweert vallé/ende de vrouwen ghevanckelijck wegh gheuoert worden.

18 Thachpanhes sal eenen duysteren dach hebben/wanneer ick het Jock Egypti slaé sal/dat de hooueerdighe harer macht/daerinne een eynde hebbe: hy sal met wolcken bedeckt worden/ende hare Dochteren sullen geuanckelijck wech gheuoert worden.

19 Ende ick wil het Recht ouer Egypten gaen laten/dat sy ghewaer worden/dat ick de Heere zy.

20 Ende het begaf hem inden elfsten Jare/ aen den seuenden daghe der eerstee Maent/ gheschiedde des Heeren woort tot my/ende sprack:

21 Ghy menschë kint/ick wil den arm Pharaonis des Coninckx van Egyptë verbreken/ ende siet/ hy en sal niet verbondë worden dat hy heelen mughe/ noch met windelen toegewonden worden dat hy sterck worde/ende een sweert vaten konne.

22 Daeromme spreeckt de Heere Heere alsoo: Siet. ick wil aen Pharao den Coninc te Egypten/ende wil syne armen verbrekë. beyde den stercken ende den swacken/ dat hem het sweert wt syner handt ontuallen moet

23 Ende wil de Egyptenaers onder de Heydenen verstroeyen/ eñ inden Landen plagë

24 Daerenteghen de armen des Coninex te Babel/wil ick stercken. eñ hem myn sweert in syne handt gheuen: ende wil de arm Pharaonis verbreken. dat hy voor hem stenen sal/als een die doodlick verwondet is.

25 Ja/ick wil de armen des Coninckx te Babel stercken/dat de armen Pharaonis daer henen vallen: op dat sy ghewaer worden/dat ick de Heere zy/wanneer ick myn sweert den Coninck te Babel inde hant geue/dat hy het ouer Egyptenlant wtrecke

26 Ende ick de Egyptenaers onder de Heydenen verstroeye ende in den landen verstroeye: dat sy gewaer wordë/dat ic de Heere bë

Dat xxxj. Capittel.

1. Pharao de Koninc in Egypten wort aenghetoonet/dat. gelijck hy den Assyriers in heerlickheyt ende ghewelt ghelijck ware ghweest/ hy oock also den seluen in ondergange ghelijck zijn sal.

1 Ende het begaf hem in den elfsté Jare/ aen den eersten dage der derder Maent/ gheschiede des Heeren woort tot my/ ende sprack:

Pharao. a Ezec.29. 30.32. — 2 a Ghy menschen kindt/segghet Pharao den Koninck te Egypten/ ende tot allé syne volcke: Wien meynt ghy dan/ dat ghy ghelyck zijt in uwe heerlickheydt?

3 Siet b Assur was als een Cederenboom op den Libanon/ van schoonë tacken/ ende dicke van loone / ende gantsch hooch/ dat syn c top hooch stont/onder grooten dicken tacken. — Assur. b Dan.4.9 c Of/ wippe

4 De wateren maecten dat hy groot wert ende de diepten dat hy so hooch wies: syne waterstroomen ghinghen rontomme synen stamme henen/ende syne Beken tot allen boomen inden velde.

5 Daerom is hy hoogher gheworden/dan alle boomen op den velde/ ende kreech vele tacken/ ende lange d schenté/ want hy hadde waters ghenoech hem wt te breyden. — d Of/ meys

6 Alle vogelen des Hemels nestelden op synen tacken/ende alle gedierten in den velde hadden iongen onder synen meyen/ ende onder syner schaduwe woonden alle groote volcken.

7 Hy hadde schoone/groote ende lange tacken/want syne wortelen haddë vele waters

8 Ende hem en was gheen Cederenboom gelijck/in Gods houe/ ende de Dennenboomen en waren syne tacken niet te vergelijcken/ ende de e† Amandelboomen en waren niet teghen syne meyen: Ja hy was so schoone als geë Boom inden Houe Gods. — e† An. Castaneen/of Ahornen.

9 Ick hebbe hem so schoone gemaeckt. dat hy so vele tacken kreech/ dat hem alle lustighe Boomen inden Houe Gods benyddeu

10 Daeromme spreeckt de Heere Heere also: Dewyle hy so hooch gheworden is dat synen top stondt onder grooten/hooghë dicken meyen/ende zyn herte hem verhief/ dat hy so hooch was/

11 Daeromme gaf ick hem den f allermachtichsten onder den Heydenen in de handen/ dat hy met hem omginghe/eñ hem verdreue/ als hy verdient hadde/ met synen Godloosen wesen — f Want de Koninghen te Babel hebben het Koninckrijck Assur ende Niniue recht te voren op gegeuen/ eer Jerusalem verstoort wert.

12 Dat hem vreemde wtroepen souden/namelicken / de Tyrannen der Heydenen/ eñ hem verstroyen: ende dat syne tacken / op den berghen/ende in dalen ligghen moesten ende syne meyen g verbroken/aen allen beken inden Lande: dat alle Volcken op Aerden/van syner schaduwe wech trecken moesten/ende hem verlaten. — g Of/ in tween ghebroken/

13 Ende alle Voghelen des Hemels/op synen omghevallen stamme saten/ ende alle ghedierten in den velde/leyden hen op syne tacken.

14 Op dat hem voortaen gheen Boom aen den water / syner hoochte verhiene / dat synen toppe onder grooten dicken meyen stae/ende gheen Boom aen den water hem verhieue onder de anderen: want sy moeten alle onder de Aerde/eñ den doot ouergegeuen worden/als andere menschen/ die in de kuyle varen.

15 So spreeckt de Heere Heere: Ter tijde/doe hy henen onder in de Helle voer/doe maeckte ick een treuren/dat hem de diepte bedeckede/ende syne waterstroomen stille staen moesten/ende de groote wateren niet loopë en konden: ende maeckte / dat de Libanon om hem treurde/ ende alle veltboomen verdorreden ouer hem.

16 Ick verschrickede de Heydenë/doe sy hë hooren vallen/ doe ick hem henen onder stiete ter h Hellen met dien/die in de kuyle varen: ende alle lustige Boomen onder der Aerden/de edelsten ende de besten op den Libanon/ende alle die aen den water ghestaen hadden/ gonneden hem wel — h Esa.14.15 Ezech.32.18

17 Want sy moesten oock met hem henë onder ter Hellen/tot den verslagenen met den

sweerde / bewijsse sy onder de schaduwe
zijns arms ghewoont hadden / onder den
Heydenen.
18 Hoe groot meyndy dan / dat ghy Pharao
zijt / met uwen prale ende heerlicheit onder
den lustigen Boomen: want ghy moet met
den lustigen Boomen / onder de Aerde he-
nen af varen / ende onder den onbesnedenē
liggen / die met den sweerde verslagen zijn /
alsoo sal het Pharao gaen / met tsamen alle
synen volcke / spreeckt de Heere Heere /

Dat xxxij. Capittel.

1. Een klaghe ouer Pharao / 11. ende
zijn volck / 22. met aenwijsinghe / dat sy als
andere Koningen ende Volcken / met heer-
licheyt ende pracht ondergaen / ende een
eynde nemen sullen.

1 ENde het begaf hem inden twaelfsten
Jare / aenden eersten daghe der twaelf-
ster Maent / geschiede des Heerē woort
tot my / ende sprack:
2 Ghy menschen kindt / maeckt een weekla
ge ouer a Pharao den Coninck te Egyptē
ende spreeckt tot hem: Ghy zijt gelijck als
een Leeuwe onder den Heydenen / ende als
een Zeedrake / ende springet in uwen wa-
terstroomen / ende vermodderet het water
met uwen voeten / ende maket syne stroo-
men onreyn.
3 Soo spreeckt de Heere Heere: b Ick wil
mijn Nette ouer v wtwerpen / door eenen
grooten hoop volcx / die v sullē in mijn Ga
ren iagen.
4 Ende wil v op het Lant trecken / ende op
het velt werpen / dat alle Vogelen des He-
mels op v sitten sullen / ende alle gedierten
op Aerden / van v satt worden.
5 Ende wil v aes op de Bergen werpen /
ende met uwer hoochte de dalē veruullen.
6 Het Lant daer ghy in swemmet / wil ick
van uwen bloede root maken / tot aen de
Berghen henen aen / dat de Beken van v
vol worden.
7 c Ende wanneert nu gantsch met v wt is
so wil ick den Hemel bedecken / ende syne
Sterren verduysteren / ende de Sonne met
wolcken ouer treckē / ende de Mane en sal
niet schijnen.
8 Alle lichten aen den Hemel / wil ick ouer
v laten doncker worden / ende wil een duy-
sternisse in uwen Lande maken / spreeckt
de Heere Heere.
9 Daer toe wil ick veler Volcken herten
verschrict makē / wanneer ick den Heydenē
uwe plaghe gewaer worden late / eñ velen
Landen / die ghy niet en kennet.
10 Vele Volcken sullen hen ouer v ontsettē
ende haren Koningen sal door v grouwen
wanneer ick mijn sweert tegen haer blinc-
ken late / eñ sullen d op den seluen ooghen-
blicke verschricken / dat hen het herte ont-
uallen sal / ouer uwen val.
11 Want so spreect de Heere Heere: Het sweert
des Konincks te Babel / sal v treffen.
12 Ende ick wil v volck vellen / door het
sweert der Helden / ende door alderley Ty-
rannen der Heydenen / die sullen de Heerlic
heydt Egypti verheeren, dat alle haer
volck verdelghet worde.
13 Ende ick wil alle gedierten ombrengen /
aen den grooten wateren / dat se geens men
schen voet / ende geens gedierten klauwe /
onreyn maken en sal.
14 Als dan wil ick hare wateren klaer ma-
ken / dat hare stroomen vlieten / als olye /
spreeckt de Heere Heere.
15 Wanneer ick het Lant Egypten verwoe-
stet / ende alles wat inden Lande is / een

Pharao.
a Hese.29. Jo.31.
b Eze.12.13. ende.17.20
c Esai.13.10 Ioel.2.31. ende.3.15 Mat.24.29 Mar.13.24 Luc.21.25.
d Of / te

saem gemaeckt / eñ alle die daer inwoonē /
verslagen hebbe: dat sy ghewaer wordē /
dat ick de Heere zy.
16 Dat sal den iammer zijn / dienmen wel
mach beklaghen: Ja vele dochteren der
Heydenen / sullen sulcke klage drijuen ouer
Egypten / eñ alle haer Volck salmen bekla-
gen / spreeckt de Heere Heere.
17 Ende in den twaelfsten Jare / aen den
vijftienden dage der seluer Maendt / ghe-
schiede des Heerē woort tot my / eñ sprack:
18 Ghy menschen kindt / beweent het volck
in Egypten / eñ stoot het met den Dochte-
ren der stercker Heydenen henen af e onder
de Aerde / tot dien / die inde kuyle varen. e Esa.14.9 Eze.31.16
19 Waer is nu uwe wellust? henen onder /
ende legget v by den onbesnedenen.
20 Sy sullē valle onder dē verslagenen met
dē sweerde: het sweert is alreede ghevaaret
eñ wtgetogen / ouer haer gantsche Volck.
21 Daer van sullen seggen inder Helle / de
stercke Helden met haren helpers / die alle
henen onder gheuaren zijn / eñ liggen daer
onder den onbesnedenen ende verslagenen
van den sweerde.
22 Aldaer leyt Assur met alle synen Volcke Assur.
om henen begrauen / die alle verslagē ende
door het sweert gheuallen zijn.
23 Hare dooden grauen zijn diepe inder
kuylen / ende zijn Volck leyt f allenthaluen f Of / allen henen om al /
om henen begrauen / die alle verslagen ende
door het sweert gheuallen zijn / daer haer de
gantsche Wereldt door vreesde.
24 Daer leyt oock g Elam met alle synen Elam.
hoop om henen begrauē / die alle verslagē / g Jer.49.34 Daniel.8.2
ende door het sweert gheuallen zijn / ende
henen onder gevaren als de onbesnedenen /
onder de Aerde / daer haer ooc de gantsche
werelt door vreesde / eñ moetē hare schan-
de dragen met dien / die in de kuyle varen.
25 Men heeftse onder de verslagene geleyt /
met tsamen alle haren hoopē / eñ liggen om
henen begrauē / eñ zijn als de onbesnedenen
eñ de verslaghenen van den sweerde / door
dien haer oock de gantsche werelt vreesen
moeste: ende moeten hare schande draghen
met dien / die in de kuyle varen / ende onder
den verslaghenen blijuen.
26 Daer leyt Mesech ende Thubal met alle
haren hoopen / om henen begrauen / die al le Mesech Thubal
onbesneden ende met den sweerde versla-
ghen zijn / door dien haer oock de gantsche
Werelt vreesen moesten.
27 Ende alle andere Helden / die onder den
onbesnedenen gheuallen zijn / eñ met haren
krijchsweerde ter Hellen gheuaren eñ hare
sweerden onder hare hoofden hebbē leggen
moeten / ende hare misdaet ouer hare ghe-
beenten ghekomen is / die doch oock ghe-
vreesde Helden waren / in der gantscher
Werelt: alsoo moeten sy ligghen.
28 So moetty drijlick oock onder den onbe-
snedenen vermorselt worden / eñ onder dien
die met den sweerde verslagen zijn / liggen.
29 Daer leyt h Edom met synen Koningen / Edom.
ende alle synen Vorsten / onder den versla- h Jer.49.7
ghenen met den sweerde / eñ onder den on Ezech.25.12
besnedenen / met tsamen anderen / die inde ende.35.1.
kuyle varē / die doch machtich geweest zijn.
30 Ja alle Vorsten van t Noorden moeten
daer henen / ende alle Sydoniers die met
den verslaghenen henen af gheuaren zijn:
eñ hare verschrickelicke gewelt / is te schā-
den geworden / eñ moeten liggen onder den
onbesnedenen / eñ dien / die met dē sweerde
verslaghen zijn: eñ hare schande draghen /
met tsamen dien / die in de kuyle varen.
31 Dese sal Pharao sien / eñ hē troosten met
alle synen Volcke / die onder hen met den

sweerde verslaghen zijn/ eñ met synen gant
schen Heyre/ spreecht de Heere Heere.
32 Want de gantsche Werelt sal haer noch een
mael voor my vreesen/ dat Pharao/ eñ alle
zijn hoopen/ sal ligghen onder den onbesne-
denen/ eñ met den sweerde verslagē/ spreect
de Heere Heere.

Dat xxxiij. Capittel.

1. Het Ampt eens waren Herders inden volcke. 12. Den afvallighen Rechtueerdigen en helpt syne voorighe vromicheyt niet: ende den boetueerdigen Sondaer/ en schadet zijn voorighe Godloosen wesen niet. 21. Straffe der ouergheblevenen inden Lande/ na der verstooringhe Jerusalems. 30. Item/ der verspotters des Godlicken woorts.

Vanden Wachters of Pastoors
1 ENde des Heeren woort gheschiedde tot
my/ ende sprack:
2 Ghy menschen kint/ predickt teghen
v volck/ ende spreecht tot hen: Wanneer ick
een sweert ouer het Landt brenghen soude/
ende het volck inden Lande/ name eenen mā
a 2.Re.17.9 onder hen/ ende maeckeden hem tot haeren a
Wachter.
3 Ende hy saghe het sweert comen/ ouer het
Lant/ ende bliese de Trompetten/ eñ waer-
schuwede het volck.
4 Wie nu der Trompetten ghelupt hoorde/
eñ en wonde hem niet waerschuwen laten/
ende het sweert quame/ eñ name hem wech:
desseluen bloet zy op synen kop.
5 Want hy heeft der Trompetten gelupt ge
hoort/ ende en heeft hem dānoch niet waer-
schuwen latē/ daerom zy zijn bloet op hem:
wie hem daerenteghen waerschouwen laet:
die sal zijn leuen daer van brenghen.
6 Wanneer nu de Wachter het sweert sage
comē/ eñ de Trompettē niet en bliese/ noch
zijn volck waerschuwede: ende het sweert
quame/ eñ name sōmige wech: de selue woꝛ
den wel om haerer sonde wille wech gheno-
men/ doch haer bloet/ wil ick van des Wach
ters handt eyschen.
b Ezec.3.17. 7 b Ende nu ghy menschen kint/ ick hebbe v
tot eenen Wachter ghesettet ouer het huys
Israels/ wanneer ghy wat wt mynē monde
hooret/ dat ghyse van mynent weghe waer
schuwen sult.
8 Wanneer ick nu tot den Godloosen segge:
Ghy Godloose moett des doots steruen: eñ
ghy en segt hem sulcx niet/ dat hem de God
loose waerschuwen late/ voor synen wesē/ so
sal de Godloose wel om zijns godloosen we
sens wille steruen/ doch zijn bloet wil ick vā
uwer hant eyschen.
c Act.20.20 9 c Waerschuwdy daerenteghen den Godloo-
sen/ voor synen wesen/ dat hy hem daer van
bekeere/ ende hy hem van synen wesen niet
en wil bekeeren/ so sal hy om syner sonde
d Al. gesal ueert/ ghe- redet. wille steruen/ ende ghy hebt v ziele d ghe-
rosset.
10 Daerō ghy menschen kint/ segget dē huyse
Israels: Ghy spreect also: Onse sonde ende
misdaet liggen op ons/ dat wy daer onder
vergaen/ hoe konnen wy dan leuen?
e God begheert niet den doodt/ maer de bekeringhe der Sondaers. 2.Sa.14.14 Ezec.18.32. Sapi.1.13. f Esei.55.7. g Ezec.18.24
11 So spreect de Heere: e So waerachtich als
ick leue/ spreecht de Heere Heere/ ick en heb
be geē welgeuallē aē dē doot des Godloo
sen/ maer dat hem de Godloose bekeere van
synen wesen/ eñ leue: f so bekeert v doch nu/
van uwen boosen wesen: waerom willet gy
steruen/ ghy van den huyse Israels?
12 Eñ ghy menschen kint/ spreeckt tot uwen
volcke: g Wanneer een rechtueerdighe wat
quaets doet/ so en sal het hem niet helpē/ dat
hy vroom geweest is: ende wanneer eē God
loose vroom wort/ so en salt hem niet scha-
den/ dat hy Godloos gheweest is: so en kan
noch k de Rechtueerdige niet leuen/ wanneer
hy sondiget.
13 Want wanneer ick tot dē rechtueerdigen
spreke: Hy sal leuen: eñ hy verlaet hem op sy
ne gherechticheyt/ ende doet wat quaets/ so
sal alle syne vromicheyt niet ghedacht woꝛ-
den/ maer hy sal steruen/ in syner boosheyt/
die hy doet/
14 h Ende wanneer ick tot den Godloosen h Esai.55.7
spreke: Hy sal steruen: ende hy bekeeret hem Iere.18.7.
van syner sonde/ ende doet wat recht ende
goet is/
15 Also/ dat de Godloose het pandt weder
gheeft/ ende betalet/ wat hy geroofr heeft/
ende na den woorde des leuens wandelt/
dat hy niet quaets en doet/ so sal hy leuen/
ende niet steruen.
16 Eñ i aller syner sonde/ die hy gedaē heeft/ i Eze. 8.21.
en sal niet gedacht woꝛdē: want hy doet nu
wat goet ende recht is/ daerom sal hy leuen.
17 k Noch spreecht v volck: De Heere en ooꝛ- k Eze.18.25
deelt niet recht/ so sy doch onrecht hebben.
18 Want so hem de Recht ueerdige keeret/ vā
syner gerechticheyt/ ende doet wat quaets: l l Al. hy sal
so sterft hy m billicken daerom. door deselue
19 n Eñ o so hem de Godloose bekeeret/ van steruen.
synen Godloosen wesen/ eñ doet wat recht m Ofte/ pymers met
ende goet is/ so sal hy Ja billicken leuen. rechte.
20 Noch spreect gy: De Heere en oordeelt niet
recht p so ick doch v van den huyse Israels/ n Ezec.3.21
eenen peghelicken na synen wesen oordeele. o Anders/
21 Eñ het begaf hem inden twaelfstē Jare on wanneer.
ser ghevanckenisse aendē vyftienden daghe p Psa.62.13
der tienden Maent/ quam tot my eē die ont- Jerem.17.10
loopen was van Jerusalem/ ende sprac: De ende 32.9.
Stadt is gheslaghen. Mat.16.27
22 Ende de handt des Heeren quam op my/ Roman 2.6.
des auonts/ eer die ontloopene quam/ ende ende 14.12.
dede mynen mondt op/ tot dat hy des moꝛ- 1 .Cor.3.8.
ghens tot my quam: ende dede my mynen 2.Cor.5.10
mont op/ also/ dat ick niet meer swyghen en Galat.6.5
konde. Apoc.2.23.
23 Ende des Heeren woort geschiede tot my/ ende.22/12
ende sprack:
24 Ghy menschen kindt/ de inwooners deser
Woestijne inden Lande Israels/ sprekē also:
Abraham was een eenich Man/ eñ eenede Abraham.
dit Landt: doch ouser is vele/ so hebben wy
Ja het Lant billicker.
25 Daerō spreect tot hen: So spreect de Heere
Heere: q Ghy hebbet bloet r ghegeten/ ende q Leui.17.14
uwe ooghen opgheheuen tot den Afgoden/ s r Of. Ellon-
ende bloet vergoten: ende ghy meynet/ ghy den/
willet het Landt besitten?
26 Ja ghy varet altoos voort met moorden/ s Deu.5.17
eñ doet gruwelen/ ende deen schendet dē an-
deren zijn wijf/ ende meynet/ ghy willet het
Landt besitten?
27 So spreeckt tot hen: So spreect de Heere
Heere: So warachtich als ick leue/ alle die
inder woestijnen woonen/ sullen door het
sweert vallen: eñ wat op dē velde is/ wil ick
den gedierten te verslinden gheuen/ ende die
inden sterckten eñ spelonckeen zijn/ sullen t t Of. van
aen der pestilentie steruen.
28 Want ick wil het Lant gantsch verwoestē/
ende syner hoouerdye eñ macht/ een eynde
maken: dat het gheberchte Israels so woest
worde/ dat daer niemant ouer en gae.
29 u Ende sullen ghewaer worden/ dat ick de u Ezec.25.7
Heere bē/ wanneer ick het Lant gantsch ver
woestet hebbe/ om alle haerer gruwelen wil-
le/ die sy doen.
30 Ende ghy menschen kint/ v volck spreeckt
teghen v/ aen den wanden ende huysdeu-
ren/ ende deen spreeckt Ja ten anderen: Lie-
ue/ koemt ende laet ons hooren/ wat de Hee
re seydt.
31 Ende sy sullen tot v comen/ in de Versame-
linghe/

r De Joden quamen in de predickinge niet dat sy gheloofden/ ofte hen beteren wouden: maer op dat sy den armen Prophete aenspuyteden ende bespotteden: ende wat van hem hoorden/ daer sy niemals van hadden te schimpen en singhen. Also eerden sy dat lieve woordt Gods/ ghelijck alsmen het tot onsen tijdt / in der werelt eeret. Job. 30. 3. Psal. 69. 13 Tren. 3. 63.

linghe / en voor u sitten / als myn Volck/ en sullen de woorden hooren / doch niets daer na doen: maer sullen u aenspuyten/ ende eenwel voortaen leven / na harer ghierichheydt.

32 Ende siet / r ghy moet haer liedt zijn/ dat sy geerne singen en spelen sullen: alsoo sullen sy uwe woorden hooren/ ende niets daer na doen.

33 Wanneer nu koemt / wat komen sal/ siet/ so sullen sy ghewaer worden/ dat een Propheet onder hen gheweest is.

Dat xxxiiij. Capittel.

1. Met bescheidinghe ontrouwer Herders / die alleen haer eyghen soecken 7. belooft de Heere/ hy wil hem selven syner kudde aennemen/ haer versamelen / ende op de schalckheyt/ die sommighe onder hen begaen / achtinghe hebben. 23. ghelooft daer beneven den waren Herder Christum/ ende met hem ghenoechtighen vrede.

Teghen de Pastooren.

1 Ende des Heeren woordt gheschiedde tot my / ende sprack:

2 Ghy menschen kindt / prophetéert tegen de Herders Israels/ prophetéert en spreect tot hen: So spreect de Heere Heere: a Wee den Herders Israels/ die hen selven weyden: Sullen niet de Herders de Kudde weyden?

3 Doch ghy etet het Vet/ en bekleedet u met der Wolle/ en slachtet het gemestede/ doch de Schapen en willet ghy niet weyden.

4 Der swacken en b neemt ghy niet waer/ en de krancken en heylet ghy niet/ het verwondde en verbindet ghy niet / het c verbijsterde en halet ghy niet weder/ ende het verlatene en soeckt ghy niet/ d maer strenghe ende harde heerschet ghy over haer.

5 Ende myne Schapen zijn verstropet/ als die gheenen Herder en hebben / en zijn allen wilden ghedierten ter spijse gheworden/ ende gantsch verstropet.

6 Ende gaen verbijstert hier ende daer op den Berghen/ en op den hooghen kleynen Bergen / ende zijn op den gantschen Lande verstropet: ende daer en is niemant/ die na hen vraget / of harer achtet.

a Ezech. 13. 3 Jere. 14. 13. ende 23. 1. Mich. 3. 5. b 1. Petr. 5. 3. 2. Cor. 2. 2. Luce. 22. 26. c Of/ dwalende. d 1. Petr. 5. 3. Esaie. 52. 9.

7 Daeromme hooret ghy Herders des Heeren woordt:

8 So warachtich als ick leve/ spreeckt de Heere Heere / dewyle ghy myne Schapen latet ten roove/ ende myne Kudde / allen wilden gedierten ter spyse worden/ dewyle sy geenen Herder en hebben / ende myne Herders na myne Kudde niet en vraghen/ maer zijn sulcke Herders/ die hen selven weyden/ maer myne Schapen en willense niet weyden.

9 Daeromme ghy Herders / hooret des Heeren woordt:

10 So spreeckt de Heere Heere: Siet / ick wil aen de Herders/ ende wil myne Kudde van haren handen eysschen: ende wil het met hen een eynde maken/ dat sy niet meer en sullen Herders zijn/ en en sullen hen selven niet meer weyden: ick wil myne Schapen e † verlossen wt haren monde / dat syse voortaen niet meer verslinden en sullen.

11 Want so spreeckt de Heere Heere: f Siet/ ick wil my myner Kudde selfs aennemen/ ende soecken.

12 Als een Herder syne Schapen soeckt/ wanneer sy van syner Kudde verbijstert zijn/ alsoo wil ick myne Schapen soecken / ende wilse verlossen van allen plaetsen/ daer sy henen verstropet waren / ter tijdt/ doe het doncker ende duyster was.

13 Ick wilse g † wtvoeren van allen Volcken/ en wt allen Landen versamelen/ ende wilse

e † Anders/ wtrucken/ redden. f Joh. 10. 11 Heb. 13. 20. 1. Petr. 2. 25 ende 5. 4. Esaie 40. 11.

g † Anders/ wttrecken.

in haer Landt leyden/ en wilse weyden op den Bergen Israels/ en in allen Landouwen/ ende op allen bewoonlicken plaetsen des Lants.

14 Ick wilse op de beste Weyde brenghen/ en hare Kopen sullen op den hooghen Bergen in Israel staen: aldaer sullen sy in bequamen Kopen liggen / ende vette Weyde hebben/ op den Bergen Israels.

15 Ick wil selfs myne Schapen weyden/ ende ick wilse h legheren / spreeckt de Heere Heere. h Of/ doen rusten.

16 i Ick wil het verloren weder soecken/ en het k verbijsterde weder brenghen/ en het verwondde verbinden/ en des swacken waernemen: ende wat vet l † ende sterck is/ wil ick bewaren/ ende wil harer plegen/ als het recht is.

i Jere. 50. 6 Luc. 4. 18. ende 19. 10. Joh. 10. 11. k Ofte/ verdwalende. l † An. is en hem syner sterckte overheft/ wil ick wtroepen/ ende etc.

17 Doch tot u / myne Kudde/ spreeckt de Heere Heere alsoo: Siet/ m ick wil richten tusschen Schaep ende Schaep/ en tusschen den Rammen ende Bocken. m Mat. 25. 32

18 Isset niet ghenoech / dat ghy so goede Weyde hebbet/ en so overvloedighen/ dat ghyse met voeten tredet? ende so schoone Bornen te drincken/ so overvloedigen/ dat ghy daer in tredet/ en haer onreyn maket?

19 Dat myne Schapen eten moeten / wat ghy met uwen voeten vertreden hebbet: ende drincken / wat ghy met uwen voeten onreyn ghemaeckt hebbet?

20 Daerom so spreeckt de Heere Heere tot hen: Siet / ick wil richten tusschen den vetten ende mageren Schapen.

21 Daerom dat ghy springet met den voeten/ ende de swacken van u stootet met uwen hoornen/ tot dat ghyse alle van u verstropet.

22 En ick wil myner Kudde helpen / dat sy niet meer en sullen ten roove worden/ ende wil richten tusschen Schaep ende Schaep.

23 n En ick wil hen eenen eenighen Herder verwecken / die se weyden sal/ namelicken/ mynen Knecht p David/ die salse q weyden/ ende sal haer Herder zijn.

24 En ick de Heere wil haer God zijn/ doch myn Knecht David / sal de Vorst onder hen zijn: dat segghe ick de Heere.

25 En ick wil een Verbondt des Vredes met hen maken/ ende alle boose ghedierten wt den Lande wtroepen/ dat sy seker woonen sullen in der Woestijne / ende in den Woude slapen.

n Esae. 40. 11 Dan. 9. 24. Joan. 1. 45. ende 10. 11. o Of/ opwecken. p Jere. 30. 9. Act. 2. 22. q Mich. 5. 4

26 Ick wilse/ en alle myne kleyne Berghen rondtom/ seghenen/ ende op haer reghenen laten ter rechter tydt/ r dat sullen genadige reghenen zijn.

r Deut. 11. 14 ende 28. 12. Joel. 2. 23.

27 Dat de Boomen op den Velde hare Vruchten brenghen / ende het Landt syne Vrucht geven sal / en sy sullen seker op den Lande woonen: en sullen ghewaer worden/ dat ick de Heere ben/ wanneer ick haer jock verbroken/ en s † haer verlosset hebbe / van der handt der genen/ dien sy dienen moesten. s † Anders/ wtgeruckt.

28 En sy en sullen niet meer den Heydenen ten roove worden / en gheen ghedierte op Aerden en sal haer meer verslinden: Maer sullen seker woonen/ sonder alle vreesen.

29 Ende ick wil hen een beroemde Plante verwecken/ dat sy niet meer en sullen honger lyden in den Lande / ende hare smaet heydt onder den Heydenen/ niet meer draghen en sullen.

30 Ende sullen ghewaer worden / dat ick de Heere hare God / by hen ben/ ende dat sy van den huyse Israels myn Volck zijn/ spreeckt de Heere Heere.

31 t Ja ghy menschen/ sullet de Kudde myner Weyde zijn/ u ende ick wil uwe God zijn/ spreeckt de Heere Heere.

t Psal. 95. 7. ende 100. 3. ende 136. 9 Joan. 1. 11. u Hebr. 8. 10

Dat xxxv. Capittel.

1. Verstooringhe des ghebercht Seir/
dat is/ der Edomiters / daerom dat sy de
Kinderen Israels beleedichden / of ver-
druckten ende hateden.

Seir. 1 Ende des Heeren woordt gheschiedde
tot my / ende sprack:
2 Ghy menschen kindt/richtet v aen-
a Esai. 34. 5. gesichte tegen het gheberchte a Seir/ende
Iere. 49. 7. propheteert daer teghen/
Ezech. 25. 12. 3 Ende spreeckt tot densaluen: So spreeckt
ende 32. 29. de Heere Heere: Siet / ick wil aen v / ghy
ende 36. 5. Berch Seir/ ende myn handt tegen v wt-
strecken/ eñ wil v gantsch woest maken.
4 Ick wil uwe Steden eensaem maken/
dat ghy sult tot eener Woestyne worden/
ende gewaer wordē/ dat ick de Heere ben.
b Num 20.18 5 b Daerom/ dat ghy eewige vyantschap
Deut. 2. 3. draget/ teghen de Kinderen Israels/ ende
Obad. 10. iaechdese mit swaert / doe het hen qualick
ginck / ende hare sonde een eynde hadde.
6 Daerom / so warachtich als ick leue/
spreeckt de Heere Heere / wil ick v ooc
bloeden maken / ende en sult den bloeden
c 1. Mac. 5. 3 niet ontgaen : c dewyle dat ghy lust tot
bloet hebt/ en suldy v bloedē niet ontgaē.
7 Ende ick wil den berch Seir woest eñ
eensaem maken / dat niemant daer op
wandelen noch gaen en sal.
8 Eñ wil zyn gheberchte/ ende alle kleyne
d Of/ Gron- Bergen/ Dalen/ ende alle v d Leechten / vol
den. dooden maken/ die door het sweert sullen
verslaghen daer ligghen.
9 Ia tot eener eewiger woestyne wil ick
v maken/ dat niemandt in uwen Steden
woonen en sal : ende sullet gewaer wordē/
dat ick de Heere ben.
e Namelick 10 Ende daerom dat ghy spreeckt: e Dese
Iuda ende beydē Volcken met beyden Landē/ moeten
Israel. myne worden / eñ wy willense innemē / f †
f † Anders/ wanneer ooc alreede de Heere daer woonet
eñ de Heere 11 Daerom / so warachtich als ick leue/
was daer. spreeckt de Heere Heere / wil ick na uwen
Exo. 25. 22. toorne eñ hate/ met v omgaē/ als ghy met
hen omgegaen hebt/ wt eeckelen hate / eñ
wil by hen bekent worden/ wanneer ick v
ghestraffet hebbe.
12 Ende sult ghewaer worden / dat ick de
Heere/ alle v lasteren ghehoort hebbe / dat
ghy ghesproken hebt/ tegen het gheberchte
g † And. ter Israels/ ende geseyt: Sy zyn verwoestet/
Spyse. ende g † ons te verderuen ghegeuen.
13 Ende hebt v teghen my beroemt / ende
hefrich teghen my ghesproken/ dat hebbe
ick ghehoort.
h Ezech. 25. 6 14 So spreeckt nu de Heere Heere: Ick wil
15. v tot eener Woestyne maken/ dat hem alle
ende 26. 2. het Landt verheugen sal.
15 h Eñ als ghy v verheuget hebt/ tegē het
Erue des huys Israels in te nemē/ daerō
dat het was woest gewordē : euen so wil
ic met v doē/ dat de Berch Seir woest zyn
moet/ met tsamen dē gantschē Edom : eñ
sullet gewaer wordē/ dat ick de Heere ben.

Dat xxxvj. Capittel.

1. De Heere wil moe smaetheydt ende
straffe der Heydenen/ hem zyns volcx we-
der aennemē/ 16. Wyst hen aen/ de oorsake/
waerom hyse gestraffet/ eñ dannoch haerer
verschoonet hebbe / 24. Item / wat ghe-
nade ende weldaden hy voortaen / aen
a Ezech. 6. 2 haer wil bewysen.
b Id est/ 1 Ende ghy menschen kint / propheteert
antiquus den Berghen Israels/ ende spreeckt:
perpetuus. 2 Hoort des Heeren woordt / a ghy
c † And. die Berghen Israels : So spreeckt de Heere
de Hoochtē Heere: Daerom dat de vyandt ouer v roe-
des Wereldts met: Heah/ v de eewighe c † Hooghden/
zyn / etc. zyn nu onse Erue ghewordden.
3 Daerom propheteert/ ende spreeckt: So
spreeckt de Heere Heere: Dewyle datmen
v allenthaluen verwoestet ende verdelget/
ende zyt den ouergebleuenen Heydenen te
deele ghewordden/ ende zyt dē lieden in den
mont ghekomen/ ende een boos gheschrey
ghewordden:
4 Daerom hooret ghy Berghen Israels/
het woort des Heerē Heerē: So spreeckt de
Heere Heere/ beyde tot den Berghen/ ende
kleynen Bergen/ tot den Beken eñ Dalen/
tot dē eensamen Woestynen/ eñ verlatenen
Steden / welcken den ouergebleuenen
Heydenen rontom henen / ten roue ende
spotte ghewordden zyn.
5 Ia so spreeckt de Heere Heere: Ick hebbe
in mynen yuerigen v yuer ghesproken/ te- d Dat is/
gen de ouergebleuen Heydenen/ ende tegen herten brant
het gantsche e Edom / die myn Landt in e Esaie. 34. 5
ghenomen hebben/ met verheughen van Ezech. 35. 2.
gantscher hertē/ ende met schimper lachen/
dat selue te verheeren/ eñ wt te * puchen: * Of/ plon-
6 Daerom propheteere vanden Lande deren.
Israels / eñ spreeckt tot den Bergen ende
kleynen Bergen/ tot den Beken eñ Dalen:
So spreeckt de Heere Heere: Siet/ ick hebbe
in mynen yuer eñ grimmicheyt gesproken/
Dewyle dat ghy (sulcke) smaetheydt van
den Heydenen dragen moetet.
7 Daerom spreeckt de Heere Heere also: f f Dat is/
Ick heffe myn hant op/ dat uwe Nabuers Ick sweere
de Heydenen rontom/ hare schande/ weder
dragen sullen.
8 Daerentegen ghy Bergen Israels/ sullet
weder groenen / ende uwe vrucht brengen/
mynen volcke Israels: eñ dat sal in korten
gheschieden.
9 Want siet / ick wil my weder tot v wen-
den/ ende v aensien: op dat ghy ghebouwet
ende besaeyet wordt.
10 Eñ wil by v der lieden vele maken / het
gantsche huys Israels altemael: ende de
Steden sullen weder bewoonet/ ende de
Woestynen ghebouwet worden.
11 Ia ick wil v/ Lieden ende Vee de volheyt
gheuen / dat ghy v vermeeren ende wassen
sullet : ende ick wil v daer weder insetten/
daer ghy tevoren woondet / eñ wil v meer
goets doen/ dan opt te voren : ende sullet
ghewaer worden/ dat ick de Heere zy.
12 Ick wil v Lieden hier toe brenghen / die
myn Volck Israels zyn sullen/ die sullen v
besitten/ ende sult haer Erfdeel zyn/ ende en
sult niet meer sonder g Eruen zyn. g Of/ Erfge-
13 So spreeckt de Heere Heere: dewyle dat- namen.
men dat van v seydt : Ghy hebt lieden ver-
slonden/ ende hebt v Volck sonder Eruen
ghemaeckt.
14 Daerom en suldy (nu) niet meer lieden
verslinden / noch v volck sonder * Eruen * Of/ Erfge-
maken/ spreeckt de Heere Heere. namen.
15 Eñ ick en wil v niet meer laten hooren de
smaedtwoorden der Heydenē/ ende en sult
den spot der Heydenen niet meer draghen/
eñ en sult v volck niet meer sonder * Eruen * Of/ Erfge-
maken/ spreeckt de Heere Heere. namen.
16 Ende des Heeren woort geschiede voor-
der tot my/ ende sprack :
17 Ghy menschē kint/ doe het huys Israels
in haren Lande woonde/ ende dat selue ver-
ontreynichden/ met haren wesen ende doē/
dat haer wesen voor my was / als de on-
reynicheydt eener Vrouwen / in haerer
kranckheydt.
18 Doe goot ick myne grimmicheydt ouer
haer wt/ om des bloets wille / dat sy inden
Lande vergotē/ eñ dat selue verontreyniget
hadden/ door hare Afgoden.
19 Eñ ick verstroydese onder de Heydenen/
ende

ende verstuyfde se in de Landen/ en richtede
se/na haren wesen ende doen.
h Esai.52.5 20 hEnde sy hielden hen geleck als de Heyde
Roma.2.24 nen/daer sy henē quamen/ en ontheylichdē
mynen heylighen Name/datmen van hen
seyde: Is dat des Heeren volck/ dat wt sy-
nen Lande heeft moeten trecken?
21 Doch ick verschoonede se om mijns hey-
ligen Naems wille / dien het huys Israel
ontheylichde/ onder den Heydenen daer sy
henen quamen.
22 Daerō suldy tot den huyse Israels seggen:
So spreect de Heere Heere: Ick doe het niet
om uwent wille/ ghy vandē huyse Israels/
maer om mijns heyligen Naēs wille/ dien
ghy ontheyliget hebt /onder den Heydenē/
tot welcke ghy ghecomen zijt.
23 Want ick wil mynen grooten Name/ die
door v door dē Heydenen ontheyliget is/ diē
ghy onder denseluen ontheyliget hebt/ hey-
lich maken: ende de Heydenen sullen gewaer
worden/dat ick de Heere zy/ spreect de Hee-
re Heere/wanneer ick my voor hen/aen v be
wyse/dat ick heylich zy.
24 Want ick wil v van den Heydenē halen/
en v wt allen Landen versamelen/en weder
in uwe Landt brenghen.
i Esai.44.3 25 iEnde wil reyn water op v sprenghen/dat
Iere. 7.15. ghy reyn wort/ van alle uwer onreynicheyt
Zach.14.8 en van allē uwe Afgodē wil ick v reyngen.
Een niewe
herte ende 26 kEn ick wil v een niewe herte/ ende eenen
gheest wort niewen geest in v gheuen/ende wil het stee-
gheloeft. nen herte/wt uwen vleesche wechnemen/en
k Ezec.11.19 v een vleeschen herte gheuen.
ende 18.31. 27 lIck wil mynen Gheest in v gheuen/m en
l Ioel.2.28. wil sulcke lieden van v maken/ die in myne
m Deu.8.18 Gheboden wandelen / ende myne Rechten
houden/ ende daer na doen.
28 En ghy sullet woonen indē Lande/dat ick
uwen Vaderen ghegheuen hebbe/ende sullet
myn Volck zijn/ende ick wil uwe God zijn.
29 Ick wil v/van alle uwe onreynicheyt los
n† Anders/ maken: ende n† wil dat koorne roepen/ende
de tarwe wil het vermeeren/ en en wil v gheene diere
tijdt comen laten.
30 Ick wil de vruchten op den Boomē/ende
de vruchten op den velde vermeeren/op dat
v de Heydenen niet meer en bespotten/ met
der diere tijdt.
31 Als dan/ sullet ghy aen uwe boose wesen
gedencken/ende uws doens/ dat niet goet en
was/ende uwer sonde ende Afgoderye/ sal
v rouwen.
32 Sulcx wil ick doen/niet om uwent wille/
spreeckt de Heere Heere/ dat ghy het wetet:
maer ghy sullet v moeten schamen/en schā-
root worden/ ghy vanden huyse Israels/
ouer uwen wesen.
o Esaie.4.4 33 So spreeckt de Heere Heere: o Ter tijdt
1.Cor.6.11. wanneer ick v reynighen sal van alle uwen
Ephes.5.26 sonden/so wil ick de Steden weder besetē/
ende de Woestijnen sullen weder gebouwet
worden.
34 Het verwoestede Lant sal weder geploeget
worden/daer voor/ dat het verheeret was/
dat het sien sullen/alle die daer door gaen/
35 En seggen. Dit Lant was verheeret/ende
nu isset als een Lusthof: ende dese Stedē wa
ren verstoort/verbroken/en woest/ende staē
nu vast ghebouwet.
36 En de ouerblijn ende Heydenē rontom v/
sullen ghewaer worden/dat ick de Heere bē/
die daer bouwe/wat verbroken is/ en plan-
te/wat verheeret was: ick de Heere segghe
het/ende doe het oock.
37 So spreect de Heere Heere: Ick wil my we
der vragen latē/van den huyse Israels/dat
p Iere.50,6 ick my aen hen bewijse: p ende ick wilse ver
meeren als een kudde/
38 Als een Heylighe kudde/als een kudde te
Ierusalem/ op haren Feesten: so sullen de
verheerden Steden / vol menschen kudden
worden/ende sullen gewaer worden/dat ick
de Heere ben.

Dat xxxvij. Capittel.

1. Der dorighen beloste/ van der Ioden
te huyskoemste/ waerheydt/want door een
onmeughelicker ende grooter/ (namelicken/
de opstandinghe der dooden lichamen/) be-
wesen. 15. Israel wort met Iuda vereenicht
14. ende Christus/een eenich Koninck ende
Herder zijns eenighen ghelooughen volcx
ingheuoeret.

1 EN de des Heeren hant quam ouer my/en Van de op-
voerde my henen wt inden gheeste des standinghe
Heeren/en settede my op een wijdt velt/ der dooden/
dat lach vol beenders. propheteert
2 Ende hy voerde my a allenthaluen daer de Prophet.
door/ ende siet / der beenderen lach gantsch a Of/ ouer
vele op den velde: ende siet / sy waren seer al/alomme/
verdorret.
3 En hy sprack tot my: Ghy menschen kint/
meynsdy ooc/ dat dese beenders weder leuen
dich worden? Ende ick sprack: Heere Heere/
dat weet ghy wel.
4 En hy sprack tot my: Propheteert van de
sen beenderen/en spreeckt tot hen: Ghy ver-
dorrede beenderen/ hoort des Heerē woort:
5 So spreect de Heere Heere/van desē been-
derē: Siet/ick wil eenen adem in v brengen/
dat ghy sult leuendich worden.
6 Ick wil v aderen geuen/ende vleesch laten
ouer v wassen/en met eener huydt ouertrec-
ken/en wil v b adem gheuen/ dat ghy weder b Gen.2.7.
leuendich wort: ende sullet gewaer worden/
dat ick de Heere ben.
7 En ick propheteerde/als my beuolē was:
ende siet/c doe wert daer een groot bulderē/ c 1.Cor.15.4
als ick propheteerde: en siet/het verroerde
hem/ende de beenders quamen weder te sa-
men/ een yghelick tot sijnen beenders.
8 Ende ick sach/ende siet/daer wiessen ade-
ren ende vleesch op/ende hy ouertooch se met
eener huydt: daer en was Ja noch gheenen
adem in.
9 Ende hy sprack tot my: Propheteert ten
winde/ propheteert ghy menschen kint/en
spreect tē winde: So spreect de Heere Heere:
Wint/ come hiertoe van den vier Winden/
ende blaset dese gedoodde aen/dat sy weder
leuendich worden.
10 Ende ick propheteerde/ als hy my beuolē
hadde: doe quam een adem in haer/ ende sy
werden weder leuendich/ ende richtedē hen
op hare voeten: ende harer was een gantsch
groot Heyr.
11 En hy sprack tot my: Ghy menschen kint/
dese beenderē zijn het gātsche huys Israels:
siet/als nu sprekē sy: Onse beenders zijn ver
dorret/ende onse hope is verloren/ende het
is met ons wte.
12 Daerom propheteert ende spreect tot hen:
So spreect de Heere Heere: Siet/ick wil uwe
dooden grauen op doen/en wil v lieden/mijn
volck / wt den seluen daer wt halen / ende v
lieden int lande Israels brenghen.
13 Ende sullet gewaer worden/dat ick de Hee
re ben/ wanneer ick uwe doodē grauen geo-
pent/ende v lieden/mijn Volck/wt den sel-
uen daer wt ghebracht hebbe.
14 Ende ick wil mynen Geest in v lieden ge-
uē/dat ghy weder leuen sullet/en wil v liedē
in uwe lant setten: ende sullet ghewaer wor-
den/dat ick de Heere ben: ick spreke het: ende
doe het oock/spreeckt de Heere.
15 Ende des Heeren woort geschiede tot my/
ende sprack;

Ghy

16 Ghy menschen kint neemt v een hout/
eñ schrijft daerop: Des Juda eñ der kin=
deren Jsraels/ met tsamen haren toeghe=
danen: eñ neemt noch een hout eñ schrijft
daerop: Des Joseps/ namelickē/ het hout
Ephraim/ ende des gantschen huyses Js=
raels/ met tsamen haren toegedanen.
17 Ende doet dat eene tot den anderen tsa=
mē/ dat het een hout worde in uwer hant.
18 So nu v volck tot v seggen sal/ ende spre
ken: Wildy ons niet condt doen/ wat ghy
daer mede meynet?
19 So spreect tot hen: So spreect de Heere
Heere: d Siet/ ick wil dit hout Josephs/
dat daer is in Ephraims handt/ nemen/
met tsamen haren e vrienden/ den stammē
Jsraels / ende wilse tot den houte Juda
doen/ ende een hout daer wt maken/ ende
sullen een zijn in mijner handt.
20 Ende sult alsoo de houten daer ghy op
gheschreuen hebt/ in uwer handt houden/
dat sy het aensien.
21 Eñ sult tot hen segghen: So spreecht de
Heere: Siet / ick wil de kinderen Jsraels
halen/ vandē Heydenen/ daer sy henen ge=
togen zijn / eñ wilse f allenthaluen versa=
melē/ eñ wilse weder in haer lant brengē.
22 g Ende wil een eenich volck van hē ma=
ken/ indē lande op den geberchte Jsraels/
h ende sy sullen al te samen eenen eenigen
Coninck hebben/ ende en sullen niet meer
twee Volcken/ noch in twee Coninckrijc=
ken ghedeylt zijn.
23 Sullen hen oock niet meer verontreyni=
gen met haren Afgoden eñ grouwelen eñ
allerley sondē: ick wil hen daer wt helpen
wt allen plaetsen daer sy gesondicht heb=
ben/ i eñ wilse reynigen/ k ende sullen mijn
Volck zijn/ ende ick wil haer Godt zijn.
24 l Ende mijn knecht Dauid sal hare Co=
ninck/ eñ haren alle eenige m Herder zijn:
eñ sullen wandelen in mijnen Rechten/ eñ
mijne ghebođen houden/ eñ daer na doen.
25 Ende sy sullen weder inden lande woo=
nen/ dat ick mijnen knechte Jacob ghege=
uen hebbe/ daer uwe Vaders inne ghe=
woont hebben: sy ende hare kinderen/ eñ
kints kinderen/ sullen daer inne woonen
eewichlick/ n ende mijn knecht Dauid/ sal
eewichlick haer Vorst zijn.
26 o Eñ ick wil met hen een Verbondt der
genade makē/ dat sal een eewich Verbont
zijn met hen: eñ wilse onderhouden eñ ver
meeren/ ende mijn Heylichdom sal onder
hen zijn eewichlick.
27 p Ende ick wil onder hen woonen/ q eñ
wil haer Godt zijn/ eñ sy sullen mijn Volck
zijn/
28 Dat oock de Heydenen sullē gewaer wor=
den/ dat ick de Heere ben/ die Jsrael hey=
lich maket/ wanneer mijn Heylichdom
eewichlick onder hen zijn sal.

d Hose.1.11.

e Of. magē/ toegedanē.

f Of/ ouer= al/ alomme.

g Jer.30.16 Ephe.2.13.

h Joā.10.16 Esa.40.11. Jere.23.5. Ezec.34.23. Dani.9.25. Joan.1.45 10.11.

i Esa.4.4 Ephe.5.16

k Jere.24,7 30.22. Hebr.8.10

l Esa.40.11 Jere.33.15.

m Ezech.34 12.23. Joan.10.11 1.Pet.2.25 5.4.

Psal.23.1.

n Dan.9.25 Joan.12.34 Psal.108.9. 117.

o Esa.55.3.

p Leu.26.11 2.Cor.6.16.

q.Jer.24.7 30.22.31. 33. Heb.8.10. Apoca.21.3

Dat xxxviij. Capittel.

1. Straffe Gog/ die met grooter heyr=
cracht teghen Gods volc/ (8. na dien het
wt der Babylonischer gheuanckenisse we=
der in het lande ghecomen is /) daerop
coemt / ende dat selue vyandelicken be=
angstet.

1 Ende des Heeren woort gheschiede tot
my/ ende sprack:
2 Ghy menschen kindt / wendet v te=
ghen a Gog / die inden lande Magog is/
ende de ouerste Vorst in Mesech eñ Thu=
bal/ ende prophetеert van hem/
3 Ende spreecke: So spreect de Heere Hee=
re: Siet/ ick wil aen v Gog / die ghy de o=
uerste Vorst zijt/ van den Heeren in Me=
sech ende Thubal.
4 Siet / ick wil v omme bercommen/ ende
wil v eenen toom inden mondt doen/ ende
wil v daer wt voeren met allen uwen Hey=
re/ Peerdt eñ Man/ die alle wel gecleedet
zijn/ ende haer is eenen grooten hoop/ die
altemale Tartschen ende Schilden / ende
Sweerden voeren.
5 Ghy brenget met v c Perssen/ Moorlie=
den ende Lybiers / die altemale Schilden
ende Helmen voeren.
6 Daertoe b Gomer / eñ al zijn Heyr/ met
tsamen den huyse Thogarma / dat tegent
Noorden leyt/ met alle synen Heyre: Ja
ghy brenget een groot volck met v.
7 Wel aen rustet v wel/ ghi eñ alle uwe hoo
pen die by v zijn/ eñ weest ghi haer el hooft
man: Na langher tijdt suldy te huys ghe=
socht worden.
8 Ter laetster tijt suldy comen in het lant/
dat van den Sweerde weder ghebracht/
ende wt velen Volcken te samen gecomen
is/ namelicken/ op den Berghen Jsraels/
welcke lange tijdt woest gheweest zijn / eñ
nu wtgheuoert van velen Volcken / ende
alle seker woonen.
9 Ghy sult daerop trecken / eñ daer henen
comen met grooten storme/ ende sult zijn/
als een Wolcke / om het landt te bedec=
ken/ ghy ende alle v Heyr/ ende dat groote
volck met v.
10 So spreect de Heere Heere: Te dier tijdt/
suldy v sulcx voornemen / eñ sult het boo=
se inden sinne hebben/
11 Ende dencken: Jck wil dat lant sonder
mueren/ ouervallen/ ende ouer die comen/
die seker ende stille woonen / als die alle
sonder mueren daer sitten / ende hebben
noch grendel noch poorte-
12 Op dat ghy roouen eñ plonderē meucht/
eñ uwe handt laten gaen ouer de verstoor=
den/ die weder bewoont zijn; ende ouer dat
volck / dat wt den Heydenen te samen ge=
raept is / ende hen ter neeringhe ende goe
deren ghеschickt heeft/ ende midden in den
lande woonet.
13 Het Rijcke Arabia/ f Dedan eñ de Coop
lieden op de Zee / ende alle geweldigen/ eñ
die aldaer zijn/ sullen tot v seggen: Jck mey
ne ymmers ghy zijt g recht ghecomen / te
roouen / ende hebt uwe hoopen versamelt
te plonderen: op dat ghy wech nemet / sil=
uer ende goudt / ende versamelt Vee ende
Goederen ende grooten roof drijuet.
14 Daerom suo prophetеert ghy menschen
kindt/ ende spreect tot Gog: Soo spreecht
de Heere Heere: Js het niet also? dat ghy
sult mercken/ wanneer mijn volck Jsraels
seker woonen sal/
15 So suldy comen van uwer plaetse/ name
licken/ van den eynden teghent Noorden/
ghy ende groot volck met v/ alle te peerde/
eenen grootē hoop/ eñ een machtich Heyr.
16 Eñ sult daer op trecken ouer mijn Volc
Jsraels/ als een Wolcke/ die het landt be=
decket: sulcks sal ten laetsten tijden geschie
dē: ick wil v doch daeromme in mijn landt
comen laten/ op dat my de Heydenen be=
kennen/ hoe ick aen v/ O Gog/ gheheylicht
worde voor haren ooghen:
17 So spreect de Heere Heere: Ghy zijt het/
van dien ick in voortijden ghesеyt hebbe/
door mijne Dienaers de Propheten in Js=
rael / die ter seluer g † tijt prophetеerden/
dat ick v ouer haer comen laten woude.
18 Ende het sal gheschieden te dier tijdt/
wanneer Gog comen sal ouer het landt vā
Jsrael spreect de Heere Heere. sal op trec=
kē/ h mynē toorne in myner grimmicheit.

Gog/ bedie= det de Turc ken / als A= poc.20. wt= wijset. So hebben oock de Turc ken haer af comen/ wt den lande van den Noorden/ dier hier ge= dacht wort. Mesech eñ Thubal zijn oock Tarta= ren/ ende des volcx op geue zij= de/ die men Schutten of Schottē heet; hoe= wel Mesech luydet/ als quamen de Moschou= ters van hē af/ dat is de Russen.

a Eze.39.1 Apoca.20.8

b Of/ wen= den.

c De Per= ssen schietē aent Rijcke Arabien/ daerom sal de Turck dier oock sommighe hebben.

b Gomer eñ Thogarma zijn sone/ Gene.10. houde ick/ zijn de Wen den: want aen des Turcken Houen/ spreectmen Wendisch.

e † And. Scherm:

f Dedan/ is een stuck des Rijcx Arabien. So leyt de Mahomet in den Rijc= ke Arabia begrauen tot Mecha.

g Recht ge= comen/ Dat is / O ghy doet recht ende wel/ vaert al= toos voort/ gheluck sy met v. Recht/ dat is/ Ghy zijt de rechte Keyser ende Heere.

g † And. tijdt. ach= teruolgens.

19 Eñ ick spreke sulcx in mijnen i yuer / eñ
den yuere mijns toorns : want ter seluer
tijt/sal groot beuē zijn indē lande Israels.
20 k Dat voor mijnen aengesichte beuē sul-
len de Visschen inder Zee/ de Vogelen on-
der den Hemel/het Vee op den velde/ende
alles wat hem verruert ende beweget op
den lande / eñ alle Menschen die op der
Eerden zijn : ende de Berghen sullen om-
meghekeert worden / ende de l † wanden
ende alle mueren/neder vallen.
21 Ick wil dach ouer hen roepen / dat
Sweert op alle mijne Bergen/ spreect de
Heere Heere. m dat eens yegelickē Sweert
sal teghen den anderen zijn.
22 Eñ ick wil hen richten met Pestilencie
eñ bloede/ eñ wil reghenen laten/ slachre-
ghen met haghel/ vyere ende n solpher. op
hem ende zijn Heyr / ende op dat groote
Volck/dat met hem is.
23 Also wil ick dan heerlick/Heylich/ende
bekent wordē/ voor velen Heydenē/dat sy
gewaer worden sullē/dat ick de Heere ben.

i Of/ herten brande.
k Math.24 29. Luc.1.23.
l † And. hooghen trappen der borghen/ and. torrēs.
m Dat is/ Sy sullen hen selfs on der malcanderen ver-worgen ofte moorden. Iudic.7.22. 1.Sam.14. 20. 2.Para.20. 22.
n Apo.20.9

Dat xxxix. Capittel.

1. Wijder van der straffe Gog. 22. oorsa-
ke / waeromme de Heere den seluen ende
andere vyanden/ ouer zijn volck comē la-
te/25. met toseggen ghenadigher verlos-
singe/wt haerer gheuanckenisse.

Ende ghy menschen kindt/ prophetecrt
tegen a Gog/ ende spreect: Also spreect
de Heere Heere:b Siet / ick wil aen v
Gog/die ghy de ouerste Vorst zijt in Me-
sech ende Thubal.
2 Siet / ick wil v omme c crommen ende
v locken / ende wt den eynden van Noor-
den brengen / ende op de Bergen Israels
comen laten.
3 Ende wil v den boghe wt uwer slinc
ker handt slaen / ende uwe Pijlen / wt u-
wer rechter handt worpen.
4 Op den Bergen Israels suldy nederge-
leyt worden / ghy met allen uwen Heyre/
eñ met den Volcke / dat by v is: ick wil v
den Vogelen / waer sy henen vlieghen/ eñ
den Dierē op dē velde te verslindē geuen
5 Gy sult op den velde daer neder ligghen/
wāt ick de Heere Heere hebbe het geseydt.
6 Ende ick wil vyer worpen op Magog/
ende op die / die in den e Eylanden seker
woonen/ ende sullen ghewaer worden/dat
ick de Heere ben.
7 Want ick wil mijnen heylighen Name
condt makē/onder mijnē Volcke Israels/
eñ en wil mijnen heyligen Name niet lan-
ger schenden laten: maer de Heydenen sul-
len gewaer worden/dat ick de Heere ben/
de Heylighe in Israel.
8 Siet/het is alreede ghecomen ende ghe-
schiet/spreeckt de Heere Heere: dat is den
dach/daer ick van ghesproken hebbe.
9 Eñ de Burgers inden Steden Israels/
sullen daer wt gaen/eñ vyer maken/ eñ ver
branden Wapenen/ Schilden/ Tartschē/
Boghen/ Pijlen/f † Vuyststanghen/ ende
lange Spiessen: eñ sullen seuen Iaer lanck
g † vyerwerck daermede houden/
10 Dat sy gheen hout en doruen halen op
den velde/ noch inden Woude houwen/
maer van den Wapenē sullen sy vyer hou
den / ende sullen berooven de ghene/ van
dien sy berooft zijn/ende plonderen de ge-
ne/ van dien sy gheplondert zijn/ spreeckt
de Heere Heere.
11 Eñ het sal te dier tijdt ghescheden/ dat
ick Gog wil een stede geuen ter begraeffe-
nisse in Israel/namelicken/ het Dal daer-
men gaet aen de Zee/tegen Oosten: also/

Gog.
a Apo.20.
b Ezec.38.3.
c Of/ wenden. Vluth. Wat de Rabini hier met haren sexteren maken/ dat laten wy varen: wy houdent met S. Hieron. Munst. Met ses straffen it cas sen. Apoc.20.7.
e Dat is/ In Gogs landt te huys salt nach branden.
f † Anders/ hantstockē.
g And. vyer onsteken.

dat ghene/die voorby gaen/ hen daer voor
h schuwen sullen / dewijle darmen aldaer
Gog met synen hoopen begrauen heeft/ eñ
sal heeten/ i Gogs hoopen dal.
12 Het huys Israels nu/ sal se begrauen se-
uen Maenden lanck / op dat het landt ge-
reynighet worde.
13 Ia alle het Volck indē lande sal aen hen
te begrauen hebben/eñ sullen roem daer vā
hebben / dat ick dies daechs mijne heerlic-
heyt bewesen hebbe/ spreect de Heere Heere.
14 Eñ sy sullen lieden wtscheydē / die k door
gaens inden lande rontomme gaen/ eñ met
den seluen Doodengrauers/ te begrauē de
ouergebleuene op den lande/ op dat het ge
reynicht worde: na seuen Maenden sullen
sy daer na l ondersoecken.
15 Eñ de ghene die inden lande rondtomme
gaen/ eñ ergens eens menschen beenderē
sien/sullen een Merckteecken daer by op-
richten / tot dat hen de Doodengrauers/
oock in Gogs hoopendal begrauen.
16 So sal oock de Stadt heeten / m Hamo-
na: also sullen sy het landt reynighen.
17 Nu/ ghy menschen kindt : So spreect de
Heere Heere: n Segghet allen Voghelen/
werwaerts sy vlieghen/ eñ allen Dieren op
den velde : Versamelt v / ende coemt her-
waerts/ vindet v o allenthaluē p te hoope/
tot mijnen slachtoffer/dat ick v liedē slach
te een groot slachtoffer op den Berghen
Israels/ ende verslindet vleesch/ ende sup-
pet bloedt.
18 Het vleesch der Stercken sult ghy lieden
verslinden/ eñ het bloet der Vorstē op Aer-
den/ sullet ghy suppen/ der Rammen / der
Hamels/ der Bocken/ der Ossen / die alte-
male vett ende wel ghemest zijn.
19 Eñ sullet het vette verslinden / dat ghy
lieden vol wordet/ eñ het bloedt suppē/ dat
ghy droncken wordet vandē Slachtoffer/
dat ick v slachte.
20 Versadicht v lieden nu ouer mijnen Dis-
sche van Peerden eñ Ruyteren/ van Sterc-
ken ende allerley Crijchslieden / spreect de
Heere Heere.
21 Eñ ick mijne heerlickheyt onder de Hey-
denen brengen/ dat alle Heydenē sien sul-
len/mijn oordeel/ dat ick hebbe gaen laten/
eñ mijne hant/ diē ic aen haer geleyt hebbe/
22 Eñ also het huys Israels gewaer wor-
de/ dat ick de Heere haer God ben/ vā dien
daghe aen/ende voortaen.
23 Eñ oock alle Heydenen gewaer worden/
hoe het huys Israels omme zijner misdaet
wille sy wech gheuoert/ende dat sy hen aen
my besondicht hadden : daeromme hebbe
ick mijn aengesichte voor hen verborgen/
eñ hebse ouergheghegeuen in de handen harer
wederpartijders/ dat sy altemael door het
Sweert vallen moesten.
24 Ick hebbe hen ghedaen/ als hare sonde
ende ouertredinge verdient hebben/eñ also
mijn aenghesichte voor hen verberghet.
25 Daeromme so spreect de Heere Heere: Nu
wil ick dē gheuanckenisse Iacobs wendē/
ende my des gantschen huys Israels ont-
fermen/ ende omme mijnen heylighen Na-
me q yueren.
26 Sy nu sullē hare smaetheyt/eñ alle ha-
re sonde / daer sy hen mede aen my beson-
dicht hebben/ draghen/ wanneer sy slechs
seker in harē lande woonen meughen/ dat-
se niemant en verschricke.
27 Eñ ickse slechs weder vanden Volcken
ghebracht / eñ wt den lande harer vyan-
den versamelt hebbe/ eñ ick in hen gehey-
licht geworden ben/ voor den oogen veler
Heydenen.

h Dat is/ de neuse voor den stancke toe houden.
i Dat is/ Dat aldaer de groote veelheydt eñ hoopen Gogs begrauen ligghen.
k Of/ alle weghe.
l Of/ neerstelicken soecken/ Offsy alle begrauen zijn/ oft waer noch yemant ligge onbegrauen.
m Heet een veelheyt/ oft eē groot hoop:
n Apo.19.17.
o Of/ aen allen zydē/ alomme/ oueral.
p Zeph.1.7.
Waer staet het / dat Gog om onser sonden wille machtich sy/ ende so vele ongheluck/ eñ so menigen strijt behouden hebbe.
q Dat is/ herten breke draghen.

r Ezec. 36. 22. 23. 24. Esa. 44. 3. Joel. 2. 28. Act. 2. 17.

28 r Also sullen sy ghewaer worden/ dat ick de Heere haer God ben/ die ickse hebbe laten onder de Heydenē wech voeren/ eñ wederomme in haer lant laten versamelē/ eñ niet eenen van hen/ daer ghelaten hebbe.

29 Eñ en wil mijn aenghesichte niet meer voor hen verbergen: want ick hebbe mynen Gheest/ ouer het huys Israels wtgegoten/ spreeckt de Heere Heere.

Dat xl. Capittel.

1. Den Propheet wordt betoont/ dat/ eñ hoe de Stadt Jerusalem eñ de Tempel/ weder gebouwet worden souden.

Van desen Capittel aen/ tot aen het eynde des Propheten/ wordt de schoonheydt der Kercken Christi/ eñ de salicheyt der gheloouighen in Christo/ beschreuen eñ afgemaelt.
a Ezech. 1. 3.
b Ezech. 8. 3. 11. 24.
c Apo. 21. 10.
d Of/ eerin.

1 In den vijf eñ twintichsten Jare onser geuanckenisse/ in den aenbeghinne des Jaers/ aen den tiendē dage der Maent/ dat is: het veerthiende Jaer/ daer na als de Stadt geslagen was euen aen den seluen daghe/ a quam des Heeren handt ouer my/ b ende voerde my aldaer henen.

2 Door Goddelicke ghesichten/ namelicken/ uit landt Israels: ende c settede my op eenen gantsch hooghen Berch/ daer was het op als een ghebouwede Stadt/ vant Suyden herwaerts.

3 Eñ doe hy my aldaer henen ghebracht hadde/ siet/ doe was daer een Man/ diës gestalte was als d Metael/ die hadde een lynen snoer/ ende een meetroede in zijner handt/ ende stondt onder der poorten.

4 Eñ hy sprack tot my: Ghy menschē kint/ siet/ eñ hoort vlijtighen toe/ ende merckt daer euen op/ wat ick v wijsen wil: want daeromme zijdy hier henen gebracht/ dat ick v sulcx wijse: op dat ghy sulcx alle/ wat ghy hier siet/ dē huyse Israels verkondiget.

e Apoc. 11. 1. 21. 15. Zacha. 2. 1.
f † Anders/ dickte.

5 Eñ siet/ daer ghinck eenen muyr buyten aen den huyse rondtomme henen: ende de Man hadde de meetroede in zijner hant/ die was ses e ellen lanck: een yegelicke elle/ was een handtbreedt langer als een gemeyne elle: eñ hy matt het ghebouwete in de f † breedde eene roede/ eñ in de hoochte oock eene roede lanck.

6 Eñ hy quam aen de poorte die teghen het Oosten lach/ eñ ghinck henen op/ op haren optreden/ eñ matt de dorpelen aen der poorte/ een yegelick dorpel eener roeden breedt.

g † And. cameren
h † And. halle.

7 Eñ de g † gemaken/ die op beyden zijdē by der poorte waren/ matt hy oock na der lengde eener roede/ eñ na der breyde eener roede: eñ het ruym tusschen den gemaken/ was vijf ellen wijdt/ eñ hy matt oock de dorpelen aen der poorte/ by den h † voorhuyse van binnen aen der poorte/ een roede lanck.

8 Eñ hy matt het voorhuys aen der poorte van inwendich/ een roede wijdt.

i Of/ voorstellen.

9 Eñ matt het voorhuys aen der poorte/ acht ellen/ eñ zijne i vpsetten twee ellen wijt: het voorhuys nu stondt binnen der poorte.

10 Eñ de gemakē waren op yegelicker zijden drij/ aen der poorte tegent Oostē/ telckē eene so wijt als de andē/ eñ op beydē zijdē standē vpsettē/ die warē gelijcke groot.

11 Daer na matt hy de wijdde der deurē in der poorten/ namelicken/ thien ellen/ ende de lengde der poorte/ derthien ellen.

12 Ende voor aen den ghemaken/ waren ruymen op beyden zijden/ elck eener ellen breedt: doch de ghemaken waren elck ses ellen wijdt/ op beyden zijden.

13 Daertoe matt hy de poorte van den dake/ des gemakes tot den dake der poorte toe/ dat waren vijf eñ twintich ellen: ende de eene deure stondt teghen der anderen.

k And. pylaren 60. ellen hooch/ so vele haer omme des Voorhofs poorte om ende om stonden.

14 Hy maeckte oock k † vpsetten/ tsestich ellen hooch/ ende voor eenen yeghelicken vpsette/ eenen Voorhof aen der poorte rondtomme henen.

15 Ende tot aen het Voorhuys aen der binnenster poorte/ daermen henen in gaet/ waren vijftich ellen.

16 Eñ daer waren enghe vensterkens/ aen der cameren eñ vpsetten henen inwaerts/ aen der poorte rondtomme henen/ also waren oock vensteren inwendich aen den voorhuysen rondtomme: eñ aen den vpsetten rondtomme henen/ was palmloofwerck.

17 Eñ hy bracht my voorder aen den buytensten voorhof/ eñ siet/ daer waren Cameren/ eñ een Plaueytsel ghemaect voor den Voorhoue rondtomme henen/ eñ dertich cameren op den Plaueytsel.

18 Eñ het hoochste Plaueytsel aen den poorten/ was soo lanck als de poorten waren/ aen den nedersten Plaueytsel.

19 Ende hy matt de breydde der ondersten poorte/ voor den binnenstē Voorhoue wtwendigen/ namelicken/ hondert ellen/ beyde teghent Oosten ende Noorden.

20 Also matt hy oock de poorte/ die tegent Noorden lach/ aen den buytensten Voorhoue na der lengde ende breydde.

21 Die hadde oock op eener yegelicker zijden drij gemaken: eñ hadde oock zijne vpsetten/ eñ voorhuysen/ gelijck so groot/ als aen der vorigher poorte/ vijftich ellen in de lengde/ vijf eñ twintich ellē in de breydde.

22 Eñ hadde oock syne vensteren ende syne voorhuysen/ eñ zijn palmloofwerck/ ghelijck als de poorte teghent Oosten: eñ hadde seuen optreden/ daermen henen opginc/ ende hadde zijne voorhuysen daer voor.

23 Eñ hy matt de poorte aen den binnenstē Voorhoue/ teghen de poorte die teghent Noorden eñ Oosten stondt: eñ hadde hondert ellen van eener poorte tot der anderē.

24 Daer na bracht hy my ooc tegent Suyden/ eñ siet/ daer was oock een poorte tegent Suyden: ende hy matt hare vpsetten ende voorhuysen/ ghelijck als de anderē.

25 Die hadden oock vensteren eñ voorhuysen rondtomme: ghelijck als ghene vensteren/ vijftich ellen lanck/ ende vijf ende twintich ellen breedt.

26 Eñ daer waren oock seuen optreden henen op/ ende een voorhuys daer voor: ende palmloofwerck aen zijnen vpsetten/ op eener yeghelicker zijden.

27 Eñ hy matt oock de poorte aen den binnensten Voorhof teghent Suyden/ namelicken hondert ellen/ van der eener Suydenpoorte/ tot der anderen.

28 Eñ hy brachte my voorder door de Suydenpoorte/ in den binnensten Voorhof/ eñ matt de selue poorte teghent Suyden/ gelijck soo groot als de anderen/

29 Met haren gemaken/ vpsetten/ eñ voorhuysen/ eñ met vensteren eñ Voorhouen daer aen/ euen so groot als de ghene/ rontomme vijftich ellen lanck/ ende vijf ende twintich ellen breedt.

l † Anders halle.

30 Eñ daer ghinck een l † voorhuys rondt om/ vijf ende twintich ellen lanck/ eñ vijf ellen breedt.

31 Datselue stant voor aen tegen den buytensten Voorhof/ eñ hadde oock palmloofwerck aen den vpsetten: daer waren oock acht optreden/ daer henen op te gaen.

32 Daer na brachte hy my aen de binnenste poorte/ teghent Oosten/ ende matt de selue ghelijck soo groot/ als de anderen/

33 Met haren ghemaken/ vpsetten/ ende voorhuysen/ eñ haren vensteren ende voor-

hupsen rondtomme/ ghelijck soo groot als de anderen/ vijftich ellen lanck/ ende vijfen twintich ellen breedt.
34 Eñ hadde oock een voorhuys/ tegen den buytensten Voorhoue/ eñ Palmloofwerck aen den bysetten/ tot beyden zijden/ ende acht optreden henenop:
35 Daer na brachte hy my aen de poorte teghent Noorden/ die mat hy ghelijck soo groot als de anderen/
36 Met haren ghemaken / bysetten ende voorhuysen rontomme/ vijftich ellen lanc/ ende vijf ende twintich ellen breedt.
37 Eñ hadde ooc een voorhuys tegen den buytensten Voorhoue / ende Palmloofwerck aen den bysetten tot beyder zijden/ ende acht optreden henen op.
38 Ende beneden aen den bysetten aen eener pegelicker poorte/ was een m Camer/ met eener deure / daermen het Brandtoffer inne n † dede.
39 Doch inden voorhuyse voor de poorte/ stondẽ op pegelicker zijdẽ twee Disschen/ daermen de Brandtofferen/ Sondofferẽ/ ende Schuldtofferen op slachten soude.
40 Eñ daer wtwaerts ter zijden / daermen henẽ op gaet na der poorte tegent Noorden stonden ooch twee Disschen/ ende aen der anderen zijden onder den voorhuyse der poorte/ ooch twee Disschen.
41 Also stonden op pegelicker zijden voor der poorte vier Disschẽ/ dat zijn acht Disschen te hoope/ daermen op slachtede.
42 Eñ die vier Disschen tot den Brantoffer ghemaect/ waren van ghehouwen steenen/ elcke anderhalue elle lanck eñ breedt/ eñ eener ellen hooch/ daermen op leyde allerley gereetschap/ daermen de Brantofferen ende andere offeren mede slachtede.
43 Ende daer ghingen lijsten rondtomme/ henen inwaerts ghebuyget/ eener handtbreedt hooch/ ende op de Disschen/ soudemen het Offervleesch legghen.
44 Eñ buyten voor der binnenster poorte/ waren Cameren voor de Sangers/ in den binnensten Voorhoue: eene aen der zijden by der poorte teghent Noorden/ die sach teghent Suyden: de ander aen der zijden teghent Oosten/ die sach tegent Noordẽ.
45 Eñ hy sprack tot my: De Camer teghent Suyden behoort den o Priesteren toe/ die p † in den huyse dienen sullen.
46 Doch de Camer teghent Noorden / behoort den Priesteren toe / die op den Altaer dienen/ dat zijn de kinderẽ q Zadok/ die alleene van den kinderen Leui / voor den Heere treden sullen/ hem te dienen.
47 Eñ hy matt den pleyn inden huyse/ namelicken hondert ellen lanck / eñ hondert ellen breet/ in het viercante/ eñ den Altaer stondt euen voor aen/ voor den Tempel.
48 Ende hy brachte my henen in het voorhuys des Tempels: ende matt het voorhuys/ vijf ellen op eener pegelicker zijdẽ/ ende de poorte drij ellen wijdt / op eener peghelicker zijden.
49 Doch het voorhuys was twintich ellen lanck/ ende elf ellen wijdt/ eñ hadde optreden/ daermen henen op ghinck: eñ pijlaren stonden beneden aen den bysetten / op eener peghelicker zijden een.

m Dit zijn ghemaken gheweest/ die in den Euangelio Gazophylacia/ dat is/ Godskistẽ heeten. Der seluen waren vele/ sommighe voor de priesters Leuiten/ Sangers/ daer sy in leyden hare gereetschap ende cleederen. Sommighe stucke liedẽ/ leyden haer ghelt/ coorne/ eñ andere dinghen/ dat tot den Offer of anders tot dẽ Godsdienst verwaert wert/ daerinne. Gelijc als by ons de Sacristien zijn.
n † And. wiesscht.
o 1. Paral. 24.2. 1. Reg. 2.35.
p † And. des huys waernemen sullen.
q 1. Reg. 2.35.

Dat xlj. Capittel.

1. Hy bewijst hoe de Tempel eñ de dinghen belanghende tot den dienste Gods/ behooren herbouwet oft vermaecht te zijne/ ende in wat forme oft wijse.

1 Ende hy brachte my henen in inden Tempel/ ende matt de bysetten aen den wanden / die waren aen eener peghelicker zijdẽ ses ellen wijdt/ so wijdt als het gantsche huys was.
2 Eñ de deure was thien ellen wijde/ doch de wanden tot beyden zijden aen de deure/ was eene pegelicke vijf ellen breedt: eñ hy matt het ruym inden Tempel / dat hadde veertich ellen in de lengde/ ende twintich ellen in de breyde.
3 Ende hy ghinck daerbinnen henen in/ eñ matt de deure / twee ellen : ende de deure hadde ses ellen/ eñ de wijdde der deure seuen ellen.
4 Ende hy matt twintich ellen in de lengde/ ende twintich ellen in de breydde/ aen den Tempel: ende hy sprack tot my: Dit is het Allerheylichste.
5 Eñ hy matt de wandt des huys/ ses ellen hooch: daer waren ghangen op / a allenthaluen rontomme/ gedeylt in b † gemakẽ/ die waren allenthaluen vier ellen wijde.
6 Eñ der seluen gemaken/ waren op pegelicker zijden/ drij ende dertich/ elck een aen den anderen : ende daer stonden pijlaren beneden by den wanden aen den huyse/ allenthaluen rondtomme/ die se droeghen.
7 Eñ bouen desen waren noch meer ganghen rondtomme/ ende bouen waren de ganghen wijder/ datmen van den ondersten in den middelsten/ ende van den middelsten in den bouensten ghinck.
8 Ende een stont telcken ses ellen bouen den anderen.
9 Ende de wijde der bouensten ghanghen/ was vijf ellen : ende de pijlaren droeghen de ghangen aen den huyse.
10 Ende het was telcken van eener wandt aen dẽ huyse tot der anderen twintich ellẽ.
11 Eñ daer waren twee deuren aen dẽ windensteene henen op/ eene tegent Noorden/ de ander teghent Suyden : eñ de windensteen was vijf ellen wijdt.
12 Eñ de muere teghent Westen was vijf eñ tseuentich ellen breedt / ende tneghentich ellen lanck.
13 Eñ hy matt de lengde des huys/ die hadde door ende door hondert ellen / de muere ende wat daeraen was.
14 Eñ de wijdde voor aen den huyse tegent Oosten/ met dien dat daeraen stondt/ was oock hondert ellen lanck.
15 Ende hy matt de lengde des ghebouwedes/ met allen wat daeraen stont/ van eenẽ hoecke tot den anderen/ dat was op pegelicker zijden/ hondert ellen/ met den binnensten Tempel ende voorhuysen inden Voorhoue/
16 Met tsamen den deuren/ vensteren/ hoecken/ ende den drijen ghangen ende c schrijnwerck allenthaluen rondtomme.
17 Hy matt oock / hoe hooch dat het vã der Aerden / tot den vensteren was / ende hoe breedt dat de vensteren zijn souden.
18 Eñ matt van der poorte aen/ tot dẽ Allerheylichsten/ binnen eñ buyten rontomme.
19 Eñ aen den gantschen huyse rondtom/ van beneden aen / tot bouen henen op aen de deure/ ende aen den wandẽ/ waren Cherubim/ ende palmloofwerck onder de Cherub ghemaket.
20 Ende een peghelick Cherub hadde twee coppen / op d eener zijden als eenen menschen cop/ op der anderen zijden / als eenẽ Leeuwen cop.
21 Ende de deure aenden Tempel was viercant/ eñ alle dinck was behendich in malcanderen gheuoecht.
22 Eñ de e houtẽ Altaer was drij ellẽ hooch/ ende twee ellen lanck ende breedt : ende sijne hoeckẽ eñ alle zijne zijden/ waren hou-

a Of, allent henen/ oueral/
b † And. cameren.
c Of, schuyn werck.
d Ezech. 1.10.
e Exod. 25.23.

ten: eñ hy sprack tot my: Dat is de Disch/
die voor den Heere staen sal.
23 Ende de deure beyde aen den Tempel eñ
dat Allerheylichste/
24 Hadde twee f† vleughelen/ die men op eñ
toe dede.

f† And. bladeren.

25 Ende daer waren oock Cherubim ende
palmloofwerck aen/ als aen den wanden/ eñ
daer waren stercke grendelen voor/ teghen
den voorhuyse.
26 Ende daer waren enghe vensteren/ eñ vele
palmloofwercx rontomme/ aen dē voorhuy-
se ende aenden wanden.

Dat xlij. Capittel.

1. Aenhangselen des nieuwen gebouwes.

1 Ende hy brachte my henen wt in den
buytensten Voorhof tegent Noorden/
onder de kameren/ die tegen den gebou-
wete dat aen den Tempel stont / ende te-
ghen den Tempel na den Noordenwaert/
laghen/
2 Welcker pleyn hondert ellen lanck was/
van der poorte aen teghent Noorden/ ende
vijftich ellen breedt.
3 Twintich ellen warē tegen den binnenstē
Voorhoue ende tegen den Plaueysel indē
buytensten Voorhoue/ ende dertich ellen vā
eenen hoecke tot den anderen.
4 Ende inwendich voor den kameren/ was
een pleyn tien ellen breedt/ voor den deuren
der kameren: dat lach altemael teghent
Noorden.
5 Ende bouen desen kameren/ waren andere
enge kamerē: want het ruym op den onder
sten ende middelsten kameren/ en was niet
groot.
6 Want het was drij ghemaekt hooch/ ende
en haddē doch gheene pylaren/ gelijck als de
Voorhouen pylaren hadden/ maer sy warē
slechs op malkanderen ghesettet.
7 Eñ de buytenste Voorhof was ommeuā-
ghen met eenen muer/ daer de kameren aen
stonden/ die was vijftich ellen lanck.
8 Ende de kameren stonden na malkanderē
heneē oock vijftich ellen lanck/ aendē buytē-
sten voorhoue: doch het ruym voor den Tem
pel was hondert ellen lanck.
9 Ende bender den voor den kameren/ was eē
pleyn tegent Oosten/ daermen wt den buy-
tensten Voorhoue ghinck.
10 Ende aen der mueren van den Oosten aē/
waren oock kameren.
11 Eñ daer was oock een pleyn voor/ gelijck
als voor geuen kameren teghent Noorden:
ende alle dinck was gelijck/ met der lengde/
breydde/ ende alles dat daer aē was/ als te
voren aenghenen.
12 Ende teghent Zuyden waren oock euen
sulcke kameren met haren deuren: eñ voor
den pleyne was de deure teghent Zuyden/
daermen toecomt van den muer die tegent
Oosten lept.
13 Eñ hy sprack tot my: De kameren tegent
Noorden ende de kameren tegent Zuydē/
teghen den Tempel / die behooren tot den
Heylichdomme daer de Priesters in eten/
wanneer sy dē Heere offerē het allerheylich-
ste Offer: eñ sy sullen de allerheylichste Offe-
ren/ namelicken Spijsoffer/ Sondoffer/ eñ
Schultoffer aldaer henenin legghen: want
het is een heylighe stede.
14 Ende wanneer de Priesteren daer heuenin
gaen so en sullē sy wt dat Heylichdom niet
weder gaē in den buytenstē Voorhof/ maer
sullen te voren hare kleederen daer sy in ge
dient hebben/ in den seluen kameren afleg-
gen/ want sy zijn heylich: ende sullen hare
andere kleederen weder aen trecken/ eñ als
dan daer wt onder het volck gaen.

15 Ende doe hy het huys binnen alle gemetē
hadde/ brachte hy my daer wt aen de poorte
tegent Oosten/ ende mat van der seluer a al-
lenthaluen omme.
16 Teghent Oosten/ mat hy vijf hondert roe
den lanck.
17 Ende teghent Noorden mat hy oock vijf
hondert roeden lanck.
18 Desgelijcx teghent Zuyden oock vijf hon
dert roeden.
19 Eñ doe hy quam teghent Westen/ mat hy
oock vijf hondert roeden lanck.
20 Also hadde de muer die hy gemetē hadde/
int vierkante/ op yeghelicker zijden/ rontom
me/ vijf hondert roed n/ op dat het Heylige
vanden Onheylighen onderscheyden ware.

a Of/ allenthenen.

Dat xliij. Capittel.

1. De Propheet siet de heerlichheyt Gods.
7. hoort hoe God zijn volck/ der Afgoderije
haluen/ so grusamelicken hebbe gestraft/ 10.
eñ nu wederomme ter boete vermaent/ 12. de
grootte des Altaers/ 18. met t samē der wijse
daer op te offeren/ (welckes alles een voor-
beelt is des eewighen Offers Christi) woort
beschreuen.

1 Ende hy brachte my weder aen de poorte
teghent Oosten.
Ende siet/ de heerlichheyt des Gods Is-
raels quam van den Oosten / ende bruyssde
gheliick als een groot water bruyst / eñ het
wert gantsch licht op der Aerden van syner
heerlickheydt.
3 a Eñ het was het ghesichte/ b dat ick gesiē
hadde aen den water Chebar/ doe ick quam/
dat de Stadt soude verstoort worden t doe
viel ick neder op mijn aenghesichte.
4 c Ende de heerlichheyt des Heeren quam
ten huyse henen in door de poorte teghent
Oosten.
5 d Doe nam my eenen wint op/ ende brach-
te my inden binnensten Voorhof/ ende siet/
de heerlickheydt des Heeren veruulde het
huys.
6 Eñ ick hoorde eenē met my spreken/ buytē
wt den Huyse/ ende een man stont by my/
7 Die sprack tot my: Ghy menschen kint/ e
dat is de plaetse myns Throons/ eñ de ste-
de myner voetsolen/ daer ick op eewichlick
woonen wil onder den kinderen Israels: eñ
het huys Israels en sal niet meer mynē hey
ligen Name verontreynigen/ noch sy/ noch
hare Koningen/ door de hoererije/ eñ door de
lycken harer Koninghen in haren hooghten.
8 f Die hare dorpelen aen myne dorpelen/ eñ
hare posten/ aen myne postē gesettet hebbē/
dat daer slechs eenen wande tusschen my eñ
hen was/ ende hebben also mynen heyligen
Name verontreynicht/ door hare gruwelē/
die sy deden: daeromme ick se oock in mynen
toorne verteert hebbe.
9 Nu dan sullen sy hare hoererije / ende de
lijcken harer Koningen/ verre van my wech
doen / ende ick wil eewichlick onder hen
woonen.
10 g Ende ghy menschen kint/ wijst den huyse
Israels den Tēpel/ dat sy hen harer misdaet
schamē/ ende laet se een gelijck monster daer
van nemen.
11 Ende wanneer sy hen nu alle haers doens
schamen/ so wijst hen de gestalt eñ het mon-
ster des huys / ende synē wtganck ende in-
ganck/ ende alle syne wijsen/ ende alle syne ze
den/ ende alle syne ordeninghen/ eñ alle syne
Wetten/ ende schrijft het hen voor/ dat sy al
le syne wijsen / ende alle syne zeden houden/
ende daer na doen.
12 Dat sal nu de Wet des huys zijn: Op der
hooghte des Berchs/ so wijdt als het hem

a Ezec. 9. 3. ende 10. 11
b Ezec. 1. 3.
c Eze. 10. 18 ende 11. 23.
d Ezec. 8. 3. ende 11. 1. 24
e Esai. 6. 1. ende 66. 1. Jere. 3. 12. Apoca. 21. 3
f Dat is/ de Coninghen hebben Capellen opgerichtet / by dē Tempel/ daer hare begrauenisse in was: eñ verbodene Godsdienst wordē oock daer by ghehouden.
g Hagg. 2. 3. Zach. 2. 1.

omuangk heeft/ sal het Allerheylichste zijn: dat is de Wet des huys.

13 Dit is nu de mate des Altaers na der ellen/ welcker eener handt breedt langher is dan een gemeyn elle: spanen voet is eener ellen hooch/ ende eener elleu breedt: ende den Altaer henen op tot aen den rant/ die is eener spanne breedt rondtomme: ende dat is syne hoochte.

14 Ende van den voet aen op der Aerdē: tot aē den ondersten affetsel/ zijn twee ellē hooch/ eñ een elle breedt: maer van den seluen kleynen affetsel/ tot aenden grootsten affetsel/ zijn het vier ellen hooch/ ende eē elle breedt.

h Exo. 27. 1 i Harel/ heet Gods berch: Ariel Gods leeuwe: so noēt hy het bouēste deel des Altaers/ daermen op offerde. Asara/ heet hy dē ondersté oft kleynstē/ eñ dē grootsten affetsel aen den Altaer/ daermen heeft rontomstaē/ sommige op dē ondersté/ sōmighe op dē hoochsté. So heet hy de bouenste plaetse des Altaers ooc Asara. Asara heet anders op Duytsch/ hulpe/ of bystant/ na der spraké aert. Dē voet des Altaers noēt hy eenen schoot oft boesem. k Eze. 44. 15 ende 48. 11. l Leui. 16. 27 m Leu. 22. 19 n Leui. 1. 13.

15 h Ende de i Harel vier ellen hooch/ eñ van den Ariel opwaerts vier hoornen.

16 De Ariel nu/ was twaelf ellen lanck/ ende twaelf ellen breedt int vierkante.

17 Eñ de bouenste affetsel/ was veertien ellē lanck/ ende veertien ellen breet/ int vierkante/ ende eenen rant ginck allenthaluen daer rontomme/ eener haluer ellen breet: eñ synē voet was eener ellen hooch/ ende syne optrede waren teghen Oosten.

18 Eñ hy sprac tot my: Ghy menschen kint: Hoo spreect de Heere Heere: Dit sullen de zeden des Altaers zijn/ dies daechs als hy ghemaect is/ dat men Brandoffer daerop legghe/ ende het bloet daerop sprenghe.

19 Ende den Priesteren van Leui/ wt dē zade k Zadok/ die voor my tredē/ dat sy my dienen/ spreect de Heere Heere/ suldy geuen eenen ionghen Osse ten Sondoffer.

20 Ende van des seluen bloede suldy nemen/ ende syne vier hoornen daer mede besprenghen/ ende de vier haecken aen den bouenstē affetsel/ ende omme de lijsten rondtomme/ daer suldy hem mede ontsondighen/ ende versoenen.

21 l Eñ sult den Osse des Sondoffers nemen/ ende hem verbranden aen eener plaetse in dē huyse/ die daer toe geordineert is buytē den Heylichdom.

22 Maer des anderen daechs/ suldy eenen Geytenbock offerē/ die sonder vlecke zy/ tot eenen Sondoffer/ ende den Altaer daermede ontsondighen/ als hy met den Osse ontsondighet is.

23 Ende wanneer dat ontsōdigen volbracht is/ so suldy eenen ionghen Osse offerē/ m die sonder vlecke zy/ ende eenen Ram van der Kudde/ sonder vlecke.

24 Eñ sultse alle beyde voor den Heere offeren: ende de Priesteren sullen n sout daerop stropen/ ende sullense alsoo den Heere offeren/ ten Brandtoffer.

25 Also suldy seuen dagen na malkanderen/ daechlicx eenen Bock ten Sondoffer offeren: ende sy sullen eenen iongen Osse ende eenen Ramme van der kudde/ die alle beyde sonder vlecke zijn/ offeren.

26 Ende sullen also seuen dagen lanck den Altaer versoenen ende hem reynigen/ ende syne handen vullen.

27 Ende na den seuen dagen/ sullen de Priesteren/ aen den achtsten daghe/ ende daer na altoos henen op den Altaer offerē uwe Brandtoffer/ ende uwe Danckoffer: so wil ick v lieden genadich zijn/ spreeckt de Heere Heere.

Dat xliiij. Capittel.

1. Van der versloten poorte aen den Tempel. 4. De Heere geeft dē Prophete eē ernstich bericht/ wie in synen Tempel comē oft niet komen en sullen. 10. Beschrijdet den afuallighen Leuiten hare straffe 15. ende den kinderen Zadok/ (die hy voor syne Priesteren bekent/) haer ampt/ wijse/ 28. ende Erfdeel.

1 Ende hy brachte my wederomme aen de poorte des buytensten Heylichdoms/ teghent Oosten: die was nu toeghesloten.

2 Eñ de Heere sprac tot my: Dese poorte sal toegesloten blyuen/ ende niet opgedaen worden/ eñ daer en sal niemant doorgaē dan alleene de Heere de God Israels/ sal daer doorgaen/ ende sal toegheslooten blyuen.

3 Doch wegenemē de Vorst: want de Vorst sal daer onder sitten/ het broodt te eten voor den Heere: door a het voorhuys sal hy henen gaen ende door dat selue weder daer wt gaen. a t Anders/ de halle.

4 Daer na brachte hy my aē de poorte teghēt Noorden/ voor het huys: ende ick sach/ ende besiet b des Heeren huys wert vol der heerlickheyt des Heeren: ende ick viel op mijn aenghesichte. b Exo. 40. 34 ende 24. 16 Num. 9. 15 1. Re. 8. 10. 2. Par. 7. 1. c t An. doet het in v herte eñ merct met uwen oogen/ ende hoort alle dinghen wat etc.

5 Eñ de Heere sprack tot my: Ghy menschen kint c merckt daer euen op/ ende siet/ ende hoort vlytighen op alles wat ick v seggen wil van allen zeden ende Wetten in dē huyse des Heeren: ende merckt wel hoemen henen in gaen sal/ ende op alle wtgangen des Heylichdommes.

6 Ende segghet den ongehoorsamen huyse Israels: So spreect de Heere Heere: Ghy maeckes te vele/ ghy vanden huyse Israels/ met alle uwen grouwelen.

7 Want ghy brenghet vreemde lieden/ eens onbesneden herten ende onbesnedē vleesches in mijn Heylichdom/ daer door ghy lieden mijn huys ontheylighet/ wanneer ghy mijn broodt/ vet/ ende bloedt offert ende breket also mijn Verbondt/ met alle uwen grouwelen.

8 Eñ en houdet de zeden mijns Heylichdōs niet/ maer d ghy maect v selfs nieuwe zeden/ in mynen Heylichdom. d t An. setter slechs na uwen sinne/ hoeders in etc.

9 Daerom spreect de Heere Heere also: daer en sal geē vreemde/ eens onbesnedenen herten eñ onbesnedenen vleesches/ in mijn Heylichdom comen/ van allen vreemdelinghen/ die onder den kinderen Israels zijn.

10 Ja oock de Leuiten niet/ die van my geweken/ eñ met Israel van my afdwalich gegaen zijn na haren Afgoden: daerom sullen sy hare sonden draghen.

11 Sy sullen dannoch in mynen Heylichdom dienen/ aen den ampten/ in den deuren des huys eñ den huyse dienen: ende sullen slechs het Brantoffer eñ ander Offer/ die het volck hier toe brenget/ slachten/ ende voor dē Priesteren staen/ dat sy hen dienen.

12 Daerom dat sy ghene ghedient voor harē Afgoden/ ende den huyse Israels een ergernisse ter sonde/ ghegeuen hebbē: daerom heb ic ick myne handt ouer haer wtghestreckt/ spreect de Heere Heere/ dat sy hare sonde dragen moeten.

13 Ende en sullen niet tot my nakē/ Priesterampten te doeren/ noch comen tot eenighen mynen Heylichdom/ tot den Allerheylichstē/ maer sullen hare schande draghen/ ende hare grouwelen die sy ghedaen hebben.

14 Daeromme hebbe ickse tot Wachters gemaeckt aen allen dienste des huys/ eñ tot al len datmen daerinne doen sal.

15 e Doch de Priesters wt den Leuitē/ de kinderē Zadok/ die de zeden mijns Heylichdōs ghehouden hebben/ doe de kinderen Israels van my afuielen/ die sullen voor my treden/ ende my dienen/ ende voor my staen/ dat sy my het vet ende bloedt offeren/ spreeckt de Heere Heere. e Ezec. 43. 19 ende 48. 11

16 Ende sy sullen henen in gaen in mijn Heylichdom eñ voor mynen Disch treden/ my te dienen/ ende myne zeden te houden.

Ende

17 Eñ wanneer sy door de poorte des binnē
sten Voorhofs gaen willen/so sullē sy lynen
kleederen aentrecken/ eñ niets wullens aen
hebben, dewyle sy inden poorten in dē binn=
nensten Voorhoue dienen.
18 Ende sullen lynen deeciersel op harē hoof
de hebben/ ende lynen nederkleederen om
hare lendenen/ ende en sullen hen niet ſt in
sweete gorden.
19 Eñ wanneer sy wt den buytenstē Voorho
ue tē volcke daer wt gaen/so sullē sy de clee=
deren/daerin sy gedient hebben wttrecken/
ende de selue in de kamer des Heylichdoms
legghen/ eñ andere kleederen wedee aētree=
ken ende het volck niet heylighen in haren
eyghenen kleederen.
20 g Haer hooft en sullen sy niet bescheeren/
ende en sullen ooch de hayrē niet lanck was
sen/maer sullen de hayren rontom besnyden
laten.
21 h Ende daer en sal ooch geen Priester wyn
drinckē wanneer sy in den binnenstē Voor=
houe dienen sullen.
22 i Eñ en sullen gheene Weduwen noch ver=
stootene tē k Houwelick nemē/maer Maeg=
den van dē zade des huys Israels, oft eens
Priesters naghelaten Weduwe.
23 l Eñ sy sullen myn volck leeren/ dat sy we
ten onderschept te houdē tusschen den hey=
lighen ende onheylighen/ende tusschen den
reynen ende onreynen.
24 Ende wanneer een sake voor haer comt/so
sullen sy staen ende richten/ ende na mynen
rechten spreken/ ende myne ghebooden ende
geseten houden eñ alle myne Feestē houden/
ende myne Sabbathen heylighen.
25 m Ende en sullen tot geenen dooden gaē/
ende hen verontreynigen, n t dan alleene tot
vader ende moeder/ sonen ende dochteren/
broeder oft suster die noch geenen man ge=
hadt en hebbe/ ouer dien meughen sy hen
verontreynighen.
26 Ende na syner reyninge salmen hem tellē
seuen daghen/
27 Ende wanneer hy weder henenin ten Hey
lichdomme inden binnenstē Voorhof gaet/
op dat hy inden Heylichdom diene/ so sal
hy zyn sondoffer offeren/ spreeckt de Heere
Heere.
28 o Doch het Erfdeel dat sy hebbē sullē, dat
wil Ick selfs zyn: daerō en sult ghy hen geen
eyghen lant gheuen in Israel, want ick ben
haer Erfdeel.
29 Sy sullē hare p neeringe hebben/ vā Spys
offer, Sōdoffer ende Schultoffer/ende alle
het verbannen in Israel/ sal hare zyn.
30 Ende alle eerste vruchten/ende eerste ghe=
boorte/van allen Hefofferen. sullē der Prie=
steren zyn: ghy sullet ooch den Priesterē de
eerstelingen geuen/ van allen dat men eett/
op dat de seghen in uwen huyse blyue.
31 q Wat nu een aes ofte verscheurt is, het zy
van Voghelen ofte Dieren/ dat en sullen de
Priesteren niet eten.

f Dat is/ dat sy de heylige kleederen niet en besmodden met sweete/ als de Dorppapen haer misgewaet. Hieronymus beduydt het: Sy en sullen hen niet te hart gorden: dat is/ niet ghebwonghen/ maer alle dinc willich doen/ sonder sweet ofte moeyte.
† And. daer sy sweeten.
g Leu 19.27 ende 21.5.
h Leuit.10.9
i Leui.21.13.
Hosee.1.2. ende 3.1.
k of/ter echt
l Deu.17.18.
m Leu.21.1.
Numme.6.6.
n t And. ooch tot vader eñ moeder niet.
o Deu.18.1.
Num.18.20.
Ios.13.14.33.
p Of, voetsel
q Exo.22.31.
Leuiti.22.8.

Dat xlv. Capittel.

1. W In den beloofden lande worden vier deelen afghescheyden: een deel den Tempel ende Priesteren. 5. het ander den Leuitē het derde ende vierde/ der Stadt ende den Vorste. 9. Vermaninghe aen de Vorsten ende het Volck, dat sy billickheyt ende gherechticheyt oeffenen/ 13 ende des Heerē offere/ 17. ende Feesten met vlyte houden.

1 WAnneer ghy lieden nu het landt door
het lote wtdeylt/ so sult ghy een a Hef=
offer van den Lande b afsonderen/ dat
den Heere heylich zyn sal: vyf ende twin=
tich duysendt roeden lanck/ ende tien duy=
sendt breedt: de pleyn sal heylich zyn/ so wydt
als hy gaet.
2 Ende van desen sullen ten Heylichdom co
men/ telcken vyf hondert c roeden int vier=
kante/ ende daer toe een vry ruym/ rondtom
vyftich ellen.
3 Ende op denseluen/ pleyne/ die vyf eñ twin
tich duysent roeden lanck/ende tien duysent
breedt is/ sal het Heylichdom staen, ende het
Allerheylichste.
4 Het ouerblyfsel nu van den gheheylichden
lande/ sal dē Priesteren behoorē/ die int Hey=
lichdom dienen/ ende voor den Heere treden
hem te dienen/ dat sy ruymte tot huysen heb
ben/ d ende sal ooch heylich zyn.
5 Doch de Leuiten/ die voor den huyse dienē/
sullen ooch vyf ende twintich duysent roedē
lanck/ eñ tien duysent breedt hebben, tot ha
ren deele/ tot twintich kameren.
6 Ende der Stade sult ghy eenen pleyn latē/
voor het gantsche huys Israels/ vyf duysent
roeden breet, ende vyf ende twintich duysēt
lanck/ beneuen den e afghesonderden pleyn
des Heylichdoms.
7 f Den Vorst nu/ sult ghy lieden eenen pleyn
geuen tot beyden zyden/ tusschen den pleyn
der Priesteren/ ende tusschen den pleyn der
Stadt/ tegent Westen eñ teghent Oosten:
eñ sullen beyde tegent Oosten ende teghent
Westen/ ghelycke lanck zyn.
8 Dat sal zyn eygē deel zyn in Israel: op dat
myne Vorsten niet meer mynen Volcke het
hare nemen/ maer sullen het lant den huyse
Israels laten voor hare stammen.
9 Want so spreeckt Heere Heere: Ghy lie=
den hebbet langhe ghenoech euen vele dies
ghemaeckt. ghy Vorsten Israels: laet af vā
g wreuel ende dee ghewelde/ ende doet wat
recht ende goet is/ ende neemt van mynen
volcke uwe h t aenschryuen/ spreect de Heere
Heere.
10 i Ghy lieden sult recht ghewicht/ eñ rechte
schepelen/ ende rechte mate hebben.
11 Epha ende Bath sullen ghelycke zyn, dat
een Bath het tiende deel van Homer hebbe/
ende het Epha/ ooch het tiende deel van Ho=
mer: want na den Homer salmense alle vey
de meten.
12 k Ende den Sikel sal twintich Gera
hebben: ende eene Mina maeckt twintich
Sikel/ ende vyf ende twintich Sikel/ ende
vyftien Sikel.
13 Dat sal nu het Hefoffer zyn/ dat ghy liedē
heffen sult/ namelicken/ het seste deel eens
Epha, van eenen Homer Tarwen/ ende het
seste deel eens Epha van eenen Homer Ger=
sten.
14 Eñ van Olye sult ghy geuen eenen Bath/
namelicken, telcken den tienden Bath van
Cor, ende den tiendē Bath van Homer. wāt
tien Bath maken een Homer.
15 Ende telcken een Lam/ van twee hondert
Schapen/ wt der kudde op der weyde Isra=
els tē Spysoffer/ ende Brantoffer eñ Danc=
offer/ ter versoeninge voor haer/ spreeckt de
Heere Heere.
16 Alle het volc inden lande sal sulck Hefoffer
tot den Vorst in Israel brenghen.
17 Ende de Vorst sal zyn Brandtoffer/ Spys=
offer ende Drancoffer offeren op de Feestē/
Nieuwe Maenden ende Sabbathen/ eñ op
alle hooghe Feesten des huys Israels: daer
toe Sondoffer eñ Spysoffer, Brantoffer eñ
Danckoffer doen, ter versoeninge voor het
huys Israels.
18 So spreect de Heere Heere: Aen den eerstē
dage der eerster Maent/ sult ghy nemen eenen
Iongen Osse die sonder vlecke zy/ ende het
Heylichdom ontsondigen.

a Ezec.48.9
b Of afghescheyden.
c Als te voren int 42. Cap. aē het eynde staet.
d Vz is/ het Heylichdō doch sal voor hem selfs blyuen
e Of/ afghescheyden.
f Ezec.48.21
g Dat is/ moedtwillighe onbillickheyde.
h t An. schattinghe.
i Leui.19.35.
Deu.25.13.
Prou.20.10
Epha icten koorne mate/ Bath eē wynmate eñ olymate.
k Exo.30.13
Leui.27.25.
Num.3.47.
Een Mina heeft hier tsestich Sikel / daerom moetmē dese ghetalen samen sōmeren / ende eē Sikel hout twee drachmas.

19 Eñ de Priester sal vandē bloede des sond-
offers nemen/ ende de posten aen den huyse
daermede bespreghen/ ende de vier hoeckē
des affetsels aen den Altaer/ met tsamen
den posten aen der poorten des binnensten
Voorhofs.
l Num.15.22 20 Also suldy oock doen aenden sevendē da-
ghe der Maent/ l so hem yemant ontweten
de vergrepen hadde: op dat ghy lieden het
huys ontsondighet.
m Exo.12.6. 21 m Aen den veertienden daghe der eerster
Levit.23.5. Maent/ sult ghy lieden het Passah houdē/
Deut.16.1. ende seven daghen vieren/ ende ongheheuelt
Passah is broot eten.
het Paschen 22 Eñ aen den seluen dage sal de Vorst voor
feest. hem/ ende voor alle het volck in den lande/
eenen Osse ten Sondoffer offeren.
23 Maer de seven dagen des Feests/ sal hy dē
Heere dagelicx een Brandoffer doen/ telckē
n Anders/ seven Ossen ende seven n Rammen/ die son
Weders. der vlecke zijn/ eñ telcken eenen Geytenbock
ten Sondoffer.
24 Ten Spijsoffer nu sal hy telcken eē Epha
tot eenen Osse/ eñ een Epha tot eenen Ram
me offeren/ ende telcken een Hin olye tot
eenen Epha.
25 Aen den vijftienden daghe der sevender
Maent/ sal hy seven dagen na malcanderē
vieren/ ghelijck als ghene seven daghen/ eñ
even so houden met den Sondoffer/ Brant-
offer/ Spijsoffer/ met tsamen der Olye.

Dat xlvj. Capittel.

1. Sabbath eñ Nieuwemaendtoffer des Vorsten 8. aen welcke poorte men wt ende ingaen sal/ wanneer men offert 13. vanden willigen Brantoffer/ 16. ende gheschencken des Vorsten/ 19. Item/ van de Keukenen der Priesteren/ 21. eñ der Dienaers in den huyse.

1 SO spreect de Heere Heere: De poorte aen
den binnensten voorhove/ na den Oosten
waert/ sal de ses werckdaghen ouer/ toe-
ghesloten zijn/ doch aen den Sabbathdage
ende in der Nieuwer Maendt/ salmense
opdoen.
2 Ende de Vorst sal buyten onder het voor-
huys der poorte treden/ eñ daer buyten by
den posten aē der poorte staende blijuen: eñ
de Priesteren sullen zijn Brandtoffer ende
Danckoffer offeren: hy doch sal op dē Dor-
pel der poorte aenbidden/ eñ daer na weder
henen wt gaen: de poorte nu sal open blijuē
tot aen den auondt.
3 Desghelijcx het volck in den lande sullē in
der deure derseluer poorten aenbidden voor
den Heere/ aen den Sabbathen ende Nieu-
we Maenden.
4 Het Brantoffer dan/ dat de Vorst voor dē
Heere offeren sal aen dē Sabbathdage/ sal
zijn/ ses Lammeren die sonder vlecke zijn/
ende eenen Ram sonder vlecke/
5 Ende telcken een Epha Spijsoffer tot ee-
nen Ramme/ ten Spijsoffer: tot den Lamme
ren nu/ so vele als zijn hant geeft/ ten Spijs
offer/ ende telcken een Hin Olye tot eenen
Epha.
6 In der Nieuwer Maent/ nu sal hy eenen
iongen Osse offeren die sonder vlecke zy/ eñ
ses Lammeren/ ende eenen Ram oock son-
der vlecke.
7 Ende telcken een Epha ten Osse/ eñ een E-
pha ten Ramme/ ten Spijsoffer: doch tot
dē Lammerē so vele als zijne hant vermach
ende telcken een Hin Olye tot eenē Epha.
8 Ende wāneer de Vorst daer henen in gaet/
so sal hy door het voorhuys der poorten he-
nen in gaen/ ende door den seluen wech he-
nen wt gaen.
9 Daer en teghen het volck in den lande/ dat
voor den Heere comt op de hooghe Feesten/
ende ter poorte teghen Noorden henen in
gaet/ aen te bidden/ dat sal door de poorte
tegen Suyden weder daer wt gaen/ eñ wel-
ker ter poorten tegen Suydē henen in gaē/
die sullen ter poorte teghen Noorden we-
der daer wt gaen/ ende en sullen niet weder
tot der poorten wt gaen/ daer door sy henen
in ghegaen zijn/ maer stracx voor hen henen
wt gaen.
10 De Vorst nu/ sal met hen/ beyde henen in
ende daer wt gaen.
11 Nu/ aen den Vierdagen eñ hooge Feesten/
salmen ten Spijsoffer/ telcken tot eenē Osse
een Epha/ eñ telcken tot eenen Ramme een
Epha offeren/ ende tot den Lammerē so vele
als zijne hant geeft/ ende telcken een Hin O-
lye tot eenen Epha.
12 Wanneer nu de Vorst eē vrijwillich Brant
offer of Danckoffer/ den Heere doen woude/
so salmen hem de poorte na dē Oosten waert
op doen/ dat hy zijn Brantoffer eñ Danck-
offer offere/ gelijck als hy het anders aen dē
Sabbathen pleecht te offeren: ende wanneer
hy weder daer wt gaet/ so salmen de poorte
na hem toesluyten.
13 Eñ sal den Heere daechlicx een Brantoffer
doen/ namelicken/ een Jarich Lam sonder
vlecke, dat selue sal hy alle morghen offeren.
14 Ende sal alle morgen dat seste deel van ee-
nen Epha ten Spijsoffer daer op leggen/ eñ
een derden deel van een Hin Olye/ op het o o Anders/
Semelmeel druppen/ den Heere ten Spijsof meelbloeme
fer: dat sal eē eewich recht zijn/ vandē daech
licksche Offer.
15 Eñ also sullen sy dat Lam met tsamen den
Spijsoffer/ ende Olye alle morghen offeren/
ten daechlicksche Brandtoffer.
16 So spreeckt de Heere Heere: Wanneer de
Vorst zijner sonen eene/ een gheschencke geeft/
van zijner Erue/ dat selue sal zijnen sonē blij-
uen/ ende sullent erflick besitten.
17 Wanneer hy daer en tegen zijner knechtē ee
nen/ van zijnē erfdeel wat schenckt/ dat sul-
len sy besitten tot op het b Vrye Jaer eñ sal b Leu.25.10
als dan weder aen den Vorst vallen: want Num.36.8.
zijn deel sal alleene op zijner sonen eruen.
18 c Oock sal de Vorst den volcke niets nemē/ c 1.Re.21.2.
van haren Erfdeele noch haer wt haren ey- 2.Sam.9.5.
ghen goederen stooten/ maer sal zijn eyghen
goet op zijne kinderen eruen/ op dat niet ye-
mant mijns volcks/ van zijnen eyghendom
verstroyt worde.
19 Eñ hy brachte my onder den inganck/ aen
der zijdē der poorten/ tegen Noordē tot dē
kameren des Heylichdoms/ die den Priesteren
toebehoorden: ende siet/ aldaer was eē ruym
aen een plaetse teghen Westen.
20 Ende hy sprack tot my: Dit is de stede/
daer de Priesters het Schultoffer eñ Sond-
offer koken sullen/ ende het Spijsoffer bac-
ken/ dat sy het niet henen wt inden buyten-
sten Voorhof dragen en dorven/ het volck te d Dit is hier
d heylighen. aen heylighe
dingē belas
dich maken
21 Daer na brachte hy my henen wt indē buy-
tensten Voorhof/ eñ hiete my gaen in de vier
hoecken des Voorhofs: ende siet/ daer was
in eenen yegheliicken der vier hoecken eē an-
der Voorhofken te roocken.
22 Veertich ellen lanck/ eñ dertich ellē breet/
alle viere eenerley mate.
23 Ende daer ginck eenē kleynen Muere om
een yegelick der viere rontomme/ daer warē
heerden aen rontomme ghemaeckt/ beneden
aen de muren.
24 Eñ hy sprack tot my: Dit is de keuckene/
daer de Dienaers inden huyse inne kokē sul
len/ wat het volck offert.

Dat

Dat xlvij. Capittel.

1. Ghesichten der wateren/ die van den
Tempel wt gaen/ 8. eñ van harer kracht/ 13
De Landtpalen des Erves vanden Heere
den twaelf gheslachten gegeven/ worden
beschreven.

1 ENde hy brachte my weder / tot der
deure des Tempels/ eñ siet/ daer vloot
een water daer wt / onder den dorpel
des Tempels / teghent Oosten: want de
deure des Tempels was oock teghent
Oosten: eñ het water liep aen der rechter
zijden des Tempels/ by den Altaer henen/
na den Zuyden.
2 Eñ hy brachte my buyten aen de poorte
tegent Noordẽ, van der buytenster poorte
a Zach. 13. 1 ende 14. 8.
tegent Oosten: eñ siet/ a het water spranck
daer wt/ van der rechter zijden.
3 Ende de Man ginck daer wt teghent
b Apoc. 11. 1 21/ 15. 22/ 1 Ezech. 40. 5. Sprach. 2. 1
Oosten/ b ende hadde het meetsnoer inder
handt/ eñ hy mat duysent Ellen: ende hy
bracht my door het water / tot dat het my
aen de enckelen ginck.
4 Ende mat noch eenmael duysent Ellen/
ende brachte my door het water / tot dat
het my aen de knyen ginck: eñ mat noch
duysent Ellen / eñ liet my daer door gaen/
tot dat het my aen de lendenen ginck.
5 Doe mat hy noch duysent Ellen/ eñ het
wert so diepe/ dat ick niet meer gronden
konde: want het water was te hooch/ dat
men daer over swemmen moeste / ende en
konde het niet gronden.
6 Ende hy sprack tot my: Ghy menschen
kint/ dat hebdy ymmers ghesien.
7 Ende hy brachte my weder te rugghe/
c Apoc. 22/ 1
aenden oever der Beke: c ende siet / daer
stonden gantsch vele Boomen / aen den
Oever op beyden zijden.
8 Ende hy sprack tot my: Dit water/ dat
daer tegent Oosten wt vliet / sal door het
vlacke veldt vlieten in de Zee / ende van
eener Zee in de ander: ende wanneer het
henen in de Zee koemt / so sullen de selve
wateren ghesont worden.
9 Ja alles wat daerinne leeft eñ wemelt/
daer dese stroomen henen komen/ dat sal
d Mat. 4. 19 13/ 34.
leven: eñ sal gantsch vele d Visschen heb-
ben/ eñ alle dinck sal ghesont worden/ ende
leven/ waer desen stroom henen koemt.
e Mar. 1/ 17 Iere. 16/ 16
10 Eñ de e Visschers sullẽ aen de selve staẽ:
van Engeddi aen / tot EnEglaim / salmen
het vischgaren wt spannen: want gantsch
vele Visschen sullen aldaer zijn / ghelijck
als in de groote Zee.
11 Doch de Dijcken eñ Poelen daer by/ en
sullẽ niet gesont wordẽ/ maer sout blijven.
12 Eñ aen dẽ selven stroom/ aen dẽ Oever/
f Psalm. 1. 3 Iere. 17. 8. Apoc. 22. 2.
op beyden zijden/ f sullen allerley vrucht-
bare Boomen wassen/ eñ hare bladeren en
sullen niet verwelcken/ noch hare vruchten
verrijplen/ eñ sullen alle Maenden nieuwe
vruchtẽ brengen: wãt haer water vliet wt
den Heylichdom: hare vrucht sal ter spijse
g Of/ medi-cyne.
dienen/ eñ hare bladeren ter g heelinghe.
13 So spreeckt de Heere Heere: Dit zijn de
Lantpalen/ daer ghy het Lant sullet na wt-
h Gen. 48. 22
deylen/ dẽ twaelf stammen Israels: h wãt
(twee) deelen behoorẽ dẽ stamme Joseph.
14 Eñ ghy sult het ghelijck wt deylen/ den
i Gene. 22. 16
eenen als den anderen: i want ick hebbe
myne handt opgheheven / dat Landt uwen
Vaderen ende v / ten Erfdeele te gheven.
15 Dit is nu de Lantpale des Lants tegent
Noorden / vander grooter Zee aen van
Hethlon / tot Zedad toe.
16 Namelickẽ/ Hemath/ Berotha/ Sibra-
im/ die met Damasco eñ Hemath aenpalẽ/
eñ Hazar/ Tichõ/ die mz Hauran aenpaelt.
17 Dat sal de Lantpale zijn/ van de Zee aen
tot HazarEnon toe: eñ Damascus/ ende
Hemath: eñ Damascus eñ Hemath/ sullen
de eynden zijn/ tegent Noorden.
18 Nu/ de Landtpale tegent Oostẽ sult ghy
meten tusschen Haveran ende Damasco/
ende tusschen Gilead eñ tusschen den Lande
Israels/ aen de Jordane heven af/ tot aen
de Zee/ tegent Oosten: dat sal de Lantpale
tegent Oosten zijn.
19 Nu de Lantpale tegent Suyden / is van
Thamar/ tot aent k Twistwater te Kades/ k Exo. 17. 7. Num. 20. 13
eñ tegent den water aen de groote Zee. dat
sal de Lantpale tegent Suyden zijn.
20 Eñ de Lantpale tegent Westen/ is van de
groote Zee aen/ strack tot Hemath toe: dat
zy de Lantpale tegent Westen.
21 l Also sult ghy het Landt wt deylen onder l Num. 33. 54
de stammen Israels.
22 Eñ wanneer ghy het Lott worpet / het
Landt onder v te deylen/ m so sullet ghy de m Leuit. 19. 34 Deut. 10/ 19. 24/ 14/ 18.
vreemdelingen/ die by v woonen eñ Kinde-
ren onder v n† genereren/ houden/ ghelijck n† Anders/ gegenereert hebben.
als de o† Lantbesitters onder dẽ Kinderen o† Anders/ Landtsaten.
Israels.
23 Eñ sullen oock haer deel aen den Lande
hebben/ een yeghelick onder den stammen/
daer hy by woont/ spreeckt de Heere Heere.

Dat xlviij. Capittel.

1. Seven stammen wert haer Landt wt-
ghedeylt / 8. daer na den Priesteren / met
tsamen den Tempel/ 13. den Leviten/ 15. der
Stadt/ 20. den Vorste/ 22. ende daer na den
anderen stamme/ 30. Der Stadt poorten
worden benoemt.

1 DIt zijn de namen der stammen vanden
Noorden/ van Hethlon na Hemath/ eñ
HazarEnon / ende van Damasco na
Hemath: dat sal Dan voor zijn deel hebbẽ/
van Oosten tot ten Westen.
2 Naest Dan / sal Asser zijn deel hebben/
van Oosten/ tot aent Westen.
3 Naest Asser / sal Naphthali / zijn deel
hebben/ van Oosten/ tot teghent Westen.
4 Naest Naphthali/ sal Manasse zijn deel
hebben/ van Oosten / tot teghent Westen.
5 Naest Manasse / sal Ephraim zijn deel
hebben/ van Oosten/ tot tegent Westen.
6 Naest Ephraim / sal Ruben zijn deel
hebben/ van Oosten / tot teghent Westen.
7 Naest Ruben/ sal Juda zijn deel hebben/
van Oosten / tot aent Westen.
8 Naest Juda nu / sullet ghy een deel a a Of/ af-scheyden.
afsonderen/ van Oosten / tot aent Westen/
dat vijf eñ twintich duysent roeden breedt
eñ lanck zy/ een stuck vanden deele/ die van
Oosten tot aent Westen reycken / daer sal
het Heylichdom inne staen.
9 b Eñ daer van sult ghy den Heere een b Ezec. 45. 4
deel afsonderen/ vijf eñ twintich duysendt
roeden lanck eñ tien duysent roedẽ breedt.
10 Eñ dat selve heylige deel sal der Prieste-
ren zijn / na nelicken / vijf ende twintich
duysent roeden lanck/ tegent Noordẽ, ende
tegent Zuydẽ. eñ tien duysent breedt tegent
Oosten eñ tegent Westen / eñ het Heylich-
dom des Heeren sal daer middẽ inne staen.
11 Dat sal gheheylicht zijn den Priesteren/
den Kinderen c Zadok/ welche myne zeden c Ezec. 43/ 19. 44/ 15.
ghehouden hebben eñ en zijn niet afgeval-
len/ met dẽ Kinderẽ Israels/ als de Leviten
afgevallen zijn.
12 Eñ also sal dat afghesonderde deel des
Lants haer eygen zijn/ daer het Heylichste
inne is by der Leviten Landtpale.
13 De Leviten nu / sullen by der Priesters
Lantpale/ oock vijf ende twintich duysent
roeden in de lenghde/ ende tien duysent in de

bredde hebben: want alle lengde/ sal vijf
ende twintich duysent / eñ de bredde tien
duysent roeden hebben.
14 Eñ en sullen daer niets vã verkoopen/
noch veranderen/ op dat de Eerstelinghen
des Landts niet wech en komen/ want het
is den Heere gheheylicht.
15 Mn de overblyvende vijf duysende roe-
den in de breydde/ tegen de vijf eñ twintich
duysent roeden in de lengde / dat sal on-
heylich zijn voor de Stadt / daer inne te
woonen / ende tot Voorsteden / ende de
Stadt sal daer midden inne staen.
16 Eñ dat sal haer mate zijn / vier duysent
eñ vijf hondert roeden / teghent Noorden
ende tegent Zuyden: desghelijcken tegent
Oosten / ende tegent Westen / oock vier
duysendt ende vijf hondert.
17 De Voorstadt nu sal hebben tweehon-
dert ende vijftich roeden tegent Noorden/
ende tegent Zuyden / desghelijcken oock
tegent Oosten ende tegent Westen/ twee-
hondert ende vijftich roeden.
18 Nu/ het overblijfsel vander lengde des
seluen/ by den afgesonderden ende gheheylichden
namelicken / tien duysent roeden
tegent Oosten / ende tegent Westen / dat
behoort tot ophoudinge der ghener / die
inder Stadt arbeyden.
19 Eñ de Arbeyders sullẽ wt allẽ Stammẽ
Israels/ der Stadt arbeyden.
20 Dat de gantsche d afsonderinge der vijf
eñ twintich duysent roeden int vierkante/
e t een gheheylichde afsonderinghe zy, der
Stadt ten eygendomme.

d Of / afscheydinge,
e t And. een afgesondert Palleys zy/ des Heylichdoms ende eygendoms der Stadt.
f Ezec. 45. 7.

21 Wat nu noch overblyvende is/ op bey-
den zyden/ by den afghesonderden eyghen
deele, eñ by der Stadt deel / namelicken/
vijf eñ twintich duysendt roeden teghent
Oosten eñ teghen t Westen/ f dat sal alte-
mael des Vorsten zijn: doch het afghesonderde
heylighe deel / ende het huys des
Heylichdoms / sal midden daerinne, ende
daer van afghesondert zijn.
22 Wat nu daer tusschen leydt tusschen der
Leviten deel eñ tusschen der Stadt deel. eñ
wat tusschẽ de Lantpale Juda eñ der Lant
pale Ben Jamin is/ dat sal des Vorstẽ zijn,
23 Daer na sullen de andere stammen zijn:
Ben Jamin sal zijn deel hebbẽ, van Oosten
tot aent Westen.
24 Doch aen de Lantpale Ben Jamin/ sal
Simeon zijn deel hebben/ van Oosten tot
aent Westen.
25 Aen de Lantpale Simeon/ sal Isaschar
zijn deel hebbẽ, van Oostẽ tot aent Westẽ.
26 Naest de Lãtpale Isaschar sal Sebulon
zijn deel hebbẽ. vã Oostẽ tot aent Westen.
27 Naest de Lantpale Sebulon / sal Gad
zijn deel hebbẽ vã Oostẽ tot aent Westen.
28 Doch naest Gad/ is de Lantpale tegent
Suyden. van Thamar/ tot aent g Twist-
water te Kades ende tegen het water aen
de groote Zee.

g Exod. 17. 7. Num. 20. 13.

29 h Also sal het Landt wtgedeylt worden/
ten Erfdeele onder de stammen Israels/
ende dat sal haer Erfdeel zijn / spreeckt de
Heere Heere.

h Num. 32. Josue. 13. 14.

30 Eñ so wijdt sal de Stadt zijn/ vier duy-
sent eñ vijf hondert roedẽ tegent Noordẽ.
31 Ende de poorten der Stadt / sullen na
den namen der stammen Israels genoemt
worden: drye poorten teghent Noorden.
De eerste poorte Ruben / de ander Juda/
de derde Levi.
32 Also oock tegent Oosten/ vier duysendt
ende vijf hondert roeden / ende oock drye
poorten / namelicken / De eerste poorte
Joseph/ de andr Ben Jamin/ de derde Dan
33 Tegent Suyden oock also/ vier duysent
eñ vijf hondert roeden: eñ oock drye poortẽ/
De eerste poorte Simeon/ de andr Isaschar
de derde Sebulon.
34 Also oock teghent Westen / vier duysent
ende vijf hondert roeden: eñ drye poorten/
De eerste poorte Gad / de ander Asser / de
derde Naphtali.
35 Also salt omme ende omme/ achtien duy-
sent roeden hebben: ende als dan sal de i i
Stadt genoemt worden: Hier is de Heere.

i Psal. 87. 3. Hebr. 12. 22. Apoc. 21. 2.

Eynde des Propheten
Ezechiel.

Argument.

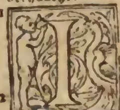
Daniel. 12. Cap.

DAniel was noch seer jonck / doe hy met Jechonia wert tot Babylonien gebracht. Hy heeft seer wel sommighe nutte ende sonderlinghe Historien zijns tijts beschreven. Onder andere dingẽ is daer de strijt tusschen de warachtige eñ valsche wijsheyt/ tusschẽ de Religie eñ superstitie. Hy heeft gheleeft tot den tydt des Conincks Cyri / tachtentich Jaren oudt zynde. Hy was so wijs dat daer vã eẽ spreeckwoort geworden is/ datmẽ seyde/ Wijser dan Daniel: dwelck Ezechiel selve gebruyckt heeft in het 28. Capit. zijns boecx/ seggende: Syt ghy wyser dan Daniel: Hy alleen heeft de saken van Babylonia Persia/ Macedonia/ ende Roma warachtichlick beschreven. Hy beschrijft oock de saken die den Rijcke ende den persoon Christi toekoemen. Hy voorseyt den oorspronck des Antichrists/ syne gruwelicke boosheden / eñ synẽ val. Hy spreeckt oock van de verderuinge der Stadt Jerusalem/ eñ der gantscher Werelt. Hy stelt Christum tot eenen Richter voor oogen / het wterste Oordeel / de wederopstandinghe des Lichamen / ende het eewighe salighe leven.

De Propheet
Daniel.

Dat Eerste Capittel.

1. Daniel wert met sommige heerlicke Jongelingen/ ghevanckelick na Babel ghevoert/ eñ in des Conincx Hof tot Coninckelicken dienste opghetogen 8. leeft gantsch heylichlicken eñ Godvreesende 17. eñ wert van God wonderlicken begenadet ende verhoocht.

1 IN den derden Jare des
Rijcks a t Joiakim/ des
Conincks Juda / quam
Nabuchodonozor de Co-
ninck te Babel / voor
Jerusalem/ eñ beleydese.
2 b Ende de Heere gaf
hem over / Joiakim den
Coninck Juda eñ sommige vaten wt den
huyse Gods: die liet hy voeren int Landt
Sinear in zijns Godes huys / eñ leyde de
Vaten in zijns Gods c t Schatkisten.
3 Ende de Coninck sprack tot Aspenas
synen oversten Kamerlinck / hy soude wt
den kinderen Israels d vanden Coninck-
licken stamme eñ Heeren kinderen wtlesen.
4 Jongelingen die gheen ghebreck en had-
dẽ/ maer schoone/ vernuftige/ wijse kloecke/
eñ verstandige. die daer gheschickt waren/
te dienẽ in des Conincks Hove/ eñ te leeren
Chaldeische schrift ende spraeck.
5 Sulckẽ verordende de Coninck/ watmen
hen dagelicx gheven soude van syner spijse/
eñ van den wijne/ dien hy selfs dranck: dat
sy also drye Jaer lanck opgetogen/ daer na
voor den Coninck dienen souden.

a t Ander/ Jehoiakim
b 2. Reg. 24. 10. 2. Par. 36. 6.
Sinear / is het Landt Babel. Genesis. 10.
c t Ander/ Schatkameren
Aspenas/ des Conincx te Babel Kamerlinck
d Esaie. 39. 7.

6 Onder welcke warē Daniel/ Hananias/
Misael/ eñ Asaria/ vanden kinderē Juda.
7 Ende de ouerste Kamerlinck gaf hen
namen/ ende noemde Daniel/ e Beltsazer:
ende Hananiam/ Sadrach: ende Misael/
Misach: ende Asaria/ Abed Nego.

e Dan.10.1.

8 f Doch Daniel setterde hē voor in synen
herte/ dat hy hem met des Koninex spyse/
ende met den wijne dien hy selfs dranck/
niet verontreynigen en woude: ende badt
den oversten Kamerlinck/ dat hy hem niet
en dorfte verontreynighen.

f Gen.43.32 Tobie.1.12 Judith.12.2

9 Eñ God gaf Daniel/ dat hem de ouerste
Kamerlinck gunstich eñ ghenadich werdt.
10 Deselue sprack tot hem: Ick vreese my
voor mynen Heere dē Koninck/ die v uwe
spijse eñ dranck verordent heeft: wanneer
hy soude sien/ dat uwe aengesichten iam-
merlicker waren/ dan de andere Jongelin-
gen ws ouders/ so brachtet ghy my by den
Koninck om myn leuen.
11 Doe sprack Daniel tot Melzar/ dien de
ouerste Kamerlinck/ Daniel/ Hanania/
Misael/ ende Asaria beuolen hadde.
12 Versoeckt het doch met uwen knechten
tien dagen lanck/ eñ laet ons g † toemoes
te eten gheuen / ende water te drincken:

g † Anders/ ghemoes.

13 Eñ laet dan voor v onse ghestalt/ eñ der
Jongelingen/ die van des Koninex spyse
eten/ besien: eñ daer na als ghy dan sien
sult/ daer na maeckt het met uwe knechtē.
14 Ende hy hoorde harer daer in/ ende ver-
sochte het met hen/ tien daghen lanck.
15 Eñ na de tien dagen/ warē sy schoonder
ende beter by lijue/ dan alle Jongelingen/
die van des Konincks spijse aten.
16 Doe dede Melzar hare verordende spijse
eñ dranck henē wech/ eñ gaf hen toemoes.
17 Doch de God deser viere/ gaf hen konst
ende verstant/ in allerley h schrift ende
wijsheyt: Daniel doch/ gaf hy verstant
in allen ghesichten ende droomen.

h Dat is/ Sy leerden alle konsten die by den Chaldeen beschreuen waren.

18 Eñ doe de tyt omme was/ die de Koninc
bestemt hadde/ dat sy souden henen in ghe-
bracht worden/ brachtse de ouerste Kamer-
linck henen in voor Nabuchodonozor.
19 Eñ de Koninck sprack met hen: eñ daer
en wert onder allen niemant gheuonden/
die Daniel/ Hanania/ Misael eñ Asaria
ghelijck ware: eñ sy werden des Koninck
Dienaers.
20 Eñ de Koninck vantse in allen saken/
daer hy sy omme vraechde/ tienmael kloec-
ker eñ verstandiger/ dan alle i † Sterren-
kijckers ende Wijsen/ in synen gantschen
Rijcke.
21 k Ende Daniel leefde tot in het eerste
Jaer des Konincks Cores.

i † Anders/ Waersegghers/ etc. ende swarte Konstenaers.
k Dan.6.28.

Dat ij. Capittel.

1. Den Koninck te Babel/ konnē syne
Wijsen/ noch droom/ die hem ghedroomt
heeft noch beduydinge/ tot haren grooten
ongeluck/ niet vinden/ 14. Daniel door
openbaringhe des Heeren/ 25. verklaert
het beyde 46. ende wort vanden Koninck/
tot trooste allen Joden/ hooch verheuen.

1 In den tweeden Jare des Rijcks Nabu-
chodonozors/ hadde Nabuchodonozor
eenen droom/ a daer hy van verschrack/
dat hy b opwaeckte.

De Nabuchodonozor droomt eenen droom. Daniel.4.1 ende 5.7.
a Job.7.14
b Of/ wacker werdt.

2 c Eñ hy ghebooet alle Sterrenkijckers/
eñ Wijsen/ ende Toouenaers/ eñ Chaldeen
tesamen te roepen/ dat sy den Koninck
synen droom seggen souden: eñ sy quamen/
ende traden voor den Koninck.

c Dan.4.4. ende 5.7.

3 Ende de Koninck sprack tot hen: Ick
hebbe eenen droom ghehadt/ die heeft my
verschrickt: eñ ick woude geerne weten/
wat het voor eenen droom gheweest zy.
4 Doe spraken de Chaldeen tot dē Koninck
op d † Chaldeisch/ Heer Koninck/ God ver-
leene v een lanck leuē: segget uwē knechten
den droom/ so willen wy hem beduyden.

d † Anders/ Syrisch:

5 De Koninck antwoorde/ eñ sprack tot dē
Chaldeen: Hy is my ontuallen: e † sullet
ghy my den droom niet seggen/ ende hem
beduyden/ so sullet ghy f † gantsch omme-
komen/ ende uwe huysen schandelick ver-
stoort worden.

e † Anders/ so ghy/ etc.
f † Anders/ verstucket worden. Anders/ entledet/

6 g † Sullet ghy my daerentegen dē droom
seggen eñ beduyden/ so sullet ghy geschenc-
ken/ gauen eñ groote eere van my hebben:
daeromme segget my den droom/ ende syne
beduydinghe.

g † Anders/ Maer/ so ghy/ etc.

7 Sy antwoordē wederomme/ eñ spraken:
De Koninck segghe synen knechten den
droom/ so willen wy hem beduyden.
8 De Koninck antwoorde/ ende sprack:
Voorwaer ick mercke het/ dat ghy h
beradenminghe soeckt/ dewijle ghy siet/ dat
hy my ontuallen is.

h Of/ respijte

9 Doch sullet ghy my den droom niet seg-
gen/ so gaet het recht ouer v/ als die ghy
leugenen eñ ghedichten voor my te sprekē/
voorgenomen hebbet/ tot dat de tyt voor-
by ga: daeromme segget my den droom/
so kan ick mercken/ dat ghy oock de beduy-
dinghe treffet.

i † Anders/ begeert:

10 Doe antwoorden de Chaldeen voor den
Koninck/ eñ spraken tot hem: Daer en is
geen mensche op Aerdē/ die seggen konne/
dat de Koninck i † eyscht: so en is daer
geen Koninck/ k † hoe groot ofte machtich
hy oock zy/ die sulcks van eenigen Sterren-
kijcker/ Wijsen/ of Chaldeer eysche.

k † Anders/ Prince noch Overicheyt/ die/ etc.
l Dan.2.27

11 Want dat de Koninck eyscht/ dat is te
hooch/ l eñ daer is oock anders niemant/
die het voor den Koninck seggen konne/
wtgenomen de Goden/ die by dē menschen
niet en woonen.

Nabuchodonozor beueelt alle Wijsen te Babel omme te brenghen.

12 Doe wert de Koninck gantsch toornich/
ende beual alle Wijsen te Babel omme te
brenghen.
13 Ende het oordeel ginck wt/ datmen de
Wijsen doodē soude: eñ Daniel met tsamen
synen ghesellen wert oock ghesocht/ dat-
mense doodede.

Het gebedt is onse eyndlicke troost ende toeulucht/ ende en laet ons oock niet feylen. Hoe geerne eñ genadichlicken verhoort God der geloouighen ghebedt.

14 Doe vernam Daniel sodanich oordeel eñ
beuel/ van Arioch/ den oversten Richter des
Konincks/ welcker wttooch/ de Wijsen te
Babel te dooden.
15 Eñ hy hief aē/ eñ sprack tot des Koninex
Voocht/ Arioch: Waeromme is sulck een
strenge oordeel vandē Koninck wtgegaen?
Ende Arioch seyde het Daniel.
16 Doe ginck Daniel henen op/ eñ badt dē
Koninck/ dat hy hem respyt gheue/ op dat
hy de beduydinghe/ den Koninck segghen
mochte.

m Sprach. 39.23.

17 Eñ Daniel ginck in zijn huys/ eñ seyde
sulcks synen ghesellen/ Hanania/ Misael/
ende Asaria.

n Of/ begonst.

18 Dat sy God vanden Hemel om ghenade
bidden soudē/ sulcx verborgē dinex haluen/
op dat Daniel ende syne ghesellen niet met
tsamen dē anderen Wijsen te Babel/ omme
en quamen.

o Daniel.7.
p Dat is/ hy settet tyde hoe langhe een yegelick Rijck staen/ Ja hoe lange een yegelick mensche leuen/ eñ een yegelick dinck duerē sal.

19 Doe wert Daniel sulck verborgē dinck/
door een gesichte/ des nachts geopenbaert:
m daer ouer loefde Daniel den God van
den Hemel.
20 n Hief aen/ eñ sprack: Gheloeft zy den
Name Gods/ vā eewichheyt tot eewicheyt:
want syne is beyde Wijsheyt eñ Stercke.
21 o Hy andert p tyt eñ stondē: q hy settet
Koningen af/ eñ settet Koningen in: r Hy
geeft den Wijsen hare wijsheyt: ende den
Verstandigen haer verstandt.

q Job.34.24 Jere.27.6. Dan.4.14.
r Job.32.8.

22 Hy openbaert wat diep ende verborgen is/
hy weet wat inder duysternisse leyt: want
by hem is enckel licht.
23 Ick dancke v/ ende loue v/ God myner
Vaderen/ dat ghy my wijsheyt ende stercke
verleenet/ ende als nu geopenbaert hebt/
daer wy v omme ghebeden hebben name-
licken/ ghy hebt ons des Konincks sake
gheopenbaert.
24 Doe ginck Daniel henen op tot Arioch/
die vanden Koninck beuel hadde/ de Wijsen
te Babel ommete brenghen/ ende sprack tot
hem: Ghy en sult de Wijsen te Babel niet
ommebrengen/ maer brengt my henen op
tot den Koninck/ ick wil den Koninck de
beduydinghe segghen.
25 f Arioch brachte Daniel fluer henen op/
voor den Koninck/ ende sprack also tot hem:
Daer is een geuonden onder den ghevan-
genen wt Juda/ die den Koninck de beduy-
dinghe segghen kan.
26 De Koninck antwoorde/ ende sprack tot
Daniel/ t dien sy Beltsazer hieten: Sydy/
die my den droom/ dien ick ghesien hebbe/
ende syne beduydinge segghen kan?
27 Daniel u hief aen voor den Koninck/
ende sprack: x Het verborghen dinck/ dat ghy
Koninck eyscht/ van den Wijsen/ p † Ghe-
leerden/ Sterrenkyckers ende Waerseggeren/
dat en staet in haren vermeugen niet/ den
Koninck te segghen:
28 Maer God van den Hemel/ die kan
verborgen dinck openbaren: die heeft den
Koninck Nabuchodonozor kondt gedaen/
wat in toekomenden tyden gheschieden sal:
Uwen droom ende v ghesichte/ doe ghy
sliepet/ quam daer van:
29 Ghy Koninck dachtet op v bedde/ hoe
het doch hiernamaels toegaen soude ende
de ghene die verborghen dinck openbaert/
heeft v kondt gedaen hoe het toegaen soude.
30 So is my sulck verborghen dinck ghe-
openbaert/ niet door myne wijsheyde/ als
ware sy grooter dan aller/ die daer leuen/
maer daeromme/ op dat den Koninck de
beduydinghe kondt ghedaen worde/ ende
ghy ws herten ghedachten vermerckedet.
31 Ghy Koninck saget/ ende siet een gantsch
groot ende hooch beelt stont teghen v/ dat
was verschrickelick aen te sien.
32 Des seluen beelts hooft was van fijnen
goude/ syne Borst ende Armen waren van
Siluer syne Buyck ende Lenden waren
van z koper.
33 Syne Beenen waren yseren/ syne Voeten
waren eensdeels yseren ende eensdeels leemen.
34 Sulckes saechdy tot dat a eenen Steen
daer af ghebroken werdt/ sonder handen/
die sloech dat Beelt aen syne Voeten/ die
yseren ende leemen waren ende b vermael-
dese tot puluer.
35 Doe werden met malkanderen versmet-
tert/ het yseren/ de leem/ koper/ Siluer ende
Gout/ ende werden als kaf inde Somer-
schueren/ ende de wint verwaeydese/ dat-
mense nerghens meer vinden konde: de
Steen nu/ die dat Beelt sloech/ werdt eenen
c grooten Berch/ dat hy de gantsch Werelt
veruulde.
36 Dat is den droom: nu willen wy de
beduydinge voor den Koninck segghen.
37 Ghy Koninck / zijt een Koninck aller
Koninghen / dien God van den Hemel/
Koninckrijcken/ Macht/ Stercte/ ende
Eere ghegeuen heeft.
38 Ende alles daer Lieden woonen / daer toe
de Dieren op den Velde/ ende de Vogelen
onder den Hemel/ in uwe handen gegeuen/
ende v ouer alle dinck macht verleent heeft:

f Dani.5.13. Daniel.1.7 ende 10. 1.
u Of, begonst Daniel ontschuldicht de Wijse/ ende behoutse by den leuen.
x Dani.2.11.
p † Anders/ Swarte konstenaers. Waersegers / ende Duyueldesweerders. Dat mach ymmers wel een sotmoet heeten.
Daniel openbaert Nabuchodonozor synen droom.
z Of/ eerin.
a Mat. 21. 42. Marc.12.10 Luce.20.17. Psal.118.22.
b Of / versmettet dese tot puluer.
Esaie. 8. 6. ende 28. 16. Rom. 9. 33. Act. 4. 11. 1. Pet. 2. 7.
c Esaie.2.2.
De uitlegginghe des drooms. Dan.5.18.
b Of/ smal:

ghy zijt het Gulden Hooft.
39 Na v sal een ander Koninckrijcke op-
komen/ v slechter dan uwe is: daer na het
derde Koninckrijcke/ dat e koperen is/
dwelck sal ouer alle Landen heerschen.
40 f Het vierde sal hardt zijn als yser: want
ghelijck als yser alle dinck versmettert ende g
verslaet / Ja ghelijck als yser alle dinck
verbreeckt/ also sal het oock alle dinck ver-
smetteren ende verbreken.
41 Dat ghy nu ghesien hebt/ de Voeten ende
Teenen / eensdeels leemen / ende eensdeels
yseren: dat sal een ghedeylt Koninckrijcke
zijn/ doch sal van des yseren h plante daer
inne blyuen / als ghy dan ghesien hebt/
yseren met leeme vermenghet.
42 Ende dat de Teenen aen syne Voeten/
eensdeels yseren/ ende eensdeels leemen zijn:
sal it † sommiger mate een sterck/ ende sommi-
ger mate een swack Rijcke zijn.
43 Ende dat ghy gesien hebt/ yseren met leeme
vermengt: sullen sy hen wel na menschelic-
ken bloede door een anderen mengen/ maer
sy en sullen doch niet een aen den anderen
houden/ ghelijck als hem yseren met leem
niet vermenghen laet.
44 k Doch ter tijt sulcker Koninckrijcken/ sal
God van den Hemel een Koninckrijcke oprich-
ten / dat nemmermeer verstoort en wordt/
ende zijn Koninckrijcke en sal op gheen ander
Volck komen: het sal alle dese Koninckrijcken l
versmetteren ende verstooren/ m doch het
sal eewichlick blyuen.
45 Als ghy dan ghesien hebt/ eenen Steen/
sonder handen vanden Berghe af gescheurt/
die dat yseren / koper / Leem / Siluer ende
Goudt/ versmettert: also heeft de groote
God/ den Koninck kondt ghedaen/ hoe het
hier namaels toegaen sal: ende dat is gewisse-
lick den droom/ ende de beduydinge is recht.
46 Doe viel de Koninck Nabuchodonozor
op zijn aengesichte/ ende badt aen voor
Daniel: ende beual / men soude hem
Spijsoffer ende Reuckoffer doen.
47 Ende de Koninck antwoorde Danieli/ ende
sprack: Daer en is geen twyffel aen n uwe
God is een God ouer alle Goden/ ende een
Heere ouer alle Koningen/ die daer kan ver-
borgen dinck openbaren / dewijle dat ghy
dit verborgen dinck hebt konnen openbaren.
48 Ende de Koninck verhoochde Danielem/
ende gaf hem groote ende vele gheschencken/ o
ende maeckte hem een Vorste ouer het gantsche
Lant te Babel ende settede hem ten Ouersten
ouer alle Wijsen te Babel.
49 p Ende Daniel badt vanden Koninck / dat
hy ouer de Landen te Babel setten mochte/
Sadrach/ Mesach/ Abed Nego: ende hy selfs
Daniel/ bleef by den Koninck te Houe.

Dat iij. Capitel.

1 Nabuchodonozor laet een groot gulden
Beeldt oprichten/ dat hy van yeghelicken
wil aengebeden hebben 8 Sadrach/ Mesach/
ende Abed Nego/ die hen sulcks weygheren/
werden voor hem beklaecht/ 13. na verach-
tinge Koninckliicker dreyghinghe 19. inden
gloeyenden Ouen ghewoorpen/ 19. ende wun-
derlicken van Gode/ (95. dien oock Nabucho-
donozor syne openlicke bekentenisse doet)
tot trooste der ghevanghen Joden/ behouden.

1 DE Koninck Nabuchodonozor liet een
Gulden Beeldt maken / tsestich Ellen
hooch/ ende ses Ellen breedt/ ende liet hee
setten inden Lande te Babel/ at op een
schoone * angee.
2 Ende de Koninck Nabuchodonozor sandt
na den Vorsten/ Heeren/ Lantpleghers/ Rich-
teren/

e Of/ eerine.
f Dan. 7. 7.
g Dat is te morsel slaet
h Sommige lesen / van des yseren stercke.
Hy wil doch segghen/ Dat het Roomsche Rijcke te dier tijdt/ wanneer het gedeylt zijn sal/ omgesettet/ ende ghelijck als een plante of wortel / anders waert henen koet/ ende sal doch des seluen yserens of Rijcr plante/ ende gheen nieuwe ander Rijck zijn. Dat is alte mael ghe-schiet / doe het Roomsche Rijcke vanden Griecken op de Duytschen gekomen is/ door den Paus/ ende Carolum Magnum.
i † Anders/ eensdeels het Rijcke Christi.
k Esai.9.6. Dan. 7. 14. Luce. 1. 33.
l Of / tot puluer / of/ stof maken.
m Luc.1.33. Joan.12.34
Hy badt al/ niet Daniel/ lem / maer God in Daniele: anders hadde het Daniel niet geleden.
n Deu.10.17 Dani.12. 1. Psal.136. 2. Josue.22.22
De wijsheit regeert vnd ghewelt/ Gen.41. 39. 41.
o 3.Esd.4.42
p Dan.2.13
q † Anders/ inden Dale Dura
* bewoonlicke plaetse.

teren/Voochden. Raetsheerẽ/Ampteliedẽ/
ende alle Ghewe:dighen inden Lande/ dat
sy te samen komen souden / het Beeldt te
wyen / dat de Coninck Nabuchodonosor
hadde setten laten.
3 Doe quamen de Vorsten/Heeren/Landt-
pliegers/Richteers/Voochden/Raedtsheer-
ren/Amptelieden/ende alle Geweldige indẽ
Lande te samen/het Beeldt te wyen. dat de
Koninck Nabuchodonosor hadde setten
laten:ende sy moesten teghẽ dat Beeldt tre
dẽ/dat Nabuchodonosor hadde settẽ latẽ.
4 Ende de Heraudt riep overluyt:Dat laet
u ghesept zyn / ghy Volcken/ Lieden ende
Tonghen:
5 Wanneer ghy hooren sullet het gheluydt
der Basuynen/Trompetten/Harpen/ Ve-
delen/Psalter/Luyten/ende allerley b Sna
renspel/so sullet ghy neder vallen/ende het
gulden Beeldt aenbidden/dat de Koninck
Nabuchodonosor heeft setten laten.

b † And. Scheydenspel

c Sap.14.16

6 c Wie nu als dan niet neder en valt/ende
aenbiddet/die sal van stonden aen/ inden
gloeyenden Oven gheworpen worden.
7 Doe sy nu hoorden het geluyt der Basuy
nen/Trompetten/Harpen/Vedelen/ Psal-
teren/ende allerley Snarenspel/vielẽ alle
Volcken/Lieden/ende Tongen neder/ende
baden dat gulden Beeldt aen/dat de Ko-
ninck Nabuchodonosor hadde setten latẽ.
8 Van stonden aen traden sommighe Chal
deische mannen henen toe/ende verklaech
den de Joden/
9 Hieven aen/ende spraken totten Koninck
Nabuchodonosor:Heer Koninck/God ver
leene u een lanck leven.

d Dan.6.12

10 d Ghy hebt een gebodt laten wtgaen/dat
alle menschen/wanneer sy hooren sullẽ het
geluydt der Basuynen/Trompetten/Har-
pen/Vedelen/Psalteren Luyten/ende aller
ley Snarenspel/souden sy nedervallen/en-
de het gulden Beeldt aenbidden.
11 Ende wie niet neder en viele/ende aenba-
de/die soude in eenen gloeyenden oven ge-
worpen worden.

e Da.28.49

12 Nu zyn daer Jodische mannen / e welche
ghy over de Ampten inden Lande te Babel
ghesettet hebt/Sadrach/Mesach/ende A
bed Nego, deselve verachten u ghebodt / f
ende en eeren uwe Goden niet/ende en bid
den het gulden Beeldt niet aen/ dat ghy
hebt setten laten.

f Baru.6.4

13 Doe beval Nabuchodonosor met grim-
michheyt eñ toorne/ datmẽ Sadrach/Me-
sach/eñ Abed Nego/voor hẽ brachte:eñ de
mannẽ werdẽ voor dẽ Coninck gebracht.
14 Doe hief Nabuchodonosor aen/ ende
sprack tot hen:Hoe:willet ghy Sadrach/
Mesach/ende Abed Nego/uwe God niet
eeren/ende het gulden Beeldt niet aenbid-
den/dat ick hebbe setten laten?
15 Wel aen/schicket u daer toe:so haest als
ghy hooren sullet het geluyt der Basuynẽ/
Trompetten/Harpen/Vedelen/Psalteren/
Luyten/ ende allerley Snarenspel: so vallet
neder ende bidt het Beelt aen/dat ick heb
maken laten:so ghy het niet aenbiddet/so
sullet ghy van stonden aen inden gloyendẽ
oven geworpen worden:laet sien / wie de
God zy/die u wt myner hãt g verlossẽ sal.

g † An. wtrucken
Mercket/ welcke een geloove dat is.

16 Doe hieven Sadrach Mesach/ ende A-
bed Nego aen/ende sprakẽ tot dẽ Koninck
Nabuchodonosor:Het en is niet van noo-
den/dat wy u daer op antwoorden.
17 Siet/onse God/diẽ wy eerẽ. h kã ons wel
verlossen wt den gloyendighen oven/ daer
toe oock van uwer handt wel verlossen.

h Ma.16.47
i Bar.6.4.

18 Ende so hy het niet doen en wil/ i so suldy
dannoch weten/ dat wy uwẽ God niet en
eeren/noch dat gulden Beelt/dat ghy hebt
setten laten/aenbidden willen.
19 k Doe werdt Nabuchodonosor vol grim
michheyt/eñ stelde hem l tenstelick/ teghen
Sadrach/Mesach/eñ Abed Nego/ende be
val/men soude den Oven sevenmael heeter
maken/dan men anders plachte doen.

k 1. Mac.7.39
l † And. schuyfelick/

20 Ende beval den allerbesten krychlieden/
die in synen Heyre waren/dat sy Sadrach/
Mesach/ende Abed Nego bonden/ende in
den gloyendighen Oven worpen.
21 Also werden dese mannen in hare mante-
len/m schoen/hoeden / ende anderen klee-
deren ghebonden/ende inden gloyendighen
oven ghewoorpẽ.

m † An. hosen/kappẽ/

22 Want des Koninckx gebodt/moestmen n
fluckx doen:ende men stookte het vyer indẽ
oven so seer toe/ o dat de mannen/ die Sa-
drach/Mesach / ende Abed Nego verbre-
nen souden/ van den vlammen des vyers
verdorven.

n Ost. gantsch haestelicken/rasch/
o dat men het niet en heeft mogen de kleederen wt trecken.

23 p Doch de dry mannen/ Sadrach/ Me-
sach/ ende Abed Nego / vielen henen af in
den gloyendighen Oven/gheloyck sy ghebon
den waren.

p Psal.7.16. 1.Hest.7.10. Danie.6.24
p Esa.43.2. Psal.66.12.

91 Doe ontsettede hem de Koninck Nabu-
chodonosor/ende voer stucks op/eñ sprack
tot synen Raedtsheeren: Hebben wy niet
dry mannen/ ghebonden in het vyer wor-
pen laten?Sy antwoordden/ende spraken
totten Koninck:Ja heer Koninck.
92 Hy antwoordde/eñ sprack:Ick sie doch
vyer mannẽ los inden vyere gaen/ende zyn
onversehrt/eñ de vierde is/gelyck q als wa
re hy een sone der Goden.

Dat men leest in de oude oversettinghe/ van het vers 23. tot het 91. te weten/ Den Lofsanck der dry Mannen inden Ovẽ/ en wordt niet gevonden int Hebreisch/ende daerom en hebbent wy hier niet by ghesett/ maer hebbent gesett achter by de ander Apocrypha.

93 Ende Nabuchodonosor tradt henen toe/
voor het hol des gloyendigen Ovens/ende
sprack:Sadrach/Mesach ende Abed Ne-
go/ ghy knechten Gods des Allerhooch-
sten/gaet daer wt/ende koemt herwaerts.
Doe ginghen Sadrach/Mesach / ende A-
bed Nego daerwt/wt den vyere.
94 Ende de Vorsten/Heeren Voochden/en-
de Raedtsheeren des Koninckx quamen te sa
men/ende sagen/dat het vyer aen den lyve
deser mannen/geene macht bewesen hadde/
ende haer hooft hayr niet versengt/ende ha
re mantelen niet verseerighet waren / Ja
men konde gheenen brandt aen hen rieckẽ.

q Acto 9.7. Dan.10.8.

95 Doe hief Nabuchodonosor aen / ende
sprack:Gelooft zy de God Sadrach/ Me-
sach ende Abed Nego/die synen Engel wt-
gesonden/ende syne knechten verlost heeft/
die hem betrouwet/ende des Coninckx ghe-
bodt niet houden/maer haer lyf henen ghe-
geven hebben/dat sy geenen God eerẽ noch
aenbidden wouden/dan alleen haren God.
96 r So zy nu dit myn ghebodt: Wie onder
allen Volcken/Lieden ende Tonghen /den
God Sadrach/Mesach/ende Abed Nego
lastert / die sal omkomen / ende zyn huys
schandelick verstooret worden : want daer
en is gheen ander God/ die also verlossen
kan/als dese.

r Dan.6.26

97 Ende de Coninck gaf Sadrach/Mesach/
ende Abed Nego/groote macht/inden Lan-
de te Babel.

Dat iiij. Capittel.

1. Een schoone bekentenisse des Coninckx
Nabuchodonosor/ over synen wtgeleyden
ende gheschiedenen droom: Ende is hier
een treffelick exempel teghen de woedende
Overheeren ende Tyrannen/ die haer ghe-
welt misbruycken / ende derhalven van
God niet ongestraft blyven. 8. Item we-
derom me een troostelick ende lieffelick
Beeldt voor de vrome Regenten/dat God
de Heere / oock desen Tyrannischen Co-
ninck/ door eenen schoonen Boom voor-

beelde/

Dit is eenen brief des Koninckx/ daerin hy bekent/ wat hem God bewesen heeft in der navolghender Historien.
a † Au tongen die op allen Aerdt rycke woonen/ God/ etc.
b Dan.6.25
c Esaie 9.9. Dan.2.44. ende 7.14. Luc.1.29.
d Cap.iij. by anderen. Dan.2.1.
e Dan.2.3.
f Dan.5.7.
g Dan.2.2.
Een gesichte dat Nabuchodonozor ghesien heeft.
h Ezec.31.3.
i † Anders, spruyten/ Wachter/ heet hy de Enghelen/ daerom dat sy waken/ ende ons hoeden sonder ophouden teghen de Duyvelen/ als Psal.91. seyt: hy heeft sijnen Engelen bevolen van u.
Ende is een seer troostlic woort allen menschen/ sonderlinge den gheloovigen Joden te Babel.
k De wijsheydt moet ten eersten wech genomen worden/ wanneer een herte vallen sal: datmen siet/ hoe alleen de wijsheydt, ende niet het ghewelt en regeert.
l Prov.29. Wanneer de prophetie wt is, so

beeldet/ die alle Dieren gheneert/ ende on-
der sijner schaduwe rusten laet.
98 Koninck Nabuchodonozor / a † allen
volcken/ lieden ende u tonghen. God
gheve u vele vredes.
99 Ich sie het voor goet aen dat ick verkon-
dige de teeckenen ende wonderen die God
de Allerhoochste aen my ghedaen heeft.
100 Want sijne teeckenen zijn groot/ en sijne
wonderen zijn machtich: c ende zijn Rijcke
is een eewich Rijcke ende sijne Heerschap-
pie duert altoos ende eewichlick.
1 d Ick Nabuchodonozor/ doe ick goede
ruste hadde in mijnen huyse/ en het wel
stont in mijner palleyse/
2 Sach ick eenen droom ende verschrickt/
ende de gedachten die ick op mijn bedde
hadde/ over dat gesichte dat ick gesien had
de verveerden my.
3 f Ende ick beval dat alle Wijse te Babel
voor my hier op ghebracht werden dat sy/
my seyden wat den droom bedudde.
4 g Doe brachtmen de Sterrekijckers/
Wijsen / Chaldeeers ende Waersegghers
daerop ende ick vertelde den droom voor
hen: doch sy en konden my niet segghen/
wat hy bedudde.
5 Tot dat ten lesten Daniel voor my quam/
(die Beltsazer heet / na den name mijns
Gods/) die den geest der heylighen Goden
heeft ende ick vertelde voor hem den droom.
6 Beltsazer ghy overste onder den Sterren
kijckers dien ick weet dat ghy den Gheest
der heylighen Goden hebt/ ende u niets ver-
borghen en is: segghet het ghesichte mijns
drooms dien ick gesien hebbe/ ende wat hy
beduydet.
7 Dit is nu het gesichte dat ick gesien heb
be op mijn bedde: siet/ daer stont eenen boom
h midden inden Lande/ die was seer hooch/
groot ende dicke
8 Sijne hoochte reyckte tot inden Hemel/
en strecte hem wt tot den eynde des gant
schen lants.
9 Sijne tacken waren schoone ende droeghen
vele vruchten/ daer alle dinck van te eten had
de: alle Dieren op den velde/ vonden scha-
duwe onder hem: en de Voghelen onder den
Hemel saten op sijne tacken/ ende alle het
vleesch gheneerde hem van hem.
10 Ende ick sach een gesichte op mijn bedde/
ende siet/ een heylich Wachter voer van den
Hemel af/
11 Die riep luyde/ en sprack alsoo: Houwet de
boom omme/ ende behouwet hem de tacken/
ende stroopt hem het loof af/ ende verstroyt
sijne vruchten/ dat de Dieren/ die onder hem
liggen/ wech loopen/ en de Vogelen van sij-
ne tacken vlieghen.
12 Doch latet den stamme met sijne wortelen
in der Aerden blijven: maer hy sal in ysere
ende metalen ketenen/ op den velde inden
grase gaen: hy sal onder den dauwe des He
mels ligghen/ en nat worden/ ende sal hem
weyden met den Dieren/ van den kruyden
der Aerden.
13 Ende het k menschelicke herte sal van hem
ghenomen/ ende hem een beestisch herte ge
geven worden/ tot dat de seven tyden over
hem om zijn.
14 Sulcx is inden rade der Wachteren beslo
ten/ en in der redene der Heylighen beraet-
slaecht/ op dat de levendighen bekennen/ l
dat de Allerhoochste macht heeft/ over der
menschen Koninckrijcken/ ende geeftse/ wien
hy wil/ ende verhooght de nedrighen tot
den selven.
15 Sulcken droom hebbe ick Koninck Nabu-
chodonozor gesien/ en ghy Beltsazer/ segget
wat hy beduydet: want alle Wijsen in mij-
nen Koninckrijcke en konnen my niet seg-
ghen/ wat hy beduyt/ daerentegen ghy con-
net wel: want de Gheest der heyligen Go-
den is by u.
16 Doe ontsettede hem Daniel/ die anders
Beltsazer hiet/ by een ure lanck en sijne ge-
dachten bedroefden hem: Doch de Koninck
sprack: Beltsazer/ laet u den droom/ en sijne
beduydinge/ niet bedroeven. Beltsazer hief
aen/ ende sprack: Och mijn Heere/ dat den
droom uwen vyanden/ en sijne beduydinge/
uwen wederpartydeers golde.
17 Den boom die ghy ghesien hebt/ dat hy
groot ende dicke was/ en sijne hoochte aen
den Hemel reyckte/ ende hem wtbreydde o-
ver het gantsche Landt/
18 En sijne tacken schoone/ ende sijner vruch
ten vele waren/ daer alle dinck van te eten hade/ ende de Dieren op den velde onder hem
woonden/ ende de Vogelen des Hemels op
sijne meyen saten/
19 Dat zijt ghy/ Koninck/ die so groot ende
machtich zijt: want uwe macht is groot/ en
reyckt tot aen den Hemel/ ende uwe Gewelt
gaet tot aen der Wereldt eynde.
20 Dat nu de Koninck eenen heyligen Wach
ter gesien heeft/ van den Hemel daer af va-
ren/ en seggen: Houwet den Boom omme/
en verderft hem: doch den stamme met sijne
wortelen latet inder Aerden blijven: maer hy
sal in ysere en metalen ketenen/ op den vel
de inden grase gaen/ ende onder den dauwe
des Hemels liggen/ en nat worden/ en hem
met den Dieren op den velde weyden/ tot dat
seven tyden over hem omme zijn.
21 Dat is de beduydinge Heere Koninck/ en
sodanighen raedt des Allerhoochsten/ gaet
over mijnen Heere den Koninck.
22 m Men sal u van den lieden verstooten/
ende moetet by den Dieren op den velde blij
ven: ende men sal u gras eten laten / als de
Ossen / ende sult onder den dauwe des He-
mels liggen ende nat worden/ tot dat seven
tyden over u omme zijn: n op dat ghy beken
net/ dat de Allerhoochste macht heeft/ over
der menschen Koninckrijcken/ ende gheeftse
wien hy wil.
23 Dat oock gesept is: Men soude dannoch
den stamme met sijne wortelen des Booms/
blijven laten: u Koninckrijcke sal u blijven/
wanneer gy bekent hebt/ de Macht in den
Hemel.
24 Daeromme Heere Koninck/ laet u mijnen
raet welghevallen/ ende maket u los van u-
wen sonden/ door gherechtichheyt/ o ende le-
dich van uwer misdaet/ door weldaedt aen
den armen/ so sal hy ghedult hebben met u-
wen sonden.
25 Dit alles p† geschiede den Koninck Na-
buchodonozor.
25 Want na twaelf Maenden/ doe de Ko-
ninck op der Coninckliker Burcht te Ba-
bel ghinck/
27 Hief hy aen/ ende sprack: Dat is de groote
Babel/ die ick gebouwet hebbe/ ten Koninc
licken huyse/ door mijne groote macht/ tot
eeren mijner heerlickheydt.
28 Eer de Koninck dese woorden wtgesproken
hadde/ viel een stemme van den Hemel: O Ko
ninc Nabuchodonozor wort gesept: O Ko-
ninckrijcke sal u ghenomen worden,
29 Ende men sal u van den lieden verstooten/
en sult by den Dieren die op den velde gaen/
blijven: q gras salmen u eten laten als Os-
sen/ tot dat seven tyden over u omme zijn:
op dat ghy bekennet/ dat de Allerhoochste
macht heeft over der menschen Koninckrij-
ken/ ende geeftse wien hy wil.

verderft het volck.
l Dan.2.91. ende 4.22. Jere.27.6.
Daniel en beduydt de sen droom niet gherne/ ende is hem leedt om sijnen Heere.
m Dan.5.21
n Dan.2.21 ende 4.14. Jere.27.6.
o Spr.3.B. ende 29.14. Luc.11.41.
p † And/ wederuom Hier verheert de Koninck/ van wien hy so danigen Coninckrycke heeft/ verheft hem dies/ even als hadde hy het door sijne macht en wijsheyt vercreghen/ ende moet het anders leeren.
q Job 34.B Dan.1.21. ende 4.22.

Van

Hy sal ve-lichte onsin-nich ende met boose gheesten be-seten ghe-worde zijn. Hier welck een schoon ghelooue/ ende syne bekeeringe. r Esaie.9 6 Dan.2 44. 4.3.7.14.

30 Van stonden aen / wert dat woort vol-
bracht ouer Nabuchodonozor: ē hy wert
van den lieden verstooten/ ē hy att gras
als Ossen/ ē zijn lijf lach onder dē dauwe
des Hemels/ ē wert nat/ tot dat zijn hayr
wies/ so groot als Arendts vederen/ ende
zijne nagelen als Vogels clauwē werdē.
31 Na deser tijt / hief ick Nabuchodono-
zor/mijne oogen op na den Hemel/ē quā
weder ter vernuft/ ende loofde den Alder-
hoochsten: ē prees ē eerde dien / die ee-
wichlick leeft: r diens gewelt eewich is/
ē zijn Rycke altoos ē eewichlick duert/
32 Tegen welckē alle die op Aerden woo-
nen/ als niet te rekenen en zijn: hy maeckt
het/ hoe hy wil / beyde met den Crachten
in den Hemel/ ē met dien/ die op Aerden
woonen: ē niemāt en can zijner hant we-
ren/ noch tot hem seggē: Wat maect ghy?

f Job.42.10

33 f Ter seluer tijt/ quam ick weder ter ver-
nuft/ oock tot mijner Coninklicker eeren/
tot mijner Heerlickheyt/ ē tot mijner Be-
stalt: ē mijne Raedtsheeren ē Geweldi-
gen sochten my/ ē ick wert weder in mijn
Coninckrijcke ghesettet / ende verkreech
noch grooter heerlickheydt.

Noch een exempel te-ghen de Ty-rannen. Het en blijft op den sup-pen niet/ maer sy moetē God oock daer toe bespot-ten/ ē zij-ner vaten misbruickē. Daerom sept S. Paul. Wt dronckē-schept volcht een woest/ wilt/roecke-loos leuen. Ephes.5.18 a 2. Paral. 36.18. a Tot hoo-ne of ver-smadinghe ē spot des Gods te Je-rusalem/ dien sy de Vaten ghe-nomen had-den/ als ee-nen cranc-ken/ nietigē God. 1.Hest.3.8. 1.Mach.4. 23. c Jere.50.2. d Of/ ver-loos de Co-ninck zijn verwe. e Anders/ Werdt des Conincx aē-gesichte ver-andert. c Dan.2. 2. 4.5.

34 Daeromme loue ick Nabuchodonozor/
ē eere ē prijse den Coninck vanden He-
mel: want alle zijn doen is waerheydt/ ē
syne weghen zijn recht: ende wie stout is/
dien can hy verootmoedighen.

Dat v. Capittel.

1. Belsazer lastert onder anderen boos-
heden/ den God Israels/ met misbruyckē
syner Vaten/ 5. wort door een schrijuende
handt heftich verschrict/ 7. ē en can noch
schrift noch beduydinge/ by eeniger zijner
Wijsen vinden. 10. Daniel/ als nu een on-
bekende/ wort door aengeuen der Conin-
ginnen gesocht. 13. gheeft dē Coninck/ met
afslach zijner ghescheucken/ 18. der schrij-
uender handt oorsake te kennen/ 25. ende
leyt hē der seluen schrift beduydelickē wt.

1 Coninck Belsazer maecte een heerlicke
maeltijt/ synen geweldigen ē Hooft-
lieden/ ende soop hem met hen vol.
2 Ende doe hy droncken was / hiet hy de
gulden ē siluere vaten voortbrenghen/
a die zijn vader Nabuchodonozor wt den
Tempel te Jerusalem wech genomen had
de: op dat de Coninck met zijnen Gewel-
dighen / met zijnen Wijuen: ē met zijnē
bywijuen daer wt droncken.
3 Also werden de gulden Vaten voortge-
bracht/ die wt den Tempel/ wt den huyse
Gods/ te Jerusalem/ genomen waren: ē
de Coninck zijne Geweldigen / zijne Wy-
uen/ ē bywijuen droncken daer wt.
4 Ē doe sy also sopen/ b loefden sy de gul
den/ siluere/ metalen/ yseren/ houten/ ē
steenen Goden.
5 Euen ter seluer stonde/ ghingen daer vin
geren heruoor / als eener menschen hant/
die schreuen tegen den candelaer ouer/ op
de besettede wandt/ in de Coninckliche sa-
le: ende de Coninc wert der hant gewaer/
die daer schreef.
6 c Doe v ontuerwede hem de Coninc/ ē
zijne gedachten veeschricten hem / dat hē
de lendenē beefden/ ē de beenen tzitterdē.
7 c Ē de Coninck riep ouerluydt/ datmē
de Wijsen/ Chaldeers / ē Waerseggers/
daerop brengen soude: ē liet den Wijsen
te Babel segghen: Welcker mensche dese
schrift leest/ ē seggen can / wat sy beduy-
de/ die sal met purpuren gecleedt worden/
ē gulden ketē aen den halse dragē/ ē de
derde Heere zijn in mijnen Coninckrijcke.
8 Doe werden alle Wijsen des Conincx
daer op gebracht/ doch sy en conden noch
schrift lesen / noch de beduydinge den Co-
ninck seggen.
9 Dies verschrack de Coninck Belsazer
noch harder / ē verloos gantsch zijne ge-
stalt / ē zijnen Gheweldigen wert bange.
10 Doe ghinck de Coninginne/ om sulcker
sake wille des Conincx/ ē zijner Geweldi-
gen/ henen op in de sale/ ē sprack: Heere
Coninck/ God verleene v een lanck leuen:
laet v uwe ghedachten so niet verschrickē/
ende ontuerwet v also niet.
11 Daer is een man in uwen Coninckrijc-
ke / die den Gheest der heylighen Goden
heeft: f want tot ws vaders tyden wert by
hem verlichtinge gheuonden/ cloeckheyde
ē wijsheyt/ als der Goden wijsheyt is: ē
v vader de Coninc Nabuchodonozor / set-
tede hē ouer de Sterrenkijckers / Wijsen/
Chaldeers/ ende Waerseggers.
12 Daeromme/ dat een hoogher Gheest by
hem geuonden wert / daer toe verstant ē
cloeckheydt/ droomen te beduyden/ donc-
ker sprueckē te geraden/ ē verborgen sa-
ken te openbaren/ namelickē/ Daniel/ dien
de Coninck liet Beltsazer heeten: so roepe
men nu Daniel/ die sal seggen/ wat het be-
duydet.

Dat sal v e-lichte des Konincx moeder ge-weest zijn/ de oude Co-ninginne ē Weduwe: want te voo-ren int be-ghin staet/ dat des Co-nincx wijuē oock mede in de Drinc sale geweest zijn. f Daniel.2.3

13 g Doe werdt Daniel henen op voor den
Coninck ghebracht: ē de Coninck sprack
tot Danielē/ Zijdy Daniel/ der gheuange-
nen een wt Juda/ die de Coninck mijn va-
der/ wt Juda herwaerts ghebracht heeft?
14 Ick hebbe van v hooren seggen/ dat ghy
den Gheest der heyligen Goden hebbet/ ē
verlichtinge/ verstant/ ē hooge wijsheyt/
by v gheuonden sy.
15 Nu heb ick voor my ontbieden laten/ de
cloecken ende Wijsen/ dat sy my dese schrift
lesen ende seggen souden/ wat sy beduydet:
ende sy en connen my niet segghen/ wat
sulcks beduydet.
16 Van v doch hoore ick / dat ghy connet
de beduydinge gheuen/ ē het verborghen
openbaren: condy nu de schrift lesen/ ende
my segghen wat sy beduydet/ so suldy met
purpuren gecleedet worden/ ē gulden ke-
ten aen uwe halse dragen/ ē de derde Hee
re zijn in mijnen Coninckrijcke.

Daniel is by desen Coninck so gantsch ver geten/ dat-men hem soecken ē roepen moet: Also gaet het al-len getrou-wen Die-naers inder Wereldt. g Dan.2.25

17 Doe hief Daniel aen/ ē sprack voor dē
Coninck. h Behoudt uwe gauen selue/ ē
gheeft uwe gheschencken eenen anderen: ick
wil dannoch de schrift den Coninck lesen/
ende segghen wat sy beduydet.
18 i Heere Coninck/ God de Allerhoochste/
heeft uwen vader Nabuchodonozor / het
Coninckrijcke/ Macht/ Eere ende Heerlic-
heydt ghegeuen.
19 Ē om sulcker macht willen/ die hem ge-
gheuen was / vreesden ē schuwweden hem
voor hē/ alle Volcken Lieden/ ē Tongen:
hy doodde wien hy woude/ hy sloech wien
hy woude/ hy verhoochde wien hy woude/
hy verootmoedichde wien hy woude.
20 Doe hem nu zijn herte verhief / ende hy
stout ende hoochmoedich wert/ wert hy vā
den Coninckliken stoele ghestooten/ ende
verloos zijn eere.
21 k Ende wert verstooten vanden lieden/
ē zijn herte wert gelijck den Dieren/ ende
moeste by dē l Wiltwercke loopen: ē att
gras/ als Ossen / ē zijn lijf lach onder den
dauwe des Hemels / ē wert natt / tot dat
hy leerde / m dat Godt de Allerhoochste/
macht heeft ouer de menschen Coninckrijc-
ken/ ende gheeftse wien hy wil.
22 Ende ghy Belsazer zijn sone/ hebt v her
te niet verootmoedighet/ hoe wel ghy sulc-
kes altemael weet:

Daniel ant woordet dē Coninck Belsazer. h 2.Reg.5. 15. matth.10.8 i Dan.2.37. k Dan.4. 22. l Of/ gewil-de. Anders/ woutesele m Dan.4. 24. Jere.27.6.

Maer

23 Maer hebt v tegen den Heere des He-
mels verheuen/ende de Vaet zyns Huys/
heeftmen voor v brengen moetē ende ghy
uwe Geweldighen/uwe Wyuen/ende uwe
bywyuen hebben daer wt ghesopen: daer
toe de guldē siluerē metalen yseren. hou
n Psal.115.4 ten/ende steenen Goden geloeft: n welcke
ende 135.16. noch sien/ noch hooren / noch voelen: den
Apoca.9.20 God daerenteghen/die uwen adem / ende
alle uwe weghen in synen handt heeft / en
hebdy niet gheeeret.
24 Daeromme is van hem hier ghesonden/
dese handt/ende dese schrift/die daer ver-
teeckent staet.
Daniel be- 25 Dat is nu de schrift/ die daer verteeckēt
duydet hier staet: Mene Mene/ Tekel/ Upharsin.
de schrift 26 Eñ sy beduydet dit: Mene/dat is/ God
der hant. heeft v Koninckrijcke ghetelt ende geeyn-
det.
27 Tekel/dat is/ Men heeft v op eener Wa
ge gheweghen/ende te licht gheuonden.
28 Peres/dat is/ v Koninckrijcke is gedeylt
ende den Meden ende Persen ghegheuen.
29 Doe beual Belsazer datmē Daniel met
purpuren kleeden soude/ende gulden keten
aen den hals gheuen/ende liet van hē ver
condigen/ dat hy de derde heere ware indē
Koninckrijcke.
a Esai.21.2 30 o Doch des nachts werdt der Chaldeen
ende.47.9. Koninck Belsazer/ghedoodet.

Dat vj. Capittel.

1. Daniel wort van Dario bemint / eñ
hooch verheuen/4. moet dies van anderen
Hauessen/(die hem eē syn houestucken be
nyden/)ontgelden/16 ende wert eyndelic-
ken inder Leeuwen kuyle ghewórpen . 18.
De Koninck/ dien sulcks hertlich bekom-
mert/21. siet Daniels vyanden wt eten/
dat sy hem hadden ingebrocht 25. ende laet
den God Daniels/(die sulcks wonderbarlic-
ken beschicket hadde/)openlickē/met Co-
ninclicken beuele/ouer zyn gantsche Rijcke
prediken.

Darius. 1 ENde a Darius wt Meden / nam het
Esaie.21.2. Rijcke in/doe hy twee eñ tsestich Jaer
a Jere.50.3 oudt was: ende Darius sach het voor
Daniel.9.1 goet aen/ dat hy ouer het gantsche Koninc
rijcke settede/ hondert ende twintich Lant
voochden.
2 Ouer dese settede hy dry Vorsten/(de ee-
ne was Daniel/)dien de Lantvoochdē sou
den rekenschap doen/op dat de Koninck
der moeyte ontslaghen ware.
Daniel 3 Daniel nu/ginck de Vorsten ende Lant-
wort een voochden alle te bouen/want daer was eē
Ouersten ge hoogher geest in hem: daerom dachte hem
set in Me- de Koninck ouer het gantsche Koninckrijc
den. ke te setten.
bt Anders 4 Derhaluen bt pooghden de Vorsten eñ
trachteden. Landtvoochdē daerna/hoe sy een sake tot
Daniel vondē/die tegen het Coninckrijcke
ware: doch sy en konden gheen sake noch
misdaet vinden: want hy was ghetrouwe/
datmen gheen schult noch misdaet in hem
vinden en konde.
5 Doe spraken de mannen: Wy en sullen
gheen sake tot Daniel vinden / dan alleene
ouer synen Godsdienst.
6 Doe quamē de Vorsten ende Lantvooch
den met hoopen voor den Coninck/ ende
spraken also tot hem: Heere Koninc Dary/
God verleene v een lanck leuen.
7 De Vorsten des Koninckrijcx/de Heeren/
de Lantvoochdē/de Raetsheeren/ eñ Hooft
lieden alle/hebben ct bedacht/datmen een
ct And. raet Koninclick beuel sal wtgaen laten/ende eē
ghenomen. strenge ghebodt maken/dat/wie in dertich
dagen wat bidden sal van eenigen God, of
menschē behaluen van v Coninck alleene/
die sal tot den Leeuwen inden d kuyle ghe- d Of graue.
worpen worden.
8 Daeromme lieue Koninck / sult dy soda- e Of starc-
nich gebodt e beuestighen: op dat het niet ghe[illegible] ma
weder verandert en worde/na den Rechten ken.
der Meden ende Persen welcker niemant
ouertreden en dorre.
9 Also onderschreef hem de Coninc Darius
10 f Als nu Daniel ghewaer wart/ dat soda f 1. Reg 8.44
nich ghebodt onderschreuen ware/ g ginck g Mat 6.6
hy henen op in zyn huys (hy hadde doch
in synen Somerhuyse opene vensteren te-
ghen Jerusalem /) h ende hy knyelde des h Psa.119.[illegible]
daechs drymael op syne knyē/ badt/loefde/
ende danckte synen God/ als hy dan te vo-
ren plach te doen.
11 Doe quamen dese mannen met hoopen/
ende vonden Daniel bidden ende smeeken
voor synen Gode.
12 Eñ i traden henen toe/eñ sprakē met dē i Daniel.3.[illegible]
Coninck/ vanden Coninclickē gebode: Heer
Koninck hebdy niet een gebodt onderschre-
uen/dat/ wie in dertich daghen wat bidden
soude/van eenighen God ofte mensche, be-
haluen van v Koninck alleene/ die sal tot dē
Leeuwen inden k† kuyle geworpen wordē? k Of graue
De Koninck antwoorde/ende sprack: Het
is waer: ende het Recht der Meden ende
Persen/en sal niemandt ouertreden.
13 Sy antwoorden/ende spraken voor den
Koninck: Daniel/ der gheuangenen een wt
Juda/die en achtet noch v noch v ghebode
dat ghy onderschreuen hebt/want hy bid-
det des daechs drymael.
14 Doe de Coninck sulcks hoorde/wert hy
seer bedroeft/ ende dede grooten vlyt / dat
hy Daniel verlossede/ende bemoeyde hem
daer ouer/ tot dat de Sonne ondergingk/ op
dat hy hem l† verlossede. l† And. be-
15 Doch de mannen quamen met hoopē tot schermde.
den Koninck/ende spraken tot hem: Ghy
weet Heer Koninck/ dat het der Meden eñ
Persen recht is/dat alle gebodt ende beuel/
dat de Coninck besloten heeft/ sal onueran-
dert blyuen.
16 Doe beual de Koninck/ datmen Daniel Daniel
voort brochte/ ende wierpen hem tot den wort tot de
Leeuwen in den kuyle; De Koninck dan- Leeuwen in
noch sprack tot Daniel: Dyn God/ dien den kuyle
ghy sonder m ophoudē dienet/ die helpe v. geworpen.
17 Ende sy brachten eenen steen/ dien leyden Bel.30
sy voor de deure aen den kuyle: dien verse- m Of ona[illegible]
gelde de Coninc met synen eygen rinck/ eñ laet.
met den rinck syner Gheweldighen/op dat
n† anders niemant aen Daniel moetwille n† And. [illegible]
ghebruyckede. beuel [illegible]
18 Ende de Koninck ghinck wech op syne de wi[illegible]
Burcht/ende en att niet/ende en liet geen Daniel [illegible]
o† eten voor hē brengē konde oock nȝ slapē verandert
19 Des morgens vroech/ doe den dach aen- werde.
brack/stont de Coninc op/eñ ginck flucks o† Anders/
henen aen den kuyl/daer de Leeuwen warē vruechden
20 Eñ als hy by den kuyle quā/riep hy Da spel.
nielem met klagelicker stemmen: ende de
Koninck sprack tot Danielē. Daniel / ghy
knecht des Leuendigen Gods/ heeft v oock
v God dien ghy sonder ophouden dienet/
vanden Leeuwen konnen verlossen?
21 Daniel dan/sprack met den Koninc Heer
Coninck/ God verleene v een lanck leuen.
22 p Myn God heeft synen Engel hier ge- p Acta 12.[illegible]
sonden/ q die den Leeuwen de kelen toeghe q Jud. 14.6
houden heeft/dat sy my geen leedt ghedaen 1 Sam 17.[illegible]
en hebben: want voor hem ben ick onschul- 1 Mac 2.[illegible]
dich gheuonden: so en hebbe ick oock tegē Hebr. 11.33
v/ Heere Coninck/ niets ghedaen.
23 Doe wert de Coninck gantsch vrolick/ eñ
hiet Daniel wederom wt den kuyle treck:
ende

ende sy toghen Daniel wt den cuyle/ende
men spuerde gheen verseeringe aen hem/
want hy hadde zijnen God vertrouwet.
24 r Doe hiet dē Coninck/die mannen/ die
Daniel verclaecht haddē/ voortbrengen/
ende tot den Leeuwen inden cuyle worpē/
met tsamen haren kinderen eñ wijuen: eñ
eer sy heuen af op de Aerde quamen/s gre-
pense de Leeuwen / ende vermaelden oock
hare beenders.
25 t Doe liet de Coninck Darius / allen
Volcken/Lieden ende Tonghen schrijuen:
God gheue v vele vreden:
26 Dat is mijn beuel / datmen in de gant-
sche heerschappie mijns Coninckrijcx / den
God Daniels vreesen eñ ontsien sal: wāt
hy is de Leuendige God / die daer eewich
lick blijft eñ zyn Coninckrijcke is u onuer
ganckelick / eñ zijn Heerschappie en heeft
gheen eynde.
27 Hy is een Verlosser ende Noodthelper/
x ende hy doet teeckenen eñ wonder/ bey-
de in Hemel ende op Aerden: die heeft Da
niel vanden Leeuwen verlosset.
28 y Eñ Daniel was geweldich inden Co-
ninckrijcke Darij/ende ooc inden Koninc-
rijcke Cores/der Persen.

Dat vij. Capittel.

1. Danieli worden vier Koninckrijcken
met haren eyghenschappen/ welcker Chri-
stus met zijner toecoemste/ Rijcke eñ We-
relt eynde sal sluyten / door vier Beelden
aenghetoocht.

1 In den eersten Jare Belsazar / des Ko-
ninckx te Babel / hadde Daniel eenen
droom / ende ghesichte op zijn bedde. eñ
hy schreef den seluen droom/ende veruaet-
tede hem also:
2 Jck Daniel sach een ghesichte inder
nacht/ eñ siet/ de vier Winden onder den
Hemel/stormden teghen malcanderen/ op
de groote Zee.
3 Ende vier groote Dieren clommen op-
waerts wt der Zee / a † een Ja anders
dan het ander.
4 Het eerste was ghelijck als een b Leeu-
we/ eñ hadde vleugelen als een c Arendt:
ick sach toe/tot dat hem de vleugelen wt-
ghetogen werden/eñ het wert vander Aer
den genomen: eñ het stont op zijne voetē/
als een mensche/ ende hem wert een men-
schelick herte ghegheuen.
5 Eñ siet/ het ander gedierte daer na/was
gelijck eenen d Beyre/ eñ stont op der ee-
ner zijden/ ende hadde in zijnen monde on
der zijnen tanden/ drij groote langhe tan-
den/ ende men sprack tot hem: Staet op/
ende verslindt vele vleeschs.
6 Na desen sach ick/ eñ siet/ een ander Ge-
dierte/ ghelijck eenen Pardel: dat hadde
f vier vleugelen/ als een Voghel op zijnen
rugge: eñ dat selue gedierte hadde vier cop
pen/ eñ hem wert macht ghegheuen.
7 Na desen sach ick in desen ghesichte in-
der nacht/ eñ siet / g het vierde Ghedierte
was grouwelick eñ verschrickelick / ende
seer sterck: eñ hadde groote ijseren tandē/
verslondt om hem/ eñ vermaelde/ eñ het
h ouerige vertradt het met zijnen voeten:
het was ooc vele anders/ dan de vorigen/
i ende hadde thien Hoornen.
8 Doe ick nu de Hoornen sach / siet/ daer
brack tusschen der seluen/ een ander cleyn
Hoorn daer voor / van welcken der vori-
gen Hoornen drij wtgetrocken werden: eñ
siet / dat selue Hoorn hadde ooghen als
menschen ooghen / ende eenen mondt/die
sprack groote dinghen.
9 Sulcks k sach ick/tot dat daer stoelē ge-
settet werden: eñ de Oude settede hē/ l diēs
cleedt was sneeuwit/eñ het hayr op zijnen
hoofde/als reyne wolle: zynen stoel was
enckel vyerulammen / ende desseluen Ra-
ders branden met vyere.
10 Eñ van denseluen ghinck wt/een langhe
vyerige strale: n duysentmael duysent dien
den hem/ thien hondert mael duysent/ ston
den voor hem: het gerichte wert gehoudē/
ende de Boecken werden opghedaen.
11 Jck sach toe/om der grooter redē wille/
die dat Hoorn sprack: Jck sach toe/tot dat
het Gedierte gedoodt wert/eñ zijn lijf om-
mequam/ p ende int vyer geworpen wert:
12 Eñ der anderen Ghedierten macht oock
wte was: want hen was tijdt eñ stonde be-
stēmet/ hoe lange een yegelic durē soude.
13 Jck sach in desen ghesichte des nachts/
q eñ siet / daer quā een in den wolcken des
Hemels/ als eens mēschē Sone/ tot dē Ou-
den toe/eñ wert voor den seluen gebracht.
14 r Die gaf hem macht/ eere/ eñ Rijcke dat
hem alle Volcken/ lieden ende tongen die-
nen souden: s syne macht is eewich/ die niet
en vergaet/ ende zijn Coninckrijcke en heeft
gheen eynde.
15 Jck Daniel ontsettede my daer voor/eñ
sodanich ghesichte verschrack my.
16 Eñ ick ghinck tot dier eenen / t die daer
stonden / eñ badt hem/ dat hy my van alle
dien een gewisse bericht gaue: eñ hy sprack
met my/ ende seyde my wat het beduydde.
17 u Dese vier groote Ghedierten/ zijn vyer
Rijcken/ die op Aerden comen sullen.
18 Doch de Heylighen des Alderhoochsten
sullen x het Rijcke innemen ende sullent al
toos ende eewichlick besitten.
19 Daer na hadde ick gheerne geweten een
gewisse bericht vanden vierden Gedierte/
welcke heel anders was/ dan de anderen al
le/ gantsch grouwelick: dat ijseren tanden/
eñ y metalen clauwē hadde/ dat omme hem
verslinde/ eñ vermaeldese/ ende het oueri-
ghe met zijnen voeten vertradt.
20 Eñ vanden z tien Hoornen op zijnē hoof-
de: eñ vanden anderen dat daer voor brac/
voor welcken drij af vielen/ eñ van den sel-
uen Hoorn/ dat ooghen hadde/ende eenen
mont/ die groot dinck sprack / eñ grooter
was/ dan die by hem waren.
21 a Eñ ick sach dat selue Hoorn crijghen
teghen de Heylighen / eñ behielt den strijt
teghen haer.
22 Tot dat de Oude quam/ eñ gerichte hielt
voor de Heylighen des Hoochsten / ende de
tijt quā/ dat de Heyligen het rijcke innamē.
23 Hy sprack also: Dat vierde Gedierte/ sal
het vierde Rijcke op Aerden zijn / welcke
sal b † machtigher zijn/ dan alle Rijckē: het
sal alle landen verslinden / vertreden ende
verkinrssen.
24 c Die tien Hoornen/ die beduyden thien
Coningen/ die wt denseluen Rijcke ontstaē
sullen: na den seluen nu/ sal een ander op-
comen/ die sal machtigher zijn/ dan der vo-
righen gheen / ende sal drij Coningen ver-
ootmoedighen.
25 d Hy sal den Hoochsten lasteren / ende de
Heylighen des Hoochsten verstooren: ende
sal hem onderstaen tijt eñ Wet te verande
ren: sy sullen Ja in zijne handt ghegheuen
worden/ e eene tijdt/ eñ sommighe tydt/ eñ
eene halue tijdt.
26 f Daer na sal het Gherichte ghehouden
w[illegible]/ so sal dan syne macht wech gheno
men worden/ dat hy te gronde verdelghet/
ende ommeghebracht worde.
27 g Doch het Rijcke/ gewelt eñ macht on-
der den gantschen Hemel/ sal den Heyligen

r 1. Hester. 7. 10. Psal. 7. 16. Sprach. 10. 4. Susan. 62.
s Hester. 7. 10. Bel. 41.
t Dan. 3. 94 ende 4. 1. Dat is de vrucht des gheloofs Daniels: wāt het gelooue doet voortgaens wonderwercken eñ groote dinghen.
Dan. 3. 96.
u Esaie. 9. 6.
x 1. Hester. 6. 19.
y Dan. 1. 21.
Daniels ghesichte van den vier Dierē.
4. Esdr. 11. 1.
a † And. vā malcanderē verscheydē. Of. Een Leeuwe.
b Jere. 4. 7. 13.
c Ezec 1. 10. ende 10. 14. ende 17. 3.
[illegible] Eē Beyr.
[illegible] Pro 28. 15
[illegible] Een Pardel.
[illegible] Of / luypaert.
Danie. 8. 8 [illegible] 1. 4.
[illegible] Machab. [illegible] 7.
[illegible] Ghedierte.
Danie. 2. [illegible]
[illegible] Esdr. 11. [illegible]
Of/ ouerschot/ of/ ouerblijfsel.
Apoc. 13. 1. [illegible] 17. 9. 12.
[illegible] een cleyn hoorn.
Apoc. 1. 13 ende 4. 2. eñ [illegible] 4.
Daniel. 10. 5

l Apoc. 1. 14
m Habac. 4. 4.
n Apoca. 5. 11.
Psal. 68. 18.
o Apoc. 20. 12.
p Matth. 25. 41.
Apoc. 19. 20 ende 20. 10.
Esai. 30. 53.
q Marc. 13. 26.
Act. 1. 11.
Apoc. 1. 7.
r Phili. 2. 9.
s Matth. 28. 18.
Joan 12. 34.
Luc. 21. 33.
Danie. 3. 100. eñ 4. 31.
Miche. 4. 7
t Danie. 9. 2
u 4. Esdr. 11. 39.
x Matt. 11. 12.
y Of/ coper/ Of/ ettinne.
z Apoca. 13. 1 ende 17. 12.
a Apoc. 13. 7
b † And. vele anders.
c Gelijc als wt den Coninckrijcke Alexanders vier Coninckrijcken werden: alsoo zijn wt den Roomschen Rijcke tiene geworden/ als namelic hen/ Syria/ Egypten/ Asia/ Grecia/ Italia/ Gallia/ Hispania/ Africa/ Germania/ Anglia want dese landen hebben de Romeynen alle ghehadt.
Zacha. 1. 19. 36.
d Daniel. 11. 36.
e Apoca. 12 14.
Danie. 12. 7
f Mat. 25. 31.
g Luc. 1. 33.
Esai. 9. 6.
Dani. 7. 14.

volcke des Hoochsten ghegheuen worden:
diens Rijcke eewich is / eñ alle ghewelt
sal hem dienen ende volghen.
28 Dat was der reden eynde. Eñ ick Da-
niel wert seer bedroeft in mijnen gedach-
ten/ ende mijn ghestalte verviel / doch be-
hielt ick de reden in mijnen herten.

Dat viij. Capittel.

1. Een ghesichte vanden ondergangh
des Rijcx der Persen.9. Item/ hoe het den
Joden gaen soude/ voor den Roomschen
Rijcke/ ende eer Christus comen soude/ na
welcken / onder den derden Rijcke/ des
grooten Alexanders: op dat sy weder ghe-
troostet worden / ende niet vertzaghen in
den iammer die ouer haer comen soude/
euenals woudese Christus voorgaens ver
laten/ ende niet comen.

1 In den derden Jare des Coninckrijcx des
Coninex Belsazer/ verscheen my Daniel
een ghesichte / a daer na als my dat aen
den eersten verschenen was.
2 Ick was Ja/ doe ick sodanich ghesichte
sach/ te Susan op den slote / inden lande
b Elam aen het water Vlai.
3 Eñ ick hief myne ooghen op ende sach/
eñ siet eenen Ram stondt voor den water/
die hadde twee langhe hoornen/ doch een
langer dan het ander: ende het alderlanck
ste/ wies ten allerlaetsten.
4 Ick sach dat den Ram met den hoornē
stiet teghens Westen / teghens Noorden/
ende teghens Suyden/ ende gheen gedier-
te conde voor hem bestaen / noch van zij-
ner hant c verlost worden / maer hy dede
wat hy woude/ ende wert groot.
5 Eñ in dien als ick daer op merckte siet/
so coemt een Gheytenbock vanden We-
sten herwaerts / ouer de gantsche Aerde/
dat hy de Aerde niet aen en roerde: eñ den
Bock hadde een aensienlick hoorn tus-
schen zijnen ooghen.
6 Eñ hy quam tot den Ram / die de twee
hoornen hadde / dien ick staen sach voor
den water/ ende hy liep in zijnen toorne/
weldichlicken tot hem henen aen.
7 Ende ick sach hem toe / dat hy harde by
den Ramme quam/ eñ vergrimde ouer hē/
eñ stiet den Ram/ ende verbrack hem zijne
twee hoornē: ende de Ram en hadde gee-
ne cracht/ dat hy hadde voor hem bestaen
connen / maer hy wierp hem ter Aerden/
eñ d † vertradt hem/ ende niemant en con
de den Ram van zijner handt verlossen.
8 Eñ de Gheytenbock e wert gantsch groot:
eñ doe hy op het alder sterckste geworden
was/ verbrack dat groot hoorn / ende in
diens stede / wiessen e vier aensienlicke
hoornē/ tegen de vier windē des hemels.
9 Ende wt der seluen eenē/ wies een cleyn
hoorn / dat wert gantsch groot teghens
Suyden teghens Oosten/ ende teghen het
f Weerde landt.
10 Eñ het wies tot g aen des hemels heyr/
ende wierp sommige daer van/ eñ vanden
Sterren/ ter Aerden: ende vertradtse.
11 Ja het wies tot aen den Vorst des
heyrs/ eñ nam van hem wech/ het daghe-
licksche Offer / ende verwoestede de woo-
ninghe zijns heylichdoms.
12 Hem wert doch sulcke macht ghegeuen
tegen het dagelicx Offer/ om der sonden
wille: dat hy de waerheyt te gronde sloege/
eñ wat hy dede / hē wel h gelucken moeste.
13 Ick hoorde oock eenen heyligen spreken/
eñ de selue heylighe sprack tot eenen/ die
daer seyde. Hoe langhe sal doch sulck ghe-
sichte vanden dagelickschen Offer / ende
van der sonde / om welcker wille dese ver-
woestinge geschiet. dat beyde/ het heylich
dom eñ het heyr vertreden wordē/ dueren?
14 Eñ hy antwoorde my: het zijn twee duy
sent eñ dry hondert dagen/ i vanden auont
totten morghen te rekenen/ so sal het hey-
lichdom weder ghewijet worden.
15 Eñ doe ick Daniel sodanich ghesichte
sach/ eñ hadde het gheerne verstaen / siet/
doe stont het voor my als eenen man.
16 Eñ ick hoorde tusschen Vlai eens men-
schen stemme/ die riep ende sprack: k Ga-
briel / legghet desen dat ghesichte wt / dat
hy het versta.
17 k Eñ hy quā harde by my: ick verschrack
nu doe hy quam/ eñ viel op mijn aengesich
te: Doch hy sprack tot my: Merckt op/
ghy menschen kindt/ want dit gesichte be-
hoort inden tijt l des eyndes.
18 Eñ doe hy met my sprac/ m sanck ick in
een onmacht ter Aerden op mijn aenghe-
sichte: doch hy roerde my aen/ ende richte-
de my op/ dat ick stondt.
19 Eñ hy sprack: Siet ick wil v wijsen/ hoe
het toe gaen sal ter tijt des laetstē toorns/
want het eynde heeft zijn bestemmede tijt.
20 Den Ram met den tween hoornen dien
ghy ghesien hebt / dat zijn de Koningen in
Media ende Persia.
21 De Gheytenbock nu / is de Koninck in
Grieckenlandt: het groote hoorn tusschen
zijnen ooghen/ is de eerste Koninck.
22 Dat nu vyere in syner stede stonden/ doe
het verbroken was / beduydet / dat n vier
Koninckrijcken wt dien volcke opstaen
sullen/ doch niet soo machtich als hy was.
23 Na desen Koninckrijcken / wanneer de
ouertreders de ouerhandt nemen/ o sal op-
comen een p † wreuelich ende schalckach-
tich Koninck.
24 q Die sal machtich zijn / doch niet door
syne cracht: hy sal het wonderlicken ver-
woesten: eñ het sal hem wel gelucken/ dat
hy het wtrichte/ hy sal de Stercken / met
tsamen den heylighen volcke verstooren.
25 r Eñ door syne cloecheyt/ sal hem de be-
driegerie ghedijen/ eñ sal hem in synen her
te verheffen/ eñ door r weluaert sal hy vele
verderuen: eñ sal hem verheffen/ tegen den
Vorst aller Vorsten / s doch hy sal sonder
handt verbroken worden.
26 Dit gesichte van auont eñ morghen/ dat
v geseyt is/ dat is waer/ doch ghy sult dat
ghesichte heymelick houden: want t † daer
is noch u eene langhe tijdt henen.
27 Eñ ick Daniel wert swack/ eñ lach som-
mighe dagen cranck: daer na stont ick op/
eñ richtede des Coninex saken wt / eñ ver-
wonderde my des ghesichtes ende daer en
was niemant die het my wtleyde.

Dat ix. Capittel.

1. Daniel biddet voor zijn volck / de
Stadt Jerusalem/ eñ den Tempel/ dat de
Joden mochten weder na huys trecken/ eñ
de Godsdienst weder aenrichten 20. Zijn
gebet wert hem niet alleene verhoort/ 23.
maer wert hem oock geopenbaert/ hoe ve-
le Jaren noch syn sullen / tot dat Christus
come/ ende zijn eewighe Rijcke beghinne.

1 In den eersten Jare Darij/ des soons As-
sueri / a wt den stamme der Meden / die
ouer het Koninckrijcke der Chaldeen Co
ninck wert.
2 Inden seluen eersten Jare zijns Coninc-
rijcx/ merckte ick Daniel inden Boeckē/ op
het getal der Jarē / b daer de Heere tot dē
Propheet Jeremia/ van gesproken hadde/
dat Jerusalem soude tseuentich Jaer woe-
ste ligghen.

Daniels ghesichte vanden Ramme ende Gheytenbocke.
a Danie.7.2
b Dwelck hier namaels Persen landt heet.
Jerem. 49. 34.
Ezech.32. 24.
c † And. beschermt.
d † And. tradt hem te morsel.
e Dan.7. 6/ 11.4.
1. Machab 1.7.
Antiochus Epiphanes.
f Dat is/ Judea/ daer God inne woonde te Jerusalem inden Tempel.
g Des hemels heyr/ is de Godsdienst te Jerusalem/ devvyle dat God vandē hemel daer mede gediēt wert/ eñ hy suler heyrs Vorst was.
De Stercke/ zijn de Heylighen in sulcken heyre.
h Of/ slaen.
i Het en zijn gheene weeckendagen/ ghelijck als Daniel nent 9. Jaer weken:/ maer ghewoonlicke natuerlicke dagen/ daer men den auont ende morghen inne rekent.
k Daniel 7. 16 9.21.
l Daer geeft hy te verstaen/ dat Epiphanes niet alleene ghemeynt en wort in desen gesichte/ maer oock de Antichrist.
m Daniel. 10.9.
Ram.
Gheytenbock.
De groote Alexander.
o 1. Mach. 1.11.
p Of/ brech/ onbillick/ † And. onbeschaemt.
q Niet door cracht/ maer door listicheyt/ verraderye/ ende schalcheyde.
r Dat is/ Om dat hy groot goedt ende eere/ eñ gheluck heeft/ ende een goet leuen inden suysen voert/ daer mede sal hy vele aen hē locken.
s 2. Macha. 9.28.
2. Thess. 2.8
Esa.11.4.
t † And. het (sal zijn) na vele dagen.
u Daer gheeft hy wederom te verstaen/ dat hy wat meer meint/ dan Antiochum want Antiochus en is niet ouer dry hondert eñ vijftich iaer na desen gesichte ghecomen.
Darius.
a Danie. 5.8
b Jere. 25. 12.29.10.

Ende

3 Ende ick keerde my tot God den Heere/
te bidden ende smeecken/ met vasten/ in sac-
ke ende inder asschen.
4 Ick badt Ja tot den Heere mijnen God/
biechtede en sprac: c Och lieue Heere/ ghy
groote en verschrickelicke Godt / die ghy
het Verbondt en genade houdet/ dien die
v lief hebben/ en uwe gheboden houden.
5 d Wy hebben gesondicht/ onrecht ghe-
daen/ zijn Godloos gheweest/ en afuallich
gheworden/ wy zijn van uwen Geboden/
ende Rechten afghewecken.
6 Wy en volchden uwen knechten dē Pro
pheten niet/ die in uwen Name onsen Ko-
ningen/ Vorsten/ Vaderē/ ende allen volc-
ke inden lande predicketen.
7 e Ghy Heere zijt rechtueerdich/ wy daer
entegen moeten ons schamen: als het dan
nu gaet dien van Juda/ en dien van Jeru-
salem/ en den gantschen Israel beyde dič/
die na by en verre zijn in allen landē/ daer
ghy ons henen verstooten hebt/ om harer
misdaet wille / die sy aen v begaen hebbē.
8 Ja Heere/ wy onse Coningen en Vorstē/
en onse Vaderen / moeten ons schamen/
dat wy ons aen v versondicht hebben.
9 Uwe dannoch / Heere onse God/ is de
barmherticheyt ende vergheuinge: want
wy zijn afuallich gheworden/
10 En en volchden der stemme des Heeren
onses Gods niet/ dat wy gewandelt had-
den in zijner Wet/ f die hy ons voorleyde/
door zyne knechten de Propheten:
11 Maer het gantsche g Israel ouertradt
uwe Wet/ en weken af/ dat sy uwer stem-
me niet en volchdē: h daeromme treft ons
oock den vloeck en eedt/ die in de Wet Mo-
sis des knechts Gods gheschreuen staet/
dat wy aen hem ghesondighet hebben.
12 i En hy heeft zyne woorden ghehouden/
die hy ghesproken heeft tegen ons/ en on-
se Richters/ die ons richten souden dat hy
sulck groot ongeluck ouer ons heeft gaen
laten / dat des ghelijcken onder den gant-
schen Hemel/ niet gheschiet en is/ ghelijck
als ouer Jerusalem gheschiedt is.
13 k Gelijck als het in de Wet Mosis ge-
schreuen staet/ so is alle dit groot onghe-
luck ouer ons ghegaen: soo en baden wy
oock niet voor den Heere onsen God / dat
wy ons vanden sonden bekeerden/ ende
l uwe waerheyt waernamen.
14 Daeromme en heeft de Heere oock niet
m ghesuymt met desen ongelucke/ en heeft
het ouer ons gaen laten: want de Heere
onse Godt is rechtueerdich in alle synen
wercken/ die hy doet / want wy en volch-
den zyner stemme niet.
15 n En nu Heere onse God/ die ghy v volc
wt Egyptenlande o † 'ghelepdt hebt met
stercker hant / en hebt v eenen name ghe-
maect/ als hy nu is: wy hebben Ja geson
dicht/ en zijn p leyder Godloos gheweest.
16 Och Heere/ om alle uwer gerechticheyt
willen / laet af van uwen toorne en grim-
micheyt/ ouer uwe Stadt Jerusalem / en
uwen Heylighen Berch: want om onser
sonden wille / en om onser Vaderen mis-
daet willē/ draecht Jerusalē en v Volc ver
smaetheyt/ by allen die daer rontōme zijn.
17 En nu onse Godt/ hoort het ghebet uws
knechts/ ende zijn smeecken/ en siet gena-
dich aen v Heylichdom / dat verstoort is/
om des Heeren wille.
18 Neyght uwe ooren/ mijn Godt / en hoo-
ret: doet uwe ooghen op / en siet/ hoe wy
verstoort zijn/ en de Stadt q † die na uwē
Name genoemt is: want wy liggen voor
v met onsen gebeden/ niet op onser gerech
ticheyt/ maer op uwe groote barmherticheyt.
19 Och Heere hoort/ och Heere weest gena-
dich: och Heere/ mercket op/ en doet het en
vertreckt het niet/ om ws selfs wille/ mijn
Godt: want uwe Stadt en v Volck/ is na
uwen Name ghenoemt.
20 Als ick noch soo sprack ende badt ende
myne en mijns volcx Israels sonde bekēn
de / en lach met mijnen ghebede voor den
Heere mijnē God/ om des heyligen Berchs
wille mijns Gods/
21 r Euen doe ick soo sprack in mijnen ge-
bede/ vlooch de man Gabriel daer henen/
f dien ick te voren ghesien hadde/ inden ge-
sichte / ende roerde my aen/ omtrent den
tijt des Auendtoffers.
22 t En hy onderrichtede my/ en sprac met
my/ u ende seyde: Daniel/ als nu ben ick
wtghesonden v te onderrichten.
23 Want doe ghy begondet te biddē/ ginck
dit beuel wt / en ick come daeromme her-
waert/ op dat ick het v condt doe: wāt ghy
zijt lief ende weert: so mercket nu daer op/
dat ghy dat ghesichte verstaet.
24 x Tseuentich weken zijn bestemmet ouer
v Volck/ en ouer uwe heylighe Stadt/ soo
sal dat ouertreden geweert/ en de sonde ver
segelt/ en de misdaet versoent/ en de eewige
gerechticheyt ghebracht. en de Ghesichten
ende Prophecien p toegheseghelt / ende de
Allerheylichste ghesaluet worden.
25 So weet nu/ en mercket/ vā der tijt aen/
wanneer dat beuel wt gaet / z dat Jerusa-
lē sal wederomme ghebouwet worden/ tot
op Christum den a Vorst/ zijn seuen wekē/
en twee en tsestich weken/ so sullen de stra-
ten ende mueren weder ghebouwet wor-
den/ hoewel in commerlicker tijt.
26 En na den twee ende tsestich weken / sal
Christus b wtgeroept worden / ende niets
meer zijn: en een Volck c des Vorsten sal
comen/ en de Stadt en het Heylichdom ver
stooren: dat het een eynde nemen sal / als
door een vloedt / ende tot den eynde des
crijchs / sal het woeste blijuen.
27 Hy sal Ja velen het Verbont sterckē een
weke lanck / ende midden inder weken sal
het Offer ende Spijsoffer ophouden: ende
by den d vleugelen sullen staen grouwelen
der verwoestinge: ende het is besloten/ dat
het tot aen het eynde toe/ ouer de verwoe-
stinghe druppen sal.

Dat x. Capittel.

1. Een voorrede des elfsten Capittels/
daerinne der goeden Engel strijdt metten
boosen/ ter verdedinge der menschen/ ende
van waer het coemt / dat het aen der heerē
Houen / soo qualick toegaet/ aengheto-
ghet wordt.

1 In den derden Jare des Conincks Cy-
ri wt Perssen / werdt den Daniel/ a die
Beltsazer hiet/ wat geopenbaert. dat ge-
wisse is/ en b † van grooten saken: ende hy
merckte daer op/ en verstont het gesichte wel.
2 Terseluer tijdt/ was ick Daniel treurich
drij weken lanck.
3 Ick en att gheene noodelicke spijse/
vleesch ende wijn en quam in mijnen mon-
de niet / ende en salfde my oock noyt / tot
dat de drij weken omme waren.
4 Inden vier ende twintichsten dage des
eersten Maendt / was ick by den grooten
water c Hidekel/
5 d En hief mijne ooghen op/ en sach: ende
siet daer stont een Man in lijnwade/ ende
hadde eenē guldē gordel om zyne lendenē.
6 Zyn lijf was ghelijck als een Turkoys/
zijn aensichijn sach als een Blixē / syne oo-
ghen als een vyerighe Fackel/ syne armen

Daniels
ghebet.
Nehem.
/5.9/32.
Treno. 3.
12.
Psal. 106. 6.
Judic. 7.20.
Treno. 1.
18.
Baruc. 1.
15.
/2. Pet. 21.
Zacha. 7.21
g Esai. 24.
5.
h Deut. 27.
15 28.15.
. Baruc. 2.1
Deut. 28.
5.
Dat is/
Dat wy
hadden mo
gen geloo-
uen dat v
vergheuen
noestewaer
worden.
Want wy
en geloouē
Gods drey-
ghen niet/
tot dat wy
het gewaer
worden.
n Of/ ver-
toeft.
n Baruch.
1.11.
Exod. 14. 28
o † Anders/
getrocken.
p Of/ eyla-
cen.
q † And.
Ouer welc
ke uwen
Naem aen-
geroept is.
r Merckt/
dat onse ge-
bet alreede
verhoort is/
vanneer
aengaet.
f Dan. 7.16
8.16.
t Dani 7.16
u Dan. 10.
11.
x Joan. 1.45
Weke/ is
hier seuen
Jaer.
Gen. 29.8.10
weken / zijn
490. Jaer.
z Dat is/

toegedaen/
wech gena-
men/ ende
veruult/ als
een dinc dat
nu wte is/
en een eyn-
de hebben
sal.
3 2. Paral.
36.22.
Esra. 1. 1.
a Dat is/
Christus
als hy door
zyn lijden ui
sy n eere ge-
gaen/ en tot
der rechter
hant Gods
geseten/ een
regerende
Heere ghe-
worden is.
b Dat is/
Hy en sal in
Mosis en
Wereltlickē
regimente
niets zijn/
want hy sal
een nieuwe/
gheestelick/
Hemelsch
Rycke be-
ghinnen: en
de Joden
sullen wel
ghewaer
worden dat
ter ghenen
Messias
meer zyn en
sal/ dewijle
sy desen
Messiam
wtgeroept
hebben.
c Dz is des
Keysers. die
op dat mael
het regimēt
inder We-
relt hebbē/
en een heere
zijn sal. Dat
zyn de Ro-
meynen.
Joan. 11.
48.
b Dat is/
daer de
Cherubim
staen inden
Tempel.
Math. 24.
15.
Marc. 13.14
Cyrus.
a Dani. 1.7/
2.26.
b † And.
daer is
noch een
langhe tijt
henen.
c Gene. 2.14
d Danie. 7.9.
Apoc. 1.13

ende

e Dat is/ heller/ claer gepolijst.
f † And. het gheluyt zijn der woorden/ was/ als het gheluyt eender menichte.
g Of/ gheluyt/ gheclanck.
h Dan 3. 91 Act. 9. 7.
i Of/ ongestalt.
k † And. ontsliep ick op mijn aengesicht/ eñ mijn aengesicht (was) op de aerde.
l Dan 9. 21.
m Dat is/ schudden eñ beefde.
n Een Coninckliche Hofdupuel. 1. Thessal. 2. 18.
o Josue. 5. 13. Danie. 13. 1
p Habac. 2. 3
q Esaie. 6. 7 Jere. 2. 9.
r Dan. 9. 23
Siet hoe de Enghelen voor ons handelen/ by dẽ grooten heeren.
* Cap. xi. by den anderen.

eñ voeten/ als een e glopendich Metael/
ende f † syne reden was ghelijck als een
groot g ghedeune.
7 h Maer ick Daniel sach sodanich ghe-
sichte alleene/ ende de mannen die by my
waren/ die en saghens niet: doch viel een
groot verschricken op haer/ dat sy vloden/
ende hen verstaken.
8 Eñ ick bleef alleene/ ende sach dit groo-
te gesichte: daer en bleef Ja gheene cracht
in my/ ende ick wert gantsch i misstaltich/
ende en hadde gheene cracht meer.
9 Ende ick hoorde zijne reden/ eñ in dien
als ickse hoorde/ k † sanck ick neder op
mijn aenghesichte/ ter Aerden.
10 Ende siet/ een handt roerde my aen/ eñ
halp my op den knyen/ eñ op de handen.
11 Eñ sprack tot my: l Ghy lieue Daniel/
merckt op de woorden/ die ick met v spre-
ke/ eñ richtet v op/ want ick ben als nu tot
v gesonden. eñ doe hy sulcx met my sprac/
richtede ick my op/ ende m tzitterde.
12 Eñ hy sprack tot my: Vreest v niet Da-
niel: want vanden eersten daghe aen/ doe
ghy van herten begeerdet te verstaen/ eñ
v castijdest voor uwẽ gode zijn uwe woor-
den verhoort/ ende ick ben om uwent wil-
le herwaerts ghecomen.
13 Doch den Vorst des Coninckrijcks in
Perssenlandt/ heeft my een ende twintich
dagen lanc wederstaẽ/ eñ siet/ o Michael
der voornemsten Vorsten een/ quam my
te hulpe: doe behielt ick den strijdt by den
Coninck in Perssen.
14 Nu Ja come ick/ op dat ick v berichte/
hoe het uwen volcke hier namaels gaen
sal: p want dat gesichte sal na sommigher
tijt ghescheiden.
15 Eñ als hy sulcx met my sprack/ sloech
ick mijn aenghesichte neder na der Aerdẽ/
ende sweech stille.
16 Eñ siet/ eener ghelijck eenen Mensche/
q roerde myne lippen aen: doe dede ick
mynen mondt op/ ende sprack/ ende seyde
tot dien/ die voor my stondt: Mijn Heere/
myne lidtmaten beuen my ouer den ghe-
sichte/ eñ ick en hebbe geene cracht meer.
17 Eñ hoe can de knecht mijns Heeren met
mynen Heere spreken/ dewyle dat daer nu
gheene cracht meer in my en is/ ende en
hebbe oock gheenen adem meer?
18 Doe roerde my wederom eener aen/ ge-
lijck als eener menschen ghestalt/ eñ sterc-
te my.
19 Eñ sprac: Vreest v niet/ r ghy lieue man:
vrede sy met v/ ende weest getroostet: ende
als hy met my sprack/ vermande ick my/
ende sprack; Mijn Heere sprekt/ want
ghy hebt my ghesterckt.
20 Ende hy sprack: Weet ghy oock waer-
omme ick tot v ghecomen ben? als nu wil
ick weder henen: ende met den Vorst in
Perssenlandt strijden: ende wanneer ick
wech trecke/ siet/ so sal de Vorst wt Griec-
kenlandt comen.
21 Doch wil ick v condt doen/ wat daer ge
schreuen staet/ dat ghewisslick geschieden
sal: ende daer en is niemant die my helpe
tegen ghene/ dan alleene uwe Vorst Mi-
chael.
1 * Want ick stont oock by hem/ inden eer-
sten Jare Darij des Meden/ op dat ick
hem holpe ende hem sterckede.
2 Ende nu wil ick v aentooghen/ wat ge-
wisse ghescheiden sal.

Dat xj. Capittel.

1. Prophetie van den grooten Alexan-
dro/ ende den tween Coninckrijcken Sy-
ria ende Egypten, die wt den vieren/ (als
Asia/ Grecia/ Syria/ ende Egypten/) hier
aengetogen worden/ 21. allermeest om des
Antiochi wille (die de edele heet) die de
Joden plaghen soude. 36. doch wort de-
selue also afghebeeldet/ dat de woorden
eyndelicken daerhenen ghewendet wordẽ/
dat onder den persoon Antiochi/ de Anti-
christ beschreuen wort/ ende also dese onse
laetste tijt getreffet harde voor den Jonc-
sten dach.

Siet/ drij Coningen sullẽ noch in Perssen
staen/ a de vierde nu/ sal grooter rijck-
dommen hebben/ dan alle andere: ende
wanneer hy in zijnen Rijcdomme/ aen aller
machtichsten is/ so sal hy alle dinck tegen
het Coninckrijcke in Grieckenlandt/ op-
brenghen.
3 b Daerna sal een machtich Coninck op
staen/ ende met grooter macht heerschen/
ende wat hy wil/ dat sal hy wtrichten.
4 c Eñ wanneer hy op het alderhoochste
gecomen is/ so sal syn Rijcke d verbreken/
ende hem in de vier winden des Hemels
verdeylen: niet op syne nacomelingen/ ooc
niet met sulcker macht/ als de zyne ghe-
weest is: want syn Rijcke sal wtgheroept/
ende vreemden te deele worden.
5 Eñ de e Coninck tegent Suyden/ die sy-
ner Vorsten een is/ sal machtich worden:
doch teghen hem/ sal oock f een Machtige
zijn/ ende heerschen/ welckers heerschap-
pije sal groot zijn.
6 Na sommige Jaren nu/ sullẽ sy hen met
malcanderen g vereenden/ eñ h de Doch-
ter des Coninc teghent Suyden sal comẽ/
i tot den Coninck teghent Noorden eenic-
heyt te maken: doch sy en sal niet blijuen
by der macht des Arms: daertoe haer zaet
oock niet staende blijuen/ maer sy sal ouer-
ghegheuen worden/ met tsamen dien/ diese
gebracht hebbẽ/ eñ met den kinde/ eñ dien
diese een wijle machtich ghemaect hadde.
7 Doch k der Spruytẽ een van haren stā-
me sal opcomen/ die sal met Heyrscracht
comen/ eñ l den Coninck tegent Noorden
in syne m Veste vallen/ ende sal het wtrich
ten/ ende den strijdt behouden.
8 Oock sal hy hare Goden ende Beelden/
met tsamen den costelickẽ cleynodien/ bey-
de siluerern eñ gulden/ wech voerẽ in Egyp
ten/ eñ sommige Jaren/ voor den Coninck
teghent Noorden/ wel staende blijuen.
9 Ende wanneer hy door desseluen Coninc
rijcke ghetogen is/ n sal hy wederomme in
zijn landt trecken.
10 Doch o syne sonen sullen toornich wor-
den/ ende groot Heyr te samen brengen/ eñ
dier een sal comen/ ende ghelijck als eene
vloedt daer henen druysen/ ende ghenen
wederomme voor synẽ Vesten tot toorne
verwecken.
11 So p sal de Coninck teghent Suyden
vergrimmen ende wtrecken/ eñ met q den
Coninck teghent Noorden crijghen/ ende
ende sal sulck eenen grooten hoop te samẽ
brengen/ dat hem ghenen hoop sal in syne
handt ghegheuen worden/ ende sal den self-
sten hoop wech voeren.
12 Dies sal hem syn herte verheffen/ dat hy
so vele duisent daerneder geleyt heeft: doch
daermede sal hy syner niet machtich wor-
den.
13 Want r de Coninc tegent Noorden/ sal
wederomme eenen grooteren hoop te sa-
men brenghen/ dan den vorighen was: eñ
na sommighe Jaren sal hy daer henen trec-
ken/ met grooter Heyrs cracht/ ende met
grooten goede.
14 Eñ terseluer tijdt/ sullen hen vele teghen

a Xerxes.
b Danie. 7/ 6. 8/ 8. De groote Alexander.
c 1. Mach. 1. 7.
d Of/ in tween breken.
e Ptolomeus Lagus.
f Seleucus Nicanor.
g Of/ vermaechschappen/
h Bernice Ptolomei Philadelphi dochter.
i Antiochus Theos.
k Ptolomeus Euergetes/ Bernice broeder.
l Seleucus Callinicus Antiochus Hierax.
m Of/ Stercte/ vest hu Coninckrijcke.
n Dat is/ hy sal het Coninckrijcke niet behouden als hy wel conde.
o Seleuci Callinici sonen/ den grooten Antiochus eñ syn broeder Seleucus Keraunus.
p Ptolomeus Philopater.
q Antiochus Magnus.
r De[...] groote An[...]tiochus.

f Ptolomeus Epiphanes.
1 Mac.1.12
a De groote Antiochus/ tegen Ptoloneum Epiphanem.
c Niet in Egypte/ maer inden Steden Syrie eñ Judee/ die te voren Ptolomei waren.
b De groote Antiochus dede den Joden groote eere / daerom dat sy hē holpen tegē Ptolomeum Epiphanem gheheelick Syrien ghewinnen.
a Cleopatra
b in Asia.
c De Romeyns nemen dē Antiocho Asiam.
d Te Elimai de in Perssē landt werdt hy verslagē.
e Seleucus Philopator die niet Vorstelicx gedaē en heeft / eñ schattede de Joden.
f Antiochus Epiphanes/ veeter tot eenen schalck/ dan tot eenē Coninck geschickt.
g De Hooftluedē des Coninck Egypten Syria.
i Ptolomeus Philometor. Antiochi suster sone.
i Ptolomeus Philometor
k Psal.41.10 Joan.13.18
l 2.Mac.5.11
m De Romeynen.
Num.24.24
n Syne Hooftlieden ende Geweldighen.
o 1.Mac.1.57
p 1.Mac.2.24.44.
q Of met schimpelinge omgaen.
r Dat is Judas Machabeus eñ syne broeders ende synen aenhanck.
s Van sterckē
t 1 Mac.1.62. 2.Mac.6.2
u Dan.12.0
* Cap.xy. Luth.
Hier buycht de Engel syne woordē/ onder den persoon Epiphanes op dē Antichrist/ eñ de versegheldē woordē gaē hier aen/ daer hy aēt eynde vā sijdt.
x 2.The.2.4
y Apoc.13.1
z Alle ander Goden/ oock syner voorvaderē God/ moetē niets zijn/ doch zijn eygen God/ die salt zijn.
a Hy wil segghen/ dat hy inden onnatuerlicken laster swevern sal daer de Gods Sachte ro mede gheplaecht worden. Rom.1. dat men heet de Italiaensche boocheydt eñ stomme sonde als het dan toe gaet onder den Paus eñ Turcken.
b Waerlickē/ dat is een slecht God/ die geen ander eñ beter eere heeft/ dā gout ende silver.
c Maosim/ heet vestinge of vasticheydt Presidia/ gelijck als men de Borchē/ ofte Steden/ Vesten ofte Sterckten heet. So heet nu God Maosim eygentlicken/ een God der Vesten.
d Apoc.11.16
e Apo.19.24

f den Coninck tegent Suyden settē:t oock sullē hen sommige afvallige wt uwen volcke verheffen/ ende de prophetie vervullen/ ende sullen vallen.
15 Also sal u de Coninck teghent Noorden/ herwaerts trecken/ ende Bolwercken maken/ eñ x vaste Stedē gewinnen: ende de Armen des Suydens/ en sullens niet connen weerderen ende zijn beste volck/ en sullen niet connen wederstaen.
16 Maer hy sal/ wanneer hy aen hen comt/ synen wille beschicken/ ende niemandt en sal hem wederstaen connē:y hy sal oock in dat Weerde landt comen/ ende sal het volbrenghen door syne handt.
17 Eñ sal zyn aengesichte daerhenen richtē/ dat hy niet machte zyns gansche Coninckrijcx come: doch hy sal hem met hem verdragen/ eñ sal hem a syne Dochter ten wijve geuē/ op dat hy hem verderue: doch het en sal hem niet b gelucken/ ende daer en sal niets van worden.
18 Daer na sal hy hem keeren tegen de b Eylanden/ eñ derseluen vele gewinnen: doch c een Vorst sal hem leeren ophouden met schandē/ op dat hy hē niet meer en schēde.
19 Also sal hy hem wederomme keeren tot den Vesten zyns Lants/ ende sal hem stooten/ d ende vallen/ datmen hem nergheus vinden sal.
20 Eñ in syne stede sal e een opcomen/ die sal in Coninclicke eeren sitten/ als een Scharlante/ eñ na weynich dagen/ sal hy breken/ doch noch door toorne/ noch door strydt.
21 In diēs stede sal opcomē f een ongeachtet man/ welckē de eere des Coninckrycx niet toeghedacht en was: die sal comen/ eñ het sal hem wel slaen/ ende het Coninckrijcke met soeten woorden innemen.
22 Eñ g de Armen (die gelijck als eenē vloet daer henen comen) sullen van hem/ gelijck als met eener vloet overvallē/ ende verbroken worden: daer toe oock h de Vorst/ met dien het verbont ghemaeckt was.
23 Want na diē hy met hem bevriendet is/ sal hy listelicken tegen hem handelen/ eñ sal daer optrecken/ ende hem met weynighen volcke overweldighen.
24 Eñ het sal hem ghelucken / dat hy in de beste Steden des landts comen sal/ eñ sal het also wtrichten/ dat het syne vaders/ noch syne voorouders so niet doen en conden/ met rooven plonderen/ eñ wtbueten/ ende sal na de alderVasteste Steeden poogen/ ende dat eenen tijt lanck.
25 Ende hy sal syne macht/ eñ zijn herte tegē den Coninck teghent Suyden verwecken/ met grooter Heyrkracht: so sal de i Coninc tegent Suydē verweert worden ten strijde/ met eener grooter machtiger heyrkracht/ doch hy en sal niet bestaē: want veraderiē worden teghen hem ghemaeckt.
26 k Ende eten de ghene die zijn brooter eten/ die sullen hem helpen verderuen/ ende zijn Heyr onderdrucken / dat gantsch vele verslaghen worden.
27 Eñ aller beyder Coninghen herte sal dencken/ hoe sy een den anderē schade doē mennghen/ eñ sullen doch over eenen Disch valschelicken met malcanderē sprekeu: het sal hen dannoch feylē/ want het eynde is noch op een ander tijt bestemmet.
28 l Daer na sal hy wederōme na huys trecken met grooten goede/ eñ zijn herte henen richten tegen het heylighe Verbont/ daer sal hy wat wt richten/ eñ also na huys in zijn landt trecken.
29 Daer na sal hy te gheleghener tijt/ weder teghent Suyden trecken / doch het en sal hem ten anderen male niet ghelucken/ als ten eersten male.
30 Want m Schepen wt Chitim sullen tegen hem comen/ dat hy verzaecht wert/ eñ omkeeren moet: so sal hy teghen het heylighe Verbont vergrimmen/ ende sal het wtrichten/ ende sal hem ommesien/ ende aen hem trecken/ de ghene / die het heylighe Verbondt verlaten.
31 Ende syne n Armē sullen aldaer staen/ die sullen het Heylichdom inder o + Veste ontwyen/ ende het dagelicxsche Offer af doen/ p ende eenen Grouwel der verwoestinghe oprichten.
32 q Ende hy sal huychelen/ ende den Godloosen/ die het Verbont overtreden/ goede woorden gheuen r: doch het Volck/ die haren God kennen/ sullen hen f † vermannē/ ende het wtrichten.
33 Ende de verstandigen inden Volcke/ sullen vele andere leeren: daer over sullē sy vallen door het sweert/ t vyer / ghevanckenisse ende roof/ eenen tijdt lanck.
34 Ende wanneer sy also vallen/ so sal hen dannoch ghelijckewel een kleyne hulpe ghe schieden: doch vele sullen hen bedrieghelicken tot hen doen.
35 Ende der verstandigen sullen sommighe vallen/ u op dat sy beproeft/ reyne eñ louter worden/ tot dat het een eynde hebbe: want daer is noch een ander tijdt voor handen.
36 v Ende de Coninck sal doen wat hy wil/ x ende sal hemselven verheffen ende opwerpen / teghen alles wat God is/ ende teghen den God aller Goden/ sal hy grouwelicken spreken: y ende het sal hem wel slaē/ tot dat den toorne wt zy: want het is besloten/ hoe langhe het dueren sal.
37 Ende z syner Vaderē God/ en sal hy niet achten: hy en sal noch a de vrouwen liefde/ noch eenichs Gods achten / want hy sal hem teghen alle dinck opworpen.
38 Doch synen eygen God Maosim/ sal hy in des stede eeren: want hy sal eenen God/ daer syne Vaderen niet van ghewetten hebben/ b eeren/ met goude/ siluer/ edele steenen/ ende kleynodien.
39 Eñ sal den genē/ die hem c Maosim helpen sterecken/ met den vreemden God/ dien hy vercoren heeft/ groote eere doen / ende haer tot eeren maken over groote goeden/ ende hen het landt te loone wtdeylen.
40 Ende aen den eynde/ sal hem de Coninck tegent Suyden met hem stooten/ eñ de Coninck tegent Noorden sal hem teghen hem struyuen/ met wagenen/ Ruyteren/ eñ velen Schepen/ ende sal in de landen vallen/ ende haer verderuen/ ende doortrecken.
41 Ende sal in het Weerde lant vallen/ ende vele sullen ommekomen: dese dannoch sullē syner hant ontcomen/ Edom/ Moab/ eñ de eerstlinghen der kinderen Ammon.
42 Eñ hy sal syne Macht in de landē schicken/ eñ Egypten en sal hem niet ontcomen.
43 Maer hy sal door synen Toch heerschen/ over de gulden ende silveren schatten/ eñ over alle kleynodien Egypti/ Libien/ ende der Moorlieden.
44 d Hem sal dannoch een gheschrey verschricken/ van Oosten ende Noorden : eñ hy sal met grooter grimmicheyt wttrecken/ willens/ vele te verdelghen/ ende e te verderuen.
45 Eñ hy sal de Tente zijns Palleys opslaē/ tusschen twee Zeen/ rondtomme den Heylighen Berch henen/ tot dat het met hem een eynde worde/ e ende niemandt en sal hem helpen.

Dat xij. Capittel.

1. Troostinghe des volcx Gods in hare

droeff-

droeffenisse/ in sonderheyt dier/ so aen der laetsten tijt.4.daer dese Prophetie op versegelt wort/ontstaē sal.6.Daniel so hy ver neemt den tijt/hoe lange sulcke droeffenisse dueren sal/ende niet en verstaet/9. wort te rugghe ghewesen/aen der seluen begin:oft e (als andere ghеestelicker wijse beduyden) vander allerlaetsten tijdt / harde voor den Jonckstеn dage/ berichtet/daerinne dat het heylighe Euangelium (namelicken het ware daghelickx Offer/) openbaer sal ligghen/ op den Predicstoel swijghen / ende alleene door vrome Christenen inden huysen behouden worden.

a Apo.19.11 1 TEr seluer tijt sal a de groote Vorst/ Mi
b Ma.24.21 chael / die voor v Volck staet/ hem op
maкē:b want het sal sulck een bedroefselicke tijt zijn/ als niet geweest en is/sindt
dat daer lieden gheweest zijn/ tot op deselue
tijt:ter seluer tijt/ sal v Volck verlost wordē/
alle die inden Boeck ghеschreuen staen.
c Joa.5.29. 1.Cor.15.12. 1.The.4.16 2 cEnde vele die onder der Aerden ligghen/
ende slapen/ sullen opwaken/ sommighe ten
eewigen leuen/ sommige ter eewiger smaetheyt ende schande.
d Ma.13.43 Sapie.3.7. e Of glinsteringhe. 3 d De Leeraers nu/ sullen lichten/ als des
Hemels e glantz/ende de ghene/ die daer vele ter gherechticheyt wijsen, als de Sterrē/
altoos ende eewichlick.
4 Ende ghy Daniel/ verberght dese woordē/
eñ versegheIt dese Schrift/ tot op de laetste
f t An. daer vele henen eñ weder in ommegaen. tijt/so sullē f t vele daer ouer comē/ eñ groot
verstandt vinden.
5 Ende ick Daniel sach/ eñ siet/daer stondē
twee andere: de eene aen desen Oeuer des
waters/ de andere aen ghenen Oeuer.
g t An. het. Dan.10.5. 6 Eñ g t hy sprack tot den Manne inden lijnencleederē/ die bouen op het water stont:
h Apo.6.10 h Wanneer willet dan een eynde zijn / met
sulcken wonderen?
i Apo.10.5 7 i Ende ick hoorde den Manne toe indē lijnen cleederen/ die bouen op den water stōt:
ende hy hief zijn rechter eñ slincker hant op
na den Hemel / ende swoer by dien die daer
k Apo.11.31 12.14. eewichlick leeft/ Dat het k eene tijt/ eñ sommighe tijt ende een halue tijt dueren sal:ende wanneer de verstroyinge des Heylighen
Volcx een eynde heeft/ so sal sulcx altemael
ghеschieden.
8 Ende ick hoorde het/ doch ick en verstont
het niet/ ende sprack: Mijn Heere / wat sal
daer na werden?
9 Hy sprack dan: Gaet henen Daniel/ want
het is verborghen/ ende versegelt tot op de
laetste tijt.
l Dan.11.35 10 l Vele sullen gereynicht/ gelouteret ende beproeft wordē:ende de Godloosen/ sullen een
m Mat.13.11 m t And. verstaen: De Godloosen varen voort ende blijuen als sy zijn/ eñ en leerē hen daer niets van: dat sal doch niemant ceren gheren. Godloos wesen voeren/ m eñ de Godloosē
en sullens niet n t achten: doch de verstandi
ghe sullent achten.
11 Ende van dier tijt aen/ wanneer het dagelicx Offer afghedaen/ eñ eenen grouwel der
verwoestinge daer ghesettet wert/ zijn duysent/ tweehondert eñ tneghentich daghen.
o Mat.10.22.24.13. 12 o Weldien/ die daer verwachtet/ ende afreycket/ duysent/ drijhondert ende vijf ende
dertich daghen.
13 Maer ghy Daniel/ gaet henē/ tot dat het
eynde come/ eñ rustet/ dat ghy opstaet in uwen deele/ aen het eynde der daghen.

Eynde des Propheten Daniels.

Argument.

De kleyne Propheten. NV volgen de Prophetē/ welcke men noēt de kleyne Propheten: niet om dat sy mater van kleyner weerde handelen/ ofte dat in hare boecken lichtueerdige dingen vervaet zijn/ oft dat sy van kleyner gheleertheyt zijn: maer sy zijn also ghenaemt om haer kortheyt wille/ ende om dat sy den ander vier voorgaen den Propheten/ niet gelijck en zijn in grootheyt des boecks/ ende ouervloedicheydt der woorden.

Osias Cap 14. TEr eerster plaetsen is Oseas ghestelt/ een man van reynen verstande/ eñ seer welsprekende/ wtgenomen dat hy in syne voorgenomen dinghen wat kort / ende daerom oock wat duyster is. Hy heeft meest ghepropheteert teghen de thien Gheslachten/ te weten/ tegen het Coninckrijcke Israel: hoewel hy heeft oock het geslachte Juda gestraft/ in sommige plaetsen. Hy straft de feylen der Priesteren/ der Princen/ ende des gantschen volcks int ghemeyn. Want hy heeft stijf ende sterck gestreden tegen de Afgoderie/ ende andere ghebreken: eñ heeft een standtuastich ende sterck Beschermer gheweest van de warachtighe Religie ende rechtueerdicheyt. Hy vermaentse tot beteringhe/ so sy anders niet en willen eewichlick vergaen. Hy meldet oock vander roepinghe aller Natien ende Heydenen.

De Propheet Hoseas.

Dat Eerste Capittel.

1. Hoseas wort gesonden te predickē tegen de Afgoderije Israels,10. Item/ hoe Israel ende Juda met tsamen den Heydenen/ onder een Hooft Christum/ ghebracht worden souden.

1 DIt is het woort des Heeren/ dat gheschiedt is tot Hoseā / den sone Beheri/ ter tijt Usia/ Jotham/ Achas/ ende Ezechie/ der Koninghen Juda/ eñ ter tijt Jeroboam/ des soons
Joas des Coninckx Israels. a Leu.21.13 Eze.44.22.
2 Ende doe de Heere begonst te sprekē door
Hoseā/ sprack hy tot hem: a Gaet henē/ ende
neemt een Hoerenvrouwe eñ Hoerenkinderen: wāt het Lant loopt vanden Heere der
hoererije na. Hosee.3.1. b 1.Re.21.21 c Dat is/ sonder ghenade: want hy en woude se nu verlossen vandē Koninck Assur.
3 Ende hy ginck henen/ ende nam Gomer/
de dochter Diblaim: die wert met kinde/ eñ
baerde hem eenen sone.
4 Eñ de Heere sprack tot hem: Heet hem Jesreel/ want het is noch om een kleyne tijdt te
doen/ so wil ick de bloetschulden in b Jesreel 2.Reg.17.23
te huys soecken/ ouer het huys Jehu / ende b Gen.49.8
wil met dē Koninckrijcke des huys Israels/ 2.Reg.19.35.
een eynde maken.
5 Ter seluer tijt/ wil ick den Boge Israels
verbreken/ inden Dale Jesreel.
6 Ende sy wert noch eens met kinde/ ende
baerde een Dochter/ ende hy sprac tot hem:
Heetse c Lorhyhamo: wāt ick en wil my ouer
het huys Israels niet meer ontfermē/ maer
ick wil se wech worpen. c Niet mijn volck want hy woude het Jodische volck eynde licken verlaten / ende haers Coninckrijcx eñ Priesterdōms een eynde maken als dā door het Euangelium geschiet is/ als capit hier navolcht.
7 d Doch wil ick my ontfermē ouer het huys
Juda / ende wil hen helpen door den Heere
haren God: ick en wil hen Ja niet helpen/
door Boghe/ Sweert/ Strijdt/ Peerden/ oft
Ruyteren.
8 Ende doe sy Lorhyhamo gespeent hadde/
wert sy wederom met kinde/ ende baerde eenen sone.
9 Ende hy sprack: Heet hem e Loammi: wāt
ghy lieden en zijt mijn volck niet/ so en wil
ick oock de uwe niet zijn. Joan.19.

10 f Maer het getal der kinderen Israels sal zyn als het zandt aen de Zee, datmen noch meten noch tellen en can: en̄ het sal geschieden / aen der plaetse daermen tot hen ghesept heeft: Ghy en zijt mijn volck niet: salmen tot hen seggen: O ghy kinderen des leuendighen Gods.
11 g Want de kinderen Juda/ en̄ de kinderen Israels sullen te hoope comen/ en̄ sullen hen met malcanderen aen een Hooft houden, en̄ wt den lande daerop trecken: want den dach Israels sal een groot dach zijn.
12 Segget uwen broederen: Sy zijn mijn volck: ende tot hȳ uwer suster; Sy sy in ghenade.

Dat ij. Capittel.

1. De Heere heet de Joden / die hem met grouwelicker Afgoderye besoedelden/ ter boete roepen. 5 dreyghtse met straffe tot hem te benauwen/ 13. ende belouet hen also met vasten verbonde/ syne ghenade/ ende menichfuldigen seghen.

1 Spreect het oordeel ouer uwe Moeder: a Sy en sy mijn wijf niet/ en̄ ic en wilse niet hebben: heetet se haer hoererye van haer wech doen/ ende haer ouerspeelderye van haren borsten.
2 Op dat ickse niet naect wt en trecke/ en̄ daer henen sette. b als sy was/ doe sy ghebozen wert/ en̄ dat ickse niet naect en make/ als een Woestijne / ende als een dorre lant. dat icse niet van dorste steruē en late/
3 Ende my harer kinderen niet en ontferme. want sy zijn Hoerekinderen.
4 En̄ hare Moeder is een c Hoere/ en̄ diese ghedragen heeft/ d houdt haer schandelicken en̄ spreect: Ick sal mynen Boelē na loopen/ die my gheuen/ Broodt/ Water/ Wolle/ Vlas/ Olye/ ende drincken.
5 Daerom siet/ ic wil uwē wech met Doornen toemaken/ en̄ eenen want daer voor trecken/ dat sy haren padt niet vinden en sal.
6 En̄ wanneer sy haren Boelen na loopt/ dat sy die niet en grijpen/ en̄ wanneer sy die soect, e niet vinden conne / en̄ segghen moet: Ick wil wederomme tot mynen vorighen Manne gaen / daer my beter by was, dan my als nu is.
7 Want sy en wil niet weten/ dat ick het sy/ die haer gheeft/ Koorne/ Most/ ende Olye/ ende haer vele siluers ende gouts ghegheuen hebbe / f dat sy Baal ter eeren ghebruycket hebben.
8 Daeromme wil ick mijn Coorne en̄ mijnen Most weder nemen te syner tijt/ ende mijn Wolle ende Vlas ontwenden / daer sy hare schamelheyt mede bedecket.
9 g Nu wil ick hare schande ontdecken/ voor den ooghen harer Boelen / ende niemant en salse van myner handt verlossen.
10 En̄ ick wils een eynde maken / met alle haren h vreuchdē/ Feestē, Nieuwe Maenden/ Sabbothen / ende allen haren Opperdaghen.
11 Ick wil hare Wijnstockē en̄ Vijgenboomen woeste maken / dewijle dat hy sept: Dat is mijnen loon/ dat my myne Boelen geuen: ic wil een Woudt daer van maken/ dat het de wilde Dieren verslinden sullen.
12 Also wil ick te huys soecken ouer haer/ i de dagen Baalim/ welcken sy Reuckoffer doet/ en̄ k verciert haer met voorhooft spanghen/ en̄ halsbanden/ ende loopt haren Boelen na / ende vergheet myner/ spreeckt de Heere.
13 Daeromme siet / ick wilse locken/ ende wilse in een Woestijne voeren/ ende l vrien-
delicken met haer spreken.
14 Aldaer wil ick haer gheuen hare Wijnberghen wt de selue plaetse. en̄ m den dal Achor. de hope op te doen: aldaer sal sy singhen / n als ter tijt harer jeucht / o doe sy wt Egyptenlandt trooch.
15 Alsdan spreeckt de Heere/ sultdy my heeten/ Mijn man/ ende my niet meer / Mijn Baal heeten.
16 Want ick wil de namen der Baalim / vā haren monde wech doen. datmen der selue namen, niet meer ghedencken sal.
17 p En̄ ick wil hen ter seluer tijt/ q een verbont makē, met den Dieren op den velde/ met den Vogelen onder den Hemel, en̄ met den Wormen op Aerden: r wil den Boge/ Sweerdt ende Crijch/ vanden lande verbreken/ ende wilse seker woonen laten.
18 s Ick wil my met v verlouen in eewicheyt/ ick wil my met v vertrouwen / in gerechticheyt ende t gherichte/ in ghenade ende barmherticheyt.
19 Ja in gheloove wil ick my met v verlouen/ ende ghy sult den Heere bekennen.
20 Ter seluer tijdt/ spreect de Heere/ u † wil ick verhooren/ ick wil den Hemel verhooren / ende de Hemel sal de Aerde verhoorē.
21 Ende de Aerde sal het Coorn/ den Most ende Olye verhooren / ende deselue sullen Israel verhooren.
22 En̄ ick wilse my op Aerden tot zade behouden, en̄ my ouer die ontfermen/ die in ongenaden was/ ende tot dien segghen/ dat mijn volck niet en was/
23 x Ghy zijt mijn Volck/ ende het sal segghen: Ghy syt mijn God.

Dat iij. Capittel.

1. Gods ernstige liefde tegen zijn volc/ wordt met schandelicke ontrouwe vergolden. 4. Israel sal hem na lanckduerighe ellende/ tot den Heere bekeeren.

1 Ende de Heere sprack tot my: a Gaet noch eens henen/ en̄ vrijet om dat Boelersche ende Ouerspelige wijf/ gelijck als dan de Heere om de kinderen Israels vrijet/ ende sy haer doch tot vreemden Goden keeren / ende b vrijen c um een kanne wijns.
2 En̄ ick wert met haer eens/ om vijfthien siluerlingen/ en̄ anderhaluē Homer gersten/
3 En̄ sprack tot haer: d Hout v tot my eenē tijt lanck. en̄ en drijft gheen hoererye/ ende en laet gheenen anderen tot v / want ick wil my ooch tot v houden.
4 e Want de kinderen Israels sullen langen tijt f sonder Coninck/ sonder Vorsten/ sonder Offer. sonder Altaer/ sonder Lijfroc/ ende sonder Heylichdom blijuen.
5 Daer na sullen haer de kinderē Israels bekeeren/ ende den Heere haren God/ ende g haren Coninck Dauid soecken/ ende sullen den Heere ende zyne ghenade eeren in der laetster tijdt.

Dat iiij. Capittel.

1. Des volcx/ 6. ende der Papen sonde ende straffe. 15. Juda wort vermaent/ der ghepten Israel in haren lasteren niet te volghen.

1 Hoort ghy kinderē Israels/ des Heerē woort: want de Heere heeft oorsake te schelden, die inden lande woonē: want daer en is geen trouwe/ geen liefde/ a geen woort Gods inden lande:
2 Maer Gods lasteringe/ b liegen/ moorden/ stelen/ c ende ouerspel heeft ouerhandt ghenomen / ende d een bloedtschult coemt na der anderen.
3 Daeromme sal het landt iammerlicken staen / en̄ allen Inwooners qualick gaen: want

Cap. ij. Iuch. Rom.9.27. Gen. 22.17. Ezec.37.10 Dat is van Christo en̄ den Euangelio, onder den Heydenen ende Joden te predicken/ gesept: daer is een ander Hooft ende Coninckrijcke geworden. Dit Hooft is Jesus Christus. h † And. uwe susters. a Jere.3.23 b Ezec.16.4 c Dat is/ Sy diene den Afgoden. d 2.Re.17.7 e De Afgodischen/ de volle dat sy geluck hebbē/ meynen/ sy hebbent met haren Godsdienst verworuen/ tot dat de hoeffenisse coemt: soo moeten sy noch den rechtē God om louter ghenade aenroepen. f Ezec.16.17 g Jere.13.26 h Deut.16. 7. i Judic.2. k 1.10/6. l Of/ wt roept. m Dat is/ dat lieue Euangelium. n Het dal Achor/ is de gulden landouwe/ daer het crupce der hoeffenisse is/ en̄ doch troostelicke woorden Christi wāt Achor heet hoeffenisse oft crupce daermen enchel ons sichtlick dinck pyn

diket / den men hopen moet. Josue.7.25. n Judic.5.1 o Exod.15.1 p Leuit.26.6 q Dat is/ het verbont ende vrede der conscientien door den geloove aen Christum/ welcken gheen mensche noch eenich dinck can schade doē. Esai.2.4. Zacha.9.10 s Ezech.16.8 t Of/ oordeel. u † And. sal ic antwoordē ick/ etc. x Rom.9.25 1. Pet.2.10. a Eze.44.22 b Esa.28.1. Amos.6/6. c Om des buyckwille. Ja Hemel/ Hemel: had de ick hier broodt segghen sy. d † And. Ghy sult v tot my houden/ en̄ geen hoererye drijuen/ en̄ geenen anderen toe laten/ ende noch wil ic my tot v (nȳ) houdē. e 2 Par.15.3 f Israel en heeft na der geuanckenisse geenen Coninc weder gehadt/ tot dat de rechte Dauid/ Christus/ quā/ der gantscher Werelt Coninc. g Eze.34.23 Osee.10. 3. a Dat is/ men leert niets van Gode. b Leuit.19.11 c Exod.20. 24. Jere.7. 9. 9/2.23/10. d Jerem.14 4.14/2.

e† An. teghē/ etc. twisten.
g Esai. 5. 13.
p Dat is/ predikē voor hy van God.
Mart. 1. 6. ende 2. 7.
i Exo. 19. 6.
k Leu. 6. 26.
l Esai. 24. 2.
m Dat is/ sy sullen haren Godsdienst harde drijuen / ē doch weynich daervā te eten hebben. Gelijck als nu de Antichristische/ hare Missē geerne wouden hooch drijuen/ maer het en wil so niet ghelden/ gelijck als te voorē/
Leui. 26. 26.
Mich. 6. 14.
Hagge. 1. 6.
n Of/ wel slaen.
o Prou. 20. 1
p 2. Reg. 1. 2
q 2. Re. 17. 10
r Num. 25. 2
s† An. v lieden versteket met/ etc.
t Sotten moetmē mz volle lupsē.
u Osen. 10. 20
x Dat is/ sy is een onbandighe Koe/ wil niet ma den stal blijuen/ so wil ick haer ooc ruym beseickē/ ē haer onder alle Heydenen verstropen/ dat sy ghenoech te loopen hebbe.
y Hare Koningen/ Vorsten/ ende Priesters.
z† An. schandelickē spreken brenget herwaerts.
b Dat is/ sy maken hare Afgoderye so diepe dat daer gheen heelen meer aan is.

want oock de Dieren op den velde/ende de
Vogelen onder den Hemel/ende de Visschē
in de Zee/sullen wech gheraept worden.
4 Doch men derf niet scheldē/noch yemande
straffen:want v volck is als die/die eē doch
de Priesters schelden.
5 Daeromme sult dy by dage vallen/ende de
Prophete des nachts met v vallen:also wil
ick uwe Moeder henen richten.
6 f Myn volck is verloren / daeromme dat
het niet g leeren wil/ h want ghy verworpet
Gods woort/ daeromme wil ick v oock ver-
worpen/ i dat ghy niet myn Priester zijn en
sult:ghy vergeet des Wets uws Gods/ daer
omme wil ick uwer kinderen oock vergetē.
7 Hoe harer meer wort/ hoe sy meer teghen
my sondighen/daeromme wil ick hare eere
te schanden maken.
8 k Sy verslindē het Sondoffer myns Volcx/
ende zijn begheerich na haren sonden
9 l Daeromme salt den Volcke ghelijck als
den Priesteren gaen: want ick wil haer doē
te huys soecken/ende hen vergelden/als sy
verdienen.
10 m Dat sy sullen eten/ ende niet sat wordē/
hoererye drijuen/ende het en sal hen niet n
ghelucken/ daeromme dat sy den Heere ver
laten hebben/ende hem niet en achten.
11 Hoererye/o Wijn ende Most/ makē Sot-
ten.
12 p Myn Volck vraget sijn Hout ende syn
Staf sal hem predicken:want der hoererye
gheest verleydtse/dat sy teghen haren God
hoererye drijuen.
13 q Bouen op den Berghen offeren sy/ ē op
den cleynen Berghen roocken sy/ onder den
Eycken/Linden ē Bueeken/ want die heb
ben schone schaduwe: daeromme sullen uwe
Dochteren oock tot Hoeren/ ē uwe Bruy-
den tot Ouerspeelderssen worden.
14 Ende ick en wils oock niet weeren/ wan-
neer uwe Dochteren ende Bruyden ghe-
schendet/ende tot Hoeren worden/ r dewijle
dat ghy lieden s† eenen anderen Godsdienst
aenrichtet met den Hoeren / ē offeret met
den Boeuinnen: want het dulle Volck wil
t gheslaghen zijn.
15 Wildy Israel ymmers hoererye drijuē dat
hem doch Juda slechs niet en beschuldich-
de:en gaet niet henen na Gilgal ē en comt
niet henē op tot Beth Auen/u ē en sweert
niet/So warachtich als de Heere leeft.
16 Want Israel loopt als eē dulle Koe/so sal
se oock de Heere x weyden laten/als een Lā
dat dwalende loopt.
17 Want Ephraim heeft hem tot den Afgo-
den ghesellet:so laet hem henen varen.
18 Sy hebben hen in dē swelgerie ende hoere
rye ghegheuen / haer y heeren hebben lust
daer toe/dat sy z† schande aenrichten.
19 Eenē wint met synen vleugelen/ salse ghe-
bonden wech drijuen/ ē moeten ouer harē
Offer te schanden worden.

Dat v. Capittel.

1. Teghen de Papen ende Overheydt/die
het volck tot synen grooten verderue van
den Heere afvallich maken. 13. Tegen God/
en helpe gheen menschen hulpe.

1 SO hoort nu dit/ghy Priesters/ende merc
ket op/ ghy huys Israels / ende neemet
ter ooren/ ghy huys des Coninck: want
daer sal een straffe ouer v lieden gaen / ghy
die eenen strick te a Mizpa / ende een wt-
ghespannen Nette te Thabor ghe worden
zijt.
2 a Met slachten verdiepen sy hen in haren
verloopen/daerom moet ickse alle te samen
straffen.

3 b Ick kenne Ephraim wel/ ē Israel en is
voor my niet verborghen: dat Ephraim nu
een Hoere is ende Israel is onreyne
4 Sy en dencken daer niet na dat sy hen tot
haren God keereden:want sy hebben eenen
hoerengeest in haren herten / ende en leeren
vanden Heere niet.
5 Daerōme sal der hoouerdye Israels voor
haren aengesichten verootmoedicht wordē
ende sullen/beyde Israel ende Ephraim val
len om harer misdaet willen:oock sal Juda
met hen vallen.
6 d Als dan sullen sy comen met haren Scha
pen/ ende Runderen den Heere te e soecken/
doch niet vinden:want hy heeft hem vā hen
afghewendet.
7 Sy verachten den Heere / ende genereren
vreēde kinderē/ daerom salse oock de Niewe
mane verslinden met tsamē haren Erfdeele.
8 Ja/blaset de Basuynē te Gibea/Ja trom
pet te Rama/ ja roepet te Beth Auen/ ach-
ter v Ben Jamin.
9 Wāt Ephraim sal tot eener Woestijne wor
den ter tijt wanneer ickse straffen sal: f daer
hebbe ick de stemmen Israels trouwelicken
voor ghewaerschouwet.
10 *De Vorsten Judazijn gelijck dieē/die de
g† palen verwijden / daeromme wil ick my-
nen toorne ouer haer wtgieten/ als water.
11 Ephraim lijdt ghewelt/ē wort geplaecht:
daer geschiedt hem recht aen/want hy heeft
hem ghegheuen op menschen gheboden.
12 Ick ben Ephraim eene Motte/ē den huy
se Juda eene Made.
13 Ē doe Ephraim synecranckheyt/ende Ju-
da syne wonde voelde/ h trock Ephraim he-
nen tot Assur ē schicktede tot den Coninck
te Jareb:doch hy en konde v lieden niet hel
pen noch uwe wonden heelen.
14 Want ick ben Ephraim als een Leeuwe/
ē den huyse Juda/ als eē ionge Leeuwe: ick/
ick verscheurse/ ende gae daer van/ ick voerse
wech:ende niemant en kanse verlossen.
15 Ick wil wederomme aen myn plaetse gaē/
tot dat sy haer schult bekennen/ē myn aen
ghesichte i soecken.

Dat vj Capittel.

1. Cruys is een aenleydinge tot de ken-
nisse Gods/ 4. Israel wort noch door wel-
daedt/noch door straffe ghebetert.

1 WAnneert hen qualick gaet/so sullen sy
my vroech soecken moeten ende seggē:
Comt/ wy willen weder tot den Heere:
want hy heeft ons verscheurt/ hy sal ons ooc
heelen : a hy heeft ons gheslaghen/ b hy sal
ons oock verbinden.
2 Hy maeckt ons leuendich na twee dagen/
hy sal ons aen den derden daghe oprichten/
dat wy voor hem leuen sullen.
3 Dan sullen wy achtinge daer op hebben/
ē vlijtich zijn/ dat wy den Heere bekennen/
want hy sal daer voor brekē/als de schoone
c morgheneoode/ ende sal ons komen/als ee
nen reghen/als een spaderegen/die het lant
vochtet.
4 Hoe wil ick v su wel doen Ephraim? Hoe
wil ick v so wel doen Juda? want de genade
die ick v lieden bewijsen wil / sal zijn als een
dauwolcke des morgens/ ē als een dauwe/
die tsmorghens vroech hem wtbreydet.
5 Daeromme d beschaue ickse door de Pro-
pheten/ ende doodse door myns mondts re-
den/ dat v recht aent licht kome.
6 e Want ick hebbe lust aen der liefde/ ē niet
aen Offer/ f ende aen de kennisse Gods/ende
niet aen Brandtoffer.
7 Doch sy ouertreden het Verbondt/ g als
Adam/ daeromme verachten sy my.

b Ezec. 83. 6 Jere. 32. 35.
c Dat is/ Haren Godsdienst daer sy op bouwē ē pocchen.
Hosee 7. 10.
d Jere. 3. 10
e Deu. 4. 29
Ezech. 14. 7
f Dat is/ hebbe het u ghe geseyt/ Het sal eenmael te gronde gaen.
* Cap. vi. Luth.
g † An. merksteenen.
Deut 19. 14 ende 27. 17.
h 2. Re. 15. 19 ende 16. 17.
2. Par. 28. 16
Jareb.
i Munst. soeckē. wāt wanneer het hen etc. ware tē Cap. vi. Komet: wy/ etc.
a Job. 5. 18
Deut. 32. 39
1. Sam. 2. 6
Tob. 13. 2.
b Hier propheteert hy van Christo ē den Euangelio. De Joden en woudē God niet volghē: doe het hen wel ginc/ so moeten sy inden Niewen Testamente onder den cruyce Gode dienē: het en wil doch niet anders zijn: want de ellendige hooren Gods woort/de rijcken en hoorēs niet
c Of dageraet/
d Dat is/ Ick verdoe me haren Godsdienst op dat sy my recht dienē leeren
e Mat. 9. 13. ende 12. 7.
Jerem. 7. 22
f Eccle. 4. 17
1. Sam. 15. 22
g Gen. 3. 6.

8 Want Gilead is een Stadt vol Afgo-
derye ende bloedtschulden.
9 Ende de Priesters met tsamen hare hoopen/
zijn als de Roovers/ b die daer loeren op
de lieden, ende worgen op den weghe die na
Sichem gaet: want sy doen wat sy willen.
10 t Ick sie inden huyse Israels / daer my
voor grouwelt: want daer drijft Ephraim
Afgoderye so verontreynicht hem Israel.
11 Doch Juda sal noch eenen Oogst voor
hem hebben wanneer ick mijns volcx ghe-
vanckenisse wenden sal.

Dat vij. Capittel.

1. Beyde volck ende Overheyt/ zijn in son-
den vertwyffelicken verloren/ 8. ende dewyle sy
noch wonde/ 10. noch Medecijnmeesters en
willen kennen/ 13. maer altoos ghenen met
Afgoderye ende huychelischen wesen voort-
varen/ 12. wordt hen Gods ernstighe
straffe toegedreycht.

1 Wanneer ick Israel helpen wil / a so
vindtmen eerstenn de sonde Ephraim/
ende de boosheydt Samarie / hoe sy
valt Afgoderye drijven: want hoewel sy onder
hen selven met Dieven / ende uytwendigen
met Roovers gheplaecht zijn.
2 Dan noch en willen sy niet mercken/ dat ick
op alle haer c boosheyt mercke: ick sie doch
haer wesen wel/ dat sy allenthalven drijven.
3 d Sy vertroosten den Koninck door hare
boosheyt, ende de Vorsten door hare leugenen.
4 Ende zijn altesamen e Overspeelders:
gelijck als eenen Backouen/ dien de Bac-
ker heetet/ wanneer hy heeft uytgeknedet/
ende laet het Deech doorsuyren ende opgaen.
5 Heden is onses Koninck Feest/ (spreken sy)
so beginnen dan de Vorsten vanden f wijne
vul te worden / so treckt hy de Spotters
tot hem.
6 Want haer herte is in heeter aendacht/
als eenen Backouen / wanneer sy offeren/
ende lieden bedrieghen: maer g haer Backer
slaept de gantsche nacht / ende des morgens
brandt hy als lichter laeye.
7 Noch zijn sy van haerer aendacht / als
eenen Backouen: hoe wel dat hare Richt-
ters opghegeten worden / ende alle hare
Koningen vallen, noch en is daer niemant
onder hen/ die my aenroepe.
8 Ephraim menget hem onder de Heyde-
nen / Ephraim is als eenen Koeck die
niemant i omme en wendet.
9 Maer vreemde verslinden syne kracht/
noch en wil hy het niet mercken: hy heeft
oock grauwe hayr ghekregen, noch en wil
hy het niet mercken.
10 k Ende de hooveerdie Israels wordt voor
haren Oogen verootmoediget/ noch en be-
keeren sy hen niet tot den Heere haren God/
vragen oock niet na hem in allen desen.
11 Want Ephraim is als een verlockede
Duyve/ die niets mercken en wil: l nu roepen
sy Egypten aen / dan loopen sy tot Assur.
12 Doch dewijle dat sy so henen ende weder
loopen, wil ick mijn Nette over haer wer-
pen, ende onderwaerts trecken, als de Vogelen
onder den Hemel: ick wilse straffen, m ghe-
lijck alsmen predicket in haerer Versamelinge
13 n Wee hen / dat sy van my wijcken: sy
moeten verstooret worden/ want sy zijn van
my afvallich ghewordden: ick woudese wel
verlossen / wanneer sy gheene leughenen
teghen my en leerden.
14 So en roepen sy my oock niet aen van
herten, maer o blarren op haren legeren: p
sy versamelen hen om Koorns ende Wijns
wille / ende zijn my onghehoorsaem.
15 Ick leerese, ende stercke haren arm/ doch
sy dencken quaet van my.

b Psal.10.8. 37/ 32. Jere.9.8. Sapie.2.12.
1.Jere.18.13 Israel blijft in de gevanckenisse. Juda koemt weder te huys.
a Dat is/ Hoemen meer recht leert hoe de Wereldt erger wort.
b t Anders/ leugenen.
c Dat is/ Afgoderye.
d Rom.1.32
e Jere.7/9. 9/ 2.23/ 10.
f Prov.20.1. Hose.4.11.
g Dat is/ haer Koninck: ende wil also segghen: Sy verren so heet in Afgoderie/ dat sy met geener plage daer van te brenghen zijn: Ja sy maken Martelaers van dien / die God straffet ghelijck als leden zijt om Gods wille/ ende canoniseren hare eygen Heylighen.
h t And. als een vyervlamme.
i Dat is/ Laet hem altoos braden op eener zijden.
k Hose.5.5.
l 2.Reg.16/7 17/4.
m Dat is/ Sy dreygen ende bannen de rechte Propheten/ als Ketters voor God etc. Dat selue sal op haeren kop vallen: ende sullen de straffe/ die sy predicken over andere, in haren Scholen, etc. selfs dragen.
n Esai.1.4.

16 Sy bekeeren hen / doch niet recht / maer
zijn als eenen valschen boghe: daeromme
sullen hare Vorsten door het sweert vallen/
hare q dreyghen sal in Egypten Landt te
spotte worden.

Dat viij. Capittel.

1. Godsalicheydt verstooringe Israels ende
Juda/ is afvallighe Afgoderye.

1 Roept luyde als een Basuyne (ende spreeckt:)
a hy koempt alreede over het huys des
Heeren als eenen Arendt/ b daeromme dat
sy mijn Verbondt overtreden/ ende van mijner
Wet afvallich worden.
2 c t Sy sullen dan tot my schreyen: Ghy
zijt mijn God, wy kennen u/ Israel.
3 Israel verwerpt het goede / daeromme
moetse de vyandt vervolghen.
4 d Sy maken Koningen/ doch sonder my:
sy setten Vorsten/ ende ick en moet dat niet
weten: van haren Silver ende Goude maken
sy Afgoden/ op dat sy ja in korten uytghe-
roeyet worden.
5 e U Kalf Samaria verstoot hy / mijnen
toorne is over haer vergrimmet: het en kan
niet langhe staen / sy moeten ghestraffet
worden.
6 Want dat Kalf is van Israel af komen/
ende een Werckmeester heeft het gemaeckt/ ende
en kan ymmers geen God zijn: daeromme
sal dat Kalf Samarie verpulvert worden.
7 Want sy saeyen winde, ende sullen onweder
inoogsten: haer zaedt en sal niet opkomen/
ende hare vruchten geen Meel gheven: ende
of sy het al gaven, so sullen het doch vreemde
verslinden.
8 Israel wort verslonden/ de Heydenen gaen
met hem omme / als met eenen onweerden
vate.
9 Daerom dat sy henen op tot Assur loopen/
als een f t wildt in der verbijsteringhe/ g
Ephraim schencket den Boeleerders.
10 Ende geeft den Heydenen Tribuyt: de selve
Heydenen wil ick nu over haer versamelen:
sy sullen der last des Koninckx ende der
Vorsten/ in korten moede worden.
11 Want Ephraim heeft der Altaren vele
ghemaket te sondighen/ so sullen hem oock
de Altaren tee sonde ghedyen.
12 Wanneer ick hem alschoon vele van
mijner Wet schrijve / so wordt sy doch ghe-
achtet als een h vreemde leere.
13 i Dat sy nu vele offeren/ ende vleesch daer
brenghen/ ende k eten/ so en heeft doch de
Heere geen welgevallen daer aen: maer hy
wil haer misdaet ghedencken / ende hare
sonden te huys soecken/ l die hen tot Egyp-
ten keeren.
14 Israel vergeet synes Scheppers / ende
bouwet Kercken: so maket Juda vele vaste
Steden: m doch ick wil vyer in syne Steden
schicken/ dat sal syne huysen verteeren.

Dat ix. Capittel.

1. Viere tijt/ 3. ghevanckenisse/ 11. ende
onvruchtbaerheyt, der Afgoderye straffe.

1 GHy en derft u niet verheugen Israel/
noch roemen gelijck de Volcken: want
ghy hoereert teghen uwen God / daer
mede dat ghy Hoerenloon soecket / dat alle
Schuren vol koorns worden.
2 a Daerom en sullen u de Schuren ende
Wijnpersen niet gheneeren / ende de Wijn
en sal u niet ghedyen.
3 Ende en sullen niet blijven in den Lande des
HEeren: b Maer Ephraim moet weder in
Egypten, ende moet in Assyria, wat onreyn
is, eten.
4 Daer sy den Heere gheen Dranckoffer
van Wijne, noch yets wat tot welgevallen

o Dat is/ Sy gaen te Choore omme etens ende drinckens wille.
p Dat is/ In haren Kercken ende Scholen/ daer sy met den Afgoden boeleeren.
q Verstaet/ teghen de Propheten.
a Dat is/ De vyandt/ de Koninck te Assyrien.
b Deut.31.20
c t And. De Israeliten (sullen roepen) tot my/ (seggende:) Mijn God/ Wy kennen u.
d 1.Reg.12.19
e Dat is/ Uwe Goden oft Afgoden. 1.Reg.12.28.
f t Anders/ wondt ezel:
g 2.Reg.17.3 Ezech.16.33
h Dat is/ Sy scheldent voor ketterye.
i Esaie.1.11 43/23. Jere.7.20.
k Ghelijck alsmen de offeren placht te eten / als heylighe spijse, Gode te dienste.
l Deut.17.16 2.Reg.17.4.
m 2.Reg.25.9
a Hagg.2.17
b Ezech.4.13

doen en konnen: haer Offer sal zijn/ als der
c bedroefden broode/ van welcken onreyne
worden/ alle die daer van eten: want haer
broodt moeten sy voor haerselfs eten/ ende
en sal niet in des Heeren huys ghebracht
worden.
5 Wat willet ghy dan in den Jaertijden eñ
in den Offerdaghen des Heeren doen?
6 Siet sy moeten wech voor den Verstoor
der Egypten salse versamelē ende Moph
salse begraven/ netelen sullen wassen / daer
nu haer lieve Afgoden silver staet/ ende d †
Doornen in haren Hutten.
7 De tijt der te huysoeckinge is gekomē/
de tijt der vergeldinge: dies sal Israel wel
gewaer e † wordē: de Propheten zijn sottē
ende de Rottengeesten zijn onsinnich / om
uwer grooter misdaet/ ende om der grooter
verdrietelicker Afgoderije wille.
8 f † De Wachters in Ephraim/ hieldē/ hē
voortijdts aen mynen God/ doch nu zijn sy
Propheten die stricken leggen/ op alle harē
weghen/ door de verdrietelicke Afgoderye/
in den huyse haers Gods.
9 Sy verderven het te diepe ende seere/ als
ter tijdt g Gibea: daeromme sal hy harer
misdaedt ghedencken/ ende hare sonden te
huys soecken.
10 Ic vant Israel inder Woestijne/ als Druy
uē/ eñ sach uwe Vaders/ als de h eerstē Vij
gē aen dē Vijgenboome: i doch daer na gin
gen sy tot Beal Peor/ ende gheloefden hen
den schandelicken Afgod/ ende werden Ja
so grouwelick/ als hare Boelen:
11 Daeromme moet de heerlickheyt Ephra-
ims als een Voghel wech vlieghen/ dat sy
noch baren/ noch/ draghen/ noch swanger
worden sullen.
12 Ende wanneer sy hare kinderen schoon
op brochten/ so wil ickse doch sonder kinde
ren maken/ dat sy gheene lieden zijn en sul-
len: och wee hen/ wanneer ick ben van hen
ghewecken.
13 Ephraim/ als ick het aensie / is gheplan-
ter/ ende schoone als Tyrus: Maer moet
nu hare kinderen daer wt gheven / den
Doodtslagher.
14 Heere/ geeft hen: k † Wat wildy hē doch
geven? Gheeft hen onvruchtbare lijven/ en
de verdroochde l Borsten.
15 Alle hare boosheyt ghschiedt tot m Gil-
gal/ aldaer ben ick hen een vyandt/ ende ic
wilse oock om hares boosen wesens wille/
wt mynen huyse stooren/ ende hen gheene
liefde meer bewijsen/ want alle hare Vor-
sten zijn afvallighe.
16 Ephraim is geslagen/ hare wortel is ver
dorret/ dat sy geene vruchten meer brengen
en konnē: ende of sy genet eerdē/ so wil ick
doch de lieve vrucht haers lijfs dooden.
17 Mijn God salse verwerpen/ daerom dat
sy hem niet hooren en willen/ ende moeten
onder de Heydenen dwalende gaen.

Dat x. Capittel.

1. Wijder van der straffe der Afgoderye/ dat sy met verstooringhe/ hulpeloos/ van-den Koninck/ 5. ende Afgod den Kalve/ verlaten wordē sullen/ 9. vermaentse/ met verwijte lanck dueziger sonden/ 12. tot be teringhe/ 13. of hy wil met syner ernstigen straffe voortvaren.

1 ISrael is een verwoestet a Wijnstock ge-
worden/ syne b vrucht is even also: want
so vele vruchten als hy heeft/ so vele Al-
taren hadde hy gemaket: waer het Landt
aen den allerbesten was/ daer stichtē sy de
allerschoonste Kercken.
2 Haer herte is ghedeylet/ nu c † sal sy haer
schuldt vinden : hare Altaren sullen ver
broken/ ende hare Kercken sullen verstooret
worden.
3 Als dan moeten sy segghen: Wy en heb-
ben geenen Koninck: want wy en vreesen
den Heere niet: wat kan ons de Koninck
helpen?
4 Sy sweeren te vergeefs/ ende maken een
verbont ende sodanigen raet groeiet op al-
len voren inden velde/ als galle.
5 d De inwooners te Samaria/ sorgē voor
de Kalverē te Beth Auē: wāt zijn volck treu
re om e hem/ over welcken hem syne f † Ca-
merim plegen te verheugen syner heerlick
heyt halven/ want het is van hen wech ghe
voeret.
6 Ja dat Kalf is in Assyrien gebracht/ g tot
eenen gheschencke den Koninck te Jareb:
also moet Ephraim met schandē staen ende
Israel schandelicken gaen met synen voor
nemen.
7 Want de Koninck te Samaria is daer he
nen als een schuym op den water.
8 De Hoochten te Auē zijn verdelget / daer
hē Israel mede versondichde: distelē eñ door
nē wassē op haren Altaren. h ende sy sullen
seggē: Ghy Bergē bedecket ons/ ende ghy
kleyne Berghen vallet op ons.
9 Israel/ ghy hebt sindt der tijt i Gibea ge
sondighet daer zijn sy oock by ghebleven:
doch des strijdts te Gibea ghelycken/ die
teghen de boose lieden gheschiedde. en salse
niet grijpen:
10 Maer ick wilse tuchtigen na mynen wen
schen: dat daer volcken sullen over haer ver-
samelt komen. k † wanneer ickse sal straffen/
l om hare twee sonden:
11 Ephraim is eē Kalf gewēnet/ dat het geer
ne dorschet/ ick wil hem over synē schoonē
hals varen: ick wil Ephraim m rijden/ ende
Juda sal ploeghen/ ende Jacob eygghen.
12 n Daeromme saeyet v gherechticheydt/
ende mayet liefde. ende o † ploeget anders/
bewijle dat het tijdt is/ den Heere te soeckē/
tot dat hy kome/ ende reghene over v ghe-
rechticheydt:
13 Want ghy ploeget boose dinck/ eñ maeyet
quade daedt/ eñ etet leughen vruchten: De-
wijle ghy v dan verlatet op v wesē/ ende op
de veelheydt uwer Helden/
14 So sal hem een rumoer verheffen in uwē
volcke/ dat alle uwe Vestē verstooret wordē
p gelijck als Salman het huys Arbeel ver-
stoorde ter tijdt des strijdts/ doe de moeder
over de kinderen te gronde ginck.
15 Even also sal te Beth El oock gaē/ om u
wer grooter boosheydt wille: dat de Koninc
Israel/ q smorghens vroech ondergae.

Dat xj. Capittel.

1. Trouwe ende weldaden Gods tegē Israel/ 5. hare gheuanckenisse/ 8. met tsamen verlossinghe door Christum.

1 DOe Israel ionck was / hadde ick hem
lief/ a ende riep hem mynen Sone / wt
Egypten:
2 Doch wanneermen hen nu roepet/ so wē
den sy hen daer van/ b ende offeren den Ba
alim/ ende roocken den Beelden.
3 Ick nam Ephraim by synen armen/ ende
c leydde hem : doch sy en merckten het niet/
hoe ick hen halp.
4 Ick lietse een menschelick Jock trecken/
ende in zeelen der liefde gaen/ ende halp hē
het Jock aen haren halse draghen / d ende
gaf hen voeder:
5 Op dat hy hem Ja niet en soude weder
in Egyptenlant keeren: so is nu Assur haer
Koninck ghewordem/ want sy en willen hen
niet bekeeren.
6 Daeromme sal het sweert over hare Ste

c Deu. 26. is verbodē/ bedroefde offer te doē/ d † An. heg ghen e † An. wor den/ dat sy door de nar rische Pro pheten/ en de onsinni ge Gheest- rijcken ver- leydet zijn om uwer grootē mis- daet wille heeft haer de vyandt- schap ver- meenichvul- dicht. f † And. de wachter E- phraim met God/ is een strick des Vogelaers/ een haet in het huys Gods. An. Ja E- phraim heeft hem- selfs tot eē wachter mijns Gods ghe- maket/ tot eē Propheet die stricken leyt op alle syne stratē/ eñ een groo wel in dat huys zijns Gods. g Jud. 9. 15. 22/ 20. 13. h Jer. 24. 2. i Nu. 25. 3. k † An/ dat ghy hen ge- ven sult. gheeft etc. l Dat sy gee ne kinderen meer opvoe den en kon- nen inden lande/ maer aller dingē wech gevoe ret zijn sul- len. m Jos 4. 19. a Esai 5. 1. b Dat is/ De steden zijn sulcr wijnstocks vruchten/ doch hy is afgelesen eñ ledich. c † An/ sullē sy verwoe- stet wordē

b 2 Re 17. 6. e Verstaet/ het Kalf. f † And Pa pen. Daer van leest/ 2 Reg 23. 5. g Hos 6. 12. h Esa 2. 19. Luce 23. 30. Apoc 6. 16. i Daerna Judich 19. 22/ 20. k † An. daer om dat sy hen aenghe spannet heb ben aen bey de haren be zen: l Dat is/ Omme beyde der Kalverē Afgoderye wille. m † An/ doē rijden/ n Jer. 4. 3. o Sayet. dat is/ P. w dicket recht/ ofte ick wil eene maeł met v ackerē/ etc. † An. tenret uwe brakē. p Judi. 8. 12. Dese ghe- schiedenisse staet an- ders ner- gens inder Schrift/ eñ zy dgelijckē wel meer ge schiet/ die niet alle be- schreven en zijn: gelijck als Judas 1. 9. Sommige bedieden/ op Salma- nasser/ q Dat is/ Harst ende onversiens. a Exo 3. 7. ende 6. 5. Mat. 2. 15. b Exo 32. 6. 1. Regu. 11. 7. 2. Re. 10. 18. c Gelyc als een moeder den kinde gaen leeret/ ende leydde het by den armkens. d Exo. 16. 19

den komen/ende sal hare e † Grendelen te
niete maken ende verslinden/omme haers
voornemens wille.
7 Mijn volck is f † moede/hen tot my te
keeren/ende hoemen hen predicket / so en
richtet hem niemandt op te hooren.
8 Wat sal ick van v maken Ephraim:sal
ick v g beschutten Israel:Sal ick niet rech
te een h Adama van v maken/ende v/ghe-
lijck als Zeboim toe bereyden:Doch mijn
herte is eens anderen sinnes/myne barm-
herticheyt is te vyerich/
9 Dat ick niet doẽ wil/na mynẽ grimmigẽ
toorne/ noch my henen keeren / Ephraim
gãtsch te verderuẽ:wãt ick bẽ God/eñ niet
een mensche/ende ben de Heylige onder v:
ick en wil doch niet in de Stadt komen.
10 Als dan salmen den Heere nauolgen/i en
de hy sal brullen als een Leeuwe:ende wan
neer hy sal brullen/so sullẽ die verschrickẽ/
die teghent Westen zijn.
11 Ende die in Egypten, sullẽ oock verschric
ken/als een Vogel:eñ die inden Lande As-
sur/als Duyuen:ende ick wilse in hare hup
sen setten/spreeckt de Heere.

Dat xij. Capittel.

1. Ephraim wil zijn Afgodisch wesen/
met Jacobs Mantel deckẽ. 5. Hoseas wij
set hen aen/haer onuerstant/ende seydt/sy
sullen den Heere Zebaoth in synen veror-
denden beuele/ 12. ende niet Jacob in son
derighen doene/voor syne eyghen persoo-
ne volghen.

1 IN Ephraim is allenthaluen a leughene
tegen my/ende inden huyse Israels val-
schen Godsdienst:doch Juda heerschet
noch met God/ende niet den rechten heyli-
ghen Godsdienste.
1 * Ephraim nu weydet hem vanden win
de/ende loopt den Oostenwinde na / ende
maket dagelicks der Afgoderye ende des
schadens meer:sy maken v met Assur een
verbonde/c ende brenghen d † Balssem in
Egypten.
2 Daerom sal de Heere de sake Juda voerẽ/
ende Jacob te huys soeckẽ na synen wesẽ/
ende hem vergelden na synen verdiensten.
3 e Hy heeft in moeder lijue: synen broeder
ondertreden/ f ende met allen krachtẽ met
God ghekampet
4 Hy kampede met dẽ Engel/ende gewan:
wãt hy weenede ende badt hem:g als doe
heeft hy hem Ja te h BethEl ghevonden/
ende aldaer heeft hy met ons ghesproken.
5 Doch de Heere is de God Zebaoth/Hee-
re is synen Name.
6 So bekeeret v nu tot uwen God/doet
barmherticheydt ende recht/ ende hopet i
stadelick op uwen God.
7 Doch de Koopmã heeft eene k valsche wa
ghe in syner handt/ende bedriecht geerne.
8 Want Ephraim spreeckt: Ick ben rijcke/
ick hebbe ghenoech/men sal my geene mis-
daedt vinden/in alle mynen arbeyde / dat
sonde zy.
9 Maer ick de Heere ben v God/wt Egyp
ten lant af/ende die ick v noch inden Hut-
ten woonen late/ als men ter Jaertydt
pleecht.
10 Eñ spreke tot den Prophetẽ ende ick ben
het/die so vele l † prophetieringhe gheeft/
ende door de Propheten my m aentoone.
11 In Gilead is enckel Afgoderye/ende tot
Gilgal offeren sy Ossen te vergeefs n ende
hebben so vele Altaren/so veles Mandelẽ
als op den velde staen.
12 p Jacob moeste q vlieden in het Lant Sy
ria/ende Israel moeste om een wijf dienen/
om een wijf moeste hy hoeden.

e † An. taeden
f Lut Die vers en sal niemãt verstaen/oock in den Ebre. niet.
† An. in twijffel/
g Hy wil also seggen: Jck en weet nz hoe ick v helpẽ sal:daer helpet noch straffe noch ghenade: ick moet Christum stoẽ, die salt goet maken.
h Gen. 19. 24
Deu. 29. 23.
Amos 4. 11.
i Apoc. 5. 5.
a Dat is/ Afgoderye
* Cap. xij.
hy anderen.
b Dat is/ Sy betrouwen op mẽschen/ende niet op God.
c 2. Reg. 16. 7
Esai 57. 9.
d † An. Olye
e Gen. 25. 25.
f Gen. 32. 24.
g Gen. 35. 6.
h Dat Beth El beter zy dan Jerusalẽ tẽ Godsdienste/bewijsen sy daer mede/ dat Jacob aldaer wonderwercken gedaẽ heeft
i Of/allewe ghe
k Sy en bediedeu de Schrift vã BethEl niet recht.
l † An ghesichten
m Hebraice/ Assimulatus: Jd est/ ick was het die door de Prophetẽ sprack.
n Deut 12. 5. 14 23.
o Dat zijn hoopen schoouen/ vã nieuwe voornbruchten.
p Gen. 28. 5

13 q Doch/daer na leydde de Heere Israel wt
Egypten door eenen Propheet / ende liet
hem waerschouwen door eenen Propheet.
14 Nu dan vertoornet hem Ephraim. door
hare Afgoden / daeromme sal haer bloedt
ouer haer komen/ende haer f Heere sal hen
haer spotten vergheldẽn.

Dat xiij. Capittel.

1. Settet hen wederom onder oogen/
hare Afgoderye/ 4. ende afualligeondanck
baerheyt/ 7. daer toe hare straffe/ 14. met
eener toeseggingh Godlicker beschermin-
ghe dier hen dannoch weynich tot haren
heyle aennemen sonden.

1 DOe Ephraim a verschrickelick leerde/
wert hy in Israel verheuẽ:daer na ver
sondichden sy hen door Baal/ eñ wor-
den daer ouer v ghedoodet.
2 Doch nu maken sy der sonden vele meer/
c ende van haren siluer/Beelden/ hoe sy het
slechs bedencken konnen namelicken/ Af-
goden / welcker doch ijdel Smedenwerck
zijn:d † noch prediken sy van dẽ seluen: Wie
de Kalueren kussen wil, die sal menschen of
feren.
3 De seluen sullen hebben de morghenwolc
ken ende den e dauwe, die vroech valt: Ja
als het kaf / dat vanden dorschvloer ver-
wayet wort / ende als den roock van den
schoorsteene.
4 f Ick ben Ja de Heere v God/ wt Egyp-
tenlant af: ende ghy en soudet Ja gheenen
anderen God kennen/dan my:ende geenen
Heylandt/dan alleene my.
5 g Ick nam my oock uwer aen/ inder woe
stijne/ in dorren Lande.
6 h Doch dewijle dat sy geweydet zijn dat
sy satt geworden zijn/ende genoech hebbẽ/
verheffet hem haer herte, daeromme verge
ten sy myner.
7 So wil ick oock teghen haer wordẽ/als
een Leeuwe; ende als een Pardel / op den
weghe wil ick op haer loeren.
8 Ick wil hẽ ontmoetẽ als eenẽ Berre/ diẽ
syne jongẽ genomen zijn ende wil haer ver-
stockede herte verscheuren:eñ wilse aldaer/
als een Leeuwe verslinden/de wilde gedier-
ten sullense verscheuren.
9 i Israel ghy brenghet v in k ongheluck:
want v Heyl staet alleene by my.
10 Waer is v Koninck henen: die v helpen
konne in alle uwen Steden:ende alle uwe
Richters:daer ghy van seydet:Gheeft my
Koninghen ende Vorsten
11 Wel aen/l ick gaf v eenen Koninck in my
nen toorne, ende wil v hem in myner grim-
micheydt/wech nemen.
12 De misdaet Ephraims is te samen ghe-
bonden/ende hare sonde is bewaert.
13 Want hen sal wee worden/gelijck als ee-
ner die daer baert;want het zijn onuersich-
tighe kinderen:m † De tijt sal komen / dat
sy niet blijuen en sullen / door den iammer
der kinderen.
14 Doch ick wilse wt der Helle verlossen/eñ
van den doot verlossen: Doodt ick wil v ee-
ne vergift zijn:n Helle, ick wil v eene pesti
lentie zijn:doch is de o † troost voor mynẽ
ooghen verborghen.
15 Wãt hy sal tusschẽ broederẽ vrucht brẽn-
gẽ:daer sal eẽ Oostenwint komen/de Hee-
re sal wt der woestijne daer op varen, eñ ha
ren p borne wt drooghen / ende hare adere
verdrooghen/de selue sal roouen den schat
alles kostelicken tuyghes.

Dat xiiij. Capittel.

1. Samaria sal ommekomen. 2. Israel
wort vermaẽt ter boete/ 5. so wiltse de Hee
re ghenadichlicken weder opnemen.

Samaria

q Exo. 14. 2
De Koninc Assur.
a Eenvoudich herte schuddet ende beeft voor der verschrickelicker Afgoderye/die Jeroboam. wtrichtede: noch ginck het voort/ eñ nam toe, gelijck dan alle Afgoderyen seer toenemen/ dat doch goeden vromen hertẽ/ een verschrickẽ is/ aen te sien.
b Als Achab met den synen.
c Esai 46. 6.
Ezech. 16. 17
Hosee 2. 7.
d † An/ van welcken sy seggen, ten menschẽ die offerẽ/ Dat men de Kalueren kusse.
Daerom sullen sy zijn/ gelijck als de morgen wolcken/
e Sy seggẽ den valschẽ Godsdienste groot dinck toe/ Ja achterwaerts spreeckt Hoseas.
f Exod 20. 2
Esaie 43. 10
g Deu. 8. 2.
h Deu. 32. 15
i Job 22. 5.
k Dat ghy by dẽ den menschẽ hulp soecket/ ende niet by Gode.
l 1. Sa. 8. 5.
Acto 13. 21.
m † An ververtrouwe
n An. wõne gaert eñ ete fonteyne

a 2. Reg. 17. 6
b Of / verspuluert.
* Cap. xiiij. 1ut.
Iere. 18. 8. 11
Ezec. 18. 21. 33. 14.
c 1 Reg. 12. 28

1 Samaria sal a woest worden / want sy zijn haren God ongehoorsaem: sy sullē door het sweerdt vallen / ende hare ionghe Kinderen b versmettert / eñ hare swangere Vrouwen verreten worden.
2 * Bekeeret v Israel tot den Heere uwen God c want ghy zijt ghevallen om uwer misdaet wille.
3 Neemt dese woorden met v / eñ bekeert v tot den Heere / ende spreeckt tot hem: Vergeeft ons onse sondē eñ doet ons wel / so willen wy offeren de Ossen onser lippen.
4 Assur en sal ons niet helpen: wy en willē niet meer op Peerdē rijden / oock niet meer segghen tot den wercken onser handen: Ghy zijt onse God: maer laet de Weesen by v ghenade vinden.
5 So wil ick haer overtredē weder heylē: geerne wil ickse lief hebben / dan sal hem mynen toorne van hen wenden.
6 Ick wil Israel gelijck als een dauw zijn / dat hy sal bloeyen als een Roose / ende syne wortelen sullen wtbreken als Libanon.

* Of. streckē of / meyen.

7 Eñ syne * tacken hen wtbreyden dat hy zy so schoon / als een Olyboom / ende sal sulcken goeden reucke geven als Libanon.
8 Ende sullen weder onder syner schaduwe sitten: van koorne sullen sy hen generen / eñ bloeyen als eenen Wijnstock: syne ghedachtenisse sal zijn als de Wijn aē Libanon

d † Anders / sal seggh n: Wat hebbe ick meer te doen ten Afgoden?
e † Anders / Cederboom
f Apoc. 15 3.
g Spr. 40. 14

9 Ephraim / d† wat sullē my voort aen de Afgoden? ick wil hen verhooren ende leyden: ick wil zijn als eenen groenenden e † Denne aen my salmen uwe vrucht vinden.
10 Wie is wijs / die dit versta: eñ kloeck / die dit mercke? f wāt de wegen des Heerē zijn recht g eñ de Rechtveerdigen wandelen daer inne: doch de Overtreders vallen daer inne.

Eynde des Propheten. Hosee.

Argument.

Ioel. Cap. 3.

Het schijnt dat Joel heeft ten tijde des Koninckx Ezechie ghepropheteert met Esaia / na de verderuinghe der thien Ghestachten. Hy vermaent het Rijcke Juda tot beteringe. Hy stelt den grouwelicken dach des Heeren voor Ooghen / ende vertoont de groote Ellende / de welcke sy nochtans konnen ontuliedē / ist dat sy hen bekeerē eñ beterē. Daer na belooft hy goede blijde dinghen / handelende van de ghenade ende gaven der Gemeynte het welcke Petrus in de Handelinghen der Apostelen gheteouwelick wtlept.

De Propheet Ioel.

Dat Eerste. Capittel.

1. Propheteert de toekoemstige straffe over het Volck Israels / dat sy souden van den Assyriers / een na dē anderen verheeret ende wech genoeret worden / 13. vermaent het Volck te Vasten ende bidden / 19. ende doeret een klaghe voor den Heere.

1 Dit is het woordt des Heeren / dat ghescbiet is tot Joel dē sone Pethuel
2 Hooret dit ghy Oudtsten / ende mercket op / alle Inwooners, in den Lande / of een sulcx wel ghescbiedt zy / by uwen tijden / of by uwer Vaders tijden.
3 Segget uwen Kinderen daer van / ende laet het uwe Kinders haren Kinderen seggen / ende de selve Kinderen, haren anderen Nakomelinghen.

a Exod. 10. 12
Psal. 105 34
Sapi. 16. 9.
Apoc. 9. 3.
b † Anders / verslindet de meeldauwe.
c Esaie. 5 / 11 56 / 12.
d Deu. 32. 24

4 Namelicken / wat de Rupsen overblijven laten / a dat verslinden de Sprinckhanen / eñ wat de Sprinckhanen overblijven laten / dat verslinden de Kevers / eñ wat de Kevers overblijven laten / dat b † verslinden de Wormen.
5 Waket op ghy dronckene / ende weenet / ende huylet alle c Wijnsuppers om den Most / want hy is v voor uwen monde wech ghenomen.
6 Want een machtich Volck / ende dat sonder ghetal / trecket daer op in mijn Lande / d dat heeft Tanden als Leeuwen / ende Back tanden als Leeuwinnen.

e Esai. 3. 13. 5 / 1.
Psal. 80. 13

7 e Dat selue verwoestet mijnē Wijnberch / ende stroopet mynen Vijghenboom af / schellet hem ende verwerpet hem / dat syne Tacken daer wit staen.

f Hebr. den Man harer ieughet.

8 Huylet als een Jonckvrouwe / die eenen Sack aentreckt / om f haren Bruydegom.
9 Want Spijsoffer ende Dranckoffer / is van den huyse des Heeren henen wech / ende de Priesters / des Heeren Dienaers / treuren.
10 Het veldt is verwoestet / ende den Acker staet iammerlickē / het koorne is verdorven / de Wijn staet iammerlicken / ende de Olye klaechlicken.
11 De Ackerlieden sien iammerlicken / ende de Wijngaerdeniers huylen / om de Tarwe ende de Gerste / dat van den Oogst op den Velde niets worden en kan.
12 So staet de Wijnstock oock iammerlickē / eñ de Vijgenboom klaechlicken / daer toe de Granatenboomen / Palmboomen / Appelboomen / ende alle Boomen op den Velde / zijn verdorret: Want de vreuchde der Menschen / is een iammer ghewordē.

g Ioel. 2. 17.

13 * Begordet v / eñ klaecht g ghy Priesters / huylet ghy Dienaers des Altaers: gaet henen in / eñ ligget in sacken / ghy Dienaers mijns Gods: want beyde het Spijsoffer ende Dranckoffer / is vanden huyse ws Gods henen wech.

h Ioel. 2. 15.

14 h Heyliget een vastē roepet de Gemeynte te samen / versamelt de Oudtsten ende alle Inwooners des Landts / ten huyse des Heeren ws Gods. eñ schreyet tot dē Heere.

i Ioel. 2. 1.
Iere. 30 7
Esaie. 13 6.
Amos. 5. 18.
Soph. 1. 14

15 O wee dies daechs: i want de Dach des Heerē is na by / ende koemt als een verderf vanden Almachtigen.
16 So sal de spijse voor onsen Ooghen wech ghenomen worden / eñ vanden huyse onses Gods vreuchde ende heeren vrolickheydt.
17 Het zaedt is onder der Aerden verruylet / de Koornhuysen staen woest / de Schuerren vervallen / want het Koorne is verdorven.

k 1 Reg. 18. 5.

18 k O hoe suchtet het Vee / de Runders / sien klaechlicken / want sy hebben gheene Weyde / ende de Schapen versmachten.
19 Heere / v roepe ick aen: want het vyer heeft de Landouwen inder Woestijne verbrandt / ende de vlamme heeft alle Boomen op den Acker aenghesteken.

l 1. Reg. 17. 7

20 Oock schreyen de wilde ghedierten tot v / l want de Waterbeken zijn wtghedrooget / ende het vyer heeft de Landouwen inder Woestijne verbrandt.

Dat ij. Capittel.

1. Beschrijft wederom de grousamheyt ende grootte der straffe ende iammers, so over haer gaen sal / 12. Troostetse / so sy hen hertgrondelicken / 15. met warachtigen leedtschap ende Ghebeden / tot den Heere.

Heere bekeeren/hy wil hem harer ghena-
dichlicken met allerley segen aennemen/23
Tent eynde prophetéert hy vandem Ryckē
Christi.28.eñ sēdinge des Heyligē Geests.

1 Blaset met der Basuynen tot Zion/roe-
pet op mynen heyligen Berghe/ bevet
alle Inwooners inden Lande: a want
de dach des Heeren koemt/ende is na by.

a Zep.1.14/ Amos.5.18 Esaie.13.6. Jere.30.7.

2 Een duyster dach/ een doncker dach/ een
wolckich dach/een nevelich dach/ ghelijck
als hem de Morgenroode wtbreydet over
den Berghen namelicken een groot ende
machtich volck / des ghelijcken te voren
niet gheweest en is / ende vooraen niet
meer zijn en sal/b† tot eewigen tijdē voort
ende voort.

b† And.de Iaren van geslachten tot ghe-slachten.

3 Voor hem henen gaet een verteerende
vyer/ende achter hem eene bernende vlam
me:het Lāt is voor hem als eenen Lusthof/
doch achter hem als een woeste wildernis-
se/ende niemandt en sal hem ontgaen.
4 Sy zijn gestalt als Peerden/ ende rennē
als Ruyters.
5 Sy springhen daer henen boven op den
Bergen/als de Wagenen bolderen / ende
als eene vlamme klakert int stroo/als een
Machtich volc/dat ten strijde gerustet is.
6 De Volcken sullen hen voor hem ontset
ten: aller aengesichten zijn so bleeck/als de
potten.
7 Sy sullen loopen gelijck als de Reusen/
ende de mueren beklimmē/ als de krijgers/
een yeghelijck sal stracks voor hem daer
henen trecken/ende niet c suymen.

c Of/ vertoeven.

8 Niemant en sal d† den anderen verhin-
derē/maer een yegelijc sal in syner ordenin
ge henen trecken/ende sullen door de wa-
penen breken/ende niet verwondet wordē

d† Anders/ synen broeder verhinderen.

9 Sy sullen inder Stadt rondtomme rijdē
op der mueren loopen/ ende in de huysen
klimmen/ende ghelijck als een dief/ door
de vensteren daer henen in breken.
10 e Voor hem sitteret het Lant/ende den
Hemel bevet:g de Sonne ende Mane wor
den duyster / ende de Sterren verhouden
haren schijn.

e Esaie.13.10 Ezec.32.7. Mat.24.29 Mar.13.24 Luc.21.25.

11 Want de Heere sal synē Donder/voor sy
nen Heyre laten henen gaen : want zijn
Heyr is gātsch groot ende machtich / welc
ke zijn bevel sal wt richten /h wāt de dach
des Heeren is groot/ende seer verschricke
lijck/wie kan hem verdraghen?

f Of schudt/ bevert. g Joel.3.15. h Jere.30.7 Amos.5.18 Zephā.1.14

12 So spreect nu de Heere:i Bekeeret v tot
my van gantscher herten/met vasten/ met
weenen/ende met leedt draghen.

i Deu.4.29. ende.30.1

13 Verschuert uwe herten / ende niet uwe
kleederen/ ende bekeeret v tot den Heere
uwen God:k want hy is genadich/barm-
hertich/gheduldich/ende van grooter goe
dertierenheyt/ ende de straffe rouwet hem
in korten.

k Psal.86.5 Jone.4.2.

14 l Wie weet/het mach hem wederomme
berouwen/ende eenen segen na hem latē/
te offeren Spijsoffer ende Dranckoffer/dē
Heere uwen God.

l Joan.3.9.

15 m Blaset met Basuynē te Zion/heyliget
een vasten/ roept de Ghemeynte te samen/

m Joel.1.14

16 Versamelt het volck/heyliget de Gemeyn
te/versamelt de Oudtsten/brenget de jonge
kinderen ende de sooch kinderen te hoope/
n de Bruydegom gae wt syner kameren/
ende de Bruydt wt haren o † sale.

n 1.Cor.7.5. Tobie.8.4. o† Anders. ghemake.

17 Laet de Priesters/des Heeren Dienaers
weenen tusschē p† den Voorhuyse ende Al-
tare/ ende seggen: Heere / verschoonet v
volck/ende en laet v Erfdeel niet te schan
den worden/dat de Heydenen over haer
heerschen:waerom wildy onder de Volckē
laten seggen:q Waer is nu haer God?

p† And.der halle. q Deu.32.37 Psal.42.4. ende.79.10. ende.115.2.

18 So sal dan de Heere om zijn landt yverē/
ende zijn Volck verschoonen.
19 Ende de Heere sal antwoorden/ende tot
synē volcke seggen: Siet ick wil v Koorns/
Mosts/ende Olye de volheyt schicken/ dat
ghy ghenoech daer aen hebben sullet/ ende
en wil v niet meer onder de Heydenē n latē
te schanden worden.
20 Ende ick wil r dien van Noorden verre
van v wech drijven/ende hem in een dorre
ende woest Lant verstooten/namelickē/zijn
aengesichte henen na der Zee tegent Oostē
ende zijn eynde henen na de wterste Zee toe
hy sal verrimpelen ende stincken / want hy
heeft groote dinghen ghedaen.

r Senacherib.

21 Vreest v niet/ghy lieve Lant/maer weest
vrolick/ende hebbet eenen goeden moet/
want de Heere kan oock groote dinghen
doen.
22 Vreest v niet ghy gedierten op den velde
want de wooningen in der Woestijne sullē
groenen/ende de Boomen hare Vruchten
brengen ende de Vijgeboomen ende Wijn-
stocken sullen oock draghen.

s Levit.26.4 Deut.11.14 ende.28.12

23 Ende ghy kinderen Zion/verhenghet v/
ende weest vrolick inden Heere uwen God /
die v eenen Leeraer ter gerechticheyt geeft/
s ende v hier af sendet vroeghen reghen en-
de spaden reghen t als te voren.
24 Dat de Schueren vol koorens / ende de
Wijnpersen overvloedicheyt van Moste
ende Olye hebben sullen.
25 Eñ ick wil v de Iarē weder geven/welcke
de Sprinckhanē Kevers/Wormē/eñ Ruy
sen/(die mijn groote Heyr waren/dat ick on
der v schickede/) ghegheten hebben.
26 Dat ghy te eten ghenoech hebben sullet/
ende den Name des Heeren uws Gods prij-
sen/die wonder onder v lieden gedaen heeft/
ende mijn Volck en sal niet meer te schan-
den worden.
27 Ende ghylieden sult het gewaer worden/
dat ick midden onder Israel zy/ende dat ick
de Heere uwe God zy ende niemandt meer/
ende mijn volck en sal niet meer te schandē
worden.
28 u Ende na desen/wil ick mynē Geest wt-
gieten over alle vleesch/ende uwe soons eñ
dochteren sullen prophetéren uwe Oudsten
sullen droomen hebben/ende uwe Jonghe-
linghen sullen ghesichten sien.
29 Ooch wil ick ter selver tijdt / beyde over
Knechten ende Maeghden / mynen Gheest
wtghieten.
30 Ende wil Wonderteeckenen gevē in den
Hemel ende op Aerden:namelickē Bloet/
Vyer/ende Roockdamp.
31 x De Sonne sal in duysternisse / ende de
Mane in bloedt verandert worden / eer de
groote ende verschrickeliche dach des Hee-
ren koemt.
32 Ende het sal gheschieden/ y wie den Na-
me des Heeren aenroepen sal/die sal verlos-
set worden : want op den Berghe Zion/
ende te Jerusalem sal eene verlossinge zijn
als de Heere toe ghesept heeft/ooch by den
anderen overgheblevenen die de Heere roe
pen sal.

t Ebra/ In primo. Quod de primo Mē se Rabini intelligunt: sed hoc nihil est: Want vroegen regen/ ende spadē regē/ en vallen niet in eener/ick ghe swijghe/ inder eerster Maent. Hy wil segghen also: Tot dat Christus koemt/ sal by v blijven/ de predike ende boeder/ Wtcumque regnunen. Dat is De Leeraer der gerechticheyt ende de vruchten des Lants/ als het ten eersten ende voormaels gheschiedt is/etc. u Nu 11.29 Esaie.44.3 Ezech.36.27 Actu.2.17. So sal het Levitische Priesterdō wt zijn/ wā neer aller ley statē sullen ten Predicampte komen.

Dat iij. Capittel.

1. De Heere wil zijn verstroyet volck
weder te hoope/brengen/16. met wōder va-
ren seghen ende genade in syner Kercken
onderhouden/2. ende de vyanden diese ve
leediget hebben/voor den Gerichte voorde
ren ende straffen.

x Joel 2.10 ende/3.15. Mat.24.29 Luce.21.25. y Ro.10.13 Acto.2.21

1 Want siet inden daghen/ende ter selver
tijdt/ wanneer ick de ghevanckenisse
Juda ende Jerusalem wenden sal.

So wil

2 So wil ick oock alle Heydenen te ſamen
brenghen / ende wilſe henen af inden Dale
Joſaphat voeren ende wil met hen aldaer
rechten/ a van weghen mijns volckx/ende
mijns Erfdeels Iſraels dat ſy onder de
Heydenen verſtroyet/eñ hen in mijn Lande
ghedeylt/
3 Ende het lott omme mijn Volck geworpē
hebbē:eñ hebben de Jongen voor ſpijſe ge-
gheuen/ende de Maechdekens b voor wijn
verkocht/ende verdroncken.
4 c Ende ghy van Tor ende Zidon/ende alle
Landtpalen der Philiſteen wat hebbet ghy
met myſte doen? willet ghy met my pochen?
Welaē/pochet ghy met my/ſo wil ick het v
haeſtelicken ende in korten weder vergeldē
op uwen kop.
5 Ghy die mijn ſiluer ende gout/ende mijne
ſchoone kleynodien genomen /ende in uwe
Kercken ghebracht hebbet/
6 Daer toe oock de kinderen Juda/eñ de kin
deren Jeruſalēs/vercocht hebbet dē Griec-
ken/op dat ghyſe Ja verre van haren Lant-
palen brachtet/
7 Siet/ ick wilſe verwecken vander plaetſe
daer ghyſe henen vercocht hebbet / b ende
wil het v vergheldē op uwen kop.
8 Ende wil uwe ſonen eñ dochteren weder-
om vercoopen/door de kinderen Juda/ die
ſullenſe dan in Rijck Arabia / eenen volcke
in verren Landen verkoopē/want de Heere
heeft het ghesproken.
9 Roepet dit wt onder dē Heydenē/heylicht
eenen strijdt/ verwecket de Stercken/ latet
hiertoe komen/ende henen op trecken/alle
Krijchslieden.
10 e Maket van uwen * ploechſcheerē ſweer
den/eñ van uwen ſickelen/ſpieſſen/ de ſwac
ke ſpreke: Jck ben ſterck.
11 Rottet v te hoope/eñ comt herwaerts alle
Heydenen omme ende omme / ende verſa-
melt v : aldaer ſal de Heere uwe Stercken
neder legghen.
12 De Heydenen ſullen hen opmaken/eñ op-
waerts komen ten Dale Joſaphat: f want
aldaer wil ick ſitten/ terichten alle Heydenē
omme ende omme.
13 g Slaet met den Sickelen aen/ h want dē
Oogſt is rype: comt nederwaerts/ want de
Wijnperſſe is vol ende ſy loopt ouer/want
hare booſheyt is groot.
14 Daer ſullen hier eñ daer hoopen volcx zijn
inden i dale des Oordeels :want des Hee-
ren dach is na by/ inden dale des Oordeels
15 k De Sonne ende Mane ſullen verduy-
ſteren/ ende de Sterren ſullen haren ſchijn
verhouden.
16 l Ende de Heere ſal wt Zion brullen/ende
wt Jeruſalem ſyne ſtemme hooren laten/
dat beyde hemel ende Aerde beuen ſal: daer
enteghen de Heere ſal ſynen volcke een toe-
vlucht zijn/ende eene * Veſte den kinderen
Iſraels.
17 Ende ghy ſullet ghewaer worden/dat ick
de Heere uwe God/te m Zion op mijnē hey
ligen Berge woone/ n als dan ſal Jeruſalē
heylich zijn/ende niemandt vreemdes meer
door haer wandelen.
18 o Ter ſeluer tijt/ſullen de Bergen van ſoe-
ten wijne druppen/eñ de cleyne Bergen vā
melck vlieten/eñ alle Beken in Juda ſullē
vol waters gaen: p ende daer ſal een ſprinc-
fonteyne van den huyſe des Heeren wtgaē/
die ſal den ſtroom Sittim wateren.
19 q Doch Egypten ſal woeſt worden/ r eñ E-
dom eene woeſte wildernisse/om des ſ wre-
uels wille aen den kinderen Juda begaen t
dat ſy onſchuldich bloedt in haren Lande
vergoten hebben.
20 Doch Juda ſal eewichlich bewoonet wor
den/ende Jeruſalem u voort ende voort.
21 x Eñ ick wil haer bloet niet onghewroken
laten/ y ende de Heere ſal woonen te Zion.

a Mercket/ dz alle ſtraf- ſen ende ge- richten Gods/ ouer de booſen/ om der vro- mē wille ge ſchiet: alſo oock het Jonckſte ghericht.
b Dz is/ver achtlick eñ ſmaetlicken verkocht.
c Eze.26.1. ende 27.26. ende 28.22. Amos.1.9.
d Jer.50.15 Obad.15.
e Eſaie.2.4. Mich.4.3.
* Of/ploech yſeren
f Mat.25.31
g Apo.14.15
h Mat.13.39
i t And. ve- ſtemmeden of ghedeyl- den dale.
k Joel 2,10.31 Eſai.13.10.
l Jere 25.30 Amos 1.2.
* vaſticheyt ſterckte
m Pſa.9.12 ende 76.3.
Eſaie.8.10.
n Eſai.52.2 Apoc.21.10
o Amo.9.13
p Joa.7.38. Ezech.47.2.
Zacha.13.1. ende 14.8.
q Jer.46.2.
r Jere.49.7
ſ Dat is/ moetwillic- ger onbillic- heyt.
t Pron.6.17 4.Reg.21.16 Ezech.22.12
u t And. vā ge ſlachte tot gheſlachte.
x 4.Eſd.15.9 Luce.18.17. Apoc 6.10. ende 19.2.
y Apoc.21.3 Amos.Cap 9.

Eynde des Propheets
Joel.

Argument.

AMos en was noch Propheet/noch gheen ſone der Propheten. dat is/ hy en was niet gheleert in goede letterkonſten/maer was ongeleert eñ een Lantman/ hoe wel nochtans in het ſpreken was hy genoech net/geweldich ende kort. Hy predickt den thien Gheſlachten hen beteringhe verkondighende gelijck de andere Propheten. Daer na ſcherpt hy zijn tonge teghen ſommige Natien/ende verkondicht hen grouwelicke oordeelen, die ouer hen ſoudē geſonden worden: door de rechtueerdige ſtraſſe Gods/ende om de ſonden der menſchen. Hy vertoont hem bitterlick teghen de Religie eñ onderhoudinghe der gener die Jeroboam na- volchden/ende teghen den wercken ende ſoet ſang der Prieſteren. Hy propheteert oock van den roepinghe der Heydenen. Hy was ten tijde doe Jeroboam in Iſ- rael regneerde/ende doe Ozias ouer Juda en- de Jeruſalem regneerde.

De Propheet
Amos.

Dat Eerſte Capittel.

1. Tijdt/leuen/ende Propheteringhe A-
mos/teghen Iſrael,3 Damaſco/6. Gaſa.9.
Tyro.11. Edom/13. ende Ammon.

1 DIt is het/dat Amos/ die
onder den Herderen tot
Thekoa was / ghesien/
heeft : ouer Iſrael. ter tijt
a Vſia des Conincx Ju-
da/ende b Jeroboam des
ſoons Joas, des Coninex
Iſraels/ c twee Jaer voor
dē der Aerdbevinghe/
2 Eñ ſprack: e De Heere ſal wt Sion brullē/
ende ſyne ſtemme wt Jeruſalem hooren la-
ten, dat de landouwen der Herderen iam-
merlicken ſtaen ſullen/ende de Charmel bo-
uen verdorren ſal.
3 So ſpreect de Heere: Om drye of vier laſte
ren wille f Damaſci/ wil ick hare niet ver-
ſchoonen/ daerom dat ſy Gilead met yſeren
tacken ghedorſchet hebben:
4 Maer ick wil een vyer ſenden in het huys
Haſael, dat ſal de Palleyſen Benhadad ver-
teeren.
5 Ende ick wil de grendelē te Damaſco ver-
breken/ ende de Inwooners op den velde
Auen/met tſamē dien/ die dē Scepter hout/
wt den Luſthuyſe wt roeyen / dat het volck
in Syria ſal in Kir wech ghevoert worden/
ſpreeckt de Heere.
6 So ſpreect de Heere : Om drye ende vier
laſteren wille Gaſa / wil ick haer niet ver-
verſchoonen/ daeromme/ dat ſy de geuange-
nen/noch veter ghevanghen/ eñ uit Lande
Edom verdreuen hebben.
7 Maer ick wil een vyer in de Mueren tod
Gaſa ſenden/dat ſal hare Palleyſen vertee-
ren.
8 Ende wil de Inwooners te Aſdod / met
tſamen dien/ die den Scepter houdt / wt
Aſkalon

a 2.Re.15.1
b 2.Reg 14. 16.
c Zac.14.5.
d t And. des oproer/ Aerdbevin- ghe.
e Jere.25.30 Joel.3.16.
Damaſcus f Eſa.17.1. Jer.49.23.
Gaſa. Zach.9.5.

Askalon wtroyen/ende mijne hant tegen
Akron keeren/dat ommekomen sal/ wat
van den Philisteen noch overgebleven is/
spreeckt de Heere Heere.

Tyrus. 9 So spreect de Heere: Om dryer ende vier
h Joel 3.4. lasteren wille der Stadt h Tyr/ en wil ick
i † An. Edo haerer niet verschoonen daerom/dat sy de
miters/ die i † ghevanghenen/wt der int Lande Edom
so gantsch verdreven hebbẽ/ ende niet gedacht/ k aen
verdreven het Verbondt der broederen.
waren noch 10 Maer ick wil eẽ vyer in de Muerẽ te Tyr
meer gedrõ- senden dat sal hare Palleysen verteeren.
gen hebbẽ. 11 So spreeckt de Heere: Om dryer eñ vier
k 1 Re.5.12. lasteren wille l Edom/ en wil ick syner niet
Edom. verschoonen daerom m dat hy synen broe
l Jer.49.7. der met den sweerde vervolget heeft/ ende
Obad.1. dat hy n † hare swanghere omghebrachte/
m Ge.27.41 ende altoos verscheurt in synen toorne/ eñ
n † An. syne syne grimmicheyt eewich houdt.
baermhertic- 12 Maer ick wil een vyer sendẽ na Theman/
heyt tegen dat sal de Palleysen tot Bazra verteeren.
hem ver- 13 Soo spreeckt de Heere: Om dryer ende
derft. vier lasteren wille der kinderen o Ammon/
Ammon. wil ick haerer niet verschoonẽ/ daerom dat
o Jere.49.1 sy de swanghere vrouwen in Gilead/ ver-
Ezec.21.28. scheurt hebben/ op dat sy haer palen wij-
25.1. der makeden.
14 Maer ick wil een vyer aensteken inden
mueren Rabba/ dat sal hare palleysen ver-
teeren/wanneermen roepen sal/ ter tijt des
strijdts ende wanneer het Weder komen
sal ter tijdt des storms.
15 So sal dan haer Koninck met tsamen sy
nen Vorsten/ghevanckelick wech ghevoe-
ret worden/spreeckt de Heere.

Dat ij. Capittel.

1. Achtervolghet van Moab/ 4. ende
Juda/ 6. den Israel/ (dien hy anders by
na inden gantschen Boecke voorneemt/)
stelt hy syne sonden/ 9. ondanckbaerheyt/
13. ende straffe, wat voor der onder ooghen.

Moab. 1 So spreeckt de Heere: Om dryer ende vier
a Esai 15.1. lasteren wille a Moabs/ wil ick haerer
16.1. niet verschoonen/ daerom dat sy het ge
Jere. 48.1. beente des Koninckx te Edom/ tot asschen
Ezec.25.8. verbrandt hebben.
2 Maer ick wil een vyer senden in Moab
dat sal de Palleysen te Kirioth verteeren:
ende Moab sal sterven in rumoere/ ende
ghescherp ende Basuynen geklanghe.
3 Ende ick wil den Richter onder hen wt-
roeyen/ende alle haere Vorsten met tsamẽ
hem verworghen spreeckt de Heere.
4 So spreeckt de Heere: Om dryer ende
vyer lasterẽ wille Juda/ wil ick syner niet
Juda. verschoonen/ b daerom/ dat sy des Heeren
b Mic.1.9. Wet verachten/ende syne Rechten niet en
c Dat is/ houden/ende laten hen hare leugenen ver-
Afgoderije leyden/ welcker hare Vaderen naghevol-
ende val- ghet hebben.
sche leere. 5 Maer ick wil een vyer in Juda senden/
d De God- dat sal de Palleysen te Jerusalem verteerẽ
loose en ga- 6 Soo spreeckt de Heere: Om dryer ende
ven om alle vier lasteren wille Israels/ wil ick haerer
Kerckheerẽ niet verschoonen/ daerom/ dat sy de Rechte
ende Pas- veerdighen voor gelt/ende de Armen voor
toors niet een paer d schoon verkoopen.
een oude 7 Sy treden den kop der Armẽ indẽ dreck/
paer schoẽ. eñ verhinderẽ den wech der ellendigen e al
e Of alom- lenthalven: de sone ende vader slapen by
me over al eener Deerne/daermede sy mijnen Heyli-
f Of/ drinc- ghen Name ontheylighen.
ken. 8 Ende by allen Altaren stemmen sy van
den verpandeden kleederen/ende drincken
Wijn in haerer Goden huyse/ van den f ge-
g Nu/21.24 boeteden.
De.2.33 ende 9 g Nu hebbe ick Ja den Amoriten voor hẽ
Num.13.22. henen verdelghet/ h die so hooch was als

de Cederen/ende syne macht als de Eyckẽ:
ende ick verdelchde boven syne vrucht/ en-
de onder syne wortelen.
10 i Oock hebbe ick v wt Egyptenlandt ge- i Exo 14.21.
voeret/ ende veertich Jaer lanck in der Woe Deute.8
stijne ghelepdet/ dat ghy der Amoriters
Landt besatet.
11 Ende hebbe uwen kinderen Prophetẽ op
gewecket/ ende Nazareen wt uwen Jonghe
lingen: Is het also niet/ ghy kinderen Isra
els/ spreeckt de Heere?
12 k So gevet ghy dẽ Nazareẽ wijn te drinc k Num 6.
ken ende/ l ghebiedet den Propheten/ ende l Jere.11.21.
spreeckt: Ghy en sullet niet m prophetéren. Amos 7.12
13 Siet ick wil het onder v kirren makẽ ge- Esai 30.10.
lijck als een waghen vol n garven kirret. m Dat is/
14 Dat die die snelle is niet en sal ontvlie- Propheti-
den: noch de stercke wat vermenghen/ ende scher wijse
de machtighe niet en sal zijn leven verlossen leeren/ pre-
konnen. dicken.
15 Ende de Boghenschutters en sullen niet n Of schoo-
bestaen/ende die snelle loopẽ kan/ en sal niet ven
ontloopen: ende die daer rijdt en sal zijn le-
ven niet verlossen.
16 Ende die onder den stercken/de aller ma-
nachtichste is sal naeckt ontvlieden moe-
ten te dier tijdt spreeckt de Heere.

Dat iij. Capittel.

Hoewel God Israel billicken straffet/ 3.
so waerschouwet hyse dannoch te vorẽ daer
van/ door syne Propheten/ 9. ende roepet
daertoe vreemde volcken/ sy sullen syner ge-
richte rechtichheydt sien.

1 Hooret/ wat de Heere met v spreeckt/
ghy kinderen Israels/ namelicken/
met allen gheslachten/ die ick wt
Egyptenlande ghelepdet hebbe/ ende
sprack:
2 a Van allen gheslachten op Aerden hebbe a Deu.4.20
ick alleene v b † aengenomẽ: daerom wil ick b † And ge-
v oock te huys soeckẽ/ in alle uwer misdaet. kent:
3 Konnen oock twee te samen wandelen/ sy
en zijn dan eens ender malkanderen?
4 c Brullet oock eẽ Leeuwe in den Woude/ c Job 6.5.
wanneer hy ghenen roof en heeft: schreyet Dat is/ ick
oock een jonck Leeuwe wt syner kuylen/ hy moet wel
en hebbe dan wat ghevanghen? predicken/
5 Valt oock eẽ Vogel int strick op der Aer- God heeft/
dẽ daer geẽ Vinckenvanger en is? Neemt- het my. eñ
men oock het strick op van der Aerden/ dat ghy zijt de
noch niets ghevanghen en heeft? oorsake/
6 Blaestmen oock de Basuynen in eener met uwen
Stadt/ dat hem het volck daer niet voor boosen we-
ontsettet? b Is daer oock een ongeluck in- sen.
der Stadt/ dat de Heere niet en doet? b Tren.3.37
7 Want de Heere e Heere en doet niets/ hy Spr 11.5.
openbaert dan syne heymelickheydt/ den e † An. God
Propheten synen knechten.
8 De Leeuwe brullet/ wie en soude niet
vreesen? de Heere Heere spreeckt: Wie en
soude niet propheteren?
9 Verkondicht inde Palleysẽ te Asdod/ en
de indẽ Palleysen inden Lande Egypti/ eñ
spreeckt: Versamelt v op de Berghen Sa-
marie ende siet toe/ welck groot onrechte
ende jammergeschrey/ dat daer in is.
10 f Sy en achten geen rechts/ spreeckt de f Jer 5.26.
Heere/ maer versamelen schatten met g wre- g Dat is/
vele ende roove in haren Palleysen. onbillic-
11 Daerom spreect de Heere Heere also: Mẽ heyt/ ghe-
sal het lant ringswijse om henen beleggẽ/ weldighen
ende v van uwer macht onderwaerts ruc- onrechte.
ken ende uwe h † huysen plonderen. h † An pal-
12 So spreect de Heere: Gelijck als een Her- leysen
der/ den Leeuwen twee knyen/ ofte een oor- i † And.
lapken wt den monde ruckt: also sullen de schenckelẽ.
kinderẽ Israels daer wt geruckt wordẽ/ die
te Samaria woonen/ ende hebben inden

hoecke

hoecke een k Bedde ende te Damasco ee-
ne sponde.
13 l Hoort eñ betuyget inden huyse Jacobs/
spreect de Heere Heere/ de God m† Zebaoth
14 Want te dier tydt/ wanneer ick de sonden
Israels te huys soecken sal/ wil ick de Alta
ren te BethEl te huys soecken/ eñ de hoor-
nen des Altaers afbreken/ dat sy ter Aerden
vallen sullen.
15 Ende wil beyde dat Winterhuys eñ So-
merhuys slaen/ ende de n Elpenbeenen huy
sen sullen ondergaen/ eñ vele huysen verdor-
uen worden/ spreeckt de Heere.

Dat iiij. Capittel.

1. Verkondet den Gheweldigen ende Ty-
rannischen inden Lande hare straffe. 4. Ver-
maenise/ dewyle dat sy om harer Afgoderye
wille/ vele ende menichfuldichlicken vandē
Heere ghestraffet/ ende doch niet ghebetert
en zyn/ 12. dat sy hen noch bekeeren/ eer de
Heere met syner straffe voortuare.

1 HOoret dit woort ghy vette Koeyen/ ghi
die op den Berghe Samaria zyt/ ende
den noodtdruftighen onrecht doet/ ende
ondertredet de Armen/ ende spreect tot u-
wen heeren: Brenget ons herwaerts/ latet
ons suypen.
2 De Heere a† Heere heeft gesworē/ by syner
Heylicheyt: Siet/ de tyt comt ouer v/ datmē
v sal wtrucken met anghelen/ eñ uwe naco-
melinghen met visch haken.
3 Ende sullet door de reten daer wt gaen/
een yeghelick voor hem wech/ ende na b
Hermon wech ghewoorpen worden/ spreeckt
de Heere.
4 Ja/ comt herwaerts tot c BethEl/ eñ be-
dryft sonden/ ende tot d Gilgal/ dat ghi der
sonden vele maeckt/ ende brenget uwe Of-
feren des Morgens/ ende uwe Tiendē des
derden daechs.
5 Eñ roocket vanden Suerdeege ten Danc
offer/ eñ predicket van Vrywilligen Offer/
ende verkondicht het: want so hebbet ghy
het gheerne/ ghy kinderen Israels/ spreeckt
de Heere Heere.
6 Daerom hebbe ick v oock in alle uwe ste-
den/ e ruststame tanden ghegeuen/ ende ge-
breck aen den broode/ aen alle uwe plaetsē:
noch en bekeerdet ghy v nz tot my/ spreeckt
de Heere.
7 f Oock hebbe ick dē regen onder v verhou-
den/ tot dat het noch dry Maenden waren
tot dē Oogste toe/ eñ ick liet op de eene stadt
regenen/ ende op de andere stadt en liet ick
niet regenen: den eenen Acker wert berege-
net/ ende den anderen Acker die niet bere-
ghent wert/ verdorrede.
8 Eñ twee † dry stedē/ togen tot eener stadt/
op dat sy water drincken mochten/ ende en
kondens niet ghenoech vinden/ noch en be-
keerdet ghy v niet tot my spreect de Heere.
9 g Ick plaghde v met dorrer tyt/ ende met
brandt koorne/ so aten oock de Rupsen op/
alles wat in uwen Houen Wynbergen/ Vy-
ghenboomen ende Olyboomen wies: noch
en bekeerdet ghy v niet tot my/ spreeckt de
Heere.
10 Ick sont Pestilentie onder v/ gelyckerwys
h als in Egyptē: ick doodde uwe ionge Mā-
schap door het sweert: ende liet uwe Peer-
den gheuanckelick wech voeren: ick liet den
stanck van uwen Heyrlegher in uwe neusen
gaen: noch en bekeerdet ghy v niet tot my/
spreeckt de Heere.
11 Ick keerde somige onder v omme/ als i
God Sodom ende Gomorra ommekeerde/
dat ghy waret als eenen brant/ die wt den
vyere getrockē wort: noch en bekeerdet ghy
v niet tot my spreeckt de Heere.
12 Daerō wil ick v k voortaen also doen/ Is-
rael: dewyle ick v dan also doen wil/ so schic
ket v Israel/ ende l† ontmoetet uwen God.
13 Want siet/ hy is het die de Berghen ma-
ket/ en den wint scheppet/ ende doet dē men
sche condt/ wat hy spreken sal: hy maket de
Morghenroode/ ende de duysternisse/ hy
gaet op den Hoochten der Aerdē/ n Hy heet/
Heere God Zebaoth.

Dat v. Capittel.

1. Een weeklaghe/ 4. met vermaninghe
ter boete/ 10. dier sy hen wt hate der Pro-
pheten/ 11. ende wt vertwyfelder boosheyt/
die sy aen de armen/ rechtueerdighen ende
ontschuldighen begaen/ niet aen en nemen/
14. ende willen hen ghelyckewel sonder alle
vromicheydt/ Gods roemen/ 16. settet hen
onder ooghen/ de eyslickheyt des daechs
des Heeren/ 18. met tsamen der verdoemlic-
ken onbesintheydt dier/ die den seluen be-
gheeren ende beklagen/ 21. ende eysche
recht ende gherechticheydt/ voor wterlick
vyeren ende offeren.

1 HOoret ghy vanden huyse Israels/ dit
woordt/ want ick moet dit klaechliedt
ouer v maken.
2 De Jonckurouwe Israel is geuallen dat
sy niet weder opstaen en sal: sy is ter Aerdē
gestooten/ ende daer en is niemant die haer
op helpe
3 Want so spreect de Heere God: De stadt/
daer duysent wtgaen/ sal slechs hondert o-
uer behouden/ ende daer hondert wtgaen/
sal slechs tiene ouer behouden/ in dē huyse
Israels.
4 Daerom so spreect de Heere tot den huyse
Israels: Soecket my so sullet ghy leuen.
5 Soecket niet a BethEl/ ende en comt niet
te Gilgal/ ende en gaet niet na Berseba:
want b Gilgal sal gheuanckelick wech ghe-
uoert worden/ ende BethEl sal BethAuen
worden.
6 c Soecket dē Heere/ so sullet ghy leuen/ op
dat daer niet een vyer in dē huyse Josephs
de ouerhandt neme/ dat daer verteere/ en-
de het niemandt wtblusschen en conne te
BethEl.
7 Ghy die het recht in alssen verandert/ eñ
de gherechticheyt ter Aerden stootet.
8 d Hy maket het e Seuengesteernte/ eñ O-
rion: die van der duysternisse den morghen/
ende van den dage de duyster nacht maket:
f die den water in der Zee roepet/ ende giet
het op den Aerdbodem/ hy heet Heere/
9 Die ouer den Stercken een verstooringe
aenrichtet/ ende brenghet een verstooringe
ouer de vaste stadt/
10 Doch sy zyn dien g gram/ die se inder poor
te straffet/ ende hebben dien voor eenē grou
wel/ die daer heylsaem leert.
11 Daerom/ dewyle ghy dē armen onderdruc
ket/ ende nemet het koorne by grooten lastē
van hen/ h so en sullet ghy in den huysē niet
woonen/ die ghy van ghehouwen steenen
ghebouwet/ ende den wyn niet drincken/
dien ghy inden schonen wynbergen gheplan-
tet hebbet.
12 Want ick weet uwe ouertredinge/ dier ve-
le is/ eñ uwe sonden/ die daer sterck zyn: hoe
ghy de rechtueerdigen dringhet ende vloet
gheldt nemet/ i ende de armen inder poorte
onderdrucket.
13 Daerō moet de cloecke ter seluer tyt/ k swy
ghen/ l want het is een boose tydt.
14 Soecket het goede/ eñ niet het boose/ op
dat ghy

k Bedde eñ Leger/ heete Kercken eñ Altaren.
l Esa. 57. daer sy hoererye/ dat is/ Afgoderye op bedryuen: eñ wil seggen: Sy dienē dē Afgoden te Damasco/ ende inden hoecke ofte winckel/ dz is/ tot Dan oft BethEl.
l 2. Re. 16. 57
m† And. der Heyrscharen
n Of/ Yuoo-ren.
Koeyen/ eñ hare heerē/ zyn de Afgodischen/ met haren Afgoden/ daer sy van ryche worden.
a† An. God
b Is velich te de Berch Amanus/ op ghene zyn voor de welcken is Israel in Assyrien wech gheuoert.
c Josu. 16. 13
1. Reg. 12. 29
Hosee. 4. 15.
d Hose. 9. 15. 12. 11.
e Dat is/ Reyne ontschuldighe tanden/ die den broode gheen leedt en doen. Gebrec aen regen ende water.
f Deu. 11. 14 28. 12.
Jerem. 14. 3.
Joel. 2. 23.
† An. of dry
Dorre tyt. Brandt-koorne. Rupsen.
g Hag. 2. 18. Pestilentie. Sweerdt.
h Exo. 9. 3.
i Gen. 19. 32

k Ick wil oock voortuaren met plagē: daerom doet boete/ dz rade/ ick tot het aengaet.
l † An. bereydt ghenet
m Jer. 10. 13 15/ 16.
n Esa. 48. 1. 51/ 15. 54/ 5. Jere. 31. 35. 46/ 18. 48/ 15.
a 1. Re. 12. 29
b Amo. 4. 4
Hosee. 9. 15. 12. 11.
c Esa. 55. 6.
Sepha. 2. 3.
d Job. 9. 9.
e Die Plias des ghenoemt worden
f Amos. 9. 6
g Of grimmich/ hatich/
h Deu. 28. 30
Zepha. 1. 13.
i Exo. 23. 6.
Mich. 2. 2. 3. 11.
k Men derf niet preken/ het en wil niemant hooren noch lyden.
l Mich. 2. 3

m Psal. 97/ 10. 34/ 15. 37 27. Roma. 12. 9 n Deut. 16. 18. o Ich wil v moyes leeren. p Iere. 30. 7. Ioel. 2. 11. Zephan. 1. 14. Esaie 13. 6. q Of/ claer. r Esaie 1. 11. Iere. 6. 20. Malach. 1. 10. f Dat is, hatich vyandich. t Dat is/ Vwe Reuc-offer en devale my niz/ ick hebbe de snoffe. u Ier. 7. 21. Act. 7. 42. x Act. 7. Noemet S. Lucas desen Spreuck anders, dat men hoop daer selfs lesen het wydet noch tamelijck ghewel/ als sy het een Godsdienst ghewerst, dien sy Sicchut/ dat is eene behoedinghe/ oft bescherminge genoemet/ (gelyck als u p S. Sebastiaen/ als eenen Sicchut tegen de pestilencie/ aengebeden hebbē) door welcken sy voor allen quade/ hebben willen seker zijn. Als Chium/ lupper sao vele/ als gewisse/ bestēdich/ seuer: dat sy daer door seker het ghene behouden hebt/ wat sy ghewerst en ghehadt hebben: en alles dingen

dat ghy leuen meughet: so sal de Heere/ de
God Zebaoth by v zijn/ gelijc ghy roemet.
15 m Hatet het boose/ ende hebbet lief het
goede/ n bestellet het recht in der poorte/
so sal de Heere de God Zebaoth/ den ouer
ghebleuenen in Ioseph/ genadich zijn.
16 Daerom so spreect de Heere de God Ze-
baoth de Heere: Daer sal in allen wijcken
weeclage zijn/ en op alle straten salmen seg
gen: O wee, O wee/ en men sal den Acker-
man ten trueren roepen/ ende ter weecla-
ghe/ wie daer slechts weenen can.
17 In allen Wijnbergen sal weeclage zijn/
want ick wil onder v o omme gaen/ spreect
de Heere.
18 p Wee dien/ die des Heeren dach begee-
ren: wat sal hy v? want des Heeren dach/
is een duysternisse/ ende niet een licht.
19 Ghelijck als wanneer yemant voor den
Leeuwe vlode/ ende een Beyre ontmoette
hem: en wanneer als yemandt in een huys
quame/ ende leuede hem met der hant aen
de wandt/ ende eene Slange stake hem.
20 Want des Heeren dach sal Ia duyster/
en niet licht zijn: doncker/ en niet q helder.
21 r Ick ben uwen Vyerdaghen s gram/ en
verachtse/ ende en can niet t riecken in u-
wer Versamelinghe.
22 En wanneer ghy my alreede Brandtof-
fer ende Spijsoffer offeret/ so en hebbe ick
doch geen welgeualle daer aen: so en mach
ick oock uwe vette Dancofferen niet aensie.
23 Doet slechts het blaeten uwer Liederen/
van my wech: want ick mach v Psalterspel
niet hooren.
24 Doch het recht sal geopenbaert wordē/
als water/ en de gherechticheyt/ als eenen
stercken stroom.
25 u Hebbet ghy vanden huyse Israels/ my
oock inder woestijne de veertich Iaren
lanc/ Slachtoffer en Spijsoffer gheoffert?
26 Ia wel/ ghy droeghet den x Sicchut u-
wen Coninck/ ende Chium uwe Beelden/
het ghesteernte uwer Goden/ die ghy v selfs
ghemaket haddet.
27 Soo wil ick v van hier na Damasco
wech voeren laten/ spreeckt de Heere/ die
daer God Zebaoth heet.

Dat vj. Capittel.

1. Vercondet den rijcken en voornemsten in dē volcke/ 3. die daer moetwillichlijc en seker in allerley wellust leuen/ ende hen der schade Iosephs niet aennemen/ 8. met tsamen den gantschen volcke/ 12. om harer verkeertheydt wille/ hare ghewisse straffe vanden Heere.

1 WEe * den stouten te Zion/ ende dien/
die hen op dē berch Samaria verlatē/
die hen roemē de voornemsten ouer
de Heydenen/ ende gaen daer henen stou-
tichlick in den huyse Israels.
2 Gaet henen na Kalne/ ende siet toe, ende
van daer na Hemath der grooter stadt/ en
trecket henen af na Gath der Philisteens:
welcker beter Coninckrijcken gewest zijn/
dan dese/ ende haer lantpalen grooter dan
uwe landtpalen.
3 Die ghy u verre van boosen dagen achtet/
ende a † poeghet allaom na v wreue-
lighen Regimente.
4 En slapet op elpenbenen leghersteē/ en
bedrijuet ouerdaet met uwen bedden ghy
etet de Lammeren van der kudde/ ende de
ghemeste Caluers.
5 b Ende speler op den Psalteren/ en dichtet
v liederen c als Dauid.
6 Ende drincket wijn wt den schalen ende
saluet v met Balsem/ ende en becommert
v niets om de schade Iosephs.

7 Daeromme sullen sy nu voor aen gaen/
onder dien/ die daer ghevanckelick wech
ghevoeret worden/ ende het slemmen der
f † Pracers sal ophouden.
8 g Want de Heere Heere heeft gesworen/
by zijner ziele/ spreeckt de Heere/ de Godt
Zebaoth: My verdriet de hooverdye Ia-
cobs/ ende ben haren Pallaysen h gram/ en
ick wil oock de Stadt ouergheuen/ met al-
len dat daer inne is.
9 Ende wanneer alschoon thien mannen
in eenen huyse ouerbleuē/ so sullen sy doch
steruen.
10 Dat eenen yegelicken zijn Vader oom en
Moeder oom/ en het gebeente wt den huy-
se draghen moet/ en tot dien segghen/ die in
den i † cameren des huys is: Is harer daer
oock noch meer? en die sal antwoorden: Sy
zijn daer alle henen/ en sal seggen: Weest te
vreden/ want sy en wouden niet/ k dat men
des Heeren Naems gedencken soude.
11 Want siet/ de Heere heeft ghebooden/ dat-
men de groote huysen slaen sal/ dat sy retē
crijghen/ ende de cleyne huysen/ dat sy l ho-
len crijghen.
12 Wie can met Peerden rennen/ ofte met
Ossen ploegen op den rotzsteenen? want ghy
lieden verandert het recht in galle/ ende de
vrucht der gherechticheyt in alsem.
13 En vertroostet v lieden dies/ dat so ghe-
heel niets is/ en spreeckt: Zijn wy dan niet
sterck ghenoech met onsen hoornen?
14 Daeromme siet/ ick wil ouer v lieden van
den huyse Israels/ een volck verwecken/
spreeckt de Heere Godt Zebaoth/ dat sal v
lieden beangsten/ van dier plaetsen aen/
daermen na Hemath gaet, tot aen de Beke
inder Woestijne.

Dat vij. Capittel.

1. Sommige gesichtē worden den Propheete vertoont/ en de straffe des volcx/ die hy sommiger maten afbiddet/ daerin voorghebeeldt 10. Amasia verclaecht hem voor den Coninck/ 12. en wil hem zijn predicken gantsch verhinderen. 14. Amos toont aen zijn roepinge/ 16. en prophetecert den Amasia/ zijn ommecomen/ ende den volcke hare gheuanckenisse.

1 DE Heere Heere wees my een ghesichte
ende siet/ daer stont een die maeckte
Spryncsanen inden aenbeghinne doe
het a na gras opghinck: en siet/ het nagras
stont daer na als de Coninck zyne b Scha-
pen hadde c scheeren laten.
2 Als sy nu het kruyt inden lande gantsch
af eten wouden/ sprack ick: Och Heere Hee-
re/ weest ghenadich: wie wil Iacob weder
ophelpen? want hy is Ia seer c dunne.
3 Doe rouwede het den Heere: ende sprack:
Welaen/ het en sal niet gheschieden.
4 De Heere Heere wees my een gesichte: en
siet/ de Heere Heere riep den vyere/ om daer
mede te straffen: dat soude een groote diepte
verteeren/ en at alreede een deel wech.
5 Doe sprack ick: Och Heere Heere/ laet af:
wie wil Iacob weder op helpen: want hy
is Ia seer d dunne.
6 Doe rouwede den Heere dat oock: ende
de Heere sprack: Het en sal oock niet ghe-
schieden.
7 Hy wees my daerenbouen dit ghesichte:
en siet/ de Heere stont op eener mueren met
eenen richtsnoere ghemeten/ e ende hy had-
de het richtsnoer in zijner handt/ en de Hee-
re sprack tot my: Wat siet ghy Amos? Ick
sprack: Een richtsnoer.
8 Doe sprac de Heere tot my: Siet/ ick wil
een richtsnoer trecken/ midden door mijn

als wy de Heylighen aengheroepen hebben/ dat sy ons het tegenwoordighe goede behielden/ ende voor allen quade ons behoeden. * Luc. 6. 24. a † And. trachtet. b Dat is/ geweldigē/ onbillickē/ tyrannischē. c Of/ proosen. d Iob. 21. 12 Esaie 5. 12 e 1 Sam. 16 18. 2. Sam. 6. 5. f † Anders/ Prangers g Ier. 51. 14 Amos. 8. 7. h Of/ grimmich/ vyandisch. i † And. ghemaken. k Deut. 8. 8 l Of/ gaten. a Of/ tot-mate. b † And. vremden hadde maeyen laten. c Of/ snoode/ weynich. d Of/ snoode/ weynich. e Zach. 2. 1. Apo. 21. 15.

volc Israel/ eñ met hem niet meer oversien
9 Maer de f Hoochten Isaac sullen ver-
woestet. eñ de g Kercken Israels verstoort
worden/ eñ ick wil my met den Sweerde/
h over het huys Jeroboam maken.
10 Doe sandt Amasias de Priester te Be-
thEl tot Jeroboam den Coninc Israels/
eñ liet hē seggen: i Den Amos maket een
oproer teghen v inden huyse Israels: het
landt en can zijne woorden niet lyden.
11 Want soo spreect Amos: Jeroboam sal
door het Sweert sterven/ eñ sal wt zijnen
lande gevanckelick wech gevoert worden.
12 Ende Amasias sprack tot Amos: k Ghy
Siender/ gaet wech/ ende vliet in het lant
Juda/ ende gheneert v aldaer/ ende pro-
pheteert aldaer.
13 Ende en propheteert niet meer te Beth-
El: want het is des Coninckx Gheslichte/
ende des Coninckx huys.
14 Amos antwoorde eñ sprac tot Amazia:
l Ick en ben m gheen Propheet/ noch ee-
nighes Propheten sone/ n maer ick ben een
Koeherder/ die de Moerbesien afleest.
15 Doch de Heere nam my van der Cudde/
ende sprack tot my: Gaet henen ende pro-
pheteert mijnen volcke Israels.
16 Soo hoort nu des Heeren woort: Ghy
spreect: Propheteert niet teghen Israel/ eñ
druppet niet teghen het huys Isaac.
17 Daeromme spreect de Heere also: v wijf
sal in der Stadt ter hoeren worden/ ende
uwe sonen ende dochteren sullen door het
sweert vallen/ eñ uwen Acker sal met den
snoere wtgedeylt worden: doch ghy sult in
eenen onreynen lande sterven/ o eñ Israel
sal wt zijnen lande verdreven worden.

Dat viij. Capittel.

1. Amos door een Godtlicke ghesichte/ berichtet vā den eynde des Rijcx Israels/ 4. leyt dies een ghewisse oorsake op de onderdruckers der armen eñ ellendigen/ 9 beschrijft der straffe swaerheyt/ 11. ende propheteert van den hongher des Goddelicken woordes.

1 De Heere Heere wees my een gesichte:
ende siet/ daer stondt eenen a Korf met
Fruyt.
2 Eñ hy sprac: Wat siet ghy Amos? Doch
ic antwoorde: Eenē Korf met Fruyt. Doe
sprack de Heere tot my: Het eynde is ghe-
comen over mijn volck Israels/ ick en wil
niet meer met hem oversien.
3 Eñ die Liedekens in den Kercken/ sullen
in een huylen verandert worden/ ter selver
tydt/ spreect de Heere Heere: daer sullen ve-
le doodelichamen ligghen aen allen plaet-
sen dieinen heymelicken wech dragen sal.
4 Hoort dit ghy lieden/ die den armen on-
derdrucket/ ende den ellendigen inden lan
de verderuet.
5 Eñ spreect: Wanneer wil dan de Nieuwe
Mane een eynde hebben/ dat wy Koorne
vercoopen/ eñ de Sabbath: dat wy Koor-
ne veyle hebben meughen/ eñ c † den Sche
pel veranderen/ eñ den Sikel verhoogen/
ende de d † wichte vervalschen.
6 Op dat wy den armen voor ghelde ende
de noodtdruftighen e voor een paer Schoe-
nen onder ons brengen/ eñ Kaf voor Coor-
ne vercoopen.
7 f De Heere heeft gesworen g † teghen de
hooverdye Jacobs: Wat gheldt het of ic
sulcker harer wercken eewich vergeten sal?
8 Soude ommesulcks wille het landt niet
beven motten/ eñ alle inwooners treuren?
Ja het sal gantsch/ als met eenen watere
overloopen worden/ ende wech ghevoert/
ende overswemmet worden/ h als het Vliet
in Egypten doet.
9 i Ter selver tydt/ spreect de Heere Heere/
wil ick de Sonne inden Middaghe onder
gaen laten/ eñ het lant aen k hellen daghe
laten duyster worden.
10 l Ick wil uwe Vyerdagen in treuren/ eñ
alle uwe liederen in weeclaghen/ veranderen: ic wil over alle landen den Sack bren-
gen eñ alle coppen cael maken eñ wil hen
een treuren m schaffen/ n als men over eenen
eenigen sone heeft/ ende sullen een iammer
licke eynde nemen.
11 Siet/ die tijt coemt/ spreect de Heere Hee
re/ dat ick eenen o honger in het landt sen-
den sal/ niet eenen hongher na broode/ ofte
dorst na water/ maer na den woorde des
Heeren te hooren.
12 Dat sy henen eñ weder/ van eener Zee ter
anderen/ van Noorden na den Oosten om-
comen/ eñ des Heeren woort soecken/ ende
doch niet vinden en sullen.
13 Te dier tijt sullen schoone Jonckfrouwen
ende Jongelinghen/ versmachten p van
dorste.
14 Die nu sweerē by den q Vloecke Sama-
rie/ eñ sprekē. Soo waraechtich als v r God
te Dan levet/ so warachtich als de s Wijse
te Berseba levet: want sy sullen also vallē/
dat sy niet weder opstaen en connen.

Dat ix. Capittel.

1. De Heere wil met zijne ernstige ende gewisse straffe over zijn volck voortvaren/ wil dannoch vele anders met hen/ als met anderen sondigen Coninckrijcken/ ommegaen/ 11. ende wt hen zijne vervallene Kercke/ noch weder bouwen.

1 Ick sach den Heere op dē Altaer staen/ eñ
hy sprack: Slaet aen a † den cnoop/ dat
de posten beven: want hare ghierichheydt
sal hen op haren cop comen: eñ ick wil hare
nacomelingen met den Sweerde b verwor-
gen/ dat niemant ontvlieden/ noch yemant
daer van ontgaen en sal.
2 c Eñ wanneer sy hen alreede in de Helle
vergroeven/ soo salse doch mijn handt van
daer halen: ende wanneer sy inden Hemel
voerē/ so wil icse doch henen onder stootē.
3 Eñ wanneer sy hen alreede versteken bo-
ven op den Berghe Charmel/ soo wil ickse
doch aldaer soecken/ eñ daer af halen: ende
wanneer sy hen voor mijnen ooghen ver-
berchden/ inden grondt der Zee/ soo wil
ickse doch den Slanghen bevelen/ dat syse
aldaer steken sullen.
4 Eñ wanneer sy voor haren vyanden ghe-
vanckelick henen ghingen/ so wil ick doch
den Sweerde bevelen/ dat het haer aldaer
verworghen sal: d want ick wil mijne oo-
ghen over haer houden/ ten ongheluck/ eñ
niet ten goede.
5 Want de Heere Heere Zebaoth is sulck
een man wanneer hy een landt aenroert/ so
versmelt het/ dat alle Inwooners treuren
moetē/ dat het sal gantsch over haer henen
loopen/ als eenen water/ eñ sy overswem-
met wordē als het e Vliet in Egyptē doet.
6 f Hy is het/ die zijne Sale inden Hemel
bouwet/ eñ zijn Hutte op der Aerden son-
deert: g hy roept dat water in de Zee/ ende
ghiet het op het Aerdtrijcke: hy heet Heere.
7 Zijt ghy kinderen Israels mijn niet/ ge-
lijck als de h Moorenliedē spreect de Hee-
re: hebbe ick Israel niet wt Egypten ghe-
leydt/ i ende de Philisteen wt Caphthor eñ
de Syriers wt Kir?
8 Siet/ de ooghen des Heeren Heeren sien
op een sondich Coninckrijcke/ dat ick het

vanden

f De Kercke sal also ghenoemt zijn na Isaac dē Aertzvader: ofte sy sullē het volck Israels/ oock Isaac ghenoemt hebben: maer de Prophete verdrayt het ten spotte/ want Isaac heet bespotten.
g Hebraice/ Heylichdōmen.
h 2. Re.17.6 11. Re 18.17
i Dat is/ Ghy Propheet ende Predicker.
Esa.30.10.
Iere 11.21.
Amos.2.9.
l Zacha.13.5
m Dat is: Ick en ben niet vā der plaetse/ of wt de versamelinge der Propheten.
n Amos.1.1
o 2.Reg.17.23.
a In den Hebreischē luyden de twee woorden: Corf eñ Eynde seer ghelijck/ Kaetz ende Ketz. Also valt hy van eenen op het ander/ eñ spreect: Dercorf/ Ja het eynde is gecomē. Gelijck als wy seggen mochten: Ick wil met v sprekē/ Ja ick wil v vederē afstalen.
b Esai.5.8.
c † And. het Epha verminderen.
d An. wage
e Dat is/ voor allerley nootdruft/ dat sy waere betalē moeten.
f Amos 6 8
g † And. by der heerlic-ker pracht.
h Dat is/ Nilus die alle Jaer het lant Egypten indē Somer overswēmet eñ vochtet.
i Iere.11.9.
k Of claers
l Tob.2.6.
1. Mach 1.41.
m Of des schrickē des strijcks doen comen/
n Iere.6.26
o Die gods woort niet wil/ dit salt verre ghenoech comē/ dat hy het nemmermeer vindē en can. want neech hy het geerne hadde.
p Threna. 4.4.
q Soo noēt hy den Afgod: daerē/ dat sy hen daer aen versondighē/ eñ den vloec verdienen.
r 1. Re.12.29
s Dat is/ de Godsdienst te Berseba.
a † An. bovendorpel.
b Of/ doodt moorden.
c Psal.139.8
Obad. 4.
Iere.23.24/ 49.16.
d Iere.44.11.
e Dat is/ Nilus/ die alle Jaer het lant Egypten indē Somer overswēmet eñ vochtet.
f 1. Re.8.49.
g Amos.5 8
h God drijft altoos een volc door het ander wt. om der sondē wille/ etc.
i Gen.10.14
Reliquias ex Iudeis servabo in fidelē Synagogā ... et peream

k Jer.30.11 Zacha.13.8 Rom.9.27.

vanden Aerdtbodem gantsch verdelghe:
k hoewel ic het huys Jacobs niet gantsch
verdelghen en wil spreeckt de Heere.
9 Doch nochtans siet/ ick wil het beuelen/
eñ het huys Israels / onder allen Heyde-
nen siften laten/ ghelijck alsmen met eener
Zeue siftet/ ende de l † koornkēs en sullen
niet op de Aerde vallen.

l † Anders/ steenkens.

10 Alle sondaers in mijnen volcke / sullen
door het sweert steruen / die daer segghen:
het ongheluck en sal soo na niet zijn/ noch
ons m ontmoeten.

m Of/ we-deruaren/ dat is/ regē varen/ bele-ghenen.

11 n Ter seluer tijdt wil ick de veruallen
Hutte Dauids weder oprichten / eñ hare
reten vertuynen/ ende wat afgebroken is/
weder oprichten: ende wilse bouwen/ ghe-
lijck als sy in voortijden gheweest is.

n Act.15.16. Miche.7.11

12 Op dat sy besitten die ouergheblieuenen
te Edom/ ende de ouergeblieuene onder al-
len Heydenen/ ouer welcke mijnen Naem
ghepredickt zijn sal/ spreeckt de Heere/ die
sulcks doet.

o Dit is dē tijdt des Euangeliū ende des Rijcx Chri-sti.

13 Siet / de o tijdt coemt/ spreect de Heere/
datmen te ghelijcke ackeren ende mayen/
ende te ghelijcke den wijn perssen eñ sayen
sal: p ende de Berghen sullen van soeten
wijne druppen / ende alle cleyne Berghen
sullen vruchtebaer zijn.

p Joel.3.18 q Ezech.16.53.

14 q Want ick wil de gheuanckenisse mijns
volcx Israels wenden/ dat sy sullē de woe-
ste Steden bouwen ende bewoonē Wijn-
berghen planten/ ende wijn daer van drinc-
ken/ Houen maken. ende vruchten daer wt
eten.
15 Want ick wilse in haer landt planten/
dat sy niet meer en sullen wt haren lande
gheroepet worden/ dat ick hen gheuen sal/
spreecht de Heere v Godt.

Eynde des Propheets
Amos.

Argument.

Abdias. Cap.I.

ABdias prophetecrt teghen de Edomitē
ten tijde Achab des Coninckx Israel. Eñ
hoewel hy corter is dan alle de andere, so
veruaet hy nochtans niet te minnt corte al-
le stucken der warachtiger Religie/ te weten/
datmen moet God eeren/ Ja datmen hē moet
in der liefde dienen/ dat is/ datmē zijnen nae-
sten niet en moet ongelijck doen: want God
doet wrake ouer het onrecht dat yemant an-
deren doet. Bouen desen bewijst hy dat de
salicheyt is in Zion / dat is in de Gelooviga
Ghemeynte die in Christo is. Hy voorseyt
voornemelick het ongheluckich eynde der
Idumeen, eñ vertoont de oorsakē haers
verderfs / te weten/ om dat daer
gheen dinck en is datse can vā
den ongheluckc dat hen na
by is / verlossen.

De Propheet Abdias.

I. De Propheet prophetecrt/ tot troost
der gheuanghenen te Babel / den sekeren
ende stouten Edom / (10. die wt sonder-
licken ewighen hate / hem teghen de kin-
deren Israels oock in de wterste ellenden/
gantsch vyandelickē beweeft/) 15. syne wel-
verdiende straffe: 17. daer toe van Christi
Rijcke / dat het sal niet alleen te Jerusalē/
maer allenthaluen zijn.

1 DIt is het ghesichte Abdias / Soo
spreckt de Heere a † Heere van
Edom: b Wy hebben vanden Hee-
re ghehoort / dat een boodtschap
onder de Heydenen gesonden sy / Wel op
ende laet ons teghen haer strijden.

a † Anders God. Edom ofte Esau. Ezech.25.12 35/2. Amos.1.11. b Jerem. 49.14.

2 Siet/ ick hebbe v gantsch c dunne ghe-
maeckt onder den Heydenen/ ende seer ver-
achtet.

c Of/ cleyn veracthet.

3 De hoochmoet ws herten heeft v bedro-
ghen / dewijle dat ghy inden steencloven
woont/ op uwe hooghe Berghen/ eñ spre-
ket in uwer herten, Wie wil my hier onder
stooten?

d Jerem. 49.16. Amos.9.2. Habac.3.5. Thren.4.19

4 d Wanneer ghy dan alschoon in de hooch-
te voert/ als een Arendt / ende maecktedet
uwen e Nest tusschen den Sterren: soo wil
ick v doch van daer hier onder stooten/
spreeckt de Heere.

e Habac.2.9

5 Wanneer f Dieuen ofte verstoorders/ in
der nacht ouer v comen sullen / O hoe sult
ghy dan te niete worden? Ja sy sullen ghe-
noech stelen: ende wanneer de Wijnlesers
ouer v comen, soo sullen sy v gheen nalesen
ouerblijuen laten.

f De Chal-deen zijn Dieuen ge-noemt/ de-wijle dat sy Edom on-uersiens be-rooven eñ verderuen sullen/ hoe-wel sy voor God rechte Dieuē zijn/ dewijle dat sy Ja soo boose schalc-ken zijn/ als alle andere. Summa/ de een Dief/ moet des anderen Dief zijn.

6 O hoe sullen sy den Esau g wtgronden/
ende zijne Schatten soecken?

g Of/ onder-pluysteren/

7 Alle uwe eyghen Bontgenooten / sullen
v te lande henen wtstooten/ die lieden daer
ghy uwen troost op settet / sullen v bedrie-
ghen ende ouerweldigen: die v broodt eten/
die sullen h † v verraden / eer ghy het merc-
ken sult.

h Heb. Sul-len een plae-ster onder v legghen. † Anders/ bedupdens verderffe-nisse.

8 Wat ghelt het/ spreect de Heere/ i ick wil
ter seluer tijdt/ de Wijsen te Edom/ te niete
maken/ ende de cloeckheyt op den geberch-
te Esau?

i Esa. 29. 14.15. 2.Cor.1.19.

9 Want uwe stercken te Theman / sullen
vertzagen/ op dat sy alle op den ghebercghte
Esau/ door den moort wtgheroept worden.
10 Om des k wreuels wille l aen uwen broe-
der Jacob begaen /

k Dat is/ moedtwilli-ghe onbil-licke ghe-weldts wille. l Gen.27.41 Num.20.18

11 Ter tijdt/ doe ghy tegen hem stondet, doe
de vremden zijn Heyr gheuanckelick wech
voerden / eñ Wtlanders tot zijnen poorten
intoghen/ eñ ouer Jerusalem het lott wier-
pen/ doe waert ghy, als der seluen een: daer-
om sult ghy tot allen schanden worden / eñ
eewichlick wtgheroept zijn.
12 Ghy en sult soo niet meer uwen lust sien
aen uwen broeder, ter tijdt zijner ellende: eñ
en sult v niet verheughen ouer de kinderen
Juda, ter tijdt haers iammers, ende en sult
met uwen monde soo stout niet spreken/ ter
tijdt haers angsts.
13 Ghy en sult ter poorten mijns volcx niet
intrecken/ ter tijdt haers iammers / ghy en
sult uwen lust niet sien aen haren ongeluc-
ke, ter tijdt haers iammers/ ghy en sult te-
ghen zijn Heyr niet schicken / ter tijdt zijns
iammers.
14 Ghy en sult niet staen aen de wechschey-
dingen/ syne ontulodene te moorden/ ghy
en sult zijne ouergheblieuene niet verraden/
ter tijdt zijns angsts.
15 Want den dach des Heeren is na by/ ouer
alle Heydenen: m ghelijck als ghy ghedaen
hebt/ soo sal v weder gheschieden / ende als
ghy verdient hebt/ so salt v weder op uwen
cop comen.

m Jere.50.15. Joel.3.7. Habac.2.12

16 n Want gelijck ghy lieden op mijnen hey-
ligen berghe gedroncken hebbet, soo sullen
alle Heydenen rondtom dagelicx drincken:
Ja sy sullent wtsuppen ende verslinden/
dat het sy / als en waeer noyt niets ghe-
weest.

n Mich.7.8

17 Doch op den Berghe Zion / sullen noch
sommighe verlosset worden, die sullen Hey-

a Zacha. 2 9.
p Jer 5 14 Zachar. 12.6.

lickdom zijn / a ende het huys Jacobs sal syne besitters besitten.
18 p Eñ het huys Jacobs sal een vyer wesen / ende het huys Josephs een vlâme / doch het huys Esau stroo dat sullen sy aensteké eñ verteeré / dat den huyse Esau niet ouer blijue / wât de Heere heeft het ghesproken.
19 Ende q t die tegent Suyden sullen het geberchte Esau / eñ die in den r grondé sullen de Philisteen besitten: Ja so sullen het veldt Ephraim / eñ het veldt Samarie besitten eñ Ben Jamin den Berch Gilead.
20 Eñ de verdreuene deses Heyrs / der kinderen Israels / die onder den Chananiteré tot Zarphath toe zijn / ende de verdreuene der Stadt Jerusalé / die te Zepharad zijn / sullen de Steden teghent Suyden besitté.
21 Ende s Heylanden sullen daer op comen op den Berch Zion / het gheberchte Esau te richten: t also sal het Coninckrycke des Heeren zijn.

q t And. sy sullen den middach met tsamen den Berge Esau besitten / ende de vlacke velden der Philisteen: oock sullen sy het veldt etc.
r Of / leeghten /
s Of / Heylmakers / Salichmakers /
t Zacha. 14.9.

Eynde des Propheets Obad Ja.

Argument.

Jonas is een voorbeelt des doots / ende der wederopstandinge Jesu Christi: ghelijck de Heere Jesus dat selue wel bewijst in Mattheo. hy heeft ons een Historie ghelaten / seer wel beschreuen / de welcke ons den aert Gods leuendich!ick voor oogen stelt / hoe machtich / goedt / ende rechtueerdich hy is / hoe hy oock een Godt der Heydenen is. Bouen desen dat des menschen voornemen ydel eñ annut is / wanneer het teghen Godt is / hoedanich de warachtige bekeeringe sy / hoe groot de swaerheyt des menschen is / eñ dat het hooueerdich vleesch oock in de Heylighen / soecht zijn eere eñ goede achtinge by de menschen te houden / oock met groote schade veler menschen. Hy leefde ten tijde Joram des Conincks Israel / eñ was als een Propheet ende Apostel der Heydenen / hoe wel hy oock zijnen volcke ghepredickt heeft / gelijck men mach sien in het 4. Cap. des tweeden Boecks der Koninghen.

De Propheet Jonas.

Dat Eerste Capittel.

1. Jonas gesch!ckt na Niniue / vliedt voor den Heere op de Zee / 4. daer onstaet van den Heere een vaerlick stormen / 7. Jonas met den lote getreffet / bekendt zijne schult / 12. laet hem willichlicken in de Zee werpen / 17. ende leyt in den buyche eens Waluischs drij daghen ende drij nachten versl onden.

a 2. Reg. 14 25.

b Jone. 3.2
c Gene. 10. 11.
d Gen. 18. 20

1
Et woort des Heeren gheschiede tot a Joná / den sone Amithai ende sprack:
2 b Maeckt v op / ende gaet in de c groote Stadt Niniue / eñ predickt daer inne: d want hare boosheyt is op ghecomen voor my.

e † And. na Tharsis.

3 Doch Jonas maeckte hé op / eñ vloot vâ den Heere ende woude e † op de Zee / ende quam henen af te Japho: ende doe hy een Schip vant dat op de Zee varen woude / gaf hy schiploon ende tradt daer in op dat hy met hen op de Zee voer voor de Heere.

f Psal. 107. 24.

4 Doe sliet de Heere eenen grooten winde op de Zee comen / ende daer verhief hem eenen grooten storm op der Zee / dat men meynde het Schip soude g verbreken.
5 Ende de Schiplieden vreesden hen ende h schreyden een yeghelick tot synen Godt / ende wierpen het tuych dat inden Schepe was / in de Zee / op dat het lichter werde: doch Jonas was heneder in het Schip gheclommen / lach ende sliep.
6 Doe tradt de Schipper tot hem / ende sprack tot hem: Wat slaept ghy? staet op / roept uwen God aen: oft God misschien aen ons ghedencken woude. dat wy niet en verghingen.
7 Eñ deen sprack tot den anderé: i Comt / wy willen het lott worpen / op dat wy gewaer worden / omme welcx wille / dat het ons soo qualicken gaet: k ende doe sy het lott wierpen / treffede het Jonam.
8 Doe spraken sy tot hem: Segghet ons / waerom gaet het ons so qualick? wat is uwen handel / eñ van waer coemt ghy henen? wt wat lande zijt ghy? ende van welcken volcke zijt ghy.
9 Hy sprack tot hen: l Ick ben een Hebreer / ende vreese den Heere God van den Hemel / die ghemaeckt m heeft de Zee / ende het drooghe.
10 Doe vreesden hen de lieden gantsch seer / eñ spraken tot hem: Waeromme hebt ghy dan sulcks ghedaen? want sy wisten dat hy voor den Heere vloodt / want hy hadde het hen ghesept.
11 Doe spraken sy tot hé: Wat sullen wy dan met v doen / op dat ons de Zee stille worde? want de Zee is gantsch onstuymich.
12 Hy sprack tot hen: Nemet my eñ worpet my in de Zee / so sal v de Zee stille worden: want ick weet het dat sodanighen grooten storm ouer v lieden coemt / om mynent wille.
13 Eñ de lieden riemden / dat sy weder te lande quamen / doch sy en conden niet: want de Zee was gantsch onstuymich tegen haer.
14 n Doe riepen sy tot den Heere eñ spraké: o Och Heere laet ons niet vergaen / om deses mans ziele wille / eñ en rekent ons geen onschuldich bloet toe: want ghy Heere doet als het v behaecht.
15 Ende sy namen Joná / ende wierpen hé in de Zee: doe standt de Zee stille van haer stormen.
16 Eñ de lieden vreesden den Heere gantsch seer / ende deden den Heere offer ende ghe loften.
17 p Maer de Heere beschickede eenen grooten Visch / Joná te versl inden: p eñ Jonas was inden lyue des Visches / drij daghen eñ drij nachten.

Dat ij. Capittel.

I. Jonas roept God aen / eñ looft hem / II. De Visch worpt hé weder op het landt.

2 EN de Jonas badt den Heere zijnen God in den lyue des Visches /
3 Ende sprack: a Ick riep tot den Heere in mijnen angste / ende hy antwoorde my: ick schreyde wt den buyck der Hellen / ende ghy verhoordet mijne stemme.
4 Ghy wierpt my in die diepte midden in der Zee dat my de vloeden ommeringhen: b alle uwe c † waghen ende wallen ghingen ouer my henen.
5 Dat ick dachte / ick ware van uwen oogen verstooten: † ick en soude uwen heylighen Tempel niet e meer sien.
6 f Wateren ommeringen my tot aen mijn leuen / de diepte omringde my / g † biesen bedeckten mijn hooft.
7 Ick sanck henen onder tot der Berghen gronden / de Aerde hadde my met haré grendelen

Matth. 8. 24.
Act. 27. 14.
g Of, in stucken breken.
h Cap. 14. 1
i Josue 4. 14.
k Prouerb. 16. 33.
Act. 1. 26.
l Philip. 3. 5
m Leuit. 1. 9
Psal. 146 6.
n Psal. 107. 28.
o Deut. 21. 8
* Cap. 9.
hy sommighen.
p Matth. 12. 40. 16. 4.
Luc. 11. 29.
1. Cor. 15 4.
a Psal. 120. 1
b Psal. 42 8
c Of, baren ende golué /
† And. waterbreuckē.
d † And. In doch sal ick uwen etc.
weder sien.
e Luth. Hebraice est quaesitiuum / Num vel An videbo templum. Hoc debet herti negatiue: nec enim hic Hebraistas / Grammaticistas. qui in sensu Scripturae sunt stabilisste id est / animal sine intellectu. Ipsi in effectibus prophetiis de rebus iam arduis nihil experti sunt. ideo nec verba intelligere possunt.
f Psal. 69. 2.
Esai 8. 10.
g † And. riet / biese.

velen besloten eewichlick: doch ghy hebt
mijn leuen wt den verderue geuoert, Heere
mijn God.
8 Doe mijn ziele by my vertzaechde/ dachte
ick aen den Heere/ ende mijn ghebedt quam
tot v in uwen heylighen Tempel.
9 Die daer houden h ouer den nietigen/ ver
laten hare ghenade.
10 Doch ick wil met dancke offerē mijne ge=
lofte wil ick den Heere betalen/ dat hy my
gheholpen heeft.
11 Ende de Heere sprack tot den Visshe/ en=
de deselue spouweda Jonā weder wt/ aen
het landt.

h Op duyts spreectmen also: De werckheylighen ende huychelarē/ verlaten haren God eñ Christum/ om haers nietighen Godsdiēsts wille.

Dat iij. Capittel.

1. Jonas wort weder henē gesthicket na Niniue/ te predicken/ 5. De lieden te Niniue met tsamen den Koninck/ bekeeren hen van gantscher herten/ 10. ende verkrijghen van God genade.

1 Ende het woordt des Heeren gheschied-
de ten anderen male tot Jonam/ ende
sprack:
2 a Maeckt v op/ gaet in de groote Stadt Ni
niue/ ende predickt haer b de predicke/ die
ick v segghe.
3 Doe maeckte hem Jonas op/ eñ ginck he
nen/ na Niniue/ als de Heere geseyt hadde.
Niniue nu/ was een Stadt Gods/ drij dach
reysen groot.
4 Eñ doe Jonas beghonst daer henen in te
gaen een dachreyse/ predickte hy/ eñ sprack:
c† Daer zijn noch veertich dagen/ so sal Ni=
niue ondergaen.
5 d Doe gheloofden de lieden te Niniue aen
God/ e ende lieten predicken/ men soude f
vasten: ende togen sacken aen/ beyde groot
ende kleyn.
6 Ende doe dat voor dē Koninck te Niniue
quam/ stont hy op van synē Throone/ ende
leyde zijn purpur af/ ende nam eenen Sack
om hem/ ende sette hem inder asschen.
7 Ende liet wtroepen eñ segghen te Niniue/
wt beuele des Koninex ende syner Gewel'di
gen/ also: Daer en sal noch mēsche noch ge=
dierte/ noch Ossen noch Schapen wat sma=
ken/ ende men salse niet weydē/ noch water
drincken laten.
8 Ende sullen Sacken om haer nemē/ beyde
menschen ende gedierten/ eñ tot God hefti=
gen roepen: g eñ een yeghelick bekeere hem
van synen boosen wege/ ende van h wreuel
syner handen.
9 i Wie weet het/ God mocht hem bekeerē/
ende het hem berouwen/ ende hem wenden
van synen grimmighen toorne/ dat wy niet
en verderuen.
10 k Doe nu God hare werckē sach/ dat sy hen
bekeerdē van haren boosē wegen/ berouwe
de hem dat quaet/ dat hy gesproken hadde/
hen te doen/ ende en dedes niet.

a Jone.11.2
b Jere.1.17.
c† An. noch veertich etc. gheleden so etc.
d Mat.12.41 Luce.11.32.
e Jer.36.9.
f Psal.69.11.
g Jer.18.11.
h Onbillickheydt/ roouischer gheweldt.
i Joel.2.12.
k Esa.38.5.

Dat iiij. Capittel.

1. Jonas wort toornich/ eñ beklaecht hē syner leughenpredickinghe/ als hy meynet/ voor den Heere. 6. die wijst hem de onbillicheyt zijns toorns aen/ aē eener Kowoorde/ 10. ende strast hem.

1 Dat verdroot Jona gantsch seer/ ende
wert toornich.
2 Ende badt tot den Heere/ eñ sprack:
Och Heere/ dat isset/ dat ick seyde/ doe ick
noch in mynen lande was: a daeromme ick
oock dien woude voorkomen te vlieden op
b† de Zee: c want ick weet het/ dat ghy ge=
nadich/ barmhertich/ lanckmoedich/ ende
van grooter goedicheyt zijt/ ende laet v het
quaet rouwen.
3 d So neemt doch nu Heere/ mijn ziele van
my/ want ick woude lieuer doot sijn/ dā leuē.
4 Doch de Heere sprack: Meynzdy/ dat ghy
billicken toornich zijt?
5 Ende Jonas ginck ter Stadt henen wt/
ende settede hem teghent Oostenwaert der
Stadt/ ende maeckte hem aldaer een Hutte/
daer settede hy hem onder de schaduwe/ tot
dat hy saghe/ wat der e† Stadt gheschieden
soude.
6 God de Heere dan beschicte eē f† Kowoor=
de/ die wies ouer Jonā/ dat sy schaduwe ga
ue ouer zijn hooft/ ende verquickede hem in
synē quade: eñ Jonas verheuchde hem seer
ouer de Kowoorde.
7 Doch de Heere g† beschickte eenen Worm
des morgens/ doe de h Morgenroode aen=
brac/ die stac de Kowoorde/ dat sy verdorde.
8 Als nu de Sonne opgegaē was/ i† beschic
kede God eenen dorren Oostenwint/ ende de
Sonne stack Jonā op dē cop/ dat hy amech=
tich wert: doe wenschede hy syner ziele den
doot/ ende sprac: Ick woude lieuer doot zijn
dan leuen.
9 Doe sprack God tot Jonam: Meyndy dat
ghy k billickē toornich zijt/ om der Kowoor
de? Eñ hy sprack: Te rechte ben ick toornich
tot aen den doodt.
10 Ende de Heere sprack: V iammert der Ko=
woorden/ daer ghy niet aen ghearbeydt en
hebt/ hebtse oock niet opghedraeht/ welc=
ke in eener nacht werdt/ ende in eener nacht
verderse.
11 Ende en soude my niet iammeren Niniue/
sulcker grooter Stadt? l in welcker zijn meer
dan hondert ende twintich duysēt menschē/
die geen onderschevt en weten wat rechts
ofte slincx is: daertoe oock vele Viercñ?

a Joan.1.3
b† And. na Tharsen.
c Psa.86.5. ende 145.8. Joel.2.13. Exod.34.6
d 1.Re.19.4. Tobi.3.6.
e† And. was veruaren/ de teghenen om moeren/
f† And. Kowortze/ valé/
g† An. verordende.
h Of/ morghestonde/ dagheraedt.
i† An. vereydede etc.
k Of/ toornich zijt.
l Gen.10.11

Eynde des Propheets Jone.

Argument.

Micheas schijnt eē nauolger Esaie te zijn/ hy heeft ten seluen tijde geleeft/ eñ de heylige Koninck Ezechias heeft harer beyder patroō ende ophouder gewerst. Hy heeft voornemelick gheprophetcert teghen de twee Geslachten/ ende daer na oock teghen de andere thiene. Hy dreychtse met den verderue om hare sonden/ ende roeptse daerentusschen tot bekeeringhe. Bouen desen is hy seer hittich tegē de valsche Propheten. Hy prophetcert van de wederoprechtinghe die ghestchieden soude door Jesum Christum/ eñ van zijn Kercke/ ende van de roepinghe der Heydenen. Hy leert oock klaerlick/ dat de salicheydt wort door Christum vercreghen/ ende datmen God warachtichlick dient/ alsmen hem met reynen herte vreest.

Micheas. Cap.7.

De Propheet Micheas.

Dat Eerste Capitteel.

1. Hy schelt het volck Israels ende Juda/ om harer schalckheydt ende Afgoderye/ 8. voorseyt hen hare straffe met klaghen.

Dit is het woort des Heeren/ welche tot Miche vā Maresa gheschiedde/ ter tijt a Jothan/ b Achas/ eñ Ezechie/ der Coninghen Juda/ dat hy gesiē heeft/ ouer Samaria ende Jerusalem.

a 2. re K.7.32 2. Par.27.1.
b 2. Re.16.1.
c 2. Re.18.1. ende 19.1.
b Deu.32.1. Esaie.1.2.

2 b Hoort alle volcke/ mercket op tlant/ ē
alles wat daerinne is: want God de Heere
heeft met v lieden te spreken/ Ja de Heere
wt sijnen heylighen Tempel.

b Esai.26.21

3 c Want siet/ de Heere sal wt gaē van sijner
plaetse/ ende daer af varen/ ende treden op
hoochten inden lande/
4 Dat de Bergen onder hem versmelten/ ē
de Dalen van malkanderen scheuren sullē:
ghelijck als Was voor den vyere versmel-
tet/ als de waterē/ die nederwaerts vlieten.
5 f Dat alle om der ouertredinghe wille
Jacobs/ ende omme der sonde wille des g
huys Israels/ Welcke is doch de ouertredin
ghe Jacobs? is het niet h Samaria: welc-
ke zijn doch de hoochten Juda? is het niet
i Jerusalem?
6 Ende ick wil Samaria tot eenen k steen-
hoop in de velden maken/ diemen rondtom
de Wijnberghen henen leyt/ ende wil hare
steenen inden Dal sleppen/ ende te gronde
afbreken.
7 Alle hare Afgoden sullen verbroken/ ende
alle haren hoerenloon/ sal met vyere ver-
brandt worden/ ende wil alle hare Beelden
verwoesten: l want sy zijn van hoerenloon
versamelt/ ende sullen oock weder hoeren-
loon worden.
8 Daeromme moet ick clagen ende huylen/
ick moet berooft ende bloot daer gaen: ick
moet klaghen/ als de Draken/ ende treurē
als de Struyssen.
9 Want harer plage en is geen raet/ die tot
in Juda gecomē is/ ende tot aē mijns volcx
poorte te Jerusalem henen reycken sal.
10 m Verconndiget het ymmers te Gath niet/
laet v lieden niet hooren weenē: maer gaet
inde treurkamer/ ē settet v inder asschen.
11 Ghy schoone Stadt moet hier onder met
allē schanden: de Inwoonerinne Zaenam/
en sal niet wttreckē/ om des leets wille des
naesten huys: hy sal het van v lieden nemē/
wanneer hy hem daer legheren sal.
12 De bedroefde Stadt en vermach haer niet
te troosten: want het ongheluck sal vandē
Heere komen/ oock tot aen de poorte Jeru-
salems.
13 Ghy Stadt Lachis/ spannet Loopers aē/
ē vaert daer vā: want ghy zijt der dochter
Zion het begin der sonde/ ende in v zijn ge-
vonden de ouertredinghen Israels.
14 Ghy sult geuangenen moeten daer wt ge-
uen/ so wel als Gath: der Stadt Achsib/ sal
het met den Koninghen Israels feylen.
15 Ick wil v Maresa den rechten n Eruen
brenghen/ ende de heerlickheyt Israels sal
komen tot Adullam toe.
16 Laet de hayrē afscheeren/ ē gaet kael ouer
uwe teerdere kinderē: maect v gansch kael/
als een Arent/ want sy zijn van v gheuanc-
kelick wech gheuoert.

f Amos.2.1
g Afgoderye/ welcke is oock de hoererye.
Der hoerenloon ē ghewinst/ zijn de cōnsenē̄ gaedeeren sulcker Dōmen ende Stichten/ welcke zijn hoerenloon, ē worden weder hoerenloō: wāt sy comen dē Godloosen te deele.
h 1.Re.12.28.
82, K eg.11.7
2.Reg.16.4
ende 21.3.
k Esai.25.2
26.5.
Jerem.9.12
l Deut.23.18
m 2.Sa.1.20
n Of.Erfgename.

Dat II. Capittel.

1. Benoemt de sonde ende lasteringe des volcx/ om welcker wille des Heeren ernstige straffe ouer haer gaen soude. 12. met eener toesegghinghe vanden Rijcke Christi.

a Of/Nu. tracht en.

1 WEe den ghenen/ die daer af pooghen
schade te doen/ ende gaen met boosen
stucken om op haren Legēr/ dat sy het
vroech wanneert licht wort/ volbrenghen/
dewijle sy de macht hebben.
2 b Sy trucken Ackeren tot hen/ ende nemen
huysen/ welcke sy slechs willen: alsō drijuen
sy ghewelt/ met eens yeghelicken huyse/ ē
met eens yeghelicken Erue.
3 Daeromme spreeckt de Heere alsō: c Siet/
ick dencke wat quaets ouer dit gheslachte/
daer ghy lieden uwen hals niet wttreckē/ ē
so stout niet henen gaen en sullet/ want het
sal eenen boosen tijdt zijn.
4 Ter seluer tijt salmen een Spreucke van v
lieden maken/ ende clagen: Het is wt/ salmē
seggen/ wy zijn verstoort: mijns volcx lant/
kryght eenen vreemden Heere: wanneer sal
hy ons de Ackeren toe deylen/ die hy ons
ghenomen heeft?
5 Ja wel/ ghy lieden en sult geen deel behou
den/ inder Ghemeynten des Heeren.
6 Sy seggen: Mē soude niet v druppē: want
sodanich druppen en gaet ons niet aē: e wy
en sullen so niet te schanden worden.
7 Het huys Jacobs troostet hem also: meyn
dy des Heeren Geest zy verkortet? soude hy
sulcx doen willen? het is waer/ mijne redenē
zijn vriendelick den vromen.
8 Doch mijn volc heeft hem opgemaect als
een vyant: want sy roouen/ beyde rocken/ ē
mantelen/ die/ daer seker henen gaen/ ghe-
lijck als die/ die wt den krijghe komen.
9 Ghy lieden drijft de vromen mijns volcx
wt haren lieuen huysen/ ende nemet f stade-
licken van haren jonghen kinderen mijn g
verciersel.
10 Daerō maect v lieden op/ ghy moetet daer
van/ ghy en sullet hier niet blijuen: om ha-
rer h onreynicheyt wille/ moeten sy onsacht
te verstoort worden.
11 i Wanneer ick een dwalende gheest ware/
ende een Leughenpredicker/ ē predickede/
hoe sy suypen ende swelgen soudē: dat ware
een Predicker voor dit volck.
12 Ick wil dannoch v Jacob/ gantsch versa-
melen/ ē de ouergebleuene in Israel te hoo-
pe brenghen: k ick wilse als een kudde te sa-
men in eenen l vasten stal brengen/ ende als
een kudde in sijne Koyen/ dat het van men-
schen deunen sal.
13 Een Doorbreker sal voor hen daer op va-
ren/ sy sullen doorbreken: ende ter poortē wt
ē in trecken: ende haer Koninc sal voor hen
henen gaen/ ende de Heere voor aen/

b 1.Re.21.2.
Amos.5.12.
c Amos.5.11
d Of/ is pre dicken:
e Mich.3.11
f Of/ alle we ghe.
g Of/ gesmocke. Wat ick hen gegeuē hebbe/ dat neemt ghy van hen.
h Of. Afgoderye.
i Esai.5.11. ende 16.12.
k Joa.10.16
l Hier spreect hy van den Rijcke Christi/ die is onse Helt/ die voor ons henen door ghebroken heeft/ ē de bane ghemaect door dē doot/ sonde/ Duyuel/ ē alle quaet snellet sluy na/ etc.

Dat III. Capittel.

1. Scheldet der Ouersten tyrannie/ 5. ē der Propheten valscheyt/ 8. wijst aen sijne vrijmoedicheyt ende vlijt in den ampte/ 9. leert hoe der Ouerheeren ende Propheten schalcheyt/ het lant in iammer ē ellende brengen.

1 ENde ick sprack: Hoort doch/ ghy Hoofdē
inden huyse Jacobs/ ē ghy Vorsten in-
den huyse Israels: a ghy soudet billicken
zijn/ die het Recht wisten.
2 b Doch ghy lieden haet het goede/ ē heb-
bet lief het quade: ghy villet hen de huyt af/
ende het vleesch van haren beenderen.
3 Ende verslindt het vleesch mijns volcx: ē
wanneer ghy hen de huyt afgetogen hebbet
so verbreket ghy hen oock de beenderen/ ē
legget vanden anderen/ als in eenen Pot/ ē
als vleesch in eenen Ketel.
4 c Daeromme wanneer ghy liedē nu tot dē
Heere schreyē sult/ en sal hy v niet verhoorē/
maer v sal zijn aengesichte voor v lieden ver-
bergen/ ter seluer tijt/ als ghy met uwen boo
sen wesen verdient hebt.
5 So spreect de Heere tegen de Propheten/
die mijn volck verleyden e Sy predickē: het
sal wel toegaen/ wanneermen hen te eten ge
ue: wanneermen hen daerentegen niets in
den mont en geeft/ so predickē sy: daer moet
eenen krijch komen.
6 f Daerom sal uwe gesichte ter nacht/ ē u-
we waersegghen ter duysternisse worden: de
Sonne sal ouer den Propheten ondergaen/
ende den dach ouer hen duyster worden.
7 Ende g de Sienders sullen te schanden

a Deu.17.18
Jerem.5.5.
b Esa.5.20
c Esai.1.15.
Ezech.8.18
1.Pet.3.7.
d Esa.64.10
Prouer.1.28.
4.Esd.1.16
e Ezec.13.10
Esai.5.23.
f Deu.28.29
g Zach.13.4
Malach.4.4

ende de Waersegghers tot spotte worden/
en moeten harē mont altemael toewinden/
dewyle dat daer gheen Gods woordt zyn
en sal.
8 h Doch ick ben vol kracht en Gheests
des Heeren/ vol rechts en sterckte / dat ick
Jacob syne ouertredinge. ende Israel syne
sonde kondt doen voorne.
9 So hoort doch dit / ghy Hoofden in den
huyse Jacobs/ en ghy Vorsten inden huyse
Israels/ ghy die het Recht versmadet/ ende
alles wat oprechtich is/ verkeeret.
10 i Ghy die Zion met bloede bouwet ende
Jerusalem met onrechte.
11 k Hare hoofdē richten om geschencken/
hare Priesters leeren om loon/ l ende hare
Prophetē waerseggen om Ghelt: verlaten
hen op den Heere/ en spreken: Is niet de
Heere onder ons? daer en kan gheen on-
gheluck ouer ons komen.
12 m Daerom sal Zion om uwent wille/
als een veldt verploeget/ n ende Jerusalem
ten steenhoope/ ende den Berch des Tem-
pels tot eener wilder hoochte worden.

Dat iiij. Capittel.

1. Van dē gelucksaligen Kercke Christi/ 6 tot welcken de Heere zyn lamme ende verstooten Volck/ wederom wil versamelen/ 9 en haer ouer hare vyanden diese beleediget ende onderdruckt hebben/ 12. tot Heeren maken.

1 In a den laetsten daghen nu / sal den
Berch / daer des Heeren huys opstaet/
bereydet zyn / hooger dan alle Berghen/
en bouen de kleyne Bergen verheuen zyn/
ende de Volcken sullen daer toe loopen.
2 En vele Heydenen sullen gaen en seggen:
b Koemt/ laet ons henen op ten Berge des
Heeren gaen / ende ten huyse des Gods
Jacobs: dat hy ons leere syne weghen/
ende wy op syner straten wandelē: c want
van Zion sal de Wet wtgaen / ende des
Heeren woordt van Jerusalem.
3 Hy sal onder grooten Volcken d richten/
en vele Heydenen straffen in verrē landen: e
sy sullen hare sweerden tot ploechyseren/
ende hare spiessen tot sickelen maken: geen
Volck en sal teghen het ander een sweerdt
opheffen/ ende en sullen niet meer kryghen
leeren.
4 Een yegelick sal onder synen Wynstock
ende Vyghboom woonen/ sonder schouwē/
want de mont des Heeren Zebaoth heeft
het ghesproken.
5 Want een yegelick Volck/ sal wandelen
inden Name zyns Gods: doch wy sullen
wandelen inden Name des Heeren onses
Gods/ altoos ende eewichlick.
6 f Ter seluer tyde/ spreeckt de Heere/ wil
ick de g † lamme versamelen/ ende de ver-
stootene te hoope brenghen / ende die ick
gheplaecht hebbe.
7 Ende wil de lamme maken / dat sy h
Eruen hebben sal/ ende de verstootene/ ten
grooten Volcke maken: i ende de Heere sal
Koninck ouer hen zyn/ op dē Berge Zion/
van nu aen tot in eewichheydt.
8 Ende ghy Toren k Eder/ een veste der
dochter Zion / uwe l gulden Roose sal m †
komen / de vorighe heerschappye / het
Koninckryck der dochter Jerusalems.
9 Waerom ut hangdy u dan aen andere
vrienden? is de Koninck niet by u? en zyn
uwe Raetgheuers alle henen wech? dat u
also den weedach aengekomen is/ als eener
in kindts nooden?
10 Lieue/ lydet doch sulcken weedach/ ende
kermet ghy dochter Zion/ als eene in kindts
nooden: want ghy moet / tis waer / ter
Stadt henen wt / en op den velde woonen/
ende te Babel komen: o doch suldy vā daer
nochtans weder p verlost worden / aldaer
sal u de Heere verlossen van uwē vyanden.
11 Want vele Heydenen sullen hen schier
teghen u versamelen / ende spreken: Sy is
verbannen: wy willen onsen lust aen Zion
sien.
12 Doch sy en weten des Heeren q ghedach-
ten niet / ende en mercken synen raedtslach
niet/ dat hyse te hoope gebracht heeft/ als r
Garuen in de Schuere.
13 Daeromme maeckt u op/ ende s dorschet
ghy dochter Zion: want ick wil u yseren
Hoornen/ ende t koperen klauwen maken/
ende sult vele Volcken vermalen: so wil ick
haer goet dē Heere verbannē en haer haue/
den Heerschapper der gantscher Werelt.
14 * Maer nu ghy krijgersche/ rustet u: want
men sal ons belegghen/ en dē Richter Israel/
met der roede op de kinnebacken slaen.

Dat v. Capittel.

1. Van der toekoemst Christi ende synen Koninckryke/ 7. met tsamē der kracht des Euangelij.

2 Ende a ghy Bethlehem Ephrata / die
ghy kleyn zyt / tegent den duysenden in
Juda/ wt u sal my komen/ die in Israel
Heere zy/ welckers wtganck/ vā aenbeginne
ende van eewicheyt af. gheweest is.
3 b Onder dies laet hyse plagen/ tot op den
tyt/ dat die/ die baren sal/ ghebaert hebbe:
so sullen dan de ouergebleuene syner broe-
deren weder komē tot dē kinderen Israels.
4 Doch hy sal optreden / c ende weyden in
kracht des Heeren/ en in der ouerwinninge
des Naems zyns Gods: en sy sullen seker
woonen / want hy sal ter seluer tyt heerlick
worden / so wydt als de Wereldt is.
5 Daer toe sullen wy oock vrede hebben
voor dē Assur / die nu in onse landt geuallen
is/ en onse huysen vertreden heeft: want e
seuen Herders / ende acht Vorsten/ sullen
ouer hem verweckt worden.
6 Die het landt Assur verderuen met den
sweerde/ en het landt f Nimrod/ met haren
blooten wapenen: g also sullen wy van
Assur verlosset wordē/ die in onse landt ghe-
uallen is/ en onse lantpalen vertredē heeft.
7 Het sullen oock de ouergheblevene wt
Jacob/ onder velen Volcken zyn/ als eenen
Dau vanden Heere. en als de h † Druppkens
op het Gras/ dat na niemandt beydet/ noch
op Menschen wachtet.
8 i Ja de ouergheblevene wt Jacob/ sullen
onder den Heyden by velen Volcken zyn/
als een Leeuwe onder den Gedierten in den
Woude/ als een jonge Leeuwe onder eener
kudde Schapen / die niemandt weeren en
kan/ wanneer hy daer door gaet/ vertreedt
ende verscheurt.
9 Want u handt sal den stryde behouden/
teghen alle uwe wederpartyders / dat alle
uwe vyanden moeten wtgheroeyet worden.
10 Ter seluer tyt/ spreeckt de Heere / wil ick
uwe Peerden van u nemen/ ende uwe wa-
ghenen ommebrenghen.
11 En wil de Steden ws landts wtroeyen/
ende alle uwe k† Sterckten verbreken.
12 l En wil de Tooueneers by u wtroeyen/
dat daer gheene Teeckenduyders by u
blyuen en sullen.
13 m Ick wil uwe Beelden ende Afgoden
van u wtroeyen / n dat ghy niet meer aen-
bidden en sult uwer handen wercken.
14 Ende wil uwe o Haghen verbreken/ ende
uwe Steden verdelgen: ende ick wil wrake
oeffenen/ met grimmicheydt ende toorne/

h Esaie. 1. Ezech. 3.8.
i Ezec.22.27 Sophon.3.3 Habac.2.12.
k 1. Sam.8.3 Ezech.22.12 Amos.5.12
l Jere.6.13.
m Jere.26.18
n Jere.9.11 1. Reg. 9.8 Luce.19/44. 21/6.
a Leui.26.43 Esaie. 2. 2.
b Zach.3.21.
c Psal.50.2. Act. 1. 8.
d Gods woort sal in de gantsche Wereldt komen.
e Esaie.2/4. 11/6. 65/25. Joel.3.10.
f Sopho.3.19
g † Anders/ hinckende.
h Of/ Erfge namen.
i Dan.7.14 Luce.1.33.
k Gene.35.21
l W Koninckryck/ ofte het wel kranckelick toegaet / so salt en moet doch komē; Waeromme houdt vast ende lyde u/ het cruyce moet de Kercke Christi varē
m † An. tot u toe komē.
n † Anders/ bedroefdy u/ etc.
o Miche.5.6
p Of/ wegeholpen.
q Esai.14.24
r Of/ Schooven.
s Ghy sult Babylon en alle rycken/ daer toe alle dine dorschen in der gātscher Wereldt/ of ghy nu wel moet lyden, dat beyde Babel ende Rome/ uwe Kichters ende u Ryck verstooren.
t Of/ eerin.
* Cap. v. by anderen.
a Mat.1.6. Joan.7.42
b Laet plagē wie daer plaghet/ tot dat die kome met den Euangelio/ die sal den stryde behouden: dat sal geschiedē en in anders
c Ezec.34.23 Joan.10.11
d Roma.1.16
e De Persen en Meden/ sullen onder dies/ den Assur dempē, tot dat Christus kome/ die ōs gantsch en gheheel verlosse oft bevrye.
f Gene.10.8
g Mich.4.10
h † And. een mey regē etc welcke men tot gheenen menschē en versiet/ ende vā menschē kinderen niet en verhoept
i Gene. 49. Also doet het Euangelium in der Wereldt/ wanneert oock alschoō den poortē der Hellen verdriet.
k † An. Vestē
l Deut.18.10
m Nahum.1.14.
n Esaie.2.8. Jere. 1.16.
o † Anders/ Lustwoudē.

aen allen Heydenen / die niet luysteren en
willen.

Dat vj. Capittel.

1. De Heere laet den volcke met heftigen
woorden predicken / 3. wat liefde en trouwe
hy aen haer bewesen / 6. ende wat hy voor
dienst daer voor / van hen geuoordert heb-
be: 9. Item hoe hy de ongehoorsaemheyt
zijns woordts straffen wil.

a Esa. 58. 1
1 Hooret doch wat de Heere seyt: a Ma-
ket v op / ende scheldet de Bergen / en-
de laet de cleyne Berghen / uwe stemme
hooren.
2 Hooret ghy Bergen / hoe de Heere straffen
wil / met tsamen den stercken fondamenten
der Aerden: want de Heere wil zijn volck
schelden / ende wil Israel straffen.
b Jere. 2. 2.
3 b Wat hebbe ick v gedaen / mijn volck? en
waer mede hebbe ick v beleerdighet? dat seg
ghet mij.
c Exo. 14. 21
4 c Ick hebbe v doch wt Egyptenlant ghe-
uoeret / ende wt den Dienst huyse verlosset /
d Num. 12. 1
d ende voor v henen gesonden Mosen / Aa-
ron / ende MirJam.
e Num. 20. 22. 23. 24. 25
5 e Mijn volck / dencket doch daer aen / wat
Balak de Koninck in Moab inden sinne
hadde / en wat hem Bileam de sone Beor
antwoorde / van Sittim af tot Gilgal toe /
daer ghy Ja aen mercken soudet / dat v de
Heere alle goet ghedaen heeft.
6 * Waer mede sal ick den Heere versoenen?
met buygen voor den hoogen God? Sal ick
hem met Brantofferen ende Jarigen Kal-
ueren versoenen:
7 Meyndy / f de Heere hebbe een welgeuallen
aen vele duysenden Rammen / of aen Olye /
wanneer dier oock alschoon ontallicke stroo-
men vol waren? ofte sal ick mijnen eersten
sone voor mijne ouertredinge ghueuen? ofte
mijns lijfs vrucht voor de sonde mijner ziele?
8 Het is v ghesepdt / Mensche / wat goedt
is / ende wat de Heere van v eyscht / name-
licken / g Gods woort houden / ende h liefde
oeffenen / ende oodtmoedich zijn voor uwen
God.
9 Des Heeren stemme / sal ouer de Stadt roe
pen: doch wie uwen Name vreeset / dien sal
het wel i slaen: Hooret ick ghy Stammen
wat ghepredicket wort.
10 l Noch blijft onrechtueerdich goet / inden
huyse des Godloosen / ende het verhatede m
schars Epha.
11 Ofte soude ick de onrechte Waghe en val
sche Ghewichte int sacken n billicken?
12 Door welcke / hare Rijcken vele onrechts
doen / ende hare Inwooners gaen met leu-
ghen omme / ende hebben valsche tonghen in
heren halse.
13 Daerom wil ick v beginnen te plagen / en
v om uwer sonden wille woest maken.
14 o Ghy en sult niet genoech te eten hebben /
ende sult versmachten: ende wat ghy aengrij
pet / dat en sal doch niet daer van comen / en
wat daer van koemt / dat wil ick doch den
sweerde ouerleueren.
15 p Ghy sult saeyen / ende niet maeyen: ghy
sult Olye perssen / ende v met der seluer niet
saluen / ende Most perssen / ende geenen Wijn
drincken.
16 Want men houdt de q wijse Amri / en alle
wercken des huys Achabs / ende volget haren
Rade: daeromme wil ick u tot eener Woestij
ne maken / ende hare inwooners / dat mense
aensluyten sal / ende sult mijns volcx smaet-
heyt draghen.

* God laet hem met offeren ende wercken niet versoenen / wanneer yemandt oock alreede sijnen sone offerde: maer somen hem vreeset / en hem betrouwet / etc.
f 1. Sa. 15. 22. Esaie. 1. 11. Jerem. 7. 10. Math. 9. 13.
g Dat is / geloouen / lief hebben / en lijden.
h Int Hebreeusch / facere iudicium.
i of / geluckich.
k t And. de straffe / ende diese bestemt heeft.
l Leu. 19. 35. Deut. 25. 13 Prou. 20. 10 Ezec. 45. 10.
m Of / verminderd.
n Dat is / Soude ick seggen / dat sy billick en recht doen / dat sy valsche ghewichten hebben / etc.
o Leu. 26. 26 Osee. 4. 10 Hagge. 1. 6.
p Deu. 28. 38 Hagge. 1. 6.
q Dat is / Godsdienst.
r Re. 16. v6. 25

Dat vij. Capittel.

1. Beschrijft met klaghe ouer der vromer
weynicheyt / de schalckheyt beyde des volcx
en der Richteren. 5. Ick / hoe de trouwe onder
de menschen gantsch wt zy. 7. Troostet hem
met eenen Liede / teghen der Godloosen
rasen. 11. ende prophetcert onder der heer-
licker verlossinge van Babel / van der won-
derbaren ghenade ende gheluckfalicheydt
inder Kercke Christi.

1 Och / het gaet mij / als eenen die in den
Wijnberghe na leest / daermen gheene
Druyuen en vindet te eten / ende woude
doch gheerne der besten vruchten heb-
ben.
2 a De vrome liede zijn wech in desen Lande:
en de Rechtueerdighen en zijn niet meer on-
der den lieden: sy b t pooghen slechs bloet te
vergieten: een yeghelick iaghet den anderen /
op dat hy hem verderue.
3 En meynen / sy doen daer wel aen / wanneer
sy quaet doen: wat de Vorst wil / dat sprect
de Rechter: dat hy hem weder eenen dienst
doen sal: de Ghewelddighen raden na haren
moedtwille / schade te doen / ende draeyent
hoe sy willen.
4 De allerbeste onder hen is als doornen / en
de allerredelickste / als c t Distelen: doch wan
neer den dach uwer Predikers komen sal /
wanneer ghy sult te huys ghesocht worden /
so en sullen sy dan niet weten / waer sy henen
wt sullen.
5 d Niemant en geloove sijnen naesten / nie-
mant en verlate hem op de Vorsten; Bewaert
de deure wes monts / voor dier / die in uwen
armen slaept.
6 e Want de sone verachtet den vader: de
dochter settet haer teghen de moeder: des
soons wijf is teghen haers mans moeder / f
en des menschen vpanden zijn / zijn eyghen
huysghesinne.
7 Maer ick wil op den Heere sien / ende des
Gods mijns Heyls verwachten: mijn God
sal mij hooren.
8 g Verheucht v niet mijne vpandinne / dat
ick daer neder ligghe: ick sal weder opcomen:
ende so ick in duysteren sitte / so is doch h de
Heere mijn licht.
9 Ick wil des Heeren toorne draghen / want
ick hebbe tegen hem gesondiget: tot dat hy
mijne sake wtuoere / en mij recht doe: hy sal
mij i aent licht bringhen / dat ick mijnen lust
aen sijner ghenade sie.
10 Mijne vpandinne sal het sien moeten / ende
met aller schande bestaen / die nu tot mij seyt:
k Waer is de Heere v God? mijne oogen sul-
lent sien / dat sy dan als dreck op der straten /
vertreden worde.
11 l Te dier tijt / sullen uwe Mueren ghebou-
wet worden / ende m t Gods woort wijdt wt
komen.
12 Ende ter seluer tijt / sullen sy van Assur / en-
de vanden vasten Steden / tot v komen / van
den vasten Steden / tot aen het Water / van
eener Zee ter anderen / van eenen gebercht
ter anderen.
13 Want het Lant sal woest zijn / sijner inwoo
ners haluen / omme der vrucht wille haerer
wercken.
14 Ghy doch / o weydet v volck met uwen
p staue / de kudde uws Erfdeels / die
daer woonen beyde in den Woude al-
leen / ende op den velde; laet haer te Basan-
ende Gilead weyden / als van ouds her
waerts.
15 Ick wil se wonder sien laten / ghelijck als
ter tijdt doe sy wt Egyptenlandt toghen.
16 Dat de Heydenen sien / ende alle hare Ge-
weldigen hen schamen sullen / q ende de hant
op haren mondt legghen / ende hare ooren
toehouden.

Der Geloovighen ende Vromen cleyn getal.
a Rom. 3. 10.
b t Anders / trachten.
c t Anders / Doornen / Ouerste / Heggen.
d Jere. 9. 4.
e Ma. 10. 36 Deut. 13. 6. 33. 9. Psal. 38. 12. 55. 14.
f Mat. 10. 36
En Liet des Propheten Michee.
g Prou. 17. 5 ende 24. 17.
h Psa. 27. 1.
i Dat is / hy sal mij troosten.
k Ps. 42. 4. 115.
l Amo. 9. 11.
m t An. het schort verre / van bcomen /
o Act. 20. 28 1. Petri. 5. 2.
p Psa. 23. 4.
q Job. 39. 7

Sy sul-

s Gene. 3. 14
17 Sy sullen stof lecken/ s als de Slangen/
eñ als Wormen op Aerden/ beven in haren
holen: sy sullen hen vreesen voor dē Heere
onsen God/ ende hen voor v ontsetten.

t Jere. 10. 6.
t Coloss. 2. 13
u Psal. 30. 6.
18 t Waer is sulck een God / als ghy zijt/ t
die de sonde vergeeft/ eñ verlaet de misdaet/
den overghebleuenen zijns Erfdeels? Die u
synen toorn niet eewichlick behoudt: want
hy is barmhertich.

x Jere. 9. 23.
Esaie. 54. 8.
19 x Hy sal hem onser weder ontfermen/
onse misdaet dempen/ ende alle sonde in de
diepte des Zees werpen.

y Gene. 22. 16
Luce. 1. 51.
20 Ghy sult den Jacob de trouwe / ende
Abraham de ghenade/ houden / y als ghy
onsen Vaderen van ouds herwaerts ghe-
sworen hebt.

Eynde des Propheets
Michee.

Argument.

Nahum,
Cap. 8.

NAhum was oock ten tijde des goeden
Koninckx Ezechie / eñ leerde na Jonam.
Hy heeft gheprophetëert teghen het
Koninckrijcke van Assyrien/ ende des seluen
Hooftstadt Ninive, ghelijck of hy brieven
ontfangen hadde van God gheschreuen/ eñ tot
Assyrien ghesonden om hen den Krijgh te ver-
kondighen/ eñ hen te bewijsen / hoe machtich
eñ sterck die God zy/ die hem seluen verklaert
der Ninivijten vyant te zyne: eñ om wat oor-
saken hy voorgenomen heeft hare Stadt die
so machtich eñ rijcke / eñ haer Koninckrijcke
dat so oudt was/ te verderuē. Eñ ten laetsten
stelt hy daer by / hoe hyse verderuen sal. Hier
door gheeft hy een seer schoon exempel allen
ouden eñ machtighen Koninckrijckē, wat eyn-
de sy te verwachten hebben/ wanneer sy vol
wreede verdruckinghen zijn. Daerentegen
stelt hy sonderlinghen troost voor de
ghene die door eenighe wreede ende
onrechtueerdighe Tyrannie
verdruckt worden.

De Propheet
Nahum,

Dat Eerste. Capittel.

1. Beschrijft Gods kracht eñ goetheyt. 9 Prophetëert den Assyriers haer straffe/ 12. ende synen Volcke/ (dat ghene verstooren souden/) hare ghenadighe verlossinghe.

1 DIt is de last over Ninive / ende
het Boeck der Prophetie Nahum
van Elkos.

a Deut. 5. 9.
b Deut. 32. 35
2 De Heere is een yverich God/
ende een wreker : Ja een wreker is de
Heere ende toornich: a de Heere is een b
Wreker tegen syne wederparthijders/ ende
die het synen vyanden niet vergheten en
sal.

c Roma. 2. 4
d Psal. 143. 2
Job. 4. 17.
25/ 4.
Syrac. 7. 21
e Ghelijck
als in de
Roode Zee.
Exod. 14. 25.
f Psal. 18. 8.
4. Esd. 16. 12
g Of/ schud-
den.
3 c De Heere is geduldich/ eñ van grooter
kracht/ d voor welckē niemant onschuldich
en is: hy is de Heere/ diens weghen e in we-
der eñ onstuymicheyt zijn/ eñ onder synen
voeten/ dicken stof.
4 Die de Zee scheldet eñ drooghe maeckt/
ende alle wateren verdrooget: Basan ende
Charmel versmachten / ende wat op den
Berghe Libanon bloeyet/ verdorret.
5 f De Bergen g tzitteren voor hem/ ende
den kleynē Berghen is banghe: het Aerdrijck
bevet voor hem/ daer toe der Werelt rinck/
ende alle die daer inne woonen.

h Jere. 10. 10
Esaie. 34. 2.
Haba. 3. 5.
Zephan. 3. 8
i Of/ in stuc-
ken
6 h Wie kan voor synen toorne bestaen?
eñ wie kan voor syner grimmicheyt blijven?
synen toorne brandet als vyer / ende de
Rotzsteenen springhen i ontwee voor hem.

k Joan. 3. 36
† Anders/
beste /
vasticheyt.
7 De Heere is goedertieren / ende k een †
Stercke in der tijt der noot: ende kent die/
die op hem vertrouwen.
8 Wanneer de vloedt over al loopet / so
maeckt hy dies met haer een eynde: doch
syne vyandē vervolget hy met duysternisse.
9 Wat ghedencket ghy teghen den Heere?
hy sal dies doch een eynde maken: het on-
gheluck en sal niet tweemael komen.
10 Want gelijck als wanneer de Doornen/
die noch door malkanderen wassen / ende
het beste sap hebben/ verbrandt worden/
als dorre stroo:

l Psal. 33. 10.
Esaie. 8. 2.
19/ 11.
11 l Also sal zijn des m Schalcks raedt/ die
van v koemt / eñ wat quaets teghen den
Heere ghedenckt.

m Dat is/
den boosen
aenslach eñ
voornemen
wt Ninive/
teghen het
volck Juda/
haer te
verderuen/
moeste te
niete wordē
doe hy aen-
den aller
feersten
pocchede
als Senache
rib eñ Rab
Sache voor
Jerusalem
gheschiede.
n Mich. 5 13
2. Reg. 19. 37
o Esaie. 33. 7
52/ 7.
Roma. 10. 15
p Psal. 50. 14
q † Anders/
Belial.
12 So spreeckt de Heere: Sy komen so ghe-
rustet ende machtich als sy willen/ so sullen
sy doch omghehouwen worden / ende daer
henen varen: ick hebbe v verootmoediget/
doch ick en wil v niet wederom verootmoe-
dighen.
13 Maer als dan wil ick zijn jock / dat ghy
draecht/ verbreckē/ eñ uwe bandē verscheuren.
14 Doch teghen v heeft de Heere gheboden/
dat ws naems zaet niet meer blijuen en sal:
n van den huyse ws Gods / wil ick v wt
roepen: de Afgodē eñ Beelden wil ick v ten
Grave maken/ want ghy zijt te niete ghe-
worden.
15 o Siet / op den Berghen komen voeten
eens goeden Boden/ die daer vrede predic-
ket: houdt uwe Vyerdaghen Juda/ ende p
betaelt uwe Geloften: want de q † Schalck
en sal niet meer over v komen/ hy is gantsch
wtgheroeyet.

Dat ij. Capittel.

1. Wijder vandet straffe der Assyriers door de Chaldeen / 11. met verwijte haret hoouëerdije ende Tyrannije.

1 DE Verstroyer sal teghen v op trecken/
eñ de Stercke belegghen: doch berennet
Ja de straten wel / rustet v op het aller
beste/ ende stercket v op het aller ghewel-
dichste.
2 Wāt de Heere sal de hoouëerdije Jacobs
vergelden / als de hoouëerdije Israëls:
want de Afleesers sullense af lesen/ ende hare
wijngaerden verderuen.
3 De Schilden syner Stercken zijn roodt/
zijn Heyrvolck siet als Purpur/ syne Wage-
nen lichten als vyer / wanneer hy treffen
wil/ hare spiessen beuen.

a Of/ breedē
Straten.
4 De Wagenen rollen op dē a wijcken/ eñ
bolderen op dē straten: haer aensien is als
Fackelen / ende varen door malkanderen
henen / als den Blixem.

b Dat is de
Koninck ta
Ninive / sal
hem verlatē
op zijn
Rijcxsvolck
5 Doch hy sal aen syne b Gheweldighen
dencken / doch sullen de selfste vallen/ waer
sy henen wt willen. eñ sullē hen snellē na der
mueren/ eñ na der Weere/ daer sy seker zijn.
6 Eñ de poorten aen den wateren/ worden
doch gheopent / eñ het Palleys sal onder
gaen.
7 De Koninginne sal ghevanckelick wech
gheuoeret worden/ eñ hare Jonckvrouwen
sullen suchten als de Duyuen / ende aen
hare borst slaen.

c † And. van
ouds her-
waerts als
d Esaie. 2. 7.
etc.
8 Want Ninive is c † als eenen Wijuer vol
waters/ doch dat selue sal vervlietē moetē:
Staet/ staet / (sullen sy roepen /) doch daer
en sal hem niemandt omwenden.
9 So roouet nu Siluer / roouet Gout: d
want hier en is der schatten gheen eynde/
eñ de veelheyt aller kostelicker kleynodien.

e Dat is/ wt geplondert/ wtgeroouet
f Iere. 1.13.
g † Anders/ verstrooyen als eē huyue
h Esaie.13.6
i Of/ verschuwen. verjaghen.
k Of/ om synen/ etc.

10 Doch nu moet sy reyn afgelesen/ ende e
wtgepochet worden / dat haer herte moet
vertzagen/ de knyen wanckelen / alle Len-
denen beuen / ende aller aenghesichten f
bleeck zijn/ g † als eenen pott.
11 h Waer is nu de wooninge der Leeuwē/
eñ de weyde der ionghen Leeuwen/ daer de
Leeuwe eñ Leeuwinne / met den ionghen
wandelden/ ende niemandt en dorstese ver-
schuchteren ?
12 Maer de Leeuwe roouede ghenoech
voor syne iongen/ eñ worgede het k synen
Leeuwinnen: syne kuylen vervulde hy met
roone/ ende syne wooninghe met dien/ dat
hy verscheurt hadde.
13 Siet / ick wil aen v / spreeckt de Heere
Sebaoth / ende uwe waghenen in roocke
aensteken/ ende het sweerdt sal uwe ionge
Leeuwen verslinden: ende wil ws roouens
een eynde maken op Aerdē/ datmen uwer l
Boden stemme niet meer hooren en sal.

l Uwer Amptlieden eñ Ghewel-dighen.

Dat iij. Capittel.

1. Verklaret noch wijder van der straffe Niniue ende der Assyriers / 8. Tooner aen het exempel van Alexandria / 12. eñ slaet hen haer valsch vertrouwen op wereltlicke macht ende ghewelt gantsch af.

a Afgoderije welcke hy oock toouerije ende hoererije noemet. Ezech.24.9 Abac.2.12. Mich.3.10

1 Wee der Moordenschen Stadt/ die vol
a leugenen ende roouerije is/ eñ van
haren roouen niet af laten en wil.
2 Want daer salmen de sweepen hooren
klappen/ ende de raders bolderen/ de peer-
den schrepen / ende de waghenen rollen.
3 Hy brenget Ruyters herwaerts op/ met
blinckenden sweerden/ ende met glinsteren-
den spiessen : daer liggen vele verslaghene/
ende groote hoopen Lichamen / dat der
seluen gheen gheral en is / ende men ouer
hare Lichamen vallen moet.
4 Dat alle/ om der grooter hoererije wille/
der schooner lieuer Hoeren/ die met toouer-
rije ommegaet / die met harer hoererije de
Heydenen/ eñ met harer toouerije/ Landen
ende Lieden verworuen heeft.
5 b Siet / ick wil aen v / spreeckt de Heere
Sebaoth/ ick wil v/ v c lijfsbeleeh ontdeckē
onder uwen aenghesichte / ende wil den
Heydenen uwe blootheyt/ eñ den Koninck-
rijcken uwe schande wijsen.
6 Ick wil v gantsch grouwelick maken/
ende v schenden / ende een schouwsel van v
maken.
7 Dat alle die v sien/ van v vlieden / ende
seggen sullen: * Niniue is verstoort/ wie
wil medelijdinghe met haer hebben ? ende
waer sal ick v Troosters soecken?
8 Meyndy dat ghy beter zijt dan de stadt
No der Regenten ? die daer lach aen den
wateren/ eñ rondtom henen water hadde/
welckes mueren eñ d vesten was de Zee.
9 Moorenlandt ende Egypten/ was hare
ontellicke macht / Put ende Lybia waren
hare hulpe.
10 Noch heeft sy moetē verdreuen wordē/
eñ gheuanckelick wech trecken / ende hare
kinderen zijn op allen straten verslaghen
worden: eñ om hare Edelen wierpmen het
Lort/ eñ alle hare Ghewelden werden in
ketenen ende e vetteren ghelept.
11 Also moet ghy oock dronchen worden/
ende v verberghen/ eñ f † een veste soecken
voor den vyandt.
12 Alle uwe vaste Steden zijn als Vijgen-
boomen met rype Vijghen / wanneermense
schuddet / dat sy dien in den mont vallen/
diese eten wil.
13 Siet/ v Volck g sal tot wijuen worden
in v/ eñ de poortē ws Lants/ sullen uwen
vyanden gheopent worden / ende het vyer
sal uwe grendelen verteeren.
14 h † Treckt v water. want ghy sult belept
worden / betert uwe i vesten / gaet inden
Leem/ ende treedt hem/ ende maeckt stercke
Tichelsteenen.
15 k Doch het vyer sal v verslinden/ ende
het sweert dooden/ het sal v af eten / als de
Keuers : l † het sal v ouervallen als de
Keuers/ het sal v ouervallē als de Sprinck-
hanen.
16 Ghy hebt meer Handelaers/ dan Sterren
aen den Hemel zijn / doch nu sullen sy hen
wtbreyden / als Keuers / ende daer van
vlieghen.
17 Uwer m Heerē is so vele / als der Sprinc-
hanen / eñ uwer Hoofslieden als der Keuers/
die hen aen de Tuynē legeren. in dē kouden
Dagen : wanneer nu de Sonne opgaet / so
maken sy hen daer vā/ datmen niet en weet
waer sy blijuen.
18 Uwe Herders sullen slapen/ O Koninck
te Assur/ uwe Machtigen sullē hen leggen/
eñ v Volck sal op den Berghen verstroyet
zijn/ ende niemant en salse versamelen.
19 Niemant en sal omme uwe schande treu-
ren/ noch hem om uwe plage bekommeren/
maer alle die sulcks van v hooren. sullē met
haren handen ouer v klappen : want ouer
wien is uwe boosheydt / sonder ophouden/
niet ghegaen?

b Esaie.47.3 Ezech.16.37
c Of/ slippen
* Tob.14.5. Sophon.2.13
No.
d Of/ sterckten/ vastichheden.
e Of/ boeyen
f Of/ stercte.
† An. hulpe begeerē om ws vyandt wille.
g Verzaecht eñ klaechlic/ gheldick als in kinders nooden.

h † Anders/ schept v / of put v / etc.
i Dat is/ uwe sterckte
k Esaie.10.30/ 27/ 31. 31/ 8. Zach.10.11
l † Anders/ Of/ ghy v schoon hoopet als de Keuers/ eñ v vermenichfuldiget als de/ etc.
m Nazareel/ hare Pors. Anders/ [illegible] wechtinghe.

Eynde des Propheets Nahum.

Argument.

Abacuck. Cap. 3.

Abacuck schijnt gheleert te hebbē ten tijde des Koninckx Manasses/ na de verderuinghe Niniue/ ende inden beginne des Koninckrijcx van Babylonien. Eñ ten tijde Manasses die een boos Koninck was/ werde alle warachtighe Religie verdruckt. ende alle boosheyt ende Godloose superstitie hadde de ouerhandt : vele werden ghedoot/ het ontschuldich bloet wert wtghestort / eerbaerheyt en hadde geen plaetse. God scheen sommigen menschen vast te slapen : eñ daerom klaechden de Geloouigen met groote bitterheyt des herten. So quam dan dese goede Propheet voort/ eñ begonste de verdruckte te vertroostē ende tegen de Verdruckers ende Tyrannen te roepen. Want hy vermaent de Gheloouighe tot goeden moet/ midden in hare verdruckinghen : dewijle God wel haest soude verlossinge doen door de Chaldeen / ende door hen dese wreetheyt ende Tyrannie wreken. Maer hy seyt noch daer en bouen / dat oock dese sullen hoouaerdich worden/ ende geen mate houden: daerom door seyt hy/ dat sy oock sullē verstoort ende verdoruen worden/ ende dat de Joden sullen wedergebracht worden/ ende dat daer na de Salichmaker sal der Werelt ghegheuen worden / onder den welcken een gheluckighe tydt sal wesen.

De Propheet Abacuck.

Dat Eerste. Capittel.

1. Hy beklaghet hem voor God / der boosheyt des volcx / 5. ende dreyght hen Gods straffe : 12 biddet daer beneuen/ de Heere wilse den vromen ten beste ghedijen laten : 13. ende volvoert syne klage. waeromme hy /(die so rechtueerdich is / des Tyrannen wreetheyt worden ouersiet.

1 DIt is de last/ die de Pro-
pheet Abacuk ghesien
heeft.
2 Heere/ hoe a lange sal
ick schreyen/ ende ghy en
wilt niet hooren? b Hoe
langhe sal ick tot v roe-
pen ouer c wreuel/ ende
ghy en wilt niet helpen?
3 Waerom laet ghy my moeyte eñ arbeyt
sien? waerom wijst ghy my roof eñ wreuel
rontom my? d Geweit gaet ouer het Recht.
4 Daerom gaet het gantsch anders/ als
Recht is/ ende gheen rechte sake en kan
ghewinnen: wãt de Godloose e verkortet
den Rechtveerdigen. daerom gaen verkeert
de Oordeelen.
5 f Siet onder den Heydenen: g siet ende
verwondert v: want ick wil wat doen tot
uwen tijden/ dat ghy niet ghelooven en
sullet/ wanneermen daer van seggen sal.
6 h Want siet/ ick wil de Chaldeen ver-
wecken/ een bitter eñ snelle Volck/ dwelck
trecken sal/ so wijde als het Lande is/
wooninghẽ in te nemen/ die niet syne en zijn.
7 Ende sal grousaem ende verschrickelick
zijn/ dwelck ghebiedt ende dwinghet/ hoe
het slechs wil.
8 i Hare Peerden zijn sneller dan de Lup-
paerden/ so zijn sy oock bijtischer/ k dan de
Wolven des Avonts: hare Ruyters trec-
ken met grooten hoopen van verre daer
henen/ als vlogen sy/ als de Arenden ten
Ase hen snellen.
9 Sy komen al te samen/ op dat sy schade
doen: waer sy henen willen/ daer breken sy
henen door/ als eenen Oostenwindt/ ende
sullẽ ghevangene te samen rapẽ/ als zandt.
10 Sy sullen de Koningen bespotten/ ende
der Vorsten sullen sy belachen/ alle l vesten
sullen hen eenen schimp zijn: want sy sullen
Bolwerckẽ makẽ/ eñ haer doch gewinnen.
11 Als dan sullen sy eenen nieuwen moedt
nemen/ sullen voortvaren/ ende hen ver-
sondigen: m dan moet hare overwinninge/
haers Gods zijn.
12 Maer ghy Heere/ mijn God/ mijn n
Heylighe/ die ghy van eewicheydt aen zijt/
laet ons niet sterven: maer laetse ons/
O Heere/ alleen een straffe zijn/ ende laetse/
O onse o Hordt/ ons slechs tuchtighen.
13 Uwe Ooghẽ zijn reyne/ dat ghy het boose
niet sien en meucht/ eñ dẽ jammer en kondy
niet toesien: p waerom siedy dan de Ver-
achters toe/ ende swijget/ dat de Godloose
dien verslindet/ die daer vromer is dan hy/
14 Eñ laet de menschẽ gaẽ/ als de Visschen
in der Zee/ als Wormen/ die geenen Heere
en hebben.
15 q Sy treckent alles metter r Anghel/ eñ
vangent met haren Nette/ eñ versamelent
met haren Garen/ dies verheughen sy hen/
ende zijn vrolick.
16 Daerom offeren sy haren Nette/ ende
roocken haren Garen: dewijle dat door de
selven/ haer deel so vet/ ende haer spijse so
overvloedich ghewordẽ is.
17 Derhalven werpen sy haer Nette noch
altoos uyt/ ende en willen niet ophouden/
Lieden te verworghen.

a Psal.22.3.
b Psal.22.2. Job.19.7.
c Onbillicke onrecht.
d Of/ Hader ende kijf heeft de overhandt.
e Of/ verlistet.
f Desen Spreuck voeret S. Paulus/ Act.13.41 Op een andere wijse/ als hem hier de Propheet voeret: als hy anders wel meer te doen pleecht.
g Act.13.41
h Deu.28.49
i Jere.4.13 Thren.4.19
k Soph.3.3.
l Dat is/ Sterckten/ Vasticheden
m Esai.46.7 2.Par.28.23
n Psal.89.19 Esaie.1.4.
o Dat is/ Stercke Rotze.
p Jere.12.1 Psal.31/7. 73.2. Job.21.7.
q Jere.5.24
r Of/ Hame.

Dat ij. Capittel.

1. Houdet het Volck op/ in synen lijden ende vertrecke des troosts/ met warachtighen gheloove op Gods toesegghinghe. Predicket/ de Nabuchodonozor soude syner hoovaerdie eñ roouerie/ 9. syner giericheyt/ 12. Tyrannie/ 15. swelgherie/ 18. ende Afgoderie straffe noch dragen/ ende schandelicken ondergaen.

1 HIer sta ick op mijner wachte/ eñ trede
op mijner b stercte/ eñ schouwe/ ende
sie toe/ wat my ghesept worde/ ende
wat ick antwoorden sal dien/ dien my
schelder.
2 De Heere doch antwoordet my/ ende
spreeckt: Schrijft het ghesichte/ eñ schildert
het op een Tafel/ dat het lesen konne/ wie
daer voor by loopt.
3 (Namelicken also:) c De prophetiringe
sal ymmers noch vervult worden te syner
tijt/ d eñ sal eyndtlicken vrij aen den dach
komen/ ende niet e wtblijven: of hy het
dan noch vertreckt/ so verwachtet harer: sy
sal ghewisselicken komen/ ende het niet ver-
trecken.
4 Siet/ wie hals sterck is/ die en sal gheen
ruste in syner herten hebben: f want de
Rechtveerdighe leuet zijns gheloofs.
5 *Doch/ de Wijn bedriecht den stouten
Man/ dat hy niet blijvẽ en kan/ welcke zijn
Ziele opsperret als de Helle/ g eñ is gelijck
als de doot/ die niet te versadighen en is:
maer rapet tot hem alle Heydenẽ/ ende ver-
gaderet tot hem alle Volcken.
6 Wat gheldt het doch? de selve alle/ sullen
een spreucke van hem maken/ ende een h †
seggen eñ spreeckwoordt/ eñ sullen seggen:
Wee dien/ die zijn goet vermeerdert met
vreemden goede: hoe langhe sal het dueren?
ende ladet slechts vele drecks op hem.
7 i O hoe gantsch onversiens sullen opwa-
ken/ die v bijten: eñ ontwaken/ die v wech
stooten/ eñ ghy moet hen te deele worden.
8 k Want ghy hebt vele Heydenen berooft:
so sullen sy v weder berooven alle overghe-
blevene van den Volcke: om des bloets
wille der menschen/ ende om des l wreuels
wille in den lande/ ende in der Stadt/ eñ aen
allen/ die daer inne woonen/ begaen.
9 Wee dien/ die gierich is een ongheluckę
zijns huys/ op dat hy m synen nest in de
hoochte legge/ dat hy den ongheualle ont-
kome.
10 Doch/ uwen raedtslach sal ter schande
ws huys ghedijen: want ghy hebt te vele
Volcken n † verslagen/ ende hebt met allen
moetwille ghesondighet.
11 o Want oock de steenen inder muere
sullen schreyen/ ende de balcken aen den p
ghesperre/ sullen hen antwoorden.
12 q Wee dien/ die de Stadt met bloede
bouwet/ eñ bereydet de Stadt met onrecht.
13 Isset niet also/ dat het van den Heere r †
Zebaoth ghescheidẽ sal? wat v de Volcken
ghearbeydet hebben/ moet met vyere ver-
branden/ eñ daer de Lieden moede aen ghe-
worden zijn/ moet verloren zijn.
14 s Want de Aerde sal vol worden/ vander
kennisse der eere des Heeren/ als water/ dat
de Zee bedecket.
15 Wee v/ die ghy uwen naestẽ inschencket/
ende menget uwe grimmicheyt daer onder/
ende hem dronckẽ maket/ t op dat ghy syne
schaemte siet.
16 Men sal v oock versadighẽ/ met schande/
voor eere: so suppt ghy nu oock/ dat ghy
tuymelet: want de Kelck in der rechter hant
des Heeren/ sal v ommevangen/ ende moet
schandelicken spouwen/ voor uwe heerlick-
heydt.
17 u Want der x wreuel aen Libanon begaen/
sal v overvallen/ eñ de verstoorde gedierten
sullen v verschricken: om des bloedts wille
der menschẽ/ eñ om des wreuels wille inden
Lande/ ende in der Stadt/ ende aen allen die
daer inne woonen/ begaen.
18 Wat sal dan y dat Beelt helpen/ dat zijn
Meester gebeeldet heeft/ ende het valsche
ghegoten

a Esaie.21.8
b Of/ vasticheydt.
c Dan.9.24
d Heb.10.37.
e Of/ feylen.
f Esaie.2[illegible].2. Joan.3.36. Roma.1.17. Galat.3.11. Heb.10.
* Cap.ij. Luth.
g Pro.30.16.
h † And. sage
i Die v bijten sullen/ en sullen niet onversiens waken.
k Obad.15.
l Dat is/ onbillicken onrechts eñ moetwillens.
m Obad.4.
n † And. tot pulver gheslagen.
o Luc.19.40
p Of/ solder/
q Ezec.24.9 Nahum.3.1 Mich.3.10.
r † And. der Heyrscharẽ.
s Exodi.9.16 Num.14.21. Esaie.11.9.
t Gen.9.22
u Jere.50.15 Obad.15.
x Dat is/ moetwillige onbillicke boosheydt.
y Esai.44.9 Jere.10.3.

ghegoten Beeldt/ daer op hem de Meester
verlaet/ dat hy stomme Afgoden maeckte?
19 Wee dien/ die tot houte spreect: Waeckt
op: ende tot stommen steenen/ Staet op:
z Jere.10.4.
Hoe soude het leeren? siet/ z het is met
Goude ende Siluer ouertogen/ en daer en
a Psal.11.5.
is gheen Adem in hem.
*Cap. iij. Luc.
20 a* Maer de Heere is in synen heyligen
Tempel/ de gantsche Werelt die zy voor
hem stille.

Dat iij. Capittel.

1. God helpet/ wanneer het noot doet/ z
ende ghelijck als hy hem heeft alle weghe
wonderlicken tegen synen Volcke bewesen/
en syne Vyanden grousaemlicken gestraffet/
so wil hy oock den Babyloniers syne straffe
aenlegghen / 14. zijn Volck wt harer
kommerlicken geuanckenisse te verlossen 18.
ende haer weder in haer Landt te brengen.

1 DIt is het Ghebedt des Propheten
Habacuk voor de ontschuldighen.

2 HEere / ick hebbe b geruchte ghehoort/
dat ick my ontsette: Heere/ ghy maket
a Dat is/ ter rechter tijt/ en midden inder noot helpet ghy / ende maket de uwen salich ende vry.
b werck leuendich / a midden in den
Jaren/ en laet het kondt worden / midden
inden Jaren : wanneer droeffenisse voor
handen is/ so dencket ghy der barmhertic-
heydt.
b Deut.32.2
Judic. 5.4.
3 b God quam van Tuydē/ en de Heylige
van den geberchte Paran. Sela: zijns lofs
c Esaie.6.3.
was den Hemel vol/ c ende syner eere was
de Aerde vol.
d Exo.24.10
4 Synen d glantz was als Licht/ e stralen
e Hebr. hoornen / als van Mose
ghingen van synen handen / aldaer was
heymelicken syne macht.
5 Voor hem henen ghinck Pestilencie / en
Plaghe ghinck wt / waer hy henen tradt.
6 Hy stont / ende matt het Landt: hy sach
toe / en verstropede de Heydenen / dat der
Wereldt Bergen vermorselt werden/ ende
haer buygen moesten de kleyne Berghen
in der Wereldt / doe hy ghinck in der
Wereldt.
7 Ick sach der Moorenlieden hutten in
moeyte/ en der Midianiters Tenten be-
droeft.
8 Waret ghy niet toornich Heere inder
vloedt? en uwe grimmicheyt in den wateren/
ende uwen toorne inder Zee? doe ghy op
uwen Peerden redet/ ende uwe Waghenen
f Gen.49.19
den strijdt behielden?
9 Ghy toghet den Boghe f voorwaerts/
als ghy den stammen ghesworen haddet/
g Psal.18.8
Sela: ende deyldet de stroomen int Landt.
10 g De Berghen saghen v/ ende hen wert
banghe/ de waterstroom stoof henen wech/
de diepte liet haer hooren/ de hoochte hief
h Josu.10.13
de handen op.
i Psal.18.15.
11 h Sonne ende Mane stonden stille/ i
uwe pijlen voeren met glantzen daer henen/
k Josue.11.1
ende uwe speere met blincken des blixems.
12 k Ghy vertradet het Landt in toorne/ en
verdorschedet de Heydenen in grimmicheyt.
l Of/ te morsel sloeghet. Exod.14.26 Judic.13.10.
13 Ghy toget wt / uwen Volcke te helpen/
te helpen uwen Gesaluedē: ghy l versloeget
het Hooft inden huyse der Godloosen/ ende
ontblooteдет de fondamenten / tot anden
hals/ Sela.
m† Anders/ doorbooren den/ etc.
14 Ghy wondet doch m† vloecken den Scep-
ter des hoofts / met tsamen synen vlecken/
die als een onweder komen/ my te verstropen
en verheughen hen / als verslonden sy den
Ellendighen verborghen.
n Exo.14.14
o Of / slym.
15 Uwe Peerden n gaen in de Zee / in de o
Moore grooter wateren.
16 Dewijle ick sulcks hoore / is mynen
Buyck bedroeft / myne lippen beuen van
den gheschreye/ etter gaet in myne beende-
ren / ick ben by my bedroeft: † O dat ick
rusten mochte ter tijdt der droeffenisse/
wanneer p † wy henen op trecken ten
Volcke / dat teghen ons krijghet.
† And. hoe wel ick rusten sal ter/ etc.
p† Anders/ sy (de Persen tegen de Chaldeen)
17 Want den Vijchboom en sal niet groenen/
en daer en sal geen vrucht zijn aen den Wijn-
stocken : den arbeydt aenden Olyboomen
q Dat is voedsel ende spyse.
feylet/ en de Ackeren en brenghen gheene q
neeringe: ende de Schapen worden wt den
Kopen ghereten/ ende daer en sullen gheene
r 2.Sam.2 1
Runders inden Stallen zijn.
f Luc.1.47.
18 r Doch ick wil my verheugen des Heeren/
t Psal.18 B. 27/ 1/ 3.
f ende vrolick zijn in God mynen Heyle.
19 t Want de Heere tu Heere/ is myne kracht/
u† Anders/ God
en sal myne voeten maken / als der Herten
x Esai.58.14
voeten/ x en sal my in der hoochte voeren/
dat ick singhe op mynen Snarenspele.

Eynde des Propheets
Habacuc.

Argument.

SOphonias heeft met Jeremia gheprophe- Sophonias Cap. 3.
teert / ten tijde des Koninck Josie. Want
hoe wel dese Koninck de warachtighe
Religie weder opgherichtet hadde/ so waren
daer nochtans sommighe onder de Voor-
neemste/ ende oock onder het Volck / dien
het wel lieuer soude gheweest hebben/ hadde
de Superstitie de ouerhandt ghehadt. Daer
om verwachteden sy betere tijden na haren
verstant/ in de welcke de warachtige Religie
soude wederom nedergheworpen worden.
So strafe dan Sophonias de boosheydt sulc-
ker Menschen grouwelick / ende vermaent se
tot beteringhe / ende voorseyt dat de Baby-
lonische sullen Gods roede wesen / om sulcks
te wreken : ouer de welcke nochtans oock ten
eynde de selue straffe komen sal / so dat sy niet
seer en sullen te roemen hebben / dat sy het
Volck Gods ouerwonnen hebben. Ten
laetsten prophetereert hy/ dat Zion
sal weder opgherichtet worden/
ende van den ghelucklighen
tijde Christi.

De Propheet Zophonia.

Anders/ Zephania.

Dat Eerste Capittel.

1. Prophetereert tegen Juda en Jerusalem/
voorseyt hen hare grousame en verschrick-
licke straffe/ van den Heere / wt oorsake
harer Afgoderye en roeckeloosre sekerheyt.

1 DIt is het woordt des Heeren/
welcke gheschiede tot Zophonia/
den sone Chusi/ des soons Gedalia/
des soons Amaria / des soons
Hiskia/ ter tijdt a Josie/ des soons Amon/
a 2.Reg.22 23.
des Konincks Juda.
2 Ick wil alle dinck wt den Lande wech
nemen / spreeckt de Heere.
3 Ick wil beyde menschen ende Vee/ beyde
b Die beter zijn wouden/ dan de slechte Papen of Priesters. en
Vogelen des Hemels / ende Visschen in der
Zee/ wech nemen/ met tsamen den ergernissen
ende Godloosen : Ja ick wil de menschen
wtroepen wt den Lande/ spreeckt de Heere.
4 Ick wil myne hande wtstrecken ouer
Malcham was een Afgod der Kinderen Ammon.
Juda/ en ouer alle die te Jerusalem woonen:
also wil ick het ouergheblevene van Baal
wtroepen / daer toe den name der b Cama-
rim ende Papen wt deser plaetse.
2.Reg.23.5.
5 En die / die op den Daken / des Hemels
c Deut.10.20
Heyr aenbidden : die het aenbidden/ c ende
sweren

sweeren doch by den Heere ende te gelijcke
by Malchom.
6 Ende die van den Heere afvallen ende na
den Heere niets en vraghen, eñ hem niet en
achten.
7 d Weset stille voor den Heere Heere/want
e des Heeren dach is na by: want de Heere
heeft een Slachtoffer bereydet/ ende syne
Gasten daer toe ghenoodet.
8 Ende aen den dage des Slachtoffers des
Heeren/ wil ick te huys soeckē/de Vorsten/
ende g des Koninckr kinderen, eñ alle die een
vreemdt h kleedt draghen.
9 Ooc wil ick ter selver tijt die te huys soec-
ken/die over den dorpel springen/die harer
heeren huys vervullen/met roove ende be-
drieghery.
10 Ter selver tijt/spreeckt de Heere/ sal hem
een luydt gheschrey verheffen van der *
Visch-poorte aen/een huylen van der ande-
ren poorte/eñ een groot iammer op dē cley-
nen Berghen.
11 Huylet/ ghy die inder i Meulen woonet:
want het gantsche kremer volck is henen-
wech/ende alle die gheldt vergaderen/ zijn
wt gheroeyet.
12 Ter selver tijt wil ick Jerusalem met Lan-
teernen doorsoeckē/ ende wil te huys soec-
ken de lieden/ k die op harē droesem liggē/
eñ spreken in haren herten: l De Heere en sal
noch goet noch quaet doen.
13 Ende hare goederen sullen ten roove wor-
den/ende hare huysen tot eener woestijne: m
sy sullen huysen bouwen/ ende daer niet in
woonen. sy sullen Wijnberghen planten/eñ
gheenen wijn daer van drincken.
14 n Want des Heeren grootē dach is na by/
ende snellet hem gantsch seer: o wanneer
dat geschrey van den daghe des Heeren co-
men sal/ so sullen de Stercke dan bitterlic
schreyen.
15 Want desen dach/is eenen dach der grim-
micheyt/p eenen dach der droefheusse ende
des angsts/ q eenen dach des weders eñ on-
stuymicheyt/ eenen dach der duysternisse eñ
donckerheyt/ r eenen dach der wolcken ende
des nevels.
16 Eenen dach der basuynen eñ trompetten/
tegen de vaste Steden ende hooge Bergē.
17 Ick wil den liedē bange makē/ dat sy ront
om gaen sullen als de Blinden/ daerō/ dat
sy tegen den Heere gesondicht hebben: haer
bloet sal vergoten wordē/ als ware het stof/
ende haer lijf als ware het dreck.
18 q Haer silver eñ goudt en salse niet r] ver-
lossen connen aen den dage des toorns des
Heeren/ s maer het gantsche Landt sal door
het vyer zijns yvers verteert worden: want
hy sal dies in korten een eynde maken met
allen die in den Lande woonen.

b Psa.37.7. ende 46.11.
e Amo.5.18.
f De Babyloniers/ die Jerusalem souden op eten. daerom dat sy dreckde wijse/ God te dienen hiel dē/ buyten Mosis bevel etc
g 2.Re 25.7 Jere 39.6.
h Namelicken in harē Afgodendienste/ als Misse gewaedt/ Choorkappen etc.
Wat sy hebben sonderlicke wijse/ offer eñ cleederen ghestichtet/ den God te Jerusalem tot verdriet.
* Nehe.3.3.
i Jerusalem die nu gantschelicken dē Mammon eñ huycke dienende. eñ wt der Kercken een meu[l]kē of kracke ghewordeu was eñ ene heel tijdtlick goet sorghe/ met haren Godsdienste: gelijc als by ons ooc etc.
k Die daer seker sittē/als wijn/ diemē niet aflaten soude/ eñ de spotten het dreygen der Propheten
l Deu 29.19 Jere.23.17.
m Amo.5.12 Deu 28.30.
n Jere.30.7. Amos 5.18. Joel. 2.11.
o 4 Es 2.27. Mat 24.29 Apoca 1.7.
p Mal.4.5.
q Eze.7.19
r] And. wt-trecken bescheemen.
Zeph.3.8.
a Of, An. ond[e]r soeckct u sel ven.
b Esa.55.6. Amos.5.6.

Dat ij. Capittel.

1 Vermaentse tot vromicheyt eñ beterin-
ge. 4. Prophetert teghen de Philisteen/8.
Moab/Ammon/ 12. Moorenlieden ende
Assy.13.

1 Vergadert u/ ende comt herwaerts/ ghy
verdrietelick volck/
2 Eer dan het oordeel wtgaet/dat ghy
als kaf by dage/henēwech varet/eer u des
Heeren grimmigen toorn/over u kome/ eer
den dach des Heeren toorn/over u kome.
3 b Soecket den Heere/alle ghy ellendigen
inden lande/ ghy die syne rechten houdet:
soect gerechticheyt/soeckt oetmoet/op dat
ghy aen den daghe des toorns des Heeren/
menghet verborghen worden.
4 c Want Gasa moet verlaten worden/ende
Askalon woest worden; Asdod sal inden
middaghe verdreven worden/ eñ Accaron/
wtghewortelt worden.
5 Wee dien/ die aē der Zee henen af woonē
den crijg-[l]s/ des Heeren woort sal over u lie-
den comen: ghy Canaan der Philisteen lant/
ick wil u ommebrenghen/dat daer niemant
woonen en sal.
6 Daer sullen aen der Zee henen afenckel
Herders huysen ende schaepskoyen zijn.
7 Ende dat selve sal den overghebleven aen
den huyse Juda/ te deele worden/ dat sy daer
op weyden sullen: des avonts sullē sy hen in
den huysen Ascalon legheren/ wanneer haer
nu de Heere haer God wederom te huys ge-
socht/ ende hare ghevanckenisse ghewendet
heeft.
8 Ick hebbe de smaetheyt Moabs ende het
lasteren der kinderen Ammon/ ghehoort/
daer mede sy mijn volck d ghesmadet/ ende
hen op dessetven lantpalen geroemet hebbē.
9 Welaē/ so warachtich als ick leve/ spreect
de Heere Sebaoth/ de God Israels: Moab
sal e als Sodom/ende de kinderen Ammon/
als Gomorra worden: Ja als eenen netel-
struyck eñ soutgroeve/ ende eenen eewige woe-
stijne: de overblijvende mijns volcx sullense
berooven/ ende de overgebleuene mijns volcx
sullense erven.
10 f Dat sal hen gebeuren/ voor hare hoove[e]r-
dije/ dat sy des Heeren Sebaoths volck/ ge-
hoonet/ende hen gheroemet hebben.
11 Schrickelick sal de Heere over haer zijn/ g
want hy sal alle Goden op Aerden h verdel-
gen/ende alle i Eylanden onder den Heyde-
nen sullen hem aenbidden/een yeghelick aen
syner plaetse.
12 Oock sullet ghy Moorenliedē/ door mijn
sweert verslaghen worden.
13 Eñ hy sal zijn hant strecken over het Noor-
den/ ende Assur ommebrenghen: k Ninive
sal hy eensaem maken ende dorre/ als een
woestijne.
14 l Dat hen daerin legherē sullen/ allerley
ghedierte onder den Heydenen/ oock sullen
Roerdompen ende Swijneghels woonen
op haren i hornen/ende sullen in den venste-
ren singhen/ ende de Raven op den balcken/
want de Cederen verders sullen afghereten
worden.
15 Dat is de vrolicke stadt/ die so seker woon-
de/ende sprac in haren herten: m Ick bent eñ
geene meer: hoe is sy so woest geworde/ dat
de ghedierten daerinne woonen/ ende wie
daer voor by gaet/die fluytense aen/eñ klap-
pet met der handt over haer.

Dat iij. Capittel.

1. Na ernstigher straffe der Joden Afgo-
derye/ Tyrannye roeckeloose[r] onghehoor-
saemheyt/ende wederspannicheydt/ 8 pro-
pheteert hy wtermaten heerlicken eñ claer-
licken/ van den vrolicken ende saligen Rijcke
Christi/ dat inder gantscher Werelt/ soude
wtghebreydet worden.

1 Wee der eyslicker/ a onsuyverer/ tyranni-
scher b Stadt.
2 Sy en wil niet luysteren/ noch haer
* tuchtighen laten: sy en wil niet op den Hee-
re betrouwen/ noch haer tot haren God
houden.
3 d Hare Vorsten zijn onder hen brullende
Leeuwen ende hare Richters e Wolven des
avonts/ die niet overblijven laten tot op dē
morghen.
4 e Hare Propheten zijn lichtveerdich ende
verachters/ hare Priesters ontwijen het f
Heylichdom/ ende g[e]l beduyden de Wet wre-
velick.

c Esa.14.29. Jerem.27.3 Hese.25.15.
Philisteen.
Moab. Ammon.
Esai.15 16 Jerem 48.1. Eze 25.8.
d Of gehoonet.
e Gen.19.24
f Zach.2.8.
g Esai 2.18
h Dat is van den Evangelio ghesept/ welck komē soude na der Babylonischer gevanckenisse als dā geschiedt is.
i Apoc.15.4.
Moorenlieden. Assue.
k Tob.14.6 Nahu 2.10 ende 3.7.
l Esai 34.11 wt 2 Re.19 23.35.
Esai e.47.8. Ezec.28.2. ende 29.3.
a Of duyster
b Dat is/ Jerusalē selfs: want waer Gods woort aen de allermeesten ghepredickt wort/ daer wort het aē dē allermeesten pachtet.
* Dat is/ straffen ons der wijsē of schrijben.
c Eze.22.27 Mich.3.2.
d Haba.1.8
e Jere.23.14
f Dat is/ Gods woort dat daer is.
g Gelijck de Paus/ Ghy zijt Petrus/ etc.
Mat.16.18.
l And. doen der Wet gewelt.

Doch

5 Doch de Heere die onder hen is / leeret
wel recht, ende en doet niets quaets hy
laet alle morgen syne Rechtē openbaer lee
rē/ende en laet niet af, doch de boose liedē/
en willen hen niet leeren schamen.
6 Daerom wil ick dese lieden wtroyē, hare
Borgē verwoesten/ende hare straē ledich
maken/dat daer niemandt op gaen en sal:
hare Steden sullen verstoort worden/dat
daer niemant meer woone:
7 Ick liet v seggē: h My suldy vreesen/ eñ
v laten tuchtigen/ i so en worde haree woo
ninge niet wtgeroyet/ende dier gē komē/
daer ickse mede te huys soeckē sal: doch sy
zijn vlijtich allerley boosheydt te doen.
8 Daerom, spreeckt de Heere, moetet ghy
wederom myner ooch wachten/ tot dat ick
my opmake/ te syner tijt: wanneer ick oock
richten sal/ende k de Heydenen versamelē/
ende de Koninckrijcken te hoop brenghen/ l
mynen toorne ouer haer te gieten/ Ja allē
toorne myner grimmicheydt: m Want de
gantsche Wereldt / sal door mijns yuers
vyer verteert worden.
9 Als dan wil ick dē volcke anders predie
ken laten/ n met vriendelicken lippen/ dat
sy sullen alle o des Heeren Name aenroe
pen ende hem dienen eendrachtichlick.
10 p Men sal my myne aenbidders/ namelic
ken/de verstroyeden op ghene zijde des wa
ters/in Moorenlande/ herwaerts brengen
ten gheschencke.
11 Ter seluer tijt en suldy v niet meer scha
men, alle uws doens/ daer ghy teghen my
mede ouertreden hebt: want ick wil de p
stoute Heylighen van v nemen dat ghy v
niet meer en sult verheffen: om mijns Hey
lighen Berchs wille.
12 q Ick wil in v laten ouerblijuen een arm
r verachtet volck/ die sullen op des Heeren
Name betrouwen.
13 s De ouergeblevene in Israel en sullē niet
boos doen/ t noch leugenē sprekē/ ende men
en sal in haren monde geen bedrieghelicke
tonghe vinden: maer sy sullen weyden ende
rusten/ sonder alle vreesen.
14 u Juychet/ ghy Dochter Zion/ roept Is
rael. verheucht v, ende x weest vrolick van
gantscher herten/ ghy Dochter Jerusalem.
15 Want de Heere heeft uwe y straffe wech
genomen, ende uwe vyanden afgewendet:
z de Heere de Koninck Israels is by v: dat
ghy v voor gheenen ongheluche meer vree
sen dorvet.
16 Ter seluer tijt sal men tot Jerusalem spre
ken: a Vreest v niet: ende tot Zion: Laett u
we handen niet traech worden.
17 Want de Heere v God is by v, een sterck
v Heylāt: c hy sal hem ouer v verheugen/ eñ
v vriendelick zijn eñ het v d vergeven / eñ
sal ouer v met ghe klanghe vrolick zijn.
18 De gene/ die door e opsettinge/ geplaget
warē/ wil ick wech doen dat sy van v ko
men: welcker opsettinge haren last waren/
daer sy versmaetheydt van hadden.
19 Siet, ick wilt met alle diē wtmakē ter sel
ver tijt, die v beleedigē: g ende wil der hinc
kendē helpen/ eñ de verstoote versamelen/
ende wilse tot lof ende eere maken in allen
Landen/ daer mense in verachtet.
20 Ter seluer tijt wil ick v hier inbrenghen/
ende v ter seluer tijdt versamelen: want ick
wil v tot lof ende eere maken / onder allen
volcken op Aerden wanneer ick uwe ghe
vanckenisse wenden sal, voor uwen oogen/
spreeckt de Heere.

Eynde des Propheets
Sophonie.

h 4. Es.16 68 Spr.12.11. Apo.14.7. i Rom.1.17. Revelatur ira Dei de coelo/ etc. k Mat.25.32 l Nahu 1.6. m Sap.1.18. n Dat is dat heylige Evangelium vā der ghenade Gods/ in de gantsche Werelt te predicken: dwelck ons verlosset van onser sonde. o Joel 2.32. Apoc.2 11. Rom.10.13. p Die hen beroemden ende verlieten op den Tempel/ of der vaderē/ eñ andere heylighe wercken/ Rom.9 4. eñ niet op de louter genade. q Jere.50.7. r Esa.41 14 Luc.12.32. s Of/ slecht/ dunne. t 1. Joa.3.9 u Ephe.4.15 x Za.2.10. 9.9. y 1 The.5.15 z Hy en wil niet meer toornen/ maer daer sal enckel vergevinge zijn: ende de vyanden noemet hy de Wet eñ boose conscientien. a Esai 41.5. 2.Cor.6.16. b Esai 41.14 43.1. 54 4. c Of, Heylgever: Salichmaker: d Esai 61 5. 65.18. e Die de Wet opwercken dingen eñ niet op ghenade, daer doch de Wet selfs opdringet/

Argument.

Haggeus leesde tē tijde Darij Histaspis. Hy straft de ondanckbaerheyt des volcx/ dwelck de weldadē Gods diese wt de Babylonische gevanckenisse verlost hadde/ quaelick bekende. Hy straft oock de onachtsaemheyt haers herten/ dat sy so traech warē in de weder opbouwinge des Tempels. So drengt hyse dan de hant neerstichlick te slaen aen het werck der bouwinghe / ende vermaentse het werck niet te verlaten door vreese der vyanden. Daer na in het eynde prophetheert hy klaerlick van Messia// ende van de Ghemeynte.

Haggeus. Cap. 3.

De Propheet Haggeus.

Dat Eerste Capittel.

1. Hy scheldt het volck/ dat sy den Tempel ende Godsdienst aen te richten/ niet geachtet en hebben/ maer alleene op hare goederen ende huysen vlijtich ende gierich geweest zijn/ 5. daerom sy oock geplaecht worden met diere tijt/ ende schaden aen wijne/ koorne ende allerley vruchtē. 12. Zeru Babel ende Jesua vanden Heer verwecht, nemen hen des ghebouwes des Tempels aē.

1 In dē a tweedē Jare des
Koninex Darij, inder sesten
Maent/ aen den eer-
sten daghe der Maendt/
ghescheidde des Heeren
woordt/ door den b Pro-
pheet Hageo/ tot Zeru-
babel/ den sone Sealtiel/
den Vorst Juda/ ende tot Jesua dē sone Jo
zadac den Hooghen priester/ ende sprack:
2 So spreeckt de Heere c † Zebaoth: Dit
volck spreeckt, De tijt en is noch niet geko
men/ dat men des Heeren huys bouwet.
3 Ende des Heeren woort geschiedde door
den Propheet Haggeo:
4 b Doch uwen tijt is ghekomen/ dat ghy
lieden in ghewelfde huysen woont/ ende dit
huys moet woest staen.
5 Nu so spreeckt de Heere Zebaoth: Siet/
hoe het v lieden gaet.
6 e Ghy saeyt vele/ ende brenget weynich
in: f ghy etet/ eñ wordet doch niet satt: ghy
drincket/ ende en wordet doch niet droncke:
ghy kleedet v, ende en konnet v doch niet
verwermen: ende wie ghelt verdient / die
leyt het in eenen hollen Buydel.
7 So spreeckt de Heere Zebaoth: Siet/ hoe
het v lieden gaet.
8 Gaet henen op het geberchte/ ende halet
hout/ ende bouwet het Huys/ dat sal my aē
genaeme zijn, ende wil myne eere bewijsen/
spreeckt de Heere.
9 Want ghy lieden wachtet wel op vele/ en
de siet/ het wort weynich, ende wanneer ghy
liedē het alreede te huys brenget/ so verstuy
ve ick het doch: waerom dat/ spreeckt de Hee
re Zebaoth? Daerom / dat mijn Huys so
woest staet/ ende een yeghelick op zijn huys
hem snellet.
10 Daerō heeft de Hemel ouer v liedē dē dau
we verhoudē, eñ het Aertrijcke syne vrucht/
11 g Ende ick hebbe de dorheyt geroepē, bey
de ouer het Lant ende Bergen, ouer Koor
ne/ Most/ Olye/ ende ouer alles wat wt der
Aerden koemt: ooch ouer Lieden ende Vee/
ende ouer allen arbeydt der handen.

Judē twee den Jare Dary. a Esra 6.14 Dani.6.1. ende 9.1. b Esra 5.21 Zeru Babel. Jesua. c † An. der Heyrscharē/ b Jer.22.14. e Deu.28.38 Hose.4.10. Mal.3.10. f Leu.26.26. Miche.6.15 g Deu.28.22 42.

Doe

12 Doe luysterde Serubabel de sone Sealtiel/eñ Jesua/de sone Jozadac/de hoogepriester/ende alle overgebleuene des volcx/sulcker stemme des Heeren haers Gods/eñ den woorden des Propheten Haggei/ als hem de Heere haer God ghesonden hadde: eñ het volck vreesde hem voor den Heere.

h Dat is/ Bode of Predicker.

13 Doe sprac Haggeus: h Des Engel des Heerẽ die de bootschap des Heeren hadde aen het volc: i Jck ben met v liedẽ/spreect de Heere.

i Deut.7.21. 31.6. Hag.2.5. Jere.46.28

k Esra.5.

14 k Ende de Heere verweckte den gheest Serubabels des soons Sealtiel / des Vorsten Juda/ende den gheest Jesua des soons Jozadac/des Hooghenpriesters/eñ den gheest des gantschẽ overgebleuenen volcx/ dat sy quamen ende arbeyden aen den huyse des Heeren Zebaoth/ haers Gods.

Dat ij. Capittel.

1. Verckert wt bevele des Heeren/de Oversten ende het volck/aent begonnẽ werc. 7. Propheteert van Christo. hy sal dat ander huys (4. hoewel slecht in haren oogen) heerlicker maken/als het voorige ghewest ware/ 11. Ende wyst hen aen hare offeren ende wercken onreynicheyt. 16. met tsamen Godlicker straffe/die over de selue ende hare onghehoorsaemheyt ghegaen ware/ 21. Der gantsche Wereltt Coninckrijcken gaen onder/op dat Christus (onder dẽ persoona Serubabels afgebeeldet) met synen Rijcke opkome.

a Jnd. tweeden Jare Darij. a Of/ anderen Jare.

1 AEn den vier ende twintichsten dage der sester Maendt/in den a tweeden Jare des Coninck Darij/

2 Aen den een eñ twintichsten daghe der sevender Maent/geschiede des Heerẽ woort door den Propheet Haggeo/ende sprack:

3 Segget tot Serubabel dẽ sone Sealtiel/ den Vorst Juda/eñ tot Jesua/dẽ sone Jozadac/den Hoogenpriester/ eñ tot dẽ den overghebleuenen volcke/ende spreeckt:

b Jnd. het overblijfsel des volcx. c Esra.3.12.

4 c Wie is onder v lieden overgebleuen/die dit huys in synder voorgher heerlicheyt/ghesien heeft? ende hoe siet ghy lieden het nu aen? is het niet also: het en duncket v lieden niets zijn?

d Deu.31.6 Josu.1.7.9.

5 Eñ nu Serubabel/ v hebbet eenen goeden moet/spreect de Heere: hebbet eenen goeden moet Jesua/ghy sone Jozadac/ghy Hooge priester: hebbet eenen goeden moet/alle het volck in den lande/spreect de Heere/ende arbeydet: e want ick ben met v lieden /spreect de Heere Zebaoth.

e Hagg.1.13.

6 Na den woorde/doe ick met v lieden een Verbont maeckte/als ghy wt Egypten toghet/sal mynen Gheest onder v bliuen: en vreest v niet.

f Hebr.12.6

7 Want so spreect de Heere Zebaoth: f Het is noch eenen cleynen tijt/daer van/ dat ick Hemel ende Aerde/de Zee / eñ het drooghe bewegen sal.

g Esai.60.3 g Dat is / Christus/ die de gantsche Werelt troost sou de/door der leringe der landen. Hese.16.17 Jose.2.7. i Dat is/ Sheelach eñ Seyl.

8 g Ja alle Heydenẽ wil ick bewegen: so sal dan comen aller Heydenen h Troust: eñ ick wil dat huys vol heerlicheyt makẽ/spreect de Heere Zebaoth.

9 i Want myne is/beyde het silver eñ gout/ spreeckt de Heere Zebaoth.

10 De heerlickheydt des laetsten huys / sal grooter worden dan des eersten geweest is/ spreeckt de Heere Zebaoth: ende ick wil k vrede geven/ aen deser plaetse/ spreeckt de Heere Zebaoth.

11 Aen den vier eñ twintichsten dage der neghender Maent/inden tweeden Jare Darij/geschiedde des Heeren woort tot dẽ Propheet Haggeo/ende sprack:

12 So spreect de Heere Zebaoth: Vraghet de Priesters om de Wet/ende spreect:

l Jere.11.15 Sacra non sanctificant prophana sed prophana polluunt sacra.

13 l Wanneer yemant heylich vleesch droege in der slippen zijns cleets/ende ruerde daer na met syne slippen aen/Broodt/Keucken spijse / Wijn/ Olye/ oft wat het voor spijse ware / m werde het oock heylich? Ende de Priesters antwoorden ende sprakẽ: Neent.

m Of salt heylich zijnẽ n Leuit.5.2. 11.24. Num.19.12

14 Haggeus sprac: Wanneer daer eenẽ een die onreyn is van eenen aengeruerden ase/ deser een aenreurde/ werde het oock onreyn? de Priesters antwoorden eñ spraken: n Het werde onreyn.

15 Doe antwoorde Haggeus/ende sprac: Even also is oock dit volck ende dese lieden voor my/ spreeckt de Heere: ende alle harer handen werck / ende wat sy offeren/ dat is onreyn.

16 Eñ nu siet/hoe het v lieden gegaen heeft/ van desen dage aen/ende te voren eer eenen steen op den anderen ghelept wert aen den Tempel des Heeren/

o Deu.28.38 Mich.6.15. Hagg.1.6.9 p Esa.5.10. q Amos.9.9 Hagg.1.11.

17 o Dat/wanneer een ten koornhoope quā/ die twintich maten hebben soude/so waren daer cuyme tiene: p quam hy ter wijnpersssen/ eñ meynde vijftich Amen te vullen/ so warē daer cuyme twintich:

18 Want ick plaechde v lieden met dorheyt/ brant koorne eñ hagele/in alle uwẽ arbeyde: noch en bekeerdet ghy v niet tot my/spreect de Heere.

19 So siet nu daerop/van desen daghe aen/eñ te voren/namelicken/van dẽ vier ende twintichsten dage der negender Maent aen/tot aen den dach/doe de Tempel des Heeren gefondeert is: siet daerop.

20 Want het saet leyt noch in der Schuere/ eñ daer en draecht noch niets/noch de Wijnstock/Vijgenboom/ Granatenboō/ noch de Olyboom/ r doch van desen dage aen wil ick seghen gheuen. r Zac.8.12.

21 Ende des Heeren woort geschiede ten anderen male tot Haggeo/ aen den vier eñ twintichsten daghe der Maent/ ende sprack:

22 Segghet SeruBabel den Vorste Juda/ ende spreect: Jck wil Hemel ende Aerde bewegen.

s Dz is/Jck wil de Persen die ghy liedẽ vreest/ verstooren/ welckes door Alexandrum Magnum gheschiedt is. t Judic.7.22 u Sy..49.13 1.Esdr.1.2. 3.Esdr.5.6.

23 Ende wil de Stoelen der Coninckrijcken s ommekeeren/ende de machtige Coninckrijcken der Heydenen verdelghen: ende wil beyde de Waghenen met haren ruyteren ommekeeren / dat beyde Peert ende Man tonder vallen sullen/ t een yeghelick door des anderen Sweerdt.

24 Ter seluer tijt/spreect de Heere Zebaoth/ wil ick v u SeruBabel/ ghy sone Sealtiel/ mynen knecht nemen/spreeckt de Heere/ende wil v als een Signetrinck houden: want ick hebbe v vercoren/ spreeckt de Heere Zebaoth.

Eynde des Propheten Haggei.

Argument.

Zacharias Cap.14.

SAcharias propheteerde ten tijde des Propheten Haggei/ ende heeft deselve materie ghehandelt / de Regeerders ende het volck vermanende tot de wederopbouwinghe des Tempels. Hy voorseyt nochtans sonderlicken de grouwelicke straffe/ die over het volck Israels stont te komen: eñ heeft vele dinghen met Daniel ghemeyn. Hy soeckt de zeden ende manieren des leuens te beteren / ende vermaent het volck ter deucht. Hy vermengt daer in oock vele dinghen van Christo/ende propheteert openlick van de Gemeynte Christi. Boven desen spreeckt hy oock van de laetste tijden/die na de Hemelvaert des Soons Gods wesen souden.

De Propheet Sachar Ja.

Dat Eerste Capittel.

1. Hy vermaent het volck / dat sy met schuwen der onghehoorsaemheyt harer vaderen / haer tot den Heere bekeeren 7. siet in eenen ghesichte / der Enghelen vlyt ende sorghe voor zijn volck ende Jerusalem/13. ende wordt berichtet van des Heeren ghenade die hy hen prediken sal 18. ende der vyanden diese delcedicht of verdruckt hebben/ om nekomen.

1 IN der achtster Maende des tweeden Jaers des Koninckx Darij/ geschiede dit woort des Heeren tot a Sachar Ja / den sone Berich Ja / des soons Jddo / den Propheet / en sprack:

a Mat.23.35
2.Par.24.20.

2 De Heere is toornich ghewe eest op uwe vaders:

3 Ende spreect tot hen: So spreect de Heere b † Zebaoth: c Keert v tot my / spreeckt de Heere Zebaoth / so wil ick my tot v keeren spreeckt de Heere Zebaoth.

b† And. der Heyrschare.
c Jere.15.19
31/18.
Mala.3.7.
d Esa.21 8.
31.6.
35/19.
Jere.3.12.
Ezech.18.30
20/3.
33/11.
Osee.14.2.
Joel.2.12.
e Jere.25.4
29/19.
44 5.
35.7.
f Dani.9.7.

4 Weest niet als uwe vaders / welcken de vorighe Propheten predicten / en spraken: So spreeckt de Heere Zebaoth: Keert v van uwen boosen weghen / ende van uwen boosen doen: e doch sy en luysterden niet / en en achteden niet op my spreeckt de Heere.

5 Waer zijn nu uwe vaders ende de Propheten / leven sy oock noch?

6 Is het niet also/ dat myne woorden en myne rechten / die ick door myne knechten de Propheten geboodt uwe vaders getreffet hebben / dat sy hen hebben moeten omkeeren ende segghen: f Ghelijck als de Heere Zebaoth in den sinne hadde / ons te doen / daerna als wy ginghen ende deden / also heeft hy ons oock ghedaen.

7 Inden vier ende twintichsten daghe der elfster Maent / die daer is de Maent Sebat / inden tweeden Jare des Koninckx Darij geschiedde dit woort des Heeren tot Sachar Ja den sone Berich Ja / des soons Jddo / den Propheet / ende sprack:

8 Ick sach inder nacht ende siet / een man satt op eenen g rooden peerde / ende hy hielt onder den Myrtren(boomen) inden h dal bouwen / en achter hem waren roode / bruyne ende witte peerden.

g Zac.6.2.
Apoc.6 4.
h† An. leeghten.

9 En ick sprack: Myn Heere / wat zijn dese? En de Engel die met my sprack seyde tot my: Ick wil v kondt doen wat dese zijn.

10 En de man die onder der Myrten hielt / antwoorde en sprack: Dese zijn die de Heere wt gesonden heeft het lant door te trecken.

11 Doch sy antwoorden den Engel des Heeren / die onder den Myrten hielt / ende spraken: Wy zijn door het lant ghetogen / ende siet / alle landen sitten stille.

12 Doe antwoorde de Enghel des Heeren / en sprac: Heere Zebaoth / hoe lange en wilt ghy v dan niet ontfermen over Jerusalem en over de Steeden Juda / op welcker ghy toornich geweest zijt / dese tseventich Jaer lanck

70. Iaer de ghevanckenisse.
Jere.25.12
29 10.
Esra.1.1.

13 Ende de Heere antwoorde den Enghel die met my sprack / vriendelicke woorden en troostelicke woorden.

14 Ende de Enghel die met my sprack / seyde tot my: Predicket ende segt: So spreeckt de Heere Zebaoth: i Ick hebbe seer ge-yvert ouer Jerusalem ende Zion.

i Zach.8.2.

15 Maer ick ben gantsch toornich op de stoutte Heydenen / want ick was slechs en weynich toornich / doch sy k helpen ten quaden.

k† And. hebben geholpen et c.

16 Daerom so spreeckt de Heere: l Ick wil my weder tot Jerusalem keeren met barmhertichheyt ende myn Huys sal daerinne gebouwet worden / spreeckt de Heere Zebaoth: daer toe sal het timmersnoer in Jerusalem ghetoghen worden.

l Zach.8.3.

17 Ende predicket wyder / ende spreeckt: So spreeckt de Heere Zebaoth: Het m † sal mynen Steden wederom wel gaen / ende de Heere sal Zion wederomme troosten / ende sal Jerusalem weder verkiesen.

m† And. sullen haer mijne steden noch weder breyden door geluck.

18 Ende ick hief myne oogen op / ende sach / ende siet / daer waren vier Hoornen.

19 Ende ick seyde tot den Engel die met my sprack: Wie zijn dese? Hy sprack tot my: n Het zijn de vier Hoornen / die Juda met tsamen Israel en Jerusalem verstroeyt hebben

n Dan.7.24.

20 Ende de Heere wees my vier Smeden.

21 Doe sprack ick: Wat willen die maken? Hy sprack: De hoornen die Juda so verstroyet hebben / dat niemant zijn hooft en heeft konnen op heffen / de selve af te schricken zijn dese ghekomen / op dat sy de Hoornen der Heydenen afstooten / welcke de Hoornen ouer het lant Juda gheheven hebben / dat selue te verstroyen.

Dat ij. Capittel.

1. Jerusalem sal weder bewoont worden 6. de verstroeyde worden daer henen geroepen/10. Christi toecoemst / met tsamen der Heydenen bekeeringhe wordt toeghesegt.

1 ENde a ick hief myne oogen op ende sach ende siet / een man hadde een meetsnoer in der handt:

a Ezec.40.3
47/10.
Apo.21.15.

2 Ende ick sprack: Waer gaedy henen? doch hy sprac tot my: Dat ick Jerusalem mete / ende siet toe hoe lanck ende wyt sy zijn sal.

3 Ende siet de Enghel die met my sprack / ginck wt: ende een ander Enghel ginck wt / hem teghen /

4 Ende sprack tot hem: Loopt henen ende segghet desen Jonghen / ende spreeckt: Jerusalem sal bewoont worden sonder mueren / van grooter veelheyt der menschen ende des Vees / dat daerinne zijn sal.

5 b Ende ick wil / spreeckt de Heere / eenen vyerighen muere daer rontomme zijn ende wil daerinne zijn / ende wil my heerlicken daerinne bewysen.

b Deut.4.24
Zach.9.8.
Esa.26.1

6 Huy huy / vliedet wt den Noordenlande / spreeckt de Heere / c want ick hebbe v lieden in de vier winden onder den Hemel verstroyt / spreeckt de Heere.

c Jere.25.8
d Jere.50.8
51/6.

7 d Huy Zion / die ghy woonet by der dochter Babel ontlooper?

Apo.18.4

8 Want so spreeckt de Heere Zebaoth: Hy heeft my gesonden tot den Heydenen / die v lieden berooft hebben: hare macht heeft en ynde / e wie v aen tastet / die tastet syne oogappel aen.

e Jerem.2.3
10/25.
30.16.

9 Want siet / ick wil myne handt over haer bewegen / soat sy sullen eenen roof worden dien / die hen ghedient hebben: dat ghy sullet ghewaer worden dat my de Heere Zebaoth ghesonden heeft.

Psal 17.8
Prou.14.31
17 5.
Mat.25.40
Act 9 5.

10 Verheucht v / ende weest vrolick ghy dochter Zion: g want siet / ick kome / en wil by v woonen spreeckt de Heere

Luc 10.16.
f Esa.14 2.
g Exod.25.8
Zeph.3 14.

11 Ende te dier tyde sullen vele Heydenen den Heere toegheuoecht worden ende sullen myn volck zijn / h ende ick wil by v woonen: dat ghy salt gewaer worden / dat my de Heere Zebaoth tot v ghesonden heeft.

Mat.28 20
h Leui.26 12
2.Cor.6.16

12 Ende de Heere sal Juda erven voor zijn deel / in den heylighen lande / ende sal Jerusalem weder verkiesen.

1 Zepha. 1.7.

13 i Alle vleesch sy stille voor den Heere: want hy heeft hem opghemaeckt van zijner Heyligher Stede.

Dat iij. Capittel.

1. Na het bouwen Jerusalems eñ des Tempels / wordt Josua de Hoochpriester met vergheuinghe syner sonden / 5 in zijn ampt inghehullet / 8. Christus wordt toegheseydt.

a Psalm. 109.6.

1 Ende my wert ghewesen de Hooghepriester Josua / staende voor den Enghel des Heeren / a ende de Satan stont tot zijner rechter handt / dat hy hem wederstonde.

b Jude. 9. c Of / straffe verispe. d † Anders / wtgetrockē

2 Ende de Heere sprack tot den Sathan: b de Heere c schelde v, ghy Sathan: Ja de Heere schelde v / die Jerusalem vercooren heeft / is dese niet eenen brandt / die wt den vyere d † verlosset is?
3 Ende Josua hadde onreyne cleederen aen / ende stont voor den Enghel.
4 Welcker antwoorde ende sprac tot dien / die voor hem stonden: Neemt de onreyne cleederen van hem.
5 Eñ hy sprack tot hem: Siet / ick hebbe uwe sonden van v ghenomen / ende v vier-cleederen aenghetoghen: ende hy sprack: Settet eenen reynen hoedt op zijn hooft: ende sy setten eenen reynen Hoedt op zijn hooft ende toghen hem cleederen aen / eñ de Engel des Heeren stondt daer.
6 Ende de Enghel des Heeren betuyghde Josua ende sprack:
7 So spreeckt de Heere Zebaoth: Soo ghy in mijnen weghen wandelet / ende mijner wacht waer nemet / so sult ghy mijns huys regeren / ende mijne Houen bewaren: e ende ick wil v gheuen van desen die hier staen / dat sy v ghelepden sullen.

e De Enghelen behoedē ende leyden de vromen / sonderlickē de Priesters eñ Leeraers.
f † An. metgesellen / die by v woonen.
g Luc. 1.78. Matth. 4.2
h † Anders / Spruyte / Vrucht.
i Esai. 28.16

8 Hoort toe Josua ghy Hooghe priester / ghy eñ uwe f † vrienden, die voor v woonē / want sy zijn eenckel wonderen: g want siet / ic wil mijnē knecht h † Zemah comē laten.
9 Want siet / op den eenigen i Steene, dien ick voor Josua ghelept hebbe / sullen seuen ooghen zijn: doch siet / ick wil hem wthouwen spreeckt de Heere Zebaoth / ende wil de sonden des seluen landts weech nemen op eenen dach.
10 Ter seluer tijdt / spreeckt de Heere Zebaoth / sal een den anderen nooden / onder den Wijnstock eñ onder den Vijgenboom.

Dat iiij. Capittel.

1. Een ghesichte vanden gulden luchter oft candelaer / ende twee Olyboomen daer by / 5. met zijner beduydinghe.

1 Ende de Engel die met my sprac / quam weder / ende weckte my op / als een van den slape opghewecket wordt.

a Apo. 4.5. b † And. vaten om te schencken. c Apo. 11.4.

2 Eñ sprack tot my: Wat siet ghy: Doch ick sprack: Ick sie. Ende siet / daer stondt eenen Candelaer / gantsch gulden, met eener Schale daer bouen op / daer a seuen Lampen aen waren / ende yelcken seuen b † scheplepelen aen eener Lampen.
3 c Ende twee Olyboomen daer by / een ter rechter zijde der Schale, de ander ter slincker zijde.
4 Ende ick antwoorde ende sprack tot den Enghel, die met my sprack: Mijn Heere wat is dat?
5 Eñ de Enghel die met my sprack / andtwoorde eñ seyde tot my: Weet ghy nu wat dat is? Doch ick sprack: Neen mijn Heere.

d † An. aen: e Esai. 11.2

6 Eñ hy antwoorde / eñ sprac tot my: Dat is het woort des Heerē d † vā Serubabel: e Het en sal niet door een Heyr oft door cracht / maer door mijnen Gheest gheschieden / spreeckt de Heere Zebaoth.
7 Wie zijt ghy / ghi groote Berch / die doch voor Serubabel een slichte veldt zijn moet? ende hy sal den eersten steen opbouwen / dat men roepen sal: Gheluck ende heyl / geluck ende heyl.
8 Ende het woort des Heeren gheschiedde tot my ende sprack:
9 De handen Serubabel / hebben dit huys gefondeert / syne handen sullent ooc volyuden: f op dat ghy lieden gewaer wordet, dat my de Heere tot v ghesonden heeft.

f Deut 18. 22. Sacha. 6.15
g Of / verachtede.
h Richtsnoer oft richthout: want het gebouwete soude door Seru Babel voortgaen wanneer ende waer hy het aengrepe / wanneer ooch allen Heydenen leedt ware.

10 Want wie is het / die de g slechte daghen verachtet? daerinnen hem doch sal inne verheughen / ende sien de h thinnen mate in Serubabels handt: met den Seuen, welcke zijn des Heeren ooghen / die het gantsche landt doortrecken.
11 Ende ick antwoorde: eñ sprack tot hem: i Wat zijn de twee Olyboomen ter rechte ende slincker zijden des Kandelaers?
12 Eñ ick antwoorde ten anderē mael: Wat zijn de twee k † tacken der Olyboomen / die daer staen by den tween gulden l Keersnutters des gulden Kandelaers / daermen mede afneēt bouen van den gulden Candelaer.
13 Eñ hy sprack tot my: Weet ghy niet wat die zijn? Doch ick sprac: Neen mijn Heere.
14 Eñ hy sprack: Het zijn de twee Olykinderen / die daer staen by den Heerschapper des gantschen landts.

i Apo. 11. 4
k † An. twijghen / oft spruyten / In Hebraico: Oue spice.
l Of lichtscheeren.

Dat v. Capittel.

1. Een ghesichte van eenen vliegenden Brieue / 5. Item van eenē Epha / met eenen clompe loodts bouen op zijnen hole / daer een wijf inne satt / 9. eñ van tween wijuen int landt Sinear gheuoert werdt.

1 Ende ick hief mijne ooghen weder op / eñ sach: eñ siet / daer was eenen a vliegenden Brief.
2 Ende hy sprack tot my: Wat siedy? Doch ick sprack: Ick sie eenen vliegenden Brief / die is twintich ellen lanck / ende thien ellen breede.
3 Eñ hy sprack tot my: Dat is den vloeck / welcke wtgaet ouer het gantsche landt: want alle Dieuen worden na desen Brieue b † vroom ghesproken / ende alle meyneedighe / worden na desen Brieue vroom c † gesproken.
4 Doch ick wilt voorts brengen / spreeckt de Heere Zebaoth / dat het sal comen ouer het huys des Diefs / eñ ouer het huys der ghenen d die by mijnen Name valschelickē sweeren: ende sal in haren huyse blijuen / eñ salt verteeren / met tsamen zijnen houte eñ steenen.
5 Eñ de Enghel die met my sprack / ghinck henen wt / ende sprack tot my: Heft uwe ooghen op / ende siet / wat gaet daer wt?
6 Eñ ick sprack: Wat is het? Eñ hy sprack: Een e Epha gaet daer wt: ende sprac: Dat is de ghestalt inden gantschen lande.
7 Eñ siet, daer sweuede eē Centener loots / eñ daer was een Wijf / die satt in dē Epha.
8 Hy sprack nu: Dat is de f † Godloose leere: ende hy wierpse inden Epha / eñ wierp den clompe loots bouen op het Holl.
9 Eñ ick hief mijne ooghen op / ende sach: eñ siet / twee wijuen ghingen daer wt / ende hadden vleughelen die de windt dreef: het waren Ja vleugelen / ghelijck als Ojuaers vleughelen: ende sy voerden den Epha tusschen Hemel ende Aerde.
10 Eñ ick seyde tot den Enghel die met my sprack: Waer voeren die den Epha henen?
11 Hy sprack dan: Dat hē een huys ghebouwet worde / g in den lande Sinear / eñ bereydet / eñ aldaer gesettet worde op zijnē bodē.

a Dat zijn de veruaelschers der Schrift / die de vroome herten bedroeuen / eñ de boosen louen hen huychelen.
b † Anders / ghestraffet.
c † Anders / gestraffet.
d Exo. 20.7
e Epha. Dat is een gheldeck als te voren de Brief beduydet / oec van den valschen Leeraers gesept / die de consciencien met Wetten eñ Rechten meten ende schrijuen / maer ten laetsten na Sinear comen moeten / etc.
f An. Godloosheyt.
g Gen. 11.

Dat vj. Capittel.

1 Propheteert van den Euangelio Christi/9. van zijnen Coninckrijcke ende Priesterdome/13. eñ vanden gheestelicken Tempel in der gantscher Wereld te bouwen/ de wijle dat hem de Joden versaeckten/ ende niet hebben en wouden. Het eerste beduyden andere/vanden verloope der vyer Coninckrijcken: die Christus na de Prophetie Danielis 2. met zijner coemste eñ Kijcke sluyten soude.

1 Ende ich hief mijne ooghen weder op/
ende sach: eñ siet/ daer waren vier wa-
ghenen/ die ghinghen tusschen tween
Berghen wt: ende de selue Berghen waren
a coperen.

a Of/ metae-len/ eerin.
b Zach.1.8.
Apoca.6.4

2 Voor den eersten waghene/ waren b roo-
de Peerden/ voor den anderen waghen wa-
ren swarte Peerden/
3 Voor den derden Waghen/ waren witte
Peerden/ voor den vierden Waghene/ wa-
ren bonte stercke Peerden.
4 Ende ick antwoorde/ende sprack tot den
Engel/ die met my sprac: Myn Heere/ wie
zijn dese?
5 De Enghel andtwoorde/ ende sprack tot
my: Het zijn c de vier Winden onder den
Hemel/ die † voorts comen/ dat sy treden
voor den Heerschapper ouer alle landen.

c Jere 4.7.
† Anders/ voorts comen vander plaetse daer sy ghestaen hebbē voor hen/etc.

6 Daer de swarte Peerden voor waren/ die
ghingen teghent Noorden/ ende de witte
ghinghen hen na: doch de bonte ghinghen
teghent Suyden.
7 De stercke ghinghen eñ toghen omme/
dat sy alle landen doortoghen: eñ hy sprac:
Gaet henen/ ende treckct door het landt:
ende sy toghen door het landt.
8 Ende hy riep my/ ende sprack met my/ eñ
seyde: Siet/ die teghent Noorden trecken/
die doen mijnen gheest rusten/ inden lande
teghent Noorden.
9 Ende des Heeren woordt ghe schiede tot
my/ ende sprack:
10 Neemt van den geuangenen namelick/
van Heldai/ ende van Tobia/ eñ van Jeda-
ia/ eñ coemt ghy des seluen daechs/ ende
gaet in Josia des soons Zophonia huys/
welcke van Babel ghecomen zijn.
11 Neemt nu siluer eñ gondt/ eñ maket croo
nen/ eñ settetse op het hooft Josua des Hoo
ghen priesters/ des soons Jodazar/
12 Eñ spreecke tot hem: So spreect de Hee-
re Zebaoth: Siet: daer is een man/ die heet
b Zemah: want onder hem sal het wassen/
ende hy sal des Heeren Tempel bouwen.
13 Ja den Tempel des Heeren sal hy bou-
wen/ ende sal het e cieraet draghen/ ende
sal sitten ende heerschen op zijnen Throo-
ne/ sal ooc Priester zijn op zijnen Throone/
eñ daer sal vrede zijn tusschen dien beyden.
14 Ende de croonen sullen den Helem To-
bia/ Jedaia/ ende Hen/ de sone Zophonia/
tot eener ghedachtenisse zijn in den Tem-
pel des Heeren.
15 Ende sullen van verre comē/ die aen den
Tempel des Heeren bouwen sullen/ f daer
sullet ghy gewaer worden/ dat my de Hee-
re Zebaoth tot v lieden ghesonden heeft:
ende dat sal ghe schieden/ soo ghy luysteren
sullet de stemme des Heeren ws Gods.

b Zemah/ heet een vrucht: eñ het is een prophecie van Christo/ die door Josua ende Seru Babel beduyt is.
Zacha.3.9.
Luc.1.78.
e Of/ wtmersel.
f Zach.4.9

Dat vij. Capittel.

1. Den Priesteren wort een vrage voorgestelt ouer den vasten eñ leedtdraghen/ 4. De Heere beantwoortse door Zacharia/ ende gheeft een val bericht vanden rechten vasten.

1 Ende het geschiede inden vierden Jare
des Coninckx Darij/ dat des Heeren
woort geschiede tot Zacharia/ in den
vierden daghe der neghender Maendt/
welcke heet Chislew/
2 Doe SarEzer ende Regem Melech met
tsamen haren lieden/ sonden na BethEl/
te bidden voor den Heere/
3 Ende lieten den Priesteren segghen/ die
daer waren rondtomme het huys des Hee-
ren Zebaoth eñ tot den Propheten: Moet
ick ooc noch weenen a inder vijfder Maent/ a 2. Reg. 25.8.
ende my b onthouden/ als ick nu sommige
Jaren sulcx ghedaen hebbe? b Als de Nazareë. Num.6.2.
4 Ende des Heeren Zebaoth woordt ghe-
schiede tot my/ ende sprack:
5 Segget allen volcken in den lande/ ende
den Priesteren/ eñ spreect: c Doe ghy vaste- c Jere.41.1
det eñ leedt droeget/ in der vijfder eñ d seuen 2.Re.25 25.
der Maendt/ dese tseuentich Jaer lanck: d Esa.58.5.
hebbet ghy lieden my soo ghevastet?
6 Oft doe ghy atet ende droncket/ hebbet
ghy lieden niet voor v selfs ghegheten ende
ghedroncken?
7 Is het niet dat/ dat de Heere predicken
liet/ door de vorige Prophetē/ doe Jerusalē
bewoont wert/ eñ hadde de volheydt/ met
tsamen haren Steden rontomme/ eñ doe
daer lieden woonden/ beyde teghent Suy-
den/ ende in den leechtene?
8 Ende des Heeren woort ghe schiede tot
Zacharia/ ende sprack:
9 So spreect de Heere Zebaoth: * Richtet/ * Zacha. 8.16.
recht/ eñ een yegelick bewijse aen zijnē bro
ders vriendelickheyt ende barmhertichheyt. Esaie.1.17.
10 f Eñ en doet niet onrecht den Weduwen/ 25.
Weesen/ vreemdelingen eñ armen: ende nie- f Of/ goedertierenheyt.
mandt en dencke tegen zijnen broeder wat
quaets in zijner herten.
11 g Doch sy en wouden niet opmercken/ eñ g Exo.22.22.
keerden my den rugge toe/ eñ verstockeden Jere.6.28.
hare ooren/ op dat sy niet en hoorden: g Jere.2.27.
12 Eñ maeckten hare herten als eenen Dia- 7.23.
mant/ op dat sy niet en hoorden de Wet eñ
woorden/ h die de Heere Zebaoth sondt in h 2.Pet.
sijnen Gheeste/ door de vorighe Propheten/ 1.21.
daerom ooch sodanen grooten toorne/ van
den Heere Zebaoth ghecomen is.
13 Eñ het is also geschiet: i als gepredicket i Jere.11. 11
werdt/ eñ sy niet en hoorden: soo en woude Prou.1.28.
ick oock niet hooren/ doe sy riepen/ spreect Esai.1.15.
de Heere Zebaoth.
14 Also hebbe ickse verstroyt onder alle Hey
denen/ die sy niet en kennen: ende het lant is
achter hen woest ghebleuen/ dat daer nie-
mant in en wandelt noch woonet/ ende dat
edele landt is tot eener woestijne gemaect.

Dat viij. Capittel.

1. Troostet/ 9. ende vermaentse weder om ten ghebouwete/ 16. eñ Regimente/ besluyt daermede sulcke propheteringe zijner tijt/ van den wederbouwen/ 20. eñ beghint voortaen van Messia te spreken ende vermerwete de seghen ende vreuchde daer hy van spreeckt sy gheestlick/ ende worde int Rijcke Christi vercreghen.

1 Ende des Heeren woordt ghe schiede tot
my/ ende sprack.
2 So spreect de Heere Zebaoth: Ic heb
be ouer Sion gantsch seer gheyuert/ ende
hebbe in grooten toorne ouer haer gheyu-
ert.
3 So spreect de Heere: a Ick keere my we- a Zacha.
der tot Zion/ eñ wil te Jerusalem woonen: 1.16.
b dat Jerusalem sal eene Stadt der waer- b Esai.1.26
heyt heeten/ eñ den Berch des Heeren Ze-
baoth/ eenen Berch der heerlickheyt.

Son

4 Soo spreeckt de Heere Zebaoth: Daer sullen noch voortaen woonen in den straten te Jerusalem/ oude mannen en vrouwen/ ende die by den stocke gaen van grooten ouderdom.

5 Ende der stadt straten sullen zijn vol knechtkens ende maechdekens/ die op der straten spelen.

6 So spreeckt de Heere Sebaoth: Duncket hen sulcx a onmeughelick zijn/ voor den ooghen deses overghebleuenen volcks te b † deser tijdt? soude het daeromme oock onmeughelick zijn voor mijnen ooghen/ spreeckt de Heere Zebaoth?

a Gen.18.14. Job.42.2. Sap.11.18. Mat.19.26.
b † An. dier.

7 So spreect de Heere Zebaoth: Siet/ ick wil mijn volc verlossen van den lande tegen den opghange/ ende vanden lande teghen den Nederghange der Sonnen:

8 En wil se hier toe brengen/ dat sy te Jerusalem woonen: c en sy sullen mijn volck zijn/ ende ick wil haer Godt zijn in waerheydt ende gherechticheyt.

c Jer.24.7. 30, 22.31/33. Heb.8.10.

9 So spreect de Heere: Stercket uwe handen/ ghy die dese woorden hoort/ ter deser tijdt/ door der Propheten monden/ dies dachs/ doe den grondt gheleyt is aen des Heeren Sebaoths huyse/ dat den Tempel ghebouwet worde.

10 f Want voor desen dagen was der menschen arbeyt te vergheefs/ ende der Dieren arbeyt en was niets: en daer en was gheenen vrede van droeffenisse den ghenen/ die wt ende in toghen/ maer ick liet alle menschen gaen/ eenen yeghelicken tegen zijnen naesten.

f Hagge.1/5 6/16.

11 Doch nu en wil ick niet doen als in den g vorighen dagen/ met den overghebleven deses volcx/ spreect de Heere Zebaoth.

g Of/ voorleden.

12 h Maer sy sullen zaet des vredes zijn: de Wijnstock sal zijne vrucht gheuen/ en het landt sal zijnen wasdom gheuen/ i en den Hemel sal zijnen dauwe gheuen: ende ick wil de overghebleuen deses volcks/ sulcx alle besitten laten.

h Hagge. 2.20.
i Hagge. 1/10.

13 En het sal gheschieden/ als ghy van den huyse Juda en vanden huyse Israels/ zijt eenen vloeck gheweest onder de Heydenen: so wil ick u lieden verlossen/ dat ghy sullet eenen seghen zijn: en vreest u lieden slechs niet/ ende stercket uwe handen.

14 So spreect de Heere Zebaoth: k Gelijck als ick dachte u lieden te plaghen/ doe my uwe vaders vertoornden/ spreecht de Heere Zebaoth/ ende het en rouwede my niet:

k Deut. 30.9. Jere.31.28/ 32/41.

15 Also ghedencke ick nu wederom in desen daghen wel te doen/ Jerusalem ende den huyse Juda en vreest u lieden slechs niet.

16 Dat is het nu/ dat ghy lieden doen sullet: l Een yegelick spreke met den anderen de waerheydt ende rechtet m † recht/ ende schaffet recht in uwen poorten.

l Zach.7.9. Malach. 3.10. Ephe.4.25
m † And. waerheydt en oordeel in etc.

17 En niemant en dencke wat quaets in synen herten/ teghen synen naesten/ ende en hebbet niet lief n valsche Eedē want sulcx alles hate ick/ spreect de Heere.

n Psalm. 34.4. Leuit.19.12.

18 Ende des Heeren Zebaoth woort gheschiede tot my/ ende sprack:

19 So spreecht de Heere Zebaoth: De vastene der vierder/ vijfder/ seuender en thiender Maent/ sullen den huyse Juda tot eener vruechde ende herteulust/ ende tot vrolicken Jaerfeesten worden: alleene hebbet lief waerheyt ende o vrede.

o Heb.12.14.

20 p So spreect de Heere Zebaoth: Voorder sullen noch comen vele volcken/ ende veler steden Burghers.

p Esa.2.3.

21 En de Burgers der eener Stadt/ sullen ter aerden gaen/ ende segghen: q Laet ons henen gaen te bidden voor den Heere/ ende den Heere Zebaoth te soecken: r wy willen met u lieden gaen.

q Micha. 4.1.
r In Hebreo/ Vadā etiam ego/ spreeckt de eene tot den anderen.

22 Also sullen vele Volcken ende Heydenen met hoopen comen/ den Heere Sebaoth te Jerusalem te soecken/ ende voor den Heere te bidden.

23 So spreecht de Heere Sebaoth: Te dier tijt s sullen thien mannen wt allerley sprakē der Heydenen/ eenen Joedschen man by der slippen grypen/ ende segghen: Wy willen met u lieden gaen/ want wy hooren/ dat God met u lieden is.

s Esai. 3. 6.

Dat ix. Capittel.

1. Gaet in de toecoemstige tijt/ ende prophetert hoe de groote Alexander soude Tyrum/ Zidon/ ende de Philisteen overwinnen: op dat de gantsche Wereldt gheopent worde/ den toecoemstigen Euangelio Christi. 9. ende voert den Coninck Christum/ te Jerusalem in/ op eenen Ezel.

1 DJt is den last daer de Heere van spreect over het landt Hadrach/ en over Damascum/ op welcke het hem verlaet: (want de Heere a schouwet op de b menschen ende op alle stammen Israels.)

Hadrach/ is Syria.
a In Hebreo/ Domini est oculus hominis/ et omnium tribuum Israel.
b God straffet beyde de Joden ende Heydenen/ wanneer sy het verdienen.

2 Daertoe ooc over Hamath/ die met haer palet: oock over Tyrum ende Zidon/ die gantsch cloeck zijn.

3 c Want Tyrus bouwet * vesten/ ende versamelt silver als zandt/ ende gout als dreck op der straten.

c Joel.3.4. Esai.23.1. Ezech.26.2/ 27/2.28/1.
* Dat is/ sterckten.

4 Doch siet/ de Heere salse verderuen/ en sal hare macht/ diese op der Zee heeft/ slaen/ dat sy sal zijn/ als die met vyere verbrāt is.

5 Wanneer dat Ascalon sien sal/ soo sal hy verschricken/ en d Gasa sal gantsch bange worden: daertoe Ecron sal bedroeft wordē/ wanneer sy sulcx siet: want het sal wt zijn met den Coninck te Gasa/ ende te Ascalon en salmen niet woonen.

d Jer.47.5. Amos.1.6. Philisteen. Esai.14.29. Jere.47.1. Ezec.25.15.

6 Te Asdod sullen vreemde woonen/ ende ick wil der Philisteen heerlicheyt wtroeyē.

e Zach.2.5.

7 En ick wil haer bloedt van haren monde nemen/ en hare grouwelen van haren tanden/ dat sy oock onsen God sullen overblijuen/ dat sy worden als Vorsten in Juda/ en Ekron als de Jebusiters.

f Als de crijchsliedē gaen ende staen int leegher inder schaerwacht/ En 1. Sam. 10. Statio Philistinorum.

8 e En ic wil selfs omme mijn huys het legher zijn/ dat niet en behoeft f staendes en henen ende weder gaendes: op dat de Drijuer niet meer over haer en coeme: want ick hebbe het nu aenghesien met mijnen ooghen.

9 g Doch ghy dochter Zion/ verheucht u seer/ en ghy dochter Jerusalem juychet: siet u Coninck coemt tot u/ een Rechtueerdiger ende een Helper/ h † arm/ ende rijdt op eenē Ezel/ ende op een jonghe Veulen der Ezelinnen.

g Esa.62.11. Math.21.5. Joan.12.15.
h † And. ellendich.

10 Want ick wil de Waghenen wech nemen van Ephraim en de Peerden van Jerusalem/ i en de Strijdtboge sal verbroken worden: want hy sal vrede leerē onder den Heydenen/ k en zijne heerschappie sal zijn/ van de eene Zee tot aen de ander/ en vanu Water tot aen der Wereldt eynde.

i Esai.2.4. Hose.2.20.
k Esa.9.6. Psal.72.8.

11 Ghy laet oock door het bloedt wt verbondts wt/ l uwe ghevanghen wt der cuylen daer gheen water inne en is.

l Esai.42.7.
* Of/ stercte. vastichept.

12 So keert u nu tot der * veste/ ghy/ die ghy op hope ghevanckelick ligget: want m † ooc heden wil ick vercondighen/ ende u dobbelt vergheldeu.

m Psal.95.7. Hebr.3:4. Ooc op die mael/ en te deser tijdt/ niet alleene in toecoemstigher tijt.
† And. Ick vercondighe u heden (dat) ick het u etc. sal.

13 Want ick hebbe my Juda ghespannen een boghe/ ende Ephraim gherustet: ende wil uwe kinderen Zion verwecken/ over uwe kinderen Grieckenlandt/ en wil u maken als een sweert der Reusen.

14 Eñ de Heere sal ouer hem verschijnen/ eñ
syne pijlen sullen wtuaren/ als de Blixem:
de Heere n f Zebaoth sal de Basuynen bla-
sen/ eñ sal o voor treden/ als de Onweders
van den Suyden.
15 p De Heere Zebaoth salse beschutte: dat
sy verslinden/ eñ onder hen brenghen met
q slingher steenen/ dat sy drincken ende tu-
moeren/ als van wijne/ eñ vol worden als
het Becken/ eñ als de hoecke des Altaers.
16 Eñ de Heere haer God sal hen te dier tijt
helpen/ als r † eener cudde zijns volcx: wãt
heylighe steenen sullen in zijnen lande op-
gherichtet worden.
17 Want wat hebben sy goets voor andere
lieden/ eñ wat hebben sy schoons voor an-
dere lieden? Coorne dat Jonghelingen/ eñ
Most die Jonckvrouwen s baert.

Dat x. Capittel.

1. Scheldet der valschen Afgodendienst/ met tsamen den valschen Propheten ende Herderen/ 3. beschrijft der gheloovigen onverwinnelicke stercheydt/ 7. ende menichvuldighe ghenade onder haren Coninck Christo.

1 SO biddet nu vanden Heere den spaden
regen/ a so sal de Heere wolcken maken/
eñ v lieden reghens ghenoech gheuen/
tot aller vrucht op den velde.
2 Want de Godekẽs spreken enckel moey-
te/ eñ de Waerseggers zijn enckel leughe-
nen/ eñ spreken vergheefsche droomen/ eñ
haer troosten en is niets: daerom gaen sy
c bijster/ als een cudde/ ende zijn versmach-
tet/ d bewijle daer gheen Herder en is.
3 Mijnen toorne is vergrimmet ouer de
Herderen/ eñ ick wil de e Bocken te huys
soecken/ want de Heere Zebaoth sal zijne
cudde te huys soecken/ namelicken/ het
huys Juda/ ende salse toerusten/ als een
wghecieert Peerdt ten strijde.
4 f † De Hoecken/ Nagelen/ Strijdtbogen
eñ Drijuers alle sullẽ van hen wech comẽ.
5 Eñ sullen dannoch ghelijckewel zijn als
de Reusen/ die den dreck op der straten tre-
den in den strijde/ eñ sullen strijden: want de
Heere sal met hen zijn/ so dat de Ruyters te
schanden worden.
6 Ende ick wil het huys Juda stercken/ eñ
het huys Joseph g † ontlossen/ ende wilse
weder in setten/ want ick ontferme my ha-
rer: ende sullen zijn als sy waren/ doe ickse
niet verstooten en hadde: want ick de Hee-
re haer Godt wilse verhooren.
7 Ende Ephraim sal zijn als een Reuse/ eñ
haer herte sal vrolick worden/ als van wij-
ne: daertoe hare kinderen sullent sien/ ende
hen verheughen/ dat haer herte aen den
Heere vroelick sy.
8 Ick wilse aenblasen/ ende haer versame-
len: want ick wilse verlossen: ende sy sullen
hen vermeerderen/ als sy hen te voren ver-
meerdert hebben.
9 Ende ick wilse onder de volcken saeyen/
dat sy mijner gedencken in verren landen:
ende sullen met haren kinderen leuen ende
wedercomen.
10 Want ick wilse weder brengen wt Egyp-
tenlandt/ eñ wilse versamelen wt Assyrien/
ende wilse inte lande Gilead ende Libanon
brengen/ datmense h † niet vinden en sal.
11 Ende hy sal door de Zee des i angsts
gaen/ eñ de baren in de Zee slaen/ dat die
ryuieren verdrooghen sullen: k so sal dan
vernedert worden de heerlickheyt te Assy-
rien/ ende de l Scepter in Egypten sal op-
houden.
12 Ick wilse stercken inden Heere/ dat sy sul-
len wandelen in zijnen name spreect de Heere.

n Os. God.
o Of/ voort.
p Zach. 2.5
q 1. Sam. 17.49
r † And. eñ/ etc.
Schapen.
s Het Euangelium is sulck een woort/ dat het ghemeine kinderen en baert die in der wiegen liggẽ/ maer wanneer sy ghebaert zijn/ soo zijn sy ionge gesellen ende Jonckvrouwẽ/ ten hou welck bequaem.
Dat is te leeren/ ende anderer geestelicke kinderen te generen.
a Deu. 28.12
b Ezec. 13.6
c Of/ verdwaelt.
d Ezech. 34.5
e Dat zijn de priesters ende Propheten inde volcke/ die Christus na maels Phariseen heet.
f † And. Ja van hem (dẽ Juda) sal zijn den Egge/ van hem sal zijn de Naghel/ van hem sal zijn de Strijdtboghe/ van hẽ sullen wtgaen alle Dwingers met malcanderen.
g † And. verlossen.
h † An. niet (ruyms) genoech voor haer vinden en sal.
i Dat heet de enghe Zee/ als sy door de roo de zee ghingen. etc.
k Esa. 10.5, 26.
l Ezech. 29.14.

Dat xj. Capittel.

1. Prophetcert/ dat Christus van den Joden soude vercocht worden/ voor dertich Siluerlinghen/ daerom hyse oock verlaten soude/ dat Jerusalem eyndelicken verstoort/ ende de Joden in dwalinge verstockt/ ende verstropt souden worden/ eñ also het Euangelium ende het Rycke Christi na zijnen lijden onder de Heydenen comen.

1 DOet uwe poorten op/ Libanon/ dat het
vyer uwe Cederen verteere.
2 Huylet ghy Dennen/ want de Cede-
ren zijn ghevallen/ ende dat heerlicke ghe-
bouwete is verstoort: huylet ghy Eycken
Basan/ want het vaste Woudt is onghe-
houwen.
3 Men hoort de Herders huylen/ want haer
heerlicke gebouwete is verstoort: men hoort
de ionghe Leeuwen brullen/ want de heer-
lickheyt des Jordaens is verstoort.
4 Soo spreect de Heere mijn God: Hoedet
de Slachtschapen.
5 Want hare heerẽ slachtense/ ende en hou-
dent voor gheen sonde: vercoopense/ ende
spreken: Gheloeft sy de Heere/ ick ben nu
rycke: ende hare Herderen en verschoonen
harer niet.
6 Daeromme en wil ick oock der Inwoo-
ners inden lande niet meer verschoonen/
spreect de Heere: eñ siet/ ick wil de lieden la-
ten/ eenen yegelicken in der hant des ande-
ren/ eñ in der handt zijnes Conincks/ dat sy
het lant a † verslaen ende en wilse van ha-
rer handen niet b † verlossen.
7 Ende ick hoedde de Slachtschapen/ om
der ellendigher Schapen wille: ende nam
twee Stauen tot my/ den eenen hiete ick
Soete/ den anderen hiete ick Suer/ ende
hoedde de Schapen.
8 Ende ick verdelchde drie Herderen in ee-
ner Maent: want ick en mochte haer niet/
soo en wouden sy mijner oock niet.
9 Ende ick sprach: Ick en wil v lieden niet
hoeden/ c wat daer sterft/ dat sterue/ wat
versmachtet/ dat versmachte/ eñ de d † ouer
blijuende verslinde een yeghelick des ande-
ren vleesch.
10 Ende ick nam mijnen Staf Soete/ ende
e verbrack hem/ f op dat ick mijn verbondt
wech name/ dat ick met allen Volcken ghe-
maeckt hadde.
11 Ende het wert dies daechs wech gheno-
men: ende de ellendighe Schapen die het
met my hielden/ merckten daer op/ dat het
des Heeren woort ware.
12 Eñ ick sprack tot hen: Behaecht het v lie-
den/ soo brenget herwaerts soo vele als ick
ghelde: so niet/ soo laet het aenstaen: g ende
sy woeghen daer/ so vele als ic ghaldt/ der-
tich Siluerlingen.
13 Eñ de Heere sprack tot my: Werpt het he-
nen/ dat het den Potbacker ghegeuen wor-
de/ Ey een treffelicke somma/ dier ick weert
gheachtet ben van hen: eñ ick nam de der-
tich Siluerlingen/ eñ wierpse in het Huys
des Heeren/ op dat sy den Potbacker ghe-
gheuen werden.
14 Ende ick verbrack mijnen anderen staf/
Suer/ op dat ick de broederschap tusschen
Juda ende Israel wech name.
15 Ende de Heere sprack tot my: Neemt we-
derom tot v h eens dwilen Herders ghereet-
schap:
16 Want siet/ ick sal Herders inden lande
opwecken/ die het versmachtede niet besien/
i † het verslaghene niet soecken/ eñ het ver-
brokene niet heelen/ ende het ghesonde
niet versorghen en sullen: doch het vleesch

Libanon is Jerusalem/ wt Libano gebouwet/ ende door de Romeyneñ verstoort.
a † And. te morsel slaẽ.
b † And. wt rucken.
c Jere. 15.2
d † And. andere etc.
e Of/ braecken in stucken/
f Osee. 2.17.
g Matth. 27.9.
Jere. 32.9
h Ezech. 34.2.8
i † And. te morsel gheslaghen/ And. tonck teeder laten maken.

der vetten sullen sy verslinden/ ende hare klauwen verscheuren.

17 ht O Godekens Herders/ die de Kudde verlaten: het sweert kome op haren arm/ ende op hare rechter ooghe : haren arm moet verdorren/ ende haer rechter ooghe duncker worden.

ht An. Wee vloeckt zy de onnutte Herder/ die etc. verlaet.

Dat xij. Capittel.

1. Christi Keercke/ een steen der ergernisse/4. staet in haren trupce/ onder de hulde ende bescherminge Gods/6. ende is een overwinnersse harer vyanden.10. Christus wo,t door synen Gheest verklaert.

1 DIt is den last des woorts vanden Heere ouer Israel/ spreeckt de Heere/a die den Hemel wtbreydet/ ende de Aerde fondeert/b ende dē adem des menschen in hem maket.

a Esa.40.22 44.24.45.12
b Gen.2.7.

2 Siet/ick wil Jerusalem tot eenen tuymelbeker maken allen volcken/ die rontomme zijn:c want het sal oock Juda gelden/ wanneer Jerusalem belegt wert.

c Sac.14.14

3 Dannoch wil ick/ter seluer tijt/Jerusalem maken tot eenen Laststeene allē volcken: alle die den seluen wech heffen willen/ die sullen hen daer aen versnijden: want alle Heydenen op Aerden / sullen hen teghen haer versamelen.

4 Te dier tijt/ spreeckt de Heere/ wil ick alle peerden schuwē/ eñ hare Ruyteren banghe makē: doch ouer Jerusalē wil ick myne ooghen open hebben/ ende alle peerden der volcken met blintheyt plaghen.

5 Ende de Vorsten Juda/ sullen segghen in haren herten: Laet slechs de Burgers Jerusalems eenen goede moet hebben/ indē Heere Zebaoth haren God.

6 dTe dier tijt wil ick de Vorstē Juda makē tot eenen vyerigen Ouen inden houte/ ende tot eener Fackelē int stroo dat sy verteerē/ beyde ter rechter ende ter slincker zijdē/ alle volcken omme eñ omme: ende Jerusalem sal oock voortaen bewoont worden/ aen haren plaetsen te Jerusalem.

d Obad.18 Amos.1.4.

7 Eñ de Heere sal de Hutten Juda verlossen/ als in voortijden: op dat hem het huys Dauids niet hooch en beroeme/ noch de Burghers te Jerusalem teghen Juda.

8 Te dier tijt sal de Heere de Burgers te Jerusalem beschermen: eñ het sal gheschieden/ dat wie swack zijn sal onder hen/ te dier tijt/ die sal zijn als e Dauid/ ende het huys Dauids/ sal zijn/ als Gods huys/ als des Heeren Enghel voor hen.

e 1.Sa.17.50

9 Ende te dier tijt/ sal ick dencken te verdelghen alle Heydenen/ die teghen Jerusalem ghetoghen zijn.

10 Doch ouer het huys Dauids/ eñ ouer de Burghers te Jerusalem/ wil ick wtgietē f dē Geest der g genade/ eñ des ht gebedts: i want sy sullen my aensien/ dien ghene doorsteken hebben: k eñ sullen hem beklaghen/ alsmen een eenich kint beklaecht/ ende sullē hen om hem bedroeuē/ als mē hem bedroeft om een eerste kindt.

f Eze.36.26. Joel.2.28. Acto.2.17.
g Acto.4.31
ht And. ouer sermens:
i Joa.19.37.
k Acto.2.30
l Luc.23.29. 2.Reg.24.2
m 2Pa.35.22

11 Te dier tijdt/ sal groot leet draghen zijn te Jerusalem/m als daer was by Hadadrimō/ inden velde Megiddon:

12 Ende het Lant sal leet dragen/ een yeghelick gheslachte bysonder: het geslachte des huys Dauids bysonder / ende hare wijuen bysonder; het geslachte des huys n Nathā bysonder/ ende hare wijuen bysonder:

n 2.Sa.5.14 12.1.

13 Het gheslachte des huys Leui bysonder/ eñ hare wijuen bysonder: het geslachte Simei bysonder/ ende hare wijuen bysonder.

14 Also alle andere geslachten / een yegelick bysonder/ ende hare wijuen oock bysonder.

Dat xiij. Capittel.

1. Christi Keercke wort van sonden/ Afgoden/ eñ valschen Propheten ghereynicht.7. Haer Herder Christus wert geslagen.8. ende van eenen seer cleynen hoop aengenomē

1 TE dier tijdt/ sal het huys Dauids/ eñ de Burghers te Jerusalem een vrije opene a Fonteyne hebben/ teghen de sonde eñ onreynicheydt.

a Eze.47.1. Zach.14.8. Joan.19.34

2 bTe dier tijt/ spreeckt de Heere Zebaoth/ wil ick der Afgoden namen wtroeyen wt dē Lande/ datmen harer niet meer ghedencken en sal: c daer toe wil ick oock de Propheten eñ onreyne gheesten wt den lande drijuen:

b Esai.2.20 Ezech.30.13
c Jere.14.15

3 Dat het also toegaen sal / d Wanneer yemant meere e propheteert/ so sullen zijn vader ende moeder/ die hem ghegenereert hebben/ tot hem segghen : Ghy en sult niet leuen / want ghy spreket leughenen inden Name des Heeren: ende also sullen hem de vader ende de moeder/ die hem gegenereert hebben / doorsteken / wanneer hy propheteert.

d Deu.13.12
e Of/ Prophetischer wijse wat voorseydt.

4 Want het sal te dier tijt gheschieden/ dat de Propheten met schanden bestaen / met haren gesichten / wanneer sy daer van propheteeren: f Ende en sullen niet meer eenen rouwen Mantel aen trecken / daer sy mede bedrieghen.

f 2.Reg.1.8.

5 Maer hy sal moeten segghen: g Ick en bē geen Propheet/ maer een Ackerman: Want h ick hebbe menschen ghedient / van myner ieughet op.

g Amo.7.14.
h In. Hebr. Ick ben lijf eyghen van myner ieuget op eenen menschen.

6 So mē dan segghen sal tot hem: Wat zijn dat voor wonden in uwen handē? So sal hy segghen: So ben ick geslaghen inden huyse der ghenen die my lief hebben.

7 Swaert/ maket v op ouer mynen Herder/ ende ouer den Man/ i† die my de naeste is/ spreeckt de Heere Zebaoth: k Slaet den Herder / so sal hem de kudde verstroyen: so wil ick myne hant keeren tot den kleynen.

i† An. mijn medegeselle etc.10.
k Mat.26.31 Mar.14.27 Joan.16.31.

8 Eñ het sal gheschieden/ in welcken Lande/ spreeckt de Heere/ twee deelen zijn/ die sullen wtgheroeyt worden/ ende ondergaen/ l ende het derde deel sal daerinne ouerblyuen.

l Amos.9.8

9 Ende ick wil dat selue derdendeel door het vyer voeren ende m louteren/ als men siluer loutert/ ende vaghen/ als men gout vaget: n die sullen van mynen Name aenroepē/ ende ick wil se verhooren: ick wil seggen: o Het is myn volck: ende sy sullen segghen : Heere myn God.

m Sapi.3.6 4. Esd.9.74 1. Petri.1.7
n Esai.58.9
o 2.Cor.6.16

Dat xiiij. Capittel.

1. Na dat hy Jerusalem verstoort heeft.3. voert hy zijn Euangelium in de gantsche Wereldt/9. heerschet alleene/ geweldichlickē in synen Rijcke/16. ende neemt wech het Leuitische Priesterdom/ met tsamen synen wesen/ Heerschap/ ende Offerdaghen.

1 SIet/* de tijt des Heeren koemt/ datmen uwen roof wtdeylen sal in v.

* Dē Heere coēt/ de tyt.

2 Want ick sal allerley Heydenen/ tegen Jerusalem versamelē ten strijde: eñ de Stadt sal gewonnen/ de huysen ghepionderet/ eñ de vrouwē gheschendet worden: eñ de helft der Stadt sal geuangen wech geuoert worden/ ende het ouergebleuen volck / en sal niet wt der Stadt wtgheroeyt worden.

3 Doch de Heere sal wt trecken/ eñ a strijden teghen de selue Heydenen / ghelijck als hy pleecht te strijden/ ter tijt des krijchs.

a De Geest sal de Werelt straffen/ om der sonde/ etc. Dat sal de strijt zijn.

4 Ende syne voeten sullen te dier tijt staen op den Olyberghe/ die voor Jerusalem lept/ teghen Oosten: eñ den Olyberch sal hem midden ontwee splijten/ vandē Opganck der Sō-

ghegoten Beeldt/ daer op hem de Meester verlaet/ dat hy stomme Afgoden makede?
19 Wee dien/ die tot houte spreeckt: Waeckt op: ende tot stommen steenen/ Staet op:
z Jere.10.4.
Hoe soude het leeren? siet/ z het is met Goude ende Siluer ouertogen/ ende daer en is gheen Adem in hem.
a Psal.11.5. *Cap. iij. Luc.
20 a* Maer de Heere is in synen heyligen Tempel/ de gantsche Werelt die zy voor hem stille.

Dat iij. Capittel.

1. God helpet/ wanneer het noot doet/ 3 ende ghelijck als hy hem heeft alle weghe wonderlicken tegen synen Volcke bewesen/ ende syne Vyande grousaemlicken gestraffet/ so wil hy oock den Babyloniers syne straffe aenlegghen/ 14. zijn Volck wt harer kommerlicken geuanckenisse te verlossen 18. ende haer weder in haer Landt te brenghen.

1 Dit is het Ghebedt des Propheten Habacuk voor de ontschuldighen.

2 Heere/ ick hebbe v gheruchte ghehoort/ dat ick my ontsette: Heere/ ghy maket v werck leuendich/ a midden in den Jaren/ ende laet het kondt worden/ midden inden Jaren: wanneer droeffenisse voor handen is/ so dencket ghy der barmhertigheydt.

a Dat is/ ter rechter tijt/ ende midden inder noot helpet ghy/ ende maket de niwen salich ende vry.
b Deut.32.2 Judic.5.4.
c Esaie.6.3.
d Exo.24.10
e Hebr. hoornen/ als van Mose

3 b God quam vant Tuyden/ ende de Heylige van den gebercht Paran. Sela: zijns lofs was den Hemel vol/ c ende syner eere was de Aerde vol.
4 Synen d glantz was als licht/ e stralen ghingen van synen handen/ aldaer was heymelicken syne macht.
5 Voor hem heenen ghinck Pestilencie/ ende Plaghe ghinck wt/ waer hy henen tradt.
6 Hy stont/ ende mat het Landt: hy sach toe/ ende verstroyede de Heydenen/ dat der Wereldt Bergen vermorselt werden/ ende haer buygen moesten de kleyne Berghen in der Wereldt/ doe hy ghinck in der Wereldt.
7 Ick sach der Moorenlieden hutten in moeyte/ ende der Midianiters Tenten bedroeft.
8 Waret ghy niet toornich Heere inder vloedt? ende uwe grimmicheydt in den wateren/ ende uwen toorne inder Zee? doe ghy op uwen Peerden redet/ ende uwe Waghenen den strydt behielden?
f Gen.49.19
9 Ghy toghet den Boghe f voorwaerts/ als ghy den stammen ghesworen haddet/ Sela: ende deylidet de stroomen int Landt.
g Psal.18.8
10 g De Berghen saghen v/ ende hen werdt banghe/ de waterstroom stoof heuen wech/ de diepte liet haer hooren/ de hoochte hief de handen op.
h Josu.10.13 i Psal.18.15.
11 h Sonne ende Mane stonden stille/ i uwe pijlen voeren met glantzen daer henen/ ende uwe speere met blincken des blixems.
k Josue.11.1
12 k Ghy vertradet het Landt in toorne/ ende verdorschedet de Heydenen in grimmicheyt.
l Of/ te morsel slorghet. Exod.14.26 Judic.13.10. m Anders/ voorbooren den/ etc.
13 Ghy toget wt/ uwen Volcke te helpen/ te helpen uwen Gesaluede: ghy l versloeget het Hooft inden huyse der Godloosen/ ende ontblooredet de fondamenten/ tot anden hals/ Sela.
14 Ghy wondet doch m den vloecken den Scepter des hoofts/ met tsamen synen vlecken/ die als een onweder komen/ my te verstropen ende verheughen hen/ als verslonden sy den Ellendighen verborghen.
n Exo.14.14 o Of/ slym.
15 Uwe Peerden n gaen in de Zee/ in de o Moze grooter wateren.
16 Dewijle ick sulcks hoore/ is mynen Buyck bedroeft/ myne lippen beuen van den gheschreye/ etter gaet in myne beenderen/ ick ben by my bedroeft: † O dat ick rusten mochte ter tijdt der droeffenisse/ wanneer p † wy henen op trecken ten Volcke/ dat teghen ons kryghet.

† And. hoe wel ick rusten sal ter/ etc.
p † Anders/ sy (de Persen tegen de Chaldeen)

17 Want den Vijghboom en sal niet groenen/ ende daer en sal geen vrucht zijn aen den Wijnstocken: den arbeydt aenden Olyboomen q feylet/ ende de Ackeren en brenghen gheene q neeringe: ende de Schapen worden wt den Kopen ghereten/ ende daer en sullen gheene Runders inden Stallen zijn.

q Dat is/ voedsel ende spyse.
r 2.Sam.2.1
f Luc.1.47.
t Psal.18.33./1/3.
u † Anders/ God.
x Esa.58.14

18 r Doch ick wil my verheugen des Heeren/ f ende vrolick zijn in God mynen Heyle.
19 t Want de Heere tu Heere/ is myne kracht/ u ende sal myne voeten maken/ als der Herten voeten/ x ende sal my in der hoochte voeren/ dat ick singhe op mynen Snarenspele.

Eynde des Propheets Habacuc.

Argument.

Sophonias Cap. 3.

Sophonias heeft met Jeremia gheprophetheert/ ten tyde des Koninck Josie. Want hoe wel dese Koninck de waerachtighe Religie weder opgherichtet hadde, so waren daer nochtans sommighe onder de Voorneemste/ ende oock onder het Volck/ die het wel lieuer soude ghewesst hebben/ hadde de Superstitie de ouerhandt ghehadt. Daer om verwachteden sy betere tijden na haren verstant/ in de welcke de waerachtige Religie soude wederom nedergheworpen worden. So straft dan Sophonias de boosheydt sulcker Menschen grouwelick/ ende vermaenetse tot beteringhe/ ende voorseyt dat de Babylonische sullen Gods roede wesen/ om sulcks te wreken: ouer de welcke nochtans oock ten eynde de selue straffe komen sal/ so dat sy niet seer en sullen te roemen hebben/ dat sy het Volck Gods ouerwonnen hebben. Ten laetsten prophetheert hy/ dat Zion sal weder opgherichtet worden/ ende van den ghelucklighen tyde Christi.

De Propheet Zophonia.

Anders/ Zephania.

Dat Eerste Capittel.

1. Prophetheert tegen Juda ende Jerusalem/ voorseyt hen hare grousame ende verschrickelicke straffe/ van den Heere/ wt oorsake harer Afgoderye ende roeckeloosser sekerheyt.

1 Dit is het woordt des Heeren/ welcke gheschiede tot Zophonia/ den sone Chusi/ des soons Gedalia/ des soons Amaria/ des soons Hiskia/ ter tijdt a Josia/ des soons Amon/ des Konincks Juda. a 2.Reg.22 23.
2 Ick wil alle dinck wt den Lande wech nemen/ spreeckt de Heere.
3 Ick wil beyde menschen ende Vee/ beyde Vogelen des Hemels/ ende Visschen in der Zee/ wech nemen/ met tsamen den ergernissen ende Godloosen: Ja ick wil de menschen wtroeyen wt den Lande/ spreeckt de Heere.
4 Ick wil myne hande wtstrecken ouer Juda/ ende ouer alle die te Jerusalem woonen: also wil ick het ouergheblieuene van Baal wtroeyen/ daer toe den name der b Camarum ende Papen wt deser plaetse.

b Die beter zijn woude/ dan de slechte Papen of Priesters: ende Malchom was een Afgod der Kinderen Ammon. 2.Reg.23.5.
c Deut.10.20

5 Ende die/ die op den Daken/ des Hemels Heyr aenbidden: die het aenbidden/ c ende sweeren

sweeren doch by den Heere ende te gelijcke
by Malchom.
6 Ende die van den Heere afuallen ende na
den Heere niets en vraghen, en hem niet en
achten.
7 d Weset stille voor den Heere Heere/want
e des Heeren dach is na by: want de Heere
heeft een Slachtoffer bereydet/ ende syne f
Gasten daer toe ghenoodet.
8 Ende aen den dage des Slachtoffers des
Heeren/ wil ick te huys soecke/de Vorsten/
ende g des Koninct kinderen/ en alle die een
vreemdt h kleedt draghen.
9 Oock wil ick ter seluer tijt die te huys soec-
ken/die ouer den dorpel springen/die harer
heeren huys veruullen met roove ende be-
drieghertje.
10 Ter seluer tijt/spreeckt de Heere/sal hem
een luydt ghescrey verheffen van der *
Vischpoorte aen/een huylen van der ande-
ren poorte/en een groot iammer op dē cley-
nen Berghen.
11 Huylet/ ghy die inder i Meulen woonet:
want het gantsche kremer volck is henen-
wech/ende alle die gheldt vergaderen / zijn
wt gheroeyet.
12 Ter seluer tijt wil ick Jerusalem met Lan
teernen doorsoeckē / ende wil te huys soec-
ken de Lieden/ k die op harē droesem liggē/
en spreken in haren herten:l De Heere en sal
noch goet noch quaet doen.
13 Ende hare goederen sullen ten roove wor-
den/ende hare huysen tot eener woestine:m
sy sullen huysen bouwen / ende daer niet in
woonen sy sullen Wijnberghen planten/en
gheenen wijn daer van drincken.
14 n Want des Heeren grootē dach is na by/
ende snellet hem gantsch seer: o wanneer
dat geschiet van den daghe des Heeren co-
men sal/ so sullen de Stercke dan bitterlic-
schreyen.
15 Want desen dach/is eenen dach der grim
micheyt/p eenen dach der droeffenisse ende
des angsts / eenen dach des weders en on-
stuymicheyt/ eenen dach der duysternisse en
donckerheyt/ eenen dach der wolcken ende
des neuels.
16 Eenen dach der basuynen en trompetten/
tegen de vaste Steden ende hooge Bergē.
17 Ick wil den liedē bange makē. dat sy ront
om gaen sullen als de Blinden/ daerō / dat
sy tegen den Heere gesondicht hebben: haer
bloet sal vergoten wordē/ als ware het stof/
ende haer lijf als ware het dreck.
18 q Haer siluer en gout en salse niet r verlossen connen aen den dage des toorns des
Heeren / maer het gantsche Landt sal door
het vyer zijns yuers verteert worden:want
hy sal dies in korten een eynde maken met
allen die in den Lande woonen.

b Psa.37.7. ende 46.11.
c Amo.5.18.
f De Babylaniers/ die Jerusalem souden op eten daerom dat sy vreēde wijse/ Gode te dienen hiel dē/ buyten Mo sis beuel etc
g 2.Re 25.7 Jere 39.6.
h Namelic ken in harē Afgodendiē ste als Misse gewaedt/ Choorkappen etc.
i Wat sy heb ben sonderlicke wijse/ offer en cieraderen ghestichtet/ den Gode te Jerusalem tot verdriet.
* Nehe.3.3.
k Jerusalem die nu gantschelicken dē Ammon en huycke dienende en wt der kercken een meu le of keuckē ghewordē was en eenen eel rijdelick goet sochte/ met haren Godsdienste: gelijc als by ons oc etc.
k die daer seker sittē/als wijn/ diemē niet aflaten soude/ en de spotten het dreygen der Propheten
l Deu 29.19 Jere.23.17.
m Amo.5.12 Deu 28.30.
n Jere.30.7. Amos 5.18. Joel. 2.11.
o 4 Es.2.27. Mat 24.29 Apoca 1.7.
p Mal.4.5.
q Eze.7.19
r Und. wt rucken beschermen. Zeph.3.8.

Dat ij. Capittel.

1 Vermaent se tot vromicheyt en beterin
ge/4. Prophetert teghen de Philisteen/8.
Moab/Ammon/ 12. Moorenlieden ende
Assy 13.

1 V Ergadert v / ende comt herwaerts/ ghy
verdrietelick volck/
2 Eer dan het oordeel wtgaet/dat ghy
als kaf va daze henēwech varet/ eer v des
Heeren grimmigen toorn/ouer v kome eer
den dach des Heeren toorn/ouer v kome.
3 b Soecket den Heere/alle ghy ellendigen
inden lande / ghy die syne rechten houdet:
soect gerechticheyt/soeckt ootmoet/op dat
ghy aen den daghe des toorns des Heeren/
menghet verborghen worden.
4 c Want Gasa moet verlaten worden/ende
Askalon woest worden: Asdod sal int mid-

a Of, Au. ondersoeckt v seluen.
b Esa.55.6. Amos.5.6.

middaghe verdreuen worden / en Accaron/
wtghewortelt worden.
5 Wee dien die aē der Zee henen afwoonē
den crijgers/des Heeren woort sal ouer v lie
den comen: ghy Canaan der Philisteen lant/
ick wil v ommebrenghen/dat daer niemant
woonen en sal.
6 Daer sullen aen der Zee henen afenckel
Herders huysen ende schaepskoyen zijn.
7 Ende dat selue sal den ouergheblenen aen
den huyse Juda te deele worden/dat sy daer
op weyden sullen: des auonts sullē sy hen in
den huysen Ascalon legheren/wanneer haer
nu de Heere haer God wederom te huys ge-
socht/ ende hare gheuanckenisse ghewendet
heeft.
8 Ick hebbe de smaetheyt Moabs ende het
lasteren der kinderen Ammon / ghehoort/
daer mede sy mijn volck d ghesmadet / ende
hen op deselven lantpalen geroemet hebbē.
9 Welaē/so warachtich als ick leue/spreect
de Heere Sebaoth/ de God Israels: Moab
sal e als Sodom/ende de kinderen Ammon/
als Gomorra worden: Ja als eenen netel-
struyck en soutgroeue. ende een eewige woe-
stijne: de ouerblijuende mijns volcx sullense
berooue. ende de ouergebleuene mijns volcx
sullense eruen.
10 f Dat sal hen gebeuren/voor hare hoouerr
dije/dat sy des Heeren Sebaoths volck/ge-
hoonet/ende hen gheroemet hebben.
11 Schrickelick sal de Heere ouer haer zijn/ g
want hy sal alle Goden op Aerden h verdel-
gen/ende alle i Eylanden onder den Heyde-
nen sullen hem aenbidden/een yeghelick aen
syner plaetse.
12 Oock sullet ghy Moorenliedē/ door mijn
sweert verslaghen worden.
13 En hy sal zijn hant strecken ouer het Noor
den ende Assur ommebrenghen : k Niniue
sal hy eensaem maken ende dorre/ als een
woestijne.
14 l Dat hen daerin legherēn sullen/ allerley
ghedierte onder den Heydenen/ oock sullen
Roerdompen ende Swijnegels woonen
op haren thorrens/ende sullen in den venste-
ren singhen ende de Rauen op den balcken/
want de Cederen verders sullen afgheteeren
worden.
15 Dat is de vrolicke stadt die so seker woon
de/ende sprac in harer herten: m Ick ben en
geens meer: hoe is sy so woest geworde: Dat
de ghedierten daerinne woonen / ende wie
daer voor by gaet/die fluytense aen/en klap-
pet met der handt ouer haer.

Dat iij. Capittel.

1. Na ernstigher straffe der Joden Afgo-
derije/ Tyrannye roeckelooser onghehoor-
saemheyt/ende wederspannicheydt/ 8 pro-
pheteert hy wtermaten heerlicken en claer-
licken/vanden vrolicken ende saligen Rycke
Christi/dat inder gantscher Wereldt/soude
wtghebreydet worden.

1 W Ee der eyslicker/a onsuyuerer/tyranni
scher v Stadt.
2 Sy en wil niet luysteren / noch haer
* tuchtighen laten: sy en wil niet op den Hee
re vertrouwen / noch haer tot haren God
houden.
3 b Hare Vorsten zijn onder hen brullende
Leeuwen ende hare Richteren c Wolnen des
auonts/die niet ouerblyuen laten tot op dē
morghen.
4 e Hare Propheten zijn lichtueerdich ende
verachters / hare Priesters ontwijen het f
Heylichdom/ende g l beduyden de Wet wre
uelick.

c Esa.14.29. Jerem.27.3 Ezec.25.15.
Philisteen.
Moab. Ammon. Esai.15.16 Jerem 48.1. Eze 25.8.
d Of gehoonet.
e Gen.19.24
f Zach.2.8.
g Esai.2.18
h Dat is vā den Euangelio ghesepi/ welck komē soude na der Babylonischer geuāckenisse als dā geschiedt is.
i Apoc.15.4.
Moorenlieden.
Assur.
k Tob/14.6 Nahu 2.10 ende 3.7.
l Esai 34.11 uit 2. Re.19 23.35.
Esai e.47.8.
Ezec.28.2. ende 29.3.
a Of buylet
b Te is/ Jerusalē selfs: want waer Gods woort aendē allermeesten gheypredict wort / daer wort het aē dē allermeeste gehatet.
* Dat is/ straffen one der wijsē of rechtighen.
c Eze.22.27 Mich.3.2.
d Haba.1.8
e Jere.23.14
f Dat is/ Gods woort dat daer is.
g Gelijck de Paus/ Ghy zijt Petrus/ etc.
Mat.16.18.
1 And. doen der Wet gewelt.

Noch

5 Doch de Heere die onder hen is / leeret wel recht, ende en doet niets quaets hy laet alle morgen syne rechten openbaer leeren/ende en laet niet af/doch de boose lieden/ en willen hen niet leeren schamen.

6 Daerom wil ick dese lieden wtroyen/ hare Borgen verwoesten/ende hare straten ledich maken/dat daer niemandt op gaen en sal: hare Steden sullen verstoort worden/dat daer niemant meer woone:

7 Ick liet u seggen:h My suldy vreesen/ en u laten tuchtigen/i so en worde harer wooninge niet wtgeroyet/ende dier geen komen/ daer ickse mede te huys soecken sal:doch sy zÿn vlytich allerley boosheydt te doen.

8 Daerom/spreeckt de Heere/moetet ghy wederom myner oock wachten/tot dat ick my opmake/te syner tÿt:wanneer ick oock richten sal/ende k de Heydenen versamelen/ ende de Koninckrÿcken te hoop brenghen/l mynen toorne ouer haer te gieten/Ja allen toorne myner grimmicheydt.m Want de gantsche Wereldt / sal door mÿns yuers vyer verteert worden.

9 Als dan wil ick den volcke anders predicken laten/n met vriendelicken lippen/ dat sy sullen alle o des Heeren Name aenroepen/ende hem dienen eendrachtichlick.

10 Men sal my myne aenbidders/namelicken/de verstroyeden op ghene zÿde des waters/in Moorenlande/herwaerts brengen een gheschencke.

11 Ter seluer tÿt en suldy u niet meer schamen/alle ws doens/daer ghy teghen my mede ouertreden hebt: want ick wil de p stoute Heylighen van u nemen/dat ghy u niet meeren sult verheffen:om mÿns Heylighen Berchs wille.

12 q Ick wil in u laten ouerblÿuen een arm r veracht volck/die sullen op des Heeren Name betrouwen.

13 s De ouergebleuene in Israel en sullen niet boos doen/t noch leugenen spreken/ende men en sal in haren monde geen bedrieghelicke tonghe vinden:maer sy sullen weyden ende rusten/sonder alle vreesen.

14 u Juychet/ghy Dochter Zion/roept Israel. verheucht u/ende x weest vrolick van gantscher herten/ghy Dochter Jerusalem.

15 Want de Heere heeft uwe y straffe wech genomen/ende uwe vyanden afgewendet: z de Heere de Koninck Israels is by u:dat ghy u voor gheenen ongheluck meer vreesen dorvet.

16 Ter seluer tÿt salmen tot Jerusalem spreken:a Vreest u niet:ende tot Zion/Laett uwe handen niet traech worden.

17 Want de Heere u God is by u/een sterck b Heylant:c hy sal hem ouer u verheugen/en u vriendelick zÿn en hem u d vergeuen/ en sal ouer u met gheklanghe vrolick zÿn.

18 De gene/die door e opsettinge/ geplaget waren/wil ick wech doen dat sy van u komen/welcker opsettinge haren last waren/ daer sy versmaetheydt van hadden.

19 Siet/ick wilt met alle den wt maken ter seluer tÿt/die u beledigen:ende wil der hinckenden helpen/en de verstootte versamelen/ ende wilse tot lofende eere maken in allen Landen/daer mense in verachtet.

20 Ter seluer tÿt wil ick u hier inbrenghen/ ende u ter seluer tÿdt versamelen:want ick wil u tot lof ende eere maken / onder allen volcken op Aerden wanneer ick uwe gheuanckenisse wenden sal/voor uwen oogen/ spreeckt de Heere.

Eynde des Propheets
Zophonia.

h 4.Esd.16.68
Spr.12.11.
Apo.14.7.
i Rom.1.17.
Reuelatur
ira Dei de
coelo/etc.
k Mat.25.32
l Nahu 1.6.
m Sap.1.18.
n Dat is
dat heylige
Euangeli-
um vā der
ghenade
Gods/in de
gantsche
Wereld te
predicken:
dwelck
ons verlos-
set van on-
ser sonde.
o Joel 2.32.
Apoc.2 11.
Rom.10.13.
p Die hen
beroemden
ende verlie-
ten op den
Tempel/of
ser vaderen/
en andere
heylighe
wercken/
Rom.9 4.
en niet op
de louter
genade.q
Jere.50.7.
r Esa.41 14
Luc.12.32.
r Of/slecht/
dunne.
s 1.Joa.3.9
t Ephe.4.15
u Za.2.10.
9.9.
x 1 The.5.15
y Hy en wil
niet meer
toornen/
maer daer
sal enckel
vergeuinge
zÿn:ende de
vyanden
noemet hy
de Wet en
boose con-
scientien.
z Esai 43.5.
2.Cor.6.16.
a Esai 41.14
43.1.54 4.
b Of/Heyl-
geuer:Sa-
lichmaker:
c Esai 62 5.
65.18.
d Die de
Wet op-
wercken
dingen en
niet op ghe
nade/daer
doch de
Wet selfs
...liget/

Argument.

Haggeus leefde ten tÿde Darij Histaspis. Hy straft de ondanckbaerheyt des volcx/ dwelck de weldaden Gods diese wt de Babylonische geuanckenisse verlost hadde/ quaelick bekende. Hy straft oock de onachtsaemheyt haers herten/dat sy so traech waren in de weder opbouwinge des Tempels. So drengt hyse dan de hant neerstichlick te slaen aen het werck der bouwinghe / ende vermaentse het werck niet te verlaten door vreese der vyanden. Daer na in het eynde prophetéert hy klaerlick van Messia//ende van de Ghemeynte.

Haggeus. Cap. 1.

De Propheet Haggeus.

Dat Eerste Capittel.

1. Hy schelt het volck/dat sy den Tempel ende Godsdienst aen te richten/niet geacht en hebben/maer alleene op hare goederen ende huysen vlytich ende gierich geweest zÿn/ 5. daerom sy oock geplaecht worden met diere tÿt/ende schaden aen wÿne/ koorne ende allerley vruchten. 12. Seru Babel ende Jesua vanden Heer verweckt/ nemen hen des ghebouwtes des Tempels aen.

1 In den a tweeden Jare des Konincx Darij/inder sesden ter Maent/aen den eersten daghe der Maendt/ ghesciedde des Heeren woordt/door den b Propheet Haggeo/ tot Serubabel/den sone Sealtiel/ den Vorst Juda/ende tot Jesua den sone Jozadac den Hooghenpriester/ende sprack:

2 So spreeckt de Heere c † Zebaoth: Dit volck spreeckt, De tÿt en is noch niet gekomen/datmen des Heeren huys bouwe.

3 Ende des Heeren woort geschiedde door den Propheet Haggeo:

4 d Doch uwen tÿt is ghekomen/dat ghy lieden in ghewelfde huysen woont/ende dit huys moet woest staen.

5 Nu so spreeckt de Heere Zebaoth:Siet/ hoe het u lieden gaet.

6 e Ghy saeyt vele/ende brenget weynich in:f ghy etet/en wordet doch niet sat:ghy drincket/ende en wordet doch niet droncken: ghy kleedet u/ende en konnet u doch niet verwermen:ende wie gheldt verdient / die leyt het in eenen hollen Buydel.

7 So spreeckt de Heere Zebaoth:Siet/hoe het u lieden gaet.

8 Gaet henen op het geberchte/ende halet hout/ende bouwet het Huys/dat sal my aengename zÿn/ende wil myne eere bewÿsen/ spreeckt de Heere.

9 Want ghy lieden wachtet wel op vele/ende siet/het wort weynich/ende wanneer ghy lieden het alreede te huys brenget/so verstuyue ick het doch:waerom dat/spreeckt de Heere Zebaoth? Daerom / dat mÿn Huys so woest staet/ende een yeghelick op zÿn huys henen snellet.

10 Daerom heeft de Hemel ouer u lieden den dauwe verhouden/en het Aertrÿcke syne vrucht/

11 g Ende ick hebbe de dorheyt geroepen/ beyde ouer het Lant ende Bergen/ ouer Koorne/ Most/Olye/ende ouer alles wat wt der Aerden koemt:oock ouer lieden ende Vee/ ende ouer allen arbeydt der handen.

Juden tweeden Jare Darij
a Esra 6.14
Dani.6.1.
ende 9.1.
b Esra 5.2
Seru Babel.
Jesua.
c † In.der Heyrscharen/
d Jer.22.14.
e Deu.28.38
Hose.4.10.
f Mal.2.10.
f Leu.26.26.
Miche.6.15
g Deu.28.42.

Dat

12 Doe luysterde Serubabel de sone Sealtiel/ en Jesua/ de sone Jozadac/ de hoogepriester/ ende alle overgebleuene des volcx/ sulcker stemme des Heeren haers Gods/ en den woorden des Propheten Haggei/ als hem de Heere haer God ghesonden hadde: en het volck vreesde hem voor den Heere.

h Dat is/ Bode of Predicker. l Deut.7.21. 31.6. Hag.2.5. Jere.46.28 k Esra.5.

13 Doe sprac Haggeus: h Des Heeren Engel die de bootschap des Heeren hadde aen het volck: l Jck ben met u lieden/ spreect de Heere.

14 k Ende de Heere verweckte den gheest Serubabels des soons Sealtiel / des Vorsten Juda/ ende den gheest Jesua des soons Jozadac/ des Hooghepriesters/ en den gheest des gantschen overgebleuenen volcx/ dat sy quamen ende arbeyden aen den huyse des Heeren Zebaoth/ haers Gods.

Dat ij. Capittel.

1. Sterckt wt beuele des Heeren/ de Oversten ende het volck/ aent begonnen werc. 7. Prophetéert van Christo. hy sal dat ander huys (4. hoewel slecht in haren oogen) heerlicker maken/ als het voorige gheweest ware/ 11. Ende wyst hen aen hare offeren ende wercken onreynicheyt. 16. met tsamen Godlicker straffe/ die ouer de selue ende hare onghehoorsaemheyt ghegaen ware/ 21. Der gantsche Werelt Coninckrijcken gaen onder/ op dat Christus (onder den persoone Serubabels afgebeeldet) met synen Rijcke ophome.

Jnd' tweeden Jare Darij. a Of/ anderen Jare.

1 AEn den vier ende twintichsten dage der sester Maendt/ in den a tweeden Jare des Coninck Darij/

2 Aen den een en twintichsten daghe der seuender Maent/ geschiede des Heeren woort door den Propheet Haggeo/ ende sprack:

3 Segget tot Serubabel den sone Sealtiel/ den Vorst Juda/ en tot Jesua/ den sone Jozadac/ den Hoogenpriester/ en tot b den overghebleuenen volcke/ ende spreeckt:

b Jnd. het ouerblijffsel des volcx. c Esra.3.12.

4 c Wie is onder u lieden overgebleuen/ die dit huys in synder vorigher heerlicheyt/ ghesien heeft? ende hoe siet ghy lieden het nu aen: is het niet also: het en dunckt u lieden niets zijn?

d Deu.31.6 Josu.1.7.9.

5 En nu Serubabel/ u hebbet eenen goeden moet/ spreect de Heere: hebbet eenen goeden moet Jesua/ ghy sone Jozadac/ ghy Hooge priester: hebbet eenen goeden moet/ alle het volck in den lande/ spreect de Heere/ ende arbeydet: e want ick ben met u lieden / spreect de Heere Zebaoth.

e Hagg.1.13.

6 Na den woorde/ doe ick met u lieden een Verbont maeckte/ als ghy wt Egypten toghet/ sal mynen Gheest onder u blijuen: en vreest u niet.

f Hebr.12.6

7 Want so spreect de Heere Zebaoth: f Het is noch eenen kleynen tijt/ daer van dat ick Hemel ende Aerde/ de Zee/ en het drooghe beweghen sal.

g Esai.60.3 h Dat is / Christus/ die de gantsche Werelt troosten soude/ door vergeuinge der sonden.

8 g Ja alle Heydenen wil ick bewegen: so sal dan comen aller Heydenen h Troost: en ick wil dat huys vol heerlicheyt maken/ spreect de Heere Zebaoth.

i Hese.16.17 Hose.2.7.

9 i Want myne is/ beyde het siluer en gondt/ spreeckt de Heere Zebaoth.

k Dat is/ Gheluck en Heyl.

10 De heerlicheyt des laetsten huys / sal grooter worden dan des eersten geweest is/ spreeckt de Heere Zebaoth: ende ick wil k vrede geuen/ aen deser plaetse/ spreeckt de Heere Zebaoth.

11 Aen den vier en twintichsten dage der neghender Maent/ in den tweeden Jare Darij/ geschiedde des Heeren woort tot den Propheet Haggeo/ ende sprack:

12 So spreect de Heere Zebaoth: Vraghet de Priesters om de Wet/ ende spreect:

l Jere.11.15 Sacra non sanctificant prophana sed prophana polluunt sacra. m Of/ sale heylich sijn n Leuit.5.2. 21.24. Num.19.22

13 l Wanneer yemant heylich vleesch droege in der slippen zijns kleets/ ende roerde daer na met syne slippen aen/ Broodt/ Keucken spijse / Wijn/ Olye/ oft wat het voor spijse ware / m werde het oock heylich? Ende de Priesters antwoorden ende spraken: Neent.

14 Haggeus sprac: Wanneer daerentegen een die onreyn is van eenen aengeroerden ase/ deser een aenroerde. werde het oock onreyn? de Priesters antwoorden en spraken: n Het werde onreyn.

15 Doe antwoorde Haggeus/ ende sprac: Euen also is oock dit volck ende dese lieden voor my. spreeckt de Heere: ende alle harer handen werck/ ende wat sy offeren/ dat is onreyn.

16 En nu siet/ hoe het u lieden gegaen heeft/ van desen dage aen/ ende te voren eer eenen steen op den anderen ghelept wert aen den Tempel des Heeren/

o Deu.28.38 Mich.6.15. Hagg.1.6.9 p Esa.5.10. q Amos.9.9 Hagg.1.11.

17 o Dat/ wanneer een ten koornhoope quam/ die twintich maten hebben soude/ so waren daer kuym tiene: p quam hy ter wijnperssen/ en meynde vijftich Amen te vullen/ so waren daer kuym twintich:

18 Want ick plaechde u lieden met dorheyt/ brantkoorne en haghele/ in alle uwen arbeyde: noch en bekeerdet ghy u niet tot my/ spreect de Heere.

19 So siet nu daerop/ van desen daghe aen/ en te voren/ namelicken/ van den vier ende twintichsten dage der negender Maent aen/ tot aen den dach/ doe de Tempel des Heeren gesondeert is: siet daerop.

20 Want het saet leyt noch in der Schuere/ en daer en draecht noch niets/ noch de Wijnstock/ Vijgenboom/ Granatenboom/ noch den Olyboom/ r doch van desen dage aen wil ick seghen gheuen. r Zac.8.12.

21 Ende des Heeren woort geschiede ten anderen male tot Haggeo/ aen den vier en twintichsten daghe der Maent/ ende sprack:

22 Segghet SeruBabel den Vorste Juda/ ende spreect: Jck wil Hemel ende Aerde beweghen.

s Dz is/ Jck wil de Persen die ghy lieden vreest/ verstooren/ welckes door Alexandrum Magnum ghesciedt is. t Judic.7.22 u Sy..49.13 1.Esdr.1.2. 3.Esdr.5.6.

23 Ende wil de Stoelen der Coninckrijcken s ommekeeren/ ende de machtige Coninckrijcken der Heydenen verdelghen: ende wil beyde de Waghenen met haren Ruyteren ommekeeren / dat beyde Peert ende Man tonder vallen sullen/ t een yeghelick door des anderen Sweerde.

24 Ter seluer tijt/ spreect de Heere Zebaoth/ wil ick u u SeruBabel/ ghy sone Sealtiel/ mynen knecht nemen/ spreeckt de Heere/ ende wil u als een Signetrinck houden: want ick hebbe u vercoren/ spreeckt de Heere Zebaoth.

Eynde des Propheten Haggei.

Argument.

Zacharias Cap.14.

SAcharias prophetéerde ten tijde des Propheten Haggei, ende heeft deselue materie ghehandelt / de Regeerders ende het volck vermanende tot de wederopbouwinghe des Tempels. Hy voorseyt nochtans sonderlicken de grouwelicke straffe/ die ouer het volck Jsraels staet te komen: en heeft vele dinghen met Daniel ghemeyn. Hy soeckt de zeden ende manieren des leuens te beteren / ende vermaent het volck ter deucht. Hy vermengt daer in ooc vele dinghen van Christo/ ende prophetéert openlick van de Gemeynte Christi. Bouen desen spreeckt hy oock van de laetste tijden/ die na de Hemelvaert des Soons Gods wesen souden.

De Propheet Sachar Ja.

Dat Eerste Capittel.

1. Hy vermaent het volck / dat sy met schuwen der onghehoorsaemheyt harer va
deren / haer tot den Heere bekeeren. 7. siet
in eenen ghesichte / der Enghelen vlijt ende
sorghe voor zijn volck ende Jerusalem / 13.
ende wordt bericht van des Heeren ge-
nade die hy hen predicken sal. 18. ende der
vyanden diese beleedicht of verdruckt heb
ben / om te nekomen.

1 In der achtster Maendt
des tweeden Jaers des
Coninck Darij / geschie-
de dit woort des Heeren
a Mat.23.35. 2.Par.24.20.
tot a Sachar Ja / dē so-
ne Berech Ja / des soōs
Iddo / den Propheet / eñ
sprack:
2 De Heere is toornich gheweest op uwe
vaders.
3 Ende spreect tot hen: So spreect de Hee-
b† And. der Heyrschart.
re b† Zebaoth: c Keert v tot my / spreeckt
de Heere Zebaoth / so wil ick my tot v liedē
c Jere.15.19 31/18.
keeren / spreeckt de Heere Zebaoth.
4 Weest niet als uwe vaders / welcken de
Mala.3.7.
voorighe Propheten predickten / eñ sprakē:
d Esa.31.6.
d So spreeckt de Heere Zebaoth: Keert v vā
uwen boosen weghen / ende van uwen boo
35/19.
sen doen: e doch sy en luysterden niet / eñ en-
Jere.3.12.
achteden niet op my / spreeckt de Heere.
Ezech.18.30
5 Waer zijn nu uwe vaders ende de Pro-
20/3.
pheten / leven sy ooch noch?
33.11.
6 Is het niet also / dat myne woorden eñ
Osee.14.2.
myne rechtē / die ick door myne knechtē de
Joel.2.12.
Propheten gheboodt / uwe vaders getreffet
e Jere.25.4
hebben / dat sy hen hebben moeten omkee-
29/19.
ren / ende segghen: f Ghelijck als de Heere
44.5.
Zebaoth inden sinne hadde / ons te doen /
35.7.
daerna als wy ginghen ende deden / also
f Dani.9.7.
heeft hy ons ooch ghedaen.
7 Inden vier ende twintichsten daghe der
elfster Maent / die daer is de Maent Se-
bat / inden tweeden Jare des Coninck Da
rij / geschiedde dit woort des Heerē tot Sa
char Ja den sone Berech Ja / des soons Id-
do / den Propheet / ende sprack:
8 Ick sach inder nacht / ende siet / een man
g Zac.6.2. Apoc.6.4.
satt op eenen grooden peerde / ende hy hielt
onder den Myrten (boomen) inden dal lan
h† An. leech den.
bouwen / eñ achter hem waren roode / bruy-
ne ende witte peerden.
9 Eñ ick sprack: Myn Heere / wat zijn dese?
Eñ de Engel die met my sprack / seyde tot
my: Ick wil v kondt doen wat dese zijn.
10 Eñ de man die onder der Myrten hielt /
antwoorde eñ sprack: Dese zijn die de Hee
re wt gesondē heeft / het lant door te treckē.
11 Doch sy antwoorden den Engel des Hee
ren / die onder den Myrten hielt / ende spra
ken: Wy zijn door het lant ghetogen / ende
siet / alle landen sitten stille.
70. Jaer de gheuanckenisse. Jere.25.12 29.10. Esra.1.1.
12 Doe antwoorde de Enghel des Heeren /
eñ sprac: Heere Zebaoth / hoe lange en wil
dy v dan niet ontfermen over Jerusalē eñ
over de Steden Juda / op welcker gy toor-
nich geweest zijt / dese seuentich Jaer lanck?
13 Ende de Heere antwoorde den Enghel
die met my sprack / vriendelicke woordē eñ
troostelicke woorden.
14 Ende de Enghel die met my sprack / sey-
i Zach.8.2.
de tot my: Predicket ende segt: So spreeckt
de Heere Zebaoth: i Ick hebbe seer gey-
vert over Jerusalem ende Zion.
15 Maer ick ben gantsch toornich op de stou
te Heydenen / want ick was slechs eē wey-
k† And. dese hebben geholpen etc.
nich toornich / doch sy k† helpē ten Quaetste.
16 Daerom so spreeckt de Heere: l Ick wil
l Zach.8.3.
my weder tot Jerusalem keeren met barm-
herticheyt / ende myn Huys sal daerinne ge
bouwet worden / spreeckt de Heere Zeba-
oth: daertoe sal het timmersnoer in Jerusa-
lem ghetoghen worden.
17 Ende predicket wyder / ende spreeckt: So
m† And. sullen haer myne steden noch wederom verbreyden door geluck.
spreeckt de Heere Zebaoth: Het m† sal my-
nen Stedē wederom wel gaen / ende de Hee
re sal Zion wederomme troosten / ende sal Je
rusalem weder verkiesen.
18 Ende ick hief myne oogen op / ende sach /
ende siet / daer waren vier Hoornen.
19 Ende ick seyde tot den Engel die met my
n Dan.7.24.
sprack: Wie zijn dese? Hy sprack tot my: n
Het zijn de vier Hoornē / die Juda met tsa-
men Israel eñ Jerusalem verstroeyt hebbē.
20 Ende de Heere wees my vier Smeden.
21 Doe sprack ick: Wat willen die maken?
hy sprack: De Hoornē die Juda so verstroy
et hebben / dat niemant zijn hooft en heeft
konnen op heffen / de selue af te schrickē zijn
dese ghekomen / op dat sy de Hoornen der
Heydenen afstooten / welcke de Hoornen
over het lant Juda gheheuen hebben / dat
selue te verstroyen.

Dat ij. Capittel.

1. Jerusalem sal weder bewoont wordē.
6. de verstroeyde worden daer henen geroe
pen / 10. Christi toecoemst / met tsamen der
Heydenen bekeeringhe wordt toeghesept.

1 Ende a ick hief myne oogen op ende sach
a Ezec.40.3 43/10. Apo.21.15.
ende siet / een man hadde een meetsnoer
in der handt:
2 Ende ick sprack: Waer gaedy henē? doch
hy sprac tot my: Dat ick Jerusalem mete /
ende sie toe / hoe lanck ende wyt sy zijn sal.
3 Ende siet de Enghel die met my sprack /
ginck wt: ende een ander Enghel ginck wt /
hem teghen /
4 Ende sprack tot hem: Loopt henen ende
segghet desen jonghen / ende spreeckt: Jeru
salem sal bewoont worden sonder mueren /
van grooter veelheyt der menschē ende des
Vees / dat daerinne zijn sal.
5 b Ende ick wil / spreeckt de Heere / eenen
b Deu.4.24. Zach.9.8. Esa.26.1.
vyerighen muere daer rontomme zijn ende
wil daerinne zijn / ende wil my heerlicken
daerinne bewysen.
6 Hup hup / vliedet wt den Noordenlande /
spreeckt de Heere / c want ick hebbe v lieden
c Jere.25.9.
in de vier windē onder dē Hemel verstroyt /
d Jere.50.8 51/6. Apo.18.4.
spreeckt de Heere.
7 d Hup Zion / die ghy woonet by der doch-
ter Babel ontloopet?
8 Want so spreeckt de Heere Zebaoth: Hy
heeft my gesonden tot den Heydenen / die v
lieden berooft hebben: hare macht heeft eē
ende: e wie v aen tastet / die tastet synen
e Jerem.23 30.25. 30.16.
oogappel aen.
9 Want siet / ick wil myne handt over haer
Psal.17.8 Prou.14.8. 17.5.
beweghen / dat sy sullen eenen roof wordē
dien / die hen ghedient hebben: dat ghy sul-
let ghewaer worden dat my de Heere Ze-
Mat.25.40
baoth ghesonden heeft.
Act.9.5.
10 Verheucht v / ende weest vrolick ghy
Luc.10.16.
dochter Zion: g want siet / ick kome eñ wil
f Esa.14.2.
by v woonen / spreeckt de Heere.
g Exod.25.8
11 Ende te der tyde sullen vele Heydenen dē
Zeph.3.14.
Heere toeghedaen worden / ende sullen myn
Mat.28.20
volck zijn / h ende ick wil by v woonen: dat
h Leui.26.12
ghy sult gewaer worden / dat my de Heere
2.Cor.6.16.
Zebaoth tot v ghesonden heeft.
12 Ende de Heer sal Juda erven voor zijn
deel / inden heylighen lande / ende sal Jeru-
salem weder verkiesen.

i Zepha. 1.7.

13 i Alle vleesch sy stille voor den Heere:
want hy heeft hem opghemaeckt van zÿner
Heyligher Stede.

Dat iij. Capittel.

1. Na het bouwen Jerusalems en des
Tempels / wordt Josua de Hoochpriester
met vergheutinghe syner sonden / 5 in zÿn
ampt ingheuullet / 8. Christus wordt toe-
ghesepdt.

1 ENde my wert gewesen de Hooghe prie-
ster Josua / staende voor den Enghel
des Heeren / a ende de Satan stont tot
zÿner rechter handt / dat hy hem weder-
stonde.

a Psalm. 109.6.

2 Ende de Heere sprack tot den Sathan:
b de Heere c schelde v / ghy Sathan: Ja de
Heere schelde v / die Jerusalem vercooren
heeft / is dese niet eenen brandt / die wt den
vyere d † verlosset is?

b Jude. 9.
c Of / straffe verispe.
d † Anders / wtgetrocken

3 Ende Josua hadde onreyne cleederen
aen / ende stont voor den Enghel.
4 Welcker antwoorde ende sprac tot dien /
die voor hem stonden: Neemt de onreyne
cleederen van hem.
5 En hy sprack tot hem: Siet / ick hebbe u-
we sonden van v ghenomen / ende v vier-
cleederen aenghetoghen: ende hy sprack:
Settet eenen reynen hoede op zÿn hooft:
ende sy setten eenen reynen Hoedt op zÿn
hooft ende toghen hem cleederen aen / en
de Engel des Heeren stondt daer.
6 Ende de Enghel des Heeren betuychde
Josua ende sprack:
7 So spreect de Heere Zebaoth: Soo ghy
in mÿnen weghen wandelet / ende mÿner
wacht waer nemet / so sult ghy mÿns huys
regeren / ende mÿne Houen bewaren: e ende
ick wil v gheuen van desen die hier staen /
dat sy v gheleyden sullen.

e De Enghelen behoeden ende leyden de vromen / sonderlinge de Priesters ende Leeraers.

8 Hoort toe Josua ghy Hooghe priester /
ghy en uwe f † vrienden / die voor v woonen /
want sy zÿn enckel wonderen: g want siet /
ic wil mÿnen knecht h † Zemah comen laten.

f † An. medegesellen / die by v woonen.
g Luc. 1.78. Matth. 4.2
h † Anders / Spruyte / Vrucht.

9 Want siet / op den eenigen i Steene / dien
ick voor Josua ghelept hebbe / sullen seuen
ooghen zÿn: doch siet / ick wil hem wt hou-
wen spreect de Heere Zebaoth / ende wil de
sonden des seluen landts weech nemen op
eenen dach.

i Esai. 28.16

10 Ter seluer tÿdt / spreeckt de Heere Ze-
baoth / sal een den anderen nooden / onder
den Wÿnstock / en onder den Vÿgenboom.

Dat iiij. Capittel.

1. Een ghesichte vanden gulden luch-
ter ofte candelaer / ende twee Olyboomen
daer by / 5. met zÿner beduydinghe.

1 ENde de Engel die met my sprac / quam
weder / ende weckte my op / als een van
den slape opghewect wordt.
2 En sprack tot my: Wat siet ghy? Doch
ick sprack: Ick sie. Ende siet / daer stondt
eenen Candelaer / gantsch gulden / met ee-
ner Schale daer bouen op / daer a seuen
Lampen aen waren / ende telcken seuen
b † schepleepelen aen eener Lampen.

a Apo. 4.5.
b † And. vaten om te schencken.

3 c Ende twee Olyboomen daer by / een ter
rechter zÿde der Schale / de ander ter slinc-
ker zÿde.

c Apo. 11.4.

4 Ende ick antwoorde ende sprack tot den
Enghel / die met my sprack: Mÿn Heere
wat is dat?
5 En de Enghel die met my sprack / andt-
woorde en seyde tot my: Weet ghy niet wat
dat is? Doch ick sprack: Neen mÿn Heere.
6 En hy antwoorde / en sprac tot my: Dat
is het woort des Heeren d † van Serubabel:
e het en sal niet door een Heyr oft door
cracht / maer door mÿnen Gheest gheschie-
den / spreeckt de Heere Zebaoth.

d † An. aen:
e Esai. 11.2

7 Wie zÿt ghy / ghij groote Berch / die doch
voor Serubabel een slecht veldt zÿn moet?
ende hy sal den eersten steen opbouwen / dat
men roepen sal: Gheluck ende heyl / geluck
ende heyl.
8 Ende het woort des Heeren gheschiedde
tot my ende sprack:
9 De handen Serubabel / hebben dit huys
gefondeert / syne handen sullent oock voleyn-
den: f op dat ghy lieden gewaer wordet / dat
my de Heere tot v ghesonden heeft.

f Deut 18.22. Sacha. 6.15

10 Want wie is hee / die de g slechte daghen
verachtet? daermen hem doch sal inne
verheughen / ende sien de h thinnenmate in
Serubabels handt: met den Seuen / wel-
ke zÿn des Heeren ooghen / die het gantsche
landt doortrecken.

g Of / verachtede.
h Richtsnoer oft richthout: want het gebouwte soude door SeruBabel voortgaen wanneer ende waer hy het aengrepe / wanneert oock allen Heydenen leedt ware.

11 Ende ick antwoorde: en sprack tot hem:
i Wat zÿn de twee Olyboomen ter rechte
ende slincker zÿden des Kandelaers?
12 En ick antwoorde ten anderen mael: Wat
zÿn de twee k † tacken der Olyboomen / die
daer staen by den tween gulden l Keersnut-
ters des gulden Kandelaers / daermen me-
de afneemt bouen van den gulden Candelaer.

i Apo. 11.4
k † An. twijghen / oft spruyten / In Hebraico: Olyfspike.
l Of / lichtscheeren.

13 En hy sprack tot my: Weet ghy niet wat
die zÿn? Doch ick sprac: Neen mÿn Heere.
14 En hy sprack: Het zÿn de twee Olykinde-
ren / die daer staen by den Heerschapper des
gantschen landts.

Dat v. Capittel.

1. Een ghesichte van eenen vliegenden
Brieue / 5. Item van eenen Epha / met eenen
clompe loodts bouen op zÿnen hole / daer
een wÿf inne satt / 9. en van tween wÿuen
int landt Sinear ghevoert werdt.

1 ENde ick hief mÿne ooghen weder op /
en sach: en siet / daer was eenen a vlie-
ghenden Brief.

a Dat zÿn de vervalschers der Schrift / die de vroome herten bedroeuen / en de voorsen loueloosen huychelen.

2 Ende hy sprack tot my: Wat siedy? Doch
ick sprack: Ick sie eenen vliegenden Brief /
die is twintich ellen lanck / ende thien ellen
breede.
3 En hy sprack tot my: Dat is den vloeck /
welcke wtgaet ouer het gantsche landt:
want alle Dieuen worden na desen Brieue
b † vroom ghesproken / ende alle meyneedi-
ghe / worden na desen Brieue vroom ct ge-
sproken.

b † Anders / ghestraffet.
c † Anders / gestraffet.

4 Doch ick wilt voorts brengen / spreect de
Heere Zebaoth / dat het sal comen ouer
het huys des Diefs / en ouer het huys der
ghenen d die by mÿnen Name valschelicken
sweeren: ende sal in haren huyse blÿuen / en
salt verteeren / met tsamen zÿnen houte en
steenen.

d Exo. 20.7

5 En de Enghel die met my sprack / ghinck
henen wt / ende sprack tot my: Heft uwe oo-
ghen op / ende siet / wat gaet daer wt?
6 En ick sprack: Wat is het? En hy sprack:
Een e Epha gaet daer wt: ende sprac: Dat
is de ghestalt inden gantschen lande.

e Epha. Dat is een ghelÿck als te voren de Brief beduydet / oock van den valschen leeraers geseyt / die de consciencien met Wetten en Rechten meten ende schepelen / maer ten laetsten na Sinear comen moeten / etc.

7 En siet / daer sweuende een Centener loots /
en daer was een Wÿf / die satt in den Epha.
8 Hy sprack nu: Dat is de f † Godloose lee-
re: ende hy wierp se inden Epha / en wierp
den clompe loots bouen op het Holl.

f An. Godloosheyt.

9 En ick hief mÿne ooghen op / ende sach:
en siet / twee wÿuen ghingen daer wt / ende
hadden vleughelen die de windt dreef: het
waren Ja vleugelen / ghelÿck als Oyuaers
vleughelen: ende sy voerden den Epha tus-
schen Hemel ende Aerde.
10 En ick seyde tot den Enghel die met my
sprack: Waer voeren die den Epha henen?
11 Hy sprack dan: Dat het een huys ghebou-
wet worde / g in den lande Sinear / en bereyt
det / en aldaer gesettet worde op zÿnen bodem.

g Gen. 10.10

Kk Dat

Dat vj. Capittel.

1 Propheteert van den Euangelio Christi/ 9. van zijnen Coninckrijcke ende Priesterdome/ 13. eñ vanden gheestelicken Tempel in der gantscher Wereldt te bouwen/ de wijle dat hem de Joden versaeckten/ ende niet hebben en wouden. Het eerste beduyden andere/ vanden verloope der vyer Coninckrijcken: die Christus na de Prophetie Danielis 2. met zijner coemste eñ Rijcke stuyten soude.

1 EN de ick hief mijne ooghen weder op/
ende sach: eñ siet/ daer waren vier wa-
ghenen/ die ghinghen tusschen tween
Berghen wt: ende de selue Berghen waren
a Of/ metalen/ eeren. a coperen.
b Zach.1.8. 2 Voor den eersten waghene/ waren b roo-
Apoca.6.4 de Peerden/ voor den anderen waghen wa-
ren swarte Peerden/
3 Voor den derden Waghen/ waren witte
Peerden/ voor den vierden Waghene/ wa-
ren bonte stercke Peerden.
4 Ende ick antwoorde/ ende sprack tot den
Engel/ die met my sprac: Myn Heere/ wie
zijn dese?
c Jere 4.7. 5 De Enghel andtwoorde/ ende sprack tot
† Anders/ my: Het zijn c de vier Winden onder den
voorts comen vander Hemel/ die † voorts comen/ dat sy treden
plaetse daer voor den Heerscheppper ouer alle landen.
sy ghestaen 6 Daer de swarte Peerden voor waren/ die
hebben voor ghingen teghent Noorden/ ende de witte
den/ etc. ghinghen hen na: doch de bonte ghinghen
teghent Suyden.
7 De stercke ghinghen eñ toghen omme/
dat sy alle landen doortoghen: eñ hy sprac:
Gaet henen/ ende treckt door het landt:
ende sy toghen door het landt.
8 Ende hy riep my/ ende sprack met my/ eñ
seyde: Siet die teghent Noorden trecken/
die doen mijnen gheest rusten/ inden lande
teghent Noorden.
9 Ende des Heeren woordt ghesciede tot
my/ ende sprack:
10 Neemt van den geuangenen/ namelick/
van Heldai/ ende van Tobia/ eñ van Jeda-
ia/ eñ coemt ghy des seluen daechs/ ende
gaet in Josia des soons Zophonia huys/
welcke van Babel ghecomen zijn.
11 Neemt nu siluer eñ gout/ eñ maket croo-
nen/ eñ settetse op het hooft Josua des Hoo-
ghen priesters/ des soons Jodazar/
12 Ende spreeckt tot hem: So spreeckt de Hee-
d Zemah/ re Zebaoth: Siet: daer is een man/ die heet
heet een d Zemah: want onder hem sal het wassen/
vrucht: eñ ende hy sal des Heeren Tempel bouwen.
het is een 13 Ja den Tempel des Heeren sal hy bou-
prophetie wen/ ende sal het e cieraet draghen/ ende
van Christo/ die door sal sitten ende heerschen op zijnen Throo-
Josua ende ne/ sal oock Priester zijn op zijnen Throone/
Seru Babel beduyt eñ daer sal vrede zijn tusschen dien beyden.
is. 14 Ende de croonen sullen den Helem/ To-
Zacha.3.9. bia/ Jedaia/ ende Hen/ de sone Zophonia/
Luc.1.78. tot eener ghedachtenisse zijn in den Tem-
e Of/ wt- pel des Heeren.
nersel. 15 Ende sullen van verre comē/ die aen den
f Zach.4.9 Tempel des Heeren bouwen sullen/ f daer
sullet ghy gewaer worden/ dat my de Hee-
re Zebaoth tot v lieden ghesonden heeft:
ende dat sal ghescieden/ soo ghy luysteren
sullet de stemme des Heeren uwes Gods.

Dat vij. Capittel.

1. Den Priesteren wort een vrage voorgestelt ouer den vasten eñ leedtdraghen/ 4. De Heere beantwoortse door Zacharia/ ende gheeft een vol bericht vanden rechten vasten.

1 EN de het geschiede inden vierden Jare
des Coninckx Darij/ dat des Heeren
woort geschiede tot Zacharia/ in den
vierden daghe der neghender Maendt/
welcke heet Chisleu/
2 Doe SarEzer ende RegemMelech/ met
tsamen haren lieden/ sonden na BethEl/
te bidden voor den Heere/
3 Ende lieten den Priesteren segghen/ die
daer waren rondtomme het huys des Hee-
ren Zebaoth/ eñ tot den Propheten: Moet
ick oock noch weenen a inder vijfder Maent/ a 2.Reg.
ende my b onthouden/ als ick nu sommige 15.8.
Jaren suler ghedaen hebbe? b Als de
4 Ende des Heeren Zebaoth woordt ghe- Nazarei.
schiede tot my/ ende sprack: Num.6.2.
5 Segget allen volcken in den lande/ ende
den Priesteren/ eñ spreeckt: c Doe ghy vaste- c Jere.41.1
det eñ leedt droeget/ in der vijfder eñ seuen 2.Re.26.25.
der Maendt/ dese tseuentich Jaer lanck: d Esa.58.5.
hebbet ghy lieden my soo gheuastet?
6 Oft doe ghy atet ende droncket/ hebbet
ghy lieden niet voor v selfs ghegheten ende
ghedroncken?
7 Is het niet dat/ dat de Heere predicken
liet/ door de vorige Prophetē/ doe Jerusalē
bewoont wert/ eñ hadde de volheydt/ met
tsamen haren Steden rontomme/ eñ doe
daer lieden woonden/ beyde teghent Suy-
den/ ende in den leechten?
8 Ende des Heeren woort ghesciede tot
Zacharia/ ende sprack:
9 So spreeckt de Heere Zebaoth: * Richtet/ * Zacha.
recht/ eñ een yegelick bewijse aen zijnē broe 8.16.
dere vriendelickheyt ende barmhertichheyt. Esaie.1.17.
10 f Eñ en doet niet onrecht den Weduwen/ 25.
Weesen/ vreemdelingen eñ armen: ende nie- f Of/ geen
mandt en dencke tegen zijnen broeder wat vertieren-
quaets in zijner herten. heyt.
11 g Doch sy en wouden niet opmercken/ eñ 1 Cro.22.22.
keerden my den rugge toe/ eñ verstockeden Jere.6.28.
hare ooren/ op dat sy niet en hoorden: g Jere.2.27.
12 Eñ maeckten hare herten als eenen Dia- 7.23.
mant/ op dat sy niet en hoorden de Wet eñ
woorden/ h die de Heere Zebaoth sondt in h 2.Pet.
zijnen Gheeste/ door de vorighe Propheten/ 1.21.
daerom oock sodanen grooten toorne/ van
den Heere Zebaoth ghecomen is.
13 Eñ het is also geschiet: i als gepredicket i Jere.11.11
werdt/ eñ sy niet en hoorden: soo en woude Prou.1.28.
ick oock niet hooren/ doe sy riepen/ spreeckt Esai.1.15.
de Heere Zebaoth.
14 Also hebbe ickse verstroyt onder alle Hey-
denen/ die sy niet en kennen: ende het lant is
achter hen woest ghebleuen/ dat daer nie-
mant in en wandelt noch woonet/ ende dat
edele landt is tot eener woestijne gemaeckt.

Dat viij. Capittel.

1. Troostet/ 9. ende vermaentse wederom ten ghebouwe/ 16. eñ Regimente/ besluyt daermede sulcke prophetieringe zijner tijt/ van den wederbouwen/ 20. eñ beghint voortaen van Messia te spreken e datmen wete de seghen ende vreuchde daer hy van spreeckt/ sy gheestlick/ ende worde int Rijcke Christi verkreghen.

1 EN de des Heeren woordt ghesciede tot
my/ ende sprack.
2 So spreeckt de Heere Zebaoth: Jc heb-
be ouer Sion gantsch seer gheyuert/ ende
hebbe in grooten toorne ouer haer gheye-
uert.
3 So spreeckt de Heere: a Jck keere my we- a Zacha.
der tot Zion/ eñ wil te Jerusalem woonen: 1.16.
b dat Jerusalem sal eene Stadt der waer- b Esai.1.26
heyt heeten/ eñ den Berch des Heeren Ze-
baoth/ eenen Berch der heerlickheyt.

4 Soo ſpreeckt de Heere Zebaoth: Daer
ſullen noch voortaen woonen in den ſtra-
ten te Jeruſalem/ oude mannen eñ vrou-
wen/ ende die by den ſtocke gaen van groo
ten ouderdom.
5 Ende der ſtadt ſtraten ſullen zijn vol
knechtkens ende maechdekens/ die op der
ſtraten ſpelen.
a Gen.18.14 Job.42.2. Sap.11,18 Mat.19.20 b t And. vier. 6 So ſpreeckt de Heere Sebaoth: Duncket
hen ſulcx c onmeughelick zijn/ voor den
ooghen deſes overghebleuenen volcks te
v t deſer tijdt? ſoude het daeromme oock
onmeughelick zijn voor mynen ooghen/
ſpreeckt de Heere Zebaoth?
7 So ſpreect de Heere Zebaoth: Siet/ ick
wil myn volc verloſſen vã den lande tegen
den opghange/ ende vanden lande teghen
den Nederghange der Sonnen:
8 Eñ wilſe hier tot brengen/ dat ſy te Jeru
salẽ woonen: e eñ ſy ſullen myn volck zijn/
e Jer.24.7. 30/32.31/B. Heb.8.10. ende ick wil haer Godt zijn in waerheydt
ende gherechticheyt.
9 So ſpreect de Heere: Stercket uwe han-
den/ ghy die deſe woorden hoort/ ter deſer
tijdt/ door der Propheten monden/ dies
daechs/ doe den grondt gheleyt is aen des
Heeren Sebaoths huyſe/ dat den Tempel
ghebouwet worde.
f Hagge.1/5 1/16. 10 f Want voor deſen dagen was der men-
ſchen arbeyt te verghееfs/ ende der Dieren
arbeyt en was niets: eñ daer en was ghee-
nen vrede van droeffeniſſe den ghenen/ die
wt ende in toghen/ maer ick liet alle men-
ſchen gaen/ eenen yeghelicken tegen zijnen
naeſten.
11 Doch nu en wil ick niet doen als in den
g Of/ voor-leden. g vorighen dagen/ met den overghebleuen
deſes volcx/ ſpreect de Heere Zebaoth.
h Hagge. 2.20. 12 h Maer ſy ſullen zaet des vredes zijn: de
Wijnſtock ſal zijne vrucht gheuen/ eñ het
i Hagge. 1/10. landt ſal zijnen waſdom gheuen/ i eñ den
Hemel ſal zynen douwe gheuen: ende ick
wil de overghebleuen deſes volcks/ ſulcx
alle beſitten laten.
13 Eñ het ſal gheſchieden/ als ghy van den
huyſe Juda eñ vanden huyſe Iſraels/ zijt
eenen vloeck gheweeſt onder de Heydenen:
ſo wil ick v lieden verloſſen/ dat ghy ſullet
eenen ſeghen zijn: en vreeſt v lieden ſlechs
niet/ ende ſtercket uwe handen.
k Deut. 30.9. Jere.31/28/ 32/41. 14 So ſpreect de Heere Zebaoth: k Gelijck
als ick dachte v lieden te plaghen/ doe my
uwe vaders vertoornden/ ſpreecht de Hee-
re Zebaoth/ ende het en rouwede my niet:
15 Alſo ghedencke ick nu wederom in deſen
daghen wel te doen/ Jeruſalem ende den
huyſe Juda/ en vreeſt v lieden ſlechs niet.
16 Dat is het nu/ dat ghy lieden doen ſul-
l Zach.7.9. Malach. 2.10. Ephe.4.25 let: l Een yegelick ſpreke met den anderen
de waerheydt ende rechtet m † recht/ ende
ſchaffet recht in uwen poorten.
m † And. waerheydt eñ oordeel in etc. n Pſalm. 24.4. Leuit.19.12. 17 Eñ niemant en dencke wat quaets in ſy-
ner herten/ teghen ſynen naeſten/ ende en
hebbet niet lief n valſche Ede/ want ſulcx
alles hate ick/ ſpreect de Heere.
18 Ende des Heeren Zebaoth woort ghe-
ſchiede tot my/ ende ſprack:
19 So ſpreecht de Heere Zebaoth: De vaſ-
tene der vierder/ vijfder/ ſeuender eñ thien-
der Maent/ ſullen den huyſe Juda tot ee-
ner vrueghde ende hertenluſt/ ende tot vro-
licken Jaerfeeſten worden: alleene hebbet
o Heb.12.14 lief waerheyt ende o vrede.
p Eſa.2.3. 20 p So ſpreect de Heere Zebaoth: Voor-
der ſullen noch comen vele volcken/ ende
veler ſteden Burghers.
21 Eñ de Burgers der eener Stadt/ ſullen
q Micha. 4.2. ter eerden gaen/ ende ſegghen: q Laet ons
henen gaen te bidden voor den Heere/ ende
den Heere Zebaoth te ſoecken: r wy willen
met v lieden gaen. r In He-breo/ Vadã etiam ego/ ſpreecht de eene tot den anderen.
22 Alſo ſullen vele Volcken ende Heydenen
met hoopen comen/ den Heere Sebaoth te
Jeruſalem te ſoecken/ ende voor den Heere
te bidden.
23 So ſpreecht de Heere Sebaoth: Te dier
tijt ſſullen thien mannen wt allerley ſprakẽ
der Heydenen/ eenen Joodſchen man by der
ſlippen grijpen/ ende ſegghen: Wy willen
met v lieden gaen/ want wy hooren/ dat
God met v lieden is.

Dat ix. Capittel.

1. Gaet in de toecoemſtige tijt/ ende pro-
pheteert hoe de groote Alexander ſoude
Tyrum/ Zidon/ ende de Philiſteen overwin
nen: op dat de gantſche Wereldt gheopent
worde/ den toecoemſtigen Euangelio Chri-
ſti.9. ende voert den Coninck Christum/ te
Jeruſalem in/ op eenen Ezel.

1 Dit is den laſt daer de Heere van ſpreect s Eſai. 3. 28.
over het lande Hadrach/ eñ over Da- Hadrach/ is Syria.
maſcum/ op welcke het hem verlaet: a In He-breo/ Domini eſt ocu-lus homi-nis/ et om-nium tri-buum Iſ-rael.
(want de Heere a ſchouwet op de b men-
ſchen ende op alle ſtammen Iſraels.) b God ſtraf-fet beyde de Joden ende Heydenen/ wanneer ſy het verdie-nen.
2 Daertoe ooc over Hamath/ die met haer
palet: oock over Tyrum ende Zidon/ die
gantſch cloeck zijn.
3 c Want Tyrus bouwet * veſten/ ende ver c Joel.3.4. Eſai.23.1. Ezech.26.2/ 27/2.28/1.
ſamelt ſilver als zandt/ ende gout als dreck
op der ſtraten.
4 Doch ſiet/ de Heere ſalſe verderuen/ eñ ſal
hare macht/ die ſe op der Zee heeft/ ſlaen/ * Dat is/ ſterckten.
dat ſy ſal zijn/ als die met vyere verbrãt is.
5 Wanneer dat Aſcalon ſien ſal/ ſoo ſal ſy d Jer.47.5. Amos.1.6. Philiſteen.
verſchricken/ eñ d Gaſa ſal gantſch bange
worden: daertoe Ecron ſal bedroeft wordẽ/ Eſai.14.29.
wanneer ſy ſulcx ſiet: want het ſal wt zijn Jere.47.1.
met den Coninck te Gaſa/ ende te Aſcalon Ezec.25.15
en ſalmen niet woonen.
6 Te Aſdod ſullen vreemde woonen/ ende e Zach.2.5
ick wil der Philiſteen heerlicheyt wtroeyẽ. f Als de crychsliedẽ gaen ende ſtaen int le-gher inder ſchaers-wacht/
7 Eñ ick wil haer bloedt van haren monde
nemen/ eñ hare grouwelen van haren tan-
den/ dat ſy oock onſen God ſullen overblij-
uen/ dat ſy worden als Vorſten in Juda/ eñ
Ekron als de Jebuſiters.
8 e Eñ ic wil ſelfs omme myn huys het le-
gher zijn/ dat niet en behoeft f ſtaendes en Eñ 1.Sam. 10. Statio Philiſtino-rum.
henen ende weder gaendes: op dat de Dry-
uer niet meer over haer en coeme: want ick
hebbe het nu aenghеſien met mynen oo-
ghen. g Eſa.62.11 Math.21.5 Joan.12.15
9 g Doch ghy dochter Zion/ verheucht v
ſeer eñ ghy dochter Jeruſalem/ juychet: ſiet
v Coninck coemt tot v/ een Rechtveerdiger h † And. ellendich.
ende een Helper/ h † arm/ ende rijdt op eenẽ
Ezel/ ende op een ionghe Veulen der Eze- i Eſai.2.4. Hoſe.2.20.
linnen.
10 Want ick wil de Waghenen wech nemen k Eſa.9.6 Pſal.72.8.
van Ephraim eñ de Peerden van Jeruſa-
lem/ i eñ de Strijdtboge ſal verbroken wor- l Eſai.42.7.
den: want hy ſal vrede leerẽ onder den Hey- * Of/ teere-te. vaſtic-heyt.
denen/ k eñ zijne heerſchappie ſal zijn/ van
de eene Zee tot aen de ander/ eñ vant Wa-
ter tot aen der Wereldt eynde. m Pſal.95.7 Hebre.3.4.
11 Ghy laet oock door het bloedt ws ver-
bondts wt/ l uwe ghevanghen wt der cuy-
len/ daer gheen water inne en is. Ooc op dit mael/ eñ te deſer tijdt/ niet alleene in toecoem-ſtigher tijt.
12 So keert v nu tot der * veſte/ ghy/ die ghy
op hope ghevanckelick ligget: want m † ooc
heden wil ick vercondighen/ ende v dobbelt
vergheldеn.
13 Want ick hebbe my Juda gheſpannen † And. Ick vercondi-ghe v heden (dat) ick het v etc. ſal.
tot een boghe/ ende Ephraim gheruſtet: ende
wil uwe kinderen Zion verwecken/ over
uwe kinderen Griekenlandt/ eñ wil v ma-
ken als een ſweert der Reuſen.

 Ende

Mar. God.
n Os/ voort
p Zach. 2.5
q 1. Sam. 17.49
r † And. en/ etc.
Schapen.
s Het Evangelium is sulck een woort / dat het gheene kinderen en baert die in der wiegen ligghen/ maer wanneer sy ghebaert zyn/ soo zyn sy jonge gesellen ende Jonckvrouwen/ ten houwelick bequaem.
Dat is te leeren/ ende andere geestelicke kinderen te generen.
a Deu. 28. 12
b Ezec. 13.6
c Os/ verdwaelt.
d Ezech. 13.3
e Dat zyn de priesters ende Propheten inden volcke/ die Christus namaels Phariseen heet.
f † And. Ja van hem (den Juda) sal zyn den Egge/ van hem sal zyn de Naghel/ van hem sal zyn de Strydtboghe/ van hem sullen wtgaen alle Dwingers met malcanderen.
g † And. verlossen.
h † An. niet (ruymts) genoech voor haer vinden en sal.
i Dat heet de enghe Zee/ als sy door de roode zee ghinghen. etc.
k Esa. 10.5, 26.
l Ezech. 29.1.

14 Eñ de Heere sal over hem verschynen/ eñ
syne pylen sullen wtvaren als de Blixem:
de Heere n † Zebaoth sal de Basuynen bla-
sen/ eñ sal o voor treden/ als de Onweders
van den Suyden.
15 p De Heere Zebaoth salse beschutten: dat
sy verslinden / eñ onder hen brenghen met
q slingherSteenen/ dat sy drincken ende ru-
moeren/ als van wyne/ eñ vol worden als
het Becken/ eñ als de hoecken des Altaers.
16 Eñ de Heere haer God sal hen te dier tyt
helpen/ als r † eener cudde zyns volcx: wãt
heylighe steenen sullen in zynen lande op-
ghericht worden.
17 Want wat hebben sy goets voor andere
lieden/ eñ wat hebben sy schoons voor an-
dere lieden? Coorne die Jongheligen/ eñ
Most die Jonckvrouwen s baert.

Dat x. Capittel.

1. Scheldet der valschen Afgodendienst/ met tsamen den valschen Propheten ende Herderen/ 3. beschryft der gheloovigen onverwinnelicke sterckheydt/ 7. ende menichvuldighe ghenade onder haren Coninck Christo.

1 SO biddet nu vanden Heere den spaden
regen/ a so sal de Heere wolcken maken/
eñ v lieden reghens ghenoech gheven/
tot aller vrucht op den velde.
2 Want de Godeken spreken enckel moey-
te/ b eñ de Waerseggers zyn enckel leughe-
nen/ eñ spreken vergheefsch: droomen / eñ
haer troosten en is niets: daerom gaen sy
c dwaelen als een cudde/ ende zyn versmach-
tet/ d dewyle daer gheen Herder en is.
3 Mynen toorne is vergrimmet over de
Herderen / eñ ick wil de e Bocken te huys
soecken/ want de Heere Zebaoth sal zyne
cudde te huys soecken / namelicken/ het
huys Juda / ende salse toerusten / als een
wtghereet Peerdt ten stryde.
4 f † De Hoecken/ Naghelen/ Strydtbogen
eñ Drijvers/ alle sullẽ van hen wech comẽ.
5 Eñ sullen dannoch ghelycke wel zyn/ als
de Reusen/ die den dreck op der straten tre-
den in den stryde/ eñ sullen stryden: want de
Heere sal met hen zyn/ so dat de Ruyters te
schanden worden.
6 Ende ick wil het huys Juda stercken/ eñ
het huys Joseph g † outlossen/ ende wilse
weder in setten/ want ick ontferme my ha-
rer: ende sullen zyn als sy waren/ doe ickse
niet verstooten en hadde: want ick de Hee-
re haer Godt wilse verhooren.
7 Ende Ephraim sal zyn als een Reuse/ eñ
haer herte sal vrolick worden/ als van wy-
ne: daertoe hare kinderen sullent sien/ ende
hen verheughen / dat haer herte aen den
Heere vrolick sy.
8 Ick wilse aenblasen/ ende haer versame-
len: want ick wilse verlossen: ende sy sullen
hen vermeerderen/ als sy hen te voren ver-
meerdert hebben.
9 Ende ick wilse onder de volcken saeyen/
dat sy myner gedencken in verren landen:
ende sullen met haren kinderen leven ende
wedercomen.
10 Want ick wilse weder brengen wt Egyp-
tenlandt/ eñ wilse versamelen wt Assyrien/
ende wilse int landt Gilead ende Libanon
brengen/ datmense h † niet vinden en sal.
11 Ende hy sal door de Zee des i angsts
gaen/ eñ de baren in de Zee slaen/ dat die
rywateren verdrooghen sullen: k so sal dan
vernedert worden de heerlickheyt te Assy-
rien/ ende de l Scepter in Egypten sal op-
houden.
12 Ick wilse stercken inden Heere/ dat sy sul-
len wandelẽ in zynẽ name/ spreect de Heere.

Dat xj. Capittel.

1. Propheteert / dat Christus van den Joden soude vercocht worden / voor dertich Silverlinghen/ daerom hyse oock verlaten soude/ dat Jerusalem eyndelick soude verstoort/ ende de Joden in dwalinge verstockt/ ende verstroyt souden worden/ eñ also het Evangelium ende het Ryche Christi na zynen lyden onder de Heydenen comen.

1 DOet uwe poorten op/ Libanon/ dat het
vyer uwe Cederen verteere.
2 Huylet ghy Dennen/ want de Cede-
ren zyn ghevallen / ende dat heerlicke ghe-
bouwete is verstoort: huylet ghy Eycken
Basan/ want het vaste Woudt is omghe-
houwen.
3 Men hoort de Herders huylen/ want haer
heerlicke gebouwete is verstoort: men hoort
de jonghe Leeuwen brullen / want de heer-
lickheyt des Jordaens is verstoort.
4 Soo spreeckt de Heere myn God: Hoedet
de Slachtschapen.
5 Want hare heeren slachtense/ ende en hou-
den t voor gheen sonde: vercoopense / ende
spreken: Gheloeft sy de Heere / ick ben nu
ryke: ende hare Herderen en verschoonen
harer niet.
6 Daeromme en wil ick oock der Inwoo-
ners inden lande niet meer verschoonen/
spreect de Heere: eñ siet/ ick wil de lieden la-
ten/ eenen yegelicken in der hant des ande-
ren/ eñ in der handt zynes Conincks/ dat sy
het lant a † verslaen/ ende en wilse van ha-
rer handt niet b † verlossen.
7 Ende ick hoedde de Slachtschapen / om
der ellendigher Schapen wille: ende nam
twee Staven tot my / den eenen hiete ick
Soete / den anderen hiete ick Suer / ende
hoedde de Schapen.
8 Ende ick verdelchde dry Herderen in ee-
ner Maent: want ick en mochte harer niet/
soo en wouden sy myner oock niet.
9 Ende ick sprack: Ick en wil v lieden niet
hoeden/ c wat daer sterft/ dat sterve/ wat
versmachtet/ dat versmachte/ eñ de d † over
blyvende verslinde een yeghelick des ande-
ren vleesch.
10 Ende ick nam mynen Staf Soete / ende
e verbrack hem / f op dat ick myn verbondt
wech name/ dat ick met allen Volcken ghe-
maeckt hadde.
11 Ende het wert dies daechs wech gheno-
men: ende de ellendighe Schapen die het
met my hielden/ merckten daer by/ dat het
des Heeren woort ware.
12 Eñ ick sprack tot hen: Behaecht het v lie-
den/ soo brenget herwaerts soo vele als ick
ghelde: so niet/ soo laet het aenstaen: g ende
sy woeghen daer/ so vele als ic ghaldt/ der-
tich Silverlingen.
13 Eñ de Heere sprack tot my: Werpt het he-
nen/ dat het den Potbacker ghegeven wor-
de/ Ey een treffelicke somma/ dier ick weert
gheachtet ben van hen: eñ ick nam de der-
tich Silveringen / eñ wierpse in het huys
des Heeren / op dat sy den Potbacker ghe-
ghevuen werden.
14 Ende ick verbrack mynen anderen staf/
Suer / op dat ick de broederschap tusschen
Juda ende Israel wech name.
15 Ende de Heere sprack tot my: Neemt wey-
derom tot v h eens dullen Herders ghereet-
schap:
16 Want siet/ ick sal Herders inden Lande
opwecken/ die het versmachtede niet besien/
i † het verslaghene niet soecken/ eñ het ver-
brokene niet heelen / ende het ghesonde
niet versorghen en sullen: doch het vleesch

Libanon is Jerusalem/ wt Libano gebouwet/ ende door de Romeyneu verstoort.
a † And. te morsel slaen.
b † And. wt rucken.
c Jere. 15.2
d † And. andere etc.
e Os/ braecken in stucken/
f Ose. 2.17.
g Matth. 27.9.
Jere. 32.10
h Ezech. 34.2.8
i † And. te morsel gheslaghen/ And. jonck teeder lam maken.

der beeten sullen sy verslinden/ ende hare klauwen verscheuren.

h† An. Verulocet zy de onnutte Herder/ die etc. verlaet.
17 h† O Godekens Herders/ die de Kudde verlaten: het sweert kome op haren arm/ ende op hare rechter ooghe: haren arm moet verdorren/ ende haer rechter ooghe doncker worden.

Dat xij. Capittel.

1. Christi Kercke/ een steen der ergernisse/ 4. staet in haren cruyce/ onder de hulde ende bescherminge Gods/ 6. ende is een overwinnersse haerer vyanden. 10. Christus wort door synen Gheest verklaert.

a Esa.40.22 44.24.45.12 b Gen.2.7.
1 DIt is den last des woorts vanden Heere ouer Israel/ spreeckt de Heere/ a die den Hemel wtbreydet/ ende de Aerde fondeert/ b ende dē adem des menschen in hem maket.
c Sac.14.14
2 Siet/ ick wil Jerusalem tot eenen tuymelbeker maken allen volcken/ die rontomme zijn: c want het sal oock Juda gelden/ wanneer Jerusalem belegt wert.
3 Dannoch wil ick/ ter seluer tijt/ Jerusalem maken tot eenen Laststeene allē volcken: alle die den seluen wech heffen willen/ die sullen hen daer aen versnijden: want alle Heydenen op Aerden/ sullen hen teghen haer versamelen.
4 Te dier tijt/ spreeckt de Heere/ wil ick alle peerden schuwē/ ēn hare Ruyteren dwaghe makē; doch ouer Jerusalē wil ick myne ooghen open hebben/ ende alle peerden der volcken met blintheyt plaghen.
5 Ende de Vorsten Juda/ sullen segghen in haren herten: Laet slechs de Burgers Jerusalems eenen goede moet hebben/ indē Heere Zebaoth haren God.
d Obad.18 Amos.1,4.
6 d Te dier tijt wil ick de Vorstē Juda makē tot eenen vyerigen Ouen inden houte/ ende tot eener Fackelē int stroo dat sy verteerē/ beyde ter rechter ende ter slincker zijdē/ alle volcken omme ēn omme: ende Jerusalem sal oock voortaen bewoont worden/ aen haren plaetsen te Jerusalem.
7 Ēn de Heere sal de Hutten Juda verlossen/ als in voortijden: op dat hem het huys Dauids niet hooch en beroeme/ noch de Burghers te Jerusalem teghen Juda.
8 Te dier tijt sal de Heere de Burgers te Jerusalem beschermen: ēn het sal gheschieden/ dat wie swack zijn sal onder hen/ te dier tijt/ die sal zijn als e Dauid/ ende het huys Dauids/ sal zijn/ als Gods huys/ als des Heeren Enghel voor hen.
e 1.Sa.17.50
9 Ende te dier tijt/ sal ick dencken te verdelghen alle Heydenen/ die teghen Jerusalem ghetoghen zijn.
10 Doch ouer het huys Dauids/ ēn ouer de Burghers te Jerusalem/ wil ick wtgietē f dē Geest der g genade/ ēn des h† gebedts: i want sy sullen myn aensien/ dien ghene doorsteken hebben: k ēn sullen hem beklaghen/ alsmen een eenich kint beklaecht/ ende sullē hen om hem bedroeuē/ als mē hem bedroeft om een eerste kindt.
f Eze.36.26. Joel.2.28. Acto.2.17. g Acto.4.31 h† And. out fermens: i Joa.19.37. k Acto.2.37 l Luc.23.29. 2.Reg.24.2 m 2Pa.35.22
11 Te dier tijdt/ sal groot leet draghen zijn te Jerusalem/ m als daer was by Hadadrimō/ inden velde Megiddon.
12 Ende het Lant sal leet dragen/ een yghelick gheslachte bysonder: het geslachte des huys Dauids bysonder/ ende hare wijuen bysonder; het geslachte des huys n Mathā bysonder/ ende hare wijuen bysonder:
n 2.Sa.5.14 Lu.3.31.
13 Het gheslachte des huys Leui bysonder/ ēn hare wijuen bysonder: het geslachte Simei bysonder/ ende hare wijuen bysonder.
14 Also alle andere geslachten / een yegelick bysonder/ ende hare wijuen oock bysonder.

Dat xiij. Capittel.

1. Christi Kercke wort van sonden/ Afgoden/ ēn valschen Propheten ghereynicht. 7. Haer Herder Christus wert geslagen. 8. ende van eenen seer cleynen hoop aengenomē

1 TE dier tijdt/ sal het huys Dauids/ ēn de Burghers te Jerusalem een vrye opene a Fonteyne hebben/ teghen de sonde ēn onreynicheydt. a Eze.47.1. Zach.14.8. Joan.19.34
2 b Te dier tijt/ spreeckt de Heere Zebaoth/ wil ick der Afgoden namen wtroeyen wt dē Lande/ datmen haerer niet meer ghedencken en sal: c daer toe wil ick oock de Propheten ēn onreyne gheesten wt den lande drijuen: b Esai.2.20 Ezech.30.13 c Jere.14.15
3 Dat het alsoo toegaen sal / d Wanneer yemant meer prophetecert/ so sullen zijn vader ende moeder/ die hem ghegenereert hebben/ tot hem segghen: Ghy en sult niet leuen / want ghy spreket leughenen inden Name des Heeren: ende alsoo sullen hem de vader ende de moeder/ die hem gegenereert hebben / doorsteken / wanneer hy prophetecrt. d Deu.13.12 e Of/ Prophetisches wyse wat voorseydt.
4 Want het sal te dier tijt gheschieden/ dat de Propheten met schanden bestaen / met haren gesichten / wanneer sy daer van prophetecren: f Ende en sullen niet meer eenen rouwen Mantel aen trecken / daer sy mede bedrieghen. f 2.Reg.1.8.
5 Maer hy sal moeten segghen: g Jck en bē geen Propheet/ maer een Ackerman: Want h ick hebbe menschen ghedient / van myner ieughet op. g Amo.7.14. h Jn. Hebr. Jck ben lyf eyghen van myner ieuget op eens menschen.
6 So mē dan segghen sal tot hem: Wat zijn dat voor wonden in uwen handē: So sal hy segghen: So ben ick geslaghen inden huyse der ghenen die my lief hebben.
7 Sweert/ maket v op ouer mynen Herder/ ende ouer den Man/ i† die my de naeste is/ spreect de Heere Zebaoth: k Slaet den Herder / so sal hem de kudde verstroyen: so wil ick myne hant keeren tot den Kleynen. i† An. myn medegeselle etc. k Mat.26.31 Mar.14.27 Joan.16.32.
8 Ēn het sal gheschieden/ in welcken Lande/ spreeckt de Heere/ twee deelen zijn/ die sullen wtgheroeyt worden/ ende ondergaen/ l ende het derde deel sal daerinne ouerblijuen. l Amos.9.8
9 Ende ick wil dat selue derdendeel door het vyer voeren ende m louteren/ als men siluer loutert/ ende vaghen/ als men gout vaget: n die sullen dan mynen Name aenroepē/ ende ick wilse verhooren: ick wil seggen: o Het is myn volck: ende sy sullen segghen: Heere myn God. m Sapi.3.6 4.Esd.9.74 1.Petri.1.7 n Esai.58.9 o 2.Cor.6.16

Dat xiiij. Capittel.

1. Na dat hy Jerusalem verstoort heeft. 3. voert hy zijn Euangelium in de gantsche Werelt/ 9. heerschet alleene/ geweldichlick in synen Rycke/ 16. ende neemt wech het Leuitische Priesterdom/ met tsamen synen wesen/ Ghereetschap/ ende Offerdaghen.

1 SJet/ * de tijt des Heeren koemt/ datmen uwen roof wtdeylen sal in v. * Dē Heere coēt/ de tyt.
2 Want ick sal allerley Heydenen/ tegen Jerusalem versamelē ten strijde: ēnde Stadt sal gewonnen/ de huysen gheplondert/ ēn de vrouwē gheschendet worden: ēn de helft der Stadt sal geuangen wech gevoert worden/ ende het ouergebleuen volck / en sal niet wt der Stadt wtgheroeyt worden.
3 Doch de Heere sal wt trecken/ ēn a strijden teghen de selue Heydenen / ghelijck als hy pleecht te strijden/ ter tijt des krijchs. a De Geest sal de Werelt straffen/ om der sonde/ etc. Dat sal de strijt zijn
4 Ende syne voeten sullen te dier tijt staen op den Olyberghe/ die voor Jerusalem leyt/ tegen Oosten: ēn den Olyberch sal hem midden ontwee splijten/ vandē Opganck der Son-

ken/totten Nedergancks/ gantſch wijde
van malcanderē/dat hem de eene helft des
berchs teghent Noorden/ende de ander te
ghent Zuyden gheuen ſal.

b Dat zijn de twee ſtucken des Olyberchs/ die van malcanderen ghescheurt is.
c † Anders/ berchskens
d Amos.1.1. e 2.Par. 26.19.

5 Ende ghy ſullet vlieden voor ſulcken dal
tuſſchen d mijnen berghen / want het dal
tuſſchen den c † bergen/ſal na by henē aen
reycken aen Azal:ende ſullet vlieden/ d als
ghy in voortijden vlodet voor der Aerdbe
uinghe/e ter tijt Vſia des Koninckx Juda:
ſo ſal dan komen de Heere mijn God. ende
alle Heylighen met ſ u:

f † And. hem
g Het Euangelium en ſal niet eenē loſſelicken dach noch licht zijn: maer toe alle dat andere/wat ſus langhe een lyflick Godſdienst ghe weest is/dat ſal als dan gheestelick zijn.

6 Te dier tijt en ſal gheen licht zijn / maer
koude ende vorſt.
7 Ende ſal eenen dach zijn/die dē Heere be
kent is/die noch g dach noch nacht zy/ eñ
omtrent den Auont ſal het licht zijn.
8 h Te dier tijdt ſullen verſche waterē wt
Jeruſalem vlieten: de helft na de Zee te
ghent Oosten ende de ander helft na de we
terſte Zee/ende ſal dueren/ beyde des So
mers ende des Winters.
9 i Ende de Heere ſal Koninck zijn ouer al
len landen:te dier tijdt/ ſal de Heere ſlechs
Een zijn/ende zijnen Name ſlechs een.
10 Ende men ſal inden gantſchen Lande
rontomme gaen/als op eenen ſlechten vel
de/van Gibea na Rimon toe/ teghent Zuy
den na Jeruſalem:want ſy ſal verheuen eñ
bewoont wordē aen harer plaetſe vander
poorte Ben Jamin tot aen de plaetſe/ der
eerſter poorten/ tot aen de Hoeckpoorte toe
ende vanden k Torren Hananeel / tot aen
des Koninckx Wijnperſſen.

h Zacha.13.1 Apoc 22.1.
i Obad.21.
k Nehe.3.1 Jere.31.38.
l Apoc.22.3.
m Jer.23.16
Straffe der Ermannen ende Rotte.
n Hagg.2.22

11 Ende men ſal daer inne woonen/ l ende
daer en ſal gheenen Ban meer zijn:m Want
Jeruſalem ſal gantſch ſeker woonen.
12 Ende dat ſal de plaghe zijn daer de Hee
re alle volcken mede plaghen ſal/ die tegen
Jeruſalem gheſtreden hebben:haer vleeſch
ſal verdwijnen dewijle dat ſy noch op ha
ren voeten ſtaen/ ende haer ooghen inden
holen vergaen/ende hare tongen inden mō
de vergaen.
13 n Te dier tijdt ſal de Heere een groot ru
moer onder hen aenrichten dat de eene dē
anderen ſal by der handt vaten/ ende ſijne
handt op des anderen handt legghen.

o Zach.12.2

14 o Want oock Juda ſal teghen Jeruſalē
krijghen:Op dat verſamelt worden de goe
den aller Heydenē/die rontomme zijn/gout
ſilver ende kleederen bouen mate vele.
15 Ende ſo ſal dan deſe plaghe gaen / ouer
peerden/muylen/kemelen eſels ende aller
ley ghedierte/ die inden ſeluen Heyre zijn/
als ghene gheplaecht zijn.
16 Eñ alle ouergheblevene onder allen Hey
denen/die tegen Jeruſalem toghen/ſullen
Jaerlicx henen op comen/ aen te bidden dē
Coninck/den Heere Zebaoth/ ende te hou
den het Looſhuttenfeeſt.
17 Welcker gheſlachte nu op Aerdē/niet he
nen op comen en ſal na Jeruſalem/ den Ko
ninck den Heere Zebaoth aen te bidden/o
uer die en ſal het niet regheuen.

Dat is de grootſte eñ grouwelickſte plaghe/ datmen van Gods woordt moet beroofſt zijn.

18 Ende wanneer het geſlachte der Egypte
naers/niet henen op toghe ende quame/ſo
ſal het ouer haer oock niet regenen:dat ſal
de plaghe zijn/ daer de Heere alle Heydenē
mede plagen ſal die daer niet henen op co
men het Looſhuttenfeeſt te houden.
19 Want dat ſal een ſonde zijn der Egypte
naers/eñ aller Heydenen die niet henen op
en komen/het Looſhuttenfeeſt te houden.
20 Te dier tijt ſal de ruſtinge der peerdē/den
Heere heylich zijn/eñ de ketelen inden huy
ſe des Heeren ſullen gelijck zijn/als de bec
kenen voor den Altaer.
21 Want alle ketelē, beyde in Juda eñ Jeru
ſalem/ ſullen den Heere Zebaoth heylich
zijn/alſo/dat alle die daer offeren willē/ſul
len koken/ ende de ſelue nemen/ende daer
inne komen:ende daer en ſal gheen p † Ca
naniter meer zijn/inden huyſe des Heeren
Zebaoth/te dier tijdt.

p † Anders/ kremer.

Eynde des Prophetem
Zacharie.

Argument.

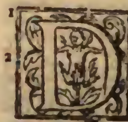
Malachias is ter laetſter plaetſe geſtelt. Of hy de ſelue Zacharias is/ daer van bouē ghesproken is/ (ghelijck ſommige meynen)ofte Eſdras(gelijck de heylige Hieronymus meynt/)ofte eenich ander Godlic Propheet:ſo ſtraft hy doch de Prieſters bitterlic/ eñ beſchuldichtſe vā onuerſadelicke giericheyt/ onachtſame luyheyt/eñ ſchandelicke onkuyſheyt. Hy berispt oock de murmureringe des volcks/ ende ſommigher lichtveerdicheyt eñ onghestadicheyt/die teghen God laſterden. Ten laetſten ſpreeckt hy van den Rijcke Christi ende van den weerſten Oordeele/ in welcken eenen yeghelicken ſal na ſyne wercken ghegheuen worden. Het ſchijnt dat deſe Propheet gheleeft heeft ten tijde Darij.

Malach. Cap.4.

De Propheet
Malachias.

Dat Eerſte Capittel.

1. Hy toont den volcke Iſrael aen de weldaden/die hy hen van aenbeginne af/ voor andere bewesen heeft/ 6. ſcheldet beyde Papen/12. ende gemeynen man/dat ſy ſo eenen weldadighen God/met ondanc baerheyt/ontrouwe ende giericheyt verſma den/10. ende dreycht hen/hy wiltſe verlatē ende de Heydenen aennemen ten volcke.

1 Dit is de Laſt die de Heere
ſprack tegen Iſrael/door
Malachiam.
2 Ick heb v lief/ſpreeckt
de Heere:ſo ſpreeckt ghy:
Waer mede hebdy ons
lief?a Is Eſau niet Ja
cobs broeder/ſpreeckt de
Heere?b noch hebbe ick Jacob lief:

a Gen.25.24
b Rom.9.13

3 Ende Eſau hate ick/ ende hebbe zijn ghe
berchte eenſaem gemaeckt/ende zijn Erue/
den Draken tot eener woeſtijne.

c † And. Hy bouwoden/ doch ick brack het/ datmen het een verulocckt Lant noemet ende etc.

4 Ende ſo Edom ſpreeckē woude:Wy zijn
verdoruen/doch wy willen het woeſte we
der bouwen:ſo ſpreeckt de Heere Zebaoth
alſo:c † Sullen ſy bouwen/ ſo wil ick afbre
ken/ende het ſal heeten: De verdoemde d
pale/ende een volck op welcke de Heere e †
toornet eewichlick.
5 Dat ſullen uwe oogen ſien/ende ghy ſul
let ſeggen:De Heere is Heerlick inden palē
Iſraels.

d Of Lande beuanck/
e † Anders/ voort ende voort vertoornt is.
f Exo.20.12 Deut 32.6 1.Tim.6.1.
g Mat.6.9 ende.23.8.
h Joa.13.13 Ephes.4.5. Ephe.3.16.

6 f Een ſone ſal ſijnen vader eeren/ende eē
knecht ſynen heere:ben ick dan nu d Vader
waer is mijne eere/bē ick een h Heere/waer
vreeſet men my?ſpreect de Heere Zebaoth
tot v Prieſteren/die mijnen Name verach
tet:ſo ſprekct ghy : Waer mede verachten
wy uwen Name?
7 Waer mede dat ghy onreyn broot op my
nen Altaer offeret:ſo ſpreeckt ghy : Waer
mede Offeren wy v wat onreyns? Daer me
de/dat ghy ſegghet:Des Heeren Diſch is
verachtet?

Ende

8 i Eñ wãneer ghy wat blindes offeret/ so en
moet het niet quaet heetẽ: eñ wãneer ghy
wat lams ofte wat krancks offeret / so en
moet het niet quaet heetẽ; brẽgt het uwen
Vorste: wat gelt het/ of ghy hem behagen
sult? ofte of hy uwen persoon aensien sal?
spreeckt de Heere Zebaoth.
9 So biddet nu God/ dat hy ons genadich
sy: want sulcks is van u gheschiedt: meynt
ghy/ hy sal uwe persoonen aensien/ spreeckt
de Heere Zebaoth.
10 Wie is daer oock onder u lieden / die een
deure toesluyte? ghy en steket oock mynen
Altaer geen vyer aen om niet: k ick en heb-
be geen welgevallen aen u/ spreect de Heere
Sebaoth/ ende het Spijsoffer van uwẽ hã
den/ en is my niet aenghenaem.
11 l † Doch vãdẽ Opganck der Sonnẽ/ tot tẽ
Nederganck/ sal mynẽ Name heerlick wor
den onder den Heydenen/ eñ aen allẽ plaet-
sen sal mynen Name geroockt/ eñ een reyn
spijsoffer geoffert worden: want mynẽ Na-
me sal heerlick worden onder den Heydenẽ/
spreeckt de Heere Sebaoth.
12 Doch ghy ontheyliget hem daermede/
dat ghy segghet: Des Heeren disch is on-
heylich/ ende m † zijn offer is veracht/
met tsamen syner spijse.
13 Eñ ghy spreect: Siet/ het is slechs moeyt
heyt/ ende ghy slaet het indẽ windt/ spreect
de Heere Sebaoth: ende ghy offeret/ dat ge
roost/ lam ende kranck is/ ende offeret dan
spijsoffer: soude my sulcx behagen van uwer
handt/ spreeckt de Heere?
14 Vervloeckt zy de bedrieger / die in syner
kudde eenen n Ram heeft/ ende wanneer hy
een ghelofte doet/ so offert hy dẽ Heere/ dat
niet en deucht: want ick ben een groot Co-
ninck/ spreeckt de Heere Zebaoth / ende
mynen Naem is verschrickelick onder de
Heydenen.

Dat ij. Capittel.

1. Dreyeht wederomme den Priesteren/
hare straffe. 4. scheldt se/ dat sy Gods
woort vervalschen/ ontrouwelicken leerẽ/
ende vele daer mede verleyden: 9. eñ mis-
bruycken haers Priesterlicken Ampts/ dat
sy wt giericheyt de genen niet en straffen/
die ondeugende loos dinck offeren/ of an-
dersins niet vroom en zijn/ maer loven en-
de vroom spreken. 13. Oock schelder hyse/
daerom/ dat sy hare wijuen bedroeuen ende
verachten/ ende daermede haren offer ende
Godsdiensten oock verontreynighen.

1 Ende nu/ ghy Priesters/ dit gebodt gel-
dET u.
2 So ghy het niet hooren noch ter her
ten nemen sullet/ dat ghy mynen Name de
eere gevet/ spreeckt de Heere Sebaoth: a so
sal ick den vloeck onder u senden/ ende u u-
wen seghen vervloecken/ Ja vervloecken
sal ick hem/ dewijle dat ghy het niet en wil
let ter herten nemen.
3 Siet/ ick wil u schelden met tsamen den
zade/ ende den c dreck uwer Vyerdagen/ u
int aengesichte worpen/ ende hy sal aen u
beklevende blijven.
4 So sult ghy dan gewaer worden/ dat ick
sodanich gebodt tot u gesonden hebbe/ dat
het mijn Verbondt zijn soude met Levi/
spreeckt de Heere Sebaoth.
5 d Want mijn Verbont was met hem ten
leven ende vrede/ ende ick gaf hem de vree-
se/ dat hy my vreesede/ ende e † mynẽ Naem
schuwede.
6 De Wet der waerheyt was in synẽ mon
de/ ende daer en wert niet booses in synen
lippen ghevonden: hy wandelde voor my

i Levi.22.20
Ezech.43.23
k Gen.4.4.
l † An. Wat
Psal.113.3.
Esaie 59.19.
m † And. eens pegelicks reden is: Zijn spijse is veracht.
n Dat is/ Mannekẽ.
a Levi.2.6 14
Deu.28.14
b Uwe goet eñ alle uwe have/ daer ick u mede ghesegent eñ begaeft hebbe
c Het Priesterdõ/ als hi hier dreyget heeft hi van hen genomen/ eñ hen dẽ droefsem of dreck daer van gelatẽ/ dat sy nu niets en ghelden.
d Nu.25.12.
e † An. hebbẽ vervaert geweest om mijns Naems wille
f Hosee.4.6
g Esai 33.7.
Mala 3.2.
Apoc.2.3.
h Deu.33 8
i Deu.1.17.
ende 17.2.
Prou.18.5.

vreedsaem/ ende oprechtich/ ende bekeerde
vele van sonden.
7 f Want des Priesters lippen/ sullen de lee
re bewaren/ datmen wt synen monde de
Wet soecke: want hy is een g Enghel des
Heeren Sebaoth.
8 Doch ghy zijt vanden wege afgetreden/
ende ergeret vele in de Wet/ h ende hebbet
het Verbondt Levi verbroken / spreeckt de
Heere Sebaoth.
9 Daeromme hebbe ick oock u gemaeckt/
dat ghy verachtet ende onweert zijt / voor
den gantschen volcke/ dewijle ghy myne we
ghen niet en houdet/ ende siet de i persoonẽ
aen in de Wet.
10 Want hebben wy niet alle eenen Vader?
heeft ons niet een God geschapen? k waer-
omme verachten wy dan een den anderen/
ende ontheylighen het Verbont/ met onsen
Vaderen ghemaeckt?
11 l Wãt Juda is een Verachter gewordẽ en
de in Israel eñ te Jerusalem/ geschiedẽ grou
welen: want Juda ontheylicht de Heylic-
heyt des Heeren/ die hy lief heeft/ ende boe-
leert met eens vreemden Gods Dochter.
12 Doch de Heere sal diẽ/ die sulcks doet/ wt
roeyẽ/ wt der Huttẽ Jacobs/ beyde dẽ Mee
ster ende Scholier /met tsamen dien/ die dẽ
Heere Sebaoth Spijsoffer brenghet.
13 Voorder doet ghy dat oock / m dat voor
dẽ Altaer des Heerẽ enckel tranẽ eñ weenẽ/
ende suchten is: dat ick het Spijsoffer niet
meer aensien en mach/ noch yets wat aenge
name/ van uwen handen ontfanghen.
14 Ende so spreket ghy: Waeromme dat? n
Daeromme/ dat de Heere tusschen u eñ den
wijue uwer jeugdt/ getuyget heeft/ die ghy
verachtet: o so sy doch uwe gesellinne/ ende
een wijf uwes Verbonts is.
15 Also dede de p Eenighe niet/ ende was
doch eens grooten Gheests: wat dede doch
de Eenighe? hy sochte het Saet van Gode
toegheseydt: daeromme so siet u voor/ voor
uwen geeste/ ende niemant en verachte den
wijue syner jeughet.
16 Wie haer daerentegẽ q gram is/ die latese
varen/ spreeckt de Heere de God Israels/ eñ
geve haer een decksel des r wievels van sy-
nen kleede/ spreect de Heere Sebaoth: daer
omme so siet u voor/ voor uwen geeste/ ende
en verachtet se niet.
17 Ghy maket dẽ Heere onwillich/ door uwe
seggen. So spreket ghy: Waer mede maken
wy hem onwillich? Daermede/ dat ghy spre
ket: Wie quaet doet/ die behaecht den Hee-
re/ ende hy heeft lust tot dẽ selven: ofte waer
is de God/ die daer straffe?

Dat iij. Capittel.

1. Prophetеert vander toekomste en-
de Ampte Christi. 7. Straffet zijn volck
harde/ dat sy wt veelwijselder boosheyt/ dẽ
Priesteren hare tienden ende ander plicht/
of niet/ of gantsch ontrouwelick geven/ 13.
ende dat sy hen tegen Gods gerechticheyt/
16. die den vromen eenen lieffelicken troost
is/ harde schandelicken legghen.

1 Siet/ ick wil mynen a Enghel senden/ die
voor my henen den wech bereyden sal: eñ
in korten sal komen tot synen Tempel de
Heere diẽ ghy soecket/ eñ de Engel des Ver
bonts/ b des ghy begeert: Siet/ hy koemt/
spreeckt de Heere Sebaoth.
2 Wie sal doch den dach syner toekomst
verdraghen konnen? Ende wie sal bestaen/
wanneer hy sal verschijnen? want hy is als
het vyer eens Goutsmits/ ende als de zee-
pe der c † Wasschers.
3 Hy sal sitten ende smelten/ ende het silver

24.23.
Jacob.2.9.
k Zach.7.9
8.16.
l Esra 9.1.
Levi.21.6.14
m Ma.5.24
n Dit seggẽ wy op Duytsch also: Daerom dat ghy uwe lieve wijf verachtet/ die u de Heere toegeordineert heeft/ eñ uwe gesellinne is/ dier ghy u verplichtet hebt.
o Gen.2.24
p Abraham is de Enige/ als hem oock Esaias noemet: want van hem komen alle Joden af: De selue nam een ander vrouwe/ niet wt vermetelheyt/ gelijck als ghy doet/ maer op dat hy Gode kinderen generеrde.
q Of grimmich/ hatich.
r Moetwillliger onbillicheyt. Dewijle sy voor u verachtet is/ so ist billick/ dat sy van u tot der eeren geklеrt worde als die u wijf geweest is: eñ niet so schentlick in ellende verstooten en worde.
a Mat.1.10
Marc.1.2.
Luc.1.1.17.
7.27.
Psal.132.17.
b Gen.4.1.
5.29.
Esaie 64.1.
c † An. Volders.

reynighen: d hy sal de kinderen Levi reyni-
gen ende louteren/ als siluer ende gout/ dã
sullen sy den Heere Spijsoffer brenghen in
gherechticheyt.
4 e Ende het Spijsoffer Juda ẽ Jerusalem/
sal den Heere welbehagen/ als te voren/ en
voor langhen Jaren.
5 Ende ick wil tot v comen/ ende v straffen/
ende wil een snelle getuyghe zijn/ tegen de f
Toouenaers/ g Ouerspeelders/ ẽ h Meyn
eedighen/ ende teghen die/ die gewelt ẽ on-
recht doen: den Dachlooners/ i Weduwen
ende Weesen/ ẽ de Vreemdelinghen onder
drucken/ ende my niet en vreesen / spreect
de Heere Sebaoth.
6 Want ick bẽ de Heere/ die niet en k liecht/
ende het en sal met v/ kinderẽ Jacobs/ niet
gantsch wt zijn.
7 Gy zijt van uwer Vader tijdt aen/ alroos
afghewekẽ van mynen ghebodẽ/ ende en
hebtse niet ghehouden: l So bekeeret v nu
tot my/ so wil ick my oock tot v bekeeren/
spreeckt de Heere Sebaoth: so spreect ghy:
Waerinne sullen wy ons bekeeren?
8 Isset recht / dat een mensche God m t be-
driecht/ als ghy my n t bedriecht? so spreect
ghy: Waermede bedrieghen wy v? met den
o tienden ende hefoffer.
9 p Daerom zijt ghy oock veruloect/ dat v al
le dinck onder den handen verdwijnt/ want
ghy bedriecht my altesamen.
10 q Brenget dan de tienden gantsch in mijn
koornhuys/ op dat in mynẽ huyse spijse sy/
ende proeft my hierinne spreeckt de Heere
Sebaoth/ oft ick oock niet des Hemels vẽ-
steren op doen en sal/ ende segen daer af gie
ten de volheyt/
11 Ende ick wil voor v den r verslinder schel-
den/ dat hy v de vrucht op dẽ velde niet ver
derven en sal/ ende de wijnstock inden acker
v niet onuruchtbaer sy / spreeckt de Heere
Zebaoth.
12 Dat v alle Heydenen sullen salich prijsen:
want ghy sullet een kostelick landt zijn/
spreeckt de Heere Sebaoth.
13 s Ghy spreket harde teghen my/ spreect de
Heere: so spreeckt ghy: Wat spreken wy te-
ghen v?
14 Daermede/ dat ghy segghet: Het is te ver
geefs/ datmen Gode dienen: t ende wat baet
het/ dat wy zijn ghebot houden/ ẽ een hart
leuen voor den Heere Zebaoth voeren.
15 u Daerom prijsen wy de verachters: want

Zach.13.8.
Soph.3.8
4 Esd.16.74
1.Petr.1.7.
e Rom.12.1
1.Petr.1.5.
f Deu.18.10
g Of/ Ee-
brekers.
Exo.20.14.
h Jere.7.9.
1.Timo.1.2.
i Esai.1.23.
Jere.5.24.
Ezec.12.7.
k Die het nẽ
en handert/
die het daer
by bliuen
laet.
Rom.3.4.
Tit.1.2.
l Zach.1.2.
m t An.tuys
schet/ tuys-
sechse wijse
bedrieghet/
n Ghi geuet
den Leuitẽ
ẽ Priesterẽ
het allermin
ste/ ende ooc
wel gaer
niets.
t And.tuyse
schet!
o Leui.27.30
p Hagg.1.5
Jer 15/19.18
12/35.5/35.15
Eze.18.30.
q Prou.3.9
r Dat is/ al
les wat den
koorne scha
de doet.
s Esaie.58.2.
t Job.21.15.
Psal.73.13.

de Godloosen nemen toe/ sy versoeckẽ God/
ende x t het gaet hen alles wel wt.
16 Doch de y Godureesende troosten hen al-
so onder malcanderen: De Heere merct het/
ende hoort het/ z ende daer is een gedenck-
zedel voor hem gheschreuen/ voor den genẽ/
die den Heere vreesen/ ende aen synen Na-
me ghedencken..
17 Sy sullen/ spreect de Heere Sebaoth/ dies
daechs/ dien ick maken wil/ mijn a eyghen-
dom zijn / ende ick wil harer verschoonen/
als een man zijns soons verschoõt / die hem
dient.
18 Ende ghy sullet daerenteghen wederom-
me sien/ b wat daer voor een onderschept sy/
tusschen den rechtueerdighen ende Godloo-
sen/ ende tusschen dien/ die God dienet/ ende
dien die hem niet en dienet.

Dat iiij. Cappittel.

1. Vanden verschrickelicken ẽ troostelic-
ken daghe der toekomst des Heeren/ 3. dien
Joannes de Dooper inden geest Elie voor
komen sal.

1 WAnt a siet/ daer komt eenen dach/ b die
daer bernen sal/ als eenen ouen: daer
sullen alle verachters ende Godloosen
c stroo zijn / ende den toekoemstighen dach
salse aensteken/ spreeckt de Heere Sebaoth/
ende en sal hen noch wortel noch d t telghe
laten.
2 e V daerentegen/ f die ghy mynen Name
vreeset/ g sal opgaẽ de Sonne der gerechtic
heyt/ ende heyl onder desseluen vleugelen: ẽ
h ghy sullet wt ende in gaen/ ẽ toenemen/
als de meskalueren.
3 i Ghy sullet de Godloosen k vertreden/ l
want sy sullen assche onder uwe voeten wor
dẽ/ dies daechs/ dien ick maken wil/ spreect
de Heere Zebaoth.
4 m Gedenct des Wets Mosis mijns knech
tes/ n die ick hem beuolen hebbe/ op den ber
ghe Horeb/ aen het gantsche Israel/ met t sa-
men den ghebodẽ ende rechten.
5 o Siet/ ick wil v sendẽ den Propheet Elia/
p eer dan den grooten ende verschrickelickẽ
dach des Heeren kome.
6 q Die sal het herte der vaderẽ bekeeren tot
den kinderen/ ẽ het herte der kinderen tot
haren vaderen/ dat ick niet en kome/ ẽ het
Aertrijck met den Ban sla.

Eynde des Propheten
Malachie.

x Job.21.7
Jerem.12.2
Psalm.73.2
Habac.1.13.
x t An. sy heb
ben verlost
gheweest.
y 2 Cor.1.4
z Psa.33.18
34.16.
Spr.15.24.
a Exo.19.4
Deute.14.2.
1.Petri.2.9.
b 2 Cor.6.14.
a Psa.18.8.
b Esa.66.15
2.Thess.1.8
2.Pet.3.10.
c Esa.47.14
Spra.16.7.
21.10.
d Of tack:
t Anders
spruyte.
e Luce.17.8
f Mich.6.9.
g Sap.5.6.
h Joa.10.9
i Psa.49.15.
k t an. te mo.
sel treden.
l Psalm.2.4.
m Exo.20.2
4.Esd.14.5.
n Deu.4.5 9
o Mat.11.14
17.10.
Marc.9.11.
Luc.1.16.17.
Spr.48.10.
p Joel.2.31
Sopho.1.14
q Luce.1.13.

EEN KORTE SOMMA ENDE VERKLARINGHE OP DEN PROPHEET Daniel.

Dat Eerste Capittel.

IS een schoon Exempel van het leuē des heylighen Prophetē Daniel, hoe Heylich/Godvruchtich/eñ rechtveerdich hy gheweest sy/ende dat hy eē ridderlick geloove tot God gehadt heeft/ hoe wel hy onder sulcke een woeste Heydensche regeringhe was/ waer in hy dagheliex so veel grouwelicke ergherniſſe heeft moeten sien ende hooren/ende is nochtans vaste ende stantvastich ghebleuen/ende heeft sulcke ergerniſſe alle in zijn herte overwonnen. Daerom bewyst hem God oock sulcke groote ghenade/ ende maeckt hem eerlick: Ten eersten met wijsheyt ende verstandt/ bouen allen menschen. Daer na maeckt hy hem oock heerlick ende groot voor de Wereldt/ende doet groote wonderlicke wercken door hem.

Daer mede bewijst ons God hoe lief hy die heeft die hem vreesen/ende op hem betrouwen. Ende hy locket eñ treckt ons met sulck een schoon Exempel gheheel vriendelick tot de vreese Gods/ ende tot een vaste ongetwijffelt gheloove.

Dat ij. Capittel.

Is een Historie ende verhael hoe des Coninckx Droom de oorsake ghewees zy/ dat Daniel tot eenen Vorst ende Prince in het gantsche Coninckrijcke in Babylonia ghestelt werdt. Ende dit en gheschiet niet alleenlick tot troost der ghevangen Joden/maer oock op dat de rechte God oock onder het Babylonisch Volck bekent worde: over de welcke Daniel sulcke wonderlicke openbaringen/ ende oock de beduydinghe des drooms hadde.

Hier en is oock niet alleenlick een schoone leere/ maer oock eenen grooten troost/ dewijle Daniel met syne medegheſellen in sulcken grooten noodt/ hen tot een yverich Gebedt ghewendt hebbende/ zijn so haest van God verhoort gheweest: op dat wy oock in onsen noodt/ ons tot ghebeden wenden/ende vaste hope hebben dat God ons verhooren sal.

24 Doe ghinck Daniel op tot Arioch/ &c.

Dit is een openbaringe ende beduydinghe des drooms/ inden welcken God den Coninck/ ende voornemelick synen volcke dē Joden heeft willen openbaren/ dat na het Babylonische Rijcke/ drie ander Rijcken komen sullen/ eer dat Christus gheboren/ eñ zijn Rijck op Aerden beghinnen sal/ op dat sy niet af en laten op de beloste van Christo te hopen/al ist dat sy langhe vertoeft: Ende dat sy daer en tusschen onder sulcke Rijcken/moesten menigherley ongheluck lijden.

Ende hier is/ dat sonderlicken seer troostelick dat het Rijck Christi eewelick blijuen sal. Ende oft schoon de Wereldt met alle hare macht ende rasinghe eñ opproerichheyt/haer wilde daer tegen stellen: so en sal haer dat niet alleenlick niet ghelucken/maer sy sal verstoort eñ te niete ghebracht worden/ op dat Christus ende zijn woordt alle macht ende eerlickheydt alleen behouden.

Dat iij. Capittel.

Is een Historie waer in wy sien dat de Coninck van de kenniſſe des rechten Gods is wederom af ghevallen/ ende op Afgoderije ghevallen. Het welcke de Duyvel door boose menschen heeft alleenlick daeromme te weghe ghebracht/ op dat de goede Godvreesende Joden Daniels medeghesellen/souden wt de regeringe ghestooten/ende tot ongheluck ghebracht worden.

Maer hier sietmen een fijn troostelick exempel eens gheweldigen ende schoonen gheloofs/ namelick/ dat dese drie durchtsame mannen eer willen haer lijf ende leuen laten/ dan sy souden tot Afgoderije beweecht worden. Sy verachten des Coninckx tyrannie/ betrouwende op Gods hulpe/ dat hyse wel kan oock wt de doot verloſſen. Ende of God dat niet doen en wilde/so en willen sy nochtans van hem niet af wijcken/noch Afgoden dienaers worden.

19. Doe werdt Nabuchodonosor vol grimmicheydt.

Het ander deel deses Capittels/stelt ons voor Oogen een groot eñ troostelicke wonderteecken/ namelicken/ hoe die drie Godsalighe Mannen/ Sadrach/ Mesach/eñ Abed Nego/middē wt den gloeyenden Oven/door den Enghel Gods/sonder eenich hinder behoudē zijn: ende hoe de vyanden Gods/die dē Coninck tot sulcke tyrannie geraden ende veroorsaeckt hadden/ ende wijdt om den Oven stonden/ zijn verbrandt ghewordeu.

Op dat wy leeren/op sulcken ghetrouwen ende machtigen God onse hope stellen/ ende ons noch door lief noch door leedt latē bewegen/tegen zijn woordt ende wille yet te doen.

Het is oock seer troostelick/ dat God des Duyvels aenslach ende voorgheuen also wenden kan/dat door sulcke vervolghinge/de Godsalighe niet alleenlick niet verdoruen en zijn/maer oock tot meerder eere ende regeringe gheroepē worden/ ende dat den Naem Gods dies te wijder onder de Heydenen/ tegen des Duyvels wille ende voornemen/ verbreydt ende bekent worde.

Dat iiij. Capittel.

Dat eerste deel deses Capittels/is een wtlegginghe des Drooms/in welcken God dē Coninck Nabuchodonosor zijn Coninckrijcke heeft als eenen schoonen Boom voor Ooghen ghestelt. Want waer het in een regeringe fijn eñ ordentlick toegaet/ daer is het alomme vol goeder wercken ende weldaden/ghelijck eenen schoonen Boom/ die vol Vruchten is.

Hier toe behoort nu/datmē sulck een regeringe/ als een weldaet Gods bekennen/ende tot Gods lof/ ende niet tot eyghen grootschheydt ende hoouerdicheyt ghebruycken sal. Dewijle Nabuchodonosor sulcks niet en dede/so heeft hem God wt de regeringhe ghestooten.

Daerom heeft Daniel hem een Godsalich Sermoon ghedaen/ te weten/ dat hy hem daer mede soude vertroosten/ dat God de soude vergheeft. Ende leert hem voort/ dat hy zijn ghewelt ende vermeughen/sal tot syner Ondersaten nut ende welvaert ghebruycken: so sal God hem ghenadich zijn/ende de straffe wederom van hem wenden.

25 Dit alle ghesciedde den Coninck Nabuchodonosor.

Dit is een verschrickelick exempel teghen de Tyrannie/dat God de groote Coninghen ende Vorsten straffen wil/ als sy haer ghewelt ende Rijckdom/niet en bekennen Gods gauen te zijn/ maer tot haer eyghen pomperye/grootscheydt/ ende hoouerdicheydt misbruycken.

Wederomme is dat troostelick/ dat God den Coninck Nabuchodonosor weder in genade ontfangt/ende noch heerlicker maeckt/ dan hy oyt te voren gheweest hadde. Het welcke ghesciedt is tot onse leere ende troost/op dat wy ons/van onse sonden bekeeren/ende ghenade ende vergheuinghe hopen/eñ in de sonden niet en vertwijffelen.

Dat v. Capittel.

Is een verschrickelick exempel / hoe God den verlooeckten onvoetveerdighen Tyran Belsazer/ die in zijn boosheydt seker ende vrolick is / straft/ dat hy Lijf ende Leven/ Landt en Volck/ op eenen tijdt verliest.

Ende sonderlicx stelt de Propheet voor oogen/ dat onaerdich ende woest leven in overdaedt ende dronckenschap:[waer wt lasteringhe Gods/ ende allerleye ander sonde koemt.

Op dat wy ons in sulcke exempelen spieghelen/ ende leeren in de vreese Gods matichlick ende Godsalichlick wandelen.

19. Doe hief Daniel aen/ ende sprack voor den Koninck/ &c.

Hier vermaent Daniel den Koninck / ende stelt hem syne sonden voor Oogen/ dat hy hem in zijns Vaders exempel niet ghespieghelt / noch daer door ghebetert en heeft / maer moetwillich ende stout gheweest is/ en den rechten God ghelastert/ ende de Afgoden gheeert heeft.

Maer sulcke sonden in het Hof zijn / daer en sal nemmermeer gheluck noch stantvastige regeringe te hopen zijn/ maer moet een eynde hebben. gelijck Daniel hier schrijft / dat dese Tyran Belsazer haestelick ghedoot is/ ende de Babylonische gantschelick verdorven zijn/ en dat Rijcke op de Meden ende Persen ghekomen is.

Dat vj. Capittel.

Is een exempel / waer in wy sien / hoe Daniel om des rechten Godsdiensts wille in noot ende iammer koemt. Het welcke beschreven is tot onsen troost / op dat wy weten / dat wy de eerste niet en zijn/ of wy schoon om Gods woort lijden moeten: dat andere ende grootere Heylighen hebben / dat selve moeten verwachten ende lyden.

Boven desen / is het ons oock een leere/ dat wy gheen ongheluck ons en laten so swaer zijn / dat wy daerom souden van Gods woordt afwijcken/ ende ons laten tot sonden bewegen. Ghelijck hier Daniel wil liever Lijf ende Leven verliesen/ dan dat Ghebedt laten.

18 Ende de Koninck ghinck wech op syne / &c.

Dit is een seer troostelick exempel/ hoe God den Godvreesenden Daniel wonderlick verlost/ de welcke liever hem selven liet in der grouwelicker Leeuwen kuyle worpen/ (daer hy haestelick hadde verslonden gheworden / so hem de Enghel des Heeren niet bescheremt ende beschuttet en hadde/) dan hy den Ghebode des Koninckx/ dwelck (hoe wel den Koninck daer niet van wetende/) tot zijns levens verdervinghe ghestelt was/ soude ghehoorsaem wesen.

Waerinne wy desen troost hebben: Ist dat wy aen God ende aen zijn woordt met een ghetrouwich herte blijven vast hangende/ so en sal hy ons niet verlaten: Ja de grouwelicke Leeuwen sullen eer so tam worden / als Hondekens.

Wederom bewijst God ons hier / hoe hy met de vyanden zijns woorts ende syner Christenen wil handelen: namelick dat ongheluck/ dat sy op anderen dien sy toornich zijn / soecken te brenghen/ wil God op haer eyghen hooft laten vallen.

Also verandert de sake hier wonderlick: De Godloose meynden Danielem te verdrucken/ ende hen selven te verheffen: Maer God maeckt het also/ dat Daniel hooger verheven wert / ende dat den Naem Gods wijder verbreydt werdt: ende de Godloose moeten met haer Wyven ende Kinderen wtgheroeyt worden.

Dat vij. Capittel.

Is een ghesichte/ waer inne God Danieli te kennen gheeft / hoe dat na dat Babylonische Rijcke / dwelck hy by eenen Leeuwe verghelijckt/ sullen drie andere diergelijcke machtighe Rijcken ofte Monarchien op komen/ namelick/ der Persen/ Griecken/ ende Romeynen.

Ende dat onder het laetste/ dat is / onder het Roomsche Rijcke/ een grouwelicke vervolghinge der Heylighen/ door Mahomet sal opstaen. Maer sulcke vervolghinge sal haren sekeren tijt hebben/ hoe lange sy dueren moet. Daer na sal de Wereldt een eynde hebben/ ende de ghelovighe sullen met Christo dat Rijcke in eewicheydt besitten.

Dat viij. Capittel.

Is een ander gesichte / waer door God Daniel den Propheet vertoont/ hoe het met synen volcke den Joden/ in het derde Rijcke der Griecken gaen sal / onder Antiocho / des grooten Alexanders Nakomelinck.

Want dewijle dese schandelicke Beeste / een wtnemende grouwelicke vervolghinghe soude teghen het Jodtsche Volck oprichten / om haren sonden wille / so was het noodich/ dat God dat selve te voren openbaerde / op dat de Godsalighe Joden in sulcke ellende niet vertwijffelden / noch kleynmoedich werden/ ghelijck of sy geheel souden vergaen / ende de beloefde Christus / de Verlosser ende eewighen troost niet en soude komen.

Dat ix. Capittel.

Dat eerste deel deses Capittels / is een vyerich ende schoon Ghebedt/ waer in de Propheet bidt/ dat God synen toorne afwende / ende zijn Volck wt de Babylonische ghevanckenisse verlosse/ ende wederom te huys in haer Landt helpe. Dit gebedt stelt hy aldus:

Ten eersten bekent ende vertelt hy / met wat grooter sonden zijn Volck sulcke rechtveerdighe straffe verdient heeft. Daer na bidt hy God / dat hy sulcke straffe ghenadichlick afwende / om syner rechtveerdicheyt wille/ (dat is om dat hy ghenadich is/ ende wt enckel ghenade de sonde vergeeft/ en rechtveerdich maeckt/) en om zijns Naems wille/ dat is/ op dat Gods Eere/ Naem en Dienst/ onder de Heydenen niet wtghebluscht en worde.

Na dese forme ende Exempel / sullen wy ons Ghebedt oock stellen/ en alleen op Gods ghenade ende barmhertichheyt bidden / onse sonden bekennen/ ende ons beteren.

21 Even doe ick so sprack in mynen/ &c.

Dit ander deel deses Capittels / is een seer troostelijck Exempel / hoe God dat Ghebedt / dat tot hem door het betrouwen op zijn ghenade ghedaen is/ met bekenninghe onser onweerdicheydt/ ghenadichlick wil verhooren / ende meer gheven/ dan wy bidden.

Want als Daniel hadde ghebeden dat God zijns Volckx ghevanckenisse wilde afwenden / so heeft God hem desen grooten schadt geopenbaert/ namelick hoe lange tydt het noch daer van sy/ dat Christus soude geboren worden/ ende in zijn ampt treden: ende hoe zijn eyghen Volck hem niet aennemen / maer dooden soude.

Ende de Propheet heeft hier dat Nieuwe Testament met schoone woorden afgebeeldet/ dat Christus door zijn sterven ende offerhande / soude de overtredinge wech nemen/ de sonde versegelen/ de misdaedt versoenen / ende de eewighe gherechticheydt brenghen. Want dit heeft Christus door zijn doodt wtgherichte / ende wordt door dat Euangelium verkondicht in de gantsche Wereldt.

Ende dewijle de Joden sulcke verkondinge ende weldaet niet en hebben willen aennemen/ so heeftse God verstoort/ dat sy nu met alle haer eerlickheyt/ Koninckrijcke / Priesterdom / Tempel / Wet / Offerhande/ ende alle haer doen/ te niete zijn/ ende gheen beteringhe te hopen hebben.

Dat x. Capittel.

Is een Voorrede op het elfste Capittel dat daer volcht/ waerin Daniel een sonderlick stuck schrijft/ van de Enghelen/ welckes ghelijcken neeghens in de heylighe Schriftuere en is. Namelick / dat de goede Enghelen teghen de boose strijden/ Landen ende Volcken beschutten ende bescheremen.

Ende

Ende de boose Engelen noemt hy oock Vorsten. Hier wt kanmen verstaen / warromme het inder Koningen ende Vorsten Houen / so worste ende wildt toegaet / dat het goede also verhindert ende kryjch ende ongheluck so haest gheuoordert ende aengherichtet wordt.

Want de Duyuelen zijn daer / sy stoken ende trecken ofte verhinderen doch so vele / dat het goede nergens en kan voortgaen. Teghen sulcke wijsheydt der Duyuelen / ware de wijsheydt ende het vermeugen der menschen veel te kleyne. Daer omme heeft God de goede Engelen als Wachters verordent / die des Duyuels voornemen breken / ende dat goede op de Aerde voorderen ende helpen souden.

Dat xj. Capittel.

Is een Prophetie ende Voorseggbinge / hoe het den Joden gaen sal / ende hoe de Rijcken sullen verandert worden / tot dat Christus de rechte Heere ende Koninck koemt. Ende dit Capittel is een wtnemende wonderlicke Prophetie / dat sy so nauwe ouereen koemt met de Historien / die beschreuen hoe het daer na ghegaen is. Want den laetsten Koninck in Persen / ouerwan de Groote Alexander / ende nam dat gantsche Landt in / veel voorder / dan het opt eenich Koninck in Persen inghenomen hadde.

Maer Alexander en leefde niet lange / ende daer na werdt dat Regiment verscheurt / ende ghedeylt in vier Koninckrijcken / Asia / Syria / Egypten / ende Grecia.

Hoe het ghegaen is met de twee Koninckrijcken Syrien ende Egypten / dat beschrijft de Prophett hier met vele woorden / om dat de Joden / die tusschen dese beyde Koninckrijcken laghen / der seluer oneenicheydt / moesten swaerlick ontghelden.

21 In diens Stede sal opkomen een ongeachtet Man / welcke de eere / &c.

Dit ander deel deses Capittels / seydt van Antiocho / hoe hy tegen den Koninck in Egypten krijghen / hem in zijn Landt vallen / ende dat verdrieghelick innemen ende plonderen soude. Ende dat hy daer na noch eenmael komen soude / maer van de Romeynen met ghewelt afghewesen worden.

Dat hy dan soude Jerusalem ouervallen / allen Godsdienst wech nemen / Afgoden inden Tempel Gods setten / ende de Lieden met ghewelt tot Afgoderye drijuen / tot dat ten laetsten Judas Machabeus met sommighe andere / hem teghen sulcke Godloosheydt soude stellen / ende den seluen Antiochum grootelick verhinderen.

Dat in sulcken iammer oock vele Godsalighe Menschen sullen verdruckt worden / op dat sy door dat Cruyce beproeft / reyn ende louter worden.

Sulcks alle / is om de sonde des Volcks ghescheidt / op dat wy leeren Godvreesende zijn / ende den wille Gods lief hebben / ist dat wy willen sulcke straffe ontgaen.

Dat xij. Capittel.

Dit Capittel wordt ghemeynlick ghedupdet dat het onder den naem Antiochi / een voorseghinge zy / van des Antichrists Rijcke / ghelijck de heylighe Paulus dat selue betuycht / sommighe woorden daer wt duydende op den Antichrist / 2. Thessalonicens / 2. de welcke de Christenheydt iammerlick verscheurt ende veruoert heeft / met syuen grouwelickheden.

Sulck Antichrists Rijcke / en is niet alleenlick dat Godloose Pausdom / maer oock des Turcks ende Mahomets Rijcke: want de Paus ende Turck veruolghen te ghelijcke dat Euangelium / ende onse heylige Christen gheloone / met dwalinghe / valsche leeringge / ende sweerdt / op het alder grouwelickste.

Ende hier moet men sonderlick aenmercken / dat Christus sulcke ellende ende iammer wil met zijn toecoemste wechnemen / ende de ellendige gheplaechde Christenen van dit tijdelick ongheluck verlossen / ende met dat eewighe leuen verblijden.

Hier en tusschen sullen wy verwachten / ende met alle ghedult lijden / wat God ons hier op Aerden toeschickt. Want ghelijck wy hier openlick sien / so moeten de Christenen dat heylighe Cruyce draghen ende lijden.

FINIS.

DE BOECKEN, GHENOEMT APOCRYPHI.

Waerschouwinghe tot den leser.

DEse Boecken diemen noemt APOCRYPHOS: hebben te allen tijde onderscheyden gheweest/van de Boecken diemen sonder twijffelinghe acht te syne van de Heylighe Schrifture. Want de Oude Vaders/willende toesien dat daer gheen onheylighe Boecken en souden toegelaten worden/met de Boecken die sonder twijffel zijn door den Heylighen Gheest gheschreuen/so hebben sy een Rolle gemaeckt/de welcke sy ghenoemt hebben CANON/ Dat is Reghel/daer mede te kennen ghevende/dat alle de Boecken die daer in beuatet waren/waren een seker Reghel/daer men aen houden moeste. Aengaende dese Boecken/sy hebbense ghenoemt APOCRYPHOS/ daermede te kennen gheuende/datmense moeste houden voor priuate ende eyghen geschrifte ende niet voor Autentijck/ghelijck ghemeyne versegelde ende geapprobeerde brieuen. Daerom is tusschen dese Boecken ende andere sulck onderscheyt/als tusschen eenen Brief die voor eenen Notaris ghepasseert is/ende ghesegelt/om van allen menschen aenghenomen te worden/ende tusschen eenen Brief van eenen sonderlicken mensche gheschreuen. Het is wel waer dat sy niet te misprijsen en zijn/dewijle sy goede ende nutte leere beuaten. Maer het is nochtans wel recht/dat het ghene dat ons door den Heylighen Gheest ghegeuen is/gheacht ende ghehouden zy/bouen het ghene dat van menschen ghekomen is.

Dese Boecken en vindt men niet inder
Hebreischer Biblia/ ende worden Apocrypha
ghenoemt.

III. Esdras/ heeft	ix.	
IIII. Esdras/ heeft	xvj.	
Tobias/heeft	xiiij.	
Judith/heeft	xvj.	Capittelen.
Wijsheyt/ Sapientia.	xix.	
Jesus Syrach/Ecclesiasticus.	Lj.	
Baruch.	vj.	

Sommighe stucken in Ester
ende Daniel.

Manasse ghebet.		
I. Machabeorum.	xvj.	
II. Machabeorum.	xv.	Capittelen.
III. Machabeorum.	vij.	

Het Derde Boeck Esdre.

Dat Eerste Capittel.

1. De Koninck Josias houdt het Pas-
sah des Heeren / 7. hy gheeft den volcke
groote menichte van Lammeren/Schapẽ/
Gheyten ende Bocken/ 23. De wegen Jo-
sie hebben recht gheweest in de tegenwoor
dicheyt des Heeren 28. Pharao Koninck
van Egypten treckt wt/ 29. Josias is ge
doodt in den strijt teghen de Koninck van
Egypten/ 34/ Joachas/Joacim ende Za
ra de sonen Josie/ 38. Nabuchodonozor
leyt Joacim gevanghen in Babylonien/
41. Joachim de sone Joacim. 46. Zede-
chias Koninc Juda in de stede Joachim/
52. Jerusalem gewonnen/ende de Tempel
geraseert door de Chaldeen.

Josias ver-
nieuwet dẽ
Godsdiẽst/
ende hout
Passah.
2. Par. 35. 1.
4. Re. 23. 21.

1 Ende Josias hielt den
Heere het Paschenfeest
te Jerusalem. ende slach
tede het Passah /aenden
veertienden daghe der
eerster maendt.
2 Hy stelde de Priesters
in harer ordeninghe. ge
lijck sy het van dagheliex afwisselden /ende
die waren aengedaen met witter gewaet/
ende dienden in den Tempel des Heeren.
3 Eñ hy sprack tot dẽ Leviten/ den heyligẽ

a Of/Arcke
3 Reg. 8. 6.

Dienarẽ Israels: Dat sy hẽ heylichden dẽ
Heere/ te setten de heylige a Kiste des Hee-
rẽ/ in het huys/dat Salomo de Koninck/
de sone Davids daer toe gebouwet hadde.
4 Ende sprack: Voortaen sult ghy lieden
niet meer de Kiste op den schouderen dra-
gen. Mn dienet uwen Heere / ende hebbet
achtinge op zijn volck Israels/na den vier

b 1. Pa. 24. 4
26. 2.

ken/ende uwen stammen/
5 Na dieñ eñ als het b de Coninck David/de
Koninck Israels verordent heeft/eñ na der
eerlickẽ toerustinge Salomonis zijns soõs:
Ja dienet hẽ alle indẽ Tempel/na der orde
ninge ende wtdeylinge der Voorgesettedẽ/
die wt den geslachten bestellet zijn/ te die-

c Exo. 12. 3.

nen voor den kinderen Israels.
6 Slachtet het c Passah/eñ bereydet uwen
broederen offer/ende doet na dẽ bevele des
Heeren/dat hy Mosi ghedaen heeft.
7 Ende Josias schanck den volcke dat ghe
vonden weet/der Lammeren /der Schapen

d † An. Kal
veren.

der Bocken/ende Geyten. dertich duysent/
d † Ossen/drie duysent/
8 Dit schanck de Koninck wt Koninckliic-
ker vrijmildicheyt/als hy het toeghesepdt
hadde/den volcke:ende den Priesteren ten
Passah twee duysent Schapen/ende hon-
dert Ossen.

f An. Oziel
eñ Cozaba.

9 Daertoe Jechonias eñ Semeias/eñ Na
thanael gebroeders. eñ Hasabias. † Jehiel
eñ Josabad/schonckẽ hen ten Passah vijf
duysent Schapen/eñ vijf hondert rinderẽ.
10 Ende doe dit geschiedde/stonden de Prie-
sters ende Leviten / gheheel schoon in ha-
re ordeninge/ende hadden de ongeheuelde
brooden. voor de stammen henen:
11 Ende offerden na der ordeninghe der
Voorghesetteden in den gheslachten / den
Heere voor den volcke/als het dan inden

e Exo. 12. 8.

boecke Mosis geschreuen is:
12 Eñ e brieden het Paeschlam / gelijck men
dan soude: de danckofferen daerentegẽ eñ
andere/kooctẽ sy in ketelẽ/pottẽ eñ pannẽ/
13 Ende settedens das met goetwillicheyt dẽ
volcke voor /ende daer na oock hen selues/
ende den Priesteren.
14 Want de Priesters offerden het vette tot
dat de tijt verliep/ de Leviten Ja bereyd-
den voor henseluen/ende voor hare broe-
deren de kinderen Aaron.
15 De Sangers nu/ f de kinderẽ Assaph/ ston 1. Par. 25.
den in haerer ordeninge na dien. ende als
het David verordent hadde: daer toe As-
saph. Zacharias ende Jedithun/die van-
den Koninck bestellet waren.
16 Ende g de Poortiers ende Deurwach- g 1. Pa. 26.
ters/stonden by de deurẽ ende dat met vlij
te/dat gheener niet van synen stande ende
dienst en weke: want hare broeders de Le-
viten bereydden voor haer.
17 Also wert volbrudet/alles wat ten offer
des Heeren behoorde.
18 Op dien dach hebben sy het Passaph ge-
houden/ende hebben danckoffer gheoffert/
tot den offer des Heeren/na den bevele des
Koninex Josie.
19 Also begingen heerlicken/de kinderen Is
raels. die daer op die tijt tegenwoordich wa
ren/het Passah/ende aten de ongheheuelde
brooden de seuen daghen lanck.
20 Ja alsulck een Passah/is in Israel niet
ghehouden worden/vanden tijden des Pro
pheten Samuels.
21 Oock en heeft geẽ Koninck alsulck Pas-
sah h † gehoudẽ/als dit/dat de Koninc Jo- h † An/be
sias/de Priesters ende Leviten i hielden/en- ganghen
de de Joden/ende alle Israel/van alle diẽ/ i Of/begin-
die te Jerusalem gheweest zijn. ghen.
22 Inden achtienden Jare des Coninckrijcx
Josie/is dit Passah ghehouden worden.
23 Ende de Koninck Josias heeft alle syne
wercken/met volkomener herten voor den
Heere gherichtet/
24 Ende dat om hem beschreuen is in voor- Josias
ghen tijden/van dien die gesondicht hebbẽ/ gheeft hem
ende Godloos gheweest zijn voor alle volc- inden strijt
ken. ende die het woort Gods niet gesocht met den Ko
en hebben ouer Israel. ninck in E-
25 k Na dese daden alle des Koninex Josie/ gypten/
tooch Pharao de Koninck Egypti op / en- steerft/ende
de quam te Charchamis bijden Phrath/eñ wort van sy
Josias tooch hem teghen nen be-
26 Doe sant de Koninck Egypti tot den Jo klaecht.
sia/ende liet hem seggen: Wat l † hebbe ick k 2. Re. 23. 29
met u te doen: Koninck Juda? 2. Par. 35. 20
27 Ick ben van dẽ Heere gesonden/niet met l † An. Wat
u te strijden/want myne krijch is ouer den dat tec is/
Phrath/treckt haestelick weder te huys. tusschen my
28 Eñ Josias en wonde niet op synẽ wagen ende u Ko-
wederkeerẽ/maer onderstõt hem te strijdẽ/ ninck/etc.
eñ en hoorde niet dẽ woorde des Prophetẽ.
dat hy hem seyde wt den monde Gods/
29 Maer ordineerde eenen strijt tegen hem
in den velde Mageddo: ende de Vorstẽ drõ
gen op den Koninck Josiam.
30 Doe sprack hy tot synẽ knechtẽ: m Voert m 2. Re. 23. 34
my wt den strijt/want ick ben seer verwon- n † An. des-
det/ende syne Dienaers voerden hem snel- ghelijcx de
lick wt der spitse henen. Propheet
31 Doe klam hy op den anderen wagẽ/quam Jeremias/
te Jerusalem ende sterf. ende wert begrauẽ beklaechde
in zijns vaders graf. Josiam/eñ
32 Eñ in dẽ gantschẽ Jodischen lande treur de Regentẽ
dẽ sy om Josiam/n † ooc de o Voorgesette- met de vrou
dẽ met harẽ wyuẽ/beklaechdẽ hem/tot op wen/hebben
desen dach. ende sulckes gheschiedde voort der om ghe
ende voort inden gantschen Israel. treurt tot
33 Dit is geschreuen in dẽ Boeck der geschie etc.
denissen der Coningen Juda/ namelicken/ o Of/Voor-
alle weldadẽ eñ werckẽ Josie des Koninex/ standers
oock syne Koninckliicke macht ende heerlic-
heydt/zijn verstandt in de Wet Gods/ende
wat hy gedaen heeft/oock dat niet geschre

uen-

Jechonias wort Koninc in zijns vaders stede.
p 2.re.23.30
2.Par.26.1.

ken en is in de Boecken der Koningen Is-
rael ende Juda.
34 p Eñ het volck nam Jechoniam den sone
Josie/ende maeckten hem ten Koninck/ aen
zijns vaders Josie stede, doe hy drij eñ der-
tich Jaer oudt was.
35 Ende doe hy drij maenden geregeert had-
de/ouer Israel settede hem de Koninc Egyp
ti van het Rycke/ dat hy te Jerusalem niet
en regeerde.
36 Eñ leyde een schattinghe op het lant/na
welicken hondert Centener siluers / ende
een Centener gouts.

De Koninc Egypti maket Jehoiakim Koninc voor Jechonia.

37 Ende de Koninck Egypti/settede den Ko
ninck aen syne stede/syner broeder Jehoia-
kim/dat hy Koninck ware ouer Juda ende
Jerusalem.
38 Den Raet nu des Koninckx/met tsamen
den Koninck ende Zarace es synen Broe-
der/vinck hy/ ende voerdese ghevanckelick
in Egypten.
39 Vijf ende twintich Jaer out was Jehoia-
kim/doe hy Koninck wert inde lande Juda
eñ Jerusalem/ eñ dede quaet voor dē Heere.

q 2.Re.24.7.

40 q Na den seluen tooch op Nabuchodono-
zor/ de Koninck te Babylonia/ bandt hem
met yseren banden / ende voerde hem na
Babylonien/
41 Oock alle vaten/die in dē Tempel dē Hee-
re ghewijet waren/eñ alle kleynodien/nam
Nabuchodonozor/ende voerdese na Bab
lon / ende ghebruyckte se in synen Tempel
te Babylonia.
42 Van syner onreynicheydt ende godloos-
heyt/ende oock synen grouwel/zijn geschre-
uen inden Boeck der ghescheidenissen der
Koninghen.

Jehoachim wert Coninc in zijns vaders stede.

43 Eñ aen syne stede wert Koninck/Jehoia-
chim zijn sone: achtien Jaer was hy oudt/
doe hy Koninck wert/
44 Eñ regeerde te Jerusalem/drij maenden/
eñ tien dagen: boos dede hy voor dē Heere.
45 Ouer een Jaer/schickede na hem Nabu-
chodonozor/ende liet hem na Babylon voe
ren/ met tsamen den gheheylichden Vaten
des Heeren/

r 2.Re.24.17
Nabuchodonozor maeckt Zedekiā tē Koninck.
f Jere.37.2.

46 Ende maeckte ten Koninck aen zijn stede/
ouer Juda ende Jerusalem/ r Zedekiam sy
nen broeder/die was xxj. Jaer oud/ende elf
Jaer regeerde hy.
47 Eñ dede oock boos voor den Heere/ f keer
de hem niets aen de woorden / die vanden
Prophete Jeremia/tot hem gesproken wer
den/wt den beuele des Heeren.
48 Ende hoe wel hy den Koninck Nabucho-
donozor eenen Eedt ghedaen hadde/werdt
hy doch meyneedich ende afuallich vā hem:
daer toe ouertradt hy oock alle settinghen
ende ordeninghen des Heeren des Gods
Israels.
49 Desgelijcken de Voorgesetteden eñ Ouer
sten inden volcke des Heeren / deden vele
quaets ende werden godloos/ meer dan de
Heydenen/onreyn eñ beuleet in allerley on-
reynicheyt ende grouwel: beuleckeden oock
ende verontreynichden den heyligen Tem-
pel des Heeren te Jerusalem.

t 2.Re.17.13
Jere.18/11.
25/5.35/15.

50 t Ende de God haerer vaderen sant tot hen
syne Boden / diese van haren sonden ende
boosheden afwendeden ende wederriepen:
want hy woude haer gheerne verschoont
hebben/omme zijns heyligen Tabernakels
wille.
51 Sy daerentegen bespotteden syne Bodē/
ende belacheden dat/dat God door syne Pro
pheten/tot hen sprack.
52 Ende dat dreuen sy so langhe/tot dat de
Heere vertoornt werdt ouer zijn volck/haers
Godloosen wesens haluen/u ende dat God
xt maeckte op te trecken/der Chaldeen Ko-
ninghen.

u 2.Re.24.2
xt An. gheboode tot den.etc.
De Chaldeen verwoesten Juda eñ Jerusalem.
y Deu.28.50
2.Mac.5.13

53 Die sloegen haer ionge manschap met den
sweerde/ oock inden omganck haers heyli-
ghen Tempels/ eñ verschoonden nieman-
den/noch ionck/ noch out/ noch maechden/
noch ionghe ghesellen.
54 y Maer sy alle/werden den Koninghen der
Chaldeen in hare ghewaldt ghegeuen/oock
alle heylichdom ende ghewijede vaten des
Heeren / die deden sy op /ende namen alle
schatten des Koninckx/ende voerdense henen
na Babylonien.

z 2.Re.25.9.

55 z Het huys van des Heeren/verbranden sy/
ende alle kostelicke n ghebouwete ende heer-
licke dinghen/verwoesteden ende verscheur-
den sy.
56 Wat nu van lieden ouerbleef/eñ niet ghe-
doodet wert/voerden sy na Babylon.
57 Also waren sy geuangen ende eygen liedē
des Koninckx te Babylonia/tot dat sy weder
vrij gelaten worden/ende door henseluen re-
geerdē/doe veruullet waren de woordē des
Heeren/die a hy hen door den mont des Pro
pheten Jeremie toeghesept hadde/

a Jere.25.8.
29.10.35.17.
b Baru.6.2
Danie.9.2.

58 Ende tot dat het lant syne vieren gehadt
heeft: namelicken/de tijdt / als het woeste
lach/hadde het syne ruste eñ vieren/b seuen
ende tseuentich Jaer.

Dat ij. Capittel.

1. Cyrus Koninck van Perssen/ver oor-
loeft den Joden wederom te keeren in Je-
rusalem eñ weder te bouwen den Tempel.
10. Geeft wederomme de vaten des Tem-
pels 13. Het getal der vaten des Tempels.
25. De Koninck Artaxerxes belet het we-
deropbouwen des Tempels.

De Joden worden bij ghegheuen van Cyro.
2 Par 36.22
Esra.1.1.

1 Als ouer de Perssen regeerde de Koninck
Cyrus/ende als de Heere zijn woordt/
dat hy door den mondt des Propheten
Jeremie/toegesept hadde/veruullē woude/
2 Verweckte de Heere den gheest Cyri /
des Koninckx in Persia/dat hy in synen
gantschen Rijcke een sulcke Schrift liet wt
gaen:
3 Dit is de meyninge des Koninckx in Per-
sia: My heeft de Heere Israels/de hooghe
Heere/ten Koninghe des landts ghesettet/
4 Ende my beuolen/hem een huys te Jeru
salem in Judea te bouwen.
5 Welcker nu wt uwen volcke is/ met dien
zy de Heere/eñ die trecke henen op met hem
na Jerusalem.
6 Eñ alle die/die om derseluer plaetse rond-
omme woonen/
7 Die sullen hen helpen/het zy met goude/
met siluer/met gauen/oock met peerden eñ
anderen helpelicken Dieren / eñ met allen
anderē/datmen bijwillichlickē toebraecht
tot den huyse des Heeren te Jerusalem.

a Esra.7.1

8 a Doe stonden de Voorneemsten wt den
stammen ende vleckē Jude eñ BenJamin/
oock de Priesters ende Leuiten/die de Heere
bewesen hadde/ henen op te trecken / ende
het huys des HEEREN te Jerusalem te
bouwen.
9 Ende die rontomme haer waren/ holpen
hen met allerley gout ende siluer/oock met
Vee/ende met vele bijwilligen gauen: ende
dat deden vele dier ghemoet daertoe bewe-
ghet wert.

b 2.Re.24.13

10 Oock brachte de Koninck Cyrus voort/s
de vaten ende cleynodien/die den Heere ge-
heylicht waren/b die Nabuchodonozor de
Koninck te Babylon/ van Jerusalem henē
afghevoert/ende synen Afgod ende Beelde
ghewijet hadde.

Ende

11 Ende gaffe den Mithridato zijnen Schatmeestere.
12 Ende die gaffe den Salmanasser / Vooght in Judea.

Het ghetal der vaten des huys des Heerẽ/ die wt beuel Cyri/ weder te Jerusalem ghebracht zijn.

13 Ende dit was het ghetal: Twee duysent ende vierhondert silueren schalen / dertich silueren beckens/ dertich gulden Schalen/ ende twee duysent/ vierhondert silueren vaten/ ende ander vaten duysent.
14 Der gulden dan ende silueren vaten waren alles ende alles, vijf duysent/ acht hondert ende tsestich.
15 Die selde men daer den Salmanasser/ ende dien/ die met hem van Babylon wt der geuanckenisse weder na Jerusalem quamen.

Der Samariters ende andere volcken brief aen Artaxerxes tegen de Joden. Esr.4.11.

16 Nu ten tijden Artaxerxis des Coninx in Perssen/ schreuen dese na bestemmede/ Belemus ende Mithridatus/ Sabellius/ Rathimus/ Balthemus/ ende Samellius de Schrijuer/ ooch de andere die in Samaria woonden/ ooc aen andere plaetsen/ die hen onderworpen waren / eenen brief den Coninc Artaxerxi/ daer sy die in Judea ende Jerusalem/ teghen den Coninck verclaechden: den Brief stondt op dese forme:
17 Heere/ uwe Dienaers Rathimus de Geschiedenissenschrijuer / ende Sabellius de Schrijuer/ ooch andere ws Raets/ Richters in Celosyria ende Phenice.

* Scismaticke/ factiose/ etc.

18 Condt sy onsen Heere den Coninck / dat de Joden, die van v lieden tot ons opcomen zijn/ in de * afualliga ende boose Stadt/ beghinnen haer weder te bouwẽ / ooch de mueren daeromme / ende den Tempel weder op te richten.
19 Ende soo sulcke Stadt ende hare mueren weder opgherichtet worden/ so en sullen sy hen niet alleene weygheren Tribuyt ende Schattinge te gheuen/ maer ooch den Coninck gheheel wederstaen.

* Of billicken.

20 Dewijle sy nu sulcx met den Tempel onderstaen / hebben wy gheachtet * behoorlick te zijn/ sulcks niet te verachten/
21 Maer den Heere Coninck aen te toogen ende te weten doen / of het den Coninck goet dochte/ dat hy liete in de Boecken der Ouden soecken.
22 So soudet ghy sulcke waerschouwinghe gheschreuen vinden ende verstaen/ dat dese Stadt doorgaens onghehoorsaem ende afuallich gheweest is/ dat sy ooch Coningen ende Steden ouerweldicht heeft/
23 Ende dat de Joden/ die daer inne gewoont hebben/ opt ende opt een ongehoorsaẽ wederspannich/ afuallich/ ende crijchbaer volck geweest zijn/ daerõ dat ooc de statt verwoest is.
24 Deshaluen doen wy onsen heere Coninc te wetẽ/ waer dese Stadt gebouwet wort/ ende de mueren weder opgherichtet/ meucht ghy gheenen toeganck meer hebben in Celosyrien ende Phenicen.

Andtwoorde des Conincks.

25 Doe schreef de Coninck den Rathimo/ dien/ die de geschiedenisse verteeckẽde dẽ Balthemo / ende den Sabellio den Schrijuer ende den anderen Bestelden/ ende inwoonerẽ in Syria/ ende Phenicia/ op dese forme.
26 Jck hebbe den Brief/ dien ghy my gheschicket hebt: ghelesen/ ende hebbe beuolen/ vlytich te besoecken /ende gheuonden/ dat de Stadt van allen tijden af/ den Coningen wederstaen heeft:
27 Ende dat deselue lieden afuallich zijn/ ooch vele crijchs geuoert hebben ende dat te Jerusalem treffelicke machtige Coningen geregeert hebben / die ooch Schattinghe van Syria ende Phenice opgheheuen hebben.
28 Des haluen hebbe ick dien lieden verbodẽ/ dat sy die Stadt niet en sullen bouwẽ/ ende voortaen niets wijder daer aen maken/
29 Ende met den ghebouwe niet voortvaren/ dewijle crijgen daer wt mochten ontstaen/ ende den Coningen moeyte.
30 Als nu Rathimus ende Sabellius de Schrijuer/ ende de Voorgesetteden inden lande/ den Brief des Coninx Artaxerxis lasen/ boden sy hen te samen / quamen haestelick na Jerusalem/ met eenen reysighen tocht/ ende met vele voetuolcx/
31 Ende v verboden hen te bouwen : Alsoo stonden sy met den gebouwe des Tempels stille / tot op het tweede Jaer des Coninx Darij. b 3. Esdr. 5. 59.

Dat iij. Capittel.

1. Darius Coninck van Perssen ende van Meden. 13. De drij Jonghelingen van de wachte des Conincks proponeren hare sententien voor den Coninck/ 18. De eerste beleedt dat de wijn de sterckste is.

1 DE Coninck Darius maeckte een kostelicke maeltijdt zijnen Dienaren / ende alle zijnen Houe. Een Koninckliche weertschap Darij.
2 Ooch allen Amptlieden Medie ende Persie/ ooch allen Vooghden ende Voorghesettenden/ die onder hem waren/ van Judia aen/ tot in Ethiopien / hondert ende seuen ende twintich landen.
3 Als sy nu ghegheten ende gedroncken hadden / ende nu wel versadighet weder na huys keerden/ ghinck Darius de Coninck in zijn camer/ ende leyde hem slapen: ende daer na waeckte hy weder op.
4 Doe spraken de drij Jonghelinghen / die des Coninx bewaerknechten waren/ ende zijns lijfs hoeden/ ende de een sprack totten anderen: Een verdichtinghe der bewaerknechten Darij.
5 Onser yghelick sal wat segghen / ende welckers reden die wijser ende voornemelicker is / dien sal de Coninck Darius groote gauen gheuen.
6 Hy sal hem met purpur becleeden / hem gulden drinckvaten gheuen / gulden ghewandt/ ende deken: hy sal hem eenen costelicken waghen maken / ende eenen gulden toom/ een sneewitte huyue opsetten/ eenen gulden rinck om zijnen hals.
7 Ende hy sal de naeste ende voorneemste zijn/ na den Coninck Dario/ ende dat om zijner wijsheyt wille : ooch sal hy een vriendt des Conincks genoemt worden.
8 Doe schreef een yghelick zijne meyninghe/ versegheldent/ ende leydent onder des Conincks cussen/
9 Ende spraken: Wanneer de Koninc opstaet/ soo willen wy hem onse gheschrift gheuen ende wten de Coninck ende zijne Ouerste ghewaldt spreeckt/ dat hy de wijseste reden ghesproken hebbe/ die heeft ghewonnen.
10 De een schreef: Sterck is de wijn.
11 De ander: De Koninck is stercker.
12 De derde: De vrouwen zijn stercker / de waerheyt dannoch/ ouerwint die alle.
13 Als nu de Koninck opghestaen was / namen die drij hare gheschriften/ ende gauense den Koninck/ ende hy lasse.
14 Doe sandt hy wt/ ende liet roepen alle syne Ouerste ghewaldt/ alle Vooghden ende Voorstanders der landen Medie ende Persie.
15 Ende als sy inden Raedt saten / ouerlasmen hare gheschriften voor hen.
16 Ende hy hiet de Jonghelingen roepen/ dat sy hare meyninge met mõde selues opendẽ. Beschrijuinge des eersten Jonghelincks/ vander sterckheyt des wijns.
17 Als sy nu gheroepen werden/ ende henen in quamen/ sprac de Koninck tot hen: Toocht ons aen / ende gheeft ons te verstaen / wat dat sy dat ghy lieden gheschreuen hebbet.
18 Doe begonst de eerste/ die van de stercke des wijns gesproken hadde/ ende sprac: Lieue man-

a Pro. 20.1
mannen/ a de wijn is treffelick sterck: ende
ouerweldighet alle/ die hem drincken.
19 Hy verleydt het ghemoet/ hy maket dat
de armen ende Koninck/ dwaesachtich en
ydel worden: alsoo doet hy ooc met den ey-
ghen manne/ ende met den vryen/ met den
armen ende rijcken.
20 Hy neemt hen allen verstant/ en maectse
sorgeloos/ ende vrolick/ dat harer gheene/
noch aen trueren noch aen zijne schuldt oft
plicht en ghedencket.

b † An. dat yeghelick hem duncke rijcke soo datmen gheen ghedachtenisse/ noch des Koninckx/ noch des Regenten en heeft/ en maeckt dat men niet en sweert dan by Talenten.

21 Hy maket b † oock/ dat de mensche mey-
net wat hy voor hem neemt/ dat het sy eer-
lick ende recht: ende en gedencket niet dat
hy een Koninck is/ niet dat hy een Ouerste
is: ende hem sulcx niet en behoort.
22 De menschen vergheten oock/ wanneer
sy drincken/ aller vriendtschap/ aller broe-
derlicker trouwe en liefde: in corten/ soo sy
drincken/ rucken sy het Sweert.
23 Ende so sy van wijne neder ghelept zijn/
ende weder opstaen/ en weten sy niet wat
sy ghedaen hebben.
24 Nu oordeelt ghy lieue mannen/ oft niet de
wijn de sterckste sy? want wie woude hem
voornemen sulcke dingen te doen? En doe
hy dit wtghesproken hadde/ sweech hy.

Dat iiij. Capittel.

1. De tweede disputeert van de sterckte des Coninckx/ 13. De derde/ te weten Zorobabel/ bewijst dat de waerheyt de sterckste is/ 41. Het ghevoelen Zorobabels/ is bevesticht door den Koninck/ 42. Zorobabel bidt den Koninck Dario/ om de wederbouwinge Jerusalems/ 47. De Koninck Darius bewillicht Zorobabels begeerte. 48. Hy voorsept van al dat noodich is tot de wederopbouwinghe des Tempels. 60. Zorobabel danckt den Heere dat hy aengenaem heyt ghevonden heeft by den Coninck.

Bescheydt des anderen Jongelinckx/ vander sterckte des Coninckx.

1 Doe begonst de ander te spreken/ die
ghesept hadde: De Coninck waer de
sterckste:
2 En sprack: Lieue mannen: en zijn niet de
menschen de sterckste ende voornemste/ die
landt ende Zee inne hebben/ ende alles dat
in de Zee ende der Aerden is?
3 Nu is nochtans de Koninck heere ouer
dit alles/ ende a † beheerschet dit alles/ en
wat hy ghebiedt/ dat doetmen.

a † And. heerschapt ouer alles.

4 Schickt hy de zijnen inden krijch/ soo
trecken sy/ ende b slichten Berghen mue-
ren ende torrens.

b Of/ verstooren ten bodem/

5 Sy worden verworcht/ en sy verworgen
oock/ en en ouertreden het woort des Co-
ninckx niet: liggen sy bouen/ so brengen sy
den Coninck allen roof.
6 Desgelijcken oock de andere/ die niet en
reysen/ maer het Aerdtrijcke bouwen/ so sy
maeyen/ brenghen sy den Coninc schattinge.
7 En de eenige Coninck/ heet hy doodẽ so
doetmẽ/ heet hy het c na laten/ so laetmẽt na.

c Dat is/ datment niet doen en soude/ so en doetment niet.

8 Heet hy slaen/ soo slaetmen: heet hy ver-
driuen soo verdrijftmen: heet hy bouwen/
soo bouwetmen.
9 Heet hy af breken soo breectmen af. heet
hy planten soo plantetmen.
10 Het ghemeyn Volck en de Ouersten/ zijn
hem ghehoorsaem/ en daerenbouen/ sitt de
Koninck neder/ eet/ drinckt/ ende slaept:
11 Want so hoeden de ringswijse rontom-
me/ den Coninck/ ende harer en derf gheene
ner wijcken/ maer dẽ Coninck moeten sy
ghehoorsaem zijn.

d 3. Esd. v. 2 Bescheedt des derden Jongelinckx/ vanden Vrouwen ende Waerheyt.

12 Nu oordeelt lieue mannen/ hoe can die
niet wijdt ouertreffen/ die men also gehoor-
saem is? En doe hy dit ghesproken hadde/
sweech hy.
13 De derde/ d die vanden Vrouwen ende
der Waerheydt ghesept hadde/ met namen
e Zerubabel/ begonst op sulcke meyninghe e Esra. 3. 8.
te spreken: Sprac. 49.
14 Lieue mannẽ/ niet de groote Coninc/ niet 13.
vele menschẽ/ ooc niet de wijn en ouertreft. Agge. 2. 24.
15 Wie beheertsche dan? hebben niet vrou- f Gen. 9. 20.
wen den Coninck ende alle volck ghege-
nereert/ die ouer alle dinghen heerschet?
16 Hebben niet vrouwen die gebaert en op-
ghevoet/ die f den Wijngaert planten/ wt
dien men den wijn heeft?
17 Sy maken cleederen allen menschen/ en
gheuen eere allen menschen/ en de menschẽ
en meughen sonder vrouwen niet leuen.
18 So sy gout en siluer te samen versamelẽ/
en alle costbaerlicke dinghen/ ende sien een
welghestalte hubsche vrouwe/
19 So verlaten sy dat alles/ g en wenden de g Gen. 34. 2
oogen allẽ op de vrouwe/ en vergapen aen 2. Sam. 11. 2
haer/ en hebben meer begheerte op haer/
dan op siluer ende gout/ oft op eenigherley
costelickheyt.
20 h De mensche verlaet zijnen vader die hẽ h Gen. 2. 24
opgevoedt heeft/ verlaet zijn landt en woo Math. 19. 5
ninge/ ende hanget den wijuen aen. 1. Cor. 6. 16
21 Ende verliest zijn leuen by der vrouwen/ Ephe. 5. 31
ende en ghedenckt noch zijns vaders/ noch
zyner moeder/ noch zijns landts.
22 Daer aen ghy lieden dan bekennẽ moet/
dat de vrouwen v ouerheerschen: doet het
v leedt?
23 Het neemt een man zijn sweert/ ende gaet
henen dat hy stelen wil/ dootslaen/ moor-
den/ op de Zee varen.
24 Ende hy siet eenen leeuwe/ en hy gaet in-
der duysternisse/ ende soo hy ghestolen/ be-
droghen ende gherooft heeft/ soo brengt hy
het zijner liefsamen.
25 Oock heeft hy zijne wijf liever dan vader
ende moeder.
26 i Vele zijn ooc van sinnen comen/ om der i 1. Sam.
vrouwen wille/ en in eyghenschap comen. 13. 2.
27 k Veertoe zijn vele omcomen ende ver- k Gen. 34.
worcht ghewordẽ/ l ende hebben ghezon- 25.
dicht om der vrouwen wille. l 1. Reg. 11. 6
28 En nu soo ghelooft my/ ick weet eenen
Coninck/ die is groot in zijner macht/ ende
alle landen die vreesen hem/ ende niemandt
en derf hant aen hem leggen:
29 Noch soo heb ick ghesien/ dat Apame de
dochter des grooten Koninckx m † Barta- m † And. Bezacis.
ci/ en bywijf des Koninckx/ ter rechter zijden
neuen den Coninck satt/
30 En hem zijne croone van zijnẽ hoofde nã/
ende settese haer selfs op haer hooft/ ende
sloech met de slincker handt den Coninck.
31 En ouer dat/ sachse de Koninck met ope-
nen monde aen: lachet sy/ so lachet hy ooch:
so sy nu stuer was/ moeste haer de Koninck
flatteren en vriendelicken toespreken/ tot
dat sy weder met hem eens werde.
32 Lieue mannen zijn niet de vrouwen sterc-
ker? Groot is de Aerde/ ende hooch is den
Hemel/ die dese dingen doen.
33 Doe saghen de Koninck ende de Vorsten Vander
malcanderen aen: en doe begonst hy van- Waerheyt.
der Waerheyt te spreken.
34 Lieue mannen/ zijn niet de vrouwẽ sterc-
ker? groot is de Aerde/ hooch is den Hemel/
n snelle is der Sonnen loop/ omgaet den n Sprac.
Hemel met haren loop weder aen haer 43/ 17.
plaetse in eenen daghe.
35 Is die niet heerlijc die dat doet? de Waer
heyt nu is groot/ en sterck ouer alle dingen.
36 Alle Aerde roept aen de Waerheydt/ de
Hemel loeftse/ alle Wercken worden be-
weecht/ ende beuen van haer/ ende by haer
en is niets onrechts.
37 De Wijn is ongherecht/ ongerecht is de
Coninck/

Koninc/ ongerecht de vrouwen/ ongerecht
zijn alle menschen kinderen/ ongerecht zijn
oock alle hare wercken/ en̄ gheene waerheyt
en is in hen: en̄ in harer ongherechticheyt/
sullen sy verderuen ende ommecomen.
o Syrach. 41.2. 38 o De Waerheyt doch blijft/ en̄ is sterc in
eewicheydt: sy leeft/ ende sal den prijs be-
houden eewichlick.
p Deut.10. 17. 39 p De waerheyt en neemt niet aen de per-
soonen/ sy en heeft geen onderscheyt onder
Job.34.19. rijck ofte arm onder geweldich en̄ slecht/
Act.10.34. maer doet allen menschen wat recht is/ sy
Sap.6.8. zijn boos ofte goet: en̄ alle menschen wor-
q Of, begue den q voorspoedicht in haren wercken.
dighet. 40 In haer oordeel en is gheen ongerecht/
maer stercke ende het Rijcke, ende gewelt/
ende heerlickheyt in eewicheydt: hooch sy
ghelooft God der waerheyt.
41 En̄ met dien hielt hy op te spreken/ ende
alle volcken riepen ende spraken: Groot is
de Waerheyt/ ende is ouer alles.
r Daniel. 2.48. 42 r Doe sprack de Koninc tot hē. s Eyscht/
Gen.41.39 so verre ghy wilt meer dan inder geschrift
s Marc.6. bestemmet is/ dat wil ick v gheuen: want
23. ghy wijser gheuonden zijt dan uwe ghesel-
len: ghy sult te naesten by my sitten/ ende
mijn vriendt zijn.
43 Doe sprack hy totten Koninck: Gedenct
aen uwe toesegghinge en̄ belofte/ dat ghy
beloeft hebt Jerusalem te bouwen/ op den
dach/ doe ghy ten Rijcke ghecomen zijt:
44 En̄ alle vaten en̄ cleynodien/ diemen te
t 2.Para. 36.19. Jerusalē genomen heeft. weder te schickē/
die Cyrus sonderde/ doe hy in Babylonia
offerde/ ende haer weder senden woude.
45 Ende ghy hebt willen den Tempel bou-
wen/ t dien de Idumeen verbrant hebben/
doe het Jootsche landt/ vanden Chaldee-
ren verstoort is.
46 En̄ dat is dat eenighe dat ick begheere/
heer Koninck/ dat is de Maiesteyt die ick
van v eyssche/ dat ghy de belofte houdet/
die ghy den Koninc des Hemels/ wt uwen
monde toegheseyt hebt.
47 Doe stont op de Coninck Darius/ ende
u Nehem. 2.7. custede hem/ u en̄ schreef eenen Brief aen
3.Esdr.6.28 alle x Gouuerneurs en̄ Voochden/ oock allen
x Of, Regen ghewelдighen en̄ edelen/ dat sy hem geley-
ten. den/ en̄ alle die met hem henen op trecken
wouden/ Jerusalem te bouwen.
48 Oock allen Voochden in Celosyria ende
Phenicia/ ende den Libano/ schreef hy brie-
uen. dat sy van Libano na Jerusalem sou-
den voeren/ Cederen houten/ daer sy de
Stadt mede bouweden.
49 En̄ schreef oock allen Joden/ die wt zijnē
Rijcke in Judeam ghetoghen waren/ om
der vryheyt wille/ dat gheen gheweldiger/
gheen Ouerste/ noch Voocht/ tot haren
poorten niet comen soude.
50 En̄ dat alle haer landt/ dat sy ingenomē
hadden. vrye en̄ ontschijnsbaer zijn soude: en̄
dat de Idumeers/ de Steden en̄ Vlecken
y Of, tim- der Joden. die sy in hebben/ vry laten/
meringe. 51 En̄ daertoe te y bouwe des Tempels/
hen Jaerlicx gheuen twintich Talenten/
tot dat hy opghebouwet sy:
52 En̄ dagheliecks te heylighen/ de Brandt-
offers (als dan ghebonden is) oock thien
Talenten Jaerlicx:
53 En̄ dat alle die/ so van Babylonia geco-
men/ de stadt te bouwen/ vryheyt hadden/
sy ende hare kinderen/ oock alle Priesterē.
54 Hy schreef oock de grootte/ en̄ hiet hen het
heylich cleedt gheuen/ daer sy inne diendē.
55 En̄ schreef/ datmen de Leuiten beuel ge-
ue/ tot op den dach/ dat/ dat huys en̄ Je-
rusalem wt ghebouwet worden.
56 Ghebootd oock/ datmen dien/ die der
Stat hoedē/ haer deel en̄ besoldinge gaue.
57 En̄ liet alle die vaten die Cyrus ghesonн-
dert hadde/ van Babylon/ en̄ alles hoe het
Cyrus beuolen hadde/ also geboot hy oock/
dat het geschieden soude/ en̄ na Jerusalem
gheschicket worde.
58 Als nu dese Jongelinc henen tooch/ keer-
de hy zijn aenschijn tegen Jerusalem/ ende
loefde den Koninck des Hemels/ en̄ sprack:
59 Van v is ouerwinninghe/ van v is wijs-
heyt en̄ claerheyt/ en̄ ick ben v Dienaer.
60 Hooch gelouet zijt ghy/ † die my wijsheyt † Prou.2.6
ghegheuen hebt/ v loue ick/ O Heere onser Dan.2.21.
vaderen God.
61 En̄ hy nam alsoo de Brieuen ende tooch
na Babylon: en̄ als hy daer quam/ dede hy
sulcx condt zijnen Broederen/ die te Baby-
lon waren.
62 Die loefden den Godt harer vaderen/ dat
hy hen vermakinghe ende vryheyt geghe-
uen hadde/
63 Dat sy weder henen optrogen/ Jerusalem
te bouwen/ ende den Tempel (die daer ghe-
noemt is na den Name des Heeren) ende
hielden vreuchde met Snarenspel ende ge-
sange/ seuen daghen.

Dat v. Capittel.

1. De Jodē schicken hen/ om wederom
te keeren in Jerusalem/ 2. De Koninck Da-
rius/ doet se geleyden. 4. Het ghetal der ge-
ner die wederkeeren in Jerusalem. 24. Het
ghetal der Priesteren/ Leuiten/ Deurwaer-
ders/ en̄ andere Dienaers des Tēpels/ 54.
Zerubabel de sone Salathiels/ ende Jesus
de sone Josedech/ 55. De Tempel des Hee-
ren beghint weder opghebouwet te wor-
den/ 70. Die Joden en willen niet ont-
fangen de vreemde tot mede opbauwinghe
des Tempels met hen.

1 NA desen/ werden wt allen Vlecken de Het ghetal
Voorneemste inden stammen ende ge- der ghener
slachten wt gecoren/ dat sy met tsamē die wt Ba-
haren vrouwen en̄ kinderen/ oock met knech bylon na
ten/ maechden/ ende met allen vee ende ha- Jerusalem
ue/ henen af toghen. wedt thuys
2 Daertoe schickede Darius met hen/ duy ghetoghen
sent Ruyters/ die se seker geleyden/ tot Je- zijn.
rusalem toe. Esra.2.1.
3 Oock warē hare Broeders vrolick/ speel 7/6.
den op Snarenspelen/ ende songen.
4 Dit zijn nu die namē dier/ die wt den vlec
ken na den stāmen henen op getogen zijn.
5 Vanden Priesterē/ de sonen Pinhas/ des
soons Aaron/ Jesus de sone Josedech/ Jo
achim de sone Zerubabel/ a des soons Sa- a Mat.1.12
lathiel van den gheslachte Dauids/ wt den
gheslachte Perez/ vanden geslachte Juda.
6 b Die onder den Coninck Dario in Per- b 3.Esdr.
sia wonderbaerlicken ghesproken heeft/ in- 4.13.
den tweeden Jare zijns Coninckrijcks/ in
der eerster maent Nisan.
7 Ende dat zijn die/ die wt Judea henen op
quamen vander geuanckenisse/ die Nabu-
chodonosor de Coninck te Babylonien/ na
Babylon ghebracht hadde.
8 En̄ quamen weder na Jerusalē: ende een
yegelick sochte weder het deel in Judea sy-
ne stadt/ die met Zerubabel quamē/ en̄ met
Jesus/ Nehemia c † Saraia/ Raclaia/ Eli- c Anders/
meo/ Emmanio/ Mardocheo/ Beelsero/ Areoren/
Methpsa/ Rochor: Olioza/ Emoma/ eener Elimeo/
wt haren Vorsten. etc.
9 Ende het ghetal na haren geslachten: en̄
d Voorgesetteden/ was: de kinderē Peres/ d Of, Voor
twee duysent/ hondert/ twee en̄ tseuentich: standers.
10 De kinderen Ares/ drij duysent/ hondert/
seuen ende vijftich.
11 De kinderen Femo/ hondert en̄ twee en̄

* veertich: in den sone Jesu / ende Joabes
duysent/ ende dry hondert ende twee.
12 De sonen Benu/ twee duysent vierhon-
dert eñ tseventich: de sonen Chozaba/ twee
hondert ende vyf: de sonen Bainka / hon-
dert/ achtende tsestich.
13 De sonen Bebech / vierhondert eñ dry:
de sonen Archad/ vier hondert/ seven ende
twintich.
14 De sonen Cham/ seven ende dertich: de
sonen Kozoar / twee duysent / ende seven
ende tsestich: de sonen Adinu / vierhon-
dert/een ende tsestich.
15 De sonen Adarettis/ hondert ende acht:
de sonen Ciaso ende Zelas / hondert ende
seven: de sonen Azozech/ vier hondert/ ne-
ghen ende dertich: de sonen Jedarbone/
hondert ende twee ende dertich.
16 De sonen Hananie / hondert eñ dertich:
de sonen Asoni/ neghentich: de sonen Mar
far/ vierhondert/ eñ twee ende twintich:
17 De sonen Zabarus/ vyf eñ tnegentich: de
sonen Sepholemon / hondert eñ dry ende
twintich: de sonen Nepopas / vyf ende
vyftich.
18 De sonen Hechanatus/ hondert eñ acht
eñ vyftich: de sonen Cebethamus/ hondert
eñ twee eñ dertich de sonē Crearphzatos/
die oock heet Enohadies/ eñ Modie vier-
hondert ende dry ende twintich.
19 Vier wt Gramas eñ Gabea/ hondert eñ
een eñ twintich: vier wt Besselon eñ Ecag-
ge/ vyf eñ tsestich: vier wt Basthato/ hon-
dert ende twee ende twintich.
20 Vier wt Bethenobes / vyf ende vyftich:
der sonen Liptis/ waren hondert/ ende vyf
ende vyftich.
21 Der sonen Labouni / dry hondert eñ se-
ven ende vyftich: der sonen Sichem / dry
hondert ende tseventich:
22 Der sonen Suadon eñ Elimon/ dry hon-
dert acht eñ tseventich: der sonen Ericus/
twee duysent/ hondert/ eñ vyf eñ veertich.
23 Der sonen Anaas/ dry hondert ende tse-
ventich.
24 De Priesters: de sonen Jeddus: de sonen
Enther: de sonen ElJasib/ dry hondert eñ
eñ twee eñ tseventich / de sonen Emerus/
twee hondert ende twee ende vyftich.
25 De sonen Fasurii / dry hondert eñ seven
eñ vyftich: de sonen Carme / twee hondert
seven ende twintich.
26 De Leviten: De sonen Jesu in Cadmiel/
eñ Bannus/ eñ Serebias/ eñ Edias/ vier eñ
tseventich: het gantsche ghetal vier / van
twaelf Jaren/ waren dry duysent/ vier hon
dert/ twee eñ tsestich: vier sonen nu eñ doch
teren/ eñ der vrouwē/ was de gantsche som
me/ vier duysent/ twee hondert/ eñ twee eñ
veertich. Der Priesteren sonen / die inden
Tēpel Godt loefden: de sonen Asaph: vier
waren hondert/ ende acht ende twintich.
27 De Deurwachters nu / de kinderen Es-
meni: de kinderen Aser: de kinderē Amon:
de kinderen Accuba / Topa: de kinderen
Tobi/ alle hondert neghen ende dertich.
28 Der Priesteren / die inden Tempel dien-
den: de sonen Sel/ de sonen Gaspha/ de so-
nen Tobloch/ de sonen Carie/ de sonē Sud/
de sonen Helu/ de sonen Labana/ de sonen
Armacha/ de sonen Acub/ de sonen Utha/
de sonen Cetha/ de sonen Aggab/ de sonen
Obai/ de sonen Anani/ de sonen Canna/ de
sonen Geddu/
29 De sonen Au / de sonen Radin/ de sonen
Desanon/ de sonen Nechoba/ de sonen Ca-
seba/ de sonen Goze/ de sonen Ozul/ de so-
nen Sinone/ de sonē Attee/ de sonen Hastē/
de sonen Asiana/ / de sonen Manei/ de so-
nen Nasim/ de sonen Acusa/ de sonen Agis-
ta/ de sonen Azui/ de sonen Fanon/
30 De sonen Phasalon/ de sonen Meeda/ de
sonen Susa/ de sonen Cared/ de sonen Bar-
cus/ de sonen Saree/ de sonen Coesi/ de sonē
Nasith/ de sonen Agisti/ de sonen Pedon.
31 Salomon zijne sonen/ die sonen Asophet/
de sonen Phazida / de sonen Celi / de sonen
Dedē/ de sonen Gaddahel/ de sonē Zaphei.
32 De sonen Aggia/ de sonen Sachareth/ de
sonen Sabathen/ de sonē Saroneth/ de so-
nen Malsieh/ de sonen Hame/ de sonen Sa-
sus/ de sonen Addus / de sonen Suba / de
sonen Eura / de sonen Rahotis / de sonen
Phasphat / de sonen Malmon.
33 Dese alle dienden int Heylichdom / ende
waren Dienaers Salomis: vier hondert/
twee ende tachtentich.
34 Dese na bestemmeden zijn/ die van Chel-
melat Thelharsa henen afgetogen/ hier Vor-
sten waren Carmelam ende Careth.
35 Eñ sy en conden niet wtspreken hare ste-
den eñ geslachten/ hoe sy waren wt Jsrael.
36 De sonen Dalari/ de sonen Tuben/ de so-
nen Nechodaici: wt den Priesteren die des
Priesterampts pleechden/ eñ sy en werden
niet ghevonden: de sonen Obia / de sonen
Achisos/ de sonē Addin/ e die een wijf nam e Esra. 2. 61.
wt den dochteren Phargeeue/ ende werden
hem na ghenoemt.
37 Desseluen geslachts gheschrift wert ge-
socht in haren gheslachtregister/ eñ en wert
doch niet gevonden / derhalven hen verbo-
den wert Priesterampt te pleghen.
38 Dien seyde Nehemias eñ Atharas / dat
sy gheen deel inden Heylichdom en hadden/
tot dat een Overste Priester opstonde / die
in der Claerheydt ende Waerheydt wel be-
richtet ware.
39 Des gantschen Jsraels nu (wtgenomen
knechten eñ maechden) was twee eñ veer-
tich duysent/ dry hondert ende veertich.
40 Harer knechten nu eñ maechden / waren
seven duysent/ dry hondert/ ses eñ dertich:
der Sanghers ende Sanghersen/ waren
twee hondert/ vyf ende tsestich.
41 Vier hondert vyf ende dertich Kemelen:
seven duysent / ses ende dertich Peerden:
tweehondertmael duysent vyf eñ veertich
Muylen: vyf duysent vyf eñ twintich duy-
sent Ezelen.
42 Oock gaven hare Oversten eñ Voorge-
setteden inden stammen/ als sy te Jerusalē
quamen / ende den Tempel Gods / aen zij-
ner plaetse weder bouwen ende oprichten
wouden/
43 Ten Tempel / ten schatte / eñ ten dienste
des Heylichdoms/ na haren vermoghen/
twaelf duysent pont gouts/ eñ vyf duysent
silvers/ ende hondert Priesters cleederen.
44 Eñ also woondē de Priesters eñ Levitē/
eñ het volck dat wtgetogen was te Jeru-
salem eñ in derselven † streke/ oor de San- † And. legere, cõtreye.
gers ende Poortiers des Heylichdoms /eñ
alle Jsrael in zijnen lande.
45 f Als nu de sevende Maent quam/ eñ als f Esra. 3. 1. Jesus ende Zerubabel/ bouwen den Altaer.
de kinderen Jsraels / een yegelick in zijnen
wercke was / quamen sy alle eenmoedich-
lick inden Voorhof: die voor der poorten
is/ teghen den opganck der Sonnen.
46 Eñ daer stondē/ Jesus/ de sone Josedech/
eñ zijne broeders de Priesters / eñ Zeruba-
bel de sone Sealthiel/ ende zijne broederen/
rusteden eenen Altaer op:
47 Dat sy daer op Brantoffer offerden/ als
inden Boeck Mosis gheschreven is.
48 Het quamen oock lieden daer/ van ande-
ren landen/ eñ richteden den Altaer op aen
zijner stede / de Heydenen wt allen landen/

ende offerden den Heere offer eñ brantoffer aen den morghen.

g Of, beginnen. h Leu.23.34 — 49 Eñ g hielden het Feest der Loouerhuttẽ/ h als in de Wet geboden is: ende dagelicx offerden sy, ghelijck het behoort.

50 Ende de gesettede offeren dedẽ sy, oock de offeren der Sabbathen ende Niewemaenden/ende aller heylighen Feesten.

i Esra. 3. 6. — 51 i Eñ alle die den Heere offer beloefden begonsten van der Niewemaent der seuender Maent/Gode te offeren: want de Tempel des Heeren was noch niet ghebouwet.

52 Ende sy gauen den Steenmetsers ende Timmerlieden ghelt/spyse eñ dranck met vreuchden.

53 Oock karren gauen sy den Sidoniers eñ Tyriers/dat sy hen Cederẽ hout van Libano voerden tot Balcken eñ Keperen: ende dat sy de selue houten te samen bondẽ, ende vloten daer wt maeckten tot Ioppe, gelijck het dan vanden Coninck Cyro/Coninck in Persia, bestemmet ende gheordineert was.

k Spr. 49.14 Agge.2.24. — 54 Eñ inden tweeden Iare/quamen sy int en Tempel Gods te Ierusalẽ:k inder tweeder Maent, begonst Zerubabel de sone Sealthiel ende Iesus de sone Iosedech, eñ hare broederen de Priesters eñ Leuiten/ende alle die van Babylon/wt der ghevanckenisse na Ierusalem komen waren:

Des Tempels grondt of fondament wordt ghelept. — 55 Eñ leyden den gront des Tempels/inder Niewemaent der tweeder Maent/ des tweeden Iaers/als sy in Iudea ende Ierusalem komen waren/

56 Ende deselden Leuiten/ouer de twintich Iaer oudt tot den dienste des Heeren.

57 Ende Iesus stont/ende zijn sone, eñ syne broederen alle Leuiten/

58 Die volbrachtẽ eendrachtelicken de Wet ende ordeninghe inden huyse des Heeren.

59 Ende de Priesters stonden, eñ hadden hare cleedingen/eñ Basuynen, ende Leuiten/ de sonen Assaph, hadden Cymbalen.

l 1 Pa 17.42 ende 25.1. — 60 Ende loefden den Heere/l na dien als het Dauid de Koninck Israels geordent hadde

61 Ende songen den Heere also: Singhet den Heere, want hy is goet/ende syne goedertierenheyt duert ouer Israel eenwichlick.

62 Ende alle het volck blies op Basuynen/ ende songhen met luyder stemmen/loefden God/in dien datmẽ het huys Gods weder oprichtede.

63 Het quamen oock wt den Priesteren eñ Leuiten, die Voorgesetteden ende Outsten na den stammen eñ geslachten/die het vorighe huys ghesien hadden/

64 Ter bouwinge deses Tempels/met grooten ghescrepe / ende met grooter klaghe/ oock vele met Basuynen, ende met grooter vreuchde.

65 Ende des was so vele/datmen de Basuynen voor weenen ende clage niet hooren en konde: want het ghemeyn volck dat blies heerlick op den Basuynen/datmẽ het verre hooren konde.

m Esr.4. 1. Der Joden vyanden/ verhinderen hen het bouwen des Tempels. — 66 m Doe quamen de vyanden der stammen Iuda/eñ BenIamin/dat sy vernamẽ/wat dat voor Trompetten eñ Basuynẽ warẽ/

67 Ende doe vernamen sy/het ware dat/dat die wt der geuanckenisse weder comen waren / ende wouden den Tempel den Gode Israels weder bouwen:

68 Doe ghinghen sy tot Zerubabel ende Iesua / ende tot den Voochden der Vlecken/ ende spraken tot hen: Sullen wy oock met v bouwen.

69 Want wy hebben oock uwen Heere ghehoort, ende wy wandelen oock also/vandẽ dagen aen Asbasereth des Konincx in Assyria/die ons hier henen ghebracht heeft.

70 Doe sprack tot hen Zerubabel eñ Iesus/ eñ de Voorgesetteden der Vleckẽ Israels:

71 Het en voecht hem niet/dat ghy met ons/ den Tempel onses Gods bouwet:

n Esras.1.1 o Of, timmeringhe — 72 Wy willen alleene dẽ Heere Israels bouwen / n ghelijck het ons Cyrus de Koninck der Perssen beuolen heeft.

73 Doe leyden hen de Heydenen in den Lande tegen die, die in Iudea waren, eñ hieuen hen den o bouwe op.

p Of, wachteden. — 74 Ende p hielden heymelick op haer/eñ hinderden die, die toeuoerden, verboden hen te bouwen: ende hinderden die/die de toegangẽ makedẽ/daer mede de bouwe niet volvoeret en wordt: ende dat duerde/ so langhe de Koninck Cyrus leefde: ende vertoghen also den q bouwe twee Iaer/ tot op het Rijcke des Konincx Darij.

q Of, timmeringhe.

Dat vj Capittel.

1. Aggeus ende Zacharias de sone Abdo Propheten. 3. Sisennes de Onderuoocht in Syrien ende Phenicen, wilt verhinderẽ het wederopbouwen des Tempels. 7. Copie oft inhoudt des Briefs, door hem ghesonden tot den Koninck Dario. 28. De Koninck Darius ghebiedt: dat den Tempel wederopghebouwet worde.

Haggeus eñ Zacharias voorderẽ met prophe teren den bouwe des Tempels. Esras. 5.1. Haggei.1.1. — 1 In den tweeden Iare des Koninckrijckx Darij, propheteerden Haggeus ende Zacharias de sone Abdo/in Iudea eñ Ierusalem/in den Name des Gods Israels/ ouer haer.

2 Doe stont op Zerubabel de sone Sealthiel/ende Iesus de sone Iosedech/ ende begonsten te bouwen het huys des Heeren te Ierusalem / doe hen holpen de Propheten des Heeren.

De Syriers onderstaen den bouwe te verhinderẽ. — 3 Op de selue tijdt quam tot hen Sisennes de Onderuoocht in Syria eñ Phenice/oock syne Lantsheeren/ende syne ghesellen/

4 Eñ spraken tot hen: Wie heeft v beuolen dat huys te bouwẽ: het dack ende alle dinc weder te maken: Ende wie zijn de Bouwlieden/die dit bouwen?

a Anders/ dwalen/ — 5 De Oudẽ nu/die wt der geuanckenisse gecomen waren, haddẽ de genade van dẽ Heere/dat sy hen niet a lieten verhinderen/ (hoewel sy daerom aenghesocht werden/)

6 Bouweden voort eñ voort, tot datmẽ dẽ Koninck Dario dat alles te weten dede/eñ eene antwoorde van hem ontfinghe.

Inhout des briefs der Syriers/aen Darium. — 7 De Brief nu dien sy den Koninck Dario schreuen /luyde also: Sisennes de Onderuoocht in Syria ende Phenice/eñ de Lantsheeren met haren ghesellen/die in Syria eñ Phenice Voochden zijn/ontbieden den Koninck Dario onse vrien delicke groete.

8 Kondt doen wy onsen Heere den Koninc/ dat wy gecomen zijn in het Iodische Lant: ende zijn ghegaen na Ierusalem.

9 Daer hebben wy vondẽ/dat sy het groote huys Gods bouweden/eñ den Tempel met groote costelicken gehouwene steenen/oock met kostelicken houte tot den wanden.

10 Eñ snellen hen hestich met dẽ wercke/helpen malcanderen/ ende het gaet hen geluckelick van handen/eñ wort met grootẽ vlijte ende grooter cieraedt ghemaeckt.

b Of/de timmeringhe. — 11 Doe vraechdẽ wy de Ouden, wie haer dat huys eñ den b bouwe hebbe heeten maken.

12 Ende dat deden wy daerom / dat wy v der namen, die den wercke voorgesettet waren/eyghentlick mochten aentooghen ende schrijuen.

c Genes.1.6. Psalm.146. — 13 Doe gauen sy ons dese antwoort: Wy zijn Dienaers des Heeren,c die Hemel ende Aerde ghemaeckt heeft.

d 3.Re.6.1. — 14 d Ende dit huys werd voortijts/ van den

groaten ende machtigen Koninck Israels
ghebouwet ende opgerichtet.
15 Doe nu onse Vaders God vertoornden/
ende tegen den God Israels sondichden/ e
doe gaf hyse in het gewelt Nabuchodono-
zor des Koninckx te Babylon/ des Coninckx
der Chaldeen:
16 Die verbraken ende verbrandē dit huys/
ende voerden het volck gheuangen na Ba-
bylon.
17 f Inden eerstē Jare nu/ doe Cyrus de Co-
ninck te Babylon regeerde/ doe liet Cyrus
brieuen wtgaē/ ende beual dit huys weder
te bouwen/
18 Eñ gaf wederomme alle Vaten/ die Nabu
chodonozor van Jerusalem na Babylon
gheuoeret/ eñ synen Tempel toegheeygent
hadde/ ende leuerdese den Zerubabel ende
den Salmanasar den onderuooghden.
19 Ende geboot hen/ dat sy de selue Vaten/
weder na Jerusalem in den Tempel deden/
eñ dat sy van dier tijt aen/ den Tempel be-
gonsten weder te bouwen/ aē syner plaetse.
20 Doe leyde Salmanassar den gront aen dē
huyse des Heeren te Jerusalem/ eñ van der
seluer tijt aen/ hebben sy daer aen ghebou-
wet/ ende en is noch niet wtghemaeckt.
21 Ende daerom/ Heer Koninck/ duncket het b
goet/ so soecke men in des Coninckx Cyri Li-
berye te Babylon:
22 Vindet men/ dat het met verwilliginge des
Koninckx Cyri ghescheet is/ ende duncket het
onsen Heere den Koninck goet zijn/ so late-
men ons sulcks weten.
23 g Doe beual Darius/ datmen de Liberije
doorsochte: doe vantmē te h Egbathanis i
in der Stadt/ die in Media leyt/ eene sulc-
ke ghescrifte:
24 In dē eerstē Jare des Kōīgs Cyri/ geboot
Cyrus/ datmen het huys des Heeren te Je-
rusalem weder bouwe/ datmen aldaer den
Heere sonder ophouden rooche.
25 Namelicken/ sal syne hoochte zijn/ tien el-
len/ syne wijde/ tsestich ellen/ ende vierkan-
tich/ met drij ghehouwene steenen/ met ee-
nen solder van houte des seluen Lants/ eñ
niet eenen nieuwen solder: oock salmen de
kosten geuen van den huyse des Koninckx
Cyri daer toe.
26 Oock de gulden eñ silueren vaten/ die Na
buchodonozor wt den huyse des Heeren te
Jerusalem genomen hadde/ die soudemen
weder in den Tempel doen na Jerusalem/
daer sy te voren waren.
27 Oock sullen Sisennes de Onderuoocht in
Syria eñ Phenice/ de Vorsten eñ hare met-
gesellē/ ende andere die in Syria ende Phe-
nice verordent zijn/ hen dier plaetse niet aē-
nemen noch onderwinden.
28 So is oock mijn beuel/ datmen dat huys
des Heerē geheel sal bouwen: eñ hebbe bestelt
dat sy dien/ die wt der geuanckenisse geco-
men zijn/ helpen sullē/ tot dat dat huys des
Heeren wtghemaeckt worde.
29 Sullen oock hen van der k bede eñ schat-
tinghe/ somen in Syria ende Phenice Jaer-
licks opheffet/ eene benoemde somme ghe-
uen/ ten offer des Heeren: eñ dat sal ouerge-
leuert worden/ Zerubabel den Voochde/
dat hy daer wt bestelle/ Ossen/ Rammen/
Lammeren:
30 Oock koorne/ sout/ wijn ende olye/ eñ dat
voort ende voort Jaerlicx/ na dat het dē de
Priesteren die te Jerusalem zijn/ aengeuen/
ende na datmen daechlicx verbruyckt: l dat
salmen hen sonder vertreck gheuen/
31 Daer mede sy daghelicx offeren offer den
hoochsten God/ voor den Coninck eñ voor
synen Dienaers/ eñ voor haer leuen biddē.

e 2Kr.24.25

Cyri beuel ouer des Tempels bauwe.

f Esra.5.13

g Esra. 6.1. 3.Esd.4.43 h Judit.1.1 i Al. in een Stedekē/ in Media/ dwelc is eē stercke stat/ bis ets.

Darij beuel ofantwoort van den Tempel eñ Godsdienst weder aē te richten.

k Of/ chijns

l Esra.6.9.

32 Het sal oock allenthaluē vercondicht wor-
den/ dat een yeghelick/ die sulck gebodt des
Koninckx ouertredet ofte veracht/ aen een
galge/ (die van synen goede gemaket is) ge-
hanghen sal worden/ ende alle zijn goet sal
den Koninck veruallen zijn.
33 Eñ daerom/ so wille oock de Heere diens
Name daer aengheroepen wort/ wtroeyen
ende verderuen alle Koningen eñ Volcken/
die hen met gewelt onderstaen sulcx te wee-
ren/ ofte het huys des Heeren te Jerusalem
te beleedighen.
34 Ick Darius hebbe bekent/ dat desen/ vlij
tighen naghekomen worde.

Dat vij. Capittel.

1. Sisennes ende zijn medegesellen/ doen
de Joden bystant int wederopbouwen des
Tempels. 3. Aggeus ende Zacharias pro-
pheteren. 5. De tijt/ in den welcken het were
des Tempels voluoert wert. 7. De Tempel
wijhinge. 10. De Joden houden het Passah.
13 Sy verblijden hen voor den Heere.

1 DOe waren Sisennes de Onderuooget in
Celosyria ende Phenicia/ ende andere
Landtsheeren ende hare metghesellen
ghehoorsaem/ dien/ dat de Coninck Darius
al bekent hadde:
2 Hielden vlijtighen aen/ aen den heylighen
wercken/ eñ waren methelpers met den ou-
den Voorghesetteden der Joden.
3 Eñ also ginck dat werck des Heylichdoms
gelückelick b van der hant/ als de Prophetē
Haggeus ende Zacharias propheteerden.
4 Eñ volbrachten alle dinck/ door het ghe-
bodt des Heeren des Gods Israels/ eñ wt
den raetslage Cyri/ Darij/ ende Artaxerxis/
der Koninghen in Persia.
5 Ende also wert ons huys c wtgemaeckt/
tot op den drij ende twintichsten dach der
Maendt Adar/ in den sesten Jare des Ko-
ninckx Darij.
6 Ende de kinderē Israels/ de Priesteren/ eñ
Leuiten/ ende de anderen die wt der geuanc-
kenisse gecomen/ ende die hen toe ghedaen
waren/ deden/ daer na als inden Boecke
Mose ghescreuen is.
7 Eñ offerden op der Tempelwijhinge/ hon
dert Ossen/ twee hondert Rammen/ vier
hondert Lammeren/
8 Ende twaelf Bocken/ voor de sonde des
gantschen volcks Israels/ na het getal der
stammen Israels.
9 Eñ de Priesters ende Leuiten/ stonden be-
cleet met Priesterlicken gewade/ na den ge-
slachten/ ouer alle wercken des Heeren des
Gods Israels/ na den Boecke Mose/ ende
de Deurwachters by allen deuren.
10 Eñ de kinderen Israels/ met dien/ die wt
der gheuanckenisse gecomen waren/ hieldē
het Passah/ aen den veerthienden daghe der
eerster Maent/ als de Priesteren eñ Leuiten
gheheylicht waren.
11 Die wt der geuanckenisse warē comen/ die
en werden niet alle met malcanderen ghe-
heylicht: maer de Leuiten werden met mal-
kanderen gheheylicht.
12 Ende also slachteden alle die/ die wt der
gheuanckenisse gecomen waren/ het Pasch-
lam haren broederen/ den Priesteren/ ende
hen seluen.
13 Eñ de kinderen Israels/ die wt der geuanc
kenisse quamen/ die ouerbleuen waren van
allen onreynicheden der Heydenen/ sochten
den Heere.
14 Ende hielden het Feest der ongheheuelden
brooden/ seuen daghen lanck/ aten eñ dronc
ken voor den Heere:

Den Tijt wort voluoeret ende wtgemaect Esras.8.

a Al. Jud. met voorsate geboden of besloten

b Of/ voort/

c Joa.2.20

Dē Tempel wort heerlic ingewyet.

Passah wort gehouden.

Dat

15 Dat de Heere den raetslach des Coninckx
in Assyria voor haer ghewendet/ende hare
handen ten wercke des Heeren des Gods
Israels ghesterckt hadde.

Dat viij. Capittel.

1. Esdras Schriftgheleerde ende wel ver
standich in de Wet Mosi/koemt van Ba=
byloniẽ in Jerusalem. 10. Inhout des Brie
ves / die Artaxerxes den Esdra gaf. 28. Es=
dras loeft ende danckt den Heere. 31. Het
ghetal der gener/die van Babylonien met
Esdras in Judea getoghen zijn.

Esdras reyset opwaert van Babylonia in Judeam. Esdra. 7. 1.

1 Ende na den seluẽ/als Artaxerxis de Co
ninck der Persen regeerde/doe ginc tot
hem Esdras/de sone Azarie/ des soons
Helchie/des soons Sallum/
2 Des soons Sadoc/des soõs Achitob/des
soons Amerie/des soons Bocu/ des soons
Abisuk/des soons Pinhas/des soõs Elea=
zar/des soons Aaron/des eerstẽ Priesters.
3 Dese Esdras ginck henen op van Baby=
lonia (want hy was een Schrijuer / eñ seer
verstandich in de Wet Mosi / die van den
Heere den God Israels/ghegheuen was te
leeren ende te doen.)
4 Ende de Coninck beghenadichde hem/eñ
weerdichde hem hooch ende eerlick/na alle
synen begheeren.
5 Eñ oock toghen met hem henop/sommige
wt den kinderen Israels/ende van dẽ Prie
steren ende Leuiten/ende van den Sangerẽ/
Poortenaren/ende Dienaren des Tempels
te Jerusalem.
6 In den seuenden Jare/als de Coninc Ar=
taxerxes regeerde in der vijfster Maendt/
dat is/ in den seuendẽ Jare des Rijcx/gin=
gen sy van Babyloniẽ inder Nieuwer Ma
ne der vijfster Maendt/
7 Eñ quamen na Jerusalem na synen beue=
le/gheluckigher reyse/als dan hen de Heere
haren wech ghelucket hadde.
8 Want daer hielt Esdras grooten vlijt: en=
de gheschicklicheyt inne/dat hy niets a on=
vernetet liet/dat in de Wet ende ghebodẽ
Gods was: ende vlijchte grootẽ ernst/ het
gantsche Israel te leeren alle gerichten en=
de rechten.

a Of, versuymde.

9 Doe traden henentoe/ de Cantzelier Ar=
taxerxis des Coninex/ende ghauen hem de
brieuen/die von den Coninck Artaxerxe/tot
den Esdra den Priester/den Wetuerstandi=
ghen / gheschicket waren / ende luydden
alsoo:

Inhout des brieffs/ dien Artaxerxes den Esdra gaf.

10 De Coninck Artaxerxes/Esdre den Prie=
ster ende Wetgheleerden/syne groete.
11 Ick hebbe bekent wt vrientschap eñ goet
willicheyt/ende beuolẽ/of misschiẽ yemant
wt den Joden/wt den Priesterẽ ende Leui=
ten/ die in mynen Rijcke zijn / eenen lust eñ
wille hadden/met v te treckẽ na Jerusalem
dat hy het doen meughe.
12 Ende daerom/of sommighe met v trecken
wouden/die comen te samen/eñ trecken met
v/als het dan my ende mynen seuen Raedt=
gheueren gheualt:
13 Dat sy besien/watmen te Jerusalem ende
in Judea doe.
14 Ende houden de dingen/als ghy dā hebt
in de Wet des Heeren/
15 Eñ brengen gauen Gode den Heere Isra
els/ die ick ende myne vrienden te Jerusa=
lem belouet hebbe: oock alle siluer eñ gout/
dat in den Lande Babylonie is / den Heere
na Jerusalem.
16 Met tsamen dien / dat gheschencket is
voor het volck inden Tempel des Heeren te
Jerusalem: Ja datmen dat seluē siluer ende
gout versamelen/daer toe oock Ossen/Ram
men/Schapen/eñ Bocken/ende anders dat
tot den seluen behoort:
17 Eñ dat sy offeren den Heere/op dẽ Altaer
haers Heeren/die te Jerusalem is.
18 Ende alles dat ghy ende uwe broederen
met den siluer ende goude doen willet / dat
doet na uwen wille/ende na den gebode ws
Gods.
19 Oock met alle heylige vaten / die v gege=
uen zijn/ten dienste des huys des Heerẽ ws
Gods te Jerusalem.
20 Ende anders wat v noot is tot den wer=
ke des Tempels / dat salmen v gheuen van
den Coninclicken schatte: ende wat ghy met
tsamen uwen broederen/met den goude en=
de siluer doen wilt/dat doet na dẽ wille des
Heeren.
21 Ende ick Artaxerxes Coninck/hebbe den
Voorstanders der schatten in Syria eñ Phe
nice beuolẽ/datmen gheuen soude/alles dat
Esdras de Priester/ in de Wet des Heeren
berichter/ schrijuen sal.
22 Siluer/tot op hondert Centeners/ desge=
lijcx oock van goude/vruchten tot op hõdert
mudde: wijn/ tot op hondert amẽ: eñ anders
watmen ouervloedich heeft/ sonder ghetal.
23 Alles sal ghescheiden den Allerhoochsten
Gode / na syner Wet / daer met den toorne
Gods niet ontsta int Rijcke des Coninckx/
ende syner kinderen.
24 Daer toe gebiede ick v/dat ghy op de Prie
steren/Leuiten/Sangers/eñ op de Dienaers
des Tempels/oock op de Schrijuers/
25 Gheene schattinghe noch b bede legghen
willet/ ende niemant en sal gewelt hebben/
teghen haer te handelen.

b Of, [illegible]

26 Ghy doch Esdras/na uwer wijsheyt/set=
tet Richters ende Scheypsluyden/in dẽ gant
schen Syria ende Phenice / ende leeret alle
die / die de Wet Gods uws Heeren niet en
konnen:.
27 Eñ alle die/die de Wet ouertreden/dat die
gestraffet worden/het zy met den doot/ofte
anders met rouwer straffe/ofte met gheldt=
straffe/ofte met c verschrickinghen.

c And. [illegible] banningen.

28 Doe sprack Esdras de Schrijuer: Geloeft
zy de God onser Vaderẽ/die sulckẽ wille dẽ
Coninck int herte ghegeuen heeft/heerlick
te maken zijn huys/dat te Jerusalem is:
29 Eñ die my voor den Coninck / voor synen
Raetsheeren/synen vrienden eñ Edelen/aen
ghenaem heeft ghemaeckt.

Esdras danct ende loeft God voor syne weldaden.

30 Ende ick werd standachtich in mynen ge=
moede/als my van God mijn Heere halp/eñ
las wt Israel mannen/ die met my henẽ op
toghen.
31 Ende dit zijn de Hoofdẽ/na haren geslach=
ten/ende harer Vaderen huysen/die met vā
Babylonia/wt den Rijcke Artaxerxis henẽ
op toghen.

Welcke met Esdra / van Babel in Judea getoghen zijn. Esras. 8. 1.

32 Wt den kinderen Perez: Gersomus. Wt
den kinderen Siemarith: Amenus. Wt den
kinderen Dauids: Accus/ de sone Cecilie.
33 Wt den kinderen Phares: Zacharias: eñ
met hem keerden weder/ vijftich ende hon=
dert mannen.
34 Wt den kinderen des Leyders Moabilo=
nis: Zarai: ende met hem vijftich ende twee
hondert.
35 Van dẽ kinderẽ Zachnes: Jechonias Ze=
chocli: eñ met hem vijftich eñ twee hondert.
36 Wt den kinderẽ Salag Masias Gotholie:
ende met hem tseuentich.
37 Wt dẽ kinderen Zapharie: Zarias Mihe=
li: ende met hem tachtentich.
38 Wt den kinderen Job: Abdias Jeheli: eñ
met hem twee hondert ende twaelf mannẽ.
39 Wt den kinderen Banie: Salimoth de so=

S ſ iiij na Jo=

ne Josaphie: ende met hem tseſtich ende
hondert mannen.
40 Wt den kinderē Beer: Zacharias Bebei:
eñ met hem twee hondert eñ acht mannen.
41 Wt den kinderen Esead: Johannes Eze-
cham: eñ met hem thien eñ hondert mannē.
42 Wt den kinderen Adonicam wt den laet
ſten: ende dit zijn hare namen: Eliphalam
de ſone Gebel/ende Semeias/ende met hen
tſeuentich mannen.
43 Die alle hebbe ick te ſamē beroepen tot dē
water Thia / eñ daer hebben wy onſen le-
ger gheſlagen/drij daghen/ende daer hebbe
ickſe ghemonſtert.
44 b Wt den kinderen nu der Prieſterē ende
Leuiten en vant ick gheenen daer.
45 Doe ſondt ick tot Eleaſar: ende Ecceloni/
eñ Maſman/ende Malobam/eñ Enaathā/
ende Samea/eñ Jozibum Nathan Enna-
gan Zachariam/ Moſollamum. † die warē
de leyders/ ende de berichteren:
46 Ende liet hen ſegghen: dat ſy quamen tot
den Loddeo / die daer was by der plaetſe
des ſchats.
47 Eñ beual hen/ dat ſy den Loddeo ende ſy-
nē broederen ſeyden eñ dië die inder Schat
kamer waren/dat ſy ons die ſchickeden die
des Prieſterampts in den huyſe des Heere
onſes Gods/ pleechden.
48 Ende ſy brachtē ons toe met ſtercker hant
onſes Heerē Gods wel berichtede mannē/
wt den kinderen Mooli / des ſoons Leui/
des ſoons Iſraels Sebeiam/ende de kinde
ren ende ſyne broederen Aſbin ende Amin/
dier waren achtien.
49 Wt den kinderen Cananei/ende hare kin
deren:twintich mannen.
50 Ende wt dien/die in den Tempel dienedē/
die Dauid geordineert hadde/ eñ de Voor-
neemſten/die ten wercke den Leuiten inden
Tempel dieneden/twintich ende twee hon-
dert mannen/dier namen alle werdē beteec
kent inder gheſchrifte.
51 c Doe geboodt ick den Jongelingen eenen
vaſten voor den Heere/ dat ick van hem ons
eene gheluckige vaert begeerde/ Ja ons eñ
onſen kinderen/ende den Vee: want daer
waren laghen.
52 Ende ick en dorſte van den Koninck niet
begheeren Ruyteren ende Voetknechten
tot Gheleydtslieden / teghen onſe weder-
partydeers.
53 Want wy hadden tot den Koninck ghe-
ſeydt: De kracht des Heeren onſes Gods
ware by dien/ die hem van gantſcher hertē
ſoecken.
54 Ende daerom baden wy God onſen Hee-
re ernſtlicken/ om ſulcx / ende die was ons
oock ghenadich ende liet ons onſe bede ge-
ſchieden.
55 Ende ick ſchepde wt van den Voorgeſette
den des volcx/ende den Prieſterē des Tem-
pels/twaelf mannen/namelicken/Sebedi-
am/Aſamiam ende met hen wt haren broe
deren/thien mannen.
56 Ende woech hen dat gout/ende dat ſiluer/
ende alle Prieſterlicke vatē des huys onſes
Gods die de Koninck gheſchencket hadde/
ende ſynen Raet/ende ſyne Vorſten/ eñ het
gantſche Iſrael.
57 Ende als ick het ghewegen hadde/gaf ick
hen in ſiluer/hondert ende vijftich Cente-
ner: ſiluerē vaten/hondert Centener: gout/
hondert Centener.
58 Ende gulden vaten/ſeuenmael twintich:
eñ van ſ metalen vaten van goeden metale/
twaelue/ die g blinckten als het gout:
59 Ende ſprack tot hen: Ende ghy zijt heylich
den Heere/ ende de vaten zijn heylich/ ende

het gout ende ſiluer is toegeſeyt den Heere
den God onſer Vaderen.
60 Hebbet acht eñ ſorge/tot dat ghy het ghe
uet/den Voorgheſetteden des volcks / den
Prieſteren/den Leuiten ende Voorſtanders
der Steden Iſraels/ in Jeruſalem/eñ in de
gheretſchapkamer des huys onſes Gods.
61 h De Prieſteren nu eñ de Leuiten/ die van
my dat gout / ſiluer/ ende de vaten ontfin-
ghen/die brachtent te Jeruſalem/ inden Tē-
pel des Heeren.
62 Van Thia nu braken wy op/aen dē twaelf
ſten dach der eerſter Maendt/ tot dat wy te
Jeruſalem quamen.
63 Eñ als den deedē dach voorby was/ wert
aen den vierden dach dat gewegen gout eñ
ſiluer int huys des Heeren/ ghegeuen/ Ma-
rimoth den ſone Jor den Prieſtere.
64 Eñ by hem was Eleaſar de ſone Pinhas/
eñ by dien waren/ Joſabdus/ de ſone i Je-
ſus/ Medias/ ende de ſone Bani/ ende der
Leuiten/ tot tghetal ende tot den weghen.
65 Eñ de haer ghewichte wert te dier tyt aen-
gheteeckent.
66 Die nu wt der gheuanckeniſſe ghecomen
waren/offerden offer den Heere den God Iſ
raels / namelicken / twaelf oſſen/ voor het
gantſche Iſrael.
67 Ses ende tachtentich Rammen/ twee eñ
tſeuentich Schapen / twaelf Bocken voor
de ſonde dancoffer twaelf koeyen/ dat alles
ten offer den Heere.
68 Ende ghauen het beuel des Koninckx/den
Rentmeeſteren ende Gouuerneurs des Ko-
ninckx / eñ den Onderuoochden in Celoſyria
ende Phenice/ ende die eerdē het volck ende
des Heeren Tempel.
69 k Doe nu ſulcks geſchiede/ doe traden tot
my de Voorgheſetteden/ ende ſpraken:
70 Het gheſlachte Iſraels de Vorſten/Prie-
ſteren ende Leuiten/ ende de vreemde volc-
ken ende inwooners der Landen/en heb hen
hare onreynicheyt niet afgheſondert / van
den Cananeeren / Heteeren/ Phereſeeren/
van den Moabiteren/Egypterē/ende Idu-
meeren.
71 Want ſy/ende hare ſonen/hebben hen met
haren dochteren vermenghet/ende het hey-
lighe zaet is met den wtlandiſchen Heyde-
nen vermenghet worden/ ende de Voorghe-
ſetteden ende Oterſten / zijn ſulcker hare/
booſheydt/ van aenbeghinne haers ſijtens
deelachtich.
72 So haeſt doe ick dat hoorde/ verſcheurde
ick mijn heylich kleedt/ ende pluckede mijn
hayr wt ende mynen baert/ſatt treurich en-
de leedich.
73 Eñ tot my quamen alle die door het woort
des Gods Iſraels beweghet waren/eñ ick
ſatt alſo treurich om ſulcker booſheyt wil-
le/tot op het auondoffer.
74 Doe ſtondt ick op van den vaſten/ hadde
verſcheurde cleederen/eñ den heyligen rock/
knielde neder/ ſtreckede myne handen tot
den Heere/
75 Ende ſprack: Heere/ ick ſchame my voor u-
wen aenghesichte:
76 Want onſer ſonden zijn vele geworden/op
onſe hooft/ende onſe booſheden zijn verhoo
get tot in den Hemel.
77 Want van der tyt aen onſer Vaderē/tot
op deſen dach/ zijn wy in grooter ſonden.
78 l Ende om onſer ende onſer Vaderen ſon-
den wille/ zijn wy met onſen broederen ende
Prieſteren ghegheuen worden den Konin-
ghen in den Landen / in het ſweerdt ende in
gheuanckeniſſe/ende tot eenen roof gewor-
den/met ſmaedtheydt ende ſchande/ tot op
deſen dach.

b Eſra.8.19

†an. de voor
neemſte eñ
wel verſtan
dige.

Eſdras ge-
biedt eenen
vaſten.
c Eſra.8.21.

Het gout/ſil
uer/ eñ alle
Prieſterlic-
ke vaten/tē
dienſte des
Heeren ghe-
ſchoncken/
worden an-
der twaelf
ghetrouwer
mannē han-
den gebaen.
ſ Gegoten
g Ghelerē

h Eſr.8.29.

i t Ander
Jeſuet/

Eſdras is
bedroeuet/
daerom dat
vele wt Iſ-
rael/hē met
den Heydenē
vermenghet
hadden.
k Eſra.9.1.

Eſdras ge
bedt.

l Deu.28. B
36.

Ende

79 Eñ nu/ hoe groot is dat/ dat ghy ouer
ons/ O Heere God ontfermet hebt? dat
ghy ons ouerblijuen hebt latē eene wortel
ende eenen name/ aen der plaetse uwer
heylighinghe:
80 Onse licht te ontdecken/ in den huyse
Gods onses Heeren eñ ons spijse te geuen
tot allerley tijdt onser dienstbaerheydt.
81 Ende doe wy in ghevanckenisse waren/
zijn wy van God onsen Heere niet verlaten
worden maer hy heeft ons de Koningen in
Persia gonstich gemaket/ dat sy ons spijse
ghegeuen hebben:
82 Eñ vereeret den Tempel onses Heeren
Gods ... aren bouwē de woestijne Zion/
ende vaste wooningen ghegeuen in Judea
ende Jerusalem.
83 Eñ nu/ O Heere/ wat seggen wy daer
toe/ so wy dit alles besitten? want wy
hebben ouertreden de ghebođen/ die ghy
ons door de handen uwer Dienaren der
Propheten/ ghegeuen hebt/ ende gheseyt.
m Deut.7.4 22/ 30. 84 m Het Landt daer ghy in gaet/ eñ dat v
ten erfgoede te besitten ghegeuen is/ dat
is bevlecket met den onreynicheden ende
bevleckingen der Heydenen/ eñ sy hebbent
met harer onreynicheyt gantsch ende heel
bevlecket:
n Deut.7.3. Exodi.23 32 34/ 16. 3.Regū.11.2 85 n Daerom en sullet ghy uwe dochteren
niet haren sonen verhouwelicken eñ hare
dochteren uwen sonen niet nemen.
86 Ghy en sullet oock gheenen vrede met
hen nemmermeer maken/ daer mede ghy
toenemet/ ende het beste in den Lande etet/
ende het erue des Lants uwen kinderen
wt deylet/ voort ende voort.
87 Wat ons nu beyegent/ dat geschiet ons
om onse boose wercken ende groote sonde
wille.
88 Noch hebdy ons eene sulcke wortel
ghegheuen/ dat wy weder in onse Landt
ghekomen zijn/ eñ wy zijn so boos/ dat wy
uwe settingen ende ghebođen weder ouer-
treden/ ende ons met den onreynicheden
der Heydenen weder vermenghet hebben.
89 Heere/ zijdy vertoornet ouer ons? wildy
ons gantsch wtroeyen? dat onse wortel
ende name/ niet meer en blijue?
90 O Heere God Israels/ ghy zijt wa-
rachtich: want onse wortel is noch tot op
den hedigen Dach ghebleuen.
91 Eñ siet/ nu zijn wy voor v in onse sonden:
want om dies wille/ en kanmē niet bestaen
voor v.
92 Ende als Esdras met sulcken ghebede de
sonde bekende/ met weenen/ ende op de
Aerde liggen voor den Tempel/ werdt tot
hem versamelt vā Jerusalē/ eenen grooten
hoop Mannen eñ Vrouwē/ Jongelingen
eñ Dochterē: wāt daer was een seer groot
weenen ende klaghen in der Ghemeynte.
Den volcke berouwet het/ dat het vreemde wijuen ghenomen heeft/ ende verlaet de selue. Esr. 10. 1.
93 Eñ als Jechonias de sone Jeheli/ wt dē
kinderen Israels/ schreyede/ sprack hy tot
Esdra: Wy hebben teghen den Heere ghe-
sondicht/ dat wy ons de wtlandige wijuen
ten houwelick ghenomen hebben.
94 Nu so zijdy ouer het gantsche Israel:
so willen wy eenen eedt sweeren dē Heere/
dat wy alle onse wijuen/ die wy van den
Heydenen ghenomen hebben/ wtdrijuen
willen/ met tsamen haren kinderen.
95 Als v gesettet is van onsen Vooruade-
ren: So staet nu op/ ende openet eñ onder-
scheydet ons dat/ na der Wet des Heeren.
96 Want de sake behoort v toe/ ende daer
toe willen wy v helpen: so hebbet nu eenen
goeden moedt.
97 Doe stont Esdras op/ ende nam eenen
Eedt/ van den Voorghesetteden der
Priesterē eñ Leuiten/ eñ van den gantschen
Israel/ dat sy dit doē woudē: eñ sy swoerē.

Dat IX. Capittel.

1. Esdras bedroeft hem om de sonde des
Volcks/ 3. Hy versamelt in Jerusalem
alle die wter ghevanckenisse waren. 10. Het
gantsche Volck belooft/ te verlaten hare
vreemde wijuen. 19. De Priesters Leuitē/
Sangers eñ Deurwaerders/ die vreemde
wijuen ghenomen hadden/ 38. De gantsche
Ghemeynte wederom versamelt/ om te
hooren lesen de Wet/ 41. Esdras leest de
Wet totten volcke.

a Of/ sleep kamer. Anders/ sale
1 DOe stont Esdras op vanden voorhoue
des Tempels daer buyten/ eñ ginck
henen in de a kamer Jonathe/ des
soons Nasabi.
2 Eñ bleef aldaer/ eñ en att geen Broodt/
ende en dranck gheen water/ om der ouer-
tredinghe wille b des volcks.
b Anders/ der mensche.
3 Eñ daer werdt eene c wtkondinge in den
gantschen Judea/ oock te Jerusalem allen
dien/ die wt der ghevanckenisse te Jerusalē
versamelt waren:
c Dat is/ Openbaer wtroepinghe.
4 Dat een yegelick/ die niet in tween ofte
dryen daghen/ na d den rade der ouden
Raedtsheeren/ na Jerusalem quame/ dien
soude zijn goet ghenomen worden/ ende hy
soude wtghesloten zijn van der Gemeynte
der ghevanckenisse.
d Anders/ der bekentenisse.
5 Doe versamelden hen alle die wt den
gheslachte Juda ende Ben Jamin/ in drien
dagen te Jerusalē/ in der negender Maent/
aen den twintichsten daghe.
6 Ende de gantsche Ghemeynte sat inden
houe des Tempels/ e tzitterende/ want
de winter viel in.
e Dat is/ schuddende/ beuende/ zitlende.
7 Doe stont Esdras op/ ende sprack: Ghy
hebbet onrecht ghedaen/ dat ghy de wt-
landige wijuen v ten houwelicke genomen
hebbet/ daer mede ghy de sonden Israels
hoopedet.
8 Nu/ so bekennet dat/ ende gheuet lof den
Heere den God onser Vaderen.
9 Eñ volbrenget synen wille: wijcket van
den Heydenen des Lants/ ende van den
wtlandighen wijuen.
De Heere verschicket den Esdra in deser sake een willich volck.
10 Doe schreeuwede het gantsche volck met
luyder stemmen/ ende sprack: Als ghy ghe-
sproken hebt/ also willen wy hem doen.
11 Dewijle nu des volcks vele is/ ende de
koude des winters hier is/ en konnē wy nu
buyten dakes staen: daer toe en is dit geen
dinck/ dat in eenen ofte tween daghen
meughe gheeyndet worden: want wy heb-
ben hier vele inne ghesondicht.
12 So verordent/ dat de Voorgesettedē der
Ghemeynte/ eñ alle die by ons woonen/ eñ
alle die/ die vreemde wijuen by hen hebben.
13 Desgelijcx de Priesteren/ de Kerhirtē/ van
allen plaetsen/ staen in der voorghenomen
tijdt/ tot dat sy den toorne des Heeren f
stillen/ in desen handel.
f Of/ opless
14 Doe ontfinck Jonathas de sone Ezeli/ eñ
Ozias/ ende Theram/ het Ampt deser sake/
eñ Bozoramus/ eñ Leuis/ eñ Sabatheos/
holpen hen daer toe.
15 Na dien stonden alle die/ die wt der
ghevanckenisse ghekomen waren.
16 Eñ de Priester Esdras verkoos hem de
voornemsten wt den Vaderen/ na der be-
noeminge/ ende in der nieuwer Maene der
thiender Maent/ saten sy te samen dese
sake te ondersoecken.
De namen der gener/ die vreemde wijuen ghenomen hadden. Esr. 10. 18
17 Ende also werdt van den mannen/ die
wtlandige wijuen hadden/ ghehandelt/ tot
op de Nieuwe Mane der eerster Maendt.
18 Eñ daer zijn van dē Priesteren geuonden/
die hen met vreemde wijuē vmenget haddē.

19 Wt den kinderen Jesu des soons Josedech/ ende sijne broederen: Mazeas/ Eliezer/
Jozibus/ ende Joadeus:
20 Die bewillichden hen / hare wijuen van hen te doen/ ende eenen Ramme te offeren
voor hare onwetenheydt.
21 Ende wt den kinderen Semmeri: Masseas/
ende Esses/ ende Jeeleeh/ Asarias.
22 Ende wt den kinderen Fosere: Limosias/
Hismaenis / Mathanee / Jussio/ Jodbus/
ende Talsas.
23 Van den Leuiten nu: Josabdus/ Semeis/
ende Colms/ Calitas/ Facteas/ Coluas/
ende Elionas.
24 Wt den Sangeren des Heylichdoms:
Eliarib / Zaharus.
25 Wt den Poortenaren: Sallumus / ende
Tolbanes.
26 Ende wt Israel/ wt den kinderen: Fozo/
Osi/ ende Remias/ ende Geddias/ ende Melchias
Micheius/ Eleazarus/ Jemmebias / ende
Bannab.
27 Ende wt den kinderen Jolaman: Thanias/
Zacharias/ Jetzrelus/ Jobdius/ Erimoth
ende Elias.
28 Ende wt den kinderen Zathoim: Eliadas/
Liasumus / ende Zochias / Larimoth/
Sabdis / ende Tebedias.
29 Ende wt den kinderen Zebes: Johannes/
Amanias/ Zabdias/ ende Emeus.
30 Ende wt den kinderen Banni: Olamnus/
Maluchus / Jeddeus/ Jasub / Asabus/
ende Jerimoth.
31 Ende wt den kinderen Addin: Naatus/
ende Moosias / ende Calcus ende Raanas/
Maasias/ Mathathias/ Besecl/ Bannus
ende Manasses.
32 Ende wt den kinderen Nave: Noneas/
Aseas Melchias/ Sameas/ Simon/ Ben
Jamin/ Malchus/ ende Merras.
33 Ende wt den kinderen Asom: Carianeus/
Mathathias / Bannus / Eliphalach /
Manasses/ Semei.
34 Wt den kinderen Banni: Jeremias/
Moadias / Abramus / Joel / Baneas/
Pelias / Jona / Marimoth / Eliasib/
Mathaneus / Eliasis / Ozias / Dielus/
Semedius/ Zambrius/ ende Joseph.
35 Wt den kinderen Nobet: Joelus/
Mathathia/ Sabadus/ Zecheda/ Sedmi/
Jessei/ ende Baneas.
36 Die alle / hadden wtlandische wijuen
ten houwelick / ghenomen / ende verliettense
met haren kinderen.
37 De Priesteren/ ende Leuiten/ ende alle die/
die wt Israel waren/ woonden te Jerusalem/
ende in den gantschen Lande / aen den
Nieuwenmaenschijn der seuender Maent/
ende de kinderen Israels waren in haren
wooninghen.
g Nehemie. 8. 1.
38 g Ende de gantsche Ghemeynte quam te
samen op de plaetse / die daer is voor der
Heyliger Poorten des Tempels / van den
opganghe der Sonnen/
Esdras leest den volcke het boeck des Wets.
39 Ende spraken tot Esdra den Hooghen
Priester/ ende den Leser: Dat hy brachte de
Wet Mosi/ die van den Heere God Israels
ghegeuen was.
40 Doe brachte Esdras de hooghe Priester
de Wet der gantscher Ghemeynte/ wijuen
ende mannen/ oock allen Priesteren/ dat sy
de Wet hooreden / aen der nieuwer Mane
der seuender Maendt.
41 Ende hy las op der plaetse/ die daer is voor
der heyliger Poorten des Tempels / van
smorgens vroech tot aen den auondt / voor
wijuen ende voor mannen : ende sy luysterden alle op de Wet.
42 Esdras nu de Priester ende Leser des
Wets/ stondt op eenen houten Predickstoel/
dien men daer toe ghemaeckt hadde.
43 Ter rechter zijden stonden by hem/
Mathathias/ Samus/ Ananias/ Azarias/
Urias/ Ezechias/ ende Balsamas.
44 Ter slincker zijden: Faldeus / Misael/
Malachias/ Abuschas/ Sabus/ Nabadias
ende Zacharias.
45 Doe nam Esdras het Boeck voor der
gantscher Ghemeynte : want hy was de
voornemste ende heerlickste voor allen.
46 Ende als hy de Wet wtgelesen hadde/
stonden sy alle oprecht. Doe loefde Esdras
den Heere den hoochsten God/ den Almachtigen God der Heyrscharen.
47 Ende alle het volck antwoordde: Amen.
48 Ende hieuen hare handen op/ vielen neder
op de Aerde/ ende loefden den Heere: Jesus/
Baneas/ Sarebias/ Jaddinus/ Accubus/
Sabbatheus/ Calithes/ Azarias/ Jozabdus
Ananias / ende Phalias / de Leuiten.
49 Die de Wet des Heeren leerden / ende in
der Ghemeynte de Wet des Heeren lasen/
ende een yegelick riet voort den genen/ die
de Wet verstondt.
50 Doe sprack Attharates tot den ouersten
Priester Esdra/ ende den Leser ende den
Leuiten/ die de Ghemeynte leerden.
51 Ende seyde: Desen dach is heylich den
Heere: ende alle die/ die de Wet des Heeren
hoorden/ weenden.
h Male. 8. a. 1. Sprac. 14. b.
52 Doe sprack Esdras: h So gaet henen/ ende
etet des besten/ ende drincket het soete/ ende
schicket dan oock dien / die niets en hebben.
53 Want desen dach is den Heere heylich /
ende en weest niet treurich: want de Heere
sal v heerlick maken.
54 Ende de Leuiten verkondichden allen volcke/
ende spraken: Desen dach is heylich den Heere/
daerom en weest niet treurich.
55 Doe ghingen sy alle/ aten ende droncken/ ende
waren vrolick/ schickeden geschencken dien/
die niets en hadden/ dat sy oock met vreucht
den eten mochten.
56 Want sy waren ouer de mate verheuget
worden/ wt den woorden die men hen in der
Wet voorghelesen hadde / ende zijn alle te
Jerusalem versamelt worden/ Feest te houden / na den Verbonde des Heeren Gods
Israels.

Eynde des derden Boecks
Esdre.

Het vierde Boeck Esdre.

Dat Eerste Capittel.

1. Esdras Prophete / 4. Esdras houdt den Joden hare ondanckbaerheyt voor/ 37. De Heydenen en sullen niet sien met lichamelicken Oogen / maer sullen van herten ghelooven. 39. Abraham/ Isaac/ Jacob/ Osee/ Amos/ Michee/ Joel/ Abdias / Jonas/ Naum/ Habacuck / Sophonia / Aggeus/ Zacharias ende Malachias/ gheleydtslieden der Heydenen.

a Esr. 7. 1.
1 Het tweede Boeck Esdre
des Propheten / a des
soons Saraie des soons
Azarie/ des soons Helkie
b † Andere/ Sallum.
des soons b † Sadome/
des soons Sadok/ des
soons Achitob.
2 Des soons Amerie/
des soons Azarie/ des soons Maraioth/
des

des soons Zararie / des soons Vzi / des
soons Bocci, des soons Abisue/ des soons
Pinhas / des soons Eleazar.
3 Des soons Aaron wt den stamme Leui/
die een geuangen gheweest is inder Meden
Lant/ inden Koninckrijcke Artaxerxis des
Koninck der Persen.
4 Ende des Heeren woordt gheschiede tot
my/ ende sprack:

Esdras wordt ghesonden/ den volcke hare ondanckbaerheydt/ ende Gods weldaden/ met tsamen syner straffe voor te houden.

5 c Gaet henen/ ende segget mynen volcke/
hare lasteren / ende haren kinderen / hare
boosheyt/ die sy teghen my gedaen hebben/
dat sy het haren kints kinderen segghen.
6 Want de sonden der Vaderen/ hebben in
den kinderen ouerhant genomen: sy hebben
myner vergheten / ende andere Goden
gheoffert.
7 Ben v ick dan niet die/ die se wt dẽ Lande
Egypti/ wt dẽ Dienshuyse ghelept hebbe?
Sy daer en teghen hebben my tot toorne
verwecket/ eñ myne raedt slagen veracht.

a Esaie.58.1
b Exodi/14
20/2.

8 Ghy dan/ plucket v haer op uwen hoofde
wt/ eñ werpet alle quaet ouer haer / dat sy
myner Wet niet ghehoorsaem en zijn ghe-
weest: het is eẽ ongeschicket ongemeestert
Volck.
9 Hoe lange sal ick met hen lijden / dien ick
so vele goets ghedaen hebbe?

e Psal.136.17
f Exo.14.27

10 Vele e Koninghen hebbe ick om harent
wille verdoruen / f den Pharao ende syne
Dienaers / ende alle syne macht hebbe ick
gheslaghen:

g Num. 21. 24.
Josue.8/10/12.

11 g Voor hen henen hebbe ick alle Volcken
wtgheroept / ende in den opganghe der
Sonnen / hebbe ick de twee landen ende
Volckẽ Tyrum eñ Sydonẽ/ verstoort/ eñ
alle hare vyandẽ hebbe ick ommegebracht.
12 So spreecke nu also tot hen: So spreecht
de Heere.

h Exo.14.29
i† Anders/ hebbe v den wech van den beginne ghemarckt.
k Exod.3.10
l Num. 18.
m Exo.13.21
n Exod.16.13
Num. 11.31.
Psal.78.27.
105/40.

13 h Ick hebbe v door de Zee ghelepdet/ i†
eñ allewege eene sekere bane ghemarckt: k
Mosen hebbe ick v ten Hooftmanne ghe-
gheuen/ l ende Aaron tẽn Priester.
14 m Licht hebbe ick v ghegheuen in eener
wolcken Columne / ende groote wonderen
hebbe ick v ghedaen: maer ghy hebbet
myner vergheten / spreecht de Heere.
15 So spreecht de Almachtighe Heere: n
Quackelen hebbe ick v tẽ teecken gegeuen/
ende den leghẽr tot scherme: dies niet te
weynigher/ hebbet ghy oock daer ghemur-
mureert:
16 Ende en hebbet de ouerwinninghe uwer
vyandẽ/ niet myner kracht toegegeuen: Ja
oock op dẽ-hedigen dach murmureert ghy.
17 Waer zijn de goede dadẽ/ die ick v lieden
ghedaen hebbe? doe ghy in der Woestijne
honger ledet/ schreydet ghy niet tot my?

o Num.14.3

18 Ende spraket: o Waerom hebdy ons in
dese woestijne ghelepdet / dat ghy ons van
honger doodet? Beter ware het ons ghe-
weest / wy hadden den Egyptenaren ghe-
dienet / dan dat wy hier in deser woestijne
steruen moeten.

p Exod.16.4
q Sap.16.20
r Num.20.11
Exod.17.6.
Psal.78.15.
2.Esd.9.20.
1.Cor.10.4.

19 Doe hadde ick een medelijden met uwen
suchtẽ/ p eñ gaf v Hemels broodt ter spijse.
20 q Der Enghelen broot hebbet ghy ghe-
geten: r Doe v dorstede/ hebbe ick niet den
Rotzsteen opgehouwẽ/ eñ waters de volhz
daer wt vlieten laten? Voor de hitte hebbe
ick v met dẽ bladerẽ der boomen bedecket.
21 Ick hebbe v eẽ goet vet Lant ingegeuen:
de Cananeer/ Phereseer/ de Philistiner
hebbe ick voor v lieden wtgedreuen: s wat
soude ick v doch meer doẽ/ spreect de Heere?

s Esaie.5.4.
t Exo.15.25.
u† Anders/ water Marah.

22 So spreecht de Almachtighe Heere: t
Als ghy in der Woestijne waret/ in den u†
Amoreischen water / eñ dorst haddet / doe
ghy mynen Name lasterdet.
23 Doe en gaf ick v gheen vyer / om uwe
lasteringe/ maer een hout toochde ick v/ dat
v dat water soete maeckte.

x Exod.32.8

24 Wat sal ick v/ O Jacob doen? x Juda/
ghy en hebt niet willen ghehoorsaem zijn:
ick wil my tot eenen anderẽ Volcke maken:
mynen Name wil ick den seluen gheuen/
dat sy myne settingen houden.

y 2. Par.24.20.

25 y Dewijle ghy my verlaten hebbet/ so wil
ick v oock verlaten: so ghy genade van my
begeerẽ sullet/ en wil ick v niet barmhertich
zijn.

z Esaie.1.15
Proue.1.28.
a Esai.59.3

26 z So ghy my aenroepet/ en wil ick v niet
verhooren: a want uwe handen hebbet ghy
met bloede beulecht / uwe voeten zijn snelle
tot doodtslaghen.
27 My hebbet ghy niet verlaten / maer v
seluen.
28 So spreecht de Almechtige Heere: Hebbe
ick v niet ghebeden als een Vader syne
Kinderen/ als een Moeder hare Dochteren/
ende eene Voester hare kleyne Kinderen/
29 Dat ghy mijn Volck woudet zijn/ so wou
de ick uwe God zijn? ende so ghy myne
Kinderẽ waret/ woude ick uwe Vader zijn?

b Mat.23.37

30 b Ick hebbe v te samẽ versamelt/ als eene
Hinne hare Kieckskens / onder hare Vleu-
ghelen versamelt: wat soude ick v nu meer
doen? ick wil v van mynen aenghesichte
verwerpen.

c Esaie.1/11.
66/3.
Jere.7.20.
Amos.5.21
d 2 Par.24.
21.
2.Esd.9.26.
Mat.23.34
e† Anders/ ontledet.
f† Anders/ wreken.
g Luce.13

31 c So ghy my offeret/ wil ick mijn aenghe-
sichte van v wenden: wät uwe Hoochtijdẽ/
Nieuwemaenden eñ Besnijdinghen/ hebbe
ick verworpen.
32 Ick hebbe myne Dienaers de Propheten
tot v ghesch[i]cket/ d die hebbet ghy ghe-
doodet/ ende hare Lichamen e† verscheurt:
dier bloedt wil ick van uwen handen f†
eyschen/ spreecht de Heere.
33 So spreecht de Almachtighe Heere: g
Uwe huys moet ledich worden: ick wil v
verwerpen/ ghelijck de windt de halmen:
34 Uwe kinderen en sullen niet vruchtbaer
zijn: want myn ghebodt hebben sy veracht-
tet/ ende quaet voor my ghedaen.
35 Eenen volcke dat komen sal/ wil ick uwe
huysen gheuen/ ende die my noyt ghehoort
en hebben / sullen my ghelouen / ende dien
ick noyt gheen teecken betooget en hebbe/
die sullen doen dat ick hen heete.
36 Gheene Propheten en hebben sy noyt
gesien/ eñ sullen doch hare sonde bekennen.
37 Ick betuyghe my op de ghenade die ick
doen wil den toecomstigen volcke dier Kinde
ren verblijden: h ende hoewel

h 1. Pet.1.8
Joan.20.29

sy my met lijflicken Ooghen niet en sien/
ghelooven sy doch in den gheeste/ het ghene
dat ick segghe.
38 Eñ nu/ Broeders/ schouwet/ wat grooter
eere/ i eñ siet het Volck dat van den Oosten
koemt.

i Mat.8.11
Luce.13.27.

39 Dien wil ick tẽ geleyde gheuen: Abraham/
Isaac / eñ Jacob: Osee / Amos / Michee/
Joel/ Abdie/ Jonam/
40 Nahum/ Habakuk / Sophoniam/ Hag-
geum / Zachariam ende Malachiam / k
die de Enghel Gods ghenoemt is.

k Mala.3.1

Dat ij. Capittel.

1. De ondanckbaerheydt der Joden/ 8.
Wee ouer Assyrie/ Sodoma eñ Gomorra/ 10
Het Rijcke Jerusalems / beloeft den volcke
Gods / 18. Esaias ende Jeremias / 20.
De Weduwe ende Weese / 26. Van de
Kinderen der Ghemeynte en sullen gheen
verloren wordẽ/ 33. Die vã Israel verachten
de gheboden des Heeren / 34. Roepinge der
Heydenen/ 42. De Berch Zion / 46. Wie
den Sone Gods beleden hebben.

Een klaghe der Synaghoge ouer hare kinderē/ eñ vele/ dat hem op de beroepinghe der Heydenen treckt.
1 SO spreeckt de Heere: a Ick hebbe dit
volck wt der dienstbaerheyt geuoert. b
dien hebbe ick myne gebodē door myne
Dienaers de Propheten ghegeuen: die en
hebben sy niet willen hooren/ maer myne
raedtslagen hebben sy veracht.
2 De moeder diese gheboren heeft / die
spreeckt tot hen: Gaet henen ghy kinderē/
want ick ben een Weduwe/ ende verlaten.
3 c Met vreuchden hebbe ick v opgevoe-
det/ doch met leedt eñ treuren hebbe ick v
verloren: want ghy hebbet ghesondicht
voor God uwen Heere: ende onrecht voor
hem ghedaen.
4 Wat sal ick v nu doen? ick ben een We-
duwe ende verlatene: gaet henen v myne
kinderen/ begeeret barmhertichheydt van
den Heere.
5 V/ O Vader/ roepe ick aen ten getuyge/
ouer de moeder deser kinderen / die mynen
Bondt niet en hebben ghehouden.
6 Dat ghyse te schanden brenget / eñ hare
moeder ten roone/ dat sy niet meer en bare.
7 Hare namen worden verstropt onder de
Heydenen/ van der Aerden worden sy wt-
ghedelget : want sy en hebben mynen
Bondt niet ghehouden.
8 e Wee v/ Assur/ dat ghy de onrechtveer-
dighen by v verberget: ghy boose volck/ f
ghedencket wat ick Sodoma eñ Gomorra
ghedaen hebbe.
9 Wiet lant tot peck eñ asschen geworden
is: also wil ick oock alle die doen/ die my
niet en hoorē spreect de Almachtige Heere
10 So spreeckt de Heere tot Esdra: Segget
mynen volcke/ Ick wil hen gheuen het
Rycke Jerusalem/ dat ick Israel ghegeuen
wolde hebben:
11 Eñ ick wil my hare heerlicheydt nemen/
eñ wil hen gheuen eewighe hutten/ die ick
ghenen bereydet hadde.
12 g Het hout des Leuens sal hen zyn eene
welrieckende salue: sy en sullen noch arbey-
den noch moede worden.
13 Gaet henē so sullet ghy't ontfangē biddet
v weynige dagen/ dat sy daer inne woonen:
als nu is v het Rycke bereydet: waket.
14 h t Betuyght i den Hemel ende de Aerde:
wāt ick hebbe het quade ghebroken eñ het
goede geschapen: want ick leue/ spreeckt de
Heere.
15 Moeder/ emuatet uwe kinderē/ voedet-
se op met vreuchden : als een Calumne
maket styf hare voeten. want v hebbe ick
verkoren/ spreeckt de Heere.
16 k Eñ de Dooden wil ick opwecken van
haren plaetsen/ eñ wt den grauen wil ickse
voeren: want ick hebbe bekent mynen
Name in Israel.
17 Vreest v niet ghy moeder der kinderen/
wāt ick hebbe v verkoren/ spreect de Heere.
18 Ick wil v te hulpe myne Dienaers schic-
ken/ Esaiam ende Jeremiam / na welcker
raedt ick v gheheylicht hebbe / ende berey-
det twaelf Boomen voller vrucht.
19 l Eñ so vele Fonteynen/ die daer vlieten
Melck eñ Honich/ eñ seuen groote bergen/
op welcken Roosen ende Lelien wassen. met
dien allen wil ick met vreuchden veruullen
myne kinderen.
20 Richtet m der Weduwen/ spreeckt recht
den Weesen/ geeft den Aermen/ beschermet
de Weesen/ n bekleedet de naeckten.
21 Den verwondeden ende krancken doet
raedt / en spottet des Lammen niet / den
kreupelen beschermet / ende den blinden
laet tot het ghesichte myner klaerheydt.
22 Den ouden ende ionghen binnen uwen
muerenbehoudt.

a Exod.20.2
b Exo.20/21 22/23. Deut.4.5.6
c Baru 4.7
d Deu 4/27 30/2.
e Esaie.10.5
f Gen.19.24 Ezech.16.40 Deut.29.23. Luce.17.29.
g Gen.2.9. Apoc.2/7. 22/2.
h t Anders/ Neemt dē etc. ende Aerde tot ghetuyghnisse. Want
i Deut.4/26 30/19. 31/28.
k Job.14/12 19/26. Dani.12.12 Joan.5.28 1.Cor.15.52. 1.Thes.4.16
l Exod.15.26
m Deut.10.18. Esaie.1.17. Syrac.4.13
n Esaie.58.7 Tobie.1.17. Mat 25.35 Ezech.18.7.

23 o Waer ghy de doodē vindet, beteeckent-
se / ende begraeftse / so wil ick v de eerste
sitplaetse in myner verrysenisse gheuen.
24 Weest stille, myn volck/ want uwer ruste
is ghekomen.
25 Ghy goede Voester/ gheneeret uwe Kin-
deren/ sterket hare voeten.
26 De knechten die ick v ghegheuen hebbe/
dier en sal gheene verderuen, want ick wilse
soecken van uwen ghetale.
27 Bekommert v niet: p want so den dach
der angst eñ noodt koemt/ q sullen de ande-
ren weenen ende r treuren / maer ghy sult
vrolick ende rijck zyn.
28 De Heydenen sullē hueren/ doch niets en
sullē sy tegē v vermogen, spreect de Heere.
29 Myne handen sullē v bedecken/ dat uwe
kinderē het s eewich vyer niet sien en sullen.
30 Vervrolicket / O Moeder / met uwen
kinderen. want ick wil v ontlasten, spreeckt
de Heere.
31 Ghedenckt aen uwe doode Kinderē want
ick wilse t wtuoeren wt der Aerden/ eñ wil
hen barmhertichheydt bewysen / want ick
ben barmhertich/ spreeckt de Almachtighe
Heere.
32 Omuatet uwe kinderē/ tot dat ick kome/
eñ hen barmhertichheyt bewyse: want myne
Fonteynen loopen ouer/ ende myne genade
en mach niet versyghen.
33 Ick Esdras hebbe een beuel ontfanghen
vanden Heere op den berge Oreb. dat ick in
Israel ghinghe: doe ick tot hen quam/ doe
verachteden sy my/ ende versmaedden het
beuel des Heeren.
34 Eñ daeromme segge ick v/ ghy Heydenē/
die ghy het hooret eñ verstaet: u Verbeydet
uwes Herders eewige ruste sal hy v gheven: x
want na by is hy/ die aent eynde der Werelt
komen sal.
35 Weest bereyt totter belooninge des Rijcx:
y want het eeuwige licht sal v lichten in
eewicheydt.
36 z Vliedt de schaduwe deser Werelt, neemt
de vreuchde uwer klaerheydt: ick betuyghe
openlick mynen Heylandt.
37 Neemt de gaue die v ghegheuen wordt/ a
eñ segget met verheughinghe danck, dien/
die v tot den Hemelschen Rycke beroepen
heeft.
38 Staet op / eñ staet styf: siet/ v het ghetal
der beteeckenden c in der Maeltydt des
Heeren.
39 Die hen van der schaduwe der Werelt
ghetoggen. d ende schoone rocken van den
Heere ontfanghen hebben.
40 Zion neemt v ghetal/ ende besluytet uwe
bestemmeden / die de Wet des Heeren ver-
vullet hebben.
41 Het ghetal uwer kinderen/ die ghy ghe-
wenschet hebt/ is veruullet: biddet den ghe-
welde des Heeren/ dat v Volck gheheylicht
worde/ e dat van aenbeghinne beroepen is.
42 f Ick Esdras sach op den berge Zion een
groot volck/ dat ick niet tellen en konde. die
loefden den Heere met lofsanghen.
43 Midden onder hen stont een rele Jonge-
linck/ die voor haer alle g wtginck/ eñ sette-
de eenen yeghelicken eene h Kroone op het
hooft/ ende wert hoe langher hoe hoogher:
dies verwonderde ick my grootelick.
44 Doe vraechde ick den Enghel/ eñ sprack:
Wie zijn die/ Heere?
45 Doe sprack hy: Het zijn die/ i die dē doot-
licken rock afgeleyt / eñ eenen ondootlicken
een ghetoghen hebben / k ende hebben den
Name Gods beleden: nu worden sy ghe-
kroonet. ende ontfanghen belooninghe.
46 Doe sprack ick tot dē Engel: Wie is doch
de

o Tobi.1.21 Syrac.7.37
p Mala.4.1 Sopho.1.14
q Mat.24 29.
Apoc.1.7.
r Esai.51.11. 65/12.
s Esai.66.24 Mat.25.41
t Wtreckē.
u Of/ houdet wacht.
x Heb.9.28.
y Esaie.60.1 Apoc.21.23 22/5.
z 2.Pet.1.4
a Coloss.1.12
b Apoc.7.3 Ezech.9.4.
c Mat.22.2 Apoc.19.9.
d Apoc.6.11
e Ephes.1.4
f Apoc.7.9. 14/11.
g Dat is/ die langer was.
h Sapi.5.17 2.Timo.4.8 1.Pet.5.4.
i 1.Cor.15.53
k Mat.10.32 Luce.12.8.

de Jongelinck/ die hen de kroone opsettet/
ende palmtacken in de handen gheeft?
l Mat.3.17. 16/16. 47 Doe sprack de Enghel: l Het is Gods
m Act 2.22. Sone m dien sy in de Werelt beleden heb-
3/13.4/10. ben. Doe begonst ick grootelick te louen
5/31.8/11. die/ die so styf voor den Name des Heeren
9/20.19.36. ghestaen hadden.
48 Doe sprack de Engel tot my: Gaet henē/
eñ segget mynen volcke wat grooten won-
der ws Gods ghy ghesien hebt.

Dat iij. Capittel.

1. ende 29. Esdras is aengheuochten/ stende het geluck der Babyloniers/ ende de verdruckinghe des volcx Gods/ 7. De doodt is in de Werelt ingekomen door de sonde Ade. 11. Noe/ 13 Abraham/ verkoren onder de boosdadighe. 14. God heeft met Abraham verbont ghemaket. 16. Isaac/Jacob/Esau. 19. De Wet den zade Jacobs ghegheuen.

Dat het dē Babyloniers wel gaet/ende den volcke Gods qualick/dat ma het den Esdre eene ergheruisse.
1 IN dē dertichstē Jaer des vals der Stat/
was ick te Babylon/ eñ lach bekommert
op mynen bedde/ eñ menigherley gedach
ten quamen my in myn herte.
2 Wāt ick sach de verwoestinghe Zion/ eñ
dē ouervloet/ dier/ die te Babylon woondē:
3 Eñ myn gemoet wert my heftigen bewe
get/ dat ick begonst tot dē Hoochstē te spre
a † And. bereesachtighe ken a † bloode woorden/ ende sprack:
4 O heerschende Heere/ ghy hebt van aen-
b Gene.1.1. beginne ghesproken/ doe ghy b het Aerd-
ryche geplantet hebt/ (ende dat alleene/) en
de hebt den volcke gheboden:
c Gene 2.7. 5 c Ende hebt Adam een lichaem ghegeuen/
dat was een maecksel uwer handen/ ende
hebt hem ingheblasen eenē geest des leuens
dat hy het leuen voor v heeft ghehadt:
6 Ende hebt hem int Paradys gedaen/ dat
uwe rechterhandt gheplantet hadde/ eer
het Aerdtryche was:
7 Ende hebt hem beuolen lief te hebben u-
d Gene 3.6. wen wech/ d dien heeft hy ouertreden: e en-
e Rom.5.12. de so haest hebdy den doodt in hem gerich-
tet/ ende in synen geslachten: van hem zyn
komen Volcken ende Stammen/ ende Ge-
slachten/ dier gheen ghetal en is.
f Gene 6.12. 8 f Ende yeghelick volck/ leefde in synē wil
le/ ende deden wonderen voor v/ ende ver-
achteden uwe gheboden.
g Gen.7.10 9 g Doe lietty metter tydt de Sundtuloet
Sap.10.4. komen/ ouer alle die die inder Werelt wa-
Luc.17.27 ren/ ende brachtetse omme.
10 Ende ghelyck in Adam de doodt/ also is
in desen/ de Sundtuloedt ghewe est.
h 1.Pet.3.20 11 Eenen nu wt hen/ liet ghy ouerblyuen/ h
Gene.6.7.8 namelicken Noe/ met synen huysghesinne/
van den welcken alle vrome komen.
12 Doe nu de inwoonders der Aerdē begon
sten te vermenichfuldigen/ vele kinderen
verkregen/ ende groote volcken werden/ de
gonsten sy godlooser te zyn/ dan de eerste.
i Sap.10.5 13 i Als sy nu alle also voor v boosklickē leef-
k Gen.12.15. den/ k verkoost ghy v eenen man wt dien
allen/ die hiet Abram:
14 Dien hebt ghy lief ghehadt/ ende hem
uwen wille aenghetooghet/
15 Ende met hem eenen eewighen Vondt ge
maeckt hem toegheseydt/ ghy en woudet
zyn zaet nemmermeer verlaten.
l Gen.21.2. 16 l Ghy hebt hem gegeuen Isaac: m den I-
Rom.9.7. saac dē Jacob ende Esau: n Jacob nu hebt
m Ge.25.25. ghy v sonderlicken wtuerkoren/ maer Esau
n Gen.32.29 hebt ghy verstooten: ende Jacob is een
Malc.1.2. groot hoop gheworden.
o Exo.19.1. 17 Ende doe ghy syne nakomelingen wt E-
Deut.4.10. gypten leyddet/ o brachtet ghyse op den
Berch Sina.
18 Daer buychdet ghy den Hemel/ de Aer-
de bruchtet ghy/ den Aerdtbodem beweech-
det ghy/ den afgront maecktet ghy beuen/
ende de Werelt verschricket:
19 Eñ uwe heerlickheyt ginck door vier ype
rige poortē/ met Aerdtbeuinge/ ende windt
eñ koude/ dat ghy den zade Jacobs de Wet
gaeft/ ende den gheslachte Israels/ vlyt.
20 Ende en naemt van hē niet het boosach-
tich herte dat v Wet in hen vrucht brachte.
21 Wāt de eerste Adā/ droech eē boosachtich
herte/ p ouertradt ende wert ouerwonnen: p Gen.3.6.
Ja ooch alle die/ die van hem geboren zyn.
22 Also is de swackheyt gebleuen met der
Wet/ in den herte des volcks/ met de boos-
heyt der wortel/ ende het goede is henen ge
uallen/ ende het boosachtich is in hen ghe-
bleuen.
23 Also verliepen de tyden/ ende de Jarē wer
den geeyndet: q doe verweckter ghy v eenē q 1.Sa 16.
Dienaer/ met namen David/ 2.Sam.5.a.
24 Hietet hem eene Stadt bouwen uwen
Name/ datmen v daerinne wierooch ende
offer offerde.
25 Doe dat nu vele Jarē geschiedt was/ ver-
lieten v de Inwooners der seluer Stadt/
26 Ende deden in allen dingen / als Adam
ende alle menschen: want sy hadden ooch
een boosachtich herte.
27 r Doe gaeft ghy de Stat in de handen u r 2.Re.25.4
wer vyanden. 2.Par.36.6.
28 Zyn nu die te Babylon/ beter dā v volck/
dat sy daerom sullen ouer Zion heerschen?
29 Wāt als ick daer ben ghekomen eñ haer
Godloos wesē/ dies geen s † eynde en is/ ge s † An. ghetal.
sien hebbe (want dit is het dertichste Jaer/
dat ick vele ouertredens gesien hebbe/) doe
is my myn herte ontuallen.
30 Want ick hebbe t gesien/ hoe ghyse u dul t Job 21.7.
det in sulcke Godloosheyt/ ende ouersiet hē/ Psal.73.2.
so sy onrecht doen: doch v volck/ hebt ghy u Of ver-
wt geroyet/ ende uwe vyanden laet ghy bly draghet
uē/ ende my en hebt ghy niet te verstaen ge-
gheuen.
31 Ick en kan my niet besinnen/ hoe doch
dat toegaet/ doen dan die van Babylonien
beters/ dan die tot Zion?
32 x Ofte is erghens een ander volck/ dat v x Jer.10.25.
kenne/ dan v volck Israel? oft welcker ghe- Habac.1.23
slachten hebben opt uwen Vonde gelooft/ Jere.10.25.
als Jacob?
33 Ende haren loō en is doch nergens voor
handen/ ende haren arbeyt en heeft gheen
vrucht: want ick ben door de Heydenen he-
nen ende weder gewandelt/ so sie ick/ dat sy
ryche ende wel hebbich zyn/ ende die en y † y † And.
dencken uwen gheboden niet na. trachten
34 Nu so weget onse boosheyt op eener wa-
ghe/ ende daer tegen dier/ die in der Werelt
woonen/ so wordt uwen Naem nergens ge
vonden/ dan in Israel.
35 Ofte waer is eē volck op Aerdē/ dat niet
voor v gesondiget hebbe/ ofte welck volck/
heeft uwe gheboden also ghehouden?
36 So sult ghy vinden/ dat Israel uwe ghe
boden ende Wet ghehouden heeft/ ende de
Heydenen niet.

Dat iiij. Capittel.

1. De Engel Uriel straft Esdras. 3 De oordeele Gods zyn onbegrypelick. 12. Esdras blaspheniceert teghen God. Hy is wederomme ghestraft door den Enghel. 22. Esdras beklaecht hem om de versmaetheden des volcx Israels. 27. De dingen des gherechten belooft/ zyn onbegrypelick. 30. Adam door zyn sonde/ is oorsake ghe weest van veel quaets. 36. Jeremiel Ertz Engel. 41. De opstandinghe der dooden voorseyt door de ghelijckenisse der beuruchter vrouwe.

Doe

a 4.Esdr 10 28.
De Enghel straft Esdram dat hy de oordeelen Gods om verstaet te grondeeren.

1 DOe antwoordde my de Enghel a Vriel/
die tot my ghesonden werdt/
2 Ende sprack: V herte heeft hem te
vele ouernomen in dese Werelt/ ende ghy
onderstaet te begrijpen den wech des Aller
hoochsten.
3 Doe sprack ick: Ja Heere. Ende hy andt-
woordde my ende sprack: Jck ben tot v ge-
sonden/ drij weghen aen te tooghen/ ende
drij ghelijckenissen voor te houden.
4 So ghy my een wt desẽ aentoogẽ sult/ so
wil ick v dan oock dẽ wech aentoogẽ/ dien
ghy begheert te sien/ ende wil v berichten/
van waer dat boosachtich herte zy.
5 Doe sprack ick/ Segget aen/ myn Heere.
Doe sprack hy tot my: Gaet henen/ weget
my het vyer/ oft meet my het gheblaes des
windes/ ofte roept my den dach weder/ die
henen is.
6 Doe sprack ick: Wie konde dat doen?
waerom eyscht ghy dat van my?
7 Doe sprack hy tot my: Hadde ick v ghe
vraghet/ hoe diepe wooninghen zijn in der
Zee: oft hoe groote aderen int beghin des
afgronts: oft hoe groote aderen op des b He
mels vasticheyt: oft welcke zijn des Pa-
radys wtganghen?
b Dat is/ het Firmament.
8 So spraect ghy misschien tot my: Jck en
ben in de diepte des afgronts noyt gheko-
men/ noch oock in de Helle/ so en ben ick in
den Hemel niet henen op gheklommen.
9 Nu so hebbe ick v allẽ vã vyer/ wint eñ
dach gevraecht/ door die ghy gegaẽ zijt/ eñ
sonder die ghy niet zijn en meucht/ eñ ghy
en kondt my daer niet van antwoorden.
10 Ende sprack voorder tot my: Uwe eygen
dingen/ ende die met v opwassen/ en kondt
ghy niet bekennen:
11 Hoe mochte dan v Vat/ den wech des
Hoochsten vaten? ende nu in der verstoor-
der Werelt verstaen de verstooringhen/ die
voor my openbaer zijn?
12 Doe sprack ick tot hẽ: Het ware beter/ wy
en warẽ niet/ dan dat wy in boosheyt levẽ/
ende lyden/ ende en weten niet waerom.
c Judi 9.8. 2 Par.25.18
13 Doe sprack hy tot my: Jck quam in een
wout:
14 Daer haddẽ de houtẽ eenen sulcken aen-
slach/ eñ spraken: Her/ laet ons gaen/ ende
de Zee bekrijgen/ datse voor ons wijcke/
dat wy ons noch meer Wouden maken.
15 Desgelijcken raedtslaechden oock de vloe
den des Zees/ ende spraken Wel op/ laet
ons henẽ op trecken/ ende laet ons de hou-
ten inden Woude bekrijghen/ dat wy onse
landt wijder maken
16 Eñ den aenslach des woudts wert ijdel:
want het vyer quam/ ende verteerde het.
17 Daertoe werden oock de gedachten des
Zees te niete: want het zandt stondt/ ende
verhinderde de vloeden.
18 Wanneer ghy nu een Richter waert/ tus-
schen desen tween/ wien woudet ghy recht
ghenen ofte wien onrecht?
19 Doe sprack ick: Sy hebben/ tis waer/ bey
de dwaesachtighe aenslagen gehadt: want
d Gene.1.9. Job 26.10. Prou.8.28. Jer.5.21.
den Woude/ is het Aertrijck ghegheven/ d
ende der Zee oock haer plaetse/ tot haren
vloeden.
20 Doe sprack hy tot my: Ghy hebt recht
gheoordeelt: waerom en oordeelt ghy niet
v seluen oock?
21 Want te gelijckerwijse als het Aertrijck
den woude ghegheven is/ ende de Zee sy-
e Esai.55.8: Joa.3.6.12. 1.Cor.2.14. Sap.9.16.
nen vloeden: e also en konnen oock die/ die
op Aerden woonẽ/ niets verstaen/ dan dat
op Aerden is: ende die/ die op de Hemelen
woonet/ die kan alleen verstaen/ wat op dẽ
Hemel is.

22 Doe sprack ick: Jck bidde v Heere/ da
my verstandt ghegheven worde.
23 Want ick en hebbe niet willen van uwen
hoogen dingen spreken/ maer van dien/ die
wy daechlicx handelen: namelickẽ/ waerom
Jsrael van den Heydenen versmadet wor-
de/ ende waerom dat volck/ dat ghy van al-
len tijden af lief gehadt hebt/ den Godloosẽ
volcken te straffen ghegeven zy/ ende waer-
om de Wet onser vaderen te niete ghewor-
den/ ende het geschreven Verbont nergens
meer en zy.
24 Ende wy zijn vander Werelt henen ghe-
varen/ als de Sprinckhanen/ ende onse le-
ven is een vreese/ ende wy en zijn niet weer
dich barmherticheyt te verkrijghen.
25 Wat wil hy dan doen syner Name/ die
ouer ons angheroepen is: van desen hebbe
ick ghevraecht.
26 Doe antwoordde hy my/ ende sprack: Hoe
meer ghy ondergronden wilt/ hoe meer ghy
v verwonderẽ sult/ want den tijt loopt met
haeste henen.
27 Ende en kont niet begrijpen wat in kom
stighen tijden dẽ Rechtveerdighen toeghe-
seyt is: want desen tijt is vol boosheyt ende
swackheyt.
Onbegrijpelick ist/ dat den rechtveerdighen toegheseyt is.
28 Doch daer ghy my van vraget/ wil ick v
segghen: Het boose is ghesayt/ doch syne
verstooringhe en is noch niet hier.
29 So nu het boose dat gesaeyt is/ niet ver-
keert en wort/ eñ de plaetse daer dat boose
gesaeyt is/ niet henẽ en gaet/ so en kan dat
niet komen dat met den goeden gesaeyt is.
30 f Wãt het boose Saeyken/ is in het herte
des menschen/ van dẽ boosen ingesaeyt: hoe
vele lasterẽ heeft hy doch tot op desen tijdt
gebracht? ende hoe vele sal het noch brengẽ
tot datmen in de Scheure koemt?
f Gen.3.
31 Nu g meter ghy by v seluẽ/ wat een groo
te vrucht der Godloosheyt/ ghebracht heb-
be het boose zaedt?
g Of/ ouerlegghet
32 Ende somen syne aaren/ dier gheen ghe-
tal en is/ afhouwet/ wat een groote Schue-
re sal het vullen?
33 Doe sprack ick: Hoe dat? ende wanneer
wort dat? waerom is onser Jaren so wey-
nich ende zijn de selue so ellendich?
34 Doe antwoorde hy: ende sprack tot my:
h Haestet niet te vele ouer den Hoochsten:
want v haesten ouer hem te zijn/ is te ver-
ghees: ghy doet hem te vele.
h Of/ Loopt
35 Hebben niet de zielen der vromen/ oock
in haerer heymelicheyt een vraghe van desẽ
dinghen ghehadt/ ende gesproken: Hoe lan-
ghe sal ick also hopen: wanneer koemt de
vrucht myner i † Scheure/ ende myner be-
looninghe?
i † Ant. Oogst
36 Ende op dat gaf hem antwoort Jeremiel
de Ertz Enghel/ ende sprack: Dan/ wanneer
het ghetal der zaden in v lieden veruullet
wort: want in der Waghe heeft hy de We-
relt ghewoghen:
37 Eñ in der Mate/ heeft hy den tijt gheme-
ten/ ende in den ghetale heeft hy den tijt ge
telt/ ende en beweget noch en verruert het
niet/ tot dat de selue Mate veruullet is.
38 Doe antwoordde ic/ eñ sprac: O heerschen
de Heere/ nu zijn doch wy alle vol sonden/
39 Dat misschiẽ om onsent wille de Scheu
re der Rechtveerdigen niet veruult en wor
de/ om der sonden wille dier/ die op Aerden
woonen.
40 Doe antwoordde hy/ ende sprack tot my
Gaet tot eener k swangheren vrouwe/ ende
vraghetse/ wanneer sy haer negen maenden
veruullet hebbe of dan het kindt meer kon-
ne in haer blijuen?
k Of/ met kinde.
41 Doe sprack ick: Neen Heere/ dat en kan

niet zijn. Doe sprack hy: In der hellen zijn
de heymelicheit ghemaken der zielen/der
moeder ghelijck.

11 Anders/ cameren.
m 4. Esdr. 7.32.
Apo. 20. 11

42 Ghelijck de baermoeder haestet/soo den
tijt en noodt der gheboorte daer is / m also
haestet ooc die/te geuē/dat haer beuolē is.
43 Van den aenbeghinne wort v getoont/
wat ghy begheert te sien.
44 Doe antwoordde ick en sprack: Hebbe ick
ghenade voor v ghevonden/ en is het mo-
ghelick/ende ben ick dies weert/ so toonet
my/
45 Ofter noch meer sal comen/ dan der voor
by ghegaen is / of ofter meer voorby ghe-
gaen is/dan toecoemstich sy?
46 Dat voorby ghegaen is / dat weet ick/
maer wat toecoēstich is / dat en weet ic nz.
47 Doe sprack hy tot my: Staet op de rech-
ter zijden/so wil ick het v by een ghelijcke-
nisse wtlegghen.
48 Doe stont ic/ en siet/ een gloeyenden o-
uen ghinck voor my heuen: en als de vlam
me voorby ghinck/ doe nā de rooc ouerhāt.
49 Daer na ghinck voor my een waterwolc
ke en liet vele reghens / met ongestuymic-
heyt: ende als den onstuymen reghen ouer
quam/ bleuen na de druppen.
50 Doe sprack hy tot my: Deucket by v sel-
uen/ Ghelijck als des regens meer is/ dan
der druppen / en dat vyer den roock ouer-
treft/ alsoo ouertreft de mate der dinghen
die voorby ghegaen zijn: doch de druppen
ende den roock namen de ouerhandt.
51 Doe badt ick ende sprack: Meynt ghy
dat ick tot op die tijdt leue? ofte wat sal in
dien daghen?
52 Doe antwoordde hy my/ende sprac: Van
den teeckenen/ daer ghy my van vraghet/
can ick v ten deele segghen / en v leuen nu
en can ick v niet segghen / want ick en ben
daer niet om ghesonden.

Dat v. Capittel.

1 In de laetste dagen/de waerheyt ver
borghen en de Wereldt sonder trouwe. 4.
Diuersche teeckenen sullen gheschieden in
den laetsten tijdt. 23. Esdras beclaecht hem
wederom/ om de versmaetheyt des volcr.
31. hy is berispt door den Enghel 38. De
oordeelen Gods zijn den menschen onbe-
kent. 48. Godt doet het al ter ghelegheuer
tijdt. 54. De menschen worden alle tijdt
minder.

Het quaet der laetsten tijdt.

1 Vanden teeckenen nu / merckt alsoo:
Siet/de dagen sullen comen/dat die ge
grepen worden sullen / die op Aerden
woonen in een groot ghetal / en den wech
der waerheyt sal verborghen/ en het landt
sonder trouwe zijn:

a Matth. 24. 12.
c Joan. 5. 19

2 a Boosheyt doch sal ouerhandt nemen/
als ghy het dan als nu siet/ en als ghy het
ouer langhe ghehoort hebt.
3 Ende dat landt dat ghy als nu siet rege-
ren/sult ghy in corten woest sien.
4 Gheeft v nu God het leuen/ so sult ghy na
den derden Heyrhoorne sien/dat de Sonne
snellick des nachts sal schijnen / ende de
Maen drymael in den daghe.
5 Ende van houte sal bloedt druppen / en
de Steen sal zijn stemme geuen/ en het volc
sal onrustich worden.
6 En die sal regeren / dien sy niet en mey-
nen / die op Aerden woonen / en het ghe-
uoghelte / sullen haer plaetse veranderen.
7 En de Sodomitische Zee / sal hare Vis-
schen verworpen/ ende sal des nachts een
ghedeune geuē/ dz niet vele en sullē kennē/
alle nochtans sullē sy het gedeune hooren.
8 Daer sullen oock * opcliewinghen zijn

b Oft/ ghe-
rucht
* Of/ clouē.

allenthaluen/ en het vyer sal wt gaen/ en de
ghedierten inden velde / sullen henen wech
trecken/ ende de Maensuchtighe vrouwen
sullen wonderdrachten baeren.
9 En in soeten wateren/ sullen bittere zijn/
t een vriendt sal teghen den anderen stry-
den: dan sal de verstandelickheyt verborgen/
en het verstandt d afghesondert worden in
zijne cameren:
10 En men sal van velen vraghen/ende dan-
noch niets vinden. dan sal ongerechticheyt
en onmate op Aerden ouerhandt nemen.
11 Een landt sal het ander vraghen / ende
spreken: Lieuer/ is gherechticheydt door v
ghetoghen? so sal het spreken: Neen.
12 Te dier tijt sullen de menschen hopen/
doch niet vercrijghen: arbeyden sullen sy/
maer hare wegen en sullen sy niet schicken.
13 Sulcke teeckenen v te seggen / is my toe-
ghelaten/ en so ghy weder bidden sult/ en
weenen ghelijck als nu/ ende seuen daghen
vasten/ sult ghy noch grooters hooren/
14 Doe ontwaeckede ick en een verschricken
ghinck door mijn gantsche lijf/ en my werd
banghe/ dat ick schier verstaechde.
15 Doe hielt my op de Engel/ die ghecomen
was om met my te spreken/ sterckede my/
ende stelde my weder op mijne voeten.
16 Ten der anderen nacht quam tot my Sa-
althiel/ de Hooftman inden volcke/ en sprac
tot my. Waer zijt ghy geweest? hoe zijt ghy
so treurich?
17 Weet ghy niet / dat v Israel beuolen is/
in den lande harer ghevanckenisse?
18 So staet op/ ende eet. en en verlaet ons
niet/ als een Herder de Schapen den wree-
den Woluen.
19 Doe sprack ick tot hem: Gaet van my/ en
naecht v nerghens tot my: en hy hoordehet
ende als ick seyde/ alsoo ghinck hy van my.
20 Doe vastede ick seuen daghen / huylede
ende weende/ als my dan Vriel de Enghel
gheheeten hadde.
21 Na seuen daghen nu / becommerden my
weder mijne ghedachten heftighen.
22 Doe quam mijn ghemoet weder tot ver-
stande/ ende begonst weder te spreken/ met
den Alderhoochsten/
23 En sprack: O heerschende Heere/ wt allen
Wouden en houten der Aerden/ en wt allen
Boomen / hebt ghy eenen eenighen Wijn-
stock wtverlesen.
24 En wt allen Landē des gantschen Aerdt
bodēs/ hebt ghy v een Groeue wtuerlesen/
en wt allen bloemen der Aerden/ hebt ghy
v een Lelie vercoren.
25 Wt alle dieptē der Zee/ hebt ghy een Be
ke ghevult/ wt allen behouweden Steden/
hebt ghy v gheheylighet Zion.
26 Wt allen Gheuoghelte/ hebt ghy een
Duyue genoemet: wt allen Vee g een Lam
meken.
27 Wt allen Volcken een Volc/ en den Volc-
ke (tot den welckē ghy eenen lust hebt ge-
hadt /) hebt ghy eene Wet ghegheuen/ die
van allen h beproeft is.
28 En nu Heere / waerō hebt ghy als nu dit
eenige Volck velen ghegheuen? en ouer de
eenighe Wortel/ hebt ghy andere bereydet/
ende waerom hebt ghy dat eenighe in vele
verstroyt?
29 Die vertredense/ Ja die die uwen toeseg
ghinghen boorgaens wederstonden / ende
uwen Bonde noyt ghelooft en hebben.
30 En of ghyschoon uwen volcke vyant wa-
ret/ so soudt ghyt met uwer handt straffen.
31 Als ick nu dese reden wghesprokē had-
de/ werdt tot my ghesc hicket de Enghel/ die
den voorigen nacht tot my gecomen was/

c 4. Esdr. 6. 24.
Mich. 7. 6.
Mat. 10. 35.
d Of/ af ge-
schepden.
e 4 Es. 6. 31

Waerom God zijn volck door vreemden straffet.

f Math. 3.
16. 10/ 16.
g Joan. 1. 29
1. Cor. 5. 6

h Door
goet op-
recht/ etc.
aenghesien
en gehou-
den.

a An, so wil ick v berichten/luystert my/so wil etc.

32 Die sprack tot my: Hoort my toe/ist ende
luystert wat ick v segge/so wil ick v wyder
segghen.
33 Doe sprack ick: Segget aen/myn Heere.
Doe sprack hy tot my: Ghy bekommert v
seer ouer Israel: hebt ghy dat volck liever/
dan die/die het ghemaeckt heeft?

Gods gherichte en cā men nz door gronden.

34 Ick sprac: Neē Heere/maer wt weemoede
hebbe ick gesproken: mijne Nieren drucken
my alle stonden/dat ick geerne ondervindē
woude/den wech des Allerhoochsten/ende
eens deels doorgronden zijn oordeel.
35 Hy sprack tot my: Dat en cont ghy niet.
Ick sprack: Waerom Heere? waer toe ben
ick dan geboren? b waeromme en was my
dan de baermoeder mijner moeder/niet een
graf/so en hadde ick doch niet de ellende eñ
dē commer Jacobs ghesien/ ende de moeyte des gheslachts Israels.

b Jer.20.17

36 Hy sprac tot my: Tellet my/dat noch niet
comen is: de druppen die verstrooit zijn/versamelt
my weder te samen: de dorre bloemē
maket my weder groene.
37 Dat besloten is/ontsluyt my/eñ de windē
die versloten zijn/ brenget my voortwaerts:
toonet my het beelt der stemme dan so wil
ick v toonen / daer ghy v om bemoeyt te
vraghen ende te weten.
38 Ick sprack: O heerschende Heere/wie can
dat weten? dan alleen die/die met de menschen
gheen woonninghe en heeft?
39 Nu ben ick een dwaesachtiger: hoe cā ick
dan van dien dingen spreken/daer ghy my
van vraghet?
40 Doe sprack hy tot my: Ghelijck ghy dier
dingen gheen doen en cont/ die ick ghesept
hebbe/ alsoo en cont ghy oock mijn oordeel
niet vinden/ende de l † eyndelicke liefde/die
ick mijnen volcke toegheseyt hebbe.

l † Anders/laetste

41 Ick sprack: Heere/ghy zijt na by dien/die
gheen eynde en hebben: ende wat sullen die
doē/die voor my gheweest zijn/of wy/die als
nu zijn/ of die/die na ons zijn sullen.
42 Doe sprack hy tot my: Ick wil mijn oordeel
eenen Ringe vergelijcken: als daer het
laetste niet lanckfaem en is/also en is oock
het voorghe niet snelle.
43 Ick sprack: Cont ghy niet die gemaeckt
zijn/ eñ die/die als nu zijn/ende die/die toecomstich
zijn/ in een maken/dat ghy v oordeel
sneller vertoondet:
44 Doe antwoorde hy my/ende sprack: Het
schepsel en can den Schepper niet m ouerhaesten/
de Wereldt en kan oock niet dragen
op eenmael/die ghescapen sullen worden.

m Of/ouerloopen/

45 Doe sprack ick: Hoe hebt ghy dan uwen
knechte ghesept/dat ghy leuendichmaker/
leuendich ghemaect hebt het schepsel in eē/
ende het schepsel dat leet het/ alsoo kondēt
oock als nu draghen de tegenwoordigen/
in een.

Waerom nz alle dinc op eenmael zy eñ geschiede

46 Hy sprack tot my: Vraget de baermoeder
der Vrouwē/ende segget tot haer: So ghy
baret/waerō en doet ghy dat niet met eenanderen/
maer na een anderen: biddet haer
dat sy tien kinderen op eenmael bare.
47 Ick sprac: Sy en cans niet/maer sy moet
het na een anderen doen.
48 Doe sprack hy: Also hebbe ick oock der
Aerden een baermoeder ghegeuen/dien die
op haer gesaeyet zijn/ na den loop der tijt.
49 Te gelijcker wijse/als eē jonck kint/niet
can uyt baren dat/dat de ouden baren: also
hebbe ick de Wereldt/ die van my geschapē
is/ gheordineert.

n † An. geneven.

50 Doe vraechde ick ende sprack: So ghy
my als nu eenen wech ghegheuen hebt/ so
wil ick voor v spreken: want onse moeder/
daer gy my van gesept hebt/is noch jonck/
ende als nu naket sy dat ouderdom.
51 Hy sprack: Vraghet die/die baert/so sal sy
het v segghen: Spreeckt tot haer:
52 Die ghy als nu gebooren hebt/waerom zijn
die niet gelijck dien/die voor v zijn geweest/
maer sy zijn van kleyner grootte.
53 So sal sy v antwoordē: Anders zijn die/die
in der stercken jeughet ghebooren zijn/eñ anders/
die/die in ouderdom so de baermoeder
als nu afneemt.
54 So mercket nu ghy/dat ghy lieden cleyner
zijt der grootte haluē/ dan die/die voor
v lieden zijn gheweest.
55 Eñ die/die na v lieden comen/kleyner dan
ghy lieden/als schepselen/die als nu beginnen
out te worden/eñ de stercke der jeugt
ouergheghaen hebben.
56 Doe sprack ick: Heere/ick bidde v/ hebbe
ick ghenade voor uwen oogen ghevonden/
so toont uwen knechte/door wien soect ghy
te huys v schepsel?

Dat vj. Capittel.

1. God in synen eewigen raetslach/heeft voorsien alle dingen voor de scheppinge der Werelt. 6. God alleen Autheur van allen dingē. 17. Esdras hoort eenē seer sterckē doys. 19 God sal besoecken de ongerechtighe. 20. De Boecken sullen opghedaen worden. 23. De Basuyne sal gheschal gheuen. 27. Alle dinck sal tot zijn eerste wesen keeren. 38. Esdras doet een kort verhael van de scheppinge der Wereldt 55. God heeft het al om den synen geschapen 57. Esdras beklaecht hem om dat het volck Gods veracht is.

Door wien

1 Ende hy sprack tot my: Van aenbegin/God zijn
ne/doe den Aertbodem geschapen wert/schepsel wil
eer de Wereldt bestont/ eer de winden te huys saeken.
waren.
2 Eer het donderde ende blixemde/ eer den
gront des Paradys ghelept wert.
3 Eer de schoone Bloemē gesien werdē/eer
de beweechlicke crachten waren beuesticht/
eer de ontallicke heyrscharen der Enghelen
versamelt waren/
4 Eer de hoochte der locht was/eñ de mate
des a † Hemelsvastichepdt/eer de ouenen in
Zion heet waren.

a † An. Heemlen.

5 Eer de tegenwoordige Jaren versocht waren/
eñ eer de vonden dier/ die als nu sondigen/
ontruemt werdē/eer die beteeckēt waren/
die als nu trouwe versamelen/
6 Doe hebbe ick die dingen alle bedacht/eñ
zijn door my gemaect/ende door geenen anderen/
sy worden oock gheeyndet door my/
ende gheenen anderen.
7 Doe antwoorde ick/eñ sprack: Welcke sal
zijn de scheydinge der tijt? ofte wanneer sal
hier toe comen het eynde des vorigen/ende
het beghin des nauolghenden?
8 Doe sprack hy tot my: Van Abraham tot b Gen.25.24
op Isaac/b als van hem ghebooren werden/ Hosea.12.4.
Jacob ende Esau/hielt de handt Jacobs c c Of van de
eerstelicken de versen Esau. beghinne.
9 Want het eynde deser tijt/is Esau eñ het
beghin des nauolghenden is Jacob.
10 Des menschen hant/is tusschen der verssē
ende der hant: anders en sult ghy niet vraghen
Esdra.
11 Doe antwoorde ick/ ende sprack: O heerschende
Heere/hebbe ick genade voor uwen
ooghen ghevonden:
12 So bidde ick v/ toonet uwen Dienaer aen
het eynde uwer teeckenen/ dier ghy my een
deel de voorighen nacht ghetoont hebt.
13 Hy sprack tot my: Staet op uwe voetē/eñ
hooret de volcomene stemme ende dē doys. d † An. beweghenpde.
14 Daer sal een groote beweginghe komen/
doch

doch de plaetse daer ghy staet / en sal niet
beweecht worden.
15 Ende daeromme so ghy de reden hoort/
so en verschricket niet: want van dien eyn=
de / wort dat woort ende fondament der
Aerden verstaen.
e Gr. schud- 16 Want de reden van dien / maket e tzit=
dende ende een ende bewegheт: want het weet dat het
bevende. ten eynde verandert moet worden.
17 Ende als ickt hoorde / doe stont ick op
myne voeten / ende hoorde: doe waster een
f Apo.1.15. stemme/ die sprack/ ende dier f voys was/
als eens voys veler wateren/
18 Eñ die sprack: Siet, de dagen comen dat
ick beghinnen sal te naken / ende te huys
soecken de Inwooners der Aerden.
g Of: wt te 19 Ende beghinnen sal/ van hen g te onder=
gronden. soecken, wie h † recht met ongerechticheyt
h † And. die ghescaedt hebbe / ende wanneer de oot=
door hare moet Zion vervullet sy.
ongherech= 20 Eñ so die Wereldt die vergaen sal / over=
ticheyt den teeckent wordt / soo sal ick dese teeckenen
anderen o= doen: de Boeckẽ sullen worden opgedaen
verlastet voor den i † Firmamente / ende sy sullent
hebben/ eñ alle met een anderen sien.
etc. 21 Eñ de Iarige kinderen sullen met haren
i † Anders/ stemmen spreken / de swangere vrouwen/
Hemel. sullen ontydighe kinderen brengen, dry of=
te vier Maenden oudt / ende die sullen le=
ven ende opgheweckt worden.
22 In corten sullen de ghesaeyde plaetsen
schynen als de ongesaeyde / de volle kel=
deren sullen in corten ledich verschynen.
23 Ende de Basuyne sal een geschal geven/
alsmen dat hoort / sal alleman verschrou=
ken worden.
k Miche. 24 k Te dier tyt sullen die vriendẽ malcan=
7.6. deren veryghen, als de vyanden ende het
Matth. Aerdtrycke met hen / sal verschricken: de
10.35. Aderen der Fonteynen sullen stille staen/
4. Esdr. 5.9. ende dry uren niet loopen.
25 Welcker overblyft in dien allen / dat ick
voorseyt hebbe/ die sal daer van comen/ eñ
sal myn Heyl siẽ, eñ het eynde uwer werelt.
26 Eñ de menschen die genomen zyn/ sullent
sien/ die den doot van haerer gheboorten af/
niet ghesmaeckt en hebben: ende het herte
der Inwoonderen sal verandert/ ende in een
andere meyninge verkeert worden/
l Of/ te nie= 27 Want het boose sal wtghedelghet / ende
te ghedaen/ het bedroch wtghebluschet worden.
wtghe= 28 Trouwe eñ Gheloove sal bloeyen / ver=
wischt/ wt= dorvenheyt sal overwonnen/ eñ de waer=
gheroeyt. heyt vertoont worden, die so vele daghen
sonder vrucht gheweest is.
29 Eñ het gheschiede/ als hy met my sprac/
doe sach ick allenskens aen/ diẽ/ voor dien
ick stondt.
30 Doe sprack hy tot my also: Ick ben ge=
comen u te toonen den tyt der toecoemsti=
gher nacht.
m 4. Esdr. 31 m Sult ghy nu weder bidden / eñ seven
5.13. daghen vasten soo sal ick u oock meer seg=
gen/ ende grooters dan te voren.
32 Want uwe stemme is verhoort voor den
Allerhoochsten: want de Stercke heeft ge=
sien uwe richtinge ende heeft gesien uwe
suyverheydt / die ghy van ieughet aen hebt
ghehadt.
33 Eñ daerom heeft hy my ghesonden, u dit
alles te toonen ende u te segghen: Hebbet
goeden moet ende en vreeset u niet.
34 Eñ verhaestet u niet met den vorighen
tyden ydels te ghedencken, eñ en verhae=
stet u niet van wegen der laetsten tyden
35 Daer na weende ick weder/ eñ vastede se=
ven dagen, dat ick vervulde de dry weken/
die hy my ghesept hadde
36 Aen den achsten nacht / wert myn herte
weder in my becommert / ende begonst te
spreken voor den Hoochsten.
37 Want mynen gheest was gantsch n ont= n Of/ ont=
stecket/ ende myn ziele gantsch beangstet/ steken/
38 Eñ sprack: O Heere/ ghy seydet in aenbe= Van des
ghinne ws schepsels/ aen den eersten dage/ ses schep=
eñ spraket: o Het worde Hemel eñ Aerde: daghen.
ende u woort was een volcomen werck. I.
39 Eñ op datmael was de p † Gheest/ ende o Gene.1.1.
de duysternissen warẽ noch ringswyse cont= p † And.
om/ eñ het stilleswyghen: daer en was noch windt.
gheens menschen stemme van u.
40 Doe hiet ghy van uwen schatten een
schoon licht hervoor gaen / daermede u
werck verschene.
41 q Aen den tweeden dage schiept ghy den II.
gheest des Firmaments/ eñ ghebodet hem/ q Gene.1.6
dat hy een onderslach ware / tusschen den
wateren / dat een deel daer boven / het an=
der hier beneden bleve.
42 r Aen den derdẽ dage beschiктet ghy/ dat III.
de waterẽ versamelt werden aen den seven r Gene.1.9.
den deele der Aerden/ ses deelen droochdet
ghy, eñ behieldetse daer toe/ datmen s t daer s † And. in=
in voor u diende met ghesaeyeden ende ge= ne saeye eñ
bouweden van Godt. bouwe.
43 Soo haest u woordt wtghinck / was het
werck ghereyt daer.
44 Want van stonden aen / was een groote
ontalbare vrucht daer / eñ menigherley be=
lustighen des smaeckes Bloemen, dier ver
we t † men niet na maken eñ ghereuck des t † Anders
vermakelickheyts / die men niet ge= ondẽ onwaerdel=
en can: ende dat wert aen den derden daghe baer is.
ghemaeckt. IIII.
45 Aen den vierden daghe geboot ghy dat u Gene 1.16
u de Sonne haeren schyn eñ de Mane haer & Psal. 135
licht gheve / ende dat de Sterren gheordi=
neert werden.
46 Eñ ghebodet hen/ x dat sy den menschen/ x Deut.4.19
die in toecoemstighen oock ghe schapen sou
den worden dienen.
47 p Op den vyfsten dach/ spraeckt ghy ten V.
sevenden deele / daer de wateren versamelt p Gen.1.20.
waren: Sy souden voort brengen menigher
ley ghedierten, voghelen ende visschen.
48 Eñ also ghesciede het / dat dat stomme
water sonder ziele wt bevele Gods/ leven=
dige ghedierten voort brachte / op dat alle
volcken uwe wonderwercken prysen.
49 Doe behieldet ghy twee zielen / de eene
heet ghy Henoch/ eñ de ander Leviathan:
50 Ende scheydet elcken van den anderen af:
want het sevende deel/ namelickẽ/ daer het
water versamelt was / condese niet beyde
vaten.
51 Den Henoch gaeft ghy een deel / dat aen
den derden daghe gedrooghet was/ dat hy
in den selven woonen soude / daer in zyn a Esa.27.1
duysent Berghen. Iob.40.20.
52 Den a Leviathan nu/ gaeft ghy in/ het se b † And.
vende deel/ namelicken / het vochte, b † eñ welcke groo
behieldet hem/ dat hy verslocke wat ende te Beeste/
wien ghy wilt. ghy becept
53 c Aen den sestẽ dage geboot ghy dat Aert hebt/ dat sy
rycke / dat het voor u beschicken soude / de verslinde/
ghedierten/ Vee ende alle dat cruypt ende etc.
54 d Eñ daerenboven oock Adam, dien ghy VI.
over alle uwe schepselen een heere ghesett De Werelt
hebt: van hem comen wy alle / e oock het is om der
volck/ dat ghy u vercooren hebt. gheloovigen
55 Dit hebbe ick nu alles voor daerom ghe= wille ghe=
sproken/ dat ick bewese dat om onsent wil= schapen.
le de Wereldt gheschapen is. c Gen.1.24
56 De andere nu, die oock van Adam afco= d Gen.1.26
men/ hebt ghy ghesept/ sy en zyn niet maer e Exo.19.5.
sy zyn ghelyck een speecksel/ ende haer ver= Deut.4.20.
meughen als een daeckdruppe. 10/15.
57 Ende nu Heere/ de Heydenen die oyt ende Psal.135.4

ons/niet geachtet en zijn/ hebbẽ als nu be-
gonnẽ ons te beheerschen/ eñ te verslockẽ:
f Exod. 4. 22. 58 Eñ wy nu/ v volck/ f die ghy uwen eerst-
gheboren/ ende eenichgheboren/ eñ uwen
yveerer/ ghenoemt hebt/ zijn in hare handẽ
ghegheven.
59 Is nu de Wereldt om onsent wille ghe-
schapen/ waerom en besitten wy dan niet
dat erve der Wereldt? hoe langhe sal doch
dat dueren?

Dat vij. Capittel.

1. De Enghel verschijnt Esdre. 9. Wy
en connen niet comen tot de Erkentnisse/ dan
door veel lijdens. 19. God alleen gherech-
tich ende wijs. 21. Godt heeft de menschen
hestighen ghewaerschout. 28. Jesus sal ghe-
openbaert worden. 29. Christus sal sterven.
32. De laetste wederopstandinge. 34. Het
oordeel/ waerheyt ende gheloove. 36. De
gherechtighe hebben voor de sondaers ge-
beden. 43. Het laetste oordeel. 44. Alle on-
maticheydt sal na het oordeel ophouden.
48. Adams val coemt tot ons toe. 53. Het
eewich Paradijs. 57. De mensche moet op
Aerden strijden. 60. De Joden en hebben
Mosen noch de Propheten niet gheloost.
62. Godt is barmhertich ende van groo-
ter lanckmoedicheyt.

1 NA dien ick dese woorden wt ghesprokẽ
hadde/ wert tot my ghesonden eenen
Voort en gecoemt mẽ int ruyme: door droefenisse int leven. Enghel/ die oock de vorige nachten by
my gheweest was/
2 Die sprack tot my: Esdra/ staet op/ ende
hoort de reden/ die ick ghecomen ben v te
segghen.
3 Ick sprack: Spreecht mijn Godt. Doe
sprac hy tot my: De Zee is aen eener wij-
der plaets en gesettet/ datse diep ende groot
ware
4 Maer den inganck/ is ghantsch enghe
ende cleyne/ ghelijck als een vloedt.
5 Want wie woude in de Zee gaen/ ende
haer sien ende beheerschen? wanneer hy
niet door het enge en ghinge/ hoe conde hy
in de wijdde comen?
6 Item een ander. Een Stadt is ghebou-
wet op eenen wijden velde/ ende is vol al-
ler goederen.
a Mat. 7. 14. Luc. 13. 24. 7 a Den inghanck is enge ende steyle/ als
ware een vyer ter rechter zijden/ ter slinc-
ker zijden een diep water:
8 Eñ daer ware alleen eenen enghen padt
tusschen dien tween/ so smal/ dat daer niet
meer dan een mensche/ gaen en conde.
9 Wanneer nu dese Stadt eenen tot erve
ghegheven worde/ eñ die en ware te voren
noyt door desen vaerlicken wech ghegaen/
hoe woude hy dat erve innemen?
10 Eñ ick sprack: Ja Heere. Doe sprack hy:
Alsoo isset oock om Israel.
11 Want om harent wille hebbe ick de We-
k Gene. 3. 6. reldt gheschapen: eñ k doe Adam myne In-
settingen overtradt/ doen ontstont sulcks/
ghelijck als nu voorhanden is.
12 Doe werden die inghangen der Wereldt
enge/ voller smertẽ eñ arbeit: doch weynich
zijn ghi eñ quaet/ vol vaerlichedẽ eñ arbeit.
13 Want der voriger Wereldt inghangen/
waren wijdt ende seker/ brachten ondood-
licke vrucht.
14 Soo nu die/ die daer leven/ niet en voo-
ghen in te gaen door dat/ dat enge eñ ydel
is/ so en connen sy dat verborghen is/ niet
vercrijghen.
15 Waerom becommert ghy v dan/ soo ghy
c Int end. der wereldt het y. doch een broosch mensche zijt? eñ c twaer
toe voocht ghy/ so ghy sterflick zijt?
16 Eñ waerom en hebt ghy niet in v herte

ghenomen het toecomende/ maer dat tegen-
woordich is?
17 Doe sprac ick: O heerschende Heere: siet/
d ghy hebt in uwer Wet verordineert/ dat d Deut. 8. 1.
de rechtveerdighen souden sulcx erven/ de Psalm. 38.
Godloosen nu verderven. 9. 22.
18 e Doch de vromen souden het enge lijden/ Prov. 2. 21.
eñ het wijde hopen: want die/ die Godloos- e Rom. 8. 18.
licken gheleeft hebben/ eñ het enge lijden/ 2. Cor. 4. 17.
en sullen het wijde niet sien. Sap. 3. 4.
19 Doe sprack hy tot my: Daer en is gheen
Richter boven God/ ende gheen Verstandi-
gher boven den Hoochsten.
20 Want het verderven vele/ daerom/ datmẽ God waerschout de menschen trouwelicken.
de Wet Gods/ die voorgestelt is/ verachtet
21 Want Godt f heeft hestigen geboden den
toecomenden/ dat sy weten wat sy doen/ eñ
hoe sy leven sullen: ende soo sy dat hielden/
souden sy niet ghestraffet worden. f Psal. 119. 4.
22 Ny en waren sy hem niet ghehoorsaem/ Exod. 20.
ende spraken teghen hem/ ende namen hen 21. 22.
ydele dinghen voor. Deut. 4. 5.
23 Brachten henselven in verleydinge door 6. 7. 8.
sonde/ dat sy spraken: Daer sy gheen Godt;
g eñ en kenden zijne weghen niet. g Rom. 1. 21.
24 Syne Wett verachteden sy/ eñ syne toe-
segghingen h verneenden sy/ in zijnen or de- h Dat is/
ninghen en waren sy niet ghetrouwe/ ende verloochent
volbrachten syne wercken niet. sy.
25 Eñ daerom Esdra/ is door den ledighen
het ledighe ende door de vollen het volle.
26 Siet/ den tyt coemt/ dat die teeckenẽ sul-
len zijn/ die ick ghesegt hebbe: eñ de Bruyt
sal verschijnen/ ende het Aerdtrijck dat als
nu vergaet/ sal ghetoont worden.
27 Eñ een yegelick die van den vorigen quade
de verlost is/ die sal wonderbare dingen siẽ.
28 Want mijn sone Jesus sal geopenbaert
worden met dien/ die by hem zijn/ ende de
overghebleuene sullen vrolicken/ vier hon-
dert Jaer.
29 Na den selven Jaren/ sal mijn sone i Chri- Christus coemt ende doot.
stus sterven/ ende alle menschen/ die het le-
ven hebben.
30 Eñ de Wereldt sal verkeert worden/ in dat i Dan. 9. 26.
oude stilswijghen/ seven daghen/ als in den Matth. 27.
vorighen oordeelen/ alsoo dat niemandt en 27.
sal overblijven.
31 Eñ na seven daghen sal verweckt worden
de Wereldt/ die noch niet en waeckt/ eñ sal
verstoort sterven.
32 k Eñ de Aerde sal weder geven/ die in haer Verrijsenisse eñ laetste gherichte.
ghe slapen hebben/ eñ de stof die in de stille
woonen/ eñ de heymelicke plaetsen/ sullen
daer voorgeven/ die hen vertrouwet zijn. k Dan. 12. 2.
33 Eñ l de Allerhoochste/ sal op den stoel des Joan. 5. 28.
gherichtes gheopenbaert worden/ eñ alle 1. Cor. 15. 52.
ellende sal vergaen/ ende lanckmoedicheyt/ 1. Thess. 4.
sal versamelt worden. 16.
34 Het oordeel nu sal alleen blijvẽ/ de waer- Apoc. 20. 12.
heyt sal bestaen/ eñ het gheloove toenemen: l Matth.
35 Het werck sal daer na volghen/ m eñ den 24. 30.
loon ghetoont worden/ de gherechticheden Marc. 13.
sullen waken/ ende de ongherechticheden 26.
en sullen niet heerschen. m Matth.
36 Doe sprack ick: n Abraham heeft eerst 16. 28.
voor de Sodomiters ghebeden: o daer na Apoca. 1. 7.
Mosees voor de vaderen/ die inder woestij- n Gen. 18. 23.
ne ghesondicht hadden. o Exo. 32. 11.
37 Ende die na hem/ voor Israel/ in den tij- p 2. Sam.
den Achas ende Samuel. 24. 17.
38 p Eñ David voor de slachtinge/ q eñ Sa- q 2. Para.
lomo voor die die in het Heylichdom comẽ. 6. 14.
39 r Eñ Helias voor die/ die den regen ontfin- r 1. Reg.
gen/ ende voor den dooden/ dat hy leefde. 17. 21. 18.
40 s Eñ Ezechias voor het volck/ ten tijden 36.
Sennacherib: ende andere vele die voor ve- s 2. Reg.
le ghebeden hebben. 19. 15.
41 Maer als nu/ soo het verstoorde inghe-

waßen/

wassen / ende de boosheyt vele geworden is/
ende de vroomen hebben voor de Godloosen
ghebeden/ waerõ en sal dat als nu niet zijn?
42 Hy antwoorde my/ ende sprack: De tegen-
woordighe Werelt/ is niet het eynde: vele
eere blijft in haer / daerom hebben sy voor
de swacken ghebeden.

Na dat laet ste gerichte/ houdt de verderflic-heyt op.

43 Den dach nu des oordeels/ sal het eynde
zijn deser eydt/ ende een beghin der toecoem-
stigher onsterffelickheydt in dier henen is/
alle verderffelickheyt.
44 Alle onmate is wech ghedaen / alle on-
gheloove is henen ghenomen/ vromicheyt
heeft toegenomen/ waerheyt is opgegaen.
45 Als dan en can niemant dien salich ma-
ken die verlooren is/ oft onderdrucken/ die
overwonnen heeft.
46 Doe antwoorde ick ende sprack: Dit is
mijne eerste ende laetste reden / dat het beter
ware gheweest/ den Adam het Aerdrijcke
niet te gheven / ofte doe het hem ghegheve-
ven was/ te verhoeden/ dat hy niet en son-
dichde.

z † And. te-ghenwoor-diger ziele. Adams val coemt tot ons toe. a Rom.5.12.

47 Want wat baet het den menschen/ hier
in t † dese tijde te leven in treuricheydt/ ende
eerst wachtẽ wat straffe na dẽ doot come?
48 Adam wat hebt ghy gedaen? a want so
ghy gesondicht hebt / zijt niet alleen ghy/
maer wy alle/ die van v comen/ ghevallen.
49 Want wat is ons nutte / so ons een on-
sterflicke tijt toegheseyt is/ ende wy doodt-
licke wercken volbrenghen?
50 Ende dat ons een eeuwighe hope be-
looft is/ ende wy boos ende ydel zijn.
51 Ende dat onse wooningen der gesontheyt
ende der sekerheyt/ behouden zijn/ ende wy qua-
lick gheleeft hebben.
52 Ende dat de eere des Hoochsten behouden
is te beschermen die/ die lijdtsaem gewan-
delt hebben/ ende wy inden quaetsten we-
ghen ghewandelt zijn.
53 Ende dat dat Paradijs ghetoont wordt/
dies vrucht altoos duerich blijft/ in dies se-
kerheyt ende medicijne is/ ende wy nu niet he-
nen in gaen?
54 Want wy hebben aen onaenghename
plaetsen ghewandelt:

x abstinentie. y Dan.12.12 Mat.13.43 Sap.3.7. z Matth. 25.42. Joan.5.29

55 Ende dat die aenghesichten dier / die x af-
breuck ghedaen hebben/ over de y Sterren
lichten sullen / doch onse sullen swart ende
duyster worden.
56 Want doe wy leefden ende onrecht deden/
bedachten wy niet/ z dat wy na den doodt
daerom lijden moesten.
57 Doe antwoorde hy my/ ende sprack: Dat
is de bedenckinge des strijts/ dien de men-
sche op Aerden voeret:

a Apoc. 2.3.21.

58 Dat/ wanneer hy overwonnẽ wort/ so lijdt
het hy dat/ dat ghy geseyt hebt: a doch so hy
overwinnet/ so ontfanget hy/ dat ic segge.

b Deu.30.19

59 Want dat is dat leven/ daer Moses van
seyde/ doe hy by dẽ volcke leefde/ ende sprac:
b Verkiest v het leven/ dat ghy levet.
60 Sy en gheloofden nu hem niet/ ende na
hem/ oock den Propheten niet. Ja oock
my niet / die ick met hen gesproken hebbe.

c 4. Esdr. 2.27. 1.Pet.1.8.

61 Dat de treuricheydt hen niet tot verder-
ven reycken en soude/ c ghelijck de vreuchde
toecoemstich over die is/ die hen des Heyls
hebben laten berichten.

Godsbarmherticheyt.

62 Doe sprack ick: Ick weet Heere/ dat de
Allerhoochste barmhertich is / in dien/
dat hy dien barmhertich is / die noch niet
in der Wereldt en zijn.
63 Ende oock dien/ die in zijner Wett wan-
delen:

b Rom.2.4. Act.17.30. 2.Pet.3.15 Sap.11,24.

64 b Ende dat hy lanckmoedich is teghen
dien die met haren wercken ghesondighet
hebben.
65 Ende dat hy vry mildt is te verghevẽ/
dien het behoort.

e Exo.20.6

66 e Ende dat hy vele barmhertigheydt heeft/
want hy bewijset menichfuldichlicken sy-
ne ontferminge/ dien/ die teghenwoordich
zijn/ ende die henẽ zijn/ ende die toecoẽstich zijn.
67 Want so hy zijne ontferminghe niet mil-
dichlick en bewijst/ soo en wort de Wereldt
niet levendich ghemaect met dien/ die daer
in woonen.
68 Ende hy gheeft: want wanneer hy niet en
gave van zijner goedertierenheyt/ dat die/
die quaet gedaẽ hebbẽ/ van haren boosheydẽ
verlichtet worden / soo en conde het thien-
duysentste deel der menschen/ niet levendich
ghemaeckt worden.
69 Ende so de Richter/ dien niet en vergave/ de
door zijn woort ghegheylet zijn / ende de veelc-
heyt die daer twistet/ ommebrengẽ woude/

f Of/ menichte.

70 Soo worden in eener ontalbaren f veel-
heyt gheheel weynich heyl.

Dat viij. Capittel.

1. God heeft dese Wereldt om veler wille
gemaeckt/ ende de toecomende om weynige.
3. Vele zijn der geschapen/ ende weynich wor-
den behouden. 7. De menschen zijn het werc
der handen Gods 13. God doodet ende maect
levendich. 33. De rechtveerdighe sullen wt
haren wercken loon ontfangen. 35. Wy alle
hebben gesondicht. 41. Alle en sullẽ niet sa-
lich worden. 52. Het Paradijs open voor dẽ
rechtveerdigen. 59. God en wil niet het ver-
derven des menschen.

Een cleyn ghetal der Heylighen. a 4.Esdr.9.14.

1 Ende hy sprack wijder tot my: a De Al-
lerhoochste heeft dese Werelt / om veler
wille ghemaeckt / de toecoemstighe nu/
om weyniger wille.
2 Ick wil v doch een ghelijckenisse seggen/
Esdra: Als wanneer ghy het Aerdtrijck vra-
ghedet/ so soude het v segghen/ dat het vele
Aerde geeft / daermen de Aerden vaten wt
maket/ weynich nu/ daermen het goudt wt
maket: also isset om het werck deser Werelt.

b Matth. 20.16.22/14.

3 b Daer zijn vele gheschapen / weynich
worden doch behouden.
4 Doe sprack ick: Soo verslocket ghy ziele
den sin/ ende verslindet het verstant.
5 Want ghy zijt over een gecomen te luyste-
ren/ ende wilt prophetteren: want v en is niet
wijder toegheghevẽ/ dan alleen te leven.
6 O Heere / liet ghy uwen knechte toe/ dat
wy voor v baden/ ende gavet onsen herten
zaet / ende houdet onsen verstande/ dat daer
vrucht wt quame: ende dat een yeghelick ver-
dorven/ levẽ mochte/ die hem voor den men-
schen settet.

c Gene.1.26.

7 Want ghy zijt alleen / c ende wy zijn alle
een scheppinge uwer handen / als ghy ghe-
sproken hebt.
8 Ende gelijck nu het lichaem in de baermoe-
der ghestelt is/ ende ghy gheeft leven/ ende v
schepsel wort in vyer / ende water behouden/
ende neghen Maenden lijdet v schepsel uwe
creatuere/ die in haer gheschapen is.
9 Dat nu/ dat behoudet/ ende dat behouden
wort/ worden beyde met malcanderen be-
houden/ ende dat behouden is ende in haer
ghewassen/ dat gheeft de baermoeder te zij-
ner tijt weder.
10 Want ghy hebt den borsten ghebodẽ/
dat sy der vrucht melck gheven:
11 Op dat/ dat geschapen ende geformeert is/
generet worde tot op zijnen eynde/ ende dan

d † And. te-

so verordineert ghy dat d † met uwer barm-
herticheyt.
12 Brengtse op met uwer ghrechticheyt/ ende
tuchticht het in uwer Wet/ ende beteret het
met uwen verstande.

23 Eñ doot het als uwe creatuere/ maeckt
het levendich als v werck.
24 So ghy nu verdervet / dien ghy met soo
vele arbeyt door v bevel gheschapen ende
gheformeert hebt/ so mochtet ghy ooc lich
telicken verordenen/ dat dat behoudẽ wor
de/ dat ghemaeckt is.
25 Ende nu Heere / dit spreke ick van allen
menschen int gemeyne/ als ghy wetet: van
uwen volcke doch / van diens weghen ick
treurich ben.
26 Eñ van uwen erve/ van diens wegen ick
treure/ ende van Israel/ van diens wegen
ick onmoedich ben / ende van Jacob/ voor
dien ick smerten draghe.
27 Daeromme beghinne ick te biddẽ voor
v/ voor my ende voor haer: want ick sie on
sen val/ die wy op Aerden woonen.
28 Ick hebbe doch de snelheyt des Richters
ghehoort/ die toecoemstich is.
29 Eñ hierom hooret myn stemme / eñ ver-
staet myne reden/ so wil ick voor v sprekẽ.
30 Dit is het beghin der woorden Esdre/
eer hy aengenomẽ wert. Eñ ick sprack: O
r 1. Timot. 6. 10. Heere/ r die ghy de eewicheyt bewoont/ diẽs
oghen in de locht heffen op Hoogher zyn.
f Esa. 66. 1. 31 Diens f Stoel over de mate hooch is/
g Dan. 7. 10 ende diens heerlickheyt onbegrypelick is/
Apoc. 5. 11. g voor dien de Heyrscharen der Enghelen
staen met tzitteren.
h Psalm. 119. 85. 32 Dier behoudenisse in winde eñ vyer ver-
keert wort: h diens woort waer / eñ diens
Joan. 17. 17. rede i stantachtich. diens ghebieden sterck
is/ diens ordeninge verschrickelick is
33 Diens aengesichte die diepten drooght/
eñ diens toorne de Berghen verdwynende
† And. eñ diens waer heyt. etc. maect. i † als suler de waerheyt betuyget.
34 Hoort het ghebedt ws Dienaers / ende
vaeret eer ooren de bede ws schepsels.
35 Want dewyle ick leve/ sal ick spreken/ eñ
dewyle ic vernuft hebbe/ sal ic antwoordẽ.
36 Siet niet aen de sonde ws volcks / die v
in waerheyt dienen.
37 Siet niet op den schalcachtigen vlyt der
Heydenen/ maer op die die uwe ghetuych-
nissen met smerten houden.
38 Ghedencket niet aen die / die valschlick
voor v ghewandelt hebbẽ/ maer aen die/ die
met willen uwe vreese bekent hebben.
39 Ghy en wilt niet verderven die/ die Bee-
sche zeden ghehadt hebben / maer aensien
die/ die uwe Wet heerlicken geleert hebbẽ.
30 Wort niet onweert over die/ die booser
zyn dan het Vee / maer hebbet die lief/ die
alwech in uwe gherechticheyt ende eere
vertrouwen.
31 Want wy eñ onse vaderen zyn alle sulc-
ker cracheyt onderhavich/ nu wort ghi om
onser sonden wille barmhertich genoemt.
32 Want so ghy v onser ontfermt/ soo wort
ghy barmhertich genoemt/ so wy de werc
ken der gherechticheyt niet en hebben.
k Matth. 16. 27. 33 Want de rechtveerdigen/ die vele goede
werckẽ hebben te samen geleyt/ k sullen wt
Roma. 2. 6. haren wercken loon ontfangen.
2. Cor. 5. 10. 34 Want wat is de mensche / dat ghy over
hẽ vertoornt wort? oft wat is dat verdorvẽ
l 1. Reg. 8. 46. gheslachte/ dat ghy so rouw tegen hẽ zyt?
35 l Want in der waerheyt en is niemande
2. Para. 6. 36. onder dien/ die gheboren zyn / die niet en
misshandele/ ende onder dien / die v belij-
Eccle. 7. 21. den/ die niet feyle.
Psal. 143. 2 36 Want daer in wort uwe gherechticheyt
Job. 4. 17. eñ goedertierenheyt/ O Heere/ hooch ghe-
25/4. prefen/ so ghy dien barmhertich zyt/ die in
1. Joan. 1. 8. goeden wercken niet ryck en zyn:
37 Doe antwoorde hy my/ eñ sprack: Som-
mighe dinghen hebt ghy recht gesproken/
ende na uwer reden sal het gaen.

38 Want ick en sal waerlic niet dencken over
haer schepsel/ dye voor dẽ doot gesondiget
hebben / ende voor den oordeele / voor der
verderffenisse:
39 m Maer ick sal vreuchde hebben over m Gen. 4. 4
der vroomer poogen: ick sal oock ghedenc- n 1. Pet. 1. 17
ken n der pelgrimagie / der heylmakinghe
ende des loons.
40 Ghelijck ick nu ghesproken hebbe / alsoo
sal het ghescheiden.
41 o Want ghelijck als de Ackerman / vele o Matth.
zaeis op eenẽ acker saeyet/ eñ vele boomen 13. 4. 20/ 16
plantet / ende doch niet alles dat voort en Marc. 4. 3.
coemt/ dat ghesaeyet eñ gheplantet is/ het
en wortelt ooc niet alles: also isser met die/
die in der werelt gesaeyet zyn/ p sy worden p Matth.
niet alle behouden. 20. 16. 22/
42 Doe antwoorde ick ende sprack: Hebbe 14.
ick ghenade ghevonden/ soo vergonnet my
te spreken.
43 Gelijck als het zaet des ackermans/ soo
de reghen niet te zynre tyt daer op en coẽt /
of te vele daer op coemt/ verdervet:
44 Also verdervet oock de mensche / die met
uwen handen geschapẽ is/ eñ die uwe beelt
nisse is eñ v ghelijck / om diens wille / ghy
alle dinghen gheschapen hebt/ eñ hebt hem
den zade des q boeren verghelecken. q Bouwer/
45 Wort niet vertoornet over ons/ O Heere/
maer verghe eft uwen volcke/ eñ ontfermet
v over v erfdeel: ontfermet v ws schepsels.
46 Doe antwoorde hy ende sprack tot my:
Het teghenwoordighe den teghenwoordi-
ghen / het toecoemstige den toecoemstigen.
47 Want het ontbreeckt v noch vele/ so ghy
myne creatuere boven my connet liefheb-
ben / oock ben ick v eñ haer dickwils ghe-
naeckt/ maer den onrechtveerdigen noyt.
48 Oock zyt ghy in dien voor den Hoochsten
wonderbaerlick.
49 Dat ghy v vernedert hebt/ als het v wel
betaemt/ ende en hebt ghy niet gheachtet/
dat ghy onder den vroomen/ hooch gheeert
wordet.
50 Deshalven sullen vele ellenden eñ r catij- r Arbeyde
vicheyt toestaen/ dien/ die in der werelt ten salicheyt.
laetsten tyden woonen sullen/ want sy heb-
ben in grooter hooveerdie ghewandelt.
51 Verstaet nu ghy voor v selfs/ eñ vã dien/
die ws ghelijcken zyn/ ondergrondet eere.
52 Want v is opgedaen het Paradys / f de f Gene. 2. 9.
boom des levens gheplantet / bereydet de Apoca. 2. 7
toecoemstige tyt/ bereydet overvloet: t een t Apo. 2. 12.
stadt is ghebouwet / eñ een ruste bereydet/ 21/ 2. 10.
volcomen goet ende wijsheyt.
53 De wortel des boosen/ is van v ghetee-
kent/ de swackheyde ende moyte/ is voor v
verborghen/ ende in de Helle vliedt de ver-
dorventheyt in vergheteliickheyt.
54 u De smerten zyn vergaen / eñ aent eyn- u Apo. 21. 4
de/ is de schatt der onsterffelicheyt getoont.
55 Ende daerom en vraget ghy niet wyder/
van der veelheyt dier/ die verderven.
56 Want sy hebben vryheyt ghenomen/ den
Hoochstẽ verachtet/ x zyn Wet versmadet/ x 4. Esdr.
ende zyne weghen verlaten. 9. 9.
57 Daer over hebbẽ sy zyne vromen p † ver p † And.
volghet: vertreden.
58 z Eñ in haren herten ghesproken: Daer z Psal. 14. 1.
en sy gheen God/ ende dat met weten: want 53/ 2.
sy sterven.
59 Want gelijck als v bereydet is/ dat so ick
gesept hebbe: also is hen bereydet a dorst eñ a 2. Tessa.
pijn: b want hy en heeft niet ghewilt/ dat 1. 9.
de mensche Ja te niete worde. b Sap. 1. 13
60 Maer die/ die geschapen zyn/ hebben zij- Ezec. 18. 32
nen Name bevlecket/ diens/ die se gemaket 33/ 11.
heeft / eñ zyn ondanckbaer dien/ die hen het 2. Pet. 3. 9.
leven toebereydet heeft.

Ende

61 Ende daerom is myn oordeel als nu hier.
62 Dit en hebbe ick niet allen menschē geo-
penbaert maer alleen weynighen/namelic
ken/ u ende wy ghelijcken.
63 Doe sprack ick: Siet/ Heere/ als nu hebdy
my de veelheyt der teeckenen getoonet/ die
ghy beghinnen sult te doen ter laetster tijt:
maer tot wat tijden eñ wanneer/ hebdy my
niet ghetoonet.

Dat ix. Capittel.

2. Al wat in die Werelt is/ heeft begin en-
de eynde. 7. De wercken ende het gheloove.
9. De ghene die de wegen Gods misbruyct
hebben. 15. Het ghetal der ghenen die ver-
doemt worden. 21. God bewaert hem sel-
ven sommich zaedt. 31. God heeft ghesaept
zijn Wet in ons op datse vrucht brenghe.
37. De Wet Gods en vergaet niet.

1 DOe antwoorde hy/ ende sprack tot my:
Meet vlijtigen den tijt in hem seluen/
wanneer ghy sien sult/ dat een deel der
teeckenen geschieden/ die ick u voorghesept
hebbet.
2 So suldy wel verstaē/ dat het de tijt is daer
de alderhoochste/ de wereldt/ die van hem
a Mat. 24. ghemaeckt is/ te huys soecken wil/
6. 29. 3 a Eñ wanneermen in der werelt sien sal de
4. Esd. 13. 31. Aerdbevinghen/ ende oproeren des volcx/
4 So suldy wel verstaen/ dat de alderhooch
ste van diē dingen hadde gesprokē van diē
dagen die van beghin voor u gheweest zijn.
5 Want gelijckerwijse alle dat/ dat inder we
relt ghemaect is/ een begin eñ eynde heeft/
ende dat eynde is openbaer:
6 Also hebbē oock de tijden des Hoochsten/
openbare beginselen in wonderen eñ teec-
kenen/ maer het eynde in die werckinge en-
de teeckenen.
7 Een yegelick die behouden wort/ ende die
b 1. Tim. 1. 5 door syne wercken ontvlieden can/ b ende
Mat. 16. 16. door den gheloove/ in dwelcū ghy gheloost
Joa. 3. 16. 36 hebbet.
6. 47. 11. 25. 8 Die sal behoudē worden/ van den gesepdē
vaerlicheden/ eñ sal sien myn Heyl in mynē
lande eñ lantpalen: want ick hebbe my van
der werelt gheheylighet.
9 Eñ dan sullen ontfermet wordē/ die myne
wegen misbruycket hebben/ ende diese ver-
c Apo. 14. 11 schouen eñ verachtet hebben/ c die sullen in
pijnen woonen.
10 Want die in den leven goetdaet ontfan-
d 2. Thes. 1. 8 ghen/ d ende my niet bekent en hebben/
11 Ende die een verdriet van mynen Wet ge-
hadt hebben/ doe sy noch vrijheyt hadden/
12 Ende doe sy noch tijt hadden der boete eñ
doe sy het niet en verstonden/ maer verach-
e Sap. 5. 6. teden/ e die moetent na den doot in der pij-
ne bekennen.
13 Eñ daerom/ en weest ghy nu niet wōder
sorchuuldich/ hoe de Godloosen gepijniget
worden/ maer vraget/ hoe de vromen salich
worden/ eñ welcke de werelt sy/ eñ om welc
ker wille de wereldt/ ende wanneer sy zy.
f Esdr. 8. 1. 14 f Doe antwoorde ick/ eñ sprack: Ick hebbe
voor henen ghesproken/ ende spreke als nu/
ende sal oock voort aen spreken.
g Mat. 7. 13 15 g Dat daer vele meer zijn/ die verdoemt/ dā
20. 16. 22. 14. die salich worden/ als dan de vloet grooter
1. Petr. 4. 18 is/ dan de druppen.
16 Doe antwoorde hy/ ende sprack tot my:
17 Ghelijck als het veldt is/ also is oock het
zaedt: ghelijck als de bloemen zijn/ also zijn
oock de verwen: ghelijck als de Boer is/ al-
so is oock die bouwe: want het was die tijt
der werelt.
18 Ende doe ick toebereydde dien/ die als nu
zijn/ eer de Werelt was/ daer sy inne woonē
souden/ doe en wedersprack my niemant.
19 Want op datmael was een yt yegelick/ eñ h yt An. yege-
oock nu de Schepper in der bereydē Werelt/ lic onderda-
ende der Maent die niet ophoude/ ende der nich/ doch
Wet/ die niet doorgrondet en can wordē/ ha als nu zijn
re zeden zijn verdorven. de zeden
20 Ende ick hebbe de Werelt bemerckt/ ende dier/ die in
siet/ daer was een vare om der ghedachten deser toebe
wille/ die in haer waren ghecomen. reyden We-
21 Ende ick hebbe het ghesien/ eñ hebbe haer relt ghescha
seer oversiē/ ende hebde my het Wijnbesikē pē zijn/ door
van Druyven behouden/ i ende een plantin- een euwich
ghe van velen gheslachten. zaet/ eñ een
22 So verderve nu de veelheyt die sondē oor- ongrondelic
sake gewassen is/ eñ worde behouden myne ke wijse/ ver
wijnbesie ende myne plantinge/ die ick met dorven.
grooten arbeyt opghebracht hebbe. i Psal. 80. 9
23 Maer ghy/ so ghy u noch in andere seven Esaie. 5. 1.
daghen gheeft: doch en suldy niet vasten/ Jerem. 2. 18
24 Ende dan gaet op een bloemenvelt/ daer
gheen huys gebouwet en is/ ende eet alleen
van den bloemen des velts/ en smaket geen
vleesch/ en drinckt gheenen wijn/ maer eet
alleen bloemen.
25 Bidt den Allerhoochsten sonder ophoudē/
so wil ick comen/ ende met u spreken.
26 Doe ginc ick henen/ eñ quam op het velt/
dat Ardath heet/ als hy my gheheeten had-
de/ ende sate in den bloemen/ eñ att van den
cruyden des velts/ ende de selue spijse versa-
dighede my.
27 Na seven daghen satt ick op den grase/ eñ
myn herte was onmoetich/ als te voren.
28 Ende ick dede mynen mondt op/ ende be-
gonst te spreken voor den Allerhoochsten/
ende sprack:
29 O Heere/ die ghy u ons vertoonet/ k ghy k Exo. 19. 9
hebt u geopēbaert onsē Vaderē in der Woe 24. 3.
stijne/ aen eener plaetse daer niemant woo- Deut. 4. 12.
net/ aen eener onvruchtbarer plaetse/ doe sy
wt Egypten toghen/ ende hebt ghesept:
30 Israel/ hoort ghy my/ ende ghy zaedt Ja-
cobs/ luystert myne reden.
31 Siet/ ick saeye myne Wet in u/ eñ het sal in
u vrucht brenghen/ ende ghy sult daer inne
eerlick worden eewichlick.
32 l Want onse Vaderē/ die de Wet ontfingē/ l Exo. 20. 1.
m en hebbense niet gehoudē/ ende uwe wijse m Joa. 7. 19.
en hebbense niet bewaert/ ende de vrucht Acto. 7. 53
uws Wets en is niet openbaer gheworden: 35. 10.
want sy en conden niet/ want sy was uwe.
33 n Want diese ontfanghen hadden/ die ver- n Exo. 23. 28
dorven/ doe sy niet en hielden/ dat in hen ge- Num. 14. 16
saeyet was.
34 Het is een gewoonheyt/ wanneer het Aert
rijck het zaet ontfanget/ ost de Zee/ eē Schip/
ost een vat spijse eñ dranck/ so dat verderse
of verbroken wort/ daermen inne ghesaeyet
heeft/ oste daermen yet inne ghedaen heeft/
35 Oock die dingen verderven ende verbrekē/
die daer in ghesaeyet of ghedaen zijn.
36 Maer ons en is niet also ghescliet: want
wy die de Wet ontfanghen hebben/ zijn in
sonden verdorven/ eñ onse herte dat de Wet
ontfanghen heeft.
37 o Maer de Wet en is niet vergaē/ maer is o Esai. 40. 8
bleven in harer kracht. 2. Tim. 2. 9.
38 Eñ als ick dit also in mynen herte bedach
te/ doe sach ick omme met mynen oogen/ eñ
op der rechter zijden sach ick p een vrouwe/ p 4. Esd. 10.
die was seer treurich/ ende maecte eē groote 40.
klaghe/ weende met luyder stemmen/ hare
kleederen waren verscheurt/ ende asschē lach
de sy op haren hoofde.
39 Doe liet ick myne ghedachten/ in welcke
ick was/ varen/ ende keerde my tot haer/ en-
de sprack:
40 Waerom weendy? ende waerom sydy treu
rich ende onmoetich?
41 Doe sprack sy tot my: Heere/ laet my wee-

nen ende treurich zijn/want ick ben treffe-
licken bekommert.
42 Ick sprack tot haer: wat is u lijden? Segt
het my doch
43 Sy sprack: Ick uwe Maget ben onvrucht
baer ende onbaerachtich geweest/ hebbe ee-
nen man dertich Jaer ghehadt.
44 Ende dese dertich Jaer en doe ick niet anders
dach ende nacht/ ende alle uren/ dan bidden
den Allerhoochsten.
45 Na dertich Jaren heeft my uwe Dienersse/
God verhoort/ heeft mijn ellende aenghe-
sien/ende mynen angst/ ende heeft my eenen
sone ghegheven.
46 Daer over hebbe ick groote vreuchde
ontfangen/ ick/mijn man/ende allen nabue-
ren/ende wy eerden seer den Stercken.
47 Ende ick hebbe hem met sueren arbeydt
opghebracht: doe hy opwies/ ende op den
tijt quam dat hy een wijf nemen soude. Doe
hebbe ick een maeltijt toe ghericht.

Dat x Capittel.

1. Esdras beclaecht de ellendicheyt Zions.
29. De Engel Uriel vertroost Esdras. 41. ende
verclaert hem de beduydenisse des wijfs die
hy ghesien hadde.

1 Ende het begaf hem/ doe mijn sone in zijn
slaepkamer ghinck/ viel hy neder/ ende
sterf.
a Of/ wy bluschten wt alle/ etc. 2 Doe a keerden wy alle de lichten omme/ ende
alle myne nabueren ende metburgeren ston-
den op/ my te troosten. Doe rustede ick tot op
de nacht des anderen daechs.
3 Ende doe sy alle rusteden/ om dat sy my troo-
steden/ doe rustede ick: maer stont by nachte
op/ ende vloodt/ ende quam hier henen in dit
velt/ als ghy dan siet.
4 Ende hebbe my voorghenomen/ in de stadt
niet te comen/ maer hier te blijven/ ende noch
te eten noch te drincken/ ende sonder ophou-
den te treuren/ klaghen ende vasten/ tot dat
ick sterve.
5 Doe liet ick myne reden/ daer ick inne was/
vallen/ ende sprack tot haer in toorne:
6 Ghy dwaesachtighe onder alle wijven/ sie
dy niet onse treuren/ ende wat ons ontmoetet?
7 Dat Zion onse moeder gantsch treurich
ende bekommert is/ ende dat sy gantsch ver-
nedert ende ellendich is?
8 Dewijle wy nu alle treuren ende droeve zijn/
want wy zijn alle becommert: ghy doch treu-
ret van eens soons weghen?
9 Vraghet de Aerde/ so sal sy het u segghen:
want sy is die/ die billicken beweenen sal den
val so veler/ die op haer wassen.
10 Want wt haer zijn van aenbeghinne alle
menschen geboren/ ende andere sullen comen:
ende siet/ sy wandelen schier alle in verderfe-
nisse/ ende harer vele worden wt gheroeyet.
11 Wie sal nu billicker meer treuren/ dan die/
die een sulcke groote menichte verloren heeft:
ende niet ghy/ die alleen treuret van eens
weghen?
12 Woudet ghy nu spreken: Mijn treuren is
niet gelijck dat treuren der Aerden: want ick
hebbe de vrucht mijns lijfs verloren/ die ick
met droefenisse ende smerten ghebaert hebbe.
13 Maer de Aerde/ na der ordeninghe/ der
Aerden/ dat vele in haer henen gaen/ als
dan gheschiet.
14 So segghe ick u: Ghelijckerwijs als ghy
met arbeyt ende smerten ghebaert hebt/ al-
so geeft oock de Aerde hare vrucht van aen-
beginne den menschen/ dien/ die se ghemaeckt
heeft.
b Heb. 11.35. 15 b Ende daeromme/ behout uwe smerten by
u selfs/ ende draeghet het manlicken/ dat u
ontmoetet is.

16 Want so ghy de ordeninge Gods c recht- c Of/ recht bekent.
veerdighet/ ende synen raedtslach in tijdts
aennemen sult/ so suldy oock daer in geloeft
worden.
17 So gaet nu in de Stadt tot uwen manne.
18 Doe sprack sy: Dat en doe ick niet/ ick en
gae in de stadt niet/ maer hier wil ick sterven.
19 Doe sprack ick wijder met haer: ende seyde:
20 Doet sulcx niet/ maer laet u gheseggen/ ende
volghet my: want hoe vele toevallen heeft
Zion? wort doch ghetroostet/ om des treu-
rens wille Jerusalem.
21 Want ghy siet/ dat onse Heylichdom gantsch
woest ghewor den is/ onsen Altaer gebroken/
oock onsen Tempel.
22 d Onsen Psalter leyt neder/ het Lofgesanck d Jere. 5.33
swijcht/ onse vreuchde is verwoesten/ het licht 6/9.25/10.
onses Kandelaers is ghebluscht/ de e Arc- e Of/ lade/
ke des Verbonts is ons ghenomen/ alle on- kiste.
se f Heylicheydt is bevleckt/ ende de Naem f Of/ heylige
die over ons aengheroepen is/ die is schier dingen zijn/
gantsch ontheylighet/ onse kinderen zijn ver- etc.
smadet/ onse Priesteren verbrant/ onse Levi-
ten in ghevanckenisse ghevoert/ onse dochte-
ren ghesw acket/ ende onse vrouwen ghesche-
det/ onse vromen gheroost/ ende onse kinde-
ren verdorven/ onse jonge manschap dient/
ende onse stercke Helden zijn swack ghewor-
den.
23 Ende dat het grootste seghel is/ Zion is
opghedaen van synder eere: g want sy is ge- g 2. Reg. 25.
ghevenin de handen dier/ die ons haten.
24 Ende daeromme/ so slaet ghy u treuren wt/
ende legget henen de veelheyt der smerten/
daer mede u de Stercke genadich zy/ ende dat
u de Allerhoochste ruste geve van uwer ar-
beyt ende moeyte.
25 Als ick also met haer sprack/ doe lichtede
ende glinsterde haer aengesichte/ dat ick my
voor haer vreesde/ ende ghedachte: Wat is
dat?
25 Ende van stonden aen liet sy een groote stem-
me wt vol vreesen/ dat de Aerde beefde van
der stemme des wijfs.
27 Ende ick sach op/ ende siet/ de vrouwe en
was daer nergens meer: maer aen der selver
plaetse wert een stadt gebouwet/ ende een groo-
te plaetse ten fondamenten vertoonet. Doe
verschrack ick/ ende schreyde met luyder stem-
men/ ende sprack:
28 Waer is Uriel de Engel/ h die van den be- h 4. Esd. 4.1
ginne tot my gecomen is? want hy heeft ge-
maect/ dat ick in vele ende hooghe gedachten
ghecomen ben: ende mijn eynde is ghewor-
den ter verderflickheydt/ ende mijn ghebedt
tot smartheydt.
29 Ende als ick sulcx sprack/ so quam hy tot
my:
30 Ende sach my/ ende ick lach als een doode/
ende mijn verstant was verandert/ ende hy
nam my by der rechter hant/ ende sterckede
my/ stelde my op myne beenen/ ende sprack
tot my:
31 Wat is u? ende waerom is u verstant bedroeft/
ende het gemoedt uws herten? ende waerom
zijdy treurich? Ick sprack: i 4. Es. 9.39
32 Daeromme dat ghy my verlaten hebt/ ende
ick hebbe i na uwer reden gedaen: ick ben int
velt ghegaen/ ende daer hebbe ick gesien/ dat
ick niet segghen en kan.
33 Hy sprack tot my: Staet/ ende weest man-
lick/ so wil ick u vermanen. Doe sprack ick
34 Spreeckt mijn Heere tot my/ verlaet my
niet/ dat ick niet vergheefs en sterve.
35 Want ick hebbe gesien/ dat ick niet en wi-
ste/ ende ghehoort/ dat ick niet en weet.
36 Ofte wort mijn verstant bedroghen/ ende
mijn verheven ghemoet/ dwalende?
37 Nu doch bidde ick u/ dat ghy uwen Die-
naer

naer toonet/vã deser verwonderinge. Doe
antwoorde hy my/ende sprack:
38 Hoort my/so wil ick v berichten/ende seg-
gen/waer ghy v van vreeset: want de Aller
hoochste heeft v vele heymelicke dinghen
gheopenbaert.
39 Hy heeft gesien/ dat uwen wech gherecht
is/ende ghy sonder ophouden treurich zijt/
voor v volck/ eñ een treffelicke claghe voe-
ret voor Zion.
40 Ende daeromme so verstaet het gesichte/
dat ghy voor onlanghe ghesien hebt/ also:
k Esd.9.38.
41 k Ghy hebt ghesien een wijf treuren/ ende
ghy hebtse ghetroostet.
42 Eñ als nu en siedy de ghestalte des wijfs
niet meer/maer een Stadt heeft v gedacht
ghebouwet te worden:
43 Eñ gelijck sy v van den valle haers soons
ghesepdt heeft/so is nu dit het bescheydt.
44 Het wijf die ghy ghesien hebt/dat is Zi-
on: ende ghelijck sy v ghesept heeft/also sul-
dyse oock in korten sien/ als een Stadt op-
ghebouwet.
45 Dat sy v nu gesept heeft/sy zy dertich Jaer
onvruchtbaer gheweest/ dat zijn de dertich
Jaer daer in haer niet gheoffert en is.
l.3.Reg.6.1.
46 Na dertich Jaren dan/ l heeftse Salomõ
ghebouwet/eñ heeft gheoffert : Doe heeft
de onvruchtbare eenen sone ghebaert.
47 Ghelijck sy van ghesepdt heeft / sy hebbe
hem met arbeyt opgebracht/dat is de woo
ninghe gheweest te Jerusalem.
48 Dat nu de sone gestorven is/in harer ca-
mer/dat is de val Jerusalems.
49 Eñ ghy hebt hare gelijckenisse gesien/ hoe
sy om haren sone treuret/eñ dat ghyse hebt
willen troosten/ ende anders dat v ontmoe
tet is/dat hebbe ick u gheopent.
50 Ende nu siet God/dat ghy van hertẽ treu
rich zijt/ende lijdet van hertẽ voor haer/ so
heeft hy v oock hare claerheyt getoonet/ eñ
de schoonheyt harer cieraet.
51 Ende daeromme hebbe ick v heeten op
den velde blijuen/ daer gheen huys ghebou-
wet en is.
52 Wãt ick wiste/dat de Allerhoochste v dit
toonen woude.
53 Daerõme hiet ick v op het velt gaen/daer
gheen fondament noch bouwinghe en is.
54 Want aẽ der plaetse/daer de Allerhooch-
ste zijn stadt toonen woude / daer en souden
gheens menschen ghebouwe zijn.
55 Ende daerom en vreeset v niet/v herte en
verschricke niet/maer gaet henen in/eñ siet
dat heerlick ende schoon gebouwete/ eñ hoe
groot het zy/ende hoe groot het v duncket/
na der ooghen meten.
56 Ende dan so suldy hooren / so vele als u
we ooren menghen vaten.
57 Want ghy zijt voor velen anderen salich/
eñ zijt genaemt by den Allerhoochsten als
de weyninghen.
58 Morgen nacht nu suldy hier blijuẽ/ so sal
v de Allerhoochste/ der hoogen dingen ghe-
sicht toonen/ die hy doẽ sal dien/die op Aer
den in den laetsten tijdẽ woonen. Doe sliep
ick deselue eñ de andere nacht / ghelijck hy
my gheheeten hadde.

Dat xj. Capittel.

1. Esdras siet een Arendt van der Zee op
vlieghen. 37. Ende eenen Leeuwe als wt
den Woude loopende. 42. God straft de o-
verdadicheyt ende vileynicheyt der groot-
scher.

Een droom
vanden
Arendt.
a Dan.7.1.
b Ezec.1.10
10.14.17.3.
Danie.7.4.

1 ENde ick sach a eenen droom / ende siet/
van der Zee vlooch een b Arent op/ die
hadde twaelf vleughelen/ende drij hoof
den.
2 Ende als ick sach/ streckede hy syne vleu
ghelen/over alle de Aerde/ende alle winden
waeyeden in haer/ende sy werden weder te
samen ghedaen/
3 Ende ick sach/ dat van synen vederen an-
der kleyne vederen werden.
4 De hoofden waren in ruste: het middel
hooft was grooter dã de andere/doch ruste-
de het oock met den anderen.
5 Wijder sach ick/ dat den Arendt met synen
vleughelen vlooch/ eñ regeerde op Aerden/
ende over allen die op Aerden woonen.
6 Alle dinck onder den Hemel was hem on-
derworpen / niemandt en was hem weder-
spannich/ Ja niet een creatuere op dẽ Aert-
bodem.
7 Wijder sach ick/ hoe den Arendt opstont
op syne klauwen/ ende sprack met synẽ vleu
ghelen/ende seyde:
8 Ghy en sullet niet alle met malkanderen
waken/slaept een yeghelick aen syner plaet
se/ende waeckt by beurten.
9 De hoofden nu werden int laetste behou-
den.
10 Ende ick sach/ dat de stemme niet van sy-
nen hoofden wtghinck / maer van midden
zijns lijfs.
11 De andere vederen/die daer tegen waren/
telde ick/dier waren achte.
12 Eñ ick sach/ ende siet/ van der rechter zij-
den stont een veder op / ende regeerde over
alle de Aerde.
13 Eñ het begaf hem/ doe sy regeerde/ quam
haer eynde/ende haer plaetse en scheen niet
meer : doe stont de naeste op/ende regeerde/
ende hadde eenen langhen tijdt.
14 Ende als sy regeerde/doe quam oock haer
eynde/als der vorigen/dat sy nergens meer
en verscheen.
15 Doe quam een stemme tot haer / ende
sprack:
16 Hooret ghy/die ghy so lange het Aertrijck
inghehouden hebt: dit segghe ick v/eer ghy
ophoudet te zijn.
17 Niemant en sal na v uwẽ tijt inhoudẽ/ Ja
niet den haluen tijdt.
18 Doe hief haer de derde op/eñ regeerde als
de vorighen/ende en was oock niet meer.
19 Also ginck het met allen anderen / een na
de ander/ dat yeghelick regeerde/ ende dan
niet meer en was.
20 Doe sach ick/ende siet/in der tijt de navol
gende vederen werden opgherichtet/op der
rechter zijdẽ/dat sy ooc regeerden/eñ sommi
ge wt dien regeerden oock/eñ doch in kortẽ
en werden sy nerghens meer ghesien.
21 Want sommige wt hen werden opgerich-
tet/ doch en regeerden sy niet.
22 Na dien sach ick/eñ siet/doe en waren de
twaelf vederen niet meer daer/noch oock de
twee vleughelen:
23 Eñ daer en was niets meer aen den lijue
des Arents/dan twee hoofden/die rusteden/
ende ses vederkens.
24 Doe sach ick wijder/dat de ses vederkẽs/
in tween gedeylet werden/ eñ bleuen onder
den hoofde/datter rechter zijden was: want
de viere bleuen aen harer plaetse.
25 Doe sach ick/ dat die onder de vleughelen
waren/hen onderstonden op te richten/ende
te regeren.
26 Doe wert een opgherichtet/doch in cortẽ
en was sy nerghens meer.
27 Ende de anderen waren sneller daer he-
nen/dan de eersten.
28 Doe dachten de twee die noch overgeble
uen waren oock by hen seluen/te regeren.
29 Eñ doe sy dat ghedachten/ doe ontwaecte
een van den rustẽden hoofden/ namelicken/
het grootste ende middelste.

30 Ende doe sach ick/dat twee hoofden met
hem veruullet waren.
31 En dat hooft keerde hem met dien/die by
hem waren/ende verslinde de twee onderste
vleugelen/die gheregeert wouden hebben.
32 Dat hooft nu/ verschrickte het gantsche
Aertrijck/ en regeerde op Aerde/ ouer die/
die op Aerden met vele arbeydt woonden/
ende hadde ghewelt ouer den Aertbodem/
ouer alle vleughelen / die daer gheweest
waren.
33 Na dien sach ick/ dat dat middel hooft
snellick nergens meer daer en was/ als oock
de vleughelen.
34 Doe quamen de twee hoofden/die regeer
den oock op Aerden/ende ouer die / die op
Aerden woonden.
35 Doe sach ick/hoe dat hooft op der rechter
zijden/dat op der slincker verslonde/
36 En hoorde een stemme/die sprack tot my:
Siet teghen v/ ende besinnet wat ghy siet.
37 Doe sach ick/en siet/ c als een Leeuwe die
daer bruliet/snellicken van den Woude loo
pende/ende liet een stemme eens menschen
wt ten Arende/ende sprack:
38 Hooret ghy/ick wil tot v spreken/ende de
Allerhoochste sal v het segghen.
39 Zijdy niet/dat ouerwonnen heeft vanden
vier gedierten/ die ick hadde maken regeren
in der Werlt/die myne is/en dat door haer
quame het eynde harer tijdt?
40 b En de vierde quam / ende ouerwan alle
gedierten/die vergangen waren/ende hadde
ghewelt ouer de Werlt/ met grooten schric-
ken/en den gantschen Aertbodem met schan
delicker arbeyt/ende bewoonde so vele tijdt
de Aerde met bedroch/
41 En en richtede de Aerde niet met trouwe.
42 Want ghy e beleedighet de sachtmoedi-
gen/de stillen verhinderdy/ghy haddet lief
de leughenaren/ ende f verbraket de woo-
ninghen dier/die vrucht brachten/en wier-
pet neder de mueren/dier/die v gheene scha
de en deden.
43 Deshaluen is uwe onbillickheydt totten
Hoochsten gekomen/ende uwe hoouerdie
totten Stercken.
44 Ende de Hoochste heeft aengesien de hoo
ueerdighe tyden/ende siet/sy zijn geeyndet/
ende hare lasteren zijn veruullet.
45 Ende daerom ghy Arendt/verschijnet niet
meer/ende uwe grousame vleughelen/en u-
we boose vederen/ende uwe schalckachtige
hoofden/ ende uwe schandelicke klauwen/
ende alle v ydele lijf.
46 Daer mede de Aerde weder verquicket
worde/so sy ontlediget is van uwer gewelt
dat sy verhopen meugen oordeel ende bar-
mherticheyt/diens diese ghemaeckt heeft.

c Leeuwe. 4. Es. 12. 31
b Dan. 7. 7.
e bedet haer leet/verdruc tese.
f braket in stucken.

Dat xij. Capittel.

7. Esdras begheert van den Heere het wt-
legghen des visioens. 11. De Enghel ver-
klaert hem de beduydenisse des Arendts.
31. De wtlegghinghe des Leeuws.

1 ENde het begaf hem/als de Leeuwe dese
woorden ghesproken hadde tot den
Arendt/
2 Doe sach ick/dat dat hooft / dat voor de
ouerhant heeft ghehadt/euen niet meer ge-
weest en is:oock en zijn niet meer verschenen
de vier vleugelen/die tot hem ghecomen/en
opgherichtet waren te regeren / ende haer
Rijcke is cleyne/ende vol oproers.
3 Ende ick sach/ ende siet/sy en verschenen
nerghens meer/ende het gantsche lichaem
des Arents wert verbrandt/ ende de Aerde
verschrack seer:doe ontwaecte ick van den
onstuymen vertrucken myns gemoets/ ende
van grooter vreese / ende sprack tot mynen
gheeste:
4 Siet/ghy hebt my dat ghedaen/daerinne
dat ghy doorgrondet de weghen des Aller-
hoochsten.
5 Ende nu ben ick noch gemoeyet in my nen
ghemoede / ende ben in mynen gheest seer
swack/en weynich cracht is in my van groo
ten schricken/dien ick dese nacht ontfangen
hebbe.
6 So wil ick nu den Allerhoochsten bidden/
dat hy my tot int eynde stercke.
7 Ende ick sprack: O heerschende Heere/heb-
be ick genade voor uwen oogen geuonden/
ende ben ick gherechtueerdighet by v/ door
velen anderen/ende is myn ghebedt voor v
aenghesichte ghecomen/
8 So stercket my/ en toonet my uwen Die-
naer/de wtlegginge ende onderschept deses
grousamen ghesichts/dat ghy volkomelic-
ken myn ziele troostet.
9 Want ghy hebt my goet daer toe geschat
tet/dat ghy my willet de laetste tyden too-
nen. Ende hy sprack tot my:
10 Dat is de wtlegginghe deses ghesichts:
11 Den Arendt dien ghy ghesien hebt opgaen
van der Zee/is het Rijcke/dat gesien heeft
a v broeder Daniel:
12 Hem doch en wert het niet wtgelept;want
als nu legghe ick het v wt.
13 Siet/den tijt comt/dat een Rijck op Aerden
ontstaen sal/ende dat salmen vreesen ouer al
le Rijcken/die voor hem gheweest zijn.
14 Inden seluen Rijcke sullen twaelf Konin-
gen regeren/ een na den anderen/
15 Onder welcke de tweede sal beghinnen te
regeren / ende sal meer tijdt hebben van de
anderen.
16 En dat beduyden de twaelf vleugelen/die
ghy ghesien hebt.
17 De stemme nu/die ghesproken heeft/ende
die ghy ghesien hebt wtgaen / niet van sy-
nen hoofden/maer van midden des lijfs/be-
duydet/
18 Dat na der tijt des Rijcks groote twisten
sullen ontstaen/ en sal in vare staen/dat het
valle/ ende en sal noch niet vallen/ maer sal
weder in zijn beghin ghestelt worden.
19 Ende de acht onderste vleugelen/ die ghy
hebt gesien hangen aen synen vleughelen/
20 Beduydet/dat in hem acht Koningen op-
staen sullen/dier tijt cleyn zijn sal/ende snelle
Jaren:ende twee wt hen sullen b t ghenere-
ren.
21 So dan de middel tijt comt/sullen de vier
behouden worden in dier tijt/so daer begint
te comen/synen tijt/dat het gheeyndet wor-
de:doch twee sullen tot int eynde toe behou
den worden.
22 Dry hoofden nu die ghy ghesien hebt ru-
sten/
23 Beduyden/dat de Allerhoochste in synen
laetsten/dry Rijcken op verwecken sal/ende
in hen wederroepen:ende sy sullen de Aerde
beheerschen/
24 Ende die op Aerden woonen / met vele
arbeyt/ouer alle die voor dien gheweest zijn:
daeromme zijn sy ghenoemt / Hoofden des
Arendts.
25 Want het zijn die/die weder heruoor tree
ken sullen syne boosheydt/ende syne laetste
voluoeren sullen.
26 Ende dat ghy het grootste hooft niet en
hebt gesien meer verschijnen/beduydet/dat
eener wt hen op synen bedde steruen sal/ en
doch met pijne.
27 De twee nu/die ouerblijuen/sal het sweert
verslinden.

Wtlegginge des voorleden drooms
a Dan. 7. 1.
b t Au. ende gaen.

28 Want des eenen sweert/ sal den anderen
verslinden/ doch dat de selve met dē sweer-
de int laetste vallen.
29 Ende de twee onderste vleughelen / die
ghy hebt ghesien op dē hoofde/ dat op der
rechter zyden is/
30 Bedupdet/ dat het die zijn/ die de Hooch-
ste tot in haer eynde behouden heeft, dat is
Leeuwe. een kleyn stycke/ moeyte ende onruste vol.
c 4.Esd.11.11 31 c Den Leeuwe dien ghy gesien hebt van
den Woude opstaen/ ende brullen/ ende een
Arendt spreken/ ende hem straffen om syne
ongerechtichept/ gelijck ghy gehoort hebt/
32 Is de Wint/ dien God heeft gehouden
tot hen / ende tot haerer boosheydt/ tot int
d † Anders/ hare roavecrie op haer werpen. eynde/ die salse straffen/ ende d † haer voor
hen verscheuren.
33 Want hy salse levendich voor 's gherichte
stellen/ ende salse straffen.
e Apoc.7.24. f Wtgemaeckt, verlossen. 34 e Want mijn overghebleven volck sal hy
met ellende f ledighen / die behouden zijn
over mynen eyndē/ eñ salse vrolick maken/
tot dat den dach des Oordeels komen sal/
daer ick u in dē beginne van geseyt hebbe.
35 Dat is den droom dien ghy gesien hebt/
ende dat is de wtlegghinghe.
36 U heeft alleen God daer toe geordineert/
dat hy u de heymelickheyt des Allerhooch
sten gheopenbaert heeft.
37 Ende daerom schrijft dit alles / dat ghy
gesien hebt/ in een Boeck/ eñ verberge het:
38 Ende leert het den wijsen inden volcke/
dier herte sulcke heymelickheyt vaten ende
behouden mach.
g 4.Esd.9.23 39 g Maer ghy / verbeydet noch andere
seven daghen/ dat u vertoonent worde/
wat u van God toonen wil. Ende met dien
is hy van my ghegaen.
40 Ende na dat alle het volck verstont/ dat
de seven dagen voorby waren/ eñ ick niet in
de Stadt ghekomen en was/ doe versamel-
den sy hen alle in de Stadt/ kleyn eñ groot/
hooch ende neder / ende quamen tot my/
ende spraken:
41 Wat hebben wy u ghedaen / ende waer
mede hebbē wy u vertoornet/ dat ghy ons
verlatet/ eñ hier aen deser plaetse woonet?
42 U alleen hebben wy wt allen volcke/
ghelijck als een Druyve van den stocke/
ende als een Keersse aen eener duysteren
plaetse/ ende als een haven / ende Schip/
dat den weder ontronnen is.
43 Hebben wy niet anders ongheluckx ghe-
noech?
44 Wanneer ghy ons verlatet / wore het
ons niet beter/ wy warē met Zion verbrant?
45 Wy en zijn Ja niet beter dan die/ die om-
komen zijn/ eñ bitterlickē geweenet hebbē.
Doe antwoorde ick / ende sprack:
46 Israel / weest manlick / ende ghy huys
Jacobs/ en verschrickt niet.
47 Want de Allerhoochste heeft uwer ghe-
dacht / ende de Stercke en heeft uwer niet
vergheten in der aenvechtinghe.
48 Want ick en hebbe u niet verlaten/ eñ en
ben van u niet ghewecken / maer aen dese
plaetse ben ick ghekomen / dat ick voor de
ellende Zion bidde/ dat ick barmhertichept
sochte/ voor de vernederinghe ws Heylich-
doms.
49 Ende daerom / so gaet ghy henen / een
yeghelick in zijn huys/ ende na dien dagen
wil ick tot u lieden komen.
50 Doe tooch het Volck henen in de Stadt/
ghelijck ick hen hiet.
51 Doch ick bleef in den velde seven dagen/
als my de Engel bescheydē hadde/ ende att
alleen van den bloemen des Veldts eñ van
den kruyderen att ick de selven daghen.

Dat xiij. Capittel.

2. Esdras siet eenen wint opstaē van der
Zee / welcken windt mensche werdt / 5.
De menschen krijgen tegen dien/ die van der
Zee opgekomen is, 10. Hy dootse door den
windt zyns mondts / 13. Vele volcken
komen tot hem droevich / etc. 25. De wt-
legghinge des mans opklimmende van der
Zee/ 32. De Sone Gods sal gheopenbaert
worden/ 36. De Berch wtgehouwen sonder
handen / 40. De thien gheslachten die
ghevangen ghevoert waren/ 52. Waerom
de Man van der Zee op koemt.

1 Na den seven daghen begaf het hem/ Van den winde / die een mensche wordt.
dat my des nachts droomde:
2 Daer stont eenen windt op van der
Zee/ dat hy alle vloedē der Zee beweechde.
3 Ende ick sach / dat a † die mensche sterck a † Anders/ hy een mensche werdt met de duysenden / des hemels: eñ waer dat hy zijn aēsichte keerde / om te bemerckē alle dingen die onder hē waren beefden.
werdt ende toenam met den wolcken des
Hemels / ende wanneer hy zijn aengesichte
omkeerde te bemercken / verschrack alles
wat onder hem ghesien werdt.
4 Eñ wanneer een stemme wt synē monde
ginck / ontbranden alle die hem hoorden/
als de Aerde versmachtet / so sy des vyers
ghewaer wordt.
5 Daer na sach ick / dat vele Menschen te
samen quamen/ so vele dat se niemant tellen
en konde/ die quamen van den vier winden
des Hemels / dat sy den mensche/ die vā der
Zee opstont/ bekrijgheden.
6 Eñ siet / doe hadde hy hem eenen hoogen
Berch wtghegraven/ ende vlooch daer op.
7 Doch ick woude de b † streke sien / of de b † Anders/ yeghene.
plaetse/ daer den Berch wtgegraven was/
ende en kondes niet.
8 Na dien sach ick/ dat alle die/ die te samē
komen waren / op dat sy hem bestreden/
tresticken verschrocken werdē/ noch dorsten
sy strijden.
9 Als ick nu den aenloop des volcks sach/
hief hy noch hande noch mes op/ Ja geheel
gheen wapen:
10 c Alleen eenen blaes als een vyer/ liet hy c Esai.66.16 Ephes.6.17. Apoc.1/16. 19/15.
wt synen monde / ende wt synen lippen een
vlamme / ende van syner tongen / voncken
ende onghewedet.
11 Ende alles wert vermenget/ het d vyer/ d 2.Thes.2.8
de vlamme ende onghewedet: eñ viel onder
dat Volck / dat hem ten strijde gherustet
hadde / met onghestuymichept eñ verbran-
dense alle / dat van der gantscher menichte/
snellick niet meer ghesien en wert / dan stof
ende roock: doe ick dat sach/ verschrack ick.
12 Daer na sach ick den selven mensche/ van
den berghe daer af gaen / ende tot hem be-
roepen een ander vreedtsaem volck.
13 Ende daer quamen vele volcken tot hem/
sommighe waren vrolick / sommighe e e Leedich.
droevich/ sommighe onder hen waren ghe-
bonden/ eñ men leydese/ eñ brachtese voort:
doe werdt ick van grooten verschricken
kranck / ende ontwaeckte / ende sprack:
14 Ghy hebt van aenbeginne uwē Dienaer/
die wonderen alle ghetoonet/ ende hebt my
goet daer toe gheschattet / dat ghy myn
ghebedt aennamet.
15 So toonet my noch de wtlegginge deses
drooms.
16 Want also achte ick in mynen verstande:
Wee den genen/ die in dien dagen verlaten
zijn: ende vele meer wee den genen/ die niet
verlaten zijn:
17 Want die niet verlaten waren/ die waren
treurich.
18 Ick verstae als nu de dinghen/ die behou-
den zijn in den laetsten daghen / ende hen
ontmoeten sullen: oock dien / die niet ver-
laten en zijn.

19 Deshaluen zijn sy in grooten vare ende
vele noot gekomen: als dan dese droomen
aentoonen

f † Anders/ in vare is/ hier valle/ eñ voorsiet als nu/ wat hier na komen sal/ dan/ etc. Werelt.

20 Doch is het lichter/ dat die/ die f † schade
lijdet/ in desen kome/ dan doorgaē/ als een
wolcke van der Werelt: ende nu sien/ wat
ontmoeten sal in den laetsten: doe ant=
woorde hy my/ ende sprack:
21 Ick wil v de wtlegghinge deses drooms
segghen/ ende v opdoen dat/ daer ghy my
om gheuraget hebt.
22 Want ghy hebt my geseyt van dien/ die
verlaten zijn: Ende dit is de wtlegghinge:
23 Welcke henē neemt de schade te dier tijt/
die heeft hē seluen ghehoedet: die in schade
ghevallen zijn / dat zijn die / die wercken/
eñ vertrouwen hebben ten Allersterckstē.
24 So weet nu/ dat die meer salich zijn/die
verlaten zijn / dan die / die ghestoruen zijn.
25 Dit is de wtlegghinghe des ghesichts:
Den man / dien ghy hebt ghesien van der
diepte des Zees opklimmen.

g 2.Cor 5.19
h Ontledigē
i 4Esd.13.10

26 Is die/ den welcken God de Hoochste/
vele tijdt behouden heeft / g die door hem
selfs syne creatueren h ontlossen sal/ ende
hy sal ordineren die verlaten zijn.
27 i Dat ghy nu van synen monde hebt sien
wtgaen/ gheblaes/ vyer/ ende onweder:
28 Ende dat hy gheen sweert noch wapen
heeft ghehadt/ eñ dan noch syne onstupme/
de gantsche menichte omghebracht heeft/
die hem bestrijden woude/ bedupdet/
29 Dat de dagen komen/ dat God wil lossen/
die op Aerden zijn.
30 Ende sal verzaecht maken de hertē dier/
die op Aerdē woonē/ met syner toekoemst.

k Mat.24.7
4. Esd.9.3.

31 k Eñ het sal eener dē anderen onderstaen
te bestrijden/ eene Stadt de andere/ een
plaetse de andere/ een Volck sal teghen het
ander opstaen/ eñ een Coninckrijck teghen
het ander.

l Mat.24.30
25.31.
2. Pet. 1. 7.

32 So dat geschieden sal/ sullē de teeckenen
komen / die ick v vertoonet hebbe: l ende
dan sal mijn Sone gheopenbaert worden/
dien ghy ghesien hebt opklimmen/ als een
man.
33 Ende so alle volcken syne stemme hooren
sullen / so sal een yeghelick in synen lande/
den krijch verlaten/ dien hy teghen den an=
deren heeft.

m 4 Esd.13.5
Mat.25.31.
n Apo.14. 1

34 m Eñ sullen alle/ de gantsche menichte
eñ een ontalbaer Volck/ te samen komen/
als wouden sy hem bestrijden.
35 Hy dan noch sal n staen op der spitze des
Berchs Sion.
36 Zion nu sal komen/ eñ sal allen bereydet/
ghetoonet worden/ als ghy dan hebt ghe=
sien den Berch wtghehouwen wordē son=
der handen.

o Jud.1.16

37 Ende o mijn Sone nu/ sal de volcken die
ghekomē zijn/ omme hare boosheyt straffen
met den onweder/ omme harer boosen ghe=
dachten wille:

p 2.Tess.1.9
4.Esd.9.9.

38 Ende hare p pijnen / daer sy mede sullen
ghepijniget worden/ worden den vlammen
vergeleken: hy salse sonder arbeyt verderuē/
door de Wet/ die den vyere verghelekenis.

q 2.Reg.17.3

39 Ende dat ghy ghesien hebt / hoe hy tot
hem een ander Volck versamelt heeft:
40 Dat zijn de tien stammen/ die wt haren
lande ghevanghen gheuoeret waren / ten
tijden des Coninckx Osee / q die Salma=
nasser/ de Coninck in Assyria/ gheuangen
hadde/ ende voerdese ouer het water/ ende
quamen in een ander Landt.
41 Maer sy werden in rade/ dat sy de Hey=
denen verlieten/ ende toghen henen ouer in
een ander landt/ daer noyt gheene Lieden
ghewoont hadden.
42 Daer wouden sy hare wyse houden/ die
sy in harē lande noyt gehouden en hadden.
43 Sy togen nu door den engen Euphratem
henen in.

r Exo.14.22.
Josue.3.15.

44 Eñ God dede hen teeckenen / r eñ stilde
den vloedt / tot dat sy henen ouer quamen.
45 Want door dat selue Lande was eenen
grooten wech/ namelicken / anderhalf Jaer
lanck/ eñ hieten dat selue f † strecke/ Asareth.

f † Anders/ veghene.

46 Doe woondē sy aldaer tot op dē laetsten
tijt: ende so sy weder daer wt trecken sullen.
47 Sal de Hoochste de aderen des vloets
weder stillen/ dat sy doortrecken meughen:
daeromme hebdy de veelheydt ghesien met
vreden.
48 Ende die verlaten zijn van uwen volcke/
dat zijn die/ die binnē myne Lantpalen zijn.
49 Wanneer hy nu de veelheyt verderuen
sal / die te samen ghekomen is / sal hy zijn
Volck/ dat ouergheblevuen is/ beschermen:
50 Eñ dan sal hy hen vele teeckenen toonen.
51 Doe sprack ick: Heerschende Heere/ toonet
my/ waerom hebbe ick den man van der
Zee op sien komen?
52 Doe sprack hy tot my: So weynich ghy
weten noch doorgronden en kont/ wat in
der diepte des Zees is / so weynich kan
yemandt op Aerden mynen Sone sien/ ofte
die/ die by hem zijn / tot op den tijdt des
daechs.
53 Dit is de wtlegghinge des drooms / dien
ghy ghesien hebt / ende daerom ghy alleen
verlichtet zijt.
54 Want ghy hebt uwe Wet verlaten / ende
v met myner Wet bekommert / ende hebt
die ghesocht.
55 Want ghy hebt v leuen in wijsheydt ghe=
richtet / ende hebt Verstanteniße uwe
Moeder gheheeten.
56 Eñ daeromme hebbe ick v den schat des
Allerhoochsten ghetoonet / na drij daghen
wil ick v meer toonen/ ende wijders met v
spreken/ ende wil v sware eñ wonderbare
dinghen openen.
57 Doe ghinck ick int velt / loefde God seer/
ende danckede hem / om syner wonderbaer
wille/ die hy in den tijdt dede.
58 t † Ende dat hy het regeert / ende dat hy
in der tijdt is : ende satt daer drij daghen.

t † Anders/ Welcke hy bestreckt met die/ dat onder der tijdt is.

Dat xiiij. Capittel.

3. God heeft tot Mosen ghesproken wt
midden des Bosschs/ 10. De Tijt neemt af
ter ouderdom/ 15. De laetste tyden sullen
ergher zijn dan de eerste/ 30. De Vaders
hebben ontfangen de Wet des leuens/ 35.
De Opstandinge/ ende daer na het Oordeel.

1 AEn den derden dage satt ick onder eener
Eycken: doe quam een stemme tot my
wt den Bossche / ende sprack: Esdra/
Esdra. Doe sprack ick:
2 Hier ben ick Heere: ende stont op myne
voeten. Doe sprack hy tot my:
3 a In den Bossche ben ick Mosi versche=
nen/ ende sprack met hem/ doe mijn volck in
Egypten diende.

a Exodi.3.2

4 Ende sandt hem henen ende b leydde mijn
Volck wt Egypten/ op den Berch Sina/
daer hielt ick hem by my/ vele daghen.

b Exo.14.19

5 Ende vertelde hem myne wonderen/ ende
toonde hem de heymelickheyt der tijt/ ende
het eynde/ ende c beual hem/ ende sprack:
6 Dese woorden suldy openen/ ende d † niet
verberghen.

c Mala.4.4
d † And. dese verbergh. n.

7 Als nu segghe ick v.
8 Dat ghy de teeckenen/ die ick v ghetoonet
hebbe / ende de droomen die ghy ghesien
hebt/ ende de wtlegginge die ick v gheopenet
hebbe/ in v herte verberget.

Want

e Onttogen 9 Want ghy sult van allen e ghenomen
f † Anders/ worden: ghy sult voortaen f † bekeert
verkeeren. worden met mynen rade / ende met ws
ghelijcken/tot dat dē tijt gheeyndet wort.
20 Want de Werelt heeft haer ieught ver-
loren/ ende de tijdt begonnen te ouden.
21 Want de Tijdt is ghedeylet in twaelf
deelen/ende thien deelen/ende de helft des
thienden deels/ zijn schoon verganghen.
22 Noch is voorhanden/ dat na den haluen
deele des thienden is.
23 So beschicket nu v huys / ende straffet v
g 1.Tes.5.14 Volck/ g troostet hare bekommerdē/ eñ h †
h Of/ dislaet segget af der verderflicheydt.
† Anders/ 14 Laet varen de menschelicke ghedachten/
versaket. werpt van v de menschelicke lastē/ i trecket
i Ephe.4.22 wt de swacke natuere/ legget aen eē zijde de
Coloss.3.9. allerswackste ghedachten/ ende haestet te
gaen van desen tijden.
k Mat.24.7 15 k Want de quaden eñ boosheydt die ghy
als nu hebt sien gheschieden / dier sullen sy
noch vele boosers doen.
l 1.Joā.2.18 16 l Want so vele de Werelt ende tijdt meer
swack wordt / so vele sullen de sonden ende
quaden meer toenemen / in dien / die op
Aerden woonen.
m Esa.59.15 17 m Want de waerheydt is wijdt henen
ghevloden/ ende de leughen heeft haer als
nu hier toe ghemaeckt: want als nu sal dat
komen/ dat ghy ghesien hebt.
18 Doe antwoorde ick / ende sprack:
19 Siet Heere / ick wil gaen / als ghy my
gheheeten hebt / ende wil het volck dat te-
ghenwoordich is / straffen: maer die na-
maels eerst gheboren worden / wie wil die
n Esai.60.2 vermanen n ende straffen?
20 So is nu de Werelt in der duysternisse/
ende de inwooners der Aerdē sonder licht.
21 Want uwe Wet is verbrandt/ deshaluen
niemandt en weet/ wat van v gheschiet is/
ofte wat noch gheschieden sal.
22 Hebbe ick ghenade voor v ghevonden/
so sendt in my den heyligen Gheest: so wil
ick alle dat schrijven/ dat van aenbeginne
in der Werelt gheschiet is / wat in uwer
Wet geschreven is: daer met de menschen
eenen wech vinden meughen/ ende dat die
ooc leven meughen/ die tot dē laetsten tij-
den zijn sullen.
23 Doe antwoorde hy my / ende sprack:
Gaet henen / versamelt v Volck te samen/
ende spreeckt tot hen / dat sy v in veertich
daghen niet soecken.
24 Maer ghy bereydet v toe/ vele Busboo-
men Tafelen: ende neemt met v Saream/
Dabream/ Selemiam/ Echanum eñ Asiel/
die vijue/ die bereyt zijn snellick te schrijvē.
25 Ende koemt hier toe / so wil ick in uwen
o Ontstekē/ herte/ een licht der verstantnisse o ontsunc-
aensteken. ken / dat nemmermeer wtghebluschet en
sal worden / tot dat sulcks vervullet wort/
dat ghy beginnen sult te schrijven.
26 Eñ dan suldy den volkomenen sommige
dingen openen/ ende sommige den Wijsen
verborgentlicken seggen: Morgen op dese
Ure suldy beghinnen te schrijven.
27 Doe maeckte ick my op / ghinck henen/
als hy my hiet / ende versamelde alle het
Volck tesamen/ende sprack:
28 Hooret Israel dese woorden:
p Gen.47.4 29 p Onse Vaderen waren van aenbeghinne
vreemdelingen in Egypten / van daer wer-
den sy ontlosset.
q Deut/4.5 30 q Ende ontfinghen de Wet des levens/
5/ 6. die sy niet en hielden / die ooc ghy lieden
Actu.7/ 53. na hen overtreden hebbet:
53/ 10. 31 Doe is v dit Lant doort lott te besitten
wtgedeylet/ namelicken/ Zion: doch uwe
Vaderen ende ooc ghy/ hebbet onrecht
ghedaen/ ende de wegen/ die v de Hoochste
gheboden heeft/ niet ghehouden.
32 Dewijle hy nu r een rechtveerdich Rich- r Psal.7.12.
ter is/ heeft hy van v lieden by tijden ghe- Jere.11.20.
nomen/ dat hy v ghegheven hadde.
33 Als ghy nu hier zijt / met tsamen uwen
Broederen/
34 Sullet ghy uwen verstande ghebieden/
ende uwe herte verstandich maken/ so sullet
ghy levendich behouden worden/ eñ na den
doodt barmherticheyt verkrijghen.
35 Want s het oordeel sal na dē doot komen/ s Mat.25.61
als wy wederlevendich wordē: dan so sullen
der boosen ende goeden wercken openbaer
worden.
36 So en gae nu niemandt als nu tot my/
ende niemandt vraghe na my / de veertich
daghen.
37 Doe nam ick de vijf mannen / als my be-
volen was/ met my/ ende ghingen int velt/
ende waren daer.
38 Aen den volgenden daghe roept my een
stemme: Esdra/ doet uwen mont op/ t ende t Ezech.3.2
drinckt dat ick v gheve. Apoc.10.9.
39 Doe dede ick mynen mont op: doe gaf hy
my eenen vollen beker/ die vol waters was/
zijn verwe nu was als vyer.
40 Eñ ick nam het/ eñ dranck het: ende doe
ick het ghedroncken hadde/ wert myn herte
u † verstandich/ eñ wies in my de wijsheyt: u † And.met
want mynen Gheest wert in der ghedachte- betrachtin-
nisse behouden. ghe (of be-
41 Ende mynen mondt werdt opghedaen/ denckinge)
ende niet weder toeghedaen. bekommert
42 De Hoochste gaf den vijf mannen ver-
stant / dat sy schreven de hooghe dingen/ die
by nachte aengheseyt werden/ die sy niet en
wisten.
43 Des nachts nu aten sy / ende ick sprack
den dach/ ende des nachts en sweech ick
niet.
44 In veertich daghen schreven sy twee
hondert ende vier Boecken.
45 Ende doe de veertich daghen wt waren/
sprack de Allerhoochste also: Wat eerste
dat ghy voor hebt ghescreven/ dat segget
openlicken/ dat het de weerdighen ende
onweerdighen lesen.
46 Maer de tseventich laetste behoudt/ende
segget alleen den Wijsen ws volcks.
47 Want in dien / is de ader des verstants/
de fonteyne der wijsheyt / ende de beke der
bekentenisse.
48 Ende ick dede hem also.

Dat xv. Capittel.

1. De Prophetie Esdre/ seker eñ warach-
tich. 4. Alle ongheloovighe sullen in hare
ongheloovicheyt sterven. 9. De Heere wille
wreken het bloet der onschuldighen/ 12.
Egypten wort gedreycht/ 16. Onstantach-
ticheyt onder dē menschen/ 20. De Koninghē
der Aerden sullen ghestraft werden / 24.
Wee over die sondigen/ 29. De Draken van
Arabien/ 34. Groote oproeren eñ krijghen
over al Aerdrijck / 43. Babylonien ende
Asien/ 52. God sal wrake doen over syne
wtvercorene.

1 Siet / spreeckt de Heere / spreeckt in de Straffe
ooren mijns volcks de redē der Prophetē/ over de
die ick in uwen monde gheven sal. sonde.
2 Ende beschicket / dat het in een cedel
gheschreven worde / a want het is trouwe a Joā.17.7.
ende waerheydt.
3 b Vreeset v niet voor den aenslag eñ b Phil.1.28
teghen v / ende en laet v niet bekommeren
de ongheloovicheyt der ghener / die teghen
v spreken.

Want

e Mat 16.16 4 e Want alle ongheloovighen/ sullen in
haren ongheloove sterven.
Joan. 3.18. 5 Siet/spreeckt de Heere/ick wil straffe o-
ende 8.24. ver de Werelt senden/kryech/honger/ doot
ende.12.48 ende verderffenisse.
d Ma.24.12 6 Want d de boosheyt heeft overhant op
allen Aerdtbodem/ende harer schadelicken
wercken zijn vele gheworden.
7 Deshalven spreeckt de Heere:
8 Ick en wil tot harer boosheyt niet meer
swijghen/dies sy so roeckeloos doen / ick en
wil oock niet lijden/dat sy so booslicken
e Apo.6.10 handelen: e want donschuldich bloet der
ende.19.2. bekommerden/schreyet tot my/ende de zie
len der Rechtveerdigen schreyen sonder op
houden tot my.
f Deut.32.35 9 Ende deshalven spreeckt de Heere: f Ick
Joel.3.21 wilt gewisslicken wreken/ende wil alle on-
schuldich bloedt wt hen/tot my nemen.
g Psal.44.23 10 g Siet/mijn volck woordt als een kudde
Roma.8.36 Schapē ter slachtinghe gevoert/ick wilt
als nu niet lijden/dat het in Egyptenlant
woone:
11 Maer wilt wtvoeren met gheweldiger
handt ende ooghen arme/ende wiltse straf-
fen ende plaghen/als te vooren/ ende wil
alle zijn Landt verstooren.
12 Egypten sal treuren/ende syne fondamē
ten sullen gheslagen worden/met der straf
fe/die God over haer voeren sal.
13 Die het velt bouwen/sullen treuren:wāt
haer zaedt sal van brandt eñ haghel/eñ van
eenē grousamē Gesternte verdorvē wordē.
14 Wee der Werelt/ende dien/ die daer in
woonen.
h Mat 24.7 15 Want het sweert koemt/eñ hare verderf
fenisse. h eñ een volck sal tegen het andere
strijdē/eñ sweerden in haren handē hebbē.
16 Want daer sal een onstātachticheyt zijn
in den menschen/endē eener sal den anderē
overweldighen/ende en sullen haren Ko-
ninck niet achten ende hare Vorsten: ha re-
handelinghen sullen sy afmeten na hare ge
welt.
17 Want de mensche sal begheeren in de
Stadt te gaen/ende en salder niet komen.
18 Want om harer hoovaerdie wille/sullē de
steden verschrickt worden/de huysen ve-
nen/ende de menschen sullen hen vreesen.
19 Daer en sal geener met den anderen me-
delijden hebben: Ja eener sal den anderen
ten strijde verwecken/te nemen haer goet/
omme des hongers wille/ende van wegen
des grooten drucks.
20 Siet/ick roepe te samen alle Koningen
† And. om der Aerdē/die daer zijn van den † Opganc/
my te vreesē vanden Zuyden/vanden Oosten ende Li-
van/etc. bano/tot hen te keeren/ende weder te ghe-
om op hen ven dat sy hen ghegheven hebben.
te doen kee- 21 i Als sy noch heden by daghe mynen wt
ren/etc. dat verkorenen doen/also wil ick oor doen/ eñ
sy hen ghe- wedvergelden in haren schoot/so spreeckt
daen hebbē. de Heere God.
i Jere.50.15 22 Mijne hant en sal der sondaers niet ver
ende.51.49 schoonen/ende mijn sweert en sal niet op-
Ezech.16.59 houdē over die/k die het onschuldich bloet
Math.7.2. vergieten op Aerden.
k Pro.6.17 23 Het vyer is aengegaen van synē toorne/
eñ heeft verteert de fondamentē der Aerdē/
l Malc.4.1 eñ de sondaers/als een l aengesteken stroo.
m Deu.11.28 24 Wee dien/die hier sondigen/ ende m my
ne gebodē niet en houden/spreeckt de Heere,
25 Ick en wil hen niet oversiē: wijcket ghy
kinderen/van ghewelt/en bevlecket mijn
Heylichdom niet.
26 Want God kent alle die/die teghen hem
sondigen/ende daerom gheeft hyse in den
doodt ende verderffenisse.
27 Want als nu zijn de quadē over de We-
relt ghekomen/ende daer sullet ghy in blij-
ven:want God en sal v niet lossen/daerom
dat ghy teghen hem ghesondighet hebt.
28 Siet/een grousaem ghesichte koemt van
den opganck der Sonnen.
29 Daer sullen Draken geslachten wtgaē/
eñ Arabiers/ volck met velen wagenen/ eñ
hare veelheyt sal zijn/als eenen windt op
Aerden/dat hen vreesen sullen eñ verschric
ken/alle diese hooren rasen in harē toornē.
30 Sy sullen daer wt den Woude brekē/als
de wilde Swijnē/ende met grooter macht
sullen sy komen/ ende sullen met hen inden
strijdt staen/ende het deel des Landes der
Assyriers verwoesten.
31 Ende dan sullen de Draken overhandt ne
men/harer gebooꝛte indachtich/ende sullen
hen omkeeren/te samen sweeren in grooter
kracht/haer te vervolghen.
32 Sy nu sullen verschricken ende swijghen
voor harer kracht/ende sullen vlieden.
33 Ende wt den Lande der Assyriers salse ee-
ner beleggheren/ende eenen wt hen * wtma * veruidē.
ken:ende daer sal vreese ende verschricken
zijn in haren toch / ende eenen twist onder
haren Coninghen.
34 Siet/ wolcken van den Oosten ende van
den Westen tot int Zuyden/ ende die zijn
seer grousaem/vol toorns ende ongeweder,
35 Sy sullen aen malkanderen slaen / eñ n † n† An. vele
sullen aen het groote Gesternte op Aerden sterren op
slaen/ende haer Ghesternte: Aerden val
36 Ende o het bloet sal van den sweerde/tot lende ma-
den buycke toe/ende † het mest des menschē ken/Ja
totten p † stropsele des Kemels komen. ooch haer.
37 Ende groote vreese ende beven sal op Aer etc.
den zijn/ende die den toorne sien/sullen ver- o Apoc.14.
schricken/een beven salse aenstooten. 20.
38 Ende dan sullen groote reghenen vandē † And. den
Zuyden komen/van den Noordē/ende een roock
deel vanden Westen/ p† Anders.
39 Ende van den ongestuymē winde vandē gordels.
Oosten/ende sullense opsluyten/eñ de wolc
ken die hy in toorne op ghewerckt hadde:eñ
het Gesternte om een verschricken te makē
tot den Oosterschen ende Westerschen win-
de sal verstooret worden.
40 Ende de groote wolcken sullen verheven
worden/ende de stercke wolckē vol toorns/
eñ het Gesternte:dat sy het gantsche Aerde
rijck verschrickē/ende alle die daer op woo
nen/ende dat sy over alle verheven plaet-
sen ghieten een grousaem Gesternte.
41 Vier ende haghel/ende vliegende sweer-
den/ende vele waters/ dat alle velden vol
worden/ende alle Beken.
42 Ende sullen breken de Steden ende de
mueren/de bergen ende heuvelē/alle hout/
woudt/ende gras der Weyden / ende alle
hare vrucht.
43 Ende sy sullen stantachtich gaen na Ba
bylon/ende haer verschricken.
44 Sy sullen tot haer comen / eñ haer om-
legeren: sy sullen dat Ghesternte ende allen
toorne/over haer wtgietē:dan so sal wtgaē
stof ende roock/tot in den Hemel/ende allē
die om haer zijn sullense beklaghen.
45 Ende die onder haer blijven/sullen dienē
dien/die haer verschricket hebben.
46 Ende ghy Asia / die v oock op den hope
Babylons vertrooster/ende een eere zijt ha
rer persoone/
47 Wee v /ghy ellendighe/ dat ghy v haer
vergheleket hebt/ende hebt uwe dochterē
in hoererie vercieret/dat sy hen verheuch-
den ende welbevielen uwe boeleerderen / q q Apo.8.3
die r doorgaens begheert hebben met v te r Of als
hoereren. wech.
48 Ghy hebt de verhatede Stadt ghelijck
zijn wil-

zijn willen/in allen haren wercken eñ vin-
dinghen/daerom spreeckt God:
f Weduwe-schap. 49 Ick wil ongeluck over u brengen/f een-
saemheyt/armoedt/ r hongher/krijch/pes-
r Syr.40.19 tilencie/ dat ick uwe huysen wtroepe/ van-
4.Esd.16.29 der verstooringhe/doodt/ ende macht u-
Jer.24.10. wer kracht.
ende 27 8. 50 Ghelijck een bloeme verwelcket wort/ so
Ezech.6.11. de hitte over nt haer schijnet.
nt Aud/v. 51 Also suldy swack ende ellendich worden/
so ghy ghestraffet wort/ ende vanden wijuẽ
ghestraffet/dat u de Gheweldighen ende
Lief hebbers niet aennemen en meughen.
52 Ben ick u so vyant/spreeckt de Heere?
53 Haddet ghy myne wtvercorene niet al-
le tijdt ghedoodt/ de slaghen uwer handẽ
ghehooget/ ende spraket over haren doot/
so ghy droncken waret.
54 Vercieret de ghestalte ws aenghesichts?
55 x Den loon uwer hoererie/ wort u in u-
wen schoot weder vergoldẽ: daerom suldy
x Apoc.18.6 de wedergheuinghe yt ontfanghen.
56 z Als ghy/ spreeckt de Heere/ mynen wt-
yt Anders/ vercorenen ghedaen hebt/also doe u God/
niet nemen. ende late schade over u gaen.
z Math.7.2 57 Uwe kinderen sullen van honger stervẽ/
ghy sult door het sweert vallen/uwe stedẽ
sullen verstoort wordẽ/ ende alle de uwen/
met den swerde in den velde omkomen.
58 Die in Berghen zijn/sullen van honger
sterven / ende sullen haer eyghen vleesch
eten/ende voor hongher ende dorst/ haer
eyghen bloet drincken.
59 Door de Zee suldy met onsalicheydt ko-
men/ende dan suldy noch/weder ongeluck
hebben.
60 In den doortoghe sullen sy de verslage-
ne stadt verscheuren / ende sullen een deel
ws Landts wtroepen/ende het deel uwer
eere wtmaken / ende de omgekeerde noch
eenmael omkeeren.
61 Sy sullen u vertreden als eenen halm/ eñ
sy sullen u vyer zijn/ende u verteeren.
62 Uwe Steden ende u Lant/uwe wouden
ende uwe vruchtbare Boomen sullẽ sy met
vyere verbranden.
63 Uwe kinderen sullẽ sy ghevanckelick he-
nen voeren/ ende wat ghy hebt/sullẽ sy roo-
ven/ ende de schoonheyt ws aensichts sul-
len sy verbleecken.

Dat xvj. Capittel.

1. Esdras prophetecrt tegen Babyloni-
en/Asien/Egyptẽ ende Syrien/8. De toor-
ne des Heeren is niet af te wenden. 20. De
straffinghen zijn ghesonden tot beteringhe.
22. Groote benautheden op Aerden. 41.
Waerschuwinghe den volcke Gods/ hoe sy
hen behooren te dragen in tijden der droef-
heyt. 55. De Heere kent de ghedachten der
menschen. 71. Die den Heere vreesen/sullen
ghequelt worden. 74. De wtvercorene sullẽ
beproeft worden alst gout in den vyere. 76.
God is der synen Hooftman. 78. Wee over
de sondaers.

Tegen Babylon/Asiẽ/Egypten/ eñ Syrien. 1 WEe u Babylon / ende a Asia: Wee u
Egypten ende Syrien.
2 b Gordet u met sacken ende hayren
kleederen/beweenet uwe kinderen / weset
a 4.Esdr.15.46. bedroeft/ want uwe verderffenisse is hier.
3 Een sweert wort over u gesondẽ/wie wil
b Jer.49.3. het afwenden?
Jone.3.6. 4 Een vyer wordt over u c ontfuncket /wie
c Of/outsteken. wil het blusschen?
5 Ongheluck sal over u comen/wie wil het
verdrijuen.
6 Kan eener eenen hongerighen Leeuwe/in
den Woude verdrijuen? Ofte kan eener het
vyer in stoppelen/dat begonnẽ heeft te bra-
den/blusschen?
7 Kan eener eenen pijl / van eenen stercken
Schutter geschotẽ/weder te rugge drijuen?
8 De stercke Heere sendet ongeluck/ wie wil
het afwenden?
9 Het vyer is in synen toorne ontfuncket eñ
wtghegaen/ wie wil het blusschen?
10 Hy sal blixemen/ wie en sal niet verschric-
kẽ? d Hy sal donderen/ wie en sal niet beven? d Psa.18.14
11 God dreyget/ wie en wil niet gantschelic-
ken voor hem wtgheroeyt worden?
12 e Het Aerdrijck bevet/ ende syne Fonda- e Psal.18.8
menten/ de Zee wallet van den gronde/ ende Judic.16.28
hare vloeden zijn onrustich: oock de Visschẽ/ Mat.27.51
voor den Heere / voor der klaerheydt syner
kracht.
13 Want syne rechterhant/die den boge span-
net/is sterck / syne pylen zijn scherp/ die hy
schiet/eñ en feylen niet / so hyse schiet in de
eynden der Werelt.
14 Siet/de quaden zijn gesonden/ende en sul-
len niet wederkeeren/tot dat sy op Aerdrijck
comen.
15 Het vyer is ontfuncket/ende en sal niet we-
ghe blusschet worden/ tot dat het de funda-
menten der Aerden verteeret.
16 Ghelijck als den pijl / die geschoten wort
van eenen stercken Schutter/ niet weder te
rugghe en vaert / alsoen sullen de quaden/
die op Aerden gheschicket zijn/ niet weder-
keeren.
17 Wee my/wee my/wie wil my in dier tijdt
ontlossen.
18 Begin der smerten ende vele suchtens: be-
ghin der dierten ende vele doots: begin der
krijghen/ ende de Gheweldighen sullen ver-
schricken: beghin des quaets/ ende sy sullen
alle beven.
19 Wat wil ick doen/ wanneer nu de quaden
alle komen?
20 Siet/f honger/ plaghe/druck/ angst/zijn f Syr.40.19
ghesonden/ ghecesselen ter beteringhe. 4.Esd.15.49
21 Doch in dien allẽ/ en sullen sy hen niet be- 2.Reg.6.25
keeren van harre boosheyt/ sullen oock der Jere.24.10.
ghecesselen niet ghedencken. Ezech.6.11.
22 Siet/ het koorne sal so vele/ eñ verachtet
zijn op Aerden/dat sy meynen sullẽ/ het stae
wel/ dan sullen de quaden op Aerden wassẽ/
krijch/ dierte/ ende groote onruste.
23 Want vele die op Aerden woonen/ sullen
van honger sterven / de andere worden ver-
slaghen/die den hongher ontrennen.
24 Eñ so sy doodt zijn/ sullen sy als dreck/ he-
nen geworpen worden/ ende niemant en sal-
se troosten: want het Aerdrijck sal een woe-
stijne/ ende de steden sullen neder ghewo rpen
worden.
25 Niemandt en salder zijn/die de Aerde be-
saeye oft bouwe.
26 De boomen sullen vrucht geven/ende nie-
mant en salder zijn/ diese aflese.
27 De druyven sullen rijp worden/eñ nie-
mant en salse treden/ want aen allen plaet-
sen/sal groote g eensaemheyt zijn.
28 Also dat eener geerne eenen mensche sage g Of/verlaetenisse/woestheydt.
ende zijn stemme hoorde.
29 Erghens sullen tien van eener gantscher
stadt overblijven/eñ twee in den velde / die
hen in dicken wouden verberghen sullen/in
den klouen der rotzsteenen.
30 Ghelijck als aen eenen Olyboome/drie of
vier olyven blijven.
31 Oft so aen eenen wijnstocke/die afgelesen
is/sommige druyven staen blijven/van dien/
die vlijtighen nasoecken.
32 Also sullen te dier tijdt/drie ofte vier over-
blijven van dien/ die hare huysen doorsoec-
ken met den swerde.

Het

33 Het landt sal woest worden/ de velde sal len verouden/ in allen wegē eñ straten sullen doornen wassen/ daerom dat niemandt daer door en wandelt.

34 De maeghden sullen treuren/ dat sy geen h houwelick geselschap en vinden de vrouwen/ dat sy geē mans en hebbē/ hare dochteren/ dat sy hulploos zijn.

h Of tegaede.

35 In den krijghe sullen hare bruydegoms omkomen/ ende hare mans van hongher sterven.

36 Hooret dit/ ghy Dienaers des Heeren/ en de verstaet het.

37 Siet/ dit is het woordt des Heeren/ dat nemet aen ende ghelooft den Goden niet: de Heere spreeckt.

38 Siet de quaden komen/ ende en sullen niet vertoeven.

39 Gelijck als een swanger vrouwe/ die na den negen maenden/ eenen sone baren sal/ so de stonde der gebooorten hier is/ een vier twee/ drij daer te voren de kints wee benauwen ende overvallen haer: ende so het kint aen de ghebooorte koemt/ vertoeven sy niet eenen ooghenblick:

40 Also sullen ooc de quaden/ op Aerden te komen niet vertoeven: de Werelt sal suchten ende smerten sullen haer aengaen.

Neemen hē draghē sal in druck ende lijden.

41 Mijn volck/ hooret een woort/ i Ruftet v ten strijde/ ende in allen quaden k weset als de vreemdelinghen op Aerden.

i Ephe 6.11.
k Gen.47.9
1.Par.30.15
Hebre.11.13.
1.Petr.2.11.
l1.Co.7.27

42 Die verkoopt/ die zy als die vliede: die daer koopt/ als die verliesen sal.

43 l Die koopmanschap drijft/ als die/ die daer geen nutte wt hebben en sal: die daer bouwet/ als die/ die daer nz in woonē en sal

44 Die daer sayet/ als die/ die niet mayē en sal: die den wijngaert snijdt/ als die/ die niet de druyven snijden sal.

45 Die hen verhouwelicket/ als die/ die geē kint hebben en sal: die hem niet verhouwelicket/ als de weduwaers.

46 Ende daerom/ die daer arbeyden/ die arbeyden te vergheefs/

47 Want vreemde sullen haer vrucht insamelen/ ende haer m goedt roovē/ haer huysen omkeeren/ hare kinderen ghevanckelick nemen: want in ghevanckenisse ende dierte/ sullen sy se baren/

m He.10.34

48 Ende die haren handel voeren met roove so sy dech hare steden/ huysen goederen ende persoonen vercieren/

49 Sal ickse doch so vele meer straffen/ om harer sonde wille spreeckt de Heere.

50 Gelijck als een hoere/ een vrome ende deuchsame vrouwe hatet/

51 Also sal ooc gerechticheyt hatē/ de boosheyt/ so sy haer vercieret/ eñ salse openlickē aenklagē/ so die komē sal/ die n† daer be schermt/ die alle sonde op Aerdē meerē wil.

n† An. den beginner alder sonde op Aerden/ Kueren sal.

52 Ende daerom en wort haer niet ghelijck/ noch haren wercken:

53 Want het is noch om een kleyne tijdt te doen/ so wort de boosheyt van der Aerden ghenomen/ ende gherechticheyt sal onder v heerschen.

54 De sondaer en sal niet spreken: Hy en hebbe niets ghesondighet: want gloeyende kolen salmē op synen hoofde brandē/ die daer voor God ende syner eere spreke/ Hy en hadde niet ghesondighet.

o Spr.23.27
Lu.10.15.

55 o Siet/ de Heere kent alle wercken der menschen/ hare aenslaghen ende p gedachten/ q ooc hare herten.

p Job.43.4
Spre.42.2.
q Jer.17.10.

56 Want hy sprack: r Het worde de Aerde/ ende sy wert: het worde den Hemel/ ende hy wert.

r Gen.1.1.
Iudic 16.17.
Psal.33.9.

57 In synen woorde zijn de Sterren ghemaeckt/ s ende hy alleen weet haer ghetal.

s Psa 147.4.
Esa.40.26

58 Hy doorgront den afgront ende syne dieyte/ hy heeft de Zee ende haer begrijp ghemeten.

59 De Zee heeft hy int middel der wateren besloten/ ende t de Aerde heeft hy over het water ghehanghen/ met synen woorde.

t Job.38.6.
Psal.24.2.
136.6.

60 u Den Hemel spannet hy als een gewelf/ over de wateren heeft hy hem ghesettet.

u Hes.40.22
44.24.

61 In der woestijne heeft hy fonteynen/ ghemaeckt/ ende op de hooghten der berghen/ x zeen/ datter af vlieten de watervloeden van den hooghen rotzsteenen/ daer met sy het Aertrijck bevochtreden.

x. Dat is/ staende water/

62 y Den mensche heeft hy gemaeckt/ ende zijn herte heeft hy midden in hem gesettet: heeft hem eenen adem ingheghevent het leven ende verstandt/ ooc den Gheest des Almachtighen Gods/

y Gen.1.25.

63 Die alle dinck gemaeckt heeft/ eñ die alle heymelickheyt der Aerden doorgrondet/

64 z Die weet uwe aenslagē/ eñ wat ghy lieden in uwē herten gedencket/ so ghy lieden sondighet/ ende uwe sonden verberghet.

z Jer.17.10.
Psal.7.10.

65 Daerom so heeft God doorgrondet alle uwe wercken/ ende salt v lieden alle voorts trecken ende rueren.

66 Ende so uwe sonden voorts getogen worden/ sult ghy lieden schaemroot wordē voor den menschen/ eñ a uwe sonden sullen uwe aenklaghers worden op dien dach.

a Sap.4.14

67 Wat wilt ghy lieden doen? oft hoe wilt ghy lieden uwe sonde voor God ende synē Enghelen verberghen?

68 Siet/ de Richter is God/ b vreest hem/ laet af van uwen sonden/ ende vergetet uwer ongherechticheyt/ en drijftse met voort ende voort/ so sal v lieden God beleyden/ ende van allen drucke verlossen.

b Eccl.12.13
Apoc.14.7.

69 Want siet/ eē c† groot heyrhoorne/ geeft synen gheschal over v lieden: sy sullen sommighe wt v nemen/ ende sullen met den Godlekens de d legighe spijsen.

c† An. bijk oft vyer eēs grootē hoops is aengegaen over v: spot ende sullēse den Afgodē ter spijse/ slachten.

70 Ende die hen verwillicht hebben/ sullen hen tot eener spotte tot eener versmaetheyt ende vertredinghe worden.

d Of, ledich gaughers

71 Want het sal e† den plaetsen een plaetse zijn/ ende in de omliggēde Stedē/ een groot oproer/ over die/ die God vreesen.

e† An. zijn aen allen plaetsen/ eñ inden etc. stedē eñ etc.

72 Sy sullen zijn als de woedende/ niemant sullen sy oversien: berooven ende verstoorē sullen sy alle die God vreesen.

73 f Verwoesten sullen syse/ haer goet sullen sy hen nemen/ ende wt haren huysen stoorē.

f 4.Es.16.
g Sap.3.6.
Zach.13.8.
1.Pet.1.7.

74 Dan sal het kont worden wie myne wtverkoorne zijn/ g ende die sullē beproeft worden/ als het gout inden vyere.

75 Hooret myne ghelievde/ spreeckt de Heere: siet/ de daghen des druckx zijn hier/ doch ick wil v lieden verlossen.

76 Verschricket niet/ twijfelt niet/ God is uwe Hooftman.

77 Welcke myne gheboden ende ordeningē houdet/ spreeckt de Heere/ h die en late hem de sonden niet overwegen/ noch syne boosheden overklimmen.

h Rom.6.12

78 Wee dien/ die met haren sondē ende boosheden ghebonden ende verstrickt zijn/ als een velt met eenen Woude omvangē/ ende synen voetpadt met Doornen overtoghen is/ dat hem niemant wandelen en kan/ eñ dan so neemt men hem/ ende worpt hem int vyer/ ende verbrandt hem.

Eynden des vierden Boeck Esdre.

Het Boeck
Tobie.

Dat Eerste Capittel.

1. Het gheslachte Tobie. 2. Tobias ghevanghen zijnde, en verlaet den wech der waerheyt niet. 13. Vint genade voor Salmanasser. 19. Is barmhertich synen broederen. 21. begraeft de doode. 23. Hy wert ghedwongen hem heymelick te houdē/ wt vreese des Coninex. 24. De Coninck Sennacherib wort van zijn eygen sonen verslaghen. 25. Tobias koemt weder te Niniue.

Vanden geslachte/ leuē ende vreese Gods Tobie.

1 Daer was eē man/ met name Tobias vandē stamme Naphthali/ wt eener stat in Ouergalilea bouen Aser aen der heerstrate/ ter slincker hant/ teghen de Zee.

a 2.Re.17.3. Salmanasser.

2 a De selue wert mede ghevanghen: tē tijden Salmanasser/ des Coninex in Assyrien: ende hoewel hy also onder vreemde lieden geuanckelick was/ so en is hy doch gheleckewel van Gods woordt niet afgheuallen:

3 Ende alles wat hy hadde/ dat deylde hy synen mede ghevanghenen Broederen. ende bloedvrienden mede.

4 Ende hoewel hy de jonckste man was/ des stammes Naphthali/ so en hielt hy hē doch niet kindisch.

Guldene Kalueren. b 1.Re.12.28 c Spr.15.18/

5 Ende doe doch yegelick den gulden Kalueren diende/ b die Jerobeam de Coninck Israels hadde maken laten/ c vermijde hy doch sodanighen grouwel:

d Ex.22.29 23/19. Deut.12.6. 18/3.26.1

6 Ende hielt hem tot den Tempel eñ Gods dienst te Jerusalem/ ende diende daer den Heere/ ende badt aen den God Israels: d gaf oock syne Eerstelinghen ende Tienden/ gantsch ghetrouwelicken:

7 Also/ dat hy alle tijdt in den derden Jare/ den Vreemdelinghen/ Weduwen ende Weesen/ haren Tienden gaf.

8 Sulcx hielt hy van jeughet op/ na de Wet des Heeren.

e Nu.36.6.

9 Doe hy nu opghewassen was/ e nam hy een wijf/ oock wt den stamme Naphthali/ met namen Hanna: ende gewinnende van haer eenen sone/ welcken hy oock Tobiam noemde:

f Deu.6.7. Ephe.6.4.

10 f Ende leerde hem Gods woort van jeughet op: dat hy God vreesede/ ende de sonden vermijdede.

11 Ende als hy met synē gantschē stamme/ met synen wijue ende kinderen onder den geuanghenen wech gheuoert werdt in de Stadt Niniue/

g Ge.43.32. Judit.12.2. Dani.1.8.

12 g Ende yeghelick van den offeren ende spijsen der Heydenen att bewaerde hy hem ende en verontreynichde hem niet met sulcker spijse.

13 Ende dewijle hy van gantscher herten dē Heere vreesde/ gaf hem God ghenade voor Salmanasser/ den Coninck te Assyrien/

14 Dat hy hem verorloefde vrij te gaen/ waer hy henen woude/ ende wt te richten/ wat hy te doen hadde.

h Ma.25.36

15 So toech hy nu tot alle dien/ die geuanckelick waren/ h ende troostedese met den woorde Gods.

16 Eñ als hy quam in de stat Rages in Meden/ ende hadde by hem tien pont siluers/ daer hem de Coninck mede begaeft hadde:

Gabel.

17 Ende doe hy onder dē anderen Israeliten eenen sach/ met namen Gabel / van synen stamme/ die gantsch arm was/ i dede hy hē dat selue siluer/ ende nam een handtschrift van hem daer op. i Tob.4.16

Sennacherib.

18 Doch langhe na den doot Salmanasser/ doe zijn sone Sennacherib na hem regeerde. die den kinderen Israels vyandt was/

19 Ghinck Tobias daechlicks tot allen Israeliten. ende troostedese/ ende deylde eenen yeghelicken mede van synen goederen wat hy vermochte.

k Psal.112.9 Mat.25.35 Esaie.58.7.

20 k De honghérighen spijsde hy/ de naecken kleede hy. de verslaghenen ende doodē begroef hy.

l 2.Re.19.36 Esa.37.36. Syr.48.24 1.Ma.7.40 2.Ma.8.19 m 4.Esd.2.23.

21 l Sennacherib nu de Coninck/ was geulooden wt Judea/ daer hem God gheslaghen hadde / om syner lasteringhe wille: Doe hy nu weder quam/ was hy vergrimmet/ ende liet vele der kinderen Israels dooden: m dee seluer lichamen beschickede Tobias te begrauen.

n Tobi.2.5. o Heb.10.34

22 n Als sulcks nu de Coninck ghewaer werde/ hiet hy hem dooden / ende o nam hē alle syne goederen.

23 Tobias nu/ vloot met synen wijue ende sone henenwech/ ende onthielt hem heymelicken by goede vrienden

p 2.Re.19.37 2.Par.32.21

24 p Na vijf ende veertich daghen nu. wert de Coninck van synen eyghenen sonen verslaghen.

25 Ende Tobias quam weder te huys/ ende alle zijn goedt werdt hem weder ghegeuen.

Dat ij. Capittel.

1. Tobias ontgaet te banketeren met die God vreesen. 4. Hy staet op van der Tafel om de dooden te begrauen. 6. Hem ghedenct der Prophetie Amos.11. Hy wort blint 19. Hanna het Wijf Tobie. 21. De oprechticheydt Tobie. 22. Zijn Wijf Hanna gheeft hem scheldt woorden.

Van der barmherticheyt ende mildicheyt Tobie. oock teghen de dooden. a Deu.16.11

1 Daerna a op des Heeren Feest/ doe Tobias in synen huyse / een heerlicke maeltijdt bereydet hadde/

2 Sprack hy tot synen sone: Gaet henen/ ende noodt de God vreesenden van onsen stamme/ dat sy met ons eten.

3 Ende als hy weder in quam / seyde hy synen vader Tobia/ dat daer een van Israel/ op der straten doodt laghe.

b Tob.12.12

4 Doe b stōt Tobias also haest vā der tafelen op/ voor den etē/ eñ ginck tot dē dooden lichame/ eñ nam hem op/ ende droech hem heymelickē in zijn huys/ op dat hy hem des nachtes heymelicken begroeue.

5 Ende als hy dat lijck heymelicken verborgē hadde/ att hy zijn broot met treuricheyt.

c Amo.8.10 1.Mac.1.41

6 Ende dachte aen dat woordt/ dat de Heere ghesproken hadde/ door Amos den Propheet: c Uwe vierdaghen/ sullen tot treurdaghen worden.

7 Ende des nachts ghinck hy henen/ ende begroef den dooden.

d Tobi.1.22

8 Doch syne vrienden straffeden hem alle/ ende spraken: d De Coninc heeft u nu korts om deser sake wille heeten dooden/ ende zijt kuym daer van gekomē/ noch begraeft ghy de dooden.

e Act.4.19. 5.29.

9 e Doch Tobias vreesde God meer dan dē Coninck/ eñ droech de verslagene heymelicken te samen/ ende behieltse heymelickē in synē huyse/ ende des nachts begroef hyse.

10 Ende het begaf hem eens daechs/ dat hy int huys quam/ als hy de doodē begrauen hadde/ ende was moede/ ende leyde hem by eenen wandt/ ende ontsliep.

Tobias wort blint.

11 Ende een Swaluwe scheet wt haren Nest. dat viel hem also heet in de ooghen: daer van wert hy blindt.

f Deut.8.2. 13.3. 1 Joan 9.2. 11.4.
12 f Sodanige droeffenisse nu/liet God ouer
hem komen/op dat de nakomelinghen een
exempel der ghedult aen hem hadden/ ghe
lijck als aen den heylighen Job:
13 Ende nademael hy van iunget op / God
ghevreest / ende zijn ghebodt ghehouden
hadde en toornde noch en murmureerde hy
niet teghen God dat hy hem hadde laten
blindt worden:
14 Maer bleef bestădich in der vreese Gods.
ende danckte God alle zijn leefdaghe.
Tobias wordt van syne vrienden bespot.
15 g Ende gelijck als de Koninghen den hey
lighen Job bespotteden: also verachteden
Tobiam syne eyghen vrienden/
g Job.4.5. 17/6.
16 Ende spraken: Waer is nu v vertrouwē/
daer ghy uwe Aelmissen om ghegeuen/ en-
de so vele dooden om begrauen hebt?
17 Ende Tobias strafdese / ende sprack?
Segghet niet also:
h Tob:8.5.
18 h Want wy zijn kinderen der Heyligen/
ende wachten op een leuen/ welcke God ge
uen sal/ dien / die int ghelooue sterck ende
vast blijuen voor hem.
Hanna wint dē Tobia den kost door.
19 i Eñ Hanna zijn wijf arbeydde vlijtigen
met harer hant/ende gheneerde hem met
spinnen.
20 Ende het begaf hem/dat sy een ionghe
i Eph.4.28 Prou.31.20.
Geyte int huys brachte.
Tobie onschult ende oprechticheyt.
21 Eñ doese haer mā Tobias hoorde blackē/
sprack hy: k Siet toe/ dat sy niet gestolē en
zy: geeffe den Rechten heere weder : want
ons en behoort niet te eten van ghestolen
goede/ofte datselue aen te roeren.
k Deu.22.1.
22 Ouer dese redenen wert zijn huysvrouwe
Tobias wort van synen wijue ghescholdē.
toornich/ antwoorde ende sprack : l Daer
siet men dat v vertrouwen niets en is, ende
uwe Aelmissen verloren zijn.
23 Met dien ende andere woorden meer/
l Job 2.9.
wierp sy hem zijn ellende voor.

Dat iij. Capittel.

1. Tobias bedroeft om de lasterwoor-
den zijns wijfs / bidt den Heere. 7. Sara
dochter van Raguel. 8. Asmodi de boose
gheest. 11. Het ghebedt Sare. 24. De
ghebeden Tobie ende Sare verhoort. 25.
De Enghel Raphael wordt gesonden/ dat
hy hen beyde helpe.

Een gebedt Tobie tot God in syner droeffenisse.
1 DOe wert Tobias diepe suchtende/en-
de hief aen te weenen ende te bidden/
ende sprack:
2 Heere/ghy zijt rechtueerdich/ende alle v
doen is recht/ende enckel goedicheyt ende
trouwe:
3 Ende nu mijn Heere/weest my genadich/
ende en wreckt myne sonden niet/ ende en
ghedenckt niet myner/ofte myner vaderen
misdaedt.
4 Want dewijle dat wy uwe geboden niet
a Deu.28.25
gehouden en hebbē/ a so zijn wy oock onsē
vyanden henē gegeuen dat sy ons beroo-
b Psal.79.4
uen/geuanckelick houden eñ dooden: b eñ
c Of smaetheydt
zijn tot schanden ende tot spotte ende tot
c hoone ghewor den / den vreemden / daer
ghy ons henen verstropt hebt.
5 Ende nu Heere/ verschrickelick zijn uwe
gerichten dewijle dat wy uwe ghebodén
niet gehouden ende niet recht ghewandelt
en hebben voor v.
d 1 Re.19.4 Jone.4.3.
6 Och Heere bewijst my ghenade / ende v
neemt mynen gheest wech in vrede : want
ick wil liever doodt zijn dan leuen.
Sara des Raguels dochter onghelück.
7 Ende het begaf hem des seluen daechs/
dat Sara een dochter Raguels/in der Me
den stadt Rages van eener Maegt haers
vaders oock qualick ghehouden ende ghe
e Tob.6.12.
lastert werdt/
8 e Dier men seuen mannen na een ander
ghetrouwt hadde/ ende een boose gheest/ As-
modi ghenoemt/ haddese alle gedoodet / al-
so haest wanneer sy bijligghen souden.
9 Daerō schalt haer haers vaders Maegt/
eñ sprack God gheue/ dat wy nemmermeer
eenen sone ofte dochter van v en sien op
Aerden/ghy mannen moorderscher.
10 Wilt ghy my oock niet doodē/gelijck als
ghy de seuen mannē gedoot hebt: Op sulcke
woorden ginck sy in een kamer / bouen in-
den huyse: ende en att noch en dranck niet/
drij daghen ende drij nachten:
11 Ende en liet niet af niet bidden ende wee-
nen/ende badt God/ dat hyse van der ver-
smaedtheyt verlossen woude.
12 Daer na aen den derdē dage/ doe sy haer
ghebedt gheeyndet hadde/ loefde sy God/ Een ernstlick ghebedt Sare.
13 Ende sprack: geloeft zy uwen Name Hee
re/ eñ God onser vaderen/ wăt wanneer ghy
f Spr.2.13.
toornet/ so bewijst ghy ghenade eñ goedic-
heyt/ ende in der droeffenisse f vergeeft ghy
de sonden dien/ die v aenroepen.
14 Tot v mijn Heere/keere ick mijn aenge- g Psal.123.1
sichte/g tot v heffe ick mijn ooghen op/
15 Ende bidde v: Dat ghy my verlost van de
se swarer versmaedtheyt/ofte my van hier
nemet.
16 Ghy weet Heere/ dat ick gheens mans
begheert en hebbe/ ende mijn ziele behoudē
van aller booser lust: h Psal.26.4
17 h Ende en hebbe my noyt tot ontuchtich
ende lichtueerdich ghesel schap ghehouden.
18 Doch eenen man te nemen/ hebbe ick be-
willicht in uwer vreesen / ende niet wt cu-
rieusheydt.
19 Ende ick en ben haer/ oft sy en zijn my-
ner niet weert gheweest: eñ ghy hebt my mis-
schien eenen anderen manne behouden. i Esai.8.10. 40.13.46.11.
20 i Want uwen raedt en staet niet in des
menschen ghewelt.
21 Doch dat weet ick voorwaer : Wie God
dienet/ die wort na de aenuechtinghe ghe-
troost/ ende van der droeffenisse verlost/ eñ
na der tuchtinghe vindet hy ghenade:
22 Want ghy en hebt gheenen lust aen onsen
verderue: want na den Onwedere / laet ghy
de Sonne weder schijnen/ende na den huy-
len ende weenen begaeft ghy ons rijckelic-
ken met vreuchden.
23 Uwen Name zy eewichlick eere ende
lof/ ghy God Israels.
24 In der seluer stonde/ werdt deser beyder Tobias ende Sara worden op eene tijdt verhoort
ghebedt verhoort van den Heere inden He-
mel.
25 Ende de Enghel des Heeren/ de heylighe
Raphael/ wert wtgesonden/ dat hy hen alle
beyde holpe: dewijle dat haer ghebedt op
eener tijdt/ voor den Heere voortghebracht
was.

Dat iiij. Capittel.

1. Tobias leert ende vermaent synē so-
ne. 7. Aelmoesse. 13. Ouerspel. 15. Den
Aerbeyder synen loon. 19. Raedt by de
Wyse te soecken. 23. Die God vreest is rijc
ke ghenoech.

1 DOe nu Tobias dachte dat zijn ghebedt Tobias leert synen sone/ hoe hy Godsalichlick leuen sal.
also verhoort ware/ dat hy steruen sou-
de/ riep hy synen sone tot hem/
2 Ende sprack tot hem: Lieue sone/ hoort my
ne woorden/ ende behoudtse vaste in uwen
herten.
3 Wanneer God myne ziele sal wech nemē
so begraeft mijn lichaem: Ende eert uwe Moeder eeren.
moeder alle v leefdaghe.
4 Dencket daer aen/ in wat vare sy gestaē Exod.20.12 Spr.23.22.
heeft/ doe sy v onder haren herten droech.
5 Ende wanneer sy ghestoruen is / so be-
graeftse by my.
6 Ende hebbet God voor ooghen ende in- God vreesē; a Rom.6.
der herten / alle v leefdaghe; a ende wacht
v, dat

v/ dat ghy in gheene sonden verwillighet/
ende doet teghen Gods ghebodt.

Aelmissen gheuen. Luc.14.13. Prou.3.9. Sprach.4. 1.14/13. b Sprach 35.4.

7 Van uwen goederen helpt den armen/ eñ
en wendet v niet van den armen / soo sal v
Godt weder ghenadichlicken aensien.
8 b Waer ghy cont/ daer helpet den noot-
druftighen.
9 Hebt ghy vele/so gheeft rijckelick: hebt
ghy weynich/ so gheeft doch van den wey-
nighen met trouwer herten.
10 Want ghy sult een recht loon versame-
len/in der noodt.

c Tob.12.9. Sprach. 29. 14.

11 c Want de aelmissen verlossen van allen
sonden / oock van den doot / ende en laten
niet inder noot.
12 Aelmissen is eenen grooten troost / voor
den Alderhoochsten Gode.

Hoererie te vlieden. Deut.24.5. 1.Thessa. 4.3. Houerdie te vermijdē. d Gene.3.5. e Leui.19.13 Deut.24.14 f Matth. 7.12. Luc.6.31. g Luc.14.13. Matth. 25.35. Esa.58.7. Ezec.18.7. Psal.112.9. Prou.11.24 h Spr.9.19

13 Hoedt v mijn sone/ voor aller hoererije/
ende en houdt v tot gheener andere/ maer
alleene tot uwen wijue.
14 De houerdie en laet doch in uwer her-
ten / noch in uwen woorden heerschen:
want sy is een beghin alles verderfs.
15 e Wie v arbeydet / dien gheeft in corten
zijnen loon/ ende en verontboudet nieman
de zijnen verdienden loon.
16 f Wat ghy niet en wilt datmen v doe/ dat
en doet eenen anderen oock niet.
17 g V broot deylet den hongherigen me-
de/ende bedecket de naecten met uwe clee-
deren.
18 Gheeft Aelmissen van uwen broode ende
wijne / by der begrauenisse der vromen /
ende en eet noch en drincket niet by den
sondaers.
19 h Soeckt alle tijt raedt by den Wijsen/
20 Eñ dancket God alle tijdt / ende biddet/
dat hy v regere/ eñ ghy in alle uwen voor-
nemen/ zijnen woorde volghet.

Gabel. Tob.1.15. 9.5.

21 Ghy sult oock weten mijn sone / dat ick
thien pont siluers/ doe ghy noch een kindt
waert/ den Gabel gheleent hebbe / in der
Stadt Rages/ in Meden / eñ syne handt-
schrift hebbe ick by my:
22 Waerom / ghedenckt dat ghy by hem
coemt/ende sodanich ghelde eysschet/ ende
hem zijne handtschrift weder gheuet.

i Rom.8.17. Prou.15.6. k Sprac. 31.2.

23 Sorghet slechs niet mijn sone / wy zijn
wel arm / i doch wy sullen vele goets heb-
ben/so wy Godt sullen vreesen / k de sonde
vermijden/ende goet doen.

Dat v. Capittel.

5. De Enghel Raphael presenteert hem
seluen een gheleydtsam Tobie te zijn. 16.
Tobias ondersoeckt Raphael van zijn ge-
slachte. 23. Hanna de moeder Tobie is be-
droeft. om dat haer saue wech reyst. 26. To
bias troost zijn wijf.

De ionghe Tobias is zijnen vader gehoorsaem.

1 DOe antwoorde de ionge Tobias synen
vader/ende sprack: Alles wat ghy my
ghesept hebt/ mijn vader/ dat wil ick
doen.
2 Maer hoe ick dat ghelt inmanē sal/ dat
en weet ick niet: hy en kent my niet/ soo en
kenne ick hem oock niet: wat sal ick hem
voor een teecken brenghen/ dat hy my ghe-
looue gheue? so en weet ick oock den wech
daer henen niet.
3 Doe antwoorde de vader/ eñ sprack: Sy-
ne handtschrift hebbe ick by my: wanneer
ghy hē die wijsen sult/ so sal hy v dat ghelt
wel in corten gheuen.
4 Gaet nu henen/ eñ soecket eenen trouwen
ghesellle / die om zijnen loon met v henen
trecke/ dat ghy sodanich gheldt by mijnen
leuen weder crijghet.
5 Doe ghinck de ionghe Tobias wt/ ende
vant eenen schoonen Jongen geselle staen/ die
hadde hem aengheroghen/ ende bereydet te
wandelen.

De Engel Raphael/ is des ionghen Tobie leydsman. a Judic. 13.16. b Heb.13.2.

6 a Eñ en wiste niet dat het de Engel Gods
was: groetede hem/ eñ sprack: Van waer
zijt ghy/ ghy goede ghesellle?
7 Ende hy sprac/ Ick ben een Israelite. Eñ
Tobias sprack tot hē: Weet ghy den wech
in het landt Meden?
8 Eñ hy antwoorde: Ick weet hem wel/ eñ
ick hebbe hem dickwils ghereyst: b eñ heb-
be ter herberghen ghelegen/ by onsen broe
der Gabel/ die daer woont in de Stadt Ra-
ges/ in Meden/ welcke leyt op den Berghe
c Egbathana.

c Judith. 1.1.

9 Ende Tobias sprack: Lieuer / toeft een
weynich / tot dat ick dat mijnen vader we-
der segghe.
10 Eñ Tobias ghinck henen in / ende seyde
sulcx zijnen vader / ende de vader verwon-
derde hem/ ende badt den Jonghelinck dat
hy in ghinge.
11 Ende hy ghinck tot den Ouden henenin/
ende groetede hem/ ende sprack: God ghe-
ue v vreuchde.
12 Ende Tabias sprack: Wat sal ick voor
vreuchde hebben/ die ick in duysteren sitten
moet/ eñ het licht des Hemels nz sie en can?

De Engel Raphael troost den ouden Tobiam/ met Gods ghewisser hulpe/ eñ wort des iongen leydsman. d Luc.21.17. Jaco.5.8. e Gen.32.29. Judic.13.16. Exod.3.13.

13 Ende de Jongelinck sprac tot hem: Hebt
v ghedult/ God sal v in corten helpen.
14 Eñ Tobias sprack tot hē: Wilt ghy mij-
nen sone brenghen in de Stadt Rages / in
Meden / tot Gabel? so wil ick v loon ghe-
uen/ wanneer ghy weder coemt.
15 Ende de Engel sprack / ick wil hem daer
henen brenghen / ende weder tot v bren-
ghen.
16 Ende Tobias sprack tot hem: Ick bidde
v/ e segghet my/ wt welcken gheslachte/ eñ
van welcken stamme zijt ghy?
17 Ende de Enghel Raphael sprack: Werst
te vreden: en is het niet ghenoech/ dat ghy
eenen Bode hebt? Wat behoeft ghy te we-
ten van waer ick ben?
18 Doch/ op dat ghy des te weyngher sor-
ghen doruet / so wil ick het v segghen: Ick
ben Azarias/ des grooten Ananie sone.
19 Ende Tobias sprack: Ghy zijt wt eenen
goeden gheslachte: ick bidde v/ dat ghy niet
en wilt gram zijn/ dat ick na uwen gheslach
te ghevraecht hebbe.
20 Ende de Enghel sprack: Ick wil uwen
sone/ ghesondt daer henen/ ende weder bren
ghen.
21 Tobias antwoorde: Soo trecket henen:
God sy met v lieden op den weghe/ ende zy-
nen Enghel beleyde v lieden.
22 Doe bereydde hem Tobias/ met allen dat
hy woude met hē nemen / eñ seyde den Va-
der ende Moeder goeden nacht/ ende tooch
met zijnen ghesellle henen.

Hanna twistet met den ouden Tobia/ omme haers soons wille. Tob.10.4.

23 Eñ zijn Moeder beghonst te weenen/ eñ
sprack: Den troost onses ouderdoms hebt
ghy ghenomen/ ende wech ghesonden.
24 Ick woude dat dat gheldt noyt geweest
en ware/ daer ghy hem om wech ghesonden
hebt.
25 Wy waren wel te vreden gheweest / met
onser armoede/ dat ware eenē grooten rijc-
dom/ dat onse sone by ons ware.
26 Eñ Tobias sprack: Weent niet/ onse sone
sal frisch ende ghesont daer henen ende we-
der trecken/ ende uwe ooghen sullen hem
weder sien.
27 Want ick ghelooue/ dat de goede Enghel
Gods hem beleydet/ eñ alle dinck wel schic-
ken sal dat hy voor heeft / alsoo dat hy met
vreuchden sal weder tot ons comen.
28 Also sweech zijn Moeder stille/ ende gaf
haer te vreden.

Dat vj. Capittel.

1. Tobias hem wasschende inden water Tigris/wert van eenen Visch besprongē. 5. Hy houwet den Visch in stucken/neemt dat herte/de Leuere ende Galle. 8. De Enghel verklaert Tobiam waer toe dat Herte/de Leuere ende Galle des Visschs dienet. 11. Raguel bloetvrient Tobie. 13. De Enghel onderwyst Tobiam/dat hy nemen soude de dochter van Raguel.

Hoe de longhe Tobias eenen Visch vanghet/eñ wat hem de Engel daervan bewaren heet.
1 Ende Tobias tooch henen/a ende een Hondeken liep met hem: ende de eerste dachreyse bleef hy by den water Tigris.
a Tob.11.9.
2 Ende ginck henen/op dat hy syne voeten wiessche/ende siet/een groot Visch schoot daerwt/hem te verslinden:
3 Voor welcken Tobias verschrack/ende schreyde met luyder stemmen/ende sprac:O Heere/hy wil my verslinden.
4 Eñ de Enghel sprack tot hem:Grijpt hem by den kouwen/eñ trecket hem wt waerts: ende hy tooch hem op het lant. Doe wierp hy hem voor syne voeten.
5 Doe sprack de Engel:Houwet den Visch van een ander: het Herte/de Galle ende de Leuer/bewaert v: want sy zijn seer goet ter b meesterie.
b Of/medicyne. 6 Ende sommighe stucken vanden Visschē/brieden sy/eñ namense mede op den wech: dat ander souteden sy in/op dat zijt onder weghen haddē/tot dat sy quamē in de stadt Rages in Meden.
7 Doe vraechde Tobias den Enghel/ende sprack tot hem: Ick bidde v Azaria myn broeder/dat ghy my wilt segghen/watmē voor meesterie maken kan vanden stucken die ghy hebt heeten bewaren?
8 Doe sprack de Enghel:Wanneer ghy een stucxken vander Herten legt op gloeyende kolen/so verdrijft den rooch allerley boose
c Of/ghespuys/geest stooringhe c speuckerie/van mans ende van vrouwen/ also/dat sy gheene schade meer doen en cā.
9 Ende de Galle vanden Visschē is goet de ooghen daermede te saluen/dat sy eenē het staer verdrijue
10 Ende Tobias sprack:Waer willen wy dā ter herberghe trecken? Ende de Enghel antwoorde/
11 Ende sprack:Hier is een man met namen
Raguel. Raguel/v bloetvrient/van uwen stamme/die heeft maer een eenighe dochter/die
Sara. heet Sara/ende anders gheene kinderen meer.
b Num. 27. 8.36.8. 12 b V zijn alle syne goederen bescheert/ende ghy sult de dochter nemen.
e Tob.7.15 13 e Daerom handelt om haer by haren vader/so sal hyse v gheuen ten wijue.
14 Doe sprack Tobias: Ick hebbe gehoort/
f Tobi.3.8. f dat sy al reede te voren seuen mannen vertrouwet is die zijn alle doot/ende daertoe seyt mē:Eē boose geest hebbe hen gedoodet
15 Daerom vreese ick my/dat het my oock al
g Of/rouwe droeffenisse. so gaen mochte: so souden dan myne ouderen van g leede steruen/ dewyle dat ick een eenich sone ben.
16 Doe sprack de Engel Raphael: Hoort my toe/ick wil v segghen/ouer welcke de Duyuel macht heeft/
17 Namelicken/ouer de genen/die daer God
h 1.Te.4.3.7 verachtē/h ende alleene om ontucht wille/
i Psal.32.9. vrouwen nemen/ i ghelijck als het domme Vee.
k Tob.8.4.6 18 k Maer ghy/wanneer ghy met uwer Bruyt in de camer comt/so suldy v drie dagen
l 1.Cor.7.5 van haer onthouden/eñ met haer biddē.
19 Ende in derseluer nacht/wanneer ghy de Leuer van den Visschē sult op de gloeyende kolen legghen/so sal de Duyuel verdreuen worden.
20 Eñ de ander nacht suldy tuchtich tot haer gaen/ gelijck als de heylighe Patriarchen.
21 Inder derder nacht nu/suldy verkrijghen dat ghesonde kinderen van v ghegenereert worden.
22 Wanneer nu de derde nacht voorby is/so suldy v tot uwer Jonckvrouwe doen/met der vreese Gods/meer wt begheerte der vrucht/ dan wt vooser lust:op dat ghy ende uwe kinderen verkrijghen den seghen/die den zade Abrahe toegheseyt is.

Dat vij Capittel.

1. Raphel ende Tobias zijn ter herberge tot Raguel. 14. Raguel gheeft Tobie zijn dochter. 15. Raguel seghent Tobiam ende syne dochter.

1 Ende sy toghen tot Raguel in:eñ Raguel ontfinckse met vreuchden. Sy komen tot Raguel/
2 Ende hy sach Tobiam aen/ende sprac tot Hanna syner vrouwen:Hoe ghelijck siet de ionghe ghesellle onsen a Neue. die ontfanget hen vrielicken.
3 Eñ als hy dat seyde/sprack hy:Van waer zijt ghy lieden/lieue Broeders?Sy sprakē: Hanna Raguels wijf.
b Wt den stamme Naphthali zijn wy/c van den gheuanghenen in Niniue. a Of/susters sone
4 Raguel sprack tot hen:Kennet ghy Tobiam mynen broeder?Eñ sy spraken tot hem: b Tob.1.1. c 2. Reg.17
Ja/wy kennen hem wel.
5 Eñ als hy nu vele goets van Tobia seyde/sprack de Enghel tot Raguel: De Tobias daer ghy na vraghet: is deses Jonghelincx vader.
6 Ende Raguel neychde hem tot hem/weende/ende viel hem om den hals/ende kussede hem/
7 Ende sprack: O myn lieue sone/d gesegenet zijt ghy/want ghy zijt eens rechten vromen mans sone. d Tob.9.7.
8 Ende Hanna zijn wijf/eñ Sara hare dochter/begonsten oock te weenen.
9 Daer na hiet Raguel een Schaep slachten/ende de maeltijt bereyden: Ende als sy se baden/ dat sy hen wouden ter Tafelen setten/
10 Sprack Tobias: e Ick en wil heden niet eten noch drincken/ghy beuestighet my dā eerst mijn bede/ende segghet my toe/Saram uwe dochter te gheuen. Tobias handelt om Sara. e Gen.24.33 1.Sam.16.1 f Of/beleeft
11 Doe dat Raguel hoorde/verschrack hy: want hy dachte daeraen/wat den seuē mannen f gheschiet was/dien hy te voren syne dochter ghegheuen hadde/ende vreesde het mochte desen oock also gaen: Ende doe hy niet antwoorden en woude/
12 Sprack de Engel tot hem:En vreest v niet hem de maeght te geuen:want uwe dochter is hem ten wijue bescheert/dewyle hy God vreest: daerom heeft v dochter gheenen anderen ghewoorden connen.
13 Doe sprack Raguel: Ick en twijffel daer niet aen/dat God myne bitter tranen eñ gebede verhoort hebbe:
14 Eñ gheloove dat hy v lieden daerom heeft laten tot my comē/op dat myn dochter desē trouwe wt haren geslachte/g na de Wet Moses: ende nu hebbet geenen/twijffel daeraen/ g Nu.36.6. 1.Cor.7.39.
h Ick wilse v gheuen. h Tobi.6.11
15 Ende nam de hant der dochter/eñ sloechse Tobie in zijn hant/ende sprack:De i God Abrahams/de God Isaacs/de God Jacobs/ zy met v lieden/ende helpe v te samen/ende geue synen seghen rijckelicken ouer v lieden. De ionghe Tobias wort der Sara vertrouwet.
16 Ende sy namen eenen brief/ende schreuen de k houwelicksstichtinghe/ i Exod.3.6. Math.22.32 k Of/contracte.
17 Ende loefden God/ende hielden maeltijt.
18 Ende Raguel riep zijn wijf Hannam tot hem/

hem/ende hietse de ander kamer toerichtē.
19 Ende brachten Saram syne dochter daer
henen in/ende sy weende.
20 Eñ hy sprack tot haer: Hebbet eenē goe-
dē moet mijn dochter: de Heere des Hemels
l Tobi. 3.7. gheve v vreuchde/ l voor dat leedt dat ghy
gheleden hebt.

Dat viij. Capittel.

2. Tobias veriacht den boosen gheest. 4. Tobias ende zijn wijf bidden totten Hee-
re. 9. De prorestatie Tobie. 11. Raguel de-
lvet een graf voor Tobia. 17. Raguel
ende Hanna zijn wijf dancken God.

Tobias woont Sare by ghelept. 1 Ende na der avontmaeltijt/ brachten sy
den iongen Tobiam tot der Joncvrou-
wen in der kamer.
a Tob. 6.4. 2 a Eñ Tobias dachte aen de reden des En-
ghels / ende langde wt synen Buydel een
stuck van der Levere / ende leyde het op de
gloeyende kolen.
b Apo. 20.2 3 Eñ de b Engel Raphael/ nam den Geest
ghevanckelick/ ende bant hem in de Woe-
stijne/ verre in Egypten.
4 Daer na vermaende Tobias de Joncvrou-
we/ ende sprack: c Sara/staet op/ende laet
c 1. Cor. 7.5 ons God bidden/heden ende morgen/ende
overmorghen/want dese drij nachten willē
wy bidden: daer na willen wy ons te samen
houden als Echte lieden.
d Tob. 2.18. 5 d Want wy zijn kinderen der Heylighen/
ende ons en behoort niet sodanigen staet te
beghinnen / ghelijck als de Heydenen / die
God verachten.
e Tob. 6.18 6 e Ende sy stonden op / ende baden vlijti-
ghen/datse God behoeden woude.
Een gebedt des iongen Tobie / in dē beginne des houwe-
lics. 7 Ende Tobias badt/ eñ sprack: Heere mijn
God/ ghy God onser vaderen/ f v sullen lo-
ven Hemel/ Aerde/ de Zee/alle wateren eñ
fonteynen / ende alle creaturen/ ende wat
daer inne is.
f Psalm. 148
g Ge. 2.7.22 8 g Ghy hebt Adam ghemaeckt van eenen
Aerden kloote/ ghy hebt hem Hevam ghe-
ghevē tot eener helperschen.
9 Eñ nu Heere ghy weet dat ick niet booser
lust halven dese myne suster ten wijve geno-
men hebbe/ maer dat ick meughe kinderē ge-
nererē/ daer door uwen Name/ eewichlick
ghepresen ende ghelooft worde.
10 Ende Sara sprack: Heere/ontfermt v on-
ser/ dat wy beyde ghesont / onse ouderdom
meughen verkrijghen.
11 Ende omtrent der middernacht riep Ra-
guel syne Dienaren/ ende ghinck met hen/
dat sy een graf maeckten.
12 Want hy sprack: Het mochte hem misschiē
oock ghegaen zijn / als den anderen seven/
die met haer vertrouwet gheweest zijn.
13 Ende als sy dat graf ghemaeckt hadden/
quam Raguel met synen wijve/ende sprack:
14 Sendet eene maeght henen / ende laetse
toesien/ofte hy ooc doot zy/op dat wy hem
voor den daghe begraven.
15 Ende de maeght ghinck in de camer/vantse
se beyde ghesont ende frisch/ende slapende
by malcanderen.
16 Ende sy brachte hen de goede bootschap:
ende Raguel eñ zijn wijf Hanna danckede
God/ende sprack:
Raguel eñ Hanna lovē God. 17 Wy dancken v Heere ghy God Israels/
dat het so niet ghescheidt en is/als wy be-
sorgheden.
18 Want ghy hebt barmhertichept aen ons
bewesen/eñ hebt onsen vyant die ons leedt
dede/verdreven.
19 Ghy hebt v ontfermt over dese twee ee-
nighe kinderen/ ende nu Heere gheeft hen/
dat sy v alle tijde loven/ voor sulcke ghena-
h Heb. 13.15 de/ h ende v alle tijt prijs ende lof offeren/
op dat andere lieden aen hen bekennen/ i i Deu. 32.39
dat ghy alleene God zijt/ in der ghantscher Esa. 43:10,
Wereldt. 45.5.
20 Ende also haest beval Raguel/dat sy dat
graf weder toewierpen/ eer het dach wert.
21 Eñ synen wijve beval hy/ dat sy een mael-
tijt weder bereydede: ende beschickte hen al
le nootdruft op den wech.
22 Eñ hy hiet twee vette Runderen slachtē/
ende vier Schapē/ende noode alle syne na-
bueren ende vrienden te gaste.
23 Ende Raguel vermaende ende badt Tobi-
am hoochlicken dat hy twee weken woude
by hem blijven.
24 Ende van alle synen goederen/gaf hy To- k Tob. 14/16
bie de helfte: k ende maeckte een voorschrij-
vinghe/ dat na synen doodt/ de ander helft
Tobie oock ghewordden soude.

Dat ix. Capittel.

3. Tobias bidt den Enghel dat hy gaen
soude tot Gabelum. 8. De Enghel brengt
Gabelum ter Bruyloft Tobie.

1 Doe riep Tobias den Enghel tot hem/ Tobias schicket dē Engel synē geleytsman tot Gabe-
lum / om tē gelt dat hy synen va-
der schul-
dich was/ te halen.
dien hy meynde/het waer eē mensche/
eñ sprack tot hem: Azaria mijn broeder
ick bidde v/ hoort mijn woort.
2 Wanneer ick my alreede selves/v tot eenē
eyghen knechte ghave/so en ware het doch
niets teghen uwe weldaet.
3 Doch bidde ick v/ neemt dese knechten eñ
Kemelen / ende treckt henen na Rages in
Meden tot Gabel/ ende doet hem dese hant-
schrift/ ende neemt dat ghelt van hem: ende
biddet hem/ dat hy wille tot myner Bruyt-
loft komen.
4 Want ghy weet/dat mijn vader tellet de
uren ende daghen/ ende wanneer ick eenen
dach te langhe wtbleve/ so wert zijn ziele be-
droeft.
5 Ende ghy weet / hoe gantsch seer dat my
Raguel gebeden heeft/ dat ick het hem niet
kan ontsegghen.
6 Doe nam de Enghel Raphael / vier der
knechten Raguelis tot hem/ ende twee Ke-
melen/ ende tooch na Rages: eñ vant Ga-
bel/ ende dede hem de hantschrift/ende ont- Gabel.
finck dat ghelt van hem.
7 Ende vertelde hem van Tobie soone/al-
les wat ghescheidt was/ ende badt hem ter
bruyloft.
8 Ende doe sy met malkanderen quamen in
het huys Raguelis / vonden sy Tobiam o-
ver der Tafelen sitten: ende sy stonden tegen
malkanderen op / ende kusseden hen onder
malkanderen/ ende Gabel weenede/ eñ loef-
de God.
9 Ende sprack: a De segene de God Israels/ a Tob. 7.7.
b want ghy zijt eens vromen rechtveerdi- 11.10.11.
ghen ende Godvreesenden mans sone/ c die b Tob. 7.7.
den armen vele goets ghedaen heeft: c To. 14.17
10 Ghesegent zy v wijf/ ende uwe ouderen.
11 Ende God gheve/ dat d ghy siet uwe kin- d To. 14.15.
deren / ende uwer kinder kinderen / tot int Psal. 128:6.
derde ende vierde ghslachte: ende ghesege-
net zy v zaet/ van den God Israels/die daer
eewichlick heerschet ende regeert.
12 Ende als sy alle Amen ghesproken had-
den/setteden sy haer ter Tafelen : doch de
gasterije ende vreuchde / e hielden sy in der e Tob. 2.1.
vreese Gods.

Dat x. Capittel.

1. Tobias ende zijn wijf Hanna/ worden
gantsch treurich/ om het wech blijvē haers
soons. 7. De besorchsaemheydt Hanne
voor haeren sone. 10. Raguel gheeft To-
bie ende synen wijve verlof te reysen. 13.

Raguel leert zijner dochter/het ampt van
een eerbaer vrouwe.

Tobias de oude.

1 Als nu de ionghe Tobias sijner Bruy-
loft halven/ lange wt was/ begonst de
oude Tobias zijn vader te sorgen/ende
sprack: Waerom mach doch mijn sone soo
langhe wt zijn? ende wat mach hem doch
ophouden?
2 Misschien is Gabel ghestorven / eñ nie-
mant en wil hem dat ghelt weder gheven.
3 Eñ werden gantsch treurich/ beyde To-
bias eñ zijn huysvrouwe Hanna/ eñ ween-
den allebeyde / dat haer sone op de bestem-
mede tijt niet weder te huys en quam.
4 Ende zijn moeder weende soo seer/ dat sy
haer niet en woude troostē laten/ eñ sprac;
Och mijn sone/ Och mijn sone/waerom heb
ben wy v laten wandelen / onse eenighe
vreuchde / onsen eenighen troost in onsen
ouderdom / onse herte eñ onse a erve?
5 Wy hadden schadts ghenoech gehadt/
wanneer wy v niet en hadden wech trec-
ken laten.
6 Eñ Tobias sprack tot haer: Swijcht stil
le/eñ weest te vreden / onsen sone gaet het
oft God wil/wel: hy heeft eenē goeden trou
wen gheselle met hem.
7 Maer sy en woude haer niet troosten la-
ten/eñ liep alle daghen henen wt/b eñ sach
op alle heerstraten/van daer hy comen sou-
de/oft sy zijner ergens ghewaer werde.
8 Raguel nu sprack tot zijner dochter man
ne Tobia: Blijft by ons/ick wil eenen Bo-
de henen senden tot Tobia uwen vader/eñ
hem weten laten/dat het v wel gaet.
9 Eñ Tobias sprac: Ick weet het/dat mijn
vader ende moeder/als nu alle dagen ende
vren rekenen/ende zijn mijnent halven seer
becommert
10 Eñ als Raguel met velen woorden To-
biam badt/eñ hy het gheenerley wijs ver-
willigen en woude/ doen gaf hy hem Saram:
eñ gaf hem de helfte aller zijner goederen/
aen knechtē eñ maeghden/aen Vee/ Keme-
len eñ Runderen/eñ vele goets: eñ liet hem
ghesont ende vrolick van hem trecken/
11 Eñ sprack: c De heylige Engel des Hee-
ren/sy by v op den weghe/eñ brenge v ghe
sont weder te huys / dat ghy uwe ouderen
ghesont vindet: ende God gheve dat myne
ooghen/ uwe kinderen meugen sien eer ick
sterve.
12 d Ende de ouderen namen de dochter/
cussedense/ende lietense van hen.
13 Eñ vermaendense/dat sy pin:ners soude
haers mans ouderen in eeren houden / als
haer eygen ouderen/e haeren man lief heb-
ben/ het ghesinde vlijtelicken regeeren / eñ
haer selven tuchtichlick houden.

Hanna des ionghen Tobie moeder weent.
Tob.5.23.
a Of/ erfghe name.
b Tob.11.5.
c Tob.5.20.
Raguel eñ Hanna / seghenen ende verlaten hare dochter.
d Gen.24.60
e Tit.2.5. 1.Pet.3.1.

Dat xj. Capittel.

3. Tobias coemt tot zijnē vader.13.Sal
vet de oogen zijns vaders metter galle des
Visches/waer door hy zijn ghesichte weder
crijcht.17.Tobias danckt den Heere.

De ionghe Tobias reyst na huys/ met zijnen wijve Sara.
a Of/ afscheyt.

1 Ende op den weghe / doe sy tot Haram
quamen/welcker op den halven weghe
is na Niniue/aen den elfsten daghe/
2 Sprack de Enghel: Tobia mijn broeder/
ghy weet wat dat a verlaet gheweest is
met uwen vader.
3 Wanneer v behaghede / so wouden wy
voor henen trecken / ende v wijf met den
ghesinde ende Vee / sijn saechtkens laten
na trecken.
4 Eñ als het Tobie also behaghede /sprac
Raphael: Neemt wat by v van des Visches
galle/want ghy sult haerer behoeven. Doe
nam Tobias des Visches galle tot hem/eñ
sy toghen alsoo voor wech.
5 Ende Hanna satt aen den wege op eenen
Berghe dat sy conde wijdt om haer sien.
6 Eñ als sy aen der seluer stede na hē sach/
wert sy haers soons ghewaer van verre/eñ
kende hem van stonden aen: eñ liep henen/
ende seyde het haren manne/ ende sprack:
Siet/v sone coemt.
7 Eñ Raphael sprack tot Tobia: So haest
als ghy sult int huys comen/so biddet ende
roepet tot den Heere/eñ dancket hem/ende
gaet daer na tot uwen vader/eñ cusset hem.
8 Eñ also haest saluet hem de ooghen met
der galle vā der Vissche/ die ghy by v hebt/
so sullen also voort zijne ooghen gheopent
worden/ eñ v vader sal weder siende / ende
gantsch vrolick worden.
9 Doe liep de hondt voor henen/b dien sy b Tob.6.1.
met hen ghenomen hadden/ eñ weepsterte-
de met zijnen steerte/ spranck/ eñ stelde hem
vrolicken.
10 Eñ zijn blinde vader stont haestelick op/
ende snelde hem soo seer/ dat hy hem stiete:
Doe riep hy eenen knecht / die hem by der
handt leydde / sijnen sone tegen.
11 Desgheliicx dede oock de moeder / c ende c Of/ teghe
cussede hem/ende weeneden alle beyde van moet.
vreuchden. d Tob.7.6.
12 Ende als sy ghebeden hadden/ende God 9/7.
gedancket/setteden sy hem te samen neder.
13 Doe nam Tobias van der galle des
Visches/ ende saluede dē vader zijne oogen.
14 Eñ hy leedt dat vaste een halve vre : ende
* het staer ghinck hem van den oogen / ge- De oude
lijck als e het huydeken van eenen eye. Tobias
15 Ende Tobias nam het / ende tooch het wort weder
van zijnen ooghen / eñ also in corten wert siende.
hy weder siende. * Act.9.18.
16 Ende sy priesen God/ hy ende zijn wijf/ eñ e Of/ de
alle die het g vernamen. pelle.
17 Eñ Tobias sprack: Ick dancke v Heere/ f Psalm.
God Israels / h dat ghy my i getuchticht/ 146.8.
ende my doch weder ghesondt ghemaeckt Joan.9.7.
hebt / dat ick mijnen lieven sone weder sien g Of/ ghe
can. waer wer-
18 Ende na seven daghen quam Sara zijns den.
soons wijf oock / met alle haren ghesinde/ h Psalm.
Vee ende Kemelen/ eñ brachten veel gouts 118.18.
met hen/ende oock dat gheldt / dat hy van Job.5.17.
Gabel ontfangen hadde. Prou.3.11.
19 Eñ Tobias vertelde sijnen ouderen / hoe Hebr.12.5
veel goets dat God by hem gedaen hadde/ i Of/ castijdt
door den ghesellle/ die met hem ghetoghen
was.
20 Eñ Achior eñ Nabath Tobie k† Neven/ k Of/ susters
quamen tot hem / eñ wenscheden hem ghe- kinder.
luck: verheuchdē hen met hē / van alle des † And. ve-
geluer/dat hem God ghegheven hadde. deren.
21 Eñ seven daghen lanck aten sy met mal-
canderen/ ende waren vrolick.

Dat xij. Capittel.

2. Tobias vertelt zijnen vader wat vrient-
schap hem de Enghel ghedaen heeft.5. Sy
presenteren hem de helft van dat hy v ?rocht
hadde. 6. De Engel openbaert hē tot Tobiā
ende zijnen sone.7. Het is goet de wercken
Gods openbaren.8. Ghebedt met vasten/ is
beter dan schatten versamelen.16. Tobias
ende zijn sone zijn verschrickt/ wetende dat
sy spraken tot een Enghel. 17. De Enghel
vertrooste / eñ en verscheen hen niet meer.

Tobias raedt-slaecht met sijnen sone/ wat sy den Engel souden te loone gheuen willen.

1 Daer na riep Tobias zijnen sone tot hē/
ende sprack : Wat sullen wy doch den
heylighen manne uwen ghesellle ghe-
ven/die met v ghetoghen is?

Ende

2 Eñ Tabias antwoordde synē vader: Lieue
vader/ hoe connen wy de groote weldaedt/
die hy my ghedaen heeft/ vergheldē?

De weldaet des Engels.

3 Hy heeft my gesont daer henen ende we-
der gebracht/ heeft dat gelt selues van Ga-
bel ghehaelt/ ende heeft my tot deser vreuch-
den gheholpen: daertoe heeft hy den boo-
sen gheest verdreuen/ ende hare ouderen
verheught: Ja my seluer heeft hy a verlos-
set/ doe my de groote Visch verslinden wou
de: ende heeft v weder tot uwen ghesichte
gheholpen/ ende heeft ons bouen mate vele
goets ghedaen.

a Of/ ontrucket.

4 Hoe connen wy hem dan sulcke groote
weldaet vergheldē? doch ick bidde v myn
vader/ biedet hem aen/ de helft aller haue/
die wy met ons gebracht hebbē/ dat hy die
wille aennemen.
5 Eñ beyde de vader ende sone/ namen hem
b bezijden/ ende baden hem/ dat hy de helft
aller goederen die sy met hen gebracht had
de wolde aennemen.

b Of/ besonderen.
De Enghel en wil gheene beloonin-ghe.

6 Eñ hy seyde heymelicken tot hen: c Looft
ende dancket God vanden Hemel by yeghe-
licken/ dat hy v lieden sulcke ghenade bewe-
sen heeft.

c Tob.12:19 Psal.136.26.
Heymelicks salmen verswijghē/ doch Gods wercken salmen prijsen.

7 d Der Koninghen ende Vorsten raet ende
heymelickheyt salmen verswijghen: e doch
Gods wercken salmen heerlicken prijsen eñ
openbaren.
8 Sulck een ghebet met vasten ende aelmis-
sen/ is beter dan vele goets tot eenen schat-
te versamelen.

d Prou.25.2
Aelmissen.
e 1.Pet.2.9. Tobi.4.11. Syrac.4.2. 29.14. Luce.11.41.

9 Want aelmissen verlossen vander doot / f
wisschen de sonde wt/ ende behouden by dē
leuen.
10 Doch de Godloosen/ brenghen hen selues
om haer leuen.
11 So wil ick nu de waerheyt openbarē/ en-
de v lieden het heymelicke beuel niet ver-
berghen.
12 g Doe ghy so heftigen weendet/ ende ba-
det/ ende stont van der maeltijt op/ ende be
groeft de dooden/ onthieldet de lijcken hey-
melick in uwen huyse/ ende begroeftse by
der nacht/ doe bracht ick v ghebedt voor dē
Heere.

f Of/ delgē.
g Tobi.2.4
h Pro.3.12. Hebr.12.6. Apoc.3.19.

13 h Ende dewijle dat ghy Gode lief waert/
so moeste het alsoo zijn/ sonder aenuechtin-
ghe en moestu niet blijuen / op dat ghy be-
proeft werdet.
14 Eñ God heeft my wtgesonden/ dat ick v
heelen soude/ ende den boosen geest verdrij-
uen/ die om Sara uws soons wijf was.
15 Ende ick ben Raphael/ een van den seuen
Enghelen/ die i wy voor den Heere staen.
16 Eñ als sy dat hoorden/ werdē sy bedroeft/
beefden/ k ende vielen op haer aenghesicht
ter Aerden.

i Dan.7.10 Apoc.5.11.
k Jud.13.20

17 Ende de Engel sprack tot hen: Hebbet ee-
nen goeden moet/ eñ en vreest v lieden niet.
18 Want God heeft het alsoo hebben willen/
dat ick by v lieden geweest ben: l dien louet
ende dancket.

l Tob.12.8.

19 m Het scheen wel alsoo/ als ate ende dronc-
ke ick met v lieden / doch ick ghebruycke
onsichtlicke spijse/ die gheen mensche sien
en kan.

m Gen.18.8 19.3. Judit.15.12.

20 Ende nu is het tijt/ dat ick weder henen
gae tot dien/ die my wtgesondē heeft: danc
ket ghy lieden God/ ende vercondicht syne
wonderen.
21 Ende als hy dat ghesept hadde/ verswant
hy voor haren oogen/ ende sy en sagen hem
niet meer.
22 Ende sy vielen neder/ drie uren lanck/ ende
danckeden God: ende daer na stondē sy op/
eñ seyden sulcx na/ ende vercondichden syne
groote wonderen.

Dat xiij. Capittel.

1. De vader Tobie/ doet synen mondt op/
looft eñ danckt God. 20. Voorseyt dat Je-
rusalem sal weder opghebouwet worden.

1 TObias nu/ dede synen mondt op/ loefde
God / ende sprack: Heere / ghy zijt een
groot sterck God/ ende v Rijcke a duert
eewichlick.

Een dancksegghinghe Tobie.
a Esai.9.6. Dan.2.44. 4.2.7.14. Luc.2.29.
b 1.Sa.2.6.

2 b Ghy c tuchtighet eñ troostet weder: ghy
cont in de Helle stooten/ ende weder daer wt
brenghen: d uwer handt en can niemandt
ontvlieden.
3 Ghy kinderen Israels / loeft den Heere/ e
ende prijst hem voor den Heydenen.
4 Want daerom heeft hy v lieden verstropt
onder de Heydenen/ die hem niet en kennen/
op dat ghy syne wonderen vercondiget/ eñ
de Heydenen bekennen/ f dat daer gheen Al-
machtigher God en is/ dan hy alleene.
5 Hy heeft ons g ghetuchticht om onser son-
den wille/ ende door syne goedicheyt helpet
hy ons weder.

Deut.32.37. Sapi.16.13
c Of/ castijet
d Jone.1.3. Sapi.16.15.
e Psa.18.50 Rom.15.9.
f Deu.32.39 Esai.43.10. 45.5.
g Jere.3.18

6 Siet/ wat hy by ons gedaen heeft/ eñ met
vreesen ende beuen/ loeft hem in synen werc-
ken/ ende prijset dien/ die eewich heerschet.
7 Ende ick wil hem oock prijsen in desē lan-
de/ daer wy gheuanckelick inne zijn: wat hy
heeft syne wonderen ouer een sondich volck
vertoont.
8 h Daerom bekeert v ghy sondaers/ eñ doet
wat goets voor God / ende ghelooft / dat
hy v lieden goet bewijset.
9 Ende ick wil my nu van herten verheugen
in God.

h Esai.55.7 Hesek.18.27 33.11. Jacob.4.8.

10 Loeft den Heere syne wtuercorene/ houdet
vreuchdendaghen/ ende prijset hem.
11 Jerusalem ghy i stadt Gods / God sal v
tuchtigen om uwer wercken wille: maer hy
sal hem uwer weder ontfermen.
12 Loeft den Heere voor syne gaue/ eñ prijset
den eeuwighen God / k dat hy uwe Hutten
weder bouwe/ ende alle uwe gheuangen we-
der hale/ dat ghy v eewichlick verheughen
meucht.

i 2.Par.6.6
Tobias propheteringe vand thuys vaert der gheuanckenisse.
k Psa.147.2

13 l Ghy sult ghelijck als een klaer glantz lich
ten/ ende aen allen eynden op Aerden/ salmē
v eeren.
14 m Van verren landen salmen tot v comē/
ende gheschencken brengen: in v salmen den
Heere aenbidden/ ende ghy sult het Heylich-
dom heeten.
15 Den grooten Name des Heeren sullen sy
in v aenroepen.

l Luce.2.32.
m Esai.60.6. Math.8.11 Actor.2.5.

16 n Vervloeckt sullen zijn/ alle die v verach-
ten: verdoemet sullen zijn/ alle die v lasteren:
ghesegenet sullen zijn/ alle die v bouwen.
17 Ende ghy sult v verheughen ouer uwe kin
deren/ want sy sullen alle ghesegent/ o ende
tot den Heere ghebracht worden.

n Gen.12.3. Num.24.9.
o Esa.66.20

18 p Wel dien/ die v lief hebben/ eñ die v wen
schen/ dat het v wel gae.

p Psal.122.6

19 q Myne ziele loeft dē Heere/ want de Hee-
re onse God r sal de stadt Jerusalem van alle
haere droeffenisse verlossen.

q Psa.103.1 10.4.1.146.1
r Apo.21.4.

20 Wel my / so de ouerblieuenen van mynen
zade/ Jerusalem sien sullen in syner heerlick-
heyt.
21 s De poorten Jerusalems/ sullen van Sa-
phyr eñ Smaragden gebouwet worden/ en-
de alle hare mueren/ van edele steenen cont-
omme henen.

s Apo.21.18. Esai.54.12

22 Met witten ende reynen Marmersteene
sullen alle de straten ghesteenbrugget wor-
den/ ende in allen straten salmen Halleluya
singhen.
23 Ghelooft zy God/ die se verhooghet heeft/
ende zijn Rijcke blijue eewichlick ouer haer/
Amen.

Dat xiiij. Capittel.

1. Hoe langhe Tobias gheleeft heeft / ende
dat hy zijn ghesichte wederkreech. 6. Voorsept het verstooren Niniue / het wederkeeren
der Joden / ende het wederbouwen des
Tempels. 17. De doodt Tobie te synen tnee-
ghentich Jaren.

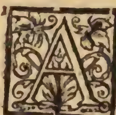
1 NA desen gheschiedenissen / als Tobias
was weder siende geworden / leefde hy
a Iob.42.16 Psal.128.6 noch vier ende veertich Jaer / a en sach
Gene.50.23 zijns soons kinders kinderen.
2 Ende als hy nu hondert ende twee Jaer
oudt was / wert hy eerlicken te Niniue begrauen.
3 Want doe hy ses ende vijftich Jaer oudt
was / wert hy blint / ende inden tsestichsten
Jare / wert hy weder siende.
4 Ende heeft den tijt zijns leuens vrolicken
toegebracht / en nam toe inder vreese Gods /
ende sterf in goeden vrede.
5 Voor synen doodt nu / riep hy synen sone
Tobiam voor hem / ende de seuen ionge gesellen / zijns soons kinderen / ende sprack tot
hen:
Tobias prophetéert tegē Niniue. 6 Niniue sal in korten verstooret worden / b
want het woort des Heerē en sal niet feylē:
b Nah.1.2.3 doch in Meden sal als dan / noch eenen tijt
Zoph 2.13. lanck vrede zijn / en onsen broederen / die wt
c Esaie.1.7. den Lande Israels verstroyet zijn / sullē weder int Landt komen.
d Esras.3.8. 7 c Ende onse Lant / dat als nu woest is / sal
6.14. allenthaluen weder bewoonet wordē / d ende
e 2 Re.25.9. het huys Gods / e dat verbrant wert / sal
weder ghebouwet worden: ende alle die / die
God vreesen / sullen daer weder henen komen.
8 Ende de Heydenen sullen oock hare Afgoden verlaten / ende daer woonen.
9 Ende alle Heydenen en Koningen / sullen
hen in haer verheughen / ende den God Israels aenbidden.
Tobie Testament. 10 So hooret nv myne sonen / uwen vader: f
f Deut.6.17 Dienet den Heere inder waerheyt / en houdet v rechtschapen tot hem / doet wat hy
1.Sam.6.3. Iosu.24.14. ghebodenheeft.
g Tobi.4.5. 11 En leeret sulcx uwē kinderē: g Dat sy oock
aelmissē geuen / dat sy God alle tijt vreesen /
en hem van gantscher herten vertrouwen.
12 Ende lieue kinderen / hooret my en en blijuet hier niet te Niniue: maer wanneer ghy
uwe moeder oock begrauen hebbet / by my
in een graf / als dan maket v op / dat ghy
van hier trecket.
13 Wāt ick sie / de sonde Niniue / sal dies met
haer een eynde maken.
14 Ende also korts na zijns moeders doodt /
tooch Tobias van Niniue / met synē wijue /
kinderen / ende kints kinderen.
15 En tooch in Medē / tot zijns wijfs vader /
ende tot zijns wijfs vrienden / ende bandt se
frisch ende gesont / in eenen goeden rustsamen ouderdom h ende hy plegede haerer.
h Spr.3.13. 16 En als sy storuen / druckede hy oock hen
Tob.8.23. hare ooghen toe / ende kreech also dat gantsche erue / en alle goederen Raguelis / ende
i Tob.9.6. leefde tot int vijfste geslachte / ende sach syne kinderen / ende kints kinderen.
Iob.42.16 Gene.50.22. 17 Ende als hy negen ende tneghentich Jaer
Psal.128.6. oudt was / die hy inder vreese Gods vrolicken toegheb racht hadde / begrouen hem syne vrienden.
Tobias negen en tneghentich Jaer oudt. 18 l Ende alle zijn gheslachte bleef in eenen
l Prou.29.7. heylighen leuen ende wesen / also dat sy aenghename waren / beyde voor God ende den
lieden / ende allen / die inden Lande woonenden.

Eynde des Boecks
Tobie.

Het boeck
Judith.

Dat Eerste Capittel.

De eerlickheydt der stadt Egbatanis. 5. Nabuchodonosor Koninck Niniue / krijght
tegen Arphaxad Koninc van Meden. 7. hy
sent boodtschap tot diuersche Natien / de
welcke hem ontseggehen. 12. Hy sweert dat
hy hem wreken sal.

1 Arphaxad der Meden Koninc / hadde vele Landē / en Arphaxad.
liedē onder hem gebracht
en bouwede eē groote geweldige Stadt / die noemde hy a Egbatana.
2 Haer mueren maecte hy a Tobi.5.9
van enckele ghehouwene 2.Mac.9.3
steenen / tseuentich ellen hooch / en dertich
ellen dicke.
3 Ende hare Toornen maeckte hy hondert
ellen hooch / ende twintich ellen dicke int
vierkante.
4 Ende de stadtpoortē maecte hy so hooch /
als Toornen / en verliet hem op syne macht /
ende groote Heyrskracht.
5 Nabuchodonosor nu / de Koninck van Assyrien / regeerde inder b grooter stadt Niniue / en kryghde in den twaelfsten Jare zijns Nabuchodonosor. b Gen.10.12
Koninckrijcx teghen Arphaxad. Jone.1.2.
6 Ende de volcken / die aen den water c Eu- c Gen.2.14.
phrates / Tygris en Hydaspes wooneden / Apoca.16.12
holpen hem / ende sloegen hem inden grootē
velde Ragau ghenoemt / welcker in voortijden gheweest was Arioch / des Coninckx
te Elasser.
7 Doe wert het Rijcke Nabuchodonosor
machtich / d ende zijn herte stout: ende sondt d 1.Mac.1.4
bootschap tot allen / die daer wooneden in 2.Par.26.16
Cilicien / Damasco ende op den Libanon.
8 Op den Carmel / en den e Kedar: oock tot e Gen.26.12
dien in Galilea / ende op den grooten velde Cantic.1.5.
Esdrelon.
9 Ende tot allen / die daer waren in Samaria / ende op ghenesyde des Jordaens / tot
Jerusalem toe.
10 Oock int gantsche Lant Gesēm / tot aen
het Gheberchte des Moorlants.
11 f Tot dien alle sondt Nabuchodonosor de f Deu.20.11
Koninck van Assyrien boodtschap: doch sy
ontseyden hem alle / ende lieten de Boden
met schanden weder te huys trecken.
12 Doe werdt de Koninck Nabuchodonozor
gantsch toornich tegen alle dese Landen / en
swoer by synen Koninckliche Stoel / ende
Rijcke / dat hy hem aen alle dese Landē wreken woude.

Dat ij. Capittel.

Nabuchodonosor geeft last / Holofernum
te krijgen teghen alle die zijn ghebodt veracht hebben.

1 INden dertiendē Jare Nabuchodonosors Nabuchodonosor
des Koninckx / aen den twee ende twintich- trachtet ve-
sten daghe der eerster Maent / werdt ghe- le Landē on-
raetslaget / inden huyse Nabuchodonosors der hem te
des Koninckx van Assyrien / dat hy hem wou brenghen.
de wreken.
2 Ende hy ontboot alle syne Raedtsheeren
Vorsten / ende Hooftlieden tot hem / en raetslaghede heymelicken met hen.
3 En hielt hen voor / hoe hy dachte alle dese
Landen onder zijn Rijcke te brenghen.
4 Doe sulcx hen alle wel behagede / eysschede
de Koninck Nabuchodonozor / Holofernum
synen Veltoofman tot hem / ende sprack:
Treckt

5 Treckt wt tegen alle Rijcken/die tegent
Westen ligghen/ ende sonderlicken teghen
die/ die mijn ghebodt veracht hebben.
a Ezec.9.5. Holofernes. 6 a Ghy en sult gheen Rijcke verschoonen/
eñ alle vaste Steden suldy my onderdanich
maken.
7 Doe riep Holofernes de Hooftlieden/ ende
Oversten des Assyrischen Krijchsvolcx tot
hem/ eñ rustede het volck ten crijge/als hem
b Judic.7.2 de Coninck gheboden hadde/ b hondert eñ
twintich duysent te voete/ ende twaelf duy-
sent Schutters te peerde.
8 Eñ liet alle zijn Krijchsvolck/ voor hem he-
nen trecken/met ontallicken Kemelen/groo-
ter provande: daer toe met Ossen eñ Scha-
pen sonder ghetal/voor zijn volck.
9 Ende liet wt gantsch Syrien koorne toe-
voeren/ in zijn Heyr.
10 Gouts ende ghelts nu/nam hy wter ma-
ten vele met hem/wt des Conincks kamer.
11 Ende tooch also voort met den gantschen
Heyre/met waghenen/ Ruyteren/ eñ Schut-
ters/ welcke den Aertbodem bedeckten als
Sprinckhanen.
12 Doe hy nu over de Landtpale des Assyri-
schen Lants getogen was/ quam hy aen het
groote gheberchte Ange/ tot der slincker
zijden Cilicien/ ende nam aller haer Vlecken
ende vaste Steden in.
13 Ende verstoorde Melothi/ een beroemde
stadt: ende beroofde alle lieden in Tharsis/
eñ de kinderen Ismaels/ die daer woonden
tegen der woestijne / ende teghent Zuyden
des Landes Chellon.
c Gen.2.14. 14 Hy tooch oock over den c Phrat/ eñ quam
in Mesopotamien/ eñ verstoorde alle hooge
d Gen.13.18. steden/ die hy vant/ vander Beke d Mam-
bre aen/ tot aen der Zee.
15 Ende nam daer de Lantpale in/ van Cili-
cien aen tot aen de Lantpale Joppe/ die te-
gent Zuyden ligghen.
16 Ende voerde oock wech de kinderen Ma-
dian/ende roofde alle haer goet: ende sloech
alle die hem wederstonden/ met der scherp-
te des sweerts.
e Deu.20.19 Judic.15.5. 17 Daer na reysde hy henen af/ int Lant Da-
masken inden Oogst / ende verbrande alle
haer koorne/ ende liet neder houwen alle
f Josue.2.9 5.1. haer Boomen/ ende Wijnberghen.
18 f Eñ het gantsche Lant vreesde hem voor
hem.

Dat iij. Capittel.

1. Diversche Coninghen ende Vorsten/
schicken Ambassadeurs tot Holofernum:
13. Nabuchodonozor wil alleen zijn ghe-
Vele Conin gen eñ Vor- sten worden overweldi- ghet. a Boodt- schappe. presen voor eenen God.
1 DOe schickeden de Coningen ende Vor-
sten van Syrien/ Mesopotamien/ Sy-
rien Sobal/ Libien ende Cilicien hare
a Ambassadeurs / wt allen Steden ende
Landen/ die quamen tot Holofernes / ende
spraken:
2 Wendet uwen toorne van ons/ want het
is beter/ dat wy Nabuchodonozor den
grooten Coninck dienen/ ende v ghehoorsaē
zijn / ende levendich blijven / dan dat wy
ommekomen/ ende en winnen doch gheljc-
kewel niets.
3 Alle onse steden/ goederen/ berghen/ ende
kleyne berghen/ Ackeren/ Ossen / schapen/
gheyten/ peerden ende kemelen/ eñ wat wy
slechs hebben:
4 Daer toe oock onse ghesinde/ is altemael
uwe/ doet daer mede wat ghy wilt.
5 Ja oock wy/ met tsamen onsen kinderen/
zijn uwe knechten.
6 Comt tot ons/ ende weest onse ghenadige
heere/ ende gebruyckt onses diensts/ als het
v slechs behaecht.
7 Doe tooch Holofernes van het geberch- Tyrannie ende hooch- moet Holo- fernus.
te af/ met den gantschen Krijchsvolcke / eñ
nam de vaste Steden / ende het ghantsche
Landt in.
8 Ende las daer knechten wt/ het beste volck
dat hy onder haer vandt:
9 Daervan verschrocken alle Landē so seer/
dat de Regenten ende Voorneemsten wt al-
len Steden/ met tsamen den volcke / b hem b Judic.5.4
teghen quamen/
10 Ende namen hem aē/ met kranssen/ keers-
sen/ reyen/ bommen/ ende pijpen.
11 Ende en conden dannoch met sulcker eere/
gheen ghenade verkrijghen.
12 Want hy verbrack hare Stedē/ eñ hieuw c Anders/ Wouden.
hare c Haghen omme.
13 Want Nabuchodonozor de Coninck had-
de hem gheboden/ dat hy alle Goden inden
Lande verdelghen soude: op dat alle volckē/
die Holofernes bedwinghen soude / hem al-
leene voor eenen God prijseden.
14 Doe hy nu Syrien Sobal / Apameam eñ
Mesopotamien doorgetogen hadde/ quam
hy tot den Edomiters int Landt Gabaa:
15 Ende nam hare Steden in/ ende lach daer
dertich daghen lanck: der wijle riep hy zijn
Krijchsvolck altemael te samen.

Dat iiij. Capittel.

1. De kinderen Israels vreesen/ hoorende
de vermaertheyt Holofernis. 3 Zijn van sin-
ne hem te wederstaen. 5. De Priester Joia-
kim schrijft tot allen dien/ die teghen Esdre-
lon woonen. 8. De kinderen Israels roepen
totten Heere.
1 DOe de kinderen Israels/ die inden Lan- Israel ver- schricket eñ vreest hem.
de Juda woonden / sulcks hoorden/
vreesden sy hen ghantsch seer voor
hem/
2 Ende beefden/ ende verschrickinge quam
hen aen: want sy besorchden hen/ hy mochte
der stadt Jerusalem/ ende den Tempel des
Heeren/ oock also doen/ als hy den anderen
steden ende hare Afgodshuysen ghedaen
hadde.
3 Daeromme sonden sy int gantsche Lande
Samarien rontomme henen/ tot aen Jeri-
cho/ ende besetteden de a Sterckten op de a Of/ Vestē. Vasticheden/
Berghen/
4 Eñ maeckten Mueren om hare Vlecken/
ende beschickten provande ten krijghe.
5 Ende de Priester Joiakim schreef tot alle Joiakim. Judith.15.8
dien/ die teghen Esdrelon woonden/ dat is/
tegen den grootē velde by Dothaim/ eñ tot
allen/ daer de vyanden mochten door komē/
6 Dat sy de klippen aenden gheberchte tegen
Jerusalem/ souden bewaren.
7 Ende de kinderen Israels deden/ als hen Het volc Is- raels bid- det ernstelic tot God/ eñ vastet.
Joiakim des Heerē Priester bevolē hadde.
8 b Ende alle het volck schreyede met ernste
tot den Heere/ ende sy/ ende hare vrouwen/
verootmoedichden haer met vasten ende
bidden. b Syr.35.37
9 Ende de Priesters togen sacken aen/ eñ de
kinderen laghen voor den Tempel des Hee-
ren: ende des Heeren Altaer bedecten met
eenen sacke.
10 Ende sy schreyden tot den Heere den God
Israels eendrachtichlickē: dat hare kinderē
eñ vrouwen niet en mochten wech gevoert:
hare Steden niet verstoort: haer Heylichdō
niet verontreynighet: ende sy vanden Hey-
denen niet ghescheendet worden.
11 Eñ Joiakim de Hooghe Priester des Hee-
ren/ ginck rontomme/ vermaende het gant-
sche volck Israels.
12 Eñ sprac: Ghy sullet Ja wetē/ dat de Hee-
re uwe ghebedt hooren sal/ so ghy niet af en
laet/ met vastē ende bidden voor den Heere.

Door het vierige gebedt Mose/ is Amalek overwonnē Exod.17.11. 13 Dencket aen Mosen den Dienaer des
Heeren/ die niet met den sweerde/ maer met
heylighen gebede/ den Amalek sloech/ b die
hem op syne cracht ende op syne macht/ op
zyn heyr/ schildt/ wagenen/ ende Ruyters
verliet.
b Psal.20.8 14 So salt oock gaen allen vyanden Israels/ so ghy v also verkeert/ als ghy begonnen
hebbet.
15 Na sulcker vermaninge/ baden sy dē Heere/ ende bleven voor den Heere:
16 Also/ dat oock de Priesters in sackē ginghen/ ende asschen op den hoofde hadden/
ende also Brantoffer den Heere deden.
17 Ende baden alle den Heere van gantscher
herten/ dat hy zyn volck Israel besoecken
woude.

Dat v. Capittel.

3. Holofernes vervraecht/ welcke het
Joodtsche volck is. 5. Achior Ammoniter
vertelt Holofernem/ welcke de Joden zyn/
ende wat God ghedaen heeft om haerent
wille. 26. Achior wort om der waerheydt
wille ghevanghen.

Holofernis grausaem-heyt teghen de Israeliters. 1 E Nde het wert Holoferni den Velt hooftmanne van Assyrien aenghesepdt/ dat
hen de kinderen van Israel rusteden/
ende hen weeren wouden/ ende hoe sy de
klippen aen den ghebercchte/ inghenomen
hadden.
2 Doe vergrimde Holofernes/ ende eyschede alle Oversten ende Hooftlieden der Moabiters ende Ammoniters tot hem/ ende
sprack tot hem:
3 Segghet aen/ wat is dit voor een volck/
dat int ghebercchte woonet? wat hebben sy
voor groote Steden? wat vermeughen sy?
ende wat voor Krijschvolc ende Koningen
hebben sy?
4 Dat sy alleene voor allen anderen in den
a Judi.2.6. Oostenlande/ ons verachten/ a ende en zyn
ons niet te ghemoet gegaen/ dat sy ons aen
namen met vrede?
Achior een Ammoniter Judith.11.7 5 Doe antwoorde Achior/ de Overste aller
kinderen Ammon/ eñ sprack: Myn heere
wildy het ghetrue hooren/ so wil ick v de
waerheyt segghen/ wat het voor een volck
zy/ dat int ghebercchte woont/ ende v niet
voor lieghen.
b Gen/11.31 6 b Dit volck is wt Chaldea hier gecomē:
c Josu.24.1 7 Ende heeft ten eersten in Mesopotamien
gewoont: want sy en wouden niet volgen c
de Goden harer Vaderen in Chaldea.
8 Daeromme verlieten sy de Steden harer
Vaderen/ welcke vele Goden hadden:
9 Op dat sy den eenighen God des Hemels
d Gen.12.1. dienen mochten: d die hen oock geboodt/
van daer te trecken: ende in Haram te woonen.
e Gen.41.55 10 e Doe nu in allen Landen diere tyt was/ f
f Gen.46.5. reysden sy henenaf in Egyptenlant/ g daer
g Exod.1.7. ende 12.40. is harer in vierhondert Jaren so vele ghe-
Galat.3.17. worden/ datmense niet tellen en konde.
h Exo.1.10. 11 h Doese nu de Koninck in Egypten beswaerde/ met Eerde voeren eñ Tichelmakē/
syne steden te bouwen/ riepen sy tot haeren
Heere/ die sloech gantsch Egypten met menigherley plaghe.
i Exod.12.30 ende 14.5. 12 i Doese nu de Egyptenaers van hen wtge-
stootē hadden/ eñ de plage van hen af liet/
ende woudense weder vangen/ eñ ten dienste int Lant voeren/ dede hen God des Hemels k de Zee op/ also dat het water op bey
k Exo.14.21 Psal.78.13. ende 160.9. Sapien.10. den zyden vaste stonde als eenen Muer: eñ
sy ghinghen droochs voets op des Zees
gronde/ ende quamen daer van.
13 Doe hen nu de Egyptenaers met haren
gantschen Heyre/ na jaechden/ werden sy alle
versopen in de Zee/ l also/ dat oock niet een l Exo.14.28
en ware overghebleven/ die het hadde konnen na segghen.
14 m Ende doe dit volck wt de Roode Zee m Exo.15.22
quam/ legerde het hem inder woestyne des 19.1.
berchs Sina/ daer te voren gheen mensche
woonen/ noch hem onthouden en konde.
15 n Daer wert het bitter water soete/ dat sy n Exo.15.25
het drincken konden: o ende kreghen broot o Exo.16.35
vanden Hemel/ veertich Jaer lanck. Deut.8.3.
16 Eñ waer sy togen/ sonder boge/ pyl/ schilt/
ende sweert/ daer street God voor haer/ ende
behieldt het veldt.
17 Eñ niemant en conde desen volcke schade
doen/ dan alleene/ wanneert afweeck vandē
ghebodeu des Heeren zyns Gods.
18 p Want so dickwils als sy eenen anderen/ p Jud.2.3.4
dan haren God aenbaden/ so werden sy verslaghen/ q ende wech ghevoert met allen q 2.Re.25.11
schanden.
19 Maer so dickwils als het hen rouwede/
dat sy vanden ghebodeu haers Gods afgeweken waren/ r gaf hen de God des Hemels r 1.Mac.2.
wederomme overwinninghe teghen haere 44.
vyanden.
20 s Daeromme verdelchden sy der Cananiters Koningen/ de Jebusiters/ de Pheresiters/ de Hethiters/ de Heviters/ de t Amoriters/ eñ alle Gheweldighe in Hesbon/ ende
s Josu.9.10. 11.12. t Num.21.25 33.
namen hare Lant ende Steden in.
21 Ende het ghinck hen wel/ so langhe als sy
hen niet en besondichden aen haren God: u u Psal.5.6.
Want haer God haett het onrecht. Hebr.1.9.
22 x Sy zyn oock voor desen tyden/ dickwils x Jud.2.3.4
verdreven/ van velen volcken/ ende wechgevoert in vreemden Landen/ daeromme dat sy 2.Reg.25.4.
afgeweken waren/ vanden gebode/ dat hen
God ghegeven hadde/ dat sy daerinne wandelen souden.
23 y Doch/ sy zyn nu korts wederghecomen/ y Esra.1.5.
wt der ellende/ daer sy inne ware/ z na dië sy z Deut.30.4
hen weder bekeert hebben tot dē Heere harē
God: eñ hebben hen weder ghesettet in dit
ghebercchte/ ende woonen wederomme te Jerusalem/ daer hier Heylichdom is.
24 Daerom/ myn heere/ laet vernemē/ of hem
dat volck versondicht heeft aen haren God/
so willen wy daer op treckē/ ende haer God
salse v ghewisselick in de handen geven/ dat
ghyse bedwinghet.
25 a Hebben sy hen nu niet versondicht aen a Judith.6
haren God/ so en doen wy niets tegen haer: 1.13.
want haer God salse beschermen/ ende wy
sullen tot spotte worden/ den ghantschen
Lande.
26 Doe Achior sulcx ghesproken hadde/ werdē alle Hooftliedē des Holofernis toornich/
ende dachten hem te dooden/
27 Ende spraken onder malcanderen: Wie is
dese/ die sulcx seggen derf/ dat hen de kinderen Israels souden weeren teghen den Koninck Nabuchodonozor ende zyn Krychsvolck? het zyn doch enckel naeckte liedē/ eñ
gheen Krygers.
28 Op dat nu Achior sie/ dat hy ghelogheu
hebbe: so latet ons henen op trecken/ ende
wanneer wy hare beste lieden vanghen/ so
willen wy Achior met hen doorsteken laten:
op dat alle Volcken ghewaer worden/ b dat b Ezech.8.1
Nabuchodonozor een God des Landts zy/ Sopho.2.15
ende gheen ander.

Dat vi. Capittel.

1. Holofernis toornich teghen Achior/
blaspheemeert den God Israels. 7. Ghebiedt datmen Achior grypen/ ende nae
Bethulien voeren sal. 11. Osias ende
Charmi Oversten van Bethulien. 12.
Achior vertelt de redenen die hy ghehadt
heeft

trect tot den Racke Holofernis. 14. De
Inwooners Bethulie roepen tot den
HEERE/ 16. Vertroosten Achior/ ende
segghen hem goets moets te sijne.

Holofernes lastert God. 1 DAer na vergrimmede Holofernes oock
a Judit.5.25 ouer Achior/ ende sprack.
2 a Hoe dersdy ons Propheteren/ dat
dat volck Israels / van sijnen God soude
b Judit.13.27 beschuttinghe hebben?
3 b Wanneer wyse dan nu slaen / ghelijck
als eenen mensche / so suldy sien / dat daer
gheen ander God en is / dan alleen Nabu-
chadonozor: ende dan suldy oock/ door der
Assyriers sweerdt/ met hen doorsteken wor-
den/ eñ gantsch Israel sal met v omkomen.
4 So suldy ghewaer worden / dat Nabu-
chodonozor/ eñ Heere der gantscher Werelt
sy/ wanneer ghy met mynen sweerde door-
steken wordt/ eñ ligt onder den verslagenen
Israels/ ende moet steruen ende verderuen.
5 Meyndy nu / dat uwe Propheteringhe
ghewisse is / so en dersdy niet verschricken
noch bleeck worden.
6 Also het hen gaen sal/ so salt v oock gaen:
want ick wil v als nu tot hen schicken/ op
Achior dat ick v met hen straffe.
wordt na 7 Doe beual Holofernes synen Knechten/
Bethulia dat sy Achior grypen souden / eñ henen na
gheuoert. Bethulia voeren/ in de handē der kinderen
Israels.
8 Eñ de knechten Holofernis grepen hem/
eñ doe sy ouer het vlacke velt aen het ghe-
berchte quamen / doe togen de Schutters
teghen haer uyt.
9 Doe weken sy op een zyde aen dē berge/
ende bonden Achior aen eenen boom / met
handen ende voeten/ ende stietē hem henen
onder/ ende lieten hem also hanghen/ ende
toghen weder tot haren Heere.
10 Doch de kinderē Israels quamen neder-
waerts vā Bethulia tot hem/ eñ maeckten
hem los: ende brachten hem henen in tot
Bethulia/ ende leyddē hē onder het volck/
eñ vraechden hē / hoe dat toegegaen ware?
waeromme hem de Assyriers ghehanghen
Osias. hadden?
Charmi. 11 Ter seluer tijt waren de Ouersten in der
Stadt / Osias de sone Micha / vanden
stamme Simeon/ ende Charmi / die oock
Othoniel hiet.
c Judit.5.3.5. 12 Voor desen Outstē/ eñ voor allen volcke/
seyde Achior/ c alles wat hem Holofernes
ghevraecht/ eñ wat hy geantwoort hadde:
ende dat hem Holofernes lieden om deser
antwoorde wille/ hadden dooden willen.
13 Doch Holofernes hadde beuolen/ men
soude hem dē kinderē Israels ouerleueren:
op dat / wanneer hy die kinderen Israels
gheslagen hadde/ dat hy hem/ namelicken
Achior / dan oock woude straffen ende om-
d Judit.5.25 brengen: daeromme dat hy ghesept hadde:
d De God des Hemels soude haer bescher-
e Is eendrachtlick mer zijn:
ghebedt der 14 Doe Achior sulcks ghesepdt hadde / viel
Israeliters. alle dat volck op haer aengesichte/ e ende
e2. Mach 13 baden den Heere aen / weenden alle te ghe-
12. lijcke/ ende baden den Heere/ ende spraken:
f Mac.11.25 15 f Heere God des Hemels ende der Aerde/
siet aen haren hoochmoet/ eñ onse ellende/
g Sprac.2.12 eñ siet uwe Heylighen ghenadichlick aen/
h Psal.20.8. eñ bewijset / dat ghy g de ghenen niet en
h Regu.19.22 verlatet / die op v hopen: eñ stortet/ h die
op hen seluen ende hare macht pocchen.
16 Also weenden eñ baden sy den gantschen
dach/ ende troosteden Achior.
17 Ende spraken: De God onser Vaderen/
diens macht ghy ghepresen hebt/ sal het v
a so vergelden/ dat sy haren lust aen v niet
sien / maer dat ghy siet / hoe sy gheslaghen
ende verdelget worden.
18 Ende wanneer ons de Heere onse God
verlosset/ so zy God met v onder ons: ende
wildy/ so suldy met alle den uwen by ons
woonen.
19 Doe nu het volck weder van malkanderē
ghinck / nam hem Osias met hem in zijn
huys/ eñ richtede een groot Auontmaeltyde
aen/
20 Ende badt tot hem alle Oudtsten / ende
leefden wel / na dien sy langhe ghevastet
hadden/ i Johel.2.15
21 i Daer na wert het volck weder te samen
gheroepen/ ende baden om hulpe / van den
God Israels/ in der Versamelinge/ de gant-
sche nacht.

Dat vij. Capittel.

1. Holofernes treckt teghen Bethulia/ 2.
het ghetal des Heyrkrachts Holofernis/ 8.
De Moabiters ende Ammoniters vyandē
der kinderen Israels / 11. De Inwooners
Bethulie hebben water ghebreck / 12. Sy
presenteren Osias/ eñ dē anderen Oudtsten/
de Stadt op te gheuen/ 23. Osias bidt/ dat
sy noch vijf dagen verbeyden willen.

1 DEs anderē daechs geboot Holofernes Holofernes
synen Krijchsvolcke/ datmen op zijn treckt tegen
soude teghen Bethulia. Bethulia.
2 a Eñ hadde hondert eñ twintich duysent a Judit.2.7.
te voete/ eñ twaelf duysent te peerde/ sonder
den hoop / dien hy wtghelesen hadde / aen
eener yeghelicker plaetse/ waer hy een Lant
inghenomen hadde.
3 Dit Krijchsvolck rustede hem altemael
tegen de kinderen Israels/ ende sy legerden
hen bouen op den berch teghen Dothaim/
van Belma aen/ tot Chelmon toe/ dat tegen
Esdrelom leyt.
4 Doe nu de kinderen Israels/ dat groote De Israeliters bidden
volck der Assyriers saghen / vielen sy op de God om
Aerde/ eñ stropden asschen op hare hoofden/ hulpe.
eñ baden alle eendrachtelicken/ dat de God
van Israel syne barmherticheyt vertoonen
woude ouer zijn volck.
5 Ende rusteden hen met haren wapenen/
ende namen de klippen in aen den berghe/
ende verwaerden hen dach ende nacht.
6 Als nu Holofernes rondtom henen track/
merckte hy/ dat buyten der Stadt teghen
Zuyden/ een Fonteyne was/ welcker door v b Of/ Fistel
Roeren in de Stadt ghelepdet was: dese
Roeren hiet hy af houwen.
7 Eñ hoe wel sy niet verre van der mueren/
een kleyn Fonteynken hadden/ daer sy hey-
melicken water haelden/ so was dies noch
nauwelick so vele / dat sy hen daer mede
laven konden.
8 Daerom quamen de Amoniters ende
Moabiters tot Holofernes/ ende spraken:
De kinderen Israels en verren hen teghen
ons niet weeren / maer onthouden hen in
den Berghen ende kleynen Bergen/ daer sy
seker onder zijn.
9 Daeromme laet slechs de Fonteynen be-
waren/ dat sy geen water halen en konnen/
so moeten sy sonder sweerdt steruen: ofte de
noot salse daer toe dringen/ dat sy de Stadt
opgeuen moeten/ welcker sy meynen/ dat sy
onwinlick zy / dewijle dat sy tusschen de
Berghen leyt.
10 Desen raedt behaechde Holofernes ende c Judit.16.4
synen Krijchslieden wel / c eñ leyde telcken
hondert/ by eener yeghelicker Fonteyne.
11 Doe men nu twintich daghen lanck / de
Fonteynen bewaert hadde / eñ hadden die
van Bethulia geen water meer noch inden
waterkuylē/ noch anders dat sy eenen dach
langer/ na nootdruft hadden water hebben

 konnen:

komen: ende men moeste den lieden het
water dachlicks toe meten.
12 Doe quam Wijf ende Man/ionck ende
oudt/ tot Osia/ ende den Oudtsten/ klaech-
den/ ende spraken:
b Exod.17.3 Num.20.2.
13 b God zy richter tusschen v ende ons/
dat ghy ons in sulcken noot brenget: daer
mede dat ghy ons niet en wilt late met den
Assyriers vrede maken: so ons doch God in
hare handen ghegeuen heeft.
14 Ende wy geens hulpe en hebben/ maer
moeten voor hare Oogen/ van dorste ver-
smachten/ en iammerlicken ommekomen.
15 Daeromme roept het volck te samen/
dat wy ons Holoferni willichlicken ouer-
gheuen.
16 Want het is beter/ dat wy ons ouer-
gheuen/ ende by den leuen blijuen/ en also
God louen/ van dat wy ommekomē/ ende
voor de gantsche Werelt te schande wor-
den/ ende sien sullen/ dat onse Wijuen ende
Kinderen so iammerlicken voor onsen
Ooghen steruen moeten.
17 Wy betuyghen heden voor den Hemel en
der Aerde/ en voor onser Vaderē God/ die
ons als nu straffet/ om onser sonden wille/
dat wy v ghebeden hebben/ de Stadt
Holoferni op te gheuen: dat wy doch in
korten door het sweerdt ommekomē/ ende
niet so langhe van dorste versmachten
moeten.
Het volck schreyet tot God/ ende bekent syne sonden.
18 Doe werdt een groot huylen en weenen/
inden gantschen volcke: sommige stonden
langhe/ en schreyeden tot God/ en spraken:
e Psal.106.6 Daniel.9.9. Baruch 1.15 Trenor.3.42.
19 e Wy hebben ghesondiget met tsamen
onsen Vaderen: wy hebben mishandelt/
en zijn godloos gheweest:
20 Maer ghy zijt barmhertich/ daeromme
zijt ons genadich/ en straffet ghy ons selue:
ende dewijle wy v bekennen/ so ouergeeft
ons den Heydenen niet/ die v niet en ken-
nen:
f Psal.42/4. 79/10. 115/2.
21 f Op dat sy niet en roemen: Waer is nu
haer God?
22 Doe sy nu langhe gheschreyet ende ghe-
weenet hadden/ ende een weynich stille
ghewordben was/
g Judit.8.9.
23 Stont Osias op/ weenede ende sprack: g
Lieue broeders/ hebbet doch ghedult/ ende
laet ons noch vijf daghen der hulpe van
God verwachten:
24 Of hy ons wonde ghenade bewijsen/
ende synen Name heerlick maken.
25 Wort ons in desen vijf daghen niet ghe-
holpen/ so willen wy doen/ als ghy ghebe-
den hebbet.

Dat viij. Capittel.

1. Het gheslachte Judith. 4. Hare wan-
delinghe in haren Weduwelicken staet/ 9.
Sendt na de Oudtsten om met haer te
spreken/ 10. Straft Osiam/ 11. Men sal
God niet versoecken/ 15. God en is niet
ghelijck een mensche/ 21. Judith vermaent
de Oudtste/ exempel der lijdtsaemheydt te
gheuen den Volcke/ 24. De Heere straft
die van hem afwijcken.

Judith een Weduwe. a Gen.22.22.
1 SUlcx quam voor Judith/ die daer was
een Weduwe/ een dochter Merari/ des
soons a Vz/ des soons Joseph/ des
soons Ozie/ des soons Elai/ des soons
Jannor/ des soons/ Jedeon/ des soons
Raphaim/ des soons Achitob/ des soons
Malchie/ des soons Enan/ des soons
Nathania/ des soons Sealthiel/ des soons
Simeon.
2 En haer man hadde gheheetē Manasses:
die was in der Gherften Oogst gestoruen.
3 Want doe hy op den velde was/ by den
Arbeydtslieden/ wert hy kranck vander
hitte/ ende sterft in syner Stadt Bethulia/
ende werdt by syne Vaderen begrauen.
4 Die liet die Judith na/ die was nu drie
Jaer en ses Maenden een Weduwe ghe-
weest.
5 En sy hadde haer bouen in haren huyse/
een sonderlicke kamer ghemaeckt/ daer sy
inne satt met haren Maechden.
6 En was bekleedet met eenen sacke/ ende
vastede dagelicks behaluē alleene aen den
Sabbath/ Nieuwe Maenden/ en anderen
Feesten des huyses Israels.
7 Ende sy was schoone ende rijcke/ ende
hadde vele ghesins/ ende Hoeuen vol Ossen
ende Schapen.
b Prou.22.1. Eccles.7.2. Acto.16.2. c Of/ gheprijsen lieken.
8 En hadde een b goet gheruchte c by alle
Man/ dat sy God vreesde/ ende niemande
en konde wat quaets van haer segghen.
d Judit.7.23 Chambri. Charmi.
9 Dese d Judith/ doe sy hoorde/ dat Osias
toegeseyt hadde/ de Stadt na vijf daghen
den Assyriers op te gheuen/ sandt sy na den
Oudtsten Chambri ende Charmi.
Een vermaninghe Judith aen de Oudtsten. Men sal God geenen tijt te helpē voorstellen. Jere.18/7. 25/7.
10 En doe sy tot haer quamen/ sprack sy tot
hen: Wat sal dat zijn/ dat Osias verwilli-
ghet heeft/ de Stadt den Assyriers op te
gheuen/ wanneer ons in vijf daghen niet
gheholpen en wort?
11 Wie zijt ghy/ dat ghy God versoecket?
12 Dat en dient niet daer toe/ datmen ghe-
nade verwerue/ maer vele meer toorn ende
ongenade.
13 Willet ghy den Heere na uwen gheualle/
tijt ende daghen bestemmen/ wanneer hy
helpen sal?
14 Doch de Heere is ghedueldich: daeromme
laet ons dat leedt zijn/ en ghenade soecken
met tranen.
15 Want God toornet niet/ als een mensche/
dat hy hem niet versoenen en late.
16 Daeromme sullen wy ons verootmoedi-
ghen van herten/ ende hem dienen/
17 En met tranen voor hem bidden/ dat hy
na synen gheualle/ barmhertichheydt aen
ons bewijsen wille: en ghelijck als wy nu
treuren moeten/ van weghen haers hooch-
moets: dat wy ons na desen iammer we-
der verblijden meughen.
18 Dat wy niet gheuolcht en hebben/ der
sonde onser Vaderen/ die haren God ver-
lieten/ en vreemde Goden aenbaden.
e Judic.2/14. 4/1. 6/1.
19 e Daeromme sy haren vyanden ouerghe-
gheuen/ ende van hen verslagen/ geuangen
en ghescheudet zijn. Doch wy en kennen
geenen anderen God/ behaluen hē alleene:
f Deut.32.4
20 En willen met ootmoet/ van hem hulpe
en troost verwachten/ f so sal hy de Heere
onse God/ onse bloede verlossen/ van onsen
vyanden/ ende alle Heydenen die ons ver-
uolghen/ verootmoedigen/ ende te schande
maken.
Judith onderrichtet de Oudtstē dat sy het volck tot ghedult vermanen souden. g Deut.8.2. 2.Par.32.31. h Gen.22.1. 17/1. i Gen.28.7. k Pro.3.12. Hebr.12.5.
21 En ghy/ lieue Broeders/ die ghy zijt de
Oudtsten/ troostet het volck met uwen
woorden/ dat sy bedencken/ g dat onse
Vaders oock versocht werden/ op dat sy
beproeft werden/ of sy Gods van herten
dienden.
22 Vermaentse/ h hoe onse Vader Abraham
menigerley wyse versocht/ en Gods vrient
geworden is/ na dien hy door menigerleye
aenuechtinghe beproeft is.
23 Also zijn oock Isaac/ i Jacob/ Moses/ k
ende alle die Gode lief gheweest zijn/ be-
standich ghebleuen/ en hebben vele droeffe-
nissen ouerwinnen moeten.
24 De andere nu/ die de droeffenisse niet en
hebbē willen aennemē metter vreese Gods/
maer met onuerduldicheyt tegen God ghe-
murmureert ende ghelastert hebben.

Zijn.

l Num.21.6. 1.Cor. 10. 9 — 25 l Zyn van den Verderver ende door de
Slanghen ommeghebracht.
26 Daerom en laet ons niet onverduldich
worden in desen lijden/
De Heylighe worden versocht tot haren besten. — 27 Maer bekennen/ dat het een straffe is
van God/ vele minder/ dan onse sondē zijn/
m en ghelooven / dat wy ghetuchtighet
worden/ als syne knechten/ ter beteringe/
m Rom.8.29 — ende niet ten verderve.
28 Daer op antwoorden/ Osias ende de
Oudtsten: Het is altemael waer/ als ghy
ghesept hebt: ende aen uwen woorden en
is niets te straffen.
29 Daeromme biddet voor ons tot den
Heere / want ghy zijt een heylighe Godvreesende Vrouwe.
n 1.Joā 4. 1 1.Cor.14.29. 1.Tessa.5.21. — 30 Ende Judith sprack: n Dewijle ghy het
daer voor houdt / dat het wt God zy wat
ick ghesept hebbe:
31 So willet oock proeven / of het ghene
dat ick in den sinne hebbe te doen / wt
God zy / ende biddet dat God geluck daer
toe gheve.
o Judit.10.7 p Of/ houdet waecht. — 32 o Dese nacht p verbeydet aen der poortē/
wanneer ick daer henen wt ga met myner
Maghet: en biddet dat de Heere in dese
vijf dagen als ghy gesept hebt/ zijn volck
Israel troosten woude.
33 Wat ick nu in den sinne hebbe / daer en
sullet ghy niet na vraghen / maer biddet
alleene voor my tot den Heere onsen God/
tot dat ick v voorder kondt doe / wat ghy
doen sullet.
34 Ende Osias de Vorst Juda / sprack tot
haer: Gaet henen in vrede/ de Heere zy met
v / ende wreke ons aen onsen vyanden.
Ende sy ghinghen alle weder van haer.

Dat IX. Capittel.

1. Judith gaet in haer kamer/ 2. ende
bidt tot God/ 16. God alleen gheeft overwinninghe/ ende verhooret der ellendigen
ende ootmoedighen ghebedt.

Judiths ghebedt. — 1 DAer na ginck Judith in haer kamer/
ende bekleedde haer met eenen sacke/
ende strooyde asschen op haer hooft/
a Hebre.2.2 — ende viel neder voor den Heere/ a ende
schreyde tot hem / ende sprack:
b Gen.24.12. c Gen.34.25 — 2 b Heere God myns Vaders Simeon/ c
dien ghy het sweert ghegheven hebt/ de
Heydenen te straffen/ die de Maghet verontreert/ en te schanden gemaeckt hadden.
3 Ende hebt hare Wijvē ende Dochteren
wederom vangen/ en haer berooven laten/
door uwe knechten/ die daer in uwen yver
gheyvert hebbē: helpt my arme Weduwe/
Heere myn God.
4 Want alle hulpe/ die in voortijden/ ende
hier na opt geschiet is/ die hebdy gedaen/
en wat ghy wilt / dat moet gheschieden.
5 Want wanneer ghy helpen wilt / so en
kant niet feylen: ende ghy weet / hoe ghy
de vyanden straffen sult.
6 Schouwet als nu op der Assyriers heyr/
d Exo.14.24 — d ghelijck als ghy in voortijden op der
Egyptenaers heyr saghet / doe sy uwen
knechten na iagheden met grooter macht/
ende verlieten hen op haer Waghenen/
Ruyteren/ ende groote krijchsvolck.
7 Ende doe ghyse aensaghet / werden sy
vertzaghet:
8 Ende de diepte overrasschedese/ ende het
water versoopse.
e Psal.20.8 — 9 Also ghescie oock nu desen/ Heere/ e die
2.Reg.9.22 — daer pocchen op hare macht/ Waghenen/
Judith.1.4. — Spiessen/ ende Gheschut/
10 En en kennen v niet/ en en dencken niet/
dat ghy Heere onse God de ghene zijt / die
ghy de krijghen stueret van aenbeghinne/
ende heetet billicken/ Heere.

11 Strecket uwen arm wt/ als in voortijdē/
ende slaet te morsel de vyanden door uwe
macht: dat sy omkomē door uwen toorne/
die hen beroemen / sy willen v Heylichdom
verstooren/ en de hutten uws Naems ontheylighen / ende met haren sweerde uwen
Altaer omwerpen.
12 Straffet haren hoochmoet / door haer
eyghen sweerdt: e
13 Dat hy met synen eyghen ooghen ghevangen worde/ wanneer hy my aensiet/ en
door myne vriendelicke woorden bedrogen
worde.
14 Gheeft my eenen moet / dat ick my voor
hem en door syner macht niet en ontsette/
maer dat ick hem f storten meughe. — f Dat is/ te neder worpē
15 Dat sal uws Naems eere zijn/ g dat hem — g Judic.4/9
een Wijf neder ghelept heeft. — 21. 5/ 24.
16 h Want ghy Heere / kont wel overwinninghe gheven/ sonder alle veelheyt i ende — h 2.Para. 14 11. 16/8.
en hebt gheenen lust aen de sterckheyt des
Peerts: V k en hebben de hoovveerdigen — 20. 12/ 15.
nopt behaghet: doch alle tijdt heeft v wel — Judic.7. 2.7
behaecht / der ellendigen en oetmoedighen — i Psal.147.10
ghebedt. — k Syra.10.9 Luce. 1. 47.
17 O Heere en God des Hemels/ Schepper
der wateren / ende Heere aller dinghen/
verhoort myn arme ellendich ghebedt / die
ick alleene op uwe barmherticheydt vertrouwe.
18 l Denckt Heere aen v Verbont/ en geeft — l Syrac.36.9
my in wat ick spreken en dencken sal/ ende
gheeft my gheluck daer toe: op dat v huys
blijve.
19 En alle Heydenen ghewaer worden/ dat
ghy God zijt/ m ende gheen ander/ sonder — m Deu.32.39
alleene ghy.

Dat X. Capittel.

1. Judith bereydt haer/ om te volkomen
het ghene dat sy voorghenomen heeft/ ter
verlossinghe des volcks Israels / 10. Sy
gaet wter Stadt Bethulia. 11 Sy wordt
van den Wachters der Assyriers aenghesproken/ 17. ende geleydt tot Holofernum.

1 DOe sy nu wtghebeden hadde/ stondt — Abra/
sy op / ende riep hare Maghet Abra. — Judiths Maghet.
2 Ende ginck henen onder int huys/ a
leyde den sack af/ en trooch hare Weduwen — a 2.Hesther.1
kleederen wt/
3 Ende wiesch haer / ende salfde haer met
kostelicken water/ en vlechtede hare hayr/
ende settede een huyve op/ ende trooch hare
schoone kleederen aen/
4 Ende vercierde haer met spangen ende
ghesmijde/ en trooch alle haer cieraet aen:
ende de Heere gaf haer ghenade / dat sy
lieflelick aen te sien was: want sy en vercierde haer niet wt curieusheyt/ maer Gode
te love.
5 En sy dede harer Maget eenē geveck ten
wijnbalch vol Wijns / en een kruycke met
Olye/ en eenen sack/ daer sy Vijgen/ Meel/
en Broodt inne hadde/ dat sy eten mochte:
Ende sy ghinck henen.
6 b Ende aen de poorte vandt sy Osiam — b Judit.8.29
ende de Oudtsten / die harer wachteden/
ghelijck het verlaten was.
7 En sy verwonderdē hen/ dat sy so schoone
was.
8 Doch nu en vraechden sy niet / wat sy in
den sinne hadde/ maer lietense henen wt/
en spraken: De God onser Vaderen gheve
v ghenade / ende late v voornemen wel
ghelucken: dat hem Israel uwer verheuge/
en uwen naeme gherekent worde onder de
Heylighen.
9 En alle die daer waren/ spraken: Amen/
Amen.

10 Maer Judith badt/ en ginck voort met
hare Maghet Abra.
11 En doe sy smorghens vroech den berch
henen af ghinck / bejeghenden haer de
Wachters der Assyriers en liepē haer aen/
ende vraechden haer / van waer sy quame/
ende waer sy henen wonde.
a Judit/8.1. 12 En sy antwoorde: c Ick ben een Hebrei-
8/ 8. sche Vrouwe / en ben van hen ghevloden :
want ick weet het / dat sy v in de handen
komen sullen: daeromme dat sy v verachtet
hebben/ en niet en wouden genade soeckē/
ende hen ghewillichlicken overgheven.
13 Daeromme hebbe ick my voorgenomen/
by den Vorst Holofernes te komen/ dat ick
hem hare heymelickheydt openbare/ ende
segge hem/ hoe hyse lichtelicken overwin-
nen meughe/ dat hy niet eenen Man ver-
liesen en derf.
14 Dewyle dat sy so sprack/ sagen syse aen/
ende verwonderden hen gantsch seere/ dat
sy so schoone was/
15 Ende spraken: Dat mochte v helpen/
dat ghy het so goet meynet/ ende tot onsen
Heere gaen wilt.
16 Want wanneer ghy voor hem koemt/ so
sal hy v ghenadich zyn / ende sult hem van
herten wel ghevallen: ende sy brachtense
henen in Holofernis Tente/ ende seydē hem
van haer.
Judith koemt tot Holofernes v Sprach. 17 Ende doe sy voor hem quam/ b werdt hy
also haest aenghesteken teghen haer.
18 Ende syne Dienaers spraken onder mal-
kanderē: Dat Hebreische volck en is trou-
9. 9. Judit.16 9. wen niet te verachten / dewyle dat het
schoone Vrouwen heeft : soude men om
sulcker schooner Vrouwen willen niet
kryghen?
e 2.Hesther. 4. 3. 19 e Doe nu Judith Holofernem sach sitten
onder zyn Tapyt / dat schoon ghewercket
was/ met Purpuren ende Goude/ ende met
Smaragden/ en velen edelen steenē verciert/
20 Viel sy voor hem neder / ende badt hem
aen: en Holofernes hietse weder op richten.

Dat. xj. Capittel.

1. Holofernes vermaent Judith goeden
moet te hebben / 3. Hy vraecht haer de
oorsake harer koemste/ 4. Judith bedriecht
Holofernem door schoone woorden.

Judith spreect met Holofernes. 1 Ende Holofernes sprack tot haer: Heb-
bet eenen goeden moet / ende en vreest
v niet: want ick en hebbe noyt eenen
Mensche leedt gedaen/ die hem onder den
Koninck Nabuchodonozor gegeven heeft.
2 En en hadde my v volck niet verachtet/
so en hadde ick noyt eene spiesse tegen haer
op gheheven.
3 Nu segghet hier / waerom dat ghy syt
van hen ghewekē/ ende tot my gekomen?
De reden Judith by den Holofernes. 4 Judith antwoordde/ ende sprack. Ghy
woudet uwe Maghet genadichlick hoorē:
sult ghy doen als v uwe Maghet segghen
sal / so sal v die Heere gheluck ende over-
winninghe gheven.
5 God gheve Nabuchodonozor gheluck
ende heyl / den Koninck des gantschen
Landts/ die v wtgheschicket heeft alle on-
ghehoorsamen te straffen : want ghy kont
hem onderdanich maken / niet alleene de
lieden/ maer oock alle Dieren op dē Lande.
a Of/ peyghe-lick. 6 Want uwe vernuft ende wysheyt is be-
roemet in der gantscher Werelt / ende a
alle Man weet/ dat ghy die gheweldichste
Vorst zyt in den gantschen Koninckrycke/
ende v goet regiment wordt over al ghe-
presen.
b Judith.5.5 7 So weten wy oock / b wat Achior ghe-
sproken heeft/ ende hoe ghy met hem daer
teghen ghedaen hebt.
8 Want onse God is so toornich over onse
sonden / dat hy door syne Propheten heeft
verkondighen laten: hy wille dat Volck
straffen / om syner sonden wille.
9 Dewyle nu het volck Israels weet / dat
sy haren God vertoornt hebben / so zyn sy
voor v verschrocken.
10 Daer toe lyden sy grooten hongher/ ende
moeten van dorste versmachten.
11 Ende hebben als nu voorghenomen hare
Vee te slachten/ op dat sy des selven bloedt
drincken/
12 En het heylige offer te eten/ aen koorne/
Wyn / ende Olye / dat hen God verboden
heeft / dat sy het oock niet aenroeren en
souden. Daeromme isset ghewisse/ dat sy
moeten omkomen / dewyle sy sulcks doen. c Judith. 10
13 Ende dewyle ick dat weet/ c ben ick van 11.
hen ghevloden / ende de Heere heeft my tot
v ghesonden / dat ick v sulcks soude aen-
segghen.
14 Want hoe wel ick tot v ben ghekomen/
so en ben ick doch daeromme van God niet
afghevallen / maer wil mynen God noch
dienen by v : ende uwe Maghet sal henen
wt gaen / ende God aenbidden.
15 Die sal my openbaren / wanneer hy hen
haren loon gheven wil voor hare sonde: so
wil ick dan komen/ ende wilt v aensegghen/
ende v midden door Jerusalem voeren / dat
ghy alle dat volck Israel hebbet / ghelyck
als Schapen die gheenen Herder en hebbē:
ende v en sal niet een hondt daruen aen-
bassen:
16 Want dit heeft my God gheopenbaert/
17 Dewyle hy op haer toornich is/ en heeft
my herwaerts ghesonden/ op dat ick het v
aensegghe.
18 Dese reden behaechde Holoferni / ende
synen knechten wel: ende sy verwonderden
hen harer wysheydt/ ende spraken onder
malkanderen:
19 Dier Vrouwen ghelyck en is niet op
Aerden / van schoonheydt ende wysheydt.
20 Ende Holofernes sprack tot haer: Dat
heeft God also ghesechicket / dat hy v her-
waerts ghesonden heeft/ eer dan dat volck
in myne handt quame.
21 b Sal nu v God sulcks wtrichten / als b Ruth. 1.16
ghy ghesecht hebt / so sal hy oock myn God
zyn / ende ghy sult groot worden by den
Koninck Nabuchodonozor / ende uwen na-
me sal gheprefen worden in den gantschen
Koninckrycken.

Dat xij. Capittel.

1. Holofernes ghebiedt Judith in zyn
Schatkamer te leyden/ 2. Judith en wil
haer niet besondigen / etende de spysen der
Heydenen. Sy verkrycht oorlof van Holo-
fernes / om by nachte wt ende in te gaene/
te doene hare ghebedt tot God/ 12. Sy is
aenghesproken/ om haer te begheven tot
Holofernem/ 13. Sy veynst haer daer in te
bewilligen.

1 Doe liet hyse brengē in de Schatkamer/ Holofernes
dat sy daer blyven soude / ende beval/ beveelt
datmense van synen Tissche spysen Judith eer-
soude. lick te hou-
2 Maer Judith antwoorde/ ende sprack: a den.
Ick en derf noch niet eten van uwer spyse/ a Gen.43.32
op dat ick my niet en versondighe: maer ick Tobie.1.12.
hebbe een weynich met my ghenomen/ daer Daniel.1.8.
ick wil van eten.
3 Doe sprack Holofernes selves : Wanneer
dat op is/ dat ghy met v gebracht hebt/ van
waer sullē wy v dan wat weder beschickē?
4 Judith antwoorde: Myn Heere so ghe-
wisselick als ghy leeft/ eer uwe Maget alles
dat

dat verteert sal/so sal God door my wtrich-
ten/wat hy in den sinne heeft. Eñ doe haer
d de kamer. de knechten in het gemack brenghen wou-
den/als hy hen beuolen hadde/
5 Badt sy/datmen haer verorlofde/ des
auonts eñ morgens henen wt te gaen/ende
haer ghebedt te doen tot den Heere.
6 Doe beual Holofernes synen Kamerdie-
naren/datmense drij dagen lanck soude vrij
wt ende in gaen laten/haer ghebedt te doẽ
tot God.
7 Ende des auondts ginck sy henen wt in
den dale voor Bethulia / ende wiesch haer
in water.
8 Daer na badt sy tot den Heere/den God
Israels/dat hy haer geluck gaue/ zijn volc
te verlossen.
9 Ende ginck weder in de Tente/ende hielt
haer reyn/eñ en att niets voor den Auont.
10 Aen den vierden daghe maeckte Holofer-
nes synen naesten Dienaren alleene/een A-
Holofernes uondtmaeltijt / eñ sprack tot Bagoa synen
rechtet een Kamerlinghe: Gaet henen/ eñ ouerredet de
groot Auôt- Hebreische vrouwe/dat sy haer niet en wey-
mael aen. ghere tot my te comen.
11 Want het is een schande by den Assy-
riers/ dat sulck een vrouwe soude onbesla-
pen van ons comen/ ende eenẽ man bespot
hebben.
12 Doe quam Bagoa tot Judith/eñ sprack:
Schoone vrouwe/ ghy willet v niet wey-
gheren/tot mynen heere ter eeren te comen/
ende met hem eten ende drincken/ ende vro-
lick zijn.
13 Doe sprack Judith: Hoe derf ick het mynẽ
heere c ontsegghen?
c Of weyghe- 14 Alles wat hem lief is/ dat wil ick van her-
ren? ten gheerne doen/alle myn leefdaghe.
15 Ende sy stont op/ende vercierde haer/en-
de ginck heuẽ in voor hem/ ende stont voor
hem.
d Spr.6.25 Susan.8. 16 Doe qual Holoferni zijn herte/ d want hy
was aenghesteken met dyeriigher hitte te-
ghen haer.
17 Eñ sprack tot haer: Settet v neder/drincket
ende weest vrolick: want ghy hebt ghenade
by my ghevonden.
18 Eñ Judith antwoorde: Ja Heere/ ick wil
vrolick zijn/ want ick ben myn leefdaghe so
hooch niet gheeert gheworden.
19 Ende sy att ende dranck voor hem / wat
hare maeght bereydet hadde.
20 Eñ Holofernes was vrolick met haer/ eñ
Holofernes dranck so vele/ als hy anders niet en plach
is droncken te drincken.

Dat xiij. Capittel.

3. Judith blijft alleen met Holofernes. 7.
Sy roept den Heere. 10. Snijdt Holofernes
het hooft af. Keert weder omme in Bethu-
lien. 19. Toonet den volcke het hooft Holo-
fernis. 22. Het volck danckt ende looft God.
Osias prijst den Heere.

a Spr.31.30 1 DOe het nu gantsch spade wert/ gingen
syne Dienaers wech in hare Tente / a
ende sy waren altemael droncken.
2 Ende Bagoa maeckte Holofernis kamer
toe/ende ginck daer van.
3 Ende Judith bleef alleen by hem in der
kamer.
b 3.Esd.3.18 4 Doe nu Holofernes int bedde lach/ b was
Prou.20.1. droncken ende sliep/
Gene.9.21. 5 Sprack Judith tot haer maeget/sy sou-
1.Sa.25.36. de daer buyten de wachte houden voor der
2.Reg/20.16 kamer.
6 Ende Judith tradt voor het bedde / ende
badt heymelicken met tranen/ende sprack:
7 Heere God Israels/ stercket my/ eñ helpt
my genadichlicken volbrengen/ dat ick met
gantschen vertrouwen op v/ hebbe voorge-
nomen: dat ghy uwe Stadt Jerusalem ver-
hooghet als ghy toegheseyt hebt.
8 Na sulckẽ gebede/tradt sy tot der Calum-
ne bouen aent bedde/ eñ langde dat sweert
af/ dat daer hinck.
9 Ende tooch het wt/ende greep hem by dẽ Judith hou-
hayre / ende sprack wederom: Heere God wet Holofer-
stercket my in deser stonde. ni den kop
10 Eñ sy hieu hem tweemael inden hals/met af.
aller macht: c daer na sneedt sy hem den cop c 2.Sa.17.51
af/ wentelde het lichaem wt den bedde/ ende 2.Para.11.23
nam de deken met haer. 1.Mat.7.46
11 Daer na ginck sy wt/ ende dede dat hooft
Holofernis haer maeght/ ende hiet het in ee-
nen sack steken.
12 Ende sy ginghen met malkanderen henen
wt / na harer ghewoonheydt / ghelijck als
wouden sy bidden gaen/ door het legher/ en-
de ginghen rontomme door den dale/ op dat
sy heymelicken aen de poorte der Stadt
quamen.
13 Ende Judith riep den wachters: Doet de
poorte op/ want God is met ons/ die heeft
Israel de ouerwinninghe ghegheuen.
14 Doe nu de wachters hare stemme hoor-
den/ ontboden sy also haest de Oudtsten der
Stadt.
15 Die quamen alle tot haer/ want sy haddẽ
alreede daer aen vertzaecht/ dat sy niet we-
der comen en soude.
16 Ende sy staken fackelen aen / ende ghin-
ghen rontom haer/ tot dat sy op eenẽ pleyn
quam / ende sy hietse stille zijn/ ende toe-
hooren.
17 Eñ sprack also: Dancket den Heere onsen Judith ver-
God/ die niet en verlaet de gene/ die op hem maent het
betrouwen/ ende heeft ons barmhertichheydt volck Gode
bewesen door my syne Maeght/ te dancken/
18 Als hy den huyse Israels toegheseydt voor de ouer-
heeft: ende heeft in deser nacht/ den vyant winninghe.
synes volcks / door myne handt omghe-
bracht.
19 Ende sy tooch het hooft Holofernis wt/ eñ
wees het hen/ ende sprack/ Siet/ dat is het
hooft Holofernis/ des Velthooftmans der
Assyriers: ende siet/ daer is de deken/ daer hy
onder lach/ doe hy droncken was: daer heeft
hem de Heere onse God/ door eener vrouwẽ
handt omghebracht.
20 So waerachtich als de Heere leeft / heeft
hy my door synen Enghel bewaert/ dat ick
niet en ben verontreynicht worden/ dewijle
dat ick ben wtghe weest/ eñ heeft my sonder
sonde weder herwaert ghebracht met groo-
ter vreuchden ende ouerwinninghe.
21 d Daerom me dancket hem alle/ want hy is d Psal.105.1
goedich/ ende helpt altoos. ende 106.1
22 Ende sy danckten alle den Heere/ eñ spra-
ken tot haer: Gheloouet zy de Heere/ die door
v/ onse vyanden heden heeft tot schanden
ghemaeckt.
23 Ende Osias de Vorst des volcx Israels/ Osias.
sprack tot haer: Gesegenet zijdy dochter van
den Heere den Allerhoochsten God / bouen
alle vrouwen op Aerden.
24 Ende geloeft zy de Heere/ die Hemel ende
Aerde ghescheppen heeft/ die v heeft gheluck
ghegheuen/ den Hooftman onser vyanden te
dooden.
25 Eñ heeft uwen name so heerlick gemaeckt/
dat v alle tijt prijsen sullen/ alle die des Hee-
ren werck achten: daerom me dat ghy v leuẽ
niet verschoont en hebt / in der droeffenisse
ende noot ons volcx/ maer hebt het e verlost e Of wtge-
voor den Heere onsen God. vryet.
26 Ende alle het volck sprack: Amen/ Amen.
27 Daer na riep men den Achior / tot dien
sprack Judith: De God Israels / dien ghy
gheprijsen

gheprefen hebt/ dat hy hem aen synen vyanden wreken kan/ heeft in deser nacht/ der Godloosen hooft omgebracht door myne handt.
28 Ende dat ghy het siet/ so is hier de kop
Holofernis/ die den God Israels hooch-
f Judit.6.3 moedichlicken ghelastert heeft/ f ende v den
doodt ghedreycht/ doe hy sprack: Wanneer
dat volck Israels ghevanghen wordt/ so
woude hy v met den doorsteken laten.
29 Ende doe Achior Holofernis kop sach/ ont
settede hy hem/ dat hy gheheelick verstarf.
30 Daerna/ doe hy weder tot hem selven quam/
g Dan.2.46 g viel hy tot haren voeten/ ende sprack:
Acto.10.25. 31 Ghesegent zydy van uwen God/ in allen
hutten Jacobs: want de God Israel sal aen
v gepresen worden/ by allen Volcken/ die
uwen name hooren sullen.

Dat xiiij. Capittel.

1. Judith gebiedt/ dat den kop Holofernis wtgehangen worde over de mueren. 6. Achior ghelooft aen God. 7. De Inwooners Bethulie trecken wt ghewapent. 14. Holofernes wert doodt ghevonden in zijn Tente.

1 DAer na sprack Judith tot allen volcke
Lieve broeders/ hoort my: Soo haest
a r. Sa.17.10. als den dach aenbreecht/ a so hanghet
1. Mac.7.47 den kop over de mueren henen wt:
2. Mac.15.35 2 Ende nemet uwe wapenen/ ende vallet
alle te samen henen wt in eenen hoop/ ende
met grooten gheschreye:
3 So sullen die in der schaerwacht/ vlieden/
ende sullen dan haeren Heere op wecken ter
slachtinghe.
4 Ende wanneer de Hooftlieden tot Ho-
lofernes Tente komen sullen/ ende heelich
aem daer sien inden bloede liggen/ so sullen
sy verschricken.
5 Ende wanneer ghy lieden mercket/ dat sy
vertsaecht gheworden zijn/ ende de vlucht
gheven/ so volget sluck na/ want de Heere
heeftse onder uwe voeten ghegheven.
Achior 6 Doe nu Achior sach/ dat de God Israels
wort geno- gholpen hadde/ verliet hy de Heydensche
men in het wyse/ ende ghelooofde aen God/ ende b liet
ghetal des hem besnyden: c ende is onder Israel gere-
volcx Gods kent gheworden/ hy ende alle zijn nakome
b Gen.17.10 linghen tot op desen dach.
c Esa.6.25. 7 Ende doe den dach aenbrack/ hingen sy den
Holofernis kop over de mueren henen wt/ ende namen
kop wordt haere ghewepen/ ende vielen henen wt in ee
over de nen hoop/ ende met grooten gheschreye.
mueren wt- 8 Ende doe sulcx de nederste schaerwacht
ghesteken. sach/ liepen sy na Holofernis Tente.
9 Ende die daerinne waren/ traden een
bulderen aen voor syner kamer/ daer hy sou-
de van opwaken.
10 Want men en dorste niet aenkloppen/
oft in des Vorsten te Assyrien kamer gaen.
11 Maer doe de Hooftlieden der Assyriers
quamen/ seyden sy den Kamerdienaeren:
b 1. Sa.14. 12 b Gaet daer henen in/ ende weckt hem op
11. want de Muysen zijn henen wt ghelopen
wt haren holen/ ende zijn koene gheworr-
den/ dat sy ons nu aengrypen doeren.
13 Doe ginck Bagoa daer henen in/ ende
tradt voor den voorhanck/ ende kloppede
met den handen: want hy meynde/ hy slie-
pe by Judith/ ende luysterde of hy hem ver
rueren woude.
14 Doe hy nu niets en vernam/ hief hy den
voorhanck op: doe sach hy het lichaem son-
der den kop/ in synen bloede op der Aerden
a Judi.16.14 ligghen. Doe a schreyede ende huylede hy
luyde/ ende verscheurde syne kleederen.
15 Ende sach inder Kamer Judith: ende doe
hyse niet en vant/ liep hy wt tot den krych
volcke/ ende sprack:

16 Een eenige Hebreische vrouwe heeft het
gantsche huys Nabuchodonozor van As-
syrien/ tot spotte ende hoone gemaeckt/ voor
der gantscher Werelt: want Holofernes
leyt daer doodt op der Aerden/ ende de kop
is hem afghehouwen.
17 Doe dat de Hooftlieden van Assyrien hoor-
den/ verscheurden sy haer kleederen/ ende
verschrickten wtermaten seer/
18 Ende daer wert een groot moortgeschrey
onder hen.

Dat xv. Capittel.

1. De Assyriers van verschricktheydt besprongen/ vlieden. 3. De Israeliten iagen de Assyriers na. 7. De Inwooners Bethulie/ plonderen den Legher der Assyriers. 9. Jehoiakim de Hooge priester koemt in Bethulien om Judith te sien. 10. Jehoiakim prijset Judith seer.

1 DOe nu het Krychsvolck hoorde/ dat
Holoferni den kop af was/ verschrick-
ten sy/ ende werden verbystert/ ende en
konden gheenen raet houden wat sy doen
souden/ a so was hen de moet ontvallen. a 1. Reg.17
2 Ende gaven de vlucht/ dat sy den Hebre- 51.
en ontkomen mochten/ diese saghen tegen
hen daer voorts trecken.
3 Ende doe de kinderen Israel sagen/ dat
de vyanden vloden/ snelden sy hen na met
grooten gheschreye ende Trompetten.
4 Dewyle nu der Assyriers ordeninghe ge-
broken was/ ende de kinderen Israel in ha-
rer ordeninghe toghen/ sloeghen sy alle de
ghene die sy afslaghen konden.
5 Ende Osias sant tot allen Steden inden Osias.
lande Israels/
6 Datmen in allen Steden op was/ ende
iaechde den vyanden na/ ten lande henen wt
7 Maer b het overgebleven volck te Bet- b 2. Re.7.16.
hulia/ viel in der Assyriers legher/ plonder-
den ende voerden henen wech/ wat de Assy
ryers daer ghelaten hadden/ ende brachten
groot goet daer van.
8 De ander nu/ doe sy weder quamen/ brach-
ten sy met hen/ alles wat de gene met hen/
wech ghevoert hadden/ aen Vee ende ande
ren goede/ ende het gantsche Landt werdt
ryck van sulcken roove.
9 Daer na quam Jehoiakim de Hooge prie- Jehoia-
ster van Jerusalem te Bethulia/ met allen kim.
Priesteren/ op dat sy Judith saghen. Judit.4.5.
10 Ende sy ginck c henen wt tot hen: Doe pre- c Of/ voorts
sen syse al te samen/ ende spraken: Ghy zijt
de kroone te Jerusalem/ ghy zijt de herten
vreuchde Israels/ ghy zijt een eere des gant-
schen volcx/
11 Dat ghy sulcke loflicke daet gedaen hebt/
ende Israel so groote weldaet betoont hebt/
datse God wederomme d wtgheholpen d Of/ verlos
heeft/ ghesegent zijt ghy voor God eeuwich set.
lick.
12 Ende alle het volck sprack: Amen.
13 Ende doemen nu dertich daghen lanck/
den Buet e wtghedeylet hadde/
14 Gaven sy Judith kostelick e tuych dat Ho- e Of/ gereet
lofernes ghehadt hadde/ aen goude/ silver/ schap.
kleederen/ ende edele steenen.
15 Ende f alle man was vrolick/ songen ende f Of/ yeghe
sprongen/ beyde ionck ende oudt. lick.

Dat xvj. Capittel.

2. De lofsanck Judiths. 23. Judith gheeft den Heere het deel haers buets. 26. De reynicheydt Judiths. 28. Judith hondert ende vijf Jaer out. 29. Sterft tot Bethulien/ ende alle het volck draecht rouwe om haer/ seven daghen. 30. Vrede in Israel/ de wyle sy leeft ende oock langhe daer na.

Eñ lofsang Judiths tot God.
1 DJe a sanck Judith den Heere dit liet/
ende sprack:
2 Speler den Heere met Tamborijn/
a Exo.15.1. ende klinget hem met b Cimbalen: c singet
Judit.5.1. hem een nieuwe liedt/weest vrolick / ende
b Psal.150.5 roepet synen Name aen.
c Psal.149.1 3 De Heere is het/die de kryghen stuert n
Esai 42.10. kan/Heere heet synen Name.
d Of/verlos 4 Hy strydet voor zijn volck. dat hy ons d
se wthelpe van alle onse vyanden.
5 Assur quam vanden gheberchte wt den
e Jud 2/11 Noorden/met eener grooter macht: e sy-
7.10. ne veelheydt bedeckte de wateren/ende sy-
ne Peerden bedeckten het Landt.
6 Hy dreyechde myn Lande te verbranden/
ende myne manschap te verworgen/de kin
deren ende maeghden wech te voeren.
7 Maer de Heere de Almachtighe God
heeftsen ghestraffet/ende heeftsen in eener
vrouwen handt ghegheuen.
8 Want gheen man noch eenich Kryghen/
heeftsen omgebracht/ende gheen Reuse en
heeftsen aengegrepen: f maer Judith de
f Judit.8.1. dochter Merari/heeftsen nedergheleyt met
10.17. harer schoonheydt.
9 g Want sy leyde haer Weduwen kleede-
g Jud 10.2 ren af/ende toogh haer schoone kleederen
aen/ter vreucht den kinderen Israels/
10 Sy bestreeck haer met kostelicken wa-
ter/ende vlechtede hare hayren/hem te be-
drieghen.
11 Hare schoone schoenen verblindeden hē/
hare schoonheyt vinck zijn herte/ h doch sy
h Jud 13.10 hieu hem den kop af.
12 Dat hem de Perssen ende Meden ontsetten
den/voor sulcker kloecker daedt.
13 Ende der Assyriers heyr i huylede / doe
i Jud 14.11. myne ellendighen voortsquamen/die van
dorste versmachtet waren.
14 De ionghen doorstaken de Assyriers/ende
sloeghense inder vlucht/als kinderē: sy zijn
verdelghet vanden heyre des Heeren myns
Gods.
15 k Laet ons singhen een nieuwe liedt dē
k Psa.149.1 Heere onsen God.
Esai.42.10 16 Heere God/ghy zijt de machtighe God/
die groote daet doet/ l ende niemant en kan
l 2.Hest.2.4 v wederstaen.
17 V moet alle dinck dienen: m want wat
m Gene.1.3 ghy spreeckt/ dat moet gheschieden: wan-
Psal.33.9. neer ghy eenen moet geeft/dat moet voort
gaen/ende uwen woorde en kan niemandt
wederstandt doen.
18 n De Berghen moeten veñ o ende de rot
n Psa.?8. steenen versmelten als wasch/voor v.
o Jud.5.4. 19 p Doch die v vreesen / dien bewyst ghy
Esai.64.14. groote ghenade: want alle het offer ende vet
p Mal.4.2. te/is vele te q slecht voor v: Dan den Hee-
re vreesen/dat is seer groot.
q Of/verach 20 Wee den Heydenē die myn volck veruol
tet/etc. gen: r want de Almachtige Heere richtese/
r Deu.32.35 ende soeckese te huys/ter tijdt der wrake.
21 s Hy sal haer lijf plagen/met vyere/ende
s Esa.66.24 Wormen/ende sy sullen bernen t ende huy
Mar.9.47 len in eewicheydt.
t Mat.13.50 22 Na sulcker ouerwinninghe/ toogh alle
22/13.24/51. dat volck van Bethulia na Jerusalem/den
25/30. Heere aen te bidden/ende reynichden hen/
ende offerden Brantoffer/ende wat sy ge-
loeft hadden.
23 Ende Judith hinck alle wapenen Holo-
fernis op inden Tempel / ende den voor-
hanck/dien sy van synen bedde ghenomen
hadde/ u dat het den Heere verbannen zijn
u 2.Ba.8.7. soude eewichlick.
24 Ende het volck was vrolick te Jerusa-
lem by den heylichdom/ met de Judith/
drij maenden lanck/ende hielden den vier-
dach der ouerwinninghe.

25 Daer na toogh een yeghelick weder na
huys / ende Judith quam oock weder te
Bethulia/ende werdt hooch gheeert inden
gantschen lande Israels.
26 Ende sy en nam gheenen man weder/ na
haers eersten man Manasses doodt.
27 Ende sy werdt gantsch oudt.
28 Eñ bleef in haers mans huys / tot dat
sy hondert ende vijf Jaer oudt wert: x ende x Exo.21.2.
hare maghet Abra/maeckte sy gantsch vrij. Deut.15.12.
29 Daer na sterf sy tot Bethulia/eñ men be Jer. 34.8.
groefse by haren man Manasse: y ende het y Gen.50.10
volck dreef rouwe om haer / seuen daghen
lanck ende alle haer goedt deylde sy wt/on-
der haers mans vrienden.
30 Ende dewyle dat sy leefde/ende daertoe
langhe daer na, en dorste niemandt teghen
Israel trecken.
31 z Ende den dach deser ouerwinninghe/ z 2 Hest.5.22
wordt vanden Hebreeren voor een groote
Feest ghehouden/ende van hen ghevieret ee-
wichlick.

Eynde des Boecx
Judith.

Sapientia/het
Boeck der
Wijsheydt.

Dat Eerste Capittel.

1. Vermaninghe totten Regenten des Aertrijcx/den Heere te soecken. 4. Het boosachtighe herte en is der Wijsheydt niet weert. 5. De Heylighe Gheest vliedt den Afgodischen ende roeckeloosen. 6. God is kender der herten. 7. De Gheest des Heeren veruult de Aerde. 9. De aenslaghen ende redenen der Godloosen moeten voor het gherechte/ op datse ghestraft worden. 11. Schadelicken laster ende vloecken/ 13. Goden heeft de doodt niet ghemaeckt. 15. De gherechticheydt is onsterflick.

1 HEbbet de Gherechtic- Een verma
heydt lief/ ghy Regen- ninghe ter
ten op Aerden dene- wijsheyt aē
ket dat de Heere hel- de Ouer-
pen kan / ende vreeset heydt.
hem. 1.Re.3.3.
Esa.56.1.
2 a Want hy laet hem a Deu.4.29
vinden van dien/die hem 30.1.
niet en versoecken/ende verschijnt dien / die 2.Par.15.4.
hem niet en mistrouwen.
3 Doch roeckeloos goetdencken/is verre
van God/ende wanneer de straffe koemt so
bewijst sy/wat ghene voor sotten ghewee
zijn. b Spr.15.12.
4 Want b de Wijsheyt en koemt niet in eē c Je.4.18.22
boosachtighe ziele/ ende en woont niet in d Joa.14.26
eenen lijue/ der sonde onderworpen. 1.Joa.2.27
5 c Want de Heylighe Gheest / d die daer e † And.
recht leert/vliedt de Afgodische/ende wijckt Gheest der
vanden roeckeloosen/welcke ghestraft wor- wijsheyde
den met den sonden/ die ouer haer verhen- Gala.2.22.
ghet worden. f Jer.17.2.
6 Want de e † Wijsheyt is so vroom/ dat g Esa.6.3.
sy den lasteraer niet onghestraft en laet/ Jer.23.24
want God is een getuyghe ouer alle ghe- Act.7.49.
dachten: ende f bekent aller herten gemoe- h Of/be-
den/ende hoort alle woorden. uanck
7 g Want des Werelt h ronde is vol des
Gheests des Heeren/ ende die de redē kent/
die is alomme.

i 1.Re.2.44 8 i Daeromme en kan die niet verborghen
blijuen/ die het onrecht spreecht/ende het
recht/dat hē straffē sal/sal synes niet feylē.
9 Want des Godloosen aenslagen / moetē
k Mat.6.4 voor het gerichte,k ende syne redenen/moe
Hebr.4.13. ten voor dē Heere komē/dat syne ondeucht
ghestraft worde.
l Dat is/ 10 Want des l iuerighen oore / hoort alle
Gods/ dinck/ende het spotten der lasteraers / en
sal niet verborghen blijuen.
11 So hoedet v nu voor den schandelicken
lasteren/ende onthoudet de tonghe vanden
m Luc.12.3. bloecken:m want dat ghy heymelickē met
malkanderen in de ooren spreecht/en sal so
n Leu.19.11. slicht niet henen gaen:want n de mont die
daer liecht doodt de ziele/
o Deu.4.23. 12 Staet so niet na den doodt: met uwer
dwalinghe/o ende en poocht so niet na dē
p Ezec.18.23 verderue/door uwer handen werck/
33/11. 13 p Want God en heeft den doodt niet ge-
maeckt/ende en heeft ghenen lust aen het
verderuen der leuendighen.
14 Maer hy heeft alle dinck geschapen/dat
q Gen.1.31. het in wesen zijn soude: q ende wat in der
Syr.40.6. Werelt geschapen wort/dat is goet / ende
daer en is niet schadeliex inne: daer toe is
der Hellen Rijck niet op Aerden:
15 (Want de gerechticheyt is onsterffelick:)
maer de Godloosen poogen daer na/beyde
met woorden ende met wercken.
r Dat is/dē 16 Want sy houden r hem voor eenē vrient/
doodt ende varen daer henen/ eñ verbinden hem
s Sap.15.6. met hem/ s want sy zijn dies oock wel
weerdt/dat sy zijns deels zijn.

Dat ij.Capittel.

1. Verredenen der Godloosen/aengaende het eynde des menschen. 6. De redenē der Epicureen ende volck sonder God. 12. De Godloose raetslaghen teghen de Gherechtighe. 14. Ende en konnen gheenderleye straffe lijden. 18. Lasteringhe der Joden teghen Jesum Christum. 21. De boosheyt der Godloosen verblint haer. 23. God heeft den mensche ten leuen geschapen. 24. De doodt is in de Werelt komen/ door des Duyuels nijdt.

Der God- 1 Want het zijn rouwe lieden/ ende seg-
loosen ghe- ghen:a Het is een kort ende moeyelic
dachten. dinck/om onse leuen / ende wanneer
a Job 7.1. een mensche daer henen is/so is het gantsch
Mat.22.23. met hem wt:so en weetmen oock nieman
1.Co.15.32. den niet/die wt der Hellen weder gekomen
zy.
b Dat is/ 2 b † Van onuersiens zijn wy ghebooren en-
Wy wordē de varen weder henen/recht als warē wy
gebooren/son nopt gheweest.
der Gods 3 Want het snuyuen in onser neuse/is eenē
voorsienin- roock/ende onse reden / is een vonckken/
ghe ofte dat hem wt onsen herten ruert. Wanneer
raedt. dat selfste wtghebluschet is / so is het lijf
† And. We daerhenen/gelijck als een afgebaeu asschē/
niets. ende de gheest verdwijnt / als een dunne
locht.
4 Ende onsen name wort met der tijt ver-
geten/dat wijlelick niemant onses doens
c1.Pa.30.15 ghedencken sal/c onse leuen vaert henen-
wech/recht als ware daer een Wolcke ghe
weest/ende vergaet/ghelijck als eenen Ne
uel van der Sonnen glantze verdreuen/en
de van haer hitte verteeret.
d 1.Pa.24.15 5 d Onse tijdt is ghelijck een schaduwe he-
Sapi.5.9. nen wech vaert: ende wanneer wy wech
Job 14.2. zijn/so en is daer geen wederkeeren: want
e Esa.22.13. het is vast versegelt/dat niemant weder en
56.12. koemt.
1.Cor.15.32 6 e Wel aen nu/ende latet ons wel leuen/
Sapi 5.8. bewijle dat het voorhanden is/ende onses
lijfs ghebruycken, dewijle het ionck is.

7 Wy willen ons met den besten wijne ende
salue vullen / laet ons de f Meybloemen f Dat is/
niet versuymen. onse schoo-
8 Laet ons Kranssen draghen van ionghe ne frissche
Roosen/eer sy verwelckt worden. ieughet. eer
9 Onser gheene en laet het hem feylen met wy out eñ
g † pralen: dat men alomme speuren mach/ ondugtich
dat wy vrolick gheweest zijn:wy en hebbē worden.
doch niet meer daer van/dan dat. Vtendum
10 h Laet ons den armen rechtueerdighen est etate,&c.
ouerweldighen / ende gheener Weduwen g In sijsē
noch ouden mans verschoonē:latet ons der leuen/
ouden grijsen straffe niet achten. † and.pra
11 Alles wat wy slechs doen konnen/dat sal ghen ofte
recht zijn:want wie niet doen en kan wat prachtich
hem ghelustet/die is verachtet. zijn.
12 i So latet ons op den Rechtueerdighen h Prou.1.11
loeren want hy maeckt ons vele onlusts/ i Psal.10.8.
ende settet hem tegen onse doen/ende schel 37.32.
det ons/dat wy tegen de Wet sondighen/ Prou 1.11.
k ende roept onse wesen wt voor sonde. Jer.9.8.
13 l Hy geeft voor/dat hy God kendt / ende k Joan.7.7
roemt hem Gods kint/
14 m Straffet wat wy inder herten hebben. l Mat.27.43
15 n Hy en is niet lijdelick/oock aen te sien:
want zijn leuen en rijmt hem niets met den m Joa.7.7.
anderen:ende zijn wesen is gheheel een an- Prou.13.19.
der wesen. n Esa.53.3.
16 Hy houdt ons voor ongheschickt / ende 29.27.
vermijdet onse doen/als o eenen dreck: eñ o Of een
gheeft voor/hoe dat het de Rechtueerdigen onreyni-
ten laetsten goedt hebben sullen/ende roe- heydt.
met dat God zijn vader zy.
17 So laet ons doch sien/ ofte zijn woordt
waer zy/ende versoecken waer het met hem
henen wt wil.
18 p † Is de Rechtueerdighe Gods sone so p Ma.27.43
sal hy hem helpen/ende wthelpen van der Psal.22.9.
handt der wederpartijders. † And.is
19 q Met smaedtheyt ende quale willen wy hy de rech-
hem stoken/dat wy sien:hoe vroom hy zy/ te sone
ende bekennen hoe ghedultich hy zy. Gods/
20 Wy willen hem ten schandelicken doo- q Jer.11.19.
de verdoemen/daer salmen hem kennē aen
syne woorden.
21 Sulex slaen sy aen/ende feylen:haer boos
heydt heeftse verblendet/
22 r Dat sy Gods heymelicke gherichten r Rom.1.21.
niet bekennen:want sy en hebben de hope
niet/dat een heylich leuen beloont worde:
ende en achten de eere niets/die de onstraf-
felicke zielen hebben sullen.
23 f Want God heeft den mensche ghescha- f Gen.1.27.
pen ten eewighen leuen/ende heeft hem ge- 2.7.51.
maeckt ten Beelde/dat hy ghelijck zijn sal/ Syr.17.1.
als hy is. t Gen.3.4.
24 t Maer door des Duyuels nijdt / is de Joan.8.44
doodt in de Wereldt ghekomen/ende die
zijns deels zijn/helpen oock daer toe.

Dat iij.Capittel.

1. De zielen der Rechtueerdighen / zijn in de handt des Heeren. 4. De hope der Rechtueerdighen. 8. De Rechtueerdighe sullen de Heydenen ende volcken richten. 9. God heeft een opsien op syne wtvercoorne. 10. De Godloose sullen ghestraft worden. 11. Welck de warachtighe onsalicheyt is. 16. De kinderen des Ouerspeelders.

1 Maer a de rechtueerdighe zielen / zijn a Deu.33.3.
in Gods handt/ende gheen quale en b Sap.5.4
roertse aen. 1.Cor.6.9.
2 b Voor den onuerstandighen worden sy Heb.11.36.
aengheslen/als storuē sy ende haer afschey Der recht-
den wordt een pijne ghereckent/ ueerdige eñ
3 Ende hare henenvaerdt voor een verderf- vromē stae.
c doch sy zijn in vrede. c Sap.4.1.
4 Hoe wel sy voor den menschen vele lij Esa.56.14.

dens hebben/ d so zÿn sy gewisses hopens/
dat sy nemmermeer sterven.
5 Sy worden een weynich ghegheesselt /
doch vele goets sal haer geschieden: e want
God versoeckt se/ ende bevindt se dat sy sy-
ner weerde zÿn.
6 Hy f proeft se gelÿck als gout inden Oven/
ende neemt se aen als eenen vetten offer.
7 Ende ter tÿdt/ wanneer God daer in sien
sal/ g sullen sy heel klaer schÿnen/ ende daer
henen varen/ ghelÿck als vlammen door de
h stoppelen.
8 i Sy sullen de Heydenen richten/ eñ heer-
schen over alle volcken / ende de Heere sal
eewichlick over haer heerschen.
9 Want die hem vertrouwen/ die ondervin-
den dat hy trouwelick hout/ ende die daer
trouwe zÿn in der liefde/ die en laet hy hem
niet nemen: want syne Heylighen zÿn in ge-
naden ende barmhertichheydt / ende heeft
een opsien op syne wtvercoren.
10 k Doch de Godloosen sullen gestraft wor-
den/ ghelÿck als sy vreesen: want sy en ach-
ten des Rechtveerdighen niet/ ende wÿckē
vanden Heere.
11 l Want wie de wÿsheyt ende tucht ver-
achtet/ die is onsalich / ende haer hope en
is niets/ ende haer arbeyt is te vergheefs/
ende haer doen en is gheen nutte.
12 Haren m vrouwen zÿn dwasen / ende hare
kinderen boosachtich: vervloeckt is / wat
van hen gheboren is.
13 n Want salich is de onvruchtbare/ die daer
onbevleckt is/ die daer onschuldich is des
sondelicken beddes: deselve salts genieten
ter tÿdt/ wanneermen de zielen richten sal.
14 o Desselven gelÿcken een onvruchtbaer
man/ die niet onrechts met syner handt en
doet/ noch booses tegen den Heere en dene-
ket/ dien wordt ghegeven voor synen ghe-
loove/ een sonderlicke gave/ ende een beter
deel inden Tempel des Heeren.
15 p Want goeden arbeydt/ gheeft heerlic-
ken loon/ q ende de wortel des verstandes
en vervuylt niet.
16 r Doch de kinderen der Overspeelders en
gedÿen niet/ ende het zaet wt eenen onrecht
veerdighen bedde sal verdelcht worden.
17 Ende oft sy alschoon langhe leefden / so
moeten sy doch eyndelicken te schanden
worden/ ende haer ouderdom sal doch ten
laetsten/ sonder eere zÿn.
18 Sterven sy nu s haestelick/ t so en hebben
sy doch niets te hopen/ noch troost/ ter tÿt
des gherichts.
19 u Want de onrechtveerdighen nemen een
boos eynde.

Dat iiij. Capittel.

1. Gherechticheyt is beter te hebben/ dan kinderen. 3. De hope der Godloosē en is gheen nutte/ noch haer zaedt en sal niet diepe wortelen. 4. De gelvckicheydt der Godloosen/ sal kort wesen. 6. De kinderen oneerlick verkreghen zÿn ghetuyge vander boosheyt harer Ouderen. 8. Ouderdom is eerlick. 9. Cloeckheydt/ 10. De gherechtighe wort wechgenomen. 19. De doodt der Gherechtighen/ verdoemt den levendighen Godloosen. 18. De Godloosē verachten de wercken des Heeren. 19. Het eynde der Godloosen.

1 Beter is het gheene kinderen hebben/
so men vroom is: want dat selve brengt
eewighen lof: want het wordt beyde
by Gode ende den menschen gheeer-
net.
2 Waer het is/ daer neemtmen het aen ten
exempel: wiet nu niet en heeft / die wen-
schet het doch/ ende praelt in eewigē cran-
se ende behoudt de overwinninge des kuy-
schen kamps.
3 Doch dē vruchtbarē hoop der Godloosē/
en is geē nutte/ eñ wat wt der hoererie ge-
plantet wort/ dat en sal niet diepe wortelē/
noch eenen gewissen grondt setten:
4 a Ende oft sy een tÿdt lanck/ aē de scheu-
ten groenen / dewÿle sy gantsch los staen/
b worden sy vanden winde bewogen / ende
van stercken winde wtgheroeyt.
5 Ende de ontÿdige tackē wordē gebrokē/
ende hare vrucht en is geen nutte/ onrÿpe
te eten/ ende nerghens toe deughende:
6 Want de kinderen die wt oneerlicken by-
slapen gheboren worden/ moeten ghetuy-
ghen van der boosheyt/ tegen de Ouderen/
wanneermen haer vraecht.
7 * Maer de Rechtveerdighe/ oft hy al-
schoon al te tÿdelick sterft/ c so is doch in-
der ruste.
8 (Want dat ouderdom is eerlick niet dat
langhe leeft/ oft veel Jaren heeft:
9 Cloeckheyt onder den menschen/ is het
rechte grauwe hayr/ ende een onbevleckt le-
ven/ is het rechte ouderdom.)
10 d Want hy behaecht Gode wel/ ende is
hem lief/ ende wordt wech genomen wt dē
leven/ onder den sondaers.
11 Ende wordt wech gheruckt/ op dat de
boosheyt zÿn verstant niet om en wende/
noch de valsche leere syne ziele bedrieghe.
12 Want de boose exempelē verleydē/ ende
verderuē eenē het goede/ e eñ de toevertwe-
kende lust/ verkeert onschuldighe heeren.
13 Hy is in corten vollen komen geworden/
ende heeft vele Jaren vervullet.
14 Want zÿn ziele behaecht Gode/ daerom-
me snelt hy hem met hem wt den boosen le-
ven.
15 Doch de lieden die het sien / en achtens
niet/ ende en nemens niet ter herten: name-
licken/ dat de Heylighen Gods/ in ghenade
ende barmhertichheyt zÿn/ ende dat hy een
opsien op syne wtvercoren heeft.
16 Want de verstorven Rechtveerdige/ ver-
doemt den levendighen Godloosen / ende
een die daer jonck is/ ende in corten volko-
men wordt/ het langhe leven des onrechte-
veerdighen.
17 Sy siē wel des Wÿsen eynde/ maer sy en
mercken niet/ wat de Heere over hem be-
dencket/ ende waeromme hy hem bewaert.
18 Sy sient wel/ ende en achtens niet: f wāt
de Heere belachtse.
19 Ende sullen daer na schentlicken vallen/
ende een smaetheyt zÿn onder dē doodē ee-
wichlick: ende hy salse onversiens daer neder
stooten/ ende salse wt dē gronde worpē/ dat
sy gantschelicken daerneder ligghen: ende
sy sullen in angsten zÿn/ ende hare ghedach-
tenisse sal verloren zÿn.
20 Sy sullen nu komen vertzaecht/ met der
conscientien harer sonde/ g ende hare son-
den sullen hen onder de ooghen schelden.

Dat v. Capittel.

1. De vrÿmoedicheyt der rechtveerdighen / teghen de vervolghers. 2. de verschrickheyt der Godloosen. 4. De klaghe der Godloosen. 15. De hope der Godloosē. 16. De Rechtveerdighe leven eewichlick. 18. God sal wrake doen over syne vyandē. 21. De Creatueren sullen hen wapenen teghen de onwÿse.

1 Als dan sal de Rechtveerdighe a staen
met grooter vrÿmoedicheyt tegen die/
die hem beangstet hebben/ ende die sy-
nen b arbeydt verworpen hebben.

d 1. Pet. 1.13
Rom. 8.15.18
2. Corin. 5.1.
e Exo. 16.2.
Deut. 8.2.
f Zach. 13.5.
g Mat. 13.43
1. Cor. 15.41
h Dat zÿn de Heydenē ende Godloosen/
Mal. 4.1.
i Math. 19.28.
1. Cor. 6.2.
k Mat. 25.41.46.
Der Godloosen stant ende wesen.
l Prov. 5.23 ende. 29.1.
m Luther. Alles wat hier tot den eynde des Capit. toe/ van dē vrouwen eñ kinderen ghesproken wordt/ dat salmen verstaen prophetisch/ dat is van landen eñ lieden. Ghelÿck als de Propheten Babylon/ Jerusalem/ Israel/ een dochter oft wÿf noemen: eñ hoererie/ Afgoderie/ bedde Kercken eñ Altaren.
n Esa. 54.1.
Luce 23.29.
Gala. 4.27.
o Esa. 56.6.
p Gal. 6.10.
q Wie in Gods woort wel versocht is/ ende veel geleden heeft/ die sal bloeyen eñ groenen eewichlick.
Psalm. 1.
r Syr. 23.35.
s Of/ onversiens
t Pro. 11.7.
u Psa. 37.19.

a Jer. 17.6.
Mat. 7.19.
b Mat. 7.27.
* Cap. iiij.
Lut. Een loflick ouderdom is eerlick.
c Sap. 3.3.
Esai. 56.14.
Apoc. 14.13.
d Gen. 5.24.
2. Reg. 2.11
Hebr. 11.5.
Syr. 44.16.
e 2. Pet. 2.8.
f Psal. 2.4.
Psal. 59.9.
Prov. 1.26.
g 4. Esd. 16.66
a Mat. 19.28
Mala. 4.3.
b Dat is/ syne leere eñ doen.

2 Wanneer deselue dan sulcks sien / sullen
sy grouwelicken verschricken voor sulcker
salicheyt/ dier sy hen niet voorsien en had-
den.
3 Ende sullen onder malkanderen spreken
met rouwe/ ende van angst des geests such-
ten/ Dat is die/ dien wy voortijts voor ee-
nen spot hielden/ c ende voor een hoonsche
bysprake.
c Esai.13.8.
4 d Wy sotten hielden zijn leuen voor onsin-
nich/ ende zijn eynde voor een schande.
d Sapi.3.3
5 Hoe is hy nu gherekent onder de kinderen
Gods/ ende zijn e erue is onder den Heyli-
ghen.
e Act.26.18.
6 Daeromme hebbē wy des rechtē weechs
ghefeylt/ f eñ het licht der gerechticheyt/ en
heeft ons niet geschenen/ g ende de Sonne
en is ons niet opghegaen.
f 2.Cor.4.4
Angst ende weenlaghe der Godloosen.
7 Wy hebben enckel onrecht eñ schadelicke
weghen gegaen/ ende hebben dyster onwe-
ghen ghewandelt: doch den wech des Hee-
ren en hebben wy niet gheweten.
g Mala.4.2
8 h Wat helpet ons nu onse pracl? wat bren
ghet ons den rijckdom in / met tsamen den
hoochmoet?
h Pro.10.2. 11.7.
9 i Het is altemael henen wech gevaren/ ge-
lijck als een schaduwe/ ende als een ghe-
schrey/ dat voorby gaet.
Spra.5.10. 11. Esa.29.15 Sapi.2.5.
10 Gelijck als een k Schip op de wallen des
waters henenwech loopt/ welcker men/ so
het voorby is/ niet speuren en kan/ noch des
seluen wech in der vloedt.
k Pro.30.19
11 l Ofte ghelijck als een voghel / die door de
locht vliecht / daermen sijnen wech niet na
speuren en can: want hy reurt eñ slaet in de
lichte locht/ drijft ende deylt se van malcãde-
ren/ met sijnen swevenden vleughelen/ ende
daer na en vintmen gheen teecken sulcx vlie
ghens daer inne.
l Pro.30.19.
12 Ofte gelijck als wanneer eenen pijl afge-
schoten wort/ na den m merckteecken/ eñ de
van malkanderen gedeylde locht/ in corten
weder te samen gaet/ datmē sijnen wech daer
door niet speuren en kan.
m Of/ witte
13 Also wy oock/ na dat wy zijn geboren ge-
14 weest/ hebben wy een eynde ghenomen/ en-
de en hebben gheen teecken der deucht
bewesen/ doch in onser boosheydt zijn wy
verteert.
15 Want des Godloosen hope/ is als gelijck
als stof vanden winde verstropt/ eñ als dun
nen Rijm van eenen storm verdreuen/ ende
als eenen rooc vanden winde verwaeyt/ eñ
ghelijck als men eenes vergheet/ die slechs
eenen dach ten gast gheweest is.
n Jo.8.13.14 Psalm.1.4. Prou.10.28 ende 11.7. Jacob.1.10.
16 o Doch de Rechtueerdige sullē eewichlick
leuen/ p ende de Heere is haren loon/ q eñ de
Allerhoochste r sorghet voor haer.
o Psa.40.5. 125.1. p Gen.15.1. q Dat is/ hare goet ende rijckdom.
17 Daeromme sullen sy ontfangen een heer-
lick Rijcke/ eñ een schoone s kroone vã der
hant des Heeren: want hy salse met sijner
rechter hant tt beschermen/ ende met sijnen
arme verdedighen.
r 2.Pet.5.7. s 4.Esd.2.43 Apoca.2.10. tt An. bedecken/ eñ etc. beschermen als met een bolwerck.
18 u Hy sal sijnen ijuer nemen voor een har-
nasch/ ende sal de creature rusten ter wrake
ouer de vyanden.
19 x Hy sal de gherechticheyt aentrecken voor
eenen kreeft/ ende sal het ernstlicke gerichte
opsetten voor eenen Helm
u Psa.18.8. x Eph 6.17 1.Thess.5.8. Esaie.59.17. Job.29.14.
20 Hy sal de heerlickheyt nemen tot eenē on-
verwinnelicken Schildt.
21 Hy sal den strenghen toorne wetten ten
sweerde: eñ de Werelt sal met hem wt trec-
ken ten strijde teghen de onwijsen.
22 De gheschutten der Blixemen/ sullen ge-
lijck toe treffen/ ende sullen wt den Wolckē/
recht als van eenen hardt gespannen bo-
ghe/ varen/ na het y merckteecken.
23 Ende daer sal dicken haghel vallen / wt
y Of/ wit/
den toorne der donderslagen: so sal oock des
Zees water tegen haer rasen/ ende de stroo-
men sullen heftigen te samen loopen.
24 Eñ daer sal hem oock een stercke wint te-
ghen haer legghen/ ende salse als een draey-
wint verstroyen/ * ongerechticheyt verwoe-
stet alle Landen/ ende een boos leuen/ z stort-
tet omme de stoelen der Gheweldighen.
* Cap.vj. such. z Of/ werpet Prouē.8.16.

Dat vj Capittel.

1. Ende 22. Waerschuwinge tot Koningē ende Vorsten. 4. Ouerheyt ende gewelt zijn van den Allerhoochsten. 5. De ongherechticheden der Vorsten sal ghestraft werden. 8. De Heere en sal geenen Persoon vreesen. 13. Het lof der wijsheyt. 18. Der wijsheydt beghinsel. 26. Een kloeck oft wijs Koninck/ des volcks ghelucK.

1 SO hoort nu/ ghy Koninghen/ ende merc-
2 ket/ leert ghy Richters op Aerden.
Een vermaninge aē de Regenten/ dat sy de rechtueerdicheydt eñ wijsh. voor oogē hebbē
3 Neemt te ooren / die ghy lieden ouer
vele heerschet/ die ghy v verheft ouer den
volcken.
4 a Want v lieden is de ouericheyt gegeuen
van den Heere / ende het ghewelt vanden
Allerhoochsten/ welcke vragen sal/ hoe ghy
lieden handelt/ ende doorgrondet wat ghy
oordeelt.
Eccle.9.13. a Rom.13.1
5 Want ghy lieden zijt zijns Rijcx Amptlie-
den: doch ghy en voert uwe ampt niet fijn/
eñ en houdet gheen recht/ ende en doet niet
na dien dat de Heere gheordineert heeft.
6 Hy sal gantsch grouwelicken ende in kor-
ten ouer v lieden komen / ende daer sal een
gantsch scherp gherichte ouer de Ouerhee-
ren gaen.
7 b Want den c slechten d geschiet ghenade/
doch de Gheweldighe sullen gheweldichlic-
ken ghestraft worden.
b Spr.10.29 c Of/ veracht eden/ etc.
8 e Want die/ die daer aller Heere is/ en sal
gheenen Persoone vreesen/ noch de macht
schouwen: hy heeft beyde de cleyne ende groo
te ghemaect/ ende sorghet voor alle gelijck.
1.Pet.1.5. d Of/ wedervaert/ beschenet/ ontmoetet. e Deu.10.17 2.Para.19.7 Job.34.19. Roma.2.11. Spr.a.5.22. Actu.10.34. Galat.3.6. Ephe.6.9. Colos.3.25
9 Ouer de Machtigen nu/ sal een sterck ge-
richte ghehouden worden.
10 Met v Tyrannē spreke ick/ op dat ghy lie
dē wijsheyt leeret/ eñ dat het v niet en feyle.
11 Want wie heylige leere heylichlicken be-
hout die wort heylich gehouden/ eñ wie de
selue wel leeret/ die sal wel bestaen.
12 So laet v lieden nu mijne reden wel geual
len/ begeertse/ ende laet v leeren.
13 Want de wijsheyt is schoone/ ende onuer-
ganckelick/ eñ laet haer geerne sien van die/
diese liefhebben/ ende laet haer vinden van
dien diese soecken.
1.Pet.5.17. Lof der wijsheyt. f Prou.8.17 Math.7.7.
14 f Ja sy beteghent/ ende geeft haer seluen te
bekennen dien diese gheerne hebben.
15 Wiese geerne g gheringe hadde/ die en be-
hoeft niet vele moeyte/ hy vindet se voor zijn
deure op hem h waernemende.
g Of/ vroech/ haest h Of/ wachtende.
16 Want na haer i t poogen/ dat is de rechte
kloeckheyt/ ende wie na haer wacker is/ die is
en derf niet langhe sorghen.
tt An. trachten
17 Want sy gaet rontomme/ ende soeckt wie
harer weert zy. eñ verschijnt hem gewillich-
licken onderweghen/ ende heeft achtinghe op
hem/ dat sy hem beteghene.
18 Want wie hem geerne laet onderwijsen/
daer is gewisselicken der wijsheyt beginsel.
19 k Ende wiese achtet/ die laet hem gheerne
onderwijsen: wie hem gheerne onderwijsen
laet/ die hout hare gheboden.
k Prou.9.9
20 Waer men nu de gebodē hout/ daer is ge-
wisselick een heylich leuen: eñ wie een heylich
leuen voert/ die is Gode gantsch na by.
21 Wie nu lust heeft ter wijsheyt/ dien waert
sy tot eenen heere.

Willet

1 Num.27.18 22 i Willet ghy nu / ghy Tyrannen inden
2.Sa.14.17 23 volcke gheerne Coninghen ende Vorsten
1.Reg.3.9. zijn/so houdet de wijsheyt in eeren/ op dat
ghy eeuwichlick heerschet.
24 Wat nu de wijsheyt is / ende van waer
sy koemt/ dat wil ick v lieden verkondigê/
ende en wil v lieden de heymelickheyt niet
verberghen/maer door gronden van aen=
beginne der creatueren/ende wil se open=
baer te bekennen geuen/ende wil der waer
heyt niet sparen.
25 Want ick en wil met den vergiftighen
nijdt niet te doen hebben: want de selue en
heeft niets aen der wijsheyt.
Wijse Re- 26 Manneer nu der wijsê vele is/dat is der
genten is Werelt heyl/ ende een kloeck Koninck / is
der onder- des volcks gheluck.
danen ghe- 27 Daeromme latet v lieden onderwijsen
luck. door mijne woorden/dat sal v lieden nut=
te zijn.

Dat vij. Capittel.

1 Staet ende conditie van alle mensche is ghelijck .6. Alle eenerley inganck ten le uen.7. Men moet bidden om wijsheyt. 8. Niet en is te ghelijcken by wijsheydt. 12. Alle goet koemt met der wijsheyt. 14 Wijs heyt is eenen onepndelicken schat. 16. Wy ende onse redenen/zijn in de hant des Hee- ren. 17. De kennesse der natuerlicker din- ghen/is een gaue Gods. 22. Lof der wijs- heyt. 27. De wijsheyt vermach alle dinck.

Alle men- 1 ICk ben oock een sterflick mensche/ gelijck
schen hebbê als de anderen/gheboren vanden geslach=
gelijcken be te des eersten gheschapen menschen.
gin ende wt 2 a Ende ben gebeeldet/tien maenden lanck
ganck deses in bloede te samen gheronnen/ van mans
leuens. zade door lust/ die inden bys lapen geschiet
a Job.10.10 3 Ende hebbe oock/ doe ick geboren was/
adem ghehaelt wt der gemeyner locht/ en
ben oock ghevallen op het Aertrijcke/ dat
ons al tesamen draecht.
4 Ende weenen is oock mijn eerste stem=
me geweest/gelijck als der anderen/ en ben
in windeldoecken opghebraeht met sor=
ghen.
5 Want gheen Koninck heeft een ander be
ghinsel zyn der gheboorten.
b Job.1.21. 6 b Maer sy hebben alle eenerley inganck
1.Tim.6.7. in het leuen/ende eenen gelijckê wtganck.
Syrac.5.14 7 Daeromme so badt ick / ende my werdt
c 1.Reg.3.7 kloeckheyt ghegheuen: ick riep/ ende my
De wijsh quam de Gheest der wijsheyt.
is de hooch 8 d Ende ick hielt se weerder dan Koninck=
ste ende e- rijcken ende Vorstendommen/ende Rijck=
delste schat. dom hielt ick voor niets teghen haer.
d Job.28.15 9 Ick vergheleeckte haer gheenen edelen
Prou.3.15. steen: want alle het gout is tegen haer/ ge
ende. 8. 11. lijck als * snoode zant/ende siluer / is als
Psal.10.11 dreck teghen haer te rekenen.
* Of ver- 10 Ick hadde se lieuer/ dan een gesont ende
achtet. schoon lijf/ ende verkoosse my ten lichte:
want de glantz die van haer gaet / die en
blusschet niet wt.
e 1.Reg.3.13. 11 e My quam doch allerley goet met haer
Math.6.33 ende ontallicken rijckdom in hare handt.
Spra. 1. 20 12 Ick was in allen dingen vrolick/ dat f de=
f Of marck= se/de wijsheyt ginck my in den seluê voor:
te. ende ick wistet niet/ dat sulckes van haer
quame.
13 Eennoudichlick hebbe ick het gheleert/
mildichlickê deyle ick het mede/ ick en wil
haren rijckdom niet verberghen.
14 Want sy is den menschen eenen onepnt=
licken schadt/welcke die hem ghebruyckê/
worden Gods vrienden/ende zijn aenghe=
naem daeromme dat hen ghegeuen is/ hen
te laten onderwijsen.

15 God heeft my ghegheuen wijslicken te
spreken/ ende na sulcker gaue der wijsheyt/
recht te dencke. want hy isset/ die op dê we
ghe der wijsheyt leydet/ende de Wijsen re=
geert.
16 g Want in synet hant/zijn beyde wy selfs g Sap. 3.1.
ende onse reden/daertoe alle kloeckheyt en
konst in allerley h werck. h Of ghe-
17 Want hy heeft my ghegheuen gewisse be schepsten.
kentenisse alles dincx/ dat ick weet/ hoe de
Werelt ghemaeckt is/ ende de kracht der
Elementen.
18 Der tijdt beghin/eynde/ ende middel: hoe De Werelt
den dach toe ende afneemt. kent merc-
19 Hoe den tijt des Jaers hem verandert/ stende de-
ende hoe het Jaer rontomme loopt. se dinghen/
20 Hoe de Sterren staen/ de aerdt der tam= doch alleen
men ende wilden Dieren/ hoe de windt so de geloui-
machtich is/ende wat de lieden inden sinne ghe weten
hebben/ menigherley aert der planten ende dat sy Gods
kracht der wortelen. creatuere/
21 Ick weet alles wat heymelick ende ver= en door het
borgen is: want de wijsheyt/ die aller konst woort ende
Meester is/ leert het my. Gods wijs-
22 Want in haer is de Geest / die daer ver= heyt ghe-
standich is/ heylich/ eenich/ menichfuldich/ schapen
scherp / behendich / welsprekende / reyne/ zijn.
klaer sachmoedich / vrientdelick / ernstach=
tich/sonder schuwen weldadich.
23 Vriendt houdt vaste/ ghewisse/ seker/ en
vermach alle dinck/ siet alle dinck/ en gaet
door alle Gheesten hoe verstandich/ louter
ende scherp sy oock zijn.
24 Want de wijsheyt is het aller behendich
ste/ sy vaert ende gaet door alle dinck / soo
gantsch louter is sy.
25 Want sy is eê helle glantz der Godlicker
kracht/ende eê strale der heerlickheyt des
Almachtighen: daeromme en kan niets on
reyn tot haer komen.
26 i Want sy is een glantz des eeuwighen Lof der wijs
lichts/ ende een onbeulecktê spiegel der God heydt.
licker kracht/ ende een beelt synet goedic= i Hebr.1.3.
heyt.
27 Sy is eenich/ende doet doch alle dinck:
sy blijft dat sy is/ende vernieuwet doch al=
le dinck: ende voort ende voort geeft sy haer
in de heylighe zielen / ende maeckt Gods
vrienden ende Propheten.
28 Want God en k bemint niemant / hy en k Of, belie
blijue dan by der wijsheydt. uet.
29 Sy gaet heerlicker henen dan de Sonne
ende alle Sterren/ ende teghen het licht ge=
rekent/ gaet sy hem wijdt voor.
30 Want het licht moet der nacht wijcken/
doch de boosheyt en ouerweldicht de wijs=
heyt nemmermeer.

Dat viij. Capittel.

1. Wijsheyt regeert alle dinck. 4. Sy is inden heymelickê raet ende kennisse Gods. 8. Onderwijst de ondervindinghe van vele dinghen. 9 Dedruchten komende van der wijsheyt. 21. Die wijsheyt een gaue Gods.

1 SY reyckt ghewerldichlicken van eenen De ieughet
eynde ten anderen/ ende regeert alle dinc sal de wijs-
wel. heyt bemin
2 * Die selue hebbe ick bemint/ende gesocht nen/ ende
a van myner ieughet aen / ende dachte se haer met
my ter Bruydt te nemen: want ick hebbe haer ver-
haer schoonheyt lief ghekregen. trouwen.
3 Sy is van heerlicken adel: want haer we * Cap. vij.
sen is by God/ ende de Heere aller dinghen Luc.
heeft se lief. a Spra.6.18
4 Sy is inden heymelicken raedt inder be= Eccle.3.17
kentenisse Gods/ ende een aenghever synet
wercken.
5 Is rijckdom een kostelick dinck inden le=

 uen

uen? wat is rijcker dan de wijsheyt/die alle
dinck doet?
6 Doet het nu kloeckheyt? wie is onder allē
een konstelicker meester dan sy?
7 Heeft yemant de gerechticheyt lief? haren
arbeyt is enckel deucht: want sy leert alle
tucht/kloeckheyt/gherechticheyt eñ b sterc-
heydt/welcke de alder nutsten zijn/in den
menschelicken leuen.
8 Begeert yemant vele dinct te weten? so cā
sy c geraden/ beyde wat geschiet ende noch
toecomstich is: d sy verstaet haer op verdec-
te woorden/ende weet de gheraetselen te
ontbinden: teeckenen ende wonderen weet
sy te voren/ende hoe het totten tijdē ende
stonden toegaen sal.
9 Ick hebbe het besloten/haer my ter gesel
linnen te nemen: e want ick weet het/dat sy
my een goet raetgeuer zijn sal/ eñ een troo-
ster in sorghen ende treuricheydt.
10 Een Jongelinck heeft door de selue/heer
lickheydt by den volcke/ende eere by den
Ouden.
11 Ick sal scherp beuonden worden int ghe-
richte/ende by den Gheweldighen/ salmen
hem myner verwonderen.
12 Wanneer ick swijghe/so sullen sy na my
beyden/wanneer ick spreke/so sullen sy op-
mercken: ende wanneer ick wijder spreke/
so f sullen sy de handen op haren mont leg-
ghen.
13 Ick sal eenē onsterffelickē name door haer
verkrijghen/ eñ een eewighe gedachtenisse/
by mynen nakomelinghen laten.
14 Ick sal lieden regeren/ende Heydenen sul
len my onderdanich zijn.
15 Grousame Tyrannen sullen hem vreesen/
wanneer sy my hooren/ende by den volcke
worde ick goedertieren beuonden/ende in-
den krijch een Heldt.
16 Blijue ick nu te huys so hebbe ick myne
ruste aen haer: want het en is niet verdriet-
lick met haer omme te gaē/noch onlustich/
by haer te zijn/maer enckel lust ende vreuch
de.
17 Sulcx bedacht ick by my/ eñ nam het ter
herten: want die hare gemeynsamen zijn/die
hebbē een eewich wesen/eñ die hare vrien-
den zijn/die hebben reyne wellust.
18 Eñ oneyndelicken rijcdom/comt vanden
g arbeyde haerder handen/ende kloeckheyt
door haer geselschap eñ spreken/ ende eenē
goeden roem/ door hare ghemeynschap eñ
reden: ick hebbe alomme ghegaen te soec-
ken/op dat ickse tot my brochte.
19 Want ick was een kint van goeder aert/
ende hebbe een fijne ziele verkreghen.
20 Doe ick nu wel opgetogen was/wies ick
tot eenen onbeuleckten lijue.
21 Doch doe ick gewaer wert/dat ick niet an
ders kuysch zijn en konde/ h God geue het
my dan (ende dat seluighe was oock kloec-
heyt/ te bekennen/wiens sulckt genade is)
tradt ick tot den Heere/ ende badt hem/ eñ
sprack van gantsch myner herten.

b Dat is/ mâtic/moedich/ghetrooftet/ eñ blijmoedich zijn.
c Of/gissen.
d Dan.2.28 ende 5.17.
e Prou.2.11 Wie hem tot der wijsheyt gheselt/die is by God eñ den menschen lief eñ weert
f Job.29.37 Mich.7.10.
g Dat is/dā harer leere ende reden.
h 2.Cor.7.7

Dat ix. Capittel.

1. De dichter in Salomons persoon/bidt om wijsheyt te outfanghen. 2. God heeft dē mensche bereydet/dat hy ouer alle Creature heerschen soude. 8. De mensche sonder wijsheyt/ en sal niet gheeert wesen. 9. De wijsheyt was met God als hy de Wereldt maeckte. 13. ende 17. De mensche en kan dē raedt Gods niet weten. 15. Het sterffelick lichaem beswaert de ziele.

1 O God myner vaderen/ ende Heere aller
goedicheyt/a die ghy alle dinck door v
woort ghemaeckt/

Een gebedt tot God om wijsheyt te verkrijgē
a Gene.1.1.

2 Eñ den mensche door uwe wijsheyt berey
det hebt/ b dat hy heerschen soude ouer de
creature/die van v ghemaeckt is/
3 Dat hy de Wereldt regeren soude/met hey
licheyt ende gherechticheyt/eñ met rechten
herten richten.
4 c Gheeft my de wijsheyt/ die v voorgaens
rontomme uwen Troon is/eñ en verwerpt
my niet van uwen kinderen.
5 e Want ick ben v knecht/ende uwer maget
sone/ een swack mensche/ ende van korten
leuē/ende te f slecht in verstande des rechts
ende Wets.
6 Eñ wanneer daer alschoon een onder den
menschen kinderen volcomen ware/ so gelt
hy doch niets/so hy sonder de wijsheydt is/
die van v koemt.
7 g Ghy hebt my vercoren ten Koninck ouer
v volck/ende ten Richter ouer uwe sonen eñ
dochteren.
8 Eñ heetet my eenen Tempel bouwen/op
uwen heyligen berghe/ende eenen Altaer in
der Stadt uwer wooninge/die daer ghelijck
waren/der Heylighen Huttē/welcke ghy in
voortijden bereyden lietet/
9 Ende met v uwe wijsheyt/ die uwe werc-
ken weet: h ende daerby was/ doe ghy de
Wereldt maeckdet/ende bekennet wat v wel
behaecht/ ende wat recht is in uwen ghe-
boden.
10 Sendtse nederwaert van uwen heylighen
Hemel/ende wt den Troon uwer heerlicheyt
sentse herwaerts/dat sy by my zy/ende met
my zy/ende met my arbeyde: op dat ick be-
kenne/wat v wel behaghet.
11 Want sy weet alle dinck/ende verstaet het:
ende laetse my maetichlick leyden in mynen
wercken/ende my behoeden door hare heer-
lickheydt.
12 So sullen v myne wercken aengename zijn/
ende sal v volck recht richten/ende weerdich
zijn des Troons mijns vaders.
13 i Want welcker mensche weet Gods raet:
ofte wie kan dencken wat God wil?
14 Want der sterffelicken menschen ghedach
ten/zijn misselick/ende onse aenslaghen zijn
vaerlick.
15 Want het sterffelicke lichaem beswaert de
ziele/eñ de Aertsche hutte/onderdrucket dē
k verstroyden sin.
16 l Wy en bekennen dat nauwelick/ dat op
Aerden is/ eñ beuinden swaerlickē/dat ons
onder den handen is/ wie wil dan m door-
gronden dat inden Hemel is.
17 Wie wil uwē raet onderuinden? ten zy dā
dat ghy wijsheyt geuet/eñ sendet uwen hey-
lighen Gheest wt der hoochde/
18 Ende also het doen op der Aerden recht
werde/ende de menschen leeren/ wat v wel
behaghet/
19 Ende door de wijsheydt salich worden.

b Ge.1.28. Psalm.8.7.
c 1.Reg.3.9
d Of/ alwege
e Psa.86.16 ende 116.16
f Of/kleyn.
Siet/dewijl heyt koemt alleen van God/ ende sonder haer en deucht niemandt niets.
g 1.Par.28.5 2 Para.1.9.
h Pro.8.22 Joan.1.1. Gene.1. 1.Joan.1.1. Collo.1.15.
i Sonder Gods woort en cā de mensche niet weten wat Gode behaecht/ maer doet alle dinc henen/in twijfel/ ende op het ongewisse.
Esai.40.13. Roma.11.34. 1.Cor.2.16. Syrach.1.3. 4.Esd.4.21.
k Sonder Gods woort/ dichtet ende soeckt het vernuft vele wijsen eñ weghen/verstropt hemseluē also in vele moeyte eñ en treffet doch niet.
l 1.Cor.2.14
m Of/ doorspuysteren.

Dat x. Capittel.

1. De wijsheyt heeft den eersten mensche bewaert eñ bracht hem wt syne sonde. 3 Cain ende Abel. 4. Noe. Abraham. 6. Loth. 10. Jacob. 13. Joseph. 15. eñ 17. Het volck Israels. 16. Moses. 21. De wijsheyt opent der stommen monden.

1 Deselue wijsheydt bewaerde dien/ die
aen het aller eerste ghemaeckt/ende al
leene gheschapen werdt/ tot eenen va-
der der Wereldt/ende a brachte hem wt sy-
der sonde.
2 b Ende gaf hem kracht ouer alle dinck te
heerschen.
3 c Van de welcke/ doe de onrechtueerdighe
afviel door synen toorne/verderf hy/van we
ghen der boosticker moort zijns broeders.

Wat nut dē menschē we de wijsheyt gecomē zy. Adam. Gene.1.27.
a Door dat woort Gen.3.15. Dz zaet sal v dē kop vertredē/etc.
b Gen.2.20 Cain.
c Gen.4.8. Noe.

4 b Ende als de Aerde om desseluen wille/met der Sondtvloet verdorue was/halp de e wijsheyt wederomme/ende regeerde den Rechtueerdighen/door een slecht hout.
5 g De selue doe de Heydenen h te gelijcke in dwalinge boosliick leefdē/want sy dē Rechtueerdighen/eñ onderhielt hem onstraffelick voor God:ende liet hem vaste zijn/tegē het vaderlicke herte/teghen den sone.
6 i Deselue verloste den Rechtueerdigen doe de Godloose omquamen/doe hy vloodt voor den vyere/dat op de vijf steden viel.
7 Welck verwoestede lant noch rooket tot een ghetuyghenisse der boosheyt/met tsamē den boomen/ die k ourijpe vruchten dragen/ende der Soutkalomne/ die daer staet tot eener ghedachtenisse der ongeloouigen zielen.
8 Want de gene die de wijsheyt niet en achten/en hebben niet alleene de schade/dat sy het goede niet en kennen / maer laten oock den leuendighen een ghedachtenisse na/dat sy niet en konnen verborghen blijuen / in het ghene/daer sy in dwalende gegaen hebben.
9 Maer de wijsheyt verlost de genē wt allen moeyte/ die hen aen haer houden.
10 l Deselue leyde den Rechtueerdighen/die voor zijns broeders toorne vlieden moeste/ op stracken weghe/eñ wees hem het Rijcke Gods/ende gaf hem te bekennen wat heylich is:ende halp hem in sijnen arbeyde/dat hy wel toenam/ ende vele goets van sijnen arbeydt kreech.
11 m Ende was by hem n doe hy bedroghen wert van dien/die hem ghewelt deden.
12 Eñ maeckte hem seker voor dien/die hem o na stelden/ende gaf hem ouerwinninge in eenen stercken kamp:op dat hy ondervonde/dat de Godsalicheyt machtigher is dan alle dinck.
13 * De selue en verliet den verkochtē Rechtueerdighen niet/ maer bewaerde hem voor der sonde.
14 p Ginck met hem henen of in den kercker/ eñ inden banden en verliet sy hem niet/ tot dat sy hem toebrachte den Scepter des Koninckrijcx/ende de Ouerheyt ouer die/ die hem ghewelt ghedaen hadden: eñ maeckte die tot leugenaers/die hem boose daet toeghelept hadden/ ende gaf hem een eewighe heerlickheydt.
15 q De selue verlossede het heylige volck/eñ onstraffelicke zaedt vanden Heydenen diese plaechden.
16 r Sy voer in de ziele des Dienaers des Heeren/ende wederstont den grousamen Koninghen:door wonderen ende teeckenen.
17 Sy beloonde den Heylighen haren arbeyt ende leydese door wonderlicke weghen/s eñ was hen des daechs eene beschuttinge/ende des nachts een vlamme/ ghelijck als de Sterren.
18 t Sy voerdese door de roode Zee/ende leydese door groote wateren.
19 Doch hare vyanden/versoop sy/eñ tooch dese wt den gront der diepte.
20 u Daeromme namen de Rechtueerdighen roof vanden Godloosen/ x eñ prijsen uwen heyligen Name Heere/eñ loofdē eendrachtelicken uwe ouerwinnende handt.
21 Want de wijsheydt opende der stommen mondt/ende maeckte der onmondigen tonghen wel y beredet.

Dat xj. Capittel.

1. Rort verhael der dinghen die het volck Israels ghedaen heeft / door de helpdinge der wijsheyt. 10. ende 11. God straft de sy- ... saechtelick/ ende vermaentse als Va- der.16. De Egyptenaers hebben aengebeden onuernuftige wormen/ende andere verachtelicke dieren 17. De mensche wort ghestraft door de dingen in welcke hy sondicht. 22. God ordineert het al met mate/ghetale/ ende ghewichte. 24. God siet met der menschen sonde door de vingheren / dat sy hen beteren souden 25. God en haet niet vā dat hy ghemaeckt heeft.

1 Sy voerde derseluē wercken/door de hant der Heylighen Propheten/
2 Ende leydese door een wilde Woestijne/ dat sy Tenten opslaeghen inder Woestijne.
3 a Ende hare vyanden wederstonden/ende hen wrecckten aen haren wederpartijders.
4 Doe hen dorstede/ riepen sy v aen/ ende hen wert water ghegheuen wt den hoogen rotzsteen/ ende lesscheden den dorst/wt eenē harden steen.
5 Ende euen daer door hare vyanden ghe-
6 plaecht werden / daer door gheschiede hen goet/ doe sy noodt leden.
7 Want ghelijck als gene door den * bloede
8 verschrockcken/dat in der stede des vlietendē waters quam tot eener stede des ghebots/ datmen de kinderen dooden moeste : alſo gaeft ghy desen waters de volheydt onuersienedes.
9 Ende ghauet daer mede te verstaen/ door ghener dorst/ hoe ghy de wederpartijders plaghedet.
10 c Want doe dese versocht/ende met genade verlichtet werden/ bekenden sy hoe de Godloosen met toorne gerichtet ende ghequellet worden.
11 Dese hebdy voorwaer als een vader vermaent ende gheproeft / doch ghene als een strenghe Koninck/ghestraffet eñ verdoemt.
12 Ende beyde die daer by waren / ende die niet daer by en waren/werden ghelijck ghe plaecht.
13 Want daer quam dobbel leedt ouer haer/ daer toe oock suchten/ so sy des voorighen gedachten.
14 Want doe sy hoorden dat desen daer door goet gheschiede/ door welcker sy ghequellet worden/ voelden sy den Heere.
15 Want dien sy voortijden verachtelicken verstooten ende verworpen hadden/ eñ hem belacheden/des moesten sy hen ten laetsten/ doe het daer henen quam/ verwonderen/dat haren dorst so niet en was als der rechtueerdighen.
16 Also oock door de dulle gedachten/ haers onrechtueerdighen wesens/b door welcke sy bedroghen/onuernuftighe wormen/ eñ verachtelicke Dieren aenbaden/
17 Sondet ghy onder haer de volheyt der onuernuftiger Dieren ter wrake:op dat sy bekenden/ dat/ waer mede yemant sondighet/ dat hy daer mede oock wort gheplaghet.
18 e Want het en feylde uwer almachtigher hant niet (die de Werelt gheschapen heeft/ wt eenen onghestalten wesen) ouer haer te schicken/ hoopen der Beyren ofte vrijmoedighe Leeuwen.
19 Ofte van nieuwe gheschapen grimmighe onbekende Dieren/ ofte die daer vyer spouwen/ ofte met grimmighen rooke bliesen/ ofte dien grousamen voncken wt den oogen stouen.
20 De welcke hen niet alleen met verseeringe en conden te niete maken/maer oock wel met haren verschrickelicken ghesichte fverworghen.
21 Ja sy konden wel sonder dat/ door eenen eenighen adem vallen/ niet wrake veruol-

Margin notes (left): Gen.6.78 / Dat was Gods woort / ... Abraham. / Gen.11.1. / ... 12.1. / ...Esd.3.13. / Dat is/ ... / Gen.19.17 / Luc.17/32. / Jacob. / Ge.28.5.12. / Ge.30.42 / Gen.31.6. / Of/ lagen / Godsalichz/ / Joseph. / Gen.37.28 / ... 7.9. / Gen.39.21. / ende 41.29. / Psa.105.21. / Mac.2.53 / Israel. / Ero.1.10. / Moses. / Ero.2.3.4. / 6.7.8.9. / kinderen Israel. / Ero.14.29. / Ero.12.21. / Psal.105.39 / 1.Cor.10.1. / Ero.14.21 / Psal.78.13. / ende 106 9. / Ero.12.35 / Judit.5.13. / Ero.15.1. / Psal.106.12. / Of/ sprekende.

Margin notes (right): De wijsheyt voert eñ leydet de vromen. / Exod.16.1. / Psal.136.16. / a Ero.17.12. / b Nu.20.11. / Psal.78.15. / ende 105.41. / 2.Esd.9.20. / 4.Esd.1.20. / * Doe het water bloet wert in Egypten. Exod.7.26. / c Deut.8.2 / b Sap.12.24 / e Leui.26.22 / Sapie.16.1. / Jerem.8.19 / f Of/ haestelijck dooden.

ghet/ende door den gheest uwer kracht ver-
stroyt worden.
22 Doch ghy hebt alle dinc geordineert/met
mate/ghetale ende ghewichte: want groot
vermeughen is alletydt by v/g eñ wie kan
der macht uws arms wederstaen?

g Judi.16.18
2. Heste.2.4

23 Want de Werelt is voor v/gelijck als het
h tongsken aen der waechschale / ende als
een druppe des morghendauwes/die op de
Aerde valt.
24 Maer ghy ontfermt v over alle dinck: wāt
ghy hebt macht ouer alle dinck/i ende k siet
niet der menschen sonde' l door de vingerē/
dat sy hen beteren souden.
25 Want ghy hebt lief alles wat daer is/eñ
en hatet niet wat ghy gemaect hebt: want
ghy hebt ghewisselicken niets bereydet/daer
ghy eenen haet tot haddet.
26 Hoe condy yets wat blyuen/wanneer ghy
niet en woudet? ofte hoe conde dat onder-
houden worden/dat ghy niet ghetoepen en
haddet?
27 Maer ghy verschoonet aller: want sy zijn
uwe/Heere/m ghy liefhebber des n leuens.

h Gelijc als het lichtelick gheschieden mach/dat dat tongeskē wtslaet: sulc eē slecht dinck is de Werelt tegē God.
Esa.40.15.
i Rom 2.4.
Act.17.30.
2. Pet.3.15.
k Of/gelaet v / al saech- dy de sondē der menschē niet/etc.
l Ãn.ouer.
m Ezec.18.32
33.11.
n Luther.le- uēs/ ende v onuerganc- kelicke Geest/ is in allen.
Cap.xv.
Waeromme etc.

Dat xij. Capittel.

3 ende 10. God straft suyuerlicken die/die
ghevallen zijn. 4. Chananeen ende ande-
re volcken zijn om harer sonden wille ver-
stroyt. 12. Niemant en mach den oordeele
Gods teghen spreken. 13. Daer is maer
een eeuwich God/ die het Regimendt van al
heeft. 15. God is rechtueerdich. 18. ende
ghewveldich Heerscher. 20. So God syne
vyanden saechtelick handelt eñ verschoont
hoe veel te meer syne kinderen. 24. In wat
dwalinghe sy vallen die hen van God af-
wenden. 26. Die verharde beuinden het
oordeel Gods.

God is lanc moedich in syner straffe ouer de son- daers.
a Sapi.1.7.

1 VWen onuerganckelicken Gheest/a is in
allen.
2 Daeromme straft ghy suyuerlickē de
gene die daer vallen/ende vermaentse met
tucht/waer sy aen sondigen: op dat sy van-
der boosheyt los worden/ ende aen v Heere
gheloouen.
3 b Want doe ghy vyant waret den ouden
Inwoonern uws Heylighen landts/
4 Daeromme dat sy boose wercken begin-
ghen/niet toouerren.
5 Ende woudet door onser vaderen handen
verdelghen/ * de ongoddelicke Offerers eñ
onbarmhertigen moorders harer sonen/die
daer menschen vleesch verslondē/ende gru-
welick bloedt sopen/ daer sy v Godesdienst
mede doen wouden:
6 Ende de ghenen die de Ouderen waren/
verworchden de zielen die gheen hulpe en
hadden:
7 Op dat dat lant/dat door v onder allē het
alleredelste was/eeñ weerdighe wooninge
werde der kinderen Gods.
8 Doe verschoondet ghy dannoch derseluē/
als menschen/ende sondet voor henen uwe
voordrauers/ namelicken/ v heyr de Horse-
lē op dat sy deselue met der tijt ombrochtē.
9 Het en was v voorwaer niet onmueghe-
lick/de Godloosen in den strijde der Recht-
ueerdighen/te onderworpen/ oft door grou
same ghedierten / ofte suo waer met eenen
harden woorde/altemaele te ghelijcke om te
brenghen.
10 c Maer ghy richdetse met der tijdt ende
lietet hen ruym ter boete: hoewel v niet
onbewust was/dat sy booser aerdt waren/
ende hen hare boosheyt aengheboren/ende
dat sy hare ghedachten nemmermeer veran-
deren souden.

b Deu.9.3.
12.29.18.9.
* De Canan teers die ha ren kinde- ren offerden.
Psalm.78.
c Exo.23.23
Deut.7.22.

11 Want sy waren een verulocct zaet van af-
beginne: so dorstet ghy oock niemant d schu
wen/ of ghy het hen vergauet / waer aen sy
ghesondicht hadden.
12 e Want wie wil tot v segghen: Wat doe-
dy? of wie wil uwen gherichte wederstaen?
of wie wil v beschuldigen/ om de f verderf-
de Heydenen / die ghy ghescapen hebt? of
wie wil hem tot eenen wreker teghen v set-
ten / om der onrechtueerdigher menschen
wille?
13 Want daer en is gheen God/behaluen ghy
alleene/ * die ghy voor allen sorghet: op dat
ghy bewijset / hoe dat ghy niet onrecht en
richtet.
14 Want v en can noch Coninck/noch g Ty
ran onder ooghen treden/voor die/die ghy
straffet.
15 Dewijle ghy dan rechtueerdich zijt/ so re-
geerdy alle dinck recht/eñ achtet uwer Ma-
iesteyt h niet te voeghen/yemandt te verdoe
men/die de straffe niet verdient en heeft.
16 Want uwe stercte is een heerschappie der
gherechtichevt: eñ dewijle ghy ouer alle heer
schet/so verschoondy oock aller.
17 Want ghy hebt uwe sterckheyt bewesen
aen dien/die niet en ghelooofden/dat ghy so
gantsch machtich waret.
18 Eñ hebt v bewesen aē dien/die hen i stout
wisten: doch ghy gewveldighe Heerscher/rich
tet met saechtmoedicheyt: ende regeret ons
met vele verschoonen: want ghy vermeucht
alles wat ghy wilt.
19 V volck dan leerdy door sulcke wercken/
datmen vroom ende goedertieren zijn sal/eñ
uwē kinderen geefdy daer mede te verstaen/
sy sullen goedes hopes zijn/dat ghy k boete
voor de sonde willet aennemen.
20 Want so ghy de vyanden uwer kinderen/
eñ die des doots schuldich waren/met sulc-
ken vertoghe ende verschoonen/ghestraffet
hebt/ende geuet hen tijt ende ruym/ dat sy
van harer boosheyt konden aflaten:
21 Hoe vele met grooteren bedencken / richt
ghy uwe kinderē/l met welcker Vaderē ghy
Eedt ende Verbunde veler goeder toeseggin
ghen/opgherichtet hebt?
22 Daeromme/so dickwils als ghy onse vy-
anden plaget/so doedy dat ons tot eener m
tucht/op dat wy uwer goedicheyt met vlij-
te waernemen: of wy gerichtet werden/dat
wy doch op uwe barmhertichevt vertrouwē
sullen.
23 Daeromme queldet ghy oock de n onrecht
ueerdigen / die een onuerstandich leuē voer-
den/met haren eyghen grouwelen.
24 Want sy warē so gantsch verre inder dwa-
linge gecomen/ o dat sy oock de Dieren die
by haren vyanden verachtet warē/voor Go
den hielden ghelijck als de onuerstandighe
kinderen bedroghen.
25 Daerō hebdy oock eene p spottische straffe
onder hen/als onder onuerstandighe kinde-
ren ghesonden.
26 Doe nu sodanige spottische vermaninghe
hen niet en bewooch/ beuonden sy de ernstē-
licke straffe Gods.
27 Want sy werden euen door dat gequellet/
dat sy voor Godē hielden: welck hen gantsch
seer verdroot/doe sy dien saghen/ dien sy te
voren niet en wouden kennen/ ende moesten
hem voor eenen God bekennen: daeromme
oock de verdoemenisse ten laetsten ouer hen
quam.

d Of/ontsie
e Rom.9.19.
Esai.44.7.
Iere.49.19.
ende 50.44.
f Of/huelde
* 1.Pet.5.7.
g Siet/hoe hy alle woordē richtet ende trec- ket tegen de Tyrannen/ hen te ver- schricken.
h Gelijc als de Tyrannē hen dunckē laten/als moesten sy hare macht gebruyckē/ den anderen te schadē eñ te ouerpoc- chen.
i Dat is/als den Egypte naren in de Roode Zee.
k Luc.24.46
Acto. 2.38.
ende 17.30.
l Gen.17.22
m Of/castij- dinghe.
n De Egyp- tenaers die de gedierrē aenbaden/ welcke de Joden hare vyandē ver- achteden.
o Sap.11.16
Roma. 1.F.
p Dat was/ dat sy van- den Dieren gheplaecht werden die doch hare Godē warē eñ hen hel- pen souden.

Dat xiij. Capittel.

1. Alle menschen zijn van natuere ydel/
noch en hebbē God door syne werckē nī be-
kent. 2. Sy hebben de wercken Gods mis-
bruyckt tot Afgoderie. 3. De Werckman

behoort voor de wercken bekent te syne.
10. De Afgodendienaers zijn onsalich. 11.
De groote onuerstandicheyt eñ plompheyt
der Afgodendienaers.

Ydel eñ onsinnich zijn alle menschen/ die voor den rechtẽ God/ de Creature eeren.
a Rom.1.19
b Deu.4.19 17.3.
c De lichtẽ/ zijn de Sonne eñ Mane

1 Alle menschen zijn voorwaer natuerlic-
ken ydel/ die van God niets en weten/
a ende aen den sichtlickẽ goederen/ diẽ/
die het is/ niet en kennen: ende aen dẽ werc-
ken niet en sien/ wie de Meester is:
2 b Maer houden dier een/ het vyer/ ofte dẽ
wint/ oft snelle Sterren/ ofte machtich wa-
ter/ ofte de c lichten aen den Hemel/ die de
Werelt regeren/ voor Goden.
3 So sy nu aen de schoonen gestalt der sel-
uer een welgeuallen hadden/ ende haer al-
so voor Goden hielden/ so souden sy billickẽ
gheweten hebbẽ hoe gansch vele beter dat
die zy/ die ouer sulcke een Heere is: Wãt die
aller schoonheyt Meester is/ die heeft sulcx
alles gheschapen.

d Dat is/ der menigerley wercken ende deucht der Creaturen.

4 Ende so sy hen der macht ende d kracht
verwonderden/ so souden sy billicken aen
den seluen ghemerckt hebben/ hoe vele mach-
tigher dat die zy/ die sulckes alle bereydet
heeft.
5 Want aen der grooter schoonheydt ende
wercken kan Ja de Meester der seluẽ/ als
in een Beeldt/ bekent worden.
6 Hoewel ouer dese/ niet so gantsch seer te
beklagen is: want sy connen oock wel e dwa-
len/ wanneer sy God soecken/ ende gheerne
vonden.

e Of/ feylen.
f Rom.1.21.

7 f Want als sy met syner scheppinge omme-
gaen eñ haer na dencken/ so worden sy ge-
uanghen int aensien/ dewijle de creaturen
so schoone zijn/ diemen siet.
8 Doch en zijn sy daer mede niet ontschul-
dighet.
9 Want hebben sy so vele connen bekennẽ/
dat sy de Creaturen conden g hooch achten/
waeromme en hebben sy niet veel eer den
Heere der seluen ghevonden?

g Dat is/ mercke hoe schoone eñ menigerleye kracht ende wercken de Creaturen hebbẽ ende ghebruyckẽ.
h Der Beeldẽ eñ Afgodendienaers zijn onsalich
h Act.17.29.
i Esai.44.12 40.4.
Jerem/10.3 51.17.
k Int And. beschellet.
l Esa.44.17

10 Maer dat zijn de onsalighe/ ende welcker
hope billicken onder de dooden te rekenẽ is/
die daer menschen maecksel/ God heetẽ: als
h gout eñ siluer/ dat konstelick bereydet is:
eñ de Beeldẽ der Dieren/ ofte onnutte stee-
nen/ die voor ouden Jaren ghemaeckt zijn.
11 i Als/ wanneer een Timmerman/ die wat
te arbeyden soect/ erghens eenen boom af-
houwet/ eñ k t vel laet/ ende slichtet den sel-
uen wel/ ende maket wat constelicx eñ syns
daernae/ dies men ghebruyckt ter noodt-
druft ten leuen.
12 De spanẽ nu van sulckẽ arbeyt/ gebruyckt
hy om spijse te koken/ dat hy sat worde.
13 l Eñ wat daer van ouerblijft/ dat dus niet
nutte en is/ als dat crom hout ende vol tac-
ken is/ dat neemt hy/ eñ besnijdt het/ wan-
neer hy niet te doen en heeft/ met vlijte/ eñ
beelt het meesterlicken na syner const/
14 Ende maeckt het eens menschen ofte ver-
achteden Dieren Beelt ghelijck/ eñ verwet
het met rooder ende witter verwen/ root eñ
schoone/ ende waer een vlecke daer aen is/
die strijckt hy toe.

m Jer.10.4.
Tegen die/ die by den Beeldẽ hulpe eñ troost soecken.
Psalm.113.5
n Hab.3.14.
Esaie.2.8.

15 Ende maeckt hem een sijn huysken/ eñ sett
het aẽ de want/ m ende hechte het vaste met
ysere/ dat het niet en valle/ so wel versorghe
hy het.
16 Want hy weet/ dat het hemseluen niet hel-
pen en kan/ want het is een beelt/ ende be-
hoeft wel hulpe.
17 n Ende wanneer hy biddet voor syne goe-
deren/ voor zijn wijf/ voor syne kinderen/ so
en schaemt hy hem niet/ met eenen leuendt-
loosen te spreken.
18 Ende roept den swacken om ghesont-
heyt aen/ biddet den dooden om het leuen/ o
smeecket den onnutteghen om hulpe/ ende
dien/ p die niet gaen en kan/ om ghelucksali-
ghe reyse.

o Esa.44.17
p Jere.10.5.
q Of/ slaen/

19 Ende om zijn ghewinst/ handel ende han-
teringhe/ dat sy hem wel q gelucken/ biddet
hy dien/ die heel niets en vermach.

Dat xiiij. Capittel.

1. De ydelheydt der Afgodendienaers. 3. Voorsichticheyt Gods. 8. De Afgoden ende diese maken/ zijn veruloeckt. 12. Afgoden oprichten/ de meeste hoererie. 15. Beghin der Afgoderie. De sonde waerin de Afgodendienaers vallen. 27. Afgoderye is oorsake van alle quaet.

1 DEsghelijcken doet oock/ die daer scheyt
wil/ ende door vaerlicke vloet te varen
ghedencket/ ende a roept aen een veel
slimmer houdt/ dan het schip is/ daer hy op
vaert.

a Jon.1.5.

2 Want dat selue is ghevonden neeringhe
daer mede te soecken/ ende de Meester heeft
het met der konst bereydet.
3 Doch uwe voorsichticheyt/ O Vader/ re-
geert het: b want ghy gheeft oock in de Zee/
weghen/ ende midden onder den c wallẽ/ se-
keren loop.

b Exo.14.22
c baren/ goluen.

4 Daer ghy mede bewijset/ hoe ghy aen al-
len eynden helpen cont/ wanneer hem oock
alschoon yemant d sonder Schip in de Zee
ghaue.

d gelijck als Jonas.

5 Doch/ dewijle ghy niet en wilt/ dat dat ge-
ne ledich ligghe/ wat ghy door uwe wijsheyt
gheschapen hebt: so gheschiedt het dat de
menschen haer leuen/ oock sulcken slechten
houte vertrouwen/ ende behouden worden
in den Schepe/ daer sy door des Zees wal-
len mede varen.
6 h Want oock in voortijden/ doe de hooch-
moedighe Reusen omgebracht werden/ doe
vloden die/ aen welcken een hope bleef de
Werelt te vermeeren/ in een Schip/ dwelcke
uwe hant regeerde: ende lieten also der We-
reldt zaet na.

Noah.
h Gen.6.4. 7.7.10.8.1.

7 Want sulck hout is des segens wel weert/
daermen recht mede handelt.
8 Maer des vloecks weerdich is dat/ dat God haer
met den handen gesneden wort/ i so wel als de Vreiden/
die/ die het siiht: Dese/ daeromme dat hy het ende dien/
maeckt: Het ghene/ daeromme dat het God diese maket
ghenoemt wort: so het doch een verganckе- Psalm.115.8.
lick dinck is. i Baru.6.3.
9 k Want God is allebeyderley ghelijcke vy- Deut 27.15.
ant: den Godloosen/ ende synen Godloosen k Psalm.5.5.
ghescheppe.
10 Eñ het werck/ sal met t samen den Mee-
ster/ ghequellet werden.
11 Waeromme worden oock de Afgoden der
Heydenen te huys ghesocht: want sy zijn wt
der Creature Godes/ tot eenen grouwel/ eñ
tot eener ergherniffe/ der menschen zielen/
ende tot eenen strick/ den onuerstandighen
ghewordden.
12 Want l Afgodẽ oprichten/ is de allergroot-
ste hoererie: ende de seluen bedencken/ is een
schadelick exempel inden leuen.

l Jer.17.3.4
Eze.16.16.

13 Van aenbeginne en zijn sy niet gheweest/
sullen oock niet eewich blijuen.
14 Maer door enckel eere der menschen/ zijn
sy in de Werelt ghecomen/ ende daeromme
m versiert/ dat de menschen eens korten le-
uens zijn.

Waer wt der Heydens Afgoden eerst voortghekomen zijn.
m Of/ bedacht.

15 Want een vader/ so hy ouer synen sone/ die
hem al te vroech wech ghenomen wert/ leedt
ende smerte droech/ liet hy een Beeldt ma-
ken: ende begonste dien/ die een doodt men-
sche was/ nu voor eenen God te houden/

ende richtede voor den synen/ eenen Gods[a] dienst ende offer.

16 Daer na met der tijt/ wert sodane Godloose wijse voor een recht gehouden/ n datmē oock Beelden moeste eeren /wt der Tyrannen ghebot.

n 1. Re.12.28 Daniel.3.8 1 Mac.1.43 57. 2.Mac.6.8

17 Desseluen gelijcken welcken de Liedē niet en conden voor haren ooghen eeren / daeromme dat sy te verre woonden/ derseluē aengesichte lieten sy wt verren Landen af malē/ ende maeckten een loffelick Beelt des heerlicken Koninck: op dat sy met vlijte/den afwesenden/als den teghenwoordigen huychelen mochten.

18 So dreef oock de konstenaer eeghierichept/ den onuerstandighen sulcken Godsdienst te stercken.

19 Want wie den Vorst woude wel dienē/ die maeckte dat Beelt met aller konst/ op het aller schonste.

20 Dē hoop nu/die door sulck schōn maecksel/ toeuerwecket wert/ begonst dien voor eenē God te houden/ die corts te voren voor eenen mensche gheëeret was.

21 Wt sulckē quam de bedriegerije inde Werelt/ wanneer den Lieden wat hardts aenlach/ ofte wouden den Tyrannen o houerē/ so ghauen sy den steenen ende houte sulcke namen/die doch den seluen niet en behoort.

o of/ bedienē

Schandelicke grouwelen/die wt der Afgoderie gecomen zijn.

22 Daer na en lieten sy hen daer niet aen vernoegen/ dat sy in Gods bekentenisse dwaelden: Maer hoewel sy in eenen wilden ende dŭsteren wesen der onwijsheydt leefden / so noemden sy doch sulcken krijch ende quaet/ vrede.

p Jere.7 6. 12.31.19.5. 2.Reg.16.3 17.17.21.6. q Pro.1.18 Jere.7 9. 9.2.23.10. r Of/doodt/ haet/moort

23 p Want sy verworgen dier een/hare kinderen ten offer: ofte pleghen Gods dienst/ die niet te segghen en is/ ofte houden woedige brasserye na ongewoonlicker wijse.

24 Eñ hebben voorder noch een reyn wesen/ noch een reyn houwelick: maer q een r verworghet den anderen met list/ ofte beleedighet hem met ouerspel.

s Jerem.7.9 Malac.3.5. 1.Tim.1.10. t Dat sy dē vromen alle onruste eñ plaghe aenleggen.

25 Eñ by hen gaet door malcanderen henē/ bloetuergietē/ s moort/ dieuerije/ valschept/ bedriegherije/ ontrouwe/ porchen/ meyneedichept/ t onruste der vromen:

26 Ondanck/ der ionghen herten ergernisse/ n stomme sonde/ bloetschandē/ouerspel/ ontucht.

u Rom.1.27 x Jer.27.10 Ezech.13.6. y Jere.5.2.

27 Want den schantlicken Afgoden dienen/ is alles boosheyts aenbeginsel/ oorsake ende eynde.

28 Houden sy Hyerdaghen/ so doen se recht als waren sy onsinnich: x Propheteren sy/ so is het enckel leugen/ sy en leuē niet recht/ y sweeren lichtueerdichlick valsche eeden.

29 Want dewijle dat sy gheloouen aen de leuentloose Afgoden/ so en besorghen sy hen gheener schaden / wanneer sy valschelick sweeren.

30 Doch sal aller beyderley recht/ ouer haer komen / beyde dies / dat sy van God niet recht en houden / dewijle sy op de Afgoden achten: ende dies/ dat sy onrecht ende valschelick sweeren / ende en achten niet heylichs.

De boosheyt der onrechtueerdighen neemt een eynde.

31 Wāt der onrechtueerdigen boosheyt neēt een eynde/niet na der gewelt die sy hebben/ wanneer sy sweerē: Maer na der straffe die sy verdienen/niet haren sondighen.

Dat xv. Capittel.

1. Godt is vriendelick / ghetrouwe / ende lanckmoedich. 2. Die Gods zijn/ en sondighen niet. 3. Volcomen gherechticheydt/ is God kennen 6. De Afgodendienaers zijn weerdich verleydt te worden. 7. De Wijseman spot met de Afgodendienaers.

11. Afgoderije koemt daer wt datmen God niet en kent. 14. De vyanden des volcks Gods zijn vol van sinnē. 17. De Afgodendienaers zijn vele beter/ dan de dinghen selue/ diese aenbeden.

1 Doch ghy onse God / a zijt vriendelick/ ende b trouwe/ ende lanckmoedich/ en de regeret alle dinck met barmhertichheydt. a Psa.106.1 en 107.1. 118.1. b 1.Cor.1.8. 10.13.

2 Ende wanneer wy alschoon sondighen/ so zijn wy doch uwe/ ende kennen uwe macht/ dewijle wy dan sulcks weten / so en sondighen wy niet/ want wy zijn voor de uwe gerekent. c 1.The.5 24. Exod.34.6.

3 c Want dy kennen/ is een volcomen gerechtichheyt: eñ uwe macht weten/ is een wortel des eewighen leuen. rechticheyt

4 Want ons en verleyden also niet der menschen boose vonden/ noch der Schilders onnutten arbeyt/ namelicken/een bont Beelt/ met menigherley verwen: Psal.103.8 Jone 4.3. Joan.17.3

5 Welckers ghestalt de onuerstandighen eerghert: ende die geerne quaet doen/ die hebbē oock haren lust/ aen dat leuentloose eñ doode Beelde.

6 Sy zijn oock sulcker vrucht weerdich/ beyde diese maken/ begheeren ende eeren.

7 b Ende een Potbacker / die den weecken leem met moeyte arbeydet/ maeckt allerley vaten/ tot onsen ghebruycke/ ende hy maect van eenerley leem/ beyde vaten/ die tot reyne/ ende oock die tot onreyne wercken dienē: ende waer een yeghelick van den seluen sal toe ghebruyckt worden/ dat staet by dē Potbacker. b Rom.9.21 Esai.45.9. Jerem.18.3.

8 Doch/ dat is een ellendich arbeydt/ wanneer hy van den seluen leem/ eenen nietigen God maeckt/ so doch hy selfs niet langhe te voren/ e van Aerde ghemaeckt is ende ouer eenen kleynē tijt/ daer weder toe comt/ daer hy van ghenomen is/ f wanneer de ziele/ die hy ghebruyckt heeft/ van hem ghenomen wordt. De makers eñ dienaers der Afgodē/ zijn voor God eenen grouwel. e Genes.2.7. ende 3.19. f Luce.2.20.

9 Doch syne sorge en staet daer op niet/ dat hy arbeyde/ noch dat hy sulck een cort leuen heeft: maer dat hy met den g Goutsmedē eñ Siluersmeden/ in de weddinge arbeyde/ eñ dat hy hetden Koodtgieters na doē meuge: ende hy houdt het voor eenen roem/ dat hy valschen arbeyt maeckt. g Esa.44.12 46.5.

10 Want zijns herten ghedachten/ zijn ghelijck als assche/ ende zijn hope * snooder dan Aerde / ende zijn leuen verachtelicker dan leem. * slechter

11 Dewijle dat hy dien niet en kent / die hem gemaect heeft/ ende hem de ziele/ die in hem werchet/ inghegoten/ h eñ den leuendighen adem/ inghebiasen heeft. h Genesi.2.

12 Sy houden oock het menschelicke leuen voor eenen schimp/ eñ het menschelick wesē voor een Jaermarckt: geuen voor/ mē moet i allenthaluen ghewinst soecken/ oock door boose stucken. i alomme/ oueral

13 Dese weten voor allen/ dat sy sondighen/ wanneer sy sulcke k broede dinghen eñ Beelden van Aerdtschen leeme maken. k Of/ broose

14 Sy zijn doch dulder eñ ellendiger dan een kint/ namelicken/ de vyandē ws volcx/ welcke sy onderdrucken:

15 Dat sy allerley Afgodē der Heydenē/ voor Goden houden/ l welcker oogen niet en sie/ noch hare neusen wint halen/ noch hare ooren hooren/ noch de vingheren aen haren handen voelen konnen/ m ende hare voeten gantsch luye zijn te wandelen. l Psal.115.5 ende 135.16 Apoc.19.20 m Hap.13.19 Jerem.10.4

16 Want een mensche heeftse ghemaeckt/ ende die den adem van eenen anderen heeft/ die heeftse ghebeeldet: maer een mensche en can

Jaman

Ja niet maken/ dat hem ghelijck zy / ende
dan noch ghelijcke wel een God zy.
17 Mãt dewijle dat hy sterflick is/ so maect
hy vijlicken eenen dooden / met synen
Godloosen handẽ/ hy is Ja beter dan dat/
dien hy Godsdienst doet : want hy leuet
doch/ maer hee ghene nemmermeer.

n Historie vã den Drack. Roma.1.23.

18 n Daer toe eeren sy oock de allerschande
lickste Dieren: welcke / somense tegen an-
dere onuernuftighe Dieren houdt / so zijn
sy veel slimmer.

a Dat zijn Slanghen/ de welcke Gene. 3. Oock vermaeckt zijn.

19 Want sy en zijn niet lieflick/ ghelijck als
andere Dieren / die fijn aen te sien zijn:
ende zijn van God noch ghelaest noch a
ghesegent.

Dat xvj. Capittel.

1. De straffe der Afgodendienaers / is
billick/2. ende/20. God heeft synen volcke
een seltsame spijse ghegeuen/ 6. God heeft
dẽ kinderen Israels/ een heylsaem teecken
ghegeuen/8. God verlost vã allen quade/11
God straft de syne / op dat sy syner ghe-
dencken souden/12. ende 26. Het woort des
Heeren / 13. God heeft de macht beyde
ouer het leuen ende den doot/ 15. Het is
onmuegelick de handt des Heeren te ont-
vlieden/24 De Creatueren Gods dienen
hem/ om de onrechtueerdighe te straffen/
ende den synen wel te doen/ 29. De hope
des ondanckbaren menschen / sal als den
Rijm in de winter vergaen.

God straffet de Boosen/ eñ beschut-tet de vromen.

1 DAerom werden sy met der seluer ghe-
lijcken billick gheplaecht/ a eñ werden
door de veelheyt der booser wormen/
ghemaetelt.

a Exod.8.24 Sapie.11.18. b Num.11 31 Exodi.16.14 Psal.78/ 27. 105/ 40. c Of/ voetsel

2 Tegen welcker plaghe/ dedet ghy uwen
volcke goet/ b eñ bereydet hen eẽ seltzame
spijse/ namelicken/ Quackelen/ c neeringe/
na welcker sy belust waren.
3 Op dat/ die na sulcker spijse belust warẽ/
door sulcke ghegeuen ende toegeschickede
Quackelen/ oock leerden der natuerlicken
noodtdruft afbreken : de andere nu/ die ee-
nen kleynen tijt kommer geleden hadden/
eener nieuwer spijse mede ghenieten.
4 Want het soude also zijn/ dat dẽ genen/
die tyrannichlick handelen / sodanighen
kommer ghebeurde/ die niet op te houden
en ware/ doch desen alleenlick een onder-
wijsinghe gheschiedde/ hoe hare vyanden
gheplaecht werden.

d Num.21.6 1. Corin.10.9

5 d Voorwaer ouer dese quamẽ oock boose
toornighe Dieren/ eñ werden ghebeten eñ
verdoruen/ van den krommen Slanghen.
6 Doch bleef de toorne eyntlicken niet/
maer werdẽ eenen kleynen tijt verschrickt/
ter waerschuwinge: want sy hadden eene
heylsaem f teecken/ op dat sy ghedachten
aen het ghebodt uwer Wet.

e Nume.21.8 Joan.3. 14. f De koperẽ Slãge was dit teecken/ teghen de vyerighe Slanghen.

7 Want die hen tot den seluen teeckẽ keer-
den/ die werden ghesont / niet door dat/
dat sy aensagẽ/ maer door v/ aller Heylant.
8 Eñ aldaer bewesest ghy onsen vyanden
mede dat ghy zijt de helper vã allẽ quade.
9 g Doch/ gene werdẽ door Sprinckhanẽ
eñ vlieghen doot ghesticken/ eñ en konden
gheene hulpe haers leuens vinden: want
sy warens weerdt / dat sy daer mede ghe-
plaecht werden.

g Exod.8/24 10. 4. Psal.105. 34. Joel. 1. 4. Apoc.9.3.7.

10 Doch / uwen kinderen en konden oock
de verghiftige Draken tandẽ niet schaden:
wãt uwe barmherticheyt was daer voor/
ende maeckt se se ghesont.
11 Want sy werden daerom also gestraffet/
eñ stucks weder ghegheylet / op dat sy aen
uwe woorden leerden ghedencken / eñ niet
so diep in de vergheetenheydt en vielen/
maer bleuen onafghewendet van uwen h
weldaden.

h Dat sy v niet en vergaten der wonder teeckenen/ die hen ghe-schiet ende betoonet waren.

12 Mãt geen kruydt ofte plaester heylde se/ i
maer v Woordt/ Heere/ dwelcke alle dinck
heylet.

i Psal 107.20 Mat. 8. 8.

13 k Want ghy hebt macht / beyde ouer het
leuen ende ouer den doot / ende ghy voeret
henen onder tot der Hellen Poorten/ ende
voeret weder daer wt.

k Deut.32.39 1. Samu.2. 6 2. Mach.6 26.

14 Een mensche nu/ so hy yemanden doodet
door syne boosheyt / so en kan hy den wt-
ghevaren gheest niet weder brengen/ noch
de verscheydene ziele weder halen.
15 l Doch onmeugelick is het/ uwer handt
te ontulieden.

l Psal. 139.8. Amos. 9.2.

16 m Want de Godloosen/ die v niet kennen
en woyden/ zijn door uwen machtigen arm
ghegeesselt/ doe sy door onghewoonlicken
reghen / haghel ende water/ dien sy niet
ontgaen en konden / veruolget / ende door
het vyer n opghegeten werden.

Joel. 1. 3. m Exo.9. 23 Psal.78/ 47. 105 / 32. n Of/ ver-slonden.

17 Eñ dat was dat allerwonderlickste/ dat
dat vyer aent allermeeste o in water bran-
de/ welcker doch alle dinck wtblusschet :
want de Werelt streedt voor de Rechtueer-
ighen.

o Dat is/ in slachregene

18 Onderwijlen matigede haer de vlamme/
op dat sy Ja de Dieren niet en verbrande/
die onder de Godloosen ghesonden waren/
maer dat sy seluer sien mochten/ hoe sy door
Gods ghericht e / also veruolghet werden.
19 Onderwijlen nu brande de vlamme int
water / bouen de macht des vyers / op dat
het de onrechtueerdigen omme brochte.
20 p Daer en tegen ghenereerdet ghy v volck
met Engelspijse/ ende sondet hen bereydet
Broodt van den Hemel / sonder arbeydt/
dwelcke vermochte q allerley lust te geuen/
ende was eenen yegelicken na synen smake
euen.

p Exo.16.14. Nume.11.7. 2. Esd.9.20. Psal.78. 25. 105. 41. Joan.6.13. q Dat is/ hy konde het maken/ waer toe hy woude dae-ken/ braẽ/ siedẽ/ kokẽ/ opdroogen/ etc.

21 (Want semen op v wachtet / dat maket
uwen kinderen openbaer/ hoe soete dat ghy
zijt:) want een yegelick maeckte daer van/
wat hy woude/ daer na als hem lust aen
quam / sus ofte so te maken.
22 r Ende daer bleef oock de sneeu eñ hagel
in den vyere/ eñ en versmeltem niet: op dat
sy ghewaer werden/ dat dat vyer/ daer oock
in den haghel brande/ eñ in regen blixemde/
der vyanden vruchten verdorue.

r Exo.9.23.

23 Dat selue vyer/ op dat hen de Rechtueer-
digen s † bekeerden/ moeste het syner eygen
kracht vergheten.

s † Anders/ gheneerden

24 Mãt de creatuere/ die v/ als dẽ Scheppere
dienet/ is hefstich ter plage/ ouer de onrechte
ueerdigen/ ende matighet haer tot weldaet
ouer die/ die v vertrouwen.
25 Daerom liet hy haer/ oock op dit mael/
in allerley veranderẽ/ eñ diende uwer gonst/
welcker alle gheneerde/ na eens yegelicken
wille/ als hy het behoefde.
26 Op dat uwe kinderen leerden/ die ghy
Heere lief hebt / t dat niet de ghewassen
vruchten/ den mensche gheneeren/ u maer
v woort onderhoudt die/ die aen v gelooué.

t Deut.8.3. Mat. 4. 4. u Jere.15.16 x Of/ slechts p Exod.16.21 Daer het Hemels broot van der Sonnen versmeltede

27 Want dat ghene/ dat van den vyere niet
verteert en wert/ dat werd slechs x door eenẽ
x kleynen glantze der Sonnen warm / y
ende versmeltede.
28 Op dat het kont worde/ datmen v/ eer de
Sonne opgaet/ dancken soude/ ende voor v
treden/ wanneer het licht opgaet.
29 Want eens ondanckbaren hope / sal als
den rijm in den Wintere vergaen / ende als
een onnut water verulieten.

Dat xvij. Capittel.

1 De gerichtẽ oft oordeelẽ des Heerẽ zijn
groot en onwtsprekelicke / 2. De gerichten
des Heeren ouer dẽ onrechtueerdigen/ 11.

De boosheyt veroordeelt haer seluen/ door
haer eyghen ghetuygenisse/ 14. De Godloose
zijn verschrickt door haer eyghen conscientie.

a Rom. 11. 33
Vander grousamen Egyptischẽ duysternisse.
Exod. 10. 23.
b Dat is/ hare aenslagen tegẽ de Rechtueerdighen gaen te rugghe/ Psalm. 68. Uwe vyandẽ serpẽ etc.
c Exod. 10. 23
Psal. 105. 28.
* Of/ ghespuysichte/ gheestvertooninghe.

1 Groot ende a onwtsprekelick zijn uwe
gherichten Heere / daerom b feylen
oock de dulle lieden.
2 Want doe sy meynden dat Heylighe
volck onder te druchen/ c werden sy als de
onrechtueerdigen/ der duysternisse ghebonden
ende der langen nacht geuangenen/
ende als de veldtuluchtighen/ lagen sy
onder de daken besloten/ voor der eewiger
wysheydt.
3 Eñ doe sy meynden / hare sonden souden
verborgen ende onder eenen duysteren bedecksel
vergetẽ zijn werdẽ sy afgrijselicken
verstroyet / ende door * speuckerye verschricket.
4 Want oock de hoeckẽ/ daer sy in waren/
en konden sy sonder vreesen niet bewaren:
daer was een bolderen rontom haer/ datse
verschrickede / ende veruaerlicke laruen
verscheenen/ daer sy hen van ontsetteden.
5 Ende het vyer vermochte met gheenerley
machte/ hen te lichten noch de lichte vlammen
der Sterren konden dien ellendighen
nacht niet licht maken.
6 Maer hen verscheen wel eẽ selfbernende
vyer/ vol verschrickinge: Doe verschrocken
sy door sulcker speuckerye/ dat doch niets
en was/ eñ dachten: Daer ware noch wat
ergers voorhanden / dan dat sy saghen.

d Exod. 7/ 22
8/ 7.

7 d Het guychelwerck der swarten konst/
lach oock daer neder/ ende het roemen van
harer konst werdt te schanden.

e Exod. 9. 11.
Daer haddẽ de Toouenaers oock de droesen/ ghelijck als de andere Egyptenaers.
* Vliesen.

8 e Want die hen onderwonden/ de vreese
ende verschrickinghe/ van den krancken
zielen te driuen, die werden selues kranck/
datmen oock harer vreese spottede.
9 Eñ wanneerse al schoon / gheene sulcke
10 verschrickinge hadde verschricket/ so hadden
sy doch moeten van vreese/ vergaen/
doe de dieren onder haer quamen / ende de
slangen met hoopen/ also * tzisseden dat sy
oock in de locht / dier sy doch niet ontbeeren
en konden/ niet geerne en saghen.

Conscientia mille testes.

11 Want dat een so vertzaget is/ dat maeckt
syne eygen boosheyt, die hem ouertuyghet
ende verdoemet : ende een verschrocken
conscientie / versiet haer altoos des ergheften.

f Psal. 46. 2.

12 f Want de vreese koemt daer van / dat
hem eener niet en betrouwet te verantwoorden/
noch eenighe hulpe weet.
13 Waer nu weynich troost is in der hertẽ/
daer maeckt dat selue vertzagen noch banghe
/ dan de plaghe selues doet.
14 Die nu/ die te ghelijcke de selue nacht
sliepen/ (welcke een grouwelicke ende een
rechte nacht / ende wt der grouwelicker
Hellen hoeck ghekomen was.)

g Of/ ghespuysen/ gheestuertooninghe.
h Of/ verzwijffelden.
i Of/ rassche.

15 Hier werden sommighe door grusame g
speuckenisse omghedreuen ende sommighe
vielen daer neder/ dat sy hen des leuens h
afflogen: want een gantsch i snelle ende
onuersienighe vreese quam ouer haer.
16 Wat waer eẽ was/ die daer in gegrepen
wert/ die was gelijck/ als in eenen kercker
versloten/ sonder yseren bewaert:
17 Hy ware een Ackerman/ ofte Herder/ ofte
een Arbeyder in der woestyne : maer hy
moeste / also ouerrasschet / sulcken onuermydelicken
noodt draghen.
18 Want sy waren altemael / met eenerley
ketene der duysternisse geuangen/ wanneer
waer een windt bruysede/ ofte de voghelen
soete songhen/ onder den dicken tacken/
ofte dat water met vollẽ loope ruysschede
19 Ofte de steenen met stercken bulderen
vielen/ ofte de springende dieren/ die sy niet
sien en konden / liepen / ofte de grousame
wilde dieren huyleden/ ofte de wederlupde
wt den hoolen berghen klinckede : so verschrickte
het haer / eñ maecktese vertzaget.
20 De gantsche Wereldt hadde een klaer
licht/ eñ ginck in onuerhindert den wercken.
21 Alleene ouer desen / stonde eene diepe
nacht / welcker was een beelt der duysternisse
/ die ouer haer komen soude : doch sy
warẽ hen seluen swaerer/ dã de duysternisse.

Dat xviij. Capittel.

1. God heeft synen volcke de Columne
des vyers ghegeuen. 5. Moses is behouden
ghewreest/ 11. De grouwelicke straffe
der Egyptenaers/ 17. Het verschricken der
Egyptenaers/ 21. Aaron wederstaet den
toorn Gods.

1 Doch a uwe Heyligen hadden een groot Exod. 10. 23
licht ende de vyanden hoorden hare
stemmen wel / maer sy en saghen haer
ghestalte niet: ende loefdent/ dat sy der ghelycken
niet en leden.
2 Eñ danckeden dat hen die, die van hen te b b Verdruckt.
voren b beleedighet waren, aen hen niet en
wreeckten / eñ wenschten, dat sy Ja verre
van hen bleuen.
3 c Daer en tegẽ gaefsy desen eene vyerige c Exod. 13. 21. 14. 24.
calomne / die hen den onbekenden wech Psal. 78. 14. 105/ 39.
wysede ende en liet se de Sonne niet verseerighen
op der heerlicker reyse. 1. Corin. 10. 1
4 Want ghene warent oock weert / dat sy
des lichts berooft, ende in der duysternisse/
als in den kercker / gheuangen lagen / die
uwe kinderen gheuanckelick hielden / door
welcker / het onuerganckliche licht des
Wets/ der Werelt soude ghegeuẽ worden. d Exod. 1. 16.
5 d Ende als sy ghedachten der Heyligen 2/ 3/ 14.
kinderen te dooden / (e een nu der seluen/ Acto. 7. 19.
dat wech gheworpen was / werdt hen ter e Dat is/ Moses.
straffe behouden/) naemdy f hen kindern f Exod. 14.
met hoopen wech/ ende verdorvetse op een Alle eerstgeboren kinderen in Egypten doodet God.
mael in den machtighen water.
6 Voorwaer de selue nacht was onsen Vaderen
te voren kondt ghewordẽn : op dat
sy ghewisse waren/ eñ hen der toesegghinge
verheuchden/ daer sy aen gheloofden.
7 g Ende v volck wachtede also op den g Exod. 14. 30
Heyl der Rechtueerdigen/ eñ op het verderf
der vyanden.
8 Want euen doe ghy de wederparthders
plaechdet/ maecktet ghy ons/ die ghy tot v.
riepet/ heerlick.
9 h Ende als v de heylighe kinderen der h Exod. 11.
vromen/ offerden int verborghen/ ende handelden
de Godliche Wet eendrachtelicken: Het Paeschlam offerden sy onder hen alleene, sonder de Egyptenaers.
doe namen sy het aen als de Heyligen, beyde
goedt ende quaedt met malcanderen te lijden/
ende de vaderen songhen den Lofsangh
voor.
10 Daer en teghen nu klanck der vyanden
gantsch ongelijck geschrey/ ende klaechlick
weenen/ hoorde men hier ende daer/ ouer de
kinderen.
11 i Want daer ginck ghelijcke wrake/ beyde i Exod. 12. 29.
ouer den heere eñ den knecht/ eñ dẽ Koninck 22/ 29.
moeste euen dat selue/ dat de gemeyne man/ Psal. 78. 51.
lijden. 105/ 36.
12 Ende sy hadden alle met eenander ontallicke
dooden/ eenderley doots ghestoruen/ 135/ 8. 136/ 10
dat der leuendighen/ niet ghenoech en waren/
haer te begrauen : want in eener ure
was henen wech/ wat hare edelste ghebooren
was.
13 Ende doe sy te voren niets gheloouen en
wilden/ door de Toouenaers verhindert/

k Exod. 12. 29.
moesten sy / k doe de eerste gheboorten alle
verworget warẽ / bekennen / dat dit volck /
Gods kinderen waren.
14 Want doe alle dinck stille was / ende
rustede / ende euen recht middernacht was.
15 Voer v Almachtige woordt af van den
Hemel / wt Koninckliicke Throone / als een
hefrich Krijchsman / midden in dat Landt /
dat verdoruen worden soude /
16 Namelicken het scherpe sweert / dat een
ernstlick gebodt brachte / stont en maeckte
het allent haluen vol dooden: ende hoe wel
het op Aerden stont / roerde het doch tot in
den Hemel.
17 Doe verschrickte se gantsch in korten /
het ghesichte grouwelicker droomen / ende
onuersiendes quamen vreesen ouer haer.
18 Eñ de eene lach hier / de ander daer / half
doodt / datmen wel aen hen sien konde / wt
wat oorsaken sy also storuen.
19 Want de droomẽ diese verschricket had-
den / wesent wt: op dat sy niet en verdoruẽ /
onwetende / waerom sy also gheplaghet
waren.

God straffet het volck / dat inder woestijne sondichde.
20 Ende op datmael trefte oock den Recht-
veerdigen des doodts aenuechtinge / ende
daer geschiede een scheure in der woestijne /
onder den hoop: doch den toorne en duerde
niet langhe.

l Num. 16. 47. m Of, snellic, het vyer in den volcke.
21 l Want de onstrafliicke Man / die voor
haer streedt / quam m met haest / eñ voerde
de wapenen zijns Ampts / namelicken / het
ghebedt / ende versoeninghe met den rieu k-
wercke / ende wederstont den toorne / ende
maeckte den iammer een eynde: daer mede
bewees hy / dat hy v dienaer ware.
22 Hy ouerwan nu / dat verschrickelicke
wesen / niet met lijflicker macht / noch met
wapenen kracht / maer met den woorde
wierp hy den Plagher onder hem / doe hy
vertelde den Eedt ende Verbondt / den
Vaderen toegheseydt.
23 Want euen doe nu de dooden met hoopẽ
onder malkanderen vielen / stondt hy int
n Of, belette
middel / ende stuerde dẽ toorne / eñ n weerde
hem den wech tot den leuendighen.
24 Want in synen langhen Rocke / was het
o Dat is, de Priesterlicke schoone kleederen. Exodi. 26.
gantsche o vercierssel / ende der Vaderen p
p Dat waren de twalf namen der twaelf stammẽ Israels. Exodi. 28. 9.
eere / in den vier ryghen der steenen ghe-
grauen / ende uwe heerlickheydt / aen den
hoede zijns hoofts.
25 Sulcken stucken moeste de Verderuer
wijcken / ende sulcke moeste hy vreesen:
want het was daer aen ghenoech / dat het
alleen een versoeckinghe des toorns ware.

Dat xix. Capittel.

1. Toorn sonder barmhertichheydt ouer
den Godloosen / 2. De Egyptenaers heb-
bẽ het volck Gods veruolcht / 7. De wolcke
schaduwe makende / 8. De hant Gods heeft
het volck Israels beschermt / 12. De
Egyptenaers hebben ghestraft gheweest /
om dat sy de Israeliten die vreemdelingen
waren / qualick handelden.

Ghelijck als de Godloosen tot int eynde sondighen / also en laet oock de toorne Gods niet van hen af / tot dat hyse ombrengt.
1 Doch den Godloosen ouerviele den
toorne sonder barmhertichheyt / tot den
eynde: want hy wiste wel te voren /
wat sy noch doen souden.
2 Namelicken / a doe sy hen geboden had-
den wech te treckẽ / ende daer toe haer met
vlyte laten beleyden / dat het hen rouwen
soude / ende hen na iaghen.
3 b Want doe sy noch leedt droegen / eñ by
den dooden grauen weenden / vielen sy op
een ander dwaeslick voornemen / dat sy ver-
volghen wouden / als de veldtvluchtighen /
a Exod. 12. 31.
welcke sy doch met grooten bidden had-
b Exod. 14. 5.
den wtghestooten:
4 Maer het moeste also toegaen / op dat sy
tot sulcken eynde quamen / als sy verdient
hadden / ende moesten vergheten / wat hen
gheschiet was: op dat sy de straffe te vollen
verkregen / die noch voorhanden was.
5 Eñ v Volck eene wonderlicke reyse ghe-
waer werde / ende ghene / eene nieuwe wyse
des doodts vonden.
6 Want de gantsche creatuere / die haer eygen
aert hadde / veranderde haer wederom / na
uwen ghebode / dien sy dienet / op dat uwe
Kinderen onuerseert bewaert werden.
7 c Daer was de wolcke / ende bescheen het c Exod. 13. 21. 14. 19.
Legher: daer te voren water stonde / daer
sachmen drooch Landt voorts komen / daer
werdt vander Rooder Zee eenen wech son-
der hindernisse / ende van der machtighen
vloedt / een groen veldt.
8 d Door welcke ghinck alle dat volck / dat d Exod. 14. 22.
onder uwer handt beschermet werdt / die
sulcke wonderlicke wonderen saghen.
9 Eñ ghingen als Hengsten in der weyde /
eñ spronghen als Lammeren / ende loefden v
Heere / diese verlosset hadde.
10 Want sy en dachten daer niet aen / hoe
het hen gegaen hadde in der ellende: hoe de
Aerde voor ghebooren Dieren / vliegen voort
brachte / ende het water voor Visschen / e e Exod. 8. 6. Psal. 78. 46.
Vorsschen met hoopen gaf.
11 f Ende daer na saghen sy oock eenen nieu- f Exod. 16. 13. Nume. 11. 31. Quackelen.
wen aerdt der Vogelen / doe sy lustich warẽ /
ende omme noodlicke spijse baden: g want g Sapi. 16. 2. Psal. 7. 27.
Quackelen quamen wt der Zee / haren lust
te boeten.
12 Oock quam de straffe ouer de sondaers /
door teeckenẽ / die met machtigen blixemen
gheschieden: want het was recht / dat sy
sulcks leden / om harer boosheydt wille / de
wijle dat sy de Gasten hadden qualick ghe-
handelt.
13 Sommige / wanneer de ghenen quamen / Straffe der Sodomiten
die nergens henen en wisten / en namen sy de
selue niet aen: sommighe nu / dwongen de
Gasten die hen wat goets ghedaen haddẽ /
tot dienste.
14 (Eñ dat niet alleene / maer daer sal oock
noch een ander insien ouer haer komen / dat
sy de vreemden so onuriendelick handelen.)
15 Sommighe nu / plagheden met grooten
smerten / de ghenen / die sy met vreuchden
aengenomen / ende Stadtrecht haddẽ mede
ghebruycken laten.
16 h Sy werden doch oock met blindtheyt h Gene. 19. 11. 2. Regu 6. 18.
gheslagen / (ghelijck als de ghene / voor der
deure des Rechtueerdigen) met sulck eener
dicker duysternisse ouervallen / dat een yege-
lick sochte den wech na syner deure.
17 De Elementen gingen door malkanderẽ / i † Anders / Seyden.
ghelijck als de i † Snaren op den Psalter
door malkanderen klincken / ende doch te
samen luyden / alsmen sulcks aen der daedt
wel siet.
18 Want wat op den Lande pleecht te zijn /
dat was int water: eñ wat int water pleecht
te zijn / dat ghinck op den Lande.
19 Het vyer was machtich int water / bouen
syne kracht / ende het water vergat syne
kracht te blusschen.
20 Wederom / de vlammen verteerden het
vleesch der sterfelicken Dieren niet / die daer
onder ghingen / eñ en versmelteden de on- k Het Hemels broodt / welcker van der Sonnen versmeltede, etc. Exod. 16. 21.
sterfelicke k spijse niet / die doch ghelijck als
ys / lichtelicken versmalt.
21 Heere / ghy hebt v volck alleenthaluen heer-
lick ghemaeckt / eñ gheeeret / ende en hebtse
niet verachtet / maer hen alle tijdt / ende aen
allen plaetsen bygheslaen.

Eynde des Boecks der
Wijsheyt.

Voorrede Jesu Syrach / op zijn Boeck.

1 Vele ende groote lieden/
hebbē ons die Wijsheyt/
wt der Wet/ Prophetē/
eñ anderen. die dē seluen
naghevolghet hebben /
condt gedaē. Daer van
moetmen Israel billickē
louē / om haerer wijsheyt
ende leere wille.
2 Daerom sullen de ghenen / diese hebben
eñ lesen/ niet alleene wijs daer wt worden/
maer ooch den anderen dienen/ met leeren
ende met schrijuen.
3 Mijn Groote vader Jesus/ na dien hy hē
sonderlicken bevlijtichde/ te lesen de Wet/
de Propheten ende andere Boeckē meer/
die ons van onsen Vaderen ghelaten zijn/
ende hem wel daer in gheoeffent hadde/
nam hy voor / ooch yets wat te schrijuen/
van wijsheydt ende goede zeden: op dat de
ghenen / die gheerne leeren ende kloeck
worden wouden/ des te verstandiger ende
gheschickeder worden / een goet leuen te
leyden.
4 Daerom bidde ick v/ ghy willet vriende-
lick aennemen/ ende met vlijte lesen: ende
ons te goede houden / of wy so wel niet
spreken en konden / als de groote beroe-
mede Oratoren.
5 Want wat inder Hebreischen sprake
gheschreuen is / dat en luydt so wel niet /
wanneermen het in eene ander sprake
brenghet.
6 Niet alleene dit mijn Boeck / maer ooch
des Wets / der Propheten / ende anderer
Boecken meer/ luydē gantsch veleanders/
wanneer sy in haer sprake gesprokē wordē
7 Als ick nu in Egypten quam/ inden acht
eñ dertichsten Jare / ter tijt des Konincks
Ptolomei Euergetis/ eñ alle zijn leefdage/
daer in bleef / kreech ick tijdt / veel goets
dincks te lesen ende te schrijuen.
8 Daerom sach ick het voor goet eñ noo-
dich aen/ dat ick den vlijt eñ moeyte daer
op wende/ ende dit Boeck ouersettede.
9 Ende dewijle dat ick den tijdt hadde/
arbeyde ick eñ wende vlijt aen/ dat ick dit
Boeck wtmaeckte/ eñ aen dē dach brach-
te: op dat ooch de vreemden / die leeren
willen/ hen tot dien zeden wennen/ op dat
sy na der Wet des Heeren leuen meughen.

Eynde der Voorrede
Jesu Syrach.

Ecclesiasticus / Jesus Syrach.

Dat Eerste Capittel.

Alle Wijsheyt is van Gode/ 4. De Wijs-
heyt is voor alle dinghen. 5. Het Woordt
Gods/ 8. Een is God de allerhoochste/ etc.
13. De vreese des Heeren / 14. God lief
hebben/ 16. eñ 25. Het begin der Wijsheyt.
27. De Wijsheydt weeret de sonde/ 28.
Wie sonder vreese is/ en behaget Gode niet
29. Een ootmoedich mensche/ 32. De
Wijsheydt eenen schat verborghen/ 35.
Gheloove ende ghedult / 36. Van Gode
niet te ghenaken met een valsch herte.

De getalen deser veerskens/ zijn na der ouder Latijnscher oversettinghe/ die aen sommighen plaetsen meer heeft.

1 Alle Wijsheydt is van God den Heere / ende is by hem eewichlick. Alle Wijsheyt is van God.
2 Wie heeft te voren 1. Regu. 3/ 9. 4/ 29.
gedacht/ hoe veel zandes Job/ 28. 12.
dat in de Zee/ hoe veel Jacobi. 1. 5.
druppen inden reghen /
ende hoe veel dagen der
werelt worden souden ?
3 Wie heeft te voren ghemeten/ hoe hooch
dat de Hemel / hoe breedt dat de Aerde/ eñ
hoe diep de Zee zijn soude ?
4 a Wie heeft God opt gheleert wat hy a Rom. 11. 34.
maken soude ? want syne wijsheyt is voor Esai. 40. 13.
alle dinghen. Sapie. 9. 13.
5 Het woordt Gods des Allerhoochsten/ 1. Corin. 2. 16.
is de fonteyne der wijsheyt/ eñ het eewighe Gods
ghebodt is haren springader. Woort is de
6 Wie konde anders weten/ hoemen de Fonteyne d'
7 wijsheyt eñ kloeckheyt verkrijghen soude ? Wijsheydt.
8 Een is daer / de Allerhoochste / b de b Gene. 1. 1.
Schepper aller dingen / c Almachtich/ een c Gene. 17. 1.
ghewe dich Koninck/ ende seer verschricke- 2. Hester. 1. 1.
lick / d die op synen Throone sitt / een d Esaie. 6/ 1.
heerschende God. 66/ 1.
9 e Die heeftse door synen heyligen Gheest 1. Reg. 22. 19.
verkondicht / die heeft alle dinck te voren 2. Par. 6. 21.
ghedacht ghewetten ende ghemeten. e Syrach 23
10 Eñ heeft de Wijsheyt wtgegotē ouer alle 29.
syne wercken ende ouer alle het vleesch na Gods vreese
syner ghenade/ f ende gheeft de wijsheydt wat die zy
dien/ die hem lief hebben. eñ werckt.
11 De vreese des Heeren / is eere eñ roem/ f Dan. 2. 21.
vreuchde ende een schoone kroone.
12 De vreese des Heeren / maeckt het herte
vrolick ; ende gheeft vreuchde ende herten
vrolicheyt eewichlick
13 g Wie den Heere vreeset/ dien sal het wel g Pro. 14. 26.
gaen inder laetster noot/ eñ sal eyndtlicken
den seghen behouden.
14 God lief hebben/ dat is de allerschoonste
wijsheydt.
15 Ende wiese siet/ * die beminte se: want hy * Of believtse
siet/ welcke groote wonderen dat sy doet.
16 h De vreese des Heeren / is der wijsheydt h Psal. 111. 10.
aenbeghin/ eñ is inden gronde des herten/ Prouer. 1. 7.
alleen by den ghelooughen / ende woonet 9/ 10.
alleen by den wtuerkoren vrouwen/ eñ men Job. 28. 28.
vindtse alleen by den Rechtueerdighen
ende ghelooughen.
17 De i vreese des Heeren / is de rechte i Syrac. 4. 14.
Godsdienst.
18 Die bewaert eñ maeckt het herte vroom/
eñ geeft vreuchde ende hertenvrolickheyt.
19 k Wie den Heere vreeset/ dien sal het wel k Psal. 111. 1.
gaen/ ende wanneer hy troosts behoeft/ so 128/ 1.
sal hy ghesegent zijn.
20 God vreesen/ is de wijsheyt die daer rijck
maeckt / ende l brenghet alle goet met l 1. Regu. 3. 13.
hem. Sapien. 7. 11.
21 Sy veruullet het gantsche huys met ha-
rer gaue/ ende alle m ghemaken met haren m Kameren
schatte.
22 De vreese des Heeren / is een kroone der
23 wijsheydt / ende gheeft rijcken vrede ende
heyl.
24 Dese wijsheydt maeckt rechte kloecke
lieden: ende wie aen haer vaste houdt / die
helpt sy wt met eeren.
25 Den Heere vreesen/ is de wortel der wijs-
26 heydt/ ende haren tacken groeuen eewich- n Meyen.
lick.
27 o De vreese des Heeren weeret de son- o Pro. 16. 6.
den.
28 Wāt wie sonder vreese is/ die en behaget
Gode niet/ ende syne verbolghentheydt sal
hem p stortten. p Ter neder
29 Maer een ootmoedich mensche / ver- werpen.
wachtet der tijdt / die hem troosten sal.

30 Want hoe wel syne sake eenen tydt lanck
onderdruckt wort, so sullen doch de vrome
syne wijsheyt roemen.
31 q Gods woort is dẽ godloosen eenen grou
32 wel: want het is eenen schat der wijsheyt/
r die hem verborghen is.
33 Myn sone/wildy wijs worden/so leert de
gheboden / so sal v God de wijsheyt geuen.
34 s Want de vreese des Heeren/is de rechte
35 wijsheyt ende tucht: ende t het gheloove en
u gedult/behaghen Gode wel.
36 x Siet toe/dat v vreese Gods/gheene huychelie en zy / en en dienet hem niet met valscher herten.
37 y Soecket geenen roem by den liedẽ/door
huychelie: ende siet toe wat ghy spreeckt/
ghelooft/ of voor hebt.
38 z Ende en werpt v selfs niet op/ dat ghy
niet en vallet/ende tot schanden wordet:
39 Ende de Heere a uwe b nucken openbare/
ende storte v openbaer voor den lieden.
40 Daerom dat ghy in rechter vreese Gods
niet ghedient en hebt / ende v herte valsch
gheweest is.

Gods woort is den godloosen eenẽ grouwel.
q Esai.10.10
Ierem.11.21.
Amos 2.9.
7.16.
r Ma.11.25.
1.Corin 2.7.
s Iob.28.29
t Iere.5.3.
Heb.11.6.
Wiẽ sal hem niet verheffen ende opwerpen.
u Luc.21.17.
x Acto.5.1.
y Ioa.5.41.
z Luc.12.29.
a Acto.5.3.
b Of/tuckẽ/ treken.

Dat ij. Capittel.

1. De Dienaers Gods moeten hen bereyden tot aenvechtinghe. 4. Gedulticheyt in allerley droeffenisse. 5. De mensche wordt door droeffenisse beproeft. 7. Die dẽ Heere vreesen. 12. Die op den Heere hopen en sullẽ niet beschaemt worden. 13. De Heere is genadich ende barmhertich. 15. Wee ouer den vertzaechden 16. Wee ouer die die niet volherdich en blijuen. 18. Die den Heere vreesẽ/ gelooven synen woorde. Sy doen wat hem behaghet. 20. Sy bereyden haer herte voor hem. 21. ende verootmoedighen hen voor hem. 23. De barmherticheyt des Heeren.

1 Myn a kint/ wildy Gods Dienaer zijn/
so schicket v ter aenvechtinghe.
2 b Houdt vaste/ ende lijdt v/ ende en
wanckelet niet / wanneermen v daer van
locket.
3 Hout v aen God/ende wijcket niet/op dat
ghy altoos stercker wort.
4 Alles wat v * ouerkoemt/dat lijdet/ende
weest ghedueldich in allerley droeffenisse.
5 Want ghelijck als het gout door het vyer
also worden de genen/ die God behaghen/
door het vyer der droeffenisse beproeft.
6 Vertrouwet God / so sal hy v wt helpen:
richtet uwe weghen/ c ende hopet op hem.
7 Ghy die den Heere vreeset / d vertrouwet
8 hem/want het en sal v niet feylen.
9 Ghy die den Heere vreeset/hopet des bestẽ
van hem/so sal v alletijt genade ende troost
e ghebeuren.
10 Ghy die den Heere vreeset/verwachtet sy
ner genade: ende en wijcket niet/op dat ghi
niet te gronde en gaet.
11 Siet aen de exempelen der Ouden / ende
mercktse.
12 f Wie is opt te schanden geworden/die op
hem gehoept heeft? g wie is opt verlatẽ/die
in der vreese Gods ghebleuen is? ofte wie
is opt van hem versmadet/ die hem aenghe
roepen heeft?
13 Want de Heere is genadich ende barmher
tich/ende * vergheeft de sonde/ende helpt
inder noot.
14 Wee dien/die aen God vertzagen/ en niet
vast en houden/ ende den Godloosen / h die
henen ende weder wanckelt.
15 Wee i den vertzaechden/want sy en ghe
looven niet/daerom en worden sy ooch niet
beschermt.
16 k Wee dien/die niet volherdich en blijuen.

a Ma.4.1.
2.Tim.3.12
1.Pet.4.12.
b Spr.6.29.
Aenuechtinge en droeffenisse met gedult te lijden.
Sapie. 3.6.
c Prove.17.3.
Deu.8.2.13.2
2.Par.32.31
Psal.66.10.
1.Petri.1.6
* Of/weder vaert.
c Psal.37.3.
d 2Pa.20.20
e Of/wedervaren.
Exẽpel der vaderen.
f Psal.31.2. ende 71.1.
Esaie.26.1.
1.Mac.2 61
g Psa.37.25
1.Reg. 17.4.
Bel.33.
* Hy en siet niet aẽ/ hoe boos en onweerdich wy zijn.
h 1.Re.18.21
i Apoc.21.8
k Psal.125.5
Esaie.1.28.
Iere.17.13.

17 Hoewel het hen gaet/wanneerse de Heere
te huys soecken sal?
18 Die den Heere vreesen/die gelooven synen
woorde l ende die hem lief hebben/die hou
den syne gheboden.
19 Die den Heere vreesen/die doen wat hem
wel behaecht / m ende die hem lief hebben/
die houden de Wet recht.
20 Die den Heere vreesen/ die bereyden haer
21 herte/n en verootmoedighen hen voor hem/
22 Ende spreken: o Wy willẽ liever in de han
den des Heeren vallen/ dan in de handẽ der
menschen.
23 Wãt syne barmherticheyt is Ia so groot/
als hy selue is.

l Ioa.14.15 21.23.
m Ro.13.10
n 2 Reg.19.8
o 2Sa.24.14
Susan.23.

Dat iij. Capittel.

1. Vader en moeder eeren. 11. Des vaders segen. 13. Des menschen eere/comt van synẽ vader eeren. 14. ende 18. Synen vader te hulpe comen. 16. De weldaet den vader bewesẽ/ sal niet vergeten wordẽ. 20. Ootmoedicheyt 22. niet hoogers soecken danmen selue is. 24 Curieusheyt na te laten. 27. Wie hemseluen in vare geeft. 30. Hooghmoet. 31. ende 32. Een vernuftich mensche / ende die de wijsheydt lief heeft. 33. Aelmisse.

1 Lieve kinderen / luystert myn uwen va
2 der / ende leeft alsoo / op dat het v wel
gae.
3 a Want de Heere wil den vader vanden
kinderen gheeert hebben/ende wat de moe
der de kinderen heet/dat wil hy ghehouden
hebben.
4 Wie synen vader eert / diens sonde en sal
God niet straffen.
5 Ende wie syne moeder eert /die versamelt
eenen goeden schat.
6 Wie synen vader eeret/die sal ooch vreucht
de aen synen kinderen hebben / en wanneer
hy biddet/wort hy verhoort.
7 Wie synẽ vader eeret/b die sal dies te lan
gher leuen/ende wie om des Heeren wille ge
hoorsaem is/ aen dien heeft de moeder eenẽ
troost.
8 Wie den Heere vreest / die eeret ooch den
vader/c ende dienet synen Ouderen/en hout
se voor syne heeren.
9 d Eeret vader ende moeder met der daedt/
10 met woorden ende ghedult/e op dat haren
seghen ouer v come.
11 Want des vaders seghen bouwet den kin
derẽ huysen/maer des moeders vloeck treck
se ter neder.
12 Bespottet ws vaders ghebreck niet/want
het en is v gheene eere.
13 Want den vader eeren is uwe eygen eere:
ende uwe moeder verachten/is uwe eyghen
schande.
14 Lieue kint/ f pleghet ws vaders in synen
ouderdom: en en bedroeft hem ymmers niet
so langhe als hy leeft:
15 En houdt het hem te goede/of hy kindisch
worde: ende en verachte hem ymmers niet/
daerom dat ghy gheschickeder zijt.
16 Want de weldaet den vader bewesẽ/en sal
nemmermeer vergheten worden / ende v sal
goet gheschieden/ hoewel ghy ooch een son
daer zijt.
17 En uwer sal ghedacht worden inder noot:
ende uwe sonden sullẽ vergaen/ ghelijck als
het ijs vander Sonnen.
18 Wie synen vader verlaet/die wort geschen
det: g ende wie zijn moeder bedroeft / die is
veruloeckt van den Heere.
19 Lieve kindt/ h blijft gheerne in nederighen
state/dat is beter/dan alle dat, daer de We
reldt na it pooghet.

Een vermaninghe des vierden gebodts.
a Exo.20.12
Deut. 5.16.
Ephes.6.2.
Vader ende moeder eerẽ
Syra.7.29.
b Exo.20.12
Deut.5.16.
c Luce.2.51
d Exo.20.12
Deut.5.16.
Math.15.4.
Marc.7.10
Ephes.6.2.
e Gen.27.27
49.1.
Deute.33.1
Hebr.11.20.
f Tob.14.15
g Deu.27.16
h Rom.12.16
Wildet waer ghy kont/ hooch en groot te worden: als de Wereldt doet.
It Nu. trachtet.

Hoe

k Phil.2.3.
l Met liefde toeghedaen.
* Judit 12.8.
1. Sa.17.45.
m Pro. 25.28
Roma.12.3.
n Deut.4.2.
Vermetenheydt.
o Of, achter.

20 k Hoe ghy hoogher zijt/ te meer v veroot-
moedighet/ so sal v de Heere l gonstich zijn.
21 Want de Heere is de Allerhoochste/* en-
de doet doch groote dinghen door de oot-
moedighen.
22 m Staet niet na hoogheren state/ ende
en denckt niet boven v vermeugen: n maer
wat v God bevolen heeft/ dies neemt v
voorgaens aen:
23 Want het en batet v niets/ dat ghy ga-
pet na tghene/ dat v niet bevolen en is.
24 Ende wat tot uwen Ampte niet en be-
hoort/ daer laet uwe curieusheyt inne o na.
25 Want v is alreede meer bevolē/ dan ghy
kondt wtrichten.
26 Sodanich duncken heeft velē bedrogē/ en-
de hare vermetenheyot heeftse p gestortet.

p Of, neder gheworpen.
q Jud.13.8.
2.Reg.19.10
37.
2.Mac.9.4

27 Want wie hem geerne in vare geeft/ die
28 verderft daerinne/ q ende eenen vermeten
mensche gaet het ten laetsten qualick wt.
29 Een vermeten mensche/ maeckt hemsel-
ues vele ongheluckx/ ende richtet eenē iam-
mer na den anderen aen.
30 Want hoochmoet en doet nemmermeer
goet/ ende daer en kan niets/ dan wat
quaets wt komen.

* Cap.4.
Luth.
Aelmisse.
Dan 4.24.
Tob 4.7.
Psal.41.2.
Matt 5.7.

31 * Een vernuftich mensche/ leert Gods
32 woort gheerne: ende wie de wijsheydt lief
heeft die hoort gheerne toe.
33 Gelijck als het water een vernende vyer
wt blusschet/ alsoo wisscht de Aelmisse de
sonden wt.
34 Ende de overste Vergelder/ sal dies na-
maels ghedencken/ ende sal hem/ in onghe-
luck behouden.

Dat iiij. Capittel.

1. Den Armen en salmen in geenē noot
latē. 3. Een bedroeft herte salmē niet meer
bedroeven 4. De bede des ellendigē/ 5 eñ
8. liefde eñ medelijden des Armen/ 9. ver-
lost dien/ die ghewelt geschiet. 10. De We-
duwe ende Weese. 12. De vruchten spruy-
tende wter wijsheyt. 18. De ghene die de
wijsheyt volghen/ sullen versocht worden.
25. Dobbele schaemte. 26: Hem van ghee-
nen persoon bewegen laten. 31. Zijn feyle
bekennen 33. De Waerheyt verdedigen
totter doodt. 34. Lichtveerdicheydt ende
Vreckheydt. 35. Gheen Tyran teghen het
ghesinne. 36. De hant opene/ ende de hant
ghesloten.

Den Armē salmen hulpe doen
Deut.15.4.
5.7.
Mat 23.23.
Spræ 14.11.
Tobie 4.7.
1.Joa 3.17.

1 Lieve kint/ latet den Armen geene noot
lijden/ ende en weest niet hardt teghen
den noordrustighen.
2 Verachtet den hongherigen niet/ ende en
bedroeft den noordrustighen niet/ in synet
armoede.
3 Eenen bedroefden herte en maket niet
meer leedts/ ende ghevet den noodrustigē
de gave gheringhe.
4 De bede des ellendighen en ontsegghet
hem niet/ ende en a wendet v aenghesichte
niet van den Armen.

a Tob.4.5.

5 Wendet uwe oogen niet van den noodtdruf-
tighen/ op dat hy niet over v en klaghe.
6 Want die hem ghemarckt heeft/ die ver-
hoort zijn ghebedt/ wanneer hy met treuri-
gher herten over v klaecht.

b Of, kōstachtich/
† An. hadde niet te Ampt.
c Gen.14.14
Exodi. 2.11
Esaie1.17.
d 4.Esd.1.20
Esaie.17.

7 Weest niet v t twistich voor tgherichte/
ende houdet den Richter in eeren.
8 Hoort dē Armē geerne/ ende antwoordet
hem vriendelickē ende sachtmoedichlick.
9 c Losset diē diē gewelt geschiet/ van dien/
die hē onrecht doet: eñ weest onverschroc-
ken/ wanneer ghy oordeelen sult.
10 d Houdet v tegen de Weesen als eē vader/
eñ tegen haere moeder/ als een Huysheere

11 So suldy zijn/ als eē sone des Allerhooch-
sten: ende hy sal v liever hebben/ dan v uwe
moeder heeft.
12 De Wijsheyt verhoocht hare kinderen:
ende neemt die aen/ diese soecken.

Vrucht der wijsheydt.

13 Wiese lief heeft/ die heeft het leven lief/ en-
de wiese vroeghen soeckt/ die sal groote
vreuchde hebben.
14 Wie aen haer vaste houdt/ die sal groote
eere verkrijghen: ende wat hy voorneemt/
daer sal de Heere gheluck toe gheven
15 e Wie Gods woort eeret/ die doet dē rech-
ten Godsdienst: ende f wie het lief heeft/ die
heeft de Heere oock lief.
16 Wie der Wijsheyt luystert/ die kan ande-
re lieden leeren: eñ wie hem tot haer hout/
g die sal seker woonen.
17 Wie sonder valscheyt is/ die salse verkrij-
ghen: ende syne Nakomelinghen sullen ge- i
dyen.
18 Ende of sy haer ten eersten anders tegen
hem stelt/ ende maeckt hem angst ende van-
ghe/
19 Ende proeft hē met harer roede/ h eñ ver-
soeckt hem met harer tuchtinge/ tot dat sy
bevindt/ dat hy sonder valscheydt zy:
20 So sal hy dan weder tot hem komen op
den rechten weghe/ ende hem verheughen.
21 Eñ sal hē openbarē hare heymelicheyt.
22 Maer hy nu valsch bevondē wort: so sal
sy hem verlaten/ dat hy verderven moet.
23 Lieve kint/ i gebruyckt dē tijt/ ende wach-
tet v voor eener onrechter sake:
24 Ende en schamet v niet voor uwe ziele/
het recht te bekennen.
25 Want men kan hem also schamen/ datmē
sonde daer aen doet/ ende men kan hem
oock also schamen/ datmen ghenade ende
eere daer van heeft.
26 Laet v gheenen persoon bewegen v ter
27 schaden noch verschricken v ten verderve.
28 k Maer bekennet het recht vrij/ wanneer
men den lieden helpen sal.
29 Want door bekentenisse/ wordt de waer-
heyt ende het recht openbaer.
30 l Spreeckt niet teghen de waerheyt/ maer
laet den spot over v gaen/ so ghy inder sake
ghefeylt hebt.
31 Schaemt v niet te bekennen/ waer ghy ge-
feylt hebt/ ende en streeft niet teghen den
stroom.
32 Dienet eenen sotten niet in syner sake/ eñ
en siet syne macht niet aen.
33 Maer verdedighet de waerheyt/ tot in dē
doot/ so sal God de Heere voor v strijden.
34 Weest niet als die/ die hen met grooten
woorden m aenbieden/ ende en doen doch
heel niets daer toe.
35 Weest geen Leeuwe in uwen huyse/ ende
gheen Tyranne teghen uwen ghesinne.
36 Uwe handt en sal niet opghedaen zijn/
altoos te nemen/ ende toegheslooten nem-
mermeer n te gheven.

Gods woort eeren/ is de rechte Godsdienst.
e Sy.1.17.
f Joa.14.23
g Prou.3.23.
h Job.1.12.
Tobie 2.8.
Prou.3.11.
i Rom.2.11.
Men sal dē sichtveerdigē vyand/ eñ geene vare daer over schuwen.
k Pro 24.11.
l Datmen doen die niet/ die in harer dwalinghe ofte onrechtveerdicheyt wonnen zijn/ eñ om schande wille niet wijcken en willen: maer dwasen eñ sotten als roos voor aen ende dat dient also voortaen den anderē.
m Ten eersten wt len sy den rechte te bystaen/ met lijf ende goede etc. maer achter na zijn het goede woorden.
n Dat zijn kangeskijfs heeren die haer ghesinne over macht bedwinghen/ eñ weynich trooste gheven.

Dat v. Capittel.

1. ende 10. Men mach zijn betrouwen
in rijckdommen niet setten. 2. synen moet-
wille niet volghen. 4 ende 6. de lijdsaem-
heyt ende barmherticheyt Gods misbruy-
ken. 7 De toornicheyt Gods over de God-
loosen 11. Onbestandicheyt. 12 Bestandic-
heyt. 14. Vereydt wesen te hooren 15. Ee-
re ofte schande int spreken. 17. De Dief en-
de de Achterklapper.

a Rijckdom eñ gewelt en helpt niet inder noot, tegen God.
Luc.12.15.
Psal 49.7.
52.9.
God laet gheen sonde ongestraft.
b Esaie ...
Rom 13.14

1 Verlaet a v niet op uwen rijckdom/ ende
en ghedenckt niet: Ich hebbe genoech
voor my.
2 b Volghet uwen moetwille niet/ of ghy
het alschoon vermeucht/ ende en doet niet
wat v lustet.

c Deu.32.35
3 Ende en dencket niet: Wie wil het my wee
rē: want de Heere/ de overste c Wreker/ sal
het wreken.
4 Dencket niet: Ick hebbe wel meer geson
dicht/ ende my en is niet booses geschiedt:
want de Heere is geduldich/ doch hy en sal
v ongestraffet niet laten.
5 Ende en weest niet so seker/ oft uwe sonde
noch niet gestraffet en is/ dat ghy daerom
altoos voort aen sondighen wondet.

d Syr 21.1.
6 Denckt oock niet: d God is gāsch barm
hertich: hy en sal my niet straffen/ ick son-
dighe oock so veel als ick wil.

e Syr 16.12.
7 e Hy kan in kort en so toornich wordē/ so
genadich als hy is/ en̄ syn̄ toorne over de
Godloosen/ en heeft gheen ophouden.

f Joel 2.12.
8 f Daeromme en vertrecke het niet/ v tot
den Heere te bekeeren/ ende en schiedt het
niet op/ van eenen daghe ten anderen.

g Pro.10.2
11/4.
Ezech.7.19
Sopho.1.18
Sapie.5.8.
9 Want syn̄ toorne koemt gantsch haeste-
lick/ ende sal het wreken ende v verderuē.
10 g Op onrechtveerdich goet en verlaet v
niet: want het en helpt v niet/ wanneer de
aenvechtinghen komen sullen.

h Mat 11.7.
Ephe.4.14
Bestandicheyt in woorden en̄ wercken wordt ghe-loeft.
11 h Laet v niet eenen yeghelicken wint voe
ren/ ende en volghet niet eenen yeghelickē
weghe/ ghelijck als de onbestandighe her-
ten doen:
12 Maer weest bestandich in uwē woorde/
ende blijft by eenerley reden.

i Jaco.1.19.
Pro.17.27
k Psal.15.3.
Een Achterklapper is schadelicker dan eē Dief.
13 i Weest bereyt te hoorē/ ende antwoordet
wat recht is/ ende en overhaestet v niet.
14 Verstady de sake/ so onderrichtet uwen
naesten: so niet/ so houdt uwen mondt toe.
15 Want spreken brenget eere/ ende spreken
brenghet oock schande/ ende den mensche
brenghet syne eyghen tonghe te valle.
16 Weest gheen oorenblaser/ k ende en ach
terklapper niet met uwer tonghen.

Van rechte en̄ valsche vrientschap.
17 Een Dief is een schandelick dinck/ doch
een Achterklapper is veel schadelicker:

a Of/ hatich vyandich
18 Acht het niet slecht/ het zy kleyn ofte
groot.

Dat vj. Capittel.

* Cap.vi.
Luth.
b Dat zijn de splinter Richters/ die in eens anderen ooge een splinter sien/ en̄ haren balck vergheten.
c Die is wijs en̄ wel geleert/ die alle dinck tē bestē keert.
Syr 20 13.
d Ghelooft niet lichtelick.
e Vrienden inder noot/ Vier gaen vijf en̄ twintich op een loot. Salt nu een hart stant zijn/ so gaet harer vijftich op en̄ Quentijn.
Deut.13.6.
35/9.
Mich.7.5.
Mat10.36.

1. De gene die onbestandich is in vrient-
schap/ sal te schande worden. 2. Men sal
niet te kloeck zijn in alle man te straffen. 4.
Een vergiftich mensche schadet hemselvē.
5/ Alle dinck ten besten wtlegghen. 7. Gee
nen vriendt vertrouwen/ voor datmen in
den noot bekent heeft. 10. Tafelvrienden.
14. Een ghetrouwe vrient. 18 De vruchtē
der wijsheyt. 22. De wijsheyt is als eenen
harden proefsteen. 24. Vermaninghe tot
wijsheydt te volgen. 35. ende 36. De Ou-
de salmen volghen/ ende geerne Gods
woort hooren. 38. De geboden des Heerē.

1 Laet v niet beweghen/ dat ghy uwen
vriende a gram wordet/ want sodanich
Achterklapper/ wordt eyndtlicken tot
schanden.
2 * b Laet v niet te kloeck duncken/ alle-
man te straffen:
3 Dat uwe bladeren niet en verwelcken en
de uwe vruchten niet en verderven/ ende
oock eenmael wordet als eenen dorren
boom.
4 Want sulck een vergiftich mensche/ scha-
det hemselven/ ende wordt synen vyanden
eenen spott.
5 c Wederom/ wie alle dinck ten bestē wt-
leyt/ die maeckt hem veel vrienden/ en̄ wie
het beste tot der sake spreeckt/ van dien
spreeckt men wederom het beste.
6 d Houdt v vriendelick met alleman/ doch
vertrouwt onder duysenden kuym eenen.
7 e Vertrouwet gheenen vriendt/ ghy hebt
hem dan bekent in der noodt.
8 Want vele zijn vrienden/ dewijle dat sy
dies ghenieten konnen/ doch in der noodt
en blijven sy niet.
9 Ende daer is menich vriendt/ die wordt
haestelick vyandt/ ende wiste hy een moort
van v/ hy seyde het na.

f Syr 37.1.
Een getrouwe vriendt/ is eē groot schat.
10 f Daer zijn oock sommighe Tafelvrien-
den ende en blijven niet in der noodt/
11 Dewijle dat het v wel gaet/ so is hy v ge
selle/ ende leeft in uwen huyse/ recht als wa
re hy oock Huysheere.
12 Maer gaet het v qualick/ so staet hy te-
ghen v/ ende en laet hem nerghens vinden.
13 Onthoudet v uwer vyandē/ ende wachtet
v ghelijckewel oock voor uwen vrienden.

g P 10.27.16
Syr.9.12
14 g Een ghetrouwe vriendt/ is eene stercke
vasticheyt/ wie dien heeft/ die heeft eenen
grooten schatt.
15 Een getrouwe vriendt/ en is met gheenen
ghelde noch goet te betalen.
16 Een getrouwe vrient/ is eenen troost des
levens/ ende wie God vreeset/ die krijcht
sulck eenen vriendt.
17 Want wie God vreeset/ dien sal het wel
slaen met vrienden/ ende ghelijck als hy is/
so sal oock zijn vriendt zijn.

Na der wijsheyt salmē staen.
h Tren.3.26
Sapie.8.1.
i Syr 21.2.
18 h Lieve kint/ laet v de wijsheyt leerē van
jeughet op/ so wordt van v een wijs man.
19 Stellet v teghen haer/ ghelijck als die
daer ackert ende sayt/ ende verwachtet ha
re goede vruchten.
20 i Ghy moet eenen kleynen tijt om harent
wille moeyte ende arbeydt hebben/ doch
gantsch haestelick suldy harer vruchten ghe
nieten.
21 Bitter is sy den ongebrokenen menschē/
ende een roeckeloos mensche en blijft niet
by haer.
22 Want sy is hem een hardt proefsteen/ en
de hy weerptse haest van hem.
23 Sy roemen wel veel van der wijsheydt/
doch sy weten weynich daer van.

Een verma ninghe de wijsheyt te hooren.
k Pro.1.8.
2/1.3/1.4/1.
ende 5/1.
* Of/ voeyen/
l Mat.11 29
m Eccle.2.1
24 k Lieve kindt/ luystert myner leere/ ende
en verachtet mynen raedt niet.
25 Begeeft uwe voeten in hare * veteren/ en
de uwen hals in hare halsyseren.
26 l Buyght uwe schouderē/ en̄ draechtse/ en
de en sperret v niet teghen hare banden.
27 m Houdet v tot haer van gantscher her-
ten/ ende blijft met allen krachten op harē
weghe.
28 Speuret na haer/ ende soecktse/ so suldy-
se vinden: ende wanneer ghyse krijcht/ so en
laetse niet van v.
29 Want eyndelicken suldy troost aen haer
hebben/ ende v leedt sal v in vreuchde veran
dert worden.
30 Ende haer voeyen/ sullen v eene stercke
vasticheyt/ ende hare halsijseren/ een heer-
lick kleedt worden.
31 Sy heeft een gulden kroone/ met eener
purperen huyven.

n Syr.27.[illegible]
32 n Dat selve kleedt suldy aentrecken/ en̄
de schoone kroone suldy op setten.
33 Lieve kint/ wildy volgē/ so wordy wijs: en̄
neemt het ter herten/ so wordy kloeck.
34 Ist dat ghy geerne luystert/ so suldyse krij
ghen: ende ist dat ghy uwe ooren toeneyget/
so suldy wijs zijn.

o Syr.8.9.
Gods woordt salmen hoorē.
p Syr.1.5.
q Of/ allewe ghe
35 o Weest geerne by den Ouden/ ende waer
een wijs man is/ tot dien houdt v.
36 p Hoort gheerne Gods woort/ ende merc
ket goede spreucken der wijsheydt.
37 Waer ghy eenen vernuftighen man siet/
tot dien gaet met vlijte/ ende gaet q door-
gaens met hem wt ende in.

r † And. betrachtet
Psalm.1.2.
Josue 1.8.
38 r † Besinnet altoos Gods ghebot/ ende
denckt doorgaens aen zijn woordt: die sal v
herte volkomen maken/ ende v gheven wijs
heydt/ als ghy begheert.

Dat

Dat vij. Capittel.

2. ende. 7 Vlieden de Godloose. 4. ende 6. Vlieden eergiericheyt. 8. Dobbel schult. 10. Bidden ende Aelmisse. 11. ende 12. God vernedert ende verhooght. 13. ende 14. gheen leughen dichten/ noch hem tot leugen gewennen. 21. Een wijs en vroom wijf. 22. Een ghetrouwe Dienstknecht. 25. Zijn kinderen leeren. 29. Vader ende Moeder eeren. 36. Den armen hantreyckinghe doen. 37. Weldadicheyt. 38. ende 39. De bedroefde troosten/ ende de krancke besoecken. 40. Het eynde ghedencken.

Menigherley schoone leeren.

1 DOet niet quaets/ so en gheschiedt v niet quaedts.

2 Houdt v van den onrechten/ so en treft v gheen ongheluck.

a Gal.6.9. Jere.4.4. Osee.10.12.

3 a Saeyet niet op den Acker der ongherechticheydt. so en suldyse niet sevenvoudighen maeyen.

Dringet v niet in hooge Officien.

4 Drenghet v niet inden ampte voor God/ ende en staet niet na gheweldt by den Koninck.

b Eccl.7.17.

5 b Laet v niet duncken voor God/ ghy zijt geschicket ghenoech daer toe. ende en laet v niet duncken by den Koninck / ghy zijt wijs ghenoech daer toe.

Wie gerne hooch ware/die hanghet lieden aen hem/ en maeckt oproer: wil alle saken verbeteren en alle onrecht te recht bringhen / ende meynet/ God sal syne sake en goede meyninghe aensien.

6 Laet v niet verlangē Richter te zijn/ want door v vermeugh en suldy niet alle onrecht te rechte brengen: ghy mochtet v onsetten voor eenen Gheweldighen / ende het recht met schanden vallen laten.

7 Richtet geenē oproer aen inder Stat/ en en hanget v niet aen den gemeynen man:

8 Op dat ghy niet dobbele schult draghen moetet: want gheene en sal ongestraft blijven.

9 Dencket oock niet: God sal mijn groote offer daer voor aensien/ ende wanneer ick den Allerhoochsten God daer voor offere/ so sal hy het aennemen.

c Jac. 1.6. Mat.21.26. d 1.Sa.2.7.

10 c Wanneer ghy biddet/ so en twijfelt niet/ ende en weest niet traech/ Aelmissen te gheven.

11 Bespottet den bedroefdē niet: d want daer

12 is een die kan beyde vernederen ende verhooghen.

13 Dichtet gheene leughenen teghen uwen broeder/ noch teghen uwen vriendt.

Leughens.

14 Ghewennet v niet ter leugene/ want dat is een schadelicke ghewoonheyt.

e Mat.6.7 Esai.1.15.

15 Weest niet klapperich by den Ouden / e ende wanneer ghy bidt/ so maeckt niet vele woorden.

Vergilius: Felices Agricolas/ bona si sua norint. Sed non sunt dignu nosse.

16 Oft het v suer wordt met uwer neeringhe ende ackerwercke/ dat en laet v niet verdrieten / f want God heeft het alsoo gheschapen.

f Gene.3.19. g 1.Pet.5.6. h Esa 66.24 Jud 16.25. Mat.9.47.

17 Verlaet v daer niet op/ dat de hoop groot is/ met dien ghy quaet doet.

18 Maer gedenckt/ dat v de straffe niet verre en is.

19 g Daeromme verootmoedicht v van herten: h want vyer ende wormen/ is de wrake ouer de Godloosen.

i Spr.9.12. Vrome vrouwe.

20 i Overgeeft uwen vrient niet / om eenighes goedts wille/ noch uwen getrouwen broeder/ om des besten goudts wille.

k Pro.18.22 l Pro.31.10. m Leu.19.13 Spr.33.31. 34/27.

21 k Scheydet v niet van eenen vernustigē ende vromen wijve/ l want sy is edeler dan eenich goudt.

22 m Eenen getrouwen knecht/ ende vlijtighen arbeyder houdt wel.

n Deu.25.4 Kinder-tucht.

23 Eenen vromen knecht hebbet lief/ ende en verhindert hem niet/ so hy vrij worden kan.

Spr.30.11.

24 n Hebdy Vee/ so neemt het waer / ende brengt het v nut in/ so behoudt het.

25 o Hebdy kinderen/ so leertse/ ende buyghet haren hals van ieughet op.

o Pro 1.14. 19.18.23/13. Dochteren. p Tob.7.15.

26 Hebdy dochteren/ so bewaert haer lijf en de en verwentse niet:

27 p Houwelickt uwe dochter/ so hebdy een groot werck ghedaen / ende gheeftse eenen vernustighen manne.

Vrome vrouwe. q Dat is/ na der Jodischen wijse ghesproken daer een echte vrouwe de ander verboodt. Maer by ons hettet so veel als: Gelooft niet wat v aenghebracht wort teghen v wijf van boosen onnutten lieden/ die voor v hupeelen/ ende haer gram zijn.

28 Hebdy een vrouwe die v lief is/ so en laet v niet van haer wenden haer te verstooten/ ende en vertrouwet der q hatischen niet.

Vader ende moeder eeren.

29 r Eert uwen vader van gantscher hertē/ ende en vergeet niet hoe suer ghy uwer moeder gheworden zijt.

30 Ende ghedenckt. dat ghy van hen gheboren zijt. ende wat kondy hen daer voor doē/ dat sy by v ghedaen hebben?

31 Vreest den Heere van gantscher herten/ ende houdt syne Priesteren in allen eeren.

32 Hebt lief dien die v ghemaeckt heeft/ vā allen krachten/ ende syne Dienaers en verlaet niet.

33 Summa: Vreest den Heere/ ende eert den Priester: ende gheeft hen haer deel / t als v gheboden is.

34 Van den Eerstelinghen/ ende Schultofferen ende Hefofferen/

35 Ende wat daer meer gheheylicht wordt ten offer/ ende allerley heylighe Eerstelinghen.

Tobie 4.3. r Exo.20.12 Spr.1.9. Ephe.6.2. s Deu.12.18 t Leuit.2.1. Num 18.8. u Spr.12.8 Gala 6.10 Tob.7.17. 14.Es.2.21 Tob 1.17.

36 u Doet den armen hantreyckinghe: op dat ghy rijckelick ghesegent wordet/

37 Ende uwe weldaet v aenghenaem make/ vooor allen levendighē menschē: x Ja bewijst oock uwe weldaedt aen den y dooden.

p Haer te bewinden/ en eerlicken te begraven/ om Gods ende der opstandighe wille/

38 z Laet de weenende niet sonder troost/ maer treuret met den treurighen.

39 a Het en zy v niet swaer/ de krancken te besoecken: want om des wille suldy gelooft worden.

40 Wat ghy doet/ daer bedenckt het eynde inne/ so en suldy nemmermeer quaedt doen.

Tobie 1.20. z Rom 12.15 Job 29.25. a Mat.25. 36.

Dat viij. Capittel.

1. ende 2. Niet te twisten met den Gheweldighen ende rijcken. 4. Noch met eenē onnutten klappaert. 6. Wy alle hebben noch schuldt op ons. 7. De outheydt niet verachten. 8. Noch verheughen int sterven des vyandts. 9. Noch verachten wat de Wijse spreken. 14. Een lasteraer. 15. ende 16. Wreeden ende borgē. 17. Niet te rechten teghen den Richter. 19 Noch twist te hebben met een toornich mensche. 20. Met een dwaes geenē raet te houden. 22. Noch zijn herte alle man ontdecken.

Spr.28.11. Rijcke ende Geweldige. a Mat.5.25 Spr.28.14. b Spr.31.6 c Gala.6.1. 2. Cor.2.6. d Leu.19.32 1.Tim.5.1. e 1.Tim.5.8 Hebr.9.27. f Spr.6.35.

1 TWistet niet met eenen Gheweldighen/ dat ghy hem niet in syne handen vallet.

2 a Twistet niet met den Rijcken/ dat hy v niet en ouerweghe.

3 b Want vele laten hen met gelde steken/ ende het beweecht oock wel der Koningen herte.

4 Twistet niet met eenen onnutten klappaert/ dat ghy niet houdt en draecht tot syn vyere.

5 Schimpet niet met eenen grouē mensche/ dat hy v ghestachte niet en schende.

6 c Worpt dien zijn sonden niet voor/ die hem betert/ ende denckt/ dat wy noch alle schuldt op ons hebben.

7 d Veracht de oudtheydt niet/ want wy dencken oock oudt te worden.

8 Verheucht v niet/ dat v vyandt sterveth; e dencht dat wy alle sterven moeten.

9 f Verachtet niet wat de Wijsen spreken/ maer schickt v na haren spreucken.

10 Want van hen kondy wat leeren/ ende

hoe

hoe ghy v houdē sult/ tegen groote lieden.
11 Laett v niet kloecker duncken als de Ou-
g Exo.12.25 den/ g want sy hebben oock van haren va-
Deut.4.9. deren gheleert.
11/19. 12 Want van hen kondy leeren hoe ghy ant
Psal.78.3. woorden sult/ alst van nooden is.
h Pro.26.21 13 h Blaest den Godloosē zyn vyer niet op/
* Dat is/ * dat ghy oock niet mede en verbrandet.
Verwerckt 14 Stelt v niet teghen eenen Lasteraer/ dat
se niet son- hy uwe woorden niet en verkeere.
der oorsake 15 i Leenet niet eenen gheweldigheren dan
te lasteren. ghy zijt: ende leendy hem/ so achtet als ver-
i Spr.29.4. loren.
k Spr.29.23 16 k Wort gheen borge bouen v vermogen:
ende doedy dat/ so en denckt het te betalē.
17 Richtet niet met den Richter/ want men
spreeckt het oordeel als hy wil.
l Gen.4.8. 18 l Wandelt niet met eenen Roeckeloosen/
dat hy v niet in ongeluck en brenge: want
hy richtet aen wat hy wil/ so moet ghy dan
om syner dwaesheydt wille/ schade lyden.
m Pro.22.24 19 m Twistet niet met eenen toornighen
Esaie 3.5. mensche ende en gaet niet met hem alleen
ouer velt. want hy acht het bloedtvergie-
ten als niets: wanneer ghy dan gheen hul-
n Gen.4.8. pe en hebt/ n so verworght hy v.
o Dat is/ 20 Met den o Dwasen en houdt gheenen
Loose liedē/ raedt/ want het en gaet hem niet ter hertē.
die niets en 21 Voor eenen Vreemden en doet niets ver-
achten. borgens/ want ghy en weet niet wat daer
Spr.9.21. van komen mochte.
37.7. 22 Openbaert v herte niet alleman/ hy moch-
te v qualick dancken.

16 h Laet v oock den Godloosen niet bewe- Godloosen.
ghen in zyn groote eere: want ghy en weet h Jud.9.3.
niet hoe het een eynde nemen sal. 2.Sam.15.1
17 i Laet v niet behaghen der Godloosē voor- i Dat is/
nemen/ want sy en worden nemmermeer Huychelt
vroom tot in der Hellen toe. hem niet/ eñ
18 Houdt v van dien/ die daer macht heeft en haugt hē
te dooden/ so en derft ghy v niet besorgen/ niet aen.
dat hy v sal dooden.
19 Maer moet gy by hē zyn/ so en vergrijpt
v niet/ op dat hy v niet het leuen neme/ wan-
neer ghy dat alderminst vermoedet.
20 Ende weet dat ghy onder de strickē wan- * Als op
delt/ ende gaet op enckele hooghe * spitsen. hooghe tor-
21 Leert met aller neersticheyt uwen naestē rens/ daer
kennen/ k ende wanneer ghy raet behoeft/ het vaerlick
so soecke hem by wyse lieden/ is/ ende ee-
22 Ende beraedt v met den Verstandigē/ en uen het swē
de richtet alle uwe saken na Gods woort. men aen-
23 † Hout geselschap met vrome lieden/ l en koomt.
de weest vrolick doch in de vreese Gods. k Spr.37.19
24 * Het werck looft den Meester/ m ende ee- Tob.4.15.
nen wysen Vorst syne handelen. † Dat is/
25 Het is een vaerlick dinck in eenen Regi- Houdt cola-
mente/ om eenen klapper: ende een n onbe- tien/ eet eñ
schaemt klappaert koemt te schanden. drinckt. etc.

l 1.Thes.5.19 Phil.4.4. * Cap.x. Luth. van der Ouericheydt. m 1.Reg.2. n Die vol raets/ kloecheyts ende schrijvens is/ ende het woort alleē hebben wil.

Dat ix. Capittel.

1. Jaloersie. 2. Den wyue niet toe te laten dat sy heersche. 3. ende 10. Vlieden de Boelersse. 8. Zyn aenghensichte af wenden van een schoon vrouwe. 12. Noch sitten by een ghehouwede vrouwe. 14. Den ouden vrient. 15. Den nieuwen vriendt. 17. De Godloose. 10. De mensche die macht heeft te dooden. 21. synen naesten leeren kennen. 23. Gheselschap der vromer lieden. 25 Een klappich mensche.

Hoe men hē 1 Sijt a niet ialoers ouer v vrome wyf:
met dē vrou want sulck een hardt opsien/ en brenget
wē houden niet goedts.
sal. 2 Laet den wyue gheen macht ouer v/ dat
a Spr.33.29 sy niet v heere en worde.
3 Vermydet de Boelersse/ op dat ghy niet
in hare stricken vallet.
Hoererye te 4 b Wennet v niet tot de Sangersse/ dat sy
vermyden. v niet en vanghe met hare listicheydt.
b Prou.2.16 5 c Siet niet na de Maeghdē/ dat ghy niet
5/3.7/5. ontsteken wordet teghen haer.
c Gen.6.2. 9 d Hangt niet aen de Hoeren/ dat ghy niet
Job 31.1. om het uwe en komet.
d Pro.5.3.8. 7 Gaepe niet alomme in der Stadt/ ende en
loopt niet door alle hoecken.
e Mat.5.28 8 e Wendt v aengesichte van schoone vrou-
wen/ ende en siet niet na de ghedaente van
andere vrouwen.
f Gen.34.1. 9 f Want schoone vrouwen hebben menl-
1.Sam.11.2. 10 ghen verdwaest/ ende boose lust ontsteeckt
Jud 10.18. 11 daer van/ ghelyck als vyer.
12/16.13-9. 12 Sitt niet by eens anders wyf/ ende om-
helst v niet met haer/ ende en brast niet met
haer:
13 Op dat v herte niet aen haer en hanghe/
ende uwe sinnen niet verdwaest en wor-
den.
Oude vrien 14 g En gheeft eenen ouden Vrient niet o-
dē de leste. uer: want ghy en weet niet/ of ghy aen den
g Pro 27.10 nieuwen so vele krijghet.
Ecclesi.6.14 15 Een nieu Vriendt/ is een nieuwe wyn:
7/20. laett hem oudt worden/ so sal hy v wel
smaken.

Dat x. Capittel.

1. Een wys Regent. 2. Ghelyck de Regent is/ so is het volck. 3. Eē boos Coninc. 4. Regiment der Aerden. 6. GheluckSalicheyt des menschen. 7. Den hoouerdighen is beyde God ende de Werelt vyandt. 10. ende 11. Aerde ende assche/ enckel schadelicken dreck. 12. Heden Koninck ende morgen doodt. 14. Beghin des menschen houeerdicheyt. 15. Houeerdicheyt drijft tot allen sonden. 17. ende 18. God vernedert de Vorstē/ ende roeyt der stouter Heydenen wortelen wt. 21. Wischt hare namen wt op Aerden. 22. 24. ende 27. De ghene die God vreesen. 28. Een wys Dienstknecht. 30. Die arbeyt. 33. De Arme wort gheeert om syne kloeckheydt wille.

1 Een wys Regēt is strenge/ a ende waer a 3.Re.3.28
een verstandighe Ouericheydt is/ daer
gaet het ordentlick toe.
2 b Ghelyck als de Regent is/ also zyn oock b Pro.29.12
syne Officiers: gelyck de Raedt is/ also zyn
oock de Burghers.
3 c Een boos Koninck verderft landt ende c 1.Reg.12.1
lieden: ende wanneer de Geweldigen kloeck
zyn/ so ghedyet de Stadt.
4 Het Regiment op Aerden/ staet in Gods
handen/ die gheeft hem somtyden eenē duch-
tighen Regent.
5 d Het staet in Gods handen/ dat het eenē d Sap 6.4
Regente wel ghelucket/ die gheeft hem eenē 1.Reg 16.15.
losulcken e Kantzelier. e Als den
6 f Wreeckt niet te nauwe alle misdaedt/ naestē raet:
ende en koele uwen moet niet/ wanneer ghelyck als
ghy straffen sult. Naaman
7 Den Hoouerdighen is beyde God ende den Koninc
de Werelt vyandt/ want sy handelen voor te Assyrien.
alle beyde onrecht: 2.Reg.5.
8 g Om des ghewelts/ onrechts/ ende gie- f Leu.19.17.
9 richeyts wille/ koemt een Koninckrijck/ vā Ghewelt.
eenen volcke ten anderen. Giericheyt.
10 Wat verheft haer de arme Aerde eñ assche g Jer.27.6.
11 Hy is doch enckel schantlick dreck/ dewy- Dan.4.14
le hy noch leeft.
12 Ende wanneer de Medicyn schoon lan-
ghe daer aen lappet/ so gaet het doch eyntlicken
also toe: heden Koninck/ h morghen h Dan.5.30
doodt. Hoouerdye.
13 Ende wanneer de mensche doodt is/ so e-
ten hem de Slanghen ende Wormen.
14 Daer wt koemt alle hoouerdicheyde

wanneer een mensche van God l afvalt/ en
de zijn herte van synen Schepper wijckt.
15 Ende hoouerdicheyt drijft tot allen son-
den: ende wie daerinne steckt / die richtet
vele grouwels aen.
16 Daerom heeft de Heere alle tijdt de hooch
moet gheschendet/ ende eyndelicken neder
ghestortet.
Hooch-moet. 17 k God heeft de hoouerdige Vorsten van
den stoele neder ghewworpen/ ende ootmoe-
k Sap.6.7. dighe daer op ghesettet.
Luc.1.51. 18 God heeft der stouten Heydenen wortels
14.11.18.14. wtgheroyet/ ende ootmoedighe aen hare
stede gheplantet.
l Gen.19.25 19 l God heeft der Heydenen lant omgekeert/
4.Esd.2.8. ende te gronde verdorven.
20 Hy heeftse verdorren laten / ende ver-
21 stoort/ ende haren name wtghewischt op
der Aerden.
22 Dat de lieden hoouerdich ende grimmich
m Gen.1.27 zijn/ dat en is van God niet geschapen: m
Sap.2.23. de mensche en is niet boos gheschapen.
Eccle.7.30. 23 Maer wie God vreest/ die sal met eeren
Gods vree- bestaen: n maer wie Gods ghebodt over-
se. treedt/ die koemt ter schanden.
n Bar.3.39. 24 Ende de ghene die daer God vreesen/ die
2.Joa.1.9. houden haren Regent in eeren: daeromme
bewaert hyse.
25 Beyde de rijcke ende arme, beyde groote
ende kleyne/ sullen haer niet anders beroe-
o Spr.12.11. men/ dan o dat sy God vreesen.
3.Esd.16.68 26 Het deucht gantsch niets / datmen eenen
Apoc.14.7. armen verstandighen versmaedt/ ende eenen
rijcken Godloosen eeret.
27 Vorsten/ Heeren ende Regenten / zijn in
grooter eeren. maer so groot en zijn sy niet
p Mal.4.2 als die/ p die God vreest.
q Pro.17.2. 28 q Eenen wijsen knechte moet de heere die
Dan.6.10. nen/ r ende een vernuftich herte/ en murret
31.Sa.12.13 daer niet omme.
29 Volghet niet uwen eyghenen kop in u-
wen ampte/ ende en maeckt v niet stout als-
men uwer behoeft.
s Prou.12.9. 30 s Het is beter/ dat een zijns doens waerneemt
daer hy by vedijet/ dan dat hy hem veel ver
mete, ende een Bedelaer daer by blijve.
31 Mijn kint/ in teghenspoet hebt eenen goe-
den moet/ ende verlaett v op v ampt.
32 Want wie aen zijn ampt vertzaecht/ wie
wil dien helpen? ende wie wil dien by ee-
ren behouden. die zijn ampt selfs onteert?
t Gen.41.40 33 t De arme wort geeeret omme syner kloec
3.Esd.4.42. heydt wille/ ende de rycke omme zijns
Dani.2.46. goedts wille.
Susan.64. 34 Is nu de kloeckheyt loeflick aen eenen ar-
men/ hoe veel meer aen eynen rycken? ende
wat eenen rycken qualick staet / dat staet
veel meer den armen qualick.

Dat xj. Capittel.

1. De wijsheyt des slechten/ brengt hem
tot eeren. 2. Men sal niemandt prijsen om
zijns grooten aensiens wille. 3. De Bye. 4.
De Heere is wonderlick in syne wercken/
7 Niemandt oordeelen eer men de sake ver
staet 9. Noch hem selven/ in gheen vreem-
de saken vermenghen. 12. Onnutten ar-
beydt. 13. God aensiet den armen met ghe-
naden. 14. 15. ende 16. Het koemt al van
God 18. Rijckdom door vlijtheydt. 19.
ende 20. De rijcke is van zijnder hope be-
droghen. 21. In zijn beroepinghe blijven.
24. De seghenninghe des Heeren. 27. In
voorspoet sal men ghedencken aen teghen-
spoet. 30. Niemant prijsen voor zijn eyn-
de. 32. Een valsch herte.

a Gen.41.40. 1 DE a wijsheydt des slechten brengt hem
Dan.6.3. tot eeren/ ende settet hem by de Vor-
sten.

2 Ghy en sult niemandt prijsen om zijns
grooten aensiens wille. noch yemandt ver-
achten/ om zijns slechten aensiens wille.
3 Want een Bye is een kleyn voghelken/
ende gheeft doch de aller soetste vrucht.
4 b Verheft v niet om uwer kleederen wil- b Act.12.21.
le/ ende en weest niet stout in v c eere: want c Dat is/
de Heere is wonderlick in syne wercken/ en Wanneer
de niemandt en weet wat hy doen wil. ghy in uwe
5 Vele Tyrannen hebben neder op de Aerde maiesteyt
moeten sitten/ ende dien is de kroone opge- en ggewelt
settet/ op die men niet ghedacht en had- moet ver-
de. schijnen.
6 d Vele groote heeren zijn te niete gewor d 1.Sa.15.26
den/ ende ghewelldighe Koninghen zijn an- Hester 9.16.
deren in de handen ghegheven. 7.10.
7 e Verdoemt niemant/ eer ghy de sake ver e Deu.13.14
staet: verstaetse eerst. ende straffet dan. 17.6.
8 f Ghy en sult niet oordeelen/ eer ghy de Josue 7.19.
sake hoort/ ende laet de lieden te voren wt- 22.13.
spreken. Joan.7.51.
9 Vermengt v niet in vreemde saken / ende f Pro.18.13
sitt niet by een onrecht oordeel.
10 * Mijn kint/ steecke v niet in menigerley * Cap.31.
handel/ want so ghy menigerley voorneemt/ Luth.
so en suldy niet vele daer aen winnen/ Vele hande
11 Of ghy schoon seer daer na staet/ so en ver len maken
kreghdy het doch niet: ende of ghy schoon niet rijcke.
hier ende daer flicket/ so en koemdy daer
doch niet wt.
12 g Daer is menich/ die laet het hem suer g Pro.10.22
worden. ende haestet tot rijckdom/ ende ver
hindert slechs hem selven daermede.
13 h Daerentegen is daer menich/ die het laet God maect
saechte aenkomen/ die wel hulpe behoeft/ en rijc en arm.
is daertoe swack/ ende arm/ i dien siet God h Job 42.10
aen met ghenaden. ende helpet hem wt der i Job 42.12.
ellende/ ende brengt hem tot eeren / so dat
hem vele daer van verwonderen.
14 k Het koemt alle van God/ gheluck ende k Job.1.21.
15 ongheluck/ het leven ende doot / l armoede Thren.3.37.
16 ende rijckdom. Ezech.28.4
17 m Den vromen gheeft God goeden / die l 1.Reg.2.7.
daer blijven/ ende wat hy voorneemt / dat m Pro.10.22
ghedijet altijdts. n Psal.39.7.
18 n Daer is menich/ die vreck is/ en spaert o Luc.12.19.
ende wordt daer door rijck. p Job 1.21.
19 Ende denckt/ hy heeft wat voor hem ghe 27.19.
bracht/ ende spreect/ o Nu wil ick een goet Spr.5.14.
leven hebben eten ende drincken van mynen Psal.49.18.
goeden. 1.Tim.6.7.
20 Ende hy en weet niet dat zijn stonde so Blijft in v-
na is/ p ende moet het altemael anderen la- wer beroe-
ten ende sterven. pinghe.
21 Blijft by Gods woordt / ende oeffent v q Mat.10.16
daer in q ende blijft in uwe beroepinghe. 38.
22 Laet v niet verwonderen/ dat de Godloo Ephe.4.1.
sen na goet poogen/ r vertrauwet ghy God/ 2.Pet.1.10.
ende blijft in uwer beroepinghe. r Eccle.2.7.
23 Want het is denn Heere seer licht/ seenen s Job 42.10
armen rijck te maken. * Een arme
24 God seghent den vromen hare goeden/ en sal niet
ende als den tijt koemt/ so ghedijen sy haes vertzagen:
telick. een Rycke
25 * Segghet niet: Wat helpt het my/ ende en sal hem
wat hebbe ick daerentusschen? niet vermet-
26 Segt niet: Ick hebbe genoech/ hoe kant ten.
my ghebreken. t Spr.18.25.
27 t Als het v wel gaet/ so denckt dat het v u Jer.17.10.
weder qualick gaen kan: ende als het v qua Psal.28.4.
lick gaet/ so denckt dat het v weder wel 62.13.
gaen kan. Job 34.11.
28 u Want de Heere kan eenen yeghelicken Mat.16.27.
lichtelick in den doode verghelden/ also hijt Roma.2.6.
verdient heeft. 2.Cor.5.10.
29 Een quade vre / maeckt datmen al- Apoc.2.23.
le vreuchde vergheet ende als de mensche
sterft/ so wort hy ghewar hoe hy gheleeft
heeft.

Daerom

30 Daerom en suldy niemandt prijsen voor
zijn eynde: want wat een voor een man ge-
weest zy, dat bevindtmen aen syne Nako-
melinghen.
31 * Herberget niet eenen yeghelicken in u- *(a Cap. xij. Luc. Herberghet niet allemã.)*
wen huyse: want de Wereldt is vol ontrou-
we ende list.
32 Een valsch herte/ is ghelijck als een lock-
voghel op het slach/ ende loert hoe hy v
vanghen meughe.
33 Want wat hy goets siet / dat duydet hy
op het aller erghste/ ende het allerbeste/
schendt hy op het aller hooghste.
34 x Van eener voncken / wordt een groot *(x Jaco.3.5. y Pro.1.16. Esai.59.7.)*
vyer/ ende de Godloose en houdet niet op/
y tot dat hy bloedt verghiete
35 Hoedt v voor sulcken schalcken: sy en heb-
ben niets goets inden sin, op dat sy v niet
een eewighe schande aenhanghen.
36 Neemdy eenen vreemden met v in/ so sal
hy v onrustte maken/ ende v wt uwen eyghẽ-
domme drijuen.

Dat xij. Capittel.

1. Wie datmen goet doen sal. 2. ende
4. Gheeft den vromen ende Godtvruchti-
ghen. 3. ende 6. God hatet den Godloosen.
8. De vrient en wordt in voorspoet niet be-
kẽt. 10. Dẽ vyant en suldy niet vertrouwẽ.

1 Wildy wat goets doẽ, so siet toe, wien *(Niemãt wel daer bewijsen sal.)*
ghy dat doet: so verdiendy danck daer
mede.
2 a Doet den vromen goedt/ so sal het v rijc- *(Galat.6.4. 1.Tim.5.8. Den Godtvreesenden salmen goet doen. a Eccle.7.35 Deut.15.7. Galat.6.12. 1.Tim.5.10 b Mat.25.24 c Tob.1.15.)*
kelick vergolden worden: ist niet van hem/
v so gheschiedt het ghewisslick van den
Heere.
3 Maer den boosen schalcken/ die niet en
dancken voor de weldaedt/ en salt niet wel
gaen.
4 c Gheeft den Godtvreughtighen/ ende ont-
fermt v des Godloosen niet, doet goet den
ellendighen / ende gheeft den Godloosen
niet.
5 Behoudt v broode voor hem/ eñ en gheeft
hẽ niets, op dat hy daer door niet gestere-
ket worde/ ende v ondertrede: gy sult noch
eens so vele boosheyt van hem ontfangen/
als ghy hem goets ghedaen hebt.
6 b Want de Allerhoochste is dẽ Godloosẽ *(b Psal.5.6. Sap.14.9. Pro.3.31. e Juda.14.)*
7 vyandt/ e ende sal de Godloosen straffen.
8 Als het eenen wel gaet/ so en kanmen gee-
nen vriendt recht bekennen: maer als het
eenen qualick gaet/ soen kan hem de vyant
oock niet verberghen.
9 Want alst eenen wel gaet, dat verdriet
synen vyandt: ende als het eenen qualick
gaet/ so wijcken oock de vrienden vã hem.
10 Vertrout uwẽ vyant nimmermeer: want *(Vyanden en salmen niet vertrouwen.)*
ghelijck als het yser altijdts weder verroe-
stet/ alsoo en laet hy oock syne trecken niet.
11 Ende of hy hem alschoon neyget ende buc-
ket/ so siet doch voor v, ende hoedt v voor
hem: ende of ghy alschoon aen hem polij-
stert/ ghelijck als aen eenen Spieghel/ so
blijft hy doch roestich.
12 Treckt hem niet tot v, dat hy v niet wech
stoote, ende trede in v stede: settet hem niet
by v/ dat hy niet na uwen Stoelen pooge/
ende dat ghy ten laetsten op mijn woordt *(f † An.lest/ noch binder niet twee sondẽ te samen/ wat de een en sal ongestraft niet blijuen.)*
dencken moet / ende dat het v dan rou-
we.
13 f † Ghelijck als wanneer een Slangen be-
sweerder ghebeten wordt/ dat en iammert
niemandt/ alsoo weynich als dat/ so eẽ met
wilden ghedierten omgaet, ende van hen
verscheurt wort: alsoo gaet het dië oock, die
den Godloosen aenhanghet/ ende hem in
haer sonde vermenghet.

14 Hy blijft wel eẽ wijle by v: maer wanneer
ghy struyckelt/ so en blijft hy niet.
15 g De vyandt geeft wel goede woorden, en *(g Jer.41.6. 2.Reg.3.8.)*
de beklaecht v seer, ende stelt hem vriende-
lick/ kan oock daer toe weenen
16 Maer int herte denckt hy, hoe hy v in dẽ
kuyle brenge: ende krijcht hy ruym/ so en kã
hy uws bloedts niet sat worden..
17 Wil v yemant schade doen / so is hy de
18 eerste, ende stelt hem ghelijck als woude hy
v helpen, ende vellet v bedrieghelick.
19 Synen kop sal hy schudden / ende in de
vuyst lacchen, v bespottẽ, ende de neuse op-
werpen.

Dat xiij. Capittel.

1. Niet vermenghen metden hoouerdi-
ghen. 2. Noch niet ghesellschap der Gewel-
dighen/ ende Rijcken. 4. ende 25. De rijcke
wordt ghedraghen ende opgheholpen/ en-
de de arme neder gestooten. 10. Van de een-
voudicheyt niet bedrieghen laten. 12. Hoe-
men hem draghen sal metten Ghewelddighẽ.
19. Een yeghelick houdt hem by zijns ge-
lijcke. 21. De Godloose en heeft gheen ge-
lyckheyt metten vromen 23. De arme zijn
het voeder des rijcken. 30. Rijckdom is
goedt.

1 Wie peck aengrijpt, die besmettet hem *(Hoe hem de armen voor den rijcken ende geweldighen hoeden sullen. a Deut.7.2.)*
daer mede: a ende wie geselschap heeft
met den hoouerdighen/ die leert hoo-
ueerdicheydt.
2 Maeckt v gheselschap niet met den Ghe-
weldighen ende rijcken/ ghy ladet anders ee-
nen swaren last op v.
3 Wat sal de Aerden pot, by den Metalen
pot? want so sy aen een ander stooten/ so
breeckt hy.
4 De rijcke doet onrecht/ ende pocht noch
daer toe, maer de Arme moet lijden/ ende
daer toe dancken.
5 So lange als ghy hẽ nut zijt, ghebruyckt *(Der Rijckẽ aenslaghen.)*
hy v: maer wanneer ghy niet meer en kont/
so laet hy v varen.
6 Dewijle dat gy wat hebt/ so teert hy met
v/ ende het bekommert hem niet / dat ghy
verderft.
7 Wanneer hy v behoeft/ so kan hy v be-
drieghen/ ende lacchet v aen/ beloeft v vele/
ende gheeft v de beste woordẽ/ ende spreeckt:
Behoefdy wat?
8 Eñ noot v eenmael oft drij bedrieghelick
9 te gaste/ tot dat hy v om het uwe brenge/ eñ
ten laetsten met v spotte: eñ als hy alschoõ
uwen noot siet/ so laet hy v doch varen/ en-
de schuddet den kop ouer v.
10 Daerõ siet toe, dat v uwe eenvoudicheyt
11 niet bedrieghe, ende in ongheluck brenghe.
12 Wanneer v een gheweldich man wil tot *(Den Geweldighen ghelooft met voorsichticheydt.)*
hem trecken, so weygert v/ so sal hy v dies
te meer tot hem trecken.
13 Drengt v seluẽ niet tot hem, dat ghy niet
verstooten en wordet: ontslaet v oock niet
te seer/ datmen v ter noodt ghebruycken
mach.
14 Weygheret v niet / so hy v wat beveelt:
maer verlaet v daer niet op/ dat hy hem met
v so ghemeyn maeckt: want hy versoeckt v
daermede/ ende met zijn vriendelick gelaet/
halet hy v wt.
15 Wanneer hy onghenadich wordt / so en
blijft het by sulcke vriendelicke woordẽ niet
ende schimpet niet met straffen ende ghe-
vanckenisse.
16 17 Daerom hoedt v, ende siet wel voor v/
18 eest in grooter vreese.
19 Een yeghelick gedierte hout hem by zijns
20 ghelijcken, alsoo sal hem oock een mensche
voeghen tot zijns ghelijcken.

b 2.Cor.6.14 21 b Het is euen gelijck als hem een Wolf by
de Schapen voecht/wanneer hem eē God=
loose by de vromen voecht.
c Hyena/ is 22 Ghelijck als c Hyena met den Honde ge=
een Dier in meynschap maeckt/also oock de rijcke met
Egypten/ den armen.
dat leert ee= 23 Ghelijck als de Leeuwe het Wilt verslint
nen hōt roe= in der heyde / also verslinden de rijcke den
pen by sijnē armen.
name/gelijc 24 Ghelijck den hoouerdighen onweert is/
als een mē= wat slecht is / also is de arme den rijcken
sche/eñ ret oock onweert.
hē daer na. 25 Wanneer de rijcke vallen wil/so helpen
hem sijne vriendē op:wanneer de arme valt/
so stooten hem sijne vrienden neder.
Der rijcken 26 Wanneer een rijck man/niet recht gedaē
onrecht/ en heeft/so zijn daer vele die het v vergliim=
moet recht pen:wanneer hy hem met woorden vergre=
zijn. pen heeft/so moetmen het laten recht zijn.
v Dat is/ 27 Maer wanneer een Arm man niet recht
hem eenen gedaen en heeft/so can ment groot achten/
schijn makē. eñ of hy schoon wijslick spreect/so heeft het
doch gheen stede.
28 Wanneer de rijcke spreeckt/so swijcht een
yghelick / ende zijn woort heftmen inden
Hemel.
29 Maer wanneer de arme spreect/ so seyt=
men : Wie is die? ende so hy feylt/ so moet
hy het vergheldē.
* Psalm.60 30 eRijcdom is wel goet/ alsmē hem sonder
sonde gebruyckt;maer de armoede des God
loosen/leert hem veel quaets spreken.
31 Wat eener inden sin heeft/dat siet mē hem
aen den ooghen aen het zy goet of quaet.
32 Heeft hy wat goets in den sin / so siet hy
vrolicken op:maer wie met heymelickē stuc
ken omgaet/die kan gheen ruste daer voor
hebben.

Dat xiiij. Capittel.

1. Wel dien die gheenen boosen raet en gheeft/ 2. Noch boose conscientie heeft. 6. ende 8. Een afionstich mensche die hem seluen noch anderen niet goets en gunnet. 9. Een onuersadelick mensche. 10. Een nijdich mensche. 12. De doot en vertoeft niet. 13. Goet doen voor zijn eynde. 18. Alle vleesch verslijt. 19. Het gheslachte des menschen. 22. Wel dien die alle tijdt met Gods woort omme gaet.

a Psal.1.1. 1 Wel a dien/die gheenen boosen raet en
Syra.19.16 gheeft / ende gheen boose conscientie
25.11. daer van en heeft.
Jaco.3.2. 2 Wel dien die gheen boose conscientie en
heeft/ende zijn toeuerlaet hem niet ontual=
len is.
* Cap.xiij. 3 *Eenē Vrecken staet het niet wel/ dat hy
Luth. Wader rijcke is:ende wat sal ghelt ende goet eenen
ontrouwe Vrecken honde?
eñ schalckhz 4 Wie vele samelt/eñ hem seluen niet goets
der rijcken en doet/die samelt het anderen lieden/ ende
vrecken. anderen lieden sullent verbrassen.
b Jer.17.11 5 Wie hem seluē niet goets en doet/wat sou
Luce.12.15. de die ander lieden goet doen? hy en wordt
nemmermeer vrolick van sijnen goede.
6 Daer en is geen schandelicker dinck/dan
dat een hem seluen niet goets en gonnet/eñ
dat is de rechte plaghe voor zijn boosheyt.
7 Doet hy wat goets/ so en weet hy gewis=
lick daer niets van/ ende wort ten laetsten
onuerduldich daer ouer.
8 Dat is eē boos mensche/die niet siē mach/
datmen den lieden wat goedts doet / maer
went zijn aenghesichte wech / ende en ont=
fermt hem niemants.
Pro.27.20 9 cEē onuersadelick mensche/laet hem nem
mermeer met sijnen deele ghenoeghen/ende
en kan van ghiericheydt niet ghedyen.
10 Een nijdich mensche en siet niet gheerne
eten/ ende het doet hem wee/als hy sal eten
gheuen.
11 Myn kint/doet v seluen wat goets van dē
uwen/ d ende gheeft den Heere offeren/ die d Deu.26.9
hem toebehooren.
12 Denckt dat de doot niet en vertoeft: ende
ghy weet doch wel/ wat verbont ghy met dē
doot hebt.
13 e Doet den vriende wat goets voor v eyn= e Spr.4.1.
de/ende doet handtreyckinge den armen na Tob.4.7.
v vermeughen. Luce.14.13.
14 f Vergheet der armen niet als ghy eenen f 3.Esd.9.50
vrolicken dach hebt/so sal v oock de vreuch=
de toecomen/die ghy begheeret.
15 Ghy moet doch v suer sweet anderen latē/
ende uwen arbeydt den erfghenamen ouer=
gheuen.
16 g Geeft geerne/ h so suldy weder ontfangē/ g 2.Cor.9.7
17 ende i heylighet v ziele: want als ghy doot h Ma.25.34
zijt/so hebdy wtgheteert. i Dat is/
18 k Alle het vleesch verslijt/als een kleedt: l Gheeft den
want dat is dat Oude Verbont: Ghy moet Priesteren
steruen. haer behoorlick offer/
19 Ghelijck als de groene bladeren op eenen als v de wet
schoonen boome/sommige vallen af/sommi= heet.
ge wassen weder:also gaet het met den liedē k Esai.40.6
oock toe/ m sommighe steruen / sommighe Jaco.1.10.
worden gheboren. 1.Petr.1.24.
20 Alle verganckelick dinck moet een eynde Psal.90.6.
nemen/ende die daer mede omme gaen / die l Eccles.8.8.
21 varen oock mede wech. Hebr.9.27.
22 *Wel dien/n die altijts met Gods woort m Eccle.3.3
omgaet/ende dat selue wtlept ende leert. * Cap.xv.
23 Die het van herten ouerlept/eñ grondelick Lut. Lof der
leert verstaen: ende na de Wijsheyt o altijts Wijsheydt.
bedet/ der berneemt/ende sluypt haer na/waer Psalm.1.2.
sy henen gaet. n Deut.6.7
24 Ende kijckt tot harer venster in/ende luy Psalm.1.2.
stert voor haer deure. o of alwech
25 Soeckt herberge hardt by haren huyse/eñ wijder na
richtet aen hare wandt sijne hutte op. soecket.
26 p Hy brenghet sijne kinderen oock onder p Tob.1.2.
haer dack/ende blijft onder haer looueinghe.
27 Daer wordt hy voor der hitte onder be=
schermt/ende het is hem een heerlicke woo=
ninghe.

Dat xv. Capittel.

1. Die dē Heere vreest:ende Gods woort hout/die vint wijsheyt. 9. De Godloose can niet recht leeren. 10. Rechte leere. 11. Den Heere de schult niet toe te schrijuen datmen onrecht gheleert heeft. 12. Want de Heere haet alle Afgoderye. 14. ende 15. De condicie des menschen eer hy sondichde. 9. De wijsheyt Gods is groot. 20. Sijne oogen sien op de ghene die hem vreesen.

1 Swicks en doet niemant dan die dē Heere
vreest / ende wie hem aen Gods woordt
houdt/die vintse.
2 Ende sy sal hem te gemoet comen als een
Moeder/ende sal hem ontfanghen als een
Jonghe Bruydt.
3 a Sy sal hem spijsen met broode des ver= a Mat.4.4
stants/ ende sal hem lauen b met water der Joan.4.10.
Wijsheydt/ b Joa.4.14.
4 Daer door sal hy sterck wordē/dat hy vast ende.7.37.
staen can/ende sal hem aen haer houdē/dat
hy niet te schanden come.
5 c Sy sal hem verhoogen bouen sijnen nae= c Gen.41.40
sten/ d ende sal sijnen mondt op doen in der d 2.Esd.3.7.
Ghemeynte. Act.1.15.
6 Sy sal hem kroonen met vreuchde ende 15.7.
blijschap / ende met eenen eewighen name
begauen.
7 e Maer de Dwasen en vindense niet/ende e 1.Cor.2.14
de Godloosen en komense niet te sien kry=
ghen.

Want

f Sapi.1.7.
8 f Want sy is verre van den Hoovaerdi-
ghen/ ende de Luyeghaers en weten niet
van haer.
9 Een Godloose en kan niets recht leeren:
want het en koemt niet van God.
10 Want tot rechte leere behoort de Wijs-
heydt/ so gheeft God ghenade daer toe.
11 Ghy en moet niet segghen: Hebbe ick on-
recht gheleert/ so heeft het g God gedaen:
want wat hy hatet/ dat sonde ghy nu doe.
12 Ghy en moet niet segghen: h Hebbe ick on
recht gheleert/ so heeft hy my bedroghen:
want hy en behoeft gheens Godloosen.
13 Want de Heere hatet alle Afgoderye/ i
eñ wie hem vreest/ die wacht hẽ daer voor.
14 k Hy heeft den mensche van aenbeginne
15 gheschapen/ ende hem den vryen wille ghegheuẽ.
16 l Wiltu/ so hout de gheboden/ ende doet
wat hem behaecht/ in recht betrouwen.
17 m Hy heeft v vyer ende water voorghe-
settet/ grijpt welck ghy wilt.
18 n De mensche heeft voor hem het leuen
ende den doot/ welck hy wil/ dat sal hem ge-
gheuen worden.
19 Want de Wijsheyt Gods is groot ende
hy is machtich/ ende siet alle dinck.
20 o Ende syne ooghen sien op die/ die hem
vreesen/ ende hy weet wel/ wat recht ghe-
daen/ ofte wat huychelye is.
21 Hy en ghebiedt niemande Godloos te
22 zijn/ ende en oorloft niemant te sondigen.

g Dat zijn de valsche leeraers/ die hare dwalinghen onder Gods name verkoopen/ eñ leeren: het zy Gods woorde/ ofte God moete niet recht leeren/ etc.
h Exod 20.1 Sapi.14.9.
i Dan.3.16 Tobie.1.6.
1.Mac.2.19.
k Gen.1.27.
l Mat.19.17
m Gen.2.16
Jerem.21.8.
Deut 11.26
n Jere 21.8.
o Psal.33.18 ende 34.16.
Hebr.4.16.

Dat xvi. Capittel.

1. Niet verblijden in vele ongheschick-
te kinderen. 5. Door een vroom man een
Stadt gheholpen/ door veel Godloose ver-
woest. 8. De Heere heeft de hoovaerdige
gestraft. 12. De barmherticheyt des Heeren
is groot. 15. Een yeghelick sal ghescheiden
ghelijck hy verdient heeft. 16. Niemant en
kan hem verborgen van den Heere. 21. Wat
God doen wil en siet niemant. 26 ende 27.
De wercken des Heeren.

Vele ongemanierde kinderẽ zijn niet goet.

1 Verblijdt v niet/ dat ghy vele ongheschick-
te kinderen hebt/ ende pocht daer niet
op/ dat ghy vele kinderen hebt/ als sy
God niet en vreesen.
2 Verlaet v niet op hen/ eñ en betrout niet
op haer vermeughen.
3 Want een vroom kint/ is beter dan duy-
sent Godloose.
4 Eñ het is beter sonder kinderen te steruẽ/
dan Godloose kinderen te hebben.
5 Een vroom man kan een Stadt ophelpẽ:
maer of daer alschoon vele Godloosen zijn/
so wort sy doch door hen verwoestet.
6 Dies hebbe ick mijn leefdage vele gesien/
ende noch meer ghehoort.
7 a Het vyer verbrande den gansche hoop
der Godloosen: b ende den toorne ginck af
ouer de Ongheloouighe.
8 Hy en spaerde de Oude Reusen niet/ die
met hare stercheyt te gronde ginghen.
9 d Hy en verschoonde die niet/ by welckẽ
Loth een vreemdelinck was/ maer verdoe-
de se/ om haers hoochmoets wille.
10 Eñ verdarf dat gantsche lant/ sonder alle
barmherticheyt/ die met sondighen te vele
ghemaeckt hebben.
11 e Alsoo heeft hy wel ses hondert duysende
wech gerucht/ daeromme dat sy ongehoor-
saem waren/ hoe soude dan een eenich on-
ghehoorsame onghestraft blijuen.
12 f Want hy is wel barmhertich/ maer hy is
oock toornich/ hy laet hem wel versoenen/
ende straft oock grouwelick.
13 So groot als zijn barmherticheydt is/ so
groot is oock zijn straffe/ g ende richtet ee-
nen yeghelicken/ als hy het verdient.

a Syr.21.10
Mala.4.1.
b Num.11.1. 16.32.
c Gene.6.4. 7/12.
d Gen.19.24
e Nu.14.29 25.62.
Ongehoorsaemheydt blijft niet ongestraft.
f Syrac.5.7.
g Syr.35.30
Prou.24.12.
Jerem.17.10 ende 32.19.
Job.34.11.
Psalm.28.4 ende 62.13.
Roma.2.6.
Apoc.2.23.

14 De Godloose en sal met synen onrechte
niet ontgaen/ ende des vromen hope en sal
niet verblijuen.
15 Alle weldaet sal hare stede vinden/ ende
eenen yegelicken sal gheschieden/ ghelijck
hy verdient heeft.
16 Segt niet: De Heere en siet na my niet:
wie vraecht inden Hemel na my?
17 Onder sulck eenen hoop/ en vereckt hy al
my niet: wat ben ick teghen sulck een groo-
te Wereldt?
18 Wat h siet/ den gantschen Hemel ouer al/
19 de Zee ende de Aerde beuen/ Berghen ende
Dalen daueren/ als hy versoeckt:
20 Soude hy dan in v herte niet sien:
21 Maer wat hy doẽ wil/ dat en siet niemãt
ende het weder dat voorhanden is/ dat en
mercket geen mensche: ende hy heeft vele doẽ/
daer hem niemandt voor en hoedt.
22 Ende wie kant wtspreken ende verdragẽ
als hy oordeelt: maer sodanich dreyghen/
is te verre van de ooghen.
23 Ende wanneer een roeckeloos mensche
hooret/ so blijft hy doch by zijn dwaesheyt/
ende by zijn dwalinghe.
24 * 1 Mijn kint/ hoort my/ ende leert wijs-
heyt/ ende merckt op mijn woort met ernste
25 Ick wil v een ghewisse leere gheuen/ en-
de v klaerlick onderwijsen.
26 k God heeft van den beginne syn wercken
wel gheordineert/ ende eenen yeghelicken
zijn eyghen werck ghegheuen.
27 Ende onderhoudt se voort ende voort in
sulcker ordeninghe/ dat sy haer werck altijt
doen.
28 Ende gheen dat ander verhindert/ l maer
29 zijn altijts synen beuele ghehoorsaem.
30 Daer na heeft hy oock op de Aerde ghe-
sien/ ende haer met synen goede veruult.
31 m Ende maeckt het Aertrijck vol gedierteẽ/
de welcke weder onder de Aerde komen.

h Psa.18.8.
4.Esd..6.12
Judic.16.18
Nahum.1.5
2.Pet.3.7.10
* Cap.xvij. Lutth Van der wijsheyt Gods.
l Proue.1.8.
2/4.4/10.5/7
Job 22.22.
k Gen.1.2.3
l Bar.3.33
m Gen.1.24.

Dat xvij Capittel.

1. God heeft den mensche gheschapen. 2.
Ende hen bestelt den tijdt haers leuens. 4.
Hy heeft hen ghegheuen vreese ouer alle
vleesch/ ende heerschappye ouer ghedier-
ten ende voghelen. 5. Hy gaf hen vernuft. 9.
heeft se gheleert/ ende de Wet des leuens
ghegheuen. 13. Haer wesen is altijdts voor
hem. 15. Maer is selue Heere ouer Israel.
17. Oock zijn hem alle hoor heden onuer bor-
ghen. 18. Hy bewaert de weldaet des men-
schen. 20. Hy ontfangt in ghenaden die hen
beteren. 28. De barmherticheyt des Heeren
is groot. 31. Ende wat vleesch ende bloet
dichtet/ dat is boos.

1 God a heeft den mensche gheschapen van
2 de Aerde/ ende maeckt hem weder tot
Aerde.
3 Ende bestelt hen den tijt haers leuens/ eñ
schiepse alle beyde/ eenen b gelijcken tot sy-
ner v eerdt/ ende maeckt se na zijn Beeldt.
4 c Hy gaf hen/ dat alle het vleesch hen vree-
sen moeste/ eñ dat sy heerschen souden ouer
de ghedierten ende voghelen.
5 Hy gaf hen vernuft/ sprake/ ooghen/ ooren
ende verstandt/
6 Ende kennisse/ ende wees hen beyde goet
ende quaet.
7 Ende heeft voor andere ghedierten son-
8 derlick aengesien/ hen te wysen zijn groote
Maiesteyt.
9 Hy heeft se geleert/ ende hen een Wet des
leuens ghegheuen.
10 Hy heeft een eewich Verbondt d met hen
ghemaeckt.
11 Sy hebben met haren ooghen zijn Maie-

Hoe God dẽ mensche geschapen eñ begaeft heeft.
a Gen.1.27.5.1 Sap.1.2.23.
1 Cori.11.7.
Collo.3.10.
b Dat is: eenen man eñ een vrouwe.
c Gene.9.2.
d Met Israel op den berge Sinai Deut.4.5.9

ſtept gheſien /ende met haren ooren zijn
heerlicke ſtemme ghehoort :
12 Ende hy ſprack tot hen: Hoedt v voor
e Exo.20.21. 22.23.
allen onrecht: e eñ beual eenen yegelicken
ſynen naeſten.
13 Haer weſen is altijts voor hem/ eñ niet
verborghen.
f Rom.13.1.
14 f In allen landen heeft hy heerſchappye
gheordineert.
g Deut.4.1.7 10/15.
15 g Maer ouer Iſrael is hy ſeluen Heere
ghewordden.
16 Alle hare wercken zijn voor hem open-
h 2.Para.16. 9.
baer/ als de Sonne/h eñ ſyne ooghen ſien
ſonder ophouden/ alle haer weſen.
Psal.33.13. Sprac.23.27 Prouer.15.3 Hebr.4.13
17 Oock zijn hem alle boosheden onuerbor-
ghen/ ende alle hare ſonden zijn voor hem
openbaer.
18 i Hy bewaert de weldaet des menſchen/
i Sprach.29 18. k Of/ ſignetrinck.
ghelijck als eenen k zegelrinck/eñ de goede
wercken/ als eenen oogenappel.
19 l Ende ten laetſten ſal hy opwaken/ m
l Mat.25.31. m Iere.17.10 32/19. Iob 34.11. Psal.62.13. Roma.2.6.
ende eenen yeghelicken vergelden op ſynen
kop/ ghelijck hy verdient heeft.
20 n Maer die hen bekeeren/ die laet hy tot
ghenade komen:ende die daer moede wor-
den/die trooſtet hy/dat ſy niet en verzagē.
n Act.3.19. Iere.3.12.
21 o So bekeert v nu tot den Heere/ ende
verlaet v ſondelick leuen.
22 Bidt den Heere ende houdt op van den
o Iere.3/9.17 25/5.35 15. Ezech.18.30.
quade.
23 Houdt v tot dē Allerhoochſtē/ eñ wendt
24 v van onrecht/ ende haet met ernſte de
Afgoderye.
p Psal.6/6. 30.10 88/12. 115/17. Esaie.38.18
25 p Wie wil den Allerhoochſten louen in
26 der Helle: want alleen de leuendighe kon-
nen louen.
27 De dooden/ als die niet meer en zijn/
konnen niet louen/ daeromme loeft den
Heere/ dewijle ghy leeft ende ghesont zijt.
*Cap.xvij. Luth. Alle dinck moet vergaē.
28 *O hoe groot is de barmhertichept des
Heeren/ q eñ laet hem ghenadich vinden/
dien/ die hen tot hem bekeeren.
q Esai.55.7. Ioel.2.13. Ione.3 10.
29 Want wat kan doch een menſche zijn/
dewijle hy niet onſterfelick en is?
30 Wat is klaerder dan de Sonne? r noch
moet ſy vergaen.
r Ioel 2.31 Mat.24.29
31 Ende wat vleeſch ende bloedt dichtet/
dat is een boos dinck.
32 Hy ſiet de onmetelicke hoochte des He-
ſ Eccle.10.10
mels/ ſ maer alle menſchen zijn Aerde ende
ſtof.

Dat xviij. Capittel.

1. Alles wat de Heere maeckt/is volko-
men/2. Niemant en kan ſyne wercken wt-
ſpreken/3. Noch ſyne wonderē begrijpen.5
Sy en zijn niet te verminderen/ noch te ver-
meerderen / 8. Het leuen des menſchen/
hondert Iaren/en zijn niets voor dē Heere
9. De Heere is gheduldich/ 12. De barm-
hertichept Gods/ ende de barmhertichept
des menſchen/ 15. Blijdelick gheuen/ 20.
Hem ſeluen ſtraffen/ 22. Beteringhe des
leuens niet vertrecken/ 25. Alsmen ſatt is/
ſalmen dencken/ datmen wederom honge-
ren kan/ 27. Een wijs menſche is alleyne
ſorchuuldich/ 29. De verſtandige houden
hen wijſelick.

Gods wercken zijn volkomen.
1 MAer die eewich leeft/ a alles wat die
maeckt/ dat is volkomen. De Heere
a Gene.1.1.
is alleen rechtueerdich.
b Sprac.43. 42.
2 b Niemant en kan ſyne wercken wtſpre-
ken.
Psal.96/4. 145/5.
3 Wie kan ſyne groote wonderen begrij-
pen?
4 Wie kan zijn groote macht meten? wie
kan zijn groote barmhertichept vertellen?
5 Men en kanſe noch verminderen noch
vermeerderen/ende men en kan ſyne groote
wonderen niet bezrijpen.

6 Maer een menſche/ als hy alſchoon zijn
Swachept der menſchē
alderbeſte gedaen heeft/ ſo iſſet noch nauwe
begonnen: eñ als hy meynt/ hy hebbe het
volbracht/ ſo feylt het noch wijdt.
7 Want wat is de menſche? Waer toe
deucht hy? wat kan hy helpē ofte ſchaden?
8 c Als hy langhe leeft/ ſo leeft hy hondert
c Psal.90 10
Iaer: ghelijck als een dropken waters te-
ghen de Zee/ ende als een koornken/ tegen
het zandt aen der Zee/ d ſo weynich zijn
d 2.Pet.3.8.
ſyne Iaren teghen de eewichept.
9 Daeromme heeft God ghedult met hen/
eñ ghiet zijn barmhertichept wt/ ouer hen.
10 Hy ſiet ende weet wel/ dat ſy alle des
doodts zijn moeten.
11 Daeromme ontfermt hy hem dies te rijc-
kelicker ouer hen.
12 Eens menſchen barmhertichept/ gaet
e Exod.20.6
alleenlick ouer ſynen naeſten: e maer Gods
barmhertichept/ gaet ouer alle de Werelt.
f 1.Reg.2.6. Sapi.16.13. Tob.12.2.
13 f Hy ſtraffet eñ caſtijdt:hy leert eñ hoedt/
g ghelijck een Herder zijn kudde.
g Psal.23.1. Ezech.34 11 Ioan 10.11.
14 h Hy ontfermt hem ouer alle/ die hen latē
onderwijſen/ eñ Gods woort neerſtelicken
hooren.
h Esaie.66.2
15 Mijn kindt/ als ghy yemant wat goets
doet/ ſo en maecke v niet onnut/ eñ als ghy
wat geeft/ ſo en bedroeft hem niet met har-
den woorden.
Weldaet en ſalmen niet verwijten.
16 i De Dauw koelet de hitte: alſo is een
goedt woordt beter dan de gaue.
i Prou.15.1.2 25/11.15.
17 Ja een woort is dickmael aenghenamer/
dan een groote gaue/ ende een k vriendelick
k Of/ beleeft gracieus.
menſche gheeftſe allebeyde.
18 *Maer een dwaes verwijt eenen l on-
*Sprac 41. 28.
beuſſchelick/ ende een onuriendelicke gaue
is verdrietelick.
l Of/ plompelick.
19 m Leert te voren ſelfs/ eer ghy andere
lieden leeret:helpt te voren v ſeluen/ eer ghy
Sprac.42.18
andere lieden n meeſteret.
m Roma 2.1
20 o Straffet te voren v ſeluen/ eer ghy an-
n Of/ correct
dere lieden oordeelt/ ſo ſuldy ghenade vin-
o Mat.7.5. 1.Cor.11.34.
den als andere gheſtraft worden.
21 Spaert v boete niet/ tot dat ghy kranck
Boete en ſalmen niet vertrecken.
wordet/ p maer betert v/ dewijle ghy noch
ſondighen kondt.
p Act.3.19.
22 q Vertreckt niet vroom te worden/ ende en
q Luc.18.1. 1 Thess.5.17
verbeydt niet de beteringhe ws leuens/ tot
in den doodt.
r Iaco.1.6.
23 r Eñ wildy God dienen/ ſo laet het v ernſt
zijn/ op dat ghy God niet en verſoecket.
24 Denckt op den toorne/ die int eynde ko-
men ſal/ ende op de wrake/ als ghy daer af
moet.
25 ſ Want alſmen ſatt is/ ſo ſalmē euen wel
ſ Sprac.11.25
dencken/datmen weder hongeren kan: ende
alſmen rijcke is/ ſo ſalmen dencken/ datmen
weder arm worden kan.
26 Want het kan voor den auondt wel an-
ders worden/ dan het des morghens was:
ende ſulcx alle/ gheſchiedt haeſt voor God.
27 Een wijs menſche is in allen deſen ſorch-
t Sprac.2.
uuldich/ t ende hoedt hem voor ſonde/ de-
wijle hy noch ſondighen kan.
28 Wie verſtandich is/die neemt ſulcke wijſ-
hept aen/ ende wieſe krijcht/die loeftſe.
29 Wie ſulcke leere gheleert heeft/ die kan
hem wijſlicken houden/ende wil daer van
ſpreken ter beteringhe.
30 *u Volghet niet uwe boyſe luſten/ maer
*Cap.xix. Luth.
breeckt uwen wille.
31 Want ſo ghy uwe booſe luſten volghet/
Booſen luſt te vermijdē.
ſo ſuldy v ſeluen uwen vyanden tot ſpotte
u Roma.6.6 13.14.
maken.
32 Weeſt geen braſſer/ ende en weddet v niet
tot ſlampampen.
Settet v teeringe na uwer neeringhe.
33 Op dat ghy niet een Bedelaer en wordet/
eñ als ghy gheen ghelt meer inden Buydel
hebt/ op woecker nemen moetet.

Dat xix. Capittel.

1 Een Arbeyder een dronckaert. 2. Wijn ende vrouwen. 3. De ghene die Hoeren hanteren. 6. Wie den klappaert haet/ die wacht hem voor schade. 7. Wat quaets niet voort segghen. 18. De vreese Gods de gheboden Gods. 19. Archlisticheydt en is gheen wijsheydt. 22. Een scherpsinnich/ eñ doch een schalck. 23. Ernstichlick sien/ ende is doch enckel bedriegherie.

Te rade houden/ maeckt rijcke.
a slecht/ veracht/ kleyn
b 1. Reg. 11. 1 Prou. 31. 4. Gen. 19. 32
c Fransoysen luysen/ eñ andere kranckheyt der Bedelaren.
d Josu 22. 12 3. Reg. 13. 19.
e Als Vlienspieghel/ Vincentius/ de Pape van Kalenberghe/ etc.
f Syr 42. 19. Heymelicheydt verswijghen.
g Syr 22. 27 27/17. 19/ 24.
h Leu. 19. 17. Mat. 16. 15.
Niet haest ghelooven.
i Jacob. 3. 2 Syr 13. 14. 14/ 1. 25/ 11.
Archlisticheydt.
k Pro. 19. 1. 28. 6.
l Mat. 6. 16

1 EEn Arbeyder/ die hem geerne vol suypt
die en wordt niet rijck: ende wie een a
weynich niet te rade en hout/ die neemt
van daghe te daghe af.
2 b Wijn ende vrouwen verdwasen de Wijsen: ende die den Hoeren aenhanghen/ die
worden wildt/
3 Ende krijghen Motten ende c Wormen
ten loone/ ende verdorren/ den anderen tot
een merckelick exempel.
4 d Wie haest gelooft/ die is lichtveerdich/
ende doet hemselven schade/ als hy hem also verleyden laet.
5 e Wie hem verblijdt/ dat hy schalckheydt
6 bedrijven kan/ die wordt veracht: maer
wie sulcke onnutte Klappers haet/ die
voorkomt schade.
7 f Voordy wat quaets/ dat en segget niet
na: want swijghen en schadet niet.
8 Ghy en sult het noch uwen vriende noch
vyande segghē/ ende openbaret niet/ so ghy
het sonder boose conscientie doen kont.
9 Want men hoort v wel toe/ ende merckt
daer op maer men hatet v evenwel.
10 g Hebdy wat ghehoort dat laet met v sterven/ so hebdy een geruste conscientie: wāt
ghy en sult daer doch niet van bersten.
11 Maer een Sot breeckt wt/ ghelijck als
een tijdich kindt wt wil.
12 Als een woordt in eenen Sot steeckt/ so
isset even/ als wanneer een pijl in de dijpe
steeckt.
13 h Spreeckt uwē naesten daeromme aen/
misschien en heeft hy het niet gedaen: ofte
heeft hy het ghedaen/ dat hy het niet meer
en doe/
14 Spreeckt uwen naesten daeromme aen/
misschien en heeft hy het niet ghesproken:
heeft hy het nu gesproken/ dat hy het niet
meer en doe.
15 Spreeckt uwē vrient daeromme aē/ wāt
men liecht geerne vandē lieden: daeromme
en ghelooft niet alles wat ghy hooret.
16 Eenē ontvalt dickmael eē woort/ ende en
meynt het doch also niet: i wāt wie is daer
dien niet onderwijlen een woordt ontvalt:
17 Spreeckt uwen naesten daeromme aen/
eer ghy met hem pocht/ ende denckt aen
Gods ghebodt.
18 Want de vreese Gods maeckt/ datmen
wijslicken doet in allen saken/ ende Gods
ghebodt leert kloeckelicken handelen/ in
allen handel.
19 Archlisticheydt en is gheen wijsheydt en
de der Godloosen treken/ en zijn gheen
kloeckheydt:
20 Maer het is een boosheyt eñ Afgoderie/
ende enckel dwaesheydt ende onwijsheydt.
21 k Kleyne kloeckheydt met Gods vreese/
is beter dan groote kloeckheyt met Gods
verachtinghe
22 Daer is menich scherpsinnich/ ende doch
een schalck: ende kan de saken verdraeyen/
also hyse hebben wil.
23 l De selve schalck kan het hooft hangen/
ende ernstlick sien/ ende is doch enckel bedrieghérie.
24 Hy slaet de oogen neder/ ende luystert met
schalcken ooren: ende so ghy geē achtinghe
op hem en hebt/ so sal hy v verrasschen.
25 Ende of hy te swack is/ v schade te doen/
so sal hy v doch/ als hy synen tijdt siet/ aengrijpen.
29 Men siet het eenen wel aen/ ende eē vernustich mensche merckt dien slechs aen zijn
ghelaedt.
27 m Want syne kleedinghe/ lachen ende
ganck ontwerpen hem.

m Syr. 21. 30

Dat xx. Capittel.

1. Wijs straffen. 6. ende 7. Swijgen ende spreken ter bequamer tijdt. 8. Wie veel klapt/ maeckt hem selven onweert. 13. Een wijs man maeckt zijn gheschenck weerdt door schoone woorden. 14. Des Sotten geschenck. 20. Den val der boosen. 21: Een grof ende onghemaniert mensche 24. Eere verliesen. 27. Een Dief ende de Leugenaer. 31. Gheschencken ende gaven verblinden de ooghen der Wijsen. 32. Verborgen Wijsheyt. 33. Beter is de onwijse verborghen/ dan de Wijse.

Straffen.
a Syr 31. 41 32/ 13.
b Leui. 19. 3/ Luc. 17. 3.
Gewelt int gherichte.
Syr 30. 20
c Syr 3. 8. 32/ 20
d Eccle. 3. 7. Syr. 32. 6.
e haestich/ vyandich.
† Of/ vele dingen goeden koop/
f Syr 6. 5.
Der Sottē geschenckē.
g Syr. 18. 18 41/ 28
h Dat is/ hy en kan zijn weldaet niet groot ghenoech achten.
Hoemē swijgen eñ spreken sal.

1 DAer a straffet dickmael eē synē naestē/
te ontijde ende dede wijslicker dat hy
swheghe.
2 b Het is beter vrij straffen/ dan heymelicken haet draghen: ende wiet in dancke aenneemt/ dien brengt het bate.
3 Wie ghewelt ghebruyckt in het oordeel/
4 die is even als een Hofmeester/ die een
5 Maeght schendt/ die hy te bewaren heeft.
6 De een swijcht/ daeromme dat hy hem
niet en kā verantwoordē: eeē ander swijcht
ende verwacht synen tijdt.
7 d Een wijs man swijcht so lange/ tot dat
hy synen tijt siet: maer een haestich sot en
kan den tijdt niet verbeyden.
8 Wie veel klapt/ die maeckt hemselven onweert: ende wie hem selven veel ghewelts
toeschrijft/ dien wordtmen e gram.
9 Het ghelucke menighen in boose saken
maer het ghedijet hem ten verderve.
10 Daer gheeft een dickwils wat/ daer hy
het qualick aenleyt: daerenteghen gheeft
een dickwils wat/ daer hy het gantsch wel
aenleyt.
11 Wie seer praelt/ die verderft daer over:
maer wie hem duckt/ die koemt op.
12 Menich koopt int eerste wel † veyle/
maer daer na moet hy het diere ghenoech
betalen.
13 f Een wijs man/ maeckt zijn gheschenck
weert/ met liefelicken woorden: maer wat dē
sottē schenckē/ dat maken sy seluē onweert.
14 Des sotten gheschenck en sal v niet vele
vromen: want met een ooghe geeft hy/ met
seven ooghen siet hy daer na/ wat hy daer
voor krijghe.
15 g Hy geeft weynich/ eñ verwijtet eenen vele/ ende schriept het wt/ ghelijck als een die
wijn wtroept.
15 Heden leent hy morgen wil hy het weder
hebben: dat zijn verdrietelicke lieden.
17 De Sot klaecht: My is niemant h ghetrouwe: niemant en danckt my voor myne
weldaet.
18 Oock die mijn broot eten/ die en spreken
19 niet goets van my: O hoe dickwils eñ van
velen/ wert hy bespottet.
20 Hy valt sorgelicker door sulcke woorden/
dan so hy van den solder viele: also gaet het
den boosen/ dat sy doch i en laetsten onversiens vallen moeten.
21 Een grof onghemaniert mensche/ spreeckt
onversichtichlick/ ende klapt altijts voort/
als het hem invalt.
22 Wanneer alschoon een Sot wat goets

spreect/so duncht het doch niet:want hy en
spreeckt niet ter rechter tydt.
23 Menighen verhindert zyn armoede/dat
hy niet quaets en doet/ daervan heeft hy
dat voordeel/dat hy gheen boose conscien-
tie en heeft.
24 Menich doet liever het allerergste/dan
dat hy zyn eere soude verliesen/ende doet het
omme Godlooser lieden wille.
25 Menich dient den anderen in onrechtveer-
dige saken/ende eenen daer mede kryght hy
hem ten vyandt.
Leughenen. 26 i De leugen is een verdrietelicke schant-
i Spr.17.13. vlecke aen eenen mensche/ende is ghemeyn-
ende 25.4. ne by onghemanierde lieden.
Lieghen is booser dan dieverie. 27 Een dief is so boos niet/als een mensche
die hem tot leugenen wennet/maer ten laet-
sten komen sy allebeyde aen de galghe.
28 Lieghen is den menschen een schandelick
dinck/ende hy kan nemmermeer tot eeren
komen.
k Gen.41.4 29 k Een wys man brengt hem selven tot ee-
Dani.2.48. ren/door syne wyse reden: ende een kloeck
man / is lief ende weert by den Vorsten.
l Prov.12.11. 30 l Wie synen Acker neerstelick bouwet/
28.19. die maeckt synen hoop groot: m ende wie
m Ge 41.48. hem by den Vorsten so houdt / dat hy lief
Dani.2.46. ende weerdt is/ die can veel quaets voor-
komen.
n Exo.23.8. 31 n Gheschencken ende gaven verblenden de
Deut.16.19. Wysen/ ende doen hen eenen toom in den
17.2. mont/dat sy niet straffen en konnen.
Psal.26.10. 32 Een wys man/ die hem niet en laet ghe-
Esaie.1.23. bruycken/ende een begraven schat/waer toe
Ezec.22.22. zyn die beyde nut?
a Spr.41.18 33 Het is beter/dat hem de onwyse verber-
ghe/dan de wyse.

Dat xxj. Capittel.

1. Niet te volherden in sondighen. 2. De sonde myden. 6. Der ellendighen ghebedt wort verhoort. 7. Hem niet laten ghesegghen 9. Huys bouwen met anderen lieden goet. 11. Der Godloosen werck. 13. De vreese des Heeren. 19. De reden des sotten. 20. Der Wysen woordt gheldt. 27. De onnutte wasschers klappen/ maer de Wyse weghen hare woorden. 28. Het herte der Sotten is in haren mont. 31. De Oorblasers doen hen selven schade.

Voor allen sonden sal hem de mensche hoeden. a Spr.5.6. 7.17. b Psal.41.5. Luce.15.8. c Spr.18.13

1 MYn kint/a hebdy gesondicht/so hout
op/b ende bidt/dat u de voorleden oock
vergheven worden.
2 c Vermyt de sonde/ghelyck als een Slan-
ghe/want so ghy haer te na comet/so steect
sy u.
3 Hare tanden zyn als Leeuwen tanden/ende
dooden den mensche.
4 Een yeghelicke sonde/ is als een scherp
sweert/ende verwondet/dat het niemandt
heylen en kan.
5 Wie d ghewelt ende onrecht doet/ die moet
ten laetsten een Bedelaer worden: ende wie
stout is/die coemt ten laetsten van huys ende
hove.
d Als de praelhansen ende Tyrannen
6 e Want so haest als de ellendige roept/so
hoort het God/ende de wrake sal rasschelick komen.
e Exod.3.7 22.23. Psalm.34.7
7 Wie hem niet en laet ghesegghen/die is
alreede op de bane des f Godloosen: wie
God vreest/die neemt het ter herten.
8 Maer wie noch daer toe g trotzt dien siet
God van verre:ende een kloec mensche mercet
wel/dat hy ondergaen wil.
9 Wie zyn huys bouwet met ander lieden
goet/die samelt steenen/hem ten grave.
f Des verdoemden/ende tot straffe veroordeelt: g stoutecet.
h Spr.16.6. 10 h De Secte der Godloosen/is als een hoop
Mala.4.1. werck/dat met vyer verteert wort.
11 De Godloosen gaen/ tis waer/op eenen
synen weghe/ wiens eynde der Hellen af-
grondt is.
12 Wie Gods gebot hout/ die en volget zyn
13 eyghen hoofst niet: i ende God met ernste vreesen/ is wysheyt. i Job 18.29
14 k Waer gheen vernuft inne is/die en laet
hem niet onderwysen. Onderscheydt der Wysen ende Dwasen.
15 Sommighe zyn vernuftich genoech/maer
rechten vele onghelucx daer mede aen. k Psal.36.3
16 l Eens Wysen mans leere/vloeyt daer he- l Deut.32.2.
nen gelyck als een vloet/ende als een leven-
dighe fonteyne.
17 m Des Sotten herte is als een pot/die daer m Spr.23.5
lecket/ende en kan gheen leere houden.
18 Wanneer een vernuftich mensche een goe-
de leere hoort/so prijst hyse/ende breydt se wt:
maer hoort se een moetwillich mensche so
mishaecht se hem/ende werpt se achter hem.
19 De reden des Sotten drucket/ghelyck als
een last op den wege: maer als een wys man
spreeckt/dat is lieflick te hooren.
20 In den Raet heeft men achtinge daer op/
wat de Wyse spreect:ende wat hy n spreect/
dat gheldt. n Zyn raet ende bedenckt Act.15.13.
21 Des Sotten reden staet gelyck als een ne-
dergevallen huys:ende des onverstandigen
raet kanmen niet weten/wat het is.
22 Alsmen den sot onderwysen wil/ so stelt hy
hem/ghelyck als wondemen hem o boeyen o betteren
om de handen ende voeten doen.
23 Maer een wys man/acht het voor een gul-
den cieraet/ende voor een ghesmyde aenden
rechten arme.
24 Een Sot loopt eenen vry int huys/maer een
vernuftich mensche vermydet hemselven.
25 Een Sot p kyckt eenen vry ter venster in: p Die voor
maer een vernuftich mensche blyft buyten des Raedts
staen. gemaekt huys
26 Het is een onvernuftichheyt/eenen voor der sieren / ende
deure luysteren:een vernuftich mensche/hout loeren daer
het voor een versmaetheydt. op/wat men
27 De onnutte Wasschers klappen/dat niet seyt of doet.
ter sake en dient: q maer de Wyse wegen ha q Spr.28.31
re woorden met den goutwichte.
28 De Sotten hebben haer herte inden mon
de maer de Wysen hebben haren mondt in
het herte.
29 r Een Sot lachet overluyt:een Wys man r Spr.19.27
lachet slechs een weynich. 27.16.
30 Wanneer de Godloose eenen Schalcken
vloeckt/so vloeckt hy hem selven.
31 s De Oorenblasers doen hen selven schade/
ende niemandt en heeft se gheerne by hem. s Levi.19.17. Spr.28.5.

Dat xxij. Capittel.

1 ende 2. Een luey mensche wien hy ghelyck is. 4. ende 5. Een vernuftighe Dochter/ ende een wilde Dochter. 6. Een reden ter ontydt. 9. ende 14. Meteenen Sot niet veel spreken. 12. Des Sotten leven. 20. Een herte syner sake ghewis/ vreest voor gheen verschricken. 23. Het bloode herte des Sotten. 28. ende 29. Synen vrient ghetrouwe blyven in armoede ende teghenspoet. 33. Zyn tonghe bedwinghen.

1 EEn luey mensche/is gelyck als een steen/ Een vuyl of
2 die in den dreck leyt: wie hem opheft die te luey men-
moet de handen weder wisschen. sche.
3 Een ongheschickt sone/ is synen vader een Ongeschick-
oneere. te kinderen
4 Een vernuftige Dochter/kryght wel eenen
man/maer een ongheschickte Dochter/laet
men sitten/ende sy bekommert haren vader.
5 Ende die daer wilt is/ die is beyde den va-
der ende den manne een oneere/ende wordt
van allebeyde ghehatet.
6 Een reden die tot ontydt gheschiet/ryme
eenen

a 2.Tim.4.2 euen als een Snarenspel / als een treurich
is: a straffe ende leere / salmen ter rechter
tyt ghebruycken.
Een Sot laet hē niet onderwysen 7 Wie eenen Sottenleert / die lapt eenen
ghebroken pot te samen:
8 Ende doet euen / ghelyck alsmen eenen
wt eenen diepen slape wecket.
9 Wie met eenen Sotten spreeckt / die
spreeckt met eenen slapenden: als het wt
is / so seydt hy: Wat isser?
Dooden beweenen. b Syra.38.16 10 b Ouer eenen dooden pleechmen leedt te
draghen / want hy en heeft het licht niet
meer; maer ouer eenen Sotten soudemen
leedt dragen / dat hy geen verstant en heeft.
11 Men sal niet te seer leedt draghen ouer
den dooden / want hy is tot ruste gekomen.
12 Maer des Sotten leuen / is ergher dan
de doodt.
c Gen.50.10 13 c Seuen daghen draechtmen leedt ouer
eenen doodē / maer ouer eenen Sotten ende
Godloosen / alle haer leefdaghe.
d Pro. 23.9. 14 d Spreecke niet vele met eenen Sotten /
ende en gaet niet vele omme met eenen on-
e Syrac.12.12 uerstandighen..
f Goede ghe sellen ende vrienden brenghen menigen in angst ende noot. 15 e Houdt v van hem / op dat ghy niet in
eenen f noodt ghebracht, ende van synen g
dreck besmet en wordet.
16 Wycke slechs van hem / so blyfsy met
vreden / ende en koemt niet in angst ende
noot door syne sotheydt.
g Wuylnisse. 17 Wat is swarer dan loodt? ende hoe wil-
men eenen Sotten anders heetē, dan loot?
h Pro.17/12. 27/ 3. 18 h Het is lichter / zandt / soudt / ende yser
dragen / dan eenē onuerstandigen mensche.
i Mat.7.24 19 Ghelyck als i een huys / dat vast in een-
ander verbonden is / niet en valt van den
stormwinde:
k Psal.27/ 2. 112 /7. Syrac.34.16 20 Also oock een herte / dat syner sake ghe-
wisse is / k dat en vreest hem voor gheenen
verschricken.
l plaester-morter / ofte kalck. 21 Ghelyck als de schoone l plaesteringhe /
22 aen eē slichte wandt, tegen den regen / ende
een tuyn op eenen hoogen berge, tegen den
windt niet en kan bestaen:
23 Also staet het bloode herte des Sotten /
in zyn voornemen / tegen geen verschrickē.
m 1.Cor. 14. 25. Heb.4. 12. 24 Wanneermen de ooghe druckt / so gaen
daer tranen wt: m ende wanneermen eenen
het herte treft / so laet hy hem mercken.
Scheydt de vriendē niet 25 Wie onder de vogelen worpt / die schuch-
tertse wech: eñ wie synen vriendt schendet /
die verbreeckt de vriendtschap.
26 Wanneer ghy alreede een sweerdt treckt
tegen uwen vriendt / so en maeckt ghy het
so quaet niet / als met lasteren: want ghy
kondt wel weder vrienden worden.
Lasteren die onuersoenlicke zyn. Syrac.19 10 27 / 17. n Pro.20.10. Weest uwen vriende ghetrouwe. 27 Wanneer ghy hem niet en vermydet / eñ
spreeckt met hem: want men kan alle dinck
versoenen wtghenomen de verhmaetheyt /
verachtinge n openbaringe der heymelick-
heyt, ende boose heymelicke laghen: sulcke
stucken veriaghen den vriendt.
28 Blyft uwen vriende ghetrouwe in syner
armoede: op dat ghy met hem verblyden
meught / wanneer 't hem wel gaet.
29 Houdt v vast by hem / wanneert hem
qualick gaet / op dat ghy zyns gheluckx
oock ghenieten meughet.
30 De roock ende damp gaet voor / wanneer
een vyer branden wil: also koemt het van
lasteren / ten bloedtvergieten.
31 Schaemt v niet / uwen vrient te beschut-
ten: ende vermydet hem niet.
* Cap. 23. Luth. 32 Ouerkoemt v wat quaets van hem / so sal
hem wie het hoort / voor hem hoeden.
Teghen de valsche ton-ghen. o Psal.141.3. 33 *o O dat ick konde eē Slot voor mynen
Monde hanghen / ende eenen vasten seghel
op mynen mondt drucken: op dat ick daer
door niet te valle quame / ende myn tonghe
my niet en verdorue.

Dat xxiij. Capittel.

1. ende 4. De Autheur des Boecks bidt
den Heere / 8. De Godloose eñ Lasteraers
vallen door haren mondt, 9. ende, 17. Hem
tot sweeren niet ghewennen / 12. Wie dick
wils sweert / 1. Zyn vader eñ moeder niet
vergeten / 25. ende 26. De Ouerspeelder / 27.
De oogen des Heerē / 32. De Ouerspeelster /
37. ende 38. Niet beters dan den Heere
vreesen.

1 HEere God a Vader / ende Heere myns Een gebedt
leuens, en laet my niet onder de Laste- teghen de
raers komen / ende en laet my niet on- lasteringhe
der hen verderuen. ende valsche
2 O dat ick myne b ghedachten konde in leere.
den toom houden / ende myn herte met a Mat 6/9.
Gods woort onderwysen / eñ dat ick myner 23/ 8.
niet en verschoonde / waer ick s. p de: b Job.42.2.
3 Op dat ick gheen sonde en dede, eñ groote Syrac. 43.4
dwalinge stichtede, eñ veel quaets beginge: Hebr. 4.12.
op dat ick niet ondergaen dorste, voor myne
vyanden / ende hen niet tot eenen spot en
worde.
4 Heere God Vader / ende Heere myns Teghen de
5 leuens / behoedt my voor ontuchtighen boose lusten
ghesichte, eñ went van my alle boose lusten.
6 Laet my niet in gulsicheydt ende c on- c 1.Cor 6.18.
kuysheydt vallen, ende behoet my voor een 1.Thess.4.3
onbeschaemt herte.
7 Lieue kinderen / leert den d mont houden: d Jacob.1.19
want wie dien houdt / die en sal hem met Prou. 17.27
woorden niet vergrypen /
8 Gelyck als de Godloosen eñ Lasteraers / Teghen het
ende stouten daer door vallen. sweeren.
9 e Wennet uwen mont niet te sweeren / e Exodi.20.7
10 ende Gods Name te lasteren. Syrac.27.15
11 Want ghelyck als een knecht / die dick Mat. 5. 35.
wils ghegeesselt wort / niet sonder striemen
en is: also en kan hy oock niet reyn van
sonden zyn / die dickwils sweert ende Gods
Name voeret.
12 Wie dickwils f sweert / die sondiget dick f Psal.10/7.
wils / ende de plaghe en sal van synen huyse 109/ 18.
niet blyuen. g Sonder
13 Sweert hy / ende verstaet hy het niet / so schade des
sondiget hy euenwel: verstaet hy het / ende naesten.
verachtet / so sondicht hy dobbelt. h Als de
14 Eñ sweert hy g te vergeefs / so is hy dan Heydenen
noch niet sonder sonde: zyn huys sal hardt sweerē door
ghestraffet worden. Afgoden /
15 Daer is een doodlick h vloeck / daer voor Leu. 24.15.
behoede God het huys Jacobs. Mat .5. 34
16 Eñ de Godvruchtighe vermyden sulcks / i Syrac.3.1
ende en besmetten hen niet met deser sonde. k Job.13.1.
17 Wennet uwen mondt niet tot lichtveer- Jere.20.14.
dich sweeren / want dat koemt wt boosen * Te achter-
voornemen. klappen / eñ
18 i Vergheet uws vaders ende k uws moeders ander lieden
leere niet / so ghy by ouder den heeren sitten / te oordeelen
ende uwer en sal niet vergheten worden. l Judit.10/15
19 Dat ghy v niet en gewennet ter sotheyt / 12/ 15.
ende ten laetsten woudet / ghy waret noyt Syrach.9.9
gheboren / k ende vervloecket dē dach uwer 2. Reg. 11/2.
gheboorte. 13/ 2.
20 Wie hem wennet ten * hoonen / die en Susan. 8.
betert hem zyn leefdaghe niet. m Hy neemt
21 Ten tweedden moet sondighen / dat is te het, waer hy
vele: ten derdenmael brenget de straffe met het kryget /
hem. dickwils ee-
22 l Wie in der lust ontsteken is / die is als nen gaerdigē
een brandende vyer / ende en houdt niet op / valck / voor
tot dat hy hem seluen verbrande. zyn schoon
23 Een onkuysch mensche, heeft gheen ruste Wyf.
aen synen lyue / tot dat hy eē vyer ontsteke. Tegen ouer
24 Eenen onkuyschen mensche / is alle m spel.
spyse soete / ende en laet niet af / tot dat hy n Job.22.13
het volbrenghe. Esaie 29.15.
25 Een man die ouerspel doet / ende by hem Ezech. 8/12.
seluen denckt: n Wie siet my? 9/ 9.

26 Het is duyster rontom my/ en de wandē
verberghen my/ dat my niemandt en siet:
wien sal ick schuwen? de Allerhoochste en
achtet op myne sonde niet.
27 Een sodanich schuwet alleen der menschē
oogen/ ende en denckt niet/ dat de o oogen
o Psal.33.13. 2.Par.16.9. 2.Mach.9.5 Hebr.4.13. Prou.15.3. des Heerē veel klaerder zÿn dan de Sonne.
28 Ende sien alles wat de menschen doen/
ende sien oock in de heymelicke hoecken.
29 Alle dinghen zÿn hem bekent/ eer sy ghe-
schapen werden/ also wel/ als wanneer sy
gheschapen zÿn
30 p De selue man sal openbaer in de stadt
p Leui.20.10 Deut.22.22 31 ghestraft worden/ en sal begrepē worden/
als hÿt hem alderminst vermoedt.
32 Also sal het oock gaen der vrouwen/ die
haren man verlaet/ ende eenen erfgenamen
van eenen anderen krÿcht.
33 q Ten eersten is sy den ghebode Gods
Sonde der ouerspeelderschen. ongehoorsaem: ten anderen sondighet sy
tegen haren man: ten derden/ brenghet sy
q Exod.20.14 door haer ouerspel/ kinderen van eenen
anderen.
34 Dese sal men wt der Gemeynte werpen/
en hare kinderen moeten haret ontgelden.
r Sapie.3.16 35 r Hare kinderen en sullen niet wortelen/
ende hare tacken en sullen gheen vrucht
brenghen.
36 Sy laet een veruloeckte ghedachtenisse
na/ en hare schande en wordt nemmermeer
wtghewischt.
37 Daer de Nakomelingen aen leeren/ dat
f Syrac.12.11 4.Esd.16.68 Apoc.14.7. 38 niet beters en zy/ f dan God vreesen/ ende
niet soeters/ dan op Gods gebodt achten.

Dat xxiiij. Capittel.

1. Een lof der Wÿsheyt/ 5. De Wÿsheyt is Gods woordt/ 7. Haer Tente is in der hoochde/ 13. In Jacob woontse 23. 24. ende/ 25. Gheeft liefelicken reucke als een Wÿnstock/ bloemen/ en rÿcke vruchten. 26. Sy roepe de menschen te komen tot haer. 30 Die haer hoort/ sal niet te schande worden 33. De Wet Mosis/ 35 Daer wt Wÿsheyt gheuloten is/ 44. De Wÿsheydt doet hare leere luchten/ 47. Sy heeft niet voor haer alleene ghearbeyt.

1 DEa Wÿsheyt prÿst haer seluen/ ende
Een lof der Wÿsheydt. onder den volcke beroemt sy haer.
2 Sy predickt in der Ghemeynte
a Prou.1/20. 8.1. 3 Gods/ en prÿst haer in synen Kercke/ ende
4 spreeckt also:
b Joan.1.1. 1.Joan.1/1 5/7. Apoc.19.13. 5 b Ick ben Gods Woordt/ en sweue bouen
6 de gantsche Aerde/ gelÿck als de wolcken.
7 Mÿn Tente is in der hoochte/ en mynen
Stoel in de wolcken.
8 Ick alleen ben allomme/ so wÿdt als den
Hemel is/ ende so diep/ als den Afgront is.
9 Alomme in de Zee/ alomme op Aerden/
10 onder allen lieden/ onder allen Heydenen.
11 By allen desen/ hebbe ick een wooninge
ghesocht/ dat ick ergens een stede vonde.
12 Doe ghebodt my de c Schepper aller
c Gene.1.1. Syrach 1.6 dingen/ ende die my gheschapen heeft/ be-
stelde my een wooninghe/
13 Ende sprack: In Jacob suldy woonen/
ende Israel sal v Erue zÿn.
d Prou.8.23 14 d Voor der Werelt van aenbegin ben ick
e Exod.31.3. gheschapen/ ende sal eewichlick blÿuen: e
ende hebbe voor hem in der Hutten ghe-
dient/ ende daer na te Zion een ghewisse
stede ghekreghen.
f Psal.132.8. 15 f Ende hy heeft my in de heylighe Stadt
gesettet/ dat ick te Jerusalē regeren soude.
16 Ick ben ingewortelt by eenen geeerden
g Deut.4/20 20/15. volcke/ g dat Gods Erfdeel is.
17 Ick ben hooch ghewassen/ ghelÿck als
een Ceder op den Libano/ ende als een
Cypresse op den ghebercht Hermon.
18 Ick ben opghewassen/ ghelÿck als een h h Deut.34.
Palmboom aen het water/ ende als de
Roosenboomen/ die te Jericho wassen.
19 Als een schoon Olyboom/ op een vrÿ
Veldt: ick ben opgewassen als Ahorne.
20 Ick gaf eenen lieflicken reucke van my/
als Kaneel/ ende kostelicke kruyden/ en als
de beste * Myrren. * De beste Myrre/ is het eerste sap/ dat van hem seluen wten Myrrenboome vliedt/ ende heet Stacte druppē. het ander heet/ slecht Myrre/ die wt den snede vanden boom vliedt
21 Als Galban/ ende Onich/ ende Myrrē/
ende als de Wierooch in den Tempel.
22 Ick breyde myne tacken wt/ ghelÿck als
een Eycke/ en myne tacken waren schoone
ende lustich.
23 Ick gaf eenen lieflicken reucke van my/
24 als i een Wÿnstock/ ende myne Bloemen
25 brachten eerlicke ende rycke vruchten.
26 Koemt herwaerts tot my/ alle die ghy
myner begheert/ en versadicht v van myne
vruchten. i Joan.15.1.
27 k Mÿn predicke is soeter dan honich/ en k Psal.19.11.
28 myn gaue soeter dan honichseem. l Joan 6.35.
29 l Wie van my eet/ dien hongert altoos
na my/ en wie van my drincket/ dien dorstet
altoos na my.
30 Wie my ghehoor geeft/ die en wordt niet
31 te schanden: ende wie my volcht/ die sal on-
schuldich blÿuen.
32 Dit alle is euen het Boec des Verbonts/
met den Allerhoochsten Gode ghemaeckt.
33 Namelicken/ de Wet/ in welcke Moses m Exod.20.1
34 den huyse Jacobs/ tot eenen schat beuolen 24/4.
heeft. Deut.4/1.
35 Daer wt de Wÿsheyt gevloten is/ gelÿck 29/10.
als n het water Physon/ alst groot is/ ende n Gen.2.11.
als het water Tigris/ alst ouerloopt inden
Meye.
36 Daer wt het verstant gevloten is/ gelÿck
als de Euphrates/ als sy groot is/ o en als o Josue.3.15.
de Jordaen in den Oogst.
37 Wt de selue is voortgekomen de onder-
wÿsinge/ ghelÿck als het licht/ ende als het
water Nilus inden Herfste.
38 Hy is noyt gheweest/ die het wtghelernt
hadde/ ende en sal nemmermeer worden/ die
het wtgronderen konde.
39 Want haer sin is rÿcker dan eeniger Zee/
en haer woordt dieper dan eenich Afgront.
40 Daer vlieten vele Beken van my in den
41 Hof/ ghelÿck alsmen het water daer henen
in leydet.
42 Daer watere ick mynen Hof/ en beghiete
myne kruydtbedden.
43 Daer worden myne Beken/ tot groote
wateren/ ende myne wateren worden een
groote Zee.
44 Want mÿn leere lichtet so wÿdt/ als de
45 lichte morghen/ ende schÿnet verre.
46 Oock giet myne leere Prophetie wt/ die
daer eewich blÿuen moet.
47 p Daer siet ghy/ dat ick niet alleen voor p Syrach.33.
my arbeyde/ maer voor alle die der wÿsheyt 18.
begheert.

Dat xxv. Capittel.

1. ende 2. Dry dinghen der wÿsheyde behaghelick 3. ende 4. De Wÿsheyt haet dry soorten van menschē. 6 Wat menschen bequaem zÿn om regeren. 8. Veel versocht hebben/ der Ouden kroone. De eere der Ouden 9. De Wÿsheydt acht groot/ thien stucken 13. De vreese des Heere 17. 18. 19. ende 22. De boosheydt der Vrouwen/ 27. Een klapachtich Wÿf 31. ende 32. Een quaet Wÿf. Dry merckelicke stucken goeder eendracht.

1 DRy schoone stucken zÿn daer/ die bey- a Gen.13.8.
de Gode ende den menschen welbeha- b Rom.12.10
ghen. c Gen.2.24.
2 Wanneer Broeders eens zÿn/ b ende de Syrac.4.33.
Nabuers malkanderen lief hebben c ende 1.Cor.6.16.

de

de Man ende Wijf hen met malkanderen
wel verdraghen.

Drijeyslicke stucken.
v Syrach 2. 26.

3 Drij stucken zijn daer/ dien ick van herten
vijant ben/ ende haer wesen verdriet mij
gantsch seer:
4 Wanneer een Arme hoovaerdich is: en
een Rijcke gheerne v liecht: ende een oude
Sot een overspeelder is.
5 Wanneer ghij in der ieughet niet ver-
samelt/ wat wildij in v ouderdom vinden?

e Deut. 31.1. Josue. 23. 2.

6 O hoe fijn staet het/ wanneer de e Grau-
7 we hoofden wijs/ ende de Ouden kloeck/
ende de Heeren vernuftich en voorsichtich
zijn.
8 Dat is der Ouden kroone/ wanneer sij
vele versocht hebben: ende haer eere is/
wanneer sij God vreesen.

Thien loflicke stucken.

9 Negen stucke zijn daer/ die ick in mijnen
herte hooch te loven houde: en het tiende/
wil ick met mijnen monde prijsen.

I. II.

10 Een man/ die vreuchde aen sijne kinderen
heeft: wiet beleeft/ dat hij sijne vijanden
siet ondergaen.

III. IIII. V.
f Syrac 26. 1.
g Syrac. 14. 1. 19. 1. Jacobi. 3. 2.

11 f Wel dien/ die een vernuftich wijf heeft:
g wie met sijne woorden gheen schade en
doet: die niet dienen en derf/ dien/ die des
niet weert en zijn.
12 Wel dien/ die eenen ghetrouwen vrient
heeft: wel dien/ die daer kloeck is ende die
daer leert/ daermen het gheerne hooret.

VI. VII. VIII. IX.

13 O hoe groot is die/ die daer wijs is:
maer wie God vreest/ boven dien en is
niemandt.
14 Want de vreese Gods/ gaet boven alle
dinck.

X.

15 Wie de selve vast houdt/ wien kanmen
16 dien verghelijcken?
17 Daer en is gheen wee so groot/ als het

Vrouwen list toorne/ etc.

18 hertenleedt: daer en is gheen list/ boven
19 Vrouwen list.
20 Daer en is geen toeren/ boven het toeren
21 des afgonstigen: daer en is geen wraeck-
ghierichepdt/ boven der vijanden wraeck-
ghierichepdt.
22 Daer en is geen hooft so listich/ als der
slangen hooft: ende en is gheen toorne so
bitter/ als der vrouwen toorne.

Een boos wijf.
h Pro. 21. 19.

23 h Ick woude liever bij Leeuwen ende
Draken woonen/ dan bij eener booser
Vrouwen.
24 Wanneer sij boos wordt/ so verandert
sij haer ghelaet/ ende wordt so mismaeckt
als een sack.
25 Haer man moet hem harer schamen/ ende
wanneermen het hem voorwerpt/ so doet
het hem int herte wee.
26 Alle boosheydt is kleyne/ teghen der
Vrouwen boosheyt: haer geschie/ wat den
Godloosen ghescheidt.
27 Een klapperige Vrouwe is eenen stillen
manne/ ghelijck een opgaende zandtwech
eenen ouden manne.

i Gene. 43. 2. Syrac. 42. 12. 2 Samu. 11. 2. 13. 1.

28 i Laet v niet bedriegen/ dat sij schoon is/
ende en begeertse daerom niet.
29 Wanneer de Vrouwe den Man rijck
30 maeckt/ so is daer enckel twist/ verachtin-
ghe ende versmaedtheydt.
31 Een boose Vrouwe/ maeckt een bedroeft
herte en treurich aengesichte/ en hertenleet.
32 Een Vrouwe/ daer de Man geen vreuch-
de aen en heeft/ die maeckt hem verdrietich
tot allen dinghen.

k Gene. 3. 6. 1. Tim. 2. 14.
l Dat is/ Na de Wet Mosis ge-sproken: daer van leest Mat. 19. 7.

33 k De sonde koemt van eender Vrouwen/
en om harent wille/ moeten wij alle sterven.
34 Ghelijck alsmen den water geen ruijmte
laten en sal/ also en salmen den wijve haren
wille niet laten.
35 Wil sij v niet na der handt gaen/ l so
scheydt v van haer.

Dat xxvj. Capittel.

1. Wel dien/ die een deuchtsame vrouwe
heeft. 2. Een hupselick wijf/ 3. Een duech-
delick Wijf/ een edel gave/ 5. ende 6. Drij
dingen zijn verschrickelick/ ende het vierde
grouwelick/ 8. Een Jaloers wijf/ 10. Een
quaedt wijf/ 16. Een vriendlick wijf/ ver-
blijdt haren man/ 17. ende 18. Een vrouwe
die swijghen kan/ is een gave Gods/ 19. en 20
Een ghemaniert wijf en eersaempsch wijf/ 22.
Een schoone vrouwe/ 26. Een strijdtbaer
Man in armoede laten komen. Een wijs
Raedtsheere ten laetsten verachtet: Ende
wie afvalt van den rechten gheloove/ 27.
Een koopman kan hem swaerlick hoeden
voor onrecht/ ende een kremer voor sonde.

1 WEl a dien/ die een deuchtsaem Wijf
heeft/ dies leeft hij noch eens so lan-
ghe. — Een deuchtsame Vrouwe/ is alles lofs en eeren weerdt.
2 Een hupsiick wijf/ is haren manne een
vreuchde/ ende maeckt hem een fijn gherust
leven.

a Pro. 18. 22. 19. 14. 12. 10. Syrac. 25. 11. 6. 16.

3 Een deuchtelick wijf/ is een edel gave/
ende wordt dien ghegeven/ die God vreest.
4 Hij zij rijck ofte arm/ so isset hem een troost/
ende maeckt hem alle tijdt vrolick.

2
Drij verschrickelicke dinghen.

5 Drij dingen zijn verschrickelick/ ende het
vierde is grouwelick.
6 Verraderije/ Oproer/ b onschuldich bloet
verghieten.

b 4. Reg. 21. 16.

7 Welcke alle argher zijn dan de doodt.
8 Maer dat is het hertenleedt/ als een
9 Vrouwe over de andere jaloers is/ ende
lastertse by alle man.

Pro. 9. 17.
Boose wijf.

10 Wanneer eener een boos wijf heeft/ so
isset even/ als een onghelijck paer Ossen/ die
neffens eenander trecken sullen: c wiese
krijcht/ die kreycht een Scorpioen.

c Judit. 16. 16

11 Een dronckken wijf/ is een groote plage:
want sij en kan haer schande niet bedecken.
12 Een horrachtich wijf/ kentmen bij haer
onschamel ghesichte/ ende aen hare oogen.
13 d Is v Dochter niet schaemachtich/ so
houdtse hardt/ op dat sij haren moetwille
niet en drijve wanneer sij so vrij is.

d Syra. 42. 11

14 Wanneer ghij merckt/ dat sij stoutelick
omme haer siet/ so siet daer wel op: waer
dat niet/ en sij doet daer over tegen v/ so laet
het v oock niet verwonderen.
15 Gelijck als een Voedtganger die dorstich
is/ hanget sij hare tonghe/ ende drinckt het
naeste water dat sij krijcht: en settet haer/
waer sij eenen stock vindet: ende neemt aen
wat haer ghewordden kan.

Een tuchtige vrouwe.
e Syrac. 26. 1.

16 e Een vriendelick wijf/ verblijdt haren
Man: en wanneer sij vernuftichlick met
hem omme gaet/ verversschet sij hem zijn herte.
17 Een Vrouwe die daer swijghen kan/ dat is
18 een gave Gods: een welgemanierde vrou-
we/ en is niet te betalen.
19 Daer en is niet lievers op Aerden/ dan
een ghemaniert wijf:
20 En en is niet kostelickers/ dan een hupsch
wijf.
21 Ghelijck als de Sonne/ als sij opgaet in
den hooghen Hemel des Heeren een vercier-
sel is: also is een duechtsaem wijf/ een ver-
ciersel in haren huyse.

f Hij spreect van den kandelaer en pilaren/ in der Hutten Mosis.

22 Een schoone vrouwe/ die daer vroom
blijft/ die is als de klare Lampe f op den
heyligen kandelaer.
23 Een Vrouwe/ die een standtachtich ghe-
24 moet heeft/ die is als de gulden g Pilaren/
op de silveren Stoelen.

g Cantic. 5. 15
* Cap. 27. Luth.
Drij verdrietelicke stucken.

25 * Twee stucken zijn daer/ die mij verdrie-
ten ende het derde maeckt mij toornich.
26 Wanneermen eenen strijdtbaren man/
ten laetsten armoede lijden laet: en de wijse

h Eccle. 2.16 raedtsheeren / ten laetsten verachtet: h
Jere. 17.13. Eñ wie van den gheloove afvalt / tot den
onrechten gheloove: Desen heeft Godt
ten sweerde verdoemt.
27 Een Koopman kan hem swaerlick hoeden
voor onrecht / ende een Kremer voor
sonden.

Dat xxvij. Capittel.

1. Om goedts wille doen veel onrecht. 3. De sonde steeckt tusschẽ den kooper eñ verkooper. 6. In droeffenisse is des menschen sin beproeft. 7. Aen de reden / merckt men hoe het herte gheschickt is 9. De gherechticheydt verciert de gene diese verkrijgẽ 12. Een Godvruchtich mensche. 14. Der Wijsen reden. 18. ende 19. Synen vriendt weert houden / ghetrouwe zijn / ende zijn heymelickheydt niet openbaren / 25. ende 26. Wie metter ooge wenckt / is te schuwen 29. Wie eenẽ kuyl graeft. die valt selfs daer in. 32. Die hen verblijden / alst den vromen qualick gaet.

1 WAnt omme goedts wille / doen vele
a Pro. 30. 9. onrecht: a ende die daer rijck worden
1. Timo. 6. 9 willen die b wenden de ooghen af.
Prover. 23.4 2 Ghelijck als eenen naghel in den muer/
b Dat is sy en achtẽ der 3 tusschen twee steenen steeckt: also steeckt
conscientien ooch de sonde tusschen den kooper ende
niet. verkooper.
4 Houdt hy hem niet met neersticheydt in
de vreese des Heerẽ / so sal zijn huys haest
verstoort worden.
5 Wanneer men siftet / so blijft het onreyne
in de seve: also wat de mensche voorneemt/
daer kleeft wat onreyns aen:
c Prou. 27.21 6 c Ghelijck als de Oven den nieuwen pot
1. Petri. 1.7. beproeft: also beproeft de droeffenisse / des
menschen sin.
d Mat. 7.16 7 d Aen de vruchten merckt men / hoe de
Luce. 6.44. Boom gheoeffent is: also merckt men aen
der reden hoe het herte gheschickt is
8 Ghy en sult niemant loven / eer ghy hem
ghehoort hebt: want aen der reden kentmen
den Man.
9 Volchdy der gerechticheyt na so suldyse
e Syrac. 6.32 krijgen / e ende haer aentrecken als eenen
Baruch. 5. 4 schoonen rock.
10 De Voghelen voeghen hen tot haers
ghelijcken: also houdt haer de waerheydt
tot dien / die haer ghehoor gheven.
11 Gelijck als de Leeuwe op den roof loert:
also grijpt ten laetsten de sonde den quaetdoender.
f Psal. 37.30 12 f Een Godvruchtich mensche / spreeckt
Prou. 31.26. alle tijdt dat heylsaem is: maer een dwaes
is veranderlick / ghelijck de Mane.
13 Wanneer ghy onder den onwijsen zijt / g
g Rom. 12.11 so merckt wat de tijdt lijden wil: maer on-
Colloss. 4.5 der den Wijsen meuchdy voortvaren.
14 Der dwasen reden / is uytermaten verdrietelick:
eñ h haer lacchen is enckel son-
h Syra. 21.30 de / ende i ketelen hen noch daer mede.
i Het doet hen sachte/ 15 k Waermen vele sweeren hoort / daer
dat sy andere lieden be- gaen eenen de hayren te berghe: ende haer
droeven / eñ twisten / maeckt datmen de ooren tothouden moet.
schade doen 16 Wanneer de hooveerdigen met malkanderen
k Syra. 23.10 twisten / so volghet bloetvergieten
daer na: eñ het is verdrietelick te hooren/
wanneer sy malkanderen so schelden.
l Syra. 19/10 17 l Wie heymelickheyt openbaert / die verliest
27/ 27. het gheloove / ende en sal nemmermeer
Proue. 20.19 eenen ghetrouwen vriendt krijghen.
18 Houdt uwen vriendt weerdt / ende houdt
hem gheloove.
19 Maer so ghy zijn heymelickheydt openbaert
/ so en suldy hem niet weder krijghen.

20 Wie synen vrient verliest dien gheschiedt Goede vrien
wel so leedt / als dien zijn vyandt ontgaet. den salmen
21 Gelijck als wanneer ghy eenen vogel wt behouden.
der handt laet: also isset / wanneer ghy
uwen vrient verlaet / ghy en vangt hẽ niet
weder.
22 Ghy dorvet hem niet na loopen / hy is te
verre henen wech / hy is ontsprongen / ghelijck
als een Ree wt den nette.
23 Wonden kanmen verbindẽ / scheldtwoorden
kanmen versoenen:
24 m Maer wie heymelickheyt openbaert/ m Syrach.
met dien isset wt. 19. 15
25 n Wie met den ooghen wenckt / die heeft n Prou. 6. 13
wat quaets inden sin / eñ en laet hem daer 10. 10.
niet van wenden.
26 Voor u kan hy soete spreken / ende loeft
seer wat ghy spreeckt: maer achter uwen
rugghe spreeckt hy anders / ende verkeert u
uwe woorden.
27 Ick en ben geenen dinghe so vyandt / als
dien / ende de Heere is hem ooch vyandt.
28 * Wie den steen in de hoochte werpt / dien *Cap. 28.
valt hi op zijn hooft: wie heymelick steeckt/ Luth.
die verwondet hem seluen. Die na eens
29 o Wie eenen kuyle graeft / die valt daer anderen ongelück
selfs in: wie eenen anderen stricken stellet/ staet
die vangt hem seluen. dien is het.
30 Wie den anderen schade doen wil / dien synen niet
koem: het selfs over synen hals dat hy niet verre.
en weet van waer. o Psal. 7. 16
31 De hooveerdighen / gecken ende spotten: Hesther. 7.9.
maer de wrake loert op hen ghelijck als een Prou 29 27
Leeuwe. Eccle. 10. 8.
32 Die hen verblijden wanneer dẽ vromen
qualick gaet die worden in den stricke ghevangen:
het hertseer salse verteeren / eer sy
sterven.
33 Toorne ende raserije zijn grouwelen / eñ
de Godloose bedrijftse.

Dat xxviij. Capittel.

1. Hem seluen niet wreken 2. Vergheven wy ons sal vergheven worden. 10. Van twist aflaten. 12. De toorn des menschẽ 14. Twee dingen malkanderen contrarie gaen wt den monde des menschen / 15. De oorblasers ende valsche monden / 22. Meer zijnder ghevallen door boose monden / dan door het sweert / 26. ende 27. De Godvruchtige en sal in harẽ vyere niet branden. Maer die den Heere verlaet / sal daer in vallen / 28. Den monde deuren eñ grendelen maken.

1 WIe a hem selven wreeckt / aen dien sal Wrake.
hem de Heere weder wreken ende sal a Deut. 32.35
hem syne sonden oock behouden. Rom. 12 19.
2 b Vergheeft uwen naesten / wat leet hy u Vergheeft/
ghedaen heeft: ende bidt dan so worden so wordt u
u uwe sonden oock vergheven. vergheven.
3 Een mensche behoudt tegen den anderen b Mat. 5.25.
den toorne / ende wil by den Heere ghenade 6/14. 18.21 35
soecken. Mar. 11.25
4 Hy is onbarmhertich tegen zijns ghelijcken
/ ende wil voor syne sonden bidden.
5 Hy is slechs vleesch ende bloet / ende behoudt
den toorne: wie wil hem dan syne
sonden vergeven?
6 c Denckt aen het eynde / ende laet de c Syrac. 7.39
7 vyandtschap varen die den doodt ende het
verderf soeckt ende blijft in den gheboden.
8 Denckt aen het ghebodt / eñ laet u dreyghen
na tegen uwen naesten.
9 Denckt aen het Verbont des Allerhoochsten / Vierghem.
ende vergheeft de onwetenheydt. hader. of
10 d Laet af van twist, so bliven vele son- twist.
den na. d Syrac. 8. 1
11 Want een toornich mensche richtet twist e Of
aen / ende de Godloose e verwerret goede bissert.
vrienden

vrienden / ende hist tegen malkanderē die/
die goeden vrede hebben.
12 e Wanneer daer vele houts is / soo wort
des vyers des te meer: eñ wanneer de liedē
gheweldich zijn/so wort den toorne dies te
grooter: eñ wanneer de lieden rycke zijn, so
wort dentoorne dies te hefstiger: ende wan-
neer den twist langhe duert, so brandt het
dies te heftigher.
13 Bereydt zijn tot twist / steeckt vyer aen/
ende bereydt zijn tot kyven/vergiet bloedt.
14 Blaesdy in het voncxken / so wordt daer
een groot vyer van: maer spouwdy op het
voncxken/ so blusscht het wt/ ende beyder-
ley kan wt uwen monde komen.
15 f De Oorenblasers ende g valsche boose
monden/zijn vervloeckt: wāt sy verwerren
vele/die goeden vrede hebben.
16 h Een boose mondt / maeckt vele lieden
oneens/ eñ dryftse wt eenē Lande int ander
17 Hy verderft vaste Steden/ eñ verstooret
18 Vorstendomen.
19 Een boose mondt verstoot redelicke i
Vrouwen eñ berooftse alles dies/dat haer
suer gheworden is.
20 Wie hem ghehoor gheeft / die heeft nem-
mermeer ruste / ende en kan nerghens met
vreden blijven.
21 De gheessel maeckt striemen / doch een
boose mondt verderft beenen eñ alle dinck.
22 Vele zijn ghevallen door de scherpte des
sweerts, doch nergens na so vele/ als door
boose monden.
23 Wel dien / die voor de boose monden be-
waert is / eñ van hen ongheplaecht blijft/
eñ haer iock niet draghen en derf/ eñ in ha-
ren stricken niet ghebonden en is.
24 Want haer iock is yseren/ eñ hare strickē
koperen.
25 Hare plage is bitterer dan de doodt/ende
ergher dan de Helle.
26 Doch sy sal den Godvruchtighen niet
onder drucken/ eñ hy sal in harē vyere niet
branden.
27 Wie den Heere verlaet / die sal daer in
vallen / ende daer in branden / ende het en
sal niet wtgeblusschet worden: het sal hem
overvallen / ghelijck als een Leeuwe: ende
te niete maken/ als een Pardel.
28 Ghy bethuynet uwe goedē met doornen/
waeromme maeckt ghy niet vele meer uwen
monde deuren ende grendelen!
29 Ghy weghet u gout ende silver/ k waer-
om en weghet ghy oock niet uwe woorden
op de goutwichte?
30 Hoedt u/ dat ghy niet daer door l glijdet/
ende vallet voor uwe vyanden / die op u
loeren.

Toorne. e Pro.26.20

f Levit.19.16 Syrac.21.31 g Psal.120.2 Boosē mōt. h Jacob.3.5

i Na Moses Wet/ als de scheydbrief gaidt/ soude menich wijf sonder schuldt verstooten zijn/ door sulcke boose monden.

k Eccl.11.18

l Ofte hebbetet.

Dat xxix. Capittel.

1. ende 2. Syuen naesten te leenen. 4.
Menige zijn ondanckbaer tegen hare wel-
doenders. 11. De ondanckbaerheyt en be-
hoort ons niet af te wenden van weldoen.
12. Men moet den Armen helpen. 15. 16.
eñ 17. Aelmissen sal verlossen van alle on-
gheluck. 19. Een vroom man wort burghe
voor zijnen naestē. 24. 25. Burge worden/
heeft vele rycke lieden verdorven. 28. Het
sonderlickste tot het leven des menschen.
29. Het leven des Armen. 31. De vreemde-
linck is veel verachtens onderworpen.

1 Wie zijnen a naesten leenet/die doet een
werck der barmhertichepdt: ende wie
goeden heeft/ die sal sulcks doen.
2 Leenet uwen naesten / wanneer hy dies
behoeft: ende ghy ander/ gheeft het weder/
op de besprokē tijdt.

Leenen / is een werck der barmhertichept. a Deut.15.7 Luc.6.30.

3 Houdt wat ghy ghesproken hebt/ eñ en
handelt niet bedrieghelicken met hem / soo
vindt ghy alle tot uwen noodtdruft.
4 Menich meynet / b het sy gevonden wat
hy borghet/ ende maeckt dien onwillich/die
hem gheholpen heeft.
5 Hy cusset eenen de handt/ dewijle datmen
hem leenet/ende spreeckt so ootmoedichlick
om des naesten gheldt.
6 Doch / wanneer hy het sal wedergheven/
so vertreckt hy het/ende claghet seer/het sy
een sware tijdt.
7 Ende of hy het schoon wel vermach / soo
gheeft hy noch nauwe de helfte weder/ ende
rekent het gheven voor een ghewin toe.
8 Vermach hy nu niet/ soo brenget hy ghe-
nen omme tgheldt: de selve heeft hem selven
dan eenen vyandt ghecocht / met zijnen ey-
ghen ghelde.
9 Ende gheve betaelt hem met vloecken eñ
schelden/ ende gheeft hem spytighe woordē
voor gheldt.
10 Menich leenet ongheern/ wt geener boo-
ser meyninge/ maer hy moet hē vreesen / hy
come om het zijne.
11 Doch hebbet ghedult met uwen naesten c
in der noot/ ende doet de aelmissen daer toe/
dat ghy hem tijdt latet.
12 Helpt den Armen/ omme d des ghebodts
wille: ende en laet hem in der noodt niet le-
dich van u gaen.
13 Verliest gheerne u gheldt / om ws Broe-
ders ende Naesten wille / ende en begraeft
het niet onder eenen steen/ daer het doch om
coemt.
14 e Samelt u eenen schadt/na den ghebode
des Allerhoochsten/die sal u beter zijn/ dan
eenich gout.
15 Legghet f uwe aelmissen aen een sonder-
16 licke g plaetse: dat selve sal u h verlossen vā
17 allen ongheluck.
18 Sy sal voor u strijden tegen uwen vyant/
beter dan ewighe Schilden oft Spiessen.
19 i Een vroom man wort Burghe voor zij-
nen naesten: maer een onbeschaemt men-
sche laet zijnen burghe staen.
20 Vergheet der weldaedt uwes burghen
niet: want hy heeft hem selven voor u ghe-
settet.
21 De Godtloose brenget zijnen burghe in
22 schaden: ende een ondanckbaer mensche/
23 laet zijnen verlosser steken.
24 Burghe worden / heeft vele rijcke lieden
verdorven/ende ghins ende weder ghewor-
pen ghelijck als baren in der Zee.
25 Het heeft groote lieden verdreven / dat sy
in vreemde landen moesten gaen dwalen.
26 Een Godloose/ soo hy burghe gheworden
is/ende gaet met loosen swencken om / dat
hy hem daer wt drarpe / die en sal der straffe
niet ontgaen.
27 Helpt uwen naesten wt / soo vele als ghy
condt/ eñ siet voor u dat ghy niet selfs daer
over te schanden comet.
28 k Het is genoech tot desen leven/wie wa-
ter eñ broodt/cleederen eñ huys heeft/ daer
hy zijnen l noodtdruft mede bedecken can.
29 m Cleyne neeringe/ onder eenen verdeeren
eyghen dake/ is beter/ dan een costelic Disch
onder den vreemden.
30 n Laet het u welbehaghen / ghy hebbet
weynich of vele.
31 Want het is een schandelick leven / van
huyse te huyse gaen: ende waer een vreemt
is/ daer en derf hy zijnen mont niet op doē.
32 Hy moet over hem laten gaen / eñ eenen
yegelicken met hem laten drincken/ eñ gee-
nen danck daer toe hebben: maer daer toe
bittere woorden hooren/

b Eccl.8.13

c Dewijle dat de noot voorhandē is.

b Deut.15.7 Luc.6.35. Rom.12.13 e Matth.6.20. Luc.12.33. 1.Tim.6.19. Tobie.4.11 f Dan.4.26 Luc.11.41. Act.10.2.

g Tellet af/ wat ghy gedenchet te gheven/ van den anderē goede: als moses leert de thienden byegghen ende assonderen/ op de toecomende weldaet. Ende oock S. Paulus/ 2.Corint.8.

h wehelpē/ i Burghe worden.

k Syr.39.A Pro.27.27.

l Het is niet van noode burghen of leenen/ alst de nootdruft des levens niet eyscht/ als tot praele/ tot grooten ghebouw/ of coopen. Ende wil segghen/ wanneermē leenen ende burgen sal/ namelickē/ inder noot. Dus beginnen vele lieden groote dinghen eñ willent met burgen ende ander lieden beswaringhe wtrichten.

m Slechte/ dunne.

n Psal.37.16 1.Tim.6.8 Hebr.13.5

Name-

33 o Namelicken: Gast gaet henen/ende be-
reydt den Disch/ laet my met v eten / wat
ghy hebt.
34 Item: Trecket wech/ick hebbe eenen eer-
licken Gast ghecreghen: ick moet het huys
selfs hebben/ myn broeder treet tot my in.
35 Sulcks is swaer eenen vernuftighen
manne/dat hy omme der herberghe wille/
sulcke woorden hooren moet: ende datmen
het hem voorwerpet / alsmen hem ghe-
leent heeft.

o Suler geschiedt oock die die daer burghen eñ grooten van vel ende ghe bouwe beginnẽ ende daer na datselue anderẽ lieden laten moeten.

Dat xxx. Capittel.

1. Zijn kint strafft. 8. Een verwaent kint 14. Een arme wel te passe. 15. Gheen goudt voor ghesontheyt. 18. ende 19. De Offerhande is den Afgoden onnut. 23. Hem seluẽ salmen goet doen. 25. Nydt ende twist verkorten het leuen. 26. Een vrolick herte.

Kindertucht
a Pro. 13.24 ende 23.13.
b allewech

1 Wie a zijn kint lief heeft/ die houdt het
v altijts onđ de roede/ op dat hy hier
namaels vreuchde aen hem beleue.
2 Wie zijn kint castijt/ die sal hem daer ouer
verblijden/ ende en derf hem daerom by dẽ
bekenden niet schamen.

Kinderẽ sal men straffẽ/ eñ wat leerẽ laten.
c Deut. 6.7.

3 c Wanneer een zijn kindt onderwijst/dat
verdriet synen vyandt/ ende verblijt synen
vrienden.
4 Want of zijn vader sterft/ so isset doch/ als
en ware hy niet ghestoruen: want hy heeft
zijns ghelijcken achterghelaten.
5 Doe hy leefde/ sach hy synen lust/ eñ hadde
vreughde aen hem: doe hy sterf/ en dorfte hy
niet sorghen.
6 Want hy heeft eenen Beschutter na gela-
ten teghen syne vyanden/ eñ die den vrien-
den weder dienen can.
7 Maer wie synen kinde te sachte is / die
beklaghet syne striemen/ eñ verschricket so
dickmaels als het weenet.
8 Een verweent kint/ wort moetwillich/ ge
lijck als een wilt Peert.
9 Pleyet met uwen kinde / so moet ghy v
hier namaels voor hem vreesen: spelet met
hem so sal het v hier namaels bedroeuen.
10 Schimpet niet met hem/ op dat ghy niet
met hem hier namaels treuren moetet/
ende uwe tanden ten lesten knirschen
moeten.
11 b Laet hem synen wille niet inder ieught/
ende ontschuldighet zijn dwaesheyt niet.

b Syr. 7.25

12 Buyghet hem den hals / dewijle dat het
noch ionck is: blouwet hem den rugge/ de-
wijle dat het noch cleyn is: op dat het niet
hartneckich ende v onghehoorsaẽ worde.
13 Onderwijset v kint ende laet het niet le-
dich gaen / op dat ghy niet ouer hem tot
schanden wordet.
14 Het is betere/ dat eener arm zy/ eñ wel te
passe/ ende ghesont daer by/ dan ryck ende
onghesont.

Gesontheyt is beter dan rijckdom.

15 Ghesont eñ wel ghestelt zijn/ is beter dan
goudt/ ende een ghesonde lijf/ is beter dan
groot goet.
16 Geenen rijcdom is eenen ghesonden lijue
te verghelijcken: ende gheen vreuchde/ des
herten vreuchde ghelijck.
17 De doot is beter/ dan een sieck leuen/ ofte
altijts kranckheyt.

Kranckheyt

18 Het is euen als een goet gerechte/ voor ee-
nen monde/ die niet eten en kan: eñ als de
spijse/ die men by eens dooden graf settet.
19 e Want wat is den Afgodẽ het offer nut?
hy en kan doch eten noch riecken: so isset
met den Sieckẽ oock/ diẽ God sieck maect.

e Bel. 6.

20 Hy siet het wel met den oogen/ eñ suchtet
daer na: ende is ghelijck als een gesneden/
die by een Maghet leyt/ ende suchtet.

21 f Maeckt v seluen niet treurich/ ende plaghet v seluen niet / met uwe eyghen ghe-
dachten.
22 g Want een vrolick herte is des menschẽ
leuen: ende zijn vreuchde/ is zijn langhe le-
uen.
23 Doet v wat goets/ ende troostet v herte/
ende drijft de treuricheyt verre van v.
24 h Want treuricheyt doodet vele lieden/ eñ
en dienet i doch nerghens toe.
25 Nydt ende toorne verkorten het leuen/ en-
de sorghe maeckt oudt voor der tijdt.
26 Eenen vrolicken herten smaeckt alles dat
wel/ wat hy eet.

f Pro. 12.25 14.30 15.13/ 17.22.
g Pro. 14.30
h Eccle. 3.28 1. Mac. 6.8. 2. Cor. 7.10.
i Hy helpt niets/ ende maect geen sake beter: wat sal sy dane

Dat xxxj. Capittel.

1. ende 2. Waken ende sorghen om rijcke te worden. 5. Wie ghelt lief heeft. 6. ende 7. Vele comen in ongheual/ om des gelts wille. 8. Wel den Rycken/ die onstraffelick ghevonden wort. 12. Hem ghemaniert te houden ter Tafel. 15. Een nydighe ooghe. 23. Mate houden in zijn eten. 28. Zijn goet eerlicken ghebruycken. 30. ende 40. Dronckenheydt. 35. ende 36. De wijn is geschapen om den mensche te verblijden. 41. Synen naesten niet te schelden by den wijne.

1 Waken na a rijckdom / verteert het lijf:
ende daerom sorghen/ laet niet sla-
pen.

Rijckdom.
a 1. Tim. 6.9

2 Wanneer een leyt/ ende sorghet/ so waect
hy altijts op/ gelijck als een groote kranc-
heyt altijts opweckt.

Sorghe.

3 Die is rijck/ die daer arbeydet ende verga-
melt ghelt: ende houdet op/ ende ghebruyket
dat oock.

Rijcke.

4 Maer die is arm/ die daer arbeydet/ ende
het ghedijet niet: ende wanneer hy alreede
ophoudet/ so is hy doch een Bedelaer.

Arm.

5 Wie gelt lief heeft/ die en blijft niet sonder
sonde: ende wie verganckelick dinck soeckt/
die sal daer mede vergaen.

Ghelt.

6 b Vele comen tot ongheual/ om des gelts
wille/ ende verderuen daer ouer voor haren
ooghen.

b Sprz. 8.3

7 Die hem c offeren/ die stort het/ eñ de on-
uersichtighen vanghet het.
8 d Wel den Rijckẽ: die onstraffelick geuon-
den wort/ ende het ghelt niet en soeckt.
9 Waer is die? so willen wy hem louen:
want hy doet groote dinghen onder synen
volcke.
10 Die hierin beproeft ende rechtschapen ge
vondẽ is/ die wort met recht geloeft: hy con
de wel quaet doen/ eñ dedes doch niet: scha-
de doen/ ende dedes doch niet.
11 Daerom blijuen syne goeden/ ende de hey
lighen prijsen syne aelmissen.

c Die den Mammon dienen/ als S. Paulus ooch seydt/ dat de giericheyt Afgoderye zy: eñ de gierige zijn des Mammons Papẽ ende Dienaers.
d Luce 6.24.

12 Wanneer ghy by eens rijcken mans Dis-
sche sittet/ so sperre v kele niet op/
13 Eñ en dencket niet: hier is so vele te etẽ.
14 Maer dencket/ dat een ontrouwe ooghe/
nijdich is.

Syrach 8.3
Dischtucht.

15 (Want wat is nijdigher dan sulck een oo-
ghe?) eñ weenet/ als sy eenen siet toegrijpẽ.
16 Grijpt niet na allen dat ghy siet/ eñ neemt
17 niet/ dat voor hem in de schotel leyt.
18 e Neemt het by v seluen af/ wat v naest
geerne of ongheerne heeft/ ende hout v ver-
nufrichlick in allen stucken.

e Mat. 7.2

19 Eet als een f mensche/ wat v voorgesettet
is/ ende eet niet te seer/ op datmen v niet g
gram en worde.
20 Om der eerbaerheyt wille/ hout ghy eerst
op/ eñ en weest geẽ onuersadichlick Vreter
op dat ghy gheen ongonste en verkrijghet.
21 Wanneer ghy by velen sittet/ so en tastet
niet eerst toe.

f Niet als een Swijn.
g hatisch/ vyandisch.

h Syr. 37.32 21 h Een zedich mensche/laet hem met eenẽ
i slechten/ dunnen i cleynen ghenoegen/ daerom en derf hy in
k kychen. syne bedde so niet k hyghen.
l Eccle. 5.11. 23 l Ende wanneer de maghe matich gehouden wort/ so slaeptmen sachte/ so kan een des morghens vroech opstaen/ ende is syn
by hem selven.
m Syr. 38.4 24 m Maer een onversaedich slocker/
slaept onrustich/ ende krycht het krimpen
ende buyckwee.
25 Wanneer ghy te vele ghegheten hebt/ so
staet op/ ende gaet wech/ ende legghet u te
rusten.
* Ca. 31. Lut 26 * Myn kint/ hoort my/ ende en veracht et
my niet/ op dat u ten laetsten myne woorden niet en treffen.
n Rom. 12.11 27 n Neẽt voor u te arbeyden/ so wedervaert
u gheen kranckheydt.
o Pro. 22.9 28 o Eenen spysmilden man/ loven de liedẽ/
ende segghen: hy is een eerlick man: ende
sulcks is een goede roem.
29 Maer van eenen vrecken viltze/ spreeckt
de gantsche stadt quaet, ende men seyt daer
recht aen.
De dronckẽ- 30 Weest geen wynsupper: want de wyn verderft vele lieden.
heydt is een
boos laster.
Ephe. 5.18.
31 Het Fornuys proeft het ghehardde yserwerck: also proeft de wyn de p wrevelighe
p hoochmoedige/ stoute herten wanneerse droncken zyn.
Weynich 32 De q wyn verquict de menschen het levẽ/
wyn is ghe- somen hem matichlicken drinckt.
sondt. 33 Eñ wat is het levẽ/ daer geenẽ wyn en is?
q Psa. 104.15 34 De wyn is gheschapen / dat hy de men-
Prove. 31.6. 35 schen sal vrolick maken.
1. Tim. 5.23. 36 De wyn ter noot druyst ghedroncken/ ver-
37 blydt lyf ende ziele.
38 Maer so men dies te vele drinckt/ so brenghet hy hertenleedt.
39
r Pro. 20.1. 40 r De dronckenheydt maeckt eenen dullen
1. Esd. 3.18. sot noch duller: dat hy tort ende pocht tot
Judit. 13.4. dat hy wel gheblouwet/gheslaghen eñ ghewondet wort.
Tucht in 41 s Schelder uwen naestẽ niet by dẽ wyne/
Collacien. ende en bespot hem niet in syner vreuchde.
s Syr. 20.1. 42 Gheeft hem gheene boose woorden/ende
t bejeghent hem niet met harde woorden.

Dat xxxij. Capittel.

4. ende 5. Het behoort den Ouden toe te spreken. 10. De Jonghelinck mach oock wel spreken/alst hem van nooden is/11. eñ behoort weynich woorden te ghebruyckẽ. 13. ende 14. Schaemte maect groot gonste. 17. God loven na eten 18. ende 20. Die den Heere vreest. 21. Een Godloos mensche. 22. ende 23. Een vernuftich man, veracht goeden raet niet. 27. Op God vertrouwen. 28. Wie den Heere vertrout.

1 MAer hout u/ ghelyck als sy/ ende richt
u na hen/ so sitte ghy recht.
2 Ende geeft daer toe wat u behoort/
wildy mede sitten.
3 Op dat sy met u vrolick zyn moghen/eñ
ghy de eere daer van krygher/ datmẽ u eenen zedighen vriendelicken man heete.
4 De Outste sal spreken: want het behoort
5 hem/ als die ervaren is: ende en verhindert
de Speelluyden niet.
6 Eñ wanneermen liederen singet/ so clapt
a Eccl. 3.7. daer niet in a ende spaert uwe wysheydt
Syrac. 20.7. tot eenen anderen tydt.
7 Ghelyck als een Robyn in fynen goude
lichtet, also vercieret een gesanck de collacie
8 Ghelyck als een Smaragde in schoonen
9 goude staet /also vercieren de Liederen by
den goeden wyn.
Job. 32.6. 10 b Een iongelinck mach oock wel eenmael
of twee spreken/ alst hem van nooden is.

11 Ende alsmen hem vraghet/ so sal hy het
kort maken, ende hem houden/ als die niet
vele en weet/ ende liever swyghe.
12 Ende sal hem den heeren niet gelyck achten: ende als een out man spreect/ daer niet
in klappen.
13 Donderẽ brengt grootẽ * blixem, schaem-
14 te maeckt groote gonste.
15 Staet oock by tyden op/ ende weest niet
de laetste/ maer gaet haest te huys.
16 Ende spelet aldaer, eñ doet wat ghy wilt:
doch dat ghy niet quaets en doet/ ende niemant c pocchet.
17 Maer danckt voor dat alle/ dien/ die u geschapen/ ende met synen goederen versadighet heeft.
18 * Wie den Heere vreest, die laet hem gerne onderwysen: ende wie hem vroech daer
toe schicket, die sal ghenade vinden.
19 Wie na Gods woordt vraghet/ die sal het
rycklick verkryghen: wie het nu niet met
ernste meynt/ die wort daer door slechs ergher.
20 Wie den Heere vreest / die treft de rechte
leere, ende maeckt de gherechticheyt te luchten/ als een licht.
21 Een Godloose en laet hem niet straffen: eñ
weet hem te behelpen met anderer lieden d
exempel in zyn voornemen.
22 Een vernuftich man en veracht et goedẽ
23 raet niet: maer een wilt ende hoovaerdich
mensche, vreest hem niet/ hy hebbe oock ge
daen wat hy wil.
24 Doet niet sonder raet: so en berouwet u
niet na dee daet.
25 Gaet niet den wech daer ghy vallẽ mochtet/ noch daer ghy u aen de steenen stooten
mochtet: verlaet u daer niet op / dat den
wech e slicht zy.
26 Ja, hoet u oock voor uwe eygene kinderẽ.
27 Wat ghy voorneemt/ so vertrouwet God
van gantscher herten: want dat is Gods
ghebodt houden.
28 Ende wie den Heere betrouwet / dien en
sal niets ghebreken.

Dat xxxiij. Capittel.

1. Die den Heere vreest, dien sal geen leet overkomen. 2. ende 3. Een wys man, eñ verstandich man. 4. Der sake seker zyn / ende daer na daer van sprekẽ. 6. De Huychelaer. 8. ende 9. De Heere heeft de tyden onderscheyden. 11. Alle menschen zyn van der Aerden. 12. De Heere heeft sommighe ghesegent/ verhooocht / vervloeckt ende vernedert. 13. eñ 14. De menschen zyn in der hant des ghenen diese ghemaeckt heeft. 15. De Godvruchtige ende de Godloose. 27. Eenen boosen knecht.

1 WIe a God vreest/ dien en coemt gheen
leedt over maer wanneer hy aenghevochten is / so sal hy weder verlost
worden.
2 Een wys mã/ laet hem Gods woort niet
verleeden: maer een b Huychelaer sweeft ghelyck als een Schip op der verbolghen Zee.
3 Een verstandich mensche houdt vast aen
Gods woort/ eñ Gods woort is hem seker/
ghelyck als een clare reden.
4 Woorde der sake seker, daer na spreect daer
van: laet u te voren wel leeren/ so condy ant
woorden.
5 b Des Dwasẽ herte/ is gelyck als eẽ Radt
aenden waghen/ende syne ghedachten loopen om als de Naue.
6 Ghelyck als de Stoothengst schreyet tegen alle Merrien: also hanghet de c Huychelaer allen Bespotters aen/

* De blixem maect door het donderẽ/ alle dinck haestelic vol lichts: alsoo maect schaemachticheydt haest gonst by alle man/ want alle de werelt heeft eenẽ iongen mensche lief wanneer hy schaemachtich is: ende wederom is alle de Werelt vyandt d onbeschaemder ieucht.
c Dat is het huysghesin ofte de vrouwe slaet: maer spelet/ dat is weest vrolick met hen.
* Cap. xxxix. Luth Gods vreese.
d Ick en sie niet, dat het genen quaelick gaet, die doch oock Gods woort niet en achtet/ etc. Ja hoe booser schalck, ho beter geluc.
e Het schynt/ gelyck of de boosen op het vel gheluck gingẽ, maer ten laetsten stort hen dẽ wech in den Afgrondt.
Op God vertrouwen.
a Eccl. 1.19
b Syr. 21.17
c Dat is/ Meester Kloeckelinc/ die wil in de Schrift seerwysinnich zyn eñ vraget: Waerõ de een dach heylich/ eñ de ander niet heylich zy? Waerom Christus onses vleeschs zyn moet? Gen. 1.27.2.

ende

7 Ende spreeckt: Waerom moet een dach
heyliger zijn dan de ander: so doch de Son
ne den eenen dach so wel maeckt int Jaer/
als den anderen.
8 De wijsheyt des Heeren heeftse also on-
derscheyden.
9 Ende hy heeft de Jaertijden ende Vier-
daghen also gheordineert.
10 Hy heeft sommige wtuercoren ende ge-
heylighet voor anderen daghen.
11 Ghelijck als alle menschen van der Aer/
b Gen. 2. 7. de ende v Adam van den stove gheschapē
is/ ende doch de Heere haer onderscheydē
heeft/ na zijn menichfuldighe wijsheyt / eñ
heeft menigerley wijse onder hen gheordi-
neert.
12 Sommighe heeft hy ghesegent/ verhoo-
ghet/ ende tot synen dienste vercoren/ ende
sommighe heeft hy vervloeckt ende verne-
dert/ ende van haren Stoele af gestooten.
c Esai. 45. 9. Rom 9. 20. 13 c Want sy zijn in syne hant/ ghelijck als
de leem in des Potbackers handt: hy
maeckt alle syne wercken als het hem be-
haecht.
14 Also zijn oock de menschen in der hant/
diens/ diese ghemaeckt heeft/ ende geeft ee
nen yeghelicken als het hem ghedenckt.
f 2. Cor. 6. 14 15 f Also is het goede teghen het boose/ eñ
het leven tegen den doot/ eñ de Godvruch
tighe teghen den Godloosen gheordineert.
16 Also siet aen alle werckē der Allerhooch
sten: so zijn doorgaens twee teghen twee/
ende een tegen het ander gheordineert.
17 Ick ben de laetste opghewaeckt/ als een
In allen wercken Gods/ zijn doorgaens twee tegen een ander. die in den Herfste g na leest/ eñ God heeft
my den seghen daer toe ghegheven/ dat ick
myne Wijnperse oock vol ghemaeckt heb
be/ ghelijck als in den vollen Herfste.
18 Siet/ h hoe dat ick niet voor my gearbey
det hebbe/ maer voor alle die/ die gheerne
g Ick hebbe een goede antwoordt ghegeven/ op sulcker dwase vrede/ vā heyligen dagen/ etc. boven. 7. leeren wouden.
19 Hoort na my/ ghy groote Heeren / ende
ghy Regenten inden volcke/ neemt het ter
herten.
20 Laet den sone/ i den wijve / den broeder/
den vriende/ gheen macht over v / dewijle
dat ghy leeft/ ende over geeft niemande u-
we goeden: op dat het v niet en berouwe/
ende moetetse daerom bidden.
21 Dewijle dat ghy leeft/ ende eenen adem
h Sy. 24. 47 hebt/ so overgeeft v gheenen anderen mē
sche.
Blijft een Heere uwer goeden eñ kinderen. 22 Het is beter dat uwe kinderen uwer be-
hoeven/ dan dat ghy hen moetet in de han
den sien.
i Syr 9. 7. 23 Blijft ghy de overste in uwe goederen/
ende en laet v/ v eere niet nemen.
24 Wanneer v eynde koemt/ dat ghy daer
k Gen. 48. 12 van moetet/ k als dan deylet v erve wt.
l. Mach. 1. 7 25 Den Ezel behoort zijn voeder/ de ghees-
sel ende last: also l den knechte zijn broot/
Hoe men het ghesinde houden sal. straffe ende arbeydt.
26 Hout den knecht ten arbeyde / so hebdy
Syr 42. 26. ruste van hem: laet ghy hem ledich gaen/ so
wil hy een Joncker zijn.
27 Het Jock ende de stricken/ buyghen den
hals: eenen boosen knecht / stocken ende
kluppelen.
28 Drijft hem ten arbeyt/ dat hy niet ledich
en gae: ledich ganck leert vele quaets.
29 Legget hem arbeyt op/ die eenen knech-
te behoort: hoort hy v dan niet/ soo settet
hem in den stock.
30 Doch en legghet gheenen te vele op/ eñ
houdt mate in allen dinghen.
m Syr. 7. 22 31 m Hebdy eenen Knecht/ so handthavet
hem/ als v selven: want wie hem wat doet/
die meynt v lijf ende leven.
32 Hebdy eenen Knecht/ so laet hem houdē/
ghelijck als n waerdy tegenwoordich: want n Dat het ander ghesinde/ zijn woort ghelijck als v bevel houdē moete.
ghy behoeft syner/ ghelijck als ws eygen
levens.
33 Houdet hem nu niet wel/ o dat hy hem op o 3. Re. 2. 39.
maecke/ ende van v loopt/ waer wildy hem
weder soecken.

Dat xxxiiij. Capittel.

1. Onwijse lieden bedriegen henselven.
2. Op droomen achten. 5. ende. 6. Eygen
prophetie/ ende duydinghe/ die niet en is
door Gods ingheven/ zijn te verachten. 9.
Een wel gheoeffent man. 14. ende. 15. De
Godvruchtighe hebben den rechten Gheest
19. De ooghen des Heeren sien op die / die
hem lief hebben. 21. ende 22. Wie van on-
rechtveerdighen goede offert / diens offer
is een spot. 23. De gaven der Godloosen.
25. De arme heeft niets / dan een weynich
broots: 31. Onnut oft ydel vasten.

1 Onwijse lieden bedrieghen hen selven/ Droomen zijn bedrieghelick.
met dwase hope/ ende sotten verlaten
hen op droomen.
2 Wie op droomen achtet/ die grijpt na de a De droomen valsch ende onreyn: wat souden sy van heylighē of goet maken;
schaduwe/ ende wil den wint vanghen.
3 Droomen en zijn niets anders/ dan Beel
den sonder wesen.
4 a Wat onreyn is/ hoe kan dat reyn zijn?
ende wat valsch is/ hoe kan dat waer zijn?
5 b Eyghen prophetie/ ende duydinghe/ eñ b Jere. 23. 25
droomen/ zijn niets/ ende maken eenē doch
sware ghedachten.
6 c Ende so sy niet en komen door ingevin- c Dani. 7. 1 4. Esdre. 11. 1
ghe des allerhoochsten/ so hout daer niets
van.
7 Want droomen bedriegen vele lieden/ eñ b Ghy en doruet de droomen niet vragen wat goet sy te doen. ghy hebt Gods woordt. Wie God vreest/ die wort verlost wt aller noodt.
die zijn bedroghen/ die daer op bouwen.
8 Men behoeft geene v leugenen daertoe/
datmen het ghebodt houde/ ende men heeft
genoech aen Gods woort/ wanneermē het
recht leeren wil.
9 Een wel gheoeffent man / verstaet vele/
ende een wel ervaren man / kan van wijs-
heyt spreken.
10 Maer wie niet gheoeffet en is/ die ver-
11 staet weynich / ende de dwalende gheesten
richten vele quaets aen.
12 Doe ick noch in dwalinghe was/ konde
ick oock vele leeringhe/ ende was so ghe- e Psal. 3. 7. 27. 3. 112. 7. 118. 10.
leert/ dat ick het niet al seggen konde.
13 Ende ben dickwils in vare des doodts
daer over ghekomen/ tot dat ick daer van f Psa. 18. 19. 91. 9. Prov. 3. 25.
verlost ghewordden ben.
14 Nu sie ick / dat de Godvruchtighe den
15 rechten Gheest hebben: want haer hope g Psal. 112. 1
staet op dien/ die hen helpen kan.
16 e Wie den Heere vreest/ die en derf hem h Psa. 34. 16 91. 1. Sy. 15. 24. 1 Pet. 3. 12.
nergens voor verschricken noch ontsetten:
f want hy is zijn toeversicht.
17 g Wel dien/ die den Heere vreest: * Cap. 35. 16 luch.
18 Waer op verlaet hy hem? wie is zijn steun
sel?
19 h De ooghen des Heeren sien op die/ die i Pro. 21. 27. Onrechtveerdich goet.
hem lief hebben: hy is een Geweldich Be-
schutter/ een groote Stercte/ een Voordeck
teghen de hitte/ een Hutte teghen den hee- k Esa 1. 13. Prover. 15. 8 ende 21. 27.
ten middach/ een Behoeder tegē het struyc
kelen/ een hulpe teghen val.
20 Die het herte verblijdt/ ende het aenghe- God en wort niet offeren niet versoent/ maer met een onschuldigen leven.
sichte vrolick maeckt/ ende gheeft ghesont
heydt/ het leven ende den seghen.
21 * i Wie van onrechtveerdighen goede
22 offert/ diens offer is een spot: ende sodani-
ghen spot der Godloosen/ en behaecht Go-
de gheheel niets.
23 k De gaven der Godloosen / en behagen Prov 15. 8.
den Allerhoochsten gheheel niets/ eñ de son
den en worden met vele offeren niet versoent

24 Wie van des armen goet offert/ die doet
euen/ als die den sone voor des vaders oo
ghen slachtet.
25 De arme en heeft niets dan een weynich
broodts/ wie hem dat afrooft/ die is een
Moorder.
26 Wie euen syne neeringhe neemt / die
doodt synen naesten.

l Deu.24.14 Syrac 7.22. Tob.4.11.

27 l Wie den Arbeyder synen loon niet en
gheeft/ die is een Bloethondt.

m Hy wilde offeren en vroom zyn/ ende en laet doch niet af van den sonden. Dat heet te ghelycke bouwen en breken/ te ghelycke bidden ende vloecken.

28 Wanneer een m bouwet / ende datselue
wederomme af breeckt/ wat heeft hy daer
meer van/ dan arbeydt?
29 Wanneer een bit, ende wederom vloecht/
hoe sal de Heere dien verhooren?

n Nu.19.12. o 2. Pet.2.22

30 n Wie hem wasschet wanneer hy eenen
dooden aengeroert heeft, ende roert hem
weder aen/ wat helpet dien zyn wasschen?
31 o Also is de mensche/ die voor syne sonden
vastet/ ende sondighet altydts weder: wie
sal diens ghebedt verhooren/ ende wat hel-
pet hem zyn vasten?

Dat xxxv. Capittel.

1. Welcke de warachtighe offerhanden
zyn. 5. Aflaten van sonden. 8. ende 9. Den
Rechtveerdighen offer. 10. God zyn eere
gheuen met vrolicken ooghen. 15 De Heere
is een wreker. 16. Hy hoort het gebedt des
die onrecht lydt. 18. ende 19 De tranen
der Weduwe. 21. Het ghebedt der ellendi-
ghen. 22. De Heere sal rechtveerdich oor-
deelen ende straffen. 23. Sal der onbarm-
hertighen lenden in stucken slaen. 24. En
de gheuen eenen peghelicken na syne werc-
ken. 26. De barmherticheydt koemt in
der noodt ter rechter tydt.

a 1. Sa.15.22 Jerem.7.3. b Phil.4.18. Heb.13.16. c Exo.23.15. 34.20. Deut.10.16 d Ghelyck als sy segghen: Helpen de goede wercken niets/ so willen wy niets doen: waertoe sullen ons dan de Papen/ e Gene.4.4 8/21. f Prou.3.9. Deut.26.2. g 2. Cor.9.7. h Den Priesteren ende Leuiten. i Tob.4.8. k Leu.22.18. Deut.15.21. l Deu.10.17 2. Par.19.7 Act.10.34. Roma.2.11. m Exo 3.7. Jud 9.11. Het ghebet der armen/ ellendighen ende Weduwen verhoort God.

1 GOds ghebodt houden/ dat is een ryck
offer.
2 a Gods ghebodt groot achten/ dat of-
3 fer helpet wel.
4 Wie God danckt/ dat is een recht Se-
meloffer: b wie barmherticheydt doet/ dat
is het rechte Danckoffer.
5 Aflaten van den sonden/ dat is een Gods-
dienst/ die den Heere behaecht: ende ophou
den onrecht te doen/ dat is een recht Soen
offer.
6 c Maer ghy en sult daerom d niet ledich
voor den Heere verschynen/
7 Want sulcks moetmen oock doen / om
Gods ghebodts wille.
8 e Des Rechtveerdighen offer maeckt den
Altaer ryck/ ende synen reuck is soete voor
den Allerhoochsten
9 Des Rechtveerdigen offer is aengenaem/
ende desseluen en wordt nemmermeer ver-
gheten.
10 f Gheeft God zyn eere met vrolicken oo
ghen/ ende uwe eerstelinghen sonder alle
ghebreck.
11 g Wat ghy h geeft/ dat gheeft geerne en-
de heylighet uwe Tienden vrolicken.
12 i Geeft den Allerhoochsten/ daer na als hy
v verleent heeft, ende wat v hant vermach/
dat gheeft met vrolicken ooghen.
13 Want de Heere die een vergheldet is/ sal
het v seuenvoudich vergheldet.
14 k Maeckt gheen verkortinghe van uwer
gaue/ want het en is niet aenghenaem.
15 Soeckt geen voordeel/ wanneer ghy offeren
sult: want de Heere is een wreker/ l en voor
hem en is gheen aensien der persoonen.
16 m Hy helpet den armen/ ende en siet ghee
ne persoonen aen ende hy hoort het gebet
diens/ die onrecht lyde.
17 Hy en veracht des Weesen ghebedt niet/
noch der Weduwe wanneer sy klaghet.
18 De tranen der Weduwen / vlieten wel
19 vander wanghe nederwaerts: maer sy schrey
en opwaerts/ teghen dien/ diese wt dren-
ghet.
20 Wie God dient met lust/ die is aenghe-
naem ende zyn ghebedt reyckt tot in de
Wolcken.

Het roepen der Ellendighen koemt voor God.

21 n Het gebet der ellendigen/ drenghet door
de Wolcken ende en laet niet af tot dat het
daer toe komet/ ende en houdt niet op / tot
dat de Allerhoochste daer in siet.

n Chr.3.44 Act.10.2. Exod.3.7. Tobi.3.18. o Of. ontwee te morsel slae.

22 Ende de Heere sal recht oordeelen / ende
straffen/ ende het niet vertrecken noch lan-
ghen tydt lyden.
23 Tot dat hy den onbarmhertighen de lenden
o in stucken slae/ ende hem alle sulcke lieden wre
ke/ ende wt roye alle die/ die ghenen beleedi
ghen/ ende dat ghewelt der onrechtveerdi-
ghen neder storte/

p Jer.17.10 Psalm 28.4 ende 62.13 Job.34.11 Roma.2.6. Apoca.2.23

24 p Ende gheue eenen peghelicken na syne
wercken/ ende loone hen/ alst sy het verdient
hebben.
25 Ende wreke zyn volck/ ende verheughese
met syner barmherticheydt.
26 Gelyck als de regen ter rechter tyt koelt/
alst drooghe is: also koemt de barmhertic-
heydt oock inder noodt ter rechter tydt.

Dat xxxvj. Capittel.

1. Het ghebet der gheloouigen tot God/
tegen de gene die zyn Gemeynte verdrucken.
21. Het herte des verstandighen. 22 Een be-
drieghelick mensche. 24. ende. 25. De schoon
heyt ende vriendelickheyt eens wyfs. 26.
Een Huysurouwe hebben. 27. De mensche
sonder Huysurouwe.

Een gebet/ dat God mach bekeeren ende de by anden ghe stuert worden.

1 HEere Almachtighe God ontferme v on
2 ser/ ende siet daer in / ende verschrickt
alle Volcken.
3 Heft v handt op a ouer de vreemden/ dat
sy uwe macht sien.
4 Ghelyck als ghy voor haren oogen waert
by ons/ also vertoont v heerlicken aen hen/
voor onsen ooghen.

a Jere.10.25 b Deut.32. 39. Esai.43.10 ende.45.5. c Acto.4.30

5 Op dat sy bekennen ghelyck als wy be-
kennen/ b dat daer gheen ander God en zy/
dan ghy Heere alleen.
6 c Doet nieuwe teeckenen/ ende nieuwe
wonderen.
7 Bewyst v handt/ ende uwen rechteren arm
heerlicken.
8 Verweckt de grimmicheydt / ende ghiet
den toorne wt.
9 Ruckt den Teghenpartyder wech / ende
vernielt den Vyandt.

* Judi.9.18

10 Ende haest v daer mede / * ende denckt
aen uwen Eedt / op datmen uwe wonder-
daet pryse.
11 De toorne des vyers moetse verteeren/ die
so seker leuen/ ende die uwen volcke leedt
doen/ moeten ymmers vergaen.

d Godt is niets. Esaie.37.8 e Deu.4.20 7/6.10/15. f Exo.4.22. Osee 11.1.

12 Vermorselt dat hooft der Vorsten die ons
haten ende segghen: Wy zyn het d alleen.
13 Versamelt alle stammen Jacobs ende laet
se v Erue zyn/ e ghelyck als van den begin
ne.
14 Ontferme v ws volcx/ dat van v den na-
me heeft/ ende Jsraels/ f dien ghy noemet
uwen eersten sone.

g 2 Pa.6.38 3. Reg.9.3. Syra.24.14 h Exod.19.5 Deute.14.2

15 Ontfermt v der stadt Jerusalem/ daer v
heylichdom is/ g ende daer ghy woonet.
16 Richtet Zion weder op / dat aldaer v
woort weder opgae/ dat v eere inden volc-
ke groot worde.
17 Verthoont v teghen dien/ die van den be
ghinne v h Eyghendom ghewerst zyn/ ende
veruullet de prophecien/ die in uwen Name
verkondighet zyn.
18 Vergheldet dien/ die op v wachten / op

dat uwe Propheten waerachtich bevonden worden.
19 Verhoort Heere het gebet dier/die v aenroepen/i na den segen Aaron/ouer v volck:
op dat alle die op Aerden woonen / bekennẽ/dat ghy Heere/de eewige God zijt.

i Als Num. 6.29. staet/ dat sy het volck souden seghenen in Gods name

20 * De buyck neemt allerley spyse tot hem: doch is een spijse beter/dan de ander.

*Capittel. xxxvj. Luth k 1.Cor.2.15

21 Ghelijck als een tonghe het Wiltbraedt smaect:k also merct een verstandich herte/ de valsche woorden.
22 Eẽ bedriegelick mensche can eenen in een ongheluck brenghen: maer een die ervaren is/l weet hem daer voor te hoeden.

l Spr.6.7.

23 De moeders hebben alle sonen lief/ende een dochter geraeckt doch somtyts beter/ dan de sone.
24 Een schoon wijf verblijdt haren man/eñ een man en heeft niet lievers:

Zo eener deuchtsamer vrouwẽ

25 Als sy daer toe vriendelick eñ vroom is/ so en vintmen des mans ghelijcken niet.
26 Wie een Huysvrouwe heeft / die brengt zijn goet tot nut/ ende heeft eenen trouwẽ Hulper/ende eenen Pilaer/daer hy hem op troosten kan.
27 Waer geenen Thuyn en is/daer wort het goet verwoestet:ende waer geen Huysvrouwe en is/daer gaet het den Huysweert/gelijck of hy verdwaelt ghinghe.
28 Gelijck alsmẽ eenẽ Stratenroover niet en betrout / die van eener Stadt in de ander sluypt:also en betrout mẽ oock eenẽ manne niet/die geenen Nest en heeft/eñ ter Herberghe trecken moet/waer hy te laet comt.

Dat xxxvij. Capittel.

1. Vriendt alleenlick metten name. 2. Vrient tot vyant worden 4. Vrienden alst wel gaet. 5. Vrienden om des buycks wille. 9. Men sal acht hebben op die raet gheuen. 15. ende 16. welcke soorte van menschen men hanteren sal. 18. Beter mercken dan seuen Wachters. 26. Een wijs man leert zijn volck. 28. Een yeghelijck heeft synen bestelden tijdt te leuen. 29. Een wijs man/ heeft by synen liedẽ een groot aensien. 30. Hemseluen proeuen. 32. Matichheydt ende ghemaniertheydt in eten.

Vrienden.

1 EEn yeghelick vriendt seyt wel: Ick ben oock vrient :maer sommige zijn alleenlick met den name vrienden.
2 Wanneer vrienden onder eenander vyant worden/so blijft de haert/ tot in den doot.
3 Och/ van waer comt doch dat quaet/ dat alle de Werelt so vol valschept is?
4 a Wanneert den vriende wel gaet/so verblijden sy hen met hem:wanneert hem qualick gaet/so worden sy syne vyanden:

De Werelt is vol valschepdt. a Eccl.6.10.

5 Sy treuren met hem/omme des buycks wille: maer wanneer de noode aen gaet/so houden sy b hen tot eenen Schildt.

b Dat is/ Waer sy sekerheydt eñ gonst weetẽ/ het zy met God ofte nȝ

6 Vergheet wo vrients niet/wanneer ghy vrolick zijt/ende denckt aen hem/wanneer ghy rijck wordet.
7 c Een yegelick Raetgeuer wil raden:maer sommighe raden tot haer eyghen nut.

c Spr.8.20.

8 Daeromme hoet v voor de Raetgheuers: bedenckt te voren/of het goet zy.
9 Want hy denct misschien hemseluẽ te raden/ende wilt v laten waghen/eñ spreeckt: Ghy zijt op de rechte bane.
10 Ende hy staet ghelijcke wel tegen v/ende merckt daer op/hoe het ghelucken wil·
11 d Houdt geenẽ raet met dien/die een quaet vermoeden op v heeft/ende en neemt niet te rade die v benyden.

d Eccle.9.19

12 Gelijck als wanneer ghy een vrouwe om raedt vraghet/ hoemen hare vyandinnen vriendlick zijn mochte/ofte eenen vertsaechden/hoemen krijghen mochte/
13 Ofte eenen Koopman/hoe hooch hy uwe waer/teghen de syne achten wille/ofte eenẽ Kooper/hoe diere ghy segeuen sult/ofte eenen nijdigen/hoemen weldoen mochte/ofte eenen onbarmhertighen/hoemen ghenade bewijsen mochte.
14 Oft eenẽ luyen/van grootẽ arbeyde/ ofte eenẽ Dachlooner die nergent beseten is/hoe men wt dẽ arbeyde niet gaen en moet/ ofte eenẽ tragen Huysknecht/van vele bedrijfs/ sulcke lieden en neemt niet tot raedt.
15 e Maer houdt v altijts tot Godvreesende lieden/die ghy weet/ dat sy Gods ghebodt houden:

Trouwen raet salmen by Godvreesenden liedẽ soecken. e Exo.18.21 Spr.ac.8.20 y.21.

16 Die gesinnet zijn als ghy zijt/die medelijdinghe met v hebben/so ghy struyckelet/
17 Eñ blijft by haren rade: want ghy en sult gheenen ghetrouweren raet vinden.
18 Ende sulcker een/kan dickwils wat beter mercken dan seuen Wachters/ die bouẽ op der wacht sitten.
19 f Doch in allen desen roept oock den Alderhoochsten aen/dat hy v doen wel gelucken/ ende niet feylen en late.

f Het en is niet ghenoech/ goede raet hebben/ God moet oock geluck daer toe gheuen: anders en gaet het oock niet voort. Wat hy wil oock mede zijn/ ende aẽ gheroepen worden/ Dat is/ Sonder het gebedt/ is goet raet/ eygen raet. Dat heeten eyghen aenslaghen/ die den Heeres gaue gal: dat zijn sy/ die vele raden/ende en hebben doch de genade daer niet toe.

20 g Eer ghy wat begint/so vraecht te voorẽ/ eñ eer ghy wat doet/so neemt raet daertoe.
21 Want waermen wat nieus voor heeft/ daer moet van dese viere een in comen: Dat het goet ofte boos worde/dat leuen ofte de Doot daerwt volghe:eñ dit alle regeert alle tijt de tonghe.
22 Menich is wel geschickt anderen lieden te raden/ende en is hem seluen niet nut.
23 Menich wil kloeckelick raden/ende men en hoort hem doch niet gheerne/ende blijft een Bedelaer.
24 Want hy en heeft vanden Heere de genade daer niet toe/ ende gheen wijsheyt en is in hem.
25 Menich is wijs door eyghen beuindinge: die doet voordeel met synẽ rade/eñ treft het
26 Een wijs man/kan zijn volck leeren/ h eñ doet met synẽ rade voordeel/ende treft het.

g 3.Re.22.6. 4.Reg.3.7. Welcke recht wijs zy. h Exo.13.34 13.Reg.10.4 Dan.2.46. Job.14 4. Psalm.39.6

27 i Een wijs man wort hooch ghelooft/ende alle die hem sien/prijsen hem.
28 Een yeghelick heeft eenen bestelden tijdt te leuen : maer Israels tijdt en heeft gheen ghetal.
29 k Een wijs man heeft by syne lieden een groot aensien/eñ zijn name blijft eewichlic.
30 * Mijn kint/proeft wat uwen lijue gesont is:eñ siet wat hem ongesont is/dat en geeft hem niet.

k Exo.11.3. *Capittel. xxxvij. Luth Vermaninge ter matichheyt.

31 l Want allerley en dient niet alleman/so en mach oock alleman niet allerley.
32 m Ouerladet v niet met allerley noobelic spijse/ende eet niet te ghierichlick.
33 Want vele eten maeckt kranck/eñ een onuersadich Eter krijcht het krimpen.
34 Vele hebben den doot gegeten:maer wie matighen eet/die leeft dies te langher.

l 1.Cor.6 12 ende 10.23. m Spr.31.22

Dat xxxviij. Capittel.

1. Men sal de Medecijn eeren. 2. ende 12. De Heere heeft hem gheschapen. 2. ende 8. De medecijne koomt van den Allerhoochsten · ende hy gheeft alles wat goet is 6. God heeft sulcke konste den mensche ghegeuen. 9. God bidden als men sieck is. 16. Men sal sorghe draghen de doode te begrauen. 21. Hem in treurichept matighen. 22. Ende het eynde bedencken. 23. Aen den dooden dencken. 25. Wie de Schrift leeren sal.

1 EErt den Medecijn met behoorlicker eeringhe / op dat ghy hem hebbet ter noodt.

Den Arten of Medicijn salmen eeren.

Want

2 Want de Heere heeft hem gheschapen/
ende de medicijne comt van dē Allerhooch
sten:ende Coninghen eeren hem.
3 De const des Medicijns verhooght hem/
ende maeckt hem groot by Vorsten ende
Heeren.
4 De Heere laet de medicijne wt der Aerdē
wassen/ende een vernustich mensche en ver
achtetse niet.
5 a Het bitter water werdt doch soete/van
eenen houte:op datmen syne cracht beken-
nen soude.
6 Eñ hy heeft sulcke konst den mensche ge-
gheuen/op dat hy ghepresen worde in syne
wonderdaden.
7 Daer heylet hy mede / ende verdrijft de
smerten/ ende de Apteker maect medicijne
daer van.
8 Summa: Gods wercken en canmen niet
alle vertellen/ ende hy geeft alles wat goet
is op Aerden.
9 b Mijn kint/wanneer ghy cranck zijt/so
en veracht dit niet:maer biddet den Heere/
so sal hy v ghesont maken.
10 c Laet af vander sonde/eñ maect uwe han-
den onstraffelick/ ende reynicht v herte vā
aller misdaet.
11 Offert soete reucke/ende Semele ten ge
denckoffer/ende gheeft een vett offer ghe-
lijck of ghy van hier moestet.
12 d Daer na laet den Medicijn tot v comen/
want de Heere heeft hem gheschapen:ende
en laet hem niet van v/ dewyle dat ghy sy-
ner doch behoeft.
13 De tijt can comen/dat den krancken alleē
door v ghene gheholpen worde/
14 Wanneer sy den Heere biddē/dat het met
hem beter worde/ende ghesontheyt crijge/
langher te leuen.
15 Wie voor synen Schepper sondicht / die
moet den Medicijn in de handen komen.
16 e Mijn kindt / wanneer een sterft/so be-
weent hem/ende klaecht. gelijck of v groot
leet gheschiet ware:ende bewindet zijn lic-
haem behoorlicker wijse/ ende begraeft hem
eerlick.
17 Ghy sult bitterlick weenen/eñ van herten
bedroeft zijn/ ende leet draghen/ daer na als
hy gheweest is ten allerweynichsten eenen
dach ofte twee:
18 Op datmen niet qualick van v spreke en
menge:ende troostet v weder/ dat ghy niet
treurich en wordet/
19 f Want van treuren coemt de doot/eñ des
herten treurichheyt swacket de cracht.
20 Treuricheyt ende armoede/doet dē herte
wee in der aenuechtinghe/eñ g ouertreedt.
21 Laet de treuricheydt niet in v herte/ maer
slaetse van v/
22 Ende dencket h aen het eynde eñ en ver-
gheet dies niet;want daer en is gheen we-
dercomen:het en helpt hem niet, ende ghy
doet v schade.
23 Dencket aen hem gelijck als hy gestorvē
is/so moet ghy oock steruen:ghisteren was
het aen my/ heden is het aen v.
24 i Dewyle dat de doode nu inder ruste leyt/
so houe oock op zijns te ghedencken: ende
troostet v weder ouer hem / nademael zijn
gheest van hier ghescheyden is.
25 * Wie de Schrift leeren sal/ k die en kan
gheenen anderen arbeyt waernemen:ende
wien men leerē sal/ die en moet anders niet
te doen en hebben.
26 Hoe kan die de leere waernemen/die daer
ploeghen moet/ ende die gheerne de Ossen
met der sweepen drijft/ eñ met dierghelijckē
wercken omgaet/ ende en weet niet anders
dan van Ossen te spreken.

Medicijne en salmen niet verachten.
a Exo.15.25. 2.Reg.4.41.
b Esai.38.1. 2.Par.16.2.
c Ten eerstē/ wordet vroom:ten anderē/doet voor v bidden:ten derdē/gebruyct van dē Medicijn.
d Bidden helpt meer van medicijne/ende de Aertsendies naer doet meer dan de Medicijn.
Maer men is niet geerne vroom/ daerom en achtet men des biddens eñ der Aertsēdienaers weynich.
Dooden beweenen.
e Syr.22.10. 1.Thess.4.13
f Prou.12.25 Syr.30.25/13. 17.22.
Syr.30.21.
g Dat is/ hout geene mate.
h Gelijc als David dede ouer synen kinde/ ende sprac: Ick moet tot hē: het en comt niet weder.
eet. Gisteren was het aē my/heden aen v.
i 2.Sa.12.22
* Cap.xxxix Luth.
Een yeghe-lijck sal op syne beroepinge wachten.
k 2.Tim.2 4
Ackerman.

27 Hy moet dencken/hoe hy ackeren moet/
ende moet spade ende vroech den Koeyen
voeder gheuen.
28 Also oock de Schrijnwerckers/ende Tim
merlieden / die dach ende nacht arbeyden/
ende snyden Beeldtwerck/ende doen neer-
sticheyt. menigherley arbeyt te maken: die
moeten dencken dat het recht worde/ ende
vroech ende spade daer ouer zijn/ dat sy het
volbringhen.
29 Also een Smit/die moet by synē Aenbils
zijn/ende zijn smeden waernemen/ eñ wort
matt van dē vyere/ende arbeydet hem moe-
de voor de Smisse.
30 Het o hameren/slaet hem de oorē vol/ eñ
siet daerop/hoe hy het werck recht make.
31 Eñ moet dencken/hoe hy het reede make/
ende vroech ende spade daerouer zijn / dat
hy het fijn wt arbeyde.
32 Also een Potbacker/die moet by synen ar-
beyt zijn / ende de schijue met synen voeten
ommedrijuen/eñ moet l altoos met sorghen
zijn werck maken / ende heeft zijn ghewisse
dachwerck.
33 Hy moet met synen armē wt den leem zijn
vat formeren/ende moet hem moede tot sy-
nen voeten bucken.
34 Hy moet dencken/ hoe hy het fijn vglase/
ende vroech ende spade den Ouen vaghen.
35 Dese alle troosten hen op hare hantwerc/
ende een yeghelick beulijticht hem/ om zijn
werck te konnen.
36 Men can haer in der Stadt niet ontbeerē:
maer men kanse nerghent heuen schicken.
37 Sy en connē de m Amptē oock niet waer-
nemen/ noch in der Ghemeynte regeren.
38 Sy en connen dat verstant niet hebbē/de
Schrift te leeren/noch het recht ende de ge-
rechticheydt te predicken: sy en kunnen de
Sprenckhen niet leeren.
39 Maer moeten de tijtlicke neeringe waer-
nemen/ eñ en dencken niet wijder / dan dat
sy met haren arbeyde gewinnen meughen.

Timmermā.
Smidt.
* Of/hamer gheklanck/ hamergheluydt.
Potbacker.
l Of/alle werck/
m Of/Officien.

Dat xxxix. Capittel

1. Wie de Wet des Allerhoochstē sal lee-
ren. 5. Sal bidden voor des gantschē volcx
sonde. 8. ende 9. Hy sal met den Gheest der
wijsheyt van den Heere begaeft worden 10
ende de Heere gheeft ghenade daer toe/ dat
zijn woort ende leere voortgaen. 11. eñ be-
wijst het met der heyligher Schrift. 12. ende
13 Hy/noch syne wijsheyt/ sal nemmermeer
vergheten worden. 21. ende 39. De wercken
des Heerē zijn goet. 23. Wat hy door zijn ge-
bodt doet/ is lieffelick. 29. Zijn toorn is den
heylighen recht. 31. Wat de mensche tot sy-
nen leuen behoeft. 36. Met vreuchden doen
de Creatueren Gods beuel. 41. Men sal den
Name des Heeren louen ende dancken.

1 Maer wie hem daer toe gheuen sal/ dat
hy de Wet des Allerhoochsten * lee-
re/ die moet de wijsheydt aller Ouden
a ondersoecken/ ende in den Propheten stu-
deeren.
2 Hy moet de ghescheidenissen der * Ver-
maerden lieden mercken/ ende op de selue
na dencken wat sy bedieden ende leeren.
3 Hy moet de Geestelicke Sprenkken leeren/
ende hemseluen in de dieye redenen oeffenē.
4 Die can dan den Vorsten dienen/ende by
den Heeren zijn.
5 Hy can hem laten verschicken in vreemde
landen;want hy heeft versocht/wat by den
lieden deucht of niet en deucht.
6 Ende dencket/hoe hy vroech sal opstaen/
om den Heere te soecken/die hem geschapē
heeft/ eñ biddet voor den Allerhoochsten.

* Een Pastoor oft Predikers sal studeren/ eñ in allerley konsten hem oeffenen / so gheeft hem God oot verstant: maer den loosen Papen ende Buyckdienaren en geeft hy niets.
a Of/nagronden/ na speuren/
* Of/beroemden.

b Exo.32.11 7 b Hy doet synen mont wijt op/ ende biddet
Nu.14.13. voor des gantschen volcx sonde.
1.Esdr.9.6 8 Ende wanneer dan de Heere also versocht
3 Esdr.8.76 is/ so gheeft hy hem den Gheest der Wijs-
heyt rijckelick.
9 Dat hy wijsen raet ende leere/ geweldichlic
c Dan.2.19 geuen kan c daer hy den Heere voor danc-
ket in synen ghebede.
10 Ende de Heere geeft genade daer toe dat
d Anders/ zijn raet ende leere voortgaen: eñ d ouer-
betrachtet/ leyt het te voren by hem seluen.
of besinnet. 11 Daer na seyt hy synen raet ende leere wt/
ende bewijst het met de Heylighe Schrift.
e 3.Reg.10.7 12 e Ende vele verwonderen hen van syne
wijsheyt/ ende sy en sal nemmermeer onder
gaen.
13 Syner en wort nemmermeer vergheten/
ende synen naem blijft voort ende voort.
f Spr.44.15 14 f Wat hy gheleert heeft/ dat salmen voor-
der predicken/ ende de Ghemeynte sal hem
prijsen.
15 Dewijle dat hy leeft/ heeft hy eenen groo
teren name dan andere duysent/ ende na
synen doot blijft hem de selue name.
* Cap.xl. 16 * Ick hebbe noch wat meer te segghen:
Luth. want ick ben ghelijck als een volle Mane.
Een verma- 17 Luystert na my ghy heylighe kinderen/ eñ
ninghe tot wasset ghelijck als de Roosen aen den Be-
Gods lof/ ken ghplantet.
ende ver- 18 Ende gheeft soeten reucke van v/ ghelijck
wonderin- als Wieroock/ bloeyet als de Lelien/ ende
ghe syner riecket wel.
wercken. 19 Singhet loflick/ ende loeft den Heere in
Gods wercken salmen alle syne wercken.
prijsen ende 20 g Prijset synen Name heerlick: dancket
louen. hem ende loeft hem met singhen ende klin
ghen/ ende spreeckt also in dancken:
g 1. Paral. 21 h Alle wercken des Heeren zijn seer goet
.17.8. ende wat hy ghebiedt/ dat ghschiedt ter
Psal.105.4. rechter tijdt.
Esaie.12.4. 22 Ende men behoeft niet te seggen: Wat
h Gen.1.31. sal dat? want te zijner tijdt/ komen sy eñ
Sapie.1.14 als ghewenschet: i ghelijck als doe door
Mar.7.37. zijn ghebodt/ het water k stont als mueren
1. Tim.4.4. ende door zijn woort de wateren stonden/
i Gen 8.3. ghelijck oft sy ergens in gheuaet waren.
k Als in de 23 Want wat hy door zijn ghebodt doet/
rooden Zee dat is lieflick ende men behoeft ouer gẽ
ende in de ghebreck te klaghen aen syner hulpe.
Jordane 24 Aller menschen wercken zijn voor hem l
geschiet is. ende voor synen ooghen is niets verborgẽ
Exo.14.21 25 Hy siet alle dinck/ van den beghinne der
Josue.3.4 Werelt aen tot aen het eynde der Werelt/
l Spr.23.27. ende voor hem en is gheen dinck nieuwe.
Psalm.33.13 26 Men behoeft niet te seggẽ. Wat sal dat?
2 Par.16.9. want hy heeft een yeghelick ghschapen/
2. Mac.9.5 dat het erghens toe dienen sal.
Hebr.4.14. 27 Want synen seghen vliedt daer henen/
m Gen.7.13 ghelijck als een water/ ende m drencket de
Aerde/ ghelijck als een Sondtuloedt.
28 Wederom zijn toorne treft de Heydenẽ/
n Osee.14.8 gelijck als wanneer hy een waterrijck lãt
Alle dingẽ verdrooghen laet.
zijn van 29 n Zijn doen is by den Heylighen recht/
God den ge maer de Godloosen stooten hen daer aen.
louighen te 30 o Alles wat van den beginne gheschapẽ
goede ghe- is/ dat is den vromen goet/ maer den God
schapen. loosen schadelick.
o Rom.8.28 31 p De mensche behoeft tot synen leuen/
p Spr.29.28 water/ vyer/ yser/ sout/ meel/ honich/ melck/
q 1 Tim.4.4 wijn/ olye/ ende kleederen
r Ma.25.29 32 q Sulcks alle koemt den vromen te goe
f Spr.40.9 de/ ende den Godloosen tot schaden.
Exod.9.23. 33 Oock zijn de winden een deel ter wrake
t 4 Reg.6.25 ghschapen/ ende door haer stormen doen
4 Esdr.15.49 sy schade/ r ende wanneer de straffe komẽ
ende 16.20 sal so ruysschen sy ende richten den toor-
Jer.24.10. ne wt diens/ die se ghschapen heeft.
ende.27.8. 34 f Vyer/ haghel/ t de hongher ende de

Doodt/ sulcke alle zijn ter wrake gheschapẽ.
35 u De wilde ghedierten/ Scorpioenen/ u Leui 26.22
Slanghen/ ende het Sweerdt/ zijn oock ter Jerem.8.14
wrake gheschapen/ om de Godloosen te Sapi.11/18
verderuen.
36 Met vreuchden doen sy zijn beuel/ ende
37 zijn bereydt/ waer hy harer toe behoeft op
Aerden/ ende wanneer de tijt koemt/ so en
laten sy niet af.
38 Dat is het dat ick begonst/ ende dachte
te schrijuen/
39 Namelicken/ x dat alle wercken des Hee- Alle wer-
ren goet zijn/ ende een yeghelijck te syner ken Gods
tijdt nut is. zijn goede.
40 Datmen niet en behoeue te seggen: Sy x Gen.1.31.
en zijn niet alle goet: want een yegelijck is Spr.Mac.4.6
te syner tijdt costelick.
41 Daerom salmen den Name des Heeren
louen eñ dancken/ met der herten eñ monde

Dat xl. Capittel.

1. Des menschen leuen is een ellendich
ende iammerlick dinck 5. Is altydes met
veel lijdens beuanghen 8. Den Godloosen
seuenmael meer. 12. De waerheyt blijft eeu
wichlick. 13. De goeden der Godloosen. 15.
De nakomelinghen der Godloosen 18 Wie
hem met synen arbeydt gheneert ende hem
laet ghenoeghen. 19. Een eerlick wijf. 20.
Lieflickheyt der wijsheyt. 21. Een vrientde-
licke reden. 24. Barmhertichheyt. 25. Goe-
den raet. 26. De vreese des Heeren. 29. eñ.
31. Bedelerie. 30. ende. 31. Die hem op
eens andern Disch verlaet.

1 HEt is een ellendich iammerlick dinck/
met aller menschen leuẽ van moeder
lijue aen tot dat sy in de Aerde begra
uen worden/ die onser aller moeder is
2 Daer is altoos a sorghe/ vreese/ hope/ eñ a Teghen
ten laetsten de Doodt. God ende
3 So wel by dien die in hoogher eeren sit/ het toeko-
als by den alderkleynsten op Aerden. mende leuẽ
4 So wel by dien/ die daer syden ende een
kroone draeghe/ als by dien/ die eenen gro-
uen kedel aen heeft.
5 b Daer is altoos c toorne zeloetsheydt/ b Sapi.14.
tegenspoet/ d onvrede ende doots vare/ nyt 26.
ende twist/ ende wanneer een des nachs c Tegen eñ
op synen bedde rusten ende slapẽ sal/ so val onder den
len eenen menigerley gedachten in. leuen in de
6 Wanneer hy schoon een weynich rustet/ sen l.uen.
so en is het doch niets: want hy verschrickt d Esa.48.22
in synen droom/ ghelijck of hy de vyanden ende.57.19
saghe komen.
7 Ende wanneer hy opwacke/ eñ siet dat
hy seker is so is hem/ als die wt der slach-
tinghe ontkomen is/ ende is weermatẽ vro
lick/ dat de vreese niets gheweest en is.
8 Sulcks ouerkoemt allen vleesche/ beyde
den menschen ende den Vee: maer den God
loosen seuenmael meer. e Sp.39.24
9 e Moort/ bloetvergietinge/ twist/ sweert f 4 Re.6.25
ongeluck/ f hongher/ verderf ende plaghe/ 4 Esd.15.
10 Sulcks alle is geordineert tegen de God g Gen.7.11
loosen: want om harent wille moeste oock * Cap.xli.
de Sondtuloedt comen. Lut.
11 * h Alles wat wt de Aerde comt/ dat moet h Gen.3.19.
weder tot Aerde worden i ghelijck als alle Spr.41.13.
wateren weder in de Zee vlieten. i Eccle.1.7.
12 Alle gheschencken ende onrechtueerdich De waer-
goet/ moeten ondergaen/ k maer de waer- heydt blijft
heydt blijft eewichlick. eewich.
13 Der Godloosen goeden verdrooghen ge- k 3 Esd.4.38
lijck als een Beke/ als hem het donderen l Exo.9.23.
vertreckt in den reghen. Deu.17.2.
14 Sy zijn vrolick/ so lange als sy geschencke Prou 17.13
ken nemen/ maer ten laetsten gaen sy doch Spr.20.21
te gronde. Ysek.22.12

m Syrac.41 9.
n Of/ rotsteē

15 m De nakomelinghen der Godloosen en sullen gheene tacken krijghen/ ende der onrechtueerdighen wortel/ staet op eenē blooten u steen.

16 Ende wanneer sy schoon locht/ eñ aen het water stonden/ so worden sy doch wt gheroeye/ eer sy rijpe worden.

17 Doch wel doen/ is als een gesegent Hof/ ende barmherticheyt blijft ewichlick.

Arbeydt.
a Syr.29.29
Prov.15.16
1.Tim.6.6.
Phili 4.11.

18 a Wie hem met synen arbeyde generet/ eñ laet hem ghenoegen/ die heeft een fijn rustsaem leven: dat heet eenen schat bouē alle schatten vinden.

p Syr.25.11 26.1.
Prou.18.22. 19 14.3 1.10.

19 Kinderen genereren/ eñ de Stadt beterē/ maeckt een eewige ghedachtenisse: p maer een eerlick wijf/ meer dan die beyde.

q Sap.6.7.8
Prouer.8.1.
Syra.24.1.

20 De wijn ende het snarenspel/ verblijden het herte: maer de q wijsheydt is liefelicker dan die beyde.

r Prou.15.1. 25.15.

21 Pijpen eñ Harpen luyden wel: r maer een vriendelicke rede/ is beter dan die beyde.

22 D' ooghe siet gheerne wat lieflick ende schoon is: maer een groene saet/ is ueer dan die beyde.

s Gen.14.14.
t Syr.25.2.

23 s Een vrient comt tot den anderen in der noot t maer man ende wijf veel meer.

u Psal.41.1 112.5.

24 Eē broeder helpt den anderē in der noot: u maer barmhertichheydt helpt veel meer.

Jacob.2.13.
Math.25.35

25 Gout ende silver behouden cenen man: x maer veel meer een goet raet.

x 2 R: 17.8.

26 y Gelt ende goet maect moet: z maer veel meer de vreese des Heeren.

y Judit.1.8
2.Par.26.16

27 Der vreese des Heerē en gebreeckt niets/ ende sy en behoeft gheener hulpe.

1.Mac.1.6.
Dane.4.29
Gods vreese

28 a De vreese des Heeren is een ghesegent Hof/ eñ daer en is niets so schoon/ als sy is

z Syr.34.16.

29 Mijn kint/ en geeft v niet tot het v bedelen: het is beter sterven dan bedelen.

Psalm.3.7. 27.3.112.7.

30 Wie hem op eens anderen Disch veelaet/ die en denct hem niet met eeren te generē:

a Syra.1.11
b Dz zijn de teliooziec kers soecke brocken/ eñ gheerne gasten/ de lupe boeuen/ die niet doē willen.
c Dat is/ hy moet huyschelen/ spreken eñ louē/ wat zijn Heere wil.

31 Want hy moet hem c te sondighen/ om vreemder spijsē wille: maer een vernunstich mensche hoedt hem daer voor.

32 Bedelen smaeckt den onbeschaemdē monde wel/ maer hy sal ten laetsten een boose korste daer van krijghen.

Dat xlj. Capittel.

t Des doots ghedencken 5. Den doode niet vreesen 6. ende 7. Tegen den doot en helpt gheen weygheren. 8. De kinderē der Godloosen. 11 Wee ouer den Godloosen. 15. eñ 16. Eenen goeden name. 17. 18. ende 19. In voorspoedt salmen inder vreese Gods blijuen. 20 Het en is niet goet te seer schaēachtich zijn. 21. De dinghen daer in de schaemte te prijsen is.

Vanden Doodt.
a Tobi.3.6.
3.Reg.19.4
Jone.4.3.

1 O a Doot/ hoe bitter zijdy/ wanneer een mensche aen v dencket/ die goede daghen ende ghenoech heeft/

2 Eñ sonder sorge leeft/ eñ dien het wel gaet in allen dinghen/ ende noch wel eten mach.

3 O Doot hoe wel doedy by den noot druftighen/ die daer swack ende oudt is/

4 Die in allen sorgen steeckt/ eñ niets beters te hopen noch te verwachten en heeft.

Den doodt en salmen niet vreesen
b Gen.3.19.
Syrac.3.3.
Hebr.9.27.

5 Vreest den Doot niet.

6 b Denckt dat het also vanden Heere geordineert is/ ouer alle het vleesch/ beyde dies/ die voor v gheweest zijn/ ende na v komen sullen.

7 Eñ wat weygerdy v teghen Gods wille/ ghy leeft tien/ hondert/ ofte duysent Jaer: want in den doot en vraechtmen niet/ hoe langhe dat een ghelevet hebbe.

* Cap.xlij. Luth.
Plaghe der Godloosen.
† Of/ gesellē.

8 * De kinderen der Godloosē/ ende die hen tot den Godloosen † voeghen/ worden vnekel grouwelen.

9 c Der Godloosen kinderen erfgoedt vergaet/ ende hare nacomelinghen moeten veracht zijn. c Syr.40.15

10 De kinderen moeten clagen ouer dē Godloosen vader: d want om synent wille zijn sy veracht. d 3.Re.2.27

11 Wee v Godloosē/ ghy die des Allerhoochsten Wet verlatet.

12 Ghy leeft ofte sterft/ so zijt ghy lieden vervloecke.

13 e Gelijck als alle het gene dat wt der Aerden comt/ wedercomme tot Aerden wordt: also comen de Godloosen wt den vloecke ter verdoemenisse. e Gene.3.19 Syra.12.7. ende 40.11.

14 Eens menschen lijden mach hier dueren/ so langhe als hy leeft: maer der Godloosen naem moet wtgheroeyt worden: want hy en deucht niet.

Hoe edel goet geruchte zy.
f Prou.22.1.
Syrach.7.2
Cantic.1.3.
1.Mac.2.51
g Job.7.1. 14.1.
Sapien.2.1.

15 f Siet toe dat ghy eenen goeden name behoudet: die blijft ghewisser dan duysendt groote schatten gouts.

16 Een leuen/ het zy so goet als het wil/ g so deurt het eenen kleynen tijt: maer eenen goeden name blijft eewichlick.

17.18 Mijne kinderen/ wanneert v wel gaet/

19 so siet toe/ ende blijft in de vreese Gods.

Schamen.
h Lu.ai.8.38
Roma.1.16
2.Tim.1.8.

20 h Waerom schaemt ghy v lieden mijner woorden? men schaemt hem dickwils/ daer men hem niet schamen en soude/ eñ mē staet dickwils toe/ daermen niet oestaen en soude.

Wie hem schamē sal.
i Pro.29.12.
k Deut.17.2

21 Vader eñ moeder schamē hen der hoererie/ een Vorst ende Heere der leughenen.

22 k Een Richter ende Raet des onrechts/ de Ghemeynte ende het volck des ongehoorsaemheyts:

l Gen.37.18.
2.Reg.3.27. 20.10.

23 l Een naeste ende vrient leedt te doen/ een nabuer des stelens.

24 Schaemt v/ dat ghy met uwen arme/ op den broode ouer disch ligt: schaēt v dat ghy qualick bestaet in der rekenschap/ ende niet en dancket/ wanneermen v groetet.

25 m Schaemt v/ na den Hoeren te sien/ ende v aenghesicht van uwen bloedtuerwandt te wenden. m Syra.9.5

26 Schaemt u/ het erfdeel ende n morgengaue te ontwenden/ o ende eens anderen wijf te begheeren. n Bruytgaue.

o Exo.20.17
Math.5.28
p Job.31.1.
Exod.20.17.

27 p Schaemt v/ eens anderen Dienstmacht te begheeren/ ende by haren bedde te staen.

q Syr.18.18 20.15.

28 q Schaemt v/ uwen vriende wat voor te werpen/ r eñ wanneer ghy hem wat geeft/ so en verwijt het hem niet.

r Syr.18.22. 20.15.
s Syra.19.7
t Pro.20.19
Syra.22.27. 27.19.24.

29 s Schaemt v na te segghen/ alles wat ghy ghehoort hebt/ t ende te openbaren heymelicke betrouwede redenē/ alsō schaemdy v recht/ ende sult allen lieden lief ende weerdt zijn.

Dat xlij. Capittel.

1. Dinghen van welcker wy ons niet en behooren te schemen. 9. ende 11. Wat sorge een vader behoort te hebben ouer sijn dochter 14. Eenen boosen man/ ende een blendelick wijf. 15. De wercken des Heeren zijn in de heylighe Schrift begrepen. 16. De Sonne. 18 De Heere alleen ondersoect des menschen herte. 20. Hem en is gheen sake verborghen. 21. Hy is eewich. 24. Syne wercken zijn hem ghehoorsaem.

In dese stucken en sal hem niemāt schamen.
a Leui.19.15
Deut.1.17. 16.19.
Pro.24.23.
Jacob.2.1.
b Psa.119.46
Roma.1.16.
1.Timo.1.8

1 Maer dese stucken en schaemt v niet/ a ende en doet om niemandts wille onrecht.

2 Namelicken des b Wets eñ Verbondts/ des Allerhoochsten/ den Godvreesendē by recht te behouden.

3 Trouwelick te handelen teghen den naesten ende ghesellen: den vrienden het erfdeel toe te wenden.

c Leut.19.36. 4 c Vlÿtich zÿn rechte mate ende gewichte
Deut.25.15. te houden: d te vreden zÿn/ als ghÿ veel ofte
Prou.20.10 weynich winnet.
d Spr.29.30 5 Recht handelen met den tÿtlicken goede/
41.8. in coopen eñ vercoopen: e de kinderen met
1.Timo.6.8. vlÿte onderwÿsen: f den boosen knecht wel
e Deute.6.7 te gheesselen.
Prou.13.24 6 Voor eenen boosen wÿue het uwe wel be
23.13. waren: waer veel toegrÿpers is/ alle dinck
Spr.7.25. wel besluyten.
30.1. 7 Watmen hen moet onder de handen ghe-
f Spr.33.34 uen/ alle tellen eñ afweghen: alle wtgheuen
ende ontfanghen aenschrÿuen.
8 De onuerstandigen eñ dwasen onderwÿ-
sen oock de gansch oude lieden/ dat sy niet
met den Jongen en twisten/ also wordy eẽ
recht wel gheschicket mensche/ ende by allẽ
lieden gheloeft.
Sorge voor de dochters. 9 Een dochter die noch onberaden is/ die
maect den vader veel wakens ende het sor-
ghen voor haer/ beneemt hem veel slaeps/
dewÿle dat sy jonck is/ dat sy mochte ver-
ouden: ofte wanneer sy eenẽ man krÿcht/ dat
g of/ hatisch vyandisch hy haer mochte g gram worden:
h Gen.34.2. 10 Ofte dewÿle dat sy noch maghet is/ h dat
2.Reg.13.14. sy mochte gheschendet/ ende in des vaders
huyse swanger worden: ofte wanneer sy by
den manne is/ dat sy haer niet recht houdẽ
en moechte/ ofte hy geene kinderẽ met haer
hebben en konde.
i Spr.26.13 11 i Wanneer u dochter niet schaemachtich en
is/ so houtse hart: dat sy u niet uwen vyan-
den tot eenen spot make/ ende de gantsche
stadt van u segge: eñ ghy van eenen yeghe-
licken schande hooren/ ende u voor allen lie
den schamen moetet.
k Spr.9.5. 12 k Siet niet om na schoone menschen/ ende
25.28. en weest niet so gheerne by den vrouwen.
13 Want ghelÿck als wt den kleederẽ Mot-
l Gene.3.6. ten komen/ l also komt van den vrouwen
3.Reg.21.7/ veel booses.
14 Het is scherder by eenẽ boosen mã te zÿn/
m Jud.15.16 dan by een vriendelick wijf/ m die eenen tot
smaet ende tot spot maeckt.
* Cap. xliij Luth. 15 * Ich wil prÿsen des Heeren n werckẽ/ eñ
wt der heyliger Schrift/ syne wercken ver-
Gods wercken zÿn onbegrÿpelick. kondighen/ als ickse ghelesen hebbe.
16 o De Sonne geeft aller Werelt het licht/
ende haer licht is het allerklaerste licht.
n Geus.1.2. 17 Het en is oock den Heyligen van den Hee-
Sonne. re noch noyt gegeuen/ dat sy alle syne won-
o Gene.1.16. deren wtspreken conden/ want de Almach-
4.Esd.6.45 tighe Heere heeftse te groot ghemaeckt/ en-
Psalm.19.5. de alle dingen zÿn te groot/ na haerer weer-
136.8. dete loven.
p Of/ door- 18 Hy alleene p ondersoeckt den afgront ende
grondet. q der menschen herte/ r ende weet wat sy
q 1.Reg.16.7 dencken: s want de Heere weet alle dinck/
Jere.17.10 ende siet/ tot welcke tÿt een yeghelick ghe-
Psalm.7.10 schieden sal.
t Job 42.2. 19 t Hy verkondighet wat verganghen/ ende
Hebr.4.12. wat toekoemstich is/ ende openbaert wat
s Joa.16.30 verborghen is.
21.17 20 u Hy verstaet alle heymelickheyt/ eñ hem
Esaie.46 9. en is gheene sake verborghen.
v Job.42.2. 21 Hy bewÿset syne groote wÿsheydt heer-
Esai.29.20. lick/ x ende hy is van eewicheyt tot eewic-
x Hebr.1.8. heydt.
y Esa.4.13. 22 Men can hem noch grooter noch minder
Sapi.9.17. maken/ y ende hy en behoeft gheens raets
Roma.11.34. 23 Hoe lieflick zÿn alle zÿn wercken/ hoewel
1.Cor.2.16. men nauwe een vonexken daer van beken-
nen kan.
24 Sy leuen alle/ ende blÿuẽ voort eñ voort/
ende waer toe hy haerer behoeft/ daer zÿn sy
alle ghehoorsaem.
z Deut.23.4 25 Daer zÿn altÿdts twee tegen twee/ ende
een teghen een/ z ende wat hy maeckt/ daer
en is gheen ghebreck aen.

26 Eñ heeft een yeghelick geordineert/ waer
toe het sonderlick nut zÿn sal.

Dat xliij. Capittel

1. Het aensien der heerlickheyt Gods. 16. Onuersadelick. 2. De Sonne een wonder-werck. 6. Waertoe de Heere de Mane gheschapen heeft. 9. Het Hemelsche heyr. 10. De klare Sterren. 12. De Regheuboghe. 17. De donder. 18. De Suydenwint ende Noorden wint. 21. Rÿm. 22. Kouthevt ende ÿs. 25. eñ 26. De Zee ende hare vaerlickheyt. 29. De Heere ist gheheel. 37. De Heere geeft dẽ God vruchtighen wetenschap syner wercken.

1 Ende wie can hem versadẽ van zÿn heer- Hemel.
lickheyt te sien? Men siet zÿn heerlicheyt
aen de machtighe groote hoochte/ aen
dat klaer a Firmament/ ende aen den schoo- a Gene.1.2.
nen Hemel. Psalm.19.
2 Wanneer de Sonne opgaet/ so verconidicht Sonne.
sy den dach: sy is een wonderwerck des Al-
lerhoochsten.
3 In den Middach droocht sy de Aerde/ b b Psal.19.7.
ende wie kan voor haerer hitte blÿuen?
4 Sy maect het heeter/ dan vele ouens/ eñ
brandt de Berghen/ ende blaest enckel hitte
van haer/ eñ gheeft sulck een klaer * schÿn- * Of/ helle
sel van haer/ dat sy de ooghen verblendet. glans
5 Dat moet een groot Heere zÿn/ diese ghe-
maeckt heeft/ c ende heeftse heeten so snelle c Psa.19.7.
loopen. Mane.
6 Ende de d Mane moet inder gantscher d Gene.1.14
Werelt schÿnen/ tot haerer tÿdt/ ende de Psal.104.19
Maenden onderscheyden/ ende het Jaer
wtdeylen.
7 e Na der Mane erkentmen de Feestẽ/ het e Exod.12.2
is een Licht dat afneemt/ ende weder toe-
neemt.
8 Sy maeckt de Maenden: sy wasset ende
verandert haer wonderlicken.
9 Oock lichtet het gãtsche Hemelsche heyr/
in der hoochde aen het Firmament.
10 f Eñ de klere Sterren vercieren dẽ Hemel: Sterren.
also heeftse de Heere in der hoochde/ heeten f 4.Es.6.45.
de Werelt verlichten.
11 Door Gods woordt houden sy hare orde-
ninghe/ ende en waken haer niet moede.
12 g Siet den Regenboghe aen/ eñ loeft dien Regenboge.
die hem gemaeckt heeft: want hy heeft seer g Gene.9.9.
schoone verwen.
13 Hy heeft den Hemel sÿn rondt ghemaeckt/ Hemel.
h eñ de handt des Allerhoochsten heeft hem h Esa.44.22
wtghebreydet. 44.24.
14 Door zÿn woordt valt een groote sneeu/ Sneeu.
ende hy laet het wonderlicken door een an- i Job.37.7.
der blixemen. Psal.137.16
15 Dat hem de Hemel opdoet/ ende de Wol- Blixem.
ken sweuen/ gelÿck als de Vogelen vlieghẽ. Haghel.
16 Hy maeckt door zÿn kracht de Wolcken
dicke/ dat daer Haghelen wt vallen. Donder.
17 k Zÿn donder verschrickt de Aerde/ l ende k 4.Es.16.10
de Bergen beuen voor hem. l Psalm.18.8
18 Door synẽ wille waeyet de Suydenwint/ Nahum.1.5
ende Noordenwindt: Windt.
19 Eñ gelÿck als de Vogelen vliegen/ so wen-
den hen de winden/ ende waeyen den sneeu
dooreenander: dat sy haer te hoope werpet/
ghelÿck als wanneer hen de Sprinckhanen
neder gheuen.
20 Sy is so witt/ dat sy de oogen verblendet/ eñ
het herte moet hem verwonderen/ van sulck
een wonderlicken reghen:
21 Hy stroyet dẽ m Rÿm op de Aerde/ gelÿck Rÿm.
als zandt: ende als het vriest/ so worden daer m Ps.147.16
tacken/ als de spitsen aen den stocken.
22 Ende wanneer de koude Noordenwindt Ÿs.
waeyt/ so wort het water tot ÿse: waer wa-
ter is/ daer waeyt hy ouer henen/ ende

treckt het water gelÿck een harnasch aen.
23 Hy verderft de gheberchten/ ende ver-
brandt de Woestÿnen/ ende verdorret al-
les wat groen is/ ghelÿck als een vyer.
24 Daer teghen helpet een dicke neuel/ ende
een dauwe/ na der hitte/ die verquicket alle
dinck weder.
25 n Door zÿn woort keert hy de Zee / dat
Zee. sy niet wt en breke/ ende heeft daer Eylan-
n Gen.1.9. den in ghesaeyt.
Job 26.10. 26 Die op de Zee varen/ die segghen van
Pro.8.29. harer sorghelichept /ende wy die het hoo-
Jer.5.21. ren/verwonderen ons.
Wonder in 27 Aldaer zÿn seltsame wonderen/ meniger-
de Zee. ley Gedierten ende o Walvisschen/ door de
o Psa.149.7. selue scheeptmen heuen.
28 Summa: Door zÿn woordt bestaet alle
dinck.
29 Wanneer wy alreede veel segghen/ so en
konnen wy het doch niet afreycken. Korte-
licken: Hy is het gheheel.
30 Oft wy schoon alle dinck hooch prÿsen/
wat is dat? hy is doch noch veel hoogher
dan alle syne wercken.
p Psal.47.3 31 p De Heere is onwtsprekelick groot/ en-
96/4.145/3. de syne macht is wonderlick.
32 Looft ende prÿset den Heere/ so hooch als ghy
lieden vermeucht/ hy is doch noch hooger.
q Psa.106.2 33 q Prÿset hem wt allen krachten/ ende en
34 laet niet af: noch en sult ghy het niet ghe-
noech doen.
r Deu.5.24 35 r Wie heeft hem ghesien/ dat hy van hem
Exo.34.20. spreken konne? wie kan hem so hooch prÿ-
Joan.1.18. sen als hy is?
36 Wy sien syner wercken het minste deel.
want veel grooter zÿn ons noch verborgen.
37 Want alles wat daer is/ dat heeft de Hee-
re ghemaeckt/ ende geeft het den Godvreech-
tighen te weten.

Dat xliiii. Capittel,

1. ende 2. Prÿs oft lof der Godsaligen. oude Vaderen/ ende stercke Princen / door de welcke de Heere zÿn macht ende wÿs-heyt op Aerden bewesen heeft/ 16. Enoch. 17. ende 18. Noe. 20. Abraham. 24. ende 25. Isaac ende Jacob.

Lof der ve- 1 Laet ons de vermaerde lieden loven/ ende
roemden onse vaders/ na een ander.
lieden/ van 2 Veel heerlicke dinghs heeft de Heere
aenbeginne by hen ghedaen/ van den beghinne/ door
der Werelt. syne groote macht.
3 Sy hebben hare Koninckrÿcken wel gere-
geert ende loflicke daden gedaen: sy hebben
wÿslick gheraden ende gheprophetiert.
a Exo.18.21 4 a Sy hebben landen ende lieden ghere-
geert/ met raet ende verstant der Schrifte.
5 Sy hebben Musicam geleert/ ende Geest-
felicke liederen ghedichtet.
b Gen.13.6. 6 b Sy zÿn oock rÿck gheweest/ ende heb-
26/12.36/7. ben groote goeden ghehadt/ ende in vrede
ghereggeert/ dewÿle sy hier gheweest zÿn.
7 Also zÿn sy alle te haren tÿde loflick ghe-
weest/ ende by haren leuen ghepresen.
8 Ende hebben eenen eerlicken name gelaten.
9 Maer de andere en hebben gheenen roem/
c Gen.7.11. c ende zÿn vergaen/ ghelÿck of sy noyt en
waren gheweest:
10 Ende doe sy noch leefden/ waren sy euen/
als en leefden sy niet/ ende hare kinderen na
hen oock also.
11 Maer ghenen heylighen lieden / wel-
ker gherechticheyt niet vergheten en wort
is een goede erue ghebleuen / met tsamen
haren kinderen.
12 Hare nakomelinghen zÿn in den Verbon-
de ghebleuen/
13 Ende om harent wille/ zÿn hare kindts-
kinderen/ oock voort ende voort gebleuen/
ende hare lof en sal niet ondergaen.

14 Sy zÿn in vrede begrauen/ maer haer na-
me leeft eewichlick.
15 d De lieden spreken van harer wÿsheyt/ d Spr.39.14
ende de Ghemeynte verkondicht haren lof.
16 e Enoch behaechde den Heere wel/ ende is Enoch.
wech ghenomen: op dat hy der Werelt een e Gen.5.22.
vermaninghe ter boete ware. Heb.11.5.
17 f Noe werdt onsterflick beuonden / ende Spr.49.16.
ter tÿdt des toorns/ heeft hy ghenade ghe- Sap.4.4.
vonden/ Noe.
18 Ende is ouerbehouden op der Aerden/ f Gen.6.9.
doe de Sondtuloedt quam. 7/1.
19 g Hy ontfinck het Verbont voor de Werelt Heb.11.7.
dat niet meer alle het vleesch door de Sondt g Gen.9.8.
vloet wtgheroeyet worden en soude.
20 h Abraham de hoochberoemde Vader Abraham.
veler volcken/ en heeft zÿns ghelÿcken niet h Gen17.2
inder eere. 22/1.
21 Hy hielt de Wet des Allerhoochsten/ ende Heb.11.17.
God maeckte met hem een Verbondt/ i ende i Gen 17.10.
stichtede dat selue Verbont in zÿn vleesch: k Gen.22.1
k ende hy werdt getrouwe beuonden / doe
hy versocht werdt.
22 l Daeromme beloofde hem God met eenen l Gen.22.16.
Eede: Dat door zÿn Zaet, de Heydenen sou- Heb.11.17.
den ghesegent worden: Ende hy/ gelÿck als
het stof der Aerden/ vermeert worden/
23 m Ende zÿn zaedt verhooghet gelÿck de m Psa.72.8
Sterren/ ende Erven worden/ van de eene
Zee tot de ander/ ende van den water aen/
tot aen der Werelts eynde.
24 n Ende hy heeft den seluen seghen ouer alle n Gen.26.2
25 menschen/ o ende dat Verbondt oock also n Gen.26.4
beuesticht/ met Isaac/ om zÿns Vaders A- Isaac.
brahams wille: ende heeft het op p Jacob Jacob.
komen ende bliuen laten. p Gen.28.14
26 q Hy heeft hem ghenadichlick gesegent/ q Gen.28.13.
ende de Erue ghegheuen/ r ende zÿn deel af 29/30.
ghesondert/ ende in de twaelf stammen ge- r Jos 18.19.
deylet.

Dat xlv. Capittel.

1. Van den vromen ende ghetrouwen Prince Mosen. 7. Van Aaron synen broeder. 8. Vercieringhe ende kleedinghe des hooghen Priesters. 22. Dathan / Abiram/ ende Korah/ oproerighe. 28. ende 29. Den vromen Pinehas / ende syne mannelicke daet.

27 Hy heeft van hem komen laten, den hey- Moses.
1 lighen Man a Mosen/ die aller We- a Ex.11.3.10
relt lief ende weert was/ ende dien bey- Act.7.20.
de God ende de Menschen* gonstich wa- * Dat is/
ren/ diens Name hooch ghepresen wordt. Met liefde
2 Hy heeft hem oock gheeert/ als de Heyli- ende gonst
ghe Vaders/ ende hooch verheuen/ dat hem toeghedicht/
de vyanden vreesen mochten/ b ende liet hem toegeneght.
met woorden vele teeckenen doen. b Exo 6.8.
3 c Hy maeckte hem heerlick voor den Co- c Exo11.3.
ninghen/ ende gaf hem beuel aen zÿn volck/
ende wees hem syne Heerlickheyt.
4 Hy heeft hem wtuercoren tot eenen heyli-
ghen Staet/ d om syner trouwe ende sachtmoe- d Dat hy
dicheyts wille/ ende wt allen menschen verkoren Gods alleen
5 Hy liet hem hooren zÿn stemme/ ende voer- plegHen
de hem in de duystere Wolcken. soude.
6 e Hy heeft hem tegenwoordich de ghebo- Exo.19.20.
den gegeuen/ Namelicken/ de Wet des le- e Exo19.20
uens ende der Wÿsheyt/ dat hy Jacob sou-
de het Verbont leeren/ ende Israel syne Rechten
7 f Hy heeft Aaron synen broeder wt den Aaron.
seluen gheslachte Leui/ oock verhoocht/ ende f Exo.4.14.
hem ghelÿck wtuercoren.
8 g Hy maeckte een eewich Verbont met g Exo 28.1.
hem. ende gaf hem het Priesterdom inden
volcke: hy heeft hem eerlicken ende schoon
ghekleedet/ ende dede hem eenen eerlicken
Rock aen/ ende tooch hem allerley vercierin-
ghe aen.
9 Hy vercierde hem met kostelicken gesmÿ-

de/ende tooch hem aen het nederkleet/ den
langhen rock/ende den lijfrock.
h Exo.28.33 10 h Ende hinck vele guldene klocskens
ende knoopen rontomme aen hem: dat hy
kloncke als hy wt ende in ghinghe/
11 Ende de klanck ghehoort werde in het
Heylichdom/ op dat zijns volcx voor God
ghedacht werde.
12 Ja den heylighen rock met goude/geler
zijden/ende scharlaken gestict: het Waerheyt
i Exo.28.30 schildeken op der Borst / met i den Lichte
ende Rechte/
13 Konstlick ghewracht/met den edelen stee
nen/daer de namen der twaelf stammen Is
raels ingegrauen/ ende in goudt vast ghe-
maeckt waren/ door den Steensnyder: op
dat harer ghedacht werde voor Gode
14 Het gulde Voorhoostblat aē den Hoet/
daer de heylicheydt inghegrauen was/
welck alle heerlick/ kostlick/ lieflick/ ende
schoon was.
15 Men heeft desghelijcken noyt voor hem
ghesien.
16 Oock en moestmen se geē ander aentrecken/
sonder alleen syne kinderen/ende kintskin
deren/ voort ende voort.
17 Syne Offeren werden daghelicx twee-
mael volbracht.
k Exo.30.30 18 k Moses vulde hem de handen/eñ salfde
Leuiti.8.12 hem met der heyligher Olye.
19 Met hem wert het Verbont ghemaeckt/
dat hy ende syne sooneē eewichlicken so lan
ghe als de daghen des Hemels due.ē/hem
dienen Priester zijn/eñ zijn volck in synen
Name seghenen souden.
20 Hy heeft hem verkoren wt allen levendi-
gen/ dat hy den Heere offeren soude. Spijs
offer eñ Reucoffer ten soeten reucke/ ende
ghedachtenisse/ het volck te versoenen.
l Deut.17.8 21 l Hy beual hem het Ampt zijns woorts/
22.7. dat hy Jacob syne Getuygenissen leeren/
Malac.2.5. eñ Israel met synen Wet verlichten soude.
m Nu.16.1 22 m Daer verhieuen hen wel andere tegen
26.9. hem ende benijdeden hem inder woestyne:
Psal.106.16 Namelick/ die met Dathan eñ Abiram wa
Dathan. ren/ende de woedende rotte Korah.
Abiram. 23 Maer de Heere sach het/ende het en be-
Korah. haechde hem niet/ eñ sy werden verslondē
in grimmighen toorne.
24 Hy bewees een schrickelick wonder aen
n Nu.16.35 hen/ n ende verslondese in synen vyere.
o Num.17.7 25 o Hy eerde Aaron noch meer / ende ghaf
hem een erfdeel/ namelicken alle eerstelin-
p Exo.25.32 ghen deelde hy hem toe:p voor allen ande-
Leui.24.9. ren verordende hy hem ten eersten broodts
ghenoech.
26 Want sy souden eten des Heerē offer/die
hy hem ende synen zade gaf.
q Deu.12.12 27 q Maer sy en moestē geen deel aent lant
18.1. hebben/noch met den volcke eruen/ maer
de Heere was haer deel ende erue.
r Num.25.7 28 r Pinehas de sone Eleasar/ was de derde
1.Mac.2.54 in sulcker eere.
29 Die yuerde in de vreese Gods: eñ doe het
volck afuiel/stont hy trouwelick/vaste/eñ
koene ende versoende Israel.
Pinehas. 30 Daeromme wert hem gegeuen s het Ver-
s Mala.2.4 bondt des vredes/dat hy den Heylichdom
ende den volcke voorstaen/ ende hy eñ zijn
zaet/de Priesterlicke weerdicheyt/ eewich-
lick hebben soude.
t 2.Reg.7.12 31 t Gheliick als met Dauid wt den stamme
Juda het Verbont ghemaect is/ dat alleē
van synen sonen/een Koninck zijn sal: also
sullen oock Aaron eñ zijn zaedt/ de Eruen
zijn/datmen ons wijsheydt leere/ende zijn
volck recht regere/op dat haer zaedt ende
heerlickheyt niet ondergae/maer voort eñ
voort by hen blijue.

Dat xlvj. Capittel.

1. Van Josue den Hooftman/ende syne vrome daden. 9. ende 11. Caleb. 13. ende 14. De Richters die het volck Gods geregeert hebben. 16. Samuel de Propheet.

1 Jesus Naue was een Heldt in den strijdt/ Jesus Naue.
a ende een Propheet na Moses/
2 Die daer groote ouerwinninge hadde/ Josue.12.7.
voor de wtuercorene Gods/ (als zijn name a Nu.27.18
medebrenghet)eñ wreeckte se aen de vyan- Deut.34.9.
den/van de welcke sy aengegrepen werden: Josue.1.1.
op dat Israel zijn erue kreghe. Jesus/ heet
3 b Hy heeft eere verkregen/ doe hy de hant een Heylant
wt reyckte/ ende het sweert tooch tegen de oft Ouer-
Steden. winner/ende
4 Wie heeft oyt so blijmoedichlicken ghe- strijder/dien-
staen? Hy vinck de vyanden des Heeren. men anders
5 c Om synent wille stont de Sonne stille/ eñ Segemondt
een dach wert so lanck als twee. heet/doch
6 Hy riep den Allerhoochsten ende Mach- oneerbtelic.
tighen aen/doe hy syne vyanden oueral be- b Josu.8.10
nauwede. c Jos.10.12.
7 Eñ de Heere de Groote verhoorde hem/ d Josu.10.11
liet gantsch d groote hagelsteenen op de vy-
anden vallen/ ende sloech de tegenstrijders
doot/doe sy af toghen.
8 Eñ de Heydenen werden gewaer/wat de-
se voor ghesehutt hadden/ende dat de Heere
selfs teghenwoordich in den strijt ware/ eñ
hy iaechde den Gheweldighen na.
9 e Ende ter tijt Mosis / dede hy eñ Caleb Caleb.
de sone Jephunne / een goet werck: doe sy e Nu.13.30
stonden teghen den hoop/ ende beletteden
den volcke de sonde/ende stilden den schade
licken oproer.
10 f Daerom zijn sy ooch beyde alleen behou- f Nu.14.35
den/onder ses hondert duysent mannen/eñ 39 64.
hebben het volck tot de Erue ghebracht int Deut.1.39.
lant/daer melck ende honich inne vloeyt.
11 g Ende de Heere behieldt Caleb by lijfs g Jos.14.11
krachten tot in zijn ouderdom / dat hy op
tooch op het ghebercht/in het Lant/ende
zijn zaet besatt het Erue.
12 Op dat alle kinderen Israels saghen/hoe
goet dat het is/den Heere ghehoor geuen.
13 Eñ de Richters een yegelick na synen na- Richter.
14 me die geene Afgoderie bedreuen/noch vā
den Heere afuielen/werden oock ghepresen.
15 h Hare ghebeenten groenen noch altoos/ h Eyi.49.12
daer sy ligghen: ende haren name wort ghe
presen in haren kinderen/ op de welcke hy
gheeruet is.
16 i Ende Samuel de Propheet des Heeren/ Samuel.
van synen Gode ghelieft / richtede een Ko- i 1.Sa.10.1
ninckrijcke aen/ ende saluede Vorsten ouer 16/13.
zijn volck. k 1.Re.12.1.
17 k Hy richtede de Gemeynte na de Wet
des Heeren/ ende de Heere sach Jacob we-
der aen.
18 Eñ de Propheet wert oprecht eñ ghetrou
we beuonden / ende men bekende dat syne
propheteringhē ghewisslick waer werden.
19 l Hy riep den Heere den Machtigen aen/
doe hy syne vyanden oueral benauwede/ eñ
ionghe Lammeren offerde. l 1.Sa.7.9.
20 Ende de Heere donderde vanden Hemel
af/ende liet hem hooren met eenen grooten
onweder. m 1.Sa.12.3
21 Ende sloech de Vorsten te Tyro ende alle n 1.Sa 28.15
heeren der Philistreen. o Dat en de
22 m Ende voor zijn eynde / eer hy sterf/ be- de Samuel
tuychde hy voor den Heere/ende synen Ge- niet/ als hy
salfden/dat hy van gheenen mensche gelt/ wt Jodisch
ooch niet eenen schoe ghenomen en hadde; verstande
ende gheen mensche en konde hem van yet meynet
beschuldighen. maer een
23 n Ende doe hy nu ontslapen was/o pro- Geest in Sa
pheteerde hy / ende verkondichde den Ko- muels name
ninck-

ninck zijn eynde: en liet hem hooren wt der Aerde, en prophetteerde / dat de Godloose lieden souden vergaen.

Dat xlvij. Capittel.

1. Van den Propheet Nathan, 2. David / 14 Salomo. 28. Roboam 29. Jeroboam de sone Nabats.

a Oeffende het Prophetische Ampt Nathan. 2. Sam. 11. 11 David.

1 DAer na ter tijt Davids a prophetteerde Nathan.
2 En David was onder den kinderen Israels wtvercoren, gelijck als het vette af den Offer / Gode toegheeyghent was.
3. b Hy ghinck met den Leeuwen omme / ghelijck als of hy met Bocxkens gespeelt hadde, en met Beyren / als met Lammeren. b 1. Sam. 17 34. Heb. 11. 33.
4 c In syner ieught sloech hy den Reuse doot, ende nam de versmaetheyt wech van synen volcke. c 1. Sam. 17. 49.
5 Hy hief syne handt op / en wierp met der slinger / ende sloech den stouten Goliath daer neder.
6 Want hy riep den Heere den Allerhoochsten aen, die sterckte hem syne hant dat hy den stercken Krijger vermoorde, ende den hoorne zijns volcks verhoochde.
7 d Hy liet hem prijsen / als tien duysent Mannen weerdt, ende eerde hem met Godlicken seghen / dat hy de Coninckl[ijcke] Croone creech. d 1. Sam. 18.7 21/ 11.29/5.
8 e Hy sloech de vyanden alomme, ende vernielde de Philisteen / ende syne teghenstrijders: ende brack haren hoorne gelijck hy noch hedens daeghs ghebroken is. e 1. Sam. 9.8
9 Voor een yegelick werck danckte hy den Heylighen den Allerhoochsten, met eenen schoonen liede.
10 Hy songh van gantscher herten / ende hadde dien lief / die hem ghemaeckt heeft.
11 f Hy stichtede Sanghers by den Altaer / ende liet se syne soete liederen singhen. f 1. Par. 16.4
12 En verordende de Vyerdagen eerlick te houden, ende datmen de Jaerfeesten / het gantsche Jaer over / eerlick begaen soude / met louen den Name des Heeren, en met singhen des morghens in het Heylichdom.
13 g De Heere vergaf hem syne sonden, en verhoochde synen hoorne erwichlick: ende maeckte een Verbondt met hem: Dat dat Coninckrijcke en de Coninckl[ijcke] stoel in Israel, op hem blijuen soude. g 2. Sam. 12 13.
14 h Na hem werdt Coninck / zijn cloecke sone Salomo / dien de vader goede ruste ghemaeckt hadde / dat hy in vrede regeerde. Salomo. h 1. Reg. 1.38 4/21.
15 Want God hadde het rondtomme stille ghemaeckt, op dat hy synen Name een huys bouwede ende een Heylichdom oprichtede / dat voor eeuwe blijve.
16 O hoe wel leerdet ghy in uwer ieught / ende waeret vol verstandts, gelijck als het water het Landt bedeckt.
17 Ende hebt het alomme met spreucken ende leeren veruullet.
18 i En uwen Name werdt vermaert / verre in de Eylanden / ende omme ws vredes wille / waert ghy lief ende weerdt. i 3. Reg. 10. 1
19 k Alle Landen verwonderden haer uwer Liederen / Spreucken, Ghelijckenissen, ende Wtlegghinghen / ende loefden den Heere / die daer heet de God Israels. k 1. Reg. 4.31
20 l Ghy brachtet so vele gouts voor oogen / als Tin ende so veel Silvers / als Loodt. l 1. Reg. 10.21
21 m V herte hinck aen den Vrouwen, ende lietet v verdwasen. m 3. Reg. 11.3
22 En hinghet uwer eere een schandtvlecke aen / en maecktet, dat uwe kinderen moesten verworpen zijn / ende den toorne ouer uwe nakomelinghen ghinck / ter straffe uwer dwaesheyt.
23 n Voor het Coninckrijcke ghedeylt werdt / n 1. Reg 12.16
ende in Ephraim een Afgodisch Coninckrijcke opstondt.
24 o Maer de Heere en wende hem niet van syner barmherticheyt / ende en veranderde zijn beloefde werck niet / o 2. Sam. 7.19
25 Ende en vernielde niet gantschelick zijns wtvercoren Nakomelingen / ende en nam niet wech het zaedt zijns liefhebbers.
26 Maer behieldt noch wat ouer van den volcke Jacobs / ende eenen wortel van David.
27 Ende Salomo ontsliep met synen Vaderen.
28 Ende liet na van synen zade / Roboam eenen onwijsen man het volck te regeren / die geen verstant en hadde die p het volck met synen eyghenen sin afvallich maeckte. Roboam. p 1. Reg. 12.1
29 q Daer toe Jeroboam den sone Nebat / die Israel ter Afgoderie brachte / en leydde Ephraim in sonden. Jeroboam. q 1. Reg. 12.19
30 Ende harer sonden werdē gantsch veel, r dat sy ten laetsten wt haren Lande verdreuen werden. r 4. Reg. 19.6
31 Want sy bedachten allerley Afgoderije / so langhe, dat de wrake ouer haer quam.

Dat xlviij. Capittel.

1. Van dē Propheet Elias, 13. Eliseus, 19 ende / 25. Den vromē Coninck Ezechias / 23. Ende Esaias.

1 ENde de Propheet a Elias brak voort / ghelijck als een vyer / ende zijn woordt brande als een fackel. Elias. a 1. Reg. 17.1
2 Ende brachte diere tijdt ouer hen / ende maeckte harer weynigher door synen yuer.
3 b Want door het woordt des Heeren / sloot hy den Hemel toe: c drymael brachte hy vyer af. b 1. Reg. 17.14 18/41. Luc. 4. 25.
4 O hoe heerlick zijdy gheweest / Elia, met uwen wonderteeckenen! Wie is so heerlick als ghy? c 2. Reg. 1. 10
5 d Door het woordt des Allerhoochsten hebdy eenen dooden opgeweckt / en weder wt der Hellen ghebracht. d 1. Reg. 17.17
6 Ghy hebt stoltse Coningen ter neder ghe worpen / wt hare bedden / ende te niete ghe daen.
7 Ghy hebt op den Berch Sinai gehoort / de toecomstige e straffe, ende in Horeb de wrake.
8 f Ghy hebt de Coningen gheprophetteert / die daer straffen souden, ende Propheten na v verordent.
9 Ghy zijt wech genomen in een onweder / met eenen vyerigen waghen ende peerden.
10 g Ghy zijt verordent, dat ghy straffen sult tot syner tijdt, te stillen den toorne, eer de grimmicheyt coemt: het herte der Vaderen tot de kinderen te keeren, ende de stamme Jacobs weder te brenghen.
11 Wel dien / die v sien, ende om uwer vrendtschap wille / gheeert zijn sullen.
12 Daer sullen wy het rechte leuen hebben.
13 h Doe Elias in het onweder wech was / doe quam zijn Gheest rijckelick op Eliseum: te syner tijdt en verschrack hy voor gheene Vorsten / ende niemandt en konde hem ouerwinnen.
14 Hy en liet hem niets dwinghen, en doe hy doot was / prophetteerde noch zijn lichaem.
15 k Doe hy leefde, dede hy teeckenen, ende doe hy doot was / dede hy wonderen.
16 Noch en halp dat altemael niet, dat hem dat volck gebetert / ende van haren sonden afghelaten hadde:
17 l Tot dat sy wt haren Lande verdreuen / ende in alle Landen verstropt werden, ende een cleyn hoopken ouerbleeft / ende een Vorst in den huyse Davids.

e 1. Reg. 19 staet hoe dē Hasael Jehu ende Eliseus (door den windt, de Aerdbevinghe, en het vyer bediedet) dat God dat godloose volck doodē soude etc.
f 2. Reg. 2. 11.
g Mala. 4.6 Luce. 1. 13.
Eliseus.
h 2. Reg. 9.2 11. 3. 4.
i 2. Reg. 13.21
k 2 Reg. 5.6 7.13.
Wat wil doch van helpen? De doode ende het helsche vyer
l 2. Reg. 19.23 18/9.

18 Onder welcken sommighe deden / wat
Gode behaechde/maer sommighe sondich-
den gantsch seer.
Ezechias. 19 m Ezechias bevestichde zijn stadt/leydde
m 2.Par.32.1 het water daer in / hy liet in den steen
grauen/ ende Fonteynen maken.
n 2.Reg.18.1 20 n Te synet tijt quam o Senacherib af/
o 4.Reg.18.13 ende sandt Rabsacen wt . ende hief zijn
2.Par.32.1. handt op teghen Zion / ende tortede met
grooten hoochmoede.
21 Doe werden hare herten ende handen
bevende/ende hen wert bange, ghelijck als
eener vrouwen in kindts nooden.
22 Eñ sy riepen den barmhertighen Heere
aen. eñ hieven hare handen op tot hem/ eñ
de Heylighe in den Hemel verhoorde se
haestelick/
Esaias. 23 Ende verloste se, door Esaiam.
p 2.Reg.19. 24 p Hy sloech het Heyr der Assyriers/ ende
35. zijn Enghel vernieldese.
Tobie.1.21. 25 Want Ezechias dede wat den Heere wel
Esaie 37.36. behaechde ende bleef standtvastich op den
1.Mach.7. wech Dauids zijns Vaders / als hem
40. Esaias leerde; die een groot ende warach-
2.Mach.18. tich Propheet was / in syne Prophetien.
19. 26 q Ter seluer tijdt ginck de Sonne weder
q 2.Reg.20. tecugge/ ende hy verlengede den Koninck
11. het leuen.
Esaie.38.8. 27 Hy propheteerde met rijcken Geeste/wat
ten laetsten gheschieden soude / ende gaf
den bedroefdē tot Zion troost/ daer sy hen
voort ende voort mede troosten mochten.
28 Hy verkondichde het toecoemstige ende
verborghene/ eer het quam.

Dat xlix. Capittel.

1. Van dē Godsaligen Koninck Josias. 5 Andere Koningen/6. verlaten de Wet des Allerhoochsten / 7. Hare Koninckrijcke eñ heerlichept verlaten sy vreemden volcke. 8 Die verbranden Jerusalem / maken hare straten woest na Jeremie propheteren/10 Ezechiel / 12. De twaelf Propheten / 13. Sorobabel/14 Jesus de sone Josedech 15. Nehemias/16. Enoch / 17. Joseph / 18. Seth ende Sem.

Josias. 1 DE name a Josias/ is ghelijck als een
a 2.Reg.22.2 edel Reuckwerck wt der Apoteken.
23/ 4. 2 Hy is soete/ gelijck als honich indē
2.Para.34.1 monde/ eñ als een Snarenspel by dē wijn.
3 Hy hadde groote ghenade / het volck te
bekeeren/eñ de grouwelen der Afgoderijen
af te doen.
4 Hy wagede het met gantscher herten op
den Heere: hy richtede den rechten Gods-
dienst weder aen / doe het Landt vol Afgo-
derije was.
5 Alle Koninghen / wtghenomen Dauid/
Ezechias. eñ Josias hebbē hen besondicht
6 Want sy verlieten de Wet des Aller-
hoochsten/daer na was het met dē Konin-
ghen Juda wt.
7 Want sy moesten haer Koninckrijcke
anderen laten / ende hare Heerlickheydt
eenen vreemden volcke.
b 2.Reg.25.9 8 b Die verbranden de wtuerkoren Stadt
Jeremias. des Heylichdoms. eñ maecktē hare straten
c Jere.1.11. woest/ gelijck c Jeremias gheprophetеert
hadde / den welcken sy gantsch qualick
handelden:
9 Die in des moeders lijf tot eenen Pro-
pheet wtuerkoren was. dat hy wtroeyen/
breken/ ende verstooren/ ende wederom
oock bouwen ende planten soude.
Ezechiel. 10 d Ezechiel / sach de Heerlickheydt des
d Ezech.1.4. Heeren in een ghesichte / dat hy hem wees
wt den waghen Cherubim.
11 Hy heeft gheprophetеert tegen de vyan-
den/ende troost verkondicht dien, die daer
recht doen.

12 e Eñ der twaelf Propheten gheбeente m 12 Prophetē
* groenen noch / daer sy ligghen: want sy e Syra.46.n
hebben Jacob getroostet/ ende verlossinge * Zijn in ee-
toegheseyt/ die sy ghewisselick hopen sou- ren ende
den. weerden.
13 f Hoe willen wy Sorobabel prijsen: die Syrac.46.15
ghelijck als een rinck aen der rechterhandt Sorobabel.
was. Jesus.
14 Ende g Jesus den sone Josedech: welcke f Zacha.3.2
tot harer tijdt den Tempel bouweden. ende Esra. 3. 2.
het heylighe Huys des Heeren weder op- g Hagge.1.2
richteden / dat daer bliuen soude tot eener
ewigher heerlickheydt.
15 h Eñ Nehemias is alle tijdt te louen/ die Nehemias.
ons de verborven mueren weder opgerich- h Nehem.1.2
tet / ende de poorten ghesettet heeft met 7/1.
sloten/ende onse huysen weder ghebouwet.
16 Niemandt en is op Aerden gheschapen/ Henoch.
die i Henoch gelijck zy: want hy is van der i Gen.5.22.
Aerden wech ghenomen. Hebr.11.5.
17 Den k Joseph oock niemandt/ die daer Syrac.44.16
was een heere ouer syne broederē/ ende een Joseph.
behouder zijns volcks: zijn gebeente wert k Gen.41.44
wederom na huys ghebrocht. 42/6.45/5.
18 l Seth eñ Sem / zijn onder den lieden in 50/ 20.
grooter eeren gheweest: Maer Adam is Seth. Sem.
gheeert bouen alles wat daer leeft / m dat l Gen.4.25.
hy de eerste van Gode gheschapen is. 5/6/32.9.26
Adam.

Dat L. Capittel.

1. Van Simon de sone Onie Hooghe- m Gen.1.27
priester/24. Vermaninghe om den Heere te louen/ 29. Jesus de sone Syrach Autheur deses Boecks.

1 SImon de sone Onie, de hooge Priester/ Simon.
die te synet tijt continu het Huys gangē 2.Mach.4.
bouwede ende Pilaren daer aen settede. 3.Mach.2.1.
2 Ende den grout noch eens so hooch op
muerde, ende den ommeganck bouen aen
den Tempel weder opmaeckte.
3 Te synet tijt was de fonteyne veruallen/
die maeckte hy vaste met koper.
4 Hy sorchde voor de schade zijns volcks/
eñ maeckte de Staet vaste teghen de vyan-
den.
5 Hy dede een loffelick werck / dat hy het
volck weder tot rechter ordeninge brachte.
6 Wanneer hy wt den Voorhanck voort-
ginck, so lichtede hy als de Morgensterre/
door de Wolcken / als de volle Mane.
7 Ghelijck als de Sonne schijnt op den
Tempel des Allerhoochsten: als de Regen-
boghe met syner schooner verwen.
8 Als een schoone Roose in den Meye als
de Lelien aen het water.
9 Als de Wierooekboom inden Meye. als
aenghesteken Wierooek inden Wierooek
vate.
10 Als een gulden Schouwer, met allerley
edele steenen verciert.
11 Als een vruchtbaer Olyboom / ende als
den allerhoochsten Cypressen boom.
12 Wanneer hy hem met den schoonen lan-
ghen Rock bekleedde/ende de gheheele ver-
cieringhe aentooch / ende tot den Heyligen
Altaer tradt/ so verclerde hy het gantsche
Heylichdom ouer al.
13 Eñ als hy wt der Priesteren handen / de
offerstucken nam. ende by den vyere stont
dat op den Altaer brandde: so stonden syne
Broeders ringswyse om hem ghelijck als
de Cederen op den Libano gheplantet, ende
omringden hem/ als Palmtacken.
14 Eñ alle kinderen Aarons in hare vercie-
ringhe / ende hadden des Heeren Offer in
haren handē/voor der gantscher Gemeynte
Israels.
15 Ende hy rechtede zijn Ampt wt / op den
Altaer/ eñ dede also dē Allerhoochsten den
Almachtigen een syn Offer,

Ep-

16 Hy streckte zijn hant wt met dẽ Dranck-
offer/ende offerde den rooden Wijn.
17 Eñ goot dien aen dẽ bodem des Altaers/
tot eenen soeten reucke/ den Allerhooch-
sten/ die aller Koninck is.
18 So riepen de kinderen Aarons luyde/
ende bliesen met Trompetten, eñ maeckten
groot geluyt / op dat haer gedacht worde
voor den Allerhoochsten.
19 So viel also haest alle dat volck met een-
ander ter Aerden/op haer aenghesichte/ eñ
baden den Heere / haren Almachtighen
Allerhoochsten God aen.
20 Ende de Sanghers loefden hem met
Psalmen / ende het gantsche huys klanck
vanden soeten gheschalle.
21 Eñ het volck badt den Heere den Aller-
hoochsten / dat hy ghenadich zijn woude/
tot dat de Godsdienst wt was / eñ sy haer
Ampt gheeyndicht hadden.
22 Wanneer hy dan weder af ghinck / so
reckte hy syne handt wt / ouer de gantsche
Ghemeynte der kinderen Israels/ ende gaf
hen den segen des Heerẽ met synen monde/
ende wnnschte hen Heyl in synen Name.
23 So baden sy weder omme / ende namen
den seghen aen van den Allerhoochsten/
24 Eñ spraken: Nu dancket alle God / die
groote dinghen doet aen allen eynden : die
ons van moeders lijue aen / leuendich be-
houdt/ ende doet ons alle goet.
25 Hy geue ons een b vrolick herte/ eñ ver-
leene alomme vrede te onser tijt in Israel.
26 Ende dat syne ghenade altijt by ons
blijue/ ende verlosse ons/ so langhe als wy
leuen.
27 Tweederley volcken ben ick van herten
vyant : ende den derdẽ ben ick so gram als
eenighen.
28 c Den Samariteren / den Philisteen/ eñ
den dullen volcke te Sichem.
29 Dese leere ende wijsheyt / heeft Jesus de
sone Syrach van Jerusalem/ in dit Boeck
ghescreuen / ende wt syner herten sulcke
leere voortghebracht.
30 d Wel dien / die hem hier inne oeffent :
ende wie het ter herten neemt/ die sal wijs
worden.
31 Ende so hy daer na doet / so sal hy tot
allen dinghen gheschickt zijn: want des
Heeren licht leydet hem.

Dat LI. Capittel.

1. Het Ghebedt Jesu des soens Syrach/ inhoudende Dancksegginge/ 18. ende/ 19. Heeft om wijsheyt te verkrijgen gebedẽ/ 31. Hy roept de onwetende totter wijsheyt/ 34 Ende vermaentse hare halsen te gheuen onder haer Jock.

1 Ick a dancke v Heere Koninck/ eñ loue v/
God v mynen Heylandt.
2 Ick dancke uwen Name/ dat ghy mijn
beschermer ende hulper zijt : eñ myn lijf wt
den verderue/
3 Eñ vanden stricke der c valschen tongen
ende leugenmonden verlost hebt: eñ hebt
my gheholpen teghen de vyanden.
4 Ende hebt my verlost / na uwer groote
ende hooch gepresen barmherticheyt / van
dat brullen der ghenen / die my op eten
wouden:
5 Wt der handt der ghenen die my na den
leuen stonden/ wt velen droeffenissen/ daer
ick inne lach:
6 Wt dẽ brande die my omuangẽ hadde/ d
midden wt den vyere / dat ick daer niet in
en verbrandde:
7 Wt den diepen halse der Hellen/ vanden
valschẽ klappaerts/ ende leugenaers voor
den Koninck/ ende van onrechten oordeele.

b Een goede conscientie.

c Samariters/ dat zijn valsche Heyligen eñ geestẽ/ onder Gods kinderen. Philisteers/ zijn boose Nabuers eñ Tyrannen/ die niet op en houden. Godswoort te veruolgẽ. Sichem is het ongehoorsame oproerische ghemeyn volck/ dat Godswoort heeft / ende veracht het.

d Psal. 1. 2.

a Psal. 111/2. 138/ 1.

b Luc. 1. 34.

c Om des woorts Gods willẽ, moetmen allerley lijdẽ Als valsche Leeraers/ Lasteraers/ ghewelt/ vyer / kercker/ etc. Maer wt desen allẽ/ helpt God trouwelickẽ

d Daniel 3. Esaie. 43. 2.

8 Ick was den doode gantsch na by/ ende
9 myn leuen was schier ter Hellẽ gesoncken.
10 Ick was omringt/ ende niemandt en
halp my : ick sochte hulpe by dẽ menschen/
ende en vandt gheene.
11 Doe dachte ick Heere aen uwe barmher-
ticheyt / ende hoe ghy alle tijdt gheholpen
hebt.
12 Want ghy helpt alle die op v wachten/
eñ verlosse se wt den handen der Heydenen.
13 Ick badt tot God teghen hare grimmic-
heydt / ende smeeckte om verlossinghe van
der doodt.
14 Ende riep den Heere mynen Vader ende
Heerschapper aen/ dat hy my niet en verlie-
te inder noot / ende als de stoute pochten/
ende ick gheen hulpe en hadde.
15 Ick loue uwen Name sonder ophouden/
ende ick prijse ende dancke v : want mijn
ghebedt is verhoort.
16 Eñ ghy hebt my verlost wt den verderue/
ende van allen quade.
17 Daerom me wil ick v Heere dancken ende
louen/ ende uwen Name prijsen.
18 Doe ick noch jonck was eer ick verleydt Vander
wert/ soechte ick de wijsheyt sonder schuwẽ/ Wijsheydt.
met mynen ghebeden.
19 Inden Tempel badt ick daerom me / eñ
wilse tot in mijn eynde soecken.
20 Mijn herte verblijdt hem ouer haer/ ghe-
lijck als wanneer de Druyuen rijpen.
21 Ick ginck stracx tot haer/ ende e vernam e Grondeer-
van ieught op na haer. de.
22 Ick hoorde na haer / ende namse aen.
23 Doe leerde ick wel / eñ nam seer toe door
haer : daerom me dancke ick dien / f die my f Prou. 2. 6.
wijsheydt gaf.
24 Ick nam voor my/ daer na te doen/ ende
my te beneerstigen des goeden : eñ ick wert
daer door niet te schanden.
25 Ick poochde van herten daer na/ eñ was
neerstich daer na te doen.
26 Ick hief myne handen op na den Hemel/
doe werdt myne ziele verlichtet door de
wijsheyt/ dat ick myne dwaesheyt bekende.
27 Ick stont met ernste na haer:
28 Sy ende ick / werden een herte vanden
beginne/ ende vandtse reyne : daerom me en
sal ick niet g verworpen worden.
29 Myner herten verlangt na haer/ ende ick
kreech eenen goeden schat.
30 De h Heere heeft my door haer een nieu-
we tonge ghegeuen. daer wil ick hem mede
louen.
31 Maeckt v herwaerts tot my/ ghy onbe-
sochte/ ende koemt tot my in de Schole.
32 Ende wat v feylt/ dat konnet ghy leeren:
want ghy zijt ghewisselick seer dorstich.
33 Ick hebbe mynen mont opghedaen ende
gheleert: dencket nu/ eñ i koopet v wijsheyt/
de wijle dat ghyse sonder ghelt hebben
konnet.
34 k Eñ begeuet uwen hals onder haer jock/
ende latet v onderwijsen : men vindtse nu
na by.
35 Siet my aen/ l ick hebbe eenen kleynen
tijdt moeyte ende arbeydt ghehadt / ende
hebbe grooten troost ghevonden.
36 Neemt de leere aen / ghelijck als eenen
grooten schat siluers / ende behoudtse / als
eenen grooten hoop gouts.
37 Verblijdt v der barmherticheydt Gods/
ende en m schaemt v zijns lofs niet.
38 Doet wat v geboden is/ de wijle ghy den
tijdt hebbet : so sal hy het v wel beloonen/
te synet tijdt.

g Maer wel verkorẽ/ lief eñ wert voor God eñ den menschen.

h Mat. 16. 17 De konst gaet nu om broot : maer het broot sal haer weder na loopen/ ende niet vlieden.

i Esaie. 55. 1.

k Syrac. 6. 26 Mat. 11. 29.

l Syrac. 6. 20

m Gods woordt bekennen/ is voor der Wereldt een schande/ Ja schade ende alle vare.

Eynde des Boecks Ecclesiastici.

De Overgheble-
uen stucken des Boecks
Esther/wt den Griecschen.

Wat Mardochaeus ghedroomt heeft.

Dit stuck machmen eerst of laetst lesen / want den droom is voor de ghescheidenisse ghe- weest/ eñ de bedupdinge na de ghe- schiedenisse.
a Hester.2.5.
b 2 Re.24.15
Jere.24.1.

1 In den derden Jare des grooten Konincks.
Artaxerxes indē eersten
dage der Maent Nisan/
hadde a Mardocheus/
die een Jode was / een
sone Jairi / des soons
Semei / des soons Kis/
vandē Stamme Ben Jamin eenē droom/
3 Ende woonde in der Stadt Susan: een
eerlick Man / ende inden Koninckliicken
Houe wel onthouden.
4 Hy was nu der gheuangenen een / b die
Nabuchodonozor de Koninck te Babel
wech ghevoert hadde van Jerusalem met
den Koninck Jechonia / dē Koninck Juda.

Mardochei droom.

5 Eñ dat was synen droom: Daer verhief
hem een gheschrep eñ huylen/ donderen eñ
Aerdbevinghe op Aerden.
6 Ende siet / daer waren twee groote
Draken die ghingen teghen malkanderen
te strijden.
7 Ende het gheschrep was groot / dat alle
Landen haer opmaeckten/ te strijden tegen
een heylich volck.
8 Ende het was een dach grooter duyster-
nisse / droeffenisse / iammers ende angsts/
ende daer was een groot iammer ende ver-
schricken op Aerden.
9 Ende dat Heylighe volck was hooch be-
droeft eñ vreesdē hen voor haer ongeluck/
ende haddē hen haers levens afgeschattet.
10 Eñ sy schreyden tot God: eñ na sulcken
gheschrep/ spranck eenen grooten water-
stroom wt een kleyn Fonteyne.
11 Eñ de Sonne ginck op ende wert klaer/
ende de ellendighe wonnen/ ende drachten
de stouten onder.
12 Als nu Mardocheus opwaeckte/ na den
droom/ dachte hy / wat God daer mede
meynde/ ende behieldt den droom in synen
herten eñ dachte daer op tot inden nacht/
ende hadde geerne gheweten / wat hy be-
duydde.

Hier maken andere een scheydinghe des voorigen stucx/ eñ lesē dat hier volcht / na het 10. Cap. Esther.
c 1 Esther.2.17

4 Ende Mardocheus sprack: God heeft
dat altemael ghescheiket.
5 Jck dencke op mynen droom / ende
het is euen also gheschiedt / als my ghe-
droomt heeft.
6 De kleyne Fonteyne/ die een groot wa-
terstroom wert/ doe de Sonne scheen/ende
klaer wert/ dat is Esther/ c die de Koninck
tot eener echter Vrouwen ghenomen/ ende
tot eener Koninghinne ghemaeckt heeft.
7 De twee Draken/ zijn Haman ende Jck.
8 De eene beduydet de Heydenen / die te
samen quamen / ende den name der Jode
verdelghen wouden.
9 De ander beduydet mijn volck Jsrael/
dat tot den Heere riep: ende de Heere halp
synen volcke/ ende verlossede ons vā desen
ongeluck: d hy doet groote teeckenen ende
wonderen onder den Heydenen.

d Dan.6.27

10 Want hy heeft allertijt een onderschepdt
ghehouden/ tusschen synen volcke ende den
Heydenen.
11 Ende wanneer de stonde ghekomen is/
dat de Heydenen ten allerstoutsten / ende
wy ten allerswacksten gheweest zijn / ende
dat God heeft willen richten/
12 So heeft hy aen zijn volck ghedacht/ eñ
synen Erue e de ouerwinninge ghegeuen.
13 Ende dese daghen salmen houden inder
Maent Adar / op den veertienden ende
vijftienden dach der seluer Maent/ in aller
vreuchden/ende met grootē vlijte/ wanneer
het volck te samen koemt/ eñ sullen eewich-
lick also ghehouden worden / in den volcke
Jsraels.

e 1.Mach.2.44.

Een Copie des Mandaets dat de Koninc
Artaxerxes door het aenbrenghē Hamans des
Hofmeesters heeft in alle syne Landen ghe-
sonden/ om de Joden alomme wt te roeyen.

Joseph. Antiq.lib.11. Cap.6.
Dit stuck mochte gele- sen worden na het derde Cap. in den Boeck Esther.
a 1.Hester.1.1
2.Hester 3.2.
b Hester.1.1.
3/14
c Judit.1.
1.Mach.1.6
Haman.
d 1.Hester.3.8

1 De Brief luydde aldus: De groote
Koninck Artaxerxes a van Judia tot
aen Moorenlandt Onbiedt den hon-
dert ende seuenentwintich Vorsten / met
tsamen den Onderdanen/ synen groet.
2 b Hoe wel ick een machtich Koninck ben/
ende de grootste Heere op Aerdē: so c hebbe
ick my doch in mynder ghewelt niet willen
verheffen/ maer my beuliytiget ghenadich-
licken ende saechtmoedichlicken / ende den
lieuen vrede dien hem alleman verblijdt/ te
behouden: op dat een yeghelick gerustelick
leuen ende synen handel driuen mochte.
3 Hier toe hieldt ick met mynen Vorsten
eenen raedt hoe sulcks gheschieden mochte.
4 Doe dede my Haman/ mijn allerkloeckste
liefste eñ trouste raedt/ die naest dē Koninck
de hoochste is / kondt / hoe dat d daer een
volck zy dat in alle Landen verstroyt / son-
derlicke Wetten hielde tegen aller Landen
eñ Lieden wijse/ ende altijts der Koningen
ghebodden verachte daer door sy vrede ende
eenichepdt in het Rijcke verhinderen.
5 Als wy nu sulcx vernomen hebben dat
hen een eenich volck / teghen de gantsche
Werelt settet/ ende zijn eygen wijse houdt/
eñ onsen ghebodden onghehoorsaem is: daer
door sy groote schade doen/ ende vrede ende
eenichept in onsen Rijcke verhinderen:
6 So beuelē wy dat alle de gene die Haman
de ouerste Vorst ende de hoochste naest den
Koninck / onse Vader vermelden sal / met
Vrouwen ende Kinderen door haerer vyan-
den sweerdt / sonder alle barmhertichepdt
ommeghebracht ende niemandt verschoont
en worde: ende dat op den veertiendē dach
Adar/ der twaelffter Maent in desen Jare.
7 Op dat de ongehoorsamen alle op eenen
dach verslagen worden eñ een bestandighe
vrede in onsen Rycke bliuen meughe.

Dat ghebedt dat Mardocheus tot God
dede. Van de leedtklage ende ghebedt der
Koninghinne Esther.

Dit stuck machmen lesen/ na den eynde des vierden cap. voor den vijften Cap.
a Eccle.1.7.
b Judit.16.18
c Gene.1.1.
Psal.146.6.
Act.14.4.
Apoc.14.7.
d 2.Par.20.6
e Wyeen. moetwilli- ger ouer- schaemder stoutheydt.
f Deut.6.13.
Mat.4.10.

8 Ende Mardocheus badt tot den Heere/
ende vertelde syne wonderwercken/
9 Eñ sprack: Heere God / ghy a zijt de
Almachtighe Koninck: alle dinck staet in
uwer macht / b ende uwen wille en kan
niemandt wederstaen/ wanneer ghy Jsrael
helpen wilt.
10 c Ghy hebt Hemel ende Aerde gemaeckt/
ende alles wat daer inne is.
11 Ghy zijt aller Heere / d ende niemandt en
kan v wederstaen.
12 Ghy weter alle dinck eñ hebt het gesien/
dat ick wt gheenere hardtneckichept noch
hoouerdichept/ den stouten Haman niet en
hebbe aenbidden willen.
13 Want ick ware bereydt/ Jsrael te goede/
ooch syne voeten willichlicken te kussen:
14 Maer hebbe het ghedaen wt vreesen/ f
op dat ick niet de eere/ die mynen Gode be-
hoort/ eenen mensche en gaue/ eñ niemande
anders

anders en aenbade dan alleen mijnē God.
15 Ende nu Heere/ ghy Coninck eñ God A-
brahams/ ontferme v ouer v volck: want
g Deu.4.10 onse vyanden willen ons verdelghen/ g eñ
10.15.31.9. v Erue/ die ghy vanden beghinne gehadt
Jerem.5.19 hebt/ wtroeyen.
h Exo.14.31 16 Veracht v hoopken niet/ h dat ghy wt E-
gypten verlosset hebt.
17 Verhoort myn ghebet/ ende weest uwen
volcke genadich/ ende wendet onse treuren
in vreuchde: op dat wy leuen/ eñ uwē Na-
me prijsen: ende en laet den mont der genen
die v louen niet verdelghen.
18 Ende het ghantsche Israel riep wt allen
krachten tot den Heere: want sy waren in
doodts nooden.

a 1.Hest.4.16
1 Ende de Coninghinne a Esther/ keerde
haer oock tot den Heere, in sulckē doots
kampe.
2 Eñ leyde haer Coninckliicke kleederen af/
b Judi.9.1. ende trooch treurkleederen aen/ eñ voor het
edele water/ ende den Balsem b stroyde sy
assche eñ stof op haer hooft/ eñ verootmoe-
dichde haer lijf met vasten: ende aen allen
plaetsen/ daer sy te voren vrolick ghewe est
was daer pluckte sy haer hayr wt/
Esthers ge- 3 Ende badt tot den God Israels/ eñ sprac:
bedt. Heere die ghy alleene onse Coninc zijt/ hel-
pet my ellendighe/ ick en hebbe geenen an-
deren helper dan alleene v.
4 Ende de noodt is voorhanden.
5 Ick hebbe van mynen vader ghehoort/
c Deu.4.20 Heere/ c dat ghy Israel van allen Heydenen
7/22.10.15. wtghesondert/ ende onse Vaderen vā ouds
32/9. af/ tot eewighe Erue aenghenomen/ ende
Jerem.51.19 hebt hen ghehouden wat ghy ghesproken
hebt.
d Jer 32 23 6 d Wy hebben voor v gesondicht/ daerom
Tobie.3.4. me hebdy ons ouergegeuen in onser vyan-
Daniel.9.7. den handen.
7 Heere/ ghy zijt rechtueerdich/ want wy
hebben hare Goden gheeert.
8 Maer nu latē sy hen daer aen niet genoe-
gen dat sy ons in grooten dwange houdē:
e Dan.5.4. e maer haer ouerwinninge schrijuen sy oock
1.Mac.4.23 der macht harer Afgoden toe.
9 Ende willen uwe beloefte te niete makē/
ende v Erue wtroeyen/ ende de mondt der
ghenen/ die v louen toestoppen/ eñ de eere
ws Tempels ende Altaers verdelghen.
10 Eñ den Heydenen den mondt op doen/ de
f Want door macht der Afgoden te prijsen f eñ eewich-
Assueros lick eenen sterflicken Coninck te beroemē.
wonden sy 11 Heere, en geeft uwē Scepter dien niet/ die
bouen God daer niets zijn/ op dat sy onsen iammer niet
zijn/ so hy en bespotten: maer wendet haer voornemē
doch sterffe- ouer hen/ ende teeckent dien/ die dat tegen
lick was. ons aenrichtet.
12 Ghedenckt aen ons Heere/ ende open-
baert v in onsen noodt: ende stercket my
Heere/ ghy Coninck aller Goden eñ Heer-
schappen.
g Exo.4.10. 13 g Leeret my hoe ick voor den Leeuwe spre
Jerem.1.6. ken sal/ ende wendet zijn herte/ dat hy onsē
vyands gram worde/ op dat de selue met
synen aenhanghe te niete worde.
h beuryde 14 Ende h verlost ons door uwe handt/ ende
helpt my uwer Maghet/ die gheene ander
hulpe en heeft/ dan v alleene.
15 Die ghy alle dinck weter/ ende bekennet/
dat ick gheene vreuchde en hebbe/ den der
eere/ die ick by den Godloosen hebbe/ oock
geenen lust/ aen der Heydenschen eñ vreem
i Of/ houwe den i bruynghe.
lick/ of/ bed- 16 Ghy weet dat ick het doē moet/ ende dat
de. ick niet en achte het eerlicke cieraet/ dat ick
op mynē hoofde drage/ wanneer ick Staet
voeren moet: maer houde hem zoo lijck als
eenen onreynen doeck/ ende en draghe hem
niet/ wanneer ick den Staet niet voeren
en derf.
17 Oock en hebbe ick noyt met Haman ghe-
gheten/ noch vreuchde ghehadt by den Co-
ninclicken dissche/ noch gedroncken vanden
offerwijn.
18 Eñ uwe Maeght en heeft haer noyt ver-
heuget sindert dat ick hier in gebracht ben
tot op desen tijt/ maer aen v alleene Heere/
ghy God Abrahams.
19 Verhoort de stemme der verlatenen/ ghy
stercker God bouen alle/ ende verlost ons
vander Godloosen hant/ ende verlosset my
wt myner nooden.

De Coninghinne Hester verschijnt voor
den Coninck/ ende stelt hem den noodt des
volcks voor ooghen.

4 Ende ten derden dage/ a leyde sy hare da Dit stuck
gelijcksche kleederen af/ ende b trooch ha- mach een
re Conincklicke cieraet aen/ glose zijn
5 Ende was seer schoon/ ende riep God den des begins
Salichmaker aen/ c die daer alle dinck siet. in den vijfste
6 Ende nam twee Maeghden met haer/ eñ Capittel.
lenede haer * prooelicken op de eene. a Judi.10.1
7 Ende de andere volchde haer/ ende droech b 1. Hest.5.1
haer den sleyp na van haren rocke. c 2 Pa.16.9
8 Ende haer aengesichte was seer schoon/ Psal.133.13
lieffelick eñ vrolick ghestalt: maer haer her- Prouer.15.3.
te was vol angstes ende sorghe. Syra.23.27.
9 Eñ doe sy door alle deuren heneninquam/ 2.Mac.9.5.
tradt sy tegen den Coninck ouer/ d daer hy Hebr.4.13.
sat op synen Conincklicken stoel in syne Co- * teerlicken
nincklicke kleederen/ die van goude ende e- d Judi.10.17
delen steenen waren/ ende was verschricke-
lick aen te sien.
10 Doe hy nu de ooghen ophief/ ende sachse
toornichlicken aen/ doe wert de Coningin-
ne seer bleeck/ ende sanck in eene onmacht/
ende leyde het hooft op de Maghet.
11 e Doe veranderde God den Coninck zijn e Pro.21.1.
herte ter goedichheyt/ ende hem wert bange
voor haer/ ende sprack van synen stoel/ eñ 3.Mac.5.26
omuinckse met synen armen/ tot dat sy we-
der tot haer seluen quam.
12 Eñ sprackse vriendelicken aen: Wat is v
Esther? ick ben v broeder/ en vreest v niet.
13 Ghy en sult niet steruen: f want dit gebot f 1.Hest.3.12.
gaet alle andere aen/ maer v niet.
14 Tredet slechs herwaerts/ g ende hy hief g 1.Hest.5.2
den gulden Scepter op/ eñ leyde dien op ha-
er schouderen/ ende kussedese/ ende sprack:
Segghet aen.
15 Ende sy antwoorde: h Doe ick v aensach/ h Gen.33.10
dochte my/ ick sach eenen Enghel Gods: 1.Sa.19.27
daerom verschrack ick voor uwer grooter
Maiesteyt.
16 Want ghy zijt seer verschrickelick/ eñ uwe
ghestalt is gantsch heerlick.
17 Ende als sy so sprack/ sanck sy wederom
in een onmacht/ ende viel daer neder.
18 Ende de Coninck verschrack met alle sy-
nen Dienaren ende troostedense.

Eē Copie des Mandaments/ dat de Co-
ninck Artaxerxes tot voordeel der Joden
heeft in alle zijn Lant laten wtgaen.

Dit stuck
In dē vierdē Jare des Conincx Ptolomei machmen
ende Cleopatre, brachtē Dositheus/ (die lesen na den
hem voor eenen Priester wtghaf/ wt den eynde des
stamme Leui) ende Ptolomeus zijn sone/ achtsten Cap.
desen brief der Purim/ eñ seyden: Dat Lysi- voor het ne
machus een sone Ptolomei/ den seluen o- gende Cap.
uergheset hadde te Jerusalem. Joseph.An
1 Artaxerxes de groote Coninck a van In- tiqu.Lib.11.
dia/ tot aen Moorenlandt/ ontbiedt den Cap.6.
hondert ende seuen ende twintich Vorsten/ a Hester.
met

met tsamen den Onderdanen/ synen groot.

Also heeft een Marck graue tot Meyssen ge seydt: Een Vorst derf hem niet so seer vreesen voor dien/ die daer verre van hem waren/ als voor dien/ die hē op den voet nauolghen: want die sel ue wonden hem geerne op den kop treden.

2 Wy beuinden dat daer vele zijn / die der Vorsten ghenade misbruycken / ende van der eere/ die hen wederuaert/ stout ende boo se worden/
3 Also dat sy niet alleens de Onderdanen onderdrucken/ maer ghedencken oock de Heeren selfs van dien sy verhoocht zijn/ on der de voeten te treden.
4 Ende en doen niet alleene teghen de na tuerlicke redelickheydt/ door ondanckbaer heydt:
5 Maer zijn door houeerdicheydt/ so ver blindet/ dat sy oock meynen God (die op de vromen siet/) en straffet sulcke onghetrou wicheydt niet.
6 Sy bedrieghen oock vrome Vorsten / op dat sy onschuldich bloet vergieten: ende de ghenen/ die daer trouwelicken ende rede licken dienen/ in allē ongheluck brenghen mochten.
7 Welcker exempel men niet alleene in den ouden ghescheidenissen vindet / maer oock noch daghelicks beuindt/ hoe vele onghe lucks dat sulcke onghetrouwe raedtslagen aenrichten.
8 Dewijle ons dan toebehoort daer op te sien/ dat daer voortaen vrede in onsen Rijc ke blijue/
9 So moeten wy/ na ghelegentheydt der sake/ onderwijlen de gheboden veranderen/ wanneer wy het anders beuinden/ dan wy
b spits bericht waren/ ende niet al te b haestelick voortvaren.
c Hester 3.2. 10 c Na dien nu Haman/ de sone Hamadathi/ die wt Macedonia ende niet van der Per ser bloede/ oock niet onser goedigen aerdt/ maer by ons een gast is/
11 Dien wy/ (gelijck als wy plegē tegen alle
d 2. Hest 3.1 Natien) d alle genade bewesen/ eñ also ver hooget hebben/ dat wy hem onsen vader noemden/ ende van alle manne/ als de nae ste na den Koninck gheeert werdt/
12 Is hy so stout gheworden/ dat hy hem on derstaen heeft/ ons/ om onse Koninckrijcke ende leuen te brenghen.
e 1. Hest 2.21 13 e Want hy heeft Mardocheum/ (die door
f gheuryet. syne getrouwicheyt ende weldaedt/ onse le uen f verlost heeft/) ende onse onschuldighe Echtgenoote de Koninginne Esther / met
g 1. He 3.6.8 tsamen haren gantschen volcke/ g valsche licken ende booslicken verklaghet/ dat sy al le souden vernielt worden.
14 Eñ als dā/ wanneer die henen wech warē/ die ons bewaren heeft hy ghedacht/ ons oock te vermoorden/ ende der Persers Rijc ke/ aen de Macedoniers te brenghen.
15 Wy beuinden nochtans/ dat de Jodē/ die de veriaechde schalck woude dooden latē/ onschuldich zijn/
h Mat.5.45 16 Goede Wetten hebben / h ende kinderen
k Luc.6.35 des Allerhoochsten/ Grootsten ende eewi
i Sa.2.39. ghen Gods zijn/ die onsen Vooruaderen en
5.18. de ons/ i dit Rijcke ghegheuen heeft/ ende noch behoudt.
17 Daeromme en sullet ghy v niet houden
k 1. Hest 3.13 na den k Brief/ die Haman by ons te weghe ghebracht heeft:
18 Want om sulcker daet wille is hy met al le synen geslachte/ voor der poorte te Su
l. Hest 7.10 san/ l aen de galghe ghehanghen: ende God heeft hem also gantsch harde vergolden/ als hy het verdient heeft.
19 Maer dit gebot/ dat wy v nu toeschickē/ sullet ghy in allen Steden verkondigē/ Dat de Joden hare Wet vrij meughen houden/
20 Ende so men hen ghewaldt doen woude/
m 1. Hes.3.13 ten m dertienden daghe der twaelffter Maent/ die daer heet Adar/ so sullet ghyse beschutten/ op dat sy hen aen den seluen wreken meughen.
21 Want den seluighen dach/ heeft hen de Almachtighe God/ tot eener vreuchde ge maeckt inden welcken sy/ dat wtuercoren volck/ souden ommekomen zijn.
22 Daeromme sullet ghy lieden oock / bene uen ander vyerdaghen/ n desen dach vye n Judi 16.?
ren in allen vreuchden:
23 Op dat het ons/ eñ allen die dē Persē ge trouwe zijn/ wel ga ende eē exempel zy hoe onghetrouwicheydt ghestraffet wordt.
24 Maer welcke Lant of Stat/ dit ghebodt niet houden en sal/ die sal met den sweerde ende vyere verdelget wordē: also/ dat daer noch mensche noch ghedierte/ noch eenich Voghel meer inne woonen konne.

Inden anderen Jare/ etc. Eñ Mardocheus sprack: God/ etc. inden volcke Israel. Soeckt voor.

Eynde der stucken Esther.

De Propheet Baruch.

Dat Eerste Capittel.

3. Baruch leest zijn Boeck in de teghen woordicheyt des Koninckx Jechonia/ en de voor den ooren des volcx. 6. De Joden versamelen ghelt te hoope/ ende sendent dien van Jerusalem/ tot een Offerhande. 11. Sy vermanense te bidden voor den Ko ninck Nabuchodonozor ende synen sone. 14. Ende oock het Boeck Baruchs te le sen ende hare sonden te belijden.

1 DIt zijn de redenen/ die a Baruch de sone Nerie/ des soons Mahasie/ des soons Sedechie / des soons Sedei/ des soons Helchie/ in een Boeck gheschreuen heeft / te Babel.

Baruch schrijuet dit Boeck in der geuanckenisse te Babel.
a Jer.36.4. 45.1.

2 Inden vijfften Jare/ ten seuenden daghe der Maendt/ ter tijdt/ b als de Chaldeers
b 2.Re.25.8 Jerusalem ghewonnen/ ende met vyere verbrant hadden.
3 c Ende Baruch las dit Boeck voor Je chonia/ den sone Joakim / den Coninck c Jer.36.12
Juda/ ende voor den ooren alles volcks/ dat daer toe quam/
4 Ende voor den ooren der Vorsten / ende der Koninghen sonen/ ende voor den Oud sten/ ende voor allen volcke beyde kleyn en de groot/ dat daer woonde te Babel/ aen het water Sud.
5 d Ende sy weenden/ baden/ ende vaste d Joel 2.12
met ernste voor den Heere.
6 Ende vergaderden te hoope/ wat een ye ghelick vermochte/
7 Ende sondent henen na Jerusalem / tot Joakim den sone Helchie/ des soons Sa lom/ den Priester/ ende tot den anderē Prie steren/ ende tot allen volcke dat met hem was te Jerusalem.
8 Dat hy hen brochte int Landt Juda / de Vaten des huyses des Heeren/ die in voor tyden wt den Tempel werch ghenomen wa ren/ inden tienden daghe der Maendt Si uan: namelicken/ de silueren Vaten/ welc ke ghemaeckt hadde Sedechias/ de sone Josie/ de Coninck Juda/

Den/

4. Reg. 25.

9 e Dat Nabuchodonozor de Coninck te
Babel / wech ghevoert hadde Jechonia/
ende de Vorsten / ende de ghevanghenen /
ende de Geweldigen/ en het Lantvolck van
Jerusalem/ en haddese gebracht na Babel.

Inhoudt des Briefs der ghevanghenen.
f Deu. 14. 24

10 Ende schreven tot hen also: f Siet / wy
senden v ghelt / daer voor koopt Brand-
offer / Sondoffer Wieroock/ en Spysoffer
ende offert het op den Altaer des Heeren on
ses Gods.

g Jer. 29. 7. 1. Tim. 1. 2.

11 g En biddet voor het leven Nabuchodono
zors des Conincks te Babel/ ende voor het
leven Belsazers zyns soons/ dat hare dagē
op Aerden zyn meughen/ so langhe als de
daghen des Hemels duren.

h † An. dat hy de Heere kracht gheve/ ende onse ooghen verlichte/ dat wy onder etc. leven/ en hē dienē/ etc.

12 h † So sal ons de Heere genoech en goede
daghen geven/ en sullen leven onder de scha
duwe Nabuchodonozors des Conincx te
Babel/ ende onder de schaduwe Belsazers
zyns soons ende hen dienen langhen tydt/
ende ghenade voor hen vinden.

i Ephe. 6. 18 Coloss. 4. 1. 2. Thess. 3. 1.

13 i Oock biddet voor ons tot dē Heere onsē
God: want wy hebbē ons versondiget aen
den Heere onsen God/ ende syne grimmic-
heyt ende toorne en is niet van ons gewen
det/ tot op den hedighen dach.

k Deu. 31. 11 2. Esd. 8. 2.

14 k En leset dit Boeck/ wāt wy hebbē daer
omme tot v lieden ghesonden / dat ghy het
lesen soudet inden huyse des Heeren/ op de
Vierdaghen ende l † Jaerghetyden.

l † And. so het voeghe heeft.
m Bar. 2. 6. Dan. 9. 5.

15 Ende spreket: m De Heere onse God is
rechtveerdich/ ende wy dragen wel te recht
onse schande: also het dan als nu gaet/ dien
van Juda/ ende dien van Jerusalem/

16 Ende onsen Conighen/ ende onsen Vor-
sten/ ende onsen Priesteren/ ende onsen Pro
pheten/ ende onsen Vaderen:

17 Om des wille/ dat wy voor dē Heere ge-
sondiget/ ende hem niet geloost en hebben/

18 Ende der stemme des Heerē onses Gods
gheen ghehoor ghegheven en hebben / dat
wy ghewandelt hadden na synen ghebodē/
die hy ons ghegheven heeft.

n Exodi 14.

19 Ja van der tydt aen/ n doe de Heere onse
Vaderen/ wt Egyptē lande gevoert heeft/
tot op desen hedighen dach/ zyn wy dē Hee
re onsen God ongehoorsaem ghewe/est/ en
de hebben verachtet syner stemme ghehoor
saem te zyn.

o Leu. 26. 14 Exo 28. 15.

20 o Daeromme is nu over ons gekomē de
straffe en vloeck/ welcken de Heere verkon
dicht heeft door synen knecht Mosen/ doe
de Heere onse Vaderen wt Egypten Landt
voerde/ dat hy ons een Landt gave / daer
melck ende honich inne vliet.

p Jer. 7. 22. 11/8. 13/10. 25/4. 29/19 Zac. 7. 11.

21 p Ende wy en hebben der stemme des Hee
ren onses Gods niet ghehoorsaem geweest/
als ons de Propheten seyden / die hy tot
ons sandt:

q Jer. 13. 10

22 q Maer een yeghelick ginck na zyns boo
sen herten goet duncken / ende dienden
vreemde Goden/ ende deden quaet voor den
Heere onsen God.

Dat ij. Capittel.

1. De Joden bekennent/ dat sy om ha-
rer sonden wille gestraft geweest zyn. 11. Sy
bidden tot den Heere. 17. ende 18. Een for-
me van goede ghebeden. 30. De Joden en
hebben de vermaninghen der Propheten
niet ghehoorsaem gheweest.

De gevangenē bekennen/ datse God billicken straffet/ ende roepen tot hem om ghenade.
a Dan. 9. 5.

1 Ende de Heere a heeft zyn woort gehou
den/ dat hy tot ons ghesproken heeft/ en
onsen Richteren/ Coninghen/ ende Vor-
sten/ die Israel regeeren souden / ende tot
dien van Israel ende Juda.

2 Ende heeft sulcke groote straffe over ons
gaen laten/ derghelycken onder den gant-
schen Hemel niet gheschiedt en is/ als over
Jerusalem ghegaen is/

b Deu. 28. 53 4. Reg. 6. 28 Leuit. 26. 29

3 b Ghelyck als in de Wet Mosis geschre
ven staet: Dat een mensche zyns soons en-
de syner dochter vleesch eten soude.

4 En hy gaffe henē tot knechtē/ in alle Co-
ninckrycken/ die rondtomme ligghen / tot
eener versmaetheyt/ ende tot eenen vloeck/
onder alle Volcken / die rondtomme ons
zyn/ onder de welcke haer de Heere ver-
stroyt heeft.

5 En sy werdē altoos ondergedruckt/ en-
de en konnen niet weder op komē: wāt wy
hebben ons versondighet aen dē Heere on
sen God/ daerinne dat wy syner stemme
niet ghehoorsaem gheweest en zyn.

c Baru. 1. 15 Danie 9/7. Een Christelicke bekentenisse.

6 c De Heere onse God is rechtveerdich/
maer wy en onse vaderē dragē te recht on-
se schāde/ als het dā tegenwoordelic gaet.

d Jer. 1. 14. 4/6. 5/15. 7/14. 8/15. 16.

7 d Alle het ongheluck dat de Heere tegen
ons ghesproken heeft/ dat is over ons ghe
komen.

8 En wy en hebben den Heere niet gesmee
ket/ dat hem een yeghelick gekeert hadde
van de ghedachten zyns boosen herten.

e Bar. 1. 15.

9 Ende de Heere heeft over ons gewaeckt
ten ongheluckē / het welcke hy over ons
heeft gaen laten: e want de Heere is recht
veerdich in alle syne wercken/ die hy ons
heeft gheboden.

f Jer. 7. 22.

10 f Maer wy en waren syner stemme niet
ghehoorsaem / dat wy ghewandeldt had-
den na den gheboden des Heeren / die hy
ons ghegheven heeft.

g Dan. 9. 15.

11 g Ende nu Heere Israels God/ die ghy v
volck wt Egypten lande ghelëyt hebt/ met
eener stercker handt / met grooter machte/
ende hoogher ghewelde/ door teeckenen en
de wonderen/ ende hebt v eenen Name ge
maeckt/ als hy als nu is.

h Jon 14, 20 Psal. 16. 6. Jud 7. 20.

12 h Wy hebben doch gesondicht/ ende zyn
(ey laten) Godloos gheweest/ ende hebben
ghedaen teghen alle uwe gheboden.

Tren 3. 42.

13 Och Heere onse God / latet af van uwer
grimmicheyt over ons: want wy zyn seer
i kleyne ghewordē onder den Heydenen/
daer ghy ons heen verstroyt hebt.

i Of/ dunne/ smal snoode/ verachtelick

k 2. Pa. 6. 24

14 k Verhoort Heere onse ghebedt ende onse
smeecken/ ende helpt ons om uwent wille/
ende laet ons ghenade vinden by dien/ die
ons wechghevoert hebben.

15 Op dat de gantsche Wereldt bekenne/ dat
ghy Heere onse God zyt: want Israel ende
zyn zaet/ is doch na v ghenoemt.

l Deu. 26. 15 Esaie 63. 15.

16 l Siet Heere van uwen heyligen huyse/ en
de dencket doch aen ons: neyght Heere v
ooren herwaerts/ ende hoort doch.

m Psal. 6. 6 115/17. Esai 38. 18. Eccl. 17. 28.

17 Doet uwe ooghen op Heere/ ende siet doch:
m wāt de dooden in der Helle/ welcker geest
wt haren lyve gevaren is/ die prysē de heer
licheyt ende gerechticheyt des Heerē niet.

n Mat. 5. 6.

18 Maer een ziele die seer bedroeft is/ en ver
nedert/ en iammerlickē daerheenen gaet/ en
hare ooghen schier wtgeweent heeft/ ende n
hongerich is/ die prijst Heere uwe heerlic-
heydt ende gherechticheydt.

o Tit. 3. 5.

19 Ende nu/ Heere onse God/ wy liggē voor
v met onsen ghebede/ o niet van weghen
der gherechticheydt onser vaderen / ende
onser Coninghen: maer van weghen uwer
barmherticheydt.

p Jer. 27. 6
† An. dienden etc. Ooch der Heydischen ende boosen Overicheyt salmen gehoorsaē zyn

20 Na dien ghy uwe grimmicheyt en uwen
toorne hebt over ons ghelaten: als ghy
door de Propheten uwe knechten gespro-
ken hebt/ ende ghesepdt.

21 p So spreect de Heere: Neyght uwe schou
deren/ ende † ondergheeft v lieden den Co-
ninck te Babel/ so sullet ghy inden lande
blyven/ welcke ick uwen vaderen ghegheven hebbe.

22 Maer so ghy lieden der stemme des

Heeren

heeren niet ghehoorſaem en zijt/ v den Co-
ninck te Babel te ondergeven:
q Jere.7.34. 23 q So wil ick in den Steden Juda / ende
ende. 16.9. van Jeruſalem wech nemen/het gheſchrey
ende25.10. der vreuchden ende herten vrolickheyt / eñ
r Apoc.18.23 der ſtēme des Bruydegoms eñ der Bruyt
ſ Leui.26.32 ende ſ dat gantſche lant ſal woeſte ſtaen/eñ
Eſaie.1.7. niemandt daerinne woonen.
24 Doch wy en waren u der ſtemme niet ge
hoorſaem/dat wy ons den Coninck te Ba
bel overghegheven hadden/daerom hebdy
v woort ghehouden/dat ghy geſproken hebt
t Jere.7.34. door de Propheten u de knechten/ t datmē
het ghebeente onſer vaderen wt haren gra-
ven ghe worpen ende verſtroept heeft.
25 Dat ſy des daechs in der Sonne / ende
† And. der koude. des nachts inden † dauwe gheleghen heb-
ben/ende zijn gantſch iammerlicken omme
u Jer.24.10 ghekomen/u door hongher/ſweert/ende ge
ende.27.8. vanckeniſſe.
Ezec.6.11. 26 Ende om der miſdaet willen des huys
Iſraels/eñ des huys Juda hebdy v huys
daermen uwen Name inne aengheroepen
heeft/ ſo verſtooren laten / ghelijck het als
nu voor oogen is.
27 Ende ghy Heere onſe God/hebt gantſch
ghenadichlicken/ ende na aller uwer groo
ter barmherticheydt met ons ghehandelt/
x Exo.34.28 28 x Als ghy door Moſen uwen knecht ge-
ſproken hebt/ten daghe doe ghy hem gebo
det v Wet te ſchriven / voor den kinderen
Iſraels/ende ſprakt:
y Deu.4.27 ende.28.62. 29 Iſt dat ghy lieden y myner ſtemme niet
ghehoorſaem en zijt / ſo ſal ghewiſlickē de
ſen hoop/die een groote veelheyt is/gātſch
kleyne worden/onder de Heydenen/daer ick
ſe henen verſtroepen wil.
30 Want ick weet doch wel / dat ſy my niet
ghehoorſaem en ſullen weſen: z want het
z Exod.32.9 is een hardtneckich volck.
ende.33.3. 31 a Maer ſy ſullen hen weder bekeeren/in-
a Deu.4.29 den lande/daer ſy ghevanckelick inne zijn/
ende.30.2. ende ſullen bekennen/dat ick de Heere haer
God ben: ende ick wil hen een verſtandich
herte gheven / ende ooren / die daer hoo
ren.
32 Dan ſullen ſy my prijſen indē lande/daer
ſy gevanckelick inne zijn/ eñ ſullen aen my-
nen Name ghedencken/
33 Ende hen van haren harden necken / eñ
van haren ſonden keerē: want ſy ſullē daer
aen ghedencken/hoe het haren vaderen ge-
gaen is/die voor den Heere ſondichden.
34 Ende ick wilſe weder brengen in dat lāt/
dat ick haren vaderen/Abraham/Iſaac eñ
Jacob/gheſworen hebbe/ende ſy ſullē daer
inne heerſchen.
35 Ende ick wilſe vermeerderen / ende niet
verminderen/b ende wil een eeuwich Ver-
b Jer.31.40 bondt met hen maken/c Dat ick haer God
Hebr.8.8. wil zijn/ende ſy myn volck : eñ en wil myn
c Jer.24.7. volck niet meer verdrijven wt den lande/
ende.30.22 dat ick hen ghegheven hebbe.
ende.31.33

Dat iij.Capittel.

1. Ghebedt der Joden/inhoudende be-
lijdeniſſe harer ſondē. 9. Vermaninghe tot
den Joden. 12. De Joden hebben de fontey
ne der wijſheyt verlaten. 16. De Vorſtē de
ſer Werelt en hebben de wijſheyt niet ghe-
vonden. 27. De Heere en heeft niet verko-
ren de Groote deſer Werelt. 37. De Heere
heeft de wijſheyt ghevonden.

Een eerlick ghebedt tot God/ende vermaninghe tot den volcke/ tot beteringhe
1 Almachtighe Heere/ghy God Iſraels/
in deſen grooten angſt ende noode /
ſchreye ick tot v.
2 Hoort/ende weeſt genadich Heere: want
wy hebben teghen v gheſondighet.
3 Ghy regeert van eeuwicheyt tot eeuwic-
heydt/maer wy vergaen altoos.
4 Almachtighe Heere/ghy God Iſraels/
hoort nu het gebedt Iſraels/die den doo-
de inden halſe ſteken/eñ het gebedt der ge-
nen/die teghen v gheſondighet / ende der
ſtemme des Heeren haers Gods/niet ghe-
hoorſaem geweeſt en zijn: daerōme is oock
de ſtraffe a altoos achter ons gheweeſt. a Of, allewe ghe voor- gaens/
5 Dencket niet op der miſdaet onſer vade-
ren/maer dencket als nu aen uwe hant/eñ
aen uwen name.
6 Want ghy Heere zijt doch onſe God: ſo
willen wy Heere v loven.
7 Want daeromme hebdy uwe vreeſe in on
ſe herte ghegheven / dat wy uwen Name
aenroepen: eñ v in onſer ghevanckeniſſe lo-
ven ſouden: b† want alle de miſdaet onſer b† An. ende ons van der
vaderen / die voor v ghesondicht hebben/ boosheyt on ser/etc. heb-
gaet ons ter herten bē/ bekeert.
8 Die wy nu zijn in onſer ghevanckeniſſe/ Hier hebdy
daer ghy ons henen verſtooten hebt / tot daerholligē
eener verſmaetheyt/tē vloecke eñ gruwel/ wy in onſer.
om aller miſdaet wille onſer vaderen / die etc.
vandē Heere haren God/afghewecken zijn.
9 Hoort Iſrael / de ghebaden des levens/ c† And. dat
merct vlijtelick daerop, c† eñ behoutſe wel. ghy kloeck
10 Hoe comt het Iſrael/ dat ghy inder Hey- werdet
denen lande verſmachtet/dat ghy in eenen
vreemden lande zijt?
11 Dat ghy v verontreyniget onder dē doo-
den/dat ghy onder die gerekent zijt/ die in
de Helle varen?
12 d Dat is de oorſake: Dat ghy de Fontey- d Jer.2.13.16
ne der wijſheyt verlaten hebt.
13 Waert ghy op Gods wegen ghebleven/
ghy haddet wel voorgaens henen in vrede
ghewoont.
14 So leeret nu rechte wijſheyt: op dat ghy Een verma-
bevindet/ wie het zy/ die een lanck leven/ ninghe ter
goederen/ vrede ende vreuchde gheeft. wijſheyt.
15 Wie weet het waer ſy woont? wie is in
hare kamer gheweeſt.
16 Waer zijn de Vorſten der Heydenen / die
over het Wiltwerck op Aerden heerſchen?
17 Die daer ſpelen met den vogelen des He-
mels: e die ſilver eñ gout vergaderen / daer e Eſaie.2.7
de menſchen haer betrouwen opſetten/ f eñ f Spre.5.9
en konnen des nimmermeer ſat worden?
18 (Want ſy vergaderen ghelt/ende benij-
tigen hen daerop/ ende is doch altemael te
vergheefs.)
19 Sy zijn wegheroept/ende in de Helle ghe-
varen/ ende andere zijn in hare ſtede ghero-
men.
20 De g† nakomelinghen ſien/tis waer/het g† An. Der
licht wel, eñ woonen op den Aertbodem/ ionck we
ende en vinden doch den wech niet/ daermē ren/ſaghen ſy
de wijſheyt vindet. tis waer/
21 Want ſy verachtenſe/ daer toe hare kin- etc. eñ woon
deren/zijn oock verdwaelt ghegaen. den/etc. ſi
22 In Chanaan en hoortmē niets van haer/ treffedē/etc.
te Theman en ſiet menſe niet.
23 De kinderen Hagar ondergronden/ tis
waer/wel na de Aerdtſche wijſheyt: deſge-
lijcken de koopliedē van Meran / eñ die
van Theman/die hen duncken latē kloeck
te ſijne : maer ſy en vinden doch den wech
niet/ daermen de wijſheyt vindet.
24 O Iſrael / hoe heerlick is het huys des
Heeren? hoe wijdt eñ groot is de ſtede ſijner
woonīghe?
25 Sy en h heeft gheen eynde/ende is onme- h Deut.4.
tich hooch. Jere.23.24.
26 Daer waren in voortijdē Reuſen/groote Pſal.103.19
beroemde lieden/ ende groote Kryghers.
27 Die ſelve en heeft de Heere niet vercoren
noch hen den wech der bekenteniſſe ghe-
openbaert.
28 z Eñ dewijle ſy de wijſheyt niet en haddē
zijn ſy ondergheſaen in h aer dwaeſheyt.

29 Wie is ten Hemel ghevaren/ ende heeftse
ghehaelt/ ende wt den Wolcken neder ge-
bracht?
30 Wie heeft ouer de Zee gheschept/ ende
heeftse ghevonden/ ende om kostelick gout
hier ghebracht?
31 Niemant/ Daer en is niemant die de wech
weet/ daermen de wijsheyt vindet.
God/ is een vinder der wijsheydt. 32 Maer die alle dinck weet/ die kentse/ ende
heeftse door zijn verstant gevonden: i die de
Aert bodem bereydet heeft op eewige tijdt/
ende dien veruullet met allerley ghedierte.
i Gene.1.1.
k Jos.10.12 Esaie.38.8. Syra.46.4. 33 k Die het licht laet opgaen/ ende wanneer
hy het weder roept/ so moet het hem ghe-
hoor gheuen.
34 De Sterren lichten in harer ordeninghe
met vreuchden.
35 Ende wanneer hyse voorts roept/ so ant-
woorden sy: Hier zijn wy: ende lichten met
vreuchden/ om diens willen diese gheschap-
pen heeft.
l Esai.44.7 Jerem.10.6 49.19. 36 Dat is onse God/ l ende niemant en is hem
te vergelijcken.
37 Die heeft de wijsheyt gevonden/ ende heeft-
se ghegheuen Jacob synen Dienaer/ ende
Israel synen gheliefden.
m Joa.1.14 1.Joan 1.1 1.Tim. 3.15 n† And. hy 38 m Daer na is n hy verschenen op Aerden/
ende heeft by den lieden ghewoont.

Dat iiij. Capittel.

1. De gheue die de Wet ende de ghebo-
den Gods houden. 2. De Joden worden
vermaent tot boete. 5. De Heere en heeft-
se niet ghestraft/ op dat hyse verliese. 9.
De klachte Jerusalems. 18. Het is de
de Heere die verlossen mach. 21. Verlossin-
ghe is den Joden beloeft. 25. Sy worden
vermaent tot lijdtsaemheydt. 31. Onsalich
zijnse die Jerusalem gheplaecht/ ende leedt
aenghedaen hebben. 36. Wederbrenginge
der Joden.

a† And. Dit is het etc. 1 DEse a† Wijsheyt is het boeck vanden
gheboden Gods/ ende b van de Wet
die eewich is/ c alle diese houden/ die
sullen leuen: maer diese ouertreden die sullen
steruen.
b Esai.40.8 Math.5.18 24.35. Psalm.33.4 1.Petr.1.25. c Leui.18.5. Ezech.10.13 Roma.10.5
2 Keert v daer weder om toe Israel/ ende neemt
het aen: wandelet sulcken lichte na/ dat v
verlichtet.
3 Gheeft niet ouer uwe eere eenen anderen/
ende uwen schat eenen vreemden volcke.
d Deu.33.29 4 d O salich zijn wy Israel: want God heeft
ons synen wille gheopenbaert.
*Cap.iiij. Luth. Een vermaninghe ten volcke Israels/ haer te troosten/ dat sy ghedulich zijn souden. 5 * Hebbet eenen goeden moet mijn volck/
ghy prijs Israels.
6 e Ghy lieden zijt den Heydenen verkocht
niet ten verderue: maer daerom dat ghy
God vertoornt hebt/ zijt ghy uwen vyanden
ouergheghenen.
7 Want ghy hebbet dien die v lieden gescha-
pen heeft vertoornt/ in dien/ dat ghy niet God/
f maer den Duyuels gheoffert hebt.
e 2.Re.17.23 25.3.
8 Ghy hebt vergeten des eewighen Gods/
die v lieden gheschapen heeft/ ende Jerusa-
lem die v lieden heeft opghevoedt/ die hebt
ghy bedroeft.
f Deut.32.17 Psal.106.37
9 Want sy heeft gesien den toorne Gods/ die
ouer v lieden comen soude ende gesept: Hoort
toe ghy g† Inwooners Zion/ God heeft
my groot leedt toe ghesonden.
g† And. aenkoomers.
10 Want ick hebbe ghesien de geuanckenisse
mijner sonen ende dochteren/ welcke de Eewi-
ghe ouer hen ghebracht heeft.
h 4.Esd.2.3 11 h Ick hebse met vreuchde opgevoet/ maer
met weenen ende met herteleedt/ hebbe
ickse sien wech voeren.
12 Niemant verblijde hem ouer my/ dat ick
een Weduwe/ ende van velen verlaten ben;
ick ben tot eener Woestijne ghemaeckt om
der sonden wille myner kinderen.
13 Want sy zijn van de Wet Gods afgewe-
ken/ ende en hebben niet bekent syne Rech-
ten: sy en hebben niet gheleeft na Gods be-
uelen/ ende en hebben syne gheboden niet
ghehouden.
14 Koomt herwaerts ghy inwooners Zion
ende verkondighet de gheuanckenisse my-
ner sonen ende dochteren/ die de Eewighe
ouer hen ghebracht heeft.
15 i Want hy heeft ouer hen ghebracht een i Deu.28.49
volck van verre/ een grouwelick volck/ ende Jer.5.15.
de van een onbekende sprake. 50/41.
16 Die hen niet en ontsien voor den ouden/
noch hen der kinderen en ontfermen/ de-
selue hebben wech ghevoert de lieue sonen
der Weduwen/ ende de eensame harer doch-
teren berooft.
17 Doch hoe kan ick v lieden helpen?
18 Want die dit ongheluck ouer v lieden ge-
bracht heeft/ die sal v van uwer vyanden
hant † verlossen. † Of/ vrijen
19 Treckt henen/ ghy lieue kinderen/ treckt
henen: maer ick ben verlaten eensaem.
20 Ick hebbe mijn vreuchdencleet wtgeto-
ghen: ick wil schreyen tot den eeuwighen/
altoos ende eeuwichlick.
21 Hebbet eenen goeden moet/ kinderen/ k k Deu.4.29
schreyet tot God/ so sal hy v lieden verlossen/ ende.30.1.
van het gewelt/ ende hant der vyanden. Psal.30.1.
22 Want ick hope alreede/ dat de eeuwige
v lieden helpen sal: ende ick sal vreuchde heb-
ben/ vanden Heylighen/ om der barmhertic-
heyt wille/ die v lieden snellick gheschieden
sal/ van onsen eeuwighen Salichmaker.
23 l Ick heb de v lieden trecken laten met l Psal.126.5
treuren ende weenen/ maer God sal v lieden
my weder gheuen/ met m vreuchde ende m Of/ herten vrolick-
blijdschap eeuwichlick. heydt.
24 Ende ghelijck als de inwooners Zion/
nu ghesien hebben uwe geuanckenisse: also
sullen sy ooc haest sien/ de hulpe van uwen
Gode/ die ouer v lieden comen sal/ met groo-
ter heerlickheyt ende eeuwighen trooste.
25 n Ghy kinderen/ lijdet verduldichlicken n 2.Sa.16.10
den toorne/ die van God ouer v lieden koomt
want v vyant heeft v veruolcht/ ende ghy
sult in corten sien zijn verderf/ ende op ha-
ren halse sult ghy treden.
26 Myne o teere/ kinderen/ moesten gaen/ o Of/ ver-
op eenen boosen wech: sy zijn wech geuoert/ waenden.
ghelijck als een kudde/ vanden vyanden
gherooft.
27 Hebbet eenen goeden moet/ ghy kinde-
ren/ ende schreyet tot God: want die v lie-
den heeft wech voeren laten/ die en sal u-
wer niet vergeten.
28 Want p ghelijck als ghy v lieden beneer p Re.6/19.
licht hebt van God af te wijcken: q also be- q Esa.55.9.
keert v lieden nu/ ende beuestucht v lieden
thienmael meer/ den Heere te soecken.
29 Want die ouer v lieden dese straffe heeft
laten gaen/ die sal v lieden helpen/ ende ee-
wighe vreuchde brenghen.
30 Jerusalem hebbet eenen goeden moet:
want die sal v troosten/ daer ghy na ghe-
noemt zijt.
31 r Onsalich moeten zijn/ die v geplaecht/ r Jerem.30.
leet ghedaen/ ende hen ouer uwen val ver- 9.15.
blijdt hebben.
32 Onsalich moeten zijn de steden/ die uwe
kinderen ghedient hebben/ ende onsalich
moeste zijn/ die uwe kinderen gheuanckel-
lick houdt.
33 Want ghelijck als sy ouer uwen val ge-
iuychet/ ende haer ouer uwen verderue/
verblijdet heeft: also sal sy bedroeft worden/
wanneer sy verwoestet wordt.

t And. Jck sal af houwen dese vreuchde: diese heeft van so veel volcr te zijn ende haer wraeke in et.
f Job. 20.26 Esai.30.33. 66.24.
* Cap.v.
Eny
Een troostinghe tot het volck/ om dat goet dat hen God weder gelden sal.
Baruch 5.6
t Esai 43.3. Mat.8.12. Luc.13.27.
a Spr.6.32. 27.11.

34 t Ende ick wil hare macht wech nemen/ daer sy haer op verlieten/ende haren roem in klaghe veranderen.
35 f Want een vyer sal ouer haer komen vanden Ewighen/ vele daggen lanck/ende Duyuels sullen hare wooninge in haer hebben/langhen tijdt.
36 * Siet rondtomme v Jerusalem na den Oosten/ende siet den troost/die v van God koemt.
37 Siet/uwe kinderen/die daer wech ghevoert zijn/komen/Ja sy komen versamelt/ beyde t van Oosten ende van Westen/door het woordt des Heylighen/ende prijsen Gods eere.

Dat v. Capittel.

1. De Propheet vermaent Jerusalem tot vreuchde ende blijschap/om de verlossinghe haers volcks. 4. De naem welcken de Heere Jerusalem gheuen sal. 7. ende 8. De Heere sal de Protecteur ende Leydsman Israels wesen.

1 Treckt wt Jerusalem/v truerkleedt/ende trecke aen het eerlicke verciersel eewichlick.
2 a Trecket aen den rock der gerechticheyt Gods/ende settet de kroone der heerlickheydt des Ewighen op v hooft.
3 Want God sal uwe heerlicheydt onder den gantschen Hemel openbaren.
4 Want uwe Name sal van God genoemt worden eewichlick/Vrede/Gerechticheyt/ Prijs/ende Godsalicheydt.

b Bar.4 36 Esa 51.17. 52.2.
c Esa.60.4.

5 b Maer v op Jerusalem/ende treet op de hoochte/ende c siet rontomme v/na den Oosten/ende siet uwe kinderen/die beyde vanden Opganck der Sonnen/ende vanden Nedergane versamelt zijn/door het woordt des Heylighen/ende verblijden haer/dat God harer weder ghedacht heeft.
6 Sy zijn te voete van v/door de vyanden wech gevoert/Maer God brengtse tot v/ verhoocht met eeren/als kinderen des Rijcks.

d Esai 2.11. 40.4. Luc.3.5.

7 Want d God wil alle hoogen Bergen vernederen/ende de langhe Oeueren ende dalen/den lande ghelijck vervullen:op dat Israel seker wandele/ende God prijse.
8 De Wouden nu/ende alle welrieckende boomen/sullen Israel wt Gods beuel/schaduwe gheuen.
9 Want God sal Israel weder hier brenghen/met vreuchden/door sijnen heerlicken troost/met barmherticheydt/ende sijne gherechticheydt.

Dat vj. Capittel.

Dit is een wtschrift des briefs/den welcken Jeremias ghesonden heeft aen die/ die gheuanckelick souden wech ghevoert/ worden/na Babel/vanden Koninck te Babel/daer hy hen sulcr inne verkondicht/als hem van God beuolen hadde.

a Jer.25.3.8

1 Om a uwer sonden wille die ghy lieden teghen God ghedaen hebt/sult ghy na Babel gheuanckelick wech ghevoert worden van Nabuchodonozor den Koninck te Babel.

b Jer.25.11. 2.Par.36.21 Danie.9.2.
Het volck wort hier gestraft/om der grooter Afgoderije.
c Esa.44.10 Psal.115.4. Sap.13.14
d Esa.46.6 Jere.10.5.

2 Ende ghy lieden sult te Babel blijuen moeten eenen langen tijt/namelicken/b seuentich Jaer:daer na wil ick v lieden van daer weder wt voeren met vrede.
3 c Maer hierentusschen sult ghy lieden te Babel sien/datmen op de d schouderen draghen sal de silueren/gulden/ende houten Afgoden/voor de welcke hen de Heydenen vreesen.
4 Daeromme siet voor v/dat ghy lieden hen sulcks niet na en doet/ende den Heydenen niet ghelijck en wordet.

5 Ende wanneer ghy lieden het volck siet/ dat voor ende achter gaet/de Afgoden aenbidden:so sprecket in uwen herten: e Heere/ v alleene salmen aenbidden.
e Deu.6.13. Mat.4.10.
6 Want mijnen Engel sal by v lieden zijn/ ende ick wil uwe zielen wreken.
7 Hare tonge is vanden f werckmeester fijn gemaeckt/ende sy g zijn met goude ende silver verciert/ende hebben gesneden tongen: maer het en zijn gheen rechte tongen/h ende en konnen niet spreken.
f Esa.44 9. 46.4.
g Jer.10.4.
h Psa.115.7.
8 Sy i verciereuse met goude/ghelijck als een Maghet ten dansse/ende setten hen se wel kroonen op.
i Of topen se wel.
9 Ende de Papen stelen vanden Afgoden het gouds ende siluer/ende brenghent om met de Hoeren in de Hoerhuysen.
10 Ende verciereu de siluuren ende gulden/ ende houten Afgoden/met kleederen/ghelijck of het menschen waren.
11 k Maer sy en konnen henseluen niet bewaren voor den roest/ende de Motten:
k Jer.10.5.
12 Ende wanneermen hen een purpuren kleedt aenreeckt/so moetmen hen den stof afwisschen/die op hen leyt.
13 Ende hy draecht een scepter inder hant/ ghelijck als een Koninck/ende en kan doch niemande straffen/die hem leedt doet.
14 Hy heeft oock een Sweert ende een Axe inder hant/maer hy en kan hemseluen van de Dieuen ende Roouers niet verweeren.
15 Daer aen siet men wel/dat sy gheene Goden zijn:l daeromme en vreestse niet.
l Bar.6.28.
16 Ghelijck als een vat/dat een mensche gebruyket/onnutte is/als het ghebroken wordt:euen so zijn de Afgoden:wanneermen se in haer huysen settet/so worden sy vol stofs/vanden voeten der ghener/die daer henen in gaen.
17 Ende de Priesters verwaren der Afgoden Tempel/met deuren/sloten ende grendelen/dat sy van den Roouers niet gestolen worden:euen ghelijck alsmen eenen geuanc kelick settet/ende verwaret hem/die hem aen den Koninck vergrepen heeft/ende ten doode veroordeelt is.
18 Sy steken hen Lampen aen/ende vier vele meer van sy voor henseluen aensteken/ende sy en sien doch niets:sy zijn als de Balcken inden huyse.
19 Ende de Wormen die op der Aerden kruppen/eten hare herten/ende hare kleederen/ ende sy en voelens doch niet.
20 Onder haren aenghesichte zijn sy swart vanden rooke in den huyse.
21 Ende de Nachtwilen/Swaluwen/ende ander voghelen setten hen op hare hoofden: desghelijcken oock de Katten.
22 Daeraen konnet ghy lieden v rech mercken/ dat het gheene Goden zijn:daerom en vreestse niet.
23 Het gout datmen om hen hanghet/om hen daer mede te vercieren/dat en schijnt niet/wanneermen den roest niet af en wisschet:ende doemense geguten heeft/en voelden sy het niet.
24 Van allerley kostelicke materien heeftmense ghemaeckt/ende daer en is doch gheen leuen in.
25 m Dewijle sy niet gaen en konnen/so moet mense op de schouderen draghen:daer aen de lieden doch sien konnen/dat het schandelicke Goden zijn.
m Esa.46.7 Jer.10.5. Bar.6.3.
26 Ooch moeten hen hare schamen diese eeren/ daerom/dat sy noch van hen seluen konnen op staen/so sy op de Aerde vallen: noch henseluen * verroeren/so mense opgherichtet henen settet:noch henseluen oprichten/so mense neder leyt: ende ghelijck alsmen
* Of bewe ghen.

den doodē/offer voor settet/ also settet mē
se hen oock voor.
p Bel. 11 27 n Maer hare Priesters verdoen dat Of
fer/ dat hen ghegheuen wort: desghelijcken
oock hare vrouwen brassen daer van/ ende
en gheuen noch den armen/ noch den kranc
ken daer wat van.
28 Onreyne vrouwē eñ kinderbeddesche roe
ren harē Offer aen/ daer aen ghy lieden
doch mercken connet/ dat het gheene Go-
o Bar.6.14 den en zijn: o daerom en vreestse niet.
29 Ende waer van sullen sy Goden heeten?
want de vrouwen regeeren de silueren/ gul
den ende houten Afgoden.
30 Ende de Priesters sitten in hare Tempe
len/ met wijden Choorkleederen/ scheeren
den baert af/ ende draghen kruynen/ sitten
daer met blooten hoofden/
31 Huylen ende schreyen voor hare Afgodē/
* Of/ be- gheliick alsmen pleecht in der dooden * wt
ganckenisse vaert.
32 De Papen stelen hare kleederen/ eñ klee-
den hare vrouwen eñ kinderen daer van.
33 Mē doet hē goet ofte quaet/ so connē sy
het doch niet vergelden: sy vermogē noch
eenen Coninck te setten/ noch af te setten.
34 Sy en konnen noch gelt noch goet ghe-
p Eccle.5.3 uen: p gheloeft hen yemandt wat/ ende en
houdt het niet/ so en eysschen sy dat niet.
35 Sy en konnen eenen mensche van der
q Of/ vrijen/ doodt niet q verlossen/ noch eenen swacken
wtheipen/ helpen teghen den sterken.
36 Sy konnen geenen blinden siende makē:
sy konnen eenen mensche in der noot niet
helpen.
37 Sy en ontfermen hen der weduwē niet/
ende en helpen den Weesen niet.
r Iere 10.4 38 Want sy zijn houten/ r met goude en sil-
Bar.6.7. uer verciert/ den steenen ghelijck/ diemen
wt den berghen houwet: daeromme moetē
die te schanden worden/ diese eeren.
39 Hoe salmense dan voor Goden houden/
ofte heeten?
40 Dewijle oock de Chaldeen niet veel van
hen en houdē: want wanneer sy eenen stom
men sien/ die niet spreken en kan/ soo bren-
ghen sy hen tot Bel/
41 Ende seggen: de stomme soude hem aen-
roepen/ ghelijck of hy het verstonde: ende
hoewel sy weten dat daer gheen leuen in
hem en is/ noch loopen sy hem na.
42 Maer de vrouwen sitten voor der Kerc-
ken met stricken om gordelt/ ende brengen
t An.semel. t struyt ten Offer.
43 Ende wanneer yemandt/ die daer voor
by gaet/ eene heuen wech tot hem neemt/
ende by haer slaept: so beroemt haer de sel
ue tegen de anderen/ dat geene niet weert
gheweest en zijn/ ghelijck als sy/ dat haer
het gordel opghelosset worde.
44 Alles wat voor hen ghesciet/ dat is eene
kel bedriegerie: hoe salmense dan voor Go
den houden/ ofte also heeten?
s Esa.44.12 45 Vandē Meesters eñ s Goutsmeden zijn
46/5. sy gemaeckt/ ende wat de Meesters willē/
dat moet daer van worden/ eñ niets anders.
46 Eñ de gene diese gemaeckt hebben/ kon-
nen niet langhe leuen: hoe souden dat dan
Goden zijn/ die van hen ghemaeckt zijn?
47 Daerom geuen sy den nakomelinghen
slechs ergheniss ende oorsake tot schande
licke Afgoderye.
48 Want wanneer een krijch/ ofte anders een
ongheluck ouer haer koemt/ so raetslagen
de Papen onder malcanderē/ hoe sy hen te
samen met den Afgoden verbergen willen.
49 Daerom kanmen wel mercken/ dat het
geene Goden en zijn: Dewijle sy hen seluen
noch voor den krijge/ noch voor anderē on
gheluckē beschermen en konnen: want het
zijn doch slechs t houtene/ vergulde eñ t Psal.115.4
versilnerde Afgoden. Sap.13.10
50 Daerom kanmen nu voortaen bekennē/ Apoc.9.20.
dat het bedriegherye is/ allen Heydenen eñ
Koninghen openbaer/ ende geene Goden/
u maer van menschen handen gemaket/ eñ u Esa.37.19
gheen Godheyt en is in hen.
51 Daerom kan alle man wel mercken/ dat
het gheene Goden en zijn.
52 Want sy en setten geenen Coninck in dē
lande: sy en gheuen den menschē gheenen
reghen/
53 Ende nemen haer gheens regeerens noch
straffens aen/ so weynich als de voghelen
die in der locht herwaerts ende derwaerts
vlieghen.
54 Wanneer het huys der houtenen vergul
deden ende versilverden Afgoden/ van den
vyere begint te branden/ so loopen de Pa-
pen daer van/ ende bewarē hen seluen voor
schaden: maer sy verbranden/ ghelijck als
andere Balcken.
55 Sy konnen noch den Koningen/ noch ee-
nighen Krijschvolcke wederstaen. Hoe sal-
mense dan voor Goden houden/ ofte noe-
men?
56 De houtene/ versilverde ende vergulde
Afgoden/ en konnen hen seluen niet bescher
men voor de Dieuen ende Roouers: want
sy zijn hem te sterck dat sy se berooven ende
wtrecken/
57 Nemen haer gout/ siluer ende kleederen
henen wech/ ende komen daer van: so en kō-
nen sy hen seluen niet helpen.
58 Daerom is een Koninck die zijn macht be
wijsen kan/ oft een nutt huysraet/ dat in-
den huyse nutt is/ ofte een deure/ die het
huys verwaert/ ofte een houten Pilaer in
eenen Koninckliken zale/ veel beter dan
sulck een onnuttich Afgod.
59 x De Sonne Mane ende Sterren schij- x Gen.1.16
nen/ y ende zijn ghehoorsaem daerinne/ dat y Baru.3.33
hen God heet.
60 Desghelijcken de blixem lichtet dat men
hem siet: de windt waeyet in allen landen.
61 Ende wanneer God den Volckē beveelt
te loopen ouer de gantsche Wereldt/ so doen
sy wat hen God heet:
62 Also oock het vyer van bouen af/ slaet de
Bergen ende Wouden/ ende doet wat hem
gheboden is: maer de Afgoden konnen hen
seluen niet verroeren/ noch yet doen.
63 Daerom salmense niet voor Goden hou-
den/ ofte also heeten: want sy en konnen
noch straffen noch helpen.
64 Dewijle ghy lieden dan weet/ dat het gee
ne Goden en zijn/ so en z vreest v niet voor z Bar.6.14.
hen. 28.
65 Want sy en konnen de Coninghen noch
vermaledijen noch seghenen:
66 Sy en [illegible]en oock geen teecken aen den
Hemel/ den Heydenē sien laten: sy en konnē
niet licht maken/ ghelijck als de Sonne/
noch eenen schijn gheuen als de Mane.
67 De onuernuftige gedierten zijn beter d
sy: die konnen doch in een kuyle loopen eñ
hen seluen bewaren.
68 Daerom isset allesins openbaer/ dat sy
gheene Goden en zijn.
69 Want ghelijck als een schuwsel inden
Hof niet bewaren kan: also zijn oock hare
houtene/ vergulde/ ende versilverde Afgo
den gheen nut.
70 Ende ghelijck als een bosch inden Hof/
daer allerley voghelen op nestelen: ofte ge-
lijck als een doodt is/ die inden graue leyt:
also zijn hare houtene/ vergulde/ ende ver
silverde Afgoden.

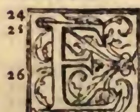
71 Oock canmē het daer aen mercké/ dat sy
gheene Goden en zijn:want het scharlaké/
dat sy om hebben/ wort vanden Motten
ghegheten/ende sy seluen eyndtlické oock
daertoe/dat haer een yegelijck bespotter.
72 Wel dié mensche/die daer rechtueerdich
is/ende gheene Afgoden en heeft: die en
wort niet tot spotte.

Het Gebet Asarie

Danielis. iij. wt den Grieckschen.

26. Het ghebedt Asarie inhoudende de
lijdinge der sonde 46 De wreedthept des
Koninckx Nabuchodonozors.47. De vlā
me des Ouens/verbrandt de Chaldeen.49
De Engel des Heeren/gaet met de mannē
inden Ouen.

Asarie ghebedt vol geloofs ende ootmoedicheydt.

24 Nde Asaria stont a mid-
25 den in den gloeyendigen
Ouen / ende dede synen
mont op dat eñ sprack.
26 b Geloeft zijdy Heere/
de God onser vaderē/eñ
u Name moet gepresē eñ
geeert wordē eewichlic.
27 c Want ghy zijt rechtueerdich in allen/
dat ghy ons ghedaen hebt:alle uwe wer-
ken zijn rechtueerdich/ende wat ghy doet
dat is recht/ende alle uwe oordeelen zijn
onstraffelick.
28 d Ghy doet ons recht/dat ghy ons ghe-
richtet hebt/met sulcker straffe/die ghy o-
uer ons hebt gaen laten/e ende ouer Jeru
salem/ de heylighe Stadt onser vaderen:
Ja ghy doet wel ende recht daer aen / om
onser sonden wille.
29 f Want wy hebben gesondiget/eñ quaet
ghedaen/ daermede dat wy van v ghewe-
ken zijn / ende allesins teghen v ghedaen
hebben/
30 Ende uwen gheboden niet ghehoorsaem
gheweest zijn noch haer geachtet hebben/
dat wy daer na deden/als ghy ons beuo-
len hebt/op dat het ons wel ghinghe.
31 Daerom hebdy recht ghedaen/dat ghy
sulcks alle ouer ons hebt gaen laten/
32 Ende ons gegeuen in de handen onser
vyanden/der Godloosen boosen lieden/eñ
den onrechtueerdigen ende grousaemsten
Koninck op Aerden.
33 Ende wy en doruen onsen mont niet op-
doen/so zijn wy tot schande ende tot spot-
te gheworden/voor uwen knechten/ ende
voor alle dien die v vreesen.
34 Maer en verstoot ons doch gelijckewel
niet gantschelicken/om ws heylighen Naēs
wille/ende en verworpt v Verbont niet.
35 g Ende en neemt uwe barmhertichepdt
niet van ons/om Abrahams ws ghelieefde
vrients wille/ende ws knechts Isaacx eñ
Israels ws heylighen.
36 h Dien ghy toegeseyt hebt/haer zaet te
vermeerderen/ghelijck als de Sterren aen
den Hemel/ende als het zant aen der Zee.
37 Want wy zijn * ringher gheworden dan
alle Heydenen/ende zijn nu de aller verach
ste op Aerden/om onser sonden wille.
38 i Also dat wy nu geenē Vorst/Propheet/
noch Leeraer/ende noch Brantoffer noch
danckofferoffer/noch spijsoffer/noch reuck-
werck meeren hebben.
39 Ende en hebben geē stede daer wy voor
v offeren/ende ghenade vinden mochten.

a Dan.3.23
b 3.Reg.8.15
c Thre.1.18 Baruc.1.15 ende.2.6.
d Dani.9.7
e 4.Reg.25.
f Psa.106.6 Judic.7.20 Thren.3.42 Baruc.2.12
g Gen.22.16 ende.26.3. ende.28.13
h Gen.15.5. ende 22.17. ende 26.4. ende 28.14.
* Of/smaller dunner.
i 2.Par.15.3 Osee.3.4.

40 Maer met eenen bedroefden herte/ende
verslaghen gheeste/komen wy voor v/ ge-
lijck als brochten wy brant offer van Ram-
men ende Runderen/ende vele duysent vet-
te Schapen: k also wonder ghy doch onsen k Sapi.3.6
Offer heden/voor v gelden/ende aengenaē
zijn laten:l want ghy en laet die niet te schā l Psa.25.3.
den worden/die so op v m hopen. Syra 2.12 m Jer.17.7
41 Also komen wy nu met gantschen her- Psalm.2.12
ten/ende soecken v aenghesichte met vree-
sen.
42 Daerom en laet ons niet te schandē wor
den:maer doet ons Heere na uwer ghenade/
ende na uwer grooter barmhertichepdt/
43 Ende n verlost ons na uwe wonderda- n Of/verlost/ helpt ons wt.
den/ende gheeft uwen Name de eere.
44 Dat hē schamē moetē alle/de uwē knech
ten leedt doen / eñ te schande worden voor
uwer grooter macht eñ ghewelt/;ende hare
macht verstoort worde.
45 Op dat sy ghewaer worden/dat ghy zijt
de Heere/o de eenighe God/heerlick op den o Deu.32.39 Esai.42.10. ende.45.5.
gantschen Aerdbodem.
46 Eñ de Dienaers des Coninckx/die se indē
Ouen ghewurpen hadden/hielden niet op/
ende wierpen altoos toe sulphur ende peck
ende werck ende drooghe rijseren:
47 Dat de vlamme bouen wt den Ouen
sloech/ by neghen ende veertich ellen hooge
48 Ende verslont om haer/eñ p verbrande p Dan.3.22 3 Macha.6. 6.20.
de Chaldeen/die het af reyckten konde voor
den Ouen.
49 Maer de Enghel des Heeren/ginck met Dani.6.24 Susan.62. Psalm.7.16
die/die by Asaria waren/in den Ouen/ende
stiet de vlamme des vyers wt den Ouen.
50 Ende maeckte het inden Ouen / ghelijck q Esai.43.2 Psal.66.12
als eenen koelē dauw/q dat haer dat vyer
niet eens aenroerde / noch haer brandde/
ofte beschadichde.

Het Ghesanck

der drijer mannen inden vyere.

51. De drij mannen ghebenedijen ende
52. louen den Heere.52. Ende vermanen al
le Creatueren/den Heere te louen.

51 Oe begonstē die drij met
malkanderen te singen/
preesen ende loefdē God
inden Ouen/eñ spraken:
52 Gheloeft zijt ghy Heere/
de God onser Vaderen/
ende moetet ghepresen
eñ hooch geroemt wor-
den eeuwichlijck/geloeft zy v heerlicke eñ
heylighe Name/ende moet ghepresen / eñ
hooch gheroemt worden eeuwichlick.
53 Gheloeft zijdy in uwen heylighen heer-
licken Tempel/ende moetet gepresen ende
geroemt worden eeuwichlick.
54 Gheloeft zijdy / die a ghy sittet op den a Psal.80.2 ende.99.1.
Cherubim ende siet in de diepte ende moe
tet ghepresen ende hooch gheroemt wordē
eeuwichlick.
55 Gheloeft zijdy/op uwen heerlicken Ko- b Esai.66.1
nincklicken b stoele/ende moetet ghepresen
ende hooch gheroemt worden eeuwichlick
56 Gheloeft zy dy int Firmament des He-
mels/ende moetet ghepresen ende hooch ge
roemt worden eeuwichlick. c Psal.145. 10.
57 c Alle wercken des Heeren moeten louen
den Heere / ende hem prijsen ende roemen d Psal.68 ende 148.1.
eeuwichlick. e Psa.113.20 ende.148.3
58 d Ghy Hemelen loeft den Heere/prijst en-
de loeft hem eeuwichlick.

Loeft

59 Loeft den Heere/ ghy Engelen des Hee ren/ prijst ende roemt hem eewichlick.

Psal.148/4 60 f Alle wateren daer bouen aen dē Hemel/ loeft den Heere/ prijst ende roemt hem ee-wichlick.

61 Alle Heyrscharen des Heeren/ loeft dē Hee re/ prijst ende roemt hem eewichlick.

g Psal.148.3 62 g Sonne eñ Mane/ loeft den Heere/ prijst ende roemt hem eewichlick.

63 Alle Sterren aen den Hemel loeft den Hee re/ prijst ende roemt hem eewichlick.

64 Reghen ende dauw loeft den Heere/ prijst ende roemt hem eewichlick.

65 Alle winden loeft den Heere/ prijst eñ roemt hem eewichlick.

66 Vyer ende hitte loeft den Heere/ prijst eñ roemt hem eewichlick.

67 Koude ende Somer loeft den Heere/ prijst ende roemt hem eewichlick.

h Psa.148.8 68 h Storm eñ Haghel loeft den Heere/ prijst ende roemt hem eewichlick.

69 Dach ende nacht loeft den Heere/ prijst eñ roemt hem eewichlick.

70 Licht eñ duysternisse loeft den Heere/ prijst ende roemt hem eewichlick.

71 Ijs ende vorst loeft den Heere/ prijst ende roemt hem eewichlick.

i Psal.148.8 72 i Rijm ende sneeu loeft den Heere/ prijst eñ roemt hem eewichlick.

73 Blixem eñ wolcken loeft den Heere/ prijst ende roemt hem eewichlick.

74 De Aerde loue den Heere/ prijse ende roe-me hem eewichlick.

k Psa.148.9 75 k Berghen ende kleyne berghen loeft den Heere/ prijst ende roemt hem eewichlick.

76 Alles wat wt der Aerde wasset/ dat loue den Heere/ prijse ende roemme hem eewich-lick.

77 Ghy Fonteynen loeft den Heere/ prijst ende roemt hem eewichlick.

78 De Zee ende ghy waterstroomen loeft dē

l Psal.148.7 Heere/ prijst ende roemt hem eewichlick.

79 l Ghy Walvisschē/ ende alles wat hem in den water ruert/ loeft den Heere/ prijst ende roemt hem eewichlick.

80 Alle Voghelen onder den Hemel loeft den Heere/ prijst ende roemt hem eewichlick.

81 Alle wilde ghedierten ende Vee loeft den Heere/ prijst ende roemt hem eewichlick.

82 Ghy menschen kinderen loeft den Heere/ prijst ende roemt hem eewichlick.

83 Israel loue den Heere/ prijse ende roeme hem eewichlick.

m Psa.143.5 84 Ghy Priesters des Heeren/ loeft dē Heere/ prijst ende roemt hem eewichlick.

85 m Ghy knechten des Heeren loeft dē Hee re/ prijst ende roemt hem eewichlick.

86 Ghy Gheesten ende zielen der Rechtveer-dighen/ loeft den Heere/ prijst ende roemt hem eewichlick.

87 Ghy Heylighen/ die ghy ellendich ende be-droefst zijt/ loeft den Heere/ prijst ende roemt

n Dan.1.6. hem eewichlick.

88 n Anania/ Azaria ende Misael/ loeft den Heere/ prijst ende roemt hem eewichlick: want hy heeft ons verlost wt der Helle en-de heeft ons geholpen van den doode/ ende heeft ons verlost wt den gloeyendighen O-uen/ ende heeft ons midden in den vyere

o Psa.106.1. behouden.

107.118.1. 89 o Dancket den Heere want hy is vriend-

136.1. lick/ eñ syne goedicheydt duert eewichlick.

p Of/ gaeder tierenheyt. 90 q Alle die den Heere vreesē/ loeft dē God aller Goden/ prijst ende roemt hem/ dat sy-

q Deut.10.17 ne goedicheyt eewichlick duert.

Danie.2.47.

12.1.

Psal.136.2.

De Historie van Susanna ende Daniel.

2. Susanna/ Joiakims wijf. 8. De twee Oudste/ te weten de Richters/ werden met boosen lust teghen haer ontsteken. 19. Sy bespringhen haer in haren Hof alleen. 20. Ende begheeren dat sy haren boosen lusten ghehoorsaem zijn wilde. 21. Willen haer dwinghen door dreyghementen. 22. Susanna besluyt lieuer te steruen/ dan haer te be-willigen. 34. Sy beschuldigen haer van O-uerspel. 41. Ende wort gheoordeelt te ster-uen. 42. Haer gebedt. 45. De Heere verwect den gheest Danielis. 52. De twee Ouders worden verwonnen door haren eyghenen mont. 62. Sy worden ghedoot.

1 Daer was een man te Babylon/ met namen Joiakim.

2 Die hadde een wijf die hiet Susanna/ een doch-ter Helkie/ die was seer schoone/ eñ daer toe God-vruchtich.

3 Want sy hadde vrome ouderen/ a die se on-derwesen hadden/ na de Wet Mosis. a Deut.6.7

4 Ende haer man Joiakim was seer rycke/ eñ hadde eenen schoonen Hof aen synen huy-se/ ende de Joden quamen b altijts by hem b allewech/ te samen/ dewijle dat hy de voornaemste mā voorgaens.
was onder hen allen.

5 Ende daer werdē in den seluē Jare/ twee Outsten indē volcke/ tot Richters gesettet/ dat waren sulcke lieden/ van welcke de Hee-re gheseyt hadde: Hare Richters bedrijuen alle booshevt te Babylon.

6 De selue quamen daechlicx tot Joiakim/ wie een sake hadde/ die moest aldaer voor hen komen.

7 Eñ wanneer het volck henen weeh was om den Middach/ plach Susanna in haers mans Hof te gaen.

8 Eñ doe haer de Outsten saghen daechlicx daer henen in gaen/ c werden sy met boosen c Sy.a.9.9. lust tegen haer ontsteken/ ende werden daer Judit.10.19 ouer tot sotten/ 12.15.

9 Ende wierpen de oogen so gantschelicken op haer/ dat sy niet en konden na den Hemel sien/ ende en dachten noch aē Gods woort/ noch straffe.

10 Ende sy waren alle beyde te ghelijcke te-ghen haer ontsteken.

11 Ende de eene schaemde hem sulcx den an-deren te openbaren/ ende een yegelick had-de gheerne met haer gheboeleert.

12 Ende wachteden daghelicx met vlijte op haer/ dat sy haer slechs sien mochten.

13 Ende een sprack tot den anderen: Ey laet ons te huys gaen/ want het is Middach.

14 Ende wanneer sy van een ander ghegaen waren/ so keerde een yeghelick daer na we-derom/ ende quamen euen weder te samen: Doe nu de een den anderen vraechde/ be-kenden sy alle beyde haren boosen lust: daer na werden sy dies met den anderen eens/ daer op te * wachten/ wāneer sy de vrouwe * Of/ wațnemen. mochten alleen vinden.

15 Eñ doe sy eenen bequamen dach bestemt hadden/ om op haer te loeren/ quam Susanna met den tween Maeghden als haer ge-woonheydt was/ in den Hof/ om d haer te d Exod.2.5 wasschen: want het was seer heet. 2.Sam.11.2.

16 Eñ daer en was geen mensche meer in den
Hove/ dan alleen dese twee Oudtstẽ/ die hen
selven heymelicken versteken hadden/ ende
op haer loerden.
17 Ende sy sprack tot haren Maeghden: Ha-
let my Balsem ende Seepe/ ende sluyt den
Hof toe/ op dat ick my wasschen meughe.
18 Ende de Maeghden deden als sy bevolen
hadde/ ende sloten den Hof toe/ ende gingen
tot der achter deure henẽ wt/ op dat sy haer
brochten wat sy hebben woude: ende sy en
werden dier mannen niet gewaer/ want sy
hadden hen selven versteken.
19 Doe nu de Maeghden henen wt waren/
doe quamen de Oudtsten voort/ ende liepen
tot haer/ ende spraken:
20 Siet den Hof is toegesloten/ eñ niemant
en siet ons/ ende wy zijn ontsteken in uwer
liefde: daerom doet onsen wille.
21 Ende wildy niet/ so willen wy op u beken-
nen/ dat wy eenen jonghen ghesellle alleen
by u ghevonden hebben/ ende dat ghy uwe
Maeghden daerom hebbet henen wtghe-
schickt.
e 2.Sa.24.14. 22 Doe wert Susanna suchtende/ ende sprac:
e Och wat ben ick in grooten angste: want
so ick sulcx doe/ so ben ick des doots; ende
doe ick het niet/ so en koeme ick wt uwen
handen niet.
f Syra.2.21 23 f Doch wil ick liever onschuldich in der
menschen handen komen/ dan teghen den
Heere sondighen.
24 Ende hief aen luyde te schreyen: maer de
Oudtsten schreyeden oock over haer.
25 Ende de eene liep henen na der deure des
Hofs/ ende dedese op.
26 Doe nu het ghesinne sulcken gheschrey
hoorden/ liepen sy daer wt inden Hof ter
achter deure/ om te sien/ wat haer geschiet
ware.
27 Ende de Oudtsten begonsten van haer te
segghen/ also dat hen de knechten van ha-
rent wegen schaemden: want dies gelijckẽ
en was te voren noydt van Susanna ge-
hoort gheweest.
28 Ende des anderen daechs doe het volc in
Joiakims haers mans huyse te samen quã/
doe quamen oock de twee Oudtsten/ vol val-
scher list teghen Susannam/ op dat sy haer
ten doode holpen.
29 Ende spraken tot allen volcke: Schiet he-
nen/ ende latet Susannam/ de dochter Hel-
kie Joiakims wijf/ hier halen.
30 Ende doe sy gheeyscht wert/ quam sy met
haren ouderen ende kinderen/ eñ haerer gant-
scher vrientschap.
31 Sy nu/ was seer teeder ende schoone.
32 Daerom hieten dese booswichten/ haer dẽ
sluyer afnemen/ daer sy haer mede toeghe-
wondẽ hadde/ op dat sy hen aẽ haerer schoõ-
heydt verquickeden.
33 Ende alle die by haer stonden/ ende haer
kenden/ die weenden om haer.
g 3.Re.21.13 34 g Ende de twee Oudtsten stonden op/ mid-
h Leui.24.14 den onder den volcke/ h ende leyden de han-
den op haer hooft.
35 Maer sy weende/ ende hief hare oogen op
na den Hemel: want haer herte hadde een
vertrouwen tot den Heere.
i Exo.20.16 36 i Ende de Oudtsten begonsten/ eñ spraken:
Prou.19.5. Doe wy beyde alleen inden Hove rontsom
21/28. 24/28. ghinghen/ doe quam sy daer henen in/ met
25/18. tweeen Maeghden/ ende sloot den Hof toe/
ende schickede de Maeghden van haer.
37 Doe quam een jonck ghesellle tot haer/ die
hem versteken hadde/ eñ leyde hem by haer.
38 Als wy nu in eenen hoeck in den Hove/
sulcke schande sagen/ doe liepẽ wy haestelic-
ken henen toe/ eñ vondense by malcander.

39 Maer des ghesellen en konden wy niet
machtich wordẽ: wãt hy was ons te sterck/
eñ stiet de deure op/ ende sprack daer van.
40 Maer haer grepen wy/ eñ vraechdẽ/ wie
de jonghe ghesellle ware: maer sy en woude
het ons niet segghen/ Sulcx betuyghen wy.
41 Ende het volck ghelooofde den tweeen als
Richteren ende Oudtsten inden volcke/ ende
veroordeelden Susannam ter doot.
42 Maer sy schreyde met luyder stemmen/ eñ Susanne
sprack: Heere eewighe God/ k die ghy weet ghebedt tot
alle heymelickheyt/ l ende weet alle dinck te God.
voren eer sy gheschieden. k Job.42.2
43 Ghy weet dat dese een valsch getuygenis- l Esai.46.9.
se teghen my ghegheven hebben: ende nu siet/ Syra.23.29
ick moet sterven/ hoe wel ick doch dies on-
schuldich ben/ dat sy boosicken over my ge-
loghen hebben.
44 m Ende God verhoorde haer roepen. m Pro.15.29
45 Ende doemense henen voerde ter doodt/
verweckte hy den gheest eens Jongelincx/
die hiet Daniel. Daniel.
46 Die begonst luyde te roepen: n Ick wil n 2.Sa.3.28.
onschuldich zijn aen desen bloede. Acto.20.26
47 Ende alle het volck wende hem omme tot
hem/ eñ vraechden hem: Wat hy niet sulckẽ
woorden meynde?
48 Doe tradt hy onder hen/ ende sprack: Zijt
ghy van Israel sulcke dwasen? dat ghy een
dochter Israels verdoemt/ o eer ghy lieden o Deu.13.14
de sake p voorgrondet/ ende daer af ghewis 17.9.10.8.
wort? p Of/ onder
49 Keert wederom voor het Gerichte: q wãt vraghet.
dese hebben een valsche getuygenisse tegen q Deu.5.20.
haer ghesproken.
50 Eñ het volck keerde r haestelicken weder r Of/ snelle/
om/ ende de Oudtsten spraken tot Daniel: haest: ghem
Settet u hier by ons/ eñ onderrichtet ons/
dewijle dat u God tot sulcken Richterampt
* roept. * Of/ voorde
51 Ende Daniel sprac tot dẽ volcke: s Brenght eyscht.
se van eenander/ so wil ick eenen yeghelic- s 3.Reg.3.24
ken in sonderheyt verhooren.
52 Ende doe sy van eenander ghebracht wa-
ren/ eyschede hy den eenen voor hem/ ende
sprack tot hem: Ghy boose oude schalck/ als
nu treffen u uwe sonden die ghy te voren be-
dreven hebt.
53 Doe ghy onrechte oordeelen spraect/ eñ de
onschuldighen verdoemdet/ maer de schuldi- t Exod.23.7.
ghen los spracket: so doch de Heere geboden Prou.17.15.
heeft; t Ghy en sult den vromen eñ onschul- u Inden
dighen niet dooden. Griecksche
54 Hebdy nu dese ghesien/ so segghet: Onder staet onder
welcken Boom hebdyse by malkander ghe- eenen Schy-
vonden? Hy nu antwoorde: Onder eener u no dat hiet
Linden. Latine len-
55 Doe sprack Daniel: O recht/ de Engel des tiscus. Ende
Heeren sal u vinden/ ende van malkanderen is de boom
deylen: x want met uwer leughenen breng- daer het
dy u selven om u leven. gummi wt
56 Ende doe dese wech was/ hiet hy dẽ ande- vliet/ daer-
ren oock voor hem comen/ eñ sprac tot hem: Mastix
y Ghy Canaans aerdt/ ende niet Juda: De heet/ Bey-
schoonheyt heeft u verdwaest/ eñ z de boose de nu den
lust heeft u herte verkeert. bod by ons
57 Also hebt ghy lieden met den dochteren Duytschen
Israels omghegaen/ eñ sy hebben wt vree- niet bekent
sen u lieder wille doẽ moeten: maer dese doch- en is: so
ter Juda/ a heeft in u lieder boosheyt niet heeft men et
bewillighet. nẽ anderen
58 Nu segghet op: Onder welcken Boom daer voor
hebdyse by eenander ghegrepen? Ende hy nemẽ moetẽ
antwoorde: Onder eener Eycken. x Sapi.1.11
59 Doe sprack Daniel: O recht/ de Engel des y Gene.9.25
Heeren sal u teeckenen/ eñ sal u verhouwen: z Syra.9.9.
want met uwer leughenen brengt ghy u sel- Judit.10.19.
ven om u leven. 12.15.
60 Doe beghonst alle dat volck met luyder a Susan.
stemmen

Psalm.37.40 stemmen te roepen ende prijsen God / b die
Spra.2.12. den ghenen helpet die op hem hopen ende
vertrouwen.
61 Ende stonden op teghen de twee Outstē/
bewijle hen Daniel met haren eyghen woor-
den ouertuycht hadde.
c Deu.19.19 62 c Eñ deden hen na de Wet Mosis / gelijck
Prou.19.5. als sy hen aen haren naesten beschuldicht
21.28.24.28. haddē / d ende doodden se: also wert desselues
25.18. daechs het onschuldighe bloet verlost.
d Psal.7.16 63 Ende Helkia met tsamen synen wijue/loef
9.16. den God om Susannam hare dochter/ met
Syra.28.2. Joiakim haren manne/ ende der gantscher
Eccle.10.4. vrientschap/ dat daer niet oneerlicx aē haer
Prou.26.27 beuonden en was.
1.Hest.7.10. 64 Ende Daniel wert groot voor dē volcke/
Dani.6.24. van dien daghe aen/ende daer na voort en-
de voort.

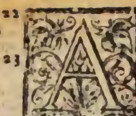
Van den Bel te Babel.

1. Daniel is hooghe ende groot in autoriteyt by den Koninck. 2. Den Afgod der Babyloniers/Bel. 3. Dien dient de Koninck selue/ende aenbidt hem daghelicx. 5. De Koninck Cyrus is bedroghen door de Priesters van Bel. 13. De voorsichticheyt Daniels om de valscheyt ende bedroch der Priesteren te ontdecken. 19. De Coninck Cyrus bekent haer bedroch. 21 ende worden ghedoot. 24. Daniel weygheert den Draeck aen te bidden. 26. Hy doot den Draeck 27. De Babyloniers maken oploop tegen den Coninck. 30. Daniel wort in der leeuwen kuyl gheworpen. 32. De Heere doet hem te eten dragen door den Propheet Abacuc. 33. Daniel is leuende onder de leeuwen. 40. De Coninck verheft ende maeckt den God Daniels groot. 41. De vyanden Daniels worden in de kuyle gheworpen / eñ van de leeuwen verslonden.

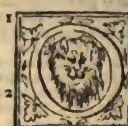
65 NA den doodt Astiagis/
Cyrus. quam het Koninckrijcke aen Cyrum wt Persia.
a Dan.6.28 1 Ende a Daniel was altoos by den Koninc/ ende eerlicker ghehouden dan alle Vrienden des Koninex.
Bel.
b Esa.45.26 2 Nu hadden die te Babylon eenē Afgod/
Iere.50.2. die hiet b Bel / dien moestmen daghelicks
51.44 offeren/twaelf malder Terwen/ ende veer-
tich Schapen/ ende dry Amen wijns.
3 Ende de Coninck diende den Afgod selfs/
ende ghinck daghelicx henen af/den seluen
c Dan.6.10 aen te bidden: c maer Daniel badt synen
God aen.
4 Ende de Coninck sprac tot hem: Waerom
bidt ghy den Bel oock niet aen? Hy dan
sprack: Ick en diene den Afgoden niet / die
d Deu.6.13 met den handen gemaeckt zijn/d maer den
1.Sam.7.3 leuendighen God/e die Hemel eñ Aerde ge-
Mat.4.10. maeckt heeft / ende een Heere is ouer alles
e Psa.146.6 wat daer leeft.
Acto.14.14 5 Doe sprack de Coninck tot hem: Houdy
Apoca.14.7 van den Bel niet voor eenen leuendighen
God? siedy niet hoe vele dat hy daechlicx
eet ende drinckt?
6 Maer Daniel loech / ende sprack: Heere
Coninck/laet v niet verleyden: want dese
Bel/is binnen niets dan leem/ ende buyten
f Syr.30.19 metael/ f ende en heeft noch noyt wat ghe-
ghetten.
7 Doe werdt de Coninck toornich/ende riep
alle syne Priesters eyschen/ ende sprack
tot hen: Sult ghy lieden my niet segghen/
wie dit offer verteert / so sult ghy lieden
steruen.
8 Maer connet ghy lieden bewijsē/dat Bel
sulcx verteert/ g so sal Daniel steruen: want
hy heeft den Bel ghelastert: Ende Daniel g Leu.24.15
sprack: Ja Heere Coninck/het gheschie also/
als ghy ghesproken hebt.
9 Daer waren nu lxx. Priesters des Bel/ be-
haluen hare vrouwen ende kinderen / eñ de
Coninck ginck met Daniel inden Tempel
des Bel.
10 Doe spraken de Priesters desseluen: Siet/
wy willen henen wt gaen/ ende ghy Heere
Coninck sult de spijse ende den dranck selfs
daer henen setten / ende de deure na v toe-
sluyten / ende met uwen eyghenen Ringhe
verseghelen.
11 Eñ wanneer ghy des morghens vroech we-
der comt/ende vindet dat het Bel niet alto-
mael verteert hebbe / so willen wy gheerne
steruen/ ofte Daniel sal ghedoodt worden/
die sulcx op ons ghelogen heeft.
12 Sy verlieten hen nu daer op/ dat sy eenen
heymelicken ganck onder den Tissche ghe-
maeckt hadden / door den seluen ginghen sy
alle tijt daer henen in/h ende verteerdē wat h Bar.6.27
daer was.
13 Doe nu de Priesters henē wt waer/ liet de
Coninck den Bel de spijse voor setten: maer
Daniel beual syne knechten/dat sy assche ha-
len souden / eñ lietse stroyen ouer den gant-
schen Tempel voor dē Coninck/ daer na gin
ghen sy henen wt/ eñ sloten de deure toe/en-
de versegeldense met des Coninex Ringhe/
ende ghinghen daer van.
14 De Priesters nu/ginghen des nachts daer
henen in na harer ghewoonheyt/met haren
vrouwen ende kinderē/ aten ende sopent wt/
alles wat daer was.
15 Ende des morghens seer vroech / was de
Coninck op/ende Daniel met hem.
16 Ende de Coninck sprack: Is de Seghel
onuerseert? Hy antwoorde nu: Ja / Heere
Coninck.
17 Ende so haest als de deure opgedaen was/
sach de Coninck op den Tisch / ende riep
met luyder stemmen: Bel/ghy zijt eē groot
God / ende het en is gheen bedriegherie
mer v.
18 Maer Daniel loech/eñ hielt den Coninck/
op dat hy daer niet henen in ghinghe/ ende
sprack: Siet op de Aerde/ eñ merckt/wiens
zijn dese voetstappen.
19 De Coninck sprack: Ick sie wel voetstap-
pen der mannen/ vrouwen eñ kinderen. Doe
wert de Coninck toornich/
20 Ende liet de Priesters grijpen/met haren
vrouwen ende kinderen: ende sy moestē hem
wijsen de heymelicke ganghen/daer door sy
waren wt eñ in ghegaen/ende verteert had-
den wat op den Tissche was.
21 Ende de Coninck liet se dooden/ende ghaf
Daniel den Bel in zijn ghewelt: de selue ver-
stoorde hem ende synen Tempel.

Van den Drake te Babel.

22 Lder was oock eē groo te a Drake / dien/ die te Babel eenbaden. a Rom.1.23
23 Eñ de Koninck sprack tot Daniel: Hoe? wildy dan van desen oock seggē/ dat hy niets anders/ dā een metalē Afgod en zy? Siet/ hy leeft doch: want hy eet eñ drinct/ eñ connet niet seggen/ dat het gheen leuendich God en zy: daerom so bidt hem aen.
b Deu.6.13. 24 Maer Daniel antwoorde b Ick wil den
c Jere.10.10 Heere mynen God aenbiddē: c want de selue is de leuendighe God.
25 Maer ghy heere Koninc/ veroorloeft het my so wil ick desen Drake ombrengen/ sonder eenich sweert ofte stock. Eñ de Koninc sprack: Ja het zy v veroorloeft.
26 Doe nam Daniel peck/ vett/ ende hayr/ eñ soodt dat te samen/ eñ maecte daer koecxskens van/ ende wierpse den Drake inden hals/ ende de Drake berstede daer van midden ontwee. Eñ Daniel sprack: Siet/ dat zyn uwe Goden.
27 Doe nu die te Babel sulcks hoorden/ verdroot het hen seer/ ende maeckten eenen op loop tegen den Koninck/ eñ spraken: Onse
d Bel.2.21. Koninck is een Jode geworden: want d hy heeft Bel verstoort/ ende den Drake ghedoot ende de Priesters omghebracht.
28 Eñ sy tradden voor den Koninck/ eñ sprakē: e Gheeft ons Daniel hier/ so niet/ so willē
e 2.Sa.11.12 wy v ende v gantsche huys ombrenghen.
29 Doe nu de Koninck sach/ dat sy met ghewelt op hem dronghen/ moeste hy hen Daniel ouergheuen.
Daniel wort 30 f Eñ sy wierpen hem tot den Leeuwen in
in der leeu- dē kuyle/ daer lach hy ses dagen lanc inne.
wen kuyle 31 Eñ daer warē seuen Leeuwē inden kuyle.
ghewořpen. diē gaf mē daechlicx twee menschē/ eñ twee
f Dani.6.16 Schapen: maer dese dagen lanck en gaf mē hen niets/ op dat se Daniel eten souden.
32 Eñ daer was een Propheet Habacuc/ in Judea/ die hadde eenen bry ghesoden/ ende broot inghesneden in een diepe schotel/ eñ ginck daermede op het velt/ op dat hy het den Maeyers brochte.
Habacuc 33 Ende de Engel des Heeren sprac tot Ha-
brengt Da- bacuc: Ghy moet dat eten/ dat ghy draget/
niel spyse. den Daniel brenghen te Babel/ in der leeuwen kuyle.
34 Ende Habacuc antwoorde: Heere/ ick en hebbe de Stadt te Babel noyt ghesien/ eñ en weet niet/ waer de kuyle is.
g Ezech.8.3 35 g Doe vattede hem de Engel by den hoofde/ ende voerde hem gelijck als eenen stercken wint/ te Babel aen den kuyle.
h 1.Re.17.4 36 Eñ Habacuc riep/ ende sprack: h Daniel/ Daniel: neemt henen het eten/ dat v God ghesonden heeft.
i Psa.37.25. 37 Eñ Daniel sprack: Heere God/ i ghy denc-
Spra.2 12. ket doch aen my/ ende en verlaet die niet/ die v aenroepen/ ende v lief hebben.
38 Ende hy stont op ende att: maer de Engel Gods brachte Habacuc terstont weder aen zyn plaetse.
k Dan.6.19 39 k Eñ de Koninck quam ten seuendē dage/ leet te dragen ouer Daniel: Eñ doe hy aen dē kuyle quam/ eñ daer henen in sach/ siet/ doe satt Daniel midden onder de Leeuwē.
40 Eñ de Koninck riep luyde/ ende sprac: O Heere/ ghy God Daniels/ ghy zyt eē groot God/ l ende daer en is sus geen ander God/
l Deu.32.39 dan ghy alleen.
m Jer.38.10 41 m Eñ hy liet hem wt der kuyle nemen: n
n Hest.7.10. maer de andere/ die hem wonden ter doodt
Dani.6.24. ghebracht hebben/ die liet hy inden kuyle werpen/ eñ sy werden also haest voor synen ooghen/ van den Leeuwen verslonden.

Een Schoon aendachtich ghebedt Manasses/ des Koninckx Juda/ doe hy te Babylon gheuanckelick lach.

1 O Heere Almachtige God/ a onser Vaderen Abraham/ Isaac/ ende Jacob/ ende haers gherechten zaedts: a Exodi.3.6 Mat.22.32
2 b Die ghy Hemel ende Aerde/ met allen dat daer in is/ ghemaeckt hebt. b Genes.1.1 Psal.146.6. Acta.4.24.
3 c Ende hebt de Zee versegelt met uwē gebode/ ende hebt de diepte beuaetet ende versegheit/ tot eeren uwes verschrickelicken ende heerlicken Naems. 14.14. 17.24. Apoc 14.7. c Genes.1.9. Job.26.10.
4 Dat een yegelick moet voor v verschricken/ d ende hem vreesen voor uwer grooter macht. Prou.8.29. Jerem.5.22 d Esai.2.10.
5 Want uwen toorne is ondraechlick/ die ghy den Sondaers dreyghet: e maer onwtsprekelick eñ onbegrypelick is de barmhertichept uwer toeseggynghe. e Exo.20.6
6 Wāt ghy zyt Heere de Alderhoochste ouer den gantschen Aerdbodem/ f lanckmoedich/ van grooter goedicheyt/ eñ seer ghenadich/ eñ en straffet de lieden niet gerne: ende hebt na uwer goedicheyt toegheseyt/ g boete/ ter vergheuinghe der sonden. f Exo.34.6. Psalm.86.5 145.8. Joel.2.13. Jone.4.2.
7 Maer dewyle dat ghy zyt een God der rechtueerdigen/ so hebdy sulcke Boete niet ghesettet den rechtueerdigen/ h Abraham/ i Isaac/ eñ k Jacob/ die tegen v niet gesondicht en hebben: g Luc.24.46 Acto.2.38. h Ge.15.17.18 i Gen.26.6. k Gen.28.13
8 l Maer ick hebbe ghesondighet/ eñ myner sonde is meer/ dan des zants aē der Zee is/ ende ben m gekrommet in sware yseren banden/ ende hebbe gheen ruste. l 2.Reg.21.2. m 2.Pa 33.11
9 Daerom dat ick uwen toorne verwecket hebbe/ eñ groot quaet voor v ghedaen/ daermede dat ick sulcke gruwelen/ ende so vele ergernisse aengherichtet hebbe.
10 Daerom buyghe ick nu de knyen myns herten/ ende bidde v Heere om ghenade.
11 n Och Heere ick hebbe ghesondighet: Ja ghesondiget hebbe ick/ v ende bekenne myne misdaet. n Psal.51.6.
12 o So bidde ick nu/ ende smeecke v/ vergeeft het my O Heere/ vergheeft het my. o Psal.32.5. Job.13.15
13 Laet my niet in mynen sonden verderuen/ ende en laet de straffe niet eewichlick op my bliuen:
14 Maer wilt doch my onweerdigen helpē/ na uwer grooter barmherticheyt/ p so wil ick v alle tijt louen myn leefdaghe: p Esa.38.19
15 Want v loeft alle Hemelsche Heyr/ ende v salmen prysen altoos ende eeuwichlick. Amen. Luce.1.69.

Het Eerste Boeck vanden Machabeen.

Dat Eerste Capittel.

1. Alexander Koninck van Macedonien/ na dat hy twaelf Jaer gheregueert heeft/ sterft. 9. Ende na synen doot/ coemt het Ryke op syne Vorsten/ diet innemen. 11. Antiochus de Edele / ende de tijdt in welcken hy gheregueert heeft. 21. Egypten ghewonnen hebbende / treckt voor Israel/

Ende

ende koemt te Jerusalem/ 23. Gaet wreede-
lick int Heylichdom/ pilgeert ende berooft
den Tempel/ 44. Dwinge de Joden hare
Wetten te verlaten/ 57. Sett in dē Tempel/
op het Altaer/ eenen Gruwel/ 59. Hy doet
de Boecken des Wets verbranden/ 63.
Wilt de Besnijdenisse te nieten doen.

Alexander Magnus slaet Darium. 1 Alexander de sone Philippi/ Ko-
ninck te Macedonia/ de eerste
Monarcha wt Grecia/ is ghetoo-
ghen wt den Lande Chithim/ eñ
heeft groote Krijgen ghevoert:
2 De vaste Steden ingenomen/ ende der
Persen Koninck Darium gheslagen/ daer
na andere Koningen in allen Landē onder
hem ghebracht.
3 Ende is altoos voort ghetogen/ eñ heeft
alle Landen eñ Koninckrijcken ingenomen/
ende niemant heeft hem tegen hem dorven
setten.
4 Ende hadde een geweldich goet krijchs-
volck.
5 Als hy nu de Koninckrijcken in hadde/
wert hy stout/ ende viel in kranckheydt.
a Judit. 1. 5. 6 a Doe hy nu merckte dat hy sterven sou-
de/ eyschede hy syne Vorsten/ die met hem
van jeughet aen opghevoedt waren/ tot
hem
b Daniel. 7. 6 8/ 11/ 3. 7 b Ende settede se tot Hooftlieden over de
Landen/ by zijn leven.
8 Daer na is Alexander ghestorven/ als hy
twaelf Jaer gheregeert hadde.
9 Na synen doot/ is dat Rijcke op syne
Vorsten ghekomen/ die namen de Landen
in/ een yeghelick Hooftman zijn plaetse.
10 Ende maeckten hen alle tot Koninghen:
ende sy eñ hare Nakomelinghen regeerden
Antiochus de Edele/ koemt ten Regimente/ in den 137. Jare des Griekschen Rijcks. langen tijdt: ende daer zijn groote Krijgen
tusschen hen geweest/ ende is allenthalven
in der gantschen Wereldt/ vele jammers
ghewordden.
11 c Van deser Vorsten een/ is ghedoren/
een schadelicke boose wortel/ d Antiochus/
ghenoemt de Edele/ e die te Rome een
c Dan. 5. 33. Gyselaer geweest is/ door synen vader den
d 1. Mac. 8. 6 grooten Antiochum: ende dese Antiochus
de Edele begonst te regeren/ in den hondert
Vele Joden slaē hen tot de Heydenē. eñ seven ende dertichsten Jare des Grieck-
schen Rijcks.
12 Te deser tijt warē in Israel boose lieden/
e Deut. 7. 2. die hielden het volck aen/ ende spraken:
Judic. 2. 2. Laet ons een verbont maken met de Hey-
f Jere. 44. 18 denen/ rontsom/ ende hare Godsdiensten
g 2 Mac. 4. 9 aennemen: f want wy hebben vele lijden
Heydensche Speelhuysē werden te Jerusalem toegerichtet Joseph. Antiqui. lib. 12. cap. 6. moeten/ sindt dier tijt/ dat wy ons teghen
de Heydenen ghesettet hebben.
13 Dese meyninghe behaechde hen wel.
14 Eñ daer werden sommige van den volcke
tot den Koninck gesonden/ g die beval hen
Heydensche wijsen te beghinnen.
15 Doe richteden sy te Jerusalem de Hey-
densche Speelhuysen aen.
2. Mac. 4. 10 16 Eñ en hielden de Besnijdinge niet meer/
eñ vielen af van den heylighen Verbonde/
h 1. Reg. 21. 25 eñ hielden hen als Heydenen/ h eñ werden
Antiochus ghewint Egypten. gantsch verstocket/ alle schande eñ laster te
bedrijven.
17 Als nu Antiochus zijn Rijcke ghewel-
dichlickē in hadde/ onderstont hy hem het
Koninckrijcke Egypti/ oock aen hem te
brenghen/ op dat hy beyde de Koninck-
rijcken hadde.
18 i Ende tooch in Egypten wel gherustet/
met Wagenen/ Elephanten/ Ruyters/ eñ
i 2. Mac. 5. 1. vele Schepen/ ende krijgede tegen Ptolo-
Ptolomeus meum den Koninck Egypti.
Philometor 19 Maer Ptolomeus vreesde hē/ eñ vloodt/
ende vele Egyptenaers zijn omghekomen.

20 Eñ Antiochus heeft de vaste Steden in
Egypten ingenomen/ ende daer groot goet
gherooft/ ende daer van ghebracht. k 2. Mach. 5
21 k Als nu Antiochus in Egypten also ghe- 21.
wonnen hadde/ eñ weder na huys tooch/ in 143. Jaer.
den hondert eñ drie ende veertichsten Jare/ l 2. Mac. 5. 21
22 l Tooch hy door Israel/ ende quam te Antiochus
Jerusalem/ met eenen grooten volcke. berooft den
23 Eñ ginck m wrevelic in het Heylichdom/ Tempel/ eñ
ende liet wech nemen/ den gulden Altaer/ de Stadt
den Kandelaer/ ende wat daer toe behoort: Jerusalem.
den disch/ daer de schoubrooden op lagen/ m Met on-
de bekerē/ schalen/ de gulden n potleyrlen/ beschaemder
den voorhanck/ de kroonen/ eñ het gulden stoutheydt.
vercierſel aen den Tempel/ ende * versloech 2 Mach. 5. 16
het altemael. n Kellen/
24 Ende nam het silver ende het gout: ende visels.
kostelicke vaten/ eñ de verborgen schatten/ * Of/ sloech
so vele als hy vandt/ eñ voerdese met hem in stucken.
in zijn Landt.
25 Ende liet vele lieden doodē/ eñ lasterlicke
ghebeden wtroepen.
26 Ende in gantsch Israel/ ende waer sy
woonden/ was groot herteleede.
27 De Vorsten treurdē/ de oudē/ Maechden
ende Vrouwen/ saghen jammerlicken.
28 Mannen ende Vrouwen klaechden/
29 Ende het gantsche Landt wert bedroeft/
van weghen der raserye/ die daer in ghe-
schiede/ ende het gantsche huys Jacobs
was vol jammers.
30 o Ende na twee Jaren/ sandt de Koninck o 2. Mac. 5. 24
eenen Hooftman in Judeā/ die quam met
eenen grooten Krijchsvolcke voor Jerusalē/
31 Eñ begeerde/ p men soude hem in laten/ p 1. Mac. 7.
so en woude hy hen geen schade doen: maer 10.
het was enckel bedriegherye.
32 q Doe sy hem nu gheloofden/ ende lieten q 1. Mac. 7. 15
hem in/ overviel hy de Stadt verraderlickē/
ende versloech vele lieden van Israel. Antiochus
33 r Eñ plonderde de Stadt/ eñ verbrandde laet weder
de huysen/ wierp de mueren neder. Jerusalem
34 Eñ voerde de Vrouwen/ eñ Kinderen/ eñ plonderen.
het Vee henen wech. r 1. Mac. 3. 45
35 Ende de Borcht Davids benestigede hy De Borcht
met stercke mueren ende torrens/ Davids/
36 Ende besettede dien met eenē Godloosen wort bevesti-
hoope: die allen moetwille daer op dreef. get van den
37 Eñ roofden wapenen ende spiessen wt der Heydenen/
Stadt Jerusalem/ ende besleidense op de eñ ghehoudē
Borcht. 25. Jaer lanc
38 Eñ beleyden daer het Heylichdom/ ende 1 Mac. 13. 45
loerden op de lieden/ die in den Tempel gin- s Psal. 17. 3.
ghen: eñ vielen daer wt der Borcht/ in het
Heylichdom/ dē Godsdienst te verhinderē.
39 s Ende vergotē vele onschuldichs bloets
by het Heylichdom/ ende ontheylichdent.
40 Ende de Burghers te Jerusalem vloden
wech/ eñ de vreemden bleven te Jerusalem/
ende die/ die aldaer gheboren waren/ moesten
wijcken. Het Heylich-
41 Het Heylichdom wert woest/ t de Vier- dom leyt
daghen werden ijdele Treurdaghen/ de woest.
Sabbath ijdel jammer/ ende alle haer Heer- t Tobie. 2. 6
lickheydt werdt te niete. Amos 8. 10
42 So heerlick ende hooch/ als Jerusalem Antiochi
te voren gheweest was/ so jammerlick ende ghebodt.
ellendich moeste het op dat mael zijn. Joseph.
43 Ende Antiochus liet een ghebodt wt- Antiq. lib. 12
gaen/ over zijn gantsche Koninckrijcke/ dat cap. 6. eñ 7.
alle volcken eensdrachtigen/ eenerley Gods Antiochi
dienst houden souden. brieven aen
44 Doe verlieten alle volcken hare Wetten/ de Jodē/ dat
ende bewillichden in de wijse Antiochi. sy der
45 Ende vele wt Israel/ bewillichden daer Heydenen
oock in/ ende offerden den Afgoden/ ende Afgodsdienst
ontheylichden den Sabbath. aennemen
46 u Antiochus sandt oock Brieven na souden.
Jerusalem/ eñ in alle steden Juda/ daer hy u 2. Mac. 6. 1

 en

in gheboodt: Dat sy der Heydenen Gods dienst aennemen/
47 Ende den Brandtoffer/Spijsoffer/ende Sondoffer/ in het Heylichdom.
48 Den Sabbath ende andere Feesten afdoen souden.
Het Heylichdom wordt ontheylicht.
49 Eñ beval/datmen het Heylichdom ende het heylighe volck Israels / ontheylighen soude.
50 Ende liet Altaren / Tempelen / ende Afgoden oprichten/ ende swijnen vleesch offeren/ende andere onreyne ghedierten.
51 Ende de Besnijdinge verboodt hy/ ende gheboodt de lieden te wennen / tot allen grouwelen/ dat sy Gods Wet ende Recht vergetē/eñ andere wijsen aennemen soudē.
52 Eñ wie Antiocho niet ghehoorsaem zijn en soude/dien soudemen dooden.
53 Dit ghebodt liet hy wtgaen / ouer zijn gantsche Koninckrijcke/ ende verordende Hooft lieden/die het volck dwingen souden sulcks te doen.
54 Dese richteden in Judea Offer aen/ende gheboden die te houden.
r 1.Mac.2.16 3 Mach.2.30
55 r Ende vele vanden volcke / vielen van Gods Wet af/ tot hen.
56 Allen moetwille dreuen sy in den Lande/ ende veriaechden het volck Israels/ p dat het hem verbergen eñ verstelen moeste in de spelonckē/gelijck als de veldtvluchtigē.
p 2.Mach.6 11. Heb.11.38.
De Gruwel der verwoestinghe/ werdt op Gods Altaer ghesettet.
57 Inden hondert eñ vijf ende veertichsten Jare/aen den vijftienden dage der Maent Casleu/ liet de Koninck Antiochus / den z Grouwel der verwoestinghe op Gods Altaer setten / eñ liet in allen steden Juda Altaren oprichten/
z Dani.11.31.
De boecken des Wets werden verscheurt ende verbrandt.
58 Datmen openbaer op de straten / eñ een yeghelick voor synen huyse/ roockede ende offerde.
59 a Eñ liet de Boecken des Wets Gods/ verscheuren ende verbranden/
a Jere.36.23 Act. 19. 19.
60 Eñ alle de ghenen/ daermen de Boecken des Verbonts Gods by vandt/ende alle de genen / die Gods Wet hielden/dootslaen.
61 Eñ dat deden sy met haren krijchsvolcke alle Maendē/wanneer het volck te samen quam in de steden.
62 b Eñ aen den vijf ende twintichsten dage der Maent / offerden sy op den Altaer/ dien sy opgherichtet hadden / teghen den Altaer des Heeren.
b 2.Mac.6.5
63 c Ende de Vrouwen / die hare kinderen besneden/werden ghedoot/als Antiochus gheboden hadde.
c 2.Mac.6.10
64 De d † Ouden werden in haren huysen verworghet / ende de kinderen daer in op ghehangen.
d † Anders/ Besnyders.
65 Maer vele vandē volcke Israels waren bestandich/ende en wouden e niet onreyne ten.
66 Eñ lieten hen liever dooden / dan dat sy hen verontreynichdē/ ende en wouden van de heylighe Wet Gods niet afuallen.
e Leuit.11.2. 2.Mac.6/18 7/ 1.
67 Daerom werden sy f † ommeghebracht.
f † Anders/ omgebracht eñ woedede flechs hoe langher hoe meer ouer het heylighe volck Israels.

Dat ij.Capittel.

1. Matathias de sone van Joannes/ Ouerpriester.2.De vijf sonen Matathie.7 De klage Matathie/siende deelendicheyt der Joden/ 19. Hy veracht het ghebodt des Koninckx Antiochi gehoorsaem te syne/ 23. Den yuer ofte yverichheyt Matathie/ om de Wet Gods te onderhouden / 28. Wijckt na het gheberchte/ 38. Vele Joden/ vreesende den Sabbath te breken / laten haer dooden/ 42. Matathias ende de syne teghen de vyanden / 50. Vermaninghe Matathie tot syne sonen / 70, De doodt Matathie,

1 DAer was nu een Priester Matathias/ de sone Joannis/ des soons Simeons/ wt den gheslachte Joarim van Jerusalem/die woonde op den Berghe Modin.
Matathias de Priester/ eñ zijn vijf sonen / werderft aen Antiocho. Joseph. Antiq.lib.12 Cap.7.
2 Eñ hadde vijf sonen/Johannam/met dē toename Gaddis.
3 Simon/ met den toename / Thasi/
4 Judas/ met den toename / Machabeus/
5 Eñ Eleazar/ met den toename/ Aaron/ eñ Jonathan/met den toename/ Apphus.
6 Dese iammerde gantsch seer / de groote ellende in Juda ende Jerusalem.
7 Eñ Matathias klaechde: Och / dat ick daer toe gheboren ben/dat ick myns volcx/ ende der heyliger Stadt/ verstooringe sien moet / ende stille daer toe sitten / ende de vyanden haren moetwille drijuen laten.
8 a De vreemden hebben het Heylichdom in/ ende de Tempel Gods / is ghelijck als een verdoemt mensche.
a 1.Mach.1. 32. 41.
9 Zijn * vercierfel heeftmē wech genoeret/ de oudē zijn op de stratē verslagē/eñ de ionge manschap is vandē vreemdē doorstekē.
* cieraet † Anders/ kinderen.
10 Het Rijcke is allen Heydenen ten deele ghewo rden / dat sy het plonderen.
11 Alle syne heerlicheydt is wech: het was een Koninghinne/ nu isser eene Maghet.
12 Siet / onse Heylichdom / ende onse roem ende prijs / is henen wech: de Heydenen hebbent verwoestet.
13 Wien soude nu noch lusten te leuen?
14 Ende, Matathias b verscheurde syne kleederen/hy ende syne sonen/ ende toghen sacken aen/ende treurden seer.
b 3 Esd.8.7. Esaie.37.1. 1.Mac.4.39
15 Doe nu des Antiochi Hooftlieden daer oock henen quamen / om de ghene die in de Stadt Medin ghevlooden waren/ oock te drenghen van Gods Wet af te vallen/eñ te offeren/ ende te roocken.
16 c Doe vielen vele van den volcke Israels tot hen: maer Matathias ende syne sonen bleuen bestandich.
c 3.Mach.2. 30. 1.Mac.1.55.
17 Ende de Hooftlieden Antiochi/ spraken tot Matathiā: Ghy zijt de Voornemste ende ghewel dichste in deser Stadt/ eñ hebt vele sonen/eñ een groote vriendtschap.
Antiochi Hooftliedē/ willen den Matathias van God drenghen.
18 Daerom treedt ghy daer tē eersten henē/ ende doet wat de Koninck gheboden heeft: ghelijck als alle Landen/ daer toe oock de lieden Juda / die noch te Jerusalem zijn/ ghedaen hebben: so sult ghy eñ uwe sonen/ eenen ghenadigen Koninck hebben/ ende begaeft worden met goude ende siluer/ eñ groote gauen.
19 d Doe sprack Matathias vrij wt: e Wanneer schoon alle Landen Antiocho ghehoorsaem waren/ eñ een yeghelick van syner Vaderen Wet afuiele/ ende bewillich den in des Koninckx ghebodt:
d Syrac.15. 18. Matathie antwoordt. e Act. 5.29.
20 So en wil ick / ende myne sonen ende broeders/ doch niet afuallen van de Wet onser Vaderen.
21 Daer zy God voor: dat ware ons niet goet / dat wy van Gods woorde eñ Gods Wet afuielen.
22 Wy en willen niet bewilligen iñ het ghebodt Antiochi/ ende en willen niet offeren/ ende van onser Wet afuallen / ende ander wyse aennemen.
23 Doe hy nu also wtghesproken hadde / f gaet een Jode henē/voor harer aller oogen/ ende offert den Afgoden/ op den Altaer te Modin / als de Koninck gheboden hadde.
Een Jode offert te Modin den Afgoden. f Num.25.6
24 Dat sach Matathias/eñ het ghinck hem door zijn herte/ ende synen yuer in de Wet ontbrandde.
25 Ende liep henen toe/ende doodde hy den Altare/ den Jode / ende den Hooftman Antiochi/ende wierp den Altaer om/
Matathie yuer/om de Wet Gods.

a Num.25.7 26 Eñ ijuerde om de Wet / ghelijck als
Phinees dede dē Zamri / dē sone Salomi.
27 Eñ Matathias schreyede luyde door de
gantsche stadt: Wie om de Wet ijuert / eñ
het Verbondt houden wil / die trecke met
my wt der Stadt.
b 2. Mach. 5.27. 28 Also vloodt hy ende syne sonen b op het
gheberchte / eñ verlieten alles wat sy hadden
in der Stadt.
29 Ende vele vromelieden / toghen henen wt
in de woestijne /
i Heb. 11.38 30 i Eñ onthielden hen daer met Vrouwen
ende Kinderen / ende haren Vee: want de
tyrannie was al te groot gheworden.
31 Doe nu des Konincks volck te Jerusalē
in der Stadt Dauids hoorde, dat hen som
mighe teghen des Konincks ghebodt sette-
den / ende hen wt den Steden ghemaeckt
hadden / hen heymelicken in der Woestijne
te versteken / ende te onthouden / ende dat
veel volcks tot hen ghetogen was /
32 Maeckten sy hen haestelick op / haer aen
den Sabbath te ouervallen / ende lietē hen
seggen:
33 Willet ghy noch niet ghehoorsaem zijn?
trecket wt / eñ doet wat de Koninck ghe-
boden heeft / so sult ghy seker zijn.
34 Daer op antwoorden sy: Wy en willen
niet wt trecken / denckē oock den Sabbath
niet te ontheylighen gelijck als de Koninck
ghebiedt.
35 Ende die daer buyten / bestormden den
rotzsteen.
k 2. Mach. 6.11. 36 k Ende die daer binnen / en weerden hen
niet / wierpen niet eenen steen daer wt /
maeckten oock den Rotzsteen niet toe /
Duysent Joden werden aen den Sabbath omgebracht 37 Eñ spraken: l Wy willen also steruen in
onser onschuldt: m Hemel eñ Aerde sullen
ghetuyghen zijn / dat ghy ons met ghewelt
ende onrecht ombrenght.
l Josue.1.16. m Deu.4/26 30/19/31/28. 38 Also werden die daer binnen / aen den
Sabbath ouervallen / ende hare Vrouwen
ende Kinderen / ende Vee omghebracht / by
duysent persoonen.
Matathias beclaeget hem met dē synen. 39 Doe Mathathias eñ syne vrienden sulcx
hoorden / dede het hen gantsch wee /
40 Eñ spraken onder malkanderen: Willen
wy alle so doen / als onse Broeders, eñ ons
niet weeren tegen de Heydenen / onse leuen
ende Wetten verlossen: so hebben sy ons
n Wijkē / daer van helpen. gantschlichtelick te verdelghen.
41 Ende besloten by hen: So men ons aen
den Sabbath aengrijpen sal / so willen wy
ons weeren / op dat wy niet alle omkomē /
ghelijck als onse broeders indē spelonncken
vermoort zijn.
42 Ende daer versamelde hen een groote
menichte der vromen te hoope / die alle be-
standich bleuen in de Wet.
43 Ende alle die voor der tyrannie vloden /
quamen tot hen.
44 o Daerom rusteden sy hen oock / eñ ver-
o Dan.11.30 sloegen vele Godloosen ende Afualligen in
haren ijuer ende toorne: de ouergebleuene
nu gauen de vlucht / ende ontquamen tot
de Heydenen.
45 Daer na tooch Matathias ende syne
vrienden stucx rontsomme in het Landt
Israels / eñ brack de Altaren weder neder /
46 Ende besneedt de kinderen die noch on-
besneden waren /
47 Ende grepen de Godloosen aen: eñ het
heeft hen p gheluckt /
p Wel ghe-slaghen. 48 Dat sy de Wet onderhielden / teghen alle
macht der Heydenen ende Koninghen, dat
de Godloosen gheene Heeren ouer hen en
werden.
Matathias vermaent eñ 49 Als nu Matathias seer oudt was / sprac
hy voor synen doodt tot syne sonen: Daer
is groote tyrannie ende veruolghinghe / ende troostet syne
een groote grimmicheyt / ende harde straffe sonen voor
ouer ons ghekomen. zijn doodt
50 Daerom lieue sonen / ijueret om de Wet / c Joseph.
ende waecht uwe leuen voor het Verbondt Antiq.lib.12
onser Vaderen. cap.8.
51 Ende ghedenckt / welcke daden dat onse c Syrac.4.33
Vaderen te haren tijden ghedaen hebben / d 3. Mach.1.31
so sult ghy rechte eere ende eenen eewighen d Prou.22.1.
name verkrijghen. Syrac.42.7.
52 e Abraham wert versocht / ende bleef vast Eccle 7.1.
in den gheloone: f dat is hem ghereekent e Gen.22 9.12
gheworden ter gherechticheydt. f Gene.15.6.
53 g Joseph hieldt het ghebodt in syner Roman.4.5
droeffenisse / ende is een Heere in Egypten Galat.3.6.
gheworden. g Gen.39.8.
54 h Phinees onse Vader / ijuerde Gode ter 41/40.
eeren / eñ verkreech dat Verbondt / dat het h Num. 25.
Priesterdom op hem blijuen soude. 7. 13.
55 i Josua richtede het beuel wt / dat hem Syrac.45.28
ghegeuen was / daeromme werdt hy de i Num 27.18
opperste Vorst in Israel. Josue. 1. 2.
56 k Caleph gaf ghetuyghenisse / eñ straffede k Num.14.6
het volck / daerom heeft hy een sonderlicke Josue.14.13.
Erue verkreghen.
57 l Dauid bleef ghetrouwe eñ rechtschapen l Sam.16/1.
aen God / daerom beeruet hy het Koninck- 24/7.
rijcke eewichlick. 2 Sam. 2.4
58 m Elias ijuerde om de Wet / eñ werdt ten m 1. Reg. 19.
Hemel gheuoert. 10.
59 n Anania / Azaria / eñ Misael geloofden / 2. Reg. 2. 11.
ende werden wt den vyere verlost. n Dan.3.21.
60 o Daniel wert van wegē syner onschult / 93.
verlost vanden Leeuwen. o Dan.6.22.
61 Also bedencket / wat te eenen yeghelijcken
tijde gheschiet is, so sult ghy vinden / p dat p Syrac.2.12
alle de ghene / die op God betrouwen / be- Psalm.25/3.
houden worden. 31/1/71/1.
62 Daerom en vreest v niet voor der God- Esaie.49.23
loosen pocchen: want hare heerlicheydt is
dreck ende een worm.
63 q Heden sweeft hy inder hoochte, morgen q Psal.37.35
leyt hy daer neder / ende en is niets meer /
wanneer hy weder tot Aerden gheworden
is, ende zijn voornemen is te niete ghewor-
den.
64 Daerom / lieue kinderen / weest onuer-
schrocken / eñ blijft vast by de Wet: so sal v
God wederom heerlick maken.
65 Uwe broeder Simon is wijs, den seluen
luystert als eenen Vader.
66 Judas Machabeus is sterck ende een
Heldt, die sal Hooftman zijn / eñ den krijch
voeren.
67 Ende voordert tot v alle de ghene / die de
Wet houden / wrecht dat ghewelt / aen
uwen volcke ghedaen /
68 Eñ betaelt den Heydenen als sy verdient
hebben / ende blijft met ernste by de Wet.
69 Daer na seghende hyse / ende werdt ver-
samelt tot synen Vaderen.
70 Ende sterf inden honderd ende ses ende
veertichsten Jare / eñ syne sonen begrouen
hem in syner Vaderen graf te Modim: ende
gantsch Israel droech groot leet ouer hem.

Dat iij. Capittel.

1. Judas Machabeus / soon vā Mata-
thias 4. Syne stercke eñ wtnementheyt / 11
Hy doot inder slacht den Apollonium / 27.
Antiochus hoorende de ouerwinninghe
Jude / is seer vergramt / 32. Hy geeft Lysiam
last, te krijgen teghen de Joden. 38. Lysias
sendt een groote Heyrkracht in Judea on-
der het last Gorgie ende der anderen / 42.
Judas ende syne broeders maken hen be-
reydt om wederstant te doen / 46. Sy ver-
samelen te Mizpa / ende bidden den Heere
met Vasten ende Offerhanden.

Ende

Judas Machabeus. Josephus Antiq lib.12 Cap.8.9.

1 Ende Judas Machabeus quam in
zijns vaders stede.
2 Ende syne Broeders/ ende alle die
die hen tot synen vader gehouden hadden/
holpen hem teghen de vyanden/ ende sloeghense
met vreuchden.
3 Eñ Judas verkreech den volcke groote
eere/ hy tooch in synen harnasche/ als een
Helt/ ende beschermde zijn Heyr met synen
sweerde.
4 Hy was blijmoedich gelijck als een Leeuwe/
koen als een ionck brullende Leeuwe/
wanneer hy wat iaecht.

a 2.Mac.8.5

5 a Hy sochte de Afvalligen ende de Godloosen/
die het volck drongen/ van de Wet
af te vallen/ ende straffede ende verbrandese.
6 Dat allenthaluen syne vyandē voor hem
verschrocken ende vloden/ eñ de Afvalligen
werden ghedempt/ ende hy hadde gheluck
ende overwinninghe.
7 Dat verdroot velen Koninghen: maer
Jacob was het een vreuchde/ ende hem een
eewich roem ende eere.
8 Hy tooch door de Steden Juda/ eñ verdelghede
de Godloosen daer in/ dat hy den
toorne van Israel afwendede.
9 Ende hy was allenthaluen in den Lande
vermaert/ dat alle ondergedruckte tot hem
liepen.

Apollonius de Hooftmā in Syria wert verslaghen. b 1.Mac.10 69. Joseph. Antiq lib.12 Cap.6.

10 Daer teghen brachte b Apollonius een
groot Heyr te samen/ van den Heydenen eñ
van Samaria teghen Israel te strijden.
11 Doe Judas dat hoorde/ tooch hy teghen
hem/ ende hielt een slachtinghe met hem/
eñ versloech hem/ ende eenen grootē hoop
vyanden met hem: de overghebleuene nu
vloden.
12 Ende Judas kreech den roof/ ende nam
Apollonij sweerdt/ dat voerde hy daer na
alle zijn leefdaghe:

Seron.

13 Daer na/ doe Seron de Hooftman te
Syria hoorde/ dat hē de vromen tot Juda
hielden/ ende dat daer een groot volck by
malkanderen was/
14 Sprack hy: Ick wil eere behalen/ dat ick
in den gantschen Koninckrijcke ghepresen
worde/ ende wil Juda ende synen hoop/ die
des Koninckx ghebodt verachtet/ slaen.
15 Daeromme rustede hy hem/ ende een
groote macht tooch met hem/ op dat sy
hen aen Israel wrekeden/
16 Eñ quamen tot aen Bethoron/ doe tooch
Judas tegen hem met eenen kleynē hoop.
17 Als sy nu de vyanden sagen/ spraken sy:
Onser is weynich/ daer toe zijn wy moede
van vasten: hoe * sullen wy ons dan/ met
sulck eenen grooten eñ stercken hoop slaen?

* Of/ mocht' onser so weynich teghen sulck/ etc. Judas vermaent eñ troostet de syne. c 1.Sam.14.6 1.Para.14.11 d 2 Par.14/11 23/8. Judith.9.15 e Psal.20.8

18 Maer Judas sprack: c Het kan wel gheschieden/
dat weynige eenen grooten hoop
overwinnen: d want God kan euen so wel
door weynighe overwinninge gheuen/ als
door vele.
19 Want de overwinninghe koemt vanden
Hemel/ ende en wort niet door groote veelheydt
verkreghen.
20 Sy verlaten hen op hare groote macht/
ende willen ons/ onse vrouwen eñ kinderen
vermoorden ende berooven.
21 Maer wy moeten ons weeren/ ende voor
onse leuen ende Wet strijden.

Seron wert in de vlucht gheslaghen. f 1.Mach.4.14. 2.Mac.8.24 * Josephus sept/ achte duysent.

22 Daerom salse God voor onsen ooghen
verdelghen: ghy en sult haer niet vreesen.
23 Doe hy also wtghesproken hadde/ greep
hy de vyandē aen/ eer sy hen dies versagē. f
ende sloech den Seron/ ende zijn volck in
de vlucht.
24 Ende iaechdese van Bethoron af/ tot in
het vlacke veldt/ ende sloech er * acht hondert
doodt: de overghebleuene vloden in der
Philisthijnen Landt.
25 Also quam een vreese in alle volcken
rondtsom/ van Juda eñ synen broederen.
26 Eñ in allen Landen seydemen van Juda/
ende synen daden: ende het quam oock voor
den Koninck.
27 Doe nu sulcks alle Antiochus hoorde/
vergrimde hy gantsch seer: schickede wt/
ende liet opbieden in synen gantschen
Koninckrijcke/ eñ brachte een groote macht
te samen.
28 Eñ greep syne schatten aen/ eñ ordineerde
soldt voor een Jaer/ ende gheboodt/ datmen
altoos soude gherustet zijn
29 Doe hy nu sach/ dat hy niet gheldts ghenoech
en hadde/ ende dat het Lant van wegen
des Krijchs/ dien hy nu lange gevoeret
hadde teghen de Wet/ niet vele gheuen en
konde/
30 Besorchde hy hem/ hy en vermochte den
grooten onkost niet langer te dragen/ ghelijck
als tot noch toe/ doe hy soldt eñ gauen
wtgegeuen hadde/ meer dan alle Koningen
voor hem.

Antiochus de Edele reyst in Persien. g 1.Mac.6.1 Lysias Hooftman Antiochi. h 1.Mac.6.1 i 1.Mach.6. 17.

31 Daerom werdt hy bedroeft/ g eñ tooch in
Persen/ dat selue Landt te schatten/ eñ gelt
op te brenghen.
32 h Ende liet inden Lande eenen Vorst/ met
namen Lysiam/ dien maeckt hy ten Hooftman/
over het gantsche Koninckrijcke van
den Euphrate aen/ tot aen Egypten.
33 Ende beual hem synen sone/ i den iongen
Antiochum/ dewijle dat hy buyten Landts
zijn soude.
34 Eñ liet hem de helfte des krijchsvolcks/
ende der Elephanten/ ende dede hem beuel
van allen saken.
35 Ooch van Judea ende Jerusalem/ dat hy
daer meer volck henen schicken soude/ de
overgebleuen lieden in Israel eñ Jerusalem
wt te roeyen.

Joseph. Antiq.lib.12 Cap. 10.

36 Eñ het Landt den vreemdē wt te deylen/
eñ Heydenen allenthaluen daer in te setten.
37 In den hondert eñ seuen eñ veertichsten
Jare/ tooch de Koninck wt van syner stadt
Antiochia/ over den Euphraten/ heuen op
in de Overste Landen.

k 2.Mac.8.9

38 k Eñ Lysias verkoos sommighe Vorsten
des Koninckx vrienden/ tot Hooftlieden/
namelickē/ Ptolomeum dē sone Dorimenis
Nicanor/ ende Gorgiam/

Ptolomeus. Nicanor. Gorgias.

39 Ende gaf hen veertich duysendt mannen
te voete/ ende seuen duysent te peerde/ dat sy
tegen het Lant Judea trecken souden/ eñ de
Joden wtroeyen/ als de Koninck beuolen
hadde.

Judas rustet eñ vermaent de syne.

40 Als sy nu met desen Heyre wtghetoghen
waren/ legherden sy hen eerstlicken by
Ammaus op den vlacken velde.
41 Doe sulcx de Koopliedē inden Landen
rontsom hoorden/ quamen sy in het Leger/
ende brachten vele gheldts met hen/ om de
kinderen Israels te koopen/ dat sy hare
knechten zijn souden: ende wt Syria ende
van den anderen Heydenen/ tooch hen meer
krijchsvolck toe.
42 Doe nu Judas eñ syne broeders saghen/
dat de vervolginge grooter werdt/ ende dat
de vyanden aen de Landtpalen lagen/ ende
vernamen/ dat de Koninck geboden hadde/
gantsch Juda te verdelghen/

l Wthelpen bijden.

43 Waren sy onuerschrockē/ eñ vereenichden
hen/ sy wouden haer volck l verlossen/ ende
voor de Heyligen strijden.
44 Daerom brachten sy haer krijchsvolck te
samen: op dat sy by malkanderen waren/
ende daer op wachteden/ wanneermen de
vyanden aengrijpen moeste/ eñ dat sy ooch

met malanderen bededen/ om ghenade eñ
hulpe van God.
45 m Maer op die tijt was Jerusalē woest/ *Jerusalem is verwoestet/ het heylichdom ontheylighet. m 1.Mach.1 23.41.*
ende daer en woonde gheen Burger meer/
ende het Heylichdom was ontheylighet/
met den Afgode die daer in ghesettet was/
eñ de Heydenen hadden de Borcht in/ ende
alle heerlickheyt was van Jacob wech ghe
nomen/ ende men hoorde daer noch pypen
noch harpen.
46 Daerom quam het volck te Mispath te *n 1.Sa.7/5.*
samen teghen Jerusalem ouer: n want Is-
rael moeste in voortyden te Mispath aen-
bidden.
47 Aen deser plaetse quamē sy nu oock te sa-
men/ vasteden daer/ ende togen sacken aen/
stroyden assche op hare hoofden/ ende ver-
scheurden hare kleederen.
48 Eñ brochten de boecken des Wets/ daer
voor die de Heydenen soecken lieten/ hare
Afgoden/ daer in te schrijuen ende te malē.
49 Sy brachtē oock de Priesterlicke cleederē
daer henen/ de eerstelingen eñ tienden/ ende *o Num.6.2.*
maecten o Nazareos/ welcke haren bestem
den tydt houden moesten.
50 Ende schreyeden klaechlicken in dē Tem
pel: Waer sullen wy dese henen voeren?
51 Want v Heylichdom is verontreyniget/
uwe Priesters zijn veriaecht.
52 Ende siet/ alle Heydenen versamelen hen
teghen ons/ op dat sy ons gantsch verdel-
ghen: ghy weet/ wat sy teghen ons in den
sin hebben.
53 Hoe konnen wy voor hen blijuen/ ghy hel
pet ons dan/ onse God.
54 Daer na liet Judas het volck te samen
roepen met der basuynen/
55 Eñ maeckte een veltregiment/ Oversten/
Hooftlieden ende Weyfelaers.
56 p Oock liet hy wtroepen/ dat de gene/ die *p Deu.20.5 Judicu.7.3. q Judic.7.3*
daer huysen bouweden/ ofte vrijeden/ ofte
wijnbergen planteden/ q ofte die hen vreef-
den/ dat die weder na huys trecken moch-
ten/ gelijck als sulcken de Wet veroorloeft.
57 Daer na toghen sy voort/ ende sloeghen
haren legher oock aen Ammaus/ teghen
Zuyden.
58 Ende Judas vermaende zijn volck/ ende *Judas vermaent de syne.*
sprack: Rustet v/ eñ weest onuerschrocken/
dat ghy morgen bereyt zijt/ te strijden tegen
dese Heydenen/ die ons eñ onse Heylichdom
dencken te verdelghen.
59 Het is ons lijdelicker/ dat wy in den strijt
om komen/ dan dat wy sulcken iammer/ aen
onsen volcke ende Heylichdom sien.
60 r Maer wat God in den Hemel wil/ dat *r 1.Mac.6.10*
gheschie.

Dat iiij. Capittel.

1. De heyrkracht Gorgie geslagen door Judā Machabeum. 21. Gorgias verschrickt vliedt. 23. Judas plondert het legher der vyanden. 24. De Joden singhen den Heere Loffanghen ende dancken hem 28. Lysias keert wederom het nauolgende Jaer/ met een groote heyrkracht in Judea. 29. Judas koemt hem tegen. 34. Levert hem strijt/ ende ouerwint hem. 37. Judas eñ de syne reynighen den Tempel eñ het Heylichdom/ ende breken in stucken den Altaer die ontheylighet geweest was. 52. Sy offeren Offerhanden/ ende verblijden hen. 59. Ordineeren een seker Feest in elck Jaer/ ter gedachtenisse des opgherechten Altaers.

1 Ende Gorgias nam vijf dupsendt mannen te voete/ ende dupsent Ruyters de *Gorgias. Josephus Antiq. lib.12 Cap.10.*
beste/ ende trocken by nacht heymelic-
ken henen aen/ aen der Joden legher/ haer
onuersiens te ouervallen.
2 Ende sommighe die op der borcht tot een
beset gheleghen hadden/ voerden dē hoop.
3 Maer Judas was te voorē op met dē be-
sten hoope/ dat hy eer quame/ eñ de vyandē
ouerrasschede.
4 Eñ sloechse/ dewijle dat sy noch verstroyt
hier ende daer laghen.
5 Doe nu Gorgias aen Judas leger quam/
ende daer niemant vandt/ tooch hy hen na
in het gheberchte/ ende meynde/ sy waren
voor hem ghevloden.
6 Maer Judas snelde hem/ dat hy des mor
ghens vroech int velt quame/ met drij dupsendt mannen/ die doch gheen harnasch en
hadden/ dan alleen hare kleederen ende
sweerden.
7 Doe sy nu sagen/ dat de vyanden wel ghe-
rustet waren met harnasch/ eñ hadden eenē
stercken reysighen tocht/ ende waren rechte
krijschlieden.
8 Sprack Judas tot synen volcke: a Vreest *Vermaninge Jude aen zijn volck. a Deu.20.3. b Exod.14 9 30.*
b niet voor desen grooten hoop/ ende voor
haer macht en verschrickt niet.
9 Gedencket/ b hoe onse Vaders in de Roo
de Zee verlost zijn/ doe hen Pharao met ee-
nen grooten heyre naiaechde.
10 c Laet ons indē Hemel roepen/ so sal onsē *c Math.6.9 1.Mac.9.46*
de Heere oock genadich zijn/ eñ aen het Ver
bondt dencken/ dat hy met onsen Vaderen
gemaeckt heeft/ ende sal onse vyanden voor
onsen ooghen verdelghen.
11 Eñ alle Heydenen sullen gewaer worden/
dat het God is/ die hem Israels aenneemt/
hem helpt ende verlost.
12 Doe nu de Heydenen saghen/ dat Judas *De Heydenen werden in de vluchte gheslaghen.*
teghen haer quam/
13 Toghen sy oock wt den leger/ Judam aē
te grijpen: maer Judas liet op trompetten/
ende greep de vyanden aen.
14 b Ende de Heydenen werden in de vlucht *b 2.mac.8.21*
geslagen/ dat sy ouer het vlacke velt vlodē/
ende de laetste doorstreken weeden.
15 Want Judas iaechde hen na/ tot Assame *Drij dupsent Heydenen verslaghen.*
roth/ toe/ ende tot aen het velt Edom/ tegen
Asdod ende Jamnia: ende daer bleuen doot
by drij dupsent mannen.
16 Doe nu Judas wederom keerde/ geboot
hy synen volcke/
17 Ende sprack: Ghy en sult niet plonderen:
want wy moeten noch een slachtinge doen,
18 Gorgias eñ synen hoop/ is voor ons in het
gheberchte: daerom blijft in der ordeninge/
ende weeret v: daer na/ wanneer ghy de vy-
anden geslaghen hebt/ so konnet ghy seker
ende sonder alle vare/ plonderen.
19 Doe Judas also sprack/ gaf hem eenen
hoop op den gheberchte daer voor.
20 Eñ Gorgias sach/ dat syne lieden gesla- *Gorgias ontvliedt.*
gen waren/ ende het Leger verbrant: want
hy sach dē rooch/ daer by conde hy afnemē/
wat daer gheschiedt was.
21 Daer toe sagen sy Judam eñ zijn krijsch-
volck inden vlacken velde/ gherustet ter
slachtinghe:
22 Daerom verschrack Gorgias gātsch seer/
ende vloot inder Heydenen Landt.
23 Also keerden Judas wederomme/ het Le-
ger te plonderen/ ende kreech eenen grootē
roof/ vele gouts/ siluers/ zijden/ purpuren/
ende groot goet.
24 Daer na toghen sy na huys/ danckten
ende loefden God met ghesanghe/ ende
spraken: e Dancket den Heere/ want hy is *e Psa.118.1. 136.1. 106.1.*
vriendelick/ ende syne goedicheyt duert ee-
wichlick.
25 Op desen dach heeft Israel een heerlicke
ouerwinninghe ghehadt.
26 De Heydenen nu die ontkomen waren/
quamen

quamen tot Lysiam/ ende seyde hem / hoe
het hen ghegaen ware.
Lysias rustet hem weder met grooten volcke. 27 Als Lysias sulcx hoorde/ wert hy seer be-
droeft/ dat het so niet gheluckt en was/ f als
het de Coninck beuolen hadde.
28 Daerom brachte Lysias inden nauolgen-
den Jare wederom veel krijschvolcks te sa-
men/ tsestich duysendt mannen te voete/ ẽ
f 1.Mac.3.15 vijf duysent Ruyters/ de Joden te verdelgẽ.
29 Dit Heyr tooch in Idumea/ ende legerde
hem by Bethzura: daer quam Judas oock
henen met thien duysent mannen.
30 Doe hy nu sach/ dat de vyanden sulck een
groot volck hadden/ badt hy/ ẽ sprack: Lof
Judas gebedt. zy v / ghy Heylant Israels/ g die ghy door
g 1.Sa.17.50 de handt vws knechts Dauids/ den grootẽ
h 1.Sa.14.13 Reuse verslagẽ hebt/ h ẽ hebt een gantsch
Heyr der Heydenen / in de handen Jona-
the/ Sauls soone ende zijns knechts/ ghe-
gheuen.
31 Ick bidde v/ ghy willet dese onse vyandẽ/
oock in de handen vws volcx Israels geuen/
dat sy met harer macht ende Ruyters te
schanden worden.
32 Geeft hen een verschrocken ẽ vertzaecht
herte.
33 Slaetse daer neder met den sweerde der
ghenen die v lief hebben: op dat v louen ẽ
prijsen alle die/ die uwen Name kennen.
Lysias verliest vijf duysent mannẽ. 34 Daer na greep hy s'aen/ ẽ Lysias verloos
by vijf duysent mannen.
35 Doe nu Lysias sach/ dat de syne vloden/ ẽ
dat de Joden onuerschrict waren/ ẽ dat sy
bereyt waren/ beyde eerlick te leuen/ of eer-
lick te steruen/ tooch hy af na Antiochia/ we-
deromme krijchsvolck op te brenghen/ ende
teghen de Joden noch stercker te trecken.
Judas ẽ zijn volck trecken nae Jerusalem. 36 Ende Judas ende syne broeders spraken:
Dewijle dat onse vyanden veriaecht zijn/ so
latet ons henen op trecken / ende het Hey-
lichdom weder reynighen.
i 2.Mac.10.1 37 i Daerom quam het krijschvolck altemael
te samen/ ẽ togen met malcanderen op dẽ
berch Zion.
38 Ẽ doe sy saghen dat het Heylichdom ver
woestet was / den Altaer ontheylighet/ de
poortẽ verbrant/ ẽ dat de plaetse rontsom/
met grase bewassen was / ghelijck als een
wout ofte berch: ende dat der Priesterẽ cel-
len veruallen waren.
k 1.Mach.2.14. 39 k Doe verscheurden sy hare kleederen/ ẽ
droeghen groot leedt / stroyeden asschen op
haer hooft/
40 Vielen neder op hare aengesichten/ ende
bliesen Trompetten/ ende schreyeden in dẽ
Hemel.
Het Heylichdom wordt ghereynighet. 41 Ende Judas verkoos eenen hoop/ de vy-
anden in der Borcht te weeren/ dat sy niet
wt en vielen / dewijle hy het Heylichdom
reynighen liet.
42 Ende nam Priesters daer toe/ die hen niet
verontreynicht en hadden/ maer bestãdich
in de Wet ghebleuen waren.
43 Dese reynichden het Heylichdom/ ẽ droe
ghen den grouwel ende de onreyne steenen
wech/ aen onheylighe plaetsen.
44 Dewijle oock de Altaer des brantoffers
ontheylicht was/ hielden sy eenen raet/ hoe
sy het daer mede houden souden.
45 Ende vonden eenen goeden raet/ namelic-
ken: Datmen hem gantsch neder werpen
soude/ op dat gheene ergernisse daer van en
quame / dewijle het de Heydenen ontheyl-
licht hadden.
46 Daerom wert het gantsch neder gewor-
pen/ ẽ sy verwaerden de steenen op dẽ ber-
ge/ by den huyse/ aen een sonderlinge plaet-
se/ tot dat daer eẽ Propheet quame/ die daer
seyde/ wat men daer mede doen soude.
47 Ẽ sy namen andere nieuwe ongehouwẽ Een Altaer
l steenen/ als de Wet leeret/ ende bouweden wort ghe-
eenen nieuwen Altaer/ gelijck als die te vo- bouwet.
ren ghewest was. l Exo.20.24
48 Ende bouweden het Heylichdom weder/ Deut.27.5.
ende de stoelen / ende Priesters cellen inden Josue.8.30
huyse.
49 Ende lieten nieuwe heylige vaten makẽ/
den gulden kandelaer/ den Roockaltaer en-
de den disch / ende brachtense weder inden
Tempel.
50 Ẽ setteden het reucwerck op den Altaer/
ende staken de lampen op den candelaer aẽ/
dat sy in den Tempel lichteden.
51 Op den disch leyden sy de brooden/ ẽ hin-
ghen de voorhangen op/ ende richteden den
Tempel gantsch weder aen.
52 m Ẽ aen den vijf ende twintichsten dage m 2.Mach.
der negender Maent/ die daer heet Casleu/ 10.5.
in den hondert ende acht ende veertichsten 148.Jaer.
Jare/ stonden sy vroech op/
53 Ende offerden wederom na de Wet/ op dẽ
Altaer des brantoffers.
54 Dat is het eerste offer geweest/ na dier tijt/ Het offer
als de Heydenen het Heylichdom verontrey- wort weder
nighet hadden: ende dit offer wert weder aengerecht.
aengerichtet/ met ghesanghe/ pijpen harpẽ
ende cymbalen.
55 Ende alle het volck/ viel neder op het aen-
gesichte/ baden aen/ ende loofden den Heere
in den Hemel/ die hen gheluck ende ouerwin
ninghe ghegeuen hadde.
56 n Ende hielden daer Feest des nieuwen
Altaers/ achte daghen lanck/ ende offerden Feest des
daer op brantoffer ende danckoffer met nieuwen Altaers.
vreuchden.
57 Ende vercierden den Tempel met gulden n 2.Par.7.8
krantsen/ ende schilken / ẽ maeckten nieu-
we poorten ende cellen.
58 Ende daer was gantsch groote vreuchde
in den volcke/ dat de schande van hen geno-
men was/ die hen de Heydenen aenghelept
hadden.
59 o Ẽ Judas ende syne broeders/ ẽ alle het o Joa.10.22
volck Israels besloten/ datmen Jaerlicx vã
den vijf ende twintichsten daghe der maent
p Casleu aen/ achte daghen lanck des nieu- p Casleu/ is de maent Nouember na de Maenerekent
wen Altaers Feest houdẽ soude/ met vreuch
den ende dancksegginghe.
60 Ende sy bouweden vaste mueren/ ende tor-
rens om het Heylichdom/ op den berge Zi-
on / dat de Heydenen het Heylichdom niet
innemen ende verwoesten conden/ ghelijck
als te voren.
61 Ende Judas leyde daer krijchsvolck in/
het Heylichdom te bewaren/ hy beuestichde
q oock Bethzura/ op dat het volck een sterc- q 1.Mach.6.26.49.
te in hadde teghen Idumea / daer sy hen in Bethzura.
om houden/ ende weeren konden.

Dat v. Capittel.

1. De raetslach der Heydenen/ teghen de
Joden. 3. Judas krijghet teghen alle naeste
omligghende Natien/ 17. Hy sendt Simon
synen broeder/ die van Galilee te hulpe. 24.
Hy gaet die van Galaad helpen. 34. Maect
zijn vyanden op de vlucht. 37. Timotheus
vergadert een ander Heyrkracht 43. Wort
verstropt door Judam. 46. Hy neemt de
stadt Ephron in 55 Joseph ende Azaria te- Van dingen/ die Judas dede met den Heydenẽ habt hebt. Joseph. Antiq. lib.12. cap.12.
ghen het verbodt Jude/ trecken wt teghen
de vyanden / ende worden gheslaghen. 67.
De Priesters worden in der slacht ghe-
doot.

1 DOe nu de Heydenen rontsom hoorden/
dat de Altaer weder opgherichtet/ ende
het Heylichdom ghereynicht was/ ver-
grimden sy gantsch seer.

2 Ende namen voor het gantsche geslachte
Jacobs wt te roepen/ende begonnen/ alle
Joden aen hare Lantpalen te dooden.

a Ezec.25.12 35.2. 2. Mac.2.16

3 a Maer Judas tooch in Idumea/ teghen
de kinderen Esau/ ende ouerwelse te Ara-
bath / daer sy de kinderen Israels belegert
hadden/ende sloech vele Idumeers doot/
ende plonderdese.

Kinderen Bean.

4 Dewyle oock de kinderen Bean/ op der
strate ontrouwe ende moort begaen had-
den teghen Israel/ heeft haerer Judas oock
ghedacht.
5 Ende belegerdese/ende verbanddese/ ende
verbrande hare Borcht/met alle dien / die
daer op waren.

Ammon.

6 Daer na tooch hy tegen Ammon:die wa-
ren wel gerustet/ende hadden vele krijchs-
volck/ende eenen Hooftman Timotheum.

Timotheus der Ammoniten Hooftman.

7 Daerom hielt Judas vele slachtingē met
hem/ ende hadde ouerwinninghe/
8 Ende wan de stadt Jazer / met andere om-
liggende Vlecken:daer na tooch hy weder
na huys in Judeam.

Israel van den Heydenē verdruckt.

9 Oock waren de Heydenen in Galaad op/
teghen Israel aen hare Lantpalen/ haer te
verdelghen:maer het volck vloodt op den
Borcht Datheman/
10 Ende schreuen aen Judam/ende syne Broe-
ders also: De Heydenen rontsom/hebben
hen alle versamelt tegen ons/op dat sy ons
alle ombrenghen.
11 Haer Hooftman is Thimotheus/ende wil-
len onsen Borcht/daer wy op geuloden zijn/
bestormen.
12 Daerom bidden wy/ghy willet ons te hul-
pe comen/ende ons b verlossen:want onser is
weynich/ende de vyanden hebbender vele
ommeghebracht/

b vrijen/ wt-helpen

13 Ende te Tubin by duysent mannen gedoot/
ende hare vrouwen/kinderen/ende goeden
wech gheuoert.
14 Doemen desen Brief las / quamen meer
Boden wt Galilea/die scheurden hare clee-
deren/ende seyden klaechlicken/
15 Dat de Heydenen wt allen steden rontsom
met macht teghen Galilea getogen waren/
wt Ptolemais Tyro ende Sidon/ende dat
gantsch Galilea vol vyanden ware/Israel
wt te roepen.

*2. Macha. 8.16.

16 *Als Judas ende het volck sulcx hoorden/
hieltmen eenen raet/hoe sy haren broederen
in deser noot helpen mochten.
17 Ende Judas beual synen broeder Simon/
dat hy hemseluen eenen sonderlicken hoop
verkiesen soude/ende in Galileam trecken/
de broeders daer te verlossen : so woude hy
ende zijn broeder Jonathas / in Galaad
trecken.
18 Ende maecte Joseph den sone Zacharia
ende Azaria tot Hooftlieden/ouer het ouer
ghebleuen volck/dat te huys bleef / Jude-
am te bewaren.

c1. Macha. 4.61.

19 c Ende beual hen: Sy souden het volck re-
geren/ende niet wt trecken/ de vyanden aen
te grijpen/tot dat hy weder quame.
20 Ende Simon tooch in Galileam met drye
duysendt mannen : Judas in Galaad/ met
acht duysendt.
21 Doe nu Simon in Galilea quam/hielt hy
vele slachtinghen met den Heydenen/ ende
ouerwan/

Simō slaet drye duysent Heydenen.

22 Ende iaechdese tot aen Ptolemais voor de
poorte. dat daer by drye duysent Heydenen
omquamen/ende Simon plonderdese.
23 Daer na quam hy weder tot syne broede-
ren in Galilea/ende tot Arabath/ende hiet se
met vrouwen / ende kinderen/ met hem in
Judeam trecken/ende brachtse daer henen
met grooter vreuchden.

24 Maer Judas Machabeus ende Jonathas Judas Ma-
zijn broeder/ togen ouer den Jordaen in de chabeus.
woestijne/ drye dachreysen.
25 Doe quamen tot hen de Nabatheers/ ende Nabateers.
ontfinghense vriendelicken/ ende vertelden
hen / hoe het haren broederen in Galaad
ghinghe:
26 Ende dat vele geuanckelick wech geuoert
waren na Barasa/Bosor/ Alima/Casbon/
Mageth/ende Carnaim/welcke enckel groo-
te ende vaste Steden waren.
27 Dat oock vele in andere steden in Galaad/
geuanckelick waren:daerom besloten sy dat
sy des morghens also haest teghen de selue
vaste Steden trecken / ende die bestormen
wouden.
28 Ende Judas keerde wederom te rugge/een
dachreyse/ ende bestormde de stadt Bosor/
eer sy hen dies versaghen/ende namse in/ende
liet alle mans namen daer in doorsteken/ende
plonderde ende verbrande de Stadt.
29 Daer na reysde hy voort by der nacht na
der Borcht/daer syne broeders belegert warē
30 Ende doe hy des morghens daer henen
quam/sach hy daer eenen machtigen groo-
ten hoop volcx sonder getal/die de leederen
ende krijchsrustinghe droegen/ende den storm
beghonnen.
31 Ende in der stadt was een klaechlick ghe-
schrey/dat het in den Hemel klanck.

Timotheus hoop wordt gheslaghen.

32 Doe vermaende Judas zijn volck/dat sy
voor hare broeders strijden wouden/om die
te verlossen.
33 Ende maeckte drye hoopen/ende greepse van
achter aen in den storme/ende liet trompet-
ten:ende het volck schreyde luyde/ende badt
tot God.
34 Als nu het Heyr Timothei sach/dat Ju-
das achter hen was/ vloden sy/ende werdē
hardt geslagen/dat van hen dies daechs by
acht duysent doot bleuen.

Acht duysent Heydenen verslaghen.

35 Daer na tooch Judas na Maspha/storm-
de ende namse in/ende liet alle mans namē
daerin dooden/ende plonderde ende verbran-
de de Stadt.
36 Daer na ghewan hy Casbon / Mageth/
Bosor/ende de andere Steden in Galaad.

Timotheus rustet hem weder. d 2. Mach. 10.24.

37 d Maer Timotheus brechte wederomme
een groot Heyr te samen/ende legherde hem
teghen Raphon/op ghene zijde der Beke.
38 Daer schickede Judas Verspieders henē/
ende liet sien/hoe sterck dat de vyanden warē/
ende hoe sy laghen: Dese seyden hem weder/
dat het een gantsch groot hoop ware / van
allen Heydenen rontsomme.
39 Dat sy oock krijchsknechten wt Arabia
by hen hadden/dien sy soldt gheuen moestē/
ende dat hem het Heyr op gene zijde der Be-
ke ghelegheert hadde / ende waren gherustet
ter slachtinghe:daerom tooch Judas wt te-
ghen hen.
40 Ende Timotheus sprack tot syne Hooftlie-
den: Wanneer Judas aen de Beke comt/ende
so moedich is/dat hy hier ouer trecken dor-
ue / so en konnen wy hem niet wederstaen/
maer hy sal ons slaen:
41 Maer wanneer hy hem vreest/ ende niet en
derf herwaerts ouer de Beke komen: so wil-
len wy ouer het water/ende hem aengrijpen/
ende slaen.
42 Doe nu Judas aen de Beke quam/ordi-
neerde hy de Priesters aen het water/ende ge-
boot hen/sy souden alle het volck henē ouer
drijuen/dat sy de vyanden holpen slaen/en-
de niemant en soude na blijuen.

* Luth. ernstelicken.

43 Doe nu Judas ende zijn Heyr/also * eerstlic-
ken ouer het water quamen/vlodē de vyan-
den/ende lieten haer geweer vallen/ende quamē
in eenen Tempel/in der stadt Carnaim.

Maer

e Carnaim wort ingenomen en verstoort.

44 Maer Judas nam de stadt in/ende ver-
brandde den Tempel/ende alle die daerin
waren:ende Carnaim wert verstoort/ en en
konde haer niet beschutten voor Juda.
45 Daer na liet Judas alle het volck Jsra
els/ dat in Galaad was/ kleyn ende groot/
vrouwen ende kinderen te samen komen/
dat het met in Judeam toghe.
46 Ende op den weghe/ quamen sy voor een
groote vaste stadt e Ephron / die aen der
heyrstrate lach/ daermen door moeste/ ende
niet by henen trecken konde.
47 Nu wouden de lieden te Ephron/ Juda
niet door laten/ maer maeckten hen in de
Stadt/ende hielden de poorten toe.
48 f Maer Judas sent tot hen/seyde hen vrede
toe/ en dat vriendelicken/ datmense door lie
te:want hen en soude geen schade van den
synen gheschieden: hy en begheerde niets/
g dan alleen door te trecken: maer die van
Ephron en woudense niet in laten.
49 Doe liet Judas uitroepen int gantsche
heyr/ dat het krijchsvolck een ordeninghe
maken soude ende den storm aenloopen/ en
yeghelick hoop aen zijn plaetse.
50 Also bestormden sy de stat den gantschen
dach ende den gantschen nacht / ende na-
mense in.
51 En Judas liet alle mans namen daer in
doorsteken/plonderdese ende verstoordese/
52 Ende tooch daer door/ouer de doode lic
hamen henen/ende quamen ouer den Jor-
daen op het vlacke veldt.
53 En Judas dreef het volck voort dat na
bleef/ ende troostedese de gantsche reyse o-
uer/tot dat hyse int landt Judea brachte.
54 Doe h toghen sy op den berch Zion met
grooter vreuchden/ende offerden Brantof
fer/dat hen God ouerwinninghe gegeuen/
ende haer met vreuchden weder te huys
ghebracht hadde.
55 Dewijle nu Judas ende Jonathas in
Galaad waren/ende Simon haer broeder
in Galilea voor Ptolomais/
56 Ende Joseph de sone Zacharie/ende A-
zaria de Hooftlieden/hoorden van haer o-
uerwinninghe/ende grooten daden/
57 Spraken sy: Wy willen oock eere behalen/
ende de Heydenen rontsomme aengrijpen:
58 Ende geboden haren krijchsvolcke/ dat
sy souden op zijn/ende toghen na Jamnia.
59 Doe tooch teghen haer daer wt Gorgi-
as met den heyre/
60 En sloech Joseph ende Azariam in de
vlucht/ende jaechdese tot int lant Juda: en
Jsrael verloos dien dach vele volcx/ name-
licken/ by twee duysendt mannen:
61 i Daeromme/dat sy Judeen zijns broeders
beuele niet ghehoorsaem en waren/ en hen
wt eyghen vermetenheydt voorghenomen
hadden eenen roem te verkrijghen:
62 So sy doch die lieden niet en waren/ die
God verleent hadde/dat Jsrael door hen
gheholpen werde.
63 Maer Judas ende syne broeders wer-
den groot gheachtet by den gantschen Js-
rael/ ende by allen Heydenen.
64 Ende waermense noemde / daer werden
sy ghepresen.
65 En Judas tooch wt met synen broederen/
tegen de kinderen Esau/ tegent Suyden/ en
nam Hebron/ende de vlecken rontsom in/
ende verbrandde hare mueren ende torrens.
66 Ende keerde wederom in der Heydenen
lant/na Samaria.
67 Daer waren vele Priesters ommegeko-
men/ welcke oock te koen gheweest waren/
ende de vyanden sonder raedt ende beuel
aengegrepen hadden.

Ephron wort bestormt ende gewonnen. e 2.Mac.12. 27.
f Nu.20.17.
g Nu.20.19
Judas verstoort Ephron.
h 2.Par.20. 26.
Joseph en Azaria strijden.
Gorgias slaet de Joden.
i 1.Mac.5. 19.
Hebron wordt ghewonnen. Josep.anti. lib.12.cap. 11.ende 12.

68 Daer na tooch Judas na Asdod in der
Heydenen lant/ k ende wierp der Afgoden Al k Deu.7.5.
taren neder/ende verbrandde de Afgoden/
ende plonderde de Steden/ ende quam we-
der te huys in het landt Juda.

Dat vi. Capittel.

1. De Coninck Antiochus door giericheyt beweecht/ wilt de Stadt Elimais in nemen. 4. Wordt door die van der Stadt gheweert. 5. Hy ontfanght de tydinghe dat syne heyrkracht in Judea gheslaghen ware. 8. Hy wordt van droeffenisse kranck. 12. Bewijst leedtschap van het quaet dat hy in Jerusalem ghedaen heeft. 14. Syne saken beschickt hebbende/ sterft. 17. Antiochus Eupator zijn sone regeert in zijn plaetse. 28. Antiochus aengheforcht zijnde door sommighe Joden/ koemt in Judea met een groote heyrkracht. 32. Judas treckt teghen hem. 34. De wyse om de Elephanten te verwecken ten krijghe. 43. Een loffelick wert der ghedachtenisse weerdich/ ghedaen door Eleasar. 48. De Koninck beleydt Jerusalem. 60. Hy maeckt vrede met den Joden/ ende keert wederomme in Antiochien.

1 Doe nu de a Koninck Antiochus / daer
bouen in het Koninckrijcke henen en-
de weder tooch/ hoorde hy van der be-
roemder stadt Elimais in Persia/ dat daer
vele gouts ende siluers/ende groote rijck-
dom ware/
2 Ende dat in den Tempel groot goet/ en-
de de gulden kleederen/ harnasch ende schil
den waren/ die de sone Philippi/ Alexander
de Koninck wt Macedonia/ daer henen ge
gheuen hadde.
3 Daerom quam Antiochus voor de
Stadt/ haer in te nemen ende te plonde-
ren: maer die in der Stadt / waren/ ghe-
waerschuwet.
4 Daerom waren sy op/ om hen te weeren: en
Antiochus en konde niets bedrijuen/ maer
moeste weder af trecken/ en keerde wederom-
me na Babylon/met grooten onwille.
5 Daer quam hem de bootschap b dat zijn
heyr/ dat hy in het landt Juda ghesonden
hadde/ gheslaghen ware / ende dat Lysias
hadde moeten vlieden.
6 En dat de Joden in synen leger/groot goet
ende vele wapenen gewonnen/ daer sy hen
namaels beter mede geruster hadden/ ende
waren machtigher gheworden.
7 Ende hadden den c grouwel/ wt den Tem
pel te Jerusalem ghewerpen/ ende het Hey-
lichdom met vasten mueren weder bewaert
ghelijck als te voren: ende hadden Bethzu-
ra oock beuestighet.
8 Doe Antiochus sulcx hoorde/ verschrack
hy gantsch seer/ende wert hooch bedroeft/
ende leyde hem neder/ende d wert van droef
fenisse kranck/dat zijn voornemen niet wel
ghelucket en was.
9 Ende bleef langhe in der seluer Stadt:
want de droeffenisse wert hoe langher hoe
grooter/ende maeckte hem so swack/dat hy
steruen moeste.
10 Daerom eyschede hy syne vrienden tot hem/
ende sprack tot hen: Jck en kan gheenen
slaep meer hebben / van grooten iammer
ende hertenleedt/dat ick hebbe.
11 Och hoe heeft het hem so gantschelicken met
my ommegekeert/ so lange als ic geregeert
hebbe/hebbe ick vreuchde ende ouerwinnin
ghe ghehadt/ ende ben by den mynen oock
lief ende weert gheweest:
12 Maer nu ben ick so van herten bedroeft/
ende dencke aen dat quaet dat ick te Jerusa

Antiochus en bewijst niet door Elimais. Josep.Anti lib.12.cap. 13.
a 2.Mac.9. 1.
b 1.Mac.4. 32.
c 1.Mac.9
Antiochus wort van grooten leed ende droefenisse kranck en sterft daer ouer.
d Spr.30.5

lem ghedaen hebbe/ doe ick alle gulden ende
silueren Vaten wt den Tempel wech voer-
de/ ende liet alle onschuldighe lieden in Ju-
dea dooden.
13 Daer van comt my nu alle dit ongeluck/
ende moet in eenen vreemden lande van de-
ser treuricheyt sterven.
Philippus Antiochi Hooftman. e 1.mac.6.51
14 e Ende hy eysschede eenen syner vrienden/
Philippum/ tot hem/ dien ordineerde hy ten
Hooftmanne ouer het ghantsche Coninck-
rijcke.
15 Ende gaf hem de Kroone/ Mantel/ ende
Ringhen/ ende beual hem/ synen sone/ den
jonghen Antiochum op te voeden/ ende in
het Coninckrijcke te setten.
Antiochus sterft. f 2.mac.9.28 Joseph. Antiq.lib.12. Cap.14.
16 f Daer na sterf Antiochus in de selue
Stadt in den hondert negen ende veertich-
sten Jare.
17 Doe nu Lysias hoorde dat de Coninc doot
was/ maecte hy een Coninck/ des sone Antio
chi des Edelen/ g den jonghen Antiochum/
wiens Tuchtmeester hy gheweest was/ ende
noemde hem h Eupator.
Antiochus Eupator/ des Edelen sone/ wordt Coninck. g 1 Macha. 3.33. h 1. Macha. 2.21.
18 Nu deden de Heydenen die de Borcht op
Zion noch in hadden/ den volcke Israels in
het Heylichdom vele schaden: want sy had
den een goede vastichept.
Judas Machabeus beleghert de Borcht Zion.
19 Daerom nam Judas voor hem/ haer te be
legghen/ op dat hyse verdelghen mochte.
20 Ende het volck quam te samen/ in de hon-
dert ende vijftichsten Jare/ ende brachten
daer voor allerley krijchsrustinghe/ ende ge-
schut.
21 Ende sommighe Heydenen quamen van de
Borcht/ op dat sy tot den Coninck toghen/
om hulpe te soecken.
22 Tot desen gaven hen vele afuallige wt Is-
rael/ ende toghen met hen tot den Coninc/ ende
spraken: Waerom en wildy niet straffen/ en-
de onse broeders wreken?
23 Want wy wouden uwen vader onderda-
nich/ ende synen gheboden ghehoorsaem zijn.
24 Doe viel onse volck van ons af/ ende wan
neer sy onser eene grepen/ so doodden sy dien/
ende deylden onse Erue onder hen.
25 Ende en plaechden niet alleen ons/ maer be-
drieuen sulcx inden gantschen lande.
26 Ende nu hebben sy de Borchte te Jerusa-
lem belegt/ om haer in te nemen/ ende heb-
ben het Heylichdom i ende Bethzura be-
uestighet.
i 1.Mac.4. 61.6.49.
27 So ghy v niet haesten en willet/ om hen
te weeren/ so sullen sy sterecker worden/ ende
meer schaden doen/ ende en sultse niet meer
bedwinghen konnen.
k 2.mac.1.13 Antiochus brengt een groot volck te samen/ de Joden te ouerrecken. 2.Machab. 13.1. Joseph.antiq.lib.12. Cap.14. l 1.Mach.4. 61.6.49.
28 k Doe de Coninck sulcx hoorde/ vergrim-
de hy gantsch seer/ ende liet te samen eysschen
syne Vorsten ende Hooftlieden ouer het voet-
volck/ ende ouer de Ruyters.
29 Ende nam vreemde knechten aen wt den
Eylanden/
30 Ende brachte te samen hondert duysent
mannen te voete/ twintich duysent te peer-
de/ ende twee ende dertich Elephanten ten
krijghe ghewennet.
31 Dit Heyr tooch door Idumea: ende doe sy al
het lant quamen/ beleyden sy l Bethzura/ ende
maeckten daer voor menigherley krijchsru-
stinge ten storme: maer de Joden vielen daer
wt/ ende verbrandden de krijchsrustinghe/
ende streden ridderlicken.
32 Ende Judas tooch af van der Borcht Zi-
on/ ende quam ex met den Heyre tot Beth-
zachara/ teghen des Coninex Legher.
33 Doe was de Coninck des morgens vroech
op voor den daghe/ ende voerde het Heyr
aen de Heyrstrate voor Bethzachara/ ende
liet de slachtordeninge maken/ ende op trom-
petten/

34 Ende m de Elephanten met rooden wijne
ende moer besien sappe verwecken/ om die
aen te porren ende te vertoornen.
Ghedruypsel der Elephanten in den krijghe. m 3.Mach. 5.3.1
35 Ende verdeylden de Elephanten onder den
hoopen: also dat telcken tot eenen yegelicken
Elephant duysent mannen te voete/ in yse-
ren helmen ende harnasch/ ende vijf hondert
peerden beordent werden.
36 Desen wachteden also op den Elephante/ n
dat sy niet van hem en weken/ ende waer men
de Elephanten henen wende/ daer moesten
sy oock henen.
n Of, hielden wacht
37 Ende een yeghelick Elephant droech eenen
houten torren/ daer twee ende dertich krij-
ghers in waren/ ende een Moorman die de
Beesten regeerde.
38 Den ouergheblieuen Ruyters tocht/ ordi-
neerde hy op beyde zijden/ om het voet volck
te bewaren/ dat het niet van eenander ghe-
bracht en werde.
39 Ende doe de Sonne opginck/ ende scheen op
de gulden schilden/ lichtede het gantsche ge-
berchte daer van/ gelijck of het enckel vyer
ware.
40 Ende des Coninex Heyr tooch een deel op
den geberchte/ een deel beneden inden vlac-
ken velde/ in goeder ordeninghe ende voor-
sichtichept.
41 Ende wiese hoorde/ die ontsetteden haer
voor dat grousaem ghedruysch/ ende der groo-
ter velheydt/ ende rumoer/ dat sy met den
harnasch ende yser maeckten/ want het
was een gantsch groot ende wel gherustet
volck.
42 Ende Judas tooch oock teghen hen in sy-
ner ordeninghe/ om hem te weeren/ ende
sloech ses hondert doodt/ van des Koninex
Heyre.
43 Ende een genoemt Eleasar/ de sone Sau-
ra/ merckte eenen Elephant/ die was hooge
ende beter gherustet dan de andere/ ende dacht
te/ de Koninck ware daer op.
Eleasar doorsteeckt eenen Elephant.
44 Ende waechde hem seluen/ op dat hy het
volck Israels verlossede/ ende eenen eewigen
name verkreghe.
45 Ende liep met grooter coenheyt henen toe/
ende drong door de vyanden/ ende doodde haer
vele op beyde zijden.
46 Ende o maeckte hem onder den Elephant/
ende stack hem/ dat de Elephant omuiel op
hem/ ende sterf/ ende viel hem oock doot.
o 2.Mach. 13.15.
47 Dewijle nu de Joden sagen/ dat des Ko-
ninex Heyr/ sulck een groote macht was/ we-
ken sy ter zijden af/ ende verlieten de vyanden
op dat mael.
48 Daerom tooch des Coninex Heyr voort
na Jerusalem/ ende quam in Judeam.
49 p Maer die in Bethzura/ en conden om des
hongers wille niet langer daer in blijuen:
want het was het seuende Jaer/ datmen de
velden moeste in ruste laten: ende sy verkre-
gen gheleyde van den Koninck/ dat sy seker
wt gaen mochten.
p 1.Ma.4. 6.26.
50 Doe nam de Koninck Bethzura in/ ende ley
de daer krijchsvolck in/ om de selue stercte te
bewaren.
Antiochus neemt Bethzura in/ ende beset het.
51 Ende tooch voort na Zion/ ende beleyde het
Heylichdom eenen langhen tijt/ ende richtede
daer teghen op allerley gheschut.
52 Ende het volck Israels in het Heylichdom/
weerde hem vele daghen/ ende maeckten
oock gheschut ende krijchsrustinghe teghen
de vyanden.
Het Heylichdom wordt beleyt/ ende ingenomen.
53 Maer het en hadde oock niet te eten/ dewij
le dat het seuende Jaer was: ende de vreem-
de Joden/ die wt der Heydenen lande in Ju-
dea/ om sekerheyt wille ghevloeet waren/ had
den alle den voorraet verteert.
54 Ende der Heyligen werden seer weynich/

want sy storuē vā honger: daerom moesten sy van eenander trecken / eñ hen in andere Steden verdeylen.

Philippus q 1. Mach. 6. 14.

55 Middeler tijdt vernam Lysias / dat Philippus / q dien des Koninckx vader / Antiochus / den iongen Koninck ende het Rijcke by synen leuen beuolen hadde /

56 Weder ghekomen was wt Persien ende Meden / met den krijchsvolcke / dat de Koninck daer henen gheuoert hadde / ende dat hē Philippus des regiments aennam.

57 Daerom snelde hy hem / wech wt Judea / weder int Coninckrijcke: eñ sprack tot den Koninck ende tot den Hooftlieden: Wy lijden hier noot / ende en hebbē niet te eten / ende verliesen vele lieden. eñ dese plaetse is seer vast: so wy doch te huys wel noodiger saken te doen hebben / om vrede inden Coninckrijcke te behouden.

58 Laet ons vrede met desen volcke makē / ende toelaten / dat sy haer Wet houden / ghelijck als te vooren.

59 Want sy vertoornen ende krijgen alleen daerom / dat wy hen haer Wet af doē willē.

60 Dese meyninge beviel den Koninck ende den Vorsten wel / eñ de Koninck schickede tot hen eenen om vrede met hen te maken.

61 Maer doe sy wt der sterckte daer wt quamen / tooch de Koninck daer henen in.

62 Eñ doe hy sach dat het so vast was / hielt hy synen Eedt niet / maer gheboodt de mueren rontsom weder neder te worpen.

r Of / snelle / met haeste / Philippus worpt hem opten Koninck.

63 Daer na tooch hy r snellick wech na Antiochiam / doe vernam hy / dat hem Philippus daer opgeworpē hadde voor eenen Koninck: met dien krijchde hy / eñ nam de Stadt wederom in.

Dat vij. Capittel.

1. Demetrius de sone Seleuci / maeckt hem seluen Koninck van Syrien, 3. Hy doet Antiochum eñ Lysiam dooden. 5. Hy wort verweckt door Alcimum tegen de Joden te krijgen / 8. Hy sendt Bacchidem in Judeam met een heyrkracht / 16. De doodt der vromen / 19. Bacchides treckt wederomme totten Koninck / 21. Alcimi tyrannie / 23. Judas wederstaet het godloos voornemen Alcimi / 26. Nicanor wordt ghesonden om het Joodtsche volck te niete te doen / 33. De lasteringe ende valschept Nicanors / 37. Het ghebedt der Priesteren / 40. Judas ghebedt eer hy den slach aen gaet / 41. Nicanor wordt verslagen / ende zijn heyr te niete ghebracht.

Demetrius Seleuci sone / a 2. Mach. 14. 1. Josephus. Antiq. lib. 12 Cap. 15.

1 IN den hondert een eñ vijftichsten Jare / quam a Demetrius Seleuci sone van Roome / wederom in zijn Coninckrijcke / ende nam in een Stadt aen de Zee / met weynich volcx / ende regeerde daer als een Koninck.

2 Ende doe hy in de Hooftstadt Antiochia quam / greep het Krijchsvolck Antiochum eñ Lysiam / om de selue Demetrio te ouerleueren.

Antiochus ende Lysias worden ghedoodt.

3 Doe nu sulcx Demetrio ghesepdt werdt / verboodt hy / men en soudese voor syne ooghen niet komen laten: daerom doodese dat krijchsvolck.

4 Doe nu Demetrius het Rijcke in hadde / quamē tot hem vele Godloose eñ afuallige lieden wt Israel: ende de voornemste onder hen / was Alcimus / die waer gheerne hooghe Priester ghewordē.

Judas wordt verklaecht voor Demetrio.

5 Dese verklaechdē Judam eñ haer eygen volck / eñ spraken: Judas eñ syne broeders / hebben alle de ghene / die u wouden ghehoorsaem zijn / ommeghebracht / ofte wt onsen lande veriaecht.

6 Daeromme sendt daer yemandt henen / dien ghy vertrouwet: eñ laet het besien hoe sy ons eñ des Koninckx landt verdorven hebben / ende laetse straffen / ende alle haren aenhanck.

Alcimus een verloopen Jode.

7 Daeromme maeckte de Koninck Bacchidem synen vriendt / die in den Rijcke gheweldich was / eñ dien de Koninck vele vertrouwede / ten Hooftmanne ouer het gantsche landt / op desezijde des Euphratis.

Bacchides des Demetrij Hooftman.

8 Eñ schickede met hē henen dē afualligen Alcimum / dien hy ten hooghen Priester ghemaeckt hadde / ende beual hem het volck Israels te straffen.

Alcimus hooghe Priester ghewordē.

9 Eñ sy togen in het landt Juda met eenen grooten heyre / ende sonden bootschap tot Juda ende synen broederen / van vrede te handelen: ende stelden hen / ghelijck als wenden sy vrede met hen houden / b maer het was bedriegherye.

b 1. Mach. 1 31.

10 Daerom en gheloofde hen Judas niet: want hy sach dat sy wel gherustet waren / ende een groot Heyr met hen voerden.

11 Maer vele Priesters quamen tot Alcimum ende Bacchidem /

12 Ende vele vanden vromen in Israel / die hen wt alle goet tot Alcimum vertrouden / ende vrede begeerden /

Alcimus de meyneedige handelt verraderlick.

13 Eñ spraken: Alcimus is een Priester / wt den gheslachte Aaron / hy en sal ons gheen ontrouwe bewijsen.

14 Ende Alcimus seyde hen vrede toe / ende dede eenen Eedt / eñ sprack: Wy en willen u lieden eñ uwen vrienden niet beschadigen.

15 c Doe sy hem alsoo gheloofden / liede hy tsestich van hen grijpen / ende doodese alle op eenen dach / als de Schrift spreeckt:

c 1. Mach. 1 32.

16 d Het vleesch uwer Heylighen / hebben sy den ghedierten ghegeuen / sy hebben bloet vergoten rontom Jerusalem / ghelijck als water / ende daer en was niemandt diese begroef.

d Psal. 79. 2. 1. Mach. 1. 39.

17 Daeromme quam een gantsch groote vreese eñ verschrickinge in het volck / welcke klaechden / dat daer noch ghelooue noch trouwe in Alcimo en ware / wāt hy en hielt synen Eedt niet.

Alcimi tyrannie.

18 Eñ Bacchides tooch wech van Jerusalem / eñ beleyde Bethzecha: eñ sande wt / eñ liet vele grijpen / die hen te vooren aen hem gegeuen haddē. eñ vā wegen der ontrouwe / weder van hem vloden: ende liet haer vele dooden / die wierp hy in eenen grootē kuyle.

† And. alle die het volc beroerden / vergaderdē met hem / ende etc.

19 Daer na beual Bacchides het landt Alcimo / ende liet krijchsvolck by hem / ende hy tooch weder tot den Koninck.

† And. ende veel meer dan de Heydenen / Judas straffet de afuallighe Joden.

20 Eñ Alcimus nam voor hem met ghewelt hooghe Priester te worden /

21 Ende † hinck aen hem alle afuallighe in Israel / ende brachte het landt Juda met ghewelt onder hem / eñ plaechde het volck Israel gantsch hardt.

22 Doe nu Judas sach / dat Alcimus eñ de afualligen wt Israel / vele groote schade in Israel deden / †

Alcimus verklaecht Judam noch eenmael by Demetrio.

23 Tooch hy wederom ouer al / door het gantsche landt Juda / ende straffede de afualligen / ende weerdese / dat sy inden lande niet meer also herwaerts ende derwaerts trecken en dorsten.

Nicanor Demetrij Hooftman. Joseph. Antiq. lib. 12 Cap. 16.

24 Doe nu Alcimus sach / dat Judas met zijn volck / weder gheweldich was / ende dat hy hen niet wederstaen en konde / tooch hy weder tot den Koninck / ende beklaechdese e hardt.

e 2. Mach. 15. 1.

25 Daeromme sandt de Koninck eenen grooten Vorste Nicanor daer henen / die den volcke Israel seer f gram was / eñ gheboodt hē het volck Israels gantsch te * vernielē.

f Of. hatich vyandisch. * Of / verdelghen.

Ende

26 Ende Nicanor tooch met eenen grooten Heyre na Jerusalem / en schickede Boden tot Judã en synen broederẽ bedriegelicken/ die hen stellen souden/ ghelijck als woude hy vrede met hem houden/

27 En spraken: Wy willen vrede met malkanderen houden/ ick en ghy/ en wil met * gheringen volcke vreedtsaem tot v komen/ op dat ick v aenspreken meughe.

* Of, kleynẽ.

28 Also quam Nicanor tot Judã/ en sy ontfingen en spraken hen onder malkanderen vreedsaem aen : maer het was bestelt/ datmen Judam daer vanghen soude.

Nicanors boose aenslaghen.

29 Dit wert Jude te kennen ghegeuen/ dat Nicanor daerom tot hem gekomen ware/ om hem met deser bedriegerye te vanghen: Daerom hoedde hy hem daer voor/ ende en woude niet meer tot hem komen.

30 En doe Nicanor merckte/ dat zijn voornemen was openbaer gheworden / tooch hy teghen Judam / ende hieldt een slachtinghe met hem by Caphar Salama.

Nicanor verliest vyf duysent mannen.

31 Daer verloos Nicanor vyf duysende mannen / ende zijn Heyr moeste vlieden op Dauids berch.

Nicanor sweert eenẽ eedt den Tempel te verbranden.

32 Daer na quam Nicanor oock tot het Heylichdom / op den berch Zion : ende de Priesters en de Oudtsten ghingen wt om hem vreedtsaem te ontfangen/ ende hem te wysen / dat sy voor dẽ Koninck groot offer deden.

33 Maer Nicanor bespottedese met haren Godsdienst/ en lasterde/ ende ontheylichde den Offer ;

34 Ende swoer eenen Eedt / ende sprack: g So ghy leueren my Judam en zijn Heyr niet ouerleuert in mijn handt / so wil ick dit huys verbranden/ so haest als ick gheluckelicken weder hier kome : ende tooch wech met grooter grimmichept.

g 2. Mach. 14. 31.

35 Maer de Priesters ghingen henen in/ en traden voor den Altaer inden Tempel/ en weenden / ende spraken:

36 Och Heere/ h dewyle ghy dit huys verkoren hebt/ datmen v hier aenroepen ende van v predicken sal:

Gebedt der Priesteren. h 2. Para. 7 16.

37 So bidden wy / ghy wouder aen desen Nicanor en synen Heyre wrake doen / ende daer aen ghedencken/ dat sy v Heylichdom/ ende v ghelastert hebben / ende willet se wt den lande verjagen ende verdelgen.

38 En Nicanor tooch van Jerusalem wech/ en legherde hem by Bet horon: daer quam noch een Heyr wt Syria tot hem / om hem te helpen.

39 Maer Judas legherde hem teghen hen/ by Adasar/ met drie duysent mannen / ende badt tot God/ ende sprack also :

40 Heere God/ i doe v de Bodẽ des Koninck Senacherib lasterden/ doe sondet ghy eenẽ Enghel wt / die sloech hondert en vyf ende tachtentich duysent mannen doodt.

Judas Ghebedt. i 2. Reg.19 35 Tob. 1. 21. Syra.48.24 Esai. 37.36 2. Mach. 8. 19.

41 Also slaet dese onse vyanden heden voor onsen ooghen/ en richtet desen Nicanor na synen grooter misdaet: op dat andere lieden bekennen / dat ghy hem daerom ghestraft hebt/ dat hy v Heylichdom gelastert heeft.

42 En aen dẽ derthienden dage der Maent k Adar/ hielden sy een slachtinge met malkanderen/ l ende Nicanor quam ten aller eersten om :

k Dat is de Maent Februarius na de mane ghereckent. Nicanor koemt om. l 2. Mach. 15. 28.

43 Ende doe zijn Heyr sulcx sach/ wierpen sy de wapen van hen / ende vloden.

44 Maer Judas iaechde hen na/ een dachreyse van Adasar tot Gaza toe/ ende liet de Trompetten blasen/

45 Dat het volck wt allen vleckẽ rontsom op den lande tot hem wt liepe/ ende holpe de vyanden slaen: en sy quamen tot Juda/ ende hielden hen weder tot hem / also wert het Heyr Nicanors geslagen/ en niemandt en quam daer van.

46 En Judas plonderdese/ en voerde dẽ roof met hem wech: en dẽ m Nicanor liet hy den kop afhouwẽ/ en de rechterhant/ n die hy tẽ Eede wtgerecht hadde / doe hy lasterde/ en den Heylichdomme dreyghde : en liet beyde den kop ende de handt mede wech voeren/ ende te Jerusalem ophangen.

Nicanors wort den kop ende de rechter hãt af ghehouwen. m 2. Mach. 15.30. 1.Sa.17.51. Judi.13.10. n 2. Mach. 14.32.

47 Doe wert het volck weder seer vrolick/ en vierden desen dach met grooter vreuchden.

48 Ende verordineerden / datmen Jaerlicx desen dach/ namelicken/ den dertiendẽ dach der maent Adar/ vieren soude.

49 Also werdet weder vrede in den lande Juda/ eenen kleynen tijdt.

Dat viij. Capittel.

1. Judas sendt tot de Romeynẽ/ om haer verbondt / 17. Eupolemum ende Jason Ambassadeurs/ komen te Roome/ 21. en 22. Sy worden wel om fangen van dẽ Raet/ 23. De conditie des vredes en ghemeynschap tusschen de Joden ende den Romeynen.

1 Judas nu/ hoorde/ dat de Romeynen seer machtich waren/ ende vreemde volcken geerne in beschuttinge namen / die hulpe by hen sochten/ ende dat sy trouwe ende ghelooue hielden.

Der Romeynen lof/ macht/ ende goet regiment.

2 Want hy hoorde/ hoe eerlicke daden/ dat sy ghedaẽ haddẽ tegen de Gallos/ welcke sy bedwongen/ en onder hen gebracht hadden.

3 Oock welcke groote krijghen / dat sy in Hispania ghevoert hadden/ ende de Berchwercken ingenomen/ daer men goudt ende siluer graeft.

4 En dat sy vele landen verre van Roome/ met grooter vernuft en ernste / ghewonnen hadden/ en behielden : dat sy oock vele ghewaldighe Koninghen/ die hen in haer landt ghetogen waren/ ghestagen ende veraecht hadden/ ende hare Koninckrijckẽ onder hen ghebracht.

5 Ende dat sy nieuwelicx den Koninck van Kitim/ Philippum/ ende daer na synen sone Persen ouerwonnen hadden.

6 a Oock van den grooten Antiocho den Koninck in Asia / die teghen de Romeynen ghetogen was/ met hondert ende twintich Eliphanten/ † met grooten reysigen tuyghe ende wagenen : maer de Romeynen hadden zijn Heyr ghestagen/ ende hen ghedwongen dat hy om vrede bidden moeste.

a 1. Mach. 1. 11.

† And. ende peerden/ volck/ ende/ etc.

7 En hadden hem en synen Eruen na hem/ eenen grooten Tribuyt opghelept / dien sy Jaerlicks den Romeynen gheuen moesten: daer toe moeste hy den Romeynẽ Gyselaers senden.

8 Sy namen hem oock Jonien/ Asien ende Lydien/ de edelste landen/ ende gauense den Koninck Eumeni.

9 Oock settedẽ hen de Griecken/ met grooter macht teghen hen:

10 Maer sy schickten eenen Hooftman tegen de Griecken/ die sloechse/ en nam het landt in/ en liet in den Steden de muren nederwerpen/ dat sy moesten vrede houden/ ende ghehoorsaem zijn.

11 Sulcken ernst bewesen sy tegen alle hare vyanden/ dat sy alle de ghene bedwonghen/ die haer teghen hen setteden.

12 Maer met dẽ vriendẽ en Bontgenooten/ hielden sy goeden vrede / ende hielden ghelooue / ende waren machtich / en gheureest in allen landen.

13 Wien sy holpen / die wert beschuttet / en by synen Koninckrijcke behouden ; maer

wien sy straffen wouden die werr van lant
ende lieden veriaecht.
14 Ende daer was sulcke deucht by hen/
dat hem niemant een Koninck en maeckte

Een raet regeerde te Roome.

15 Sy en hadden oock gheenen Coninck/
maer eenen Raet dat waren dry hondert
ende twintich mannen die regeerden wel.
16 Ende Jaerlicr verkoosmen eenen Hooft
man/die in alle haren landen te ghebieden
hadde: dien moesten sy alle ghehoorsaem
zyn: ende daer en was gheene hooueerdice-
heyt/nyde/noch tweedracht by hen.

Judas sendet Legaten na Roomē/ een verbont met hen op te richten. b 1. Mach. *2. 1/15/17. 2 Mac. 4. 11

17 Ende Judas b verkoos Eupolemum dē
sone Johannis des soons Jacob ende Ja
son/Eleazars sone/ende sandtse na Roo-
me om met den Romeynen vrientschap eñ
een verbondt te maken/
18 Dat sy hen holpen/dat het Koninckrijc-
ke Israels niet onderghedrucket en werde
vanden Griecken.
19 Dese toghen na Roome / eenen langhen
wech/ende quamen voor den Raet / ende
spraken also:
20 Judas Machabeus ende syne broeders
ende het Jodische volck/hebben ons tot v
lieden ghesonden om eenen vrede ende ver
bont met v te maken/dat ghy ons in be-
schuttinghe nemen woudet/ als vrienden
ende bondtghenooten.
21 Dat behaechde den Romeynen wel/

§ Of/erein.

22 Eñ lieten dat verbondt in * metalen ta-
felen schrijuen/welcke sy na Jerusalē schic
kedē tot eener gedachtenisse des gemaeck-
ten vreedts eñ verbonts/Ende luydde also:

Een verbont tusschen dē Joden eñ Romeynen wort opghericht. 2. Macha. 11/

23 God gheue den Romeynen ende Joden
gheluck ende vrede/te lande ende te water
ende behoedese voor krijch ende vyanden
eeuwichlick.
24 Doch so de Romeynen krijch hebben sul
len te Roome/ofte in haren landen ende ge
bieden:
25 So sullen de Joden/den Romeynen trou
welicken hulpe doen / daer na als het de
noot voordert.
26 Ende en sullen der Romeynen vyanden/
gheen Spijse/Wapenen/Gelt/Schepē/eñ
ander dinck toeschicken: dit begeerden de
Romeynen van de Joden: ende de Joden
sullen sulcke stucken trouwelicken houdē/
sonder alle bedroch ende ergheliste.
27 Daerentegen oock/ so de Joden krijch
hebben sullen/so sullen hen de Romeynen
trouwelicken helpen/daer na/ als het de
noot voordert.
28 Ende en sullen der Joden vyanden/geen
Spijse/Wapen/Ghelt/Schepen ofte an-
der dinck toeschicken; dat segghen hen de
Romeynen toe/ ende willen sodanich ver-
bōt/trouwelickē eñ sonder bedroch houdē
29 Also is het verbondt tusschen den Ro-
meynen ende Joden ghemaeckt.
30 Maer so namaels dit oft gene deel/meer
stucken bedachten daertoesetten/ofte wat
te veranderen ofte daervan te doen / dies
sal een yeghelick deel macht hebben : ende
wat sy daer toe setten/ofte daer van doen
sullen/dat sal altemael stede ende vast ghe-
houden werden.

Der Romeynen schrift aen Demetrium.

31 Dat oock de Coninck Demetrius / aen
den Joden gewelt gedreuen/daer hebben
wy hem also van gheschreuen: Waeromme
plaechdy onse vrienden eñ bondtgenooten
32 So sy meer ouer v klagen sullen/so moe-
ten wyse beschuttē/ ende willen v te lande
ende te water aengrijpen.

Dat ix. Capittel.

1. De Coninck Demetrius sendt Bac-
chidem wederom in Judeā. 5. Judas komt
hem teghen. 6. Vele Joden verschrickt/
trecken hen af vanden Heyr. 10. Judas le-
uert synē vyandē slecht. 18. Judas wert ge-
doodt inden slacht. 20. Het volck Israels
beklaecht hem. 30. Jonathan zyn broeder
wort in zyn plaetse verkoren 37. Hy wreeckt
hem aen den kinderen Jambri. 47. Hy
leuert Bacchidi slacht. 55. De ellendighe
doodt Alcimi. 57. Bacchides wederom ge-
keert totten Koninck / koemt wederom in
Judeā. 60. Den aenslach Bacchides tegen
Jonathan/wort ontdeckt. 67. Bacchides
wort gheslaghen door Symonem/de broe-
der Jonathe. 71. Hy maeckt vrede met Jo-
nathan/ende keert wederomme.

1 MIddeler tijdt doe Demetrius vernam/ Alcimus eñ
dat Nicanor met synen Heyre gheslae- Bacchides
ghen/eñ ommegheko men was/sandt worden we
hy wederom in Judeam dese twee/Bacchi der in Jude
den ende Alcimum/ende met hen zyn aller am ghesōn-
beste krijsvolck / dat inden slachtingē plach 1. Macha. 7.
op der rechter zyden te staen. 7. 8.
2 Dese togen na Galgala/ eñ beleyden ende Josep. An
namē in Masloth in Arbela/ende doodē tiq. lib. 12.
daer vele lieden. Cap. 17.
3 Daer na indē hondert ende twee vijftich 152 Jaer.
sten Jare/in der eerster Maent/ toghen sy
na Jerusalem.
4 Ende van daer na Berea/ met twintich
duysent mannen te voete / ende twee duy-
sent te peerde.
5 Ende Judas legherde hem by Laisa/met
dry duysent mannen.
6 Maer doe zyn volck sach/dat de vyandē
sulck een groote macht hadden/ verschroc-
ken sy/ ende vloden daer van: dat daer niet
meer by Juda bleuen/ dan achte hondert
mannen.
7 Doe Judas dit sach/ dat zyn Heyr niet
by een ander bleef/ende de vyanden doch
op hem drongen/ wert hem banghe: ende
doe hy sach dat hy gheen ruymte en hadde
zyn volck te troosten/ ende weder te samen
te brenghen/
8 Sprack hy in desen angste tot den ouer-
ghebleuenen: Wel op/ ende laet ons ver-
soecken/of wy de vyanden aengrijpen eñ
staen konden.
9 Doch sy en wouden niet/ ende weerden
hem/ende spraken: Het en is niet mueghe-
lick/dat wy wat beschicken: maer laet ons
op dit mael wijcken/ende weder af trecken
ende onse broeders/ die van ons ghelloo-
pen zyn/weder te samen brengen: dan wil-
len wy wederomme aen de vyanden tree-
ken/ ende haer aengrijpen/ als nu is onser/
vele te weynich.
10 Maer Judas sprach. Dat sy verre/ dat
wy scuden vlieden: is onse tijdt ghekoemē
so willen wy ridderlicken sterue/ om onser
broederen wille/ende onse eere niet laten
te schanden worden.
11 Ende de vyanden waren op/ ende maeck
ten hare ordeninghe also: De eerste waren
de Schutters/ ende de beste Krijgers ston
dē voor aen der spitze: de Ruyters warē ge
deylt in twee hoopē/ op yegelicker zijdē eñ
12 De Hooftman Bacchides was op der
rechter zyden. Met deser ordeninge togen
sy daer heuen/ met grooten gheschreye eñ
trompettinghe.
13 Doe liet Judas oock op trompettē/ eñ
tooch aen hen/ende hielt een slachtinghe
met hen / van den morghen aen tot op den
auont/dat de Aerde daer de vanden grootē
rumoere.
14 Doe nu Judas sach/ dat op der rechter
zijdē Bacchides selue, met tsamē der groo-

ker macht was/doe greep hy aldaer aen/
hy/eñ de andere/die haer leuen waechdē/
15 Ende verschrickten se/ende sloegen den-
seluen hoop op der rechter zyden in de
vlucht/ende iaechden hen na/tot aen den
berch by Asdod.
16 Doen nu die op der slincker zyden / sulcx
sagen/dat Judas genē na iaechde/iaechdē
sy Juda oock na: doe moeste hem Judas
tegen dese keeren/ ende weerde hem lange.
Judas koemt omme in de slachtinge.
17 Ende daer geschiede een harde slachtin-
ge/dat daer vele verwondert werden/ende
ommequamen/op beyde zyden/
18 Tot dat Judas oock ten laetsten omme-
quam/doe vloden de ouergheblieuene.
19 Ende Jonathas ende Simon/namē het
lichaem haers broeders Jude/ende begroe
a Int An. graue/in der stadt Modin.
uen hem in syner vaderen a graue.
20 Ende alle het volck Israel/ droech leedt
om Juda langhen tydt/ ende beclaechden
hem seer/ende spraken:
21 Och dat de Helt omkomen is/die Israel
beschuttet ende geurydet heeft.
22 Dit is de Historie van Juda: maer hy
heeft anders noch vele meer grooter dadē
gedaen/welcke om der veelheyt wille/ niet
alle beschreuen zyn.
Josep. antiq. lib 13 cap. 1.
23 Na den doot Jude/ werden de Godloo-
se ende afuallige lieden weder gheweldich
inden gantschen lande Israels.
24 Ende te deser tydt was grooten honger
in den lande/ dat hem alle het volck Bac-
chidi ouer gaf.
25 Doe verkoos Bacchides Godloose mā-
nen/die maeckte hy tot Amptlieden.
26 Ende liet allenthaluē Judas aenhanck/
eñ vrienden soecken ende voor hem bren-
gen/ op dat hy hem aen hen wreeckte/ eñ
synen moetwille aen hen ghebruyckede.
Droeffenisse ende iammer in Israel.
27 Ende daer was in Israel sulcke droeffe-
nisse ende iammer/desgelijckē niet geweest
en is/sindert datmen geene Propheten ge-
hadt en heeft.
28 Daeromme quam Judas aenhanck te
samen/ende spraken tot Jonathan.
Jonathas wort tot eē Vorst verkoren in Jude stede.
29 Na ws broeders Jude doot/en hebben
wy niemant meer zyns gelycken / die ons
beschutte tegen onse vyanden/ ende Bac-
chidem/ die ons veruolghen.
30 Daeromme verkiesen wy v in syne ste-
de/tot eenen Vorst ende Hooftmanne/ om
desen krych te voeren.
31 Also wert Jonathas haer Vorst/ende te-
geerde in zyn broeders stede.
32 Doe Bacchides sulcx gewaer wert/ liet
hy hē soeckē op dat hy hem ommebrochte
33 Als nu Jonathas ende Simon zyn broe-
der/sulcx merckten/vloden sy/ende alle die
by hen waren/ inde Woestyne Thecoe/ eñ
b Of stillen water.
sloegen een legher aen der b Zee Aspar.
34 Sulcx vernam Bacchides /ende maeckte
hem op/ende tooch teghen hen.
Johannes Jonathe broeder wort ghevanghen.
35 Nu hadde Jonathas synen broeder Jo-
annem eenen Hooftman/tot synen vriendē
den Nabatheeren ghesonden / om hen te
bidden/ dat sy hare haue ende goedē in ha-
re Stadt namen/ende bewaren wonden.
36 Maer de kinderen Jambri toghen wt
Magdaba ende ouervielen Joannem/ eñ
grepen hem/ende namen hem alles/ dat hy
met hē voerde/eñ brachtent in hare Stat.
De kinderē Jambri werden geslaghen.
37 Daer na wert Jonathe ende Simoni/sy-
nen broeder geboodtschapt/dat de kinderen
Jambri een groote Bruyloft aenrichtedē
ende sonden de Bruyt halen van Mada-
bath/met grooter pompeyhe: wāt sy was
eens Vorsten dochter wt Canaan.
38 Nu dachtē Jonathas eñ Simon/dat de-
se harē broeder Joannem gedoodet haddē
daerom togen sy henen op/ende verdrech-
den haer aen den Berghe/ende loerden op
de kinderen Jambri.
39 Doe nu de Bruydegom daer henē tooch
met synen vrienden/ende met vele volcx/eñ
goederen/ met Pypen ende Trommelen/eñ
kostelicken c cieraet/
c Of/ wittighe stele.
40 Doe vielen Jonathas ende Simon / wt
den gheberchte henen wt/ende grypense aē/
ende sloegen vele doot / dat de andere int
gheberchte ontulieden moesten / ende roof-
den alle hare goeden.
41 Doe wert vander Bruyloft een herten-
leedt/ende van den pypen wert een huylen.
42 Also wreeckten sy de moort aen haren
broeder begaen/ende keerden wederomme/
ende toghen aen den Jordaen.
43 Nu quā Bacchides oock aen dē Jordaē
Bacchides
met eenen grooten Heyre op den Sabbath
44 Doe sprack Jonathas tot synen volcke:
Wel op/ ende rustet v lieden ter slachtinge:
want nu en konnet ghy lieden hier niet stil
te ligghen/ ghelijck als te voren/
45 Want de vyanden zyn voorhanden / eñ
wy moeten ons weeren / bewyle wy doch
niet ontkomen konnen / want wy hebben
voor ende achter ons vyandē: so is de Jor-
daen op der eener zyden/ op der anderē zyn
d Of Anders ghequebbe-
d t Marasschen ende gheberchten.
46 e Daerom suller ghy lieden schreyen indē
e 1. Par. 20.3 1 Mac. 4.10
Hemel/op dat ghy vanden vyanden f ver-
f Of/ gheurpet/ ontlost.
lost wort.
47 Ende sy grepen aen/eñ Jonathas sloech
na Bacchiden: maer Bacchides weeck te
rugghe.
48 Doe spranck Jonathas ende zyn volck
in den Jordaen/eñ quamen ouer het water
eñ Bacchides volck en was so koene niet
dat sy hen int water gheghēuen hadden/
1000. Mannen worden verslagen.
49 Ende daer quamē op desen dach omme
van den Heyre Bacchides/ duysent mannē
50 Daeromme tooch Bacchides weder af/
ende quam te Jerusalem/ ende begonst de
Steden inden lande te veuestighen: hy liet
poorten ende hooghe mueren bouwen om
Jericho/ Amao Bethoron/ Bethel/ Tham-
nata/ Phara/ende Tapo/
51 Eñ leyde daer krychsvolck in/ tot eener
besettinghe/ die Israel plaghen souden.
52 Desgheliicken liet hy veuestigen Bethzu-
ra/Gaza / ende de Borcht te Jerusalem/
ende leyde daer oock krychsvolck in / ende
versorchde se met spyse.
53 Ende nam der Voornemsten lieden kin-
deren tot Gyselers ende behieltse op der
Borcht te Jerusalem.
Alcimus wort van God ghestraft.
54 Inden hondert drie ende vyftichsten Ja-
re/ in de tweedde Maent/ geboot Alcimus
oock den binnensten muer des Voorhofs
den alleernaesten by den Tempel/welcke de
heylighe Propheten hadden bouwen latē/
neder te worpen.
55 Ende doemen sulcx begonst/ strafte God
Alcimum/ dat dat begonnen werck weder
verhindert wert: want de gicht roerde hem
dat hy niet spreken en konde/ noch yet wat
ordineren eñ beschicken van synen saken/
56 Ende sterf also met grooten smerte.
57 Doe nu Bacchides sach / dat Alcimus
doot was/ tooch hy weder wech tot dē Ko-
ninck/ doe werdet vrede ende ruste inden
lande twee Jaer lanck.
De afuallighe Joden verraden de anderen.
58 Doch de afuallighe inden lande hielden
eenen raet/ende spraken: Jonathas eñ sy-
nen aenhanck sitten stille/ eñ hebben vrede/
eñ zyn seker: laet ons Bacchidē weder roe-
pen/ die kondē se nu in eener nacht alle vāgē
59 Also togen sy tot Bacchidem/ ende seydē
hem haren raet.

60 Doe maeckte hem Bacchides op/met eenen grooten Heyre/ende sandt brieuen heymelicken tot synen aenhanck inden lande Juda/dat sy Jonathan eñ alle die by hem waren/vangen souden: maer desen aenslach wert Jonathe * geboodtschapt: daerom eñ bedreuen sy niets.

† Of, aengesept: 50 afuallighe Joden van Jonatha gheuanghen ende ghedoodt. 2.Sa.20.a.

61 Maer Jonathas greep by vijftich/de Voornemsten der afualligen eñ Godloosen hoope ende liet se dooden.
62 Daer na weken Jonathas ende Simon/ ende haer volck in de Woestijne in een verstoorde vlecke Bethbesen/die bouwede hy wederomme ende maeckte se vaste.
63 Doe nu Bacchides sulcks vernam/was hy op met synen Heyre/ende liet de Joden oock op bieden/
64 Ende tooch voor Bethbesen/ende belepde het langhen tijt/ ende bestormde het/eñ maeckte geschutten ende krijchs rustinge daer voor.
65 Maer Jonathas beual de Stadt synen broeder Simoni/ ende hy tooch met eenen hoop daer wt/
66 Ende sloech Odaren ende synen broeder/ ende de kinderen Phaseron/in hare Huttē: bewijle het hē nu also geluckte/liepen meer lieden tot hem/dat hy stercker wert.

Simon slaet Bacchidem inde vlucht.

67 Middeler tijdt viel Simon oock wt der Stadt/in der vyanden Leger/eñ verbrande de krijchsrustinghe/ende sloech Bacchiden in de vlucht.
68 Eñ Bacchides moeyde hem seer/dat synē aenslach/ende tocht te vergeefs was.
69 Eñ vergrimde gantsch seer ouer de afuallighen Joden die hem gheraden hadden eñ liet harer vele dooden: ende rustede hem weder wech in zijn lant te trecken.

Bacchides maeckt vrede met Jonatha.

70 Doe Jonathas sulckes vernam/ schickte hy Boden tot hem/vrede met hem te makē/ ende badt hem/dat hy den roof ende de ghevanghenen weder los gheuen woude.
71 Dat bewillichde Bacchides geerne/eñ dede sulcx als Jonathan begheerde/eñ swoer hem eenen Eedt/Dat hy hem zijn leefdaghe niet meer beleedighen en woude.
72 Ende gaf hem den roof eñ de ghevanghenen wt Juda weder los/ende keerde omme ende tooch in zijn landt/ ende en quam niet weder in het lant Juda.
73 Also werdet weder vrede in Israel: eñ Jonathas woonde te Machmas/ende regeerde daer ouer het volck/ende verdelchde de afuallighen wt Israel.

Dat x. Capittel.

1. Alexander de sone Antiochi des Edelē/ regneert in Ptolemais. 3. ende 15. Demetrius ende Alexander begheeren vrientschap met Jonatha. 18. Alexanders brief aen Jonathan 46. Jonathas ontfangt de vrientschap Alexandri. 49 Demetrius in de slacht ouerwonnen door Alexandrum. 51. Alexander maeckt verbondt met Ptolomeo/den Koninck Egypti /ende trouwet zijn dochter. 60 Jonathas wort eerlicken outfanghen van Alexandro. 69. Apollonius wort van Demetrio in Judeā ghesondē om hen te bekrijghen. 78. Hy wort door Jonatha ende synen broeder Simon / inden slacht ouerwonnen. 83. De Stadt Asdod verbrandt met den Tempel Dagons door Jonathan.

Alexander/ Antiochi des Edelen sone. Joseph. antiq. lib 12. Cap 2. 3.

1 In den hondert ende tsestichsten Jare/quā Alexander. Antiochi des Edelen sone/ende nam de Stadt Ptolemais in/ ende regeerde daer.
2 Doe nu Demetrius sulckes vernā/bracht hy een groot Heyr te samen/ende tooch teghen Alexandrum/ om hem te verjaghen.

Demetrius schrijft aen Jonathan.

3 Daerō schreef Demetrius aen Jonathā/ ende seyde hem toe: hy woude vrede met hem houden/eñ woude hem alle goet doen.
4 Want hy dachte: a Het is beter dat ick hem te voren aen my brenge/eer hy hem tot Alexandrum gheeft/ teghen my.

a 1. Mach. 9.53.

5 Daeromme/dat ick synen broeder ommegebracht: daertoe hem eñ synen volcke/vele leedts ghedaen hebbe.
6 Ende Demetrius schreef aen Jonathan/ ende veroorloefde hem krijchsvolck aen te nemen/ende te houden/ende krijchsrustinge te maken/eñ dat hy syne bondtgenoote zijn soude/ ende beual darmen de Gheyselers op der Borcht/ den Jonathe weder los gheuen soude.
7 Daeromme quam Jonathas te Jerusalē/ ende liet dese brieuen voor allen volcke/eñ voor dien die op der Borcht waren / lesen.
8 Doe sy nu hoordē/dat hem de Koninc veroorloefde/krijchsvolck aen te nemen/eñ dat hem de Koninck voor eenen bondtgenoote hielt/doe vreesden sy hen seer voor hem.
9 Ende gauen hem de Gheyselers los/ ende Jonathas gaffe haren ouderen weder.
10 Also begonst Jonathas te Jerusalem te woonen/ende de Stadt weder te bouwen ende te verbeteren.
11 Ende liet de mueren weder oprichten/ende den Berch Zion weder beuestigen/met goeden stercken mueren/ van enckel gehouwen steenen/ also wert Jerusalem weder vast gebouwet.
12 Ende de Heydenen inden vlecken/die Bacchides hadde laten vast maken/
13 Vloden daer wt henen wech/in haer lant.
14 Alleene Bethzura hielden sy inne/ende daer liepen de afualligen henē: want aldaer hadden sy hare onthoudenisse/
15 Doe nu Alexander vernā/dat Demetrius by Jonatha vrientschap sochte/ende hoorde de loffelicke daden/die Jonathas ende zijn broeders ghedaen hadden/
16 Sprack hy: Des redelicken mans gelijcken en vinnen niet: daeromme willen wy hem schrijuen dat hy onse vrient ende bontghenoote worde.
17 Ende schreef hem also:

Alexanders schrift aen Jonathan.

18 De Koninck Alexander / ontbiedt synen broeder Jonathe/synen groet.
19 Wy hooren v prijsen voor eenen treffelicken man/ende weerdt dat ghy onse vrient zijt.
20 Daeromme setten wy v ten Hoogenpriester ouer v volck eñ sult des Koninckx vrient heeten: ende schicken v hier mede een purpuren ende gulden kroone: daerom woudet ghy v trouwelicken tot ons houden/eñ onse vrient blijuen.
21 Also tooch Jonathas dat Priesterlicke cleet aen/inden hondert eñ tsestichsten Jare/ in der seuender maendt/ op der Loofhutten feeste: ende brachte een heyr te samen/ ende liet veel krijchsrustinghe maken.

Joseph. antiq. lib. 13. Cap. 3.

22 Doe nu Demetrius sulcks vernam/wert hy seer bedroeft/
23 Dat Alexander de Joden van hem afwendede tot hem/ende daer door stercker wert.
24 Eñ dachte: hy woude hen oock vriendelicken schrijuen/ende eere ende goet gheloven/ op dat sy hem hulpe toesegden.

Demetrij ander schrift aen Jonathan.

25 Ende schreef hen also: De Koninck Demetrius/ ontbiedt den Joden synen groet.
26 Wy hebbent geerne gehoort/ ende is ons een groote vreuchde/dat ghy lieden niet vā ons af en valt tot onsen vyanden/maer met aller trouwen by ons blijuet.
27 Daeromme bidden wy/ ghy lieden willet

also

also voortaen trouwelick by my blyuen, en
v niet van my afwenden laten.
28 Dese uwe trouwicheit willẽ wy vergeldẽ/
ende v van vele lasten vrijen/ende meer vrij
heyt gheuen, ende ghenade doen.
29 En geue/als nu/allen Joden vrij/dẽ Tri-
d Of/Kroõ-bede/ bupt/den Chyns van Soute/ de d Kroon-
e Of/Oest stuere/den derden Schepel van Koorne/en
de helfte die my van e Fruyte toebehoort.
30 Van desen lasten/sal nu voortaen het lant
d 1. Macha. 11.28. Juda/en de d drij Voochdijen/die daer toe
behooren/inden landen Samaria ende Ga-
lilea/gheurijdet zijn alleryt.
31 Ende Jerusalem sal heylich ende vrij zijn
van allen lasten/Tribuyt ende Tienden.
32 Ick wil oock de Borcht te Jerusalẽ we-
der laten ruymen/ende den Hoogenpriester
ouergeuen/dat hyse inneme/en lieden daer-
op legghe/ wie hy wil/ om diese bewaren.
33 Ende alle gheuanghen Joden in mynen
Koninckrijcke/ sullen los ghelaten wordẽ/
ende vrij zijn:ende sy ende haer Vee/ sullen
van Schattinge gheurijdet zijn.
34 Oock sullen sy de vrijheyt hebben/ in alle
mynen Koninckrijcke/hare Sabbathẽ/ Nie-
wemaenden ende andere bestemmede Fee-
sten te houden.
35 Ende drij daghen voor ende na den Fee-
sten/van allemã onuerhindert zijn aen harẽ
Godsdienst.
36 Ende men sal dertich duysent mannen in
Judea verkiesen dien wil ick solde geuen/
gelijck als mynen anderen krijchsvolcke/en
die sullen in de vaste Steden des Koninckx
verordineert worden.
37 Ende wt hen sullen sommighe verkoren
worden / die den Koninck in syne grootste
e Of/Raets-lieden/ handelen/als vertrouwede e Radẽ gebruyc-
ken sal: de Jodẽ en sullen oock geene vreẽ-
de/ maer eygene Hoofslieden hebbẽ wt hen
verkoren op dat sy hare Wet houden mo-
ghen/ ghelijck als inden lande Juda.
38 En de drij Voochdijen inden lande Sama
ria ende Galilea/die tot Judeam behooren
sullen niemant onderdaen zijn/ dan alleene
den Hooghen Priester:op dat men wete/ dat
hy alleen een heere daer ouer zy.
39 De Stadt Ptolemais/ende het lantschap
daer rontomme/ dat daer toebehoort/geue
f 1. Mac. 3.3 ick den Tempel te Jerusalem/f tot den on-
kost die op het offer gaet.
40 Ick wil oock Jaerlicx vijftiẽ duysent sikel
siluers/ van myner eygen opbeuringhe/ be-
schicken tot den ghebouwe des Tempels.
41 En wat ick van outs af/wt mynen Amp-
ten schuldich gheweest ben/ tot den Tempel
te gheuen/ dat sal hen voortaen ghegheuen
worden.
42 En de vijf duysent sikel siluers/die myne
Amptlieden van des Tempels opbeuringe
ontwendet hebben/die sullen den Priesterẽ
Jaerlicx wederomme volghen.
43 Oock sal den Tempel dese vrijheydt heb-
ben: Wie in mynen gantschẽ Koninckrijcke/
een straffe verdient heeft/ende vliedt inden
Tempel/ die sal daer seker zijn/ met lijf/ en
met goede.
44 Tot den gebouwe ende beteringe des Tẽ-
pels/ende der mueren ende torrens te Jeru
salem/ende anders inden lande/
45 Wil de Coninck den onkost oock staen/
van syner eyghener opbeuringhe.
46 Doemen nu desen brief Jonathe ende dẽ
volcke las/en wouden sy hem niet betrou-
g 1. Mach. 7.v.20. wẽ/ende en nament niet aen:g want sy wi-
sten wel/welcke ontrouwe ende grousame
tyrannie / hy te voren teghen Israel ghe-
bruyckt hadde.
47 Ende besloten Alexandro hulpe te doen/
die te vorẽ vrientschap by hen gesocht had-
de/ende vrede toegheseydt: Desen deden sy
hulpe alle zijn leefdaghe.
48 Doe nu Alexander en Demetrius/tegen Joseph. antiq lib. 13. Cap. 5.
eenander toghen/ende hen onder eenander
aengrepen.
49 Doe vloodt Demetrij heyr:ende Alexan-
der vuelde hem na / ende dede een grousame
slachtinghe vanden morghen aen / tot aen
den auent.
50 Ende Demetrius wert desseluen daechs Demetrius wort versla
verslaghen.
51 Daer na sant Alexander Boden tot Pto- ghen.
lomeum/den Coninck in Egypten/met de- Alexander
sen versoecke: laet handelẽ
52 Dewijle ick weder in myn Rijcke gecomẽ om Cleopa-
ben/en sitte op den Koninckliken Throone/ tra/des Ko-
ende hebbe het Regiment weder aen my ge- ninckx Ptolo
bracht: mei dochter
53 Ende hebbe Demetrium veriaecht / ende
myn Erflant weder ghewonnen:
54 So begheere ick vrientschap met v te ma
ken/ende bidde v ghy willet my uwe doch-
ter ten houwelick gheuen: so wil ick my te-
ghen v als v sone houden / ende danckbaer
zijn / ende haer een Koninckliche lijftocht
gheuen.
55 Daer op antwoorde Ptolemeus/ en wen-
schede Alexandro gheluck/ dat hy weder in
zijn vaders lant gecomen was /ende zijn Ko
ninckrijcke ghewonnen hadde:
56 En seyde hem toe/dat te doen als hy be-
geert hadde:en begheerde/ dat hy woude tot
hem te Ptolemais comen / daer wouden sy
hen onder eenander selfs aen spreken/en dat
houwelick versorck volbrenghen.
57 Inden hondert ende twee en tsestichsten
Jare tooch Ptolomeus met syner dochter 162. Jaer.
Cleopatra wt Egypten / ende quamen te
Ptolemais.
58 Daer quam oock de Koninck Alexander Cleopatra
heuen:ende h Cleopatra wert Alexandro te wert Alex-
houwelick ghegeuen/ ende de Bruyloft wert andro ver-
met grooter Koninckliker pomperije ghe- trouwet.
houden. h 1. Macha
59 Ende de Koninc Alexander schreef Jona- 11.12.
the/ende begheerde dat hy tot hem quame.
60 Doe quam Jonathas met grooter heerlic
heyt tot Ptolemais/tot beyden Koningen/
ende schenckede hen/ ende haren vriendẽ/ko
stelicke gauen van goude ende siluer/ ende
vant ghenade by hen.
61 En sommighe afuallighe wt Israel qua-
men daer henen/ om Jonathan te verclagẽ: Jonathas
maer de Koninck en woudese niet hooren: wort van
62 i Maer beual/ Dat Jonathas syne cleede Alexandro
ren afleggen/ ende † een purpuren aentrec- hooch ghe-
ken soude: dwelck also ghesciede. eert.
63 Doe sette de hem de Koninck by hem/ende i 1. Hest.6.11
beual synen Vorsten/ dat sy met hem in der † An. dat mẽ
Stadt rontomme trecken souden/en wtroe hem met
pen laten/ dat hem niemant verklaghen/of- scharlaken
te anders beswaren en soude. kleeden sou-
64 Doe nu syne verklaghers sagen/ dat hem de: etc.
de Koninc so hooch eerde/† dat hy hem had-
de een purpuren heeten aentrecken/en sulcx † And. ende
van hem wtroepen liet / doe vloden sy alle dat hy met
daer van. scharlaken
65 Ende de Coninck dede hem groote eere/ bekleet was
en liet hem schrijuen onder syne voornemste vloden/ etc.
vrienden/ ende maeckte hem ten Hooftman Koninc De-
ne/ ende ten naesten Rade. metrius de
66 Daer na tooch Jonathas wederomme ionghe.
na Jerusalem met vreuchden/ende in goedẽ Joseph. an-
vrede. tiq lib 13.
67 Inden hondert ende vijf ende tsestichsten Cap. 6
Jare/quam de Koninck Demetrius des vo- Apollonius
righen Demetrij sone/ wt Creta / in zijn Erf Demetrij
koninckrijcke. Hooftman.

68 Doe verschrack Alexander gantsch seer/ ende leyde hem te Antiochien.

k 1 Macha. 7.10.

69 Doch Demetrius tooch k Apollonium den Hooftman in neder Syria/tot hem/die brachte hem krijchsvolck te samen/ende leyderde hem te Jamnia.

70 Eñ sant tot Jonathan den Hooghen Priester/eñ liet hem segghen: Niemant en doet ons wederstant/dan ghy alleene/ ende maket/datmen my veracht et: ghy trotzet wel inden gheberchte.

71 Maer wildy een redelicke daet doen/ so trecket af int vlacke velt ende laet het ons daer met malcander soecken.

72 Wanneer ghy vraghen sult/hoe sterck dat wy zijn/ick eñ de andere die my toe trecken ende helpen: so salmen u segghen: Ghy en sult niet blijuen konnen voor desen lieden/ van welcken uwe vaders tweemael in uwe eyghen lande gheslaghen zijn/

73 Vele weynigher kondy in vlacken velde/ voor sulcken grooten volck te peerde ende te voete bestaen/ daer gheene Berghen eñ Steenrotsen en zijn/ daermen konde henen vlieden.

Jonathas rustet hem tegē Apollonium.

74 Doe Jonathas sulck roemē hoorde/ wert hy toornich/eñ vercoos thien duysent mannē/ende tooch wt van Jerusalem: ende zijn broeder Simon quam tot hem/om hem te helpen/ende leyden hen voor Joppe.

75 Maer die in der Stadt Joppe/ en lieten hem niet in: want Appollonius hadde volc daer in ghelept/tot eener besettinghe/daerom bestormde se Jonathas.

Jonathas ghewint Joppe.

76 Doe verschrocken die inder Stadt/eñ deden de Poorten op: Alsonam Jonathas de Stadt Joppe in.

77 Doe Appollonius dit vernam / leyde hy hem voor Joppe/met duysent Ruyters/eñ met eenen grooten voetvolcke / ende stelde hem/ghelijck als woude hy wech na Asdod trecken: op dat hy Jonathan wt locken op het vlacke velt: want hy hadde eenē grootē *Ruyters tocht/daerop verliet hy hem.

* Of/Reysigen tuych. l sueide

78 Jonathas l haestede hem na / na Asdod/ ende tooch voorsichtighen daer henen/ in syner ordeninghe gherustet ter slachtinghe.

79 Maer Apollonius hadde heymelicke te rugghe inden Legher/duysent Ruyters ghelaten.

80 Nu merckede Jonathas/dat daer lieden achter hem heymelicken verborghen waren: daeromme doe sy aen zijn volc quamē/hielt Jonathas in syner ordeninghe.

81 Doe schotē de Ruyters den gantschē dach van den morghen tot aenden auont op het volck/tot dat hare peerden moede werden.

82 Daer na nam Simon zijn Heyr/ eñ greep de vyanden aen. Doe vloden de Ruyters/ want sy waren moede/ende werden hier eñ daer inden velde verstroyt.

83 Ende vloden na Asdod/ende haestedē na den m Tempel des Afgods Dagō/om haer leuen te n behouden.

m Judi.16. 23. 1 Regum.5.2 n Of/ beurghē o 1.mac.11.4

84 Maer Jonathas plonderde de Stadt Asdod/ende de Vlecken rontomme/ende stacse aen: o Hy verbrandde oock den Afgoden Tempel/ met allen die daer in ghevloden waren.

Acht duysent Heydenen gheslaghen.

85 Ende de somma der verslaghenen eñ verbrandden/waren te samen by acht duysent mannen.

86 Daer na tooch Jonathas met den Heyre voor Ascalon: daer ghinghen hem de Burghers/ we der Stadt te gemoet ende gauē hem eere/ende ontfingen hem met grooter heerlickheyt.

87 Also tooch Jonathas weder na Jerusalem/met synen Heyre ende den roone.

88 Eñ doe Alexander sulcx hoorde/ eerde hy Jonathan noch hoogher/

89 Ende sant hem een gulden gordel gelijck alsmen eens Koninckx ghebooren vrienden geeft: daer toe schenckede hy hem Accaron/ eñ wat daer toe behoort/ten eygendomme.

Dat xj Capittel.

1. De ongherouwicheyt Ptolomei/Koninc van Egypten / teghen Alexandrum / syner dochter man/ 16. Alexander door Ptolomeum overwonnen/vliedt in Arabien. 17. De doot Alexandri. 21. Jonathas wordt verklaecht door sommighe afvallighe Joden. 24. Hy vindt ghenade by den Koninck Demetrio. 26. Die beuestiicht hem in synen Hooghen Priester Ampte. 32 Copie des Briefs des Koninckx/ tot Lasthenem/ tot voordeel der Joden. 44. Jonathas sent drye duysent krijchsknechten/ den Koninck Demetrio ter hulpe 48 De groote slachtinge/ die de Joden deden in Antiochien. 53. Demetrius en houdt Jonathe syne beloste niet. 54. Antiochus de sone Alexandri/regneert in Syrien. 57. Hy soect de vrientschap Jonathe. 60. Na dat Jonathas diuersche Steden verkreghen heeft/overwint hy het Heyr der Capiteynē Demetrij/inder slacht.

1 Ende de Koninck in Egypten / brachte volck te samen/so vele als des zants aen der Zee is/eñ vele Schepen/ende socht e het Rijcke Alexandri/met bedriegherie tot hem te brengen/op dat hy beyde de Coninck rijcken hadde.

2 Daerom tooch hy in Syrien met desen schijne/als quame hy als een vrient: doe dedemen hem alle steden op / eñ tooch hem te ghemoete/ende ontfinghen hem heerlicken/ ghelijck Alexander beuolen hadde/ dewyle hy zijns wijfs vader was.

Ptolomeus treckt tegen Alexandrum/syner dochter man/eñ onderstōde hem desselfigen Rijcke aen hem te brenghen.

3 Doch in wat Stadt Ptolomeus quā/daer liet hy eenen hoop krijchsvolck in/tot eener besettinghe.

Joseph. Antiq. lib. 12. Cap. 7. a 1. Macha. 10.1.84

4 Ende doe hy te Asdod quam/ wesen sy hem/a hoe Jonathas den Tempel Dagon/ daer toe de Stadt verbrandt ende verwoestet hadde: ende hoe de doode Lichamen hier ende daer verstroyt laghen/ende verbrandēs opghewoorpen waren aen den wech/ daermē de begrauenen met hoopen onder begrauen hadde.

5 Ende seyden den Koninge/dat Jonathas dese schade gedaen hadde: op dat sy hem eenen ongenadighen Coninck maeckten: doch de Coninck swerch daer stille toe.

6 Eñ Jonathas tooch oock den Coninck te gemoete na Joppe/daer spraken sy hen onder malcanderen aen/ ende bleuen daer dē nacht ouer by malcander en.

7 Ende Jonathas gheleyde den Coninc tot aen het water/ghenaemt Eleutherus; daer na tooch hy weder te huys na Jerusalem.

8 Eñ de Coninck Ptolomeus nam de Steden in / tot aen Seleucia aen de Zee / ende sochte Alexandrum te verdrijuen.

9 Eñ sandt Boden na Demetrium/ dat hy tot hem komen soude/ am een Verbont met hem te makē: so woude hy hem syne Dochter geuen/die Alexander hadde: ende woude hem helpen/dat hy Coninck werde.

Ptolomeus slaet hem tot Demetrio/ende gheeft hem Cleopatra.

10 Ende sprack: Het hadde hem gherouwet/ dat hy Alexandro de Dochter ghegheuen hadde.

11 Ende ghaf Alexandro schult / dat hy hem hadde na den leuen/ende Coninckrijcke † ge pooghet.

† And. ghetrachtet. b 1 Sa. 25 44 1. Mac/10.58

12 Hy bewees oock synen haet openbaer/ende wende hem van Alexandro / b ende nam hem de

hem de Dochter weder/ eñ gaffe Demetria
13 Eñ doe Ptolomeus te Antiochia quam/
settede hy beyde de kroonen op/ des Rijcks
Egypti/ ende des Rijcks Asie.
14 Ende Alexander was op dat mael in
Cilicia: want sommighe steden waren al-
daer van hem afghevallen.
15 Doe hy nu van Ptolomeo hoorde/ tooch
hy tegen hem om met hem te krijgen: maer
Ptolomeus was sterck gherustet/ eñ tooch
hem teghen/ ende verjaechde hem.
16 Eñ Alexander vloodt in Arabien / op
dat hy daer seker ware: doch de Koninck
Ptolomeus was seer machtich.

Alexander wordt onthooft in Arabia. Ptolomeus sterft.

17 Daerom liet Zabdiel de Arabier / synen
gast den Alexander den kop af houwen/ eñ
sandt dien den Koninck Ptolomeo.
18 Ende Ptolomeus sterf ten derden daghe
daer na: doe werden de krijghers / die
Ptolomeus in de Steden gheleyt hadde/
oock ommegebracht vanden volcke in den
Steden.

Demetrius wordt Koninck na Alexandro.

19 Also nam Demetrius het Rijcke in/ indē
hondert ende seven ende tseftichsten Jare.
20 Te deser tijdt brachte Jonathas zijn
volck inden Lande Juda tesamen/ om de
Burcht te Jerusalem weder in te nemen/
ende liet Bolwercken ende Gheschutten
daer voor oprichten.

Jonathas wordt verklaecht voor Demetrio.

21 Doe togen sommighe afvallighe tot den
Koninck Demetrium/ ende verklaechden
Jonathan/ ende seyden/ dat hy de Burcht
beleydt hadde.
22 Doe wert de Koninck seer toornich/ ende
tooch haestelickē na Ptolemais eñ schreef
Jonathe/ dat hy de Burcht niet beleggen
en soude: ende soude haestelick tot hem te
Ptolemais komē daer woude hy met hem
van sommighe saken spreken.
23 Doe nu Jonathe dese bootschap quam/
liet hy niet af vander belegeringhe: ende
verkoos sommige Outsten in Israel / ende
Priesters / die met hem trecken souden: eñ
maeckte hem op / ende waechde zijn leven.

Demetrius eert Jonathan.

24 Eñ nam vele kostelicke kleynodien met
hem/ van goude/ ende silver/ eñ kleederen/
ende togen na Ptolemais/ tot dē Koninck/
ende vandt ghenade by hem.
25 Doe hem nu de afvallighen zijns volcks
verklaechden/

c 1. Mach. 10. 16.

26 Hieldt hem de Koninck eerlick/ c ghelijck
als hy te voren ghehouden was/ ende dede
hem groote eere voor alle synen Vorsten/
27 Eñ bevestichde hem in synen Hooghen
Priesterampte/ ende in allen anderen eeren/
die hy dus langhe ghehadt hadde/ eñ hieldt
hem voor synen Voorneemsten vriendt.
28 Jonathas badt oock den Koninck/ dat
hy den gantschen Judea/ d eñ den drien

d 1. Mach. 11. 34.

Vooghdyen in Samaria ende Galilea/ den
Tribuyt vrij geven woude. eñ boodt hem/
voor dese vrijheydt te gheven/ drie hondert
Centener goudes.

Centener/ heet Talentum: eñ drie hondert Talenta maect hondert eñ tachtentich duysent kroonen.

29 Dat bewillichde de Koninck/ ende gaf
Jonathe Brieven daer op/ die luydden also:
30 De Koninck Demetrius/ ontbiedt synen
Broeder Jonathe / ende den Joedeschen
volcke/ synen groet:
31 Wy senden u een wtschrift des briefs/
dien wy aen onsen vader Lasteno / uwent
halven ghescreven hebben / op dat ghy
sulcx weten mucht.
32 De Koninck Demetrius/ ontbiet Lasten
synen Vader / synen groet:

Demetrij brief aen Jonathan.

33 Wy dencken onsen vrienden/ eñ trouwen
Bontgenooten den Joden/ goet te doen/
van weghen harer trouwicheyt eñ vrient-
schap teghen ons.
34 Daeromme bevestighen wy / dat de
Priesters te Jerusalē/ het gantsche Judea/
ende de drie Steden Lyda ende Ramatha/
ende haer toebehoor/ inne hebben sullen:
35 Wy gheven hen oock vrij alles / dat sy te
voren den Koninck hebben Jaerlicks ghe-
ven moetē/ koorne/ fruyt/ tienden/ tribuyt/
soutzins/ ende * kroonenstuere.

*kroonbede

36 Van alle desen sullen sy nu voortaen ghe-
vrijet zijn/ ende sulcke vrijheyt/ sal hen stede
ende vast ghehouden worden.
37 Deses briefs wtschrift/ salmen Jonathe
gheven/ datmense op den heyligen Berghe
aensla / als aen een eerlicke ende openbare
plaetse.
38 Doe nu de Koninck Demetrius sach/ dat
in den gantschen Koninckrijcke vrede was/
eñ dat hem niemant meer teghen hem en
settede/ doe verliet hy het krijchsvolck / dat
indē Koninckrijcke te huys behoorde/ eenen
yeghelicken weder in syne stadt: maer het
vreemde krijchsvolck / dat hy inden Eylan-
den hier eñ daer aengenomen hadde/ behielt
hy by hem: daeromme wert hem het inlan-
dische volck seer gram.

Tryphon Alexandri Hooftman c 1. Mach. 12. 39. Emalkuel.

39 c Doe nu Tryphon een Hooftman / die
voortijden Alexandri vriendt geweest was/
sach/ dat het krijchsvolck eenen haet teghen
den Koninck Demetrium hadde / tooch hy
tot den Araber Emalkuel/ die den jonghen
Antiochum / den sone Alexandri optooch.
40 Desen leyde hy voor / dat hy hem den
Jongelinck overgheven soude/ so woude hy
hem wederomme in zijns vaders Rijcke set-
ten: eñ seyde den Araber/ hoe eñ waeromme
het krijchsvolck/ den Koninck Demetrium
haetteden: ende bleef also eenen tijdt lanck
by den Araber.
41 Middeler tijdt schreef Jonathas den
Koninck Demetrio/ ende badt hem / dat hy
dien / die op der Burcht lagen / woude ghe-
bieden te wijckē/ eñ hem de Burcht ruymē/
ende over te gheven: want sy deden Israel
vele schaden.
42 Doe schreef Demetrius Jonathe also:
Niet alleene dit / dat ghy begheeret / maer
veel meer eere ende goedes / wil ick u ende
uwen volcke doen/ so haest als ick kan.
43 Maer als nu ben ick in grooter vare:
daeromme doet so wel by my/ ende schicket
my hulpe: want alle mijn krijchsvolck is
van my afgevallen / eñ sett hem teghen my.

Jonathas schicket Demetrio hulpe. Een oproer wordt ghemaeckt tegē Demetrium

44 Daeromme schickte hem Jonathas drie
duysent goede krijghers: die quamen te
Antiochia tot den Koninck / eñ de Koninck
wert van harer toekoemst seer verblijdt.
45 Nu rechtede het volck inder stadt eenen
oploop aen/ by hondert ende twintich duy-
sent mannen / ende wouden den Koninck
doodtslaen.
46 Maer de Koninc vloodt op synē Burcht:
doe nam het volck de straten in/ eñ wouden
de Burcht bestormen.
47 Daerom eyschede de Koninck de Joden
tot hem om hem te beschutten/ doe liepē de
Joden alle tot dē Koninck/ ende verdeylden
hen in drie straten.
48 Eñ versloegen desselven daechs/ hondert
duysent mannen / eñ staken de stadt aen/ eñ
plonderdense: Also verlostē sy dē Koninck.
49 Doe nu het volck inder stadt sach/ dat de
Joden der stadt Machtich ghewordden wa-
ren / vertzaechden sy / ende riepen tot den
Koninck/
50 Ende baden om vrede/ dat de Joden op-
houden mochten het volck te dooden / ende
de stadt niet gantsch woeste en maeckten.
51 Doe wert het vrede / eñ de Joden leyden
hare wapenen van hen/ ende werden hooch
gheeert vanden Koninck/ ende beroemt in-

den gantschen Rijcke/ ende togen weder te
huys na Jerusalem/ ende brachten groot
goet met hen/ dat sy inden krijch ghewon-
nen hadden.

Demetrius en houdt Jonathe gheen gheloove.

52 Doe nu Demetrius weder seker was/ eñ
het Rijcke met vreden inne hadde/
53 Doe en hielt hy Jonathe der dinghen
gheen/ die hy hem toegheseyt hadde/ ende
wendede hem gantschelicken van hem: eñ
was hem ondanckbaer voor syne weldaet/
ende bewees hem alle ontrouwe.

Antiochus des Alexandri sone.

54 Niet langhe daer na/ quam Tryphon
wederomme/ met den jonghen Antiocho:
dese Antiochus wert Koninck/ eñ settede
de kroone op/
55 Eñ alle het Krijchsvolck dat Demetrius
oorlof ghegheven hadde/ quam tot hem:
Doe sy nu met Demetrio streden/ sloeghen
sy hem in de vlucht/ ende veriaechden hem.

Demetrius wort veriaecht. Tryphon. 1.Mach.11/39/12/39.

56 Eñ Tryphon nam de Elephanten/ ende
ghewan Antiochien.
57 Eñ de jonge Antiochus schreef Jonathe/
ende bevestichde hem in synen Hooghen
Priesterampte: ende bewillichde/ dat hy
de vier Steden besitten eñ behoudē soude/
ende des Konincks vrient zijn.

Vriendelicke schriften des iongen Antiochi/ aen Jonathan.

58 Ende sandt hem gulden Vaten/ ende ver-
oorloefde hem gout over disch te ghebruyc-
ken/ ende purpuren/ ende een gulden gordel
te draghen.
59 Eñ Simon dē broeder Jonathe/ maeckte
hy ten Hooftmanne over het Landt/ van
Tyro aen/ tot aen Egypten.
60 Doe nu Jonathas wttooch over den
Euphraten/ eñ rontomme henen in de steden
quam/ doe tooch hem toe/ alle het Krijchs-
volck in Syria/ om hem te helpen. Eñ doe
hy voor Ascalon quam/ ghinghen hem de
Burgers te ghemoete ende ontfinghen hem
eerlicken/ ende gaven hen over.
61 Daer na tooch hy voor Gaza: maer die
van Gaza: en wouden hem niet inlaten:
daeromme beleyde hy de Stadt/ ende ver-
brande de Voorsteden rondtomme/ ende
plonderdese.

Jonathas slaet de Heydenen.

62 Doe baden die van Gaza om vrede: ende
Jonathas maeckte eenen vrede met hen/
ende nam sommige van hare kinderen tot
Gyselers/ ende schicktese na Jerusalem:
maer hy tooch voort door het Landt/ tot
Damascum.
63 Doe hy nu hoorde/ dat des Konincks
Demetrij Hooftlieden/ met eenen grooten
Heyre/ in Kedes in Galilea ghekomen wa-
ren/ om de Landen in te nemen/ die hem de
Koninck inghedaen hadde:
64 Doe tooch hy tegen hen: ende liet synen
broeder Simon inden Lande/
65 Die tooch voor Bethzura/ ende beleyde
het langhen tijdt so hardt/ dat sy niet wt
vallen en dorsten.
66 Daeromme badē sy om vrede: eñ Simon
maeckte vrede met hen/ ende liet se vrij wt
trecken/ eñ nam de Stadt in/ eñ leyde daer
Krijgesvolck in/ tot eener besettinghe.
67 Ende Jonathas tooch met synen Heyre/
aen de Zee Genesara/ eñ was des morgens
vroech op/ eñ quā in het vlacke velt Hazar.
68 Doe togen de Heydenen teghen hem in-
den vlacken velde/ ende haddē eenen hoop
heymelicken verborgen inden gheberchte:
69 Doe nu Jonathas den anderē hoop aen
greep/ viel de verborgen hoop wt/ wt den
ghebercht/ ende greep ooch aen.
70 Doe vloodt het gantsche Heyr Jonathe/
ende daer en bleef niemandt/ dan alleene de
Hooftliedē/ Matathia/ de sone Absalomi:
ende Judas/ de sone Calphi.

f 1. Mach. 2/14/ 4/ 39.

71 f Doe scheurde Jonathas syne kleederē/
eñ stroyde Aerde op zijn hooft/ ende badt/
72 g Eñ tooch wederomme aen de vyandē/ g 1. Reg. 14/15.
ende sloechse in de vlucht.
73 Doe nu zijn volck/ dat te voren ghevloden
was/ sulcx sach/ keerden sy wederomme/
Jonathā te helpen/ eñ iaechdē dē vyanden
na/ tot aen Kedes in haren Legher: ende sy
maeckten daer ooch eenen Legher.
74 Eñ daer zijn dies daechs omghekomen/
by drij duysent Heydenen: daer na tooch
Jonathas weder na Jerusalem.

Dat xij. Capittel.

1. ende 2. Jonathas vernieut de vrient-
schap eñ het verbondt der Joden/ met den
Romeynen/ eñ die van Sparta/ 5. ende/
19. Copie des briefs Jonathe/ tot die te
Sparta: ende van die te Sparta/ tot
Jonathan. 35. Jonathas houdt raedt/ om
sommige steden in Juda te stercken/ ende de
Stadt Jerusalems te repareren ende vast te
maken/ 41. Hy wederstaet het voornemen
Tryphonis/ 44. De onghetrouwicheydt
Tryphonis teghen Jonathan.

1 Doe nu Jonathas sach/ dat hy nu ruym
ghekregen hadde/ a verkoos hy som-
mighe/ die hy na Roome sandt/ om het
Verbondt met den Romeynen te vernieu-
wen/ ende wederomme op te richten.

Het Verbont metten Romeynen gemaeckt/ Cap. 8. wordt vernieuwt: Joseph. Antiq. lib. 13 Cap. 8. a 1. Mach. 8/17. 2. Mac. 4. 11

2 Hy schreef ooch tot die van Sparta/ ende
aen andere plaetsen meer.
3 Doe nu de Geschickeden te Roome qua-
men/ gingen sy voor dē Raedt/ eñ sprackē.
Jonathas de Hooghe Priester/ ende het
Joodtsche volck/ hebbē ons hier gesonden/
om het Verbondt dat tusschen ons in voor
tyden/ ghemaeckt is/ wederomme te ver-
nieuwen.
4 Ende de Romeynen gaven hen brieven
ende gheleyde/ dat sy seker wederom na
huys toghen.

Jonathas schrijft aen die van Sparta.

5 Ende Jonathas schreef tot dien van
Sparta also:
6 Jonathas de Hooghe Priester/ ende de
Oudtsten des volcx/ eñ de Priesters/ eñ het
Joodsche volck/ ontbieden haren broederen
dien van Sparta haren groet.

Areus is de derde Koninck te Sparta gheweest/ voor dē laetsten/ ende heeft groote Krijgē gevoert/ met den Koninghen wt Macedonia/ ende geluck ghehadt. Ende dien van Athenen geholpen/ tegē Antigonum eñ heeft afgeleeft/ den tyt Antiochi Magni. Korts na desen Area is Sparta onder de Romeynen ghekomen.

7 Voor sommige Jaren heeft uwe Koninck
Areus/ aen onsen Hoogen Priester Oniam
gheschreven/ dat ghy lieden onse Broeders
zijt/ ghelijck als de Brief inhoudt.
8 Eñ Onias ontfinck uwen Geschickeden
eerlicken/ eñ nam de Vrientschap ende het
Verbont aen/ daer inden Brief van ghe-
schreven was.
9 Hoe wel wy als nu geener vreemder hulpe
behoeven/ eñ troost hebbē aen Gods woort/
dat wy dagheliicks lesen:
10 So senden wy doch ghelijck wel Boodt-
schap tot v lieden/ om de broederschap eñ
vrientschap tusschen ons te vernieuwen/ eñ
te bevestigen/ op dat wy der selven niet ver-
gheten: want het is nu een langhe tijt/ dat
ghy tot ons ghesc hickt hebbet.
11 Daeromme wetet/ dat wy alle tijt aen de
Vyerdagen/ ende aen allen anderen dagen/
wanneermen offert/ in onsen Ghebede ende
Offer/ uwer ghedencken/ als het ooch be-
taemt der broederen te ghedencken:
12 Ende uwe eere ende welvaert/ is ons een
vreuchde.
13 Maer wy hebben middeler tijdt grooten
noodt gheleden/ ende sware Krijgen ghe-
hadt met den Koningen rondtomme.
14 Maer wy hebben v/ eñ ander onse Vrien-
den ende Bondtghenooten/ niet bemoeyen
willen/ in dese onse Krijghen.
15 Want wy hebben hulpe vanden Hemel
ghehadt/ ende God heeft ons beschuttet te-
gen

gen onse vyanden/ende de vyanden onderghedrucket.

16 Doch/dewijle wy als nu dese onse Gheschickede/ Numenium/ den sone Antiochi/ eñ Antipatrum den sone Jasonis/ tot den Romeynẽ sendẽ/ om de Vrientschap eñ het Verbondt met hen wederom te vernieuwẽ.

17 So hebben wy hen daer by beuolen/ dat sy oock tot v lieden trecken souden/ ende v lieden onsen groet segghen/ende desen brief ouerleuerren/om onse Broederschap te vernieuwen.

Areus Brief aen Oniam.

18 Ende bidden om eene antwoordt.

19 Dit is nu de wtschrift des Briefs/ dien ons Areus de Koninck te Sparta/ voortijden ghesonden heeft.

20 Areus de Koninck te Sparta /ontbiedt Onie den Hooghen Priester synen groet.

21 Wy vinden in onse oude schriften/ dat die van Sparta/ende de Joden/ broeders zijn/ dewijle alle beyde volcken van Abraham afkomen.

22 Na dien wy nu sulcx weten / bidden wy/ ghy willet ons schrijuen / hoe het v lieden gaet.

23 Ende so het v behaecht / so sal onse vee/ haue/ eñ goet/ eñ wat wy vermeugen zijn/ ghelijck als ware het uwe eygen : ende het uwe sal zijn/ ghelijck als ware het onse eyghen. Dit hebben wy beuolen / v lieden te kennen te gheuen.

De hooftlieden Demetrij/ rusten hen teghen Jonathan.

24 Daer na hoorde Jonathas dat Demetrij Hooftlieden/ wederom met grooter macht/ van te voren quamen ende wouden teghen hem trecken.

25 Daerомme tooch hy wt van Jerusalem/ tegen hen in het Landt Hemat: want hy en woude niet verbeyden tot dat sy hẽ eersten in zijn Landt vielen.

26 Doe hy nu Verspieders inder vyanden Leger sandt quamen sy/ ende seyden dat de vyanden besloten hadden inder nacht hem te ouervallen.

27 Daerom gheboodt Jonathas synen Heyre des auondts dat sy waken / eñ de gantsche nacht in het harnasch / ende gherustet zijn souden; ende ordineerde lieden rondtomme den Legher/in de Schildtwacht.

Jonathe ouerwinninge teghen syne vyanden.

28 Doe nu de vyanden sagen/dat Jonathas ter slachtinge gherustet was/quam hen een vreese aen/ dat sy opbraken eñ wech toghen: ende op datmen sulcx niet merckẽ en soude/ lieten sy vele vyeren inden Leger / hier ende daer maken.

29 Daeromme en dachte Jonathas niet/dat sy wech toghen tot des morghens vroech: want hy sach de vyerẽ hier ende daer in den Legher.

30 Des morgens nu iaechde hy hen na/ende en kondese niet achterhalen:want sy waren alreede ouer het water Eleutherum.

Zabdei.

31 Doe keerde hem Jonathas na Araben/ welcke heetẽ Zabdei/ sloechse eñ plonderse/

32 Ende keerde weder na Damascon / ende ouerweldichde dat Landt rondtomme.

33 Maer Simon tooch na Ascalon/ eñ in de vaste Steden daer by: daer na keerde hy hem na Joppe : want hy vernam / dat sy hem wouden Demetrij Hooftlieden ouergheuen.

34 Daeromme quam hy dien voor / eñ nam Joppe in/ eñ leyde daer krijchsvolck in/ om de Stadt te bewaren.

35 Daer na quam Jonathas weder te huys/ eñ hielt eenen raedt met dẽ Oudesten inden volcke/datmen sommighe Steden in Juda vast maken soude/

36 Ende de mueren te Jerusalem hoogher maken/ ende tusschen der Borcht ende der Stadt/eenen hoogen muer bouwen/op dat de Stadt vander Borcht afgesondert werde/dat die op der burcht niet wt in de Stadt vallen konden/ ende datmen hen niets toevoeren ende verkoopen en konde.

37 Doe nu het volck te samen quam / ende begonsten te bouwen : dewijle de muer ouer der Beke teghent Oosten / veruallen was/ bouweden sy dat seluighe stuck weder / dat daer heet Caphnatha.

38 Eñ Simon bouwede den Burcht Adida/ te Sephela / ende maeckte hem vaste / ende bewaerde dien met eener stercker Poorte.

Tryphon neẽt quaet voor/ tegen Antiochum eñ Jonatha. Joseph. Antiq.lib.13 Cap. 19. b 1.Mach.11 39.

39 b Nu hadde Tryphon voor/het Koninckrijcke Asie tot hem te brengen eñ de kroone op te setten / eñ den iongen Antiochum den Koninck te dooden.

40 Maer dewijle hy hem besorchde / dat Jonathas sulcks soude verhinderen / ende tegen hem treckẽ pooghde hy oock daer na/ hoe hy Jonatham vangen / eñ ombrenghen mochte: daeromme tooch hy na Bethsan.

41 Doe quam Jonathas daer oock henen/ met veertich duysent mannen wel gerustet.

42 Doe nu Tryphon sach / dat Jonathas een groote macht by hem hadde/ vreesde hy hem/ eñ en dorste niets openbaer tegen hem voornemen:

43 Maer ontfinck hem heerlicken/eñ beual hem synen vrienden eerlick te houden/ ende gaf hem geschencken: ende gheboodt synen Heyre/ dat sy Jonathe gehoorsaem zijn souden / ghelijck als hem seluen.

44 Eñ sprac tot Jonatha: Waerom maeckty den volcke sulcke moeyte / dewijle wy doch geenen krijch te samen en hebben ?

45 Laetse weder na huys treckẽ: alleene verkieset v weynich lieden/ die by v blijuen/ eñ trecket met my na Ptolemais : dese Stadt wil ick v in gheuen/ ende de andere vaste Steden / eñ wil v alle het krijchsvolck ende Amptlieden beuelen : want ick moet weder wech treckẽ: oock ben ick alleene der haluen als nu hier ghekomen: daeromme woudet ghy doch met my trecken.

46 Jonathas gheloofde hem / ende liet zijn volck van hem na huys trecken / int Landt Juda.

47 Ende behielt alleene drij duysent by hem: daer van schickte hy twee duysent in Galileam/ ende het een duysent tooch met hem.

Tryphon neemt Jonathan bedriegelick gheuangen.

48 Doe nu Jonathas in de stadt Ptolemais quam/ liet Tryphon de poorten toesluyten/ ende nam Jonatham gheuangen/ ende liet syne lieden doorsteken.

49 Ende schickede voetuolck eñ Ruyters in Galileam / op het wijdt veldt/ om het ander krijchsvolck Jonathe oock omme te brenghen.

c 1.Mac.13 4. 23.

50 Doe sy nu vernamen dat Jonathas gheuanghen/ ende c ommeghekomen was met synen lieden/ vermaenden sy hen onder een anderen/ eñ rusteden hen ter slachtinge/ ende toghen fluex tegen de vyanden.

51 Doe nu de vyanden saghen/ dat het hen haer leuen gelden soude/ dewijle dat hen dese weeren wouden/ keerden sy wederomme/ eñ toghen wech.

52 Doe tooch het volck oock wederomme na huys/ int Landt Juda/ met vreden/ ende beklaechde Jonathan eñ de anderen/ die met hem omghekomen waren : ende gantsch Israel droech groot leedt om Jonathan.

53 Eñ alle Heydenen rondtomme/begonsten het volck te ouervallen/ ende te plaghen/

54 Eñ spraken: Sy en hebben gheen Hooft/ ende gheen beschuttinghe meer : nu willen wyse ouertrecken / ende hen wtroeyen/ende haren name op Aerden verdelghen.

Dat

Dat xiij. Capittel.

1. Simon koempt in Jonathe zijns Broeders stede / 12. Tryphon haest te komen in Judea / met een groot Heyr/14. De bedriegerie Tryphonis/ 23. He doodt Jonathe/27. Simon bouwet een kostelick grafsteen/voor Jonathan sijnen broeder/31. Antiochus bedrieghelick ghedoodt door Tryphon/ 36. Demetrij brief aen Simon/ tot voordeel der Joden / 43. ende/ 49. De Stadt Gaza met de Burcht te Jerusalem/ ghewonnen door Simon / 54. Simon maeckt Joannem sijnen sone Hooftman ouer alle het Krijchsvolck.

Simon wordt tot een Hooftman aengenomē/ in zijns broeders stede. Joseph.. Antiq.lib.13 Cap. 19.

1 DOe nu Simon hoorde / dat Tryphon
een groot Heyr by eenander hadde, om
tegen het Landt Juda te trecken, ende
het te verderuen.
2 Ende sach, dat het volck seer beangst ē
banghe was/ quam hy te Jerusalem, ende
trooste de het volck/
3 Ende sprack: Ghy wetet / welcke sware
Krijgen/dat ick ende mijne broeders / ende
mijn vader/ voor de Wet ende het Heylich-
dom/ gheuoert hebben/ ende hebben den
noodt ghesien / daer gantsch Israel inne
gheweest is/

a 1. Mach.6 46. 9/18. 10/48.13/23.

4 a In welcke om Israels wille/alle mijne
broeders omghekomen zijn / ende daer en
leeft niemandt meer van / dan ick alleene.
5 Nu en begheere ick mijns leuens niet te
verschoonen, in deser droefenisse: want ick
en ben niet beter/dan mijne broeders/ende
en begeere het niet beter te hebben/ dan sy:
6 Maer wil mijn volck / onse Heylichdom/
ē onse vrouwen ende kinderen wreken:
want alle Heydenen contomme zijn op ons
vergrimmet / ē versamelen hen te hoope/
om ons te verdelghen.
7 Van desen trooste / kreech het volck we-
der een herte, ende vatteden eenen moedt/
8 Ē antwoorden daer op /, ē schreyden:
Ghy sult onse Hooftman zijn/ in Judas ē
Jonathe uwer broederen stede/
9 Om onsen krijch te voeren/ ē wy willen
v ghehoorsaem zijn / in allen dat ghy ons
heetet.
10 Doe riep Simon het krijchsvolck te sa-
men: oock beual hy / datmen de mueren te
Jerusalem haestighen reede maken moeste/
op dat de stadt gantsch rontomme wel be-
waert/ende vaste ware.
11 Ē schickede Jonathan/dē sone Absolo-
mi/ met eenen Heyre na Joppen : ende
Jonathas dreef de vyanden wt Joppe/
ende hy behielde de stadt inne.
12 Doe tooch Tryphon vā Ptolemais wt/
met grooter macht / in te vallen int Landt
Juda/ ende voerde Jonathas ghevanckē-
lick met hem.
13 Maer Simon tooch teghen hem / ende
legerde hem voor aen den vlacken velde, by
Addus.
14 Doe nu Tryphon vernam / dat Simon
in zijns broeders Jonathe stede / Hooft-
man ghewordden was / ende dachte niet
hem te slaen/
15 Doe sandt hy Boden tot Simon/ ende
liet hem seggen: Ick hebbe Jonathas van
weghen eener somme gelts / die hy den
Koninck wt den Ampten schuldich ghe-
bleuen is/ behouden.

hondert Cētener ofte Talenta / maken tsestich dupsent kroonē

16 Wildy my nu hondert Centener schickē/
ē sijne twee sonen tot Ghijselers gheuen/
dat hy niet van ons af en valle / noch hem
daer na tegen ons en sette/wanneer hy los
ghewordden is/ so wil ick hem v los geuen.
17 Hoe wel nu Simon wel merckte/dat het
enckel bedriegerie was / beschickte hy dan
noch ghelijcke wel / dat den Tryphon / dat
gelt ende de kinderen gheschicket werden.
18 Op dat het volck niet ouer hē en klach-
de / dat Jonathas hadde daerom moeten
omkomen/ dat hy hem niet hadde verlossen
willen.
19 Daerom schickede hy den Tryphon /de
kinderen/met dē hondert Centeneren: maer
Tryphon en hieldt gheen ghelooue, ende en
woude Jonathas niet los gheuen.
20 Daer en bouē tooch oock Tryphon voort
op dat hy int Landt quame/ ē een schade
doen mochte: ē tooch by dē Lande henen/
op der Heyrstrate / die na Ador gaet : maer
Simon was hē met sijnen Heyre voorgaens
op der zijden / ende waer hy henen in vallen
woude, daer verhinderde hem Simon.
21 Oock sonden die op der Borcht eenen
Bode tot Tryphon/dat hy door de Woestij-
ne tot hen trecken soude / eer hem Simon
daer voor hoede / ē soude hen spijsen laten
toevoeren.
22 Daerom woude Tryphon met sijnē gant-
schen Ruyterstocht/haestelick op zijn, ende
tot hen komen : Maer in der seluer nacht
viel een seer diepe sneeuw die verhinderde
hem / dat hy niet en quam : daer na keerde
hy om/ ende tooch in Galaad.

Jonathas met sijnen tween sonē wordt ghe-doodt. b 1. Mach. 12. 48.

23 Ē by Baschama liet b hy Jonathan met
sijnen sonē dooden, die wert dē daer begrauē.
24 Daer na tooch Tryphon weder weech in
zijn Landt.
25 Doe sandt Simon daer henen / ende liet
zijns broeders Lichaem halen, ē leyde hem
in haers vaders graf te Modin.
26 Ē gantsch Israel treurde langen tijdt/
klaechlicken ouer Jonathan.
27 Ē Simon liet een hooch graf van ghe-
houwene steenen maken / sijnen vader ende
sijnen broederen/
28 Ende seuen Pilaren daer op settē/ een by
den anderen/den vader / der moeder, ē den
vier broederen.
29 Ende liet groote Pilaren daer rondtom
maken, daer hy haer harnasch aen hinghe/
tot eener eewiger ghedachtenisse: ē bouen
den harnassche liet hy gehouwene Schepen
setten, diemen op de Zee sien koude.
30 Dit graf te Modin/ staet noch op desen
hedighen dach.

Tryphon doodet Antiochum, ende werpt hem seluen voor eenen Koninc op. Joseph. Antiq.lib.13 Cap. 10.

31 Maer Tryphon voerde den jonghen An-
tiochum, bedriechlicken herwaerts ē der-
waerts inden Lande, tot dat hy hem heyme
licken doodde.
32 Daer na settede hy hem seluen de kroone
op, ē werdt Koninck in Asia / ē plaechde
het Landt Juda gantsch seer.
33 Maer Simon bouwede ē beuestichde
vele Steden in den Lande Juda, met dicken
mueren ē hooghen Torren / ende stercken
Poorten/ ende beschickte spijse in de stercke
Steden.
34 Ende schickte Legaten/ tot den Koninck
Demetrium/ ende bade omme verlatinghe
der lasten / die hem Tryphon opgheleydt
hadde: want Tryphon bedreef enckel roof
ende moort inden Lande.

Demetrij schrift aen Simon.

35 Daer op antwoorde Demetrius / ende
schreef also:
36 De Koninck Demetrius / ontbiedt den
Hoogen Priester Simoni, ē den Oudtsten/
ende den Jodischen volcke/sijnen groet.
37 De guldene kroone met tsamen den pal-
men/die ghy my ghesonden hebbet, hebben
wy ontfanghen : ende zijn bereydt / eenen
goeden vrede met v te maken/ ē de Ampt-
lieden te schrijuen: Dat sy v vrij gheuen/
allen last/ die wy v te voren, vrij te gheuen/
toeghesepdt hebben.

38 Ende wat wy v toegheseydt hebben dat
sal trouwelick altijdt ende vast ghehou-
den worden: alle vesten die ghy ghebou-
wet hebt/ die sullet ghy behouden ende
inne hebben.

c Kroonbo-de/

39 Ende vergheven v/ wat ghy middeler tijt te-
ghen ons ghedaen hebt: oock de kroonstiuere eñ
andere Tribute/ die Jerusalem heeft ghe-
uen moeten/ die gheuen wy v vry.
40 Ende die ons dienen willen/ die willen
wy aennemen: ende daer sal tusschen ons/
goet vrede ende eenicheydt zijn.

Wanneer Israel weder vrij is geworden van dē Heydenen.

41 Indē hondert eñ seuentichstē Jare/ werdt
Israel eersten weder vrij vanden Heydenē.
42 Ende men begonst te schrijuen in haren
brieuen ende gheschiedenissen also: b In
den eersten Jare Simonis des Hooghen
Priesters ende Vorst der Joden.

b 1. Mac. 14 27.

43 Ter deser tijt beleyde Simon de stadt Ga-
za/ ende richtede Bolwercken ende ghe-
schutten daer voor op/ ende bestormede de
Stadt/ ende nam eenen Torren in.
44 Ende de seluen die op dē Torrē quamē/
spronghen in de Stadt/ doe verschrack het
volck in der Stat/ eñ vertzaechde gantsch.
45 Ende liepen met vrouwen ende kinderē
op de meuren ende verscheurden hare klee-
deren ende schreyeden luyde/ ende baden
ghenade/
46 Ende spraken: Straft ons niet na onser
boosheydt/ maer weest ons ghenadich/ so
willen wy gheerne ghehoorsaem zijn.
47 Dit iammerde Simō/ dat hyse vr en dood-
de: maer hy geboot hen wech te treckē wt
der stadt/ ende liet de huysen weder reyni-
ghen/ daer sy de Afgoden in geseттet had-
den/ daer na tooch hy henen in de stadt/ en
de danckte ende loefde God.
48 Ende liet alle gruwelē wech doen eñ wt
roepen/ eñ settede daer lieden in/ die Gods
Wet hielden: ende maeckte de stat vast/ eñ
bouwede hem seluen een huys daerinne.

Simon gewinnet de Borcht te Jerusalem/ ende laetse reynighen.

49 Eñ die op der Borcht te Jerusalē waren
belept/ dat daer niemant wt of in komē/ eñ
daer noch koopen noch verkoopen konde/
ende leden sulcken grooten honger/ dat ve-
le van hongher steruen moesten/
50 Daerom riepen sy tot Simon / eñ baden
om vrede ende gauen hen op. Doe dede hē
Simon ghenade/ ende lietse leuen: maer sy
moesten wech vander Borcht/ ende Simon
liet de Borcht weder reynighen van allen
grouwelen.

Antiochus nam de Borcht in/ inden hondert eñ vijf eñ veertichsten Jare: Also hebbense de Heydenē in gehadt/ by vijf eñ twintich Jaren/ tot int hondert ende eē eñ tseuentichste Jaer.

51 Ende nam haer in/ aē dē drij eñ twintich-
stē dage der tweedder Maēt/ in dē hondert
ende een ende seuentichsten Jare / c ende
tooch daer op met Loffanghe/ ende Palm-
tacken/ ende allerley Snarenspel/ ende danc
ten God: Dat sy deser grooter tyrannie/
wt Israel waren los ghewordden.
52 Ende gheboodt/ datmen dien dach/ Jaer-
licks met vreuchden houden soude.
53 Ende op den Berghe bouwede hy Mue-
ren rontom den Tempel onder der Borchte
ende maeckte hem noch vaster/ ende woo-
nede daer bouen/ hy/ ende de ghenen die hy
by hem hadde.
54 Eñ de wijle dat hy sach/ dat zijn sone Jo-
annes een tuchtich man was/ maeckte hy
hem ten Hooftmanne ouer alle het krijchs
volck/ ende liet hem te Gaza woonen.

c 2. Mac. 10 7.

Joannes Simon sone/ etc.

Dat xiiij. Capittel.

1. De Coninck Demetrius wort geuan-
ghen door der Meden Koninck. 4. Het
Landt Juda in grooter vrede ende ruste/ on-
der het Regiment Simonis. 16. De Ro-
meynen ende Spartiten vernieuwen het
Verbondt met den Joden. 20. De Brief
der Spartiten totten Joden. 24. Simon
sendt Numenium na Roome.

1 IN den hondert ende twee ende seuentich-
sten Jare/ rustede hem de Coninck Deme- Demetrius.
trius/ ende tooch in Meden/ om hulpe te-
ghen Tryphon.
2 * Doe nu Arsaces de Coninck in Persē eñ
Medē vernam dat hem Demetrius in Ko-
nincrijcke ghetoghen was/ schickte hy ee-
nen Hooftman wt teghen hem/ ende beval/
dat hy hem geuanghen ende leuendich tot
hem brenghen soude.

* Van deser tijt aen/ zijn nu in Orienten de Parthen machtich geworden/ eñ die Griecken hebben dese Landen verloren: want Arsaces was eē Parthus.

3 Dese Hooftman sloech Demetrij volck/ eñ
greep hem/ ende brachte hem synen Coninc
Arsaci: Doe hielt hem Arsaces ghevanck-
lick/ ende liet hem bewaren.

Demetrius wordt ghevanghen.

4 Doe quā het lāt Juda tot ruste/ eñ daer
bleef goede vrede/ so lange als Simō leefde
eñ Simon regeerde gāntsch wel/ eñ dede dē
Lande veel goets/ dat sy hem gheerne ten
heere hadden/ alle zijn leefdaghe.
5 Oock nā hy met grooter eerē de stadt Jop-
pen in/ ende de Hauen daer by/ daer hy wt-
schepen konde op de Zee in de Eylanden.
6 Ende ghewan synen volcke meer Landē/
ende maeckte de Landtpalen wijder.
7 a Ende verloste vele/ die te voren onder- a Psa. 82. 4.
drucket ende ghevanghen waren: hy hadde
Gaza inne/ ende Bethzura/ ende den Berch
te Jerusalem/ ende heeftse weder ghereyn-
nicht/ ende niemandt en dorste hem teghen
hemsetten.
8 Een yeghelick bouwerckte zijn veldt in
goeden vrede/ ende het Lant was vrucht-
baer/ ende de Boomen droeghen wel.

Israel heeft goede vrede.

9 De Oudesten saten inden Regimente on-
verhindert/ ende hielden goede ordeninge:
ende de Burgers vlijtden hen seer/ aen ha-
rer neeringhe/ ende bestelden wapenen en-
de voorraedt ten krijghe.
10 Simon bestelde oock voorraet van koor-
ne in de Steden/ dat sy ter noodt ghenoech-
saem versorget waren/ ende was vermaert
in der gantscher Wereldt.
11 b Hy hieldt vrede inden Lande/ dat daer b 1. Re. 4. 25
enckel vreuchde in Israel was. Leui. 26. 6.
12 Ende een yeghelick besatt synen Wijn-
berch ende syne Houen met vreden/ ende en
dorste hem niets vreesen.
13 Want niemant en dorste tegen haer trec-
ken/ ende de Coninghen in Syria en kondē
hen op die tijdt niet meer schade doen.
14 c Ende hy hielt Recht in dē Lande/ ende c Esai. 1. 17.
beschuttede de Armen onder synen volcke/ Jer 22. 13
voor ghewelt/ strafte alle onrechten/ ende 22. 3.
verdelchde de Godloosen.
15 Het Heylichdom richtede hy oock weder
om heerlick aen/ ende liet meer Heylige din-
ghen daer in maken.
16 Ende doemen te Roome ende te Sparta
hoorde/ dat Jonathas omghekomen wa-
re/ was het yeghelicken leedt.

De Romeynen vernieuwen het Verbondt met Simō/

17 Doe nu de Romeynen hoorden/ dat Si-
mon zijn broeder/ Hooge Priester was/ en-
de het Lant inne hadde / ende de vyanden
verjaecht hadde/
18 Doe vernieuwedē sy het verbōt/ dat sy te
voren d met Juda e eñ Jonathā synē broede-
ren ghemaket hadden/ ende schreuent in f
metalen Tafelen/ ende schickedent hem.
19 Dese schrift lasmen te Jerusalem voor
den volcke.

d 1. Mac. 8. 20. 31.
e 1. Mac. 12. 1.
f Of/ [illegible]

20 Oock schreuen die van Sparta/ aen Si-
mon also: De Raedt ende Burgers te Spar-
ta/ ontbieden den Hoogen Priester Simon/
ende den Oudtsten/ ende den Priesteren/ en-
de den Jodischen volcke/ haren Broederen/
heeren groet.

De schrift dier van Sparta aē Simon

21 Vwe Gheschickeden zijn tot ons gheko-
men/

men/ende hebben ons aenghesproken/ en-
de vertelt: Dat ghy uwe vyanden t'onder-
ghebracht hebbet/ met grooter eeren/ende
nu goeden vreden hebbet: dat is ons een
groote vreuchde.
22 Wy hebben oock in onse openbare Stat
boeck schrijven laten / wat sy verworven
hebben/ alsoo: Der Joden Gheschickeden/
Numenius de sone Antiochi/ ende Antipa
ter de sone Jasonis/ zijn tot ons gekomen/
om de vriendschap tusschen den Joden en
de ons/ te vernieuwen.
23 Ende wy hebben besloten/ datmen dese
Gheschickeden/ eerlicken ontfanghen/ en-
de hare redenen in onse Stadtboeck schrij
ven laten soude / tot eener eewigher ghe-
dachtenisse. Dese antwoort schreven sy dē
Hooghen Priester Simon.
g 1.Mac.14 8.22. Duysendt Mine/ maken thien duysent kroonen.
24 g Daer na sont Simon Numenium wed
na Roome om eenē grootē gulden Schilt
daer henen te brenghen/ duysendt h pondt
swaer/ ende het Verbondt te vernieuwen.
25 Doe nu de Romeynen de boodtschap
hoorden/ spraken sy: Wy sullen billick Si-
mon ende synen kinderen/ eene eere doen.
26 Want hy eñ syne broederen hebben hen
Ridderlick gehouden/ eñ Israel beschuttet
eñ de vyandē verdreven. Daerom bewillich
den de Romeynen/ dat de Joden souden
vrij zijn: ende dit lieten sy in metalen Tafe-
len schrijven/ datmen het aen de Pilaren op
den Berghe Zion aenslaen soude.
i Is de Maent Augusti/ k 1.Mac.13. 14/42.
27 Dese navolgēde schrift heeftmē gemaect
aendē achtiendē dage der Maent i Elul/
in den hondert ende twee ende tseventich-
sten Jare/ k in den derden Jare des Hoo-
ghen Priesters Simon/ te Saramel/
28 In der grooter versamelinge der Outstē
der Priesteren eñ des volcks/ wt dē gant-
schen Lande Juda: Alleman zy kondt ende
openbaer/ dat inden grooten swaren kry-
ghen/ die in onsen Lande gheweest zijn/
29 Simon de sone Matathie/ wt den ghe-
slachte Jarib/ ende syne broeders/ haer le-
ven ghewaghet/ ende de vyanden haers
volcks/ wederstant gedaen hebben: op dat
het Heylichdom ende Gods Wet/ niet ver-
delget en werde/ ende haren volcke groote
eere verkreghen hebben.
30 Want Jonathas brachte het volck we-
der te samen/ ende watede het Regiment/ en
de werdt Hooghe Priester.
l 1.Mac.13. 12.23.
31 l Doe hy nu sterf/ doe quamen de vyanden
weder/ ende wouden het Landt verderven/
ende het Heylichdom verwoesten.
32 Doe maeckte hem Simon op/ eñ voerde
dē krijch tegen onse vyanden/ ende beschick
te onsen Heyre wapenen/ ende gaf hen solt/
van synen eyghen ghelde ende goede.
Wet eñ ordeninge onder Simon.
33 Ende bevesticbde de Stedē indē Lande Ju
da/ eñ Bethzura aen de Landtpalē/ daer de
vyandē te voren hare wapenē ende krijchs
rustinghen inne hadden/ ende leyde daer
Joden in/ tot eener besettinghe.
34 Hy bevestichde oock Joppē tegē de Zee/
ende Gaza tegē Asdod: want Gaza was te
voren der vyandē * veste geweest: maer Si
mon nam het in/ eñ settede daer Joden in/
ende maeckte aldaer een goet Regiment.
* Of/ vastichept/ sterckte
Simon verkoren ten Vorst.
35 Dewijle nu het volck de groote getrou-
wichepde Simonis bevonden hadde/ ende
wiste de weldaedt/ die hy den volcke dede/
verkoos hem het volck tot haren Vorst en
de Hooghen Priester/ van wegen syner vro
micheyt ende trouwicheyt/ die hy den gant
schen volcke bewees/ ende overal vlijt de-
de/ om synen volcke goet te doen.
36 Want te syner tijdt gaf God geluck/ door
syne handen/ dat de Heydenen wt onsen
Lande/ ende van Jerusalem/ ende wt der
Borcht verdreven werden: daer sy hen op
onthielden/ ende vielen wt/ ende verwoeste
den het Heylichdom/ ende verwoestedē den
reynen Godsdienst.
37 Maer Simon nam de Borcht in/ ende
leyde daer Joden in/ om de Stadt Jerusa-
lem/ ende het Landt te beschutten/ ende bou
wede de mueren te Jerusalem hoogher.
38 Ende de Koninck Demetrius/ bevestich- Demetrius.
de hem/ in des Hooghen Priesters Ampt/
39 Ende hielt hem voor synen Vrient/ ende
dede hem groote eere.
40 Want hy vernam/ dat de Romeynē der
Joden Boodtschappe/ eerlicken ghehoort
hadden/ ende hadden een Verbont met hen
ghemaeckt/ ende haer in hare beschuttinge
ghenomen.
41 Ende dat het Jodische volck/ eñ hare Prie
sterē/ bewillicht haddē/ dat Simō haer Vorst
ende Hooge Priester zijn soude/ altoos ende
eewichlick so langhe/ tot dat God hen in
den rechten Propheet verweckte.
42 Dat hy oock Hooftman zijn soude: ende m Deu.18 Acto 3.22 7.37.
soude het Heylichdom bewarē/ ende Ampt-
lieden setten inden Lande/ ende alle krijchs
rustinghen ende Sterckten in syner macht
hebben.
43 Ende yeghelick sal hem ghehoorsaem zijn
ende alle ghebođen sullen in synen name
wtgaen / ende sal purpuren ende guldene
stucken draghen.
44 Dit alle sal trouwelick ende vast ghehou-
den worden/ van den gantschen volcke/ en-
de allen Priesteren/ ende niemant en sal hem
daer teghen setten: Oock en sal niemandt
macht hebben het volck te samen te roepē
in den Lande/ ofte purpuren ende guldene
gordelen te draghen/ dan hy alleene.
45 Wie nu daer teghen handelt / ofte voor
hem neemt/ dese ordeninghe te breken/ ofte
af te doen/ die sal indē Ban zijn.
46 Also geloefde het gantsche volck/ Simo-
ni ghehoorsaem te zijn.
47 Ende Simon bewillichde daer in / ende
werdt Hooghe Priester/ ende Vorst der Jodē.
48 Eñ het volck beval datmē dese schrift in
metalē Tafelen schrijven soude/ eñ soude de
selnige/ op den omganck in den Tempel op
hanghen/ aen een openbaer plaetse.
49 Eñ eene wtschrift daervan/ inde Schat-
kisten legghen/ datse Simon ende syne Na
komelinghen alle tijdt wisten te vinden.

Dat xv. Capittel.

1. Antiochus de sone Demetrij/ schrijft
tot Simon Hooghe Priester. 2. Copie des
Briefs Antiochi. 15. De Romeynen schrij-
ven tot diveersche Coninghen/ tot voordeel
der Joden. 16. Copie der Brieven der Ro-
meynen. 25. Antiochus belegt Tryphon/
ende Dora. 27. Breeckt het Verbont/ dat
hy met Simon gemaeckt hadde. 28. Sent
tot hem/ om de stadt Joppe ende Gaza te
ghecrijghen. 33 De antwoorde van Simon/ Antiochus Demetrij sone.
tot den Ambassadeur des Koninck. 37. Try
phon vliedt. 38. Antiochus sendt Cende-
beum in Judeā/ om te krijghen teghen de
Joden.

Dese Antiochus heet met den toename Sephus ende heeft namaels oock met den Joden ghekrijghet: maer weynich wt ghericht.

1 Ock schreef de Coninck Antiochus/
Demetrij sone/ wt den Eylanden aen
Simon/ eñ aē het Jodische volck also:
2 De Koninck Antiochus ontbiedt den
Hooghen Priester Simon/ ende den Jodi-
schen volcke synen groet:
3 Na dien nu sommighe oproerische mijn
Erfkoninckrijcke ghenomen hebben/ so
dencke ick het weder in te nemen/ eñ weder

op de rechte Erven te brenghen: ende hebt
daerom vreemdt krijchsvolck aen genomen
ende Schepen maken laten.
4 Ende wil in het Coninckrijcke trecken op
dat ick de Oproerischen straffe/ die groote
schade in mynen Koninckrijcke doen/ ende
vele Steden woest ghemaeckt hebben.
5 Daerom geve ick v vrij/ alles wat v de Ko
ninghen te voren vrij ghegheven hebben.
6 Ende gheve v macht/ eyghene Munte in
uwen Lande te slaen.
7 Ende Jerusalem/ ende het Heylichdom sullen
vrij zijn: ghy sult oock behouden alle Sterck
ten/ die ghy ghebouwet/ ende tot nu toe in
ghehadt hebt/ ende alle Krijchsrustinghen
die ghy ghemaeckt hebt.
8 Ende gheve v vrij/ alles wat men den Co
ninck schuldich is/ ofte anders den Koninc
toebehoort/ van deser tijdt aen, voort ende
voort.
9 Ende so wy onse Coninckrijcke weder in
krijghen/ so willen wy v/ ende uwen volcke/
ende den Tempel/ noch grooter eere doen/
dat ghy in den gantschen Coninckrijcke/
sullet * vermaemt worden.
* Of beroemt
10 In den hondert ende vier ende tseventich
sten Jare quam Antiochus weder in zijn
Erflandt: ende alle het Krijchsvolck viel
van Tryphon af tot hem, ende daer bleef-
fer seer weynich by Tryphon.
Tryphon wort veriaecht van Antiocho. Joseph. Antiq. lib. 13. cap. 11.
11 Doe hem nu de Coninck Antiochus na
tooch/ vloodt hy na Dora aen de Zee.
12 Want hy sach/ dat het met hem wt was/
ende dat het Krijchsvolck van hem af viel.
13 Maer Antiochus tooch hem na/ na Dora/
met hondert ende twintich duysent mannen
te voete/ ende acht duysendt te peerde/
14 Ende beleyde de Stadt/ te Lande ende te
water/ dat daer niemant wt ofte in komen
en konde.
15 Op dese tijdt quamen van Roome/ a Nu
menius/ ende de anderen die met hem wt-
ghesonden waren/ ende brachten brieven
aen de Coningen ende Heerschappen, welc
ke also luydden:
a 1. Mac. 14. 24.
16 Lucius Consul te Roma/ ontbiedt den
Koninck Ptolomeo/ synen groet.
Der Romeynen Brief aen de Coningen.
17 b Simon de Hooge Priester, ende het Jo
dische volck/ hebben Legaten tot ons ghe-
sonden/ om de vriendtschap c ende het Ver
bont tusschen ons te vernieuwen.
b 1. Mac. 14. 24.
18 Ende hebben ons daerby gheschicket/ ee-
nen gulden Schildt, van duysent ponden.
c 1. Mac. 8. 17. 12. 1.
19 Daeromme schrijven wy aen de Conin-
ghen/ ende andere Heerschappen/ dat sy
niets teghen de Joden doen en sullen/ en-
de tegen haer ende hare Steden ende Lant/
niet krijghen: dat sy oock niemande tegen
haer helpen sullen.
20 Want wy hebben den Schildt van hem
aenghenomen.
21 So oock sommighe ongehoorsame wt
haren Landen tot v ghevloden waren/ so
willet deselvighe den Hooghen Priester Si-
mon/ weder toeschicken, dat hyse na syner
Wet straffe.
22 Also hebben wy oock gheschreven aen den
Koninck Demetrium/ aen Attalum/ aen A
retam/ aen Arsacen/ ende in alle Landen.
23 Oock Sampsaci/ ende dien te Sparta/ na
Delo/ Mindo/ Sicyon/ Caria/ Samos/
Pamphilia/ Lycia/ Halicarnasso/ Rhodis/
Faselis/ Co/ Sido/ Gortyna/ Gnido/ Cy-
pro/ ende Cyrene.
24 Ende desen Brieven wtschrift/ hebben wy
ghesonden den Hooghen Priester Simon/
ende den Jodischen volcke.
25 Middeler tijdt/ brachte Antiochus noch
een ander Heyr voor Dora/ de stat harder
te beleggen/ ende maeckte krijchsrustinghen daer
voor: ende bestormede de stadt hestigen/ so dat
Tryphon daer inne besloten was/ ende en
konde noch in noch wt komen.
26 Ende Simon schickede den Antiocho te
hulpe twee duysent mannen/ goet wtghele-
sen volck ende veel gouts, ende silvers, ende
wapene.
27 Maer Antiochus en nam sulcks niet
aen/ ende hieldt niet, wat hy te voren toege
seydt hadde, ende wendde hem gantsch van
Simon.
Antiochus en hout Simon niet zijn toseg ghen.
28 Ende sandt synen vrienden een/ genoemt
Athenobium, tot hem/ dat hy met hem handelen
soude/ ende also seggen: Ghy hebbet Jop-
pe ende Gaza/ ende de Borcht te Jerusalem
inghenomen/ welcke alle tot mynen Co-
ninckrijcke behoort.
Athenobius.
29 Ende hebbet het Landt rondtomme *
verheeret, ende groote schade in mynen Co
ninckrijcke ghedaen/ ende my mijn Erflant
ghenomen.
* Of, overweldicht/
30 Daerom eyssche ick dese steden weder van
v/ die ghy my ghenomen hebbet/ ende allen
Tribuyt der steden/ die ghy inne hebbet/
buyten den lande Juda.
31 Ende so ghy my sulcx niet weder toebestellen
en willet/ so geeft my voor de steden vijf hon
dert Centener silvers, ende voor de schade ende
Tribuyt/ oock vijf hondert Centener: ende
so ghy dit oock niet en dencket te doen/ so
willen wy teghen v krijghen.
Wat alle te hoope gerekent/ maeckt ses tonnen gouts.
32 Doe nu Athenobius des Koninckx vrient/
te Jerusalem quam/ ende sach het heerlicke
wesen Simonis/ ende den cyeraet met gou-
de ende silver/ ende hoe hy anders gerustet
was, doe verwonderde het hem seer/ ende
hielt hem voor/ wat hem de Coninck bevo-
len hadde.
33 Daer op gaf hem Simon dese antwoort:
v het Lant, dat wy weder ingenomen hebben/
dat is onse vaderlicke Erve/ ende en behoort
anders niemande toe: doch onse vyanden
hebbent eenen tijdt lanck/ met ghewelde en
de onrecht/ inghehadt.
Simonis antwoort aen Antiochum.
d Judi. 11. 13.
34 Daeromme hebben wy nu het onse/ we-
der tot ons ghebracht/ ende niemande het
syne ghenomen.
35 Dat ghy nu daerover klaecht/ dat wy
Joppe ende Gaza ingenomen hebben/ dat
heeft dese oorsake: Men dede onsen Lande
ende onsen Volcke groote schade daer wt:
doch willen wy daer voor gheven hondert
Talente. Daer op en gaf Athenobius gee-
ne antwoordt/
Hondert Talenten maken tseventich duysent kroonen.
36 Maer wert toornich/ ende tooch weder
daer van/ tot den Coninck/ ende seyde hem
Simonis antwoort/ ende van syner heer-
lickheydt, ende wat hy ghesien hadde. Doe
vergrimmede de Koninck gantsch seer.
37 e Tryphon nu maeckte hem daer van/ op
den water, ende vloodt na Orthosia.
Tryphon vliet voor Antiocho. e 1. Macha. 11. 39.
38 Doe maeckte de Coninck Cendebeum ten
Hooftmanne over het Landt aen de Zee/
ende liet hem een krijchsvolck te voete ende
te peerde.
Cendebeus Antiochi Hooftman.
39 Ende beval hem/ dat hy hem legeren sou
de aen de Landtpalen Judee/ ende soude
daer bevestighen de stadt Cedron, ende ee-
ne Sterckte bouwen aen het gheberchte/
ende soude den Joden int Lant vallen: maer
de Coninck iaechde den Tryphon na/ om
hem te vanghen.
40 Doe nu Cendebeus tot Jamnia quam/
greep hy de Joden aen/ verheerde haer
Landt/ ende liet veel volcx ombrenghen: en-
de greep vele lieden/ ende voerde se wech.
Cedron.
41 f Ende bouwede de stadt Cedron/ ende
leyde daer krijchsvolck in/ dat sy daer aen de
f 1. Macha. 16. 9.
Landtpa-

Landtpalen souden weuallen/ende de heyr
straten woest maken/als de Koninck beuo
len hadde/

Dat xvj. Capittel.

1. Simon sendt zijn twee sonen voor Cendebeum. 6. De stoutheyt Joannis de sone van Simon. 8 Cendebeus wordt in de vlucht gheslaghen ende zijn Heyr verstoort. 11. Ptolomeus de sone Abobi. 15. De verraderie Ptolomei tot Simon ende zijn kinderen.

Joannes Simonis sone. 1. Mach 13. 54. Joseph Antiq. lib. 13. cap. 12. a 1. Mac. 16. 19.

1 DAerom a tooch Joannes van Gaza
henen op/tot synen vader Simon en-
de seyde hem aen/ dat hem Cendebe-
us int landt ghevallen ware / ende hadde
schade ghedaen.
2 Doe eyschede Simō syne twee oudeste so-
nē tot hem Judam eñ Joannem/eñ sprack
tot hen: Ick ende myne broeders eñ myns
vaders huys/hebben van ieughet op/tot op
dese tijdt krijghen ghevoeret teghen de vy-
anden des volcx Israels/ ende God heeft
ons gheluck ghegheven dat Israel dick-
wils door onse handen b verlost is.

Simon vermanet syne sonen. b Of, wtgeholpen verlosset. 1. Mach. 13. 49.

3 Dewyle ick dan nu oudt eñ swack bē/ so
sullet ghy in myne eñ myner Broederen ste
de treden/ende sullet wttrecken/ende voor
uwe volck strijden: God moet v van dē He-
mel helpen ende by v zijn.
4 Endeliet inden Lande verkiesen / twin-
tich duysent mannen/ende sommighe Ruy
ters:met desen hoope togen Joannes en-
de Judas teghen Cendebeum/ende lagen
de nacht ouer te Modin.
5 Des morghens nu/doe sy van Modin
in het vlacke veldt quamen tooch eē groot
Heyr te voete ende te peerde, teghen haer
daer henen:nu daer was een Beke tusschē
beyden Heyren.
6 Doe tooch Joannes aē de Beke/eñ keer-
de hē tegē de vyandē:maer doe hy sach dat
hē het volck daer voor ontsach/hē int wa-
ter te gevē/doe waechde hy hem daer eerst
henen in/ende quam ouer het water. Doe
de hoop dit sach/volchden sy hem na.
7 Daer na maecte Joannes syne ordeninge
ter slachtinghe/ eñ ordineerde de Ruyters
by het Voetuolck:maer de vyanden haddē
eenen vele machtigheren Ruyters * tocht.

a Of/Reysigen tuych.

8 Doe nu Joānes Trompetten liet opbla-
sen/met der Priesters Basuynē eñ de vyan
dē aengreep/doe gaf Cendebeus de vlucht
met synen Heyre/ende daer werdē vele ver-
wondet ende doorsteken: de overghebleue-
ne nu vloden in een vaste Plecke.

Cendebeus verliest de slacht.

9 In deser slachtinghe werdt Judas/ Jo-
annis broeder, oock verwondet:maer Jo-
annes iaechde den vyanden na/tot aen de
c Sterckte Cedron.

c 1. Mac. 15. 40.

10 Ende de vyanden vloden op de Sterckte/
op den lande by Azod/doe verbrandde Jo
annes de selue Sterckte/dat den vyanden
by twee duysent mannen ommequamen
Daer na tooch Joannes weder na huys/
int lant Juda met vreden.

2000. Heydenen worden verslaghen.

11 Ende daer was een Hoofman over het
lant Jericho/met namen Ptolomeus / de
sone Abobi/die was seer rijck.

Ptolomeus Simonis dochter man.

12 Ende de Hooghe priester Simon / hadde
hem eene Dochter ghegheven/

Joseph. Antiq. lib. 13. cap. 13.

13 Daerom was hy stout/ eñ poochde daer
na/dat hy een Heere in den lande werde/en
de sochte den Simon ende syne sonen met
list omme te brenghen.
14 Doe nu Simon in den lande Juda rondt
om tooch/om de Regimenten te besien ende
te bestellen / ende te Jericho quam met
twee sonē/Matathia ende Juda, indē hon
dert ende seuen ende tseuentichsten Jare in
der elfster Maent/die daer heet b Sabbath. b Dat is de Maent Januarius.
15 Doe ontfinckse de sone Abobi / op syne
Borcht/die daer heet Doch ende richtede
hen eē heerlicke maeltijt aen:maer het was
enckel bedrieghereie. want hy verberch daer
heymelicken Krijchsvolck op:
16 c Ende doe Simon ende syne sonen vro- c Reg. 13. 28.
lick waren ende wel ghedroncken hadden/
maeckte hē Ptolomeus op met synen knech
ten/ende namen hare Wapenen / ende vie-
len tot Simon in/daer sy saten / ende slo-
ghen hem met tsamen synen tween sonen en
dienknechten doodt.
17 Dese schandelicke ontrouwe dede Pto-
lomeus in Israel / ende beweest hem sulcke
boosheydt voor syne weldaedt.
18 Daer na schreef hy sulcks den Koninck
Antiocho/ ende badt dat hy hem Krijchs-
volck tehulpe senden woude/om het Lande
ende de Steden met alle toebehoor / in te
nemen.
19 Hy sant oock eenen hoop na Gaza/ f den f 2. Machab. 16. 1.
Joannem om te brenghen ende schreef aen
de Hoofslieden/dat sy tot hem komen sou-
den/ so woude hy hen grooten schat ende ge
schencken gheven.
20 Oock schickede hy Krijchsvolc wt/om Je
rusalem ende het Heylichdom in te nemen.
21 Maer een Bode quam te voren tot Gaza/
die seyde Joanni/dat zijn vader ende syne
broederen ommeghekomen waren ende dat
het bestelt ware datmen hem oock omme-
brenghen soude.
22 Doe Joannes sulcks hoorde/ ontsettede
hy hem seer ende liet de lieden grijpen / die
daer wt gheschicket waren om hem omme
te brenghen:ende doe hy bevant/dat sy hem
wouden vermoordet hebben/liet hyse doo-
den.
23 Wat nu Joannes daer na meer ghedaen Joannes Simonis sone.
heeft/ eñ de krijgen die hy ghevoert heeft/ eñ
hoe hy gheregeert ende ghebouwet heeft/
24 Dat is altemael beschreuen in eenen son-
derlicken Boeck van der tijdt zijns Regi-
ments/so langhe als hy na zijn vader Hoo-
ghepriester gheweest is.

Eynde des Eersten Boecks der
Machabeen.

Het Tweedde
Boeck der Machabeen

Dat Eerste Capittel.

1. De Jodē die in Jerusalem zijn/schrijuen totten Joden in Egypten. 2. Sy bidden voor haer. 6. Ende vermanen haer de Kerckwijinghe te houden. 11. Sy dancken God van dat hy hen verlost heeft wt grooten noodt. 15. De doodt des Coninckx Antiochi. 20. Sy verhalen hoe Nehemias het vyer vant/ dwelck de Propheet Jeremias verborghen hadde. 24. Nehemie ghebedt.

1 VWy Joden uwe Broeders/die wy De Joden
te Jerusalem ende inden gantschē schrijuen Aristobulo
Jodischen lande zijn / wenschen v eenen Brief
Joden/ onsen Broederen/die ghy verkondight
in Egypten zijt/Gheluck ende Heyl. hem de Reynighe,
2 God seghene v lieden / ende dencke aen ende
zijn Verbondt/dat hy Abraham/Isaac en het Loofhutten feest etc.
de Jacob/synen trouwen knechten toeghe
seydt heeft:
3 a Ende geue v lieden een rechtschapē her- a Deu. 30. 6.

te/ dat ghy in synerWet vaste ende bestan-
dich blyft.
4 Eñ verleene vlieden dat ghy blytich zyt
in synen gheboden/ende trouste v lieden.
5 Hy verhoore uwe ghebedt/eñ zy vlieden
ghenadich/ende en late v niet in der noot.
6 Also bidden wy altyts voor v lieden.
7 Wy hebben aen v lieden geschreuẽ in on-
Jason. ser hoochster noot/doe Jason eñ synen aen
hanck vanden Heylighen lande eñ van den
Koninckrycke afuallich wert.
8 Eñ verbranden onse Poorten/ ende ver-
goten onschuldich bloet. Doe baden wy/ eñ
de Heere verhoorde ons/ ende wy offerden
hem Semelmeel / ende staken de Lampen
aen/ ende leyden de Schoubrooden op.
b Leu.23.24 9 b Ende begheeren nu/dat ghy lieden wil-
let de Kerckwidinge met ons houden/der
Maent Casleu. Datum inden hondert eñ
Demetrius neghen ende tsestichsten Jare/ ter tydt des
Coninck. Koninck Demetry.
10 Wy te Jerusalem / eñ in gantsch Judea/
met tsamen den Outsten/ ende Joannem/
wẽschẽ Aristobulo/des Koninck Ptolomei
Schoolmeester/ die van den Priesterlicken
stamme is ende den anderen Joden/ die in
Egypten zijn/ Gheluck ende Heyl.
11 Wy dancken God billicken / dat hy ons
wt so grootẽ noot verlost heeft die wy ons
tegen sulck eenen machtigen Koninck wee-
Antiochi ren moesten.
des Tyran- 12 Want God heeft onse vyandẽ/wt de hey-
nen doodt / lige Stadt wech ghedreuen/ tot in Persie.
wort hier 13 Aldaer wert de Koninck met synen onuer
anders be- winnelicken Heyre / inden Tempel Naue
schreuen als vermoordet/ wt list der Priesteren Naue.
1.Mach.6. 14 Want doe Antiochus daer henen quam/
eñ 2.Mac 9 met tsamen synẽ vrienden/ tot der Goddin
Antiochus ne c Diana/ gelijck of hyse woude vryen/ eñ
de Edele. alle het gout wt den Tempel ten Bruydt-
c Act.19.24. schatte nemen.
15 Ende doe het de Priesters Naue voort
droegen/ende hy met sommighen in de Ca-
pelle ghegaen was/doe sloten sy de Kercke
achter hem toe/
16 Ende wierpen hem/ende alle die met hem
waren/ met steenen doot : daer na verhieu-
wen syse in stucken/ ende wierpense wt.
17 God hebbe altyt lof / dat hy de Godloosẽ
also heeft verdelghet.
18 Dareom dewyle wy op dẽ vijf ende twin-
tichsten dach der Maendt Casleu/ de Rey-
ninge des Tempels dencken te houden : so
hebbẽ wy het v lieden willen te weten doẽ/
op dat ghy oock met ons dat selue Feest
houdet/ ghelijck als men den dach houdet/
daer Nehemias het vyer inne ghevonden
hadde/ dat hy den Tempel ende den Altaer
bouwede ende weder offerde.
Vanden ver
borghẽ vyere 19 Want doe onse vaderẽ wech gevoert wer
voor de den in Persien/ hebben de Priesters / d het
Priesteren. vyer van den Altare in eenen diepen droo-
d Leu.6.9. gen kuyl verborghen/ eñ behouden/ dat het
ende 10.1. niemant ghewaer en wert.
ende 16.12. 20 Als nu na sommighe Jaren/ Nehemias
na den wille Gods/ vandẽ Koninck te huys
gesonden was/ schickede hy derseluer Prie-
steren nakomelinghen/ die dat vyer verbor-
ghen hadden/ henen/ dat sy het weder soch-
ten: maer als sy ons berichtet hebbẽ/ so en
hebben sy gheen vyer/ maer een dick water
ghevonden.
21 Datselue heeft hy haer heetẽ op putten/ eñ
brenghen Doe nu alle dinck ten offer toe-
gherichtet was/ heeft Nehemias beuolen:
Sy souden dat water op het hout/ ende op
het Offer/ dat op den houte lach/ ghieten.
22 Als sy dat seluighe ghedaen hadden/ ende
de Sonne wel opghekomen was / ende de
Wolcken vergaen waren / e dot ontstack e 1.Re.18.18.
hem een groot vyer: dies verwonderden sy
hem alle.
23 Doe begonsten de Priesteren eñ het volck
te bidden/ tot dat het Offer verbrant was:
ende Jonathas sanck voor/ maer de anderẽ
spraken hem na met Nehemia.
24 Eñ dit was het ghebet Nehemie: Heere Het ghebede
onse God/ f die ghy alle dinc geschapẽ hebt/ Nehemie.
eñ zijt verschrickelick/ sterck ende rechtueer- f Gene.1.1.
dich/ ende barmhertich/ ende alleen de rech- Sapi.1.7.
te Koninck ende Ghesalfde.
25 g Die ghy alleen alle gauen geeft / die ghy g Psa.65.10
alleen Rechtueerdich/ Almachtich ende Ee- Ephes.4.8.
wich zijt: die ghy Israel verlosset van allen Roma.12.3.
quade/ die ghy onse vaderen verkoren/ ende 1.Cor.12.11.
gheheylicht hebt.
26 Neemt dat offer aen / voor het gantsche
volck Israels/ ende bewaert die/ eñ heylicht
v Erue.
27 Brenget ons verstroyde weder te samen/
verlost de gene/ die den Heydenen dienẽ moe
ten/ eñ siet ons verachteden aen/ daer yege-
lick eenen grouwel voor heeft : op dat doch
de Heydenen ghewaer worden dat ghy onse
God zijt.
28 Straffet die ons onderdrucken/ ende ons
met grooten pocchen/ alle schande aen doẽ.
29 Plantet v volck weder aen v Heylighe
plaetse/ h als Moses gheseyt heeft. h Deu.30.3
30 Daer na songen de Priesteren de Lofsan- 2.Mac.2.18
gen daer toe/ tot dat dat offer verteert wert.
31 Daer na hiet Nehemias het ouergebleuẽ
water op de groote steenen gieten.
32 i Daer ginck oock een vlamme op: maer sy i 1.Reg.18.38
wert verteert vander vlammen des vyers/
op den Altaer.
33 Dit is in korten ruchtbaer gheworden/ eñ
voor den Koninck der Persen gecomẽ: hoe
dat aen der stede/ daermen het vyer verbor-
ghen hadde/ water ghevonden/ ende dat sel-
ue de Offeren aenghesteken hadde.
34 Doe versochte het de Koninck oock/ ende
liet de stede wtsonderen ende bewijden.
35 Ende gaf veel gouts daer toe.
36 Eñ Nehemias ghesellen noemden de ste-
de Nechpar / op Duytsch/ Reyniginghe/
sommighe heetense oock Nephtar.

Dat ij. Capittel.

1. De Propheet Jeremias hadde den Jo-
den die in Babylonien gevoert werden / ver
maent de Wet des Heerẽ te houden. 4. De
Arcke des Verbondts door Jeremiam ver-
borgen. 13. Nehemias versamelt der Pro-
pheten Boeckẽ in een Librarie. 24. Jason
heeft de Historie van Juda Machabeo eñ
synen broederen beschreuen. 29. Het tweede
Boeck der Machabeen/ is een verkortinge
der Historie Jasons.

1 Men vindet oock in den Schriften/ dat
Jeremias de Propheet/ den genen/ die Hoe Jeremi
wech gheuoert werden/ gheheeten heb as de Hutte
be/ dat sy het vyer souden met hen nemen/ a ende Lade
daer te voren van gheseydt is. verborghen
2 b Ende hen de Wet weder ghegheuen eñ hebbe
beuolen hebbe: op dat sy doch des Heeren ge a 2.Mac.1.19
bodt niet vergaten/ ende hen niet en lieten b Jere.29.1.
verleyden/ wanneer sy de gulden ende sil- Baruc.6.1.
ueren Afgoden/ ende haer vercierselen/ sa-
ghen.
3 Ende hebbe hen der ghelijcke veel meer de
nolẽ dat sy de Wet wt haren herten niet en
wouden laten.
4 So stont dat oock in derseluer schrift/ dat
de Propheet na Godlicken beuele/ hen ghe-
heeten hebbe : Dat sy de Hutte der Getuy-
genisse/ ende de Kiste / souden met hen ne-

c Deut.34.1 men. Als sy nu aen den Berch quamen/ c
daer Moses op gheweest/ eñ het Erflandt
Gods ghesien hadde/
5 Want Jeremias eenen kuyl / daer inne
verberch hy de Hutte ende de Kiste/ eñ den
Altaer des Reuckoffers/ ende maeckte het
hol daer na toe.
6 Maer sommige die oock mede ghingen/
wouden de stede mercken ende teeckenen:
maer sy en kondense niet vinden.
7 Doe dat Jeremias vernam/ strafte hyse/
eñ sprack: Dese stede / en sal geen mensche
vinden noch weten / tot dat de Heere zijn
volck weder te hoope brenghen/ ende hen
ghenadich zijn sal.
8 Dan salse hen de Heere wel openbaren:
ende men sal dan des Heeren heerlicheydt
sien in eener Wolcken. d ghelijck als hy te
d Exod.13.21 Moses tyden verscheen: e eñ ghelijck als
e 1.Reg.8.22 Salomo badt / dat hy de stede heylighen
2.Par. 6.21. woude.
9 Ende Jeremias vertelde hen oock / hoe
Salomo gheoffert hadde / doe de Kercke
ghewyet / ende den Tempel reede werdt.
10 f Oock hoe Moses den Heere gebeden/
f Leuit 9.23. eñ het vyer van den Hemel/ het Offer ver-
10/ 16. teert hadde: g also badt Salomo oock/ eñ
g 1.Par.7.1. het vyer verteerde oock het Brandtoffer.
1. Reg.8. 10. 11 Eñ als Moses ghesegdt hadde / h dat
zijn Offer zy van den vyere verteert ghe-
h Leuit.10.16 worden/ ende niet ghegeten:
12 Also heeft Salomo oock achte daghen
gheoffert.
13 Dit alle vindtmen inden schriften/ die te
Nehemie tyden gheschreuen zijn: ende
gelijck als hy der Koningen/ Propheten/
eñ Dauids Boecken/ eñ de Brieuen der
Koningen van dẽ Offerẽ / weder te samen
gesocht eñ een Liberarie aengerichtet heeft
14 Also heeft Judas oock ghedaen / ende
wat Boecken daer/ dewyle de krijghen in
dẽ lande geweest zijn/ vergaen waren/ we-
der te samẽ gebracht: eñ wy hebbense hier.
15 Wilt ghyse nu lesen / so laetse van ons
halen.
16 Dewijle wy nu sodanich Feest houden
willen / so hebben wy het v lieden willen
schrijuen: want het behoort v / dat ghy
lieden het oock houdet.
17 Wy dan hopen tot God / dat de Heere/
die synen volcke helpet/ eñ ons dat Erue
weder geeft/ namelicken het Rycke eñ het
i Deut.30.5 Priesterdom/ i als hy in de Wet toegesegt
heeft/
18 Sal hem onser in korten ontfermen i eñ
sal ons wt der wijder Werelt/ aen de Hey-
lighe stede weder te samen brengen/
19 Gelijck hy ons alreede wt grooten onge-
Judas Ma- lucke verlost eñ de Stedẽ gereynicht heeft.
chabeus. 20 Maer de Historie vã Juda dẽ Macha-
beer/ ende synen Broederen/ ende van der
reynighinge des Hooghenpriesters / ende
hoemen den Altaer ghewyhet heeft:
21 Ende vanden krijch teghen Antiochum
k 1. Mach.1 den Edelen / k ende synen sone Eupator/
11. 6/ 17. 22 Ende van den teeckenen vanden Hemel/
2 Mac.10.10 die den ghenen die het Jodendom redelick
beschuttet hebben/ gheopenbaert zijn/ dat
ghy sulck een kleyne hoop / het gantsche
landt geplondert/ eñ een groote veelheydt
der Heydenen in de vlucht ghe slagen/ ende
hen na ghejaecht hebbet.
23 Eñ voorder vandẽ Tempel/ hoemẽ hem
weder gebouwet/ alsmen nu alreede allent
haluen daer van weter / eñ de Stadt hare
vryheyt weder verkregen hebbe: dat alle
andere Wetten afghedaen zijn/ eñ alleene
des Heeren sal gehouden worden/ die ons
nu wel wil/ ende ghenadich is.

24 Dit eñ andere dingen meer/ daer Jason
vijf Boeckẽ van gemaeckt heeft/ dat denc-
kẽ wy hier op het kortste te samẽ te treckẽ.
25 Want wy sien/ dat het ghetal door een-
ander ghemenget is / dat het swaer zijn
wil/ de Historien / dewijle sy also op eenen
hoop liggen/ recht te vaten.
26 Daerom hebben wy het also willen ma-
ken/ datmen het gheerne lese/ ende lichter
behouden konne/ ende yeghelicken meughe
nutt zijn.
27 Eñ tis waer/ wy mercken/ dat het ons
wel swaer worden wil / dat wy ons der
moeyte aenghenomen hebben: want daer
behoort vele arbeyts/ eñ grootẽ vlijte toe.
28 Gelijck als het sonder arbeyt niet toe en
gaet/ die een mael tijdt bereyden / ende den
gasten goet doen wil: nochtans en willen
wy dat selue niet aensien / eñ dese moeyte/
den anderen daermede te dienen/ gheerne
op ons nemen.
29 In dẽ Historien aen haer seluẽ/ en willen
wy niets veranderen/ maer blijuen laten/
ghelijck als sy te voren gheschreuen zijn:
wtghenomen / dat wyse willen korter te
samen trecken.
30 Eñ gelijck als eẽ Timmerman wanneer
hy een nieu huys bouwet / niet wyder en
dencket/ dan dat hy het also make/ dat het
een bestant hebbe: maer hoemen het schil-
deren ende vercieren sal/ daer laet hy eenen
anderen voor sorghen:
31 Also willen wy oock doẽ/ eñ willen dien
die de Historien tẽ eersten geschreuen heeft/
daer voor sorghen laten/ hoe hy alle dinck
ghesproken/ ende alle stucken met vlijte wt
gherabeydet hebbe.
32 Maer wy en willen niet meer doen/ dan
op het aller kortste de somme vervaten.
33 Ende wille nu tot der Historien grijpen/
eñ dit also ten ingange ghesegt hebben: op
dat de Voorrede niet grooter en worde/
dan de gantsche Historia.

Dat iij. Capittel.

1. De vromicheydt eñ yuer des Hooghen
priesters Onie. 4 Simon van dẽ geslachte
Ben Jamins een vyant Onie. 6. Seleucus
de Koninck Asie/ sendt tot Heliodorum in
Jerusalem / om de schadt des Tempels te
hebben. 10. Onias doet wat hy mach om
het voornemen Heliodori te beletten. 13.
Heliodorus willende de gheboden des Ko-
ninck wt richten / wordt swaerlick van
God ghestraft. 32. Onias offert offerhan-
den/ ende bidt voor Heliodorum. 23. Helio-
dorus offert den Heere/ ende reyst weder na
den Koninck / ende vertelt de wonderen
Gods/ in synen persoone ghedaen.

1 Alsmen nu weder in goeden vrede te Onias Hoo-
Jerusalem woonde/ eñ de Wet synen gepriester.
den swanghe ghinck / dewijle dat de 1.Mac.3.7.
Hoogepriester Onias so vroom was/ ende
so vlijtighen daerouer hielde.
2 Werden oock de Koninghen bewoghen/
de Stadt te eeren/ eñ schickeden heerlicke
ghe schencken in den Tempel. Seleucus
3 Also dat Seleucus de Koninck in Asia/ Koninck in
wt synen Ampten verordenen liet / a alle Asia.
onkost/ diemen ten Offer behoefde. a1. Mac.10.
4 Nu was daer op dat mael een Voocht 30.
des Tempels/ die hiet b Simon / een Ben Simon
Jamiter/ die was des Hooghenpriesters verraet de
vyandt/ daeromme dat hy hem synen moet Schatt des
wille in der Stadt niet toelaten en wonde. Tempels.
5 Ende dewijle Onias te machtich was/ b 2. Mac. 3
tooch hy tot Apollonium des Trasei sone/ 11. 4/ 1.
dẽ Hooftmans in neder Syria eñ Phenice. Apollonius

Ende

6 Ende seyde hem / hoe de Godskiste te
Jerusalem / auer de mate rycke van gelde
ware / ende gantsch veel ouerich hadde /
dies men ten Offer niet en behoefde / ende
Koninck mochte het wel tot hem nemen.

Heliodorus wordt ghe-schicket / dē Schat des Tempels te halen.

7 Doe nu Apollonius tot den Koninck
quam / seyde hy hem / wat hem Simon van
ghelde ghesept hadde. Dae verordende de
Koninck Heliodorum synen Kamerlinck
daer toe / eñ gaf hem beuel / hy soude dat
selue ghelt tot hem brenghen.
8 Heliodorus maeckte hem in korten op /
eñ wendde voor / hy moeste Rente opnemē
in neder Syria ende Phenice : maer syne
meyninghe was / dat hy des Koninckx
beuel woude wtrichten.
9 Als hy nu te Jerusalem quam / eñ hē de
Hoogepriester ontfangen hadde / vertelde
hy hem / wat hē zyn heere bericht hadde /
ende waeromme dat hy daer ware / ende
vraechde oft het alsa ware / oft niet?
10 Doe antwoorde hem de Hoogepriester:
Het is eensdeels by ons tot trouwer hant
ghelept / so dat het Weduwen eñ Weesen
toebehoort.
11 Het ander is des Tobie Hircani / welcke
een treffelick man was : ende het en ware
gheenerley wys also / als de Verrader Si-
mon ghesepdt hadde : want het en ware
niet meer dan vier hondert Centener Sil-
uers / eñ twee hondert Centener Goudts.

a Of / stoute onbillicheyt

12 So ware het doch eene groote a wreuel /
datmen het sa henen wech nemen / ende de
ghene / die het hare / den heyligen Tempel /
die inder gantscher Wereit so hooch ghe-
eert eñ beuryet ware / betrouwet hadden /
om het hare / bedrieghen soude.

Heliodorus eyschet den Schatt des Tempels.

13 Maer Heliodorus bleef by den beuele
des Koninckx hy moeste het met hē nemen.
14 Eñ quam op eenen bestemmeden dach in
den Tempel / ende woude het besien: doe
verhief hem een groot iammer in der gant
scher Stadt.

c 3. Mac. 13.
d Exod. 22 7

15 c De Priesteren lagen in haren heyligen
cieraet / voor den Altaer. eñ riepen God in
den Hemel aen d die daer selues ghebonden
heeft: Datmen het ghene / dat by eenen
tot ghetrouwer handt ghelept is / niets
verontrauwen en sal : dat hy dē lieden het
hare / dat sy aen die plaetse als tot getrou-
wer hanc ghelept haddē behoudē woude.
16 Maer de Hooghepriester hielt hem so
barmhertichlick / dat hem niemant sonder
groote medelijdinghe aensien en konde:
wāt men sach het aen hē / dewyle hy hē in
het aenghesichte so ontuerwet hadde / dat
hy in grooten angste was.
17 Want hy was so gantsch verschrocken /
dat hy gantschelick beefde / daer wt men
lichtelick speuren konde / hoe qualick dat
hem te moede was.
18 Eñ de lieden hier eñ daer in den huysen /
liepen te samen / ende baden met eenander:
dewyle dat sy saghen / dat de Tempel in
verachtinghe komen soude.

e 3. Mac. 27

19 Eñ de vrouwen togen sacken aen / ende
e liepen op der straten rondtomme : eñ de
Maegden / die anders onder de liedē niet
en ghingen / liepen onder de poorten / ende
op de mueren : sommighe laghen in den
vensteren.
20 Ende hieuen altemael hare handen op /
ende baden :
21 Het was alle beyderley ontfermelick /
beyde dat het volck so gheheel verschrockē /
ende de Hoogepriesters so beangstet was.
22 Ende dewyle sy alsa den Almachtighen
God aenriepen / dat hy het goet der geuer /
die het daer henen als tot trouwer handt
ghelept hadden / behouden woude /

f Luce. 21. 1.

23 Dachte Heliodorus zyn voornemē wt te
richten : ende als hy by der f Godskiste
stont / met den Krychsknechten /

Heliodorus wordt van God ghe-straft.

24 Doe dede de Almachtige God een groot
teecken / dat hy / ende alle die by hem warē /
hen door der macht Gods ontsettedē / eñ in
eene groote vreese eñ verschrickinge vielen.

g 2. Mach. 10 / 29. 11 / 8. 3 Mac. 6. 17

25 g Wāt sy sagen een Peert / dat wel verciert
was / daer satt een verschrickelick Ruyter
op: dat liep met aller macht tot Heliodorum
in / eñ spranck op hē met den voorsten twee
voeten: eñ de Ruyter op den Peerde / hadde
een gantsch gulden harnasch aen.
26 Sy saghen oock twee ionghe ghesellen /
die sterck eñ schoon waren / eñ gantsch wel

h 2. Mach. 5. 18. 3. Mac. 2. 20

ghekleedet : h die stonden den Heliodoro
tot beyden zyden / ende sloeghen met aller
macht op hem.
27 Dat hy van amachtichheydt ter Aerden
sanck / ende hem het sien verginck.
28 Doe namen sy hem / die nieuwelinckx met
grooten prale / eñ alle synē Krychsknechten
in de Schatkamer gegaen was / eñ droegen
hem op eenen stoel henen wt / ende zyn ghe-
welt en halp hem gheheel niets.
29 So datmen openbaer de kracht des
Heeren mercken moeste: eñ hy lach also voor
doodt. ende en sprack niet een woordt.
30 Eñ de Joden lofden God / dat hy synen
Tempel also gheeert hadde : eñ de Tempel
die te voren vol vreesen eñ verschrickinghe
gheweest was / wert vol vreuchde eñ herten
vrolickheydt / na desen teecken des Almach
tighen Gods.

Onias offert ende bidt voor Heliodorum

31 Maer sommighe vrienden Heliodori /
quamen eñ baden Oniam / dat hy doch den
Heere bidden woude / dat hy Heliodoro. die
nu laghe ende snacte na zyn ziele / het leuen
schencken woude.
32 Dewyle hem nu de Hooghepriester be-
sorchde / dat de Koninck soude eenen arch-
waen op de Joden hebben / als hadden sy
Heliodoro wat gedaē / offerde hy voor hem /
op dat hy ghesondt worde.

i Act. 27. 24.

33 Ende dewyle dat hy badt / verschenen de
twee ionge ghesellē weder / in harer voriger
kleedinghe / ende seyden tot Heliodorum:
Dancket den Hoogenpriester vlytichlick : i
want om synent wille / heeft v de Heere het
leuen gheschencken.
34 Ende verkondicht alleurhaluē de groote
kracht des Heeren / dewyle ghy vanden
Hemel af ghestraft zyt : ende doe sy dit ghe-
sproken hadden / verswonden sy.
35 Eñ Heliodorus offerde den Heere / ende
ghelofde hem vele / dat hy hem het leuen
hadde weder ghegeuen. eñ danckte Oniam:
eñ reysde daer na weder tot den Koninck /
36 Ende seyde het yeghelicken / hoe hy met
synen oogen de wercken des Allerhoochsten
Gods ghesien hadde.
37 Als hem nu de Koninck vraechde / wien
hy meynde / dien hy na Jerusalem schicken
konde. die wat wtrichten machte : dae ant-
woordde Heliodorus :
38 Wanneer ghy eenen vyandt hebt / ofte
eenen / die v wt dē Ryche dencket te stooten /
dien schicket daer henē: wanneer de selvige
ghestraft wordt als ick / ende met den leuen
daer van koemt / so moech hy hem wel we-
der aennemen : want God is krachtichlick
in der stede.

k Of / be-vrydese.

39 Ende die syne wooninghe inden Hemel
heeft / die siet daer op / eñ k verlostse : ende
diese beschadigen willen / die straft hy / ende
slaetse doodt.
40 Dit zy ghenoech van der Schatkamer
ende Heliodoro.

Dat iiij. Capittel.

1. Het quaet spreken Simonis teghen Oniam. 7. Jason de broeder Onie coopt het Overpriesterschap. 10. De snootheyt Jasonis. 26. Hy wort door Menelaum van zijn Hooghepriesterampt verstooten. 29. Lysimachus Menelai broeder wordt Hooghepriester. 32. Menelai Kerckroof. 33. Staet na den doot Onie. 34. Onias wort doorsteken door Andronicum. 37. De Koninc Antiochus daerom gram zijnde / doet Andronicum straffen. 41. De Ghemeynte staet op teghen Lysimachum / ende grijpen hem. 47. Menelaus beschuldicht zijnde door de Joden / wort los / ende zijn beschuldigers veroordeelt / ende ghedoodt.

Simon. a 2. mac. 3. 4

1 Maer a Simon die den Schatt ende zijn
vaderlant / also verraden hadde / sprac
van Onia alle quaet / hoe dat hy sulck
ongheluck aenghericht hadde / dat Heliodoro
gheschiedt was.
2 Ẽ gaf hem schult / dat hy daer na pooch-
de een heere in dẽ lande te wordẽ: so hy doch
der Stadt alle goet dede / ende zijn volc met
trouwicheyt meynde / ende vaste hielt / over
de Wet Gods.

Onias reyst totten Coninck om vrede te behouden.

3 Doe nu de haet ende nõt so groot was /
dat des Simonis aenhanck / sommige daer
over doot sloeghen.
4 Ende Onias sach dat vele ongheluck wt
sulcker oneenicheydt comen soude / dewijle
dat Apollonius de Hooftman in neder Sy-
ria / also woedde / ende des Simonis moet-
wille stercte /
5 Maecte hy hem op tot den Koninck / niet
om het volck te verclagen / maer den lande
ende lieden te goede.
6 Want hy sach / wanneer de Koninck daer
niet toe doen en soude / so ware het onmo-
ghelick langer tijt vrede te behoudẽ / noch
Simonis moedtwillen te wederstaen /

Antiochus de Edele. b 1. Macha 1. 11. Jason. c 2. Mach. 5. 6.

7 Doe nu Seleucus ghestorven was / ẽ het
Regiment op d'Antiochum dẽ Edelen quã /
stondt c Jason des Onie broeder / na het
ampt des Hooghenpriesters.
8 Ẽ seyde den Koninc toe / wanneer hy het
te weghe brachte / drij hondert ende tsestich
Centeners silvers / ende van der anderẽ op
beuringhe / tachtentich Centener.
9 Ende daerenboven seyde hy hem toe oock
anders noch te verschrijvẽ / hondert ẽ vijf-

d 1. Mach. 1. 14.

tich Centener / d wanneermen hem toelaten
woude / dat hy daer Speelhuysen aenrich-
ten / ẽ die te Jerusalem / na der Antioche-
ner wijse leeren mochte.

Jason veracht de Wet / ende neemt der Heydenen ghebruyck aen. e 1. Mach. 8. 17.

10 Doe sulcx de Koninck bewillichde / ẽ Ja-
son het Priesterdom vercreech / doe wenne-
de hy also haest syne lieden op de Heyden-
sche wijse.
11 Ende de goede loflicke wijse / van den ou-
den Koninghen gheordineert / settede hy
gantschelick af / door Johannem des Eu-
polemi vader / e die na Roome ghesichicket
was / om met den Romeynen een verbondt
te maken: ende verbrechde de oude eerlicke
Wetten / ende richtede andere oneerlicke
wijsen aen.

Merchet lieve Leser / hoe dese Booswichten / Jason / Menelaus / etc. het Hooghepriesterampt aen hen brenghen / ende dat voorstaen.

12 Onder de Borcht bouwede hy eẽ Speel-
huys / ende verordende / dat hen de sterckste
jonghe ghesellen daerin oeffenen moesten.
13 Ende dat Heydensche wesen nam also de
overhandt / dat de Priesteren / des offerens
noch des Tempels niet meer en achteden /
14 Maer liepen in het Speelhuys / ende sa-
ghen hoemen den Bal sloech / ẽ andere spe-
len dreef.
15 Ende lieten also harer vaderen zeden va-
ren / ẽ hielden de Heydensche seer kostelick /
16 Sy moesten oock wel betalen / ende den
genen / dien sy sulcke spelen wouden nadoẽ /
die schickte God over haer / ende moestense
straffen.

Met Gods woort en sal men niet spotten.

19 Want met onses Heeren Gods woorden
en is niet te schimpen / het vindt hem doch
ten laetsten wel.
29 Doemen nu het groote spel te Tyro hielt /
ende de Koninck selves daer was /
19 Sandt de Booswicht Jason / sommighe
Antiochenen wt / gelijck als waren sy van
Jerusalem / dat sy dat spel oock aensagen: ẽ
sant by hen henen / drij hondert Drachmas /
datmen Herculi daer van offerde: maer dien
sulcx bevolen was / die saghen dat het hem
niet schicken en soude / ẽ en woudent der-
halven daer niet toe ghebruycken / maer er-
ghens anders aen wenden.
20 Daeromme hoewel hy het tot Herculis
offer ghesonden hadde / so bestelden sy doch
schiprustinghe daer voor.

Ptolomeus Philometor Coninck in Egypten.

21 Dewijle nu Ptolomeus Philometor / de
jonghe Koninck in Egypten / synen eersten
Rijcxdach wtgeschrevẽ hadde / doe schicte
Antiochus den Apollonium / Mnestei sone /
op denselvighen Rijcxdach / in Egypten / ẽ
doe hy vernam datmen hem niet hebben en
woude tot eenẽ Voormonder / tooch hy we-
der te rugghe / ẽ dachte hoe hy zijn Rijcke
in vrede behouden mochte / ende quam tot
Joppe / ende van daer na Jerusalem.

Antiochus koemt te Jerusalem / ende wordt heerlic ontfanghen vã Jason.

22 Ende wert van Jason ende der gantscher
Stadt heerlick ontfangen / ẽ ingeleyt met
Fackelen / ende grooter triumphe. Daer na
tooch hy weder in Phenice.

Menelaus Simonis broeder wordt Hooghepriester. f 2. Mach. 4. 8.

23 Maer na drijen Jaren schickede Jason /
Menelaum / des voorgedachten Simonis
broeder / henen / (dat hy den Koninck ghelt
brochte / ende hem van sommighe noodighe
saken vermaende.
24 Ende doe hy by den Koninck in ghenade
quam / huychelde hy hem / ende brachte het
Hooghepriesterdom aen hem selven / ẽ gaf
den Coninck drij hondert Centener silvers /
meer / dan Jason.
25 Ẽ quam also met des Koninx bevel / we-
der te Jerusalem / ẽ en handelde niet als eẽ
Hoogepriester / maer als eẽ woedende Ty-
ran / ende als een grousame wilde Beeste.

Jason. g 2. Mac. 4. 10. h 2. mac. 5. 8

26 Also wert Jason / die synen broeder vã sy-
nen Ampte afgestooten hadde / weder door
eenen anderen daervan ghestooten / h ende
moeste in der Ammoniter landt vlieden.
27 Ẽ Menelaus behielt het Regimẽt / maer
doe hy dat gelt / dat hy den Koninck toege-
seyt hadde / niet en konde opbrenghen / doe
het Sostrates de Hooftman op der Borcht
van hem eysche.
28 Gelijck hem de Coninck bevolen hadde:
lietse de Coninc alle beyde voor hem roepẽ:

Lysimachus wordt Hoogepriester.

29 Ende settede Menelaum af / ẽ verordent
de synen broeder Lysimachum / in zijn stede:
ende Sostratum settede hy ten Amptman-
ne in Cypren.
30 Doe het nu also bestelt was / richteden de
Tharsers ẽ Malloters eenen oploop aen /
daerom / datse de Coninck synen Bywijve
gheschencket hadde.
31 Doe maeckte hem de Coninck haestelick
op / dat hy den oploop stilde / ende liet den
Vorst Andronicum / daer tot eenen Stadt-
houder.

Menelaus Andronicus.

32 Doe dat Menelaus gewaer wert / dachte
hy / dat hy ghelegentheyt hadde / dat hy we-
derom tot synen ouden state comen konde /
ẽ stal sommighe Kleynodien wt den Tem-
pel / ende schanctse den Andronico / ende ver-
kochte sommighe na Tyro / ende in andere
omligghende Steden.

Doe

Onias.

33 Doe dat Onias ghewaer wert/ ghaf hy hem aen een beurhdde stede te Daphne/die voor Antiochia leyt/ende strafte hem.

34 Maer Menelaus quā tot Andronicum alleene, eñ vermaende hem/ dat hy Oniam grijpen soude. Dat dede hy/ ende ginck tot hem en overredede hem met listicheyt, gaf hem oock syne hant, eñ eenen Eet daer op/ dat hy wt der vrijheyt tot hem quame: wāt hy wiste dat hem Onias niet goets tot hē en versach: Eñ doe hy hem also overredet hadde, doorstack hy hem teghen alle recht.

35 Dat en dede niet alleene den Joden wee/ maer het verdroot oock velen Heydenē, dat hy den vromen man so onbillicken ommegebracht hadde.

36 Doe nu de Coninck alle saken in Cilicia beschepdē hadde/eñ weder na huys tooch/ liepen hem Joden in allen Steden aen/ eñ oock sommighe Heydenen/ ende klaechden hem, dat Onias ontschuldichlick vermoordet ware.

37 Ende Antiochus bekommerde hem van herten seere daerom: eñ het iammerde hem/ dat de eerlicke vrome man/ so iammerlickē ommeghekomen was.

Antiochus laet Andronicum richten.

38 Ende vergrimmede over Andronicum/ende liet hem het purpuren kleedt met tsamē den anderen cieraet wttrecken / ende hem also inder gantscher Stadt rontomme voeren/ eñ ten laetsten op derselver stede richten/daer hy Oniam doorsteken hadde. l Also heeft hem God na syner verdienste weder ghestraft.

l Gene.9.6.

39 Als nu Lysimachus/wt rade syns broeders Menelai veel wt den Tempel gestolen hadde/ende het gheschrey onder den lieden gecomen was/versamelde haer de Gemeynte teghen Lysimachum/doe der guldē kley nodien nu vele wech ghekomen waren.

40 Doe haer nu de Gemeynte versamelt hadde/ende seer toornich was/rustede Lysimachus drie duysent mannē, ende woude hem met ghewelt beschutten: ende settede over haer eenen ouden listighen Hooftman.

41 Doe dit de Burgers sagen/namē sommighe steenen, sommige stercke stockē/sommige wierpense met asschen onder de oogen:

Lysimachus wordt ghevangen, k And. dooden sy eerst.

42 Dat harer gantsch vele verwondet/ende sommighe gantsch daerneder gheslaghen werden: eñ de anderen alle daer van liepen: ende den Kerckenroover k grepen sy by de Schatkamer.

Ende door sulcke dingē begonst het gherichte teghen Menelaum. m Os/ overtuycht Ptolomeus bidt Menelaum los.

43 Daer na namen sy hem met rechte voor.

44 Eñ dewijle dat de Coninck te Tyro gecomen was/lieten sy door drye des Raets Geschickeden/den handel voor hem draghen/ dat hy een oordeel daer over sprekē soude.

45 Als het nu Menelao m betoont wert/gelofde hy Ptolomeo veel geldts/waert dat hy hem by den Coninck los bidden konde.

46 Doe ghinck Ptolomeus alleene tot den Coninck in syne Sale / daer hy hem inne koelde/ende overredede den Koninck/

47 Dat hy Menelaum die doch alle ongheluck aengherichtet hadde/los liet: eñ de arme lieden ten doode veroordeelde/die doch oock by den Tarteren wel onschuldich gevonden/ende bekent souden worden.

48 Also werden de ghene/die des volcx ende des Tempels sake op het alder trouwelicste ghehandelt hadden / ontschuldichlick verworcht.

49 Dat dede sommighen te Tyro wee/ende lietense eerlicken ter Aerden brenghen.

50 Maer Menelaus bleef by den Ampte/wt hulpe sommiger Geweldigē in het Hof/die syner genieten/eñ wert so langer so erger/ ende leyde den Burgheren alle plaghen aen

Dat v. Capittel.

1. Wonderlicke ghesichten ghesien door die van Jerusalem. 5. Jasons hinderlisticheyt tegen de Inwooners Jerusalems. 10. De doot Jasons onnoemelic. 11. De Stadt Jerusalems inghenomen door Antiochum. 13.14. De groote moordt der Joden door Antiochum. 15. ende de Tempel door hem berooft. 21. De verwaentheyt Antiochi. 24. Hy schicke Apollonium teghen de Joden. 25. De erchheyt eñ schelmerie Apolons. 27. Judas Machabeus vliet in de wildernisse.

1 OM a de selve tijt/tooch Antiochus ten tweeden mael in Egypten. a 1.mac.1.18

Eē gesichte wort in der locht gesiē.

2 b Ende men sach in der ghantscher Stadt/veertich daghen lanck na eenander/ in der locht / Ruyters in guldenen harnasche/met langhen Glaiven in eener Slachtordeninghe.

b 2.Reg.7.6 Esaie 13.4.

3 Eñ men sach, hoe sy te samen quamē, ende henselven met den Glaiven ende Schilden weerden: ende hoe sy de Sweerden togen eñ tegen eenander schoten, ende hoe het guldē harnasch blinckerde, ende dat sy menigherley harnasch hadden.

4 Doe bat allemā, dat het doch niet quaets beduyden en mochte.

5 Maer daer wert een valsch geschrey/hoe dat Antiochus soude doot zijn. Doe nam Jason by duysendt mannen tot hem / ende greep de Stadt aen/eer sy hem dies versaghen: ende als hy de mueren met den synen opgheklommen/ende de Stadt ingenomen hadde/vloodt Menelaus op de Borcht.

Jasons hinderlicke listige stuckē.

6 Ende Jason verworchde syne Burgheren iammerlicken/eñ en dacht niet, dewijle dat hem also geluckede tegen syne vrienden/dat het zijn groot ongheluck ware: maer liet hem duncken/ hy hadde gheluck tegen syne vyanden/ende niet teghen syne Burghers.

7 Hy en konde nu gelijckewel het Regiment niet innemen / maer kreech synen loon/ als hy verdient hadde c ende vloodt met schanden weder in der Ammoniter landt.

c 2.Mach. 4.26.

8 Daer wert hy ten laetstē verklaecht, door Areta der Araber Coninck / dat hy van eener Stat in de andere moeste vlieden/ ende nerghens seker en was/ oock was hem alleman vyant / als eenen die van syner Wet afvallich was/ eñ alleman vervloecte hem/ als eenen Verrader ende vyandt syns Vaderlants, ende is also in Egypten verstooten worden.

Areta Coninck in Arabien.

9 Ende ghelijck als hy vele lieden wt haren vaderlande verdreven hadde / so moeste hy oock selves in ellende sterven, te Lacedemon/ daer hy hem verhoepte te onthoudē/dewijle dat sy met malcanderen vrienden waren.

Jason sterft te Lacedemonien.

10 Maer ghelijck als hy vele onbegraven wech geworpen heeft: also is hy oock wech gheworpen/dat niemant leedt om hem ghedraghen en heeft: ende en heeft niet alleene dat geluck niet gehadt/dat hy in synen Vaderlande ware begraven wordē/maer heeft oock in der vreemden lande/gheen graf hebben konnen.

11 Als sulcx voor den Coninck quam/dachte hy, dat gantsch Judea soude van hem afvallen: ende tooch in grimmicheydt in Egypten/d ende nam Jerusalem met gewelt in/

Antiochus tiranniseert ende waedet teghen die te Jerusalem.

12 Eñ hiet den Krijchsknechten/dat sy soudē verslaen/sonder alle barmherticheit/wat sy op der straten ende in den huysen vonden.

13 e Doe verworchdemen alle met een ander/ jonck ende out, mannen ende vrouwen/kinderen ende jonckvrouwen / Ja oock de kinderen in de wieghen.

d 1.mac.1.20 Dan.11.28. e 3.Esd.1.50

14 Dat also in drijen dagen/tachtentich duy-

seut omme quamen/veertich dupsent ghe-
vanghen/ende by tachtentich dupsent ver-
kocht werden.

Menelaus verraedt dē Tempel.

15 Maer Antiochus en liet hem daer af niet genoegen/maer greep oock de allerheylich ste stede op Aerden aen / eñ Menelaus de Verrader brachte hem daer henen in.

f 1. Macha. 1.23.

16 f Doe roofde hy met synen verwloeckten handen de heylighe Vaten/eñ alles wat de andere Coninghen tot den Tempel ghegeven hadden/tot vercieringhe ende cieraet/ dat raepte hy met synen sondighen handē henen wech.

17 Eñ verhief hem seer/ende en sach niet/dat de Heere sulckx verhengde ouer die/ die in der Stadt waren/om harer sonden wille.

g Iudi.5.24

18 g Dat was de oorsake/dat God de heylige stede/so schandelicken handelen liet/anders soude hee Antiocho euen ghegaen zyn/ als den Heliodoro/ h die van den Koninck Seleuco wtghesonden was/de Schatkamerē te besien/eñ wert so wel daerouer geslagen/ dat hy moeste van synen i vreuelickē voornemen/ af laten.

Heliodorus h 2. Mach. 3.7.26. i Of/stoutē/ onbillicken.

19 Want God en heeft het volck niet wtuercoren/om der stede wille/ maer de stede om des volcx wille.

20 Daeromme moeste de heylige Tempel sel ue oock mede lyden/doe het volck ghestraft wert/ gelijck als hy ooc wederom des volcx ghenietre:want gelijck als de Tempel/van den vyanden ingenomen wert/doe de Heere toornich was:also is hy oock weder ter eeren ende te rechte ghecomen/doe hen de Heere weder ghenadich wert.

Antiochus berooft den Tempel.

21 De somme nu alles dies / dat Antiochus wt den Tempel gherooft hadde/is achtien hondert Centener silvers/ die nam hy met hem/ ende tooch fluckx na Antiochien/ met sulcker stouthept ende hoouerdichept/dat hy dachte / hy woude nu de Aerde maken/ datmen daerop schepen soude/ ghelijck als op der Zee : ende de Zee / datmen daerop wandelen soude/ghelijck als op der Aerdē.

Philippus Antiochi Hooftman.

22 Ende liet na hem te Jerusalem sommighe Amptlieden/boose schalckē/Philippum wt Phrygia/die noch ergher ende booser was/ dan zyn heere.

23 Te Garizim/ Andronicum/ ende tot dien beyden/ Menelaum/ die noch ergher was dan die andere alle/om zyn eyghen volck te plaghen.

Apolloniꝰ grousamen handel tegē Jerusalem. k 1. Macha 1.30.33.

24 Dewijle nu Antiochus den Joden so seer vyant was/k schickede hy hen dē schentlicken boeue Apollonium/ met twee eñ twintich dupsent mannen wt lant / ende geboot hem/hy soude alle volle gewaffene mannen verworghen/maer de vrouwen/ende het ionghe volck/verkoopen.

25 Als hy nu voor Jerusalem quam/hielt hy hem vreedtsaem/tot op den Sabbathdach/ daer de Joden inne vierden:doe gheboot hy synen lieden/sy souden hen fluckx rusten.

26 Als nu alleman toeliep/ eñ sien woude wat daer worden soude/liet hyse alle doorstekē/ ende quam also met den gantschē Heyre in de Stadt/eñ versloech een groote veelheyt.

Judas Machabeus. l 1. Mach. 2.28. m 4. Esd.9. 24.21.41.

27 l Maer Judas Machabeus/maecte hem daer van/met neghen broederen/in de Wildernisse ende het Gheberchte/eñ onthiel hem daer met alle di en/ die hen tot hem beghe- uen hadden/m van den kruyderen/ op dat hy niet en moeste onder den onreynen Heydenen leuen.

Dat vj. Capittel.

1.Antiochus dwingt de Joden de Wet des Heeren te verlatē.2. Hy verontreynicht den Tempel te Jerusalem.7. Hy dwingt de Joden tot onheylighe Offerhanden. 10. Twee vrouwen om het besnijden harer kinderen ghestraft. 11. Sommighe Joden op den Sabbath ommegebracht.12.Vermaninghe tot de Lesers/ waerom God de syne straft.18.De verwonderlicke volstādichept Eleazarie.

De Tempel wort verontreynicht ende Gods Wet verboden.

1 Niet langhe daer na/a sandt de Koninck eenen oudē man van Antiochia/dat hy de Joden dwinghen saude / dat sy van harer Vaderen Wet af vielen/eñ Gods Wet niet meer en hielden.

a 1 mac.1.46

2 Eñ dat hy den Tempel te Jerusalem verontreynighen soude ende hem heeten: Des Jouis Olympij Kercke : eñ den Tempel te Garizim/ Jouis/ Jend Kercke/ dewijle vreēde lieden aldaer woonden.

3 Maer sulck woest wesen/dede yeghelickē seer wee:

4 Want de Heydenen swelghden eñ brassedē in den Tempel / ende bedreuen allerley ontucht met den vrouwē inder heyliger stede/ eñ droeghen daer veel dincks henen in / dat hem niet en betaemde.

5 b Men offerde op den Altaer/ offerē in de Wet verboden/

b 1. Macha 1.62.

6 En en hielt noch den Sabbath/noch andere gewoonlicke vierdaghen:ende daer en dorste hem gantschelick niemant latē mercken/dat hy een Jode ware.

7 Maer men dreeffe met gewelt/alle Maēden tot den offer/ wanneer des Koninckx geboorten dach was: wanneermē nu des Bacchi Feest hielt / c so dwanckmen de Joden/ dat sy den Baccho ter eeren in eploysē krāt sen moesten ommegaen.

Bacchi Feest. c Sap.4 16

8 Men hadde oock wt des Ptolomei aenbrenghen/een gebodt laten wt gaen/aen de steden der Heydenen/die rontomme Jerusalem waren:dat sy de Joden allenthaluē tot den Offer dwinghen souden.

9 Ende so sommige daer vast by blijuē/ dat sy het met den Heydenen niet houdē en wou den/ die soudemen fluckx doorsteken. Daer sachmen eenen grooten iammer.

10 d Twee vrouwen werden daer voor ghebracht/ daerom dat sy hare sonen besneden hadden/dien bandtmen de kinderen aen de borstē/eñ voerdese rontom in der gantscher Stadt/ende wierpense ten laetsten ouer de mueren henenaf.

Twee vrouwen ommegebracht. d 1. Mach. 1.62.

11 e Sommighe hadden hen op het naeste verstehen in de Holen / op dat sy den Sabbath houden mochten:deselue/als het Philippo aengheseydt wert/verbranddemen : f want sy en wouden hen niet weeren/op dat sy hen aen den Sabbath niet en begrepen.

e 1.mac.1.56 f 1. Macha. 2.36.

12 Jck moet nu hier den Leser vermanē/dat hy hem niet en ergere ouer desen iammer: maer ghedencke / dat hen de straffe niet ten verderue/maer ons ter waerschuwinge ghe schiedt zy.

Een vermaninge tot den Leser.

13 * Want dat is een groote ghenade / dat God de sondaers stuert/ dat sy niet voort en gaen/ ende is in korten achter hen met der g straffe.

* Pro 3.11 g Pro.3.11.

14 Want onse Heere God en siet ons niet so langhe na/ als den anderen Heydenen / die hy laet henen gaen/tot dat sy hare mate ver sonden veruullet hebben/ dat hyse daer na straffe:

15 Maer weeret ons/dat wy het niet te veel en maken/ende hy hem ten laetsten aen ons niet wreken en moet.

16 Daeromme en heeft hy syne barmhertichept noch noyt gantschelicken van ons genomen : ende oft hy ons alreede met eenen ongheluckē ghetuchtighet heeft/so en heeft

hy doch ghelijckewel zijn volck niet gantsch
verlaten.
17 Dit hebbe ick hier tot eener vermaninge
willen segghen: nu willen wy weder op de
Historien komen.
Eleazar. De Joden worden ghedwonghen Swijnen vleesch te eten.
18 Daer was van de voornemste Schriftge-
leerden een/ Eleazar/ een oudt bedaecht en
nochtans een seer schoon man / denselven
braken sy met ghewelt den mont op/ h dat
hy Swijnen vleesch eten soude:
h Levi. 11. 7
Deut. 14. 8.
19 Maer hy woude liever eerlick sterven/
dan so schandelick leven/ ende leedt het dul-
dichlick.
20 Eñ doe hy ter martelie ginck/ straffede hy
de ghene die daer verboden vleesch aten wt
liefde des tijtlicken levens.
21 Die nu daertoe geordineert waren/ dat sy
de lieden tot Swijnen vleesch tegen de Wet
dringhen souden/ dewijle sy hem eenen lan-
ghen tijt gekent hadden/ namen sy hem op
een zijde/ eñ seyden: Sy souden hem vleesch
brengen/ dat hy wel eten mochte: maer hy
soude hem gelaten/ ghelijck of het geoffert
Swijnen vleesch ware/ ende soude het den
Koninck te wille eten.
* Of/ kontschap
22 Op dat hy also by den leven bleve/ eñ de
oude * kennisse ghenietre.
Eleazar wil liever sterven/ dan Gods Wet overtreden.
23 Maer hy bedachte hem also/ als oock den
synen grooten ouderdom ende ysgrauwen
coppe/ oock synen goeden wesen/ dat hy van
ionghet op gevoert hadde/ betaemde/ ende
der heyliger Godlicker Wet ghelijck was:
eñ seyde klaer wt: Schiet my slechs voort
wech onder de Aerde int graf.
i 1. The. 5. 22
24 i Want het soude mynen ouderdom qua-
lick betamen/ dat ick also huychelen soude:
dat de ionghe ieughet ghedencken moeste/
Eleazar/ die nu tneghentich Jaer out is/
is oock een Heyden ghewoorden:
25 Eñ sy also door mijn huychelie verleydet
werden. dat ick my also voor den lieden stel-
de/ eñ mijn leven sulck eenen kleynen tijdt/
dien ick noch te leven hebbe/ also * bschoon
de: dat ware my een ewighe schande.
* Of/ fris behielde:
26 Eñ tis waer/ wat hebbe ick doch daer van/
wanneer ick schoon nu der menschen straf-
fe also ontvlode/ k dewijle ick Gods han-
den/ ick zy levendich oft doot/ niet ontvlie-
den en kan?
k Amos. 9. 1
Sapi. 16. 15
Psal. 139. 8.
Jone. 1. 3.
27 Daerom wil ick als nu vrolicken sterven/
als het my ouden mannne wel betaemt/
28 Ende der ieughet een goet exempel na la-
ten/ dat sy gewillichlick eñ vrijmoedichlic/
om der heerlicker heyliger Wets wille ster-
ven. Doe hy dese woorden also ghesproken
hadde/ brachtmen hem aen de martelie.
29 De gene nu/ die hem leyden/ ende hem te
voren vrindelick geweest waren/ vergrim-
den op hem/ om der woorden wille: want
sy meynden/ hy hadde het wel ** verwaent-
heyt ghesept.
** Anders/ fortsheydt.
30 Eñ als sy hem nu gheslaghen hadde/ dat
hy nu sterven moeste/ suchtede hy. eñ sprac:
De Heere/ dien niets verborghen en is/ die
weet het/ dat ick de slaghen ende groote
smerten/ die ick aen mynen lijve drage/ wel
hadde meughen voorby gaen/ wanneer ick
ghewilt hadde: maer na der zielen lyde ickx-
se gheerne/ om Gods wille.
31 Ende also verschiet hy/ ende heeft met sy-
nen doot/ een troostelick exempel na gela-
ten/ dat niet alleene de ieughet/ maer oock
genen proghelicken/ tot deucht vermanen sal.

Dat vij Kapittel.

Vy. Seven broeders met tsamen der Moe-
der/ wreedelick ghepijnicht eñ ghemartelt,
seer door Antiochum. 20. eñ 27. De ver-
wonderlicke vulstandicheyt der Moeder.

1 Daer waren oock seven broeders/ met
harer Moeder ghevangen/ ende a met
gheesselen ende riemen gegheesselt/ eñ
gedrongen van den Koninck/ dat sy Swij-
nen vleesch eten souden/ b dat hem in de Wet
verboden is.
Seven broeders met tsamen harer Moeder/ worden ghemartert eñ ghedoodt.
a Hebr. 11. 36
b Levi. 11. 7.
26.
Deut. 14. 8.
2 Doe seyde de outste onder hen also: Wat
wildy veel vraghen/ eñ van ons weten: wy
willen eer sterven/ dan yet teghen onse va-
derlicke Wet handelen.
I.
3 Doe vergrimde de Koninck/ ende geboot:
Men soude haestelick pannen ende ketelen
over het vyer setten.
4 Doemen dat ghedaen hadde/ geboodt hy:
Men soude den oudtsten de tonghe wtsnij-
den/ ende de handen ende voeten afhouwen/
dat het de andere broeders ende Moeder/
aensaghen.
5 Als hy nu also stomp af gecortet was/ liet
hy hem ten vyere brengen/ ende inder Pan-
nen braden/ ende doe de vlamme allenthal-
ven in de Panne sloech/ vermaenden sy hen
selven onder malkanderen met tsamen de
Moeder / dat sy souden onvertzaecht ster-
ven/ ende spraken:
6 God de Heere sal het recht aensien/ ende
ons genadich zijn/ als Moses betuycht in
synen gesanghe: c Ende hy is synen knech-
ten ghenadich.
c Deut. 32. 36
II.
7 Als de eerste so verscheyden was/ bracht-
men den anderen oock henen/ op dat sy ha-
ren moetwille met hem bedreven: eñ togen
hem huyt ende hayr af/ ende vraechden hem:
Of hy Swijnen vleesch eten woude/ oft het
gantsche lijf/ met allen lidtmaten martelen
laten.
8 Maer hy antwoorde op zijn sprake: ende
seyde: Ick en wils niet doen. Doe namen
sy hem/ ende martelden hem/ ghelijck als den
eersten.
9 Als het nu met hem in synen laetsten was/
sprack hy: Ghy vervloechte mensche/ ghy
neemt my wel het tijtlicke leven/ maer de Hee-
re aller Wereldt/ sal ons / wy die om syner
Wet wille sterven / d weder opwecken tot
eenen eewighen leven.
d Joa. 5. 29.
2. The. 4. 16.
1. Cor. 15. 52
10 Daer na namen sy den derden/ eñ dreven
oock haren moetwille met hem: ende doe sy
het van hem eyschten/ reckede hy de tonge
vrij wt/ ende streckte de handen henen/
III.
11 Ende sprack vrijmoedichlicken: Dese litma-
ten heeft my God van den Hemel gegeven:
daerom wil ickse geerne weder varen laten/
om syner Wet wille: want ick hope/ hy salse
my wel wedergheven.
12 De Koninck nu ende syne Dienaers/ ver-
wonderden hen/ dat de Jonghelinck so vrij-
moedich was / ende de martelie so gheheel
niets en achtede.
13 Doe dese oock doot was/ pijnichden sy den
vierden oock/ ende gheesselden hem.
IIII.
14 Ende doe hy nu sterven woude/ sprack hy:
Dat is eñ groote troost/ dat wy hopen: Wan-
neer ons de menschen verworghen/ dat ons
God weder opwecken sal: maer ghy en sult
niet weder opghewecket worden: e ten leven.
e Joa. 5, 26
15 Daer na namen sy den vijfsten/ ende gees-
selden hem oock/ die sach Antiochum aen/ eñ
sprack tot hem:
V.
16 Ghy zijt een mensche/ ende moet sterven:
maer dewijle ghy geweldich op Aerden zijt/
so doedy wat ghy wilt. dat en suldy doch
niet inden sin nemen/ f dat ons God gant-
schelicken verlaten hebbe.
f Spr. 2. 12.
Hebr. 13. 5.
17 Vertreckt het een cleyne wijle. so suldy ge-
waer worden/ hoe machtich dat God is/ g die
v ende v gheslachte plaghen sal.
g 1. Mach
9. 5.
18 Na desen brachten sy den sesten oock voor:/
deselve seyde oock / doe hy nu sterven sou-
VI.

h 1.Mach. 7.32. de: Ghy en sult my so niet bedriegen: h wāt
wy hebben dit lyden wel verdient/daerom
dat wy ons aen onsen God versondicht
hebben/ende hy handelt verschrickelicken
met ons.
k Zach.2.8 19 Maer het en sal u so niet k altijt ghelue-
Acto.9.4. ken/dat ghy also teghen God raest.
De Moeder der seuen Marte-laers/troost hare kinde-ren.etc. 20 Maer het was een groot wonder/aē der
Moeder/eñ is een exempel/ dat wel weert
is datmen het van haer schrijue: want sy
sach hare sonen alle seuen op eenen dach/
na een ander martelen / ende leedt het met
grooter ghedult ichheyt/om des hopens wil
le die sy tot God hadde.
21 Die maeckte se so moedich/dat sy eenē s y-
ne na den anderen/op hare sprake trooste-
de/ende vaettede een manlick herte / ende
sprack tot hen.
22 Ick ben Ja uwe Moeder / ende hebbe u
lieden ghebaert: maer den adem eñ het leuē
en hebbe ick u lieden niet ghegheuen/noch
uwe lidtmaten also ghemaeckt.
l Gene.1.2. 23 Daeromme sal die/ l die de Wereldt ende
alle menschen gheschapen heeft/u lieden dē
adem ende het leuen/genadichlicken weder
m Matth. 16.25. geuen/m gelijck als ghy lieden het als nu/
om syner Wet wille waghet / ende varen
Marc.8.35. latet.
Luce.9.24. 24 Doe Antiochus dit hoorde/meynde hy/
VII. sy verachtede ende bespottede hem op hare
sprake: ende nam den iongsten sone voor
hem / die noch ouergheblenen was/eñ ver-
maende hem met goede worden/ende seyde
hem toe met eenen Eede: Wanneer hy van
zijn vaderlicke Wet afteeden woude/ so sou
de hy zenen ghenadigen heere aen hem heb
ben/ende woude hem rijcke/ ende eenē hee-
re van hem maken.
25 Doe hy hem nu niet en woude ouerreden
latē/ liet de Koninck de Moeder voor hem
komen/ende vermaendese/ dat sy doch den
sone woude ouerreden/op dat hy by den le-
uen behouden werde.
26 Doe hyse met velen woorden gebedē had
de/seyde sy tot hem: Sy woude het doen:
27 Maer sy spottede slechs met den Tyran:
want sy ginck tot den sone ende sprac hey-
melicken op hare sprake met hem/eñ seyde:
Ghy myn lieue kint/dat ick neghen maen-
den onder mynen herten ghedraghen/ende
drye Jaren ghesooghet/ende met grooter
moeyte opghevoet hebbe/ontfermt u doch
ouer my!
28 Siet aen Hemel ende Aerde/eñ alles wat
n Gene.1.2 daerinne is: n dit heeft God altemael van
niets gemaeckt/ende wy menschen zijn oock
also ghemaeckt.
o Math.10 29 Daerōme en o vreest u niet voor dē Hen-
28. ker/ maer sterft gheerne / ghelijck als uwe
Luce. 12.4. broeders: op dat u de ghenadige God/ met
p 1 The.4.16 uwen broederen/p weder leuendich make/
ende my weder gheue.
30 Doe de Moeder met den sone also sprac/
sprack de Jonghelinck: Waer na wachtet
ghy lieden? en dencket doch niet/ dat ick
den Tyran hierinne wil ghehoorsaem zijn:
q Leu.11 7. maer ick wil de Wet houden/q die onsē va-
Deut.14.8. deren door Mosen ghegheuen is.
31 Ende ghy/ die ghy den Joden alle leedt
r Deu.32.35 aendoet/r ghy en sult onsen Heere God niet
s 2.Mac.7. 18. ontloopen.
32 s Wy lyden omme onser sonden wille/dat
t Psa.30.6. is waer.
Esaie.54 8. 33 Eñ of wel de leuendighe God/ t een wyle
v Pro. 3.11 op ons toornich is / ende u ons straffet eñ
Hebr. 12.5. tuchticht: so sal hy doch synen knechte we-
derom ghenadich worden.
34 Maer ghy Godloose verulocckte men-
sche/verheft u om uwer gewelt niet te seer/
ende en verlaet u niet op de ydele hope/dat
ghy de kinderen Gods veruolghet:
35 Want ghy en zijt den gherichte des Al-
machtighen Gods / x die alle dinck siet / y x Prou.15.3
noch niet ontloopen. 2.Par.16.9.
36 Myne broeders/die hen eenen cleynē tijt Psa.33.13.
hebben laten martelen/ z die verwachtē nu Syra.23.27
dat eewighe leuen / a na der belofte Gods: y Sap.16.15
maer ghy sult na den oordeel Gods gestraf- 2.Mach.6.
fet worden/ghelijck als ghy na uwē hooch- 26.
moede verdienet hebt. z Sapi.3.4
37 Ende ick wil myn lijf eñ leuen/ om myner a Matt 16.
Vaders Wet wille/henen geuen/gelijck als 25.
myne broeders/ende tot Gode schreyen/dat Marc.8.35
hy synen volcke in corten genadich worde:
b maer ghy sult noch seluer / door groote b 1.mac.9.5
martelie eñ quale moeten bekennen/dat hy
alleene de rechte God zy.
38 Maer Gods toorne sal aen my eñ mynen
broederen ophouden/ welcke billicken/ouer
onse gantsche volck ghegaen is.
39 c Doe dit de Coninck hoorde/ wert hy dul c Dan.3.19
eñ wtsinnich/ eñ liet hem noch seerder mar-
telē/ dan de anderē: want het verdroot hem/
dat sy hem noch daer toe bespotteden.
40 Also is dese oock schoon henen ghestoruen/
eñ heeft alle synen troost op God gesettet.
41 Ten laetsten wert de Moeder oock ghe- De moeder wort oock ghedoodet na den sonē
richtet.
42 Dit zy ghenoech vanden heydenschen of-
feren/ende der grouwelicke martelie.

Dat viij. Capittel.

5. Judas Machabeus versamelt eē heyr/
tot beschuddinghe zijns Lants. 2. Hy bidt
God/dat hy zijns volcks erbarme. 5. Vro-
micheyt Jude. 9. Nicanor wort in Judea
ghesonden/ om Judam te wederstaen. 16.
De vermaninghe Jude aen de syne. 23. E-
leazar doet het Wetboeck lesen tot Judā/
ende de syne. 24. Ouerwint Nicanorem in-
den slacht. 27. De Joden/ na de ouerwinnin
ge vyeren den Sabbath/eñ louen den Hee-
re. 30. Timotheus eñ Bacchides wordē ge-
slagen inder slacht/door Judam, 32. ende 33.
Philarches ende Calisthenes worden door
de Joden ghedoot.

1 Nu dan/Judas Machabeus/ende syne Judas Machabeus troostet de Joden.
gesellen/ gingen heymelicken hier ende
daer in de Vlecken/ eñ riepen te samen
hare vrientschap/ ende alle die/die noch by
der Joden gheloove ghebleuen waren also
dat hy by ses duysendt mannen te hoope
brachte.
2 Ende sy riepen God aen/dat hy dat arme
volck/dat van allemanne gheplaecht wert/
aensien woude / eñ hem ontfermen woude
ouer den Tempel/ welckē de Godloosē men
schen ontheylicht hadden:
3 Ende ouer de verdoruē Stadt/die gantsch
woeste wert.
4 a Eñ dat hy dat ontschuldighe bloet/ dat a 4.Es.15.8
tot hem riep/ hooren ende der ontschuldigē
kinderkens/ die teghen alle recht doorstekē
waren/ghedencken woude/ eñ de lasteringe
zijns Naems wreken.
5 b Ende Machabeus met synen hoope/ b 1.mac.3.6
plaechde de Heydenen gantsch seer: want de
Heere liet af van synen toorne / ende werde
hen weder ghenadich.
6 Hy ouerviel de Steden ende Vlecken/ eer
sy hen dies versagen/ ende stackse aen: ende
nam de allerbequaemste plaetsen in/eñ dede
den vyanden groote schade.
7 Ende allermeest dreef hy dat by nachte/ al
so datmen wijdt ende breedt van synen da-
den seyde.
8 Doe nu Philippus sach/dat hy so langer/ Philippus.
so sterc-

so sterck werdt / dewyle dat het hem so
gheluckede / schreef hy aen Ptolomeum/
dē Hooftman in Neder Syria eñ Phenice/
om hulpe; want den Koninck lach veel
daer aen.

Nicanor. c1.Mach.3.38.

9 c Doe schickede Ptolomeus synen allerbesten vrient Nicanor / des Patrocli sone/
henen/met twintich duysent mannen/ dat
hy de Joden / gantschelicken wtroeyen
soude: ende gaf hem eenen Hooftman te
hulpe/met namē Gorgias/die een eruaren
krygher was.

Nicanor verkoopt oock de huydt / eer hy den Beyr steket.

10 Maer Nicanor dachte / hy wonde van
den geuangenen Jodē dat gelt inkoopen/
dat de Koninck den Romeynen Jaerlicks
gheuen moeste/namelicken/twee duysendt
Centener.
11 Daerō schickede hy also haest in de Steden aen der Zee hier ende daer / eñ liet wt
roepen dat hy de Joden verkoopē woude/
tnegentich Jodē voor een Centener; want
hy en dachte niet / dat hem de straffe van
God so na ware.
12 Doe nu Judas hoorde van dē heyre dat
Nicanor voerde/hielt hy het synen Joden
voor/ die by hem waren/ hoe daer een Heyr
komen soude.
13 Die nu vertzaecht waren / ende hadden
dat vertrouwē niet tot God/ dat hy straffen
soude/ die liepen daer van/ ende vloden.

Der Joden ghebedt tot God.

14 Maer de andere verkochten alles wat
sy hadden / ende baden den Heere dat hyse
doch verlossen woude/ die Nicanor alreede
verkocht hadde eer hyse geuangen hadde.
15 Eñ woude hy het niet omme harent wille
doen/ dat hy het doch dede/ om des Verbondts wille / dat hy met haren Vaderen
ghemaeckt hadde/ eñ om zyns herrlicken
grooten Naems wille. daer sy na genoemt
waren.

d1.Mac.5.16 Judas vermaent ende stercket de syne.
e Deut.20.3. 2.Par.20.15 1.Mac.4.8.

16 d Als nu Machabeus syne Lieden te
hoope gebracht hadde by ses duysent vermaende hyse ten eersten: e Dat sy hen voor
dē vyandē niet en ontsettedē/ noch vreesedē
voor den grooten hoope der Heydenen/ die
daer teghen recht ende onbillicken plaechden/ maer souden hen manlick weeren.
17 Eñ ghedencken aen de versmaetheyt/die
sy der Heyliger Stede aengeleyt/ eñ hoe sy
de Stadt ghesmaet ende gheplaecht/ eñ de
Wet afghedaen hadden.

f Jere.17.5. Psalm.20.8.

18 f Sy verlaten hen/ (sprack hy/) op haren
harnasch/ ende zyn volck vol trotzes; maer
wy verlaten ons op dē Almachtigen God/
die daer kan in eenen ooghenblicke/ niet
alleene dien/ die als nu teghen ons trecken/
maer de gantsche Wereldt ouer neder slaen.
19 Hy vertelde hen nu oock alle Historien/
hoe God dickwils so ghenadichlick haren
Vaderen gheholpen hadde: g hoe Sennacherib met hondert eñ vyf ende tachtentich
duysent mannen in eener nacht ommeghekomen ware.

g 2.Reg.19.35 Esaie 37.36. Tobie.1.21. Syrach.48.24. 1 Mac.7.40

20 Hoe het inder slachtinghe te Babylon/
tegen de Galaten toeghegaen ware: hoe sy
alle in groote noodt ghekomen waren/ acht
duysent Joden/ eñ vier duysent Macedoniers: hoe de Macedoniers vā vreese stille
ghehouden/ eñ acht duysent Joden/ alleene
met der hulpe Gods/ hondert eñ twintich
duysendt mannen verslaghen / ende groot
goet daer door verkreghen hadden.

Judas ordineert syn volck.

21 Doe hy hen met sulcken woorden / een
herte ghemaeckt hadde / dat sy omme der
Wet/ ende haers Vaderlants wille/ gheerne
sterven wouden.
22 Maeckte hy vier hoopen / eñ ordineerde
syne broeders voor aen der spitzen/ dat syse
leyden souden: namelicken / Simonem/
Josephum/ ende Jonathan/ ende dede by
eenen yegelicken vyftien hondert mannen.
23 Daer na liet hy Eleazarum het heylighe
Boeck lesen/ ende gaf hen een teecken/ dat
hen God helpē soude: h eñ tooch also voor
aen de spitzen/ voor den anderē henen/ ende
greep Nicanorem aen.

h 1.Mach.3.23. 4.14.

Judas slaet Nicanorem

24 Eñ de Almachtighe God stondt hen by/
dat sy dat gantsche Heyr in de vlucht sloegen/ ende vele verwondeden/ ende by negen
duysent versloegen.
25 Eñ jaechden dien na/ die daer ghekomen
waren / dat sy de Joden koopen wouden/
ende namen hen het gheldt.
26 Doch moesten sy ghelijckwel wederom
keeren/ want het was de auont voor den
Sabbath: dat was de oorsake / dat sy ophielden ghenen na te jaghen/
27 Daer na plonderden sy/ ende namen den
harnasch eñ de ghewcere/ ende hielden den
Sabbath / eñ loefden eñ presen God / die se
op dit dach * verlost/ ende weder begonnen
hadde/ syne ghenade te bewysen.

* Of/ wtghe holpen.

28 i Na den Sabbath deylden sy dē roof wt/
onder de Armen/ Weduwen/ ende Weesen/
eñ het ouergebleuen deylden sy / voor hen
ende hare kinderen.

i Num.31.27 1. Sam.30.24.

29 Ende sy hielden een ghemeyne ghebedt/
dat doch de barmhertige God/ synen toorne
gantschelicken woude afwenden.

Timotheus Bacchides. k 1.Mac.10 24.

30 Daer na hieldē sy vele slachtingen met k
Timotheo ende Bacchide/ ende versloegen
bouen twintich duysent mannen/ eñ namen
de Sterckten in/ ende deylden den roof ghelijck wt/ onder hen/ ende onder de verdreuen
Weesen / Weduwen/ ende de Ouden.
31 Eñ doe sy gheplondert hadden / brachten
sy de wapenen op de Sterckten eñ voerden
oock grooten roof na Jerusalem.
32 Ende l † brachten eenen Hooftman by
Timotheo omme/ eenen Godloosen man/
die de Joden seer gheplaecht hadde.

l † Anders/ doodden Phylarchē / die met Timotheo was/ etc.
* Dit en heeft Luther niet/ maer andere.

33 * Eñ als sy te Jerusalē de ouerwinninghe
heerlicken begingen/ verbranden sy die/ die
des Tempels deuren verbrandt hadden:
namelicken Calisthenen/ die hē in een huys
hadde versteken/ ende vergolden hen hare
boosheydt.
34 Maer de schandtlicke Nicanor/ die duysendt koopliedē/ de Jodē te koopen beschreit
hadde/
35 Werdt door hulpe des Heerē verootmoedicht van dié/ die hy voor niets en achtede:
eñ moeste zyn eerlijcke cleedt afleggen/ vlooden
op de Zee/ ende quam alleen met grooter
schande/ dewyle hem syn Heyr verslaghen
was/ te Antiochia.
36 Ende die den Romeynen gheloeft hadde/
hy woude hen/ wanneer hy Jerusalē innaeme
een schattinge gheuen: die moeste nu bekennen/ God ware een Beschermer der Joden/
ende dat sy/ so sy syne Wet hielden / van
niemande konden verstoort worden.

Dat ix. Capittel.

1. Antiochus van Persen wedergekeert/
wilt op dē Joden zyn schande wreken/ 5.
Hy wort vanden Heere door een onghenesselicke kranckheyt gheslagen/ 13. Hy bidt tot
den Heere. 14. Hy beloeft hem mette Joden
te vereenigen. 19 De brief Antiochi tot den
Joden/ 28. het eerlicke eynde Antiochi.

Antiochus moet met schandē wt Persien trecken.
a 1.Mach.6.1.

1 OM a de selue tydt moeste Antiochus
met schandē weder wt Persien treckē.
2 Want als hy na Persepolim gheroghen was/ ende hadde hem daer onderstaen
de Kercken te plonderen/ eñ de Stadt in te
nemen/ waren de Burgers op / eñ weerden
hen/ ende dreuen Antiochum te rugghe

dat hy met schanden moeste aftrecken.
b Judit.1.1. 3 Als hy nu te b Ecbathana was / quam
c 1.Mach.5. het voor hem / hoe het Nicanori c ende
34. Thimotheo ghegaen ware.
4 Doe vergrimmede hy / ende dachte de
smaetheyt aen den Joden te wreken : ende
voer dach ende nacht / op dat hy doch in
korten heuen quame : want Gods toorne
dreef hem / dat hy so hoochmoedigen ghe-
sproken hadde: So haest als hy te Jerusa-
lem quame / so woude hy van der Stadt
eenen doodenkuyl maken.
God straft Antiochum den Edelen. d 2. Mach. 7. 17.
5 d Daeromme strafte hem de Almachtige
Heere / de God Israel, e die alle dinck siet/
met eene heymelicke plaghe / die niemandt
heylen en konde : want so haest als hy dat
ghesproken hadde / quam hem sulck een
e 2.Par.16.9 snydinge inden lyue / ende sulck een groot *
Psal. 33. 13. knyppen in den darmen / datmen hem niet
Prouer.15.3. helpen en konde.
Syrac.23. 27 6 En voorwaer / hem geschiede euen recht / f
*Of, krimpe daeromme dat hy andere lieden met meni-
f 2.Mach.6. gerleye / en te voren ongehoorder martelie/
18.7. ca. gheplaecht hadde : noch en liet hy van
synen hoochmoede niet af.
*Of. woedigher. 7 Maer werdt noch *rasender / en brande
van boosheyt teghen de Joden ende snelde
hem : ende int rennen viel hy so hardt van
den wagen / dat hem in alle syne lidmaten
scheurde.
8 Doe moeste die / (die hem te voren van
grooter hoouerdie duncken liet / hy woude
der Zee ghebieden / en de Berghen op een-
ander setten /) van eenen eenigen valle / hem
op eener Roobare dragen laten / dat yegelick
vrij aen hem sach / de macht Gods.
Gods straffe ouer Antiochum. 9 Ooch wiessen g maden wt den veruloeckten
lyue ende vervuylede met grooter smerten/
g Acto.12. 23 dat daer gantsche stucken van synen lyue
vielen : en stanck so seer / dat niemant voor
den stancke blyuen en konde.
10 En die hem te voren duncken liet / dat hy
aen den Hemel roerde / dien en konde nie-
mandt verdraghen / om des onlydelicken
stancks wille.
11 Doe moeste hy van synen hoochmoede af
laten / en hem seluen bekennen / dewyle hy
van Gode alsoo aenghegrepen was / ende de
smerten alsoo grooter werden.
12 En en konde ten laetsten den stanck selues
h 2. Mach. 7. 37. niet meer verdragen. h Doe sprack hy: Het
is doch recht / datmen hem voor God ver-
ootmoedighe / en dat een sterflicke mensche
so vermeten niet en sy / dat hy hem duncken
late: hy sy Gode ghelyck.
i Psal.109.7. Joan.9. 31. 13 En de Boosewicht hief aen / i en badt tot
den Heere / die hem nu niet meer ouer hem
ontfermen en woude.
k 2. Mach. 9. 4 14 En gheloofde dat hy de heylige Stadt / k
die hy te voren dachte te verdelgen / en eenen
1.Mach.3.35 dooden kuyl daer van te maken / woude vrij
laten.
15 En de Joden / die hy te voren niet weerdt
en achtede / dat sy souden begrauen worden/
maer haer den vogelen en gedierten woude
te verslinden gheuen: die woude hy vrij la-
Athenen. ten ghelyck als de Burghers te Athenen.
16 Ende den heylighen Tempel / dien hy te
voren berooft hadde / woude hy met allerley
cieraet weder cieren / en veel meer heyliges
dincks daer in gheuen / dan daer te voren
gheweest ware : ende wat Jaerlicks tot de
offeren verdaen wert / dat woude hy van
synen eyghen Renten gheuen.
17 Daer toe woude hy selues een Jode wor-
den / ende aen allen eynden de macht Gods
prysen / ende verkondighen.
18 Ende doe de kranckheydt niet en woude
afletten : want Gods rechtueerdighe toorn /
was te hardt ouer hem gekomen / e doe ver-
twyffelde hy aen synen leuen / en schreef dese
ootmoedighe schrift aen de Joden ghelyck
nauolghet :
19 Antiochus de Koninck en Vorst / ontbiet Antiochi schrift aen de Joden.
den vromen Joden / synen groet :
20 So ghy lieden met tsamen uwen kinderen
frisch en gesont zyt / en het v wel gaet : Dies
dancke ick God . maer ick ben seer kranck.
21 Dewyle ick geerne woude eenen gemey-
nen vrede behouden / gelyck het dan de noot
eyschet / na dien ick op der reyse wt Persien
kranck gheworden ben:
22 So dencke ick ghenadichlicken aen uwe
trouwe ende vrientschap / hoe wel ick hope/
het sal beter met my worden.
23 Ende nademael myn vader / als hy in de
Ouerlanden tooch / eenen Koninck na hem
maeckte :
24 Op datmen wiste / (wanneer daer ergens
een ongheluck gheuiele / of anders onurede
werde.) wie heere zyn soude / en het Ryck
niet van malkanderen en quame:
25 Also ick oock / dewyle dat ick sie / dat de
omliggende Vorsten / na myn Koninckrijck † † Anders/ trachten.
pooghen / wanneer my qualick ghinghe : so
hebbe ick mynen sone Antiochum / ten Ko-
ninck ghemaeckt / dien ick v lieden dickwils
trouwelick beuolen hebbe / wanneer ick in de
Ouerlanden ghetoghen ben : den seluen be-
uele ick v nu oock.
26 Derhaluen vermane en bidde ick v lieden/
omme aller weldaden wille / die ick allen int
ghemeyne / en in sonderheyt teghen eenen
yeghelicken / bewesen hebbe : Dat ghy my
ende mynen sone voortaen vriendelick ende
trouwe zyn willet.
27 Want ick verhope my dies tot hem / hy
sal hem ghenadichlick en vriendelick tegen Antiochus sterft.
v houden / ende myne wyse volghen.
28 l Also sterf de Moorder en Godslasteraer l Dan.8. 26. 1. Mat.6.16
Antiochus / in grooten smerten / (ghelyck
als hy anderen lieden ghedaen hadde /) in
eenen vreemden lande en inder wildernisse/
eens iammerlicken doodts.
29 En Philippus / die met hem opgheuoedt m Of / verschickte.
was / m brachte hem ter Aerden : en dewyle
hy hem voor des Antiochi sone vreesde /
vloodt hy in Egypten / tot den Koninck
Ptolomeum Philometorem.

Dat x. Capittel.

1. Machabeus neemt Jerusalem wederom in / 3. Hy reynicht den Tempel / 6. Het volck houdt Feest vander Reyninghe des Tempels / 8. Het wort geboden / datmen se alle Jare houden sal / 10. Antiochus Eupator / de sone Antiochi des Edelen / koemt in zyns vaders plaetse / 12. Ptolomeus / ghenoemt Macron / dient der Joden 15. en 16. De Idumeen worden ouerwonnen door de Joden / 24. Timotheus koemt wederom in Judea / met een groot Heyr / 25. Judas den Naem des Heeren aengeroepen hebbende / gaet hem teghen / 28. Hy leuert hem strydt / 29 / ende 30. Vyf Mannen verschynen in den Hemel / de welcke de Joden te hulpen komen / 31. Het Heyr Timothei wordt verslagen / 37. De doodt Timothei.

1 ALso gaf God Machabeo ende synen a Judas neemt Jerusalem weder in / en reynicht den Tempel.
hoope den moedt / dat sy den Tempel
ende de Stadt weder innamen. 1.Mac. 4.36
2 En verstoorden de andere Altaren ende a 1. Mach. 4. 37.
Kercken / die de Heydenen hier ende daer op
de straten hadden opghericht.
3 Ende na dien sy den Tempel ghereynicht b Exod. 20.25 Deut. 27. 5.
hadden / maeckten sy eenen b Altaer / ende Josue.8.31.
namen vyersteenen / ende sloeghen vyer / 1.Mac.4.47
vnde

ende offerden weder / welckes in tween
Jaren eñ ses Maenden niet gheschiedt en
was: eñ offerden Reuckoffer: eñ staken de
Lampen aen/ eñ leydē de Schoubroodē op.
4 Doe nu sulcks alle gheschiedt was/ vielen
sy op hare aenghesichten neder voor den
Heere/ eñ baden: Dat hyse doch niet meer/
in sulcken iammer woude laten komen:
maer of sy hen meer aen hem versondighen
soudē/ dat hyse dan genadichlickē straffen/
eñ niet in der Godslasteraers der grousa-
men Heydenen handen/ gheuen en woude.
c1. Mach. 4.52. 5 Ende God schickede het also/ dat op dien
dach de Tempel ghereynicht werdt/ c op
welcken hem de Heydenen verontreynicht
hadden/ Namelicken/ op dē vijfentwintich-
sten dach der Maent Casleu.
6 Eñ sy hielden met vreuchden/ acht dagen
lang/ ghelijck als een Feest der Loouer-
hutten: ende dachten daer aen/ dat sy eenen
kleynen tijt te voren/ haer Loofhuttenfeest/
inder wildernissen eñ inden holen / ghelijck
als de wilde Dieren/ ghehouden hadden.
d1. Mach. 13. 51. 7 Eñ droegen d meyen ende groene tacken/
ende palmen/ eñ loefden God/ die hen ouer-
winninge ghegeuen hadde / synen Tempel
te reynighen.
8 Sy lieten oock een ghebodt wtgaen/ door
het gantsche Jodische landt / datmen die
daghen/ Jaerlicks vyeren soude.
e1. Mach. 6. 16. 9 e Also heeft Antiochus de Edele eē eynde,
2. Mac. 9. 28 10 Nu volghet van Antiocho f Eupatore/
des Godloosen Antiochi sone/ wat daer
Antiochus Eupator. voor krijgen onder hem gheweest zijn.
f1. Mac. 6. 17 11 Doe Eupator Koninck werdt / settede hy
Lysiam/ die te voren een Hooftman in Phe-
nicia ende Syria was / tot eenen ouersten
Vorst.
Ptolomeus Macron. 12 Maer Ptolomeus Macron/ die de Jodē
gheerne by rechte behouden hadde/ dewijle
sy nu langhe so vele ghewelt ende onrechts
gheleden hadden / bearbeydde / datmense
soude met vreden laten.
13 Derhaluen verklaechden hem syne vrien-
den by Eupatore/ eñ hieten hem openbaer
eenen verrader/ daeromme dat hy de Eylan-
den Cyperen/ die hem Philometor beuolen
hadde/ Antiocho den Edelen opghegeuen
hadde: eñ moeste een minder Ampt hebbē:
doe vergramde hy hem so seer / dat hy hem
seluen met verghift ombrachte.
Gorgias. 14 Doe nu Gorgias ouer de selue plaetse
Hooftman werdt/ nam hy krijchsknechten
aen/ ende stelde hem sonderlicken teghen de
Joden.
15 Des seluen ghelijcken onderstonden hen
oock de Edomiters: waer sy vermochten/
daer dreuen sy de Joden wt de Sterckten/
eñ gelegene Vlecken / eñ namen tot hen de
afvallighe Joden/ die wt Jerusalem ver-
iaecht waren.
Judas Machabeus/ ende synen hoop/ schreyen tot God om hulpe/ ende grijpen de vyandē aen. 16 g Doe marckte hem Machabeus eñ synē
hoop tesamen/ ende baden/ dat hen God
woude bystaen/ eñ vielen den Edomiteren
in de vaste Vlecken/
17 Eñ namense met gewelt in/ eñ verworch-
den alle/ die hen op den mueren ter teghen
weer stelden/ eñ wien sy anders aenquamē/
tot in de twintich duysendt.
g1. Mach. 4 10. 5. 3. 9/ 46. 18 Eñ hen ontuloden op twee stercke Tor-
rens/ by negen duysendt/ die hen tegen den
storm ghegrust hadden.
2. Mach. 11. 6 2. Par. 20. 3. 19 Doe veroirdende Machabeus/ Simonē/
Josephum eñ Zacheum daer toe/ ende liet
hen so vele volcks / dat sy sterck ghenoech
waren om te stormen/ maer hy trock voort
voor andere Steden.
20 Maer de hoop die by Simoni was / liet
hem van dien die op den Torren waren/
met gelt bewegen/ eñ namen vijf eñ dertich
duysendt gulden van hen/ ende lietense daer
van komen.
21 Doe dat Machabeus ghewaer werdt/
bracht hy de Hooftliedē te samen/ eñ klaech-
dese aen/ dat sy hare broeders om gelts wil-
le verkocht / ende de vyanden hadden laten
wech komen/
22 Ende lietse dooden als verraders / ende
bestormde also haest de twee Torrens.
23 Ende het geluckede hem / ende verworch-
den inden tween Sterckten/ meer dan twin-
tich duysendt mannen.
Timotheus treckt tegen de Joden. 24 Maer Timotheus / h dien de Joden te
voren gheslagen hadden/ i rustede hem met
velen vreemden volcke/ eñ versamelde eenen
grooten Ruyters tocht/ wt Asien/ eñ quam
in der meyninghe/ dat hy de Joden gantsch
verdelghen woude.
h 2. Mach. 8. 30.
i 1. Mac. 5. 37
25 Ende doe hy aen't Landt quam / k badt
Machabeus eñ synen hoop tot den Heere/
ende stroyden asschen op hare hoofden/ ende
toghen sacken aen/
k 2. Mach. 9/ 46. 11. 6. 2. Par. 20. 3.
26 Ende vielen neder voor den Altaer / ende
baden / Dat hen God ghenadich eñ haren
vyanden onghenadich zijn woude: eñ hem
tegen haer setten woude/ die hen tegen hem
setteden / l als in de Wet geschreuen staet.
l Exod. 23. 20 Deut. 20. 4.
27 Doe sy nu also ghebeden hadden/ namen
sy hare gheweeren eñ toghen eenen goeden
wech vā der Stadt henen wt/ tot dat sy aen
de vyanden quamen.
28 Ende also haest als de Sonne opghinck/
drongen sy tesamen/ hoe wel dat het een on-
ghelijck Heyr was: m want de Joden had-
den een vrolick toeuersicht/ tot den Heere/
(welcket een ghewisse teecken der ouerwin-
ninghe is/) maer ghene hadden begonnen/
wt vbel hoochmoedt ende vermetenheydt.
m Jere. 17. 7 2. Par. 32. 8
29 Als nu de slachtinghe op het aller krach-
tichste was/ n versehenen den vyanden van
den Hemel/ vijf heerlicke mannē op peerdē/
met gulden toomen / die voor den Joden
henen toghen.
n 2. Reg. 6. 17 2. Mac. 3. 25 11/ 8. 3. Mac. 6. 17
30 Ende twee hielden by Machabeo / ende
beschutteden hem met haren gheweere/ dat
hem niemandt verwonden en konde/ ende
schoten pijlen ende donderstralen onder de
vyanden / dat sy gheblindet ende vluchtich
werden.
31 Ende daer werden gheslaghen / twintich
duysendt ende vijf hondert te voete / eñ ses
hondert Ruyters.
2000. eñ 500. te voete voor dē verslagē/ ende 600. te peerde.
32 Maer Timotheus ontuloodt na Gezara/
in een vaste Vlecke / welcke de Hoofman
Chereas inne hadde.
33 Doe leyde hem Machabeus ende syhen
hoop/ vier daghen daer voor.
34 Maer die in dier Vlecke / verlieten hen
daer op/ dat sy so hooch lach/ ende lasterden
ende vloeckten ouer de mate seer.
35 Doch aen den vijfsten daghe/ vergrimme
den twintich ionghe mannen/ om der laster-
ingen wille/ ende liepen manlickē met eenen
storme aen de mueren/ ende verworchden in
grimmichheyt/ wat hen teghen quam.
36 Dien volchden de anderen / eñ klommen
in de Vlecke/ eñ staken den Torren aen/ ende
verbranden de Godslasteraers: sommighe
hieuwen de poorten op / dat den gantschen
hoop daer inne komen konde/ ende namen
also de Stadt in.
37 Eñ versloeghen Timotheum / die hem in
eenen poel versteken hadde/ ende Chercam
synen broeder/ ende Apollophanem.
Timotheus eñ Chereas worden verslaghen.
38 Als sy sulcx alle wtgerichtet hadden/ pry-
sen sy den Heere met Lofsanghen/ die Israel
sulcke groote weldaet bewesen/ ende hen de
ouerwinninghe ghegeuen hadde.

Dat

Dat xj. Capittel.

1. Lysias met tachtentich duysent mannen/ keyrt tegen de Joden. 7. Judas vermaent de syne / op te zijne int perijckel/ om de broederen. 8 Een Ruyter in witt bekleedt / verschijnt Juda. 11. Lysias Heyr wort gheslagen 13 Lysias siende de onverwinnelickheyt der Joden/ maeckt vrede met hen. 16. De brief Lysie aen den Joden. 22. De brief des Coninckx tot Lysiam / den Joden ten besten. 34. De brieuen der Romeynen tot den Joden.

Lysias toch tegen de Joden.
a 2. Mach. 10. 11.

1 DOe nu Lysias/ des Coninckx Voormonder ende Oom/ a eñ ouerste Raedt/ dit
alle gewaer wert, dede het hē seer wee.
2 Eñ bracht te samē / tachtentich duysent
Mannen eñ den gantschen Ruyters toch/
eñ tooch in dier meyninge tegen de Joden/
dat hy de Heydenen in de Stadt setten.
b Joan. 1. 14
3 b Eñ den Tempel tot synen Jaerlicken
nutte gebruycken woude, gelijck als andere
Heydensche Kercken, ende het Priesterdom
Jaerlicx versetten.
4 Maer hy en achte niet, dat God noch
machtiger ware: c maer verliet hem op den
grooten hoop, dien hy te peerde eñ te voete
hadde ende op tachtentich Elephanten.
c Esaie. 36. 8. Psalm. 20 8. Judith. 9. 8. 4. Reg. 19. 22 d 1. Mach. 4/ 61. 6/ 49. 2. Mac. 13. 19
5 Als hy nu in Judeam quam/ leyde hy hē
voor een Vlecke/ d Bethzura ghenoemt/
dat van Jerusalem vyf veldt weechs
lach in eenen gheberchte.
6 Doe nu Machabeus eñ de syne hoordē/
dat hy de Vlecke bestormde/ e baden sy/ eñ
de gantsche hoop met suchten ende tranen/
den Heere, dat hy eenen goeden Engel wtsenden
woude / die Israel holpe.
e 2. Par. 20. 3 1. Mac. 9. 46 2. Mach. 10 26. 25.
7 Eñ Machabeus was de eerste/ die hem
rustede: ende vermaende de anderen, dat sy
hen met hem wagen ende haren broederen
helpen wouden: ende toghen also vrijmoedichlicken
wt met malkander.
8 Eñ also haest als sy wt der stadt Jerusalē
wt quamen/ f verscheen hen een Ruyter in
eenen witten kleede ende guldenen harnasche
/ ende tooch voor hem heuen.
f 2. Mach. 3 25. 10. 29. 3. Mac. 6. 17.
9 Doe loefden sy alle den barmhertighen
God eñ werdē koene dat sy hare vyanden
slaen wouden / wanneer sy oock schoon de
allerboosté ghedierten waren / ende yseren
mueren voor hen hadden.
Judas Machabeus ouerwint den Lysiam. 11000. Heydenen te voete / ende 1600. te peerde/ worden verslagen.
10 Met sulcken moede tooch het gantsche
Heyr voort met haren Hulper/ den welcken
hen de barmhertighe God / van den Hemel
ghesonden hadde
11 Eñ grepen hare vyanden aen / ghelijck
als Leeuwen / ende versloeghen haerer elf
duysendt te voete / ende sestien hondert te
peerde.
12 Ende dreuen de andere alle in de vlucht/
so dat de meeste hoop die daer van quam/
verwondet wert: ende Lysias vloodt oock
selues schandelicken/ ende ontquam.
13 Doch Lysias was een vernuftich Man:
doe hy nu de slachtinghe die hy verlooren
hadde/ by hem seluen bedachte / ende sach/
dat het Jodische volck onouerwinnelick
was / dewijle hen God de Almachtige also
bystondt/
Eenē vrede worder op ghericthet met Juda.
14 Schickede hy tot hen/ eñ boodt hen vrede
aen/ op redelicken middel / ende seyde hen
daer beneuen toe, hy woude den Coninck
daer toe brengen, dat hy haer goede vrient
worde.
15 Machabeus liet het hem wel behaghen:
want hy sach / dattet het beste was: eñ de
Coninck verwillichde in het verdrach, dat
Lysias met Machabeo ende den Joden
ghemaeckt hadde.

16 Ende de brief/ welcken Lysias den Joden
toe schreef / luyde also: Lysias ontbiedt den
Joden synen groet: *Lysias brief aen de Jodē.*
17 Joannes eñ Absalon uwe Gheschickede
hebben eenen brief ghebracht / eñ gebeden/
om de sake/ daer sy om wtgesonden waren.
18 Wat nu den Coninck aen te dragen gheweest
is, dat hebbe ick ghedaen: eñ hy heeft
alles wat nutte eñ mengelick is bewillicht.
19 Ist dat ghy nu ghetrouwe zijt/ ende gheloone
houdet / so wil ick my oock voortaen
benijtighen, dat ick tot uwen besten zy.
20 Ende van eenen yeghelicken Artijckel in
sonderheydt/ hebben uwe ende myne Gheschickeden
beuel v breeder te onderrichten.
21 Hier mede Gode beuolen. Datum inden
hondert ende acht ende veertichsten Jare/
aen den vier ende twintichsten daghe des
Maent Dioscori.
22 Des Coninckx brief luydde also: Coninck
Antiochus / ontbiedt synen broeder Lysia/
synen groet:
Antiochi Eupatoris brief aen Lysiam.
23 g Na den mael onse vader van hier ghescheyden/
eñ een God ghewoorden is so en is
ons niet lieuers/ dā dat daer vrede in onsen
Rijcke zy: op dat een yeghelick het syne
waernemen konne.
g 2. Mach. 9. 28.
24 Nu hooren wy/ dat de Jodē niet hebben
willen verwillighen / in de veranderinghe
haers Godsdiensts, op de Heydensche wyse/
maer willen by haren geloone blijuen / ende
bidden derhaluen / datmense wille daer by
laten blijuen.
25 Dewijle wy het nu voor goet aensien, dat
dit volck oock in vrede leue ende stille zy: so
is onse meyninge datmen hen harē Tempel
weder ingeue, ende hen by haren regimente
ende wesen / als het hare Voorvaders ghehouden
hebben/ late blijuen.
26 Daeromme moudet ghy sommighe tot
hen senden eñ vrede met hen maken: op dat
sy, wanneer sy onse meyninghe weten/ seker
zijn/ ende hare wyse sonder alle sorge waernemen
meughen.
27 Des Coninckx brief aen de Joden/ luydde
also: De Coninck Antiochus, ontbiedt den
Rade ende der Ghemeynte der Joden/ synen
groet:
Des Coninckx brief aen de Joden.
28 Wanneert v alle wel ghinge, dat hoorden
wy geerne: ons gaet het noch wel:
29 Menelaus heeft ons bericht / hoe dat
ghy begeert in onse Lant te reysen/ eñ uwen
handel by ons te voeren.
30 Daeromme sullē alle de Jodē/ die tusschē
dit, eñ den dertichsten daghe Aprilis reysen
sullen, een vrij seker gheleyde hebben/
31 Hen te houden met eten/ eñ anderen doen/
na harer Wet/ ghelijck als te voren: oock en
sal niemande gheen leedt ghescheiden / om
des willen/ dat tot noch toe tegen ons ghedaen
is.
32 Tot ghetuygenisse van desen / hebben wy
Menelaum tot v schicken willen / om v
breeder bericht daer van te doen.
33 Hier mede Gode beuolen. Inden hondert
ende achtenveertichsten Jare / aen den vijftienden
daghe Aprilis.
34 Oock schreuen de Romeynen den Joden/
ghelijck als volcht: Quintus † Mutius/
ende Titus Manlius/ der Romeynen Gheschickeden
ontbieden dē Joden harē groet:
Der Romeynen brief aen de Joden.
35 Alles wat v Lysias des Coninckx Oom/
toegheestaen heeft/ dat bewilligen wy oock.
† Anders/ Memmius
36 Dewijle hy het nu voor goet aensiet, datmen
sommige Artijckelen voor dē Coninck
brengen late/ so beraetslaecht v onder malkander
eñ schicket met dē alleréérstē yemāt
tot ons/ dat wy ons met malkander vereenigen;
wāt wy treckē als nu na Antiochien.

Dan

37 Daeromme snellet v/ende schicket som-
mighe herwaerts/op dat wy weten/ hoe
ghy ghesinnet zijt.
38 Hier mede Gode bevolen. h †

h † An. Datum Juden hondert.et. Aprilis. Cap.xij. Wes dit/etc

Das xij. Capittel.

1. Lysias keert wederom totten Co-
ninck. 2. Apollonius ende andere quellen
den Joden. 3. De verraderie van die van
Joppe/totten Joden. 6. Judas wreeckt
het leedt/synen broederen ghedaen 11. Hy
ouerwindt de Arabers. 15. Onghelooflic-
ke slachtinghe/ghedaen door Judam / op
de Inwoonders der stadt Caspin. 20. Ju-
das treckt teghen Timotheum/ende slaet
hem. 24. ende 25. Timotheus wordt ghe-
vanghen door Dositheum ende Sosipa-
trum/ende daer na verlost. 32. Gorgias
Hooftman der Idumeen/wordt ouerwon-
nen inder slachtinghe/door Judam. 42.
Judas vermaendt het volck/haer van der
sonde te wachten.

148. Jaer.

1 IN den hondert ende acht ende veertich-
sten Jare aen den vijftienden dage Aprilis/
doe dit verdrach alsoo besloten was/tooch
Lysias tot den Coninck:ende de Joden na-
men hare Ackerwerck waer.
2 Maer de Hooftlieden aen der seluer plaet
sen/Timotheus ende Apollonius/des Ge-
deleu Apollonij sone/ende Jeronymus/en
de Demophon/met tsamen Nicanor den
Hooftman in Cypperen/en lieten hen ghee-
nen vrede noch ruste.

Een verraderlicke daedt te Joppe.

3 Ende die tot Joppen/deden een verra-
derlicke daet:want sy ouerrededen de Jo-
den/die by hen woonden/dat sy met haren
vrouwen ende kinderen / met hen in de
Schepen die van hen bestelt waren/treden
wouden/als hare goede vrienden.
4 Doe nu de Joden sulcks deden/als het
inder Stat besloten was/ende en besorch-
den haer voor gheenen onvrede/ende sy op
de Zee quamen/verdrenckten sy se alle/ by
twee hondert persoonen.
5 Als nu Judas hoorde/hoe gruwelicken
men met synen broederen ghehandelt had
de/gheboodt hy syne lieden op.

Judas straffet die tot Joppen. a Psal.7.12. 9/5. Jer.11.20. 2.Tim.4.8. 2.Mac.12. 41.

6 Eñ riep tot God den a rechtueerdigen Rich
ter/eñ tooch tegen die/die syne broeders ver
moordet hadden eñ stack by nachte de Hauen
aen/ende verbrandde de Schepen altemael:
ende wat daer voor lieden inder Hauen wa-
ren/die verworchde hy met den sweerde.
7 Dewijle nu de stadt toegheslooten was/
tooch hy af in dier meyninghe/ dat hy in
korten weder komen/ende de Stadt slicht
maken woude.
8 Hem wert oock gesept/hoe dat die tot Jam
nia desghelijcken teghen de Joden/die by
hem woonden/voorghenomen hadden.
9 Daeromme viel hy oock by nacht tot hen
in/ende verbrandde hen de Hauen/ende al-
le Schepen:alsoo/datmen dat vyer te Jeru-
salem sach / dat doch twee hondert ende
veertich veldt weechs daer van lach.
10 Daer na tooch hy negen veldt weechs
voort teghen Timotheum:doe hielden by
vijf duysent Arabers eñ vijf hondert Ruy
ters op hem/ende sloegen tegen hem/ende
hielden een groote slachtinghe met hem.

Judas ouerwint de Arabers.

11 Ende Judas met synen hoop / behieldt
door Godlicke hulpe den strijdt/eñ dewijle
de Arabers daer neder lagen/baden sy om
vrede:ende seyden hem toe/sy wouden hem
verghenen/ende oock anders hulpe doen.
12 Judas dachte/als het dan oock waer
was/sy mochten hem wel nutte zijn/ende
seyde hen vrede toe. ende doe sy het hen on
der malkanderen beloeft hadden / toghen
sy weder na huys.
13 Hy viel oock in een Stadt/die met brug-
ghen wel bewaert/ende met eenen muer be
vestight was/daer menigherley volck inne
woonde/ende hiet Caspin.

Judas ghewint Caspin.

14 Ende die in der Stadt/verlieten hen op
hare vaste meuren ende grooten voorraedt
van spijse/ende en vraechden niet vele na
Juda ende den synen : Ja bespottedense
noch daer toe/ende lasterdense/ende vloeck
ten hen gantsch seer.
15 Doe riep Judas ende syne hoop tot den
Machtigen Heere der gantscher Werelt/b die
ten tijden Josua/sonder alle krijchsrustinge
diemen ten stormen ghebruycket / Jericho
neder gheworpen hadde / ende liepen met
grimmicheydt aen de mueren:

b Josu.6.20

16 Eñ namen alsoo de Stat in/eñ verworchden
ontallicke vele menschen:so dat de * Dijck
die daer by lach/ende wel twee veldt weechs
breedt was/oock sach als eenen bloedt.

* Meyr/ of, staende water.

17 Daer na togen sy voordet/seuenhondert eñ
vijftich veldt weechs/ende quamen te Ca-
rach/tot den Joden/diemen Tubianers heet.
18 Maer sy en vonden Timotheum niet:
want hy hadde hem daer van ghemaeckt/
ende daer niets wtgherichtet wtghenomen
alleene/dat hy in een Vlecke/ een stercke be
settinghe ghelept hadde.
19 Doe maeckten hen twee Hooftlieden/wt
Machabei hoopen op/namelicken/Dosit-
heus/ende Sosipater/ende brachten die al
le omme/die Timotheus daer ter besettin-
ghe ghelaten hadde/meer dan tien duysent
mannen.

Dositheus. Sosipater.

20 Eñ Machabeus ordineerde zijn volck/en
de deylde het in sommige hoopen/ende tooch
teghen Timotheum/die daer hondert ende
twintich duysendt voetknechten/ende vijf
tienhondert Ruyters by hem hadde.
21 Doe nu Timotheus gewaer wert/dat Ju
das teghen hem tooch/schickede hy vrou-
wen ende kinderen /ende wat ten Krijghe
niet en dochte/in een Vleck/ Carnion / dat
in enghen gheberchte lach/alsoo datmen het
niet belegghen en konde.

Machabei ouerwinninge tegen Timotheum.

22 Als hy nu den eersten hoop des Machabei
siende werdt/quam den vyanden een vreese
ende verschrickinge aen/dewijle dat die te-
ghen haer was/ende hem sien liet/die daer
alle dinck siet:ende begonsten te vlieden/de
eene hier/de ander daer henen/c dat sy hen
seluen onder malkanderen beschadichden
ende verwondeden.

c Jud.7.22. 1.Sa.14.20. 2.Par.20.23

23 Ende Judas druckede na/ende sloech de
godloosen/ende brachte harer by dertich
duysendt omme.
24 Ende Timotheus quam Dositheo eñ So
sipatro in de handen/eñ bat hen seer/dat sy
hem niet doodeden:want hy hadde vele ha-
rer vaderen ende broeders/die oock steruen
moesten/so hy ghedoodet werde.
25 Doe hy hem nu verborghet hadde/dat hy
se hen op eenen bestemden dach/onbeleedi-
ghet ouerleueren woude/lieten sy hem om
harer broederen willen los.
26 Daer na tooch Machabeus na Carnion
ende Atargation/ende verworchde hy vijf
ende twintich duysendt menschen.
27 Na desen dage eñ slachtinge/tooch Judas
tegen de vaste Stat d Ephron/in welcken Ly-
sias/ende anders vele volcx was:de jonge
manschap nu/die voor de Stadt stont/wee
rede hem redelicken:want sy hadden geschut
ende ghewêere ghenoech.

Ephron wordt gewonnen. d 1.Mach.5 46. e 1.Mach.9 46. 2.Mach.10. 25. 11/6. f 1 Par.20.3

28 Doe e riepen sy tot den Heere / die met
macht der vyanden sterckheyt verbreeckt:
ende namen de stadt in/ende verworchden
vijf ende twintich duysendt menschen.
26 Daer na toghen sy van daer/teghen der
Scy-

Scyten stadt/ die ses hondert velt weechs
van Jerusalem leyt.
30 Maer dewyle de Joden/ die by den Scy
ten woonden/ hen ghetuyghenisse gauen/
hoe dat sy hen alle vrientschap inden swa
ren tyden bewesen hadden/
31 Hieldē sy hen oock vriendelick tegē hen/
ende danckeden hen daer voor: ende baden
dat sy voortaen teghen haer volck so wel-
dadich zyn wouden: ende togen also weder
na Jerusalem/ ende quamen euen op den
Pingsten dach weder te huys.

Gorgias d Edomiters Hooftman/ wordt ouer wonnen.

32 Ende na den Pingsten/ toghen sy teghen
Gorgiam der Edomiters Hooftman.
33 Die bejegende hen met dry duysent voet
knechten ende vier hondert Ruyters.
34 Ende doe het aen de slachtinghe ginck/
quamen daer een weynich Joden omme.
35 Ende Dositheus eē sterck Ruyter/ vā des
Bacenors hoopē/ greep Gorgiam/ eñ hielt
hem by den Mantel/ eñ voerde hem met ge
welt/ eñ woude hem leuendich vangē: maer
een Ruyter wt Thracien liep tot hem in/
ende hieuw hem den arm af/ also dat Gor-
gias ontquam na Maresa.

Judas roept den Heere aen.

36 Doe hem nu des Gorgias hoop langhen
weerde/ ende noot voor handen was/ riep
Judas tot den Heere/ dat hy hem helpen/
ende voor hem stryden woude.
37 Ende riep syne liedē aen op Hebreeusch/ en
de begonst een ghesanck: doe wendde hen
Gorgias volck/ onuoorsiens in de vlucht.
38 Ende Judas tooch met synen volcke in
de stat Odollam: ende dewyle dat het noch
in der Pingst weken was/ reynichden sy
hen na de Wet/ ende hielden den Sabbath
aldaer.
39 Des anderen daechs daer na/ quamen
sy tot Judā op dat sy hare dooden hael-
den/ ghelyck als men pleecht/ ende by hare
Vaders begroeuen.
40 Doe sy nu wt toghen/ vonden sy by eenē
yegelicken verslagenen/ onder het hembde
kleynodien van den Afgodē wt f Jamnia/
g welcke den Joden in de Wet verboden
is: doe werdt het openbaer voor yegelicken
waeromme dat dese verslaghen waren.
41 Doe danckten sy God/ den h rechtueerdi
ghen Richter/ die dat heymelicke also aen
den dach ghebracht hadde: ende badē hem
hy woude dese doch om der sonden wille/ niet
alle verdelghen.
42 Eñ Judas vermaende dē hoope trooste
licken/ dat sy hen voortaen/ voor den son-
den bewaren wouden: dewyle dat sy voor
haren ooghen sagen/ dat dese om harer son
den wille/ verslaghen waren.
43 Daer na hiet hy se eenē † schat te samē leg
gē/ twee duysent Drachmas silvers: die sāt
hy na Jerusalem ten Sondtoffer: ende de
de syn ende wel daer aen/ dat hy vander
opstandighe een vermaninghe dede:
44 Want wanneer hy niet ghehoopt en had
de/ dat die/ die verslaghen waren/ i weder
opstaen souden/ so ware het te vergheefs/
ende een dwaesheyt gheweest/ voor de doo
den te bidden.
45 Maer dewyle hy bedachte/ dat de genen/
die in rechten gheloue sterven/ vreuchde
ende salicheydt te hopen hebben/
46 So isset eene goede ende heylighe mey-
ninghe gheweest.
47 Daeromme heeft hy oock voor dese Doo
den ghebeden/ op dat hen de sonde vergho
uen worde.

f 2.Mac.12 8. g Deu.7.25 Josue 7.1. h Psal.7.12. 9/5. Jer.11.26. 2.Tim.4.8. 2.Mach.12 6.

† stuere/ve-de

i Dan.12.12 Joan.5.25. 1.Cor.15.52. 2.Thes.4.16

Dat xiij. Capittel.

1. Antiochus Eupator koemt in Ju-
deen met een seer groot Heyr. 3. Mene-
laus wort beschuldicht by dē Koninc. 5. De
doodt Menelai. 10. Judas ghebiedt den
volcke/ nacht ende dach den Heere te bid-
den. 15. Hy bespringt by der nacht het Heyr
des Koninckx/ ende doodet een groot ge-
tal. 21. Rodokus een verrader. 22. De Ko-
ninck Antiochus wordt inden slacht ouer-
wonnen/ door Judam. 23. Hy maeckt vrede
metten Joden/ ende offert Offerhanden in-
den Tempel.

1 IN den hondert neghen ende veertichsten
Jare/ quam het voor Juda/ ende de sy-
nen: dat a Antiochus Eupator/ met eener
grooter macht teghen Judeam tooch/ ende
Lysias zyn Voormonder ende ouerste
Raedt met hem.

Antiochus Eupator rustet hem teghen Juda. a 1 Mach.6 28.

2 Ende hadden hondert ende tien duysent
Griecksche voetknechten/ ende vyf duysent
ende dry hondert te peerde/ twee end twin-
tich Elephanten/ ende dry hondert waghe-
nen met yseren tacken.
3 Daer toe hadde hē oock Menelaus tot hē
ghegheuen/ ende vermaende Antiochum
met grooter huychelie/ ten verderue zyns
Vaderlandes/ op dat hy daer door het Hoo
ghe Priesterampt verkreghe.
4 Maer de b Koninck aller Koningen/ ver
weckede Antiochi moedt/ dat hy den afual-
lighen schalck straffede: want Lysias seyde
hem/ c hoe dat hy een oorsake ware alles
des onureedes: daeromme liet hy hem na Be
rea voeren/ ende hem na haers Landts wy-
se/ aen der seluer plaetse dooden.

b 1.Ti.6.15. Apoc.17.14. 19/16 c 2.Mach. 4.25.

5 Want daer was eenen Toren/ vyftich el
len hooge/ vol asschen/ ende op der asschen
een ommeloop/ ende ende ghetacket radt/
6 Daer raeybraecktemē de Godslasteraers
ende groote Boosdaders mede.
7 Sulck eene doodt/ moeste de afuallighe
Menelaus oock steruen/ ende niet begra-
uen worden.
8 Eñ hem geschiedde recht: wāt dewyle hy
hem so dicmaels aen des Heeren Altaer/
daer dat heylighe vyer ende asche op was/
versondicht hadde: so heeft hy oock op der
asschen moeten ghedoodet worden.

Menelaus wordt ghe-raeybraect.

9 De Koninck nu/ was seer vergrimmet op
de Joden/ ende dachte so grouwelickē met
hen omme te gaen ghelyck zyn vader met
hen ommeghegaen hadde.

Antiochi Eupators grousaem-heydt.

10 Dat werdt Judas ghewaer/ ende geboot
den gantschen volcke/ d sy souden dach en-
de nacht den Heere aenroepē/ dat hy hen nu
oock ghelyck als menichmael te voren/ te-
ghen die helpen woude/ diese des Wets/
des Vaderlandts/ ende des heylighen Tem
pels/ berooven wouden.

Judas vermaent de syne ten ghebede. d 1.Mach. 4.10. 9 46 2.Mach.10. 16. 2.Par.20.3.

11 Ende dat hy dat volck dat hem nu nau-
welick een weynich verhaelt hadde/ niet en
woude in der verulocckten Heydenen han-
den gheuen.
12 e Doe sy nu sulcx eendraechtelickē met el-
ander dedē/ eñ badē dē barmhertigen God
met weenen ende vasten/ ende laghen dry
gantsche daghen op de Aerde/ doe trooste-
dese Judas/ ende hietse tot hem komen.

e Jud 6.13. 7/19.

13 Ende doe hy ende de Outsten by malkan-
der waren/ beraetslaechdē hy hem met hen/
hy woude/ eer de Coninck met synen Heyre
in Judeam quame/ ende stadt inname/ hem
teghen trecken/ ende de sake met Gods hul
pe eynden.
14 Ende beual hen also Gode/ ende vermaen
de zyn volck/ dat sy vrymoedich tot inden
doodt stryden wouden/ om te behouden de
Wet/ den Tempel/ de Stat/ het Vaderlant
ende Regiment.
15 Ende legerde hem by Modin/ ende gaf
hen dese woorden tot een Losz: Godt gheeft lose. Machabei

ouer-

ouerwinninghe. Daer na maeckte hy hem
op/inder nacht/met dẽ allerbestẽ krychs=
knechten/eñ viel dẽ Coninck in synẽ Leger/
eñ versloech by † vier duysent mannẽ/ eñ
de voorste Elephanten/met tsamen allen/
die in de Tarreus daer op waren.

† An/ twee And. veertien.

16 Daermede brachtẽ sy eẽ groote verschric
kinghe ende vreese/in het gantsche Leger.

f 1.Mac.6.43.

17 Ende togen eerlicken ende geluckelicken
daeruan/des morgens doe de dach aẽbrac:
want God was haer hulper gheweest.
18 De Koninck nu/als hy versocht hadde/
dat de Joden so koene warẽ/wenddede hy
hem/ende tooch door onwegesame plaetsẽ
19 Ende leydde zijn volck voor de Steerckte
der Joden/g Bethzura/daer gheen beset=
tinghe inne en was: Maer hy werdt daer
oock in de vlucht gheslaghen/ende en rich
tede niets wt/ende leedt schade.

g 1.Mac.4.61. 6/31/49. 2.Mac.11.5.

20 Want Judas schickede alle nootdruft in
de Steercken.
21 Maer daer was een onder den Joden/
met name Rodokus/die verriedt den vyan
dẽ alle heymelickheyt. maer men * wert sy
ner ghewaer/ende greep hem/ende † iaech
de hem weech.

Rodokus. * verkondtschapte hẽ/ † An. sloten hem in de geuanckenisse.

22 Daer na wert de Coninck anders gesint/
ende maeckte vrede met dien te Bethzura/
ende touch daer van/ende sloech tegen Ju=
dam/ende verloos de slachtinghe.
23 Ende dewijle hy beuonden hadde / dat
Philippus afgheuallen was/ h dien hy te
Antiochia ten Stadthouder ghelaten had
de/verschrack hy seer: ende liet met den Jo
den handelen/ende verdroech hem met hẽ:
ende swoer het verdrach te houden / ende
werde also haer vrient: ende offerde / ende
eerde den Tempel/ende hieldt hem vriende
lick teghen de Stadt.

h 1.Mach.6.14.

24 Ende nam Machabeum aen tot eenen
vriende/ende maeckte hem tẽ Hooftmanne/
van Ptolomaida aen/tot aen de Gerreners
25 Maer als de Koninck te Ptolomais
quam/saghen de Ptolomaiers het verdrach
niet geerne: want sy besorchden hen / men
en soude hen gheen ghelooue houden/ghe=
lyck als sy gheen ghelooue ghehouden en
hadden.
26 Doe trat Lysias openbaer op/eñ ontschul
dichde den Koninck/eñ ouerredede se/ dat sy
te vreden werdẽ/eñ stilde se/ dat sy hen alles
goedes tot hem voorsien souden: daer na
reysde hy weder te rugghe na Antiochien.
Also isset met deses Konincks reyse ende we
derkoemste toeghegaen.

Dat xiiij. Capittel.

1. Demetrius de sone Seleuci. 3. Alci=
mus beschuldicht Judam by Demetrium.
12. Demetrius sendt Nicanorem in Ju=
deen/met beuel/dat hy Judam dooden sou
de. 13. Nicanor maeckt vrede met Juda.
26. Alcimus beschuldicht Nicanorem / by
den Koninck Demetrium. 28. Nicanor ver
neemt hem van de vrientschap Jude. 30.
Judas vertreckt hem van het bywesen Ni
canoris. 33. De lasteringhe Nicanoris te=
ghen den Tempel Gods. 35. Het ghebedt
der Priesteren/ hoorende de dreyghemen=
ten Nicanoris. 37. Rhazis wort beschul=
dicht / by Nicanorem. 41. ende 46. De
doodt Rhazis.

Demetrius Seleuci/ sone/verslaet Antiochum eñ Lysiam. 1 Mach 1.11. 1. Mach. 7.5.

1 NA drien Jarẽ daer na/vernam Judas
ende de syne/ a dat Demetrius Seleu=
ci sone/met grooten volcke / ende vele
Schepen/ te Tripol aenghekomen ware.
2 Ende dat lant inghenomen/ende Anti=
ochum met tsamen Lysiam synen Voor=
monder/verslaghen hadde.

3 Ende Alcimus die te voren Hooghe Prie=
ster gheweest/ende ter tijt der veruolginge
schandtlicken afgheuallen was: eñ nu dach
te/dat hy noch by den leuen blijuẽ/noch we
der tot het Hooghenpriesteampt comen en
mochte.
4 Tooch tot den Coninck Demetrium/indẽ
hondert ende een eñ vijfftichsten Jare: ende
brachte hem een gulden kroone / ende palm
eñ Olyftacken/die in den Tempel behoordẽ:
eñ den eersten dach vertooch hy het/ tot dat
hy syne tijt sach/ die hem behulpelick ware/
tot syner raserye.

Alcimus vliet tot Demetrium.

5 Doe hem nu Demetrius inden Raet roepẽ
eñ vraghen liet: Hoe het ghestelt ware met
de Joden/ende wat sy voor hadden:
6 Doe antwoorde hy also: De Jodẽ die hen
de Vromẽ noemẽ/ welckers Hooftman Ju=
das Machabeus is/verweckẽ altijts krych
ende oploop/ende en laten den Rijcke ghee=
nen vrede.

Alcimus verklaghet Judam/ eñ zijn volck.

7 Hebbẽ oock my/myner Vaderlicker heer=
lickheyt/namelicken des Priesterdoms be=
rooft: daeromme ben ick hier heuen gecomẽ.
8 Ten eersten/ den Koninck te goede / ende
dat ick het trouwelicken meyne: ten ande=
ren/dat ick oock mynen volcke geerne wou=
de raet beschicken; want met sulcker onor=
deninghe / sal onse gantsche ghestachte on=
dergaen.
9 Daeromme woude doch de Coninck in de
sake sien/ende na syner hoochgheloefde goe
dertierheydt/ den Landen ende onsen gant=
schen ghestachte / in deser sake raden ende
helpen.
10 Want dewijle dat Judas leeft / so en ist
niet meughelick dat daer vrede inde Lande
worde.
11 Doe hy sulcx ghesproken hadde/vergrimdẽ
de andere oock tegen Judam/ende verweck
ten Demetrium aen/teghen hem:
12 Dat hy also haestelick Nicanor dẽ Hooft=
man ouer der Elephanten heyr / tot hem
riep/ ende hem ten Hooftmanne teghen de
Joden verordende.

Nicanor een Hooftman teghen de Joden.

13 Eñ beual hem/dat hy Judam ommebren=
ghen / ende synen hoop verstropen / ende
Alcimum ten Hooghen Priester / setten
soude.
14 Doe versamelden hen tot Nicanor/alle de
Heydenẽ/die Judas wt den lande veriaecht
hadde ende hoopten/der Joden ongheluck
soude haer gheluck zijn.
Als nu Judas eñ de syne hoorden/dat Ni=
15 canor teghen hen tooch / ende de Heydenen
hen allenthaluen met hoopen tot hem gauẽ
b bestropden sy hen met asschen/ende riepen
God aen / die zijn volck van der Werelt aen
onderhouden/ende syne hoopken openbaer
gheholpen hadde.

Judas eñ de syne/ roepen God aen.

b 2.Mac.10.16. 11.6.

16 Doe hen nu haer Hooftmã opboot/maec=
ten sy hen op/ ende grepen de vyanden aen/
by den vlecke Dessa.
17 Eñ Simon/Judas broeder/greep Nicano
rem aen/ende Nicanor hadde schier ghesla=
ghen gheweest/ dewijle hem de vyandẽ aen=
grepen eer hy haerer ghewaer wert.
18 Doe nu Nicanor hoorde/dat Judas sulcke
koene lieden by hem hadde/ die lijf eñ leuen
koenlicken waechdẽ voor haer Vaderlant/
vreesde hy hem/ende en woude gheene slach
tinghe met hem houden:

Nicanor begheert vrede.

19 Maer sondt Possidonium/ Theodotum/
ende Matathiam/ tot hem / om vrede met
hem te maken.
20 Doe sy nu lange daer ouer raetslaechden/
eñ haer Hooftman den volcke alle sake voor
hieldt/ende sy der sake eens werden/bewil=
lichden sy in het verdrach.

Vrede worz ghemaeckt.

21 Ende bestemmeden eenen dach/ daer die
beyden alleene inne te hoope komen sou-
den: doe nu de dach quam settede men ee-
nen yeghelicken eenen stoel.
22 Ende Judas verordende sommighe in
haren harnasche/ niet verre daer van: op
dat hem de vyanden niet onuersiens een
boos stuck en bewesen: ende spraken haren
nootdruft met eenander.
23 Ende Nicanor bleef eenen tijdt lanck te
Jerusalem ende en nam niets voor tegen
haer/ ende liet zijn krijchsvolck af trecken.
24 Ende hielt Judam eerlicken voor den lie
den/ ende vertoonde hem vrientlick teghen
hem.
25 Vermaende hem ooch/ dat hy een wijf ne
men ende kinderen generen soude: also
nam Judas een wijf/ ende hadde goeden
vrede ende nam syner neeringhe waer

Alcimus verklaecht den Nicanorem.

26 Doe nu Alcimus sach dat dese beyde eens
met eenander waren/ en vrede gemaect had
dē/ tooch hy wederomme tot Demetrium en
verklaechde dē Nicanorem dat hy onge-
trouwe geworde ware: want hy hadde Ju
dam des Koninckrijcks vyandt in zijn ste-
de ten Hooghen Priester ghemaeckt.
27 Doe wert de Coninc door des Booswichts
leughene bewoghen/ en seer toornich/ ende
schreef den Nicanori/ Dat het hē gheel niet
en behaechde dat hy vrede met den Joden
ghemaeckt hadde: ende gheboodt hem/ hy
soude met haeste dē Machabeum vangen/
ende na Antiochien schicken.
28 Als nu Nicanor sodanich beuel ontfinck/
wert hy bedroeft/ ende en was niet wel te
vreden dat hy geen geloove houden en sou
de/ so doch Judas niets misdaē en hadde.
29 Maer dewijle hy doch teghen den Ko-
ninck niet doen en dorste/ dachte hy hem
met list te vanghen.
30 Doe nu Machabeus merckte dat hy hē
onvriendtlicker tegen hem hieldt/ dan te
voren/ ende liet hem wel bedunckten het en
beduydde niet goets/ nam hy sommige tot
hem ende verberch hem voor hem.
31 Als nu Nicanor sach/ dat hem Macha-
beus kloeckelicken voorkomen was/ ginck
hy henen op inden schoonen heyligen Tem
pel/ ende gheboodt den Priesteren die daer
offerden/ sy souden hem den Man daer wt
gheuen.

c 1. Mach. 7. 34.

32 c Maer doe sy viere ende hooch swoeren/
sy en wisten niet waer hy ware/ doe recke-
de hy syne rechterhant op na den Tempel/

Nicanor sweeret/ hy wilde den Tempel verstooren.

33 Ende swoer/ seggēde: So ghy my dē Judā
niet gebonden ouerleueret/ so wil ick dit Godts
huys slicht maken/ en dē Altaer ommewor
pen/ ende Baccho een schoone Kercke daer
weder in de stede setten. Ende doe hy dit
ghesproken hadde ghinck hy daer van.

d 2. Mach. 3. 15. 3. Mac. 1. 23

34 d Ende de Priesters reckeden hare han-
den op na den Hemel ende riepen dien aen/
die alle tijdt onse volck beschuttet heeft/ en
de spraken:

Der Priesteren ghebedt voor den Tempel.

35 Heere/ hoewel ghy gheens dinckx en be-
hoeft/ so heeft het v gelijckewel behaecht/
dat uwen Tempel/ daer ghy inne woonet/
onder ons zijn soude.
36 Daeromme ghy heylighe God/ dien al-
leene toebehoort alles wat heylich is/ be-
waert voortaen v Huys/ dat wy nieuwe-
licken ghereynicht hebben/ op dat het niet
weder verontreynicht en worde: ende stuy-
ret den valschen tonghen.

Rhazis Jode/ wordt beleghert. † An. Raci as/

37 Ende Nicanori wert vermeldet/ hoe dat
een van den Oudtsten te Jerusalem / met
namē † Rhazis/ eē man ware/ die de Vader
licke Wet lief/ ende allenthaluen een goet
lof/ ende sulcke gonst onder synen Burghe-
ren hadde/ dat hem een yeghelick der Jo-
den vader hiete.
38 Hy ware oock voor deser tijdt daeromme
verklaecht ende veruolcht geweest/ ende
hadde lijf ende leuen/ manlicken gewaget/
ouer den Jodischen gheloove.
39 Doe nu Nicanor hem bewijsē woude hoe
gantsch vyant dat hy den Jodē ware schic
kede hy meer dan vijf hondert krijchsknech
ten henen/ die hem vanghen souden.
40 Want hy meynde wanneer hy hem ghe-
vanghen hadde/ so soude hy hen een groote
schade doen.
41 Doe sy nu de deure des toorens/ daer hy
op was/ bestormden/ ende vier brengen hie
ten/ ende de deure aensteken: ende hy merc-
kede/ dat hy ghevanghen ware/ doe woude
e * hy hem seluen doorsteken:

e Jud 9. 54. 1. Reg. 31. 4. * Dit stuck verdoemt S. Augustinus billick. Daeromme heeft oock dit boeck niet ghe golden by de oude vaderē: hoe wel oock an ders vele Judaischs daer innen is.

42 Want hy woude lieuer eerlicken steruen/
dan den Godloosen in de handen komen/ en
de van hen schandtlicken bespot worden.
43 Maer inden angst en treste hy hem selue
niet recht. Doe sy nu met hoopen tot hem
inuielen/ ontliep hy op de muuren/ ende stor
tede hem seluen manlicken henen af/ onder
het volck
44 Ende sy wekē hem/ op dat hy ruym had
de: ende hy viel op syne lendenen.
45 Maer hy leefde ghelijckewel noch / ende
maeckte hem in grimmicheydt op / hoewel
hy seer bloedde/ ende hem de wonden / wee
deden ende liep door het volck wech.
46 Ende tradt op eenen hoogen Rotzsteen:
ende doe hy hem gantsch verbloedt hadde/
nam hy noch de darmen wt synen lijue/ en-
de wierp yse onder de krijchsknechten: ende
riep tot God/ die ouer het leuen ende den
gheest een Heere is hy woude hem dit alle
weder gheuen: ende sterf also.

Dat xv. Capittel.

1. Nicanor neemt voor/ Judam op den Sabbath te bespringhen. 3. De lasteringhe Nicanoris 8. Judas vermaent de syne goeden moedt te hebben 19. Die in Jerusalem zijn/ zijn in sorghe ende vreese. 22. Het ghebedt Jude Machabei eer hy hem ten strijde gheeft. 27 ende 28. Het Heyr Nicanoris wordt verslaghen ende hy ghedoodt. 30. Judas gebiet dat het hooft ende den arm Nicanoris afghehouwen worde. 33. Hy snijdt hem de tonghe wt / ende ghebiedt se den voghelen te gheuen. 37. De Joden besluyten eenen dach in elcken Jare te vieren om der ouerwinninge wille. 39. De Auteur des Boeckx verontschuldicht hem aen den Leser.

1 Ende a doe Nicanor hoorde dat Judas
met den synen hem in Samarien ont-
hielde/ dachte hy: Hy woudese des Sab
baths sonder alle vare aengrijpen.

a 2. Mach. 7. 25.

2 Ende doe hem de Joden die hy gedwon-
gen hadde mede henen te trecken vermaen
den/ hy woudese doch so iammerlicken niet
ombrenghen/ maer den heyligen dach daer
aen verschoonen/ dien God selue gheeert en
de gheheylicht hadde.
3 Doe vraechde haer de Ertzbooswicht:
Die den Sabbath gheboden heeft/ b Is-
set de Heere inden Hemel:

b 1 Re. x. 8

4 Ende doe sy hem antwoorden: Ja het is
de leuendighe Heere: hy is de Heere inden
Hemel/ c die den seuenden dach te vieren ge
boden heeft.

c Exo. 20. 8. Deute 5. 12.

5 Doe sprack hy daerop: So ben ick de Hee
re op Aerden/ ende ghebiede v lieden: Ghy
sullet v rusten/ ende des Koninckx beuel wt-
richten: maer hy en konde zijn voornemen
niet volbrenghen.

Nicanor roemt hem Heere op Aerden te zijn.

6 Eñ Nicanor roemde eñ porthede / ende
was ghewisse / dat hy groote eere behalen
woude / teghen Judam.

Judas troostet eñ vermaent de syne.

7 Maer Machabeus hadde een vast be-
trouwen eñ hopen / dat de Heere hem soude
bystaen.
8 Ende troostede die / die by hem waeren /
sy souden hen voor de Heydenen / die tegen
haer togen / niet vreesen: maer ghedencken
aen de hulpe / die hen voormaels dickwils
vanden Hemel af ghescheidt ware / ende nu
oock op de toekomende ouerwinninghe
ende hulpe / die hen de Heere schicken soude /
hopen.
9 Ende troostede se alsoo wt der Wet / ende
den Propheten / ende vermaende se / der
gheluckfaligen slachtingen / die sy te voren
ghedaen haddẽ / ende maeckte hen alsoo een
herte.
10 Ende doe hy se also vermaent hadde / ver-
telde hy hen oock / hoe hen de Heydenen
besondicht hadden / eñ teghen haers eedts
verbondt deden.
11 Eñ ruste de hem alsoo / niet met troost op
spiessen oft schilden / maer met troost op
Godes woordt. b Hy seyde hen oock een
ghesichte / dat gheloouelick was / dat hy
ghesien hadde / daer sy alle eenen moet van
kreghen.

Twee ghesichten vertelt Judas.
b. Judic. 7. 13

12 Ende dat was dit ghesichte: Onias de
Hooghe Priester / die een treffelick / eerlick /
goedertieren / ende welsprekende man ghe-
weest was / die hem van ieughet op / in aller
deucht geoffent hadde / die reckede syne
handt wt / ende badt voor het gantsche
volck der Joden.
13 Daer na verscheen hem een ander oudt
heerlick man / in kostelicken kleederen / ende
met eener gantsch heerlicken gestaltenisse.
14 Ende Onias sprack tot Judã: Dese is
Jeremias de Propheet Gods / die uwe
broeders seer lief heeft / ende biddet voor-
gaens voor het volck eñ de heylige stadt.
15 Daer na dede Jeremias / met synen han-
den den Juda een gulden sweert / eñ sprack
tot hem:
16 Neemt henen dat heylige sweerde / dat v
God gheeft / daer suldy de vyanden mede
slaen.
17 Doe se nu Judas met sulcken schoonen
woorden / die eenen een herte ende moet
maken / ghetroostet hadde / doe besloten sy:
Sy en wouden geenen legher maken / maer
straex aen de vyanden trecken / ende haer
manlickẽ aengrypen / eñ der sake een eynde
maken: want de Stadt / de Godsdienst /
ende de Tempel / stonden in vare.
18 Ende tis waer / vrouwen ende kinderen /
broeders eñ vrienden achteden sy so groot
niet: maer hare grootste sorghe was / voor
den heyligen Tempel.
19 Ende die inder stadt bleuen / die waren in
grooter sorghe voor haer kryghs volck.
20 Doe het nu ten treffen gaen soude / ende
de vyanden hen versamelt / ende haer orde-
ninge ghemaeckt haddẽ / eñ de Elephanten
aen hare stede geordineert / eñ den Ruyters
tocht / te beyden syden aengehanghen
hadden:
21 Ende Machabeus de vyanden / eñ hare
menigerleye rustinge / ende de schrickelicke
Dieren sach / e doe reckede hy syn handen
op na den Hemel / eñ badt de wonderlicken
God / die alle dinck siet: wãt hy wiste wel / f
dat de ouerwinninghe niet en quame door
harnasch / maer dat se God gaue / wien hy se
gonde.
22 Ende badt also: Heere / g ghy hebt uwen
Enghel ter tijt Ezechie der Joden Koninck /

e 2. Mac. 16. 25.
f 2. Par. 14. 11
Judic. 7. 7.
Judit. 9. 15.
Een gebedt Jude Machabei.
g 2 Reg. 19. 35
Esai. 37. 36
Syra. 48. 24
Tob. 1, 21.

wegh gesonden / ende de selue verstoeck in
Senacheribs legher / hondert ende vyf
ende tachtentich duysent mannen.
23 So sendet nu oock (ghy Heere inden
Hemel) eenen goeden Enghel voor ons
henen / de vyanden te verschricken.
24 Laet die verschricken voor uwen stercken
arme / die met Godslasteringhe / teghen v
heylighe volck trecken: eñ daer mede hieldt
Judas op.
25 Also tooch Nicanor ende synen hoop
henen / met trompetten ende grooten ghe-
schreye.

Nicanor wordt ouerwonnen.

26 Maer Judas ende de syne / grepen de
vyanden aen / met den ghebede / ende riepen
tot God.
27 Met den handen sloeghen sy / maer met
den herten schreyden sy tot God / ende ver-
sloegen by vyf eñ dertich duysent mannen:
ende sy verblijdden hen seer / dat hem God
so ghenadichlicken bewesen hadde.
28 Doe nu de slachtinghe gheeyndicht was /
ende sy weder aftoghen / h kenden sy Nica-
norem by den harnassche / dat hy oock ver-
slaghen was.

h 1. Mac. 7. 42.

29 Doe verhief hem een groot gheschrey eñ
juychen / ende loefden God op hare sprake.
30 Ende Judas die lijf ende goet voor syn
volck ghewaecht / ende van ieughet op /
synen volcke veel goets ghedaen hadde /
geboot / men soude Nicanori den kop eñ de
hant met tsamen der schouderẽ afhouwen /
ende mede na Jerusalem voeren.
31 Als hy nu daer henen quam / riep hy syn
volck te hoope / ende schickede de Priesters
voor den Altaer / eñ sandt na den vyanden
op der Borcht.
32 i Eñ wees des Nicanoris hooft / eñ des
lasteraers handt / die hy tegen dat heylige
Huys des Almachtigen wtgereckt / eñ hem
hooch vermeten hadde.

i Judit. 13. 19

33 Hy sneedt oock den Godloosen Nicanori
de tonghe af / eñ hiet se in stuckẽ verhouwẽ /
voor de Voghelen: ende de handt die hy so
onsinnichlicken ghebruyckt hadde / teghen
den Tempel ouer / op hanghen.
34 Eñ het gantsche volck loefde God inden
Hemel / eñ spraken: Gheloeft sy die / die syne
Stadt bewaert heeft / dat sy niet en is ver-
ontreynicht gheworden.
35 k Eñ hy stack Nicanors hooft / op eenen
stake / dat het alleman van der Borcht sien
konde / tot een openbaer teecken / dat hen de
Heere gheholpen hadde.

k Judic. 14. 1
1. Reg. 31. 10

36 Het werdt oock eendrachtelicken van allen
besloten: Men soude dien dach niet ver-
gheten / maer vieren:
37 Namelicken / den dertienden dach der
twaelffter Maent / die daer Adar op Syri-
sch heet / eenen dach voor des Mardochei
Feeste.
38 So wil ick nu dit Boeck hier mede be-
sluyten / nademael Nicanor ommegekomen
is / eñ de Joden de Stadt weder gewonnen
hebben.
39 Ende hadde ick het lieflick ghemaeckt /
dat saghe ick geerne: maer is het te slecht /
so hebbe ick doch ghedaen / so vele als ick
vermocht hebbe.
40 Want alle eydt wijn oft water te drin-
ken / dat en is niet lustich / maer onderwylen
wyn / onderwylen water drincken / dat is
lustich: alsoo is het oock lustich / so men
menigerleye leest. Dit sy het eynde.

Eynde des tweedden Boeck der
Machabeen.

Dat derde Boeck der Machabeen.

Dat Eerste Capittel.

Hier in wordt bewesen de gruwelicke straffe der Godslasterlicker vermetenheyt Ptolomei. Item, wat quaet dat hy namaels teghen de Joden voorgenomen heeft: het welck doch God genadichlick verhindert, ende tot goeden eynde ghebracht heeft; ons daer by te kennen ghevende / dat des Koninck ende aller menschen herten in syne handt staen.

a Dani.11.11 1 De Philopater a vernam / dat hem van Antiocho sommighe plaetsen die hy in hadde / ontnomen waren:
2 So heeft hy alle zijn krijchsvolck dat daer te voete of te peerde was / ontboden:
3 Ende oock Arsinoen zijn suster met hem ghenomen / ende wtgetogen tot de landouwe by Raphia / daer Antiochi krijchslieden haren legher hadden.
4 Ende een met name Theodotus / soeckende de sake met listichejt te volbrengen / heeft wt de krijchsliedē die hem van Ptolomeo bevolen waren / de aldergheweldichste met hem ghenomen.
5 Ende is des nachts na Ptolomei Tente ghekomen om hem te dooden / ende alsoo des krijchs een eynde te maken.
6 Maer Dositheus de sone Drimyli / een gheboren Jode /
7 Doch van de Wet ende Vaderlicke Insettingen afvallich ghewordden / hadde hem wech genomen / ende eenen onedelen mensche in des selven plaetse inden Tabernakel ghestelt / de welcke oock voor hem ghedoot werdt.
8 Ende als daer een strenghe slachtinge toeginck / ende Antiochus sterckelicker street:
9 So ginck Arsinoe alomme inden heyre / met den hayre ontdaen / ende badt barmhertichlick met tranen / dat sy haer / haren kinderen ende wijven / souden stoutelick te hulpe komen: ende beloefde hen / so sy overwonnen / twee pont gouts te gheven.
10 Also is het ghescheiet / dat de vyanden verslaghen / ende vele ghevangen werden.
11 Daer na / den bedrieghelicken aenslach overwonnen hebbende / heeft hy voorghenomen tot de omliggende Stedē te komen / ende die met syne woorden te bevestighen:
b 3.Mac.3.16. 12 Dit heeft hy ghedaen / b ende de Tempelen met gaven beschoncken / ende also den ondersaten moet ghegeven.
13 Maer doe nu de Joden / oude mannen wt haren Raedt ghesonden hadden tot Philopatorem / om hē te groeten / beschencken / ende van der overwinninghe gheluck te wenschen /
14 So heeft hy meerder begeerte gekregen / om op het aldereerste tot hen te reysen.
15 So is hy dan te Jerusalem ghekomen / ende heeft den Alleralmachtichsten Gode gheoffert / ende ghedanckt / ende wat te dier plaetse betaemde / ghedaen.
c Mat.13.1. 16 Ende doe hy in de plaetse quam / c ende hem van de kostighe vercieringe ontsette / ende de bequame timmeragie des Tempels verwonderde / nam hy seer begeerich voor / ooc in het binnenste te gaen.
17 Ende als hem de Joden seyden / dat sulcx niet en betaemde / dewyle het selfs den ingheborenen / Ja oock selfs den Priesteren niet gheoorloeft en was / wtghenomen den eenighen Oppersten Priester / d ende dat alleenlick eenmael des Jaers. d Exo.30.10 Levit.16.34 Hebr.9.7.
18 So en heeft hy hem seinen voor sulcke woorden niet laten bewegen: ende hoe wel men hem de Wet voorlas / so en heeft hy nochtans niet opghehouden daer henen te dringē seggende dat hy daer moeste ingaē.
19 Ende of alschoon die eere anderen gheweygert was / dat het hem niet en behoorde alsoo te gheschieden.
20 Ende vraechde oock waeromme hem / als hy in eenighe andere Tempelen ghinck / niemandt der ghener die teghenwoordich waren / en verhinderde.
21 Ende doe daer een onvoorsichtichlicken antwoordde dat het qualick ghedaen was:
22 Antwoorde hy: Of het schoon om eenige oorsake niet gheschiedt en ware / hy soude daer ingaen / het ware hen lief ofte leedt.
23 So hebben dan de Priesters met alle haer kleedinghe hen seluen nedergeworpen ende den grooten God ghebeden / dat hy nu in den noodt te hulpe quame / ende der gener die wilden quaet doen ghewelt / verhinderde.
24 Ende als sy also met huylē ende schreyen den Tempel vervulden.
25 Werden de andere die in de stadt waren / beroert / ende zijn wtghelooppen / niet wetende wat daer gheschiedt ware.
26 Ooch de dochteren die in de kameren besloten waren / ende de kinderbeddige vrouwen zijn wtgeloopen / hebben hare hoofden met stof ende assche besprengt / ende de straten met weenen ende klagen vervult.
27 Ende die haer weynich te voren verciert ende bereyt hadden om den Koninck teghen te gaen / hebbē hare betamelicke beschaemtheydt vergheten / ende e verstoordelick achter de stadt gheloopen. e 2.Mach 3.19.
28 De Moeders ende Voesters / hare eyghene jongen ende voesterkinderkens verlatende / zijn hier ende daer / dese door de huysen / die door de stratē / onbetamelick in het hoochste des Tempels te hoope gheloopen.
29 Ende die daer versamelden / baden menigerley teghen het ghene dat de Koninck onbetamelick wilde doen.
30 Boven desen / sommige Burgers beroert zijnde / hebben stoutelick hem niet latē gantschelick doordringen om zijn voornemen te volbrenghen /
31 Maer hebbē geroepen datmen de wapen aengrijpen / f ende manlick voor de vaderlicke Wet sterven soude / ende also groote verbitteringhe te dier plaetse ghemaeckt. f Syr.4.34 1.Mac.2.50
32 Maer door de Priesters ende Oudtste zijn sy daer af ghebrocht / ende wederom tot de plaetse des ghebedts ghekomen.
33 Ende hier en tusschen heeft dat ghemeyn volck neerstich gheweest inden ghebede.
34 Ende de Oude rondtsom den Koninck staende / hebben menichsins versocht zijn hoovaerdich ghemoet van sulck voornemen af te wenden.
35 Maer hy hardtneckichlick dat alles versmadende / heeft dies niet te min gearbeydet daer in te gaen / meynende te volbrengen dat hy eenmael ghesproken hadde.
36 Twelck oock die / die aen zijn zijde stonden / hebben hen ghekeert tot dien / die alle de macht heeft / ende hebbē mede met de ouse / dien aengeroepen / dat hy soude indē tegenwoordigen noodt helpen ende sulcke ongeoorloofde hoovaerdighe daet verhinderen.
37 So dat wt dat veel schreyen des beangstē volcx / een onwtsprekelick gheroep was. Want het en scheen niet alleenlick de menschen /

schen/ maer oock bemueren/ ende oock de
gantsche gronde ghelijck te gheuen: als
daer een yeghelick liever wenschte te ster-
uen dan dat die plaetse soude ontheylicht
worden.

Dat ij. Capittel.

a Syr.50.3. 1 EN nde voorwaer a Simon de Priester/
heeft syne knyen teghen het binnenste
des Tempels gheboghen/ syne handen
vreeghelick wtghereckt/ ende aldus ghebe-
den:
2 O Heere/ Heere Coninck des Hemels/ ende
Heerschapper aller gheschapen dingen/ Aller
b Deut.6.4 Gene.17.1. heylichste in den Heylighen/ b Almachtighe
Syrac.1.7. eenighe opperste Heere/ aensiet ons die wy
c Psal.20.8. van den Godloosen ende onreynen c die
Jud.1.4. door stoutticheyt ende macht hem verhoo-
veerdicht/ overvallen worden.
9,8. 3 Want ghy hebt alle dinck gheschapen/
ghy zijt een rechtveerdich Vorst/ hebt alles
dincks ghewelt/ ghy zijt een Rechter der
ghener die ghewelt ende hooveerdicheyt
bedrijven.
4 Ghy hebt voortijden die/ die onrechtveer-
d Gen.6.4. dicheyt drijven/ d onder de welcke oock de
Reusen waren/ die op haer sterckheyt ende
e Gen.7.21. stoutticheydt betrouden/ met e de groote
sondtvloedt wechghewischt.
f Gen.19.24 5 f Ghy hebt de hoochmoedighe Sodomi-
Luce.19.29. ten welcker boosheydt openbaer was/ den
nakomelinghen tot een exempel/ met vyer
ende sulphur verbrandt.
g Exo.7.9. 6 Ghy hebt teghen den g hardtneckighen
10,11. Pharao/ h die v heylighe volck Israel met
h Exo.1.13 dienst verdruckte/ v macht bewesen/ ende
16.10,13. hem met vele ende menigerley straffen ge-
oeffent/ door de welcke uwe groote macht
openbaer werdt.
i Exo.12.28 7 i Ende doe hy met waghenen ende groo-
te heyrkracht v volck vervolchde/ hebdy
hem in het diepte der Zee versoncken.
8 Maer die op v Heere aller dingen betrou
den/ hebdy ghesondt daer door geleydt: k en
k Exo.15.1. de dese hebben uwe Almoghentheydt ghe-
presen/ bekennende dat dit alles door v
handt ghescheidt was.
9 Ghy Koninc Schepper/ v oneyndelicker
ende ongemeten Wereldt/ hebt dese Stadt ver
koren/ ende dese plaetse/ hoewel ghy ghee-
nes dinck behoeft/ tot uwer vereeringhe
verkoren/ ende met eerlicke verschijninghe
bereiet ende eerlick ghemaeckt/ tot lof en-
de prijs uws grooten Naems.
10 Ende hebt wt liefde des huys Israels be
loeft ons te verhooren/ so wanneer wy in dese
plaetse quamen bidden/ als ons om onser
l 3.Reg.8.30 misdaden wille ibenauthept bevangen hadde
9,3. 11 Nu ghy zijt doch ghetrouwe/ ende waer
2.Par.7.13. achtich: want ghy hebt onsen verdruckten
m Judic.o- onderen dickmael in haer verdruckinge m
uer al. hulpe ghedaen/ ende hen wt grooten noot
verlost.
12 Ende nu zijn wy oock/ O Heylighe Ko-
ninck om onse groote ende vele sonden ver
druckt/ onsen vyanden onderworpen/ ende
vergaen in onser ellendicheyt/ om onser on
macht wille.
13 Ende dese vermeten ende onreyne Coninck
wil dese heylige plaetse ontheyligen/ die u-
wen eerlicken Name gheheylicht is op der
Aerden/ want anders is de opperste He-
mel v woonstede/ tot welcke geen mensche
en kan komen.
14 Maer dewijle ghy dese plaetse heyligen
de/ v volck goetwillichlick uwer eerlick-
heydt hebt deelachtich ghemaeckt.
15 En wilt ons de onreynicheyt deser men-
schen niet toerekenen/ noch om haer ontrey-
niginge straffen/ op dat de boosen in haer
herte niet en verheugen/ noch met hoveer-
digher tonghen en segghen:
16 Dat sy dit heylighe Huys vertreden heb
ben/ ghelijck de Tempelen die ghy hatet/
vertreden worden.
17 Wischt wt onse sonden/ neemt wech onse
misdaden/ ende bewijst uwe barmherticheyt
te desen tijde.
18 Maeckt dat ons snellick uwe barmher-
ticheyt overkome/ ende maeckt ons vrede/
op dat der vervallenen mont/ ende der ghe-
brokenen herte v love ende prijse.
19 Doe heeft daer God de Allerheylichste in
allen Heylighen/ n die alle dinck aensiet/ o n 2.Pa.16.9
dat recht ghebedt verhoort/ Job 28.25.
20 Ende dien die hem door ghewelt ende Psal.33.13.
vermetenheyt verheven hadde/ van allen zij- Syr 23.27.
den ghelijck de windt dat Riet/ p ghe-swon 2.Mac 9.5.
ghen ende ghewaeyt/ ende also ghegeesselt/ Hebre.4.13.
dat hy nu onnut ter Aerden lach met lam- o 1.Pet.3.12
me leden/ p 3.Mach.
21 Ende in de rechtveerdighe straffe also 3.26.
verwerret was/ dat hy oock niet en konde
spreken.
22 Waerom syne vrienden ende Trauwan-
ten die haestighe ende onvoorsiene straffe
zijns lichaems/ daermede hy overvallen was
aensiende/ ende vreesende dat hem oock het
leuen soude begheuen/ met groote vreese
verslaghen zijnde/ hem terstont wechghetroc-
ken hebben.
23 Ende als hy daer na wederom tot hemsel
uen ghekomen was/ so en heeft hy/ hoe wel
hy ghecastijt was/ hemseluen niet ghebe-
tert/ maer is swaere dinghen dreyghende/
van daer ghetoghen.
24 Ende als hy in Egypten ghekomen is/
heeft hy door vermeerderinghe zijnder boos
heyt/ ende oock door syne voorschreuen me-
de hulpers ende medeghesellen/ die van alle
rechtveerdicheyt afghewecken waren/ hem-
seluen niet alleenlick tot ontallicken vele
moetwille overghegeven/ maer is oock tot
sulcken vermeten roeckeloosheyt gekomen/
dat hy alomme lasteringen saeyde: ende dat
vele syner vrienden/ des Koninckx gevoelen
siende/ oock synen wille navolchden.
25 Ende als de Koninck voorgenomen hadde/
den Jodischen volcke openbare schade aen te
doen/ heeft hy in een Colomne die hy in ee-
nen Torren op den Hove opgherecht had-
de/ doen met letteren schrijven/
26 Dat niemant/ die niet offeren en wilde/
in de Egyptische Tempelen gaen soude: ende
dat alle de Joden souden beschreuen ende
tot eyghen ghemaeckt worden.
27 Ende dat alle die dit wedersproken/ sou-
den gheweldichlick ghedoodt worden:
28 Maer dat dien die hare namen in het
aenschrijuen ghegheuen/ ende beleden had-
den/ souden in hare lichamen/ tot een brant
teecken/ het teecken Bacchi/ namelick/ een
veyl bladt ghebrandt worden. Ende wilde
dat dese de q voorgenoemde Insettinghe sou- q Dat is/
den ghebruycken. dat sy sou-
29 Ende op dat hy niet en schene op allen ver- den eyghen ende
toornt te syne/ so heeft hy daer onder aen ghe slaven zijn
schreuen: So waer eenighe liever hadden ende niet
onder die te wandelen/ die hen tot den hey- gedoot wor
lighen dienst begheuen hadden/ dat die dat den.
selue recht souden ghenieten dat r de Bur- r 3.Mach.3
ghers van Alexandria hadden. 20.
30 f Also hebben daer sommighe in de Ste- f 1.Mach.2
den haers Stadts Religie verlatende/ hem 16.
seluen lichtelick tot des Koninckx Religie be
gheuen/ ghelijck oft sy groote eere souden
verkrijghen wt de gemeynschap die sy met t 1.Mach.2
den Coninck souden hebben. 16.
31 t Maer vele hy haer vroom ghemoet bij 2.Mach.6.
 uen- 18.

nende/zijn van der Godsalicheyt niet afge
weken/ende hebben voor haer leuen ghelt
ghebodē/om henseluen te beurijden/dat sy
hare namen niet en souden ouergeuen/goe
de hope hebbende/dat se souden hulpe ver
krijghen.
32 Ende die/die van hē afscheydē/versmoec-
ten sy/en u hieldense voor vyanden haers
volcx/x ende dedense wt van haer gemeyn
handelinghe ende ghebruyck.

u Ma.18.17
x 1.Cor.5.10
2.Tes.3.6.14

Dat iij. Capittel.

1 Als de Godloose Koninck dit vernam/
werdt hy so seer toornich/dat hy zijn
toornicheyt niet alleenlick te Alexan-
drija/maer oock veel swaerlicker tegē die/die
elders in het lant woondē bewesē heeft/en
ghebodē/dat sy terstont alle in een plaet-
se souden vergadert/met de aldersnootste
straffe ghedoodt worden.
2 Terwijle dit geschiedde/is het gheruchte
der Jodē seer schadelic ouer al gegaē/waer
door de lieden/die tot der Joden verderuin
ghe eendrachtich waren/oorsake namen
hen also te zijen die te draghen/ghelijck of
dat volck verhinderde dat de Wettē onder
hen niet en konden ghehouden worden.
3 Nochtans bleuen de Joden in goetwil-
licheyt ende ghetrouwicheyt tegen de Ko-
ninghen onbeweghelick: maer dewijle sy
God dienden/ende na syne Wetten leefdē/
so hebben sy sommige wtgedaen/ende van
hen verdreuen: om welcke sake sy van som
mighen als vyanden gheacht werden/hoe
wel sy het ghemeyn leuen met goede ende
rechtueerdighe daden vercierende by allē
menschen prijselick waren.
4 So en wert van de goede fame der Jodē
die alomme verbreyt was nu van de Hey-
denen nerghens ghemeldet noch gheacht:
5 Maer dat gheschil dat de Joden in het
aenbidden/ende in de ghebruycken had-
den/hebben sy met der tonghe verheuen/
ende verbittert/
6 Seggende dat de Joden noch den Konin
ge/noch der Ouerheden vrienden waren/
maer vyanden/ende seer teghen de gemey-
ne weluaert stonden: Also hebbē syse swaer
lick beschuldicht.
7 Maer daer warē Griecken inder Stat/diē
gheen onrecht gheschiet en was/welcke
siende dat daer eenen onuoorsiendē oproer
ende onbedachten oploop teghen die men-
schen gheschiedde/dewijle sy hen geen hul
pe doen en konden:
8 Want het een gantsche tyrannische han-
del was/
9 So hebben syse ghetroost/groot missha-
ghen hebbende/ende hoepten sulcker din-
ghen veranderinghe/
10 Segghende/dat sulcke roeckeloose licht-
ueerdighe oproeringe niet en konde staen.
11 Sommige gebueren ende vrienden/ende
die in hanteringe hare medegesellen warē/
hebben heymelick sommige tot hen gheno
men/ende beloeft hulpe te doen/ende met
alle neersticheyt te beschermen.
12 Maer de Koninck door dē tegenwoordi-
gen voorspoet houeerdich/ende de mogēt
heyt des grootstē Gods niet aenmerckēde/
maer meynde dat deselue raet hem altijts
soude ghelucken/heeft teghen de Joden
dit Mandament gheschreuen:
13 a Wy Koninc Ptolomeus Philopater/wē
schen allen Hooftlieden en Krijchslieden die
in Egypten/ende in een yeghelicke plaetse
zijn gheluck ende ghesondtheyt: want het
gaet wel met ons/ende onse saken.
14 Nademael wy de reyse in Asiam ghedaen

a 3.Mac.2.1

hebben/gelijck/ghy lieden selue weet/ende
de Goden ons daerin onuersienderlike hul
pe gedaen hebbē/so dat sy door onse macht
na onsen wille volbracht is.
15 So heeft het ons goet gedocht de volckē
die in Celosyria ende Phenicia woonen/
niet door ghewelt der wapenen/maer met
goedicheyt en veel vriendelicheyt te han-
delen/ende hen vele weldaden te doen.
16 Ende als wy der Steden Tempelen/vele
renten gegeuen hadden/b zijn wy bewecht
ghewordē/om oock te Jerusalem te ko-
men om dier booser menschen (die haer ra-
sen nemmermeer af en laten) Tempel te ver
eeren.
17 Maer sy hebben ons wel met de woordē
vriendelick ontfanghen/maer waren inder
daet qualick tot ons ghesint: ende als wy
wilden in het binnenste haers Tempels in-
gaen/ende dat met wtnemende ende schoo-
ne gauen vercieren/so hebben sy door haren
ouden hoochmoet beweecht zijnde/ons ver
hindert daer in te komen/onse macht niet
bekennende/om der vriendelicheydt wille/
die wy allen menschen bewijsen.
18 Ende haer vyantlick gemoedt tegen ons
opentlick bewijsende/gelijck of buyten hen
geen ander volck meer en ware/hebbē door
houeerdicheydt teghen Coninghen/ende
vermetenheyt teghen dien/die hen goet ge-
daen hebben/met dat behoorlick ende recht
was/willen lijden.
19 Nochtans hoewel dese tegen ons geraeckt
hebben/so hebbē wy/na de ouerwinninge/
in Egypten wedergekomen zijnde/teghen
alle menschen vriendelickheyt ghebruyckt/
ende ghedaen dat betaemde.
20 Ende in sulcker sake haren gantschen ghe
slachte bewijsende/dat wy het ongheluck
vergheten wilden/hebben wy (om des ver
bonts/ende om veler saken wille/die hen
van den beginne aen/door de eenuoudicheyt
vertrout zijn/) bestaen haer conditie te veran
deren/ende c hen willen het Burgherschap
der Stadt Alexandria gheuen/ende tot de
ghemeynschap des eewigen Priesterdoms
aennemen.
21 Maer sy altijts tot quaet geneghen/heb-
bē de sake anders beduyt/ende door aenge-
boren boosheydt/het goet verworpen/
22 En niet alleenlick de Stat schādelick ver
smaedt ende geweygert: maer oock die wey
nige die wt hen wel en oprechtelick tot ons
ghesint waren/versmadelick verstooten: Al
tijts hopende/dat wy in korten souden door
een seer schandelick leuen/des voorsporigs
een eynde ghekrijghen.
23 Daeromme wt sulcke teeckenē seer seker
houdēde/dat dese allesins qualick tot ons
gesint zijn/ende toesiende dat wy niet na-
maels door onuoorsienen oproer/dese ver-
raders ende wreede vyanden te eenigen tij-
de op onsen rugghe en ghekrijghen:
24 Heuet ons goet ghedocht te ghebieden/
dat terstont ten seluen daghe als dese Brief
sal ontfanghen zijn/alle die te kennen gege-
uen zijn/met wijuen ende kinderen/allesins
met ghewelddighe straffinghe/met ijseren
banden ghebonden/tot ons ghesonden wor
den/tot onuerbiddelicke ellendicheyt/ende
tot eenen schandelicken doot/die den vyan
den betaemt.
25 Want so haest als dese sullen ghestraft
zijn/meynen wy dat onse saken sullen voort
aen seer wel ende vast/ende in goeden stan-
de ghestelt worden.
26 So wie eenen Jode vanden meesten tot
den minsten/Ja tot de suyghende kinder-
kens beschermt/die sal met synen gantschē
huysghe-

b 3.Mac.1.12.
c 3.Mac.2.29.

hupsghesinne/schandelick met grooter on-
ghenade ghestraft worden.
27 Maer wie eenen Jode openbaert en aen-
brenget/dese sal desselven goet ontfangen/
28 Ende daerboven wt des Coninckx schat/
twee duysendt drachmen silvers/ en sal vrij
ghemaeckt worden.
29 Ende alle plaetse waerin bevonden wort
een Jode aenghenomen ofte verborgen te
syne/sal verwoest ende verbrant/ende allen
menschen inder eewicheydt allesins onnut
ghemaeckt worden.
30 Aldus luydde de Copye des Manda-
ments.

Dat iiij. Capittel.

1 Ende in wat plaetsen dit Mandament
ghebracht wert/daer hielden de Heyde-
nen een ghemeyne Maeltijdt met blijd-
schap ende verheuginghe/als den haet die
over langhen tijdt in haer herte verhardt
was/nu vrijelick openbarende.
2 Maer de Joden waren in seer bitterer droef-
heyt/ende gaven seer klaechlick gheluydt
met weenen/ haer herte was allesins vol
suchtens/dat onnoosel en haestich ver-
derf/dat hen door des Coninckx sentencie
overquam/beschreyende.
3 Daer en was geen lant/geen Stadt/noch
bewoonde plaetse/ noch geenen wech/die
niet vervult en wert met haer suchten ende
weenen.
4 Want sy werden met een so bitter sentencie
aller Stadthouderen versonden/ dat oock
sommige haerer vyanden/om de ongewoone
straffe/ de ghemeyne ellendicheyt voor oo-
ghen houdende/en de onsekere veranderin-
ge des levens bedenckende/haer seer ellen
dighe versendinghe beweenden.
5 Want daer wert geleydt een menichte ou-
der mannen/met grauwen hayre bedeckt/
6 Der welcker beenen/die van outheyt trage
en crom waren/door het geweldich dryven
met sware dreygingen tot rassicheydt op
den wech misbruyckt werden.
7 En de Dochters die haer onlancx tot den
houwelicken standt begheven hadden/ont-
finghen droefheyt voor vreuchde.
8 Ende werden gheleydt met openen hoof
de, haer hayr dat met welriekende Salue
ghewasschen was/ nu met assche bestropt
zijnde:
9 Ende hebben voor vrolicke Bruyloft lie-
dekens/te samen klaghinghe begonnen/
10 Als die door der Heydenen bespottingen
verscheurt/en gebonden openlick met ge-
welt tot in het Schip ghetrocken werden.
11 Desgelijcx hare mannen/door de kransen
stroppen om den hals hebbende/hebben in
hare ieuchdelicke ionckheyt, voor Feeste en
ruste der Jongheren/de overgebleven da-
gen der Bruyloft in droefheyt gebruyckt/
den doot nu voor ooghen siende.
12 Sy werden wech ghevoert als Beesten/
met ijseren banden ghetrocken:
13 Sommige werden met den halse aen der
Schepen boorden gehecht/sommige onder
in het Schip met vaste Boeyen aen de bee-
nen vast gemaect/en een dichte luycke over
haer hooft ghesloten /so dat sy de ooghen
gantsch verblindet hadden / en als verra-
ders de ghantsche Schipvaert duerende/
ghehandelt werden:
14 Als sy nu alsoo nae des Coninckx bevel met
Schepen aengebracht waren/ghebood de
Coninck/datmense in de Tenten op dat o-
vergroote velt buyten, dat voor de Stadt is/
soude legghen/in een seer bequame plaetse alle
die na de Stadt quamen/en die wt de Stadt
reysden, om dat exempel der straffe te sien;
15 Ende en heeft se niet gewerdicht de ghe-
meynschap zijns volcx/ noch het begrijp der
Stadtmueren te laten ghenieten.
16 Als dit nu aldus geschiet is, ende de Co-
ninck hoorde dat sommighe Joden wt der
Stadt heymelick zijn tot haer volck wt ge-
comen/ en haerer broederen grouwelicke ellen
de dickmael beweent hebben:
17 Is hy seer toornich geworden/ende heeft
gheboden / datmen oock die selve sonde ge-
lijck als de andere/voorsichtichlick hande-
len/ ende de straffe aen hen gheensins ver-
minderen.
18 Heeft oock geboden/datmen dat gantsche
volck soude met hare namen beschrijven.
19 Want hyse nu niet en wilde met de wey-
nich te voren verordende arbeydelicke dienst
vaerheyt quellen.
20 Maer met wtgesochte straffe alle op ee-
nen dach verderven.
21 So werden sy dan met bitter neersticheyt
beschreven / ende alsmen daer toe gheset en
hadde / van der Sonnen opganck / tot der
Sonnen ondergangh / a veertich daghen a 3.Mach.
lanck/ so en was de beschrijvinge noch niet 6.37.
volheyndicht.
22 Hierentusschen heeft de Coninck vol groo-
ter en ghedueriger blijschap/ voor alle Af-
goden maeltijden gehouden/zijn herte wijt
van der waerheyt dwalende.
23 En met synen lasterlichen monde prijsen-
de b de stomme en onbehulpsame Beelden/ b Psa.115.5
ende teghen den Oppersten God sprekende ende 135.16.
dat niet en betaemde. Dan.5.5.23
24 En als na den voornoemden tijt de Schrij- 2. Hester.3.8
vers den Coninck boodschapten/ dat sy der
beschrijvinge der Joden niet en conden lan
gher ghenoech doen/om harer overgrooter
menichte en wille/ dewijle harer noch vele in
alle landen/sommighe in alle huysen/ som-
mighe in sekere plaetsen vergadert waren/
so dat de sake allen Stadthouderen in E-
gypten onmoghelick waer.
25 So heeft se de Coninck swaerlick gedreycht/
ghelijck of sy gaven ontfangen hadden, om
der selver verlossinghe te soecken.
26 Nochtans quam het so verre/ dat het hem
klaerlick bewesen wert/als sy met klare ar-
gumenten betuychden, dat sy noch Papier
noch Pennen meer en hadden/ om daer toe
te ghebruycken.
27 Dit was een krachtich werck der onver-
winnelicker voorsienicheydt Gods, die wt
den Hemel den Joden hulpe dede.

Dat v. Capittel.

1 Doe heeft de Coninck met sware toor-
nicheyt ende onversoenlicke vergrim-
minghe bevanghen zijnde/ Hermonem
den opperstsen over de sorge der Elephanten
tot hem gheroepen/ en geboden/ dat hy ter
naestvolgenden dage soude alle de Elephan
ten(die int ghetal vijf hondert waren/) veel
wieroocx a met overvloedigen louteren wijn a 1.Mach.
te drincken gheven / op dat sy door dien o- 6.34.
vervloedighen dranc wildt ende wreet zijn-
de tot de doodinghe der Joden voortghe-
bracht werden.
2 En als hy dit bevel ghegeven hadde/heeft
hy de voornaemste syner vrienden en syner
Krijchsliedenen te samen geroepen/ende tegen
de Joden vyantlick ghemoet/ende hem tot
goede tiere maken/ begheven.
3 Hermon de Meester der Elephanten/heeft
dat bevel/wel volbracht.
4 Ende de Dienaers zijn teghen den avont
wt gegaen/ ende hebben der ellendigen han
den ghebonden/ende voort besorcht/al wat
noch hen te doen was:

5 Meynende dat dat volc moeste des mor-
ghens alle tesamen verdorven worden.
6 Maer de Joden die alomme met sware
banden ghebonden zijnde / den Heydenen
schenen van alle hulpe ende bescherminge
berooft te syne/
7 Hebbẽ alle den Almachtigen Heere harẽ
barmhertigen God ende Vader/ die boven
alle macht is / sonder ophouden met tranẽ
aengheroepen.
8 Biddende dat hy den Godloosen raet te-
ghen hen wilde afkeerẽ/ ende wt dat groot
verderf het welcke onverhinderlick voor
hare ooghen was/ verlossen.
b Syr.21.6. 9 b Ende haer ghedurich ghebet klam op
in den Hemel.
10 Maer Hermon die de wreede Elephantẽ
nu met overvloedigen wijn vervult/ eñ met
wierooch versadicht hadde/ quã des mor-
ghens tot des Coninckx Hof/ om de sake dẽ
Koninck te kennen te gheven/
11 Maer die vanden beghinne der Wereldt
aen dat schoon geschepsel/ Dach eñ Nacht
beschickt / ende eenen yeghelicken gheeft
c 1.Re 26.7. wien hy wil/ c heeft den Koninck eenẽ slaep
in ghesonden / eñ de werckinge des Heeren
heeft hem so soete ende vast doen slapẽ. dat
hem zijn boos voornemen seer misraeckt/
ende zijn onversoenliche sententie groote-
lick verachtert is.
12 Als nu de Joden sagen/ dat de verordende
tijt voorby was/ hebben sy haren heyligen
ende versoenlicken God gepresen ende we-
derom ghebeden/ dat hy de meughentheyt
syner gheweldigher hant soude den Heyde-
nen toonen.
13 Doe het nu ontrent half vre tiene was/
ende de Wachtmeester sach dat de genoo-
de daer waren/ is hy tot den Koninck ghe-
gaen/ heeft hem nauwelick connen opwec-
ken/ ende vercondicht dat de tijt der Mael-
tijt nu voorby ghinck/ de wijle hy met hem
sprack.
14 Waerdoor de Koninck vermaent zijnde/
is voortghekomen/ ende heeft de ghene die
ter Maeltijdt ghekomen waren/ doen aen
sitten:
15 Eñ als sy ghesetten waren/ heeft hyse ver-
maent / dat sy souden goede tiere maken/
eñ hen tot vrolickheyt begevende/ den te-
ghenwoordighen tijt der Maeltijt eeren.
16 Maer doe het door woorden lanc wert/
heeft de Koninc Hermonem tot hem geroe-
pen/ ende hem bitterlick met dreyginghen
ghevraecht / waerom de Joden noch dien
dach waren levende ghelaten?
17 Eñ doe Hermon hem verklaerde dat hy
den voorledẽ nacht/ des Koninckx bevel vol
bracht hadde/ ende syne vrienden dat selve
betuychden/ heeft hy wreeder dan Phala-
ris gheantwoort/
28 Sy meughen daer van den hedigen slaep
dancken: maer bereydet ghy op deselve wij-
se de Elephanten sonder vertoeven teghen
morghen/ tot der booser Joden verderf.
19 Als alle die daer teghenwoordich warẽ/
verblijt/ dit bevel des Koninckx gepresẽ had-
den/ is een yegelick na zijn huys ghegaen.
b Mic.2.1. 20 b Daer sy den tijt des nachts niet so veel
tot slaep en ghebruyckten/ als om allerley
bespottinghen te bedencken/ om den ellen-
dighen/ ghelijck sy meynden/ aen te doen.
21 So dan/ so haest als de Haen des mor-
ghens eerst kraeyde/ begonde Hermon de
ghewapende Beesten in de groote plaetse
te brenghen:
22 Eñ het volck wt de ghantsche Stadt tot
dat ellendige schouspel te vergaderẽ. begee-
richlick het licht des daechs verwachtende.
23 Maer de Joden waren dien ghantschen
tijt suchtende/ ende met ghebeden eñ wee-
moedighen ghesanghe ende opheffinge der
handen na den Hemel/ den Oppersten God
aenroepende: dat hyse wederom wilde haes-
telick helpen.
24 Eer nu de Sonne wel op was: de wijle de
Koninck syne vrienden ontfinck/ stont Her-
mon ende riep tot den Heyr / beduydende/
dat des Koninckx wille bereyt was.
25 Het welcke de Coninck hoorende, wert hy
door dat vreesselick wtgaẽ verwondert/ als
die alle dinck vergeten hadde/ ende vraech-
de wat daer ware/ waeromme hy sulckx so
ernstichlicken dede?
26 e Maer dit was eẽ crachtich werc Gods/ e Pro.21.15
die Heere is over alle dingen/ ende den Ko- 2.Hester.4.
ninck f hadde doen vergheten/ dat hy te vo- f Deu.23.28
ren bedacht hadde.
27 Ende doe Hermon ende alle de vrienden
seyden:
28 O Koninck/ de beesten ende het Heyr/ zijn
achtervolgende uwen gheweldighen wille/
bereydt.
29 Wert hy om deser woorden wille / vol
swaerder toornicheyt/ g door de voorsienin- g Job.5.12
ge Gods de sake gheheel vergeten hebben-
de/ eñ seyde met strenghen ende dreygenden
aenschijne:
30 Alle oude eñ ionghe. die den wreeden bee-
sten/ dese overvloedige spijse bereyt hebbẽ/
sullen staen in de plaetse der ontschuldigen
Joden/ die haer oprechte ende stantvastige
trouwe teghen my ende myne Ouders/ wt-
nemelick bewesen hebben.
31 Hoe wel om de gonste der tsamẽ opvoedin-
ge/ ende des Ampts/ en wert daer niemant
voor hen van den leven berooft.
32 Also moeste Hermon onversien/ eñ vrees-
selicke dreygingen hooren/ ende zijn gelaet
ende aenghesicht wert ontset.
33 Ende een yeghelick der vrienden maecten
hen droevich van daer/ ende lieten de gene
die daer vergadert waren henen gaen/ eenẽ
yeghelicken tot zijn hanteringhe.
34 Ende de Jodẽ verstaen hebbende/ wat de
Koninck ghesept hadde/ hebben God den h Apo.10.16
Heere h den Koninck aller Koninghen ghe- 1.Tim.6.15.
presen/ van den welcken sy dese hulpe ver- Apoc.19.14.
kreghen hadden.
35 Maer doe de Koninck/ ghelijck te voren/
wederom Maeltijt aenghericht / ende zijn
volck tot vrolickheyt vermaent hadde/
36 Riep hy Hermonem tot hem / ende seyde
dreyghende:
37 O ghy ellendighe/ hoe dickmael moetmen
u dat selve ghebieden?
38 Bereyt ymmers nu eenmael de Elephan-
ten teghen morgen/ om de Joden te doodẽ.
39 De vrienden die daer mede aensaten/ des
Konincks ongestadighen moedt verwon-
derende, hebben aldus ghesproken:
40 O Koninck/ hoe lange wilt ghy ons ver-
soecken als onverstandighe?
41 Dewijle ghy nu de derde reyse ghebiedet
de Joden te verderven/ ende wederom uwẽ
raedt als hy soude volbracht worden / ver-
andert/ te niete makende dat ghy verordent
hadt/
42 Voorwaer de Stadt is om deser sakẽ wil-
le door onseckerheyt in roeringhe / ende vol
tsamenloopingen/ eñ daer is groote vreese.
43 De overwreede wtsinnighe Koninck / de
veranderingen zijns gemoets tot verschoo-
ninghe der Joden niet achtende / heeft wt
eenen seer overwilligen eede gesworen dat
hyse soude sonder eenich vertoeven met die
wreede beesten verdervven ende dooden:
44 Ende daer na in Judeam reysen / eñ dat

lant

lant in korten/met den vyere ende sweer-
de verderuen.
13.Mac.1.17 45 Eñ aldaer dat Heylighe der Joden/i daer
hy niet en hadde mueghen ingaen/haestelic
met vyer verbranden/met de gene die daer
altijts offeren.
46 Doe zijn syne vrienden ende magen vro-
lick van daer ghegaen/
47 Ende hebben alle bequaemste plaetse der
Stadt voor den Heyre verordent/tot ghe-
trouwe bewaringhe.
48 Ende de Meester der Elephanten/heeft
de Beesten met welrieckenden dranck / eñ
Wijn met Wieroock vermenghet / hy na
rasende ghemaect/ende grouwelicken toe-
bereydet.
49 Ende doe nu inden Dageraet de Stadt
by de Rijdtplaetse/met ontallicke mensch-
te veruullet was.
50 Is hy in des Koninex Hof ghegaen/ende
heeft den Koninck tot de vooorghenomen
sake opghewerkt.
51 Doe is hy met Godloosen herte/ende vol
swaren toorens/met alle macht met de bee
sten wt ghekomen/met wreeden gemoede/
ende begheerende met syuen oogen dat el-
lendighe ende iammerlicke verderf der Jo
den te sien.
52 Als nu de Joden by der poorten dat stof
van den voeten der Elephantē die wt qua
mē/eñ des gewapendē Heyrs dat na volch
de/eñ des volckx saghen/ende dat grouwe-
licke getuymel hoordē:meynden sy dat het
nu de laetste vre haers leuens / eñ het eyn-
de der ellendigher verwachtinge ware:
53 Ende hebben hen tot malkanders ontfer
minghe ende beklaghinghe ghewent/mal-
canderen in de armen gegrepen/eñ gecust/
deen vriendt den anderen / de vaders den
sonen/ de moeders den dochteren aen den
hals ghehanghen.
54 Andere hebben de ionghe kinderkens aē
de Borst gheleydt / om de laetste melck te
trecken.
55 Wederomme der hulpe die hen te vorē wt
den Hemel geschiet was/gedachtich zijnde/
hebben de kinderkens van den Borsten ge
daen/zijn eendrachtichlick neder geuallen/
eñ hebben met luyder stemme gheroepen/
den Almachtigē God/ biddende/dat hy wil
de hen ontfermhertichlick bystaen / die nu
tot aen de deure des doots gecomen warē.

Dat vj. Capittel.

1 ENde een wtnemende man/genoemt E-
leazarus / een wt den Priesteren dies
Lants/nu out gheworden/eñ met aller-
leye deuchdelicken leuen verciert/ heeft de
Ouden die rontom hem waren/ghestilt/eñ
aldus ghebeden:
a Sap.1.7: 2 a O Machtighe Koninck/ende Opperste
Almengende God/die alle ghescapen din
ghen ghenadichlick regeert/ aensiet Abra-
hams zaedt/eñ des Heyligen Jacobs ghe-
b Deu.32.5 slachte/b het volck dat v eygentlic toecomt
eñ gheheylicht is / het welcke nu vreemde-
linck in een vreemt Lant/onrechtueerdich-
licken vergaet/O Vadre.
c Exo.14.28 3 c Ghy hebt voortijden Pharao dē Koninc
deses Egyptischen Landts/ die rijcke van
waghenen/ met wreede hartneckicheyt eñ
vermetenheydt der tonghe/hoochmoedich
was met synen hoouerdigen Heyre in de
Zee verdroncē/eñ het Israelitische volc met
den lichte uwer barmhertichept verlicht.
d Esa.37.36 4 d Den machtighen Coninck der Assyriers
4.Reg.19.35 Sennacherib / die op zijn groot ontallick
1.Mach.15 volck roemde/ende nu met den sweerde het
22. ghantsche Landt onder zijn Heerschappie
ghebracht hadde/hebdy Heere/doe hy hem
tegen uwe heylige Stadt verhief/ende met
grouwelichen hoochmoet ende vermeten-
heyt lasterlick spraeck ghebroken/ende veel
volcken v meughentheydt opentlick bewe-
sen.
5 e De drye vrienden in Babylonia/ die/ op e Dan.3.92
dat sy geene ydele Afgoden en dienden/haer
leuen blijmoedichlick den vyere ouerghege-
uen hebben/hebdy den vyerighen ouen der
koelende so bewaert/ dat niet een hayr aen
hen ghescheudt en wert.
6 f Ende de vlamme onder de vyanden ghe- f Dan.6.22
sonden.
7 g Ghy hebt Danielem/die door nijdighe g Dan.6.22
beschuldinghen was inder Leeuwen kuyl
gheworpen/om van de wreede Beesten ver
slonden te worden / ghesont weder wtghe-
bracht.
8 h Ende Jonam/als hy langhe genoech in
des Walvischs buyck ghewepckt hadde/ h Jon.2.1.10
wederomme ghesondt den synen vertoont/
O Vader.
9 En wilt oock nu/O genadichste aenschou
wer aller dinghen/niet vertoeuen /v seluen
den gheslachte Israels haestelick te vertoo
nen/het welcke van de grouwelicke eñ boo-
se Heydenen onrechtueerdichlick ghehan-
delt wort.
10 Ist dat onse leuen is in vreemden Lande
met ongoddelickheyt besmet geworden/ver
lost ons doch wt der vyanden handen/ende
verderft ons O Heere / met wat ander ver-
derf het v behaghet:op dat de Heydenē/die
ydelheyt bedencken / hen van den verderue
der ghener die ghy lief hebt/ niet ydelick en
verblijden.
11 Ende segghen: Haer God selue en heeftse
niet konnen verlossen.
12 Daeromme/O eewige God/die ghy de op
perste sterckheyt ende meughentheyt hebt/
aensiet ons nu/ende ontfermet v onser/ die
wy door booser menschen onrechtueerdich
ghewelde / ghelijck Verraders ghedoodt
worden.
13 Maeckt dat de Heydenen haer heden ver-
schricken van uwe meugentheyt/ ende ghe-
bruyckt uwe stercktie/tot weluaert des ghe-
slachtes Jacobs.
14 V bidden alle de kinderen in grooter me-
nichte eñ haer Ouders met tranen. Laet het
allen menschen openbaer worden / dat ghy
ons bystaet / ende v aenschijn van ons niet
afgewendet en hebt: i maer ghelijck ghy be-
loeft hebt dat ghy ons niet selues inder vy- i Deu.4.29
anden Lant en soudet verlaten/also volbren 30.3.
ghet/O Heere.
15 Doe Eleazarus een eynde maecte van al-
dus te biddē:was de Koninck met de Bee-
stē/eñ het gātsche Heyr by de Rijdtplaetse.
16 Als de Jodē dat sagen/hebbē sy eē groot
geroep na den Hemel opgeheuen /so dat de
omliggende valleyen deunden/eñ het gant-
sche Heyr tot veel tranen beweecht werdt.
17 Doe heeft de Wtnemende/Heerlicke/Al-
machtighe eñ Warachtighe God/zijn heyli
ge aenschijn vertoont/eñ de poortē des He-
mels opgedaen:wt welcke twee cierlicke eñ
verschrickelicke k Enghelen nedergecomen
zijn/ende van allen ghesien werden/ sonder k 2.Macha
alleen van den Joden. 3.25.10.29
18 Dese hebben wederstant gedaen/ende dat 11.8.
vyandische Heyr vol verwerringe eñ verschric
kinghe ghemaeckt / ende met voeyen ver-
strickt/so dat sy hen niet roeren en konden.
19 Doe wert des Koninex lichaem door ver-
schrickinghe ontset/ende vergat zijn toor-
nighe vermetenheydt.
20 l De Beesten werden tot het volghende l Dan 3.2

 ghewa-

ghewapende Heyr ommegekeert, ende ver-
traden ende vermelden dat.
m Pro.16:7. 21 m Also is des Koninckx toornicheyt veran
dert in ontfermingthe, ende om te beweenẽ
dat hy te voren voorghenomen hadde.
22 Want als hy het geroep hoorde, eñ zijn
volc alle sach verslagẽ tẽ verderue, so heeft
hy weenende, ende toornichlick dreygende
syne vrienden ghestraft/ segghende:
23 Ghy misbruyckt des Koninckx/ ende zijt
wreeder dan Tyrannen/ ende soeckt oock
my/ die ick v alle goet ghedaen hebbe, het
Rijcke ende het leuen te benemen/ heyme-
lick aenrichtende, dat den Rijcke geensins
voorderlick en is.
24 Wie heeft dese, die de Sterckten onses
Rijcx getrouwelick bewaerden/ eenen yege
licken wt zijn plaetse ghestooten/ ende buy
ten haer verdienste hier versamelt?
25 Wie heeft dese, die van den beghinne aen
in goetwillicheyt tot ons/ alle volcken alle
sins te bouen ghegaen zijn/ ende dickmael
hen seluen in seer vreeselicke perijckelen ge-
waecht hebben/ sulcker booser straffe on-
derworpen?
26 Ontbint de onrechtueerdige bandẽ/ ont-
bintse/ ende sendt se gesont wederom eenen
yeghelicken tot het syne, ende biddet / dat
sy de voorgaende daedt vergheuen.
27 Laet los de kinderen des Almachtighen/
Hemelschen ende Leuendighen Gods / die
van onser Ouderen tijdt aen tot nu toe/ den
standt onses Regiments bewaert onuer-
stoort.
28 Dit seyde de Koninc: Ende sy terstont ont
bonden zijnde / als sy nu nieuwelicks den
doodt ontkomen waren/ hebben den heyli
ghen God/ haren Verlosser/ gheprefen.
29 Daer na heeft de Koninck / wederomme
in de stat gekomen zijnde, den Rentmeester
tot hem gheroepen/ ende gheboden/ wijn/
ende wat tot Maeltijden diende/ den Jo-
den te gheuen/ seuen daghen lanck:
30 Verordende, dat sy te dier plaetse daer sy
meynden te steruen, souden den dach harer
verlossinghe houden.
31 Doe hebben sy die te voren versmaet heyt
leden/ ende der doodt na by/ Ja nu tot den
doodt inghegaen waren, voor de bitter en-
de droeuighe doodt/ vrolicke Maeltijt ge-
houdẽ/ veruult met blijschap: ende de plaet
se tot haer verderf ende begrauinghe ver-
ordent/ met faten bereeckent.
32 Ende haer seer droeuighs klaechliedt ver
latende, hebben haer Vaderlandtsche liet
opghehuen / haren Salichmaker ende
wonderlicken God prijsende: ende alle treu
n Psa.30.12 ren ende weenen verlaten / ende n eenen
dans/ tot een beteeckeninghe der vreedtsa
met blijschap in ghestelt.
33 Desgelijcx heeft oock de Koninck hierom
een groote Maeltijt gehouden/ ende om de
onuerwachte verlossinghe, God sonder op
houden grootelicx ghepresen.
34 Maer die de Joden voormaels ten ver-
derue ende tot spijse der voghelen met blij-
schap verordent ende beghenen hadden/
die suchteden nu/ dewijle sy in schande wa
ren/ ende haer vyerighe vermeetenheyt met
oneere wtgebluschet werdt.
35 De Joden dan, ghelijck nu ghesepdt is/
ghebruyckten de voorseyde dansinghe en-
de Feeste, blijde verheuginghen ende dan-
singen: ende maeckten daeruan een gemey
ne Wet/ die in alle haer wtwooningen/ sou
de oock onder de Nakomers blijuen: ende
verordenden dat de voornoemde dagen der
blijschap souden gehoudẽ worden/ niet om
eenigs drinckerie oft brasserie, maer om de
verlossinghe die hen God gegeuen hadde.
36 Daer na zijn sy tot den Koninck gegaen/
oorlof begeerende/ om een yeghelick zijns
weechs te gaen.
37 o Haer beschrijuinge wert gehoudẽ, van o 3 Mac.4.21.
den vijf eñ twintichsten dage des Maents
Pascho/ tot den vierden dach des Maents
Epiph/ veertich daghen lanck:
38 Ende daer wert ghearbeydt om haer te
verderuen, vanden vijfsten dage der Maent
Epiph/ tot aen dẽ seuendẽ desselfẽ Maents
drye daghen lanck in de welcke de opperste
Heerschapper zijn barmherticheyt groote-
lick vertoonende, haer al te samen onuer-
seert bewaerde.
39 Eñ sy hebben Feest eñ Maeltijdt gehau-
den, waer toe de Coninck alle noodsakelic-
ke dingen gaf, tot den veertiendẽ dach des
voornoemden Maendts/ in welcken dach
sy tot hem om oorlof ghegaen zijn.
40 De welcke Coninck heeft ghepresen/ en-
de tot de Stadthouders eener yeghelicker
Stadt/ desen onderschreuen Brief gheson-
den/ waerin de groote beweghinghe zijns
herten veruaert is/

Dat vij. Capittel.

1 WY Koninck Ptolomeus Philopater/
wenschen den Stadthouderen alom-
me in Egypten/ ende allen Ouersten
inden Regimente/ salicheydt ende weluaert
want het gaet met ons ende onsen kinde-
ren wel:
2 Doe de groote God / ons in onse saken
voorspoet na onsen wille gegheuen hadde:
3 Hebben sommige vrienden/ ons dicmaels
strengelick aenkomende/ daer toe gebracht/
dat wy de Joden die in onsen Rijcke zijn/
souden in een plaetse vergaderẽ, eñ als vy-
anden, met ongewoonlicke straffe dooden.
4 Segghende/ dat om den haet/ welcken de
Joden hebben teghen alle Heydenen / onse
Rijcke nimmermeer en soude rust hebben/
eer dat ghescniedt ware.
5 Eñ als ipse gebonden/ met grooter quel-
linge hier gebracht hadden/ ghelijck slauen/
Ja gelijck verraders/ hebbẽ sijse, sonder eeni
ge ondersoeckinge ofte verhooringhe harer
sake/ ghesocht te dooden/ meer dan Scyti-
sche wreetheydt ghebruyckende.
6 Ende als wyse hierom bitterlick beschol-
den hebben/ na onse gerechticheydt die wy
teghen alle menschen ghebruycken, hebben
wy de Joden door onse genade nauwelick
konnen in het leuen behouden.
7 Maer hebben sekerlick beuonden/ dat de
Hemelsche God de Joden beschermt / ende
als een Vader syne kinderen/ allesins ghe-
holpen heeft.
8 Oock ouerdenckende de standtachtighe
goetwillighe vriendtschap/ die sy ons (ge-)
lijck oock voortijden onsen Vooroudere-
bewijsen maken wyse te rechte vrij van al
le beschuldinghe/ hoedanich sy zijn: ende ge-
bieden eenen yeghelicken/ dat hyse late tot
het hare komen/ in wat plaetse het zy/ dat
hen gantschelick niemandt hinderlick en
zy/ noch oock yet en verwijte dies/ dat sy on
rechtueerdichlicken gheleden hebben. a Jer.30.16 Zach.2.4.
9 Want weet et/ a ist dat wy yet quaets boo
lick teghen haer beginghen / ofte hen ee-
nichsins bedroeuen/ dat het niet een men-
sche/ maer de opperste God ende Heerschap
per aller moghentheyt, sal toornichlick al
lesins altijts ende onuerhinderlick wreken.
Vaert wel.
10 Als sy desen Brief ontfangen hadden/ en
zijn sy niet terstont wech gereyst/ maer heb-
ben oock van den Coninck begeert / dat de
Joden die den heylighen God eñ zijn Wet
ouer-

3. Mach. 2. 30. onbedwongen v verlaten haddē/ mochten van hem / na harer verdienste ghestraft worden.
31 Om dat die/ die omme des buycks wille de geboden Gods ouergetreden hadden/ nemmermeer en souden den Koninck ghetrouwe wesen.
32 Dewijle de Koninc achtede/ dat het waer achtich was/ gelijck sy seyden/ heeftse ghepriesen / eñ macht ghegeuen / de ghene die de Wet Gods verlaten hadden vrijelick in alle plaetsen zijns Rijcx te dooden / sonder eenighe middel der Koninckliker macht/ ofte ondersoeckinghe.
33 Doe hebben sy den Koninck/ (gelijck het betaemde/) bedanckt: eñ hare Priesters eñ de gantsche Menichte, hebbē Halleluya gheroepen / ende zijn met vreuchde henen ghegaen.
34 Eñ hebben also op den wech/ de ouertreders haers volcks gestraft/ eñ tot exempel ghedoodet / Ja hebbender op dien dach meer dan drij houdert gedoodet/ eñ maeckten vreuchden eñ blijschap / de Godloosen doodende.
35 Maer die totter doot toe hadden God aengehangen/ zijn wt der Stadt ghegaen/ met allerley seer welriechende bloemen bekroont/ met blijschap ende juychen / met Hymnen ende seer soeten ghesange, de volkomē vrucht harer verlossinge verkregen hebbende.
36 Eñ als sy gekomen waren tot de Stadt Ptolomais/ om der plaetsen natuere ghenoemt/ Rodophoros / (dat is / Roosendraghende /) daer sy van den Schepen verwacht werden/ hebben sy wt gemeynen rade daer seuen daghen lanck Maeltijdt ghehouden / dewijle de Koninck goetwillichlick allen nootdruft tot de reyse eenen yeghelicken beschickte / tot dat sy te huys quamen.
37 Also zijn sy ghesont henen ghereyst / met de hoorlicke verblijdinge, ende hebben goet gheacht / daer oock de blijde daghen/ ten tijde harer pilgrimage te houden.
38 Eñ als sy daer een gedachtenis Calomne opgherichtet hadden / zijn sy te Lande ende te water ghesont / vrij ende blijde ghereyst.
39 Ende door des Koninckx beuel/ is een yeghelick onuerseert / wederomme in zijn huys ghestelt/
40 Meerder macht dan te voren/ tegen hare vyanden/ met eere ende verschrickinge verkregen hebbende:
41 Ende en zijn gantschelick door niemant/ van haren goede berooft gheweest.
42 Want sy hebben alle wt de voorgaenghen beschrijuinghe/ alle haer goet weder ghekregen/ so dat alle die/ die yet vanden haren hadden/ dat selue hen met grooter vreese weder gauen:
43 Dewijle de opperste God met groote daden/ haer salichheydt volbrachte.
44 De Verlosser Israels/ is te prijsen in der eewicheydt/ Amen.

Eynde des derden Boeckx der Machabeen.

De Inhouden der Boecken / diemen noemt Apocryphos.

Nu moeten wy oock wat spreken van de Boecken/ die sommige noemen Apocryphos/ hoe wel hen die naem niet gantschelick en dient. Ick meyne dat dese Boecken / wel meugen heylige Boecken ofte Schriften genoemet worden/ als die door heylige Mannen/ van Heylige dingen ghescreuen zijn: Maer dat sy nochtans niet en zijn onder de Canonische Boecken te tellen / als die van sulcker Autoriteyt niet en zijn. Sommige deser Boecken/ beschrijuen Historien: sommige zijn Prophetische ende Leerboecken/ der welcker Inhouden wy nu int korte sullen stellen.

Tobias. Onder dese Boecken die historien beschrijuen / stellen sommighe ter eerster plaetse/ Tobiam, de welcke na mijn gheuoelen/ veel beter van de Huyshoudinge schrijft/ dan Xenophon ende Aristoteles: want hy bewijst alle dingen met leuendige exempelen/ ende onderwijst met seer ghesonde ende klare gheboden. Want de oude Tobias de Huysvader/ wert met ongeluck versocht / beyde in zijn goet ende in zijn Lichaem: nochtans en heeft hy in sulcke veranderlickheydt der dinghen niet anders ghedaen /dan eenen goeden Huyshouder betaemde. In zijn wterste armoede ende verdruckinge/ blijft hy by de oprechte Religie/ by onschuldicheydt ende rechtueerdicheydt/ nergens bedroch noch boose listen ghebruyckende/ om zijn armoede te verlichten: Ja in zijn groote armoede is hy weldadich na zijn vermeughen/ ende begraeft de dooden. Met woorden ende wercken gheeft hy synen huysgesinne een heylich exempel, behoorlicke ouerhandt houdende ouer zijn wijf / sone ende huysgesin. Bouen desen maeckt hy een Testament/ onderwijst synen sone seer volkomelick/ draecht sorge voor de nakomers/ bewijst zijn danckbaerheyt tegen God ende den menschen/ eñ doet allesins/ wat eenen goeden Huysvader betaemt. Voort de jonghe Tobias geeft een exempel / hoemen de Ouders behoort te eeren / hy is Godvreesende / ende synen Ouderen heylichlick gehoorsaem / eertse eñ dientse in allen. Hy en spaert geenen arbeyt, hy is neerstich/ vriendelick / sober/ kuysch/ ende in allen Godvreesende. Bouen desen/ wordt in dit Boeck de eerbaerheydt des Houwelicks vertoont / ende gheleert / hoe heylichlick datmen behoort hem seluen een Houwelick te begheuen / ende dat te onderhouden: hoe qualicken het vergaet/ daer de Houwelicken niet en ghescheiden in de vreese des Heeren. Item/ hier wort geleert/ dat hinderlicke dinghen door gheen beter remedie wt den Huysgesinne verdreuen worden/ dan door neerstighe Godsalicheyt: ende dat der Heyligen cruyce / seer gheluckigen wtganck ghekrijcht: dat de Godloosen/ eewichlick in haer Godloosheyt vergaen: eñ vele diergelijcke seer heylighe dinghen.

Judith. DE historie Judith heeft haren naem vanden Voorneemsten persoon / ghelijck oock de historie Tobie. Hier wort de wreede tyrannie/ hoouerdicheyt/ vermetenheyt/ ouerdadicheyt/ wonderlicken wel voor oogen ghestelt. De Maiesteyt/ menigentheyt/ geschicktheyt ten Kryghe / ende groote ouerdaet Holofernis/ des Koninckelicken Hooftmans wordt hier verheuen/ eñ daer tegen ghestelt een Godsalighe ende kuysche/ maer nochtans nederige/ onmachtige en de bloosche Weduwe/ met ghelooue ende ghebeden/ met ootmoedicheyt ende voorsichticheydt strydende teghen die onuerwinnelicke macht. Want sy heeft haer met een warachtich betrouwen op God ende met gebeden gewapent/ eñ des Hooftmans gulsicheyt/ begeerlicheyt ende vermetenheyt/ voorsichtichlick ghebruyckt / ende alsoo den Godloosen in den strick synder Godloosheyt gheuangen/ ende met zyn eygen sweerdt ghedoodt. Hier in sietmen den wonderlicken Raedt Gods/ die de syne met den cruyce oeffent/ ende met troost en verlost: maer ten eynde de gantsche menigentheyt der Godloosen sonder moeyte / doch niet sonder spot te niete maeckt. So bewijst hy dan altijt zijn kracht/ ende verlost alle die / die op hem betrouwen. Ende Judith de weldaet Gods prijsende/ leert ons danckbaerheydt / ende datmen God alleen/ die in den Kryck ouerwinninghe/ ende in den Vrede gheluckheyt gheeft/ moet aenroepen ende dienen.

Susanna. DE historie Susanne/ is eñ seer schoon exempel der trouwe eñ kuyscheyt des Houwelicx. Daer in wort oock gheleert / dat God de Rechtueerdigen eñ ontschuldigen beschermt/ ende de Onrechtueerdigen/ Hoereerders/ Overspeelders/ ende voornemelick de onrechtueerdighe Richters straft/ ende wonderlicken beschaemt.

Bel eñ den Draeck. DE Schrift Danielis/ eñ des Bels Priesteren van den uytwendigen dienst der Afgoden/ vertoont seer lustichlick den aerdt der valscher eñ warachtiger Religie/ de schandelicke listen ende oneerlicke verderuinge der valscher Religie / ende de eerbare eenuoudicheyt/ eerlickheyt / ende schoone ouerwinninge der warachtiger Religie. Die dese historie als een fabel verwerpen/ die mogen sien / op wat Autoren sy steunen: Ick sie dat het een historie is/ vol menigerley vruchten ende gheleertheydt.

Het gesangk der Mannẽ. ALso machmen oock sien/ dat die onbehoorlick spreken/ die seggen/ dat de Mannen nauwe so veel tydts en hadden in den Oven/ dat sy souden ghesongen hebben. Want op sulcke wijse soudemen oock vele wt de Canonische Schrifture mogen verwerpen. Men leest voorwaer in Jona: Ende Jonas badt tot synen Heere God / wt het binnenste des Visches. Dit en wort niet ongeloofick gheacht/ dewyle de Heere Jonam versterckte: Ende nochtans disputeren ledighe menschen / of de Mannen in den Oven tijt hadde. Het is een seer schoon ghesangk/ Gode ende syne wercken prijsende / ende tot des seluen lof vermanende.

3. Esdre. HEt derde Boeck Esdre verhaelt sommige dingen wt de vierden Boecke der Koningen/ eñ oock vele dingen / die in den Boeck Esdre ende Nehemie verklaert worden. hoe wel sommighe dinghen worden hier breeder vertoont / ende vele schoone exempelen der Godsalicheyt voor ooghen ghestelt.

De stucken Hester. In de stucken Hester zijn schoone exempelẽ der gebeden/ eñ sommige andere nutte dingen.

1. Machabeen. HEt eerste boeck der Machabeen is in eenuoudicheydt ende suyuerheyt der woorden/ eenichsins der Canonischer Schrifturen ghelijck / ende stelt seer schoone exempelen des gheloofs voor oogen. Want Matthatias de lustighe Heldt/ met syne voornoemde kinderẽ zijn leuendige exempelẽ des betrouwens op God/ der vromicheyt/ grootmoedicheyt/ manlicheyt/ standuasticheyt eñ liefde tot God/ ende tot het Vaderlandt. Sy strydẽ voor haer Vaderlandt/ eñ de heylige Wetten tegen de Godloosen/ eñ hebben wonderlick geluck eñ en misbruyckẽ haer voorspoet niet. Wāt voor al soecken sy Godvreesentlick de veruallẽ Religie eñ Godsdienst weder op te richtẽ/ eñ dat gemeyn Regiment/ dat schandelick verdoruẽ was/ wederom te rechte te brengen ende te regeeren. Hier mogen de gene/ dien door de behoorlicke regieringe Gods sulck Ampt opgheleyt is/ een rechtueerdige ende Godvreesende wijse van Kryghen tegen de ongheloouige/ leeren. In dit Boeck zijn menigerley ende wonderlicke ghevallen ende wtkomsten/ in de welcke alomme Gods waerheyt/ goetheyt/ heylicheyt/ gherechticheyt/ barmherticheyt/ rechtueerdicheyt/ ende andere deuchden/ die de Schrifture Gode toeschrijft/ ghesien worden/ daer hy de syne beschermt / ende die teghensprekers straft. Dit is gantschelick sulck een Boeck/ dat hem de Gheloouigen niet en souden sonder schade verliesen.

2. Machabeen. HEt tweedde Boeck der Machabeen/ en koemt met gheenen anderen Boecken in wijse van schrijuen ouer een/ eñ de Ouden en hebbent so hooghe niet gheacht als het Eerste: daer in worden vele Historien verhaelt / die in den eersten Boeck met suyuerder eenuoudicheyt beschreuen zijn. Nochtans leestmen daer in / de voornoemde martelie der seuen Broederen/ ende des ouden Eleazari gheloove/ Godsalicheyt / ende standuasticheyt / allen menschen weerdich na te volgen / ghelijck oock Cecilius Cyprianus/ die in zijn vermaninge tot de martelie/ rijckelick voortbrengt.

Manasses belydinghe. In Manasses Belijdenisse / hebben wy een forme van warachtighe bekeeringhe / ende behoorlicke belydinghe der sonden voor God.

Het Boeck der Wijsh. IN de andere Boecken die onderwijsinge gheuen / het leuen eñ de zeden aengaende wort te rechte van sommigen/ het Boeck der Wijsheyt ter deser plaetsen gestelt. Daer in heeftmen den lof der Wijsheyt/ wat eñ hoe groot sy zy/ welcke hare wercken ende vruchten zijn/ hoe seer alle menschen behooren te arbeyden eñ te bidden/ om die te ghekrijgen. Hier in wort God seer hooge gepresen/ dẽ welckẽ te kennẽ de warachtige wijsheyt is. Wederom beschrijft hy de valsche wijsheyt/ eñ dẽ dienst der Afgodẽ/ die eẽ klaerlicke peste der warachtiger wijsheyt is: Waer van oock Lactantius seydt / dat daer gheen Religie en is / daer Afgoden dienst is. Bouen desen/ worden hier vele andere dingen seer wel geleert / eñ schijnen tot de warachtige wijsheydt te dienen. Dat dan alle die de warachtighe Philosophie soecken/ dit Boeck lesen

Het

Ecclesiasticus. HEt Boeck Ecclesiasticus/ wordt Jesu den sone Syrach toegeschreuen / ende heeft vele dingen ghemeyn met de Spreucken Salomonis: wtgenomen dat Ecclesiasticus ouervloediger is/ ende lichter om verstaen. In het eynde verhaelt hy den lof der heylighen Vaderen/ ende haers gheloofs. Het welcke meughelick de Apostel Paulus heeft aengesien/ doe hy het elffte Capit. des Sendbriefs tot de Hebreen schreef: waer in hy oock der ouden Heyligen gheloove gepresen heeft/ niet alleenlick om dat wijt souden weten/ maer veel meer/ om dat wy souden arbeyden om na te volgen. Hy heeft het gantsche Boeck/ met een ghebedt tot God/ besloten.

Baruch. BAruch heeft zijn Boeck gheschreuen / in de Babylonische gheuanckenisse: waer in hy Gode rechtueerdicheydt toeschrijft / om dat hy de Joden / ghelijck sy verdient hadden/ ghestraft heeft/ ende belijdt de sonde / ende beschuldicht zijns volcks hardneckighe onghehoorsaemheyt ende ongetrouwicheyt. Bouen desen/ bidt hy om vergeuinge der sonden/ eñ dat God synen volcke barmhertich zy/ eñ ten eynde wederom in haer Vaderlandt brenge. Ende beloeft de wederoprichtinge der Israeliten/ op dat hy in haer herte gheloove verwecke.

De Sendbrief. Jeremie. DE Sendtbrief die Jeremie toeghescreuen / ende in het eynde des Boecks Baruchs ghestelt wort/ is een gheschickte ende klare vermaninghe / dat de Joden in Babylonia gheuangen/ den warachtighen God niet en verlaten/ eñ de Babylonische Godẽ vreesen. Daerom straft hy de Afgoderie seer/ hen vermanende/ dat sy dẽ warachtigen God aenbiddẽ/ ende hem alleene dienen.

4. Esdre. HEt vierde Boeck Esdre / heeft ghesichten ende openbaringhen / menigerley ghescheidenissen des volcx vermanende. Dit Boeck hebben de Ouden minst gheachtet / onder de bouen verhaelde Boecken: nochtans en hebben sy het niet gantschelick verworpen/ want het heeft syne nutticheydt.

ICk wil oock hier by stellen/ dat de sonderlicke gheleerde man Theodorus Biblianderr / van dese voorschreuen Boecken seyt/ in zijn Boeck / De optimo genere explicandi Hebraica/ daer hy oock de somma der selver Boecken verhaelt/ aldus schrijuende: De Ecclesiastische Boecken worden oock ghenoemt Heylighe Schriften: de welcke/ hoe wel sy gheen bequame autoriteyt en hebben / om dinghen te beuestighen daer van twist is/ ghelijck de Canonische heylighe Schriftuere/ so en worden sy nochtans niet verworpen/ ghelijck de Schriften/ die te rechte ghenaemt worden Apocrypha: als de prophecie Eldad eñ Medad/ de opklimminghe Mosis / Apocalypsis Helie/ ende dierghelijcke andere ghedichtselen des boosen Gheests. Maer dese Ecclesiastische boecken / zijn oock in de Scholen ende Kercken der gheloouighen toegelaten/ ende van velen in so groote eerweerdicheyt ghehouden/ dat sommighe het boeck Judith onder de Canonische Schriftuere stellẽ. Wy willense nu na de ordẽ des tijts verhalẽ. De sommighe veruaten Historien van den tijde Ezechie / tot den tijdt Pompei / die eerst den Joden haer rijck ghenomen heeft. **Tobias.** Het boeck Tobie/ dat van den heylighen Hieronymo is wt der Chaldeischer tale ouergheset in Latijn/ verhaelt dingen/ die ghescheet zijn in Assyria/ na dat de tien gheslachten waren in dienstbaerheyt wechgeleydt/ ende leert door een schoon exempel/ de liefde der Ouderen/ der Kinderen/ ende der ghetrouden lieden. **Judith.** Judith vertoont de natuere des gheloofs ende stantuasticheyts: eñ verhaelt/ hoe de Stadt Bethulia van den Hooftman Nabuchodonosors/ des vaders des grootẽ Nabuchodonosors/ die Zedechiam eñ Joachim gheuangen nam/ beleydt zijnde / door de heylighe Weduwe Judith verlost werdt. **Daniel.** Daniel heeft eenen aenhanck van Susanna/ Bel/ ende den Draeck. **Hester.** Hester heeft sommighe aenhanckselen. **3. Esdre.** Het derde boeck Esdre verhaelt van den Phase Josie / daer van men in de boecken der Coninghen leest/ ende dinghen die in Esdra ende Nehemia staen / daer tusschen stellende den strijdt des vernufts ende wijsheydts / daer in Zorobabel de ouerwinner was. **Machabeen.** De boecken der Machabeen/ verhalẽ de verdruckinge Israelis door Antiochum Epiphanẽ/ ende de Macedonische: in welcke Boecken een klaer voorbeeldt Antichristi ghesien wordt. De andere Ecclesiastische Boecken/ handelen van de Godsalicheyt/ ende onderwijsinge der zeden ende des leuens. **Baruch.** Want Baruch versamelt wt Esaia ende Jeremia Sentenciẽ/ die tot lasteringhe der Afgoden dienen/ ende straft de Afgoderie swaerlick. **4. Esdre.** Het vierde boeck Esdre/ heeft verscheyden Prophecien/ eñ vele ghesichten/ ghelijck Ezechiel/ Zacharias/ eñ Daniel. **Ecclesiasticus.** Jesus de sone Syrach / heeft dat boeck Ecclesiasticum ghemaeckt / het welcke men de Wijsheydt noemt / ende Hieronymus betuycht / dat het by de Hebreen is oock ghenoemt/ Parabolen ofte Spreucken. Hy leert de wijsheyt met korte Sentencien/ ghelijck der seer ouden Schrijueren ghebruyck was: ende heeft vele dingen/ die te voren in Ecclesiaste ende in de Spreucken Salomonis gheschreuen zijn. **Het boeck d' Wijsheydt.** Het boeck der Wijsheyt / dwelck Philoni eenen seer welsprekenden Jode toegerekent wort/ verhaelt breeder/ ende dat met Griecxsche welsprekenheyt/ dat in het eerste boeck der Spreuckẽ Salomonis gheschreuen is/ tot den lof der warachtigher wijsheydt dienende. Het ghebedt Manasse/ dwelck in de Griecxsche exempelaren niet en is/ heeft gantschelick de Hebreische wijse van spreken.

Dit schrijft Theodorus Biblianderr.

Eynde des Inhoudts der Apocryphen.

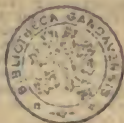
HET NIEVVVE TESTAMENT,

Dat is,

Het Nieuwe Verbondt onses Heeren Jesu Christi,

In Nederduytsch na der Griecscher waerheyt ouerghesét.

Matth.17.5.
Dese is mijn lieue Sone/ inden welcken ick mijn welbehaghen ghenomen hebbe: hoort hem.

Apoca.xxij.
Jck Jesus hebbe mijnen Enghel ghesonden om v dit inde Ghemeynte te betuyghen. Jck ben de wortel ende dat gheslachte Dauids/ die luchtighe Morghensterre.

Ghedruckt int Jaer 1572.

DE BOECKEN DES NIEUVWEN Testaments metten ghetale der Capittelen.

I.	S. Mathei Euangelium.	xxviij. Cap.
ij.	S. Marci Euangelium.	xvj. Cap.
iij.	S. Luce Euangelium.	xxiiij. Cap.
iiij.	S. Joannis Euangelium.	xxj. Cap.
	Het tweede boeck van S. Lucas.	
v.	De handelinghen der Apostelen/ beschreuen van S. Lucas.	xxviij. Cap.
	De Epistelen Pauli.	
vj.	De Epistel S. Pauli totten Romeynen/ heeft	xvj Cap.
vij.	De eerste Epistel Pauli totten Corintheren/ heeft	xvj. Cap.
viij.	De tweede Epistel Pauli totten Corintheren heeft	xiij. Cap.
ix.	De Epistel S. Pauli totten Galaten/ heeft	vj. Cap.
x.	De Epistel S. Pauli totten Ephesen/ heeft.	vj. Cap.
xj.	De Epistel S. Pauli totten Philippensen/ heeft	iiij. Cap.
xij.	De Epistel S. Pauli totten Colossensen	iiij. Cap.
xiij.	De eerste Epistel S. Pauli totten Thessalonicensen.	v. Cap.
xiiij.	De tweede Epistel S. Pauli tot den Thessalonicensen.	iij. Cap.
xv.	De eerste Epistel S. Pauli aen Timotheum.	vj. Cap.
xvi.	De tweede Epistel S. Pauli aen Timotheum/	iiij. Cap.
xvij.	De Epistel Pauli aen Titum.	iij. Cap.
xviij.	De Epistel S. Pauli aen Philemon/ heeft	I. Cap.
xix.	De Epistel totten Hebreen.	xiij. Cap.
	Der anderen Epistelen.	
xx.	De Epistel Jacobi.	v. Cap
xxj.	De eerste Epistel S. Petri.	v. Cap.
xxij.	De tweede Epistel S. Petri.	iij. Cap.
xxiij.	De eerste Epistel Joannis/	v. Cap.
xxiiij.	De tweede Epistel Joannis/	j. Cap.
xxv.	De derde Epistel Joannis/	j. Cap.
xxvj.	De Epistel Jude.	j. Cap.
xxvij.	De openbaringe Joan.	xxij. Cap.

DE ARGVMENTEN ALLER Boecken des Nieuwen Testaments.

Een yeghelick bysondere ende na ordine/ voor zijn Capittel ghestelt.

Onder de Schrijuers des Nieuwen Testaments / zijn inde eerste plaetse de Euangelisten/ dat is / de Beschrijuers der Historie des Euangeliums. Dit woort Euangelium wort hier ghebruyckt voor een blijde bootschap dat is/ voor de vercondinghe eender ghelucksaligher sake / te weten / dat de Hemelsche Vader ons synen Sone ghegeuen heeft / en met hem al wat tot een salich leuen dient. Want de Enghel des Heeren roept by Lucam tot de Herders/ seggende: En vreest v niet/ want siet ick Euangelizere v een groote blijschap/ die den gantschen volcke ouercomen/ want v is heden een Salichmaker ghebooren/ die is Christus Jesus. So wort ons dan door het Euangelium blijschap en gherustichept des herten vercondicht: de welcke daer in gelegen is/ dat God syns Sone gegeuen heeft/ tot versoeninge en verlossinge der gantscher werelt. Waerom Paulus oock schrijft dat het Euangelium is de moghenthept Gods allen Geloouigen ter salichept. Want de moghenthept Gods oft den arm Gods / is de Sone Gods/ Jesus Christus onsen Heere/ die allen geloouigen genoechsaem is om eeuwighe rechtueerdichept en salichept te vercrijgen. Hierom worden die Euangelisten ghenaemt die dese sake der rechtueerdichept en salichept beschreuen/ te weten/ hoe Christus zy inde werelt gecomen/ het geloone en beteringe geleert/ en de werelt vanden Duyuel ende alle ongherechticheyt verlost hebbe. Sulcke Schrijuers worden daer viere getelt/ onder de welcke de twee/ namelic/ Matheus en Joannes selue gesien hebben/ dat sy beschrijuen/ Ja zijn ten meesten deele selue mede inde dingen geweest/ die sy beschrijuen: want sy zijn van den Heere Christo Jesu tot Apostelen vercoren/ ende onder de voornemste gheweest.

Euangelium.

Ende Mattheus de eerste/ heeft (ghelijck sommige meynen) ten negenden Jare nae de Hemeluaert des Heeren/ de Historie vande sake des Heeren beschreuen/ en in het licht ghebracht. Hy ghebruyckt een schoon Historische orden/ met wonderlicke gheschicktheydt/ ende claerhept: de geboorte Christi: ende wat voor zijn openbaringe en de bedieninghe zijns ampts ghescheidt is/ beschrijuende. Daer nae als hy nu zijn ampt heeft begonnen te bedienen/ hoe ende hoedanighe Discipulen hy vercoren heeft/ wat / ende hoe hy gheleert heeft. Item/ wat grooter wonderdaden hy gedaen heeft/ wat grooter weldaden hy den volcke bewesen heeft: wat hy int openbaer / ende wat hy int heymelicke ghedaen heeft. Hoe hy met zijne vyanden / met zijne vrienden / met de swacke Soudaers/ ende met de hertneckighe verachters ghehandelt heeft. Bouen desen verclaert hy / met wat deuchden hy begaeft was/ wat exempel des leuens hy ghegheuen heeft/ wat grooter autoriteyt hy hadde. Ten laetsten hoe hy van synen Discipel sy den Joden verraden / ende vanden Joden ouergheghenen den Heydenen/ ende seer wreedelick ghehandelt/ ende ten eynde ghecruyst/ ghestoruen/ ende begrauen / ende ten derden daghe weder opgestaen zijnde/ hem seluen wederom leuendich den zijnen verthoont heeft / ende daer nae ten Hemel opgheclommen is / ende de Apostelen inde gantsche Wereldt ghesonden heeft/ om alle menschen te vercondighen / dat hen door den doot Christi/ salichept vercreghen was / ende dat sy de Gelooui-ge souden Gods heylighen.

Cap. 28.

HET HEYLIGHE EVANGELIVM Beſchreuen door Mattheum.

Dat Eerſte Capittel.

1. De tijdtlicke gheboorte Jeſu Christi/ 20. ontfanghen vanden heylighen Gheest/ 21. gheboren van de maghet Maria/ welcke van Joseph ondertrout was/ 23. Jesus Salichmaker/ ghenaemt Emanuel.

Dat Jesus y de Messi-as/ de Sa-lichmaker/ ie dē Vade en beloeft was.

a Of/ verge-ereringhe.

1 HEt Boeck des gheslachtes Jesu Christi/ des Soons a Dauids/ des Soons Abrahams.
2 Abraham genereerde Isaac. c Isaac ghenereerde Jacob/ d Jacob genereerde Judam ende sijne Broeders.
3 e Judas genereerde Phares eñ Zaram wt Thamar. f Phares genereerde Esrom. g Esrom genereerde Aram.
4 Aram genereerde Aminadab. Aminadab genereerde Naasson. Naasson genereerde Salmon.
5 Salmon genereerde Booz wt Rachab. h Booz genereerde Obed wt Ruth. Obed genereerde Jesse.
6 i Jesse genereerde Dauid den Koninck. k Dauid de Koninck genereerde Salomon wt den wijue die Vrie was.
7 l Salomon genereerde Roboā. m Roboam genereerde Abia/ n Abia genereerde Asa.
8 o Asa genereerde Josaphat. p Josaphat genereerde Joram. q Joram, genereerde Oziam.
9 r Ozias genereerde Joathā/ s Joatham genereerde Achaz. t Achaz genereerde Ezechiam.
10 u Ezechias genereerde Manassen. x Manasses genereerde Ammon. Ammon genereerde Josiam.
11 y Josias genereerde Jakim / Jakim genereerde Jechoniam ende sijn broeders. in der z Babilonischer ouervoeringe.
12 Eñ na der Babilonischer ouervoeringe a Jechonias genereerde Salatiel. b Salathiel genereerde Zorobabel.
13 Zorobabel genereerde Abiud. Abiud genereerde Eliachim. Eliachim genereerde Azor.
14 Azor genereerde Sadok. Sadok genereerde Achim. Achim genereerde Eliud.
15 Eliud genereerde Eleazar. Eleazar genereerde Matthan. Matthan genereerde Jacob.
16 Jacob genereerde Joseph den Man Marie/ wt welcker is † geboren die Jesus die daer gheheeten wordt Christus.
17 Alle die gheslachten van Abraham tot Dauid/ zijn veerthien gheslachten. Eñ van Dauid tot de Babilonische ouervoeringe/ zijn veerthien gheslachten: Eñ vande Babylonische ouervoeringe tot Christum/ veerthien gheslachten.
18 c Ende het ghinck met der gheboorte Jesu Christi aldus toe: Als Maria zijn Moeder met Joseph ondertrout was/ eer sy te samen quamen / werdt sy beuonden beurucht wt den heyligen Geest.
19 Ende Joseph haer man dewijle hy recht veerdich was / en begheerdese niet d te schande te maken/ so wilde hyse heymelick e verlaten.
20 Ende als hy dat inden sin hadde/ siet so verscheen hem de Engel des Heeren inden droom / segghende : Joseph ghy Sone Dauids vreest niet Mariam (voor) v Wijf

Luce. 3. 3.
Gen.21.2.
Ge.25.24.
Ge.29.35.
Ge.38.27.
Ge.46.12.
Para.2.5.
Ruth.4.18.
1.Par.2.9
Ruth.4.18
1.Sam.16.
7/ 12.
2.Sa.12.24
Reg.11.43
.Para.3.10
n 1.Par.3.
o.
.Par.11.20
2.Pa.14.2
2.Pa.17.1
2.Pa.21.1.
2 Pa.21/17
2, 1.
2.Pa.26.21
2.Par.27.9
2.Pa.28.27
2.Re.20.21
2.Re.21.18.
Pa.3.13.14
2.Re.23/34
/ 1.
Par.36.4
Re.24.14
1.Par.3.17
Esdr.3/ 2.
/ 2.
agg.1. 2.

Of ghege rseert.

de gheboorte Jesu Christi. Luce.1. 27.

Gen.24.1

Of van hē scheyden.

te nemen/ want dat in haer ghegenereert is/ dat is wt den heyligen Geest.
21 Eñ sy sal eenen Sone baren. f eñ ghy sult sijnen Naem heeten Jesus / g want hy sal zijn volck † behoeden van hare sonden.
22 Ende dit is altemael ghescheidt / op dat veruult worde dat van den Heere ghesproken is door den Propheet/ die daer seyt:
23 h Siet een Maget sal beuruecht worden/ eñ sal eenen Sone barē, eñ i † ghy sult sijnen Naem heeten Emanuel / dat is te segghen God met ons.
24 Joseph dan ontweckt van sijnen slaep/ dede ghelijck hem de Engel des Heeren beuolen hadde/ ende nam zijn Wijf met hem.
25 Ende en bekendese niet tot dat sy haren eerstgeboren Sone ghebaert hadde: ende hiet sijnen Naeme Jesus.

f Luce.1.31.
g Act.4.12/
† Of/ salich maken.
h Esa.7.14.
i † Anders. sy sullen.

Dat ij. Capittel.

1. Christus gheboren/ 2. is aenghebeden van de wijse: 13. ende door de vermaninge des Engels ghedraghen in Egypten om Herodis wreetheydts wille: 16. de welcke de kleyne kinderkens doodt/ 19. van waer hy na de doot Herodis wedergebracht zijnde in het lant Israels/ woont in Nazareth.

1 DOe nu Jesus a geboren was te Bethlehem int Joodtsche landt / ten tijde des Koninckx Herodis/ siet/ daer quamen b Wijse van Oosten tot Jerusalem.
2 Segghende : Waer is de Koninck der Joden die gheboren is? Want wy hebben sijn Sterre ghesien int Oosten/ eñ zijn ghecomen om hem te aenbidden.
3 De Coninck Herodes/ dit ghehoort hebbende/ werdt beroert/ eñ gheheel Jerusalem met hem.
4 Ende hy versamelde alle de Ouerpriesters eñ Schriftgeleerden des volcks/ ende ondervraechde van hen waer † Christus soude gheboren worden.
5 Sy seyden hem : Te Bethlehem int Joodtsche landt : want also is gescreuen door den Propheet.
6 c Eñ ghy Bethlehem int Joodtsche lant/ zijt gheensins de kleynste onder de Vorsten Juda : want wt v sal de Leydtsman voort komen / die mijn volck d regeeren sal.
7 Doe riep Herodes de Wijse heymelick/ ende ondersochte van hen te wat tijde de Sterre hen verschenen was.
8 Ende sandt se na Betlehem / segghende: Gaet henen derwaert / ende ondersoeckt neerstelick van den kindeken: eñ als ghyt sult gheuonden hebben/ laet et my weten/ op dat ick oock come/ ende dat ickt aenbidde.
9 Ende sy den Coninck gehoort hebbende/ zijn henen ghegaen: Ende siet de Sterre die sy int Oosten ghesien hadden / ginck voor hen tot dat sy quamen eñ stondt bouen die plaetse daer t kindeken was.
10 Doe sy nu de Sterre sagen/ verheuchden sy hen seer met grooter vreuchden.
11 Eñ in het huys komende vonden sy dat kindeken met Maria sijn Moeder: e ende neder vallende aenbadent : Ende haer schatten opghedaen hebbende/ offerden sy hem gauen : Gout ende Wieroock ende Myrrhe.
12 Eñ van God vermaent inden droom datse niet souden wederkeeren tot Herodem/ keer

a Luce.2.6.
b gr. Magi Magi waren eē volck in Media/ so Herodotus schrijft. Eñ de Persen noemdē oock hare Priesters eñ Wijsen Magos.
† Of/ ghesalfde.
c Mich.5.2
Joan.7.42.
d Of/ hoede ghelijck een herder sijne kudde.
e Psal.72.10
Esa.60.6.

den sy weder door eenen anderen wech nae
haer lande.
13 Doe sy nu henen ghetogen warē siet/ de
Ioseph Engel des Heeren verscheen Joseph inden
vliede met droom seggende: Staet op/ eñ neemt dat
Jesu eñ de kindeken ende syn Moeder/ ende vliet in
moeder in Egyptē/ eñ blijft daer tot dat ickt v segge:
Egypten. want het is voor handen/ dat Herodes dat
kindeken soecken sal te dooden.
14 Ende hy stondt op/ eñ nam dat kindeken
ende syn moeder in der nacht / ende weeck
henen na Egypten.
15 Ende was daer tot den doodt Herodis:
op dat veruult worde dat van den Heere
gesproken is door dē Propheet/ seggende:
f Nu.24. 8. f Wt Egypten hebbe ick mijnen Sone ghe
Osee. 11. 1. roepen.
16 Doe nu Herodes sach dat hy bedroghen
Herodes was vande Wijse/ werdt hy seer toornich:
doodt de eñ syn volc gesondē hebbende/ doodde alle
kinderen. de kinders te Bethlehem / eñ in alle hare
palē van twee iarē aen eñ daer onder/ na dē
tijt dien hy van de Wijse vernomen hadde.
17 Doe werdt veruult dat van den Heere
ghesproken is door den Propheet Jeremi-
am/ seggende:
g Iere.31.15 18 g In Rama is een stemme ghehoort/
veel klagens ende weenens ende huylens/
Rachel beweenende hare kinders: ende en
heeft haer seluen niet willen latē troosten/
om dat sy niet en zijn.
19 Doe Herodes nu ghestoruen was / siet/
de Enghel des Heeren verscheen Joseph in
den droom in Egypten.
20 Seggende/ Staet op neemt het kindeken
eñ syn moeder / ende gaet henen int landt
Israels: want sy zijn ghestoruen die des
kindekens ziele sochten.
21 Eñ Joseph opgestaen/ nam dat kindeken
eñ syn moeder/ ende quam int lant Israels.
22 Maer doen hy hoorde dat Archelaus in
Judea regneerde / in Herodis zijns vaders
plaetse/ vreesde hy daer henen te gaē maer
van Gode vermaent indē droom/ weeck hy
henen in de deelen des Galileetschē lants.
23 Ende daer ghecomen zijnde/ woonde hy
in de stadt ghenaemt Nazareth: op dat
veruult worde dat door de Propheten
h Iud. 13.7 gesproken is/ (naemlick) h Hy sal Nazare-
nus gheheeten worden.

Dat iij. Capittel.

1. Joannes in de wildernisse predickt
bekeeringe 3. eñ de toecoemste des Heerē. 6
Joannes ende het volck doopende / 7 strafte de
de Dooper. Phariseen 11. gheuende ghetuygenisse van
a Mar. 1. 4 Jesu Christo 13 dē welckē hy oock doopt.
Luce. 3. 3. 1 E Nde a in die dagen quam Joannes de
Joan. 1/23. Dooper / predickende inde woestyne
3/23. des Joedtschen landts.
b Esa. 56 1. 2 Ende seggende: b Betert v: want het
Mat. 4. 17 Koninckrijck der Hemelen is na by.
c Esa. 40. 3. 3 Want dese is die gene daer de Propheet
Mar. 1. 3. Esaias van ghesproken heeft/ segghende: c
Luce. 3. 4. De stemme des genen die roept inde woe-
Joan. 1. 23 styne / is: Bereydt den wech des Heeren/
d Mar. 1. 6 maeckt syne paden recht.
2. Reg. 1. 8. 4 d Eñ dese Joannes hadde zijn kleedinge
e Leuit. 11. 22 van Kemels hayr/ ende eenen lederen gor-
f 1 Sam. 14. del om zijn lendenen: ende zijn spijse was e
26. Sprinchanen/ ende f wilden honich.
g Mar 1. 5 5 g Doe quamen tot hem / Jerusalem ende
Luce. 3. dat gantsche Joedtschelandt/ eñ het gant-
Belijdinge sche landt ontrent den Jordaen.
der sonden. 6 Ende werden van hem ghedoopt inden
h Act. 19. 18. Jordaen / h bekennende hare sonden.
De Phari- 7 Eñ doe hy vele Phariseen eñ Sadduceen
seen. sach tot synen Doop comen / seyde hy tot
i Mat. 22. 33 hen: i Ghy Adderen ghebroetsel / wie heeft

v lieden ghewaerschout dat ghy soudt vlie-
den vanden toecomenden toorn?
8 k Draecht dan vrucht die der bekeeringe k Griex!
weerdich is. maeckt dan
9 Eñ denckt niet by v seluē te seggen: l Wy vrucht der
hebben Abraham tot eenen Vader. Want bekeeringe.
ick segg v / dat God machtich is oock wt l Luce. 3. 8.
dese steenē kinderen Abraham te verwecken. Joan. 8. 39
10 Ende nu is oock de bijle aen den wortel Act. 13. 26.
der Boomen geleyt: daerom alle boom die Byle.
geen goede vrucht en draecht/ sal afgehou- m Mar. 1. 8
wen/ ende int vyer ghewerpen worden. Luce. 3. 16.
11 m Ick n doope v wel met water tot Joan. 1. 26.
bekeeringhe: maer hy die nae my coemt/ is Act. 1. 5.
machtiger dan ick: wiens schoenen ick niet 11. 16. 19. 4.
weerdich ben/ te dragen o die sal v met den n Anders:
heyligen Gheest ende met vyer doopen. So doope
12 p De welcke synē Wan in syne hant heeft ick v dan
eñ sal synē dorschvloer doorsuyueren: ende o Esa. 44. 3.
zijn Tarwe in syn schuere samelen/ ende het Joel. 2. 28.
kaf met onwtbluschelickē vyere verbranden. Act. 2. 4.
13 q Doe quam daer Jesus van Galilea tot 11. 15. 19. 6.
den Jordaen / tot Joannem/ om van hem p Luce. 3. 17.
ghedoopt te worden. q Mar. 1. 9.
14 Ende Joannes weygherde hem seere/ Luce. 3. 21.
seggende: Ick hebbe noode van v gedoopt
te worden/ ende koemt ghy tot my?
15 Ende Jesus antwoordende / seyde tot
hem: Laet et nu wesen: want aldus betaemt
ons alle gherechticheydt te volbrenghen.
Doen liet hy hem ghewordē.
16 Ende doen Jesus ghedoopt was / quam
hy terstondt op van tē water: ende siet/ de
Hemelē werdē hem gheopent/ eñ r sach den r Joan. 1. 32
Geest Gods neder dalen gelijck een Duyue/
ende op hem comen.
17 Eñ siet een stemme wt de Hemelē seggen f Esa. 42. 1.
de: f Dese is mijn wel lieue Sone/ in den Mat. 17. 5.
welcken ick mijn welbehagen ghenomen Mar. 1. 11.
hebbe. 9. 7.

Dat iiij. Capittel.

Luce. 3. 22.
2. Jesus geuast hebbende. 3. werdt ver- 9. 35.
socht van den Satan / ende ghedient van Coloss. 1.
de Engelen/ 12. daer na wijckende nae Ga- 2. Pet. 1. 17
lileen woont hy te Capernaum. 17 begint
te predicken / 18. roepende Petrum ende
Andream/ 21. Jacobum ende Joannem/ 23
gaet het lant vā Galilea omme vercondigen
de het Euangeliū eñ heelēde alle krancken.
1 D Oe a werdt Jesus van den Gheest Christus
ghelepdt in de woestijne / om van den versocht.
Duyuel versocht te worden. a Mar. 1. 12
2 Eñ doe hy b veertich daghen eñ veertich Luce. 4. 1.
nachten ghevast hadde/ hongherde hem c b Exo. 34. 28
ten laetsten. 1. Reg. 19. 8.
3 Ende de Versoecker quam tot hem/ ende c Of, daer
sprack: Indien ghy Gods Sone zijt/ soo na.
ghebiedt dat dese steenen brooden worden. Christus
4 Doe antwoordde hy / eñ seyde: Daer is verwint
gescreuen: d De mensche sal niet van den Duyuel
broode alleenlick leuen / maer van alle der schrift.
woorde dat wt den monde Gods gaet. d Deut. 8.
5 Doe nam hem de Duyuel mede nae de 3. 4.
heylighe Stadt: ende stelde hem op de e Sap. 16.
Tinne des Tempels. e Of, het
6 Ende seyde tot hem: Indien ghy Gods vergankel.
Sone zijt / so worpt v seluen nederwaert:
want daer staet gheschreuen: f Hy sal synen f Psal. 91.
Engelen beuelen van v/ ende sy sullen v op De Duyuel
de handen draghen/ op dat ghy uwen voet bedriegt
nergens aen eenen steen en stootet. door.
7 Jesus seyde tot hem: Wederom daer
is gescreuē: g Ghy en sult den Heere uwen g Deu. 6. 16.
God niet versoecken.
8 Wederom nam hem de Duyuel mede op
eenen seer hooghen Berch/ eñ toonde hem
alle de Koninckrijcken der Werelt / ende
hare Heerlickheydt:
9 Ende seyde tot hem: Alle dese dingen sal

ick v ghenen indien ghy nedervallet / ende
my aenbiddet.
y dat is by- 10 Doe seyde Jesus tot hem: Gaet wech
andt. h Satan / want daer staet gheschreuen:
Deu. 6.13. i Den Heere uwen God sult ghy aenbidden/
ende 10. 20. en hem alleene dienen.
Sam.7. 3. 11 Doe verliet hem de Duyuel / en siet/ de
Christus Engelen quamen ende dienden hem.
predickt be- 12 k En doe Jesus hoorde dat Joannes ge-
keeringhe / uangen was/ wert hy weder na Galileam.
en dat hy ge 13 Ende verlatende Nazareth / l quam hy/
comen is. en woonde te Capernaum / die aen der Zee
k Mar.1.14 gheleghen is / in de eynden Zabulon ende
Luce 4. 14. Nephtali.
Joan. 4.43 14 Op dat veruult worde dat geseyt is door
Luce 4. 31. den Propheet Esaiam / segghende:
m Esa. 9.1. 15 m Het landt Zabulon / ende het landt
Nephtali aen den wech der Zee / ouer den
Jordaen de Galilea der Heydenen.
16 Dat volc dat in de duysternisse sat/ heeft
een groot licht ghesien: ende den ghenen
die saten in de landouwe ende schaduwe
n Mar.1.14 des doots/ dien is een licht opghegaen.
o Mat.3.2. 17 n Van dier tyt aen beghonst Jesus te
Mar. 1. 15. predicken en te seggen: o Betert v lieden/ want
p Mar. 1.16 het Coninckrijcke der Hemelen is na by.
Luce 5. 1. 18 p Ende wandelende aen de Galileesche
Petrus en Zee/ sach hy twee broeders / namelick Si-
Andreas/ monem die daer heet Petrus / en Andream
Jacobus en synen broeder het Net in de Zee worpen:
Joannes (want sy waren Visschers.)
worden ge- 19 En hy seyde tot hen: Volget my na / en
roepen. ick sal v q Visschers der menschen maken.
q Jere.16.16 20 r Ende sy verlieten terstondt haer Net-
Ezech.49. 9 ten / ende volchden hem.
r Mat.19.27 21 s Ende als hy van daer voort ginck/ sach
Mar. 10.28 hy twee ander broeders / Jacobum den
Luce 5. 11. sone Zebedei/ en Joannem synen broeder
ende 18.28. in een schipken / met haeren vader Zebe-
s Mar.1.19 deo hare Netten vermaken / en riepse.
22 Ende sy verlieten terstondt dat schipken /
ende haren Vader / ende volchden hem.
Christus 23 Ende Jesus omme ginck geheel Galileam
predict het leerende in hare vergaderinghen/ ende pre-
Euangelium/ dikende het Euangelium des Coninckrijcx/
en heelt de en heelende alderley siecten en crancheden
krancken. onder den volcke.
24 En syn geruchte ginck tot in geheel Sy-
rien lant/ en sy brochten hem toe alle cranc
ken met menigherley siecten en qualen be-
t Gr. bedup uangen/ en t die vande Duyuelen ghequelt
selde waren/ en de maensuchtige/ en de gichtige/
ende hy maeckte se ghesont
u Mar.3.7. 25 u En hem volchden veel scharen na/ van
Luce 6.17. Galilea van x de thien steden / van Jeru-
x Gr. Deca- salem van Judea/ en van ouer den Jordaen.
poli.

Dat v. Capittel.

1. De Heere op den berch / 2 verclaert wie
de geluckige zijn/ 17 en welck de waerach-
tige sin is van der Wet Gods.

Christus
predickt op 1 Ende Jesus de scharen siende / clam hy
den berch. op eenen berch / en als hy neder geseten
a Luce 6. 20 was/ quamen syn Discipulen tot hem.
b of geluc- 2 a Ende synen Mondt open doende /
kich. leerde se / seggende:
c Esa. 61.3. 3 b Salich zijn de arme van gheeste / want
ende 66.10. haer is het Coninckrijck der Hemelen.
d Psal.37.22 4 c Salich zijn de treurighe: want sy sullen
Sachtmoe vertroost worden.
dighe. 5 d Salich zijn de sachtmoedighe: want sy
Hongerige. sullen het Aertrijcke beeruen.
Barmherti 6 Salich zijn die hongeren en dorsten na de
ghe. gerechticheyt: want sy sullen versaedt worden
e Psal.24.4 7 Salich zijn de barmhertighe / want sy
Reyne van sullen barmherticheyt vercryghen.
herten. 8 e Salich zijn die / die reyn van herten zijn:
Vreedsame want sy sullen Godt sien.

9 Salich zijn de Vreedsame: want sy sullen
Gods kinderen gheheeten worden.
10 f Salich zijn die, die om der gerechticheyt f 1. Pet.2. 19.
veruolch lyden: want het Coninckrijcke en 3. 14. en
der Hemelen behoort hen toe. 4.14.
11 Salich zijt ghy lieden/ als v de menschen g Act.5. 41.
versmaden en veruolgen/ en alle quaedt te- h Rom.8.18.
gen v spreken/ liegende om mijnent wille. i 1 Reg.19.14
12 g Verblijdt en verheucht v/ h want uwe 2 Reg. 21.6.
loon is groot inde Hemelen: i want alsoo Jerem.26. 8
hebben sy veruolcht die Propheten / die Heb.11.32.37
voor v lieden gheweest zijn. k Mar.9.50
13 Ghy zijt het Sout der aerden / k so nu Luce 14. 34.
het Sout crachteloos wordt / waer mede l Of smaec-
salmen dan souten? het dooch nerghens toe keloos.
meer/ dan om wt ghworpen/ ende van den Sout ende
menschen vertreden te worden. Licht der
14 Ghy zijt dat licht der weerelt: Een Stadt Weerelt.
die op eenen berch licht, can niet verborgen m Mar.
worden. 4. 21.
15 m Noch een Licht wordt oock niet ont- Luce 8.16.
steken ende onder een Corenmate ghestelt / ende 11. 36.
maer op den kandelaer / ende het licht allen n 1 Pet.2. 12
die in den huyse zijn. Goede
16 n Laet also uwe licht luchten voor de men- Wercken.
schen / dat sy uwe goede wercken sien / en Christus ver-
uwen Vader louen die in de Hemelen is. uult de Wet
17 Meynt niet / dat ick ghecomen ben/ om o Mat.1.23
de Wet ofte Propheten te ontbinden: ick ende 2.15.
ben niet ghecomen om die te ontbinden / Act.13. 38.
o maer te veruullen. Rom.33.1
18 p Want ick segghe v lieden voorwaer: ende 10. 4
Tot dat Hemel en aerde vergaen/ en sal daer p Luce 16. 17
niet de minste letter/ noch een tittel van der Esa.40.8
Wet vergaen/ tot dat het al geschiet zy. ende 51.6.
19 q Soo wie dan een van dese alderminste Psal, 102. 7
geboden r ontbindt / en de menschen also q Jaco. 2.10.
leert, die sal de alderminste gheheeten wor- r Dat is: o-
den int Coninckrijcke der Hemelen: Maer uertreedt.
die se doet / ende de menschen leert / die sal
groot gheheeten worden int Coninckrijcke
der Hemelen.
20 s Want ick segge v lieden dat ten zy dat uwe s Luce 11.39.
gherechticheyt ouervloedigher zy dan der Mat.23.13.
Schriftgeleerden en Phariseen, so en sult ghy
int Coninckrijcke der Hemelen niet comen.
21 Ghy hebt gehoort dat tot de Oude ghe-
seyt is; t Ghy sult niet dooden: Ende wie Doot slach.
doodt / die sal weerdich zijn ghestraft te t Exo.20.13
worden door oordeel. ende 21. 12
22 Maer ick segge v dat / wie tonrecht op Leuit.24.17.
synen broeder toornich is / die sal des oor- Deu.5.17.
deels schuldich zijn: En wie tot synen broe-
der seyt Racha / die sal weerdich zijn ghe-
straft te worden door den Raet: en wie seyt
ghy dwaes / die sal weerdich zijn gestraft
te worden door het Helsche vyer.
23 Daerom wanneer ghy uwe gaue opten
altaer offert / en daer gedachtich wordt dat
uwe broeder wat tegen v wetstaende heeft.
24 u So laet daer v gaue voor den Altaer, en
gaet versoent v eerst met uwen broeder/ u Job 42. 8
en coemt dan/ en offert dan v gaue. Mala. 2.10
25 x Weest haestelick goetwillich uwe We-
derparthe / dewyle ghy noch met hem op x Luce 12. 58
den wech zijt: Op dat v uwe Wederparthe Pro.25.8.28
niet den Rechter ouerleuere/ en de Rechter Eccles.8.1.
v den Dienaer ouergeue / ende ghy in den
Kercker geworpen wordet.
26 Ick segge v voorwaer/ ghy en sult daer
niet wt comen / tot dat ghy den laetsten
quadrantpenninck betaelt hebt. Ouerspel
27 Ghy lieden hebt gehoort dat tot de Oude p Exo.20.
geseyt is: p Ghy en sult gheen Ouerspel doen. z Job. 31.1
28 z Maer ick segge v lieden / wie een vrou- Tob. 3.14.
we aensiet om die te begeeren/ die heeft alree Spre.41. 25
de in syn herte Ouerspel met haer gedaen. a Deu.13.6.
29 a Indien dan v rechter ooghe v verhindert/ Matt.18.9.
so treckt se wt/ ende worpt se van v: want Marc.9.43

het is v beter/ dat een uwer leden verder-
ue/ dan dat v gheheel lichaem inde Helle ge-
worpen worde.
b Mat.9.43 30 b Eñ indien v rechterhandt v verhin-
dert/ snydtse af/ ende worptse van v: want
het is v beter dat een uwer leden verder-
c Deut.24.1 ue/ dan dat v gheheel lichaem inde Helle ge-
Mat.19. 7. worpen worde.
Mar.10.4. 31 c Daer is oock gesept: Soo wie syn wijf
d Mat.19.9 verlaten sal/ die geue haer eenē scheydbrief.
Mat.10.11. 32 d Maer ick segge v lieden/ dat so wie syn
Luce16. 18. wijf verlaten sal/ het en sy om Hoererye/
die maeckt dat sy ouerspel doet/ ende wie
Eedt. de verlatene trouwt/ die doet ouerspel.
e Exo.20.7 33 Wederom hebt ghy lieden ghehoort/ dat
Leuit.19.12. tot de Oude gesept is: e Ghy en sult ghe-
Deu.5.11 uen Eedt breken/ maer ghy sult den Heere
f Jaco.5.12. uwen Eedt betalen.
g 2Par.6.33 34 Maer ick segge v lieden: f sweert gheen-
Esaie 66.2. sins/ noch by den Hemel/ g want hy den
Mat.23.21 Throon Gods is:
35 Noch by de Aerde/ want sy is de voet-
banck synder voeten: noch by Jerusalem/
want sy is de stadt des grooten Coninckx
h 2Cor.1.18 36 Noch by v hooft en sult ghy niet swee-
Jacobi 5.12 ren/ want ghy en vermeucht niet een hayr
i Exo.21.24 wit oft swart te maken.
Leuit.24.18 37 h Maer v woort zy/ Ja/ Ja: Neen/ Neen
Deute.19.21 Wat daer bouē is/ dat is wt den quade.
k Luce6.29 38 Ghy lieden hebt gehoort dat daer ghe-
Rom.12.17. sept is: i Ooge om ooghe/ Tandt om tant.
1Cor.6.7 39 k Maer ic segge v liedē: Wederstaet den
Leuit.19.18. quadē niet: Maer so v yemandt slaet aen v
Prou.20.22 rechter wange/ so biedt hem oock de ander.
ende 24.29 40 l Ende so yemandt met v te rechte gaen
wilt/ ende uwen rock nemen/ laet hem oock
uwen mantel.
41 Ende soo v yemandt dwingt een myle
1Reg.22.24. te gaen/ gaet twee mylen met hem.
Jere.20.2. 42 m Geeft den ghenen de v bidt/ eñ keert v
Joā.18.2223 niet vanden genen die van v borgen wil.
Act.23.2.3. 43 Ghy lieden hebt gehoort dat daer gesept
l Luce 6.29. is: n Ghy sult uwen Naesten lief hebben/
1Corin.6.7. ende uwen vyandt sulldy haten.
m Deu.15.8 44 o Maer ick segge v lieden: Hebt uwe vy-
Tob.4.7 anden lief: segentse die v vervloecken/ doet
Eccle.4.1. wel den genen die v lieden haten/ p eñ bidt
Luce6.30. voor den genen die v verdrucken ende ver-
n Leui.19.18 volgen.
o Luce6.27 45 q Op dat ghy kinderē zijt uws Vaders die
Rom.12.20 in de Hemelē is: wāt syn Sonne doet hy op
Exod.23.4 gaen ouer de boose eñ goede/ ende regheut
Prou.21.21. ouer de rechtueerdige eñ onrechtueerdige.
p Luce23.34 46 r Want so ghy lieden lief hebt die v lief
Acto.7.60 hebben/ wat loon sult ghy hebben? doen
q Luce6.35 de Tollenaers oock niet het selue?
r Luce6.32 47 Eñ indien ghy liedē uwen broeder alleen
lick f vriendelick zijt/ wat doet ghy lieden t
f Grieex: sonderlincx? doen niet de Tolnaers oock
omhelst/ alsoo?
kust/ groet. 48 u So weest ghy lieden dan volmaeckt/
t ofte meer? ghelijck uwe Vader volmaeckt is/ die in de
u Luce6.36 Hemelen is.
1Pet.1.16
Leui.11.44 Dat vj. Capittel.
ende 19.2. 1. Hoemen sal aelmoessen doen/ 5 eñ bid-
ende 20.7 den/ 16 eñ vasten/ 25 ende syn betrouwen
also op Godt setten/ 33 dat gheen aertsche
sorchuuldicheyt synē dienst en verhindere.
Aelmoessen 1 Siet toe dat ghy lieden uwe Aelmoessen
niet en doet voor de menschen/ om van
hen ghesien te worden: anders so en sult
ghy gheenen loon hebben by uwen Vader/
die in de Hemelen is.
2 Daerom/ wanneer ghy Aelmoessen doet/
doet gheen Trompet voor v blasen/ ghelijck
de gheueynsde doen in hare vergaderingen/
ende op de straten/ om van den Menschen
gheeert te worden: voorwaer segge ick v lie-
den/ sy ontfanghen haren loon: a Rom.12.
3 a Maer als ghy aelmoessen doet/ so
laet v Slincker handt niet weten/ wat v
Rechterhandt doet: b Luce14.14
4 Op dat v aelmoesse verborghen zy/ ende
uwe Vader die int verborghen aensiet/ v
salt v int openbaer vergelden.
5 Ende wanneer ghy biddet/ so weest niet Ghebedt.
ghelijck de gheueynsde: want die beghee ren
in de Vergaderinghen/ ende op de hoecken
der straten te bidden/ om van de menschen
ghesien te worden: voorwaer segghe ick v/
sy ontfanghen haren loon. c 2Reg.4.33.
6 c Maer als ghy bidt/ gaet in v secreetca- Acto.10.4.
mer/ sluyt v deure toe/ eñ bidt uwen Vader
die int verborghen is: eñ uwe Vader die int
verborgē siet/ salt v int openbaer vergelden.
7 d Eñ als ghy liedē bidt/ so weest niet veel d 1Reg.18.
sprekende gelijck de Heydenē: wāt sy meynē 28.
door haer veel sprekē verhoort te worden. Esaie 1.15
8 Wordet dan desen niet ghelijck: want
uwe Vader weet wat v lieden van noode
is/ eer ghy hem bidt.
9 So sult ghy lieden aldus bidden: e Luce11.2
Onse Vader die in de Hemelen zijt/ Uwen
Naem worde gheheylicht.
10 U Rijcke come. Uwē Wille geschie op
Aerden ghelijck in den Hemel.
11 Onse dagelicsche broot geeft ons huydē.
12 Ende vergeeft ons onse schulden/ gelijck
wy oock onse schuldenaren vergheuen.
13 Ende leydt ons niet in versoeckinghe/ f Mat.13.19
maer verlost ons van den f boosen. Want Sonē nae-
uwe is dat Rijcke/ eñ de Macht/ ende de stē vergeuē.
eerlickheydt inder eewicheyt. Amen. g Mar.11.25
14 g Want indien ghy lieden den menschen Syr.18.2
hare misdaden vergeeft/ so sal v lieden oock Col.3.13.
uwe Hemelsche Vader vergheuen. 18.35.
15 h Maer indiē ghy liedē den menschē hare
misdaden niet en vergeeft: so sal oock uwe He-
melsche Vader uwe misdadē niet vergeuen.
16 Eñ als ghy lieden vast/ ȳ weest niet droe-
uich/ i ende gelijck de gheueynsde: want sy h Mat.18.35
verstellen haer aensichten/ om dat sy den Jaco.2.13.
menschē soudē schynen te vasten. voorwaer Vasten.
ick segge v lieden/ sy ontfangen haren loon. i Esaie 58.5
17 Maer als ghy vastet/ soo salft v hooft/ Mat 9.14
ende wascht v aensicht: Mar.2.18.
18 Op dat ghy den Menschen niet en schy- Luce 5.33.
net te vasten/ maer uwen Vader die int
verborgen is: eñ v Vader die int verborgen
siet/ salt v int openbaer vergelden.
19 k Vergadert v lieden geen schattē op der
aerden/ daer de Motte eñ de roest schendet Schat.
ende daer de Dieuen doorgrauen eñ stelen. k Syr.29.13
20 l Maer vergadert v lieden schatten in Prou.23.4
den Hemel/ daer noch de Motte noch de Jacobi 5.1
roest niet en schendet/ ende daer de Dieuen Hebr.5.5.
niet doorgrauen noch stelen. l Luce12.33
21 Want waer uwen schat is/ daer sal oock 1Timo.6.19
uwe herte zyn.
22 m De keersse des lichaems is de Ooghe:
Indien dan de ooghe eenvoudich is/ so sal m Luc.11.34
geheel v lichaem luchtich wesen.
23 Maer indien v ooge boos is/ so sal ghe-
heel uwe lichaem duyster wesen. Indien
dan het licht dat in v is/ duysterheyt is/ hoe
groot sal dan de duysternisse selue wesen? n Luc.16.13
24 n Niemant can twee Heeren dienen: want o Luce12.22.
of hy sal den eenen hatē/ eñ den anderen lief Philip.4.6
hebben: of hy sal den eenen aenhangen/ eñ 1Timo 6.8
den anderen verachten: ghy lieden en cont 1Pet.5.7.
niet Gode dienen/ eñ den Rijckdom. Psal.55.23.
25 Hierom segge ick v lieden: o Sorcht niet p Grie. zielē
voor uwe p leuen/ wat ghy etē eñ drincken Sorchuul-
sult: noch voor uwe lichaem/ waermede ghy dicheydt.
v kleeden sult: Is niet het leuē meer dan de q Job 38.41
spijse/ eñ het lichaē meer dan de kleedinge? Psal.147.9
26 q Aensiet de voghelen des Hemels: want

sy en saeyen niet / noch en maeyen niet/
noch sy en vergaderen niet in de schueren:
ende uwe Hemelsche Vader voedtse: en
gaet ghy die niet veel te bouen?
27 Wie isser doch van u lieden/ die sorchvul-
delick denckende/ soude connen een elle tot
syn grootte doen?
28 Ende wat zijt ghy lieden sorchvuldich
voor cleedinghe: Leert van de Lelien op de
r oft wordē niet ver-moeyt. velden / hoe sy wassen: sy r arbeyden niet/
noch en spinnen niet:
29 Nochtans segge ick u lieden / dat oock Sa-
lomon in alle syne heerlickheydt so niet be-
kleedt en is geweest gelijck een van dien.
30 Indien dan Godt het gras des Velts/
dat heden is ende morgen inden Ouen ghe-
worpen wort/ alsoo becleedt / sal hy u niet
veel meer doen/ O ghy cleyn gheloouige?
31 Daerom weest niet sorchvuldich / seg-
gende: Wat sullen wy eten/ oft wat sullen wy
drincken/ of waer vā sullen wy becleedt zijn?
32 Want alle dese dinghē soeckē de Heydenen.
Wāt uwe Hemelsche Vader weet dat ghy
alle dese dinghen van noode hebt.
f 1 Reg.3.13. 33 f Maer soeckt eerst het Rijcke Godts en
Psal. 37.25 syn gherechticheyt / ende alle dese dinghen
ende 55.23 sullen u lieden toegeworpen worden.
Sap.7.11. 34 Daerom en weest niet sorchvuldich/
voor den Morghen/ want de Morghen sal
voor het syne sorghen / de Dach heeft ghe-
noech aen syn verdriet.

Dat vij. Capittel

1. Men sal niet lichtveerdelick oordeelen/
6 De heylige dingē salmen wijsselick bedie-
nen. 7. Men sal biddē/ soeckē/ cloppen. 15.
en wtteeckenende de valsche Propheten.
21 beueelt hy de bedieninghe syns woorts.

Oordeelen. 1 Oordeelt a niet / op dat ghy lieden niet
a Luce 6.37 gheoordeelt en wordt.
Roman.2.1 2 b Want met sulcken oordeel/ als ghy
1 Corin.4.5. lieden oordeelt/ sult ghy gheoordeeldt wor-
b Mar.2.25 den. Ende met sulcker mate als ghy meet/
Luce 6.38. sal u lieden wederom ghemeten worden.
* Luce 6.41 3 * Ende waerom aensiedy den splinter in
ws broeders ooghe: ende den Balck in u
ooghe bemerckt ghy niet.
4 Oft/ hoe segdy tot uwen broeder: Laet
my dat splinter wt u ooge worpen : en siet/
in u ooge is een Balck?
c Prou.18.17 5 c Ghy geueynsde/ Worpt eerst dien balck
wt u ooge: ende dan suldy besien om den
splinter wt ws broeders ooge te worpen.
d Prou.9.8. 6 d En geeft dat Heylighe den hondē niet/
ende 23.9 noch en worpt oock u lieder Peerlen voor
de Swijnen niet: op dat sy de selue met ha-
re voeten niet en vertreden/ ende henseluen
omnekeerende u lieden verscheuren.
7 e Biddet/ ende u lieden sal ghegeuen wor-
Bidden. den: soeckt/ ende ghy sult vinden: clopt / en
e Mat.21.22 u lieden sal gheopent worden.
Mar.11.24 8 Want wie daer bidt/ die ontfangt: * en
Luce 11.9. wie soeckt/ die vindt: ende den ghenen die
Joan.14.13 clopt/ sal opghedaen worden.
ende 16.24 9 Isser onder u lieden een Mensche/ den
Jacobi 1.6 welcken/ so hem syn Sone bidt om broodt/
1 Joan.3.22 salhy hem eenen steen geuen?
ende 5.14. 10 Of/ so hy hem om Visch bidt / sal hy hem
Jere.29.12 een Slange gheuen?
* Pro. 8.17 11 Indiē ghy dā f die boos zijt/ weet uwē kin
f Gene.6.5 derē goede gauē te geuen:/ hoe veel te meer
ende 8.21. sal uwe vader die inde Hemelē is/ goede ga-
uen geuen den genē diese vā hem begeeren?
g Luce.6.31. 12 g Hierom / al wat ghy lieden wilt dat u
Tobi.4.16. de menschen doen sullen / doet ghy lieden
hen dat oock : want dat is de Wet ende
de Propheten.
13 h Gaet in door die enghe poorte / want
h Luc 13.24. de poorte is wijdt/ ende den wech is breet/
die tot der verdoemenisse af leydt/ en vele
zijnder die door de selue ingaen.
14 i Want de poorte is enghe / en de wech 4.Esd.7.7
is smal die tot den leuen leydt / ende luttel ende 9.15.
zijnder die hem vinden.
15 k Wacht u voor de valsche Propheten/ k Deu. 13.3.
die in schaepscleederen tot u lieden comen/ Jere.23.16.
maer inwendich zijnt grijpende Wolven. Mat.24. 4.
16 Aen hare vruchten sult ghyse kennen/ Rom. 16.17.
Cannen Wijndruyuen van de Doornen Ephes.5. 6.
lesen/ oft Vijghen van de Distelen? Colos.2.8.
17 l Also een yegelic goet Boom m draecht 1.Joan. 4.1.
goede vruchten : ende de verdoruen Boom l Mat.12.33.
draecht quade vruchten. m Grieck/
18 Een goet boom en can gheen quade maeckt.
vruchten draghen: noch eenen verdoruen
Boom goede vruchten.
19 n Een yeghelick Boom die gheen goede n Mat.3.10.
vruchten draecht/ wort af ghehouwen/ en- Luce.3.9.
de int vyer ghewor pen. Jerem.11.16.
20 Daerom soo sult ghyse aen hare vruch-
ten bekennen.
21 o Niet een yegelick die tot my seyt: Hee- o mat. 25. 11.
re/ Heere / sal int Coninckrijcke der Heme- Luce. 6. 46.
lē comē: maer die daer doet den wille mijns ende 13. 25.
Vaders die inde Hemelen is. Rom.2.13.
22 p Vele sullen te dien daghe tot my seg- Jaco.1.22.
ghen: Heere / Heere / en hebben wy niet Act.19.13.
door uwen Naem gheprophetteert/ en door p Jer.14.14.
uwen Naem Duyuelen wtghewor pen: en ende 27.15.
door uwen Naem veel * crachten gedaen? Luce.13.26.
23 Ende dan sal ick hen belyden: q Ick en * Oft crach
hebbe u lieden noyt ghekent: r Wijckt wech tige daden.
van my ghy lieden die ongerechticheyt doet. q mat.25.12.
24 s Daerom soo wie dese mijne woorden r mat.25.41.
hoort/ ende de selue doet/ dien sal ick eenen Luce.13.27.
voorsichtighen manne ghelijcken / die zijn Psalm.6.9.
huys op een Steenrotse getimmert heeft. s Jer.17.8.
25 Ende daer is plasregen ghevallen / ende Luce.6.47.
daer zijn waterstroomen ghecomen / ende Roma.2. 13.
de winden hebben ghewaeyt / ende zijn te- Jacob. 1.23.
gen dat huys ghevallen: ende het en is niet
gevallen/ want het was op een Steenrotse
ghefondeert.
26 t Ende so wie dese mijne woorden hoort/ t Rom. 2.13.
en de selue niet en doet / die sal eenen dwa- Jacob.1.23.
sen manne ghelijcken worden/ die zijn huys Ezech.13.11.
op het zant ghetimmert heeft:
27 Ende daer is plasregen ghevallen/ ende
de waterstroomen zijn ghecomen/ ende de
winden hebben gewaeyt/ ende teghen dat
huys gheslagen/ ende het is ghevallen/ ende
zijnen val is groot gheweest.
28 u Ende het is gheschiet doen Jesus dese u Mar.1.22
woorden gheeyndicht hadde/ soo werden de ende 6.2.
scharen verschrickt ouer zijn leere. Luce.4.32.
29 Want hy leerdese als macht hebbende/
ende niet als de Schriftgheleerde.

Dat viij. Capittel.

2. Christus nae dat hy den melaetschen
gereynicht hadde/ 5. gheneest den knecht
des Hooftmans ouer hondert/ 14. de
schoonmoeder Petri/ 16. ende vele ande-
re/ 19. verworpende eenen Schriftgheleer-
den/ 21. roept hy eenen anderen Discipel/
23. daer nae int Schiphen ontweckt zijn-
de/ 26. gebiet hy de Zee ende den windt/
28. ende de Duyuelen wtdryuende / veroor-
loeft hen in de Swijnen te varen.

1 Doen hy nu vanden Berch af quam/
volchden hem veel scharen nae.
2 a En siet / daer quam een melaetsch a Mar.1.40
mensche ende † aenbadt hem / seggende: Luce.5.12.
Heere/ so ghy wilt/ condt ghy my reynigen. De melaet-
3 Ende Jesus streckende zijn handt wt / raste sche wordt
hem aen/ ende seyde: Ick wil/ wordt ghe- ghesont.
reynicht. Ende terstont wert hem de me- b † Anders/
laetscheyt ghereynicht. neyghde hē
toe/

4 Ende Jesus seyde tot hem: Siet dat
ghy dit niemant en segget: maer gaet he-
nen ende vertoont v den Priester / ende offert
v gaue c die Moyses gheboden heeft / hem
tot een ghetuyghenisse.

c Leuit. 13.3. ende 14.4.
d Luce 7.1.

5 d Doe nu Jesus te Capernaum inghe-
gaen was, tradt tot hem een Hooftman o-
uer hondert, hem biddende /
6 Ende seggende: Heere, myn knecht leydt
te huys gichtich / ende seer ghequelt.
7 Ende Jesus seyde tot hem. Ick sal co-
men ende hem ghesont maken.

Des Hooftmans gheloue.
e Oft onder myn dack ingaet.
f Psa.107.20
* And. een woort.

8 Ende de Hooftman antwoorde / seg-
gende: Heere, ick en ben niet weerdich dat
ghy e in myn huys comet / f maer segget
alleenlick * het woort / ende myn knecht
sal ghesont worden.
9 Want ick ben een mensche onder de O-
uericheyt geset ende hebbe onder my crysch-
knechten: ende ick segghe tot desen: Gaet
henen: ende hy gaet: ende tot den anderen /
Coemt / ende hy coemt: ende tot mynen
Dienstknecht, Doet dat / ende hy doet het.
10 Doe Jesus dit hoorde / was hy verwon
dert / ende sprack tot de gene die hem nae
volchden: Voorwaer segghe ick v / Ick heb-
be so groot geen geloue in Israel gevonden.
11 g Ende ick segghe v lieden / datter vele

g Luce.13.29
Esai.41.25.

sullen van Oosten ende Westen comen /
ende met Abraham / Isaac ende Jacob in
het Coninckrijcke der Hemelen aensitten
12 h Ende de kinderen des Coninckrijcx:
sullen wtghewo rpen worden in de wterste

h mat.21.43.
4.Esd.1.24.
i mat.13.42. ende 22.13. ende 24.51. ende 25.30.
Luce.13.28.

duysternisse i daer weeninghe wesen sal /
ende knersinge der tanden.
13 Ende Jesus seyde tot den Hooftman:
Gaet henen, ende ghelyck ghy gelooft hebt /
also geschiede v. Ende zyn knecht is ghe-
sont geworden te dier seluer vre.
14 k Ende Jesus ghecomen zynde in het

Petri wyfs moeder met der coortse.
k Mar.1.29
Luce 4.38.
l Marc.1.32
Luce 4.40.
* Griecks beduiuelde.

huys Petri / sach zyns wyfs moeder lig-
ghen met de coortse.
15 Ende hy roerde haer hant aen / ende de
coortse verliet se: ende sy stont op: ende dien-
de hen.
16 l Ende alst nu laet gheworden was, brach-
ten sy hem vele * besetene toe: ende hy
dreef de ouereyne geesten wt met den woor-
de / ende alle de crancken maecte hy gesont.
17 Op dat veruult soude worden dat ghe-
seyt is door den Propheet Esaiam, seggen-
de: m Hy heeft onse swackheden gheno-

m Esai.53.4
1.Petr.2.24

men ende onse sieckten ghedraghen.
18 Ende Jesus siende veel scharen omm
hem beual op dander zyde te varen.
19 n Ende daer quam een Schriftgheleer-

n Luce.9.57.

de tot hem, ende seyde: Meester / ick sal v
volgen waer ghy henen gaet.
20 Ende Jesus seyde tot hem: De Vossen

Christi armoede.

hebben holen, ende de voghelen des luchts
nesten: maer de Sone des menschen en
heeft niet waer hy het hooft neder legge.
21 Ende een ander wt zyne Discipulen sey-
de tot hem: Heere / laet my eerst toe / dat ick
gae ende mynen Vader begraue.
22 Ende Jesus seyde tot hem: Volcht my

Beroepinge.
o Leuit.21.11

nae / o ende laet de doode hare dooden be-
grauen.
23 p Ende als hy int Schipken ghetreden
was / zyn hem zyne Discipulen nae geuolcht.

p Mar.4.35
Luce 8.22.
Beroerte in der Zee.

24 Ende siet, daer werdt een groote beroer-
te in de Zee, soo dat het Schipken vanden
baren bedeckt wert, ende hy sliep.
25 Ende de Discipulen gingen tot hem / ende
weckten hem op / segghende: Heere, behoet
ons: wy vergaen.
26 Ende hy seyde tot hen: Wat zyt ghy lie-

Gheloone.

den beureest ghy cleyn geloouighe? q Doen
stont hy op ende bestrafte de winden / ende q Job.26.12.
de Zee: ende daer wert groote r stilte. Psa.107.29.
27 Ende de menschen verwonderden hen / Esai.51.10.
seggende: Welck een is dese: dat hem oock r Ofte gerustichheydt.
de winden ende de Zee ghehoorsaem zyn?
28 s Ende als hy was gecomen aen dander De Beseten ne worden ghenesen.
zyde inder Gergesenen lant, so ontmoetteden
hem twee Besetene comende wt de grauen /
ende waren seer wreet, soo dat niemant door s Marc.5.1.
dien seluen wech en conde gaen. Luce.8.26.
29 Ende siet, sy riepen segghende: Jesu ghy
Sone Godts, wat hebby met ons te doen?
zydy hier ghecomen om ons te quellen eer
het tydt is?
30 Ende verre van daer was een kudde ve-
ler Swynen weydende.
31 Ende de Duyuels baden hem / segghen-
de: Indien ghy ons wtworpet / soo laet
ons henen gaen inde kudde der Swynen.
32 Ende hy seyde: Gaet henen. Ende wtua-
rende gingen sy henen inde kudde der Swy- De Duyuels varen
nen. Ende siet, de gantsche kudde der Swy- inde Swynen.
nen / storttede met eenen storm van bouen
af inde Zee / ende storuen int water.
33 Ende de Herders vloden: ende doen sy
inde Stadt gecomen waren / boodtschapten
sy alle dese dingen / ende het ghene dat den
Besetenen geschiet was.
34 Ende siet / de gantsche Stadt ginck wt
Jesu te gemoete: ende als sy hem gesien had-
den t baden sy hem / dat hy wech ginghe t Act.16.39.
wt hare palen.

Dat ix. Capittel.

2. Jesus den gichtigen ghenesen / 9. ende
Mattheum gheroepen hebbende / 10. gaet
met hem te gaste / 11. waer van de Phari-
zeen murmureren / 14. Ende nae dat hy den
Discipulen Joannis genoech gedaen heeft /
aengaende het vasten / 20. gheneest hy een
vrouwe van den bloetganck / 23. verweckt
een dochter / 27. maeckt twee blinden sien-
de / 32. verlost den stommen beseten / 36. ende
beueelt te bidden voor de voortganghe des
Euangeliums.

1 EN doe int schipken getreden zynde / voer
hy ouer / ende quam in zyn Stadt / a Ende Een gichtige wort genesen.
siet / sy brachten tot hem eenen gichti-
gen mensche op een bedde ligghende.
2 Ende Jesus haer geloone siende / seyde a Mar.2.3.
hy tot den gichtigen: Sone / hebt gaeden Luce.5.18.
moet / uwe sonden zyn v vergheuen. Joan.5.5.
3 Ende siet, sommige wt den Schriftghe- Actu.9.33.
leerden seyden in haer seluen: b Dese lastert.
4 Jesus bekennende hare ghedachten / sey- b Job.4.4.
de: Waerom dencket ghy lieden quaet in u- Psalm.32.5.
we herten. Esai.43.25.
5 Wat welc is lichter te seggen: uwe sonden
zyn v vergheuen: of te seggen: staet op ende wandelt? Vergheuinge der sonden.
6 Ende op dat ghy weten dat de Sone
des menschen macht heeft op der Aerden
de sonden te vergeuen / (doen seyde hy tot
den gichtigen) Staet op, ende neemt v bed-
de op / ende gaet henen in v huys.
7 Ende hy stont op, ende ginc na zyn huys.
8 De scharen dat siende / verwonderden hen /
ende loefden Godt / die sulcke macht den
menschen ghegheuen hadde.
9 c Ende Jesus van daer voorts gaende /
sach eenen mensche in het Tolhuys sitten / Mattheus wort geroepen.
ghenaemt Mattheus: ende Jesus seyde
tot hem: Volcht my nae. Ende hy stondt
op, ende volchde hem nae. c Mar.2.14.
10 Ende het gheschiedde doe Jesus int huys Luce 5.27.
Mathei ter tafel sadt, siet, veel Tollenaers
ende sondaers die daer quamen, saten mede
aen met Jesu ende zyne Discipulen.
11 Ende de Pharizeen dat siende / seyden
tot zyne Discipulen: Waeromme eet uwe
Meester

b Griecks/ b Meester met de Tollenaren eñ sondaren?
Leeraer. 12 Maer doe Jesus dat hoorde/ seyde hy
hen: Die ghesont zyn/ en behoeuen geenen
Barmher- Medecynmeester/ maer die cranck zyn.
ticheyt. 13 Gaet dan henen/ ende leert wat dat is/
e Mat.12.7. e Ick wil barmherticheyt/ ende niet offer-
Osee.6.6. hande: f Want ick en ben niet ghecomen
Miche.6.8 om te roepen de Rechtueerdighe/ maer de
f Marc.2.17 Sondaers tot bekeeringhe.
Luce.5.32. 14 g Doe quamen de Discipulen Joannis
ende 19.10. tot hem/ segghende: Waerom vasten wy/
1.Timo.1.15. ende de Pharizeen dickmael/ ende uwe Dis-
g Marc.2.18 cipulen vasten niet?
Luce.5.33. 15 Jesus seyde hen: h Connen oock de Bruy-
Vasten. lofts kinderen treurich zyn/ soo langhe de
h 2.Cor.11.2. Bruydegom by hen is? Maer de daghen
sullen comen dat de Bruydegom van hen
sal genomen worden/ i eñ dan sullen sy vastẽ.
16 Oock niemant en set eenen lap rou onge-
volt lakens op een oudt cleedt/ want de lap
scheurt vanden cleede/ ende de scheure wort
ergher.
i Actu.2.4. 17 i Men en doet oock den nieuwen wyn in
Sapien.1.4 gheen oude Ledersacken: anders soo bersten
de Ledersacken/ ende de wyn wordt wtghe-
stort ende de Ledersackẽ verderuen: Maer
men doet den nieuwen wyn in nieuwe Le-
dersacken/ ende sy beyde worden te samen
behouden.
k Mar.5.22 18 k Eñ doe hy dese dingen met hen sprack/
Luce.8.41. siet/ een Ouerste quam ende l viel voor hem
l Ofte aen- neder/ segghende: Myn dochter is nu ghe-
badt hem. storuen/ maer coemt ende legt uwe handt
Des Ouer- op haer/ ende sy sal leuen.
sten dochter 19 Ende Jesus opstaende/ volchde hem na/
wordt ver- ende zyne Discipulen.
weckt. 20 m Ende siet/ een vrouwe die twaelf Jaer
m Mar.5.25 den n bloetganck gehadt hadde/ tradt van
Luce.8.43. achter tot hem/ ende raeckte den zoom zyns
n Leu.15.25. cleedts aen.
De vrouwe 21 Want sy seyde in haerseluen: In dien ick
wort vandẽ alleenlick zyn Cleedt aenroere/ ick sal ghe-
bloetganck sont worden.
genesen. 22 Ende Jesus hem omkeerende/ ende haer
siende/ seyde: Dochter/ hebt goeden moet/
v gheloone heeft v behouden. Eñ die vrou-
we werdt ghesont te dier seluer ure.
o Mar.5.38 23 o Ende als Jesus in des Ouersten huys
Luce.8.51. ghecomen was/ ende de Pypers eñ de woe-
lende schare gesien hadde/ seyde hy tot hem:
24 Wyct van hier: want dat Dochterken en
Slapen. is niet doodt/ maer het p slaept. Ende sy
p Joan.11.11 belachten hem.
25 Als nu dat volck wtghedreuen was/ so
ginck hy in/ ende greep haer handt: eñ het
Dochterken stont op.
26 Ende dit gheruchte ginck in dat gheheele
Landt.
27 Ende doe Jesus van daer voorby ginck/
volchden hem twee Blinde/ roepende/ ende
segghende: O ghy Sone Dauids/ ontfer-
me v onser.
Twee blin- 28 Ende doe hy int huys ghecomen was/
de worden ginghen de Blinde tot hem. Ende Jesus
ghenesen. seyde hen: Ghelooft ghy dat ick machtich
ben dat te doen? Sy seydẽ tot hẽ: Ja Heere.
29 Doe raeckte hy haer ooghen/ segghende:
V geschiede nae uwen gheloone.
mat.12.16. 30 Ende hare ooghen zyn gheopent: q ende
uce 5.14. Jesus verboodt hen/ seggende: Siet toe dat
het niemant en wete.
Mar.7.36 31 Maer sy wtghegaen zynde/ r maeckten
hem ruchtbaer in dat geheele Lant.
De stomme 32 s Eñ doen sy wech gingen/ siet/ so bracht-
nde besetẽ en tot hem eenen mensche/ die stom ende
wo.t ghene- beseten was.
en. 33 Ende doe de Duyuel wtghedreuen was/
Mat.12:21 sprack de stomme: ende de scharen verwon-
uce 11.14. derden hen/ segghende: Noyt en is sulcks

ghesien in Israel.
34 Maer de Pharizeen seyden: t Hy dryft t mat.12.14.
de Duyuelen wt/ door den Ouersten der Marc.3.22.
Duyuelen. Luce 11.15.
35 u Ende Jesus ginck om in alle Steden u Mar.6.6
ende Vlecken/ leerende in haer Vergade- Luce 13.22.
ringhen/ ende predikende het Euangelium
des Coninckrycks/ ende genesende alle sieck-
ten ende qualen onder den volcke.
36 x Ende siende de Scharen/ werdt hy met x mar.6.34.
barmherticheydt beroert ouer hen/ om dat
sy vermoeyt ende verstroyt waren/ y gelyck y Jer.23.1.
Schapen die gheenen Herder en hebben. Ezech.34.5.
37 Doe seyde hy tot zyne Discipulen: z De z Luce.10.2.
Oogst is groot/ maer de Arbeyders zyn Joan.4.35.
weynich.
38 a Daerom so bidt den Heere des Oogsts/ a 2.The.3.1
dat hy Arbeyders in zynen Oogst wt seynde.

Dat X. Capittel.

1. De twaelf Apostelen worden ghesonden ouer het Joodtsche Lant. 16. den welcken Jesus vele verdruckinghen voorseydt/ om des Euãgeliums wille/ 28. haer niet te min goeden moet gheuende/ om inde bekende waerheyt te volherden.

1 ENde zyne a twaelf Discipulen tot hem
gheroepen hebbende/ gaf hen macht ouer a Mar.3.13.
de onreyne Gheesten/ dat sy die wt dry- Apostelen.
uen souden/ ende alderley quale ghenesen. K.6.7.
2 Eñ de namen der twaelf b Apostelen zyn Luce 6.13.
dese: De eerste is Simon/ genaemt Petrus/ ende 9.1.
ende Andreas zyn broeder: Jacobus Ze- b Dat is ge
bedei soon/ ende Joannes zyn broeder: sondene.
3 Philippus ende Bartholomeus: Tho- Sy worden
mas ende Mattheus/ die gheweest hadde gesondẽ om
een Tollenaer: Jacobus Alphei soon/ ende het Euãge-
Lebbeus/ toeghenaemt Thaddeus: lium te pre-
4 Simon de Cananiter/ ende Judas I- dicken.
schariothe/ die hem oock verriet.
5 Dese twaelue sandt Jesus wt/ ende ghe-
boodt hen/ segghende: En gaet niet c na de c Grieck/ in
Heydenen/ noch en gaet niet inde Steden dẽ wech der
der Samaritanen. Heydenen.
6 d Maer gaet liuer tot de verloren scha- d Act.3.26.
pen des huys Israels. eñ 13.26.46.
7 e Ende gaende predickt/ segghende: Het e Luce.9.2.
Conincrycke der hemelen is na by gecomẽ. Hen werdẽ
8 Ghenezest de Crancke/ reynicht de Me- geboden ge-
laetsche/ verweckt de doode/ dryft de Duy- gheuen.
uelen wt: f Ghy hebbet voor niet ontfan- f Act.8.18.20
ghen/ gheuet oock voor niet. g oft.crycht
9 g En besit v noch goudt/ noch siluer/ noch h Mar.6.8
metael in uwe buydels: Luce 9.3.
10 Noch oock geen male tot den wech/ noch ende 22.35.
twee Rocken/ noch schoenen/ noch i † stock i † Anders/
k want de arbeyder is zyn voetsel weerdich. stocken.
11 l Ende tot wat Stadt ofte Vlecke dat k Luce.10.7.
ghy ingaet/ ondersoeckt wie daer in weer- 1.Cor.9.4.14
dich is: ende blyft daer/ tot dat ghy van 1.Tim.5.17.
daer gaet. Leuit.19.13.
12 Ende als ghy in eenich huys gaet/ so Deut.24.14
groet dat selue. ende 25.4.
13 Ende in dien het huys weerdich is/ soo Tobi.4.15.
come uwe vrede daer ouer: maer indien het l Mar.6.12.
niet weerdich en is/ so keere uwe vrede we- Luce.9.4.
der tot v. ende 10.8.
14 m Ende so wie v niet ontfanghen en sal/ m mar.6.11.
noch uwe woorden niet hooren en sal: wt- Luce.9.5.
gaende wt dien huyse ofte Stadt/ n schud- n Act.13.51.
det het stof van uwen voeten. 18.6.
15 o Voorwaer ick segge v: Het sal den Lan- o marc.6.11.
de van Sodoma ende Gomorrha verdra- Luce.10.12.
ghelicker wesen in den dach des Oordeels/ Veruolgin-
dan dier Stadt. ghe.
16 p Siet/ ick seynde v als Schapen midden p Luce.10.3.
onder de Woluen: Daerom weest voorsich-
tich ghelyck de Slanghen/ ende onnoosel
als de Duyuen.

17 Ende wacht v voor de menschen: q Want
q Mat.14.9. Luce.21.12 Joan.15.20 ende 16.2 — sy sullen v overleveren in de Raedthuysen/
ende in hare Vergaderinghen sullen sy v
gheesselen.
18 Ende ghy sult oock voor Vorsten en Co-
Apoca.2.10. — ningen geleyt worden om mijnent wille/ hen
ende den Heydenen tot een ghetuyghenisse.
r Mar.13.11. 19 r Maer als sy v overleveren sullen/ so en
Luce.12.11. — sorcht van niet / hoe / oft wat ghy spreken
ende 21.14. — sult: want het sal v in die ure ghegheven
worden wat ghy spreken sult.
20 Want ghy en zijt niet die daer spreeckt/
f Grieck/ in — maer de Gheest uwes Vaders die f door v
t Mich. 7.2.5 — spreeckt.
4.Esd.5.9. 21 t De een Broeder sal den anderen overle-
Luce. 21.16. — veren totter doot/ ende de vader het kindt
ende de Kinderen sullen opstaen teghen de
Ouders ende sullense doen dooden.
22 Ende ghy sult gehaet worden van alle
u Mat.24.13. — menschen om mijnen Name: u Maer die
Marc.13.13. — volstandich sal blijven tot den eynde / die
Luce.21.19. — sal salich worden.
Apoc.2.7. 23 x Als sy v in een Stadt vervolghen / soo
ende 3.10. — vliet in een andere: Want voorwaer segghe
x Mat.2.13. — ick v, ghy en sult de Steden Israels niet
ende 4.12. — † door ghegaen hebben / oft de Sone des
ende 12.15. — menschen en sal ghecomen zijn.
Actu.3.1. 24 y De Discipel en is boven den Meester
ende 14. — niet/ noch de Dienaer boven zijnen Heere.
† Griecks/ 25 Het is den Discipel ghenoech / dat hy is
gheeyndt. — ghelijck zijn Meester: ende den Dienst-
y Luce.6.40 — knecht/ dat hy is ghelijck zijn Heere. Heb-
Joan.13.16. — ben sy den Huysheere z Beelzebub gheheeten/
ende 15.20. — hoe veel te meer zijne Huysghenooten?
z Mat.9.34 26 a Hierom so vreest hen niet: b Want daer
ende 12.24. — en is niet soo bedeckt / dat niet eenmael en
Marc.3.22. — sal ontdeckt worden: noch daer en is niet
Luce 11.15. — so verborghen / dat niet eenmael gheweten
Joan.8.48. — en sal worden.
a Esaie.8.12 27 Wat ick v segghe inde duysternisse / segt
Jerem.1.8. — dat int licht: Ende dat ghy hoort inde oore/
4.Esd.15.3. — dat predickt op de huysen.
b Mar.4.22. 28 c En vreest v niet voor de ghene die het
Luce 8.17. — lichaem dooden ende de siele niet en connen
ende 12.2. — dooden: maer vreest dien meer/ die machtich
Job.12.22. — is beyde siele en lijf te verderven in de helle.
Vreesen. 29 Worden niet twee Mussckens om een
c Luce. 10.4. — penninexken vercocht / nochtans en valter
Esaie.51.6. — niet een van desen op de Aerde sonder uwen
Jerem.1.8. — Vader.
4. Esd.15.3. 30 * Ende v zijn oock alle de hayren des
* 1.Sa.14.45. — hoofts ghetelt.
Christum be- 31 Daerom en vreest niet / ghy zijt meer dan
lijden. — veel Musschkens.
d Mar.8.38. 32 d Soo wie my dan belijden sal voor de
Luce.9.26. — menschen/ dien sal ic oock belijden voor mij-
ende 12.8. — nen Vader/ die inde Hemelen is.
2. Tim.2.12. 33 Maer soo wie my verloochenen sal voor
1. Joan.2.23 — de menschen dien sal ick oock verloochenen
e Luce 12.51. — voor mijnen Vader/ die in de Hemelen is.
34 e Meynt niet dat ick gecomen ben om vre-
de te senden op de Aerde. Ick en ben niet ge
comen om vrede/ maer om het Sweerdt te
senden.
f Mich.7.6 35 f Want ick ben ghecomen om den men-
g Joa.13.18. — sche twistich te maken tegen zijnen Vader/
Psal.41.10. — ende de dochter teghen haer Moeder/ ende
ende 55.13. — des soons wijf teghen haers mans moeder:
Liefde. 36 g Ende de vyanden des menschen/ sullen
h Luc.14.26 — zijn zijne huysghenooten.
i Mat.16.24 37 h Wie zijnen vader of zijn moeder lieuer
Marc.8.34. — heeft dan my, die en is mijns niet weerdich:
Luce.9.23. 38 i En wie zijnen sone oft zijn dochter lieuer
ende 14.27. — heeft dan my/ die en is mijns niet weerdich.
k Mat.16.25. 39 En wie zijn cruyce niet op en neemt/ ende
Marc. 8.35. — my na volcht/ die en is mijns niet weerdich.
Luce.9.24. 40 k Wie zijn leven sal behouden hebben/ die sal
ende 17.33. — het verliesen: en wie zijn leven sal verloren heb-
Joan. 12.25. — ben om mijnent wille/ die sal het behouden.

41 l Wie v ontfangt / die ontfangt my / ende — l Luce 10.16.
wie my ontfangt / die ontfangt hem / die — Joan 13.20.
my ghesonden heeft. — Loon.
42 m Wie eenen Propheet ontfangt / in den — m 1.Reg.17.10
name eens Propheten/ die sal eens Prophe- — ende 18.4.
ten loon ontfangen: ende wie eenen Recht- — 2. Reg.4.8.
veerdigen ontfangt inden name eens recht-
veerdighen / die sal eens Rechtveerdighen
loon ontfanghen.
43 n En wie een van desen cleynen te drinc- — n Mat.25.40
ken gheeft eenen Beker couts waters / al- — Marc.9.41
leenlick in den name eens Discipels: Voor- — Hebr.6.10
waer segge ick v lieden/ hy en sal zijnen loon
niet verliesen.

Dat xj. Capittel.

1. Joannes ghevangen zijnde/ sendt zijne
Discipulen tot Jesum/ 7. de welcke Joan-
nem ghepresen hebbende/ 16. bespreckt ende
verdoemt de verachters zijns woordts/
25. daer na Godt danckende/ 27 / verclaert
wat macht hy van hem heeft. — Christus

1 Ende het is geschiet/ doe Jesus gheeyn- — predickt.
dicht hadde zijnen twelf Discipulen ge- — Johannes
boden te geven/ ginc hy van daer voort/ — sendt tot
om te leeren en te prediken in hare Steden. — Christum.
2 a Ende Joannes inde gevanckenisse ghe- — a Luce.7.18.
hoort hebbende de wercken Christi / sandt
twee van zijne Discipulen/
3 En seyde tot hem: Sijt ghy de gene die comen
soude/ oft verwachten wy eenen anderen?
4 Jesus antwoorde en seyde hen: Gaet/ en
bootschapt Joanni/ wat ghy hoort en siet.
5 b De Blinde sien/ de Creupele wandelen/ — b Esai.29.18
de Melaetsche zijn gereynicht/ en de Doove — ende 35.5.
hooren: De Doode zijn opgeweckt ende den — ende 61.1.
Armen wert dat Euangelium vercondicht.
6 Ende c salich is hy/ die aen my niet gheer- — c Ofte/ ghe-
gert en wordt. — lucksich.
7 d Ende doe se wech gingen/ begonst Jesus — Christi ghe-
tot de schaeren te segghen van Joanne: Wat — tuyghenisse
zijt ghy uytgegaen inde Woestijne te sien? een — van Joan-
Riet dat van den winde gheroert wordt? — ne.
8 Maer wat zijt ghy uytghegaen te sien? — d Luce7.24.
Eenen Mensche met saechten cleederen be-
cleedt? Siet/ die saechte cleederen draghen/
zijn in der Coninghen huysen.
9 Maer wat zijt ghy uytghegaen te sien?
Eenen Propheet? Jae ick segghe v / oock
meerder dan een Propheet.
10 Want dese isset/ van welcken ghescreven
is. e Siet/ ick seynde mijnen Engel voor v — e Mala.3.1.
aengesichte/ die uwen wech bereyden sal voor v. — Marc.1.2
11 Voorwaer ick segghe v lieden/ onder de — Luce.7.27.
ghene die van vrouwen ghebooren zijn/ en is
niemant opgestaen / die grooter sy dan Jo-
annes de Dooper: nochtans die de minste
is in het Coninckrijcke der Hemelen/ die is
meerder dan hy.
12 f Ende van de dagen Joannis des Doo- — f Luce.16.16
pers aen/ tot nu toe / lijdt het Coninckrijcke
der Hemelen ghewelt/ en die ghewelt doen/
nement in. — De Wet en
13 Want alle de Propheten/ en de Wet, heb- — de de Pro-
ben tot Joannem ghepropheteert. — pheten.
14 g Ende soo ghy het wilt aennemen / hy — Elias.
is Elias die comen soude. — g Mala.4.5
15 Wie ooren heeft om te hooren/ die hoore. — Luce.1.17
16 Maer wien sal ick dit gheslachte ghelijc-
ken? Het is ghelijck de kinderen / die op de
marckten sitten / ende tot hare ghesellen
toeroepen/
17 Segghende: Wy hebben v lieden metter
Fluyte ghespeelt/ ende ghy en hebt niet ge-
danst: Wy hebben v lieden Claechliedeen ge- — Christus en
songhen/ ende ghy en hebt niet ghewcent. — de Joannes.
18 h Want Joannes is gecomen/ niet etende/ — h Mat.3.4
de/ noch drinckende/ ende sy segghen: Hy — Marc.1.6
heeft den Duyvel.

De

19 De Sone des menschen is ghecomen/
etende ende drinckende/ ende sy segghen: Siet
daer een mensche die een vraet ende wijnsuy-
per is/ ende een vrient der tollenaren ende sonda-
ren. Nochtans is de wijsheyt gerechtuerer-
dicht gheweest van hare kinderen.
20 l Doen heeft hy den steden, daer sijne
crachten veel gheschiet waren / beghonnen
aldus te verwijten / om dat sy haer niet be-
keert en hadden.
21 Wee v Chorazin/ wee v Bethsaida:
want hadden in de Steden Tyro ende Si-
don de crachten ghedaen gheweest/ die in v
ghedaen zijn/ sy hadden voortijden inden
k sacke ende asschen sittende/ haer bekeert.
22 Doch segghe ick v / Het sal Tyro ende
Sidon verdraghelicker wesen/ in den dach
des oordeels/ dan v.
23 Ende ghy Capernaum/ die tot den Hemel
verheuen hebt gheweest / ghy sult tot der
Hellen vernedert worden: Want l hadden
onder de Sodomiten de crachten ghedaen
gheweest/ die in v gedaen zijn/ sy waren op
desen dach ghebleuen.
24 Doch segge ick v / het sal den Lande van
Sodoma verdraghelicker zijn/ in den dach
des Oordeels/ dan v.
25 m Te dier seluer tijdt antwoordde Je-
sus / ende seyde: Ick n dancke v Vader/
Heere des Hemels ende der Aerden/ dat ghy
dese dinghen voor de o Wyse ende verstandige
verborghen hebt/ ende hebt deselue den cley-
nen gheopenbaert.
26 Ja Vader/ want het heeft v also behaecht.
27 p Alle dinck is my ouerghegheuen van
mijnen Vader: q ende niemandt kent den
Sone/ dan de Vader: noch den Vader en
kent niemandt/ dan de Sone/ ende dien het
de Sone sal willen openbaren.
28 Coemt tot my alle die vermoeyt ende bela-
den zijt/ ende ick sal v verquicken.
29 Neemt mijn iock op v / ende leert van my
dat ick sachtmoedich ben / ende ootmoe-
dich van herten: r ende ghy sult ruste vin-
den voor uwe zielen.
30 f Want mijn iock is liefelick / ende mijn
last is licht.

Dat xij Capittel.

1. Christus nae dien hy zijne Discipulen
ontschuldicht heeft/ 10. gheneest eenen
mensche die een verdorde handt heeft/ 22.
drijft oock een Duyuel wt/ 25. ende straffende
de onghelooficheyt der boosen/ 38. die een
teecken begheerden/ voorseyt hen haer
eynde.

1 TE dier tijdt ginck Jesus op den Sab-
bath door het ghesaeyde/ ende zijn Disci-
pulen waren hongherich/ ende begon-
sten ayren te plucken/ ende te eten.
2 Die Pharizeen dat siende/ seyden tot hem
Siet daer, uwe Discipulen doen/ b dat niet
gheoorloft en is op den Sabbath.
3 Maer hy seyde hen: En hebt ghy lieden
niet ghelesen/ c wat Dauid dede/ doe hem
hongerde/ ende die met hem waren?
4 Hoe hy in dat huys Gods ghinck / ende de
d Thoonbrooden att, die hem niet gheoor-
loft en waren te eten/ noch den ghenen die
met hem waren/ e dan alleenlick den Priesteren?
5 f Of en hebt ghy niet ghelesen inde Wet/
dat de Priesters den Sabbath onthevlighen
inden Tempel op de Sabbathen, ende noch-
tans onschuldich zijn?
6 Ende ick segghe v/ dat hier een is g meer-
der dan den Tempel.
7 Ende waert dat ghy wist/ wat dat sy:
h Ick wil barmherticheydt/ ende niet offer-
hande: ghy en soudt de onschuldighe niet

Christus be-
wijt den on
gheloouigen
steden.
i Luce.10.13.
k De Joo-
den als sy
groot leedt
toonen wil-
den, cleedde
henseluen
met sacken/
ende bestroy-
den henseluen met as-
schen.
l 2.Sa.13.19
1.Reg.20.32.
Gene.19.24
Ezec.16.49
Christus
dancket den
Vader voor
de Ghelooo-
nighe.
m Luc.10.21.
n Ost, loue.
o Job.5.12.
Esaie.29.14
Luce.10.21.
2.Cor.1.19.
ende 27.
p Mat.28.18.
Luce.10.22.
Joan.3.35.
q Joa.6.46
ende 7.29.
ende.8.19.
ende 10.15.
Christus
roept eenen
yeghelicken
tot hem.
r Jere.6.16
f 1.Joa.5.3.
t Ofte. niet
hardt.
a Mar.2.23
Luce.6.1.
Deut.23.25.
Den Disci-
pulen hon-
ghert.
Sabbath
Ayren.
b Exo.20.10
c 1.Sa.21.6
d Dat waren
brooden die
gheheylicht
waren om de
gantsche we-
ke voor den
Heere te lig-
ghen/ op de
gouden Ta-
fele.
e Leuit.24.6.
f Exo.29.34
g Leuit.8.31.
ende 24.9.
f Nu.28.9.
g 2.par.6.18
h Ose.6.6.
Mich.6.8.
Matt.9.13.
ende 23.23.

verdoemt hebben.
8 i Want des Menschen Soon is Heere
oock ouer den Sabbath.
9 k Ende als hy van daer ginck/ quam hy in
haer Vergaderinghe.
10 Ende siet, daer was een Mensche die
een dorre handt hadde / ende sy vraechden
hem segghende: l Ist oock gheoorloft op
den Sabbath te ghenesen? (op dat sy hem
mochten beschuldighen.)
11 Doe seyde hy tot hen: Wie sal daer zijn
een mensche onder v lieden/ die een Schaep
hebben sal / ende so dat op den Sabbath *
in eenen put viele, en soude hy dat niet aen-
grypen ende op heffen?
12 m Ende hoe veel is nu een mensche weer-
diger dan een Schaep? So ist dan gheoor-
loft op den Sabbath goet te doen.
13 Doen seyde hy tot dien mensche. Strecket
v handt wt. Ende hy strecktese wt: ende sy werdt
weder ghesont ghelijck de ander.
14 n Doe ginghen de Pharizeen wt / ende hiel-
den raedt teghen hem/ hoe sy hem ter doodt
brenghen mochten.
15 Maer Jesus dat wetende/ o ontweeck
van daer: ende hem volchden vele scharen
nae/ ende hy heelde se alle.
16 p Ende verbout hen scherpelick / dat sy
hem niet openbaer maken en souden.
17 Om dat veruult soude worden / dat daer
ghesproken was door Esaiam den Pro-
pheet, segghende:
18 q Siet, mijn knecht welcken ick vercoren
hebbe: mijn beminde / inden welcken mijn
siele haer wel behagen genomen heeft. Ick
sal mijnen gheest op hem setten, ende hy sal
den Heydenen dat r oordeel vercondigen.
19 Hy en sal niet kijuen, noch roepen / noch
daer en sal niemandt zijn stemme opter stra-
ten hooren.
20 Het ghebroken riet en sal hy niet breken/
ende het roockende vlas en sal hy niet wt-
blusschen/ tot dat hy het oordeel wtbrengt/
tot ouerwinninghe.
21 Ende de Heydenen sullen in zijnen
Name hopen.
22 f Doen wert tot hem ghebracht een bese-
ten mensche, die blint ende stom was, ende
hy maeckte hem ghesont / so dat de blinde
ende stomme sprack, ende sach.
23 Ende alle de scharen werden verschrickt
ende seyden / Is dese niet de Sone Dauids?
24 Maer de Pharizeen dat ghehoort hebbende
seyden: t Dese drijft de Duyuelen niet wt/
dan door Beelzebub den Ouersten der duy-
uelen.
25 Ende Jesus bekennende hare ghedach-
ten/ seyde tot hen: Een yeghelick Coninck-
rijck dat teghen hem seluen ghedeylt is /
wordt verwoest. Ende een yeghelicke Stadt
of huys teghen hem seluen ghedeylt, en sal
niet langhe staen.
26 Indien nu de Satan den Satanam wt
drijft/ so is hy teghen hem seluen ghedeylt/
hoe sal dan sijn rijcke bestaen?
27 Ende indien ick de Duyuelen door
Beelzebub wtdrijue / door wien drijuen se
dan uwe sonen wt? Daerom sullen sy uwe
Richters wesen.
28 Maer indien ick de Duyuelen door den
Gheest Gods wtdrijue / so is dat Coninck-
rijck Gods tot v lieden gecomen.
29 Of hoe can yemandt tot eens Mach-
tigen huys ingaen, ende sijn u vaten wech
roouen / ten sy dat hy eerst den Mach-
tigen ghebonden hebbe/ ende alsdan sal hy
sijn huys berooouen.
30 Wie met my niet en is / die is teghen my.
Ende, Wie met my niet en vergadert / die
verstrooyt.

i Mar.2.28
Luc.6.5.
k Mar.3.1.
Luc.6.6.
Christus ge-
neest de dor-
re handt.
* Exod.23.4
Luc.14.3.
Deute.4.
m Gen.1.27
Op den Sab-
bath macht-
men deucht
doen.
n Marc.3.6
Joan 5.18.
ende 10.39.
ende 11.53
Christus
wijckt.
o Mat.10.23.
p Mat.9.30.
Luce.5.14.
Christus
der Heyde-
nen hope.
q Esai 42.1.
Math.3.17.
ende 17.5.
Marc.1.11.
Colos.1.15.
2.Petr.1.17.
r Waer de
superstitie
geweert/ ende
den rechten
Godsdienst
geplant wort
daer reg-
neert ende
ordeelt God
f Mat.9.32.
f Luce.11.14.
De stomme
beseten wort
ghesont.
Lasteringhe
t Mat.9.34
Marc 3.22
Luce 11.15
Christus
ontschul-
dicht hem
seluen.
u Alle hoop-
vaert en we-
reken, ende
Instrumen-
ten worden
cyt Hebre-
isch Vaten
ghenaemt.
* Mar.3.28
Luce 12.10
1 Joan.5.16

verstoort.
31 Hierom segge ick v lieden: Alle sonde ẽ
lasteringe sal den menschen vergeuen wor-
den/ maer de lasteringe tegen den Geest/ sal
den menschen niet vergeuẽ worden.
x 1 Sam. 2.25 32 x Ende soo wie spreken sal teghen den
y Mar. 3.30 Sone des Menschen / het sal hem verghe-
uen worden / y Maer soo wie spreken sal
teghen den heyligen Gheest het en sal hem
niet vergeuen worden / noch in dese z We-
z of Eeuwe relt / noch in de toecomende.
33 Maeckt den Boom goet / ẽ sijn vrucht
goet: of maeckt den Boom quaet ende syn
Goet of vrucht quaet: Want wt de vrucht wordt
quaet spre- den Boom bekent.
ken. 34 Ghy Adderen ghebroedtsel / hoe soude
ghy lieden connen goet spreken / dewyle
a Luce 6.45 ghy quaet zijt? a Want wt de ouervloe-
Psal. 40.23 dicheyt des hertẽ spreect de monde.
35 Een goet mensche brengt goet voort/
wt den goeden schat syns hertẽ/ ende een
boos mensche brengt booshcydt voort/ wt
den boosen schat.
36 Maer ick segge v lieden/ dat de menschẽ
*Eccl. 12.14 indẽ dage des * oordeels rekenschap geuen
b Ephe. 5.4 sullen / van eenen yeghelicken b onnutten
woorde dat sy gesproken sullen hebben.
c Luce 19.22 37 c Want wt uwe woorden sult ghy ghe-
2 Sam. 1.16. rechtveerdicht worden / ẽ wt uwe woor-
den sult ghy verdoemt worden.
38 d Doe antwoordden sommighe wt de
De Joden Schriftgheleerde ẽ Phariseen, seggende:
soeckẽ tee- Meester wy willen van v een teeckẽ sien.
kenen 39 Den welcken hy antwoordde ende seyde:
d Mat. 16.1 Dit boose ende ouerspelige gheslachte be-
Mar. 8.11 geert een teecken/ ẽ hem sal gheen teecken
Luce 11.29 ghegeuen worden/ anders dan dat teecken
Joan. 6.30 Jone des Propheten.
1 Cor. 1.20 40 e Want gelijck Jonas was inden buyck
des walvischs drye dagẽ ẽ drye nachten:
Jonas. alsoo sal de Sone des Menschen wesen in
e Jone 2.2. het herte der Aerden / drie daghen ẽ drye
Waerschenis nachten.
41 De mannen van Niniue sullen opstaen in
het oordeel met desen gheslachte/ ẽ sullent
f Jone 3.5. verdoemen: f want sy hebben hen bekeert
door de predikinghe Jone: Ende siet hier
een te deser plaetse/ die meer is dã Jonas.
De Conin- 42 De Coninghinne van den Zuyden sal
ginne Saba opstaen in het Oordeel met dit gheslachte/
g 2 Reg. 10.4 ende g salt verdoemen.
2 Para. 9.1 Want sy quam van de eynden der aerden/
om Salomons wijsheyt te hooren: Ende
siet hier een te deser plaetse/ die meer is dan
Salomon.
h Luce 11.24 43 h Wanneer de onreyne Gheest wt den
mensche wtghevaren is/ so doorwandelt hy
door dorre plaetsen/ soeckende ruste/ ende
en vindtse niet.
44 Dan seydt hy: Ick sal wederkeeren tot
myn huys daer ick wtgegaen ben/ ende als
hy daer gecomen is / vindt hijt ledich/ met
bessemen ghekeert/ ende verciert.
45 Dan gaet hy ende neemt met hem seuen
ander Geesten/ die booser zijn dan hy selue:
i Hebr. 6.5 i ende comen daer in / ẽ bewoonent daer/
ende 10.26 ende het laetste dies menschen wordt erger
2 Pet. 2.20. dan het eerste. Also salt oock desen boosen
gheslachte wesen.
46 Doe hy noch tot de scharen sprack / siet/
sijn Moeder ende syne Broeders waren
buyten/ begheerende hem te spreken.
47 Ende een seyde tot hem / Siet daer/ uwe
De maech- Moeder ẽ uwẽ broeders zijn daer buyten
schap begheerende v te spreken.
Christi. 48 Hy antwoordde ende seyde tot den genen
die hem gheseyt hadde: Wie is myn Moe-
der/ ẽ Wie zijn myne Broeders?
49 Ẽ streckte sijn handt wt ouer sijn disci-
pulen/ seyde: Siet myn Moeder ende myne
Broeders.
50 k Want so wie den wille mijns Vaders k Joh. 15.14
doet / die in de Hemelen is/ dat is myn broe- 2 Cor. 5.16
der ende Suster/ ende Moeder. Galat. 5.6.
ende 6.15.
Col. 3.11.

Dat xiij. Capittel.

1. Jesus by der Zee/ 3 door de ghelijcke-
nisse van den Saeyer/ 22 van den zade/ 31
ende Mostaert coren / 33. van den Hef-
deech / 42 van den verborghen schat/ 43
van den Coopman/ 47 ende door het Nette
ghewórpen in de Zee / 51 leert hoedanich
het Coninckrijcke der Hemelen zy.
1 TE dien a daghe Jesus wt den huyse a Mar. 4.1
gegaen zijnde, sat by der Zee. Luce 8.4.
2 Ẽ tot hem vergaderden vele scha-
ren so dat hy in een schipken ghinck sitten/
ende alle de scharen stonden op den oeuer.
3 Ende hy sprack tot hen vele dinghen door De gelijcke
ghelijckenissen seggende: Siet een Saeyer nisse van dẽ
ghinck wt om te saeyen. zaet.
4 Ende als hy saeyde / is een deel des saets
by den wege geuallẽ, ẽ de Vogelen des He-
mels zijn ghecomen/ ende hebbent ghegeten.
5 Ende het ander is gheuallen in steenach-
tige Aerde/ daer het niet veel Aerde en had-
de. ende het ghinck terstondt op/ om dat het
gheen diepte der Aerden en hadde.
6 Ende de Sonne opghegaen zijnde / soo ist
verbrandt ghewórden / ende daerom dattet
geenen wortel en hadde/ ist verdorret.
7 Ende het ander is gheuallen onder de
doornen / ende de doornen zijn ghewassen/
ende hebbent versmacht.
8 Ende het ander is gheuallen in goede
Aerde / ende heeft vrucht ghegheuen: deen
graen Hondertfout / dander Tsestichfoudt/
ende dander Dertichfoudt.
9 Wie ooren heeft om te hooren/ die hoore.
10 b Ẽ syne Discipulen tot hem comende/ b Mar. 4.10
seyden tot hem: Waerom spreect ghy tot hen
door ghelijckenissen? Luce 8.9.
11 Hy antwoordde ẽ seyde hen: Daerom/
dattet v lieden ghegheuen is de verborgent- Waerom
heden des Coninckrijcks der Hemelen te Christus
verstaen: b maer desen is dat niet gegeuen. door gelijcke
12 c Want wie daer heeft/ dien sal ghegeuen nisse spreect
worden / ende hy sal ouervloedich worden: c 2 Cor. 3.14
maer wie niet en heeft / van hem sal ghenō- d Sap. 3.21
men worden oock dat hy heeft e Mat. 25.29
13 Daerom spreke ick tot haer door ghe- f Mar. 4.24
lijckenissen / om dat sy siende niet en sien/ Luce 8.18.
ende hoorende niet en hooren / noch oock en ende 19.26
verstaen.
14 Soo wordt dan de Prophetie Esaie in
hen veruult / die daer seydt: f Met g oo- f Ofte hoo-
ren sult ghy lieden hooren/ ẽ niet verstaen/ rende hoort
ende met den ooghen sult ghy sien / ẽ niet ẽ verstaet
bemercken. niet.
15 Want het herte deses volcks is vet ghe- g Esaie 6.9.
worden/ ende sy hebben swaerlick ghehoort Ezech. 12.2
met hare ooren/ ende hare ooghen hebben sy Mar. 4.12
toe ghesloten / op dat sy niet en sien met de Luce 8.10.
oogen/ ende met de ooren hooren / ende met Joan. 12.40
de hertẽ verstaen/ ende dat sy hen niet en be- Act. 28.26.
keeren/ ende dat ickse ghesondt make. Roma. 11.8
16 h Maer uwe ooghen zijn i salich/ want sy h Luc. 10.23
sien: ẽ uwe ooren/ want sy hooren. i Ofte ghe-
17 Want voorwaer ick segghe v lieden/ dat k luckich.
vele Propheten ende Rechtueerdige hebben k 1 Pet. 1.10
begheert te sien dat ghy siet/ ẽ en hebbent
niet ghesien / ende te hooren dat ghy hoort/
ende en hebbent niet ghehoort. l Mar. 4.13
18 l Hoort ghy dan de Ghelijckenisse des Luce 8.11.
Saeyers. Wtlegghin-
19 Als yemant dat woordt vanden Coninck- ge der ghe-
rijcke hoort / ẽ niet en verstaet / dan coemt lijckenisse.
de Boose/ ende neemt wech dat in sijn herte
ghesaeyt

ghesaeydt is/ Dit is die ghene die by den
weghe besaeyt is.
20 Maer die in de steenachtighe aerde be-
saeyt is / dat is de ghene die dat Woordt
hoort eñ dat terstont met blijschap ontfangt.
21 Eñ hy en heeft geenen wortel in hem sel-
uen/ maer is ongestaedich/ eñ als daer ver
druckinge coemt/ oft veruolginge om het
Sorchfuldichheydt. Rijckdom. woort/ so wordt hy terstont gheergheert.
m Mat.19.23. 22 m Ende die onder de Doornen besaeyt
is / dat is de ghene die dat woordt hoort/
maer de sorchuuldicheydt deser werelt/ ende
de verleydinge des rijckdoms versmachten
dat woordt / eñ het wordt onuruchtbaer.
Marc.10.23. Luce.18.24. 1.Tim.6.9. 23 Ende die in de goede Aerde besaeydt is/
dat is die ghene die dat woort hoort ende
verstaet / eñ eyndelick vruchtbaer is/ ende
draecht / het eene Honderdt / het ander
tsestich / ende het ander dertichfout.
24 Een ander ghelijckenisse heeft hy haer
voorghelejt seggende: Het Coninckrijck
der Hemelen is ghelijck een mensche die
goet zaedt in sijn acker ghesaeyt hadde.
Ghelijckenisse van dē Oncruyde. 25 Ende als de menschen sliepen / quam
sijn vyandt eñ saeyde † Oncruyt midden
in de Tarwe/ ende ginck wech.
† Of drauick 26 Ende als het Cruyt opghewassen was/
ende vrucht droech/ doē sachmen oock dat
Oncruydt.
27 Doe ghinghen de Dienstknechten des
Huysheeren eñ seyden hem: Heere en hebt
ghy niet goet zaet in uwen Acker gesaeyt?
Van waer heeft hy dan dat Oncruyt?
28 Ende hy seyde tot hen / De vyandische
mensche heeft dat gedaen. Ende de Dienst
knechten seyden tot hem / Wilt ghy dan
dat wy gaen ende dat versamelen?
29 Hy seyde / Neen / op dat ghy lieden dat
Oncruydt vergaderende/ niet oock te ghe-
lijcke de Tarwe n wt en pluckt.
n Griecx ontwortelt. 30 Laetse beyde te samen opwassen tot den
Ougst eñ in den tijdt des Ougst sal ick tot
de Maeyers seggen: Vergadert eerst dat
Oncruydt / ende bindet in busselen / om te
verbranden/ maer de Tarwe vergadert in
mijn Schuere.
o Mar.4.30. Luce.13.18. 31 o Een ander ghelijckenisse heeft hy hen
voorgelejt / seggende: Het Coninckrijcke
der Hemelen is ghelijck een Mostaert zaet
Mostaert-zaet. dwelck een mensche heeft ghenomen / ende
in synen Acker ghesaeyt.
32 Het welcke het minste is onder alle de
zaden / Maer wanneert opghewassen is/
dan isset het grootste onder de Moescruy-
den/ eñ het wordt een Boom / also dat de
Voghelen des Hemels comen/ eñ nestelen in
syne Tacken.
p Luce.13.21. Deessem. 33 Een ander ghelijckenisse sprack hy tot
hen / segghende: p Het Coninckrijcke der
Hemelen is gelijck eenen Deessem. welckē
een Vrouwe nam eñ verbarch hem in drye
matē Meels/ tot dat het al ghesuert was
q Mar.4.33. 34 q Alle dese dingē heeft Jesus tot de scha-
ren ghesproken in gelijckenissen/ eñ sonder
gelijckenisse en heeft hy hen niet gesprokē.
Waerom hy in ghelijckenissen spreeckt. 35 Op dat veruult worde dat ghesproken
is door den Propheet/ seggende: r Ick sal
mijnen mondt op doen in ghelijckenissen/
r Psal.78.2. Jck sal wtspreken dat verborghen is ghe-
weest vanden beginne der Werelt.
Wtlegginge der ghelijckenisse van den Oncruyde. 36 Als nu Jesus de scharen gelaten hadde/
quam hy in huys/ eñ sijn Discipulen qua-
men tot hem/ segghende: Verclaert ons de
gelijckenisse van den oncruyde des ackers.
37 Ende hy antwoordende/ heeft tot hen
ghesejt/ Die dat goede zaedt zaeydt/ is de
Sone des menschen.
38 De Acker is de Wereldt/ ende het goede
zaet zijn de kinderen des Coninckrijckx/ eñ
het * oncruyt/ zijn de kinderen des boosen. * Of drauick
39 De vyandt diese saeydt is de Duyuel. s s Joel.3.13.
De Ougst is de voleyndinge des werelts. Apo.14.15.
De Maeyers zijn de Engelen.
40 Ghelijckerwijs dan het Oncruydt verga-
dert wordt/ ende met viere verbrandt: also
salt oock in de voleyndinge deser Wereldt
ghescheiden.
41 De Sone des menschen sal syne Engelen
senden/ eñ sy sullen wt synen Coninckrijcke
vergaderen alle ergheringe/ ende de ghene
die ongherechticheyt doen.
42 Ende sullense in den vyerighen Ouen t Mat.8/12.
worpen: t Daer sal weeninghe zijn / ende 22/13.24/51.
knersselinghe der Tanden. 25.30.
43 Dan sullen de Rechtueerdighe blincken Luce.13.28.
ghelijck de Sonne in Coninckrijck haers a Dan.12.3.
Vaders. Wie ooren heeft om te hooren/ Sapi.3/7.
die hoore. 5/1.
44 Wederom dat Coninckrijck der Heme- 1.Cor.15.42.
len is ghelijck eenen schatte in den Acker Verborgen
verborgen/ welcken een mensche vant/ ende schat.
verberchde / ende van blijschappe die hy
daer in hadde / x ghinck ende vercocht al x Phil.3.7.
wat hy hadde/ ende cochte dien Acker.
45 Wederom / het Coninckrijck der Heme-
len is ghelijck eenen Coopman/ die schoone
Peerlen sochte.
46 De welcke als hy eene costelicke Peerle Peerle.
gheuonden hadde / ghinck ende vercochte
al wat hy hadde/ ende cochte dien.
47 Wederom / dat Coninckrijck der Heme- De gelijckenisse van dē
len is ghelijck een Nette / dat ghewworpen Nette wort
is in de Zee / ende allerley maniere van wtghelejt.
Visschen versamelt.
48 Het welcke als het vol was/ de Visschers
opghetoghen hebben aen den Oeuer / ende
sittende / hebben sy wtgelesen dat goede in
hare vaten/ maer het quade werpen sy wt.
49 Also salt in de voleyndinghe der Werelt
wesen: de Enghelen sullen wtgaen / ende
de boose midden wt de Rechtueerdighen
scheyden.
50 Ende sullense in den vyerighen Ouen y Mat.8.12.
worpen: Daer sal wesen weeninghe ende 13.42.22/13.
knersselinghe der Tanden. 24.51.25/30.
51 Ende Jesus seyde tot hen: Hebt ghy dit z Gheleert in
al verstaen? Sy seyden tot hem/ Ja Heere. de gemeynte
52 Ende hy seyde tot hen: Waerom een ye- 3. Of in het
gelick Schriftgheleerde gheleert z tot den Coninckrijck
Coninckrijcke der Hemelen/ is gelijck eenen a Mar.6.1.
Huysheere die wt synen schatte nieu ende Luce.4.16.
oudt voortbrengt. Een Pro-
53 a Ende het is gheschiedt / als Jesus dese pheet wort
ghelijckenissen voleyndt hadde/ tooch hy veracht in
van daer. sijn Vader-
54 Eñ gecomen in sijn Vaderlandt/ leerde- landt eñ in
se in haer vergaderinghen / soo dat sy hen sijn huys.
verschrickten/ eñ seyden: Van waer coemt
desen dese wijsheyt / ende dese crachten?
55 b Is dese niet de Sone des Timmer-
mans? ende is niet sijn moeder ghenaemt
Maria? ende syne broeders Jacobus ende
Joses/ ende Simon ende Judas?
56 Eñ syne susters/ en zijn sy niet alle by ons?
Van waer coemt dan desen dit alles?
57 Eñ sy waren aen hem gheergert. Maer
Jesus seyde tot hen: c Gheen Propheet en b Joan.6.4.
is sonder eere/ dan in sijn Vaderlandt ende 2.Mar.6.4.
in sijn huys. Luce.4.24.
58 Ende hy en heeft daer niet veel crachten Joan.4.44.
ghedaen / om haers Ongheloofs wille.

Dat xiiij. Capittel.

1. Nae dat Joannes doodt was/ verme-
nichfuldicht Jesus de vijf Brooden ende
twee Visschen. 25. daer nae wandelde hy
op het water/ 37. ende bekent zijnde van
velen/ Gods Sone te zijn/ 35. gheeft velen
crancken ghesontheydt.

Te dien

a Mar.6.14. Luce.9.7. Herodis oordeel van Jesu.

1 TE dier tijt hoorde a Herodes de Vier-
vorst het gheruchte van Jesu:
2 Eñ seyde tot syne knechten/ Dese is
Joannes de Dooper/ hy is opghestaen
van den dooden/ ende daerom wercken de
crachten in hem.

b Mar.6.18. Luce.3.19. Waerom Joañes gevangẽ was. c Leu.18.16.

3 b Want Herodes hadde Joannem ghe-
vangen eñ gebonden/ ende in den Karcker
gheset / om Herodias / de huysvrouwe
Philippi syns broeders.
4 Want Joannes seyde tot hem: c Het
en is v niet gheoorloeft haer te hebben.
5 Ende hy begeerde hem te dooden/ maer
hy vreesde het volck / d want sy hielden
hem voor een Propheet.

d Mat.21.26. Mar.6.21. e Mar.6.22. Gen.40.20.

6 e Eñ doe Herodis gheboorten dach ghe-
houden werdt/ danste Herodias dochter in
het midden / ende het behaechde Herodi.

f Jud.11.30.

7 Waerom hy met f eede beloefde haer te
gheuen wat sy begeeren soude.
8 Ende sy te voren onderwesen van haer
moeder/seyde: geeft my hier in een schotel
het hooft Joannis des Doopers.
9 Eñ de Koninck werdt droeuich/nochtans
om den eedt/ eñ die ghene die met hem ter
Tafel saten / ghebooot hijt haer te geuen.

Joannes wordt onthooft.

10 Ende sandt den Scherprichter, ende ont
halsde Joannem in den Karcker.
11 Ende sijn hooft werdt ghebracht in een
schotel/ eñ den dochterken ghegeuen, ende
sy brocht tot haer Moeder.
12 Doe zijn syne Discipulen toeghegaen/
ende hebben het Lichaem wech ghenomen
ende begrauen/ ende ghinghen ende boot-
schaptent Jesu.

Jesus wijckt. g Mar.6.31. Luce.9.10.

13 g Doe Jesus dat hoorde/ weeck hy van
daer henen te schepe tot een woesteplaetse
alleene/ende als dat de scharen hoorden/
volchden sy hem na te voete wt de Steden.

h Joan.6.5.

14 h Eñ Jesus wtgaende / sach veel volcx/
eñ werdt beweecht met barmhertichheydt
ouer hen/ ende heelde hare crancken.
15 Ende doent nu late gheworden was/
quamen syne Discipulen tot hẽ, eñ seyden:

i Griecx vre.

Dese plaetse is woest/ ende de i dach is nu
voorgegaen/ laet de scharẽ gaen/ dat sy gaen
in de Dorpen / eñ hen seluen spijse coopen.
16 Maer Jesus seyde hen: Sy en hebben

k Mar.6.37. Luce.9.13. l Joan.6.6. Met vijf brooden, eñ twee visschẽ worden vijf duysendt Mannen versaedt. m 1.Sam.9.13.

geenen noot wech te gaen / k gheeft ghy
hen te eten.
17 Eñ sy seyden tot hẽ/ l wy en hebben hier
niet dan vijf brooden/ ende twee visschen.
18 Doe seyde hy / Brengt my die hier.
19 Eñ als hy den scharen gheheeten hadde
op het gras te sitten/ ende de vijf brooden
ende de twee visschen ghenomen hadde/
sach hy op na den Hemel, m ende danckte/
ende als hy de brooden ghebroken hadde/
gaf hyse den Discipulen/ eñ de Discipulen
gauen se den scharen.
20 Ende sy aten alle/ ende werden versadt/
eñ sy namẽ op het ouerschodt der brocken/
twaelf volle koruen.
21 Ende die daer ghegeten hadden / waren
omtrent vijf duysendt Mannen/ behaluen
de Vrouwen ende Kinderen.

n Mar.6.45. Joan.6.17. Christus bidt alleen.

22 n Ende terstondt dwanck Jesus syne
Discipulen int schipken te clímmen / ende
voor hem ouer te varen / terwijle hy de
scharen van hem liet.

o Mar.6.46. Joan 6.15. De Apostelen lijden noodt in dẽ Zee.

23 o Als hy nu de scharen van hem gelaten
hadde / ginck hy op den Berch alleene om
te bidden / ende doe het nu laet gheworden
was / was hy daer alleen.
24 Ende het schipken was nu midden in de
Zee/ ghequelt van de baren ; want de
Windt was hem teghen.
25 Ende ter vierde wake des nachts ginck
Jesus tot hen / wandelende op de Zee.
26 Ende doe hem syne Discipulen saghen/
op de Zee wandelen / werden sy beroert/
seggende: Het is een schijnsel/ eñ kreetschen
wt van vreese.

Gheloove.

27 Maer terstõt sprack se Jesus aen seggẽde:
hebt goeden moet/ ick bent / en vreest niet.
28 Doe antwoorde hem Petrus ende seyde:
Heere in dien ghy het zijt / so ghebiedt my
tot v te comen op het water.
29 Ende hy seyde: Coemt / ende Petrus wt
het schipken ghetreden/ wandelde op de
wateren/ om tot Jesum te gaen.
30 Maer den stercken windt siende/ vreesde
hy: ende als hy begonst te sincken, riep hy/
seggende: Heere behoedt my.
31 Eñ terstont Jesus de hant wtstekende/
heeft hem aengegrepen/ eñ tot hem geseyt:
Ghy cleyngheloouighe / waer toe hebdy
ghewanckelt?
32 Ende doe sy int schipken gegaen waren/
stilde de windt.
33 Eñ die int schipken waren / quamen ende
baden hem aen/ segghende: Warachtelick
ghy zijt Gods Sone.

p Mar.6.54.

34 p Ende als sy ouer ghescheept waren/
quamen sy in het landt Gennezareth.
35 Ende als de mannen van dier plaetse
hem bekenden / sonden sy in dat gheheele
omliggende landt / ende brachten tot hem
alle de ongheonde.
36 Ende baden hem / dat sy alleenlick zijn
cleedts zoom raken mochten: ende alle die
hem raeckten/ werden ghesondt.

Dat xv. Capittel.

1. Christus verdoemt de ghebodẽ der
menschen / ende haer gheueynstheydt. 17.
bewijsende wat den mensche ontreynicht/
21. verlost de dochter der Cananeetscher
Vrouwe/ 32. ende versaedt vier duysendt
Mannen met seuen Brooden/ eñ weynich
Visschen.

a Mar.7.1. Menschen ghebodẽ. b Exo.20.12. Deute.5.16. Sprac.3.9. Ephe.6.2. c Exo.21.17. Leui.20.9. Deut.27.16. Prou.20.20. Sy leerdẽ datter beter was/ Gode gauen te geuen/ dã sijn Ouders te helpen. d Mar.7. 1.Tim.4. 2.Tim.3. e Esa.29.13. Ezech.33.31. Marc.7.6.

1 DOe a quamen tot hem de Schriftghe-
leerden/ eñ Phariseen van Jerusalem/
segghende:
2 Waerom ouertreden uwe Discipulen de
Insettinghe der Ouderen: Want sy en
wasschen haer handen niet / als sy broodt
eten.
3 Hy antwoordde/ ende seyde hen: Waer-
omme ouertreedt ghy oock dat ghebodt
Gods door uwe Insettinghe?
4 b Want God heeft ghebodẽ/seggende:
Eert uwen Vader ende uwe Moeder. c
Ende wie zijnen Vader ofte zijn Moeder
vloeckt/ die sal de doodt steruen.
5 Maer ghy segt, so wie daer seyt tot zijnen
Vader oft tot zijn Moeder: So wat gaue
van my geoffert wort/ sal v te nutte comen/
ol eyst dat hy Vader eñ Moeder onteeret/
sal onschuldich wesen.
6 d Ende ghy hebt Gods ghebodt te niete
ghemaeckt/ om uwe Insettinghe.
7 Ghy Gheueynsde/ wel heeft Esaias van
v gheprophetcert/ segghende:
8 e Dit volck coemt my by metten monde/
eñ eert my metten lippen/ maer haer herte
is verre van my.

f Colo.2.22. Mar.7.6. Ezec.33.31. g Act.10.15. Rom.14.17.20. Titi.1.15. Ergernisse.

9 Maer te vergeefs eeren sy my leerende
voorleeringen/ ghebodẽ der menschen.
10 Eñ als hy de schare tot hem gheroepen
hadde/ seyde hy hen: Hoort ende verstaet.
11 g Dat ten monde ingaet/ en ontreynicht
den menschen niet; maer wat ten monde
wtcoemt/ dat ontreynicht den mensche.
12 Eñ zijne Discipulen bycomende / seyden
hem: Hebdy niet bekent / dat de Phariseen
dit woort hoorende/ geergert zijn geweest?

h Joan.15.2 Act.5.38.
13 Hy antwoordde ende seyde: h Alle plantinghe die mijn Hemelsche Vader niet ghe
plant en heeft/ sal wtgheropt worden.
i Esa.42.19 Luc.6.39.
14 Laetse varen/ i sy zijn blinde Leydtsluyden
der blinden/ ende in dien de een blinde den
anderen blinden leydt/ soo sullen sy beyde in
den gracht vallen.
15 Petrus antwoordende/ seyde tot hem:
Verclaert ons dese gelijckenisse.
16 Jesus seyde: Zijt ghy oock noch sonder
verstandt?
17 En verstaet ghy noch niet/ dat/ so wat
ten Monde ingaet/ dat het tot den Buyck
ingaet/ ende wordt door den stoelganck wt
ghewotpen:
Wat dē mēsche ontreynicht.
18 Maer dat ten monde wtcoēt/ dat coemt
wt het herte/ eñ dat ontreynicht dē mēsche.
k Gen.6.5. 8.21. Jerem.17.9 Prou.6.14.
19 k Want wt het herte comen Boose ghedachten/ Moort/ Overspel/ Hoererien/ Dieverijen/ Valsche getuygenissen/ Lasteringē.
20 Dese zijn/ die den menschē ontreynigen:
maer met onghewasschen handen te eten/
dat en ontreynicht den mensche niet.
l Mar.7.24 De Cananeische vrouwe.
21 l Ende Jesus van daer gaende/ is gewe
ken tot de eynden Tyri ende Sidonis.
22 Ende siet/ een Cananeetsche Vrouwe
(van die eynden wt gegaen) riep/ seggende
tot hem: Heere Davids Sone/ ontfermt v
mijner/ mijn dochter is deerlic vanden duyvel ghequelt.
23 Ende hy en antwoordde haer niet een
woordt. Doe zijn sijne Discipulen toeghetreden/ ende hebben hem ghebeden / seg
ghende: Verlaetse/ want sy roept ons na.
Christus dē Joden ghesonden.
24 Maer hy antwoordende/ seyde: m Ick en
ben niet gesonden dan tot de verloren scha
pen des huys Israels.
m Mat.10.6 Act.13.46.
25 Ende sy quam eñ aenbadt hem/ seggende: Heere/ comt my te hulpe.
26 Maer hy antwoordde/ eñ seyde: Het en is
niet goet/ het Broodt der kinderen te nemen/ ende den hondekens toe te worpen.
27 Ende sy seyde: Jae Heere: Want de hondekens eten vande broeykens/ die van haer
der Heeren Tafel vallen.
Gheloove.
28 Doe antwoordde Jesus/ ende seyde tot
haer: O vrouwe/ groot is v gheloove/ v ghe
schiede ghelijck ghy wilt. Ende haer dochter is ghesont geworden van dier vren aen.
29 Ende als Jesus van daer ghegaen was/
quam hy by de Galileetsche Zee: eñ clam
op eenen Berch/ eñ sadt daer nedere.
n Mat.11.2 Luc.7.22. Esai.29.18. 35.5.
30 n Doe quamē vele scharen tot hem/ brenghende met hen creupele/ blinde/ stomme/
lamme/ eñ veel andere: eñ worpense voor
de voeten Jesu: Ende hy heeldese.
31 So dat de scharen hen verwonderden/
siende de stomme sprekē/ de lamme gesont/
de creupele wandelēde/ eñ de blinde siende:
Ende sy presen den God Israels.
o Mar.8.1.
32 o Eñ Jesus zijne Discipulen roepende/
seyde: Ick worde beroert met Barmhertichheydt over de scharen: want sy nu drye
dagen by my gebleuen zijn/ ende en hebben
niet te eten: ende ick en wille niet vastende
laten gaen/ op dat sy op den wech niet en
beswijcken.
33 Ende zijne Discipulen seyden tot hem:
Van waer crijghen wy so veel broots in de
woestijne/ om so groote scharen te p spijsē?
p Ofte/ sadighen.
34 Eñ Jesus seyde tot hen: Hoe veel broodē
hebt ghy? Sy seyden: Seuen/ ende weynich Vischkens.
35 Doe gheboodt hy den Scharen neder te
sitten op der Aerden.
36 Ende de seuen brooden ende de vischkēs
genomen hebbende/ q danckte hy/ eñ brackse/ ende gaffse zijnen Discipulen/ eñ de Dis
cipulen gavense den volcke.
q Sa.9.13.

37 Ende sy aten alle/ ende werden r versadt/ ende sy namen op dat vande brocken over=
gheblenen was/ seuen volle korven.
r Ofte/ ghespijst.
38 Ende die daer ghegheten hadden/ waren
vier duysent Mannen/ sonder de vrouwen/
ende kinderen.
4000. Mannen met seuen brooden ghespijst.
39 Ende als hy de scharen hadde ghelaten/
tradt hy in een schipkē/ eñ quam inde palen
Magdala.

Dat xvj. Capittel.

1. Den Phariseen die teecken begheerē
4. sal het teecken van Jonas gegeuen worden/ 6. der welcker leeringhe verboemt is/
13. De Discipulen belijden Christum. 18. dis
de Gemeynte macht geuende 21. zijn lijden
voorseyt/ eñ bewijst hoedanich sy zijn moeten die hem willen volgē/ 27. voorseggende
oock sijn laetste toecomste.

1 Ende a als de Phariseen ende Sadduceen daer ghecomen waren/ so versochten sy hem/ begherende dat hy hen een
teecken wt den hemel woude toonen.
Teeckē begeeren.
a Mat.12.38 Mar.8.11 Luc.11.29. Joan.6.30.
2 Maer hy antwoordde/ ende seyde tot hen:
b Des avonts segt ghy: Schoon weder:
want de Hemel is root.
b Luc.12.54.
3 Eñ des morgens segt ghy: Heden onweder: want de hemel is root eñ droeuich. Ghy
geveynsde/ cont ghy het Aensichte des Hemels onderscheyden: eñ en cont ghy de teeckenen der tijden niet onderscheyden:
4 c Het boose ende overspelighe gheslachte
soeckt een teecken: maer hen en sal geen tee
ken ghegeuen worden/ dan dat teecken d Jo
nε des Propheten. Ende hy verlietse ende
ghinck wech.
c Mat.12.39
d Jone.2.2.
5 Ende doe sijne Discipulen op de ander zijde ghecomen waren/ hadden sy vergheten
brooden mede te nemen.
6 e Ende Jesus seyde tot hen: Siet toe/ eñ
wacht v van den deessem der Phariseen eñ
Sadduceen.
Deessem der Phariseen.
e Mar.8.15. Luc.11.1.
7 Ende sy overleyden onder malcanderen
segghende: Het is om dat wy gheen brooden mede ghenomen en hebben.
8 Ende Jesus dat bekennende/ seyde: Ghy
cleynghelooighe/ wat overlegt ghy onder
malcanderen dat ghy gheen brooden mede
ghenomen en hebt.
9 f Verstaet ghy noch niet?/ noch en ghedenckt ghy niet van de vijf brooden ghegeuen onder vijf duysent Mannen/ ende hoe
veel korven ghy opnaemt?
f Mat.14.17 Mar.6.38. Luc.6.13. Joan.6.9.
10 g Noch der seuen brooden/ ghegheuen
onder vier duysent Mannen/ ende hoe veel
korven ghy opnaemt?
g Mat.15.34
11 Hoe/ en verstaet ghy niet/ dat ick v van
den broode niet ghesegt en hebbe/ dat ghy
v wacht en soudt van den deessem der Phariseen ende Sadduceen.
12 Doe verstonden sy dat hy niet ghesegt
en hadde/ dat sy hen souden wachten/ van
den deessem des broodts: maer van de leere
der Phariseen ende Sadduceen.
13 h Eñ doe Jesus gecomen was in de deelen Cesaree Philippi/ vraechde hy sijne Dis
cipulen seggende: Wie seggen de menschen
dat ick ben/ die Sone des menschen?
h Mar.8.27 Luce.9.18. Math.4.1.
14 Sy seyden: * Sommighe/ Joannes de
Dooper: sommige/ Elias: sommige/ Jeremias: oft een vanden Propheten.
Waer voor Christus ghehoudē was vandē volcke.
15 Hy seyde tot hen: Maer wie segt ghy lieden dat ick ben.
16 i Simon Petrus antwoordde/ eñ seyde:
Ghy zijt Christus de Sone des leuendigen
Gods.
i Joa.6.69
Christus is de Sone Gods.
17 Eñ Jesus antwoordende/ seyde tot hem:
Salich zijt ghy Simō Jona sone/ want vleesch
eñ bloet en heeft v dat niet gheopenbaert/
k maer mijn Vader die in de Hemelen is.
k Mat.11.25

Ende

18 Ende ick segge v oock/ dat ghy zijt Pe-
trus/ ende m op desen Petra/ sal ick mijn
Ghemeynte tymmeren/ o ende de poorte der
Hellen en sullense niet ouerweldighen.
19 p Ende ick sal v de sleutelen des Coninc-
rijcx der Hemelen geuen: ende wat ghy bin-
den sult op der Aerden/ dat sal inden He-
mel gebonden wesen: Ende wat ghy ont-
binden sult op der Aerden / dat sal in den
Hemel ontbonden wesen.
20 Doe verboodt hy zijnen Discipulen dat
sy niemanden seggen en souden / dat hy
Jesus die Christus ware.
21 q Van dier tijdt aen begonst Jesus zij-
nen Discipulen te kennen te geuen/ dat hy
moeste gaen nae Jerusalem / ende vele lij-
den van de Ouderlinghen ende Ouerprie-
sters/ en Schriftgeleerden/ ende gedoot wor-
den/ en ten derden dage opgeweckt worden.
22 En Petrus hem bezijden genomen hebbende/
begonst hem te straffen/ seggende: Heere/ weest
v genadich/ dit sal v geensins gheschieden.
23 Maer hy keerde hem om ende seyde tot Pe-
trum: Wijckt wech van my Satana/ want
r ghy zijt my hinderlick: want ghy s synnet
niet dat Gods is/ maer dat der menschen is.
24 Doen seyde Jesus tot zijne Discipulen:
t So my yemant wilt na comen/ die versake
hemseluen/ ende neme zijn cruyce op / ende
volghe my na.
25 u Want soo wie zijn leuen wil behouden/
die salt verliesen: Maer wie zijn leuen ver-
liesen sal om mijnent wille/ die salt vinden.
26 Want wat wordt een mensche geholpen/
of hy de gheheele wereldt wonne ende zijn
siele verliest? x Oft wat sal een mensche ge-
uen/ daer hy zijn siele mede wederlosse?
27 y Want de Sone des menschen sal co-
men inde eerlicheyt zijns vaders met zijne
Engelen / z en dan sal hy eenen yeghelicken
vergelden na zijne wercken.
28 a Voorwaer segge ick v/ daer zijn sommi-
ge van die hier staen/ die den doodt niet sma-
ken en sullen/ tot dat sy den Sone des men-
schen sullen sien comen in zijn Coninckrijcke.

Joan.1.42. m Esa.28.16 1.Cor.3.11. n Dat is: steen oft steen rotse. o Esa.33.20. p Mat.18.18 Joan.20.23.
Christus voorseyt den Discipulen zijn doodt. q Mat.17.22 20/18. Marc.8.31. 9/31. 10/33. Luce.9.22. 18/31. 24/7.
Cruyce. Hemseluen verloochenen. r 2.Sa.19.22 s Oft e/ ghevoelt/ oft verstaet. t mat.10.38 Mar.8.34. Luc.9.23. 14/27. u mat.10.39 Mar.8.35. Luc.9.24. 17/33. Joan 12.25. x Psal.49.9 Mar.8.37. y mat.24.30 25/31. 26/64. z Psal.62.13 Jere.32.19. Rom.2.6. 14/12. 2.Cor.5.10. Gala.6.5. a Mat.9.1. Luc.9.27.

Dat xvij. Capittel.

1. Jesus wort verandert voor drie van zijne
Discipulen/ 10. seyt hen dat Joannes is Eli-
as 14. geneest den maensiecken/ 20. verclaert
de de cracht des geloofs/ 22. ende zijn doot
ende opstandige voorseydt hebbende/ 24.
betaelt tribuyt voor hem ende voor Petro.

1 Ende a na ses daghen nam Jesus Pe-
trum ende Jacobum / ende Joannem
zijnen broeder / ende leyde dese wech al-
leen op eenen hooghen berch.
2 Ende hy is veranderdt ghewordden voor
hen/ ende zijn aensicht werdt blinckende ge-
lijck de Sonne: ende zijne cleederen zijn
wit ghewordden ghelijck het licht.
3 Ende siet/ van hen werden ghesien Mo-
ses ende Elias met hem sprekende.
4 Doe antwoordde Petrus / ende seyde
tot Jesum: Heere / het is goet dat wy hier
zijn/ soo ghy wilt / laet ons hier drie Ta-
bernaculen maken / v eenen/ ende Moysi
eenen/ ende Elie eenen.
5 Doen hy noch sprekende was / siet/ een
luchtige wolcke beschaduwede se: ende siet/
een stemme wt de wolcke/ seggende: b Dese is
mijn wel lieue Sone / in den welcken ick
mijn welbehagen genomen hebbe/ c hoort
hem.
6 Doen dit de Discipulen hoorden / vielen
sy op hare aensichten, ende vreesden seere.
7 Ende Jesus quam ende raeckte se, seggen-
de tot hen: Staet op/ ende en vreest niet.
8 En doe sy hare ooghen opghheuen had-
den/ en sagen sy niemant dan Jesum alleene.
9 b En doe sy den berch neder gingen/ ghe-
boot hy hen/ seggende: En segt niemandt
dit ghesichte/ tot dat de Sone des menschen
vanden dooden opstaet.
10 e Ende zijne Discipulen vraechden hem/
seggende: Wat segghen dan de Schriftghe-
leerde/ dat f Elias eerst comen moet?
11 Ende Jesus antwoordende/ seyde hen: E-
lias sal wel eerst comen/ ende sal alle dingen
te rechte brenghen.
12 Maer ick segge v/ dat Elias nu gecomen
is/ ende sy en hebben hem niet ghekent:
maer sy hebben g hem ghedaen wat sy wil-
den: Also sal oock de Sone des menschen
van hen lijden.
13 Doe verstonden de Discipulen/ dat hy hen
van Joanne den Dooper seyde.
14 h En als sy tot de schare ghecomen waren
quam tot hem een mensche / i buyghende
voor hem de knyen/ segghende/
15 Heere/ ontfermt v ouer mijnen Sone/ want
hy is maensieck/ ende wordt deerlick ghe-
quelt: so dat hy dickwils valt int vyer/ en-
de dickwils int water.
16 Ende ick hebben voor uwe Discipulen ge-
bracht/ maer sy en hebben hem niet connen
ghenesen.
17 Ende Jesus antwoordende/ seyde: O on-
geloouich ende verkeert gheslachte/ hoe lan-
ghe sal ick met v wesen? hoe langhe sal ick v
lijden? brengten my hier.
18 Ende Jesus strafte k den Duyuel/ ende hy
ginck wt van hem: ende het kint werdt ghe-
nesen van dier vren aen.
19 l Doe ginghen zijn Discipulen tot hem al-
leen ende seyden: Waeromme en conden wy
hem niet wtdrijuen?
20 Ende Jesus seyde tot hen: Om ws onge-
loofs wille: m want voorwaer segghe ick v
dat/ in dien ghy geloone hebt soo groot als
een mostaert zaedt/ ghy sult tot desen ber-
ge seggen. Gaet henen van hier derwaerts/
ende hy sal gaen/ ende niet en sal v ontmoge-
lick wesen.
21 Maer dese aerdt en vaert niet wt / dan
door bidden ende vasten.
22 n Ende doen sy o in Galilea verkeerden/
seyde Jesus tot hen: Het sal geschieden / dat
de Sone des menschen sal ouergeleuert wor-
den inder menschen handen/
23 Ende sy sullen hem dooden/ ende ten der-
den dage sal hy opghewerckt worden. Ende
sy zijn seer bedroeft ghewordden.
24 Ende als sy ghecomen waren te Caper-
naum/ doe ginghen tot Petrum/ die dat p
Dragma outfinghen/ ende seyden hem: V
lieder Meester / en betaelt hy het Didra-
gma niet?
25 Hy seyde: q Jae. Ende doe hy in huys ge-
comen was / voorquam hem Jesus / ende
seyde: Wat dunckt v Simon/ de Coninghen
der Aerden / van wien nemen sy Tol oft
Schattinghe? van haer kinderen/ oft van-
de vreemde?
26 Petrus seyde hem: Vande vreemde. Doe
seyde hem Jesus: Soo zijn dan de kinderen
vry.
27 Maer op dat wyse niet en ergheren / soo
gaet henen tot de Zee/ ende worpt den an-
gel: ende den Visch die eerst opcoemt / dien
neemt/ ende als ghy zijnen mondt sult op-
gedaen hebben/ sult ghy eenen r Stater vin-
den: dien neemt, ende gheeften voor my en-
de v.

a Mar.9.2 Luc.9.28. De verklaringe Christi. Christus de lieue Sone moet ghehoort worden. b Mat.3.17 Mar.1.11. 9/7. Luc.3.22. 9/35. Coloss.1.13. 2.Pet.1.17. Esa.42.1. c Act.3.22. Deut.18.19.

b Mat.9.9. Luc.9.37. Van Elias die comen soude. e Mat.9.11. f Mala.4.5. Mat.11.14. Luc.1.17. g Griecx/ in hem. h Mat.9.17 Luc.9.37. De maensiecke wordt genesen. i Ofte vallende hem aen de knyen. Der Apostelen ongeloue wort gestraft. Gr. hem en de Duyuel ginck wt. l Mar.9.28 De cracht des geloofs m mat.21.21 Luc.17.6. Bidden en vasten. n Mat.16.21 20/18. Mar.8.31. 9/31. 10/33. Luc 9.22. 18/31. 24/7. o Oft verkeerden in Galilea. p Een Dragma was ontrent het vierde deel eender Franscher croone, nae der geleerde rekeninge/ en het was by den Joden een half sikel/ dwelck de Joden den Heere moesten geuen: Exod.30.13. maer nu namen des Keysers gezagheerde dat selue als een schattinge. q mat.22.21 Rom.13.7. r Een Stater was 4 dragme.

Dat xviij. Capittel.

1. Christus vermaent de zijne tot ootmoe-
dicheyt/ 6. verbiet yemant te ergeren / 10
thoont

10. thoort wat sorghe dat Godt voor de
zijne draecht/ 15. Ende gheeft een wijse
om de sondaers te straffen inde Ghemeyn-
te / 18. ende macht om te binden ende te
ontbinden/ 23. verdoemt hy een ghelye-
kenisse alle eyghen wrake.

De meeste int Coninckrijcke der hemelen.
a mar.9.23. Luc.9.46. ende 22.24.
b mat.19.14 1.Cor.14.20 1.Pet.2.2.
Ootmoedicheyt.
c Jac.4.10. 1.Pet.5.6.
d Mar.9.37 Luc.9.48. Joan.13.20
Ergernisse.
e mar.9.42. Luc.17.2.
f Gr. Ezelmeulensteen.
g 1.cor.11.19
h Deu.13.6 Mat.5.30. Mar.9.43. Rom.16.17.
i Ofte, maecte te struyckelen.

TE a dier seluer ure gingen de Discipu-
len tot Jesum / segghende: Wie is de
meeste int Coninckrijcke der Hemelen?
2 Ende Jesus een kindeken tot hem geroe-
pen hebbende, stelde dat midden onder hen/
3 Ende seyde: Voorwaer segghe ick u/
u ten sy dat ghy u bekeert / ende wort als
de kinderkens / soo en sult ghy in het Co-
ninckrijcke der Hemelen niet comen.
4 c Daerom, soo wie hemseluen vernedert
ghelijck dit kindeken is / dese is de groot-
ste int Coninckrijcke der Hemelen.
5 d Ende soo wie sulck een kindeken ont-
fangt in mijnen Name / die ontfangt my.
6 e Ende so wie een van desen cleynen die
aen my geloouen/verergher/het ware hem
beter dat eenen f grooten meulensteen aen
zijnen hals ghehangen worde/ende dat hy
verdroncken worde inde diepte der Zee.
7 Wee der werelt vande ergernissen: g want
het is noodich datter ergernissen comen:
Nochtans wee dien mensche / door din
welcken ergernisse coemt.
8 h In dien uwe hande / oft uwe voet u
i ergert, snijdtse af ende worptse wech van
u /want het is u beter tot den leuen in te
gaen/creupel oft lam zijnde/ dan twee han-
den ofte twee voeten hebbende / in dat ee-
wige vyer ghewozpen te worden.
9 Ende so uwe ooge u ergert/steectse wt/
ende worptse wech van u : want het is u
beter met eender ooghe tot den leuen in te
gaen / dan twee ooghen hebbende/ in dat
helsche vyer ghewozpen te worden.

Kinderen.
k Psal.34.8

10 Siet toe dat ghy niet een van desen
cleynen veracht: Want ick segghe u/ k dat
hare Engelen in de Hemelen alteyt sien het
aengesichte mijns vaders die inde hemelen is.
11 l Want des menschen Sone is ghecco-
men om salich te maken dat verloren was.
12 m Wat dunct u of een man hondert schapen
heeft en een van dien seluen verdwaelt is/en sal
hy niet de negen en tnegentich verlaten /en
gaen opde bergen om dat dwalende te soecken?

Christus Salichmaker.
l Luc.19.10.
m Luc.15.3.
Straffe.
n Luc.17.3. Jaco.5/19 / Leuit.19.17. Prou.17.10. Syr.19.13.
o Nu.35.30 Deut.17.6. ende 19.15. Joan.8.17. 2.Cor.13.1. Hebr.10.28.
p 2.the.3.14
q 1.Cor.5.8.
De Ban.
r mat.16.19 Joan.20.23
Voor den broeder bidden om genade.

13 Ende in dien het gheschiedt / dat hy het
vindt / voorwaer segge ick u / hy verblijdt
hem meer daer ouer/ dan ouer de negen en
tnegentich die niet ghedwaelt en hebben.
14 Also en ist niet den wille uwes Vaders
die inde Hemelen is / dat een van desen
cleynen verloren gae.
15 n Maer in dien uwe broeder aen u son-
dicht / soo gaet henen / ende straft hem tus-
schen u en hem alleene: indien hy u hoort/
soo hebdy uwen broeder ghewonnen.
16 En in dien hy u niet en hoort/soo neemt
noch eenen oft twee met u : o op dat alle
woordt bestae inden mondt van twee oft
drie ghetuyghen.
17 In dien hy hen geen ghehoor en gheeft/
p soo segt het der Ghemeynte: ende in dien
hy oock der Ghemeynte gheen ghehoor en
gheeft/ q soo houdt hem als een Heyden
ende Tollenaer.
18 r Voorwaer ick segghe u / wat ghy op
der Aerden binden sult / dat sal inden He-
mel ghebonden wesen : ende wat ghy op
der Aerden ontbinden sult / dat sal inden
Hemel ontbonden worden.
19 Wederomme segge ick u / dat / soo daer
twee onder u eens zijn op der Aerden / van
eenich dinck dat sy begheeren sullen / dat
sal hen ghescchieden van mijnen Vader
die inde Hemelen is.
20 s Want waer twee oft drie vergadert s Luc.24.15.
zijn in mijnen Name / daer ben ic midden 36.
onder henlieden.

Den bekeerenden broeder moetmen altijt vergeuen.

21 Doe tradt Petrus tot hem/en seyde: Hoe
menichmael sal ick mijnen broeder vergeuen/
als hy aen my sal sondigen t tot seuenmael?
22 Jesus seyde hem : Ick en segghe u niet
tot seuenmael, maer tot u tseuentich mael t Luc.17.4.
seuenmael. u mat.6.14.
23 Daeromme is het Coninckrijcke der Mar.11.25.
Hemelen vergeleken eenen Coninck / die daer Coloss.3.13.
rekenschap met zijnen dienaren houden wilde. Syr.28.21.
24 Ende doe hy begonst te rekenen/ werdt
hem een schuldenaer toegebrocht /die hem
schuldich was thien duysent Talenten. x mat.5.25.
25 x Ende als hy niet en conde betalen/ be-
val zijn Heere datmen hem soude vercoo-
pen, ende zijn wijf, ende zijne kinderen ende
al wat hy hadde, ende de schult betalen.
26 So viel dan de Dienstknecht neder, ende
aenbadt hem segghende: Heere, weest lanc-
moedich ouer my / ende ick salt u betalen.
27 Ende de Heere deses Dienstknechts be-
roert zijnde met barmherticheyt/ heeft hem
los ghelaten, ende de schult quijt ghescholden.
28 Maer als de Dienstknecht wtghegaen
was, heeft hy ghevonden eenen zijner mede
dienstknechten / die hem hondert penninn-
gen schuldich was: dien greep hy, ende trac
hem by der kelen / segghende: Betaelt dat
ghy schuldich zijt.
29 So viel dan zijn medediensknecht voor
zijne voeten neder, ende badt hem, segghen-
de: Weest lanckmoedich ouer my / ende ick
salt u al betalen.
30 Ende hy en wilde niet: maer ghinck en-
de wierp hem inden Kercker / tot dat hy de
schult soude betaelt hebben.
31 Als zijne medediensknechten ghesien
hadden dat daer ghescchiet was / zijn sy seer
bedroeft ghewozden: ende als sy ghecomen
waren / verclaerden sy haren Heere al dat
ghescchiet was.
32 Doe riep hem zijn Heere, ende seyde hem:
Ghy boose Dienstknecht / alle dese uwe
schult hebick u quijt ghescholden / om dat
ghy my ghebeden hebt.
33 Behoordet ghy oock uwes medediensts-
knechts niet te ontfermen, ghelijck ick oock
uwer ontfermt hebbe?
34 Ende zijn heere toornich zijnde / leuerde
hem den Pijnders ouer / tot dat hy alle de
schult soude betaelt hebben.
35 p Also sal oock mijn Hemelsche Vader p mat.6.15.
u lieden doen / ten sy dat ghy van herten Mar.11.26
vergheeft een yeghelick zijnen Broeder Jaco.2.13.
zijn misdaet.

Dat xix. Capittel.

8. Jesus leert om wat oorsaecke het
wijf mach verlaten worden/ 10. ende dat
hemseluen te connen onthouden / een ga-
ve Godts is/ 14. hy ontfangt de cleyne
kinderkens: 18 ende de Wet Godts beue-
stigende/23.bewijst hy dat de rijcke seer qua-
lic connen salich worden.28.en zijnen Discipu-
len diet al verlaten hebben om hem nae te
volghen, belooft hy het eewige leuen.

1 ENde a het is geschiedt/doe Jesus dese a Mar.10.
woorden gheyndicht hadde / trock hy
wt Galilea, ende quam ouer den Jor-
daen in de palen des Joetschen landts.
2 Ende vele scharen volchden hem nae
ende hy heelde, e daer.
3 b Doen ghinghen de Pharizeen tot hem/

bekoorende hem/ende seggende: Is het
den mensche gheoorloeft zijn wijf te verla-
ten om allerley oorsake?
4 Hy antwoordde/ende seyde hen: En hebt
ghy niet gelesen/b die vanden beghinne
den mensche ghemaeckt heeft/ dat hyse
man ende wijf gemaeckt heeft?
5 c Ende seyde: d Hierom salde mensche vad
ende moeder verlaten/ende zijnen wijue * aen
hangen/ende die twee sullen een vleesch wesen.
6 So en zijn sy nu niet meer twee/maer
een vleesch. g Daeromme/wat Godt te
samen h gheuoecht heeft/dat en scheyde
de gheen mensche.
7 Sy seyden tot hem: i Waerom heeft
dan Moses gheboden eenen Scheydtbrief
8 te gheuen/ende haer te verlaten?
Hy seyde tot hen: Om uwes herten har-
dicheydt heeft v Moses toe ghelaten uwe
wijuen te verlaten: maer vanden beghinne
en heeft also niet gheweest.
9 k Ende ick segghe v/dat/wie zijn wijf
verlaet/anders dan om hoererije/ende een
ander trouwt/die doet ouerspel: ende wie de
verlatene trouwt/die doet ouerspel.
10 Syne Discipulen seyden tot hem: Staet
de sake des menschen met den wijue alsoo/
so en ist niet goet te trouwen.
11 Hy seyde: l Alle menschen en vaten dit
woort niet/maer dien't ghegeuen is.
12 Want daer zijn m ghesnedene/die van
moeders lijue alsoo geboren zijn: ende daer
zijn ghesnedene die vanden menschen ghe-
sneden zijn: ende daer zijn ghesnedene die
hen seluen gesneden hebben om het Coninc
rijcke der Hemelen. Wie dit vaten can/die
vatet.
13 n Doe werden daer kinderkens tot hem
ghebracht dat hy de handen op hen leg-
ghen ende bidden soude. Ende de Disci-
pulen straften se.
14 Ende Jesus seyde: o Laet de kinder
kens/ende en verbiedt hen niet tot my te co-
men: want het Coninckrijcke der Heme-
len behoort den sulcken toe.
15 Ende als hy hen de handen opgheleydt
hadde/is hy van daer ghegaen.
16 p Ende siet/daer trat een tot hem/ende
seyde: Goede Meester/wat sal ick goets
doen/op dat ick het eeuwighe leuen hebbe?
17 Ende hy seyde tot hem: Wat naemt
ghy my goet? daer en is niemant goet/dan
de eenige God. Maer wildy ten eeuwighen
leuen ingaen/houdt de gheboden.
18 Hy seyde hem: Welcke? Ende Jesus sey-
de: q Ghy en sult niet dooden: Ghy en sult
geen ouerspel doen: Ghy en sult niet stelen:
Ghy en sult gheen valsch ghetuyghenisse
gheuen.
19 Ghy sult uwen vader ende v moeder eeren/
r ende uwen naesten lief hebben/ghelijck
v seluen.
20 De Jonghelinck seyde tot hem: Alle de-
se hebbe ick ghehouden van mijnder ionck-
heyt aen: wat ghebreeckt my noch?
21 Jesus seyde hem: f Soo ghy wilt vol-
maeckt wesen/gaet/vercoopt wat ghy
hebt/ende gheuet den armen/t ende ghy
sult eenen schat in den Hemel hebben/en-
de comt volcht my nae.
22 Doen de Jonghelinck dit woordt ghe-
hoort hadde/is hy droeuich wech gegaen:
want hy hadde veel goets.
23 Ende Jesus seyde tot zijnen Discipulen:
Voorwaer segghe ick v lieden/u dat een
rijck mensche swaerlick sal in het Coninck-
rijcke der Hemelen comen.
24 Ende wederom segghe ick v lieden: Het is
lichtelicker dat een x Kabel doorgae door

Niemandt en machzijn wijf verlaten dan om ouerspels wille.
b mar.10.2.
c Ofte, misdaet?
d Gen.1.27.
e Gen.2.24.
Ephes.5.31.
f 1.Cor.6.16
* Grieck. aen gelijmt worden.
g 1.Cor.7.10
h Oft/ghepaert. Grieck/ghe iockt.
Scheydtbrief.
i Deut.24.1
Jerem.3.1.
k math.5.32
Marc.10.11
Luce.16.18.
1.Cor.7.10.
l Sap.8.21.
m Oft/ghelubde/
n mar.10.13
Luce.18.15.
Kinderkens.
o Mat.18.3
1.Cor.14.20
1.Petr.2.2.
p mar.10.17
Luce.18.18.
God alleen goet.
Geboden moetmen houden.
q Exo.20.13
Deut.5.17.
Roma.13.9.
r Leuit.19.18
Mat.22.39.
Marc.12.31
Galat.5.14.
Jacob.2.8.
Volmaeckt
f Luce.12.33
t Mat.6.19
1.Tim.6.17
Goet vercoopen.
Schat.
Rijcdom.
u mar.10.23
Luce.18.24.
Pro.11.28.
x oft Kemel
De salicheit is alleen vä Godt.

eender naelden ooghe/dan dat een rijcke in-
gae int Coninckrijcke Godts.
25 Als zijne Discipulen dat hoorden/wer-
den sy verslaghen/segghende: Wie can dan
salich worden?
26 Ende Jesus sachse aen/segghende tot
hen: By de menschen is dat onmoghelick/
y maer by Godt is alle dinck mogelick.
27 z Doen antwoordde Petrus/ende seyde
hem: Siet/wy hebben al verlaten/ende
zijn v na ghevolcht: wat sal ons dan wesen?
28 Ende Jesus seyde tot hemlieden: Voor-
waer segghe ick v/a dat ghy die my nae ghe-
volcht zijt/in de wedergheboorte/als de
Sone des menschen sal sitten inden Throon
zijnder heerlicheyt/sult ghylieden oock
sitten op twaelf Throonen/oordeelende
de twaelf gheslachten Israels.
29 b Ende soo wie huysen/oft broeders/oft
susters/oft vader/oft moeder/oft wijf/oft
kinderen/oft ackers verlaet om mijnen
Name/c die salt hondertfout ontfanghen/
ende het eeuwighe leuen beeruen.
30 d Maer vele die de eerste zijn/sullen de
laetste wesen: ende de laetste/sullen de eer-
ste wesen.

y Luce 1.37. ende 18.27.
Job.42.2.
Zach.8.6.
z Mat.4.20
Marc.10.28
Luce.5.11.
ende 18.28.
Al verlaten ende Christum volghen.
a Sap.3.8.
Luce.22.30.
Apoc.3.21.
b Deut.33.9
c Job.42.12
d mat.20.16
Marc.10.31
Luce.13.30.

Dat xx. Capittel.

1. Door de ghelijckenisse vanden wijngaert/bewijst Jesus de gelegentheyt des Coninckrijcks der Hemelen/17. voorseydt zijn doot ende verrijsenisse/22. wederstaet de zone tot het cruyce. 25. de selue afteeckende van alle eergiericheydt/30. ende voorby gaende verlicht hy twee blinde.

1 Want het Coninckrijcke der Hemelen
is ghelijck eenen huysheere die des mor-
gens vroech wt ghinck om arbeyders te
hueren in zijnen wijngaert.
2 Ende als hy met de arbeyders eens ghe-
worden was voor eenen penninck des
daechs/sant hyse in zijnen wijngaert.
3 Ende wtgaende ontrent de derde vre/
sach hy andere op de Marckt ledich staen:
4 Ende hy seyde tot hen: Gaet ghy oock
in mijnen wijngaert: ende wat recht is/sal
ick v gheuen.
5 Ende sy ginghen. Wederom wtgaende on-
trent der sester/ende der neghenster vren/
dede hy desghelijcks.
6 Ende wtgaende ontrent der elfster vren/
heeft hy andere ghevonden ledich staende/
ende seyde tot hen: Wat staet ghy hier den
gheheelen dach ledich?
7 Sy segghen hem: Want ons niemandt
ghehuert en heeft. Hy seyde tot hen: Gaet
ghy oock in mijnen wijngaert/ende ghy
sult ontfangen wat recht is.
8 Ende als het nu late gheworden was/
seyde de Heere des wijngaerts tot zijnen
a Ontfangher: Roept de arbeyders/ende
betaelt hen den loon/beghinnende van de
laetste tot de eerste.
9 Ende als sy gecomen waren/die ontrent
der elfster vren ghehuert waren/ontfinghen
sy een yghelick eenen penninck.
10 Ende de eerste oock comende/meynden dat
sy meer ontfangen souden: maer sy ont-
fingen oock een yghelick eenen penninck.
11 Ende doen sy dien ontfanghen hadden
murmureerden sy teghen den huysheere.
12 Segghende: Dese laetste hebben een vre
gearbeydt/ende ghy hebtse ons ghelijck
ghemaeckt/wy die den last des daechs/
ende de hitte gedraghen hebben.
13 Ende hy antwoordende/seyde tot eenen
van hen: Vrient/ick en doe v gheen on-
recht: en zijt ghy niet met my eens ghewor-
den om eenen penninck?

De arbeyders worden tot den wijngaert ghehuert.
a Oft/Besorgher.

14 Neemt wech dat uwe is / ende gaet he-
nen. Ick wil desen laetsten oock gheuen
ghelijck als v.
b Rom.9.21 15 b Ofte en ist my niet gheoorloeft te doen
Quade oo- wat ic wil in myn goet? Is v ooghe boos/
ghe. om dat ick goet ben?
c mat.19.30 16 c Also sullen de laetste / de eerste zijn:
Mar.10.31. ende de eerste/de laetste. d Want vele zijn
Luc.13.30. der geroepen/ende luttel vutvercoren.
d mat.22.14 17 e Ende Jesus opgaende nae Jerusalem/
e mat.16.21. nam de twaelf Discipulen alleen in den
ende 17.22. wech. ende seyde tot hen:
Marc.8.31. 18 Siet/wy gaen op na Jerusalem/ende de
ende 9.31. Sone des menschen sal den Ouerpriesteren
ende 10.32. ende Schriftgeleerden ouergheleuert wor-
Luce.9.23. den / ende sy sullen hem ter doodt veroor-
ende 18.31. deelen.
ende 24.7. 19 f Ende sy sullen hem den Heydenen o-
Christus uerleueren/om te bespotten ende te geesse-
voorseydt len/ende te cruycen/ende ten derden daghe
zijn lyden. sal hy opstaen.
f Mat.27.2 20 g Doen quam de moeder der kinderen
Luce.23.1. Zebedei tot hem met hare sonen / aenbid-
Joan.18.28 dende hem/ en begheerende wat van hem.
Acto.3.13. 21 Ende hy seyde haer: Wat wildy? Sy
g mar.10.35. seyde hem: Segt dat dese myne twee sonen
De kinderen sitten/de een ter rechter hant / ende de an-
Zebedei. der ter slincker hant in v Conninckrijcke.
h Rom.8.26 22 Jesus antwoorde / ende seyde: h Ghy
en weet niet wat ghy begeert: Cont ghy
den Drinckbeker drincken dien ick drinc-
ken sal? Ende met dien Doop ghedoopt
i Luc.12.50. worden i daer ick mede ghedoopt worde?
Sy segghen hem: Wy connent.
23 Doen seyde Jesus tot hen: mynen Drinc-
beker sult ghy wel drincken ende met den
Doop daer ick mede ghedoopt worde, sult
ghy ghedoopt worden: maer te myner rech-
ter ende slincker hant te sitten/dat en staet
my niet te geuen/ maer het sal ghegheuen
k mat.25.35. worden den k ghenen dien van mynen He-
melschen Vader bereydt is.
24 Ende als de ander thiene dat hoorden/
namen zijt onweerdichlick van de twee
broederen.
25 Ende alsse Jesus by gheroepen hadde/
l mar.10.42 seyde hy: l Ghy lieden weet dat de Ouerste
Luc.22.25. der Heydenen ouer de selue heerschen / en die
groot zijn ghebruycken macht teghen hen.
m 1.Pet.5.3. 26 m Alsoo en salt onder v lieden niet wesen:
maer wie onder v lieden wil groot worden/
die sy uwe Dienaer.
n mar.9.35. 27 n Ende wie onder v lieden wil de eerste
ende 10.43. zijn/ die sy uwe Dienstknecht.
Christus on 28 o Ghelyck de Sone des menschen niet
se Dienaer. en is ghecomen om ghedient te worden/
o Joa.13.14. maer om te dienen/ p ende zyn siele te ghe-
Philip.2.7. uen tot rantsoeninghe voor vele.
p Ephe.1.7. 29 q Ende doen sy van Jericho wt ginghen/
Colos.1.14. volchde hem een groote schare nae.
1.Tim.2.6. 30 Ende siet / twee blinde sittende by den
q mar.10.46 wech / als sy ghehoort hadden dat Jesus
Luce.18.35. voorby ginck/ riepen sy/ segghende: Heere
Twee blin- Dauids sone ontferme v onser.
de. 31 En de scharen straftense / op dat sy swij-
Worden sien gen souden / Maer sy riepen dies te meer/
de. segghende: Heere Dauids Sone ontferme
v onser.
32 Ende Jesus stille staende / riepse / ende
seyde: Wat wilt ghy lieden dat ick v doe?
33 Sy seggen tot hem: Heere / dat onse oo-
ghen gheopent worden.
34 Ende Jesus beroert met barmhertic-
heyt/ raeckte haer ooghen: ende terstont
werden hare ooghen siende / ende sy volch-
den hem nae.

Dat xxj. Capittel.

1. Jesus comende in Jerusalem/ 8. wordt
ontfangen vanden volcke/ 12. drijft de Coop-
lieden wt den Tempel/ 14. heelt de siecke/ 16.
ontschuldicht de gene die hem lof songen/ 18.
ende den vygheboom vervloeckt hebbende/
21. bewyst de cracht des geloofs/ 28. ende ver
condicht ten eynde door twee gelyckenissen/
wat straffe comen sal ouer de ghene die den
Sone Godts verworpen.

1 Ende a als sy by nae Jerusalem waren/
ende ghecomen waren te Bethphaghe/ a Mar.11.1
aen den Olyfberch / doen sandt Jesus Luce.19.29
twee Discipulen/ segghende tot hen:
2 Gaet henen in dat vleck dat voor v leydt/
ende terstondt sult ghy lieden een Ezelinne Christus
vinden ghebonden / ende een Veulen met comt na Je-
haer/ ontbindtse/ ende brengtse my. rusalem op
3 Ende indien v lieden yemandt yet seydt/ den Ezel.
so sult ghy segghen: De Heere heeft dese van
noode: ende hy salse terstont senden.
4 Dit is al geschiet / op dat veruult wor-
de dat ghesproken is door den Propheet/
die daer seydt:
5 b Segt der Dochter Sion: Siet / v Co-
ninck coemt v sachtmoedich: sittende op b Esai.62.11.
een Ezelinne/ en op een Veulen des Jock- Zacha.9.9.
draghenden Ezels. Joan.12.15
6 De Discipulen ginghen/ ende deden ghe- c 2.Reg.9.13
lyck Jesus hen gheboden hadde. d Joa.12.14
7 Ende sy hebben de Ezelinne en het Veu- e Dat is, be
len ghebracht/ende c hebben haer cleederen hoedt doch
daer op gheleyt/ende hem d daer bouen op den sone Da
ghesett. uids/ die
8 Ende een groote schare spreydden hare ons toecomen
cleederen op den wech / de andere sneden loeflicken
tacken van de boomen / ende spreyddense Coninc van
op den wech. Gode gegeuen
9 Ende de scharen die voor ghinghen ende is. O ghi
nae volchden, riepen segghende: e Hosan- die daer in
na den Sone Dauids: Ghepresen sy die daer den hooch-
coemt inden Name des Heeren. Hosanna sten woonest
inde alderhoochste plaetsen. behoet doch
10 Ende als hy te Jerusalem in quam / werdt gheeft doch
de gheheele Stadt beroert, segghende: Wie geluck ende
is dese? voorspoet.
11 Ende de scharen seyden: Dese is Jesus Dese woor-
de Propheet van Nazareth in Galilea. den zijn ghe
12 f Ende Jesus ghinck inden Tempel nomen wt
Godts/ende dreef wt alle g die coopende den Psalm
ende vercoopende waren in den Tempel/ 118.26.
ende de tafelen der Wisselaren, ende de stoe- f mar.11.15.
len der ghener die de Duyuen vercoch- Luce.19.45
ten, keerde hy omme. Joan.2.14.
13 Ende hy seyde tot hen: Daer is ghe- g deu.14.26
schreuen: h Myn huys sal een huys der h 3.reg.8.29
bedinghe genoemt worden. i ende ghy lieden Esaie.56.7.
hebt dat tot eenen Moordersculen ghemaeckt. i Iere.7.11.
14 En daer ginghen blinde ende creupele tot De kinderen
hem inden Tempel/ ende hy heeldese. bieden Chri-
15 Als nu de Ouerpriesters ende Schrift- sto gheluck.
geleerde de wonderlicheden saghen/ die hy
gedaen hadde, ende de kinderen inden Tem-
pel/ roepende en segghende: Hosanna den
Sone Dauids/ namen sy dat onweerdelick.
16 En seyden tot hem: Hoordy wat dese
segghen? Jesus seyde tot hen: Ja/En hebt
ghy noyt gelesen: k Wt den monde der spra- k Psal.8.3.
keloosen en suyghenden hebdy den lof bereyt?
17 En hy verlietse, ende ginck wt der Stadt
tot Bethania ende herberchde daer.
18 l Des morghens als hy nae de Stadt l
wederkeerde, hongherde hem. Mar.11.12
19 Ende siende eenen vygheboom aen den Den vyghe
wech/ ginck hy tot hem, ende en vant daer boom ver-
niet op dan alleenlick bladeren / ende sey- dort.
de tot hem: Wt v en worde gheen vrucht
meer inder eewicheyt. Ende de vygheboom
verdorde terstont.
20 De Discipulen dat siende / verwonder-
den hen/ segghende: Hoe is de vygheboom
soo haest verdort?

21 Jesus antwoordede/ seyde tot henlieden/
m mat.17.20 Luce 17.6. Gheloove. Voorwaer segge ick v: m Hadt ghy ghelooue eñ twyfeldet niet/ soo en soudt ghy niet
alleenlick doen dat dē vygeboom gheschiet
is maer so ghy oock tot desen Berge seyt:
Wordt opgeheuen ende inde Zee ghewor-
pen het soude gheschieden.

n Iere.29.12 Math.7.7. Mar.11.24 Luce.11.9. Joan.14.13 ende 16.24. Jacob.1.5.
22 n Ende al wat ghy lieden begheert in u-
wen gebede gheloouende/ ghy sult het ont-
fanghen.
23 o Als hy inden Tempel ghecomen was/
quamen tot hem daer hy leerde/ de Ouer-
priesters ende Ouderlinghen des volcks/
seggende: p Door wat macht doet ghy
dit? Eñ wie heeft v dese macht ghegheuen?
o marc.11.27 Luce.20.1. p Exo.2.14 Act.4.7. ende 7.27.
24 Jesus antwoordende seyde tot hen: Ick
sal v lieden oock een q dinck vragen/ ende
indien ghy my dat segt/ soo sal ick v oock
seggen door wat macht ick dit doe.
q Griecks/ woort. De Doope Joannis/
25 De Doope Joannis van waer was hy/
wt den Hemel/ oft wt de menschen? Doen
ouerleyden sy by henseluen/ eñ seydē: Seg-
gen wy wt den Hemel/ so sal hy ons seggen:
Waerom en hebt ghy hem dan niet ghelooft?
26 Ende seggen wy wt de menschen/ soo
vreesen wy de Schare/ r want sy houden
alle Joannem voor een Propheet.
r Mat.14.5 Mar.6.20.
27 Ende sy antwoordden Jesu/ segghende:
Wy en weten t niet. Eñ hy seyde tot hen-
lieden: Soo en segge ick v oock niet/ door
wat macht ick dit doe.
Wie dē wille Gods doet.
28 Eñ wat dunckt v lieden? Een mensche
hadde twee sonen/ ende ghinck tot den eer-
sten/ eñ seyde: Sone gaet henen/ ende werckt
heden in mynen wyngaert.
29 Hy antwoordde ende seyde: Ick en wil
niet/ ende daer na berou hebbende/ ghinck
hy henen.
30 Eñ hy ginck tot den anderen/ ende seyde
desgelijcx. Die antwoordde eñ seyde: s Ick
gae Heere: ende en ghinck niet.
s Ezec.33.31.
31 Wie van dese twee/ heeft den wille des
Vaders gedaen? Sy segghen hem: De eer-
ste. Jesus seyde tot henlieden: Voorwaer
ick segghe v/ de Tollenaers ende de Hoeren
sullen v voorgaē int Coninckrijcke Godts.
Tollenaers ende Hoeren.
32 t Want Johannes is tot v lieden ghecomen in den wech der gherechticheydt/ ende
ghy en hebt hem niet ghelooft: de Tolle-
naers ende de Hoeren hebben hem gelooft:
ende ghy dat siende/ en hebt gheen berou
gehadt daer nae/ dat ghy hem soudt ghe-
looft hebben.
t Mat.3.4.
De Joden zijn de Wijngaert Gods/ die nochtans Christum gedoot hebben.
33 Hoort een ander ghelijckenisse/ u daer
was een Huysheere die eenen wyngaert
plantede/ ende maeckte eenen tuyn daer
rontomme/ ende gegrauen hebbende/ maec-
te hy een wynpersse daer in/ ende timmer-
de eenen toren/ ende verhuerde dien den
lantlieden/ eñ is in vreemde landen gegaen.
u mar.12.1. Luce.20.9. Psalm.80.9 Esai.5.1. Jerem.2.21. ende 12.10.
34 Ende als nu de tijdt der vruchten naeck-
te/ sant hy zijn Dienstknechten tot de lant-
lieden/ om zyne vruchten te ontfanghen.
35 Doe namen de Landtlieden zyne Dienst-
knechten ende hebben den eenen ghesla-
ghen/ den anderen gedoot/ den derden ghe-
steenicht.
36 Doe sandt hy wederom andere Dienst-
knechten wt/ meer dan de eerste: ende sy
deden hen desghelijcx.
37 Ten laetsten sandt hy zijnen sone tot
hen/ seggende: Sy sullen mynen sone ont-
sien.
x Psal.2.8. Hebre.1.2. y Psal.2.1. Mat.26.3. ende 27.1. Joan.11.53. Gene.37.18.
38 Ende als de Landtlieden den sone sagen/
seyden sy onder malcanderen: x Dit is de
erfgename/ y coemt laet ons hem dooden/
ende zyne erfue besitten.
39 Ende sy namen hem/ dreuen hem wt den
wyngaert/ ende dooden hem.

40 Als nu de Heere des wyngaerts comen
sal/ wat sal hy dien Lantlieden doen?
41 Sy seggen tot hem: Hy sal de quade qua-
lick z handelen/ ende den Wyngaerdt sal z Griecks/
hy anderen Landtlieden verhueren/ die verderuen.
hem de vruchten te hare tyden sullē geuen. De Joden
42 Jesus seyde tot hen: En hebt ghy noyt verworpen
ghelesen inder Schrift: a De Steen die de de Heydens
Timmerlieden verworpen hebben/ die is aenghenomen.
ghewordden tot een Hooft des hoecks: dat
is van den Heere gheschiet/ eñ het is won- a Psal.118.22
derlick in onsen ooghen? Esai.8.14.
43 Daerom segghe ick v lieden: b Het Co- ende 28.16.
ninckrijcke Godts sal van v wechghenomen/ Mar.12.10
men/ ende c den Volcke ghegheuen wor- Luce.20.17.
den/ dat zyne vruchten voortbrengt. Roma.9.33
44 d Ende soo wie op desen steen valt/ die 1.Petr.2.6.
sal ghebroken worden: ende e op wien b Exo.32.10
hy valt/ dien sal hy vermorselen. 4.Esd.1.14.
45 f Als de Ouerpriesters ende de Phari- Mat.8.12.
zeen dese zyne ghelijckenissen hoorden/ be- c Esaie.55.5.
kenden sy dat hy van hen sprack/ d Esai.8.15.
46 Ende soeckende hem te vanghen/ vreef- Zach.12.3.
den sy de scharen/ want sy hielden hem e Dan.2.34
g voor een Propheet. f Luce.20.19
g Luce.7.16. Joan.7.40.

Dat xxij. Capittel.

1. Door de gelijckenisse vande Bruyloft/
7. thoont Jesus de verworpinghe der on-
ghelooviger Joden/ 15. beuestight de O-
uerichheyt/ 23. bewijst de opstandinghe te-
ghen de Sadduceen/ 25. leert welcke de
somma der Wet sy/ 42. ende bewijst met
der Schrift dat hy de Messias is.

1 ENde Jesus antwoordende heeft we-
derom ghesproken tot henlieden/ door
gelijckenissen/ ende ghesept:
2 Het Coninckrijcke der Hemelen is ghelijck Gelijckenisse der Bruyloft/
een Coninck/ die zynen sone een bruyloft
bereydt hadde.
3 Ende sandt zyne Dienstknechten wt om
de ghenoodde ter bruyloft te roepen/ en-
de sy en wilden niet comen.
4 Wederom sandt hy andere Dienstknech-
ten/ segghende: Segt den ghenoodden:
Siet/ ick hebbe myn maeltijt bereydt/ myn
Ossen ende ghemeste Beesten zyn gheslacht
ende het is al bereydt/ coemt ter Bruy-
loft.
5 Eñ sy hebbent veracht/ ende zyn henen
ghegaen/ de een tot zynen Acker/ de ander
tot zyn coopmanschap.
6 Ende de ander namen de Dienstknech-
ten ghevanghen/ deden haer smaetheydt
aen/ ende doodden se.
7 Als de Coninck dat hoorde/ werdt hy
seer toornich/ ende sandt zyne heyrscha-
ren/ ende verdorf die Doodtslaghers/ ende
verbrandde haer Stadt.
8 Doen seyde hy tot zyn Dienstknech-
ten: De bruyloft is bereydt/ ende de ghe-
noodde en warens niet weerdich.
9 Daerom gaet in de wtganghen der we-
ghen/ eñ roept ter bruyloft alle die ghy vint. Roepinghe
10 Eñ de Dienstknechten ginghen wt inde der Heydenen.
wegen/ eñ vergaderden alle de ghene die sy
vonden/ quade ende goede/ so dat de bruy-
loft veruult werdt met * aen sittēde gasten. * Griecx/
11 Eñ als de Coninck was inghegaen om aenligghende.
de aensittende gasten te aenschouwen/
sach hy daer eenen mensche die niet gheen
bruyloft cleet bekleedt en was.
12 Ende hy seyde tot hem: Vriendt/ hoe zijt
ghy hier in ghecomen sonder bruyloftscleet/
ende hy sweech stille. a Mat.8.12
13 Doen seyde de Coninck tot zijnen Die- ende 13.42.
naren: Bindedt hem handen ende voeten/ ende 24.51.
ende neemt hem ende worpt hem wt in de ende 25.30.
wterste duysternisse/ a Daer sal wesen Luce.13.28.
weenin-

weeninghe ende knerssélinghe der tanden.

b mat.20.16
14 b Want vele zijnder gheroepen / maer weynich wtuercoren.

c Mar.12.13 Luce.20.20. Sy versoecken Christum vã des Keysers tribuyt
15 c Doe ghinghen de Phariseen ende hielden raet / hoe sy hem vanghen mochten in zijne woorden.
16 Ende sonden wt tot hem hare Discipulen met de Herodianen segghende : Meester / wy weten dat ghy waerachtich zijt / ende leert den wech Gods in der waerheyt / eñ en vreeset niemant want ghy en siet den persoon der menschen niet aen.

* Oft tzijns
17 Daerom segt ons / wat dunckt v / is het gheoorloeft den Keyser * schattinghe te gheuen oft niet?
18 Jesus bekennende hare boosheydt / seyde:

† ofte tzijns munte.
19 Ghy gheueynsde lieden / wat versoeckt ghy my? thoont my de † schattingmunte: ende sy brachten hem eenen penninckvoor.
20 Ende hy seyde tot hen : Wiens is dit beeldt ende opschrift?

d Mat.17.25 Roma.13.7. Van de verrysenisse.
21 Sy segghen tot hem: Des Keysers. Doen seyde hy tot hen: d Soo gheeft den Keyser dat des Keysers is / eñ Godt dat Gods is.
22 Als sy dit hoorden/ verwonderden sy hen: ende hem verlatende zijn sy wech gegaen.

e Mar.12.18 Luce.20.27. Act.23.8.
23 e Te dien seluen daghe / quamen tot hem de Sadduceen / die segghen datter gheen opstandinghe der dooden is / ende vraechden hem/

f Deut.25.5.
24 Seggende: Meester, f Moses heeft gheseydt: Indien yemant steruet gheen kinderen hebbende/ so sal zijn broeder zijn wijf trouwen / ende zijnen broeder zaet verwecken.
25 Nu waren by ons seuen broeders / ende de eerste een wijf ghetrout hebbende / sterf/ ende gheen zaet hebbende / liet zijn wijf zijnen broeder.
26 Desghelijcks oock de tweedde/ ende de derde/ tot den seuensten toe.
27 Ten laetsten van al / is oock de vrouwe ghestoruen.
28 Inde opstandinghe dan/ wiens wijf sal sy wesen van dese seuen ? want sy hebbense alle ghehadt.

Oorsaecke der dwalinghen.
29 Jesus antwoordde / ende seyde : Ghy dwaelt/ niet wetende de Schrift / noch de macht Godts.

g 1.Joa.3.3.
30 Want in de opstandinghe en trouwen sy niet/ noch en worden oock niet te houwelicke gegeuen: maer sy zijn g gelijck Engelen Godts inden Hemel.

God is der leuendigen.
31 Ende van de opstandinghe der dooden/ En hebt ghy niet ghelesen dat van Godt tot v lieden ghesproken is/ die daer seyt:

h Exod.3.6 Act.7.32. Hebr.11 16.
32 h Ick ben de Godt Abrahams / ende de God Isaacx, eñ de Godt Jacobs/ Godt en is geẽ God der doodẽ/ maer der leuẽdigen.

i mar.12.28.
33 Eñ als de scharen dit hoorden / verwonderden sy hen van zijner leere.

Het aldermeeste ghebodt.
34 i Ende de Phariseen ghehoort hebbende dat hy den Sadduceen den mondt gestopt hadde/ zijn sy te samen vergadert.

k Luc.10.25. De liefde Godts.
35 k Ende een Schriftgheleerde wt hen/ vraechde/ hem beproeuende ende seggende:

l Deut.6.5. ende 10.12. ende 30.6.
36 Meester/ welck is het groot ghebodt in de Wet?
37 Jesus antwoordende / seyde tot hem: l Ghy sult lief hebben den Heere uwẽ God/ wt alle uwer herten / ende wt alle uwer sielen/ ende wt alle uwen verstande.

De liefde zijns naestẽ m Leu.19.18 Mar.12.31. Rom.13.9. Gala.5.14. Ephes.5.2. 1.Thes.4.9. Jacob.2.8.
38 Dat is het eerste eñ het groot ghebodt?
39 Eñ het tweedde is desen gelijck / m Ghy sult lief hebben uwen naesten ghelijck v seluen.
40 In dese twee gheboden hangt de gantsche Wet/ ende de Propheten.

n mar.12.35. Luce.20.41.
41 n Als nu de Phariseen vergadert waren/ vraechde hen Jesus/
42 Ende seyde: wat dunckt v lieden van Christo: Wiens sone is hy? Sy segghen hem: Dauids.
43 Hy seyde tot hen : Hoe noemt hem dan Dauid door den Gheest, Heere/ segghende:

o Psa.110.1. Act 2.34. 1.Cor.15.25. Hebr.1.13. ende 10.13.
44 o De Heere heeft geseyt tot mijnen Heere: sit te mijner rechterhant/ tot dat ick uwe vyanden sette tot eẽ voetbãc uwer voeten.
45 Indien hem Dauid Heere noemt/ hoe is hy dan zijn sone?
46 Ende niemant en conde hem een woordt antwoorden: ende niemandt en dorste hem van dien daghe meer vraghen.

Dat xxiij. Capittel.

1. Christus leert dat men doen sal nae de leere eñ niet nae de wercken der Scriben eñ Phariseen. 5. die gheueynst zijn. 6. ende eergierich/ 8. Datter een Meester is / 9. eñ een vader God/ 10. eñ een leeraer Christus/ 13. verkondicht ongeluc den Schriftgheleerden/ etc. 16. blinde leydtslieden/ die het Conincrijck sluyten/ 15. winnen eenen vreemden/ 18. leeren qualick sweeren/ 23. het swaerste der Wet latende / 25. 27. vol roofs eñ eerheyt/ 29. Moorders ghelijck haer vaders/ 34. eñ om der veruolghinghe wille/ 37. voorseyt hy den val Jerusalems.

De Scribẽ eñ Phariseẽ die Godts Wet leerdẽ hoedanich sy waren.
1 Doe sprack Jesus tot de scharen/ eñ tot zijne Discipulen/ seggende:

a 2 Esd.8.4
2 a Op Moses stoel zijn gheseten de Schriftgheleerde ende Phariseen.

b Deu.17.19 c Rom.2.17.
3 b Daerom al wat sy v lieden ghebieden te houden/ houdt dat/ ende doet het / doch na hare wercken doet niet: c want sy segghen/ ende eñ doent niet.

d Luc.11.46 Act.15.10. Esaie.10.1.
4 d Want sy binden sware ende ondraghelicke lasten / ende legghense op de schouderen der menschen / maer selue en willen sy die niet aenroeren met haren vingher.

e Deut.6.8. ende 22.12. Num.15.38.
5 Ende alle hare wercken doen sy / om van de menschen ghesien te worden / want sy maken hare e Gedenckbrieuen breet : ende maken groote zoomen aen hare cleederen.

f mar.12.39. Luce.11.43. ende 20.46. Groetinghẽ/
6 f Sy begheeren de voorsittinghen in de maeltyden / ende dat voorghestoelte in de Vergaderinghen.

g Jaco.3.1. h Dat is/ Meester.
7 Ende sy worden gheerne ghegroet op de marckten/ ende van den menschen g ghenaemt h Rabbi Rabbi.

i Mala.1.6 k mat.20.26 l Job.22.29 Pro.29.23. Luce.14.11. ende 18.14. Jac.4.6.10 1.Petr.5.5.
8 Doch ghy lieden en sult v niet Rabbi laten noemen / want een is uwe Meester/ Christus/ eñ ghy lieden zijt alle broeders.
9 Ende en sult niemant Vader noemen op der Aerden : want i een is uwe Vader die in de Hemelen is.
10 Ende ghy lieden en sult v niet laten Meester noemen / want een is uwe Meester/ Christus.

m Luce.11.52 n mar.12.40 Luce.20.46. 2.Tim.3.6. Tit.1.11.
11 k De meeste onder v/ sal uwe dienaer zijn.
12 l Ende soo wie hemseluen verheft / die sal vernedert worden : ende wie hemseluen vernedert, die sal verheuen worden.
13 m Wee v Schriftgheleerden ende Phariseen/ gheueynsde/ want ghy sluyt het Coninckrijcke der Hemelen voor de menschen/ ghy gaet daer niet in/ ende die daer ingaen souden/ laet ghy niet ingaen.
14 n Wee v Schriftgheleerden ende Phariseen/ gheueynsde/ de huysen der Weduwen eet ghy op / ende dat onder een decsel van langhe ghebeden. Daerom sult ghy lieden meerder verdoemenisse ontfanghen.

o Griecx/ aencomeling.
15 Wee v Schriftgheleerden eñ Phariseen/ gheueynsde/ want ghy lieden omgaet Zee ende lant/ om eenen o Jodengenoot te maken/ eñ als hyt ghewordẽ is / soo maeckt ghy hem een soon der Hellen / tweemael meer dan ghy zijt.

16 Wee v ghy blinde leydtslieden / die daer
Sweerē by segt: So wie sweeren sal by den Tempel/
den Tēpel. dat is niet: ende soo wie sweeren sal by den
goude des Tempels, die is schuldich.
17 Ghy dwase ende blinde / welck is meer-
der, dat gout / oft de Tempel die dat gout
heylich maeckt?
18 Eñ soo wie/ segt ghy lieden / sweeren sal
by den Altaer/ dat is niet/ ende wie sweeren
p Griecx/ Gaue. sal by den p Offer die daer op is / die is
schuldich.
19 Ghy dwase ende blinde / welck is meer-
q Griecx / Gaue. der de q Offer/ oft den Altaer / die den Of-
fer heylich maeckt?
20 Daerom / soo wie sweert by den Altaer/
die sweerdt by den seluen / ende by al dat
daer op is.
r 1. Reg. 8. 13 21 r Ende soo wie sweert by den Tempel/
2. Par. 6. 1. die sweert by den seluen / ende by dien die
s 1. Par. 6. 33 daer in woont.
Esai. 66. 1. 22 s Ende soo wie sweert by den Hemel/ die
Mat. 5. 34. sweert by den Throon Godts / ende by
Act. 7. 49. hem die daer op sit.
t Luc. 11. 42. 23 t Wee v Schriftgheleerden ende Pha-
u 1. Sa. 15. 22 rizeen, ghy gheueynsde / want ghy lieden
Syrac. 4. 17 vertient Munte / Anijs eñ Comijn: u ende
Osee. 6. 7. hebt achter gelaten het swaerste inde Wet/
Mich. 6. 8. namelick oordeel, barmherticheit eñ x geloo
Mat. 9. 13. ue dit moestmē doē: eñ dat niet achter laten.
ende 12. 7. 24 Ghy blinde Leydeslieden / die daer een
x Dat is: mugge wtzijget, eñ verslindt eenen Kemel.
waerheyt. 25 y Wee v Schriftgheleerden ende Phari-
y Luc. 11. 39. seen / gheueynsde / die daer het buytenste
des Drinckvats ende des Schotels rey-
nicht: ende binnen zijn sy vol roofs ende
onmaticheyts.
z Tit. 1. 15. 26 Ghy blinde Phariseen/ z reynicht eerst
het binnenste des drinckvats / eñ des scho-
tels/ op dat oock het buytēste reyn worde.
Ghewitte 27 a Wee v Schriftgheleerde ende Pha-
grauen. riseen/ gheueynsde / want ghy zijt ghelijck
a Luc. 11. 44 de gewitte grauen/ die van buyten schoon
schijnen ende van binnen zijn sy vol doo-
de beenen/ ende alle onreynicheyt.
28 Also schijnt ghy oock van buyten den
menschen rechtueerdich: ende van binnen
zijt ghy vol gheueynstheydts ende onghe-
rechticheyts.
Der Pro- 29 b Wee v Schriftgheleerde ende Pha-
pheten gra riseen/ gheueynsde / want ghy timmert de
uen timme- grauen der Propheten / ende verchiert de
ren. grauen der Rechtueerdighen.
b Luc. 11. 47. 30 Ende segt: Hadden wy te onser vaderen
daghen gheweest / wy en souden doch niet
gheweest hebben haer medegheselen in
het bloedt der Propheten.
31 Aldus gheeft ghy lieden ouer v seluen
c Act. 7. 52. ghetuyghenisse/ c dat ghy kinderen zijt der
1. Thes. 2. 15. genen/ die de Prophetē ghedoodt hebben.
Propheten 32 Ghy lieden veruult oock de mate uwer
veruolgen. vaderen.
33 Ghy Slanghen / ghy Adderen ghebroet-
sel / hoe sult ghy lieden de Helsche verdoe-
menisse ontgaen?
d Lu. 11. 49. 34 d Daerom siet / ick e sende tot v lieden
e mat. 10. 16 Propheten/ eñ Wyse / ende Schriftghe-
Luc. 10. 3. leerde / ende sommighe van hen sult ghy
Ioan. 16. 2. doodē/ eñ cruycen, f ende sommige van hen
Act. 7. 52. sult ghy geesselē in uwe Vergaderingen/ eñ
Hebr. 11. 34. veruolghen van de een stadt inde ander.
f Act. 5. 41. 35 Op dat op v lieden come alle dat recht-
g Gen. 4. 8. ueerdige bloet dat opter aerden wtgestort
Hebr. 11. 4. is/ g van den bloede des rechtueerdighen
h 2. Paral. Abels/ tot h het bloet Zacharie/ des soons
24. 22. Barachie / welcken ghy lieden ghedoodt
hebt / tusschen den Tempel eñ den Altaer.
36 Voorwaer segghe ick v/ dat sal al op dit
gheslachte comen.
i Luc. 13. 34. 37 i O Ierusalē/ Ierusalem, die de Prophe-
ten doodet / eñ steenichtse die tot v ghesen- k 4. Esdr.
den zijn: k hoe menichmael hebbe ick uwe 1. 28.
kinderē willen vergaderē/ gelijck een Hin- Psal 69. 26
ne haer Kieckenen vergaderdt onder haer Act. 1. 20.
vleughelen/ ende ghy en hebt niet ghewilt. Esa. 1. 7.
38 l Siet/ v lieder huys wort v woest gelaten. Iere. 7. 33.
39 Want ick segghe v lieden: Ghy en sult Mich. 3. 12.
my van nu aen niet meer sien / tot dat ghy m Psalm.
segt: m Ghepriesen sy hy / die daer coemt 118. 26.
inden Name des Heeren.

Dat xxiiij. Capittel.

3. Christus gheuraecht/ 24. voorseydt
wat teeckenen voor zijn toecoemst sullen
gaen: 42. vermaent de zijne tot waken/
48. dreyghende de ghene die de lanckmoe-
dicheyt Gods misbruycken.

1 Ende a Iesus wtgaende van den Tem- a Mar. 13. 1
pel, ghinck henen / ende de Discipulen Luc 21. 5.
quamen tot hem/ om hem de timme- Der Ioden
ragie des Tempels te thoonen. verwoestin
2 Eñ Iesus seyde tot hen lieden: Siet ghy ghe.
dit niet altemael? Voorwaer segghe ick v:
b Hier en sal niet eenē steē op dē ander ē ge- b Lu. 19. 44.
laten wordē/ die niet afgebrokē sal worden. 1 Reg. 9. 8.
3 c Als hy op den Olijfberch geseten was/ Mich 3. 12.
ghinghen zijne Discipulen tot hem bezijden/ c Mar. 13. 1.
segghende: d Segt ons, wāneer sal dit we- Luc. 21. 7.
sen? ende welck sal dat teecken uwer toe- d Act. 1. 6.
coemst wesen, eñ der eyndinghe der werelt? Van de toe
4 Iesus antwoordde ende seyde: e Siet coemst Chri
dat v niemant en verleyde: sti.
5 f Want vele sullen comen in mijnen Na- e Ier. 29. 8.
me/ seggende: g Ic ben Christus/ eñ sullen- Ephes. 5. 6.
der vele verleyden. Colos. 2. 18.
6 Ghy suldt hooren Oorloghen/ ende ghe- 2. Thes. 2. 1.
ruchten der oorloghen: Siet dat ghy niet 1. Ioan. 4. 1.
verschrickt en wort/ want het moet al ghe- f Ier. 14. 14.
schieden: maer noch en ist gheen eynde. ende 22. 23.
7 † Want het een volck sal teghen dat an- g Griecks/
der opstaen/ ende dat een Coninckrijck te- ghesalfde.
gen dat ander: ende daer sullen zijn Peste- † Esaie 19. 2
lencien ende dier te tijden / ende Aerdtbe- 4. Esd. 13. 31.
uinghen/ hier ende daer. ende 15. 15.
8 Eñ dit alles/ is een beginsel der smerten. * mat. 10. 17.
9 * Dan sullen sy v ouerleueren in ver- Marc. 13. 9.
driet, ende sullen v dooden/ ende ghy lieden Luce. 21. 12.
sult ghehaet worden van alle volcken om Ioan 15. 19.
mijns Naems wille. ende 16. 2.
10 Eñ dan sullender vele gheergert worden/ Apoc. 2. 10.
ende malcanderen verraden ende haten.
11 Ende vele valsche Propheten sullen op-
staen, ende sullender vele verleyden.
12 h Ende want de ongherechticheydt ver- h 4. Esd. 5. 2
menichfuldicht sal worden/ soo sal de lief- ende 14. 16.
de in velen vercouden.
13 i Maer wie volstandich blijft totten i mat. 10. 22.
eynde/ die sal salich worden. Marc. 13. 13
14 Ende dit Euangelium des Coninckrijcx Luce. 22. 19.
sal door de ghe heele werelt ghepredickt Apoca. 2. 7.
worden/ tot getuygenisse allen volcke: ende ende 3. 10.
dan sal het eynde comen. Der Ioden
15 k Wāneer ghy dan sien sult den grou- verwoestin-
wel der verwoestinghe / daer van ghespro- ghe.
kē is l door dē Propheet Daniel, staen inde k mat. 13. 14
heylige plaetse, die dat leest, die versta het. Luce. 21. 20.
16 Als dan / wie in Iudea is / die vliede l Dan. 9. 27.
op de Berghen.
17 Eñ wie op het dack is/ die en come niet
af om yet op te nemen dat in zijn huys is.
18 Ende wie op den Acker is / die en keere
niet wederōme om zijne cleederen te halen.
19 Wee den vrouwen die kint dragen/ ende
die soogen in die daghen.
20 Bidt dat uwe vlucht niet en gheschie-
de inde winter/ m noch op den Sabbath. m Act. 1. 12.
21 n Want dan sal groote verdruckinghe n Dan. 12. 1.
wesen/ desgelijcx niet gheweest en is van de
beghinne der Wereldt aen tot nu toe/ noch
oock wesen en sal.

Ende

22 Eñ en werden dese dagen niet vercort/
daer en soude gheen vleesch behouden wor-
den. Maer om der wtvercoren wille/
sullen de daghen vercort worden.
23 Indien dan yemandt tot v lieden seydt;
o Siet/ hier is Christus/ oft daer / en ghe-
looues niet.
24 p Want daer sullen valsche q Christi/
ende valsche Propheten opstaen/ ende sul-
len groote teeckenen ende wonderlickhe-
den doen/ alsoo dat sy oock/ (waert mueghe-
lick) de wtvercoren verleyden souden.
25 Siet/ ick hebt v lieden te voren ghesepdt.
26 Hierom / indien sy tot v segghen: Siet
hy is inde Woestyne / soo en gaet niet wt:
Siet/ hy is in de binnencameren / en ghe-
looft het niet.
27 Want ghelijck de Blixem vanden Oo-
sten wt gaet/ eñ schijnt tot inden Westen/
alsoo sal oock de toecoemste des Soons des
menschen wesen.
28 r Want waer een doot lichaem is / daer
sullen oock de Arenden vergaderen.
29 s Terstont nae de verdruckinge dier da-
ghen / sal de Sonne verduystert worden /
ende de Mane en sal haer schijnsel niet ghe-
uen / ende de Sterren sullen van den Hemel
vallen / ende de crachten der Hemelen sul-
len beroert worden.
30 t Ende dan sal het teecken des Soons
des menschen verschijnen in den Hemel/
ende dan sullen alle gheslachten der aerden
huylen/ ende sullen den Sone des men-
schen sien comen inde wolcken des He-
mels/ met groote cracht ende eerlickheydt.
31 Ende hy sal zijne Enghelen wt senden
u met der Basuynen / ende grooter stem-
me: ende sy sullen zijne wtvercorene ver-
gaderen vande vier winden / x van deen
eynde des werelts tot den anderen.
32 y Leert vanden Vijgheboom een ghelije-
kenisse / Als nu zijne tacken teer worden/
ende de bladeren wtspruyten / dan weet
ghy dat de Somer by is.
33 Alsoo oock / als ghy dit alles siet / weet
dan/ dat het na by is inde deuren.
34 Voorwaer ick segge v/ dit gheslachte en
sal niet vergaen/ tot dat dit alles gheschie.
35 z Hemel ende Aerde sullen vergaen/
doch mijne woordẽ en sullen niet vergaen.
36 a Ende van dien daghe ende van dier
uren en weet niemandt/ noch oock de En-
gelen der Hemelen: dan alleen mijn Vader.
37 b Ende ghelijck als de daghen Noe
waren / alsoo sal oock de toecoemste des
Soons des menschen wesen.
38 Want ghelijck sy in die daghen voor
de Diluuie waren / etende / drinckende/
trouwende / ende tot het houwelick wt-
ghevende/ c tot dien dach/ dat Noe inde
Arcke ghinck.
39 Ende en bekendent niet tot dat de wa-
tervloet quam/ ende namse alle wech: alsoo
sal oock de toecoemste des Soons des
menschen wesen.
40 d Dan sullen daer twee in den Acker
wesen / de eene sal aenghenomen worden/
ende de andere sal verlaten worden.
41 Daer sullen twee malen in de Meulen/
de eene wordt aenghenomen / ende de an-
dere verlaten.
42 e Daerom waeckt / want ghy en weet
niet in wat ure de Heere comen sal.
43 f Ende weet dit / hadde de Huysheere
gheweten/ te wat tijde de Dief comen sou-
de/ hy soude voorwaer ghewaeckt hebben/
ende en hadde zijn huys niet laten door-
grauen.
44 Daeromme weest ghy oock bereydt/
want ter uren die ghy niet en meynt / sal
de Sone des menschen comen.
45 g Wie is nu een ghetrouwe ende voor-
sichtich Dienstknecht / die zijn Heere ouer
zijn huysghesin ghestelt heeft/ om hen spy-
se te gheuen ter bequamer tijdt?
46 Salich is die Dienstknecht / dien zijn
Heere vindt alsoo doende als hy coemt.
47 Voorwaer segghe ick v/ hy sal hem ouer
alle zijne goeden setten.
48 Maer indien de boose Dienstknecht in
zijn herte seyt: Mijn Heere vertreckt te comẽ:
49 Ende beghint zijn mede Dienstknechten
te slaen/ ende te eten ende te drincken met
den Dronckaerts.
50 Soo sal de Heere deses Dienstknechts
comen / ten daghe als hy hem niet en ver-
wacht / ende ter uren die hy niet en weet.
51 Ende sal hem in stucken houwen ende zijn
deel sal hy met de geueynsde stellen. h Daer
sal weeninge eñ knersselinge d' tandẽ wesen.

Marginalia (left column): Mẽ wachte van die henselven valschelick seggẽ Christus te zijn. o mar.13.21 Luce.21.7. p 1.Tes.2.11 Deut.13.1. q Dat is ge salfde. — Teeckenen der eyndinge des werelts. r Job 39.32 Luce.17.17. s mar.13.24. Luc.21.25. Esa.13.10. Ezech.32.7. Joel.2.31. ende 3.15. Apoc.6.12. t Dan.7.10. Mat.16.27 ende 25.31. ende 26.63. Mar.13.26 ende.14.61. Luc.21.27. Act.1.11. 2.Tess.1.10. Apoca.1.7. u 1 Cor.15.52 1.Thes.4.16 x Gr. vande weerste des Hemels tot zijn weerstẽ. y mar.13.29. Luc.21.29. z mar.13.31. Psa.102.27. Esa.51.6. Hebr.1.11. a mar.13.32 Acto.1.7. b Luc.17.26 Gene.6.6. 1.Pet.3.20. c Gene.7.7 — d Luc.17.34 1.Thes.4.17 Datmen moet wakẽ. e mar.25.13. Mar.13.33. Luc.12.40. ende 21.34. 1.Thes.5.6. f Luc.12.39. 2.Thes.5.2. 2.Pet.3.10. Apoc.3.3. ende 16.15.

Marginalia (right column): Getrouwe dienstknecht g mat.25.21 Luc.12.42. — Ongetrouwe Dienstknecht. Geueynsde — h mat.8.12. ende 13.42. ende 22.13. ende 25.30. Luc.13.29.

Dat xxv. Capittel.

1. By de ghelijckenisse van de Maech-
den/ 14. ende Talenten/ 19. leert Jesus eenen
yegelicken zijn beroepinge volgen/ 31. daer
nae beschrijuende het laetste oordeel/ 34. ver-
maẽt hi eenẽ yegelickẽ tot werckẽ der liefdẽ.

1 DAn sal het Coninckrijcke der Heme-
len ghelijck wor den thien Maechden/
de welcke hare Lampen namen/ ende
gingen den Bruydegom te ghemoete.
2 Ende de vijue waren voorsichtich / ende
de andere vijue waren dwaes.
3 De dwase namen hare Lampen/ ende en
namen gheen Olie met haer.
4 Maer de voorsichtighe namen hare Lam-
pen/ ende oock de Olie in hare vaten.
5 Ende doe de Bruydegom vertoefde te
comen/ werden sy alle slaperich / eñ sliepen.
6 Ende ter middernacht werdt daer een
gheroep/ Siet/ de Bruydegom coemt / gaet
wt hem te ghemoete.
7 Doe stonden alle de Maechden op / ende
vercierden hare Lampen.
8 Ende de dwase seyden tot de voorsicht-
tighe: Gheeft ons van uwe Olie / want
onse Lampen gaen wt.
9 Doe antwoordden de voorsichtighe / seg-
ghende: Gheensins / op dat niet ons ende
v lieden en ontbreke / Gaet lieuer tot de
vercoopers/ ende coopt voor v seluen.
10 Als sy henen ghinghen te coopen/ quam
de Bruydegom: ende die bereydt waren/
ghinghen met hem in ter bruyloft / ende de
deure werdt toegheslooten.
11 Daer na comen oock de andere Maech-
den/ segghende: Heere/ Heere doet ons open.
12 Ende hy antwoordde/ ende seyde: Voor-
waer segge ick v lieden/ a ic en kenne v niet.
13 b Daerom waeckt / want ghy en weet
noch den dach noch de ure / inde welcke de
Sone des menschen comen sal.
14 c Want het is ghelijck een mensche die
buyten Lants reysende / riep zijne Dienst-
knechten/ ende gaf hen zijn goet ouer.
15 Den eenen gaf hy vijf d Talenten: den
anderen twee: den derden een: eenen yeghe-
licken naer zijn eyghen vermoghen / ende
reysde terstondt buyten Landts.
16 Doen ghinck hy / die vyf Talenten ont-
fanghen hadde / leyde die te wercke/ ende
e wan ander vijf Talenten.
17 Desghelijcx hy/ die de twee ontfanghen
hadde/ wan oock andere twee.
18 Maer hy die eẽ ontfanghen hadde / ginck
henen/ ende maeckte eenen kuyl inde Aer-
de/ ende verberch het ghelt zijns Heeren.
19 Ende nae langhen tijdt/ coemt de Heere

Marginalia: Ghelijckenisse van de Maechdẽ. — a mat.7.23. Luc.13.25. b mat.24.42 Mar.13.33. Luce.12.40. ende 21.34. 1.Thes.5.6. c mar.13.34 Luc.19.12. d Een Talent mochte zijn ontrẽt ses hondert gonde croonen. e Gr. maecte.

desen Dienstknechten / ende houdt reken-
schap met hen.
De getrouwe Dienstknecht.
20 Ende die de vijf Talenten ontfanghen
hadde, quam / ende bracht noch ander vijf
Talenten/ segghende: Heere / vijf Talen-
ten hebdy my ghegheuen / ende siet/ander
vyue heb ick daer mede ghewonnen.
21 Doe seyde de Heere tot hem: Wel goede
f Matthe. 24.45. Luc.12.42. en getrouwe Dienstknecht / f ghy hebt ouer
weynich ghetrouwe gheweest ouer vele sal
ick v setten: gaet inde vreuchde ws heeren.
22 Doe quam oock die de twee talenten ont-
fanghen hadde, en seyde: Heere / ghy hebt
my twee Talenten ouergegeuen / siet, twee
andere hebbe ick daer mede ghewonnen.
23 Syn heere seyde tot hem: Wel goede ende
ghetrouwe Dienstknecht, ouer weynich
hebdy getrouwe geweest / ouer vele sal ick
v setten, gaet in tot de vreuchde ws Heeren.
De onghetrouwe dienstknecht
24 Doe quam hy ooc die dat een talent ont-
fanghen hadde, ende seyde: Heere/ick kende
v / dat ghy een harde man zijt/ maeyende
dat ghy niet ghesaeyt en hebt/ ende verga-
derende daer ghy niet ghestroyt en hebt:
25 Ende ick vreesende / ghinck henen ende
verberchde v talent inde aerde / Siet daer/
ghy hebt dat uwe is.
26 Doe antwoordde zijn Heere / ende sey-
de tot hem: Ghy boose en traghe knecht/
ghy wist dat ick maeye daer ick niet ghe-
saeydt en hebbe / ende vergadere daer ick
niet ghestroyt en hebbe.
27 Soo moest ghy dan mijn ghelt den Wis-
selaers ghedaen hebben/ ende ick comende/
hadde het mijne ontfanghen met woecker.
28 Daerom neemt dat talent van hem/ende
gheeft het hem die thien talenten heeft.
g mat.13.12 29 g Want een yeghelick die daer heeft/
Mar.4.24 dien sal ghegheuen worden / ende hy sal o-
Luc.8.18. uervloedich hebben: Ende wie niet en
ende.9.26. heeft, van dien sal oock het ghene dat hy
h mat.8.12. heeft/wech ghenomen worden.
ende 13.42. 30 En den onnutten Dienstknecht worpt
ende 22.13. wt inde wterste duysternisse, h daer sal
ende 24.51. wesen weeninge en knerssinge der tanden.
Luc.13.28. 31 i Ende als de Sone des menschen sal
Wterste comen in zijn heerlicheydt, en alle zijne hey-
Oordeel. lighe Enghelen met hem / dan sal hy sitten
i mar.16.27 op den Throon zijnder heerlickheyt.
ende 26.64 32 Ende alle volcken sullen voor hem ver-
Mar.14.62 gadert worden/ k ende hy salse van een
Luc.21.27. ander scheyden / ghelijck de Herder de
Act.1.11. Schapen vande Bocken scheydt.
1.Thes.4.16 33 Ende de Schapen sal hy tot zijnder
2.The.1.10. rechter handt setten / ende de Bocken te
Apoca.1.7. zijnder slincker handt.
k Eze.34.20 34 Dan sal de Coninck segghen tot de ghe-
ne die te zijnder rechter handt zijn sullen:
Coemt ghy ghesegende mijns Vaders/
Gesegende. besidt dat Coninckrijcke dat l v bereydt
l mat.20.23 is vanden beginne der werelt.
mar.10.40. 35 m Want ick ben hongherich gheweest/
m Esa.58.7 ende ghy hebt my ghespijst: Ick ben dor-
Eze.18.7. stich geweest/ ende ghy hebt my te drinc-
n Heb.13.2. ken ghegheuen: n Ick was een vreem-
delinck, ende ghy hebt my gheherbercht:
36 Ick was naeckt/ ende ghy hebt my be-
o Eccl.7.36 cleedt: o Ick ben cranck gheweest / ende
p 2. Timo- ghy hebt my besocht: p Ick ben geuangen
the.1.16. gheweest/ en ghy zijt tot my ghecomen.
37 Dan sullen hem de Rechtueerdighe ant-
woorden/ ende segghen: Heere, wanneer
hebben wy v hongherich ghesien / en heb-
ben v ghespijst? ofte dorstich / ende hebben
v te drincken ghegheuen?
38 Ende wanneer hebben wy v een vreem-
delinck ghesien / ende hebben v gheher-
bercht? Oft naeckt, ende hebben v becleedt?
39 Oft wanneer hebben wy v cranck/ oft in
de geuanckenisse gesien/ en zijn tot v gecomen?
40 Ende de Coninck sal antwoorden / ende
hen segghen: Voorwaer segghe ick v lie-
den: q So wat ghy eenen van desen mij- q mat.10.42
nen minsten broederen ghedaen hebt / dat Mar.9.41
hebt ghy my ghedaen. Joan.13.20
41 Dan sal hy oock segghen tot de ghene Prou.14.31.
die ter slincker handt zijn sullen: r Gaet Veruloeckte
wech van my ghy vervloeckte / f in dat r Psal.6.9.
eewighe vyer / dat bereydt is den Duy- Matt.7.23.
uel/ende zijnen Engelen. Luc.13.25.
42 Want ick ben hongerich gheweest/ ende f Esa.30.33
ghy en hebt my niet te eten ghegheuen: Ick Apoc.19.20
ben dorstich gheweest/ ende ghy en hebt my
niet te drincken ghegheuen.
43 Ick was een vreemdelinck/ ende ghy en
hebt my niet gheherbercht: Ick was naeckt/
ende ghy en hebt my niet becleedt: ick was
cranck/ en inde gheuanckenisse/ende ghy en
hebt my niet besocht.
44 Dan sullen sy ooc hem antwoorden / ende
seggen: Wanneer hebben wy v hongherich
of dorstich/ of een vreemdelinck/ oft naeckt/
of cranck/ oft inde gheuanckenisse ghesien/
ende en hebben v niet ghedient?
45 Dan sal hy haer antwoorden en seggen:
t Voorwaer segghe ick v lieden / wat ghy t Zach.2.8
eenen van desen minsten niet ghedaen en Exod.14.31.
hebt, dat en hebt ghy my ooc niet gedaen. ende 17.5.
46 u En dese sullen gaen inde eewige pijne/ u Dan.12.2
en de Rechtueerdige in dat eeuwige leuen. Joan.5.29.

Dat xxvi. Capittel.

1. De Joden houden raedt om Jesum
te dooden/ 6. de welcke ontschuldicht de
vrouwe tegë de murmureerders/ 20. Eten-
de met zijne Discipulen / 26. sedt hy het
Auontmael in/31. voorseydt de toecomen-
de ergernisse/ 39. bidt den Vader/ 47. ende
verraden zijnde van Judas/56. ende verla-
ten van alle zijnen Discipulen/ 59. is ghe-
noechsaemlick beschuldicht voor Caiphas/
62. daer na als hy hë seluë hadde den Sone
Gods gesegt/ 63. wort hy gheoordeelt der
doot weerdich/ en bespogen en gheslagen/
69/ ende verloochent van Petro.

1 Ende het ghesciedde / als Jesus alle Christus
dese woorden gheeyndicht hadde/ sey- voorseydt
de hy tot zijne discipulen: zijn doodt
2 a Ghy weet dat na twee daghen Paesschen a Mar.14.1
wort ende de Sone des menschen sal ouer- Luc.22.1.
gheleuert worden/ om ghecruyst te worden. Joan.13.1.
3 b Doen vergaderden de Ouerpriesters Der Joden
ende Schriftgeleerde/ en de Ouderlinghen raedt tegen
des volcks inde Sale des Ouerpriesters/ Christum.
die ghenoemt werdt Caiphas. b Joa.11.47
4 Ende hielden te samen raedt / hoe sy Je- Psal.2.2.
sum met listen vangen mochten en dooden. Act.4.27.
5 Maer sy seyden: Niet op den Feest-
dach / op dat daer gheen oproer en ghe-
schiede inden volcke.
6 c Doe nu Jesus in Bethania was, ten c Mar.14.3
huyse Simonis des Melaetschen. Luc.7.37.
7 Quam tot hem een Vrouwe met een Joan.11.2.
v glas costelicker Salue/ en hertse wtghe- ende 12.3.
stort op zijn hooft, daer hy ter Tafel sat. v Gr. Ala-
8 Als dat de Discipulë sagen/ namë zijt on baströ/ dat
weerdelic, en seydë: waer toe dient dit verlies? is / een bat
9 Want dese salue macht diere vercocht/ sonder ooré
ende den Armen ghegheuen worden. of yet daer-
10 Ende Jesus dat bekennende/ seyde tot men het by
hen: Waerom zijt ghy lieden der vrouwen grype mach
moeyelick/ want sy heeft een goet werck
aen my ghewrocht.
11 e Want de Arme hebt ghy altijdts by v- Arme.
lieden /maer my en hebt ghy niet altijdts. e Deu.15.11.
12 Want dat sy dese salue op mijn lichaem
ghegoten heeft / dat heeft sy ghedaen om
my te begrauen.
13 Voorwaer segghe ick v lieden / waer die
Euan-

Euangelium gepredict sal worden inde ge-
heele werelt/daer salmen oock segghen tot
haer ghedachtenisse/wat sy ghedaen heeft.
Judas ver- 14 f Doe ginc een vande twaelue/ genaemt
coopt Chri- Judas Iscarioth tot de Ouerpriesters/
stum. 15 Ende seyde: Wat wilt ghy lieden my
f mar.14. geuen/ende ick sal hem v ouerleueren? Ende
Luc.22.4. sy setteden hem dertich siluveren penningen.
16 Ende van dier tijdt aen/sochte hy ghele-
gentheyt/op dat hy hẽ ouerleueren mochte.
De Disci- 17 g Ende op den eersten dach h des soeten
pulen gaen broodts/ quamen de Discipulen tot Je-
het Pascha sum/ende seyden hem: Waer wildy dat
bereyden. wy v bereyden het Pascha te eten?
g mar.14.12 18 En hy seyde: Gaet henen in de stadt tot
Luc.22.7. sulck een man/ende segt hem: De Meester
h Exo.12.17 seydt: Mijnen tijdt is na by: by v wil ick
mijn Pascha houdẽ met mijne Discipulen/
19 Ende de Discipulen deden ghelijck haer
Jesus beuolen hadde/ende bereydden dat
Pascha.
Christus 20 i Ende als het nu auondt ghewordden
eet het Pa- was/sadt hy ter Tafel met de twaelue.
scha 21 Ende als sy aten/ seyde hy: Voorwaer
i mar.14.17. segge ic v liedẽ/k een vã v sal my verraden.
Luc.22.14. 22 Ende sy seer droeuich ghewordden zijn-
Joan.13.21 de/hebben een yeghelick beghinnen te seg-
k Act.1.17. ghen: Ben icket Heere?
l Psa.41.10 23 Hy antwoordde ende seyde: l Die zijn
Luc.22.22. handt met my in de Schotel inghedopt
Joan.13.26 heeft/die sal my verraden.
24 De Sone des menschen gaet ghelijck
van hem geschreuen is: ende wee den men-
sche door welcken de Sone des menschen
verraden wordt: het hadde dien mensche
goet gheweest niet gheboren te zijne.
25 Doe antwoordde Judas die hem ver-
m Dat is/ riet/ende seyde: Ben icket m Rabbi? Hy
Meester. seyde tot hem: Ghy hebt het ghezeydt.
n mar.14.22 26 n En als sy aten/ nam Jesus het broodt/
Luc.22.19. ende als hy ghedanckt hadde/brack hyt/
1 Cor.11.23. ende gaft zijnen Discipulen/ ende seyde:
Nemt/etet/dit is mijn lichaem.
27 Ende hy nam den Drinckbeker/ ende
danckte/ ende gaffen hen/ ende seyde:
Drinckt alle daer wt.
Vergeuin- 28 Want o dit is mijn bloedt des Nieu-
ge der son- wen Testaments/ dat voor velen verga-
den. ten wordt tot vergheuinghe der sonden.
o Exo.24.8 29 Ende ick segge v lieden: Ick en sal van
nu voort niet meer van dese vrucht des
Wijnstocks drincken/ tot op dien dach/
wanneer ick dat nieuwe drincken sal/ in
het Coninckrijcke mijns Vaders.
p Marci/ 30 p Ende als sy den Lofsanck ghesproken
14.26. hadden/ gingen sy wt nae den Olijfberch.
Luc.22.29. 31 Doe seyde Jesus tot hen: Ghy sult al-
Joan.8.1 le aen my gheergert worden in desen
Der Apo- nacht/want daer is ghescreuen: q Ick
stelen erger- sal den Herder slaen/ ende de Schapen
nisse. der kudden sullen verstropt worden.
q Joã.16.31 32 r Maer na dat ick sal opghestaen we-
Zach.13.7. sen/sal ick v voorgaen na Galileam.
r mar.28.10 33 Ende Petrus antwoordende/seyde tot
Mar.14.28 hem: s Want sy oock alle aen v gheer-
ende 16.7. gert worden/soo en sal ick nochtans nim-
Vermeten- mermeer aen v gheergert worden.
heyt. 34 Jesus seyde tot hem: t Voorwaer ick
s Luc.22.33. segghe v/ dat ghy in deser nacht/ eer de
t Joã.13.38 Haen craeyt/ my driemael versaken sult.
u Joã.13.37 35 Petrus seyde tot hem: u Al waert dat
ick met v steruen moeste/ soo en sal ick
v niet versaken. Desghelijcx seyden oock
alle de Discipulen.
x mar.14.32 36 x Doe ghinck Jesus met hen in een
Luc.22.39. plaetse ghenaemt Gethsemane/ ende sey-
Joan.18.1. de tot zijne Discipulen: Sidt hier/tot dat
Christus is ick gae/ende bidde daer.
droeuich. 37 Ende tot hem ghenomen hebbende Pe-

trum/ en de twee sonen Zebedei/ begonst
hy droeuich ende weemoedich te worden.
38 Doen seyde hy tot hen: y Mijn ziele y Joã.12.27
is bedroeft tot der doodt/ blijft hier/
ende waeckt met my.
39 Ende een weynich voortghegaen/viel hy Christi ghe-
op zijn aensichte/ biddende ende seggende: bedt.
Mijn z Vader/indien het mogelick is/laet z Luc.22.41
desen Drinckbeker van my gaen/ a noch- a Joã.6.38.
tans niet gelijc ic wil/ maer gelijc ghy wilt.
40 Ende hy quam tot de Discipulen/ ende De Disci-
vandtse slapende/ ende seyde tot Petrum: pulen slapẽ
En condt ghy lieden dan niet een vre met Waken.
my waken? Bidden.
41 Waect ende bidt/op dat ghy niet in ver- Vleesch.
soeckinghe en coemt: b Want de gheest is Gheest.
ghewillich/ maer het vleesch is cranck. b Gala.5.17.
42 Wederom ghinck hy andermael henen/
ende badt/ segghende: Mijn Vader/ in-
dien het niet moghelick en is/ dat desen
Drinckbeker van my ga/ het en sy dat ick
hem drincke/uwen wille gheschie.
43 En hy quã weder/ende vandtse wederom
slapende/ want hare oogen waren beswaert.
44 Ende hy lietse/ende ginck wederom he-
nen/ ende badt ten derdemale/ segghende
de selue woorden.
45 Doen quam Jesus tot zijne Discipulen/
ende seyde tot hen: Slaept nu ende rustet/
Siet/ de vre is nae by/ dat de Sone des
menschen sal ouergheleuert worden in de
handen der Sondaren.
46 Staet op/ laet ons gaen/ Siet/ hy is nae
by die my verraedt.
47 c Ende als hy noch sprack/ Siet daer/ c mar.14.43
Judas een vanden twaeluen/ quam/ ende Luc.22.47.
met hẽ een groote schare met sweerdẽ/ ende Joan.18.3.
stocken/ vande Ouerpriesteren ende Ou-
derlinghen des volcks.
48 Ende die hem verriedt/ hadde haer een
teecken ghegheuen/ende ghesedt: Dien
ick kussen sal/ die ist/ grijpt hem.
49 Ende terstont comende tot Jesum/seyde Judas ver-
hy: Weest gegroet d Rabbi/ ende custe hem. raedt Chri-
50 Ende Jesus seyde tot hem: Vriendt/ stum hem
waer toe zijdy hier ghecomen? Doen qua- kussende.
men sy ende sloeghen de handen aen Je- d Dat is/
sum/ ende namen hem ghevanghen. Meester.
51 Ende siet/ een vanden ghenen die met e 2.Samu.
Jesu waren/ reckte de handt wt/ende track 20.9.
zijn sweert wt/en slaende dẽ Dienstknecht Petrus die
des Ouerpriesters/ hieu hem zijn oore af. slaet.
52 Doe seyde hem Jesus: Keert v sweerdt Sweerdt.
in zijn plaetse: f want alle die het sweerdt f Gen.9.6.
nemen/ vergaen metten sweerde. Apoc.13.10.
53 Oft meyndy/ dat ick nu niet en can mij- De Schrift
nen Vader bidden/ende hy sal my meer dan moet ver-
twaelf Legioenen Engelen gheuen? uult wordẽ
54 Hoe souden dan g de Schriften ver- g Psal.12.7
uult worden/ die daer segghen/ dat het ende 69.10.
alsoo gheschieden moet? Esai 53.10.
55 h Te dier vren sprack Jesus tot de scha- Luc.24.25.
ren: Ghy lieden zijt wtghegaen ghelijck h mar.14.48
tot eenen Moorder/ met Sweerden ende Luc.22.52.
Stocken/om my te vanghen: daghelicx sat
ick by v lieden/ leerende inden Tempel/
ende ghy en hebt my niet geuanghen.
56 Maer dit is al gheschiedt/ op dat de De Disci-
Schriften der Propheten souden veruult pulẽ vluch-
worden. i Doe verlieten hem alle de Dis- ten.
cipulen ende vluchteden. i Job.19.13
57 k Ende die Jesum ghevanghen hadden/ Psal.88.9.
brochten hem tot Caipham/ den Ouer- k mar.14.53
priester/ daer de Schriftgheleerde ende de Luc.22.54.
Ouderlinghen vergadert waren. Joan.18.24
58 Ende Petrus volchde hem van verre/ Petrus die
tot den Pallayse des Ouerpriesters: ende volcht van
ingheghaen wesende/ sadt hy met de Die- verre.
naren/op dat hy het eynde saghe.

59 l Ende de Overpriesters ende de Ouder-
linghen/ende den geheelen Raedt sochten
valsche getuygenisse tegen Jesum / op dat
sy hẽ dooden mochten/ eñ en vonden niet.
60 Ende hoe wel daer veel valsche ghetuy-
gen toegecomẽ waren/so en vondẽ sy niet.
61 Ten laetsten quamen daer twee valsche
Ghetuyghen/ende seyden. Dese heeft ghe-
m Joã.2.19. seydt : m Ick can den Tempel Gods af-
breken / ende in drie dagen den seluen we-
der optimmeren.
n mat.14.59 62 n Ende de Overpriester opstaende/ sey-
o Oft/wat. de tot hem: Antwoordy niet? o Waerom
Bewerẽ. betuyghen dese teghen v?
Christus be 63 Ende Jesus sweech stille. Eñ de Over-
lydt dat hy priester antwoordende/seyde tot hẽ : Ick
Christus is besweere v by den leuendighen Godt/ dat
ghy ons segghet / oft ghy zyt Christus de
Sone Gods?
64 Jesus seyde tot hem : Ghy hebbet ghe-
p mat.16.27 seydt : p Doch segghe ick v lieden/ van nu
ende 24.30. aen sult ghy den Sone des menschen sien/
ende 25.31. sittẽde ter rechter hãdt der cracht Gods/
mar.14.62. ende comende op de wolcken des Hemels.
Luc.22.69. 65 Doe scheurde de Overpriester zyn Clee-
Actu.1.11. deren segghende: Hy heeft ghelastert/wat
1.Tess 4.16 behoeven wy meer ghetuyghen? Siet/nu
2.Tess.1.10. hebt ghy zyne lasteringhen ghehoordt.
Apoca 1.7. 66 Wat dunckt v? Doe antwoordden sy/
Dan.7.9. ende seyden: q Hy is de doodt schuldich.
q Leu.24.16 67 r Doe spoghen sy in zyn aensicht/ ende
Hy wordt sloeghen hem met vuysten.
bespoghen. 68 s Andere sloeghen hem in zyn aensicht/
r Esa.50.6. segghende : t Propheteert ons Christe/
s Joã.19.2 wie ist die v gheslaghen heeft?
Job.16.10. 69 u Ende Petrus sat buyten inde Sale/
t Lu. 22.64 ende een x Dienstmaechdeken quam tot
u Marce/ hem/ ende seyde : Ende ghy waert oock
14:66. met den Jesu van Galilea.
Luc.22.55. 70 Ende hy versaeckter voor hen allen/Ick
Joan.18.16 en weet niet wat ghy segt.
x Of/Doch 71 Ende daer hy na der Poorten wt ginck/
tecken. sach hem een ander Dienstmaecht / ende
seyde tot de ghene die daer waren : Ende
Petrus ver dese was ooc met dien Jesu vã Nazareth.
loochent 72 Ende hy versaeckter wederom met eenẽ
Christum. Eede segghende : Ick en kenne den men-
sche niet.
73 Ende een weynich tydts daer na / qua-
men de gene die daer teghenwoordich wa-
ren/ende seyden tot Petrum / Voorwaer/
ghy zyt oock mede van dien/ want v spra-
ke maeckt v openbaer.
74 Doe begonste hy te vervloecken/ende te
sweeren / Ick en kenne den mensche niet.
75 Ende terstondt craeyde de Hane : Ende
Petrus werdt ghedachtich des woordts
Jesu/ die tot hem ghesepdt hadde : y Eer
y Math.26 de Hane craeyen sal/ sult ghy my drymael
33. versaken. Eñ ginck wt/ ende weende bit-
Mar.14.30 terlick.

Luce 22.61. Dat xxvij. Capittel.

Joan.13.38

1. Nae dat Christus ten anderen mael
voor den Raedt gheweest hadde/ 3 Judas
berouwt ende verhangt hem/ 6 wiens we-
der ghegheuen gelt ghegheuen wordt tot
een Begraefplaetse der Vremdelinghen/
19 daer naer Pilatus vermaent van zyn
Huysvrouwe / dat hy met Christo niet en
soude te doen hebben/ 20. verlost Barra-
bam/22. ende met aller bewillinge/26. Je-
sum die beschuldicht , bespot/ ghegeesselt/
ende met doornẽ gecroont was/ verdoemt
hy/ 35. om ghecruyst te worden/ 38. met
twee Moordeners/45. ende inde doot Je-
su geschieden veel miraculen/ 57. ten laet-
sten wordet zyn lichaem heerlick begravẽ
van Joseph/ 62. ende het graf bewaert.

1 Maer a als de Morghenstondt ghero- a Mar.15.1
men was/ so hebbẽ alle de Overprie- Luce 22.66.
sters ende Ouderlinghen des volcks/ ende 23.1.
raedt gehouden teghen Jesum/ om hem te Joan.8.28.
dooden. Psalm.2.3.
2 Ende leyden hem henen gebonden / ende Christus ge
sy gauen hem over b Pontio Pilato / den vangẽ wort
Stadthouder. Pilato over
3 Als Judas (die hem verraden hadde/) geleuert.
sach / dat hy veroordeelt was / berouwet b Acto.3.13
hem/ende heeft de dertich silveren pennin-
ghen den Overpriesteren ende den Ouder-
linghen weder ghebracht/
4 Segghende : Ick hebbe gesondicht/ver- Judas
radende dat onnoosel Bloedt. Maer sy heeft verras
seyden : Wat gaet ons dat aen/ daer suldy
toe sien.
5 Ende nae dat hy de silveren Penninghen Verhangt
geworpen hadden inden Tempel/ginck hy hem selven.
van daer/ ende c ginck henẽ/ eñ verworch- c Acto.1.18.
de hem seluen. 2.Sam.17.23
6 Ende de Overpriesters namẽ de silveren Verkeerde
Penninghen eñ seyden : Het is niet gheoor- Heyligheyt.
loeft / dese Penninghen inde Gods kiste te
leggen/ dewyle het eenẽ loon des bloets is.
7 Ende eenen raedt ghehouden hebbende/
cochten sy daer mede den Potbackers Ac-
ker/tot der Vremdelinghen begravinghe.
8 Daerom wert dien Acker genaemt: Den
d Acker des bloedts/ tot op desen dach. d Acto.1.19
9 Doe werdt vervult dat daer ghesept was e Zach.11.13
door den Propheet Jeremiam/ segghende: Jere.32.10.
e Ende sy hebben ghenomen dertich silve-
ren penninghen/ f daer de vercochte mede f Griecx/ de
ghecocht was / dien sy cochten voor den weerde des
Prys / die van de kinderen Israels ghe- gewaerdeer-
maeckt was . den/ welck
10 Ende sy hebbense ghegheuen voor den de kinderen
Potbackers Acker / ghelyck my de Heere Israels ge-
bevolen hadde. weerdeert
11 g Ende Jesus stont voor den Stadthou- hebben.
der/ende de Stadthouder vraechde hem/ Christus be
segghende : Syt ghy de Coninck der Jo- lydt voor
den? Jesus seyde hem : Ghy segget. Pilato dat
12 Ende beschuldicht zynde vanden Over- hy een Co-
priesters eñ Ouderlingẽ/ antwoordde niet. ninck is.
13 Doe seyde Pilatus tot hem: Hoordt ghy g Mar.15.2
niet/ hoe veel ghetuyghenissen sy teghen v Luce 23.3.
brenghen? Joan.18.33.
14 h Maer hy en antwoordde hem niet op h Esai.53.7.
eenich woordt: so dat de Stadthouder seer Act.8.32
verwondert werdt.
15 i Ende op de Hoochtydt was de Stadt- i Mar.15.6.
houder ghewoon den volcke eenen gevan- Luce 23.17.
ghen los te laten/ dien sy wilden/ Joan.18.39
16 k Ende hy hadde doe eenen welbekenden k Mar.15.7
ghevangen/ ghenaemt Barrabas. Luce 23.19.
17 Daerom als sy vergadert waren / seyde Joan.18.39
Pilatus tot hen / Welcken wilt ghy / dat
ick v vry late ? Barrabam? oft Jesum/ die
ghenaemt is Christus.
18 Want hy wiste/ dat sy hem door nydich-
heyt overghelevert hadden.
19 Eñ als hy op den Richtstoel sat/soo heeft Pilatus
tot hem zyn Huysvrouwe ghesonden/ seg- Wyf.
gende : Hebt niet te doen met desen Recht-
veerdigẽ : want om sijnent wille hebbe ick
heden in den droom vele gheleden.
20 l Maer de Overpriesters ende Ouderlin- Sy bidden
ghen hebben de Scharen in onderwesen/ om Barra-
dat sy Barrabam begheeren souden/ ende ba.
Jesum dooden. l Mar.15.11.
21 Ende de Stadthouder antwoorde/ ende Luce 23.18.
sprack tot hen : Welcken wilt ghy van de- Joã.18.40.
sen tween/ dat ick v vry late? Ende sy sey- Acto.3.14
den: Barrabam. m Oft over
22 Pilatus seyde tot hen : Wat sal ick dan reden.
doen met Jesu / die genaẽt wort Christus?
Sy seydẽ alle tot hem: Laet hem cruycigẽ.

Doe

23 Doe seyde de Stadthouder/ Wat heeft
hy dan quaets ghedaen? Ende sy riepen te
meer/ segghende/ Laet hem cruycighen.
Pilatus wascht syn handen als onschuldich.
24 Als nu Pilatus sach / dat hy niet en vor-
derde/ maer dat daer meerder oproer wert/
heeft hy Water ghenomen/ en syn handen
voor het volck gewasschen/ segghende: Ick
ben onschuldich van den bloede deses recht-
veerdigen/ Siet ghy lieden toe.
n Act. 5. 28
25 Ende het gantse volck antwoorde / seg-
ghende: n Syn bloet zy op ons ende op on-
se kinderen.
26 Doe heeft hy haer Barrabam vry gela-
ten/ en Jesum gegeesselt hebbende, leuerden
hy ouer/ op dat hy gecruycighet werde.
o Mar. 15. 16. Joan. 19. 1
27 o Doen namen de Crychsknechten des
Stadthouders/ Jesum in het Richthuys
en vergaderden by hem de gantsche Bende.
Christus wort ghecroont met doornen / bespot ende bespoghen/
28 Ende hem ontcleedt hebbende / deden
sy hem eenen Purpuren mantel aen.
29 Ende setteden op syn Hooft een croone/
die sy van doornen geulochten hadden/ ende
eenen Rietstock in syn Rechter handt/ ende
boghen haer knyen voor hem/ ende bespot-
teden hem/ segghende: Weest ghegroet
Coninck der Joden.
30 En op hem gespogen hebbende / namen
sy eenen Rietstock/ en sloegen op syn hooft.
31 Ende doe sy hem bespot hadden/ hebben
sy hem den mantel wtghetoghen/ en deden
Simon van Cyrenen.
hem syne cleederen aen/ ende leydden hem
henen om te cruycen.
p Mar. 15. 21 Lu. 23. 26.
32 p En wtgaende / vonden sy eenen man
van Cyrenen / ghenaemt Simon: Desen
q Mar. 15. 22 Luce 23. 33. Joan. 19. 17
dwonghen sy, dat hy syn Cruyce droeghe.
33 q En als sy quamen in de plaetse/ genaemt
Golgata/ dat is geseyt Hoofdschedel plaetse
34 Gauen sy hem te drincken Edick met
Galle gemenget. en als hyt gesmaeckt had-
de/ en wilde hyt niet drincken.
Christus wordt ghecruyst
35 r Als sy hem gecruyst hadden/ deylden sy
syne cleederen/ het Lot werpende / op dat
veruult worde/ dat gesproken is door den
r Mar. 15. 24 Joan. 19. 23 ſ Psal. 22. 19
Propheet / segghende/ ſ Sy hebben myne
cleederen onder hen gedeylt / en hebben het
Lot op myne cleedinge ghewurpen.
36 Ende sy bewaerden hem/ daer sittende.
t Mar. 15. 26 Luce 23. 38 Joan. 19. 19
37 t Ende setteden syn beschuldinghe bouen
syn Hooft ghescreuen: DESE IS
JESVS / DE CONINCK DER
JODEN.
u Esa. 53. 12
38 u Doe werden daer oock twee Moor-
denaers met hem gecruyst/ de een ter rech-
ter/ en de ander ter slincker zyde.
Lasteringhe tegen Christum.
39 x En die daer voorby ginghen/ lasterden
hem, schuddende haer hoofden/
x Mar. 15. 29 Luce 23. 35. Psalm. 22. 8 ende 69. 21. ende 109. 25 y Joa. 2. 19
40 Ende segghende: y Ghy die den Tempel
afbreket / en in dry dagen oprechtet, helpt
u seluen. Zyt ghy Gods Sone/ soo coemt
af van den Cruyce.
41 Desghelijcks bespotteden hem oock de
Ouerpriesters met den Schriftgeleerden/ en
Ouderlingen/ ende Phariseen / segghende.
42 Hy heeft andere gheholpen/ en en can hy
hem seluen niet helpen? Is hy de Coninck
Israhels/ soo laet hem nu van den Cruyce
z Psal. 22. 9 Sap. 2. 18
af comen/ en wy sullen hem ghelooven.
43 z Hy heeft op God betrout: dat hy hem
a griecx wil
nu verlosse/ indien hy a hem aenghenaem
is: want hy heeft gheseyt: Ick ben Godts
Sone.
44 Dat selue verweten hem oock de Moor-
b Mar. 15. 33. Luce 23. 44.
denaers die met hem ghecruyst waren.
45 b Ende van der sester vren / werdt daer
Christi woorden aen t Cruyce
duysternisse ouer de gheheele Aerde/ tot der
negenster vre toe.
46 Ende omtrent der neghenster vre c riep
c Hebr. 5. 7. Psalm. 22. 1.
Jesus met luyder stemme / segghende: Eli/
Eli/ Lamasabachtani, dat is / myn Godt/
myn God/ waerom hebt ghy my verlaten?
47 Ende sommige van die daer teghenwoor-
dich waren/ dat gehoort hebbende/ seyden:
Dese roept Eliam.
48 d Ende terstondt liep daer een van hen/ d Joa. 19. 29
e nam een sponsie / die vulde hy met edick/ e Psal. 69. 22
ende stackse op eenen Rietstock / ende gaf
hem te drincken.
49 De andere seyden / Houdt op / laet ons
sien/ of Elias hem sal comen verlossen.
50 Ende Jesus wederom met luyder stem-
me roepende/ gaf den Gheest.
51 f Ende siet/ g de voorhanck des Tem- Christus sterft.
pels scheurde in tween/ van bouen tot be-
neden/ ende de Aerde beefde, ende de steen-
rotsen clouen.
Miraculen in de doodt Christi.
52 Ende de grauen werden gheopent/ ende
veel lichamen der heylighen die gheslapen f Mar. 15. 38
hadden/ stonden op/ Luce 23. 45.
53 Ende gingen wt de grauen/ nae syne ver- g 2 Par. 3. 14
rysenisse, ende quamen in de heylige Stadt/
ende werden van velen ghesien.
Het eynde der Godlicker miraculen.
54 h De Hooftman ouer hondert/ en die met
hem Jesum bewaerden / siende de Aerdt-
beuinghe / ende wat daer ghe schiedt was/ h Mar. 15. 39
vreesden sy seer / segghende: Waerachtich Luce 23. 47.
dese was Gods Sone.
De vrouwen die Christo gedient hebben.
55 i Daer waren oock veel vrouwen k van
verre aensiende, die Jesum gheuolcht wa-
ren van Galilea/ l hem dienende.
56 Onder welcke was Maria Magdalena i Mar. 15. 40
en Maria de Moeder Jacobi en Joses/ Luce 23. 49.
ende de moeder der kinderen Zebedei. k Psal. 38. 12
57 m Ende als het auondt ghewordent was l Luce 8. 2.
quam een ryck man van Arimathea / met m Mar. 15. 42
namen Joseph/ die oock Jesus Discipel was. Luce 23. 50.
58 Dese quam tot Pilatum/ ende begheerde Joan. 19. 38
het lichaem Jesu. Doen beual Pilatus dat
men hem dat lichaem gheuen soude.
59 Ende Joseph nam het Lichaem / ende
wandt dat in een suyuer fyn lynwaet.
60 n En leyde het in syn nieuwe graf/ dat hy Joseph begraeft Christum.
wtgehouwen hadde in een steenrotze / ende
eenen grooten steen aen de deure des grafs
ghewentelt hebbende/ ghinck hy henen. n Mat. 12. 40
61 Maria Magdalena, ende de ander Ma- ende 26. 12.
ria waren daer sittende tegen ouer het graf. Mar. 15. 46.
62 Ende des anderen daechs / die daer is Luce 23. 53.
na den dach der voorbereydinghe des Sab-
baths / quamen de Ouerpriesters ende de
Phariseen te samen tot Pilatum/
Het graf Christi wordt van de Crychsknechten bewaert.
63 Segghende: Heere wy zyn indachtich/
dat dese Verleyder noch leuende ghespro-
ken heeft: o Ick sal na drye daghen weder-
om opstaen. o Mat. 16. 21.
64 Daerom beueelt dat het Graf bewaerdt ende 17. 23.
worde, tot den derden dach: opdat syne dis- ende 20. 19.
cipulen niet misschien en comen inder nacht Marc. 8. 31.
en stelen hem/ en segghen tot den volcke: Hy ende 9. 31
is opgestaen van de dooden: ende de laet- ende 10. 34.
ste dwalinge sal ergher zyn dan de eerste. Luce 9. 22.
65 Ende Pilatus seyde tot hen: Ghy hebt ende 18. 33.
wachte gaet henen/ ende bewaert hem ghe- ende 24. 6.
lyck ghy weet.
66 Doe ghinghen sy en bewaerden het graf/
ende versegelden den steen metter Wacht.

Dat xxviij. Capittel.

1. De Opstandinge Christi wordt den
Vrouwen verrondicht/ 9. den welcken hy
hem seluen openbaert/ 11. En de Wach-
ters dese dingen bootschappende 12. worden
met gelt verualschet/ 18. daer nae Jesus syn
Discipulen sendende ouer de Weerelt om
te predicken ende te doopen / 20. belooft
hen syn eeuwige hulpe.
De vrouwen gaen het graf besien.
1 IN het a laetste des Sabbaths / als de a Mat. 16. 1
eerste dach der weke begonste te luchten/ Luce 24. 1.
quam Maria Magdalena en de ander Joan. 20. 1
Maria / om het graf te besien.

2 Ende siet/ v daer gheschiede een groote
Aerdtbevinghe / want de Engel des Hee-
ren daelde neder vanden Hemel / eñ quam
toe eñ wentelde den steen vander deure/
ende sat daer op.
3 Ende zijn ghedaente was ghelijck een
Blixem/ ende zijn cleedinghe wit ghelijck
de Sneeu.
4 Eñ door vreese van hem / zijn de Wach-
ters verschrickt ghewordden, ende werden
als doode.
5 Maer de Enghel antwoordde/ eñ seyde
tot de Vrouwẽ: Ghy/ vreest niet/ want ick
weet dat c ghy Jesum dẽ gecruystẽ soeckt.
6 Hy is hier niet/ want hy is opghestaen/
d ghelijck hy ghesepdt heeft. Coemt hier/
siet de plaetse daer de Heere gelegẽ heeft.
7 Ende gaet haestelick / ende segt zijnen
Discipulen/ dat hy vanden dooden opge-
staen is/ ende siet/ hy gaet voor v in Gali-
leam / daer sult ghy hem sien. Siet / ick
hebt v lieden ghesepdt.
8 e Ende sy ghinghen haestelick van den
graue met vreese eñ grooter blijschap / eñ
liepen eñ bootschapten zijne Discipulen.
9 Ende als sy ghinghen om zijne Discipu-
len te bootschappen/ siet/ Jesus is haer tẽ
ghemoete ghecomen/ seggende: Weest ge-
groet / ende sy zijn toegecomen / eñ heb-
ben hem zijne voeten gehouden/ ende aen-
baden hem.
10 Doe seyde Jesus tot haer : Vreest niet/
gaet henen eñ bootschappet mijnen broe-
deren/ dat sy in Galileam gaen/ f daer sul-
len sy my sien.
11 Als sy nu ghegaen waren/ siet/ sommige
vande Wachters quamen inde Stadt/ eñ
bootdschapten den Ouerpriesteren al dat
daer ghescheidt was.
12 Doe vergaderden sy met den Ouderlin-
gen/ ende raedt ghehouden hebbende/ ga-
uen sy de Crijchsknechten gelts genoech/
13 Segghende : Segt dat zijne Discipulen
zijn des nachts ghecomen / ende hebben
hem ghestolen/ dewijle ghy sliept.
14 Ende indien dat verhoort wordt by den
Stadthouder / wy sullent hem wijs ma-
ken/ ende v lieden sonder sorge maken.
15 Ende sy het gelt genomen hebbende/ de-
den ghelijck sy gheleert waren. Ende dit
Woordt is verbreydt by den Joden / tot
den dach van heden.
16 Ende de elue Discipulen gingen na Ga-
lileam / op den Berch g daer Jesus hen
beuolen hadde.
17 Ende als sy hem sagen/ aenbaden hem/
ende sommighe twijfelden.
18 Ende Jesus by hen comende, sprack met
hen/ segghende : h My is ghegheuen alle
Macht in Hemel ende op Aerden.
19 i Daerom gaet/ ende k leert allen l volc-
ken: hen doopende in den Name des Va-
ders/ ende des Soons/ ende des heylighen
Gheests henleerende onderhoudẽ al wat
ic v beuolẽ hebbe. Eñ siet/ m ick ben met v
alle de dagẽ, tot de volendinge der wereldt.

b Oste daer was ghescheidt. etc. Een Engel bootschapt de Opstandinghe Christi.
c Mar.16.6 Luce 24. 4.
d mat.16.21 ende 17.23. ende 20.19. Mac.8.31. ende 9.31. ende 10.34. Luce 9.22. ende 18.33. ende 24.6.
e Mar.16.8 Joan.20.13
Christus verresen/ wordt van de vrouwẽ ghesien.
Broeders Christi.
f Act.1.9. 1 Cor. 15.5.
De Waerheydt inde ghewelt eñ listen ende veruallschinghe. door gauen.
Christus van de Apostelẽ aen gebeden in Galilea.
g mat.26.32 mar.14.28.
Hy sendt de Apostelen om te predeken.
h Psal.8.7. Mat. 11.27 Luce 10.22. Joan.3.35. ende 17.2. 1 Cor 15.27. Ephe.1.22. Hebr.2.8.
i mac.16.15. Joan.15.16
k oft maecktse tot Discipulen.
l Gr. Heydenen.
m Joan.14. 18.

Argument.

MEn seyt dat Marcus is een Discipel
Petri geweest/ eñ wie hy geweest sy/
so heeft hy voorwaer bewesen/ dat hy
een wonderlick Man was in geleertheyt/
geloone ende neerstichept. Want hy heeft
het Euangelium in een geschicte corthept
vervaet. Sommige seggẽ dat hy het Euan-
gelium beschreuen heeft / ghelijck hijt van
Petro ontfangen hadde. Te wat tyde hy
het int licht ghebracht heeft / is onseker.

HET HEYLIGHE Euangelium beschreuen door Marcum.

Dat eerste Capittel.

4. Joannes predickende ende doopende
in de Woestijne/ 7. geeft getuyghenisse van
Jesu/ 9. ende doopt hem/ 12. daer nae Je-
sus versocht van den Satan / 14. vercon-
dicht het Euangelium in Galilea 16. roept
tot hem de Visschers/ 23. ghenеest de Bese-
tene/ ende de schoonmoeder Petri/ 32. ende
meer andere/ 40. ende reynicht den Me-
laetschen.

1 HEt beghin des Euangeli
Jesu Christi / des Soons
Gods.
2 Ghelijck gheschreuen is in
de Propheten : a Siet ick
sende mijnen b Bode voor v aenghesichte/
die uwen wech bereyden sal voor v.
3 c De stemme des genen die daer roept in
de Woestijne/ is: Bereydt den wech des
Heeren/ maeckt syne paden rechte.
4 d Joannes was in de Woestijne doo-
pende/ ende predikende den Doop der be-
keeringe/ tot vergevinge der sonden.
5 e Ende daer ginghen wt tot hem gheheel
Jodenlandt / ende die van Jerusalem/ eñ
werden alle van hem ghedoopt inden Jor-
daen/ belijdende hare sonden.
6 f Ende Johannes was becleedt met ke-
mels hayren / ende hadde eenen Lederen
gordel omme syne lenden/ g eñ at Sprinck-
hanen ende wildt honich.
7 h Ende predicte/ segghende: Daer coemt
een nae my die stercker is dan ick / wiens
schoenriemen ic niet weerdich en ben neder
buyghende te ontbinden.
8 i Jc heb v wel gedoopt met water/ maer
k hy sal doopen met den Heyligen Geest.
9 Ende het gheschiedde in die daghen /
dat Jesus van Nazareth quam wt Ga-
lilea/ ende werdt van Joanne ghedoopt in
den Jordaen.
10 l Ende terstondt als hy op quam van
den water/ sach hy de Hemelen open gaen/
ende den Gheest gelijck een Duyue neder-
comen op hem.
11 m Ende daer gheschiede een stemme wt
de Hemelen/ segghende : Ghy zijt myn wel
lieue Sone/ in dẽ welcken ick myn welbe-
hagen ghenomen hebbe.
12 n Ende terstondt dreef hem de Gheest
wt in de woestijne.
13 Eñ hy was daer in de woestijne veertich
dagen bekoorst van den Satan / ende was
ooch by de wilde beesten/ ende de Enghelen
dienden hem.
14 o Eñ na dat Joannes ouergheleuert was/
quam Jesus in Galileam / predikende het
Euangelium des Coninckrijcks Gods/
15 Ende segghende: De tijt is veruult/ eñ het
Coninckrijcke Godts is na by ghecomen.
p Betert v/ ende ghelooft den Euangelio.
16 q Eñ wandelende by de Galileetsche Zee/
sach hy Simonem / ende Andream synen
Broeder/ haer Net in de Zee werpende/
(want sy waren Visschers.)
17 Eñ Jesus seyde tot hen: Coemt na my/
ende ick sal v maken r Visschers der men-
schen te worden.

Joannes de Dooper.
a Mala.3.1 Luce 7.27 Mat.11.10.
b Griecx/ Enghel.
c Esa. 40.3. Math.3.3. Luce 3.3. Joan.3.23.
d Mat.3.1. Luce 3.3. Joan. 3.23.
e Mat.3.5 Luce 3.7.
f Mat.3.4. 2.Reg.1.8.
Joannus cost ende cleedinghe.
g Leui.11.22
h Mat.3.11 Luce 3.16. Joan 1.26.
i Actu.1.5. ende 11.16. ende 19.4.
k Esa.44.3. Joel.2.28. Acto. 2.4 ende 11.15
l Mat.3.13. Luce 3.21. Joan.1.32.
Jesus wort ghedoopt.
m Esa. 42.1 Mat.3.17. ende 17.5. Mar. 9.7. Luce 3.22 ende 9.35.
Coloss 1.13 2 Pet 1.17
n Mat.4.1 Luce 4.1.
Christus predickt.
o Mat 4.12 Luce 4.14. Joan.4.43
p Esa.56.1
q Mat.4.18 Luce 5.1.

mat.19.27. 18 f Ende terstondt verlatende hare Net-
Mat.10.28 ten/ volchden sy hem.
Luce 5.11 19 t En van daer een weynich voortgegaen
ende 18. 28. wesende/ sach hy Jacobum den sone Zebe-
Jacobus dei/ ende Joannem synen broeder oock int
en Joannes. schipken hare Netten vermaken.
Mat. 4.21 20 Ende hy riepse terstondt / Ende sy ver-
Christus latende haren Vader Zebedeum in het
leert inde schipken met den Huerlinghen / volchden
vergaderin hem nae.
ghen. 21 u Ende sy gingen te Capernaum / en ter
u mat.4.13. stont op de Sabbathen ghinck Jesus inde
Luce 4.31. x vergaderinge/ ende leerde.
x Of Syna 22 y Ende sy verschrickten ouer zyne leere:
goge. want hy leerde als macht hebbende / ende
y Mat.7.28 niet als de Schriftgeleerden.
Luce 4. 32 23 z Ende daer was in hare vergaderinghe
De Besete- een mensche met eenen onreynen Gheest
ne wort ge- de welcke wt riep.
reynicht. 24 Seggende/ Ey a wat hebt ghy met ons
z Luce 4.33. te doen Jesu van Nazareth? Zyt ghy ghe-
a Oft Wat comen om ons te verderuen? Ick weet wie
hebben wy ghy zyt/ namelick de Heylige Godts.
met v te 25 Ende Jesus strafte hem / segghende/
doen? Swyght stille/ ende gaet wt van hem.
Nieuwe 26 Ende de onreyne Geest hem schuerende/
Leere ende roepende met luyder stemmen/ ginck
wt van hem.
27 En sy verschrickten hen alle / soo dat sy
malcanderen vraechden/ seggende/ Wat is
dit? Wat nieuwe leere is dese dat hy oock
met machte den onreynen Geesten ghebiedt/
ende zyn hem ghehoorsaem?
28 Ende syn gheruchte ginck terstondt wt/
in dat gheheele omligghende Landt van
Galilea.
b mat.8.14. 29 b En van stonden aen ginghen sy wt de
Luce.4.38. Vergaderinghe/ ende quamen in het huys
Simonis/ ende Andree/ met Jacobo ende
Joanne.
30 Ende Simons wyfs moed lach met de
cortsen / ende sy seyden hem terstondt van
haer.
Petri schoō 31 En tot haer gaende / ende vattende haer
moed wort handt heeft hyse opgheheuen/ ende de cort-
ghesont. se heeft haer terstont verlaten: ende sy dien-
de hen.
Vele wordē 32 c Des auonts als de Sonne onder was/
gheheelt. brachten sy tot hem alle crancken/ ende die
c mat.8. 16. van den Duyuel ghequelt waren.
Luce.4.40. 33 Ende de gheheele Stat was vergaderdt
voor de deure.
Christus 34 En hy ghenasser vele/ die van menigher-
was dē dūy ley siechte cranck waren: en dreef veel Duy
uelen bekēt uelen wt / en en liet de Duyuelen niet spre-
d Ofte/ wāt ken/ d dat sy hem kenden.
e Luce.4. 42 35 e Des morghens noch seer vroech/ stondt
Ghebedt. Jesus op/ en ginck wt/ en hy ghinck henen
nae een woeste plaetse/ ende badt aldaer.
36 Ende Simon ende die met hem waren/
volchden hem nae.
37 Ende als sy hem vonden / seyden sy tot
hem: Sy soecken v alle.
Predict in- 38 Ende hy seyde tot hen: Laet ons inde nae-
de Vergade ste Vlecken gaen/ op dat ick daer oock pre-
ringhe. dike/ f want daer toe ben ick wtghegaen.
f Esai. 61.1. 39 Ende hy predickte in hare vergaderinge
Luce.4.18. in gheheel Galilea/ ende dreef de Duyuelen
wt.
De melaet- 40 g Ende daer quam een melaetsch mensche
sche wordt tot hem/ biddende hem/ ende knielende voor
ghesuyuert. hem/ ende seggende: So ghy wilt/ ghy cont
g Mat.8.2. my reynighen.
Luce.5.12. 41 Jesus beroert zynde met barmherticheit
stack zyne hant wt/ raeckte hem/ ende seyde
hem: Ick wil/ wort ghereynicht.
42 Ende als hy dat ghesproken hadde / ter-
stondt ghinck de Melaetschey dt van hem
wech/ ende hy werdt ghereynicht.
43 En als hy hem ghedreycht hadde/ sandt
hy hem terstont wt/
44 Seggēde: Siet toe dat ghy dit nieman-
de segget: maer gaet henen/ ende vertoont
v den Priestere/ en offert voor uwe reyni-
ghe/ het gene h dat Moyses beuolen heeft/ h Leui.13. 2.
hen tot een ghetuyghenisse. ende 14.1.
45 Maer als hy wtghegaen was/ begonste
hy vele dingen te openbaren/ en dat woort
te verbreyden so dat Jesus niet meer mocht
te openbaerlick in de Stadt comen/ maer
was buyten inde woeste plaetsen: ende sy
quamen tot hem van allen eynden.

Dat ij. Capittel.

3. De gichtsiecke wordt ghenesen te Ca-
pernaum/ 14. Mattheus wort gheroepen
van Jesu/ 18. die de zyne ontschuldicht/ aen
gaende het vasten. 23. ende den Sabbath.
1 ENde a nae sommighe daghen quam hy a Mat.9.1.
wederom in Capernaum / en het werdt Luce.5.17.
ghehoort dat hy in een huys was.
2 Ende terstont vergaderden vele tot hem/
also dat oock die plaetsen ontrent der deu-
ren hen niet meer conden begrypen / ende
hy sprack hen het woort.
3 Ende daer quamen sommighe tot hem/ De Gicht-
brengende eenen Gichtsiecken/ die van vie- ge wort ge-
ren gedraghen werdt. sont.
4 Ende als sy niet en conden by hem co-
men/ ouermidts de scharen/ ontdeckten sy
het dac der plaetsen daer hy was: ende als
sy het doorghebrochen hadden/ lieten sy het
bedde daer de gichtsiecke op lach / neder
met koorden.
5 Ende Jesus haer gheloone siende/ seyde Christus
tot den gichtsiecken: Sone uwe sonden zyn vergeeft de
v vergheuen. sonden.
6 En daer saten sommige vāde Schriftghe-
leerde/ ende ouerdachten in haer herte:
7 Wat spreect dese alsoo d lasteringe? Wie d oft ongod
is hi die e de sonden vergheuen mach/ dan lick?
alleen Godt? e Job.14.4.
8 Ende Jesus terstont in zynen Gheest be- Psal.32.5.
kent hebbende/ dat sy alsoo in haer seluen Esai.43.25.
ouerdachtē/ seyde tot hen: Wat ouerdenct
ghy dese dinghen in uwe herten:
9 Welck is lichter te segghen tot dē gicht-
siecken: uwe sonden zyn v vergheuen: oft
te segghen: Staet op/ ende neemt v bedde/
ende wandelt.
10 Ende op dat ghy mooght weten/ dat de So
ne des menschen macht heeft de sonden op
der Aerden te vergheuen (seyde hy tot den
gichtsiecken:)
11 Ick segghe v: Staet op / neemt v bedde
op/ ende gaet henen in v huys.
12 Ende terstont is hy opgestaen/ ende zyn
bedde ghenomen hebbende/ ginck hy wt in
aller aller tegenwoordicheyt/ soo dat sy hem
alle verwonderden/ ende preesen Godt/ seg-
gende: Wy en hebben noyt desgelyck gesien.
13 b Ende hy ginc wederom wt by der Zee/ b mat.9.9.
ende alle de schare quam tot hem / ende hy Luce 5.27.
leerdese. Mattheus
14 Ende voorby gaende / sach hy Leui den wort geroe
sone Alphei sitten op den Tol: ende seyde pen.
tot hem: Volcht my na: Ende hy stont op/
ende volchde hem nae.
15 Ende het gheschiedde/ als hy ter Tafel
sat in desseluen huys / datter ooc vele Tol-
lenaren ende sondaren mede aen saten met
Jesu ende zyne Discipulen. Want daer
warender vele/ die hem naghevolcht waren.
16 En de Schriftgheleerde ende Pharizeen
siende dat hy at met de Tollenaren ende
Sondaren / seyden tot zyne Discipulen:
Waerom eet ende drinckt hy met de Tolle-
naren ende Sondaren.

Ende

Rechtueerdige. Sondaers. e Mat. 9. 13 ende 11. 31. Luce. 5. 32. ende 19. 10. 1. Tim. 1. 15.

17 Eñ Jesus dat gehoort hebbende / seyde
tot hen: Die gesont zijn/ behoeuẽ den Me-
decijnmeester niet/ maer die crancke zijn: e Ic
ben niet ghecomen om te roepen de recht-
ueerdige: maer de sondaren tot bekeeringe.

f mat. 9. 14. Luce. 5. 33.

18 f Ende de Discipulen Joannis ende der
Phariseen vasteden / ende sy quamen ende
seyden tot hem: Waerom vasten de Dis-
cipulen Joannis eñ der Phariseen / ende
uwe Discipulen en vasten niet?

g Esai 62. 5. 2. Cor. 11. 2.

19 Jesus seyde tot hen: g Connen de bruy-
lofts kinders vasten / dewijle de Bruyde-
gom by hen is? So langhe tijdt als sy den
bruydegom by hen hebben/ connen sy niet
vasten.

Christus voorseit dat zijne Discipulen nae zijn Hemeluaert vasten ende verdrukinge lijden sullen.

20 Maer de daghen sullen comen / dat de
Bruydegom van hen sal ghenomen wor-
den: ende dan sullẽ sy vasten in die daghen.
21 Niemant en lapt eenen lap van onghe-
uolt lakens in een out cleedt / anders soo
scheurt die nieuwe lap van het oude/ ende
de scheure wort erger.
22 Ende niemandt doet h nieuwen wijn in
oude ledersacken / anders de nieuwe wijn
scheurt de oude ledersacken ende de wijn

h Cap. 14. Act. 2. 4.

wordt wtghestort/ ende de ledersacken ver-
deruen: Maer nieuwen wijn moetmen in
nieuwe ledersacken doen.

Den Sabbath verdedicht. i Mat. 12. 1. Luce. 6. 1. Deut. 23. 25

23 i Eñ het geschiedde/ dat hy op den Sab-
bath door het ghesaeyde ginck / ende zij-
ne Discipulen begonsten int gaen aaren te
plucken.
24 Ende de Phariseen seyden tot hem: Siet
waerom doen sy op den Sabbath / dat
k niet gheoorloeft en is?

k Exo. 20. 10

25 Eñ hy seyde tot hen: Hebt ghy noyt ghe-
lesen l wat Dauid dede / als hy in noode

l 1. Sa. 21. 6.

was ende hem hongherde/ eñ die met hem
waren: te weten/
26 Hoe hy ghegaen is in dat huys Godts/
ten tijden Abiathars des Ouerpriesters/
ende gegeten heeft de Toonbrooden / die
niemande gheoorloeft waren te eten/ m dan

m Exo. 29. 34 Leuit. 8. 31. ende 24. 9.

den Priesteren/ eñ heeftse oock ghegheuen
den ghenen die met hem waren.
27 Ende hy seyde tot hen: De Sabbath is
ghemaeckt om den mensche / ende niet de
mensche om den Sabbath.

n mat. 12. 8. Luce. 6. 5.

28 n Soo is dan de Sone des menschen een
Heere oock ouer den Sabbath.

Dat iij. Capittel.

1. De verdorde hande ghenesen zijnde/
6. de Phariseen soecken Christum te doo-
den/ de welcke wijckende na de Zee / ghe-
neest vele siecken / 14. verordineert twaelf
Apostelen/ ende sendtse wt te predicken/
21. daer nae gheacht sot te zijne/ 23. bewijst
dat hy teghen dẽ Sathan is/ 28. wat son-
de onuergheuelick sy/ ende wie zijn moeder
ende broeders zijn.

De verdorde hande wordt ghenesen. a mat. 12. 9. Luce. 6. 6.

1 Ende a hy ghinck wederom in de Ver-
gaderinghe: ende daer was een man/
hebbende een dorre hant.
2 Ende sy wachteden op hem/ oft hy dien
op dẽ Sabbath ghenesen soude/ op dat sy
hem beschuldigen mochten.
3 Ende hy seyde tot den mẽsche die de dor-
re hant hadde: Staet op int midden:
4 Eñ seyde tot hen lieden: Is het gheoor-

b Grieckx / siele.

loeft op dẽ Sabbath goet te doẽ/ oft quaet
te doen? Dat b leuen te behouden/ oft te ver-
deruen? Ende sy sweghen stille.

c 1. Reg. 13. 6 Raetslagen tegen Christum. d mat. 12. 14 Joan. 10. 37 ende 11. 53.

5 Ende als hyse rontom aenghesien hadde
met toornicheit/ bedroeft zijnde ouer de ver-
blintheyt/ haerder herten/ seyde hy tot den
mensche: Strecket v hant wt: ende hy strec-
tese wt/ c ende zijn hant werdt wederom ge-
sont ghelijck de ander.
6 d Ende de Phariseen wtghegaen zijnde/
hebben terstont met de Herodianen raet ge-
houden teghen hem / hoe sy hem dooden
mochten.

e Mat. 4. 25 Luce. 6. 17.

7 Ende Jesus week van daer met zijne
Discipulen na der Zee toe/ e eñ hem volch-
de een groote menichte nae van Galilea/
ende van Judea.
8 Eñ van Jerusalem/ eñ van Idumea / eñ
van ouer den Jordaen/ eñ die ontrent Ty-
rum ende Sidon woonden/ een groote me-
nichte / ghehoort hebbende de groote din-
gen die hy dede/ quamen tot hem.
9 Ende hy beual zijnen Discipulen dat sy
hem een schipken by houden souden om
der scharen wille/ dat sy hem niet en sou-
den dringhen.

Door het genaken Christi worden de crancke ghenesen.

10 Want hy hadde haerder vele gheheelt/
so dat hem alle die gheplaechte waren/ ouer-
uielen/ op dat sy hem aenroerden.
11 Ende de onreyne geesten/ als sy hem sa-
ghen/ vielen voor hem neder / ende riepen/
seggende: Ghy zijt Godts Sone.
12 Maer hy verboot hen scherpelic met ve-
le woorden/ dat sy hem niet openbaer ma-
ken souden.
13 f Eñ hy clam op den berch/ ende riep tot
hem die hy wilde: eñ sy quamen tot hem.

De Duyuels willen Christum de lijden. f mat. 10. 1. Marc. 6. 7. Luce. 6. 13. ende 9. 1. Christus ordineert Apostelen om te predicken. De namen der Apostelen.

14 Ende hy ordineerde twaelue / om met
hem te zijne / ende om dat hyse soude wt-
senden om te predicken:
15 Ende dat sy macht hebben souden de
siecken te ghenesen/ ende de Duyuelen wt
te worpen.
16 Ende hy gaf Simoni den naem Petrus/
17 Eñ Jacobum den sone Zebedei/ eñ Jo-
annẽ den broeder Jacobi: ende gaf hen na-
men/ Boanerghes / dat is/ des Donders
sonen.
18 Eñ Andream/ eñ Philippum/ ende Bar-
tholomeum/ ende Mattheum/ ende Tho-
mam/ ende Jacobum Alphei sone / ende
Thaddeum ende Simonem van Cana.
19 Eñ Judas Iscarioth die hem ooc verriet.
20 Ende sy quamen te huys/ ende de scha-
re vergaderde wederom / soo dat sy gheen
g gheleghentheyt hadden broot te eten.

g Grieckx / niet conden. Christus geacht voor wtsinnich. Lasteringhe der Schriftgheleerden. h mat. 9. 34. ende 12. 24. Luce. 11. 15. Joan. 8. 48. Christus ontschuldicht hem.

21 Als zijne vrienden dit hoorden/ ginghen
sy wt om hem vast te houden: want sy sey-
den: Hy is wtsinnich.
22 Eñ de Schriftgheleerden die van Jeru-
salem af gecomẽ waren/ seyden: h Hy heeft
den Beelzebub/ ende door dẽ Ouersten der
Duyuelen worpt hy de Duyuelen wt.
23 Ende als hyse tot hem gheroepen hadde
sprack hy tot hen in ghelijckenisse: Hoe
can de Satan den Satanam wtdrijuen?
24 Want indien een Conincrijck teghen
hemseluen gedeylt is/ so can dat Coninck-
rijcke niet staende blijuen.
25 Ende indien een huys teghen hemsel-
uen ghedeylt is/ soo en can dat huys niet
staende blijuen.
26 Eñ indien de Satan teghen hemseluen
opghestaen eñ gedeylt is/ soo en can hy niet
staende blijuen/ maer heeft een eynde.

i Coll. 2. 15. k mat. 12. 31. Luce. 12. 10. 1. Joan. 5. 16 1. Sam. 2. 25. Lasteringhe teghen den heylighen Gheest. l Num. 15. 30 m Grieckx / oordeels.

27 Niemandt en can in eens stercken huys
gaen / ende zijne vaten roouen/ i ten sy
dat hy eerst den stercken binde / ende dan
zijn huys beroone.
28 Voorwaer segghe ick v lieden / k dat alle
sonden den kinderẽ der menschen sullẽ ver-
gheuen worden: eñ die lasteringhen daer sy
God mede sullen ghelastert hebben.
29 l Maer wie den heylighen Gheest lasterẽ
sal/ die en sal gheen vergeuinghe hebben in
der eewicheydt: maer sal der eewigher
m verdoemenisse schuldich zijn.
30 Want sy seyden: Hy heeft eenen onrey-
nen Gheest.

a mat.12.46 Luce.8.19. 31 n So quamen dan zijn moeder ende zijne
broeders/ende buyten staende / sonden tot
hem/ende lieten hem roepen.
32 Ende de schare sat omme hem: ende men
seyde tot hem: Siet/u moeder ende uwe broe-
ders / ende uwe susters daer buyten / vra-
ghen nae u.
33 Hy antwoordde hem/segghende: Wie is
Christi maechschap mijn moeder//oft mijne broeders?
34 Ende rontomme ouersien hebbende die
omme hem saten/seyde hy: Siet/mijn moe-
der ende mijne broeders.
o Joa.15.14. 2.Cor.5.16. 35 o Want wie den wille Gods doet / die is
mijn Broeder/ende mijn Suster/ende mijn
Moeder.

Dat iiij. Capittel.

2. Door veelderley ghelijckenissen. 3. Van den Saeyer / 21. van de keersse. 26. van den Zade/ 30. van den Mostaertzade. bewijst Jesus de gheleghentheydt des Coninckrijcks Gods/ 37. daer na ontwaect van zijne Discipulen ende gebiedende den Wint ende der Zee/ zijn sy hem gehoorsaem.

a Mat.13.1 Luce.8.4. 1 Ende a hy begonst wederom te leeren by
der Zee/ende een groote schare is by hem
vergadert / alsoo dat hy in een schipken
getreden zijnde op de Zee sat/ ende alle de
schare was op het lant aen de Zee.
Christus leert doorghelijckenissen. 2 Ende hy leerde hem vele in ghelijckenissen:
ende in zijne leeringhe sprack hy tot hem:
3 Hoort / siet een Saeyer ginc uut te saeyen.
Van den Saeyer. 4 Ende het gheschiede als hy saeyde/ een deel
des zaets viel by den wech/ende de voghelen
des Hemels quamen ende aten dat op.
5 Ende het ander viel op steenachtighe Aer-
de daer het niet veel aerde en hadde: ende het
is terstondt opghegaen / want het gheene
dieyte van Aerde en hadde.
6 Ende als de Sonne opgegaen was / ist
verhittet: ende want het gheenen wortel en
hadde / soo ist verdorret.
7 Ende het ander viel onder de doornen ende
de doornen zijn opgewassen/ ende hebbent
verstickt ende het en gaf gheen vrucht
8 Ende het ander viel op de goede Aerde/
ende gaf vrucht die op wies ende toenam: ende
het een droech dertich het andere tsestich/
het ander Hondert.
9 Ende hy seyde: Wie Ooren heeft om te
hooren / die hoore.
b mat.13.10. Luce.8.9. 10 b Ende als hy alleen was / die by hem
waren met de twaelue / vraechden hem
De kennisse des Euangeliums is Gods gaue van de ghelijckenisse.
11 Ende hy seyde tot hem: * U ist ghegeuen te
weten de verborghentheyt des Coninckrijcks
* 2.Cor.3.14 Gods: c maer den ghenen die buyten zijn/ ge-
Ghelijckenisse. schieden alle dinghen door ghelijckenissen.
c Sap.2.21. 2.Cor.3.14. 12 d Op dat sy siende sien/ ende niet beken-
nen: ende hoorende hooren / ende niet ver-
staen: op dat sy hen niet bekeeren/ende hen
d Esai.6.9. Ezech.12.2. de sonden vergeuen worden.
Mat.13.14. 13 Ende hy seyde tot hem: Weet ghy dese ge-
lijckenisse niet? Ende hoe sult ghy alle de
ghelijckenissen verstaen?
Luce.8.10. 14 e De Saeyer saeyt het woort.
Joan.12.40 Act.28.26. 15 Ende dese zijn die by den weghe besaeyt
Ro na.11.8. worden namelick daer in het Woort ghe-
De ghelijckenisse van den Saeyer saeyt wort: ende als zy het ghehoort hebben/
so coemt de Satan terstont ende neemt wech
het woort dat in haer herte gesaeyt is.
16 Ende dese zijn desghelijcks die op het
steenachtighe besaeyt worden / namelick
die het Woordt met vreuchden aennemen/
woort wtgeleyt. als sy dat hooren.
e Mat.13.19 Luce.8.11. 17 Ende hebben geen wortel in haerseluen/
maer zijn ongestadich. Daer na als druck
ende veruolginghe coemt om het Woort/
dan zijn sy terstont gheergert.

18 Ende dese zijnt die inde doornen besaeyt Sorchfuldicheyt.
worden/namelick die het Woort hooren:
19 f Maer de sorchvuldicheydt deser Wee-
relt/ ende dat bedrooch des rijcdoms/ende ande- Begeerlickheyt.
re begeerlicheden comen in ende verstiicken f mat.19.23.
dat Woort/ende het wort onuruchtbaer. Mar.10.23.
20 Ende dese zijnt die op de goede Aerde be- Luce.18.24.
saeyt wordē/namelick/die het Woort hoo- 1.Tim.6.17.
ren ende ontfangen / ende/brenghen vruch-
ten voort het eene dertich/ het ander tses-
tich het ander hondert.
21 g Ende hy seyde tot hem: Wort doch een g Mat.5.15.
keersse ontsteken / om onder een corenvat/ Luce.8.16.
ofte onder een bedde te setten? ende niet om ende 11.32.
op den h luchter te setten? h Oft/kandelaer.
22 i Want daer en is niet verborghen / dat
niet geopenbaert en sal worden: noch daer i mat.10.26
en is niet k ghedaen om verborgen te zijn Luc.8.17.
maer om dat het int openbaer soude comē. ende.12.2.
23 So yemandt Ooren heeft om te hooren/ Job.12.22.
die hoore.
k Oft/ gheworden.
24 Ende hy seyde tot hen. Siet toe wat ghy
hoort: l Met wat mate ghy metet/sal u l Mat.7.2.
gemeten worden: Ende u die daer hoort/ Luce.6.38.
sal toe ghewoorpen worden. m mat.3.12
25 m Want wie heeft / dien sal ghegheuen ende 25.29.
worden. Ende wie niet en heeft oock dat Luce.8.18.
hy heeft sal van hem genomen worden. ende 9.26.
26 Ende hy seyde: Alsoo is het Coninckrijcke Ghelijckenisse vandē gesaeyden koren.
Gods/ ghelijck oft een man zijn zaet inde
Aerde saeyde:
27 Ende dan sliepe/ende opstonde/ Nacht
ende Dach ende het zaedt wtsprote/ ende
lanck wiesde/ dat hijt niet en wiste.
28 Want de Aerde brengt van haerseluen
vrucht: eerst loof daer na de ayren / daerna
volle koren in de ayren.
29 Ende als nu de vrucht voortghebracht
is / terstondt seyndt hy de Sickel daer in/
want de Oogst is voorhanden.
30 n Ende hy seyde: Waer by sullen wy het n Mat.13.31
Coninckrijcke Gods ghelijcken: oft met wat Luce.13.18.
gelijckenisse sullen wy het ghelijcken? vandē Mostaertzade.
31 Het is den Mostaert graen ghelijck/ het
welcke wanneer het ghesaeyt wordt in de
aerde/dan is het minder dan alle de andere
zaden die op der Aerden zijn.
32 Ende als het gesaeyt is / dan coemt het
op / ende wordt meerder dan alle andere
Moescruyden/ende maeckt groote tacken/
so dat de Voghelen des Hemels onder zijne
schaduwe connen nestelen.
33 o Ende door sulcke vele ghelijckenissen o mat.13.34
sprack hy hen het Woordt/ nae dat sy het
hooren conden.
34 Ende sonder ghelijckenisse en sprack hy
hen niet: maer verclaerde alle dingen zijnen
Discipulen bysonder.
35 p Ende alst auont geworden was/seyde p Mat.8.23
hy tot hen: Laet ons ouer varen. Luce.8.22.
36 Ende achterlatende de schare/ namen sy De Discipulen lijden noot in der Zee.
hem mede gelijck hy int schipkē was. Daer
warē oock noch andere schipkens by hem.
37 Ende daer werdt een groote storm van
winde ende de baren sloeghen in het schip-
ken, so dat het na vol werdt.
38 Ende hy was nu in het achterste des schip- Christus slaept.
kens slapēde op een oorcussen ende sy weck-
ten hem ende seyden hem: Meester/ gaet
het u niet aen dat wy vergaen?
39 Ende hy ontweckt zijnde/ q verboot den De wint ende de Zee zijn Christo gehoorsaem.
Windt scherpelick/ ende seyde tot der Zee/
Weest stille/ Swijcht: ende de wint ruste de/
ende daer werdt een groote stilheydt.
40 Ende hy seyde tot hen: Wat zijt ghy aldus q Job.26.8.
benreest? Hoe? hebt ghy gheen gheloone? Psa.107.25.
Ende sy haddē groote vreese/ende seyden r on- Esaie.5.10.
der malcanderē: Wie is doch dese: dat hem r Grieck/ tot
oock de wint ende de Zee gehoorsaem zijn.

Dat v. Capittel.

1. Jesus de Duyuels wt den mensche
drijuende / 11. laet hen toe inde Swijnen
te gaen / 25. daer na een Vrouwe van den
bloet ganck ghenesen hebbende / 35. verweckt
hy de dochter Jairi.

a Mat.8.28 Luce 8.26. De beseten wordt ghenesen.

1 Ende a sy quamen ouer op dander zijde
van der Zee / in der Gaderenen Landt.
2 Eñ als hy wt het Schipken ghegaen
was / quam hem terstondt te ghemoet een
Mensche wt de grauen / met eenen onrey-
nen Gheeste.
3 De welcke zijn wooninghe inde grauen
hadde / ende niemant en conde hem binde /
ooch niet gheene ketenen.
4 Want hy hadde menichmael met voeyen
ende met ketenen ghebonden gheweest ende
de ketenen waren van hem in stucken ghe-
broken / ende de voeyen ghebrijselt / eñ nie-
mant conde hem temmen.
5 Ende hy was alle tydt dach eñ nacht op
de berghen ende inde grauen / roepende eñ
slaende hemseluen met steenen.
6 Als hy Jesum van verre sach / liep hy eñ
viel voor hem neder.

De Duyuel bekent Christum.

7 Ende riep met luyder stemmen / segghende:
Wat hebbe ick met v te doene / Jesu des
alderhoochsten Gods Sone? Ick beswere v
by Godt / dat ghy my niet en pynighet.
8 Want Jesus seyde tot hem : Gaet wt
ghy onreyne Gheest wt den mensche.
9 Ende hy vraechde hem: Hoe zijt ghy ghe-
naemt? Hy antwoordde ende seyde: Mijn
naem is b Legio: want onser zijn vele.

b Legio was gemeenlick eenen hoop van vijf duysent voetknechten / eñ vijf hondert ruyters / somtijts meer / somtijdts min / daerom wordt dit woordt Legio somtijts ghenomen voor een Heyrcracht of voor seer vele.

10 Ende hy badt hem seer / dat hy hem wt
dien Lande niet dryuen en soude.
11 Ende daer by de bergen was een groote
kudde Swijnen weydende.
12 Ende alle de Duyuels baden hem / seg-
ghende: Seyndt ons tot de Swijnen / dat
wy in die vaeren /
13 Ende Jesus liet hen dat terstondt toe:
ende de onreyne Geesten wtgeuaren zijnde
voeren inde Swijnen / ende de kudde storte
krachtelick van bouen af inde zee.
(Daer wasser ontrent twee duysent /) ende
verdroncken alle inde Zee.
14 Ende de Swijnherders vluchteden / ende
bootschapten inde Stadt / ende op de vel-
den: eñ sy quamen wt om te sien / wat daer
ghesciedt was.
15 Ende sy quamen tot Jesum / ende sagen
den Beseten / die het Legioen ghehadt
hadde sittende becleedt / ende verstandich :
ende sy vreesden.

Het Legioen der Duyuelen vaert in de Swijnē.

16 Ende die het ghesien hadden / vertelden
hen wat den Beseten ghesciedt was /
ende van de Swijnen.
17 Doe beghonsten sy hem te bidden / c dat
hy van haer palen gaen wilde.

c Act.16.39

18 Ende als hy int Schipken d ghetreden
was / badt hem de gene die beseten geweest
hadde / dat hy mochte met hem zijn.

d Luc.8. 38.

19 Ende Jesus en liet hem niet toe / maer
seyde hem : Gaet henen in v huys / tot de
uwe / ende bootschapt hen / hoe groote din-
ghen v de Heere ghedaen heeft / ende hoe hy
uwer ontfermt heeft.

De barmhertichheyt Gods vercondighen.

20 Ende hy ginck / ende begonste te prediken
e inde Thien Steden / hoe groote dinghen
hem Jesus ghedaen hadde : so dat sy hem
alle verwonderden.

e Gr. in De capoli.

f Mat.9.18 Luc.8.41. Jairi dochter wort vā de doot verweckt.

21 f Als Jesus nu wederom ouer ghevaren
was / in het Schipken op de ander zyde / so
is daer een groote schaer by hem verga-
dert / ende hy was by der Zee.
22 Ende siet / daer quam een Ouerste der
g Synagogen / genaemt Jairus / ende hem
siende / viel hy hem ten voeten.

g Dat is / Vergaderinghe der Joden.

23 Ende badt hem seere / segghende : Mijn
Dochter leyt in het wterste: Ick bidde v /
dat ghy comet / ende de handen op haer leg-
get / op dat sy ghesont worde / ende leue.
24 Ende hy ginck henen met hem / ende een
groote schare volchde hem / soo dat sy hem
dronghen.
25 h Ende daer was een Vrouwe die twelf
Jaer lanck den bloetganck gehadt hadde /
26 Ende veel gheleden hadde van vele Me-
dechijnmeesters : ende hadde alle haer goet
daer aen te coste ghelept / ende gheen hulpe
gheuonden / maer het was met haer meer
erger geworden.

De vrouwe wordt ghenesen van haren bloedtganck.
h Mat.9.20. Luc 8.43. Leuit. 15.25.

27 Als sy van Jesu ghehoort hadde / is sy
ghecomen onder de schare van achteren / ende
raeckte zijn cleedt.
28 Want sy seyde: In dien ick alleenlick sijn
cleederen rake / ick sal gesont worden.
29 Ende terstondt is de fonteyne haers
bloedts verdrooght / ende sy ghevoelde aen
haer lijf / dat sy vander plage genesen was.
30 Eñ Jesus bekende terstondt in hemsel-
uen de cracht die van hem wtgegaen was
eñ keerde hem omme inde schare / seggende:
Wie heeft mijne cleederen geraeckt?
31 Doe seyden zijne discipulen: Ghy siet dat
de Schare v dringhet / ende segt ghy: Wie
heeft my gheraeckt?
32 Ende hy sach rontomme / om haer te sien
die dat ghedaen hadde.
33 Ende de Vrouwe met vreese ende beuen
bekennende dat in haer ghesciet was / is
ghecomen / eñ hem ten voeten ghevallen /
ende seyde hem alle de waerheyt.
34 Ende hy seyde tot haer: Dochter / v ghe-
loone heeft v gheholpen / gaet met vreden /
ende weest ghenesen van uwer plaghen.

Ghelo oue.

35 i Als hy noch sprack quamen sommighe
vanden Ouersten der Synagogen / eñ sey-
den: V Dochter is ghestoruen / wat quelt
ghy den Meester langher:

i Mat.9.23 Luc.8.49.

36 Ende Jesus terstont gehoort hebbende
dat woordt dat ghesepdt werdt / seyde tot
den Ouersten der Synagogen: Vreest niet /
gheloooft alleenlick.
37 Ende en liet niet toe / dat hem yemandt
nauolchde / dan Petrus eñ Jacobus / ende
Joannes de broeder Jacobi.
38 Ende hy quam in het huys des Ouersten
der Synagogen / ende sach de woelinghe
die daer seer weenden ende huylden.
39 Eñ ingaende / seydehy tot henlieden: Wat
zijt ghy beroert / ende wat weendt ghy? Het
Dochterken is niet doot / k maer sy slaept.
40 Ende sy belachten hem / ende hy dreef se
alle wt / ende nam by hem den Vader ende
de Moeder des Dochterkens / ende de ge-
ne die by hem waren / ende ghinck in / daer
het Dochterken lach.

De doot is eenē slaep. k Joa. 11.11.

41 Ende hy greep dat Dochterken by der
handt / ende seyde: Talitha kumi / dat is in
Duytsch : Ghy Dochterken ick segghe v /
Staet op.
42 Ende terstont stondt dat Dochterkē op /
ende wandelde / want het was twaelf Jaer
oudt / ende sy verschrickten met grooter ver-
schrickinghe.
43 Ende hy geboodt hen seere / dat niemant
dat weten soude / ende seyde datmen haer
te eten gheuen soude.

Dat vi. Capittel.

1. Christus leert in zijn Landt / 7. sende
de twaelue met macht / 14. Herodes eñ an-
dere hebbē verscheydē meyningē van hem /
17. Joannes de Dooper is gedoot / 29. ende
begrauen / 34. daer na als Jesus de Scha-
ren gheleert hadde / 35. verseedt hyse inde
woestijne

woestijne met vijf brooden en twee visschen
47. ten eynde / wandelende op de Wate-
ren / openbaert hy hem seluen zijnen Disci-
pulen. 54. ende daer nae gheneest hy vele
Crancken.

1 ENde a van daer wtghegaen zijnde / is
Christus zijn Vaderlant predickende/ wort niet ontfanghen. hy ghecomen in zijn Vaderlandt / en
zijne Discipulen volchden hem.
2 Ende als de Sabbath comen was / be-
ghonste hy in de Vergaderinghe te leeren.
Ende vele die hem hoorden / verschrickten /
segghende: Van waer comen hem dese din-
a mat.13.52 gen? Ende wat wijsheydt is dese / die hem
Luc.4.16. ghegeuen is / ende dat sulcke crachten door
zijne handen ghescheiden?
b Joā.6.42 3 b Is dese niet de Timmerman / de sone
Marie, ende de Broeder Jacobi ende Jo-
ses / ende Jude / ende Simonis? Ende en
zijn zijne Susters niet hier by ons? Ende sy
werden aen hem gheergert.
Propheet. 4 Ende Jesus seyde tot hen: c Geen Pro-
c mat. 13.57. pheet en is sonder eere dan in zijn Vader-
Mar.3.13. landt ende onder zijne Maghen ende onder
Luc.4.24. zijn huysghesin.
Joan.4.44 5 Ende hy en conde daer gheen crachten
doen / dan weynighe Siecken leyde hy de
handen op / ende maeckt ese ghesont.
6 En hy verwonderde hem van haer On-
d Mat.9.36 gheloouicheyt / d ende ghinck omme door
de omligghende Vlecken / leerende /
De Apostelen worden gesonden. 7 e En hy riep tot hem de twaelue / en be-
gonstese wt te senden twee ende twee: ende
gaf hen macht ouer de onreyne Geesten.
e Mat.10.1 8 Ende gheboodt hen / dat sy niet nemen
Luc.6.13. en souden tot de wech dan alleenlick eenen
ende 7.1. Staf: gheen Male / gheen Broodt, gheen
ghelt inden buydel:
f Act.12.4. 9 f Maer gheschoeyt te wesen met solen / en
niet becleedt te worden met twee rocken:
10 Ende hy seyde tot hen: soo waer ghy
in huys gaet / daer blijft / tot dat ghy van
daer wech gaet.
g mat.10.14 11 g Ende soo wie v niet en ontfangt /
Luc.9.5. noch hoort, wtgaende van daer, h schuddet
h Act.13.51. het stof van uwe voeten / hen tot een ghe-
ende 18.6. tuyghenisse. i Voorwaer segghe ick v / het
i mat. 10.15. sal den Sodomiten of Gomorriten in den
Luc.10.12. daghe des oordeels verdraghelicker wesen /
dan dier Stadt.
Bekeeringhe. 12 Ende sy wtghegaen zijnde / predickten
Beteringhe.
13 Ende sy worpen veel Duyuelen wt / en
k Jaco.5.14 k salfden veel siecken met Olie, ende maeck-
tense ghesont.
l Mat 14.1 14 l Ende de Coninck Herodes hoordet /
Luc.9.7. (want zijnen Naem was openbaer ghe-
worden) ende seyde: Joannes die daer
Waer door Christus ghehouden was doopte, is vanden dooden opghestaen, en
daerom wercken de crachten in hem.
15 Andere seyden: Hy is Elias. Andere:
Hy is een Propheet / oft ghelijck een vande
Propheten.
16 Maer als het Herodes hoorde / seyde hy:
Waerom Joannes geuangē was. Dese is Joannes / dien ick onthooft heb-
be / die is van de dooden opghestaen.
17 m Want de selue Herodes hadde gesonden / ende Joannem doen vanghen / ende
m mat. 14.3 den / ende Joannem doen vanghen / ende
Luc.3.19. inden kercker ghebonden om Herodias de
ende 9.9. Huysvrouwe zijns broeders Philippi / om
dat hyse ghetrouwt hadde.
n Leu. 18.16 18 Want Joannes seyde tot Herodes: n Het
20. en is v niet gheoorlooft / uws Broeders
Wijf te hebben.
19 Ende Herodias leyde hem laghen / ende
De Coninc wilde hem dooden: maer en conde niet.
vreesde Jo- 20 Want Herodes vreesde Joannem / weten-
annem. de dat hy een o rechtueerdich ende heylich
o mat.14.5. Man was / ende hielt veel van hem: ende
ende 21.26. als hy hem ghehoordt hadde, dede hy veel
dingen / ende hoorde hem geerne.
21 Maer als daer een welgelegen dach ge-
comen was / dat Herodes p op den dach p mat. 14.
zijner gheboorten / een Maeltijt gaf zijnen Gen.40.20
Ouersten ende den Ouersten ouer duysent /
ende voornemsten van Galilea:
22 Doe ginck der seluer Herodias Dochter Danssen.
in / ende danste. Ende als het Herodi ende
den ghenen die met hem ter Tafel aensa-
ten / behaecht hadde, seyde de Coninck tot
het Dochterken: Begeert van my wat ghy
wilt, ende ick salt v gheuen.
23 Ende hy q swoer haer / segghende: Wat q Judicum
ghy van my begheeren sult / dat sal ick v 11.30.
geuen: Ja tot de helft mijns Coninckrijcx.
24 Ende sy wtgegaen zijnde / seyde tot haer
Moeder: Wat sal ick begheeren? Ende sy
seyde: Het hooft Joannis des Doopers.
25 Ende sy terstont haestelick ingaende tot
den Coninck / heeft begeert, seggende: Ick
r begeere dat ghy my nu terstont geeft het r Gr. wil
Hooft Joannis des Doopers in een schotel.
26 Ende de Coninck droeuich ghewordden /
om den Eedt / ende om die mede ter Tafel
aensaten / en wilde haer niet weygheren.
27 Ende de Coninck sandt terstondt den
Scherprichter / ende gheboodt zijn Hooft
in te brenghen. Ende die ghinck henen, en
onthoofde hem inden kercker.
28 Ende bracht zijn Hooft in een Schotel / Joannis
en gaf het den Dochterken / en het Doch- hooft wort
terken gaf het zijner Moeder. der Dansserssche gegeuen.
29 Ende als zijne Discipulen dit hoorden /
ghingen sy, ende namen zijn Lichaem / ende
leydent in een graf
30 s Ende de Apostelen zijn tot Jesum ver- s Luc.9.10.
gadert / ende bootschapten hen alles / bey- De Apostelen wedergekeert vā predicken.
de wat sy ghedaen hadden / ende wat sy
gheleert hadden.
31 Ende hy seyde tot hen: Coemt ghy in
een woeste plaetse alleen / en rust een wey-
nich: want daer waren der vele die aen-
quamen / ende henen ginghen / soo dat sy
gheen gelegentheyt en hadden om te eten.
32 t Ende sy voeren henen / nae een woeste t mat.14.13
plaetse, met een Schipken alleen. Luc.9.10.
33 En de scharen sagense henen varen / ende Joan.6.1.
vele bekenden hem: ende liepen te voete wt Jesus leert
alle Steden derwaerts / ende voorgingense / ende woestyne.
ende zijn te samen tot hem gecomen.
34 Ende Jesus wtghegaen zijnde / sach een
groote Schare: ende hy werdt beroert
met barmhertichevdt ouer hen: want sy
waren u gelijck Schapen gheenen Herder u Jere.23.1.
hebbende. En hy begonst hen veel te leerē. Ezech. 34.2
35 x Ende als nu den dach by na ouer was, Spijst 5000 mannē met vijf broodē ende twee visschen.
ghinghen zijne Discipulen tot hem / seg-
ghende: Dese plaetse is woest / ende den
dach is nu verre comen:
36 Laetse van v / datse henen gaen in de om- x mat. 14.15
ligghende Velthuysen ende Vlecken / ende
henseluen broodt coopen / want sy en heb- Luc.9.12.
ben niet te eten.
37 Ende hy antwoordende / seyde tot hen:
Geeft ghy hen te eten. Ende sy seydē hem:
Sullen wy gaen / ende coopen voor twee
hondert penningen broodts / ende hen ge-
uen te eten?
38 Ende hy seyde tot hen: Hoe veel brooden
hebt ghy, Gaet henen ende besiet het.
y Ende als sy het bekent hadden, seyden y mat.14.17.
sy: Vijue / ende twee Visschen. Luc.9.13.
39 Ende hy gheboot hen / dat sy alle souden Joan. 6.9.
by Tafelē neder sitten, op het groene gras.
40 Ende sy saten neder / ghedeylt by honder-
den ende by vijftighen
41 Ende als hy de vijf Brooden ende twee Danckseginghe /
Visschen ghenomen hadde / sach hy op na 1. Samuel
den Hemel / ende z danckte / ende brack de 9.13.

brooden/ende gaffe zijnen Discipulen/ dat
zyse hen voorlegghen souden: ende de twee
visschen deylden sy onder hen allen.
42 Ende sy aten alle/ ende werden versaedt.
43 Ende sy namen op van de brocken/ twelf
volle korven/ ende vanden visschen.
44 Ende die daer ghegeten hadden/ waren
ontrent vijf Duysent Mannen.
a mat.14.22 45 a Ende terstondt bedwanck Jesus zijne
Joan.6.17/ Discipulen in een Schipken te gaen/ ende
voor hem ouer te varen nae Bethsaida/
bewijle hy de Scharen verliet.
b mat.14.23 46 Ende als hyse gelaten hadde/ b ghinck
Luc.6.12. hy op eenen Berch/ om te bidden.
47 Ende als het nu auondt werdt/ was dat
Schipken midden in de Zee. ende hy was
alleene op het Landt.
De wint is den Apostelen teghen inder Zee. 48 Ende sachse seer arbeyden in het voort-
varen/ want de Windt was hen teghen.
Ende ontrent der vierder wake des nachts
quam hy tot hen/ wandelende op de Zee/
ende wildese voorby gaen.
49 Ende als sy hem saghen wandelende op
Schijnsel. de Zee/ meynden sy dat het een Schijnsel
waer: ende riepen.
50 Want sy saghen hem alle/ ende waren
beureest: ende terstondt sprack hy met hen/
ende seyde hen: Weest wel ghemoedt/ ick
bent/ vreest niet.
51 Ende hy quam tot hen int Schipken/
ende de windt stilde: ende sy waren bouen
maten seer verschrickt in haer seluen/ ende
waren verwondert.
52 Want sy en hadden niet verstaen van de
brooden: want haer herte was verblindt.
c mat.14.34 53 c Ende als sy ouer ghevaren waren/
quamen sy in het Landt Genezareth/ende
voeren aen.
54 Ende als sy wt het Schipken ghegaen
waren/ terstont hebben sy hem ghekent.
55 Ende loopende door dat gheheel om
De kranckē ligghende Landt/ beghonsten sy de Cranc-
worden ge- ken op bedden om te draghen/ waer sy
nesen door hoorden dat hy was.
het genakē 56 Eñ waer hy in quam in Vlecken of Ste-
des cleedts den/of velt huysen/ daer leyden sy de cranc-
Christi. ken op de d straten/ende baden hem dat sy
d Grieck/ doch den zoom zijns cleets rakē mochten.
merckten. Eñ alle die hem raeckten/ werden ghesont.

Dat vij. Capittel.

6. De gheboden der menschen zijn ver-
doemt/ 24. de Dochter der Cananeetscher
vrouwe wordt ghenesen/ 32. ende oock de
doove stomme. Waer wt dat veele Jesum
groot achten.

a Mat.15.1 1 Ende a tot hem vergaderden de Phari-
Met onge- seen/ eñ sommighe Schriftgheleerde/
wasschen die van Jerusalem ghecomen waren.
handē eten. 2 Ende siende dat sommige van zijne Dis-
b Ofte/ on- cipulen broot aten met b gemeyne/ dat is/
reyne/ met onghewasschen handen/ straften zyt.
3 Want de Phariseen/ende alle de Joden
* Oft/neer- en eten niet/ ten sy dat sy de handen * me-
stelick. nichmael wasschen/ ende houden de Inset-
Menschen tinghe der Ouderlinghen.
leeringhen 4 Ende als sy vander Merckt comen/ soo
vā wasch- en eten sy niet/ eer sy ghewasschen zijn.
inghen. Ende vele andere dinghen/die sy aengeno-
men hebben te houden/ als/ de wasschin-
ghe van Drinckvaten/ Crupcken/ Kopere
c Gr.beddē/ vaten/ ende c Tafelen.
want sy la- 5 Daer nae vraechden hem de Phariseen
ghen ende ende de Schriftgeleerde/ seggende: Waer-
laten voor- om en wandelen uwe Discipulen niet nae
tijden aen de Insettinge der Ouderlingen/ maer eten
bedden. het broodt met onghewasschen handen?
6 Doe antwoordde Jesus/ ende seyde tot
hen: Wel heeft Esaias gheprophetcert

van v Gheueynsde: ghelijck gheschreuen Geueynsde
is: b Dit volck eert my met den lippen/ b Esa.29.13
maer haer herte is verre van my. Ezec.33.31.
7 e Te vergeefs eerē sy my/ leerende leerin- e Mat.15.9
gen dwelck zijn gheboden der Menschen. Colos.2.22.
8 Want verlatende het gebot Gods/ houdt Tit.1.14.
ghy de insettinge der Menschen/ als was-
schingen der Crupcken eñ Drinckvaten eñ
vele andere dier ghelijcke dingen doet ghy.
9 Ende hy seyde tot hen: Wel verworpt
ghy lieden het ghebodt Gods/ op dat ghy
uwe Insettinge houdt.
10 Want Moses heeft geseyt: f Eert uwen Ouders ee-
Vader eñ uwe Moeder. Ende g wie zijnen ren.
vader of moeder vloeckt/ die sterue de doot. f Exo.20.12
11 Maer ghy segt: So een mensche seyt tot Deut.5.16.
zijnen Vader oft Moeder: Korban dat is/ Syr.3.9.
so wat gaue die van my ghedaen sal wor- Ephes.6.2.
den sal v te nutte comen/ die doet wel. g Exo.21.17
12 Ende ghy en laet hem niet meer dat. do- Leui.20.9.
uen doen zijn vader oft zijne moeder. Deut.27.16
13 h Ende maeckt Gods Woordt te niete/ Pro.20.20.
door uwe Insettinghe/ die ghy ingheset h mat.15.6.
hebt: ende dierghelijcke dingē doet ghy vele. 1.Tim.4.3.
14 i Ende nae dat hy de gantsche Schare 2.Tim.3.2.
tot hem gheroepen hadde seyde hy: Hoort i mat.15.10.
my alle/ ende verstaet:
15 k Daer en is niet buyten den Mensche/ k Act.10.15.
dat/ alst in hem coemt/ hem can l ontreyni- Rom.14.17.
ghen. Maer dat van hem wtgaet/ dat ist/ 20.
dat den mensche m ontreynicht. Tit.1.15.
16 So yemandt Ooren heeft om te hooren/ l Grieck/ ge-
die hoore. meyn makē
17 n Ende als hy vander Schare in huys m Grieck/
ghegaen was/ vraechden hem de Disci- ghemeyn
pulen vander ghelijckenisse. maeckt.
18 Ende hy seyde tot hen: Zijt ghy lieden n mat.15.15.
oock also sonder verstant? Weet ghy niet/
dat/ al wat van buyten in den mensche Wat den
coemt/ hem niet ontreynigen en can. mēscheont-
19 Want het en gaet in zijn herte niet/maer reynicht.
in den buyck/ ende gaet wt in den stoel- o Gen.6.5.
ganck/suyuerende alle de spyse. ende 8.21.
20 Ende hy seyde tot hen: Dat wtgaet van Jere.17.9.
den menschen/ dat ontreynicht den mensche. Prou.6.14.
21 o Wāt van binnen wt der menschen herte
comen boose gedachten/ ouerspel/ hoererie/
Doot slaghen.
22 Dieuerie/ ghierichheydt/ boosheydt/ be-
driegerie/ onteerbaerheydt/ quade ooghe/
lasteringe/ hooueerdicheyt/ onwetenheyt.
23 Alle dese boose dinghen comen van bin- p mat.15.21.
nen/ende ontreynighen den mensche.
24 p Ende opstaende van daer/ ghinck hy
ontrent de palen Tyri ende Sidonis:
ende in een huys gegaen zijnde/ wilde niet
dat yemandt wiste/ maer het en conde niet De Cana-
verborgen zijn. neetsche
25 Want een Vrouwe/ wiens Dochterken vrouwe bid
eenen onreynen geest hadde/ vā hē gehoort det voor
hebbende/ quam ende viel hem ten voeten: haer beseten
26 (Dit was een Griecksche Vrouwe/ ghe- Dochter.
boren wt Syrophenicien/) ende badt hem
dat hy den Duyuel soude wtworpen van
haer Dochter.
27 Maer Jesus seyde tot haer: Laet eerst de q Gr. fijn.
Kinderen versadicht worden. Want het
en is niet q goet datmē het broot der Kin-
deren neme/ eñ voor de Hondekens werpe.
28 Sy antwoordde/ ende seyde hem: Jae
Heere: want de Hondekens eten onder de
Tafel vande crumkens der kinderen.
29 Eñ hy seyde tot haer: Om dese woordts
wille/ gaet henen/ de Duyuel is wt uwe
Dochter ghevaren.
30 Ende als sy te huys quam/ beuandt sy
den Duyuel wtghevaren/ ende de Doch-
ter ligghende op het bedde.
31 r Ende wederom wtghegaen zijnde van r mat.15.29
de palen

de palen Tyri ende Sidonis / quam hy nae
de Zee van Galilea: midden door de palen
f Gr. Deca polis.
f der thien Steden.
t Mat.9.32 Luc.11.14.
32 Ende sy brochten hem eenen t doouen/
die oock qualick spreken conde / ende baden
hem/ dat hy hem de handt op leyde.
De dooue stomme wort ghenesen.
33 Ende hy hem wechghenomen hebbende
van der Schare aen deen zyde / stack hem
syne vingeren in syne ooren / ende gespogen
hebbende, raeckte syn tonghe.
34 Ende nae den Hemel opsiende / suchtede
hy / ende seyde tot hem: Ephata/ dat is/
wordt gheopent.
35 Ende terstondt werden syne Ooren ghe-
opent / ende de bandt syner tonghe werdt
los. ende hy sprack rechte.
36 Ende hy beval hen dat syt niemant seggen
en souden / maer hoe hyt hen meer verbo-
den hadde, hoe syt meer vercondichden.
u Gen. 1.31. Syra.39.21.
37 u Ende sy verschrickten bouen maten/
segghende, Hy heeft het al wel ghedaen, de
Dooue maect hy hoorende / ende de Stom-
me sprekende.

Dat viij. Capittel.

1. Christus spyst vier duysent Mannen
met seuen brooden ende weynich vischkens /
11. antwoordt den Phariseen / die teecken
begheeren vanden Hemel / 15. verdoemt
haer leere ende geueynstheyt ende oock de He-
rodis, 22. ende na dat hy den blinden heeft
ghenesen/ 27 ende van syne Dicipulen be-
kent is te zyne de Sone Gods/ 31. strafte
Petrum/ die hem wilde van de doot verhin-
deren/ 34. daer hy seggende hoe nootsake-
lick de veruolghinghe zy.

Met seuen brooden worden vier duysent mannen gespyst
a Mat. 15. 32.
1 IN a die daghen als daer een gheheele
groote schare was / ende niet en hadden
te eten / riep Jesus syne Discipulen tot
hem / ende seyde tot hen.
2 My iammert der Scharen/ want sy nu
drye dagen by my blyuen/ ende hebben niet
te eten.
3 Ende indien ickse late vastende nae haer
huys gaen / so sullen sy onder weghen ver-
smachten / want sommighe van hen zyn
van verre gecomen.
4 Ende syne Discipulen antwoorden hem/
Waer van soude yemandt dese hier in de
Woestyne connen versadigen met Broodt?
5 Ende hy vraechde hen: Hoe vele Broo-
den hebt ghy? Sy seyden hem/ Seuen.
Dancksegghinghe.
6 Doe geboodt hy der scharen neder te sit-
ten op de Aerde/ ende nam de seuen Broo-
den/ danckte ende brackse / ende gaffe synen
Discipulen/ dat syse souden voorlegghen/
ende sy leydense den scharen voor.
7 Sy hadden oock weynich cleyn Visch-
kens/ ende als hy ghedanckt hadde/ beual
hy die oock voor te legghen.
8 Ende sy aten / ende werden versadicht/
ende hebben opgenomen seuen koruen ouer-
ghebleuen brocken.
9 Ende die daer ghegeten hadden / waren
ontrent vier duysent ende hy lietse van hem.
10 Ende terstondt in het schipken ghegaen
zynde met synen Discipulen/ is hy gheco-
men in de deelen Dalmanutha.
De Joden soecken teeckenen
b mat.12.38 Luce 11.29. Joan.6.30. 1 Corin.1.20
11 Ende de Phariseen quamen wt / ende be-
ghonsten met hem te twisten / b soeckende
van hem een Teecken van den Hemel/ hem
beproeuende.
12 Ende hy versuchtende in synen gheest/
seyde: Wat soeckt dit gheslachte een Teec-
ken? Voorwaer segge ick v/ desen gheslach-
te sal geen teecken ghegeuen worden/
13 Ende als hyse ghelaten hadde, is hy weder-
om in het Schipken getreden / ende voer ouer.
14 Ende sy hadden vergheten Brooden te
nemen/ ende hadden niet meer dan een broot
met hen in het Schipken.
15 Ende hy gheboodt hen / segghende: Siet
toe/ wacht v van den Deessem der Phari-
seen/ ende van den Deessem Herodis.
Van den Deessem der Phariseen moetmen wachten.
c Mat.16.6 Luce 12.1.
16 Ende sy ouerleyden, sprekende tot mal-
canderen: Wy hebben gheen brooden.
17 Ende Jesus dat bekennende / seyde tot
hen: Wat ouerlegt ghy dat ghy gheen broo-
den hebt? Merckt ghy noch niet / noch
verstaet ghy niet? Hebt ghy lieden noch v
verblindt herte?
18 Ooghen hebbende siet ghy niet? ende
Ooren hebbende hoort ghy niet?
d mat.14.17 Marc. 6.38 Luce 9.13. Joan.6.9.
19 Ghedenckt ghy niet / d als ick vyf broo-
den brack onder vyf duysent Mannen/ hoe
veel volle koruen brocken ghy op naemt/
Sy segghen hem: Twaelue.
e Mat.15.36 37.
20 e Ende als de seuen Brooden ghebroken
werden onder vier duysent Mannen/ hoe
veel volle koruen brocken naemt ghy op?
Sy seyden: Seuen.
21 Doe seyde hy tot hen: Hoe verstaet ghy
lieden niet?
22 Ende hy quam tot Bethsaida: ende sy
brachten hem eenen Blinden / ende baden
hem dat hy hem raeckte.
23 Ende des blinden hant genomen hebbende
leydde hy hem wt het Vleck / ende spooch
op syne Oogen / ende leyde de handen op
hem ende vraechde hem of hy yedt sach.
De Blinde wort siende
24 Ende die man opsiende / seyde: Ick sie
Menschen / want ick siese als Boomen
wandelende.
25 Daer nae leyde hy wederom de handen
op syne ooghen/ ende dede hem anderwerf op
sien. En hy wert weder te rechte gebracht/
ende sachse alle claerlick van verre.
26 Ende Jesus sandt hem nae syn huys / seg-
ghende: Gaet in het Vleck niet/ noch seyt
het oock niemande in den Vlecke
f Mat.16.13 Luce 9.18.
27 f Ende Jesus ende syne Discipulen gingen
na de vlecken Cesaree Philippi. Ende inden
wech vraechde hy syne Discipulen / seg-
ghende tot hen: Wie seggen de Menschen
dat ick ben?
Des volcx meyninghe van Christo.
g Mat.14.2
28 Ende sy antwoordden/ g Joannes de
Dooper: ende sommighe Elias, ende sommi-
ghe, een van de Propheten.
Der Apostelen belydinge van Christo.
h Joan.6.69
29 Ende hy seyde tot hen: ende ghy lieden wie
segt ghy dat ick ben? Petrus antwoorden-
de, seyde tot hem: h Ghy zyt Christus.
Christus vermaentse van syn lyden.
i Mat.16.21 ende 17.22 ende 20.18 Marci 9.31 ende 10.33 Luce 9.22. ende 18.31 ende 24.7.
30 Ende hy verboot hen scherpelick, dat sy dat
niemande van hem seggen en souden.
31 i Ende hy beghonstese te leeren / dat de
Sone des Menschen vele moeste lyden /
ende vande Ouderlingen ende Ouerpriesteren
ende Schriftgeleerden verworpen ende ghe-
doodt worden/ ende na drye daghen weder-
om opstaen.
k Of openbaerlick.
32 Ende hy seyde hen die reden k vry wt/
ende Petrus nam hem, ende beghonst hem te
straffen.
l Esa.19.22.
33 Maer hy hem ommekeerende, ende syne
Discipulen aensiende / strafte Petrum /
seggende/ l Gaet achter my Satan / want
ghy versint niet dat Gods is, maer dat der
Menschen is.
Cruyce.
m mat.10.38 ende 16.24. Luce 9.23. ende 14.27.
34 Ende de scharen met syne Discipulen tot
hem geroepen hebbende / seyde hy tot hen:
So wie m my wil na volghen/ die versake
hemseluen/ ende neme syn Cruyce op / ende vol-
ghe my nae.
n mat.10.39 ende 16.25. Luce 9.24. ende 17.33. Joan.12.25 o Gre. ziele
35 n Want soo wie syn o leuen wil behou-
den die salt verliesen: ende so wie syn Leuen
sal verliesen / om my / ende om des Euan-
geliums wille / die salt behouden.

36 Want wat salt den Mensche baten / oft
hy de geheele weerelt wonne / ende syn ziele
schade dede?
p Psal. 49.9 37 Oft wat sal de mensche geuen / p daer hy
q Mat. 10.32 syn ziele mede weder losse?
Luce 9.26. 38 q Want so wie hem myns / ende myner
ende 12.8. woorden sal ghheschaemt hebben / in dit
2 Tim. 2.1. ouerspelich en sondich ghestachte / diens sal
1. Joan. 2.23 hem de Sone des menschen oock schamen
als hy sal comen met syne heylige Engelen
in de eerlickheyt syns Vaders.

Dat ix. Capittel.

2 Jesus verandert hemselven / voor
syne Apostelen / 17. verlost eenen mensche
van den boosen gheest / 31. voorseydt den
synen syn doot en verrysenisse / 35 de welc-
ke hy vermaent tot ootmoedicheydt / ende
van eeghermisse.

a Mat. 16.28 1 Ende a hy seyde tot hen / Voorwaer
Luce 9.27 segghe ick v lieden / daer zyn sommighe
van die hier staen / die dē doot niet sma-
ken sullē tot dat sy het Conincrijck Gods
met cracht sien comen.
b Mat. 17.1 2 b Ende na ses dagen nam Jesus Petrum
Luce 9.28 en Jacobum / ende Joannem / ende leydde se
op eenen hooghen berch bezyden alleen: en
hy werdt verandert voor hen.
Deverande- 3 Ende syne cleederen werden blinckende
ring: seer wit / ghelyck als de sneeu / sulcke als
Christi gheen Volder op der Aerden / can soo wit
maken.
4 Ende van hen werdt ghesien Elias ende
Moses, ende spraken met Jesu.
5 Ende Petrus antwoorde segghende tot
Jesum: Rabbi / het is goedt dat wy hier
zyn laet ons dā drij Tabernaculen maken /
v eenen / en Moysū eenen / ende Elie eenen.
6 Want hy wiste niet wat hy seyde: want
sy waren vervaert.
7 Ende daer quam een Wolcke diese be-
schaduwde / ende een stemme quam wt der
Christum wolcke segghende: c Dese is myn wel lie-
moetmen ue Sone / d hoort hem.
hooren. 8 Ende terstont alomme siende / en saghen
c Esai. 42.1. sy niemant dan Jesum alleen met hen.
Mat. 3.17. 9 e En als sy van den berge afquamen / ver
ende 17.5. boodt hen Jesus dat syt niemande seggen
Mar. 1.11. souden wat sy gesien haddē eer de Sone des
Luce 3.22. menschen van de dooden opgestaen ware.
ende 9.35. 10 Ende dit woort hebben sy behouden / en-
Coloss. 1.13. de vraechdē onder malcanderē: Wat is dat
2 Pet. 1.17. van de dooden opstaen?
d Deu. 18.15 11 Ende sy vraechden hem seggende: Wat
e Mat. 17.9 ist dat de Schriftgheleerde segghen / f dat
Luce 9.37. Elias eerst comen moet?
Elias is 12 En hy antwoordde de seyde tot hen: Elias
Joannes sal eerst comen en alle dinck te rechte bren-
de Dooper gen: en g het sal ghescheiden gelijck geschre-
f Mala. 4.5 uen is van den Sone des menschen dat hy
Mat. 11.14 veel lyden sal / ende veracht worden.
Luce 1.13. 13 Maer ick segge v lieden dat oock Elias
g Psal. 22.7. gecomen is, (ende sy hebben hem ghedaen
Esaie 53.4. al wat sy gewilt hebben) h gelyc van hem
h Mala. 4.5 geschreuen is.
14 Ende als hy by de Discipulen ghecomen
was / sach hy een groote schare omme hen /
ende de Schriftgeleerde twisteden met hen.
Die den 15 Ende terstont / als alle de scharen hem
stommen sagen / waren sy verbaest ende tot hem loo-
geest hadde pende / hebben sy hem gegroet.
wordt ghe- 16 Ende hy vraechde de Schriftgheleerde:
nesen. Waer van twistet ghy met hen?
i Mat. 17.14 17 i En een wt de schare antwoordde seggē-
Luce 9.37 de: Meester ick hebbe tot v ghebracht my-
nen Sone / die eenen stommen Geest heeft.
18 Ende waer hy hem aengrypt / soo scheurt
hy hem / en schuymt en knerscht met zyne
tandē / ende verdorret: Ende ick hebbe uwe
Discipulen geseydt / dat sy hem souden wt
worpen / ende sy en hebbē niet ghecomen.
19 Ende hy antwoordde hem / ende seyde: Christus
O ongheloouich ghestachte / hoe lange sal straft dē on-
ick by v lieden wesen? hoe langhe sal ick v gelooigen
lieden lyden? Brengt hem tot my. Vader des
20 Ende sy brochten denselven tot hem: ende beseten
als hy hem sach / terstondt scheurde hem de Soons.
Geest / ende hy vallende op de aerde wente-
lende schuymende.
21 Ende hy vraechde synen Vader: Hoe veel
tydts ist dat hem dit ghescheit is? ende hy
seyde hem: Van kinde af.
22 Ende dickwils worpt hy hem int vyer /
en int Water / om hem te verderuen: maer
so ghy yedt vermeucht / coemt ons te hul-
pe / ende ontfermt v onser
23 Ende Jesus seyde tot hem: Soo ghy cont
ghelooven / k alle dinck is den geloovigen G Geloove.
meughelick. k Luce 17.6.
24 Ende terstondt riep des kints vader met
tranen seggēde: Ick gelooue Heere: Coemt
myner ongeloouicheit te hulpe.
25 Ende Jesus siende dat de scharen te hoop
liep / verboodt hy den onreynen Geest / seg-
gēde hem: Ghy stomme en doove gheest ick
beuele v / vaert wt van hem / ende en vaert
voort aen niet meer in hem.
26 Ende de Gheest roepende / ende hem seer
scheurende / voer wt / ende het kindt was
als doodt / soo dat vele seyden: Hy is ghe-
storuen.
27 Ende Jesus nam hem by der handt / ende
rechtede hem op: ende hy stondt op.
28 l En als hy in huys gegaen was / vraech l Mat. 7.19
dē hem zyne Discipulen bezyden / seggende:
Waerom en condē wy hem niet wt werpē?
29 Jesus seyde tot hen. Dese aert en can Gebet met
nerghens door wtuaren / dan door bidden vasten.
ende vasten. Christus
30 m Ende als sy van daer gingen / reysden voorseit syn
sy door Galileam / ende hy en wilde niet lyden.
dat het yemandt wiste. m Mat. 16.21
31 Want hy leerde syne Discipulen / ende ende 17.22
seyde hen: de Sone des menschē sal ouerge ende 20.18
leuert worden / inder menschen handen / en- Mar. 8.31.
de sy sullē hem dooden: en gedoodt zynde / ende 10.33.
sal hy ten derden dage wederopstaen. Luce 9.22.
32 Maer sy en verstonden die reden niet / ende 18.31
ende vreesden hem te vragen. ende 24.7.
33 n Ende als hy te Capernaum quam / ende n Mat. 18.1
in huys gegaen was / vraechde hyse: Wat Luce 9.46.
ouerleyt gy onder malcāderē op dē wech? ende 22.24
34 En sy swegen: Want sy hadden onder
malcanderē ouerlept wie de Meeste ware.
35 Ende als hy ghheseten was / riep hy de Wie de
twaelue en seyde tot hen: o Soo yemandt Meeste zy
wil de eerste wesen / die zy de alderlaetste / onder de A-
ende aller Dienstknecht. postelen.
36 En hy nam een kindeken / ende stelde dat o Mat. 20.27
midden onder hen / ende omuinck het met Mar. 10.43
syne armen / ende seyde tot hen:
37 p Soo wie een van sodanighen kinder p Mat. 18.5
kens ontfangt / in mynen Name / die ont- Luce 9.48.
fangt my: ende die my ontfangt / die ont- Joan. 13.20
fangt my niet / maer den ghenen die my
ghesonden heeft.
38 q Joannes antwoordde hem segghende: q Luce 9.49.
Meester / wy hebben eenen gesien in uwen Crachten
Name de Duyuelen wt drijuen / welcke doen in den
ons niet en volcht: ende wy hebbent hem name
verbodē / om dat hy ons niet na en volcht. Christi.
39 Ende Jesus seyde: Verbiedt hem niet /
r want daer en is niemāt die een crachtich r 1 Cor. 12.3
werck doet in mynen Name / ende hastelick f † Anders /
van my quaet spreken kan. v.
40 Want wie tegen f † ons niet en is / die is
t voor † ons. t† Anders /
41 u Want wie v lieden eenen beker waters v.
te drinc-

Niet ghe uen in Chri isti Name.
u Mat.10.24
De ghelooviige ergert.
x Mat. 18.6
Luce 17.2.
p Mat.5.30
ende 18. 8
Deut. 13.6.
z Of maeckt te strupckelē
a Esa. 66.24
Spra. 7.17.

te drincken geeft in mijnen Name/ om dat
ghy Christi zijt/ Voorwaer segghe ick u lie-
den/ hy en sal sijnen loon niet verliesen.
42 x Ende so wie verergheren sal eenen van
desen cleynen/ die aen my ghelooven/ dien
waert beter dat een Meulensteen aen sy-
nen hals ghedaen werde/ ende in de Zee
ghewopen werde
43 p Ende indien u uwe handt z ergert/
snijdtse af: het is u beter met eender hant
tot het leven in te gaen/ dan twee handen
hebbende, henen te gaen in de Helle, in dat
onuytblusschelicke vyer:
44 a Daer haren worm niet en sterft/ ende
het vyer niet wtgebluscht en wort.
45 Ende indien uwe Voet u ergert/ snijdt
hem af/ het is u beter creupel tot het le-
ven in te gaen/ dan twee voeten hebbende/
ghewopen te worden in de Helle/ in dat
onuytblusschelicke vyer.
46 Daer haren worm niet en sterft/ ende dat
vyer niet wtghebluscht en wordt.
47 Ende indien u Ooghe u ergert/ steecktse
wt: het is u beter een ooghe hebbende/ in
het Conincrijcke Godts te comen/ dan
twee ooghen hebbende in het helsche vyer
ghewopen te worden.
48 Daer haren worm niet en sterft/ ende het
vyer niet wtgebluscht en wordt.
49 Want een yegelick sal met vyer ghesou-
ten worden: b ende alle offer sal met soudt
ghesouten worden.
50 c Het sout is goet/ maer indien het sout
onsout wordt/ waer mede salmen dat sma-
kelick maken? Hebt sout in u selven/ d ende
hebt vrede onder malcanderen.

b Levi. 2.13.
c Mat.5.13.
Luce 14.34.
d Rom.12.18
Hebr. 12.14

Dat x. Capittel.

2. Van houwelick te scheyden/ 11. sa-
licheydt der kinderen/ 27 middel ende swa-
richeydt der salicheyt/ 29 loon der ghenen
diet al verlaten om Christi wille/ 32. van
sijn verdruckinge/ doot/ en opstandinghe/
39 van crupce, en vernederinghe/ 46. Bar-
timeus wordt siende.

a Mat.19.1
Alleenlick om Overspel machmen sijn wijf laten

1 Ende a van daer opghestaen zijnde/ is
hy gecomen in de palen des Jordtschen
landts/ door het landt over den Jor-
daen/ ende de scharen versamelden weder
om tot hem/ ende hy leerdese wederom/
na sijne ghewoonte.
2 Ende de Phariseen quamen ende vraech-
den hem: Ist den manne gheoorloeft sijn
wijf te verlaten? hem beproevende.
3 Ende hy antwoorde ende seyde tot hen:
Wat heeft u Moses geboden?
4 Sy seyden: b Moses heeft toeghelaten
eenen scheydtbrief te schrijven/ ende haer
te verlaten.
5 Jesus andtwoordde ende seyde tot hen:
Om uws herten hardicheydts wille/ heeft
hy u lieden dat gebodt geschreven.
6 c Maer vanden beginne der Scheppinghe
heeftse Godt Man ende Wijf ghemaeckt.
7 d Daerom sal de mensche synen Vader en
sijn Moeder verlaten/ ende sal sijnen wijve
e aenhanghen.
8 Ende sy twee sullen een vleesch wesen/
so dat sy nu niet meer twee zijn/ maer een
vleesch.
9 f Daerom/ wat Godt tsamen ghevoecht
heeft/ dat en scheyde gheen Mensche.
10 Ende in huys vraechden hem syne Dis-
cipulen wederom van dat selve.
11 Ende hy seyde tot hen: g Soo wie sijn
wijf verlaet/ ende trout een ander/ die doet
Overspel h met haer.
12 En so een Wijf haren man verlaet/ ende
trout eenen anderen/ die doet Overspel.

b Deu. 24.1
Jere. 3.1.
c Gen.1.27.
Mat. 19.4.
d Gen. 2.24
1 Cor. 6.16.
Ephe.5.31.
e Griecx/ aengelijmt worden.
f 1Cor.7.10.
g Mat.5.32
ende 19.9.
Luce 16.18.
1.Cor.7.10.
h Of/ tegen haer.
Kinderkens worden tot Christum ghebracht.

13 i Ende sy brachten kinderkens tot hem/
dat hyse raken soude: ende de Discipu-
len straften de aenbrenghers.
14 Als Jesus dat sach/ nam hijt onweer-
delick/ ende seyde tot hen: Laet de kinder-
kens tot my comen/ ende en werdt hen
niet/ k want sulcker is het Coninckrijcke
Godes.
15 Voorwaer segghe ick u lieden: Soo wie
het Coninckrijcke Godes niet en ontfangt/
ghelijck een kindeken/ die en sal daer niet
in comen.
16 Ende hy omvinckse in sijne armen/ ende
leyde de handt op hen/ ende segendese.
17 l Ende als hy wtghegaen was op den
wech/ so liep een tot hem/ ende vallende
hem aen de knyen/ vraechde hem: Goede
Meester/ wat sal ick doen/ dat ick het
eeuwighe leven besitte?
18 Ende Jesus seyde tot hem: Wat noemt
ghy my goet? daer en is niemandt goet
dan een/ namelick Godt.
19 Ghy weet de ghebode/ m Ghy en sult
gheen Overspel doē/ Ghy en sult niet doot
slaen/ Ghy en sult niet stelen/ Ghy en sult
gheen valsch ghetuyghenisse gheven/ Ghy
en sult niet bedriegen/ Ghy sult uwen Va-
der ende uwe Moeder eeren.
20 Hy antwoordde ende seyde: Meester/
Dese hebbe ick alle ghehouden van mijner
ionckheydt aen.
21 Ende Jesus hem aensiende/ hadde hem
lief. ende seyde tot hem: n Een dinck ont-
breeckt u, gaet henen/ vercoopt al wat ghy
hebt/ ende gevet den Armen/ ende ghy sult
eenen schadt in den Hemel hebben. Ende
coemt/ neemt u Cruyce op/ ende volcht
my nae.
22 Ende hy wert bedroeft om dies woorts
wille/ ende ghinck treurich henen/ want
hy besat veel goets.
23 Ende Jesus sach rondtomme/ en seyde
tot sijne Discipulen: o Hoe swaerlick sul-
len die/ die rijckdom hebben/ in het Coninc-
rijcke der Hemelen comen.
24 Ende de Discipulen verwonderden hen
van dese sijne woorden. Maer Jesus ant-
woorde wederom/ ende seyde tot hen: Kin-
deren/ hoe swaerlick comen/ die op het
goet haer vertrouwen setten/ int Coninck-
rijcke Gods comen.
25 Het is lichter eenen p kemel door een
naelden ooghe te gaen/ dan den rijcken in
het Coninckrijcke der Hemelen te comen.
26 En sy verschricten noch meer/ segghende
tot malcanderē: Wie can dan salich wordē?
27 Maer Jesus sachse aen/ ende seyde:
By den menschen ist onmueghelick/ maer
niet by Godt: q Want alle dinghen zijn
mueghelick by Godt.
28 r En Petrus begonst tot hem te seggen:
Siet/ wy hebben al verlaten/ ende zijn u
nae ghevolcht.
29 En Jesus antwoordende seyde: Voor-
waer segghe ick u lieden: Daer en is nie-
mant die achter ghelaten heeft/ huys/ oft
Broeders/ oft Susters/ oft vader/ oft moe-
der/ oft wijf/ ofte kinderen/ ofte ackers/ om
my/ ende om des Evangeliums wille.
30 Die niet hondertfout en ontfangt in
desen teghenwoordighen tijdt/ Huysen/ en-
de broeders/ ende susters/ ende moeders/ en
kinders/ ende ackers/ met de * vervolghin-
ghen: ende inde toecomende wereldt/ het
eeuwighe leven.
31 s Maer vele eerste sullē de laetste wesen:
ende de laetste de eerste.
32 t En sy waren op den wech/ ende gingen
op na Jerusalem: ende Jesus ghinck voor

i Mat.19.13
Luce 18.15.
k Mat. 18.3
ende 19.14
1 Cor.14.20
2. Pet. 2. 2.
Hoe mē het Hemelrijck besit.
l Mat.19.16
Luce 18.18.
Godt is alleen goet.
m Exo.20.13.
ende 21.12
Deut. 5.17.
Roma.13.9.
Al hecoopt.
n Mat. 6.19
Luce 12.23.
ende 16.9.
1 Tim.6.17.
Rijcke die op haren rijckdom be-trouwen.
o Mat.19.23
Luce 18.24.
Prove.11.28
p Of Kabel
Salicheydt is een gave Gods.
q Job.42.2.
Zacha.8.6.
Sap.11.20.
Luce.1.37.
r Mat.4.20.
Mat 10.28
Luce.5.11.
ende 8.28.
Het verlatē om des Evangeliums wille.
* Dat is/ hoe wel sy vervolcht worden/ soo sullen sy sulcx al geduldich saem als de vrienden vinden/ als sy des noot hebbē
s Mat.19.30.
ende 20.16.
Luce. 13.30.
t Mat.16.21.
ende 17.22.
ende 20.18.
Marc.8.31.
ende 9.31.
Luce.9.22.
ende 18.31.
ende 24.7.
Der kinderē Zebedei eergiericheyt.

hen/ende sy waren verbaest/ ende volchden
hem na met vreese: Ende hy nam de twael-
ue wederom/ ende begonst hen te segghen
wat hem gheschieden soude.
33 Segghende: Siet/ wy gaen op na Jerusa-
lem / ende de Sone des menschen sal den
Ouerpriesteren eñ Schriftgheleerden ouer
ghelevert worden / ende sy sullen hem ver-
oordeelen totter doot/ ende den Heydenen
overleveren.
34 Eñ sy sullen hem bespotten ende gheesse-
len bespouwen ende dooden: eñ ten derden
dagh: sal hy weder opstaen.
u ma. 20.20 35 u Ende tot hem quamen Joannes ende
Jacobus/ de sonen Zebedei / segghende:
Meester/ wy willen dat ghy ons doet dat
wy begheeren.
36 Hy seyde tot hen : Wat wilt ghy lieden
dat ick v doe?
37 Sy seyden hem: Geeft ons dat wy sitten
in uwe heerlickheydt/ de eene aen v rechter
hant: dander aen v slincker handt.
38 Jesus seyde tot hen : Ghy weet niet wat
Drinckbe- ghy begheert : cont ghy lieden den Drinck-
ker. Doop. beker drincken dien ick drincke? ende ghe-
x Luce.12.50 doopt worden met den Doope x daer ick
Mat.20.22 mede ghedoopt worde?
39 Sy seyden hem : Wy connent. Jesus
seyde tot hen : Den Drinckbeker dien ick
drincke sult ghy lieden drincken : ende ghy
sult met den Doope gedoopt worden daer
ick mede ghedoopt worde.
40 Maer aen myner rechter ofte slincker
hande te sitten/ dat en staet my niet te ghe-
y mat.25. 34 uen: maer het sal ghegheuen worden/ y dien
het bereydt is.
41 Ende als de thiene dit hoorden / begon-
sten sy dat onweerdelick te nemen van Ja-
cobo ende Joanne.
42 Ende Jesus riepse tot hem / ende seyde
z mat.20.25 tot hen: z Ghy lieden weet dat de ghene
Luce.22.25. a dient behaerht de Heydenen te regeren/
a Oft / die die voeren heerschappie ouer hen / ende de
schynen. Machtige voeren ghewelt ouer hen.
Dienaer 43 b Also en salt onder v lieden niet wesen/
des woorts maer die onder v lieden de meeste wil we-
b 1. Pet.5. 3. sen/ die sal uwe Dienaer wesen.
Christus is 44 Ende so wie onder v lieden de eerste wil
Dienaer eñ worden/ die sal eens yegelicx Dienstknecht
Salichma- wesen.
ker. 45 Want de Sone des menschen en is niet
c Joã.13.14. ghecomen c om ghedient te worden/ maer
Philip. 2.7. om te dienen/ d ende zyn leuen te gheuen
d Ephe. 1.7. tot versoeninghe voor vele.
Colos.1.14. 46 Ende sy quamen te Jericho: e Eñ als hy
1.Tim. 2.6. wt Jericho ghinck/ ende zyn Discipulen/
e mat.20.29 eñ een groote schare / so sat de blinde Bar-
Luce 18.35. timeus de sone Timei aen den wech bede-
lende.
47 Ende als hy hoorde dat het Jesus van
Nazareth was/ begonst hy te roepen / en-
de te segghen: O Jesu Dauids sone / ont-
ferme v myner.
48 Ende vele straften hem dat hy swyghen
soude: maer hy riep veel te meer: sone Da-
uids ontferme v myner.
f Gr. seyde 49 Ende Jesus stil staende/ f gheboot dat-
men hem roepen soude : ende sy riepen den
blinden/ eñ seyden hem: Hebt goeden moet
Staet op/ hy roept v.
50 Ende hy zynen mantel af geworpen heb-
bende/ is opghestaen/ ende tot Jesum ghe-
comen.
51 Eñ Jesus antwoordde/ seyde tot hem:
Wat wilt ghy dat ick v doe? De blinde sey-
g dat is/ lee- de tot hẽ: g Rabboni/ dat ick siende worde.
raer/ Mee- 52 Ende Jesus seyde tot hem: Gaet henen/ v
ster. geloove heeft v gheholpen. Eñ terstont wert
Ghelooue. hy siende/ eñ volchde Jesum op den wech.

Dat xj. Capittel.

1. Christus doet zyn incomste te Je-
rusalem/ 15. iaecht de Coopliedẽ wt/ 22.
ende verhoont de cracht des gheloofs/ 24.
de maniere van wel te bidden/ 28. ende wt
wat macht hy sulcx doet.

1 Ende a als sy by Jerusalem quamen a mat.21. 1.
tot Bethphaghe ende Bethania / by Luce.19.29.
den Olyfberch/ sandt hy wt twee zyner
Discipulen.
2 Ende hy seyde tot hen: Gaet henen in dat
vleck dat tegen v ouer is: ende terstont als
ghy lieden daer coemt / sult ghy vinden een
Veulen ghebonden / op welck gheen men-
sche ghesetten heeft / ontbindt dat / ende
brenghet hier.
3 Ende indien v lieden yemant vraecht de:
Waer om doet ghy dat? so segt : De Heere
heuet van noode. Ende hi salt terstont her-
waerts senden.
4 Sy gingen ende vonden het Veulen ge-
bonden aen der Deuren / buyten op een
wechscheydinge/ ende ontbonden t.
5 Ende sommighe van die daer stonden/
seyden: Wat maeckt ghy lieden dat ghi dat
Veulen ontbint?
6 Doe seyden sy ghelijck hen Jesus beuo-
len hadde/ ende sy lietense gaen.
7 b Eñ sy brachten het veulen tot Jesum/ Christus
ende wierpen haer cleederen daer op / ende rijt te Jeru-
hy is daer op ghesetten. salem in op
8 Ende vele spreyden haer cleederen op eenen Ezel.
den wech/ andere sneden meyen van de boo- b Joã.12.14
men/ ende stroydense op den wech. 2. Reg.9.13.
9 Ende die voor gingen/ ende die na volch-
den/ riepen/ segghende: c Hosanna / d Ghe- c Psa.118.26
presen sy die daer coemt in den Naem des d Oft/ ghe-
Heeren. luckich.
10 Ghepresẽ sy dat Coninckrijcke ons vaders
Dauids/ dat daer coemt in den Naem des
Heeren/ Hosanna inde hoochste plaetsen.
11 e Eñ Jesus quam te Jerusalem in/ ende Christus in
ginck inden Tempel: Ende als hyt al ouer den Tẽpel.
sien hadde/ ende het nu auont was/ ghinck e mat.21. 12.
hy wt met den twaeluen nae Bethanien. Luce.19.45.
12 f Ende des anderen daechs als sy van Joan.2. 14.
Bethanien quamen/ hongerde hem. De on-
13 Eñ siende van verre eenen vyghebooom vruchtbaer
bladeren hebbende/ ghinck om te sien of hy vyghebooom
daer wat op vinden soude : ende als hy tot wordt ver-
dẽ seluen ghecomen was/ vant hy niet dan dorret.
bladeren/ want het was der vyghen tijt niet. f mat.21.18.
14 Ende Jesus antwoordende seyde tot
hem: Nu ete voortaen niemandt vrucht
van v inder eewicheyt: ende zyne Discipu-
len hoorden dat.
15 Ende sy quamen te Jerusalem/ g ende De coo-
Jesus inden Tempel ghegaen/ begonst de pers eñ ver-
koopers ende verkoopers wt te drijuen wt coopers wt
den Tempel/ ende de Tafelen der Wisselae- den Tem-
ren/ ende de Stoelen der Duyuen verkoo- pel ghedre-
pers heeft hy omme ghekeert. uen.
16 Ende liet niet toe dat yemant eenich vat g mat.21.12.
door den Tempel droeghe. Luce.19.45.
17 Ende hy leerde / segghende tot hen: Is Joan.2. 14.
daer niet gheschreuen : h Myn huys sal Gods huys
een bedehuys heeten allen volcken? i maer is een bede-
ghy lieden hebt dat tot eenen Moordecuyl huys.
ghemaeckt. h 1. reg.8.29.
18 De Schriftgeleerde ende Ouerpriesters Esaie.56.7.
dit hoorende: k sochten hoe sy hem dooden i Jere.7. 11.
mochten. Want sy vreesden hem/ om dat de k Joã.7. 19.
gantsche schare verwonderde van zyner
leere.
19 Ende alst nu auont gheworden was/
ginck hy wt de Stadt.
20 Ende des morghens voorby gaende / sa-
ghen sy den vyghebooom verdorret van de
wortel aen.

Ende

Ghelooue 21 Eñ Petrus des ghedachtich zijnde / sey-
aen Godt. de tot hem: Rabbi siet/de vyghboom dien
l mat.17.20. ghy vervloect hebt/is verdoret.
ende 21.21. 22 Jesus antwoordende / seyde tot hem:
Luce.17.6. Hebt gheloove aen Godt.
Ghebedt. 23 l Want voorwaer segghe ick u lieden:
m Jer.29.12 So yemant tot desen Berch seydt: Wort
Math.7.7. opgheheuen eñ inder Zee gheworpen/ ende
Luce.11.6. niet en twijfelt in zijn herte maer ghelooft
Joan.14.13 dat het ghene dat hy seyt/ ghesehieden sal:
ende16. 24. so sal hem ghewo(r)den wat hy seyt.
Jacob.1.6. 24 Daerom segghe ick u lieden: m Al wat
1. Joan.3.22 ghy biddende begheert, ghelooft dat ghyt
ende 5.14. ontfanghen sult, ende het sal u lieden ghe-
worden.
n mat.6.14. 25 n Ende wanneer ghy staet om te bidden/
Colos.3.13. so vergeeft indien ghy wat teghen yemant
Syra. 28.2. hebt/op dat oock uwe Vader die inde He-
melen is/u lieden uwe misdaden vergeue.
o mat.18.35 26 o Want indien ghy niet en vergheeft, so
en sal oock uwe Vader die in de Hemelen
is/uwe misdaden niet vergheuen.
p mat.21.21 27 p Eñ sy quamen wederom te Jerusalem:
Luce.20.1. ende als hy inden Tempel wandelde/ qua-
men tot hem de Overpriesters/ eñ Schrift-
gheleerde/ ende Ouderlinghen/
q Exo. 2. 14 28 Ende seyden tot hem: q Wt wat macht
Act.4.7. doet ghy dit/ende wie heeft u dese macht
ende 7.27. ghegheuen dit te doen?
29 Jesus antwoordde ende seyde tot hen.
r Gr. woort Ick sal u oock een r di(n)ck vraghen: eñ ant-
woort my/ ende ick sal u oock segghen wt
wat macht ick dit doe.
Johannis 30 De Doop Joannis was hy wt den He-
Doop. mel/ oft wt de menschen? Antwoort my.
31 Sy overleyden by henselven / segghen-
de: Indien wy segghen: Wt den Hemel, soo
sal hy segghen: Waerom hebt ghy hem dan
niet ghelooft?
32 Ende indien wy segghen : Wt de men-
s Griecr/sy schen/ s so vreesen wy het volck. t Want sy
vreesden het hielden alle dat Joannes warachtich een
volck. Propheet ware.
t mat. 14.5. 33 Ende antwoordden / segghende tot Je-
Matt.6.21 sum: Wy en weten niet. Ende Jesus ant-
woordende seyde tot hen: Soo en segghe
ick u lieden oock niet wt wat macht ick dit
doe.

Dat xij. Capittel.

1. Hy drey(g)ht zijne vyanden door ghe-
lijckenissen met het oordeel Godts / 14.
bewijst daermede der Overheyt ghehoorsaem-
heyt schuldich is/ 25. de opstandinghe der
dooden/ 29. de somme der Wet/ 35. ende zij-
ne Godtlicke macht/ 38. daer nae verdoemt
hy de eerghierichheyt der Schriftgheleer-
den/ 41. ende prijst de gave der We-
duwe.

Wien die 1 Ende a hy begonst door ghelijckenissen
Gods wijn tot hen te seggen: b Een mensche plan-
gaert beuo- tede eenen wijngaert/ende maecte daer
len is/ doo- eenen Tuyn rontomme/ende groef eenen
den Chri- put tot een Wijnperse/ ende timmerde ee-
stum. nen toren/ende heeft hem den Landtlieden
a mat.21.33. verhuert/ende reysde buyten landts.
Luce.20.9. 2 Ende als het tydt was, sandt hy eenen
b Psa.80.9. Dienstknecht tot de Landtlieden / op dat
Esaie.5.1. hy vanden Landtlieden ontfinghe van de
Jere..2. 21. vrucht des Wijngaerts.
ende 12.10. 3 Maer sy grepen hem/ende sloeghen hem/
ende sonden hem ledich henen.
4 Ende hy sandt wederom eenen anderen
Dienstknecht tot hen: ende dien steenich-
den sy/ende braken hem het hooft/ende son
den hem henen met smaetheyt.
5 Ende wederom sandt hy eenen anderen:
dien doodden sy. Ende vele andere, sommi-
ghe sloeghen sy / ende sommighe dood-
den sy.

6 Ende noch eenen sone hebbende die hy
lief hadde / dien sandt hy oock ten laetsten
tot hen/segghende : Sy sullen mijnen so-
ne ontsien.
7 Ende die Landtlieden seyden onder mal-
canderen: c Dese is de Erfghename/ coemt c Gen.37.18.
laet ons hem dooden : ende de erue sal ons Psalm.2.1.
se wesen. Mat.26.3.
8 Eñ sy namen hem / ende doodden hem/ ende 27.1.
ende worpen hem wt den Wijngaert. Joan.11.53.
9 Wat sal dan de Heere des Wijngaerts Christus de
doen? Hy sal comen ende verderuen die hoecksteen/
Landtlieden: ende zijnen Wijngaert sal hy is vãde Jo-
anderen gheuen. den ghewor-
10 Hebt ghy lieden oock dese Schrift niet pen.
ghelesen? d Den steen dien de Timmerlie- d Ps.118.22.
den verworpen hebben / die is het Hooft Esai.28.16.
des Hoecx gheworden. Mat.21.42
11 Dat is vanden Heere ghesciet/ende het Luce.20.17.
is wonderlick in onsen ooghen. Actu.4.11.
12 Ende sy sochten hem te vanghen / maer Rom.9.33.
sy vreesden de schare / want sy bekenden- 1. Petr.2. 6.
dat hy op henlieden die ghelijckenisse ghe-
seydt hadde: ende sy verlieten hem / ende
ginghen wech.
13 e Ende sonden tot hem sommighe wt de e mat.22.15.
Phariseen / Herodianen / op dat sy hem Luce.20. 20.
in zijne woorden vanghen mochten. Van des
14 Eñ sy quamen eñ seyden tot hem: Mee- Keysers tri
ster/wy weten dat ghy warachtich zijt. en- bupt.
de en vraecht nae niemande: want ghy en
siet den persoon der menschẽ niet aen, maer
ghy leert den wech Gods in der waerheyt.
Ist gheoorloeft den Keyser schattinghe te
geuen oft niet? Sullen wy gheuen oft niet
gheuen?
15 Eñ hy merckẽde hare geveynstheyt/ sey-
de tot hen: Wat beproeft ghy my? Brengt
my eenen penninck/op dat ick hem sie.
16 Eñ sy brachten eenen. Ende hy seyde tot
hen: Wiens is dit beelt, ende de opschrift?
Sy seyden tot hem: Des Keysers.
17 Ende Jesus antwoordende / seyde tot
hen: f Gheeft den Keyser dat des Keysers f mat.17.25.
is, ende Gode dat Godts is. Ende sy zijn ende 22.21.
van hem verwondert. Rom.13.7.
18 g Ende de Sadduceen quamen tot hem Van de ver
de welcke segghen dat daer gheen opstan- rijsenisse.
dinge der dooden is, ende vraechden hem/ g mat.22. 23
segghende: Luce.20.27.
19 Meester/ h Moses heeft ons gheschre- Act.23.8.
uen : Indien yemandts broeder sterft / en- h Deu.25.5.
de laet een wijf achter / ende gheene kin-
deren: dat zijn broeder des seluen wijf ne-
men sal / ende zijn broeder zaet verwecke.
20 Daer waren seuen broeders/ende de eer-
ste nam een wijf ende steruẽde, heeft gheen
zaet ghelaten.
21 Eñ de tweedde heeft se ghenomen/ ende
is gestoruen/eñ heeft oock geen zaet ghe-
laten. Ende desghelijcx de derde.
22 Ende die seuen hebben de selue genomẽ/
eñ hebben gheen zaet ghelaten : ende ten
alderlaetsten is dat wijf oock ghestoruen.
23 Hierom inde opstandinghe der dooden/
als sy sullen weder opstaen / wiens wijf
sal sy zijn onder hen / want die seuen heb-
bense ten wijue ghehadt?
24 Ende Jesus antwoordende seyde tot Oorsake der
hen: Dwaelt ghy lieden niet / daeromme dwalingen.
dat ghy de Schriften niet en weet / noch
de cracht Godts.
25 Want als sy van de dooden sullen opge-
staẽ zijn, dan en sullẽ sy niet trouwen / noch
ghetrout worden: maer sullen wesen i ghe- i 1.Joã.3.2.
lijck de Enghelen die inde Hemelen zijn.
26 Ende van de dooden/dat sy opghewerckt
worden: hebt ghy lieden niet ghelesen in-
den boeck Moyse, hoe Godt wt den Door-

 nebosch

nebosch tot hem ghesproken heeft/ segghen-
k Exod. 3.6 Act.7.32. de: k Ick ben de God Abrahams/ ende de
God Isaacx/ ende de God Iacobs.
Hebr. 1. 16. 27 Hy is geen God der dooden: maer een Godt
der leuenden. Daerom dwaelt ghy seere.
l Mat.22.24 Luce.10.25. 28 l Ende een van den Schriftgheleerden
diese hoorde beuragen/ ende sach dat hy hen
wel gheantwoort hadde/ quam toe/ ende
Het alder meeste ghebodt. vraechde hem: Welck is het in meeste ghe-
bodt van allen.
m Ost/ eerste. 29 Jesus heeft hem geantwoort: Dat eerste
van allen den gheboden/ is: n Hoort Israel:
De Heere onse Godt is een eenich Heere.
n Deut. 6.5 ende 10.12. ende 30.6. 30 Ende ghy sult den Heere uwen Godt lief
hebben wt geheel v herte/ ende wt gheheel
uwe siele/ ende wt geheel uwen verstande/
ende wt gheheel uwe cracht. Dat is het
eerste ghebodt.
31 Ende het tweedde desen ghelijck/ is dit:
o Leui.19.18 Mat.22.39 Roma.13.9. Gala.5.14. Jacob.2. 8. o Ghy sult uwen naesten lief hebben ghe-
lijck v seluen. Daer is gheen ander ghe-
bodt meerder dan dese.
32 Ende de Schriftgeleerde seyde tot hem:
Meester/ ghy hebt wel met der waerheydt
ghesendt/ dat daer een Godt is/ ende gheen
ander is dan hy.
De liefde Gods ende des naesten gaet alle offerhande te bouen. 33 Ende dat den seluen lief te hebben wt ghe-
heelen herte/ ende wt gheheelen verstan-
de/ ende wt gheheeler sielen/ ende wt ghe-
heeler cracht: ende zijnen naesten lief heb-
ben ghelijck hem seluen/ meer is dan alle
brantoffers ende slachtoffers.
34 Ende als Jesus sach dat hy wijsselick ghe-
antwoort hadde/ seyde hy: Ghy en zijt niet
verre van den Coninckrijcke Godts: ende
niemant en dorste hem yet meer vraghen.
Christus is Dauids sone. 35 p Ende Jesus antwoordde/ ende seyde lee-
rende inden Tempel: Hoe seggen de Schrift-
gheleerde/ dat Christus Dauids sone is?
p mat.22.41 Luce.20. 41. q Psa.110.1. Act.2.34. 1.Cor.15. 25. Hebr.1.13. ende10. 13. 36 Want Dauid selue heeft door den heyli-
gen Gheest gheseyt: q De Heere heeft ghe-
seydt tot mijnen Heere/ sit te mijner rech-
ter hant/ tot dat ick uwe vyanden tot een
voetbanck uwer voeten setten sal.
37 Dauid dan selue heet hem Heere: ende
hoe is hy zijn sone? Ende de menichte der
scharen hoorde hem geerne.
r mat.23.5. Luce. 11. 43. ende20.46. 38 r Ende hy seyde tot henlieden in zijner lee-
re: Siet toe voor de Schriftgheleerde die
geerne wandelen in langhe cleederen/ ende
geerne ghegroet zijn op de Marckten.
39 Ende de eerste stoelen in de Vergaderin-
ghen/ ende dat voorsitten inde maeltijden
lief hebben.
s mat.23. 14. Luce.20.46. 2.Tim.3. 6. Titi.1.11. 40 s De welcke der Weduwen huysen ver-
slinden/ ende dat door een decksel van lan-
ghe ghebeden. Dese sullen meerder verdoe-
menisse ontfanghen.
t Luce.21. 1. u 2.reg. 12.9 41 t Ende Jesus sittende teghen ouer de
u Offerkiste/ sach hoe de schare ghelt wierp
inde Offerkiste/ ende vele rijcke wierpen
vele daer in.
De arme Weduwe werpt twee cleyne stuckens in de Gods kiste/ die mochten een negenmanneken weert zijn. 42 Ende daer quam een arme Weduwe/ ende
wierp twee cleyne stuckelmerckens daer in/
het welck is een quadrant.
43 Ende Jesus zijne Discipulen tot hem ghe-
roepen hebbende/ seyde tot hen: Voorwaer
segghe ick v: x Dese arme Weduwe heeft
meer in ghevvorpen/ dan alle die inde Offer
kiste ghevvorpen hebben.
x 2.Cor.8.12 44 Want sy hebben alle van haer ouerschot
daer in ghevvorpen/ maer dese heeft van
haer armoede daer in ghevvorpen al wat
sy hadde/ gheheel haren leeftocht.

Dat xiij. Capittel.

5. Wat voor de laetste toecoemste Chri-
sti ghescheieden moet/ 33. ende hoe men hem
seluen moet voor bereyden.

1 Als hy a wt den Tempel ghinck/ seyde a Mat.24.1. Luce.21.5.
hem een van zijne Discipulen: Mee-
ster/ siet welcke steenen/ ende welcke
timmeragie.
2 Ende Jesus antwoordende/ seggende tot
hem: Siet ghy dese groote timmeragie?
b daer en sal niet eenen steen op den ande- b Luc. 19.44 1. Reg.9.8. Mich.3.12.
ren ghelaten worden/ die niet afghebroken
en sal worden.
3 c Ende als hy op den Olijfberch sat/ te- c mat.24.3. Luce. 21.7
ghen ouer den Tempel/ Petrus ende Iaco-
bus/ ende Joannes ende Andreas/ vraech- Teecken die der toecomst Christi voorgaen.
den hem bezijden segghende:
4 * Segt ons wanneer sullen dese dinghen
ghescheiden/ ende wat teecken sal daer wesen
wanneer dit alles volbracht sal worden? * Act.1.6.
5 Ende Jesus antwoordende hem/ begon- d Jere.29.8 Ephes.5 6. Colos.2 8.
ste te segghen: d Siet toe dat v lieden nie-
mant en verleyde.
6 Want vele sullen der comen e in mijnen 2. Thes.2.2. 1. Joan.4.1.
Naem/ segghende: Ick ben Christus/ ende
sullen der vele verleyden. e Jer.14.14. ende 13.21.
7 Ende als ghy sult hooren oorloghe ende
geruchte van oorloghe/ soo en vreest niet/ f Esai.19.2. 4.Esd.13.3. ende 15.15.
want het moet ghescheieden: maer het en is
noch gheen eynde.
8 f Want het een volck sal teghen het an- Verstoringhe om des Euangeliums wille
der oprijsen/ ende het een Coninckrijck te-
gen het ander/ ende daer sullen Aerdbeuin-
gen zijn in verscheyden plaetsen/ ende daer
sullen dieretijden wesen/ ende beroerten: de- g mat.10. 17 ende 24.9.
se dingen zijn het begin der smerten.
9 g Siet ghy lieden toe voor v seluen: wãt Luce.21.11.
sy sullen v ouerleueren inde Raethuysen/ Joan 15.19. ende16.2.
ende in de Vergaderinghen sult ghy lieden
gegheesselt worden/ ende voor Stadthou- Apoca. 2.10
deren ende Coninghen sult ghy lieden ghe- Het Euangelium sal gepredickt worden alle volcken.
leydt worden/ om mijnent wille/ hen tot een
ghetuyghenisse.
10 Ende het Euangelium moet eerst on-
der alle volcken ghepredickt worden.
11 h Ende wanneer sy v leyden sullen om h mat.10.19
ouer te leueren/ soo en sorcht te voren niet Luce.12.11. ende 21.14.
wat ghy lieden segghen sult/ noch en be-
denckt niet/ maer dat v ghegeuen sal wor-
den te dier vre/ dat spreecke: Want ghy
lieden en zijt niet die daer spreeckt/ maer
de heylighe Gheest.
12 i Ende de een broeder sal den anderen i Eze.38.21 Mich.7.6. 4. Esd.5.9.
broeder ouer leueren inden doodt/ ende de
Vader het kindt: ende de kinderen sullen op
staen teghen hare Ouders/ ende sullen se
dooden.
13 Ende ghy sult ghehaet worden van alle
menschen om mijns Naems wille: k maer k mat.10. 22 ende 24.13.
wie volstandich blijft totten eynde/ die sal Luc.21.19.
salich worden.
14 l Ende als ghy lieden sult sien den grou- Apoca. 2.7. ende 3.10.
wel der verwoestinghe/ (daer in Daniel de l mat.24.15
Prophheet van ghesproken heeft/) staende Luc.21.20.
daer hy niet en behoort/ (diet leest/ die ver- m Dan.9.27
sta het/) als dan/ wie in Judea is/ die vlie- De verwoestinge Jerusalems.
de op de Berghen.
15 Ende die op het dack is/ die en come niet
af in zijn huys/ noch en gae niet om yet wt
zijn huys te nemen:
16 Ende die inden Acker is/ die en keere niet
wederom te rugghe om zijn cleet te nemen.
17 Ende wee den bevruchten Vrouwen/ ende
den soogenden in die daghen.
18 Ende bidt dat uwe vluchte niet en ghe-
schiede inden Winter.
19 Want n in dese dagen sal sulcke verdrue- n Gr. Die daghen sullen etc.
kinghe wesen/ diesghelijck niet geweest en
is/ van den beginne der Creaturen die God
gheschapen heeft/ tot nu toe noch wesen en sal.
20 Ende so de Heere die daghen niet ver-
cort en hadde/ gheen vleesch en soude sa-
lich worden: maer om der wtuercoren
wille/

willé/ die hy wtuercoren heeft/ heeft hy die
daghen vercort.
21 o Ende als v lieden dan yemandt seydt:
Siet/hier is Christus/ oft/ siet daer: ghe-
looft het niet.
22 p Want daer sullen valsche Christi/en-
de valsche Propheten opstaen/ ende sullen
teeckenen ende wonderlicheden doen/ om
te verleyden (waert moghelick) oock de
wtuercorene.
23 Siet ghy lieden dan voor v/ siet/ick hebt
v lieden alles voorseydt.
24 q Ende in die daghen nae de verdruc-
kinghe. sal de Sonne verduystert worden/
eñ de Mane en sal haer schynsel niet geuê:
25 Ende de Sterren des Hemels sullen wt-
vallen/ende de Crachten die inde Hemelen
zijn/ sullen beweecht worden.
26 r Ende dan sullen sy den Sone des men-
schen sien comen in de wolcken/ met groo-
ter macht ende eerlickheyt.
27 Ende dan sal hy zijne Enghelen senden/
ende sal zijne wtuercorene vergaderen van
de vier winden/ van den wtersten der Aer-
den/tot den wtersten des Hemels.
28 s Leert de ghelijckenisse van den Vyghe-
boom. Als zijne tacken teer worden / ende
bladeren voortbrenghen/soo weet ghy/dat
de Somer by is.
29 Alsoo ghy lieden oock wanneer ghy sulcx
siet ghescheiden/ soo weet dat het nae by
inder deuren is.
30 Voorwaer segghe ick v lieden: Dit ghe-
slachte en sal niet vergaen / tot dat dit al-
les ghescheit zijn sal.
31 t Hemel ende Aerde sullen vergaen/
maer mijn woorden en sullen niet vergaen.
32 u Ende van dien Daghe ende Vre en
weet niemandt/ noch oock de Engelen/die
inden Hemel zijn/ noch de Sone/ dan alleen
de Vader.
33 x Siet toe/waeckt ende bidt: Want ghy
en weet niet wanneer de tijdt is.
34 Het is ghelijck een Mensche die buyten
Landts reysde/ende verliet zijn huys / ende
gaf zijnen Dienstknechten macht /ende ee-
nen yegheliicken zijn werck/ ende beual den
Deurwachter te waken.
35 Daerom waeckt / (want ghy en weet
niet / wanneer de Heere des huys comen
sal/ des auondts / ofte ter middernacht /
oft ontrent het Hanen ghecraey/ oft inden
morghenstont.)
36 Op dat hy niet onuersiens en come/ende
v lieden vinde slapende.
37 Ende dat ick tot v lieden segghe / dat
segghe ick tot allen: Waket.

o Matthe. 24.23. Luc.21.7.
Der valscher Propheten miraculen.
p Deu.13.1. 2.Thes.2.11.
q Matthe. 24.29. Luc.21.25. Esaie.13.10. Ezech.32.7. Joel 2.31. ende 3.15. Apoc.6.12.
r Dan.7.10 Mat.16.27. ende 24.30. ende 25.31. ende 26.63. Mar.14.61 Luc.21.27. Actu.1.11. 2.Thess.1.10 Apoc.1.7.
s Matthe. 24.32. Luc.21.29.
Godts woordt.
t Psa.102.27 Esai.40.8. ende 51.6. Hebr.1.11.
u Matthe. 24.36. Actu.1.7.
Men moet waken eñ bidden.
x Matthe. 24.42. Luc.12.40. ende.21.33. 1.Thes.5.6.

Dat xiiij. Capittel.

1. Raetslach teghen Christum/ 6. ver-
antwoordinghe voor een Vrouwe/ van de
wtghestorte Salue/ 22. Insettinghe des
Nachtmaels/ 27. swackheydt der Disci-
pulen/ 43. Judas verraderie/ 58. Petrus
verloocheninghe ende berou/ 46. De van-
ghinghe Christi/ 57. zijn beschuldinghe/
65. ende ghewelt hem aenghedaen.

1 Ende a nae twee daghen was het Pas-
cha/ende de Feeste des soeten Broots/
ende de Ouerpriesters ende Schriftge-
leerde/ sochten hoe sy hem met liste van-
ghen ende dooden mochten.
2 Ende sy seyden: Niet op den Feest-
dach/ op dat daer gheenen Oproer in den
volcke en worde.
3 b Ende als hy te Bethanien was/ in
Simonis des Melaetschen huys/ende
ter Tafel sat/ quam een Vrouwe met een

Der Priesteren raetslagen tegê Christum.
a Mat.26.2 Luc.22.1. Joan.13.1. ende 11.47.
b mat.26.6 Luc.7.37. Joan.11.2. ende 12.3.

*glas costelicker eñ onuervalschter Nar-
densalue / ende het glas brekende/ heeftse
hem die wtgegoten op het hooft.
4 Ende daer waren sommighe / die dat on-
weerdelick namen/ by haerseluen seggende
Waer toe is dit verlies der saluen gheschiet?
5 Want sy conde meer dan voor drie hon-
dert Penninghen vercocht/ ende den Ar-
men ghegeuen worden: ende sy murmu-
reerden teghen haer.
6 Maer Jesus seyde: Laetse met vreden/
wat zijt ghy haer moeyelick? Sy heeft een
goet werck aen my ghewracht.
7 c Want de Arme hebt ghy lieden altijdts
met v/ ende wanneer ghy wilt/ condt ghy
hen goet doen: maer my en sult ghy lieden
altijdt niet hebben.
8 Sy heeft ghedaen dat sy conde / sy d is
voor ghecomen om mijn Lichaem te saluen
ter begrauinghe.
9 Voorwaer segghe ick v lieden/ waer dit
Euangelium ghepredickt sal worden in-
de gheheele Werelt/ daer sal oock geseydt
worden/wat sy ghedaen heeft/tot haerder
ghedachtenisse.
10 e Ende Judas Iscarioth/ een van de
twaelue/ ghinck henen tot de Ouerprie-
sters om hem henlieden f te verraden.
11 Als sy dat hoorden/ werden sy verblijdt/
ende beloofden hem gelt te gheuen. Ende
hy sochte hoe hy hem bequamelick * ouer-
leueren mochte.
12 g Ende op den eersten dach h des soeten
Broodts / alsmen het Pascha slachtede/
seyden zijne Discipulen tot hem: Waer
wilt ghy dat wy henen gaen bereyden/dat
ghy het Pascha etet?
13 Ende hy sandt wt twee van zijne Disci-
pulen/ende seyde tot hen: Gaet inde stadt/
ende v lieden sal te ghemoete comen/ een
mensche/ draghende een Cruycke waters:
Volcht hem nae.
14 Ende soo waer hy ingaet / segt tot den
huysheere/ de Meester seydt: Waer is de
Gastcamer/ daer ick het Pascha met mijne
Discipulen eten sal?
15 Ende hy sal v toonen een groote Sael/
ghespreyt ende bereydt/daer suldet ghy lie-
den voor ons bereyden.
16 Ende zijne Discipulen ghinghen wt/ ende
quamen inde stadt/ eñ vonden gelijc hy hen
geseydt hadde: eñ bereydden het Pascha.
17 i Ende als het nu Auondt gheworden
was/ quam hy met de twaelue.
18 Ende als sy ter Tafel saten eñ aten/seyde
Jesus: Voorwaer segge ick v lieden: k Een
van v die met my eet/ sal my verraden.
19 Ende sy begonsten bedroeft te worden/
ende een na den anderen tot hem te seg-
ghen: Ben ickt? Eñ een ander: Ben ickt?
20 Jesus antwoordde/ ende seyde tot hen:
Het is een vanden twaelfuen/ die met my
inde Schotel doopt.
21 De Sone des menschen gaet henen/ghe-
lijck van hem ghescreuen is: maer wee
dien mensche/ door wien de Sone des mê-
schen verraden wordt. Het ware dien men-
sche goet/ waer hy niet gheboren.
22 l Ende als sy aten/nam Jesus het broot:
ende als hy ghedanckt hadde/ heeft hy dat
ghebroken/ende hen ghegeuen/ende geseyt:
Nemet/etet: dit is mijn Lichaem.
23 Ende nam den Drinckbeker/ende ghe-
danckt hebbende/ heeften hen ghegheuen:
ende sy droncken alle daer wt.
24 Eñ hy seyde tot hen: Dit is mijn Bloedt
des Nieuwen Testaments/ dat voor velen
vergoten wordt.
25 Voorwaer segghe ick v lieden: Ick en
sal van

Christi salvinghe haer werc ghesalft tot begrauinghe.
* Gr. Alabastron/ dat is een vat sonder ooren/ofte. verdaer mêt by grypen mach.
Arme
c Deu.15.11
d Gr. heeft voorgenomen.
Judas verraedt Christum.
e Mat.26.14. Luc.22.4.
f Ofte/ouer te leueren.
* Ofte, verraden.
Pascha bereyden.
g mat.26.17 Luc.22.7.
h Exo.12.17
i mat.26.20 Luc.22.14. Joan.13.21.
Vandê Verrader.
k Psal.41.10 Act.1.17.
l mat.26.26 Luc.22.19. 1.Cor.11.23.
Bloedt des Nieuwen Testamêts

ſal van nu voort aen niet meer van der
vrucht des Wyngaerdts drincken / tot op
dien dach / wanneer ickſe nieu drincken ſal
in het Coninckrijcke Godts.
26 Ende als ſy den Lofſanck gheſeydt had=
den / ginghen ſy wt na den Olijfberch.
27 m Ende Jeſus ſeyde tot hen : Ghy ſult
Ergerniſſe der Apoſtelē voorſeyt. in deſer Nacht alle aen my gheergert wor=
den. Want daer is gheſchreuen: n Jck ſal
m Matth. 26.31. den Herder ſlaen / ende de Schapen ſullen
verſtroyt worden.
Joan.16. 31 28 * Maer na dien ick opghewerckt ſal we=
ſen / ſal ick v lieden voorgaen in Galileam.
n Zach.13.7 29 Ende Petrus ſeyde tot hem : Of ſy oock
* Matth. 26.32. alle gheergert worden / ſoo en ſal ick niet
ende 28.10 gheergert worden.
Marc.16.7. 30 Ende Jeſus ſeyde tot hem : Voorwaer
ſegghe ick v / dat ghy my heden in deſen ſel=
uen Nacht / driemael verſaken ſult / eer de
Hane tweemael craeyen ſal.
o Joā.13.37 31 o Ende hy ſeyde noch veel meer: Al moe=
ſte ick met v ſteruen / ſoo en ſal ick v niet
verſaken. Desgelijcx ſeyden ſy oock alle.
Christus in den Hof. 32 p Ende ſy quamen in een plaetſe ghe=
naemt Gethſemane : ende hy ſeyde zijnen
p Matthe. 26.36. Diſcipulen : Sit hier / tot dat ick henen gae
ende bidde.
Luc.22.39. 33 Ende hy nam Petrum / ende Jacobum /
Joan.18.1. ende Joannem met hem / ende begonſte
verſchrickt ende weemoedich te worden.
q Joā. 12.27 34 Ende ſeyde tot hen : q Mijn ziele is be=
droeft totter doodt : blijft hier eñ waeckt.
r Luc.22.41. 35 r Ende een weynich voortgegaen zijnde /
is neder ghevallen inde Aerde / ende badt :
So het moghelick ware / dat die vre van
hem voorby ghinghe.
Christi ghebedt. 36 Ende hy ſeyde : Abba / O Vader / alle
dinck is v mogelick : Neemt deſen Drinck=
ſ Joā.6. 38. beker van my wech : ſ Nochtans niet dat
ick wil / maer wat ghy wilt.
37 Ende hy quam / ende vandtſe ſlapende /
eñ ſeyde tot Petrum : Simon / ſlaept ghy?
Condy niet een vre met my waken?
Waken. 38 Waeckt ende bidt / op dat ghy lieden niet
Bidden. in verſoeckinge en comet. t De gheeſt is
Gheeſt. ghewillich / maer het vleeſch is cranck.
Vleeſch. 39 Ende wederom henen ghegaen zijnde /
t Gala.5.17 badt hy / ende ſeyde de ſelue woorden.
40 Ende wederom ghekeert / vandt hyſe
wederom ſlapende / want hare Ooghen
waren beſwaert / ende en wiſten niet wat
ſy hem antwoorden ſouden.
41 Eñ hy is ten derdenmael ghecomen / ende
ſeyde tot hen : Slaept voortaen / ende ruſt /
* Anders / het heeft een eynde. Het * is ghenoech / de vre is ghecomen :
Siet / de Sone des menſchen wort † ouer=
gheleuert inder Sondaren handen.
† Oft / verraden. 42 Staet op / laet ons gaen / ſiet / die my
* verraedt / naket.
* Of / ouerleuert. 43 u Eñ terſtont als hy noch ſprack / quam
Judas / een vande twaelue / ende een groo=
u Matthe. 26.47. te Schare met hem / met Sweerden ende
ſtocken / van de Ouerprieſters eñ Schrift=
Luc.22.47. gheleerde / ende Ouderlinghen.
Joan.18.3. 44 Ende die hem verriedt / habbe hen een
ghemeyn teecken ghegheuen / ende ghe=
ſeydt : Dien ick cuſſen ſal / die iſt / ende ley=
det hem voorſichtelick.
45 Ende als hy ghecomen was / terſtont tot
Judas verraedt Christum cuſſende. hem gaende / ſeyde hy : Rabbi / Rabbi /
ende x cuſte hem.
46 Ende ſy hebben hare handen aen hem
gheſlaghen : ende hem ghevanghen.
x 2. Samuel. 20 9. 47 Ende een van die daer by ſtonden / track
zijn Sweert wt / ende ſloech des Ouerprie=
De oore af ghehouwen. ſters Dienſtknecht / ende hieu hem de
Oore af.
48 Ende Jeſus antwoordende / ſeyde tot
hen : Ghy lieden zijt wtgegaen met ſweer=
den ende ſtocken / als tot eenen Moorde=
naer / om my te vanghen.
49 Jck was dagheliicx by v lieden in den De Schrift wordt veruult.
Tempel / leerende / ende ghy en hebt my
niet ghevanghen. Maer dit gheſchiedt
op dat de y Schriften veruult worden. y Pſal. 22.7
50 z Ende zijn Diſcipulen verlieten hem ende 69.10.
alle / ende vloden. Eſai. 53.10.
51 Ende een Jonghelinck volchde hem na / Luc. 24. 25.
ghecleedt met Lijnwaedt ouer het bloote z Job 19. 13
lijf / eñ de Jongelingen grepen hem aen. Pſal.88.9.
52 Ende hy verliet het Lijnwaedt / eñ vloodt a Matthe.
naeckt van hen. 26.57.
53 a Ende ſy leydden Jeſum tot den Ouer= Luc.22.54.
prieſter : eñ daer vergaderden met hem alle Joā.18.24.
de Ouerprieſters ende Ouderlingen / ende
Schriftgheleerden.
54 Ende Petrus volchde hem van verre
na / tot inde Sale des Ouerprieſters / ende
hy was mede ſittende met den Dienaren /
hem warmende.
55 b Ende de Ouerprieſters / eñ den ghehee= Valſch ghetuygeniſſe.
len Raedt / ſochten getuygeniſſe tegen Je=
ſum / om hem te dooden / eñ vonden gheen. b Matthei
56 Want vele getuychden valſchelick te= 26.59.
ghen hem / ende de ghetuyghenissen c en Act.6.13.
quamen niet ouer een. c Gr. waren
57 Ende ſommige ſtonden op / ende getuych= niet gelijck.
den valſchelick tegen hem / ſeggende :
58 Wy hebben hem hooren ſeggen : d Jck d Joā.2.19.
ſal deſen Tempel die met handen ghe=
maeckt is / afbreken / ende in drie daghen
eenen anderen ſonder handen ghemaeckt /
optimmeren.
59 Ende noch en quamen hare ghetuyghe=
niſſen alſoo niet ouer een.
60 e Ende de Ouerprieſter int midden op= e Matthe.
ſtaende / vraechde Jeſum / ſeggende : Ant= 26.69.
woordy niet ? Wat betuygen deſe tegen v? Jeſus die
61 f Ende hy ſweech ſtille / eñ en antwoor= ſwijcht.
de niet. Doe vraechde hem de Ouerprie= f Eſa.53.7.
ſter wederom / ende ſeyde hem : Zijt ghy die Act.8.32.
Christus de Sone des ghepreſen Godts ? Hy bekent
62 Ende Jeſus ſeyde : Jck bent. g Eñ ghy dat hy Chriſtus is.
lieden ſult den Sone des Menſchen ſien
ſitten ter rechter handt der cracht Godts / g mat.16.27
ende comen met de wolcken des Hemels. 24.30.
63 Ende de Ouerprieſter ſcheurde zijne clee= ende 25.31.
deren / ende ſeyde : Wat behoeuen wy meer Luc.21.27.
ghetuyghen ? Act. 1.11.
64 Ghy hebt ghehoort de laſteringhe : Wat 1. The.4.16
dunckt v ? Sy veroordeelden hem alle des 2.Theſ.1.10
doodts ſchuldich te zijn. Apoca.1.7.
65 Ende ſommighe beghonſten op hem te Dani.7.10.
ſpouwen / ende zijn Aenſicht te bedecken / Hy wort beſpogen / gheſlaghen eñ beſpot.
ende met h vuyſten te ſlane / ende tot hem
te ſeggen : Prophetēert ons : ende de Die=
naers gauen hem Kinnebackſlagen.
66 i Ende doe Petrus beneden in de Sale h Eſa.50.6.
was / quam een van des Ouerprieſters i Job 16.10
Dienſtmaechden : Joan.19. 2.
67 k Ende als ſy Petrum ſach warmende / k Matthe.
ſach ſy hem aen / ende ſeyde : Ghy waert 26.58.
oock met Jeſu van Nazareth. Luc.22.55.
68 Ende hy heuet verſaeckt / ſegghende : Joan.18.16
Jck en kenne hem niet / noch en weet oock Petrus verloochent Christum.
niet wat ghy ſegt. Ende hy ghinck in de
Voorſael / ende de Haen craeyde.
69 Ende als hem de Dienſtmaecht weder
om ſach / begonſt ſy te ſegghen tot de ghe=
ne die daer ſtonde : Deſe is oock van dien.
70 Maer hy verſaeckter wederom. Ende
een weynich daer nae / ſeyden wederom tot
Petrum die daer by ſtonden : Voorwaer
ghy zijt van dien / want ghy zijt een Ga=
lileer / ende uwe ſprake comt ouer een.
71 Ende hy beghonſte te vloecken ende te
ſweeren / ſeggende : Jck en kenne den men=
ſche niet / daer ghy van ſegt.

Ende

l Matthe. 26.74. eñ 75. Luc.22.61. Joan. 13.38.

72 Ende de Haen craeyde andermael / ende
Petrus werdt ghedachtich des Woordts
dat hem Jesus ghesepdt hadde : l Eer de
Haen tweemael craeyen sal/ sult ghy my drie-
mael versaken. Eñ hy begonste te weenen.

Dat xv. Capittel.

1. Christus beschuldicht zynde/ swijcht/ 15. wordt veroordeelt / ende Barrabas los ghelaten/ 18. 29. 31. voor ende nae dat hy ghecruyst is / werdt hem veelsins ghewelt ghedaen/ 34. Hy roept tot zynen Vader/ 37. gheeft den gheest/ 39. wordt bekent de Sone Gods te zyne/ 46. ende werdt begraven.

Christus tot Pilatũ ghebracht. a mat. 27.1. Luc.22.66. ende 23.5. Joan.18.28 Psalm.2.2. b Act. 3.13. Belijdt dat hy de Coninck der Joden is.

1 ENde a terstondt des morghens hiel-
den de Overpriesters eenen Raedt met
de Ouderlinghen ende Schriftgheleer-
de/ende den gheheelen Raedt/ ende leyden
Jesum ghebonden henen / ende hebben
b hem Pilato overghelevert.
2 Ende Pilatus vraechde hem : Zijt ghy de
Coninck der Joden ? Hy antwoorde/ende
seyde. Ghy segt het
3 Ende de Overpriesters beschuldichden
hem in vele dinghen.

c mat.27.11. Luc.23.3. Joan.18.38.

4 c Ende Pilatus vraechde hem wederom/
segghende. En antwoordy niet? Siet/ hoe
vele sy teghen u betuyghen.
5 Ende Jesus en heeft daer nae niet meer

Swijcht op zyner beschuldinge.

gheantwoort/so dat Pilatus verwonderde.
6 Ende op het Feest liet hy henlieden ee-
nen ghevangenen los/ dien sy begheerden.

d mat.27.16 Luc.23.19. Joã.18.40.

7 d Ende daer was een/ghenaemt Barra-
bas/ghevangen met de oproerighe/die in-
den oproer een moort ghedaen hadden.
8 Ende de schare riep/ ende begonste te be-
gheeren/ dat hy hen doen soude / gelijck hy
hen altijdt ghedaen hadde.
9 Ende Pilatus andtwoordde hen / ende
seyde hen: Wilt ghy dat ick u den Coninck
der Joden los late?
10 Want hy wiste wel / dat hem de Over-

Christus was door nijdt overghelevert.

priesters door nijdt overgelevert hadden.
11 e Ende de Overpriesters verwerckten de
Schare/ dat sy begheeren souden / dat hy
hen liever Barrabam los liete.

e mat.27.20 Luc.23.18. Joan.18.40 Actu.3.14.

12 Ende Pilatus andtwoordde wederom/
ende seyde tot hen: Wat wilt ghy dan/dat
ick hem doe/ dien ghy Coninck der Joden
naemt?
13 Sy riepen wederom : Cruyst hem.

Barrabas wort los ghelaten/ ende Christus overgelevert om te cruycen.

14 Pilatus seyde tot henlieden : Wat heeft
hy doch quaets ghedaen ? Ende sy riepen
dies te meer : Cruyst hem.
15 Eñ Pilatus willende der schare genoech
doen/ heeft hen Barrabam los gelatẽ : eñ
als hy Jesum ghegeesselt hadde / heeft hy
hem overgelevert om ghecruyst te worden.

f mat.27. 27. Joan. 19.1 Christus wordt met doornen ghecroont / eñ bespot.

16 f Ende de Crijchsknechten leyden hem
binnen inde Sale / dwelcke is het Richt-
huys/eñ riepẽ het gantsche Rot te samen.
17 Ende deden hem een Purpuren Cleedt
aen / ende leyden om hem een Doornen
Croone die sy ghevlochten hadden.
18 Eñ begonsten hem te groeten/ seggende:
Weest ghegroet/O Coninck der Joden.
19 Ende sloeghen zyn hooft met eenen Riet-
stock/ ende bespoghen hem/ ende vallende
op haer knyen/ * deden hem eere.

* Oft/ aenbaden hem.

20 Ende als sy hem bespot hadden / deden
sy hem dat purpuren cleedt wt/ende deden
hem zijne eyghen cleederen aen : ende leyd-
den hem wt om te cruycen.

Simon vã Cyrenen. g mat.27.32 Luce. 23.26.

21 g Ende eenen genaemt Simon van Cy-
renen (die daer voorby quam van den Ac-
ker / de vader Alexandri ende Rufi/) be-
dwonghen sy / dat hy zyn cruyce draghen
soude.

h mat.27.33. Luc.23.32. Joan.19.17

22 h Ende sy brochten hem tot Golgatha/
dat is te segghen / de Hooftschedel plaetse.
23 Ende sy gaven hem te drinckẽ wyn met
Myrrhe ghemengt/ maer hy en namt niet.

Christus wordt ghecruyst. i mat. 27.35. Joan.19. 23 k Psal.22.19

24 i Ende als sy hem ghecruyst hadden.
k deylden sy zyne cleederen / worpende het
Lot daer over/ om te weten/ wat een yege-
lick wech nemen soude.
25 Eñ het was drie urẽ als sy hem cruysten.

l Matthe. 27.37. Luc.23.38. Joan.19. 19

26 l Ende het Opschrift zynder beschuldin-
ge was daer op ghescreven : DE CO-
NINCK DER JODEN.
27 Ende sy cruysten met hem twee Moor-
denaers ; eenen te zynder rechter handt/
ende eenen te zynder slincker handt.
28 Eñ de Schrift is vervult die daer seydt:
m Hy is met den Quaetdoenders gerekẽt.

m Esa.53.12 Lasteringe. n mat.27.39 Luc.23.35. Psal.22.8. ende 69. 21. ende 109.25. o Joã.2.19.

29 n Ende die daer voorby ginghen/laster-
den hem / schuddende hare hoofden/ende
segghende . Tsy u/ o die den Tempel af-
breket / ende in drie daghen wederom op
timmert.
30 Helpt u selven / ende coemt af van den
Cruyce.
31 Desghelijcks bespotteden hem oock de
Overpriesters met de Schriftgheleerde/
ende seyden tot malcanderen : Hy heeft
andere gheholpen / hem selven en can hy
niet helpen.
32 Christus de Coninck der Joden / come
nu af van den Cruyce/ op dat wy het sien/
ende gheloven. Ende oock die met hem
ghecruyst waren/besmadichden hem.

Duysternisse in de doodt Christi. p mat.27.45 Luce 23. 44. q psal.22.1.

33 p Ende als het de seste ure ghewoorden
was: quam daer duysternisse over dat ge-
heele Aerdtrijck/ tot der Neghenster uren.
34 Ende ter Neghenster uren riep Jesus
met luyder stemmen /ende seyde : q Eloi/
Eloi Lama Sabachtani / Het welcke be-
duydt wordt : Myn Godt/ Myn Godt /
waerom hebt ghy my verlaten?
35 Ende sommighe die daer by stonden/dit
hoorende seyden: Siet/ hy roept Eliam.

Hem wordt edick te drinckẽ ghegheven. r Joã.19.29 Psal.69.22.

36 r Ende daer liep een toe/ende vulde een
Spongie met edick/ ende settese op eenen
Riedtstock/ ende gaf hem te drincken/ seg-
gende : Houdt stil/Laet ons sien of Elias
coemt/om hem af te nemen.
37 Ende Jesus een groote stemme ghege-
ven hebbende/ gaf den gheest.

s Mat.27.51 Luce 23.45. t 2 Par.3.14 u mat.27.57 Luce 23.47.

38 s Ende t den voorhanck des Tempels
scheurde in tween / van boven aen / tot
beneden wt.
39 u Ende als de Hooftman over hondert
die teghen hem over stondt / sach / dat hy
alsoo met luyder stemmen den gheest ghe-
ghenen hadde / seyde hy : Waerachtelick
dese mensche was Gods Sone.

Vrouwen die Christo den noodtdruft toe ghedient hadden. x mat. 27.55 Luce 23.48. y Psa.38.12 z Luce 8. 2.

40 x Daer waren oock Vrouwen y van
verre aensiende : onder de welcke was
Maria Magdalene / eñ Maria des cley-
nẽ Jacobs eñ Joses moeder/ eñ Salome.
41 Die welcke oock als hy in Galilea was/
hem naghevolcht waren/ z ende ghedient
hadden : ende vele andere / die met hem te
Jerusalem opghecomen waren.

a mat. 27.57 Luce 23.50. Joan. 19.38 Joseph begraeft Christum.

42 a Ende als het nu avondt ghewoorden
was/ (dewijle het den dach der voorberey-
dinge was/welcke is voor den Sabbath.)
43 Joseph van Arimathea / een eerbaer
Raedtsheere / die oock selve het Coninck-
rijcke Gods verwachtede/ quam/ eñ ginck
stoutelick tot Pilatum in /ende begheerde
het Lichaem Jesu.
44 Ende Pilatus verwonderde hem/ oft hy
nu ghestorven was / ende riep den Hooft-
man over hondert / ende vraechde / oft hy
langhe doot gheweest ware?
45 Ende als hy het vanden Hooftman over

hondert

bnat.12.40 ende 26.12 ende 27.60. Luce 23.53.

hondert vernomen hadde/ gaf hy Joseph
het Lichaem.
46 Ende dese cocht fijn lijnwaedt/ ende hem
afgenomen hebbende/ heeft hem in dat fijn
lijnwaet gewonden. b Ende leyde hem in
een graf/ dat in een steenrotze wtghehou-
wen was: ende wentelde eenen steen voor
de deure des grafs.
47 Ende Maria Magdalene/ ende Maria
de moeder Jose/ aensaghen waer hy ghe-
leydt werdt.

Dat xvj. Capittel.

9. Christus verthoont hem nae sijn opstandinge/ 14. ende strast de ongeloovicheydt synder Discipulen/ 19. de welcke nae syn opclimminghe/ achtervolghende syn ghebodt ende belofte/ 20. predikem ende bevestighen het Euangelium/ met teeckenen.

De Vrouwen gaen na het graf.
a Mat.28.1 Luce 24.1. Joan. 20.1

1 Ende a als de Sabbath voorby was/
soo hebben Maria Magdalene/ ende
Jacobi/ eñ Salome specerye ghecocht
op dat sy quamen ende hem salfden.
2 Ende zyn seer vroech op den eersten
dach der Sabbatten gecomen tot den gra-
ue/ als de Sonne opghinck.
3 Ende seyden tot malcanderen: Wie sal
ons den steen van der deure des Grafs af-
wentelen?
4 Ende als sy op saghen/ saghen sy dat de
Steen afghewentelt was/ want hy was
seer groot.

b Joã.20.11

5 b Ende int graf ghegaen zijnde/ hebben
sy ghesien eenen Jonghelinck/ sittende ter
Rechterhandt/ becleedt met eenen langhen
witten cleede: ende werden veruaert.

De Enghel vercõdicht de Verrysenisse.
c Mat.28.5 Luce 24.4. d Act.1.9. 1 Cor.15.6. e mat.26.32 ende 28.10. Mar.14.28

6 Ende hy seyde tot haer: En vreest niet/
c ghy soeckt Jesum van Nazareth/ den
ghecruysten: hy is opghestaen/ hy en
is hier niet: siet de plaetse daer sy hem
gheleyt hadden.
7 Maer gaet henen/ segt sijnen Discipu-
len/ ende Petro/ dat hy voor v gaet in Ga-
lileam/ d daer sult ghy hem sien/ e ghelyck
hy v gesepdt heeft.

f Mat.28.8 Luce 24.9. Joan.20.18

8 f Eñ sy wtgaende/ zijn haestelick vanden
graue geulođen: want beuinge eñ verschric-
kinge hadde haer beuangen/ eñ seyden nie-
manden yet/ want sy waren bevreest.

Christus wordt ghesien van Magdalena.
g Jo. 20. 14 h Luce 8. 2.

9 Als Jesus opghestaen was/ des mor-
gens op den eersten dach des Sabbaths/
g werdt hy eerst gesien van Maria Mag-
dalene/ h wt welcke hy Seuen Duyuelen
wtghewoorpen hadde.
10 Sy ginck/ ende bootschaptet den ghe-
nen die met hem geweest haddẽ/ de welcke
treurden ende weenden.
11 Ende als sy hoorden dat hy leefde/ ende
van haer gesien was/ en geloofdẽ sijt niet.

Christus wordt ghesien van de twee die na Emaus ghingen.
i Luce 24.13

12 i Ende daer nae is hy in een ander ghe-
daente gheopenbaert tween anderen van
hen/ daer sy wandelden/ ende int Velt ghe-
gaen waren/
13 Dese ghinghen oock henen ende boodt-
schaptent den anderen/ ende dien ghcloof-
den sy oock niet.

Der Apostelen ongeloovicheydt.
k Luce 24.35 Joan. 20.19 1 Cor.15.5

14 k Ten laetsten is hy gheopenbaert den
eluen/ daer sy aen de Tafel saten/ ende ver-
weet hen haer ongheloouicheyt ende har-
dicheydt des herten/ om dat sy niet ghe-
looft en hadden den ghenen die hem ghe-
sien hadden weder opghestaen.

Sy worden ghesonden te prediken.
l Mat.28.19 Joã.15.16 m Joã.3.18. ende 12.48.

15 Ende seyde tot hen: l Gaet in de gant-
sche Werelt/ predickt het Euangelium
allen Creatueren.
16 Die ghelooven sal/ ende ghedoopt sal
zijn/ sal salich worden. m Ende die niet en
sal geloost hebben/ sal verdoemt worden.

17 Ende de ghenen die ghelooven/ sullen
dese teeckenen nae volghen: n In mijnen n Luce 10.17
Naeme sullen sy Duyuelen wtworpen/ Acto. 5.16.
o Sy sullen met nieuwe tonghen sprekem. ende 8.7.
18 p Sy sullen Slanghen verdriuen/ ende ende 16.18.
so sy yet doodelicks drincken/ dat en sal ende 19.12.
hen niet schaden. o Acto 2.4.
19 q Op de Crancke sullen sy de handen ende 10.46.
leggen/ ende sy sullen ghesont worden. p Luce 10.19
20 r Ende nae dat de Heere aldus met hen Acto.28.5
ghesproken hadde/ werdt hy opghenomen q Acto.28.10
ten Hemel/ ende is ghesetem ter Rechter- r Luce 24.50
handt Godts. Acto.1.9.
21 Ende sy wtghegaen zijnde/ predickten
ouer al/ s ende de Heere wrocht mede/ ende s Acto.4.3.
bevestichde het Woordt met nauolgen- Hebr.2.4.
de teeckenen.

Argument.

Lucas Cap.24.

Lucas en was gheen Apostel/ maer een
Discipel der Apostelen/ ende een onuer-
scheyden medegeselle Pauli voornieme-
lick. Hy heeft twee Boecken geschreuen/
van de Euangelische Historie. In den eer-
sten heeft hy de woorden eñ werckẽ Christi
vernatet/ gelyck Mattheus eñ Marcus/
wtgenomen dat hy sommige dingẽ breeder
verclaert. In den anderen boeck verclaert
hy hoe Christus de Werelt verlaten heeft:
waer/ te wat plaetse/ ende hoe de beloefde
Heylige Gheest gecomen zy. Wat begin-
selen de Ghemeynte Christi ghehadt heeft/
hoe sy toegenomen/ ende groot geworden
is/ wat gestalte sy hadde/ wat de Apostelen
leerden/ wat gebruycken de oude Gemeyn-
te hadde/ welck de waerachtighe Heylige/
Leere/ ende Geloove zy/ hoedanich de val-
sche leere/ ende valsche Prophetẽ zyn/ hoe-
danich de waerachtige Propheten zijn. hoe-
danich haerer beyder aert is/ wat Consten
sy gebruycken/ wat zeden sy hebbẽ: hoedan-
nich des Wereldts werck zy/ wat moordt/
voortganck/ ende einde de Veruolghers
hebben. Item/ hoe de Werelt het Euan-
gelium aenghenomen heeft. Want daer
wordt veel gestreuen van de Daden ende
Sermoenen Petri ende anderer Apostelen/
van Pauli des Apostels reysen ende predi-
kinghen. Hierom heeft dit Boeck desen
naem ghecreghen/ dat het de Handelingen
der Apostelen genaemt wordt. De gant-
sche Euangelische ende Apostolische histo-
rie veruaet ontrent 60. Jaren. Want ten
18. Jare des Keysers Tiberij was Christus
33. Jaren oudt/ ende is in dat selue Jaer
ghecruyst/ ende van daer voort/ tot den
vierden Jare Neronis telt mẽ 28. Ja-
ren. Ende Paulus is ten tweeden
Jare Neronis gebondẽ te Ro-
me ghebracht/ eñ heeft daer
twee Jaren in brĳ be-
waringe geleeft/ eñ
dus verre heeft
Lucas sijn
Historie ver-
volcht/ de welcke
gheleeft heeft 84. Ja-
ren/ ende is in goe-
den vrede ghe-
storuẽ/ eñ in
Bithynia
begra-
uen.

De Handelinghen der Apostelen.

HET HEYLIGE Euangelium beschreven door Lucam.

Dat eerste Capittel.

5. Het Gheslachte / 6. heylicheydt/ 7. ende teghenspoet Zacharie ende syner huysvrouwen/ 18. de ongheloovicheydt ende straffe desselven/ 28. de sprake des Engels ende Elizabeth met Maria/ 46. de lofsanck Marie/ 57. de gheboorte ende besnydenisse Joannis/ 64. het wonderlick ghenesen ende dancksegginge Zacharie synes Vaders.

1 NAdien dat hen vele ondervonden hebben in orden
te stellen het verhael der dinghen die onder ons volcome-
lick verseeckert zijn.
2 Ghelijck sy ons overghegheven hebben/
diese van den beghinne selve ghesien / ende
Dienaers des woorts gheweest hebben.
3 So heeft het my / die alle dinghen van
voren aen a neerstelick b ondersocht heb-
be/ oock goet ghedocht/ ordentlick tot u te
schrijven/ myn beste Theophile:
4 Op dat ghy mocht bekennen de ver-
sekerheyt der dinghen / daer ghy van on-
derwesen zijt.

a oft/ gantschelick.
b Ofte/ bevonden.

5 IN de daghen Herodis des Conincx van
Judea/ was daer een Priester met name
Zacharias/ van c der d Dachordeninghe
Abie: en syn wijf van de dochteren Aaron/
ende haren naem was Elizabeth.
6 Sy waren beyde Rechtveerdich voor
Gode / wandelende in alle ghebooden ende
e rechtveerdichmakinghe des Heeren on-
straffelick.
7 Ende sy en hadden gheen kindt : want
Elizabeth was onvruchtbaer/ ende sy wa-
ren beyde wel bedaecht.
8 Ende het is ghesciet/ als hy syn Prie-
sterampt bediende voor Gode in de ordi-
nancie syner f Dachordeninghe/
9 (Na de gewoonte der Priesterlicker be-
dieninghe/ was het lot op hem ghevallen/
dat hy g soude ingaen in den Tempel des
Heeren/ om te roocken)
10 h Ende alle de menichte des volcx buy-
ten/ was biddende i ter uren der roockinghe
11 So werdt van hem de Enghel des Hee-
ren ghesien / staende ter Rechterzijden des
Roockaltaers.
12 Ende Zacharias hem siende / werdt be-
roert / ende vreese is op hem ghevallen.
13 En de Enghel seyde tot hem : En vreest
niet Zacharia/ want u gebedt is verhoort/
ende Elizabeth u wijf sal u eenen Sone ba-
ren/ k ende ghy sult synen naem noemen
Joannes.
14 Ende u sal blijschap ende verheughin-
ghe wesen/ l ende vele sullen in syn ghe-
boorte verblyden.
15 Want hy sal groot wesen voor den Hee-
re/ m Wijn ende n sterckken dranck en sal
hy niet drincken / ende sal met den Heyli-
ghen Gheest vervult worden / oock van
syns moeders lijve aen.
16 o Ende sal der kinderen Israhels vele
tot den Heere haeren God bekeeren.
17 p Ende hy sal voor syn aensichte gaen/
in den gheest ende cracht Elie / † om de
herten der vaderen tot den kinderen te be-
keeren/ en de ongehoorsame tot de voor-
sichticheydt der Rechtveerdighen/ om den
Heere te bereyden een wel geschickt volck.

Zacharias ende Elizabeth.
c 1 par. 24.10
d of/ Dachgeboorte.
e Dat is/ Insettinge
f Of/ Dachghebeurte.
g Hebr. 9.6
h Levi. 16.17
i Exod. 3.7.
Zacharie wordt eenen soon beloeft
k Luce 1.59. Hoedanich Joannes wesen soude.
l Luce 1.58.
m Jud. 13.4
n Griecx/ Sicer.
o Mal. 4.5 Mat. 11.14
p Mat. 3.2 Mar. 9.12
† Mala. 4.6

18 Ende Zacharias seyde tot den Enghel :
Waer by sal ick dit weten? q want ick ben
out/ ende myn wijf is seer bedaecht.
19 Ende de Enghel antwoordde/ ende seyde
tot hem: Ick ben Gabriel / r die voor Godt
stae / ende ben wtghesonden om met u te
spreken/ ende u dit te evangelizeren
20 Ende siet ghy sult stom wesen / ende niet
connen spreken / tot op den dach dat dit
gheschieden sal / om dat ghy myne woor-
den niet ghelooft en hebt/ de welcke sullen
vervult worden in haren tydt.
21 Ende het volck verwachtede Zacha-
riam/ ende waren verwondert / dat hy soo
langhe vertoefde in den Tempel.
22 Ende als hy wt quam/ en conde hy tot
hen niet spreken: ende sy bekenden dat hy
een gesichte in den Tempel ghesien hadde.
Ende hy wenckte hen toe/ ende bleef stom.
23 Ende het gheschiedde/ als de daghen sy-
ner bedieninghe vervult waren / ghinck hy
na syn huys.
24 Ende na die dagen werdt Elizabeth syn
wijf bevrucht : ende sy verberch haer vijf
Maenden seggheende:
25 Alsoo heeft my de Heere ghedaen in de
dagen/ inde welcke hy my aenghesien heeft
op dat hy myne versmaetheydt onder den
menschen wech name.

q Gen. 17.
r Dat is/ die een dienstknecht Gods ben/ bereydt tot synen Ghebode.
Zacharias wordt stom om syn ongeloovicheydt.
De oude Onvruchtbare Elizabeth wordt bevrucht.
Onvruchtbaerheyt is versmaelick.

26 Ende in de seste Maendt werdt de En-
ghel Gabriel van Gode ghesonden nae een
Stadt in Galilea genaemt Nazareth.
27 s Tot een Maecht die ondertrouwt was
eenen Manne/ ghenoemt Joseph/ van den
huyse Davids. En de Naeme der Maecht
was Maria.
28 Ende als de Enghel tot haer ingecomen
was/ seyde hy: Weest gegroet ghy t begena-
dichde/ de Heere is met u / ghy gesegheende
onder den vrouwen.
29 Doe sy hem sach / verschrickte sy van
synen woorden/ ende overleyde hoedanich
dese groetinge ware.
30 En de Enghel seyde tot haer : En vreest
niet Maria / want ghy hebt ghenade by
Godt ghevonden.
31 Ende u siet / ghy sult x bevrucht wor-
den/ ende eenen sone baren/ y ende synen
Name heeten Jesus.
32 z Dese sal groot wesen / ende sal de Sone
des Alderhoochsten ghenaemt worden.
a Ende Godt de Heere sal hem den throon
syns Vaders Davids gheven.
33 b Ende hy sal over het huys Jacobs reg-
neren inder eewicheyt/ ende syns Coninck-
rijcx en sal gheen eynde wesen.
34 Maria seyde tot den Enghel : Hoe sal
dat c gheschieden : want ick gheenen man
en bekenne.
35 De Enghel antwoordde ende seyde tot
haer: De Heylige Gheest sal over u comen/
ende de Cracht des Allerhoochsten sal u
overschaduwen. Daerom oock dat Hey-
lige dat wt u gebooren sal worden/ sal Godts
Sone ghenaemt worden.
36 En siet. Elizabet u Nichte is oock sel-
ve bevrucht met eenen sone in hare ou-
derdom: ende dese Maent is haer de seste/
die Onvruchtbaer ghenaemt was
37 b Want gheen e dinck en sal by Godt
onmoghelick wesen.
38 En Maria seyde: Siet de Dienstmaecht
des Heeren. my gheschie na uwen woorde
Ende de Engel ghinck van haer.
39 Ende Maria opghestaen in die daghen/
reysde met haeste na het ghebergthe in een
Stadt Jude.

De Enghel tot Mariam gesonden.
s Mat. 1.18.
t Dat is/ die genade geschiet is.
u Esaie 7.14
x Ofte. ontfanghen in den buyck.
y Mat. 1.21 Luce 1.31.
z Esa. 54.5
a 2 Sam. 7.12 Esaie 9. 7. Psal. 132. 11
b 1 Pa. 22.10 Psalm. 45.7 ende 89.37. Jerem. 23.6 Dan. 3. 13. ende 7. 14. Mich. 4.7 Hebre. 1.8.
c Griecx/ wesen
Gods sone.
d Job 42.2 Zach. 8.6. Sap. 11.22. Mat. 19.26 Luce 18.27.
e Gr. woort
Maria besocht Elizabeth.

Ende

40 Ende ghinck in het huys Zacharie/ende
groete Elizabeth.
41 Ende het gheschiedde/ als Elizabeth de
groetinghe Marie hoorde / soe huppelde
het kindeken in haren buyck : ende Eliza=
beth wert veruult met den heyligen Geest/
42 Eñ riep wt met luyder stemme, eñ seyde :
Gesegent zijt ghy onder de Vrouwen/ende
ghesceghent is de vrucht uwes buycks.
43 Ende van waer coemt my dit / dat de
Moeder myns Heeren tot my coemt?
44 Want siet/ so haest als de stemme uwer
groetinghe tot myne Ooren ghecomen is /
heeft het Kindeken van vreuchden ghe-
huppelt in mynen buyck:
f Luce 11. B. 45 f Ende salich is sy die gheloooft heeft /
want het sal volbracht worden dat haer
vanden Heere ghesept is.
De Psalm 46 Ende Maria seyde: Myn Ziele ver=
Marie/ heft den Heere/
waer mede 47 Ende mynen Gheest verheucht in Godt
sy betuyght mynen Salichmaker:
dat de be= 48 Want hy heeft de Nederheydt synes
loefde Sa= Dienstmaechts aengheslen : Want siet/
lichmaker van nu voort sullen my salich noemen alle
ghecomen is. gheslachten.
49 Want hy heeft my groote dinghen ghe=
daen / die machtich is / ende synen Naem
is heylich.
g Exo. 20.6 50 g Ende syne barmhertichept duert van
gheslachten tot gheslachten / den ghenen
die hem vreesen.
h Esa.51.9 51 h Hy heeft gewelt ghedaen door synen
arm/ hy heeft i verstroyt de Hoouerdighe
i Spr.10,16 in haers herten gheachten
52 Hy heeft de Machtige van den Throone
k 1 Sam.2.8 afghetrocken/ende de k Nederige heeft hy
Psal. 113. 6. verheuen.
l 1 Sam.2.5 53 l De Hongherighe heeft hy met goeden
ende 34. 11. veruult / ende de Rijcke heeft hy in ledich
m Of ydel. wech ghesonden.
n Esa.41.8. 54 n Hy heeft Israel synen knecht op ghe=
Jer.31.3.20 holpen / op dat hy der Barmhertichepdt
ghedachtich ware.
o Gen.17.19 55 o (Ghelijck hy ghesproken heeft tot onse
ende 22. 18. Vaders/ Abraham/ende synen zade inder
eewicheydt.)
56 Ende Maria bleef by haer ontrent drye
maenden / en keerde weder tot haer huys.
57 Ende de tijt Elizabeths werdt veruult/
dat sy baren soude/ eñ sy baerde eenen sone.
58 Ende de ghebeuren ende hare Maghen
hoorden dat Godt syne Barmhertichepdt
p Luce 1.14 grootelick aen haer bewesen hadde : p eñ
waren met haer verblydt.
q Gen.17.12 59 Ende het gheschiedde/ dat sy ten q achsten
Leuit. 12.13. dage quamen het kindeken besnyden/ ende
noemdent nae den Name synes Vaders /
Zachariam.
r Luce 1.13. 60 Eñ syn moeder antwoorde eñ seyde: Neen
maer het sal r Joannes genoemt worden.
61 Ende sy seyden tot haer : Daer en is
Niemandt in v maechschap die met desen
Naem ghenaemt wordt.
62 Ende sy wenckten synẽ Vader / hoe hy
hem wilde ghenaemt hebben.
63 Ende hy eyschte een tafelken/ende schreef
f Dat is / f segghende : Johannes is synen Naem.
met dese Ende sy verwonderden hen alle.
woorden. 64 Ende terstont werd synen mont eñ tonge
geopent: eñ hy sprack/ God prysende.
65 Ende daer quam een vreese ouer alle
die daer ontrent woonden : ende alle dese
dinghen werden in dat geheele gheberchte
des Joedtschen landts, vertelt.
66 Ende alle de ghene die het hoorden /
namen t ter herten, segghende: Wat sal doch
t Anders/ dit kindeken wesen ? t Ende de handt des
want. Heeren was met hem.

67 Ende Zacharias syn Vader werdt vol
met den Heylighen Gheest : ende prophe- Den Psalm
teerde / segghende : Zacharie
68 u Ghepresen zy de Heere de Godt Isra- u Mat 1.21
els/ want hy heeft besocht ende verlossinge Luce 2.31
ghedaen synen volcke : ende 7 16.
69 x Ende heeft ons opgherichte eenen Acte 4.12
Hoorn der salichepdt / in het Huys syns x Psa.132.17
Knechts Dauids.
70 y Ghelijck hy ghesproken heeft door den y Psal.74.2
mondt synder heyligen Propheten / die van Esa. 40.10
den beghinne der Weereldt gheweest zyn/ Jerem. 23.6
namelick / ende 30. 10.
71 z Dat hy ons verlossen soude van onse ende 33. 6.
vyanden/ ende van der handt aller die ons Dan.9.24.
haten. z groot ho
72 Om Barmhertichepdt te bewysen aen hoorachte
onse Vaderen / ende ghedachtich te wesen van onse.
syns heylichs Verbondts. Psalm 14 7
73 a Ende des Eedts dien hy tot Abra= ende 53.7.
ham onsen Vader gesworẽ heeft: namelick/ Jere.33.11.
dat hy ons soude geuen: a Gen. 22.16
74 b Dat wy verlost zynde wt de handen Psal. 105.9.
onser Vyanden / hem dienen souden sonder Jere. 31.33.
vreese/ Heb.6.13.17
75 c In Heylichepdt ende Gherechticheydt b Heb. 9.14
voor hem alle de dagen ons leuens. c 1 Pet 1.15.
76 d Ende ghy kindeken sult een Propheet Joannes
des Alderhoochstẽ genaemt worden: want Ampt.
ghy sult voor den aenghesichte des Heeren d Mal 4.5.
voorgaen/ syne wegen te bereyden. Luce 1.17.
77 e Om te geuen synen volcke kennisse der e Luce 3.3
salichept/ in vergeuinge der sonden.
78 Door de hertelicke Barmhertichepdt
onses Godts / waer in ons besocht heeft
f de g Opganck wt der Hoochden. f Mala 4.2
79 h Op dat hy soude i schynen den ghenen g Oft/
die sitten in duysternisse/ ende schaduwe spruyte.
des doots/ om onse voeten te richten in de h Esa. 9.2
wech des vreden. ende 42.7.
80 Ende het kindeken wies op/ ende werdt ende 43.8
sterck in den Gheest / ende was inde woe- ende 49.9
stijne/ tot den dach synder verthooninghe ende 60.1
tot Israel. i of/ lichten

Dat ij. Capittel.

6 Christus gheboren / 9. vercondicht
den Herderen/ 21. besneden/ 22. voor den
Heere ghebracht, 28. van Simeon in de ar=
men genomẽ/ 36. gepredickt door Annam/
40. sterck ghewoorden/ 46. ghevonden int
midden der Leeraren/ 51. ghehoorsaem sy=
nen Ouderen/ 52. voorsichtichept Marie.

1 ENde het gheschiedde / dat in die dagen De gheele
daer een Ghebodt wt ghinck van den weerelt wort
Keyser Augusto / dat de gheheele Weerelt van den
beschreuen soude worden. Keyser Au
2 Dese eerste beschryuinge geschiedde /als gusto be-
Cyrenius in Syria Stadthouder was. schreuen of
3 Ende sy ghingen alle/ om beschreuen te gheschat.
worden/ een yegelick in syne Stadt.
4 Ende Joseph quam oock op / wt Gali=
lea van der stadt Nazareth / in het Joedt-
sche Landt a tot der Stadt Dauids / ghe= a Mich 5.1
naemt Bethlehem, om dat hy vanden huy= Math. 2.1
se ende ghestachte Dauids was. Joan 7.42
5 Om beschreuen te worden met Maria 1 Sam.16.4
synen ondertrouden Wyue / de welcke
Beuruchte was.
6 Ende het gheschiedde / als sy daer wa=
ren/ dat de daghen veruult werden/ dat sy
baren soude.
7 b Ende sy baerde haren eerst gheboren Christus
sone/ ende wandt hem in doecken / eñ leyde wordt ghe-
hem neder in de kribbe/ om dat daer gheen boren
plaetse en was voor hen in de Herberge. b Mat.1.25
8 Ende daer waren Herders in den seluen
Lantbegrype by de hutten op den Velde /
houdende

houdende de nachtwake over hare kudden.

9 Ende siet/ de Engel des Heeren stondt by hen/ ende de claerheyt des Heeren omscheen se: ende sy vreesden met grooter vreesen.

Den wakenden Herderen wordt van den Engel ghebootschapt dat de Salichmaker geboren is.

10 Ende de Engel seyde tot hen: En vreest niet/ want siet/ ick evangelizeere u lieden groote blyschap/ de welcke allen den volcke wesen sal.

11 Namelick/ dat heden u gheboren is de Salichmaker/ die daer is Christus de Heere/ in de Stadt Davids.

12 Ende dit zy u voor een teecken: Ghy sult vinden het Kindeken in doecken ghewonden/ ende in de kribbe gheleyt.

13 Ende terstondt was daer met den Engel een menichte der Hemelscher Heyrscharen/ die God loofden ende seyden:

14 Eere zy Godt in de hooghste Hemelen/ c ende vrede d † op der Aerden/ in de menschen een goet behagen.

De lofsanc der engelen. c Esaie 9.19 Ephesi.2.14 d † Anders/ den Menschen voor een goet behaghen.

15 Ende het ghesciedde/ als de Enghelen van hem wech ghevaren waren inden Hemel/ seyden de Herders tot malcanderen: Laet ons henen gaen tot Bethlehem/ ende sien dit Woordt dat daer ghesciet is/ het welcke ons de Heere heeft kondt gedaen.

16 Ende sy quamen met haeste/ ende vonden Mariam ende Joseph/ ende het Kindeken liggende in der kribben.

17 Ende als sy't ghesien hadden/ verbreyden sy het Woort dat hem van desen kindeken geseydt was.

18 Ende alle die 't hoorden/ verwonderden van het gene dat van de Herders tot hen ghesept werdt.

19 Ende Maria behielt alle dese woorden/ overlegghende die in haer herte.

20 Ende de Herders keerden wederom/ louende ende prysende Godt over al/ dat sy ghehoort ende ghesien hadden/ gelyck het hen ghesepdt was.

Christus wort besneden. e Gen.17.12 Levit.12.3. f Mat.1.21 Luce.1.31. g Levit.12.6.

21 e Ende als de acht daghen vervult waren/ datmen het kindeken besnijden soude/ f wert zijnen Naem genaemt Jesus: welck genaemt was vanden Engel/ eer hy in den lichaem ontfanghen was.

22 Ende als de daghen haerder reyninghe vervult waren g na de wet Mosis/ brachten sy hem te Jerusalem/ op dat sy hem stelden voor den Heere.

23 (Ghelyck ghescreven is inde Wet des Heeren. h Een yeghelick knechtken dat de Moeder opent/ sal den Heere heylich ghenoemt worden.)

h Exod.13.2 Num.13.13. ende 8.17.

24 Ende op dat sy de Offerhande gaven na het ghene dat inde Wet des Heeren geseyt is/ i een paer Tortelduyven/ of twee Duyvenjonghen.

i Levi.12 8.

25 Ende siet/ daer was een mensche te Jerusalem/ ghenaemt Simeon: Ende dese mensche was rechtveerdich/ ende Godvreesende/ verwachtende de vertroostinge Israels/ ende de heylighe Gheest was op hem.

26 Ende hem was van Gode vercondicht door den heyligen Gheest/ dat hy den doot niet sien en soude/ eer hy k den Christum des Heeren ghesien hadde.

k Wat is/ den Gesalfden.

27 Ende hy quam door den Geest inden Tempel: ende als de Ouders het kindeken Jesum in brochten in den Tempel/ om voor hem na de gewoonheyt des Wets te doen.

Simeon ontfangt Christum. Zyn Lofsanck. l gen.46.30 m Act.2.28.

28 So nam hy het oock in zijne armen/ ende danckte Godt/ ende seyde:

29 Heere/ l nu laet ghy uwen Dienstknecht in vrede nae uwen woorde.

30 Want myne Ooghen hebben uwe salicheydt ghesien/

31 m Die ghy bereydt hebt voor aller volcken aensicht:

32 n Een licht tot verlichtinge der Heydenen/ ende tot een eerlicheyt uws volcks Israels. n Esai.42.6 ende 49.6. Act.13.47.

33 Ende zijn Vader ende zijn Moeder verwonderden van het ghene dat van hem ghesepdt werdt.

34 Ende Simeon seghende se/ ende seyde tot Mariam zijn moeder: o Siet/ dese/ wort geset tot eenen val ende opstandinge veler in Israel: ende tot een teecken/ p dat wedersproken wordt.

Veler val ende veler opstandinge is Christus. o Esai.8.14. Rom.9.32. 1.Pet.2.8. p Act.28.22

35 (Ende een Sweerdt sal u eyghen Siele door dringhen/) op dat de ghedachten uit veler herten ontdeckt worden.

36 Ende daer was oock Anna de Prophetisse/ een dochter Phanuels/ uit den gheslachte Aser/ dese was seer oudt/ ende hadde geleeft met haren manne/ seven iaer/ van haren maechdom aen.

Anna Prophetisse.

37 Ende sy was een weduwe/ omtrent van vieren Tachtentich Jaren/ de welcke niet en quam uit den Tempel/ Godt dienende met vasten ende bidden nacht ende dach.

38 Dese te dier selver uren daer ghecomen zijnde/ heeft oock den Heere q beleden/ ende sprack van hem tot allen die de verlossinge in r † Jerusalem verwachteden

q Oft/ ghepresen. r † Anders/ Israel.

39 Ende als zijt al volbracht hadden nae de Wet/ keerden sy wederom na Galileam/ tot hare Stadt Nazareth.

40 Ende het kindeken wies op/ ende wert sterck inden Geest/ ende wert vervult met wysheyt/ ende de genade Gods was op hem.

Het kint Jesus Christus. s Exo 23.17 Levit.23.5. Deut.16.1.

41 Ende zijn Ouders ghinghen alle Jare te Jerusalem/ op het Feest des s Pascha.

42 Ende als hy twaelf Jaer oudt geworden was/ ende sy na Jerusalem opgegaen waren/ nae de gewoonheyt des Feestdaechs.

43 Ende als de dagen volepndt waren/ ende sy wederomme keerden/ so bleef het kindt Jesus te Jerusalem/ ende Joseph ende t † zijn moeder en wistent niet.

t † Anders/ zijne Ouders.

44 Ende sy meynden dat hy in het gheselschap op den wech was/ ghingen een dach reyse/ ende sochten hem onder de Magen/ ende onder de bekende.

45 Ende als sy hem niet en vonden/ keerden sy wederom na Jerusalem/ hem soeckende.

46 Ende het ghesciedde/ nae dry dagen/ vonden sy hem inden Tempel sittende/ midden onder de Leeraers/ hoorende hen/ ende vraghende hen.

Het kint Jesus hoort ende vraecht/ ende antwoort de Leeraers. u mat.7.28. Mar.1.22. Luc.4.22.32 Joan.7.15.

47 u Ende alle die hem hoorden verwonderden van zijnen verstande/ ende antwoorde.

48 Ende als sy hem saghen/ waren sy verwondert/ ende zijn moeder seyde tot hem: Kindt/ waerom hebdy ons alsoo ghedaen? Siet/ u vader ende ick/ hebben u niet smerten ghesocht.

49 Ende hy seyde tot hen: Wat ist dat ghy my gesocht hebt? En wist ghy lieden niet dat ick zijn moet inde dinghen die mijns Vaders zijn?

50 x Ende sy en verstonden dat woordt niet/ dat hy tot hen sprack. x Luc.9.45. ende 18.34.

51 Ende hy ghinck af met hen/ ende quam tot Nazareth: ende was hen onderdanich. Ende zijn moeder bewaerde alle dese woorden in haer herte.

52 y Ende Jesus wies op in wijsheydt ende ouderdom/ ende ghenade by Godt ende den menschen. y 1.Sa.2.26 Luce 1.80.

Dat iij. Capittel.

2. De beroepinge 3. ende neersticheyt Joannis in zijn ampt/ 20. zijn vangen/ 21. de doop 23. oude/ 24. ende geslachte Jesu Christi.

1 In den Vyfthienden Jare des Keyserdoms des Keysers Tiberij/ als Pontius Pilatus Stadthouder was over Judea/ ende Herodes een Viervorst in Galilea/ ende Philippus

de Philippus zijn broeder een Vierviorst
in Iturea/ ende Trachonitischen lande/
ende Lisanias een Vierviorst in Abilene.

a Act.4.6.

2 a Onder de Overpriesters Anna ende
Cappha/gheschiedde het woordt des Hee-
ren tot Joannem den sone Zacharie in-
der Woestijne.

Johannes vermaent tot bekeeringe/ verkondi-ghende dat Christus ghecomen sy.
b Mat.3.1. Marc.1.4. c Esai.40.3 Math.3.3. Marce.1.3. Joan.1.23.

3 b Ende hy quam in alle het Lant ontrent
den Jordaen / predickende den Doop der
bekeeringhe / tot vergheuinge der sonden.
4 Ghelijck gheschreuen is inden boeck der
woorden Esaie des Propheten / die daer
seyt: c Die stemme des ghenen die roept in-
de Woestijne/is : Bereydt den wech des
Heeren/maecht zijne paden recht.
5 Alle dal sal veruult worden / ende alle
Berch ende Heuuel sal vernedert worden/ende
wat crom is sal recht worden/ ende de on-
effen weghen sullen gheslicht worden.
6 Ende alle vleesch sal de salichz Godts sien.
7 Soo seyde hy dan tot de scharen die tot
hem quamen om van hem ghedoopt te wor-
den. d Ghy Adderen ghebroetsel / wie heeft

d math.3.7. ende 23.33. Wercken der bekeeringe.

v lieden ghewaerschout te vlieden van den
toecomenden thoorn?
8 Draecht dan vruchten die de bekeeringhe
weerdich zijn/ ende en beghint niet te seg-
ghen by v seluen: e Wy hebben Abraham

e Mat.3.9. Joan.8.39. Act.13.26.

tot eenen Vader : Want ick segge v. dat
Godt machtich is wt dese steenen Abra-
ham kinderen te verwecken.
9 Ende de Bijle is nu alreede gheleyt aen
den wortel der boomen. f Daeromme/alle

f Mat.3.10 ende 7.19. Luce 3.9.

boom die gheen goede vrucht en draecht/
sal af ghehouwen ende in het vyer ghewor-
pen worden
10 Ende de scharen vraechden hem/seggen-
de: g Wat sullen wy dan doen?

g Act.2.37. h Jaco.2.15 1.Joan.3.17

11 Hy antwoordde ende seyde: h Die twee
cleederen heeft/ deyle hem mede die gheen
en heeft: ende die spijse heeft / die doe ooch
desghelijcks.

Tollenaers.

12 Ende daer quamen ooch Tollenaers/om
gedoopt te worden : ende seyden tot hem:
Meester/wat sullen wy doen?

Crijchs-knechten.

13 Hy seyde tot hen : En eyscht niet meer
dan v gheset is.
14 Hem vraechden ooch de Crijchslieden/
segghende:Ende wy wat sullen wy doen?

i Of/dringt niemanden niet af.

Hy seyde tot hen: i En doet niemanden ouer-
last/noch en beschuldicht niemant valsche-
lick / ende weest te vreden met uwe besol-
dinghe.

Het ghetuy-ghenisse Joannis van Christo.

15 Als nu het volck verwachtede / ende al-
le in hare herten ouerleyden van Joanne/
oft hy ooch Christus niet en ware?
16 Antwoordde Joannes tot hen allen/seg-
gende: k Ick doope v wel met water:maer

k Mat.3.11 Marce 1.8. Joan.1.26. Act.1.5. ende 11.16. ende 19.4. l Esai.44.3 Joel.3.28. Act.2.4. ende 11.15.

daer comt een stercker dan ick. die ick niet
weerdich en ben zijne schoenriem te ontbin
den: l die sal v doopen met den heylighen
Gheest/ ende met vyer.
17 Wiens wan in zijne handt is/ende sal zij-
nen dorschvloer door suyueren:ende de tar-
we sal hy in zijn schuere vergaderen / maer
het kaf sal hy met onwtblusschelicken vye-
re verbranden.
18 Ende ooch noch vele andere dingen ver-
manende, Euangelizeerde hy den volcke.

m mat.14.3 Mar.16.18 Herodes werpt Joannem inde ghevanckenisse.

19 m Maer doe Herodes de Vierviorst van
hem gestraft wert/om Herodias Philippi
zijns broeders wijf/ ende van alle booshe-
den die hy dede.
20 Bouen dat alle heeft hy noch dit toeghe-
daen/dat hy Joannem inde ghevanckenis-
se sloot.

n mat.3.16. Marc.1.9. Joan.1.32.

21 n Ende het geschiedde/als alle het volck
ghedoopt wert ende Jesus ooch ghedoopt
was /ende badt/dat de Hemel geopent wert.
22 Ende de heylighe Gheest neder quam in
lichamelicker gedaente/ gelijc eener Duy-
ve op hem:Ende een stemme quam wt den
Hemel/seggende: o Ghy zijt mijn wel lieve o Esa.42.1.
Sone/in y v hebbe ick mijn wel behagen Mat.17.5.
ghenomen. marc.9.2.
23 Ende Jesus begonst ontrent dertich Jaren luce.9.35.
oudt te zijn/ende was(also men meynde) q de Colos.1.13.
Sone Joseph/ die was de sone Heli. 2.Pet.1.17.
24 Die was de sone mathat/ die was de sone p Oft / ben
Leui/ die was de sone Melchi / die was de ick te vre
sone Janna/ die was de sone Joseph. den.
25 Die was de sone Matthathia / die was q mat.13.55
de sone Amos/ die was de sone Naum/ die Joa.6.42
was de sone Esli/ die was de sone nagghe. Een ver-
26 Die was de sone Maath/ die was de so- haal der
ne mathathia / die was de sone Semei/ die voorouders
was de sone Joseph die was de sone Juda. Christi.
27 Die was de sone Joanna/die was de sone
Resa die was de sone Zorobabel/die was
de sone Salathiel/ die was de sone Neri.
28 Die was de sone melchi/ die was de sone
Addi/die was de sone Kosam / die was de
sone Elmodam/die was de sone Er/
29 Die was de sone Joseph die was de so-
ne Eliezar/ die was de sone Jorim die was
de sone Matha die was de sone Leui/
30 Die was de sone Simeon/ die was de so-
ne Juda die was de sone Joseph/ die was
de sone Jonam/ die was de sone Eliakim/
31 Die was de sone Melea/ die was de so-
ne Menam die was de sone Matthata/
die was de sone Nathan/ die was de sone
Dauid/
32 Die was de sone Jesse / die was de sone
Obed/die was de sone Boos / die was de
sone Salmon / die was de sone Naasson/
33 Die was de sone Aminadab/ die was de
sone Aram/ die was de sone Esrom / die was
de sone Phares/ die was de sone Juda/
34 Die was de sone Jacob / die was de so-
ne Isaac die was de sone abraham/ die was
de sone Thara / die was de sone Nachor/
35 Die was de sone Sarug / die was de so-
ne Ragau die was de sone Phaleck / die
was de sone Heber/ die was de sone Sala/
36 Die was de sone Kainan/ die was de sone
Arpharad/ die was de sone Sem/ die was
de sone Noe/ die was de sone Lamech.
37 Die was de sone Mathusala / die was
de sone Henoch/ die was de sone Jared/ die
was de sone Malalaleel / die was de sone
Kainan.
38 Die was de sone Henos/die was de so-
ne Seth/ die was de sone Adam / die was
een sone Godts.

Dat iiij. Capittel.

2. Jesus geuast/ende den Duyuel ouerwon-
nen hebbende/ 15. begint te prediken/ 22.
waer wt hy van velen ghepresen wort/ 28.
ende in zijn Vaderlant veruolcht/ 33. geneest
eenen beseten/ 38. de schoonmoeder Petri/
ende andere. 43. ende gheeft te kennen/ waer
toe hy ghecomen sy.

1 Ende a Jesus vol des heyligen Geests/ Christus
keerde weder van den Jordaen : ende wort van
werdt van den Gheest gedreuen inde woe- de Duyuel
Woestijne. a Mat.4.1.
2 Ende werdt veertich daghen versocht Marc.1.12.
van den Duyuel / ende b at niet in die da- b Exo.34.28
ghen/ ende als die gheeyndicht waren/ ten 1.Kon.19.8
laetsten soo hongherde hem.
3 Ende de Duyuel seyde tot hem: Indien
ghy Godts Sone zijt/so seyt tot desen ste-
ne dat hy broodt worde.
4 Ende Jesus antwoordde hem / segghen-
de: Daer is gheschreuen: c Die mensche en
sal niet by den broode alleenlick leuen/ maer
by allen woorde Godts.

Ende

5 Eñ de Duyvel leydde hem op eenen hoo-
gen berch/ eñ thoonde hem in eenẽ oogen-
blick alle de Coninckrijcken der Werelt.
6 Ende de Duyvel seyde tot hem: Alle de-
se macht ende eerlickheyt wil ick v geven:
Want sy is my over ghegeven/ eñ ick geef-
se wien ick wil.
Aenbidden. 7 Daerom/ indien ghy nedervallet/ ende mi
aenbiddet/ dit sal uwe wesen.
Godt alleen 8 Jesus antwoordẽde/ seyde tot hem: Gaet
salmen die- van my Satan/ want daer is ghescreven:
nen. v Ghy sult den Heere uwen Godt aenbid-
v deut. 6. 16 den/ ende hem alleene dienen/
ende 10. 20. 9 Eñ hy leydde hem in Jerusalem/ eñ sette
1. Sam. 7. 3. hem op de tinne des Tempels/ ende seyde
tot hem: Indien ghy de Sone Godts zijt
so worpt v selvẽ vã hier af nederwaerts.
10 Wãt daer is gescrevẽ: Hy sal zijnen En-
ghelen van v bevelen/ dat sy v bewaren.
11 Ende dat sy v op de handen draghen/ op
dat ghy te gheener tijdt uwen voet aen ee-
nen steen stooter.
12 Ende Jesus antwoordde/ ende seyde tot
e Deu. 6. 16. hem: Daer is geseyt: e Ghy en sult den Hee
re uwen Godt niet versoecken
13 Eñ als de duyvel alle bsoeckinge voleynt
hadde/ weeck hy van hem eenen tijt lanck.
f mat. 4. 12. 14 f Eñ Jesus keerde weder door de cracht
Mar. 1. 14. des Gheests in Galileam: ende het geruch-
Joan. 1. 43. te van hem is wtgegaen over het gheheele
Act. 10. 37. ommeligghende Landt.
15 Ende hy leerde in hare Vergaderingen/
ende was van allen gheprezen.
g mat. 13. 54 16 g Ende hy quam te Nazareth/ daer hy
Marc. 6. 1. opgevoedt was: eñ ginck na zijn ghewoon-
Joan. 4. 43. te op de Sabbath daghen in de Vergade-
h 2. Esd. 8. 6 ringhen/ h ende stont op om te lesen.
17 Ende hem wert ghegheven dat Boec des
Propheten Esaie: ende als hy het Boeck
opghedaen hadde/ vant hy de plaetse daer
ghescreven was.
18 De Geest des Heeren is op my/ daerom
dat hy my gesalft heeft. Ende heeft my wt-
ghesonden om den Armen te Evangelize-
ren/ ende te ghenesen die gebroken zijn van
herten.
* Esai. 61. 2 19 * Om den ghevanghenen de verlossinge
te predicken/ ende den blinden dat ghesich-
te: om de verslagene tot de vrijheyt te bren
gen: om te predicken het aengenaem Jaer
des Heeren.
20 Ende als hy het Boeck toegedaen/ ende
den Dienaer overghegheven hadde/ sat hy
neder. Ende de ooghen van allen die in de
Vergaderinge waren/ saghen op hem.
21 Eñ hy begonst tot hen te seggen; Heden
is dese Schrift in uwe ooren vervult.
22 Ende sy alle gaven hem ghetuyghenisse/
i mat. 13. 54 i ende verwonderden van de aenghenaem-
Mar. 6. 2. heyt der woordẽ/ die wt zijnen monde qua-
Luce 2. 47. mẽ/ ende seydẽ: k Is dese niet Josephs sone?
k Joã. 6. 42 23 Ende hy seyde tot hen: Ghy sult vrijelick
De Nazere tot my dit l spreeckwoort segghen: Mede-
nen worden cijnmeester heelt v selven: Al wat wy ghe-
aen Christũ hoort hebbẽ dat in Capernaum geschiet is
gheerghert. doet dat oock hier in uwen Vaderlande.
l Gr. verge- 24 Ende hy seyde: Voorwaer segghe ick v/
lijckinghe. m dat gheen Propheet aenghenaem is in
Propheet. zijn Vaderlande.
m mat. 13. 57 25 Maer ick segghe v in der waerheydt:
Mar. 6. 4. n Daer waren veel Weduwẽ in Israel/ in
Joan. 4. 44 de daghen Elie/ als den Hemel drye Jaren
n 1. Reg. 17. 9 eñ ses Maenden gesloten was so dat daer
Jacob. 5. 17. groote dierte was in het gheheele Landt.
26 Ende tot gheene van haer was Elias ge
sonden/ dan tot eener Weduwe in Sarepta
Sidonis.
o 2. reg. 5. 14 27 o Ende daer waren veel Melaetsche in
Israel onder den Propheet Elizeo/ ende
gheen van hen en werdt gereynicht/ dan
Naaman van Syrien.
28 Eñ sy werden alle in de Vergaderinghe
vervult met toorne/ als sy dit hoorden.
29 Eñ stonden op/ ende dreven hem wt der
Stadt/ ende leydden hem op het hoochste
des Berchs/ waer op hare Stadt ghetim-
mert was/ op dat sy hem souden van bovẽ
neder worpen.
30 Ende hy doort midden van hen door ge-
gaen zijnde/ ginck henen.
31 p Ende quam af tot Capernaum de stadt p mat. 4. 13.
Galilee/ eñ leerdese op de Sabbath dagen. Marc. 1. 21.
32 q Ende sy verwonderden hen over zijne q mat. 7. 28.
leere/ want zijn woort was met macht. De besete-
33 r Eñ in de Vergaderinghe was een man ne wort ghe-
hebbende eenen Geest eens onreynen Duy reynicht.
vels/ ende riep wt met luyder stemme/ r Mar. 1. 23
34 Segghende: Ey/ wat hebben wy met v De Duyvel
te doen/ Jesu van Nazareth? Zijdy gheco- kent Chri-
men om ons te verderven? Ic kenne v wie stum/ maer
ghy zijt/ namelick/ de Heylighe Godts. hy swerpt
35 Eñ Jesus strafte hẽ/ eñ seyde: Swijcht/ hem/ eñ zij-
ende gaet wt van hem. Ende de Duyvel nen lof ende
wierp hem in het midden ende voer wt van zijn ghetuy
hem/ sonder hem te schaden. ghenisse.
36 Eñ daer quam een verschrickinghe over
allen/ ende sy spraken te samen tot malcan-
deren/ segghende: Wat woort is dit? want
met ghewelt ende cracht ghebiedt hy den
onreynen Gheesten/ ende sy varen wt.
37 Ende het gheruchte van hem ghinck wt
in allen plaetsen des omliggenden Lants.
38 s Ende als Jesus was opghestaen wt s Mat. 8. 14
der Vergaderinghe/ quam hy in het huys Mar. 1. 29.
Simonis/ ende Simonis wijfs moeder Petri schoõ
was met eener grooter cortsen bevangen: moeder
ende sy baden hem voor haer. wort ghe-
39 Ende hy stont over haer/ ende strafte de sont.
cortsen/ ende de cortse verlietse/ eñ sy stont
haestelick op/ ende diende hen.
40 t Ende als de Sonne onder was/ alle die Allerhande
siecken hadden met menigherley sieckten/ siecke wor-
brachtense tot hem: eñ hy leyde eenen yege den ghene-
licken de handen op/ ende maeckese gesont. sen.
41 u Daer voeren oock Duyvelen wt velen t Mat. 8. 16
roepende ende segghende: Ghy zijt Chri- Marc. 1. 32.
stus de Sone Godts. Eñ hy strafteſe/ ende De Duyve-
en lietse niet spreken/ x want sy wisten dat len belyden
hy Christus was. Christum.
42 y Ende als het dach ghewordden was/ u mar. 1. 34.
ginc hy wt/ ende quam na een woeste plaet- ende 3. 11.
se: ende de scharen sochten hem/ ende qua- x Ofte/ dat
men tot hem/ ende hielden hem dat hy van y mar. 1. 35.
hen niet gaen en soude.
43 Ende hy seyde tot hen: Ick moet oock
den anderen Steden het Coninckrijcke
Godts Evangelizeren: want hier toe ben
ick wtghesonden.
44 Ende hy predickte in de z Vergaderin- z Synago-
ghen Galilee. gen.

Dat v. Capittel.

1. Christus leert wt het Schipken/ 4.
treckt Simonem ende zijne medeghesellen
tot hem door den vanck der visschen/ 12. ge
neest eenen Melaetschen/ 18. ende eenen
Gichtigen/ 27. roept Levi ende de Son-
daers/ 33. ende ontschuldicht de zijne/ aen
gaende het vasten.

1 Ende a het gheschiedde/ als hem het Christus
volck overviel/ om het woort Godts te leert wt het
hooren/ ende hy stonde bij der Zee Gen- Scheepkẽ.
nezareth. a Matthe.
2 Ende sach twee Scheepkens bij der Zee 4. 18.
staen/ ende de Visschers waren der wtghe- Mar. 1. 16.
gaen ende spoelden hare Netten.
3 Ende hy ghinck in een van die Scheep-
kens/ het welcke Simonis was/ ende

badt hem / dat hijt wat vanden lande af-
stuerde: ende sittende/leerde hy de Scharen
wt het Scheepken.
4 Ende als hy af liet te spreken / seyde hy
b Ioa.21.6. tot Simon: b Stiert af nae de diepte/ ende
De Vis- worpt uwe Netten wt om te vanghen.
schers / Pe- 5 Ende Simon antwoordde / ende seyde
trus met tot hem : c Meester wy hebben den ghe-
Iacobo en heelen nacht ghearbeydt / ende niet ghe-
Ioanne vanghen : Doch op uwe woordt sal ick
werden ghe het Net wt worpen.
roepen. 6 Ende als sy dat ghedaen hadden/ beslo-
c Gr. Voor- ten sy een groote menichte van Visschen:
stander. ende haer Net scheurde.
7 Ende sy wenckten hare medegheselle/
die in het ander Scheepken waren / dat sy
quamen/ en hen holpen: Ende sy quamen/
ende vulden beyde de Scheepkens/ soodat
sy soncken.
8 Als Simon Petrus dat sach / viel hy
Iesu aen de knien/ segghende: Heere/ gaet
wt van my/ want ick ben een sondich mensche.
9 Want verschrickinge hadde hem bevan-
gen/ ende alle die met hem waren / over den
vanck der visschen die sy gevangen hadden:
10 Desgelijcks oock Iacobus ende Io-
annes de kinderen Zebedei / die Simonis
medegheselle waren. Ende Iesus seyde
tot Simon : En vreest niet: Van nu voort
d Ier.16.16 sult gy d menschen vanghen.
Ezech.47.9 11 Ende als sy de Scheepkens te lande
e Matthe. ghestiert hadden / e verlieten zijt al/ende
4.20. ende volchden hem na.
19.27. 12 f Ende het gheschiedde / als hy in een
Mar.10.28 Stadt was / siet/ daer was een Man vol
Luc.18.28. melaetscheydt / de welcke/ als hy Iesum
f Mat.8.2. sach / viel hy op zijn Aensicht / ende badt
Mar.1.40. hem/ segghende : Heere/ so ghy wilt/ condt
ghy my reynighen.
De Me- 13 Ende hy streckte de handt wt / ende
laetsche raeckte hem/ segghende: Ick wil / wordt
wordt ghe- ghereynicht. Ende terstondt scheydde de
reynicht. melaetscheyt van hem.
14 Ende hy gheboodt hem/ dat hijt nieman-
de segghen en soude : maer (seyde hy) gaet
henen / vertoont u seluen den Priester/
g Leuit.13.2. ende offert voor uwe reyninge/ g ghelijck
ende 14.2. Moses gheboden heeft / hem tot een ghe-
tuygheniße.
15 Maer het gheruchte van hem werdt
dies te meer verbreydt: ende vele Scharen
quamen te samen / om hem te hooren/ en-
de van hem ghenesen te worden / van hare
cranckheden:
Christus in 16 Maer hy ontweeck in de Woestijnen/
de Woestij- ende badt.
nen. 17 Ende het gheschiedde op eenen dach/
dat hy leerde/ ende daer saten Pharizeen en
Leeraers des Wets / die wt alle Vlecken
Galilee ende Iudee/ en van Ierusalem ghe-
comen waren : ende de Cracht des Heeren
was daer / om hen ghesont te maken.
De Gicht- 18 h Ende siet/ sommighe Mannen brach-
siecke wort ten op een bedde/ eenen Mensche/ die gicht-
ghenesen. siecke was / ende sochten hem in te brengen
h Mat.9.2. ende voor hem te i legghen.
Mar.2.3. 19 Ende niet vindende waer sy hem in-
Ioan.5.5. brenghen mochten / overmidts de schare/
Act.9.33. so clommen sy op het dack/ ende lieten hem
i Gr. setten door de ticheien neder/ met den bedde/ in het
Gheloove. midden voor Iesum.
Vergeuin- 20 Ende als hy haer gheloove sach / seyde
ge der son- hy tot hem : Mensche uwe sonden zijn u
den. vergheuen.
k Ofte/ on- 21 Ende de Schriftgheleerde en de Phari-
godlick. seen begonsten te overleggen/ seggende: Wie
l Iob 14.4. is dese die daer k lasteringe spreeckt? l wie
Psal.32.5. can de sonden vergeuen/ dan God alleen?
Esa.43.25. 22 Als Iesus haer ghedachten bekende/
antwoordde hy/ ende seyde tot hen: Wat
overlegt ghy in uwe herten?
23 Welck is lichter te segghen : Uwe son-
den zijn u vergheuen : of te seggen : Staet
op ende wandelt?
24 Ende op dat ghy weet / dat de Sone
des menschen / macht heeft op der Aerden
de sonden te vergheuen/ (seyde hy tot den
Gichtsiecken) Ick segge u : Staet op/ neemt
u beddeken op/ ende gaet in u huys.
25 Ende hy terstondt opstaende voor hen
allen/ nam op zijn Bedde/ daer hy op ghele-
ghen hadde/ ende ginck henen in zijn huys/
Godt prijsende.
26 Ende sy werden alle met verschrickinghe
bevanghen ende presen Godt : ende wer-
den vol vreesen / segghende : Wy hebben
heden ongelooflicke dingen ghesien.
27 m Ende daer nae ghinck hy wt : en sach Mattheus
eenen Tollenaer/ genaemt Levi sittende op wordt ghe-
den Tol/ en seyde tot hem: Volcht my na. roepen.
28 Ende hy opstaende/ verliet het al/ende m Mat.9.9
volchde hem nae. Mar.2.14.
29 Ende Levi bereydde hem een groote n Luc.15.1.
Maeltijdt in zijnen huyse : n ende daer was
een groote Schare van Tollenaren / ende
andere die met hem ter Tafel aensaten.
30 Ende hare Schriftgeleerden ende Pha-
rizeen murmureerden teghen zijne Discipu-
len/ seggende : Waerom eet en drinckt ghy
met de Tollenaren ende Sondaren?
31 Ende Iesus antwoordde/ ende seyde tot
hen: Die gesont zijn/ en behoeven des Me- Rechtveer-
decijnmeesters niet/ maer die cranck zijn. dige Son-
32 o Ick en ben niet gecomen om de Recht- daers.
veerdighe te roepen/ maer de Sondaers tot o Luc.19.10.
bekeeringhe. 1.Tim.1.15.
33 p Ende sy seyden tot hem : Waerom p Mat.9.14.
vasten Ioannis Discipulen dickwils/ ende Marc.2.18.
bidden vele/ desgelijcks oock der Pharizeen q Esai.62.5.
Discipulen / ende uwe Discipulen eten en- 2.Cor.11.2.
de drincken? Hy voorseyt
34 Hy seyde tot hen: q Condt ghy de Bruy- der Aposte-
lofts kinderen (soo langhe als de Bruy- len druck en
degom met haer is) doen vasten? vasten nae
35 Maer de daghen sullen comen / als de zijnen afscheyt
Bruydegom van hen sal wechgenomen zijn/ vaert.
dan sullen sy vasten in die daghen.
36 En hy seyde tot hen een gelijckenisse: Nie-
mandt en set eenen lap van eenen nieuwen
cleede/ aen een out cleet: anders scheurt oock
het nieuwe dat oude/ en de lap vanden nieu-
wen en comt niet den ouden niet over een. r Sap.14
37 Ende niemandt en doet r nieuwen wijn Actu.2.4
in oude Ledersacken : anders / de Nieuwe
wijn scheurt de Ledersacken / ende wort wt
ghestort/ en de Ledersacken verderuen.
38 Maer men moet nieuwen wijn in nieu-
we Ledersacken doen / en sy worden beyde
te samen behouden.
39 Ende niemandt die den ouden drinckt /
wil terstondt nieuwen: want hy seyt; De
oude is beter.

Dat vj. Capittel.

1. Christus beschermt alsoo wel het
werck zijnder Discipulen / als het zijne/
aengaende den Sabbath / 12. ghewaeckt a Mat.12.1
hebbende in den ghebede / verkiest ende Mar.2.23.
noemt zijne Apostelen/ 18. geneest de Scharen/ Deut.23.25
20. en leertse waer in het geluc of ongeluck b Dat is
gheleghen is/ 27. en zijne vyanden lief te heb- Op den tweeden Sab-
ben/ 37. en niet lichtveerdelick te oordeelen/ bath/ die so
41. ende alle gheveynstheyt te vlieden . hooge was
1 HEt a gheschiedde op eenen b tweed- als den eer-
den eersten Sabbath/ dat hy door het sten Leuit.
ghesaeyde ginck/ende zijne Discipulen 23.6.
pluckten Ayren/ ende atense/ die wrijvende
in hare handen.

Ende

t Exo.20.10 d 1. Samu. 21.6.

2 Ende sommighe der Phariseen seyden
tot hem: Waerom doet ghy c dat niet ghe-
oorloeft en is te doen op den Sabbath?
3 Ende Jesus antwoorde hen / ende sey-
de: Hebt ghylieden oock niet ghelesen wat
d David dede / doe hem hongherde/ende
den ghenen die met hem waren?
4 Hoe hy in het huys Godts ghinck/ ende
de Thoonbrooden nam/ en atse / ende gaffse
oock den genen die met hem waren: welcke
Brooden niemande gheoorloeft en waren te
eten/ e dan alleenlick den Priesteren?

e Exo.29.34 Levi.8.31. ende 24.9.

5 Ende hy seyde tot henlieden: f De Sone
des menschen is een Heere oock over den
Sabbath.

f Mat.12.8 Mar.2.28. g Mat.12.9 Mar.3.1. De dorre hant wordt ghesont.

6 g En het geschiedde op eenen anderen
Sabbath/ dat hy inde vergaderinge ginck
ende leerde. Ende daer was een mensche/
wiens rechter handt dorre was.
7 Ende de Schriftgheleerde ende Phari-
seen wachteden op hem/of hy oock op den
Sabbath heelen soude / op dat sy een be-
schuldinghe teghen hem vonden.

Christus wiste de gedachten.

8 Ende hy kende hare ghedachten / ende
seyde tot den Mensche / wiens handt dor-
re was : Heft u op/ ende staet int midden.
Ende hy opghestaen zijnde/ stont daer.

h † Anders ick sal v vragen/ wat is gheoorloeft op dē Sabbath/ etc. Ofte/ Wat! Ist gheoorloeft/ etc.

9 Ende Jesus seyde tot hen: h † Ick sal v
lieden wat vragen: Ist gheoorloeft op den
Sabbath goet te doen / oft quaet te doen?
et leven te behouden/ oft te verderven?
10 Ende hy sachse rontomme aen/ ende sey-
de tot den mensche: Strecht v handt wt.
Ende hy dede also: i ende zijn handt werdt
weder ghesondt ghestelt ghelijck de ander.

i 1. Re.13.6.

11 Ende sy werden vol onsinnicheydts/
ende spraken met malcanderen/ wat sy Je-
su doen souden.

k Matthe. 14.23.

12 k Ende het gheschiedde in die daghen/
dat hy wt ghinck op den berch om te bid-
den/ ende hy bleef over nacht in zijnen ghe-
bede tot Godt.

l Mat.10.1. Marc.3.13. ende 6.7. Luc.9.1.

13 l Ende als het dach was / riep hy zijne
Discipulen/ ende verkoos wt haertwaelue/
die hy oock m Apostels noemde.

m Dat is/ wtgesondē Boden.

14 Namelick/ Simon/ die hy oock noem-
de Petrum/ ende Andreas zijn Broeder: Ja-
cobus ende Johannes : Philippus / ende
Bartholomeus:
15 Mattheus ende Thomas: Jacobus Al-
phei sone/ ende Simon / genaemt Zelotes;

n Overlinck

16 Judas Jacobi / ende Judas n Ischa-
rioth/ (die oock de Verrader was.)

o Mat.4.25. Mar.3.7.

17 o Ende hy afghecomen met hen / stont
op een vlacke plaetse/ ende de Schare zijner
Discipulen / ende een groote menichte des
volcks van gheheel Judea ende Jerusalem/
ende van Tyro ende Sydon aen der Zee.
18 De welcke ghecomen waren om hem te
hooren/ende van hare crancheden ghenesen
te worden: oock die van onreyne Gheesten
ghequelt waren: ende sy werden ghesont.

p Mat.5.2 Bedruckte om Christi wille.

19 Ende alle de Schare sochte hem te rakē/
want daer ginck cracht wt van hem/ ende hy
heeldese alle.

q Esa.65.13. r Esai.61.2. ende 66.10. s Mat.5.12. 1. Petr.2.19. ende 3.14. ende 4.14. t Dat is/ in den Ban doen. u Act.5.41. x Act.7.51. ...anckein der ...er wereldt.

20 p En hy sloech zijne ooghen op over zijne
Discipulen/ ende seyde: Salich zijt ghy Ar-
me/ want uwe is het Coninckrijcke Godts.
21 q Salich zijt ghy die nu hongher lijdt:
Want ghy sult versaedt worden. r Salich
zijt ghy die nu weet: Want ghy sult lachen.
22 s Salich zijt ghy / als v de menschen
haten/ende t afscheyden / ende versmaden/
ende uwen Naem als quaet verworpen om
des menschen Soons wille:
23 u Verblijdt v in dien daghe / ende ver-
heucht v/ want siet/ uwen loon is groot in
den Hemel. x Want desghelijcks deden ha-
re Vaders den Propheten.

p Amos 6.1 Syrac.31.8 z Esa.65.12. a Gr. opgevult. b Jaco.4.9 ende 5.1.

24 Daer en tegen/ wee v p ghy Rijcke: want
ghy hebt uwen troost.
25 z Wee v die a versaet zijt: want ghy sult
hongheren. Wee v ghy die lacht: b want
ghy sult treuren ende weenen.
26 Wee v / als v de menschen prijsen/ want
desghelijcx deden hare Vaders den valschen
Propheten.

Menschen lof. Lydtsaemheyt. c Exo.23.4. Prov.25.21. Mat.5.44. Rom.12.20. 1. Co.4.3. d Luc.23.32. e Act.7.60. f Mat.5.39 Deut.15.7. Tobie 4.7. Syrach.4.1 g Tob.4.16 Mat.7.12. h mat.5.46.

27 Maer ic segge v die toehoort: c Hebt lief
uwe vyanden : Doet wel den ghenen die v
haten.
28 Segent de gene die v vervloecken: d Bid
det voor de ghene die v overlast doen.
29 e Wie v aen deen wanghe slaet/ dien biet
oock dander: ende wie v den Mantel neemt/
dien weygert oock den Rock niet.
30 f Gheeft eenen yegheliicken wie v bidt.
Ende wie v het uwe neemt / en eyscht het
van hem niet weder.
31 g Ende ghelijck ghy wilt dat v de men-
schē doē sullē/ doet ghy hen oock desghelijcx.
32 h Want in dien ghy lief hebt / die v lief
hebben/ wat danck hebt ghy? wāt de Son-
daers hebben oock lief die hen lief hebben.
33 En in dien ghy den ghenen goet doet/ die
v goet doen/ wat danc hebt ghylieden? want
de Sondaers doen oock het selue.

i Deut.15.8

34 i Ende in dien ghy lieden den ghenen
leent/ van den welcken ghy hoept weder-
om te ontfanghen / wat danck hebt ghy-
lieden? want de Sondaers leenen oock den
Sondaren / op dat sy diergheliicke weder
ontfanghen.
35 Maer hebt uwe vyanden lief/ ende doet
wel/ ende leent sonder yet daer van te ho-
pen / ende uwen loon sal groot wesen/ ende
ghy lieden sult k kinderē des Alderhoochstē
wesen: want hy is goedertieren over de on-
danckbare ende boose.

Men moet zijne vyanden oock lief hebben. k mat.5.45. Doet gelijc ghy wilt hebben.

36 Daerom weest barmhertich/ gelijck oock
uwe Vader barmhertich is.
37 l Oordeelt niet / ende ghy lieden en sult
niet gheoordeelt worden. Verdoemt niet/
so en sult ghy liedē niet verdoemt worden.
Vergeeft/ en v lieden sal vergeven worden.

l Matt.7.1. Rom.2.1. m Pro.10.22 ende 19.17. n Mat.7.2 Mar 4.25. o Esa.42.19 Mat.15.14.

38 m Gheeft/ ende v lieden sal ghegheven
worden: een goede / ghedruckte/ ende ghe-
schudde/ ende overvloedighe Mate/ sullen
sy in uwen schoot gheven. n Want met
der selfder Maten daer ghy mede metet sal
v lieden weder ghemeten worden.
39 Ende hy seyde hen een ghelijckenisse
o Can oock de Blinde den blinden leyden?
en sullen sy niet beyde inde ghracht vallen?

p mat.10.24 Joan.13.16. ende 15.20. q Ofte/ een yegelick sal volmaecht wordē/ als hy is gelijc zijn Meester.

40 p De Discipel en is boven zijnē Mee-
ster niet/ maer q soo wie een volcomē Dis-
cipel is / sal wesen ghelijck zijn Meester.
41 r Wat siedy den Splinter die in ws broe-
ders ooge is/ ende den Balck die in v eygen
ooghe is/ en bekendy niet.
42 Of/ hoe condy tot uwen Broeder seg-
ghen: Broeder/ laet my den splinter (die in
v ooge is) wt doen/ die ghy selue den Balc
die in v eygen ooge is/ niet en siet? Ghy ge-
veynsde/ s worpt eerst den balck wt uwe
ooge/ ende dan sult ghy wel sien den Splin-
ter (die in ws Broeders ooge is) wt te wor-
pen.

r Mat.7.3. s Pro.18.17. De Boom wort aen de vrucht bekent. t Mat.7.17 ende 12.33. u Mat.7.10 Het herte wort aen de vrucht bekent. x Mat.12.35

43 t Want het en is gheen goet boom/ die
quade vruchten draecht: noch gheen quaet
boom/ die goede vruchten draeght.
44 Want een yegelick Boom wordt wt zij-
ne vruchten bekent. u Want men verga-
dert geen Vijgen vande Doornē/ noch men
snijdt geen Wijndruyven van Bremen.
45 x Een goet mensche brengt goet voort/
wt den goeden Schat zijns herten: en een
quaet mensche / brengt quaet voort wt
den quaden schat zijns herten. Want/

sal van nu voortaen niet meer van der
vruchte des Wijngaerdts drincken / tot op
dien dach/ wanneer ickse nieu drincken sal
in het Coninckrijcke Gods.
26 Ende als sy den Lofsanck ghesepdt had-
den/ ginghen sy wt na den Olijfberch.
27 m Ende Jesus seyde tot hen : Ghy sult
in deser Nacht alle aen my gheergert wor-
den. Want daer is ghescreven: n Ick sal
den Herder slaen / ende de Schapen sullen
verstroyt worden.
28 * Maer na dien ick opghewerckt sal we-
sen/ sal ick v lieden voorgaen in Galileam.
29 Ende Petrus seyde tot hem : Of sy oock
alle gheergert worden / soo en sal ick niet
gheergert worden.
30 Ende Jesus seyde tot hem : Voorwaer
segghe ick v, dat ghy in desen sel-
ven Nacht/ driemael versaken sult / eer de
Hane tweemael craeyen sal.
31 o Ende hy seyde noch veel meer: Al moe-
ste ick met v sterven / soo en sal ick v niet
versaken. Desgelijcx seyden sy oock alle.
32 p Ende sy quamen in een plaetse ghe-
naemt Gethsemane : ende hy seyde zijnen
Discipulen : Sit hier/ tot dat ick henengae
ende bidde.
33 Ende hy nam Petrum / ende Jacobum/
ende Joannem met hem / ende beghonste
verschrickt ende weemoedich te worden.
34 Ende seyde tot hen : q Mijn siele is be-
droeft totter doodt : blijft hier en waeckt.
35 r Ende een weynich voortgegaen zijnde/
is neder ghevallen inde Aerde / ende badt:
So het moghelick ware / dat die vre van
hem voorby ghinghe.
36 Ende hy seyde . Abba / O Vader / alle
dinck is v mogelick : Neemt desen Drinck-
beker van my wech : s Nochtans niet dat
ick wil/ maer wat ghy wilt.
37 Ende hy quam / ende vandtse slapende/
en seyde tot Petrum : Simon/ slaept ghy?
Condy niet een vre met my waken?
38 Waeckt ende bidt/ op dat ghy lieden niet
in versoeckinge en comet! t De gheest is
ghewillich / maer het vleesch is cranck.
39 Ende wederom henen ghegaen zijnde /
badt hy/ ende seyde de selve woorden.
40 Ende wederom ghekeert / vandt hyse
wederom slapende / want hare Ooghen
waren beswaert / ende en wisten niet wat
sy hem antwoorden souden.
41 En hy is ten derdenmael ghecomen/ende
seyde tot hen: Slaept voortaen/ ende rust/
het * is ghenoech / de vre is ghecomen :
Siet / de Sone des menschen wort † over-
ghelevert inder Sondaren handen.
42 Staet op / laet ons gaen / siet / die my
* verraedt / naket.
43 u En terstont als hy noch sprack/ quam
Judas een vande twaelve/ ende een groo-
te Schare met hem / met Sweerden ende
stocken/ van de Overpriesters en Schrift-
gheleerde/ ende Oudelinghen.
44 Ende die hem verriedt ; hadde hen een
ghemeyn teecken ghegheven / ende ghe-
seydt: Dien ick cussen sal/ die ist / ende ley-
det hem voorsichtelick.
45 Ende als hy ghecomen was/ terstont tot
hem gaende / seyde hy : Rabbi / Rabbi /
ende x custe hem.
46 Ende sy hebben hare handen aen hem
gheslaghen: ende hem ghevanghen.
47 Ende een van die daer by stonden / track
zijn Sweert wt/ ende sloech des Overprie-
sters Dienstknecht / ende hieu hem de
Oore af.
48 Ende Jesus antwoordende / seyde tot
hen : Ghy lieden zijt wtgegaen met sweer-

[Left margin notes:]
...gernisse
...c Apostel
...voorsept.
...Matth.
...31.
...oan.16. 31
Zach.13.7
...Matth.
...34. ende
...17
Marc.16.7.
Joa.13.37
...hristus in
...en Hof.
...Matthe.
...6.36.
...uc.22.39.
...oan.18.1.
Joa.12.27
Luc.22.41.
...Christi ghe
...edt.
...Joa.6.38.
Waken
Bidden.
Gheest.
Vleesch.
...Gala.5.17
* Anders/
het heeft
een eynde.
† Of/ ver-
raden.
* Of/ over-
levert.
u Matthe.
26.47.
Luc.22.47.
Joan.18.3.
Judas ver-
raedt Chri-
stum cussen-
de.
x 2. Samu-
el/ 20 9.
De oore af
ghehouwen.

den ende stocken / als tot eenen Moordenaer/ om my te vanghen.
49 Ick was daghelicx by v lieden in den
Tempel / leerende / ende ghy en hebt my
niet ghevanghen. Maer dit gheschiedt
op dat de y Schriften vervult worden.
50 z Ende zijn Discipulen verlieten hem
alle / ende vloden.
51 Ende een Jonghelinck volchde hem na/
ghecleedt met Lijnwaerdt over het bloote
lijf/ en de Jongelingen grepen hem aen.
52 Ende hy verliet het Lijnwaedt/ en vloodt
naeckt van hen.
53 a Ende sy leydden Jesum tot den Over-
priester: en daer vergaderden met hem alle
de Overpriesters ende Ouderlingen/ ende
Schriftgheleerden.
54 Ende Petrus volchde hem van verre
na/ tot inde Sale des Overpriesters / ende
hy was mede sittende met den Dienaren/
hem warmende.
55 b Ende de Overpriesters/ en den ghehee-
len Raedt / sochten getuyghenisse tegen Je-
sum/ om hem te dooden / en vonden gheen.
56 Want vele getuychden valschelick te-
ghen hem, ende de ghetuyghenissen c en
quamen niet over een.
57 Ende sommige stonden op/ ende getuych-
den valschelick tegen hem/ seggende:
58 Wy hebben hem hooren seggen : d Ick
sal desen Tempel die met handen ghe-
maeckt is / afbreken / ende in drie daghen
eenen anderen sonder handen ghemaeckt/
optimmeren.
59 Ende noch en quamen hare ghetuyghe-
nissen alsoo niet over een.
60 e Ende de Overpriester int midden op-
staende vraechde Jesum/ seggende : Ant-
woordy niet ? Wat betuygen dese tegen v?
61 f Ende hy sweech stille/ en en antwoor-
de niet. Doe vraechde hem de Overprie-
ster wederom/ ende seyde hem: Zijt ghy die
Christus de Sone des ghepresen Godts ?
62 Ende Jesus seyde: Ick bent. g En ghy
lieden sult den Sone des Menschen sien
sitten ter rechter handt der cracht Godts/
ende comen met de wolcken des Hemels.
63 Ende de Overpriester scheurde zijne clee-
deren/ ende seyde: Wat behoeven wy meer
ghetuyghen ?
64 Ghy hebt ghehoort de lasteringhe : Wat
dunckt v : Sy veroordeelden hem alle des
doodts schuldich te zijn.
65 Ende sommighe beghonsten op hem te
spouwen / ende zijn Aensicht te bedecken /
ende met h vuysten te slane / ende tot hem
te seggen : Prophetizeert ons: ende de Die-
naers gaven hem Kinnebackslagen.
66 i Ende doe Petrus beneden in de Sale
was / quam een van des Overpriesters
Dienstmaechden:
67 k Ende als sy Petrum sach warmende /
sach sy hem aen / ende seyde : Ghy waert
oock met Jesu van Nazareth.
68 Ende hy heeft versaeckt / segghende :
Ick en kenne hem niet / noch en weet oock
niet wat ghy segt. Ende hy ghinck in de
Voorsael/ ende de Haen craeyde.
69 Ende als hem de Dienstmaecht weder
om sach / beghonst sy te segghen tot de ghe-
ne die daer stonden: Dese is oock van dien.
70 Maer hy versaeckte wederom. Ende
een weynich daer nae/ seyden wederom tot
Petrum die daer by stonden : Voorwaer
ghy zijt van dien / want ghy zijt een Ga-
lileer/ ende uwe sprake comt over een.
71 Ende hy beghonste te vloecken ende te
sweeren/ seggende : Ick en kenne den men-
sche niet/ daer ghy van segt.

[Right margin notes:]
De Schrift
wordt ver-
vult.
y Psal. 22.7
ende 69.10.
Esai.53.10.
Luc. 24.25.
z Job 19. 13
Psal.88.9.
a Matthe.
26.57.
Luc.22.54.
Joa.18.24.
Valsch ge-
tuyghenisse.
b Matthe.
26.59.
Act.6.13.
c Gr. waren
niet gelijck.
d Joa.2.19.
e Matthe.
26.69.
Jesus die
swijcht.
f Esa.53.7.
Act.8.32.
Hy bekent
dat hy Chri-
stus is.
g Mat.16.27
24.30.
ende 25.31.
Luc.21.27.
Act.1.11.
1.The.4.16
2.Thes.1.10
Apoca.1.7.
Dan.7.10.
Hy wort be-
spogen/ ge-
slaghen/ en
bespot.
h Esa.50.6.
i Job 16.10
Joan.19.2.
k Matthe.
26.58.
Luc.22.55.
Joan.18.16
Petrus ver-
loochent
Christum.

Ende

72 Ende de Haen craeyde andermael / ende
Petrus werdt ghedachtich des Woordts
l Matthe. dat hem Jesus gheseydt hadde : l Eer de
26.74. eñ 75. Haen tweemael craeyen sal/ sult ghy my drie-
Luc.22.61. mael versaken. Eñ hy begonste te weenen.
Joan. 13.38.

Dat xv. Capittel.

1. Christus beschuldicht zijnde/ swijcht/ 15. wordt veroordeelt / ende Barrabas los ghelaten/ 18. 29. 31. voor ende nae dat hy ghecruyst is / werdt hem veelsins ghewelt ghedaen/ 34. Hy roept tot zijnen Vader/ 37. gheeft den gheest/ 39. wordt bekent de Sone Gods te zijne/ 46. ende werdt begrauen.

Christus tot Pilatū ghebracht.
a mat. 27.1.
Luc.22.66.
ende 23.5.
Joan.18.28
Psalm.2.2.
b Act. 3.13.
Belijdt dat hy de Coninck der Joden is.

1 Ende a terstondt des morghens hiel-
den de Ouerpriesters eenen Raedt met
de Ouderlinghen ende Schriftgheleer-
de/ende den gheheelen Raedt/ ende leydden
Jesum ghebonden henen / ende hebben
b hem Pilato ouergheleuert.
2 Ende Pilatus vraechde hem : Sijdy de
Coninck der Joden? Hy antwoorde/ende
seyde. Ghy segt het
3 Ende de Ouerpriesters beschuldichden
hem in vele dinghen.
c mat.27.11. 4 c Ende Pilatus vraechde hem wederom/
Luc.23.3. segghende: En antwoordy niet? Siet, hoe
Joan.18.38. vele sy teghen v betuyghen.
5 Ende Jesus en heeft daer nae niet meer
Swijcht op zijner beschuldinge. gheantwoort/so dat Pilatus verwonderde.
6 Ende op het Feest liet hy henlieden ee-
nen ghevanghenen los/ dien sy begheerden.
7 d Ende daer was een/ghenaemt Barra-
d mat.27.16 bas/ghevanghen met de oproerighe/die in-
Luc.23.19. den oproer een moort ghedaen hadden.
Joā.18.40. 8 Ende de schare riep/ ende begonste te be-
gheeren/dat hy hen doen soude / gelijck hy
hen altijdt ghedaen hadde.
9 Ende Pilatus andtwoordde hen / ende
seyde hen: Wilt ghy dat ick v den Coninck
der Joden los late?
10 Want hy wiste wel / dat hem de Ouer-
Christus was door nijdt ouergheleuert. priesters door nijdt ouergeleuert hadden.
11 e Ende de Ouerpriesters verweckten de
Schare/ dat sy begheeren souden / dat hy
hen lieuer Barrabam los liete.
e mat.27.20 12 Ende Pilatus andtwoordde wederom/
Luc.23.18. ende seyde tot hen: Wat wilt ghy dan dat
Joan.18.40 ick hem doe/ dien ghy Coninck der Joden
Actu.3.14. naemt?
13 Sy riepen wederom : Cruyst hem.
Barrabas wort los ghelaten/ ende Christus ouergeleuert om te cruycen. 14 Pilatus seyde tot henlieden : Wat heeft
hy doch quaets ghedaen? Ende sy riepen
dies te meer : Cruyst hem.
15 Eñ Pilatus willende der schare genoech
doen/ heeft hen Barrabam los gelatē : eñ
als hy Jesum ghegeesselt hadde / heeft hy
hem ouergeleuert om ghecruyst te worden.
f mat.27. 27. 16 f Ende de Crijchsknechten leydden hem
Joan. 19.1 binnen inde Sale / dwelcke is het Richt-
huys/eñ riepē het gantsche Rot te samen.
Christus wordt met doornen ghecroont / eñ bespot. 17 Ende deden hem een Purpuren Cleedt
aen / ende leyden om hem een Doornen
Croone die sy ghevlochten hadden.
18 Eñ begonsten hem te groeten/ seggende:
Weest ghegroet/O Coninck der Joden.
19 Ende sloeghen zijn hooft met eenen Riet-
stock/ ende bespoghen hem/ ende vallende
* Oft/ aenbaden hem. op haer knyen/ * deden hem eere.
20 Ende als sy hem bespot hadden / deden
sy hem dat purpuren cleedt wt/ende deden
hem zijne eyghen cleederen aen : ende leyd-
den hem wt om te cruycen.
Simon vā Cyrenen. 21 g Ende eenen genaemt Simon van Cy-
g mat.27.32 renen, (die daer voorby quam van den Ac-
Luce. 23.26. ker / de vader Alexandri ende Rufi/) be-
dwonghen sy / dat hy zijn cruyce droeghen
soude.

22 h Ende sy brochten hem tot Golgatha/ h mat.27.33.
dat is te segghen / de Hooftscheel plaetse. Luc.23.33.
23 Ende sy gauen hem te drincken wijn met Joan.19. 17
Myrrhe ghemengt/ende hy en namt niet.
24 i Ende als sy hem ghecruyst hadden. Christus
k deylden sy zijne cleederen / worpende het wordt ghe-
Lot daer ouer/ om te weten wat een yege- cruyst.
lick wech nemen soude. i mat. 27.35.
25 Eñ het was drie vrē als sy hem cruystē. Joan.19. 23
26 l Ende het Opschrift zijnder beschuldin- k Psal.22.19
ge was daer op gheschreuen : DE CO- l Matthe.
NINCK DER JODEN. 27.37.
27 Ende sy cruysten met hem twee Moor- Luc.23.38.
denaers : eenen te zijnder rechter handt/ Joan.19. 19
ende eenen te zijnder slincker handt.
28 Eñ de Schrift is veruult die daer seydt:
m Hy is met den Quaetdoenders gerekēt. m Esa.53.12
29 n Ende die daer voorby ginghen/laster- Lasteringe.
den hem / schuddende hare hoof den/ende n mat.27.39
segghende . Tsy v/ o die den Tempel af- Luc.23.35.
breket / ende in drie daghen wederom op Psal.22.8.
timmert. ende 69. 21.
30 Helpt v seluen / ende coemt af van den ende 109.25.
Cruyce. o Joā.2 19.
31 Desghelijcks bespotteden hem oock de
Ouerpriesters met de Schriftgheleerde/
ende seyden tot malcanderen : Hy heeft
andere gheholpen / hem seluen en can hy
niet helpen.
32 Christus de Coninck der Joden / come
nu af van den Cruyce/ op dat wy het sien/
ende gheloouen. Ende oock die met hem
ghecruyst waren/besmadichden hem.
33 p Ende als het de seste vre gheworden Duysterenisse in de doodt Christi.
was: quam daer duysternisse ouer dat ge-
heele Aerdtrijck/ tot der Negenster vren.
34 Ende ter Neghenster vren riep Jesus
met luyder stemmen/ende seyde : q Eloi/ p mat.27.45
Eloi Lama Sabachtani / Het welcke be- Luce 23. 44.
duydt wordt : Mijn Godt/ Mijn Godt / q psal.22.1.
waerom hebt ghy my verlaten?
35 Ende sommighe die daer by stonden/dit
hoorende seyden: Siet/ hy roept Eliam.
36 r Ende daer liep een toe/ende vulde een Hem wordt edick te drinckē ghegheuen.
Spongie met edick/ ende settese op eenen
Riedtstock/ ende gaf hem te drincken/ seg-
gende : Houdt stil/Laet ons sien of Elias
coemt/om hem af te nemen. r Joā.19.29
37 Ende Jesus een groote stemme ghege- Psal.69.22.
uen hebbende/ gaf den gheest. s Mat.27.51
38 s Ende t den voorhanck des Tempels Luce 23.45.
scheurde in tween / van bouen aen / tot t 2 Par.3.14
beneden wt. u mat.27.57
39 u Ende als de Hooftman ouer hondert Luce 23.47.
die teghen hem ouer stondt / sach / dat hy Vrouwen die Christo den nootdruft toe ghedient hadden.
alsoo met luyder stemmen den gheest ghe-
gheuen hadde / seyde hy : Waerachtelick
dese mensche was Gods Sone.
40 x Daer waren oock Vrouwen y van
verre aensiende : onder de welcke was
Maria Magdalene / eñ Maria des cley- x mat. 27.55
nē Jacobs eñ Joses moeder/ eñ Salome. Luce 23.48.
41 De welcke oock/als hy in Galilea was/ y Psa.38.12
hem naeghevolcht waren/ z ende ghedient z Luce 8.2.
hadden : ende vele andere / die met hem te
Jerusalem opghecomen waren.
42 a Ende als het nu auondt gheworden a mat. 27.57
was/ (dewijle het den dach der voorbereey- Luce 23.50.
dinge was/welcke is voor den Sabbath.) Joan. 19.38
43 Joseph van Arimathea / een eerbaer Joseph begraeft Christum.
Raedtsheere / die oock selue het Coninck-
rijcke Gods verwachtede/ quam/ eñ ginck
stoutelick tot Pilatum in /ende begheerde
het Lichaem Jesu.
44 Ende Pilatus verwonderde hem/ oft hy
nu ghestoruen was / ende riep den Hooft-
man ouer hondert / ende vraechde / oft hy
langhe doot gheweest ware?
45 Ende als hy het vanden Hooftman ouer
hondert

hondert vernomen hadde/ gaf hy Joseph het Lichaem.

b Mat.12.40 ende 26.12 ende 27. 60. Luce 23.53.

46 Ende dese cochte fijn lijnwaedt/ ende hem afgenomen hebbende/ heeft hem in dat fijn lijnwaet gewonden. b Ende leyde hem in een graf/ dat in een steenrotze wtghehouwen was: ende wentelde eenen steen voor de deure des grafs.

47 Ende Maria Magdalene/ ende Maria de moeder Jose/ aensaghen waer hy gheleydt werdt.

Dat xvj. Capittel.

9. Christus verthoont hem nae sijn opstandinge/ 14. ende strast de ongeloovichheydt sijner Discipulen/ 19. de welcke nae sijn opclimminghe/ achtervolghende sijn ghebodt ende belofte/ 20. prediken ende beuestighen het Euangelium/ met teeckenen.

De Vrouwen gaen na het graf. a Mat.28.1 Luce 24.1. Joan. 20.1

1 Ende a als de Sabbath voorby was/ soo hebben Maria Magdalene/ ende Jacobi/ en Salome specerye ghecocht op dat sy quamen ende hem salfden.

2 Ende zijn seer vroech op den eersten dach der Sabbatten gecomen tot den graue/ als de Sonne opghinck.

3 Ende seyden tot malcanderen: Wie sal ons den steen van der deure des Grafs afwentelen?

4 Ende als sy op saghen / saghen sy dat de Steen afghewentelt was / want hy was seer groot.

b Joan.20.11

5 b Ende int graf ghegaen zijnde/ hebben sy ghesien eenen Jongheling / sittende ter Rechterhandt/ becleedt met eenen langhen witten cleede: ende werden veruaert.

De Enghel vercondicht de Verrijsenisse. c Mat.28 5 Luce 24.4. d Act.1.9. 1 Cor.15. 6. e mat.26.32 ende 28.10. Mar.14.28

6 Ende hy seyde tot haer: En vreest niet/ c ghy soeckt Jesum van Nazareth / den ghecruysten: hy is opghestaen / hy en is hier niet: siet de plaetse daer sy hem gheleyt hadden.

7 Maer gaet henen/ segt sijnen Discipulen ende Petro/ dat hy voor v gaet in Galileam d daer sult ghy hem sien/ e ghelijck hy v geseydt heeft.

f Mat.28.8 Luce 24.9. Joan.20.18

8 f En sy wtgaende/ zijn haestelick vanden graue gevloden: want beuinge en verschrickinge hadde haer beuangen/ en seyden niemanden yet want sy waren beureest.

Christus wordt ghesien van Magdalena. g Jo.20.14 h Luce 8.2.

9 Als Jesus opghestaen was / des morgens op den eersten dach des Sabbaths / g werdt hy eerst gesien van Maria Magdalene/ h wt welcke hy Seuen Duyuelen wtghewoorpen hadde.

10 Sy ginck / ende boodtschaptet den ghenen die met hem gewerst hadde/ de welcke treurden ende weenden.

11 Ende als sy hoorden dat hy leefde, ende van haer gesien was, en geloofden sijt niet.

Christus wordt ghesien van de twee die na Emaus ghingen. i Luce 24.13

12 i Ende daer nae is hy in een ander ghedaente gheopenbaert tween anderen van hen, daer sy wandelden/ende int Velt ghegaen waren/

13 Dese ghinghen oock henen ende boodtschapten den anderen / ende dien gheloofden sy oock niet.

Der Apostelen ongeloouicheydt. k Luce 24.36 Joan.20.19 1 Cor.15.5

14 k Ten laetsten is hy gheopenbaert den elfuen/ daer sy aen de Tafel saten / ende verweet hen haer ongheloouicheydt ende hardicheydt des herten / om dat sy niet gheloofd en hadden den ghenen die hem ghesien hadden weder opghestaen.

Sy worden ghesonden te prediken l Mat.28.19 Joan.15.16 m Joa.3.18. ende 12.48.

15 Ende seyde tot hen: l Gaet in de gantsche Werrelt / predickt het Euangelium allen Creatueren.

16 Die ghelooven sal / ende ghedoopt sal zijn/ sal salich worden. m Ende die niet en sal geloofst hebben/ sal verdoemt worden.

n Luce 10.17 Acto. 5.16. ende 8.7. ende 16. 18. ende 19.12. o Acto.2.4. ende 10. 46. p Luce 10.19 Acto.28 5 q Acto.28.10 r Luce 24.50 Acto.1.9. s Acto.14.3. Hebr. 2.4.

17 Ende de ghenen die ghelooven / sullen dese teeckenen nae volghen: n In mijnen Naeme sullen sy Duyuelen wtworpen / o Sy sullen met nieuwe tonghen spreken.

18 p Sy sullen Slanghen verdrijuen / ende so sy yet doodelicks drincken / dat en sal hen niet schaden.

19 q Op de Crancke sullen sy de handen leggen/ ende sy sullen ghesont worden.

20 r Ende nae dat de Heere aldus met hen ghesproken hadde/ werde hy opghenomen een Hemel / ende is ghesetem ter Rechterhandt Godts.

21 Ende sy wtghegaen zijnde/ predickten ouer al/ s ende de Heere wrocht mede/ ende becrachtichde het Woordt met nauolgende teeckenen.

Argument.

Lucas Cap. 24.

De Handelinghen der Apostelen.

Lucas en was gheen Apostel/maer een Discipel der Apostelen/ende een onuerscheydelick medegeselle Pauli voornemelick. Hy heeft twee Boecken gescreuen/ van de Euangelische Historie. In den eersten heeft hy de woorden en wercke Christi vervatet/ gelijck Mattheus en Marcus/ wtgenomen dat hy sommige dinge breeder verclaert. In den anderen boeck verclaert hy hoe Christus de Werelt verlaten heeft: waer, te wat plaetse / ende hoe de beloofde Heylige Gheest gecomen zy. Wat beginselen de Ghemeynte Christi ghehadt heeft/ hoe sy toegenomen/ ende groot geworden is, wat gestalte sy hadde/ wat de Apostelen leerden/ wat gebruycken de oude Gemeynte hadde / welck de waerachtighe Religie/ Leere ende Geloove zy / hoedanich de valsche leere/ ende valsche Propheten zijn / hoedanich de warachtige Propheten zijn, hoedanich haer beyder aert is / wat Consten sy gebruycken, wat zeden sy hebben, hoedanich des Wereldts werck zy / wat moedt/ voortganck / ende eynde de Veruolghers hebben. Item/ hoe de Werelt het Euangelium aenghenomen heeft. Want daer wordt veel gescreuen van de Daden ende Sermoenen Petri ende anderer Apostelen/ van Pauli des Apostels reysen ende predikinghen. Hierom heeft dit Boeck desen naem ghecreghen / dat het de Handelingen der Apostelen genaemt wordt. De gantsche Euangelische ende Apostolische historie veruaet ontrent 60. Jaren. Want ten 18. Jare des Keysers Tiberij was Christus 33. Jaren oudt / ende is in dat selue Jare ghecruyst/ ende van daer voort /tot den vierden Jare Neronis, telmen 28. Jaren. Ende Paulus is ten tweeden Jare Neronis gebonden te Rome ghebracht/ en heeft daer twee Jaren in vrije bewaringe geleeft/ en dusverre heeft Lucas sijn Historie vervolcht / de welcke gheleeft heeft 84. Jaren/ende is in goeden ouderdom ghestoruen/ en in Bithynia begrauen.

HET HEYLIGE Euangelium beschreuen door Lucam.

Dat eerste Capittel.

5. Het Gheslachte / 6. heylicheydt/ 7. ende teghensprake Zacharie ende syner huysvrouwen/ 18. de ongheloouicheydt ende straffe desseluen/ 28. de sprake des Enghels ende Elizabeth met Maria/ 46. de Lofsanck Marie/ 57. de gheboorte ende besnydenisse Joannis/ 64. het wonderlick ghenesen ende dancksegginge Zacharie syns Vaders.

1 NA dien dat hen vele on-
derwonden hebben in orden
te stellen het verhael der din-
ghen die onder ons volcome-
lick betuycht zyn.
2 Ghelijck sy ons ouergheghenen hebben/
diese van den beghinne selue ghesien / ende
Dienaers des woorts gheweest hebben.
3 So heeft het my / die alle dinghen van
a oft/gantschelick. voren aen a neerstelick b ondersocht heb-
b Ofte, beuonden. be/ oock goet ghedocht/ ordentlick tot v te
schryuen mijn beste Theophile:
4 Op dat ghy meucht bekennen de ver-
sekertheyt der dinghen / daer ghy van on-
derwesen zyt.
Zacharias ende Elizabeth. c 1 par.24.10 d of/ Dachgeboorte.
5 IN de daghen Herodis des Conincx van
Judea/ was daer een Priester met name
Zacharias/ van c der d Dachordeninghe
Abie: ende syn wijf van de dochteren Aaron/
ende haren naem was Elizabeth.
6 Sy waren beyde Rechtueerdich voor
Gode / wandelende in alle ghebodeu ende
e Dat is/ Insettinghe e rechtueerdichmakinghe des Heeren on-
straffelick.
7 Ende sy en hadden gheen kindt : want
Elizabeth was onvruchtbaer/ ende sy wa-
ren beyde wel bedaecht.
8 Ende het is gheschiet/ als hy syn Prie-
steramt bediende voor Gode in de ordi-
f Of/Dachgheburte. nancie syner f Dachordeninghe/
9 (Na de gewoonte der Priesterlicker be-
dieninghe/ was het lot op hem ghevallen/
g Hebr. 9.6 dat hy g soude ingaen in den Tempel des
Heeren/ om te roocken)
h Leui.16.17 10 h Ende alle de menichte des volcx buy-
i Exod.3.7. ten/ was biddende i ter vren der roockinghe
11 So werdt van hem de Enghel des Hee-
ren ghesien / staende ter Rechterzyden des
Roockaltaers.
12 Ende Zacharias hem siende / werdt be-
Zacharie wordt eenē soon beloeft roert / ende vreese is op hem ghevallen.
13 Ende de Enghel seyde tot hem : En vreest
niet Zacharia/ wāt v gebedt is verhoort/
k Luce 1.59. ende Elizabeth v wijf sal v eenē Sone ba-
Hoedanich Joannes wesen soude. ren/ k ende ghy sult synen naem noemen
Joannes.
14 Ende v sal blyschap ende verheughin-
ghe wesen / l ende vele sullen in syn ghe-
l Luce 1.58. boorte verblyden.
15 Want hy sal groot wesen voor den Hee-
m Jud.13.4 re, m Wyn ende n stercken dranck en sal
n Griex/ Sicer. hy niet drincken / ende sal met den Hey-
lighen Gheest veruult worden / oock van
syns moeders lyue aen.
o Mal. 4.5 16 o Ende sal der kinderen Israhels vele
Mat.11.14 tot den Heere haeren God bekeeren.
p Mat.3.2 17 p Ende hy sal voor syn aensichte gaen/
Mar. 9.12 in den gheest ende cracht Elie / † om de
† Mala.4.6 herten der vaderen tot den kinderen te be-
keeren, ende de ongehoorsame tot de voor-
sichticheydt der Rechtueerdighen/ om den
Heere te bereyden een wel geschickt volck.
18 Ende Zacharias seyde tot den Enghel :
Waer by sal ick dit weten? q want ick ben q Gen.17.
out/ ende myn wijf is seer bedaecht.
19 Ende de Enghel antwoordde/ ende seyde
tot hem: Ick ben Gabriel / r die voor Godt r Dat is/
stae / ende ben wtghesonden om met v te die een dienst
spreken/ ende v dit te euangelizeren knecht
20 Ende siet ghy sult stom wesen / ende niet Gods ben/
connen spreken / tot op den dach dat dit bereydt tot
gheschieden sal / om dat ghy myne woor- synen Ghe-
den niet gheloooft en hebt/ de welcke sullen bode.
veruult worden in haren tydt. Zacharias
21 Ende het volck verwachtede Zacha- wordt stom
riam/ ende waren verwondert / dat hy soo om syn on-
langhe vertoefde in den Tempel. geloouic-
22 Ende als hy wt quam, ende conde hy tot heydt.
hen niet spreken: ende sy bekenden dat hy
een gesichte in den Tempel ghesien hadde.
Ende hy wenckte hen toe/ ende bleef stom.
23 Ende het gheschiedde/ als de daghen sy-
ner bedieninghe veruult waren / ghinck hy
na syn huys. De oude
24 Ende na die dagen werdt Elizabeth syn Onvrucht-
wijf beurucht : ende sy verbercht haer vijf bare Eliza-
Maenden segghende: beth wordt
25 Alsoo heeft my de Heere ghedaen in de beurucht.
dagen/ inde welcke hy my aenghesien heeft Onvrucht-
op dat hy myne versmaedtheydt onder den baerheyt is
menschen wech name. versmaet-
26 Ende in de seste Maendt werdt de En- lick.
ghel Gabriel van Gode ghesonden nae een De Enghel
Stadt in Galilea genaemt Nazareth. tot Maria
27 s Tot een Maecht die ondertrouwt was aen gesondē
eenen Manne/ ghenoemt Joseph/ van den s Mat.1.18.
huyse Dauids. Ende de Naeme der Maecht
was Maria.
28 Ende als de Enghel tot haer ingecomen
was/ seyde hy: Weest gegroet ghy t begena- t Dat is/
dichde/ de Heere is met v / ghy geseghende die genade
onder den vrouwen. geschiet is.
29 Doe sy hem sach / verschrickte sy van
synen woorden ende overleyde hoedanich
dese groetinge ware.
30 Ende de Enghel seyde tot haer / En vreest
niet Maria / want ghy hebt ghenade by u Esaie 7.14
Godt ghevonden. x Ofte ont-
31 Ende u siet / ghy sult x beurucht wor- fanghen in
den/ ende eenen sone baren/ y ende synen den buyck.
Name heeten Jesus. y Mat.1.21
32 z Dese sal groot wesen / ende sal de Sone Luce 1.31.
des Alderhoochsten ghenaemt worden. z Esa. 54.5
a Ende Godt de Heere sal hem den throon a 2 Sam.7.12
syns Vaders Dauids gheuen. Esaie 9.7.
33 b Ende hy sal ouer het huys Jacobs reg- Psal.132.11
neren inder eewicheyt/ ende synes Coninck- b 1 Par.22.10
ryck en sal gheen eynde wesen. Psalm.45.7
34 Maria seyde tot den Enghel : Hoe sal ende 89.37.
dat c gheschieden : want ick gheenen man Jerem.23.6
en bekenne. Dan. 3.13.
35 De Enghel antwoordde ende seyde tot ende 7.14.
haer: De Heylige Gheest sal ouer v comen/ Mich. 4.7
ende de Cracht des Alderhoochsten sal v Hebr.1.8.
ouerschaduwen. Daerom oock dat Hey- c Griecx/
lige dat wt v gebooren sal worden/ sal Godts wesen
Sone ghenaemt worden. Gods sone.
36 Ende siet Elizabet v Nichte is oock sel-
ue beurucht met eenen sone in hare ou-
derdom: ende dese Maent is haer de seste/
die Onvruchtbaer ghenaemt was b Job 42.2
37 d Want gheen e dinck en sal by Godt Zach.8.6.
onmoghelick wesen. Jer. 11.22.
38 Ende Maria seyde: Siet de Dienstmaecht Mat.19.26
des Heeren: my gheschie na uwen woorde Luce 18.27.
Ende de Enghel ghinck van haer. e Gr. woort
39 Ende Maria opghestaen in die daghen/ Maria be-
reysde met haeste na het ghebercht in een socht Eli-
Stadt Jude. zabeth.

40 Ende ghinck in het huys Zacharie/ende
groete Elizabeth.
41 Ende het gheschiedde/ als Elizabeth de
groetinghe Marie hoorde / soe huppelde
het kindeken in haren buyck: ende Eliza-
beth werdt veruult met den heylighen Gheest/
42 Eñ riep wt met luyder stemme. eñ seyde:
Ghesegent zijt ghy onder de Vrouwen/ende
ghesegent is de vrucht uwes buyckx.
43 Ende van waer coemt my dit / dat de
Moeder myns Heeren tot my coemt?
44 Want siet/ so haest als de stemme uwer
groetinghe tot myne Ooren ghecomen is /
heeft het Kindeken van vreuchden ghe-
huppelt in mynen buyck.
f Luce 11. 28. 45 f Ende salich is sy die ghelooft heeft /
want het sal volbracht worden dat haer
vanden Heere ghesept is.
De Psalm Marie/ waer mede sy betuyget dat de beloefde Salichmaker gecomen is. 46 Ende Maria seyde: Myn Ziele ver-
heft den Heere/
47 Ende mynen Gheest verheucht in Godt
mynen Salichmaker:
48 Want hy heeft de Nederheydt syns
Dienstmaechts aenghesien: Want siet/
van nu voort sullen my salich noemen alle
gheslachten.
49 Want hy heeft my groote dinghen ghe-
daen / die machtich is / ende synen Naem
is heylich.
g Exo. 20.6 50 g Ende syne barmherticheyt duert van
gheslachten tot gheslachten / den ghenen
die hem vreesen.
h Esa. 51.9 51 h Hy heeft gewelt ghedaen door synen
arm/ hy heeft i verstroyt de Hoouerdighe
i Spr. 10,16 in haers herten ghedachten
52 Hy heeft de Machtige van den Throone
k 1 Sam. 2.8 afghetrocken/ende de k Nederige heeft hy
Psal. 113. 6. verheuen.
l 1 Sam. 2 5 53 l De Hongherighe heeft hy met goeden
ende 34. 11. veruult / ende de Rijcke heeft hy m ledich
m Of ydel. wech ghesonden.
n Esa. 41.8. 54 n Hy heeft Israel synen knecht op ghe-
Jer. 31.3.20 holpen/ op dat hy der Barmherticheydt
ghedachtich ware.
o Gen. 17.19 55 o (Ghelijck hy ghesproken heeft tot onse
ende 22. 18. Vaders/ Abraham ende synen zade inder
eewicheydt.)
56 Ende Maria bleef by haer ontrent drye
maenden / en keerde weder tot haer huys.
57 Ende de tijt Elizabeths werdt veruult/
dat sy baren soude: eñ sy baerde eenen sone.
58 Ende de ghebueren ende haer Maghen
hoorden dat Godt syne Barmherticheydt
p Luce 1.14 grootelick aen haer bewesen hadde: p eñ
waren met haer verblydt.
q Gen. 17.12 59 Ende het gheschiedde/ dat sy ten q achsten
Leuit. 12.13. dage quamen het kindeken besnyden/ ende
noemden nae den Name syns Vaders /
Zachariam.
r Luce 1.13. 60 Eñ syn moeder antwoorde eñ seyde: Neen
maer het sal r Joannes genoemt worden.
61 Ende sy seyden tot haer: Daer en is
Niemandt in v maechschap die met desen
Naem ghenaemt wordt.
62 Ende sy wenckten syne Vader / hoe hy
hem wilde ghenaemt hebben.
63 Ende hy eyschte een tafelken/ende schreef
s Dat is / met dese woorden. s segghende: Johannes is synen Naem.
Ende sy verwonderden hen alle.
64 Ende terstont werdt synen mont eñ tonge
geopent: eñ hy sprack/ God prysende.
65 Ende daer quam een vreese ouer alle
die daer ontrendt woonden: ende alle dese
dinghen werden in dat geheele gheberchte
des Joedtschen landes vertelt.
66 Ende alle de ghene die het hoorden /
namen t ter herten seggende: Wat sal doch
t Anders/ want. dit kindeken wesen? t Ende de handt des
Heeren was met hem.

67 Ende Zacharias syn Vader werdt vol
met den Heylighen Gheest: ende prophe- Den Psalm
teerde / segghende: Zacharie
68 u Gheprÿesen zy de Heere de Godt Isra- u Mat. 1. 21
els/ want hy heeft besocht ende verlossinge Luce 2. 31.
ghedaen synen volcke: ende 7.16.
69 x Ende heeft ons opgherichte eenen Acto. 4. 12.
Hoorn der salicheydt / in het Huys syns x Psa. 132. 17
Knechts Dauids.
70 y Ghelijck hy ghesproken heeft door den y Psal. 74. 12
mondt syner heylighen Propheten / die van Esa. 40. 10.
den beghinne der Weerelt gheweest zyn/ Jerem. 23.6
namelick / ende 30. 10.
71 z Dat hy ons verlossen soude van onse ende 33. 6.
vyanden/ ende van der handt aller die ons Dan. 9. 27.
haten. z grieck be-
72 Om Barmherticheydt te bewysen aen hoedinghe
onse Vaderen / ende ghedachtich te wesen van onsen.
syns heylichs Verbondts. Psalm. 14. 7
73 a Ende des Eedts dien hy tot Abra- ende 53. 7.
ham onsen Vader gesworē heeft: namelick/ Jere. 33. 11.
dat hy ons soude geuen: a Gen. 22. 16
74 b Dat wy verlost zynde wt de handen Psal. 105. 9.
onser Vyanden/ hem dienen souden sonder Jere. 31. 32.
vreese/ Heb. 6. 13. 17
75 c In Heylicheydt ende Gherechticheydt b Hebr. 9:14
voor hem alle de dagen ons leuens. c 1 Pet. 1. 15.
76 d Ende ghy kindeken sult een Prophet Joans
des Alderhoochstē genaemt worden: want Ampt.
ghy sult voor den aenghesichte des Heeren d Mal. 4. 5.
voorgaen syne wegen te bereyden. Luce 1. 17.
77 e Om te geuen synen volcke kennisse der e Luce 3. 3.
salicheyt/ in vergeuinge der sonden.
78 Door de hertelicke Barmherticheydt
onses Godes / waer in ons besocht heeft
f de g Opganck wt der Hoochden. f Mala. 4. 2
79 h Op dat hy soude i schynen den ghenen g Ofte/
die sitten in duysternisse/ ende schaduwe spruyte.
des doots om onse voeten te richten in de h Esa. 9. 2.
wech des vreden. ende 42. 7.
80 Ende het kindeken wies op/ ende werdt ende 43. 8
sterck in den Gheest / ende was inde woe- ende 49. 9.
styne/ tot den dach synder verthooninghe ende 60. 1.
tot Israel. i Of/ luchten.

Dat ij. Capittel,

6 Christus ghebooren/ 9. verkondicht
den Herderen/ 21. besneden/ 22. voor den
Heere ghebracht. 28. van Simeon in de ar-
men genomē/ 36. ghepredickt door Annam/
40. sterck ghewordden/ 46. ghevonden int
midden der Leeraren/ 51. ghehoorsaem sy-
nen Ouderen/ 52. voorsichticheyt Marie.

1 Ende het gheschiedde / dat in die dagen De gheele
daer een Ghebodt wt ghinck van den werelt worde
Keyser Augusto / dat de geheele Wereldt van den
beschreuen soude worden. Keyser Au-
2 Dese eerste beschryuinge geschiedde / als gusto be-
Cyrenius in Syria Stadthouder was. schreuen eñ
3 Ende sy ghingen alle/ om beschreuen te gheschat.
worden/ een yegelick in syne Stadt.
4 Ende Joseph quam oock op / wt Gali-
lea van der stadt Nazareth / in het Joedt-
sche Landt a tot der Stadt Dauids / ghe- a Mich. 5. 2
naemt Bethlehem/ om dat hy vanden huy- Math. 2. 1.
se ende ghestachte Dauids was. Joan. 7. 42.
5 Om beschreuen te worden met Maria 1 Sam. 16. 4.
synen ondertrouden Wyue / de welcke
Beurucht was.
6 Ende het gheschiedde / als sy daer wa-
ren/ dat de daghen veruult werden/ dat sy
baren soude.
7 b Ende sy baerde haren eerstgheboren Christus
sone/ ende wandt hem in doecken/ eñ leyde worde ghe-
hem neder in de Kribbe/ om dat daer gheen boren
plaetse en was voor hen in de Herberge. b Mat. 1. 25
8 Ende daer waren Herders in den seluen
Lantbegrype by de hutten op den Velde /
houdende

houdende de nachtwake ouer hare kudden.
9 Ende siet/ de Engel des Heeren stondt by
hen/ ende de claerheyt des Heeren omscheense:
ende sy vreesden met grooter vreesen.
10 Ende de Engel seyde tot hen: En vreest
niet/ want siet/ ick euangelizere v lieden
groote blyschap/ de welcke allen den volcke
wesen sal.
11 Namelick/ dat heden v geboren is de
Salichmaker/ die daer is Christus de
Heere/ in de Stadt Dauids.
12 Ende dit zy v voor een teecken: Ghy sult
vinden het Kindeken in doecken ghewon-
den/ ende in de kribbe gheleyt.
13 Ende terstondt was daer met den Engel
een menichte der Hemelscher Heyrscharen/
die God loefden ende seyden:
14 Eere zy Godt in de hoochste Hemelen/
c ende vrede d † op der Aerden/ in de men-
schen een goet behagen.
15 Ende het gheschiedde/ als de Enghelen
van hem wech ghevaren waren inden He-
mel/ seyden de Herders tot malcanderen:
Laet ons henen gaen tot Bethlehem/ ende
sien dit Woordt dat daer gheschiet is/ het
welcke ons de Heere heeft kondt gedaen.
16 Ende sy quamen met haeste/ ende vonden
Mariam ende Joseph/ ende het Kindeken
liggende in der kribben.
17 Ende als sy't ghesien hadden/ verbreyd-
den sy het Woort dat hem van desen Kinde-
ken geseydt was.
18 Ende alle diet hoorden/ verwonderden
van het gene dat van de Herders tot hen
gheseyt werde.
19 Ende Maria behielt alle dese woorden/
ouerlegghende die in haer herte.
20 Ende de Herders keerden wederom/ lo-
uende ende prysende Godt ouer al/ dat sy
ghehoort ende ghesien hadden/ gelijck het
hen ghesepdt was.
21 e Ende als de acht daghen veruult wa-
ren/ datmen het Kindeken besnyden soude/
f wert zynen Naem genaemt Jesus: welck
genaemt was vanden Engel/ eer hy in den
lichaem ontfanghen was.
22 Ende als de daghen harer reyninghe
veruult waren g na de wet Mosis/ brach-
ten sy hem te Jerusalem/ op dat sy hem
stelden voor den Heere.
23 (Ghelijck ghescreuen is inde Wet des
Heeren. h Een yeghelick knechtken dat de
Moeder opent/ sal den Heere heylich ghe-
noemt worden.)
24 Ende op dat sy de Offerhande gauen
na het ghene dat inde Wet des Heeren ge-
seyt is/ i een paer Tortelduyuen/ of twee
Duyuenjonghen.
25 Ende siet/ daer was een mensche te Jeru-
salem/ ghenaemt Simeon: Ende dese men-
sche was rechtueerdich/ ende Godvreesende/
verwachtende de vertroostinge Israels/ ende
de heylighe Gheest was op hem.
26 Ende hem was van Gode vercondicht
door den heylighen Gheest/ dat hy den doot
niet sien en soude/ eer hy k den Christum
des Heeren ghesien hadde.
27 Ende hy quam door den Geest inden Tem-
pel: ende als de Ouders het kindeken/ Je-
sum in brochten in den Tempel/ om voor
hem na de gewoonheyt des Wets te doen.
28 So nam hy het oock in zyne armen/ en-
de danckte Godt/ ende seyde:
29 Heere/ l nu laet ghy uwen Dienstknecht
in vrede nae uwen woorde.
30 Want myne Ooghen hebben uwe sa-
licheydt ghesien/
31 m Die ghy bereydt hebt voor aller vol-
ken aensicht:

Den wakenden Herderen wordt van den Enghel ghebootschapt dat de Salichmaker geboren is.

De lofsane der engelen
c Esaie 9.19
Ephesi.2.11
d † Anders/ den Menschen voor een goet behaghen.

Christus wort besneden.
e Gen.17.12
Leuit.12.3.
f Mat.1.21
Luce.1.31.
g Leui.12.6.
h Exod.13.2
Num.13.13.
ende 8.17.
i Leui.12 8.
k Dat is/ den Gesalfden.
Simeon ontfangt Christum. Zyn lofsanck.
l gen.46.30
m Act.2.28.

32 n Een licht tot verlichtinge der Heydenen/
ende tot een eerlicheyt uwes volcks Israels.
33 Ende zyn Vader ende zyn Moeder ver-
wonderden van het ghene dat van hem
gheseydt werdt.
34 Ende Simeon seghende se/ ende seyde
tot Mariam zyn moeder: o Siet/ dese/
wort geset tot eenen val ende opstandinge
veler in Israel: ende tot een teecken/ p dat
wedersproken wordt.
35 (Ende een Sweerdt sal v eyghen Siele
door dringhen/) op dat de ghedachten wt
veler herten ontdeckt worden.
36 Ende daer was oock Anna de Prophe-
tisse/ een dochter Phanuels/ wt den ghe-
slachte Asser/ dese was seer oudt/ ende had-
de geleeft met haren manne/ seuen iaer/ van
haren maeghdom aen.
37 Ende sy was een weduwe/ omtrent van
vierentachtentich Jaren/ de welcke niet
en quam wt den Tempel/ Godt dienende
met vasten ende bidden nacht ende dach.
38 Dese te dier seluer vren daer ghecomen
zynde/ heeft oock den Heere q beleden/ ende
sprack van hem tot allen die de verlossinge
in r † Jerusalem verwachteden
39 Ende als zyt al volbracht hadden nae
de Wet/ keerden sy wederom na Galileam/
tot hare Stadt Nazareth.
40 Ende het kindeken wies op/ ende wert sterck
inden Geest ende wert veruult met wysheyt/
ende de genade Gods was op hem.
41 Ende zyn Ouders ghinghen alle Jare te
Jerusalem/ op het Feest des f Paschas.
42 Ende als hy twaelf Jaer oudt geworden
was/ ende sy na Jerusalem opgegaen waren/
nae de gewoonheyt des Feestdachs.
43 Ende als de dagen volendt waren/ ende sy
wederomme keerden/ so bleef het kindt Je-
sus te Jerusalem/ ende Joseph ende t † zyn
moeder en wistent niet.
44 Ende sy meynden dat hy in het ghesel-
schap op den wech was/ ghingen een dach
reyse/ ende sochten hem onder de Magen/
ende onder de bekende.
45 Ende als sy hem niet en vonden/ keerden
sy wederom na Jerusalem/ hem soeckende.
46 Ende het gheschiedde/ nae dry dagen/
vonden sy hem inden Tempel sittende/
midden onder de Leeraers/ hoorende hen/
ende vraghende hen.
47 u Ende alle die hem hoorden verwonder-
den van zynen verstande/ ende antwoorde.
48 Ende als sy hem saghen/ waren sy ver-
wondert/ ende zyn moeder seyde tot hem:
Kindt/ waerom hebdy ons also ghedaen?
Siet/ v vader ende ick/ hebben v niet smer-
ten ghesocht.
49 Ende hy seyde tot hen: Wat ist dat ghy
my gesocht hebt? En wist ghy lieden niet
dat ick zyn moet inde dinghen die myns
Vaders zyn?
50 x Ende sy en verstonden dat woordt niet/
dat hy tot hen sprack.
51 Ende hy ghinck af met hen/ ende quam
tot Nazareth: ende was hen onderda-
nich. Ende zyn moeder bewaerde alle dese
woorden in haer herte.
52 y Ende Jesus wies op in wysheydt en-
de ouderdom/ ende ghenade by Godt ende
den menschen.

n Esai.42.6
ende 49.6.
Act.13.74.
Veler val ende veler opstandinge is Christus.
o Esai.8.14.
Rom.9.32.
1.Pet.2.8.
p Act.28.22
Anna Prophetisse.
q Oft/ ghepresen.
r † Anders/ Israel.
Het kint Jesus Christus.
f Exo 23.17
Leuit.23.5.
Deut.16.1.
t † Anders/ zyne Ouders.
Het kint Jesus hoort ende vraecht/ ende antwoort de Leeraers.
u mat.7.28.
Mar.1.22.
Luc.4.22.32
Joan.7.15.
x Luc.9.45.
ende 18.34.
y 1.Sa.2.26
Luce 1.18.

Dat iij. Capittel.

2. De beroepinge 3. ende neerstichheyt Joan-
nis in zyn ampt/ 20 zyn vangen 21. de doop
23. ouder/ 24. ende geslachte Jesu Christi.

1 In den Vyfthienden Jare des Keysers-
doms des Keysers Tiberij/ als Pontius
Pilatus Stathouder was ouer Judea/
ende Herodes een Viervorst in Galilea/ en-
de Philippus

de Philippus zijn broeder een Viervorst
in Jturea/ ende Trachonitischen lande/
ende Lisanias een Viervorst in Abilene.
a Act.4.6.
2 a Onder de Overpriesters Anna ende
Cayphas/ gheschiedde het woordt des Hee-
ren tot Joannem den sone Zacharie in-
der Woestyne.

Johannes vermaent tot bekeeringe/ verkondighende dat Christus gecomen is.
3 b Ende hy quam in alle het lant ontrent
den Jordaen / predickende den Doop der
bekeeringhe / tot vergheuinge der sonden.
4 Ghelijck gheschreuen is inden boeck der
woorden Esaie des Propheten / die daer
seyt: c Een stemme des ghenen die roept in-
de Woestyne/ is : Bereydt den wech des
Heeren/ maeckt zijne paden recht.
b Mat.3.1. Marc.1.4. c Esai.40.3 Math.3.3. Marce.1.3. Joan.1.23.
5 Alle dal sal veruult worden / ende alle
Berch ende Heuuel sal vernedert worden/ ende
wat crom is sal recht worden/ ende de on-
effen weghen sullen gheslicht worden.
6 Ende alle vleesch sal de salicheyt Godts sien.
7 Soo seyde hy dan tot de scharen die tot
hem quamen om van hem ghedoopt te wor-
den: d Ghy Adderen ghebroetsel / wie heeft
v lieden ghewaerschout te vlieden van den
toecomenden thoorne?
d math.3.7. ende 23.33. Wercken der bekeeringhe.
8 Draecht dan vruchten die de bekeeringhe
weerdich zyn/ ende en beghint niet te seg-
ghen by v seluen: e Wy hebben Abraham
tot eenen Vader : Want ick segghe v. dat
Godt machtich is wt dese steenen Abra-
ham kinderen te verwecken.
e Mat.3.9. Joan.8.39. Act.13.26.
9 Ende de Bijle is nu alreede gheleyt aen
den wortel der boomen. f Daeromme/ alle
boom die gheen goede vrucht en draecht/
sal af ghehouwen ende in het vyer ghewor-
pen worden.
f Mat.3.10 ende 7.19. Luce 3.9.
10 Ende de scharen vraechden hem/ segghen-
de: g Wat sullen wy dan doen?
11 Hy antwoordde ende seyde: h Die twee
cleederen heeft/ deyle hem mede die gheen
en heeft: ende die spyse heeft / die doe oock
desghelijcks.
g Act.2.37. h Jaco.2.15 1.Joan.3.17

Tollenaers.
12 Ende daer quamen oock Tollenaers/ om
ghedoopt te worden : ende seyden tot hem:
Meester/ wat sullen wy doen?
13 Hy seyde tot hen : En eyschet niet meer
dan v gheset is.

Crijchsknechten.
14 Hem vraechden oock de Crijchslieden/
segghende: Ende wy wat sullen wy doen?
Hy seyde tot hen: i En doet niemanden ouer-
last/ noch en beschuldicht niemant valsche-
lick / ende weest te vreden met uwe besol-
dinghe.
i Of/ dwinget niemanden niet af.

Het ghetuyghenisse Joannis van Christo.
15 Als nu het volck verwachtede / ende al-
le in hare herten ouerleyden van Joanne/
oft hy oock Christus niet en ware?
16 Antwoordde Joannes tot hen allen/ seg-
gende: k Ick doope v wel met water: maer
daer comt een stercker dan ick/ die ick niet
weerdich en ben zijne schoenriemen te ontbin
den: l die sal v doopen met den heylighen
Gheest/ ende met vyer.
17 Wiens wan in zijne handt is/ ende sal zij-
nen dorschvloer doorsuyueren: ende de tar-
we sal hy in zijn schuere vergaderen/ maer
het kaf sal hy met onwtbluschelicken vye-
re verbranden.
k Mat.3.11 Marce 1.8. Joan.1.26. Act.1.5. ende 11.16. ende 19.4. l Esai.44.3 Joel.3.23. Act.2.4. ende 11.15.
18 Ende oock noch vele andere dingen ver-
manende, Euangelizeerde hy den volcke.
19 m Maer doe Herodes de Viervorst van
hem ghestraft werdt/ om Herodias Philippi
zijns broeders wijf/ ende van alle boosheden die hy dede.
20 Bouen dat alle heeft hy noch dit toeghe-
daen/ dat hy Joannem inde ghevanckenis-
se sloot.
21 n Ende het geschiedde/ als alle het volck
ghedoopt werdt ende Jesus oock ghedoopt
was / ende badt/ dat de Hemel gheopent werdt.
m mat.14.3 Mar.6.18 Herodes werpt Joannem inde ghevanckenisse. n mat.3.16. Marc.1.9. Joan.1.32.
22 Ende de heylighe Gheest neder quam in
lichamelicker gedaente/ gelijc eener Duy-
ue op hem: Ende een stemme quam wt den
Hemel/ segghende: o Ghy zijt mijn wel lieue
Sone/ in p v hebbe ick mijn wel behaghen
ghenomen.
23 Ende Jesus begonst ontrent dertich Jaren
oudt te zijn/ ende was (also men meynde) q de
Sone Joseph/ die was de sone Heli.
o Esa.42.1. Mat.17.5. marc.9.2. Luce.9.35. Colos.1.13. 2.Pet.1.17. p Oft / den ick te vreden. q mat.13.55 Joan.6.42

Een verhael der voorvaders Christi.
24 Die was de sone Mathat/ die was de sone
Leui/ die was de sone Melchi / die was de
sone Janna/ die was de sone Joseph.
25 Die was de sone Matthathia / die was
de sone Amos/ die was de sone Naum/ die
was de sone Esli/ die was de sone Nagghe.
26 Die was de sone Maath/ die was de so-
ne Mathathia / die was de sone Semei/ die
was de sone Joseph/ die was de sone Juda.
27 Die was de sone Joanna/ die was de sone
Resa/ die was de sone Zorobabel/ die was
de sone Salathiel/ die was de sone Neri.
28 Die was de sone Melchi/ die was de sone
Addi/ die was de sone Kosam / die was de
sone Elmodam/ die was de sone Er/
29 Die was de sone Joseph/ die was de so-
ne Eliezar/ die was de sone Jorim/ die was
de sone Matha/ die was de sone Leui/
30 Die was de sone Simeon/ die was de so-
ne Juda/ die was de sone Joseph/ die was
de sone Jonam/ die was de sone Eliakim/
31 Die was de sone Melea/ die was de so-
ne Menam/ die was de sone Matthata/
die was de sone Nathan/ die was de sone
Dauid/
32 Die was de sone Jesse / die was de sone
Obed/ die was de sone Boos / die was de
sone Salmon / die was de sone Naasson/
33 Die was de sone Aminadab/ die was de
sone Aram/ die was de sone Esion / die was
de sone Phares/ die was de sone Juda/
34 Die was de sone Jacob / die was de so-
ne Isaac/ die was de sone Abraham/ die was
de sone Thara / die was de sone Nachor/
35 Die was de sone Sarug / die was de so-
ne Ragau/ die was de sone Phaleck / die
was de sone Heber/ die was de sone Sala/
36 Die was de sone Kainan/ die was de sone
Arpharad/ die was de sone Sem/ die was
de sone Noe/ die was de sone Lamech.
37 Die was de sone Mathusala / die was
de sone Henoch/ die was de sone Jared/ die
was de sone Malaleel / die was de sone
Kainan.
38 Die was de sone Henos/ die was de so-
ne Seth/ die was de sone Adam/ die was
een sone Godts.

Dat iiij. Capittel.

2. Jesus ghevast/ ende den Duyuel ouerwonnen hebbende/ 15. begint te prediken/ 22. waer wt hy van velen ghepresen wort/ 28. ende in zijn Vaderlant veruolcht/ 33. geneest eenen beseten/ 38. de schoonmoeder Petri/ ende andere. 43. ende gheeft te kennen/ waer toe hy ghecomen sy.

1 Ende a Jesus vol des heyligen Geests/
keerde weder van den Jordaen : ende
werdt van den Gheest gedreuen inde
Woestyne.
Christus wordt versocht van de Duyuel.
2 Ende werdt veertich daghen versocht
van den Duyuel / ende b at niet in die da-
ghen/ ende als die gheeyndicht waren/ ten
laetsten soo hongherde hem.
a Mat.4.1 Marc.1.12. b exo.34.28. 1.Reg.19.8
3 Ende de Duyuel seyde tot hem: Indien
ghy Godts Sone zijt/ so seyt tot desen stee-
ne dat hy broodt worde.
4 Ende Jesus antwoordde hem / segghen-
de: Daer is gheschreuen: c Die mensche en
sal niet by den broode alleenlic leuen/ maer
by allen woorde Godts.

5 Eñ de Duyvel leydde hem op eenen hoo-
gen berch/ eñ thoonde hem in eenē oogen-
blick alle de Coninckrijcken der Werelt.
6 Ende de Duyvel seyde tot hem: Alle de-
se macht ende eerlickheyt wil ick v geven:
Want sy is my over ghegeven/ eñ ick gee-
se wien ick wil.
Aenbidden. 7 Daerom/ indien ghy nedervallet/ ende mi
aenbiddet/ dit sal uwe wesen.
Godt alleen salmen dienen. 8 Jesus antwoordēde/ seyde tot hem: Gaet
van my Satan/ want daer is ghescreven:
v deut.6.16 ende 10.20. 1.Sam.7.3. v Ghy sult den Heere uwen Godt aenbid-
den/ ende hem alleene dienen/
9 Eñ hy leydde hem in Jerusalem/ eñ sette
hem op de tinne des Tempels/ ende seyde
tot hem: Indien ghy de Sone Godts zijt
so worpt v selvē vā hier af nederwaerts.
10 Want daer is gescreven: Hy sal zijnen En-
ghelen van v bevelen/ dat sy v bewaren.
11 Ende dat sy v op de handen draghen/ op
dat ghy te gheener tijdt uwen voet aen ee-
nen steen stooter.
12 Ende Jesus antwoordde/ ende seyde tot
e Deu.6.16. hem: Daer is geseyt: e Ghy en sult den Hee
re uwen Godt niet versoecken.
13 Eñ als de duyvel alle bsoeckinge volcynt
hadde/ weeck hy van hem eenen tijt lanck.
f mat.4.12. 14 f Eñ Jesus keerde weder door de cracht
Mar.1.14. des Gheests in Galileam: ende het geruch-
Joan.1.43. te van hem is wtgegaen over het gheheele
Act.10.37. omleggende Landt.
15 Ende hy leerde in hare Vergaderingen/
ende was van allen gheprezen.
g mat.13.54 16 g Ende hy quam te Nazareth/ daer hy
Marc.6.1. opgevoedt was: eñ ginck na zijn ghewoon-
Joan.4.43. te op de Sabbathdaghen in de Vergade-
h 2.Esd.8.6 ringhen/ h ende stont op om te lesen.
17 Ende hem wert ghegheven dat Boec des
Propheten Esaie: ende als hy het Boeck
opghedaen hadde/ vant hy de plaetse daer
ghescreven was.
18 De Geest des Heeren is op my/ daerom
dat hy my gesalft heeft. Ende heeft my wt-
ghesonden/ om den Armen te Evangelize-
ren/ ende te gheenesen die gebroken zijn van
herten.
* Esai.61.2 19 * Om den ghevanghenen de verlossinge
te predicken/ ende den blinden dat ghesich-
te: om de verslagene tot de vrijheyt te bren
gen: om te predicken het aengenaem Jaer
des Heeren.
20 Ende als hy het Boeck toegedaen/ ende
den Dienaer overgheghheven hadde/ sat hy
neder. Ende de ooghen van allen die in de
Vergaderinge waren/ saghen op hem.
21 Eñ hy begonst tot hen te seggen: Heden
is dese Schrift in uwe ooren vervult.
22 Ende sy alle gaven hem ghetuyghenisse/
i mat.13.54 i ende verwonderden van de aengenaem-
Mar.6.2. heyt der woordē/ die wt zijnen monde qua-
Luce 2.47. mē/ ende seydē: k Is dese niet Josephs sone?
k Joā.6.42 23 Ende hy seyde tot hen: Ghy sult vrijelick
De Nazarenen worden aen Christū gheergert. tot my dit | spreeckwoort segghen: Mede-
cijnmeester heelt v selven: Al wat wy ghe-
hoort hebbē dat in Capernaum geschiet is
doet dat oock hier in uwen Vaderlande.
| Gr. verghelijckinghe. 24 Ende hy seyde: Voorwaer segghe ick v/
m dat gheen Propheet aengenaem is in
Propheet. zijn Vaderlandt.
m mat.13.57 25 Maer ick segghe v in der waerheydt:
Mar.6.4. n Daer waren veel Weduwē in Israel/ in
Joan.4.44 de daghen Elie/ als den Hemel drye Jaren
n 1.Reg.17.9 eñ ses Maenden gesloten was so dat daer
Jacob.5.17. groote dierte was in het gheheele Landt.
26 Ende tot gheene van haer was Elias ge
sonden/ dan tot eener Weduwe in Sarepta
Sidonis.
o 2.reg.5.14 27 o Ende daer waren veel Melaetsche in
Israel onder den Propheet Elizeo/ ende
gheen van hen en werdt gereynicht/ dan
Naaman van Syrien.
28 Eñ sy werden alle in de Vergaderinghe
vervult met toorne/ als sy dit hoorden.
29 Eñ stonden op/ ende dreven hem wt der
Stadt/ ende leydden hem op het hoochste
des Berchs/ waer op hare Stadt ghetim-
mert was/ op dat sy hem souden van bovē
neder worpen.
30 Ende hy doort midden van hen door ge-
gaen zijnde/ ginck henen.
31 p Ende quam af tot Capernaum de stadt p mat.4.13.
Galilee/ eñ leerde se op de Sabbath dagen. Marc.1.21.
32 q Ende sy verwonderden hen over zijne q mat.7.28.
leere/ want zijn woort was met macht. De besetene wort ghereynicht.
33 r Eñ inde Vergaderinghe was een man
hebbende eenen Geest eens onreynen Duy
vels/ ende riep wt met luyder stemme/ r Mar.1.23
34 Segghende: Ey/ wat hebben wy met v De Duyvel kent Christum/ maer hy verwerpt hem/ eñ zijnen lof ende zijn ghetuyghenisse.
te doen/ Jesu van Nazareth? Zijt ghy ghe co-
men om ons te verderven? Ic kenne v wie
ghy zijt/ namelick/ de Heylighe Godts.
35 Eñ Jesus strafte hē/ eñ seyde: Swijcht/
ende gaet wt van hem. Ende de Duyvel
wierp hem in het midden ende voer wt vā
hem/ sonder hem te schaden.
36 Eñ daer quam een verschrickinghe over
allen/ ende sy spraken te samen tot malcan-
deren/ segghende: Wat woort is dit/ want
met ghewelt ende cracht ghebiedt hy den
onreynen Gheesten/ ende sy varen wt.
37 Ende het gheruchte van hem ghinck wt
in allen plaetsen des omliggenden Lants.
38 s Ende als Jesus was opghestaen wt s Mat.8.14
der Vergaderinghe/ quam hy in het huys Mar.1.29.
Simonis/ ende Simonis wijfs moeder Petri schoonmoeder wort ghesont.
was met eener grooter cortsen bevangen:
ende sy baden hem voor haer.
39 Ende hy stont over haer/ ende strafte de
cortsen/ ende de cortse verliet se/ eñ sy stont
haestelick op/ ende diende hen.
40 t Ende als de Sonne onder was/ alle die Allerhande siecke worden ghenesen.
siecken hadden met menigherley siecten/
brachtense tot hem: eñ hy leyde eenen yege
licken de handen op/ ende maecktese gesont.
41 u Daer voeren oock Duyvelen wt velen t Mat.8.16
roepende ende segghende: Ghy zijt Chri- Marc.1.32.
stus de Sone Godts. Eñ hy strafte se/ ende De Duyvelen belijden Christum.
en liet se niet spreken/ x want sy wisten dat
hy Christus was.
42 y Ende als het dach gheworden was/ u mat.1.34.
ginc hy wt/ ende quam na een woeste plaet- ende 3.11.
se: ende de scharen sochten hem/ ende qua- x Ofte/ dat
men tot hem ende hielden hem dat hy van y mar.1.35.
hen niet gaen en soude.
43 Ende hy seyde tot hen: Ick moet oock
den anderen Steden het Coninckrijcke
Godts Evangelizeren: want hier toe ben
ick wtghesonden.
44 Ende hy predickte in de z Vergaderin- z Synagogen.
ghen Galilee.

Dat v. Capittel.

1. Christus leert wt het Schipken/ 4. treckt Simonem ende zijne medeghesellen tot hem door den vanck der visschen/ 12. geneest eenen Melaetschen/ 18. ende eenen Gichtigen/ 27. roept Levi ende de Sondaers/ 33. ende ontschuldicht de zijne/ aengaende het vasten.

1 Ende a het ghschiedde/ als hem het Christus leert wt het Scheepkē.
volck overviel/ om het woort Godts te
hooren/ ende hy stondt byder Zee Gen-
nezareth. a Matthe. 4.18.
2 Ende sach twee Scheepkens by der Zee
staen/ ende de Visschers waren der wtghe- Mar.1.16.
gaen ende spoelden hare Netten.
3 Ende hy ghinck in een van die Scheep-
kens/ het welcke Simonis was/ ende
V badt

badt hem / dat hyt wat vanden Lande af-
stierde: ende sittende/leerde hy de Scharen
wt het Scheepken.
4 Ende als hy af liet te spreken / seyde hy
tot Simon: b Steert af nae de diepte/ ende
worpt uwe Netten wt om te vanghen.
5 Ende Simon antwoordde / ende seyde
tot hem : c Meester wy hebben den ghe-
heelen nacht gheaerbeydt / ende niet ghe-
vanghen . Doch op uwe woordt sal ick
het Net wt worpen.
6 Ende als sy dat ghedaen hadden / beslo-
ten sy een groote menichte van Visschen:
ende haer Net scheurde.
7 Ende sy wenckten hare medeghesellen/
die in het ander Scheepken waren / dat sy
quamen/ en hen holpen: Ende sy quamen/
ende vulden beyde de Scheepkens/ soodat
sy soncken.
8 Als Simon Petrus dat sach / viel hy
Jesu aen de knyen/ segghende: Heere/ gaet
wt van my/ want ick ben een sondich mensche.
9 Want verschrickinge hadde hem beuan-
gen/ ende alle die met hem waren / ouer den
vanck der visschen die sy geuangen hadden:
10 Desghelycks oock Jacobus ende Jo-
annes de kinderen Zebedei / die Simons
medeghesellen waren. Ende Jesus seyde
tot Simon : En vreest niet: Van nu voort
sult ghy d menschen vanghen.
11 Ende als sy de Scheepkens te Lande
ghestiert hadden / e verlieten zyt al/ ende
volchden hem na.
12 f Ende het gheschiedde / als hy in een
Stadt was / siet/ daer was een Man vol
melaetscheydt / de welcke/ als hy Jesum
sach / viel hy op zyn Aensicht / ende badt
hem/ segghende : Heere/ so ghy wilt/ condt
ghy my reynighen.
13 Ende hy steeckte de handt wt / ende
raeckte hem/ segghende : Ick wil / wordt
ghereynicht. Ende terstondt scheydde de
melaetscheyt van hem.
14 Ende hy geboodt hem/ dat hyt nieman-
de segghen en soude : maer (seyde hy) gaet
henen / vertoont v seluen den Priester/
ende offert voor uwe reyninge/ g ghelyck
Moses gheboden heeft / hen tot een ghe-
tuyghenisse.
15 Maer het gheruchte van hem werdt
dies te meer verbreydt: ende vele Scharen
quamen tesamen / om hem te hooren/ en-
de van hem ghenesen te worden / van hare
cranckheden:
16 Maer hy ontweeck in de Woestynen/
ende badt.
17 Ende het gheschiedde op eenen dach/
dat hy leerde/ ende daer saten Pharizeen en
Leeraers des Wets / die wt alle Vlecken
Galilee ende Judee/ en van Jerusalem ghe-
comen waren : ende de Cracht des Heeren
was daer / om hen ghesont te maken.
18 h Ende siet/ sommighe Mannen brach-
ten op een bedde/ eenen Mensche/ die gicht-
steck was / ende sochten hem in te brengen
ende voor hem te i legghen.
19 Ende niet vindende waer sy hem in-
brenghen mochten / ouermidts de schare/
so clommen sy op het dack/ ende lieten hem
door de tichelen neder/ met den bedde/ in het
midden voor Jesum.
20 Ende als hy haer gheloone sach / seyde
hy tot hem : Mensche uwe sonden zyn v
vergheuen.
21 Ende de Schriftgheleerde en de Phari-
seen begonsten te ouerleggen/ seggende: Wie
is dese die daer k lasteringe spreeckt? l wie
can de sonden vergheuen/ dan God alleen?
22 Als Jesus haer ghedachten bekende/

b Joa.21.6.
De Visschers / Petrus met Jacobo en Joanne werden ghe-roepen.
c Gr. Voorstander.
d Jer.16.16
Ezech.47.9
e Matthe. 4.20. ende 19.27.
Mar.10.28
Luc.18.28.
f Mat.8.2.
Mar.1.40.
De Melaetsche wordt ghereynicht.
g Leuit.13.2. ende 14.2.
Christus in de Woestynen.
De Gichtsiecke wort ghenesen.
h Mat.9.2
Mar.2.3.
Joan.5.5.
Act.9.33.
i Gr. setten
Gheloone.
Vergeuinge der sonden.
k Ofte/ ongodlick.
l Job 14.4.
Psal.32.5.
Esa.43.25.

antwoordde hy / ende seyde tot hen : Wat
ouerlegt ghy in uwe herten?
23 Welck is lichter te segghen : Uwe son-
den zyn v vergheuen : of te seggen : Staet
op ende wandelt?
24 Ende op dat ghy weet / dat de Sone
des menschen / macht heeft op der Aerden
de sonden te vergheuen/ (seyde hy tot den
Gichtsiecken:) Ick segge v : Staet op/ neemt
v beddeken op/ ende gaet in v huys.
25 Ende hy terstondt opstaende voor hen
allen/ nam op zyn Bedde/ daer hy op ghele-
ghen hadde/ ende ginck henen in zyn huys/
Godt prysende.
26 Ende sy werden alle met verschrickinghe
beuanghen ende presen Godt : ende wer-
den vol vreesen / segghende : Wy hebben
heden ongeloouelicke dingen ghesien.
27 m Ende daer nae ghinck hy wt : en sach
eenen Tollenaer/ genaemt Leui sittende op
den Tol/ en seyde tot hem: Volcht my na.
28 Ende hy opstaende / verliet het al/ ende
volchde hem nae.
29 Ende Leui bereydde hem een groote
Maeltydt in zynen huyse : n ende daer was
een groote Schare van Tollenaren / ende
andere die met hem ter Tafel aensaten.
30 Ende hare Schriftgeleerden ende Pha-
rizeen murmureerden teghen zyne Discipu-
len/ seggende : Waerom eet en drinckt ghy
met de Tollenaren ende Sondaren?
31 Ende Jesus antwoordde/ ende seyde tot
hen: Die gesont zyn/ en behoeuen des Me-
decynmeesters niet/ maer die cranck zyn.
32 o Ick en ben niet gecomen om de Recht-
veerdighe te roepen/ maer de Sondaers tot
bekeeringhe.
33 p Ende sy seyden tot hem : Waerom
vasten Joannis Discipulen dickwils/ ende
bidden vele/ desgelycks oock der Pharizeen
Discipulen / ende uwe Discipulen eten en-
de drincken?
34 Hy seyde tot hen: q Condt ghy de Bruy-
lofts kinderen (soo langhe als de Bruy-
degom met haer is) doen vasten?
35 Maer de daghen sullen comen / als de
Bruydegom van hen sal wechgenomen zyn/
dan sullen sy vasten in die daghen.
36 En hy seyde tot hen een gelyckenisse: Nie-
mandt en set eenen Lap van eenen nieuwen
cleede/ aen een out cleet: anders scheurt oock
het nieuwe dat oude/ en de Lap vanden nieu-
wen en comt niet den ouden niet ouer een.
37 Ende niemandt en doet r nieuwen wyn
in oude Ledersacken: anders / de Nieuwe
wyn scheurt de Ledersacken/ ende wort wt
ghestort/ en de Ledersacken verderuen.
38 Maer men moet nieuwen wyn in nieu-
we Ledersacken doen / en sy worden beyde
te samen behouden.
39 Ende niemandt die den ouden drinckt /
wil terstondt nieuwen: want hy seyt; De
oude is beter.

Mattheus wordt ghe-roepen.
m Mat.9.9
Mar.2.14.
n Luc.15.1.
Rechtueerdige Sondaers.
o Luc.19.10.
1.Tim.1.15.
p Mat.9.14.
Marc.2.18.
q Esai.62.5.
2.Cor.11.2.
Hy voorseyt der Apostelen druck en vasten nae zynen heenreysen (?)
r Hag.1.4.
Actu.2.4.

Dat vj. Capittel.

1. Christus beschermt alsoo wel het
werck zynder Discipulen / als het zyne/
aengaende den Sabbath / 12. ghewaeckt
hebbende in den ghebede / verkiest ende
noemt zyne Apostelen. 18. geneest de Scharen/
20. en leertse waer in het geluc of ongeluck
gheleghen is/ 27. en zyne vyanden lief te heb-
ben/ 37. en niet lichtueerdelick te oordeelen/
41. ende alle gheueynstheyt te vlieden.

1 Het a gheschiedde op eenen b tweed-
den eersten Sabbath/ dat hy door het
ghesaeyde ginck/ ende zyne Discipulen
pluckten Ayren/ ende atense/ die wryuende
in hare handen.

a Mat.12.1
Mar.2.23.
Deut.23.25
b Dat is/ Op den tweeden Sabbath, die so hooghe was als den eersten. Leuit. 23.6.

Ende

2 Ende sommighe der Phariseen seyden
tot hem: Waerom doet ghy c dat niet ghe-
oorloeft en is te doen op den Sabbath?
3 Ende Jesus antwoordde hen / ende sey-
de: Hebt ghylieden oock niet ghelesen wat
d David dede / doe hem hongherde/ende
den ghenen die met hem waren?
4 Hoe hy in het huys Godts ghinck/ ende
de Thoonbrooden nam/ ende atse / ende gafse
oock den genen die met hem waren: welcke
Brooden niemande gheoorloeft en waren te
eten/ e dan alleenlick den Priesteren?
5 Ende hy seyde tot henlieden: f De Sone
des menschen is een Heere oock ouer den
Sabbath.
6 g Ende het geschiedde op eenen anderen
Sabbath/ dat hy inde vergaderinge ginck
ende leerde. Ende daer was een mensche/
wiens rechter handt dorre was.
7 Ende de Schriftgheleerde ende Phari-
zeen wachteden op hem/ of hy oock op den
Sabbath heelen soude / op dat sy een be-
schuldinghe teghen hem vonden.
8 Ende hy kende hare ghedachten / ende
seyde tot den Mensche / wiens handt dor-
re was: Heft v op/ ende staet int midden.
Ende hy opghestaen zÿnde/ stont daer.
9 Ende Jesus seyde tot hen: h † Ick sal v
lieden wat vraghen: Ist gheoorloeft op den
Sabbath goet te doen / oft quaet te doen?
et leuen te behouden/ oft te verderuen?
10 Ende hy sach se rontomme aen/ ende sey-
de tot den mensche: Strecht v handt wt.
Ende hy dede also: i ende zÿn handt werdt
weder ghesondt ghestelt ghelÿck de ander.
11 Ende sy werden vol ontsinnicheydts/
ende spraken met malcanderen/ wat sy Je-
su doen souden.
12 k Ende het gheschiedde in die daghen/
dat hy wt ghinck op den berch om te bid-
den/ ende hy bleef ouer nacht in zÿnen ghe-
bede tot Godt.
13 l Ende als het dach was / riep hy zÿne
Discipulen/ ende verkoos wt haer twaelue/
die hy oock m Apostels noemde.
14 Namelick/ Simon/ die hy oock noem-
de Petrum/ ende Andreas zÿn Broeder: Ja-
cobus ende Johannes: Philippus / ende
Bartholomeus:
15 Mattheus ende Thomas: Jacobus Al-
phei sone/ ende Simon / genaemt Zelotes;
16 Judas Jacobi / ende Judas n Ischa-
rioth/ (die oock de Verrader was.)
17 o Ende hy afghecomen met hen / stont
op een vlacke plaetse/ ende de Schare zÿner
Discipulen / ende een groote menichte des
volcks van geheel Judea/ ende Jerusalem/
ende van Tyro ende Sydon aen der Zee.
18 De welcke ghecomen waren om hem te
hooren/ ende van hare crancheden ghenesen
te worden: oock die van onreyne Geesten
ghequelt waren: ende sy werden ghesont.
19 Ende alle de Schare sochte hem te raken/
want daer ginck cracht wt van hem/ ende hy
heeldese alle.
20 p Ende hy sloech zÿne ooghen op ouer zÿne
Discipulen/ ende seyde: Salich zyt ghy Ar-
me/ want uwe is het Coninckrycke Godts.
21 q Salich zÿt ghy die nu hongher lydt:
Want ghy sult versaedt worden. r Salich
zÿt ghy die nu weent: Want ghy sult lachen.
22 s Salich zÿt ghy / als v de menschen
haten/ ende t afscheyden / ende versmaden/
ende uwen Naem als quaet verworpen om
des menschen Soons wille:
23 u Verblijdt v in dien daghe / ende ver-
heucht v/ want siet/ uwen loon is groot in
den Hemel. x Want desghelÿcks deden ha-
re Vaders den Propheten.

c Exo.20.10
d 1. Samu. 21.6.
e Exo.29.34 Leui.8.31. ende 24.9.
f Mat.12.8 Mar.2.28.
g Mat.12.9 Mar.3.1.
De dorre hant wordt ghesont.
Christus wiste de gedachten.
h † Anders ick sal v vragen/ wat is gheoorloeft op dē Sabbath/ etc.
Ofte/ Wat? Ist gheoorloeft/ etc.
i 1. Re.13.6.
k Matthe. 14.23.
l Mat.10.1. Marc.3.13. ende 6.7. Luc.9.1.
m Dat is/ wtgesondē Boden.
n Ouerlinck
o Mat.4.25 Mar.3.7.
p Mat.5.2
Bedruckte om Christi wille.
q Esa.65.13.
r Esai.61.2. ende 66.10.
s Mat.5.12. 1. Petr.2.19. ende 3.14. ende 4.14.
t Dat is/ in den Ban doen.
u Act.5.41.
x Act.7.51.
Rijckem deser wereldt.

24 Maer en tegen/ wee v y ghy Rijcke: want
ghy hebt uwen troost.
25 z Wee v die a versaet zijt: want ghy sult
hongheren. Wee v ghy die lacht: b want
ghy sult treuren ende weenen.
26 Wee v / als v de menschen prijsen/ want
desghelijcx deden hare Vaders den valschen
Propheten.
27 Maer ic segge v die toehoort: c Hebt lief
uwe vyanden: Doet wel den ghenen die v
haten.
28 Segent de gene die v vervloecken: d Bid-
det voor de ghene die v ouerlast doen.
29 e Wie v aen deen wanghe slaet/ dien biet
oock dander: ende wie v den Mantel neemt/
dien weygert oock den Rock niet.
30 f Gheeft eenen yeghelicken wie v bidt.
Ende wie v het uwe neemt / en eyscht het
van hem niet weder.
31 g Ende ghelÿck ghy wilt dat v de men-
schē doē sullē/ doet ghy hen oocdesghelÿcx.
32 h Want in dien ghy lief hebt / die v lief
hebben/ wat danck hebt ghy? wāt de Son-
daers hebben oock lief die hen lief hebben.
33 Ende in dien ghy den ghenen goet doet/ die
v goet doen/ wat danc hebt ghy lieden? want
de Sondaers doen oock het selue.
34 i Ende in dien ghy lieden den ghenen
leent/ vanden welcken ghy hoopt weder-
om te ontfanghen / wat danck hebt ghy-
lieden? want de Sondaers leenen ooc den
Sondaren / op dat sy diergheliÿcke weder
ontfanghen.
35 Maer hebt uwe vyanden lief/ ende doet
wel/ ende leent sonder yet daer van te ho-
pen / ende uwen loon sal groot wesen/ ende
ghy lieden sult k kinderē des Alderhoochstē
wesen: want hy is goedertieren ouer de on-
danckbare ende boose.
36 Daerom weest barmhertich/ gelÿck oock
uwe Vader barmhertich is.
37 l Oordeelt niet / ende ghy lieden en sult
niet gheoordeelt worden. Verdoemt niet/
so en sult ghy liedē niet verdoemt worden.
Vergeeft/ ende v lieden sal vergeuen worden.
38 m Gheeft/ ende v lieden sal ghegheuen
worden: een goede / ghedruckte/ ende ghe-
schudde ende ouervloedighe Mate/ sullen
sy in uwen schoodt gheuen. n Want met
der selfder Maten daer ghy mede metet sal
v lieden weder ghemeten worden.
39 Ende hy seyde hen een ghelÿckenisse
o Can oock de Blinde den blinden leyden?
en sullen sy niet beyde inde gracht vallen?
40 p De Discipel en is bouen zÿnē Mee-
ster niet/ maer q soo wie een volcomē Dis-
cipel is / sal wesen ghelÿck zÿn Meester.
41 r Wat siet ghy den Splinter die in ws broe-
ders ooge is/ ende den Balck die in v eygen
ooghe is/ en bekent ghy niet.
42 Of/ hoe cont ghy tot uwen Broeder seg-
ghen: Broeder/ laet my den splinter (die in
v ooge is) wt doen/ die ghy selue den Balc
die in v eygen ooge is/ niet en siet? Ghy ge-
ueynsde/ s worpt eerst den balck wt uwe
ooge/ ende dan sult ghy wel sien den Splin-
ter (die in ws Broeders ooge is) wt te wor-
pen.
43 t Want het en is gheen goet boom/ die
quade vruchten draeght: noch gheen quaet
boom/ die goede vruchten draeght.
44 Want een yegelick Boom wordt wt zÿ-
ne vruchten bekent. u Want men verga-
dert geen Vygen vande Doornē/ noch men
snydt geen Wyndruyuē van Bremen.
45 x Een goet mensche brengt goet voort/
wt den goeden Schat zÿns herten: ende een
quaet mensche / brengt quaet voort wt
den quaden schat zÿns herten. Want/

y Amos 6.1. Syrac. 31.8
z Esa.65.13.
a Gr. opgeuult.
b Jaco.4.9 ende 5.1.
Menschen lof. Lydtsaemheyt.
c Exo.23.4. Prou.25.21. Mat.5.44. Rom.12.20.
1. Cor.4.3.
d Luc.23.32.
e Act.7.60.
f Mat.5.39 Deut.15.7. Tobie 4.7. Syrach.4.1
g Tob.4.16 Mat.7.12.
h mat.5.46.
i Deut.15.8
Men moet zÿne vyanden ooc lief hebben.
k mat.5.45.
Doet gelyc ghy wilt hebben.
l Matt.7.1. Rom.2.1.
m Pro.10.22 ende 19.17.
n Mat.7.2 Mar 4.25.
o Esa.42.19 Mat.15.14.
p mat.10.24 Joan.13.16. ende 15.20.
q Ofte/ een yegelick sal volmaecht worden/ als hy is gelyc zyn Meester.
r Mat.7.3.
s Pro.18.17.
De Boom wort aen de vrucht bekent.
t Mat.7.17 ende 12.33.
u Mat.7.16
Het herte wort aen de vrucht bekent.
x Mat.12.35

Die dẽ wil- Gods doen.
wt de ouervloedicheyt des herten spreeckt zynen mondt.
y Mala.1.6 Matt.7.21. ende 25.11. Luc.13.25. Rom.2.13. Jacob.1.22
46 y Wat noemt ghy lieden my Heere/ Heere/ eñ en doet niet het gene dat ick segge?
47 Wie tot my coemt / ende myne woorden hoort/ende die doet: ick sal v toonen wien hy ghelyck is.
48 Hy is gelyck een mensche / die een huys timmerde / ende groef ende verdiepte/ en de leyde het Fondament op de Steenrotze: Als nu dan een opuloedt quam / ende de stroom teghen dat huys sloech / en conde hyt niet beweghen : want het was op een Steenrotze ghefondeert.
Die dẽ wille Godts nyet en doen.
49 Maer wie myne Woorden ghehoordt/ ende niet ghedaen en sal hebben, die is ghelijck een man die zyn huys timmerde op de Aerde/sonder fondament : ende de Waterstroomen sloeghen daer tegen/ ende het viel terstondt/ ende den z val des seluen huys was groot.
z Of scheure.

Dat vij. Capittel.

2. Jesus gheneest den knecht des Hooftmans ouer hondert/ 11. verweckt den Soon der Weduwe/ 22. antwoordt den genen die Joannes tot hem sandt / ende prijst hem/ 33. straft de ongheloouicheydt der Joden/ 37. ende vergheeft eender Vrouwen de sonden in Simons huys.

Des Hooftmãs knecht wort gesont a Mat.8.5.
1 Als hy nu alle zyne Woorden voleyndt hadde/ in de ooren des volcx/ a ghinck hy in tot Capernaum.
2 Ende een Dienstknecht eens Hooftmans ouer hondert/ was tot op het steruẽ cranck/ den welcken hy lief hadde.
3 Ende als hy van Jesu hoorde/ sandt hy tot hem de Ouderlingen der Jodẽ/ biddende hem dat hy quame / ende zynen Dienstknecht ghesondt maeckte.
4 Ende als dese tot Jesum quamen/ baden sy hem neerstelick/ segghende : Hy is weerdich dat ghy hem dat doet /
5 Want hy heeft onse volck lief/ eñ hy heeft selue ons een b Synagoge ghetimmert.
b Dat is/ vergader-huys/ oft Kercke/
6 Ende Jesus ghinck met hen. Ende doe hy nu niet verre vandẽ huyse en was/ sandt de Hooftman Vrienden tot hem/ seggende: Heere/ en vermoeyt v niet: Want ick en ben niet weerdich / dat ghy onder myn Dack incomet.
7 Daeromme en hebbe ick oock my seluen niet weerdich geacht tot v te comen: Maer c spreeckt het woordt / ende myn knecht sal ghesont worden.
c Gheer/segt met den woorde/ d of/macht/
8 Want ick ben een Mensche onder de d Ouerheydt ghesteldt/ ende hebbe onder my Crijchsknechten / ende segghe tot den desen: Gaet / ende hy gaet. Ende tot den anderen : Coemt/ ende hy coemt : ende tot mynen Dienstknecht : Doet dat/ ende hy doet het.
9 Jesus dit hoorende / verwonderde hem zynder/ ende hem omkeerende/ seyde tot der Schare die hem naeuolchde: Ick segghe v lieden/ ick en hebbe so groot geloove in Israel niet ghevonden.
10 Ende die ghesonden waren /wederom te huys comende /vonden den Dienstknecht die cranck geweest hadde/ ghesont.
11 Ende het gheschiedde daer nae / dat hy ghinck na een stadt ghenaemt Naim/ ende vele van zyne Discipulen / ende een groote Schare ginghen met hem.
12 Ende als hy by de poorte des Stadts quam / siet/ soo werdt daer een Doode wtghedragen / die een eenich ghebooren Sone zyns Moeders was/ eñ sy was Weduwe/ ende daer was een groote Schare wt der Stadt met haer.
13 Ende doe de Heere haer sach / werdt hy beroerdt met Barmherticheydt ouer haer/ ende hy seyde tot haer: Weent niet.
Der Weduwen sone wordt verweckt te Naim. e Act.9.40.
14 Ende quam by/ ende raeckte de Bare eñ de Draghers stonden stille: ende hy seyde: Jongelinck ick segghe v: e Staet op.
15 Ende de Doode sat op/ ende beghonst te spreken. Ende hy gaf hem zyner moeder.
16 Ende een vreese heeft hen allen beuangen/ ende prijsen Godt/ segghende: f Daer is een groot Propheet onder ons opghestaen/ g eñ God heeft zyn volck besocht.
f Luc.24.19 Joan.4.19. ende 6.14. ende 9.17. g Luc.1.68.
17 Ende dit Woordt van hem werdt verbreydt in gheheel Judea/ ende in alle den omliggenden Lande.
18 h Eñ de Discipulen Joannis bootschapten Joanni van alle dese dinghen.
Joannis sendt zyne Discipulen tot Cristũ. h Mat.11.2
19 Ende Joannis riep twee van zyne Discipulen/ende sandtse tot Jesum/ seggende: Zydt ghy die daer comẽ soude/ oft verwachten wy eenen anderen?
20 Als dese Mannen tot hem quamen / seyden sy: Joannes de Dooper heeft ons tot v wt gesonden/ segghende: Zyt ghy die daer comen soude/ oft verwachten wy eenen anderen?
21 Te dier seluer vre/ heelde hy vele vansiecten ende plaghen/ ende boose Gheesten/ eñ vele Blinde gaf hy het gesichte.
22 Ende Jesus antwoordde / ende seyde : Gaet ende bootschapt Johanni /wat ghy lieden ghesien ende ghehoordt hebt: i dat de Blinde sien / de Creupele wandelen/ de Melaetsche gereynicht worden / de doove hooren/ de Doode opstaen/ ende de Arme worden gheEuangelizeert.
i Esa.29.18. ende 35.5. ende 61.1.
23 Ende salich is hy/ die aen my niet gheergert en wordt.
24 k Ende als de l Boden Joannis wech ghegaen waren/ begonst hy tot de Scharen te spreken van Joanne: Wat zyt ghy liedẽ wtghegaen inde Woestyne om te sien ? een Riet dat vandẽ winde beweecht wordt ?
Het getuygenisse Christi van Joanne. k Mat.11.7 l Grieck/ Enghelen.
25 Maer wat zyt ghy lieden wtghegaen om te sien ? eenen Mensche met saechte cleederen bekleedt ? Siet / die in cierlicke cleedinghe ende wellust leuen / zyn in der Coninghen Houen.
26 Maer wat zyt ghy lieden wtghegaen om te sien ? eenen Propheet ? Ja ick segghe v lieden/ oock meer dan een Propheet:
27 Hy is de ghene daer van geschreuen is : m Siet/ ick sende mynen n Enghel voor v aensichte/ die uwen wech bereyde voor v.
m Mala.3.1. Marc.1.2. n Dat is/ Bode.
28 Want ick segge v lieden : Onder die van Vrouwen geboren zyn/ en isser gheen meerder Propheet / dan Joannes de Dooper: maer die minder is in het Conincrycke Godts / is meerder dan hy.
29 Ende alle het volck ende de Tollenaers die met Joannis Doop ghedoopt waren/ dit hoorende/ rechtueerdichden God.
30 Maer de Pharizeen eñ de geleerde inder Wet/ van hem niet ghedoopt zynde/ hebben tegen henseluen dẽ Raet Gods versmaedt.
31 o Ende de Heere seyde: Wien sal ick dan de menschen van desen geslachte gelycken ? ende wien zyn sy ghelyck?
o Mat.11.16
32 Sy zyn ghelyck de kinderen / die op de marckt sitten / ende roepen tot malcanderen/ ende seggen: Wy hebben v op de fluyte ghespeelt / ende ghy en hebt niet ghedanst. Wy hebben v claechlieden gesongen/ ende ghy en hebt niet gheweent.
33 p Want Joannes de Dooper is gecomẽ noch broot etende / noch wyn drinckende: ende ghy lieden segt: Hy heeft den Duyuel.
p Mat.3.4. Marc.1.6.

34 De Sone des menschen is gecomen etende ende drinckende: ende ghy lieden segt: Siet daer een mensche die een Vraedt ende Wijnsupper is / ende een vrient der Tollenaren ende Sondaren.
35 Maer de wijsheydt is gherechtueerdicht van alle haer kinderen.

Christus.

36 q Ende een vanden Phariseen badt hem dat hy met hem ate: ende hy ginck in des Phariseen huys.ende sat aen.

Christus eet met Simon den Phariseus.
q mat. 26.6
Marc.14.3.
Joan.11.2.
ende12.3.
r Grieer/Alabastron vat.
De Sondersse wascht de voeten Christi met hare tranē.
f Luce.15.2.

37 Ende siet/een vrouwe inde stadt/de welcke een Sondersse was/ als sy vernomē hadde dat hy in des Phariseens huys ter Tafel sat/bracht sy een r glas met salue.
38 Ende staende van achter aen zijn voeten/ beghonste weenende zijn voeten nat te maken met hare tranen / eñ sy droochdese met den hayre haers hoofts: eñ kuste zijn Voeten/ende salfdese met der salue.
39 Ende dit siende de Phariseus die hem ghenoodt hadde/ sprack hy by hemselven/segghende: f waer dese een Propheet/ soo soude hy doch wel weten / wie / ende wat sy voor een wijf ware/die hem raeckt/want sy is een Sondersse.
40 Ende Jesus antwoordde /ende seyde tot hem: Simon/ick hebbe v wat te segghen. Hy seyde: Meester/Segt.
41 Een Woeckener/seyde Jesus/ hadde twee Schuldenaers/ ende de een was hem vijf hondert Penninghen schuldich / ende de ander vijftich.

Ghelijckenisse van twee schuldenaren.

42 Ende als sy niet en hadden om te betalen/schanck hy het hen beyden quijte.Segt my: Wie van dese twee sal hem meest lief hebben?
43 Simon antwoordde / ende seyde: Jck meyne / dien hy meest quijdt ghescho nchen heeft. Ende hy seyde tot hem: Ghy hebt recht gheoordeelt.
44 Ende hy gheuieert zijnde tot de vrouwe/ seyde tot Symon: Siedy dese vrouwe? Jck ben in v huys ghecomen/ ende ghy en hebt my gheen water ghegheuen tot mijne voeten: maer dese heeft mijne voeten met tranen ghenet / ende met den hayre haers hoofts ghedroocht.

Dien meest vergheuen wordt / die heeft meest lief.

45 Ghy en hebt my gheenen kus gegheuen: Dese van dat sy hier in gecomē is/ en heeft niet af gelaten mijne voeten te kussen.
46 Ghy en hebt mijn hooft niet ghesalft met Olie. Dese heeft mijne Voeten met salue ghesalft.
47 Daerom segghe ick v: Haer zijn veel sonden vergheuen / want sy heeft seer lief ghehadt: maer dien weynich vergeuen wordt/ die heeft weynich lief.
48 Ende hy seyde tot haer: De sonden zijn v vergheuen.

Vergeuinghe der sonden.

49 Eñ die daer tsamen ter Tafel saten / beghonsten te seggen by henseluen: Wie is dese/die oock de sonden vergheeft?
50 Eñ hy seyde tot der vrouwe: V gheloone heeft v gheholpen/ gaet henen in vrede.

Dat viij. Capittel.

5. Onder de ghelijckenisse des Zaedts/ 16. ende des ontsteken lichts / prijst hy zijn woordt/21.bekennende de ghene voor sijne maghen/ die dat selue bewaren/ 24. stilt den Tempeest / 27. verdrijft de Duyuelen wt den mensche in de Swijnen/43. geneest een vrouwe van dē bloetvloet/ 50. verweet de Dochter Jairi.

Christus vercondicht het Conincrijcke Gods.

1 Ende het gheschiedde daer nae/ dat hy reysde door Steden eñ Vlecken/ predikende eñ eauangelizerende het Conincrijcke Gods/ ende de twaelue met hem.
2 Ende sommighe vrouwen die van beose geesten eñ cranckheden genesen waren/ namelick Maria/genaemt Magdalena/a wt de welcke seuen Duyuelē wtgegaen waren. a Mar. 16.9
3 Ende Joanna/ae het wijf Chuse/ des besorgers Herodis/ ende Susanna /ende vele andere die hem dienē van hare goeden.

Vrouwen die Christo dienden van hare goedē.
b Mat.13.3
Mar.4. 2
De gelijckenisse van dē Saeyer.
r Grieer/ veinels.

4 b Als nu een groote Schare vergadert was/ende wt alle Steden tot hem gingen/ sprack hy door ghelijckenissen.
5 Een zaeyer ghinck wt zijn zaet te zaeyen: eñ als hy zaeyde / viel het eene by den wech / ende het werdt vertreden / ende de Vogelen c des Luchts atent op.
6 Het ander viel op de Steenrotse / ende als het voortgecomen was/ verdroochdet/ om dat het geen vochticheyt en hadde.
7 Het ander viel midden onder de Doornen/ ende de Doornen wiessen tsamen op / ende verstickten t.
8 Het ander viel op een goede aerde: eñ als het opgewassen was / bracht het hondertvoudighe vrucht. Dit segghende riep hy: Wie Ooren heeft om te hooren / die hoore.
9 d Ende sijne Discipulen vraechden hem/ eñ seyden wat dese gelijckenisse ware. d mat. 13.10
Mar. 4.10
10 Ende hy seyde / e v is ghegheuen te verstaen de verborgentheden des Conincrijcx Gods/ f maer den anderen in gelijckenissen/ g op dat sy siende niet en sien / ende hoorende niet en verstaen. e 2Cor.3.14.
f Sap.2.21.
2Corin.3.14
g Esai. 6.9.
Ezech.12. 2.
11 h Dit is dan de ghelijckenisse: Het zaedt is het woordt Gods. h Joan.12. 40
Act. 28.26.
12 Die by den wech zijn / dat zijn de ghene die het hooren/ daerna coemt de Duyuel/eñ neemt het woordt wt haer herte/op dat sy niet en souden gelooven/ eñ salich worden. Roma. 11.8.
h mat.13 18
Mar.4.13.
13 Ende die op de Steenrotse zijn/ dat zijn die het Woordt met vreuchden ontfangen/ als sy dat hooren: eñ dese en hebben gheenen wortel/ende gelooven voor eenen tijdt/ eñ ter tijt der versoeckinghe vallen sy af.

Waer door de vrucht des Godlicken woorts verhindert wordt.
De Duyuel
Versoeckinghe
Sorchvuldichept.
Rijckdom.
Wellusten.

14 Ende dat onder de Doornen valt / zijn de ghene die het hooren / maer henen gaende i worden sy versticke door de Sorchvuldicheyt ende Rijckdom ende Wellusten des leuens/ende voldragen gheen vrucht.
15 Ende dat in de goede Aerde valt / zijn de ghene die het woordt hooren / ende in een goet fijn herte bewaren / ende in k volstandicheyt vrucht en dragen. i mat. 19.23
Mar. 10.23
16 l Niemandt als hy een keersse ontsteken heeft/ deckt die met een Vat/ noch setse onder een bedde/maer setse op dē m luchter/ op dat de ghene die daer in comen/het Licht sien. Luce18. 24.
1 Tim. 6.17.
k Oft lijdtsaemheydt.
17 n Want daer en is niet verborghen dat niet openbaer en sal worden/ noch heymelick/dat niet bekendt en sal worden / ende int openbaer comen. l Mat. 5.15
Mar. 4.21.
m ofte deluer
n mat. 10.27
18 Daerom / siet hoe ghy lieden hoordt: Want wie daer heeft / dien sal ghegheuen worden/ende soo wie niet en heeft / dien sal oock het ghene dat hy * meynt te hebben ghenomen worden. Mar.4 22.
Job .12. 22
o mat. 13.12
Mar.4 24.
Luc.19.26
* oft schijnt
19 p Ende sijn Moeder / ende Broeders quamen tot hem / ende en conden om der Scharen wille by hem niet comen. p mat.12.46
Marc. 3.13.
20 Ende hem werdt gheboodtschapt / ende geseyt. V Moeder eñ uwe Broeders staen buyten ende willen v sien.

De Susters ende Broeders Christi
q Joa.15.14
2 Cor. 5.16.

21 Ende hy antwoordde eñ seyde tot hen: q Mijn Moeder ende mijn Broeders zijn dese / die Godts Woordt hooren / ende dat selue doen.
22 r Ende het gheschiedde op eenen dach / dat hy in een Schipken ghinck / ende sijne Discipulen met hem. Ende hy seyde tot hen: Laet ons op de ander zijde des Meyrs varen. Ende zy voeren af. r Mat.8.23
Mar. 4. 35.

23 Ende bewijle zy scheepten/ sliep hy: ende
daer quam een Stormwint op het Meyr/
ende zy werden vol waters/ ende waren in
noot.

Christus gebiedt den Winden.

24 Ende doe ginghen sy tot hem/ ende weck-
ten hem/ segghende: Meester/ Meester/ wy
vergaen. Ende hy stondt op / ende strafte
den windt ende de Waterbaren: ende zy hiel-
den op/ ende daer werdt een stilte.

25 Ende hy seyde tot hen: Waer is v geloo-
ue? Ende zy vreesden/ ende waren verwon-
dert/ seggende tot malcanderen: Wie is doch
dese? f dat hy oock den Winde ende den Wa-
teren ghebiedt / ende sy zyn hem ghehoor-
saem.

f Job 26.8 Psal.107.25 Esaie 51.20

26 t Ende zy scheepten nae der Gadarenen
landt/ het welcke teghen ouer Galilea is.

t Mat.8.28 Mar.5.1

27 Ende als hy nu wt ghegaen was op het
Landt/ quam hem te ghemoete een man wt
der Stadt/ die van lange tijt met Duyue-
len hadde beseten gheweest / ende en werdt
met gheene cleedinghe becleedt / noch en
bleef in gheene Huysen maer in de grauen.

De Beseten wordt ghesont.

28 Ende als hy Jesum sach/ riep hy wt/ ende
viel voor hem/ seggende met luyder stemme:
Wat hebbe ick met v te doen Jesu Sone
Gods des Alderhoochsten? Ick bidde v dat
ghy my niet en pynighet.

29 Want hy geboot den onreynen Gheeste
dat hy van den mensche wtuaren soude/
want hy hadde hem lange tijt beuanghen:
ende hy werdt met keteenen ghebonden / ende
met boeyen bewaert/ maer hy brack de ban-
den/ ende werdt van den Duyuel ghedreuen
in de Woestyne.

30 Ende Jesus vraechde hem ende seyde:
Wat is uwen Naem? Hy seyde: Legio / Want
daer waren veel Duyuelen in hem ghe-
uaren.

31 Ende sy baden hem / dat hy hen niet be-
uelen en soude in den Afgrondt te varen.

32 Ende daer was een kudde veler Swijn-
nen weydende op den Berch/ ende de Duy-
uelen baden hem/ dat hy hen liete in de sel-
ue varen: ende hy liet het hen toe.

33 Doe voeren de Duyuelen wt van den
mensche/ ende voeren in de Swijnen : ende
de kudde stortte van bouen af met eenen
storm in het Meyr/ ende sy verdroncken.

34 Ende als de Herders saghen dat daer ge-
schiet was/ vloden sy: ende henen ghegaen
zijnde/ boodtschapten zyt inder Stadt ende
op den Lande.

35 Ende zy ghinghen wt om te sien dat daer
geschiet was/ ende quamen tot Jesum / ende
vonden den mensche daer de Duyuelen wt
ghevaren waren/ sittende ghecleedt / ende
verstandich / by de voeten Jesu / ende sy
vreesden.

36 Ende die het ghesien hadden/ vercondichden
hen/ hoe de besetene was verlost geworden.

De Gadarenen verworpen Christum.

37 Ende de gheheele menichte des omliggen-
den Landts der Gadarenen x baden hem/
dat hy van hen wech ghinghe/ want sy wa-
ren met grooter vreese beuanghen: doe ginc
hy in het Schip/ ende keerde wederom.

x Act.16.39.

38 y Ende de man van welcken de Duyue-
len wtghevaren waren badt hem y dat hy
by hem zyn mochte/ Maer Jesus sandt hem
van hem/ segghende:

y Mar.5.18 y Grieck/ by hem te zijn.

De Weldaden Godts moetmen vercondighen.

39 Keert wederom in v huys / ende vertelt
hoe groote dinghen v Godt ghedaen heeft.
Ende hy ginck henen door de gheheele stadt/
predickende al wat hem Jesus ghedaen
hadde.

40 Ende het gheschiedde als Jesus weder-
om keerde/ heeft hem de schare ontfanghen/
want sy verwachteden hem alle.

41 z Ende siet/ daer quam een Man genaemt
Jairus/ ende hy was een Ouerste der Sy-
nagoge/ ende viel Jesu te voete ghevallen/ bid-
dende hem dat hy in zyn huys quame.

z Mat.9.18. Mar.5.22.

42 Want hy hadde een eenighe dochter ont-
trent twaelf Jaer oudt/ die steruende was.
Ende als hy derwaert ginck/ heeft hem de
schare verdronghen.

43 a Ende een Vrouwe die twaelf Jaren b den
bloetvloet ghehadt hadde/ ende hadde alle
haer c goet aen de Medicijnmeesters te co-
ste gheleyt / ende en conde van niemanden
gheheelt worden/

De vrouwe wordt van haren bloetganck ghenesen.

44 Dese quam van achter tot hem/ ende raec-
te den zoom syns cleedts: ende terstondt d is
de vloet haers bloets opgehouden.

a Mat.9.20 Marci 5.25 b Leu.15.25. c Grieck/ Leefstocht. d Grieck/ stondt de vloet haers bloets.

45 Ende Jesus seyde: Wie heeft my ghe-
raeckt? Ende als sy dat alle mistaecten/ seyde
Petrus/ ende die met hem waren: Meester
de scharen dringhen ende benauwen v/ ende
segt ghy/ wie ist die my geraeckt heeft?

46 Ende Jesus seyde : Yemandt heeft my
gheraeckt / want ick hebbe bekent dat een
cracht van my is wtgegaen.

47 Ende de Vrouwe siende dat het hem niet
verborgen was/ quam sy beuende/ ende viel
voor hem neder / ende verclaerde hem voor
alle den volcke/ om wat oorsake sy hem ge-
raeckt hadde/ ende hoe sy terstont ghesont
geworden was.

Van Christo gaen crachten wt.

48 Ende hy seyde tot haer: Dochter/ betrout/
v gheloove heeft v geholpen: gaet in vrede.

Het gheloue maeckt salich.

49 e Dewyle hy noch sprack / quam daer een
van den Ouersten der Vergaderinghe/ hem
segghende: V Dochter is ghestoruen/ wilt
den Meester niet moeyelick wesen.

e Mat.9.23 Mar.5.35

50 Als Jesus dat hoorde / antwoordde hy
hem/ ende seyde: En vreest niet/ gheloost al-
leenlick/ ende sy sal ghesont worden.

Christus eyschet gheloue.

51 Ende als hy in het huys quam/ en liet hy
niemandt daer in comen dan Petrum/ Jaco-
bum ende Joannem/ ende des kindts vader
ende moeder.

52 Ende sy beweenden ende beclaechdense al-
le/ ende hy seyde : En weent niet/ sy en is
niet gestoruen/ f maer sy slaept.

f Joan.11.11 De doodt wordt door Christum in slaep verandert.

53 Ende sy belacheden hem / wetende dat sy
gestoruen was.

54 Ende hy dreffse alle wt/ ende haer by der
handt genomen hebbende/ riep ende seyde:
Dochter staet op.

55 Ende haren Gheest keerde weder/ ende sy
stondt terstont op: ende hy beual datmen
haer te eten gheuen soude.

56 Ende haer Ouders verschricten hen: ende
hy geboodt hen/ dat syt niemande segghen
en souden wat daer geschiet was.

Dat ix. Capittel.

1. De wtsendinghe der twaelven/ 12. de vermenichfuldinge der vyf brooden ende twee visschen/ 19. verscheyden meyningen van Christo/ 22. van syn lyden ende Opstandinge/ 23. wat den mensche noodich is om Christum te volghen/ 28. syn veranderinge/ 38. de verlossinge des Beseten/ 48. van der nederheydt/ 52. hoe seer Christus aller menschen salicheydt begheert.

Christus sendt de Apostelen wt om te prediken

1 Ende a hy riep de twaelf Discipulen te
samen/ ende gaf hen gewelt ende macht
ouer alle Duyuelen/ ende om Siecken
te genesen.

a Mat.10.1 Mar.3.13. ende 6.7. Luce 6.13

2 b Ende sandtse wt te prediken het Co-
ninckrijcke Godts / ende de Krancken ghe-
sondt te maken.

b Mat.10.7.

3 Ende seyde tot hen: c Neemt niet tot den
wech/ noch d stocke/ noch male/ noch broot
noch gelt/ noch twee rocken.

c Mat.10.9. Marc 6.8. Luce 22.35 d Anders/ stock.

4 Ende tot wat huys ghy liedt ingaen sult/
blyft daer/ e tot dat ghy van daer wt gaet.

e gaet en gaet va daer wt.

Ende

f mat. 10. 14 5 f Ende wie v lieden niet en ontfangt/
Mar. 6. 11. gaet wt van die Stadt / ende schudt het
Luce 10. 11. stof van uwe voeten/tot een ghetuychenisse
Act. 13. 51 teghen hen.
ende 18. 6. 6 Ende sy wtgegaen zijnde hebben door de
Vlecken ommegegaen/evangelizerende en-
de ghesondt makende over al.
g mat. 14. 1 7 g Herodes de Viervorst verhoorde al
Mar. 6. 16. wat van hem geschiede/ende h was twyfel-
h Oft/ hy en moedich/ daer om dat van sommighen ghe-
wist daer seydt werdt/dat Johannes vanden dooden
gheenen was opgestaen.
raet tegen. 8 Ende van sommighe / dat Elias geopen-
baert was: ende van anderen/dat een van
den ouden Propheten opgestaen was.
9 Ende Herodes seyde: Ick hebbe Joan-
nem onthooft/ wie is nu dese van welcken
ick sulcx hoore? Ende sochte hem te sien.
i Mat. 6, 31 10 i Ende de Apostelen wederom ghecomen
zijnde/vertelden hem al wat sy gedaen had-
k mat. 14. 13 den/ k en als hyse tot hem genomen hadde/
Mar. 6. 31 weeck hy bezyden/in een woeste plaetse der
Stadt, geheeten Bethsaida:
11 Ende als de scharen dat bekenden/volch-
den sy hem nae/en hy ontfinckse/ ende sprac
tot hen van den Coninckrijcke Godts / ende
heeldese die heelinge van noode hadden.
l Griecx/ 12 Ende de dach begonste te l vallen: ende
neygen. de twaelve tot hem comende / seyden hem:
Laet de Scharen van v / dat sy gaen in de
Vlecken ende Dorpen/ die rontom zijn/ en-
de herberghe en spijse vinden: want wy zijn
hier in een woeste plaetse.
m mat. 14. 16 13 m Ende hy seyde tot hen/Gheeft ghy hen
Marc. 6. 37 te eten. Sy seyden: n Wy en hebben niet
n Joan. 6. 9 meer dan vijf brooden ende twee visschen/
ten sy dat wy gaen ende coopen spijse voor
al dit volck.
o 1 Sa. 9. 13 14 Want daer waren ontrent vijf duysendt
p Oft/seyde mannen. Ende hy seyde tot sijnen Disci-
lof daer pulen: Doetse neder sitten by vijftighen in
over. elcke sate.
5000. man- 15 Sy deden alsoo/en dedense alle neder sitten.
nen worden 16 Ende hy de vijf brooden ende twee vis-
met vijf schen genomen hebbende / sach op nae den
brooden Hemel o ende p segendese/ ende brackse/ en-
ghespijst de gaffse den Discipulen om der Schare voor
q Mat. 16. 13 te legghen.
Mar. 8. 27. 17 En sy aten alle/ende werdden versadicht:
Des volcx en daer werdt opgenomen dat hen van den
meyninghe brocken overghebleven was/twaelf korven.
van Christo 18 q Ende het gheschiedde doe hy biddende
r Mat. 14. 2 alleen was / dat sijne Discipulen met hem
Der Apostel waren, ende hy vraechdese segghende: Wie
len belydni- seggen de scharen dat ick ben?
sse. 19 Sy antwoorden ende seyden: r Joan-
s Joan. 6. 69 nes de Dooper: ende sommige Elias: ende
t Griecx/ sommige, dat een Propheet vanden ouden
Christus op ghestaen is.
Cruyce 20 Ende hy seyde tot hen: Wie segt ghy lie-
u mat. 16. 21. den dat ick ben? Petrus antwoordde/ en-
ende 17. 22. de seyde: s De t ghesalfde Godts.
ende 20. 18. 21 Ende hy dreychdese/ ende gheboodt dat
Mar. 8. 31. sy niemande dat seggen en souden.
ende 9. 31 22 Segghende: u De Sone des menschen
ende 10. 33. moet veel lyden / ende van de Ouderlingen
Luc. 18. 31. en Overpriesteren ende Schriftgheleerden
ende 24. 7 verworpen ende ghedoodt worden: ende
x mat. 10. 38 ten derden dage weder opstaen.
ende 16. 24. 23 Hy seyde oock tot hen allen: x Soo my
Mat. 8. 34. yemandt wil navolghen/ die versaecke hem
Luce 14. 27. selven/ende neme daghelicx zijn cruyce op/
y mat. 10. 39 ende volghe my na.
ende 16. 25 24 y Want wie zijn leven behouden wil die
Mar. 8. 35. salt verliesen/ ende so wie zijn leven verliest
Luce 17. 33. om mijnent wille/ die salt behouden.
Joan. 12. 25 25 Wat batet doch den mensche / dat hy de
z Griecx/ gheheele wereldt wonne, ende hem selven ver-
ziele loze oft schade dede?

26 * Want so wie mijns ende mijnder woor- * mat. 10. 33.
den schaemt / diens sal hem de Sone des Marc. 8. 38.
menschen schamen als hy comen sal in zijne Luce. 12. 9.
heerlickheydt / ende des Vaders / ende der 2. Tim. 2. 12.
heyliger Engelen. 1 Joan. 2. 23
27 a Ick segghe v lieden waerlick/ daer zijn a mat. 16. 28
sommighe hier staende/ die den doodt niet Marce. 9. 1.
smaken en sullen / tot dat sy het Coninck- † Mat. 17. 1
rijcke Godts sien. Marce. 9. 2
28 † En het gheschiedde ontrendt acht dagen
na dese woorden/ dat hy mede nam Pe-
trum ende Jacobum ende Joannem/ ende
clam op eenen Berch om te bidden.
29 Ende als hy badt / werdt de ghedaente Christus
zijns aensichts verandert / ende zijne clee- werdt ver-
deren wit/ende blinckende. andert.
30 En siet twee mannen spraken met hem/
de welcke waren Moyses ende Elias.
31 De welcke daer ghesien werden in v eer- b Of/ claer-
lickheydt/en seyden van zijnen wtganck die heyt.
hy soude volbrenghen te Jerusalem.
32 En Petrus, en die met hem waren/ wa-
ren met slape beswaert: en als sy ontwaeck-
ten/ saghen sy zijne heerlickheydt / ende de
twee mannen die met hem stonden.
33 Ende het gheschiedde als sy van hem
wech ghinghen/ seyde Petrus tot Jesum:
Meester/ het is goet dat wy hier zijn: ende
laet ons drij Tabernaculen maken / v ee-
nen/ende Moysi eenen/ ende Elie eenen:
niet wetende wat hy seyde.
34 Dewyle hy dat seyde / quam daer een
wolcke ende beschaduwdese: ende sy vreesd-
den als sy inde wolcke quamen/
35 Ende een stemme quam wt de wolcke/
segghende: c Dese is mijn wel lieve Sone: c Esai. 42. 1.
d Hoort hem. Mat. 3. 17.
36 En als dese stemme gheschiedde / werdt ende 17. 5.
Jesus alleen ghevonden. En sy swegen/ Marc. 1. 11.
ende en hebben in die daghen niemande ende 9. 7.
niet ghesegt wat sy ghesien hadden. Luce. 3. 22.
37 e En het gheschiedde des daechs daer Col. 1. 13.
na, als sy den Berch af quamen/ so is hem 2. Pet. 1. 17.
een groote Schare te ghemoet ghecomen. d deut. 18. 19
38 Ende siet / een man wt der schare riep Act. 3. 22.
wt, segghende: Meester/ Ick bidde v/ aen- e mat. 17. 14
siet doch mijnen sone / want hy is mijn Marc 9. 17.
eenich f kint: f Griecx/ ge
39 En siet/ de Geest neemt hem/ ende terstont boren.
kryscht hy/ende scheurt hem/ g schuymen- g Gr. met
de/ ende en wijckt nauwelick van hem/ wan schuyme.
neer hy hem verscheuert heeft.
40 Ende ick hebbe uwen Discipulen ghebe-
den dat sy hem wtworpen souden / ende sy
en conden niet.
41 En Jesus antwoordde, segghende: O on-
gheloovich ende verkeert gheslachte: Hoe
langhe sal ick by v wesen/ ende v lieden ly-
den? Brengt uwen sone hier.
42 Ende noch als hy by hem quam: pluckte De Vese-
hem de Duyvel/ende scheurde hem: ende ten wort ge
Jesus strafte den onreynen Gheest / ende holpen.
maeckte het kint ghesont: ende gaft zijnen Christus
vader weder. vermaent de
43 Ende sy verschrickten alle/van de groot- Apostelen
dadighe cracht Godts. Ende als sy hen alle van zijn
verwonderden van allen dat Jesus dede/ doot.
seyde hy tot zijne Discipulen: h mat. 17. 22
44 Vaet dese woorden in uwe ooren/ h want Marc. 9. 31
het sal gheschieden, dat de Sone des men- i Luce. 2. 49.
schen sal overgheleuert worden inde han- ende 18. 34.
den der menschen. De Aposte-
45 i Maer sy en verstonden dit woordt niet len handeld
ende het was voor hen verborghen dat sy wie de mee-
het niet en begrepen: ende sy vreesden hem ste sy.
van desen woorde te vraghen. k mat. 18. 1.
46 k Daer quam oock een overlegghinghe Marc. 9. 33.
in hen, wie van hen de meeste ware. Luce. 22. 24.
47 Ende Jesus bekennende dese overlegginghe

ghe haers herten/nam een kindeken / ende stelder by hem.

l Mat. 18.5 Marc.9.37. Joan.13.20 m Luc.10.16 Joan.13.20 n mat.23.11. Luce.14.11. ende 18.14. o Mar.9.38

48 l Ende seyde tot hen: Soo wie dit kindeken ontfangt in mijnen Naem/ die ontfangt my: ende so wie my ontfangt. die ontfangt hem die my gesonden heeft. n Want wie de minste onder v allen is/ die sal groot wesen.

49 o Doe antwoordde Joannes / en seyde: Meester/ wy hebben eenen ghesien in uwen Name Duyuelen wtworpen/ ende wy hebben hem verhindert / want hy v niet ons niet en volcht.

p mat.12.30 Luce. 11.23.

50 Jesus antwoordde hem: En verhindert hem niet: p Want wie niet tegen ons en is die is voor ons.

q Gr. als de daghen zijner wederneminghe/ oft opneminge vervult werden. r Griecks/ streckte.

51 Ende het gheschiedde q als de daghen vervult werden/ dat hy soude van hier ghenomen worden/ r soo stelde hy zijn aensicht om na Jerusalem te gaen.

52 Ende hy sandt Boden wt voor zijn aensicht/ de welcke ghinghen henen/ ende quamen in een Vleck der Samaritanen / om voor hem herberghe te bereyden.

s De Samaritanen aenbaden niet te Jerusalem/ maer in Samaria op de berghen. Joan.4.20.

53 Ende sy en ontfinghen hem niet/ s om dat zijn aensicht ghestelt was te reysen nae Jerusalem.

54 Ende als zijne Discipulen Jacobus ende Joannes dat saghen/ seyden sy: Heere/ wilt ghy dat wy segghen/ dat het vyer van den Hemel neder dale/ ende verslinde dese/ t gelijck oock Elias dede?

55 Maer Jesus hem omkeerende / strafte se/ segghende: Ghy lieden en weet niet van wat Gheeste ghy zijt.

t 2.Reg.1.10 12. Christus is een behoedder/ en niet een Bederuer. u Joa.3.17. ende 12.47. x mat.8.19.

56 u Want de Sone des menschen en is niet ghecomen om te verderuen de sielen der menschen maer om te behouden. Ende sy ghinghen in een ander Vleck.

57 x Ende het gheschiedde doe sy ouer wech gingen/ seyde een tot hem: Heere / ick sal v volghen waer ghy henen gaet.

Christi armoede. Die Christum wil nauolghen die moet het al verlaten.

58 En Jesus seyde tot hem: De Vossen hebben holen. en de Voghelen des Hemels nesten: maer de Sone des menschen en heeft niet waer hy zijn hooft neder legghe.

59 Ende hy seyde tot eenen anderen: Volcht my nae. Ende hy seyde: Heere/ laet my toe/ dat ick eerst henen gae/ ende mijnen Vader begraue.

y Leui.21.11. Mat.8.22. z 1.re.19.20.

60 Jesus seyde tot hem: y Laet de doode hare doode begrauen/ maer ghy / gaet henen ende verkondicht het Coninckrijcke Godts.

61 Ende daer seyde oock een ander: Heere/ ick sal v volghen. z maer laet my toe dat ick eerst een afscheydt make met den ghenen die in mijnen huyse zijn.

a Pro.26.11 Hebr.6.5. 2.Pet.2.20.

62 Jesus seyde tot hem: a Niemandt en is bequame tot den Coninckrijcke Godts/ die zijne handt aen den ploegh slaet / ende achterwaerts siet.

Dat x. Capittel.

1. Christus ordineerdt ende sendt de tseuentich 13. vermaledijt de hartneckighe/ 16. vertroost de zijne / ende leert welck de middel der salicheydt sy / 29. ende wie onse naeste sy/ 38. ende prijst Mariam bouen Martham.

De 70. Discipulen worden gesonden. a mat.9.37. Joan.4.35. b 2.thes.3.1. c Gr. Oeste/ wtstoote/ wtdriue.

1 Ende na desen ordineerde de Heere ooc noch tseuentich andere / ende sandtse wt/twee ende twee voor zijn aensicht/ in alle steden ende plaetsen daer hy soude comen.

2 Ende hy seyde tot hen: a Den Oogst is groot / ende de Arbeyders zijn weynich: b daerom bidt den Heere des Oogsts / dat hy Arbeyders in zijnen Oogst c wtsende.

b mat.10.16 e mat.10.9. Marc.6.8. Luce.9.3. ende 22.35. Groetinge. f 2.reg.4.29

3 b Gaet henen: siet / ick sende v lieden/ als Lammeren midden onder de Wolven.

4 e Draecht gheenen Buydel / noch Male. noch Schoenen/ ende f en groet niemant op den weghe.

5 g In wat huys ghy lieden in gaet / segt eerst: Vrede sy desen huyse.

g mat.10.11 Marc.6.10 h Sp.29.28 1.Cor.10.27. Arbeydt is loons weert. i Leui.19.13. Deut.24.14 ende 25.4. Tob.4.15. 1.Cor.9.4. 1.Tim.5.18.

6 Ende indien daer een soon des vredes is/ so sal uwen vrede op hem rusten: anders soo sal uwen vrede tot v lieden weder keeren.

7 h Ende blijft in den seluen huyse etende ende drinckende wat van hen voor ghesett wordt: i Want een arbeyder is zijns loons weert. En gaet niet vanden eenen huyse in het andere.

8 Ende in wat stadt ghy coemt / ende sy v ontfanghen/ eet sulcx als v lieden voor gheleydt wordt.

9 Ende heelt de krancke die daer in zijn/ ende segt hen: Het Coninckrijcke Godts is tot v lieden na by ghecomen.

k mat.10.14 Marc.6.11 Luce 9.5. l Act.13.51. ende 18.6.

10 k Ende waer ghy lieden in een Stadt coemt/ ende sy v niet en ontfangen/ daer wt gaende op hare straten/ segt:

11 l Oock den stof die van uwe Stadt aen ons hangt / schudden wy v lieden van ons af: nochtans weet dit / dat het Coninckrijcke Godts tot v lieden nae by ghecomen is.

Verachtinghe der verkondinghe des woorts Godts. m mat.11.21

12 Ick segghe v lieden / dat den Sodomiten verdraghelicker wesen sal in dien dage/ dan dier Stadt.

13 m Wee v Chorazin/ wee v Bethsaida/ want waren in Tyro ende Sidone die cracht ten gheschiet. die in v gheschiet zijn/ sy souden voortyden in sack ende asschen sittende. bekeert ghewoorden hebben.

14 Daerom sal het Tyro ende Sidoni verdraghelicker wesen in het oordeel/ dan v.

15 Ende ghy Capernaum / die tot den Hemel verheuen zijt/ sult tot der Hellen verneedert worden.

n mat.10.40 Mar.9.37. Joan.13.20 o Ofte verachtet / versmaet. p 1.thes.4.8 De Duyuel is den Apostelen onderworpen.

16 n Wie v lieden hoort/ die hoort my: Ende wie v lieden o verworpt/ die o verworpt my: p Ende wie my verworpt / die verworpt oock den ghenen die my ghesonden heeft.

17 Ende die tseuentich keerden wederom met blijschap / segghende: Heere/ de Duyuelen worden ons oock in uwen Naem onderworpen.

18 En hy seyde tot hen: q Ick sach den Satan vallen wt den Hemel/ als een Blixem.

q Apoc.12.9 r mat.16.18 Act.28.5. Waerom men blijde zijn sal. s mat.11.25. t Ofte. lof prijse ick/ ofte lyde. u Job 5.12. Esai.29.14. 1.Cor.1.19. ende 2.7. 2.Cor.3.14. x Psal.8.7. Joan.3.35. ende 17.2. 1.Cor.15.27 Philip.2.10 Hebr.2.8. y Gr. ontdecken. z mat.13.16. a 1.pet.1.10

19 Siet/ r ick gheue v macht op Slanghen ende Schorpioenen te treden: ende teghen alle macht des vyandts: ende gheen dinck en sal v schaden.

20 Nochtans en verblijdt v lieden daer in niet/ dat de Gheesten v onderworpen worden: maer verblijdt v/ dat uwe namen ghescreuen zijn inden Hemel.

21 s Ter seluer ure verheuchde hem Jesus in den geest/ ende seyde: Ick t dancke v Vader/ Heere des Hemels ende der Aerden/ dat ghy dese dinghen voor de u Wijse ende verstandighe verborghen hebt/ ende hebtse den cleynen geopenbaert/ Ja Vader / want het heeft v alsoo behaecht.

22 x En hy omghekeert tot zijnen Discipulen. seyde: Alle dinck is my van mijnen Vader ouergheghenen: ende niemant en weet wie de Sone is/ dan de Vader: ende wie de Vader is/ dan de Sone / ende dien het de Sone sal willen y openbaren.

23 En andermael omghekeert zijnde tot de Discipulen bezijden/ seyde hy: z Salich zijn de ooghen die sien dat ghy lieden siet.

24 Want ick segge v lieden: a dat veel Propheten en Coningen hebben begeert te sien dat ghy lieden siet/ ende en hebbent niet ge

sien:

sien: ende te hooren dat ghy lieden hoort/
ende en hebbent niet ghehoort.

b Mat.22.35 Mar.12.28.

25 b Ende siet/ een Schriftgheleerde stondt
op/ versoeckende hem/ ende seggende: Mee-
ster/ Wat sal ick doen/ dat ic het eewighe le-
uen besitten mach?

Hoemē het rycke Gods besit.

26 Ende hy seyde tot hem: Wat is inde Wet
gheschreuen? Hoe leest ghy?

c Deut.6.5. ende 10.12. ende 30.6. d Leui.19.18 Roma.13.9. Galat 5.14 Jacob.2.8.

27 Hy antwoordde ende seyde: c Ghy sult dē
Heere uwen Godt lief hebben wt gheheel v
herte/ ende wt geheel uwe siele/ ende wt ghe
heel uwe cracht/ ende wt gheheel v verstant:
d ende uwen naesten ghelyck v seluen.
28 Ende hy seyde hem: Ghy hebt wel geant
woort: doet dat/ ende ghy sult leuen.

Wie onse naeste sy.

29 Ende hy willende hem seluen rechtveer-
dighen/ seyde tot Jesum: Ende wie is dan
myn naeste?
30 Jesus antwoordde/ ende seyde: Een men
sche quam af van Jerusalem nae Jericho/
ende viel onder de Moordenaers / de
welcke hem oock zyne cleederen wtghe-
toghen/ ende hem ghewont hebbende / zyn
henen ghegaen / ende lieten hem half doot
ligghen.
31 Ende het gheschiedde dat een Priester by
geualle den seluen wech afquam / ende als
hy hem sach ghinck hy voorby.
32 Desghelycks oock een Leuyt / als hy by
die plaetse quam/ na dien hy by hem gheco-
men was/ ende hem ghesien hadde / is hy
voorby ghegaen.
33 Maer een Samaritaen reysende / quam
by hem/ ende als hy hem sach/ wert hy met
barmhertichheyt beweecht:
34 Ende tot hem gaende/ verbandt hem zy-
ne wonden/ gietende daer in Olie ende
Wyn: ende legghende hem op zyn eyghen
beeste/ voerde hem inde herberghe/ ende droech
sorghe voor hem.
35 Des anderen daechs als hy wech reysen
soude/ toech hy twee penningen wt / ende
gaffse den Weert/ ende seyde tot hem Draecht
sorghe voor hem : ende wat ghy meer sult
wtlegghen/ dat sal ick v betalen/ als ick we-
der come.
36 Wie dan van desen dryen / dunckt v de
naeste gheweest te zyne/ den ghenen die on-
der de Moordenaers ghevallen was?
37 Hy seyde: Die barmherticheydt aen hem
ghedaen heeft. Soo seyde dan Jesus tot
hem: Gaet henen/ ende doet ghy oock desge-
lycks.

Christus wordt van Martha ontfangen te gaste.

38 Ende het gheschiedde daer sy reysden/
dat hy in een vleck ghinck: ende een vrou-
we ghenaemt Martha / ontfinck hem in
haer huys.
39 Dese hadde een suster ghenaemt Maria/
de welcke oock sittende aen de voeten Jesu
hoorde zyne woorden.

Maria de suster Martha/ bekommert haer met Godts woordt te hooren.

40 Ende Martha was seer bekommerdt
met veel dienens/ ende tradt toe / ende sey-
de: Heere vraecht ghy daer niet na/ dat myn
suster my laet alleen dienen? Segt haer dat
sy my helpe.
41 Ende Jesus antwoordde / ende seyde tot
haer: Martha/ Martha/ ghy zyt sorchuul-
dich/ ende ontrust in vele dinghen/

e Psa.27.4.

42 Maer een dinck is noodich : Maria
heeft het goede deel wtuercoren / e het
welcke van haer niet en sal wech ghenomen
worden.

Dat xj. Capittel.

1. Christus leert wel bidden / 14. ghe-
neest eenen stommen beseten/ 17. vercon-
dicht den Lasteraers haren val / 28. pryst
de gheestelicke maechschap bouen de vlee-
schelicke/ 29. straftse die teecken begeeren/
34. begeert alle eenvoudicheydt/ 42. ende
verwoercke de Pharizeen / 33. waerom hy
van hen bespiet werdt.

Christus leert de Apostelen bidden.

1 Ende het gheschiedde doen hy in een
plaetse was biddende / als hy af ghe-
laten hadde / seyde een van zyne Dis-
cipulen tot hem: Heere / leert ons bidden/
ghelyck oock Joannes zyne Discipulen ge-
leert heeft.

* Mat.6.9

2 Ende hy seyde tot hen: * Wanneer ghy-
lieden bidt/ so segt: Onse Vader / die daer
zyt inde Hemelen / Uwen Naem worde
gheheylicht: V Conninckrycke come. Uwen
wille gheschiede op der Aerden ghelyck in
den Hemel.

a Ofte/ leefdurstich/ of wesentlick.

3 Gheeft ons dagelicks onse a daghelic-
ke broodt.
4 Ende vergheeft ons onse sonden/ want
wy oock eenen yeghelicken die ons schul-
dich is / vergheuen. Ende en leydt ons
niet in versoeckinge/ maer verlost ons van
den boosen.

Datmen moet ghe-duerich zyn in bidden.

5 Ende hy seyde tot hen : Wie van v lieden
sal daer eenen vrient hebben / ende ter mid-
dernacht tot hem gaen/ ende seggen: Vrient
leent my dry brooden.
6 Want een vriendt is van den weghe tot
my ghecomen / ende ick en hebbe niet dat
ick hem voor sette.
7 Ende die van binnen antwoordde ende
seyde/ Weest my niet moeyelick: Siet/ de
deure is ghesloten/ ende myne kinderkens
zyn met my in de slaepcamer / ick en can
niet opstaen/ ende v gheuen.
8 Ick segghe v lieden/ oft hy oock schoon
niet op en staet/ ende hem geeft/ om dat hy
zyn vrient is/ nochtans om zyne onbeschaemt-
heyts wille sal hy opstaen/ ende hem gheuen
so veel als hyer behoeft.

b Jer.29.12 Mat.7.7. ende.21.22. Mar.11.24 Joan.14.13 ende 16.24. Jacob.1.5. 1.Thes.4.9. 1.Joan.3.22 ende 5.14.

9 Ende ick segghe v lieden: b Bidt / ende
v sal ghegheuen worden: soeckt / ende ghy
lieden sult vinden: clopt / ende v lieden sal
opghedaen worden.
10 Want so wie begeert/ die ontfangt : ende
so wie soeckt/ die vint: ende den ghenen die
clopt/ wordt opghedaen.
11 Ende wat Vader isser onder v lieden/
welcke soo zyn sone Broodt begheert/ hem
eenen Steen gheuen sal? oft / soo hy om ee-
nen Visch bidt/ die hem voor den Visch een
Slanghe gheuen sal?
12 Oft/ in dien hy een Ey begheert / die hem
een Schorpioen gheuen sal?

c Grieck/ wt. d † And. goeden.

13 Indien dan ghy lieden die boos zyt/ weet
uwen kinderen goede gauen te gheuen: hoe
veel te meer sal uwe Vader c in den Hemel
den d † heylighen Gheest gheuen/ den genen
die hem begeeren?

Hy worpt den stommē Duyuel wt. e Mat.9.32 ende 12.22. f Mat.9.34. ende 12.24. Marc.3.22. g Grieck, in h Mat.12.25. Marc.3.24

14 e Ende hy wierp eenen Duyuel wt/ die stom
was: ende het gheschiedde als de Duyuel
wtgevaren was/ so sprac de stomme/ ende de
schare verwonderden hen.
15 Ende sommige van hen seyden: f Hi worpt
de Duyuels wt g door Beelzebub den Ouer
sten der Duyuelen.
16 Andere versochten hem / ende begheerden
van hem een teecken wt den Hemel.
17 Ende hy bekennende hare ghedachten/
seyde tot hen: h Alle Conninckrycke dat te-
gen hem seluen ghedeylt is/ wordt verwoest
ende het een huys valt op het ander.
18 Ende indien oock de Satan tegen hemsel-
uen ghedeylt is/ hoe sal zyn Rycke staen?
Want ghy lieden segt dat ick de Duyuelen
door Beelzebub wt dryue.

i Grieck, so-nen.

19 Indien ic de Duyuelen wt dryue door
Beelzebub/ waer door dryuense uwe i kin-
deren wt? Hierom sullen sy uwe Richters
wesen.

20 Maer in dien ick door den vinger Gods
de Duyuelen wt drijue, soo is dan het Co-
nincrijcke Gods tot v lieden ghecomen.
21 Wanneer een sterck ghewapende zijn hof
bewaert/ soo blijft het ghene dat hy besit/
met vreden.
k Col.2.15. 22 Maer als daer k een ander cloeck die ster-
ker is dan hy/ ende hem verwint / so neemt
hy hem zijne wapen / inde welcke hy ver-
troude ende deylt zijnen roof wt.
l Mat.12.30 23 l Wie met my niet en is / die is teghen
my : ende wie met my niet en vergadert/
die verstropt.
m mat.12.43 24 m Wanneer de onreyne Gheest van den
mensche wtghegaen is / wandelt hy door
n Grieck/ n dorre plaetsen soeckende ruste / ende als
waterloose. hy die niet en vindt seydt hy : Ick sal we-
der keeren in myn huys / daer ick wtghe-
gaen ben.
25 Ende als hy coemt/ vindt hijt met besse-
men ghekeert ende verciert.
26 Dan gaet hy ende neemt met hem seuen
andere Gheesten/ booser dan hy selue is/
o Joan.5.14 ende ingaende/ woonen sy aldaer/ o ende
Hebr.6.5. het laetste dies Menschen / wordt ergher
ende 10. 26. dan het eerste.
2.Pet.2.20. 27 Ende het geschiedde/ als hy dit seyde/
dat een Vrouwe wt der Schare haer stem-
p Of/ salich me verheffende seyde tot hem: p Ghelue-
Wiedaer sa lick is de Buyck die v ghedraghen heeft/
lich zijn. ende de Borsten die ghy ghesoghen hebt.
q Mat.7.21 28 En hy seyde: q Ja wel salich zijn sy/ die
Roma.2.13 Gods woort hooren ende dat bewaren.
Jacob.1.22. 29 Ende als de Scharen aendrongen/ be-
gonst hy te seggen: r Dit is een boos ghe-
r mat.12.38. slachte/ het soeckt een teecken/ ende hen en
ende 16.1. sal gheen teecken gegeuen worden / anders
Marc.8.11. dan het teecken s Jone des Propheten.
Joan.6.30. 30 Want gelijck Jonas den Niniuiten een
1.Cor.1.22. teecken gheweest is : also sal oock de Sone
s Jone.2.2. des menschen zijn desen gheslachte.
31 De Coninghinne wt den Zuyden/ sal in
het Oordeel opstaen met de menschen van
Teghen de desen Gheslachte / ende salse verdoemen/
verachters t want sy quam van de eynden der Aerden/
der predin- om te hooren de wijsheyt Salomonis: ende
ge Christi. siet/ hier is meer dan Salomon.
t 1.Reg.10.1 32 De Mannen van Niniue sullen opstaen
2.Par.9.1. in het oordeel met dit gheslachte/ ende sul-
u Jone.3.5. lent verdoemen: u want sy bekeerden hen
* Grie. in * door de predikinghe Jone: ende siet/ hier
x mat.5.15. is meer dan Jonas.
Marc.4.21 33 x Niemant en ontsteect een keersse/ ende
Luce.8.16. setse int verborghen / ofte onder een koren-
y Oft/ kan- mate: maer op dē y luchter/ op dat de gene
delaer. die daer in comen/ het licht sien meughen.
z mat.6.22. 34 z De keersse des lichaems is de ooge. So
dan v ooge eenuoudich is/ soo sal gheheel v
lichaem claer wesen : maer in dien sy boos
is/ soo sal oock v lichaem duyster wesen.
a † Anders 35 Siet dan toe a † dat het licht/ welck in v
oft het licht is/ niet duysternisse en sy.
etc. 36 In dien dan v gheheel Lichaem luchtich
Christus is/ gheen deel hebbende dat duyster sy / soo
eet onghe- salt gheheel luchtich zijn / ghelijck als de
wasschē met keersse met haer schijnsel v verlicht.
den Phari- 37 Terwijle hy noch sprac/ badt hē een Pha-
seen. rizeus/ dat hy met hem het Middachmael
b Mar.7.3. ate: Ende hy inghegaen zijnde/ sat aen.
Warmen 38 Ende als de Phariseus dat sach/ verwon-
meest reyni- derde hem / b dat hy niet eerst voor de
gen sal. maeltijt hem ghewasschen en hadde.
c mat.23.25. 39 Ende de Heere seyde tot hem: c Ghy Pha-
d Tit.1.15. rizeen/ reynicht nu het buytenste des Drinc-
e Oft/ uwe vats ende der Schotel : d maer e het bin-
binnēste is nensteis vol van uwen roove en boosheyt.
vol roofs en 40 Ghy dwasen/ die het buytenste ghe-
boosheyts. maeckt heeft en heeft hy oock niet het bin-
nenste ghemaeckt?

41 f Gheeft dan Aelmoessen van dat binnen f Esai.58.7
is/ ende siet/ alle dinghen zijn v reyn. Dani.4.24
42 g Maer wee v ghy Pharizeen : want ghy Tob.4.11.
verthient Munte ende Ruyte / ende alder- ende 12.9.
hāde Moescruyt : ende h het oordeel ende Luc.12.33.
liefde Gods gaet ghy voorby. Dit moest- g mat.23.23
men doen ende het gene niet achter laten. h 1.Samu.
43 i Wee v ghy Pharizeen: want ghy k be- 15.22.
gheert het voorghestoelte in de Vergade- Ama.4.c.
ringhen/ ende ghegroet te worden op de Osee.6.7.
Marckten. Mich.6.8.
44 l Wee v ghy Schriftgheleerden ende Matt.9.13.
Pharizeen/ Gheueynsde: Want ghy lieden ende 12.9.
zijt ghelijck de grauen/ die men niet en siet/ i Mat.23.7
waer ouer de Menschen wandelen / ende Mar.12.39
en wetent niet. Luc 20.46.
45 Ende eene wt den Wetgheleerden andt- k Grieck/
woordde ende seyde tot hem: Meester/ met hebt lief.
dese woorden doet ghy oock ons smaet- l mat.23.26.
heydt aen. Teghen de
46 m Ende hy seyde : Wee v lieden oock/ Wetgeleer-
ghy Wetgheleerden ; want ghy belastet de de.
menschen met ondraghelicke lasten / ende m mat.23.4
ghy lieden selue/ en ghenaeckt de lasten niet Act. 15.10.
met eenen vingher. Esa.10.1.
47 n Wee v lieden / want ghy timmert de n mat.23.29
grauen der Propheten/ ende uwe Vaders o Ofte be-
hebbense ghedoodt. tuycht dat
48 Voorwaer ghy lieden o betuycht dat/ ghy mede
ende bewillicht mede in de wercken uwer bewillicht.
Vaderen : want sy hebbense gedoodt/ ende p Matthe.
ghy timmert hare grauen. 23.24.
49 p Daerom heeft oock de wijsheyt Gods q Matthe.
ghesepdt : q Ick sal Propheten ende A- 10.16.
postelen tot hen wtsenden / ende van dien Luc 13.3.
sullen sy sommighe dooden / ende sommige Joan.15.2.
veruolghen. Act.7.51.
50 Op dat ghehepscht mach worden van Hebr.11.35.
desen Gheslachte/ het bloedt alder Prophe-
ten/ dat wtghestort is van de Scheppinge
der wereldt aen. r Gen.4.8.
51 Vanden bloede Abels / r tot het bloedt Hebr. 11.4.
s Zacharie / die daer ghedoodt was tus- s 2.Paral.
schen den Tempel ende den Altaer. Jae 24.22.
ick segghe v lieden / het sal gehepscht wor- t Matthe.
den van desen gheslachte. 23.15.
52 t Wee v ghy Schriftgheleerden / want u † Anders/
ghy lieden hebt den Sleutel der wetenschap verborgen.
u † ghenomen / ende en zijt daer selue niet
inghegaen : ende die daer in ginghen/ hebt
ghy lieden verhindert. x Anders/
53 Ende als hy sulcx tot hen seyde / begon- Wetgeleer-
sten de x Schriftgeleerden ende Phariseen de.
hem y ‡ hardelick te dringhen/ ende z te y ‡ Anders/
verwecken te spreken van vele dinghen. stijf aente
54 Hem laghen legghende / ende soeckende houden/
yet wt zijnen monde te vanghen/ om hem z Oft/ liste-
te beschuldighen. lick te vra-
gen vā vele
dinghen.

Dat xij. Capittel.

1. Christus vermaent gheueynstheydt te schouwen / 8. zijnen Naem te belijden/ 13. buyten zijn beroepinghe niet te gaen/ 15. giericheydt te schouwen/ 22. en sorchuuldichheydt des leuens/ 31. te staen nae de rechtueerdicheyt/ 32. aelmoessen/ 36. voorsichticheyt/ lijdtsaemheydt / 54. bescheydenheyt/ 58. ende eendrachticheyt.

1 Ende als a daer een b ontallicke groo- a Mat.16.5
te Schare ouerhoop vergadert was/ Marc.8.15.
soo dat sy malcanderen vertraden/ be- b Grieck
gonste hy te segghen tot zijne Discipulen: thien duy-
Voor al/ wacht v lieden voor den Suer- sent/ een se-
deech der Phariseen / de welcke is : ghe- ker gheral
ueynstheydt. voor een on-
2 c Want daer en is niet bedeckt / dat niet seker/ Mat-
openbaer en sal worden: noch verborghen/ the.18.23.
dat niet ghewetent sal worden. c Matthe.
10.26.
Mar.4.22.
Luc.8.17.
Job 12.22.

Daer-

3 Daerom / al wat ghy lieden in duyster-
nisse ghesepdt hebt / dat sal in het licht ghe-
hoordt worden: Ende wat ghy lieden bin-
nen inde camer / inde oore ghesproken hebt /
dat sal op de daken ghepredickt worden.
4 Ende ick segghe u mijne vrienden: d En
vreestse niet die het Lichaem dooden / ende
daer nae niet meer doen en connen.
5 Maer ick sal u thoonen / welcken ghy-
lieden vreesen suldt: Vreest hem / die / nae
dat hy ghedoodt heeft / oock macht heeft
inde Helle te worpen. Jae segghe ick ulie-
den / vreest dien.
6 e En vercooptmen niet vijf Muschkens
voor twee penninckens? Ende daer en wordt
niet een van dien voor Godt vergheten.
7 f Ja oock de hayren uws hoofts zijn alle
ghetelt. Daerom en vreest niet / want ghy
gaet veel Musschen te boven.
8 g Ick segghe u lieden: Soo wie my be-
lijden sal voor de menschen / de Sone des
menschen sal hem oock belijden voor de
Enghelen Gods.
9 h Maer wie my versaecken sal voor de
menschen / die sal versaeckt worden voor de
Engelen Gods.
10 i Ende soo wie een woordt spreeckt te-
ghen den Sone des menschen / het sal hem
vergheven worden: k Maer wie ghelastert
sal hebben teghen den heylighen Gheest /
dien en sal het niet vergheven worden.
11 l Ende wanneer sy u lieden brenghen sul-
len inde Vergaderinghen / ende voor de O-
verste / ende voor de Gheweldige / en weest
niet sorchvuldich / hoe / ofte wat ghy lieden
antwoorden sult / oft wat ghy spreken sult.
12 Want de heylighe Gheest sal u leeren in
die selve ure / wat ghy spreken moet.
13 Ende een uit der Schare seyde tot hem:
Meester / segt mijnen Broeder / dat hy met
my het Erfgoet deele.
14 Ende hy seyde tot hem: Mensche / wie
heeft my een Rechter ofte Deyler over u-
lieden ghestelt?
15 Ende hy seyde tot hen: Siet toe / ende
wacht ulieden van gierichheydt / m want
n niemandt en leeft van zijne goeden / oock
als sy hem overvloeyen.
16 Ende hy seyde tot hen een ghelijckenis-
se / ende sprack: Eens Rijcke mans Landt
droech veel vruchten.
17 Ende hy overleyde by hem selven / seggē-
de: Wat sal ick doen? Want ick en hebbe
niet waer in ick mijne vruchten vergadere.
18 Ende seyde: Dit sal ick doen: Ick sal
mijne Schueren afbreken / ende sal meer-
dere timmeren / ende daer inne sal ick ver-
gaderen allen mijne ghewassen vruchten /
ende mijne goeden.
19 Ende ick sal tot mijn Ziele seggē. o Zie-
le / ghy hebt veel goedts / dat vergadert is
voor veel Jaren / rust / eet / drinckt / ende weest
vrolick.
20 End God seyde tot hem: p Ghy dwaes /
in desen nacht sal u ziele van u gheheyscht
worden: q ende wiens sal het zijn / dat ghy
bereydt hebt?
21 Alsoo is hy / die r † hem selven Schatten
wech leyt / ende niet rijck en is in Godt.
22 Ende hy seyde tot zijnen Discipulen:
s Daerom segghe ick u lieden: En weest
niet sorchvuldich voor uwe † leven / wat
ghy eten sult: noch voor uwe lichaem / wat
ghy lieden aendoen sult.
23 Het leven is meer dan de spijse / ende het
lichaem is meer dan de cleedinghe.
24 u Aenmerckt de Raven / sy en saeyen niet
noch sy en maeyen niet / sy en hebben oock
noch kelder / noch Schuere / ende Godt

Wien men vreesen sal.
d Esa. 51.7. Jerem. 1.8. 4. Esd. 15. 8. Mat. 10. 28
e mat. 10. 29
f 1. Samu. 14.45. 2. Sa. 14.11. 1. Reg. 1.52. Luc. 21.18.
Christum belijden oft versaken.
g Matthe. 10.32.
h mar. 8.38. Luc. 9.26. 2. Tim. 2.12. 1. Joan. 2.23
i matt. 12.13 Mar. 3.28. 1. Sa. 2.25.
k 1. Joā. 5.26 Num. 15.30
l Mat. 10.19 Mar. 13. 11. Luc. 21.14.
Erfgoedt te deelen.
Gierichheyt
m 2. Timo. 6.17.
n Grieck / in het overvloedelick hebbē / en is niemande zijn levē uit zyne goedē.
Ghelijckenisse van dē Rijcke man die veel goedts vergaderthadde.
o Syr. 11.9
p Jere. 17.11 Psal. 52.7.
q Psal. 39.7
r † Anders / in hē selven.
s Mat. 6.25 Psal. 55.23. Philip. 4.6. 1. Tim. 6.8 1. Petr. 5.7.
t Gr. ziele.
u Job. 39.3. Psal. 147.9.

voedtse: Hoe veel meer gaet ghy lieden de
Voghelen te boven?
25 x Eñ wie van u liedē can met zijne sorch-
vuldicheyt een elle tot zijn grootte toedoē?
26 In dien ghy lieden dan het minste niet en
vermueght / waerom zijt ghy voor de an-
der dinghen sorchvuldich?
27 Aenmerckt de Lelien / hoe sy wassen / sy
p en arbeyden niet / noch en spinnen niet:
ende ick segghe u / dat oock Salomon in
alle zijne eerlicheydt niet en heeft bekleedt
gheweest ghelijck een van desen.
28 In dien dan Godt het gras / (dat heden
op den Acker is / ende morghen inden Oven
gheworpen wordt) alsoo bekleedt / hoe veel
meer u lieden / ghy cleyngheloovighe?
29 Ende ghy lieden: En vraecht niet / wat
ghy eten / ofte wat ghy drincken sult / ende
en z weest oock niet wanckelmoedich:
30 Want alle dese dinghen begheeren de
Volcken des wereldts / maer uwe Vader /
weet dat ghy dese behoeft.
31 a Maer soeckt liever het Coninckrijcke
Godts / ende alle dese dinghen sullen u toe-
gheworpen worden.
32 En vreest niet / ghy cleyne Cuddeken:
want het is uws Vaders welbehaghen: b
dat Coninckrijcke te gheven.
33 b Vercoopt dat ghy besit / ende geeft al-
moessen: c Maeckt ulieden d buydels / die
niet en verouden / eenē schat die niet en ver-
gaet in den Hemel / daer den Dief niet en
coemt / noch oock de Motte niet en schendt.
34 Want waer uwen Schat is / daer sal ooc
uwe herte wesen.
35 e Laet uwe lendenen opghescort zijn /
ende de keersse bernende.
36 Ende weest ghy ghelijck den menschen /
die haren Heere verwachten / wanneer hy
wederom comen sal van der Bruyloft / op
dat / wanneer hy coemt / ende clopt / sy hem
terstont moghen opdoen.
37 f Gheluckich zijn de Dienstknechten / die
de Heere (als hy coemt) vindt wakende /
voorwaer ick segghe u lieden / dat hy hem
sal opschorten / ende salse doen aensitten /
ende voorgaende sal hy hen dienen.
38 Eñ so hy coemt inde tweedde wake / eñ
inde derde wake / ende vindtse alsoo doende /
g gheluckich zijn die Dienstknechten.
39 h Ende weet dit: Hadde de Huysheere
gheweten / te wat ure den Dief soude ghe-
comen hebben / hy soude doch ghewaeckt
hebben / ende en hadde zijn Huys niet laten
doorbreken.
40 i So weest dan ghy lieden oock bereydt /
want de Sone des menschen sal comen / te
wat ure ghy lieden niet en meynt.
41 Ende Petrus seyde hem: Heere / segt ghy
dese gelijckenisse tot ons / of oock tot allen?
42 Ende de Heere seyde: k Wie is doch een
ghetrouwe ende voorsichtich Huysregeer-
der / den welcken de Heere over zijn Huys-
ghesin sal setten / op dat hy hen tot bequa-
mer tijde de ghesette spijse gheve?
43 Gheluckich is de Dienstknecht / welcken
de Heere / als hy coemt / vindt alsoo doende.
44 Ick segghe u lieden waerlicken / hy sal
hem over alle zijn goet setten.
45 Maer in dien de selve Dienstknecht in
zijn herte seydt: Mijn Heere vertoeft te co-
men: ende beghint te slaen de Knechten /
ende Dienstmaechden / ende te eten / ende
te drincken / ende dronken te worden.
46 Soo sal de Heere desen Knechts comen
in dien daghe / inden welcken hy hem niet
en verwacht / ende ter uren die hy niet en
weet: ende sal hem l in tween houwen / ende
sal zijn deel setten met den ongheetrouwen:
Ende

x mat. 6.27.
p Ofte / en wordē niet vermoeyt.
z Of. becommert u niet met het gene dat bovē u is oft dat ghy niet en hebt: of bestaet u niet met dē loopē der sterren.
a 1. Regum 3.13. Psal. 37.25 Sapiē. 7.11
Tegen gierichheyt.
b mat. 19.21 Luc. 16.9.
c Mat. 6.19 1. Tim. 6.19
d Oft / sacken
Vermaninge tot waken.
e Ephes. 6.14. 1. Petr. 1.13.
f Oft / salich
g Of / salich
h Matthe. 24.43. 1. Thes. 5.2. 2. Pet. 3.10. Apoca. 3.3. ende 16.15.
i Matthe. 14.44. ende 25.13. Mar. 13.33. Luc. 21.33. 1. Thes. 5.6.
k Matthe. 24.45. ende 25.21. 1. Cor. 4.2.
Tegen luyheydt ende onachtsaemheyt.
l Ofte / afscheyde / scheyden af.

De Dienst-knecht die den wille zÿns Heerē weet.

47 m Ende den Dienstknecht / die bekent
heeft den wille zÿns Heeren/ ende hem niet
bereydt en heeft/ende niet ghedaen en heeft
nae zÿnen wille, / die sal veel gheslaghen
worden.

m Jac.4.17

48 Maer die den wille zÿns Heeren niet be-
kent en heeft/ ende heeft ghedaen / dat der
slaghen weerdt is/ die sal weynich ghesla-
ghen worden. Ende soo wien vele gheghe-
uen is/ van dien sal vele gheeyscht worden:
ende soo wien vele vertrout is/ van dien sal-
men ouervloedelicker heysschen.

49 Jck ben gecomen een vyer op der Aerden
te worpen/ ende wat wil ick/ n in dien het
nu ontsteken is?

n Ofte/ dan dat het nu ontstekē sy.
o mat.20.22

50 o Maer ick moet met eenen Doop ghe-
doopt worden: ende hoe banghe is my/ tot
dat het volbracht sy.

Tweedracht om het Euangelium.
p Matthe. 10.34.
q Mich.7.6

51 p Meynt ghy lieden dat ick ghecomen
ben om vrede te geuen op der Aerden? Jck
segghe v liedē: Neen/ q maer r tweedracht
52 Want van nu aen/ sullender vÿue in een.
huys tweedrachtich wesen: drie tegen twee/
ende twee teghen drie.

r Ofte/ verscheydinge.
s Gr. verdeylt of verscheyden.

53 De Vader sal tegen dē Sone s tweedrach-
tich wesen/ ende de Sone tegen den Vader
de Moeder teghen de Dochter / ende de
Dochter teghen de Moeder : des Mans
moeder teghen zÿn wÿf / ende des Mans
wÿf tegen zÿn moeder.

t Mat.16.2

54 Hy seyde oock tot de Scharen: t Als ghy
een wolcke siet opgaen vanden Westē, ter-
stondt segt ghy/ Daer coemt reghen : ende
het gheschiedt alsoo.
55 En als ghy siet den Zuydwint waeyen/
soo segt ghy: Het sal heet worden : ende het
gheschiedt.
56 Ghy geueynsde/ ghy lieden weet de ghe-
daente des Hemels ende der Aerden te be-
proeuen / ende hoe en beproeft ghy lieden
desen tÿdt niet?
57 Ende waerom en oordeelt ghy oock niet
u wt v seluen wat recht is?

u Gr.van/
x mat. 5.25.
Prou.25.8.
Syrac.8.1.
y Ofte/ soo doedy.

58 x Wanneer ghy dan henen gaet met uwe
wederpartye tot der Ouericheyt/ y so doet
neersticheyt op den wech/ om van hem ont-
slagen te worden/ op dat hy v niet voor den
Richter en trecke/ eñ de Richter v den Die-
naer ouerleuere/ ende de Dienaer v inde ge-
uanckenisse worpe.
59 Jck segghe v : Ghy en sult van daer niet
wt comen/ tot dat ghy het laetste stuckekins-
ken betaelt.

Dat xiij. Capittel.

1. Jesus vermaent tot beteringhe 11. gheneest de cromme vrouwe/ 18. ende bewÿst hoedanich het Coninckrÿcke Godes is/ 24. het cleyne ghetal der Salighen/ 31. de ydele listen Herodis 34. de wederspannicheyt ende straffe Jerusalems.

1 ENde daer waren in die selue tÿdt som-
mige teghenwoordich / die hem boot-
schapten vandē Galileeërschen/ wiens
bloedt Pilatus met hare offerhande ghe-
mengt hadde.

Christus vermaent tot bekeeringhe.

2 Ende Jesus antwoorde / ende seyde tot
hen : Meynt ghy lieden dat dese Gali-
leetsche/ Sondaers gheweest zÿn / bouen
alle de andere Galileetsche / om dat sy dat
gheleden hebben?
3 Jck segghe v lieden: Neen / maer in dien
ghy lieden v niet en betert/ soo sult ghy alle
desgheliicx vergaen.
4 Oft meynt ghy lieden dat die achthiene/
op welcke den toren te Siloa viel/ eñ doodde
dese/ Sondaers waren/ bouen alle menschen
die te Jerusalem woonen?

5 Jck segghe v lieden: Neen/ maer en sy dat
ghy v lieden bekeert/ soo sult ghy alle desge-
lÿcx vergaen.

De vÿgheboom wort afgehouwē om dat hy geen vrucht en draecht.

6 Ende hy seyde dese gelÿckenisse: Een had-
de gheplant eenen Vÿgheboom in zÿnen
Wÿngaerdt/ ende quam ende sochte vrucht
daer op/ ende en vandt ghéene.
7 Ende seyde tot den Wÿngaerdenier :
Siet/ ick ben nu drie Jaer ghecomen / soec-
kende vrucht op desen Vÿgheboom / ende
en hebbe gheen ghevonden : Houwet hem
af/ waer toe beslaet hy oock onnuttelick de
Aerde?
8 Hy antwoordde/ ende seyde tot hem: Hee-
re/ laet hem oock noch dit Jaer / tot dat ick
omme hem graue/ ende mest legghe:
9 Ende in dien hi vrucht draecht laet hem:
ende in dien niet/ soo suldy hem naemaels
afhouwen.
10 Ende hy leerde op de Sabbat daghen in
een * Vergaderinghe:

* Synagoge dagh: 1.
De cromme Vrouwe wordt gesont.

11 Ende siet/ daer was een Vrouwe/ de wel-
ke a hadde eenen Gheest der cranckheyde
gehadt/ achthien Jaer / ende sy was te sa-
men ghecrompen/ ende en conde haer gheens-
sins oprechten.

a Dat is/ was van dē Duyuel cranck ghemaeckt.

12 Ende Jesus haer siende / riepse tot hem/
ende seyde: Vrouwe / ghy zÿt verlost van
uwe cranckheyt.
13 Ende leyde de handen op haer: ende sy
werdt terstont gherecht/ ende loefde Godt.
14 Ende de Ouerste der Synagoghe on-
weerdelick nemende / dat Jesus op den
Sabbath ghesont ghemaeckt hadde / ant-
woordde ende seyde tot de scharen: b Daer
zÿn ses daghen / in welcke men behoort te
wercken/ soo coemt dan in die daghen / om
ghheelt te worden / ende niet op den Sab-
batdach.

b Exo.20.9.
Deut.5.13.
Ezec.20.12.
Op dē Sabbath machmen deucht doen.

15 So antwoordde hem de Heere:/ ende sey-
de: Ghy gheueynsde/ c ontbindt niet een ye-
ghelick van v op den Sabbath zÿnen Osse
oft Ezel vander cribben / ende leydet hem
dat hy drincke?

c Exo. 23.5.
Deut.22.4.
Luc.14.5.

16 Ende dese dochter Abrahe/ die de Satan
(siet) achtien Jaren gebonden hadde/ moeste
dese niet los gemaect worden van desen ha-
ren bande/ op dē Sabbathdach?
17 Als hy dit seyde werden sy alle beschaemt
die hem teghenstonden. Ende alle het volck
verblÿdde hem ouer de eerlicke dinghen/ die
van hem gheschiedden.

Ghelÿckenisse van dē Mostaertsade.
d mat.13.31.
Mar.4.30.

18 d Eñ hy seyde: Wie is het Coninckrÿck
Gods gelÿc? eñ wien sal ick dat gelÿcken?
19 Het is ghelÿck een Mostaertsaedt / dat
een mensche nam / ende werpet in zÿnen
Hof : ende het wies op / ende werdt een
groot boom/ ende dē voghelen des Hemels
nestelden in zÿne tacken.

e mat.13.33.

20 e Andermael seyde hy : Wien sal ick het
Coninckrÿcke Gods ghelÿcken?

Vandē suerdeeghe.

21 Het is ghelÿck een suerdeech/ welcke een
vrouwe nam / ende dede hem in drie maten
Meels tot dat het al suer ghewoorden was.

f mat. 9.35.
Mar.6.6.

22 f Ende hy ginck door Steden ende Vlec-
ken/ leerende ende gaende na Jerusalem.

Ofte: vele salich worden.

23 Ende een seyde tot hem : Heere / zÿnder
oock weynich die salich worden ? Ende hy
seyde tot hem:

g 4. Esd. 7.7
Matt.7.13.

24 g Arbeydt om door de enghe poorte in te
gaen want ic segghe v lieden/ dat vele sullē
soeckē in te gaen / eñ en sullen niet connen.
25 Want nae dat de Huysheere sal opghe-
staen zÿn eñ de deure gesloten hebben ende
ghy lieden sult beghinnen buyten te staen/
ende aen de deure te cloppen / segghende:
* Heere Heere/ doet ons open. Ende hy
antwoordende/ sal tot v seggen: Jc en ken-
ne v lieden niet van waer ghy zÿt:

* mat.25.11.
Luc.6.46.

Als

26 Als dan sult ghy beghinnen te segghen :
Wy hebben in uwe teghenwoordicheydt
ghegeten ende ghedroncken/ ende ghy hebt
in onse straten gheleert.

Ongerechticheytdoe.
h Matthe. 7.23.
i Psal. 6.9. ende 25.42.
Mat. 8.12. ende 13.42 ende 22.13. ende 24.51. ende 25.30.
k Esa. 41.25 Matt. 8.11.
l mat. 19.30 ende 20.16. Mar. 10.31.

27 h Ende hy sal segghen : Ick segghe u
lieden / ick en kenne u niet van waer ghy
lieden zijt: i Wijckt alle van my / die onge-
rechticheydt wercket.
28 Daer sal wesen weeninghe en knersin-
ghe der tanden / wanneer ghy lieden sult
sien Abraham/ende Isaac, ende Iacob/en-
de alle de Propheten in het Coninckrijcke
Godts, ende u buyten wtghewo rpen.
29 k Oock sullender comen van Oosten/ende
Westen/ende Noorden/ende Zuyden/ende
sullen aensitten in het Coninckrijcke Godts.
30 l Ende siet, sy zijn de laetste/ die de eerste
sullen wesen : ende sy zijn de eerste / die de
laetste sullen wesen.
31 Te dien selven daghe quamen sommige
Phariseen tot hem, ende seyden hem: Gaet
wt/ende maeckt u van hier : want Herodes
wil u dooden.
32 Ende hy seyde tot hen: Gaet/ en segt dien
Vosse : Siet/ ick worpe Duyvelen wt, ende
m make ghesont heden ende morghen/ ende
ten derden daghe n neme ick een eynde.
33 Nochtans moet ick heden/ende morgen
ende overmorghen wandelen : want het en
gheschiedt niet/dat een Propheet ghedoodt
worde buyten Ierusalem.
34 o O Ierusalem / Ierusalem / ghy die
doodet de Propheten / ende steenighet de
ghene die tot u wtghesonden zijn : p Hoe
menichmael hebbe ick uwe kinderen willen
vergaderen/ gelijck een q Hinne haer ghe-
broetsel onder de vleughelen : ende ghy lie-
den en hebt niet ghewilt.
35 r Siet/ uwe huys wordt u lieden woest
verlaten. Ende ick segghe u lieden/ ghy en
sult my niet sien / tot dat den tijdt sal co-
men / dat ghy lieden sult segghen : s Ghe-
prēsen sy / die daer comet in den Name
des Heeren.

Herodes en Vos.
m Gr. volbrengt ghesontmakinghen/
n Of, sal ick gheeyndicht worden/
Ierusalem hwoest/ om dat sy Christum en de Propheten vervolcht.
o mat. 23.37. p4. Esd. 1.30
q Oft/ Voghel
r Psa. 69.26 Esaie 1.7. Iere. 7.33. Mich. 3.12. Actu. 1.20.
s Psa. 118.26

Dat xiiij. Capittel.

2. Christus gheneest den Watersuchtighen/ 7. ende vermaent tot Oodtmoedicheydt/ 12. de Aerme te gaste te nooden/ 16. ende hem met ernst te volghen / als hy ons noodt.

1 ENde het geschiedde dat hy quam in het
huys eens Oversten der Phariseen/ op
den Sabbath om broodt te eten / ende
a sy wachteden op hem.
2 Ende siet, daer was een Watersuchtich
mensche voor hem.
3 Ende Iesus antwoordde/ende seyde tot
de Schriftgeleerde ende Phariseen/ seggen-
de : Is het gheoorloeft op den Sabbath
ghesont te maken ?
4 Sy swegen: ende hy nam hem/ en maeckte
hem ghesondt / ende liet hem gaen.
5 Ende hen antwoordende/ seyde: Wie isser
onder u lieden/ b so synen Osse ofte ezel in
den Put valler / die hem niet terstondt wt
trecken sal op den Sabbath dach?
6 Ende sy conden hem daer op gheen ant-
woordt weder gheven.
7 Hy seyde oock een ghelijckenisse tot de
ghenoodde / aenmerckende hoe sy de voor-
aensittinghe vercoren : en hy seyde tot hen:
8 Wanneer ghy van yemande ter Bruy-
loft ghenoodt zijt / so set u niet in de eerste
plaetse / op dat daer niet misschien een eer-
licker dan ghy van hem ghenoodt zy :
9 Ende hy come/ die u ende dien ghenoodt
heeft/ ende u segghe. gheeft desen plaetse/

a Tewetten/ om hem te begrypen.
De Watersuchtige wordt ghegheneesen.
Op den Sabbath machmen goet doen.
b Exod. 23.5 Deute. 22.4 Luce 13.15
Ghelijckenisse van de genoode ter Bruyloft/ dat die hem selven verheft/ sal vernedert worden.

ende ghy dan met schaemte begint de laetste
plaetse te houden.
10 c Maer wanneer ghy genoodt wordet /
set u in de laetste plaetse / op dat/wanneer
hy coemt die u ghenoodt heeft / u segghe :
Vriendt / gaet hoogher op. Als dan salt u
eere wesen / voor de ghene die met u ter
Tafel aensitten.
11 d Want soo wie hem selven verheft/ die
sal vernedert worden: Ende wie hemselven
vernedert /die sal verheven worden.
12 Ende hy seyde oock tot den ghenen
die hem ghenoodt hadde : e Wanneer ghy
een Middachmael ofte Avondtmael ma-
ket, so noodt niet uwe Vrienden/ noch uwe
Broeders / noch uwe Maghen / noch uwe
Rijcke gheburen : op dat sy u niet te eeni-
ger tijdt weder nooden / ende u vergheldin-
ghe gheschiede.
13 Maer wanneer ghy een maeltijdt ma-
ket / soo noodt de Arme / ghebreckelicke/
Creupele ende blinde.
14 Ende ghy sult f gheluckich wesen / om
dat sy u niet en hebben te vergelden : want
het sal u vergolden worden in de Opstan-
dinghe der Rechtveerdigen.
15 Als dit ghehoort hadde een die mede ter
Tafel aensat seyde hy tot hem : g Ghelue-
kich is hy / die Broodt eten sal in het Co-
ninckrijcke Godts.
16 Ende hy seyde tot hem : h Een mensche
maeckte een groot Avondtmael/ ende noo-
der vele.
17 Ende sandt synen Dienstknecht ter uren
des Avondtmaels / om den ghenoodden te
seggen: Coemt/ want het is nu albereyt.
18 Ende sy begonsten hen alle met den ande-
ren te i ontschuldigen. De eerste seyde hem:
Ick hebbe eenen Acker ghecocht / ende het
is my noodich dat ick wt gae / ende hem
besie/ ick bidde u doet myne onschult.
19 De anderde seyde : Ick hebbe vyf paer
Ossen ghecocht : ende ick gaese beproeven:
Ick bidde u doet mijne onschult.
20 Ende de ander seyde / Ick hebbe een
Wijf ghetrout / ende daeromme en can ick
niet comen.
21 Ende de Dienstknecht weder ghecomen
zijnde / boodtschapte dit synen Heere.
Doe werdt de Huysheere toornich / en sey-
de tot synen Dienstknecht : Gaet haestelick
wt in de straten en wijcken der Stadt/
ende brengt de arme en gebreckelicke/ ende
Creupele ende Blinde hier in.
22 Ende de Dienstknecht seyde : Heere/ het
is gheschiedt / ghelijck ghy bevolen hebt/
ende daer is noch plaetse.
23 Doe seyde de Heere tot den Dienst-
knecht: Gaet wt in de wegen ende tuynen/
ende dwingtse in te comen / op dat myn
huys vol worde.
24 Want ick segghe u lieden / dat niemandt
van die mannen die ghenoodt waren/ myn
Avondtmael smaken sal.
25 Ende daer gingen vele scharen met hem:
en hy ommegekeert zijnde/ seyde tot hen:
26 k Soo yemandt tot my coemt / ende niet
en haet synen Vader ende Moeder / ende
Wijf ende Kinderen/ ende Broeders ende
Susters/ende oock syn eygen leven/ die can
myn Discipel niet wesen.
27 l Ende so wie niet en draecht syn Cruys/
ende volcht my nae / die can myn Discipel
niet wesen.
28 Want wie isser van u lieden / die eenen
Toren timmeren wil / die niet te vooren
sit ende overslaet de costen / of hy heeft dat
noodich is tot der volmakinghe.
29 Op dat so hy het fondament leyt/ en niet
en can

c pro. 25.6.7
d Iob. 22.29 Prou. 29.23 Mat. 23.12. Luce 18.14. Iac. 4.6. 10 1. Pet. 5.5.
e 2 Esd. 8.11 3 Esd. 9.52. Prouer. 3.9. Tobie 4.7
f Of, salich
g Of, salich
h Esa. 25.6. Mat. 22.2. Apoca. 19.9
De Ioden genoot tot den gelooue in Christū / weygeren te comen.
i Oft/ te weygeren/ of/ af te segghen.
De Heydenen comen gedrongen tot den gelooue Christi.
Wie Christi discipel wil wesen/ die moeter al verlaten.
k Deu. 13.6 ende 33.9.
Mat. 16.24 l mat. 10.38 ende 16.24.
Mar. 8.34. Luce 9.23
Men verssinne eer men begint.

en can volenidigen/ alle de gene die het sien
hem niet en beginnen te bespotten.
30 Segghende: Dese mensche heeft begon-
nen te timmeren/ ende heeft het niet connen
voleyndighen.
31 Of / Wat Coninck isser / die gaet om te
stryden tegen eenen anderen Coninck/ende
niet eerst nedersittende hem beraedt/of hy
machtich is / met Thien Duysent te ghe-
moet te comen teghen den ghenen die met
twintich Duysent tegen hem coemt?
32 Anders soo sendt hy syne Boden wt /
dewyle hy noch verre is/ ende begheert dat
tot der vrede dient.
33 Alsoo oock een yeghelick van v lieden die
niet en versaeckt al wat hy heeft / die can
myn Discipel niet wesen.
m Mat. 5. 19. Marc. 9. 50
34 m Het Sout is goet / maer indien het
Sout smakeloos gheworden is/ waer mede
salment smakelick maken?
35 Het en is noch tot der Aerden / noch tot
den meste bequaem/ men werpet wech.
Wie Ooren heeft om te hooren/ die hoore.

Dat xv. Capittel.

1. Door de ghelijckenisse des verloren Schaeps/ 8. ende des Pennincks/ 11. ende des verloren Soons / noodt Christus tot beteringhe.

De Sondaers hooren Christū
a Mat. 9. 10 Mar. 2. 15. Luce 5. 29.
1 Ende a tot hem quamen alle Tolle-
naers ende Sondaers / op dat sy hem
hoorden.
2 Ende de Phariseen ende Schriftgeleer-
de murmureerden/ segghende: Dese ont-
fangt de Sondaers/ ende eet met hen.
3 Ende hy sprack tot hen dese gelijckenisse/
segghende:
Ghelijckenisse vā een verloren Schaep.
b Mat. 18. 12
4 b Wat mensche isser onder v lieden / die
hondert Schapen heeft / ende een van dien
verliest / laet hy niet de negen ende tnegen-
tich inde Woestyne/ ende gaet na dat verlo-
ren/ tot dat hyt vindt?
5 Ende als hyt gevonden heeft/ verblijden-
de hem/ leyt hyt op syne schouderen.
6 Ende te huys comende / roept hy te sa-
men syne Vrienden ende Ghebueren / seg-
ghende tot hen: Verblydt v met my/ want
* 1. Pet. 2. 10
ick hebbe myn Schaep ghevonden * dat
verloren was.
Blyschap ouer den bekeerden Sondaren.
Luce 5. 32.
7 Ick segghe v lieden / dat daer alsoo sal
Blyschap wesen inden Hemel / over eenen
Sondaer die hem bekeert / meer dan over
c neghen ende tneghentich rechtveerdige/
die ghéen bekeeringhe en behoeven.
8 Of wat Vrouwe isser/ hebbende Thien
Penninghen / indien sy eenen Penninck
verliest/ ontsteeckt sy niet een keersse / ende
keert het huys / ende soeckt neerstelick/ tot
dat sy hem vindt.
9 Ende als sy hem ghevonden heeft / roept
sy te samen haer vriendinnen ende ghebue-
rinnen/ segghende: Verblydt v met my/
want ick hebbe den Penninck ghevonden/
dien ick verloren hadde.
10 Also segge ick v lieden/ sal daer blijschap
wesen voor de Enghelen Gods/ over eenen
Sondaer die hem bekeert.
Van den verloren Sone.
11 Ende hy seyde: Een mensche hadde twee
Sonen:
12 Ende de Jonckste van hen seyde tot sy-
nen Vader: Vader/ gheeft my het deel des
Der Heydenē figuere.
Goets dat my toecoemt. Ende hy deylde
hen het Goet.
13 Ende niet veel daghen daer nae/ alst de
Jonckste Sone al versamelt hadde / reysde
hy wech in verren Lande: ende daer heeft
hy syn goet doorghebracht met eenen over-
dadigen leven.
14 Ende als hyt al verteert hadde so is daer
gheworden d een groote diere tydt in dien
d Gierighe stricken honger.
lande / ende hy begonst ghebreck te lyden.
15 Ende is gegaen/ ende heeft hem gevoecht
by eenen Burger desselvien landts: ende die
heeft hem gesonden in syne Ackers / om de
Swynen te weyden.
16 Ende hy begeerde synen buyck te vullen
met den draf / dat de Swynen aten: ende
niemandt en gaft hem.
Castydinge geeft verstant.
e † Anders vergae hier
17 Ende tot hem selven ghecomen zijnde /
seyde hy: Hoe veel Huerlingen myns Va-
ders overvloeyen van brooden/ ende e † ick
vergae van hongher.
18 Ick sal opstaen/ ende tot mynen Vader
gaen/ ende hem segghen: Vader/ ick hebbe
ghesondicht inden Hemel ende voor v:
19 Ende ben niet meer weerdich v Sone ge-
naemt te worden/ maeckt my als eene van
uwe Huerlinghen.
De Barmhertichheydt Gods teghen de bekeerde Sondaers is onuitsprekelick.
20 Ende hy stondt op / ende ghinck nae
synen Vader. f Ende als hy noch verre
van daer was/ sach hem syn Vader/ ende
werdt beroert met Barmhertichheydt/ ende
tot hem loopende / viel hem aen den hals/
ende custe hem.
f Acto. 2. 39 Ephes. 2. 12. 16.
21 Ende de Sone seyde tot hem: Vader/
ick hebbe gesondicht tegen den Hemel/ ende
voor v/ ende ben niet meer weerdich v So-
ne genaemt te worden.
g Opperste Stola/ ende was een lanck eerlick cleedt tot der Aerden.
22 Ende de Vader seyde tot synen Dienst-
knechten: Brenght hier dat beste g Cleedt
ende doet het hem aen/ ende gheeft hem eenen
Rinck aen syne handt / ende schoenen aen
syne Voeten.
23 Ende brengt hier dat gemeste Kalf / ende
slachtet/ ende laet ons eetende vrolick zyn.
24 Want dese myn Sone was doodt / ende
is weder levendich gheworden: hy was
verloren / ende hy is ghevonden. Ende
sy begonsten vrolick te zijn.
25 Ende syn Outste Sone was in dē Acker/
ende als hy quam/ en den huyse genaeckte/
Der Joden figuere.
hoorde hy het ghesanck en het ghedans:
26 Ende riep eenen van den knechten/ ende
vraechde hem wat dat ware.
27 De welcke seyde tot hem: Uwe Broeder
is ghecomen: ende v Vader heeft dat ghe-
meste Kalf geslacht / om dat hy hem gesont
weder ontfangen heeft.
28 Ende hy werdt toornich/ ende wilde niet in
gaen. Doe ginck syn vader wt/ ende badt hem:
h Anders ick diene v so veel
29 Ende hy antwoordde/ ende seyde tot sy-
nen Vader: Siet / h ick hebbe v so veel
Jaren gedient/ ende hebbe noyt v ghebodt
overghetreden/ ende ghy en hebt my noyt
eenen Bock ghegheven / dat ick met myne
Vrienden vrolick ware.
† Anders syn.
30 Maer als dese v Sone ghecomen is /
die † v Goet met Hoeren doorghebracht
heeft / soo hebt ghy hem dat ghemeste Kalf
gheslacht.
31 Ende hy seyde tot hem: Kindt/ ghy zijt
altyt met my/ ende al wat myne is/ is uwe:
32 Men behoorde vrolick ende blyde te zyn
om dat dese v Broeder doot was/ ende is
weder levendich geworden/ hy was ver-
loren/ ende is ghevonden.

Dat xvi. Capittel

Van den onrechtveerdighen Rentmeester. die synen Heere beschadicht was. a Ofte huys regeerder.

1. Christus vermaent tot Voorsichtichheyt/ 14. straft de Gierichheydt der Phariseen/ 18. bevestiecht het heylige houwelick/ 19. ende vermaent tot mildicheyt.

1 Ende hy seyde oock tot syne Discipu-
len: Daer was een ryck man/ die welcke
hadde eenen a Rentmeester: ende dese
werdt by hem beschuldicht / dat hy syne
goeden doorbrachte.

2 Ende hy riep hem / ende seyde tot hem: Wat hoore ick dit van v? Geeft rekenschap van uwe regieringe/ want ghy en sult voort aen niet meer mogen regieren.

3 Ende de Rentmeester seyde in hemseluen: Wat sal ick doen ? Want myn Heere dese regieringhe vā my neemt ? Ick en can niet grauen/ eñ ick schame my te bedelen.

4 Ick weet wat ick doen sal/ op dat/ wanneer ick van de regieringhe sal afgheset wesen/ sy my in hare huysen ontfanghen.

5 Ende hy riep tot hem eenen yeghelicken van de Schuldenaers syns Heeren / ende seyde tot den eersten: Hoe vele zyt ghy mynen Heere schuldich ?

b Grieck/ Batos.

6 Hy seyde: Hondert b tonnen Olie. Ende hy seyde hem: Neemt daer v gheschrifte / sit haestelick neder/ ende schryft Vyftich.

7 Daer nae seyde hy tot eenen anderen: Ende ghy/ hoe vele zyt ghy schuldich ? Hy seyde: Hondert mudden Tarwe. Ende hy seyde tot hem / Neemt daer v gheschrifte/ ende schryft Tachtentich.

8 Ende de Heere prees den Onrechtueerdigen Rentmeester / dat hy voorsichtelick ghedaen hadde. Want de kinderen deses * Wereldts zyn voorsichtiger / dan de kinderen des Lichts in haren geslacht.

* Grieck/ Eeuwen.

Vrienden maken van den Rijckdom.

c Mat.6.19 ende 19.21 1.Tim.6.19.

9 c Ick segghe v lieden oock: Maeckt v Vrienden van den d Onrechtueerdighen Rijckdom/ op dat / wanneer v lieden ontbreken sal/ sy v lieden moghen ontfanghen in de eeuwige Woonsteden.

d Grieck/ Mammon der Onghe- rechtichept

10 Wie in het cleynste ghetrouwe is / die is oock in het groote ghetrouwe: ende wie in het cleynste onrechtueerdich is/ die is oock in e het groote Onrechtueerdich.

e Gr. vele.

f Grieck/ Mammon

11 Daerom/ indien ghy lieden in den Onrechtueerdighen f Rijckdom niet ghetrouwe gheweest en zyt/ wie sal v lieden het warachtige goet geuen?

12 Ende indien ghy in het vreemde niet ghetrouwe gheweest en zyt/ wie sal v lieden het uwe gheuen ?

g Mat.6.24

13 g Gheen Huysknecht can Twee Heeren dienen: want of hy sal den eenen haten/ ende den anderen liefhebben/ Of hy sal den eenen aenhangen/ ende den anderen verachten. Ghy condt Gode ende den h Rijckdom niet dienen.

h Grieck/ Mammon

i Psal.7.10. k 1.Sa. 16.7

14 Alle dit hoorden oock de Pharizeen die geltgierich warē/ ende sy beschimpten hem.

l Grieck/ in.

De Wet eñ Prophetē.

De Wet.

15 Ende hy seyde tot hen: Ghy lieden zyt die v seluē rechtueerdicht voor de menschē: i Maer Godt kent uwe herten. k Want wat hooghe is l onder den menschen/ dat is een grouwel voor Godt.

m Ma.5.18 Esaie 40.8. ende 51.6. Psal.102.27

16 De Wet ende de Propheten zyn tot Joannem / ende van dien tydt aen werdt dat Coninckrijcke Gods gheEuangelizeert / eñ een yegelick doet daer gewelt op.

n Mat.5.32 ende 19.9 Mar.10.11. 1. Cor. 7.10.

17 m Ende het is lichter dat Hemel ende Aerde vergae/ dan dat een tittelken van der Wet valle.

Van den vrecken Rijcken / eñ armen Lazaro.

18 n Soo wie syn Wijf verlaet / ende een ander trout/ die doet Ouerspel / ende soo wie de verlatene van den manne trout/ die doet Ouerspel.

o † Anders/ Eñ hy seide ooc een andere verghelyckinghe. Daer was/ etc.

19 o † Daer was een Rijck man / die becleedt werdt met purpure ende zyde / ende leefde daghelicx vrolick ende tierlick.

20 Ende daer was een Bedelaer ghenaemt Lazarus / de welcke lach voor syn Poorte/ vol zweeren.

p Of/ maer oock.

21 Ende begheerde van de Crwymkens die van des Rijcken Tafel vielen/ versadicht te worden: p doch quamen de Honden ende leckten syn zweeren.

22 Ende het gheschiedde dat dese Bedelaer starf/ ende werdt gedragen van de Engelen in Abrahams schoot.

23 Ende de Rijcke starf oock/ ende werdt begrauen. Ende als hy in de Helle syne oogen op sloech/ daer hy inder pyne was / q sach hy Abraham van verre / ende Lazarum in synen schoot.

q Gr. siet.

24 Ende hy riep/ eñ seyde: Vader Abraham/ ontfermt v myns / ende sendt Lazarum/ dat hy het wterste syns Vinghers int water doppe/ eñ verkoele myn tonghe/ r want ick gepynicht worde in dese vlamme.

r Esa 66.24 Syr.7.19. Mar. . 44

25 Eñ Abraham seyde: Kindt/ gedenckt dat ghy s v goet ontfangen hebt in uwen leuen/ ende Lazarus desgelicxs het quade. Endē nu wordt hy getroost/ eñ ghy gepijnicht.

s Job. 21.13.

26 Ende bouen al dese is tusschen ons ende v / een groote cloue beuesticht: soo dat de ghene die van hier tot v afcomen willen/ niet connen/ noch oock die van daer tot ons willen ouer comen.

In de Helle is gheen verlossinge.

27 Ende hy seyde: So bidde ick v dan Vader dat ghy hem sendet tot myns vaders huys:

28 Want ick hebbe Vijf Broeders / dat hy hen betuyghe/ dat sy oock niet en comen in dese plaetse der pijnen.

29 Abraham seyde hem: t Sy hebben Mosem ende de Propheten/ laetse die hooren.

Moses eñ de Propheten.

30 Maer hy seyde: Neen Vader Abraham: maer indien daer een vandē dooden tot hen ghinge/ so souden sy hen bekeeren.

t Esa. 34.16. Joan.5.39. Act. 17.11.

31 Ende hy seyde tot hem: Indien sy Mosem ende de Propheten niet hooren/ soo en souden sy oock niet u gheloouen / al waert dat daer een van den dooden opstonde.

u Grieck/ hen niet laten ghesegghen.

Dat xvij. Capittel.

1. Van Ergheernisse te schuwen/ 3. synen Naesten te vergheuen / 6. de Cracht des gheloofs/ 10. de Nieticheyt des menschen/ 12. ghenesinge der Thien Melaetschen/ 20. van de toecoemste des Coninckrycks Godts/ door Christum.

1 Ende a hy seyde tot de Discipulen: Het is onmeugelick dat daer geen ergernissen comen: nochtans wee den genen/ door welcken sy comen:

Van ergernissen.

a Mat.18.7 Marc.9.42

2 Het waer hem beter / dat eenen swaeren b Meulensteen aen synen hals ghehangen worde/ eñ in de Zee ghewopen worde/ dan hy ergerde eenen van desen cleynen.

b Gr. Ezels meulenstē.

3 Hoedt v seluen: c Indien v Broeder tegen v sondicht/ soo strast hem / ende indien hy hem bekeert/ so vergeuet hem.

Dat wy onsen naesten moeten vergeuen.

c Mat.18.5 Leuit.19.17. Prou.17.10. Syrac.19.13 Jacob. 5.9.

4 Ende indien hy Seuenmael des daechs teghen v sondicht / ende Seuenmael des daechs hem tot v bekeert/ ende seyt: Het is my leet / so sult ghyt hem vergeuen.

5 Ende de Apostelen seyden tot den Heere: Vermeerdert ons het ghelooue.

6 Ende de Heere seyde: d Hadt ghy lieden ghelooue so groot als een Mostaert zaedt/ ghy lieden soudt tot desen e Boom seggen Wordt ontwortelt/ ende wordt in de Zee gheplant: eñ hy soude v gehoorsaem wesen.

d mat.17.20 en de 21. 21.

e Grieck Sicamina/ eñ het is een sekeo boom in Syria.

7 Wie isser onder v lieden/ die eenen Dienstknecht heeft ploegende/ oft de beesten hoedende/ die hem / wanneer hy weder coemt wt den Acker/ terstondt seyt: Gaet door/ ende sit aen de Tafel.

8 Maer seyt hy hem niet eerst: Bereydt my het Auontmael/ ende schort v op ende dient my / tot dat ick ghegeten ende ghedroncken hebbe: ende daer na sult ghy eten ende drincken?

9 Danckt hy oock den seluē Dienstknechte/ dat hy gedaen heeft dat hem beuolen was? Ick meyne Neen.

Dat wy alleommutte Dienstknechts zijn
10 Alsoo ghy lieden oock/als ghy sult ghedaen hebben/ al wat v lieden beuolen is/
so segt : Wy zijn onnutte Dienstknechten/wy hebben ghedaen dat wy schuldich
waren te doen.
11 Ende het gheschiede als hy nae Jerusalem reysde/dat hy midden door Samariam
ende Galileam tuoch.
12 Ende als hy in een Vleck quam/ zijn hem thien Melaetsche mannen te gemoet
De Thien melaetsche worden gereynicht.
ghecomen/ de welcke stonden van verre :
13 Ende sy verhieuen hare stemme/segghende: Jesu Meester/ontfermt v onser.
14 Ende als hyse sach/ seyde hy tot hen : Gaet/ ende f vertoont v den Priesteren.
f Leuit.13.2. ende 14.2 Mat.8.4 Luce 5.14.
Ende het gheschiedde/ doe sy henen ghinghen/ werden sy ghereynicht.
15 Ende een onder hen/ siende dat hy ghesondt gheworden was/ keerde wederom/
prijsende Godt/met luyder stemmen.
16 Ende viel op syn Aensicht voor syne voeten/ hem danckende. Ende dese was
De Samaritaē dāckt Godt voor de reyniuge
een Samaritaen.
17 Ende Jesus antwoordde/ ende seyde: Zijnder niet Thien ghereynicht? Ende
waer zijn die Neghen?
18 g Zijn daer gheene ghevonden wederkeerende om Gode eere te gheuen/ dan
g Oft/ Daer zijn.
dese Vreemdelinck?
19 Ende hy seyde tot hem : staet op/ ende gaet henen/ v gelooue heeft v geholpen.
20 Ende als hy van de Phariseen ghevraecht werdt/ wanneer het Coninckrijck
Gods comen soude? Antwoordde hy hen/ ende seyde: Het Coninckrijcke Gods coemt
Wanneer het Coninckrycke Gods coemt.
niet met uytwendighen ghebaer :
21 Noch men sal niet segghen : h Siet hier oft siet daer: want het Coninckrijcke Gods
h mat.24.23 Marc.13.21 Luce 21.7.
is * binnen in v.
22 Ende hy seyde tot zijne Discipulen : De daghen sullen comen/ dat ghy sult begheeren
* Of/onder v
eenen van de daghen des Soons des menschen te sien/ende ghy sulten niet sien.
i mat.16.21. ende 17.22. ende 20.18. Marc.8.31. ende 9.31. ende 10.33. Luce.9.22. ende 19.31. ende 24.6.
23 Ende sy sullen v lieden segghen: Siet hier/ oft siet daer: gaeter niet henen/ noch volcht niet.
24 Want gelijck de blixem vanden eenen eynde des Hemels blixemt/ ende schijnt tot den
anderen eynde des Hemels/ alsoo sal oock de Sone des menschen wesen in zijnen dage.
25 i Maer hy moet eerst vele lyden/ ende verworpen worden van desen geslachte.
26 k Ende gelijck het gheschiedde inde dagen Noe: alsoo salt oock wesen in die dagen
k mat.24.37 Gene.6.5. 1.Petr.3.20.
des Soons des menschen.
27 Sy aten/sy droncken/ sy trouden/sy gauen te houwelicke/ tot op dien dach dat
l Gen.19.24 Deut.29.23 Esaie.13.19. Iere.50.40 Ezec.16.49 Ozee.11.8. Amos.4.11. Jude 7.
Noe inde Arcke ghinck: ende de watervloet quam/ ende verdarffse alle.
28 Desghelijcx oock als het gheschiedde inde daghen Lots : Sy aten/ sy droncken/sy
cochten/ sy vercochten/ sy plantteden/ sy timmerden.
29 l Ende ten dage als Lot wt ginck wt Sodoma/ so regendet Vyer ende Sulpher van
m Grieck/ gevoped aert werdt
den Hemel/ ende verderffse alle.
30 Also salt in dien daghe wesen/ wanneer de Sone des Menschen m gheopenbaert
n Grieck/ vaten: ende beduydt alle dinghen diemen behoeft.
sal worden.
31 In dien seluen daghe wie op het dack zijn sal/ ende zijn n Huysraedt in huys:
die en come niet neder/ om dat te halen. Ende wie in den Acker zijn sal/ die keere
oock desghelijcks niet nae het ghene dat achter ghelaten is.
o gen.19.26 p mat.10.39 ende 16.25. Marc.8.35 Luce.9.24. Joan.12.25. q mat.24.49 1.Thes.4.17
32 o Ghedenckt des wijfs Loths.
33 p So wie zijn siele soeckt te behouden/ die salse verliesen : ende wiese verliest/ die
salse leuendich maken.
34 q Ick segge v lieden/ In die seluer nacht sullen Twee op een bed de wesen/ de een sal
aenghenomen/ ende de ander sal achter ghelaten worden.
35 Twee sullen tsamen malen: de een sal aenghenomen worden/ ende de andere sal
achter ghelaten worden.
36 Ende sy antwoordden ende seyden hem : Waer Heere?
37 Hy seyde tot hen: r Waer het f † lichaem is/daer sullen de Arenden vergaderen.
r Job.39.33 Mat.24.28 f † Andere/ aes.

Dat rviij. Capittel.

3. Door het exempel der weduwe 10. ende des Tollenaers/ leert hy de maniere van bidden/ 15. daer nae van de salicheydt der kinderen/ 18. van den middel ende swaricheydt der salicheydt/ 29. van den loon der zijner/ 31. ende van zijn cruyce/ 35. daer nae maeckt hy eenen Blinden siende.

1 HY seyde oock tot hen een gelijckenisse daer van/ a datmen altijdts bidden
Datmen altijdt bidden moet.
moet/ ende niet vermoeyt worden.
2 Ende sprack : Daer was een Richter in eener Stadt/die Godt niet en vreesde/noch
a Syr.18.22 Rom.12.12. Ephes.6.18 Colos.4.2. 1.Thes.5.17. * of/ wreeckt my.
den mensche ontsach.
3 Ende daer was een Weduwe in die selue Stadt/de welcke quam tot hem seggende:
* Doet my recht vā myne wederpartye.
4 Ende hy en wilde lange tyt niet. Daer na seyde hy in hem seluen : Hoewel ick Godt
niet en vreese/noch den mensche ontsie:
5 Nochtans/ om dat dese Weduwe my moeyelick is / sal ick haer recht doen / op
dat sy niet ten laetsten come / ende my † schaemte aen doe.
† of moeyelick sy.
6 Ende de Heere seyde : Hoort wat de onrechtueerdighe Richter seydt.
7 b Sil God dan niet wreken zijne wtuercorene / die dach ende nacht tot hem roepen
God wreect zyn wtuercoren.
hoewel hy lanckmoedich is ouer hen?
8 Ick segghe v/dat hy hen haestelick wrake doen sal. Doch als de Soon des menschen
b Apo.6.10
comen sal / sal hy oock gheloof vinden op der Aerden?
9 Ende hy seyde oock tot sommighen die op hen seluen betrouden/dat sy rechtueerdich
Van die op haer rechtveerdicheyt betrouwen.
waren/ ende versmaedden de andere/ dese ghelijckenisse:
10 Twee menschen ghingen op inden Tempel om te bidden/ de een was een Phariseus/ende de ander een Tollenaer.
Des Phariseus gebet. c Deu.26.13. Job.9.20. Psal.143.2. d Grieck. in den Sabbath.
11 De Phariseus staende heeft dit gebeden by hem seluen: O Godt/c ick dancke v dat
ick niet en ben als de andere menschen : Roouers / Onrechtueerdighe / Ouerspeelders/oft oock als dese Tollenaer.
12 Ick vaste tweemael d inder weken: Ick geue thiende van al het gene dat ick besitte.
Des Tollenaers ghebedt.
13 Ende de Tollenaer standt van verre/ ende wilde oock niet de Ooghen nae den Hemel opslaen : maer sloech op zijn borst/
Die hen vernedert/ wort verhooghen.
ende seyde : O Godt/ weest my Sondaer ghenadich.
14 Ick segghe v lieden/ dese ghinck gerechtueerdicht in zijn huys meer dan de ander.
e Job.22.29 Pro.29.23. Mat.23.12. Luce.14.11. Jac.4.6. 1.Pet.5.5.
e Want soo wie hemseluen verheft / die sal vernedert worden: ende wie hemseluen vernedert die sal verheuen worden.
15 f Ende sy brachten oock ionghe kinderkens tot hem/ dat hyse raken soude : ende
f mat.19.13 marc.10.13.
als de Discipulen dat sagen/ straften zyse.
16 Maer Jesus riep de kinderkens tot hem: ende seyde : Laet de kinderkens tot my comen/ ende verhindertse niet : g Want alsulcker is het Coninckrijcke Godts.
g mat.18.3. ende 19.14. 1.Cor.14.20 1.Petr.2.2.
17 Voorwaer segge ick v lieden: So wie het Coninckrijcke Gods niet en ontfangt als
een kindeken/die sal daer niet in comen.

Ende

h mat.19.16
Marc.10.17
Hoemen het
Coninckrijc-
ke der He-
melen besit.

18 h Ende een Overste vraechde hem / seg-
ghende Goede Meester/ wat sal ick doen/
dat ick het eewighe leuen besitte?
19 Jesus seyde tot hem : Wat heet ghy my
goet: Daer en is niemandt goet/ dan een/
namelick/ Godt.

i Exo.20.14
Deut.5.18.
Roma.13.9.
k Spr.3.3.
Ephes.6.2.
Colos.3.20.
l Griecx/ be
waert.

20 Ghy weet de geboden: i Ghy sult gheen
Overspel doen: Ghy en sult niet dootslaen:
Ghy sult niet stelen: Ghy sult gheen valsch
ghetuygenisse gheuen: k Ghy sult v vader
ende uwe moeder eeren.
21 Ende hy seyde: Alle dese hebbe ick van
myne ionckheyt aen l ghehouden.
22 Als Jesus dat hoorde/ seyde hy tot hem:
Een ghebreecht v noch : vercoopt al wat
ghy hebt/ ende gheuet den Armen/ m ende
ghy sult eenen schat in den Hemel hebben:
ende coemt volcht my nae.

m mat.6.19
ende 19.21.
1.Tim.6.19.
Ryckdom.

23 Als hy dat hoorde / werdt hy seer droe-
nich: want hy was seer rycke.
24 Ende Jesus siende hem dat hy droeuich
gheworden was / seyde: n Hoe swaerlick
sullen die goedt hebben/ in het Coninckrijc-
ke Godts gaen.

n mat.19.23
Mac.10.23.
Pro.11.28.
o Oft / Ke-
mel.
God alleen
maeckt sa-
lich.

25 Want het is lichter/ dat een o Kabel gae
door een naelden ooge/ dan dat een rycke
in het Coninckrijcke Godts ingae.
26 Ende die dat hoorden/ seyden : Wie can
dan salich worden?

p Job.42.2
Zachar.8.6
Sap.11.22.
Luce.1.37.
q mat.4.20.
ende 19.27.
Mar.10.28
Luce.5.11.
r Deut.33.9
s Job.42.12
t mat.16.22
ende 17.22.
ende 20.17.
Marc.8.31.
ende 9.31.
ende 10.32.
Luce.9.22.
ende 24.6.
u Psal.22.7
Esaie.53.7.
x mat.27.2.
Luce.23.1.
Joan.18.28
Act.3.13.
y mat.20.26
Mar.10.46

27 En hy seyde: p Wat by de menschen on-
moghelick is/ dat is by God moghelick.
28 q Ende Petrus seyde: Siet/ wy hebben
al verlaten/ ende zijn v naeghevolcht.
29 Ende hy seyde tot hen: Voorwaer segghe
ick v lieden : Daer r en is niemandt / die
verlaten heeft/ Huys/ oft Ouders/ of broe-
ders/ oft wijf/ oft kinderē/ om het Coninc-
rijcke Gods/
30 s Die niet en ontfangt veel meer in deser
tijdt / ende inde toecomende Wereldt het
eeuwighe leuen.
31 t Ende hy nam de twaelue / ende seyde
tot hen: Siet/ wy gaen op na Jerusalem/
u ende al dat gheschreuen is door de Pro-
pheten / sal aen den Sone des menschen
volbracht worden.
32 x Want hy sal den Heydenen overghele-
vert worden/ ende hy sal bespot worden/
ende hy sal schandelick gehandelt worden/
ende hy sal bespoghen worden:
33 Ende als sy hem ghegeesselt sullen heb-
ben/ sullen sy hem dooden. Ende ten der-
den daghe sal hy weder opstaen.
34 Ende sy en verstonden niet van die din-
ghen/ maer dit woordt was voor hen ver-
borghen / ende en bekenden niet wat daer
ghesegdt was.
35 y Ende het gheschiedde / als hy by Je-
richo quam/ daer sadt een Blinde by den
wech bedelende.
36 Ende als hy de Scharen hoorde voorby
gaen/ vraechde hy wat dat ware.
37 Ende sy seyden tot hem / dat Jesus van
Nazareth daer voorby ginck.
38 Doe riep hy/ ende seyde : Jesu Dauids
Sone ontferme v myner.
39 En die voorby gingen/ straften hem/ dat
hy swijghen soude. Ende hy riep veel te
meer/ Sone Dauids/ ontferme v mijnder.
40 Ende Jesus staende/ beual hem tot hem
te brengen. Ende als hy by gecomen was/
vraechde hy hem:
41 Ende seyde: wat wilt ghy dat ick v doe?
Hy seyde: Heere dat ick sien mach.

De Blinde
wort siende

42 Ende Jesus seyde tot hem: Wordt sien-
de: v gheloove heeft v gheholpen.
43 En terstont wert hy siende/ ende volchde
hem/ ende prees Godt: ende alle het volck
dat siende/ gauen Gode lof.

Dat xix. Capittel.

2. Zacheus gheroepen/ 12. gelijckenisse
van de Talentē/ 29. Jesus rijdt te Jeru-
salem in/ 41. eñ voorsegt weenende hare
verwoestinghe/ 45. drijft de coopliedē wt
den Tempel/ 47. ende zijn doot werdt ge-
socht.

Christus
gaet tot
Zacheum
den Tolle-
naer ter her
berghen.

1 ENde hy inghegaen zijnde / ginck door
Jericho.
2 En siet / een man genaemt Zacheus/
die een Overste der Tollenaren was/ en-
de die selue was rycke.
3 En hy sochte Jesum te siē / wie hy wa-
re/ ende conde niet om der scharen wille/
want hy was cort van persoone.
4 Ende voorloopende/ is hy gheclommen
op eenen wilden vijchboom om hem te
sien want hy moeste aldaer doorgaen.
5 En als Jesus tot die plaetse quam/ eñ
op sach/ so sach hy hem/ eñ seyde tot hem:
Zachee/ daelt haestelick af: want ic moet
heden in uwen huyse blijuen.
6 En hy daelde haestelick af/ eñ ontfinck
hem met blijschap.
7 En alle die dit saghen/ murmureerden/
seggende: Hy is tot eenen sondigen man
inghegaen ter herberghe.

De bekee-
ringhe ende
beteringhe
Zachei.

8 Ende Zacheus staende / seyde tot den
Heere ; Siet Heere/ de helft vā mynē goe-
de geue ick den armen: ende indien ick ye-
mande yet bedrieghelick ontnomen heb-
be/ dat geue ick vier dobbel weder.
9 Ende Jesus seyde tot hem : Heden is
desen huyse salicheyt geschiet / na dien hy
a oock een soon Abrahe is.

a Oft/ het
oock een
kint Abra-
he is.
b mat.10.6.
ende 15.24.
ende 18.11.
Act.13.46.
c Griecx/ te
behouden.
d mat.25.14
Mar.13.34

10 b Want de Sone des menschen is ghe-
comen te soecken ende c salich te maken
dat verloren was.
11 Ende als sy dat hoorden/ seyde hy/ daer
enbouen een gelijckenisse / daerom dat hy
by Jerusalem was / ende dat sy meynden
dat het Coninckrijcke Godts terstondt
soude openbaer worden.
12 d Soo seyde hy dan : Een Edelman
reysde in verren Lande/ om voor hemsel-
uen een Coninckrijck aen te nemen/ ende
weder te comen.
13 En geroepen hebbende zijn thiē Dienst
knechten/ gaf hen thien pont/ eñ seyde tot
hen: Doet neeringhe tot dat ick come.
14 Ende zijne Burgers hatten hem/ ende
sonden hem boden na/ seggende: Wy wil-
len niet dat dese ouer ons e regeere.

e Griecx. Co-
ninck sy.

15 En het geschiedde dat hy weder quam/
als hy het Coninckrijcke vercreghen had-
de/ ende beual dat die Dienstknechten
souden tot hem geroepen worden / diē hy
het gelt gegeuen hadde/ om dat hy wetē
soude/ wat een yegelijc gehandelt hadde.
16 En de eerste quam / ende seyde : Heere/ v
pont heeft thien ponden ghewonnen.

Getrouwe
Dienst-
knecht.

17 Ende hy seyde hem : Wel ghy goede
Dienstknecht/ om dat ghy zijt in het min-
ste ghetrouwe gheweest/ soo hebt macht
ouer thien Steden.
18 Ende de ander quam / eñ seyde : Heere/
v pont heeft vijf ponden ghewonnen.
19 Ende hy seyde ooc tot desen: Ende ghy
weest ouer vijf Steden.

De ongher
trouwe
Dienst-
knecht.

20 Ende een ander quam/ segghende: Hee-
re/ siet daer v pont/ dat ic in eenen sweet-
doeck wech ghelept hadde.
21 Want ic vreesde v/ om dat ghi een hart
mensche zijt : ghy neemt wech dat ghy
niet ghelept en hebt : ende ghy maeyt dat
ghy niet ghesaeyt en hebt.
22 Ende hy seyde tot hem : Ghy boose
Dienstknecht / f wt uwen monde sal ick v
oordeelen ; Ghy wistet dat ick een hardt
mensche

f 2. Sa.1.16
Mat.12.37

E

menschen/ nemende wech dat ick niet ghelegt en hebbe: ende maeyende dat ick niet ghesaeyt en hebbe.

23 Ende waerom hebt ghy dan myn ghelt niet gegeuen g inde Wisselbanck / ende ick comende hadde het doch met woecker weder ghehaelt.

g Grieck/ ter tafel.

24 En hy seyde tot den ghenen die daer by stonden: Neemt van hem dat pont / en ge-uet den ghenen die thien pont heeft.

25 Ende sy seyden tot hem: Heere, hy heeft thien ponden.

26 Maer hy seyde: h Want ick segghe v/ dat eenen yeghelicken die daer heeft / sal ghegheuen worden: ende van dien die niet en heeft, sal oock wech ghenomen worden dat hy heeft.

h mat.13.12. ende 25.29. Mar.4.25. Luce.8.18.

27 Ende oock dese myne vyanden / die niet wilden dat ick ouer hen regneren soude/ brengtse hier/ ende doodtse voor my.

De vyandt Christi wor den gedoot

28 Ende dit ghesepdt hebbende / ginck hy voort op nae Jerusalem.

29 i Ende het geschiedde/ als hy by Betphage ende Bethania quam aen den Berch/ gheheeten der Olynen berch/ sandt hy twee van syne Discipulen wt/

i Mat.21.1 Marci.11.1

30 Segghende: Gaet henen in dat Vleck dat teghen v lieden ouer leydt: Als ghy daer in coemt/ sult ghy lieden vinden een Veulen gebonden/ op welcken noyt gheen mensche gheseten en heeft: ontbindt dat/ ende brenghet hier.

31 Ende indien v lieden yemandt vraecht: Waerom ontbindt ghyt? So sult ghy alsoo tot hem segghen: Om dat het de Heere van noode heeft.

32 Ende die wtghesonden waren / zyn wtghegaen/ ende vonden ghelijck hy hen gesept hadde.

33 Ende als sy het Veulen ontbonden/ seyden de Heere des Veulens tot hen: Waerom ontbint ghy lieden dat Veulen?

34 Sy seyden: Om dat de Heere des van noode heeft.

35 k Ende sy leydden tot Jesum: l ende wierpen haer cleederen op het Veulen: ende setten Jesum daer op.

k Joh.12.14 l 2.Reg.9.13

36 Ende als hy voort tooch / spreydden sy haer cleederen in den wech.

37 Ende als hy nu by den nedergang des Olysberchs quam begonst alle de menichte der Discipulen met blyschap Godt te prysen met luyder stemmen / van alle die crachtige daden die sy ghesien hadden/

38 En seyden: m Gebenedijt sy de Coninck die daer coemt inden Naem des Heeren: n Vrede sy inden Hemel/ ende eerlicheydt inde hooghste plaetsen.

m Psal.118. 26. n Luce.2.14. Ephes.2.14

39 Ende sommige Phariseen van der Schare, seyden tot hem: Meester / straft uwe Discipulen.

40 Ende hy antwoordde / en seyde tot hen: Ick segghe v lieden: In dien dese swygen/ o so sullen de steenen roepen.

o Hab.2.11.

41 En als hy na by quam / ende de Stadt sach/ weende hy ouer haer/ segghende:

Christus voorsepdt weenende de verwoestinge Jerusalems.

42 O waert dat ghy doch wistet ten minsten te desen uwen daghe / dat tot uwer vrede dient: Maer nu ist van uwe ooghen verborghen.

43 Want daer sullen daghen comen ouer v/ dat uwe vyanden een Bolwerck om die v leggen sullen/ en sullen v ommeringhen/ ende sullen v van alle zyden benauwen.

p mat.24.2 Marc.13.2. 2.Reg.9.9. Mich.3.12.

44 p En sullen v ter Aerden slechten/ en uwe kinderen in v: ende sy sullen in v den eenen steen op den anderen niet laten: daerom dat ghy den tyt uwer besoeckinge niet bekent en hebt.

De tyt der besoeckinghe.

45 q Ende hy ghinck inden Tempel / ende begonst se wt te worpen/ die daer in cochten ende vercochten.

q mat.21.12 Marc.11.15 Joan.2.14.

46 Ende seyde tot hen: Daer is gheschreuen. r Myn huys is een huys der bedinghen/ s maer ghy lieden hebt dat tot eenen moordtcuyl ghemaeckt.

r 1.reg.8.29 Esaie.56.7. s Jere.7.11.

47 t Ende hy leerde dagelicks in den Tempel. Ende de Ouerpriesters ende Schriftgheleerden/ ende de voornemste des volcks sochten hem te dooden.

t Mar.11.18 Joan.7.19. ende 8.7.

48 Ende sy en vonden niet hoe sy dat doen souden: want alle het volc hoorde hem/ ende hinck hem aen.

Dat xx. Capittel.

2. Christus verworpt zyner vyanden vraghe/ met een ander vraghe. 9. bewyst haer verdeerffenisse 20. de macht der Princen/ 27. de verryssenisse/ 41. zyn Godlicke macht/ 45. daer na straft hy de eergiericheydt der Schriftgheleerden.

1 Ende a het gheschiedde op een van die daghen als hy in den Tempel het volck leerde ende Euangelizeerde/ dat hem de Priesters ende Schriftgeleerde met de Ouderlinghen aenquamen/

a mat.21.23. Mar.11.27. Exodi.2.14 Actu.4.7. ende 7.27.

2 En spraken tot hem/ segghende: Segt ons/ b wt wat macht ghy dese dinghen doet/ oft wie hy sy/ die v dese macht gegeuen heeft?

De Phariseen vragen Christum van zyne macht. b Gr. in

3 Ende hy antwoordde / ende seyde tot hen: Ick sal v oock een c dinck vraghen: ende segghet my.

c Gr. woort

4 De Doop Joannis/ was hy wt den Hemel/ oft wt de menschen?

De Doop Joannis.

5 Ende sy dachten by hemseluen/ segghende: Segghen wy: Wt den Hemel/ so sal hy seggen: waerom hebt ghy lieden hem dan niet gheloofst?

6 En segghen wy: Wt den menschen / so sal ons alle het volck steenighen. Want sy houden voor vast/ dat Joannes een Propheet is.

7 So antwoordden sy / dat sy niet en wisten van waer hy was.

8 Doe seyde Jesus tot hen: So en segghe ick v oock niet/ v door wat macht ick dese dinghen doe.

d Grieck/ in

9 e Ende hy begonst te seggen tot de volcke dese ghelijckenisse: Een mensche plantede eenen Wyngaert/ ende verhuerde hem den Landtlieden/ ende was buyten Landts langhe tydt.

Vanden Wyngaert den Landtlieden ouergegheuen. e mat.21.33. Marc.12.1. Psal.80.9. Esaie.5.1. Jere.2.21. ende 12.10.

10 Ende ter bequamer tydt sandt hy eenen Dienstknecht tot den Landtlieden/ op dat sy hem van de vrucht des Wyngaerts gauen: Ende de Landtlieden sloeghen hem/ ende sonden hem ledich wt.

11 En daer en bouen sandt hy noch eenen anderen Dienstknecht: ende desen sloegen sy oock/ ende handelden hem schandelick/ ende sonden hem ledich wt.

12 Ende daeren bouen sandt hy noch den derden: Ende sy wondden desen oock/ ende wierpen hem wt.

Christus is sone en Erfghename worde ghedoodt.

13 Ende de Heere des Wyngaerts seyde: Wat sal ick doen: Ick sal mynen lieuen sone senden: misschien als sy hem sien, sullen sy hem ontsien.

f Psal.2.8. Heb.1.2.

14 Maer als die Landtlieden hem saghen/ beduchten sy by henseluen/ en seyden: f Dese is de Erfghename/ g coemt laet ons hem dooden/ op dat de Erue onse worde.

g Psal.2.1. Math.26.3. ende 27.1. Joan.11.53. Gen.37.18.

15 En sy hebben hem wt den Wyngaert ghe worpen/ ende ghedoot. Wat sal dan de Heere des Wyngaerts hen doen?

Christus is de Steen van den bouwers verworpen.

16 Hy sal comen/ ende verderuen die selue Landtlieden/ ende sal den Wyngaert anderen geuen. Als sy dat hoorden/ seyden sy: Dat sy verre.

Ende

h psa.118.22
Esaie.8.14.
Mat.21.42
Marc.12.10
Actu.4.11.
Rom.9.33.
1.Petr.2.7.
i Esai.8.15.
Zach.12.3.
k Dan.2.34

17 Eñ hy sachse aen eñ seyde: Wat ist dan
dat daer gescrhieuen is: h De Steen dien
de Timmerlieden verworpen hebben/ dese
is het hooft des hoecks ghewordē?
18 i Soo wie op desen Steen valt / die sal
ghebrocken worden: k Ende op wien hy
valt/ dien sal hy brijselen.
19 Ende de Ouerpriesters ende Schriftge-
leerde sochten te dier seluer vren de han-
den aen hem te slaen / (maer sy vreesdē het
volck) want sy wisten dat hy dese ghelije-
kenisse op haer ghesepdt hadde.

l mat.22.16
Marc.12.13
* Beklic-
kers/ loe-
rers.

20 l Ende sy namen achte op hem/ eñ son-
den * Lagleggheers/ die henseluen veyn-
sen souden rechtueerdich te zyn / op dat
sy hem inde woorden vinghen/ ende ouer-
leuerden der Ouerichepdt / ende macht
des Stadthouders.
21 Eñ sy vraechden hem/ seggende: Mee-
ster/ wy weten dat ghy oprechtelic spreect
eñ leert/ eñ den m persoon niet aen en siet/
maer leert den wech Godts inder waer-
heyt:

m Grieck/
nemet den
persoon
niet/

22 Is het ons gheoorloeft den Keyser
Schattinghe te gheuen/ oft niet?

Den Keyser
schattinge
te gheuen.

23 Als hy haer listichepdt bekende / seyde
hy tot hen: Wat versoeckt ghy my?
24 Thoont my eenen Penninck: Wiens
Beeldt ende Opschrift heeft hy? Sy ant-
woordden/ ende seyden: Des Keysers.

n Matthe.
22.21.
Rom.13.7.

25 Ende hy seyde tot hen: n Gheeft dan
den Keyser / wat des Keysers is: ende
Gode/ wat Gods is.
26 Eñ sy en conden zijn woordt niet straf-
fen voor den volcke: eñ verwondert zijnde
van zijn antwoordt/ sweghen stille.

Vande op-
standinghe
der dooden
o Matthe.
22.23.
Mar 12.18.
Act.13.8.
p Deu.25.5

27 o Eñ tot hem quamen sommige Sad-
duceen/ (de welcke versakē datter een op-
standinghe is) eñ vraechdē hem/ seggēde:
28 p Meester/ Moses heeft ons ghescre-
uen: So yemants broeder/ een Wijf heb-
bende/ ende sonder kindt sterft: dat zijn
broeder het wijf nemen sal/ eñ zijnen broe-
der zaedt verwecken.
29 Daer zijn nu seuē broeders ghewecst/ eñ
de eerste nā een wijf / eñ sterf sonder kint.
30 Ende de tweede nam dat Wijf/ ende
hy sterf oock sonder kindt.
31 Eñ de derde namse: eñ desgelijcken oock
sy alle seuen/ ende en hebben gheen kinde-
ren achtergheleten / ende zijn ghestoruen.
32 Eñ ten alder laetsten sterf oec dat wijf.
33 Nu inder opstandinghe dan / wiens van
desen sal sy wesen? want sy alle seuen heb-
bense te wijue ghehadt.

q Grieck/
sonen deser
Eeuwen.

34 Ende Jesus antwoordde / ende seyde
tot hen: De q kinderen deser werelt trou-
wen/ ende gheuen wt te houwelicke.
35 Maer die weerdich sullen gheacht we-
sen/ de Eeuwe eñ opstandinge wt de doo-
den te verweruen/ die en sullen noch trou-
wen noch te houwelicke gheuen/

r 1.Joā.3.2.

36 Want sy connen niet meer steruen: wāt
sy zijn den r Enghelen ghelijck: ende zijn
kinderen Godes/ dewyle sy kinderen der
opstandinghe zijn.

God is der
leuendigen
Godt/ ende
alle Heyli-
ghen leuen
Gode.
s Exod.3.6.
Act.7.32.
Hebr.11.16.

37 Ende dat de doode opstaen / heeft oock
Moyses bethoont by den Doornen-
bosch/ s als hy den Heere noemt den Godt
Abrahams/ ende den Godt Isaacs/ ende
den Godt Jacobs.
38 Eñ Godt is niet een Godt der dooden/
maer der leuenden/ want sy leuen hē alle.
39 Ende sommighe der Schriftgheleerden
antwoordden/ ende seyden: Meester ghy
hebt wel ghesepdt.

t mat.22.42
Mar.12.35.
u Dat is de

40 Eñ sy dorsten hem niet meer yet vragē.
41 t Eñ hy seyde tot hen: Hoe seytmen dat
u Christus sy een Sone Davids?

42 Eñ David selue in de Psalmboeck sept
x De Heere heeft ghesept tot mijnen Hee-
re/ sit te mijner rechterhande:
43 Tot dat ick uwe vyanden legge tot een
voetbanck uwer voeten.
44 So noemt hem dan David Heere / ende
hoe is hy dan zijn sone?
45 Eñ daer alle het volck toehoorde/ seyde
hy tot zijne Discipulen:
46 y Wacht v lieden voor de Schriftghe-
leerden/ die willē wandelen in langhe clee-
deren / eñ hebben seer geerne die z begroe-
tingen op de Marckten / eñ het voorghe-
stoelte inde Vergaderingen / eñ het voor-
aensitten inde Maeltijden.
47 a De welcke verslinden der Weduwen
huysen/ eñ veynsen lange ghebeden. Dese
sullen meerder verdoemenisse ontfangen.

Ghesalfde.
x Psal.110.
Act.2.34.
1.Cor.15.25.
Hebr.1.13.
ende 10.13.
y mat.23.5.
Mar.12.38.
Luce.11.43.
z Gr.benaminen de groetinghen.
a mat.23.14
Mar.12.40.
2.Tim.3.6.
Titi.1.11.

Dat xxi. Capittel.

1. Christus thoont de weerdicheyt der gaue der Weduwe/ 7. ende voorseydt de verwoestinghe Jerusalems/ 25. ende dat gheschieden soude voor zijn toecoemste.

1 Ende a opsiende / so sach hy de Rijcke
hare gauen inde b Offerkiste worpē.
2 Hy sach oock een arme Weduwe
twee stuckelinerkens daer in worpen.
3 Ende seyde: Waerlick ick segghe v lie-
den: c Dese arme Weduwe heeft meer in
ghewworpen/ dan alle de andere.
4 Want alle die hebben d van harē ouer-
vloet geworpen e tot Gods gauen: maer
dese heeft van f hare armoede alle haren
leeftocht die sy hadde/ inghewworpen.
5 g Ende als daer sommige seyden vandē
Tempel/ dat hy met schoone steenen en-
de gauen verciert was/ seyde hy:
6 h De daghen sullen comen/ in de welcke
van alle dat ghy lieden hier siet / niet ee-
nen steen op den anderen sal ghelaten
worden/ die niet af gebroken sal worden.
7 Ende sy vraechden hem / ende seyden:
Meester/ wanneer sal dat geschieden: en-
de wat teecken salder zyn / wanneer dit
gheschieden sal?
8 i Ende hy seyde: Siet toe dat ghy niet
verleydt en wordt: k Want daer sullender
vele comen in mijnen Name / segghende:
Ick ben Christus: Ende die tijdt naket:
daerom l volcht hen niet nae.
9 Als ghy lieden sult hooren van krijch
ende oproer / so verschrickt v niet: want
dat moet eerst gheschieden: Maer noch
is terstont gheen eynde.
10 Eñ hy seyde tot hen: m Het een volck
sal teghen het ondere opstaen / ende het
een Coninckrijcke teghen het ander.
11 Ende daer sullen groote Aertbeuinghen
wesen hier ende daer / ende n diere tydt/
ende pestilencie. Eñ verschrickelicke din-
gen/ ende groote teeckenen sullender van
den Hemel gheschieden.
12 o Maer eer dit alle gheschiedt / sullen
sy hare handen aen vlieden slaen/ ende
sullen v veruolghen/ leuerende vlieden in-
de Vergaderingen ende ghevanckenissen/
ende tot Coninghen ende Stadthouders
leyden/ de om mijns Naems wille.
13 Ende het sal v gheschieden tot eē ghe-
tuyghenisse.
14 So neemt voor vlieden in uwe herten/
niet te p sorghen/ q wat ghy lieden ant-
woorden sult.
15 r Want ick sal v mondt ende wijsheydt
gheuen/ den welcken sy niet en sullen con-
nen teghenspreken/ noch teghen staen/ alle
die hen teghen v setten.

Der armer
Weduwe
mildichept
a mar.12.41
b 2.reg.12.9
c 2.Cor.8.12
d Gr.vādat
haer ouer-
schoot.
e Oft / inde
gauē Gods
f Grieck/ ge
breck.
g mat.24.1.
Marci.13.1
h Luc.19.44
1.Reg.9.8.
Mich.3.12.
Teeckenen
voor het
eynde der
Werelt.
i mat.24.4.
Jerem.29.8
Ephes.5.6.
Colos.2.18.
2.Thes.2.2.
1.Joan.4.1
k Jer.14.14
ende 23.21.
l Gr. gaet
achter hen
niet.
m Esa.9.2.
4.Esd.13.31
ende 15.15.
n Grieck/
hongher/
Veruolginge om Christi
wille.
o mat.10.17
ende 24.9.
Mar.13.9.
Joan.16.2.
Apoc.2.10.
p Gr.te voren bedencken
q Oft/ hoe
ghy v beschermē oft
ontschuldighen sult.
r Exo.4.12.
Esai.54.17.
Mar.16.19
Act.6.10.

16 f Ghy sult oock overghelevert worden
van uwe Ouders / ende Broeders / ende
Maghen / ende Vrienden / ende sy sullen
sommighe van u dooden.
17 Ende ghy sult van eenen yegelicken ghe-
haet worden / om mijns Naems wille:
18 t Ende een hayr wt uwen hoofde en sal
niet vergaen.
19 u Besittet uwe zielen door uwe x ghe-
duldicheydt.
20 p Ende als ghylieden sien sult / dat Je-
rusalem met Heyrcrachten omringt wordt/
soo weet dan/ dat hare verwoestinghe nae
by ghecomen is.
21 Alsdan / wie in Judea is/ die vliede op
de berghen: ende wie midden daer in is/ die
wijcke daer wt: ende wie inde velden is/ die
en come daer niet in.
22 Want dit zijn de daghen der wraken/ op
dat het al vervult worde/ dat gheschreven is.
23 Wee den Vrouwen die bevrucht zijn / en
den Soogenden in die daghen: want daer
sal een groote benautheydt wesen op der
Aerden/ ende toornicheyt over dit volck.
24 Ende sy sullen door de z scherpte des
Sweerdts vallen / ende ghevanghen ghe-
leydt worden onder alle volcken: a Ende
Jerusalem sal van den Heydenen vertre-
den werden / tot dat der Heydenen tijden
vervult worden.
25 b Ende dan sullen daer teeckenen wesen
inde Sonne / ende in de Mane/ ende in de
Sterren / ende op der Aerden bangicheydt
der volcken/ door mistroostichheyt.
26 Als de Zee ende Watervloet sal bruys-
schen / ende de Menschen sullen verdwij-
nen / door de vreese / ende verwachtinghe
der dinghen / die der Wereldt overcomen
sullen. Want de crachten der Hemelen sul-
len beweecht worden.
27 c Ende dan sullen sy den Sone des men-
schen sien comen in eender wolcken / met
groote cracht ende eerlickheyt.
28 Ende als dese dinghen beginnen te ghe-
schieden/ so siet op/ en heft uwe hoofden op/
d daerom dat uwe verlossinghe is na by.
29 e Ende hy seyde haer een ghelijckenisse:
f Aensiet den Vijchboom/ en alle boomen:
30 Als sy nu wtbreken / dan siet ghylieden/
ende bekent wt u seluen / dat den Somer
nae by is.
31 Alsoo oock ghy lieden / als ghy dese din-
ghen siet gheschieden / weet dat het Co-
ninckrijcke Gods na by is.
32 Voorwaer segghe ick u lieden: Dit ghe-
slachte en sal niet vergaen / tot dat dit al-
le gheschiedt.
33 g Den Hemel ende de Aerde sullen ver-
gaen / maer mijne woorden en sullen niet
vergaen.
34 h Ende wacht u seluen / dat uwe herten
niet te eeniger tijdt beswaert en worden
met gulsicheydt ende dronckenschap/ ende
sorchfuldicheydt deses levens / en dat die-
sen dien dach niet haestelick en overvalle.
35 i Want ghelijck eenen valstrick sal hy co-
men / over alle de ghene die op k gheheel
den Aerdtbodem woonen.
36 l Daerom waeckt te aller tijdt/ biddende
dat ghy lieden mocht weerdich gemaeckt
worden te ontvlieden alle dese dingen / die
gheschieden sullen: ende te staen voor den
Sone des menschen.
37 m En hy leerde des daechs inden Tem-
pel / ende des nachts ghinck hy wt/ ende
herberchde op den berch/ die ghenaemt is/
der Olijvenberch.
38 Ende alle het volc quam vroech tot hem
inden Tempel/ om hem te hooren.

f Eze. 38.21. Mich.7.5. 4.Esdr.5.9.
t mat.10.30 1.Sa.14.45.
u 2.sa.14.11. 1.Reg.1.52. Mt.10.16.22
x Ofte/ ver-wachtinge.
p mat.24.15 Mar.13.14 Dani.5.27.
De verwoe-stinghe Je-rusalems.
z Grieck/ mondt/
a Ro. 11.25.
Voor het wtersteoor-deel.
b mat.24.29 Mar.13.24 Esai.13.10. Ezech.32.7. Joel 2.31. ende 3.15. Apoc.6.12.
c Dani.2.10 Mat.16.27 ende 24.30. ende 25.31. ende 26.63. Mar. 13.26 ende 14.61. Act.1.11. 2.Thes.1.10 Apoc.1.7.
d Ro.8.23.
e mat.24.32 Mar.13.28.
f Ofte/ ghy siet.
g psa.102.27 Esaie.40.8 ende 51.6. Hebr.1.11.
h Rom.13.13 1.Thes.5.6.
i 1.Thes.5.2 2.Pet 3.10. Apoca.3.3. ende 16.15.
k Grieck/ op het aensich-te der gantscher Aer-den sitten.
l mat.24.42 ende 25.13. Mar.13.33. Luce 12.40. 1.Thes.5.6.
m Joan.8 1
Christus leert in den Tempel.

Dat xxij. Capittel.

2. Sy soecken Christum te dooden/ 7. het houden des Pascha/ ende des Nachtmaels/ 24. vermaninghe tot zijnen Discipulen/ 41. zijn ghebedt en bangicheyt 47. verraderie Jude/ 55. de sonden ende bekeeringhe Petri / 67. het vanghen ende de vrije belijdinghe Jesu.

1 Ende a het b Feest des ongheſuerden
broodts naeckte/ (welcke ghenaemt is
Pascha.)
2 c Ende de Overpriesteren en Schriftghe-
leerden sochten/ hoe sy hem mochten doo-
den/ want sy vreesden het volck.
3 d Ende de Satan was ghevaren in Ju-
dam die toegenaemt was Iscarioth ende
was een e van den twaelven.
4 De welcke ginck henen/ ende sprack met
de Overpriesteren ende Hooftmannen des
volcx / hoe hy hen hem overleveren soude.
5 Ende sy verblijdden hen / ende quamen
over een/ hem ghelt te gheven.
6 Ende hy beloofde/ ende socht bequaem-
heyt / op dat hy hem henlieden overleveren
mochte sonder oproer.
7 f Ende de dach des ongesuerden broots
quam / inden welcken men het Pascha
slachten moeste.
8 Ende Jesus sandt Petrum ende Joan-
nem wt/ segghende: Gaet bereydt ons het
Pascha/ op dat wy dat eten.
9 Ende sy seyden tot hem: Waer wildy dat
wy het bereyden?
10 Ende hy seyde tot hen: Siet/ als ghylie-
den in de Stadt sult comen/ sal u een men-
sche te gemoet comen/ draghende een cruyc-
ke waters: volcht hem nae int huys/ daer
hy in gaet.
11 Ende segt tot den Huysheere des huys:
De Meester seydt u: Waer is de Herber-
ghe/ daer ick het Pascha met mijne Disci-
pulen eten sal?
12 En hy sal u lieden een groote toebereyd-
de oppersael wijsen/ bereydet aldaer.
13 Ende sy ginghen henen / ende vonden/
gelijckerwijs hy hen ghesept hadde: ende
bereydden het Pascha.
14 g En als de ure gecomen was/ sat hy aen
de Tafel/ en de twaelf Apostelen met hem.
15 Ende hy seyde tot hen: My heeft groo-
telijcx verlangt dit Pascha met u lieden
te eten eer ick lijde.
16 Want ick segghe u lieden / dat ick van nu
voort daer niet meer van eten sal/ tot dattet
vervult worde in het Coninckrijcke Godts.
17 Ende hy nam den Drinckbeker / danc-
te ende seyde: Neemt desen / ende deelten
onder u lieden.
18 Want ick segghe u lieden/ dat ic niet drinc-
ken en sal vander vrucht des wijngaerts/
tot dat het Coninckrijcke Gods come.
19 h Ende hy nam het broot/ danckte/ ende
brack het/ ende gaft hen/ segghende: Dat is
mijn Lichaem/ dat voor u lieden ghegeven
wort: doet dat tot mijnder ghedachtenisse.
20 Desghelijcx ooc den Drinckbeker na het
Avontmael/ segghende: Dese Drinckbeker
is het Nieuwe i Testament in mijnen bloe-
de/ het welc voor u lieden vergoten wordt
21 k Doch siet/ de handt mijns Verraders
is met my ter Tafel.
22 En de Sone des menschen gaet/ m ghe-
lijck daer besloten is: Nochtans wee dien
mensche/ door wien hy verraden wordt.
23 Ende sy begonsten malcanderen te vra-
ghen/ wie het doch van hen ware / die dat
doen soude.
24 En daer werdt oock twist onder hen/ o
die van hen soude schijnen de meeste te zijn.

Pascha het Feest der soeter broo-den.
a mat. 26.1. Marc.14.1.
b Exo.12.17
c Joa.11.47. Psalm. 2.2. Act.4.27.
d mat 26.14 Mar.14.10 Joan.13.27
e Gr. wt de getale der twaelven.
Judas ver-coopt Chri-stum.
f mat.26.17. Mar. 14.12
De Aposte-len bereydẽ het Pascha
g Mat.26.20. Mar.14.17.
Nachtmael.
h Matthe.26.26. Mar.14.22 1.Cor.11.23
i Of Ver-bondt.
k Of/ noch-tans.
l Matthe.26.21. Mar. 14.18 Joan.13.21 in Psalm.41.10. Joan.13.18. Act.1.16.
Wie de meeste sy on-der de Apo-stelen.
n Matthe.20.26. mar. 10.42.
o Grieck/ weldaders.

25 Maer hy seyde tot hen: n De Coningen
der Heydenen voeren Heerschappie ouer
hen / ende die ghewelt ouer hen hebben/
worden o ghenadighe Heeren ghenaemt.
26 p Maer ghy lieden niet also: q maer de
grootste onder v/ die sy gelijck de * minste/
ende die regeert/ als een die dient.
27 Want wie is meerder/ die aen de tafel
sit/ of die dient? ist niet die aen de Tafel
sit? r Maer ick ben midden onder v le=
ben/ als een die dient.
28 Ende ghy lieden zijt de ghene die met
my gebleuen zijt in mijner versoeckingen.
29 s Ende ick * ordineere v lieden het Co=
ninckrijcke / ghelijckerwijs mijn Vader
my dat gheordineert heeft.
30 Op dat ghy lieden eet ende drinckt aen
mijn Tafel /in mijn Coninckrijck: t ende
sit op Throonen/ordeelende de twaelf ge=
slachten Israels.
31 Oock seyde de Heere: u Simon / Si=
mon/ siet / de Satan heeft v begheert te
siften als tarwe/
32 Maer ick hebbe voor v ghebeden/ dat v
geloove niet x af en late. Eñ ghy/ wanneer
ghy bekeert zijt, so sterckt uwe broeders.
33 Ende hy seyde hem: Heere / ick ben be=
reydt met v inde ghevanckenisse/ ende in
den doodt te gaen.
34 Eñ hy seyde: Ick segge v Petre/ de Haen
sal hedē niet craeyen/ eer ghy my drie mael
sult versaeckt hebben/ dat ghy my kennet.
35 Ende hy seyde tot hen: y Als ick v lie=
den wtsandt sonder z Buydel / ende Ma=
le/ ende Schoenen/ heeft v yet ghebroken?
Sy seyden: Niet.
36 So seyde hy tot hen: Maer nu / wie
eenen Buydel heeft/ die neme hem: des=
ghelijcx oock een Male: ende wie gheene
en heeft/ die vercoope zijn Cleedt / ende
coope een Sweerdt.
37 Want ick segghe v lieden/ dat noch het
ghene dat gheschreuen is / moet in my vol=
bracht worden: namelick: a Eñ hy is met
de Quaetdoenders ghereckent. Want wat
van my gheschreuen is/ heeft eynde.
38 Ende sy seyden: Heere / siet/ hier twee
Sweerden. Ende hy seyde tot hen: Het
is ghenoech.
39 b Ende hy ginck wt/ ende ginck na zijne
ghewoonheydt nae den Olijfberch / ende
zijne Discipulen volchden hem na.
40 Ende als hy aen die plaetse ghecomen
was/ seyde hy tot hen: Biddet / op dat
ghy niet in versoeckinghe en coemt.
41 c Eñ hy werdt van hen d ghescheyden/
ontrent eenen steenworp / ende knielde
neder ende badt/
42 Seggende: Vader / soo ghy wilt/ neemt
desen Drinckbeker van my wech: noch=
tans niet mijnen/ e maer uwen wille ghe=
schiede.
43 Ende van hem werdt ghesien een En=
gel wt den Hemel/ hem versterckende.
44 f Ende in bangher aenvechtinghe we=
sende/ badt hy g dies te vierigher. Ende
zijn sweet werde gelijck druppelen bloets/
h † op der Aerden af loopende.
45 Eñ als hy vanden ghebede opghestaen
was/ quam hy tot zijne Discipulen / ende
vandtse slapende van droefheyt.
46 Ende seyde tot hen: Wat slaept ghy=
lieden/ Staet op/ ende biddet / op dat ghy
niet in versoeckinghe en comet.
47 i Eñ als hy noch sprack/ siet / een scha=
re/ ende een vande twaelue ghenaemt Iu=
das/ ghinck hen voor / ende quam by Ie=
sum om hem te cussen.
48 Ende Iesus seyde tot hem: Iuda/
verraet ghy den Sone des menschen met
eenen cusse?
49 Ende die by hem waren/ siende wat daer
voorhanden was/ seyden tot hem: Heere
sullen wy met den Sweerde slaen?
50 Ende een van hen sloech des Ouerprie=
sters Dienstknecht/ ende hieu hem zijn rech=
ter Oore af.
51 Ende Iesus antwoordde / ende seyde:
k Laetse ghewordẽ dus verre. Ende
raeckte zijn oore aen/ ende heelde hem.
52 l Ende Iesus seyde tot de Ouerprie=
sters ende Hooftmannen des Tempels/
ende Ouderlinghen die tot hem ghe co=
men waren: Ghy lieden zijt wtghegaen
met Sweerden ende Stocken / als tot
eenen Moordenaer.
53 Als ick dagheli cx by ulieden was inden
Tempel/ soo en hebt ghy uwe handen aen
my niet wtghesteken: maer dit is uwe ure
ende macht der duysternisse.
54 m Ende sy leydden hem ghevanghen/
ende brachten hem tot des Ouerpriesters
huys. Ende Petrus volchde van verre.
55 n Ende als sy midden in der Sale vyer
ontsteken hadden / ende te samen saten/
sat Petrus midden onder hen.
56 Ende een Dienstmaecht siende hem by
den lichte sitten / als sy hem wel besien
hadde/ seyde sy: Dese was oock met hem.
57 Maer hy versaeckte hem / segghende:
Vrouwe/ ick en kenne hem niet.
58 Ende een weynich daer nae / een ander
hem aensiende / seyde: Ghy zijt oock een
van dien. Ende Petrus seyde: Mensche/
ick en ben niet.
59 Ende ontrent een vre daer nae / ver=
sterckte dat een ander/ segghende: Inder
waerheyt/ dese was oock met hem: want
hy is oock een Galileersch man.
60 Ende Petrus seyde: Mensche / ick en
weet niet wat ghy segt. Eñ terstondt als
hy noch sprack/ craeyde de Hane.
61 Ende de Heere hem ommekeerende/ sach
Petrum aen: ende Petrus werdt ghe=
dachtich des woordts des Heeren / na=
melick/ hoe hy hem ghesepdt hadde: o Eer
de Hane craeyen sal / suldt ghy my drie=
mael versaken.
62 Ende Petrus ghinck wt/ ende weende
bitterlick.
63 p Ende de mannen die Iesum hielden/
bespotteden hem/ q slaende hem.
64 Ende als sy hem ouerdeckt hadden/
sloeghen sy zijn aensicht / ende vraechden
hem/ segghende: Propheteert / wie ist die
v gheslaghen heeft?
65 Ende vele andere lasteringhen seyden
sy teghen hem.
66 r Ende als het dach ghewordden was/
werden de Ouderlinghen des volcks ver=
gaderdt / ende de Ouerpriesters ende
Schrif gheleerde / ende brachten hem in
haren Raet.
67 Segghende: Zijdy f Christus? segghet
ons. Ende hy seyde tot hen: In dien ick t
v lieden segghe/ soo en sult ghyt niet ghe=
looven:
68 In dien ick v lieden oock vraghe/ soo en
sult ghy my niet antwoorden / noch los
laten.
69 t Vā nu voortaē/ sal de Sone des men=
schē sittē ter rechter hāt der cracht Gods.
70 Ende sy seydē alle: Zijdy dan de So=
ne Godts? Ende hy seyde tot hen: Ghy lie=
den segghet dat icket ben.
71 Ende sy seyden: Wat behoeuen wy
meer ghetuyghenisse? want wy hebbent
seluer wt zijnen monde ghehoort.

Marginal notes:
n Matthe. 20.20. Mar.10.42
o Gr. Wel=daders.
p 1. Pet.5.3.
q Luc.9.48.
* Griecx/ Iongste
r Ioā.13.14 Philip. 2.7.
* Luc.12.32.
s Ofte/ be=rette.
t Matthe. 19.28. Sapi.3.8. Apoc.3.21.
u 1. Pet.5.8.
x Oft/ op=houde/ ver=gae.
y De Aposte=len en ghe=brack niet.
z Mat.10. 9. Mar.6.8. Luc.9. 3.
Of/ sack.
a Esa.53.12
Christus in den Hof.
b Matthe. 26.36. Mar.14. 32 Ioan.18.1.
c Matthe. 26.39.
d Griecx/ afgetrockt.
e Christi gebedt. Ioā.6.38.
f Ioā.12.27
g Oft/ te la=ger.
h † Anders dat op der Aerden af=loopt.
i Iudas ver=raedt Chri=stum cussen=de.
Mat.26/46 Mar.14.43 Ioan.18.3.
Malchus oore afghe=houwen.
k Oft/ Laet af/ dus ver=re moest we=sen.
l Mat.26.55. Mar.14.48
m Matth. 26.50. Mar.14.53. Ioā.18.24.
n Matth. 26.69. Mar.14.54 66. Ioan.18.16
Petri ver=loocheninghe/
Christus aensiet Pe=trum.
o Matth. 26.34.75. Mar.14.76 Ioan.13.38.
p Matthe. 26.67. Mar.14.64
q Ioā.19.2
Iob.16.10. Esai.50.6.
r Matt.27.1. Mar.15.1. Luc.22.66. Ioan. 18.28
Psalm/2.2.
f Dat is/de Ghesalfde. Christus be lijdt dat hy de Sone Gods is.
t Matthe. 16. 27. ende 24.30. ende 25.31. Mar.14. 62 Act.1.11. 1. Thes.4.16 2. Thes.1.10 Apoca.1.7. Daniel 7.9.

Dat xxiij. Capittel.

1. Christus hardelick ghehandelt door Pilatus ende Herodes/18. van Barrabas/ 26. van Simon van Cyrenen/ 27. de weeninge der vrouwẽ/ 33. van zijne cruycinge/ ende vande twee Moordenaers / 34. zijne vriendelickheydt tot zijne vyanden/ 40. hy bekeert eenen Moordenaer / eñ meer andere in zijnen doot/ 50. eñ wordt begrauen.

a Mat.27.1 Mar.15.1 Joan.18.28
1 Ende a de gheheele menichte stondt op/
ende leydden hem tot Pilatum:
2 Eñ begonsten hem te beschuldighen
segghende: Wy hebben desen beuonden
b mat.17.25 ende 22.21. Rom 13.7 dat hy het volck verkeert: b ende verbiedt
den Keyser schattinge te geuen: c seggende
dat hy selue d Christus de Coninck is.
c Act.17.7. 3 e Ende Pilatus vraechde hem/ segghende:
d Dat is/ de gesalfde. Zijt ghy de Coninck der Joden? Hy
antwoorde hem eñ seyde: Ghy segt het.
e Mat.7.11 Mar.15.2 Joan.18.33. 4 Ende Pilatus seyde tot de Ouerpriesters
ende de schare: Ick en vinde gheen
schult in desen mensche.
5 Ende sy versterckten meer/ segghende:
Hy maeckt het volck oproerich / leerende
door gheheel Judeam/ beginnẽde van Galilea
tot hier toe.
6 Als Pilatus vã Galilea hoorde/ vraechde
hy/ of die mensche een Galileer ware.
f Luce 3.1. 7 f Ende als hijt vernomen hadde / dat hy
Christus wordt tot Herodem ghesonden. wt Herodis g heerschappie was /so sandt
hy hem tot Herodem/ de welcke oock selue
in die daghen in Jerusalem was.
g Grieck. Macht. 8 * Ende als Herodes Jesum sach / verblijdde
* Luce 9.7. hy seer / want hy hadde hem ouer
Herodes hoopte teecken te sien. lange tijt begheert te sien / daerom dat hy
vele van hem ghehoort hadde/ ende hoopte
dat hy eenich Teecken van hem soude sien
ghescieden.
9 Ende hy vraechde hem met vele woorden/
Christus swijcht. maer hy en antwoordde hem niet.
10 Ende de Ouerpriesters ende Schriftgheleerde
stonden daer by/ ende beschuldichden
hem sterckelick.
11 Eñ als hem Herodes met sijne h bende
h Of/ Hofgesin. veracht ende bespot hadde/ dede hy hem
een wit Cleedt aen/ ende sandt hem weder
tot Pilatum.
12 Ende in dien seluen daghe werden Pilatus
eñ Herodes gheurienden met malcanderen
/ want daer te voren vyandtschap
tusschen hen was.
13 i Ende als Pilatus de Ouerpriesters
i mat.27.23 Mar.15.14 Joan.18.38 ende 19.4. ende de Ouerste / eñ het volck by een gheroepen
hadde/ seyde hy tot hen:
14 Ghy lieden hebt desen mensche tot my
Pilatus wil Christũ los laten. ghebracht/ als eenen die het volck verkeerende
is / ende siet / ick hebbe hem voor v
lieden ondervraecht / ende en vinde in
hem gheen schult daer ghy lieden hem
mede beschuldicht.
15 Ja noch Herodes oock/ want ick hebbe
v lieden tot hem ghesonden: eñ siet / hem
en is niet gedaen dat de doot weerdich is
16 Daerom sal ick hem castijden eñ ontslaẽ.
17 k Ende hy moeste hen op elcke Feeste
k mat.27.15 Marc.15.6. Joan.18.39. des Pascha eenen los laten.
18 Ende alle de menichte riep / segghende:
l Act.3.14. l Wech met desen / eñ laet ons Barrabã los.
19 De welcke was om eenen Oproer die in
de stadt gheschiedt was/ eñ om eenen dootslach/
in de gheuanckenisse geworpen.
De Joden begheeren Christum gecruyst/ eñ Barrabam los gelaten te hebben. 20 Soo sprackse Pilatus wederom aen/
willende Jesum los laten:
21 Maer sy riepen teghen / segghende:
Cruyst hem.
22 Ende hy seyde derdemael tot hen: Wat
heeft dese doch quaets gedaẽ? Ic en hebbe
gheen schult des doots in hem geuonden;
daerom sal ick hem castijden/ eñ los latẽ.
23 Maer sy hielden aen met luyder stemmen/
ende eysschten dat hy soude ghecruyst
worden. Ende hare / ende der Ouerpriesters
stemmen werden gheweldich.
24 m Ende Pilatus oordeelde dat haren m mat.27.26
eysch ghescieden soude. Mar.15.15.
25 Ende liet los den genen die om den Oproer Joan.19.16
eñ dootslach in de gheuanckenisse gheworpen
was/ den welcken sy begheerden:
ende Jesum gaf hy ouer tot haren wille.
26 n Ende als sy hem wech leydden/ namen n mat.27.32
sy eenen Simon van Cyrenen/ die van den Mar.15.21.
Acker quam / ende leyden hem het Cruyce
op/ dat hijt achter Jesum droeghe.
27 Ende hem volchde een groote menichte Vrouwen die Christũ beweenen.
volcx / ende Vrouwen / de welcke hem
oock beclaechden ende beweenden:
28 Ende Jesus omghekeert tot haer/ seyde: De verwoestinghe Jerusalem.
Ghy Dochters van Jerusalem / en weent
niet ouer my / maer weent ouer v seluen/
ende ouer uwe kinderen.
29 Want siet de daghen comen/ in de welcke
men segghen sal: o Salich zijn de onvruchtbare/ o Of/ gheluckich.
ende de buycken die niet ghebaert
en hebben / ende de borsten die niet
ghesoocht en hebben.
30 Dan sullen sy beghinnen te segghen tot
de Berghen: p Valt op ons/ ende tot de p Esa.2.19.
heuuelen / Bedeckt ons. Osee 10.9.
31 q Want indien sy dit doen * indẽ groenen Apo.6.16.
houte/ wat sal in den dorren gescieden? ende 9.6.
32 r Ende daer werdden oock twee andere q 1 Pet.4.17
Misdaders ghelevdt / om met hem ghedoodt * Gr. in den vochtighen houte.
te worden.
33 s Eñ als sy quamen op de plaetse ghenaemt
Hoofdscheel plaetse/ daer cruysten r Joã.19.18
sy hem/ ende de Misdaders: den eenen ter s mat.27.38
rechter/ eñ den anderẽ ter slincker handt. Mar.15.22
34 Ende Jesus seyde: t Vader vergheuet t Acto.7.60
hen/ want sy en weten niet wat sy doen. 1 Corin.4.12
u Ende sy deylden sijne cleederen/ werpende u mat.27.35
het lot daerom. Mar.15.24
35 Ende het volck stondt ende aensacht: de Joan.19.23
Ouerpriesters x bespotteden hem oock met Psal.22.19.
hen / segghende: Hy heeft andere gheholpen/ Christus aen t Cruyce bespot.
dat hy nu hem seluen helpe / is hy die
y Christus / de wtuercoren Godts.
36 Eñ de Crijchsknechten quamẽ oock toe x Grieck/ rumpselden den neuse.
eñ bespotteden hem / hem edick biedende/
37 Ende segghende: Indien ghy de Coninck
der Joden zijt / so helpt v seluen. y Dat is/ de Gesalfde
38 z Ende daer was oock een opschrift bouen
hem ghescreuen met Griecksche/ Latijnsche z mat.27.37
/ ende Hebreeusche letteren: Mar.15.26
DESE IS DE CONINCK DER Joan.19.19.
JODEN.
39 Ende een van de Misdaders die daer De een Moordenaer lastert Christum.
ghehangen waren/ lasterde hem/ eñ seyde:
Indien ghy Christus zijt / soo helpt v seluen
ende ons.
40 Maer de ander antwoordende strafte
hem/ segghende: Vreest ghy oock Godt
niet/ daer ghy in het selue oordeel zijt?
41 Eñ wy doch ten rechten / want wy ontfangen
wat onse wercken weert zijn: maer
dese heeft niet onbehoorlicx gedaen.
42 Ende hy seyde tot Jesum: Heere ghedenckt De gheboodene moordenaer wordt salich.
myner / als ghy in v Coninckrycke
comt.
43 Ende Jesus seyde tot hem: Voorwaer
segghe ick v: Heden sult ghy met my inden
Paradijse wesen.
44 a Ende het was ontrent der sester vren/ a mat.27.45
ende daer quam duysternisse ouer de gantsche Mar.15.33.
Aerde/ totter Negenster Vre. Christus sterft.
45 Ende de Sonne werdt verduystert / ende
de Voorhanck des Tempels scheurde
midden in twee.

Ende

b Psal.31.6. 46 Ende Jesus riep met luyder stemmen/
Acto.7.60. eñ seyde : b Vader/ in uwe handen sal ick
c Of/ te mynen Geest c beuelen. Eñ als hy dat ghe-
bewaren sept hadde/ so heeft hy den gheest gegeuen.
setten. 47 d Eñ als de Hooftman ouer hôdert sach
dat daer geschiedde/ prees hy God/ eñ sey-
de: waerlic dese mēsche was rechtuerdich.
48 Eñ alle de scharen die daer te samen ge-
d mat.27.54 comen waren / tot deser aenschouwinghe/
Mar.15.39. aenschouwende dat daer ghesciede/ sloe-
gen hare borsten eñ keerden wederom.
49 Ende alle syn bekenden stonden van ver-
re / ende de Vrouwen die hem wt Galilea
leedtwesen mede nageuolcht waren/ siende dit aen.
50 e Ende siet/ een man met name Joseph/
die een Raetsheere was / een goet ende
Rechtueerdich man :
51 Dese en hadde niet bewillicht in haren
Joseph van Raedt/ eñ daet/ ende was van Arimathea
Arimathea de Joedtsche Stadt/ de welcke oock selue
e mat.27.57. verwachtede het Coninckrÿcke Gods.
Mar.15.43 52 Dese ginck tot Pilatum ende begheerde
Joan.19.38 het Lichaem Jesu.
53 Ende hy nam hem af / eñ wandt hem in
een fijn lijnwaedt/ f ende leyde hem in een
graf dat in een steenrotze wtghehouwen
Christus was/ daer noyt niemandt in geleyt was.
wordt be- 54 Ende het was de dach der voorberey-
grauen. dinghe/ ende de Sabbath quam aen.
mat.12.40 55 Ende de vrouwen die nauolchden/ g (de
ende 26.11. welcke met hem ghecomen waren wt Ga-
ende 27.59 lilea /) besaghen het Graf/ ende hoe syn
Mar.15.46. Lichaem geleyt was.
g Luce 8.2. 56 Ende sy wedergheekeert zijnde/ bereyd-
den specerie eñ salue / eñ op den Sabbath
hebben sy gherust nae der Wet.

Dat xxiiij. Capittel.

1. Christus opgestaē vertooont hem den vrouwen/ 13. den tween op den wech/ 36. allen synen Discipulen/ 44. ende als hyse onderwesen heeft / is hy opghenomen ten Hemel/ 53. hare dagelijcksche oeffeninge.

a Mat.28.1 1 E Nde a op den eersten dach der b Sab-
Mar.16.1. bathen seer vroech/ ginghen sy tot den
Joan.20.1. graue / dragende de specerien die sy be-
b Gr. tis/ reydt hadden/ ende sommige met haer.
(?) wachs 2 . Ende vonden den steen van den graue
na den af gewentelt.
Sabbath. 3 Ende ingheghaen zijnde / vonden sy het
Lichaem des Heeren Jesu niet.
c Of/ twijf- 4 Eñ het geschiedde als sy daerom c ver-
felden zaecht waren / siet/ soo stonden twee man-
nen by haer in blinckende cleederen.
d De Enghe- 5 Ende als sy nu veruaert waren / eñ het
len spreken Aensicht nae der Aerden boghen / seyden
de Vrou- die mannen tot haer : Wat soeckt ghy den
wen aen. leuendigen d by den dooden?
d Gr. met 6 Hy en is hier niet/ maer hy is opgestaē:
e mat.17.21 e Gedenckt hoe dat hy u lieden ghesepdt
ende 17.22. heeft/ als hy noch in Galilea was /
ende 20.18. 7 Seggende: De Sone des menschē moet
Marc.8.31. ouergeleuert worden in der sondigen men-
ende 9.31. schen handen/ ende gecruyst worden/ ende
ende 10.33 ten derden dage weder opstaen.
Luce 9.22 8 Ende sy ghedachten syner woorden.
ende 18.31. 9 Ende f wederom ghekeert zijnde van
f De vrouwē den graue / boodtschapten alle dit den el-
boodtschap- uen/ ende allen den anderen.
pen den A- 10 Het was Maria Magdalena/ eñ Jo-
postelen dat anna/ eñ Maria Jacobi/ ende andere met
Christus haer/ die dit tot de Apostelen seyden.
verresen is. 11 Eñ hare woorden scheen hen als ÿdele
g Mat.28.8 clappingen/ ende en gheloofden haer niet.
Mar.16.8 12 g Ende Petrus stondt op/ ende liep tot
Petrus den graue/ ende nederbuckende/ sach hy de
loopt na dē lijnen doecken alleen ligghen/ ende ghinck
graue. wech / verwonderende by hem seluen van
Joā.20.3. dat daer geschiedt was.

13 h Ende siet/ twee van hen ghinghen te h mar.16.12
dien seluen dage na een Vleck dat tsestich
i Stadien van Jerusalem was/ ghenaemt i 24 stadien
Emaus. maken een
14 Ende sy spraken onder malcanderē van vre gaens.
alle dese dingen die geschiedt waren.
15 Ende het ghesciedde / de wyle sy spra-
ken ende vernaerchden / k dat Jesus by k mat.18.29
quam/ ende met hen ghinck / Luce 24.35.
16 Ende hare ooghen werden ghehouden
dat sy hem niet en bekenden.
17 Ende hy seyde tot hen : Wat Redenen
zijn dit / die ghy wandelende onder mal-
canderen handelt/ ende zijt droeuich?
18 Eñ een ghenaemt Cleophas/ antwoord-
de / eñ seyde tot hem : Zijt ghy alleen een
Vremdelinck te Jerusalem / l die niet en l Gr. eñ en
weet wat daer in dese dagen geschiedt is? wetet niet?
19 Eñ hy seyde tot hen : Wat? Sy seyden
hem: Van Jesu van Nazareth/ in dewelc- m Luce 7.16
ke een Propheet was / crachtich in werc- Joan.4.19.
ken eñ woorden/ voor God eñ den volcke. ende 6.14.
20 Eñ hoe hem onse Ouerpriesters eñ O-
uerste ouergeleuert hebben tot dē oordeele
des doodts/ eñ hebben hem ghecruyst.
21 Ende wy hoepten dat hy was de ghe-
ne die n Israel verlossen soude: ende oock n Acto.1.6.
bouen dit alles / ist heden de derde dach
dat het geschiedt is.
22 o Maer oock hebben ons sommighe o Mat.28.8
van onse Vrouwen verschrickt / de welcke Mar.10.10
vroech in den morghenstondt tot den gra- Joā.20.12.
ue gheweest zijn.
23 Ende als sy sijn lichaem niet en von-
den/ quamen sy/ seggende/ dat sy oock een
ghesicht der Engelen ghesien hadden/ die
segghen dat hy leeft.
24 Ende sommige van die met ons waren/
zijn tot den graue ghegaen / eñ beuonden
ghelijck oock de vrouwen geseyt hadden/
maer hem en sagen sy niet.
25 Ende hy seyde tot hen : O Onuerstan-
dige ende trage van herten om te gheloo-
uen alle het ghene dat de Propheten ghe-
sproken hebben.
26 p Moste Christus niet also lijden/ ende p Esa.50.6.
tot syn eerlijckheyt ingaen? ende 53.5.
27 q Ende hy begonst vā Mose eñ r alle de q Gen.3.15.
Propheten/ eñ leyde hen wt in alle de schrif ende 22.18.
ten/ wat van hem seluen geschreuen was. ende 26.4
28 Ende sy quamen by dat Vleck daer sy ende 49.10
henen gingen/ ende hy gelijet hem ghelyck Deut.18.15
of hy verder gaen soude. r Psal.131.11
29 s Ende sy dwonghen hem / segghende: Esaie 4.2.
Blijft by ons/ want het is by den Auont/ ende 7.14.
ende de dach is ghedaelt. Ende hy ghinck ende 9.6.
in / om by hen te blijuen. ende 40.10.
30 Ende het ghesciede als hy met hen ter Jerem.23.5
Tafel ghesetten was/ nam hy het Broodt/ ende 33.14.
danckte/ eñ brack het/ ende gaft hen. Ezech.34.23
31 Ende haer ooghen werdden gheopent/ ende 27.34.
ende sy kenden hem. Ende hy t bequam Dani.9.24
wt haren oogen. Mich.7.20
32 Eñ sy seyden tot malcanderen : Brand- s Gen.19.2.
den onse herten niet in ons / als hy met Jud.19.20
ons sprack op den wech / ende als hy ons Acto.16.15.
de Schrift opende? Hebr.13.2
33 Ende sy stonden op te dier seluer vre / t Grieck/
ende keerden wederom nae Jerusalem/ eñ wert on-
vonden tsamen vergadert de elue/ ende die sienlick van
met hen waren/ hen.
34 Segghende: De Heere is waerlick op-
gestaen/ ende is van Petro gesien.
35 Ende sy oock/ vertelden dat inden wech
ghesciedt was/ ende hoe hy van hen be-
kent wert in het breken des Broots.
36 u Ende als sy dit seyden/ stondt Jesus u mar.16.14
selue midden onder hen / eñ seyde tot hen : Joan.20.19
Vrede zy met u lieden. 1.Corin.15.5

37 Ende sy verVaert ende verschrickt zijnde/ meynden dat sy eenen Gheest sagen.

38 Ende hy seyde tot hen: Wat zijt ghy-lieden beroert? ende waerom climmen die ghedachten in uwe herten?

39 Aenschouwt mijne handen/ ende mijne voeten/ want ick bent selue. Tast my/ ende siet/ want een Gheest en heeft noch vleesch noch beenderen/ gelijck ghy lieden siet dat ick hebbe.

40 Ende als hy dit ghesept hadde/ toonde hy hen de handen ende de voeten.

41 Ende als sy noch van blijschap niet en gheloofden/ ende hen verwonderden/ seyde hy tot hen: x Hebt ghy lieden hier wat te eten? — x Ioa. 21.10

42 Ende sy gauen hem een stuck ghebraden visschs/ ende van honichraten.

43 Ende hy namt/ ende at het voor hen.

44 Ende seyde tot hen: y Dit zijn de woorden die ick tot v lieden sprack als ick noch by v was/ namelick dat het noodich was alles veruult te worden al wat van my gheschreuen is in de Wet Mosis/ ende Propheten ende Psalmen. — y Mat.16.21 ende 17.22. ende 20.18. Mar.8.31. ende 9.31. ende 10.33 Luce 9.22. ende 18.31.

45 Doe opende hy haer verstandt/ dat sy de Schriften verstonden. — ende 24.6.

46 Ende seyde tot hen: z Also isset gescreuen/ ende alsoo moeste Christus lijden/ ende ten derden daghe weder opstaen van de dooden: — z Psal. 22.7 Acto.17.3.

47 Ende in sijnen Naeme bekeeringhe ende a vergeuinge der sonden ghepredickt worden b onder alle volcken/ c beghinnende van Jerusalem. — a Act.13.38 1.Ioa. 2.12. b Os/ in.

48 Ende ghy lieden zijt hier van getuyghen. — c Acto. 2.4

49 d Ende siet/ ick sal de belofte mijns Vaders op v lieden seynden/ e Blijft f ghy lieden dan in de Stadt Jerusalem/ tot dat ghy aengedaen wordt met crachte wt den Hoochsten. — d Ioa.14.26 ende 15.26. ende 16.7 e Grieck. sit. f Act.1.4.

50 g Ende hy leyde se wt tot Bethanien/ ende hief sijne handen op/ ende segende se. — g mat.26.32 ende 28.10

51 h Ende het gheschiedde als hy se segende/ dat hy van hen scheyde/ ende voer op nae den Hemel. — Mar.14.28 ende 16.7. h mar.16.19 Act.1.9.

52 Ende sy aenbaden hem/ ende keerden wederom na Jerusalem met grooter blijschap

53 Ende sy waren alle tijdt in den Tempel God louende ende prijsende/ Amen.

Argument
Op het Euangelium Joannis.

Ioannes heeft seer late (ghelijckmen seyt) sijn Historie vanden Woorde dat vleesch geworden was/ gescreuen/ ende int licht ghebracht. Hy hadde sonder twijfel ghesien wat Mattheus ghescreuen hadde. So heeft hy dan gedacht sommige Leere ende Sermoonen Christi daer by te stellen/ ende de dinghen die Mattheus scheen wtgelaten/ ofte te cort beschreuen te hebben. Daerom salmen wt dese twee Historien te samen geuoecht/ een seer volcomen Historie hebben/ van alle schoone dinghen die Christus ghedaen ende gesproken heeft.

HET HEYLIGHE Euangelium beschreuen door Ioannem.

Dat Eerste Capittel.

1. De Godheydt/ 14. menschheyt ende ampt Jesu Christi/ 19. het ghetuyghenisse Joannis / 39. ende van andere door Jesum geroepen.

1 In den beghinne was het Woordt/ ende het Woordt was by Godt/ ende dat Woordt was Godt. — a Gene. 1.1 Psalm. 33.6 Ephes.3.9.

2 Dit was inden beginne by Godt. — Coloss.1.16.

3 a Alle dinghen zijn door dat selue ghemaeckt/ ende sonder dat selue en is niet gemaeckt/ van dat gemaeckt is. — Hebr.1.2 b Ioa 5.26

4 b In den seluen was het leuen/ c ende het leuen was het licht der menschen. — c Ioan.8.12. ende 9.5.

5 d Ende het licht schijnt in de duysternisse: ende de Duysternisse heeft dat Licht niet begrepen. — ende 12.46 d Ioan 3.19 e Mat.3.1.

6 e Daer werdt een mensche van Gode gesonden/ wiens Naem was Joannes. — Mar.1.2 Luce 3.2.

7 Dese quam tot ghetuygenisse/ om dat hy van den lichte soude ghetuygen/ op dat sy alle door hem gheloouen souden. — ende 7.27 Ioan.1.33 Mala 3.1.

8 Hy en was dat licht niet/ maer was ghesonden op/ dat hy soude van dien Lichte ghetuyghen. — f Ioan.8.12 ende 9.5. ende 12.35.46

9 f Dat warachtige Licht was dese die al len menschen verlicht/ comende in de werelt. — ende 18.37

10 Hy was in de werelt: g ende de werelt is door hem ghemaeckt: ende de Werelt en heeft hem niet ghekent. — g Hebr. 1.2. h Grieck. in het sijne.

11 Hy is ghecomen h tot de sijne/ ende de sijne en hebben hem niet aenghenomen. — i Esa. 56.4. Roma 8.15. Gal. 3.26

12 i Maer alle die hem aenghenomen hebben/ dien heeft k hy macht ghegheuen kinderen Godts te worden/ namelick/ die in sijnen Naem gelooven. — 1. Pet.1.4. 1. Joan.3.1. k Mat.1.16.23 Luce 1.31.

13 De welcke niet wt den bloede/ noch wt den wille des vleeschs/ noch wt den wille des mans/ maer wt Gode geboren zijn. — ende 2.7 Esa.7.14. l Bar.3.38.

14 k Ende het Woordt is vleesch ghe worden/ l ende heeft onder ons gewoont: m ende wy hebben sijne eerlickheyt gesien/ een eerlickheyt als des eenichghebooren van den Vader) n vol genaden ende waerheyts. — m Mat 17.2 2. Pet. 1.17. n Colo. 1.19 ende 2. 9. o Mat. 3.11

15 (o Joannes getuyghde van hem ende roept/ seggende: Dese is dien ick seyde: die nae my coemt/ ende voor my geweest is/ want hy was p eer dan ick.) — Mar.1.7. Luce 3.16. Ioa.1.26.30 p of meerd.

16 q Ende van sijner volheydt hebben wy alle ontfangen/ ende genade voor genade. — q Colo. 2.10

17 r Want de Wet is door Mosen ghegeuen/ maer de Genade ende de Waerheydt door Jesum Christum geworden. — r Exo.20.8.

18 s Niemandt heeft oyt Godt ghesien/ de eenichghebooren Sone / die in den schoot des Vaders is/ die heuet ons verclaert. — s Exo.33.20. Deut. 4.12 1.Tim.6.16 1.Ioa 4.12

19 t Ende dit is de ghetuyghenisse Joannis/ als de Joden wtsonden van Jerusalem Priesters ende Leuiten/ om hem te vraghen: Wie zijt ghy? — t Ioan.5.33

20 Hy beleedt het ende versaeckte niet/ ende beleet/ u segghende: Ick en ben de x Christus niet. — Het getuyghenisse

21 Ende sy vraechden hem: Wat dan? Zijt ghy Elias? Ende hy seyde: Ick en ben niet. Zijt ghy y een Propheet? Ende hy antwoorde: Neen. — Joannis va Christo. u Act. 13.25. x Mat 16/

22 So seyden sy dan tot hem: Wie zijt ghy? op dat wy antwoort geuen moghen den ghenen die ons gesonden hebben: Wat segt ghy van v seluen? — Gesaelsde. y Deu 18.18

23 Hy seyde: z Ick ben de Stemme des
genen die roept in de Woestyne. Maeckt
recht den wech des Heeren / ghelyck Esa-
ias de Propheet geseyt heeft.
24 Ende die ghesonden waren / waren wt
de Phariseen.
25 Ende sy vraechden hem / ende seyden
tot hem: Wat doopt ghy dan / indien ghy
die b Christus niet en zijt / noch Elias /
noch c die Propheet?
26 Joannes antwoordde hen / ende seyde:
d Ick doope inden Water / maer hy staet
midden onder v lieden / dien ghy niet
en kent.
27 Hy ist / die nae my coemt / de welcke
e voor my gheweest is: wien ick niet weer-
dich en ben syne schoenriem te ontbinden.
28 Dit gheschiedde in f † Bethabara ouer
den Jordaen, daer Joannes doopte.
29 Des anderen daechs sach Joannes Je-
sum tot hem comen / ende seyde: Siet
g dat Lam Godts / dat de sonde des We-
relts wech neemt.
30 Dese ist daer ick van seyde: Nae my
coemt een Man / de welcke h voor my ge-
weest is, want hy was i eer dan ick.
31 Ende ick en kende hem niet: maer op
dat hy Israeli soude gheopenbaert wor-
den / daerom ben ick ghecomen te doopen
in den watere.
32 k Ende Joannes ghetuychde / segghen-
de: Ick hebbe ghesien den Gheest neder
dalen / ghelijck een Duyue wt den Hemel /
ende bleef op hem.
33 Ende ick en kende hem niet: maer die
my ghesonden heeft om te doopen inden
water / die seyde tot my: Op wien ghy
sult den Gheest sien neder dalen / ende op
hem blijuen / die selue ist / die inden heyli-
ghen Gheest doopt.
34 Ende ick hebt ghesien / ende betuycht /
dat dese de Sone Gods is.
35 Des anderen daechs stont Johannes
wede om / en twee van zijne Discipulen:
36 En als hy Jesum sach wandelen / seyde
hy: l Siet het Lam Godts.
37 Ende die twee zijne Discipulen hoor-
den hem dat spreken / en volchden Jesum.
38 Ende als hem Jesus omkeerde / ende
sach dat sy hem volchden / seyde hy tot
hen: Wat soeckt ghy lieden? Sy seyden
tot hem: Rabbi dat is / m verduytscht /
te segghen: Leeraer / waer n woondy?
39 Hy seyde tot hen: Coemt / ende siet het.
Sy ghingen ende sagen waer hy woonde /
ende bleuen dien dach by hem. Het was
ontrent o de thienste vre.
40 Andreas de Broeder Simonis Petri
was een van dese twee die het van Joan-
ne gehoort hadden / ende hem naevolchden.
41 Dese vandt eerst Simonem zijnen broe-
der / ende seyde tot hem: Wy hebben ghe-
vonden den Messiam / dat is verduytscht /
de Ghesalfde.
42 En hy brachte hem tot Jesum. Ende als
hem Jesus aensach / seyde hy: Ghy zijt
Simon de sone Jona: p Ghy sult genaemt
worden Cephas, dat is wtgeleyt / q Steen.
43 Des ander daechs wilde Jesus wt-
gaen nae Galileam / ende vandt Philip-
pum / ende seyde tot hem: Volcht my nae.
44 r Ende Philippus was van Bethsaida /
wt der stadt Andree ende Petri.
45 Philippus vandt s Nathanael / en seyde
tot hem: Wy hebben dien ghevonden /
van welcken t Moses inde Wet / ende
u de Propheten ghescreuen hebben / na-
melick / Jesum van Nazareth / den Sone
Josephs.

Esa.40.3. Mat.3.3. Mar.1.3. ...uce 3.4. ... dat is / Ghesalfde. Deu.18.28 Mat.3.11 Mare.1.7. ...uce 3.16. ...ct 1.5. Of / weer-...ghet is ...an ick. † And. Be-...hania. Esai.53.5. ...Cor.5.7. Joa.1.36. Oft, weer-...ghet is ...an ick. Oft / meer-...er. ...oannes ...etuycht. ...at Chri-...tus ghecō-...men is. mat.3.16. Marc.1.10. ...uce 3.21. ...oe Joan-...es Chri-...stum kent. ...hristus ...et Lam ...odes. Exod.12.3. Esai.53.7. ...ct.8.32. Joan.1.29. ...oannis. ...iscipulen ...olgē Chri-...stum / ...n Gr. / wt-...geleyt. ...Gr. blijft ...hy. Dat is / ...wee vren ...oor auōt: ...dāt oердach ...adde ...waelf vrē / ...ekenende ...ander son-...en opganc ...en / tot der ...onnen on-...erganck. ...hristus. mat.16.18 ...Griecx / ...etrus. ...hilippus. Joa.12.21. Joan 21.2 Gen.3.15. Deut.18.15. ...sa.7.12. Psa.132.11 Esai.4.2. Jerem.23.5. Ezec.34.24. ende 37.24 Dane.9.24 Mich.7.20

46 En Nathanael seyde tot hem: Mach
van Nazareth wat goets comen? Philip-
pus seyde tot hem: Coemt / ende siet het.
47 Jesus sach Nathanael tot hem comen /
ende seyde van hem: Siet waerlick een
Israelite / in welcken gheen bedrooch en is.
48 Nathanael seyde tot hem: Waer van
kent ghy my? Jesus antwoordde, en seyde
tot hem: Eer v Philippus riep / daer ghi
onder den Vijgheboom waert / sach ick v.
49 Nathanael antwoordde / ende seyde tot
hem. x Rabbi ghy zijt de Sone Godts / x dat is / Lee-
ghy zijt de Coninck Israels. raer.
50 Jesus antwoordde / ende seyde tot hem:
y Ghy ghelooft om dat ick v geseyt hebbe. y Anders /
Ick sach v onder den Vijgheboom: ghy gelooft ghy
sult grooter dinghen dan dese sien. etc.
51 Ende seyde tot hem: Voorwaer voor-
waer segghe ick v: z hier nae suldy den He- z Gen.28.12
mel gheopent sien / ende de a Enghelen op a mat.24.30
climmende ende nederdalende op den So- ende 28.18.
ne des menschen.

Dat ij. Capittel.

1. Christus verandert Water in Wijn /
17. drijft de Vercoopers wt den Tempel /
19. voorseyt zijn doodt ende opstandinghe /
23. ende bekeerter vele / 24. en betrout de
menschen niet.

1 Ende ten derden daghe werdt daer een water wort
Bruyloft ghehouden in Cana Galilee: in Wijn ver-
ende de Moeder Jesu was daer. andert inde
2 Ende Jesus was oock ghenoot, en zijne Bruyloft.
Discipulen / totter Bruyloft.
3 Ende als daer Wijn ghebrack / seyde dē
moeder Jesu tot hem: Sy en hebben ghee-
nen Wijn.
4 Ende Jesus seyde tot haer: Vrouwe /
a wat hebbe ick met v te doen? Mijn vre a Oft / Wat
en is noch niet ghecomen. is my ende
5 Zijn Moeder seyde tot de Dienaers; v? oft. Wat
Wat hy v lieden seydt, dat doet. gaet het mi
6 Ende daer waren ses steenen Waterva- ende v aen?
ten gheset / b nae der Joden reyninghe / b Mar.7.3.
en hielden elck twee oft drye c Metreten. c Metreta /
7 Ende Jesus seyde tot hen: Vult die wa- was omtrēt
tervaten met water. Ende sy vuldense eē Keulsche
tot bouen. ame.
8 Ende hy seyde tot hen: Schept nu / en-
de draghet tot den Opperdischmeester:
Ende sy droeghent.
9 Ende als de Opperdischmeester dat
Water dat Wijn geworden was / geproeft
hadde / ende wiste niet van waer de Wijn
ghecomen was / maer de Dienaers die
het Water geschept hadden / die wistēt) so
riep de Opperdischmeester dē bruydegom /
10 En seyde tot hem: Alleman set eerst den
goeden Wijn / en als men wel ghedroncken
is / dan den minsten: maer ghy hebt den
goeden Wijn tot nu toe behouden.
11 Dit beghin der teeckenen dede Jesus in De eerlick-
Cana Galilee / ende openbaerde zijn e eer- heyt Chri-
lickheyt: ende zijne Discipulen gheloof- sti.
den in hem.
12 Daer nae quam hy af nae Capernaum / Christus te
hy ende zijn Moeder / ende zijne Broe- Capernaū.
ders / ende zijne Discipulen / ende en ble-
uen daer niet vele daghen.
13 Ende het Pascha der Joden was nae
by: ende Jesus ghinck op nae Jerusalem. b mat.21.12
14 b En hy vant in den Tempel die daer Marc.11.15
vercochten Ossen ende Schapen / en Duy- Luce.19.45.
uen, ende de Wisselaers sittende. Christus
15 Ende hy maeckte een gheessel van snoer- worpet de
kens / ende dreef se alle wt den Tempel / koopers en
oock de Schapen ende Ossen: ende der verkoopers
Wisselaren ghelt stortte hy wt / ende keerde wt dē Tem-
de Tafelen omme. pel.

16 Ende seyde tot de gene die daer Duyuē
vercochtē: Weert dit van hier wech/ ende
en maeckt niet van mijns Vaders huys/
een Coophuys.
17 Ende zijne Discipulen werden ghedach=
tich dat daer gheschreuen is: e De yveri=
ghe liefde ws huys heeft mij verslonden.
18 Doe antwoordden de Joden/ ē seyden
tot hem: f Wat teecken bewijst ghy ons
g dat ghy dat doen meucht?
19 Jesus antwoordde/ ende seyde tot hem:
h Breeckt desen Tempel/ ende in drye da=
ghen sal ick hem oprechten.
20 Soo seyden hem dan de Joden: Ses ē
veertich Jaer lanck weet desen Tempel ge
timmert/ende sult ghy hem in drye dagen
oprichten?
21 Maer hy sprack vanden Tempel zijns
lichaems.
22 Als hy nu opghestaen was van de doo=
den/ werden de Discipulen zijns ghedach=
tich dat hy dat geseyt hadde/ ende sy ghe=
loofden de Schrift/ende den woorde dat
Jesus ghesproken hadde.
23 Ende als hy te Jerusalem was / op het
Pascha in het Feest/ vele ghelooffden in zij=
nen Naem die de teeckenen saghen die hy
dede.
24 Maer Jesus en betroude hemseluē hen
niet/ daerom dat hyse alle kende.
25 Ē dat hy niet en behoefde/ dat yemandt
getuyghenisse gaue van den mensche/ i want
hy wiste wat in den mensche was.

Dat iij. Capittel.

1. Christus onderwijst Nicodemum/ van de wedergeboorte 14. vanden ghelooue/ 16. ende van de liefde Godts tot der Werelt/ 27. Joannes gheeft ghetuyghenisse van Jesu.

1 ENde daer was een mensche wt den
Pharizeen/ ghenaemt a Nicodemus/
een Ouerste der Joden.
2 b Dese quam des nachts tot Jesum en=
de seyde: c Rabbi/ wy weten dat ghy zijt
een Leeraer/ vā Gode gecomē / d want nie=
mant en can dese teeckenen doen die ghy
doet/ ten sy dat Godt met hem sy.
3 Jesus antwoordde/ ende seyde tot hem:
Voorwaer voorwaer segghe ick v: Ten
sy dat yemant e anderwerf ghebooren wor=
de/ soo en can hy het Coninckrijcke Godts
niet sien.
4 Nicodemus seyde tot hem: Hoe can een
mensche gheboren worden als hy oudt is?
can hy weder in zijns moeders buyc gaen/
ende gheboren worden?
5 Jesus antwoorde: Voorwaer voorwaer
segghe ick v: f Ten sy dat yemant ghebo=
ren worde wt den water ē Geest/ so en can
hy ten Coninckrijcke Gods niet ingaen.
6 g Wat wt den vleesch gheboren is / dat
is vleesch: ende wat wt den Gheest ghebo=
ren is/ dat is Gheest.
7 Verwondert v niet dat ick v geseyt heb=
be: Ghy moet andermael geborē worden.
8 De h Wint blaest werwaert hy wil/ ē
ghy hoort zijn stemme: maer ghy en weet
niet van waer hy coemt/ noch waer hy he=
nen vaert. Alsoo is een yegelick die wt den
Gheest gheboren is.
9 Nicodemus antwoordde / ē seyde tot
hem: i Hoe can dat gheschieden?
10 Jesus antwoordde/ ē seyde tot hem:
k Zijt ghy een Leeraer Israels / ende en
weet ghy dit niet?
11 l Voorwaer voorwaer segghe ick v: Wy
spreken dat wy weten / ē ghetuyghen dat
wy gesien hebben/ē ghy lieden en neemt
onse ghetuyghenisse niet aen.

e Psal.69.10
f mat.12.38. ende 16.1. Marc. 8.11. Luce 11.29. Joan.6.30.
g Griecx/ dat ghy dat doet? Oft/ want ghy doet dat.
h mat.26.61 ende 27.39. Mar.14.58. ende 15.29.
Den Tempel/ dat is het lichaem Christi/ soude van den Joden ghebroken worden.
Vele geloouen aē Christum om de wonderdaden.
i 1.Sa.16.7. 1. Para.28.9 Psal.7.10. ende 103.14. Jere.11.20. ende 17.10. ende 20.12.
Nicodemus coemt tot Christum des nachts/ om gheleert te worden
a Joā.19.39
b Joā.7.50. ende 19.39.
c dat is/ Leeraer.
d Joan. 9. 16. 33.
e Oft / van bouen.
Wt Water ende Geest gheboren worden.
f Titi.3.5.
g Rom. 8.5.
h Oft de Gheest.
i Joan.6.52
k Oft / Ghy zijt.
l Joan.7.16 ende 8.28. ende 12.49. ende 14.24.

12 Indien ick v lieden Aerdtsche dinghen
gheseydt hebbe/ende ghy die niet en ghe=
looft/ hoe soudt ghy lieden ghelooven/ als
ick v Hemelsche dinghen seyde?
13 m Ē niemāt en isser opgevaren ten He=
mel/ dā die vanden Hemel neer gecomen is/
de Sone des mēschē die inden Hemel is.
14 o Ende gelijck Moses de Slanghe in=
der Woestijne verhooch heeft/ p also sal
de Sone des menschen verhoocht wordē:
15 Op dat een yegelick die in hem ghelooft/
niet en verderue / maer het eewighe leuen
hebbe.
16 q Want alsoo lief heeft Godt de Werelt
gehadt/ dat hy zijnen eenichgheboren So=
ne ghegheuen heeft/ r op dat een yegelick
die in hem ghelooft/niet en verderue maer
het eewighe leuen hebbe.
17 s Want Godt en heeft zijnen Sone in de
Werelt niet gesonden/ op dat hy de werelt
verdoemen soude: maer op dat de wereldt
door hem t behouden worde.
18 Wie in hem ghelooft die en wordt niet
u verdoemt: maer die niet en ghelooft/ die
is nu verdoemt/want hy en heeft niet ghe=
looft inden Naem des Eenichgeborenen
Soons Godts.
19 Ende dit is de x verdoemenisse / dat
y het Licht inde Werelt ghecomen is/ en=
de de menschen hebben de duysternisse
liever ghehadt/dan het licht/om dat ha=
re wercken boos waren.
20 Wāt so wie quaet doet/ die haet het licht
ē en coemt tot den lichte niet / op dat zij=
ne wercken niet ghestraft en worden.
21 z Maer wie de waerheydt doet / die
coemt tot den lichte/ op dat zijn wercken
gheopenbaert worden/ a want sy in Go=
de ghedaen zijn.
22 Daer na ginck Jesus ende zijne Disci=
pulen in het Joodtsche landt: ē verkeer=
de daer met hen/ b ende doopte.
23 c Ende Joannes doopte oock in Enon/
by Salim/ om dat daer veel waters was/
ē sy quamen daer/ ende werden gedoopt.
24 Want Johannes en was noch niet in=
de ghevanckenisse ghewoorpen.
25 Soo werdt daer een vraghe onder den
Discipulen Joannis met den Joden/ van=
der reyninghe.
26 d Ende sy quamen tot Joannem / ende
seyden tot hem: e Rabbi / die met v ouer
den Jordaen was / den welcken ghy ghe=
tuyghenisse gaeft/ siet / die doopt/ ende sy
comen alle tot hem.
27 Joannes antwoordde / ende seyde: De
mensche en can niet ontfanghen / soo het
hem wt den Hemel niet ghegheuen en sy.
28 Ghy selue zijt mijne getuyghen/ dat ick
ghesegt hebbe: f Ick en ben die * Christus
niet/ maer g ben voor hem wtghesonden.
29 Wie de Bruydt heeft/ die is de Bruyde=
gom: ē de vrient des Bruydegoms/ die
daer staet ē hem hoort/ verblijdt hem met
blijschap om de stemme des Bruydegoms:
So is dan dese mijne blijschap veruult.
30 Hy moet wassen/ ende ick h afnemen.
31 i Die van bouen coemt / is bouen alle:
die van der Aerden is/ is van der Aerden/
ende spreeckt van k der Aerden: die wt
den Hemel coemt/ is bouen alle.
32 Ende wat hy gesien ē ghehoort heeft/
dat getuycht hy/ende zijn ghetuyghenisse
en neemt niemandt aen.
33 Wie zijn ghetuyghenisse aenghenomen
heeft/ die heeft beseghelt l dat Godt waer=
achtich is.
34 Want den welckē God gesonden heeft/
die spreeckt Gods woorden / m want Godt
gheeft

Ten Hemel climmen.
m Joā.6.62 Ephes.4.9.
n Oft was.
o num.21.9. 2. Reg.18.4.
p Joā. 8.28 ende 12.32.
q Rom.5.8. ende 8.32. 1. Joan.4.9
r Luce.19.10 Joan.3.36. ende 6.47. 1. Joan.5.10
s Joā.4.14.
t Oft sauch.
u Griecx/ geoordeelt.
Geloove in Christum. Verdoemenisse.
x Griecx ge richte.
y Joan.1.5.
Wercken.
z Ephe.5.8.
a Oft dat.
Christus in Judea.
b Joan. 4.1
Joannes doopt.
c Mat.3.6. Marci.1.5. Luce.3.7.
Gevanginge.
d mat.3.11. Marc.1.7. Luce.3.16. Joā 1.6.15. 26.30.34.
e dat is/ Leeraer.
Joannes bewijst zijne Discipulen dat hy Christus niet is.
f Joan.1.20
* Dat is de Ghesalfde.
g Mala.3.1 Mat.11.10. Marci.1.2. Luce.7.27. Joan.1.30.
h Oft minder worden.
i Joan.8.23
k gr. wt der.
l Rom.3.4.
m Eph.4.7
n Gr. met by mate.

gheeft hem den Gheest n sonder mate.
o mat.11.27. 35 De Vader heeft den Sone lief / o ende
ende 28.18. heeft alle dingen in zijn handen ghegeuē.
Luce 10.22. 36 p Wie indē Sone ghelooft / die heeft het
p Joā.3.16. eewige leuen: eñ wie den Sone q ſ onghe-
ende 6.47. hoorsaem is / die en sal het leuen niet sien:
1.Joā.5.10. maer den toorne Godts blijft op hem.
q ſ Anders niet ghe-loost.

Dat iiij. Capittel.

7. Christus spreeckt metter Samaritaenscher vrouwen / 34. Zijn yverighe liefde tot zijnen Vader / ende zijnen Oogst 39. bekeeringhe der Samaritanen / 46. ende heelinghe des soons des Houeliners.

1 Als nu de Heere bekende dat de Pha-
a Joan.3.22 rizeen ghehoort hadden / dat Jesus
meer Discipulen maeckte a eñ doop-
te dan Joannes:
2 (Hoe wel Jesus selue niet en doopte /
maer zijne Discipulen.)
3 Doe verliet hy Judeam / ende ghinck
weder nae Galileam.
4 Ende moeste door Samarien gaen.
b gen.33.19. 5 So quam hy dan in een Stadt Sama-
ende 48.22. rie / ghenaemt Sychar: by de b Erue / wel-
Jos.24.32. ke Jacob gaf Joseph zijnen Sone.
c Oft / Fon- 6 Ende daer was Jacobs c waterput. Je-
teyne. sus dan vermoeyt van gaen / sat alsoo op
d Dat is / den waterput. Het was ontrent d der se-
middach. ster vren.
Christus 7 Ende daer quam een vrouwe van Sa-
vermoeyt / marien water puttē. Jesus seyde tot haer:
eyscht te Gheeft my te drincken.
drincken vā 8 Want zijne Discipulen waren wech ghe-
de Samari- gaen inde stadt / om spijse te coopen.
taensche 9 So seyde de Samaritaensche vrouwe
vrouwe. tot hem: Hoe begheerdy die ghy een Jode
e Joā.8.48. zijt / drincken van my / die een Samari-
f Gr. en ghe taensche vrouwe ben? e Want de Joden
bruyckē de f en hebben gheen ghemeynschap met de
Samarita- Samaritanen.
nen niet. 10 Jesus antwoorde / ende seyde tot haer:
So ghy wistet de gaue Godts / eñ wie hy is
die tot v seyt: Geeft my te drincken / ghy
Leuende soudet van hem begheert hebben / eñ hy sou-
water. de v ghegeuen hebben g leuende water.
g Jer.2.13. 11 De vrouwe seyde tot hem: Heere / ghy en
hebt niet waer mede ghy putten meucht / eñ
de put is diepe: van waer hebdy dan dat
leuende water?
12 Zijdy meerder dan onse vader Jacob / die
ons desen put gegeuen heeft: ende hy heeft
wt desen putte ghedroncken / eñ zijne sonē /
ende zijne beesten?
13 Jesus antwoorde / ende seyde tot haer:
Soo wie van desen water drinckt / die sal
h Joā.3.16. weder dorsten /
eñ 6.27.54. 14 h Maer soo wie drinckt vant water dat
i 1.Joā.7.38 ick hem geuen sal / die sal in der eewicheyt
niet dorsten / i maer het water dat ick hem
sal gheuen / dat sal in hem worden een
Fonteyne des springhenden waters in dat
eewighe leuen.
15 De vrouwe seyde tot hem: Heere / geeft mi
dat selue water / op dat my niet en dorste /
eñ dat ick niet meer hier en come te puttē.
16 Jesus seyde tot haer: Gaet henen roepet
uwen man / ende coemt hier.
17 De vrouwe antwoorde ende seyde / Ick
en heb gheenen man. Jesus seyde tot haer:
Ghy hebt wel ghesproken: Ick en heb
gheenen man:
18 Want ghy hebt vijf mannen ghehadt /
k Luc.7.16. ende dien ghy nu hebt / en is v man niet dat
ende 24.19. hebdy met der waerheyt ghesept.
Joan.6.14. 19 De vrouwe seyde tot hem: Heere / k ick sie
l Deut.12.5. dat ghy een Propheet zijt.
3.Reg.9.3. 20 Onse vaders hebbē op desen Berch aen-
2.Par.7.12. gebeden; eñ ghy lieden segt l dat te Jerusa-
lem de plaetse is daermē moet m aenbiddē. m Aenbid-
21 Jesus seyde tot haer: Vrouwe / geloost den is in
my de vre coemt / dat ghy liedē noch op de- desen hāde
sen Berghe / noch te Jerusalem den Vader de gheheele
aenbidden sult. Godsdienst
22 n Ghylieden aenbidt dat ghy niet en inde Wet
weet: wy aenbiddē dat wy weten: o Want van Gode
de salicheyt is wt den Joden. ingheselt
23 Maer de vre coemt / ende is nu / dat de de welcke /
warachtighe Aenbidders den Vader aen- moeste ghe-
bidden sullen inden Gheest eñ Waerheyt: schieden in
want oock de Vader / soeckt sulcke / die hem een n seker
alsoo aenbidden. plaetse in
24 p God is een Gheest / ende die hem aen- haer lant.
bidden / moeten hem in den Gheest ende n 2.Reg.17.
q Waerheyt aenbidden. 29.
25 De vrouwe seyde tot hem: Ick weet dat o Gen.12.3.
de Messias comen sal / die ghenaemt is ende 18.18.
r Christus: als die sal gecomen zijn / dan sal ende 22.18.
hy ons alle dinghen vercondighen. ende 26.4.
26 Jesus seyde tot haer; ſ Ick bent / die met Hebr.7.14.
v spreke. p 2.cor.3.17.
27 Ende onder desen quamen zijne Discipu- q Oft / ghe-
len / ende verwonderden hen / dat hy met rechticheyt
een vrouwe sprack: nochtans en seyde nie- r Dat is / de
mant: Wat vraecht ghy? oft / wat spreeckt Ghesalfde.
ghy met haer? ſ Joan.9.37
28 So verliet dan de vrouwe haer water
vat / ende ghinck henen in de stadt / ende
seyde tot de lieden.
29 Coemt / siet eenen mensche / die my geseyt
heeft / al wat ick ghedaen hebbe: Is dese
niet die t Christus? t Dat is / de
30 Doe ginghen sy wt der stadt / ende qua- Ghesalfde.
men tot hem.
31 Hierentusschen baden hem de Discipulē /
ende seyden: u Rabbi / etet. u Dat is /
32 Ende hy seyde tot hen: Ick hebbe spijse Leeraer.
te eten die ghy lieden niet en weet.
33 Doe seyden de Discipulen tot malcande-
ren: Mach hem yemant te eten gebracht
hebben?
34 Jesus seyde tot hē: Mijn spijse is dat ick De spijse
doe den wille des ghenen die my ghesondē Christi.
heeft / ende zijn werck volbrenghe.
35 Segt ghy lieden niet: Het zijn noch vier Oogst.
maenden / eñ dan coemt den Oogst? Siet /
ick segghe v lieden / heft uwe ooghen op /
ende siet de landen / x want sy zijn wit tot x mat.9.37.
den Oogst. Luce 10.2.
36 Ende wie maeyt / die ontfangt loon / ende
vergadert vrucht tot den eewighen leuen /
op dat oock de Saeyer te ghelijck ver-
blijde / ende de Maeyer /
37 Want hier in is dat woordt warachtich /
dat de een saeyt / eñ de ander maeyt.
38 Ick hebbe v lieden wtghesonden te
maeyen dat ghy niet bearbeydt en hebt:
Andere hebben ghearbeyt / ende ghy lieden
zijt tot haren arbeyt ingheghaen.
39 Ende vele Samaritanen wt dier selver De Sama-
stadt gheloofden in hem / om de woorden ritanen ge-
der vrouwen / die daer betuyghde: Hy heeft looven
my ghesept al wat ick ghedaen hebbe. in Chri-
40 Als nu de Samaritanen tot hem qua- stum.
men / so baden sy hē / dat hy by hen bliuen
soude. Eñ hy bleef daer twee daghen.
41 Ende veel meer lieden gheloofden om
zijns woorts wille /
42 Eñ seyden tot der vrouwen: Wy en ghe-
looven nu niet meer om uwer woorden
wille / p want wy hebbent selue ghehoort / p Joā.17.8.
eñ weten dat dese warachtelijck is z Chri- z Dat is / de
stus / de Salichmaker der Werelt. Ghesalfde.
43 Ende na twee dagen ginck hy van daer / a mat.13.57
ende ghinck nae Galileam. Marc.6.4
44 Want Jesus betuyghde selue / a dat een Luce.4.24.
Propheet in zijn eyghen vaderlant gheen
eere en heeft.

Christus wort vande Galileers ontfangen.

45 Als hy nu in Galilea quam / ontfinghen
hem de Galileesche / die alle dinghen ghe=
sien hadden die hy te Jerusalem dede in
het Feest. Want sy waren oock tot het
Feest ghegaen.

b Joan.2.1.11.

46 Soo ginck Jesus weder tot b Cana=
Galilee / daer hy het Water tot Wijn ghe=
maeckt hadde. Ende daer was eens Co=
ninclijck Houelinck / wiens sone te Caper=
naum cranck was.

Des Houelincx sone wort ghesont.

47 Dese als hy ghehoort hadde dat Jesus
wt Judea in Galileam ghecomen was /
ghinck tot hem / ende badt hem / op dat hy
af quame / en sijnen sone ghesont maeckte /
want hy was doot cranck.

c 1.Cor.1.22

48 So seyde Jesus tot hem: c Ten sy dat
ghylieden teeckenen en wonderlijcke din=
gen siet / so en sult ghyliedē niet gelooué.
49 Des Coninckx Houelinck seyde tot hem:
Heere / coemt af / eer mijn kindeken sterft.

Gheloove.

50 Jesus seyde tot hem: Gaet / dijn sone
leeft. En die mensche geloofde den woor=
de dat hem Jesus seyde / en ginck henen.
51 En als hy nu af ghinck / quamen hē sijne
Dienstknechten te ghemoete / en boodt=
schapten hem segghende: V kindt leeft.
52 So vraechde hy vā hen de vre in welc=/
ke het beter met hem ghewordē was.
En sy seyden hem: Ghisteren te seuen vren
verliet hem de cortse.
53 Doe bekende de vader / dat het in de
selue vre was in welcke Jesus tot hem
seyde: V sone leeft. Ende hy gheloofde /
ende ghehe l sijn huysghesin.
54 Dit tweede teecken dede Jesus weder=
om / doe hy wt Judea in Galileam ginck.

Dat v. Capittel.

5. De Gichtsieke wordt ghenesen van
Jesu / 10. de welcke daerom veruolcht wort
vande Joden / 19. maer hy bewijst / dat
sijn werck wt Godt is / 35. ende na dat hy
ghetuygenisse ghegheuen heeft van Jo=
anne / seyndt hy sijne wederpartijders tot
sijne wercken ende tot de Schrift.

a Leui.23.2. Deut.26.1.

1 Daer na was a een Feeste der Joden=
ende Jesus ginck op na Jerusalem.

Badtwater te Jerusalem.

2 Ende daer is te Jerusalem aen de
Schaepsplaetse een Badtwater / ghe=
naemt in het Hebreeusche: Bethesda / ende
heeft vijf voorhuysen.
3 In dese lach een groote menichte van
Crancke / Blinde / Creupele / Verdorde /
verwachtende de beroeringhe des waters.
4 Want de Enghel quam neder eer seker=
der tijt / in dat Badtwater / ende beroerde=
het water: en die dan eerst na de beroerin=
ge des waters daer in quā / die werdt ghe=
sont / van wat siecte hy oock beuangen was
5 Ende daer was een mensche / die acht
ende dertich Jaer cranck gheweest hadde.

Christus maeckt den Crancken ghesont op den Sabbath.

6 Als Jesus desen sach ligghen / en bekēde
dat hy nu lange tijt cranck gheweest was /
seyde hy tot hem: Wildy ghesont worden?
7 De Crancke antwoorde hem: Heere
ick en hebbe gheenen mensche / die my in
het Badtwater brenghe / als het water
gheroert wordt. Ende terwijle dat ick co=
me / so coemt een ander voor my neder.

* Mat.9.6 Mar.2.11. Luc.5.24. b Joā.9.14.

8 Jesus seyde tot hem: * Staet op / neemt
v bedde op / ende wandelt.

Sabbath. c Exo.20.10 Deut.5.13 Ezec.20.12 Mat.12.21. Mar.2.24. Luc.6.2.

9 Ende terstont werdt de mensche ghesont /
en nam sijn bedde op / en wandelde: b En
het was Sabbath in dien seluen daghe.
10 Daerom seyden de Joden tot hem / die
ghesont geworden was: c Het is Sab=
bath / het en is v niet gheoorloeft het bed=
de te draghen.
11 Hy antwoorde hen: Die my ghesondt
ghemaeckt heeft / die heeft my ghesepdt:
Neemt v bedde op / ende wandelt.
12 So vraechden sy hem: Wie is die men=
sche die v ghesepdt heeft: Neemt v bedde
op / ende wandelt?

b Ofte / ontweemt / oft / hielt hē als een vreemdelinc voor der scharen die / etc.

13 Ende die ghesont ghemaeckt was / en
wiste niet wie hy was / want Jesus was
hem b ontgaen wt der schare / die ter sel=
uer plaetse was.
14 Daer na vandt hem Jesus inden Tem=
pel / ende seyde tot hem: Siet / ghy zijt ghe=
sont geworden / en sondicht niet meer /
dat v niet ergers en gheschiede.

Cranckheyt des lichaems is om der sondē wille

15 Die mensche ghinck henen / ende boot=
schapte den Joden / datter Jesus was /
die hem ghesont ghemaeckt hadde.

e Mat.12.45 Joan.8.11. Hebr.6.5. ende 10.26. 2.Pet.2.20.

16 Ende hierom veruolchdē de Joden Je=
sum / ende sochten hem te dooden / om dat
hy dat op den Sabbath ghedaen hadde.
17 En Jesus antwoorde hen: f Mijn Va=
der werckt tot nu toe / en ick wercke oock.

Christus Gods sone. f Joā.14.10 g Joā.7.19. h Mat.27.41 Sapi.2.18. Joan.10.33.

18 g Daerom dan sochten de Joden dies=
te meer hem te doodē / want hy niet allee=
ne den Sabbath en brack / maer oock /
h om dat hy ghesepdt hadde / dat Godt
sijn Vader ware / hemseluen Gode ghelijck
makende.
19 So antwoorde Jesus / ende seyde tot
hem: Voorwaer voorwaer segghe ick v lie=
den: i De Sone en can van hem seluen

Christus schrijuet al den Vader toe.

niet doen / dan wat hy sijnen Vader heeft
sien doen: k Want so wat die doet / dat
doet oock de Sone desghelijcks.

i Joā.9.4. k Esa.54.5. Joā.10.30. en 14.9. 17.5 l Joan.1.2. ende 7.16. ende 8.23. ende 14.24.

20 Want de Vader heeft den Sone lief / l
ende thoont hem al wat hi doet: ende sal
hem grooter wercké thoonen dan dese /
op dat ghy v lieden verwonderen mueght.
21 Want ghelijck de Vader de dooden op
weckt ende leuendich maeckt: alsoo oock
maeckt de Sone leuendich wien hy wil.

Oordeel. m Matth.11.27.

22 Want de Vader en oordeelt niemant:
m maer heeft alle oordeel dē Sone gegeuē /
23 Op dat sy alle den Sone eeren / ghelijck
sy den Vader eeren. Wie den Sone niet
en eert / die en eert dē Vader niet die hem
ghesonden heeft.

n Joā.3.51. Het eewige leuen. o Luc.23.42 p Grieckx. gerichte

24 n Voorwaer voorwaer segghe ick v lie=
den: Wie mijn woort hoort / ende gheloouet
hem / die my ghesonden heeft / die heeft het
eewige leuen / o ende en coemt inde p ver=
doemenisse niet / maer is vanden doodt
doorghegaen in het leuen.

q 1.Pet.4.6

25 Voorwaer voorwaer segge ick v lieden /
de vre coemt / ende is nu / dat q de dooden
sullen hoorē de stēme des Soons Godts /
ende diese sullen gehoort hebben / die sul=
len leuen.

r Grieckx / gerichte te doen.

26 Want ghelijck de Vader het leuen heeft
in hemseluen / alsoo heeft hy oock den Sone
gegeuen het leuen te hebbē in hemseluē.
27 Ende heeft hem oock macht gegeuen
r te oordeelen / s Want hy eens menschen
Sone is.

s Of / dat hy eens menschē Soon is / en verwondert v dies niet. t 1.Tes.4.16 u Dan.12.2 mat.25.46.

28 Verwondert v lieden dies niet / want
de vre sal comen / in de welcke t alle die in
de grauen zijn / sijn stemme hooren sullen.
29 u Ende sullen wtgaen / die goet ghedaen
hebben / ter opstandinghe des leuens / ende
die quaet ghedaen hebben / ter opstandin=
ghe der verdoemenisse.

x Joā.8.14. p Ofte / bequaem bewijslick.

30 Ick en can van my seluē niet doen. Also
ick hoore / soo oordeele ick / ende mijn Oor=
deel is rechtueerdich. Want ick en soecke
mijnen Wille niet / maer den Wille des
Vaders / die my ghesonden heeft.

De Vader getuyghet vā Christo. 3 Esa.42.1. Matt.3.17.

31 x In dien ick van my seluen getuyghe /
soo en is mijn ghetuygenisse niet p waer=
achtich:
32 3 Een ander isser die van my ghetuycht /
ende

a Joan.1.19. De wercke Christi ghetuygen van hem. b Joan.5.9 c Joā.10.25 d Mat.3.17 ende 17.5. Marc.1.11. ende 9.7. Luc.3.22. ende 19.35. Joan.1.35. ende 6.27. ende 8.18. 2.Pet.1.17. e Exo.33.20 Deute.4.12 1.Tim.6.16 1.Joā.4.12. f Esa.34.16. Luc.6.29. Act.17.11. g Ofte. ghy ondersoect. h Deu.18.18 Luc.24.27. Joan.1.45.

ende ick weet dat die ghetuyghenisse waer is/ die hy van my ghetuycht.

33 a Ghy hebt tot Joannem ghesonden/ ende hy heeft der waerheydt ghetuyghenisse ghegheuen:

34 Doch en neme ick gheen ghetuyghenisse van den mensche: maer ick segghe dit/ op dat ghy lieden salich wordt.

35 Hy was een Keersse bernende/ ende lichtende/ ende ghy wildet v een wyle in zijn licht verblyden.

36 b Ende ick hebbe een meerder ghetuygenisse/ dan het ghetuyghenisse Johannis: c want de wercken die my de Vader ghegheuen heeft om te volbrenghen: die selue wercken die ick doe/ ghetuyghen van my/ dat de Vader my ghesonden heeft.

37 d Ende de Vader die my ghesonden heeft/ heeft selue van my ghetuycht. Ghy lieden en hebt noyt noch zijne stemme ghehoort/ e noch zijn ghedaente ghesien.

38 Ende zijn woordt en hebt ghy lieden niet in v blyuende: want ghy lieden en ghelooft hem niet/ die hy ghesonden heeft.

39 f g Ondersoeckt de Schriften/ want ghy meynt het eewige leuen daer in te hebben/ h ende de selue zijnt die van my getuygen.

40 Ende ghy lieden en wilt tot my niet comen/ op dat ghy het eewige leuen hadt.

41 Ick en neme gheen eere van menschen:

42 Maer ick kenne v lieden/ dat ghy de liefde Gods in v niet en hebt.

43 Ick ben ghecomen inden Naem mijns Vaders/ ende ghy lieden en ontfangt my niet: So daer een ander coemt in zijnen eyghenen naem/ dien sult ghy ontfanghen.

Menschen eere. i Joā.12.43

44 i Hoe condt ghy lieden ghelooven/ die van malcanderen eere neemt/ ende de eere die van Godt alleen coemt/ die en soeckt ghy lieden niet?

45 Meynt niet dat ick v verclagen sal voor dē Vader: daer is een die v lieden beclaecht/ namelick/ Moses/ daer ghy op hoopt.

k Gen.3.15. ende 22.18. ende 26.4. ende 29.10. Deut.18.18.

46 Want waert dat ghy lieden Mosi ghelooft hadt/ so soudt ghy my oock ghelooft hebbē: k want hy heeft vā my geschreuen.

47 Maer soo ghy lieden nu zijn Schriften niet en ghelooft/ hoe sult ghy myne woorden ghelooven?

Dat vj. Capittel.

5. Hy spijst de Schare/ 15. eñ vliedtse die hem wilden Coninck maken/ 48. zijne leere vā het gheestelick eten zijns vleeschs/ 60. ende hoe die aenghenomen is.

a Gr. Zee Galilee Tiberiadis. b Exo.12.18 Leuit.23.5.

1 Daer nae ghinck Jesus ouer de a Zee/ van de Stadt Tiberias in Galilea/

2 Ende een groote Schare volchde hem nae/ om dat sy zijne teeckenen ghesien hadden/ die hy dede ouer de Crancken.

3 Ende Jesus is op den Berch ghegaen/ ende sat daer met zijne Discipulen.

4 b Ende het Pascha/ de Feeste der Joden/ was na by.

5 Als Jesus dan sijne ooghen ophief/ eñ sach dat daer een groote Schare tot hem ghecomen was/ seyde hy tot Philippum: Waer van sullen wy brooden coopen/ op dat dese eten mughen?

6 (Ende dit seyde hy om hem te beproeuen: want hy wiste wat hy doen soude.)

7 Philippus andtwoordde hem: Voor twee hondert penninghen Broots en zijn dese niet ghenoech/ op dat een yghelick van hen een weynich neme.

8 Een van zijne Discipulen/ Andreas/ de Broeder Simonis Petri/ seyde tot hem:

9 Hier is een Jonckxken/ dat Vijf gherstē Brooden heeft/ ende Twee Vischkens c maer wat is dit onder so vele?

2.Re.4.43 d Gr. neder vallen. 5000.mannen worde gespyst met vijf broodē ende twee visschen. e Of, als hy ghedanckt hadde/ deelde/ etc. 1.Sam.9.13 Wonder. f Luc.7.16. ende 24.19. Joan.4.19. Sy willen Christum Coninck maken/ g Joā.18.36 h Mat.14.23 Mar.6.47.

10 Ende Jesus seyde: Doetze de menschen d neder sitten. Ende daer was veel gras te dier plaetsen. Soo saten dan de Mannen neder/ ontrent vijf duysent in ghetale.

11 Ende Jesus nam de Brooden/ e danckte/ ende deylde se den Discipulē/ ende de Discipulen den ghenen/ die neder ghesetten waren: Desghelycks oock vande Vischkens/ alsoo vele als sy wilden.

12 Als sy nu versadicht waren/ seyde hy tot zijne Discipulen: Vergadert de ouergheblevenen Brocken/ op dat daer niet verloren en gae.

13 Sy vergaderdense dan/ eñ vuldē twaelf korven met brocken/ vanden vijf gersten brooden/ die daer ouergheblevē waren/ den ghenen die ghegeten hadden.

14 Als nu de menschen saghen dat teecken dat Jesus ghedaen hadde/ seyden sy: f Dese is waerlick de Prophete/ die in dē Wereit comen soude.

15 Als nu Jesus bekende/ dat sy souden comen om hem te nemen/ op dat sy hem Coninck maeckten/ g outweeck hy wederom op den Berch alleen.

16 h Ende als het auondt werdt/ ghinghen zijne Discipulen af tot der Zee.

17 Ende ginghen in het Scheepken/ ende quamen ouer de Zee na Capernaum.

18 Ende het was nu duyster gheworden/ ende Jesus en was tot hen niet ghecomen. Ende de Zee verhief haer op/ door eenen grooten waeyenden windt.

De Discipulen inde Zeegequelt vanden winde. i Een Stadium is 625 voeten/ dat is 125. schreden: eñ 24. Stadiē een vre gaens. k Ofte/ namen sy hem dan geerne.

19 Als sy dan geuaren waren ontrent vijf ende twintich of dertich i Stadien/ saghen sy Jesum op de Zee wandelen/ ende het Scheepken by comen: ende sy vreesden.

20 Maer hy seyde tot hen: Ick bent/ en vreest niet.

21 So k wilden sy hem dan in het Scheepken nemen: eñ het Scheepken quam terstont te lande/ daer sy nae voeren.

22 Des anderen daechs/ als de schare (die ouer de Zee stondt) gesien hadde/ dat daer gheen ander Scheepken en was/ dan dat eene/ daer zijn Discipulē in getreedē waren: eñ dat Jesus niet met zijne Discipulen in het Scheepken gegaen was/ maer dat zijn Discipulen alleen wech ghevaren waren.

23 (Maer daer quamen andere Scheepkens van Tiberias/ by der plaetsen daer sy het broodt ghegheten hadden/ als de Heere ghedanckt hadde.)

24 Als dan de schare sach/ dat Jesus daer niet en was/ noch zijne Discipulen/ tradē sy inde Scheepkens/ ende quamen nae Capernaum/ soeckende Jesum.

l Dat is/ Leeraer/ Sy soecken Christum om des broots wille m Joā.3.16 ende 4.14. eñ 6.40.54 n Mat.3.17 ende 17.5. Marc 1.11. ende 9.7. Luc.3.22. ende 9.35. Joan.1.33. ende 5.37. ende 8.18. 2.Pet.1.17. o Joā.3.23.

25 Ende als sy hem vonden ouer de Zee/ seyden sy tot hem: l Rabbi/ wanneer zijdy hier ghecomen?

26 Jesus andtwoordde hen/ ende seyde: Voorwaer/ voorwaer segghe ick v lieden ghy en soeckt my niet/ om dat ghy teeckenen ghesien hebt/ maer om dat ghy van de brooden ghegetē hebt/ eñ versadicht zijt.

27 m Werckt niet om de spijse die vergaet/ maer om de spijse die tot in het eeuwighe leuen blijft: welcke v de Sone des menschen geuen sal. n Want desen heeft Godt de Vader versegheit.

28 So seydē sy dan tot hem: Wat sullen wy doen/ op dat wy Gods wercken wercken?

29 Jesus antwoordde/ ende seyde tot hen: o Dit is Gods werck/ dat ghy lieden ghelooft in hem/ dien hy ghesonden heeft.

30 Soo seyden sy tot hem: p Wat teecken doedy dan/ op dat wyt sien/ ende v ghelooven? Wat werckt ghy?

Onse

q Exo.16.4 / Num.11.7. / Psal.78.24. / Sap.16.20. / 1.Cor.10.3.

31 q Onse Vaders hebben het Manna
ghegeten inde Woestyne / ghelijck daer ge-
schreuen is: Hy gaf hen Broodt wt den
Hemel te eten.
32 Doe seyde Jesus tot hen: Voorwaer/
voorwaer segghe ick v lieden: Moyses en
gaf v dat Broodt niet dat wt den Hemel
is: maer mijn Vader gheeft v lieden dat
waerachtighe Broodt wt den Hemel.
33 Want het Broodt Godts is hy / die wt
den Hemel coemt / ende gheeft der Werelt
het leuen.
34 Doe seyden sy tot hem: Heere / geeft ons
alle tijdt dit Broodt.

Tot Christum comen. / r Esa.55.1. / s Syr.24.26 / Apoc.22.17. / Joan.7.37.

35 Jesus seyde tot hen: Ick ben dat Broot
des leuens: r Wie tot my coemt/ die en sal
niet hongeren / s ende wie in my ghelooft/
die en sal nemmermeer dorsten.
36 Maer ick hebbe v lieden gheseyt/ dat ghy
my oock ghesien hebt / en en ghelooft niet.
37 Al wat my mijn Vader gheeft / dat sal
tot my comen: ende die tot my coemt / en
sal ick niet wt worpen.

t Matthe.26.40. / Mar.14.36 / Luc.22.42. / u Joã.10.28 ende 17.12. ende 18.9. / x Joã.3.16. ende 4.14. en 6.27.49.

38 Want ick ben wt den Hemel ghecomen/
t niet om mijnen wille te doen: maer des
ghenen die my ghesonden heeft.
39 Ende dit is de wille des Vaders / die
my ghesonden heeft / u dat ick van alle
dat hy my ghegheuen heeft / niet en verlie-
se/ maer dat opwecke ten wtersten dage.
40 Ende dit is den wille des ghenen die my
gesonden heeft/ x dat een yeghelick/ die den
Sone siet / ende in hem ghelooft, het eeu-
wighe leuen hebbe: ende ick sal hem op-
wecken ten wtersten daghe.

Sy werdẽ aen Christo gheergert. / y mat.13.55. / Mar.6.3.

41 Doe murmureerden de Joden daer van/
dat hy ghesept hadde: Ick ben dat Broot/
die wt den Hemel afghecomen ben.
42 y Ende sy seyden: Is dese niet Jesus
de sone Josephs / wiens vader ende moe-
der wy kennen? Hoe seydt dese dan: Ick
ben wt den Hemel neder ghedaelt?
43 Doe antwoorde Jesus/ en seyde tot hen:
En murmureert niet onder malcanderen.

z Joã.6.65. / Die Godt hoort coẽt tot Christum. / a Esa.54.13 / Jere.31.33. / Hebr.8.10. ende.10.16. / b mat.1.27. / Joan.1.18. ende 7.29. ende 8.19. / c Joã.3.16.36.

44 z Niemãt en can tot my comen/ tẽ sy dat
hẽ trecke de Vader/ die my gesonden heeft:
en ic sal hẽ verweckẽ ten wtersten daghe.
45 Daer is ghescreuen inde Propheten:
a En sy sullen alle van Gode gheleert we-
sen. So wie dan vanden Vader ghehoort
ende gheleert heeft/ die come tot my.
46 b Niet dat yemandt den Vader ghesien
heeft: dan die van Gode is / die heeft den
Vader ghesien.
47 Voorwaer voorwaer segghe ick v: c die
in my ghelooft heeft het eewighe leuen/
48 Ick ben het Broodt des leuens.

d Exo.16.4 / Num.11.7. / Psal.78.24. / Sap.16.20. / e Joã.11.26 / f Hebr.10.5.10.

49 d Vwe Vaders hebbẽ het Manna gege-
ten inder Woestyne / en zijn gestoruen.
50 Dit is het Broodt dat vanden Hemel af
coẽt/ op dat die daer van e[illegible]t/ niet en sterue.
51 Ick ben dat leuendighe Broot / die van
den Hemel ghecomen ben: e So yemandt
eet van desen Broode / die sal inder eeu-
wicheydt leuen: f Ende het Broot dat ick
gheuen sal/ is mijn vleesch / welck ick ghe-
uen sal voor het leuen der Wereldt.

g Joã.3.9.

52 Doe streden de Joden onder malcande-
ren / ende seyden: g Hoe can ons dese zijn
vleesch te eten gheuen?

Het vleesch Christi eten ende zijn bloet drincken. / h 1.Corint.11.26. / Romi.3.16. ende 4.14. en 6.27.40.

53 Doe seyde Jesus tot hen: Voorwaer/
voorwaer segghe ick v lieden: Ten sy dat
ghy eet het vleesch des Soons des men-
schen/ ende drinckt zijn bloet/ soo en hebt
ghy lieden gheen leuen in v
54 h Wie mijn vleesch eet / ende mijn bloet
drinckt: die heeft het eewighe leuen: en ick
sal hem verwecken ten wtersten daghe.
55 Want mijn vleesch is waerlick spyse/ en
mijn bloedt is waerlick dranck.
56 Wie mijn vleesch eet / ende mijn bloedt
drinckt/ die blijft in my/ ende ick in hem.
57 Gelijckerwijs my de leuẽde vader gheson
dẽ heeft/ en ic leue door dẽ vader/ also oock
wie my eet/ die selue sal leuen door my.
58 Dit is het Broot dat wt den Hemel ghe-
comen is: niet ghelijck uwe Vaders het
Manna gegeten hebbẽ/ en zijn gestoruen:
Wie dit broot eet/ sal inder eewicheyt leuẽ.
59 Dit seyde hy inde Vergaderinghe/ lee-
rende te Capernaum.
60 Vele dan van zijne Discipulen dat hoo-
rende / seyden: Dit is een harde reden: wie
can se ghehooren?

i Ge in / k Joã.3.13. / Mar.16.19 / Luc.24.51. / Actu.1.9. / Ephe.4.8.

61 Ende Jesus i by hemseluen wetende dat
zijne Discipulen daer van murmureerden/
seyde hy tot hen: Ergheret v lieden dit?
62 k Wat salt zijn dan / so ghy lieden den
Sone des menschen siet opclimmen / daer
hy eerst was?
63 Het is de Gheest die leuendich maeckt/
het vleesch is niet nut. De woorden die ick
tot v lieden spreke/ zijn gheest ende leuen.

l Joã.[illegible] / m Joã.6.44.

64 Maer daer zijn sommighe onder v / die
niet en gelooue. Wãt Jesus wiste vanden
beginne/ wie sy warẽ die niet en geloofden:
l en wie hy was/ die hem verraden soude.
65 Ende hy seyde: m Daerom hebbe ick
v lieden ghesepdt / dat niemant tot my co-
men en can / ten sy dat het hem ghegheuen
sy van mijnen Vader.

De Discipulen werden een he gheergert, en wercke van hem.

66 Van doen aen ghinghen vele van zijne
Discipulen terugghe / ende en wandelden
niet meer met hem.
67 Soo seyde Jesus tot de twaelue: Wilt
ghy oock niet wech gaen?
68 Doe antwoordde hem Simon Petrus:
Heere / tot wien sullen wy henẽ gaen/ ghy
hebt de woorden des eewighen leuens.

n Matth.16.16. / Mar.8.29 / Luc.9.20. / o Dat is/ Ghesalfd. / p Luc.6.13.

69 n Ende wy hebben ghelooft ende be-
kent/ dat ghy zijt die o Christus / de Sone
des leuenden Gods.
70 Jesus antwoorde hen: p Hebbe ick niet
v twaelue wtuercoren? En een van v lie-
den is een Duyuel.
71 Dat seyde hy van Juda Simonis Isca-
rioth: want dese soude hem verraden/ ende
was een vande twaelue.

Dat vij. Capittel.

3. Christus strafft de eergiericheyt zijner
magen/ 12. verscheyden meyningen van
hem/ 17. hy bewijst den middel om de
waerheyt te bekennen/ 20. hem wort on-
gelijck gedaen/ 31. sommigher ongheloo-
uicheyt/ en sommiger geloouicheyt/ 37. hy
roeptse met luyder kelen tot den leuendi-
gen water/ 45. wordt beschermt door de
Schariantẽ/ ende door Nicodemum.

Jesus vliet vã de Jodẽ die hem wil den dooden. / a [illegible] / b [illegible] [illegible] Feest [illegible] dagh[illegible] [illegible] woon[illegible] een gedach[illegible] tenisse dat sy in [illegible] woon[illegible] der [illegible] ghe wt Egypten. / c [illegible] [illegible] waerlick vã hem [illegible]

1 ENde daer na wandelde Jesus in Ga-
lilea/ want hy en wilde in Judea niet
wandelen/ om dat hem de Joden sochten
te dooden.
2 a Ende der Joden Feest / namelijck de
Feeste der b Huttẽ settingẽ/ was na by.
3 Daerom seyden sijne broeders tot hem:
Gaet henen van hier / ende gaet in Jude-
am / op dat oock uwe Discipulen aensien
uwe wercken die ghy doet.
4 Want niemandt en doet yet int verbor-
ghen/ die soeckt c openbaer te wesen. So
ghy sulcx doet / so maeckt v seluen openbaer
voor de Werelt.
5 Want oock sijne broederen en gheloof-
den in hem niet.
6 Soo seyde dan Jesus tot hen: Mijnen
tijt en is noch niet ghecomen / maer uwen
tijdt is altijts bereydt.

De

b Joa.15.19. c Joan.8.20

7 b De werelt en can v lieden niet hate.
maer my haet sy / want ick betuyghe van
haer/ dat haer wercken quaet zijn.
8 Gaet ghy op tot dit Feest : ick en gae
noch niet op tot dit Feest : c Want mijnen
tijt en is noch niet vervult.
9 Ende doe hy hen dit gheseydt hadde/
bleef hy in Galilea.
10 Ende als sijn broeders opghegaen wa-
ren / doe ghinck hy oock op tot het Feest/
niet openbaerlick/ maer als bedectelick.
11 So sochten hem de Joden in het Feest
ende seyden: f Waer is dese?
12 g Ende daer was groote murmelinghe
van hem onder den scharen / want de een
seyde : h Hy is goet. Ende andere seyden
Neen/ maer hy verleydt het volck.
13 i Nochtans en sprack niemandt * vrij
wt van hem / om dat sy de Jodē vreesden.
14 Als nu het Feest half voorleden was/
quam Jesus op inden Tempel/ ende leerde.
15 Ende de Joden verwonderden hen / seg-
gende : Hoe weet dese dē gheschriften/ daer
hyse niet geleert en heeft?
16 Jesus antwoordde hen/ ende seyde:
k Mijn leere is mijne niet/ maer des ghe-
nen die my gesonden heeft.
17 Soo yemant wil des seluen wille doen/
die sal van deser leere bekennen/ of sy wt
Gode is: of/ of ick vā my seluen spreke.
18 Wie van hem seluen spreeckt / die soeckt
sijn eyghen eere: maer die de eere soeckt des
ghenen die hem ghesonden heeft / die is
waerachtich / ende gheen onrechtueerdic-
heyt en is in hem.
19 l Heeft niet Moses v de Wet gegeuen?
ende niemandt van v m en houdt de Wet?
n Waerom soeckt ghy my te dooden?
20 De schare antwoordde / ende seyde: o Ghy
hebt den Duyuel / wie soeckt v te dooden?
21 Jesus antwoordde / ende seyde tot hen:
Een werck hebbe ick ghedaen / ende ghy
verwondert v alle.
22 Daerom Moses heeft p v de besnijdinge
gegeuen / (niet dat sy wt Mose is/ q maer
wt den Vaderen/) ende nochtans besnijdt
ghy lieden den mensche op dē Sabbath.
23 Soo een mensche de Besnijdinghe ont-
fangt op den Sabbath / r op dat de Wet
Mosis niet ghebroken en worde: wordt
ghy lieden toornich op my / dat ick den
gheheelen mensche op den Sabbath ghe-
sondt gemaeckt hebbe?
24 s En oordeelt niet na den aensien / maer
oordeelt een rechtueerdich Oordeel.
25 Doe seyden sommige wt dē Jerosolimi-
ten: Is dese niet dien sy soecken te dooden?
26 Ende siet/ hy spreeckt openbaerlick / ende
sy en seggen hem niet: Bekennen de Ouer-
ste waerlick dat dese t Christus zij?
27 u Maer wy weten desen van waer hy
is: ende wanneer Christus sal comen/ en sal
niemant weten van waer hy zij.
28 Jesus riep inden Tempel/ leerende/ende
segghende: Ende ghy lieden kent my/ ende
weet van waer ick ben : Ende ick en ben
van my seluen niet ghecomen / maer hy is
waerachtich die my ghesonden heeft / dien
ghy lieden niet en kent.
29 x Maer ick kenne hem / want ick ben
van hem/ eñ hy heeft my gesonden.
30 y Doe sochten sy hem te vangen / maer
niemandt en sloech de handen aen hem:
Want sijn vre en was noch niet gecomen.
31 z Ende vele wt der schare gheloofden
in hem / ende seyden : Als Christus comen
sal/ sal hy oock meer teeckenen doen / dan
dese gedaen heeft?
32 De Pharizeen hoorden de Schare dit

f Joa.11.56. g Joan.9.16 ende 10.19 Des volcx oordeel van Christo. h mat.21.46 Luce 7.16. Joan.6.14 ende 7.40 i Joa.12.42 * Of, open-baerlick. Christus schrijuet al sijnen Va-der toe. k Joa.3.11. ende 8.28. ende 12.49. eñ 14.10.24. l Exo.24.3. Act.7.53 m Gr. doet n mat.12.14 Mar.3.6 Joan.5.18. ende 10.39. ende 11.53 o Joa.8.48 ende 10.20. p Leui.12.3. q Gen.17.10 Op den Sabbath machmen goet doen. r Of, alsoo dat/ etc. Oordeelen. s Deut.1.16. t Dat is/ de Gesalfde u mat.13.55. Mar.6.3 Luce 4.22. x Joa.10.15. y Mar.11.18 Luce 19.47. ende 20.19. Joan.7.19. ende 8.37. Sijn vre. z Joan.8.30 Vele vandē volcke ghe-loofdē: maer de Prie-sters doen Christum vangen.

van hem murmureren eñ morren : ende de
Pharizeen ende Ouerpriesteren sonden
Dienaers/ dat sy hem vangen souden.
33 Doe seyde Jesus : a Noch een cleyne
tijdt ben ick by v lieden / ende gae henen
tot hem die my gesonden heeft.
34 b Ghy lieden sult my soecken / ende niet
vinden : ende waer ick c zijn sal / en condt
ghy niet comen.
35 Doe seyden de Joden tot malcanderen:
Waer sal dese gaen / dat wy hem niet vin-
den en sullen? Sal hy oock tot de d verstroy-
de Heydenen gaen / eñ de Heydenen leeren?
36 Wat woort is dit/ dat hy seyt : Ghy lie-
den sult my soecken/ eñ niet vinden? Ende
waer ick gae/ daer en cont ghy niet comē?
37 Ende op den laetsten dach/ e welck was
de groote dach des Feests / stondt Jesus
ende riep wt segghende : f Soo yemandt
dorstet/ die come tot my/ eñ drincke.
38 g Wie in my ghelooft/ gelijck de Schrift
spreeckt / stroomen des leuenden waters
sullen wt sijnen buycke vloeyen.
39 (Dit seyde hy van den Gheest/ den wel-
ken sy ontfanghen souden / die in hem ghe-
loofden : want de Heylighe Gheest en was
noch niet ghegheuen : want Jesus en was
noch niet h verclaert.)
40 Vele dan wt der schare / als sy die woor-
den hoorden/ seyden : i Dese is waerlijck
de Propheet.
41 Andere seyden : k Dese is l Christus.
Andere seyden : Sal dan Christus wt Ga-
lilea comen?
42 m En seyt de schrift niet / dat Christus
comen sal wt den zade Dauids / ende van
den n Vlecke Bethlehem/ daer Dauid van
was?
43 Soo werdt daer van tweedracht onder
de Scharen /om sijnent wille.
44 Ende sommighe van hen wilden hem
vanghen: maer niemant en sloech de han-
den aen hem.
45 Doe ginghen de Dienaers tot de Ouer-
priesters ende Pharizeen / welcke tot hen
seyden: Waerom en hebt ghy lieden hem
niet gebracht?
46 De Dienaers antwoordden : Noyt
mensche en heeft alsoo ghesproken/ ghelijck
dese mensche.
47 Doe antwoordden hen de Pharizeen:
Zijt ghy lieden oock verleydt?
48 o Heeftet yemandt van den Ouersten
ofte van den Pharizeen in hem ghelooft?
49 Maer dese Schare die de Wet niet en
weet/ is vervloeckt.
50 Nicodemus seyde tot hen : (de welcke
p by nachte tot hem quam/ die een van hen
was.)
51 q Oordeelt oock onse Wet eenen mensche
eer sy van hem hoore / ende bekenne wat
hy doet?
52 Sy antwoordden / ende seyden tot hem:
Zijt ghy oock van Galilea ? Ondersoeckt
ende siet/ dat van Galilea gheen Propheet
opghestaen en is.
53 r Eñ een yegelijck is tot sijn huys gegaē.

Dat viij. Capittel.

3. Christus laet de Ouerspelighe vrij gaen/ 14. bewijst van waer hy is ghecomen/ ende waer hy henen gaet/ 31. welck het waerachtige volck Gods is / 34. wie waerachtelick vrij oft dienstbaer is ende haren loon/ 44. dat sijn Vianden wt den duyuel zijn/ 59. ende van hen veruolcht zijnde / ontwijckt hy.

1 E Nde Jesus ginck tot den Olijfberch/
2 Eñ des morghens a † quam hy we-
derom inden Tempel/ eñ alle het volck
quam

a Joa.16.18 b Joa.8.21. ende 13.33 Jer.29.13 c Gr. ben. d Griecx/ verstroyin-ghe der Griecken. e Leu.23.36. f Joan.6.35 Esaie 55.1. Apoc.22.17. Heylighe Gheest. g Esaie 12.3 ende 44.3. Joel.2.28 Act.2.17. h Oft / ver-eerlickt. i mat.21.46. Luce 7.16. Joan.6.14. k Joa.4.42 l Dat is/ Ghesalfde m Ps.132.11 n Mich.5.2 Mat.2.6 Tweedracht om Christi wille. Der Prie-steren Die-naers tot Christum bekeert. Der Pha-rizeen hoo-ueerdicheyt o Esa.33.18 Joan.12.42 1.Cor.1.24. p Joan.3.2 ende 19.39. q Exod.23.1 Leuit.19.15. Deut.1.17 ende 17.8. ende 19.15 Spr.42.1 r Dit laetste veers/ eñ de eerste elue int naevol-ghende Ca-pittel/ zijn in sommige exemplaren niet ghe-vonden. Christus leert het volck inden Tempel. a † Anders/ was. De vrouwe die in ouer-spel beuon-den was/ werden be-sonden ver-geuen.

quam tot hem: ende hy sat eñ leerdese.
3 Ende de Schriftgheleerden ende Phari-
zeen brachten tot hem een Vrouwe in
Ouerspel beuonden,
4 Ende steldense in het midden ende seyden
tot hem: Meester / dese vrouwe is ghe-
grepen in Ouerspel met verscher daet:
b Leu.20.10 5 b Eñ Moses heeft ons inde Wet ghebo-
Deu.22.22 den/ de sulcke te steenigen: Wat segdy dan?
6 Ende dit seyden sy hem versoeckende/ op
datsy wat hadden/ om hem te beschuldigē.
Maer Jesus booch hem neder / ende
c † Anders/ schreef met den vinger in de Aerde. c †
hem niet 7 Ende als sy hem bleuen vraghende/
aentrec- rechtede hy hem op / ende seyde tot hen:
kende. d Wie onder v sonder sonde is / die worpe
d Deu.17.7 den eersten steen op haer.
8 Ende hy booch hem wederom neder / eñ
schreef in de Aerde.
9 Ende als sy dit hoorden / ende van hare
conscientie ouerwonnē werdē / ginghen sy
wt/ de eenē na dē anderen/ beginnende van
de Oudtste tot de laetste: Ende Jesus bleef
alleene/ eñ de vrouwe int middē staende.
10 Als dan Jesus hem oprechtede/ ende nie-
mant en sach dan de vrouwe / seyde hy tot
haer: Vrouwe / waer zyn uwe beschuldi-
ghers? heeft v yemant verdoemt?
11 Sy seyde: Niemant Heere. Ende Jesus
seyde tot haer: Ick en verdoeme v oock
e Joan.5.14 niet: Gaet ende e en sondicht niet meer.
12 Doe sprack Jesus wederom tot hen/
Christus is segghende: f Ick ben het licht der werelt:
het Licht d wie my nauolcht / die en sal in de Duyster-
Wereldt. nisse niet wandelen / maer sal het licht des
f Joan.1.9. leuens hebben.
ende 9.5. 13 Doe seyden de Pharizeen tot hem: Ghy
eñ 12.35.46 ghetuycht van v seluen / v getuyghenisse
g Of, be- en is niet g warachtich.
quaem / be- 14 Jesus antwoorde / ende seyde tot hen:
hoorlick. h Al ist dat ick van my seluen ghetuyge/ so
h Joan.5.31 is myn ghetuyghenisse waerachtich: want
ick weet vā waer ic gecomen ben/ eñ waer
ick henen gae: maer ghy liedē en weet niet
vā waer ic comē ben/ eñ waer ic henen gae.
Oordelen. 15 Ghy lieden oordeelt nae den vleesche/
ick en oordeele niemant.
16 Ende of ick oordeele/ myn Oordeel is
waer/ want ick en ben niet alleene / maer
ick eñ de Vader die my gesonden heeft.
i Num.35.30 17 i Ende in uwe Wet is geschreuen/ dat
Deut.17.6. tweer menschē getuygenisse warachtich is.
ende 19.15 18 Ick ghetuyghe van my seluen/ k ende de
Mat.18.16 Vader die my ghesonden heeft/ ghetuycht
2.Co.13.1 van my.
Heb.10.28. 19 Doe seyden sy tot hem: Waer is uwe
k Mat.3.17 Vader? Jesus antwoorde: l Ghy en
ende 17.5. kent noch my / noch mynen Vader:
Marc.1.11 m Waert dat ghy my kendet/ so soudt ghy
ende 9.7. oock mynen Vader kennen.
Luce 3.22. 20 Dese dinghen sprack Jesus by de Offer-
ende 9.35. kiste/ leerende inden Tempel/ n eñ niemant
Joan.1.33 en heeft hem ghevangen: Want syn vre en
ende 5.37. was noch niet ghecomen.
ende 6.27. 21 So seyde Jesus wederom tot hen: o Ick
2.Pet.1.17. gae henen/ ende ghy lieden sult my soeckē/
l Joan.16.3 ende sult in uwe sonden steruen. Waer ick
m Joā.14.9 henen gae/ en condt ghy lieden niet comen.
n Joan.7.8 22 Doe seyden de Joden: Sal hy dan hem-
o Joā.7.34 seluen dooden/ dat hy seyt: Waer ick henen
ende 13.33. gae en condt ghy niet comen?
Christus 23 Ende hy seyde tot hen: p Ghy lieden zyt
is Godt. van beneden/ ick ben van bouē: Ghy lieden
p Joan.3.31 zyt van deser Wereldt / ick en ben niet van
De Werelt deser Werelt.
q Mar.16.16 24 Ick hebbe v lieden dan ghesyt / q dat
Joan.3.18. ghy in uwe sonden steruen sult: want ten
ende 12.48. zy dat ghy gelooft dat ickt ben/ so sult ghy
in uwe sonden steruen.

25 Doe seyden sy tot hem: Wie zyt ghy?
Ende Jesus seyde tot hen: * Het ghene *Of gheheel-
dat ick v lieden van den eersten aen segghe. lic het gene
26 Ic hebbe vele van v lieden te segghen/ dat ick v
eñ te oordeelē: maer die my gesondē heeft/ segge: Of
is waerachtich: r eñ wat ick van hem ghe- van den be-
hoort hebbe/ dat spreke ick in de werelt. ginne dat
27 Sy en bekenden niet dat hy hen vandē ick v segge.
Vader seyde. r Joā.15.15
28 Soo seyde Jesus tot hen: s Wanneer
ghy lieden den Sone des menschen sult
verhoocht hebben / dan sult ghy bekennen
dat ickt ben / ende dat ick niet en doe van s Num.21.9
my seluen/ t maer spreke dit / ghelyck my 2.Reg.18.4
myn Vader geleert heeft. Joan.3.14
29 u Ende die my gesondē heeft/ is met my. ende 12.32.
De Vader heeft my niet alleen ghelaten: t Joan.3.11
Want ick doe altyts dat hem welbe- ende 7.16.
haghelick is. ende 12.49.
30 x Als hy dit sprack / gheloofden der vele eñ 10.10.24.
in hem. u Joā.14.10
31 Doe seyde Jesus tot de Joden die in ende 16.32.
hem gheloofden: Indien ghy lieden in x Joan.7.31
myne woordē blyft / so zyt ghy waerlick
myne Discipulen:
32 Ende sult de waerheyt bekennen / y ende
de Waerheydt sal v lieden vry maken.
33 Sy antwoorden hem: Wy zyn het
Zaedt Abrahe / ende en hebben noyt nie- Discipulen
mandt ghedient: Hoe segdy: Ghy lieden Christi.
sult vry worden? Vryheyt
34 Jesus antwoorde hen: Voorwaer voor- y Rom.6.16
waer segghe ick v lieden: z Soo wie sonde Galat.5.1.
doet/ die is der sonden dienstknecht. 1.Pet.2.16.
35 Eñ de dienstknecht en blyft niet eewelyck
in den huyse: de Sone blyfter eewelick. z Rom.6.20
36 a Indien dan de Sone v lieden vry 2.Pet.2.19.
maecht/ so zyt ghy lieden waerlick vry.
37 Ick weet dat ghy lieden Abrahams zaet
zyt/ maer ghy soeckt my te dooden/ om dat a Rom.8.2.
myn woort in v lieden gheen plaetse en
heeft. Kinderen
38 b Ick spreke wat ick by mynen Vader Abrahe.
ghesien hebbe: Ghy lieden doet oock dat
ghy by uwen Vader ghesien hebt. b Joan.3.11
39 Sy antwoorden/ ende seyden tot hem: ende 7.16.
Abraham is onse vader. Jesus seyde tot ende 12.41.
hen: c Waert ghy Abrahams kinderen/ eñ 14.10.24
ghy liedē soudt Abrahams wercken doen:
40 Maer nu soeckt ghy my te dooden/
eenen mensche d die v de waerheydt ghe-
seydt hebbe / die ick van Gode ghehoort c Rom.2.28
hebbe: Dit en dede Abraham niet. ende 9.7.
41 Ghy lieden doet de wercken uwes Va-
ders. Doe seyden sy tot hem: Wy en zyn d Joā.17.17
wt gheen hoererie gheboren / wy hebben
eenen Vader/ namelick Godt.
42 Jesus seyde tot hen: Waer Godt uwe Kinderen
Vader/ soo soudt ghy my doch lief hebben: Gods.
want ick ben van Gode wtgegaen eñ ghe- *Of, hoort
comen. Want ick en ben niet van my sel- Kinderen
uē ghecomen/ maer hy heeft my gesonden. des Duy-
43 Waerom * en kent ghy lieden myn uels.
sprake niet? Om dat ghy myn woordt e 1.Joā.3.8
niet en condt hooren. f Gene.3.4.
44 e Ghy lieden zyt wt den vader den duy- Sap.2.24.
uel/ ende wilt de lustē ws vaders doen. 2.Cor.11.3
f Die was een menschmoorder van den 1.Joan.3.8
beginne/ ende is in de waerheydt niet ghe- g Of, wt
bleuen: want de waerheydt en is in hem hem seluen.
niet. Als hy leugen spreect/ dan spreect hy Leugen.
g van syn eyghen. Want hy is een Leuge- h Of, ouer-
naer/ eñ de vader der seluer leugen. wint.
45 Ende ghy / om dat ick v lieden de waer- Godts
heyt segge/ en gelooft ghy my niet. Woordt
46 Wie van v lieden h straft my van son- hooren.
de? soo ick v lieden de waerheydt segghe/ 1.Joā.10.27
waerom en gelooft ghy lieden my niet? 1.Joā.4.6.
47 i Wie van Gode is / die hoort de woor- Lasterwge.

den Gods: hierom en hoort ghyse niet/
om dat ghy lieden van Gode niet en zijt.
48 Doe antwoorden de Joden/ ende seyden
tot hem: En segghen wy niet wel/ dat ghy
een Samaritaen zijt/ en den Duyvel hebt?
Antwoort. 49 Jesus antwoordde: Ick en hebbe den
Duyvel niet/ maer ick eere mijnen Vader/
ende ghy lieden oneert my.
50 Ick en soecke mijn eere niet: daer is een
die se soeckt/ ende oordeelt.
Godts woordt bewaren. 51 k Voorwaer voorwaer segghe ick u lieden/
soo yemandt mijn Woordt houdt/ die en
sal den doot niet sien inder eewichheydt.
k Joã.5.24 52 Soo seyden de Joden tot hem/ Nu be-
kennen wy dat ghy den Duyvel hebt:
Abraham is ghestorven ende de Propheten
ende segt ghy: l So yemandt mijn woordt
bewaert/ die en sal de doot niet smaken in-
der eewicheyt?
l Oft/ ghy segt.
53 Zijt ghy meerder dan onse vader Abra-
ham/ m die welcke ghestorven is? Ende de
Propheten zijn ghestorven: Wien maect
ghy u selven?
m Heb.11.13.
54 Jesus antwoordde: indien ick my selven
n vereere/ soo en is mijn o eere niet: Mijn
Vader ist/ die my vereert/ dien ghy segt
dat hy uwe Godt is?
n Of/ verclare. o Of/ claerheyt.
55 Ende ghy lieden kent hem niet/ maer
ick kenne hem. Ende so ick segghe dat ick
hem niet en kenne/ so sal ick een leughenaer
zijn/ ghelijck als ghy lieden zijt: Maer ick
kenne hem/ en houde sijn woort.
56 Abraham uwe Vader heeft p hem ver-
heught/ op dat hy mijnen dach sien soude:
ende hy heeften ghesien/ ende is verblijdt
gheweest.
p Of/ yverighlick begeert. Abraham heeft den dach Christi gesien.
57 Doe seyden de Joden tot hem: Ghy en
hebt noch geen vijftich Jaren/ ende hebt
ghy Abraham ghesien?
58 Jesus seyde tot hen: Voorwaer voor-
waer segghe ick u lieden/ Eer Abraham
werd/ so ben ick.
59 q Doe namen sy steenen op/ dat sy op
hem worpen: Ende Jesus verbarch hem/
r† ende ginck wt den Tempel.
q Luce 4.29 Jo.10.31.39. ende 11.8.
r† Anders: ende ginck wt de Tempe/ gaende midde door hen/ ende ginck alsoo voorby.

Dat IX. Capittel.

1. Het eynde der gesontmakinge/ 30. de opentlicke belijdinge des Blindtghe-borenen/ 39. Wat Blinde Christus siende maeckt.

1 Ende voorbygaende/ sach hy eenẽ men-
sche/ blindt van der gheboorten aen.
2 Ende sijn Discipulen vraechden hem/
segghende: Rabbi/ wie heefter ghesondicht?
Dese/ of sijne Ouders/ dat hy blindt ghe-
boren is?
Die blindt gebort was wort siende
3 Jesus antwoordde: Noch dese heeft
ghesondicht/ noch sijne Ouders: a maer
op dat de wercken Godts in hem souden
geopenbaert worden.
Oorsake d' blindtheyt. a Joan.11.4
4 b Ick moet wercken de wercken des
ghenen die my ghesonden heeft/ soo langhe
als het dach is: de nacht coomt/ wanneer
niemant wercken en can.
b Joan.5.19
5 Soo langhe ick in de werelt ben/ ben ick
c het licht der werelt.
6 Als hy dit ghesept hadde/ spoogh hy op
der Aerden/ ende maeckte slijck wt dat
speecksel/ ende smeerde dat slijck op de
ooghen des Blinden.
c Joan.1.9 ende 8.12. en 12.35.46. Esa.42.6. ende 49.6 Luce 2.32. Act.13.47
7 Ende seyde tot hem: Gaet henen/ wascht
u in het Baedwater Siloe/ welck wtge-
lept wordt/ Wtghesonden. Doe ginck hy
henen/ ende wiesch hem/ ende quam siende.
8 De gheburen dan/ en die hem te voren
ghesien hadden/ dat hy d† blint was/ sey-
den: Is dese niet die daer sat ende bedelde?
d† Anders/ Bedelaer.
9 De ander seyden: Hy ist. De andere:
Hy is hem ghelijck. Hy seyde: Ick bent.

10 Doe seyden sy tot hem: Hoe zijn u uwe
Oogen gheopent?
11 Hy antwoordde/ ende seyde: Die mensche
die Jesus ghenaemt is/ maeckte slijck/ en
besmeerde mijne oogen/ ende seyde tot my:
Gaet henen tot het Baedtwater Siloe/
ende wascht u. Ende ick ginck henen/ ende
wiesch my/ ende werdt siende.
12 Doe seyden sy tot hem: Waer is die?
Hy seyde: Ick en weets niet.
13 Sy brachten hem tot de Pharizeen/
namelijck hem/ die te voren blindt ghe-
weest hadde.
14 e Ende het was Sabbath als Jesus het
slijck maeckte/ en hem sijne oogen opende.
15 Doe vraechden hem oock de Pharizeen
wederom/ hoe hy siende gheworden was.
Ende hy seyde tot hen: Hy leyde slijck op
mijne oogen/ en ick wiesch my/ ende ick sie.
e Joan.5.9 Mat.12.1. Mar.2.23. Luce 6.1.
De Pharizeen ondervragen den Blinden.
16 Doe seyden sommighe van den Phari-
zeen: Dese mensche en is van Gode niet/
want hy en houdt den Sabbath niet.
Andere seyden: f Hoe can een sondich
mensche sulcke teeckenen doen? g Ende
daer was tweedracht onder hen.
tweedracht vã Christo. f Joan.3.2. ende 9.33.
17 Sy seyden wederom tot den Blinden:
Wat segdy van hem/ dat hy uwe ooghen
gheopent heeft? Doe seyde hy: h Hy is
een Propheet.
g Joan.7.12 ende 10.19. h Luce 7.16. ende 24.19. Joan.4.19 ende 6.14
18 Soo en gheloofden de Joden niet van
hem/ dat hy blindt gheweest hadde/ ende
siende was geworden/ tot dat sy geroepen
hadden de Ouders des ghenen die siende
geworden was/
19 Ende vraechden hen/ seggende: Is dese
uwe sone/ welcken ghy segt dat hy blint
geboren is? Hoe siet hy dan nu?
20 Sijne Ouders antwoordden hen/ ende
seyden: Wy weten dat dese onse sone is/
ende dat hy blint gheboren is:
21 Maer hoe hy nu siet/ en weten wy niet:
oft wie zijne ooghen gheopent heeft/ en
weten wy niet. Hy heeft zijne ouderdom/
vraecht hem/ hy sal van hem selven spreken.
22 Dit seyden de Ouders/ daerom dat sy
de Joden vreesden: i Want de Joden had-
den nu ouer een ghedraghen/ Soo hem ye-
mant belede dat hy Christus ware/ dat
die wt de Vergaderinghe soude geworpen
worden.
Die Christum belijdẽ/ die worden verbannen.
23 Daerom seyden zijne Ouders: Hy heeft
zijn ouderdom/ vraecht hem.
i Joã.11.57. ende 12.42.
24 Doe riepen sy andermael den mensche
die blint gheweest hadde/ ende seyden hem:
k Gheeft Gode eere: wy weten dat dese
mensche een sondaer is.
k Jos.7.19.
25 Soo antwoordde hy/ ende seyde: Oft hy
een sondaer is en weet ick niet: een dinck
weet ick/ dat ick blint was/ ende nu sie ick.
26 Ende sy seyden wederom tot hem: Wat
dede hy u? Hoe heeft hy uwe ooghen ghe-
opent?
27 Hy antwoordde hen: Ick hebt u nu ghe-
seyt/ ende l ghy en hebbet niet ghehoort:
wat wilt ghy wederom hooren? Wilt ghy
lieden oock zijne Discipulen worden.
l Ofte/ hebt ghyt niet ghehoort? Oft ghy hebbet ghehoort.
28 Doe beschimpten sy hem/ ende seyden:
Weest ghy zijn Discipel: wy zijn Moses
Discipulen.
Moses Discipulen.
29 Wy weten dat Godt met Moses ghe-
sproken heeft: maer desen weten wy niet
van waer hy is.
30 Die mensche antwoordde/ ende seyde tot
hen: Dit is een wonderlijck dinck/ dat ghy-
lieden niet en weet van waer hy is/ en noch
tans hy heeft mijne oogen gheopent.
m Mich.3.4
31 Wy weten m dat God die sondaren niet
en hoort: maer so yemandt Godvruchtich
is/ ende sijnen wille doet/ dien hoort hy.
Sondaers. Godvruchtighe.

32 Het en is van den beginne der werelt aen niet ghehoort/ dat yemant eens blindtghe-
borenen ooghen gheopent heeft.
33 n So dese van God niet en ware / so en
hadde hyt niet connen ghedoen.
34 Sy antwoorden ende seyden tot hem;
Ghy zijt gheheel in sonden gheboren / en
leert ghy ons? Ende sy wierpen hem wt.
35 Jesus hoorde dat sy hem wtghewoorpen
hadden: ende doe hy hem vant/ seyde hy tot
hem : Gheloofst ghy inden Sone Godts?
36 Hy andtwoordde/ ende seyde: Wie is hy
Heere, op dat ick in hem ghelooue?
37 En Jesus seyde tot hē: En ghy hebt hem
ghesien/ o ende die met v spreeckt die ist.
38 Ende hi seyde : Ick gheloone Heere: En-
de aenbadt hem.
39 Ende Jesus seyde : p Tot een oordeel
ben ick in de Werelt ghecomen / p op dat
die niet en sien / siende worden : ende die
sien blindt worden.
40 Ende dit hoorden sommighe van den
Phariseen die by hem waren/ ende seyden
tot hem: Zijn wy oock blindt?
41 Jesus seyde tot hen : Waert ghylieden
blint / so en soudt ghy doch gheen sonde
hebben: maer nu segt ghylieden : Wy sien:
daerom blijft uwe sonde.

Joan.3.2. ende 9.16. ...arisei... hoo... ...edichept

Joā.4.26

...ristus ... zijn oor- ...eel teghen ...en Phari- ...sche Van Joan.3.17 ende 12.47. mat.13.13.

Dat x. Capittel.

1. Christus bewijst, dat hy de goede Herder is/ 27. welck de natuere ende se-kerheyt zijner Schapen sy/ 24. ende dat hy die Christus is/ 31. waerom hy vande sommighe veruolcht/ ende van de sommi-ghe aenghenomen is.

1 VOorwaer voorwaer segge ick v lieden:
Wie niet door de Deure ingaet inden
Schaepstal / maer anderweechs inne
climt/ die is een Dief ende Moordenaer.
2 Maer die door de Deure ingaet / die is
een Herder der Schapen.
3 Desen doet de Deurwaerder op/ ende
de Schapen hooren zijn stemme : ende hy
roept zijne Schapen by namen/ ende leydt-
se wt.
4 En als hy zijne Schapē wtgelaten heeft
so gaet hy voor hen / en de Schapē volgen
hem na/ want sy kennen zijn stemme.
5 Ende eenen vreemden en sullen sy niet na
volgen/ maer sullē van hem vlieden / want
sy en kennen der vreemden stemme niet.
6 Dese * ghelijckenisse seyde Jesus tot
hen : ende sy a en wisten niet wat het was
dat hy tot hen seyde.
7 Soo seyde Jesus wederom tot hen:
Voorwaer voorwaer segghe ick v lieden:
Jck ben de Deure der Schapen.
8 b Alle die voor my gecomen zijn / die zijn
Dieuen ende Moordenaers : Maer de
Schapen en hebbense niet ghehoort.
9 * Jck ben de Deure : so yemant door my
ingaet/ die sal behouden worden : en hy sal
ingaen ende wtgaen/ ende Weyde vinden.
10 De Dief en coemt niet dan om stelen/
ende dooden / ende verderuen : Jck ben
ghecomen / op dat sy het leuen hebben/
ende ouervloedich hebben.
11 c Jc ben de goede Herder : de goede Her-
der stelt zijn d leuen voor de Schapen.
12 e Maer de Huerlinck / en die gheen Her-
der en is/ wiens de Schapen niet eygen en
zijn/ siet den Wolf comen / ende verlaet de
Schapen/ ende vliedt: en de Wolf grijpt de
Schapen/ ende verstroytse.
13 Ende de Huerlinck vliedt / om dat hy
een Huerlinck is/ ende en heeft geen sorghe
voor de Schapen.
14 Jck ben de goede Herder / ende f ick
kenne mijne Schapen/ ende g ben van de

Christus is de Deure des schaep-stals / en de goede Her-der.

* Oft/ by-spreucke. a Oft/ be-kenden. b Hi spreect van de gene die henseluē voor een deure des schaepstals opworpen/ ghelijck de Paus/ ende de zijne: alle Propheten hebbē Christum voor een deure aengewesē. * Joā.14.6 c Esai.40.11 Ezec.34.23. Hebr.13.20. 1.Petr.5.4. d Gr. siele. e Zac.11.16.

f 2.tim.2.19 g Oft/ wor-...

mijne bekent.
15 h Ghelijck my de Vader kent/ also kenne
ick oock den Vader : ende stelle mijn i le-
uen voor de Schapen.
16 En ick hebbe noch andere Schapen/ die
van desen stalle niet en zijn / die moet ick
oock k toebrenghen / ende sy sullen mijne
stemme hooren/ l ende het sal een Schaep-
stal worden/ ende een Herder.
17 Daerom heeft my de Vader lief / m om
dat ick mijn leuen n late / op dat icket we-
derom neme.
18 Niemant neemt dat leuen van my: maer
ick late het van my seluen . o Jck hebbe
macht dat te laten / ende ick hebbe macht
dat wederom te nemen. Dit ghebodt heb-
be ick van mijnen Vader ontfanghen.
19 p Door werdt daer wederom tweedracht
onder den Joden/ om dese woorden.
20 Want vele van hen/ seyden : q Hy heeft
den Duyuel/ ende is wtsinnich /wat hoort
ghylieden hem?
21 Andere seyden : Dit en zijn geen woor-
den eens beseтenen : can oock de Duyuel
der blinden ooghen openen?
22 Ende het werdt r Kerckwijdinge te Je-
rusalem/ ende het was winter.
23 Ende Jesus wandelde in den Tempel f in
het Voorhuys Salomons.
24 So omringden hem de Joden/ ende sey-
den tot hem : Hoe langhe houdy onse siele
op ? Soo ghy Christus zijt / segghet ons
t claerlick?
25 Jesus antwoordde hen: Jck hebt v lie-
den ghesept/ ende ghy en gheloovet niet.
u De wercken die ick doe in mijns Va-
ders name/ dese betuyghen van my.
26 Maer ghy en ghelooft niet : want ghy
zijt van mijne Schapen niet / ghelijck ick
v ghesept hebbe.
27 x Mijne Schapen hooren mijn stemme/
ende ick kense/ ende sy volghen my na.
28 Ende ick gheue hen het eewighe leuen
y ende sy en sullen niet vergaen inder ee-
wicheydt/ ende niemandt en salse wt mijner
handt grijpen.
29 De Vader die se my ghegheuen heeft/ die
is meerder dan alle : en niemandt en canse
wt mijns Vaders handt grijpen.
30 z Jck ende de Vader zijn een.
31 a Doe namen de Joden wederom stee-
nen op/ om hem te steenighen.
32 Jesus antwoordde hen : Jck hebbe v vele
goede wercken ghetoont wt mijnen Va-
der : om welck van dien wercken steenicht
ghylieden my?
33 De Joden antwoordden hem/ ende sey-
den : Om des goeden wercx wille en stee-
nighen wy v niet / maer om de b lasterin-
ghe / ende om dat ghy een mensche zijnde
v seluen Godt maket.
34 Jesus antwoordde hen : Js niet in u-
we Wet gheschreuen : c Jck hebbe ghesept:
Ghy zijt Goden?
35 Soo de Schrift die Goden ghenaemt
heeft/ tot welcken het woort Godts ghe-
schiet is / ende de Schrift en can niet ghe-
broken worden:
36 Segt ghy tot my/ dien de Vader gheheyn-
licht heeft / ende ghesonden inde Werelt:
Ghy lastert: om dat ick ghesept hebbe: Jck
ben Godts Sone.
37 d Doe ick de wercken mijns Vaders
niet/ so en ghelooft my niet.
38 Ende so ickse doe/ hoe wel ghylieden my
niet en ghelooft / so gelooft de werckē : op
dat ghy meucht ghelooven en bekennen/
dat de Vader in my is/ ende ick in hem.
39 e Doe sochten sy hem wederom te van-
ghen/

h mat.11.27 Luc.10.22. Joan.6.46 ende 7.29. ende 8.19. i Gr. siele. k Oft / ver-gaderen. l Ezec.37.22 m Esa.53.12 n Gr. stelle. o Joā.2.19. tweedracht vā Christo. p Joā.7.12. ende 9.16. q Joā.7.20. ende 8.48. r Dit was een Feeste die sy hielde ter gedach-tenisse dat de Tempel vernieuwt en vernieut was vande verwoestin-ge Antiochi 1.mach.4.59 f 1.Reg.6.3. Act.3.11. ende 5.12. t Oft/ vrij-lick. u Joā.5.36. Waerom de Joden niet en ghe-looven. x Joā.8.47. y Joā.6.39. ende 17.12. ende 18.9.

z Esai.34.6. Joan.5.19. ende 14.9. ende 17.5. a Joā.8.59. ende 11.8.

b Joan.5.18 De werck Christi be-wijsen dat hy Godt was. c Psal.82.6.

d Joā.15.24

e Luc.4.29. Joan.8.59.

gen/ maer hy ontginck wt haren handen.

40 Ende hy ghinck wederom henen ouer dē
(Joan.1.28 ende 3.23.) Jordaen / tot de plaetse f daer Joannes
eerst doopte: ende bleef daer.

41 Eñ vele quamen tot hem ende seydē: Jo-
annes en dede gheen teecken: maer al wat
(g Grieck/ was.) hy van desen ghesept heeft / dat g is waer.

42 Ende vele gheloofden daer in hem.

Dat xj. Capittel.

11. Christus Lazarum verweckt heb-
bende/ 25. bewijst dat hy is het leuen / eñ
de opstandinghe/ 47. de raetslach der Jo-
den tegen Jesum/ 49. de Prophetie Cai-
phe/ 54. Jesus vliedt.

(Lazarus cranck.)
1 Ende daer was een cranck/ met name
Lazarus van Bethania / wt den vlecke
Marie/ ende haer der suster Marthe.

(a mat.26.6. Marc.14.3. Luce.7.37. Joan.12.3.)
2 a (Eñ Maria was de ghene die den Hee-
re ghesalft hadde met salue/ ende zijne voe-
ten ghedrooght met haren hayre: wiens
broeder Lazarus cranck was.)

3 Soo sonden dan de susters tot hem/ seg-
(oorsake der cranckheyt Lazari.)
ghende: Heere/ siet / dien ghy lief hebbet/
is cranck.

4 Als Jesus dat hoorde / seyde hy: Dese
(b Joan.9.3.) cranckheydt en is tot den doot niet: b maer
(c Oft verheerlickt.) ter eeren Godts / op dat de Sone Godts
daer door c verclaert worde.

5 Ende Jesus hadde Martham lief / en-
de haer suster/ ende Lazarum.

6 Als hy nu hoorde dat hi cranck was/ bleef
hy ter plaetsen daer hy was/ twee dagen.

7 Ende daer na seyde hy tot zijne Discipu-
len: Laet ons weder na Judeam gaen.

(d dat is, Leeraer.)
8 Zijne Discipulē seydē tot hem: d Rabbi/
(e Joā.8.59. ende 10.31.)
e de Joden hebben v nu ghesocht te steeni-
ghen/ eñ gaet ghy wederom derwaerts?

(De dach heeft twaelf uren.)
9 Jesus antwoorde: En zijnder niet
twaelf uren inden daghe? So yemant indē
daghe wandelt/ die en stoot hem niet: want
hy siet het licht deser Werelt.

10 Maer so yemāt indē nacht wandelt / die
stoot hē: want daer en is geen licht in hem.

11 Dat sprack hy: ende daer nae seyde hi tot
(f mat.9.24. Mar.5.39. Luce.8.52.)
hen: f Lazarus onse vrient slaept/ maer ick
gae om hem te ontwecken.

12 Doe seyden zijne Discipulen: Heere in-
dien hy slaept/ so sal hy ghesont worden.

13 Maer Jesus sprack van zyn doot: en-
de sy meynden dat hy sprack van den slape
des vaecks.

(g Oft / vrij wt.)
14 Doe seyde Jesus hen g opentlick: Laza-
rus is ghestoruen/

15 Ende ick ben blijde om uwent wille/ dat
ick daer niet gheweest en ben / op dat ghy
ghelooft: Maer laet ons tot hem gaen.

16 Doe seyde Thomas / ghenaemt Dydy-
mus / tot zijne mede Discipulen: Laet ons
oock gaen/ op dat wy met hem steruen.

17 So quam Jesus / ende beuant dat hy nu
vier dagen in den graue ghelegen hadde.

(h Stadium was 625. voeten / oft 125. schredē. 24. Stadiē maken een vre gaens/ oft/ drij Italiaensche of Enghelsche mijlen.)
18 Ende Bethania was by Jerusalem/
ontrent vijfthien h Stadien.

19 Eñ vele van den Joden waren gecomen
tot Martham ende Mariam / om dat sy
haer troosten souden van haren broeder.

20 Als dan Martha hoorde dat Jesus
quam/ ginck sy hem te ghemoet, ende Ma-
ria sat in huys.

21 Soo seyde Martha tot Jesum: Heere/
hadt ghy hier gheweest / mijn broeder en
ware niet ghestoruen:

22 Maer ick weet oock nu / soo wat ghy be-
(Opstandinge der dooden.)
geeret van Gode/ dat het v God geuen sal.

23 Jesus seyde tot haer: V broeder sal we-
der opstaen.

(i Dan.12.2. Luce 14.14. Joan.5.29.)
24 Doe seyde Martha: Ick weet dat hy
opstaen sal inde opstandinghe i ten uter-
sten daghe.

25 Jesus seyde tot haer: Ic bē de opstādin-
(k Joā.1.4. ende 6.14.)
ghe eñ k het leuen. l Wie in my gelooft/ dieselue
sal leuen/ al waer hy oock ghestoruen.

(l Joan.3.16 36. eñ 6.47. 1. Joā.5.10.)
26 m Ende soo wie daer leeft / ende in my
ghelooft / die en sal inder eewicheydt niet
steruen. Ghelooft ghy dat?

(m Joā. 6.51 n mat.16.16 Mar.8.29. Luce 9.20. Joan.6.69.)
27 Sy seyden tot hem: Ja Heere/ n ick ghe-
looue dat ghy zijt Christus de Sone Gods/
die inde Werelt comen soude.

28 Ende als sy dat ghesept hadde / ginck sy
henen / ende riep Mariam haer suster
heymelick/ segghende: De Meester is hier/
ende roept v.

29 Als dese dat hoorde/ stont sy haestelijck
op/ ende quam tot hem.

30 Want Jesus en was noch in het Vleck
niet gecomen: maer was ter plaetsen/ daer
hem Martha te gemoete gecomen was.

31 De Joden dan die by haer in huys wa-
ren/ eñ haer vertroostedē/ als sy saghen dat
Maria haestelick op stont/ eñ henen ginck/
volchden sy haer na / segghende: Sy gaet
henen na het graf/ op dat sy daer weene.

32 Als Maria quam daer Jesus was/ ende
hem sach/ viel sy hem ten voetē / ende seyde
tot hem: Heere / hadt ghy hier gheweest/
mijn broeder en ware niet ghestoruen.

33 Als nu Jesus haer sach weenen / ende
oock de Joden weenen die met haer qua-
men/ wert hy verstoort inden Gheest/ ende
beroerde hemseluen/

34 Ende seyde: Waer hebt ghylieden hem
ghelept? Sy seyden tot hem: Heere/ coemt/
ende siet het.

35 o Jesus weende. (Christus weent.)

36 So seyden de Joden: Siet/ hoe lief hadde
hy hem. (o Luc.19.41.)

37 Ende sommighe van hen seyden: Dese
p die des blinden ooghen gheopent heeft/ (p Joan.9.6)
en conde hy niet maken / dat dese niet ghe-
storuen en hadde?

38 Jesus dan wederom in hemseluen ghe-
stoort zijnde/ quam tot den graue/ ende het
was een spelonke / ende eenen steen was
daer op ghelept.

39 Jesus seyde: Neemt den steen wech.
Martha de suster des ghestoruenen/ seyde
tot hem: Heere hy stinckt nu / want hy
heeft vier daghen daer ghelegen.

40 Jesus seyde tot haer: Hebbe ick v niet
ghesepdt: Soo ghy ghelooft/ ghy sult de
heerlickheyt Godts sien?

41 Soo namen sy den steen af vander plaet-
se daer de ghestoruene ghelept was. Ende
Jesus sloech zijne ooghen opwaerts / ende
seyde: Vader / ick dancke v / dat ghy my (Gebet Christi.)
ghehoort hebt.

42 Ende ick weet dat ghy my altijts hoort:
maer q om der scharen wille die rontom (q Joā.12.30)
staet, hebbe ick dit ghesept: op dat sy my (Lazarus wort opgeweckt.)
gelooueu dat ghy my ghesonden hebt.

43 Als hy dit ghesepdt hadde / riep hy met
luyder stemmen: Lazare/ coemt wt.

44 Eñ de ghestoruene quam wt / ghebonden (Sommighe Joden ghelooue in Christum.)
aen handen ende voeten met graefdoec-
ken / ende zijn aensicht met eenen sweet-
doeck ommewonden. Jesus seyde tot hen:
Ontbindt hem/ ende laet hem gaen. (Der Priesteren ende Pharizeen raedtslach tegen Christum.)

45 Vele dan der Joden die tot Mariam ge-
comen waren / eñ aenschout hadden wat
Jesus gedaen hadde/ gheloofden in hem.

46 Maer sommige van hen/ gingen henen
tot de Pharizeen / ende seyden tot hen/
wat Jesus ghedaen hadde. (r mat.26.3.)

47 r Soo vergaderden de Ouerpriesters eñ (Marc.14.1)
Pharizeen den Raet/ eñ seydē: s Wat doen (Luce.22.2.)
wy? want dese mensche doet veel teeckenē. (Psal.2.2.)

48 Laten wy hem alsoo / so sullen sy alle in (Act.4.27.)
hem ghelooven: ende de Romeynen sullen (s Joā.12.19)

b Joan.1.9 ende 8.12. ende 9.5. ende 12.46. c Jere.13.16 Ephe.5.8. 1.Thes.5.4.

35 Doe seyde Jesus tot hem: b Een cleyne tijdt is het licht by u lieden / c wandelt so langhe als ghylieden het licht hebt / op dat u lieden de duysternisse niet en bevanghe. Want wie in duysternisse wandelt/ die en weet niet waer hy henen gaet.

36 Gewijle ghylieden het licht hebt / gheloost in het licht, op dat ghylieden kinderen des lichts worden meucht. Dit seyde Jesus/ en ginck wech / en verberch hem.

37 Ende hoewel hy so veel teeckenen voor hen ghedaen hadde/ so en geloofden sy niet in hem:

38 Op dat het woort Esaie des Propheten vervult worde/ dat hy ghesproken heeft: d Heere / wie heeft onse e woorden gheloost, ende wien is den Arm des Heeren gheopenbaert?

d Esa.53.1. Rom.10.16. e Griecx/ ghehoorte. f Esa.6.9. Ezech.12.2. Mat.13.14 Marc.4.12. Luc.8.10. Act.28.26. Rom.11.8. g Joā.7.13. 48. De Oversten die geloovē maer belijden niet/ vreesende den Ban. h Joā 9.22 i Joā.5.44. k Joā.10.30 ende 14.9 l Joan.1.9. ende 8.12. en 9.5/12.35 Esa.42.6. ende 49.6. Act.13.47. m Griecx/ oordeelen. n Joā.3.17. ende 9.39. o Griecx/ oordeelen/ p Joā.3.18. ende 8.24 q Deu.18.18 Joan.3.11. en 5.20/7.16 ende 8.28 en 14.10. ende 16.13.

39 Daerom en conden sy niet gheloouen/ want Esaias wederom seydt:

40 f Hy heeft haer ooghen verblindt / ende haer herte verhardt / op dat sy met ooghen niet en sien, en met der herte verstaē, en bekeert worden/ en dat ickse ghesont make.

41 Dit seyde Esaias / als hy zijne eerlijckheyt sach/ ende sprack van hem.

42 g Nochtans geloofdē oock vele vanden Oversten in hem: maer om der Pharizeen wille/ en beleden zijt niet, h op dat sy niet wt der Vergaderinge verworpē worden.

43 i Want sy hadden de eere der menschen liever, dan de eere Gods.

44 Ende Jesus riep, ende seyde: Wie in my ghelooft/ die en ghelooft in my niet / maer inden ghenen die my ghesonden heeft.

45 k Ende wie my siet/ die siet den ghenen die my ghesonden heeft.

46 l Ick ben een licht inder Werelt ghecomen, op dat / soo wie in my ghelooft / niet in duysternisse en blijve.

47 Ende so yemant mijne woorden hoort/ ende niet en ghelooft / Ick en m verdoeme hem niet/ n want ick en ben niet gecomen om de Werelt te o verdoemen: maer om de Wereldt salich te maken.

48 p Wie my verworpt/ ende mijne woorden niet en ontfangt / die heeft eenen die hem oordeelt: het woort dat ic gesproken hebbe/ dat sal hem oordeelen ten wtersten dage.

49 q Want ick en hebbe van my selven niet gesproken/ maer de Vader die my ghesondē heeft / die heeft my een gebot ghegeven/ wat ick spreken ende wat ick seggen sal.

50 Ende ick weet/ dat zijn ghebodt het eeuwighe leven is. So wat ick dan spreke/ dat spreke ick ghelijck my mijn Vader ghesepdt heeft.

Dat xiij. Capitteel.

4. Christus de voeten zijner Apostelen ghewasschen hebbende / 12. vermaentse tot ootmoedicheyt ende liefde/ 21. ende voorseydt de sonde Jude/ 38. ende Petri.

a mat.26.2. Mar.14.1. Luce.22.1.

1 Ende a voor het Feest des Pascha/ Jesus wetende dat zijne vre ghecomen was / dat hy van deser Wereldt soude gaen tot den Vader / na dien hy lief ghehadt hadde/ de zijne die inder wereldt waren / soo heeft hyse lief ghehadt totten eynde toe.

2 Ende als het Avondtmael ghedaen was / b (doe nu de Duyvel Jude Simonis Iscarioth / in het herte ghegeven hadde/ hem te verraden.)

b Luc.22.3. Joan.13.27

3 Jesus (wetēde / dat hem de Vader alle dinghen in zijne handen ghegeven hadde/ c ende dat hy van Gode wtghegaen was/ d ende tot Godt henen ginck:)

c mat.11.27. d Joā.16.28

4 Stondt op vanden Avontmale/ ende ley de zijne cleederen af/ ende nam eenen lijnendoeck, ende omgordde hem.

5 Daerna goot hy water in een Becken/ ende begonst de voeten zijner Discipulen te wasschen / en te drooghen met den lijnen doeck/ daer hy mede omgort was.

Christus wascht der Apostelen voeten.

6 Soo quam hy dan tot Simon Petrus: ende die seyde tot hem: e Heere / sult ghy my de voeten wasschen?

Petrus en wil hē niet laten wasschen.

7 Jesus antwoordde/ ende seyde tot hem: Wat ick doe / dat en weet ghy niet / maer ghy sult het hier namaels weten.

e Mat.3.14

8 Petrus seyde tot hem: Ghy en sult mijne voeten niet wasschen in eewicheydt. Jesus antwoordde hem: Ist dat ick u niet en wassche, so en sult ghy geen deel met my hebben.

9 Simon Petrus seyde tot hem: Heere/ niet alleen de voeten/ maer oock de handen, ende het hooft.

10 Jesus seyde tot hem: Wie ghewasschen is / en behoeft niet dan de voeten te wasschen: maer hy is gheheel reyn. f Ende ghylieden zijt reyn/ maer niet alle.

f Joā.15.3.

11 g Want hy wiste den ghenen / die hem verraden soude/ daerom seyde hy: Ghy en zijt niet alle reyn.

g Joā.6.64

12 Als hy nu haer voeten ghewasschen hadde/ ende zijne cleederen ghenomen/ sat hy weder aen de Tafel/ ende seyde tot hen: Weet ghy wat ick u ghedaen hebbe?

Christus de Heere ende Meester wascht hen de voeten.

13 Ghy noemt my Meester/ ende h Heere: ende ghy spreeckt wel: want ick bent.

14 In dien dan ick uwe voeten ghewasschen hebbe /(die de Heere ende Meester ben/) i soo zijt ghy oock schuldich malcanderen de voeten te wasschen.

h 1.Corint. 8.6. en 12.3. Philip.2.11. i Gala.6.2.

15 k Want ick hebbe u lieden een exempel ghegeven/ op dat / gelijcker wijs ick u ghedaen hebbe / ghylieden oock doen soudt.

k 1.Pet.2.21 1.Joan.2.6.

16 Voorwaer / voorwaer segghe ick u lieden: l De Dienstknecht en is niet meerder dan zijn Heere: noch de m Ghesondene/ meerder/ dan die hem ghesonden heeft.

l Matthe. 10.24. Luc.6.40. Joan.15.20. m In Gr. Apostel.

17 Ist dat ghylieden dit weet / soo zijt ghy n salich/ ist dat ghyt doet.

n Oft/ gheluckich.

18 Ick en spreke niet van u allen: ick weet welcke ick wtvercoren hebbe: maer op dat de Schrifte vervullt worde: o Die met my broodt eet/ heeft teghen my zijne versenen opgheheven.

o Psal.41.10 Mat.26.23 1.Joā.2.19. ende 16.4.

19 p Van nu segghe ickt u lieden/ eer het ghescchiede / op dat/ als het gheschiedt is/ ghy gheloonen meucht dat ickt ben.

20 Voorwaer/ voorwaer segghe ick ulieden/ q wie daer ontfangt dien ick senden sal/ die ontfangt my: ende wie my ontfangt/ die ontfangt hem die my gesonden heeft.

Eenē Bode Christi ontfanghen. q Matthe. 10.40. Luc.10.16.

21 r Als Jesus dit ghesepdt hadde / werdt hy beroert inden Gheest / ende betuychde/ ende seyde: Voorwaer / voorwaer segghe ick u lieden: Een van u sal my verraden.

Matthe. 26.21. Mar.14.18. Luc.22.21. Act.1.17. 1.Joā.2.19.

22 Doe saghen de Discipulen op malcanderen, twijfelende van wien hy dat seyde.

23 s Ende daer was een vande Discipulen ter Tafel sittende / in den schoot Jesu/ welcken Jesus lief hadde.

s Joā.20.2. ende 21.7.20

24 Soo wenckte Simon Petrus desen/ dat hy vraghen soude / wie hy ware daer hy van sprack.

25 Ende die viel op de borst Jesu, ende seyde hem: Heere, wie ist?

26 Jesus andtwoordde: Die ist / dien ick de inghedopte bete gheven sal. Ende als hy de bete ingedopt hadde/ gaf hyse Jude Simonis Iscarioth.

27 Ende na die bete voer de Satan in hem. Soo seyde Jesus tot hem: Dat ghy doet/ doet dat haestelick.

28 Ende niemandt en wiste van die ter Ta-
fel aensaten/ waer toe hy hem dat seyde.
29 Want sommige meynden/ dewijlet Judas
den buydel hadde/ dat hem Jesus ghesept
hadde: Coopt wat ons noodich is tot het
Feest/ of dat hy de armen wat geuē soude.
30 Als hy dan die bete ghenomen hadde/
ginck hi terstont wt: eñ u † het was nacht.
31 Als hy wegheghaen was/ seyde Jesus.
Nu is de Sone des menschen x verclaert:
ende Godt is in hem verclaert.
32 Is Godt in hem verclaert/ soo sal hem
Godt ooch verclaren in hemselven/ y ende
sal hem terstont verclaren.
33 Kinderkens/ noch een weynich ben ick
by v. z Ghy sult my soecken/ ende ghe-
lyck ick den Joden ghesept hebbe: Waer
ick henen gae/ en cont ghy niet comen/
alsoo segghe ick v lieden nu ooch.
34 a Een nieu ghebodt gheue ick v/ dat
ghy malcanderen lief hebt/ ghelyck ick v
lief ghehadt hebbe.
35 b Hier aen sal een yeghelick bekennen
dat ghy mijne Discipulen zyt/ soo ghy lief-
de hebt onder malcanderen.
36 Simon Petrus seyde tot hem: Heere/
waer gaet ghy henen? Jesus antwoor-
de hem: Waer ick henen gae/ en cont ghy
my nu niet volghen/ c maer ghy sult my
namaels volghen.
37 Petrus seyde tot hem: Heere/ waerom
en can ick v niet volghen? d Ick sal myn
leuen voor v setten.
38 Jesus antwoorde hem: Sult ghy v leuē
voor my setten? e Voorwaer voorwaer/
segge ic v/ de Haen en sal niet craeyen/ tot
dat ghy my driemael verloochent sult hebben.

t Joā.12.6. u † Anders/ het was nacht als hy wtginck Jesus seyde etce. x Ofte/ verheerlickt. y Joā.12.23. ende 17.3. z Joan.7.34 ende 8.21. A Leui.19.18 Mat.22.38 Joan.15.12. Ephe.5.2. 1.Thes.4.9. 1.Pet.4.8. 1.Joan.3.23 ende 4.21. b 1.Joā.2.5 c Joā.21.18. 2.Pet.1.14. d Matthe. 26.35. Mar.14.29 Luc.22.33. e Mat.26.34 Mar.14.30 Luc.22.34.

Dat xiiij. Capittel.

1. Christus vertroost de zyne/ 12. ver-
maentse tot gelooue ende bedinge/ 13. be-
wyst hen zyn ampt/ 26. ende laet hen zy-
nen Gheest/ ende zynen vrede.

1 Ende a † herte en worde niet beroert/
b ghy ghelooft in Godt/ gelooft ooch in
my.
2 In mijns Vaders huys zijn vele woo-
ninghen/ waer het also niet/ ick soude t v
doch ghesept hebben/ ick gae henen v lie-
den plaetse te bereyden.
3 Ende so ick gae v lieden plaetse
bereyden/ c ick sal wederom keeren/ ende
sal v tot my nemen/ d op dat ghy lieden
ooch zijt/ waer ick ben.
4 Ende waer ick henen gae/ dat weet
ghy lieden/ ende ghy weet den wech.
5 Thomas seyde tot hem: Heere/ wy en
weten niet waer ghy henen gaet; ende hoe
connen wy den wech weten?
6 Jesus seyde tot hē: e Ick ben de wech/
f de Waerheydt/ ende het g leuen. h Nie-
mant en coēt tot den Vader/ dan door my.
7 Waert dat ghy lieden my ghekent hadt/
soo soudt ghy ooch den Vader ghekent
hebben: ende van nu voort kent ghy lieden
hem/ ende hebt hem ghesien.
8 Philippus seyde tot hem: Heere/ toont
ons den Vader/ ende het is ons genoech.
9 Jesus seyde tot hem: Ben ick so langhe
tydt met v lieden/ ende en hebdy my niet
ghekent Philippe? Wie my ghesien heeft/
die heeft ooch den Vader ghesien: Eñ hoe
segt ghy/ toont ons den Vader?
10 Gheloofdy niet/ k dat ick inden Vader
ben/ ende dat de Vader in my is? l De
woorden die ick tot ulieden spreke/ en spreke
ick van my seluen niet: m maer de Vader
die in my * woont/ die doet de wercken.
11 Gelooft my/ dat ick inden Vader ben/
ende de Vader in my: of anders/ gelooft
my om der wercken wille.
12 n Voorwaer voorwaer ick segghe v lie-
den/ die in my ghelooft/ de wercken die ick
doe/ sal hy ooch doen: eñ sal meerder doen
dan dese: want ick gae tot den Vader.
13 o Ende wat ghy in mijnen Naem be-
gheeren sult/ dat sal ick doen/ op dat de
Vader inden Sone p verclaert worde.
14 Soo ghy lieden yet begheert in mijnen
Naem dat sal ick doen.
15 q Ist dat ghy lieden my lief hebt/ soo
houdt mijne gheboden.
16 Ende ick sal den Vader bidden/ ende hy
sal v lieden eenen anderen Trooster geuen/
op dat hy in eewicheyt by v lieden blyue.
17 Namelijck/ den Gheest der waerheydt/
welcken de werelt niet en can ontfanghen/
want sy en siet hem niet/ noch en kent hem
niet: maer ghy lieden kent hem/ want hy
woont by v/ ende sal in v lieden wesen.
18 r Ick en sal v lieden geen Weesen laten:
ick sal tot v comen.
19 Noch een weynich/ ende de wereldt f en
sal my niet meer sien: maer ghy lieden sult
my sien: want ick leue/ eñ ghy sult leuen.
20 In dien daghe sult ghy lieden bekennen/
dat ick inden Vader ben/ ende ghy in my/
ende ick in v.
21 Wie mijne gheboden heeft/ ende de sel-
ue houdt/ die ist/ die my lief heeft: ende die
my lief heeft/ t dien sal mijn Vader lief
hebben: ende ick sal hem lief hebben/ ende
sal hem my seluen openbaren.
22 Doe seyde hem Judas: (niet die Isca-
rioth/) Heere/ wat is het/ dat ghy v seluen
ons openbaren sult/ eñ niet der Werelt.
23 Jesus antwoordde/ ende seyde tot hem:
Soo yemandt my lief heeft/ die sal mijn
woordt houden: ende mijn Vader sal hem
lief hebben/ ende wy sullen tot hem comen/
ende wooninghe by hem maken.
24 Wie my niet lief en heeft/ die en houdt
mijn woorden niet: u ende het woordt dat
ghy hoort/ en is mijne niet/ maer des Va-
ders die my ghesonden heeft.
25 Dit hebbe ick ghesept/ by v blijuende.
26 x Maer de Vertrooster de Heylighe
Gheest/ den welcken de Vader senden sal in
mijnen Naem/ y die sal v lieden alle din-
gen leeren/ ende indachtich maken/ al wat
ick v ghesept hebbe.
27 Vrede laet ick v/ z mijnen vrede gheue
ick v/ niet gelijckerwys de Werelt gheeft/
gheue icken v: uwe herte worde niet be-
roert noch verflaeuwe.
28 a Ghy lieden hebt ghehoort/ dat ick v ghe-
sept hebbe: Ick gae henen/ ende sal tot v co-
men. Hadt ghy lieden my lief/ so sout ghy
v doch verblyden/ om dat ick ghesept heb-
be: Ick gae tot den Vader; want mijn
Vader is meerder dan ick.
29 b Ende nu hebbe ickt v lieden ghesept/
eer het ghschiet/ op dat ghy ghelooft/ als
het ghschiet is.
30 Ick en sal niet veel meer met v lieden
spreken: c de Ouerste deser Wereldt coemt/
ende d † en heeft in my niet.
31 Maer op dat de Werelt bekenne/ dat
ick den Vader lief hebbe/ ende dat ick alsoo
doe ghelijck my de Vader beuolen heeft:
Staet op/ laet ons van hier gaen.

a † Anders ende hy seyde tot zijn Discipulē: uwe herte/ etc. b Ofte/ ghelooft in God/ eñ gelooft in my/ of/ gelooft ghy in God so ghelooft ooch in my. c Ofte/ so sal ick. d Joā.12.26 ende 17.24. e Hebre.9.8. f Esa.53.9. 1.Petr.2.22. g Joan.1.4 ende 11.25. h Joā.10.9. Christus eñ de Vader zyn een. i Joā.10.30 k Joā.16.32 l Joan.7.16 ende 8.28. ende 12.49. ende 14.24. ende 16.15. m Joā.5.17. * Gr. blyft/ n Mat.21.21 Luc.17.6.

o Jer.29.12 Mat.7.7. Mar.11.24 Luc.11.9. Joan.15.7. ende 16.24. Jaco.1.5. 1.Joā.3.22. p Oft/ verheerlickt. q Joan.14.21.23. ende 15.10. 1.Joan.5.3. Spr.2.21. r De heylige Geest is een Trooster. s Mat.28.20 f Grieck/ siet my/ Christum lief hebben. t Gr. die sal van mijnen Vader gheliefd worden. u Joā.7.16. ende 8.28. ende 12.49. ende 14.10. ende 16.15. x Joā.15.26. ende 16.7. Act.2.4. Luce.24.49 y Joā.16.13. z Phil.4.7. a Joan.14.3 b Joā.13.19. ende 16.4. De Prince der Werelt. c Joā.12.31. d † Anders/ sal niet in my vinden.

Dat xv. Capittel.

1. Van de gemeynschap ende sonder-
linge liefde Christi eñ zyner ledematē/ 18.
van hare ghemeyne verdruckinghen/ 26.
van het ghemeyn ampt des Heylighen
Gheests/ ende der Apostelen.

1 IEk ben een ware Wijnstock / ende mijn
Vader is de Landman.
2 a Alle Wijnrancke die in my gheen
vrucht en draecht / neemt hy wech: ende
alle die vrucht draecht / reynicht hy / op
dat sy meer vrucht draghe.
3 b Ghylieden zijt nu reyn/ om des woorts
wille/ dat ick tot v ghesproken hebbe.
4 Blijft in my/ ende ick in v lieden. Ghelijc=
kerwijs de Wijnrancke gheen vrucht dra=
ghen en can van haerselven / ten sy dat sy
aen den Wijnstock blijft / alsoo ghy oock
niet/ ten sy dat ghy in my blijft.
5 Ick ben de Wijnstock /ghy zijt de Wijn=
rancken/ die in my blijft / ende ick in hem/
die draecht veel vrucht: want c sonder my
en cont ghy niet doen.
6 d Soo yemant in my niet en blijft / die
is wtghewoorpen / als een rancke buyten
den Wijngaert ende is verdorret: ende men
vergadert die rancken ende men worptse
int vyer/ ende sy branden.
7 Soo ghy lieden in my blijft / ende mijne
woorden in v blijven / e wat ghy wilt sult
ghy begeeren /ende het sal v gheschieden.
8 Hier in wort mijn Vader f vereerlickt/
dat ghy vele vruchten draecht / ende mij=
ne Discipulen wort.
9 Ghelijck de Vader my lief ghehat heeft/
also hebbe ick v oock lief ghehadt: blijft in
mijne liefde.
10 g So ghy lieden mijne geboden hout / so
sult ghy in mijne liefde blijven: ghelijck ick
oock mijns Vaders gheboden ghehouden
hebbe/ ende blijve in zijne liefde.
11 Dit hebbe ick tot v lieden ghesepdt/ op
dat mijne blijschap in v blijve/ ende uwe
blijschap vervult worde.
12 h Dit is mijn gebodt/ dat ghy malcande=
ren lief hebt/ ghelijck ick v lief gehat hebbe.
13 i Niemant heeft meerder liefde dan dese/
dat yemandt zijn leven sette voor zijne
vrienden.
14 k Ghy lieden zijt mijne vrienden/ so ghy
doet wat ick v ghebiede.
15 Ick en noeme v lieden niet meer Dienst=
knechten/ want een Dienstknecht en weet
niet wat zijn Heere doet: maer ick hebbe
v vrienden ghenoemt/ l want al wat ick
van mijnen Vader ghehoort hebbe / hebbe
ick v condt ghedaen.
16 Ghylieden en hebt my niet wtvercoren/
maer m ick hebbe v wtvercoren / ende ick
hebbe v ghestelt/ n dat ghy henen gaet/
ende vrucht draecht / ende dat uwe vrucht
blijve: op dat / soo wat ghy vanden Vader
begeert in mijnen Name / hy v dat geve.
17 Dit beuele ick v / dat ghy malcanderen
lief hebt.
18 o Soo v lieden de Werelt haet / p soo
weet dat sy my eer dan v ghehaet heeft.
19 q Hadt ghylieden vander Wereldt ghe=
weest / de Wereldt soude het hare lief heb=
ben: nu/ om dat ghy vander Wereldt niet
en zijt / maer ick hebbe v vander Wereldt
wtvercoren/ daerom haet v de Wereldt.
20 Ghedenct des woorts dat ick gheseit hebbe:
r de Dienstknecht en is niet meerder dan
zijn heere: ist dat sy my vervolcht hebbē/ so
sullen sy v oock vervolghen: hebben sy mijn
woort ghehouden/ so sullen sy oock het uwe
houden.
21 s Maer alle dit sullen sy v lieden doen/
om mijns Naems wille/ want sy en kennen
hem niet die my ghesonden heeft.
22 t Ware ick niet ghecomen/ ende en had=
de ick met hen niet ghesproken / so en had=
den sy gheen sonde: maer nu en hebben sy
gheen decksel voor hare sonde.

Wijnstock. Landman. Wijnrācke. a mat.15.13. b Joā. 13.10 c Oft / ghe=scheydē van my/ oft buy=ten. d Ezec.15.2. Bidden inden Naem Christi. e Jer.29.12. Math.7.7. ende 21.22. Mar.11.24. Luce 11.9. Joan.14.13. ende 16.24. Jacob 1.5. 1.Joan.3.24 ende 5.14. f Oft/ ver=claert. g Joā.14.15 21.23. 1.Joan.5.3. Liefde. h Levi.19.18 Mat.22.38 Joan.13.34. Ephes.5.2. 1.Thes.4.9. 1.Petr.4.8. 1.Joan.3.23 ende 4.21. i Ephes.5.2. 1.Joā.3.16. k mat.12.50 2.Cor.5.16. Galat.5.6. ende 6.15. Colos.3.11. l Joā.8.26. m Ephe.1.4 n mat.28.19 Mar.16.15. Coloss.1.6. Vervolginge om Christi wille. o 1.Joā.3.13 p Est/ ghy weet. q Joā.17.14 Gala.1.10. r mat.10.24 Luc.6.40. Joā.13.16. s Joā.16.5. t Rom.4.15. ende 5.20.

23 Die my haet/ die haet oock mijnen Vader.
24 u Hadde ick niet de wercken ghedaen
onder hen / die niemandt anders ghedaen
en heeft/ so en hadden sy gheen sonde: maer
nu hebben sy se ghesien / ende hebben my
ende oock mijnen Vader ghehaet.
25 Maer dit is op dat het Woordt ver=
vult worde/ dat in hare Wet gheschreven
is: x Sy hebbē my sonder oorsake ghehaet
26 y Maer als de Trooster sal ghecomen
zijn / z dien ick v vanden Vader senden sal/
de Gheest der waerheydt/ die vandē Vader
wt gaet/ die sal getuygen van my.
27 a Ende ghy lieden ghetuycht oock/ want
ghy zijt vandē beginne met my geweest.

Dat xvj. Capittel.

2. Christus vermaent van dē toecomē=
den cruyce/ 7. vanden heyligen Gheest/
20. eñ droefheyt / 22. ende vertrooste
door de vrucht synder wedercomste/ 23.
van hare bedinghe/ 33. eñ van syne over=
winninghe.

1 DIt hebbe ick tot v lieden ghesproken/
op dat ghy niet geergert en wordt.
2 a Sy sullen v b wt de vergaderinghe
worpen: Ja de tijt coemt / dat / soo wie v
doodē sal/ sal c meynen Gode dienst d te doē.
3 e Ende dit sullen sy v lieden doen / om
dat sy noch den Vader / noch my niet ghe=
kent en hebben.
4 f Maer dit hebbe ick tot v lieden ghe=
sproken / op dat ghy / wanneer de tijt sal
gecomen zijn/ dies mocht ghedencken/ dat
ickt v lieden geseyt hebbe: ende dit en heb=
be ick vanden beginne niet ghesept / want
ick by v was.
5 Maer nu gae ick henen tot den ghenen
die my ghesonden heeft: eñ niemant van v
en vraecht my/ g waer ick henen gae.
6 Maer om dat ick v liedē dit ghesept heb=
be/ so heeft droefheyt uwe herte vervult.
7 Maer ick segghe v lieden de waerheydt/
het is v goet dat ick henen gae: want soo
ick niet henen gae/ so en sal de Trooster tot
v niet comen: h ende so ick henē gae / so sal
ick hem tot v lieden senden.
8 Ende als die sal ghecomen zijn / sal hy de
werelt i straffen van Sonde ende van ghe=
rechtichteyt/ ende van Oordeel.
9 Van Sonde: Om dat sy in my niet k † en
gheloonen.
10 Van gherechticheyt: Om dat ick tot den
Vader gae/ ende ghy lieden en sult my niet
meer sien.
11 l Van oordeel/ Om dat de Overste deser
Werelt veroordeelt is.
12 Ick hebbe v lieden noch vele te segghen/
maer ghy en condt het nu niet dragen.
13 Maer als die sal gecomen zijn, de Gheest
der waerheydt / m hy sal v lieden in alle
waerheydt leyden. n Want hy en sal van
hemselven niet spreken: maer wat hy sal
ghehoort hebben/ dat sal hy spreken; ende
de toecomende dinghen sal hy v lieden ver=
condighen.
14 Die sal my o verclaren / want hy sal
vanden mijnen nemen / ende v lieden ver=
condighen.
15 p Al wat de Vader heeft / dat is mijne:
daerom segghe ick / dat hy vanden mijnen
sal nemen eñ v lieden vercondigen.
16 q Een weynich tijdts sult ghy lieden my
niet sien: ende weder/ een weynich tijts sult
ghy my sien: want ick gae tot den Vader.
17 Doe seyden sommighe van syne Disci=
pulen tot malcanderen: Wat is dit/ dat hy
ons seyt: Een weynich tijdts en sult ghy
my niet sien: eñ weder / een weynich tijdts

u Joā.10.37 x Psal.35.19 y Joā.14.26 ende 16.7 Act.5.32. z Luc.24.49 a Acto.1.8. Vervolginghe. a Jo.9.22.35 ende 12.42 b Of/ in den Ban doen. c Of/ schijnē. d Gr. toe te dragen/ te offeren. e Joā.15.21. 1.Corin.2.8 f Joā.13.19. ende 14.29 g Griecx/ waer gady. Heylige Gheest is de Trooster. h Luc.24.49 Joā.14.22. ende 15.26. i Of/ Overwinnen. k † Anders/ geloost hebben. l Joā.12.31. Colo 2.15. Heylighe Gheest leeraer. m Jo.14.20 n Joā.12.49 o Oft/ ver=eerlicken. p Joā.17.10 q Joan.7.33

sult ghy lieden my sien/ Ende: Want ick gae
tot den Vade .
18 Sy seyden dan: Wat is dat / dat hy seyt:
Een weynich tydts? Wy en weten niet wat
hy seyt.
19 Doe bekende Jesus dat sy hem wilden
vraghen/ ende seyde tot hen: Vraecht ghy
lieden daer van onder malcanderen / dat
ick ghesept hebbe: Een weynich tydts en
sult ghy my niet sien/ ende weder/ een wey-
nich tydts sult ghy my sien.
Droefheydt in het predicken des Euangelij. 20 Voorwaer voorwaer segghe ick v lieden:
Ghy sult weenen ende huylen/ ende de We-
relt sal haer verblyden: Ghy sult droeuich
wesen / maer v droefheydt sal in blyschap
verandert worden.
r Esa.26.17. 21 r Een vrouwe als sy baert / heeft droef-
fenisse / want haer vre ghecomen is: ende
wanneer sy het kindeken ghebaert heeft/
dan en ghedenckt sy der banghicheydt niet
meer/ om der blyschap wille/ dat daer een
mensche ter werelt geboren is.
22 Ende ghy lieden dan hebt nu oock droef-
s Joan.20.20 fenisse / maer ick sal v weder sien/ s ende uwe
herte sal hem verblyden/ ende niemant en sal
Bidden in den Naem Christi. uwe blyschap van v wechnemen.
23 Ende in dien daghe en sult ghy lieden my
niet vragen. t Voorwaer voorwaer segghe
t Jere.29.12 ick v: Wat ghy lieden den Vader sult bid-
Mat.7.7 den in mynen Name/ dat sal hy v geuen.
ende 21.22 24 Tot noch toe en hebt ghy lieden niet
Mar.11.24 ghebeden in mynen Name: Bidt/ ende ghy
Luce 11.9. sult ontfanghen/ op dat uwe blyschap vol-
Joan.14.13. comen zy.
ende 15.7. 25 Dit hebbe ick door ghelyckenissen tot
Jacobi 1.5 v lieden ghesproken/ de vre coemt/ dat ick
1.Joan.3.22 niet meer door ghelyckenissen tot v spreké
ende 5.14 sal/ maer sal v lieden u vry wt van mynen
u Of onbe- Vader vercondigen.
decktelick 26 In dien daghe sult ghy lieden in mynen
Name bidden: ende ick en segge v niet dat
ick den Vader voor v bidden sal:
27 Want de Vader selue heeft v lieden lief/
x Joan.17.8 om dat ghy my lief ghehadt hebt/ x ende
hebt gheloost dat ick vanden Vader wt
ghegaen ben.
y Joan.13.3 28 y Ick ben vanden Vader wtghegaen/
ende ben in de werelt ghecomen: wederom
z Oft/ onbe- verlate ick de werelt/ ende gae tot den vader.
decktelick. 29 Syne Discipulen seyden tot hem: Siet/
a Joa.21.17 nu spreect ghy z vry wt/ ende en segt gheen
b Of ghy gelyckenisse.
geloost nu. 30 Nu weten wy a dat ghy alle dingé weet/
c mat.26.31. ende en behoeft niet dat v yemant vraghe:
Mar.14.27 hier aen ghelooven wy/ dat ghy van den Va-
Zach.13.7 der wtgegaen zyt.
d Of, tot de 31 Jesus antwoordde hen: b Ghelooft ghy
syne. lieden nu? c Siet/ de vre coemt/ ende is nu ge-
e Joan.8.29 comen/ dat ghy sult verstroyt worden / een
ende 14.10. yegelick d int syne/ ende my alleene verlaten:
f Esa.9.6 32 e Ende nochtans en ben ick niet alleen/
Roma.5.1. want de Vader is met my.
Ephe.2.13 33 Dit hebbe ick v lieden ghesept/ f op dat
Colo.1.20. ghy vrede in my hebbet: In de Wereldt
Christi ghebedt. hebt ghy verdruckinghe/ maer hebt goeden
moet: ick hebbe de werelt ouerwonnen.

Dat xvij. Capittel.

1. Het gebedt Christi tot synen Vader/
so wel voor hem/ als voor syne Apostelen
ende alle gheloouighe.

a Joa.12.23 ende 13.32.
b of, vereerlickt.
c mat.11.27 ende 28.18.
Luce 10.22
Joan.3.35.
1.Cor.1.25.
Phil.2.10
Heb.e.2.8.
Psalm.8.7

1 DIt sprack Jesus/ ende hief syne oogen
op nae den hemel/ ende seyde: Vader/
a de vre is ghecomen/ b verclaert uwen
Sone/ op dat oock v Sone v verclare.
2 c Ghelyck ghy hem macht ghegeuen hebt
ouer alle vleesch / op dat hy auen den ghe-
nen die ghy hem ghegheuen hebt / het
eeuwighe leuen gheue.
3 d Ende dit is het eewighe leuen / dat sy v d Esa.53.11.
kennen alleen den eenighen waerachtighen Jere.9.23.
Godt/ ende Jesum Christum/ welcken ghy e Joa.10.30
gesonden hebt. f Oft/ ver-
4 e Ick hebbe v f verclaert op der aerden: eerlickt.
ick hebbe voleynt het werck dat ghy my g Joan.10.
ghegeuen hebt/ te doen. 30.
5 g Ende nu h verclaert my ghy Vader by ende 14.9
v seluen/ met de claerheyt die ick hadde by h Of ver-
v/ eer de Wereldt was. eerlickt.
6 Ick hebbe uwen Naem den menschen
gheopenbaert/ die ghy my vander wereldt
ghegheuen hebt: sy waren uwe / ende ghy
hebtse my ghegeuen/ ende sy hebbé v woort
ghehouden.
7 Nu hebben sy bekent/ dat al wat ghy my
ghegeuen hebt/ van v is.
8 Want de woorden die ghy my ghegeuen
hebt/ hebbe ick hen ghegheuen: ende sy heb-
bense ontfangen/ i ende hebben waerachte- i Joa.16.27
lick bekendt dat ick van v wtghegaen ben/
ende hebben gelooft dat ghy my gesonden
hebt.
9 Ick bidde voor hen: ick en bidde niet Christus
voor de werelt/ maer voor de ghene die ghy bidt voor
my gegeuen hebt/ want sy zyn uwe. de Apostelé
10 k Ende al wat myn is / dat is uwe / ende k Joa.16.15
wat uwe is / dat is myne / ende ick ben in l Of ver-
hen l verclaert. eerlickt.
11 Ende ick en ben niet meer in de wereldt:
maer dese zyn in de wereldt / ende ick come
tot v. Heylighe Vader/ bewaertse in uwen
Name die ghy my ghegheuen hebt/ n op dat
sy een zyn ghelyck als wy. m Joa.6.39
12 m Als ick met hen in de wereldt was/ ende 10.28
doe bewaerde ickse in uwen Name: n die ende 18.9
ghy my ghegheuen hebt/ hebbe ick bewaert/ n Esa.8.18
ende niemandt van hen en is verloren / Hebr.2.13.
dan de Sone der verderffenisse/ o op dat o Psa.109.8
de Schrift veruult worde.
13 Maer nu come ick tot v / ende spreke dit
in de wereldt / op dat sy myne volcomen
blyschap in hen seluen hebben.
14 Ick hebbe hen u woordt gegeuen/ p ende De apostelé
de werelt heeftse ghehaet: want sy vander gehaet inde
wereldt niet en zyn/ ghelyck ick van de we- werelt.
relt niet en ben. p Joa.15.19.
15 Ick en bidde niet dat ghy hen wt de we-
relt neemt/ maer dat ghy hen bewaert van-
den boosen.
16 Sy en zyn vander werelt niet/ gelyck ick
vande werelt niet en ben.
17 Heylichtse in uwe waerheydt: q v woort q Joa.8.40
is de waerheydt.
18 r Ghelyck ghy my ghesonden hebt in de r Joa.20.21
wereldt/ alsoo hebbe ick hen oock in de we-
reldt ghesonden.
19 s Ende ick heylighe my seluen voor hen/ s 1.Cor.2.30
op dat sy oock gheheylicht worden inder 1.Thess.4.7
waerheydt. Christi ghe-
20 Ende ick en bidde niet alleen voor hen/ bedt voor
maer oock voor de ghene / die door haer ons.
woordt in my ghelooven sullen:
21 Op dat sy alle een zyn/ ghelyck ghy Va-
der in my / ende ick in v/ t op dat sy oock t Galat.3.28
in ons een zyn / op dat de wereldt ghelooue
dat ghy my ghesonden hebt.
22 Ende ick hebbe hen ghegheuen de claer-
heyt die ghy my ghegeuen hebt/ op dat sy
een zyn ghelyck wy een zyn.
23 Ick in hen/ ende ghy in my/ op dat sy vol-
maeckt zyn in een: ende op dat de wereldt
bekenne dat ghy my ghesonden hebt / ende
hebtse lief gehadt / gelyck ghy my lief ghe-
hadt hebt.
24 Vader / u ick wil dat waer ick ben/ oock u Joa.12.26
die by my zyn/ die ghy my ghegheuen hebt/ ende 14.3.
op dat sy myne claerheyt aenschouwen/ die

ghy

ghy my gegeven hebt: want ghy hebt my
lief gehat, eer des werelts gront geleyt was.

x Joa.15.21. ende 16.3. y Joa.16.27. ende 17.8.

25 Rechtveerdighe Vader / x de Werelt en
heeft v niet bekent maer ick hebbe v bekent/
y ende dese hebben bekent dat ghy my ghe-
sonden hebt.
26 Ende ick hebbe hen uwen Name bekent
gemaeckt/ende sallen bekent maken/ so dat
de liefde daer ghi my mede lief gehadt hebt/
in hen zy/ ende ick in hen.

Dat xviij. Capittel.

1. Jesus gheuanghen zynde door de ver-
raderye Jude, keert syne vianden te rugge/
11. straft Petrum / ende wordt ghelejdt
van Annas tot Caipham / 17. waer hy
van Petro verloochent werdt / 22. ende
gheslaghen van eenen Dienaer/ 36. bewijst
voor Pilatum welck syn Coninckrycke en-
de ampt is.

Christus in den hof. a mat.26.36 Mar.14.32 Luce 22.39.

1 Als a Jesus dit ghesept hadde / ghinck
hy wt met syne Discipulen ouer de Ce-
derbeke / daer een hof was/ daer hy in
ginck/ende syne Discipulen.
2 Ende Judas die hem verriet / wiste oock
de plaetse/want Jesus daer in dickwils ver
gadert de met syne Discipulen.

Judas verraedt Christum. b mat.26.47 Mar.14.43 Luce 22.47.

3 b Als Judas nu ghenomen hadde de
Bende/knechten ende dienaers vā de Ouer-
priesteren ende Phariseen / quam hy der-
waerts met fackelen/lanternē/ēn wapenen.
4 Jesus dan wetende al het ghene dat hem
toecomen soude/ ghinck wt, ende seyde tot
hen. Wien soeckt ghy?
5 Sy antwoorden hem : Jesum van Na-
zareth. Jesus seyde tot hen: Jck bent. Ende
Judas die hem verriet/ stont oock met hem.
6 Als hi hen dan seyde: ick bent/ ghinghen
sy te rugghe/ ēn vielen ter aerden.
7 Doe vraechde hy hen wederom : Wien
soect ghi? Sy seyden: Jesum van Nazareth
8 Jesus antwoorde : Jck hebbe v ghesept
dat ickt ben: Soeckt ghy dan my / soo laet
dese henen gaen.
9 Op dat het woordt veruult worde dat hy
seyde: Wt den ghenen* die ghy my gheghe-
uen hebt/ en hebbe ick niet eenen verloren.

* Joa.6.39. ende 10.28. ende 17.12

10 So hadde dā Simon Petrus eē Sweert/
ende tooch dat wt / ende sloech des Ouer-
priesters Dienstknecht / ende hieu hem de
rechte Ooze af. Eñ des dienstknechts naem
was Malchus.

Petrus houwet Malcho syn oor af.

11 Soo seyde Jesus tot Petrum: Steeckt
v Sweert in de scheede: Sal ick den drinck-
beker niet drincken / dien my myn Vader
ghegeuen heeft?

Christus wort geleit tot Annam ēn Caipham. c mat.26.56 Mar.14.53 Luce 22.54

12 De Bende dan/ende de Hooftman ouer
Duysent/ende de Dienaers der Joden/na-
men Jesum ende bonden hem:
13 c Ende leyden hem eerst tot d Annam:
(want hy was Caiphas wijfs Vader / die
des seluen iaers Ouerpriester was. e)

d Luce 3.2 e Anders/ ēn dese sant hem gebonden tot Caipham den Ouerpriester.

14 f Ende het was Caiphas/die den Joden
riedt, dat het nut was dat een mensche voor
het volck storue.

f Joa.11.50

15 g Ende Simon Petrus volchde Jesum/
ēn een ander Discipel/ welcke Discipel den
Ouerpriester bekendt was / en ghinck met
Jesu in des Ouerpriesters Pallays.

Petrus ēn Joannes volgē Christum tot Caipham. g mat.26.58 Mar.14.54 Luce 22.54.

16 Ende Petrus stont buyten aen der deure.
Soo is de ander Discipel wtghegaen/ die
dē Ouerpriester bekent was/ende sprac met-
der Deurwaerster/ ende bracht Petrum in.
17 Doe seyde de Dienstmaecht / naemelick
dese Deurwaerster tot Petrum : Zyt ghy
niet oock van deses menschen Discipulen?
Hi seyde: Jck ben niet.
18 Ende de Dienstknechten ende Dienaers
stonden ende hadden een Koolvyer gemaect
maeckt/wat het was coude/ ende sy warm-
den hen: ende Petrus stonde met hen/ ende
warmde hem.
19 De Ouerpriester dan / vraechde Jesum
van syne Discipulen/ende van syner leere.

Caiphas vraget Christum.

20 Jesus antwoordde hem: h Jck hebbe
i vry wt ghesproken tot der Werelt / ick
hebbe alle tijt gheleert in de k Synagoghe/
ende in de Tempel daer de Joden alle tijt
vergaderden. ende en hebbe niet int verbor-
ghen ghesproken.

h Joa.7.26 i Oft, openbaerlick. k dat is/ vergaderinghe of schole der Joden.

21 Wat vraechdy my? vraecht de ghene die
het ghehoort hebben/ wat ick hen ghesept
hebbe; siet dese weten wat ic ghesept hebbe.
22 Ende als hy dit ghesept hadde / een van
de Dienaeren/ die daer by stont/ l gaf hem
eenen kinnebackslach / segghende: Ant-
woort ghy alsoo den Ouerpriester?

l Jere.20.2 Acto.23.2

23 Jesus antwoorde hem : Hebbe ick qua-
lick ghesproken, soo betuycht van den qua-
de: ende hebbe ick wel ghesproken/ waer-
omme slaet ghy my?

Christus geslagen antwoordt

24 m n Annas hadde hem ghebonden ghe-
sonden tot Caipham den Ouerpriester.

m mat.26.57 Mar.14.53 Luce 22.54 n Anders/ so hadde hē dan Annas

25 * Eñ Simon Petrus stondt ende warm-
de hem: soo seyden sy tot hem: Zyt ghy niet
oock van syne Discipulen? Hy versaeckte het
ende seide: Jck en ben niet.

* mat.26.69 Mar.14.66 Luce 22.55.

26 Een van des Ouerpriesters dienstknech-
ten. die maechschap was van den ghenen
dien Petrus de ooze afghehouwen hadde/
seyde hem: Hebbe ick v niet ghesien met hem
inden Hof.
27 Soo versaeckte Petrus wederom. o En-
de terstondt craeyde de Haen.

Petrus loochent Christum. o Joa.13.38

28 p Doe leyden sy Jesum van Caiphas
in het Richthuys : ende het was vroech/
q ende sy en ginghen niet in het Richthuys,
op dat sy niet onreyn werden maer het Pa-
scha eten mochten.

Christus voor Pilatum.

29 So ginck dan Pilatus tot hen wt/ ende
seyde: Wat beschuldinghe brengt ghy te-
ghen desen mensche?

p mat.27.1. Mar.15.1 Luce 22.66. ende 23.1 q Act.10.28 ende 11.3

30 Sy antwoordden / ende seyden tot hem:
Ware dese gheen Misdader / soo en hadden
wy hem v niet ouergeleuert.
31 Soo seyde Pilatus tot hen : Neemt ghy
hem/ende oordeelt hem na uwe Wet. Soo
seyden de Joden tot hem: Het en is ons niet
geoorloeft yemant te dooden.
32 r Op dat het woordt Jesu veruult werde
dat hy seyde / beteeckenende wat doot hy
steruen soude.

r mat.20.19 Joan.12.3.

33 s Doe ghinck Pilatus wederom in het
Richthuys/ende riep Jesum. ende seide tot
hem: Zyt ghi de Coninck der Joden?

s Mat.27.11 Mar.15.2 Luce 23.3.

34 Jesus antwoorde hem: Segt ghy dit van
v seluen/of hebbent v andere vā my gesept.
35 Pilatus antwoordde: ben ick een Jode?
V eyghen volck ēn de Ouerpriesters hebben
v my ouergeleuert: wat hebt ghy ghedaen?
36 Jesus antwoordde : t Myn Coninck-
rycke en is van deser werelt niet. Ware
myn Coninckrycke van deser wereldt / soo
souden myne Dienaers voor my stryden, op
dat ick den Joden niet overgheleuert en
werde: maer nu en is myn Coninckrycke
niet van hier.

Het Coninckrycke Christi. t Joan.6.15

37 Doe seyde hem Pilatus: Zydt ghy dan
een Coninck? Jesus andtwoordde : Ghy
segt het dat ick een Coninck ben : ick ben
hier toe geboren/ende ben hier toe in de we-
relt ghecomen / op dat ick der waerheydt
getuyghenisse geve. Wie wt der waerheydt
is/ die hoort myn stemme.
38 Pilatus seyde tot hem : Wat is de waer-
heyt? Eñ als hi dit ghesepdt hadde, ginck
hy wederom wt tot den Joden / ende seyde

Christus tot hem: u Ic en vinde geen schult in hem.
onschuldich 39 x Ende ghi hebt een ghewoonheyt/ dat
u mat.27.24 ick v op het Pascha eenen los late: Wilt
Luce 23. 4 ghy dan dat ick v lieden den Coninck der
x mat.27.15. Joden los late?
Marc.15.6 40 Doe riepen sy alle wederom/ segghende:
Luce 23. 17 y Niet desen/maer Barrabam. z Ende Bar-
y Acto. 3.14 rabas was een Moordenaer.
z mat.27.16.
Mar.15.7.
Luce 23.19.

Dat xix. Capittel.

1. Pilatus niet connende de dullicheydt der Joden teghen Jesum ouerwinnen/ cruyst hem met syne beschuldinge tusschen twee Moordenaers/ 23. syn cleederen worden gedeylt / 26. hy beueelt syn moeder Joanni/ 28. hy begeert te drincken/30 sterft/ 33. ende wordt doorsteken in de zyde/ 38. afgenomen vanden Cruyce/ende begrauen.

Christus 1 DOe a nam Pilatus Jesum/ ende gees-
wordt ghe- selde hem.
geesselt en 2 Ende de Crijchsknechten blochten
gecroont een croone van Doornen/ ende settense op
met doornẽ syn hooft / ende deden hem een Purpuren
a mat.27.27 cleedt aen.
Mar.15.6 3 Ende seyden: Weest ghegroet Coninck
der Joden. Ende gauẽ hem kinnebacslaghen.
4 Doe quam Pilatus wederom wt / ende
seyde tot hen: Siet / ick brenghe hem wt
tot v/op dat ghi bekennet dat ick in hem
gheen schult en vinde.
5 So ghinck Jesus wt/ende droech de door-
nen croone/ ende het purpuren cleedt. Ende
Pilatus seyde tot hen: Siet de mensche.
6 Als hem dan de Ouerpriesters ende de
De Joden Dienaers saghen/ riepen sy / ende seyden:
willẽ Chri- Cruyst hem/ cruyst hem. Pilatus seide tot
stum ghe- hen: Neemt ghy hem/ ende cruyst hem: want
cruyst heb- ick en vinde geen schult in hem.
ben. 7 De Joden antwoordden hem: b Wy
b Leu.24.16 hebben een Wet/ende na onse Wet moet hy
c Joan.5.18. steruen/c want hy heeft hem seluen Godts
ende 10.33. Sone gemaeckt.
8 Doe nu Pilatus dit Woordt hoorde/
vreesde hy te meer:
9 Ende ginck wederom in het Rechthuys/
ende seyde tot Jesum: Van waer zyt ghy?
Ende Jesus en gaf hem geen antwoorde.
Des Oue- 10 So seyde Pilatus tot hem: Spreeckt
richeyts ghy tot my niet? Weet ghy niet dat ick
macht is macht hebbe v te cruycẽ/ ende hebbe macht
van Godt. v los te laten?
11 Jesus antwoordde: Ghy en soudet gheen
macht hebbẽ teghen my / waerse v niet van
bouen ghegheuen: Daerom die my v ouer-
gelenert heeft/ die heeft meerder sonde.
12 Van dier tydt af socht Pilatus hem los
te laten: maer de Joden riepen ende seyden:
Laet ghi desen los/ soo en zyt ghy des Key-
d Act.17.7. sers vrient niet: d Want so wie hem seluen
Coninc maect/ die wederspreect den Keyser.
13 Als Pilatus dat woordt hoorde/ brach-
te hy Jesum wt / ende sat op den Rechterstoel/
e Dat is/ in de plaetse genaemt e Lithostratos, ende
Pauement. in het Hebreeusche Gabbatha.
14 Ende het was de dach der Voorberey-
f † Anders/ dinghe der Pascha/ontrent der f † Sester
derder. vren/ende hy seyde tot den Joden: Siet
uwe Coninck.
15 Ende sy riepen: Neemt wech/ neemt wech/
Cruyst hem. Pilatus seyde tot hem: Sal ick
uwen Coninck cruycen? De Ouerpriesters
g gen.49.10 antwoordden: g Wy en hebben gheenen
Coninck dan den Keyser.
h mat.27.26 16 h Doe gaf hy hem dan hen ouer / op dat
Marc.15.15. hy ghecruyst werde: Ende sy namen Je-
Luce.23. 24. sum ende leydden hem wech.
i mat.27.32. 17 i Ende hy droech zyn Cruyce/ ende ginck na
Marc.15.21 de plaetse genaẽt Hooftscheel plaetse / wel-
Luce 23.26. ke in het Hebreeusche genaemt is/ Golgatha/

18 Daer cruysten sy hem ende met hem twee
andere/op elcke zyde eenen / ende Jesum
inden midden.
19 k Ende Pilatus schreef oock een op- Opschrift.
schrift/ ende settede dat op het Cruyce/ende k mat.27.37.
daer was gheschreuen: JESUS DE Marc.15.26.
NAZARENER / DE CONINCK Luce 23.38.
DER JODEN.
20 Dit opschrift lasen vele Joden: want de
plaetse daer Jesus gecruyst werdt / was by
der Stadt: ende het was geschreuen/ int He-
breeusche/Griecksche/ende Latynsche.
21 Doo seyden de Ouerpriesters der Joden
tot Pilatum: Schryft niet / De Coninck
der Joden: maer dat hy ghesept heeft: Ick
ben Coninck der Joden.
22 Pilatus antwoordde: Dat ick ghescre-
uen hebbe/ dat hebbe ick ghescreuen. De cleederẽ
23 l De Crijchsknechten dan / als sy Jesum Christi wer-
ghecruyst hadden / namen zyne cleederen/ den gedeylt
ende maeckten vier deelen/ eenen yegheliicken l mat.27.35.
crijchsknecht een deel/ende den rock. Ende Marc.15.24
de rock was sonder naet / van bouen aen Luce 23.34.
tesamen ghewracht ouer al.
24 So seyden sy tot malcanderen: Laet ons
hem niet scheyden: maer laet ons daer
ouer loten/ wiens hy wesen sal. Op dat de
schrift veruult werde/ die daer seydt: m Sy m Psa.22.19
hebben myne cleederẽ onder hen ghedeylt
ende op myne cleedinghe hebben sy het
lot ghewworpen. Dit deden dan de Crijchs-
knechten.
25 n Ende by den Cruyce Jesu / stonden zy- n mat.27.55
ne Moeder / ende zyns Moeders suster Mar.15.40.
Maria / o † Cleophe wijf ende Maria Luce 23.49.
Magdalene. o † Anders/
26 Doe nu Jesus zyn Moeder sach / ende Clopa.
den Discipel by staende / dien hy lief had-
de/ seydt hy tot zyn Moeder: Vrouwe/ siet
uwen sone:
27 Daer na seyde hy tot den Discipel: Siet Christus be-
v Moeder. Ende van dier vren aen / nam- ueelt zyn
se de Discipel p tot hem. Moeder
28 Hier na als Jesus wiste dat het nu al Joanni.
volbracht was/ q op dat de Schrift soude p Of, in zyn
veruult worden, seyde hy: My dorst. huys.
29 r So stont daer een vat vol Edick / ende q Psa.69. 22
sy vulden een Spongie met Edick / ende r mat.27. 48
leydense omme Ysope / ende brachtense
aen zynen mont.
30 Als Jesus dan den Edick ghenomen Christus
hadde/ seyde hy: s Het is t volbracht: ende sterft.
buyghde het hooft, ende gaf den Gheest. s Joan.17.4
31 De Joden dan u (op dat de lichamen t Of, ver-
niet aen den Cruyce en bleuen op den Sab- uult.
bath, dewyle het de dach der Voorberey- u deut.21. 23
dinge was / want het was de groote dach
des Sabbaths) baden Pilatum / dat hare
beenderen souden ghebroken / ende wech
ghenomen worden.
32 Doe quamen de Crijchsknechten / ende Der Moor-
braken den eersten de beenderen / ende den denaers
anderen die met hem ghecruyst was. beenderen
33 Maer als sy tot Jesum quamen / ende worden ghe-
saghen dat hy nu doot was / soo en braken broken.
sy zyne beenderen niet.
34 Maer een van den Crijchsknechten door- De syde
stack zyn zyde met eener Speere / ende ter- Christi
stont quam daer bloet ende water wt. wort door-
35 Ende die het ghesien heeft, die heeft het steken.
betuycht / ende zyn ghetuygenisse is waer-
achtich/ ende hy weet dat hy waer seyt, op x Exo.12.46
dat ghy oock ghelooft. Num.9. 12.
36 Want dit is gheschiet/op dat de Schrift y zach. 12. 10
veruult worde/ namelick/ x Ghy en sult zyn Joseph va
beenderen niet breken. Arimathia.
37 Ende wederom seyt een ander schrift: y Sy z Mat 27.57
sullen sien in wien sy ghesteken hebben. Mar. 15.43
38 z Daer na / Joseph van Arimathea (een Luc.23.50

Discipel Jesu / maer bedeckt om de vreese
der Joden /) bade Pilatum dat hy mochte
het lichaem Jesu wech nemé: ende Pilatus
veroorloefdet hem. Doe ginc hy/ ende nam
het lichaem Jesu wech.

Nicodemus.
a Joan.3.1. ende 7.50

39 a Ende daer quam oock Nicodemus/
die voormaels by nachte tot Jesum comen
was/ breughende een vermenghinghe van
Myrrhe ende Aloes / ontrendt hondert
ponden.

Christus wort begraven.

40 Sy namen dan het lichaem Jesu/ eñ von-
dent met graefdoecken / ende specerie/ ghe-
lijck der Joden gewoonte is van begraven.
41 Ende ter plaetsen daer hy gecruyst was/
was eenen Hof / ende inden Hof een nieu
graf/ daer noch niemant in gheleyt was.
42 Daer leyden sy dan Jesum/ om de voor-
bereydinge wille der Joden/ want het graf
was na by.

Dat xx. Capittel.

1. Ghetuyghenisse der opstandinghe Christi/ 22. de macht der Apostelen/ 26. de ongeloovicheyt ende belydinge Thome/ 31. waerom dat Euangelium geschreven is.

a mat. 28.1. Marc.16.1. Luce 24.1.
b Oft/ der weke.

1 Ende a op den eersten dach b der Sab-
bathen / ghinck Maria Magdalene/
vroech alst noch duyster was/ nae het
graf: ende sach den steen van den grave
wech ghenomen.
2 Soo liep sy/ ende quam tot Simon Pe-
trus/ ende tot den anderen Discipel / c die
Jesus lief hadde/ ende seyde tot hen : Sy
hebben den Heere wt den grave wech ghe-
nomen/ ende wy en weten niet waer sy hem
gheleyt hebben.

c Joã.13.23. eñ 21.7.20.

d Luce.24.12
Petrus eñ Joannes loopen nae het graf.

3 d Doe ginghen Petrus / ende de ander
Discipel/ ende quamen tot den grave.
4 Ende sy liepen beyde te ghelijcke/ maer de
ander Discipel liep voor henen/ snelder dan
Petrus/ ende quam eerst tot den grave.
5 Ende doe hy neder buckte / sach hy de
doecken ligghen/ nochtans en ghinck hy
daer niet in.
6 So quam Simon Petrus hem volghen-
de / ende ginck ten grave in/ ende sach de
doecken die daer laghen.
7 Ende den sweetdoeck die op zijn hooft
geweest hadde/ en sach hy niet by de lynen
doecken ligghen/ maer verscheyden in een
plaetse ghewonden.

De Apostelen en wisten van der opstandinghe niet.

8 Doe ginck oock de ander Discipel in/ die
eerst tot den grave comen was/ ende sacht/
ende gheloofdet.
9 Want sy en wisten noch de Schrift niet/
e dat hy vanden dooden moeste opstaen.

e Psa.16.10. Act.2.31. ende 13.35.
f Luc 24.3.

10 Doe ginghen de Discipulen wederom
nae huys.
11 f Ende Maria stont buyten aen het graf
weenende : als sy nu weende / buychde sy
haer in het graf.
12 Ende sach twee Enghelen in witte clee-
deren sitten/ de een ten hoofde/ ende eenen
ten voeten / daer het lichaem Jesu ghele-
ghen hadde.
Ende die seyden tot haer : Vrouwe/ wat
weent ghy? Sy seyde tot hen : Om dat sy
mijnen Heere wech genomé hebben / eñ ick
en weet niet waer sy hem gheleydt hebben.
14 Ende als sy dit seyde/ keerde sy haer om-
me ende sach Jesum staen : ende sy en wiste
niet dat het Jesus was.
15 Jesus seyde tot haer: Vrouwe/ wat weent
ghy? Wien soeckt ghy? Sy meynde dat het
de Hovenier was/ ende seyde tot hem : Hee-
re, hebt ghy hem wech ghedraghen/ so segt
my waer ghy hem gheleyt hebt/ ende ick sal
hem halen.

16 Jesus seyde tot haer: Maria. Sy keerde | Jesus
haer omme/ eñ seyde tot hem : Rabboni dat | spreeckt
is te segghen, Meester. | Magdalenam aen.
17 Jesus seyde tot haer : En raeckt my niet/
want ick en ben noch niet opghevaren tot | g Act 1.14.
mijnen Vader: maer gaet henen tot g mijne | h Joã.16.28
broederen/ ende segt hen : h Ic vare op tot | i mat.28.8.
mijnen Vader/ ende uwen Vader/ ende my- | Marc.16.8.
nen God/ ende uwen Godt. | Luce24.8.
18 i Maria Magdalene ginck / ende boot- | Hy wort ge
schapte den Discipulen / dat sy den Heere | sien van de
ghesien hadde/ ende dat hy haer dit geseyt | Apostelen.
hadde. | k mar.16.14
19 k Als het dan avont was/ te dien selven | Luce 24.36.
daghe/ den eersten der l Sabbathen / ende | 1. Cor.15.5.
de deuren ghesloten waren/ daer de Discipu | l dat is/ der
len vergadert waren, wt vreese der Joden/ | weke.
quam Jesus/ ende stondt int midden/ ende
seyde tot hen: Vrede sy v lieden.
20 Ende als hy dit ghesept hadde/ toonde hy
hen zijne handen/ ende zijn zyde / m so ver- | m Joã 16 22
blijdden hen de Discipulen dat sy den Hee-
re saghen.
21 Soo seyde hy hen wederom. Vrede sy v
lieden / n ghelijck my de Vader ghesonden | n Esa. 61.1.
heeft/ alsoo sende ick v. | Luce.4.18.
22 Ende als hy dit ghesept hadde, blies hy | Joan.17.18.
op hen / ende seyde tot hen : Ontfangt den | Den Apo-
heylighen Gheest. | stelen wort
23 o Wien ghy lieden de sonden vergheeft/ | de heylighe
dien wordense vergheven: ende wien ghyse | Gheest ghe-
houdt/ dien zijnse ghehouden: | gheven/ eñ
24 Ende Thomas een van de twaelue/ ghe- | de sleutelen.
naemt Dydymus/ en was met hen niet als | Thomas.
Jesus ghecomen was. | o mat.16.19
25 So seyden dan de andere Discipulen tot | ende 18.18.
hem: Wy hebben den Heere ghesien. En-
de hy seyde tot hen: Ten sy dat ick in zijne
handen de plaetse der naghelen sie / eñ my-
nen vinger steke in de plaetse der naghelen/
ende steke mijne handt in zijn syde / soo en
sal ick het niet ghelooven.
26 Ende acht dagen daer na / waren zijne
Discipulen wederom binnen / eñ Thomas
met hen : ende Jesus quam/ als de deuren
ghesloten waren / ende stont int midden/
ende seyde: Vrede sy v lieden.
27 Daer na seyde hy tot Thomam : Brengt | Thomas be
uwen vingher hier/ ende siet mijne handen | kent van
ende brengt uwe handt/ ende p steeckt se in | Christo.
mijne zyde: ende en weest niet ongeloovich/ | p Joan.1.1.
maer gheloovich.
28 Ende Thomas antwoordde / ende seyde
tot hem: Myn Heere ende myn Godt.
29 Jesus seyde tot hem : Want ghy my ghe-
sien hebt Thoma, so hebt ghy my gheloofst. | q 1.Pet.1.8.
q r Salich zijn die/ die niet ghesien en heb- | r Oft/ ghe-
ben/ ende gheloofst hebben. | luckich.
30 s Jesus dede oock veel ander teeckenen | s Joã.21.25.
voor zijne Discipulen / die in desen Boeck
niet ghescreven en zijn.
31 Maer dese zijn ghescreven/ op dat ghy | Jesus is
ghelooven / dat Jesus is t Christus de So- | Christus.
ne Godts: ende op dat ghy lieden gheloo- | t Dat is/ de
vende / het eewighe leven hebbet in zijnen | Ghesalfde.
Name.

Dat xxj. Capittel.

1. Hy openbaert wederom zijn opstandinghe/ 15. ende beveelt Petro zyn Schapen/ 18. voorseyt hem zijnen doodt / ende roept hem/ 25. het groot ghetal der Miraculen Christi.

1 Daer nae openbaerde Jesus hem we- | Christus o-
derom den Discipulen / aen de Zee | penbaert
Tiberiadis : Ende hy openbaerde | hem Petro
hem aldus: | eñ den ande
2 Daer waren te samen Simon Petrus/ | ren Vis-
ende Thomas genaemt Dydymus / ende | schers.
a Nathanael van Cana Galilee/ ende b de | a Joan.1.45. b mat.4.21. Mar.1.19.
sonen

32 Het en is van den beginne der werelt aen
niet ghehoort/ dat yemant eens blintghe-
borenen ooghen gheopent heeft.
33 n So dese van God niet en ware/ so en
hadde hy't niet connen ghedoen.
34 Sy antwoorden ende seyden tot hem:
Ghy zijt gheheel in sonden gheboren/ en
leert ghy ons? Ende sy wierpen hem wt.
35 Jesus hoorde dat sy hem wtghewoꝛpen
hadden: ende doe hy hem vant/ seyde hy tot
hem: Gheloooft ghy inden Sone Godts?
36 Hy andtwoorde/ ende seyde: Wie is hy
Heere/ op dat ick in hem gheloove?
37 Eñ Jesus seyde tot hẽ: Eñ ghy hebt hem
ghesien/ o ende die met v spreeckt die ist.
38 Ende hi seyde: Ick gheloove Heere: En-
de aenbadt hem.
39 Ende Jesus seyde: p Tot een oordeel
ben ick in de Werelt ghecomen/ p op dat
die niet en sien/ siende worden: ende die
sien/ blindt worden.
40 Ende dit hoorden sommighe van den
Pharizeen die by hem waren/ ende seyden
tot hem: Zijn wy oock blindt?
41 Jesus seyde tot hen: Waert ghylieden
blint/ so en soudt ghy doch gheen sonde
hebben: maer nu segt ghy lieden: Wy sien:
daerom blijft uwe sonde.

Dat X. Capitteel.

1. Christus bewijst/ dat hy de goede Herder is/ 27. welck de nature ende seckerheyt zijner Schapen sy/ 24. ende dat hy die Christus is/ 31. waerom hy vande sommighe vervolcht/ ende van de sommighe aenghenomen is.

1 Voorwaer voorwaer segge ick v lieden:
Wie niet door de Deure ingaet inden
Schaepstal/ maer anderweechs inne
climt/ die is een Dief ende Moordenaer.
2 Maer die door de Deure ingaet/ die is
een Herder der Schapen.
3 Desen doet de Deurwaerder op/ ende
de Schapen hooren zijn stemme: ende hy
roept zijne Schapen by namen/ ende leydt-
se wt.
4 Eñ als hy zijne Schapẽ wtgelaten heeft
so gaet hy voor hen/ eñ de Schapẽ volgen
hem na/ want sy kennen zijn stemme.
5 Ende eenen vreemden en sullen sy niet na
volgen/ maer sullẽ van hem vlieden/ want
sy en kennen der vreemden stemme niet.
6 Dese* ghelijckenisse seyde Jesus tot
hen: ende sy a en wisten niet wat het was
dat hy tot hen seyde.
7 Soo seyde Jesus wederom tot hen:
Voorwaer voorwaer segghe ick v lieden:
Ick ben de Deure der Schapen.
8 b Alle die voor my gecomen zijn/ die zijn
Dieven ende Moordenaers: Maer de
Schapen en hebbense niet ghehoort.
9 * Ick ben de Deure: so yemant door my
ingaet/ die sal behouden worden: eñ hy sal
ingaen ende wtgaen/ ende Weyde vinden.
10 De Dief en coemt niet dan om stelen/
ende dooden/ ende verderven: Ick ben
ghecomen/ op dat sy het leven hebben/
ende overvloedich hebben.
11 c Ic ben de goede Herder: de goede Her-
der stelt zijn d leven voor de Schapen.
12 e Maer de Huerlinck/ eñ die gheen Her-
der en is/ wiens de Schapen niet eyghen en
zijn/ siet den Wolf comen/ ende verlaet de
Schapen/ ende vliedt: eñ de Wolf grijpt de
Schapen/ ende verstrooytse.
13 Ende de Huerlinck vliedt/ om dat hy
een Huerlinck is/ ende en heeft geen sorghe
voor de Schapen.
14 Ick ben de goede Herder/ ende f ick
kenne mijne Schapen/ ende g ben van de
mijne bekent.
15 h Ghelijck my de Vader kent/ also kenne
ick oock den Vader: ende stelle mijn i le-
ven voor de Schapen.
16 Eñ ick hebbe noch andere Schapen/ die
van desen stalle niet en zijn/ die moet ick
oock k toebrenghen/ ende sy sullen mijne
stemme hooren/ l ende het sal een Schaep-
stal worden/ ende een Herder.
17 Daerom heeft my de Vader lief/ m om
dat ick mijn leven n late/ op dat ickt we-
derom neme.
18 Niemant neemt dat leven van my: maer
ick late het van my selven. o Ick hebbe
macht dat te laten/ ende ick hebbe macht
dat wederom te nemen. Dit ghebodt heb-
be ick van mijnen Vader ontfanghen.
19 p Doe werdt daer wederom tweedracht
onder den Joden/ om dese woorden.
20 Want vele van hen/ seyden: q Hy heeft
den Duyvel/ ende is wtsinnich/ wat hoort
ghylieden hem?
21 Andere seyden: Dit en zijn geen woor-
den eens beseten: can oock de Duyvel
der blinden ooghen openen?
22 Ende het werdt r Kerckvernieuwinge te Je-
rusalem/ ende het was winter.
23 Ende Jesus wandelde in den Tempel f in
het Voorhuys Salomonis.
24 So omringden hem de Joden/ ende sey-
den tot hem: Hoe langhe houdy onse siele
op? Soo ghy Christus zijt/ segghet ons
t claerlick?
25 Jesus antwoordde hen: Ick hebt v lie-
den ghesept/ ende ghy en ghelooft niet.
u De wercken die ick doe in mijns Va-
ders name/ dese betuyghen van my.
26 Maer ghy en gheloofst niet: want ghy
zijt van mijne Schapen niet/ ghelijck ick
v ghesept hebbe.
27 x Mijne Schapen hooren mijn stemme/
ende ick kennse/ ende sy volghen my na.
28 Ende ick gheve hen het eewighe leven
y ende sy en sullen niet vergaen inder ee-
wicheydt/ ende niemandt en salse wt mijner
handt grijpen.
29 De Vader diese my ghegheven heeft/ die
is meerder dan alle: eñ niemandt en canse
wt mijns Vaders handt grijpen.
30 z Ick ende de Vader zijn een.
31 a Doe namen de Joden wederom stee-
nen op/ om hem te steenighen.
32 Jesus antwoordde hen: Ick hebbe v vele
goede wercken ghetoont wt mijnen Va-
der: om welck van dien wercken steenicht
ghy lieden my?
33 De Joden antwoordden hem/ ende sey-
den: Om des goeden wercx wille en stee-
nighen wy v niet/ maer om de b lasterin-
ghe/ ende om dat ghy een mensche zijnde
v selven Godt maket.
34 Jesus antwoordde hen: Is niet in u-
we Wet ghescreven: c Ick hebbe ghesept:
Ghy zijt Goden?
35 Soo de Schrift die Goden ghenaemt
heeft/ tot welcken het woort Godts ghe-
schiet is/ ende de Schrift en can niet ghe-
broken worden:
36 Segt ghy tot my/ dien de Vader gheheyl-
licht heeft/ ende ghesonden inde Werelt:
Ghy lastert: om dat ick ghesept hebbe: Ick
ben Godts Sone.
37 d Doe ick de wercken mijns Vaders
niet/ so en ghelooft my niet.
38 Ende so ickse doe/ hoe wel ghylieden my
niet en ghelooft/ so gelooft de wercken: op
dat ghy meucht ghelooven eñ bekennen/
dat de Vader in my is/ ende ick in hem.
39 e Doe sochten sy hem wederom te van-
ghen/

n Joan. 3. 2. ende 9. 16. Pharizeische hoovaerdicheyt
o Joã. 4. 26
Christus stelt zijn oordeel teghen den Phariseischẽ Waan
p Joan. 3. 17 ende 12. 47.
q Mat. 13. 13.
Christus is de Deure des schaepstals/ eñ de goede Herder.
* Oft, by-spreucke.
a Oft, ve-kenden.
b Hi spreect van de gene die hemseluẽ voor een deure des schaepstals opwoꝛpen/ ghelijck de Paus/ ende de zijne: alle Propheten hebbẽ Christum voor een deure aengeweſẽ.
* Joã. 14. 6
c Esai. 40. 11 Ezec. 34. 23. Hebr. 13. 20. 1. Petr. 5. 4.
d Gr. siele.
e Zac. 11. 16.
f 2. Tim. 2. 19
g Oft, worde.
h Mat. 11. 27 Luc. 10. 22. Joan. 6. 46 ende 7. 29. ende 8. 19.
i Gr. siele.
k Oft, ver-gaderen.
l Ezec. 37. 22
m Esai. 53. 12
n Gr. stelle/
o Joã. 2. 19.
tweedracht vã Christo.
p Joã. 7. 12. ende 9. 16.
q Joã. 7. 20. ende 8. 48.
r Dit was een Feeste die sy hieldẽ ter gedachtenisse dat de Tempel verreynicht eñ vernieuwt was vande verwoestinge Antiochi 1. Mach. 4. 59
f 1. Reg. 6. 3. Act. 3. 11. ende 5. 12.
t Oft/ vrij-lick.
u Joã. 5. 36.
Waerom de Joden niet eñ ghe-looven.
x Joã. 8. 47.
y Joã. 6. 39. ende 17. 12. ende 18. 9.
z Esai. 54. 5. Joan. 5. 19. ende 14. 9. ende 17. 5.
a Joã. 8. 59. ende 11. 8.
b Joan. 5. 18
De werckẽ Christi be-wijsen dat hy Godt was.
c Psal. 82. 6.
d Joã. 15. 24
e Luc. 4. 29. Joan. 8. 59.

gen/maer hy ontginck wt haren handen.
f Joan.1.28 ende 3.23.
40 Ende hy ghinck wederom henen ouer dē
Jordaen / tot de plaetse f daer Joannes
eerst doopte: ende bleef daer.
g Griecx/ was.
41 Eñ vele quamen tot hem ende seydē: Jo-
annes en dede gheen teecken: maer al wat
hy van desen ghesept heeft / dat g is waer.
42 Ende vele gheloofden daer in hem.

Dat xj. Capittel.

11. Christus Lazarum verweckt hebbende/25. bewijst dat hy is het leuen / eñ de opstandinghe/47. de raetslach der Joden tegen Jesum/49. de Prophecie Caiphe/54. Jesus vliedt.

Lazarus cranck.
1 ENde daer was een cranck/ met name
Lazarus van Bethania / wt den vlecke
Marie, ende haerder suster Marthe.
a mat.26.6. Marc.14.3. Luce.7.37. Joan.12.3.
2 a (Eñ Maria was de ghene die den Hee-
re ghesalft hadde met salue, ende zijne voe-
ten ghedrooght met haren hayre: wiens
broeder Lazarus cranck was.)
Oorsake der cranckheyt Lazari.
3 Soo sonden dan de susters tot hem/ seg-
ghende: Heere/ siet / dien ghy lief hebbet/
is cranck.
b Joan.9.3. c Oft, verheerlickt.
4 Als Jesus dat hoorde/ seyde hy: Dyn
cranckheydt en is tot den doot niet: b maer
ter eeren Godts / op dat de Sone Godts
daer door c verclaert worde.
5 Ende Jesus hadde Martham lief / en-
de haer suster/ende Lazarum.
6 Als hy nu hoorde dat hi crāck was/bleef
hy ter plaetsen daer hy was/twee dagen.
7 Ende daer na seyde hy tot zijne Discipu-
len: Laet ons weder na Judeam gaen.
d dat is, Leeraer. e Joā.8.59. ende 10.31.
8 Sijne Discipulē seydē tot hem: d Rabbi/
e de Joden hebben v nu ghesocht te steeni-
ghen/eñ gaet ghy wederom derwaerts?
De dach heeft twaelf vren.
9 Jesus antwoordde: En zijnder niet
twaelf vren inden daghe? So yemant indē
daghe wandelt/ die en stoot hem niet:want
hy siet het licht deser Werelt.
10 Maer so yemāt indē nacht wandelt/ die
stoot hē:want daer en is geen licht in hem.
f mat.9.24. Mar.5.39. Luce.8.52.
11 Dat sprack hy:ende daer nae seyde hi tot
hem: f Lazarus onse vrient slaept/ maer ick
gae om hem te ontwecken.
12 Doe seyden zijne Discipulen: Heere in-
dien hy slaept/so sal hy ghesont worden.
13 Maer Jesus sprack van zijn doot: en-
de sy meynden dat hy sprack van den slape
des vaecks.
g Oft / vrij uit.
14 Doe seyde Jesus hen g opentlick: Laza-
rus is ghestoruen/
15 Ende ick ben blijde om uwent wille/ dat
ick daer niet gheweest en ben / op dat ghy
ghelooft: Maer laet ons tot hem gaen.
16 Doe seyde Thomas / ghenaemt Didy-
mus / tot zijne mede Discipulen: Laet ons
oock gaen/op dat wy met hem steruen.
17 So quam Jesus / ende beuant dat hy nu
vier dagen in den graue ghelegen hadde.
h Stadium was 625. voeten / oft 125. schredē. 24. Stadiē maken een vre gaens/ oft/drij Italiaensche of Enghelsche mijlen.
18 Ende Bethania was by Jerusalem/
ontrent vijfthien h Stadien.
19 Eñ vele van den Joden waren gecomen
tot Martham ende Mariam / om dat sy
haer troosten souden van haren broeder.
20 Als dan Martha hoorde dat Jesus
quam/ginck sy hem te ghemoet, ende Ma-
ria sat in huys.
21 Soo seyde Martha tot Jesum: Heere/
hadt ghy hier gheweest / mijn broeder en
ware niet ghestoruen:
22 Maer ick weet oock nu / soo wat ghy be-
geeret van Gode/ dat het v God geuen sal.
Opstandinge der dooden.
23 Jesus seyde tot haer: V broeder sal we-
der opstaen.
i Dan.12.2. Luce 14.14. Joan.5.29.
24 Doe seyde Martha: Ick weet dat hy
opstaen sal inde opstandinghe i ten wter-
sten daghe.
25 Jesus seyde tot haer: Ic bē de opstādin-
ghe eñ k het leuen. l Wie in my gelooft/ die k Joā.1.4.
sal leuen/al waer hy oock ghestoruen. ende 6.14.
26 m Ende soo wie daer leeft / ende in my l Joan.3.16
gelooft / die en sal inder eewicheydt niet 36. eñ 6.47.
steruen. Ghelooft ghy dat? 1. Joā.5.10.
27 Sy seyden tot hem: Ja Heere/ n ick ghe- m Joā.6.51
looue dat ghy zijt Christus de Sone Gods/ n mat.16.16
die inde Werelt comen soude. Mar.8.29.
28 Ende als sy dat ghesept hadde / ginck sy Luce 9.20.
henen / ende riep Mariam haer suster Joan.6.69.
heymelick/segghende: De Meester is hier/
ende roept v.
29 Als dese dat hoorde/ stont sy haestelijck
op/ende quam tot hem.
30 Want Jesus en was noch in het Vleck
niet gecomen: maer was ter plaetsen/ daer
hem Martha te gemoete gecomen was.
31 De Joden dan die by haer in huys wa-
ren/eñ haer vertroostedē/als sy saghen dat
Maria haestelick op stont/eñ henen ginck/
volghden sy haer na / segghende: Sy gaet
henen na het graf/op dat sy daer weene.
32 Als Maria quam daer Jesus was/ende
hem sach/viel sy hem ten voetē / ende seyde
tot hem: Heere / hadt ghy hier gheweest/
mijn broeder en ware niet ghestoruen.
33 Als nu Jesus haer sach weenen / ende
oock de Joden weenen die met haer qua-
men/ wert hy verstoort inden Gheest/ ende
beroerde hemseluen/
34 Ende seyde : Waer hebt ghy lieden hem
ghelept? Sy seyden tot hem: Heere/coemt/
ende siet het.
35 o Jesus weende. Christus
36 So seyden de Joden: Siet/hoe lief hadde weent.
hy hem. o Luc.19.41.
37 Ende sommighe van hen seyden: Dese
p die des blinden ooghen gheopent heeft/ p Joan.9.6
en conde hy niet maken / dat dese niet ghe-
storuen en hadde?
38 Jesus dan wederom in hemseluen ghe-
stoort zijnde/quam tot den graue/ ende het
was een spelonckе / ende eenen steen was
daer op ghelept.
39 Jesus seyde : Neemt den steen wech.
Martha de suster des ghestoruenen/ seyde
tot hem : Heere hy stinckt nu / want hy
heeft vier daghen daer gheleghen.
40 Jesus seyde tot haer: Hebbe ick v niet
ghesepdt : Soo ghy ghelooft/ ghy sult de
eerlickheyt Godts sien?
41 Soo namen sy den steen af vander plaet-
se daer de ghestoruene ghelept was. Ende
Jesus slooch zijne ooghen opwaerts / ende
seyde: Vader / ick dancke v / dat ghy my Gebet Chri-
ghehoort hebt. sti.
42 Ende ick weet dat ghy my altijts hoort:
maer q om der scharen wille die rontom q Joā.12.30
staet, hebbe ick dit ghesept: op dat sy my Lazarus
geloouen dat ghy my ghesonden hebt. wort opge-
43 Als hy dit ghesepdt hadde / riep hy met weckt.
luyder stemmen: Lazare, coemt wt.
44 Eñ de ghestoruene quam wt / ghebonden Sommighe
aen handen ende voeten met graefdoe- Joden ghe-
ken / ende zijn aensicht met eenen sweet- loouen in
doeck ommewonden. Jesus seyde tot hen: Christum.
Ontbindt hem/ende laet hem gaen. Der Prie-
45 Vele van der Joden die tot Mariam ge- steren ende
comen waren / eñ aenschout hadden wat Pharizeen
Jesus gedaen hadde/gheloofden in hem. raedtslach
46 Maer sommige van hen/ gingen henen tegen Chri-
tot de Pharizeen / ende seyden tot hen/ stum.
wat Jesus ghedaen hadde. r mat.26.3.
47 r Soo vergaderden de Ouerpriesters eñ Marc.14.1
Pharizeen den Raet/ eñ seydē:p Wat doen Luce.22.2.
wy? want dese mensche doet veel teeckenē. Psal.2.2.
48 Laten wy hem alsoo / so sullen sy alle in Act.4.27.
hem ghelooouen: ende de Romeynen sullen p Joā.12.19

comen/ ende nemen onse plaetse ende onse
volck wech.
49 Eñ een van hen / genaemt Caiphas / die
des selven Jaers Overpriester was / sey-
de tot hen: Ghylieden en weet niet.
Caiphas prophetEert. f Joã.18.14.
50 Noch ghylieden en overlegt niet / dat
het ons nut is/ dat een mẽsche sterve voor
den volcke: ende dat niet het gheheel volck
en vergae.
51 Ende dit en seyde hy van hemselvẽ niet/
maer dewyle hy des selven Jaers Over-
priester was / prophetEerde hy / dat Jesus
stervẽ soude voor het volck:
Der Joden ende Heydenen salicheyt is Christus.
52 Ende niet alleen voor dat volck / maer
oock / op dat hy de verstroyde kinderen
Godts in een vergaderen soude.
53 Van dien daghe aen/ hielden sy tsamen
raet om hem te dooden.
Jesus vliet van de Joden. a Of/ vrijlick.
54 Soo wandelde Jesus niet meer a open-
baerlijck onder de Joden: maer ginck van
daer in een plaetse by der woestijnen/ in
een stadt genaemt Ephraim: ende daer ver-
keerde hy met zijne Discipulen.
55 Eñ der Jodẽ pascha was na bi/ ende vele
wt dier plaetse ghinghen op na Jerusalem
voor het Pascha/ op dat sy hen reinichden.
b Joã.7.9. De Priesters ende Pharizeen doen Christum vangẽ. c Joã.9.22. ende 12.42.
56 b Soo sochten sy Jesum/ ende seyden on-
der malcanderen/ inden Tempel staende:
Wat dunckt v dat hy niet ghecomen is op
het Feest:
57 c Ende de Overpriesters ende Pharizeen
hadden een gebodt ghegeven/ soo yemandt
wiste waer hy ware / dat hyt te kennen ga-
ve/op dat sy hem vanghen mochten.

Dat xij. Capittel.

3 Christus ontschuldicht het wercke
Marie/ 14. rydt te Jerusalẽ in op eenen
Ezel/ 20. sommighe Griecken begheeren
hem te sien/ 23. de Vader geeft oock ge-
tuyghenisse van hem/ 36. ende vermanen-
de eenen yeghelicken tot ghelooven/ 37.
duit wederspannicheyt in velen.

Christus is tot Martha ter Maeltydt met Lazaro. a mat.26.6. Marc.14.3. Luce 7.37. Joan.11.2. Maria salft de voeten Jesu.
1 SEs a dagen van voor het Pascha/ quam
Jesus tot Bethania / daer Lazarus
was/ de ghestorvene/ welcke hy opghe-
weckt hadde van de dooden.
2 Soo bereydden sy hem daer een Avont-
mael/ ende Martha diende: ende Lazarus
was een der ghenen die met hem ter Tafel
aensaten.
3 Doe nam Maria een pont onvervalsch-
ter costelicker Nardensalve / eñ salfde de
voeten Jesu / ende droochde zijn voeten
met haren hayre : ende het huys wert vol
van den reucke der Salven.
4 Soo seyde een van zijne Discipulen/
Judas Simonis Iscarioth / die hem sou-
de verraden:
Bedeckte giericheyt.
5 Waerom is dese salve niet vercocht om
dry hondert penninghen / eñ den Armen
ghegheven?
b Joã.13.29
6 Eñ dit seyde hy/ niet dat hy sorghe voor
den Armen hadde / maer om dat hy een
Dief was / ende b hadde de Borse / ende
droech het gene dat ghegheven werdt.
c † Anders/ op dat sy dat beware/etc.
7 So seyde Jesus: Laetse met vreden c † sy
heeft dit bewaert tot den dach mijner
Begravinghe.
8 Want de Armen hebt ghylieden altijt met
v/ maer my en hebt ghylieden niet altydt.
d Sciere/is e Joã.11.44 De Priesters willen oock Lazarum doodẽ.
9 So vernamẽ een groote Schare der Jo-
den/ dat hy daer d was / ende en quamen
niet om Jesus wille alleẽlijck/ maer oock/op
dat sy Lazarum sien souden/ e welcken hy
van de dooden opghewecht hadde.
10 Ende de Overpriesters hielden raedt/
dat sy oock Lazarum doodden.
11 Want om zijnent wille ginghen vele Jo-
den henen/ ende geloofden in Jesum.
f mat.21.8. Marc.11.8. Luc.19.36. g psa.118.26 h Of/ gepresen Jesus ende op een Ezel te Jerusalem. i Esa.26.11 Zacha.9.9.
12 f Des anderen daechs hoorde een groo-
te schare die op het Feest ghecomen was/
dat Jesus na Jerusalem quam.
13 Ende namen Palmtacken ende ginghen
wt hem te ghemoete/ eñ riepen: g Hosanna/
h ghesegent sy die daer comt inde Naem
des Heeren de Coninck Israel.
14 Ende Jesus vant een Ezelken / ende sat
daer op/ ghelijck gheschreven is:
15 i Vreest niet ghy dochter Sion : Siet/
v Coninck coemt / sittende op een Veu-
len eener Ezelinnen.
16 Ende dit en verstonden zijne Discipu-
len eerstmael niet : maer als Jesus ver-
claert was / doe ghedachten sy / dat sulcks
van hem gheschreven was/ ende dat sy hem
sulcks ghedaen hadden.
17 Soo gaf de Schare ghetuyghenisse die
met hem was / als hy Lazarum wt den
graue riep/ eñ hem vã de doodẽ opwecte.
18 Daerom quam hem oock de Schare te
ghemoet/ want sy ghehoort hadden/ dat hy
dat teecken ghedaen hadde.
k Of/ tot l Joã.11.47
19 Soo seyden dan de Pharizeen k onder
malcanderen : l Ghy lieden siet/ dat ghy
niet en voordert : Siet / de Werelt is hem
nae ghegaen.
m Act.8.26.
20 Ende daer waren sommighe Griecken
onder de ghene / die m opghecomen waren
om te aenbidden op het Feest.
n Joã.1.44 o Of/ willen
21 Dese dan ginghen tot Philippum/ n die
van Bethsaida wt Galilea was / ende
baden hem/ segghende: Heere / wy o be-
gheeren Jesum te sien.
22 Philippus quam/ ende seydet Andree:
ende wederom Philippus ende Andreas
seydent Jesu.
p Joã.13.32 ende 17.2. q Of/ verheerlickt.
23 Ende Jesus antwoordde hem/ segghen-
de : De tijt is ghecomen / p dat de Sone
des menschen q verclaert worde.
* 1. Corint. 15.36.
24 Voorwaer voorwaer/ segghe ick ulieden:
* Ten sy dat het tarwen koren in de aerde
valle/ eñ versterve/ so blyft het alleen: maer
indien het sterft/ so draecht het veel vruchte.
r mat.10.39. ende 16.25. Mar.8.35. Luc.9.24. ende 17.33. † Of/ siele s Joan.14.3 ende 17.24.
25 r Wie zijn † leven lief heeft / die salt ver-
liesen:Ende wie zyn leven haet in dese We-
relt / die salt ten eewigen leven bewaren.
26 So my yemant dient/ die volghe my na/
ende waer ick ben / daer sal oock mijn
Dienaer wesen : ende so my yemant dient/
de Vader sal hem eeren.
t mat.26.38. Mar.14.34. Luc.22.44.
27 t Nu is mijn ziele beroert / eñ wat sal ick
segghen ? Vader / helpt my wt deser vre:
Maer daerom ben ic in dese vre gecomen:
28 Vader / verclaert uwen Naem. Soo
quam daer een stemme wt den Hemel/
segghende:Ende ick hebbe hem verclaert/
ende sal hem weder verclaren.
u Joã.11.42 x Joã.16.11 Colos.2.15. y Joã.14.30 z Mat.21.9. 2.Reg.18.4 Joan.3.14. ende 8.28. a 2.Sam.7.16 1.Par.22.10. Psal.45.7. ende 89.36. ende 110.4. Esaie.9.7. Jere.23.6. Ezech.37.26. Dan.3.100. eñ 7.14.27. Mich.4.7. Hebr.1.8.
29 De schare dan die daer stondt/ ende dat
ghehoort hadde / seyde / dat een donder-
slach ghesciedt was. Andere seyden:Een
Enghel heeft met hem ghesproken.
30 Jesus antwoordde ende seyde : u Dese
stemme en is om mijnent wille niet ghe-
schiedt/ maer om uwent wille.
31 x Nu is het oordeel der Werelt:y Nu sal
de Overste deser Wereldt wtghewopen
worden.
32 z Ende wanneer ick sal verhooght we-
sen vander Aerden / soo sal ickse alle tot
my selven trecken.
33 Dit seyde hy/ beteeckenẽde wat doot hy
sterven soude.
34 De Schare antwoordde hem : Wy heb-
ben wt de Wet gehoort/ a dat Christus
inder eewicheyt blyft / ende hoe segdy/ dat
de Sone des menschẽ moet verhooght wor-
den? Wie is dese Sone des menschen ?

35 Doe seyde Jesus tot hen: b Een cleyne tydt is het licht by v lieden / c wandelt
so langhe als ghylieden het licht hebt / op
dat v lieden de duysternisse niet en bevanghe. Want wie in duysternisse wandelt/
die en weet niet waer hy henen gaet.
36 Gewyle ghylieden het licht hebt ghelooft in het licht / op dat ghylieden kinderen des lichts worden meucht. Dit seyde
Jesus/ ende ginck wech / ende verberch hem.
37 Ende hoewel hy so veel teeckenen voor hen ghedaen hadde/ so en geloofden sy niet
in hem:
38 Op dat het woort Esaie des Propheten
vervult worde/ dat hy ghesproken heeft:
d Heere / wie heeft onse e woorden ghelooft / ende wien is den Arm des Heeren
gheopenbaert?
39 Daerom en conden sy niet gheloonen/
want Esaias wederom seydt:
40 f Hy heeft haer ooghen verblindt / ende
haer herte verhardt / op dat sy met ooghen
niet en sien/ ende met der herten verstaen/ ende bekeert worden/ ende dat ickse ghesont make.
41 Dit seyde Esaias / als hy zyne eerlyckheyt sach/ ende sprack van hem.
42 g Nochtans geloofden oock vele vanden
Oversten in hem: maer om der Phariseen
wille / en beleden zyt niet, h op dat sy niet
wt der Vergaderinge verworpen worden.
43 i Want sy hadden de eere der menschen
liever dan de eere Godts.
44 Ende Jesus riep/ ende seyde: Wie in my
ghelooft/ die en ghelooft in my niet / maer
inden ghenen die my ghesonden heeft.
45 k Ende wie my siet/ die siet den ghenen
die my ghesonden heeft.
46 l Ick ben een licht inder Werelt ghecomen/ op dat / soo wie in my ghelooft / niet
in duysternisse en blyue.
47 Ende so yemant myne woorden hoort/
ende niet en ghelooft / Ick en m verdoeme
hem niet/ n want ick en ben niet gecomen
om de Werelt te o verdoemen: maer om de
Wereldt salich te maken.
48 p Wie my verworpt/ende myne woorden
niet en ontfangt / die heeft eenen die hem
oordeelt: het woort dat ic gesproken hebbe/
dat sal hem oordeelen ten wtersten dage.
49 q Want ick en hebbe van my seluen niet
gesproken/ maer de Vader die my ghesonden heeft / die heeft my een gebot ghegeuen/
wat ick spreken ende wat ick seggen sal.
50 Ende ick weet / dat zyn ghebodt het
eewighe leuen is. So wat ick dan spreke/
dat spreke ick ghelyck my myn Vader ghesegdt heeft.

b Joan.1.9 ende 8.12. ende 9.5. ende 12.46. c Jere.13.16 Ephe.5.8. 1.Thes.5.4. d Esa.53.1. Rom.10.16. e Griecx/ ghehoore. f Esa.6.9. Ezech.12.2. Mat.13.14 Marc.4.12. Luc.8.10. Act.28.26. Rom.11.8. g Joa.7.13. 48. De Oversten die geloouen maer belyden niet/ vreesende den Ban. h Joa.9.22 i Joa.5.44. k Joa.10.30 ende 14.9 l Joan.1.9. ende 8.12. ende 9.5/12.35 Esa.42.6. ende 49.6. Act.13.47. m Griecx/ oordeelen. n Joa.3.17. ende 9.39. o Griecx/ oordeelen/ p Joa.3.18. ende 8.24 q Deu.18.18 Joan.3.11. ende 5.20/7.16 ende 8.28 ende 14.10. ende 16.13.

Dat xiij. Capittel.

4. Christus de voeten zyner Apostelen ghewasschen hebbende / 13. vermaentse tot ootmoedicheyt ende liefde / 21. ende voorseydt de sonde Jude/ 38. ende Petri.

1 Ende a voor het Feest des Pascha/
Jesus wetende dat zyne vre ghecomen was / dat hy van deser Wereldt
soude gaen tot den Vader / na dien hy lief
ghehadt hadde / de zyne die inder wereldt
waren / soo heeft hyse lief ghehadt totten
eynde toe.
2 Ende als het Avondtmael ghedaen
was / b (doe nu de Duyvel Jude Simonis Iscarioth / in het herte ghegeuen hadde/ hem te verraden.)
3 Jesus (wetende/ dat hem de Vader alle
dinghen in zyne handen ghegeuen hadde/
c ende dat hy van Gode wtghegaen was/
d ende tot Godt henen ginck:)

a Mat.26.2. Mar.14.1. Luce.22.1. b Luc.22.3. Joan.13.27 c Mat.11.27. d Joa.16.28

4 Stondt op vanden Avontmale/ ende leyde zyne cleederen af/ ende nam eenen lyndoeck/ ende omgordde hem.
5 Daerna goot hy water in een Becken/
ende begonst de voeten zyner Discipulen
te wasschen / ende te drooghen met den lynen
doeck/ daer hy mede omgort was.
6 Soo quam hy dan tot Simon Petrus:
ende die seyde tot hem: e Heere / sult gy my
de voeten wasschen?
7 Jesus antwoordde/ ende seyde tot hem:
Wat ick doe / dat en weet ghy niet / maer
ghy sult het hier naemaels weten.
8 Petrus seyde tot hem: Ghy en sult myne
voeten niet wasschen in eewicheydt. Jesus
antwoorde hem: Ist dat ick v niet en wassche/ so en sult gy geen deel met my hebben.
9 Simon Petrus seyde tot hem: Heere/
niet alleen de voeten / maer oock de handen/ ende het hooft.
10 Jesus seyde tot hem: Wie ghewasschen
is / en behoeft niet dan de voeten te wasschen: maer hy is gheheel reyn. f Ende
ghylieden zyt reyn/ maer niet alle.
11 g Want hy wiste den ghenen / die hem
verraden soude/ daerom seyde hy: Ghy en
zyt niet alle reyn.
12 Als hy nu haer voeten ghewasschen
hadde/ ende zyne cleederen ghenomen/ sat
hy weder aen de Tafel/ ende seyde tot hen:
Weet ghy wat ick v ghedaen hebbe?
13 Ghy noemt my Meester / ende h Heere:
ende ghy spreeckt wel: want ick bent.
14 In dien dan ick uwe voeten ghewasschen hebbe / (die de Heere ende Meester
ben/) i soo zyt ghy oock schuldich malcanderen de voeten te wasschen.
15 k Want ick hebbe v lieden een exempel
ghegeuen/ op dat / gelyckerwys ick v ghedaen hebbe / ghylieden oock doen soudt.
16 Voorwaer / voorwaer segghe ick v lieden: l De Dienstknecht en is niet meerder
dan zyn Heere: noch de m Ghesondene/
meerder/ dan die hem ghesonden heeft.
17 Ist dat ghylieden dit weet / soo zyt ghy
n salich/ ist dat ghyt doet.
18 Ick en spreke niet van v allen: ick weet
welcke ick wtvercoren hebbe: maer op dat
de Schrifte veruult worde: o Die met
my broodt eet/ heeft teghen my zyne versenen opgheheuen.
19 p Van nu segghe ickt v lieden/ eer het
ghesciedt / op dat/ als het ghesciedt is/
ghy gheloouen meucht dat ickt ben.
20 Voorwaer/ voorwaer segghe ick v lieden/
q wie daer ontfangt dien ick senden sal/
die ontfangt my: ende wie my ontfangt/ die
ontfangt hem die my gesonden heeft.
21 r Als Jesus dit ghesegdt hadde / werdt
hy beroert inden Gheest / ende betuyghde/
ende seyde: Voorwaer / voorwaer segghe
ick v lieden: Een van v sal my verraden.
22 Doe saghen de Discipulen op malcanderen twyfelende van wien hy dat seyde.
23 s Ende daer was een vande Discipulen
ter Tafel sittende / in den schoot Jesu/
welcken Jesus lief hadde.
24 Soo wenckte Simon Petrus desen/ dat
hy vraghen soude / wie hy ware daer hy
van sprack.
25 Ende die viel op de borst Jesu/ ende seyde
hem: Heere/ wie ist?
26 Jesus andtwoordde: Die ist/ dien ick
de ingedoopte bete gheuen sal. Ende als
hy de bete ingedopt hadde/ gaf hyse Jude
Simonis Iscarioth.
27 Ende na die bete voer de Satan in hem.
Soo seyde Jesus tot hem: Dat ghy doet/
doet dat haestelick.

Christus wascht der Apostelen voeten. Petrus en wil he niet laten wasschen. e Mat.3.14 f Joa.15.3. g Joa.6.64 Christus de Heere ende Meester wascht hen de voeten. h 1.Corint.8.6. ende 12.3. Philip.2.11. i Gala.6.2. k 1.Pet.2.21 1.Joan.2.6. l Matthe.10.24. Luc.6.40. Joan.15.20. m Gr. Apostel. n Oft/ gheluckich. o Psal.41.10 Mat.26.23 1.Joa.2.19. ende 16.4. Eens Bode Christi ontfanghen. q Matthe.10.40. Luc.10.16. r Matthe.26.21. Mar.14.18. Luc.22.21. Act.1.17. 1.Joa.2.19. s Joa.20.2. ende 21.7.20

28 Ende niemandt en wiste van die ter Ta-
sel aensaten/waer toe hy hem dat seyde.
29 Wat sommige meynden/ bewijle Judas
den buydel hadde/ dat hem Jesus gheseyt
hadde: Coopt wat ons noodich is tot het
Feest: of dat hy dē armen wat gheuē soude.
30 Als hy dan die bete ghenomen hadde/
ginck hi terstont wt: eñ u † het was nacht.
31 Als hy wtghegaen was/ seyde Jesus.
Nu is de Sone des menschen x verclaert:
ende Godt is in hem verclaert.
32 Is Godt in hem verclaert/ soo sal hem
Godt ooch verclaren in hemselven/ y ende
sal hem terstont verclaren.
33 Kinderkens/ noch een weynich ben ick
by v. z Ghy sult my soecken/ ende ghe-
lijck ick den Joden gheseydt hebbe: Waer
ick henen gae/ en condt ghy niet comen/
alsoo segghe ick v lieden nu oock.
34 a Een nieu ghebodt gheue ick v/ dat
ghy malcanderen lief hebt/ ghelijck ick v
lief ghehadt hebbe.
35 b Hier aen sal een yeghelick bekennen
dat ghy mijne Discipulen zijt/ soo ghy lief-
de hebt onder malcanderen.
36 Simon Petrus seyde tot hem: Heere/
waer gaet ghy henen? Jesus antwoord-
de hem: Waer ick henen gae/ en cont ghy
my nu niet volghen/ c maer ghy sult my
namaels volghen.
37 Petrus seyde tot hem: Heere/ waerom
en can ick v niet volghen? d Ick sal myn
leuen voor v setten.
38 Jesus antwoordde hem: Sult ghy v leuē
voor my setten? e Voorwaer voorwaer/
segge ic v/ de Haen en sal niet craeyen/ tot
dat ghy my drie mael versaect sult hebben.

Dat xiiij. Capittel.

1. Christus vertroost de zijne/ 12. ver-
maentse tot geloove ende bedinge/ 13. be-
wijst hen zijn ampt/ 26. ende laet hen zij-
nen Gheest/ende zijnen vrede.

1 Vw: a † herte en worde niet beroert/
b ghy ghelooft in Godt/ gelooft oock in
my.
2 In mijns Vaders huys zijn vele woo-
ninghen/ ware het also niet/ ick soudet v
doch gheseyt hebben/ ick gae heuen v lie-
den plaetse te bereyden.
3 Ende in dien ick gae v lieden plaetse
bereyden/ c ick sal wederom keeren/ ende
sal v tot my nemen/ d op dat ghy lieden
oock zijt/ waer ick ben.
4 Ende waer ick henen gae/ dat weet
ghy lieden/ ende ghy weet den wech.
5 Thomas seyde tot hem: Heere/ wy en
weten niet waer ghy henen gaet; ende hoe
connen wy den wech weten?
6 Jesus seyde tot hē: e Ick ben de wech/
f de Waerheydt/ ende het g Leuen. h Nie-
mant en comt tot den Vader/ dan door my.
7 Waert dat ghy lieden my ghekent hadt/
soo soudt ghy oock den Vader ghekent
hebben: ende van nu voort kent ghy lieden
hem/ ende hebt hem ghesien.
8 Philippus seyde tot hem: Heere/ thoont
ons den Vader/ ende het is ons genoech.
9 Jesus seyde tot hem: Ben ick so langhe
tijdt met v lieden/ ende en hebdy my niet
ghekent Philippe? i Wie my ghesien heeft/
die heeft oock den Vader ghesien: Eñ hoe
segt ghy/ toont ons den Vader?
10 Gheloofdy niet/ k dat ick inden Vader
ben/ ende dat de Vader in my is? l De
woorden die ick tot uliedē spreke/ en spreke
ick van my seluen niet: m maer de Vader
die in my * woont/ die doet de wercken.
11 Ghelooft my/ dat ick inden Vader ben/
ende de Vader in my: of anders/ ghelooft

t Joā.12.6.
u † Anders/ het was nacht als hy wtginck Jesus seyde/ etc.
x Ofte/ verheerlicht.
y Joā.12.23. ende 17.3.
z Joan.7.34 ende 8.21.
a Leui.19.18 Mat. 22.38 Joan.15.12. Ephe.5.2. 1.Thes.4.9. 1.Pet.4.8. 1.Joan.3.23 ende 4.21.
b 1.Joā.2.5
c Joā.21.18. 2.Pet.1.14.
d Matthe. 26.33. Mar.14.29 Luc.22.33.
e mat.26.34 Mar.14.30 Luc22.34.
a † Anders eñ hy seyde tot zijn Discipulē: uwe herte/etc.
b Oft/ ghelooft in God/ eñ ghelooft in my/ of/ gelooft ghy in God so ghelooft oock in my.
c Oft/ so sal ick.
d Joā.12.26 ende 17.24.
e Hebre.9.8.
f Esa.53.9. 1.Petr.2.22.
g Joan. 1.4 ende 11.25.
h Joā.10.9. Christus eñ de Vader zijn een.
i Joā.10.30
k Joā.16.32
l Joan.7.16 ende 8.28. ende 12.49. ende 14.24. ende 16.15.
m Joā 5.17.
* Gr. blijft/
n mat.21.21 Jus.17.6.

my om der wercken wille.
12 n Voorwaer voorwaer ick segghe v lie-
den/ die in my ghelooft/ de wercken die ick
doe/ sal hy oock doen/ eñ sal meerder doen
dan dese: want ick gae tot den Vader.
13 o Ende wat ghy in mijnen Naem be-
gheeren sult/ dat sal ick doen/ op dat de
Vader inden Sone p verclaert worde.
14 Soo ghy lieden yet begheert in mijnen
Naem dat sal ick doen.
15 q Ist dat ghy lieden my lief hebt/ soo
houdt mijne gheboden.
16 Ende ick sal den Vader bidden/ ende hy
sal v lieden eenen anderen Trooster geuen/
op dat hy in eewicheyt by v lieden blijue.
17 Namelijck/ den Gheest der waerheydt/
welcken de werelt niet en can ontfanghen/
want sy en siet hem niet/ noch en kent hem
niet: maer ghy lieden kent hem/ want hy
woont by v/ ende sal in v lieden wesen.
18 r Ick en sal v lieden geen Weesen laten:
ick sal tot v comen.
19 Noch een weynich/ ende de wereldt s en
sal my niet meer sien: maer ghy lieden sult
my sien: want ick leue/ eñ ghy sult leuen.
20 In dien daghe sult ghy lieden bekennen/
dat ick inden Vader ben/ ende ghy in my/
ende ick in v.
21 Wie mijne gheboden heeft/ ende de sel-
ue houdt/ die ist/ die my lief heeft: ende die
my lief heeft/ t dien sal mijn Vader lief
hebben: ende ick sal hem lief hebben/ ende
sal hem my seluen openbaren.
22 Dat seyde hem Judas: (niet die Iska-
rioth/) Heere/ wat is het/ dat ghy v seluen
ons openbaren sult/ eñ niet der Werelt.
23 Jesus antwoordde/ ende seyde tot hem:
Soo yemandt my lief heeft/ die sal mijn
woordt houden: ende mijn Vader sal hem
lief hebben/ ende wy sullen tot hem comen/
ende wooninghe by hem maken.
24 Wie my niet lief en heeft/ die en houdt
mijn woordt niet: u ende het woordt dat
ghy hoort/ en is mijne niet/ maer des Va-
ders die my ghesonden heeft.
25 Dit hebbe ick gheseydt/ by v blijuende.
26 x Maer de Vertrooster de Heylighe
Gheest/ den welcken de Vader senden sal in
mijnen Naem/ y die sal v lieden alle din-
gen leeren/ ende indachtich maken/ al wat
ick v gheseyt hebbe.
27 Vrede laet ick v/ z mijnen vrede gheue
ick v/ niet gelijckerwijs de Werelt gheeft/
gheue ick en v: uwe herte worde niet be-
roert noch versaeckt.
28 a Ghy lieden hebt gehoort/ dat ick v ghe-
seyt hebbe: Ick gae henen/ ende sal tot v co-
men. Hadt ghy lieden my lief/ so sout ghy
v doch verblijden/ om dat ick ghesept heb-
be: Ick gae tot den Vader; want mijn
Vader is meerder dan ick.
29 b Ende nu hebbe ickt v lieden gheseyt/
eer het ghesciet/ op dat ghy ghelooft/ als
het ghesciet is.
30 Ick en sal niet veel meer met v lieden
spreken: c de Ouerste deser Wereldt coemt/
ende d † en heeft in my niet.
31 Maer op dat de Werelt bekenne/ dat
ick den Vader lief hebbe/ ende dat ick alsoo
doe ghelijck my de Vader beuolen heeft:
Staet op/ laet ons van hier gaen.

o Jer.29.12 Mat. 7.7. Mar.11.24 Luc.11.9. Joan.15.7. ende 16.24. Jaco.1.5. 1. Joā.3.22.
p Oft/ verheerlicht.
q Joan. 14. 21. 23. ende 15.10. 1. Joan. 5.3.
Spr.2.11. De heylige Geest is een Trooster.
r mat.28.20
s Oft/ siet my/
Christum lief hebben.
t Gr. die sal van mijnen Vader ghe-liest worde.
u Joā.7.16. ende 8.28. ende 12.49. ende 14.10. ende 16.13.
x Joā.15.26. ende 16.7. Act.2.4. Luce 24.49
y Joā.16.13.
z Phil.4.7.
a Joan.14.3
b Joā.13.19. ende 16.4. De Prince der Werelt.
c Joā.12.31.
d † Anders/ sal niet in my vinden.

Dat xv. Capittel.

1. Van de gemeynschap ende sonder-
linge liefde Christi eñ zijner ledematē/ 18.
van hare ghemeyne verdruckinghen/ 26.
van het ghemeyn ampt des Heylighen
Gheests/ ende der Apostelen.

Wijnstock. 1 Ick ben een ware Wijnstock / ende mijn
Landtman. Vader is de Landtman.
Wijnrancke. 2 a Alle Wijnrancke die in my gheen
a Mat.15.13. vrucht en draecht / neemt hy wech : ende
alle die vrucht draecht / reynicht hy / op
dat sy meer vrucht draghe.
b Joan. 13.10 3 b Ghylieden zijt nu reyn/om des woorts
wille/dat ick tot v ghesproken hebbe.
c Oft / ghe- 4 Blijft in my/ende ick in v lieden. Ghelijc-
schepdē van kerwijs de Wijnrancke gheen vrucht dra-
my/ oft buy- ghen en can van haerselven / ten sy dat sy
ten. aen den Wijnstock blijft / alsoo ghy oock
d Ezec.15.2. niet/ten sy dat ghy in my blijft.
Bidden in- 5 Ick ben de Wijnstock / ghy zijt de Wijn-
den Naem rancken/die in my blijft / ende ick in hem/
Christi. die draecht veel vrucht : want c sonder my
e Jer.29.12. en cont ghy niet doen.
Math.7.7. 6 d Soo yemant in my niet en blijft / die
ende 21.22. is wtghewopen / als een rancke buyten
Mar.11.24. den Wijngaert ende is verdoret: ende men
Luce 11.9. vergadert die rancken ende men worptse
Joan.14.13. int vyer/ende sy branden.
ende 16.24. 7 Soo ghy lieden in my blijft / ende mijne
Jacob 1.5. woorden in v blijven / e wat ghy wilt sult
1. Joan. 3.24 ghy begeeren /ende het sal v gheschieden.
ende 5.14. 8 Hier in wort mijn Vader f vereerlickt/
f Oft/ ver- dat ghy vele vruchten draecht / ende mij-
claert. ne Discipulen wort.
g Joan.14. 15 9 Ghelijck de Vader my lief gehat heeft/
21.23. alsoo hebbe ick v oock lief ghehadt: blijft in
1. Joan.5.3. mijne liefde.
Liefde. 10 g So ghy lieden mijne geboden hout / so
h Levi.19. 18 sult ghy in mijne liefde blijven : ghelijck ick
Mat.22. 38 oock mijns Vaders gheboden ghehouden
Joan.13.34. hebbe/ende blijve in zijne liefde.
Ephes.5.2. 11 Dit hebbe ick tot v lieden gheseydt/ op
1. Thes.4. 9. dat mijne blijschap in v blijve/ ende uwe
1. Petr.4.8. blijschap vervult worde.
1. Joan.3. 23 12 h Dit is mijn gebodt dat ghy malcande-
ende 4.21. ren lief hebt/ ghelijck ick v lief gehat hebbe.
i Ephes.5.2. 13 i Niemant heeft meerder liefde dan dese/
1. Joan.3.16. dat yemandt zijn leven sette voor zijne
k Mat. 12.50 vrienden.
2. Cor.5.16. 14 k Ghy lieden zijt mijne vrienden/so ghy
Galat.5.6. doet wat ick v ghebiede.
ende 6.15. 15 Ick en noeme v lieden niet meer Dienst-
Colos.3.11. knechten/want een Dienstknecht en weet
niet wat zijn Heere doet : maer ick hebbe
l Joan.8.26. v vrienden ghenoemt/ l want al wat ick
van mijnen Vader ghehoort hebbe / hebbe
ick v condt ghedaen.
16 Ghylieden en hebt my niet wtvercoren/
m Ephe.1.4 maer m ick hebbe v wtvercoren / ende ick
n Mat.28.19 hebbe v ghestelt/ n dat ghy henen gaet/
Mar.16.15. ende vrucht draecht / ende dat uwe vrucht
Coloss.1.6. blijve: op dat / soo wat ghy vanden Vader
Vervolgin- begeert in mijnen Name / hy v dat geve.
ge om Chri- 17 Dit beveele ick v / dat ghy malcanderen
sti wille. lief hebt.
o 1. Joan.3.13 18 o Soo v lieden de Werelt haet / p soo
p Est/ ghy weet dat sy my eer dan v ghehaet heeft.
weet. 19 q Hadt ghylieden vander Werelt ghe-
q Joan.17. 14 weest / de Werelt soude het hare lief heb-
Gala.1. 10. ben : nu/ om dat ghy vander Werelt niet
en zijt / maer ick hebbe v vander Werelt
wtvercoren/daerom haet v de Werelt.
20 Ghedenct des woorts dat ick gheseit hebbe:
r Mat.10:24 r de Dienstknecht en is niet meerder dan
Luc.6.40. zijn heere: ist dat sy my vervolcht hebbē/ so
Joan.13.16. sullen sy v oock vervolghen : hebben sy mijn
woort ghehouden/ so sullen sy oock het uwe
houden.
s Joan.16. 3. 21 s Maer alle dit sullen sy v lieden doen/
om mijns Naems wille/ want sy en kennen
hem niet die my ghesonden heeft.
t Rom.4.15. 22 t Ware ick niet ghecomen / ende en had-
ende 5.20. de ick met hen niet ghesproken / so en had-
den sy gheen sonde : maer nu en hebben sy
gheen decksel voor hare sonde.

23 Die my haet/die haet oock mijnen Vader.
24 u Hadde ick niet de wercken ghedaen u Joan.10.37
onder hen / die niemandt anders ghedaen
en heeft/ so en hadden sy gheen sonde: maer
nu hebben syse ghesien / ende hebben my
ende oock mijnen Vader ghehaet.
25 Maer dit is op dat het Woordt ver-
vult worde/ dat in hare Wet ghescreven
is : x Sy hebbē my sonder oorsake ghehaet x Psal.35.19
26 y Maer als de Trooster sal ghecomen y Joan.14.26
zijn / z dien ick v vanden Vader senden sal/ ende 16.7
de Gheest der waerheydt/ die vandē Vader Act. 5.32.
wt gaet, die sal getuygen van my. z Luc.24.49
27 a Ende ghy lieden ghetuycht oock/ want a Acto. 1.8.
ghy zijt vandē beginne met my geweest.

Dat xvj. Capittel.

2. Christus vermaent vanden toecomē-
den cruyce/ 7. vanden heyligen Gheest/
20. ende droefheyt / 22. ende vertrooste
door de vrucht sijner wedercomste/ 23.
van hare bedinghe/33. ende van sijne over-
winninghe. Vervol-
1 Dit hebbe ick tot v lieden ghesproken/ ginghe.
op dat ghy niet geergert en wordt. a Jo.9.22.35
2 a Sy sullen v b wt de vergaderinghe ende 12.42
worpen : Ja de tijt coemt / dat / soo wie v b Of, in den
doodē sal/ sal meynen Gode dienst c te doē. Ban doen.
3 e Ende dit sullen sy v lieden doen / om tot schijnt.
dat sy noch den Vader / noch my niet ghe- c Of. toe te
kent en hebben. dragen/te
4 f Maer dit hebbe ick tot v lieden ghe- offeren.
sproken / op dat ghy / wanneer de tijt sal e Joan.15.21.
gecomen zijn/ dies mocht ghedencken/ dat 1. Corin. 2.8
ick v lieden geseyt hebbe: ende dit en heb- f Joan.13.19.
de ick vanden beginne niet ghesevt / want ende 14.29
ick by v was.
5 Maer nu gae ick henen tot den ghenen
die my ghesonden heeft : ende niemant van v
en vraecht my/ g waer ick henen gae. g Ghiers/
6 Maer om dat ick v liedē dit ghesept heb- waer gady
be/ so heeft droefheyt uwe herte vervult.
7 Maer ick segghe v lieden de waerheydt/
het is v goet dat ick henen gae : want soo
ick niet henen gae/ so en sal de Trooster tot
v niet comen : h ende so ick henē gae / so sal Heylige
ick hem tot v lieden senden. Gheest.
8 Ende als die sal ghecomen zijn / sal hy de is de Troo-
werelt i straffen van Sonde ende van ghe- ster.
rechticheyt/ ende van Oordeel. h Luc.24.49
9 Van Sonde: Om dat sy in my niet k † en Joan. 14.22.
ghelooven. ende 15.26.
10 Van gherechticheyt: Om dat ick tot den i Of/ Over-
Vader gae, ende ghy lieden en sult my niet winnen.
meer sien. k † Anders/
11 l Van oordeel / Om dat de Overste deser gelooft heb-
Werelt veroordeelt is. ben.
12 Ick hebbe v lieden noch vele te segghen, l Joan. 12.31.
maer ghy en condt het nu niet dragen. Colo 2.15.
13 Maer als die sal gecomen zijn, de Gheest Heylighe
der waerheydt / m hy sal v lieden in alle Gheest
waerheydt leyden. n Want hy en sal van leeraer.
hemselven niet spreken : maer wat hy sal m Jo.14.26
ghehoort hebben/ dat sal hy spreken ; ende n Joan.12.49
de toecomende dinghen sal hy v lieden ver-
condighen.
14 Die sal my o verclaren / want hy sal o Oft/ ver-
vanden mijnen nemen / ende v lieden ver- eerlicken.
condighen. p Joan.17.10
15 p Al wat de Vader heeft / dat is mijne:
daerom segghe ick / dat hy vanden mijnen
sal nemen ende v lieden vercondigen.
16 q Een weynich tijdts sult ghy lieden my q Joan.7.33
niet sien: ende weder/ een weynich tijts sult
ghy my sien : want ick gae tot den Vader.
17 Doe seyden sommighe van sijne Disci-
pulen tot malcanderen : Wat is dit, dat hy
ons seyt : Een weynich tijdts en sult ghy
my niet sien ; ende weder / een weynich tijdts

sult ghi lieben my sien/Ende: Want ick gae
tot den Vade .
18 Sy seyden dan: Wat is dat / dat hy seyt:
Een weynich tydts? Wy en weten niet wat
hy seyt.
19 Doe bekende Jesus dat sy hem wilden
vraghen/ ende seyde tot hen : Vraecht ghy
lieden daer van onder malkanderen / dat
ick ghesept hebbe : Een weynich tydts en
sult ghy my niet sien/ende weder/ een wey-
nich tydts sult ghy my sien.
Droefheydt in het predikẽ des Euangelij. 20 Voorwaer voorwaer segghe ick v lieden:
Ghy sult weenen ende huylen ende de We-
relt sal haer verblijden : Ghy sult droeuich
wesen / maer v droefheydt sal in blijschap
verandert worden.
r Esa.26.17. 21 r Een vrouwe als sy baert / heeft droef-
fenisse / want haer vre ghecomen is: ende
wanneer sy het kindeken ghebaert heeft/
dan en ghedenckt sy der banghicheydt niet
meer/ om der blijschap wille/ dat daer een
mensche ter werelt gheboren is.
22 Ende ghy lieden dan hebt nu oock droef-
s Joā.20.20 fenisse/ maer ick sal v weder sien/ s eñ uwe
herte sal hem verblijden/ eñ niemant en sal
uwe blijschap van v wechnemen.
Bidden in den Naem Christi. 23 Ende in dien daghe en sult ghy lieden my
niet vragen. t Voorwaer voorwaer segghe
t Iere.29.12 Mat.7.7 ick v : Wat ghy lieden den Vader sult bid-
den in mijnen Name/ dat sal hy v geuen.
ende 21.22 24 Tot noch toe en hebt ghy lieden niet
Mar.11.24 ghebeden in mynen Name: Bidt/ende ghy
Luce 11.9. sult ontfanghen/ op dat uwe blijschap vol-
Joan.14.13. comen zy.
ende 15.7. 25 Dit hebbe ick door ghelijckenissen tot
Jacobi 1.5 v lieden ghesproken/ de vre coemt/ dat ick
1.Joan.3.22 niet meer door ghelijckenissen tot v sprekẽ
ende 5.14 sal/ maer sal v lieden u vrij wt van mijnen
u Of/ onbedecktelick Vader vercondigen.
26 In dien daghe sult ghy lieden in mijnen
Name bidden : ende ick en segge v niet dat
ick den Vader voor v bidden sal:
27 Want de Vader selue heeft v lieden lief/
x Joan.17.8 om dat ghy my lief ghehadt hebt/ x ende
hebt ghelooft dat ick vanden Vader wt
ghegaen ben.
y Joan.13.3 28 y Ick ben vanden Vader wtghegaen /
ende ben in de werelt ghecomen : wederom
z Oft/onbedecktelick. verlate ick de werelt/ eñ gae tot den vader.
29 Syne Discipulen seyden tot hem: Siet/
a Joā.21.17 nu spreect ghy z vrij wt/ ende en segt gheen
b Of/ ghy gelooft nu. gelijckenisse.
30 Nu weten wy a dat ghy alle dingẽ weet/
c mat.26.31. ende en behoeft niet dat v yemant vraghe:
Mar.14.27 hier om geloouen wy/ dat ghy van den Va-
Zach.13.7 der wtgegaen zyt.
d Of/ tot de syne. 31 Jesus antwoordde hen : b Gheloost ghy
lieden nu? c Siet/de vre coemt/eñ is nu ge-
e Joan.8.29 comen/dat ghy sult verstroyt worden / een
ende 14.10. yegelick d int syne/eñ my alleene verlaten:
f Esa.9.6 32 e Ende nochtans en ben ick niet alleen/
Roma.5.1. want de Vader is met my.
Ephe.2.13 33 Dit hebbe ick v lieden ghesept/ f op dat
Colo.1.20. ghy vrede in my hebbet : In de Werelt
Christi ghebedt. hebt ghy verdruckinghe/ maer hebt goeden
moet: ick hebbe de werelt ouerwonnen.

a Joā.12.23 ende 13.32. b Of/ verEerlickt.

Dat xvij. Capittel.

1. Het gebedt Christi tot sijnen Vader/
so wel voor hen/ als voor syne Apostelen
ende alle gheloouighe.

c mat.11.27 ende 28.18. Luce 10.22 Joan.3.35. 1.Cor.1.25. Phil.2.10 Heb.e.2.8. Psalm.8.7

1 DIt sprack Jesus/ ende hief sijne oogen
op nae den hemel/ ende seyde: Vader/
a de vre is ghecomen/b verclaert uwen
Sone/ op dat oock v Sone v verclare.
2 c Ghelyck ghy hem macht ghegeuen hebt
ouer alle vleesch / op dat hy allen den ghe-
nen die ghy hem ghegheuen hebt / het
eeuwighe leuen gheue.
3 d Ende dit is het eeuwighe leuen / dat sy v d Esa.53.11
kennen alleen den eenighen waerachtighen Iere.9.23.
Godt/ ende Jesum Christum/ welcken ghy e Joā.19.30
gesonden hebt. f Oft/ verEerlickt.
4 e Ick hebbe v f verclaert op der aerden:
ick hebbe volepnt het werck dat ghy my g Joan.10.30.
ghegeuen hebt. te doen.
5 g Ende nu h verclaert my ghy Vader by ende 14.9
v seluen met de claerheyt die ick hadde by h Of/ verEerlickt.
v/ eer de Werelt was.
6 Ick hebbe uwen Naem den menschen
gheopenbaert/ die ghy my vander wereldt
ghegheuen hebt: sy waren uwe / ende ghy
hebtse my ghegeuen/ ende sy hebbẽ v woort
ghehouden.
7 Nu hebben sy bekent/dat al wat ghy my
ghegeuen hebt van v is.
8 Want de woorden die ghy my ghegeuen
hebt/ hebbe ick hen ghegheuen : eñ zy heb-
bense ontfangen/ i ende hebben warachte- i Joā.16.27
lick bekendt dat ick van v wtghegaen ben/
ende hebben gelooft dat ghi my gesonden
hebt.
9 Ick bidde voor hen : ick en bidde niet Christus
voor de werelt/ maer voor de ghene die ghy bidt voor
my gegeuen hebt/ want zy zyn uwe. de Apostelẽ
10 k Ende al wat myn is / dat is uwe / eñ k Joā.16.15
wat uwe is / dat is myne / ende ick ben in l Of/ verEerlickt.
hen l verclaert.
11 Ende ick en ben niet meer in de wereldt:
maer dese zyn in de wereldt / ende ick come
tot v. Heylighe Vader/bewaertse in uwen
Name die ghi my ghegheuen hebt/ op dat
zy een zyn/ ghelijck als wy. m Joā.6.39
12 m Als ick met hen in de wereldt was/ ende 10.28
doe bewaerde ickse in uwen Name : n die ende 18.9
ghi my ghegheuen hebt/ hebbe ick bewaert/ n Esa.8.18
ende niemandt van hen en is verloren / Hebr.2.13.
van de Sone der verderffenisse/ o op dat o Psa.109.8
de Schrift veruult worde.
13 Maer nu come ick tot v / ende spreke dit
in de wereldt / op dat sy myne volcomen
blijschap in hen seluen hebben
14 Ick hebbe hen u woordt gegeuen/p ende De apostelẽ
de werelt heeftse ghehaet : want sy vander gehaet inde
wereldt niet en zyn/ ghelijck ick van de we- werelt.
relt niet en ben. p Joā.15.19.
15 Ick en bidde niet dat ghy hen wt de we-
relt neemt/ maer dat ghi hen bewaert van-
den boosen.
16 Sy en zyn vander werelt niet/ gelijck ick
vande werelt niet en ben.
17 Heylichtse in uwe waerheydt: q v woort q Joā.8.40
is de waerheydt.
18 r Ghelijck ghy my ghesonden hebt in de r Joā.20.21
wereldt/alsoo hebbe ick hen oock in de we-
reldt ghesonden.
19 s Ende ick heylighe my seluen voor hen/ s 1.Cor.2.30
op dat sy oock gheheylicht worden inder 1.Thess.4.7
waerheydt. Christi ghebedt voor ons.
20 Ende ick en bidde niet alleen voor hen/
maer oock voor de ghene / die door haer
woordt in my gheloouen sullen:
21 Op dat sy alle een zyn/ ghelijck ghy Va-
der in my / ende ick in v t op dat zy oock t Galat.3.28
in ons een zyn / op dat de wereldt gheloue
dat ghi my ghesonden hebt.
22 Ende ick hebbe hen ghegheuen de claer-
heyt die ghy my ghegeuen hebt/ op dat zy
een zyn ghelijck wy een zyn.
23 Ick in hen ende ghi in my/op dat zy vol-
maeckt zyn in een: ende op dat de wereldt
bekenne dat ghi my ghesonden hebt / ende
hebtse lief gehadt / gelijck ghy my lief ghe-
hadt hebt.
24 Vader / u ick wil dat waer ick ben/ oock u Joā.12.26
die by my zyn/die ghy my ghegheuen hebt/ ende 14.3.
op dat zy myne claerheyt aenschouwen/ die
ghy

ghy my ghegheven hebt: want ghy hebt my
lief ghehat eer des werelts gront geleyt was.

x Joa. 15. 21. ende 16. 3.
y Joa. 16. 27. ende 17. 8.

25 Rechtveerdighe Vader / x de Werelt en
heeft u niet bekent maer ick hebbe u bekent/
y ende dese hebben bekent dat ghy my ghe-
sonden hebt.
26 Ende ick hebbe hen uwen Name bekent
ghemaeckt/ ende sallen bekent maken/ so dat
de liefde daer ghi my mede lief gehadt hebt/
in hen zy/ ende ick in hen.

Dat xviij. Capittel.

1. Jesus ghevanghen zynde door de ver-
raderye Jude/ keert syne vianden te rugge/
11. strafet Petrum / ende wordt gheleydt
van Annas tot Caipham / 17. waer hy
van Petro verloochent werdt / 22. ende
gheslaghen van eenen Dienaer/ 36. bewyst
voor Pilatum welck syn Coninckrijcke en-
de ampt is.

Christus in den Hof.
a Mat. 26. 36. Mar. 14. 32. Luce 22. 39.

1 Als a Jesus dit ghesepde hadde / ghinck
hy wt met syne Discipulen over de Ce-
derbeke / daer een Hof was/ daer hy in
ginck/ ende syne Discipulen.
2 Ende Judas die hem verriet / wiste oock
de plaetse/ want Jesus daer in dickwils ver
gaderde met syne Discipulen.

Judas verraedt Christum.
b Mat. 26. 47. Mar. 14. 43. Luce 22. 47.

3 b Als Judas nu ghenomen hadde de
Bende/ knechten ende dienarē vā de Over-
priesteren ende Pharizeen / quam hy der-
waerts met fackelen/ lanternē/ en wapenen.
4 Jesus dan wetende al het ghene dat hem
toecomen soude/ ghinck wt / ende seyde tot
hen. Wien soeckt ghy?
5 Sy antwoorden hem : Jesum van Na-
zareth. Jesus seyde tot hen: Ick bent. Ende
Judas die hem verriet/ stont oock met hem.
6 Als hi hen dan seyde : ick bent/ ghinghen
sy te rugghe/ en vielen ter aerden.
7 Doe vraechde hy hen wederom : Wien
soeckt ghi? Sy seyden: Jesum van Nazareth
8 Jesus antwoorde : Ick hebbe u ghesept
dat icket ben: Soeckt ghy dan my / soo laet
dese henen gaen.

* Joa. 6. 39. ende 10. 28. ende 17. 12.

9 Op dat het woordt vervult worde dat hy
seyde: Wt den ghenen* die ghy my ghegheven
hebt/ en hebbe ick niet eenen verloren.

Petrus houwet Malcho syn oor af.

10 So hadde dā Simon Petrus eē Sweert/
ende trock dat wt / ende sloech des Over-
priesters Dienstknecht / ende hieu hem de
rechte Ore af. En des dienstknechts naem
was Malchus.

Christus wort geleit tot Annam en Caipham.
c Mat. 26. 56. Mar. 14. 53. Luce 22. 54.

11 Doo seyde Jesus tot Petrum: Steeckt
u Sweert in de scheede: Sal ick den drinck-
beker niet drincken / dien my myn Vader
ghegeven heeft?
12 De Bende dan/ ende de Hooftman over
Duysent/ ende de Dienaers der Joden/ na-
men Jesum ende bonden hem:

d Luce 3. 2.
e† Anders/ en dese sant hem gebonden tot Caipham den Overpriester.

13 e Ende leyden hem eerst tot d Annam:
(want hy was Caiphas wyfs Vader / die
des selven jaers Overpriester was. e†.
14 f Ende het was Caiphas/ die den Joden
riedt/ dat het nut was dat een mensche voor
het volck storve.

f Joa. 11. 50.
Petrus en Joannes volgē Christum tot Caipham.

15 g Ende Simon Petrus volchde Jesum/
en een ander Discipel/ welcke Discipel den
Overpriester bekendt was / en ghinck met
Jesu in des Overpriesters Pallays.
16 Ende Petrus stont buyten aen der deure.
Soo is de ander Discipel wtghegaen / die
dē Overpriester bekent was/ ende sprac met
der Deurwaerster/ ende bracht Petrum in.

g Mat. 26. 58. Mar. 14. 54. Luce 22. 54.

17 Doe seyde de Dienstmaecht / naemelick
dese Deurwaerster tot Petrum : Zyt ghy
niet oock van desen menschen Discipulen?
Hi seyde: Ick ben niet.
18 Ende de Dienstknechten ende Dienaers
stonden ende hadden een Koolvyer gemaect
maeckt/ wāt het was coudt / ende sy warmden
hen : ende Petrus stondt met hen/ ende
warmde hem.

Caiphas vraget Christum.
h Joa. 7. 26.
i Oft/ openbaerlick.
k Dat is/ vergaderinge of schole der Joden.

19 De Overpriester dan / vraechde Jesum
van syne Discipulen/ ende van syner leere.
20 Jesus antwoordde hem: h Ick hebbe
i vry wt ghesproken tot der Werelt / ick
hebbe alle tyt gheleert in de k Sinagoghe/
ende in de Tempel daer de Joden alle tyt
vergaderden/ ende en hebbe niet int verbor-
ghen ghesproken.
21 Wat vraechdy my? vraecht de ghene die
het ghehoort hebben wat ick hen ghesepdt
hebbe: siet dese wetē wat ic ghesepdt hebbe.

l Jere. 20. 2. Acto. 23. 2.

22 Ende als hy dit ghesept hadde / een van
de Dienaeren die daer by stont/ l gaf hem
eenen kinnebackslach / segghende: Ant-
woort ghy alsoo den Overpriester?

Christus geslagen antwoordt.
m Mat. 26. 57. Mar. 14. 53. Luce 22. 54.

23 Jesus antwoorde hem : Hebbe ick qua-
lick ghesproken/ soo betuyght van den qua-
de : ende hebbe ick wel ghesproken/ waer-
omme slaet ghy my?
24 m n† Annas hadde hem ghebonden ghe-
sonden tot Caipham den Overpriester.

n† Anders/ so hadde hē dan Annas
* Mat. 26. 69. Mar. 14. 66. Luce 22. 55.

25 * En Simon Petrus stondt ende warm-
de hem: soo seyden sy tot hem : Zyt ghy niet
oock van syne Discipulen? Hy versaeckte
ende seide: Ick en ben niet.
26 Een van des Overpriesters dienstknech-
ten/ die maechschap was van den ghenen
dien Petrus de ore afghehouwen hadde/
seyde hem: Hebbe ick u niet ghesien met hem
inden Hof.

Petrus loochent Christum.
o Joa. 13. 38.

27 Soo versaeckte Petrus wederom. o En-
de terstondt craeyde de Haen.

Christus voor Pilatum.
p Mat. 27. 1. Mar. 15. 1. Luce 22. 66. ende 23. 1.
q Act. 10. 28. ende 11. 3.

28 p Doe leydden sy Jesum van Caiphas
in het Richthuys : ende het was vroech/
q ende sy en ginghen niet in het Richthuys/
op dat sy niet onreyn werden/ maer het Pa-
scha eten mochten.
29 So ginck dan Pilatus tot hen wt/ ende
seyde: Wat beschuldinghe bringt ghy te-
ghen desen mensche?
30 Sy antwoordden / ende seyden tot hem:
Ware dese gheen Misdader/ soo en hadden
wy hem u niet overgelevert.
31 Soo seyde Pilatus tot hen : Neemt ghy
hem/ ende oordeelt hem na uwe Wet. Soo
seyden de Joden tot hem: Het en is ons niet
geoorloft yemant te dooden.

r Mat. 20. 19. Joan. 12. 32.

32 r Op dat het woordt Jesu vervult werde
dat hy seyde / beteeckenende wat doot hy
sterven soude.

s Mat. 27. 11. Mar. 15. 2. Luce 23. 3.

33 s Doe ghinck Pilatus wederom in het
Richthuys/ ende riep Jesum ende seide tot
hem: Zyt ghi de Coninck der Joden?
34 Jesus antwoorde hem: Segt ghy dit van
u selven/ of hebbent u andere vā my gesept.
35 Pilatus antwoordde : ben ick een Jode?
U eyghen volck en de Overpriesters hebben
u my overgelevert: wat hebt ghy ghedaen?

Het Coninckrycke Christi.
t Joan. 6. 15.

36 Jesus antwoordde : t Myn Coninck-
rycke en is van deser werelt niet. Ware
myn Coninckrycke van deser wereldt / soo
souden myne Dienaers voor my stryden/ op
dat ick den Joden niet overghelevert en
werde: maer nu en is myn Coninckrycke
niet van hier.
37 Doe seyde hem Pilatus: Zydt ghy dan
een Coninck? Jesus andtwoordde : Ghy
segt het dat ick een Coninck ben : ick ben
hier toe geboren/ ende ben hier toe in de we-
relt ghecomen / op dat ick der waerheydt
getuyghenisse geve. Wie wt der waerheydt
is/ die hoort myn stemme.
38 Pilatus seyde tot hem : Wat is de waer-
heyt? En als hi dat ghesepdt hadde / ginck
hy wederom wt tot den Joden / ende seyde

 tot hem.

Christus tot hem: u Ic en vinde geen schult in hem.
onschuldich 39 x Ende ghi hebt een ghewoonheyt/ dat
u mat.27.24 ick v op het Pascha eenen los late: Wilt
Luce 23. 4 ghy dan dat ick v lieden den Coninck der
x mat.27.15. Joden los late?
Marc.15.6 40 Doe riepen sy alle wederom/ segghende:
Luce 23. 17 y Niet desen/maer Barrabam. z Eñ Bar-
y Acto. 3.14 rabas was een Moordenaer.
z mat.27.16.
Mar.15.7.

Dat xix. Capittel.

Luce 23.19. 1. Pilatus niet connende de dullicheydt der Joden teghen Jesum ouerwinnen/ crupst hem met syne beschuldinge tusschen twee Moordenaers/ 23. syn cleederen worden gedeylt / 26. hy beveelt syn moeder Joanni/ 28. hy begeert te drincken/ 30 sterft/ 33. ende wordt doorsteken in de syde/ 38. afgenomen vanden Crupce/ende begrauen.

Christus wordt ghegeesselt eñ gecroont met doornẽ
a mat.27.27
Mar.15.6
1 Doe a nam Pilatus Jesum/ ende geesselde hem.
2 Ende de Crijchsknechten blochten een croone van Doornen/ ende settense op syn Hooft / ende deden hem een Purpuren cleedt aen.
3 Ende seyden: Weest ghegroet Coninck der Joden. Eñ gauẽ hem kinnebacslaghen.
4 Doe quam Pilatus wederom wt/ ende seyde tot hen: Siet / ick brenghe hem wt tot v/op dat ghi bekennet dat ick in hem gheen schult en vinde.
5 So ghinck Jesus wt/ eñ droech de doornen croone/ ende het purpuren cleedt. Ende Pilatus seyde tot hen: Siet de mensche.
6 Als hem dan de Ouerpriesters ende de Dienaers saghen/ riepen sy / ende seyden: Crupst hem/ crupst hem. Pilatus seide tot hen: Neemt ghy hem/ eñ crupst hem: want ick en vinde geen schult in hem.

De Joden willẽ Christum ghecrupst hebben.
b Leu.24.16
c Joan.5.18. ende 10.33.
7 De Joden antwoordden hem: b Wy hebben een Wet/ende na onse Wet moet hy steruen/ c want hy heeft hem seluen Godts Sone gemaeckt.
8 Doe nu Pilatus dit Woordt hoorde/ breesde hy te meer:
9 Ende ginck wederom in het Richthuys/ ende seyde tot Jesum: Van waer zijt ghy? Eñ Jesus en gaf hem gheen antwoorde.

Des Ouerichepts macht is van Godt.
10 So seyde Pilatus tot hem: Spreeckt ghy tot my niet? Weet ghy niet dat ick macht hebbe v te crupcẽ/ ende hebbe macht v los te laten?
11 Jesus antwoorde: Ghy en soudet gheen macht hebbẽ teghen my / waerse v niet van bouen gegheuen: Daerom die my v ouergeleuert heeft/ die heeft meerder sonde.
12 Van dier tijdt af sochte Pilatus hem los te laten: maer de Joden riepen eñ seyden: Laet ghi desen los/ soo en zijt ghy des Keysers vrient niet: d Wãt so wie hem seluen
d Act.17.7. Coninc maect/ die wedersprect den Keyser.
13 Als Pilatus dat woordt hoorde/ brachte hy Jesum wt/ eñ sat op den Richterstoel/
e Dat is/ in de plaetse genaemt e Lithostratos/ ende
Pauement. in het Hebreeusche Gabbatha.
14 Ende het was de dach der Voorbereydinghe der Pascha/ontrent der f † Sester
f † Anders/ seester. vren/ende hy seyde tot den Joden: Siet uwe Coninck.
15 Eñ sy riepen: Neemt wech/ neemt wech/ Crupst hem. Pilatus seyde tot hem: Sal ick uwen Coninck crupcen? De Ouerpriesters
g gen.49.10 antwoordden: g Wy en hebben gheenen Coninck dan den Keyser.
h mat.27.26 16 h Doe gaf hy hem dan hen ouer / op dat
Marc.15.15. hy ghecrupst werde: Ende sy namen Je-
Luce.23. 24. sum ende leydden hem wech.
i mat.27.32. 17 i Eñ hy droech zijn Crupce/ ende ginck na
Marc.15.21 de plaetse genaẽt Hooftschedel plaetse/ wel-
Luce 23.26. ke in het Hebreeusche genaemt is/ Golgatha/

18 Daer crupsten sy hem ende met hem twee andere/op elcke zijde eenen / ende Jesum inden midden.
19 k Ende Pilatus schreef oock een opschrift/ende settede dat op het Crupce/ende daer was gheschreuen: JESUS DE NAZARENER / DE CONINCK DER JODEN.

Opschrift.
k mat.27.37.
Marc.15.26.
Luce 23.38.

20 Dit opschrift lasen vele Joden: want de plaetse daer Jesus ghecrupst werdt / was by der Stadt: eñ het was geschreuen/ int Hebreische/Griecksche/ende Latijnsche.
21 Soo seyden de Ouerpriesters der Joden tot Pilatum: Schrijft niet /. De Coninck der Joden: maer dat hy ghesept heeft: Ick ben Coninck der Joden.
22 Pilatus antwoordde: Dat ick gheschreuen hebbe/dat hebbe ick gheschreuen.

De cleederẽ Christi wer den gedeylt
l mat.27.35.
Marc.15.24
Luce 23.34.
23 l De Crijchsknechten dan / als sy Jesum ghecrupst hadden / namen zijne cleederen/ eñ maeckten vier deelen/ eenen yeghelicken crijchsknecht een deel/ende den roch. Ende de roch was sonder naet / van bouen aen tesamen ghewraecht ouer al.
24 So seyden sy tot malcanderen: Laet ons hem niet scheyden: maer laet ons daer ouer loten/ wiens hy wesen sal. Op dat de schrift veruult werde/ die daer seydt: m Sy hebben mijne cleederẽ onder hen ghedeylt ende op mijne cleedinghe hebben sy het lot ghewor pen. Dit deden dan de Crijchsknechten.

m Psa.22.19

25 n Ende by den Crupce Jesu / stonden zijne Moeder / ende zijns Moeders suster Maria / o † Cleophe wijf ende Maria Magdalene.

n mat.27.55
Mar.15.40.
Luce 23.49.
o † Anders/ Clopa.

26 Doe nu Jesus zijn Moeder sach / ende den Discipel by staende / dien hy lief hadde/seyde hy tot zijn Moeder: Vrouwe/siet uwen sone:
27 Daer na seyde hy tot den Discipel: Siet v Moeder. Ende van dier vren aen / namse de Discipel p tot hem.

Christus beueelt zijn Moeder Joanni.
p Of in zijn huys.

28 Hier na als Jesus wiste dat het nu al volbracht was/ q op dat de Schrift soude veruult worden/ seyde hy: My dorst.
29 r So stont daer een vat vol Edick / ende sy vulden een Spongie met Edick / ende leydense omme Ysope / ende brachtense aen zijnen mont.

q Psa.69. 22
r mat.27. 48

30 Als Jesus dan den Edick ghenomen hadde/ seyde hy: f Het is † volbracht: ende buychde het hooft/ ende gaf den Gheest.

Christus sterft.
f Joan.17.4
† Of, veruult:
u deut.21. 23

31 De Joden dan u (op dat de lichamen niet aen den Crupce en bleuen op den Sabbath/ dewijle het de dach der Voorbereydinge was / want het was de groote dach des Sabbaths) baden Pilatum / dat hare beenderen souden ghebroken / ende wech ghenomen worden.
32 Doe quamen de Crijchsknechten / ende braken den eersten de beenderen / ende den anderen die met hem ghecrupst was.
33 Maer als sy tot Jesum quamen / ende saghen dat hy nu doot was / soo en braken sy zijne beenderen niet.

Der Moordenaers beenderen worden ghebroken.

34 Maer een van den Crijchsknechten door stack zijn zijde met eener Sperre / ende terstont quam daer bloet ende water wt.

De syde Christi wort doorsteken.

35 Ende die het ghesien heeft/ die heeft het betuycht /ende zijn ghetuyghenisse is waerachtich/ ende hy weet dat hy waer seyt/op dat ghy oock ghelooft.
36 Want dit is gheschiet/op dat de Schrift veruult worde/namelick/ x Ghy en sult zijn beenderen niet breken.
37 Eñ wederom seyt een ander schrift: y Sy sullen sien in wien sy ghesteken hebben.
38 z Daer na / Joseph van Arimathea (een

x Exo.12.46
Num.9. 12.
y zach. 12.10
Joseph vã Arimathia.
z Mat 27.57
Mar. 15.43
Luc. 23.50

Disci-

Discipel Jesu / maer bedeckt om de vreese
der Joden /) badt Pilatum dat hy mochte
het lichaem Jesu wech nemē: ende Pilatus
verooꝛloefde hem. Doe ginc hy ende nam
het lichaem Jesu wech.

Nicodemus.
a Joan.3.1. ende 7.50

39 a Ende daer quam oock Nicodemus /
die vooꝛmaels by nachte tot Jesum comen
was / breughende een vermenghinghe van
Myrrhe ende Aloes / ontrent hondert
ponden.

Christus woꝛt begraven.

40 Sy namen dan het lichaem Jesu / eñ bon-
den met graefdoecken / ende specerie / ghe-
lijck der Joden gewoonte is van begraven.
41 Ende ter plaetsen daer hy gecruyst was /
was eenen Hof / ende inden Hof een nieu
graf / daer noch niemant in ghelept was.
42 Daer leyden sy dan Jesum / om de vooꝛ-
bereydinge wille der Joden / want het graf
was na by.

Dat xx. Capittel.

1. Ghetuyghenisse der opstandinghe
Christi / 22. de macht der Apostelen / 26.
de ongeloovichept ende belijdinge Tho-
me / 31. waerom dat Euangelium geschre-
ven is.

a mat. 28.1. Marc.16.1. Luce 24.1.
b Ofte / der weke.

1 Ende a op den eersten dach b der Sab-
bathen / ghinck Maria Magdalene /
vroech alst noch duyster was / nae het
graf: ende sach den steen van den grave
wech ghenomen.
2 Soo liep sy / ende quam tot Simon Pe-
trus / ende tot den anderen Discipel / c die
Jesus lief hadde / ende seyde tot hen: Sy
hebben den Heere wt den grave wech ghe-
nomen / ende wy en weten niet waer sy hem
ghelept hebben.

c Joā.13.23. eñ 21.7.20.

d Luce.24.12
Petrus eñ Joannes loopen nae het graf.

3 d Doe ginghen Petrus / ende de ander
Discipel / ende quamen tot den grave.
4 Ende sy liepen beyde te ghelijcke / maer de
ander Discipel liep vooꝛ henen / snelder dan
Petrus / ende quam eerst tot den grave.
5 Ende doe hy neder buckte / sach hy de
doecken ligghen / nochtans en ghinck hy
daer niet in.
6 So quam Simon Petrus hem volghen-
de / ende ginck ten grave in / ende sach de
doecken die daer laghen.
7 Ende den sweetdoeck die op zyn hooft
geweest hadde / en sach hy niet by de lynen
doecken ligghen / maer verscheyden in een
plaetse gherolt.

De Apostelen en wetē van der opstandinghe niet.

8 Doe ginck oock de ander Discipel in / die
eerst tot den grave comen was / ende sacht /
ende ghelooefde.
9 Want sy en wisten noch de Schrift niet /
e dat hy vanden dooden moeste opstaen.

e Psa.16.10. Act.2.31. ende 13.35.
f Luc 24.3.

10 Doe ginghen de Discipulen wederom
nae huys.
11 f Ende Maria stont buyten aen het graf
weenende: als sy nu weende / buychde sy
haer in het graf.
12 Ende sach twee Enghelen in witte clee-
deren sitten / ee.ien ten hoofde / ende eenen
ten voeten / daer het lichaem Jesu ghele-
ghen hadde.
Ende die seyden tot haer: Vrouwe / wat
weent ghy? Sy seyde tot hen: Om dat sy
mynen Heere wech genomē hebben / eñ ick
en weet niet waer sy hem ghelepde hebben.
14 Ende als sy dit seyde / keerde sy haer om-
me ende sach Jesum staen: ende sy en wiste
niet dat het Jesus was.
15 Jesus seyde tot haer: Vrouwe / wat weent
ghy? Wien soeckt ghy? Sy meynde dat het
de Hovenier was / ende seyde tot hem: Hee-
re, hebt ghy hem wech ghedraghen / so segt
my waer ghy hem ghelept hebt / ende ick sal
hem halen.
16 Jesus seyde tot haer: Maria. Sy keerde
haer omme / eñ seyde tot hem: Rabboni dat
is te segghen, Meester.

Jesus spreeckt Magdalenam aen.

17 Jesus seyde tot haer: En raeckt my niet /
want ick en ben noch niet opghevaren tot
mynen Vader: maer gaet henen tot g myne
broederen / ende segt hen: h Ic vare op tot
mynen Vader / ende uwen Vader / ende my-
nen God / ende uwen Godt.

g Act. 1. 14.
h Joā.16.28
i mat.28.8. Marc.16.8. Luce 24.8.

18 i Maria Magdalene ginck / ende boot-
schapte den Discipulen / dat sy den Heere
ghesien hadde / ende dat hy haer dit geseyt
hadde.

Hy woꝛt gesien van de Apostelen.
k mar.15.14 Luce 24.35. 1. Coꝛ 15.5.
l Dat is / der weke.

19 k Als het dan avont was / te dien selven
daghe / den eersten der l Sabbathen / ende
de deuren ghesloten waren / daer de Discipu-
len vergadert waren / wt vreese der Joden /
quam Jesus / ende stondt int midden / ende
seyde tot hen: Vrede sy v lieden.
20 Ende als hy dit ghesept hadde / toonde hy
hen zyne handen / ende zyn zyde / m so ver- m Joā 16.20
blydden hen de Discipulen dat sy den Hee-
re saghen.
21 Soo seyde hy hen wederom. Vrede sy v
lieden / n ghelijck my de Vader ghesonden n Esa. 61.1.
heeft / alsoo sende ick v. Luce.4.18.
22 Ende als hy dit ghesept hadde / blies hy Joan.17.18.
op hen / ende seyde tot hen: Ontfangt den
heylighen Gheest.

Den Apostelen woꝛt de heylighe Gheest ghegheven / eñ de sleutelen.

23 o Wien ghy lieden de sonden vergheeft /
dien woꝛdense vergheven: ende wien ghyse
houdt / dien zynse ghehouden:
24 Ende Thomas een van de twaelve / ghe-
naemt Dydymus / en was met hen niet als
Jesus ghecomen was.

Thomas.
o mat.16.19 ende 18.18.

25 So seyden dan de andere Discipulen tot
hem: Wy hebben den Heere ghesien. En-
de hy seyde tot hen: Ten sy dat ick in zyne
handen de plaetse der naghelen sie / eñ my-
nen vinger steke in de plaetse der naghelen /
ende steke myne handt in zyn syde / soo en
sal ick het niet ghelooven.
26 Ende acht dagen daer na / waren zyne
Discipulen wederom binnen / eñ Thomas
met hen: ende Jesus quam / als de deuren
ghesloten waren / ende stont int midden /
ende seyde: Vrede sy v lieden.
27 Daer na seyde hy tot Thomam: Brengt Thomas bekispt van Christo.
uwen vingher hier / ende siet myne handen
ende brengt uwe handt / ende p steeckt se in
myne zyde: ende en weest niet ongeloovich / p Joan.1.1.
maer ghelooviCh.
28 Ende Thomas antwooꝛdde / ende seyde
tot hem: Myn Heere ende myn Godt.
29 Jesus seyde tot hem: Want ghy my ghe-
sien hebt Thoma / so hebt ghy my ghelooft. q 1. Pet.1.8.
q r Salich zyn die / die niet ghesien en heb- r Oft / ghelukkich.
ben / ende ghelooft hebben.
30 s Jesus dede oock veel ander teeckenen s Joā.21.25.
vooꝛ zyne Discipulen / die in desen Boeck
niet ghescheven en zyn.
31 Maer dese zyn ghescheven / op dat ghy Jesus is Christus.
ghelooven / dat Jesus is t Christus de So-
ne Godts: ende op dat ghy lieden ghelo-
vende / het eewighe leven hebbet in zynen
Name.

t Dat is / de Ghesalfde.

Dat xxj. Capittel.

1. Hy openbaert wederom zyn opstan-
dinghe / 15. ende beveelt Petro zyn Scha-
pen / 18. vooꝛseyt hem zynen doodt / ende
roept hem / 25. het groot ghetal der Mi-
raculen Christi.

Christus openbaert hem Petro eñ den anderen Visschers.

1 DAer nae openbaerde Jesus hem we-
derom den Discipulen / aen de Zee
Tiberiadis: Ende hy openbaerde
hem aldus:
2 Daer waren te samen Simon Petrus / a Joan.1.45.
ende Thomas genaemt Dydymus / ende b mat.4.21.
a Nathanael van Cana Galilee / ende b de Mar.1.19.

sonen Zebedei/ ende twee andere van zijne
Discipulen.
3 Ende Simon Petrus seyde tot hen: Ick
gae visschen. Sy seyden tot hem: Wy gaen
oock met v. Sy ghinghen wt/ende traden
terstondt in het scheepken/ ende in dien
nacht en vinghen sy niet.
4 Ende doen nu de morghen ghecomen
was/ stondt Jesus op den Oever nochtans
de Discipulen en wisten niet dat het
Jesus was.
5 Soo seyde Jesus tot hen: Kinderkens/
hebt ghy eenighe toespijse? Sy antwoordden
hem: Neen.
c Luc.5.4. 6 Ende hy seyde tot hen: c Worpt het Net
ter rechter zijden des scheepkens/ ende ghy
sult vinden. Doe wierpen zijdt/ ende en
condent niet meer trecken/ om de menichte
der visschen.
Menichte van visschen. 7 Soo seyde de Discipel/ d welcken Jesus
lief hadde/ tot Petrum: Het is de Heere.
d Joa.13.23. ende 20.2. Doe nu Simon Petrus hoorde dat het de
Heere was/ omgordde hy zijn opperkleet
(want hy was naeckt ende wierp hem selven
in de Zee.
8 Ende de andere Discipulen quamen
met het scheepken (want sy en waren
niet verre van den lande/ maer ontrent twee
hondert ellen) treckende het Net met den
visschen.
9 Ende als sy wt traden op het lant/ sagen
sy een koolvyer ligghen/ ende visch daer op
gheleyt/ende broot.
e Luc.24.40 10 e Jesus seyde tot hen: Brengt van den
visschen die ghy nu ghevanghen hebt.
11 Simon Petrus ginck op/ ende track
het Net aen't landt vol groote visschen/
hondert ende drye ende vijftich. Ende hoe
wel datter so vele waren/so en scheurde het
Net niet.
12 Jesus seyde tot hen: Comet/ eet het
middachmael. Ende niemandt van de
Discipulen en dorste hem vraghen: Wie
zijt ghy? Dewyle sy wisten dat het de Heere
was.
13 Soo quam dan Jesus/ ende nam het
f † Anders/ ende doe hy danck ghesevt hadde/ gaf/ etc. broodt/ ende f † gaf het hen/ ende desghelijcx
den visch.
14 Dit was nu het derdemael dat Jesus
hem zijnen Discipulen openbaerde/ nae dat
hy van den dooden opghestaen was.
15 Als sy dan het middachmael ghedaen
hadden/ seyde Jesus tot Simon Petrus:
† Anders/ Joanna. Simon † Jona soon hebt ghy my liever
dan dese? Hy seyde tot hem: Ja Heere/ ghy
weet dat ick v lief hebbe. Hy seyde tot hem:
Weydet mijne Lammeren:
16 Hy seyde andermael: Simon Jona
soon hebt ghy my lief? Hy seyde tot hem:
Jae Heere/ ghy weet dat ick v lief hebbe.
g dat is/ zijt een Herder mijner schapen. be. Hy seyde tot hem: g Hoedt mijne Schapen.
17 Hy seyde derdemael tot hem: Simon
h Joa.16.30. Jona sone hebt ghy my lief: Petrus wert
bedroeft dat hy derdemael tot hem seyde:
Hebt ghy my lief? ende seyde tot hem: h Heere/
ghy weet alle dinck/ ghy weet dat ick v
lief hebbe. Jesus seyde tot hem: Weydet
Petri doot wort voorseyt. mijne Schapen.
18 i Voorwaer voorwaer segghe ick v: Als
i Joa.13.36. ghy jongher waert/ soo gordede ghy v selven/
Actu.12.4. ende wandeldet waer ghy wildet: maer
2 Pet.1.14. als ghy sult out wesen/ sult ghy uwe handen
wtstrecken/ ende een ander sal v gorden/
ende leyden waer ghy niet en sult
willen.
k Oft/ verclicken. Joannes. 19 Dit seyde hy/ beteeckenende met wat
doot hy Godt k verclaren soude. Ende als
hy dit ghesproken hadde/ seyde hy tot
hem: Volcht my na.
20 Als Petrus hem omkeerde/ sach hy
l den Discipel volghen welcken Jesus lief l Joan.13.23.
hadde/ welck oock in het Avondtmael op ende 20.2.
zijn borst viel/ ende seyde: Heere/ wie ist die ende 21.7.
v verraet?
21 Als Petrus desen sach/ seyde hy tot Jesum:
Heere/ wat sal dese?
22 Jesus seyde tot hem: Oft ick wil dat hy
blijve tot dat ick come/ wat gaet het v aen?
Volcht ghy my nae.
23 Soo ginck dan dit woordt wt onder den
Broederen/ dat die Discipel niet m sterven m Gr. sterft
en soude. Ende Jesus en hadde hem niet n Griecx/
ghesevt/ n dat hy niet sterven en soude: dat hy niet
maer/ oft ick wil dat hy blijve tot dat ick en sterft.
come/ wat gaet het v aen?
24 Dit is de Discipel die van dese dinghen
ghetuyght/ ende dit ghescreven heeft ende
wy weten dat zijn ghetuyghenisse waerachtich
is.
25 o Ende daer zijn vele andere dinghen die o Joa.20.30.
Jesus ghedaen heeft/ welcke so men se elck
bysondere beschreve/ ick meyne dat de Werelt
de ghescreven boecken niet vaten en
soude. Amen.

DE HANDELINGEN der Apostelen,

bescreven door Lucam.

Dat Eerste Capittel.

4. De redenen Christi met de Apostelen/ 9. Zijn opvaert/ 12. waer mede de Discipulen hen besich houden/ verwachtende den heylighen Gheest. 16. Het verkiesen Matthie.

1 DEn a eersten Boeck hebben a Oft/ wy
wy ghemaeckt/ O Theophile/ hebben int
van alle het ghene dat Jesus eerste ghe-
heeft begonnen/ beyde te doen sproken.
ende te leeren.
2 Tot dien daghe/ doe hy opgenomen wert/
na dien hy b bevel ghegheven hadde door b Joa.20.21.
den heyligen Gheest/ zijnen Apostelen die
hy wtvercoren hadde:
3 c Den welcken hy oock hemselven/ nae c mar.16.14.
zijn lijden/ levende voorgestelt heeft/ door Joan.20.19.
vele ontwijffelijcke teeckenen: en wert van ende 21.1.
hen ghesien/ veertich daghen lanck/ sprekende 1.Cor.15.5.
van den Coninckrijcke Godts.
4 d Ende als hyse vergadert hadde/ beval d Luc.24.49.
hy hen dat sy van Jerusalem niet wijcken e Joa.14.26.
en souden/ maer verwachteden de belofte ende 15.20.
des Vaders/ e welcke ghy lieden seyde hy ende 16.7.
van my ghehoort hebt. f Mat.3.11.
5 f Want Joannes doopte in den water/ Mar.1.8.
g maer ghy lieden sult in den heylighen Geest Luce 3.16.
ghedoopt worden/ niet lange na dese dagen. Joan.1.26.
6 Als sy nu te samen ghecomen waren/ Act.11.16.
vraechden sy hem/ segghende: h Heere sult ende 19.4.
ghy op desen tijdt den volcke Israel het Co- g Esa.44.3.
ninckrijcke weder oprichten? Joel 2.28.
7 Ende hy seyde tot hen: i Het en behoort Actu.2.4.
v lieden niet toe/ te weten de tijden oft ende 11.15.
stonden die de Vader in zijne eyghen macht h Mat.24.3.
ghestelt heeft? i mat.24.36.
8 k Maer ghy lieden sult ontfanghen de k Actu.2.4.
cracht des heylighen Geests/ die op v comen l Luc.24.49.
sal/ l en sult mijn ghetuyghen wesen te Jerusalem: Joan.15.27.
ende in gheheel Judea en Samaria Act.2.32.
ende tot het wterste der Aerden. Esai.2.2.

Ende

m mar. 16. 19. Luce 24. 50. Christus vaert ten Hemel. n Dan. 7. 10. Mat. 24. 30. Mar. 13. 26. Luce 21. 27. 1. Thes. 1. 10. 2. Thes. 1. 10. Apoca. 1. 7.

9 m Ende als hy dit geseyt hadde/ werdt hy
opgenomen daer zy't sagen/ ende een Wolc-
ke nam hem wech van haren ooghen.
10 Eñ als sy hare ooghen na den Hemel hiel-
den dewijle hy op voer/ siet/ soo stonden by
hen twee mannen in witte cleederen:
11 De welcke seyden: Ghy mannẽ van Ga-
lilea/ wat staet ghy ende siet op na den He-
mel? Dese Jesus/ die van v lieden wech-
ghenomen is inden Hemel/ n sal alsoo co-
men/ ghelijck ghy hem ten Hemel hebt sien
opvaren.

o Dat was 2000. stappẽ twee derde deelen van eñ vre gaẽs.

12 Doe keerden sy wederom nae Jerusa-
lem van den Berghe ghenaemt den Olyf-
berch/ die by Jerusalem is/ hebbende/
o een Sabbaths reyse.
13 Ende als sy in ghecomen waren/ ginghen
op de Oppersael daer sy hen onthielden/
Petrus/ ende Jacobus/ ende Joañes/ ende
Andreas/ Philippus ende Thomas/ Bar-
tholomeus ende Mattheus/ Jacobus
Alphei sone ende Simon Zelotes/ ende
Judas Jacobi broeder.
14 Alle dese bleuen eendrachtelijck int bid-
den ende smeecken te samen/ met de vrou-
wen/ ende Maria de moeder Jesu/ ende
zijne p broeders.

p Joã. 20. 17. q Psa. 41. 10. Mat. 26. 23. Joan. 13. 18. r mat. 26. 47. Mat. 14. 43. s Mat. 10. 4. Marc. 3. 17. Luce 6. 16. t Gr. hi had de het lot dies dienst vercreghen. u Of, dese-ten. x mat. 27. 5. 2. sam. 17. 23. y Gr. met dẽ hoofde ne-derwaert ge worden.

15 Ende in die dagen stont Petrus op/ inde-
den onder de Discipulen/ ende seyde: (daer
was ontrent een schare van hondert ende
twintich menschen vergadert.)
16 Ghy mannen broeders: Dese Schrift
moeste veruult worden/ q welcke de heyli-
ge Gheest door den mont Dauids voorseyt
hadde van Juda/ die de Leydtsman was
r der ghenen die Jesum vinghen.
17 s Want hy was mede met ons ghetelt/
ende t hadde een deel deses Diensts ver-
creghen.
18 So heeft dan dese u verworuen den Ac-
ker/ van den loon der onrechtueerdicheydt/
x ende hy is y verworcht/ ende midden in
twee ghebórsten/ ende alle zijn inghewant
is wt ghestort.
19 Ende het is cont ghewórden/ allen die te
Jerusalem woonen: alsoo dat sy dien Acker
noemen in haer eyghen tale/ Akeldama/ dat
is/ den Acker des bloets.

z Psa. 69. 26. Psa. 109. 8. a Gr. Opsie-nerschap. b Actu. 6. 3. c Gr. gegaẽ hebben. d Gr. onder ons wt eñ in ghegaen heeft. e Act. 6. 6. f 1. Samuel 16. 7. 1. Par. 28. 9. ende 29. 17. Psalm 7. 10. Jere. 11. 20. ende 17. 10. ende 20. 12. Apoc. 2. 23. Matthias

20 Want daer is gheschreuen inde Boec der
Psalmen: z Zijn woonstede worde woest/
ende daer en sy niemant die daer in woone/
eñ een ander neme zijn a Bedieninghe.
21 b So is het dan noodich vandẽ mannen
die met ons c verkeert hebben/ alle den tijt/
in welcken Jesus d zijn ampt onder ons
bedient heeft/
22 Vanden Doop Joannis aen/ tot den
daghe in welcken hy van ons wech gheno-
men is/ dat een van desen/ met ons/ zijner
opstandinghe ghetuyghe worde:
23 e Ende sy stelden der twee/ namelijck/
Joseph/ ghenaemt Barsabam/ wiens
toenaem was Justus: ende Matthiam.
24 Ende sy baden/ segghende: f Ghy Heere/
kender aller herten/ verthoõt ons/ welcken
van desen tween ghy vercorẽ hebt/ dat
hy ontfanghe het deel deser bedieninghe
ende Apostelschaps/ daer Judas afghe-
treden is/ dat hy ghinghe in zijn plaetse.
25 Ende sy gauen het lot/ ende het lot viel
op Matthiam: eñ hy werdt met ghemey-
ner bewillinghe vercoren tot de Elue.

Dat II. Capittel.

2. De Apostelen den heylighen Gheest
ontfanghen hebbende/ verschricken hare
toehoorders/ 14. Petrus de Bespotters
ghestilt hebbende/ bewijst door de sicht-
baerlicke ghenade des heyligen Geests/
dat Christus ghecomen is/ 41. Doopt
groote menichte die bekeert waren/ 42.
menigherley ghenade der gheloovighen.

a Leui. 23. 15. Deut. 16. 9. b Gr. vijf-tichste. De heylige Gheest op de Apostelẽ

1 Ende als a de b Pincxter dach veruult
werdt/ waren sy alle eendrachtelijck
te samen.
2 Ende daer werdt snellick een gheluyt van-
den Hemel/ als eens crachtigen ghedreuen
windts/ ende veruulde het gheheele huys
daer sy saten.
3 Ende van hen werden ghesien ghedeylde
tonghen/ als van vyer/ ende satt op eenen
yeghelicken van hen
4 c Ende sy werden alle veruult met den
Heyligen Gheest/ ende begonsten d te spre-
ken met andere tonghen/ na dat hen de
Gheest gaf wt te spreken.

c Mat. 3. 11. Marc. 1. 8. Luc. 3. 16. Joan. 14. 26. ende 15. 26. ende 16. 13. Actu 11. 15. ende 19. 6. d Mar. 16. 17. Actu. 10. 46. e Of/ ghe-ruchte.

5 Ende daer waren te Jerusalem Joden
woonende/ Godtvruchtighe Mannen/ wt
allen volcke dat onder den Hemel is.
6 Ende als dese e stemme ghescyiet was/
quam de menichte te samen/ ende werdt be-
roert/ want een yeghelick hoordese in zijn
eyghen sprake spreken.
7 Ende sy verschrickten alle/ ende ver-
wonderden/ segghende onder malcanderen:
Siet/ en zijn niet alle dese/ die daer spreken/
van Galilea?
8 Ende hoe hooren wy hen spreken/ een
yeghelijck in zijn eyghen sprake/ daer wy
in gheboren zijn/
9 Parthers eñ Meders/ eñ Elamitẽ/ ende
Inwoonders van Mesopotamia/ Judea/
ende oock Capadocia/ Pontus eñ Asia.
10 Ende Phrygia/ ende Pamphilia/ Egyp-
tus/ ende der deelen Libie/ by Cyrenen: en-
de de wtlandische Romeynen.
11 Joden ende f Jodenghenooten/ Cretische
ende Arabische: wy hoorense in onse talen
de groote daden Gods spreken.
12 Ende sy verschrickten hen alle/ eñ wer-
den twijfelmoedich/ segghende tot malcan-
deren: Wat wil doch dit zijn?
13 Ende andere spotteden/ segghende: Sy
zijn vol g Mosts.

f Gr. aencoe-melinghen. De Apostelen veruult met den H. Geest/ werden geacht droncken te zijne. g Of/ soeten wijn.

14 Doe stont Petrus met de Elue/ ende ver-
hief zijn stemme/ ende sprack tot hen/ seg-
ghende: Ghy Joodtsche mannen/ ende alle
die te Jerusalem woont/ dit sy ulieden be-
kent/ ende laet mijne woorden tot uwen
ooren ingaen.
15 Want dese en zijn niet droncken/ ghe-
lijck ghy meynt/ dewijle het h de derde vre
vanden daghe is.
16 Maer dit is dat gheseydt is/ door den
Propheet Joel.

h Dat is/ na onse wijse/ ontrent negen vren voor middach. i Joel 2. 28. Esa. 44. 3. Ezec. 11. 19. ende 36. 27. Zach. 12. 10. Joan. 7. 38. k Luc. 2. 36.

17 i Ende het sal inde laetste daghen ghe-
schieden/ (seyt Godt:) Ick sal wtstorten vã
mijnen Gheest op alle vleesch: ende uwe
sonen/ ende uwe k Dochters/ sullen pro-
pheteren/ ende uwe Jongelingen sullẽ ghe-
sichten sien/ ende uwe Ouderlinghen sullen
droomen droomen.
18 Ende op mijne Dienstknechten/ ende op
mijne Dienstmaechden/ sal ick in die da-
ghen van mijnen Gheeste wtstorten/ ende
sy sullen propheteren.
19 Ende ick sal wonderheden geuen bouen
aendẽ hemel/ ende teeckenẽ beneden op der
aerden/ bloedt eñ vyer/ ende roockdamp.
20 De Sonne sal verkeert worden tot duy-
sternisse/ ende de Mane tot bloet: eer dat
dien grooten ende doorluchtigen dach des
Heeren coemt.
21 l Ende het sal ghschieden/ soo wie den
Naem des Heeren aenroept/ die sal m sa-
lich worden.
22 Ghy Israelitische mannen/ hoort dese

Salicheyt. l Joel 2. 32. Roma. 10. 13. m Gr. be-houden. Christus is ons van Gode gege-uen ter sa-licheyt.

woorden

woorden ? Jesum van Nazareth / den
Man van Gode/ bethoont n onder uliedẽ/
door crachten ende wonderheden / ende
teeckenen / die Godt door hem ghedaen
heeft/ midden onder v / ghelijck ghy lieden
oock selver weet.
23 Desen/ die door o beschepden raedt ende
voorsichtichept Godts overgegeven was/
p hebt ghylieden ghenomen door de han-
den der onrechtveerdighen/ eñ ghenaghelt
aen het Crupce/ ende ghedoodt.
24 q Welcken Godt opghewecht heeft/
ende de smerten des doodts ontbonden/ na
dien dat het onmogelick was/ dat hy van
haer soude ghehouden worden.
25 Want David seyt van hem: r Ick sach
den Heere alle tydt voor myn aensicht:
want hy my ter rechter zyden is / op dat
ick niet beweecht en worde.
26 Hierom is myn herte vrolick / ende myn
tonghe heeft haer verheucht/ ende daeren-
boven sal oock myn vleesch in hope rusten.
27 Want ghy en sult myn ziele inde Helle
niet verlaten : noch en sult s niet toelaten/
dat uwe Heylighe verrottinghe sie.
28 Ghy hebt my de weghen des levens
bekent ghemaeckt / ghy sult my vervullen
met vreuchden t door uwen aensichte.
29 Ghy mannen broeders: Ick mach vrye-
lick tot v spreken van den u Voorvader
David/ x dat hy gestorvẽ is/ eñ begraven/
eñ zyn graf is by ons tot op desen dach.
30 Dewyle hy dan een Propheet was/
ende wiste y dat Godt hem met eenen
Eede ghesworen hadde / dat wt de vrucht
zyner lendẽ/ (so vele het vleesch aẽgaet/)
z Christus opstaen soude / ende op zynen
Throon sitten:
31 So heeft hy't voorsiende gesproken van
der Opstandinghe Christi / a dat zyn ziele
inder Helle niet verlaten en is / noch zyn
vleesch gheen verrottinge gesien en heeft.
32 Desen Jesum heeft Godt verweckt:
b des zyn wy alle ghetuyghen.
33 c Naer dien hy dan door der rechter-
handt Godts verhooght is / ende de belof-
te des Heylighen Gheests vanden Vader
ontfanghen heeft / so heeft hy wtghestort/
dit/ dat ghy nu siet ende hoort.
34 Want David en is niet inde Hemelen
opghevaren : maer hy seyde: d De Heere
heeft ghesepdt tot mynen Heere : Sitt te
mynder rechterhandt/
35 Tot dat ick uwe vyanden sette/ tot een
voetbanck uwer voeten.
36 Soo wete dan nu alle het huys Israels
sekerlijck/ dat Godt desen Jesum/ dien ghy
ghecruyst hebt/ tot eenen Heere ende Chri-
stum ghemaeckt heeft.
37 e Als sy dit hoorden / werden sy f ver-
slaghen in het herte/ ende seyden tot Pe-
trum / ende de ander Apostelen: g Wat
sullen wy doen/ mannen Broeders?
38 Ende Petrus seyde tot hen: Bekeert v
lieden / ende een yeghelick van v late hem
doopen inden Naem Jesu Christi/ tot ver-
gevenisse der sonden: ende ghy sult de gave
des heylighen Gheests ontfanghen.
39 h Want uliedẽ is dese belofte gedaen/
ende uwen kinderen / ende allen den ghe-
nen die verre zyn / soo vele alsser de Heere
onse Godt toe roepen sal.
40 Eñ met vele andere woorden betuyghe-
de hy/ ende vermaende se/ seggende: Wordt
behouden van k desen boosen gheslachte.
41 Die nu zyn woort gheerne ontfinghen/
werden ghedoopt : ende daer werden te
dien selven dage toeghedaen / ontrent drie
duysent zielen.

n Of/ tot u-lieden.
o Of/ beslo-ten.
p Actu.5.30
Verrysse-nisse.
q Act.10.40
r Psal.16.8.
s Gr. niet gheven.
t Gr. met
u Gr. Pa-triarche
x Reg.2.10.
Act.13.36.
y Psalm. 132.11.
2.Sam.7.12
Luc.1.69.
Act.13.23.
Roma.1.3.
2.Tim.2.8.
z Ofte/ dat hy Chri-stum soude verwecken/ ende setten op zynen Throon.
a Psal.16.10
Act.13.35.
b Joã.15.27
Actu.1.8.
c Philip.2.9
d Psal.110.1
1.Cor.15.25
Ephe.1.20.
Hebr.1.13.
Jesus is Christus.
Vele wordẽ bekeert door de woordẽ Pe-tri.
e Zac.12.10
f of/ benaut
g Luc.3.10.
Act.9.6.
ende 16.30
Bekeeringe Doop. vergevinge der sonden.
h Joel 2.28
i Of/ verlost
k Gr. dẽ ge-slachte deser boosheyt.
l Leere/ Ghe-meynschap. Broodbre-kinge.

42 Ende sy bleven l bestandich inde l leere
der Apostelen / ende inde m bedeelinghe/
ende in de n brekinghe des Broots/ ende
inde ghebeden.
43 Ende alle menschen quam vreese aen/
o ende daer gheschiedden vele wonderhe-
den eñ teeckenen/ door den Apostelen.
44 p Eñ alle die gheloofden/ warẽ by malcã-
deren/ ende hadden alle dinghen ghemeyn.
45 Sy vercochten hare goeden ende haven/
q ende deelden die onder allen / naer dat
eenen yeghelicken van noode was.
46 Ende dagelicks eendrachtelick r bestan-
dich blyvende inden Tempel/ ende te huys
s broodtbrekende/ aten sy te samen met ver-
heuginghe eñ eenvoudichept des herten.
47 Godt pryssende/ ende hadden t ghenade
by geheel den volcke. u Ende de Heere dede
daghelicx tot der Ghemeynten/ die x salich
werden.

Dat iij. Capittel.

2. Het volck verwondert van de heelin-
ge des Crepels/ 12. eñ tot Christum ge-
bracht door Petrum/ 19. hen predickende
boete/ tot vergheuinghe der sonden.

1 Petrus ende Joannes ginghen ghelijck
op na den Tempel/ ter uren der bedin-
ghe/ ter neghenster uren.
2 a Ende een man die creupel was / van
moeders lyve aen / werdt ghedraghen/
welcken sy daghelicks setteden voor de
deure des Tempels / ghenaemt de Schoo-
ne / op dat hy aelmoessen begeerde vanden
ghenen die inden Tempel ginghen.
3 Als hy Petrum ende Johannem sach/
dat sy inden Tempel souden gaen / soo be-
gheerde hy aelmoessen.
4 Ende Petrus sach hem aen / met Joan-
ne: ende seyde: Siet ons aen.
5 Ende hy sachse aen/ verhopende wat van
hen te ontfanghen.
6 Ende Petrus seyde: Silver ende gout en
hebbe ick niet : maer wat ick hebbe / dat
geve ick v: b Inde Naem Jesu Christi van
Nazareth staet op/ eñ wandelt.
7 Ende hy greep hem byder rechter handt/
ende rechtede hem op : ende terstondt
werden zyne voeten ende verssenẽ vaste.
8 Ende spranck / stondt/ ende wandelde/
ende hy ghinck met hen den Tempel in/
springhende/ ende danckende Godt.
9 Ende alle het volck sach hem wandelen/
ende Godt dancken.
10 Ende sy bekendẽ dat hy de ghene was/
die om aelmoessen satt aen de Schoone
poorte des Tempels. Ende werden vol ver-
wonderinghe ende verschrickinghe / over
het ghene dat hem gheschiedt was.
11 Als nu de creupele (die ghesont gemaect
was) aen Petrum ende Joannem hielt/
liep alle het volck verwondert tot hen / in
het c Voorhuys / genaemt Salomonis.
12 Ende als Petrus dat sach / antwoordde
de hy den volcke: Ghy mannen van Is-
rael / wat verwondert ghy v hier in/ ofte
wat siet ghy op ons / ghelijck oft wy desen
hadden doen wandelen door onse macht/
ofte Godtsalichepdt?
13 d De Godt Abrahams / ende Isaacs/
eñ Jacobs / de Godt onser Vaderen/ heeft
zynen Sone Jesum e verklaert: welcken
ghy overghelevert ende verloochent hebt/
voor het aensichte Pilati / als hy hem oor-
deelde los te laten.
14 f Maer ghy verloochendet den Heyli-
ghen ende Gherechtighen / ende begheer-
det den man die een Doodtslagher was / v
gegheven te hebben.
15 Ende den Vorst des Levens doodet
ghylie-

Bedinghe.
l Of/ volstã-dich.
m Of/ gemeenschap
n Dat is/ de deelinge der spy-se/ of gast-vrijheyt.
o Mar.16.17
Actu.5.12.
p Act.4.32.
Deut.15.4.
q Esa.58.7.
Tobie.4.20
r Of/ gedue-rich
s Act.20.7.
t Dat is / lief-te / fauuer.
u Act.5.14. ende 11.21.
x Gr. behou-den.
De creupel ghebooren wordt ghe-sont in Christi Naem.
a Actu.14.7
b Act.4.10.
De creupel wordt ghe-sont/ ende springt/ Godt danc-kende.
c 1.Reg.6.3.
Joan.10.23
Actu.5.12.
d Act.5.31.
Philip.2.9.
e Ofte/ ver-eerlicht.
f Mat.27.20
Mar.15.11.
Luc.23.18.
Joã.18.40.
Ghetuygen der opstan-dinghe.

ghy lieden/ welcken Godt opgeweckt heeft vanden dooden: g des zyn wy ghetuygen.
16 Ende door het gheloone in zynen Name/ heeft zynen Naem desen dien ghy siet ende kent/ ghesterckt: ende het gheloone door hem/ heeft dese volle gesontheyt ghegheven/ in uwer alder teghenwoordicheydt.
17 Ende nu Broeders/ ick weet h dat ghy dat door onwetentheydt ghedaen hebt/ ghelijck oock uwe Oversten:
18 Maer Godt/ i wat hy voorseydt heeft door den mont aller Propheten/ dat Christus lyden soude/ dat heeft hy alsoo vervult.
19 k Soo beteret ulieden dan/ ende bekeert u/ op dat uwe sonden meughen wtghedaen worden:
20 l Op dat de tyden der verkoelinghe comen vanden aensichte des Heeren/ ende dat hy sende/ die u m † te voren ghepredickt is Jesum Christum.
21 n Welcken de Hemel moet ontfanghen/ tot der tydt/ dat het al weder opgherecht worde/ wat Godt ghesproken heeft door den mondt aller zyner heyliger Propheten/ vander eewicheyt aen.
22 Want Moyses heeft tot den Vaderen ghesepdt: o De Heere uwe Godt/ sal u eenen Propheet verwecken/ wt uwe broederen/ ghelijck als my: p dien sult ghy hooren/ in allen wat hy tot u spreken sal.
23 Ende het sal gheschieden/ dat alle ziele/ die desen Propheet niet en hoort/ die sal wt den volcke veruelt worden.
24 Ende oock alle de Propheten/ soo vele alsser van Samuel aen/ ende daer nae ghesproken hebben/ die hebben oock dese daghen voorseydt.
25 Ghy zijt kinders der Propheten/ ende des q Verbondts/ dat Godt tot onse Vaderen besteldt heeft/ seggende tot Abraham: r Ende in uwen zade: sullen alle gheslachten der Aerden ghezeghent worden.
26 Godt heeft Jesum zyn kindt u lieden eerst verweckt/ ende ghesonden om ulieden te seghenen/ op dat een yeghelick hem afkeere van zyne boosheden.

g Actu.1.8. ende 2.32. Gheloone. Onwetentheyt. h Joa 16.3. 1.Cor.2.8. 1.Tim.1.13. i Luc.24.27 Esa.50.6. ende 53.5. k Spr.17.20 l Ofte/ nae dien de tydt der verkoelinghe/ etc. ghecomen zyn/ en hy ghesonden heeft. m † Anders/ te voren bethoont. n Of/ welcke den Hemel moet houden. o Deu.18.15 en 18. Joan.1.45. Act.7.37. p Mat. 17.5. ende 23.8. q Ofte/ Testaments. r Gen.12.3. en 18.18. en 22.18/ 26.4. ende 49.10. Psal.44.21. Galat.3.8.

Dat iiij. Capittel.

1. De Apostelen verlost zynde wt der ghevanckenisse/ verkondighen het Evangelium/ 24. ende bidden om de voorderinghe desselven/ 32. De eenicheydt ende liefde der Ghemeynte.

1 Ende terwyle sy totten volcke spraken/ quamen de Overpriesters/ ende de Hooftman des Tempels/ ende de Sadduceen oock by hen/
2 Ende het verdroot hen seere/ dat sy het volck leerden/ ende verkondichden in den Naem Jesu/ de opstandinge wt den dooden.
3 Ende sloeghen de handen aen hen/ ende settense inde a ghevanckenisse/ tot op den anderen dach: want het was nu avondt.
4 Ende vele onder de gene/ die het woordt ghehoort hadden/ gheloofden/ ende het ghetal der mannen wert ontrent vyf duysent.
5 Ende het gheschiede des anderdaechs/ dat vergaderdt werden hare Overste ende Ouderlinghen/ ende Schriftgheleerden in Jerusalem/
6 Ende Annas de Overpriester/ ende Caiphas/ ende Johannes/ ende Alexander/ ende alle die vander Overpriesteren gheslachte waren.
7 Ende steldense int midden/ en vraechden hen/ seggende: b Door wat macht/ ofte * door wat naem hebt ghy dit ghedaen:
8 Petrus met den heylighen Gheest vervult/ seyde tot hem: Ghy Overste des volcx/ ende Ouderlinghen Israels/
9 Soo wy heden c ondersocht worden vander weldaet aen den krancken mensche ghedaen/ namelick/ d waer door hy ghesont gheworden is:
10 Soo sy u allen/ ende alle den volcke Israels bekent/ e dat f door den Naem Jesu Christi van Nazareth/ welcken ghy ghecruyst hebt/ welcken Godt van de dooden opgheweckt heeft/ door desen/ (segghe ick) staet dese hier voor u ghesont.
11 g Deses de Steen die van u Timmerlieden veracht is/ en het Hooft des hoecks gheworden is:
12 En daer en is in geenen anderen salicheyt: h want daer en is oock gheenen anderen Naem onder den Hemel den menschen ghegeven/ waer in wy moeten salich worden.
13 Als sy dan de vrymoedicheyt Petri ende Joannis sagen/ ende bevonden dat sy ongeleerde ende slechte menschen waren/ waren sy verwondert: en kendense wel/ dat sy met Jesu gheweest waren.
14 Ende als sy saghen den mensche/ die ghesont gheworden was/ by hen staen/ hadden sy niet daer teghen te segghen.
15 Doe hieten sy se wtgaen wt den raet/ ende overleyden met malcanderen/ segghende:
16 i Wat sullen wy desen menschen doen? Want daer is een bekendt teecken door hen gheschiet/ ende is openbaer allen die te Jerusalem woonen/ ende wy en connent niet loochenen/
17 Maer op dat het niet meer verbreydt en worde onder het volck/ soo laetse ons scherpelick dreyghen/ dat sy niet meer eenigen mensche in dien Naem en spreken.
18 Ende sy riepense/ ende gheboden hen dat sy gheensins spreken noch leeren en souden in den Naem Jesu.
19 Maer Petrus ende Joannes antwoorden ende seyden tot hen: k Oordeelt ghy/ oft het voor Godt recht sy/ u lieden meer te hooren dan Godt.
20 Want wy connen niet laten/ dat wy niet spreken souden wat wy ghesien ende ghehoort hebben.
21 Ende sy dreychdense scherpelick/ ende lietense gaen/ niet vindende hoe sy se pynighen souden/ om des volcks wille. want sy loofden alle Godt/ over het ghene l dat gheschiedt was.
22 Want de mensche was over de veertich Jaren oudt aen welcken dit teecken der ghesontmakinghe gheschiedt was.
23 Ende sy ontslagen zynde/ ginghen m tot den haren/ ende vercondichden al wat de Overpriesters ende Ouderlinghen tot hen gheseydt hadden.
24 Ende als zy t hoorden/ hieven sy eens drachtelick een stemme op tot Godt/ ende seyden: Heere/ ghy zyt de God die den Hemel/ ende de Aerde ende de Zee/ ende al wat daer in is/ ghemaeckt hebt:
25 Die door den mont Davids uws knechts geseyt hebt: * Waerom zyn de Heydenen/ n ghestoort gheweest/ ende de Volcken hebben ydele dinghen bedacht/
26 De Coningen der Aerden zyn te samen ghestaen/ ende de Overste zyn te samen by een vergaert/ teghen den Heere ende zynen o Christum.
27 p Want in der waerheydt zyn in dese stadt vergaderdt teghen u heylich kindt Jesum dat ghy ghesalft hebt/ Herodes/ ende oock Pontius Pilatus/ met de Heydenen ende de volcken Israels
28 Om te doen al wat uwe q handt en uwen Raet te voren r bescheiden hadde te geschieden

Petrus en Joannes gevangen vande Priesters en Oversten des Tempels

a Gr. bewaernisse.

Petrus en Joannes belyden/ dat Christus alleen de Salichmaker is.

b Exo. 2.14. Mat.21.23. Actu. 7. 27. * Gr. in.

c Of/ gevoordeelt/ oft/ rekenschap gemaecht. d Gr. waer in/ e Act.3.6/ f Griecx/ in.

g Psa.118.22 Esai.28.16. Mat.21. 42 Marc.12. 10 Luce.20.17. Rom. 9.33. 1.Petr.2. 6. h Mat.1.21 Act.10.43.

i Joa.11.47.

Den Raedt der Priesteren verbiet Jesum te predicken.

Men moet Gode meer gehoorsaem zyn/ dan de Raet der Priesteren. k Act.5.29.

l Act.3.7.

m Act.12.12.

De Ghemeynte bidt teghen de vervolginge/ en wort verhoort.

* Psal.2.1. n Of/ met rut moer opgemaeckt. o Dat is/ Gesalfden. p Psal.2.2. Mat.26.3. Marc.14.3. Luc.22.1. Joann. 47. q Dat is/ macht. r Gr. beslo ten.

29 Ende nu Heere / aensiet hare dreyghin-
f Eph.6.19. Colos.4.3. 2.Thes.3.2. ghen/ f ende gheeft uwen Dienstknechten u
woort met alle vrymoedicheyt te spreken:
30 t Door u het wtstrecken uwer hande/
t Gr.in tot ghesontmakinghe/ ende door het ghe-
u mar.16.17 schieden der teeckenen ende wonderheden
door den Naem des heylighen kints Jesu.
x Actu.16.25 31 x Ende als sy ghebeden hadden / wert de
plaetse daer sy in vergadert waren / be-
weecht/ ende sy werden alle vervult van
den heylighen Gheest / ende spraken het
woort Godts vrymoedichlijck wt.
y Act.2.44. 1.Pet.3.8. 32 y En de menichte der gheloovighen was
een herte en een ziele: ooch seyde niemandt
dat yet van synen goede zijn eyghen ware/
maer alle dinghen waren hen ghemeyne.
33 Ende de Apostelen gaven met grooter
cracht ghetuyghenisse van der opstandinghe
des Heeren Jesu. Ende daer was groote
z Dat is.ho- ste fauent Onder de eerste Chri- stenë hadde niemant ge breck. z genade over hen allen.
34 Want daer was oock niemandt onder
hen/die ghebreck hadde: want so vele alsser
lant of huysen hadden / die vercochten sy/
ende brachten den prijs des vercochten
goedts / ende leydent aen de voeten der
Apostelen.
a Esa. 58.7. Tobie 1.20. 35 a Ende even yeghelijcken wert ghegheven na dat hy noot hadde.
36 Joses dan / die van den Apostelen ghe-
naemt was Barnabas / dat is te segghen/
een sone des troosts/ een Levyt/ gheboren
wt Cypren/
37 Hadde eenen Acker/ ende vercocht dien/
ende bracht den prijs / ende leyden voor de
voeten der Apostelen.

Dat v. Capittel.

1. De haestige doodt Ananie/ende sij-
ner Huysvrouwen / 17. het vanghen en
verlossen der Apostelë / 29. hare vrymoe-
dige belijdinge ende ghedurichheyt / niet
teghenstaende alle Beschimpinghe ende
dreyghinghe.

Ananias sterft om de leugen 1 ENde een man ghenaemt Ananias/ met
Saphyra synen wyue / vercocht een
a Have.
a Of/ besit. b Of/ ver- berch. 2 Ende b ontrack wat vanden prijse / met
medeweten syns wijfs: ende bracht een
deel ende leyde een deel voor de voeten der
Apostelen.
3 Ende Petrus seyde: Anania / waerom
Dat is/ Viandt. heeft de c Satan u herte vervult / dat ghy
lieghen soudet den Heylighen Gheest / ende
ontrecken van den prijse des Ackers?
4 Bleef hy niet gheheelick uwe: Ende doe
hy vercocht was: was hi niet in uwer macht?
Waerom hebt ghy dese daet in u herte
voorgenomen? Ghy en hebt niet den men-
schen gelogen/ maer Gode.
5 Als Ananias dese woorden hoorde/viel
hy neder/en gaf den Gheest op. Ende daer
quam groote vreese over alle de ghene die
dit hoorden.
6 De Jongelin gen stonden op/ ende namen
hem wech/ ende droegen hem wt/ ende be-
groeven hem.
7 Ende het ghesciede ontrent drie uren
daerna / dat oock syn wijf in quam / niet
wetende wat daer geschiet was.
d Griec/ antwoorde 8 Ende Petrus d seyde tot haer: Segt my/
of ghi den acker soo veel vercocht hebt? Sy
seyde: Ja/ so veel.
9 En Petrus seyde to haer: Wat zijt ghy
eens ghewordeu/ te versoecken den Gheest
Ananias wijf sterft om der leugen. des Heeren? Siet daer/de voeten der gener
die uwen man begraven hebben zijn voor de
deure/ende sullen u wt dragen.
10 Ende sy viel terstondt neder voor sijne
voeten / ende gaf den gheest op: ende de
Jongelingen ingheromen zijnde/ vondense

doodt/en droegense wt / ende begroevense
by haren man.
11 Ende daer quam groote vreese over de
gheheele ghemeynte/ ende over alle die dit
hoorden.
12 e Ende daer ghescieden veel teeckenen e mar.16.17 Acto.2.42.
ende wonderheden in den volcke door de
handen der Apostelen. (Ende sy waren alle f Griec eenmoedich
f eendrachtelick inden g Voorhuyse Salo- g 1 Reg.6 3 Joan.10.23 Acto.3.11.
monis.
13 Ende van den anderen derste hem nie-
mandt tot hen voeghen / maer het volck h Gr. maec- tese groot.
h hielt vele van hen.
14 Ende daer werden meer gheloovigen den i.Acto.2.47
Heere toegeset/ menichte van mannë ende
vrouwen.)
15 Alsoo dat sy de Crancken op de straten
wtdroegen/ ende leydense op bedden ende
baren / op dat/ als Petrus quame / ten
minsten syne schaduwe yemandt van hen
beschaduwen mochte.
16 Ende daer quam oock de menichte der
omligghenden Steden tot Jerusalem/
brenghende cranckë / en k die van onreyne k mar.16.17
Geesten gheplaecht waren: en sy werden Acto.2.7. ende 16.18
alle gesont. ende 19.12
17 Ende de Overpriester stont op / ende alle
die met hem waren / welck is de secte der De Priesters vol nijts ende Sadduceïsch ghesint
Sadduceen/ en werden vol toorens:
18 Ende sloeghen hare handen aen de Apo-
stelen / ende settense in de ghemeyne ge-
vanckenisse.
19 m Maer de Enghel des Heeren dede de
deuren der gevanckenisse in der Nacht op/ worpen de Apostelë in de karcker.
ende leydese wt/ende seyde.
20 Gaet henen/ staet ende spreeckt in den l Gr. be- waernisse.
Tempel tot den volcke alle de woorden m Act.12.7 ende 16.26.
deses levens.
21 Als sy dit ghehoort hadden / ginghen sy
des morghens vroech in den Tempel /
ende leerden. Ende de Overpriester quam
ende die met hem waren / ende riepen den
Raedt/ ende alle de Ouderlinggen der kin-
deren Israels te samen: ende sonden nae de
gevanckenisse/ om hem te halen.
22 Ende als de Dienaers daer quamen/
vonden syse in de ghevanckenisse niet: soo
keerden sy wederom/ en boodschaptent/
23 Segghende: Wy vonden den Karcker
met aller n sekerheyt toegheslooten/ ende de n Of/ vaste- sticheyt
Wachters buyten voor de deure staen.
Ende doe wy die op deden / vonden wy
niemant daer in.
24 Doe de Overpriester ende de Hooftman
des Tempels / ende de Overpriesters dese
woorden hoorden / waren sy twijfelmoe-
dich over hen / wat daer wt comen mochte
25 Doe quam daer een die hen boodschap-
te/ segghende: Siet/ de mannen die ghy in
de ghevanckenisse geleyt hebt/ staen in den
Tempel/ende leeren het volck.
26 Doe ginck de Hooftman des Tempels
met de Dienaeren henen / ende brachtense
sonder ghewelt. o Want sy vreesden het De Aposte- len worden
volck/ op dat sy nz souden gesteenicht worden
27 En als syse brachten / stelden syse voor gevangë in dë Tempel daer sy
den Raedt: ende de Overpriester vraech-
de hen/ ende seyde:
28 p Hebben wy u niet scherpelic ghebodë/ leeren.
dat ghy niet en sout leeren in desen naem: o mat.21.26
ende siet / ghi hebt Jerusalem vervult met p Act.4.18.
dese uwe leere / ende wilt deses menschen
bloedt op ons brengen.
29 Petrus ende de Apostelen antwoorden
ende seyden: q Men moet Gode meer ghe-
hoorsaem zijn dan den menschen. Gode ghe- hoorsaem zijn
30 De Godt onser Vaderen heeft Jesum op q Act.4.19.
gewecht/ r welckë ghy hebt gemoort/ ende r Act.2.24
aen het hout gehangen.

Desen

31 f Desen heeft Godt door sijn Rechter-
handt verhoocht tot eenen Vorst ende Za-
lichmaker/ om Israels bekeeringhe en ver-
geuinge der sonden te gheuen.
32 t Ende wy zijn hem ghetuyghen u van
dese woorden: en oock de heylighe Gheest/
welcken Godt ghegeuen heeft den ghenen
die hem gehoorsaem zijn.
33 Als sy dit hoorden / versteden sy vä toor-
nicheyt/ en hielden raet / hen te dooden.
34 Maer daer stondt op inden Raedt een
Phariseus/ghenaemt x Gamaliel/ een Lee-
raer des Wets groot gheacht van alle den
volcke/ ende gheboodt dat de Apostelen wat
souden wegaen.
35 Ende seyde tot hen: Ghy Israelitische
mannen/ siet voor v/ aengaende dese men-
schen/ wat ghy te doen hebt.
36 p Want voor dese daghen stondt Theu-
das op/ segghende dat hy wat groots wa-
re / welcken aenhinck een ghetal mannen
ontrent vier hondert: hy is ghedoodt/ ende
alle die hem ghehoor gauen zijn verstropt/
ende tot niet geworden.
37 Nae desen stondt op Judas Galileus/
in de dagen der beschrijuinge/ ende maeckte
veel volcr afuallich tot hem: ende die is
oock vergaen / ende alle die hem ghehoor
gauen/ werden verstropt.
38 Ende nu segghe ick v / houdt af van de-
se menschen/ ende laetse varen: z Want is
dese raedt/ of dit werck wt menschen / soo
sal het gebroken worden
39 Maer is het wt Gode/ so condt ghy dat
niet breken/ op dat ghy niet te eeniger tijt
beuonden a wort teghen God te strijden.
40 Soo b vielen sy hem toe/ ende als sy de
Apostelen ingeroepen c en ghegeesselt had-
den / verboden sy hen / dat sy niet meer in
den Name Jesu spreken en souden / ende
lietense gaen.
41 d So ginghen sy dan blijde van des Raets
aensichte/ dat sy weerdich gheweest waren
voor sijnē Name versmaetheit te lijden.
42 Ende sy hielden niet op dagheliex inden
Tempel ende te huys te leeren ende te
Euangelizeren Jesum Christum.

Act. 3.18 / Philip. 2.9. — t Joan. 15. 26. 27. — u Of/ van dat wy seggen. — Gamaliels raedt. — x Acto. 22.3 — Theudas — y Act. 21.38 — Judas Galileus. — z Pro. 21.30 / Esaie 8. 10. / Mat. 15.13 / Joan. 15. 2. — a Act. 9. 5. ende 23. 9. — b Of/ sy lieten hen van hem ghe-seggen. — c mat. 23.24 — De Apostelen gegeesselt om Christi wille zijn verblijdt. — d Mat. 5.12

Dat vi. Capittel.

5. De verkiesinge der seuen Diaconē 8. de genade in Stephano / 11. de valsche beschuldinge tegē hem gemaeckt.

1 Ende in die daghen/ als de Discipulen
vermenichdden /quam daer een murmu-
reringhe der Griecken teghen de Hebre-
en/ om dat hare Weduwen in de daghelick-
sche bedieninghe der Armen a veracht
werden.
2 De twaelue dan riepen de menichte der
Discipulen / ende seyden: b Het en is niet
goedt dat wy het woordt Godts verlaten/
ende de Tafelen bedienen.
3 c Daerom broeders/ siet onder v lieden na
seuen d mannen/ die goet ghetuyghenisse
hebben/ vol des heylighen Gheests ende
wijsheydts/ die wy mochten setten tot de-
sen wercke.
4 Ende wy sullen aenhouden in den ghebe-
de/ en in de bedieninge des Woorts.
5 Ende dit woort behaechde der gheheel-
der menichte: ende sy vercoren Stepha-
num/ eenen man vol gheloofs en heylighen
Gheests / ende e Philippum / ende Pro-
chorum/ ende Nicanorem/ ende Timonem/
ende Parmenam / ende f Nicolaum / den
*Aencoemelinck van Antiochien.
6 g Dese stelden sy voor de Apostelen/ ende
als sy gebeden hadden / h leyden sy hen de
handen op.

Diakenen hordent die de weduwē en tafelen dienden/ en de Apostelē prediken. — a Of/ versuymt. — b Exo. 18.19 — c Acto. 1.21 ende 16.3. — Deute. 1.13. / 1. Timo. 3.7 — d Gheert/ betuychde mannen. — e Acto. 21.8 — f Apoca. 2.6 — * Of/ Jodegenoot. — g Acto. 1.23 — h 1 tim. 4.14 ende 5.21. — 2 Tim. 1. 6.

7 Ende het woort Godts wies/ en het ghe-
tal der Discipulen vermenichde te Jerusa-
lem seere: en een groote schare der Prieste-
ren werden i den gheloue ghehoorsaem.
8 Ende Stephanus vol gheloofs ende
crachts / dede wonderheyden ende groote
teeckenen onder den volcke.
9 Ende daer stonden op sommighe wt der
k Synagoge/ ghenaemt Libertinen/ en Cy-
reneren/ en Alexandrinen / ende der ghener
die wt Cilicia en Asia waren/ ende twiste-
den met Stephano.
10 l En sy conden niet wederstaen der wijs-
heyt ende den Gheest daer hy door sprack.
11 m Doe maecten sy mannen wt / die sey-
den: Wy hebbē hem lasterlijcke woorden
hooren spreken / tegen Mosen en Godt.
12 Ende sy beroerden het volck ende de Ou-
derlinghen/ en de Schriftgeleerden/ en qua-
men hem aen/ ende greypen hem wech/ ende
brachten hem voor den Raedt.
13 Ende stelden daer valsche ghetuyghen/
welcke seyden: Dese mensche houdt niet
op / lasterlicke woorden te spreken teghen
dese heylige plaetse/ en de Wet.
14 Want wy hebben hem hooren segghen/
dat Jesus van Nazareth dese plaetse sal
verderuen en veranderē de n insettinghen/
die ons Moses gegeuen heeft.
15 Ende sy hem aensiende alle die in den
Raedt saten / saghen sy sijn Aensichte als
eens Engels aensichte.

Daer zijn Priesters den gheloue gehoorsaē. — i Dat is/ der leer. — k Dat is/ Schole/ oft Collegie. — Stephanus. — l Exod. 4.12 / Esa. 54.17 / Luce 24. 24 — Valsche getuyghen. — m Mat. 26. 59.60. — n Of/ zeden

Dat vij. Capittel.

1. Stephanus ontschuldicht hemselven/ en straft sijne tegensprekers / 54. en daer na wordt hy van hen ghesteenicht / met de bewillinge Pauli.

1 Ende de Ouerpriester seyde: Is dan dat
alsoo?
2 Maer hy seyde: Ghy mannen / Broe-
ders ende Vaders/ hoort toe: De God der
eerlickheyt werdt ghesien van onsen Vader
Abraham / als hy in Mesopotamia was/
eer hy woonede in Charram:
3 Ende hy seyde tot hem: a Gaet wt uwen
lande ende wt v Maechschap/ ende coemt
in het landt dat ick v wijsen sal.
4 Doe ginck hy wt den lande der Chal-
deen/ en woōde in Charram. Ende van daer
na de doot sijns Vaders/ brachte hem God
ouer in dit Landt/ daer ghy nu in woont.
5 Ende gaf hem geen Erfdeel daer in/ oock
niet eenen voetstap breedt: b ende hadde
hem beloeft hy soudet hem geuen te besit-
ten/ ende sijnen zade na hem/ doe hy noch
gheen kindt en hadde.
6 Maer Godt sprack also: c d Dat sijn
zaet soude vreemdelinc zijn in eenen vreem-
den lande / ende dat sijt souden dienstbaer
maken/ en mishandelen e vier hondert iaer.
7 Ende dat volck welcken sy dienen sullen/
sal ick oordeelen/ seyt God: f en daerna sul-
len sy wegaen / ende my dienen in deser
plaetse.
8 g Ende hy gaf hem het verbondt der
Besnijdenisse: ende alsoo h heeft hy Isaac
ghegenereert / ende besneedt hem ten ach-
sten dage: i ende Isaac Jacob: en k Jacob
de twaelf Voorvaderen.
9 Ende de Voorvaders waren nijdich
teghen Joseph / ende l verrochten hem in
Egypten/ ende Godt was met hem:
10 Ende verloste hem wt alle sijne ver-
druckinghe/ ende gaf hem Genade en wijs-
heydt voor Pharao / den Coninck van
Egypten / ende die stelde hem tot eenē Hee-
re ouer Egypten en geheel sijnen huyse.
11 m Ende daer quam n een dieer tijt ouer
het geheele landt van Egypten ende Cha-
naan/

Stephani antwoorde teghen de valsche getuyghen. — a Gen. 12. 1 — b Gen. 12.7 ende 13.15. — c Gen. 15. 13. — d Of/ v zaet sal vreemde inck zijn/ et c. ende sy sullēt dienstbaer makē. — e Gen. 15. 13. / Exod. 12.40 / Judith. 5.6 / Galat. 3.17. — f Gen. 15.16. — g Gen. 17.10 — h Gen. 21.2. — i Gen. 25.25 — k Gen. 29.32 ende 35.25. — l Gen. 37.28 / Psal. 105.17 / Sap. 10.13 — m Ge. 41.54 / Psal. 105.16 — n Gheert/ honger.

naau/ende groote verdruckinge / ende onse
Vaders en vonden gheen spyse.
o Gen.42.1 12 o Maer als Jacob hoorde dat in Egy-
pten Coren was / sandt hy onse Vaders
eerstmael.
p Gen.45.4 13 p Ende in de tweedde reyse wert Joseph
van syne broeders bekẽt: ende het geslach-
te Joseph wert Pharaoni geopenbaert.
14 Ende Joseph sandt boden / ende ont-
boodt synen Vader Jacob / ende alle syn
geslachte/ in vyf en tseventich zielen.
q Gen. 46.5 15 q Ende Jacob quam af in Egypten/
r Gen.49.33 r ende hy sterf ende onse Vaders.
ſ Gen.50.13 16 ſ Ende werden overghebracht in Sy-
Josue 24.32 chem / ende gheleyt in het graf / t welck
t Gen.23.16 Abraham gecocht hadde met silver/ van de
sonen Emor/ des soons Sychem.
17 Maer als nu de tijdt der beloften nae by
was/ dien God Abrahe ghesworen hadde/
u Exo. 1.7. u wies het volck/ ende vermenichfuldichde
Psal.105.24 in Egypten.
18 Tot dat daer een ander Coninc opstont/
die Joseph niet gekent en hadde.
19 Dese ghinck listichlicken met onsen
gheslachte omme / ende mishandelde on-
se Vaderen/ so dat sy de jonghe kinderkens
wechworpen moesten / op dat sy niet te
lyve souden blyven.
Moses 20 x In de selue tijdt wert Moses gheboren/
x Exod. 2. 2 en was Gode behaghelick / ende wert drie
ende 6. 20 maenden opgevoet in syns vaders huys.
Num.26.59 21 Ende als hy wech ghewórpen was/nam
1. Par.23.13 hem de dochter Pharaonis op ende voed-
Heb.11.23. de hem op haerselven tot eenen soon.
22 Ende Moses werdt gheleert in alle wijs-
heydt der Egyptenaren / ende was mach-
tich in woorden ende wercken.
y Exod.2.11 23 y Maer als hy veertich iaren oudt
z Griecx/ werdt/quam hem z in synen sin / syne broe-
in syn herte ders de kinderen Israels te besoecken.
24 Ende doe hy sach eenen onrecht lijden/
beschermde ende wraeckte hy den ghenen
dien overlast ghescheidde / ende sloech den
Egyptenaer.
25 Ende hy meynde dat syne Broeders
verstonden / dat God hen door syne handt
verlossinghe gheven soude: maer sy en ver-
stondens niet.
26 Ende des anderen daechs wert hy ghe-
sien van hen/ doe sy streden : ende bewoech
dese tot vrede / segghende : Ghy mannen/
ghy zijt broeders / waerom doet ghy mal-
canderen ongelijck?
a Exo.2.14. 27 En die synen naesten ongelijck dede ver-
Mat. 21. 23 stiet hem/seggende: a Wie heeft v tot eenen
Overſten en Richter over ons ghesett?
Acto. 4.7 28 Wildy my oock dooden/ gelijck ghy ghi-
ende 7.35. steren den Egyptenaer dedet?
b Griecx/in 29 Doe vloodt Moyses b om dat woordt/
ende werdt Vreemdelinck in den lande
Madian: en genereerde daer twee sonen.
c Exodi 3.2 30 c Ende als veertich Jaren d vervult wa-
d Griecx/ ren/werdt van hem ghesien de Enghel des
vol werdẽ. Heeren in de woestijne des berch Sina / in
De Engel eenen vlammigen vyere des Haechbosschs.
verschijnt 31 Ende als Moses dat sach/ wert hy ver-
Mosi in dẽ wondert van dat ghesichte : ende als hy
haechbosch daer henen ghinck om te besien/ghescheide
een stemme des Heeren tot hem/
e Exod. 3.6 32 e Segghende: Ick ben de God uwer Va-
Mat.22. 32 deren: de God Abrahams/ ende de God I-
Heb. 11. 16. saacs ende de God Jacobs. Ende Moses
wert bevende/ en dorst het niet aenmercken.
f Josue 5.15 33 Doe seyde de Heere tot hem: f doet wt de
Heylich lãt. schoenen van uwe voeten / want de plaetse
g Gr. ende daer ghy in staet/ is heylich landt.
gesien. 34 g Ick hebbe merckelijck ghesien de ver-
druckinge myns volcks in Egypten : ende
haer suchten hebbe ick ghehoort : ende ben
neder ghecomen hen te verlossen : ende nu
coemt hier/ ick wil v na Egypten senden.
35 Desen seluen Mosen / welcken sy ver-
saeckt hadden segghende : Wie heeft v tot
eenen Overſten ende Richter gestelt : desen
sandt Godt tot eenen Overſten en Verlos-
ser/ door de handt des Enghels/ die van
hem gesien werdt inden Haechbosch.
36 h Dese leyde se wt: ende dede wonderhe- h Exod.7.9
den en teeckenen in Egypten landt/ende in 10. 11.14.
de roode Zee / i ende in de woestijne Veer- i Exod. 16.1
tich Jaren.
37 Dese is die Moses/ die tot de kinderen
Israels ghesepdt heeft : k De Heere uwe k Deu. 18.15
God sal v eenen Propheet verwecken wt Joan. 1.45
uwe Broederen / ghelijck als my : l dien Acto.3. 22
sult ghy hooren. l Mat.17.5
38 m Dese is de ghene die in de ghemeynte m Exo.19.3
in de Woestijne met n den Enghel was/ die n Gala.3.19
tot hem sprack op dẽ berch Sina/ ende met
onse Vaderen : welcke ontfinck de levende
woorden / om die ons te gheven.
39 Welcken onse Vaders niet wilden ghe-
hoorsaem zijn/ maer verworpen hem / ende
keerdẽ met hare herten weder na Egypten/
40 Segghende tot Aaron : o Maeckt ons o Exo.32.1.
Goden die voor ons henen gaen: want wy
weten niet wat desen Mosi gheschiet is die
ons wt den lande Egypti ghebrocht heeft.
41 Ende sy maecten een Kalf in die daghen/
ende brachten Offer tot het Beeldt : ende Joden
waren vrolick in de wercken harer handen. Afgoden
42 p Ende Godt keerde hem van hen/ ende dienaers.
gaffe over / dat sy den q heyre des Hemels p Ro. 1. 24
dienden /gelijck ghescreven is in den boeck q Dat is
der Propheten : r Hebt ghy my / O huys de Sterren.
Israels : veertich Jaren in de Woestijne r Amos 5.25
slachtinghe en Offerhanden gheoffert? Moloch.
43 Ja ghy hebt des Molochs tabernakel ſ Griecx/
opghenomen: en de Sterre ws Gods Rem- verhuysen.
phan/ de ghelijckenisse die ghy ghemaeckt De Taber-
hebt/om te aenbidden: ende ick sal v ſ ver- nakel.
werpen over gene zijde van Babilonien. t Exo. 25.40
44 Dẽ Tabernakel der ghetuyghenisse was Hebr. 8 .5.
onder onse Vaderen in der woestijne/ ghe- u Josu.3.15.
lijck t hy gheordineert hadde / die Moysi x Griecx de
seyde dat hy dien maken soude na het voor- besittinghe
beelt dat hy gesien hadde. y 1 Sam.16.1
45 u Welcken oock onse nacomende Va- Psal. 89.21.
ders mede ghebracht hebben /comende met Acto.13.22
Jesum x het landt dat de Heydenen besa- z 2 Sam.7. 2.
ten/ die Godt voor onser Vaderen aensicht 1. Par.17.1.
verdreef/ tot de dagen Davids. Psal. 132. 5.
46 y Dewelcke ghenade vandt voor Godt/ a 1. Reg. 6
z ende begheerde te vinden eenen Taber- 1 Para.17.
nakel den Gode Jacobs. 12. 1.
47 a Ende Salomon timmerde hẽ een huys: b 1 Reg.8.27
48 b Maer de Alderhoochste woont niet in Acto.17.24
Templen met handen ghemaeckt/ ghelijck
de Propheet seydt :
49 c Den hemel is mijnen Throon / ende de c 2. Par.6.18
Aerde de voetbanck mijner voetẽ: wat huys Esa. 66.1.
sult ghy my timmeren / seydt de Heere : of/ Mat.5.34.
welck is de plaetse mijner ruste? ende 23.22.
50 Heeft niet mijn handt dit al ghemaeckt?
51 Ghy hardtneckighe / ende d onbesneden d Jere.6.10
van herten ende ooren/ altijdts wederstaet z Esd.9.16
ghy lieden den heylighen Geest: ghelijck uwe
Vaders: alsoo ghy lieden oock.
52 Wat Propheet hebben uwe Vaders niet
vervolcht ? ende sy hebbense ghedoodt/
die voorgheboorschapt hebbẽ van de toe-
coemste des Rechtveerdighen/ wiens Verra-
ders en Moordenaers ghy lieden nu ghe- e Exo.20.3.
worden zijt. ende 24. 3
53 e Ghy lieden die de Wet ontfangen hebt Joan. 7.19.
f door den dienst der Engelen / ende hebtse f Griecx. in
niet ghehouden. ordre der
54 Als sy dit hoorden / bersteden hare her- Engelen.

ten/ende sy knersten met de tanden ouer hem.

55 Maer hy vol des heylighen Gheests/ hou-
dende zijne ooghen na den Hemel / sach de
eerlijckheydt Gods / ende Jesum staen ter
Rechter hant Gods.

56 Ende seyde: Siet/ick sie de Hemelen ghe-
opent / ende den Sone des menschen ter
rechterhant Gods staen.

57 Maer sy roepende met luyder stemmen/
stopten hare ooren / ende ouervielen hem
h eendrachtelijck.

58 Ende i wierpen hem ter Stadt wt / ende
steenichden hem: k ende de ghetuyghen ley-
den hare cleederen af aen de voeten eens
Jongelincks / genaemt Saulus.

59 Ende sy steenichden Stephanum/ welcke
aenriep ende seyde: l Heere Jesu ontfangt
mijnen Gheest.

60 Ende hy knielde neder/ ende riep met
luyder stemmen: m Heere/ n en rekent hen
dese sonde niet. Ende als hy dat ghesept
hadde/ ontsliep hy.

h Grieckx/ eenmoe-dichlijck.
i 1.Reg.21.13
Luc.13.31.
k Act.22.20
l Psa.31.6.
Luce 23.46.
m mat.5.44
Luce 24.34.
1.Cor.4.12.
n Grieckx/ set

Dat viij. Capittel.

13. Simon de Toouenaer werdt ghe-
doopt/ 20. ende van Petro ghestraft om
zijne giericheyt ende geueynstheits wille/
27. oock de Camerlinck der Coninginne
Candaces/ 37. na dien hy gheloofd hadde
in Jesum Christum/ wordt van Philippo
ghedoopt.

1 Ende a Saulus b bewillichde oock in
zijnen doot. Ende daer wert te dien da-
ghe groote Veruolginge teghen de Ghe-
meynte die in Jerusalem was: c ende sy wer-
den alle verstropt inde Landen Judee ende
Samarie/ behaluen de Apostelen.

2 Ende sommighe Godvruchtighe mannen
droeghen Stephanum te samen ten grave/
d ende maeckten een groote e claghe ouer
hem.

3 f Ende Saulus verwoestede de Ghe-
meynte/ gaende in alle de huysen: ende trec-
kende mannen ende vrouwen / leuerde se
ouer in de gheuanckenisse.

4 g Sy dan die verstropt waren/ ginghen
alomme/ ende vercondichden het woort.

5 Ende Philippus quam af in de Stadt
Samarie/ ende predickte hen Christum.

6 Ende de scharen namen eendrachtelijck
waer dat van Philippo ghesept wert / hoo-
rende ende siende de teeckenen die hy dede.

7 h Want de onreyne Gheesten voeren wt
van vele Beseten / roepende met luyder
stemmen: ende vele i lamme ende creupele
werden ghesont ghemaeckt.

8 Ende daer werdt groote blijschap in die
Stadt,

9 Ende een man ghenaemt Simon/ hadde
te voren in die Stadt k plegende ghewecst
Toouerie / ende het volck van Samaria
wtsinnich makende / segghende dat hy wat
groots was:

10 Welcken sy alle waer namen / van den
cleynsten tot den grootsten/ segghende: De-
se is de groote macht Godts.

11 Ende sy namen hem waer / daerom dat
hy se langhe tijdt met Toouerie wtsinnich
ghemaeckt hadde.

12 Maer doe sy gheloofden Philippo / die
van den Coninckrijcke Godts vercondich-
de/ ende van den Name Jesu Christi/ wer-
den sy ghedoopt/ mannen ende vrouwen.

13 Ende Simon gheloofde oock selue / en-
de ghedoopt zijnde / bleef by Philippum/
ende als hy de teeckenen ende groote crach-
ten sach die daer gheschiedden/ verschrick-
te hy hem.

14 Ende als de Apostelen te Jerusalem hoor-

a Act.22.20.
b Ofte/ had de een wel-behaghen.
c Act.11.19.
d Gen.23.2.
ende 50.10.
2.Sam.3.31
e Of/ rouwe
f Act.9.1.
ende 22.4.
ende 26.9.
Galat.1.13.
1.Cor.15.9.
1.Tim.1.13.
g Act.11.19.
Philippus predickt den Samaritem.
h mar.16.18
Act.5.16.
ende 16.18.
ende 19.12.
i Of/ gicht-siecke.
Simon Magus.
k Act.13.6.
Simon Magus wordt ghe-doopt.

den/ dat Samaria het woordt Godts ont-
fanghen hadde / sonden sy tot hen Petrum
ende Joannem.

15 De welcke quamen af/ ende baden voor hē/
dat sy den heylighen Gheest ontfinghen.

16 Want hy was noch niet op eenigen van
hen ghecomen/ maer sy waren alleenlic ghe-
doopt in den Naem des Heeren Jesu. l Act.6.6.

17 Doe l leyden sy de handen op hen/ ende sy
ontfingen den heylighen Gheest. ende 13.3. ende 19.6.

18 Als dan Simon sach dat door de opleg-
ginge der handen der Apostelē de heylighe
Gheest ghegheuen werdt/ 1.Tim.4.14. ende 5.22. 2.Tim.1.6.

19 So boot hy hen ghelt/ segghende: Gheeft
my oock dese macht/ op dat/ soo wien ick de
handt op legge/ hy den heylighen Geest ont-
fanghe.

20 Maer Petrus seyde tot hem: V ghelt sy
met v tot verderffenisse/ m want ghy ghe-
meynt hebt dat de gaue Godts door ghelt
vercreghen wordt.

Gods gaue wort door gheen ghelt vercreghen.
m mat.10.8.

21 Ghy hebt noch deel noch lot in desen
woorde: want v herte en is niet recht
voor Godt.

22 Daerom bekeert v van dese uwe boos-
heydt/ ende bidt Godt/ oft v dit ghedachte
ws herten vergheuen worde.

23 Want ick sie dat ghy zijt in bitter galle ende
tsamenknoopinghe der ongerechticheyt.

24 Ende Simon antwoordde/ ende seyde: n bidt
ghy den Heere voor my/ op dat niet op my
en come/ daer ghy van ghesept hebt. n Num.21.7

25 Als sy nu alomme het woort des Heeren
betuycht ende ghesproken hadden/ keer-
den sy wederom na Jerusalem / ende ver-
condichden het Euangelium velen Vlec-
ken der Samaritanen.

26 Ende de Enghel des Heeren sprack tot
Philippum/ seggende: Staet op / ende gaet
henen teghen Zuyden / op den wech die
van Jerusalem af coemt na de Stadt Ga-
za/ o welcke woest is.

27 Ende hy stont op/ ende ghinck henen. Ende
siet/ een Moorman/ die een p Camerlinck
was / ende een machtighe Candaces / der
Coninginne van Ethiopien: welcke ouer
haren schat was/ q die was comen te Jeru-
salem om aen te bidden.

28 Ende keerde wederom sittende op zijnen
wagen/ ende las den Propheet Esaiam.

29 Ende de Gheest seyde tot Philippum:
Gaet toe/ ende voecht v by desen wagen.

30 Ende Philippus liep toe / ende hoorde
hem lesen den Propheet Esaiam/ ende sey-
de. Verstaet ghy oock wat ghy leest?

31 Ende hy seyde: Hoe soude ick connen/ ten
ware dat my yemandt onderwese? Ende
badt Philippum / dat hy soude op comen/
ende by hem sitten.

32 Ende de plaetse der Schrift die hy las/
was dese: r Hy is gheleydt een Schaep ter
slachtinghe ghebracht/ ende als een Lam
voor zijnen Scheerder stemmeloos / alsoo
heeft hy zijnen mont niet opghedaen. r Esai.53.7.

33 Zijn oordeel is in zijne nederheydt s wech
ghenomen. ende wie sal zijn t Eeuwe ver-
tellen? want zijn leuen wert van der Aerden
wechghenomen.

34 Ende de u Camerlinck antwoordde/
Philippo / ende seyde: Ick bidde v / van
wien sept de Propheet dat? van hemseluen/
oft van eenen anderen?

35 x Ende Philippus dede zijnen mont op/
ende beginnende van dier Schrift aen/ ver-
condichde hem Jesum. x Luce 24.45.46.

36 Ende daer sy ouer wech voeren/ quamen
sy aen een water: ende de Camerlinck seyde:
Siet daer water / p wat verhindert my ge-
doopt te worden. p Act.10.47

Philippus vercondicht het Euangelium den Camerlinge der Coninginne van Ethiopien.
o Gr. dese is woeste.
p Oft/ ghe-sneden.
q Joh.12.20
s Oft/ verhe-uen:
t Oft/ Ghe-slachte.
u Oft/ Ghe-sneden.

Des camerlincx geloove.

37 Ende Philippus seyde: Gheloost ghy
wt geheelder herten/soo ist gheoorloeft. Hy
antwoordde/ ende seyde: Ick gheloove dat
Jesus Christus sy de Sone Godts.
38 Ende hy gheboodt den waghen stille te
houden / ende sy daelden beyde in het wa-
ter / Philippus ende de Camerlinck: ende
hy doopte hem.
39 Ende als sy z van den water op quamen/
nam de Gheest Philippum wech / ende
de Camerlinck sach hem niet meer: want
hy reysde vrolick zynen wech.
40 Ende Philippus wert ghevonden te A-
zoten / ende ginck alomme / verkondighen-
de het Euangelium allen Steden / tot dat
hy te Cesarien quam.

z Ofte/wt.

Dat ix. Capittel.

1. Saulus na dat hy de Ghemeynte vervolcht heeft/ 4. wert van Christo ghe roepen/om zyn Apostel te zyn/ 32. En Petrus geneest Eneam den gichtsiecken/ 36. ende verweckt de Dochter in Joppe.

1 Ende Saulus a noch blasende dreyghin-
ghen ende moort teghen de Discipulen
des Heeren/ginck tot den Overpriester/
2 Ende begheerde van hem brieven nae
Damascum tot de b Synagoghen / op dat
hy mannen ende vrouwen/ soo hy eenighe
van * deser Leere vonde/ ghebonden na Je-
rusalem brochte.
3 c Ende als hy reysde/ist gheschiet dat hy
by Damascum quam ende hem omme scheen
d snellick e een licht van den Hemel.
4 Ende ter Aerden ghevallen zynde hoorde
hy een stemme tot hem seggen/Saul/Saul/
wat vervolcht ghy my?
5 Ende hy seyde: Heere/wie zyt ghy? En-
de de Heere seyde: Ick ben Jesus / welcken
ghy vervolcht: f Het is u hardt/ de versen
teghen den prickel te slaen.
6 Ende hy bevende ende verbaest / seyde:
Heere/ g wat wilt ghi dat ick doe? Ende de
Heere seyde tot hem. Staet op/ ende gaet
inde Stadt / ende u sal daer gheseyt wor-
den/wat ghy doen moetet.
7 Ende de mannen die met hem over wech
reysden/stonden verwondert / h want sy de
stemme hoorden/en niemandt ensaghen.
8 Ende Paulus rechte hem op vander Aer-
den/en als hy zyne ooghen op dede/ en sach
hy niemant:en sy leydden hem by der hant/
ende brachten hem in Damascum.
9 Ende hy was dry dagen sonder sien/ ende
at niet/noch dranck niet.
10 Ende daer was een Discipel in Damas-
co/ghenaemt Ananias:ende de Heere seyde
tot hem in een ghesichte: Anania/ende hy
seyde: Siet/hier ben ick Heere.
11 Ende de Heere seyde tot hem: staet op/en
gaet inde strate/ ghenaemt de Rechte: ende
vraecht ten huyse Jude nae eenen ghe-
naemt Saulus i van Tarsen / want siet
hy bidt.
12 (Ende hy heeft door een ghesichte ghe-
sien eenen man / met name Ananias inco-
men / ende hem de handen op legghen/op
dat hy weder siende worde.)
13 Ende Ananias antwoordde: Heere ic heb
be van velen ghehoort van desen man/
k hoe veel quaets hy uwen Heylighen in
Jerusalem ghedaen heeft:
14 Ende heeft hier macht vande Overprie-
sters / te l vanghen alle die uwen Naem
aenroepen.
15 Ende de Heere seyde tot hem: Gaet he-
nen / m want dese is my een wtvercoren
vat/ om mynen Naem te draghen voor de

a Act.8.3. ende 23.4. ende 26.9. Gala.1.13. 1.Cor.15.9. 1.Tim.1.13.
b Dat is/ Collegien/ Scholen/ Vergaderinghen/
* Gr. desen wege
Christus bekeert Saulum.
c Act.22.6.
d 1.Cor.15.8 2.Cor.12.2.
e Act.26.12.
f Act.5.39.
g Luc.3.10. Act.2.37. ende 16.30.
h Dan.10.7
Ananias.
i Act.21.39. ende 22.3.
Ananias vreest Paulum.
k Act.9.1. Galat.1.13. 1.Cor.15.9. 1.Tim.1.13.
l Griecx/ binden.
Paulus een wtvercoren vat.
m Act.13.2. ende 22.21. Roma.1.1. Gala.1.15. ende 2.8. Ephes.3.8. 1.Tim.2.7. 2.Tim.1.11.

Heydenen/ende Coninghen/ ende kinderen
Israels.
16 n Want ick sal hem toonen/ hoe vele hy ly-
den moet om mynen Naem.
17 o Ende Ananias ginck henen/ ende quam
in dat huys: ende legghende de handen op
hem/seyde: Saul broeder/ de Heere heeft
my ghesonden: namelick / Jesus die p u
gheopenbaert is inden wech dien ghy
quamet/op dat ghy weder siende/ ende met
den Heylighen Gheest vervult wordet.
18 Ende terstondt vielen van zyne ooghen/
ghelijck vischschellen / ende hy werdt ter-
stont weder siende: ende stont op / ende
werdt ghedoopt/
19 Ende nam spyse/en wert versterckt: ende
Saulus was sommige daghen by de Disci-
pulen die in Damasco waren.
20 Ende hy predickte terstondt Christum in
de Vergaderinghen / dat dese de Sone
Godts was.
21 Ende sy verschrickten alle diet hoorden/
ende seyden: Is niet dese/ die te Jerusalem
vernielde de ghene die desen Naem aen-
riepen: ende is daer toe hier ghecomen/
om dat hyse gebonden tot de Overpriesters
soude brenghen.
22 Ende Saulus wert meer ende meer ver-
sterct / ende beroerde de Joden die te Da-
masco woonden / bewysende dat dese
q Christus ware.
23 Ende nae vele daghen hielden de Joden
raet te samen/om hem te dooden.
24 Maer hare lagen werden Paulo bekent/
r ende sy bewaerden de poorten dach ende
nacht/op dat sy hem doodden.
25 Soo namen hem dan de Discipulen des
nachts/ s en deden hem door den muer/ende
lieten hem met coorden af in eenen korf.
26 t En als Paulus te Jerusalem ghecomen
was/versocht hy hem by de Discipulen te
voegen/maer sy vreesden hem alle/niet ghe-
loovende dat hy een Discipel ware.
27 u Maer Barnabas nam hem/ende brach
te hem tot de Apostelen: ende vertelde
hen hoe hy den Heere in den wech ghesien
hadde/die met hem gesproken hadde / ende
dat hy te Damasco x vrijelick ghesproken
hadde inden Name Jesu.
28 Ende hy was met hen wt ende in gaen-
de te Jerusalem / ende handelde vrymoe-
dichlick inden Name des Heeren Jesu.
29 Hy sprack oock ende y handelde met den
Griecken: maer dese sochten hem te dooden.
30 Ende doe de broeders dit gewaer werden
gheleydden sy hem af tot Cesarien / ende
sonden hem nae Tarsen.
31 Soo hadden dan de Ghemeynten vrede
door gheheel Judeam / ende Galileam/en-
de Samariam ende werden ghesticht/ en-
de werden vermenicht / wandelende in de
vreese des Heeren / ende troost des Heyli-
ghen Gheests.
32 Ende het ghesciedde / doe Petrus alom
me door reysde/ dat hy oock quam tot de
Heylighen die te Lidda woonden,
33 Ende aldaer vant hy eenen man / ghe-
naemt Eneas/die acht Jaren te bedde ghe-
leghen hadde/ende was z lam.
34 Ende Petrus seyde tot hem: Enea/ Je-
sus Christus a make u gesont:staet op/ende
maeckt selue u bedde. Ende hy stondt ter-
stont op.
35 Ende hem saghen alle die te Lidda ende
Sarona woonden/ de welcke hen bekeerden
tot den Heere.
36 Ende te Joppe was een Discipulinne
met name Tabitha / welck is te segghen:
b Dorkas / dese was vol goede wercken/
ende

n Act.21.11. 2.Cor.11.23.
o Act.22.12.
p Ofte/van u is ghesien gheweest
Paulus wort weder siende/ende ghedoopt/ ende predickt Christum.
q Dat is de Ghesalfde.
De Joden soecken Paulum te dooden.
r 2.cor.11.32
s Jos.2.15. 1.sam.19.12.
t Act.22.17.
De Discipulen geloouen niet dat Paulus gelovich is.
u Act.11.25.
x Ofte/ openbaerlick.
y Oft. disputeerde.
Vrede.
Eneas gichtsieck/ wort gesont
z Oft/ gichtsieck.
a Of. maeckt.
b Dat is/een Hinde oft Rhee.

ende aelmoessen diese dede.
37 Ende het geschiedde in die dagen / dat sy
cranck wert, en sterf. Ende als syse ghewas-
schen hadden, leyden syse indẽ Oppersael.
38 Ende want Lidda by Joppe was / hoor-
den de Discipulen dat Petrus daer was: en
sonden twee mannen tot hem / ende baden
hem / dat hy e niet en soude vertoeuen tot
hen te comen.

e Oft / hem niet en liete verdrieten.

39 So stont Petrus op / ende ginck met hen:
ende als hy daer ghecomen was / leyden sy
hem op den Oppersael: ende alle de We-
duwen stonden by hem / weenende ende
toonende hem de rocken ende cleederen die
Dorkas gemaect hadde / als sy by hen was.
40 En alsse Petrus alle hadde wtgedreuen /
knielde hy neder, en badt: en keerde hem tot
den lichame, ende seyde: Tabitha / staet op.
En sy heeft haer oogen opgedaen / ende Pe-
trum ghesien hebbende / sat sy op:

Tabitha wort opghewecht van der doot.

41 En hy haer de hant gheuende / rechtese op
ende de Heyligen ende Weduwen geroepen
hebbende / steldese hen leuende.
42 Ende dit wert bekent geheel Joppe door /
Ende vele ghelooſden in den Heere.
43 Ende het geschiedde, dat hy vele daghen te
Joppe bleef / by eenẽ Simon Lederbereyder.

Petrus by den Lederbereyder.

Dat x. Capittel.

9. Petrus door een gesichte vermaent / 34. ende versekert van de roepinghe der Heydenen / 36. vercondicht Christum Cornelio / 44. en bekeert hem met den zijnen.

Des hooftmans Cornelij Godtsalicheyt.

1 Ende daer was een man te Cesarea ghe-
naemt Cornelius / een Hooftman ouer
hondert / van der Bende die ghenaemt
wert de Italiaensche:
2 Godsalich ende Godtvruchtich met ghe-
heel zijnen huysghesinne / ende veel ael-
moessen gheuende den volcke / ende Godt
biddende alle tijdt.
3 Dese sach in een ghesichte / openbaerlijck
ontrent der neghenster vren des daechs /
den Enghel des Heeren tot hem incomen /
ende tot hem segghen: Corneli.
4 Ende hy hem aensiende, wert veruaert en
seyde: Wat ist Heere? Hy seyde tot hem: V
gebeden ende aelmoessen zijn voor Godt in
ghedachtenisse opghecomen.
5 En nu sent mannen nae Joppe / en laet
roepẽ eenen Simon / met toename Petrus.
6 Dese is ter herbergen, by eenẽ Simon Le-
derbereyder / wiens huys is aen der Zee:
dese sal v seggen wat ghy doen moet.

Hem wordt beuolen dat hy Petrum ontbiede.

7 Als nu de Enghel die met Cornelio
sprack / wech ghegaen was / riep hy twee
van zijne huysknechten / ende eenen Godsa-
lighen krijchsknecht / van de ghene die al-
tijts by hem waren.
8 Ende als hijt hen al vertelt hadde, sandt
hyse nae Joppe.
9 Ende des anderen daechs als sy reysden /
en by der Stat quamen / a clam Petrus opt
b huys om te biddẽ, ontrent der sester vren.
10 En hy wert hongherich / en begheerde te
eten. En dewijle sy hẽ wat bereydden / viel
ouer hem een vertreckinge der sinnen.

a Math. 6.6. 2. Reg. 4.33.
b Gr. dack.

11 Ende sach den Hemel gheopent, ende een
vat tot hem neder comen / ghelijck een groot
lijnen laken aen de vier hoecken ghebonden
ende nedergelaten op der Aerden:
12 Waer in waren alle vier voetighe dieren
der Aerden / en wilde / en cruypende dieren /
ende ghevoghelte des Hemels.
13 En daer gheschiedde een stemme tot hem:
Staet op / Petre, slachtet, ende etet.
14 Maer Petrus seyde: Gheensins Heere /
want ick en hebbe noyt yet c ghemeyns of-
te onreyns ghegheten.
15 Ende de stemme seyde andermael tot

Petro wort verthoont / dat de Heydenen / door den geloove in Christum gereynicht zijn.

c Leu. 11.4. Deut. 14.7.

hem: d Dat Godt ghereynicht heeft / sult
ghy niet ghemeyne maken.
16 Ende dit geschiedde drijemael: en het vat
werdt weder opghenomen in den Hemel.
17 Als nu Petrus in hemseluen twijfelde /
wat dat gesichte wesen mochte dat hy ghe-
sien hadde / siet / de mannẽ die van Cornelio
gesonden waren / hadden geuraecht nae het
huys Simonis, en stonden voor de poorte.
18 Ende eenen gheroepen hebbende, vraech-
den / oft Simon met toename Petrus / daer
ter herberghe ware.

d Mat. 15.11. Rom. 14.17. 20. 1. Tim 4.4. Tit. 1.15.
e Oft / houden.

19 Ende dewijle dat Petrus op dat gesichte
dachte / f seyde de Geest tot hem: Siet / drij
mannen soecken v:
20 g So staet op / gaet af / ende reyst met hen /
niet twijffelende / want ic hebse ghesonden.
21 Doe ginck Petrus af / tot de mannen die
van Cornelio tot hem gesonden warẽ / ende
seyde: Siet / ick ben de gene diẽ ghy soeckt:
wat is de oorsake daer ghy om gecomen zijt?

f Act. 11.12.
g Act. 15.7.
Petrus gaet tot Cornelium.

22 Doe seyden sy: Cornelius een Hooftman
ouer hondert / een rech: veerdich ende God-
vreesende man / die oock getuyghenisse heeft
van alle den volcke der Joden: dese is van
God vermaent door den heyligen Enghel /
dat hy v soude ontbieden tot zijnen huyse /
ende v h hooren spreken.
23 So riep hyse in / ende herberchdese: ende
des anderen daechs ghinck Petrus met
hen wt / ende sommighe Broeders van
Joppe ginghen met hem.

h Gr. woorden van v hooren.

24 Ende des anderen daechs quamen sy tot
Cesaream: ende Cornelius verwachtese, zijn
Maechschap ende sonderlickste vrienden
te samen gheroepen hebbende.
25 Ende als het gheschiedde dat Petrus in
quam / ginck hem Cornelius te ghemoet / en
vallende tot den voeten / aenbadt hem.
26 Maer Petrus rechtede hem op segghẽde:
i Staet op / ick ben oock selue een mẽsche. }
27 Ende hy is inghegaen / sprekende met
hem / ende heefter vele ghevonden die te sa-
men ghecomen waren.

Petrus wil niet aenghebeden zijn.
i Act. 14.15. Apoc. 19.10. ende 22.9.

28 k En heeft tot hen ghesecit: Ghy weet dat
het onghcoorloeft is eenen Joetschen man
ne hem te voeghen / oft te gaen tot eenen
vreemden: Maer l God heeft my ghetoont /
dat ick gheenen mensche ghemeyn oft on-
reyn noemen soude.
29 Daerom ben ick sonder m weygeren ghe-
comen / als ick ontboden was. Ick vraghe
dan / waer om ghy my ontboden hebt?

k Exo. 23.32. ende 34.15. Deut. 7.2. Joan. 4.9. ende 18.28. Act. 11.3.
Alle menschen zijn reyn door Christum.
l Act 15.8. Ephes. 3.6.
m Grieck / sonder wedersegghen

30 Doe seyde Cornelius: Ouer vier daghen
vastede ick tot deser vren / ende ter neghen-
ster vren badt ick in mijnen huyse:
31 Ende siet / daer stont een man voor my in
blinckende cleederen / en seyde: Corneli / v
ghebedt is verhoort / en uwe aelmoessen zijn
voor Gode in ghedachtenisse.
32 So sent nu na Joppe, en ontbiet Simo-
nem / die toeghenaemt wort Petrus: dese is
ter herbergen in dẽ huyse Simonis des Le-
derbereyders aen der Zee / de welcke hier
gecomen zijnde, sal met v spreken.
33 So sant ick terstondt tot v / en ghy hebt
wel gedaen dat ghy hier ghecomen zijt. So
zijn wy dan alle hier voor Godt / om te hoo-
ren al wat v van Gode beuolen is.
34 En Petrus dede zijnẽ mont open / en sey-
de: n Nu verneme ick inder waerheydt / dat
God gheen n wtnemer der persoonen en is.
35 o Maer in allen volcke / wie hem vreest /
ende gherechticheydt werckt / die is hem
aenghenaem.
36 p Het welcke hy heeft te kennen ghe-
gheuen den kinderen Israels / q vercondi-
ghende vrede / door Jesum Christum / die
Heere ouer al is.

n Deu. 10.17. 2. Par. 19.7. Job. 34.19. Sap. 6.8. Spr. 35.16. Rom. 2.11. Gala. 2.6. Ephe. 6.9. Colos. 3.25. 1. Pet. 1.17.
o Esai. 56.6
p Gr. het woordt dat hy gesonden heeft.

37 Ghy weet x de sake die gheschiet is door
gheheel Judeam / ſ beginnende van Galilea/
nae den Doop die Joannes predickte:
38 t Hoe dat Godt Jesum van Nazareth
heeft ghesalft met den heylighen Gheest/
ende met cracht : welcke omghewandelt
heeft / weldoende ende gesontmakende alle
die van den Duyvel overweldicht waren:
want Godt was met hem.
39 Ende wy zijn ghetuyghen van alle dat
hy ghedaen heeft in der Joden landt / ende
te Jerusalem: welcken sy ghedoodt heb-
ben/ ende aen een hout ghehanghen.
40 u Desen heeft God ten derden daghe ver-
weckt/ ende ghegheven openbaer te worden:
41 Niet allen den volcke/ maer ons/ die wy
te voren van Gode tot ghetuyghen verco-
ren waren/ ende hebben met hem ghegeten
ende ghedroncken/ nae dat hy van den doo
den opghestaen is.
42 x Ende heeft ons gheboden den volcke
te predicken/ ende te betuyghen/ dat hy is
de ghene die van Gode ghestelt is / y een
Richter der levendighen ende dooden.
43 z Desen gheven alle Propheten ghetuy-
ghenisse / a dat / soo wie in hem ghelooven
sal / vergheuinghe der sonden door zijnen
Name ontfanghen sal.
44 Als Petrus noch dese woorden sprack/
soo viel de heylighe Gheest op alle die het
woordt hoorden.
45 Ende de gheloovighe wt de b Besnij-
denisse / die met Petro ghecomen waren/
verschrickten / dat de gave des heylighen
Gheests oock op de Heydenen wtghestort
werdt.
46 c Want sy hoordense met tonghen spre-
ken/ ende Godt d groot maken. Doe ant-
woordde Petrus:
47 e Can oock yemandt het water weeren/
dat dese niet ghedoopt en worden / de
welcke den heylighen Gheest ontfanghen
hebben ghelijck wy?
48 Ende hy beval datmense doopen soude
inden Name des Heeren. Doe baden sy hē/
dat hy sommighe daghen by hen bleve.

Dat xj. Capittel.

1. De ontschuldinge Petri/ aengaende de roepinghe der Heydenen/ 19. vruesticht vander Ghemeynte/ 21. Barnabas wordt ghesonden tot Antiochien/ 28. de dierte tydt voorseydt door Agabus/ 30. ende het behulp daerteghen.

1 Ende de Apostelen ende Broeders die
in Judea waren / hoorden dat de Hey-
denen oock het woordt Gods aenghe-
nomen hadden.
2 Ende als Petrus opghecomen was te
Jerusalem / so twistichden sy teghen hem/
die wt der Besnijdenisse waren/
3 Segghende: a Ghy zijt ingheg aen tot de
onbesnedene / en hebt met hen ghegeten.
4 Doe begonst Petrus / ende leydet hen
ordentlicken wt/ segghende:
5 b Ick was inder stadt Joppe/ biddende:
ende sach in een vertreckinghe der sinnen
een ghesichte / namelick / een vat/ ghelijck
een groot lijnen laken / by de vier hoecken
neder ghelaten wt den Hemel / ende quam
tot my toe:
6 Ende als ick dat aensach/ werdt ick ghe-
waer / ende sach viervoetighe Dieren der
Aerden / ende wilde ende cruypende Die-
ren ende Voghelen des Hemels.
7 Ende hoorde oock een stemme die tot my
seyde: Staet op Petre/ slachtet en etet.
8 Doe seyde ick: Gheensins Heere: want
daer en is noyt yet c ghemeyns ofte on-
reyns tot mijnen monde inghegaen.

q Esa.9.6. Joan.16.33. Rom.5.1. Coloss.1.20.
r Gr. het woordt dat
ſ Luc.4.14.
t Psal.45.8 Esa.61.1. Luc.4.18.
u Act.2.24. Joan.20.19 1.Cor.15.5.
x Mat.28.19 Mar.16.15.
y Act.17.31.
z Gene.3.15. ende 22.18. ende 26.4. ende 49.10. Deut.18.15. Psal.132.11. Esai 4.2. en 7.14. en 9.6. 40.10. Jere.23.5. ende 33.14. Ezec.34.23. ende 37.24. Dan.9.24. Mich.7.20.
a Act.15.9.
b Dat is/ Joden/
c Act.8.4. Mar.16.17.
d of/ prysen
e Act.8.35. ende 11.17.
a Exo.23.32 ende 34.15. Deute.7.2. Joan.4.9. ende 18.28.
b Act.10.9.
Petrus ghestraft vande gheloovighe Joden/ om dat hy Christum den Heydenen vercondicht hadde/ bewyst dat dē Heydenen de ghenade gheschiedt is.
c Leuit.11.4 Deut.14.7.

9 Ende de stemme antwoordde my ander-
mael vanden Hemel: Dat God ghereynicht
heeft/ en sult ghy niet ghemeyn d maken.
10 Ende dit gheschiedde driemael / ende het
werdt alles weder opgetrocken ten Hemel.
11 Ende siet / terstondt quamen daer drie
mannen over in het huys daer ick in was/
ende waren van Cesarea tot my gesonden.
12 e Ende de Gheest seyde tot my/ dat ick met
hen reysen soude sonder f weygheren : ende
dese ses Broeders ghinghen oock met my:
ende wy ghinghen in des Mans huys.
13 De welcke ons vertelde hoe dat hy ghe-
sien hadde eenen Enghel in zijnen huyse
staen / ende tot hem segghen: Sendt man-
nen na Joppe / ende ontbiedt Simonem /
die Petrus toeghenaemt is:
14 Die sal g het v segghen/ waer door ghy/
ende alle v huys sult salich worden.
15 h Ende doe ick begonst te spreken / viel
de heylighe Gheest op hen / ghelijck als hy
oock inden beghinne op ons viel.
16 Doe dachte ick op het woordt des Hee-
ren/ namelijck / hoe dat hy ghesepdt heeft:
i Joannes doopte met water / k maer ghy
lieden sult in den heylighen Gheest ghe-
doopt worden.
17 l Nae dien dan Godt hen ghelijcke gave
ghegheven heeft / ghelijck als ons / doe wy in
Jesum Christum gelooft hebben/ wie was
ick doch die Godt soude mogen m weeren?
18 Als sy dit ghehoort hadden / swyghen sy
stille / ende prysen Godt / segghende: So
heeft dan Godt oock den Heydenen bekee-
ringhe ghegheven tot den leven.
19 n Ende de ghene die verstroyt waren
door de verdruckinghe / die om Stephani
wille gheschiedde / doorwandelden Phe-
nicien/ ende Cyprien/ ende Antiochien/ ende
en spraken het woordt tot niemandt / dan
alleenlick tot den Joden.
20 Maer daer waren van hen sommighe
Cyprische / ende Cyrenische mannen / de
welcke / als sy te Antiochien ghecomen
waren / spraken tot den Griecken/ vercon-
dighende den Heere Jesum.
21 o Ende de handt des Heeren was met
hen: ende een groot ghetal werdt gheloo-
vich/ ende bekeerden hen tot den Heere.
22 Ende daer quam een p gheruchte van
desen tot de ooren der Ghemeynte/ die te
Jerusalem was : en sy sonden Barnabam
wt/ dat hy henen ginghe tot Antiochien.
23 De welcke als hy daer ghecomen was/
ende ghesien hadde de ghenade Godts/
werdt hy verblijdt / q ende vermaende se
alle/ dat sy met een voornemen des herten
by den Heere souden blijven.
24 Want hy was een goet man/ ende vol des
heylighen Gheests ende geloofs: ende daer
werdt een groote Schare den Heere toe-
ghedaen.
25 r Ende Barnabas ginck tot Tharsen/
om Saulum weder te soecken.
26 Ende als hy hem ghevonden hadde/
soo leydde hy hem tot Antiochien. Ende
het gheschiedde / dat sy een gheheel Jaer
inde Ghemeynte tsamen quamen / ende
leerden veel volcks : ende dat de Discipu-
len te Antiochien eerst Christenen ghe-
naemt werden.
27 Ende in die selve daghen quamen oock
Propheten van Jerusalem tot Antiochien:
28 En een onder hen/ ghenaemt f Agabus/
stont op/ ende gaf te kennen door den Geest
dat daer t een groote dierte tijdt over ghe-
heel Aerdtrijcke comen soude: de welcke
oock gheschiede onder den Keyser Claudio.
29 Ende onder den Discipulen besloot een
yeghe-

d Of, houdt
e Act.10.19. ende 15.7.
f Of, twyfelen:
g Gr. woorden tot v spreken/
h Act.2.4. ende 19.6.
i Mat.3.11. Marc.1.6. Luc.3.16. Joan.1.26. Acten.1.5. ende 2.4. ende 9.4.
k Esa.44.3 Joel.2.28.
l Actu.15.9.
m Of, verbieden?
Den Heydenen is bekeeringe ghegheven.
n Act.8.1.4
Christus wordt den Heydenen te Antiochien ghepredickt.
o Act.2.47. ende 5.14.
p Gr. woorde
q Act.13.43 ende 14.22.
Barnabas.
r Act.9.27.
Christenen.
Agabus.
f Act.21.10.
t Gr. grooten honger. Dierte tijt.

yeghelick na dat hy vermochte / te senden
een u handtreyckinghe / den Broederen
die in Judea woonden.

u Gr. tot di dienst

30 Het welck sy oock deden / sendende tot
de Ouderlinghen / door de handen Barna-
be ende Sauli.

Dat xij. Capittel.

1. De Ghemeynte wordt vervolcht door
Herodem/ 2. Jacobus ghedoodt/ 3. Pe-
trus ghevanghen/ 7. ende door den En-
gel verlost/ 28. de vereeninghe Herodis
met de Tyriers / ende de Sidoniers / 21.
zijn hoochmoet ende straffe/ 25. Joannes
Marcus aenghenomen van Paulo ende
Barnaba wederkeerende van Jerusalem.

Herodes doodt Jacobum.
a Mat.4.21.
Herodes worpt Petrum inde ghevanckenisse.
b Joa.21.18
c Ofte, viermael vier Crijchsknechten.

1 TE dier selver tijdt begonste Herodes de
Coninck sommighe vander Gemeynte
te verdrucken:
2 Ende doodde a Jacobum / den broeder
Joannis met den sweerde.
3 Ende doe hy sach dat het den Joden wel
behaechde / nam hy voor/ oock Petrum te
vanghen / (ende het waren de daghen des
ongheseurden broots.)
4 b Den welcken oock ghevanghen heb-
bende / settede hem inde ghevanckenisse/
ende heeft hem overghegheven c vier vier-
linghen Crijchsknechten / dat sy hem be-
waerden: ende wilde hem nae het Pascha
den volcke voortbrenghen.

De Ghemeynte bidt voor Petrum.
d Of, yverich.

5 Soo werdt dan Petrus inde ghevanc-
kenisse ghehouden: ende vande Ghemeyn-
te werdt een d gheduerich gebedt tot Godt
ghedaen voor hem.
Ende als Herodes hem nu soude voort-
brenghen: dien selven nacht sliep Petrus
tusschen twee Crijchsknechten/ ghebonden
met twee ketenen: ende de Wachters voor
de deure, bewaerden den Kercker.

De Enghel verlost Petrum.
e Act 5.19. ende 16.26.
f Gr. onderbindt uwe solen.

7 Ende siet / de e Enghel des Heeren quam
daer/ende daer scheen een licht inde wooninghe/
ghe/ en hy sloech Petrum aen de zijde/ ende
weckte hem op/ segghende: Staet op haeste-
lick. En de ketenen vielen hem vande handē.
8 Ende de Enghel seyde tot hem: Omme-
gort u/ende f doet uwe schoenen aen. Ende
hy dede alsoo. Ende hy seyde tot hem:
Hangt uwen Mantel omme u / ende vol-
ghet my nae.
9 Ende hy wtgaende volchde hem na/ ende
en wiste niet dat het waerachtich was, dat
door den Enghel gheschiedde: maer meyn-
de dat hy een ghesichte sach.
10 Ende als sy door de eerste ende tweedde
wachte ghegaen waren/ so quamen sy aen
de ijseren poorte/ die totter Stadt leydt/
de welcke haer van selfs gheopent werdt.
Ende sy wtghegaen zijnde / ghinghen een
strate voort: ende terstont scheydde de En-
ghel van hem.

g Dan.6.22

11 Ende Petrus tot hemselven ghecomen
zijnde/ seyde; Nu weet ick waerachtelijck
g dat de Heere zijnen Enghel wtghesonden
heeft / ende my verlost heeft wt der handt
Herodis/ ende wt alle de verwachtinge des
Joodtschen volcks.

Actu.4.23

12 Ende als hy hem bedachte / quam hy tot
het huys Marie / des moeders Joannis/
die toegenaemt wort Marcus / h daer vele
broeders waren vergadert / en biddende.

Rhode.

13 Ende als Petrus aen de deure der
poorten gheclopt hadde / soo ghinck daer
een Dienstmaecht voor / om te luysteren/
ghenaemt Rhode.
14 Ende als sy de stemme Petri bekende/ so
en dede sy de poorte niet open van bly-
schap/ maer liep binnen/ ende bootschapte/
dat Petrus voor de poorte stondt.

† Anders/ hy zijt wtsinnich.

15 Ende sy seyden tot haer : i † Sijdy ont-
sinnich ? ende sy bleef daer by dat het also
ware. Sy seyden: Het is zijn Enghel.
16 Ende Petrus bleef cloppende: ende als sy
opghedaen hadden / saghen sy hem ende
verschrickten.

Petrus wt de Kercker verlost door den Engel/ wyckt in een ander plaetse.

17 Ende als hy hen metter handt ghewenct
hadde/dat sy swijghen souden / soo vertelde
hy hen hoe hem de Heere wt der ghevanc-
kenisse gheleydt hadde / ende seyde: Boot-
schapt dit Jacobo / ende den Broederen.
Ende hy ghinck wt/ ende k reysde nae een
ander plaetse.

k Of/ ginck in een etc.
l Gr. Petrus mochte ghewor-den zijn.

18 Ende als het nu dach werd / en was daer
gheen cleyne beroerte onder de Crijchs-
knechtē, wat l van Petro gheschiet ware.
19 Ende als Herodes hem ghesocht hadde/
ende niet en vandt/ ende de Wachters on-
dervraecht hadde/ dede hyse wech leyden.
Ende is van Judea afghegaen nae Cesa-
ream/ende heeft daer m ghewoont.

m Oft/ verkeert.

20 Ende Herodes hadde inden sin teghen
Tyrum ende Sidonem te crijghen: maer sy
quamen eendrachtelijck tot hem/ ende ghe-
creghen Blastum des Coninckx Camer-
linck op haer zijde / ende begeerden vrede/
om dat haer Landt gespijst werdt van des
Coninckx Lande.

Herodes wort levendich van de wormen ghegeten.
n Spr.11.4.

21 Ende op eenen ghesetten dach/ Herodes
de Coninckliicke n cleederen aenghedaen
hebbende/ ende op den Richtstoel sittende,
dede een reden tot hen.
22 Ende het volck riep: Dat is Gods stem-
me/ende niet eens menschen.
23 Ende terstondt sloech hem de Enghel des
Heeren/om dat hy niet Gode de eere engaf/
ende werdt vande o wormen ghegheten/
ende gaf zijnen gheest op.

o 2.Mach. 9.9.
p Esa.55.11.

24 Ende het p woordt Godts wies / ende
vermenichfuldichde.
25 Ende q Barnabas ende Saulus keerden
wederom r † van Jerusalem / als sy den
dienst volbracht hadden/ Johannem met
toename Marcus / met hen ghenomen
hebbende.

q Act.11.30.
r † Anders/ van Jerusalem nae Antiochien

Dat xiij. Capittel.

2. Paulus en Barnabas geroepen tot
de Heydenen/ 7 de bekeeringe Sergij des
Stadthouders/ 11. en verblindinge van
Elymas/ 16. de predicke Pauli/ en Bar-
nabe/ 42. der Heydenen geloove / 46. en
verworpinge der Joden/ 48 . sy geloovē
die ten leven verordent zijn.

Dienaers der Ghemeynte in Antiochia.
a Act.14.26
Paulus en Barnabas totte dienst der Heydenē verordent.
b Act.9.15. ende 22.21. Roma.1.1. Gala.1.15. ende 2.8. Ephes.3.5. 1.Tim.2.7. 2.Tim.1.11.

1 ENde daer waren inder Ghemeynte/ die
te Antiochien was / a sommighe Pro-
pheten ende Leeraers / namelick / Bar-
nabas/ ende Simeon ghenaemt Niger/ en-
de Lucius van Cyrenen / ende Manahen/
die met Herode den Viervorst opghevoedt
was/ende Saulus.
2 En doe sy den Heere dienden/ ende vaste-
den/seyde de heylighe Gheest : b Scheydet
my Barnabam ende Saulum wt tot den
wercke / daer ickse toe gheroepen hebbe.
3 c Doe dan/ als sy ghevast ende gebeden/
ende hen de handen opgheleyt hadden/lie-
ten sy se gaen.

c Act/6.6. ende 8.17. ende 9/17.

4 Dese dan/ vanden heylighen Gheest wt-
ghesonden/quamen af tot Seleuciam, ende
van daer scheepten sy af na Cypren.
5 Ende als sy te Salamine quamen, so ver-
condichden sy het woordt Gods inde Ver-
gaderinghe der Joden. Ende hadden oock
d Joannem tot eenen Dienaer.

d Act.12.25.

6 Ende als sy het Eylandt doorghereyst
waren/ tot Paphos toe/ e vonden sy eenen
Jode / die een Toovenaer en valsch Pro-
pheet was/ ghenaemt BarJesus.

e Act.8.9. ende 13.6.

7 De welcke was by Sergius Paulus/
den Stadthouder, eenē verstandigen man:

welcke ontboot Barnabam ende Saulum/
ende f sochte het woort Gods te hooren.
f Oft/ be- 8 Maer g Elymas / dat is de Toouenaer
geerde. (want alsoo wort zijnen naem ouergheset/)
g Exo.7.11. wederstondt hen / soeckende den Stadt-
houder vanden geloone af te keeren.
9 Maer Saulus (de welcke oock Paulus
genaemt was/) vuult vā dē heylige Geest/
zijne oogen op hem houdende/ seyde:
10 O ghy kint des Duyuels/ vol alles be-
drochs eñ listicheyts/ eñ vyant aller gerech
ticheydt/ sult ghy niet ophouden de rechte
weghen des Heeren te verkeeren?
11 Ende nu siet/ de hant des Heeren teghen
v/ ende ghy sult blindt wesen / ende eenen
tijt lanck de Sonne niet sien. Eñ terstondt
viel op hem donckerheydt/ ende duysternis-
se/ ende hy rontomme gaende / sochte die
hem mochten metter hant leyden.
Sergius 12 Als de Stadthouder sach dat daer ghe-
Paulus schiet was/ gheloofde hy/ verwondert zijn-
wort geloo- de in de leere des Heeren.
uich. 13 Ende Paulus / ende die met hem waren/
van Papho ghescheept zijnde / quamen tot
h Act.15.38. de stadt Perge in Pamphilia: h maer Joan
nes weeck van hen/ ende keerde weder nae
Jerusalem.
14 Ende sy van Perge voortghegaen/ qua-
i Dat is/ men te Antiochia / in den lande Pisidia/
Schole/ of/ ende op den Sabbathdach inde i Synago-
Collegie der ge ghegaen zijnde/ saten neder.
Joden. 15 Ende na het lesen der wet/ ende der Pro-
Het lesen pheten / sonden de Ouerste der Synagogen
der Wet eñ tot hen / segghende : Mannen / broeders/
Prophetē. soo eenighe troostelicke reden in uliedē is
Santi pre- tot den volcke/ so spreeckt.
dicatie. 16 Doe stondt Paulus op / ende als hy se
metter handt hadde doen swijghen / seyde:
k Exod.1.1. Ghy Israelitische mannen / ende die Godt
l Exod.13.16 vreest/ hoort toe.
m Gr. hoo- 17 De Godt deses volcks Israels / heeft
ghen k onse Vaderen wtuercoren / ende heeft dit
n Exod. 16. volck verhoocht/ als sy vreemdelingē warē
Num.14.34 inden lande Egypti/ l eñ heeftse met m wt-
Psal.99. 10. ghereckten arme daer wtgheleydt.
Ezech. 4.6. 18 n Ende verdroech hare manierē ontrent
o Jos. 14.2. den tijt van veertich Jaren inder woestijne.
p Jud.1.2. 19 Ende als hy de seuen volcken inden lan-
ende 3.9. de Chanaan verdoruen hadde/ o deylde hy
q 1.Sa.8. 5. hen der seluer landt wt met den lote.
Ozee 13.11. 20 p Ende daer na gaf hy hen Richters/ ont-
1.Sam.9.15 trent vier hondert ende vijftich Jarē lanck/
ende 10.1. tot op den Propheet Samuel.
r 1.Sa.16.13 21 q Ende daer nae begeerden sy eenen Co-
s 1.Sa.13.14 ninck / ende Godt gaf hen Saul/ den sone
Psal.89. 21. Cis/ eenen man wt den gheslachte Ben Ja-
Actu. 7.46. min/ veertich Jaren lanck.
t 2.Sa.7. 12 22 Ende als hy dien afghe set hadde/ r ver-
Psal.132. 11. weckte hy hen Dauid tot eenen Coninck/
Esai.11.1. welcken hy oock ghetuyghenisse gaf / ende
Act.2.30. seyde : s Ick hebbe ghevonden Dauid den
Rom..1. 3. sone Jesse/ eenen man na mijn herte/ die al-
2 Timo.2.8. le mijnen wille doen sal.
u mat.3.1. 23 t Van deses zaet/ heeft God na de belof-
Mar.1. 2. te Israels/ verweckt dē salichmaker Jesum/
Luc.3.3. 24 u Als Johannes eerst alle den volcke
Joan.3.21. Israel ghepredicht hadde den Doop der be-
x Gr. voor keeringhe x voor zijne toecomst.
het aēsicht 25 Ende als Joannes zijnen loop veruult
zijns in- hadde/ seyde hy: Wien meynt ghy lieden dat
ganckx. ick ben/ y ick en ben die niet : maer siet/ hy
y Joā 1.20. coemt na my z wien ic niet weerdich en ben
z Mar.3.11. zijn schoenen te ontbinden.
a Mat.10.6 26 Ghy mannen broeders / kinderen des
Actu.3.26. gheslachtes Abrahe/ ende die onder uliedē
b Joā. 16.3. Godt vreesen/ a tot v is het woordt deser
Actu. 1.17. salicheydt ghesonden.
1 Cor.2.8. 27 Want sy die te Jerusalem woonen / ende
1.Tim.1.13. hare Ouersten / b als sy desen niet en be-

kenden / hebben sy oock de stemmen der
Propheten/ die op de Sabbathen ghelesen
worden/ hem oordeelende/ veruult:
28 c Ende gheenderhande oorsaecke des c mat.26.59
doodts in hem vindende/ baden sy Pilatum Mar.15. 12.
dat hy ghedoodt werde. Luc.23.13.
29 Ende als zijt al veruult hadden/ dat van Joan.19.6.
hem ghescreuen was/ namen sy hem van-
den houte/ ende leyden hem in een graf.
30 d Maer Godt heeft hem vande dooden d mat.28.6.
opghewerckt. Mar. 16.6.
31 e De welcke is ghesien gheweest vele Luc.24.6.
daghen / van de ghene die met hem op e mar.16.14
gegaen waren van Galilea tot Jerusalem/ Joan.20.19
de welcke zijne ghetuyghen zijn tot den
volcke.
32 Eñ wy vercondigen uliedē/ dat de f Be- f Gene. 3.15.
lofte / die tot onsen vaderen ghescheedt is/ Deut.18.15.
33 Godt haren kinderen / dat is / ons ver- 2.Sa.7.12.
uult heeft/ verweckt hebbende Jesum: ghe- Psal. 132. 11.
lijck oock in den tweedden Psalm gescre-
uen staet : g Ghy zijt mijn Sone / heden g Psal.2.7.
hebbe ick v ghebaert. Hebre.1.5.
34 Ende dat hy hem alsoo vanden dooden ende 5.5.
heeft opghewerckt / dat hy niet meer sal h Esa.55.3.
wederkeeren totter graue/ heeft hy aldus i Psal.16. 10
ghesept : Ick sal v lieden de heylighe ende Act.2.37.
trouwe beloften Dauids gheuen. k 1.reg.2.10.
35 Daeromme seyt hy oock in eenen anderen Act.2.29.
Psalm: i Ghy en sult niet toe laten dat v l Luc.24.47.
Heylighe verrottinghe sie. 1. Joan.2.12.
36 k Want Dauid als hy zijnen tijdt den m rom.3.28
raedt Godts ghedient hadde/ is ontsla- ende 8.3.
pen/ ende by zijnen vaderen ghelept / ende Galat.2.16.
heeft verrottinghe ghesien. Hebre.7.19.
37 Maer dien God opghewerckt heeft/ die n Rom.10.4
en heeft geen verrottinghe ghesien.
38 So sy v lieden dan condt / ghy mannen
broeders/ l dat v vergeuinghe der sonden
vercondicht wort door desen: m eñ van al-
len daer ghy lieden niet van en condet in de
Wet Moses gherechtueerdicht worden.
39 n So wie aen desen gelooft / die wort ge-
rechtueerdicht.
40 Suo siet dan toe/ dat op uliedē niet en
come/ dat inden Propheten geseyt is:
41 o Siet ghy verachters/ ende verwondert Verachters
v lieden / ende p vergaet : want ick wercke o Abac.1. 5.
een werck in uwe dagen/ een werck dat ghy p Oft/ ver-
lieden niet ghelooven sult / als v yemandt swindt:
vertelt.
42 Ende doe q † v de Joden wtghegaen wa- q † Anders/
ren wt der Vergaderinge / baden de Heyde- sy.
nen dat sy hen den naesten Sabbath dese r Grieck/
woorden souden spreken. des tusschē
43 Ende als de Vergaderinge opghebroken Sabbaths.
was / volchden Paulum ende Barnabam
vele Joden ende Godtvruchtighe s Joden s Grieck/
ghenooten / welcke sy aenspraken / ende Aencome-
t rieden hen in de Genade Gods te blijuen. linghen.
44 Ende op den nauolghenden Sabbath/ t Act.11. 23.
quamen tesamen by na gheheel de Stadt/ ende 14.22.
om het woordt Gods te hooren. De Joden
45 Ende als de Joden de schaeren saghen/ spreken te-
werden sy vol nijts/ ende wederspraken het ghē Paulum
gene dat van Paulo gheseyt werdt/ tegen-
sprekende ende lasterende.
46 Ende Paulus ende Barnabas vrijmoe-
dicheyt gebruyckende / seyden : u Het was u Mat.10.6
noodich dat tot v lieden eerst het woordt Act.3. 26
Godts ghesproken werde : x maer na dien ende 13.26.
ghy dat verstoot/ ende oordeelt v seluen on- x Exo.32. 8.
weerdich des eewigen leuens te wesen/ siet/ Esaie 55.5
so keeren wy ons tot den Heydenen. 4 Esd.1.24.
47 Want alsoo heeft ons de Heere beuolen/ Mat. 8. 12.
seggende: y Ick hebbe v ghesett tot een licht ende 21.43.
der Heydenen / op dat ghy een salicheydt y Esa.42 6.
wordet tot het wterste der aerden. ende 49 6.
48 Ende als de Heydenen dat hoorden / Luce 2.32.
ver-

verblijdden sy hen / ende prefen het woordt
des Heeren : ende daer gheloofden soo vele
alsser ten eewigen leuen geordineert waren.
49 Ende het woordt Godts werdt door het
gheele landt wtgebreydt.
50 Maer de Joden verweckten Godtvreesende
ende eerbare vrouwen / ende de voornemste
f 1. Tim.3.11 neemste van der Stadt / f ende verweckten
ten veruolghinghe teghen Paulum ende
de Barnabam / ende wierpense wt van
hare palen.
a mat. 10.14 51 a Ende sy schudden het stof van hare
Marc. 6. 11 voeten op hen / eñ quamen tot Iconien.
Luce 9.5. 52 Ende de Discipulen werden vol vreuchden
Act.18.6 den ende heyligen Gheests.

Dat xiiij. Capittel.

2. Paulus eñ Barnabas veruolcht bij
de ongheloouige Joden / 9. vliedēn na
Lystren eñ Derben / 7. ende om de heelinge
eens Creupelen werdden sy van velen
gheacht Goden te zijn / 15. de welcke sy
ten rechten wege bringen / 19. maer het
volck door sommige aengecomen Joden
opgheroert / steenicht Paulum.

1 Ende het ghescheidde te Iconien / dat sy
in de Vergaderinghe der Joden ginghen
gen / ende so spraken / dat daer een groote
te menichte van Joden ende Griecken gheloouich
loouich werdt.
a Oft / Onghelouich. 2 Maer de Joden die a onghehoorsaem
waren / verweckten ende verbitterden de zielen
len der Heydenen tegen de Broederen.
3 So verkeerden sy dan daer langhen tijdt /
b Oft vrijelic sprekēde b vrijmoedichheyt gebruyckende in den Heere
c mat.16.20 re / c die den woorde sijner ghenaden ghetuyghenisse
Hebr. 2.4 tuyghenisse gaf / ende dede teeckenen ende
Act. 19.11 wonderheden door hare handen.
4 Ende de menichte der Stadt wert ghedeylt /
deylt / ende sommige waren met dē Joden /
sommige met den Apostelen.
5 Ende als daer een Oploop ghescheidt
was van de Heydenē ende Joden met hare
d Of / ongelijck. Ouersten / om hen d smaetheydt aen te
doen / ende te steenigen.
6 Hebben sy dat verstaen / eñ zijn geulodden
e mat. 10.23 e in de Steden Lycaonie / Lystren / Derben /
Act. 8.1. ende in het omliggende landt.
7 Eñ vercondichdē daer het Euangelium.
f Act. 3.2 8 f Ende te Lystren sat een man / onmachtich
tich in de voeten / ende was creupel / van
moeders lijue aen / soo dat hy noyt ghewandelt
delt en hadde.
9 Dese hoorde Paulum spreken: de welcke
als hy hem aensach / ende merckte dat hy
* of / gesont gheloove hadde* salich te worden /
10 Seyde met luyder stemmen: Staet op
g Esa. 35.6. recht op uwe voeten : g ende hy spranck op /
ende wandelde.
11 Ende als de scharen saghen wat Paulus
ghedaen hadde / hieuen sy hare stemme
h Act. 28.6. op / segghende in Lycaonisch : h De Goden
zijn den menschen ghelijck ghewordden / ende
tot ons neder ghecomen.
12 Ende sy noemden Barnabam Juppiter
ter / ende Paulum Mercurium / om dat
hy het woordt voerde.
Sy willen Paulo ende Barnabe offerhande doen. 13 Ende Juppiters Priester die voor hare
Stadt was / als hy ghecranste Ossen voor
de poorten gebracht hadde: wilde offeren te
samen met den scharen.
14 Maer als de Apostelen Barnabas ende
Paulus dat hoorden / scheurden sy hare
Cleederen / ende spronghen onder de scharen
ren / roepende /
i Act.10.26. 15 Ende segghende : Ghy mannen / i waer
Apoc. 19.10 om doet ghy liden dit ? wy zijn oock menschen
ende 22.9 schen den seluen lijden onderworpen / ghelijck
lijck ghy / vercondigende v lieden / dat ghy
v sondt bekeeren van dese ydele Afgoden
tot den leuendighen Godt / k die den Hemel k Gen.1.1
ende de Aerde / ende de Zee ghemaeckt Psal.33. 6.
heeft / ende al wat daer in is. ende 124 8.
16 Die in voorleden tijden alle de Heydenen ende 146. 6.
l heeft laten in wandelen in hare wegen. Acto.17.24.
17 m Hoewel hy hemseluen niet onbetuyght Apo.14.7
ghelaten heeft / ons goet doende / ende ons l Psal. 81.13
reghen vanden Hemel / eñ vruchtbare tijden m dat is /
geuende / ende o † onse herten veruullende na haer
met spijse ende vrolickheydt. goetdunckē
18 Eñ dit segghende en conden sy de scharen leuen.
nauwe stillen dat sy hen niet en offerden. n Rom. 1.19
19 Ende daer quamen de Joden van Antiochien o † anderen /
tiochien ende Iconien / ende ouerreden de nwe.
scharen / ende p steenichden Paulum / ende Paulus ghesteenicht.
sleypten hem ter Stadt wt / meynende dat steenicht.
hy doodt was. p 2 Cor.11.25
20 Maer als hem de Discipulen omringt
hadden / stont hy op / ende ginck in de stadt:
ende des anderen daechs ghinck hy met
Barnaba wt / na Derben.
21 Ende als sy dier Stadt het Euangelium
lium ghepredickt / ende vele geleert hadden /
keerden sy weder na Lystren / ende Iconien /
ende Antiochien /
22 Versterckende de zielen der Discipulen / Gheloove
q ende hen vermanende in den gheloove te Verdruckinghe.
volherden / eñ seggende : r dat wy door veel kinghe.
verdruckinghen moeten in het Coninckrijcke q Act.11. 23.
rijcke Gods ingaen. ende 13.43
23 Ende als sy in de Ghemeynten hadden r Luce 24.26
Ouderlinghen gecoren / ende ghebeden met 2. Tim. 3.12
vasten / beuolen sy se den Heere in welcken
f sy geloofden. f griecx / gelooft hadde
24 Ende Pisidiam doorreysende / quamen
sy in Pamphilien.
25 Ende als sy te Perghen het woordt ghesproken
sproken hadden / quamen sy af na Attalien.
26 Ende van daer scheepten sy af t na Antiochien t Acto.13.1.
tiochien / van waer sy der Ghenaden Gods
beuolen waren tot den wercke dat sy volbracht
bracht hadden.
27 Als sy daer ghecomen waren / eñ de ghemeynte
meynte vergadert hadden / vercondichden
sy wat Godt al met hen ghedaen hadde /
ende dat hy den Heydenen de deure des geloofs
loofs gheopent hadde.
28 Ende sy verkeerden daer langhe tijdt met
de Discipulen.

Dat xv. Capittel.

4. Vereeninghe van den twist ouer de
Besnijdinge / 22. ghesonden tot de Ghemeynten
meynten der Heydenen / 37. de scheydinghe
ghe Pauli ende Barnabe / om Joannes
Marcus wille.

1 Ende sommighe afcomende van Judea /
dea / leerden de Broederen / segghende :
Ten zij dat ghy besneden wordt v nae Misuerstande der
Moses Wet / so en condt ghy niet c salich stande der
worden. Besnijdinghe.
2 Doe daer nu d Oproer gecomen was / ende
gheen cleyne twistinghe Paulo ende Barnabe a Galat.5.2
nabe teghen hen / ordineerden sy d dat b Deut.17.10
Paulus ende Barnabas / ende sommighe c Griecx / behouden.
andere van hen souden op reysen nae Jerusalem houden.
salem tot de Apostelen ende Ouderlingen / d Gala.2.1
om deser vragen wille.
3 Sy dan van der Ghemeynte geleydt
zijnde reysden door Phenicien ende Samarien
rien / vertellende de bekeeringhe der Heydenen
denen / eñ maeckten groote blijschap allen
den Broederen.
4 Ende als sy te Jerusalem quamen / werden
den sy van der Ghemeynte ontfanghen / eñ
van de Apostelen : eñ van de Ouderlingen:
ende sy vercondichden alles wat Godt met
hen gedaen hadde.

5 Ende daer stonden op sommighe van der
secte der Phariseen / die gheloouich gewor-
den waren segghende: Men moetse besnij-
den en gebieden de Wet Mosis te houden
6 En de Apostelen en Ouderlinghen quamen
e Ghelet dit tesamen/om op e dese sake te mercken.
woort te 7 Ende als daer nu groote twistinghe was/
sien. soo stondt Petrus op / ende seyde tot hen: f
f Act. 10.20 Ghy mannen broeders/ ghy weet dat Godt
ende 11.12. ouer langhe daghen onder ons / my ver-
coren heeft / dat de Heydenen door mynen
mont het woort des Euangeliums hooren/
ende ghelooven souden.
g 1 Par. 28.9 8 Ende God de g kender der herten h ghe-
ende 29.17. tuyghde ouer hen / gheuende hen den Heyli-
1 Sam. 16.7. ghen Gheest/ gelijck als oock ons.
Psalm. 7.10 9 i Ende en maeckte gheen onderscheydt
Ierem. 11.20 tusschen hen en ons/ als k hy hare herten
ende 17.10. gereynicht hadde door den gheloove.
ende 20.12. 10 Wat versoeckt ghy lieden nu Godt / l om
h Act. 10.28 den Discipulen een iock op den hals te leg-
ende 19.6. ghen/dwelck noch onse Vaders/noch wy en
i Act. 11.17. hebben connen dragen?
k Act. 10.43 11 Maer wy gelooven door de genade des
l Mat. 23.3 Heeren Iesu salich te worden / ghelycker-
m Eph. 2.5.8 wys sy oock doen.
Tit. 3.4 12 Soo sweech de gheheele menichte stil /
ende hoorden Barnabam ende Paulum
vertellen hoe groote teeckenen ende won-
derheden God door hen ghedaen hadde on-
der de Heydenen.
13 Ende als sy swegen / antwoorde Iaco-
bus / segghende: Ghy mannen Broeders/
hoort my:
14 Simeon heeft vertelt hoe Godt eerst de
Heydenen heeft besocht / om synen Name
een volck aen te nemen wt den Heydenen.
15 Ende hier mede comen de woorden der
Propheten ouer een/ gelijc geschreuen is:
Prophecie 16 n Daer na sal ick weder keeren / ende sal
van de sa- weder op timmeren den Tabernakel Da-
licheyt der uids die veruallen is / en syn veruallinghe
Heydenen. sal ick weder op timmeren/ende sal hem we-
n Amos 9. der op richten:
11. 17 Op dat de ouergebleuen menschen o den
o Of nae Heere soecken / ende alle de Heydenen ouer
den Heere welcken mynen Naem aengheroepen is/
vraghen. spreeckt de Heere/ die dit al doet.
18 Gode zyn alle wercken van der ewwic-
heyt aen bekent.
19 Daerom oordeele ick / datmen den genen
die van den Heydenen tot Godt bekeeren/
niet ontrust maken en sal:
20 Maer datmen hen behoort te schrijuen/
p Exo. 20.3 dat sy hen onthouden van de p besmettin-
q 1 Tess. 4.3 gen der Afgoden / q en van Hoererije / ende
r Gene. 9.4 van versticken/ r ende van bloede.
Leuit. 17.14 21 Want Moses heeft van ouden tyden
De Wet aen (in allen steden die hem prediken/ ende
Mosis wordt op alle Sabbathen in de Vergade-
werdt op ringhe ghelesen.
alle Sabba- 22 Doe dochte het den Apostelen ende den
then ghe- Ouderlinghen met gheheel de Vergaderin-
lesen. ghe goet/ sommighe mannen wt hen te ver-
kiesen / ende met Paulo en Barnaba te sen-
den na Antiochien/ namelick / Iudam/met
den toenaem Barsabas / ende Silam /
welcke mannen Voorganghers waren on-
der den Broederen: ende door hen aldus te
schrijuen:
De Sendt- 23 Wy Apostelen/ ende Ouderlinghen/ende
brief der Broederen wenschen den Broederen wt de
Apostelen. Heydenen in Antiochien/ende Syrien/ende
Cilicien/ salicheydt.
s Galat. 2.4 24 Om dat wy ghehoort hebben/ s dat som-
mighe die van ons wtghegaen zyn / u lie-
den met woorden verstoort hebben / ende
uwe zielen wanckelende ghemaeckt / seg-
ghende dat ghy moest besneden worden/
ende de Wet houden / welcken wy dat niet
beuolen hebben.
25 Daerom heeftet ons eendrachtelick ver-
gadert/ goet ghedocht / mannen wt te kie-
sen/ende tot u lieden te senden met onsen lie-
uen Barnaba ende Paulo.
26 Welcke menschen t hare zielen ouergue- t Acto. 13.50
gheuen hebben voor den Name ons Heeren ende 14.19.
Iesu Christi.
27 Soo hebben wy dan ghesonden Iudam
en de Silam / welcke u lieden oock dit selue
met woorden verkondighen sullen.
28 Want het heeft den Heylighen Gheest
ende ons goet ghedocht / u lieden gheenen
last meer op te legghen/ dan dese nootsake-
licke dinghen:
29 Namelick/dat ghy u onthoudt/ u van den u Exo. 20.3.
Afgoden offer/ ende x van bloede / ende Zacha. 9.7.
van versticken / p ende van hoererie : van x Gen. 9.4.
welcken soo ghy u lieden onthoudt, so doet Leuit. 17.14
ghy wel/ Vaert wel. p 1 Thes. 4.3
30 Dese dan wech ghelaten zynde/quamen
te Antiochien: ende als sy de menichte ver-
gadert hadden/ gauen sy den Brief ouer.
31 Ende als sy dien gelesen hadden/ verblijd-
den sy hen van der vertroostinghe.
32 Ende Iudas ende Silas / die oock selue
Propheten waren/ vermaenden de broederen
met vele woorden/ende versterckten se.
33 En als sy daer eenen tyt lanck ghe weest
hadden/ werden sy met vreden van de broe-
deren henen ghelaten tot den Apostelen.
34 Maer het docht Sila goet, daer te blyuen.
35 Ende Paulus ende Barnabas woonden
te Antiochien / leerende ende verkondigen-
de met vele andere het woort des Heeren.
36 Ende na sommighe daghen seyde Paulus
tot Barnabam: Laet ons nu wederkeeren
en onse broeders in alle Steden besoecken/
daer wy het woort des Heeren verkondicht
hebben, hoe sy hen hebben.
37 Ende Barnabas riedt/ dat sy Ioannem/ z Colo. 4.10
toegenaemt z Marcus/ mede nemen souden. 2 Tim. 4.11.
38 Maer Paulus achtede niet recht te zy- Philem. 24.
ne / dat sy dien met hen nemen souden/
a die van Pamphilia aen / van hen afghe- a Acto. 13.13
weken was/ende met hen niet en was ghe-
gaen tot dien wercke.
39 So is dan onder hen een verbitteringhe
geworden / also dat de een van den anderen
afweeck : ende dat Barnabas Marcum
met hem nemende, na Cyprum scheepte.
40 Ende Paulus nam tot hem Sylam/ ende
reysde henen / der ghenaden Gods van den
Broederen beuolen.
41 Ende hy doorwandelde Syriam ende Ci-
liciam/ de Gemeynten versterckende.

Dat xvj. Capittel.

1. Paulus Thimotheum besneden heb-
bende/ neemt en met hem/ 6. Sy worden
door den gheest verhindert te prediken
in deen landt/ 9. Ende geroepen in een
ander/ 14. De bekeeringhe Lydie/ 16.
Paulus en Sylas ghevanghen om der
Waersegghersen / troosten henseluen in
God/ 27. Bekeeren den Stockwaerder/
35. Ende als Romeynen worden sy los.

1 Ende hy quam tot Derben ende Ly-
stram: Ende siet/daer was een Discipel/ a Rom. 16.21
met name Timotheus / eener ghelooui- Philip. 2.19
ger Ioodtscher Vrouwen Sone/ ende eens 1. Thess. 3.2.
Griecschen Vaders : b Acto. 6.3.
2 b c Welcken goet ghetuyghenisse ghe- c Of, welcke
gheuen werd van den broederen te Lystren betuyght
ende Iconien. werde.
3 Desen wilde Paulus hebben met hem
te reysen: ende nam hem aen/ ende besneedt
hem/

hem / b om der Joden wille / die in die
b 1 Cor. 9.20 Galat. 2.4
plaetse waren: want sy wisten alle / dat syn
Vader een Griecx was.
4 Ende sy de Steden doorreysende / gauen
* Act. 15.20
hen te houden de ordeninghen / * die van
den Apostelen ende Ouderlinghen te Jeru-
salem geordineert waren.
5 So werden dan de Gemeynten versterckt
in den gheloone / ende werden alle daghe
ouervloediger in ghetale.
Paulus wordt van den Gheest verhindert / in Asia te prediken.
6 Ende als sy het landt van Phrygia ende
Galilea doorreyst hadden / ende door den
heylighen Gheest † verhindert werden / het
woordt in Asia te spreken:
† Of/ verboden.
7 Als sy in Mysiam gecomen waren / ver-
sochten sy door Bithiniam te reysen: eñ de
Gheest liet hen dat niet toe.
c 2 Cor. 2.12
8 c Maer doe sy Mysiam doorghegaen
waren / quamen sy af tot Troas.
Paulus wordt door een gesichte geroepen in Macedoniam.
9 Ende van Paulo werdt in der nacht een
ghesichte ghesien / te weten: Daer was een
Macedonisch man staende / ende hem bid-
dende ende seggende: Coemt ouer in Ma-
cedonien / ende coemt ons te hulpe.
10 Als hy dan dit ghesichte ghesien hadde
sochten wy terstondt te reysen na Macedo-
niam / versekert zijnde / dat ons de Heere ge-
roepen hadde / om het Euangelium te pre-
diken.
11 So scheepten wy dan van Troas af / eñ
quamen rechts loops na Samothracen:
ende des anderen daechs tot Neapolis.
12 Ende van daer tot Philippis / welck is
de Eerste Stadt des deels Macedonie. eñ
is een vrije Stadt. Ende wy verkeerden in
die Stadt sommige daghen.
13 Ende op den Sabbathdach ghinghen
wy wt buyten der Poorte / aen eenen wa-
terstroom / daermen ghewoon was te bid-
den: ende als wy gheseten waren / spraken
wy met den Vrouwen / die daer tsamen
ghecomen waren.
Lydia
14 Ende een Vrouwe met namen Lydia /
een purpur vercoopster / van der Stadt
Thyatiren / Godtvreesende / hoorde ons /
wiens herte de Heere opende / dat sy aen-
merckte wat van Paulo gheseydt werdt.
15 Ende als sy ghedoopt was / ende haer
huys, badt sy ons / segghende: So ghy my
f Of/ gelooeuich.
gheacht hebt den Heere f ghetrouwe te zy-
ne / so coemt in myn huys / eñ blijft: g En-
g Gene. 19.2 Jud. 19.21. Luce 24.28. Heb. 13.2.
de sy dwanck ons.
16 Ende het geschiede / als wy tot het ghe-
bedt ginghen / dat een Dienstmaecht ons
ontmoettede / die eenen h waerségghenden
h 1 Sam. 28.7
Geest hadde / ende haren Heeren i groot ge-
i Act. 19.24.
win aenbrachte met waerseggen.
17 Dese volchde Paulum ende ons na / ende
riep / segghende: Dese menschen zijn Die-
naers des Hoochsten Gods / de welcke
k † Anders/ ons.
k † vlieden dē wech der salicheyt vercondigen.
Paulus drijft den waerségghenden Gheest wt.
18 Ende dit dede sy vele daghen: Maer het
verdroot Paulum / eñ hy keerde hem / ende
seyde tot den Gheest: Jck ghebiede v inden
Name Jesu Christi / dat ghy van haer wt
vaert. l Ende hy voer wt ter seluer vren.
l Mar. 16.17.
19 Ende doe hare Heeren sagen / dat de hope
m 2. Cor. 6.5
haers gewins wt ghevaren was / m namen
sy Paulum ende Silam / ende trockense op
de Marckt / voor de Ouersten.
20 Ende sy brachtense voor den Hooftman-
nen / segghende: n Dese menschen beroeren
n Acto. 17.6
onse Stadt / ende zijn Joden.
Paulus eñ Sylas werden ghegheesselt.
21 Ende vercondighen zeden die ons niet
gheoorloeft en zijn aen te nemen / noch te
doen / dewijle wy Romeynen zijn.
22 Ende de Schare viel mede teghen hen / eñ
de Hooftmannen hare cleederen ghescheurt
o 1 Cor. 11.25 1 Thessa. 2.2
hebbende, beuolen se te o geesselen.
23 Ende als sy hen vele slaghen p ghegheuen hadden / so worpen syse in de ghevanc-
p Griecx/ opgeleyt.
kenisse / ende beuolen den Stockwaerder
dat hyse neerstelick bewaren soude.
24 De welcke sulck een ghebot aenghenomen
hebbende. worp syse in dē binnensten kercker /
eñ sloot hare voeten vast inden Stock.
25 Ende ter middernacht q baden Paulus
q Acto. 4.3
eñ Silas, eñ loefden God met sanghe. ende
de ghevanghenen hoorden se.
r Gr. ghebondene.
26 Ende daer quam snellijck een groote
Aerdtbeuinghe so dat de fondamenten des
Kerckers beweecht werden / ende s terstont
s Acto. 5.19. ende 12.7.
werden alle de deuren opghedaen.
27 Als dan de Stocwaerder wt den slaep
ontspranck / ende sach de Deuren des
Kerckers opghedaen / track hy syn sweert
wt / ende soude hemseluen ghedoot hebben /
meynende dat de ghevanghene wt ghelo-
pen waren.
28 Maer Paulus riep met luyder stemmen /
seggende: Doet v seluen gheen quaet / want
wy zijn alle hier.
29 Doe eyschte hy licht / ende spranck in / eñ
was beuende / ende viel Paulo eñ Sile ten
De Stockwaerder ghelooft in Christum / met geheel syn huysghesin.
voeten.
30 Ende leydese wt / eñ seyde: Lieue Heeren /
t wat moet ick doen: dat ic salich worde?
31 Ende sy seyden: u Gheloouft in den Heere
Jesum Christum / ende ghy sult salich wor-
den / ende v huys.
32 Ende sy spraken hem het woort des Hee-
t Luce 3.10. Acto 2.37. ende 9.6.
ren / eñ allen die in synen huyse waren.
33 Ende hy namse tot hem te dier seluer
vren des nachts / ende wiesch hen de stra-
u Joã. 3.16. 36. ende 6.47 1 Joan. 5.10
men af / ende werdt ghedoopt / ende alle de
syne terstondt.
34 Ende hy leydese in syn huys / ende x sette
x Luce 5.29. ende 19.6
hen de Tafel voor / ende verheuchde hem /
dat hy met gheheel zijnen huyse aen Godt
gheloouich ghewordén was.
35 Als het nu dach ghewordén was / sonden
de Hooftmannen y Stadtdienaers / seg-
y Griecx/ Roedendraghers.
ghende: Laet die menschen los.
36 Ende de Stockwaerder vercondichde
dese woorden Paulo, segghende: De Hooft-
mannen hebben ghesonden / dat ghy lieden
soudt los worden: soo gaet dan nu wt / ende
gaet in vrede.
37 Maer Paulus seyde tot hen: Sy hebben
Paulus eñ Romeyn.
ons die wy Romeynen zijn / onueroordeelt
openbaerlick ghegeesselt / ende in den Kerc-
ker geworpen / eñ worpense ons nu heyme-
lick wt? Neen also niet / maer laetse selue
comen / ende ons wt leyden.
38 De Stadtdienaers bootschapten dese
woorden dē Hooftmannen: eñ sy vreesden /
hoorende dat sy Romeynen waren.
39 Ende quamen / eñ baden hen te vreden te
zijn ende leyddense wt / ende z † begeerden
z † Anders/ baden hen.
dat sy wt der Stadt gaen souden.
40 Ende weghegaen zijnde / wt den Kerc-
Mat. 8.26.
ker. ginghen sy in tot Lydiam. Ende doe sy
de Broeders ghesien hadden / troosteden
syse / ende ghinghen wt.

Dat xvij. Capittel.

4. In Thessalonica worden sy ontfan-
gen van sommigen / ende verworpen van
sommighen / 11. De vrericheyt der Be-
reensen in de Schrift / 16. De handelinge
Pauli te Athenen / 34. Ende de vrucht
daer van.

Paulus vercondicht Jesum in Thessalonica.
1 Ende doe sy door Amphipolim / ende
Appolloniam ghetogen waren / quamen
sy tot Thessalonica / daer een Synago-
ghe der Joden was.
2 Ende Paulus ginck na zijner ghewoon-
heyt

hept tot hen in/ende handelde met hen drp
Sabbathen lanck wt de Schriften:
a Luc.24.46 3 Openende ende voorlegghende/a dat Chri-
Mat.16.21. stus lyden moeste/ ende opstaen van den doo-
Psal.22.7. den/ ende dat dese Christus sy/ dien ick/ seyde
hy/ v lieden verconddighe.
b Act.28.24 4 b Ende sommige van hen gheloofden / ende
c Gr. toege werden Paulo ende Sile c toegevoecht/ende
lot. ooch een groote menichte van Godvreesen-
de Griecken/ende van de voornemste vrou-
wen niet weynich.
De onghe- 5 Maer de Joden die onghehoorsaem wa-
hoorige Jo ren door nydichept beweecht zynde/ namen
den willen tot hen sommighe boose mannen wt de
Paulum Marcktboeven / ende maeckten dat het
dooden. volck te hoope liep / ende stelden de Stadt
in oproer: ende Jasonis huys aenvallende/
sochten se te brenghen onder het volc.
Jason wort 6 Ende als sy se niet en vonden/ trocken sy Ja-
beschul- son/ ende sommighe broederen/ tot de Overste
dicht/dat der stat/roepende: d Dese zyn de ghene/ die
hy Paulum de Wereldt beroert hebben / ende zyn hier
gheher- ghecomen.
berecht 7 Welcke Jason ontfangen heeft:ende dese
heeft. doen alle teghen des Keysers ordinancien/
d Act.16.20 e segghende / dat daer een ander Coninck
e Luce 23.2. is, namelick/Jesus.
Joan.19.12 8 Ende sy beroerden het volck / ende de
Oversten der Stadt/die dit hoorden.
9 Maer als hen van Jason ende den ande-
ren ghenoech ghedaen was/lieten sy se gaen.
10 Ende de broederen sonden terstondt des
nachts Paulum ende Silam na Berreen: ende
als sy daer ghecomen waren / gingen sy inde
Vergaderinghe der Joden.
11 Ende dese waren edelder/dan die te Thes-
salonica waren ende ontfinghen het woordt
f Esa.34.16 met alle ghewillicheyt / f ondersoeckende
Luce 16.29. dagheliex de Schriften/ of die also g hadden
Joan.5.39. 12 So geloofdender dan vele wt hen / ende
g Grieckx/ van eerlicke Griecksche Vrouwen ende
hadden/ Mannen niet weynich.
13 Maer als de Joden van Thessalonica
ghewaer werden / dat het woordt Godts
ooch te Berreen van Paulo vercondicht
wert/soo quamen sy daer ooch / ende h be-
roerden het volck.
14 Ende doe sonden de Broeders Paulum ter-
stont wt / dat hy ghinghe/ als na de Zee:
maer Silas ende Timotheus bleven daer.
15 Ende die Paulum gheleydden/ brachten
hem tot Athenen toe:ende bevel ontfanghen
hebbende aen Silam ende Timotheum/
dat sy op het haestichste tot hem comen
i Act.18.5. souden/ i reysden sy wech.
16 Ende dewyle Paulus te Athenen ver-
k Oft/ ver- wachte / wert zynen Gheest in hem k ont-
bittert. steken/siende dat die Stadt den Afgoden
onderworpen was.
Paulus ver 17 Soo handelde hy dan inde Synagoghe
condicht met de Joden/ ende met de Godvruchtighe
Christum te ende alle daghe op de Marckt/met de ghe-
Athenen. ne die hem aen quamen.
18 Ende sommige Epicureische ende Stoische
Philosophen streden tegen hem : ende som-
l Oft/ bewse mighe seyden: Wat wil dese l clappaert seg-
laer/oft ghen : Andere seyden: Hy schynt te zyn een
woordt- vercondigher van vreemde Goden:om dat
saeyer. hy hen Jesum / ende die opstandinghe ver-
condichde.
19 Ende sy namen hem/ende leydden hem op
de Richters plaetse/ segghende: Meughen
wy niet weten wat dit voor een nieuwe lee
m Of dien- re sy/die van v ghesproken wordt.
den nergens 20 Want ghy brengt wat vreemts in
toe oft / en onse ooren : Soo willen wy nu weten wat
hadden met dit zyn wil.
ghens toe 21 (Alle de Atheners ende Wtlanders die
plaets. daer verkeerden/ m leyden nerghens op toe/
van om wat nieuws te segghen/oft te hooren.)
22 Ende Paulus staende midden inde Rich-
ters plaetse/ seyde : Ghy Athenische man-
nen / ick sie dat ghy in allen als de Godts-
dienstichste zyt.
23 Want voorby gaende/ ende aenschouwen-
de uwe Godtsdiensten/ vant ick ooch eenen
Altaer in welcken ghescreven was : Den
onbekenden Gode. Desen dan/ dien ghy lie-
den onwetende dient/ vercondighe ick v.
24 n De Godt die de wereldt ghemaeckt heeft Gode.
ende al wat daer in is / dese want hy een n Gen.21.
Heere is des Hemels ende der Aerden/ Psalm.33.6
o woont niet in Tempels met handen ghe- ende 24.8.
maeckt. ende 146.6.
25 Wordt ooch niet gheener menschen han- 2.Par.6.30.
den ghedient / als oft hy eenich dinck be- Esai.66.1.
hoefde : want hy selve gheeft p † allen het Act.14.14.
leven/ende adem/ q ende alle dinck: Apoc.14.7.
26 Ende heeft van eenen bloede / alle ghe- o Act.7.48.
slachten der menschen ghemaeckt / op den p † Anders
gantschen r Aertbodem te woonen / ghedeter- allenthalve
mineert hebbende sekere s ghelegentheden q Gene.2.7.
der tyden ende eynden haerder wooninghe r Grieck/
die hy ghesett heeft: aensichte
27 Op dat sy den Heere soecken souden/ oft der Aerde.
sy hem doch ghevoelen/ ende vinden moch- s Deut.32.8
ten / hoe wel hy niet verre en is van eenen
yeghelick en onder ons.
28 Want in hem leven ende sweven / ende
zyn wy/ gelijck ooch sommige t Poeten on- t Aratus.
der v ghesept hebben : Want wy zyn ooch
zyn gheslachte.
29 u Wy dan/ die Gods gheslachte zyn/en u Esa.40.18
moeten niet meynen dat de Godtheydt den
goude/ oft silvere / oft steene / door men-
schen conste/ ende bedenckinghe ghesneden
ghelyck sy.
30 x Ende dese tyden der onwetenheyden/ heeft x Luc.24.47
God overgesien/ ende vercondicht nu allen
menschen alomme, dat sy hen bekeeren. bekeeringe.
31 y Om dat hy eenen dach ghesett heeft/op y Act.10.42
welcken hy den Aertboden sal z rechtveer- z Grieck/ in
delick richten / a door den man / dien hy rechtveer-
bescheyden heeft/ eenen yegheliicken b het dicheyt.
gheloove ghevende dewyle hy hem van den a Grieck/ in
dooden opghewecht heeft. b Oft/ be-
32 Als sy van de opstandinghe der dooden tuyghende/
hoorden/sommighe hielden daer haren spot verclarende
mede: sommighe seyden: Wy sullen v weder gheloofwe-
hier van hooren. saemlick.
33 Ende also ghinck Paulus midden van
hen wt.
34 Ende sommighe mannen hinghen hem
aen / ende gheloofden : onder welcke was
ooch Dionisius c Areopagita / ende een c Oft/ een
vrouwe met name Damaris / ende ander Raetsheere.
met hen.

Dat xviij. Capittel.

2. Paulus te Corinthen woonende/ ende met zyne handen werckende / 5. vercondicht den Joden/ dat Jesus is Christus/ het welck sommige geloovden/ ende sommige niet/19. van daer coemt hy te Ephesen/22. daer na te Cesarien ende Antiochien/ 24. ende Apollos arbeyt te Ephesen voorspoedelick in het werck des Heeren.

1 DAer na scheydde Paulus van Athenen/ Paulus ver-
ende quam tot Corinthen. bevet met
2 Ende vant eenen Jode / met namen Priscilla ende
a Aquilam/ghebooren in Ponto/ende onlancx Aquila ende
wt Italien ghecomen / met Priscilla zyner predict
wyve/ (daeromme dat Claudius gheboden Christum.
hadde/ dat alle de Joden wt Romen gaen a Rom.16.3
souden/) ende ginck tot hen. 2.Tim.4.19
3 Ende om dat hy van den selven hant-
wercke was/ bleef hy by hen/ ende arbeyd-
de / (want sy waren Tabernakelmakers
van hare hant wercke.)

Ende

4 Ende hy handelde op alle Sabbathen
inde Synagoghe / ende vermaende beyde
Joden ende Griecken.
b Act.17.15.
5 b Ende als Silas ende Timotheus van
Macedonia ghecomen waer / wert Paulus
* benaut door den Gheest / betuygende den
Joden dat Jesus / Christus is.
* Of / ghedronghen door den Gheest / den Joden te betuyghen Jesum / etc.
6 Ende als sy hem wederstonden / ende las-
terden / c schudde hy zyne cleederen / ende
seyde tot hẽ: Uwe bloet sy op uwe hooft: ick
ben reyn / ende gae van nu voort tot de Hey-
denen.
c mat.10.14 Act.13.51.
7 Ende van daer ghegaen zynde / quam hy
in het huys van eenen ghenaemt Justus /
die Godtvruchtich was / ende zyn huys
was naest der Synagoge.
d 1.Cor.1.14
8 d Ende Crispus de Overste van der Sy-
nagoge / geloofde in den Heere / met gheheel
zynen huyse / ende vele vanden Corinthen
hem hoorende / gheloofden / ende werden
ghedoopt.
e Act.23.11.
9 e Ende de Heere seyde tot Paulum in een
ghesicht e by der nacht : Vreest niet / maer
spreeckt / ende swijcht niet:
10 Want ick ben met v / ende niemant en sal
v aencomen om quaet te doen : want ick
hebbe veel volcx in dese Stadt.
11 Eñ hy sat daer een Jaer / ende ses maen-
den / leerde onder hen het woort Gods.
12 Maer als Gallio Stadthouder van
Achaya was / stonden de Joden eendrach-
telijck teghen Paulum op / ende brachten
hem voor den Richtstoel /
Paulus beschuldicht voor Gallio.
13 Segghende : Dese raedt den menschen
Godt te dienen teghen de Wet.
14 Eñ als Paulus zynen mont soude open
doen / seyde Gallio tot den Joden : f Waer
daer eenich ongherijck oft quaet feyt ghe-
daen / O Joden / soo ware het doch reden
dat ick v lieden g hoorde.
f Act.25.11.
g Griecx / verdroege.
15 Maer indien daer h twist is van uwe
reden oft namen / ofte Wet / soo siet ghi selve
toe: want ick en wil daer over gheen Rich-
ter zyn.
h Griecx / vraghe.
16 Eñ hy dreesse wech van den Richtstoel.
17 Doe namẽ alle de Griecken / Sosthenem /
den Oversten der Synagoghe / eñ sloeghen
hem voor den Richtstoel : ende Gallio en
hadde daer gheen achte op.
Sosthenes voor den richterstoel gheslagen.
18 Ende als Paulus daer noch vele daghen
ghebleven hadde / nam hy oorlof aen de
broederen / ende scheepte wech nae Sy-
rien / ende Priscilla ende Aquila met hem /
als hy i zyn hooft te Cenchreen gheschoren
hadde: want hy hadde een belofte ghedaen.
i Num.6.9. Act.21.23.
19 Ende hy quam te Ephesen / ende verliet se
daer: maer hy ginck inde Vergaderinghe /
ende handelde met de Joden.
20 Ende als sy hem baden dat hy daer lan-
gher blijven soude / en bewillichde hyt niet.
21 Maer nam oorlof aen hen / segghende:
Ick moet voor alle dinck / de toecomende
Feeste te Jerusalem houden : maer ick sal
wederom keeren tot v lieden / k so het Godt
wil. Ende schiet van Epheso.
k 1.Cor.6.19. Hebr.6.3. Jacob.4.15.
22 Ende als hy was af ghecomen te Cesa-
reen / eñ opgegaen was te Jerusalem / ende
de Ghemeynte ghegroet hadde / is hy af
ghecomen tot Antiochien.
23 Ende als hy daer wat tyts gheweest had-
de / ginck hy wech / ende doorginck ordent-
lijck het Galateesche landt / ende Phrigiam /
versterckende alle de Discipulen.
24 Ende te Ephesen quam een Jode ghe-
naemt l Apollos / gheboren van Alexan-
drія / een welsprekende man / ende machtich
in de Schriften.
Apollos leert Christum.
l 1.Cor.1.12.
25 Dese was inden wech des Heeren onder-
wesen: eñ yverich zynde van Geeste / sprack
eñ leerde neerstelick van den Heere / alleen-
lick wetende den Doop Joannis.
26 Ende begonst vrymoedelick te spreken in
de Synagoge: ende als hem m Aquila ende m Rom.16.3
Priscilla ghehoort hadden / namen sy hem
aen / ende leyden hem den wech Godts be-
scheydelicker wt.
27 Ende als hy wilde nae Achaiam gaen /
n † vermaenden de Broeders / ende schrevẽ n † Anders werden de broeders daer tot vermaent / etc.
tot de Discipulen / dat sy hem aennemen
souden.
28 De welcke daer ghecomen zynde / was
seer o profijtelick den ghenen die gheloost o 1.Cor.3.6.
haddẽ door de genade: wãt hy overwan de
Joden sterckelijck int openbare / bewijsende
metter Schrift / dat Jesus sy Christus.

Dat xix. Capittel.

1. Paulus coemt weder te Ephesen / 6. bevestight het Evangelium met teecken 13. de Besweerders wordẽ vã dẽ Duyvel besprongen / 19. de boecken van ydele consten verbrandt / 24. ende grooten oproer gemaeckt door Demetrium / om der grooter Dianen wille.

1 Ende het gheschiedde terwijle a Apol- a 1 Cor.1.12
los te Corinthen was / dat Paulus de Paulus
overlanden doorreyst hebbende / te leert te E-
Ephesen quam : ende daer sommighe Dis- phesen.
cipulen ghevonden hebbende /
2 Seyde hy tot hen: Hebt ghy dẽ heylighen
Geest ontfanghen nae dat ghy gelooft hebt
Sy seyden tot hem: Wy en hebbẽ selfs niet
ghehoort / oft daer een heylighe Gheest sy.
3 Ende hy seyde hen : Waer in zijt ghy lie-
den b ghedoopt? Sy seyden: In den Doo- b Doopen voorleeren / ende Doop voor leere: als
pe Joannis.
4 Doe seyde Paulus : c Joannes d doopte
den Doop der bekeeringhe / segghende den
volcke / dat sy ghelooven souden inden ghe-
nen die nae hem comen soude / dat is / in Je- Math.21.
sum Christum. Mar.11.30.
5 Ende als sy dit hoorden / werden sy ghe- Luce 20.4.
doopt inden Name des Heeren Jesu. Act.13.24.
6 e Ende als Paulus hen de handt opghe- ende 18.25.
leyt hadde / quam de heylighe Gheest op ende 19.4.
hen / ende sy spraken met tonghen / ende c Mat.3.11.
prophetеerden. Marc.1.8.
7 Sy waren alle ontrent twaelf mannen. Luce 3.16.
8 Ende hy ginck inde Synagoghe / ende Joan.1.26.
handelde vrymoedichlick dry maendẽ lanc / Act.1.5.
leerende ende vermanende vanden Coninc- ende 11.16.
rijcke Godts. d Marc.1.4.
9 f Maer als sommighe verhart werden / e Act.8.16.
ende gheen ghehoor gheven en wilden / quaet ende 11.15.
sprekende van den weghe des Heeren voor f 2.tim.1.15.
de menichte / Paulus van hen afwijcken-
de / versamelde de Discipulen af / daghelicx
leerende in eens heeren Schole.
10 Ende dit gheschiedde twee Jaren lanck /
soo dat g alle die in Asia woonden / het g Act.20.18
woordt des Heeren hoorden / beyde Joden
ende Griecken.
11 h Ende Godt dede ongewoone crachten h mar 16.20
door de handen Pauli / Act.14.3.
12 Soo dat oock sweetdoecken ende gorde-
len van zynen lijve ghedraghen werden op
de crancke / ende de cranckheden van hen
verginghen / ende de onreyne Gheesten van
hen wt voeren.
13 Ende sommige wt den Joden ommeloo- Besweerders.
pende Besweerders / hebben hen onder-
wonden over de ghene die boose Gheesten
hadden / den Naem des Heeren Jesu te noe-
men / segghende : Wy besweeren v door Je-
sum / dien Paulus predickt.
14 Eñ dit waren sommighe / te weten / seven
sonen Sceve / des Jodschen Overpriesters /
die sulcks deden.
15 Maer de boose Geest antwoordde / ende
seyde

seyde: Ick kenne Jesum / ende ick weet
Paulum: maer wie zijt ghy lieden?
16 Ende de mensche daer de boose Gheest in
was/op hen springhende/ ende die overwel
dighende/was hẽ machtich/so dat sy naect
ende ghewont wt dien huyse vloden.
17 Eñ dit wert allen Joden eñ Griecken be
kent die te Ephesen woonden: ende daer
quam een groote vreese over hen allẽ/ ende
de Naem des Heeren wert groot gemaect.
Biechte. 18 i Eñ vele van die gheloovich geworden
i Mat.3.6. waren/quamen ende beleden ende vercon-
dich den hare wercken.
Quade boec 19 Ende vele van den ghenen die met ijde-
ken ver- le consten omghegaen hadden/ brachten de
brant. boecken/ende verbranden se voor hen allen:
ende vercekenden de weerdde daer van/en-
de bevonden vijftich duysent silveren pen-
ninghen.
k Esa.55.11. 20 k So crachtelick wies het woordt des
Heeren/ende nam toe.
l Rom 15.26 21 Als dit volbracht was / l nam Paulus
Galat.2.1. voor hem / door den Gheest/ Macedoniam
eñ Achaiam door te gaen/eñ na Jerusalem
te reysen: segghende: Als ick daer ghe weest
hebbe/moet ick oock Roomen sien.
22 Ende in Macedoniam ghesonden heb-
bende twee van den genen die hem dienden/
namelick/ Timotheum ende Erastum/ bleef
hy eenen tijt lanck in Asia.
m 2.Cor.1.8. 23 m Ende te dien tijde en is daer geen cley-
n Gr. dien ne beroerte opgeresen van n die leere.
weghe. 24 Want een Silversmit / ghenaemt De-
Demetrius metrius / die Diane silveren o cassen maec-
o Gr.Tem- te / brachte den handtwerckers p gheen
pels: ende cleyn ghewin aen.
de kassen 25 Dese vergaderde die selve / ende die van
zijn ghelyck sodanigen handtwercke waren/ ende seyde:
een cleyn Mannen / ghy weet dat wy van desen
Tempelken wercke ghewin hebben.
p Act.16.16. 26 Ende ghy lieden siet ende hoort dat dese
Paulus niet alleen te Ephesen / maer oock
by na in geheel Asia veel volcx afgheraden
ende afghekeert heeft / segghende: q Het
q Psa.115.4 en zijn gheen Goden die met handen ghe-
Jere.10.3. maeckt zijn.
r Gr.perijc- 27 Ende het en is niet alleene r te vreesen
kel/ dat ons dit deel verworpen worde: maer
oock dat den Tempel der grooter Goddin-
nen Diane/ sal voor niet gheacht worden:
ende dat hare Maiesteyt sal afghewor pen
worden / die van gheheel Asia ende de We-
relt gheeert wordt.
28 Als sy dit hoordẽ/werden sy vol toorens/
s t Anders/ ende riepen/ segghende: s t Groote Diana
groot is de van Ephesen.
etc. 29 Ende de stadt wert vol verwerringhe/
Gaius. ende sy liepen eendrachtelijck na de schou-
Aristar- plaetse/ghegrepen hebbende t Gaium ende
chus. Aristarchum/welcke waren van Macedo-
t Act.20.4. nien/ Pauli mede reysers.
ende 27.2. 30 Ende als Paulus wilde tot dẽ volcke in
gaen/en lieten t hem de Discipulẽ niet toe.
31 Ende ooch sommighe Oversten van Asia/
die zijne vrienden waren / sonden tot hem/
ende baden dat hy op de schouplaetse niet
comen en soude.
32 Sy riepen dan dese dit/de andere wat an-
ders: Want het was een verwerrede ver-
gaderinghe: eñ de meeste deel en wistẽ niet/
om wat oorsake sy vergadert waren.
33 Ende sommighe vanden volcke trecken
Alexandrum voort / met dat hem de Joden
voortstaken. Ende Alexander ghewenckt
hebbende met der handt / wilde voor den
volcke ontschult doen.
34 Maer als sy bekenden dat hy een Jode
was wert daer van allen een stemme roe-
pende ontrent twee uren lanck: Groote
Diana van Ephesen.
35 Ende als de Schrijver het volck ghestilt
hadde/ seyde hy: Ghy mannen van Ephe-
sen / wat mensche en weet doch niet dat
de Stadt van Ephesen / sy de u Kerc- u Of/Die-
waerster der grooter Goddinnen Dia- nerse oft/
ne / ende des Beeldts dat van den Hemel eeretse.
ghecomen is.
36 Dewijle dan dit onwedersprekelick is/
so moet ghy lieden stille zijn/ende niet doen
onbedacht.
37 Want ghy hebt dese mannen hier ghe-
bracht/ welcke geen Tempelroovers noch
Lasteraers uwer Goddinnen en zijn.
38 Indien dan Demetrius/ende de Handt-
werckers die met hem zijn / teghen yemant
yet hebben / hier wordt Recht ghehouden/
ende daer zijn Stadthouders / laet se mal-
canderen verclaghen.
39 Ende in dien ghy van andere dinghen
x twist hebt / dat sal in een wettelicke ver- x Of/
gaderinghe ghescheyden worden. bracht.
40 Want wy staen in y vreese / beschul- y Griecx/
dicht te wordẽ van oploop/om desen dach/ perijckel.
ende daer en is geen oorsake/ waer door wy
desen uploop connen ontschuldighen. En-
de als hy dit ghesept hadde/ liet hy de Ver-
gaderinghe gaen.

Dat xx. Capittel.

2 Paulus vele Griecsche landen door-
wandelt hebbende / 9. verweckt Euty-
chum/ 13. ende de Ouderlinghen der Ghe
meynten van Ephesen vermaent hebben-
de/reyst na Jerusalem.

1 Als nu den oproer ghestilt was / riep
Paulus de Discipulen / ende groetteÍ
se/ a ende ghinck wt/ om na Macedo- a 1.Tim.1.3
nien te reysen.
2 Ende als hy die eynden hadde doorreyst/
ende hen met vele woorden vertroost ende
vermaent hadde/quam hy in Greciam.
3 Ende als hy daer drie Maenden volbracht
hadde/ ende hem vande Joden laghen ghe-
leyt waren / als hy nae Syriam wonde va-
ren/ werdt hy ghesint weder te keeren door
Macedoniam.
4 Daer waren met hem ghecomen tot
Asien toe/ Sopater van Berreen: ende van-
de Thessalonicensen / b Aristarchus / ende b Act.19.29.
Secundus / ende Gaius van Derben/ ende ende 27.2.
Timotheus: ende van Asien / c Tichicus/ c 2 Timo.
ende d Trophimus. 4.12
5 Dese waren voorghegaen/ ende vertoef- d Act.21.29
den ons te Troas. 2.Timoth.
6 Ende wy scheepten van Philippis na de 4.20.
daghen des ongesuerden broots/ ende qua-
mẽ binnẽ vijf dagen tot hen te Troas/ende
verkeerden daer seven daghen.
7 Ende op e den eersten dach der weken/ e Gr. eenẽ
als de Jonghers vergadert waren / om der Sabba-
broodt te breken / leerdese Paulus/ willen then.
de des anderen daechs wech reysen: ende
bleef sprekende tot den middernacht.
8 Ende daer waren vele lichten inde op-
percamer/daer f wy vergadert waren.
9 Ende daer sadt een Jonghelinck met na- f Of/sy
men Eutychus / inde venster / door dieyen Eutychus
slaep neder vallende / dewijle dat Paulus
langhe sprack/ ende hy door den slaep neder
ghedruckt/ viel vanden derden Solder af/
ende werdt doodt opghenomen.
10 Ende als Paulus afghegaen was/ * 1.Reg.
* viel hy op hem / ende als hy hem omman- 17.21.
gen hadde/ seyde hy: En weest niet beroert/ 2.Reg.4.34
want zijn ziele is in hem.
11 Als hy dan opghestaen was / ende
broodt ghebroken ende ghegheten hadde/
sprack hy tot dat den dach opginck / ende
is also wegghereyst.

Ende

12 Ende sy brachten den knecht levende/ en-
de waren boven maten vertroost.
13 Ende wy tot het Schip ghegaen zijnde/
voeren af na Asson / daer wy Paulum sou-
den innemen / want hy haddet alsoo ghe-
schict/ dewijle hi selve soude te voete gaen.
14 Ende als hy te Asson by ons ghecomen
was/ namen wy hem in/ ende quamen tot
Mitylene.
15 Ende na dat wy van daer afgheschee pt
waren / quamen wy des ander daechs te-
gen Chios: ende sdaechs daer na / quamen
wy aen tot Samos/ eñ bleuē te Trogillion:
eñ den naesten dach quamen wy te Milete.
f Ac.21.4.12 16 Want Paulus hadde besloten/ Ephesen
g Gr. den voorby te varen / om dat hy den tijdt niet
dach des en soude in Asia doorbrenghen: f want hy
vijftichsten: haestede om den g Pinxterdach te Jerusa-
lem te wesen/ so hem dat mogelick ware.
17 Maer van Mileten sandt hy nae E-
phesen/ ende ontboodt de Ouderlingen der
Paulus be- Ghemeynte.
wijst zijne 18 Ende als sy tot hem ghecomen waren/
neerstichz/ seyde hy tot hen: Ghy weet/ hoe ick h van-
ende ver- den eersten daghe af/ dat ick in Asiam ghe-
maent de comen ben / met u lieden alle tijdt ghe weest
Dienaren hebbe:
der Ghe- 19 Dienende den Heere met alder ootmoe-
meynte vā dicheyt/ ende met vele tranen ende versoec-
Ephesen. kinghen/ die my door der Joden laghen
h Act. 19.10 toeghecomen zijn.
20 Hoe ick niet dat profijtelick was/ achter-
ghehouden hebbe / dat ickt u niet en soude
vercondighen/ ende u leeren openbaerlijck/
ende inde huysen/
21 Betuygende beyde den Joden eñ Griec-
i Luc.24. 47 ken/ i de bekeeringhe tot God / eñ het ghe-
loove in onsen Heere Jesum Christum.
22 Ende nu siet / ick reyse na Jerusalem/
ghebonden door den Gheest / niet wetende
wat my daer gheschieden sal:
23 Dan dat my de heylighe Gheest in allen
k Act. 21.11. steden betuyght / segghende: k dat my ban-
l Ofte/ ver- den ende verdruckinghen l naken.
wachten. 24 m Maer ick en achte nergens op: noch en
m Act.21.13. houde oock mijn leven niet dierbaer voor
my selven / op dat ick mijnen loop met
blyschap mach vervullen/ ende den Dienst
n Gala. 1.1. n welcken ick vanden Heere Jesu ontfan-
Tit.1.3. ghen hebbe / om het Evangelium der ghe-
naden Gods te betuyghen.
25 Ende nu siet / ick weet dat ghy alle daer
ick doorghegaen ben / predickende het Co-
ninckrijcke Godts / mijn aensichte niet
meer sien en sult.
26 Daerō betuige ic u te desen huydigen da-
o Ezec.33.9. ge/ o dat ick van uwer allē bloede reyn ben.
27 Want ick en hebbe niet ontrocken / dat
ick u lieden niet en soude vercondighen/ alle
den raedt des Heeren.
p 1. Pet.5.2. 28 p So hebbet dan nu acht op u selven/ en-
de op de gheheele Cudde/ waer in u de hey-
lighe Geest Opsienders ghesett heeft / om de
q f Ouders/ vergaderinge q f Gods te r hoeden/ s welcke
des Heeren hy met zijnen bloede verkreghen heeft.
ende Gods 29 Want ick weet dit/ dat na mijn afschey-
r Of/ weydē den / t swaere Wolven onder u lieden comen
regeren. sullen/ die de Kudde niet sparen en sullen.
s Ephe. 1.7. 30 Eñ u wt u selven sullen mannen opstaen/
Colos. 1.14. die verkeerde dinghen spreken sullen/ om de
Hebr.9.12. Discipulen af te trecken achter hen.
1. Petr.1.19. 31 Daerom waeckt/ ende ghedenckt dat ick
Apoca. 5.9. drie Jaren lanck / niet opgehouden en heb
t 2. Pet.2. 1. be/ nacht ende dach eenen yeghelicken met
u Psal.41.10 tranen te vermanen.
Mat. 26.21 32 Ende nu/ Broeders/ bevele ick ulieden
Joan.13.18. Gode/ ende den woorde zijner ghenade/ die
Act.1.17. u machtich is op te bouwen / ende de Erve
x Joan.2.19 onder allen gheheylichden te gheven.

33 x Ick en hebbe niemants goudt/ oft sil- x 1. Cor. 9.18
ver/ of cleedinghe begheert: 2. Cor.11.9.
34 Ende ghy lieden weet selve/ y dat my ende 12 14.
dese selve handen tot mijnen nootdruft/ en- y Act.18.3.
de der ghener die met my waren / ghedient 1. Cor.4.12.
hebben. 1. Thes.2.9.
35 Ick hebbe ulieden in allen onderwesen 2. Thes.3.8.
z datmen also arbeydende / moet de swacke z Eph.4.28
ophouden: eñ het woordt des Heeren Je-
su ghedencken/ want hy gheseydt heeft: Het
is a saligher te gheven/ dan te nemen. a Oft/ ghe-
36 Ende als hy dit gheseyt hadde / knielde luckiger.
hy/ ende badt met hen allen.
37 Ende daer wert veel weenens van al-
len / ende sy vielen Paulo aen den hals/ en-
de custen hem.
38 Bedroeft zijnde aldermeest / om dat
woordt dat hy gheseyt hadde / dat sy zijn
aensichte niet meer sien en souden. Ende
gheleydden hem tot het Schip.

Dat xxj. Capittel.

5. De vriendtlicheyt eñ gemeyn gebede der gheloovigen/ 8. vier dochteren Philippi/ Prophetessen/ 13. dē goedē moet Pauli om het cruyce te dragen/ dat door Agabum ende andere voorseydt was/ 20. den raedt Paulo gegeven vande Broeders in Jerusalem/ 27. de groote vaerlicheyt daer hy hem in vindt/ 33. eñ hoe hy ontcoemt.

1 Ende als wy afghevaren / ende van hen
ghescheyden waren/ quamen wy rechts
loops tot Coum / ende des anderen
daechs tot Rhodum / ende van daer tot
Patara.
2 Ende vondē een Schip/ dat na Phenicien
overvoer: eñ ginghen daer in/ eñ voeren af.
3 Ende als wy Cyprum begonsten te sien/
lietent wy ter slincker hant/ ende voeren in
Syrien/ ende quamē tot Tyrum: want het
Schip soude daer den last ontladen.
4 Ende wy bleven daer seven daghen/ Dis-
cipulen gevonden hebbende: de welcke door
den gheest seyden tot Paulum / a dat hy te a Act. 20.16
Jerusalem niet en soude opgaen. ende 21.12.
5 Ende als wy die daghen overghebracht
hadden/ ginghen wy wt/ ende reysden: ende
sy alle met wijf ende kinde gheleydden ons
tot buyten der Stadt.
6 Ende wy knielden aen den Oever / ende
baden. Ende als wy malcanderen gegroet
hadden/ traden wy in het Schip: ende sy
keerden weder na huys.
7 Ende wy de vaert volbracht hebbende/
quamen van Tyro tot Ptolemaida: ende
groetten de Broederen / ende bleven eenen
dach by hen.
8 Ende des anderen daechs/ Paulus ende
die met hem waren/ ginghen wt/ ende qua-
men tot Cesarien: eñ ghegaen in het huys
b Philippi des Evangelisten/ (die een was b Act.6.5.
vande seven) bleven wy by hem.
9 c Dese hadde vier dochters die maechden c Act. 2. 17.
waren/ ende d propheteerden. d Joel 2. 28
10 Ende als wy daer vele daghen ghebleven
hadden / quam een Propheet af van Ju-
dea/ ghenaemt e Agabus. e Act.11. 28.
11 Ende quam tot ons / ende nam den gor-
del Pauli / eñ bandt hemselven handē ende
voeten / segghende: Dit seydt de heylighe f Act.20.23.
Geest: f De man/ wiens dese gordel is/ sul- ende 21.33.
len de Joden aldus te Jerusalem binden/ eñ g Act.20. 16
inder Heydenen handen overgeven. ende 21.4.
12 Als wy dit ghehoort hadden/ vermaen- h Act.20. 24
den eñ baden wy / ende die daer woonden/ i Griecx/
g dat hi niet opgaen en soude na Jerusalē. maeckt ghy
13 Doe antwoordde Paulus: h Wat weenende/
weent i ghy/ ende breeckt mijn herte? Wāt ende mijn
ick ben bereydt / niet alleenlick ghebon- herte bedroe-
den te worden / maer oock te sterven te vende?

Jeruſalem voor dē Name des Heerē Jeſu.
14 Ende als hy hem niet en liet af raden/
k Mat. 6.10 Luc.22.42.
werden wy geſtilt / ſegghende: k De wille
des Heeren gheſchiede.
l Anders/ leyden wy onſe packē af.
15 Ende nae die daghen l bereydden wy
ons/ende quamen op na Jeruſalem.
16 Daerom quamen oock ſommighe Diſci-
pulen mede van Ceſarea / ende brachten
met haer Mnaſon van Cypren / eenen ou-
den Diſcipel / by den welcken wy herber-
ghen ſouden.
17 Ende als wy te Jeruſalem ghecomen wa-
ren/ ontfingen ons de broeders gheerne.
18 Ende des anderen daechs ginck Paulus
met ons tot Jacobum: ende alle de Ouder-
linghen waren daer vergadert.
19 Ende als hyſe gegroet hadde/vertelde hy
een yeghelick ſtuck / wat Godt onder de
Heydenen gedaen hadde door zijnē dienſt.
Den raedt Jacobi/ dē welcken Paulus ooc volchde.
20 Ende als ſy het ghehoort hadden/prey-
ſen ſy den Heere/ ende ſeyden tot hem: Ghy
ſiet Broeder / hoe menich duyſent Joden
gheloouich gheworden zijn / ende zijn alle
yverich over de Wet.
21 Ende ſy hebben van v ghehoort / dat ghy
alle de Joden die onder de Heydenen zijn/
leeret de Wet verlaten/ ſegghende: Dat ſy
hare kinderen niet en moeten beſnijdē/noch
na de vaderlicke gewoonte wandelen.
22 Wat iſt dan ? Allesins moet de menichte
te ſamen comen: want ſy ſullen hooren dat
ghy ghecomen zijt.
23 Doet dan dit / dat wy v ſegghen: Wy
hebben vier Mannen / die een belofte ghe-
daen hebben:
m Nu. 6.9. Act.18.18.
24 Neemt die met v / m ende reynicht v
met hen / ende doet over hen dien coſt/ dat
ſy hare hoofden ſcheeren: ende ſy ſullen alle
weten / dat het niet en is / dat ſy van v ge-
hoort hebben / maer bewaert ſelue de Wet
in uwe wandelinghe.
25 Maer vande Heydenen die gheloouich
n Act.15.23.
gheworden zijn/ n hebben wy gheſchreuen/
ende geoordeelt/dat ſy ſulcx niet houden en
o Exo.20.3 Zach.9.7.
moeten / o dan dat ſy hen bewaren / van
dat den Afgoden geoffert wordt / ende van
p Gen 9.4.
p bloede ende verſtickten/ende hoererie.
q Act. 24.6.
26 q Doe nam Paulus die mannē tot hem/
ende ginck den navolghenden dach ghe-
r Nu. 6.13. Act.24.18.
reynicht inden Tempel/ r vercondighende
de vervullinghe der daghen der reyninghe/
tot dat de Offerhande voor eenen yeghe-
ſ Of/gheoffert.
licken ſ gegeuen ware.
27 Ende als de ſeuen daghen ſouden vervult
worden/ ſaghen hem de Joden wt Aſia in-
den Tempel / ende verorrden gheheel het
Paulus wordt ghevanghen in dē Tempel.
volck/ ende ſloegen de handen aen hem/
28 Roepende: Ghy Iſraelitiſche mannen/
coemt te hulpe: Deſe is de menſche / dieſe
alle alomme leert teghen dit volck / ende de
Wet / ende deſe plaetſe: Ende oock bouen
deſen heeft hy Griecken inden Tempel ghe
bracht / ende heeft deſe Heylighe plaetſe
t Of/ōtheylicht
t ghemeyn ghemaeckt.
29 Want ſy hadden u Trophimum van
u Act.20.4. 2.Tim.4.20
Epheſen met hem inde Stadt geſien/ ende
meynden / dat hem Paulus in den Tem-
pel ghebracht hadde.
30 Ende geheel de Stadt wert beroert/ende
daer gheſchiedde eenen oploop des volcks:
ende ſy namen Paulum/ ende trocken hem
wt den Tempel: ende terſtondt werden de
deuren gheſloten.
31 Ende als ſy hem ſochten te doodē/quam
het gheruchte tot den Overſten des Heyrs/
dat gheheel Jeruſalem oproerich was.
32 Welcke nam terſtondt Crijchsknechten/
ende Hooftmannen over hondert / ende
liep tot hen. Als ſy dan den Overſten ende
de Crijchſknechten ſaghen / hielden ſy af
Paulum te ſlaen.
x Act.21.11.
33 x Doe quam de Overſte by / ende nam
hem/ ende dede hem met twee ketenen bin-
den: ende vraechde wie hy was / ende wat
hy ghedaen hadde.
34 Ende ſy riepen onder het volck / de een
dit / de ander dat: ende als hy niet ſekers
weten en conde / om der beroerten wille/
hiet hy hem inden Leger brenghen.
35 Ende als hy aen de trappen quam / ghe-
ſchiedde het dat hy vande Crijchsknechten ge
dragen wert/om het ghewelt des volcks.
36 Want de menichte des volcks volchde
y Act.22.22 Luc.23.18.
hem/roepende: y Wech met hem.
37 Ende als Paulus ſoude ten Leger inge-
leyt worden/ ſeyde hy tot den Overſten:
Iſt my gheoorloft wat tot v te ſpreken?
Doe ſeyde hy: Condy Grieckx?
z Act.5.36.
38 Sydy niet z de Egyptenaer / die voor
deſe daghen oproer maeckte/ ende leydde vier
duyſent Moordenaers inder Woeſtyne?
39 Doe ſeyde Paulus: Jck ben een Jodiſch
a Act.9.11. ende 22.3.
menſche a van Cilicia / een Borger der ver-
maerder ſtadt Tharſen: Jck bidde v / laet
my ſpreken tot den volcke.
40 Als hy dat toeghelaten hadde / ſtondt
Paulus op de trappen / ende wenckte den
volcke met der handt: ende als daer groote
ſtilte gheworden was/ ſprack hy in Hebreu-
ſcher tale/ ſegghende:

Dat xxij. Capittel.

1. Paulus gheeft reden van zijn leere ende
leven / ende ontgaet alſo de geeſſelinghe/
door zijn Burgerſchap van Roomen.

Paulus verhaelt de Joden/ hoe hy bekeert ſy tot Godt.
1 MAnnen broeders ende vaders / hoort
mijne ontſchuldinghe / die ick nu tot
v doe.
2 (Ende als ſy hoorden dat hy in Hebrei-
a Act.9.11. ende 21.39. ende 22.3. 1.Cor.11.21.
ſcher talen tot hen ſprack / werden ſy noch
ſtilder: ende hy ſeyde:
3 Jck ben een Jodiſch man/ a ghebooren te
Tharſen in Cilicia / ende in deſer ſtadt op-
b Dat is/ onder den Leeraer Gamaliel.
ghevoedt/ b aen de voetē c Gamalielis/ en-
de d neerſtelick gheleert in de Vaderlicke
Wet / yverich over Godt / ghelijck als ghy
alle heden zijt.
c Act.5.34.
4 e Ende hebbe deſe leere totter doot ver-
d Gr. gheleert na der neerſticheit der Vaderlicker Wet.
volcht: bindende ende overleverende inde
ghevanckeniſſe/ mannen ende vrouwen:
5 Ghelijck my oock de Overprieſter getuy-
gheniſſe gheeft / ende alle de Ouderlin-
ghen: vande welcke ick brieuen nam/ ende
e Actu. 8.3. ende 9.1. ende 26.10. 1.Cor.15.9. Galat. 1.13. 1.Tim. 1.13.
reyſde nae Damaſcum tot de Broederen/
om oock de ghene die daer waren / te bin-
den / ende te Jeruſalem te brenghen / om
f ghepijnicht te worden.
6 g Maer het gheſchiedde my / als ick
ginck/ ende by Damaſcum quam/ ontrent
f Ofte/ghe ſtraft.
den middach/ dat my h haeſtelick een groot
licht omſloech vanden Hemel:
g Actu.9.3. h 1. Cor.15.8. 2.Cor.12.2.
7 Ende ick viel ter Aerden/ende hoorde een
ſtemme tot my ſegghen: Saul/ Saul/ wat
vervolchdy my?
8 Ende ick antwoordde: Wie zijdy Heere?
Ende hy ſeyde tot my: Jck ben Jeſus van
Nazareth/ welcken ghy vervolghet.
9 Ende die met my waren/ ſaghen wel het
i Dan.10.7.
licht/ende waren vervaert / i maer de ſtem-
me die tot my ſprack/ en hoorden ſy niet.
10 Ende ick ſeyde: Wat ſal ick doen Heere?
Ende de Heere ſeyde tot my: Staet op/
ende gaet in Damaſcum / ende daer ſal v
k Gr. van al dat v geordineert is te doen.
gheſeydt worden/ k wat ghy doen moet.
11 Ende als ick door de claerheydt des ſel-
uen lichts niet en ſach / quam ick te Da-
maſcum/geleydt by der handt/ vande ghene
die met my waren.

Ende

12 l Ende Ananias / een Godtvreesende
l Act.9.17. man na der Wet / die ghetuyghenisse hadde
van allen den Joden die daer woonden.
13 Dese comende/ende by my staende/ seyde
tot my: Saul broeder/ wordt siende: en te
dier selver vren werdt ick siende op hem.
14 Ende hy seyde: De Godt onser Vaderen
heeft v m voorbereydt om zijnen wille te
weten/ ende den Rechtveerdighen te sien/
m Oft/ver- en de stemme wt zijnen monde te hooren.
coren. 15 Want ghy sult hem een ghetuyghe we-
sen tot allen menschen/ van dat ghy ghe-
Paulus ver- sien ende ghehoort hebt.
coren tot een 16 En nu / wat vertoeft ghy? Staet op/
ghetuyghe laet v doopen / en uwe sonden afwasschen/
Christi. aenroepende den Naem des Heeren.
n Act.9.26. 17 n Ende het gheschiedde my/ als ick we-
der te Jerusalem ghecomen was/ ende in
den Tempel ghebeden hadde / dat ick
buyten my seluen werdt.
18 Ende sach hem / dat hy tot my seyde:
o Mat.10.14 o Haest v / ende gaet rasschelick wt Jeru-
salem: want sy en sullen v ghetuyghenisse
van my niet aennemen.
p Act.22.4. 19 Ende ick seyde: Heere / sy weten selue/
dat ick p de ghene die in v gheloofden / in
de ghevanckenisse leydde / ende gheesselde
inde Vergaderinghen.
q Act.7.58. 20 q Ende als het bloedt Stephani uwes
ende 8.1. ghetuyghen ghestort werdt/ stont ick oock
r Oft/be- daer by / ende r hadde een welbehaghen
willichde. in zijnen doot/ ende bewaerde de cleederen
der ghener die hem doodden.
Paulus der 21 Ende hy seyde tot my: Gaet / want ick
Heydenen sal v verre tot de Heydenen wtsenden.
Apostel. 22 Sy hoorden hem tot dit woordt / ende
s Act.9.15. verhieuen haer stemme/ seggende: t Wech
ende 13/2. vander Aerden met sulck eenen: want het
Galat.1.16. en betaemt niet dat hy leve.
ende 2.8. 23 Ende als sy riepen / ende hare cleederen
Ephes.3.8. wech wierpen/ en stof inde locht wierpen/
1.Tim.2.7. 24 Beval de Overste hem inden Legher te
2.Tim.1.11. brengen/ en seyde datmen hem met gheesse-
t Act.21.36. len ondersoecken soude / op dat hy weten
mochte/ waerom sy also op hem riepen.
u Gr. wt- 25 Ende als sy hem met riemen u aenghe
spanden. bonden hadden / seyde Paulus tot den
Hooftman over hondert/ die by hem stont:
Paulus Ist vlieden gheoorloeft/ eenen Roomschen
weygert ge ende onverwesen mensche te gheesselen?
slaghen te 26 Als de Hooftman over hondert dat hoor-
worden/ om de/ ginck hy / ende vercondichdet den O-
dat hy een versten/ ende seyde: Siet wat ghy doen
Romeyn is sult/ want dese mensche is een Romeyn.
27 Doe ghinck de Overste tot hem / ende
seyde: Segt my/ oft ghy een Romeyn zijt?
Hy seyde: Ja.
28 En de Overste antwoordde: Ick hebbe
dit Burgherrecht met een groote somme
vercreghen. En Paulus seyde: Maer ick
ben oock Burgher gheboren.
29 Doe vertrocken sy hem terstont/ die hem souden
ondersocht hebben: en oock vreesde de O-
verste/ doe hy wiste dat hy een Romeyn
was/ ende dat hy hem ghebonden hadde.
30 En als hy des anderen daechs wilde se-
kerlick weten/ waer mede hy vanden Jo-
den beschuldicht werde/ ontsloech hy hem
van den bande: ende hiet de Overpriester-
sters ende haren gheheelen Raedt comen/
ende brachte Paulum af/ ende stelde hem
voor hen.

Dat xxiij. Capittel.

1. Pauli antwoordde/ 7. ende twee-
dracht zijner vyanden/ 11. Paulus ghe-
sterckt door den Heere/ 12. ende verlaecht
van den Joden/ 23. werdt ghesonden te
Cesarien/

1 Ende Paulus zijne ooghen op den Raet
houdende/ seyde: Ghy mannen broe-
ders/ a ick hebbe met aller goeder con- a Act.24.16
scientie Gode ghedient tot op desen
dach.
2 b Maer de Overpriester Ananias / be- b Reg.22.24
val den ghenen die by hem stonden / dat sy Jere.20.2.
hem op den mondt souden slaen. Joan.18.22
3 Doe seyde Paulus tot hem: Godt sal
v slaen/ ghy ghewitte Wandt: c sidt ghy c Deut.17.7
d om my te richten nae der Wet/ ende be- d Gr. eer/ my
veelt ghy my teghen de wet te slaen? richtende.
4 Ende die daer by stonden seyden: Lastert
ghy den Overpriester Godts?
5 Paulus seyde: Ick en wiste niet broe-
ders/ dat hy de Overpriester was: Want
daer is ghescreuen: e Ghy sult den Over- e Exo.21.28
sten ws volcks niet vloecken.
6 Ende als Paulus wiste/ dat het een deel
Sadduceen / en het ander Phariseen wa-
ren / riep hy inden Raet: Mannen broe-
ders/ ick ben f een Phariseus / eens Pha- f Philip.3.5
riseen Sone: ick worde van der hope ende Acto.24.22.
opstandinghe der dooden gheoordeelt. ende 23.6
7 En als hy dit ghesept hadde/ werdt daer ende 20.20.
oproer tusschen de Phariseen en Saddu-
ceen/ ende de menichte werdt ghedeylt.
8 g Want de Sadduceen segghen/ dat daer Der Sad-
gheen Verrijsenisse en is / noch Enghel/ duceen ghe-
noch Gheest: Maer de Phariseen be- looue
lijdent beyde. g Mat.22.23
9 Ende daer geschiede een groot gheroep / Marc.12.18
ende de Schriftgheleerde van der Phari- Luce 20.27.
seen zijde stonden op/ en streden/ seggende:
h Wy en vinden niet quaets in desen men- h Act.25.25.
sche: Ende indien een gheest oft Enghel ende 26.31
met hem ghesproken heeft / laet ons teghen
God niet strijden.
10 Als de oproer groot wert/ vreesde de O-
verste dat Paulus van hen soude gescheurt
worden/ en gheboot de Krijchsknechten af
te comen/ ende hem wt het midden van hen
te nemen/ ende in den Legher te brengen.
11 i Ende des navolgenden nachts stondt i Acto.18.9
de Heere by hem / en seyde: Hebt goeden God ver-
moet Paule: want ghelijck ghy te Jerusa- troost Pau-
lem van my betuycht hebt/ also moet ghy lum.
oock te Roomen betuygen. k Act.23.22.
12 k Ende als het dach gheworden was/ 29.
lieven sommighe Joden by een/ ende ver- Raedtslach
vloecten henseluen/ segghende dat sy noch teghen
eten noch drincken en souden/ tot dat sy Paulum.
Paulum gedoodt hadden.
13 Ende sy waren meer dan Veertich/ die
dit tesamen ghesworen hadden.
14 De welcke ghinghen tot de Overprie-
sters en Ouderlinghen seggende: Wy heb-
ben ons seluen met eenen vloeck ver-
vloeckt / niet te nutten/ tot dat wy Pau-
lum ghedoodt hebben.
15 Gheeft ghy dan nu den Oversten te ken-
nen/ l met den Rade/ dat hy hem morghen l Of/ wt den
af brenghe tot v/ om bescheydelicker van wille des
hem te ondersoecken: ende wy zijn be- Raedts.
reydt hem te dooden/ eer hy aencomt.
16 Als dan Pauli susters sone dese laghe
ghehoort hadde/ quam hy daer/ en gaende
inden Legher/ boodtschapte het Paulo.
17 Doe riep Paulus tot hem eenen van de
Hooftmannen over hondert / ende seyde:
Brenght desen Jongelinck tot den Oversten/
want hy heeft hem wat te boodtschappen.
18 Die nam hem dan mede/ en bracht hem
tot den Oversten/ en seyde: De m ghevan- m Gr. eer/
ghen Paulus riep my tot hem/ en badt my/ ghebonden.
dat ick desen Jonghelinck tot v brenghen
soude/ die welcke v wat heeft te segghen.
19 Doe nam hem de Overste by der hant/
ende met hem bezijden ghegaen zijnde/

n Acto.23.12 vraechde : Wat ist dat ghy my hebt te
kennen te geven? Hy seyde:
20 n De Joden zyn eens gheworden v te
bidden/ dat ghy morghen soudet Paulum
o Of/ laet v niet gesegghen vā hen. inden Raedt brenghen / als of sy wat be-
scheydelicker vā hem wildē ondervragen.
21 Maer o gheloost ghy hen niet/ want sy
leggen hem lagen/ meer dan veertich man-
nen wt hen / die welcke henseluen met ee-
nen vloeck verbonden hebben/ niet te eten
p Grieck/ uwe beloofte noch te drinckē/ eer sy hem ghedoodt heb-
ben : ende sy zyn nu bereyt / verwachtende
q Grieck/ ghy my dit geopēbaert hebt. p dat ghy het beloven sult.
22 Doe liet de Hooftman over Duysendt
den Jongelinck gaen/ hem verbiedende/
dat hyt niemandt segghen soude/ dat q hy
hem dit geopenbaert hadde.
23 Ende twee Hooftmannen over hon-
dert / tot hem geroepen hebbende/ seyde :
r Of/ Arciers. Bereydt twee hondert Crijchsknechten/
dat sy tot Cesarien gaen / ende tseventich
Paulus wordt ghebracht tot Felicem den Stadthouder Ruyters / eñ tweehondert r Lanceknech-
ten/ ter derder ure des nachts.
24 Ende bereydt Sadelbeesten / op dat sy
Paulum daer op setten/ ende gesont bren-
ghen tot Felicem den Stadthouder.
25 Ende schreef eenen brief / met dusdani-
ghen inhoude:
s Acto.21.31 26 Claudius Lisias/ Felici den Machtich-
sten Stadthouder salicheydt.
27 s Als de Joden desen man ghevanghen
hadden/ eñ hem souden gedoodt hebben/
quam ick daer met de Crijchsknechten/
ende ontnam hem / ende hebbe bevonden
dat hy een Romeyn is.
28 Ende willende de oorsake weten waer
om sy hem verclaechden / bracht ick hem
in haren Raedt.
29 Welcken ick bevinde / dat hy van vra-
ghen haers Wets verclaecht wordt/ ende
gheen verclagingh en heeft / die de doodt
oft banden weerdich is.
t Act.23.20. 30 t Ende als my te kennen ghegeven was
u Grieck/ de op desen man van de Joden wesen soude. van een lage/ u die de Jodē desen man leg-
ghen souden/ sandt ick hem terstont tot v/
bevelende den verclaghers dat sy voor v
seggen souden/ wat sy tegen hem hebben.
Vaert wel.
31 De Crijchsknechten dan / namen Pau-
lum gelijck haer bevolen was/ ende brach-
ten hem des nachts tot Antipatris.
32 Ende des anderen daechs keerden sy
wederom tot den legher/ eñ lieten de Ruy-
ters met hem gaen.
33 De welcke als sy te Cesarien ingecomen
waren / eñ de Sendtbrief den Stadthou-
der overgheghevuen hadden / stelden oock
Paulum voor hem.
34 Ende als de Stadthouder den Brief
ghelesen hadde / ende ghevraecht wt wat
eerlickheyt hy was/ eñ hoorde dat hy van
Cilicien was/
35 Seyde hy: Ick sal v verhooren als uwe
Verclaghers oock sullen teghenwoordich
wesen . Ende beval dat hy in Herodis
Richthuys soude verwaert worden.

Dat xxiiij. Capittel.

1. Paulus beschuldicht/ 10. geeft redēn van syn leven eñ leere, 24. wordt ontsla-gen/ 27. eñ dickmael aengesproken van Felix, verhopende gelt van hem/ 28. de welcke hem in de gevanckenisse laet.

a Acto.23.1 1 Ende a vyf dagen daer na/ quam Ana-
nias de Overpriester af/ met de Ou-
derlinghen/ eñ Tertullo den Taelman.
Dese verschenen voor den Stadthouder/
tegen Paulum.
2 Ende als hy gheroepen was / begonst
Tertullus hem te beschuldigen/ seggende:
Dat wy groote vrede hebben door v / eñ
Tertulli reden teghen Paulum. door de weldaden desen volcke door uwe
voorsichticheyt ghescheidt/
3 Dat ontfanghen wy / Machtichste
Felix / alle tijdt ende alomme/ met aller
danckbaerheydt.
4 Maer op dat ick v niet te langhe en
houde/ so bidde ick v / hoort ons cortelijck
b Of/ beleeftheydt. na uwe b gherechticheydt:
5 Want wy hebben desen man bevonden/
dat hy is als een Peste/ ende allen den Jo-
den alle de Werelt door oploop maeckt/ eñ
is een Overste der Secte der Nazarenen.
6 c Die oock v tversocht heeft den Tem-
c Act.21.28. d Of Anders/ bestaen. pel te ontheyligen. Welcken wy oock aen-
grijpende/ wilden na onse Wet oordeelen.
7 Maer Lysias de Overste quam / eñ nam
hem met groot ghewelt wech wt onse
handen/
8 Ghebiedende syne verclaghers tot v te
comen : e ende ghy selue meucht hem on-
e Grie. van welckē ghy meucht selue. dersoeckende/ van hem weten alle dingen/
daer wy hem mede beschuldighen.
9 Ende de Joden vielen hem oock toe/
seggende/ dat het also ware.
10 Doe antwoordde Paulus / als hem de
Pauli antwoorde op Tertulli beschuldinge. Stadthouder f hadde toeghelaten te spre-
ken; Ick verantwoordde my seluen te bly-
moedelicker dewijle ick weet/ dat ghy vele
f Grieck/ wenckte. iarē desen volcke richter g gheweest hebt:
11 Ende meucht weten/ dat het niet meer
g Gr. sijt dan twaelf dagen zyn / dat ick te Jerusa-
lem ben opgecomen om te aenbidden.
12 Ende sy en hebben my noch inden Tem-
pel ghevonden met yemandt sprekende/ of
doende het volck by een loopen / noch in
de Synagogen noch in de Stadt.
13 Noch sy en zyn dat niet mach ick te
bewijsen daer sy my mede beschuldighen.
14 h Maer dit bekenne ick v / dat ick nae
h Acto.25.8 ende 28.17. dien i wech / welcke men secte noemt/ al-
i Dat is/ leere. dus der Vade en Godt diene : namelijck/
ghelooвende alle dat in de Wet ende Pro-
pheten gheschreven is.
15 Ende hebbende hope op Godt / dat de
opstandinghe der dooden comen sal/ beyde
der Rechtveerdigen eñ Onrechtveerdigen:
de welcke sy oock selue verwachten.
16 k Ende hier in oeffene ick my seluen/
Conscientie k Acto.23.1. om een onergherlicke Conscientie allertijdt
te hebben voor God eñ de menschen.
17 Ende na vele Jaren ben ick ghecomen/
l Acto.11.29 Rom.15.25 l om onder mijn volck aelmoessen te doen/
ende offerhande.
18 m Waer in my ghevonden hebben ghe-
m Act.21.26 reynicht in den Tempel / niet met volck/
noch met beroerte /
19 Sommige Joden wt Asia: welcke moe-
20 sten hier by u tegenwoordich zyn/ eñ my
beschuldigen/ hadden sy wat tegen my:
21 Of/ dat dese selue segghen / doe ick voor
den Raedt stondt/ of sy eenighe ongerech-
ticheyt in my gevonden hebben/
22 Dan van desen eenighen n roep/ dien ick
n Of/ stemme o Acto.23.6 ende 28.20. riep/ staende onder hen/ namelijck/ o over
de opstandinghe der dooden worde ick he-
den van v lieden geoordeelt.
23 Felix dit ghehoort hebbende/ stelde se wt/
p Of/ seggende/ als ick sal bescheydelicker weten/ wat vā desen wege is. ende wiste p bescheydelick wat van dien
weghe was eñ seyde: Als Lysias de Over-
ste sal ghecomen zyn/ dan sal ick volle ken-
nisse nemen van uwe saken.
24 Eñ hy beval den Hooftman over hon-
dert q Paulum te bewaren eñ verlichtinghe
q Acto. 27.3 ende 28.16 te laten hebben/ eñ niet te verbieden / dat
hem de syne dienden / of tot hem quamen.
25 Eñ na sommige dagen Felix ghecomen
synde / met Drusilla synen wyue/ die een
Jodinne

Jodinne was / ontboodt Paulum / ende
hoorde hem va den gheloove in Christum.
26 Ende als Paulus handelde van der
rechtveerdicheydt/ende matichept/en toe-
comenden oordeele/ Felix beureest gewor-
den zynde/ antwoorde : Gaet nu henen/
ende als ick bequamen tijt zal hebben / sal
ick u weder roepen.
27 En oock mede hopende dat hem Pau-
lus ghelt gheuen soude om los te worden:
waerom hy hem oock dickmael ontboodt/
ende met hem sprack.
28 Ende als de twee iaren veruult waren/
ghecreech Felix eenen nacomer/ Portium
Festum r Ende Felix willende den Joden r Acto.25.14
gonste bewijsen/ liet Paulum gheuangen.

Dat xxv. Capittel.

2. Paulus voor Festus beschuldicht/ appelleert tot den Keyser / 14. zijn sake wert voor Agrippa verhaelt/ 23. ende hy wert oock voor hem ghebracht.

1 Als nu Festus in dat Landtschap ghe-
comen was/ ginck hy na drye daghen
van Cesarien op na Jerusalem.
2 Ende de Ouerpriester / en de voornem-
ste des Joodtschen volcx verschenen voor
hem tegen Paulum/en baden hem/
3 Begeerende gonste teghen hem / dat hy
hem dede comen te Jerusalem / en leyden
laghen om hem onder wege te dooden.
4 Festus antwoordde/ dat Paulus soude
te Cesarien bewaert worden/maer dat hy
selue soude corts derwaerts wtreysen.
5 Die daer onder u(seyde hy) macht heb-
ben/ dat sy mede afreysen/ ende desen man
beschuldigen/indien daer yet in hem is.
a † Anders/ niet meer. 6 Ende als hy a meer dan thien daghen
met hen ghebleuen hadde / quam hy af na
Cesarien: ende des anderen daechs sat hy
op den Richtstoel / ende beual Paulum
te brenghen.
7 De welcke ghecomen zijnde / stonden de
Joden die van Jerusalem afgecomen wa-
ren/ omme hem/ vele en swaere beschuldin
ghen tegen Paulum brengende/de welcke
sy niet machtich en waren te bewijsen:
Paulus verantwoordt hem seluen voor Festum. 8 Als hy hem verantwoordde / b dat hy
noch tegen de Wet der Joden/noch tegen
den Tempel / noch teghen den Keyser yet
ghesondicht en hadde.
b Act.24.14 ende 28.17. 9 Maer Festus willende den Joden gon-
ste bewijsen/antwoordde Paulo/en seyde:
Wilt ghy te Jerusalem gaen/en daer van
desen by my geoordeelt worden?
10 Doe seyde Paulus : Jck stae aen des
Keysers Richtstoel/ daer ick moet gheoor-
deelt worden : den Joden en hebbe ick
gheen ongelijck gedaen/ghelijck ghy oock
wel weet.
c Act.18.14 11 c Want indien ick onghelijck doe/en yet
ghedaen hebbe dat de doodt weerdich is/
so en weyghere ick niet te steruen : maer
indien dier dinghen / daer my dese mede
beschuldigen/ geen en is/ so en is nimant
machtich my hen wt gonste te gheuen:ick
beroepe my op den Keyser.
Paulus appelleert tot den Keyser. 12 Festus dan met den Raedt ghesproken
hebbende / antwoordde : Hebt ghy u op
den Keyser beroepen ? Ghy sult tot den
Keyser gaen.
13 Als nu sommighe dagen voorleden wa-
ren/ quam de Coninck Agrippa en Ber-
nice te Cesarien/om Festum te groeten.
14 Ende als sy daer vele daghen gheweest
hadden / verhaelde Festus den Coninck
d Act.24.28 van de sake Pauli/seggende: d Hier is een
man van Felix gheuangen gelaten:
15 Om wiens wille de Ouerpriesters ende
Ouderlinghen der Joden voor my versche-
nen / als ick te Jerusalem was / beghee-
rende vonnisse teghen hem.
16 Welcken ick antwoordde / dat de Ro-
meynen die ghewoonte niet en hebben/
e eenighen mensche wt gonste ter doodt te e Deut.17.4
gheuen / eer de Beschuldichde syne Be-
schuldigers voor ooghen heeft/ en plaetse
verreghen heeft / hemseluen van de be-
schuldinghe te verantwoorden.
17 Als sy dan hier te samen ghecomen wa-
ren/ maeckte ick gheen wtstel / maer sat
des naestcomenden daechs op de Richt-
stoel/en beual den man te brenghen.
18 Wiens beschuldighers tegenwoordich
staende/ en brachten gheen schult vp / van
sulcke dinghen als ick vermoedde.
19 Maer sy hadden sommighe vraghen
teghen hem · van haren Godsdienst/ ende
van eenen Jesu die ghestoruen is/ welcken
Paulus seyde dat hy leeft.
20 Jck dan van sulcker vraghen twijffelen-
de / f vraechde of hy te Jerusalem wilde f Grieck/
gaen/ende daer van dese dinghen gheoor- seyde ick.
deelt worden.
21 Maer als hy hem beriep dat men hem
totter kennisse Augusti soude bewaren/
so hebbe ick beuolen hem te bewaren / tot
dat ick hem tot den Keyser sende.
22 En Agrippa seyde tot Festum: Jc wilde
selue oock den man gheerne hooren. Hy
seyde : Morgen sult ghy hem hooren.
23 Des anderen daechs dan / als Agrippa
ende Bernice met groote Pompeye ghe-
comen was/ met de Hooftmannen/ en met
de eerlickste mannen der Stadt in het
Richthuys ghegaen was / werdt Paulus
gebracht door Festi beuel.
24 Ende Festus seyde: Agrippa Coninck/
en ghy mannen alle die hier met ons te-
ghenwoordich zijt/ghy siet desen/va welc-
ken my geheel de menichte der Joden aen-
ghesproken heeft / beyde te Jerusalem ende
oock hier roepende dat hi niet meer en be- g Acto.23.9
hoort te leuen. ende 28.31
25 Maer ick en hebbe niet vernomen / g
dat hy yet ghedaen heeft dat de doodt
weerdt is : ende dewijle hy selue hem op
Augustum beroepen heeft / hebbe ick be-
sloten hem te senden.
26 Van welcken ick niet sekers en hebbe
den Heere te schrijuen. Daerom hebbe ick
hem voor u lieden gebracht/en meest voor
u Coninck Agrippa / op dat ick wat heb-
be te schrijuen/ als de ondersoeckinghe sal
gheschiedt wesen. h Gr. ghe-
27 Want het duncket my tegen reden/ eenen bonden.
h geuangen te senden/en de beschuldingen
tegen hem niet te kennen te gheuen.

Dat xxvj. Capittel.

4. Paulus verhaelt voor de Coninc Agrippa/en de gantsche Raet/ hoe hy geroepe is gheweest tot de kennisse Jesu Christi/ 9. Hoe hy Christum veruolcht heeft/ 12. ende bekeert wordt/ 16. en tot de dienst des Euangely vercoren is/ 19. hoe hy dat bedient heeft/21. en daerom van de Joden geuange is/22. en wederom wt hare handen verlost/ 31. ende wordt van hen bekent onschuldich te zijn.

1 Ende Agrippa seyde tot Paulum : Het Paulus
is u gheoorloeft voor u seluen te spre- ontschuldicht
ken. Doe antwoordde Paulus / strec- hem voor
kende syn handt wt/ en seyde : de Coninck
2 Jck achte my seluen gheluckich/ O Co- Agrippa.
ninck Agrippa / dat ick my heden voor u
sal verantwoorden/van allen daer my de
Joden van beschuldighen :
3 Allermeest / dewijle dat ghy kennet alle

a Of/ neerstichste.

ghewoonten ende vraghen die onder de
Joden zijn: Daerom bidde ick u / hoort
my lanckmoedichlick.
4 Mijn leven dan/ van mijner ionckheydt
aen / welck van den beghinne onder mijn
volck te Jerusalem gheweest is / weten
alle de Joden/
5 Die my van den eersten aen ghekent hebben
(indien sy willen getuyghenisse gheven) dat
ick na de alder bescheydenste Secte on-
ser b religie een Phariseus gheleeft hebbe.

b Of/ Gods dienstes.
c Gen. 3. 15. ende 22. 18. ende 26. 4. ende 49. 10 Deut. 18. 15. 2 Sam. 7. 12 Psal. 132. 11. Esaie 4. 2 ende 7. 14. ende 9. 6. ende 40. 10. Jerem. 23. 5 ende 33. 15 Ezech. 34. 23 ende 37. 24. Dan. 9. 24 Mich. 7. 18
d Acto. 8. 3. ende 9. 1. ende 22. 4. Galat. 1. 13. 1. Cor. 15. 9. 1. Tim. 1. 13.
e Of gaf ick mijn stemme daer over.
f Acto. 9. 3.

6 Ende nu stae ick/ en worde gheoordeelt/
c om de hope der beloften / die Godt tot
onse Vaderen ghedaen heeft:
7 Tot de welcke de twaelf geslachten on-
ses volcks nacht en dach Godt met ghe-
vuericheydt dienende / hopen te comen.
Van dese hope worde ick van de Joden
beschuldicht/ O Coninck Agrippa.
8 Wat? wordet van u ongeloovelick ghe-
oordeelt/ dat Godt de Dooden verweckt?
9 d Ick meynde waerlick / dat ick selve
moeste vele doen / teghen den naem Jesu
van Nazareth:
10 Ghelijck ick oock gedaen hebbe te Jeru-
salem: en hebbe vele Heylighen in de ghe-
vanckenisse gesloten/ macht van de Over-
priesters ghenomen hebbende: ende als sy
ghedoodt werden/ e bewillichde ickt.
11 Ende in de Vergaderinghen hebbe ickse
dickmael pijnigende bedwongen te laste-
ren: en overuloedichlijck op hem rasende/
vervolcht tot in de vreemde Steden.
12 Waer in / als ick oock na Damascum
reysede met de Macht ende bevel der
Overpriesteren/
13 Sach ick / O Coninck/ des middaechs
op den wech / f dat een licht van den He-
mel boven de claerheyt der Sonnen/ my/
en de ghene die met my ghereyst waren/
ommescheen.
14 Ende als wy alle ter Aerden ghevallen
waren/ hoorde ick een stemme tot my spre-
ken / ende segghen in Hebreischer sprake:
Saul / Saul / wat vervolcht ghy my?
Het is u hardt teghen prickels te stooten.
15 Doe seyde ick: Wie zijt ghy Heere?
Ende hy seyde: Ick ben Jesus / welcken
ghy vervolghet.
16 Maer richt u op / en staet op uwe voe-
ten: want hier toe ben ick u verschenen/
om u te bereyden tot een Dienaer en ghe-
tuyghe der dingen die ghy ghesien hebt/
ende die ick u sal openbaren:
17 Verlossende u van den volcke en Hey-
denen/ tot de welcke ick u sende.

g Esai. 60. 2

18 g Om hare ooghen op te doen/ op dat sy
hen van der duysternisse bekeeren tot den
lichte/ en van der macht des duyvels tot
God/ op dat sy vergevinge der sonden ont-
fanghen / en deel onder de ghene die door
den ghelooue in my geheylicht zijn.
19 Waer wt / O Coninck Agrippa / hebbe
ick den Hemelschen ghesichte niet onghe-
hoorsaem gheweest.

h Act. 9. 19. 27. ende 22. 16.

20 h Maer hebbe eerst den ghenen die in
Damasco waren / ende te Jerusalem/
ende in geheel Judea/ ende den Heydenen
vercondicht / dat sy hen souden beteren/
ende tot Godt bekeeren/ wercken doende/
die der bekeeringhe weerdich zijn.

i Act. 21. 30.

21 i Om deser saken wille hebben my de
Joden in den Tempel ghegrepen / ende
versocht te dooden.
22 Maer door hulpe die ick van Gode ver-
creghen hebbe, stae ick tot op desen dach/
betuyghende den cleynen en den grooten:
en niet segghende buyten het ghene dat
oock Moses ende de Propheten ghespro-
ken hebben dat gheschieden soude.

Paulus predickt dat de Schriften volbracht zijn.

23 Te weten/ k oft Christus lijden moeste/
oft hy de eerste wt de opstandinghe der
Dooden / soude desen Volcke ende den
Heydenen het licht vercondighen.

k Oft/ dat. Hy wort geacht te rasen.

24 Als hy hem met desen verantwoorde-
de / seyde Festus met luyder stemmen:
Ghy raest Paule/ de groote gheleertheyt
doet u rasen.

l Gr. woorden der waerheydt ende soberheydt.

25 Doe seyde hy: Ick en rase niet/ Mach-
tichste Feste: maer ick spreke l warachti-
ghe ende nuchtere woorden.
26 Want de Coninck weet van dit / tot den
welcken ick oock vrijmoedelick spreke:
want ick meine niet dat hem yet van de-
sen verborghen is: want dit en is m in
gheenen hoecke gheschiet.

m Joan. 18. 20.
n Oft/ den. o Oft/ in weynich.

27 Ghelooft ghy / Coninck Agrippa/ den
Propheten: ick weet dat ghy hen ghelooft.
28 Ende Agrippa seyde tot Paulum: Ghy
n beroert my o bynа een Christen te worden.

p 1. Cor. 7. 7 q Oft/ in weynich en oock in vele

29 Doe seyde Paulus: p Ick soude van
Gode wenschen/ dat q byna en oock seere/
niet alleen ghy/ maer oock alle die my he-
den hooren / sulcke te worden als ick ben/
wtghenomen dese banden.
30 En als hy dit ghesept hadde/ stondt de
Coninck op/ ende de Stadthouder/ ende
Bernice/ ende die mede ghesetem waren.

r Act. 23. 9. ende 25. 25. s Grieck/ banden.

31 En als sy bezyden ghegaen waren/ spra-
ken sy met malcanderen/ segghende: r De-
se mensche en doet niet dat den doot oft
s ghevanckenisse weert is.
32 Ende Agrippa seyde tot Festum: Dese
mensche hadde meughen los ghelaten
worden/ en hadde hy hem niet op den
Keyser beroepen.

Dat xxvij. Capittel.

1. De sorgelicke Schipvaert Pauli/
ende zijner medegesellen na Roomen/ 27.
hoe ende waer sy aenquamen.

Paulus reyst nae Roomen.
a 2. Cor. 11. 25
b Grieck/ gebonden.

1 Ende a als het besloten was / dat wy
na Italien souden af varen/ gaven sy
Paulum ende sommighe andere b ghe-
vanghenen over / eenen Hooftman over
hondert/ ghenaemt Julius/ van der Ben-
de Augusti.
2 Ende wy in een Adramatisch Schip
ghetreden zijnde / om by de plaetsen Asie
te varen/ voeren af: ende c Aristarchus
van Thessalonica wt Macedonien was
met ons.

c Col. 4. 10. Act. 19. 29. ende 20. 4.
d Act. 24. 23 ende 28. 16.

3 En des anderen daechs quamen wy te
Sidon aen. Ende Julius Paulum vrien-
delijck d handelende/ oorloefde hem tot zij-
ne vrienden te gaen/ ende hem te laten be-
sorghen.
4 Ende van daer afghevaren zijnde / voe-
ren wy onder Cypren/ om dat de winden
teghen waren.
5 Ende de Zee aen Ciliciam ende Pam-
philiam overghevaren hebbende/ quamen
wy tot Myra in Lycia.
6 Ende de Hooftman daer ghevonden
hebbende een Schip van Alexandrien/ dat
nae Italien voer/ brachte ons daer in.
7 En als wy na vele daghen tragelick ghe
varen hadden/ en nauwelic tegen Gnidum
gecomen waren/ en de wint ons verhinder-
de/ so voeren wy onder Creta by Salmone.

e Levi. 16. 29 ende 23. 27.
Paulus voorseydt/ dat de vaert sorghelick wesen sal.

8 Ende die nauwelijck voorby varende/
quamen wy in een plaetse / ghenaemt
Schoone havens / welcker plaetse de
Stadt Lasea by was.
9 Ende als veel tijts doorghebracht was/
ende de vaert nu sorghelick werт / daerom
dat oock e de vasten nu voorby was/
vermaendense Paulus/

Seg-

10 Segghende tot hen: Mannen/ ic sie dat de vaert wesen sal met hinder ende groote schade / niet alleene des lasts ende Scheeps/ maer oock f onses leuens.

f Grieckx/ onser sielen.

11 Maer de Hooftman gheloofde den Stierman ende den Schipper meer / dan het ghene dat van Paulo ghesept werd.

12 Ende dewyle de Hauen niet bequaem en was om te ouerwinteren/ rieden vele van daer te varen/ soo sy eenichsins conden tot Phenicien comen / ende daer ouerwinteren: welck is een Hauen in Creta / teghen den Zuydwesten ende Noordwesten windt.

13 Ende als de Zuydwint waeyde/ meynden sy haer voornemen te hebben: Ende als sy naerder ghetoghen waren / voeren sy neuens Cretam voorby.

14 Maer niet langhe daer na/ sloech daer tegen eenen bysteren wint/ diemen noemt Noordoost.

15 Ende als het Schip nu mede wech ghegrepen werdt/ ende teghen den wint niet en conde varen/ gauen wyt op/ ende werden ghedreuen.

16 Ende loopende onder een Eylandeken/ ghenaemt Claudia/ en conden nauwelick macht hebben ouer den Boodt:

17 Den welcken gecregen hebbende / ghebruyckten sy behulp/ ondervindende het Schip: ende vreesende te vallen op de zantplaten / ghenaemt Syrten / lieten sy den g Boot neder/ ende werden alsoo ghedreuen.

g Grieckx/ het Vat.

18 Ende seere van onweder ghequelt zynde/ deden sy des naesten daechs eenen wtworp.

19 Ende des derden daechs wierpen wy met onse handen de gereetschap des schips wt.

20 Ende als in vele dagen noch Sonne/ noch Sterren gesien werden/ ende gheen cleyn onweder ons tegen was / so werdt alle de hope onser behoudinghe venomen.

21 Ende als sy nu lange tyt niet ghegeten en hadden / doe stont Paulus midden onder hen / ende seyde. O Mannen/ men moeste my ghehoort hebben/ ende van Creta niet afghevaren hebben/ ende suicken hinder ende schade schouwen.

22 Ende nu vermane ick v lieden goedts moets te zyn: want niemant van v lieden sal het leuen verliesen/ maer alleen het Schip.

23 Want in desen nacht heeft by my ghestaen de Enghel Gods/ wiens ick ben/ ende wien ick diene/

Paulus vermaentse te gheloouen de hulpe die Godt beloeft heeft.

24 Ende seyde: Vreest niet Paule/ ghy moet voor den Keyser ghestelt worden: Ende siet/ Godt heeft v gheschoncken / alle die met v schepen.

25 Daerom ghy Mannen/ weest wel ghemoet: want ic gheloove Gode/ dat het alsoo wesen sal ghelyck hy my ghesepdt heeft.

h Act. 28.1.

26 h Ende wy moeten aen een Eylandt wt vallen.

27 Ende als nu de veerthiende nacht ghecomen was / ende wy in de Adriatische Zee ghedreuen werden / ter middernacht/ meynden de Schiplieden dat hen eenich Landt naerderde.

28 De welcke het Dieploot wtghewor pen hebbende / vonden twintich i vademen: Ende als sy wat voorder gevaren waren/ wierpen sy wederom het Dieploot wt/ ende vonden vyfthien vademen.

i Oft/ schreden/

29 Ende vreesende op harde plaetsen te vallen/ wierpen sy vier Anckers achter wt den schepe/ ende wenschten dat het dach werde.

30 Maer als de Schiplieden sochten wt den Schepe te vlieden / den Boot nedergelaten hebbende inde Zee / onder een bedecksel / als oft sy hadden willen de Anckers van den voorevnde des Scheeps k wtvoeren:

k Grieckx/ wt trecken.

31 Seyde Paulus tot den Hooftman ouer hondert / ende tot de Crychsknechten: So dese in het Schip niet en blyuen / soo en cont ghy lieden niet behouden worden.

32 Doe hieuwen de Crychsknechten de touwen af van den Boodt / ende lieten hem ontvallen.

33 Ende als het nu by den dach was/ vermaendese Paulus alle / dat sy souden spyse nemen / ende seyde: Het is heden de veerthienste dach dat ghy lieden sonder eten blyft verwachtende / ende en hebt niet in ghenomen.

34 Daerom vermane ick v lieden spyse te nemen / want dat dient tot uwer behoudinghe: l Want niemant van v lieden sal een hayr van zynen hoofde verliesen.

l Mat. 10. 30

35 Ende als hy dit ghesepdt hadde / ende broot ghenomen hadde / m danckte hy God in haren aller teghenwoordicheydt: ende brack het/ ende begonste te eten.

m 1. Sa. 9. 13. Joan. 6. 11. 1. Tim. 4. 3.

36 Ende sy alle goets moets ghewor den/ namen oock spyse.

37 Ende wy alle inden Schepe / waren twee hondert ende seffe ende tseuentich sielen.

38 Ende als sy met spyse versaet waren/ verlichterden sy het Schip / worpende de Tarwe in de Zee.

39 Ende als het dach ghewor den was / en kenden sy het Lant niet: maer sy merckten eenen schoot / die eenen Oeuer hadde/ in den welchen sy dachten/ ware het meughelick/ het Schip aen te stieren.

40 Ende als sy de Anckers opghehaelt hadden/ gauen sy het Schip tot der Zee/ ende maeckten de roerbanden los / ende haelden den zeylboom op na den windt/ ende hielden nae den Oeuer.

n 2. Cor. 11. 25

41 n Maer aen eenen spruet der Zee ghevallen zynde/ stieten sy het Schip daer in ende het voorevnde daer in geschoten zynde/ bleef onbeweghelick/ ende het achterevnde brack van de cracht der waterbaren.

42 Ende der Crychsknechten raet was/ de o ghevangenen te dooden/ op datter niemant en ontliepe / als sy souden wtghe swommen zyn.

o Grieckx/ gebondenen.

43 Maer de Hooftman willende Paulum behoeden/ verboodtse van dien raedt: ende beual den ghenen die swemmen conden/ hen eerst wt te worpen / ende te lande te comen.

44 Ende de andere / sommighe op verderen/ sommighe op eenighe stucken van den Schepe: ende alsoo ghschiedet/ dat sy alle behouden ten lande quamen.

Dat xxviii. Capittel.

2. Paulus met de zyne wort vriendtlick gehandelt van de Eylanders/ 3. blyft onbeschadicht van der Adere/ 8. geneest den vader publij/ ende andere/ 10. ende van hen ghevictalieert/ coemt te Roome/ 15. ontfanghen van de broeders/ vertelt hen zyn sake/ 30. ende predickt daer twee Jaren.

1 Ende als sy ontcomen waren / doe bekenden sy dat het a Eylandt Melite hiet.

a Act. 27. 26 b Gr. Barbari: alsoo noemden sy alle die van haren Spreke niet en waren.

2 Ende die b lieden bewesen ons gheen cleyne vriendtschap: want sy ontstaken vyer/ ende namen ons alle in/ om den reghen die ouer quam/ ende om der koude.

3 Ende als Paulus vele ryseren in een vergadert hadde/ ende aen het vyer leyde/ quam daer een Ader van der hitten wt / ende vorderde hem aen zyn handt.

4 Eñ als de lieden de Beeste saghen aen
zijn hant hanghen/ seyden sy tot malcande
ren: Dese man moet ymmers een Moorde
naer zijn/ welcken de wrake niet en laet le-
uen/ hoewel hy wt der Zee ontcomen is.
5 Maer hy schudde de Beeste af in het
e Mar.16.18 Luce.10.19.
vyer/ c ende en leet daer niet quaets van.
6 Maer sy verwachteden dat hy soude
swellen/ oft terstondt doot neder vallen: eñ
als sy lange verwacht haddē/ eñ sagen dat
hem niet quaets ouerquā, werdē sy veran-
b Act.14.11.
dert/ b ende seyden dat hi een God was.
7 Ontrent die selue plaetse hadde de O-
De Vader Publij wort van de cortse genesen.
uerste des Eylandts/ ghenaemt Publius/
zijn Landt, de welcke ons ontfinck/ ende
herberchde drij daghen vriendelick.
8 Ende het ghetschiedde/ dat de Vader
e Mat.8.14
publij met e cortsen ende pijne des inghe-
wants cranck lach: tot welcken Paulus
ginck/ ende als hy ghebeden hadde/ leyde
hy de hant op hem ende ghenas hem.
9 Als dat dan gheschiet was/ so quamen
oock tot hem die andere die cranckheden
hadden/ ende werden ghenesen.
10 Sy eerden ons oock met veel eeren: eñ
als wy af voeren/ leyden sy op/ dat ons
noodich was.
11 Ende na drij Maenden voeren wy af in
een Schip van Alexandrien/ dat indien
Lande ouerwintert hadde/ ende was ghe-
f Dese waren Twee lingen/ Jupiters kinderen/ Zee Goden.
teeckent met f Castor ende Pollux.
12 Eñ als wy tot Syracusen afghecomen
waren/ bleuen wy daer drij daghen.
13 Van waer wy ommevoerē/ eñ quamen
tot Region: ende als nae eenen dach de
Windt Zuyt wert/ quamen wy des ande-
g Griex/ Poteoli.
ren dachs tot g Puteolen.
14 Daer vonden wi broeders/ ende werden
ghebeden seuen dagen by hen te blijuen:
Ende also ginghen wy nae Roomen.
15 Van waer de Broeders van ons ghe-
hoort hebbende/ quamen ons teghen tot
Appij Marckt/ ende de drij Tabernen: de
welcke Paulus ghesien hebbende/ danckte
h Gr. een vertrouwē.
Godt/ ende greep h eenen moet.
16 Eñ als wy te Roomen ghecomen wa-
ren/ de Hooftman ouer hondert gaf de ghe-
uanghenen den Ouersten Hooftman ouer:
i Act.24.24 ende 27.3.
i maer het werdt Paulo gheoorloeft op
hemseluen te woonen/ met den Crijchs-
knecht die hem verwaerde.
17 Eñ het gheschiedde na drij daghen/ dat
k Gr. eerste
Paulus de k meeste der Joden te samen
riep: ende als sy vergadert waren/ seyde
l Act.24.14 ende 25.8.
hy tot hen: Ghy mannen broeders/ l ick
die niet gedaen en hebbe tegen het volck/
ofte de Vaderlantsche ghewoonten/ ben
ghebonden van Jerusalem ouergheleuert
in der Romeynen handen.
18 De welcke my ondersocht hebbende/
hebben my willen los laten/ om dat gheen
oorsake des doots in my en was.
19 Maer door der Joden teghenspreken/
werdt ick bedwonghen/ my op den Key-
ser te beroepen: niet als oft ick mijn volck
yet hadde te verclaghen.
20 Te deser oorsake dan/ hebbe ick v lieden
gheroepen om v te sien ende te spreken:
m Act.23.6. ende 24.22.
m want om de hope Israels ben ick met
deser keten ghebonden.
21 Doe seyden sy tot hem: Wy en hebben
noch Brief van v wt Judea ontfanghen/
noch hier en is niemandt van de Broede-
ren ghecomen/ die yet quaets van v ghe-
bootschapt oft ghesproken heeft.
22 Nochtans achten wy't recht/ te hooren
wat ghy ghevoelt: want van deser Secte
ten is ons bekent/ dat daer alomme te-
ghengesproken wort.
23 Ende als sy hem eenen dach ghesett had-
den/ quamen sy vele tot hem inde herber-
ghe: welcken hy het Coninckrijcke Godts
wtleyde/ ende betuychde: ende bewees
n Gen.3.15. ende 22.18. ende 26.4. ende 49.10. Deut.18.15. 2.Sam.7.12 Psal.132.11. Esaie 4.2. ende 7.14. ende 9.6. ende 40.10. Jere.23.5. ende 33.15. Ezec.34.23. ende 37.24. Dan.9.24. Mich.7.18.
hen van Jesu/ beyde n wt de Wet Moy-
ses/ ende wt de Propheten/ van des mor-
ghens vroech tot den Auondt.
24 o Ende sommighe gheloofden het ghe-
ne dat ghesept werdt/ sommighe en ghe-
loofden niet.
25 Eñ als sy onder malcanderē oneens wa-
ren scheydden sy/ terwijle dat Paulus een
woordt seyde/ te weten: Wel heeft de hey-
lighe Gheest door Esaiam den Prophet
ghesproken tot onse Vaderen/
26 Eñ ghesept: p Gaet tot desen volcke/ eñ
segt: Ghy lieden sult met ooren hooren/
eñ niet verstaen: eñ siende sult ghy lieden
sien/ ende niet bemercken.
27 Want het herte deses volcks is vet ghe
worden/ eñ sy hebben met de ooren swaer-
o Act.17.4.
lick gehoort: eñ haer ooghen gesloten/ op
p Esai.6.9. Ezech.12.2. Mat.4.12. Luce 8.10. Joan.12.40 Rom.11.8.
dat sy niet teeniger tijt souden met de oo-
ghen sien/ ende met de ooren hooren/ ende
met der herten verstaen/ ende hem bekee-
ren: ende dat ickse salich make.
28 So sy v lieden dan bekent/ dat de salic-
heyt des Heeren den Heydenen ghesonden
is: ende dese sullense hooren.
29 Eñ als hy dit gesept hadde/ ginghen de
Joden wech/ veel vraghens hebbende on-
der malcanderen.
30 Eñ Paulus bleef twee Jaren in zijn ey-
gen ghehuerde wooninghe/ eñ ontfinckse
alle die tot hem quamen/
31 Predikende het Coninckrijcke Godts/
eñ leerende van den Heere Jesu Christo/
met alle vrijmoedicheyt/ onuerhindert.

Eynde der Handelinghen
der Apostelen.

Argument.

NV volghen de Sendtbrieuen der Apo
stelen/ tot verscheyden Ghemeynten
geschreuen/ vanden gheloone in Chri-
stum/ van de warachtige bekeeringe ende
onschuldicheydt des leuens: want dit is
het ghemeyn eynde in allen. De oorsaken
ende eynden deser Sendtbrieuen/ zijn ver-
scheyden gheweest. De eerste ende voor-
neemste/ wort met seer geschickte Godtsa-
licheyt van Paulo gheschreuen tot de Ro-
meynen/ inden welcken hy het Euange-
lium also beschreuen heeft/ ghelijck hy het
den Joden eñ Heydenen ghepredict heeft.
Ten eersten handelt hy vande sonde/ ende
bewijst dat alle menschen der sonde onder-
worpen zijn. Ten anderen handelt hy van
de rechtueerdicheydt/ ende bewijst dat de
Gheloouighe salich worden/ wt de ghenade
Christi alleen/ door het geloone/ ende niet
door eenighe wercken ofte verdiensten.
Daer na verclaert hy het werck der gena-
de ende des gheloofs/ ende leert dat de ge-
rechtueerdichde/ een voetueerdich leuen
leydē/ henseluen van boosheyt onthouden/
ende heylichlijck ende matichlijck leuen.
Bouen desen handelt hy van de Wet/ eñ
cracht der Wet/ vanden strijdt ende aerdt
des wedergheboren menschen/ van de roe-
pinge der Heydenen/ ende van de verwor-
pinghe ende oock wederaenneminghe der
Joden. Ten laetsten onderwijst hy het le-
uen des menschen/ met menigherley ghe-
sonde ghebode.

De Sendtbrief des Apostels Pauli tot den Romeynen.

Dat

Dat Eerste Capittel.

1. Paulus bewijst van wien/ ende waer toe hy geroepen is. 16. wat het Euangelium sy/ 20. het gebruyck ende eynde der creatueren/ 24. daer na de ondanckbaerheyt/ verkeertheyt/ ende straffinghe aller menschen.

1 PAulus een Dienstknecht Jesu Christi/
gheroepen tot een Apostel / a b vercoren om te prediken dat Euangelium
Godts:
2 (Welck hy te voren c beloeft heeft door
zijne Propheten in der heyligher Schrift.)
3 Van zijnen Sone Jesu Christo onsen
Heere: die geworden is d wt den sade Da-
uids nae den vleesche:
4 Ende crachtelick bewesen is te zijn
e Gods Sone na den geest der heylichma-
kinghe/ door de opstandinghe van den
dooden.
5 Door welcken wy hebben ontfanghen
ghenade/ ende dat Apostelschap/ tot ghe-
hoorsaemheydt des gheloofs / door zij-
nen Name/ onder alle Heydenen.
6 Onder welcken ghy lieden oock zijt ghe-
roepen van Jesu Christo:
7 Allen beminden Godts f gheroepen
Heylighen die te Roomen zijdt: Ghenade
sy v lieden / ende vrede van Gode onsen
Vader/ ende den Heere Jesu Christo.
8 Ten eersten dancke ick mijnen Godt
door Jesum Christum / door v allen / om
dat van uwen gheloone inde gheheele we-
relt ghesproken wordt.
9 g Want Godt is mijn ghetuyghe / dien
ick diene h met mijnen gheest inden Euan-
gelio zijns Soons / dat ick sonder verla-
ten/ uwer altijts ghedencke:
10 i Altijdts inmijne ghebeden biddende/
oft my eens door Godts wille voorspoe-
dighen wech ghegheuen werde/ dat ick
tot v lieden quame.
11 k Want my verlangt v lieden te sien/
l om v wat mede te deylen der gheestelic-
ker gauen tot uwer versterckinghe/
12 Dat is / dat ick mede met v lieden
m ghetroost worde onder v / door uwen
ende mijnen gheloove dat wy te samen
hebben.
13 Ick en wil v niet onthouden broeders/
dat ick menichmael n voorghenomen heb-
be tot v te comen/ (maer ben tot noch toe
verhindert/) om eenighe vrucht te hebben
oock onder v lieden / ghelijck onder alle
de andere Heydenen.
14 o Den Griecken ende den p Barba-
ren: den wijsen ende onwijsen ben ick
schuldich.
15 Soo ben ick dan so veel in my is/ veer-
dich v lieden oock/ die te Roomen zijt/ het
Euangelium te vercondighen.
16 q Want ick en schame my des Euange-
liums Christi niet: r want het is de cracht
Godts ter salicheyt allen die gheloouen/
den Joden voornemelick / ende oock den
Griecken.
17 s Want de gherechticheyt Gods woort
daer in ontdeckt wt gelooue tot gheloove/
ghelijck ghescreuen is: t De Gerechtighe
sal wt den gheloove leuen.
18 Want den toorn Godts is ontdeckt
van den Hemel / ouer alle godtloosheydt
ende ongherechticheydt der menschen/
die de waerheyt in ongherechticheydt ton
verhouden:
19 u Daerom dat het gene x dat kennelijck
is aen God/ openbaer is in hen: want God
heuet hen gheopenbaert.
20 y Want dat in hem onsienlic is/ (name-

a Act.9.15. Galat.1.15. b Griecx/ afghesondert tot dat Euangelium Gods: c Gene.3.15. Deut.18.15. 2.Sam.7.12 Psal.132.11. Esai.4.2. ende 7.14. Jerem. 23.5 ende 33.14. Ezec.34.23. Dan.9.24. Mich.7.18. d Mat.1.1. Actu.2.30. 2.Tim.2.8. e Esai.9.6. ende 44.6. Joan.2.19. Rom.9.5. 1.Joan.5.20 f 1.Cor.1.2. Ephes.1.1. g Rom.9.1. 2.Cor.1.23. ende 11.31. Galat.1.20. Philip.1.8. 1.Thes. 2.5. h 2.Tim.1.3 i ro.15.23.32. k 1.thes.3.10 l Rom.15.29 m Oft/ vermaent. n 1.Thessa. 2.18. o 1.cor.9.16 p Dat is/ die gheen Griecken zijn: q Ps.40.10. 2.Tim.1.8. r 1.Cor.1.16 ende 15.2. s Rom.3.21. Philip.3.9. t Abac.2.4. Galat.3.11. Hebr.10.38. Joan.3.36. u Act.14.16 x Oft/ dat van Godt can geweten wordt. y Heb.11.3. Psalm.19.1.

lick/ zijne eewighe moghentheyt/ ende Godt-
heyt/) wort wt de scheppinghe der Werelt
voorsien / dewijle het door de gheschapen
creatueren verstaen wordt / z op dat sy
a niet ontschuldichlick en zijn.
21 Daerom dat sy Godt ghekent hebben/
ende en hebben hem als Godt niet ghe-
eert noch ghedanckt/ maer b zijn ydel ghe-
worden in hare ghedachten/ ende haer on-
uerstandich herte is verduystert geworden.
22 Daer sy hen seluen voor wijs hielden/
zijn sy dwaes gheworden.
23 c Ende de eerlickheydt des onuerderfe-
licken Gods/ hebben sy verandert tot ver-
ghelijckinghe eenes Beelden des verderfe-
licken menschen/ ende der voghelen/ ende
der vieruoetighen / ende der Cruppenden
ghedierten.
24 Daerom heeftse oock Godt ouergheg-
heuen tot haers herten lusten / tot on-
reynicheydt/ ende oneeringhe haer der ey-
ghender lichamen d in henseluen:
25 Die zijne waerheydt verandert hebben
in leughen / ende het schepsel vereert ende
ghedient hebben e bouen den Schepper/
die te prijsen is inder eewicheyt/ Amen.
26 Daerom segghe ick/ heeftse Godt ouer-
ghegheuen tot f schandelicke beweghin-
ghen: want oock hare vrouwen/ hebben
het natuerlijck ghebruyck / in het onna-
tuerlicke verandert.
27 g Ende desghelijcx oock de Mannen/
dat natuerlick ghebruyck der vrouwen
verlatende / zijn door haer boose lusten in
malcanderen verhittticht / Mannen met
mannen schandelickheydt bedrijuende / ende
de behoorlicke vergeldinghe haerder dwa-
linghe h in henseluen ontfanghende.
28 Ende gelijck zijt niet bedacht en hebben om
i God te bekennen/ also heeftse Godt ouer
gegeuen tot eenen k onbedachtsamen sin/
op dat sy deden dat niet en betaemt:
29 Vol alder ongherechticheydt/ hoererie/
archeyt/ giericheyt/ boosheyt / vol nijdts/
moorts/ ghekijfs/ bedrochs/ booser zeden/
oorblasers/
30 Achterclappers / Godt hatende / ver-
smaders/ houeerdich/ opgheblasen/ vin-
ders der booser dinghen/ den Ouderen
ongehoorsaem/
31 Verstandeloos / trouweloos / sonder
l natuerlijcke liefde / m sonder verbondt/
onbarmhertich:
32 Welcke Godts recht wetende/ als/ dat
die sulcx doen / den doodt weerdich zijn/
en doen niet alleenlijck sulcx/ n maer heb-
ben oock een welbehaghen in den ghe-
nen diet doen.

Dat ij. Capittel.

1. De Joden die de andere oordeelen/ zijn verdoemt als ouertreders/ 5. want God de rechtueerdighe Richter sal eenen yeghelicken gheuen na zijne wercken/ 11. sonder aenneminghe der persoonen/ 14. de Heydenen zijn door hare conscientie ouerwonnen. 17. Ende de Joden door de ghescreuen Wet.

1 DAerom en zijt ghy niet ontschuldich-
lick / O mensche/ wie ghy zijt/ die an-
dere oordeelt : a want daer mede dat
ghy eenen anderen oordeelt / veroordeelt
ghy v seluen / dewijle ghy (die daer oor-
deelt) het selue doet.
2 Maer wy weten dat Godts oordeel na
der waerheyt is ouer de gene die sulcx doen.
3 Ende meynt ghy mensche (die de gene die
sulcx doen/ oordeelt / ende het selue doet/) dat
ghy het oordeel Gods sult ontulieden?
4 Of veracht ghy den rijcdom zijner goeder-

z Ofte/ soo dat. a Of/ onuerantwoordelick. b Deutero. 28.28. c Sap.11.16 ende 12.24. Sonde met sonde ghestraft. d Of/ onder henseluen: e Ofte/ achterlatende den Schepper. f Leuit.18. 22.23. g Leuit.18. 22. ende 20.13. h Of/ door/ i Ofte/ dat Godt alle dinck bekent/ k Ofte/ verachtelicken/ oft/ verkeerden/ etc. l Of/ sonder natuerlick beweghen/ m Of/ verbondtbrekers/ n Osee 7.3. a Mat.7.1. 1.Cor.4.5. 2.Sam. 12.5 De lanckmoedicheyt Godts roept ons tot beteringhe. b 2.Pet.3.15

2.Pet.3.15. c Esa.30.15. d Grieck/ leydt/ oft/ dryft. e Jaco.5.3.

tierenheyt eñ verdraechsaemheyt/ eñ b lanc-
moedicheyt/ c niet wetende dat de goeder
tierenheyt Gods d tot bekeeringe u roept.
5 Maer na uwe hartnechicheyt eñ onbe-
keerlijck herte / e versamelt ghy u selven
eenen schat des toorns / totten daghe des
toorns ende der ontdeckinghe des recht-
veerdighen oordeels Godts.

f Psa.62.13. Jere.17.10. ende 32.19. Mat.16.27 Rom.14.12. 1.Cor.3.8. 2.Cor.5.10. Galat.6.5. Apoca.2.23. ende 22.12. g 2.thes.1.8.

6 f Welcke eenen yeghelicken verghelden
sal nae zijne wercken/
7 Namelick/ den ghenen die met ghedue-
richeydt in goede wercken / prijs eñ eere/
ende onverderfelickheydt soecken / het ee-
wighe leven.
8 g Maer den ghenen die hen tot twist
gheven/ der waerheyt onghehoorsaem eñ
der ongherechticheyt ghehoorsaem zijn/
verbolghentheyt ende toorn.
9 Verdriet eñ benautheyt over alle sielen
der menschẽ die quaet werckẽ / der Joden
voornemelick/ ende oock der Griecken.
10 Maer prijs eñ eere eñ vrede/ allen die
goet wercken/ den Joden voornemelijck/
ende oock den Griecken.

h Deu.10.17 2.Par.19.7. Job.34.19. Sap.6.8. Syrac.35.21 Act.10.34. Galat.2.6. Ephes.6.9. Colos.3.25. 1.Pet.1.17. i Mat.7.21 Jaco.1.22. Joan.3.7.

11 h Want by God en is gheen wtnemin-
ghe der Persoonen.
12 Want alle die sonder Wet ghesondicht
hebben/ sullẽ oock sonder Wet vergaen: eñ
alle die inde Wet gesondicht hebbẽ/ sullen
door de Wet verdoemt worden.
13 i Want voor God en zijn sy niet rechtveer-
dich die de Wet hooren: maer die de Wet
doen/ sullen ghrechtveerdicht worden.
14 (Want als de Heydenen die de Wet niet
en hebben / van naturen het inhoudt des
Wets doen / dese de Wet niet hebbende/
zijn henselven een Wet.
15 Als die betoonen het werck der Wet in
hare herten gheschreven/ dewyle hare con-
scientie mede ghetuycht/ ende de ghedach-
ten malcanderen beschuldighende ende
ontschuldighende.)

k Matthe. 25.31.

16 k Op dien dach / wanneer Godt de ver-
borgen werckẽ der menschẽ sal oordeelẽ/ na
mijn Evangelium/ door Jesum Christum.

l Rom.9.4. m Ofte/ zijt gherust in de Wet/ n Of/ onder soeckt de schillende dinghen.

17 Siet / ghy wordt een Jode ghenaemt/
ende l m verlaet u op de Wet / ende be-
roemt u van Gode.
18 Ende ghy weet zijnen wille/ eñ n proe-
fet dat goede/ gheleert zijnde inde Wet.
19 Eñ betrouwt u selven te zijn een leydt-
man der Blinden / een licht der ghener
die in duysternisse zijn.
20 Een Onderwyser der onwijsen / ende
een leeraer der onwetenden : hebbende
de forme des wetenschaps/ ende der waer-
heyt door de Wet.
21 Die ghy dan eenen anderen leert/ leert
ghy u selven niet? Die ghy predickt dat-
men niet stelen en sal/ steelt ghy?
22 Die ghy segt datmen gheen overspel
doen en sal / doet ghy overspel ? Ghy die
vande Afgoden eenen grouwel hebt/ rooft
ghy het Heylighe?
23 Die ghy u beroemt inde Wet / onteert
ghy God door de overtredinghe der Wet?
24 Want om uwent wille wort den Naem
des Heeren ghelastert onder de Heydenen:

o Esa.52.5. Ezec.36.20. Der Joden besnijdinge p Dat is/ onbesnedẽ-heyt. Der Hey-denen onbe-snedenheyt q Dat is/ onbesnedẽ/

o ghelijck gheschreven is.
25 Want de Besnijdinghe is wel profij-
telick / soo ghy de Wet houdet: maer soo
ghy een overtreder der Wet zijt / soo is u
Besnijdinghe p Voorhuypt ghewordden.
26 Soo dan de q Voorhuypdt de rechtveer-
dichmakinghen der Wet bewaert / en sal
zijn Voorhuypdt niet tot Besnijdinghe
gherekent worden?
27 Ende die van naturen Voorhuypdt is/
ende de Wet volbrengt / en sal hy niet u
verdoemen/ die ghy door de letter eñ Be-
snijdinghe een overtreder der Wet zijt?

Jode. r Joa.8.39. Rom.9.7. Besnijdinghe. s Deut.10.16 ende 30.6. Jerem.4.4 Philip.3.3. Colos.2.11.

28 r Want die en is geen Jode/ die int open-
baer alleenlick een Jode is : noch die Be-
snijdinge/ die alleenlick is int openbaer in-
den vleesche/ en is gheen Besnijdinghe.
29 Maer die is een Jode / die int verbor-
ghen een Jode is : ende de Besnijdinghe
des herten s inden gheest/ niet inde letter/
die is een Besnijdinghe : der welcker lof
is niet wt den menschen/ maer wt Gode.

Dat iij. Capittel.

1. Hoe wel de Joden int aenmercken sommiger dingen/ de Heydenen te boven gaen/ 21. nochtans alleen het geloove in Jesum Christum rechtveerdicht de ghelooviighen door ghenade/ 30. het welck so wel den Heydenẽ als den Joden toecoẽt.

Dat de Joden niet be-ter en zijn dan de Hey-denen. a Rom.9.4. b † Anders want hen zijn eerst ete. c Oft/ te be-waren ghe-gheven. d Oft/ onge-trouwe. e num.23.19 Rom 9.6. 2.Tim.2.13. f Joan.3.33. g Psa.116.11 h Psal.51.6. i Ofte/ ver-lick maeckt k † Anders/ die toorn brengt op den menschẽ l Oft/ ver-doemt.

1 Wat voordeel heeft dan een Jode ? of
wat profijt heeft de Besnijdinghe?
2 Vele in aller manieren / a want
b † het is een groote sake/ dat hen de woor-
den Godts c betrout zijn.
3 Want wat ist dan/ oft sommige d onge-
loovich geweest zijn? e sal haer onghe-loo-
vicheyt Godts ghelove te niete doen?
4 Dat sy verre: f maer Godt worde waer-
achtich bevonden / g eñ alle menschen leu-
genachtich/ ghelijck gheschreven is: h Op
dat ghy gherechtveerdicht wordet in u-
we woorden / ende overwinnet als ghy
gheoordeelt wort.
5 Maer indien onse ongherechticheyt de
gherechticheyt Gods i versterckt/ wat sul-
len wy seggen? Is God onrechtveerdich/
k † die daer toorn overbrengt? (Ick spre-
ke na menschelicker wijse.)
6 Dat sy verre: want hoe sal Godt de we-
relt oordeelen?
7 Want indien de waerheydt Gods door
mijne leugen overvloedigher geworden is
tot zijner eeren / wat worde ick oock noch
als een sondaer l gheoordeelt?
8 Eñ waerom en seymen niet / ghelijck
wy gelastert worden/ ende sommighe seg-
gen dat wy seggen:) laet ons quaet doen/
op dat het goede come ? welcker verdoe-
menisse rechtveerdich is.

m Rom.2.9 Galat.3.22 n Psal.14.3 ende 53.3.

9 Wat ist dan? Hebben wy voordeel ? In
geender manieren: want wy hebben voor
bewesen/ m dat beyde Joden ende Griec-
ken alle onder de sonde zijn:
10 n Ghelijck geschreven is: Daer en is nie-
mant rechtveerdich/ oock niet een.
11 Daer en is niemandt verstandich/ daer
en is niemant die Godt soeckt.
12 Sy zijn alle afgeweken/ te samen zijn sy
onnuttich ghewordden/ daer en is niemant
die o goet doet / daer en is oock niet een.

o oft/ hem in goetheyt oeffent. p Psal.5.10. q Ps.140.4 r Psal.10.7. s Prov.1.16. Esai.59.7.

13 p Hare kele is een open graf/ hare ton-
ghen hebben sy tot bedroch ghebruyckt/
q Slanghen fenijn is onder hare lippen:
14 r Haren mondt is vol vloeckens ende
bitterheydts.
15 s Haer voetẽ zijn snel om bloet te storten.
16 In haren weghen is vernielinghe ende
ellendicheydt.
17 Ende den wech des vreden en hebben
sy niet ghekent
18 t De vreese Godts en is voor hare oo-
ghen niet.

t Psal.36.2. u Griec/ in x Gal.2.16 y Dat is/ mensche. z Rom.7.7. Hebr.7.19.

19 Wy weten/ wat de Wet spreect/ dat zijt
spreect tot de gene die u onder de wet zijn:
op dat alle mont gestopt worde/ eñ de ghe-
heele werelt voor Godt verdoemelick sy.
20 x Daerom en sal geen y vleesch door de
wercken der Wet gherechtveerdicht wor-
den voor hem. z Want door de wet comt

de bekenninghe der sonde.
21 Maer nu a is de rechtueerdicheyt Gods
gheopenbaert sonder de Wet / ende is be-
tuycht van de Wet/ende de Propheten.
22 Namelick/de rechtueerdicheydt Godts
door den gheloove Jesu Christi/ tot allen/
ende over allen die gheloovẽ: want daer
en is gheen onderscheyt.
23 Want sy hebben alle ghesondicht / ende
zÿn b verhindert te comen tot de eerlick-
heyt Godts:
24 c Maer worden om niet gherechtueer-
dicht/namelick/wt zÿne ghenade/ door de
versoeninghe in Christo Jesu gheschiet.
25 d Welcken Godt voorghestelt heeft tot
e versoeninghe / door het gheloove in zÿ-
nen bloede: tot bewÿsinghe zÿner f ghe-
rechticheyt / door de vergevinge der voor-
leden sonden.
26 Welcke Godt verdraghen heeft / om te
dese tÿde zÿn ghererchticheydt te bewÿ-
sen: op dat hy g ghererchtich sy/ ende den
ghenen die h wt den gheloove Jesu is/
rechtueerdich make.
27 Waer is dan de roem? hy is wtgheslo-
ten. Door wat Wet? Der wercken? Neen/
maer door de Wet des gheloofs.
28 i So houden wy dan / dat de mensche
ghererchtueerdicht wort door het gheloove/
sonder de wercken der Wet.
29 Is God alleenlick der Joden Godt? Is
hy niet oock der Heydenen? waerlick hy
is oock der Heydenen Godt.
30 Want hy is eñ eenich God/die de k Be-
snÿdinge rechtueerdigen sal wt den geloo-
ve/eñ de l Voorhuyt door het gheloove.
31 Maken wy dan de Wet te niete door
het gheloove? Dat sy verre/ Maer wy ver-
stercken de Wet.

Dat iiij. Capittel.

1. Door het exempel Abrahams / 6. Ende door de macht der heyligher Schrif-tueren bewÿst hi/dat de mensche gerechtueerdicht wort alleen door het gheloove/ 13. ende also is de rechtueerdicheydt der wercken te niet gemaeckt/ ende de Jodē en hebben geen oorsake henselven te verheffen boven de Heydenen.

1 Wat sullen wy dan seggen dat a Abra-
ham onse vader vercreghen heeft b na
den vleesche?
2 Want so Abraham wt dewercken ghe-
rechtueerdicht is / soo mach hy roemen/
maer niet by Gode.
3 Want wat seydt de Schrift: c Abra-
ham geloofde Gode/eñ het weet hem ghe-
rekent tot rechtueerdicheyt.
4 Nu den genē die werct/ en wort dē loon
niet gerekent na genade/maer nae schult.
5 Maer die niet en werckt/ende ghelooft
in hem/die d den ongodlicken rechtueer-
dicht/desen wort zÿn gheloove tot recht-
ueerdicheyt ghererekent.
6 Gelÿck ooc David spreect van de salich
makinge des menschē/ dien God de recht-
ueerdicheydt toerekent/ sonder wercken/
7 e Segghende: Salich zÿn sy/ wiens on-
ghererchticheden verghevẽ zÿn /eñ wiens
sonden bedeckt zÿn.
8 Salich is de man / welcken de Heere
gheen sonde toe en rekent.
9 Dese salichmakinghe dan / ghesschiet sy
alleenlick in de f Besnÿdinghe/ oft ooch in
de g Voorhuyt? Want wy segghen/ dat
Abrahe het gheloove tot rechtueerdicheyt
ghererekent is.
10 Hoe ist dan hem tot rechtueerdicheydt
gerekent/als hy was inde Besnÿdinghe/
oft als hy was inde Voorhuyt? niet h in

a Rom.1.17. Philip.3.9.
b Grieckx/ worden ver hindert van de eerlickheyt Gods
c Esai.53.5.
d 2.Cor.5.18 Col.1.20. Hebr.4.16. 1.Joā.4.10.
e Oft/ versoenstoel. Exod.25.17.
f Dat is/ waerheit in zÿn beloftē/
g Dat is/ warachtich bevonden worde.
h Dat is/in Christum ghelooft.
i Galat.2.16 Act.13.38. Rom.8.3. Hebr.7:19.
k Dat is de besneden Joden.
l Dat is/ōn besneden Heydenen/
a Esa.51.2.
b Dat is/ wt de wercken?
c Gen.15. 6. Galat.3.6. Jaco.2.23.
Wercken.
d dat is den genen die in hem selven ongodlic is/ rechtueerdicht in Christo.
Salichmakinghe.
e Psal.32.1.
f Dat is/ besneden Joden/
g Dat is/ onbesneden Heydenen.
h dat is/ na dat hy besnedē was/ maer eer dat hy besneden was

de Besnÿdinge/ maer in de Voorhuydt.
11 i Ende hy ontfinck het teecken der Be-
snÿdinghe/tot eenen seghel der rechtueer-
dicheydt des gheloofs/ die inde Voorhuyt
was / op dat hy ware de vader aller die in
de Voorhuydt gheloovẽ / op dat hen
oock de rechtueerdicheydt toeghererekent
werde:
12 Ende op dat hy ware de vader der Be-
snÿdinghe/ namelick/den ghenen die niet
alleenlick wt der Besnÿdinghe zÿn / maer
die oock wandelen inde voetstappen des
gheloofs onses vaders Abrahe / k welck
in de Voorhuydt was.
13 Want de belofte/namelic/te wesen erf-
ghenaem der werelt/is Abrahe oft zÿnen
zade niet toeghererekent door de Wet maer
door de rechtueerdicheyt des gheloofs.
14 * Want ist dat de ghene die wt de Wet
zÿn erfgenamen zÿn so is het gheloove ÿdel
geworden/eñ de belofte te niete gemaect.
15 Want de Wet werckt toorn/ l want
m waer gheen Wet en is / daer en is oock
gheen overtredinghe.
16 Hierom is de erve wt den gheloove/ op
dat het na der ghenade sy: op dat de belof-
te vast sy allen den n sade / namelick/ niet
alleenlÿck dien dat wt der Wet is: maer
oock dien / dat wt den gheloove Abrahe
is/ o welcke is onser aller vader.
17 (Gelÿck ghescreven is: p Ick hebbe v
ghestelt tot eenen vader veler q volcken/)
r voor Godt dien hy gelooft heeft / die de
dooden levendich maeckt/ ende roept het
ghene dat niet en is/als oft het ware.
18 De welcke Abraham / s boven hope
gelooft heeft op hope/ dat hy soude wesen
een vader van vele volckē/ gelÿck tot hem
geseyt was: t Also sal v zaet wesen.
19 Eñ niet gecranct int gheloove / en heeft
zÿn eyghen lichaem niet aenghemerckt/dat
nu verstorven was/ dewÿle hy by nae hon-
dert Jaren oudt was/ noch oock / dat de
moeder in Sara verstorven was.
20 u Ende en heeft inde belofte Godts niet
getwÿffelt door ongeloove/ maer is sterck
int gheloove gewordē/ Gode eere gevende.
21 Ende ten vollen betrouwende / dat hy
die het belooft hadde / x oock machtich
was te doen.
22 Daerom ist hem oock tot rechtueerdic-
heyt ghererkent.
23 p Eñ het en is niet alleenlick om zÿnent
wille ghescreven/dat hem dat tot recht-
ueerdicheyt ghererekent is:
24 Maer oock om onsent wille/ den wel-
ken het oock sal tot rechtueerdicheyt ghe-
rekent worden/namelick/ den ghenen die
gelooven in hem/die wt dē doodē verweckt
heeft Jesum Christum onsen Heere:
25 De welcke is overgelevert gheweest ter
doot om onse sonden / eñ opghewecht om
onse rechtueerdicheyt.

Dat v. Capittel.

1. Hy bewÿst de vrucht des geloofs/ 8 ende door gelÿckenisse verbreydt hy het fondament daer van/namelick / de liefde Gods ende de ghehoorsaemheyt Christi.

1 Wy a dan ghererchtueerdicht zÿnde
wt den gheloove / b † hebben vrede
met Godt / door onsen Heere Jesum
Christum.
2 c Door welckē wy oock de toeleydinghe
hebben door het gheloove / tot dese ghe-
nade daer wy in staen ende d verhenghen
inde hope der heerlicheyt Gods.
3 Eñ niet alleenlic dit maer wy e verheu-
gen oock inde verdruckingen. wetende dat
de verdruckinge lydtsaemheyt werckt.

i Gen.17.11.
Abraham de vader der gheloovighen.
k Dat is/ welck gheloove hy hadde eer hy besneden was
* Gala.3.16
l Joā.15.22. Rom.5 20. ende 7.8. Galat.3.19.
m Of/ waer van gheen Wet en is/ etc.
n dat is/ gheloovighen.
o Esa.51.2.
p Gen.17.5.
q Oft/ Natien.
r Oft/ nae het exempel Gods.
s Dat is/ daer nae menschelick ghevoelen gheen hope wesen conde/
t Gen.15.5. Hebr.11.12.
u spr.44.20
x Gen.15.3.
p Rom.15.4.
Christi doot ende opstandinghe.
a Esa.32.17. Joan.16.33. Ephe.2.13.
b † Anders laet ons vrede hebben.
c Joā.10.9. ende 14.3. Ephe.2.17. Hebr.10.19.
d Of roemē Hebr.3.7.
e Jaco.1.3.
Verheuginge inde verdruckinge.

4 Ende lijdtsaemheyde/ * bevindinghe:
ende de bevindinghe / hope:
5 Ende de hope en beschaemt niet: want
de liefde Godts is in onse herten wtghe-
stort door den heylighen Gheest / die ons
ghegheven is.
6 f Want Christus / doe wy noch cranck
g waren/ h is ter bequamer tijdt voor de
ongoddelicke ghestorven.
7 Want daer en soude nauwelick yemandt
sterven voor den Rechtveerdighen / maer
voor den i nutten derf moghelick ye-
mandt bestaen te sterven.
8 Maer Godt bewijst ons zijn liefde tot
ons/ want Christus voor ons ghestorven
is/ doe wy noch Sondaers waren.
9 Soo sullen wy dan nu door zijn bloedt
gerechtveerdicht/ veel meer vanden toorne
behouden worden.
10 Want ist dat wy vyanden zijnde / ver-
soēt zijn geworde met God door den doot
zijns soons/ so sullen wy versoēt zijnde/ veel
meer behouden worden door zijn leven.
11 Ende niet alleenlijck dit/ maer wy k roe
men oock in Godt / door onsen Heere Je-
sum Christum / door welcken wy nu de
versoeninghe vercreghen hebben.
12 Daerom/ ghelijck l de sonde door eenen
mensche inde Werelt gecomen is / m ende
door de sonde de doot/ eñ n alsoo de doodt
tot alle menschen gecomen is/ door eenen
mensche/ in welcken alle menschen geson-
dicht hebben.
13 Want oock van Adam aen tot de Wet/
was de sonde inde Wereldt: maer de son-
de en wordt niet ghereckent/ als de Wet
niet en is.
14 Maer de doot heeft van Adam aen/
tot Mosen toe heerschappie ghehadt/ oock
over de ghene die niet ghesondicht en heb-
ben in ghelijckenisse der overtredinghe
Adams/ die welcke is een Beelt des ghe-
nen die toecomende was.
15 Maer de ghenade en is niet ghelijck de
misdaet: want so door des eenighen Adās
misdaet vele gestorven zijn/ so is de gena-
de Godts/ ende de gave door de ghenade
eens menschen Jesu Christi / veel meer o-
vervloedich gheweest in velen.
16 Eñ de weldaet Godts/ is alsoo niet ghe-
lijck dat ingecomen is door dien eenen die
gesondicht heeft: † wāt de schult is wt een
misdaet inghecomen tot verdoemenisse:
maer de ghenade wort gegheven wt vele
misdaden tot rechtveerdichmakinghe.
17 Wāt so door een misdaet/ de doot door
dien eenen heerschappie gecregen heeft: so
sullen veel meer de ghene die de o overvloe
dighe ghenade eñ gave der rechtveerdic-
heyt ontfangen/ in het leven heerschappie
hebben door eenen Jesum Christum.
18 Ghelijck dan door p een misdaedt de
schult ghecomen is op alle menschen tot
verdoemenisse: Also oock door q een recht-
veerdichmakinghe / is de weldaedt over-
vloedich gheworden/ op alle menschen/ tot
rechtveerdinge des levens.
19 Want ghelijck door eens menschen on-
ghehoorsaemheyt vele tot sondaers ghe-
worden zijn/ also oock door eens menschen
ghehoorsaemheydt sullen vele tot recht-
veerdighe worden.
20 r Ende de Wet is boven desen inghe-
comen / op dat de Misdaet vermeerdert
worde: s Maer t waer de sonde ver-
meerdert is/ daer is de ghenade veel over-
vloedigher gheweest:
21 Op dat/ ghelijck de sonde heerschappie
ghehadt heeft tot de doot: also oock de

* Oft/ beproevinge. De hope is seker door de liefde Gods. f Col.2.13. Hebr.9.15. 1.Pet.3.18. g Of/ waren na gelegentheyt der tijt/ is voor h Ofte/ nae gelegentheyt der tyt/ etc. i Ofte/ goeden/ of/ door het goede k Ofte/ verheughen. l Gen.3.15. 1.Cor.15.21. m Oft/ also oock n Gen.2.17. Rom.6.23. Christus met Adam vergeleken. † Griecx/ oordeel. o Griecx/ overvloedicheyt der genade ende gave. p Oft/ eens q Oft/ eens r Joan.15.22 Roma.4.15 ende 7.8. Galat.3.19. s Luce 7.47. t Of/ daerin of waer in.

ghenade heerschappie hebbe door de
rechtveerdicheyt tot den eeuwighen leven/
door Jesum Christum onsen Heere.

Dat vi. Capittel.

1. Hy bewijst door het ghebruyck des Doops/ dat niemant de gerechticheyt in Christo verkrijcht / die niet van sonden aen geheylicht en wort/ 11. waer wt vol-gen de vermaningen tot heylicheyt ende gerechticheyt des levens.

1 Wat sullen wy dan segghen? Sullen
wy in de sonde blijven/ op dat de ghe-
nade te meerder worde?
2 Dat zy verre. Want wy a die der son-
den ghestorven zijn/ hoe sullen wy noch in
die selve leven?
3 Weet ghy niet b dat wy alle die in
Christum Jesum ghedoopt zijn/ in sijnen
doot ghedoopt zijn?
4 c So zijn wy dan met hem begravē door
den Doop in den doot: op dat / ghelijck
Christus wt dē dooden verweckt is / wy
oock alsoo tot der eerlickheydt sijns Va-
ders/ d in nieuwicheyt des levēs wandelen.
5 e Want ist dat wy door de ghelijckma-
kinge sijns doots aen hem ghewassen zijn:
so sullen wy oock wesen aengewassen door
de gelijckmakinge der opstandinge.
6 Dat wetende/ dat de oude mensche die
in ons is/ met hem ghecruyeicht is/ op dat
het lichaē der sonde te niete gedaen worde/
op dat wy niet meer der sonde en dienen.
7 f Want wie gestorven is/ die is g ghe-
rechtveerdicht van de sonde.
8 h Ende ist dat wy met Christo ghestor-
ven zijn/ so ghelooven wy dat wy oock sul-
len met hem leven:
9 Wetende i dat Christus opghewecct van
den dooden/ niet meer en sterft: de doot en
heeft geen heerscappie meer over hem.
10 k Want dat hy ghestorven is/ dat is hy
eenmael l der sonde ghestorven: ende dat
hy leeft / dat leeft hy Gode.
11 Also ghy liedē oock/ houdt v daer voor/
dat ghy der sonde ghestorven zijt/ eñ Gode
leeft in Christo Jesu onsen Heere.
12 So en laet nu dan de sonde gheen over-
hant hebbē inuwen sterffelicken lichame/
om haer in sijne lustē ghehoorsaem te zijn.
13 Noch en begheeft oock uwe leden niet
tot der sonde/ om wapenen der ongherech-
heydt te zijn: m maer begheeft v selven
Gode/ als die wt de dooden levendich zijt.
Ende begheeft uwe leden Gode tot wape-
nen der gerechticheyt.
14 Want de sonde en sal gheen overhandt
over v lieden hebben: want ghy en zijt niet
onder de n wet: maer onder de o genade.
15 Hoe dan? sullen wy sondighen/ om dat
wy niet en zijn onder de Wet / maer on-
der de ghenade? Dat zy verre.
16 En weet ghy lieden niet / p wien ghy
v selven begheeft tot Dienstknechten ter
ghehoorsaemheydt / dat ghy desselven
Dienstknechten zijt/ dien ghy gehoorsaem
zijt: het zy der sonde ter doot/ of der ghe-
hoorsaemheyt ter rechtveerdicheyt?
17 Maer God hebbe danck/ dat ghy lieden
knechten der sonde gheweest zijt/ maer zijt
nu van herten gehoorsaem geworden den
exempel der leere daer ghy in begeven zijt.
18 q Eñ vrij ghemaeckt van der sonde/ zijt
ghewordē knechten der gherechticheyt.
19 Ick spreke menschelick / om de swack-
heyt uws vleeschs: Te weten/ ghelijck ghy
uwe leden begeven hebt tot Dienstknech-
ten der onreynicheyt/ ende der ongherech-
ticheyt tot ongerechticheyt: begheeft nu
oock also uwe leden tot Dienstknechten

der

Men moet der sonde niet dienen. a Dat is/ in de welcke de macht eñ crucht d' sondē door Christū ge-bluscht is. b Gala.3.27 Doop. c Colo.2.12. Philip.3.10 d Eph.4.23. Colo.3.10 Hebr.12.1 1.Pet.2.2. e Rom.8.11. 1.Cor.6.14. 2.Cor.4.14. Der sonde sterven. f 1.Pet.4.1. g Dat is/ sondicht niet meer. h 2.Timot. 2.11. i Apo.1.18. k 1.Pet.2.24 l Om die te niette te maken. Gode levē. Onse leden. m Luce 1.74. Galat.2.20. Hebr.9.14. 1.Pet.4.2. n Door welcke de sonde haer cracht heeft o Begaeft met de cracht des heyligen Gheests. p Joa.8.34. 2.Pet.2.19. q Joa.8.32. Galat 5.1. 1.Pet.2.16.

der gherechticheyt tot heylicheyt.
r Joā.8.34. 20 r Want als ghy lieden Dienstknechten
f Dat is, de der sonde waert / doe f waert ghy vry van
gerechticheyt de gherechticheydt.
en hadde in 21 Wat vrucht dan hadt ghy lieden doe?
v lieden geen Daer ghy v nu van schaemt? want het
macht. eynde der seluen is de doodt.
22 Maer nu als ghy zijt vry ghemaeckt
van der sonde / ende Dienstknechten ghe-
worden der gherechticheyt / hebt ghy uwe
vrucht tot heylichmakinghe / eñ het eynde
t Gene.2.17 dat eewighe leuen.
Roma.5.12. 23 t Want de besoldinghe der sonde is de
1.Cor.15.21. doot / u maer de gaue Godts is het eewi-
u1.Pet.1.3. ghe leuē / door Christū Jesum onsen Heere.

Dat vij. Capittel.

1. Het gebruyck der Wet / 4. ende hoe
de gheloowighe daer van gheuryt zijn /
7. den moeyelicken Crijch des Vleeschs
teghen den Gheest.

1 Weet ghy niet / broeders / (wāt ick spre-
ke tot de gene die de Wet weten) dat de
wet heerschappie heeft ouer den men-
a Oft/sy sche / so lange als a hy leeft?
b 1.Cor.7.39 2 b Want een wijf die onder den man is /
is aen den leuenden man ghebonden door
de wet: maer ist dat de mā gestoruen is / so
is sy vry geworden van der wet des mans
c Mat.5.32 3 c Daeromme so langhe de man leeft / ist
Die vry zijn dat sy haer by eenen anderen man voecht /
van der so sal sy een Ouerspeelster gheheeten wor-
Wet / dienē den: Maer als de man ghestoruen is / so
Gode in dē is sy vry van de wet / op dat sy geen Ouer-
Gheest. speelster en zy / als sy haer tot eenen an-
deren man voecht.
d Gala.2.20 4 Also dan mijn Broeders / d ghy lieden
1.Thes.5.10 zijt oock der wet gedoot door het lichaem
1.Pet.4.2. Christi / om dat ghy soudt eens anderen
wesen / namelick / diens die van den doo-
den verweckt is / op dat wy Gode vruch-
ten draghen.
5 Want als wy int vleesch waren / doe
waren de beweghinghen der sonden / (die
door de wet waren /) crachtich in onse
leden / om der doot vruchten te dragen.
6 Maer nu zijn wy vry vander wet / de-
e Gr. niew- wijle hy daer wy onder gehouden waren /
wicheyt. ghestoruen is / op dat wy dienen in een
f Gr. oude- e nieu wesen des Gheests / eñ niet in het
heyt. f oude wesen der letter.
g Rom.3.20 7 Wat sullen wy dan segghen? g Is de
Hebr.7.19. Wet sonde? Dat zy verre. Maer ick en
h Exo.20.17 hebbe de sonde niet ghekendt dan door de
Deute.5.21. Wet. Want ick en soude oock de begheer-
i Joan.15.22 te niet ghekent hebben / en hadde de Wet
Roma.4.15 niet geseyt: h Ghy en sult niet begeerē.
ende 5.20. 8 i Maer de sonde oorsake genomen heb-
Galat.3.19. bende / heeft alle begeerte in my gewracht
door het ghebodt. Want sonder de Wet
is de sonde doot.
9 Want ick was voortijden leuende son-
der de Wet: maer als het ghebodt quam /
is de sonde weder leuendich geworden.
10 Maer ick ben gestoruē: eñ dat ghebodt
welck my ghegheuen was tot den leuen /
is beuondē my te gedijen tot der doot.
11 Want de sonde oorsake ghenomen heb-
bēde / heeft mi verleydt door dat ghebodt /
ende door dat selue ghedoodt.
k 1.Tim.1.8 12 k Soo is dan de Wet heylich / ende dat
Psal.19.8 ghebodt is heylich / eñ oprecht eñ goet.
13 Is dan dat goet is / my de doot ghe-
worden? Dat zy verre: maer de sonde is
my de doodt ghewordden / werckende my
de doot door het ghene dat goet is: op dat
de sonde openbaer werde / dat is / op dat
de sonde worde bouen maten sondighende
door dat ghebodt.

14 Want wy weten dat de Wet geestelick De Wet is
is: maer ick ben vleeschelick / l vercocht geestelick.
onder de sonde. l Esaie 52.3.
15 Want dat ick doe / dat m en bekenne m Of / houde
ick niet: n want ick en doe niet dat ick de ick niet
wil: maer dat ick hate / dat doe ick. voor goet.
16 Ende ist dat ick doe dat ick niet en wil / n Gala.5.17
so belijde ick / dat de Wet goet is.
17 Soo en doe ick nu niet meer dat: maer
de sonde die in my woont.
18 o Want ick weet dat in my / dat is / in Sonde.
mijn vleesch gheen goet en woont. Want o Gen.6.5.
den wille hebbe ick wel: maer het goet te ende 8.21.
volbrenghen dat en vinde ick niet.
19 Want het goet dat ick wil / dat en doe
ick niet: maer het quaet dat ick niet en
wil / dat doe ick.
20 Ist dat ick dan doe het ghene dat ick
niet en wil / soo en doe ick dat niet meer:
maer de sonde die in my woont.
21 Soo beuinde ick dan een Wet in my /
namelyck / als ick goet wil doen / dat my
quaedt aenhangt. De inwen-
22 Want ick hebbe p lust aen de Wet dige men-
Gods / na den inwendigen mensche: sche.
23 q Maer ick sie een ander wet in mijne p Ofte / ver-
leden / de welcke strijdt tegen de wet mijns blijdt my
gemoets / ende my der Wet der sonden die met de wet
in mijne leden is / geuangen maeckt: q Gala.5.17
24 Ick ellendighe mensche / wie sal my ver- De Wet
lossen van dit lichaem des doodts? der leden of
25 Ick dancke God door Jesum Christum der sonden.
onsen Heere. De wet des
26 So diene ick dan selue met den ghemoe- gemoedts.
de / der wet Godts / maer met den vleesche Gemoedt.
der Wet der sonde. Vleesch.

Dat viij. Capittel. Verdoe-

1. De versekertheyt der geloouighen / menisse.
ende de vrucht des heyligen Gheests in Verlossinge
hen / 24. van de Hope / 31. van de liefde a Joā.8.36.
Gods / ende sijner kinderen / 29. van sijne Galat.5.1.
voorsienicheyt. b Ofte / Dat

1 Soo en is nu dan gheen verdoemenisse der wet on-
den ghenen die in Christo Jesu zijn / mogelick
die niet en wandelen naer den vleesche / was / ō dat
maer na den Gheest. sy swack
2 Want de Wet des Gheests a des le- was door
uens in Christo Jesu / heeft my vry ghe- het vleesch /
maeckt van de wet der sonde eñ des doots. et cet. dat
3 b c Want als de wet onmachtich was / dede Godt
daerom dat sy door het vleesch cranck sijnē Sone.
was / heeft God sijnē sone sendende in ge- c Acto.13.39
lyckmakinghe des sondigē vleesches eñ voor Roma.3.28.
de sonde, de sonde verdoemt in het vleesch: Galat.2.16.
4 Op dat de rechtueerdichmakinghe der Heb.7.19.
Wet veruult worde in ons / die wy niet na d 2.Cor.5.21
dē vleesche / maer na den gheest wandelen.
5 Want e die na den vleesche zijn / die be-
dencken dat des vleeschs is: eñ die na den e 1.Cor.2.14
gheest zijn / bedencken dat des gheests is.
6 Want het verstandt des vleeschs / is
de doot: maer het verstandt des gheests /
is het leuen ende de vrede.
7 Daerom dat het verstandt des vleeschs
vyantschap is teghen Godt: want het en
wordt der Wet Godts niet onderdanich:
want het en can oock niet.
8 Ende die in den vleesche zijn / en connen
Gode niet behaghen.
9 Maer ghy en zijt niet inden vleesche /
maer inden geest: dewyle de gheest Gods De gheest
in v lieden woont. Maer soo yemandt Christi
den gheest Christi niet en heeft / die en woont in
coemt hem niet toe. ons.
10 Ist dan dat Christus in v lieden is / so
is wel het lichaem doot om der sonde
wille: maer de gheest is het leuen om der
rechtueerdichmakinghe wille.
11 Ende ist dat de gheest des ghenen die
Jesum

Jesum van de dooden opghewecht heeft
in v lieden woont/ f so sal hy/ die Christum
van de dooden verweckt heeft/ oock g uwe
sterffelicke lichamen levendich maken/
h† door sijnen gheest die in v woont.
12 Soo zijn wy nu schuldenaers/ broeders/
niet de vleesche/ om nade vleesche te leven.
13 Want ist dat ghy lieden na den vleesche
leeft/ so sult ghy sterven: maer ist dat ghy
door den gheest de wercken des lichaems
doodt/ so sult ghy leven.
14 Want alle die door den gheest Godts
i gheleyt worden/ die zijn kinderen Gods.
15 k Want ghy lieden en hebt niet ontfangen
den gheest des dienstbaerheyts/ wederom
tot vreese: maer ghy hebt ontfangen l den
gheest der aenneminghe tot kinderen/ door
welcke wy roepen: Abba/ O Vader.
16 m Dese selve Gheest betuycht mede met
onsen geest dat wy kinderen Gods zijn.
17 En is het dat wy kinderen zijn/ soo zijn
wy oock erfghenamen: namelick/ erfghe-
namen Godts/ ende mede erfghenamen
Christi/ n so verre wy mede lijden/ op dat
wy mede verheerlickt worden.
18 o Want ick houde dat het lijden deses
tegenwoordigen tijdes/ niet te weghen en
is met de toecomende eerlickheydt die aen
ons sal gheopenbaert worden.
19 p Want de Creatueren als met wtghe-
reckten halse wachtende/ verwachten de
openbaringe der kinderen Gods:
20 Want de Creatueren zijn der ijdelheyt
onderworpen/ niet willens/ maer om sijnet
wille/ die se onderworpen heeft op hope/
21 Dat oock de Creatueren selve sullen
van de dienstbaerheydt des verderfs ver-
lost worden in de r eerlijcke vrijheydt der
kinderen Gods.
22 Want wy weten dat alle creatueren mede
suchten en mede benaut zijn/ tot noch toe.
23 Ende niet alleenlick sy/ maer oock wy
selve, die de eerste vrucht des Gheests heb-
ben/ wy selve segghe ick suchten in ons
selven/ verwachtende de aenneminghe tot
kinderen/ namelick/ f de verlossinghe
onses lichaems.
24 Want wy zijn in hope salich geworden.
Maer t de hope diemen siet/ en is gheen
hope: want dat yemandt siet/ waerom
sal hijt oock hopen?
25 Maer ist dat wy hopen dat wy niet en
sien/ so verwachten wijt met lijdsaemheyt.
26 Desghelijcx coemt de Gheest oor mede
onsen cranckheden te hulpe: want u wy
en weten niet wat wy bidden sullen alsoot
behoort: maer de Gheest selve bidt voor
ons met onwtsprekelijcke suchten.
27 Ende die de herten ondersoeckt/ weet
wat des Gheests ghevoelen zy: want hy
bidt voor de Heylighen x na Godts wille.
28 En wy weten dat den ghenen die Godt
lief hebben/ alle dinck y helpt tot goet/
den ghenen namelick/ die na sijn voorne-
men gheroepen zijn.
29 Want die hy te voren ghekent heeft/
die heeft hy oock te voren gheordineert den
beelde sijns Soons ghelijckformich te
worden/ op dat hy de eerstgheboren zy on-
der vele broederen.
30 Ende die hy te voren geordineert heeft/
dieselve heeft hy oock gheroepen: ende die
hy gheroepen heeft/ die selve heeft hy oock
gerechtveerdicht: ende die hy gherecht-
veerdicht heeft/ die selve heeft hy oock
verheerlickt.
31 Wat sullen wy dan hier toe segghen?
z So God voor ons is/ wie is teghen ons?
32 a Die sijnen eyghenen Sone niet ghe-

f Roma. 6.5. 2. Cor. 6.14.
g 2. Cor. 5.4.
h† Anders/ om.
i Oft/ ghe-drevem.
k 2. Tim. 1.7.
l Galat. 3.26. ende 4.6. Esaie 56.4.
m 2 Cor. 1.22. ende 5.5. Ephe. 1.13. ende 4.30.
n 2 Tim. 2.12.
o Mat. 5.12. 2. Cor. 4.17. 1. Joan. 3.2.
p 2. Cor. 5.2.
q Dat is/ verderfinghe.
r Grieex/ vrijheyt der eerlickheyt
s Luce 21.28.
t Dat tegen-woordich is/ dat heeft-men alreede: maer datmen hoept/ dat staet noch te comen/ daerom en canmen niet hopen datmen alreede inde ooghen heeft.
u Mat. 20.22. Jacob. 4.2.
x Grieex/ na God.
y Grieex/ medewerckt.
z Num. 14.8.
a Gen. 22.12. Esaie 53.5. Joan. 3.16.

spaert en heeft/ maer heeft hem voor ons
allen overgegeven: hoe soude hy niet met
hem alle dinck schencken?
33 Wie sal de wtvercorene Godts beschul-
digen? b God ist die rechtveerdich maect.
34 Wie is hy die verdoemt? Christus is
voor ons gestorven/ Ja veel meer die oock
opgeweckt is/ die welcke oock ter rechter
handt Godts is/ die welcke oock voor ons
bidt.
35 Wie sal ons van de liefde c† Christi
scheyden? verdruckinghe/ of benautheyt/
of vervolginge/ of hongher/ of naectheyt/
of vaerlickheyt/ of sweerdt?
36 Ghelijck ghescreven is: d Om uwent
wille worden wy ghedoodt den gantschen
dach/ wy zijn geacht geweest e als schapen
die tot slachtinge gheschickt zijn.
37 Maer in allen desen dinghen overwinnen
wy door hem die ons lief gehadt heeft.
38 Want ick ben versekert/ dat noch doot
noch leven/ noch Engelen/ noch Overhe-
den/ noch Machten/ noch teghenwoordi-
ghe/ noch toecomende dinghen/
39 Noch Hoochde/ noch Diepte/ noch ee-
nige ander creatuere/ ons sal connen schey-
den van de Liefde Godts/ welcke is in
Christo Jesu onsen Heere.

Dat ix. Capittel.

1. Paulus betuycht hebbende van sijne goetwillicheyt tot den Joden/ 22. handelt van de roepinge der Heydenen door den gheloove in Christum/ 31. en verworpinghe der Joden/ die door het betrouwen haerder wercken opgeblasen waren.

1 Ick a segghe de waerheydt in Christo/
ende ick en liege niet/ des my oock mede
mijn Conscientie ghetuyghenisse gheeft
b door den heyligen Gheest/
2 Dat het een groote droefheydt/ ende
een blijvende smerte in mijn herte is.
3 c Want ick soude selve wenschen d ver-
worpen te zijn van Christo/ voor mijne
Broeders/ die mijn maechschap zijn nae
den vleesche:
4 De welcke Israeliten zijn/ e welcken
de aenneminghe tot kinderen/ en de heer-
lickheyt/ f en de verbonden/ ende de ghe-
vinghe des Wets/ ende de Godsdienst/
ende de beloften toecomen.
5 Welcker de Vaders zijn/ ende wt wel-
ken Christus is/ soo vele het vleesch aen-
gaet/ g de welcke is over al Godt te prij-
sen inder eewicheyt/ Amen.
6 h Nochtans het en is niet moeghelick/
dat het woort Gods te i niete zy: k want
sy en zijn niet alle Israel/ die wt den Va-
der Israel zijn.
7 l Noch oock alle Abrahams kinderen/
om dat sy Abrahams zaet zijn: maer in In
Isaac sal v dat zaedt genoemt worden.
8 Dat is/ Niet die naden vleesche kinderen
zijn/ zijn Gods kinderen/ maer n de kinde-
ren der belofte worden int zaet gerekent.
9 Want dit is het woordt der beloften:
o Tot desen selven tijde sal ick comen/ en
Sara sal eenen Sone hebben.
10 Ende niet alleenlick dit: p maer oock
Rebecca/ als sy wt eenen/ namelick Isaac
onsen Vader bevrucht was.
11 Want als de kinderen noch niet ghebo-
ren waren/ noch yet goets of quaets ghe-
daen hadden/ op dat het voornemen Gods
na de verkiesinghe bleve:
12 Niet wt de wercken/ maer wt den roe-
penden wert tot haer gesept: q De meerste
sal den minsten dienen.
13 Ghelijck ghescreven is: r Ick hebbe
Jacob lief gehadt/ en Esau gehaet.

b Esa. 50.8.
De liefde Gods tot ons om Christi wille.
c† Anders/ Gods.
d Psal. 44.23. 1. Cor. 4.9. 2. Cor. 4.11.
e Gr. schapen der slachtinge.
a Roma. 1.9. 2. Cor. 1.23. ende 11.31. Galat. 1.20. Philip. 1.8. 1. Thess. 2.5. 1. Tim. 5.21.
b Grieex/ in
c Exo. 32.32.
d Grieex/ Anathema.
e Deute. 7.6. Roma. 2.17. ende 3.2.
f Eph. 2.12.
g Esaie 54.5. Roma. 1.4.
h Nume. 23.19. Roma. 3.3. 2. Tim. 2.13.
i Grieex/ wt ghevallen.
k Joan. 8.39. Roma. 2.28.
l Gala. 4.23.
m Gen. 21.12. Galat. 3.29. Hebr. 11.18.
n Gala. 4.28.
o Gen. 18.10.
p Ge. 25.22.
q Ge. 25.23.
r Mala. 1.2.

Wyier/ Is onrecht- ueerdichept by God.
t Exo.3.19.
u Grieer/ So dã niet des willens den noch loopenden/ maer des ontfermens den Godts.
x Exo.9.16.

y of/ claecht of/ weder-staet sijnen wille.
a Esaie 45.9 Jerem.18.6 Sap.15.7 Syr.33.13.
b 2.Timot. 2.20.
c Dat is/ tot eerlickẽ gebruycke. Of/ ver-jaghen.

14 Wat sullen wy dan segghen ? s Is God onrechtueerdich ? Dat zy verre.
15 Want hy seydt tot Mosen: t Ick sal ghenadich wesen/ dien ick ghenadich ben: eñ sal ontfermen dien ick ontferme.
16 u Soo en gaet het dan niet na yemants willẽ noch loopẽ/ maer na Gods õtfermẽ.
17 Want de schrift seyt tot Pharao: x Daertoe hebbe ick v verweckt / op dat ick aen v mijn macht bewijsen soude : ende op dat mijnen Naem vercondicht worde in gheheel den lande.
18 So ontfermt hy dan / wiens hy wil : eñ verhardt wien hy wil.
19 So sult ghy dan tot my segghen : Wat y beschuldicht hy noch: want wie z heeft sijnen wille wederghestaen?
20 Maer O mensche/ wie zijt ghy/ die teghen Godt antwoordet ? a Sal oock een maecksel segghen tot den maker: Waerom hebt ghy my sulck gemaeckt?
21 Of en heeft de Potbacker gheen macht te maken b een vat c ter eeren / ende ter oneeren/ wt den seluen clompe ?
22 Of Godt willende toorn bewijsen / eñ sijn moghentheyt bekent maken/ heeft de vaten des toorens (ten verderue bereydt /) met groote lanckmoedicheydt v voortghebracht.
23 Ooch om te kennen te geuen den schat sijner heerlickheyt op de vaten der ghenaden / welcke hy van te voren ter eerlickheyt bereydt heeft.
24 De welcke hy ooc gheroepen heeft/ namelick / ons/ niet alleen wt den Joden/ maer oock wt den Heydenen.

Osee 2.23.
25 Ghelijck hy ooc in Osea seyt: e Dat mijn volck niet en was sal ick mijn volck noemen : ende die niet lief en was / sal ick lief noemen.

Osee 1.10. 1.Pet.2.10. Niet vele wt den Joden zijn bekeert wonden.
Esa.10.22
Ost/ rekẽschap oft/ woort.

Esai 1.9.
Dat is/ der heyrscharen.
Gen.19.24 Esai.13.19. Jere.50.40. Ezec.16.48.
De Heydenen aengenomen tot een volck Gods/ ende de Joden verworpen.
Ro.10.2.
ende 11.7.
Psa.118.22 Esai.8.14. ende 28.16. Mat.21.42. 1.Petr.2.7.

26 Ende het sal wesen / ter plaetsen daer hen gheseyt was: f Ghy en zijt mijn volck niet/ daer sullen sy kinderen des leuendigen Gods genoemt worden.
27 Ende Esaias roept ouer Israel : g Oft het ghetal der kinderen Israels ware ontallick / ghelijck het zandt der Zee/ soo sal het ouerblijffsel behouden wo d en.
28 Want Godt voleynt een h sake/ ende be cortet in rechtueerdicheydt: want de Heere sal eẽ becortte sake doẽ op der Aerden.
29 Eñ gelijck Esaias voren gheseyt heeft: i Hadde ons de Heere k Sabaoth gheen zaet laten ouerblijuen/ so warẽ wy gelijck l Sodoma ghewordben / ende waren Gomorrhe ghelijck ghemaeckt.
30 Wat sullen wy dan segghen? Dat de Heydenen die de rechtueerdicheydt niet na en volchden/ de rechtueerdicheydt vercreghen hebben / namelick/ de rechtueerdichept die wt den ghelooue is:
31 Maer Israel m die de Wet der rechtueerdicheydt navolchde/ en is tot de Wet der rechtueerdichept niet ghecomen.
32 Waerom ? Om dat sy die sochten / niet wt den ghelooue/ maer als wt de wercken der Wet. Want sy hebben hen ghestooten aen den steen der aenstootinghe:
33 Ghelijck gheschreuen is : n Siet / ick legghe in Sion eenen steen der aenstootinghe/ ende een steenrotse der ergherniss: ende soo wie in hem ghelooft / en sal niet beschaemt worden.

Dat X. Capittel.

1. Betuycht hebbende van zijnen goeden wille/ bewijst de oorsake der verworpinge der Joden/ 5. het onderschept der rechtueerdichept der wet / ende des gheloofs/ 11. welc niemãt wt en sluyt/ 14. den oorspronck daer van/ 19. de prophecie vã den val der Joden / ende aenneminghe der Heydenen.

1 Broeders / mijns herten wensch ende ghebedt tot Godt / voor Israel is / ter salicheyt.
2 Want ick gheue hen ghetuyghenisse/ a dat sy yuericheydt b tot Godt hebben/ maer c niet met verstande.
3 Want dewijle de rechtueerdichept Gods hen onbekent is/ ende soecken hare eygen rechtueerdicheyt op te richten/ soo en zijn sy der rechtueerdicheydt Godts niet onderworpen ghewecst.
4 d Want het eynde der Wet / is Christus/ tot rechtueerdicheyt/ eenen yeghelicken die ghelooft.
5 Want Moses beschrijft de rechtueerdicheydt der Wet/ namelick/ e dat de mensche die dit sal ghedaen hebben / sal daer in leuen.
6 Maer de rechtueerdichept die wt den ghelooue is/ die spreect aldus : f g En segt niet in v herte: Wie sal ten Hemel op varẽ? dat is/ Christum van bouen af brenghen:
7 Of wie sal indẽ afgront neder varẽ? dat is Christum vanden dooden op brenghen:
8 Maer wat seyt h sy ? i Het woordt is v nae by/ naemelick / in uwen monde / ende in v herte. Dit is het woort des gheloofs dat wy predicken.
9 Want ist dat ghy met uwẽ monde belijdet den Heere Jesum / eñ met v herte ghelooft/ dat Godt hem vanden doodẽ opgeweckt heeft/ so sult ghy behouden worden.
10 Want met der herten gheloofmen ter rechtueerdicheydt: maer metten monde belijdtmen ter salicheyt.
11 Want de Schrift seydt: k Soo wie in hem ghelooft / die en sal niet beschaemt worden.
12 Want daer en is gheen onderschept tusschen de Joden ende Grieken : want de selue haerder aller Heere / is rijck ouer alle die hem aenroepen.
13 l Want so wie den N aem des Heerẽ sal aenroepen/ die sal behouden wesen.
14 Hoe sullen sy dan hem aenroepen/ inden welcken sy niet ghelooft en hebbẽ? Eñ hoe sullen sy in hem gelooue/ vanden welcken sy niet ghehoort en hebben? Ende hoe sullen sy hooren sonder Predikant?
15 Ende hoe sullen sy predicken / ist dat sy niet gesonden en worden? Gelijck gheschreuen is: m Hoe lieflick zijn de voeten der ghener die den vrede vercondigen / die dat goede vercondighen.
16 Maer sy en hebben niet alle den Euangelio ghehoorsaem ghewecst. Want Esaias seyt. n Heere / wie heeft o onse predicken ghelooft?
17 So is dan het gelooue wt het ghehoor: ende het ghehoor door het woort Godts.
18 Maer (ick segghe) hebben zijt niet ghehoort: p Voorwaer haer ghelupt is in allen lande ghegaen/ ende hare woorden tot de eynden der wereldt.
19 Maer (ick segge:) Israel heeft hy Godt niet bekent ? q Ten eersten seyt Moyses: r Ick sal v lieden tot naeuolghinghe verwecken door de ghene die gheen volck en zijn / f door een onuerstandich volck sal ick v lieden vertoornen.
20 Eñ Esaias wort stout / eñ seydt: t Ick ben geuonden van de ghene die my niet en sochten: Ic ben openbaer gheworden den ghenen die na my niet en vraechden.
21 Maer teghen Israel seyt hy: u Den gheelen dach hebbe ick mijne handen wt-

ghestreet

a Rom.9.31 Galat.4.17.
b Gr. Gods
c Grieer/ niet nae bekenninghe/
Tweederley rechtueerdichept
d Act.13.39.
2 Cor.3.13. Galat.3.24. Mat.5.17.
e Leuit.18.5. Ezech 20.11 Galat.3.12.
f Deut.30.12.
g Dat is/ dencht niet by v seluen.
h Oft/ de Schrift.
i Dit spreect Moses vãde Wet/ Deu.30 Maer Paulus voeget tot het Euangelium/ waer door wy inder waerheydt vercrijghen/ dat de Wet beloeft/ eñ ontgaẽ dat se drepcht.
k Esa.28.16 Rom.9.33.
l Joel.2.32. Act.2.21.
Aenroepen. Ghelooven. Hooren. Prediken. Senden.
m Esa.52.7. Nahum.1.15
n Esai.53.1. Joan.12.38.
o Grieer/ ons sen gehoore.
p Psal.19.5.
q Gr. Moses de eerste seyt.
r Deut.32.21
Jere.15.14.
f Grieer/ in
t Esa.65.1.
u Esa.65.2.

ghestreckt tot een onghehoorsaem ende
teghenspreckende volck.

Dat xj. Capittel.

1. Troost voor de Joden/ die door de ge-
nade moghen weder opgherecht wor-
den / 20. ende dat de Heydenen moghen
door hare ongheloovicheyt afghehouwen
worden/ 33. verwonderinghe van de on-
grondelicke oordeelen Godts.

a Jere.31.37. 1 SO segghe ick dan: a Heeft Godt zijn
volck verworpen? Dat sy verre: Want
ick ben oock een Israelijt / wt den za-
de Abrahe/ wt dē gheslachte BenJamin.
Niet alle de 2 Godt en heeft zijn volck niet verwor-
Joden zijn pen/ dat hy te voren bekent heeft. Weet
verworpen. ghy niet wat de Schrift seydt van Elia?
hoe hy tot Godt spreeckt teghen Israel/
segghende:
b 1.reg.19.10 3 b Heere/ sy hebben uwe Propheten ghe-
doot/ ende uwe Altaren ommeghewor-
pen / ende ick ben alleen overghebleven/
c 1.reg.19.18 ende sy soecken mijn siele.
d Deut.9.4. 4 Maer wat seyt tot hem de Goddelic-
Ezech.36.22 ke antwoorde? c Ick heb de my seluē noch
e Rom.9.31. seven duysent mannen overghelaten / die
f Grieck/ haer knyen voor Baals beelt niet ghebo-
verkiesinge ghen en hebben.
heeft het 5 Alsoo dan is oock te desen tijde een o-
* Oft/ ver- verblijfsel ghewordē nae de verkiesinghe
blindt. der ghenade.
g esai.29.10 6 d Ende is het wt ghenade / soo en ist
h Grieck/ nu niet wt de wercken: anders en is de
gheest der ghenade nu gheen ghenade: oft is het wt
vermoeyt- de wercken/ so en ist nu gheen genade: an-
heyt. ders is het werck nu gheen werck.
Hebr. gheest 7 Hoe dan? e Dat Israel soeckt / dat en
der slaepe- heeft hy niet vercreghen: maer de f verco-
richeyt. rene hebbent vercreghen / ende de andere
i Esai.6.9. zijn * verhart ghewordē/
Ezech.12.2. 8 Ghelijck ghescreven is: g Godt heeft
Mat.13.14. hen gegeven eenen h verswaerden gheest/
Joan.12.40 i ooghen op dat sy niet en sien/ ende ooren
Act.28.26. op dat sy niet en hooren: tot op desen
dach.
k Ps.69.23. 9 Ende David seydt: k Haer Tafel wor-
de hen tot eenen strop/ eñ tot eenen strick/
ende tot een ergheruisse / ende tot een ver-
gheldinghe.
10 Laet hare ooghen verduystert worden
op dat sy niet en sien / ende buycht haren
rugghe alle tijt:
11 So segghe ick nu: Hebben sy ghestruye-
kelt om dat sy vallen souden? Dat sy ver-
l Oft/ mis- re: maer door haren l misval / is den Hey-
daet. denē salicheyt gecomen/ op dat sy hen sou-
den tot navolghinghe verwecken.
12 Ende ist dat haren misval de rijckdom
der Werelt is/ ende haer verminderinghe
de rijckdom der Heydenen: hoe veel meer
hare vervullinghe?
m Act.9.15. 13 m (Want ick spreke tot u Heydenen/
ende 13.2. soo verre ick der Heydenen Apostel ben:
ende 22.21. ick verclare mijnen dienst/
Galat.1.15. 14 Soo ick eenichsins mijn n vleesch tot
ende 2.8. navolghinghe verwecke/ ende eenighe van
Ephes.3.8. hen behoude.)
1.Tim.2.7. 15 Want ist dat harer verworpinghe der
2.Tim.1.11. Werelt versoeninghe is / wat sal harer
n Dat is/ aenneminghe wesen / anders dan het le-
maech- ven wt den dooden?
schap/ ghe- 16 Ist dat de Eerstelinghen heylich zijn/
slachte/ soo is oock de o masse heylich. Eñ ist dat
o Dat is/ de wortel heylich is/ soo zijn oock de tac-
den hoop ken heylich.
daer de eer- 17 Eñ ist dat sommige tacken afghebroken
stelingen af zijn/ eñ ghy een wilde Olijfboom zijnde/
gheheylicht in hen zijt ingheghriffyt ende des wortels/
zijn. ende der vetticheydt des p Olijfbooms
p Jer.11.16. mede deelachtich ghewordē;
18 So en beroemt u niet teghen de tacken.
Ist dat ghy u beroemt / so en draecht ghy
den wortel niet/ maer de wortel draecht u. De Heyde-
19 Ghy sult dan segghen: De tacken zijn nen moeten
afghebroken/ om dat ick soude inghegrif- niet roemē
fyt worden. teghen de
20 Wel: Sy zijn door ongeloovicheyt afge- Jodē maer
broken/ eñ ghy zijt door het geloove ghe- vreesen.
staen: en verheft u niet/ maer vreest.
21 Want ist dat God de natuerlicke tacken
niet ghespaert en heeft / siet toe dat hy u
oock niet en spare.
22 Daeromme siet de goedertierenheyt eñ
de strengheyt Gods/ namelick / de streng-
heyt o p de gene die gevallen zijn: ende de
goedertierenheyt op u / so ghy inde goe-
dertierenheyt blijft: anders sult ghy oock
afghehouwen worden:
23 q Ende sy sullen oock inghegriffyt wor- q 2.Cor.3.16.
den/ ist dat sy niet en blijven inde onghe-
loovicheyt: want Godt is machtich hen
wederom in te griffien.
24 Want so ghy van eenen natuerlijcken
wilden Olijfboom afgehouwen zijt / ende
tegen natuere inden oprechten Olijfboom
ingegriffyt: hoe veel te meer sullen dese die
natuerlick zijn/ in haren eyghenen Olijf-
boom inghegriffyt worden?
25 Want ick en wil niet / Broeders/ dat u Van de ver
dese verborgentheyt onbekent sy / (op dat blintheydt
ghy niet hoochmoedich en zijt by u seluē/) Israels/ eñ
dat de r verhardinghe eensdeels is over zyne aenne-
Israel gecomen/ s tot dat de volheydt der minghe.
Heydenen inghecomen sy. r Oft/ ver-
26 Eñ also sal geheel Israel salich worden/ blindinghe
gelijck ghescreven is: t De Verlosser sal s Luc.21.24.
wt Sion comen/ ende sal de godloosheydt t Psal.14.7.
afwenden van Jacob. Esai.59.20.
27 u Ende dit is hen een verbont van my/
x als ick hare sonden sal wech ghenomen u Jere.31.31
hebben. 32.33.34.
28 So zijn sy dan vyanden y na het Evan- Hebr.8.8.
gelium/ om uwēt wille: maer na der verkie- ende 10.16.
singhe zijn sy lief/ om der Vaderen wille. x Esa.27.9.
29 Want de gaven eñ roepinge Gods/ z en y Dat is/ so
connen hem niet berouwen. verre sy het
30 Want gelijck ghy oock voortijden Go- Evāgelium
de onghehoorsaem waert / ende nu barm- verworpen
herticheyt vercreghen hebt door hare on- z Grieck/
ghehoorsaemheyt/ zijn onbe-
31 Also zijn sy oock nu ongehoorsaem ghe- rouwelick.
worden/ om dat sy door a de barmherticheyt a Grieck/
heyt die u lieden geschiet is / oock souden uwe barm-
barmherticheyt vercrijghen. herticheyt.
32 Want God heeft alle menschē onder de
b ongehoorsaemheyt besloten / om dat hy b Oft/ onge-
allen menschen soude barmhertich wesen. segghelick-
33 O c diepe rijckdom der wijsheydt / ende heyt.
oock der kennisse Gods: hoe d * onbegrij- c Grieck/
pelick zijn zijne oordeelen/ ende e onbevin- diepte des
delick zijne weghen. rijckdoms/
34 f Want wie heeft den sin des Heeren be- d Sap.17.1.
kent? Oft wie is zijn Raedtsman gheweest? * Grieck/
35 Oft wie heeft hem eerst ghegheven / en- niet onder-
de het sal hem vergolden worden? soeckelick
36 g Want alle dinck is wt hem/ ende door e Grieck/
hem/ ende tot hem: hem sy de eerlickheyt onspeurlick
inder eewicheyt/ Amen. f Esa.40.13.

Dat xij. Capittel. 1.Cor.2.16.

1. Dienst die Gode behaecht/ 3. vermanin- Sapie.9.13.
ghe tot liefde eñ Christelicke wercken/ 19. g 1.Cor.8.6.
begeerlickheyt van wraken verboden.

1 ICk a bidde u/ Broeders / door de barm- a Oft/ ver-
herticheyt Gods / b dat ghy uwe licha- maent.
men Gode begeeft/ tot een levende hey- b 1.Pet.2.5.
lige eñ welbehagende offerhande / welc is c Dat is/ ghe-
uwen c redelicken Godtsdienst: stelicken.
2 d Ende en wordet deser werelt niet ghe- d 1.Joā.2.15.
lijck/ maer wordet verandert door de ver-
nieu-

[left margin, partly cut off:] Eph. 4. 17. / . Thes. 4. 3. / Oft/ beuin / ... en/ / Oft/ weles / ... / Epi. 3 19. / Oft/ yem- / seluen laet / duncken. / 2. cor. 12. 11 / Ephes. 4. 7. / 1. Cor. 12. 12 / 1. cor. 12. 27 / Ephes. 1. 23. / Colos. 1. 24. / 1. cor. 12. 4. / . Cor. 10. 13. / 1. Cor. 12. 3 / mat. 6. 3 / deut. 15. 7. / . Cor. 9. 7. / psa. 97. 10. / Amos. 5. 15. / Ephe. 4. 3. / Hebr. 13. 1. / . Petr. 1. 22. / Philip. 2. 3 / Anders/ / ... en tyt. / Ephes. 5. 15. / Rom. 15. 13 / Hebr. 12. 1. / Luce. 18. 1. / Ephes. 6. 18. / Colos. 4. 2. / . Thes. 5. 17. / 1. Cor. 1 6. / Hebr. 13 2. / . Petr. 4. 9. / Mat. 5. 44. / . Cor. 4. 12. / Rom. 15. 5 / . Cor. 1. 10. / Philip. 2. 2. / ... 2. 16 / . Petr. 3. 8. / Of/ onder / Pro. 3. 7. / Esai. 5. 21. / Pro. 20. 22 / Math. 5. 39 / . Cor. 6. 7. / . Thes. 5. 15. / 2. Cor. 8. 21 / . Petr. 2. 12. / G.. voor / alle men- / schen. / Heb. 12. 14 / Pro. 25. 21. / Luce. 6. 29. / deut. 32. 35 / Hebr. 10 30. / Syrac. 28. 1. / Pro. 25. 21. / Griecx/ en / ... eggelicke / ... ele. / Titi. 3. 1. / . Petr. 2. 13. / Dat is/ / Overicheyt / Sap. 6. 4. / Griecx/ / ... re den / goeden / wercken/ / ... maer den / quaden/

nieuwinghe uwes ghemoets / e op dat
ghy lieden meucht f beproeuen g wat de
goede ende welbehaghende en volmaeck-
te wille Godts sy.
3 Want door de ghenade die my ghegheuen
is/ ghebiede ick eenen yeghelicken die
onder v is, dat h niemant i geuoele bouen
het ghene dat hy behoort te gheuoelen:
maer dat zyn gheuoelen sy tot maticheyt
k nae dat Godt eenen yeghelicken de mate
des gheloofs ghedeylt heeft.
4 l Want ghelyck wy in eenen lichaeme
vele leden hebben/ maer alle de leden niet
een werck hebben:
5 m Alsoo zyn wy vele een lichaem in
Christo: maer wy zyn een yeghelick des
anders leden.
6 n Hebbende dan verscheyden gauen/
na de ghenade die ons ghegheuen is.
7 Het sy o prophecie prophetEert nae de
mate des gheloofs: het sy bedieninghe/
oeffent v in het bedienen: het sy die leert/
in het leeren:
8 Het sy die vermaent / int vermanen:
p die geeft, in eenuoudicheyt: die regeert/
in neersticheydt: die barmherticheyt doet/
q in blymoedicheyt.
9 De liefde sy ongheueynst, r haet het
quade, ende hanght den goeden aen.
10 s Weest herteliick beweecht tot malcanderen
met broederlicke liefde. t Deen den
anderen met eere voorgaende.
11 Niet traech in benеerstinghe/ Vyerich
van gheeste/ dienende u † den Heere.
12 x Verblydende inder hope. y Gedul dich
inder verdruckinghe. z Gedurich in ghebede.
13 a Der Heylighen noot mede deylende/
b gheerne herberghende.
14 c Seghenet die v veruolgen / seghent/
ende en vervloeckt niet.
15 Verblydt v met den blyden: en weent
met den weenenden.
16 d Weest eensins ghesint e op malcanderen:
f niet hooge geuoelende van v seluen/
maer met den nederighen v voeghende.
Weest niet cloeckzinnich by v seluen.
17 g Niemande quaet met quaet verghel-
dende. h Besorghende dat eerlick is i in
aller menschen ooghen.
18 k So het meughelick is / so veel in v is,
met alle menschen in vrede leuende.
19 l V seluen niet wreeckende / aller liefste:
maer gheeft den tooren plaetse. Want daer
is ghescreuen: m Myn is de wrake / ick
salt verghelden/ spreeckt de Heere.
20 n Ist dan dat v vyant honghert / soo
spyst hem: ist dat hem dorst, so gheeft hem
te drincken.
21 Want dit doende/ sult ghy vyerighe co-
len op zyn hooft hoopen.
22 Wort niet ouerwonnen van den quade/
maer ouerwint het quaet met goet.

Dat xiij. Capittel.

1. Vermaninge tot ghehoorsaemheyt
der Overicheydt/ 8. tot liefde / 11. ende
heylicheydt.

1 Een a yeghelick sy der vooznemelic-
ker c Macht onderdanich: d want
daer en is gheen Macht / dan van
Gode: ende die Machten zyn / die zyn
van Gode gheordineert.
2 So dan / wie der Macht wederstaet/
die wederstaet der ordinancie Godts: ende
die se wederstaen / die sullen het oordeel
teghen hemseluen nemen.
3 Want de Overste en zyn niet e te vreesen
den goeden die goet doen maer die quaet
doen. Wilt ghy de Macht niet vreesen?
soo doet dat goet is / ende ghy sult prys
van haer hebben.
4 Want het is Godts Dienersse, v tot goet:
Maer ist dat ghy doet dat quaet is / soo
vreest: want sy en draecht het sweert niet
te vergheefs. Want het is Godts Dienersse
ende Wreeckster / tot f straffe den f Gr. toornicheyt.
ghenen die quaet doet.
5 Daerom moetmen onderdanich zyn/ niet
alleenlick om der straffe/ maer ooch om der
conscientie.
6 Want hierom betaelt ghy ooc schattinghe:
want sy zyn Gods Dienaers/ tot dit
selue ghedurichlick arbeydende.
7 g Geeft dan eenen yeghelicken dat ghy Schattinghe.
schuldich zyt: schattinge, dien ghy schattinghe
schuldich zyt: tol, dien ghy tol schuldich g mat. 22. 21
zyt: vreese, dien ghy vreese schuldich zyt:
eere/ dien ghy eere schuldich zyt.
8 h Weest niemande niet schuldich/ dan malcanderen Liefde.
lief te hebben (want wie den anderen h Gala. 5. 14
lief heeft, die heeft de Wet veruult. 1. Tim. 1. 5.
9 Want dit/ namelick/ i Ghy sult gheen o- i Exo. 20. 14
uerspel doen: Ghy sult niet dootslaen: Ghy Deut. 5. 18.
sult niet stelen: Ghy sult geen valsch ghe- Mat. 19. 18.
tuyghenisse gheuen: Ghy sult niet begheeren:
ende so daer eenich ander ghebodt is/ k Leui. 19. 17
wordt in desen woorde begrepen / name- Mat. 22. 38
lick: k Ghy sult uwen naesten lief hebben Mar. 12 31.
ghelyck v seluen. Galat. 5. 14
10 De liefde doet den naesten geen quaet. Jacobi 2. 8.
l So is nu de liefde de vervullinge der wet.) l 1. Tim 1. 5.
11 En dat/ m dewyle ghy de gelegentheyt m 1. thes. 5. 6
des tyts weet/ namelick dat het nu tydt Ephes. 5. 14.
is, dat wy van den slape opstaen: want de
salicheydt is ons nu naerder / dan doe wy
gheloofd hebben.
12 De nacht is vergaen / ende de dach is
aenghecomen. n Laet ons dan de wercken n Colos. 3. 8.
der duysterheyt af leggen: ende met de wa-
penen des lichts becleedt worden.
13 Laet ons eerbaerlick wandelen / als in
den daghe: o niet in brassen en dronckenschap, o Luc. 21. 34.
p niet in slaepcameren en q wulpsheden, 1. Thes. 5. 6.
niet in r kyuen ende nydicheyt: p 1. Cor. 6. 10
14 s Maer doet aen den Heere Jesum Chri- Ephes. 5. 5.
stum / t ende besorcht het vleesch niet tot q Ofte/ ver-
lusten. teirheden.

Dat xiiij. Capittel. r Jaco. 3. 14

1. De Christelicke vryheyt moet gema- s Gala. 5. 16.
tight worden nae der liefde ende stichtinghe t 1. Pet. 2. 11
des naesten / 22. ende moet niet doen
teghen de conscientie. Van de

1 Den genen die cranck is int gheloove/ cranckein
neemt op/ maer niet tot a twijfelighe het ghe-
tsamensprekinghen. bruyck der
2 De een ghelooft dat men alle dinck eten spysen ende
mach: ende die cranck is int gheloove/ daghen.
eet moes. a Ofte, twy-
3 b Wie eet/ die verachte hem niet, die niet felachtige.
en eet: ende wie niet en eet / die verdoeme Spyse.
hem niet die eet: want Godt heeft hem b Colo. 2. 16.
aenghenomen. c Jaco. 4. 12
4 c Wie zyt ghy die eens anders huys-
knecht oordeelt? hy staet oft e valt zynen d Oft/ opge-
Heere: maer hy sal d opghehouden worden/ richt.
want Godt is machtich hem e te houden e Oft op te
staende. richten.
5 f De een acht den eenen dach meer dan f Gala. 4. 10
den anderen: de ander acht alle de dagen Colos. 2. 16.
ghelyck. Een yegelick sy verseckert in zyn
gheuoelen.
6 Wie den dach acht/ die achtet den Heere: g deut. 8. 10.
ende wie den dach niet en acht, die achtet 1. Cor. 10. 31.
den Heere niet. g En wie eet die eet den 1. Tim. 4. 3.
Heere, want hy dancket God: en wie niet en h 2. Cor. 5. 15
eet die eet den Heere niet/ en dancket God. Galat. 2. 20.
7 h Want niemant van ons leeft hemseluen/ 1. Thes. 5. 10.
ende niemant sterft hemseluen. 1. Pet. 4. 2.

Want

8 Want ist dat wy leuen/ so leuen wy den
Heere: en ist dat wy steruen/ so steruen wy
den Heere. Het sy dan dat wy leuen/ het sy
dat wy steruen/wy zijn des Heeren.
9 Want hier toe is Christus oock ghestor-
uen/ ende weder opghestaen/ ende weder
leuendich gheworden / om dat hy beyde
ouer leuendighe ende doode heerschappie
hebben soude.
10 Maer ghy/ wat oordeeldt ghy uwen
broeder ? Oft oock ghy/wat veracht ghy
i Mat.25.31 — uwen broeder ? i Wat wy sullen alle voor
2.Cor.5.10. — den Richtstoel Christi ghestelt worden.
k Esa.45.23. — 11 Want daer is ghescreuen : k Ick leue/
Philip.2.10. — sept de Heere : voor my sal alle knye buy-
l Psal.62.13. — ghen: En alle tonge sal den Heere belyden.
Iere.17.10. — 12 l So sullen wy dan/ een yegelic van hem
ende 32.19. — seluen/Gode rekenschap gheuen.
Mat.16.27. — 13 Laet ons dan malcanderen niet meer or-
Roma.2.6. — deelen/ maer ordeelt lieuer dit/ namelick
1.Cor.3.8. — m dat den broeder geen oorsake tot vallen
2.Cor.5.10. — oft aenstooten ghegheuen en worde.
Galat.6.5. — 14 Ick weet ende ben versekert in Christo
Apoc.2.23. — Iesu / datter n niet onreyn en is in hem-
ende 22.12. — seluen: dan den ghenen die yet meynt on-
m 1.Mach. — reyn te zijn/dien is dat onreyn.
6.18. — 15 Maer ist dat v broeder om der spijsen
1.Cor.10.32. — wille bedroeft wort/soo en wandeldt ghy
2.Cor.6.3. — niet nae der liefde: o verderft hem niet
n mat.15.11. — met uwe spyse / voor den welcken Chri-
Act.10.15. — stus ghestoruen is.
1.Cor.8.4. — 16 Dat dan uwe goet nz gelastert en worde.
1.Tim.4.4. — 17 p Want het Coninckrijcke Godts en is
o 1.Cor.8.11. — niet spijse ende dranck : maer rechtueer-
Het Coninc- — dichepdt/ ende vrede / ende blijschap door
rijcke gods. — den heylighen Gheest.
p 1.Cor.8.8. — 18 Want wie hier inne Christo dient / die
is Gode aenghenaem / ende behaecht den
menschen.
19 Laet ons dan soecken dat totten vrede
dient / ende tot malcanders stichtinghe.
20 Verderft Godts werck niet om der spij-
q Titi.1.15. — sen wille. q Alle dinck is reyn / maer het
Ergernisse. — is quaet den mēsche diee met aenstoot eet.
r 1.Cor.8.13. — 21 r Het is goet gheen vleesch te eten/ noch
2.Cor.11.29. — wijn te drincken / noch yet waer aen uwe
broeder hem stoot/oft gheerghert/oft ghe-
crenckt worde.
[† Anders/ hebt ghy ghelooue?] — 22 s † Ghy hebt ghelooue : hebt dat by v
seluen voor Godt. Salich is hy/ die hem
seluen niet en verdoemt / in het ghene dat
hy aenneemt.
23 Maer wie twijfelt / die is veroordeelt/
ist dat hijt eet / want hy en eet niet wt
den ghelooue.
t Titi 1.15. — 24 t Ende al wat wt den ghelooue niet en
is/dat is sonde.

Dat xv. Capittel.

1. De stercke moeten de swachept der crancken dragen/8. so wel de Iodē als de Heydenē zijn geroepē door genade/22. de oorsake die Paulum verhindert heeft de Romeynen te besoecken/30. der welcker ghebedt hy begheert.

De crancke moetmen draghen. — 1 MAer a wy die sterck zijn / zijn schul-
dich der swacken cranckheden te
a Gala.6.1. — draghen / ende niet ons seluen toe te
1.Cor.9.22. — gheuen.
2 Een yeghelick van ons ghene zijnen
Naesten toe tot het goede/ namelick/ tot
stichtinghe.
3 Want Christus en heeft oock hem sel-
uen niet toegegeuen/maer gelijck ghesche-
uen is: b De versmadinghen der gener die
b psal.69.10 — v versmaedden/ zijn op my ghevallen.
4 c Want al wat te voren ghescreuen is/
c Ro.4.23. — dat is tot onser stichtinghe gescreuen:om
Ghebruyck der Schrift — dat wy door lijdtsaemheydt ende vertroo-
stinge der Schriften/hope hebben souden.
5 De Godt der lijdtsaemheydt ende der — d Ro.12.16.
troostinghe/gheue ulieden/ d dat ghy eens- — 1.Cor.1.10.
sins onder malcanderen geuoelen meucht — Phil.2.2.
in Christo Iesu: — ende 3.16.
6 Op dat ghy Godt ende den Vader on- — 1.Pet.3.8.
ses Heerē Iesu Christi / meucht eendrach-
telick met eenen monde prijsen.
7 Daerom neemt malcanderen aen / ghe-
lijck oock Christus ons aenghenomen
heeft tot de heerlickheydt Gods.
8 Want ick segghe / dat Iesus Christus
gheworden is een Dienaer der Besnij-
dinghe: e voor de waerheydt Godts / om — e Dat is/ om te bewijsen dat God warachtich is.
de beloften der Vaderen vast te maken.
9 Ende om dat de Heydenen Godt voor
de genade prijsen souden: gelijck ghescre-
uen is : f Hierom sal ick v belijden onder — f 2.Samu. 22.50.
de Heydenen/ende uwen Name singhen. — Psal.18.50.
10 Ende wederom sept hy: Weest vrolick/ — g Psalm.
ghy Heydenen met zijnen volcke. — 117.1.
11 Ende wederom: g Loeft den Heere al- — h Esa.11.10.
le Heydenen/ende prijst hem alle volcken. — Apoc.5.5.
12 Ende wederom sepdt Esaias : h Daer — ende 22.16.
sal wesen de wortel Iesse / ende die daer
wt rijsen sal om de Heydenen te regeren:
in hem sullen de Heydenen hopen.
13 De Godt der hope veruulle ulieden met
alle blijschap ende vrede in het ghelooue/
op dat ghy ouervloedich zijt inder hope/
i door de cracht des heylighen Gheests. — i Or. in
14 Ick ben versekert / Broeders / van ulie-
den/dat ghy oock vol goetheydts zijt/ ver-
uult met alderley kennisse / ende machtich
oock k † malcanderen te vermanen. — k † Anders/ anderen
15 Maer ick hebbe te stoutelicker tot ulie-
den gescreuen/Broeders/ eens deels om
v te doen ghedencken l door de ghenade — l Of om
die my van Gode ghegheuen is/
16 Dat ick een Dienaer Iesu Christi sou- — Paulus der Heydenen Dienaer.
de wesen tot de Heydenen/ om het Euan-
gelium Godts heylichlick te bedienen/ op
dat de offerhande der Heydenen worde
aenghenaem / ende gheheylicht door den
heylighen Gheest.
17 Soo hebbe ick dan roem in Christo Ie-
su/ in dinghen die Godt aengaen.
18 Want ick en m soude niet derren sprekē — m Of, wat met machtich.
van eenich dinck / dat Christus door my
niet ghewrocht en heeft/tot der Heydenen
gehoorsaemheyt met woordē en wercken/
19 Door cracht der teeckenen / ende won-
derheden / door de cracht des Gheests
Gods: soo dat ick van Ierusalem aen / en
rontomme tot Illyricum toe / het Euan-
gelium Christi veruult hebbe:
20 Ende also eergierich gheweest ben/ om
het Euangelium te prediken / niet daer
Christus ghenoemt was / op dat ick niet
op eens anders fundament en timmerde:
21 Maer ghelijck ghescreuen is : n Dien — n Esa.52.15.
daer niet van verconidicht en was / die
sullent sien : ende diet niet ghehoort en
hebben/sullent verstaen. — o Rom.1.13.
22 Waerom ick oock dickmael ben o ver- — 1.Thes.2.18.
hindert gheweest tot v te comen. — p Rom.1.10.
23 Maer nu / als ick niet meer plaetse in — ende 15.32.
dese Landen en hebbe / ende van ouer vele — 1.Thes.3.10.
Iaren p begheerte hebbe tot v te comen: — 2.Tim.1.4.
24 Wanneer ic na Hispanien reysen sal van
sal ick tot ulieden comen. Want ick hope
aldaer door te reysen / en v te sien/ en van
v derwaerts geleydt te wordē: als ick eerst
sal eensdeels van ulieden veruult wesen.
25 Maer nu q reyse ick nae Ierusalem/ — q Act.19.21.
dienende den Heylighen. — ende 24.17.
26 r Want het heeft den ghenen die in — r Act.11.29.
Macedonia ende Achaia zijn / goet ghe- — 1.Cor.16.2.
docht / den armen Heylighen in Ierusa- — 2.Cor.8.4.
lem wat mede te deylen, — ende 9.2.

Want

27 Want het heeft hen goet ghedocht/ ende
f 1.Cor.9.11. sy zyn hare schuldenaers. f Want ist dat
Galat.6.6. de Heydenen haerder gheestelicker goeden
deelachtich geworden zyn: soo zyn sy oock
schuldich hen met vleeschelicke goeden te
dienen.
28 Als ick dan dit sal volbracht/ ende hen
dese vrucht versegheit hebben/ sal ick we-
t Rom.1.11. der keeren door v na Hispanien.
u Gr. in vol 29 t Ende ick weet/ als ick tot ulieden co-
heyt des se- men sal/ dat ick u met vollen seghen des
ghens. Euangeliums Christi comen sal.
30 Ende ick bidde v/ Broeders/ door on-
x 2.Cor.1.11 sen Heere Jesum Christum/ ende door de
liefde des Geests/ x strydt met my in uwe
y 2.Thessa- gheveden voor my tot Godt:
loni.3.2. 31 y Dat ick vande ongheloouighe die in
Judea zyn/ verlost worde/ ende desen my-
nen Dienst/ (dien ick doe/) tot Jerusalem
z Rom.1.10. aenghenaem worde den Heylighen.
ende 15.23. 32 z Op dat ick met blyschap door den
wille Godts tot v come/ ende my met v
vermake.
33 De Godt des vreden sy met ulieden.
Amen.

Dat xvi. Capittel.

1. Hy recommandeert sommige/ 3 en
groet vele broeders/ 17. vermaent hen te
wachten vande Twistmakers/ 25. ende
danckt Godt voor de Openbaringhe des
Euangeliums.

1 Ick beuele v Phében onse suster/ die een
Dienersse is der Ghemeynte die in Cen-
chrea is:
2 Dat ghyse ontfangt inden Heere/ ghe-
lyckt den Heylighen betaemt: en haer by-
staet/ in wat sake sy v behoeft: want sy
heeft vele bystant gedaen/ en oock my seluen.
a Act.18.2. 3 a Groet Priscillam ende Aquilam/ my-
26. ne medehulpers in Christo Jesu:
4 (De welcke hare halsen voor myn le-
uen ghewaecht hebben/ welcke niet allee-
ne ick dancke: maer oock alle de Ghe-
meynten der Heydenen.)
5 Ende groet de Ghemeynte in haren
huyse. Groet Epenetum mynen liefsten/
de welcke is de eerstelinck der Ghemeyn-
te Achaie tot Christum.
6 Groet Mariam/ die seer aen ons ghe-
arbeydt heeft.
7 Groet Andronicum/ en Juniam myne
Maghen/ en medegeuangenen/ de welcke
vermaert zyn onder de Apostelen/ ende
oock voor my in Christo gheweest zyn.
8 Groet Ampliam/ mynen lieuen inden
Heere.
9 Groet Urbanum/ mynen medehulper
in Christo/ ende Stachyn mynen lieuen.
10 Groet Appellem/ den beproefden in
Christo. Groet se die van Aristoboli huys-
ghesin zyn.
11 Groet Herodionem myn maechschap:
groetse die van Narcissi huysghesin zyn/
die inden Heere zyn.
12 Groet Tryphenam ende Tryphosam/
die inden Heere arbeyden. Groet Per-
sidem den lieuen/ die seere ghearbeydt
heeft inden Heere.
13 Groet Rufum/ den uytuercoren inden
Heere/ ende zyn moeder/ ende de myne.
14 Groet Asyncritum/ Phlegontem/ Her-
b 1. Corint. man/ Patroban/ Hermen/ ende de Broe-
16.20. deren die met hen zyn.
2.Cor.13.12. 15 Groet Philologum ende Juliam/ Nerea/
1.Thes.5.26 ende zyn suster/ ende Olympam/ ende alle
1.Pet.5.14. de Heylighen die met hen zyn.
c Col.2.8. 16 b Groet malcanderen met eenen heylighen
Titi.3.9. cusse. De Ghemeynten Christi groeten v.
2.Joan.10. 17 c Ick bidde v broeders: Hebt acht op
de ghene die tweedracht ende ergher-
nisse maken teghen de leere die ghy ghe-
leert hebt/ d ende wyckt van hen. d mat. 18.8.
18 Want de sulcke en dienen den Heere 2.Thes.3.6.
Jesu Christo niet/ maer haren eyghenen 2.Tim.3.5.
buyck: en verleyden de herten der eenuou- Philip.3.18
digen/ door schoon spreken ende prysen.
19 Want uwe ghehoorsaemheyt is tot allen
ghecomen. Daerom verblyde ic my oue
v lieden: maer ick wil dat ghy e wys zyt e mat. 10.16
in het goede/ en onnoosel in het quade.
20 Ende de Godt des vreden sal den Duy-
uel cortelick onder uwe voeten vertreden.
De ghenade onses Heeren Jesu Christi sy
met v. Amen.
21 V groeten f Timotheus myn mede- f Act.16.1.
hulper/ g Lucius/ ende h Jason/ i Sosi- Phil.2.19.
pater/ myne maghen. 1.Thes.3.2.
22 Ick Tertius die den brief ghescreuen g Act.13.1.
hebbe/ groete v inden Heere. h Act.17.8.
23 V groet k Gaius/ myn ende der ghe- i Act.20.4.
heelder Ghemeynten weerdt. V groet k1.Cor.1.14.
l Erastus de Rentmeester der Stadt/ en- 2. Timot.
de Quartus de Broeder 4.20.
24 De ghenade onses Heeren Jesu Chri-
sti sy met v allen: Amen.
25 m Ende hem/ die versterecken can nae m Ephesen
myn Euangelium/ ende de predickinghe 3.20.
Jesu Christi n na de ontdeckinghe der n Ephe. 1.9.
verborghentheyt/ die van eeuwigen tyde ende 3.9.
verswegen is gheweest. Coloss.1.26.
26 (Maer nu gheopenbaert/ ende door de 2.Tim.1.10.
Prophetische Schriften/ na het beuel des Titi.1.2.
eewighen Godts/ tot ghehoorsaemheydt 1.Petr.1.20
des geloofs onder alle de o Heydenen ghe- o Of/ Volc-
openbaert is.) ken
27 Desen eenigen wysen Gode/ door Je-
sum Christum/ sy de eerlickheydt van
eeuwicheyt. Amen.

Tot den Romeynen gheschreuen van Co-
rinthen/ ghesonden door Phében/
een Dienersse der Ghemeyn-
ten te Cenchrea.

De eerste Sendbrief Pau-
li tot den Corinthen.

Argument.

In den eersten Sendbrief tot de Corin-
theren handelt hy verscheyden dinghen/
nochtans voornemelyck de ghebreken
dier Ghemeynte beterende. Hy handelt te-
ghen de Wereltlycke Philosophie/ door de
eenuoudicheydt des Euangelij: vanden
dienst des woordts/ ende datmen de eere
daer van moet Gode alleen toeschrijuen.
Hy handelt oock teghen haer schandelyc-
ke ouerdaet ende oncuysheyt: Item/ van-
den houwelycke/ houwelijcschepdinghe/
tweedden houwelycke. Hy leert hoemen
de vreemde Godsdiensten behoort te vlie-
den/ vanden rechten Godsdienst der Chri-
stenen te houden/ ende weder op te richten/
van de menigerleye gauen der Gemeynte/
ende van de eendrachticheydt/ ofte liefde/
van de vreemde tonghen/ ende ghebruyck
der Prophecie/ vande wederopstandinghe
der dooden/ ende sommighe andere nutte
dinghen.

Dat eerste Capittel.

1. Paulus de ghenade Gods in hen
ghepresen hebbende/ 10. vermaentse tot
eenicheyt en ootmoedicheyt/ de moeder
daer van/ 20. ende leyt alle hoocheyt af/
die in God niet ghefundeert en is.

1 PAVLVS gheroepen tot een Apostel
Jesu Christi / door den wille Gods:
ende de broeder Sosthenes/
2 Der Ghemeynte Gods die te Co=
rinthen is/ a den gheheylichden in Chri=
sto Jesu / b ende gheroepen Heylighen/
c met allen die den Name onses Heeren
Jesu Christi aenroepen / in wat plaetse
het sy, haers Heeren ende oock onses.
3 d Ghenade ende vrede sy uliedenl/ van
Gode onsen Vader / ende den Heere Jesu
Christo.
4 Ick dancke mijnen Godt alle tijdt van
uliedenl/ om de genade Gods / die uliedén
ghegheuen is in Christo Jesu:
5 e Dat ghy in allen zijt rijcke ghewoorden
in hem in allen woorde/ ende aller kennisse:
6 Ghelijck de ghetuyghenisse Christi in
ulieden versterckt is gheweest/
7 Soo dat ghy in geene gaue verhindert
en zijt: f verwachtende op de openbarin=
ghe onses Heeren Jesu Christi.
8 g De welcke u oock sal tot den eynde
versterckenl / op dat ghy onstraffelijck zijt
inden dach onses Heeren Jesu Christi.
9 h God is ghetrouwe / door welcken ghy
gheroepen zijt tot de ghemeynschap zijns
Soons Jesu Christi onses Heeren.
10 Maer ick bidde u broeders / door den
Naem onses Heeren Jesu Christi/dat ghi
alle i eensins spreeckt/ ende dat gheen twee=
dracht onder u en sy: k maer weest verre
nicht in eenen sin/ende in een ghevoelen.
11 Want my is te kennen ghegeuen/ broe=
ders/ door sommige wt Cloes huysgesin=
ne van u/dat daer twist onder uliedén is.
12 Ick segghe daer van dat een yeghelick
van u seyt: l Ick ben Pauli / maer ick ben
m Apollo/ maer ick ben Cephe / maer ick
ben Christi.
13 Is Christus ghedeylt? Is Paulus
door u ghecruyst? Of zijt ghy inden Na=
me Pauli ghedoopt gheweest?
14 Ick dancke Godt / dat ick niemant van
u ghedoopt en hebbe/ dan n Crispum en=
de o Gaium:
15 Op dat niemandt en segghe/ dat ick in
mijnen Naem ghedoopt hebbe.
16 Maer ick hebbe oock p Stephane
huysgesin gedoopt: voort en weet ick niet
of ick yemandt anders ghedoopt hebbe.
17 Want Christus en heeft my niet ghe=
sonden om te doopen/ maer om het Euan=
gelium te verkondighen: q niet r met con=
ste van spreken / op dat het cruyce Christi
niet verydelt en worde.
18 Want het woordt vanden Cruyce is
wel den genen die verlooren worden/ dwaes=
heyt: maer ons die behouden worden/ is
het s de macht Gods.
19 Want daer is ghescreuen: t Ick sal
de wijsheydt der Wysen te niete maken/
ende het verstandt der Verstandighen sal
ick u wech nemen.
20 x Waer is de Wijse? waer is de Schrij=
uer? waer is de y Ondersoecker deses we=
relts? Heeft Godt niet de wijsheydt deser
Werelt dwaes ghemaeckt?
21 z Want dewyle inde wijsheydt Gods/
de Werelt Godt niet gekent en heeft door
de wijsheydt / soo heuet Gode behaecht/
door a een dwase predickinghe/ de Ghe=
loouighe te behoeden:
22 Dewijle b de Joden teeckenen beghee=
ren/ende oock de Griecken wijsheyt soecken.
23 Ende wy predicken den ghecruyceden
Christum / c den Joden wel een ergernisse/
ende den Griecken een dwaesheydt:
24 Maer hen die gheroepen zijn / beyde

a Joa.17.19
Act.15.9.
1. Thes.4.7
b Rom.1.7.
Ephe.1.1.
c 2. Timot.
1.22.
d Rom.1.7.
2.Cor.1.2.
Ephe.1.2.
1.Pet.1.2.
e Colos.1.9.
f Philipp.
3.20.
Tit.2.13.
g 1. Thessa.
3.13. ende 5.23.
h 1. Thessa.
5.25.
1.Cor.10.13.
i Gr. hetsel=
ue/
k Rom.12.16
ende 15.5.
Philip. 2.2.
ende 3.16.
1. Petr. 3.8.
l 1.Cor.3.4.
m Act.18.24
1.Cor.16.12.
n Act.18.8.
o Ro. 16.23.
p 1.Corint.
16.15.17.
q 1. Corint.
2.1.4.
2.Petr.1.16.
r Gr. in wijs
heyt der re=
deuen/
s Rom.1.16.
t Esa.29.14
Job 5.13.
u Oft/ver=
achten.
x Esa 33.18.
y Oft/ Dis=
puteerder
z Matthe.
11.25.
Luc.10.21.
a Griecx/ de
dwaesheyt
der predic=
kinghe.
b Matthe.
12.39. ende
16.1.
Joan.4.48
c Joann.6.
60.66.
d Coll.2.3.

den Joden ende Griecken predicken wy
Christum de macht Godes / ende de d wijs=
heydt Gods.
25 Want de dwaesheyt Godes/ is wijser
dan de menschen zijn: ende de cranckheyt
Godes is stercker dan de menschen zijn.
26 Want ghy siet uwe roepinghe/ Broe=
ders/ e dat niet vele Wijse nae den vlee=
sche/ niet vele Machtighe/niet vele Edele
gheroepen en zijn:
27 Maer het dwase der werelt heeft Godt
wtvercoren/om de Wijse te beschamen: Ende
het crancke des Werelts heeft Godt wt=
vercoren/om het stercke te beschamen.
28 Ende het onedele der wereldt / ende het
verachte heeft Godt wtvercoren / ende
het ghene dat niet en is/om het ghene dat
is/te niete te maken.
29 Op dat geen vleesch voor hem en roeme.
30 Maer wt hem zijt ghylieden in Chri=
sto Jesu de welcke ons wijsheyt van Go=
de ghewoorden is/ende f rechtveerdicheydt/
ende g heylichheyt/ende verlossinghe.
31 Op dat/ ghelijck ghescreuen is: h Wie
hem i beroemt / die beroeme hem inden Heere.

Dat ij. Capittel.

1. Hy verhaelt in wat nederheydt hy
hen verkondicht heeft het Euangelium/ ver
acht vander werelt/ 7. nochtans vol wijs=
heyts/ die den natuerlicke mensche onbe
grijpelick is/ 10. ten sy door de openba=
ringhe des heylighen Gheests.

1 ENde ick / Broeders / als ick tot u
quam/ a ben niet ghecomen met wt=
nementheydt van spreken / ofte wijs=
heydt/ u verkondighende het ghetuyghe=
nisse van Gode:
2 Want ick en hebbe niet u gheacht yet
te weten onder ulieden/ dan Jesum Chri=
stum/ende den selven ghecruyciget.
3 c Ende ick hebbe by ulieden gheweest
met cranckheyt/ende vreese/ ende groote
beuinghe.
4 Ende mijn woordt/ ende mijn predickin=
ge en heeft niet geweest d in bewegelijcke
woorden der menschelicker wijsheyt: maer
betooninghe e der Gheestelicker macht.
5 Op dat uwe gheloone niet en sy in wijs=
heyt der menschen/ maer inde cracht Gods.
6 f Maer wy spreken wijsheydt onder de
volmaeckte: niet g wijsheydt deser We=
relt/noch der Ouersten deser wereldt/ h de
welcke te niete worden:
7 Maer wy spreken de wijsheyt Godts/
welcke is in verborghentheydt/ dat is/de
verborghen wijsheydt/ de welcke Godt te
voren beschepden heeft / eer de Wereldt
was/ tot onser eerlickheydt.
8 i De u elcke gheen Ouerste deser We=
relt bekent en heeft: k want hadden sy se
bekent / soo en hadden sy den Heere der
eerlickheydt gheensins ghecruyst.
9 Maer wy predicken u ghelijck gescre=
uen is: l Dat geen ooghe gesien en heeft/
noch oore ghehoort/ noch in het herte des
menschen ghecomen is/ dat Godt bereydt
heeft den ghenen die hem lief hebben.
10 m Maer ons heeft het Godt gheopen=
baert/ door zijnen Geest: n Want de Gheest
doorsoect alle dinghen/oock de diepten Gods.
11 Want wat mensche weet het ghene dat
o des menschen is / dan de Gheest des
menschen dien in hem is? Also en weet oock
niemandt het ghene dat Godts is/ dan de
Gheest Gods.
12 Ende wy en hebben niet ontfanghen
den gheest des Werelts: maer den Gheest
die p wt Gode is: op dat wy weten/ wat
ons van Gode gheschoncken is.

e Joa.7.48.
ende 12.42.
Jacob. 2.5.
f Jere.23.5.
g Joa.17.19
h Jere. 9.23
2.Cor.10.17.
Esai.65.16.
i Ofte/ ver=
heucht.
Paulus en
ghebruyckte
geen conste
van spreken
in het pre=
dicken.
a 1. Cor.1.17
ende 2.4.
b Of/ gheen
achte ghe=
hadt om
yet te weten.
c Act.18.1.
d 1.Cor. 1.17
ende 2.1.
2.Pet. 1.16.
e Gr. des
gheests ende
machts.
f Job 28.20
g Jaco.3.15
h 1. Corint.
15.24.
i Matthe.
11.25.
Joan.7.48.
2. Cor.3.14.
k Joa. 16.3.
Act.3.17.
ende 13.27.
1 Tim.1.13.
l Esa.64.4.
m Mat.13. 11
2.Cor.3. 14.
n Sap.7.23
o Of/ inden/
p Of/ in/

q 1.Cor.1.17 13 Het welcke wy oock spreken / q niet
ende 2.4. r met redenē/ die de mēschelicke wijsheyt
2.Pet.1.16. leert: maer met redenen / die de heylighe
r Or.m Gheest leert: ende voeghen Gheestelijcke
dinghen tot Gheestelicke.
s Rom 8.5. 14 Maer s de t natuerlicke mensche en be=
t zielicke/of grijpt niet dat des Gheests Godts is:
die vernuft want het is hem dwaesheydt / ende hy en
volcht. can niet verstaen u het ghene dat Ghee=
u Of/ want stelick onderscheyden wordt.
het geeste= 15 Maer de x Gheestelijcke mensche y on=
lick/of/ dat derscheydt alle dinck : ende selue en wordt
het gheeste= hy van niemandt onderscheyden.
lick/ 16 z Want wie heeft de meyninghe des
x Pro.28.5. Heeren ghekent/ die hem soude raedt ghe=
y Ofte/ ver= uē? maer wy hebben de meyninge Christi.
staet

z Esa. 40.13
Rom.11 34.
Sap.9.13.

Dat iij. Capittel.

1. Waerom hy so neder ich was in de
leere/ 4. van het werck ende weerdicheyt
des Dienāns / 21. op de welcke men niet
steunen noch roemen en mach / dan op
Godt alleen.

1 ENde ick/ broeders / en conde tot ulie=
den niet spreken als tot Gheestelicke/
maer als tot vleeschelicke/ als tot jon=
ghe kinderen in Christo.
a Heb. 5 12. 2 a Ick hebbe v lieden met melck ghe=
2.Pet. 2.2. voedt / ende niet met spijse: want ghy en
vermochtet noch niet/ Ja oock nu en ver=
mughet ghylieden niet:
b 1.Cor.1.10 3 Wāt ghy zijt noch vleeschelick. b Want
Galat.5.19. dewijle onder ulieden nijdt is ende twist/
Jaco.3.16. ē tweedracht / zijt ghy niet vleeschelijck?
ende wandelt na den mensche?
c 1.Cor.1.12. 4 Want als deen seydt: c Ick ben Pau=
li: ende dander: Ick Apollo: zijt ghy niet
vleeschelick?
d Act.18.24. 5 Wie is dā Paulus? eñ wie is d Apollos?
1.Cor.1.12. anders dan Dienaers / door welcke ghy
ende 16. 12 gheloost hebt: ende gelijck de Heere eenen
yeghelicken ghegheuen heeft ?
e Act. 18.28. 6 Ick hebbe geplant/ e Apollos heeft nat
ende 19.1. ghemaeckt : maer God heeft den wasdom
ghegheuen.
7 Soo en is dan noch die plant / noch die
nat maeckt yet / maer Godt die den was=
dom gheeft.
8 Ende die plant/ eñ die nat maeckt/zijn
f Psal.62.13. een : maer f een yeghelijck sal synen loon
Jere. 17.10 ontfanghen na synen arbeydt.
ende 32.19. 9 Want wy zijn Godts g medewerckers:
Mat. 16.27 Godts Ackerwerck/ Godts h Tymmerin=
Roma.2. 6. ghe zijt ghy.
ende 14.12. 10 Na de ghenade die my God ghegheuen
1.Cor.5.10. heeft/ hebbe ickals een wijs Timmermee=
Galat.6.5. ster het Fundament ghelegt: eñ een ander
Apoc. 2. 23. timmert daer op. Maer een yeghelick sie
ende 22.12. toe/ hoe hy daer op timmert.
g 2. Cor.6.1 11 Want niemant en can een ander Fun=
h Ephe.2.19 dament leggen/ dan het ghene * dat ghe=
* Esai.28.16 legt is/ welck is Jesus Christus.
Mat.16.18. 12 Eñ ist dat yemandt op dit fundament
timmert / gout/ siluer/ costelicke steenen/
hout/ hoy/ stoppelen:
13 Eens yeghelicks werck sal openbaer
i Esai.48.10 wordē: i want de dach sal het openbaren.
1.Pet.1.7. Want het sal door het vyer gheopenbaert
ende 4. 12. worden / ende hoedanich een yeghelicks
werck is/ sal het vyer beproeuen.
k Of/ het. 14 So yemants werc blijft/ dat hy daer op
l Of/ het. ghetimmert heeft/ k die sal loon ontfangen.
m 1.Cor.6 19 15 So yemants werck verbrant/ so sal l hy
2 Cor.6. 16. schade lijden : maer hy sal behouden wor=
Hebr.3.6. den/ nochtans also als door vier.
1.Pet.2.5. 16 m Weet ghy niet dat ghy Godts Tēpel
zijt / eñ dat de gheest Godts in v woont?
17 So yemant den Tempel Gods schent/
dien sal God schenden: Want dē Tempel
Gods is heylich/ welck ghy lieden zijt.
18 n Niemandt bedrieghe hemseluen: So n Prou.3.7.
yemant onder v lieden dunckt wijs te zijn/ Esaie 5.21.
die worde dwaes in dese wereldt / op dat
hy wijs worde.
19 Want de wijsheydt deses werelts/ is
dwaesheyt by Godt. Wāt daer is geschre=
uen: o Hy grijpt de Wijse in hare listicheyt. o Job. 5.13.
20 Ende wederom : p De Heere kent der
Wijsen ouerleggingen/ dat sy ydel zijn: p Psal.94.11
21 So dan/ niemandt roeme op menschen:
want het is al uwe:
22 Het zy Paulus/ het zy Apollos/ het zy
Cephas / het zy de werelt / het zy het le=
uen/ het zy de doot/ het zy het tegheñwoor
dige/ het zy het toecomende/ het is al uwe.
23 Maer ghy zijt Christi / ende Christus
is Godts.

Dat iiij. Capittel.

1. Hoe de Dienaers des Euangelijs
moetē geacht zijn/ 8. de houeerdicheit
der Corinthen wordt gestraft/ 9. de ghe=
veynstheyt der valschen Apostelen door
exempelen ontdeckt.

1 SO achte ons een yeghelick mensche/ als Hoe men de
voor a Dienaers Christi / ende wtdeel= Dienaers
ders der verborgentheden Gods. achten sal.
2 Ende voort wordt in de wtdeelders a Mat.24.45
versocht/ b dat een yegelick getrouwe be= 2.Cor.6.4.
uonden worde. Titi 1.7.
3 Ende my is het voor het minste / dat ick b Luce 12.42
van v lieden gheoordeelt worde / of van Oordeelen.
eenen menschelicken c oordeele : maer ick c griecx/
en oordeele oock my seluen niet. daghe.
4 Want ick en weet my seluen gheens
dincks schuldich : d Nochtans en ben ick d Exo. 34.7
daer door niet rechtueerdich : maer de Job.9. 2.
Heere is de ghene die my oordeelt. Psal. 142.2.
5 e So dan/ oordeelt niet voor den tijt/ tot e Mat.7.1
dat de Heere coemt / f die ooc int licht sal Roma. 2. 1.
brengen/ dat in de duysterheyt verborghen f Griecx/ het
is/ ende den raet der herten sal openbarē: verborgen
ende dan sal een yeghelijck van Gode lof der duyster=
hebben. heyt blicke=
6 Dit broeders/ hebbe ic by ghelijckenisse ten sal.
op my eñ op Apollo ghedupdt / om uwent
wille: om dat ghy in ons soudt leeren/ niet
van v te ghevoelen/ bouen dat nu van my
geschreuē is: op dat hem niet om yemants
wille deen teghen den anderen op blase.
7 Want wie scheyt v wt? ende g wat hebt Alle dinck
ghy dat ghy niet ontfanghen en hebt? Eñ ontfanghen
ist dat ghy het ōtfangen hebt/ wat roemdy wy vā God
als oft ghy het niet ontfanghen en hadt? g Jac.1.17.
8 Ghy zijt nu versaedt/ ghy zijt nu rijcke
ghewo rden / ghy hebt heerschappie son=
der ons / ende / och of ghy heerschappye
hadt / op dat wy oock mochten met v lie=
den heerschappie hebben.
9 Want ick houde dat God ons/ namelick
de laetste Apostelen/ h vertoont heeft/ als h Of voor=
r die ter doot gheeygent zijn: want wy zijn gestelt.
een gaepspel ghewo den der wereldt/ ende i Psal.44.23
den Engelen eñ den Menschen. Rom. 8. 36.
10 Wy zijn dwaes om Christi wille/ maer 2.Cor. 4. 11.
ghy lieden zijt wijs in Christo : wy zijn
cranck/ maer ghy liedē zijt sterck: Ghy lie=
den zijt eerlick/ maer wy zijn k veracht. k Griecx/
11 Tot op deser ure lijden wy hongher / eñ eerloos.
dorst/ ende zijn naeckt/ eñ worden geslagen
met vuysten / ende en hebben gheen seker
woonstede
12 l Ende arbeyden eñ wercken met onse l Acto. 18. 3.
handen m Wy worden schandelick aen= ende 20. 34.
ghesproken/ ende seghenen: wy worden ver= 1.Tessa.2.9.
volcht / ende zijn lijdsaem. 2.Tessa.3.8.
13 Wy worden gelastert/ eñ biddē. Wy zijn m Mat.5 44
ghewordē als wtworpsel deser wereldt/ Luce 23.34.
eñ aller mēschen wtuaeghsel/ tot noch toe. Act.7.60.

n Grieck/ 14 Dit en schrijve ick niet om n u lieden
uwe schade te beschamen: maer ick vermane u als
ghwreende. mijn lieve kinderen.
15 Want al hadde ghy lieden thien duy-
o Gala.4.19 sent Leermeesters in Christo: soo en hebt
Philem.10. ghy nochtans niet vele Vaders: Want
Jaco.1.18. o in Christo Jesu hebbe ick u lieden door
p 1.Cor.11.1 het Euangelium gegenereert.
Philip.3.17. 16 p Soo bidde ick u lieden dan/ weest
1.Tessa.1.6. mijne nauolgers.
2.Tessa.3.9. 17 Hierom hebbe ick u lieden Timotheum
gesonden/ die welcke mijn lieve eñ getrou-
we Sone is in den Heere. Die welcke u in-
dachtich maken sal mijne wegen in Christo
gelijck ick alomme in alle gemeynten leere.
18 Daer zijn sommighe opgeblasen/ als of
ick niet en soude tot u lieden comen.
19 Maer ick sal corts tot u lieden comen/ ist
q Acto.18.21 dat q de Heere wil: ende ick sal bekennen/
Hebr.6.4. niet het spreken der opgheblasenen/ maer
Jacob.4.15 de macht.
r 1.Cor.2.4. 20 r Want het Coninckrijcke Gods en is
1.Tessa.1.5. niet in het spreken/ maer in der macht.
2.Pet.1.16. 21 Wat wilt ghy? sal ick met der roede tot
s Grieck/ u comen: of met liefde ende s sachtmoedi-
gheest der gen gheeste?
sachtmoe-
dicheyt/

Het v. Capittel.

1. Hy vernedertse/ straffende hare onachtsaemheyt in het straffen des genen die syns Vaders wijf genomen hadde. 3. daer na vermaent hyse om hem af te snyden/ 8. ende om suyverheyt na te volgen/ 9. eñ hoererye te schuwen.

1 MEn hoort gantschelick/ dat daer hoe-
rerye onder u lieden is: ende sulcke
hoererye/ die oock onder de Heyde-
a Levit.18.8 nen niet genaemt en wort/ namelick/ a dat
Deut.27.20 yemant syns Vaders wijf hebben soude.
2 Ende ghy lieden zijt opgheblasen/ eñ en
hebt niet liever rouwe ghedragen/ op dat/
die dat werck ghedaen heeft/ soude wt den
midden van u lieden wech gedaen worden.
b Colo.2.5. 3 b Want ick/ als die met den lichame
daer niet en ben/ maer tegenwoordich met
den gheeste/ hebbe hem/ die dat also gedaen
heeft/ nu als tegenwoordich gheoordeelt/
4 Dat hy in den Name onses Heeren Jesu
Christi/ in uwe vergaderinghe met mynen
gheeste/ ende met de macht onses Heeren
Jesu Christi/
c 1.Tim.1.20 5 Dat segge ick/ die sulcke sal c den Satan
overgheghenen worden/ tot verderuinghe
des vleeschs/ dat de geest behouden worde
in den dage des Heeren Jesu Christi.
d Galat.5.9 6 Uwen roem en is niet goet. d Weet ghy
lieden niet dat een weynich suerdeesems
het gheele deech suer maeckt?
7 Suyvert nu dan den ouden suerdeesem
wt/ op dat ghy nieu deech wesen meucht/
e Esaie 53.7. gelijck ghy lieden ongesuert zijt. e Want
Joan.1.29. oock Christus onse Pascha/ is voor ons
f 1.Cor.15.3. gheoffert.
Exod.12.3. 8 Soo dan/ laet ons f Feeste houden/ niet
g Deu.16.3 in den g ouden suerdeesem/ noch in den
h Of/ een- suerdeesem der boosheyt eñ listicheyt: maer
voudicheyt in ongesuerde brooden der h oprechticheyt
i Mat.18.17 ende waerheyt.
2.Cor.6.14. 9 Ick hebbe u lieden in den Sendbrief
Ephe.5.11. gheschreuen/ i dat ghy u niet en soudt met
2.Tess.3.14. de Hoereerders vermenghen.
Deu.7.2. 10 Ende meynde dat niet gheheelick met
Syrach 13.1 de Hoereerders deser werelt/ of gierighe/
of Roovers/ of Afgodendienaers: want
anders moest ghy ter werelt wtgaen.
11 Maer nu hebbe ick u lieden gheschreuen
dat ghy u niet en soudt vermengen/ name-
lick ist dat yemandt die een broeder ghe-
naemt wordt/ een hoereerder is/ of een gie-
righaert/ of een Afgodendienaer/ of een

Lasteraer/ of een dronckaert/ of een roover
k dat ghy met sulcke oock niet eten en sout. k Jere.16.8
12 Want wat hebbe ick oock die ghene die Daniel.1.8.
buyten zijn/ te oordeelen? oordeelt ghy
niet die ghene die binnen zijn?
13 Maer die buyten zijn/ oordeelt Godt.
l Doet dan den boosen wech van u lieden. l Deut.13.5.

Dat vj. Capittel.

1. Hy straft datse onder de Godloose te rechte gaen/ 9. eñ hare ongerechticheyt/ hoererye eñ onreynicheyt.

1 DErf yemandt van u lieden/ die wat Of/ te rech-
met synen broeder te rechten heeft/ te te gaen.
onder de onrechtueerdige a te rechte a Of/ hem
gaen/ eñ niet onder de Heyligen. laten recht
2 b Weet ghy niet dat de Heyligen de we- b Kap.3.8.
relt oordeelen sullen? Ende ist dat de we- Mat.19.28
relt van u lieden gheoordeelt wordt/ zijt Apo.3.21.
ghy dan niet weerdich de minste dinghen
te oordeelen?
3 Weet ghy niet dat wy de Engelen oor-
deelen sullen? hoe veel te meer tijdtlijcke
dinghen?
4 So dan/ ist dat ghy c tijtlijcke dingen te c Of/ recht
oordeelen hebt/ die verachtelick zijn in de houdt van
ghemeynte/ sett die tot Richters. dingen des-
5 Ick segghet u ter schaemten: Is alsoo ses levens.
gheen wijs man onder u lieden/ oock niet
een/ die soude connen oordeelen tusschen
syne broeders?
6 Maer de broeder gaet met den broeder
te rechte/ eñ dat onder de ongeloouighe.
7 So is daer nu immers ghebreck onder
u lieden/ dat ghy met malcanderen te
rechte gaet. d Waerom en lydt ghy niet d Prouerb.
lieuer onghelijck? Waerom en lydt ghy 20.22.
niet lieuer schade? Mat.5.39.
8 Maer ghy lieden doet onghelijck ende Rom.12.17.
schade/ ende dat den broederen. 1.Tess.5.15.
9 Weet ghy niet dat de onrechtueerdighe 1.Pet.3.9.
het Coninckrijck Gods niet en sullen besitten?
10 e f Laet u niet verleyden: noch Hoe- e Galat.5.21
reerders/ noch Afgodendienaers/ noch Ephes.5.5.
Overspeelders/ noch g Onkuysche/ noch f of dwaelt
die by mannen liggen/ noch Dieuen/ noch niet.
gierigaerts/ noch Dronckaerts/ noch La- g griecx/
steraers/ noch Roovers/ en sullen het Co- weecke.
ninckrijcke Gods besitten.
11 h Ende dusdanighe hebt ghy sommighe h Ephe.2.1
gheweest: maer ghy zijt afghewasschen/ Coloss.3.7.
gheheylicht eñ gherechtueerdicht in den Titi 3.3.
Name des Heeren Jesu/ eñ in den gheest
onses Godts.
12 i Alle dingen zijn my gheoorloeft/ maer i 1.Cor.10.23
alle dingen zijn niet oorbaerlick: Alle din- Syra.37.31
gen zijn my geoorloeft maer ick en sal my
onder gheens dings bedwanck laten brengen.
13 De spijse behoort den buycke/ ende de
buyck der spijse: ende Godt sal k se beyde k griecx/
te niete maken. Maer het lichaem be- desen eñ die
hoort der Hoererye niet/ maer den Heere:
ende de Heere den lichame.
14 l Ende Godt heeft den Heere verweckt/ l Roma.6.5.
eñ sal ons oock verwecken door syn macht. ende 8.11.
15 Weet ghy niet dat uwe lichamen leden 2.Cor.4.14.
Christi zijn? Sal ick nu de leden Christi
nemen/ ende die eender Hoeren leden ma-
ken? Dat zy verre.
16 Of weet ghy niet dat hy die der Hoere
aenhangt/ een lichaem met haer is? m Want m Gen.2.24
sy sullen (seyt hy) twee een vleesch wesen. Mat.19.5.
17 Maer wie den Heere aenhangt/ die is Mar.10.7.
een gheest met hem. Ephe.5.31.
18 Schout Hoererye: Alle sonde die de
mensche doet/ is buyten den lichame: maer n 1.Cor.3.16
die hoererye bedrijft/ die sondicht in syn 2.Cor.6.16.
eygen lichaem. Hebr.3.6.
19 n Of weet ghy niet/ dat uwe lichaem 1.Pet.2.5.
is een

is een Tempel des heylighen gheests/ die
in u is/ dien ghy van Gode hebt ? ende ghy
o1.Cor.7.24 en zijt uws selfs niet?
Hebr.9.12. 20 o Want ghy zijt dier p gecocht: eert dan
1.Pet.1.18. God in uwen lichame/ ende in uwen gheeste/
p Grieck/ de welcke Gods zijn.
met prijse.

Dat vij. Capittel.

1. Van den houwelicken staet/ 8. van
den Weduwelicken staet/ 25. ende van den
Maechdelicken staet.

1 VOort daer ghy my van gheschreven
hebt: Het is den mensche goet aen
gheen wijf te comen.
2 Nochtans om der hoererie wille/ sal een
yeghelick man sijn eyghen wijf hebben/ ende
a1.Pet.3.7. een yegelick wijf haren eygenen man.
3 a De man sal den wijve de schuldighe
goetwillicheyt betalen: insghelijcks oock
het wijf den manne.
4 Het wijf en is haers eyghen lichaems
niet machtich/ maer de man: Insghelijcx
oock de man en is sijns eyghen lichaems
niet machtich/ maer het wijf.
b Iohel 2.16 5 b Onthoudt malcanderen niet/ het en
Tobie 8.4. ware wt beyder bewillinghe/ tot eenen se-
keren tijdt/ om u tot vasten ende bidden te
voeghen: ende coemt wederom te samen:
op dat u de Satan niet en versoecke om
uwer c cranckheyt wille.
c Of/ On- 6 Maer dit segghe ick u lieden wt toela-
kuysheyt. tinghe/ ende niet wt een ghebodt.
d Act.26.29 7 d Want ick wilde dat alle menschen wa-
e1.Cor.12.11 ren/ ghelijck ick ben/ e maer een yeghelick
heeft sijn eyghen gave van Godt/ de eene
aldus/ de ander also.
Van den 8 Ende ick segghe den ongetrouden/ ende
ongetrouden den Weduwen: Het is hen goet/ ist dat
sy blijven ghelijck ick.
f1.Tim.5.14 9 f Maer ist dat sy haer niet connen ont-
houden/ so laetse trouwen: want het is be-
ter te trouwen dan te branden.
10 Maer den getrouden ghebiede niet ick/
g Mal.2.14 maer de Heere/ g dat het wijf van den
Mat.5.32. man niet gheschey den en worde.
ende 19.9. 11 Ende ist dat sy gescheyden is/ dat sy on-
Mar.10.11. getrout blijve/ of met den man vereenige:
Luce 16.18. ende dat de man het wijf niet en verlate.
12 Den anderen segghe ick/ niet de Heere:
h1.Esd.10.3 h Ist dat eenich broeder een ongheloovich
i Oft/ be- wijf heeft/ ende die selve te i vreden is met
willicht. hem te woonen/ dat hyse niet en verlate.
13 Ende een wijf die eenen ongheloovigen
man heeft/ ende hy te vreden is met haer te
woonen/ dat sy hem niet en verlate.
14 Want de ongheloovige man is gheyhey-
licht door het wijf: ende het ongheloovich
wijf is gheheylicht door den man: want
anders waren uwe kinderen onreyn: maer
nu zijn sy heylich.
15 Maer ist dat de ongheloovige scheydt/
laet hem scheyden: de broeder of suster is
in sulcken gevalle niet dienstbaer gemaect:
maer God heeft ons tot vrede geroepen.
k1.Pet.3.1. 16 k Want wat weet ghy wijf/ of ghy uwen
man sult salich maken? of wat weet ghy man/
of ghy u wijf sult salich maken?
17 Gelijck God eenen yegelicken ghedeylt
heeft/ ghelijck de Heere eenen yeghelicken
gheroepen heeft/ hy wandele also: ende also
l Grieck/ ordineere ick in allen ghemeynten.
trecke de 18 Is yemandt besneden gheroepen/ die
Voorhuydt en l soecke niet onbesneden te wesen. Is
niet aen. yemandt m onbesneden gheroepen/ die en
m Grieck/ in doe hem niet besnijden.
de voorhuyt 19 De Besnijdinghe en is niet/ ende de
n Ephe.4.1 voorhuydt en is niet/ maer de onderhou-
Philip.1.27 dinghe der gheboden Gods.
Coloss.1.10. 20 n Een yegelick blijve in de beroepinghe
1.Tess.2.12. daer hy in gheroepen is.
21 Zijdt ghy dienstbaer gheroepen/ weest
niet becommert/ maer so ghy oock condt
vrij worden/ gebruyckt dat liever.
22 Want wie dienstbaer gheroepen is in
Christo/ die is een vrij gelaten des Heeren:
desgelijcx een vrye die gheroepen is/ die is
een Dienstknecht Christi.
23 o Ghy zijt diere ghecocht/ wordt gheen o1.Cor.6.20
Dienstknechten der menschen. Heb.9.12.
24 Een yegelijck/ broeders/ waer in hy ghe- 1.Pet.1.18.
roepen is/ daer in blijve hy by Gode.
25 Ende van de Maechden en hebbe ick Van de
des Heeren gebot niet: maer ick segghe mijn Maeghden.
gevoelen/ als die barmherticheyt van Gode
ontfangen hebbe om getrouwe te zijn.
26 Soo meyne ick dan/ dat dit goet is om
den tegenwoordighen noodt/ dat het den
mensche goet is also te wesen.
27 Zijt ghy aen een wijf ghebonden/ soecke
niet los te worden. Zijdt ghy los van den
wijve? soecke gheen wijf.
28 Maer ist oock dat ghy trouwet/ ghy en
hebt niet ghesondicht: ende ist dat een
Maeght trouwet/ sy en heeft niet ghe-
sondicht: maer de sulcke sullen bedruckinge
inden vleesche hebben/ ende ic verschoone u.
29 Maer dit segge ick/ broeders: De tijt is
voort aen cort/ op dat oock de ghene die
wijven hebben/ zijn als gheene hebbende:
30 Ende die weenen/ als niet weenende: ende
die blijde zijn/ als niet blijde zijnde: ende
die coopen/ als niet besittende:
31 Ende die dese Werelt ghebruycken/ als
niet misbruyckende. p Want het wesen p Esa.40.6
deser Werelt gaet voorby/ Spr.14.18.
32 Ende ick wilde dat ghy lieden sonder Iacob.1.10.
sorghe waert. q Wie onghetrouwet is/ ende 4.14.
die besorcht dat des Heeren is/ hoe hy 1.Pet.1.24.
den Heere behaghe/ 1.Ioan.2.17
33 Maer die ghetrouwet is/ die besorcht q1.Tim.5.5
dat der Werelt aengaet/ hoe hy der vrou-
wen behaghe.
34 Een Wijf ende een Maecht zijn verschey-
den: sy die onghetrouwet is/ besorcht het
ghene dat den Heere aengaet/ op dat sy
heylich sy/ beyde aen lichame ende oock aen
geeste: maer sy die ghetrouwet is/ besorcht
het ghene dat der Werelt aengaet/ hoe sy
den Man behaghe.
35 Maer dit segghe ick tot uwen voordee-
le/ niet om eenen strick over u lieden te
worpen: maer tot het gene dat voeghelick
is/ ende om met stadighe gedurichheydt den
Heere sonder verhinderinghe te dienen.
36 Maer ist dat yemant dunckt/ dat hy zij-
ner maecht onghevoegelick doet/ so sy den
houbaren tijdt voorby gaet/ ende ist dat het
moet also wesen/ die doe wat hy wil/ hy
en sondicht niet/ laetse trouwen.
37 Maer die vast in zijn herte voorgenomen
heeft/ gheenen noot hebbende/ maer heeft
macht over zijnen wille/ ende heeft in zijn
herte voorgenomen die sijne maeght te be-
waren/ die doet wel.
38 Soo dan/ wie sijn maeght wtgheeft te
houwelicken/ die doet wel: ende die se niet
wtgheeft te houwelicken/ die doet beter.
39 r Een wijf is met der wet aenghebon- r Roma.7.2
den/ soo langhe haer man leeft: maer als
haer man ontslapen is/ soo is sy vrij om
te trouwen met wien sy wil/ alleenlick in
den Heere.
40 Maer sy is gheluckiger/ s ist dat sy also s1.Thes.4.8.
blijft/ na mijn ghevoelen: ende ick meyne
oock den gheest Gods te hebben.

Dat viij. Capittel.

1. Hy verbiet henselven te vermenghen in
de Offerhanden der Afgodendienaers/ 9. ende
de cranchen in eenige dingen te ergheren.

Van Afgo- 1 VAn het gene dat den Afgodē gheoffert
den offer. woordt/ weten wy dat wy alle kennisse
a grieck/ hebben: de kennisse a verhoouerdicht:
blaest op. maer de liefde b betert.
b grieck/ 2 Ende so yemandt hem laet duncken dat
sticht. hy wat weet/ die en heeft noch niet be-
kent/ gelijck men behoort te kennen.
Liefde. 3 Maer soo yemandt Godt lief heeft/ die
c Of geleert is van hem c bekent.
d Ro.14.14. 4 d Van het eten dan der dinghen die den
e 1.Cor.10.16 Afgoden geoffert zijn/ weten wy/ e dat een
f Deut.4.39 Afgod niet en zy in de weerldt/ f ende dat
Ephes.4.6. daer geen ander God en zy dan een.
g Mal.2.10 5 Want hoe wel daer zijn die Goden ghe-
Ephes..4.6 naemt worden/ het zy inden Hemel/ of op
h Rom.11.36 der Aerden/ ghelijck daer vele Goden ende
i Joan 13.13. vele Heeren zijn:
1.Cor.12.3. 6 g So hebben wy nochtans eenen God/
Philip.2.11. namelijck dien Vader/ h uyt welcken alle
dinghen zijn/ ende wy in hem: i ende eenen
Heere Iesum Christum/ door wien alle din-
ghen zijn/ ende wy door hem.
7 Maer een yegelijc heeft die kēnisse niet:
k 1.cor.10.28 k Want sommige met een conscientie van
den Afgod/ eten tot noch toe als dat den
Afgoden geoffert is/ ende haer conscientie
wort bevleckt/ dewijle sy noch cranck is.
Spijse. 8 l De spijse voordert ons voor Godt niet.
l Rom.14.17 Wāt ist dat wyse eten/ so en zijn wy niet te
overvloediger: eñ ist dat wyse niet en eten/
so zijn wy niet te ghebreckelicker.
Ergernisse. 9 m Maer siet toe/ dat dese uwe macht
m Gala.5.13 niet eenichsins een aenstoot en worde den
ghenen die cranck zijn.
10 Want soo yemant v die de kēnisse hebt/
siet in der Afgoden Tempel ter Tafel aen-
sitten/ sal zijn conscientie die cranc is niet
ghesterckt worden/ om te eten dat den Af-
goden gheoffert is?
n Ro.14.15. 11 n Ende de swacke broeder door v ken-
nisse vergaen/ om den welcken Christus
ghestorven is?
12 Als ghy also inde Broeders sondicht/
ende hare crancke conscientie slaet/ so son-
dicht ghy in Christum.
o Ro.14.21. 13 o Daerom/ ist dat de spijse mijnen broe-
2.Cor.11.29. der erghert/ soo wil ick inder eewicheydt
gheen vleesch eten/ op dat ick mijnen broe
der niet en erghere.

Dat ix. Capittel.

1. Hy vermaentse door zijn exempel ha
re vryheyt te ghebruycken tot stichtinghe
der anderen.

1 BEn ick niet een Apostel? Ben ick niet
a act.9.3.17. vry? a Hebbe ick Iesum Christum on-
1.Cor.15.8. sen Heere niet gesien? Zyt ghy lieden
2.Cor.12.2. niet mijn werck in den Heere?
2 Ist dat ick den anderen gheen Apostel
en ben/ so ben ick nochtans v lieden een
Apostel: want de Seghel mijns Apostel-
schaps zijt ghy lieden in den Heere.
b Ofte/ver- 3 Mijn b antwoorde tot de ghene die my
antwoor- ondervraghen is dese:
dinghe. 4 c Hebben wy niet de macht/ te eten ende
c 1.Cor.9.14 te drincken?
1.Thes.2.7. 5 Hebben wy niet de macht/ een suster ten
2.Thes.3.9. wijue d mede te leyden/ gelijck oock de an
d Grieck/ dere Apostelen/ ende Broeders des Hee-
omme te ren/ * ende Cephas?
leyden/ 6 Oft hebben alleenlick ick eñ Barnabas
* mat.8.14. de macht niet/ niet te wercken?
Datmen 7 Wie crijcht te eenigen tijde op zijne ey-
den genen ghen besoldinghe? Wie plant eenen Wijn
die het E- gaert/ ende en eet van de vruchten niet?
uangelium Oft wie weydt een Cudde/ ende eet vande
dienen/ de melck des Cudden niet?
nootdruft 8 Spreke ick dit na menschelicker wijse?
schuldich is Seyt oock de Wet dit selve niet?
9 Want inde Wet Mosis is gheschreuen:

e Ghy sult den Osse die dorscht/ den muy-
le niet toebinden. Sorcht Godt voor de e Deut.25.4
Ossen? 1.Tim.5.18.
10 Oft seyt hy dat geheel om onsent wille?
Want om onsent wille is dat geschreuen.
f Want die ploecht/ moet op hope ploegē: f Oft/dat/
Ende die dorscht op hope/ moet zijner ho-
pe deelachtich wesen.
11 g Soo wy v het geestelicke gesaeyt heb g Ro.15.27.
ben/ ist h vele dat wy uwe vleeschelicke Galat.6.6.
maeyen? h Grieck/
12 Of andere deser macht aē v deelachtich groot.
zijn: waerō niet meer wy? i Maer wy heb i Act.20.33.
ben dese macht niet ghebruyckt: maer wy 2.Cor.11.9.
verdraghent al/ op dat wy gheen verhin- ende 12.13.
deringe en geuen den Euangelio Christi.
13 k Weet ghy niet/ dat de ghene die int k deut.18.1.
Heylighe wercken/ van het heylige eten?
Ende die by den Altaer blijuen/ dat sy me
de deylen met den Altaer?
14 l Also heeft ooc de Heere den genen die l Leui.19.13
het Euangelium vercondigē/ geordineert/ Deut.24.14
dat sy van den Euangelio leuen. ende 25.4.
15 Maer ick en hebbe sulcs niet gebruyct. Tobi.4.15.
Eñ ick en schrijue dit niet/ om dat het aen mat.10.10.
my also ghescieden soude: want het ware Luce 10.7.
my beter te steruen/ dan dat yemant my- 1.Tim.5.18.
nen roem te niete soude maken.
16 Wāt dat ick het Euangelium vercondi-
ge/ m daer en can ic my niet van beroemē/ m Grieck/
* want het is my noodich: ende wee my/ is my geen
ist dat ickt niet en vercondighe. roem.
17 Want ist dat ick dat gewillich doe/ soo * Ro.1.14.
hebbe ick loon: ist dat ick het doe ongewil-
lich/ n het uytdeylen is my o beuolen. n Oft/ den
18 Wat loō hebbe ic dan? dat ic het Euan- Dienst.
gelium vercondighende/ het Euangelium o Oft/ be-
Christi costloos p houde? op dat ick myn trout.
macht indē Euāgelio niet en misbruycke. p Grieck/
19 Want ic van allen vry zijnde/ hebbe my sette?
aller Dienstknecht gemaect/ om dat icker Paulus eē
te meer winnen soude. yeghelicks
20 q Eñ den Ioden ben ick ghewordden als Dienst-
eē Iode/ om dat ick de Ioden winnē sou- knecht.
de. Den genen die onder de Wet zijn/ ben q Act.16.3.
ick geworden als onder de Wet/ om dat ick ende 18.18.
se die onder de Wet zijn/ winnen soude. ende 21.23.
21 r Den genen die sonder Wet zijn/ ben ic r Galat.2.3
geworden als sonder Wet/ (die ick Gode
sonder Wet niet en ben/ maer Christo on-
der de Wet) om dat ickse die sonder Wet
zijn/ winnen soude.
22 s Den crancken ben ick gheworden als s Rom.15.1.
cranck/ om dat ick de crancke winnen sou- Galat.6.1.
de: t Ick ben allen al gheworden/ om dat t 1.cor.10.33
ick ymmers sommighe winnen soude.
23 Dat doe ick om des Euangeliums wil-
le/ om dat ick soude zijner mede deelach-
tich wesen.
24 Weet ghy niet/ dat die inde loopbane
loopen/ die loopen alle/ maer een gecrijcht
den prijs? Loopt nu alsoo/ dat ghy hem
ghecrijcht.
25 u Eñ so wie campt/ die is in alle dingen u 2.tim.2.4
matich: dat doen sy dan om een verderue-
licke croone te ghecrijghen: maer wy om
x een onverderuelicke. x 2.tim.4.8
26 So loope ic dā also/ niet als op het onse- 1.Pet.5.4.
ker: ic kampe also/ niet als de lucht slaēde.
27 Maer ick onderworpe mijn lichaem/
ende make het dienstbaer: op dat ick/ die
den anderen predike/ niet eenichsins vers
worpelick en worde.

Dat x. Capittel.

1. Hy vermaentse door der Ioden exem-
pel/ dat sy niet vleeschelick en vertrouwen
op de genade Godes/ 14. ende dat sy alle
Afgoderye vlieden/ 23. ende ergchernisse
des naesten.

a Exo.13.21. Deut.1.33. Num.9.19. 2.Esd.9.13.19 Psa.78.14. ende 105.39. b exo.14.22 Josue.4.23. Psal.78.13. c Exo.16.15. d Exo.17.6. Num.20.11. Psal.78.15. e Num.11.33 ende 26.65.

1 ICk en wil niet/ broeders/ dat ghy onwe
tende zijt/ a dat onse Vaders alle onder
de wolcke geweest zijn/ b ende alle door
de Zee ghegaen zijn:
2 Ende alle in Mosen ghedoopt zijn/ in
der Wolcke ende in der Zee:
3 c Ende hebben alle de selue geestelicke
spijse ghegheten:
4 d Ende hebben alle den seluen geestelic-
ken dranck ghedroncken: (want sy heb-
ben ghedroncken van der gheestelicker
Steenrotze diese naeuolchde: en de Steen
rotze was Christus.)
5 Maer in velen van hen en heeft Godt
gheen welbehagen gehadt/ e want sy zijn
in der Woestijne verslaghen.
6 Ende dese dinghen zijn gheschiet / ons
tot exemplen/ op dat wy ons niet en laten
des quaets ghelusten/ f ghelijck sy gelust
hebben.

f Num.11.5 33. Psa.106.14. g Exo.32.6.

7 Ende dat ghy niet en wort Afgodendie-
naers/ ghelijck sommighe van hen/ gelijck
gheschreuen is: g Het volck sat neder om
te eten ende drincken/ ende stonden op om
te spelen.

h num.25.9. Psa.106.29

8 Ende dat wy niet en hoereren/ h gelijck
sommighe van hen ghehoereert hebben/
ende vielen op eenen dach/ drye ende twin-
tich duysent.

i Num.21.6

9 Ende dat wy Christum niet en versoec-
ken/ i ghelijck oock sommige van hen ver
socht hebben/ ende werden van de Slan-
ghen vernielt.

k Exo.16.2. ende 17.2. Num.14.36 Psa.106.25 Sap.1.11.

10 Ende dat ghy niet en murmureert/ k ge
lijck oock sommighe van hen ghemurmu-
reert hebben/ ende sy werden vernielt van
den Verderuer.
11 Dese dinghen zijn hen alle gheschiet als
exemplen/ ende zijn beschreuen tot onser
vermaninghe/ op de welcke het eynde der
Werelt ghecomen is.

l Dat is sulcke/ als den men-schen ghe-meynlick ouercoemt. m 1.tes.5.23. 1.Cor.1.8. n 2.Pet.2.9 Afgoderie moetmen schouwen.

12 Soo dan/ wie hem laet duncken dat hy
staet/ die sie toe dat hy niet en valle.
13 V lieden en heeft gheen versoeckinghe
beuangen/ dan l menschelicke: m en Godt
is getrouwe/ n de welcke v niet en sal la-
ten versocht worden bouen uwe vermeu-
ghen: maer sal met de versoeckinghe oock
het wtcomen maken/ op dat ghyse meucht
verdraghen.
14 Hierom/ mijne Lieue/ vliet vanden Afgo
den dienst.
15 Als met de verstandige spreke ick: oor-
deelt ghy lieden dat ick segghe.

o Oft/ der segeninge/ dien wy se-ghenen/

16 Den Drinckbeker der o dancseggin ge
dien wy danckseggh ende drincken/ is die
niet de gemeynschap des bloets Christi?
Het Broot dat wy breken/ is dat niet de
gemeynschap des lichaems Christi:
17 Want wy vele zijn een broot/ ende een
lichaem: want wy zijn alle eens broodts
deelachtich.
18 Siet Israel die na den vleesche is: die
de Offerhande eten/ zijn sy niet des Altaers
deelachtich?

p 1.Cor.8.4 q Leui.17.7. Deut.32.17.

19 p Wat segghe ick dan? dat de Afgodt
wat is? Oft dat de Afgoden offer wat is?
20 Neen/ maer dat de Heydenen wat sy of-
feren/ q den Duyuelen offeren/ ende niet
Gode: ende ick en wil niet dat ghy met de
Duyuelen ghemeynschap hebt.
21 Ghy en cont niet den Drinckbeker des
Heeren drincken/ ende den Drinckbeker
der Duyuelen: ghy en condt niet deelach-
tich zijn der Tafel des Heeren/ en der Ta-
fel der Duyuelen.

Van spijse. r 1.Cor.6.12 Syra.37.29

22 Oft terghen wy den Heere? Zijn wy
stercker dan hy?
23 r Alle dinghen zijn my geoorloeft / maer
alle dingen en zijn niet oorbaerlick: Alle
dinghen zijn my geoorloeft/ maer alle din-
ghen en stichten niet.

s Phil.2.4. 1.Cor.13.5. t Psa.24.1. ende 50.12. Exo.19.5. u Griecx/ hare volh3. x Luce 10.7.

24 s Niemant en soecke dat zijn eyghen is/
maer een peghelick dat des anders is.
25 Al wat in het vleeshuys vercocht wort/
dat eet/ sonder yet te ondervragen om der
conscientien wille.
26 t Want de Aerde is des Heeren/ en u al
wat daer in is.
27 Ende ist dat v lieden yemant van de on-
gheloouighen noot/ ende ghy lieden daer
gaen wilt/ x so eet al wat v lieden voorge
stelt wort/ sonder yet te ondervragen om
der conscientie wille.

y 1.Cor.8.7.

28 Maer ist dat v lieden yemant seyt: Dit
is den Afgoden gheoffert/ soo eet dat niet/
om diens wille die v lieden dat te kennen
gheeft/ y ende om der conscientie wille.
(Want de Aerde is des Heeren / ende al
wat daer in is.)
29 Maer ick segghe van der conscientie/
niet ws selfs / maer des anderen. Want
waerom wort mijne vryheydt van een an-
der conscientie gheoordeelt?

z deut.8.10. Rom.14.6. 1.Tim.4.3. 1.Cor.15.57.

30 z En ist dat ick door genade deelachtich
ben/ waerom worde ick ghelastert om het
ghene daer voor ick danck segghe?
31 Het sy dan dat ghi eet/ oft drinct/ oft yet
doet/ doet het al ter eeren Godts.

Ergernisse.

32 Weest so/ dat ghy lieden geen ergernisse
en geeft/ noch den Joden/ noch den Griec-
ken/ noch der Ghemeynte Godts:

a Griecx/ behaghe.

33 Ghelijck ick allen allesins a soecke te be
hagen/ ende soecke niet mijn eyghen pro-
fijt/ maer het profijt van velen/ om dat sy
souden salich worden.

Dat xj. Capittel.

1. Hy straft de misbruycken die in hare
ghemeyne vergaderinghen gheromen wa
ren/ aengaende de maniere van bidden en
de propheteren/ 20. ende in het Nacht-
mael.

a 1.Cor.4.16 Philip.3.17. 1.Thes.1.6. 2.Thes.3.9.

1 VWeest a mijne nauolgers / ghelijck als
ick Christi.
2 Ick prijse v lieden/ Broeders / dat
ghy in allen mijns ghedachtich zijdt/ en
houdt de Insettinghen/ ghelijck ick v die
ouerghegheuen hebbe.

Waerom de mannen het hooft ontdeckt/ en de vrou-wen gedect hebbē moe-ten. b Eph.5.23.

3 Maer ic wil dat ghy lieden weet / b dat
Christus is het Hooft eens peghelicken
mans: ende het hooft der vrouwen is de
man: ende het hooft Christi/ is Godt.
4 Een peghelick man/ die bidt oft prophe
teert met ghedeckten hoofde/ die onteert
zijn hooft:
5 Maer een peghelicke vrouwe/ die bidt
oft propheteert met ongedeckten hoofde/
die onteert haer hooft: want het is euen
so veel oft sy gheschoren ware.

c deut.22.5. d gē.1.26.27 ende 5.1. ende 9.6. Colos.3.10. e Gen.2.22. f dat is een decksel/ het welcke be-duyt/ dat sy onder eens anders macht is. g Mala.2.7 Apoca.1.20

6 Want ist dat de vrouwe niet gedeckt en
wort/ dat sy oock het hayr late afsnijden/
c maer ist dat het der vrouwen qualick
staet/ ghecort oft gheschoren te zijn/ dat sy
haer decke.
7 De man en moet zijn hooft niet decken/
d want hy is het beelt en eerlichept Gods:
maer de vrouwe is des mans eerlickheyt.
8 e Want de man en is van der vrouwe
niet: maer de vrouwe van den man.
9 Want ooc en is de mā niet geschapen om
der vrouwen: maer de vrouwe om dē man.
10 Hierō moet de vrouwe een f macht op het
hooft hebben/ om der g Engelen wille.
11 Nochtans is noch de man sonder de
vrouwe/ noch de vrouwe sonder de man/
in den Heere.
12 Want gelijc de vrouwe is van dē man/

alsoo is oock de man door de vrouwe: doch alle dinck van Gode.

13 Oordeelt ghy lieden onder u selven/ staet het wel/ dat de vrouwe ongbedeckt zynde/ Godt bidt?

14 Leert oock de natuere dat niet / dat het den manne oneerlick is / ongheschoren hayr te hebben/

15 Ende der vrouwen eerlick is / lanck hayr te hebben? want het lange hayr is haer voor een decksel ghegheven.

h 1.tim.6.5. i Gr. overwinnen: de Gemeynte is niet twistachtich. 16 h Ist dat yemant schynt ghenoechte te hebben in krijch: wy en hebben die gewoonte niet/ noch de Ghemeynten Godts.

17 Maer dit vercondige ick u lieden / niet prijsende dat ghy niet tot verbeteringe/ maer tot verergheringhe te samen coemt.

18 Want ten eersten als ghy lieden vergadert zijt/ so hoore ick/ dat daer tweedracht onder u is/ ende ick gheloovet eens deels.

k mat.18.7. l 1.Joh.2.19 19 k Want daer moeten oock Secten onder u lieden zijn/ l op dat sy die rechtsinnich zijn/ onder u openbaer worden.

Van den Nachtmale des Heeren 20 Wanneer ghy lieden dan by een te samen coemt/ soo en eetmen des Heeren Avontmael niet.

21 Want een yegelic neemt zijn eyghen Avontmael voor/ in het eten: ende de een is hongherich/ ende de ander dronckich.

22 Hebt ghy lieden dan gheen huysen om te eten en te drincken? Oft veracht ghy de Gemeynte Godts: ende beschaemt de ghene die niet en hebben? Wat sal ick u segghen? Sal ick u hier in prijsen? Ick en prijse u lieden niet.

m Oft/gheleert. n mat.26.26. Mar.14.22 Luce 22.19. 23 Want ick hebbe van den Heere ontfanghen/ het welcke ick u lieden oock m ghegheven hebbe/ namelick/ n dat de Heere Jesus/ in der nacht doe hy verraden wert/ nam het broot:

24 En als hy gedanct hadde/ brackt/ ende seyde: Neemt eet/ dit is mijn lichaem/ welck voor u lieden gebroken wort: doet dit tot mijner ghedachtenisse.

o Ofte/Verbondt. 25 Desgelijcx nam hy oock den Drinckbeker na het Avontmael / segghende: Dese Drinckbeker/ is het Nieuwe o Testament in mijnen bloede / doet dit soo menichmael als ghy dien drinckt/ tot mijner ghedachtenisse.

* Oft/vercondicht ghy/etc. 26 Want so menichmael als ghy lieden dit Broot sult eten/ en desen Drinckbeker sult drincken/ * sult ghy den doot des Heeren vercondighen p tot dat hy coemt.

p Act.1.11. q Joh.6.51. 63.64. ende 13.27. r Spr.18.18. 2.Cor.13.5. 27 q So dan/ wie dit Broot eet / oft desen Drinckbeker des Heeren onweerdichlick drinckt/ die is schuldich des lichaems ende bloets des Heeren.

28 r De mensche proeve hemselven/ en ete alsoo van dien Broode/ ende drincke van dien Drinckbeker.

29 Want wie onweerdichlic eet/ ofte drinct/ die eet en drinct hemselven het oordeel / niet onderscheydende het lichaem des Heeren.

30 Hierom zijn onder u lieden vele crancke/ ende onghesonde/ ende vele slapen.

s Spr.18.30 t Oft/oordeelden/ u Oft/ghestraft. 31 s Want waert dat wy onsselven t onderscheydden/ soo en souden wy niet gheoordeelt worden.

32 Ende als wy u gheoordeelt worden/ so worden wy van den Heere ghekastijdt / om dat wy niet en souden met der Werelt verdoemt worden.

33 So dan/ mijne broeders/ als ghy te samen coemt om te eten/ verbeydt malcanderen:

x † And. tot uwer verdoemenissen. 34 Ist dat yemant hongherich is / die ete te huys/ op dat ghy niet tot x † oordeel te samen en coemt. Het ander sal ick ordineren/ als ick come.

Dat xij. Capittel.

1. Hy bewijst waer toe men alle gaven des Heeren ghebruycken sal/ namelick/ tot stichtinghe.

1 VAn de gheestelicke gaven / Broeders/ en wil ick niet dat ghy onwetende zijt.

2 Ghy lieden weet/ hoe ghy/ als ghy Heydenen waert/ tot de stomme Afgoden u liet verleyden/ alsoo ghy gheleydt werdt.

3 Daerom gheve ick u lieden te kennen/ a dat niemant door den Geest Gods sprekende/ Jesum vervloeckt: b ende niemant en can segghen dat Jesus de Heere is/ dan door den heylighen Gheest. a mat.9.34. b Joh.13.13. 1.Cor.8.6. Phil.2.11.

4 c Ende daer zijn verscheyden gaven: maer het is de selve Gheest. c Ro.12.6. 1.Cor.10.17. 1.Pet.4.10.

5 Ende daer zijn verscheyden bedieninghen/ maer de selve Heere. d Griex/ verscheydinghen der gaven.

6 En daer zijn verscheyden werckinghen/ e maer het is de selve God/ diese alle in allen werckt.

7 Ende eenen yegelicken wort de openbaringe des Gheests gegheven tot het gheve dat oorbaerlick is. e Oft/daer is een God die crachtelick werckt alle dingen in allen.

8 Want den desen wort door den Gheest ghegheven het woort der wijsheydt/ den anderen het woort der kennisse door den selven Gheest: bedeylinge der geestelicker gaven.

9 Den anderen het gheloove door den selven Geest: den anderen de gaven der ghesontmakinghen door den selven Gheest.

10 Den anderen crachtighe werckinghen: den anderen prophetie: den anderen onderscheydinghe der gheesten: den anderen verscheyden f tonghen: den anderen wtlegghinghe der tonghen. f Oft/talen:

11 g Ende alle dese dingen werckt de eenighe ende selve Gheest/ h deelende eenen yegelicken het zijne alsoo hy wil. g Ro.12.3.6 Ephes.4.6. h 1.Cor.7.7. 2.Cor.10.13.

12 i Want gelijck het lichaem een is / ende vele leden heeft / en alle de leden eens lichaems hoewel sy vele zijn / nochtans een lichaem zijn: alsoo oock Christus. Verscheyden leden in een lichaem. i Rom.12.4

13 Want wy alle zijn in eenen Gheest tot een lichaem ghedoopt / het sy Joden oft Grieken/ oft Dienstbare/ oft Vrye: ende wy k † hebben alle eenen dranck gedroncken tot eenen Gheest.

14 Want het lichaem en is niet een lidt/ maer vele leden.

15 Oft de voet seyde: Ick en ben geen hant/ so en ben ick van den lichame niet: Is hy daerom van den lichame niet?

16 En oft de oore seyde: Ick en ben de ooge niet/ so en ben ick van den lichame niet: is sy daerom van den lichame niet?

17 Ware het geheel lichaem de ooge/ waer bleve het gehoor? Waer het geheel lichaem dat ghehoor/ waer bleve de reucke?

18 Maer nu heeft God de leden geset/ een yeghelick van hen in het lichaem/ gelijck hy ghewilt heeft.

19 Waren sy alle een lidt/ waer bleve het lichaem.

20 Maer nu zijnder wel vele leden / maer een lichaem.

21 En de ooge en can totter hant niet segghen: Ick en behoeve u niet: oft wederom het hooft tot de voeten: Ic en behoeve u niet.

22 Maer veel meer zijn de leden des lichaems noodich/ die de cranckste schijnen te wesen.

23 En die ons duncken de oneerlicste leden des lichaems te wesen/ den selven doen wy ouer vloediger eere aen: en onse oneerlicke leden hebben overvloedigher eerlickheydt. k † Anders zijn alle tot eenen Geest gedrenckt.

24 Maer die in ons eerlic zijn/ en behoeven niet: maer God heeft het lichaem te samen ghetem-

gheschickt/ende heeft den ghebreckelicken
leden meerder eere ghegeuen/
25 Om dat gheē tweedracht indē lichame we
sen soude: maer dat de leden gelijcke sorge
voor malcanderen draghen souden.
De Ghemeynte is het lichaem Christi.
26 Ende ist dat een lidt lijdt / so lijden alle
de leden mede: ende ist dat een lidt vereert
wordt / so verblijden alle de leden mede.
l Rom.12.5. Ephe.1.23. ende 4.16. ende 5.23. Coloss.1.24. m Ephe.4.12.
27 l Ghylieden zijt het lichaem Christi/ eñ
eensdeels leden.
28 Ende Godt heeft sommighe inder Ghe-
meynte gheset: Ten eersten m Apostelen/
ten anderen Propheten / ten derden Lee-
raers/ daer nae n crachten/ daer na gauen
der ghesontmakinghen/ Helpers/ Regeer-
ders/ verscheyden tonghen.
n Of, macht wonderheden te doen
29 Zijn sy alle Apostelen? zijn sy alle Pro-
pheten? zijn sy alle Leeraers? hebben sy
alle crachten?
30 Hebben sy alle gauen der ghesontma-
kinghe? Spreken sy alle met verscheyden
tonghen? zijn sy alle Wtlegghers?
o Oft/ ghylieden zijt yuerighe/ den wech vouē maken.
31 o Zijt ghylieden yuerich na de beste ga-
uen? Ick wijse v noch ȳ eenē beterē wech.

Dat xiij. Capittel.

2. Hy prijst de liefde/ de welcke den oor-
spronck ende reghel der stichtinghe is.

Vande Liefde.
1 Al waert dat ick met tongen der men-
schen eñ der Enghelen sprake/ maer
gheen liefde en hadde / so ware ick als
een clinckende Metael/ oft luydende Bel-
le ghewordē.
a Matthe.7.22. b Rom.12.7 c Matthe.17.20. ende 21.21. Mar.11.23. Luc.17.6.
2 a Ende of ick b de gaue der Prophetie
hadde/ ende wiste alle verborghentheden/
ende alle wetenschap: ende oft ick alle ge-
looue hadde/ so dat ick c Berghen verset-
ten conde/ ende en hadde de liefde niet/ so
en ware ick niet.
3 Ende oft ick alle mijn goet tot der ar-
men onderhoudinghe gaue: ende oft ick
mijn lichaem ouer gaue om te verbrandē/
maer gheen liefde en hadde / so en soudet
mij niet helpen.
4 De liefde is lanckmoedich/ sy is vrien-
delic/ de liefde enis niet afgonstich/ de lief-
de en is niet lichtueerdich/ nz opgheblasen.
d Of/ walcht van gheen dinck als oneerlick
e 1.Cor.10.24 Philip.2.4
f 2.Joa.4.6
5 Sy en d draecht haer niet oneerlick/ e sy
en soect haer eyghen niet / sy en wort niet
verbittert/ sy en denckt gheen quaet.
6 Sy en verblijdt haer niet in onrecht-
ueerdicheydt / maer f verblijdt haer inde
waerheydt.
7 Sy verdraecht alle dinck / sy ghelooft
alle dinck/ sy hoopt alle dinck/ sy is lijdt-
saem in alle dinck.
8 De Liefde en vergaet nemmermeer:
het en sy dat de Prophetien te niete gaen/
ofte de Tongen ophouden/ oft de kennisse
te niete gaet.
9 Want wy bekennen eensdeels / ende wy
prophetereen eensdeels.
10 Maer als het volmaeckte sal gecomen
zijn/ dan sal het gene / dat eensdeels ghe-
schiedt/ vergaen.
11 Als ick een kindt was/ doe sprack ick
gelijck een kindt/ ende dacht e ghelijck een
kindt / ende geuoelde ghelijck een kindt:
maer als ick een Man ghewordē ben/
hebbe ick afghelept dat kintsch was.
g 1.Cor.3.18 ende 5.7.
12 g Want wy sien nu door eenen Spie-
ghel/ in een duyster reden: maer dan sullen
wy sien aensichte aen aensichte: Nu be-
kennen wy eensdeels/ maer dan sullen wy
bekennen ghelijck wy bekent zijn.
13 Ende nu blijuen dese drije / Gheloove/
Hope / ende Liefde / maer de meeste van
desen/ is de Liefde.

Dat xiiij. Capittel.

1. Hy prijst de liefde/ de gauen der ton-
ghen/ ende alle andere gheestelicke gauen/
4. ende bouen alle / de prophetie / 24. de
stilheyt der vrouwē/ 40. eñ de eerbaerheit/
ende goede ordinantie inder Ghemeynte.
1 Staet na de Liefde / weest yuerich in Prophetee-ren oft wtlegghen.
gheestelicke gauē, maer meest/ dat ghy-
lieden meucht prophetereen.
2 Want die met vreemde tongen spreect/ Wetēschap van vreemder talen.
die en spreeckt niet den menschen / maer
Gode: want niemandt en hoort het/ maer
hy spreect inden gheest verborgentheden.
3 Maer wie prophetereert/ die spreeckt den
menschen stichtinghe/ ende vermaninghe/
ende vertroostinghe.
4 Wie met vreemde tonghen spreeckt/ die
sticht hemseluen: maer wie prophetereert/
die sticht de Ghemeynte.
5 a Ick wilde dat ghy alle met tonghen a Nu.11.29
spraeckt / maer meer dat ghy prophetere-
det: want die prophetereert/ is meerder dan
die met tonghen spreeckt / ten sy dat hijt
wtlegghe/ op dat de Ghemeynte ghestichte
worde.
6 Eñ nu/ Broeders/ oft ick tot v quame/
eñ sprake met tonghen/ wat profijt sal ick
v doen? ten sy dat ick tot ulieden spreke/
of door ontdeckinge, of door wetenschap/
of door prophetie/ of door leeringhe?
7 Oock de dinghen die sonder leuen zijn/
eñ gheluyt geuen/ het sy Fluyte of Harpe/
ist dat sy gheen onderscheydinghe met den
gheluyde en gheuen/ hoe salmen bekennen
wat daer ghefluyt of gheharpt wordt?
8 Want oock soo de Basuyne een onseker
gheluyt gheeft/ wie sal ten Crijghe bereyt
worden:
9 Alsoo ghylieden oock/ ist dat ghy met der
tongen gheen duydelicke sprake en geeft/
hoe salmen weten wat daer ghesproken
wort: want ghy sult in b den wint sprekē. b Griecx/ de lucht.
10 Ghelijck/ daer zijn soo veel verscheyden
manieren van c gheluydt inder Werelt/ eñ c Oft/ stemmen
gheen van dien en is d stom/ d Of/ sonder beduydinge
11 Ist dan dat ick de cracht der stemmen
niet en weet/ soo sal ick hem die spreeckt/
e vreemt van talen zijn: eñ hy die spreeckt/ e Griecx/ Barbaros.
sal my vreemt van talen zijn.
12 Alsoo ghylieden oock/ dewijle ghy yue-
rich zijdt tot gheestelijcke gauen / soecke
daer inne ouervloedich te zijn / tot stich-
tinghe der Ghemeynte.
13 Daerō die met vreemde tongen spreect/
die bidde dat hijt mach wtlegghen.
14 Want ist dat ick met vreemder tonghe
bidde/ soo bidt mijnen gheest/ maer myn
verstant is onvruchtbaer.
15 Wat ist dan? Ick sal met den geest bid-
den / eñ ick ick sal oock met den verstande
bidden. Ick sal met den f gheest singhen/ f Of, adem.
ende sal oock met den verstande singen.
16 Want soo ghy dancksegghet met den
gheest, hoe sal de ghene die in des ongher-
leerden plaetse staet / Amen segghen op
uwe dancksegginghe / dewijle hy niet en
weet wat ghy segt?
17 Want ghy dancket wel: maer een an-
der en wordt niet gesticht.
18 Ick dancke mijnen Godt / dat ick meer
dan ghy alle/ met vreemde tongen spreke:
19 Maer ick wil inder Ghemeynte liever
vijf woorden door mijn verstāt sprekē/ op
dat ick de andere oock onderwijse, dā thien g Eph.4.14
duysent woorden met vreemder tonghe. h Mat.18.3 ende 19.14. 1.Petr.2.2.
20 Broeders/ g en wort geen kinderen int
verstant: maer wort h kinderē inder boos-
heyt / eñ wort in het verstant volmaect. i Esa.28.11. Deut.28.49
21 Inde Wet is ghescreuen: i Ick sal
met andere tonghen eñ met andere lippen
tot desen volcke spreken / ende noch en

sullẽ sy my alsoo niet hooren seyt de Heere.
22 So dan/ de vreemde tongen/ zijn tot een
teecken/ niet den gheloovighen/ maer den
ongheloovigen: eñ de Prophetie niet den
ongheloovigen/ maer den gheloovighen.
23 Waert dan dat de geheele Gemeynte by
een vergadert ware: eñ sy alle met vreẽde
tongen spraken: ende ongheleerde oft on-
gheloovighe daer in quamen/ en souden sy
niet segghen/ dat ghy wtsinnich waert?
24 Maer ist dat sy alle prophetteren ende
een ongheloovighe oft ongheleerde daer
inne coemt/ die wort van allen ghestraft/
ende van allen gheoordeelt.
25 Ende also wordt het verborghen zijns
herten openbaer/ ende valt op zijn aen-
sichte/ ende aenbidt Godt/ ende vercon-
dicht dat God warachtelick in ulieden is.
26 Wat ist dan/ Broeders? soo wanneer
ghy te samen coemt/ een yeghelick van u/
heeft hy eenen Psalm/ heeft hy leere/ heeft
hy vreemde tongen/ heeft hy openbarin-
ghe/ heeft hy wtlegginghe/ dat het al ghe
schiede tot stichtinghe.
27 Soo yemandt met vreemde tonghen
spreeckt/ dat het door twee/ oft ten mee-
sten door drie ghescheide/ ende by ghe-
beurte: ende een legghe het wt.
k Ofte/ hy gheen 28 Maer is k daer geen wtlegghet/ dat hy
swyghe inder Ghemeynte/ die met vreem-
der tonghe spreeckt/ maer hemselven spre-
ke/ ende Gode.
29 Dat der Prophet en twee ofte drie spre-
l 1. Joã. 4. 1. ken/ l ende dat de andere m oordeelen.
m Oft/ onderscheydẽ. 30 Ist dat het eenẽ anderen daer sittende/
gheopenbaert is/ so swyghe de eerste:
31 Want ghy condt alle/ een nae den an-
deren prophetteren/ op dat sy alle leeren/
ende ghetroost worden.
32 Ende de gheesten der Propheten/ zijn
den Propheten onderworpen.
33 Want Godt en is niet een oorspronck
n Of/ verweeringhe/ ofte/ oneenicheydt/ der n verstooringe/ maer der vrede: gelijck
in alle Ghemeynten der Heylighen.
34 o Uwe wyuẽ laet inde Gemeynten swij
o 1. Tim. 2. 12 gen: want het en is haer niet gheoorloft te
spreken/ maer haer is bevolen onderwor-
p Gen. 3. 16. pen te zijn/ p gelijck oock de Wet seydt.
Ephe. 5. 22. 35 Ist dat sy wat willen leeren/ laetse te
Col. 3. 18. huys hare Mannen vraghen: want het
Titi 2. 5. staet den wyuen qualijck inde Ghemeyn-
1. Pet. 3. 1. te te spreken.
36 Is het woort Godts vã uliedẽ gecomẽ?
of is het alleenlijck tot ulieden ghecomen?
37 Ist dat yemandt hem laet duncken/
dat hy een Propheet sy/ of gheestelick/ die
bekenne wat ick ulieden schrijve/ dat het
des Heeren gheboden zijn.
q Dat is/ bekenne hẽ seluẽ onwetẽde te zijn/ 38 Maer wie onwetende is/ die q sy on-
wetende.
39 Soo dan/ Broeders/ weest yverich om
te prophetteren: ende en verbiedt niet met
vreemde tonghen te spreken.
40 Laet alle dinghen eerlijck/ ende met or-
dene ghescheiden.

Dat xv. Capittel.

4. Hy bewijst de opstandinge der doo-
den/ ten eersten de opstandinghe Christi/
12. daer nae de onse/ 35. ende de maniere
daer van.

a Gala. 1. 11. 1 Voort/ a Broeders/ ick gheve u te
kennen/ van het Euangelium/ dat ick
u vercondicht hebbe: het welcke ghy-
lieden oock aenghenomen hebt/ in het
welcke ghy oock staet.
b Rom. 1. 16 2 b Door het welcke ghylieden oock be-
1. Cor. 1. 16. houden wort/ ist dat ghy onthoudt c met
c Ofte/ met wat leere wat woorden ick ulieden ghepredict hebbe/
ten sy dat ghy te vergheefs gheloofst hebt.
3 Want ick hebbe uliedẽ indẽ eerstẽ d ge- d Gr. overgheghevẽ
leert/ het welcke ick oock ontfanghen heb-
be/ e namelijck/ dat Christus ghestorven e Esa. 53. 7.
is/ voor onse sonden/ na de Schriften: Dan. 9. 24.
4 f Ende dat hy is begraven gheweest: ende 26.
g ende dat hy opghewerckt is ten derden 1. Cor. 5. 6.
daghe/ nae de Schriften: 1. Pet. 2. 24.
5 h Ende dat hy is ghesien van Cephas/ f Jone 2. 2.
i ende daer nae vande twaelfe: Mat. 12. 40
6 Daer nae is hy ghesien meer dan van g mat. 28. 6.
vijf hondert Broederen op eenmael/ van Psal. 16. 10.
den welcken vele k noch leven/ ende som- h Luc. 24. 34
mighe zijn l ghestorven. Mat. 16. 14
7 Daer naer is hy ghesien van Jacobo: i Joã. 20. 19
daer na van alle de Apostelen. Act. 10. 40.
8 m Ende ten alderlaetsten is hy oock ge- k Gr. blijvẽ
sien van my/ als van eenen ontydichlijck tot nochtoe
gheboren. l gr. ontslapẽ
9 Want ick ben n de alderminste onder m Ac. 9. 3. 17
de Apostelen/ die niet weerdich en ben 1. Cor. 9. 1.
een Apostel ghenaemt te worden/ o daer- 2. Cor. 12. 2.
omme dat ick de Ghemeynte Godts ver- n Eph. 3. 8.
volcht hebbe. o Ac. 8. 3. eñ
10 Maer door de genade Gods/ ben ic dat 9. 1. eñ 22. 4.
ic ben: eñ zijn ghenade in my/ en heeft niet ende 26. 9.
ydel gheweest: p maer ick hebbe overvloe- Galat. 1. 13.
delicker ghearbeydt/ dan sy alle: niet ick/ 1. Tim. 1. 13.
maer de ghenade Gods/ die met my is. p 2. Corint.
11 Wy dan/ beyde ick/ ende sy/ predicken 11. 23. eñ 12. 11
also/ ende ghylieden hebt also gheloofst. Christus is
12 Ende ist dat Christus ghepredict wort/ eerst opgestaẽ/ eñ wy
dat hy wt den dooden opghewerckt is/ hoe
segghen sommighe onder ulieden/ datter sullen alle
gheen opstandinghe der dooden is. door hem
13 Ist datter geen opstãdinge der dooden opstaen.
is/ so en is oock Christus niet opgewerckt.
14 Ende ist dat Christus niet opghewerckt
en is/ soo is doch onse predickinghe ydel/
ende oock is uwe gheloove ydel.
15 Eñ wy worden bevonden valsche getuy-
ghen Gods: want wy hebben van Gode
ghetuyghenisse ghegeven/ dat hy Christum
opghewerckt heeft: den welcken hy niet
opghewerckt en heeft/ te weten/ ist dat de
dooden niet opghewerckt en worden.
16 Want ist dat de dooden niet opgewerct
en worden/ soo en is oock Christus niet
opghewerckt.
17 Ende ist dat Christus niet opghewerckt
en is/ soo is uwe gheloove q ydel: ghylie- q of/ dwaes
den zijt noch in uwe sonden.
18 Soo zijn sy dan oock verloren/ die in
Christo slapen.
19 Ist dat wy in dit leven alleenlijck onse
hope op Christum hebben/ soo zijn wy de
ellendichste van alle menschen.
20 Maer nu is Christus vande dooden op
ghewerckt/ als r de s eerstelinck/ vande ghe r 1. Pet. 1. 3.
ne die ontslapen zijn. s Collo. 1. 18.
21 t Want na dien door eenen mensche de Apoc. 1. 5.
doodt is/ soo is oock door eenen mensche t Gen. 2. 17.
de opstandinghe der dooden: ende 3. 6.
22 Want gelijck sy alle door Adam stervẽ/ Rom. 5. 12.
alsoo sullen wy door Christum levendich ende 6. 23.
worden.
23 Maer een yegelijck in zijne orden: Chri-
stus de Eerstelinck is opghestaen/ daer
nae die Christo toecomen/ sullen opstaen
in zijne toecoemste.
24 Daer na coemt het eynde/ als hy het
Coninckrijcke sal Gode den Vader over-
ghegeven hebben: als hy alle heerschappie
ende alle Overicheydt/ ende Macht sal u 2. Cor. 2. 6
u te niete ghemaeckt hebben. x Psal. 110. 1
25 x Want hy moet heerschappie hebben Act. 3. 34.
tot dat hy alle de vyanden onder zijne Ephe. 1. 20.
voeten sal gheleyt hebben. Collos. 3. 1.
26 De doodt is de laetste vyandt die ver- Hebr. 1. 13.
nieticht wordt. ende 10. 13.

Want

p Psal. 8.7. 27 p Want hy heeft het alle onder zyne
Mat. 11.27. voeten onderworpen. Maer als hy seyt/
ende 28.18. dat het al onderworpen is / soo ist open-
Ephe. 1.22. baer/ dat/ dat gheseydt is/ wtghenomen
Hebr.2.8. dien/ diet hem al onderworpen heeft.
28 Eñ als het al hem sal onderworpen we-
sen/ dan sal oock de Sone selue/ (die het
ſ Oft/ voor hem al onderworpen heeft /) hem onder-
de dooden/. worpē worden/ op dat God sy al in allen.
ofte ouer de 29 Anders/ wat sullen sy doen/ die z voor
dooden. a dooden ghedoopt worden ? ist dat de
a Dat is/ dooden gheensins opghewerckt en wor-
op dat de den/ waerom worden sy oock voor b doo-
Doop niet den ghedoopt ?
voor dit le- 30 Waerom zyn wy oock te alder uyren in
uen / maer perijckel?
voor de 31 By c † onsen roē/ dien ic in Christo Je-
doot nut sy: su onsen Heere hebbe/ ick sterue alle dage.
ende als die 32 * Ist dat ick nae den mensche teghen de
ghedoopt beesten te Ephesen ghevochten hebbe/
worden/ wat helpet my / ist dat de dooden niet op
rechts eer ghewerckt en worden : d Laet ons eten eñ
sy steruen drincken/ want morghen steruen wy.
b Of/ de doo 33 Laet ulieden niet verleyden/ boose re-
den. denen verderuen goede zeden.
c † Anders/ 34 Ontwaect rechtueerdichlijck/ eñ en son-
uwen dicht niet: want sommige en kennen God
d Esa. 22.13 niet: Ick segghe het ulieden tot schaemte.
ende 56.12. 35 Maer daer mocht yemandt segghen:
Sapie. 2.6. e Hoe worden de dooden opghewerckt/ eñ
e Ezec. 37.3. met wat lichaem sullen sy comen?
Hoe dat de 36 Ghy dwaes/ f dat ghy saeyt/ dat wordt
dooden op- niet leuendich/ ten sy dat het eerst sterue.
staen. 37 Eñ dat ghy saeyt / daer van saeyt ghy
f Joā.12.24 niet het tocomende lichaē/ maer het bloo
te graen: als van tarwe/ ofte eenich andere.
38 Maer God gheeft hem een lichaem na
zijnen wille/ ende eenen yeghelijcken zade
zyn eyghen lichaem.
39 Alle vleesch en is niet eenderley vleesch/
maer een ander is het vleesch der Men-
schen/ een ander der Beesten / een ander
der Visschen/ een ander der Voghelen.
40 Eñ daer zyn Hemelsche lichamen / ende
daer zyn Aerdsche lichamen : maer een
ander eerlicheydt hebben de Hemelsche
lichamen / een ander de Aertsche.
41 Een ander eerlicheydt heeft de Sonne/
eñ een ander eerlicheydt heeft de Mane/
eñ een ander eerlicheyt hebbē de Sterren.
Want de een Sterre/ is van de andere
Sterre verscheyden in heerlichheyt.
g Dan.12.3 42 g Also oock de opstandinge der dooden:
Sapien.3.7 dat gesaeyt wort in verderuinghe / wordt
ende 5.1. opghewerckt in onuerderffelickheyt:
Mat.13.43. 43 Dat ghesaeyt wort in oneere/ wort op-
ghewerct in eerlicheyt: dat gesaeyt wort in
cranckheyt / wort opgewerct in mogētheyt:
44 Dat naturelijck lichaem dat ghesaeyt
wordt/ wordt opghewerckt een gheestelick
lichaem. Daer is een natuerlick lichaem/
ende daer is een gheestelick lichaem.
Twee A- 45 Alsoo is oock gheschreuen: h De eerste
dammen. mensche Adam/ is gewordē tot eē leuendi-
h Gen.2.7. ghe ziele / ende de laetste Adam tot eenen
leuendichmakenden Gheest.
46 Maer het gheestelijcke lichaem en is
niet eerst: maer het natuerlijcke / daer na
het gheestelicke.
47 De eerste Mensche van der Aerden/
Aerdtsch: de tweedde mensche/ is de Hee-
re vanden Hemel.
48 Hoedanich de aertsche is/ sodanich zyn
oock de Aertsche: eñ hoedanich de Hemel-
sche is/ sodanich zyn oock de Hemelsche.
i 2.Cor.4.11 49 i Ende ghelijck wy het beelt des Aerdt-
schen ghedraghen hebben/ sullen wy oock
het beeldt des Hemelschen draghen.
k Joā.1.13. 50 Ende dit segghe ick/ Broeders/ k dat
vleesch eñ bloedt het Coninckrijcke Godts
niet besitten en connen : noch de verder-
uinghe en besit de onuerderffelicheit niet.
51 Siet ick segge u lieden een verborgent-
heyt: l Wy en sullen niet alle slapen/ maer l 1. Thessa.
wy sullen alle m verandert worden. 4.15.
52 In een punckt des tydts/ in eenen oo- m Phil.3.21
ghenblick/ n ter laetster Basuynen/ (want n Matth.
sy sal Basuynen /) ende de dooden sullen 24.31.
opghewerckt worden onuerderffelick: ende 1. Thes.4.15
wy sullen verandert worden.
53 Want dit verderffelicke / moet onuer-
derffelickheydt aendoen : eñ dit sterffelicke/
moet onsterffelickheyt aendoen.
54 Eñ als dit verderffelijcke/ sal de onuer-
derffelicheyt aenghedaen hebben/ o ende o 2. Corint.
als dit sterffelicke sal de onsterffelickheydt 5.4.
aengedaen hebben/ dan sal het woort ghe-
schieden/ dat gheschreuen is: p De doodt Doodt.
is verslonden tot ouerwinninghe. p Osee 13.14
55 Doodt/ waer is uwen prickel? Helle/ Esa.25.8.
waer is uwe ouerwinninghe? Hebre.2.14.
56 De prickel des doodts / is de sonde: eñ
de macht der sonde/ is de Wet.
57 q Maer Godt sy r danck / die ons de q 1. Joā.5.5
ouerwinninghe ſ ghegheuen heeft / door r Griecx/ ge
Jesum Christum onsen Heere. nade.
58 Soo dan / myn lieue Broeders / weest ſ Of/ geeft
standtuastich / onbeweghelick / alle tydt
ouervloedich inden wercke des Heeren/
dewyle ghy lieden weet / dat uwen ar-
beydt niet ydel en is inden Heere.

Dat xvi Capittel.

1. Hy vermaentse vande versamelinge der aelmoessen/ 13. vande volstādicheyt int gheloove/ ende de liefde Christi / ende des Naesten/ 15. ende na sommige groetenissen ende recommandatien / wenscht hy hen alle goet.

1 Voort a van de versamelinghe die den Versamelin
Heyligen gheschiedt / ghelijck ick den ghe om de
Ghemeynten in Galatia beuolen heb- arme Heyli-
be/ doet ghy lieden oock alsoo. ghen.
2 b Op elcken c eerstē dach der Weke/ een a Rom.12.13
yegelijck van u by hemseluen legge wech/ b Act. 11.29
als eenen schat vergaderende / nae dat hy 2.Cor.8.4.
gheluckich geworden is : op dat niet/ als ende 9.1.
ick come / dan eerst de versamelinghen en c Dat is/
gheschieden. Sondach/
3 Ende als ick daer sal ghecomen zyn/
soo wie ghy lieden met Sendbrieuen be-
willicht / die selue sal ick senden/ om uwe
d weldaet te Jerusalem ouer te draghen. d Griecx/
4 Ende ist dat het weert is / dat ick oock ghenade/
reyse/ so sullen sy met my reysen.
5 e Ick sal tot u lieden comen / als ick e 2.Cor.1.15
Macedoniam sal doorghegaen hebben :
want ick sal door Macedoniam gaen.
6 Maer by uliedē sal ic mogelijck blijuen/
of oock ouerwinteren / op dat ghy lieden
my meucht geleyden/ waer ic henen reyse. f Gr. in
7 Want ick wil ulieden nu f int door- doorvygan
gaen niet sien / maer ick hope een tyt lanc ge, of. door-
by u te blyuen/ ist dat het de Heere toelaet ganghe.
8 Maer ick sal te Ephesen blyuen tot den g Of/ Pinx-
g Pinxtschen dach. sten.
9 Want my is een groote ende crachtighe
deure gheopent / ende daer zyn vele we-
derpartien.
10 Ist dat Timotheus coēt/ siet dat hy on-
beureest by u lieden sy; wāt hy werckt het
werck des Heeren/ oock ghelijck ick.
11 Niemāt dā en verachte hē: maer geleyt
hem in vrede, op dat hy tot my come: wāt
ick verwachte hem met de Broederen.
12 Eñ aengaende dē Broeder h Apollos/ h Act.18.24
ick hebbe hem seer vermaēt/ dat hy met de 1.Corin.1.12
Broederen tot u lieden coniē soude eñ het
en was geēsins zynen wille/ dat hy nu sou-
de co-

de comen: maer hy sal comen wanneer
het hem sal wel gheleghen wesen.
13 Waeckt/staet in het gheloove/ houdt v
als mannen/weest sterck.
14 Doet alle uwe dinghen inder liefde.
15 Ende ic bidde v/Broeders: ghy weet dat
11.Cor.1.14. het huys t Stephane/sy de eerstelingē vā
Achaia/ē dat sy henseluen ten dienste der
heylighen gheschickt hebben:
16 Dat ghy lieden oock den sulcken onder=
danich zijt/ende allen medehulpers ende
arbeyders.
17 Ick ben verblijt van de toecoemst Ste=
phane/ende Fortunati/ ē Achaici/ want
k Gr. uwe ghebreck. k wat my aen v lieden ghebrack/ dat heb=
ben dese veruult.
18 Want sy hebben mijnen gheest ende u=
l Oft/ ver= marckt. wen gheest l gherust ghemaeckt : kennt
dan de sulcke.
19 De Ghemeynten in Asia groeten v lie=
den. V groeten seere in den Heere Aquila
ende Priscilla/ met de Ghemeynte die te
haren huyse is.
20 V lieden groeten alle de broeders.
m Ro.16.16. 2.Cort.13 12 1.Thes.5.26 1.Pet.5.14. m Groet malcanderen met eenen heyli=
ghen cusse.
21 n Ick Paulus groete v lieden met mij=
ne handt.
n Griecx/ de groetinghe met myder hāt Pauli.
22 Ist dat yemant den Heere Jesum niet
lief en heeft/die sy o vervloeckt.
o Anathema Maranatha.
23 De genade des Heeren Jesu Christi sy
met v lieden/ Amen.
24 Mijn liefde sy met vallē in Christo Je=
su. Amen.
De Eerste Sendtbrief tot de Corinthen/
gheschreuen van Philippis / gesondē door
Stephanum ende Fortunatum/ ē Achai=
cum ende Timotheum.

De tweedde Sendtbrief Pauli tot den Corinthen.

Argument.

De andere Sendtbrief tot de Corinthē/
is byna een ghaheele verantwoordin=
ge. Nochtans vergelijct hy hierin de
Wet met den Euangelio/ ende bewijst met
wat grooter suyuerheydt hy het Euange=
lium ghepredict hebbe/met wat grooter pe=
rijckelen/ ē met wat grooterē voortgane.
Hy handelt oock van de goetdadicheyt ē
aelmissen voor dē armē. Int laetste schrijft
hy vele van syne saken/tot bescherminghe
zonder autoriteyt/teghen de valsche Apo=
stelen.

Dat Eerste Capittel.

1. Na dat hy den Heere gedancet heeft/
die hem verlost heeft van de uterste ver=
druckinghen/ bewijst hy de suyuerheyt der
seluer/ 15. daer na hem ontschuldighende
van het vertoeuen zonder coemste/ 18. be=
wijst dat de stantvastighe waerheydt zijn=
der predikinghe / op Christum ghefon=
deert is.

1 Paulus een Apostel Jesu Christi / door
den wille Godts/ende de Broeder Ti=
motheus: der Ghemeynte Godts / die
a Roma.1.7 1.Corin.1.2. Ephes.1.1. 1.Petr.1.2. te Corinthen is/ met alle den Heylighen
die in gheheel Achaia zijn:
2 a Ghenade sy v lieden/ende vrede / van
Gode onsen Vader/ ende den Heere Jesu
b Ephes.1.3 1.Petri.1.3. c 2.Cor.7.6. Godt ver= troost in de verdruckin ghen. Christo.
3 b Gelooft sy God ende de Vader onses
Heeren Jesu Christi/de Vader der barm=
herticheden / ende Godt aller vertroo=
stinghe/
4 c Die ons vertroost in alle onse verdruc
kinghe/ op dat wy se alle/in wat verdruc=
kinghe sy zijn/ menghen vertroosten/ door
de vertroostinge daer mede wy selue van
Gode vertroost worden.
5 d Want ghelijck de e verdruckinghen d Psa.94.19
Christi overuloedich zijn in ons: alsoo is e Griecx/ de
oock door Christum onse vertroostinghe lijdens.
overuloedich.
6 Ende ist dat wy verdruckt worden/ dat
ghesciet voor uwer vertroostinghe ende
salicheydt / de welcke ghewracht wordt
f door de verdraechsaemheyt der seluer ver f Griecx/in.
druckinghen die wy oock lyden: ist dat wi
ghetroost worden/ dat ghesciet voor u=
we vertroostinghe ende salicheyt.
7 Ende onse hope voor v lieden/ is vaste/
bewijle wy weten/dat ghy / ghelijck der
verdruckingen/also oock der vertroostin=
ghe deelachtich zijt.
8 g Want wy en willen niet / Broeders/ g Act.19.23
dat ghy onwetende zijt van onse verdruc=
kinge/die ons in Asia gheschiet is/namelic
dat wy bouen matē seer beswaert geweest
zijn/bouen onse macht/soo dat wy seer be=
naut waren/oock vanden leuen.
9 Ja wy selue hadden in onsseluen h het h Griecx/de
vonnisse des doots: i op dat wy niet op antwoorde
onsseluen vertrouwen en souden/ maer op i Jere.17.5.
Godt/die de dooden verweckt.
10 De welcke ons vā so grooten doot ver=
lost heeft / ē verlost : op welcken wy ho=
pen/dat hy ons oock noch verlossen sal.
11 k Oock met uwer hulpe inden ghebede k Ro.15.30.
voor ons/ l op dat voor de gaue van vele Philip.1.19
persoonen aen ons bewesen / van velen l 2.Cor.5.15.
danck ghesegt worde voor ons.
12 Want onsen roem is dit / naemelick/
het ghetuyghenisse onser conscientiē. dat wy
in eenvoudicheyt ē in Godlicke oprecht= m Griecx/
ticheyt/niet met vleeschelicke wijsheydt/ oprechtic=
maer met Gods genade inde werelt ghewā heyt Gods
delt hebben/ ende aldermeest by v lieden.
13 Want wy en schrijuen v lieden niet an=
ders/dan dat ghy n leest/oft oock bekent: n Oft/be=
ende ick hope dat ghijt tot den eynde be= kent. oft
kennen sult: oock weet.
14 Ghelijck ghy oock ons eensdeels bekent
hebt / dat wy uwen roem zijn / o ghelijck o Phil.2.16.
ghy de onse in den dach des Heeren Jesu. 1.Thes.2.19
15 p Ende met sulck een vertrouwen wilde ic p 1.Cor.16.5
eerst tot v lieden comē/om dat ghy q dob= q Griecx/de
bel weldaet hebben soudt: tweedde.
16 Ende dat ick soude door v lieden nae
Macedoniam gaen / ende wederom van
Macedonia tot v comen/ende van v nae
Judeam gheleydt worden.
17 Hebbe ick dan lichtueerdicheydt ghe=
bruyckt/als ick dit voor my genomen heb
be? oft neme ick het nae dē vleesche voor/
dat ick voor neme ? om dat by my souden
wesen Ja ende Neen?
18 God is getrouwe/dat r onse woort tot v r Mat.5.37
lieden niet gheweest en is/ Ja ende Neen. Jaco.5.12.
19 Want de sone Gods die onder v liedē door
ons ghepredict is/namelick/door my ende
Siluanum/ē Timotheum/ en is niet ge=
weest Ja ē Neen. maer Ja was in hem.
20 Want alle de beloften Gods zijn in hem s Rom.8.16.
Ja ende zijn in hem Amen/ter eerlickheyt 2.Cor.5.5.
Godts door ons. Ephes.1.13.
21 Maer die ons met v lieden versterct in ende 4.30.
Christum / ende die ons ghesalft heeft/ is t Rom.1.9.
Godt. ende 9.1.
22 s Die ons oock versegheIt heeft/ende in 2.Cor.11.31.
onse herten den Pant des Gheests ghege= Galat.1.20.
uen heeft. Philip.1.8.
23 t Maer ick aenroepe God tot getuyge 1.Thes.2.5.
op myn siele/dat ick/om v liedē te sparē/ 1.Tim.5.21.
noch te Corinthen niet ghecomen en ben/ 2.Tim.4.1.
24 u Niet dat wy heerschappye voeren u 1.Pet.5.3.
ouer

uer uwen gheloove: maer wy zijn medehulpers uwer blijschap: want ghy lieden staet door het gheloove.

Dat ij. Capittel.

ii. Hy gaet voort/ bewijst gevende van zijn vertoeven/ 4. bewijst zijn liefde tot hen. 7. ende begheert hare liefde aen den voortveerdighen sondaer/ 14. en hy looft Godt door de cracht zijner leere/ om dat sy die souden begheeren. 17. ende wederlegt zijne lasteraers.

1 MAer ick hebbe dit voor my genomen/ dat ick niet wederom in droefheydt tot u lieden comen soude.
2 Want ist dat ick u lieden bedroeve/ wie isser dan die my vrolick maeckt/ ten sy de ghene die van my bedroeft is?
3 En ick hebbe u lieden dat selfste geschreven/ om dat ick geen droefheyt hebben en soude vande gene daer ic my moeste vã verblijden/ vertrouwende van u allẽ/ dat mijn blijschap/ uwer aller blijschap sy.
4 Want ick hebbe u liedẽ uit grooter druc-ke ende benautheyt des herten gheschreven met vele tranen/ niet om dat ghy sout bedroeft worden/ maer om dat ghy mijn liefde weten sout/ die ick seer overvloede- a Grieck/ hebbe.
lick tot u lieden a draghe.
5 Ist dat yemant droefheyt aengebracht heeft/ die en heeft my geen droefheyt aengebracht/ maer eensdeels/ (op dat ick hem b 1.Cor.5.3.
niet en verswaere) u allen.
6 b Het is den sulcken ghenoech/ dat hy van velen ghestraft is:
7 So dat ghy liedẽ daer tegen meer moet vergheven/ ende vertroosten: op dat de sulcke in overvloedigher droefheit niet eenichsins en vergae.
8 Daerom bidde ick u lieden/ dat ghy de liefde aen hem bevesticht.
9 Want hier toe hebbe ick ooc geschreuẽ/ c Oft/ be-
om dat ick uwer c beproevinghe weten proefde.
soude/ namelick/ oft ghy lieden tot alle din-ghen ghehoorsaem zijt.
10 Dien ghy lieden wat vergeeft/ dien vergeve ick oock: want ist dat ick oock yet vergeven hebbe/ dien ick vergeven hebbe/ heb d Oft/ de
be ick vergheven om uwent wille/ in d het Persoon.
aenschijn Christi/
11 Op dat wy van den Duyvel niet e be- e Grieck/
droghen worden/ want zijne ghedachten vergiericht
en zijn ons niet onbekent.
12 Voort/ als ick te f Troas quam/ in het f Act.16.8.9
Euangelium Christi / ende my daer een deure in den Heere gheopent was/
13 So en was ick niet gherust van geeste/ g Grieck/ge
om dat ick Titum mijnen Broeder niet en nade.
vant: maer nam oorlof aen hen/ ende reys- h Ofte/ ons
de nae Macedoniam. doet trium-
14 Ende Gode sy glof/ die alle tijdt h door pheren.
ons triumpheert in Christo/ en den reuck Grieck/
zijner kennisse te aller plaetsen door ons trium-
openbaert. pheert ons
15 Want wy zijn Gode de k goede reucke i Colos.1.27
Christi/ inde gene die salich worden/ ende k Grieck/
inde ghene die verloren gaen: welrieckent-
16 l Den desen/ een reucke des doodts ter heydt.
doot/ en den genen/ een reucke des levens l Luce 2.34.
ten leven. Ende wie is hier toe bequaem? m Oft/ om
17 Want wy en zijn niet ghelijck vele/ het eygen ghe-
woordt Gods m vervalschende: maer wy win leeren-
spreken n van Christo/ als wt oprechtic- de/
heyt/ als wt Gode/ inde teghenwoordic- n Gr. in
heyt Gods.

Dat iij. Capittel.

i. Hy prijst de cracht zijner predikinge teghen de lasteringhe der valscher Apostelen/ 6. ende het Euangelium verghe-lijckende met de Wet/ vermeerdert de weerdicheyt zijns Ampts.

1 BEghinnen a wy ons selven wederom a 2.Cor.5.12
te prijsen? behoeven wy (ghelijck som- ende 10.8.
mighe) Lofbrieven aen u/ oft lofbrieven van u lieden.
2 Ghy lieden zijt onsen Brief/ in onser herten gheschreven/ die b bekent ende ghe- b Ofte/ ver-
lesen wordt van alle menschen. staen.
3 Dewyle het openbaer ghewordẽ is/ dat ghy lieden den brief Christi zijdt/ door
ons bedient/ gheschreven niet c met inckt/ c Gr. in
maer met den Gheest des levendighen d Exo.32.12
Godts/ d niet in steenen tafelen/ maer in ende 34.1.
e vleeschelijcke tafelen des herten. e Jere 31.33.
4 Sulck een vertrouwen hebben wy door Ezech. 11.19
Christum by God: ende 36.26.
5 Niet dat wy van ons selven bequaem Hebr.8.10.
zijn yet te dencken/ als wt ons selven:
f maer dese onse bequaemheyt is wt Gode: f Phili.2.13.
6 Die ons oock bequame g Dienaers des g2.Cor.5.20
h Nieuwen i Testaments gemaeckt heeft: h Hebr.8.6.
niet der letter/ maer des gheests. Want de i Ofte/ Ver-
letter doot/ maer de geest maect levendich. bondts
7 Ist dat de bedieninghe des doodts met
letteren k in steenen ghedruckt/ in l claer- k Exo.24.12
heyt ghewest is/ m soo dat de kinderen ende 34.1.
Israels/ Moses aensichte niet en conden Deut.10.1.
aensien/ door zijns aenschijns claerheydt/ l Oft/ eerlic-
de welcke verganckelick was: heyt.
8 Hoe en sal niet meer de bedieninghe des Exod.34.30
Gheests in claerheyt wesen?
9 Want ist dat de bedieninge der verdoemenisse claerheyt was/ veel meer is de bedieninghe der rechtveerdicheyt overvloedich in claerheyt.
10 Want dat verclaerde/ en was oock niet verclaert in desen deele/ namelick/ soo veel dese wtnemende claerheyt aengaet.
11 Want ist dat het gene dat verganckelic was/ in claerheydt was/ veel meer is het ghene dat blijft in claerheyt.
12 Dewyle wy dan sodanighe hope hebben/ soo ghebruycken wy groote vrymoedicheydt.
13 En zijn niet ghelijck n Moses was/ die n Exo.34.33
een decksel op zijn aensichte leyde/ om dat de kinderen Israels niet en soudẽ aensiẽ/
o tot het eynde des ghenen dat vergaet. o Rom.10.4
14 p Maer hare sinnen zijn verhart gewor- p Esa.6.10.
den: want tot op den huydige dach blijft Ezec.12.2.
15 dat selve decsel in het lesen des Oudẽ Tes- Sapie.2.21.
taments sonder ontdecken/ het welcke Mat.13.11.
q door Christum wort te niete gemaeckt. Act.28.26.
16 Maer tot op desẽ dach/ als Moses ge- Rom.11.8.
lesen wort/ leyt dat decksel op haer herte. q Grieck/ in
17 r Maer als dat herte sal bekeert zijn tot r Mat.13.11
den Heere/ dan sal dat decksel wech ghenomen worden. Rom.11.22.
1.Cor.2.10.
18 s De Heere is de Gheest: ende waer de s Joa.4.24.
Gheest des Heeren is/ daer is vryheydt.
19 t En wy alle met onbedecten aensichte t 1.Cor.13.12
de u claerheyt des Heerẽ/ als in eenẽ Spie- 2.Cor.11.5.7
gel aenschouwende/ worden x na het selve u Oft/ eer-
beelt verandert/ van claerheydt tot claer- lickheyt.
heyt/ als van des Heeren Gheest. x Oft/ in.

Dat iiij. Capittel.

i. Hy bewijst zijn trouwicheyt in zijnen dienst/ 7. ende het cruyce datmen achtede tot zijnen achterdeele/ dat wendt hy tot zijnen voordeele/ 17. bewijsende de vrucht daer van.

1 DAerom/ dewyle wy dese bedieninghe hebbẽ/ na de barmherticheyt die ons ghesciet is/ soo en worden wy niet a Grieck/
traghe. het verbor-
2 Maer verworpen de a bedeckinghen ghen der
der schande/ b niet met schalckheyt omme schande.
gaende/ noch het woort Gods vervalschẽ- b 2.Cor.2.17
de: maer

c Oft / verclaringhe.
d Oft / recommenderende.
de: maer met de c openbaringhe der waer-
heydt ons seluen d bekent makende by al-
ler menschen conscientie in de ooghen
Gods.
e Esai.6.10 Joan.12.40
3 Ende is het dat ooc onse Evangelium
bedeckt is / so ist bedeckt in de ghene die
verloren worden.
f Oft te haer niet schijnen soude.
4 In de welcke de God deser Werelt e de
sinnen verblint heeft namelick der onge-
loovighen om dat f sy niet sien en souden
g Oft claerheyt.
de claerheyt des Evangeliums der g eer-
lickheyt Christi, h die het beelt Godes is.
h Phil.2.6. Colos.1.15. Hebr.1.3.
5 Want wy en predicken ons seluen niet maer
Christum Jesum den Heere: en ons uwe
Dienaren / om Jesu wille.
i Genes.1.3. * 2.Pet.1.19
6 Want God, i die gheseyt heeft / dat het
licht wt de duysternisse soude lichten / * die
heeft in onse herten gelicht / om te gheuen
het licht der kennisse der eerlickheyt Gods
in het aensicht Jesu Christi.
k 2.Cor.5.1. l Grieck / scherfen vaten:
7 Maer wy hebben desen schat in k l Aer-
den vaten: op dat de wtnemende macht /
Godes sy, ende niet wt ons:
m Oft. behoeftich maer vertsagen niet.
8 Als wy allesins worden bedruckt / maer
niet benaut: m wanckelmoedich / maer
niet mismoedich:
9 Veruolcht, maer niet verlaten: te neder
gheworpen maer niet verdoruen.
n Gala.6.17
10 De doodinge onses Heeren Jesu Christi
altijts in onsen lichame n ommedragende /
om dat ooc het leuen onses Heeren Jesu /
onsen lichame soude geopenbaert worden.
o Psalm. 44.23. Mat.5.11. Rom.8.36. 1.Cor.4.9. Colloss.3.3.
11 o Want wy die leuen worden alle tijt
ter doodt overgheghevuen om Jesu wille:
p om dat ooc het leuen Jesu soude in onsen
sterffelicken vleesche geopenbaert worden.
12 So dan de doodt werckt in ons / ende
het leuen in u lieden.
p 1.Corint.15.49. Colloss 3.3.
13 Ende de wijle wy den seluen Gheest des
gheloofs hebben / ghelijck gheschreuen is:
q Ick hebbe ghelooft / ende daerom heb-
be ick ghesproken so ghelooven wy oock /
daerom wy oock spreken:
q Ps.116.10. r Rom.6.5. ende 8.11. 1.Cor.6.14.
14 Wetende, r dat hy / die den Heere Jesum
opgeweckt heeft, ons oock opwecken sal /
door Jesum en met u lieden daer setten.
f 2.Cor.1.11.
15 Het gheschiet al om uwent wille / f op
dat de overvloedighe ghenade, door veler
danckseggynghe, overvloedich sy ter eer-
lickheyt Gods.
t Ofte verdraghen
16 Daerom en verslauwen wy niet: maer
al ist dat onse wterlicke mensche verderft /
soo wordt nochtans onse innerlicke men-
sche vernieut / van daghe te daghe.
u Sapi.3.5 Psal.30.6. Mat.5.12. Rom.8.18. 1.Joa.3.2.
17 u Want onse seer lichtelicke vergaen-
de verdruckinghe / werckt in ons een bo-
uen maten onbegrijpelicke grootte der
eewigher eerlickheyt:
18 Dewijle wy niet en sien op het sienlic-
ke / maer op het onsienlijcke: want wat
sienlijck is / dat is tijdtlick: maer wat on-
sienlick is, dat is eeuwich.

Dat v. Capittel.

1. Hy bewijst voort de nutticheyt des
cruyces / 4. hoe hy hem bereydt / 5. door
wien / en tot wat eynde / 14. hy beschrijft
de ghenade Christi / ende het officie aller
gheloovighen.

a 2.Cor.4.7 b Dat is / sterffelicke lichaems. c Dat is / onsterffelicheyt. d Rom.8.19 e Gr.in. f Apoc.3.18. ende 16.15. g † Anders ontcleet / en sullen wy /
1 Want wy weten / ist dat a die onse
Aertsche huys deses b Tabernakels
ghebroken wordt / so hebben wy een
timmeringhe van Gode / namelick c een
huys dat sonder handen ghemaeckt / ende
eewich is inde Hemelen.
2 d Want hier e om suchten wy / ende be-
gheeren met onse woonste / die vanden
Hemel is overcleedt te worden:
3 f Want wy oock g † becleedt / ende niet
naeckt en sullen bevonden worden.
4 Want wy die in desen Tabernakel zijn /
suchten / beswaert zijnde / dewijle wy niet
en willen ontcleedt / maer overghecleedt
worden / h op dat het sterffelijcke vanden h Rom.8.11
leuen verslonden worde. 1.Cor.15.53.
5 Ende die ons daer toe ghemaeckt heeft / i Rom.8.16.
is Godt: die ons oock i den pandt des 2.Cor.1.21.
Gheests ghegheuen heeft. Ephe.1.13.
6 Soo hebben wy dan alle tijdt goeden ende 4.30.
moet / en weten dat wy inwoonen vanden k 1.Cor.13.12
Heere als wy in dit lichaem inwoonen. 2.Cor.3.18.
7 k (Want wy wandelen door ghelo- l Of menschelick
ue ende niet door aenschouwen)
8 l Maer wy hebben goeden moet / ende m Mat.25.31.
hebben lieuer te verhuysen wt den licha- Rom.14.10.
me / ende te gaen woonen byden Heere. n Psal.62.13.
9 Daerom zijn wy overneersrich / het sy Jer.17.10.
inwoonende, het sy wtwoonende / om ende 32.19.
hem te behaghen. Mat.16.27.
10 m Want wy moeten alle openbaer wor- Rom.2.6.
den voor den Richterstoel Christi / n op dat ende 14.12.
een yeghelick behaele / het ghene dat door 1.Cor.3.8.
het lichaem gheschiet / na dat hy ghedaen Gal.6.5.
heeft / het sy goet het sy quaet. Apoc.2.23.
11 Wy dan wetende de vreese des Heeren / ende 22.12.
bewegen de menschen / maer Gode zijn o Gr. gheo-
wy o bekendt / ende hopen oock in uwe penbaert /
conscientien bekent te zijn.
12 p Want wy en prijsen ons seluen niet p 2.Cor.3.1.
wederom voor u lieden / maer wy geuen u ende 10.8.
o orsaecke, om van ons te roemen / om dat
ghy lieden wat soudt hebben tegen de ge-
ne die wt het aensicht roemen, ende niet
in het herte.
13 Want zijn wy wtsinnich / soo zijn wyt
Gode: zijn wy wel ghesint / soo zijn wyt u
lieden. q Grieck /
14 Want de liefde Christi bedwingt ons / als oordeelen.
die wy dit q geuoelt: Ist dat een voor allen r Rom.14.7
gestoruen is / so zijn sy alle ghestoruen: Galat.2.20
15 En hy is voor allen ghestoruen / r op dat 1.Thes.5.10
sy die leuen niet meer hen seluen leuen / maer 1.Petr.4.2.
den ghenen die voor hen ghestoruen / ende f Mat.12.50.
weder opghestaen is. Joan.15.14.
16 f So dan / wy en kennen voortaen niemant Galat.5.6.
na den vleesche. En ist dat wy oock Chri- ende 6.15.
stum na den vleesche gekent hebben / so en Colos.3.11.
kennen wy hem nu niet meer t Esa.43.19.
17 So dan yemant in Christo is / die is een Apoca.21.5.
nieuwe creatuere. t Het oude is voorby ge- u Colos.1.20.
gaen / siet het is al nieu ghewordden. 1.Joan.2.2.
18 En alle dinc is wt Gode / u die ons met ende 4.19.
hem seluen versoent heeft door Jesum Chri- x Colos.1.20.
stum: ende heeft ons de bedieninghe der Ro.3.24.25.
versoeninghe ghegheuen y Oft on-
19 x Want God was in Christo de Werelt der ons.
met hem seluen versoenende / hen hare sonde z Grieck / ge-
niet toerekenende: en heeft het woort der set.
versoeninghe y in ons z ghegheuen. a 2.Cor.3.6
20 Soo zijn wy dan a boodtschappers wt b Esa.53.9.
Christi Name als oft God u lieden door 1.Petr.2.22.
ons bade / soo bidden wy wt Christi Na- 1.Joan.3.5.
me / laet u met Gode versoenen: c Esa.53.12.
21 b Want hem die gheen sonde ghekendt Rom.8.3.
en heeft / heeft hy c voor ons sonde ghe- Galat.3.13.
maeckt / om dat wy in hem souden recht-
veerdicheyt Godts worden.

Dat vj. Capittel.

1. Hy vermaentse tot een leuen dat Chri-
sto weerdich is, door zijn exempel verma-
nende / dat sy hen soo wel aen het lichaem
als aen de siele wachten van alle bevlec-
kinghe.

1 Ende wy oock als a medewerckers /
b bidden u lieden / c hebt de ghenade a 1.Cor.3.9.
Gods niet te vergheefs ontfanghen. b Oft / ver-
2 Want hy seyt: d In aenghenaemen tijt manen.
hebbe ick u verhoort / ende ten dage der sa- c Hebr.12.15
licheyt ben ick u te hulpe gecomen. Siet / d Esa.49.8.
nu ist

nu is de aenghename tijdt/siet/ nu is den
dach der salicheyt.

e 2. Mac.6.18 Rom.14.13. 1.Cor.10.32.
3 e f Wy en geuen geenderhande ergher-
nisse in eenich dinck/ op dat de bedieninge
g niet ghelastert en worde:
f Ofte/laet ons niet geuen eeniger hande / etc.
4 Maer bewijsen onsseluen in allen/ h als
Dienaers Godts/met i groote lijdsaem-
heyt/in verdruckinghen/in noodt / in be-
nautheden:
g Ofte/bereydt.
h 1.Cor.4.1
5 In slagē/in geuanckenissen/in k oproe-
ren/in arbeyt/met waken/met vasten.
i 2.Cor.11.23.
k Oft/verstooringen/
6 Met reynicheyt/met wetenschap/ met
lanckmoedicheyt/ met vrientlickheydt/
met den heyligen Gheest/ met ongeueyns-
der liefde:
7 Met den woorde der waerheyt/ met de
cracht Godts / door wapenen der recht-
ueerdicheyt ter rechter eñ ter slincker hāt:
8 Door eere ende oneere : door lasteringe
ende prijs: als verleyders/ende nochtans
warachtich:
9 Als onbekende/ende nochtans bekent:
l Esa.20.19.
l als die steruen/ende siet/wi leuen:als die
ghestraft worden/ende niet ghedoodt:
10 Als droeuich zijnde/ nochtans altijdts
vrolic: als arme/nochtans vele rijcke ma-
kende: als niet hebbende/ ende nochtans
alle dinck besittende.
11 Onse mont is geopent tot v lieden / O
Corinthen/onse herte is verbreydt.
12 Ghy liedē en wort niet benaut in ons/
m Of/herte Grieckx/binnenste ledē.
maer ghy zijt nauwe in uwen m gemoede.
13 De selue vergeldinge begeere ick van v
lieden/ick spreke als tot mijne kinderen/
verbreydt v ghy lieden oock.
n Deut.7.2 2.Cor.5.8.
14 n Treckt geen ander Jock aen/ met de on-
o Syr.13.19 20.
geloouige:o want wat mededeel heeft de
gerechticheyt met de ongerechticheyt?Eñ
wat gemeynschap heeft het licht met der
duysternisse?
15 Eñ wat eendrachticheyt heeft Christus
met Belial? Oft: Wat deel heeft de geloo-
uighe met den ongheloouighen?
16 Eñ wat schic is dē Tempel Godts met
p 1.Cor.3.16 ende 6.19. Hebr.3.6. 1.Petri.2.5.
Afgodē? p Wāt ghy liedē zijt den Tempel
des leuendigen Gods:gelijck Godt geseyt
heeft: q Ic sal in hen woonen/eñ wandelē
ende sal haer God wesen /eñ sy sullen mijn
q Exo.29.45 Leuit.26.11. Ezech.37.26
volck wesen.
17 Daerom r gaet wt den midden van on-
r Esai.52.11. Apoca.18.4
der hen/ende scheydt v af/ seyt de Heere/ en-
de en tast niet onreyns aen/ ende ick sal v
lieden ontfanghen.
s Iere.31.1.
18 s Eñ ick sal v liedē tot eenen Vader we-
sen/eñ ghy sult my tot sonen eñ dochteren
wesen/ seydt de Heere Almachtich.

Dat vij. Capittel.

1. Ontschuldigende zijn hardicheyt/8. be-
wijst dat hy tot haerder salicheyt beuolen
hadde dē hoereerder te straffen/13. eñ ver-
haelt den troost ende gherusticheydt die
Titus van hen ghebracht heeft.

1 DEwijle dan wy dese beloften hebben/
lieue/laet ons onsseluen reynigē van
alle besmettinghe des lichaems ende
des Geests:ende de heylichmakinge vol-
brenghen inde vreese Godts.
2 a Ontfangt ons/wy en hebben nieman
a Grieckx/vaet ons of/ begrijpt ons/
de ongherechtich ghedaen/wy en hebben nie-
mant b verdoruen/wy en hebben niemant
b Oft/ ghe-plondert.
door giericheyt bedroghen.
3 Dit en segghe ick niet tot uwer verdoe-
minge/want ick hebbe te voren ghesepdt/
dat ghy in onse herten zijt om mede te ster-
uen ende mede te leuen.
c Math.5.11. Act.5.42. Philip.2.17 Colos.1.24.
4 Ick hebbe groote vrijheydt int spreken
tot v lieden/ick hebbe grooten roem van
v lieden : Ick ben veruult met trooste/
c mijn blijschap is seer oueruloedich in al-
le onse verdruckinghe.
5 Want als wy in Macedoniam quamē/
en hadde onse vleesch gheen ruste/ d maer d Act.16.19 23.
waren allesins bedruckt/wtwēdich strijt/
inwendich vreese.
e 2.Cor.1.4
6 e Maer Godt die de vernederde ver-
troost/ die heeft ons vertroost door de toe-
coemst Titi.
7 Eñ niet alleene f door zijne toecoemste/ f Grieckx/in.
maer oock door de vertroostinge daer hy me-
de van v liedē vertroost was/als hy ons
vertelde uwe groote begeerte/ uwe weenē
uwe yuericheyt voor my: soo dat ick noch
meer ben verblijdt gheweest.
8 Want hoewel ick v liedē door dē Send-
brief bedroeft hebbe/dat en rout my niet/
hoewel het my gherout heeft: want ick sie
dat v die Sendtbrief (hoewel voor eenen
tijdt) bedroeft hebbe.
9 Nu ben ick verblijdt/niet dat ghy lieden
bedroeft gheweest zijdt / maer dat ghy
bedroeft gheweest zijt tot beteringe: want
ghy lieden zijt g Godlick bedroeft geweest g Grieckx/nae Godt.
soo dat ghy gheen schade van ons ghele-
den en hebt.
10 h Want de droefheyt die nae Godt is/ h 1.Pet.1.19
die werckt onberouwelicke beteringhe ter
salicheyt/maer i de droefheyt der Werelt/ i Syr.30.24
werckt de doot.
11 Want siet/ dese selue uwe bedroeftheyt
die na Godt was/wat neersticheyt sy in v
lieden gewracht heeft/ Ja wat k ontschul- k Ofte/verantwoordinghe/
dinge/ Ja verontweerdinge/ Ja vreese/ Ja
begeerte/Ja yuericheyt/ Ja wrake? Alle-
sins hebt ghy lieden v seluen bewesen/dat
ghy reyn zijt in die daet.
12 Hoewel ick dan v lieden geschreuen heb-
be/ dat was niet om diens wille/die onge
lijck ghedaen hadde/noch om diens wille/
die ongelijck gheleden hadde / maer om
dat l † onse neersticheyt voor v lieden/ sou- l † Anders/uwe neersticheydt voor ons.
de by v openbaer worden m voor de oo-
ghen Godts.
13 Hierom zijn wy ghetroost ghewordeu
m Grieckx/voor Gode.
door uwe vertroostinghe / ende veel meer
zijn wy oueruloedich verblijdt gheweest/
door de blijschap Titi/ dat zijnen geest van
v allen vermaeckt is.
14 Wat ist dat ick by hem yet van v geroemt
hebbe/so en ben ick niet beschaemt gewor-
den: maer gelijc wy alle dinc v in der waer-
heyt geseyt hebben/also is oock onsen roem
by Titum/waerheydt ghewordeu.
15 Eñ zijn herte is oueruloedelicker tot v
genegē/ dewijle hy uwer aller ghehoorsaem-
heyt ouerdenckt/ hoe ghy hem met vreese
ende beuen hebt ontfanghen.
16 Ick ben blijde/ dat ick in alle dinghen
goet betrouwen van v lieden hebbe.

Dat viij. Capittel.

1. Hy verweckt se tot mildicheydt/ ende
om ghewillige aelmoessen te doen/6. prij-
sende haer goet behaghen 15. daer na re-
commandeert hy Titum/ ende de andere
die met hem ghesonden waren.

1 VOort gheuen wy v te kennen / broe-
ders/ van de ghenade Godts ghegheuen
in de Ghemeynten van Macedo-
nia:
2 Namelick/dat in grooter beproeuinge
der versoeckinge hare blijschap oueruloe-
dich geweest is:eñ dat hare diepe armoede
oueruloedich geweest is tot eenen rijcdom
harer goetdadicheydt. a Act.11.29. Rom.15.26.
3 Want sy nae hare macht/ (dat betuyge 1.Cor.16.2.
ick/) Ja bouen hare macht milde geweest 2.Cor.9.1.
zijn.
4 a Ons met veel vermanens biddende/ b Grieckx/ghenade.
dat wy de v weldaedt ende de ghemeyn-
schap

schap der bedieninge / die den Heylighen
gheschiet/aennemen souden.
5 Eñ deden niet gelijck wy hoepten/ maer
sy gauen henseluen eerst den Heere / ende
daer na ons door den wille Godts.
6 Om dat wy Titum vermanen souden/
dat hy/gelijck hy te voren begonnen had-
de/alsoo oock soude by v lieden oock dese
c weldaedt voleynden.

c Griecx/ ghenade.

7 So dan/ghelijck ghy in allen ouervloe-
dich zijt int gheloone/ ende woordt/ ende
kennisse/ ende alle neersticheyt ende liefde
tot ons/siet dat ghy oock in dese d wel-
daedt ouervloedich zijt.

d Griecx/ ghenade.
e Griecx/ na den ghebode:

8 Dit en segge ic nz e als gebiedende: maer
door der anderen neersticheydt oock uwer
liefden goeden aert beproeuende.
9 Want ghy lieden weet de genade onses
Heeren Jesu Christi/ dat hy die rijck was/
om uwent wille arm geworden is / om dat
ghy door zijne armoede sout rijcke wordē/
10 Ende ick ghene hier in raet/want dit is
v oorbaerlijck / die ghy te voren dat hebt
begonnen/niet alleen te doene/ maer oock
te willen van ouer een Jaer.
11 So voleyndt nu oock het doen/ op dat/
ghelijck de goetwillicheyt bereyt was om
te willen/ alsoo oock het volbrenghen sy/
* van het ghene dat ghy hebt.

* Griecx wt het hebben.
f Mar.12.12 Luce 21.3.
g 1 Pet.4.10 Prou.3.28.

12 f Wat isser dat de bereydde goetwillicheit
voor gaet/ g so is men aengenaē na datmē
heeft/niet nae datmen niet en heeft.
13 Want het en gheschiet niet/ om dat een
ander soude verlichtinge hebben/ eñ ghy-
lieden verdruckinghe:
14 Maer op dat wt gelijcker bedeelinge/
in desen tegenwoordigen tijde / uwe ouer-
vloedt haren ghebreke te hulpe come/ op
dat oock hare ouervloedt uwen ghebreke
te hulpe come: alsoo sal ghelijcke bedeelin
ghe worden.

h Exo.16.18.

15 Gelijck geschreuen is : h Die vele hadde
dien schoot niet ouer/ eñ die luttel hadde/
die en hadde niet min.
16 Ende Gode sy lof/ die dese neersticheyt
voor v lieden/ Tito in het herte ghegheuen heeft/
17 Dat hy de vermaninge aēgenomē heeft:
Ja hy seer neersticht zijnde/ van selfs ghe-
willich tot v lieden ghecomen is.
18 Wy hebben ooc met hem gesonden den
Broeder die geprefen is inden Euangelio
van alle de Ghemeynten:
19 (Eñ dat niet alleenlic/maer is oock van
de Ghemeynten vercoren / om met ons te
reysen met deser i weldaedt / die van ons
bedient wort tot des Heeren prijs / eñ u-
we bereydde goetwillicheydt.)

i Griecx/ ghenade.

20 Toesiende dat k † ons niemant l en be-
rispe in dese ouervloedicheyt die van ons
bediendt wordt.

k † Anders v.
l Of/ lastere
m Ro.12.17.

21 m Want wy besorgen het gene dat eer-
lijck is/niet alleene voor God/ maer oock
voor den menschen.
22 Wy hebben oock met hen gesonden on-
sen Broeder/den welcken wy in vele din-
gen dicmael beuonden hebbē dat hy neer-
stich is: ende nu veel neerstigher door het
groot vertrouwen op v lieden.
23 Het sy dan Titus/ hy is onse medegesel-
le/ eñ medehulper aen v: het sy dese onse
Broeders/ sy zijn n Apostelen der Ghe-
meynten/ ende de eere Christi.

n Dat is gesonden Boden.

24 Bewijst dan aē hen/ eñ aen het aēschijn
der Gemeynten/de bewijsinge uwer lief-
den/ende onses roems van v lieden.

Dat ix. Capittel.

3. Hy gheeft reden/waerom hy hen Ti-
tum gesonden heeft/ 5. ende vermaendt se
door stercke redenē om aelmoessen te doē/
8. bewijsende de groote vrucht die daer
van coemt.

1 Want a van de bedieninge die dē Hey-
ligen geschiet/ soude ick te vergheefs
tot v lieden schrijuen.

a Act.11.29. Rom.15.26. 1 Cor.16.1. 2.Cor.8.4.

2 Want ick weet uwe bereydde goetwil-
licheyt/om de welcke ick van v lieden roe-
me by de Macedonische/naemelick / dat
Achaia van ouer een Jaer bereydt is: en-
de dese yuericheydt van v / heeftet vele
verweckt.
3 Maer ick hebbe de broeders gesonden/
om dat onsen roem van v liedē / niet ijdel
wordē en soude in desen deele/ om dat ghy
soudt bereyt zijn/gelijc ick geseyt hebbe.
4 Op dat/ soo de Macedonische met my
quamen/ende v onbereydt vonden / wy/
(wy en willen niet segghen ghy/) niet be-
schaemt en worden in dese standtuastic-
heydt der beroeminghe.
5 Ick hebbe het dan voor nootsaeckelick
gheacht/de broeders te vermanen / dat sy
souden voor gaen tot v/ ende uwen beloef-
den b seghen voor bereyden/op dat hy be-
reyt sy/alsoo dat het sy als segeninge / en-
de niet als afdringinghe.

b Dat is/ weldaet.

6 Maer dit segghe ick: c Wie sparichlich
saeyt/ die sal oock sparichlick maeyen: en-
de wie d mildelick saeyt/ die sal oock mil-
delick maeyen.

c Pro.11.24. Galat.6.7.
d Griecx/ in segeningen.
e Deu.15.7. Roma.12.8.
f Exo.25.2. ende 35.5. Syr.35.8.

7 Een yegelick geue/gelijc hy in zijn herte
voorneemt/ e niet wt swaermoedicheydt/
oft wt bedwange. f Want God heeft den
blijmoedighen gheuer lief.
8 Ende God can maken/ dat alle genade
ouervloedich sy ouer v/op dat ghy in alle
dinghen alle tijt alle ghenoechsaemheydt
hebbende/tot allen goeden wercke ouer-
vloedich wesen meucht:
9 (Gelijck geschreuen is: g Hy heeft wtge-
stropt/ eñ den Armen gegeuen: zijn h goet
dadicheyt duert inder eewicheydt.

g Psa.112.9.
h Griecx/ gerechticheydt.

10 Eñ die den Saeyer het saet geeft/die ge
ue v oock broot ter spijse/ eñ vermenich-
fuldighe uwe zaet / ende vermeerdere de
vruchten uwer goetdadicheyt:)
11 In allen rijck geworden tot alle goetda
dicheydt/de welcke door ons maeckt/ dat
Godt ghedanckt wordt.
12 Want de bedieninge deser offerhande/
volduet niet alleenlick het ghebreck der
Heyligen: maer maect ooc ouervloedelick/
dat Godt door velen ghedanckt worde.
13 (Die door de beproeuinge deses diensts/
Godt prijsen ouer uwe eenvoudighe on-
derdanicheydt in het Euangelium Chri-
sti/ende ouer de milde mededeelinghe aen
hen/ ende aen allen:)
14 Eñ dat sy voor v bidden/begeerende v/
om de ouervloedige genade Gods ouer v.
15 Gode sy danck voor zijne onwtspreke-
licke gaue.

Dat x. Capittel.

1. Hy beweert zijn Apostelschap/ 3. ende
vermaentse tot onderdanicheyt/ 4. bewijst
zijn macht/ende hoe hy die ghebruyckt.

1 Voort/ick Paulus bidde v lieden door
de sachtmoedicheydt ende goedertie-
renheydt Christi/ die ick tegher woor-
dich cleyn ben onder v / maer in het afwe-
sen stout op v.
2 Ick bidde/segge ic/op dat ic tegēwoor-
dich zijnde/niet stout en sy / met sulck een
vertrouwen als ick a dencke stout te we-
sen/op sommige die ons achten / gelijc oft
wy na den vleesche wandelden.

a Of/ gheacht worde

3 Wāt hoewel wy indē vleesche wandelē/
sy en-

se en strijden wy niet na den vleesche:
b Eph.6.13. 4 b (Want de wapenē onses crijchs en zijn
niet vleeschelick: maer machtich door God
om de sterckten neder te worpen.)
5 Als wy de overlegginghen te niete ma-
ken/ende alle verheffinghe die verheven
wordt teghen de kennisse Godts: ende ley-
den alle ghedachten ghevanghen tot de
ghehoorsaemheyt Christi.
6 Ende hebben bereydde wrake tegen al-
le ongehoorsaemheydt/ als uwe ghehoor-
saemheyt sal vervult wesen.
c Oft/siet ghy aen. 7 c Ghy siet aē dat na dē aēschijne is/ so ye-
mānt hy hē selvē betrout dat hy Christi is/
die dēcke wederom vā selfs/ dat/ gelijc als
hy Christi is / also wy oock Christi zijn.
De macht Pauli is tot stichtinghe. 8 Wānt oft ic oock wat meer roemde van
onse macht/ d die ōs de Heere gegevē heeft
ter stichtinge/ eñ nz tot uwer verderuinge/
soo en sal ick niet beschaemt worden.
d 2.Cor.13.10 9 Op dat ick niet en schijne u lieden als
door Brieven te verschricken.
10 Wānt de brievē (seit hi) zijn swaer eñ crach
tich: maer de tegēwoordicheyt des lichaēs
is cranck ende de woorden verachtelick.
11 De sodanige bedēcke dit/ dat wi ooc te-
genwoordich sodanich zijn sullen met den
werckē/ hoedanich wy in het afwesen zijn
door brieven met den woorde.
e 2.Cor.3.1. ende 5.12. 12 e Wānt wy en derrē ons selvē niet inreke-
nē/ noch inde rekenē met sommigē die hē
selvē prijsē: Maer dese en verstaē niet/ dat
sy henselvē met henselvē meten/ eñ hensel-
ven met henselven f ghelijcken.
f Oft/ reke-nen. 13 Maer wy en sullē niet roemē bovē ma-
tē: maer g na de mate des regels/ wiēs ma
g Eph.4.7. te ons God gedeylt heeft/ roemen wy/ dat
wy oock tot u lieden ghecomen zijn.
14 Wānt wy en reckē ōs nz wt bovē maten/
als of wi tot u nz gecomē en warē: wānt wi
zijn tot u toe gecomē indē euāgelio Christi
15 Niet roemende boven matē in eens an-
ders arbeyt/ maer hopende door het was-
sen ws geloofs/ door u gemeerdert te wor
den na onsen reghel overvloedelick:
h Of/mate. 16 Om inde plaetsen die op gene zijde van
i Jere.9.25. u zijn/ te evangelizeren/ niet in eēs anders
1.Cor.1.30. h regel/ dat is/ om te roemen van het gene
Esai.65.15. dat bereydt is van anderen:
k Pro.27.2. 17 i Maer wie roēt/ die roeme indē Heere.
l Oft/ be-proeft. 18 k Wānt niet die heimselvē prijst/ maer den
welcken de Heere prijst/ die is l bequaem.

Dat xj. Capittel.

1. Hy prijst zijnē diēst eñ weerdicheyt door
eē heylige beroeminge/22. eñ zijnē arbeit/
moeyte/ eñ werckē verhalende/ bewijst dat
hy de andere Apostelen te boven gaet.

a Oft/ ver-draecht my 1 OCh of ghi my een weynich verdroechet
in mijne onwijsheyt: maer a ghy ver-
draecht my doch:
2 Want ick ben yverich over u lieden met
b Levi.21.13. Godlicker yverichheyt: want ic hebbe u ee-
nen mane toegevoecht/ om een b oprechte
maech: tot Christum te brenghen.
c Genes.3.4 Joan.8.44 Sap.2.24. 3 Maer ic vreese dat nz eenichsins/ c gelijc
de Slāge Evā door haer listicheyt bedroocht/
also ooc uwe verstāt bedorvē worde afwyc
kēde vā de eēvoudicheit die in Christo is.
d Gala.1.8. 4 d Wānt ist dat yemāt comende eenē ande
rē Jesum predict/ dē welckē wi niet gepre
dict en hebbē: of ist dat ghy eenen anderen
Geest ontfāgt/ dē welckē ghy niet en hebt
ontfangen: oft een ander Evangelium dat
ghy niet aēgenomē en hebt/ so verdroecht
ghy hem behoorlick.
5 Wānt ick achte dat ick in geen dinc min-
e Oft/ uoge-kerr. der ghewee st en hebbe van de alleropper-
ste apostelen.
6 Eñ ist dat ic ooc e slecht ben in woordē/
so en ben ic nochtās niet slecht inde ken-
nisse: maer wy zijn gantschelick onder u lie
den in allen openbaer gheweest.
7 Hebbe ic gesondicht/ dat ic my selvē ver
nedert hebbe/ om dat ghy sout verhoocht
worden/ ende dat ick u het Evangelium
Godts f voor niet ghepredickt hebbe. f 1.Cor.9.18
8 Ick hebbe andere Gemeynten berooft/
loon van hen nemende om u te predikken.
9 Ende als ick by u was / ende ghebreck
hadde/ g h was ic niemande lastich/ t wānt g Act.20.33
dat my gebrac/ dat vervuldē my de Broe- 1.Thes.2.9.
ders/ die vā Macedonia quamē/ eñ ic heb 2.Thes.3.8.
be my in allen/ u onbeswaerlic gehouden/ 2.Cor.12.12.
ende sal my oock alsoo voortaen houden. h ofte/werr
10 De waerheyt Christi is in my / dat de- ick niet my
sen roem niet en sal van my geweert wor- met ye-
den in de palen Achaie. mants scha
11 Waeromme? om dat ick u lieden niet den.
lief en hebbe? Godt weet het. i Phil.4.15.
12 Maer dat ic doe/ dat sal ic ooc doē/ om
de oorsake te benemen dē genē die oorsake
k soecken/ om in het gene daer sy van roe- k Griecx/
men/ bevonden te worden ghelijck wy. willen.
13 Want sulcke valsche Apostelen zijn be-
drieghelicke arbeyders/ hen veranderende
in Apostelen Christi.
14 Ende het en is gheen wonder: want de
Satan selve wordt in eenen Enghel des
lichts veranderdt.
15 So en is dan l gheen wonder/ dat oock l Gr. niet
zijne Dienaers verādert wordē/ als Die- groots.
naers der gerechticheyt/ der welcker eyn-
de sal wesen nae hare wercken.
16 Wederom segge ick/ niemant en achte
my onwijs te zijn/ oft anders so neemt my
oock aen als eenen onwijsen / op dat ick
oock een weynich roeme.
17 Dat ick segge/ en segge ick niet na den
Heere: maer als in onwijsheyt in dese stou-
te beroeminghe.
18 m Dewijle vele roemen na dē vleesche/ m Jab.29.2
soo sal ick oock roemen.
19 Want ghy verdraecht geerne de onwij-
se/ dewijle ghy lieden wijs zijt.
20 Want ghy verdraecht/ ist dat u yemant
dienstbaer maeckt / ist dat u yemandt af
teert / ist dat yemandt van u neemt / ist
dat hem yemandt verheft / ist dat u ye-
mandt in het aensichte slaet.
21 Ick spreke na der oneeren: als oft wy
cranck gheweest hadden : n Maer waer n Act.22.3.
in yemant wil stout zijn/ (ick spreke in on-
wijsheyt/) daer in wil ick oock stout zijn.
22 Zijn sy Hebreen? o Ick oock: Zijn sy o Phil.3.4.
Israeliten? Ick oock: Zijn sy Abrahams
zaet? Ick oock:
23 Zijn sy Dienaers Christi? (ick spreke
onwijsselijck/) p ick ben meer: q in arbeyt p 1.Corint.
overvloedelijcker : in slaghen wtnement- 15.10.
licker: in gevanckenissen overvloedelicker: 2.Cor.12.11.
inde doodt menichmael. q Act.9.16.
24 Vande Joden hebbe ic vijfmael r veer- ende 21.11.
tich slaghen eenen min ontfanghen. 2.Cor.6.4.
25 s Driemael ben ick met roeden ghegeesse- r Deut.25.3
selt gheweest/ t eens ghesteenicht/ u drie- s Act.16.22.
mael hebbe ick schipbreucke geledē/ nacht t Act.14.18.
ende dach hebbe ick inde diepte geweest. u Act.27.2.
26 Int reysen hebbe ick menichmael ghe- 41.
weest / in perijckelen van waterstroomen/
in perijckelen van Moorders / in perije-
kelen van mijn gheslachte/ in perijckelen
vande Heydenen : in perijckelen in der
Stadt/ in perijckelen inder Woestijne/ in
perijckelen inder Zee / in perijckelen on-
der de valsche broeders.
27 In arbeydt eñ vermoeytheydt/ in waken
menichmael/ in honger eñ dorst / in vasten
menichmael/ in coude ende naecktheyt.

28 Beneuen het ghene dat van buyten
aencoemt / dringt my dat my daghelijcks
x Act.20.18 ouervalt: namelick / x de sorghe aller
y 1.Cor.8.13 Ghemeynten.
29 y Wie wordt ghecranckt / dat ick niet
ghecranckt en worde? wie wordt gheer-
gert / dat ick niet en brande?
30 Ist datmen roemen moet / soo sal ick
roemen in myne cranckheyt.
z Roma.1.9. ende 9.1. 2.Cor.1.23. Galat.1.20. Philip.1.8. 1.Thes.2.5.
31 z De Godt ende Vader onses Heeren
Jesu Christi / de welcke te prijsen is in-
der eewicheyt / weet dat ick niet en lieghe.
32 a De Stadthouder in Damasco des
Coninckx Aretas bewaerde de Stadt Da-
mascum / ende wilde my vanghen:
a Actu.9.24
33 Ende ick wert door een venster in eenen
korf door den muer nederghelaten / ende
ontvloot zynen handen.

Dat xij. Capittel.

1. Hy verhaelt zyne gesichten / 11. sept de oorsake van sulcke beroemynghe / 14. betuyghende zyne beweginghe tot hen / ende beloeft zyn coemste.

1 Het roemen en is my voorwaer niet
proffytelick: want ick sal comen tot
de ghesichten ende openbaringhen
des Heeren.
a Act.9.3.17 1.Cor.15.8.
2 a Ick weet eenen man in Christo ouer
veerthien Jaren / (of inden lichame / dat
en weet ick niet: of buyten den lichame /
dat en weet ick niet: Godt weet het /) dese
wert tot den derden Hemel opghenomen.
3 Ende ick weet soodanighen mensche /
(of inden lichame / dat en weet ick niet: of
buyten den lichame / dat en weet ick niet:
Godt weet het /)
4 Dat hy opghenomen is gheweest in
het Paradys / ende ghehoort heeft onwt-
sprekelicke woorden / die een mensche niet
spreken en mach.
5 Van sulcken mensche sal ick roemen /
van my seluen en sal ick niet roemen / ten
sy in myne cranckheden.
6 Want ist dat ick roemen wil / soo en sal
ick niet onwys zyn / want ick sal de waer-
heyt segghen: maer ick houde af / op dat
niemant van my hoogher en dencke / dan
hy aen my siet / of wt my hoort.
7 Ende op dat ick door de wtnemende
openbaringen my niet en soude verheffen
bouen maten: so is my gegeuē een b spruy-
te in het vleesch / de Enghel Satan / c dat
hy my met vuysten slaen soude / om dat ick
my niet en soude hooger verheffen.
b Of, starck ofte prickel. c Job.2.6.
8 Hierom hebbe ic den Heere driemael ghe-
beden / op dat hy soude van my wycken.
9 Ende hy seyde my: Myn ghenade is u
ghenoechsaem / want myn macht wordt
in cranckheydt volbracht. Soo wil ick
dan alderliefst in myne cranckheden roe-
mē / op dat de macht Christi in my woone.
10 Daeromme hebbe ick een behaghen in
cranckheden / in versmaetheden / in noo-
den / in veruolginghen / in benautheden
om Christi wille: want als ick cranck ben
dan ben ick sterck.
11 Ick ben onwys geworden met roemen /
ghy hebt my daer toe gedwonghen: want
ick behoorde van ulieden geprysen te wor-
den: d want ick en hebbe in gheen dinck
minder geweest dan de alder meeste Apo-
stelen / hoewel ick niet en ben.
d 1. Corint. 15.10. e 1.Cor.9.2.
12 e De teeckenen eens Apostels zyn onder
ulieden ghedaen / in alle lydtsaemheydt / in
teeckenen / eñ wonderheden / eñ crachten.
f 1.Cor.9.12 2.Cor.11.9.
13 Want wat ist daer ghy minder in ghe-
weest zyt / dan de ander Gemeynten: f an-
ders dan dat ick g ulieden niet beswaert
en hebbe: Vergheeft my dit ongelyck.
g Of, niet lup geworden bē niet uwer schade.

14 Siet / ick ben ten derdemael bereydt tot
ulieden te comē / eñ en sal u niet beswaren:
h want ick en soecke niet dat uwe is / maer h Act.20.33
u. Want de kinderen en moeten niet den
Ouderen schatten vergaderen / maer de
Ouders den kinderen.
15 Ick wil seer gheerne geuen / eñ gegeuen
wordē voor uwe zielen: hoewel ick ulieden
seer lief hebbe / eñ ghy my min lief hebt.
16 Maer het sy also / ick selue en hebbe u
niet beswaert: maer dewijle ick listich was
hebbe ick ulieden bedriegelick genomen.
17 Hebbe ick ulieden gierichlick yet afghe-
nomen / door yemandt dien ick tot u ghe-
sonden hebbe?
18 Ick hebbe Titum gebeden / ende eenen
Broeder mede ghesonden: heeft u Titus
yet gierichlick afgenomen? En hebben wy
niet in eenen gheest ghewandelt? ende in
de selue voetstappen?
19 Denckt ghy / dat wy ons wederom ont-
schuldigen? wy spreken voor God in Chri-
sto: eñ dit alles / Lieue tot uwer stichtinghe.
20 Want ick vreese / dat ick / als ick comen
sal / eenichsins u niet en sal vinden / soda-
nich als ick wil / ende dat ick van ulieden
sodanich sal beuonden worden / als ghy
niet en wilt: i dat daer niet eenichsins i Galat. 5.19
en sy twist / nydt / toorne / kyuinghen / ach-
terclappinghen / oorblasinghen / opghe-
blasentheden / oproeringhen.
21 Dat my myn Godt niet wederom en
vernedere by ulieden / als ick come: ende
sal moeten rouwe hebben ouer vele die te
voren ghesondicht hebben / ende gheen
berou ghehadt en hebben / vande onrey-
nicheydt / ende hoererie / ende k onghema- k Of, vertelheyt die sy bedreuen etc.
niertheyt die sy ghedaen hebben.

Dat xiij. Capittel.

2. Paulus verkondighdē dē Corinthen een strenge wrake / 3. vermaentse alle int gemeyne te bekennē / hoedanich zyn Apostelschap sy / tot haer groot profyt / 6. niet te verachten den ghenen dien sy beuonden hadden eenē getrouwen Ambassaet Gods te zyn.

1 Ick sal nu ten derdemael tot ulieden co-
men: a In twee ofte drie getuygen mont a Nu.35.30. Deut.17.6. ende 19.15. Mat.18.16. Joan.8.17. Hebr.10.28.
sal alle u sake beuesticht worden.
2 Ick hebbe u voorseydt / ende voorseg-
ghe anderwael / ghelijck of ick tegenwoor-
dich ware / ende schryue nu in het afwe-
sen / den ghenen die te voren ghesondicht b Gr. woort
hebben / ende den anderen alle: ist dat ick
noch eens come / soo en sal ick niet sparen.
3 Dewijle ghy beproeuinghe soeckt van
Christo / die in my spreeckt / de welcke on-
der u niet cranck en is / maer is machtich
onder u.
4 Want hoewel hy c wt swackheydt heeft c Dat is / na zyne vernederinge
ghecruyciget geweest / soleeft hy nochtans
wt de macht Godts: want wy zyn oock
swack in hem / maer sullen met hem leuen
door de cracht Gods aen u lieden.
5 d Ondersoeckt u seluen / of ghy in het ge- d 1.Cor.11.28.
looue zyt: beproeft u seluen. Bekent ghy
u seluen niet / dat Jesus Christus in u is?
so ghy niet eenichsins verworpelijcke en zyt.
6 Maer ick hope ghy sult bekennen / dat
wy niet verworpelick en zyn.
7 Ick wensche van Godt / dat ghy gheen
quaet en doet: niet om dat wy soudē e aen- e Of, proeflick.
genaē wesen: maer om dat ghy soudt goet
doen / ende wy als verworpelick wesen.
8 Want wy en vermueghen niet teghen de
waerheydt: maer voor de waerheydt.
9 Want wy verblyden ons wanneer wy
cranck zyn / eñ ghy sterck zyt: eñ wenschen
oock dit / namelick / uwe volcomenheyt.
Hierom

10 Hierom schrijve ick dit in mijn afwesen/
op dat ick tegẽwoordich niet strengicheyt
2.Cor.10.8 en ghebruycke/ nae de macht f die my de
Heere ghegheven heeft/ ter stichtinghe/ en̄
niet tot verderuinghe.
g Of/ vaert 11 Ten laetsten/ broeders/ g weest blijde/
wel / wordt volmaect/ weest ghetroost/ h weest
h Rom.12.16 heens gesint/ i leeft in vrede: ende de God
ende 15.5. der liefden en̄ des vreden sal met v wesen.
1.Cor.1.9. 12 k Groet malcanderen met eenen heyli-
Philip 2.2. gen cusse. Alle Heylighen groeten v.
1.Petr.3.8. 13 De ghenade des Heerẽ Jesu Christi / en̄
1.Ro. 12. 18. de liefde Godts/ en̄ de ghemeynschap des
Hebr.12. 14. heylighen Gheests/ sy met v allen. Amen
k Ro.16.15. Eynde des tweedden Sendtbriefs tot
1.Cor.16.20. de Corinthen/ gheschreven te Philippis
1.The.5.26. in Macedonia / ghesonden door Titum
1.Pet.5.14. ende Lucam.

De Sendbrief Pauli
tot den Galaten.

Argument.

DE Sendbrief welcken hy tot de Gala-
ten gheschreven heeft/ is als een cort
begryp des Sendtbriefs tot de Ro-
meynẽ. Want hy handelt daer vande recht
veerdichmakinghe door het gheloove in
Christum/ teghen de rechtveerdichmakin-
ghe der Wet ende wercken. Hy onderwijst
oock de ghene die door het gheloove ghe-
rechtveerdicht zijn / hoe sy behooren te le-
ven. Indẽ beginne des Sendtbriefs spreect
hy vele van zijn beroepinghe/ om zijn Apo-
stolische autoriteyt te beschermen/ de welc-
ke de vyanden der ghenade sochten te nie-
te te brenghen.

Dat Eerste Capittel.

6. Paulus strafts de ongheſtadicheydt
ende lichveerdicheydt der Galaten/ 7. de
welcke verleydt waren door de valsche
Apostelen / de welcke predickten / dat de
onderhoudinghen der Ceremonien des
Wets/ noodich waren ter salicheydt.

Paulus vā 1 PAulus een Apostel/ niet van menschen/
Gode ghe- noch door menschen: a maer door Je-
sonden om sum Christum/ en̄ Godt den Vader/ die
te predickẽ. hem wt den dooden verweckt heeft:
a Tit.1.3. 2 En̄ alle de Broeders die met my zijn/
b Rom.1 7. den ghemeynten in Galatia:
1.Cor.1.2. 3 b Ghenade sy v lieden/ ende vrede van
Ephe.1.1. Gode den Vader/ ende onsen Heere Jesu
1.Petr.1.2. Christo/
c mat.20.28. 4 c Die hemselven ghegheven heeft voor
Gala.2. 20. onse sonden / om ons te verlossen wt dese
Ephes.5.2. teghenwoordighe boose Wereldt/ nae den
Titi 2.14. wille onses Gods ende Vaders/
Hebr. 9.14. 5 Den welcken sy prijs van eewicheydt
tot eewicheydt. Amen.
6 My verwondert/ dat ghy soo haestelick
d Of/ Chri- v verlatende hem/ die v inde genade Chri-
stum die v sti gheroepen heeft / over ghebracht wordt
in genaden tot een ander Evangelium.
gheroepen 7 Daer doch anders gheen en is: ten sy
heeft verla- datter sommighe zijn e die v beroeren/ en̄
tende. willen het Evangelium Christi verkeeren.
e Act.15.1. 8 f Maer al waert oock / dat wy/ oft een
f 2.Cor.11 4 Enghel wt den Hemel / v anders predick-
g Of/ boven ten / g dan dat wy v ghepredickt hebben/
dat. die sy vervloeckt.
9 Ghelijck wy te voren ghesept hebben/
also segghe ick oock nu wederom: Ist dat
v yemandt predickt / anders dan ghy lie-
h Gr. rade den ontfanghen hebt / die sy vervloeckt.
11 Thes.2.4 10 Want h predicke ick nu menschen/ ofte
k Joā.15.19. Gode? i Ofte soecke ick menschen te be-
Jacob.4.4. hagen? k Wāt hadde ic mẽschẽ behaecht/
so en ware ick doch geen Dienaer Christi.
11 l Ick late v weten/ Broeders/ dat het l 1.Cor. 15.1.
Evangelium dat door my ghepredickt is/
niet na den mensche en is.
12 m Want ick en hebbe het niet van den m Ephe.3.3
mensche ontfanghen noch gheleert: maer n Actu. 8.3.
door de openbaringhe Jesu Christi. ende 9.1.
13 n Want ghy hebt mijn wandelinge ghe- ende 22.4.
hoort / die voortijden in het Jodendom ende 26.9.
was/ dat ick de Ghemeynte Godes boven Philip.3.6.
maten seer vervolchde ende verwoestede. 1.Tim.1.13.
14 Ende ick ghinck voort in het Joodt- o Of/ van
schap, boven vele o mijns gelijcke in mijn mijner oude-
ghesłachte: dewijle ick seer yverich was de/
inde leeringhen p der Vaderen. p Of/ mijns
15 q Maer als het Gode (die my vā mijns vaders.
moeders r lichaē aen heeft afgescheyden: q Act. 9.15.
en̄ geroepen door zijne genade/) behaecht ende 13.2.
heeft zijnen Sone s in my te openbaren. r gr. buycke
16 t Om dat ick hem soude onder de Hey- s Of/ door
denen vercondigen: hebbe ick niet terstont t Act.9.15.
my beraden u met vleesch ende bloedt: ende 13.2.
17 Noch en quam niet wederom na Jeru- ende 22.21.
salem/ tot de ghene die voor my Apostelen Galat.2.8.
waren / maer ick ginck na Arabien / ende Ephe 3.8.
quam wederom na Damascum: u mat.16.17
18 Daer na/ na drie Jaren quam ick te Je-
rusalem / om Petrum te besien/ ende bleef
by hem vijfthien daghen.
19 Ende en hebbe niemandt anders vande
Apostelen ghesien/ dan Jacobum / den
Broeder des Heeren.
20 Dat ick v schrijve/ siet/ x voor Godt ick x Rom. 1.9.
en lieghe niet. ende 9.1.
21 Daer na ginck ick inde Landtschappen 2. Cor.1. 23.
Syrie ende Cilicie: ende 11.31.
22 Ende ick was den Ghemeynten Chri- 1.Thes.2.5.
sti in Judea onbekent nae den aensichte: 1.Tim.5.21.
23 Maer sy hadden alleenlick ghehoort/ 2.Tim.4.1.
Dat hy / die voortijden ons vervolchde/
nu het gheloove predickt / dat hy voortij-
den verwoest heeft.
24 Ende sy loefden Godt in my.

Dat ij. Capittel.

1. Paulus versterckende dat zijn Apo
stelschap van Gode is / bewijst dat hy in
gheen stuck minder en is / dan de andere
Apostelen/ 11. ende dat hy selve Petrum
den Apostel der Joden ghestraft heeft/
16. dat de rechtveerdichmakinghe is al-
leenlick door de ghenade ende het geloo-
ve in Christum ende niet door de werckẽ
der Wet.

1 DAer a na ben ick na veerthien Jaren a Act. 15.2.
wederom te Jerusalem ghecomen/
met Barnaba / ende Titum oock me
de ghenomen hebbende.
2 b Ende ick tooch op wt eener openba- b Act.19.21.
ringhe / ende handelde met hen van den
Evangelio / dat ick onder de Heydenen
predicke: maer bysonder met hen die ghe-
acht warẽ/ om by te eenichsins niet te ver-
geefs en soude loopẽ/ of gheloopen hebben. c Actu.16.3.
3 c Maer Titus die met my was / hoewel 1.Cor 9.21.
hy een Griecke was / en werdt nochtans d Act. 15.24
niet bedwonghen/ hem te laten besnijden: e Deu.10.17
4 d Namelijck / om sommigher valscher 2.Par.19.7.
broederen wille/ die bezijden inghecomen Job 34. 19.
waren/ om onse vryheydt die wy in Chri- Sapien.6.8
sto Jesu hadden / te bespieden / om dat sy 1.Petr.1. 17.
ons souden tot dienstbaerheyt brenghen. Syrac. 35.16
5 Den welcken wy niet een vre tijdes en Act.10.34.
weken in onderdanicheydt / om dat de Rom. 2.11.
waerheydt des Evangeliums by v soude Ephe.6. 9.
blijven staende. Coloss.3.25.
6 Ende vāde gene die gheacht zijn wat te f Gr. neemt
zijn/ en hebbe ick niet gheleert. hoedanich de persoon
sy voortijden ghewest zijn/ daer en leyt des men-
my niet aen. e Godt en f acht het aensien schen niet.

der menschen niet: want sy die gheacht
waren/ en hebben my niet toegheleert.
7 Ja daer teghen/ als sy saghen dat my
het Euangelium g tot de Heydenen beuo-
len was/ ghelijck Petro tot de Joden.
8 (Want die in Petro crachtich was tot
het Apostelschap der Besnijdinge/ h was
oock in my crachtich tot de Heydenen.)
9 Ende als Jacobus/ ende Cephas/ ende
Joannes/ die gheacht waren Colomnen
te zijn/ de ghenade Gods die my ghegeuen
is/ bekenden/ gauen sy my ende Barnabe
de rechter handt/ tot een teecken der ghe-
meynschap/ dat wy onder de Heydenen/
ende sy onder de Besnijdinghe het Euan-
gelium predicken souden.
10 Alleenlick/ dat wy der Armen souden
ghedachtich wesen: i waer in ick neerstich
ben gheweest om dat selue te doen.
11 Ende als Petrus te Antiochien quam/
doe wederstondt ick hem in het aensichte/
om dat hy te k beschuldighen was.
12 Want eer sommighe van Jacobo qua-
men/ at hy met de Heydenen: maer als sy
ghecomen waren/ doe ontrack hy hem/
ende scheydde hemseluen af/ vreesende de
ghene die wt der Besnijdinghe waren.
13 Ende andere die oock Joden waren/ veyns-
den met hem so dat oock Barnabas mede
verleydt werdt l tot haer beueynsinghe.
14 Maer als ick sach/ dat sy * de voeten
niet recht en droegen nae de waerheyt des
Euangelij/ seyde ick tot Petrum in alder
tegenwoordicheyt: m Ist dat ghy een Jo-
de zijnde/ na heydenscher wijse leuet/ ende niet
na Joetscer wijse/ waerom bedwingt ghy de
Heydenen hen te houden na der Joden wijse?
15 n Wy die van natueren Joden/ ende niet
wt de Heydenen sondaers en zijn.
16 o Wetende dat de mensche niet gerecht-
ueerdicht en wort wt de wercken der wet/
maer door het ghelooue Jesu Christi/ heb-
ben wy (segghe ick) oock in Christum Je-
sum gheloofte/ om dat wy souden gherecht-
ueerdicht worden wt den geloone Christi/
ende niet wt de wercken der Wet: p daerom-
me dat wt de wercken der Wet/ gheen
vleesch en sal gerechtueerdicht worden.
17 Ist dat wy die soecken in Christo ghe-
rechtueerdicht te worden/ oock sondaers
beuonden worden/ is dan Christus der
sonden Dienaer? Dat sy verre.
18 Want ist dat ick wederom timmere/ dat
ick afghebroken hebbe/ soo make ick my
seluen eenen ouertreder.
19 q Want door de Wet ben ic der Wet af-
gestoruen/ r om dat ick Gode leuen soude:
Ende ick ben met Christo ghecruyeicht.
20 Ende ick leue/ niet ick nu/ maer Chri-
stus leeft in my: Ende dat leuen dat ick nu
desen vleesche leue/ dat leue ick inden ghe-
loove des Soons Gods/ s die my lief ghe-
hadt heeft/ ende hemseluen voor my ouer-
ghegheuen heeft.
21 Ick en make de ghenade Godts niet te
niete: t Want ist dat de rechtueerdicheydt
door de Wet coemt/ soo is dan Christus
te vergheefs ghestoruen.

Dat iij. Capittel.

1. Hy beschelt se scherpelick/ 2. daer na
bewijst hy met vele redenen/ dat de recht-
ueerdichmakinge coemt door het geloove/
8. als by het exempel Abrahe/ 10. ende door
het officie ende eynde/ beyde des Wets
ende des ghelooofs.

1 O Ghy wtsinnighe Galaten/ a wie
heeft v betoouert/ dat ghy de waer-
heydt niet en soudt ghehoorsaem zijn.
dien Jesus Christus voor de ooghen heeft

g Gr. der Voorhuydt betroudt was/ gelijc Petro de Besnijdinghe.
h Act.9.15. ende 13.2. ende 22.21. Galat.1.16. Ephe.3.8.
i Act.11.30. ende 24.17. Rom.15.25. 1.Cor.16.1. 2.Cor.8.1. ende 9.1.
k Ofte/ dat daer clachte ouer hem comen was.
l Of/ door
* Of/ niet recht en wandelden/ etc.
m Act.10.28
n of hoewel wy van natueren Joden/ ende niet sondaers wt den Heydenen zijn.
o Rom.3.28 Actu.13.38. Rom.8.3. Hebr.7.19.
p Rom.3.20 Galat.3.11.
q Rom.7.6.
r Rom.14.7 2.Cor.5.15. 1.Thes.5.10. Hebr.9.14. 1.Pet.4.2.
s Gala.1.4. Ephes.5.2. Titi.2.14. Heb.9.14.
t Hebr.7.11.
a Gala.5.7.

voorgheschildert gheweest/ ende b onder
v ghecruyst?
2 Dit wil ick alleenlic van v leeren: Hebt
ghy den Gheest ontfanghen wt de werc-
ken des Wets/ of wt den c gheloove dat
ghy ghehoort hebt?
3 Zijt ghy so wtsinnich/ dat ghy die met
den Gheest begonnen hebt/ nu met den
vleesche voleyndt wordt?
4 Hebt ghy soo vele te vergheefs ghele-
den? so het anders te verghee fs is.
5 Die v dan den Gheest geeft/ ende crach-
tighe daden onder v werckt/ doet hy dat
wt de wercken der Wet/ of wt den d ghe-
loove dat ghy ghehoort hebt?
6 e Ghelijck Abraham Gode gheloofte
heeft/ ende het is hem tot rechtueerdich-
heydt ghereekent.
7 So beuent ghy dan/ dat de ghene die wt
den geloove zijn/ Abrahams kinderen zijn.
8 Ende de Schrift voorsiende/ dat Godt
de Heydenen rechtueerdicht wt den ghe-
loove/ heeft te voren Abrahe vercondicht/
seggende: f In v sullen alle de Heydenen
ghesegent worden.
9 Soo dan/ die wt den gheloove zijn/ die
worden met den ghelooughen Abraham
ghesegent.
10 Want alle die wt de wercken der Wet
zijn/ die zijn onder den vloeck: want daer
is ghescheuen: g Veruloeckt is een ye-
ghelijck/ die niet en blijft in alle het ghene/
dat inden Boeck deses Wedts ghescre-
uen is/ om dat te doen.
11 h Ende dat niemandt inde Wet ghe-
rechtueerdicht en wordt voor Godt/ dat
is openbaer. i Want de Rechtueerdighe
sal wt den gheloove leuen.
12 Maer de Wet en is wt den gheloove
niet: k Maer de mensche die dit doet/ sal
daer in leuen.
13 l Christus heeft ons verlost vande ver-
uloeckinghe der Wet/ ende is voor ons
de veruloeckinghe geworden: (want daer
is ghescreuen: m Veruloeckt is een ye-
ghelick die aen het hout hangt.)
14 Om dat de belofte Abrahe soude onder
de Heydenen comen in Christo Jesu: ende
om dat wy de n belofte des Gheests ont-
fanghen souden door het gheloove.
15 Broeders/ ick spreke nae menschelicker
wijse/ o Men en veracht selfs eens men-
schen p Verbondt niet/ als het beuestich
is: noch men en doet daer niet toe.
16 q Maer de beloften zijn tot Abraham
ghesept/ ende zijnen zade. Hy en seyt niet: Ende
den zaden/ als in velen/ maer als in eenen:
Ende uwen Zade/ welcke Christus is.
17 Ende dit segghe ick: Het Verbondt dat te
voren van Gode op Christum beuestichet is/
wordt door de Wet (r die na vier hondert
ende dertich Jaren quam/) niet crachteloos
ghemaeckt/ om de belofte te niete te doen.
18 s Want ist dat de erffenisse wt de Wet
coemt/ soo en coemt sy nu niet wt de belof-
te. Maer God heeftse Abrahe door de be-
lofte ghesehoncken.
19 Waer toe is dan de Wet? t Sy is om der
ouertredinghen wille daer toe ghesett/ tot
dat het zaet quame dien het beloeft was/
ende sy is u door de Enghelen geordineert/
door de handt x des Middelaers?
20 Ende een Middelaer en is niet Mid-
delaer van eenen/ maer God is een
21 Is dan de Wet teghen de beloften
Godts? Dat sy verre. Want waer daer
een Wet ghegheuen die coude leuendich
maken/ soo ware waerachtelijck de recht-
ueerdicheydt door de Wet.

b Of/ in v
c Gr. ghehoor des geloofs.
d Gr. ghehoore des geloofs?
e Gen.15.6. Rom.4.3. Jacob.2.23.
f Gen.12.3. ende 16.10. ende 22.18. ende 26.4. ende 49.12. Syr.44.20. Act.3.25.
g Deu.27.26.
h Rom.3.20. Galat.2.17.
i Abac.2.4. Roma.1.17. Hebr.10.38. Joan.3.36.
k Leui.18.5. Ezech.20.11. Rom.10.5.
l Rom.8.3. 2.Cor.5.21.
m Deu.21.23.
n Ofte/ den toegeseyden Gheest ontfangen/ etc.
o Heb.9.17.
p Of/ Testament
q Gala.5.8.
r Gen.15.13. Exo.12.40. Actu.7.6.
s Rom.4.14.
t Joa.15.22. Rom.4.15. ende 5.20. ende 7.8.
u Act.7.38.
x Deut.5.5. 1.Tim.2.5. Hebr.9.15.

Maer

p Rom.3.9. 22 p Maer de Schrift heeft het al onder
de Sonde besloten / om dat de belofte wt
den gheloove Jesu Christi/ soude den ghe-
looighen ghegheuen worden.
23 Maer eer het gheloove quā/ werden wy
onder de Wet bewaert / besloten tot het
gheloove dat soude geopenbaert worden.
z Mat.5.15 24 z Soo dan/ de Wet is onse a Leyder tot
Act.13.38. Christum geweest/ om dat wy wt den ghe-
Rom.10.4. loove souden gherechtueerdicht worden.
a Of/ Schoolmeester/ 25 Maer na dat het gheloove ghecomen
is/ en zijn wy niet meer onder den Leyder.
Gr. Kinderleyder 26 b Want ghy zijt alle Godts kinderen/
door den gheloove in Christo Jesu.
b Esa.56.4 27 c Want so vele van u in Christum ghe-
Joan.1.12. doopt zijn/ die hebbē Christum aengedaē.
Roma.8.15. 28 Daer en is noch Jode/ noch Griecke:
Galat.4.6. daer en is noch Dienstbaer noch Vrije:
c Rom.6.3. daer en is niet Man ende Wijf: d Want
d Joā.17.21 ghy zijt alle een in Christo Jesu.
e Gen.21.12. 29 e Ende ist dat ghy Christi zijt/ soo zijt
Roma.9.7. ghy dan Abrahams zaet: ende na der belofte
Hebr.11.18. Erfghenamen.

Dat iiij. Capittel.

1. Hy handelt van het rechte gebruyck der Ceremonien ende waerom sy geordineert zijn/ 4. ende hoe sy nu door Jesum Christum zijn te niete ghemaeckt/ 22. ende waer in het onderscheydt is tusschen ons ende den Vaderen/ het welcke hy bewijst door een schoon ghelijckenisse.

1 Ende ick segge/ so langhe de Erfghena-
me een kint is/ soo en is tusschen hem/
a Gr. Huysregeerders/ ende eenen Dienstknecht gheen onder-
b Of/ in eygendom schept/ hoewel hy Heere is van allen.
2 Maer hy is onder Mombers en a Be-
c Gr. beginselen der werelt. sorghers/ tot den tyt dien de vader ghe-
set heeft.
3 Also ooc/ als wy kinderen warē/ doe wa
ren wy b dienstbaer ghemaect onder c de
d Ge.49.10 wtwendighe insettinghen der Wereldt.
Dan.9.24. 4 Maer als d de volheydt des tydts ghe-
e † Anders/ ghewordē comen is / heeft God zijnen Sone wtghe-
sonden/ e † gheboren van der Vrouwe/
f Mat.5.17 f g ghewordē onder de wet:
g Of/ gedaē 5 Om dat hy de ghene die onder de Wet
h Joan.1.12 warē/ verlossen soude: h om dat wy de aen-
Galat.3.26. nemminge tot kinderen ontfangen souden.
i Rom.8.15. 6 i En want ghy Gods kinderen zijt/ heeft
God den Geest zijns Soons wtgesonden
in uwe herten/ die roept: Abba O Vader.
7 So dā/ ghy en zijt niet meer een Dienst-
knecht / maer een Sone: ende ist dat ghy
een Sone zijt/ so zijt ghy oock Erfgenaem
Gods door Christum.
8 Maer doe ghy Godt niet en kendet/
k 1.Cor.8.5 diendet ghy den k ghenen/ die van natue-
ren gheen Goden en waren.
9 Ende nu als ghy Godt kent / Ja meer
l Of/ gheleert/ van Gode l ghekendt zijt/ m hoe wendt
m Col.2.20 ghy u wederom tot crancke ende ghebrec-
n Of/ beginselen/ kelicke n Insettinghen/ ende wilt die we-
derom van voren aen dienen?
o Rom.14.5 10 o Ghy onderhoudt Daghen/ en Maen-
Coloss.2.16. den/ ende Tyden/ ende Jaren.
11 Ick vreese voor u / dat ick sal te ver-
ghecfs aen ulieden ghearbeydt hebben.
12 Weest als ick: want ick ben als ghy/
Broeders / ick bidde u / ghy en hebt my
gheen ongelijck ghedaen.
13 En ghy weet / dat ick u eerstmael door
p Malach.2.7. veel cranckheyts des vleeschs het Euan-
lium vercondicht hebbe.
q Mat.10.40 14 En de versoeckinghe die in mijnen vlee-
Luc.10.16. sche was / en hebt ghy niet veracht noch
Joā.13.20. verworpē: maer ghy naēt my aen/ p als ee-
r Of/ de roē nen Engel Gods/ q als Christum Jesum.
uwer geluckicheyt? 15 Hoedanich was dan uwe r salichmakin-
ghe? want ic betuyge dat ghy/ (hadde het

moegelick geweest/) uwe oogen soudt wt-
ghegrauen hebben/ ende my ghegheuen.
16 Ben ick dan de waerheydt segghende/
uwe vyandt ghewordē?
17 s Hare vlerichheydt ouer u/ en is niet fijn: s Rom.10.2.
maer sy willen ons wtsluyten/ om dat ghy
soudt ouer hen yverich zijn.
18 Maer het is goet altijdts in het goede
yverich te zijn: ende niet alleenlijck als ick
teghenwoordich by ulieden ben.
19 Mijne kinderkens / t die ick wederom t 1.Cor.4.15
arbeyde te baren / tot dat Christus een Phile.v.10.
ghedaente in ulieden crijghe. Jaco.1.18.
20 Ick wilde nu tegenwoordich by u we-
sen / ende myn stemme veranderen: want
ick ben met ulieden becommert.
21 Segt my/ ghy lieden die onder de Wet
wilt zijn/ hoort ghy de Wet niet?
22 Want daer is ghescreuen/ dat Abra-
ham twee sonen hadde/ u eenen vander u Gen.16.15
Dienstmaecht/ x en eenen vander Vrije. x Gen.21.2.
23 y Maer die vander Dienstmaecht was/ Act.7.8.
die wert z na vleeschelijcke wijse ghebo- Heb.11.11.
ren: maer die vander Vrije was/ die werdt y Joā.8.39.
door de belofte gheboren. Roma.9.7.
24 Het welcke by ghelijckenisse ghespro- z Of/ na na-
ken wordt/ om wat anders te beduyden: tuerlicke
want dit zijn de twee a Testamenten: een wijse/ Gr-
vanden Berch Sina / dat ter dienstbaer- nae dē vlee-
heydt genereert/ het welcke is Agar. sche.
25 (Wāt Agar is de berch Sina in Arabia a Of/ Ver-
en coemt ouereen met dat Jerusalē dat nu bonden:
is/ b en is dienstbaer met hare kinderen.) b Of/ want
26 Maer c het Jerusalē dat opwaerts is/ sy
dat is vrij/ de welcke is onser alder moeder c Apoc.21.2
27 Want daer is ghescreuē: d Weest vro- d Esa.54.1.
lick ghy onvruchtbare die niet en baert/
berst wt/ en roept ghy die gee barens noot
en lydet/ want de verlatene heeft vele kin-
derē/ meer dan de gene die den man heeft.
28 e Wy dan/ Broeders/ zijn kinderen I- e Rom.9.8.
saacx nae der belofte.
29 Maer f ghelijck te dier tijdt/ die naer f Gen.21.9.
g vleeschelijcker wijse gheboren was/ den g Gr. den
ghenen die na den Gheest gheboren was/ vleesche/
veruolchde/ alsoo oock nu.
30 Maer wat seydt de Schrift? h Wijst h Gen.21.10
wt de Dienstmaecht ende haren Sone:
want de sone des Dienstmaeghts en sal
niet den sone der Vrijer met eruen.
31 Soo dan/ Broeders/ wy en zijn niet der
Dienstmaecht/ maer der vrijer kinderen.

Dat v. Capittel.

1. Hy vermaentse te bewaren de vrijheyt vercreghē door het bloet Christi/ op dat sy haer consciencien niet en souden laten binden/ door de Insettingen der menschē/ 13. hy bewijst oock de mate deser vrijheydt.

1 So staet a dan inde vrijheydt/ daer mede a Joā.8.32.
ons Christus vrij ghemaeckt heeft: en Rom.6.18.
en wordt niet wederom met b den iocke 1.Petr.2.16
der dienstbaerheydt beuanghen. b Esai.9.4.
2 c Siet / ick Paulus segghe u/ ist dat ghy c Actu.15.1.
u laet besnijden/ so is u Christus niet nut.
3 En ick betuyghe wederom eenen yeghe-
licken mensche die hē laet besnijdē/ dat hy
schuldich is gheheel de Wet te houden.
4 Ghy die door de Wet wilt gherechtueer
dicht wordē/ Christus is van u ydel ghe-
worden/ ghy zijt vander genade geuallen.
5 Want wy verwachten inde Geest wt dē
gheloove / de hope der rechtueerdicheydt.
6 d Want in Christo Jesu en heeft noch d Mat.12.40
Besnijdinghe eenighe macht/ noch Voor- Joan.15.14
huydt: maer het gheloove / dat door de lief- 2.Cor.5.16.
de crachtich is. Galat.6.15.
7 Ghy liept wel/ e wie heeft u verhindert Coloss.3.11.
der waerheydt niet ghehoorsaem te zijne? e Galat.3.1.

8 Die f beweghinghe en is niet wt hem/
f Oft/ ouer- die v lieden gheroepen heeft.
tredinghe. 9 g Een weynich suerdeesems versuert
g 1.Cor.5.6. het gheheele deech.
10 Ick vertrouwe van v inden Heere / dat
ghy niet anders en suit ghesint wesen:
maer die v beroert/ sal zyn oordeel dragen/
wie hy ooch sy.
11 Maer ick/ Broeders / ist dat ick noch
de Besnijdinghe predike/ waeromme wor
de ick noch veruolcht ? Soo is dan de er-
gernisse des cruyces te niete ghewordent.
12 Och of sy afghesneden werden/ die v af-
uallich maken.
13 Want ghy zijt ter vryheyt gheroepen/
h 1.Cor.8.9. Broeders: h alleenlick dat ghy de vryheyt
niet en gebruyct tot een oorsake den vlee-
sche: maer dient malcanderen door de liefde.
i Rom.13.8. 14 i Want de gheheele Wet wort in eenen
k Leui.19.18 woorde veruult/ namelick in desen: k Ghy
Mat.22.39 sult uwen Naesten lief hebben / ghelijck
Mar.12.31. v seluen.
Rom.13.9. 15 l Ist dat ghy malcanderen bijt ende eet/
Jaco.2.8. so siet toe / dat ghy niet van malcanderen
l 2.cor.12.20 verteert en wordt.
m Ro.13.14. 16 Maer ick segghe: m Wandelt nae den
1.Pet.2.11. Gheest/ soo en sult ghy de begheerten des
vleeschs niet volbrenghen.
n Ro.7.23. 17 n Want het vleesch begeert teghen den
Geest / ende de Gheest teghen het vleesch:
o Ro.7.15. dese staen teghen malcanderen / o soo dat
ghy niet en doet het ghene dat ghy wilt.
18 Ist dat ghy door den Gheest gheleydt
wordt / so en zijt ghy onder de Wet niet.
p 1.Cor.3.3. 19 p De wercken des vleeschs zijn open-
Jacob.3.16. baer / de welcke zijn Ouerspel/ Hoererie/
onreynicheydt/ oneerlickheydt/
q Of tooue- 20 Afgoderie/ q fenijngheuinghe / vyandt-
rye. schap/ twist/ nydt/ toorn/ kijuinghe/ twee-
dracht/ Secten/
21 Haet/ moort/ dronckenschap / brasserie/
r 1.cor.6.10 ende dierghelijcke: r vande welcke ick v
Ephes.5.5. voorsegge/ gelijck ick ooch voorseydt heb-
Colos.3.6. be/ dat de gene die sulcx doen/ het Conin-
Apoc.22.15. rijcke Gods niet besitten en sullen.
s Ephe.5.9. 22 s Maer de vrucht des Gheests/ is liefde
blijschap/ vrede/ lanckmoedicheyt/ vriende
lickheyt/ goetheyt/ gheloone/
t Oft/ ghe- 23 Sachtmoedicheyt / t maticheyt. u Te-
temperheyt ghen de sodanighe en is gheen Wet.
u 1.Tim.1.9 24 x Want die Christi zijn / die hebben het
x rom.13.14 vleesch ghecruycicht met de beweghin-
1.Petr.2.11. ghen ende begheerten.
25 Ist dat wy in den Gheest leuen/ soo laet
ons in den Gheest voortgaen.
26 Laet ons niet ydele eere soecken / malcan-
deren niet tergen / malcanderen niet haten.

Dat vj. Capittel.

1. Hy vermaentse lieflick te zijn tegen de crancken/ 6. de Dienaren te versorgen/ 9. tot volstandicheydt / 14. te roemen in het cruyce Christi/ 15. ende tot nieuwicheydt des leuens / 16. daer nae wenscht hy hen alle goet.

a Rom.15.1. 1 Broeders/ a al ware ooch een mensche
1.Cor.9.22. in eenige misdaet v gheuallen / c onder-
2.Tim.2.25 wijst hem ghy die gheestelick zijdt/ met
b Oft/ ver- den gheest der sachtmoedicheydt / siende
rascht/ op v seluen/ op dat ghy ooch niet versocht
c Griecx/ en wordet.
vermaeckt/ 2 d Draecht malcanders last / ende vol-
oft heylt. brengt alsoo de Wet Christi.
d Joa.13.14 3 Want so yemant dencket dat hy wat is/ dewij
e Oft/ ma- le hy niet en is/ die bedriecht hemseluen.
ke dat zyn 4 Maer een yghelick e beproeue zijns
werck goet selfs werck / ende dan sal hy aen hemsel-
sy. uen alleenlick roem hebben/ ende niet aen
eenen anderen.

5 f Want een yegelick sal zijn eygen pack
dragen. f Psa.62.13.
6 g Wie onderwesen wort met den woor- Jere.17.10.
de/ die deyle allerley goet den ghenen die ende 32.19.
hem leert. Mat.16.27
7 Laet v niet bedriegen/ Godt en wort niet Roma.2.6.
bespot. h Want wat de mensche sal gesaeyt ende 14.12.
hebben/ dat sal hy oock maeyen. 1.Cor.3.8.
8 Want wie i in zijn vleesch saeyt/ die sal van 2.Cor.5.10.
den vleesche verderuinge maeyen: maer wie Apoc 2.23.
inden Gheest saeyt/ die sal van den Gheest ende 22.12.
het eewighe leuen maeyen. g Rom.15.27
9 k Laet ons weldoende niet l vertraghen: 1.Cor.9.11.
want te zijner tydt sullen wy maeyen son- h Luc.16.25.
der m ophouden. i Oft/ door.
10 So dan/ dewijle wy tijt hebben/ laet ons k 2.thes.3.13
goet doen aen eenen yeghelicken/ n maer l Oft/ moe-
meest aen de huysghenooten des gheloofs. de worden.
11 Ghy siet hoedanighen brief ick v lieden m Oft/ moe
gheschreuen hebbe met myne hande. de worden.
12 Alle die willen tegenwoordelick na den vlee- n 1.tim.5.8.
sche behagen/ die bedwingen v besneden te
worden/ alleenlic om dat sy niet den cruyce
Christi niet en souden veruolcht worden.
13 Want ooch die besneden worden/ en hou
den de Wet niet: maer sy willen dat ghy be
sneden wordt/ om dat sy in uwen vleesche
roemen souden.
14 Maer het sy verre van my/ dat ic soude
roemen/ anders dan in het cruyce onses Hee-
ren Jesu Christi/ door het welcke de werelt
my ghecruycicht is: ende ick der Werelt. o mat.12.50
15 o Want in Christo Jesu en ghelt noch Joan.15.14
Besnijdinge yet/ noch Voorhuyt/ maer de 2.Cor.5.17.
nieuwe p Creatuere. Galat.5.6.
16 Ende so vele alsser na desen reghel voort- Colos.3.12.
gaen / ouer dese sal wesen vrede ende barm- p Oft/ schep
herticheyt/ q ende ouer den Israel Godts. pinghe.
17 Voortaen/ niemant en maecke my moey- q Psa.125.5.
te/ want ick drage de teeckenen onses Hee
ren Jesu in mijnen lichame.
18 De genade onses Heeren Jesu Christi/ sy
met uwen gheeste/ Broeders. Amen.
Tot de Galathen gheschreuen van Roo-
men.

De Sendtbrief Pauli tot den Ephesien.

Argument.

DE Sendtbrief tot de Ephesien/ is een cort ende schoon exempel/ hoe hy Christum den Heydenen ghepredict heeft. Hy leert dat de Gheloouige gherechtueerdicht worden/ alleenlijck wt de ghenade in Christo/ door het Gheloone: dat in Christo alle volheyt is/ ende dat de Heydenen door hem met Gode versoent worden. Daer na stelt hy menigherley vermaninghen / hoemen behoort te leuen.

Dat Eerste Capittel.

1. Paulus na de groetinge/ 4. bewijst dat de salicheyt der menschen coemt vande onuerdiende aennemminghe/ 16. hy bidt oock God/ dat hy de Ephesien verlichte tot de volle kennisse in Christo Jesu/ 22. de welcke een Hooft gheordineert is ouer de gheheele Ghemeynte.

1 PAulus een Apostel Jesu Christi / door
den wille Gods: a den Heyligen die te a Rom.1.7.
Ephesen zijn/ ende den gheloouigen in 1.Cor.1.2.
Christo Jesu.
2 b Genade ende vrede zy v lieden/ van Gode on b Gala.1.3.
sen Vader/ ende den Heere Jesu Christo. 1.Petr.1.2.
3 c Ghelooft sy de God ende Vader onses c 2.Cor.1.3.
Heeren Jesu Christi / die ons ghesegent 1.Petri 1.3.
heeft d met allerley Geestelycken segen in d Griecx/ in
de hemelsche goeden in Christo.

Gheliick

e Joā.15.16.
2.Tim.1.9.
f Luce 1.75.
Colof.1 22.
2.Tim.1.9.
Titi.2.12.
g mat.3.17.
h Act.20.28
Colof.1.14.
Hebr.9.12.
1.Petr.1 19.
i Ro.16.24.
Ephef.3.9.
Colof.1.26.
2.tim.1.10.
Titi.1.2.
1.Petr.1.20.
k gen.49.10
Dan.9.24.
Galat.4.4.
l Rom.8.17.
m Oft/beschepden.
n Namelic/ Joden.
o Namelic/ Heydenen
p Rom.8.16
2.Cor.1.22.
ende 5.5.
Ephef.4.30
q Of. tot de verlossinge der herygē besittinghe
Exo.19.5.
Deut.7.6.
ende 14.2.
ende 26.18.
1.Petri.2.9.
r Phil.1.3.
Colof.1.3.
1.Thef.1.2.
2.Thef.1 3.
s Oft/dat ghy hem kennet/
t Griecx/ welcke de hope is zijner roepinghe.
u Col.2.12.
x Psa.110.1.
Act.2.34.
1.Cor.15.25.
Colof.3 1.
Hebr.1.13.
ende 10.13.
1.Petr.3.22.
y Griecx/in de Hemelsche.
z Psalm.8.7
Mat.28.18.
1.Cor.15.27.
Hebre.2.8.
a Rom.12.5
1.Cor.12.27.
Ephef.4 16
ende 5.23.

4 e Gelijc hy ons in hem wtvercorē heeft/
eer des Werelts gront ghelept was/ f om
dat wy souden wesen heylich eñ onstraf-
felick voor hem inder liefde:
5 Die ons heeft van te voren geschict tot
de aenneminghe der kinderen door Jesum
Christum in hemseluen/ nae het welbeha-
ghen zijns willen/
6 Tot prijse zijner eerlicker genaden/inde
welcke hy ons aengename gemaect heeft/
g in den Beminden:
7 h In den welcken wy de verlossinghe
hebben door zijn bloet/namelick/ de ver-
gheuinghe der misdaden / nae den rijck-
dom zijner ghenaden:
8 Met de welcke hy ouervloedich is ghe
weest aen ons/met alle wijsheyt eñ voor-
sichticheydt:
9 Ons te kennē geuende i de verborgent-
heyt zijns willen/na zijne goetwillicheydt
die hy voor ghenomen heeft in hemseluen.
10 k Namelic/ dat hy inde wtdeylinge der
volheyt des tijts soude weder in een versa-
melen in Christo/ al wat inde Hemelen eñ
op der Aerden is:in hem segghe ick:
11 l In den welcken wy vercoren zijn/ die
wy te voren m gheordineert waren nae
zijn voornemen/ die alle dinghen doet nae
den raet zijns willen:
12 Om dat wy tot prijs zijner eerlickheydt
souden wesen/ die n wy eerst op Christum
ghehoopt hebben.
13 In dē welckē o ghy ooc hoopt / na dien
ghy het woort der waerheyt ghehoort hebt/
namelijc/het Euangelium uwer salicheit/
in het welcke ghy oock na dat ghi gelooft
hebt/ p zijt versegelt ghewordden door den
heylighen Gheest der beloften:
14 De welcke is het pant onser erfē q dat
wy inde verlossinge gantschelick geurijet
worden/ tot prijs zijnes eerlickheydt.
15 r Hierom/ na dat ick oock van uwen ge-
looue inden Heere gehoort hebbe/ ende vā
uwe liefde tot alle Heylighen:
16 En houde ick niet op voor v te danckē /
uwer ghedenckende in mijne ghebeden:
17 Dat de Godt onses Heeren Jesu Chri-
sti/ de Vader der eerlickheyt v gheue den
Gheest der wijsheyt ende der openbarin-
ge s door zijne kennisse/
18 Verlichtende de oogē uwes verstants/
dat ghy meucht weten/ t hoedanich de hope
sy daer hy ons toe geroepen heeft/eñ hoe-
danich de rijckdom der eerlickheydt zijner
eruen inde Heylighen sy.
19 Ende hoedanich de wtnemende groot-
te zijner cracht sy/aen ons/die wy ghelooo-
uen u nae de werckinghe der cracht zijner
sterckheydt:
20 Die hy ghewrocht heeft in Christo/ als
hy hem van de dooden opghewerckt heeft/
x ende te zijner rechterhandt ghefet heeft
y in de Hemelen/
21 Bouē alle Ouerheyt/ eñ Macht/ eñ Ge
welt/ eñ Heerschappie/ eñ allen Naem die
genaemt wort/ niet alleenlick in deser We
reit/maer oock inde toecomende.
22 z Eñ heeft alle dingen zijnen voeten on-
derworpen / eñ heeft hem ouer alle dinck
tot een Hooft ghegheuen der Ghemeynte:
23 a De welcke is zijn lijf/ eñ de veruullinge
des ghenen die alle dinck in allen veruult.

Dat ij. Capittel.

1. Hy bewijst hen wat sy waren eer sy ge
roepen waren tot Jesum Christum/ 4. eñ
dat om zijn genade groot te maken/ 8. de
welcke is alleenlick de oorsaecke haerer sa-
licheydt.

1 Ende a v lieuē heeft hy mede leuē dich a Roma.5.6
ghemaeckt/ als ghy doodt waert t door Colof.2 13.
de misdaden ende sonden/ b 1.Cor.6.11
2 b Daer ghy voortijden in wandeldet na Colof.3.7.
c den loop deser Werelt/ nae d den Ouer- Titi.3.3.
sten der macht des luchts/eñ des Gheests c Griecx/ de
die nu werckt in de kinderen der onghe- eeuwe.
hoorsaemheydt/ d Eph.6.12
3 Onder de welcke wy oock alle voortijdē
gewandelt hebbē/ inde begheerten onses
vleeschs/ doende dē wille des vleeschs/ eñ
dere ghedachten: ende waren van e aturre e Oft/ ver-
kinderen des toorens/ gelijck de andere. stants:
4 Maer Godt die rijck is in barmhertic-
heden / heeft ons door zijne groote liefde
daer mede hy ons lief ghehadt heeft/
5 Oock doe wy doot waren door de mis-
daden/ mede leuendich gemaect met Chri-
sto: f door wiens ghenade ghy zijt salich f Act.15.11.
ghewordden: Titi.3.5.
6 Eñ heeft ons mede opgeweet / eñ mede
geset inde g Hemelen in Christo Jesu: g Griecx/
7 Om dat hy den toecomenden eeuwen Hemelsche.
soude bewijsen den wtnemenden rijcdom
zijner ghenade/ inde vrientdelickheydt tot
ons h door Christum Jesum. h Griecx/in
8 Want wt genade zijt ghy salich geword-
den door het geloove/ eñ dat niet wt v: het
is Godts gaue.
9 Niet wt werckē: op dat niemāt en roeme.
10 Want wy zijn/ zijn maecksel /i ghe- i Titi.2.14.
schapen in Christo Jesu tot goede werckē Ephef.1.4.
die ons God te voren bereyt heeft/ om dat
wy daer in wandelen souden.
11 Daerom gedenckt dat ghy voortijden
Heydenen in den vleesche die Voorhuyt
ghenaemt waert van de gene die genaemt
zijn Besnijdinghe in den vleesche die met
handen gheschiet:
12 Dat ghy segge ick/te dier tijdt buyten
Christum waert vervreemt van het Bur-
gerschap Israels: eñ vreē de k vā de l Te- k Rom.9.4
stamentē der beloften/geen hope hebben- l Oft/ Ver-
de/ eñ m sonder Godt zijnde inde Werelt. banden.
13 Maer nu in Christo Jesu ghy die voor- m Of/ Gode-
tijden verre waert/ zijdt na by ghewordden loos.
door het bloet Christi.
14 n Want hy is onse vrede / die wt beyde
een ghemaeckt heeft/ eñ heeft het affschut-
sel des middelmuers ghebroken.
15 De vyantschap in zijnen vleesche / na- n Esai.9.6.
melick / de Wet der geboden in insettingē Joan.16.33.
gelegen/ door zijn vleesch te niete gemaect Acto.10.29.
hebbende / om dat hy die twee soude in Roma.5.1.
hemseluen tot eenen nieuwen mensche Colof.1.20.
scheppen/ vrede makende:
16 Ende om dat hy die beyde soude in eeu
lichaem Gode versoenen/ door het cruyce/
de vyātschap o daer aen gedoot hebbēde.
17 p Eñ hy is ghecomen/ vrede vercondi-
ghende/ v die ghy verre waert / ende den
ghenen die by waren. o of/ in hem
18 q Want/ door hem hebben wy beyde den seluen.
toeganck door eenen Geest tot dē Vader. p Esai.57.19
19 So zijt ghy dan niet meer gasten ende Ephef.2.12.
vreemde inwooners: maer medeburghers q Joā.10.9
der Heylighen/ ende huysgenooten Gods/ ende 14.6.
20 r Getimmert op het s fundamēt der A- Roma.5.2.
postelen eñ Prophetē/ t namelijck/ Jesum Ephef.3.12.
Christum/ den wtersten Hoeckstreen: Hebr.10.19.
21 u Waer op geheel de timmeringhe ghe- r 1.Cor.3.9.
voecht wordt / ende wast tot eenen heyli- s Esai.28.16
ghen Tempel inden Heere. Mat.16.18.
22 Waer op ghy ooc mede getimmert wort Apoc.21.14.
tot een woonstede Gods in den Gheest. t 1.Pet.2.4.
Dat iij. Capittel. u Eph.4.16.

1. Hy prijst de roepinge der Heydenē in
zijn ampt / ende zijne verbintenissen voor
hen/ 18. ende de kennisse Christi.

a Act.21.33.
2.Tim 1.8.
b Grieck. ge bonden Christi.
c Act.13.2.
Ephes.3.8.
d Galat.1.11

e Act.10.28.

f Ephe 1.19.
colos.2.12.
g 1.cor.15.9.
h Act.9.15.
ende 13.2.
ende 22.21.
Galat.1.16.
ende 2.8.
1.Tim.2.7.
2.Tim.1.11.
i Grieck/ onwtspeurlicken.
k Rom.16.25.
colos 1.26.
Ephes.1.9.
2.Tim.1.10.
Titi.1.2.
1.Petr.1.20.
k Genes.1.1.
Psalm.33.6.
Joan.1.3.
colos.1.16.
Hebr.1.2.
l 1.Petr.1.12.
m Joā.10.9.
ende 14.6.
Roma.5.2.
Ephes.2.18.
Hebr.10.19.
n Phil.1.14.
1.Thes.3.3.
o Colos.1.24
p Oft/ Vaderschap
q Grieck/ den rijcdom zijnder eerlickheydt.
r Oft/ de liefde/ Christi/ die de kennisse te bouen gaet.

f † Anders/ in allen geslachten/

a Grieck/ gebonden.
b Gene.17.1.
1.Cor.7.20.
Philip. 1.27
Colos.1.10.
1.Thes.2.12.

1 Hierom ben ick Paulus a die b ghe-
vangen om Christi wille voor v Hey-
denen.
2 Soo ghy oock ghehoort hebt van de be-
dieninghe der ghenaden Gods/ c die my
ghegheuen is aen v/
3 d Dat hy my de verborgentheyt heeft
door openbaringhe te kennen ghegeuen:
(ghelijckerwijs ick in het corte voorschre-
uen hebbe/
4 Waer af ghy mueght lesende/ mercken
myn verstant inde verborgētheyt Christi.)
5 De welcke in ander tyden der menschē
kinderen niet en is te kennen ghegeuen/
e ghelijck sy nu zijnen heylighen Aposte-
len ende Propheten geopenbaert is door
den Gheest/
6 Namelic/ dat de Heydenē zijn mede erf
genamen eñ vanden seluen lichame/ ende
mede deelachtich zijnder belofte in Chris-
to/ door het Euangelium.
7 Waer af ick een Dienaer gewordē ben/
nae de gaue der ghenaden Godts die my
ghegheuen is/ f nae de werckinghe zijn-
der moghentheydt.
8 g My segghe ick/ die de minste ben on-
der alle de Heyligen/ is dese ghenade ghe-
gheuen/ dat ick h onder de Heydenen/ son
de den i onwtsprekelicken rijckdom Chri-
sti verkondighen.
9 Eñ allen menschen verclaren/ wat ghe
meynschap daer sy/ der verborgentheyt/
die van der eewicheyt aen verborgē was
in Gode/ k die alle dinck geschapen heeft
door Jesum Christum.
10 l Op dat nu dē Ouerstē eñ Machtē in
den Hemel/ door de Gemeynte bekēt wor
de de menigherley wijsheyt Godts.
11 Na het eewige voornemē/ dat hy ghe-
maect heeft in Christo Jesu onsen Heere:
12 m Inde welckē wy hebben de vrymoe-
dicheyt ende den toeganck met een ver-
trouwen door het gheloue aen hem.
13 n Daerom bidde ic dat ghy lieden niet
en verflaut door mijne verdruckingen die
ick lijde o voor v/ welck uwe eere is.
14 Hierom buyge ick mijne knyen tot den
Vader onses Heeren Jesu Christi.
15 Wt welckē alle p maechschap inde He-
melen eñ op der Aerden ghenaemt wort.
16 Dat hy v lieden nae zijnen q heerlicken
rijckdom geue/ dat ghy met cracht ver-
sterckt wordt door zijnen Gheest inden in
wendighen mensche:
17 Dat Christus door het geloue in uwe
herten woone: op dat ghy liedē inde lief-
de ingewortelt ende ghefondeert zijnde/
18 Meucht begrijpen met alle Heyligen/
welck de breedde sy/ ende lengde / ende
diepte/ ende hoochde.
19 Eñ bekennen r de wtnemende liefde der
kennisse Christi: op dat ghy liedē veruult
wort tot alle de volheyt Godts.
20 Hem die bouen alle dat wy bidden oft
dencken/ ouervloedichlick doen can/ nae
de macht die in ons werckt/
21 Sy eere inder Gemeynten/ door Chris-
tum Jesum/ f † te allen tijdt van eewic-
heyt tot eewicheyt. Amen.

Dat iiij. Capittel.

II. Hy prijst den Dienst des Woordts/
ende de vruchten daer van/ 15. de welcke
zijn Liefde/ 13. Eenicheydt/ 17. Heylic-
heydt/ ende Onnooselheydt.

1 SO bidde ic v lieden dan/ ick die a ge-
vangen inden Heere/ b dat ghy wan-
delt so het uwer beroepinge betaemt/
daer mede ghy lieden gheroepen zijt:
2 Met aller ootmoedicheyt eñ saechtmoe
dicheyt: eñ met lanckmoedicheyt / verdra-
ghende malcanderen inder liefde/
3 c Neerstich zijnde / om de eenicheydt
des Gheests te houden/ d door den bant
des vredes:
4 Ghy zijdt een lichaem/ ende een Geest:
ghelijck ghy gheroepen zijt tot een hope
uwer roepinghe.
5 Daer is een Heere/ een Gheloue / een
Doop:
6 e Een God eñ Vader aller/ die daer is
ouer al/ door al/ ende in f † v allen:
7 g Maer eenen yegelicken onder ons/
is ghenade ghegeuen/ na de mate der ga
ue Christi.
8 Daerom seyt hy: h Als hy is opghena-
ren in de hoochde/ heeft hy de ghevancke
nisse gheuanghen ghenomen / ende heeft
den menschen gauen ghegheuen.
9 i (Maer dat hy opgeuarē is/ wat ist an
ders dan dat hy eerst neder gecomen is in
de nederste deelen der Aerden?
10 Die neder ghecomen is / is de selue die
oock opgeuaren is bouen alle de Hemelē/
om dat hy alle dinck veruullen soude.)
11 Eñ de selue heeft gegeuen sommige tot
k Apostelē/ sommige tot Propheten/ som
mige tot Euangelisten/ sommige tot Her-
ders ende Leeraers.
12 Tot l volmakinge der Heyligen/ tot dē
wercke des Dienstes/ naemelick / tot de
m stichtinghe n des lichaems Christi.
13 Tot dat wy alle comen tot de eenicheyt
des geloofs/ ende der kennisse des Soons
Godts: tot eenen volcomen man/ tot der
mate der grootte der volheydt Christi:
14 o Op dat wy niet meer kinderen en
zijn/ als die p beweecht ende ommeghe-
uoert worden met allerley winden der
leere/ in onghestadicheydt der menschen/
door de listicheyt die sy ghebruycken om
met dwalinghe te bespringhen.
15 Maer op dat wy na de waerheyt staēde
met liefde allesins opwassen in hem q die
het Hooft is/ namelick/ Christus.
16 r Wt welcken gheheel het lichaem tsamē
geuoecht/ ende tsamen ghebonden/ door
alle de toeghevoechde leden/ wt de werc-
kinghe/ na de mate eens yegelicken lits/
f het lichaem doet wassen tot zijns selfs
opbouwinghe in der liefde.
17 So segge ick dan dit/ eñ t betuyge het in-
den Heere/ u dat ghy lieden niet meer en
wandelt gelijc oock de andere Heydenen
wandelen in de ijdelheydt haers herten:
18 Verduystert zijnde in haer verstant/ eñ
verureemt van het leuen Godts/ door de
onwetenheyt die in hen is/ door de x ver-
blindinghe haers herten.
19 De welcke y roeckeloos geworden zijn-
de/ hebben henseluen ouergheghеuen tot
oneerlickheyt/ om alle onreynicheyt gie-
richlick te bedrijuen.
20 Maer ghy en hebt Christum alsoo niet
gheleert:
21 Ist dat ghy hem ghehoort hebt / ende
in hem gheleert zijt/ ghelijck de waerheyt
in Christo is:
22 Te weten/ z dat ghy den ouden men-
sche nae de eerste wandelinghe / die door
de begheerten der dwalinghe verderft/
soudt af legghen/)
23 Ende wederomme vernieut worden in
den Gheest ws ghemoedts:
24 a Eñ den nieuwen mensche aendoen/
die i. a God geschapen is / tot warachti-
ge rechtueerdicheyt ende heylicheydt.
25 Daerom legt af de leugē / b eñ spreeckt
de waerheyt/ een yegelic met zijnen naes-
ten:

c Rom.12.10
Hebr.13.1.
1.Petr.1.22.
ende 2.17.
d Grieck/ in
e Deut.4.39.
f Mala.2.10.
1.Cor.8.4.6
f † Anders/ ons.
g Ro.12.3.6
1.Cor.12.11.
2.Cor.10.13.
1.Petr.4.10
Joan.3.34.
h Psa.68.19
i Joan.3.13.
ende 6.62.
k 1.cor.12.28
l Oft/ tsamenvoeginghe.
m Oft/ timmeringhe.
n Rom.12.5.
1.Cor.12.27.
Ephes.1.23.
ende 5.23.
Colos.1.24.
o 1.cor.14.20
p Spr.5.11.
Math.11.7.
q Ephe.5.23
Colos.1.18.
r Rom.12.5.
1.Cor.12.27.
Ephes.2.20.
f Gr. maect den wasdom des lichaems/
t Rom.1.9.
u Ro.1.18.21
1.Petr.4.3.
x Oft/ verhardinghe.
y Oft/ ongevoelich.
z Colos.3.8.
Hebr.12.1.
1.Petr.2.1
a Rom.6.4
Colos.3.10.
1.Petr.4.2.
b Zac.8.16.

ten: want wy zijn malcanderen leden.
26 e Zijt toornich/ ende en sondicht niet/
en laet de Sonne niet onder gaen ouer u-
we toornicheydt!
27 d Noch en gheeft den e Duyuel gheen
plaetse.
28 Die ghestolen heeft/ en stele niet meer:
f maer arbeyde lieuer/ en wercke dat goet
is met zijne handē/ op dat hy hebbe te ge
uen den ghenen die noot heeft.
29 g En laet gheen vuyle reden uyt uwen
mont gaen: maer ist dat daer eenighe goe-
de reden is tot nootsakelicke stichtinge/
op dat sy h aengenaem sy te hooren.
30 Ende en bedroeft den heylighen Gheest
Gods niet/ i waer mede ghy liedē verse-
gelt zijt tot den dach der verlossinghe.
31 Alle bitterheyt ende toornicheyt/ ende
gramschap/ ende roepinge/ ende lasterin-
ghe/ sy van v lieden wech ghewe(e)rt / met
alle boosheydt:
32 k En weest tot malcanderē vriendelic/
goetherttich/ l vergeeft malcanderen/ ge-
lyck Christus ons vergheuen heeft.

Dat v. Capittel.

1. Hy handelt van het officie der Chri-
stenen/ 31. van den lichamelicken houwe-
licke/ 32. ende van het gheestelicke/ Chri-
sti met zijnder Ghemeynte.

1 SO weest dan Godts nauolghers / als
lieue kinderen:
2 a En wandelt inder liefde b gelijc Chri
stus ons lief gehadt heeft/ c en heeft hem
seluen voor ons gegeuen tot een offerhan
de ende slachtoffer voor ons/ Gode tot eē
welrieckende reucke.
3 d Maer hoererie / ende alle onreynic-
heyt/ oft giericheydt/ laet die onder v lie-
den oock niet ghenaemt worden/ ghelijck
het den Heylighen betaemt:
4 Noch e oneerlicheyt/ noch sottenclap/
noch geckernie/ de welcke niet en beta-
men: maer lieuer dancksegginghe.
5 Want ghy lieden weet dit / dat gheen
hoereerder/ noch onreyne/ noch gierighe/
welcke is een Afgodendienaer / sal erf-
deel hebben/ in het Coninckrijcke Chri-
sti ende Godts.
6 g Laet v lieden van niemande verleydē
met ijdel woorden/ want om deser dingen
wille/ coemt de toorn Godts ouer de on-
ghehoorsame kinderen.
7 Weest dan hare medeghesellen niet.
8 h Wāt ghy lieden waert voortijdē duy-
sternisse/ maer nu zijt ghy licht indē Heere
wandelt als kinderen des lichts.
9 i Want de vrucht des k † Gheest is in
alle goedicheyt/ ende rechtueerdicheydt/
ende waerheydt/
10 Beproeuende wat den Heere behaghe-
lick sy:
11 l En en hebt geen gemeynschap met de
onvruchtbare wercken der duysternisse/
maer straftse lieuer.
12 Want wat van hen heymelic geschiet/
dat is oock schandelick om te segghen.
13 m Maer al wat n ghestraft wordt/ dat
wort van den lichte geopenbaert. Want
al dat openbaer maeckt/ dat is licht.
14 o Daerom seyt hy: Ontwaect die ghy
slaept/ ende staet op van de dooden/ ende
Christus sal v lichten.
15 p Siet/ dan hoe ghy q voorsichtichlick
meucht wandelen/ niet als onwijse/ maer
als wijse:
16 r Den bequamen tijt wtcoopende/ wāt
de daghen zijn boos.
17 Hierom en weest niet onuoorsichtich/
s maer verstaet wat de wille des Heerē sy.

e Psal.4.5.
d Jaco.4.7.
e Oft/ Laste raer.
f Act.20.35. 1.Thes.4.11. 2.Tes.3. 8.12
g mat.12.36. Ephes.5.3.
h Griecx/ genade ge-ue dē hoorders.
i Rom.8.16. 2.Cor.1.22. ende 5.5. Ephes.1.13.
k Colo.3.12.
l Spr.28. 2. Mat.6.14. Marc.11.25 Colos.3.13.
a Jo.13.34. 1.Tes.4.9. 1.Joā.3.23.
b Gal. 2. 20. Titi.2.14.
1.Petr.5. 8.
c Hebr.8.3.
d Eph.4.29 Colos.3.5. Mat.12.36.
e Oft / Duyp-lichepdt.
f 1.Cor.6.10 Galat.5. 21. Colos.3.5. Apoc.22.15.
g Jere. 29.8 Mat.24. 4 Marc.13. 5. Luce 21 8. 2.Thes.2.2. 1.Joan.4.1.
h 1.Tes.5.4.
i Gala.5.22.
k † Ands/ lichts.
l mat.18.17. 1.Cor.5.8. 2.Cor.6.14. 2.Tes.3.14.
m Joā.3.21.
n Oft/ van dē lichte ge straft wort/ dat wordt openbaer.
o Rom 13.11 1.Thes.5. 6.
p Spr.27.12 Colos.4.5.
q Griecx/ neerstichlic
r Rom.12.11. Colos.4.5.
s Rom.12.2. 1.Thes.4. 3.

18 t Ende en drinct niet droncken in wijn/
waer in ouerdaedt is: maer wort vol des
Gheests:
19 u Sprekende tot malcanderen met
Psalmen ende lofsanghen/ ende geestelic-
ke liedekens/ singhende ende spelende
den Heere in uwe herten:
20 x Alle tijdt van alle dingen danckende
Godt/ ende den Vader/ inden Name on-
ses Heeren Jesu Christi.
21 Malcanderen onderdanich zijnde inde
vreese Godts.
22 y Ghy vrouwen weest uwen mannen
onderdanich/ als den Heere.
23 z Want de man is het hooft des wijfs/
a gelijck oock Christus het hooft der Ge-
meynte is: ende hy is de b Behoeder des
lichaems.
24 Ghelijck dan de Ghemeynte Christo
onderdanich is: alsoo moetē oock de vrou-
wen haren mannen in allen dinghen ghe-
hoorsaem zijn.
25 c Ghy mannen/ hebt uwe vrouwē lief/
ghelijck oock Christus de Ghemeynte lief
heeft ghehadt/ d ende heeft hemseluen
voor haer ghegheuen.
26 Om dat hyse heylighen soude / e die hy
heeft ghereynicht met den waterbade in
het woordt.
27 Om dat hyse voor hem setten soude/
een Ghemeynte/ die eerlick ware / ende
noch vlecke noch rimpel en hadde/
oft yet desgelijcx: f maer dat sy soude hey-
lich ende onstraffelick wesen.
28 Also zijn de mannen schuldich hare wij
uen lief te hebben/ ghelijck hare eyghen
lichamē. Wie zijn wijf lief heeft/ die heeft
hemseluen lief.
29 Want niemant en heeft opt zijn eygen
vleesch ghehaet: maer hy voedt ende on-
derhoudt het: ghelijck oock de Heere de
Ghemeynte:
30 g Om dat wy leden zijn zijns lichaems/
van zijnen vleesche/ ende van zijne beenē.
31 h Hierom sal de mensche zijnen vader
ende zijne moeder verlaten / ende sal zij-
nen wijue aenhangen/ i ende sy twee sul-
len een vleesch wesen.
32 Dese verborgētheyt is groot: maer ick
segge/ in Christum/ en inde Ghemeynte:
33 Daerom/ so hebbe een yeghelick van v
lieden zijn eygē wijf also lief als hemsel-
uen: ende dat het wijf den man vreese.

Dat vj. Capittel.

1. Hy vermaent de kinderen en Dienst-
knechten tot gehoorsaemheyt/ 7. ende be
roeft alle Christenen int gemeyne van al-
le vleeschelicke vertrouwen/ 10. en wa-
pentse met gheestelicke wapenen/ om den
vyant te wederstaen/ 18. ende in het eyn-
de beueelt hy hemseluen in hare gebedē.

1 GHy a kinderē weest uwen ouderen ge
hoorsaē indē Heere: wāt dit is recht.
2 b Eert uwen vader ende uwe moe-
der: (het welcke het eerste ghebot is dat
een belofte heeft:)
3 Op dat het v wel gae / en dat ghy lan-
ghe leuet op der Aerden.
4 En ghy vaders/ en ve. weet uwe kinde-
ren niet tot gramschap: c maer voetse op
door de leere en vermaninge des Heeren.
5 d Ghy Dienstknechten weest ghehoor-
saem uwen heeren nae den vleesche. met
vreesen ende beuen/ met eenvoudicheydt
uws herten/ ghelijck als Christo:
6 Niet nae der ooghe dienende/ en soec-
kende den mensche te behagen: maer als
Dienstknechten Christi/ van herten doen-
de den wille Godts:

t Spr. 23.30
u Colo.3.16.
x Colo.3.17. 1.Thes.5.18.
y Gene.3.6. 1.Cor.14.34. Colos.3.18. Titi.2.5. 1.Petr.3.2.
z 1.Cor.11.3.
a Ephe.1.22 ende 4.15. Colos 1.18.
b Rom.12.5. 1.Cor.12.27. Ephes.1.23. ende 4.12. Colos.1. 24.
c Colos.3.19
d Galat.1.4 Ephes.5.2.
e Titi.3.5. 1.Petr.3.21.
f Colo.1.22.
g Rom.12.5. 1.Cor.12.27.
h Gen.2. 24 Mat.19.5. Marc.10.7.
i 1.Cor.6.16.
a Colo.3.20
b Exo.20.12 Deut.15.16. Spr.3.9. ende 7.27. Tob.4.3. Mat.15.4. Marc.7.10.
c Deu 6 20. Psal.78.4. Pro.10.18. ende 29.17. Syrac.7. 25 ende 30.1.
d Colos.3.22 1.Tim.6.1. Titi. 2.9. 1.Pet.2.18.

7 Dienende met goetwillichept den Heere/ ende niet den menschen:

8 Wetende dat een yegelic van den Heere/ e ontfangen sal wat hy goets gedaen sal hebben/ hy sy Dienstknecht oft Vrije.

9 f Ende ghy heeren/ doet het selue by hen/ verlaet de dreyginge/ wetende dat ooc uwe selfs Heere inde Hemelen is/ g ende by hem en is geen wtnemingthe der persoonen.

10 Ten laetsten mijne Broeders/ wordet machtich in den Heere/ ende inde stercke zijnder cracht.

11 h Doet aen alle wapenen Godes/ op dat ghy meucht staen tegen de listen des Duyuels.

12 Want wy en hebben den strijt niet teghen vleesch ende bloet/ maer i teghen de Ouerste/ teghen de Machten/ teghen de Gheweldighe der Werelt/ der duysternisse deser eeuwen/ teghen de gheestelijcke k boosheden inder locht.

13 Hieromme neemt aen l de geheele wapen Gods/ op dat ghy lieden meucht inden boosen dach tegenstaen/ al volbracht hebbende ende blijuen staende.

14 m So staet dan/ uwe lenden omgegort hebbende met der waerheyt/ n ende de borst bedeckt met de rechtueerdicheydt.

15 Ende de voeten gheschoeyt met veerdicheyt des Euangelij des vredes.

16 Bouen al/ neemt aen den Schilt des geloofs/ waer mede ghy lieden meucht alle de vyerige pijlen des boosen wt blusschen.

17 o Ende neemt den Helm der salicheyt/ ende p het Sweert des Gheests/ het welck is Godts woordt.

18 Met aller biddinge q ende smeeckinghe/ biddende te aller tijt inden Geest: ende in dat selue wakende met alle gedurichept/ ende biddinghe voor alle de Heyligen:

19 r Ende voor my/ dat my spraken gegheuen worde tot de openinge mijns monts/ om met vrymoedicheyt de verborgentheyt des Euangelij te kennen teghenen/

20 Waer van ick de bootschap doe in keten/ op dat ick daer in vrymoedelic handele/ gelijck ick behoore te spreken.

21 Voort/ op dat ghy lieden oock meucht weten/ dat my aengaet/ ende wat ic doe: dat sal v Tichicus myn lieue broeder ende getrouwe Dienaer inden Heere/ te kennen geuen:

22 Den welcken ic om dat selue tot v lieden gesonden hebbe/ om dat ghy sout weten/ hoe het met my staet: ende om dat hy v we herten vertroosten soude.

23 Vrede sy den Broederen/ ende liefde/ met gelooue/ van Gode den Vader/ ende den Heere Jesu Christo.

24 De genade sy met allen den ghenen die onsen Heere Jesum Christum oprechtelick lief hebben. Amen.

Tot de Ephesien geschreuen van Roomen/ ghesonden door Tychicum.

e Grieck/ draghen. f Syr.7.22. ende 33.29. Colos.4.1. g deut.10.17 2. Par.19.7. Job.34.19. Sap.6.8. Syr.35.16. Acto.10.34. Roma.2.11. Galat.2.6. Colos.3.25. 1. Petr.1.17. h Colo.3.12. i Ephes.2.2 k Grieck/ der boosheydt inde Hemelsche. l 2 Cor.10.4 m Luc.12.35 1. Petr.1.13. n Sap.5.19. o 1. Tes.5.8. Esa.59.17. p Hebr.4.12 Apoca.2.16 q Luce.18.1. Roma.12.12 Colos.4.2. 2. Tes.5.17. r Act.4.29. 2. Thes.3.1.

De Sendtbrief Pauli tot den Philippensen.

Argument.

DE Philippensen vermaent hy met eenen Sendtbrief wt Roomen gesonden/ dat sy hen niet en stooten aen syne banden/ maer in de aenghenomen waerheyt voortgaen. Hy vermaent se oock eendrachtich te syne/ ende hemseluen te hoeden voor de valsche Apostelen/ die de verdiensten ende de Wet met den Euangelio vermengden. Int het eynde schrijft hy som mige gesonde gheboden/ hoemen behoort te leuen/ gelijck in andere Sendbrieuen.

Dat Eerste Capittel.

3. Paulus prijst hare volstandicheyt om dat sy volstandich ghebleuen waren inde waerheyt/ 12. ende handelende van hem ende zijne banden/ bewijst dat de eerlickheydt des Euangeliums daer door versterct is/ 28. Hy vermaent se oock tot eendrachticheyt ende lijdtsaemheyt.

1 PAulus ende Timotheus/ Dienstknecht ten/ Jesu Christi / allen Heyligen in Christo Jesu/ die a te Philippis zijn/ met de b Opsienders ende c Dienaers:

2 d Genade sy v lieden/ ende vrede van Gode onsen Vader / ende den Heere Jesu Christo.

3 e Ick dancke mijnen God f alle tijt/ als ick uwer ghedencke:

4 (Alle tijt in alle mijnen ghebede voor v allen met blyschap biddende:)

5 Om uwe gemeynschap in het Euangelium/ van den eersten daghe af/ tot nu toe:

6 Betrouwende dit selue/ dat hy/ die in v lieden begonnen heeft/ g het goede werc/ dat volbrenghen sal/ tot op den dach Jesu Christi:

7 Gelijc het my h toebehoort/ dat van v al len te geuoelen. daer om dat ic in myn herte hou de/ dat ghi in mijne gevanckenisse. ende in mijne verantwoordinge/ ende versterckinge des Euangelij/ dat ghy lieden segge ick alle mijner genaden mede deelachtich ghewecst zijt.

8 i Want God is myn getuyge/ hoe seer ick v alle begeere met hertgrondelicke beweghinghen Christi.

9 k Ende dit bidde ick/ dat uwe liefde noch meer ende meer ouerulodich worde/ in kennisse ende allen l verstande:

10 Op dat ghy m meucht de verschepden dingen onderkennen/ op dat ghy meucht wesen oprecht/ ende sonder ergernisse. tot den daghe Jesu Christi/

11 Vol vruchten der ghrerechticheydt/ die door Jesum Christum zijn/ tot eere ende prijs Gods.

12 Ende ick wil dat ghy lieden weet/ Broeders/ dat het ghene/ dat my ghescheidt is/ is meer tot voordeel de Euangelium ghecomen:

13 So dat mijn banden in Christo/ bekent ghewordten zijn in gheheel den n Richthuyse/ ende allen den anderen plaetsen:

14 o Ende dat vele broeders inden Heere/ door mijne banden vertrouwende/ ouervloediger verren onuertzaecht het woort spreken:

15 Ende sommighe door nijdt ende twist: ende sommighe predicken oock Christum door goetwillicheydt:

16 De sommighe (segghe ick) predicken Christum wt twist/ niet suyuerlic/ ende meynende p myne banden noch meer te bedrucken:

17 Ende de sommighe wt liefde/ dewijle sy weten/ dat ick tot verantwoordinge des Euangeliums gheset ben.

18 Wat dan? nochtans wordt Christus allesins/ het sy door een q deckfel/ het sy door de waerheyt/ vercondicht: ende ic verblyde my hier in/ ende sal my verblyden.

19 r Want ic weet/ dat dit my tot salicheyt dyen sal/ door uwe ghebedt/ ende f hulpe des Gheests Jesu Christi/

20 Na myn ouergroot verlanghen ende hopen/ dat ick in gheenen dinghe en sal beschaemt worden/ maer Christus sal ghelijck alle tydt/ also oock nu/ met alle vrymoedicheyt in mijnen lichame groot gemaeckt worden/ het sy door leuen/ het sy door sterven.

21 Want Christus is my ghewin/ beyde in leuen ende in sterven.

a Act.16.12. b Oft/ Bisschoppen. c Acto.6.3. d Roma.1.7. 1. Petri.1.2. e Eph.1.15. Colos.1.3. 1. Thes.1.2. 2. Thes.1.3. f Grieck/ in alle uwer ghedachtenisse. g Joh.6.29. 1. Thes.1.3. h Grieck/ recht is/ i Rom.1.9. ende 9.1. 2. Cor.1.23. ende 11.31. Galat.1.20. 1. Thes.2.5. 1. Tim.5.21. 2. Tim.4.1. k Ephe.1.16 Coloss.1.3. 1. Thes.1.2. 2. Thes.1.3. l Of/ oordeele m Ofte/ onderschepden wat best is. n Oft/ Palleyse des Keysers/ o Ephe.3.13 1. Thess.3.3. p Gr. verdruckinghe tot mijne banden te brenghen: q Gr. voorwendinge/ r 2 Cor.1.11. f Gr. toedieninghe

22 Maer oft inden vleesche te leuen my
oorbaerlick sy/ende wat ic verkiesen wil/
en weet ick niet.
23 Want ic worde van dese twee benaut/
begeerende te t verscheyden vandē licha-
me/ende met Christo te zijne: want dat
is seer verre het beste.

t of. verhuy-sen.

24 Maer indē vleesche te blijuē/ is noot-
sakelicker om uwent wille.
25 Eñ dit weet ic / vertrouwēde dat ic sal
blijuē/ eñ met v allen blijuē tot uwē voor-
deele/ende tot blijschap des gheloofs:
26 Op dat uwen roem in Christum van
my / ouervloedich sy door mijne coemste
wederom tot v.
27 u Alleēlic wādelt weerdichlic dē Euāge
lio Christi/op dat ic het sy dat ic come eñ
uliedē sie/het sy dat ic vā v ben / mach vā
v hooren / dat ghy lieden staet in eenen
Geest/ x eenmoedichlick mede strijdende/
met den gelooue des Euangeliums.

u Gen. 17.1.
1. Cor. 7.20.
Ephe. 4.1.
Coloss. 1.10.
1. Thes. 2.12.
ende 4.1.

28 Ende en wordet in gheenen dinge ver-
schrickt / vanden ghenen die hen teghen-
stellen/ het welcke hen een bewijsinghe
is der verderffenisse, maer v lieden der sa-
licheyt/ende dat van Gode.

x Gr. in eeu ziele

29 Want v lieden is ghegeuen inde sake
Christi / niet alleenlick in hem te gheloo-
uen/maer oock voor hem te lijden:
30 Dē seluē strijdt hebbēde/ diē ghylieden
aen my gesien hebt/ eñ noch in my hoort.

Dat ij. Capittel.

1. Hy vermaentse bouen al tot verne-
deringe/ de welcke is de verwaerster der
reyner leere/ 19. beloeft hen dat Timo-
theus sal corts weder comen/ 24. ende
oock hy/ 25. ontschuldicht dat vertoeuen
Epaphroditi.

1 SO dan/ is daer eenighe vermaninghe
in Christo/ is daer eenige vertroostin-
ghe der liefde / is daer eenige gemeyn-
schap des Gheests/ zijn daer eenige hert-
grondelicke beweghinghen ende ontfer-
minghen:
2 So veruult mijne blijschap/ a dat ghy-
lieden eens ghesint zijt/eenderleye liefde
hebbende / eenmoedich / ende eenderley
gheuoelende.

a Rom. 12.16
ende 15.5.
1. Cor. 1.10.
Philip. 3.16.
1. Pet. 3.8.

3 Doet niet door twistinge oft ydel eere:
b maer door ootmoedicheydt / achte een
yegelick den anderē beter dan hemseluē.

b Ro. 12. 10.
1. Petr. 5.5.

4 c Ende een yeghelick en sie niet op het
zijne: maer oock een yeghelick sie op dat
des anderen is.

c 1. cor. 10.24
ende 13.5.

5 d Dat geuoelen sy in uliedeu/het welc-
ke oock in Christo Jesu was:

d 1. Pet. 2.21

6 e De welcke inde gedaente Gods zijn-
de / en heuet voor gheenen roof gheacht
Gode euen ghelijck te zijn
7 f Maer heeft hem seluen vernieticht/
g de ghedaente eens Dienstknechts aen-
genomen hebbende/ h den menschen ge-
lijck ghewordeu/ende in het ghelaet ghe-
vonden als een mensche.

e 2. Cor. 4.4
Col. 1.15.
Hebr. 1.3.
f Psal. 8.6.
g mat. 20.28
Joan. 13.14.
h Heb. 2.14.
17. ende 4.15.

8 i Ende heeft hemseluen vernedert/ghe-
hoorsaem zijnde totter doot/ Ja de doot
des cruyces.

i Hebr. 2.9.
ende 12.2.

9 k Daerom heeft hem oock God hooch-
lick verhoocht / ende heeft hem l eenen
naem gegeuē / welcke is bouē alle namē:
10 m Dat inden Name Jesu / buyge alle
knye der ghener die inden Hemel / op der
Aerden/ende onder der Aerde zijn:
11 n Ende dat alle tonge belijde / dat Je-
sus Christus de Heere sy/ter eeren Gods
des Vaders.

k Act. 2.34.
l Hebr. 1.4.
m Esaie.
45.23.
Rom 14.11.
n Joā. 13.13.
1. Cor. 8.6.
ende 12.3.

12 So dan/mijne lieue / gelijck ghylieden
alle tijdt ghehoorsaem gheweest zijt/ niet
alleene in mijne tegenwoordicheyt/ maer
veel meer nu in mijn afwesen / werket u-
wes selfs salicheyt in vreese ende beuen.
13 o Want het is Godt / die in v lieden
werckt/ het willen ende het volbrenghen
nae zijn welbehaghen.
14 p Doet alle dinck q sonder r † murmu-
reren ende teghenspreken:

o Deu. 8.18.
2. Cor. 3.5.
p Ro. 12. 17.
1. Pet 2.12.
q 1. Pet. 4.9
r † Anders/ toorn/

15 Op dat ghy lieden onbeschuldichlick
zijt/ende eenuoudich/ende onstraffelicke
kinderen Godts / midden in dit cromme
ende verdraeyde geslachte: s onder welc-
ke t schijnt als lichten der Wereldt/
16 Het woort des leuens voor houdende/
u my tot eenen roem ten daghe Christi/
dat ick niet te vergheefs geloopen/ noch
te vergheefs ghearbeydt en hebbe.

s Prou. 4.18
Mat. 5.14.
t Of/ ghylieden schijnt/
u 2. Cor. 1.14
1. Thes. 2.19

17 Eñ of ick geoffert worde ouer de offer-
hande eñ x bedieninge uws geloofs/ y so
ben ick blijde / eñ verblijde my met v allē.
18 Ende om dat selue z zijt ghy lieden ooc
blijde/ende ghy verblijdt v met my.
19 Ende ic hope inden Heere Jesu / a Ti-
motheum corts tot v lieden te senden/ op
dat ick oock goedts moets sy / als ick
weet hoe het met v is:
20 Want ick en hebbe niemandt also ge-
moeyt/die eenuoudelick voor uliebeu sor-
ghen soude:
21 b Want sy soecken alle dat hare is/
niet dat Christi Jesu is.

x Of/ offeringhe
y 2. Cor. 7.4
z Of/ weest ghylieden oock blijde/ eñ verblijdt v met my
a Act. 16.1.
Rom. 16.21.
1. Thes. 2.3.
b 1. cor. 10.24
ende 13.5.

22 Eñ ghylieden weet zijne beproeuinge/
dat hy als een kint met zijnē Vader/ met
my ghedient heeft in het Euangelium.
23 So hope ick dan desen te seynden/ ter-
stont als ic mijne dingen ouersien hebbe.
24 Ende ick betrouwe inden Heere/ dat
ick oock corts comen sal.
25 Maer ick hebbet nootsakelick geacht/
Epaphroditum mijnen Broeder/ ende
Medehulper eñ Medecamper/eñ uwen
c Apostel / ende mijner noodtdrufts Die-
naer/ tot v lieden te senden:

c Dat is/ ghesonden Bode

26 Want hy nae v allen verlangde / ende
was swaerlick benaut/daerō dat ghliedē
ghehoort hebt dat hy cranck geweest is.
27 Ende hy heeft voorwaer tot doot cranc
gheweest: maer Godt heeft zijnder ont-
fermt: ende niet alleen zijnder/ maer oock
mijner/om dat ic niet d de een droefenisse
op de ander hebben en soude.
28 So hebbe ick hem dan te neerstelicker
ghesonden/om dat ghylieden hem weder
siende/v soudt verblijden:ende ick te min
droefheyts hebben:

d Gr. droefenisse op droeffenisse

29 Ontfangt hem dā indē Heere/ met alle
blijschap/eñ houdt e de sulcke in weerdē/
30 Want om des werck Christi wille/was
hy tot by der doot gecomen / eñ waechde
zijn f leuen / om dat hy het ghebreck uws
diensts aen my veruullen soude.

e 1. Cor. 9.11
Gala. 6.6.
1. Thes. 5.12.
1. Tim. 5.17.
Hebr. 13.17.
f Gr. ziele

Dat iij. Capittel.

1. Hy vermaentse tot gheestelicke blij-
schap/ 2. eñ hen te wachtē vande valsche
Apostelen/ 8. teghen de welcke hy sett
Christum ende zijne Leere/ 20. ende de
Christelicke wandelinghe.

1 VOort/mijne Broeders/verblijdt v in
dē Heere. Het selue wederom te schrij-
uen en verueelt my niet / ende het
maeckt v lieden seker.
2 Siet op a de honden / siet op de boose
Arbeyders/siet op de versnijdinghe.
3 Want wy zijn de b Besnijdinghe/ die
wy c God met den Geest dienen / ende in
Christo Jesu roemen: ende niet op het
vleesch vertrouwen:
4 Hoewel ic betrouwinge hebbe oock op
het vleesch: ist dat yemāt anders d denckt
te betrouwē op het vleesch: e ic veel meer:

a Esa. 56.10
b Rom. 2.29
Coloss. 2.11.
Deut. 10.16
ende 30.6.
Jerem. 4.4
c Joā 4.22.
d Of/ schijnt
e 2. Cor. 11.22

Besne-

f Gen. 49.27 g Act.23.6. h Gr. Wet/ i Act.8.3. 1.Cor.15.9. Galat.1.13. 1.Tim.1.13. k mat.13.44 l Esa.53.11. Jere.9.23. Joan 17.3. Coloss.2.2.

5 Besneden ten achtsten dage: wt de af-
comste Israels: wt den geslachte f Ben-
Jamin: een Hebreeusch wt den Hebreen:
g nae de h Insettinghe een Phariseus:
6 Na de yverichept i een vervolgher der
Ghemeynte/ na de rechtveerdicheydt die
inde Wet is/ onstraffelick.
7 k Maer dat my ghewin was/ dat heb-
be ick om Christi wille schade gheacht.
8 Ja oock achte ick alle dinghen schade
te zijne/ om de weerdicheyt l der kennisse
Christi Jesu mijns Heeren/ om wiens
wille ick alle dinghen voor schade ghere-
kent hebbe/ ende achte dat het dreck sy/
op dat ick Christum winne/
9 Ende in hem bevonden worde/ als niet
hebbende myn eygen rechtveerdicheydt/
die wt de Wet is: maer die door het geloo-
ve Christi is: namelick / m de rechtveer-
dicheydt die wt Gode is in het gheloove:
10 Dat ick hem kenne/ ende de macht zij-
ner opstandinge / ende de ghemeynschap
zijns lydens/ n dewyle ick zijner doodt
ghelijckformich worde/
11 Besoeckende/ o oft ick eenichsins tot
de opstandinghe der dooden quame.
12 Niet dat ick nu den voorgesetten prijs
ghecreghen hebbe/ oft nu volmaeckt ben:
maer ick iaghe daer na/ oft ick het eenich-
sins grepe/ daer toe ick ghegrepen ben
van Christo Jesu.
13 Broeders/ ick en achte my selven niet/
dat ick het voorghesette ghegrepen heb-
be: maer een dinck doe ick / vergheetende
wat achter rugghe is/ ende streckende my
na het ghene dat voren is/
14 Ick iage na et voorgesteken merck/
tot den prijs der Hemelscher roepinghe
Gods in Christo Jesu.
15 So vele dan als onser volmaeckt zijn/
p †laet ons dit ghevoelen hebben: ende
ist dat ghylieden yet andersins ghevoelt/
dat sal v God oock ontdecken.
16 Maer daer wy toegheco men zijn/ laet
ons in den selven reghel voortgaen/ q eñ
het selve ghevoelen hebben.
17 r Weest mijne navolghers/ Broeders:
eñ siet op de gene die also wandelē/ gelijc
ghylieden ons voor een exempel hebt.
18 s Want daer wandelen vele/ daer ick
v lieden dickmael van ghesepdt hebbe/
ende segge het nu met weenen/ dat sy zijn
vyanden des cruyces Christi/
19 Wiens eynde is de verdoemenisse/ wiēs
Godt den buyck is / ende de eere in haer
schande/ de welcke Aerdtsch ghesint zijn.
20 t Maer u onse Burgerschap is in de
Hemelē: x van waer wy dē Salichmaker
verwachtē / den Heere Christum Jesum:
21 y De welcke onse vernederde lichaem
veranderen sal / dat het ghelijckformich
worde zijnen eerlicken lichame/ nae de
crachtighe werckinge/ daer mede hy alle
dinghen hemselven onderworpen can.

m Rom.1.17 ende 3.21. n Rom. 6.4 o Of/ hoe ic p† Anders/ die hebben dit gevoelē q Ro. 12.16. ende 15.5. 1.Cor.1.10. Philip.2.2. 1.Pet.3.8. r 1.cor/4.16. ende 11.1. 1.Thess.1.6 2.Thes.3.9. s Rom.16.17 t Gr. want u Hebr.13.14 x 1. Cor.1.6. Titi 2.13. y 1.Cor.15.51 Coloss. 3.4. 1.Joan.3.2.

Dat iiij. Capittel.

1. Hy vermaentse tot alle goede wer-
ken/ 10. bekent hare weldadicheydt/ 21.
ende set daer by sommighe groetenissen.

1 SO dan/ mijne lieve eñ gewēschte broe-
ders mijn blijschap ende croone/ staet
also inden Heere/ beminde.
2 Ick bidde Evodiam/ ende ick bidde
Syntichen/ dat sy eens ghesint zijn in-
den Heere.
3 Ja ick bidde v oock mijn a trouwe ge-
selle / helpt de vrouwen / de welcke met
my inden Evangelio ghestreden hebben/
met Clemens ende de andere mijne Me-
dehulpers: wiens namen geschreven zijn
b inden Boecke des levens.
4 c Verblydt v lieden inden Heere alle
tijdt/ wederom segghe ick: Verblydt v.
5 Uwe vriendelicheyt sy allen menschen
bekent. De Heere is na by.
6 d Weest in geenen dinge sorchfuldich:
maer laet in alle dingē uwe begeerten by
Gode bekent worden door biddinge ende
smeeckinghe/ met dancksegginge.
7 e Eñ de vrede Gods / die alle verstant
te boven gaet / f sal uwe herten ende sin-
nen bewaren in Christo Jesu.
8 Voort/ Broeders/ wat warachtich is/
wat eerlick is / wat gherechtich is / wat
reyn is/ wat lieflick is/ wat wel luydt: is
daer eenighe deucht / is daer eenigen lof/
dat bedenckt.
9 Het welcke ghylieden oock gheleert
ende ontfanghen ende ghehoordt / ende
ghesien hebt aen my. Doet (segghe ick)
dit: g ende de Godt des vreden sal met
v lieden wesen.
10 Ick ben seer verblijdt inden Heere/ dat
ghy nu eens wederom wacker ghewor-
den zijt/ om op my te dencken: waer op
ghy oock gedacht hebt/ maer ghy en hebt
gheen gheleghentheyt ghehadt.
11 h Ick en spreke niet i om des ghebreex
wille/ want ick hebbe gheleert te vreden
te zijne in het ghene daer ick in ben.
12 Ick weet vernedert te zijne/ ick weet
oock overvloedich te zijne/ allesins ende
in allen ben ick geleert/ beyde versadicht
te wesen/ eñ honger te lijden: beyde over-
vloedich te hebben/ ende gebreck te lijdē.
13 Ick vermach alle dinck/ door Chri-
stum die my machtich maeckt.
14 Nochtans ghylieden hebt wel ghe-
daen/ k dat ghy mijne verdruckinge mede
gedeylt hebt.
15 l Ende ghy Philippensen/ weet/ dat in-
den beghinne des Evangeliums / als ick
van Macedonia ginck/ gheen Gemeynte
my ghedeylt en heeft/ ter rekenschap
des wtgheuens ende ontfanghens / dan
ghylieden alleen.
16 Want in Thessalonica hebt ghy een-
mael ende andermael ghesonden tot mij-
nen noordruft.
17 Niet dat ick de gave soecke: maer ick
soecke de overvloedighe vrucht tot uwer
rekenschap.
18 Maer ick hebbe het al ontfanghen/
eñ ick hebbe overvloedich. Ick ben (seg-
ge ick) vervult/ na dat ick van Epaphro-
dito ontfanghen hebbe/ dat van v lieden
ghesonden was / als een welrieckende
reucke/ m een aenghename offerhande/
ende Gode behaghelick.
19 Mijn Godt sal vervullen al wat v van
noode is/ nae zijnen rijckdom/ n eerlick
in Christo Jesu.
20 Ende onsen Godt ende Vader sy eere
van eewicheyt tot eewicheyt. Amen.
21 Groet alle Heyligē in Christo Jesu. De
Broeders die by my zijn/ groeten v liedē.
22 Alle de Heylighen groeten v lieden/ en-
de aldermeest sy/ die van des Keysers
huysghesin zijn:
23 De ghenade onses Heeren Jesu Chri-
sti sy met v allen. Amen.

Tot de Philippensen ghescreven van
Roomen/ gesondē door Epaphroditum.

Argument ...

DE Sendbriefe ... ver-
vaert dit sek...
dat hy hie...
Apostelen stre...
dom met den C...

a Ofte/ op-recht Joc-ghenoot/ b Exo. 32.32 Psal.69.29 Apoca.3.5. ende 20.12. ende 21.27. c 1.Thes.5.6 d Psal.55.23 Mat. 6.25. 1.Tim. 6. 8. 1.Pet.5.7. e Joā.14.27 Roma.5.1. Ephe.2.13. f Of, beware/ g Esa.9.6. h 1.Timot. 6.8. i Gr. na den ghebreke k Of ghy v liedē mijner verdruckinge aengenomen hebt. l 2.Cor.11.9 m Heb.13.19 n Gr. eer in eerlickheyt.

De Sendbrief Pauli tot den Colossensen.

Dat Eerste Capittel.

1. Hy prijst de volstandicheyt der Colossensen/ 7. der leeringhe Epaphre ghetuyghenisse ghevende/ wenscht hen vermeerderinghe des gheloofs/ 14. bewijst dat alle de stucken onser salicheydt gheleghen zijn in Jesu Christo/ sonteyne alles goets.

a Rom. 1.7. Galat. 1.3. Ephe. 1.2. 1. Petr. 1.2. b Ofte/ den Heere Jesu Christi. c Ephes. 1.15 Philip. 1.3. 1. Thes. 1.2. 2. Thess. 1.3.

1 PAVLVS een Apostel Jesu Christi/
door den wille Gods/ ende de Broe-
der Timotheus:
2 Den Heylighen ende gheloovighen
Broederen in Christo te Colossen: a Ge-
nade ende vrede sy uliedeu van Gode on-
sen Vader/ ende den b Heere Jesu Christo.
3 c Wy dancken den Godt ende Vader
onses Heeren Jesu Christi/ alletydt voor
u lieden biddende:
4 Nae dat wy uwe gheloove in Christo
Jesu ghehoort hebben/ ende de liefde tot
allen Heylighen:

d 1. Pet. 1.4 e Ofte/ bewaert

5 Om de hope d die u lieden inde Heme-
len e wech gheleydt is/ de welcke ghy te
voren ghehoort hebt door het woort der
waerheyt/ namelick/ des Evangeliums:

f Mat. 4.8. Joan. 15.16.

6 Het welcke tot u lieden ghecomen is/
ghelijck oock in gheheel de Werelt: f ende
het is vruchtbaer/ ghelijck oock onder u/
van dien daghe aen dat ghy de ghenade
Gods inder waerheydt bekent hebt.

g Colos. 4.12 Philem. 23.

7 Ghelijck ghylieden gheleert hebt van
g Epaphra/ onsen lieven Medediens-
knecht/ de welcke is een getrouwe Die-
naer Christi voor u:

h Gr. uwe liefde inden Gheest. i Ephe. 1.15 k 1. Cor. 1.5.

8 De welcke oock h uwe geestelicke lief-
de verteelt heeft.
9 i Daerom van dien daghe aen dat wy
het ghehoort hebben/ en houden wy niet
op voor u lieden te bidden/ ende te begee-
ren k dat ghy meucht vervult worden/
met de kennisse zijns willen/ in alle wijs-
heydt ende gheestelicken verstande:

l Gene. 17.1. 1. Cor. 7.20. Ephe. 4.1. Philip. 1.27 1. Thess. 2.12 m Joa. 15.16

10 l Dat ghylieden meucht wandelen weer-
dichlick den Heere in alle behagelicheyt:
m tot alle goede wercken vruchtbaer/ ende
wassende inde kennisse Gods:
11 Versterct met alle sterckheydt/ na zijne
eerlicke cracht/ tot alle lydsaemheyt ende
lanckmoedicheyt met blijschap.
12 Danckende den Vader/ die ons bequaem
ghemaeckt heeft/ om deel te hebben inde
Erve der heylighen in het licht.

n Gr. des Soons zijner liefde o Mat. 3.17 ende 17.5. 2. Petr. 1.17. p Act. 20.28 Ephe. 1.7. Hebr. 9.12. 1. Pet 1.19. q 2. Cor. 4.4. Philip. 2.6. Hebre. 1.3. r Apoc. 3.14 s Gene. 1.1. Psalm. 33.6. Joan. 1.3. Ephe. 3.9. Hebr. 1.2. t Ephe. 1.22 ende 4.15 5.23. u 1. Cor. 15.20 Apoc. 1.5. x of/ voorste

13 Die ons wt de macht der duysternisse
verlost heeft/ ende overghebracht tot het
Rijcke n zijns o lieven Soons.
14 In den welcken wy de versoeninghe
hebben p door zijn bloedt/ namelick/ de
vergheuinghe der sonden:
15 q De welcke is het Beelt des onsien-
licken Godts/ r de eerstgheboren aller
creatuere/
16 s Want door hem zijn alle creatueren
gheschapen/ die inde Hemelen zijn/ ende
die op der Aerden zijn: die sienlick zijn/
ende die onsienlick zijn/ het sy Thronen
ofte Heerschappien/ ofte Overheden/ ofte
Machten. Het is al door hem/ ende tot
hem ghemaeckt:
17 Ende hy is voor alle dingen: ende alle
dinghen hebben door hem haer wesen.
18 Ende hy is t het Hooft des lichaems
der Ghemeynte: hy is het u beghin/ de
Eerstgheboren wt de dooden/ op dat hy
in allen de x Overste sy.
19 Want het heeft den Vader behaecht/

p Joan. 1.14 Coloss. 2.9. z 2. Cor. 5.19 1. Joa. 4.10 a Esa. 9.6. Joan. 16.33. Acto. 10.36. Roma. 5.1. Ephe. 2.13.

y dat in hem alle volheyt woonen soude:
20 z Ende door hem al te versoenen tot hem
selven/ a tot vrede ghebracht hebbende/
door het bloedt zijns cruyces/ beyde dat
op der Aerden/ ende inden Hemel is.
21 So heeft hy dan ulieden/ die ghy voor-
tyden vervreemt waert/ ende vyanden
door den sin inde boose wercken/ nu se-
kerlick versoent/

b Luc. 1.75. Ephe. 1.4. ende 5.37. 2. Tim. 1.9. Titi 2.12. c Joan. 15.6

22 In dat lichaem zijns vleeschs/ door de
doodt: b om dat hy ulieden soude heylich
ende onstraffelick/ ende onbeschuldicht
voor hem setten:
23 c Ist dat ghylieden oock blijft in het ge-
loove gefondeert ende vast/ ende niet beweecht
en wort vande hope des Evangeliums/
dat ghy ghehoort hebt/ het welcke ghepre-
dict is onder alle creaturen onder den he-
mel: wiens Dienaer ick Paulus ghewor-
den ben.

d 2. Cor. 7.4. e Ephe. 3.13 Philip. 2.17 2. Tim. 2.10 f Rom. 12.5. 1. Cor. 12.27. Ephe 4.12. ende 5.23.

24 d Nu verblijde ick my in mijn lijden/
e voor u lieden/ ende vervulle het over-
blijfsel der verdruckingen Christi in mij-
nen vleesche/ voor f zijnen Lichame/ het
welcke is de Ghemeynte:
25 Welcker Ghemeynte ick een Dienaer
ghewordeu ben/ na de bedieninge Gods
die my ghegheven is onder ulieden/ om
te vervullen het woordt Gods:

g Ro. 16.24. Ephe. 1.9. ende 3.9. 2. Tim. 1.10. Titi 1.2. 1. Pet. 1.20. h Mat. 13.11 i 2. Cor. 2.14 k 1. Timot. 1.1.

26 Namelick de g verborghentheydt/ die
verborghen is gheweest van de euwen/
ende vande gheslachten: h maer nu ghe-
openbaert is zijnen Heylighen:
27 i Den welcken Godt heeft willen te
kennen gheven/ wat rijckdom daer sy des-
ser eerlicker verborghentheydt onder de
Heydenen: dat is Christi onder u: de welc-
ke is k de hope der eerlickheydt/
28 Den welcken wy vercondighen/ ende
vermanen alle menschen/ ende leeren alle
menschen met alle wijsheydt: om dat wy
souden eenen yeghelicken mensche voor-
setten volmaeckt in Christo Jesu:
29 Waer toe ick oock arbeyde: ende strijde
nae zijne werckinghe/ die in my l crach-
telick werckt.

l Gr. met machte

Dat ij. Capittel.

1. Hy betuyght zijn liefde tot hen/ 6. datmen moet alleen op Christum rusten/ 16. verworpinghe der valscher Diensten ende Ceremonien/ die te niete ghemaeckt zijn door Christum.

1 WAnt ick wil dat ghy lieden weet/
hoe swaren strijdt ick hebbe voor u/
ende voor de ghene die te Laodicea
zijn/ ende voor allen die mijn aensichte in
den vleesche niet ghesien en hebben:
2 Op dat hare herten vertroost worden/
te samen ghevoecht inde liefde/ ende tot allen
rijckdom des ontwijfelicken verstants/ na-
melic/ a tot de bekenninge der verborgent-
heit Gods: beyde des Vaders ende Christi:

a Esa. 53.11. Jerem. 9.23 Joan. 17.3. Philip. 3.8. b 1. Cor. 1.22 c Ephes. 5.6 Coloss. 2.18. b 1. Cor. 5.3.

3 b In den welcken zijn alle de schatten
der wijsheyt ende kennisse verborghen.
4 Ende dit segghe ick/ c op dat u lieden
niemant en bedrieghe door valsche rede-
nen/ met woorden die eenen schijn hebben:
5 d Want hoewel ic na den vleesche van
u lieden ben/ so ben ick nochtans na den
Gheest by u/ verblijde my/ ende sie uwe
ordeninghe/ ende de vasticheyt uws ghe-
loofs in Christum.
6 Ghelijck ghylieden dan Christum Je-
sum den Heere hebt aenghenomen [illegible] u.
wandelt in hem:
7 Ghewortelt ende opghetimmert [illegible]
ende versterckt inden gheloo[illegible]
ghylieden gheleert zijt: e end[illegible]
overvloedich daer in/ f met danck[illegible]

8 g Siet toe dat daer niemandt en sy die
v lieden roove/ door h menschelicke wijs-
heyt/ ende ydel verleydinghe/ leerende na
Insettinghe der menschen/ na de i ordeninge
der Wereldt/ ende niet na Christum:
9 k Want in hem woont de gheheele vol-
heydt der Godheyt lichamelick:
10 l Ende ghylieden zyt in hem volmaect/ die
het Hooft is aller Overheydt ende Macht:
11 m Door den welcken ghylieden oock
Besneden zyt/ met der Besnijdinghe die
sonder handen geschiet/ inde wttreckinge
des lichaems der sonden des vleeschs/
door de besnijdinghe Christi/
12 n Ende zyt met hem begraven door den
Doop/ waer door ghy oock met hem op-
ghewect zyt/ o door het gheloove Gods
die crachtelick werct/ de welcke hem van
den dooden opghewect heeft.
13 p Ende heeft v lieden die ghy doot waert
door de sonde ende door de Voorhuydt uwes
vleeschs/ mede levendich gemaect met hem/
ende heeft v alle de misdaden vergheven/
14 Ende heeft wtgewischt het hantschrift
der Insettinghen dat teghen ons was:
het welcke/ (segge ick) ons teghen was/
maer hy heeft dat wt den midden wech-
ghenomen/ ende aen het cruyce gehecht:
15 q Ende heeft de Overheden ende Mach-
ten berooft/ ende r † in dat cruyce open-
baerlick ghevoert ten thoone/ ende over
hen ghetriumpheert.
16 s Dat v lieden dan niemant en oordeele
in eten of in drincken of in t den deele des
Feestdaechs/ Nieuwmaens/ oft der Sab-
bathen:
17 u De welcke zyn de schaduwe der toe-
comende dinghen: maer het lichaem is
Christi.
18 x Dat v lieden dan niemandt qualick
en y regere/ eyghenwillich door ootmoe-
dicheyt ende dienst der Engelen/ hemsel-
ven insteckende in het gene dat hy niet ge-
sien en heeft: ende sonder reden opgebla-
sen door den sin des vleeschs:
19 Ende het Hooft niet en behoudt/ waer
wt het geheele lichaem door aenvoegingen
ende tsamenbindingen toegheedient ende
te samen ghevoecht/ opwast met z God-
licken wasdomme.
20 Ist dan dat ghylieden met Christo gestor-
ven zyt/ ende vry vande ordeninge der We-
relt: a waerom wort ghy (gelijc die inde
Werelt leven/) met Insettinghen belast?
21 Als/ ghenaket niet/ smaket niet/ han-
delet niet:
22 De welcke alle inghebracht b na In-
settinghen ende leeringen der menschen/
vergaen met den ghebruycke.
23 c De welcke hebben wel eenen d waen
der wijsheyt/ in ghewillighen dienste/ ende
ootmoedicheydt/ e ende in het lichaem niet
te sparen: maer en zyn van geender weer-
den/ ende dienen tot de dinghen/ daer het
vleesch mede vervult wort.

Dat iij. Capittel.

1. Wercken des warachtigen Godsdiensts
tegen de ydele onderwijsingen der valscher
Apostelen/ 5. vermaninge tot dooding des
vleeschs/ ende nieuwicheyt des levens/ ende
behoorlickheden der Christenen.

1 IS het dan dat ghy lieden met Christo op-
ghewect zyt/ soo soect het ghene dat
boven is/ a daer Christus is/ sittende
ter rechter handt Gods.
2 Besorcht dat boven is/ niet dat op der
Aerden is:
3 b Want ghyliedē zyt gestorven/ ende uwe
leven is met Christo verborgen in Gode.

g Ro. 16.16. Hebr. 13.9.
h Gr. Philosophie/
i Of/ beginselen/
k Joan 1.14 Coloss. 1.9.
2 Cor. 5.19.
l Joan. 1.16
m Ro. 2.29. Philip. 3.3. Deut. 10. 16 ende 30.6. Jere. 4.4.
n Rom. 6.4 Galat. 3.27.
o Ephe. 1.19 ende 2.7.
p Ephe. 2.1.
q Gene. 3.15 Mar. 12.29 Luc. 11.22. Joan. 12.31. ende 16.11.
r Ephe. 6.12.
r† Anders/ in hemselven
s Levit. 11.2.
t Rom. 14.3. Levit 23.2.
u Hebr. 8.5. ende 10.1.
x Jere. 29.8 Mat. 24.4 Ephe. 5.6. 2. Thes. 2.2 1. Joan. 4.1
y Of/ oordeele
z Gr. den wasdom Gods.
a Gala. 4.9
b Esa. 29 13. Mat. 15 9. Titi. 1.14.
c 1. Tim. 4.8
d Of/ schijn
e Of/ ende onverschoninge des lijfs/ niet in eeniger eeren ter versadinge des vleeschs/ siet 1. Tim. 5.3.
f 1. Tim. 3.3.
a Ephe. 3.20
b 2. Cor. 4.11

4 c Als Christus onse leven sal geopenbaert
wesen/ dan sult ghylieden oock met hem
gheopenbaert worden in eerlickheyt
5 d So doodt dan uwe Aerdsche leden/
hoererie/ onreynicheyt/ quade beweghin-
ghen/ quade begheerten/ ende gierichheyt/
de welcke is Afgodendienst:
6 e Om de welcke den toorn Gods coemt/
over de kinderen der ongehoorsaemheyt.
7 f Inde welcke ghylieden oock voortij-
den wandeldet/ als ghy daer in leefdet.
8 g Maer nu legt ghyliedē oock dit alle
af: toorn/ verbolghentheydt/ quaetheyt/
lasteringe/ vuylspreken wt uwen monde.
9 Lieghet niet deen teghen den anderen/
nae dat ghylieden wtghedaen hebt den
ouden mensche/ met zyne wercken:
10 h Ende hebbet aenghedaen den nieu-
wen/ die welcke vernieut wordt tot ken-
nisse/ na de i ghelijckenisse des ghenen die
hem ghescapen heeft.
11 k Waer inne niet en is Grieck ende
Jode/ Besnijdinghe ende Voorhuydt:
l vremde/ Scytha/ Dienstknecht/
Vrye: maer Christus al ende in allen.
12 m So weest dan becleedt (als wtver-
coren Heylighen ende beminde Godts/)
met de hertgrondelicke barmherticheyt/
vriendelickheyt/ ootmoedicheyt/ sacht-
moedicheyt/ lanckmoedicheyt:
13 Verdraghende malcanderen/ n ende
vergheevende o malcanderen/ ist dat ye-
mant teghen eenighen clachte heeft: ghe-
lijck Christus v lieden vergheven heeft/
doet ghy oock alsoo.
14 p Ende boven al dit/ doet aen de liefde/
q de welcke is de bant der volcomenheyt.
15 Ende de vrede Gods hebbe de over-
handt in uwe herten/ tot de welcke ghy-
lieden oock gheroepen zyt in eenen licha-
me/ ende weest r liefelick.
16 Het woordt Christi woone rijckelick in
v lieden met alle wijsheydt/ s leert ende
vermaent malcanderen: ende singt den
Heere in uwe herten/ met Psalmen ende
Lofsangen/ ende gheestelicke liedekens.
17 t Ende al wat ghylieden doet met woor-
den ofte met wercken/ doet het al inden
Naem des Heeren Jesu/ u danckende
Godt ende den Vader door hem.
18 x Ghy vrouwen/ weest uwen mannen on-
derdanich gelijck het betaemt inden Heere.
19 y Ghy mannen hebt uwe wyven lief/
ende en weest niet bitter teghen haer.
20 z Ghy kinderen/ weest uwen Ouderen
in allen ghehoorsaem: want dat is den
Heere behaghelick.
21 Ghy Vaders/ en verbittert uwe kinde-
ren niet/ dat sy niet mismoedich en worden.
22 a Ghy Dienstknechten/ weest in allen
ghehoorsaem den ghenen die na den vlee-
sche Heeren zyn/ niet met dienste nae der
ooghen/ als die den menschen soecken te
behaghen: maer met eenvoudicheyt des
herten/ b door de vreese Gods:
23 Ende al wat ghylieden doet/ dat doet
van herten/ als den Heere/ ende niet den
menschen.
24 Dewyle ghylieden weet/ dat ghy van-
den Heere de vergeldinghe der Erfenisse
ontfanghen suldt: want ghy dient den
Heere Christo.
25 Maer wie onrecht doet/ die sal dat on-
recht dragen/ dat hy gedaen sal hebben/ c ende
daer en is geen wtneminge der persoonen.

Dat iiij. Capittel.

2. Vermaningen tot waken ende ghe-
beden/ waer van hy begheert deelachtich
te wesen/ 7. ende sendt hen Tichicum ende

c Phil. 3.21. 1. Joan. 3.2.
d Eph. 4.29 ende 5.3.
e 1. Cor. 6.10. Galat. 5.21. Ephe. 5.5. Apoc. 22.15.
f 1. Cor. 6.11. Ephe. 2.2. Titi 3.3.
g Eph. 4.22 Hebr. 12.1. 1. Pet. 2.1. Jacob. 1.21.
h Rom. 6.4
i Gen. 1.26. 27. ende 5.1. ende 9.6. 1. Cor. 11.7.
k Galat. 5.6 ende 6.15.
l Of/ Barbarisch
m Eph. 4.32 ende 6.11.
n Spr. 28.2. Mat. 6.14. Mar. 11.25 Ephe. 4.32.
o Of/ v selven
p Joā. 13.34 ende 15.12. Ephe. 5.2 1. Thes. 4.9. 1. Joan. 3.23 ende 4.21.
q 1. Cor. 13. 1. 2.3.
r Of/ danckbaer
s Ephe. 5.19
t 1. Cor. 10.31.
u Eph. 5.20. 1. Thes. 5.18
x Gen. 3.16. 1. Cor. 14.34. Ephe. 5.22. Titi 2.5. 1. Pet. 3.1.
y Ephe. 5.25
z Ephe. 6.1.
a Ephe. 6.5 1. Tim. 6.1. Tit. 2.9. 1. Petr. 2.18.
b Gr. vreesende God.
c Deu. 10.17 2. Par. 19.7. Job 34.19. Sap. 6.8. Syrac 35.15 Actu. 10.34. Roma. 2.11. Galat. 2.6. Ephes. 6.9. 1. Pet. 1.17.

a Sy.7.22. Onesimum/14. groetenissen tot velen.
ende 33.29. 1 GHy a Heeren/doet uwe Dienstknech-
Ephes.6.9. ten recht ende ghelijck / dewyle ghy-
b Luc.18.1. lieden weet/dat ghy oock eenen Hee-
Rom.12.12. re inde Hemelen hebt.
Ephe.6.13. 2 b Weest ghedurich inden ghebede/ en
1.Thes.5.17 waeckt daer in met dancksegghinghe.
c Ephe.6.19 3 c Ende bidt oock mede voor ons / dat
2.Thes.3.1. ons God de deure des woorts open doe/
d Grieck/ge op dat wy de verborghentheyt Christi spre-
bonden. ken/ waerom ick oock d ghevangen ben:
4 Op dat ick die openbare/ gelijc het my
e Spr.27.12. betaemt te spreken.
Ephes.5.15. 5 e Wandelt f met wijsheydt by de ghene
f Grieck/in. die buyten zijn/ende g coopt de bequaem-
g Rom.12.11 heydt des tydts wt.
Ephes.5.16. 6 h Uwe woort sy alle tijt lieflic met sout
h mar.9.50. te gemengt/dat ghy lieden weet/hoe ghy
eenen yegelicken antwoorden moet.
i Act.20.4. 7 Alle myne saken/sal v lieden te kennen
2.Tim.4.12 gheven i Tichicus die lieve Broeder/ en-
k Grieck/ de ghetrouwe Dienaer/ ende k medehul-
medediense- per in den Heere:
knecht. 8 Den welcken ick daer toe ghesonden
l Phil.10. hebbe/op dat hy uwe saken wete / ende
uwe herten trooste:
9 Met l Onesimo den getrouwen en lie-
ven Broeder/ de welcke vanden uwen is:
sy sullen dan v lieden alle dinghen te ken-
nen geven die hier ghesch(i)eden.
m Act.27.2. 10 V lieden groet m Aristarchus mijn me-
n Act.15.37. degheuanghen/ende n Marcus de neve
2.Tim.4.11 Barnabe/ (van den welcken ghy hebt ge-
boden ontfanghen: ist dat hy tot v lieden
coemt/ontfangt hem.)
11 En Jesus ghenaemt Justus: de welcke
wt de Besnijdinge zijn/ alleene dese mede-
arbeyders aen het Conincrijcke Godts/
zijn my een vertroostinghe gheweest.
o Colos.1.7. 12 V lieden groet o Epaphras/die wt v is/
Philem.23. een Dienstknecht Christi/alle tijdt voor
v strijdende in ghebeden/op dat ghy lie-
den mocht staen volmaeckt ende volco-
men in alle den wille Godts.
13 Want ic geve hem getuygenisse/dat hy
groote yver icheyt heeft over v lieden/ en-
de de ghene die in Laodicea zijn / ende de
ghene die te Hierapolen zijn.
p 2.tim.4.11 14 V lieden groet p Lucas de Medecijn-
q 2.tim.4.10 meester/die beminde/ende q Demas.
15 Groet de broeders die in Laodicea zijn/
ende Nympham/ende de Ghemeynte die
in zijn huys is.
16 Ende als de Sendtbrief sal van v lie-
den ghelesen wesen/maeckt dat hy oock
inde Ghemeynte te Laodiceen ghelesen
worde: ende dat ghy oock den Sendt-
brief van Laodicea leest.
17 En segt Archippo: Siet toe/dat ghy de
dienst vervullet/dien ghy aen ghenomen
hebt in den Heere.
r 2.thes.3.17 18 r De groetenisse met mijnder hande
s Hebr.13.3. Pauli. s Ghedenckt mijne banden. De ge
nade sy met v lieden. Amen.

Tot de Colossensen ghescreven van
Roomen/ghesonden door Tychicum en-
de Onesimum.

Argument.

IN den eersten Sendbrief tot de Thessa-
lonicensen / prijst hy der Thessalonicen-
sen ghelooue ende stantuastichept/ on-
derwijst se inden gelooue/ende vermaentse
daerin te volherden / ende een reyn leven
leyden / ghelijck den Christenen betaemt:
over de dooden niet na der Heydenen wij-
se rouwe te dragen. Daer handelt hy oock
van de wederopstandinghe der dooden/
vanden toecomenden oordeele / vander
Christenen neerstichept ende heylicheyt.

De Eerste Sendtbrief Pau-
li tot den Thessalonicensen.

Cap.j.

Dat Eerste Capittel.

1. Hy prijstse dat sy midden inde verdruc
kinghen so wel voort ghegaen zijn / in de
kennisse des Euangeliums door hem ver-
condicht/ 7. dat sy ghewordden zijn exem-
pelen den anderen.

1 PAulus ende Silvanus / ende Timo-
theus: der Ghemeynte in Thessaloni-
ca/in Godt den Vader/ende den Heere
Jesu Christo: a Ghenade ende vrede sy v a Roma.1.7
lieden van Gode onsen Vader / ende den Ephes.1.2.
Heere Jesu Christo. 1.Petri.1.2.
2 b Wy dancken God alle tijt van v allē/ b Ephe.1.15.
ende ghedencken uwer in onse ghebeden: Philip.1.3.
3 Sonder ophouden ghedachtich zijnde Colos.1.3.
ws c wercks des gheloofs/ ende arbeyts 2.Thes.1.3.
der liefden/ ende ghedueersaemheydts in- c Joā.6.29.
der hope onses Heeren Jesu Christi/ voor
onsen Godt ende Vader:
4 Wetende beminde Broeders/ dat uwe
verkiesinghe van Gode is:
5 d Want onse Euangelium en heeft by v d 1.Cor.2.4.
lieden niet geweest alleenlick inden woor ende 4.20.
de: maer oock inder macht / ende heyli- 2.Petr.1.16.
ghen Geeste/ ende in vele versekertheyt:
e gelijck ghy weet/ hoedanich wy onder e 1.Thes.2.1
v gheweest zijn om uwent wille.
6 f En ghy lieden zijt onse navolgers ge- f 1.Cor.4.16
worden/en des Heerē: en hebt het woort ende 11.1.
aenghenomen in vele verdruckinghe/ met Philip.3.17.
blijschap des heylighen Gheests. 2.Thes.3.9.
7 Soo dat ghy lieden g exempelen ghe- g Oft/ voor
worden zijt allen gheloovighen in Ma- beelden.
cedonia ende Achaia.
8 Want van v lieden is luydtbaer ghe-
worden/niet alleenlick het woort Godts
in Macedonia en Achaia: maer oock tot
alle plaetse is uwe gheloove aen God wt
ghecomen: so dat het niet noodich en is
dat wy yet daer van segghen.
9 Want sy selve vercondighen van v lie-
den/ hoedanigen ingang wy tot v ghe-
hadt hebben: ende hoe ghy tot Godt be-
keert zijt vanden Afgoden/om den leven
digen ende warachtigen Godt te dienen:
10 h Ende zijnen Sone wt de Hemelen te h Acto.1.11.
verwachten/den welcken hy wt de doo- 2.Thes.1.10.
den verweckt heeft/ naemelick/ i Jesum/ Apoca.1.7.
die ons van den toecomenden toorn ver- i dat is/ Sa
lost. lichmaker.

Dat ij. Capittel.

1. Op dat sy niet en beswijcken onder
het cruyce/so prijst hy zijn neersticheydt
int predicken/en hare neersticheyt in ghe-
hoorsaemheyt/ 16. daer na ontschuldicht
hy hem/dat hy teghenwoordichlick zijn
herte tot hen niet en heeft connen ont-
decken.

1 VVant a ghy weet selve/ broeders/on- a 1.Tes.1.5.9
sen ingang tot v lieden/ dat hy niet
ydel gheweest en is:
2 Maer hoewel wy te voren geledē had-
den/ ende versmadicht gheweest hadden
b te Philippis/ ghelijck ghy lieden weet/ b Act.16.22.
so waren wy vrijmoedich in onsen Godt/
om het Euangelium Gods c tot v lieden c Acto.17.2.
te spreken met veel strijdts.
3 Want onse vermaninghe en was niet
wt verleydinge/ noch wt onreynicheydt/
noch met bedroch:
4 Maer gelijc wy d Gode beproeft heb- d Oft / van
ben/ dat hy ons het Euangelium vertrout Gode ghe-
heeft/alsoo spreken wy/ e niet als den acht zijn/
menschen behagende/ maer Gode die on- e Gala.1.10
se herten f beproeft. f Ofte/ gee
acht.

5 Want wy en hebbē noyt met flatterens
de woorden omme gegaen/ gelijc ghy lie-
den weet/ noch met een bedecksel der
g Rom.1.9. ende 9.1. 2.Cor.1.23. ende 11.31 Galat.1.20. Philip.1.8. 1.Tim.5.21. 2.Tim.4.1. — gierichept g Godt is des ghetuyghe:
6 Noch eere van menschen soeckende/
noch van v lieden/ noch van andere.
7 Hoewel wy haddē mogen h lastich zijn/
als Apostelen Christi/ i maer wy zijn k †
vriendelic geweest midde onder v liedē/ ge-
lijc of een Voester haer kinderen voedde.
h Oft/ in ee re zijn/ 11.Cor.9.4. 2.Thes.3.9. — 8 Alsoo seg ghe ick/ ouer v liedē beweecht
zijnde. begheerden wy v te gheuen / niet
alleene het Euangelium Godts / maer
oock onse eyghen leuen/ daerom dat wy
v lief hadden.
k † Anders cleyne. l Grie/ sie- len/ m Act.18.3. ende 20.34. 1.Cor.4.12. 2.Cor.11.9. ende 12.13. 2.Tes.3.8. — 9 m Want ghy liedē zijt indachtich/ broe
ders/ onser moeyte eñ arbeyts: want wy
hebben v het Euangelium ghepredickt/
wercke nde nacht ende dach/ om dat wy
niemanden van v en souden lastich zijn.
10 Ghy lieden zijt ghetuygen/ ende Godt/
hoe heylichlick / ende rechtueerdichlick/
ende onstraffelick wy v lieden die ghy ge-
looft/ gheweest zijn:
11 Ghelijck ghy lieden weet/ hoe wy eenen
peghelicken onder v / ghelijck een vader
zijn kindt/
12 Vermaenden ende troosteden: wy be-
n Gen.17.1. 1.cor.7.20. Ephes.4.1. Philip.1.27 colos.1.10. — tuychden/ n dat ghy liedē sout wandelen
weerdichlic Gode die v geroepē heeft tot
zijn Coninckrijcke ende eerlick heydt.
13 Hierom danckē wy ooc God sonder op-
o Grieck/ des ghe- hoors. p Oft. de — houden/ dat ghy liedē/ als ghy het woort
o der predikinge Gods vā ons aennaēt/
dat niet als der menschen woort ontfan-
gen hebt/ maer (gelijc het inder waerheyt
is) als Godts woort/ p het welcke oock
werct in v liedē die ghy lieden gelooft.
14 Wāt ghy/ Broeders/ zijt nauolgers ge-
worde der Gemeynte Gods die in Judea
zijn in Christo Jesu/ dewyle ghy liedē ooc
het selue geleden hebt van uwe eygen ge
q Act.17.13. — slachte/ q gelijck oock sy van den Joden:
r Act.7.52. s mat.23.37. luce.13.34. — 15 r De welcke den Heere Jesum ghedoot
hebben/ eñ s hare eygē Prophetē/ eñ heb-
t Oft/ v lie- den. — ben t ons u veruolcht/ eñ en behagen Go-
u Oft/ wtge dreuen. — de niet/ ende staen teghen alle menschen/
x Act.17.13. — 16 x Eñ verbiedē ons te sprekē tot de Hey
denē/ op dat sy salich wordē: op dat sy alle
tijt hare sonden veruullē maer den toorn
Godts is ouer hen tot den eynde.
17 Ende wy broeders/ die een cleyne wijl-
le tijdts van v lieden berooft zijn na den
aensichte/ niet na het herte / wy hebben
met grooter begheerte ouerulo edelicke
neerstichept gedaen uwe aensichte te siē.
y Rom.1.13. ende 15.22. — 18 y Daeromme hebben wy willen tot v
z Griecr. eēs ende oock andermael: — lieden comen (Ic Paulus) z tweemael: eñ
de Satanas heeft ons verhindert.
a 2.Cor.1.14 Philip.2.16 — 19 a Want wat is onse hope/ of blyschap/
oft croone des roems? Zijt ghy lieden het
oock niet voor onsen Heere Jesu Christo
in zijne toecomste?
20 Want ghy lieden zijt onse eerlickheydt
ende blyschap.

Dat iij. Capittel.

2. Hy gaet voort/ bewijsende zijnē goe
den wille tot hen door het senden Timo-
thei/ 9. ende door zijn gebeden voor hen.

a Acto.16.1. Rom.16.20. Philip.2.19 — 1 Daerom/ als wy dese begeerte niet lan
gher en conden verdraghen/ so heuet
ons goet gedocht dat wy souden al-
b † Anders onse. — leen te Athenen blijuen.
c Eph.3.13. Philip.1.14. — 2 Eñ hebben a Timotheum onsen Broe-
der ende Dienaer Godts/ ende onsen me-
d Oft/ met — dearbeyder inden Euangelio Christi / ge-
sonden om v lieden te versterken ende te
e Act.14.22. 2.Tim.3.12. — vertroosten in b † uwen gheloone:
3 c d Op dat niemāt beweecht en worde
in dese verdruckingen: want ghy lieden
weet selue/ e dat wy hier toe gestelt zijn.
4 Wāt ooc doe wy by v waerē voorsepdē
wy dat wy soudē verdruct wordē: gelijck
het oock gheschiet is ende ghy weet.
5 Hierom hebbe ick het niet lāger connē
verdragen/ maer hebbe hem gesondē om
uwe geloone te kennen: dat v niet eenich
sins de Versoecker versocht en hadde/ eñ
onse arbeydt * te verghefs ware. * Grieck/ ydel.
6 Eñ als Timotheus nu van v lieden tot
ons quam/ eñ ons uwen gelooue eñ liefde
vercondichde/ ende dat ghy alle tyt goede
gedachtenisse van ons hebt/ altyts begee
rende ons te sien/ ghelijck wy oock v:
7 Hier door/ broeders/ zijn wy van v in al
le onse verdruckinge ende noot getroost/
door uwen gheloone.
8 Want nu leuen wy/ ist dat ghy staet in-
den Heere.
9 Want wat dancksegginghe connen wy
Gode wedergeuen voor v/ in alle onse blij
schap/ waer mede wy ons verblijden voor
onsen Godt / om uwent wille/
10 f Dach eñ nacht ouer seer biddende om
uwe aensichte te sien/ eñ te veruullen dat f Rom.1.11.
aen uwen gheloone ghebreeckt? ende 15.23.
11 Eñ onse Godt/ ende onse Heere Jesus 2.Tim.1.10.
Christus/ schicke onsen wech tot v liedē.
12 Ende de Heere vernulle v/ ende make v
ouerulo edich in der liefde tot malcande-
ren/ ende tot eenen peghelicken/ (ghelijck
wy oock zijn tot v.)
13 g Op dat hy uwe onstraffelicke herten
versterke tot heylichept voor onsen God g 1.cor.1.8.
eñ Vader/ inde toecoemste onses Heeren 1.Thes.5.23.
Jesu Christi/ met alle zijne Heylighen.

Dat iiij. Capittel.

1. Hy vermaentse tot heylichept. 4. om-
nooselhepdt/ 9. liefde/ 11. arbeyt/ 13 ende
maticheydt in haer droefheydt ouer de
dooden/ 14. beschrijuende het eynde der
opstandinghe der dooden.

1 Voort dan/ broeders/ wy bidden ende
vermanen v lieden inden Heere Jesu/
ghelijck ghy van ons ontfanghen
hebt/ a hoe ghy moet wandelen eñ Gode a 1 Tes.1.8.
behagen/ dat ghy daer in meer ouerulo- Philip.1.27
dich zijdt.
2 Want ghy weet wat gebodē wy v ghe-
geuen hebben door den Heere Jesum.
3 b Want dit is den wille Godts/ name- b Rom.12.2.
lick/ uwe heylichmakinghe/ dat is/ c dat Ephes.5.17.
ghy v onthoudt van hoererije: c Act.15.20.
4 Dat een pegelick onder v wete zijn vat
te besitten in heylichepdt ende eere:
5 Ende niet in quade bewe ghinghen der
begeerlickhepdt/ ghelijck de Heydenen die
Godt niet en kennen:
6 Dat niemant zijnen broeder verdrucke
noch en bedriege: wāt God is een wrecker
ouer alle desen/ gelijck wy v te voren ghe
seydt ende betuycht hebben. d Joel [illegible]
7 Want God en heeft ons niet geroepen 1.Cor.[illegible]
tot onreynichept/ d maer tot heylichept. e Luc.10.16
8 e Soo dan/ wie sulcke ghebodē ver- f 1.Co[illegible]
worpt / die verworpt gheenen mensche/ g Lev.19.[illegible]
maer verworpt Godt/ f die zijnen heyli- Mat.22.[illegible]
ghen Gheest in v gheeft. Joan.13.34
9 g Voort/ van der broederlicke liefde en ende 15.12
hebt ghy gheenen noot dat ick v schrijue: Ephes.5.2
want ghy zijt selue van Gode geleert mal 1.Petr.4.8
canderen lief te hebben. 1.Joan.3.23
10 Wāt ghy doet dat ooc allen den broede ende 4.21
ren die in gheheel Macedonia zijn: maer h 2.Thes.3
wy vermanen v/ broeders/ dat ghy lieden 8.12.
noch ouerulo edigher wordt: i Act.20.35.
11 h Eñ neerstichept doet om in stilhepdt Ephes.4.28
te leuen/ eñ het uwe te doen/ i eñ te wer- 2.tes.3.8.12
ken

ken met uwe eyghen handen / gelijck wy v
lieden bevolen hebben.
12 Op dat ghy meucht sijn de gene die buy
ten zijn / eerlick wandelen/ende gheens
dinckx ghebreck hebben.
13 Ick en wil oock niet dat ghi onwetende
k Syr.22.10 sijt van de ghene die ontslapen zijn/ k op
ende 38.17 dat ghy niet bedroeft en zijt/ gelijc de an-
l Sap.2.22. dere l die gheen hope en hebben.
14 Want ist dat wy geloouen dat Christus
gestoruen is/ en op ghestaen: alsoo sal oock
God de gene die in Christo ontslapen zijn/
met hem versamelen.
15 Want dat segghen wy v door het woort
m 1.Cor.15. des Heeren/ m dat wy die leuen en ouerblij
23.51. uen tot de toecomste des Heeren/sullen de
ghene die ontslapen zijn/ niet voorgaen.
n mat.24.31. 16 n Want de Heere selue sal met eenen ge
1.Cor 15.52. schreye ende stemme des o Archanghels/
2.Thes.1.7. ende Basuyne Godts neder comen van
o Dat is/ den Hemel/ ende die in Christo gestoruen
ouerengels zijn/ sullen eerst op staen:
17 Daer na wy die leuen en ouergebleuen
zijn/ sullen te samen met hen opgenomen
worden inde wolcken/ de Heere te gemoe
te inde lucht: ende alsoo sullen wy altijdt
met den Heere wesen.
18 So dan/ vertroost malcanderē met dese
woorden.

Dat v. Capittel.

1. Door onsekerheyt des laetstē daechs
vermaent hyse tot verscheyden wercken
des Christelicken leuens/ 23. ende begeert
ende belooft hen alle goet.

1 Maer van de tijden en stonden /broe-
ders/ is niet van noode v te schrijuē:
2 Want ghy liedē weet selue seer wel.
a mat.24.43 a dat de dach des Heeren comen sal/ ghe-
2.Petr.3.10 lijck een dief in der nacht.
Apoca.3.3. 3 Want als sy sullen seggen. Het is vrede
ende16.15. ende sonder sorghe: dan sal hen een snelle
verderuinghe ouervallen/ ghelijck de wee
ouer een bevruchte vrouwe: ende sy sul-
len niet ontvlieden.
b Eph.5.8. 4 b Maer ghy liedē/ broeders/ ghi en zijt
niet in duysternisse/ dat v dien dach soude
als een dief bevanghen:
5 Ghy zijt alle kinderen des lichts/ ende
kinderen des daechs: wy zijn niet vander
nacht/ noch der duysternisse.
c Ro.13.11.13 6 c Soo en laet ons dan niet slapen/ ghe-
Ephes.5.14. lijck de andere: maer laet ons waken en-
de nuchteren zijn.
7 Want die slapen/ slapen des nachts: en
die dronckē zijn/ zijn des nachts dronckē.
8 Maer wy die des daechs zijn/ laet ons
nuchter zijn / bekleedt met de borstwapen
d Eph.6.17. des gheloofs/ ende liefde/ d ende met den
Esai.59.17. Helm der hope der salicheydt.
9 Want God en heeft ons niet geset tot
toorne/ maer om salicheyt te ghecrijghen
door onsen Heere Jesum Christum:
e Rom.14.7 10 Die voor ons ghestoruen is/ e om dat
2.Cor.5.15. wy/ oft wy waken / oft slapen / te samen
Galat 2.20 met hem leuen souden.
1.Petr.4.2. 11 Daerom vermaent malcanderen/ en de
f Rom.15.27 een stichte dē anderē. gelijc ghy ooc doet.
1.Corin.9.11 12 En wy biddē v/ broeders/ f kent de
Galat.6.6. gene die onder v arbeyden/ en v voorstaē
Phili.2.29. inden Heere/ ende v vermanen:
1.Tim.5.17. 13 Ende houdtse in grooter eerē inde lief-
Heb.13.7.17. de/ om haers wercks wille: weest vreedt-
g Leui.19.18 saem met hen.
Prou.20.22 14 En wy bidden v/broeders/ vermaēt de
ende 24.29. ongeregelde/ vertroost de cleynmoedige/
Mat.5.39. helpt de crancke op: weest lanckmoedich
Rom.12.17. teghen eenen yeghelicken.
1.Corin.6.7 15 g Siet dat niemāt yemādt quaet voor
1.Petr.3.9. quaet en vergelde: maer volget alle tijdt

dat goede nae onder malcanderen / en te-
gen eenen yeghelicken.
16 h Weest alle tijdt blijde. h Mat.5.12
17 i Biddet sonder ophouden. Luce 10.20.
18 k Weest danckbaer in alle dingē: want Roma.12.12
dit is de wille Gods in Christo Jesu aē v Philip.4.4.
19 l Bluscht den Gheest niet uit. i Luce 18.1.
20 Veracht de Prophetie niet. Rom.12.12.
21 Proeft alle dinck/ en behout het goede. colos.4.2.
22 m Onthout v van allen boosen schijn. k Eph.5.20
23 n Ende de God des vredes heylighe v l 1.cor.14.30
geheel volmaecktelick/ en uwen volmaec- m 2.macha.
ten geest ende siele/ ende lichaem worde 6.24.
bewaert onstraffelick inde toecomste on n 1.cor.1.8.
ses Heeren Jesu Christi. 1.Thes.3.13.
24 o Hy die v geroepen heeft/ is getrouwe/ o 1.cori.1.8.
de welcke het oock doen sal. ende 10.13.
25 Broeders/ bidt voor ons. 2.cor.13.12.
26 p Groet alle de broederen met eenē hey 1.Petr.5.14.
lighen kusse. p Ro.16.16.
27 Ick besweere v by den Heere/ dat dese 1.cor.16.20.
Sendtbrief allen den Heylighen broede-
ren ghelesen worde.
28 De genade onses Heeren Jesu Christi/
sy met v lieden. Amen.
De eerste Sendtbrief tot den Thessalo-
nicensen/ gheschreuen van Athenen.

Argument.

Inden anderen tot dē Thessalonicensen/
beschrijft hy voornemelick den Antechrist
ende zijn Rijcke: en vermaentse tot neer-
stighen arbeyt.

De tweedde Sendtbrief Pauli totten Thessaloni- censen.

Dat Eerste Capittel.

1. Hy danckt God van haer gheloove/
liefde/ en lijdtsaemheyt/ 11. bidt hem om
hare volstandicheydt/ 12. ende bewijst de
vrucht die daer van comen sal.

1 Paulus en Siluanus/ en Timotheus:
der Gemeynte der Thessalonicensen/
in Gode onsen Vader ende den Heere
Jesu Christo.
2 a Genade sy v liedē en vrede van Gode a 1.Cor.1.2.
onsen Vader/ en den Heere Jesu Christo. 1.Thes.1.1.
3 b Wy moetē Godt alle tijt danckē/ broe- 1.Petr.1.2.
ders voor v liedē gelijck het betaemt: om b Eph.1.15.
dat uwe gheloove seer toeneemt/ en dat de Philip.1.3.
liefde eens yegelicken van v tot malcan- Coloss.1.3
deren seer vermeerdert. 1.Thes.1.2.
4 So dat wy selue van v liedē roemē inde
Gemeynten Gods/ van uwe lijtsaemheyt
ende gheloove in alle uwe veruolginghen
ende verdruckinghen die ghy lijdt:
5 c Het welcke is eē bewijsinge des recht c Jude 6.
veerdighen Oordeels Godts/ op dat ghy
weerdich v gemaect wort dē Coninckrij- d Oft/ghe-
ke Gods/ voor het welcke ghy liedē lijdt. houden.
6 e Dewijle het recht is by Godt / den e Zacha.2.8
ghenen die v verdrucken / verdruckinghe
te vergheldē:
7 En v lieden/ die ghy verdruckt wordt/
ruste met ons/ f als de Heere Jesus sal ge f 1.tes.4.16.
openbaerdt worden van den Hemel/ met
de Enghelen zijner macht/
8 Met g vlammigē vyere h wrake doēde g Griecx/
ouer de gene die God niet en kennen/ i en vyer der
die den Euangelio onses Heerē Jesu Chri vlamme.
sti niet ghehoorsaem en zijn. h 2 Pet.3.7.
9 k De welcke sullen straffe lijden/ name i Roma.2.8
lick/ de eewighe verderuinghe/ van den k Esai.2.19.
aensichte des Heeren/ ende van de eerlick Sap.3.5.
heydt zijner macht: l Actu.1.11.
10 l Als hy sal comen om verreert te wor- 1.Tes.1.10.
den in zijne Heylighen/ ende wonderbaer Apoca.1.7.

te worden in alle de gheloouigen / (want
onse ghetuyghenisse is by v gheloofte ghe
weest) te dien daghe.
11 Waerom wy oock altijt bidden voor v
lieden / dat onse Godt v dier beroepinghe
m Of/make — weerdich m houde / ende veruulle het wel
behaghen der goetheyt / ende het werck
n Grieck/in — des gheloofs n met machte.
12 Op dat de Naem onses Heeren Jesu
o Oft/ver-heerlickt. — Christi m v lieden o verclaert worde / ende
ghy in hem / na de genade onses Godts /
ende des Heeren Jesu Christi.

Dat ij. Capittel.

1. Hy vermaent tot sterckheyt des ghe-
loofs / 3. bewijsende dat voor den dach des
Heeren de Antichrist moet gheopenbaert
worden / de welcke / na dat hy vele sal ver-
leydt hebben / 8. sal ten eynde ter nederge
worpen worden door de coemste Christi.

1 Voort / wy bidden v / Broeders / door
de toecoemste onses Heeren Jesu Chri-
sti / ende onser Vergaderinghe tot
hem /
a Jere.29.8 Mat.24.4. Ephes.5.6. Colos.2.18. 1.Joan.4.1.
2 a Dat ghy lieden niet haestelic beweecht
en wordt van den sinne / noch beroert en
wort / noch door Geest / noch door Woort
noch door Sendtbrief / als van ons ghe-
schreuen / ghelijck oft de dach Christi voor
handen ware.
3 Dat v niemant en bedriege in geenerma
niere: want hy en coemt niet / ten sy dat
b Dan.9.27 Mat.24.15. 1.Tim.4.1. 1.Joan.2.18
eerst b den afual come / ende de mensche der
sonde / namelick / die sone der verderfe-
nisse gheopenbaert worde /
4 Hemseluen settende ende verheffende /
bouen al wat ghenaemt wordt / Godt oft
c Oft/ als Godt ghe-dient wort. d Dan.11.36
c Godtsdienst / soo dat hy als oft hy Godt
ware / sit inden Tempel Godts / d hemsel-
uen wtgheuende voor Godt.
5 Gedencket ghy niet dat ick v dit ghesept
hebbe / doe ick noch by v lieden was?
6 Ende nu / wat hem verhindert / dat weet
e 1.Joan.2.19
ghy / e op dat hy gheopenbaert worde te
zijner eyghener tydt:
7 Want hy werckt nu de verborghentheyt
der ongerechticheyt: alleenlic die hem nu
verhindert / sal hem verhinderen / tot dat
hy wt den midden wech genomen worde.
8 Ende dan sal die ongerechtige gheopen-
f Esai.11.4. g Oft/geest
baert worden: f den welcken de Heere met
den g adem zijns monts sal verdoen / en-
de met de verschijninghe zijner toecoem-
ste te niete maken.
9 Te weten / dien / wiens toecoemste is
h Joan.8.41. i Deut.13.1. Apoc.13.13.
h nae de werckinghe des Satans / i in al-
le macht / ende teeckenen / ende wonderhe-
den der leughen.
k Oft/be-droch
10 Ende in alle k verleydinge der ongerech-
ticheyt / in de gene die verloren gaen / daer-
om dat sy de liefde der waerheyt niet aen
genomen en hebben om salich te worden.
l Rom.1.25. m Of/crachtighe dwa-linghe / n Oft / ver-doemt.
11 l Ende daerom sal hen God senden m de
werckinghe der dwalinghe / op dat sy de
leughen ghelooven:
12 Op dat sy alle n gheoordeelt worden /
die de waerheyt niet ghelooft en hebben:
maer hebben een welbehagen gehadt in-
der ongherechticheydt.
13 Maer wy moeten God altijt dancken
voor v / lieue broeders inden Heere / dat v
God van den beginne vercoren heeft tot
o Grieck/in
salicheyt / o door de heylichmakinge des
Gheests / ende gheloove der waerheyt:
14 Waer toe hy v geroepen heeft / door on-
se Euangelium / om te vercrijgen de eerlic-
heydt onses Heeren Jesu Christi.
15 So dan / broeders / staet ende hout de in-
settingen die v geleert zijn / het sy door on
se woordt oft Sendtbrief.

16 Ende onse Heere Jesus Christus / ende onse
God ende Vader die ons heeft lief gehat /
ende ghegheuen eenen eewighen troost /
ende goede hope p door ghenade. p Grieck/in
17 Die vertrooste uwe herten / ende ver-
stercke v lieden in allen goeden woorde
ende wercke.

Dat iij. Capittel.

1. Hem recommanderende inde ghebe-
den der Thessalonicensen / vermaent hen
te scheyden van de Godloose / 10. ende te
vlieden alle ledicheyt / 14. daer na bewijst
hy hen / hoe sy hen dragen sullen tot de ge
ne die onordentlick leuen.

1 Voort broeders / a biddet voor ons / a Mat.9.38 Ephes.6.19
dat het woort des Heeren loope / ende Colos.4.3.
b verclaert worde / ghelijck oock by v b Oft/ ghe-
lieden. presen.
2 c Ende dat wy verlost worden vande on- c Rom.15.31.
geregelde ende boose menschen: d want het d Joan.6.44
gheloove en is niet aller menschen. e Jere.16.11
3 Maer de Heere is ghetrouwe / die v sal Daniel 1.8.
versterken ende bewaren vanden Boosen. 2.Corin.5.11.
4 Wy vertrouwen inden Heere van v lie- 2.Tes.3.14.
den / dat ghy doet ende doen sult dat wy Titi.3.10.
v ghebieden.
5 De Heere bewege uwe herten inde lief- f Oft/onge-
de Gods / ende verwachtinghe Christi. schictelick.
6 e Wy gebieden v lieden / Broeders / in g Oft/ inset-
den Name onses Heeren Jesu Christi / ont tinghe.
trecket v van allen Broeder, die f onbehoor h 1.Corin.11.1.
lick wandelt / ende niet na de g leere die 1.Thes.1.6.
hy van ons ontfanghen heeft. ende 4.11.
7 Want ghy lieden weet / h hoe men ons i Acto.18.3.
behoort na te volgen: want wy en zijn niet ende 20.33.
onbehoorlick onder v lieden gheweest. 1.Corin.4.12
8 i Wy en hebben oock gheen broot voor 2.Corin.11.9
niet ghegheten by yemant / maer hebben ende 12.13.
met arbeydt ende moeyte nacht ende dach 1.Thes.2.9.
ghewrocht / om dat wy niemandt van
v lieden beswaren en souden.
9 k Niet dat wy die macht niet en heb- k 1.Cor.9.4
ben / maer l om dat wy onsseluen v lieden 1.Thes.2.7.
tot een exempel geuen souden / om dat ghy l 1.Cor.4.16
ons nauolghen soudt. ende 11.1.
10 Want oock doe wy by v lieden waren / Philip.3.17.
gheboden wy v dit / namelick / Wilde ye- 1.Thes.1.6.
mandt niet wercken / dat hy oock niet eten
en soude.
11 Want wy hooren / dat sommige onder
v lieden onbehoorlick wandelen / ende niet
en wercken / maer m ydelheydt doen. m Oft/ cu-
12 n Den sulcken gebieden ende o verma- rieuselick te
nen wy door onsen Heere Jesum Chri- uen.
stum / p dat sy met stilheydt werckende / n 1.Tes.4.11.
haer eyghen broodt eten. o Oft/ bid-
den.
13 q Ende ghy / Broeders / en wordt niet p Eph.4.28
traech in weldoen. q Gala.6.9.
14 Ist dat yemant onsen woorde niet ge-
hoorsaem en is / teeckent dien door eenen
Sendtbrief: r ende vermenget v niet met r Mat.18.17.
hem / op dat hy beschaemt worde: 1.Corin.5.8
15 Ende en houdt hem niet als vyant: maer 2.Thes.3.6.
vermaent hem als een Broeder.
16 De Heere des vredes geue v alle tijt al-
lesins vrede. De Heere sy met v allen.
17 s De groetenisse met mijne hant / Pauli / s Colos.4.18
het welcke een teecken is in alle Sende-
brieuen: alsoo schrijue ick.
18 De genade onses Heeren Jesu Christi
sy met v allen. Amen.

De tweedde Sendtbrief tot
den Thessalonicensen / ge-
schreuen van A-
thenen.

Argu-

Argument.

Inden eersten Sendtbrief tot Timotheum/ stelt hy voor ooghen/ een seer volmaect exempel eens goeden Euangelischē Pastuors ofte Bisschops. Hy handelt van de warachtige ofte ghesonde/ ende van de valsche ende verkeerde leere / van den leuen/ zeden/ ende hupsghesinne eens Bisschops/ van syne neersticheyt ende sorghe ouer de Ghemeynte/ van onnutte vragen/ kyuinghen / ende verwerrede banden der giericheyt te schouwen.

De eerste Sendtbrief Pauli tot Timotheum.

Dat Eerste Capittel.

3. De onnutte vraghen zyn te schouwē / 12. hoedanich Paulus gheweest is / ende hoedanich hy is/ 20. Hymeneus eñ Alexander vyanden der reyner leere.

a Actu.9.15 1 PAulus een Apostel Jesu Christi/ a nae
b Of/ de or- b het beuel Godts onses Salichma-
denninghe. kers/ ende des Heeren Jesu Christi/
c Colos.1.27 c die onse hope is:
d Acto.16.1 2 d Timottheo mynen oprechten sone in
1.Thes.3.2. den gheloone: e Ghenade/ vrede eñ barm-
e Galat.1.3. herticheyt sy v van Gode onsen Vader/
1.Petr.1.2. ende Christo Jesu onsen Heere.
f Acto.20.1. 3 Gheiyck ick v gebeden hebbe/ f als ick
nae Macedoniam ghinck / dat ghy te
Ephesen blyuen soudt / alsoo blyft daer/
om de sommige te vermanen/ dat sy geen
ander leere en leeren:
g 1.tim.4.7. 4 Noch acht hebben g op fabulen / ende
ende 6.20. oneyndelicke gheslachtrekeninghen: h de
2.Tim.2.16 welcke meer vraginghen voortbrenghen/
Titi.1.14. dan stichtinghe Godts/ die in het geloo-
ende 3.9. ue is.
h 1.tim. 6.4 5 i Maer het eynde des ghebodts/ is de
i Roma.13.8 liefde wt reynen herte/ eñ goeder consciē-
10. cie/ ende ongheueynsden ghelooue.
Galat.5.14. 6 Van de welcke de sommige zyn afghe-
dwaelt/ ende geweken tot ydelspreking/
7 Willende Leeraers der Wet zyn / ende
verstaen niet wat sy seggen / noch wat sy
beuestighen.
k Rom.7.12. 8 Wy wetē k dat de Wet goet is/ ist dat-
se yemant wettelick ghebruyckt:
l Gala.5.23. 9 Wetende dit/ namelic/ l dat den recht-
neerdigen de Wet niet geset en is/ maer
den ongerechtigen eñ ongeregelden / on-
godlicken eñ sondaren/ den onheylighen
ende onreynen/ den vadermoorders ende
moedermoorders/ doodtslaghers/
10 Hoereerders/ die by mannē liggē/ men-
schendieuen/ leugenaers/ meyneedighen/
ende soo daer yet anders is tegen de ghe-
sonde leere/
11 De welcke is nae het Euangelium der
m 1.tim.6.15 eerlickheydt m des salighen Godts/ het
welcke my betroudt is.
n Actu.8.3. 12 Eñ ick dancke hem die my crachtich ge
ende 9.1. maeckt heeft/ namelick/ Christo Jesu on-
ende 22.4. sen Heere: dat hy my ghetrouwe gheacht
ende 26.9. heeft/ settende my in den Dienst/
1.cor.15.9. 13 n Die ick te voren een Lasteraer was/
Galat.1.13. ende veruolgher/ ende verdrucker : maer
o Joā.9.39. my is barmhertichepdt ghesciedt/ o om
Actum.3.17 dat ick het onwetende ghedaen hebbe
p Griecx/ in p door onghelooui chepdt.
Mat.9.13. 14 Maer de ghenade onses Heeren Jesu
q Marc.2.17. Christi is seer ouervloedich geweest met
Luce.5.32. den geloone ende liefde in Christo Jesu.
ende 19.10. 15 Dit is een getrouwe woort / ende aller
1.Tim.1.15. aennemínghe weerdich/ q dat Christus
1.Joan.3.5. Jesus in de Werelt ghecomen is / om de

Sondaren salich te makē: onder de welc-
ke ick de r meeste ben. r Griecx/
16 Maer daerom is my barmhertichept eerste.
ghesciet/ om dat Jesus Christus soude
in my/ die ick de meeste bē/ alle zyne lanc-
moedicheydt bewysen / tot een exempel
den ghenen die in hem gheloouen souden
ten eewighen leuen.
17 Den Coninck der Eeuwen/ den onuer-
ganckelicken/ onsienlicken / ende alleene
wysen Gode/ sy eere ende prijs inder eeu-
wicheydt. Amen.
18 Dit ghebot beuele ick v/ myn sone Ti-
mothee/ namelick/ s dat ghy na de voor- s1.Tim.6.12
gaende Prophetien ouer v / inde selue ee-
nen goeden strydt stryden:
19 t Behoudende het ghelooue / ende een t 1.Tim.3.9
goede conscientie: de welcke sommighe
verworpēde / hebbē in het gelooue schip-
brekinghe gheleden.
20 Onder de welcke is u Hymeneus/ ende u 2. Timot.
x Alexāder/ y die ic den Satan ouergege- 2.17.
uen hebbe / op dat sy leeren niet lasteren. x 2.Timoth
Dat ij. Capittel.
4.14

1. Voor wien men bidden moet / hoe/ y 1.Cor.5.3.
ende waerom/ 9/ Item / vande cleedinge
seechbaerheyt der vrouwen.

1 SO vermane ick nu voor al / dat men
bidde/ ende smeecke / ende verbidde/
ende dancke voor alle menschen/
2 a Voor Coningen/ eñ alle die in hoocheyt a Jere.29.7
zyn ghesett/ op dat wy een gerustich/ ende Baruc.1.11.
stille leuen leyden meughen/ in alle God- b Eze.18.23
salicheydt ende eerlickheydt. 2.Pet.3.9.
3 Want dat is goet eñ aengenaem voor c Joan.17.3
Godt onsen Salichmaker/ d Gala.3.19
4 b Die wil dat alle mēschē salich wordē Hebr.9.15.
ende tot de kennisse der waerheyt comen: e Of tusschē
5 c Want daer is een God/ d eñ een Mid- God eñ den
delaer / e Gods ende der menschen / de menschen/
Mensche Christus Jesus: f mat.20.28
6 f Die hemseluen ghegeuen heeft tot een Ephe.1.7.
versoeninghe voor allen/ de welcke is dat Coloss.1.14.
ghetuyghenisse te zynen tyde verordent: g Act.9.15.
7 g Waer toe ick geset ben een Predicker eñ 13.2/22.21
eñ Apostel/ (h ick segghe de waerheydt in Galat.1.16.
Christo/ ick en liege niet/) een Leeraer der ende 2.8.
Heydenen / in ghelooue ende waerheydt. Ephe.3.8.
8 So wil ick dan/ dat de mannen i biddē 2.Tim.1.11.
in alle plaetsen/ k opheffende heylige hā- h Rom.1.9.
den/ sonder toornicheyt l eñ murmurerē. i Joā.4.23.
9 m Desghelijcks oock de vrouwen/ dat k Psa.134.2
sy in reynen cleede / haerseluen vercieren/ Esa.1.15.
met schaemte ende maticheydt : niet met l of/ twyffe-
vlechtinghe des hayrs/ of gout/ of Peer- len/
len/ of costelicke cleedinghe/ m Titi.2.3.
10 Maer (dwelck den vrouwen betaemt/ 1.Pet.3.3.
die de vreese Godts verthoonen /) met
goede wercken.
11 Een vrouwe leere met stilheydt in alle
onderdanicheydt.
12 n Maer ick en late niet toe / dat een n 1.Corint.
vrouwe leere/ o of heerschappie ouer den 14.34.
Man hebbe: maer dat sy in stilheydt sy: o Gen.3.16.
13 p Want Adam is eerst gemaeckt/ daer Ephe.5.24
nae Eua: p Gen.1.27.
14 q Ende Adam en werdt niet verleydt/ ende 2.22.
maer de vrouwe wert verleydt / ende viel q Gen.3.6.
in ouertredinghe:
15 Sy sal nochtans behouden worden in
het kinderbaren/ so sy blyft inden geloo-
ue/ ende liefde ende heylichmakinge met
maticheydt.

Dat iij. Capittel.

1. Hy bewyst het Ampt der Dienaren/ 11. ende harer hupsghesinnen: 15. de weerdicheyt der Ghemeynte/ 16. ende het principael stuck der Hemelscher leere.

1 HIerom ben ick Paulus a die b ghe-
vangen om Christi wille voor v Hey-
denen.
2 Soo ghy oock gehoort hebt van de be-
dieninghe der ghenaden Gods/ c die my
ghegheuen is aen v/
3 d Dat hy my de verborgentheyt heeft
door openbaringhe te kennen ghegeuen:
(ghelijckerwijs ick in het corte voorschre-
uen hebbe/
4 Waer aē ghy meucht lesende/ mercken
mijn verstant inde verborgēthèyt Christi.)
5 De welcke in ander tyden der menschē
kinderen niet en is te kennen ghegeuen/
e ghelijck sy nu zijnen heylighen Aposte-
len ende Propheten geopenbaert is door
den Gheest/
6 Namelic/ dat de Heydenē zijn mede erf
genamen eñ vanden seluen lichame/ ende
mede deelachtich zijnder beloftē in Chris-
to door het Euangelium.
7 Waer af ick een Dienaer geworde ben/
nae de gaue der ghenaden Godts die my
ghegheuen is/ f nae de werckinghe zijn-
der moghentheydt.
8 g My segghe ick/ die de minste ben on-
der alle de Heyligen/ is dese ghenade ghe-
gheuen/ dat ick h onder de Heydenen/ sou
de den i onwtsprekelicken rijckdom Chri-
sti vercondighen.
9 Eñ allen menschen verclaren/ wat ghe
meynschap daer sy/ der verborgentheyt/
die van der eewicheyt aen verborgē was
in Gode/ k die alle dinck geschapen heeft
door Jesum Christum.
10 l Op dat nu dē Ouerstē eñ Machtē in
den Hemel/ door de Gemeynte bekēt wor
de de menigherley wijsheyt Godts.
11 Na het eewige voornemē/ dat hy ghe-
maect heeft in Christo Jesu onsen Heere:
12 m Indē welckē wy hebben de vrijmoe-
dicheyt ende den toegangk met een ver-
trouwen door het ghelooue aen hem.
13 n Daerom bidde ic dat ghy lieden niet
en verflaut door mijne verdruckingen die
ick lijde o voor v/ welck uwe eere is.
14 Hierom buyge ick mijne knyen tot den
Vader onses Heeren Jesu Christi.
15 Wt welckē alle p maechschap inde He-
melen eñ op der Aerden ghenaemt wort.
16 Dat hy v lieden nae zijnen q heerlicken
rijckdom geue/ dat ghy met cracht ver-
sterckt wordt door zijnen Gheest inden in
wendighen mensche:
17 Dat Christus door het geloone in uwe
herten woone: op dat ghy liedē inde lief-
de ingeworteit ende ghefondeert zijnde/
18 Meucht begrypen met alle Heyligen/
welck de breedde sy/ ende lengde / ende
diepte/ ende hoochde.
19 Eñ bekennen r de wtnemende liefde der
kennisse Christi: op dat ghy liedē veruult
wort tot alle de volheyt Godts.
20 Hem die bouen alle dat wy bidden oft
dencken/ ouervloedichlick doen can/ nae
de macht die in ons werckt/
21 Sy eere inder Gemeynten door Chris-
tum Jesum/ f † te aller tydt van eewic-
heyt tot eewicheyt. Amen.

Dat iiij. Capittel.

ii. Hy prijst den Dienst des Woordts/
ende de vruchten daer van/ 15. de welcke
zijn Liefde/ 13. Eenicheydt/ 17. Heylic-
heydt/ ende Onnooselheydt.

1 SO bidde ic v lieden dan/ ick die a ge-
vangen inden Heere/ b dat ghy wan-
delt so het uwer beroepinge betaemt/
daer mede ghy lieden gheroepen zijt:
2 Met aller ootmoedicheyt eñ sachtmoe
dicheyt: eñ met lanckmoedicheyt / verdra-
ghende malcanderen inder liefde/
3 c Neerstich zijnde / om de eenicheydt
des Gheests te houden/ d door den bant
des vreden:
4 Ghy zijdt een lichaem/ ende een Geest:
ghelijck ghy gheroepen zijt tot een hope
uwer roepinghe.
5 Daer is een Heere/ een Ghelooue/ een
Doop:
6 e Een God eñ Vader aller/ die daer is
ouer al/ door al/ ende in f † v allen:
7 g Maer eenen yegelicken onder ons/
is ghenade ghegeuen/ na de mate der ga
ue Christi.
8 Daerom seyt hy: h Als hy is opghevaa-
ren in de hoochde/ heeft hy de ghevancke
nisse ghevanghen ghenomen / ende heeft
den menschen gauen ghegheuen.
9 i (Maer dat hy opgevarē is/ wat ist an
ders dan dat hy eerst neder gecomen is in
de nederste deelen der Aerden?
10 Die neder ghecomen is / is de selue die
oock opgevaren is bouen alle de Hemelē/
om dat hy alle dinck veruullen soude.)
11 Eñ de selue heeft gegeuen sommige tot
k Apostelē/ sommige tot Propheten/ som
mige tot Euangelisten/ sommige tot Her-
ders ende Leeraers.
12 Tot l volmakinge der Heyligen/ tot dē
wercke des Diensts / naemelick / tot de
m stichtinghe n des lichaems Christi.
13 Tot dat wy alle comen tot de eenicheyt
des geloofs/ ende der kennisse des Soons
Godts: tot eenen volcomen man/ tot der
mate der grootte der volheydt Christi:
14 o Op dat wy niet meer kinderen en
zijn/ als die p beweeght ende omme ghe-
uoert worden met allerley winden der
leere/ in ongestadicheydt der menschen/
door de listicheyt die sy ghebruycken om
met dwalinghe te bespringhen.
15 Maer op dat wy na de waerheyt stāde
met liefde allesins opwassen in hem q die
het Hooft is/ namelick/ Christus.
16 r Wt welcken gheheel het lichaem tsamē
gevoecht/ ende tsamen ghebonden / door
alle de toegheuoechde leden/ wt de werc-
kinghe/ na de mate eens yegelicken lits/
f het lichaem doet wassen tot zijns selfs
opbouwinghe in der liefde.
17 So segge ick dan dit/ eñ c betuyget in
den Heere/ u dat ghy lieden niet meer en
wandelt gelijc oock de andere Heydenen
wandelen in de ydelheydt haers herten:
18 Verduystert zijnde in haer verstant/ eñ
verureemt van het leuen Godts/ door de
onwetenheyt die in hen is/ door de x ver-
blindinghe haers herten.
19 De welcke p roeckeloos geworden zijn-
de/ hebben henseluen ouergheghcuen tot
oneerlickheyt/ om alle onreynicheyt gie-
richlick te bedrijuen.
20 Maer ghy en hebt Christum alsoo niet
ghelеert:
21 Ist dat ghy hem ghehoort hebt / ende
in hem gheleert zijt/ ghelijck de waerheyt
in Christo is:
22 Te weten/ z dat ghy den ouden men-
sche nae de eerste wandelinghe / die door
de begheerten der dwalinghe verderft/
soudt af legghen/)
23 Ende wederomme vernieut worden in
den Gheest uws ghemoedts:
24 a Eñ den nieuwen mensche aendoen/
die i n God geschapen is / tot warachti-
ge rechtveerdicheyt ende heylicheydt.
25 Daerom legt af de leugē / b eñ spreeckt
de waerheyt/ een yegelic met zijnen naes-
ten:

a Act. 21. 33. 2. Tim 1. 8.
b Griecr. ge bonden Christi.
c Act. 13. 2. Ephes. 3. 8.
d Galat. 1. 11.
e Act. 10. 28.
f Ephe 1. 19. colos. 2. 12.
g 1. Cor. 15. 9.
h Act. 9. 15. ende 13. 2. ende 22. 21. Galat. 1. 16. ende 2. 8. 1. Tim. 2. 7. 2. Tim. 1. 11.
i Griecr/ onwtspreuelicken.
l Rom. 16. 25. colos 1. 26. Ephes. 1. 9. 2. Tim. 1. 10. Titi. 1. 2. 1. Petr. 1. 20.
k Genes. 1. 1. Psalm. 33. 6. Joan. 1. 3. colos. 1. 6. Hebr. 1. 2.
l 1. Pet. 1. 12.
m Joā. 10. 9. ende 14. 6. Roma. 5. 2. Ephes. 2. 18. Hebr. 10. 19.
n Phil. 1. 14. 1. Thes. 3. 3.
o Colos. 1. 24.
p Oft/ Vaderschap
q Griecr/ den rijcdom zijnder eerlickheydt.
r Ofte/ de liefde/ Christi/ die de kennisse te bouen gaet.
f † Anders/ in allen geslachten/

a Griecr/ ge bonden.
b Gene. 17. 1. 1. Cor. 7. 20. Philip. 1. 27 Colos. 1. 10. 1. Thes. 2. 12.

c Rom. 12. 10 Hebr. 13. 1. 1. Petr. 1. 22. ende 2. 17.
d Griecr/ in
e Deut. 4. 39.
f Mala. 2. 10. 1. Cor. 8. 4. 6
f † Anders/ ons.
g Ro. 12. 3. 6 1. Cor. 12. 11. 2. Cor. 10. 13. 1. Petr. 4. 10
h Joan. 3. 34.
h Psa. 68. 19
i Joan. 3. 13. ende 6. 62.
k 1. cor. 12. 28
l Oft/ tsamenvoeginghe.
m Oft/ timmeringhe.
n Rom. 12. 5. 1. Cor. 12. 27. Ephes. 1. 23. ende 5. 23. Colos. 1. 24.
o 1. cor. 14. 20
p Spr. 5. 11. Math. 11. 7.
q Ephe. 5. 23 Colos. 1. 18.
r Rom. 12. 5. 1. Cor. 12. 27. Ephes. 2. 20.
f Gr. maect den wasdom des lichaems/
t Rom. 1. 9.
u Ro. 1. 18. 21 1. Petr. 4. 3.
x Oft/ verhardinghe.
p Oft/ ongevoelich.
z Colos. 3. 8. Hebr. 12. 1. 1. Petr. 2. 1.
a Rom. 6. 4. Colos. 3. 10. 1. Petr. 4. 2.
b Zac. 8. 16.

ten: want wy zijn malcanders leden.
c Psal.4.5. 26 c Zijt toornich/ ende en sondicht niet/
en laet de Sonne niet onder gaen over u-
we toornicheydt:
d Jaco.4.7. 27 d Noch en gheeft den e Duyvel gheen
e Oft/ Laste plaetse.
raer. 28 Die ghestolen heeft/ en stele niet meer:
f Act.20.35. f maer arbeyde lieuer/ en wercke dat goet
1.Thes.4.11. is met zijne handẽ/ op dat hy hebbe te ge
2.tes.3. 8.12 uen den ghenen die noot heeft.
g mat.12.36. 29 g En laet gheen vuyle reden wt uwen
Ephes.5.3. mont gaen: maer ist dat daer eenige goe-
h Griecx/ de reden is tot nootsakelicke stichtinge/
genade ge- op dat sy h aengenaem sy te hooren.
uẽ dẽ hoor- 30 Ende en bedroeft den heyligen Gheest
ders. Gods niet/ i waer mede ghy liedẽ verse-
i Rom.8.16. gelt zyt tot den dach der verlossinghe.
2.Cor.1.22. 31 Alle bitterheyt ende toornicheyt/ende
ende 5.5. gramschap/ende roepinge/ende lasterin-
Ephes.1.13. ghe/sy van v lieden wech ghewert / met
alle boosheydt:
k Colo.3.12. 32 k En weest tot malcanderẽ vriẽdelic/
l Spr.28. 2. goethertich/ l vergeeft malcanderen/ ge-
Mat.6.14. lyck Christus ons vergheuen heeft.
Marc.11.25

Dat v. Capittel.

Colos.3.13. 1. Hy handelt van het officie der Chri-
stenen/ 31. van den lichamelicken houwe-
licke/ 32. ende van het gheestelicke/ Chri-
sti met zijnder Ghemeynte.

1 SO weest dan Godts nauolghers/ als
lieue kinderen:
a Jo.13.34. 2 a En wandelt inder liefde b gelijc Chri
1.Tes.4.9. stus ons lief gehadt heeft/ c en heeft hem
1.Joã.3.23. seluen voor ons gegeuen tot een offerhan
b Gal. 2.21. de ende slachtoffer voor ons/ Gode tot eẽ
Titi.2.14. welrieckende reucke.
1.Petr.5. 8. 3 d Maer hoererie/ ende alle onreynic-
c Hebr.8.3. heyt/ oft gierichevdt/ laet die onder v lie-
d Eph.4.29 den oock niet ghenaemt worden/ ghelyck
Colos.3.5. het den Heylighen betaemt:
Mat.12.36. 4 Noch e oneerlicheyt/ noch sottenclap/
e Oft / vuy- noch gheckernie/ de welcke niet en beta-
licheydt. men: maer lieuer danckseggínghe.
f 1.Cor.6.10 5 Want ghy lieden weet dit / dat gheen
Galat.5. 21. hoereerder/ noch onreyne/ noch gierighe/
Colos.3.5. welcke is een Afgodendienaer / sal erf-
Apoc.22.15. deel hebben/ in het Coninckrijcke Chri-
g Jere. 29.8 sti ende Godts.
Mat.24. 4 6 g Laet v lieden van niemande verleydẽ
Marc.13. 5. met ydel woorden/ want om deser dingen
Luce 21 8. wille/ coemt de toorn Godts ouer de on-
2.Thes.2.2. ghehoorsame kinderen.
1.Joan.4.1. 7 Weest dan hare medeghesellen niet.
h 1.Tes.5.4. 8 h Wãt ghy lieden waert voortijdẽ duy-
i Gala.5.22. sternisse/ maer nu zyt ghy licht indẽ Heere
k † Ands/ wandelt als kinderen des lichts.
lichts. 9 i Want de vrucht des k † Gheest is in
l mat.18.17. alle goedicheyt/ ende rechtueerdicheydt/
1.Cor.5.8. ende waerheydt/
2.Cor.6.14. 10 Beproeuende wat den Heere behaghe-
2.Tes.3.14. lick sy:
m Joã.3.21. 11 l En en hebt geen gemeynschap met de
n Oft/ van- onvruchtbare wercken der duysternisse/
dẽ lichte ge maer straftse lieuer.
straft wort/ 12 Want wat bedectelic van hen geschiet/
dat wordt dat is oock schandelick om te segghen.
openbaer. 13 m Maer al wat n ghestraft wordt/ dat
o Rom 13.11 wort van den lichte geopenbaert. Want
1.Thes.5.6. al dat openbaer maeckt/ dat is licht.
14 o Daerom seyt hy: Ontwaeckt die ghy
slaept/ ende staet op van de dooden/ ende
p Spr.27.12 Christus sal v lichten.
Colos.4.5. 15 p Siet/ dan hoe ghy q voorsichtichlick
q Griecx/ neerstichlic meucht wandelen/ niet als onwyse/ maer
als wyse:
r Rom.12.11. 16 r Den bequamen tijt wtcoopende/ wãt
Colos.4.5. de daghen zijn boos.
s Rom.12.2. 17 Hierom en weest niet onuoorsichtich/
1.Thes.4.3. s maer verstaet wat de wille des Heerẽ sy.

18 t Ende en drinct niet dronckẽ in wijn/ t Spr. 31.30
waer in ouerdaedt is: maer wort vol des
Gheests:
19 u Sprekende tot malcanderen met u Colo.3.16.
Psalmen ende lofsanghen/ende geestelic-
ke liedekens/ singhende ende spelende
den Heere in uwe herten:
20 x Alle tydt van alle dingen danckende x Colo.3.17.
Godt/ ende den Vader/ inden Name on- 1.Thes.5.18.
ses Heeren Jesu Christi. y Gene.3.6.
21 Malcanderen onderdanich zijnde inde 1.Cor.14.34.
vreese Godts. Colos.3.18.
22 y Ghy vrouwen weest uwen mannen Titi.2.5.
onderdanich/ als den Heere. 1.Petr.3.2.
23 z Want de man is het hooft des wijfs/ 31.Cor.11.3.
a gelijck oock Christus het hooft der Ge- a Ephe.1.22
meynte is: ende hy is de b Behoeder des ende 4.15.
lichaems. Colos 1.18.
24 Ghelijck dan de Ghemeynte Christo b Rom.12.5.
onderdanich is: alsoo moetẽ oock de vrou- 1.Cor.12.27.
wen haren mannen in allen dinghen ghe- Ephes.1.23.
hoorsaem zijn. ende 4.12.
25 c Ghy mannen/ hebt uwe vrouwẽ lief/ Colos.1. 24.
ghelijck oock Christus de Ghemeynte lief c Colos.3.19
heeft ghehadt / d ende heeft hemseluen d Galat.1.4
voor haer ghegheuen. Ephes.5.2.
26 Om dat hyse heylighen soude / e die hy e Titi.3.5.
heeft ghereynicht met den waterbade in 1.Petr.3.21.
het woordt.
27 Om dat hyse voor hem setten soude/
een Ghemeynte/ die eerlick ware / ende
noch vlecke noch rimpel en hadde/
oft yet desgelijcx: f maer dat sy soude hey- f Colo.1.22.
lich ende onstraffelick wesen.
28 Also zijn de mannen schuldich hare wij
uen lief te hebben/ ghelijck hare eyghen
lichamẽ. Wie zijn wijf lief heeft/ die heeft
hemseluen lief.
29 Want niemant en heeft opt zijn eygen
vleesch ghehaet: maer hy voedt ende on-
derhoudt het: ghelijck oock de Heere de
Ghemeynte:
30 g Om dat wy leden zijn zijns lichaẽs/ g Rom.12.5.
van zijnen vleesche/ ende van zijne beenẽ. 1.Cor.12.27.
31 h Hierom sal de mensche zijnen vader h Gen.2. 24
ende zijne moeder verlaten / ende sal zij- Mat.19.5.
nen wijue aenhangen/ i ende sy twee sul- Marc.10.7.
len een vleesch wesen. i 1.Cor.6.16.
32 Dese verborgẽtheyt is groot: maer ick
segge/ in Christum/ ẽ inde Ghemeynte:
33 Daerom/ so hebbe een yghelick van v
lieden zijn eygẽ wijf also lief als hemsel-
uen: ende dat het wijf den man vreese.

Dat vj. Capittel.

1. Hy vermaent de kinderen ẽ Dienst-
knechten tot gehoorsaemheyt/ 7. ende be
rooft alle Christenen int gemeyne van al-
le vleeschelicke vertrouwen / 10. ẽ wa-
pentse met gheestelicke wapenen/ om den a Colo.3.20
vyant te wederstaen/ 18. ende in het eyn- b Exo.20.12
de beueelt hy hemseluen in hare gebedẽ. Deut.5.16.

1 GHy a kinderẽ weest uwen ouderen ge Spra.3.9.
hoorsaẽ indẽ Heere: wãt dit is recht. ende 7.27.
2 b Eert uwen vader ende uwe moe- Tob.4.3.
der: (het welcke het eerste ghebot is dat Mat.15.4.
een belofte heeft:) Marc.7.10.
3 Op dat het v wel gae / ẽ dat ghy lan-
ghe leuet op der Aerden.
4 Ẽ ghy vaders/ en verweckt uwe kinde-
ren niet tot gramschap: c maer voetse op c deu 6 20.
door de leere ẽ vermaninge des Heeren. Psal.78.4.
5 d Ghy Dienstknechten weest ghehoor- Pro.10.18.
saem uwen heeren nae den vleesche met ende 29.17.
vreesen ende beuen/ met eenvoudicheydt Syrac.7. 25
wws herten/ ghelijck als Christo: ende 30.1.
6 Niet nae der ooghe dienende/ ẽ soec- d Colos.3.22
kende den mensche te behagen: maer als 1.Tim.6.1.
Dienstknechten Christi/ van hertẽ doen- Titi. 2.9.
de den wille Godts: 1.Pet.2.18.

7 Dienende met goetwillichept den Hee-
re/ende met den menschen:
8 Wetende dat een yegelic vanden Heere/
e ontfangen sal wat hy goets gedaen sal
hebben/hy sy Dienstknecht oft Vrye.
9 f Eñ ghy heerẽ/ doet het selue by hen/
verlaet de dreyginghẽ/ wetẽde dat oock uw
selfs Heere inde Hemelen is/ gheñ by hem
en is geen wtneminghe der persoonen.
10 Ten laetsten myne Broeders / wordet
machtich in den Heere/ende inde sterckte
zynder cracht.
11 h Doet aen alle wapenen Godts / op
dat ghy meucht staen tegen de listen des
Duyvels.
12 Want wy en hebben den stryt niet te-
ghen vleesch ende bloet. maer i teghen de
Ouerste. teghen de Machten / teghen de
Gheweldighe der Werelt/ der duysternis-
se deser eeuwen / teghen de gheestelycke
k boosheden inder locht.
13 Hieromme neemt aen l de gheele wa-
pen Gods/op dat ghylieden meucht indẽ
boosen dach tegenstaen/ al volbracht heb
bende ende blyuen staende.
14 m So staet dan/ uwe lendẽ ommegort
hebbẽde met der waerheyt / n eñ de borst
bedeckt met de rechtueerdicheydt.
15 Eñ de voeten gheschoeyt met veerdic-
heyt des Euangelij des vredes.
16 Bouẽ al/neẽt aẽ dẽ Schilt des geloofs/
waer mede ghy lieden meucht alle de vye-
rige pylen des boosen wtblusschen.
17 o Eñ neemt den Helm der salicheyt/ eñ
p het Sweert des Gheests / het welck is
Godts woordt.
18 Met aller biddinge q eñ smeeckinghe/
biddende te aller tyt indẽ Geest: eñ in dat
selue wakende met alle geduericheyt / eñ
bidd inghe voor alle de Heyligen:
19 r Eñ voor my dat my sprake ghegheuen
worde tot de openinge myns monts/ om
met vrymoedicheyt de verborgentheyt des
Euangelij te kennen te gheuen/
20 Waer van ick de bootschap doe in kete
nen/op dat ick daer in vrymoedelic han-
dele/gelyck ick behoore te spreken.
21 Voort/ op dat ghy lieden oock meucht
weten/dat my aengaet/eñ wat ic doe: dat
sal v Tichicus myn lieue broedr eñ getrou
we Dienaer inden Heere/te kennen geuẽ:
22 Den welckẽ ic om dat selue tot v liedẽ
gesonden hebbe. om dat ghy sout weten/
hoe het met my staet: ende om dat hy u-
we herten vertroosten soude.
23 Vrede sy den Broederen/ eñ liefde/ met
gheloone/ van Gode den Vader / ende den
Heere Jesu Christo.
24 De genade sy met allen den ghenen die
onsen Heere Jesum Christum oprechte-
lick lief hebben. Amen.

Tot de Ephesien geschreuen van Roo-
men/ghesonden door Tychicum.

e Grieck/ draghen.
f Syr.7.22. ende 33.29. Colos.4.1.
g Deut.10.17 2. Par.19.7. Job.34.19. Sap.6.8. Syr.35.16. Acto.10.34. Roma.2.11. Galat.2.6. Colos.3.25. 1. Petr.1.17.
h Colo.3.12.
i Ephes.2.2
k Grieck/ der boosheydt inde Hemelsche.
l 2 Cor.10.4
m Luc.12.35 1. Petr.1.13.
n Sap.5.19.
o 1. Tes.5.8. Esa.59.17.
p Hebr.4.12 Apoca.2.16
q Luce.18.1. Roma.12.12 Colos.4.2. 2. Tes.5.17.
r Act 4.29. 2. Thes.3.1.

De Sendtbrief Pauli tot den Philippensen.

Argument.

De Philippensen vermaent hy met ee-
nen Sendbrief wt Roome gesonden/
dat sy hen niet en stooten aen syne
banden/ maer in de aenghenomen waer-
heyt voortgaen. Hy vermaentse oock een-
drachtich te syne / ende henseluen te hoe-
den voor de valsche Apostelen/ die de ver-
diensten ende de Wet met den Euangelio
vermengden. In het eynde schryft hy som
mige gesonde ghebboden/ hoemen behoort
te leuen/ gelyck in andere Sendbrieuen.

Dat Eerste Capittel.

3. Paulus pryst hare volstandicheyt om
dat sy volstandich ghebleuen waren inde
waerheyt/ 12. eñ handelende van hem eñ
zyne banden/ bewyst dat de eerlickheydt
des Euangeliums daer door vercieret is/
28. Hy vermaentse oock tot eendrachtic-
heyt ende lydtsaemheyt.

1 PAulus ende Timotheus/Dienstknech
ten Jesu Christi / allen Heylighen in
Christo Jesu/ die a te Philippis zyn/
met de b Opsienders ende c Dienaers:
2 d Genade sy v lieden/ eñ vrede van Go-
de onsen Vader / ende den Heere Jesu
Christo.
3 e Ick dancke mynen God f alle tyt/ als
ick uwer ghedencke:
4 (Alle tyt in alle mynen ghebede voor v
allen met blyschap biddende:)
5 Om uwe gemeynschap in het Euange-
lium/ van den eersten daghe af/ tot nu toe:
6 Betrouwẽde dit selue/ dat hy / die in v
lieden begonnen heeft/ g het goede werc
dat volbrenghen sal/ tot op den dach Je-
su Christi:
7 Gelyc het my h toebehoort/ dat vã v al
lẽ te geuoelẽ. daerõ dz ic in myn herte hou
de/ dz ghi in myne geuãckenisse/ eñ in my-
ne verãtwoordinge/ eñ bẽsterckinge des E-
uãgely/dat ghy liedẽ segge ick alle myner
genaden mede deelachtich gheweest zyt.
8 i Want God is myn getuyge / hoe seer
ick v alle begeere met hertgrondelicke be-
weghinghen Christi.
9 k Eñ dit bidde ick/ dat uwe liefde noch
meer ende meer ouervloedich worde / in
kennisse ende allen l verstande:
10 Op dat ghy m meucht de verscheyden
dingen onderkennen/ op dat ghy meucht
wesen oprecht/ende sonder ergernisse. tot
den daghe Jesu Christi/
11 Vol vruchten der gherechticheydt/ die
door Jesum Christum zyn / tot eere ende
prijs Gods.
12 Ende ick wil dat ghyliedẽ weet/ Broe-
ders / dat het ghene / dat my ghescheidt
is/ is meer tot voordeel des Euangeliums
ghecomen:
13 So dat myn banden in Christo/bekent
ghewordden zyn in gheheel den n Richt-
huyse/ende allen den anderen plaetsen:
14 o Eñ dat vele broeders indẽ Heere/ door
myne banden vertrouwende/ ouervloedi-
ger derrẽ onuertzaecht het woort sprekẽ:
15 Ende sommighe door nydt ende twist:
ende sommighe predicken oock Christum
door goetwillicheydt:
16 De sommighe (segghe ick) predicken
Christum wt twist/ nz suyuerlic/ eñ mey-
nẽ p myne bandẽ noch meer te bedruckẽ:
17 Ende de sommighe wt liefde/ dewyle sy
weten/ dat ick tot verantwoordinge des
Euangeliums ghesett ben.
18 Wat dan? nochtans wordt Christus
allesins/ het sy door een q deckfel/ het sy
door de waerheyt/vercondicht: eñ ic ver-
blyde my hier in / ende sal my verblyden.
19 r Wãt ic weet/ dat dit my ter salicheyt
dyen sal/ door uwe ghebedt/ende s hulpe
des Gheests Jesu Christi/
20 Na myn ouergroot verlanghen eñ ho-
pen / dat ick in gheenen dinghe en sal be-
schaemt worden/ maer Christus sal ghe-
lyck alle tydt/ also oock nu/ met alle vrĳ-
moedicheyt in mynen lichame groot ge-
maeckt worden / het sy door leuen/ het sy
door steruen.
21 Want Christus is my ghewin / beyde
in leuen ende in steruen.

a Act.16.12.
b Oft / Bisschoppen.
c Acto.6.3.
d Roma.1.7. 1. Petri.1.2.
e Eph.1.15. Colos.1.3. 1. Thes.1.2. 2. Thes.1.3.
f Grieck/ in alle uwer ghedachtenisse.
g Joã.6.29. 1. Thes.1.3.
h Grieck/ recht is/
i Rom.1.9. ende 9.1. 2. Cor.1.23. ende 11.31. Galat.1.20. 1. Thes.2.5. 1. Tim.5.21. 2. Tim.4.1.
k Ephe.1.16 Coloss.1.3. 1. Thes.1.2. 2. Thes.1.3.
l Of/ ordeele
m Ofte/ onderscheydẽ wat best is.
n Oft/ Palleyse des Keysers/
o Ephe.3.13 1. Thess.3.3.
p Gr. verdruckinghe tot myne banden te brenghen
q Gr. voerwendinge/
r 2. Cor.1.11.
s Gr. toebrenginghe

22 Maer oft inden vleesche te leuen my
vorbaerlick sy/ende wat ic verkiesen wil/
en weet ick niet.

r of. verhuysen.

23 Want ic worde van dese twee benaut/
begeerende te r verscheyden vandē licha=
me ende met Christo te zÿne: want dat
is seer verre het beste.
24 Maer indē vleesche te blijuē/ is noot=
sakelicker om uwent wille.
25 Eñ dit weet ic / vertrouwēde dat ic sal
blijuē/ eñ met v allen blijuē tot uwē voor=
deele/ende tot blijschap des gheloofs:
26 Op dat uwen roem in Christum van
my / ouervloedich sy door mijne toecomste
wederom tot v.

u Gen.17.1. 1.Cor.7.20. Ephe.4.1. Coloss.1.10. 1.Thes.2.12. ende 4.1. x Gr. in een ziele

27 u Alleenlic wādelt weerdichlic dē Euāge
lio Christi/op dat ic het sy dat ic come eñ
uliedē sie/het sy dat ic vā v ben / mach vā
v hooren / dat ghy lieden staet in eenen
Geest/ x eenmoedichlick mede strijdende/
met den gelooue des Euangeliums.
28 Ende en wordet in gheenen dinge ver=
schrickt / vanden ghenen die hen teghen=
stellen/ het welcke hen een bewijsinghe
is der verderffenisse, maer v lieden der sa=
licheyt/ende dat van Gode.
29 Want v lieden is ghegeuen inde sake
Christi / niet alleenlick in hem te ghelo=
uen/maer oock voor hem te lijden:
30 Dē seluē strijdt hebbēde/ dié ghylieden
aen my gesien hebt/ eñ noch in my hoort.

Dat ij. Capittel.

1. Hy vermaentse bouen al tot verne=
deringe/ de welcke is de bewaerster der
reyner leere/ 19. beloeft hen dat Timo=
theus sal corts weder comen/ 24. ende
oock hy/ 25. ontschuldicht dat vertoeuen
Epaphroditi.

1 SO dan/ is daer eenighe vermaninghe
in Christo/ is daer eenige vertroostin=
ghe der liefde / is daer eenige gemeyn=
schap des Gheests/ zijn daer eenige hert=
grondelicke beweghinghen ende ontfer=
minghen:

a Rom.12.16 ende 15.5. 1.Cor.1.10. Philip.3.16. 1.Pet.3.8.

2 So veruult mijne blijschap/ a dat ghy=
lieden eens ghesint zijt/ende eenderleye liefde
hebbende / eenmoedich / ende eenderley
ghevoelende.

b Ro.12.10. 1.Petr.5.5.

3 Doet niet door twistinge oft ydel eere:
b maer door ootmoedicheydt / achte een
yegelick den anderē beter dan hemseluē.

c 1.cor.10.24 ende 13.5.

4 c Ende een yeghelick en sie niet op het
zijne: maer oock een yeghelick sie op dat
des anderen is.

d 1.Pet.2.21

5 d Dat geuoelen sy in uliedē/het welc=
ke oock in Christo Jesu was:

e 2.Cor.4.4 Col.1.15. Hebr.1.3.

6 e De welcke inde gedaente Gods zijn=
de / en heeft voor gheenen roof gheacht
Gode euen ghelijck te zijne:

f Psal.8.6. g mat.20.28 Joan.13.14. h Heb.2.14. 17. ende 4.15.

7 f Maer heeft hem seluen vernieticht/
g de ghedaente eens Dienstknechts aen=
genomen hebbende/ h den menschen ge=
lijck ghewordē/ende in het ghelaet ghe=
vonden als een mensche.

i Hebr.2.9. ende 12.2.

8 i Ende heeft hemseluen vernedert/ghe=
hoorsaem zijnde tot der doot/ Ja de doot
des cruyces.

k Act.2.34. l Hebr.1.4.

9 k Daerom heeft hem oock God hooch=
lick verhooght / ende heeft hem l eenen
naem gegeuē / welcke is bouē alle namē:

m Esaie. 45.23. Rom 14.11.

10 m Dat inden Name Jesu / buyge alle
knye der ghener die inden Hemel / op der
Aerden/ende onder der Aerde zijn:

n Joā.13.13. 1.Cor.8.6. ende 12.3.

11 n Ende dat alle tonge belijde / dat Je=
sus Christus de Heere sy/ter eeren Gods
des Vaders.
12 So dan/mijne lieue / gelijck ghylieden
alle tijdt ghehoorsaem gheweest zijt/ niet
alleene in mijne tegenwoordicheyt/maer
veel meer nu in mijn afwesen / werket u=
wes selfs salicheyt in vreese ende beuen.

o Deu.8.18. 2.Cor.3.5.

13 o Want het is Godt / die in v lieden
werckt/ het willen ende het volbrenghen
nae zijn welbehaghen.

p Ro.12.17. 1.Pet.2.12. q 1.Pet.4.9 r † Anders/ toorn/

14 p Doet alle dinck q sonder r † murmu=
reeren ende teghenspreken:
15 Op dat ghy lieden onbeschuldichlick
zijt/ende eenuoudich/ende onstraffelicke
kinderen Gods / midden in dit cromme
ende verdraeyde geslachte: sonder welc=
ke t schijnt als lichten der Wereldt/

s Prou.4.18 Mat.5.14. t Of/ ghy lieden schijnt/ u 2.Cor.1.14 1.Thes.2.19

16 Het woort des leuens voor houdende/
u my tot eenen roem ten daghe Christi/
dat ick niet te vergheefs geloopen/ noch
te vergheefs ghearbeydt en hebbe.

x Of/ offeringhe y 2.Cor.7.4 z Of/ weest ghylieden oock blijde/ eñ verblijdt v met my

17 Eñ of ick geoffert worde ouer de offer=
hande eñ x bedieninge ws geloofs/ y so
ben ick blijde / eñ verblijde my met v allē.
18 Ende om dat selue z zijt ghy lieden oock
blijde/ende ghy verblijdt v met my.
19 Ende ic hope inden Heere Jesu / a Ti=
motheum corts tot v lieden te senden/op
dat ick oock goedts moets sy / als ick
weet hoe het met v is:

a Act.16.1. Rom.16.21. 1.Thes. 2.3. b 1.cor.10.24 ende 13.5.

20 Want ick en hebbe niemandt also ge=
moeyt/die eenuoudelick voor ulieden sor=
ghen soude:
21 b Want sy soecken alle dat hare is/
niet dat Christi Jesu is.
22 Eñ ghylieden weet zijne beproeuinge/
dat hy als een kint met zijnē Vader/met
my ghedient heeft in het Euangelium.
23 So hope ick dan desen te seynden/ ter=
stont als ic mijne dingen ouersien hebbe.
24 Ende ick betrouwe inden Heere/ dat
ick oock corts comen sal.
25 Maer ick hebbet nootsakelick geacht/
Epaphroditum mijnen Broeder/ ende
Medehulper eñ Medecamper/eñ uwen
c Apostel / ende mijner noodtdruft Die=
naer/ tot v lieden te senden:

c Dat is/ ghesonden Bode

26 Want hy nae v allen verlangde / ende
was swaerlick benaut/daerō dat ghliedē
ghehoort hebt dat hy cranck geweest is.
27 Ende hy heeft voorwaer by doot cranc
gheweest: maer God heeft zijnder ont=
fermt: ende niet alleen zijnder, maer oock
mijner/om dat ic niet d de een droeffenisse
op de ander hebben en soude.

d Gr. droeffenisse op droeffenisse

28 So hebbe ick hem dan te neerstelicker
ghesonden/om dat ghylieden hem weder
siende/v soudt verblijden:ende ick te min
droefheyts hebben:
29 Ontfangt hem dā indē Heere/met alle
blijschap/eñ houdt e de sulcke in weerdē/

e 1.Cor.9.11 Gala.6.6. 1.Thes.5.12. 1.Tim.5.17. Hebr.13.17. f Gr. ziele

30 Want om des wercx Christi wille/was
hy tot by der doot gecomen / eñ waechde
zijn f leuen / om dat hy het ghebreck ws
diensts aen my veruullen soude.

Dat iij. Capittel.

1. Hy vermaentse tot gheestelicke blij=
schap/2. eñ hen te wachtē vande valsche
Apostelen/ 8. teghen de welcke hy sett
Christum ende zijne Leere/ 20. ende de
Christelicke wandelinghe.

1 VOort/mijne Broeders/verblijdt v in
dē Heere. Het selue wederom te schrij=
uen en verueelt my niet / ende het
maeckt v lieden seker.

a Esa. 56.10 b Rom.2.29 Coloss.2.11. Deut.10.16 ende 30.6. Jerem.4.4 c Joā.4.22. d Of/ schijnt e 2.Cor.11.22

2 Siet op a de honden / siet op de boose
Arbeyders/siet op de versnijdinghe.
3 Want wy zijn de b Besnijdinghe/ die
wy c God met den Geest dienen / ende in
Christo Jesu roemen: ende niet op het
vleesch vertrouwen:
4 Hoe wel ic betrouwinge hebbe oock op
het vleesch: ist dat yemāt anders d dencke
te betrouwē op het vleesch: e ic veel meer:

Besne=

5 Besneden ten achtsten dage: wt de af-
f Gen. 49.27 coemste Israels: wt den geslachte f Ben-
g Act.23.6. Jamin: een Hebreeusch wt den Hebreen:
h Gr. Wet/ g nae de h Insettinghe een Pharizeus:
i Act.8,3. 6 Na de yuerichept i een veruolgher der
1.Cor. 15.9. Ghemeynte/ na de rechtueerdicheydt die
Galat.1.13. inde Wet is/ onstraffelick.
1.Tim. 1.13. 7 k Maer dat my ghewin was/ dat heb-
k mat.13.44 be ick om Christi wille schade gheacht.
8 Ja oock achte ick alle dinghen schade
l Esa.53.11. te zyne/ om de weerdicheyt l der kennisse
Jere.9.23. Christi Jesu myns Heeren / om wiens
Joan.17.3. wille ick alle dinghen voor schade ghere-
Coloss.2.2. kent hebbe / ende achte dat het dreck sy/
op dat ick Christum winne/
9 Ende in hem beuonden worde als niet
hebbende myn eygen rechtueerdicheydt/
die wt de Wet is: maer die door het geloo
m Rom.1.17 ue Christi is: namelick / m de rechtueer-
ende 3.21. dicheydt die wt Gode is in het gheloue:
10 Dat ick hem kenne ende de macht zy-
ner opstandinge / ende de ghemeynschap
n Rom. 6.4 zyns lydens/ n dewyle ick zyner doodt
ghelyckformich worde/
o Of/ hoe ic 11 Besoeckende/ o oft ick eenichsins tot
de opstandinghe der dooden quame.
12 Niet dat ick nu den voorgesetten prys
ghecreghen hebbe/ oft nu volmaeckt ben:
maer ick iaghe daer na/ of ick het eenich-
sins grepe / daer toe ick ghegrepen ben
van Christo Jesu.
13 Broeders/ ick en achte my seluen niet/
dat ick het voorghesette ghegrepen heb-
be: maer een dinck doe ick / vergheetende
wat achter rugghe is ende streckende my
na het ghene dat voren is/
14 Ick iage na et voorgesteken merck/
tot den prys der Hemelscher roepinghe
Gods in Christo Jesu.
15 So vele dan als onser volmaeckt zyn/
p† Anders/ die hebben dit genoelen p †laet ons dit gheuoelen hebben: ende
ist dat ghylieden yet andersins gheuoelt/
dat sal v God oock ontdecken.
16 Maer daer wy toeghecomen zyn/ laet
q Ro. 12.16. ons in den seluen reghel voortgaen/ q ende
ende 15.5. het selue gheuoelen hebben.
1.Cor.1.10. 17 r Weest myne nauolghers / Broeders:
Philip.2.2. ende siet op de gene die also wandelen/ gelyc
1.Per.3.8. ghylieden ons voor een exempel hebt.
r 1 cor/4.16. 18 s Want daer wandelen vele / daer ick
ende 11.1. v lieden dickmael van ghesepdt hebbe/
1.Thess.1.6 ende segge het nu met weenen/ dat sy zyn
2.Thes.3.9. vyanden des cruyces Christi/
s Rom.16.17 19 Wiens eynde is de verdoemenisse/ wiens
Godt den buyck is / ende de eere in haer
schande/ de welcke Aerdtsch ghesint zyn.
t Gr. want 20 t Maer u onse Burgerschap is in de
u Hebr.13.14 Hemelen: x van waer wy den Salichmaker
x 1. Cor.1.6. verwachten / den Heere Christum Jesum:
Titi 2.13. 21 y De welcke onse vernederde lichaem
y 1.Cor.15.51 veranderen sal / dat het ghelyckformich
Coloss. 3.4. worde zynen eerlicken lichame/ nae de
1.Joan.3.2. crachtighe werckinge / daer mede hy alle
dinghen hemseluen onderworpen can.

Dat iiij. Capittel.

1. Hy vermaentse tot alle goede werc-
ken/ 10. bekent hare weldadicheydt/ 21.
ende set daer by sommighe groetenissen.

1 SO dan/ myne lieue ende gewenschte broe-
ders myn blyschap ende croone/ staet
also inden Heere/ beminde.
2 Ick bidde Euodiam / ende ick bidde
Syntichen / dat sy eens ghesint zyn in-
den Heere.
a Oft/ op- 3 Ja ick bidde v oock myn a trouwe ge-
recht Joch- selle / helpt de vrouwen / de welcke met
ghenoot/ my inden Euangelio ghestreden hebben/
met Clemens ende de andere myne Me-
dehulpers: wiens namen geschreuen zyn
in b den Boecke des leuens. b Exo. 32.32
4 c Verblydt v lieden inden Heere alle Psal.69. 29
tydt/ wederom segghe ick: Verblydt v. Apoca.3.5.
5 Uwe vriendelichept sy allen menschen ende 20. 12.
bekent. De Heere is na by. ende 21.27.
6 d Weest in geenen dinge sorchfuldich: c 1.Thes.5.6
maer laet in alle dingen uwe begeerten by d Psal.55.23
Gode bekent worden door biddinge ende Mat. 6.25.
smeeckinghe/ met dancksegginge. 1.Tim.6.8.
7 e Ende de vrede Gods / die alle verstant 1.Pet.5.7.
te bouen gaet / f sal uwe herten ende sin- e Joa.14.27
nen bewaren in Christo Jesu. Roma.5.1.
8 Voort/ Broeders/ wat warachtich is/ Ephe.2.14.
wat eerlick is / wat gherechtich is / wat f Of/ bewa-
reyn is/ wat liefelick is/ wat wel luydt: is re/
daer eenighe deucht / is daer eenigen lof/
dat bedenckt.
9 Het welcke ghylieden oock gheleert
ende ontfanghen/ ende ghehoordt / ende
ghesien hebt aen my. Doet (segghe ick)
dit: g ende de Godt des vreden sal met g Esa.9.6.
v lieden wesen.
10 Ick ben seer verblydt inden Heere, dat
ghy nu eens wederom wacker ghewor-
den zyt om op my te dencken: waer op
ghy oock gedacht hebt/ maer ghy en hebt
gheen ghelegheentheyt ghehadt.
11 h Ick en spreke niet i om des ghebreck h 1.Timot.
wille/ want ick hebbe gheleert te vreden 6.8.
te zyne in het ghene daer ick in ben. i Gr. na den
12 Ick weet vernedert te zyne / ick weet ghebrecke
oock ouervloedich te zyne / allesins ende
in allen ben ick geleert beyde versadicht
te wesen/ ende honger te lyden: beyde ouer-
vloedich te hebben/ ende gebreck te lyden.
13 Ick vermach alle dinck/ door Chri-
stum die my machtich maeckt.
14 Nochtans ghylieden hebt wel ghe-
daen/ k dat ghy myne verdruckinge mede k Of ghy v
gedeylt hebt. lieden myner
15 l Ende ghy Philippensen/ weet dat in- verdruckin-
den beghinne des Euangeliums / als ick ge aengeno-
van Macedonia ginck/ gheen Gemeynte men hebt.
my ghedeylt en heeft / ter rekenschap l 2. Cor.11.9
des wtgheuens ende ontfanghens / dan
ghylieden alleen.
16 Want in Thessalonica hebt ghy een-
mael ende andermael ghesonden tot my-
nen nootdruft.
17 Niet dat ick de gaue soecke: maer ick
soecke de ouervloedighe vrucht tot uwer
rekenschap.
18 Maer ick hebbe het al ontfanghen/
ende ick hebbe ouervloedich. Ick ben (seg-
ge ick) veruult/ na dat ick van Epaphro-
dito ontfanghen hebbe / dat van v lieden
ghesonden was / als een welrieckende
reucke/ m een aenghename offerhande/ m Heb.13.16
ende Gode behaghelick.
19 Myn Godt sal veruullen al wat v van
noode is nae zynen rycdom/ n eerlick n Griec. in
in Christo Jesu. eerlicheyt.
20 Ende onsen Godt ende Vader sy eere
van eewichept tot eewichept. Amen.
21 Groet alle Heylighen in Christo Jesu. De
Broeders die by my zyn groeten v lieden.
22 Alle de Heyligen groeten v lieden/ en-
de aldermeest sy / die van des Keysers
huysghesin zyn:
23 De ghenade onses Heeren Jesu Chri-
sti sy met v allen. Amen.

Tot de Philippensen ghescreuen van
Roomen/ gesonden door Epaphroditum.

Argument.

DE Sendtbrief tot de Collossensen/ ver-
uaet dit selue int corte / wtghenomen
dat hy hier strenghelycker de valsche
Apostelen straft / die sochten het Joden-
dom met den Euangelio te vereenighen.

De

De Sendbrief Pauli tot den Colossensen.

Dat Eerste Capittel.

1. Hy prijst de volstandicheyt der Colossensen/ 7. der leeringhe Epaphre ghetuyghenisse ghevende/ wenscht hen vermeerderinghe des gheloofs/ 14. bewijst dat alle de stucken onser salicheydt gheleghen zijn in Jesu Christo/ fonteyne alles goets.

1 PAULUS een Apostel Jesu Christi/
door den wille Godts/ ende de Broe-
der Timotheus:
2 Den Heylighen ende ghelooighen
Broederen in Christo te Colossen: a Ge-
nade ende vrede sy uliedeu van Gode on-
sen Vader/ en den b Heere Jesu Christo.
3 c Wy dancken den Godt ende Vader
onses Heeren Jesu Christi/ alle tydt voor
u lieden biddende:
4 Nae dat wy uwe ghelooue in Christo
Jesu ghehoort hebben/ ende de liefde tot
allen Heylighen:
5 Om de hope d die u lieden inde Heme-
len e weck ghelepdt is/ de welcke ghy te
voren ghehoort hebt door het woort der
waerheyt/ namelick/ des Euangeliums:
6 Het welcke tot u lieden ghecomen is/
ghelijck oock in gheheel de Werelt: f en
het is vruchtbaer/ ghelijck oock onder u/
van dien daghe aen dat ghy de ghenade
Gods inder waerheydt bekent hebt.
7 Ghelijck ghylieden gheleert hebt van
g Epaphra/ onsen lieuen Mededienst-
knecht/ de welcke is een getrouwe Die-
naer Christi voor u:
8 De welcke oock h uwe geestelicke lief-
de verteit heeft.
9 i Daerom van dien daghe aen dat wy
het ghehoort hebben/ en houden wy niet
op voor u lieden te bidden/ ende te begee-
ren k dat ghy meucht veruult worden/
met de kennisse zijns willen/ in alle wijs-
heydt ende gheestelicken verstande:
10 l Dat ghy liedē meucht wandelen weer-
dichlick den Heere in alle behagelicheyt:
m tot alle goede wercken vruchtbaer/ en
wassende inde kennisse Gods:
11 Versterct met alle sterckheydt/ na zijne
eerlicke cracht/ tot alle lydsaemheyt ende
lanckmoedicheyt met blijschap.
12 Danckende den Vader/ die ons bequaē
ghemaeckt heeft/ om deel te hebben inde
Erue der heylighen in het licht.
13 Die ons wt de macht der duysternisse
verlost heeft/ ende ouerghebracht tot het
Rijcke n zijns o lieuen Soons.
14 In den welcken wy de versoeninghe
hebben p door zijn bloedt/ namelick/ de
verghevinghe der sonden:
15 q De welcke is het Beelt des onsienie-
licken Godts/ r de eerstgheboren aller
creatuere/
16 s Want door hem zijn alle creatueren
ghescapen/ die inde Hemelen zijn/ ende
die op der Aerden zijn: die sienlick zijn/
ende die onsienlick zijn/ het sy Thoonen
ofte Heerschappien/ ofte Ouerheden/ ofte
Machten. Het is al door hem/ ende tot
hem ghemaeckt:
17 Ende hy is voor alle dingen: ende alle
dinghen hebben door hem haer wesen.
18 Ende hy is t het Hooft des lichaems
der Ghemeynte: hy is het u beghin/ de
Eerstgheboren wt de dooden/ op dat hy
in allen de x Ouerste sy.
19 Want het heeft den Vader behaecht/

a Rom. 1.7. Galat.1.3. Ephe. 1.2. 1. Petr.1.2.
b Oft/ des Heerē Jesu Christi.
c Ephes.1.15 Philip.1.3. 1. Thes.1.2. 2. Thess. 1.3.
d 1. Pet. 1.4
e Oft/ bewaert
f Mar.4.8. Joan.15.16.
g Colos.4.12 Philem.23.
h Gr. uwe liefde inden Gheest.
i Ephe. 1. 15
k 1.Cor.1.5.
l Gene.17.1. 1.Cor. 7.20. Ephe.4.1. Philip. 1.27 1.Thess.2.12
m Joā.15.16
n Gr. des Soons zijner liefde
o Mat. 3.17 ende 17.5. 2. Petr.1.17.
p Act.20.28 Ephe.1.7. Hebr.9.12. 1. Pet.1.19.
q 2.Cor.4.4. Philip.2.6. Hebre.1.3.
r Apoc.3. 14
s Gene.1.1. Psalm.33. 6. Joan.1 3. Ephe.3 9. Hebr.1 2.
t Ephe.1. 22 en 4.15 5.23.
u 1.Cor.15. 20 Apoc.1.5.
x Ol/ voorste

p dat in hem alle volheyt woonen soude:
20 z En door dien al te versoenen tot hem
seluen/ a tot vrede ghebracht hebbende/
door het bloedt zijns cruycen/ beyde dat
op der Aerden/ ende inden Hemel is.
21 So heeft hy dan ulieden/ die ghy voor-
tyden vervreemt waert/ ende vyanden
door den sin inde boose wercken/ nu se-
kerlick versoent/
22 In dat lichaem zijns vleeschs/ door de
doodt: b om dat hy ulieden soude heylich
ende onstraffelick/ ende onbeschuldicht
voor hem stellen:
23 c Ist dat ghy lieden oock blijft in het ge-
looue gefondeert en vast/ en nz beweecht
en wort vande hope des Euangeliums/
dat ghy ghehoort hebt/ het welcke ghepre-
dict is onder alle creaturē onder den he-
mel: wiens Dienaer ick Paulus ghewor-
den ben.
24 d Nu verblijde ick my in mijn lijden/
e voor u lieden/ ende veruulle het ouer-
blijfsel der verdruckingen Christi in mij-
nen vleesche/ voor f zijnen Lichaime/ het
welcke is de Ghemeynte:
25 Welcker Ghemeynte ick een Dienaer
ghewordeu ben/ na de bedieninge Gods
die my ghegheuen is onder ulieden/ om
te veruullen het woordt Gods:
26 Namelick de g verborghentheydt/ die
verborghen is ghewerst van de euwen/
ende vande gheslachten: h maer nu ghe-
openbaert is zijnen Heylighen:
27 i Den welcken Godt heeft willen te
kennen gheuen/ wat rijckdom daer sy de-
ser eerlicker verborghentheydt onder de
Heydenen: dat is Christi onder u: de welc-
ke is k de hope der eerlickheydt/
28 Den welcken wy vercondighen/ ende
vermanen alle menschen/ ende leeren alle
menschen met alle wijsheydt: om dat wy
souden eenen yeghelicken mensche voor-
setten volmaeckt in Christo Jesu:
29 Waer toe ick oock arbeyde: en strijde
nae zijne werckinghe/ die in my l crach-
telick werckt.

Dat ij. Capittel.

1. Hy betuycht zijn liefde tot hen/ 6. datmen moet alleen op Christum rusten/ 16. verworpinghe der valscher Diensten ende Ceremonien/ die te niete ghemaeckt zijn door Christum.

1 Want ick wil dat ghy lieden weet/
hoe swaren strijdt ick hebbe voor u/
ende voor de ghene die te Laodicea
zijn/ ende voor allen die mijn aensichte in
den vleesche niet ghesien en hebben:
2 Op dat hare herten vertroost worden/
te samen ghevoecht inde liefde/ en tot allē
rijcdom des outwijuelickē verstants/ na-
melic/ a tot de bekēnige der verborgent-
heit Gods: beyde des Vaders en Christi:
3 b In den welcken zijn alle de schatten
der wijsheyt ende kennisse verborghen.
4 Ende dit segghe ick/ c op dat u lieden
niemant en bedrieghe door valsche rede-
nen/ met woordē die eenen schijn hebben:
5 d Want hoewel ic na den vleesche van
u lieden ben/ so ben ick nochtans na den
Gheest by u/ verblijde my/ ende sie uwe
ordeninghe/ ende de vasticheyt uws ghe-
loofs in Christum.
6 Ghelijck ghy lieden dan Christum Je-
sum den Heere hebt aenghenomen/ alsoo
wandelt in hem:
7 Ghewortelt en opghetimmert in hem/
ende versterckt inden ghelooue/ ghelijck
ghy lieden gheleert zijt: e ende weest ouer-
vloedich daer in/ f met dancksegghinghe.
g Siet

p Joan.1.14 Coloss. 2.9.
z 2.Cor. 5.19 1.Joā. 4 10
a Esa.9 6. Joan.16.33. Acto.10.36. Roma.5.1. Ephe.2.13.
b Luc.1.75. Ephe.1.4. ende 5.27. 2.Tim.1.9. Tit.2.12.
c Joan.15.6
d 2 Cor.7.4.
e Ephe.3. 13 Philip. 2.17 2.Tim. 2.10
f Rom. 12.5. 1.Cor.12.27. Ephe.4 12. ende 5 23.
g Ro.16.24. Ephe.1.9. ende 3.9. 2.Tim.1.10. Tit.1.2. 1 Pet. 1.20.
h Mat.13.11 2.Cor.2.14
k 1. Timot. 1.
l Gr.met machte
a Esa. 53 11. Jerem.9.23 Joan.17.3. Philip.3.8.
b 1.Cor.1.22
c Ephes.5.6 Coloss.2.18.
d 1.Cor. 5.3.
e 1.Cor 1.5.
f Gr.in

Cap.iij.

8 s Siet toe dat daer niemandt en sy die
u lieden roove, door h menschelicke wijs-
heyt ende ydel verleydinghe, leerende na
Insettinghe der menschen, na de i orde-
ninge der Werelt, ende niet na Christum:
9 k Want in hem woont de gheheele vol-
heydt der Godheyt lichamelick:
10 l Eñ ghylieden zijt in hem volmaect/ die
het Hooft is aller Overheydt eñ Macht:
11 m Door den welcken ghylieden oock
Besneden zijt / met der Besnijdinghe die
sonder handen geschiet / inde uittreckin-
ge des lichaems der sondē des vleeschs/
door de besnijdinghe Christi/
12 n Ende zijt met hem begravē door den
Doop/ waer door ghy oock met hem op-
gheweckt zijt/ o door het gelove Gods
die crachtelick werct/ de welcke hem van
den dooden opgheweckt heeft.
13 p Eñ heeft u lieden die ghy doot waert
door de sonde eñ door de Voorhuydt uws
vleeschs/ mede levēdich gemaect met hē/
ende heeft u alle de misdaden vergheven/
14 Ende heeft uitgewischt het hantschrift
der Insettinghen dat teghen ons was:
het welcke/ (segge ick) ons teghen was/
maer hy heeft dat uit den midden wech-
ghenomen/ ende aen het cruyce gehecht:
15 q Ende heeft de Overhedē eñ Mach-
ten berooft/ ende r † in dat cruyce open-
baerlick ghevoert ten thoone / ende over
hen ghetriumpheert.
16 s Dat u lieden dan niemant en oordeele
in eten of in drinckē of in t den deele des
Feestdaechs/ Nieumaents/ oft der Sab-
bathen:
17 u De welcke zijn de schaduwe der toe-
comende dinghen: maer het lichaem is
Christi.
18 x Dat u lieden dan niemandt qualick
en y regere / eyghenwillich door ootmoe-
dicheyt ende dienst der Engelen / hemsel-
ven insteckende in het gene dat hy niet ge-
sien en heeft: ende sonder reden opgebla-
sen door den sin des vleeschs:
19 Ende het Hooft niet en behoudt / waer
uit het gheheele lichaē door aenvoegingen
ende tsamenbindingen toeghedient ende
te samen ghevoecht/ opwast met z God-
licken wasdomme.
20 Ist dā dat ghyliedē met Christo gestor-
ven zijt/ eñ vrij vande ordeninge der We-
relt: a waerom wort ghy (gelijc die inde
Werelt leven/) met Insettinghen belast?
21 Als, ghenaket niet/ smaket niet/ han-
delt niet:
22 De welcke alle inghebracht b na In-
settinghen ende leeringen der menschen/
vergaen met den ghebruycke.
23 c De welcke hebben wel eenen d waen
der wijsheyt in ghewillighen dienste / eñ
ootmoedicheydt/ e eñ in het lichaem niet
te sparen: maer en zijn van geender weer-
den ende dienen tot de dinghen daer het
vleesch mede vervult wort.

Dat iij. Capittel.

1. Wercken des warachtigē Godsdiensts
tegē de ydele onderwijsingē der valscher
Apostelē/ 5. vmaninge tot dodingē des
vleeschs / eñ nieuwicheȝ des levens/ ende
behoorlickheden der Christenen.

1 IS't dan dat ghy lieden met Christo op-
gheweckt zijt, soo soeckt het ghene dat
boven is/ a daer Christus is / sittende
ter rechter handt Gods.
2 Besorcht dat boven is/ niet dat op der
Aerden is:
3 b Want ghyliedē zijt gestorvē/ eñ uwe
leven is met Christo verborgen in Gode.

Ro. 16.16.
Hebr.13 9.
G. Philosophie/
Of, beginselen/
k Joan 1.14
Coloss.1.9.
2 Cor. 5.19.
l Joan. 1.16
m Ro 2.29.
Philip. 3.3.
Deut.10. 16
ende 30.6.
Jere.4.4.
n Rom. 6.4
Galat.3.27.
o Ephe.1.19
ende 2.7.
p Ephe.2.1.
q Gene. 3.15
Mar.12.29
Luc.11.22.
Joan.12.31.
ende 16.11.
Ephe.6.12.
r Anders/ in hemseluē
s Levit.11.2.
t Rom.14.3.
Levit23.2.
u Hebr.8.5.
ende 10.1.
x Jere. 29.8
Mat. 24.4
Ephe.5.6.
2.Thes. 2.3
1.Joan. 4.1
y Of, ordeele
z Gr. den wasdom Gods.
a Gala.4.9
b Esa.29 13.
Mat.15.9.
Tit. 1.14.
c 1.Tim.4.8
d Of, schijn
e Of eñ onverschoninge des lijfs/ niet in eeniger eerē tot versadinge des vleesch/ siet 1.Tim. 5.3.
f 1. Tim.3.3.
a Ephe.3.20
b 2.Cor. 4.11

4 c Als Christus onse levē sal geopēbaert
wesen / dan sult ghylieden oock met hem
gheopenbaert worden in eerlickheyt.
5 d So doodt dan uwe Aerdsche leden/
hoererie/ onreynicheyt/ quade beweghin-
ghen, quade begheerten/ ende giericheyt/
de welcke is Afgodendienst:
6 e Om de welcke dē toorn Gods coemt/
over de kinderen der ongehoorsaemheyt.
7 f Inde welcke ghylieden oock voortij-
den wandeldet/ als ghy daer in leefdet.
8 g Maer nu legt ghyliedē oock dit alle
af toorn/ verbolghentheydt/ quaetheyt/
lasteringe/ vuylspreken uit uwen monde.
9 Lieghet niet deen teghen den anderen/
nae dat ghylieden uitghedaen hebt den
ouden mensche/ met zijne wercken:
10 h Ende hebbet aenghedaen den nieu-
wen/ die welcke vernieut wordt tot ken-
nisse, na de i ghelijckenisse des ghenen die
hem gheschapen heeft.
11 k Waer inne niet en is Grieck ende
Jode / Besnijdinghe ende Voorhuydt-
l verre vreemde/ Scytha / Dienstknecht/
Vrije: maer Christus al ende in allen.
12 m So weest dan becleedt (als uitver-
coren Heylighen ende beminde Godts/)
met de hertgrondelicke barmherticheyt/
vriendelickheyt/ ootmoedicheyt/ sacht-
moedicheyt, lanckmoedicheyt:
13 Verdraghende malcanderen / n ende
vergheuende o malcanderen / ist dat ye-
mant teghen eenighen clachte heeft: ghe-
lijck Christus u lieden vergheven heeft/
doet ghy oock alsoo.
14 p Eñ boven al dit / doet aen de liefde/
q de welcke is de bant der volcomēheyt.
15 Ende de vrede Gods hebbe de over-
handt in uwe herten/ tot de welcke ghy-
lieden oock gheroepen zijt in eenen licha-
me/ ende weest r lieflick.
16 Het woordt Christi woone rijckelick in
u lieden met alle wijsheydt/ s leert ende
vermaent malcanderen: ende singt den
Heere in uwe herten / met Psalmen ende
Lofsangen / ende gheestelicke Liedekens.
17 t Eñ al wat ghylieden doet met woor-
den ofte met wercken / doet het al inden
Naem des Heeren Jesu / u danckende
Godt ende den Vader door hem.
18 x Ghy vrouwē / weest uwen mannē on-
derdanich gelijck het betaemt inden Heere.
19 y Ghy mannen hebt uwe wijuen lief/
ende en weest niet bitter teghen haer.
20 z Ghy kinderen, weest uwen Ouderen
in allen ghehoorsaem: want dat is den
Heere behaghelick.
21 Ghy Vaders/ en verbittert uwe kinde-
rē niet, dat sy niet mismoedich en wordē.
22 a Ghy Dienstknechten / weest in allen
ghehoorsaem den ghenen die na den vlee-
sche Heeren zijn / niet met dienste nae der
ooghen / als die den menschen soecken te
behaghen: maer met eenvoudicheyt des
herten/ b door de vreese Gods:
23 Ende al wat ghylieden doet/ dat doet
van herten / als den Heere/ ende niet den
menschen.
24 Wetende ghylieden weet/ dat ghy van
den Heere de vergeldinghe der Erfenisse
ontfanghen suldt: want ghy dient den
Heere Christo.
25 Maer wie onrecht doet/ die sal dat on-
recht dragē/ dat hy gedaē sal hebbē/ c eñ
daer en is geē uitneminge der persoonē.

Dat iiij. Capittel.

2. Vermaningen tot waken ende ghe-
beden, waer van hy begheert deelachtich
te wesen/ 7. ende sendt hen Tychicum ende
Ones

c Phil. 3.20
1.Joan.3.2.
d Eph.4.22
ende 5.3.
e 1.Cor. 6.10.
Galat.5.21.
Ephe.5.5.
Apoc.22.15.
f 1.Cor. 6.11.
Ephe.2.2.
Titi 3.3.
g Eph.4.22
Hebr. 12.1.
1.Pet.2.1.
Jacob.1.21.
h Rom. 6.4
i Gen. 1.26.
27. ende 5.1.
ende 9.6.
1.Cor.11.7.
k Galat.5.6
ende 6.15.
l Of, Barbarisch
m Eph.4.32
ende 6.11.
n Syr.28.2.
Mat. 6.14.
Mar. 11.25
Ephe.4.32.
o Of, u schult
p Joā.13.34
ende 15.12.
Ephe.5.2
1.Thes.4.9.
1.Joan.3.23
ende 4.21.
q 1.Cor. 13.1. 2.3.
r Of, danckbaer
s Ephe.5.19
t 1.Cor.10.31.
u Eph.5.20.
1.Thes. 5.18
x Gen. 3.16.
1.Cor.14.34
Ephe.5.22
Titi 2.5.
1.Pet.3.1.
y Ephe.5.25
z Ephe. 6.1
a Ephe.6.5
1.Tim.6.1.
Tit.2.9.
1.Pet.2.18
b Gr. vreese Gods
c Deu.10.17
2.Par.19.7
Job 34.19.
Sap.6.8.
Syrac 35.
Actu 10.34.
Roma 2.11.
Galat.2.6.
Ephes.6.9
1.Pet.1.17

Onesimum/14. groetenissen tot velen.

1 Ghy a Heeren/doet uwē Dienstknech-
ten recht ende ghelijck / dewyle ghy-
lieden weet/dat ghy ooch eenen Hee-
re inde Hemelen hebt.

a Ep..7.22. ende 33.29. Ephes. 6.9.

2 b Weest ghedurich inden ghebede/eñ
waeckt daer in met danckseggheinghe.

b Luc.18.1. Rom.12.12. Ephe. 6.18. 1.Thes. 5.17

3 c Ende bidt ooch mede voor ons / dat
ons God de deure des woorts open doe/
op dat wy de verborgētheyt Christi spre-
ken/waerom ick oock d ghevanghen ben:

c Ephe.6.19 2. Thes.3.1. d Griecx/ gebonden.

4 Op dat ick die openbare/ gelijc het my
betaemt te spreken.
5 e Wandelt f met wijsheydt by de ghene
die buyten zijn/ende g coopt de bequaem-
heydt des tydts wt.

e Spr.27.12. Ephes.5.15. f Griecx/in. g Rom.12.11 Ephes.5.16.

6 h Uwe woort sy alle tijt lieflic met sou-
te gemengt/dat ghy lieden weet/hoe ghy
eenen yegelicken antwoorden moet.

h Mar.9.50.

7 Alle myne saken/sal v lieden te kennen
gheuen i Tichicus die lieue Broeder/ en-
de ghetrouwe Dienaer/ende k medehul-
per in den Heere:

i Act.20.4. 2.Tim.4.12 k Griecx/ mededienstknecht.

8 Den welcken ick daer toe ghesonden
hebbe/op dat hy uwe saken wete / ende
uwe herten troostte:

l Phil.10.

9 Met l Onesimo den getrouwen eñ lie-
uen Broeder/de welcke vanden uwen is:
sy sullen dan v lieden alle dinghen te ken-
nen geuen die hier gheschieden.
10 V lieden groet m Aristarchus mijn me-
deghevanghen/ende n Marcus de neue
Barnabe/ (van den welcken ghy hebt ge-
boden ontfanghen: ist dat hy tot v lieden
coemt/ontfangt hem.)

m Act.27.2. n Act.15. 37. 2.Tim.4.11

11 Eñ Jesus ghenaemt Justus: de welcke
wt de Besnijdinge zijn/alleene dese mede-
arbeyders aen het Coninckrijcke Godts/
zijn my een vertroostinghe gheweest.
12 V liedē groet o Epaphras/die wt v is/
een Dienstknecht Christi/alle tijdt voor
v strijdende in ghebeden/op dat ghy lie-
den meucht staen volmaeckt ende volco-
men in alle den wille Godts.

o Colos.1.7. Philem.23.

13 Want ic geue hem getuygenisse/dat hy
groote yverichteyt heeft ouer v lieden/ en-
de de ghene die in Laodicea zijn/ ende de
ghene die te Hierapolen zijn.
14 V lieden groet p Lucas de Medecijn-
meester/die beminde/ende q Demas.

p 2.Tim.4.11 q 2.Tim.4.10

15 Groet de broederē die in Laodicea zijn/
ende Nymphan/ende de Ghemeynte die
in zijn huys is.
16 Ende als de Sendtbrief sal van v lie-
den ghelesen wesen/maeckt dat hy ooch
inde Ghemeynte te Laodiceen ghelesen
worde: ende dat ghy ooch dien Sendt-
brief van Laodicea leest.
17 Eñ segt Archippo: Siet toe/dat ghy dē
dienst veruullet/dien ghy aen ghenomen
hebt in den Heere.
18 r De groetenisse met mijnder handt
Pauli. f Ghedencht mijne banden. De ge
nade sy met v lieden. Amen.

r 2.Thes.3.17 Hebr.13.3.

Tot de Colossensen gheschreuen van
Roomen/ghesonden door Tychicum en-
de Onesimum.

Argument.

IN den eersten Sendtbrief tot de Thessalonicensen / prijst hy der Thessalonicensen gheloove ende standvasticheyt/ onderwijstse inden geloove/ende vermaentse daerin te volherden / ende een reyn leuen leyden / ghelijck den Christenen betaemt: ouer de dooden niet na der Heydenen wijse rouwe te dragen. Daer handelt hy ooc van de wederopstandinghe der dooden/ vanden toecomenden oordeele / vander Christenen neerstichheyt ende heylicheyt.

De Eerste Sendtbrief Pauli tot den Thessalonicensen.

Dat Eerste Capittel.

1. Hy prijstse dat sy midden inde verdruckinghen so wel voortghegaen zijn/ in de kennisse des Euangeliums door hem vercondicht/ 7. dat sy ghewordden zijn exempelen den anderen.

1 Paulus ende Siluanus / ende Timo-
theus: der Ghemeynte in Thessaloni-
ca/in Godt den Vader/ende den Heere
Jesu Christo: a Ghenade ende vrede sy v
lieden van Gode onsen Vader / ende den
Heere Jesu Christo.

a Roma.1.7 Ephes.1.2. 1. Petri.1.2.

2 b Wy dancken God alle tijt van v allē/
ende ghedencken uwer in onse ghebeden:

b Ephe.1.15. Philip.1.3. Colos.1.3. 2.Thes.1.3.

3 Sonder ophouden ghedachtich zijnde
ws c wercks des gheloofs/ende arbeyts
der liefden/ende ghedueersaemheydts in-
der hope onses Heeren Jesu Christi/voor
onsen Godt ende Vader:

c Joa.6.29.

4 Wetende beminde Broeders/ dat uwe
verkiesinghe van Gode is:
5 d Want onse Euangelium en heeft by v
lieden niet geweest alleenlick inden woor
de: maer ooch inder macht / ende heyli-
ghen Geeste/ende in vele versekertheyt:
e gelijck ghy weet/ hoedanich wy onder
v gheweest zijn om uwent wille.

d 1.Cor.2.4. ende 4.20. 2.Petr.1.16. e 1. Thes.2.1

6 f Eñ ghy lieden zijt onse nauolgers ge-
worden/eñ des Heerē: eñ hebt het woort
aenghenomen in vele verdruckinghe/met
blijschap des heylighen Gheests.

f 1.Cor.4.16 ende 11.1. Philip.3.17. 2.Thes.3.9.

7 Soo dat ghy lieden g exempelen ghe-
worden zijt allen gheloovighen in Ma-
cedonia ende Achaia.

g Oft/ voorbeelden.

8 Want van v lieden is luydtbaer ghe-
worden/niet alleenlick het woort Godts
in Macedonia eñ Achaia: maer ooch tot
alle plaetse is uwe gheloove aen God wt
ghecomen: so dat het niet noodich en is
dat wy yet daer van segghen.
9 Want sy selue vercondighen van v lie-
den/ hoedanigen ingancck wy tot v ghe-
hadt hebben: ende hoe ghy tot Godt be-
keert zijt vanden Afgoden/om den leuen
digen ende warachtigen Godt te dienen:
10 h Ende zijnen Sone wt de Hemelen te
verwachten/den welcken hy wt de doo-
den verweckt heeft/ naemelick/ i Jesum/
die ons van den toecomenden toorn ver-
lost.

h Acts.1.11. 2.Thes.1.10. Apoca.1.7. i dat is/ Salichmaker.

Dat ij. Capittel.

1. Op dat sy niet en beswijcken onder het cruyce/so prijst hy zijn neersticheydt int predicken/eñ hare neersticheyt in ghehoorsaemheyt/ 16. daer na ontschuldicht hy hem/dat hy teghenwoordichlick zijn herte tot hen niet en heeft connen ontdecken.

1 Want a ghy weet selue/ broeders/ on-
sen ingancck tot v lieden/ dat hy niet
ydel gheweest en is:

a 1.Thes.1.9

2 Maer hoewel wy te voren geledē had-
den/ ende besmaedicht gheweest hadden
v te Philippis/ghelijck ghy lieden weet/
so waren wy vrymoedich in onsen Godt/
om het Euangelium Gods c tot v lieden
te spreken met veel strijdts.

b Act.16.22. c Acto.17.2.

3 Want onse vermaninghe en was niet
wt verleydinge/noch wt onreynicheydt/
noch met bedroch:
4 Maer gelijc wy d Gode beproeft heb-
ben/ dat hy ons het Euangelium betrout
heeft/alsoo spreken wy/ e niet als den
menschen behagende/maer Gode die on-
se herten f beproeft.

d Oft / van Gode gheacht zijn/ e Gala.1.10 f Ofte/ gaet acht.

Want

5 Want wy en hebben noyt met flatteren-
de woorden omme gegaen/gelijc ghy lie-
den weet / noch met een bedecksel der
gierichept/ g Godt is des ghetuyghe:
g Rom.1. 9. ende 9.1.
6 Noch eere van menschen soeckende/
2. Cor. 1.23. ende 11.31
noch van v lieden/ noch van andere.
Galat.1.20.
7 Hoewel wy hadden mogen h lastich zijn/
Philip 1. 8.
als Apostelen Christi/ i maer wy zijn k †
1.Tim.5.21.
vriendelic geweest midden onder v lieden/ ge-
2.Tim.4. 1.
lijc of een Voester haer kinderen voedde.
h Oft/in ee
8 Alsoo seggheick/ouer v lieden beweecht
re zijn/
zijnde, begheerden wy v te gheuen / niet
i 1.Cor.9.4.
alleene het Evangelium Godts / maer
2.Thes.3.9.
oock onse eyghen leuen/ daerom dat wy
k † Anders clepne.
v lief hadden.
9 m Want ghy lieden zijt indachtich, broe-
l Grier/ sie-len/
ders onser moeyte en arbeyts : want wy
hebben v het Evangelium ghepredickt/
werckende nacht ende dach / om dat wy
m Act.18.3. ende 20. 34.
niemanden van v en souden lastich zijn.
10 Ghy lieden zijt ghetuyghen, ende Godt/
1.Cor.4. 12.
hoe heylichlick / ende rechtueerdichlick/
2.Cor.11.9.
ende onstraffelick wy v lieden die ghy ge-
ende 12 13.
looft, gheweest zijn:
2.Tes.3.8.
11 Ghelijck ghy lieden weet/ hoe wy eenen
peghelicken onder v / ghelijck een vader
zijn kindt/
12 Vermaenden ende troosteden: wy be-
tuyghden/ n dat ghy lieden sout wandelen
n Gen.17. 1.
weerdichlic Gode die v geroepen heeft tot
1.Cor.7.20.
zijn Coninckrijcke ende eerlickheydt.
Ephes.4.1.
13 Hierom dancken wy ooc God sonder op-
Philip.1. 27
houden/ dat ghy lieden/ als ghy het woort
colos 1.10.
o der predikinge Gods van ons aennaemt/
o Grieck/ des ghe-hoors.
dat niet als der menschen woort ontfan-
gen hebt. maer (gelijc het inder waerheyt
is) als Godts woort/ p het welcke oock
p Oft, de
weret in v lieden die ghy lieden geloouet.
14 Want ghy, Broeders, zijt nauolgers ge-
worden der Gemeynten Gods die in Judea
zijn, in Christo Jesu, dewijle ghy lieden ooc
het selue geleden hebt van uwe eygen ge-
slachte/ q gelijck oock sy van den Joden:
q Act.17 13.
15 r De welcke den Heere Jesum ghedoot
r Act.7.52.
hebben, en s hare eygen Propheten/en heb-
s mat.23.37. Luce.13.34.
ben t ons u veruolcht/en en behagen Go-
t Oft/ v lie-den.
de niet, ende staen teghen alle menschen/
16 x En verbieden ons te spreken tot de Hey-
u Oft/wtge dreuen.
denen op dat sy salich worden: op dat sy alle
x Act.17.13.
tijt hare sonden veruullen maer den toorn
Godts is ouer hen tot den eynde.
17 Ende wy broeders, die een cleyne wij-
le tijdts van v lieden berooft zijn na den
aensichte, niet na het herte / wy hebben
met grooter begheerte ouervloedelicke
neerstichept gedaen uwe aensichte te sien.
18 p Daeromme hebben wy willen tot v
p Rom.1.13. ende 15.22.
lieden comen (Ic Paulus) z tweemael: en
z Grieck. eens ende oock andermael:
de Satanas heeft ons verhindert.
19 a Want wat is onse hope, of blijschap/
a 2.Cor.1. 14
oft croone des roems? Zijt ghy lieden het
Philip.2.16
oock niet voor onsen Heere Jesu Christo
in zijne toecomste?
20 Want ghy lieden zijt onse eerlickheydt
ende blijschap.

Dat iij. Capittel.

2. Hy gaet voort/ bewijsende zijnen goe-
den wille tot hen door het senden Timo-
thei/ 9. ende door zijn gebeden voor hen.

a Acto.16. 1.
1 Daerom, als wy dese begeerte niet lan-
Rom 16.20.
gher en conden verdraghen/ so heuet
Philip.2.19
ons goet gedocht dat wy souden al-
b † Anders onse.
leene te Athenen blijuen.
2 En hebben a Timotheum onsen Broe-
der ende Dienaer Godts/ende onsen me-
c Eph 3.13. Philip.1.14.
dearbeyder inden Evangelio Christi / ge-
b Oft, met
sonden om v lieden te versterken ende te
vertroosten in b † uwen gheloove:
e Act.14.22. 2.Tim.3.12.
3 c b Op dat niemant beweecht en worde
in dese verdruckingen : want ghy lieden
weet selue/ e dat wy hier toe gestelt zijn.
4 Want ooc doe wy by v waren/ voorseyden
wy dat wy souden verdruct worden: gelijck
het oock ghesciet is ende ghy weter.
5 Hierom hebbe ick het niet langer connen
verdragen/ maer hebbe hem gesonden om
uwe geloove te kennen: dat v niet eenich-
sins de Versoecker versocht en hadde/ en
* Grieck/ ydel.
onse arbeydt * te vergheefs ware.
6 En als Timotheus nu van v lieden tot
ons quam, en ons uwen geloove en liefde
vercondichde, ende dat ghy alle tijt goede
gedachtenisse van ons hebt, altijts begee-
rende ons te sien, ghelijck wy oock v:
7 Hier door, broeders/ zijn wy van v in al-
le onse verdruckinge ende noot getroost/
door uwen gheloove.
8 Want nu leuen wy/ist dat ghy staet in-
den Heere.
9 Want wat dancksegginghe connen wy
Gode wedergeuen voor v/ in alle onse blij-
schap/ waer mede wy ons verblijden voor
onsen Godt /om uwent wille/
10 f Dach en nacht ouer seer biddende om f Rom.1.11. ende 15.23.
uwe aensichte te sien/ en te veruullen dat 2.Tim.1.4.
aen uwen gheloove ghebreeckt?
11 En onse Godt/ ende onse Heere Jesus
Christus, schicke onsen wech tot v lieden.
12 Ende de Heere vervulle v, ende make v
ouervloedich in der liefde tot malcande-
ren/ende tot eenen yeghelicken/ (ghelijck
wy oock zijn tot v.)
13 g Op dat hy uwe onstraffeliche herten g 1.Cor.1.8.
versterke tot heylichept voor onsen God 1.Thes.5.23.
en Vader / inde toecoemste onses Heeren
Jesu Christi/met alle zijne Heylighen.

Dat iiij. Capittel.

1. Hy vermaentse tot heylichept. 4. om
nooselhepdt/ 9. liefde/ 11. arbeyt/ 13. ende
matichepdt in haer drofhepdt ouer de
dooden/ 14. beschrijuende het eynde der
opstandinghe der dooden.

1 Voort dan/ broeders/ wy bidden ende
vermanen v lieden inden Heere Jesu/
ghelijck ghy van ons ontfanghen
hebt/ a hoe ghy moet wandelen en Gode a 1.Tes.2.12.
behagen/ dat ghy daer in meer ouervloe- Philip.1.27
dich zijdt.
2 Want ghy weet wat geboden wy v ghe-
geuen hebben door den Heere Jesum. b Rom.12.2.
3 b Want dit is den wille Godts, name- Ephes.5.17.
lick uwe heylichmakinghe/ dat is/ c dat c Act.15.20.
ghy v onthoudt van hoererije.
4 Dat een yegelick onder v wete zijn vat
te besitten in heylichepdt ende eere:
5 Ende niet in quade beweghinghen der
begeerlickhepdt/ ghelijck de Heydenen die
Godt niet en kennen:
6 Dat niemant zijnen broeder verdrucke
noch en bedriege: want God is een wreker
ouer alle desen, gelijck wy v te voren ghe- d Jol.
seydt ende betuyght hebben. 1.Cor.
7 Want God en heeft ons niet geroepen e Luc.
tot onreynichept/ d maer tot heylichept. f 1.Cor.
8 e Soo dan/ wie sulcke gheboden ver- g Leu.
worpt / die verworpt gheenen mensche/ Mat.
maer verworpt Godt/ f die zijnen heyli- Joan.
ghen Gheest in v gheeft. ende
9 g Voort van der broederlicke liefde en Ephes.
hebt ghy gheenen noot dat ick v schrijue: 1.Petr.4.
want ghy zijt selue van Gode geleert mal- 1.Joan.3.
canderen lief te hebben. ende 4.
10 Want ghy doet dat ooc allen den broede- h 2.Thes.
ren die in gheheel Macedonia zijn: maer 8.12.
wy vermanen v/ broeders dat ghy lieden i Act.20.
noch ouervloediger worde: Ephes.4.
11 h En neerstichept doet om in stilhepdt 2.Tes.3.8.
te leuen/ en het uwe te doen/ i ende werc-
ken

ken met uwe eygen handen / gelijck wy v
lieden bevolen hebben.
12 Op dat ghy meucht sijn de gene die buy
ten zijn / eerlick wandelen/ende gheens
dincks ghebrek hebben.
k Syr.22. 10 13 Ick en wil oock niet dat ghi onwetēde
ende 38.17 zijt van de ghene die ontslapen zijn/ k op
l Sap.2.22. dat ghy niet bedroeft en zijt/ gelijc de an-
dere l die gheen hope en hebben.
14 Want ist dat wy gelooven dat Christus
gestorven is/ eñ op ghestaen: alsoo sal oock
God de gene die in Christo ontslapē zijn/
met hem versamelen.
15 Want dat segghen wy v door het woort
m 1.Cor.15. des Heeren/ m dat wy die levē eñ overblij
23.51. ven tot de toecomste des Heerē/sullen de
ghene die ontslapen zijn/ niet voorgaen.
n mat.24.31. 16 n Want de Heere selue sal met eenen ge
1.Cor 15. 52. schreye ende stemme des o Archanghels/
2.Thes.1.7. ende Basuyne Godts neder comen van
o Dat is/ den Hemel/ende die in Christo gestorven
overengels zijn/sullen eerst op staen:
17 Daer na wy die leven eñ overgebleven
zijn/sullen te samen met hen opgenomen
worden inde wolcken/dē Heere te gemoe
te inde lucht: ende alsoo sullen wy altijdt
met den Heere wesen.
18 So dan/vertroost malcanderē met dese
woorden.

Dat v. Capittel.

1. Door onsekerheyt des laetstē daechs
vermaent hyse tot verscheyden wercken
des Christelicken levens/ 23. ende begeert
ende beloeft hen alle goet.

1 Maer van de tijden eñ stonden / broe-
ders/is niet van noode v te schrijvē:
2 Want ghyliedē weet selue seer wel.
a mat.24.43 a dat de dach des Heeren comen sal/ ghe-
2.Petr.3. 10 lijck een dief in der nacht.
Apoca.3. 3. 3 Want als sy sullen seggen. Het is vrede
ende16.15. ende sonder sorghe: dan sal hen een snelle
verdervinghe overvallen/ghelijck de wee
over een bevruchte vrouwe : ende sy sul-
lens niet ontvlieden.
b Eph.5.8. 4 b Maer ghy liedē/broeders/ghi en zijt
niet in duysternisse/dat v dien dach soude
als een dief bevanghen:
5 Ghy zijt alle kinderen des lichts/ende
kinderen des daechs: wy zijn niet vander
nacht/noch der duysternisse.
c Ro.13.11.13 6 c Soo en laet ons dan niet slapen/ghe-
Ephes.5.14. lijck de andere: maer laet ons waken en-
de nuchteren zijn.
7 Want die slapen/slapen des nachts: eñ
die dronckē zijn, zijn des nachts dronckē.
8 Maer wy die des daechs zijn/laet ons
nuchter zijn / becleedt met de borstwapen
d Eph.6.17. des gheloofs/ende liefde/ d ende met den
Esai.59.17. Helm der hope der salicheydt.
9 Want God en heeft ons niet geset tot
toorne/maer om salicheyt te vercrijghen
door onsen Heere Jesum Christum:
e Rom.14. 7 10 Die voor ons ghestorven is/ e om dat
2.Cor.5.15. wy, oft wy waken / oft slapen / te samen
Galat 2. 20 met hem leven souden.
1.Petr.4.2. 11 Daerom vermaent malcanderen/eñ de
f Rom.15.27 een stichte dē anderē. gelijc ghy ooc doet.
1.Cor.9.11 12 Eñ wy biddē v/ broeders/ f behent de
Galat.6. 6. gene die onder v arbeyden/ eñ v voorstaē
Phil.2.29. inden Heere/ende v vermanen:
1.Tim.5.17. 13 Ende houdtse in grooter eerē inde lief-
Heb.13 7.17. de/ om haers wercks wille: weest vreedt-
g Levi.19.18 saem met hen.
Prou.20.22 14 Eñ wy bidden v/broeders, vermaēt de
ende 24. 29. ongeregelde/ vertroost de cleynmoedige/
Mat.5 39. helpt de crancke op: weest lanckmoedich
Rom.12. 17. teghen eenen yeghelicken.
1.Cor.6. 7 15 g Siet dat niemāt yemāde quaet voor
1.Petr.3.9. quaet en vergelde: maer volget alle tijdt

dat goede nae onder malcanderen / eñ te-
gen eenen yegelicken.
16 h Weest alle tijdt blijde. h Mat.5.12
17 i Biddet sonder ophouden. Luce 10.20.
18 k Weest danckbaer in alle dingē: want Roma.12.12
dit is de wille Gods in Christo Jesu aē v Philp.4. 4.
19 l Blusscht den Gheest niet wt. i Luce 18.1.
20 Veracht de Prophetie niet. Rom.12. 12.
21 Proeft alle dinck/ eñ behout het goede. colos.4.2.
22 m Onthout v van allen boosen schijn. k Eph. 5.20
23 n Ende de God des vredes heylighe v l1.cor.14. 30
geheel volmaecktelick/ eñ uwen volmaec- m 2.macha.
ten geest ende siele/ ende lichaem worde 6.24.
bewaert onstraffelick inde toecoemste on n 1.cor.1.8.
ses Heeren Jesu Christi. 1.Thes. 3.13.
24 o Hy die v geroepen heeft/is getrouwe/ o 1.cor.1. 8.
de welcke het oock doen sal. ende10. 13.
25 Broeders/ bidt voor ons. 2.cor.13 12.
26 p Groet alle de broederen met eenē hey 1.Petr.5.14.
lighen kusse. p Ro.16. 16.
27 Ick besweere v by den Heere/ dat dese 1.cor.16. 20.
Sendtbrief allen den Heylighen broede-
ren ghelesen worde.
28 De genade onses Heeren Jesu Christi/
sy met v lieden. Amen.

De eerste Sendbrief tot den Thessalo-
nicensen/gheschreven van Athenen.

Argument.

Inden anderen tot dē Thessalonicensen/
beschrijft hy voornemelick den Antechrist
ende zijn Kercke: eñ vermaent se tot neer-
stighen arbeyt.

De tweedde Sendtbrief Pauli totten Thessalonicensen.

Dat Eerste Capittel.

1. Hy danckt God van haer gheloove/
liefde/ eñ lijdtsaemheyt/ 11. bidt hem om
hare volstandicheydt/ 12. ende bewijst de
vrucht die daer van comen sal.

1 Paulus eñ Siluanus/ eñ Timotheus:
der Gemeynte der Thessalonicensen/
in Gode onsen Vader ende den Heere
Jesu Christo.
2 a Genade sy v liedē eñ vrede van Gode a 1 Cor.1.2.
onsen Vader/ eñ den Heere Jesu Christo. 1.Thes.1.1.
3 b Wy moetē Godt alle tijt danckē broe- 1.Petr.1.2.
ders voor v liedē gelijck het betaemt:om b Eph.1.15.
dat uwe gheloove seer toeneemt/ eñ dat de Philip.1.3.
liefde eens yegelicken van v tot malcan- Coloss.1. 3
deren seer vermeerdert. 1.Thes.1.2.
4 So dat wy selue van v liedē roemē inde
Gemeynten Gods/van uwe lijtsaemheyt
ende gheloove in alle uwe vervolginghen
ende verdruckinghen die ghy lijdt:
5 c Het welcke is eē bewijsinge des recht c Jude 6.
veerdighen Oordeels Godts/ op dat ghy
weerdich v gemaect wort dē Coninckrij- d Oft/ghe-
ke Gods/ door het welcke ghyliedē lijdt. houden.
6 e Dewijle het recht is by Godt / den e Zacha.2.8
ghenen die v verdrucken / verdruckinghe
te vergelden:
7 Eñ v lieden/ die ghy verdruckt wordt/
ruste met ons/ f als de Heere Jesus sal ge f 1.Tes.4.16.
openbaerdt worden van den Hemel/ met
de Enghelen zijner macht/
8 Met g vlammighē vyere h wrake dоēde g Grieckx/
over de gene die God niet en kennen/ i eñ vyer der
die den Euangelio onses Heerē Jesu Chri vlamme.
sti niet ghehoorsaem en zijn. h 2 Pet.3.7.
9 k De welcke sullen straffe lijden/name i Roma. 2.8
lick/ de eewighe verdervinghe/ van den k Esai.2. 19.
aensichte des Heeren/ ende van de eerlick Sap.3.5.
heydt zijner macht: l Actu.1.11.
10 l Als hy sal comen om verheert te wor- 1.Tes.1.10.
den in zijne Heylighen/ ende wonderbaer Apoca.1.7.

te worden in alle de gheloovighen / (want
onse ghetuyghenisse is by v gheloost ghe
weest) te dien daghe.
11 Waerom wy oock altijt bidden voor v
lieden/ dat onse Godt v dier beroepinghe
m Of/make weerdich m houde/ ende vervulle het wel
behaghen der goetheyt / ende het werck
n Griecx/in des gheloofs n met machte.
12 Op dat de Naem onses Heeren Jesu
o Oft/ver- Christi in v lieden o verclaert worde / en
heerlickt. ghy in hem/ na de genade onses Godts/
ende des Heeren Jesu Christi.

Dat ij. Capittel.

1. Hy vermaent tot sterckheyt des ghe-
loofs/ 3. bewijsende dat voor de dach des
Heeren de Antichrist moet gheopenbaert
worden/ de welcke/ na dat hy vele sal ver-
leydt hebben/ 8. sal ten eynde ter nederge
worpen worden door de comste Christi.

1 VOort/ wy bidden v/ Broeders / door
de toecoemste onses Heere Jesu Chri-
sti / ende onser Vergaderinghe tot
hem/
a Jere.29.8 2 a Dat ghy liede niet haestelic beweecht
Mat.24.4. en wordt van den sinne / noch beroert en
Ephes.5.6. wort/ noch door Geest/ noch door Woort
Colos.2.18. noch door Sendtbrief/ als van ons ghe-
1.Joan.4.1. schreuen/ ghelijck oft de dach Christi voor
handen ware.
3 Dat v niemant en bedriege in geener ma
niere : want hy en coemt niet / ten sy dat
b Dan.9.27 eerst v den afval come/ en de mensche der
Mat.24.15. sonde/ namelick / die sone der verderffe-
1.Tim.4.1. nisse gheopenbaert worde/
1.Joan.2.18 4 Hemselven settende ende verheffende/
bouen al wat ghenaemt wordt/ Godt oft
c Oft/ als c Godtsdienst soo dat hy als oft hy Godt
Godt ghe- ware/ sit inden Tempel Godts/ v hemsel-
dient wort. uen wtgheuende voor Godt.
d Dan.11.36 5 Gedenckt ghy niet dat ick v dit ghesept
hebbe/ doe ick noch by v lieden was?
6 En nu/ wat hem verhindert/ dat weet
e 1.Joan.2.19 ghy/ e op dat hy gheopenbaert worde te
zijner eyghener tijdt:
7 Want hy werckt nu de verborghentheyt
der ongerechticheyt: alleenlic die hem nu
verhindert/ sal hem verhinderen / tot dat
hy wt den midden wech genomen worde.
8 En dan sal die ongerechtige gheopen-
f Esai.11.4. baert worden: f den welcken de Heere met
g Oft/geest den g adem zijns monts sal verdoen/ en-
de met de verschijninghe zijner toecoem-
ste te niete maken.
9 Te weten/ dien/ wiens toecoemste is
h Joa.8.41. h nae de werckinghe des Satans/ i in al-
i Deut.13.1. le macht/ ende teeckenen/ ende wonderhe-
Apoc.13.13. den der leughen.
k Oft/be- 10 En in alle k verleydinge der ongerech-
droch ticheyt/ in de gene die verloren gaen/ daer-
om dat sy de liefde der waerheyt niet aen
genomen en hebben om salich te worden.
l Rom.1.25. 11 l Ende daerom sal hen God senden m de
m Of/crach werckinghe der dwalinghe/ op dat sy de
tighe dwa- leughen gheloouen:
linghe/ 12 Op dat sy alle n gheoordeelt worden/
n Oft / ver- die de waerheyt niet gheloost en hebben:
doemt. maer hebben een welbehagen gehadt in-
der ongherechticheydt.
13 Maer wy moeten God altijt dancken
voor v/ lieue broeders inden Heere / dat v
God van den beginne vercoren heeft tot
o Griecx/in salicheyt/ o door de heylichmakinge des
Gheests/ ende ghelooue der waerheyt:
14 Waer toe hy v geroepen heeft/ door on-
se Euangelium/ om te vercrijgen de eerlic-
heydt onses Heeren Jesu Christi.
15 So dan/ broeders/ staet en hout de in-
settingen die v geleert zijn/ het sy door on
se woordt oft Sendtbrief.
16 En onse Heere Jesus Christus / en onse
God ende Vader die ons heeft lief gehat/
ende ghegheuen eenen eewighen troost/
ende goede hope p door ghenade. p Griecx/in
17 Die vertrooste uwe herten / ende ver-
stercke v lieden in allen goeden woorde
ende wercke.

Dat iij. Capittel.

1. Hem recommanderende inde ghebe-
den der Thessalonicensen/ vermaent hen
te scheyden van de Godloose/ 10. ende te
vlieden alle ledicheyt/ 14. daer na bewijst
hy hen/ hoe sy hen dragen sullen tot de ge
ne die onordentlick leuen.

1 VOort broeders/ a biddet voor ons/ a Mat.9.38
dat het woort des Heeren loope, ende Ephes.6.19
b verclaert worde/ ghelijck oock by v Colos.4.3.
lieden. b Oft/ghe-
2 c En dat wy verlost worden vande on- prisen.
geregelde en boose menschen: d want het c Rom.15.31.
ghelooue en is niet aller menschen. d Joa.6.44
3 Maer de Heere is ghetrouwe/ die v sal e Jere.16.8
versterken en bewaren vanden Boosen. Daniel 1.8.
4 Wy vertrouwen inden Heere van v lie- 2.Corin.5.8
den/ dat ghy doet ende doen sult dat wy 2.Tes.3.14.
v ghebieden. Titi.3.10.
5 De Heere bewege uwe herten inde lief- f Oft/onge-
de Gods/ ende verwachtinghe Christi. schicktelick.
6 e Wy gebieden v lieden/ Broeders/ in g Oft/instel-
den Name onses Heere Jesu Christi/ ont linghe.
treckt v van allen Broeder, die f onbehoor- h 1.Cori.11.1.
lick wandelt/ ende niet na de g leere die 1.Thes.1.6.
hy van ons ontfanghen heeft. ende 4.11.
7 Want ghy lieden weet/ h hoe men ons i Acto.18.3.
behoort na te volgen: want wy en zijn niet ende 20.33.
onbehoorlick onder v lieden ghewees. 1.Corin.4.12
8 i Wy en hebben oock gheen broot voor 2.Corin.11.9
niet ghegheten by yemant/ maer hebben ende 12.13.
met arbeydt ende moeyte nacht en dach 1.Thes.2.9.
ghewrocht / om dat wy niemandt van
v lieden beswaren en souden.
9 k Niet dat wy die macht niet en heb- k 1.Cor.9.4
ben/ maer l om dat wy onsseluen v lieden 1.Thes.2.7.
tot een exempel geuen souden/ om dat ghy l 1.Cor.4.16
ons nauolghen soudt. ende 11.1.
10 Want oock doe wy by v lieden waren/ Philip.3.17.
gheboden wy v dit/ namelick/ Wilde ye- 1.Thes.1.6.
mandt niet wercken/ dat hy oock niet eten
en soude.
11 Want wy hooren/ dat sommige onder
v lieden onbehoorlick wandelen / en niet
en wercken/ maer m ijdelheydt doen. m Oft/cu-
12 n Den sulcken gebieden ende o verma- rieuselick le
nen wy door onsen Heere Jesum Chri- uen.
stum/ p dat sy met stilheydt werckende/ n 1.Tes.4.11.
haer eyghen broodt eten. o Oft/bid-
13 q Ende ghy/ Broeders / en wordt niet den.
traech in weldoen p Eph.4.28
14 Ist dat yemant onsen woorde niet ge- q Gala.6.9.
hoorsaem en is/ teeckent dien door eenen
Sendtbrief: r ende vermengt v niet met r Mat.18.17.
hem/ op dat hy beschaemt worde: 1.Corin.5.9
15 En en houdt hem niet als vyant: maer 2.Thes.3.6.
vermaent hem als een Broeder.
16 De Heere des vredes geue v alle tijt al-
lesins vrede. De Heere sy met v allen.
17 s De groetenisse met mijne hant/ Pauli/ s Colos.4.18
het welcke een teecken is in alle Sendt-
brieuen: alsoo schrijue ick.
18 De genade onses Heeren Jesu Christi
sy met v allen. Amen.

De tweedde Sendtbrief tot
den Thessalonicensen/ ge-
schreuen van A-
thenen.

Argu-

Argument.

Inden eersten Sendtbrief tot Timotheum/ stelt hy voor ooghen/ een seer volmaect exempel eens goeden Evangelischē Pastoors ofte Bisschops. Hy handelt van de warachtige ofte ghesonde/ ende van de valsche ende verkeerde leere / van den leven/ zeden/ ende hupsghesinne eens Bisschops/van syne neersticheyt ende sorghe over de Ghemeynte/ van onnutte vraghen/ kyvinghen / ende verwerrede banden der giericheyt te schouwen.

De eerste Sendtbrief Pauli tot Timotheum.

Dat Eerste Capittel.

3. De onnutte vraghen zijn te schouwē / 12. hoedanich Paulus gheweest is/ ende hoedanich hy is/ 20. Hymeneus eñ Alexander vyanden der reyner leere.

a Actu.9.15 1 Paulus een Apostel Jesu Christi/ a nae
b Of/ de ordeninghe. b het bevel Godts onses Salichmakers/ende des Heeren Jesu Christi/
c Colos.1.27 c die onse hope is:
d Acto.16.1 2 d Timottheo mynen oprechten sone in
1.Thes.3.2. den gheloove: e Ghenade/vrede eñ barm-
e Galat.1.3. hertichept sy v van Gode onsen Vader/
1.Petr.1.2. ende Christo Jesu onsen Heere.
f Acto.20.1. 3 Ghelijck ick v gebeden hebbe/ f als ick
nae Macedoniam ghinck / dat ghy te
Ephesen blijven soudt / alsoo blijft daer/
om de sommige te vermanen/ dat sy geen
ander leere en leeren:
g 1.tim.4.7. 4 Noch acht hebben g op fabulen / ende
ende 6.20. oneyndelicke gheslachtrekeninghen: h de
2.Tim.2.16 welcke meer vraginghen voortbrenghen/
Titi.1.14. dan stichtinghe Godts/ die in het geloo-
ende 3.9. ve is.
h 1.tim. 6.4 5 i Maer het eynde des ghebodts/is de
i Roma.13.8 liefde uit reynen herte/eñ goeder conscien-
10. cie/ende ongheveynsden gheloove.
Galat.5.14. 6 Van de welcke de sommige zijn afghe-
dwaelt/ende geweken tot ydelspreking/
7 Willende Leeraers der Wet zijn / ende
verstaen niet wat sy seggen / noch wat sy
bevestighen.
k Rom.7.12. 8 Wy wetē k dat de Wet goet is/ist dat-
se yemant wettelick ghebruyckt:
l Gala.5.23. 9 Wetende dit/namelic/ l dat den recht-
veerdigen de Wet niet geset en is/ maer
den ongerechtigen eñ ongeregelden / on-
godlicken eñ sondaren/ den onheylighen
ende onreynen/den vadermoorders ende
moedermoorders/doodtslaghers/
10 Hoereerders/die by mannē liggē/men-
schendieven/leugenaers/ meyneedighen/
ende soo daer yet anders is tegen de ghe-
sonde leere/
11 De welcke is nae het Evangelium der
m 1.tim.6.15 eerlickheydt m des salighen Godts/het
welcke my betroudt is.
n Actu.8.3. 12 Eñ ick dancke hem die my crachtich ge
ende 9.1. maeckt heeft/namelick/Christo Jesu on-
ende 22.4. sen Heere:dat hy my ghetrouwe gheacht
ende 26.9. heeft/settende my in den Dienst/
1.cor.15.9. 13 n Die ick te voren een Lasteraer was/
Galat.1.13. ende vervolgher/ende verdrucker : maer
o Joa.9.39. my is barmherticheydt gheschiedt/ o om
Actum.3.17 dat ick het onwetende ghedaen hebbe
p Grieck/in p door ongheloovicheydt.
Mat.9.13. 14 Maer de ghenade onses Heeren Jesu
q/marc.2.17. Christi is seer overvloedich geweest met
Luce.5.32. den gelooue ende liefde in Christo Jesu.
ende 19.10. 15 Dit is een getrouwe woort / ende aller
1.Tim.1.15. aenneminghe weerdich/ q dat Christus
1.Joan.3.5. Jesus in de Werelt ghecomen is / om de
Sondaren salich te makē:onder de welc- r Grieck/
ke ick de r meeste ben. eerste.
16 Maer daerom is my barmherticheyt
gheschiet/om dat Jesus Christus soude
in my/die ick de meeste bē/alle zijne lanc-
moedicheydt bewijsen / tot een exempel
den ghenen die in hem gheloouen souden
ten eeuwighen leven.
17 Den Coninck der Eeuwen/ den onver-
ganckelicken/ onsienlicken / ende alleene
wijsen Gode/sy eere ende prijs inder eeu-
wicheydt. Amen.
18 Dit ghebot bevele ick v/ mijn sone Ti-
mothee/namelick/ s dat ghy na de voor- s1.Tim.6.12
gaende Prophetien over v / inde selve ee-
nen goeden strijdt strijdet:
19 t Behoudende het gheloove / ende een t 1.Tim.3.9
goede conscientie : de welcke sommighe
verworpēde / hebbē in het geloove schip-
breuckinghe gheleden.
20 Onder de welcke is u Hymeneus/ ende u 2.Timot.
x Alexāder/y die ic den Satan overgege- 2.17.
ven hebbe / op dat sy leeren niet lasteren. x 2.Timoth

Dat ij. Capittel. 4.14

1. Voor wien men bidden moet / hoe/ y 1.Cor.5.3.
ende waerom/9/ Item / vande cleedinge
seechbaerheyt der vrouwen.

1 So vermane ick un voor al/ dat men
bidde/ ende smeecke / ende verbidde/
ende dancke voor alle menschen/
2 a Voor Coningen/eñ alle die in hoocheyt a Iere.29.7
zijn ghezet/op dat wy een gerustich/ ende Baruc.1.11.
stille leven leyden meughen/ in alle God- b Eze.18.23
salicheydt ende eerlickheydt. 2.Pet.3.9.
3 Want dat is goet eñ aengenaem voor c Joan.17.3
Godt onsen Salichmaker/ d Gala.3.19
4 b Die wil dat alle mēschē salich wordē Hebre.9.15.
ende tot de kennisse der waerheyt comen: e Of/tusschē
5 c Want daer is een God/ d eñ een Mid- God eñ den
delaer / e Gods ende der menschen / de menschen/
Mensche Christus Jesus: f mat.20.28
6 f Die hemselven ghegeven heeft tot een Ephe.1.7.
versoeninghe voor allen/de welcke is dat Coloss.1.14.
ghetuyghenisse te zijnen tyde verordent: g Act.9.15.
7 g Waer toe ick geset ben een Predicker eñ 13.2/22.21
eñ Apostel (h ick segghe de waerheydt in Galat.1.16.
Christo/ick en liege niet/) een Leeraer der ende 2.8.
Heydenen / in gheloove ende waerheydt. Ephe.3.8.
8 So wil ick dan/dat de mannen i biddē 2.Tim.1.11.
in alle plaetsen/ k opheffende heylige hā- h Rom.1.9.
den/sonder toornicheyt l eñ murmurerē. i Joa.4.23.
9 m Desghelijcks oock de vrouwen/ dat k Psa.134.2
sy in reynen cleede / haerselven vercieren/ Esa.1.15.
met schaemte ende maticheydt : niet met l of/twijffe-
vlechtinghe des hayrs/ of gout/ of Peer- len/
len/ of costelicke cleedinghe/ m Titi.2.3.
10 Maer (dwelck den vrouwen betaemt/ 1.Pet.3.3.
die de vreese Godts verthoonen /) met
goede wercken.
11 Een vrouwe leere met stilheydt in alle
onderdanicheydt.
12 n Maer ick en late niet toe / dat een n1.Corint.
vrouwe leere/ o of heerschappie over den 14.34.
Man hebbe: maer dat sy in stilheydt sy: o Gen.3.16.
13 p Want Adam is eerst gemaeckt/ daer Ephe.5.24
nae Eva: p Gen.1.27.
14 q Ende Adam en werdt niet verleydt/ ende 2.22.
maer de vrouwe werdt verleydt / ende viel q Gen.3.6.
in overtredinghe:
15 Sy sal nochtans behouden worden in
het kinderbaren/ist so sy blijft inden geloo-
ve/ ende liefde ende heylichmakinge/ met
maticheydt.

Dat iij. Capittel.

1. Hy bewijst het Ampt der Dienaren/ 11. ende haerer hupsghesinnen: 15. de weerdicheyt der Ghemeynte. 16. ende het principael stuck der Hemelscher leere.

1 DIt is een waer woordt: So yemant eens a Bisschops Ampt begeert, die begheert een schoon werck.

a Dat is/ Dienaers des woordts
b Titi 1.6. 2.Tim.2.24

2 b So moet dan een Bisschop onstraffelick zijn / eender vrouwen Man / wacker/ nuchteren/ ghemaniert/ herbergich/ gheschickt om te leeren.

3 Gheen Wynsupper / gheen Vechter/ geen vuyl ghewinsoecker / maer redelick: niet kijfachtich/ niet gheltgierich:

4 Die zijn huys wel regeert / die gehoorsame kinderē heeft/ met aller eerlickheyt.

5 Want ist dat yemant zijn eyghen huys niet en weet te regeren / hoe sal hy de Gemeynte Gods besorghen?

6 Gheen nieuwelinck/ op dat hy niet opgheblasen en worde/ ende in het c oordeel des d Duyvels en valle.

c Of/ beschuldinge/ der verdoemenisse/
d Of/ Lasteraers

7 e Ende hy moet oock een goet ghetuyghenisse hebben vande gene die buyten zijn/ op dat hy niet en valle in de f versmadinghe ende inden stricke des Duyvels.

e Deut.1.13 Act.1.21. ende 6.3. ende 16.2
f Of/ verwijtinghe

8 g De Diakenē moetē desgelijcks h gestadich zijn/ niet tweetongich/ geen wynsuppers/ gheen vuyl ghewinsoeckers:

g Act.6.3.
h Of/ eerlick

9 i Die de verborghentheyt des gheloofs houden in reynder conscientie.

i 1.Tim.1.19

10 Ende dese sullen eerst beproeft worden/ en daer na dienen / so sy onstraffelick zijn.

11 De vrouwē desgelijcks gestadich/ geen Lasteressen/ wacker/ allesins ghetrouwe.

12 De Diakenen sullen eender vrouwen man zijn/ die hare kinderen ende hare eyghen huys wel regeren.

13 k Wāt die wel dienē / vercrijgē henseluē eenen goeden opganck / en veel vrymoedicheydt inden gheloove in Christo Jesu.

k Matthei 25.21.

14 Dit schrijve ick tot v / hopēde seer haestelick tot v te comen:

15 Ist dat ick vertoeve/ op dat ghy weten hoemen behoort te verkeeren in het huys des Heeren/ welcke is de Ghemeynte des levenden Gods / l de Pilaer ende vasticheydt der waerheydt.

l Mat.16.18

16 Ende sonder twijffel/ de verborgētheyt der Godtsalicheydt is groot/ m Godt is geopenbaert inden vleesche/ gerechtveerdicht indē Geeste / gesien vande Engelē, n ghepredict onder de Heydenen / gheloooft inde Werelt / opgenomen in eerlickheyt.

m Joā.1.14 Baruc.3.38.
n Eph.3.5.6

Dat iiij. Capittel.

1. Hy leert hem wat leeringhe hy moet schouwen/ 6. ende wat leere navolghen/ 7. ende waermede hy hem moet sonder op houden besich maken.

1 DEn a Gheest seydt duydelick dat inde laetste tijden sommighe sullen afvallen b vanden gheloove/ ende de verleydende Gheesten aenhanghen / ende de leeringhe der Duyvelen/

a 1.Tim.3.1 2.Pet.3.3. Jude 18.
b Dan.9.27 Mat.24.11. 2.Thes.2.3.

2 Door de gheveynstheydt der Leughensprekers/ der welcker conscientie is / als met een brandtijser afghebrandt:

c Dan.11.37

3 c Verbiedende te houwelicken/ ende ge biedende te onthoudē van spijse die God gheschapen heeft/ d om te ghebruycken/ e met dancksegginghe den gheloovigen/ ende die de waerheydt bekennen.

d Gen.1.29 ende 9.3.
e Rom.14.6 1.Cor.10.30.

4 f Wāt al wat God gheschapen heeft/ is goet: en daer en is niet verwerpelick/ als het met dancksegginge genomen wordt:

f Gen.1.31. Syr.39.19. Act.10.15. Rom.14.14.

5 Want het wordt gheheylicht door het woordt/ ende door het ghebedt.

6 Ist dat ghy dit den Broederen voorhoudet/ so sulty een goedt Dienaer Jesu Christi wesen/ g opgevoedt inde woordē des gheloofs/ ende der goeder leere/ welcke ghy voorgaens naghevolcht hebt.

g Of/ die ghi hen opvoedet/ etc. 2.Tim.1.5. ende 3.14.

7 Verwerpt de h onheylighe ende oude wynsche fabulen / ende oeffent v in de Godtsalicheydt.

h 1.Tim.1.4 ende 6.20. 2.Tim.2.16. Titi 1.14. ende 3.9.

8 i Want de lichamelicke oeffeninghe en is niet seer profytelick: maer de Godtsalicheyt is tot alle dingen profijtelick: als die de belofte heeft des tegenwoordighen ende toecomenden levens.

i Coloss.2.23

9 Het is een getrouwe woordt/ en weerdich allesins aenghenomen te worden.

10 Want hier toe arbeydē wy/ en worden versmaedt/ om dat wy hopē in den levēden God / die een Salichmaker is aller menschen/ maer aldermeest der gheloovighen.

11 Ghebiedt dit/ ende leeret.

12 k Niemant en verachte uwe ionckheyt: l maer weest een exempel den gheloovigen in den woorde/ in de wandelinghe/ in de liefde/ inden Gheest / in den gheloove/ in reynicheydt.

k Titi 2.15.
l Titi 2.7. 1.Petr.5.3.

13 Houdt v aen het lesen/ vermanen/ ende leeren/ tot dat ick come.

14 Verghet de gave niet die in v is/ die v gegevē is m door de prophetie/ n met op legginge der handē des Priesterschaps.

m Of/ om te prophetere
n Act.6.6. ende 8.17. ende 13.3. ende 19.6. 1.Tim.5.22 2.Tim.1.6.

15 Beneerstiicht dit / weest hier in besich/ op dat uwen voortganck in allen openbaer worde.

16 Hebt acht op v seluen / ende op de leere: blijft hier in volstandich: want ghy sulex doet/ ghy sult v seluen behoeden/ ende die v hooren.

Dat v. Capittel.

1. Hoemen eenen yegelicken moet vermanen/ nae dat hy is/ 4. vanden Weduwen/ 17. van Dienaren/ 24. Sonden/ 27. goede wercken.

1 EEnen a Ouden en strafet niet wreedelick / maer vermaent hem als eenen Vader: de Jonghe als broeders.

a Levi.19.32 Syrac.8.7.

2 De oude vrouwen als moeders/ de ionghe als susters/ in alle suyverheydt:

3 Eert de Weduwen/ die rechte Weduwen zijn.

4 Ende ist dat eenige weduwe kinderen heeft/ of kindts kinderen/ b dat sy leeren eerst haer eyghen huysghesin Godsalichlick regeren/ c ende den Voorouderen gelijcke vergeldinge doen: want dat is goet ende aenghenaem voor God.

b Of/ dat sy se leeren/
c Syr.3.9

5 d Die een rechte weduwe is/ e en eensaem / die hoept op Godt / ende blijft in smeeckinghen en gebeden/ nacht en dach.

d 1.Cor.7.32
e Luc.2.37.

6 Maer die in wellust leeft / die is levende doodt.

7 Soo f ghebiedt dit/ op dat sy onstraffelick zijn.

f Of/ vercondicht/

8 Ist dat yemant g den sijnē/ en voornemelick zijnen huysgenooten niet en voorsiet/ die heeft het geloove verloochent/ en is erger dan een ongheloovighe.

g Gala.6.10

9 Men sal die weduwē verkiesen/ die niet min en zijn dan tsestich Jaren / die eens mans wijf gheweest sy :

10 Hebbende ghetuyghenisse van goede wercken: of sy kinderen opgevoedt heeft/ h of sy herbergich geweest is/ i of sy der Heyligen voeten ghewasschen heeft/ of sy den bedruckten te hulpe gecomen is/ of sy alle goede wercken achtervolcht heeft.

h 1.Pet.4.9
i Gen.18.4. ende 19.2. Luc.7.38.44

11 Maer verworpt de ionghe weduwen/ want als sy weeldich gheworden zijn teghen Christum/ dan willē sy houwelickē /

12 Hebbende het oordeel / k dat sy het eerste gheloove verworpen hebben:

k Of/ om dat sy

13 Ende leeren oock mede ledich omgaen tot de huysen: ende niet alleenlick ledich/ maer oock l clapachtich/ en doende vele dinghen/ sprekende dat niet en betaemt.

l Titi 2.3.

14 m So wil ick dan/ dat de ionge weduwen

m 1.Cor.7.9

wen

wen houwelicken/kinderen baren/ het
huys regeren/de wederpartie gheen oor-
sake en gheuen om te lasteren.
15 Want daer zijn nu sommige afghewe-
ken nae den Satan.
16 Ist dat eenich ghelooуich man/ of ghe-
loouighe vrouwe Weduwen heeft/ dat
hyse besorge: ende dat de Ghemeynte niet
beswaert en worde: op dat sy de rechte
Weduwen besorghe.
17 n De Ouderlingen die wel regeren/sul-
len dobbelder eeren weerdich gacht wor-
den/ voornemelick/ die arbeyden in den
woorde ende leere.
18 Want de Schrift seydt: o Den Osse
die dorscht/ en sult ghy dē muyl niet toe-
binden. Ende: p Een Arbeyder is zijns
loons weerdich.
19 Teghen eenen Ouderlinck en ontfangt
gheen beschuldinghe/ q ten sy door twee
ofte drie ghetuyghen.
20 Die sondighen/ straftse in aller teghen-
woordicheydt/ op dat oock de andere
vreese hebben.
21 r Ick betuyge voor God/ eñ den Heere
Jesum Christum/ eñ de wtuercoren En-
gelen/dat ghy dit bewaert s sonder voor-
oordeel/ niet doende na toegenegētheyt.
22 t Legt niemant haestelick de handē op/
noch en wort niet deelachtich van ander
menschen sondē. Bewaert v seluen reyn.
23 Drinct niet meer water/maer gebruyct
wat wijns/ u om v maghe/ ende uwe vele
cranckheden.
24 Sommigher menschen sonden zijn te
voren x openbaer/ ende gaen voren ten
oordeele: ende sommighe volghen sy na.
25 Desgelijcks oock de goede wercken zijn
tevoren openbaer: eñ die hen anders heb
ben/ en connen niet verborghen worden.

Dat vj. Capittel.

1. Het officie der Dienstknechtē/ 3. te-
gen de twistige Leeraers/ 5. eñ gierichеyt/
6. ende warachtighe Godsalicheyt ende
ghenoechsaemheydt/ 13. besweeringhe
Timothei.

1 Alle a Dienstknechten die onder het
jock zijn/sullen hare Heeren alder ee-
ren weerdich achten: op dat den
Naem Gods ende de Leere niet gelastert
en worde.
2 Ende die ghelooуighe Heeren hebben/
sullen die niet verachten om dat sy Broe
ders zijn: maer sullen hen liever dienen/
om dat sy gelooуen/ ende lief zijn/ die der
weldaedt Godts deelachtich zijn. Dit
leert ende vermaent.
3 Ist dat yemandt andere Leere leert/ eñ
niet ouer een en coemt met de ghesonde
woorden onses Heeren Jesu Christi/ende
der leere die na der Godsalicheyt is:
4 Die is opgeblasen/ ende en weet niet/
maer is wtsinnich in vragen ende strydt-
woorden/ b wt de welcke coemt nydt/
twist/lasteringhe/ quade bedenckingen/
5 c Verkeerde argueringhen der men-
schen/ die verdoruen sinnen hebben/ ende
vander waerheyt berooft zijn/ ende ach-
ten dat de Godsalicheyt sy gewin. Wijct
van den sulcken.
6 d Ende de Godsalicheydt is een groot
ghewin met ghenoechsaemheydt.
7 e Want wy en hebbē niet inde Werelt
ghebracht/ het is openbaer dat wy daer
niet en connen wtdraghen.
8 f Wanneer wy cost ende cleederen heb-
ben/ g wy sullen ons daermede laten ge-
noeghen.
9 h Maer die rijck willen worden/ die

[Left margin:] n Ro.15.27. 1.Cor.9.11. Galat.6.6. Philip.2.29 1.Thess.5.12 Hebr.13.17. o Deut.25.4 1.Cor.9.9. p Leui.19.13 Deu.24.14. Tobie 4.15 Mat.10.10. Luc.10.7. q Deu.19.15 r 2.Tim.6.13 Roma.1.9. ende 9.1. 2.Cor.1.23. ende 11.31. Gala.1.20. Philip.1.8. 1.Tim.4.1. 1.Thess.2.5. s Deut.17.4 t 1.tim.4.14 2.Tim.1.6. Act.6.6. eñ 8.17. eñ 13.3. ende 19.6. u Spr.31.33 x Gala.5.19 a Ephe.6.5 Coloss.3.22. Titi 2.9. 1.Pet.2.18. b 1.Tim.1.4 2.Tim.2.23. Titi 3.9. 1.cor.11.16 c Pro.15.16 Hebr.13.5. d Job 1.21. ende 27.19. Psal.49.18. e Sprac.5.14 f Pro.27.26 Spr.29.28. g Psal.55.23 Matt.6.25 1.Petr.5.7. h Pro.11.28 Mat.13.22. Jaco.5.1.

vallen in versoeckinghen ende stricken/
ende vele onwijse eñ schadelicke begeer-
ten/ [illegible] door de menschen versoncken
worden/ in schade ende verderffenisse.
10 i Want gierichеydt is een wortel van
alle quaet/ tot de welcke de sommige lust
hebbende/ zijn afghedwaelt vanden ghe-
loone/ ende hebben hen seluen met vele
smerten doorsteken.
11 k Maer ghy/ O mensche Gods/ schout
sulcks/ ende staet nae gherechticheydt/
Godsalicheyt/ghelooue/liefde/ lydsaem-
heydt/ saechtmoedicheydt.
12 l Strijdt eenen goeden strijdt des ghe-
loofs: grijpt na het eewige leuen/ tot het
welcke ghy geroepē zijt/ eñ hebt een goe-
de belijd nige beledē voor vele getuygen.
13 m Ick ghebiede v voor God/ n die alle
dinck leuendich maeckt/ ende voor Jesum
Christum/ o die een goede belijdinghe be
tuycht heeft onder Pontio Pilato:
14 Dat ghy onbeulеckt ende onstraffelick
het ghebodt houdet/ tot de verschijninge
onses Heeren Jesu Christi:
15 Welcke te zijnder tijdt verthoonen sal/
p de Salighe ende alleen Ghewеldighe/
q de Coninck der Coninghen/ ende Heere
der Heeren:
16 Die alleene onsterffelicheyt heeft/ ende
woont in het licht daer menē niet en can toe
gaen: r den welcken gheen mensche ghe-
sien en heeft/ noch sien en can. Desen sy
eere ende macht inder eewicheyt/ Amen.
17 Den Rijcken in deser Werelt gebiedt/
dat sy niet hoouerdich en zijn/ s noch
hope en setten op den ongestadigen rijck-
dom: maer op den leuendighen God/ die
ons alle dinghen rijckelick gheeft om te
ghebruycken:
18 Dat sy goet doen/ ende rijcke worden
in goede wercken/ mildelick geuen/ gee-
ne deelen/
19 Hen seluen een goet fundament wech-
legghende in het toecomende: op dat sy
het eewige leuen verkrijghen.
20 t O Timothee/ bewaert dat v u be-
troudt is/ x schouwende het onheylighe
ydel spreken/ ende de teghenstrijdende re-
denē: der valschelicke genaēder wetēschappe:
21 De welcke sommighe voorhoudende/
zijn vanden ghelooue ghevallen. De ghe-
nade sy met v. Amen.

De eerste Sendtbrief tot Timotheum/
ghescreuen van Laodicea/ de welcke de
Hoofstadt is van Phrygia Pacatiana.

Argument.

Inden tweeden Sendbrief tot Timo-
theum/ beueelt hy Timotheo/ de ghesoun-
de Leere ende de Ghemeynte/ eñ vermaent
hem zijns Ampts/ ende dat hy hem door
gheen teghenspoet en late verschricken:
ende prophetеert van de afuallinghe des
laetsten tijts.

De tweedde Sendbrief Pauli tot Timotheum.

Dat Eerste Capittel.

3. Hy prijst het ghelooue Timothei/
6. ende vermaent hem ghetrouwelick te
blijuen inde leere/ eñ in zijn beroepinghe/
8. daer na vermaent hy van zijn banden/
ende van zijnen bereydden loon/ 15. ten
eynde beclaecht hy hem van hen/ die van
hem waren afghewecken/ 16. prijst One-
siphorum.

[Right margin:] i Exod.23.8 Deut.16.19 Pro.15.16. k 2.Timot.2.22. l 2.Tim.1.18 m 1.Timot.5.21. n Deu.32.39 1.Sam.2.6. Sapi.16.13. o mat.27.11 Joan.18.33. p 1.Tim.1.11 q Apo.17.14 ende 19.16. r Exo.33.20 Deut.4.12. 1.Joh.4.12. s Mar.4.17 Luc.12.15. t Spr.29.14 Mat.6.20. Luc.12.33. ende 16.9. u Of/ beuolen te bewaren te geuē x 1.Tim.1.4 ende 4.7. 2.Tim.2.16 Titi 1.14. ende 3.9.

1 PAVLVS/ een Apostel Jesu Chri-
sti/ door den wille Gods/ nae de be-
lofte des leuens/ dat in Christo Je-
su is:
2 Mijnen lieuen sone Timotheo: a Ghe
nade/ barmherticheydt/ ende vrede sy u-
lieden van Gode den Vader/ ende onsen
Heere Jesu Christo.
3 Ick dancke Godt/ b dien ick diene van
mijne Voorouderen aen/ met reynder con
scientien/ c ghelijck ick sonder ophouden
uwer ghedencke in mijne ghebeden nacht
ende dach:
4 Ende verlange v te sien/ ghedenckende
uwe tranen: om met blijschap veruult te
worden/
5 Indachtich ghemaeckt van het onge-
veynsde gheloone dat in v is: het welcke
eerst d ghewesst is in uwe grootmoeder
Loide/ ende uwe moeder Eunica/ en ben
versekert dat het oock in v is.
6 Om welcke oorsake ick v vermane/ ver-
weckt de gaue Gods die in v is/ door e de
opleggbinghe mijner handen.
7 f Want Godt en heeft ons niet ghegheuen eenen Gheest der vreesen: maer der
cracht/ ende liefde, ende maticheydt.
8 g So dan en schaemt v niet van het ge
tuyghenisse onses Heeren/ noch van my/
h die ick i zijn geuangen ben: maer weest
deelachtich der verdruckingen des Euan
gelij/ nae de cracht Gods:
9 k Die ons heeft salich ghemaeckt/ ende
heeft ons gheroepen met een heylige roe-
pinghe/ niet na onse wercken: maer na zijn
voornemen en ghenade die ons gegeuen is
in Christo Jesu/ voor den tijden der werelt:
10 m En nu geopenbaert door de verschij
ninge onses Salichmakers Jesu Christi:
n die de doot heeft te niete gemaect/ ende
het leuen in het licht ghebracht/ en de on-
sterffelickheydt door het Euangelium:
11 o Waer toe ic geset ben een Predicker/
ende Apostel/ ende Leeraer der Heydenen.
12 Om welcker oorsaken wille ick dit ooc
lijde. en en worde niet beschaemt: want
ick weet wien ick ghelooft hebbe/ en ben
versekert/ dat hy is machtich/ dat ick by
hem hebbe/ te bewaren tot dien dach.
13 p Houdt een exempel der gesonder woor-
den/ die ghy van my gheleert hebt/ inden
gheloone en liefde/ die in Christo Jesu is.
14 Bewaert den goeden Pandt die v be-
troudt is/ door den heyligen Gheest/ die
in ons woont.
15 Ghy weter dat/ q dat alle die in Asia
zijn/ hen van my afgewent hebben/ onder
de welcke zijn Phigellus en Hermogenes
16 De Heere geue den huyse r Onesiphori
barmhertichept: s want hy heeft my die-
mael vermaeckt/ ende en heeft hem mijn-
der ketenen niet gheschaemt:
17 Maer als hy te Roome was/ socht hy
my seer neerstelick/ ende vandt my.
18 De Heere gheue hem/ dat hy barmher-
ticheyt vinde by den Heere/ in dien dage:
ende hoe vele hy my te Ephesen bedient
heeft/ dat weet ghy seer wel.

a Gala 1.3. 1. Tim. 1.2. 1. Pet. 1.2.
b Act. 22.3. Roma. 1.9.
c 1. The. 3.10
d Gr. ingewoont heeft
e Act. 6.6. ende 8.17. ende 13.3. ende 19.6. 1. Tim 4.14 ende 5.22.
f Rom. 8.15.
g Rom. 1.16
h Act. 21.33. Ephe. 3.1.
i dat is/ om zijnent wille:
k Ephe. 1.4 Titi 3.4.
l Gr. eeuwighe tyden:
m Ro. 16.24 Ephe. 1.9. ende 3.9. Coloss. 1.26. Titi 1.2. 1. Pet. 1.20.
n Esa. 25.8. Hebr. 2.14.
o Act. 9.15. ende 13.2. ende 22.21. Galat. 1.16. ende 2.8. Ephe. 3.8. 1. Tim. 2.7.
p 2. Timot. 3.14.
q Act. 19.10
r 2. Timoth 4.19.
s Mat. 25.38.

Dat ij. Capittel.

1. Hy vermaent hem tot volstandicheyt/ bewaringhe ende vorderinghe der waerheyt/ 19. ende thoont hem de vasticheyt des raedts Gods/ aengaende de salicheyt der sonder/ ende het teecken der verkiesinghe.

1 GHy dan/ mijn Sone/ wordt machtich
inde ghenade die in Christo Jesu is.
2 Ende wat ghy van my ghehoordt
hebt door vele ghetuygen/ a dat beueelt
ghetrouwe menschen/ de welcke geschickt
wesen sullen/ om oock andere te leeren.
3 Ghy dan lijdt verdruckinghen/ als een
goet Crijchsknecht Jesu Christi.
4 Niemant die strijdt/ enbemengt hem
in hanteringhen dies leefstochts aen-
gaen/ om dien te behaghen/ die hem tot
den Krijch vercoren heeft.
5 b Ist dat ooc yemant campt/ die en wort
niet gecroont/ ten sy dat hy recht campe.
6 c De Landtman d moet eerst arbeyden/ en-
de vande vruchten ghenieten.
7 Merckt wat ick segghe: want de Hee-
re gheue v verstant in allen.
8 Houdt in ghedachtenisse/ dat Jesus
Christus vande dooden is opgestaen/ e wt
den zade Dauids/ nae mijn Euangelium:
9 f Om het welcke ick lijde/ tot de banden/
ghelijck een Quaetdoender: maer het
woordt Gods en is niet ghebonden.
10 g Daerom verdraghe ick het al/ om de
wtuercorene/ om dat sy de salicheydt sou-
den ghecrijghen/ die in Christo Jesu is/
met eeuwighe eerlickheydt.
11 h Het is een ghetrouwe woordt: want
ist dat wy met hem ghestoruen zijn/ so sul-
len wy oock met hem leuen:
12 i Ist dat wy verdragen/ so sullen wy met
hem heerschappen: k Ist dat wy hem ver
loochenen/ so sal hy ooc ons verloochenen.
13 l Ist dat wy ongeloouich zijn/ hy blijft
nochtans ghetrouwe/ hy en can hemseluen
niet verloochenen.
14 Vermaent sulcks/ betuyghende voor den
Heere/ dat sy gheen strijdtwoorden en
voeren/ die nerghens toe nut en zijn/ dan
tot verkeeringhe der toehoorders.
15 Doet neersticheydt om v seluen Gode
aengenaem voor te setten/ eenen Arbeyder
die niet beschaemt en worde. die het woort
der waerheydt recht m snijde.
16 Maer n de onheylige ende ijdele spra-
ken wederstaet: want sy sullen tot meer-
der godloosheydt ghedijen.
17 Ende haer woort sal verteeren gelijck
de kancker. onder welcke zijn o Hyme-
neus ende Philetus.
18 Die van der waerheydt afghedwaelt
zijn/ segghende/ dat de opstandinghe nu
gheschiedt is/ ende hebben sommiger ge-
loone verkeert.
19 Maer het vaste fundament Gods staet
ende heeft desen zeghel: p De Heere kent
de ghene die zijne zijn: ende een yegelick
die den Naem Christi noemt/ wijcke af
van ongherechticheydt.
20 q Maer in een groot huys en zijn niet
alleenlick gouden en silueren vaten: maer
oock houten ende aerden: ende sommighe
ter eeren/ maer sommighe ter oneeren.
21 Ist dan dat yemant hemseluen reynicht
van desen/ die sal wesen een vat ter eeren/
gheheylicht/ bequaem ten gebruycke des
Heeren/ tot alle goede wercken bereydt
ghemaeckt.
22 r Maer schout de begheerten der ionc-
heyt/ en staet na rechtueerdicheyt/ geloo-
ue/ liefde/ vrede/ s met alle de ghene die
den Heere aenroepen van reyner herten.
23 t Maer verworpt de vraghen die dwaes
ende sonder leeringhe zijn/ wetende dat
sy strijdt voortbrenghen.
24 Ende een Dienstknecht des Heeren en
moet niet strijden/ maer vriendelick zijn
tot eenen yeghelicken/ u bequaem om
andere te leeren/ ende quaet te verdraghen:
25 x De ghene die teghenstaen/ met alle
sachtmoedicheyt onderwijsende/ of hen
God te eenighen tijde gaue/ dat sy hen
bekee-

a Titi 1.5.
b 1. Cor. 9.25
c 1. Cor. 9.10.
d Ofte/ die daer arbeydt moet eerst vande vruchten ontfanghen.
e 2. Sam. 7.12. Psal. 132.11. Esai. 11.1. Matt. 1.1. Actu. 2.30. ende 13.32. Roma. 1.3.
f Grieck. in
g Ephe. 3.13 Coloss. 1.24
h Rom. 6.8
i Rom. 8.17
k Mat. 10.33 Mar. 8.38. Luc. 12.9. 1. Joan. 2.23
l Rom. 3.3. ende 9.6. Num. 23.19.
m Of cliuen of/ deele/
n 1. Tim. 1.4. ende 4.7. ende 6.20. Titi 1.14. ende 3.9.
o 1. Timot. 1.20.
p Joh. 10.14
q Rom. 9.21
r 1. Tim. 6.11
s 1. Cor. 1.2.
t 1. Tim. 1.4. ende 6.4. Titi 3.9.
u 1. Tim. 3.2
x Gala. 6.1.

wederstaende/ de waerheydt bekenden:
26 Eñ dat sy vande banden des Duyuels
ontgaende/ (vanden welcken sy geuangē
zijn/) ontwaeckten tot zijnen wille.

Dat iij. Capittel.

1. Hy beschrijft de laetste tijden/ 9. het
eynde eñ voortgaē der valscher Leeraers
eñ gelegentheyt aller gelooui gē/ 14. daer
na wijst hy middel om te ontgaen/ 16. eñ
de nutticheydt der heyliger Schriftuere.

a 1.Tim.4.1 1 Ende a weet dit/ dat inde laetste da-
2.Petri.3.3. ghen sullen comen sware tijden:
Jude 18. 2 Want daer sullen menschen wesen/
henseluen lief hebbende/ gheirghierich/
vermetelick/houeerdich/ Lasteraers/ den
Ouderen onghehoorsaem/ ondanckbaer/
onheylich/
3 Sonder natuerlicke liefde/ sonder ver-
b Oft/onge bondt/valsche beschuldighers/ b onma-
tempert/ tich/ c hardt/ sonder liefde tot de goede.
c Of/wildt/ 4 Verraders/ roeckeloos/ opghebla sen/
die de wulpschepdt lieuer hebben dan
Godt:
d Oft/ ghe 5 Hebbende een d ghedaente der e God-
baer. salicheydt/ maer de cracht daer van/heb-
e Oft/God- ben sy verloochent: f Wendt v oock af
licken dienst/ van sulcken.
f mat.18.8. 6 g Want van desen zijn sy/ die inde huy-
Rom.16.17. sen insluypen/ ende nemen de vroukens
2.Thes.3.6. gheuanghen/ die met sonden beladen zijn
Titi.3.10. ende met menigherley begheerlickheden
g Titi.1.11. ghedreuen worden:
2.Joan.10. 7 Die altijts leeren/ maer nemmermeer
Mat.23.13. ter kennisse der waerheydt comen connē.
h Exo.7.11. 8 h Ende gelijck Jannes ende Jambres
teghen Mosen stonden/ alsoo staen dese
oock tegē de waerheyt: menschē met ver
doruen sinnen/ onbequaē totten gelooue.
9 Maer sy en sullen niet meer voortgāck
hebben: want hare wtsinnicheyt sal eenē
yeghelicken openbaer worden/ ghelijck
oock der ghener werdt.
i Of/bekent 10 Maer ghy hebt i k doorsiē mijn leere/
k Oft/ ach- maniere van leuen/voornemen/ gelooue/
teruolcht/ lanckmoedicheydt/ liefde/ lijdtsaemheyt/
11 Veruolghinghen/ verdruckinghen/ die
l Act.13.50 my ghescheidt zijn l te Antiochia/ m Ico-
m Act.14.1. nien/ n Lystren: wat veruolghinghe ick
n Act.14.19 geleden hebbe: o ende de Heere heeft my
o 2.cor.1.10. wt allen verlost.
Psal.34.20 12 p Ende oock alle die Godtsalichlick
p Spr.2 1 willen leuen in Christo Jesu/ sullen ver-
Luc.24.25. uolcht worden:
Act.14.22 13 Maer de boose menschen/eñ q bedrie-
1.Thess.3.3 gers/sullen totten quade voortgaen/ ver-
q Oft/Ver- leydende/ende verleydt wordende:
doouers/ 14 r Maer blijft ghy in het ghene dat ghy
r 2.Tim.1.13 gheleert hebt/ s eñ dat v betroudt is/we-
s Of/waer tende van wien ghy het gheleert hebt/
in ghy ghe- 15 Eñ dat ghy vā uwe kintsheyt af de hey
loouich ge- lige Schriften geweten hebt/ de welcke v
worde zijt mogen t wijs maken ter salicheyt/ door
t Of/geleert het ghelooue dat in Christo Jesu is.
u 2.Pet.1.20 16 u Alle de Schrift is van Gode inghe-
gheuen/ ende oorbaerlick tot leeringhe/
tot straffinghe/tot verbeteringhe/ tot on-
derwijsinge die inde rechtueerdicheyt is:
17 Op dz de mēsche Gods gheheel sy tot al-
le goede wercke volmaectelick onderwesen.

Dat iiij. Capittel.

6. Hy seydt dat zijn doodt na by is/ eñ
a Rom.1.9 dat hy nochtans loopt als een ouerwin-
ende 9.1. ner/ tot een heerlicke triumphe/ 9. bidt
2.cor.1.23 ten eynde Timotheum/ dat hy tot hem
ende 11.31. come/ 17. bewijst dat alle zijn betrouwen
Galat.1.20 is inde goetheydt ende meughentheydt
Philip.1.8. des Heeren.
1.Thes.2.5 1 Ick a betuyghe dan voor God/ende den
1.Tim.5.21 Heere Jesum Christum/ die de leuende
ende doode oordeelen sal/ in zijne ver-
schijninghe/ ende in zijn Coninckrijcke:
2 Predickt het woordt/ houdt aen tijde-
lick ende ontijdelick: strast/ dreyght/ ver-
maent met alle lanckmoedicheyt eñ leere.
3 Want daer sal eenen tijdt comen/ dat sy
de gesonde leere niet en sullen verdragē:
maer sullen nae haer eyghen begheerlick-
heden Leeraers b opgaderen/ als hen de b of/ ophoo
ooren ieucken. pen
4 Eñ sullen hare ooren vander waerheyt
afwenden/ ende hen keeren tot fabulen.
5 Maer ghy/weest wacker in alle dingē/
lijdt verdruckinghe: doet het werck eens
Euangelisten/ c maeckt uwe beroepinghe c Ofte/ vol-
seker. brengt uwē
6 d Want ick worde gheoffert/ ende den Dienst.
tijdt mijnder e verscheydinghe is na by. d 2.Pe.1.14
7 Ick hebbe eenen goeden camp ghe- e of/ ontbin
campt/ den loop hebbe ick gheeyndt/ ick dinghe/etc.
hebbe het ghelooue ghehouden.
8 f Voort/ soo is my de Kroone der recht- f 1.cor.9.25.
ueerdicheyt g wechgheleyt/ de welcke my 1.Pet.5.4
te dien daghe gheuen sal de Heere/ die een g Ofte/ be-
rechtueerdich Richter is: eñ niet alleen- waert/ oft/
lick my maer oock allē die zijne verschij- toegeleyt/
ninghe h begheeren. h Of/ lief ge
9 Beneersticht v haestelic tot my te comē. hadt hebbē
10 Want i Demas heeft my verlaten/ nae i colos. 4.14
dien hy de teghenwoordighe Wereldt Philē.24.
heeft lief ghecreghen/ ende is na Thessa-
lonica ghereyst: Crescens na Galatiam:
Titus na Dalmatiam.
11 k Lucas is alleen by my. Neēt l Mar- k Cola.4.14
cum mede/ende brengt hem met v/ want l Actu.15.37.
hy is my nut ten dienste. Colos.4.10.
12 m Maer Tychicum hebbe ic na Ephe- Philem.24.
sen ghesonden. m Act.20.4
13 Als ghy coēt/so brengt den reysmantel Colos.4.7.
dien ick te Troas liet by Carpum/ eñ de
Boeckē/ voornemelick de Pargamenten.
14 n Alexander de Smit heeft my veel n 1.tim.1.20
quaets bewesen: de Heere vergheldе hem
nae zijne wercken.
15 Van den welcken wacht v oock: want
hy heeft onse woorden seer wederstaen.
16 In mijne eerste verātwoordinge stont
my niemant by/ maer sy verlieten my al-
le: het worde hen niet toegherekent.
17 Maer de Heere stont my by/ende ver-
sterckte my/ om dat de predikinge door my
soude versekert worden/ ende alle de Hey-
denen hooren souden: ende hy heeft my
verlost wt den muyl des Leeuws.
18 Eñ de Heere sal my verlossen van allen
boosen wercke: eñ bewaren tot zijnē He-
melschen Coninckrijcke: dē welckē sy eere
van eeuwicheyt tot eeuwicheydt Amen.
19 Groet o Priscam ende Aquilam/ ende
p Onesiphori huysghesin. o Act.18.2.
20 q Erastus is te Corinthen ghebleuen: Roma.16.3.
ende r Trophimum hebbe ick in Miletē p 2.tim.1.16
cranck ghelaten. q rom.16.23
21 Doet neersticheyt om voor dē winter te co- r Act.20.4.
men. V groeten Eubulus/ eñ Pudens/ eñ ende 21.29.
Linus/ eñ Claudia/ eñ alle de Broeders.
22 De Heere Jesus Christus sy met uwē
gheeste. De ghenade sy met v Amen.

De tweedde Sendtbrief tot Timotheum/
gheschreuen van Roomen/ als Paulus we-
der voor den Keyser Nero ghestelt werd.

Argument.

Inden Sendtbrief tot Titum/ schrijft
hy byna het selue/ maer corter. Want hy
leert hoedanighe mannen men sal tot Pa-
stooren verkiesen. Daer nae hoe hem een
yegelick/oudt ende ionck/behoort te dra-
ghen. Hy leert de verborgentheyt der ghe-

na de/ende de rechtveerdichmakinghe des
gheloofs: ende gebiet lijflijcke vraghen/ en-
de ongeseggheliicke Ketters te vlieden.

De Sendtbrief Pauli tot Titum.

Dat Eerste Capittel.

5. De Apostel vermaent Titum / achte
te hebben op den Staet der Ghemeynte/
beschrijvende hoedanich een Bisschop zijn
moet/ 10. daer nae strafT hy de ghene die
de Cretensen bedroghen met Joedtschen
fabulen/ ende menschen leeringhen.

1 PAulus een Dienstknecht Godts / ende
Apostel Jesu Christi/ na den gheloove
der wtvercoren Godts ende kennisse
der waerheyt die na de Godtsalicheyt is.
2 Tot de hope des eewigen levens/ wele
a Ro.16.24 Godt die niet liegen en can / beloeft heeft
Colos.1.26. a voor de b tijden der Werelt.
Ephes.1.9. 3 Maer heeft zijn woordt te zijnen tijde
et.3.9. gheopenbaert door de predikinghe/ c die
2.Tim.1.10. my betrout is/ nae het bevel Godts onses
1.Petr.1.20. Salichmakers:
b Grieckx/ 4 d Tito mijnen oprechten sone nae den
eewighe tij- ghemeynen geloove; e Genade / en barm-
den. hertichheyt en vrede sy u va Gode den Va-
c Act.20.24 der/ ende den Heere Jesu Christo onsen
Galat.1.1. Salichmaecker.
d Act.16.3. 5 Daerom hebbe ick u in Creta gelaten/
Galat.2.3. om dat ghy het ghene dat ghebreckelick
2.Cor.8.16. is/ voort soudet te rechte brengen/ f ende
e Ephes.1.2 in allen Steden Ouderlinghen setten/ ge-
Colos.1.2. lijck ick verordent hadde.
1.Petri 1.2. 6 g Ist dat yemant is onstraffelick/ eenes
f 2.Tim.1.2. vrouwen man/ die gheloovighe kinderen
g 1.Tim.3.2 heeft/ niet bevleckt met overdadicheydt/
h Ofte/ Bis- oft onghehoorsaem.
schop. 7 Want een h Toesiener moet onstraffelic
i mat.24.45 zijn/ i als een Huyshouder Godts / niet
1.corin.4.1. hartneckichlick hemselven behaghende/
k Levit.10.9. niet toornich/ k niet wijngierich / gheen
Ephes.5.18. slagher/ geen vuyl ghewin soeckende/
l Of/ het. 8 Maer die geerne herbercht/ l de goede
lief heeft/ voorsichtich/ rechtveerdich/ hey-
lich matich.
9 Die aen dat getrouwe woordt dat na de
leere is/ vast hout/ op dat hy machtich sy
oock te vermanẽ door de gesonde leere/ en de
ghene die teghenstaen te overwinnen.
m Act.15.1. 10 m Want daer zijn vele ydelheydt spre-
kers hardtneckich/ ende oock verleyders
der sinnen/ voornemelick / die wt de Be-
snijdinghe zijn.
n 2.tim.3.6. 11 n Dẽ welckẽ mẽ moet dẽ mont toe stop
Mat.23.13. pẽ/ de welcke geheele o huysgesinnẽ om-
o Grieckx/ mekeeren/ ende leeren dat niet en betaẽt/
huysen. om des vuyl ghewins wille.
12 Een vã hen/ haer eygẽ Propheet/ heeft
p Epime- geseyt: p De Cretensen zijn altijts leugẽ-
nides. achtich/ quade beesten/ luye buycken.
q Esai.29.15 13 Dit ghetuyghenisse is waerachtich/ om
Mat.15.9. welcker oorsaken wille straftse dapperlic/
colos.2.22. op dat sy gesont worden in het gheloove.
1.Tim.1.4. 14 Ende niet achten op q Jodische fabu-
ende 4.7. len/ ende geboden der menschen/ die van
ende 6.20. der waerheyt af keeren.
2.tim.2.16. 15 r Alle dingen zijn den reynẽ reyn: maer
r mat.15.11. s den onreynen en ongeloovigen/ is geen
Actu.10.15. dinck reyn: maer oock haer gemoet ende
Rom.14.20 conscientie is onreyn.
s mat.23.24 16 Sy seggẽ dat sy God kennẽ/ maer ver-
Rom.14.23. loochenẽ hem met de wercken: dewijle sy
t Oft/ onbe- grouwelick zijn/ en ongeloovich/ ende tot
quaem. allen goeden wercke t ondeughende.

Dat ij. Capittel.

2. Hy bewijst/ hoe de oude/ en de jonge/
ende de Dienstknechten hemselven moe-
ten Christelick dragen/ 11. sonderlinge zijn
vermaninghe op de genade ende goedtic-
heyt Godts/ die gheopenbaert is door
Jesum Christum.

1 MAer ghy/ spreeckt dat der ghesonder
leere betaemt.
2 De oude mannen/ dat sy sober zijn
gestadich/ voorsichtich/ gesont inden ge-
loove/ liefde/ lijdtsaemheydt.
3 De oude vrouwen desghelijcx/ a dat sy a 1.tim.2.9.
haerselven dragen/ gelijck den Heylighen 1.Petri.3.3.
betaemt/ b dat sy gheene lasteraersen zijn/ b 1.Tim.3.11
niet tot veel wijns begheven: maer lee-
raerssen der eerlickheydt/
4 Op dat sy de jonge vrouwen onderwij-
sen/ hare mannen lief te hebben/ hare kin-
deren lief te hebben.
5 Voorsichtich te zijn/ suyver / het huys c Gen.3.16.
te bewaren/ goet/ c haren mannen on- 1.Cor.14.34.
derdanich: op dat het woort Godts niet Ephes.5.22.
ghelastert en worde. colos.3.18.
6 Desghelijcks/ vermaent de jonge man- 1.Petri 3.1.
nen/ dat sy matich zijn/ d 1.tim.4.12.
7 d U selven bewijsende in allen een ex- 1.Petri 5.3.
empel van goede wercken: in der leere/ ge e 1.pet.2.12.
heelheyt/ ghestadicheydt/ 15. ende 3.16.
8 In woordẽ gesont/ onstraffelic: e op dat f Ephes.6.5
de gene die tegenstaet/ beschaemt worde/ Colos.3.22.
niet quaets hebbende van u te segghen. 1.Tim.6.1.
9 f De Dienstknechtẽ vermaẽt/ dat sy ha- 1.Petr.2.18.
ren heeren onderdanich zijn/ in allẽ dingẽ g Of/ wech-
welbehaghelick/ niet teghenspreckers/ steelende/
10 Niet g ontreckende / maer alle goede h Of/ de ge-
trouwe bewijsende/ op dat sy de leeringe nade die sa-
Godts onses Salichmakers vercieren in lich is allen
allen dinghen. menschẽ/ is
11 Want de h salichmakende ghenade verschenen.
Godts/ is verschenen allen menschen.
12 En onderwijst ons/ i op dat wy de god- i Eph.1.4.
loosheyt/ ende k werelticke begeerlichhe- Colos.1.22.
den versakende/ matichlick/ en rechtveer- 2.Tim.1.9.
dichlick/ ende Godtsalichlick leven in de- k 1.Joa.2.16
se teghenwoordighe Werelt:
13 l Verwachtende de salige hope en ver- l 1.Cor.1.6.
schijninge der eerlicheyt des grootẽ Godts/ Philip.3.20
ende onses Salichmakers Jesu Christi:
14 m Die hemselven voor ons gegheven m Gala.1.4
heeft/ om dat hy ons soude verlossen van ende 2.20.
alle ongherechticheydt / ende hemselven Ephes.5.2.
een eyghen volck reynigen/ n dat yverich Hebr.9.14.
ware tot goede wercken. n Ephe.2.9.
15 Spreeckt dit/ en vermaent/ en straft met
alle o ernst: p dat u niemant en verachte. o Of/ macht

Dat iij. Capittel. p 1.tim.4.12

1. Hy vermaent datmen leere dẽ Over-
sten ghehoorsaem zijn/ 4. bewijsende hoe
wy zijn door Christum verlost/ 9. en ver-
maent Titum wederom/ dwase vragen te
verworpen/ 10. ende de Ketters te schou-
wen/ 14. ende dat een yegelick hemselven
oeffene in goede wercken.

1 VErmaentse/ a dat sy den Vorsten en a Rom.13.1.
b Overheden onderdanich ende ghe- 1. Petr 2.13.
hoorsaem zijn/ tot alle goede wercken b Grieckx/
bereydt zijn: Machten.
2 Dat sy niemãt en lasterẽ/ niet en twistẽ
maer redelick zijn/ alle sachtmoedicheyt
bewijsen teghen alle menschen:
3 c Want wy waren oock voortijden on- c 1.Cor.6.11
wijs/ ongehoorsaem/ dwalende ende die- Ephes.2.2.
nende menigerleye begeerlickheden ende Colos.3.7.
wellusten/ wandelende in boosheydt ende
nydt/ hatelick zijnde / ende malcanderen
hatende.
4 Maer nae dat de goedertierenheydt
Gods onses Salichmakers/ ende de lief- d Eph.1.4.
de tot de menschen geopẽbaert is: d heeft 2.Tim.1.9.
hy ons salich ghemaeckt;

Niet

[e Act.15.11. Eph. 2.4.7. f Joan.3.5. Ephes.5 26. g Ezec.36.25]

5 Niet wt de rechtueerdige wercken die
wy gedaen hadden/ e maer na zyne barm
hertichheyt, door f het Badt der wederge-
boorte/ ende vernieuwinghe des heyligen
Gheests:
6 g Den welcken hy rijckelick ouer ons
heeft wtghegoten door Jesum Christum
onsen Salichmaker:
7 Op dat wy gerechtueerdicht / door zijn
genade erfghenamen souden worden/nae
der hope des eewighen leuens:
8 Dat is een getrouwe woort: en ick wil
dat ghy dit h versterct/ op dat de gene die
aen God gelooui n/ sorge dragen om goe-
de wercken voor te staen / want dese zyn
eerlick ende profijtelick den menschen.

[h Oft/sterc-kelick be-tuyghet/ i 1.Tim.1.4. ende 4.7. ende 6.20. 2.Tim.2.16. Tit.1.14. k Mat.18.8 Roma 16.16 2.Thes.3 6. 2.Tim.3.5. 2 Joan.1.10 l Oft/rotte-makischen/ m Oft/als die hemsel-uen veroor-deelt heeft/ n Act.18.24 1.Cor.1.12.]

9 i Maer wederstaet de dwase vraghen/
en rekeningen der geslachten/ en twistin-
gen/ ende stryden van der Wet: want sy
zijn onprofijtelick ende ydel.
10 k Eenen l Ketterschen mēsche vermijt/
na de eerste ende tweedde vermaninghe/
11 Wetende dat desulcke verkeert is/ende
sondicht / als die m by hemseluen ver-
doemt is.
12 Als ick Arteman oft Tychicum tot v
sal senden/so doet neersticheyt om tot my
te comen te Nicopolen: want ick hebbe
voorgenomen daer te ouerwinteren.
13 Zenam den Wetgheleerden/ ende n A-
pollo ghelydt neerstelick / op dat hen
niet en ghebreke.
14 Laet oock de onse leeren goede wercken
voorstaen, tot nootsakelicken gebruycke/
op dat sy niet onvruchtbaer en zijn.
15 Alle die met my zijn, groeten v. Groet-
se die ons lief hebben inden gheloone. De
ghenade sy met v allen. Amen.

Gheschreuen van Nicopolen in
Macedonia.

Argument.

Tot Philomonem schrijft hy eenen korten/ maer seer crachtighen/ gheleerden/ ende vol liefden Sendbrief wt de stadt Roma, daer hy gheuanghen was/ hem synen wechgheloopenen Dienstknecht neerstelick recommanderende. Dit is de somma dier Hemelscher Philosophie/ die Paulus inden derden Hemel veruaet heeft / ende heeftse ons in 14. Sendbrieuen na gelatē.

De Sendtbrief Pauli tot Philemon.

Paulus den wechgheloopen ende onge trouwen Dienstknecht wederom sendēde tot zynen Heere/bidt voor hem. Een leuendich bewijs der ootmoedicheydt ende lieflickheydt Pauli.

[a Grieck/ge bonden.]

1 PAulus de a gheuanghen Jesu Christi/
ende de Broeder Timotheus/ Phile-
moni den beminden/ende onsen mede-
hulper:

[b Roma.1 7 Galat.1.3. 1.Petri.1.2. colos.1.3. 1.Thes.1. 2. 2.Thes.1.3.]

2 Ende der lieuer Appie/ende Archippo
onsen medekamper/ ende der Ghemeynte
die in uwen huyse is.
3 b Ghenade sy v lieden/ende vrede van
Gode onsen Vader/ ende den Heere Jesu
Christo.
4 c Ick dancke mijnen God/uwer altijts
ghedenckende in mijne ghebeden/
5 Dewijle ick uwe liefde ende gheloone
hoore/die ghi hebt tot den Heere Jesum/
ende tot alle de Heylighen:
6 Op dat de ghemeynschap ws geloofs
crachtich worde door de kennisse alles
goets, dat in v lieden is, in Christum Je-
sum.
7 Wat wy hebbē groote vreucht en troost
in uwe liefde dat de d herten der Heyligē
vermaect zijn door v/ Broeder.
8 Waerom hoewel ick groote e vrijmoe-
dicheyt in Christo hebbe, v te ghebieden/
dat v betaemt:
9 Soo bidde ick nochtans lieuer om der
liefden wille. dewijle ick sodanich ben/als
Paulus een oud t man/ ende nu oock een
f gheuanghen Jesu Christi.

[d Gr. innerlicke leden. e Oft vrij-heydt.]

10 Ick bidde v voor mynen sone g Onesi-
mo, den welcken ick in myne banden h ge
baert hebbe.
11 Welcke v voortijden onnut was/ maer
nu v ende my wel nut.
12 Den welcken ick weder gesonden heb-
be: ende ghy/ontfangt hem dat is myne
i innerlicke leden.
13 Den welckē ic begeerde by my te hou-
den/om dat hy my voor v dienē soude in
de banden des Euangeliums:

[f Grieck/ ge bonden. g Colo.4.9. h 1.Cor.4.15 Galat.4.19. Jacob.1.18. i Oft/mijn herte.]

14 Maer buyten v goetduncken / en heb-
be ick niet willen doen / om dat v goet
niet en soude wesen als wt bedwanck/
maer ghewillich.
15 Neughelick is hy voor eenen tijt ghe-
weken/om dat ghy hem eewelick soudedt
ontfanghen/
16 Niet meer als een Dienstknecht / maer
bouen eenen Dienstknecht/ namelick/ee-
nen lieuen Broeder / voornemelick my/
hoe veel meer v, beyde in den vleesche, en
de inden Heere.
17 So dan/ist dat ghy my houdedt voor
medeghesellen/ontfangt hem als my.
18 En ist dat hy v eenich ongelijck gedaen
heeft/of yet schuldich is/rekēt dat mi toe.
19 Ick Paulus hebbe het geschreuen met
myne hant/ick sal het betalen: op dat ick
v niet en segghe / dat ghy/ oock v seluen
my schuldich zijt.
20 Ja Broeder/laet my k v ghebruycken
inden Heere/vermaeckt myne innerlicke
leden inden Heere.

[k Oft/dese nutticheyde van v heb-ben/]

21 Ick hebbe tot v gheschreuen met een
betrouwen op uwe ghehoorsaemheyde/
wetende dat ghy doen sult ooc bouen dat
ick segghe.
22 Bereyt my oock mede een herberghe:
want ick hope/dat ick door uwe ghebe-
den v lieden sal gheschoncken worden.
23 V l groeten Epaphras myn medeghe-
uanghen in Christo Jesu/
24 m Marcus/ n Aristarchus / o Demas/
p Lucas myne medehulpers.
25 De genade onses Heeren Jesu Christi/
sy met uwen gheeste. Amen.

[l Colos.1.7. ende 4.12. m Col.4.10. 2.Tim.4.11. n Act.27.2. Colos.4.10. o Colo.4.14 2.Tim.4.10 p colo.4.14. 2.Tim.4.11.]

Ghesonden van Roomen / door Onesimum den Dienstknecht.

Argument.

De Sendtbrief tot de Hebreen/is een schoon ende gheschict exempel/ hoe/en op wat wijse hy den Joden Christum ghepredict heeft. In het begin bewijst hy terstōt met clare getuyghenissen der Schriftuere/ dat Jesus Christus sy warachtich Godt ende mensche, ende datmē daerom̄e zijn leere niet en behoort te versmaden. Item dat hy de warachtige ende eenige Hooge Priester ende eewige offerhande is/so dat tot de versoeninge ende reyniginge geene Aaronische Priesters noch offerhanden noodich en zijn: dewijle die alle volcomen rechtueerdichmakinge besitten/die Christum inden gheloone besitten. Dat alle de Heylighen des Ouden Testaments / door

 het

het ghelooue God behaecht hebben/ ende
hem in lijdtsaemheyt/ liefde/ ende onschul
dicheydt des leuens ghedient hebben: tot
welcke duechden hy de gheloouighen ver=
maent. In het eynde stelt hy sommige on=
derwijsinghen des leuens.

De Sendtbrief Pauli
tot den Hebreen.

Dat Eerste Capittel.

1. Hy bewijst de hoocheydt Christi bo-
uen de Engelen. 14. eñ der seluer officie.

1 GOd voortijden dickmael eñ menigher=
ley wijse tot de Vaderen ghesproken
hebbende door de Propheten.
2 Heeft in het laetste vā dese dagẽ tot ons
a mat.21.37. ghesproken door den Sone den welcken
b Gen.1.1. hy ghesét heeft a tot eenen erfghenaem
Psalm.33.6. aller dingen: b door den welcken hy oock
Joan.1.3. de Werelt ghemaeckt heeft:
Ephes.3.9. 3 c De welcke/ dewijle hy is het schijnsel
Colos.1.6. zijner eerlickheyt/ ende het wtghedruckte
c 1.Cor.4.4 Beeldt zijns wesens / ende draecht alle
Philip.2.6. dinck met zijnen machtigen woorde/ ende
Colos.1.15. de reyninge onser sonden door hemseluen
Sap.7.26. ghemaeckt hebbende/ is geseten ter rech=
d Oft, alder ter handt der d Maiesteyt in de hoochste
hoochster plaetsen/
Maiesteyt/ 4 So vele weerdigher gheworden van de
e Phili.2.9. Enghelen/ als hy e wtnemelicker Naem
bouen hen verereghen heeft.
5 Want tot wien van den Engelen heeft
f Psalm.2.7 hy oyt gheseyt: f Ghy zijt mijn Sone/ he-
Acto.13.33. den hebbe ick v gebaert: Ende wederom:
Hebr.5.5. g Ic sal hem wesen tot een Vader/ eñ hy
g 2.Sam.7. sal my wesen tot een Sone?
14. 6 Eñ wederom/ als hy den Eerstghebooren
1.Par.22.10. inde Werelt brengt/ seyt hy: h Eñ alle de
h Psa.95.6. Engelen Gods sullen hem aenbidden.
i Psa.104.4 7 Eñ van de Engelen seyt hy: i Die zijne
Boden maeckt geesten/ eñ zijne Dienae=
ren maeckt vlamme des vyers.
k Psa.45.7. 8 Maer totten Sone seydt hy: k V wen
Throon O God/ duert van eewicheyt tot
eewicheydt: de Scepter ws Rijcx/ is een
Scepter der rechtueerdicheydt.
9 Ghy hebt gerechticheyt lief gehadt/ eñ
ongerechticheyt ghehaet: Hierom Godt/
v God heeft v gesalft met olye der vreuch=
den bouen uwe medeghenooten.
l Psa.102.26 10 Eñ: l Ghy Heere hebt inden beghinne
de Aerde ghefundeert/ eñ de Hemelen zijn
wercken uwer handen.
m Esa.40.8 11 m Die selue sullen vergaen / maer ghy
ende 51.6. blijft: ende sy sullen alle als een cleedt ver
2.Petri 3.7. ouden.
10. 12 Ende ghy sultse als een deckcleedt ver=
n Psa.110.1. rollen/ ende sy sullen veranderdt worden/
Act.2.34. maer ghy blijft de selue/ ende uwe Jaren
1.Cor.15.25. en sullen niet vergaen.
Ephes.1.20. 13 Tot wien van den Engelẽ heeft hy oyt
Hebr.10.13. geseyt: n Sit te mijnder rechter hant tot
dat ick uwe vyanden sette tot een voet=
banck uwer voeten?
14 Zijn sy niet alle dienstbarige Geesten/
die tot dienst wtghesonden worden / om
de ghene die erfghenamen der salicheydt
sullen wesen?

Dat ij. Capittel.

1. Om de menschen tot Christum te bren-
gen/ bewijst hy also zijne hoocheydt. 10.
dat hy oock zijne nederheydt bewijst/ 14.
ende de oorsaken der seluer.

1 HIerom moeten wy meerder acht heb
ben/ op het ghene dat wy ghehoort
hebben / op dat wy niet door en
vloeyen.
2 Want ist dat het woort dat door de a Gen.17.19
Enghelen ghesproken was/ vaste gheweest ende 21.1.
is/ ende b alle ouertredinghe ende onghe= b Gen.19.13
hoorsaemheyt rechte verghel dinghe des 24.
loons ontfanghen heeft:
3 c Hoe sullen wy ontvlieden/ ist dat wy in c Heb.12.25
so groote salicheyt onachtsaem zijn: * de * mat.4.17.
welcke eerst d ghepredickt zijnde door den Marc.1.14.
Heere/ is ons van de ghene die hem ghe= d Griecx ghe
hoort hebben/ beuestichet gheweest. sproken.
4 e God mede getuyghenisse geuende/ met e mar.16.20.
teeckenen eñ wonderheden eñ menigher= Acto.14.3.
ley crachten ende bedeylingen des Heyli= ende 19.11.
ghen Gheests na zijnen wille.
5 Want hy en heeft den Engelen de toe=
comende Werelt niet onderworpen/ daer
wy van spreken.
6 Maer daer heeft eens ergẽs betuycht/
ende geseyt: f Wat is de mensche dat ghy f Psalm.8.5
zijner ghedachtich zijt? oft des menschen g Oft be-
Sone/ dat ghy hem g aensiet. socht?
7 Ghy hebt hem een weynich tijts min= h Of. onder
der ghemaeckt h dan de Enghelen: Met de/ etc.
eerlickheydt ende eere hebt ghy hem ghe=
croont/ ende hebt hem geset ouer de werc=
ken uwer handen.
8 i Alle dinghen hebt ghy onder zijne voe i Psal.8.7.
ten onderworpen. Want dewijle hy't hem Mat.28.18.
al onderworpen heeft / heeft hy niet ghe= 1.Cor.15.27.
laten hem niet onderworpen. Maer nu Ephes.1.22.
en sien wy noch niet dat hem alle dinck
onderworpen is.
9 Maer wy sien dat Jesus met k eerlick= k Act.2.33.
heyt eñ eere ghecroont is/ l de welcke een l Philip.2.8
weynich tijts minder gheworden is dan
de Enghelen/ door het lijden des doodts:
om dat hy door Godts genade/ voor allen
de doodt smaken soude.
10 Want het betaemde dat hy/ om wiens
wille/ ende door wien alle dingen zijn/ ve=
le kinderen tot de eerlickheyt inleydende/
den m Leydtsman harer salicheydt soude m Of/ Vorst
door lijden n heylighen. n Oft/ vol-
11 Want ooc hy die heylich maeckt/ eñ de maken.
gene die gheheylicht worden/ zijn alle wt
o eenen: om welcker oorsakẽ wille hy hem o Act.17.26.
niet en schaemt hen broeders te noemen/
12 Seggende: p Ick sal uwen Naem mij= p Psa.22.23
nen Broederen verconndigen / int midden
der Ghemeynte sal ick v louen.
13 Ende wederom: q Ick sal mijn betrou= q Psal.18.3
wen op hem setten. Eñ wederom: r Siet Esa.12.2
daer/ ick ende de kinderen die my Godt r Esa.8.18
ghegheuen heeft.
14 Dewijle dan de kinderen vleesch ende
bloedt deelachtich zijn/ s so is hy ooc des= s Joan.1.14
ghelijcx deelachtich geworden der seluer/ Philip.2.7
t om dat hy door de doodt te niete maken t Esa.25.8
soude den ghenen die de macht des doots Osee 13.14
hadde/ dat is/ den Duyuel: 1.Cor.15.54
15 Ende verlossen soude alle die met vreese 2.Tim.1.10
des doots/ alle het leuen lanck der slauer=
nie onderworpen waren.
16 Want hy en neemt voorwaer de En=
ghelen niet aen/ maer hy neẽt Abrahams
zaet aen.
17 u Daerõ moeste hy allesins dẽ Broede= u Phil.2.7
ren gelijc wordẽ/ om dat hy barmhertich Hebr.4.15
wesen soude/ eñ een getrouwe Hoogeprie
ster in het gene dat by God te doen was/
om de sonden des volcx te versoenen:
18 x Want y daer door dat hi selue versocht x Hebr.4.15
zijnde/ geleden heeft/ kan hy den ghenen y Of/ dat
die versocht worden/ te hulpe comen. in hem
versocht
leden
daer in
hy oock

Dat iij. Capittel.

1. Jesus Christus de Sone Godts is
hooger dan Moses/ 6. eñ men moet hem
hooren sonder teghenspreken.

Hierom

1 HIerom heylige Broeders / die ghy
der hemelscher roepinge mede deel-
achtich zÿdt / aenmerckt den Apostel
ende a Hooghepriester onser belydinghe
Christum Jesum /
2 Die getrouwe is den genê die hem b ge
stelt heeft / gelijc oock † Moses, in geheel
zÿnen huyse ghetrouwe was.
3 Want dese is so veel meerder eerlicheyt
weerdich geacht dan Moses / als de gene
die het huys gemaect heeft / meerder ee-
re heeft dan het huys.
4 Want een yegelick huys wort van ye-
mande gemaect. Eñ God ist c die dit al-
les gemaect heeft.
5 Ende Moses was getrouwe in geheel
nen huyse / als een Dienaer / o tot ghe-
tuyghenisse der dinghen die namaels sou
den ghesepdt worden.
6 Maer Christus als de Sone ouer zÿn
huys. e wiens huys wy zÿn / f so verre wy
het vertrouwen / ende die g hope daer wy
van roemen / totten eynde vaste behoudê.
7 Daerom / ghelÿck de heylighe Gheest
seydt: h Heden ist dat ghy lieden zÿn stem
me hoort /
8 So en verhart uwe herten niet / i gelijc
het geschiedde inde verbitteringe / te da-
ge der versoeckinghe in der Woestyne:
9 Daer my uwe vaders versochten / sy
proefden my ende saghen myne wercken
veertich Jaren.
10 Daerom hadde ick de walghe van dat
gheslachte. ende seyde: Sy dwalen eewe-
lick met den herte: ende sy en hebben my-
ne weghen niet bekent.
11 k So dat ick swoer in mÿnen toorne:
l Sy en sullen in myne ruste niet comen:
12 Siet Broeders / dat niet te eenigen ty-
de in yemande van v lieden sy een boos
ongeloouich herte / om van den leuenden
Godt af te treden:
13 Maer vermaent v seluê alle dage / so lã
ge alst heden ghenaemt wort: op dat nie-
mant onder v lieden verhardt en worde /
door de m verleydinghe der sonde:
14 Want wy zÿn Christi deelachtich ghe-
worden / so verre wy het n beginsel des ver
trouwens tot den eynde sterck houden.
15 Dewÿle geseyt wort: o Ist dat ghy liedê
heden zÿne stemme hoort / en verhardt u-
we herten niet / gelijc inde verbitteringe.
16 Wãt sommige / als sy hem gehoort had
den / verbitterdê den Heere: maer niet alle
die door Mosen wt Egypten quamen.
17 Maer van welcke hadde hy de walghe
veertich Jaren? Was het niet van de ge-
ne die gesondicht hadden? p der welcker
leden inde Woestyne ghevallen zÿn?
18 q Ende den welcken swoer hy / dat sy in
zÿn ruste niet comen en souden: anders
van den ghenen die ongehoorsaem ghe-
weest hadden?
19 Eñ wy sien / dat sy niet en hebben con-
nen ingaen / om des ongheloofs wille.

Dat iiij. Capittel.

1. Ongeloouicheyt verhindert de salic-
heyt der menschen / 3. want de warachti-
ge ruste is beloeft den genen die geloouen
in Jesu Christo / 14. wiens offerhande al-
le de Ceremonien Mosis te niete maect.

1 LAet ons dan vreesen / dat niet yemãt
van a v / de belofte van in zÿn ruste te
comen / verlatende / schÿne b verhin-
dert te zÿne.
2 Want het is ons vercondicht / ghelÿck
oock hen: maer het woort c der predikin-
ghe halp hen niet / d dewÿle het met den
gheloone niet vermengt en was in de ge-
ne die het hoorden.
3 Want wy die ghelooven / comen in de
ruste. ghelijck hy ghesproken heeft: e Also
dat ick gesworen hebbe in mÿnen toorne:
Sy en sullen in myne ruste niet comê / hoe
wel de wercken van den beginne der We
relt aen volmaeckt zÿnde.
4 Want hy heeft te eeniger plaetsen van
den seuenisten dach aldus gesproken: f Eñ
Godt heeft gherust in den seuensten dach
van alle zÿne wercken.
5 Eñ wederom hier in: Sy en sullen in
myn ruste niet comen.
6 Dewÿle dan dit blÿft / dat sommighe
daer in comen: ende dien het eerst vercon-
dicht was / daer niet in ghecomen en zÿn
om der g ongheloouicheyt wille /
7 Soo bescheyt hy wederom eenen dach:
Heden segghende door David / na so veel
tydts / ghelÿck geseyt is: h Heden / ist dat
ghy lieden zÿn stemme hoort / soo en ver-
hardt uwe herten niet.
8 Want haddese i Jesus inde ruste ghe-
bracht / so en soude hy daer na van geenê
anderen dach ghesproken hebben.
9 So blÿft dã een ruste den volcke Gods.
10 Want die in zÿn ruste gegaen is / heeft
selue van zÿne wercken gerust / gelÿc God
van de zÿne.
11 Laet ons dã neerstich wesen / om in dese
ruste te comen / op dat niemãt in het selue
exempel der k ongheloouicheyt en valle.
12 Want het woort Gods is leuendich eñ
crachtich / eñ scherper dan l eenich twee-
snydende Sweert / * ende gaet door tot
de verscheydinghe der zielen / eñ oock des
gheests / zenuwen ende m leden: eñ is een
n onderscheyder der ghedachten / ende
meyningen des herten.
13 o Ende daer en is gheen creatuere voor
hem onsienlick: maer alle dinck is naeckt
ende ontdeckt voor zÿne ooghen / p met
den welcken wy te doen hebben.
14 Dewÿle wy q dan eenen grooten Ouer-
priester hebben / Jesum den Sone Gods
die door de Hemelen inghegaen is / laet
ons dese belydinghe vast houden.
15 r Want wy hebben gheenen Ouerprie-
ster die niet en soude connen medelÿden
hebben met onse cranckheden: s maer die
in alle dinghen na ghelÿckheyt heeft ver-
socht gheweest / t sonder sonde.
16 Daerom laet ons toe gaê met vrÿmoe-
dicheyt / u tot dê throō zÿner genade: op dat
wy barmherticheyt gecrÿgen / eñ genade
vinden in den bequamen tÿdt der hulpe.

Dat v. Capittel.

1. Hy maeckt een vergelÿckinge der Le-
vitischen Priesteren / met Jesu Christo /
eñ bewÿst wat daer gelÿck oft verscheydê
in is / 11. daer na straft hy de onachtsaem
heydt der Joden.

1 WAnt een yegelick Hooghepriester wt
de menschen genomen / wordt voor de
menschen gestelt in het ghene dat by
Godt te doen is: om te offeren gauen en-
de slachtofferen voor de sonde:
2 Die de onwetende eñ dwalende / a ma-
tichlick lÿden can / dewÿle hy oock met
cranckheyt ommeuanghen is:
3 Ende daerom moet hy / b ghelÿck voor
den volcke / alsoo oock voor hemseluen of-
feren voor de sonde.
4 c Eñ niemant en neemt hemseluen die
eere aen: maer die van Gode gheroepen
wort / d ghelÿckerwÿs oock Aaron.
5 Alsoo oock Christus en heeft hemsel-
uen niet vereerlickt om Hoogepriester te
wes-

Marginal notes (left): a Hebr.4.14 ende 6.20. ende 8.1. ende 9.11. b Oft / ghe-maeckt / etc. † Num.12.7 c Genes.1.1. d den 18.15.18 e 1.Cor.3.16 ende 6.19. 2.Cor.6.16. 1.Petr.2.5. f Roma.5.2. g Grieck / dẽ roem der hope / h Psa.95.7. Hebr.4.7. i Exo.17.2. k Deut.1.34 Num.14.23 l Grieck / ist dat sy in myn ruste comen. m Oft / ver-leydende sonde. n Ofte / het eerste steun-sel. o Hebr.3.7. p Num.14.37 Psa.106.26. Sapien.1.18 1.Cor.10.10 Jude 5. q Deut.1.34 a Grieck / ons / b Of / bedrie-ghen. c Grieck / des ghe-hoors. d † Anders die in het geloove niet vermengt en waren met de gene die het hoor-den.

Marginal notes (right): e Psa.95.11 f Gen.2.2. Exod.20.11. ende 31.17. Deut.5.14 g Oft / on-ghehoor-saemheydt / of ongeseg-gelicheyt. etc. h Psa.95.7. Hebr.3.7. i Dat is / Josue. k Oft / onge-hoorsaem-heydt. l Esa.49.2. Ephes.6.17. * Eccl.12.11. m Of / merch n Oft / oor-deelder. o Psa.33.13. Spr.15.20. ende 23.28. p Of / tot dẽ welcken wy spreken. q Hebr.3.1. ende 6.20. ende 8.1. ende 9.11. r Hebr.2.18. s Philip.2.7 t Esai.53.9. 2.Cor.5.21. 1.Petr.2.22. 1.Joan.3.5. u Rom.3.25 a Of / so veel genoech is / b Levi.9.7. ende 16.6. Hebr.7.27. c 2.Par.26.18 d Exod.28.1 1.Para.23.13

worden: maer hy/ die tot hem ghesproken
heeft: e Ghy zijt mijn Sone/ ick hebbe v
heden f ghebaert.
6 Ghelijck hy oock in een ander plaetse
seyt: g Ghy zijt Priester inder eewicheyt
na de ordeninge Melchisedechs.
7 h De welcke i inde dagē zijns vleeschs/
als hy ghebeden ende smeeckinghe met
stercke roepinge ende tranen / hem die
machtich was hem vander doot te behou=
den/ gheoffert hadde/ is hy wt der k vree=
se verhoort gheweest:
8 l Hoewel hy de Soon Godts was/ soo
heeft hy wt het gene dat hy geledē heeft/
ghehoorsaemheydt gheleert:
9 Ende hy gheheylicht zijnde is allen die
hem ghehoorsaem zijn/ oorsake der eewi=
gher salicheydt ghewordē.
10 Eñ is van Gode genaemt/ Hoogheprie
ster/ na de ordeninge Melchisedechs.
11 Van den welcken ons vele dingen en=
de die swaer zijn om wtspreken/ waren te
segghen/ dewijle ghy traghe van hooren
gheworden zijdt:
12 m Want ghy die behoordet Leeraers te
zijne/ aenghesien den tijdt/ hebt wederom
noot datmen v leere/ welcke de eerste be=
ginselen zijn der woorden Godts: eñ ghy
zijt geworden de ghene die melck van noo
de hebt/ ende niet vaste spijse.
13 Want so wie der melck deelachtich is/
die is ongeschickt inden woorde der ghe=
rechticheyt: want hy is een kint.
14 Maer den volmaeckten coemt de vaste
spijse toe/ namelick/ den ghenen die door
ghewoonheydt de sinnen gheoeffent heb=
ben/ tot onderscheydinghe des goets en=
de des quaets.

e Psalm.2.7 Acto.13.33. Hebr. 1.5.
f Oft ghe=genereert.
g Psa.110.4 Hebr.7.17.
h Joan 17.1
i Dat is/ als hy leefde inder de menschen/
k Of/ van weghen der Godvruchticheydt.
l Philip.2.8
m 1.Cor.3.2

Dat vj. Capittel.

1. Hy achtervolcht die straffinghe/ ende vermaent hen dat sy toenemen.

1 DAerom de reden die het beghinsel
geeft in Christo achterlatende/ laet
ons na de volcomenheyt voortgaen/
niet wederom legghende den grondt des
berouws van doodelicke wercken / eñ des
gheloofs in Godt.
2 Der leeringe der doopen/ opleggINGhe
der handen/ ende opstandinghe der doo=
den/ ende eewighen oordeels.
3 Ende a dit sullen wy doen/ b ist dat het
Godt toelaet.
4 c Want het is onmogelick dat de gene
die eens verlicht gheweest zijn / ende de
Hemelsche gave gesmaect hebben/ eñ des
heyligen Geests deelachtich geweest zijn/
5 Ende ghesmaeckt hebben het goede
woordt Godts/ ende de crachten der toe=
comender werelt:
6 Eñ afvallich worden/ dat sy wederom
vernieut wordē tot bekeeringe/ als die dē
Sone Godts voor henselven wederom
cruyceghen/ ende tot schande maken.
7 Want de Aerde die den reghen die op
haer menichmael coemt/ indrinckende/ be
quaem cruyt d voortbrengt den ghenen
daer sy van geoeffent wort/ die ontfangt
seghenynghe van Gode/
8 Maer die Doornen eñ Distels voort=
brengt/ die is verworpelick / ende nae by
der vervloeckinghe/ wiens eynde is e om
te verbranden.
9 Maer wy betrouwen van v lieve/ dat
beter is/ ende ter salicheyt aencleeft/ hoe=
wel wy alsoo spreken.
10 f Want God is niet onrechtveerdich/
dat hy uwe werck soude vergheten/ ende
den arbeyt der liefden die ghy aen zijnen
Naem bewesen hebt/ die ghy den Heyli=
ghen ghedient hebt/ ende noch dient.
11 Maer wy begeeren dat een yeghelick
van v/ de selve neersticheyt bewijse tot eē
seker betrouwen der hope / totten eynde:
12 Op dat ghy lieden niet trage en wort/
maer navolgers der genē/ die door geloo
ue eñ lanckmoedicheyt de beloften beerven.
13 Wāt doe God Abrahā beloefde/ dewij=
le hy gheenen meerderen hadde om by te
sweeren/ swoer hy by hemselven/
14 Seggēde: g Waerachtelic ic sal v h met
segeninge segenen/ eñ met vermenichful=
dinghe sal ick v vermenichfuldighen.
15 Eñ alsoo als hy lanckmoedichlick ver=
wacht hadde/ heeft hy de belofte verkregē.
16 Want de menschē sweeren by hem die
meerder is/ i ende den Eedt tot verster=
kinghe ghedaen/ is hen het eynde alder
teghensprekinghe.
17 Waerin/ als God wilde den Erfghena=
men der beloften overvloedelic bewijsen
de k onveranderlicheyt zijns raedts/ so
settede hy zijnen Eedt daer tusschen:
18 Om dat wy door twee onveranderlicke
dinghen/ in de welcke dat het onmoge=
lick is/ dat Godt lieghen soude/ stercken
troost hebben souden / wy/ die hier toe=
vlucht genomen hebben/ om de voorghe=
stelde hope vast te houden:
19 De welcke wy hebben als eenen Anc=
ker der zielen/ die seker ende vast is/ ende
ingaet tot in het ghene dat binnen den
Voorhanck is:
20 Daer de Voorlooper Jesus voor ons
is inghegaen/ na de ordeninghe Melchi=
sedechs/ l Hoogheypriester gheworden in=
der eewicheydt.

a Verstaet/ tot de volcomenheydt voortvaren
b Act.18.21. 1.Cor.4.19. Jacob.4.15
c Mat.12.45 Hebr.10.26. 2.Pet.2.20.
d Grieck/ baert.
e Grieck/ tot verbrandinghe.
f Mat.10.42 ende 25.40. Marc 9.41 Joan.13.20. Prov.14.31.
g Gen.12.3. ende 17.4. ende 22.16. Psal.105.9. Luce.1.72.
h Grieck/ segghenende segenen ende vermenichfuldigende vermenichfuldighen.
i Exod.22.11
k Gr. onversetlicheyt
l Hebr.3.1 ende 4.14 ende 8.1 ende 9.11

Dat vij. Capittel.

1. Inden persoon Melchisedechs/ heeft de offeringhe Jesu Christi beduydt gheweest/ 17. de welcke zijnder eewich Hoogheypriester/ 25. mach althijts bidden voor de zijne/ ende die salich maken.

1 Want a dese Melchisedech was Co=
ninck van Salem/ eñ des alder hooch=
sten Gods Priester / de welcke ghinck
Abraham te ghemoete/ als hy weder=
keerde van den Slach der Coninghen/
ende seghende hem:
2 Den welcken oock Abraham Thiende
van allen deylde: ten eersten is hy b ver=
duytscht Coninck der rechtveerdicheyt/
ende daer na oock Coninck van Salem/
dat is/ Coninck des vredes/
3 Sonder vader/ sonder moeder / sonder
gheslachte / die noch beghin der daghen/
noch eynde des levens hebbende / maer
den Sone Gods ghelijcken/ blijft Priester
in eewicheydt.
4 Aenmerct hoe groot dese geweest sy/ dē
welcken oock Abraham de Voorvader/
thiende ghegheven heeft vanden buete.
5 Ende de gene die vande kinderen Levi
zijn / dat Priesterampt ontfanghende/
c hebben ghebodt thiende te nemen van=
den volcke/ nae de Wet/ dat is/ van hare
Broederen/ hoewel sy wt de lendenen A=
brahe ghecomen zijn:
6 Maer hy/ wiens geslachte niet vertelt
en werdt wt hen/ d heeft van Abraham
thiende ghenomen/ ende heeft hem/ die de
belofte hadde/ gesegheut.
7 Nu is het sonder eenich tegenspreken/
dat de minder van den meerderen ghese=
ghent wordt.
8 Ende hier nemen thiende e de menschē
die sterven; maer daer namse hy/ die be=
tuycht is/ dat hy leeft:
9 Ende (op dat ick so segghe/) oock Levi
selve

a Gen.14.18
b Gr. wtgeleyt
c Num.18.21 Deut.18.1 Jos.14.4 2.Par.31.4
d Gen.14.20
e Of sterflicke menschen.

selue/ die de thiende ontfangt / heeft door
Abraham thiende ghegheuen.
10 Want hy was noch inde lendenẽ zijns
Vaders / als hem Melchisedech te ghe-
moete quam.
f Gala.2.21. 11 (f Ist dan dat de volcomenheydt door
het Leuitische Priesterdom was / (want
het volc heeft daer onder de Wet ontfan-
ghen) wat noot was daer noch/ dat een
ander Priester soude opstaen/ na de orde-
ninghe Melchisedechs/ ẽ niet na de or-
deninghe Aarons genaemt worden?
12 Want het Priesterdom verandert zijn-
de/ is het oock noot dat oock veranderin-
ghe der Wet ghesche.
13 Want op den welcken dit geseyt wert/
is van een ander geslachte vandẽ welckẽ
niemant den Altaer gheplecht en heeft.
g Esa.11.1 14 Want het is openbaer/ g dat onse Hee-
Mat.1.3 re wt den gheslachte Juda gesproten is/
op welcken geslachte/ Moses niet ghe-
sproken en heeft vanden Priesterschappe.
15 Ende het is noch openbaerder / ist dat
na de gelijckenisse Melchisedechs een an-
der Priester opstaet:
16 Die niet na de Wet des vleeschelicken
h Oft/ ghe- gebodts Priester h gemaeckt en is/ maer
worden na de macht des onuerganckelickẽ leuẽs.
i Psal.110.4 17 Want hy detuycht aldus : i Ghy zijt
Hebr.5.6 Priester inder eewicheyt/ nae de ordenin-
k Act.13.34 ghe Melchisedechs.
Rom.3.28 18 Want de affettinghe des voorgaenden
ende 8.3. ghebodts gheschiedt om zijnder cranck-
Galat.2.16 heydt ende onproffijtelickheyts wille.
l Ofte/ vol- 19 k Want de Wet en heeft niet l heylich
maeckt ghemaeckt/ m maer de n toebrenghinghe
m Ro.3.20 van een beter hope / door de welcke wy
ende 7.7 Gode na by comen.
n Of/ toege- 20 Eñ so verre o het niet sonder eedtswee-
brachte be- ringe geschiet en is/ (want sy zijn sonder
ter hope eedtsweeringhe Priesters gemaeckt:
o Verstaet/ 21 Maer dese met eedtsweeringe / door dẽ
Hoogeprie- ghenen die tot hem ghesepdt heeft: p De
ster te wor- Heere heeft ghesworen/ ende het en sal hẽ
den/ niet berouwẽ : Ghy zijt Priester inder ee-
Psal.110.4 wicheyt/ na de ordeninge Melchisedechs.)
q Of/ Testa 22 So veel beter is dit q Verbondt/ daer
ment van Jesus is borghe ghewordẽ.
23 Ende die zijn vele Priesters gemaect/
om dat sy door de doodt verhindert wa-
ren te blijuen:
24 Maer dese/ om dat hy eewelick blijft/
heeft een onuerganckelick Priesterdom.
25 Waer wt hyse te vollen can salich ma-
ken/ die door hem tot God gaen/ dewijle
r 1.Joã.2.1 hy altijdts leeft r om voor hen te bidden.
1.Tim.2.5.6 26 Want sulck een Hoogepriester betaem-
de ons/ heylich/ onnoosel/ onbesmet/ afge-
scheyden vande Sondaren/ ende hoogher
dan de Hemelen ghewordẽ:
27 De welcke niet alle daghe noodt en
f Leuit.9.7 hadde/ ghelijck de Hoogepriesters/ f eerst
ende 16.6 voor zijne eyghen sonden / daer na voor de
Hebr.5.3 sonden des volcks offerhande te doen.
Want dit heeft hy eenmael ghedaen/ als
hy hemseluen gheoffert heeft.
28 Want de Wet set tot Hoogepriesters
menschen die cranckheyt hebben: maer het
t Namelic/ woordt der Eedtsweeringhe/ die t nae de
ten tijde Wet is/ set den Sone die inder eewicheyt
Dauids gheheylicht is.
Psal.110.4

Dat viij. Capittel.

a Of/ het 1. Hy bewijst door de gheestelicke ende
hooftstuck eewighe offeringhe Christi in het Nieu-
b Hebr.3.1 we Testament / dat de Leuitische offerin-
eñ 4.14. eñ ghe des ouden Wets te niete gemaect is.
6.20. eñ 9.11
c Ephe.1.20 1 DE a somma van dat wy segghen/ is
Coloss.3.1 dit/ namelick/ dat wy hebben sodani-
Hebr.12.2 ghen b Hooghepriester/ c die geseten
is ter rechter handt des Throons der
Maiesteyt inde Hemelen/
2 Een Bediener van het Heylighe/ ende
van dien warachtigen Tabernakel/ wel-
ken de Heere heeft opgherecht/ ende geen
mensche.
3 Want een yeghelick Hooghepriester
wordt ghestelt om gauen ende slachtoffer
te offeren: d waer wt het noodt was/ dat d Ephes.5.2
dese oock wat hadde / dat hy offerẽ soude.
4 Want ware hy op der Aerden / soo en
ware hy geen Priester/ dewijle daer Prie-
sters zijn / die nae de Wet gauen offeren/
5 e De welcke dienen den exempel ende e Colos.2.17
schaduwe der Hemelscher dingen / gelijck Hebr.10.1
Moses van Gode vermaent was/ f als f Exo.25.40
hy den Tabernakel volmakẽ soude: Wat Act.7.44
siet (seyde hy:) dat ghy het al maect na dẽ
voorbeelde die v op dẽ berch getoõt is. g 2.Cor.3.6
6 g Maer nu heeft dese onse Hoogeprie-
ster so veel beter bedieninghe ghecregen/
als hy eens beters h Verbonts Midde- h Of/ Testa
laer is/ dat in betere beloftẽ beuestricht is. ments
7 Want hadde dat eerste onstraffelick ge-
weest/ so en hadde gheen plaetse voor het
ander ghesocht gheweest.
8 Want hy straftse / ende seydt tot hen:
i Siet/ de daghen sullen comen/ spreeckt i Jere.31.31
de Heere/ eñ ic sal ouer het huys Israels/ 33.34.
ende ouer het huys Juda een nieu k Ver- k of/ Testa
bondt volmaken: ment
9 Niet na dat Verbondt dat ick met ha-
ren Vaderen ghemaeckt hebbe/ ten dage
als ick hare handt nam / ende hen wt E-
gypten leydde: want sy en zijn in dien my-
nen Verbonde niet ghebleuen/ ende ick
hebse veracht/ seydt de Heere:
10 Want dit is het Verbondt dat ick den
huyse Israels maken sal nae die daghen/
spreect de Heere: l Ic sal mijne Wetten in l Jere.31.33.
haer verstant geuen/ eñ ic salse inschrijuẽ m Zach.8.8
in haer herte: m eñ ic sal hen tot een God
wesen/ eñ sy sullẽ my tot een volck wesen:
11 n Ende sy en sullen niet een yeghelick n.Joã.2.27
zijnen naestẽ/ eñ een yegelick zijnen broe-
der leeren / segghende : Kent den Heere:
want sy sullẽ my alle kennen/ vandẽ min-
sten onder hen/ tot den meestẽ onder hen.
12 o Want ic sal harer onrechtueerdicheyt o Mat.3.17
p genadich wesen/ ende harer sonde ende ende 17.5.
harer ongerechticheyt en sal ick niet meer p Ofte/ ver-
ghedencken. soent zijn o-
13 Daer in dat hy seydt : Een nieuw/ heeft uer haren
hy het eerste oudt ghemaeckt : ende dat q Gr. is na
veroudt wordt/ dat q vergaet haers. by het ver-
gaen.

Dat ix. Capittel.

1. Hy bewijst dat de Ceremonien ende a Gr. recht-
Sacrificien der Wet/ te niete ghemaeckt ueerdichma-
zijn door de eewicheydt ende volmaeckt- kingen des
heydt der offerhande Christi/ ende zijnder Diensts
waerheydt. b Of/ wter-
1 SO hadde dan het eerste Verbont a in- lick/ cierlick
gesette wijsen des Godsdiensts / ende c Exod.26.1
een b werelelick Heylichdom. ende 36.1
2 c Want daer was ghemaeckt een Ta- d Leuit.24.4
bernakel: het eerste deel/ in welck was de e dat is/ het
Kandelaer/ eñ de Tafel / ende de voorleg- alderhey-
ginghe der Brooden : dit is genaemt het lichste
Heylighe. f Exo.25.10
3 Maer achter den tweedden voorhanck/ g Of/ Testa
was de Tabernakel/ genaemt e het Hey- ments
lighe der Heylighen/ h Exo.16.33
4 Hebbende het gouden Wieroockvat/ i Nu.17.10.
ende f de Arcke des g Verbondts alom- k Exo.34.29
me met goude bedeckt / inde welcke was 1.Reg.8.9
h het gouden Vat / daer het Manna in 2.Par.5.10
was/ i eñ de roede Aarons/ die gebloeyt l Of/ Testa-
hadde/ k ende de Tafel des l Verbondts. ments
5 m Eñ bouen dese Arcke / warẽ de Che- m Exo.25.20
rubim

rubijn der eerlickheydt / die den Ghena-
denstoel beschaduwdẽ: vã de welcke nu niet
te segghen en is van stucke tot stucke.

n Nu.28.3
o Exo.30.10
Leui.16.2.34
Hebr.9.25.
p Joã.14.6
q Of/ dẽ genen die den Gods dienst doet/ etc. of/ den genẽ daer voor sy gheoffert worden/
r Of/ volmaken
s Leuit.11.2
t Nu.19.
u Of/ doopẽ
x Hebr.3.1 eñ 4.14/ eñ 6.20/ eñ 8.1.
y Act.20.28 Ephe.1.7 Coloss.1.14 Hebr.10.10 1.Petr.1.19 Apo.1.5/5.9
z Leui.16.14 Nu.19.5.11 Hebr.10.4
a1.Joã.1.7 Apocali.1.5
b Gala.1.4. Ephe.5.2 Titi 2.14
c Luce 1.74 Rom.6.13 Galat.2.20 1.Petr.4.2
d Rom.5.6 Coloss.2.13 1.Pet.3.18

6 Dit aldus bereydt zijnde/ n gingen de
Priesters die den Dienst volbrachten/ te
allen tijde inden eersten Tabernakel.
7 o Maer inden tweedden Tabernakel/
ghinck alleenlick de Hooghepriester eens
des Jaers/niet sonder bloedt/ dat hy of-
ferde voor hem/ eñ des volcks misdaden.
8 Waer mede de heylige Gheest beduyd-
de/dat de p wech tot het Heylichdõ noch
niet gheopent en was / dewyle de eerste
Tabernakel noch zijnen standt hadde.
9 Welcke Tabernakel / was een afbeel-
dinge na den tegenwoordigẽ tijdt/ inden
welcken gauen ende slachtofferen gheof-
fert werdẽ/ die den q Dienaer niet en con-
den r heylich maken nae der conscientie/
10 Maer waren alleenlick s in spijsen ende
dräcken/ ende t verscheyden u waschin-
ghen/ ende rechtueerdichmakinghen des
vleeschs / tot der tijdt der verbeteringhe
opgheleyt.
11 Maer Christus x de Hoogepriester der
toecomende goeden/ comende/ is door ee-
nen meerderen ende volmaeckteren Ta-
bernakel/ niet met handen gemaeckt/ dat
is/ niet van desen maecksel:
12 Noch door Bocken eñ Kalueren bloet/
maer y door zijn eyghen bloedt eenmael
inghegaen in het Heylighe/ een eeuwighe
versoeninghe ghevonden hebbende.
13 z Want ist dat het bloedt der Stieren
ende Bocken/ende de asschen vander Koe
ghesprengt op de veulechte / hen heylicht
tot reynicheydt des vleeschs:
14 Hoe veel te meer a sal het bloedt Christi
die door den eewigen Gheest b hemseluen
Gode onstraffelick geoffert heeft/ uwe con-
scientien reynigẽ van de doodelicke werc-
ken/ c om den leuendigen God te dienen?
15 Ende daerom is hy een Middelaer
des Nieuwen Testaments/ d op dat/ de-
wyle de doodt g schiet is tot versoenin-
ghe der ouertredingen/ die onder het eer-
ste Testament w ren / de ghene die ghe-
roepen zijn / de beloste der eewiger eruen
ontfanghen meughen.
16 Want waer een Testament is/ daer is
het van noode / dat de doodt des Testa-
mentmakers in come.

e Gala.3.15.
17 e Want het Testament is inde dooden
vaste/ dewyle het noch niet crachtich en
is/ als de Testamentmaker leeft.
18 Daerom en werdt oock dat eerste niet
sonder bloedt ingheser:
19 Want als Moses alle de gheboden na
de Wet / tot alle den volcke ghesproken
hadde / nam hy het bloedt der Kalueren
ende Bocken met water / ende purpuren
wolle end hysope/ ende besprengde oock
den Boeck/ende alle het Volck/

f Exo.24.8. Mat.26.28
20 Seggende: f Dat is het bloet des Te-
staments/ dat v liedẽ God gebodẽ heeft.
21 Ende hy besprengde met den bloede
oock desghelijcks den Tabernakel/ ende
alle de Vaten des Diensts.
22 Ende alle dinghen werden by na met
bloede gereynicht na der Wet: ende son-
der bloedtstortinge / en gheschiedt gheen
vergheuinghe.

g Of/ figueren
23 So was het dan noot/ dat de g exẽpe-
len der dingen die inde Hemelen zijn/ met
dese dingen ghereynicht werden: maer de
Hemelsche dinghen / met beter offerhan-
de dan dese waren.
24 Want Christus en is niet inghegaen
in dat Heylige/ dat met handen gemaect
is/ dat een exempel was des warachtigẽ:
maer indẽ Hemel selue/ om nu te verschij-
nen voor het aenschijn Gods voor ons.

h Exo.30.10 Leuit.16.2.24. Hebr.9.7
i Of/ vernietighe
k Rom.5.6.8 1.Petr.3.18

25 Noch oock om hemseluen dickmael te
offeren/ h ghelijck de Hooghepriester allẽ
iaer in het heylige gaet door ander bloet.
26 (Anders hadde hy moetẽ dickmael ge-
leden hebbẽ vanden beginne der werelt:)
maer nu is hy eens/ inde voleyndinge der
tijden/ tot i aflegghinghe der sonden ver-
schenen/ door zijns selfs offerhande.
27 Ende ghelijck den menschen gheset is
eens te steruen/ ende daer na het oordeel/
28 k Also oock Christus eenmael geoffert/
om veler sonden wech te nemen/ sal ten
anderen male sonder sonde ghesien wor-
den / den ghenen die hem verwachten ter
salicheydt.

Dat x. Capittel.

1. Alle de offerhandẽ der Wet zijn ver-
worpen / door de eenighe offerhande des
lichaēs Christi eenmael gedaẽ/ 22. wiens
cracht men deelachtich wordt door het ge
loone/ in het welcke het leuen der gerech-
tighen ghelegen is.

a Deu.16.14 Coloss.2.17 Hebr.8.5
b Of/ volmaken

1 Want a de Wet/ hebbende de schadu-
we der toecomende goeden/ ende niet
het beeldt der dinghen selue / en can
niet de offerhanden / die sy alle Jare de
selue sonder ophouden offeren / nemmer-
meer b heylich maken/ de ghene die daer
toe gaen.
2 Anders en souden sy niet opghehouden
hebben gheoffert te worden/ daerom dat
sy/ die dienen / gheen conscientie der son-
den meer hebben en souden/ eenmael ghe-
reynicht zijnde.
3 Maer inde selue ghescheidt alle Jare
ghedachtenisse der sonden.

c Leu.16.21 Nume.19.5 Hebr.9.13
d Psal.40.7 Esa.1.11 Iere.6.20 Amos 5.22

4 c Want het is onmeughelick / dat het
bloedt van Stieren ende Bocken de son-
de soude wech nemen.
5 Daerom seydt hy / comende in de We-
reldt: d Slachtoffer ende gauen en hebt
ghy niet ghewilt / maer ghy hebt my het
lichaem bereydt.
6 Brandtoffer ende offer voor de sonde/
en hebben v niet behaecht:
7 Doe seyde ick: Siet / ick come/ (in het
beghin des Boecks is van my gheschre-
uen/) om uwen wille te doen/ O God.
8 Als hy bouen ghesepdt hadde: Slacht-
offer ende gauen/ ende Brandtoffer / ende
Offer voor de sonde en hebt ghy niet ghe-
wilt / noch sy en hebben v niet behaecht/
(de welcke na de Wet gheoffert werden.)
9 Doe seyde hy: Siet/ ick come om uwen
wille te doen/ O God. Hy neemt het eerste
wech/ om het ander te setten.

e Hebr.9.12
10 In welcken wille wy gheheylicht zijn/
e door de offerhande des lichaems Jesu
Christi/ eenmael gedaen.
11 Ende een yeghelick Priester stont alle
daghe dienende/ ende eenderley slachtof-
feren dickmael offerende / de welcke nem-
mermeer en connen de sonde wechnemen:

f Psal.110.1 Act.2.34 1.Cor.15.25 Ephes.1.20 Coloss.3.1 Hebr.1.13
12 Maer dese/ na dien hy een Slachtoffer
voor de sonde gheoffert heeft/ f is in eeu-
wicheyt geseten/ ter rechter handt Gods:
13 Verwachtende voort/ tot dat zijne vy-
anden ghesét worden/ tot een Voetbanck
zijner voeten.
14 Want met een Offerhande heeft hyse
eeuwichlick gheheylicht, die gheheylicht
worden.

g Iere.31.32.33.34. Rom.11.27 Hebr.8.8
15 Eñ de heylige Geest betuyght het ons
oock selue: want na dat hy voorseyt heeft:
16 g Dit is het Verbondt dat ick hen ma-
ken sal na die daghen/ seyt de Heere: Ick
sal

sal mijne Wetten in hare herten gheuen/
ende salse inschzijuen in haer verstande:
17 Ende hare sonden ende hare ongerech-
ticheden/ en sal ick niet meer ghedencken.
18 Maer waer dese vergheuinge is/ daer
en is niet meer offeringhe vooz de sonde.
19 Dewijle wy dan/ Bzoeders/ vzijheydt
h Joã.10.9 ende 14.6 hebben h tot den ingang des Heylich-
Roma 5.2 doms/ vooz het bloedt Jesu/
Ephe.2.16 20 Dooz den nieuwen ende leuendẽ wech/
ende 3.12 dien hy ons bereydt heeft/ dooz den vooz-
hanck/ dat is/ dooz zijn vleesch:
21 Ende dewijle wy hebben eenen grootẽ
Pziester ouer het huys des Heeren/
22 Laet ons toegaẽ met waerachtigẽ her-
i Of/ vastic- heydt te/ ende i vzijmoedicheydt des ghelooss/
met gereynichden herte vande quade con-
scientie/ ende ghewasschen aen het lichaẽ/
k Ezechiel. k met reynen watere.
36.25 23 Laet ons eene onbewegelicke belijdinge
der hope houden: (want hy/ diet beloeft
heeft/ is ghetrouwe.)
24 Ende laet ons malcanderen aenmerc-
ken tot ontstekinghe der liefden/ ende der
goeder wercken:
25 Ende onses selfs toegaderinge niet ver
laten/ ghelijck de sommige ghewoon zijn:
maer laet ons malcanderen vermanen: eñ
dat dies te meer/ dat ghylieden siet/ dat
de dach naerdert.
l Nu.15.30 26 l Want so wy willens sondighen/ nae
Mat.12.45 dat wy de kennisse der waerheyt ontfan-
Hebz.6.5 ghen hebben/ daer en is gheen offerhande
2.Pet.2.20 meer ghebleuen vooz de sonde:
27 Maer een vzeesselicke verwachtinghe
des oozdeels/ ende hitticheyt des vyers/
die de vyanden verslinden sal.
28 So yemãt de Wet Mosis verwoꝛpt/
m Nu.35.30 die sterft sonder barmherticheyt m onder
Deut.17.6. twee oft dzie ghetuyghen:
ende 19.15 29 Hoe veel swaerder straffe meynt ghy-
Mat.18.16 lieden dat hy sal weerdich geacht wozdẽ/
Joan.8.17 die den Sone Gods vertreden heeft/ ende
2.Coz.13.1 het bloet des Testaments onreyn geacht
heeft/ daer hy dooz geheylicht was/ ende
den Gheest der genaden versmaedt heeft?
30 Want wy kennẽ hem/ die geseyt heeft.
n Deu.32.35 n Mijne is de wzake/ ick salt vergelden/
Rom.12.19 spzeeckt de Heere. Ende wederom: o De
Spz.28.1. Heere sal zijn volck richten.
o Deu.32.36 31 Het is vzeesselick te vallen inde handen
des leuendighen Gods.
32 Ghedenckt die voozgaende daghen/ in
de welcke ghylieden verlicht zijnde/ eenẽ
grooten stryd der verdzuckinghen ver-
dzaghen hebt.
33 Eensdeels die ghylieden in versmaedt-
heyt ende verdzuckinghe een schouwspel
ghewozden zijt: eensdeels die ghy mede-
genooten ghewozden zijt/ der ghener die
p Of/ wan- delen/ also p ghehandelt wozden.
q Act.21.33. 34 Want ghylieden hebt met q mijne van
den gheleden/ eñ de rooninghe uwer goe-
den met vzeuchdẽ toegelaten/ als die ghy
r Mat.5.12 wist/ r dat ghy vooz v seluen een beter/
eñ blijuende goet inde Hemelen hebbet.
35 Woꝛpt dan v vertrouwen niet wech/
s Gr. groote vergel- dinge heeft het welcke s met grooten loon vergol-
den woꝛt.
t Luce 21.17 36 t Want verdzaechsaemheyt is v lieden
noodich/ op dat ghi dẽ wille Gods gedaẽ
u Abac.2.3 hebbende/ de belofte ghecrijgen meucht.
2.Pet.1.5. 37 u Want noch een seer weynich tijdts/
ende 5.10 ende hy die te comẽ staet/ sal comen/ ende
x Abac.2.4 en sal niet vertoeuen.
Roma.1.17 38 x Maer de gerechtige sal wt dẽ geloone
Gala.3.11. leuen: eñ ist dat yemandt wijct/ soo en sal
Joan.3.36 mijn ziele in hem geen behagen hebben.
39 Maer wy en zijn niet vander afwijckin-

ghe tot verderuinghe: maer vanden ghe-
loove tot salicheydt der ziele.

Dat xj. Capittel.

1. Het geloove is de voozneemste cracht
die inde Vaderen ghewerckt heeft.

1 Ende het ghelooue/ is een a verseker- a Of/ steun-
heydt der dingen diemen hoopt/ ende sel
een bewijs der dinghen diemen niet
en siet.
2 Want om dit/ zijn de Oude met ghe-
tuyghenisse verciert.
3 Dooz het geloove verstaen wy/ b dat de b Gene.1.1
Werelt dooz Gods woozt bereydt is/ c so Psal.33.6
dat de dinghen die wy sien/ niet wt sien- Joan.1.10
licke dinghen ghemaeckt en zijn. Ephe.3.9
4 Dooz het geloove d offerde Abel Gode Coloss.1.16
een beter offerhande dan Kain/ e dooz de c Rom.1.20
welcke hy betuycht is rechtueerdich te Psalm.19.1
zijne/ dewijle God ouer zijne gauẽ getuy- d Gene.4.4
genisse gegeuen heeft: ende dooz dit selue e mat.23.35
spzeeckt hy noch/ hoewel hy gestozuen is.
5 Dooz het geloove wert f Enoch wech- f Gene.5.24
ghenomen/ dat hy de doodt niet sien en Spz.44.16
soude/ ende en wert niet geuonden/ daer- ende 49.16
om dat hem God wechghenomen hadde: Sapi.4.10
want eer hy wechghenomen was/ hadde
hy getuygenisse dat hy Gode behaechde.
6 Maer sonder ghelooue ist onmogelick
Gode te behaghen: want wie tot Godt
coemt/ die moet ghelooven dat Godt is/
ende dat hy den ghenen die hem soecken/
g loont. g Gr. loon-
7 Dooz het ghelooue * Noe van Gode uergheldec
vermaent van het ghene datmẽ noch niet is.
en sach/ vzeesde/ ende maeckte de Arcke/ * Gen.6.13
tot zijns huysghesins behoudinghe: dooz Spz.44.17.
de welcke Arcke hi de werelt h oozdeelde/ h Of/ ver-
ende is der gherechticheydt/ die nae den doemde
ghelooue is/ Erfghenaem ghewozden.
8 Dooz het geloove i was Abzaham ge- i Gene.12.4
hoozsaem gewozdẽ/ als hy geroepẽ was
om wt te gaen tot de plaetse die hy soude
tot erffenisse ontfangẽ/ ende hy ginck wt/
ende en wiste niet waer hy comen soude.
9 Dooz het ghelooue ghinck hy woonen
in het Lant der beloftẽ/ als in een vzeemt
Lant/ ende woonde in Tabernakelen met
Isaac ende Jacob/ die mede Erfghena-
men waren der seluer beloften:
10 Want hy verwachtede de Stadt/ die
fundamenten hadde/ wiens Timmermee-
ster ende Schepper God is.
11 Dooz het ghelooue k heeft oock Sara k Gen.17.19
selue macht ontfanghen/ om zaet te l ghe- ende 21.2
uen/ m eñ baerde tegen den tijt haers ou- l Of/ ont-
derdoms/ dewijle sy hem ghetrouwe ghe- fanghen
acht hadde/ die het beloefde. m Luc.1.36
12 Daerom is oock van eenen/ ende dien
verstozuen/ sulck een menichte gheboren/
n als de sterrẽ des hemels/ eñ als het zant n Gen.15.5
aen den Oeuer der Zee/ dat ontallick is. Rom.4.18.
13 o Dese alle/ zijn nae den ghelooue ghe- o Joan.8.56
stozuen/ als sy de beloften niet ontfangen
en hadden: maer haddense van verre ghe-
sien/ ende ghelooft/ ende ghegroet/ ende
beleden p dat sy gasten ende Vzeemdelin- p Gen.23.4
ghen waren op der Aerden. ende 47.9
14 Want die sulcks segghen/ ghenen te
kennen/ dat sy haer Vaderlandt soecken.
15 Eñ haddẽ sy dat vaderlãt gedachtich ge
weest daer sy wt gecomen waren: sy had-
den bequamẽ tijt om wederom te keeren.
16 Maer nu hebben sy nae een beter lust
ghehadt/ dat is/ na het hemelsche. Daer-
om en schaemt hem Godt haers niet/ dat q Exo.3.6.
hy q haer Godt genaemt woꝛt: want hy Mat.22.32.
hadde hen een Stadt bereydt. Acto.7.32.
17 Dooz het geloove r heeft Abzaham als r Gen.22.10
hy versocht wert/ Isaac gheoffert/ eñ hy Spza.44.23
die

die de beloste ontfangen hadde/ heeft zij-
nen eenichgheboren Sone gheoffert:
f Oft/tot 18 (f Van den welcken gesepdt was: t In
t Gen.21.12 Isaac sal v zaet ghenoemt worden/)
Roma 9.7. 19 Ende achtede dat Godt machtich was
Galat.3 29. oock wt de dooden te verwecken: waer
wt hy hem oock nae ghelyckenisse weder-
ghebracht heeft.
20 Door het ghelooue van dingen die co-
u Gen.27.28 men souden/ u seghende Isaac zijn sonen/
39. Jacob ende Esau.
x gen.48.15. 21 Door het ghelooue x seghende Jacob
y Gen.47.31 doe hy sterf/ eenen peghelicken der sonen
z Oft/aen- Joseph/ y ende z buychde a op het opper-
badt. ste zijner roede.
a Oft/nae 22 Door het ghelooue b melde Joseph als
b gen.50.24 hy sterf / vanden wtganck der kinderen
Israels / ende gheboodt van zijne ghe-
beenten.
c Exod.2.2. 23 Door het ghelooue c was Moses als
Acto.7.20. hy geboren was drie maenden verborgen
van zijne Ouders/ om dat sy sagen dat het
een schoon kindeken was: ende sy en vrees-
den het ghebodt des Conincx niet.
d Psa.84. 24 Door het ghelooue weygerde Moses/
e Dat is/ als hy groot ghewordden was / een sone
sulcke nut- der dochter Pharao ghenaemt te zijne:
tichept als 25 d Verkiesende lieuer met Godts volck
hy sonder quaet te lyden/dan tijdtlicke e nuttichept
sonde niet der sonden te ghebruycken:
ghebruycken 26 Achtende de versmaetheyt Christi meer-
conde. der rijckdom te zijn/dan de Schatten van
Egypten: want hy sach nae de verghel-
dinghe des loons.
27 Door het ghelooue heeft hy Egypten
verlaten/niet vreesende den toorn des Co-
nincx: want hy bleef volstandich/ als of hy
den genen die onsienlick is/gesien hadde.
f Exo.12.13.23 28 Door het ghelooue/ f hielt hy het Pas-
cha/ ende de besprenginghe des bloedts/
om dat de Verderuer der eerstgheborenen
hen niet ghenaken en soude.
g Exo14.22. 29 Door het ghelooue g ginghen sy door
h Jos.6.20. de roode Zee / als door drooghe Aerde/
i Josue 2.1 het welcke de Egyptenaers ooc versoec-
k Josu.6.25 kende/ zijn verdroncken.
Jaco. 2.25 30 Door het ghelooue h vielen de mueren
l Judic.6.11 van Jericho / als sy tot seuen dagen had-
m Judi.4.6 den ommeringt gheweest.
n Judi 13.24 31 Door het ghelooue i Rahab de Hoere
o Judic.11.1 de Bespieders met vrede ontfangen heb-
ende 12.17 bende/en k verghinck niet met de onghe-
p 1. Samu. hoorsame.
17.45 32 Ende wat wil ick meer segghen? want
Spr. 47.3.4 de tijdt soude my beghеuen/soude ick ver-
q 1.Samuel tellen van l Gedeon/ m ende Barak/ n ende
12.20. Samson/ o ende Jephte/ p ende David/
r 1.Sa.17.35 q ende Samuel/ ende de Propheten.
Spr.47.3 33 De welcke door het ghelooue hebben
Dani.6.22 Coninckrijcken ouerwonnen / gherech-
1. Macha. tichepdt ghewracht / beloften vercregen/
2.60. r de Leeuwen muylen ghestopt/
s Dan. 3.92 34 s De cracht des vyers wtgelescht/ zijn
t Griecr/de t u het scherpe des Sweerdts ontulooden/
mondt x wt cranckheyt sterck ghewordden/ crach-
u 1.Reg.19.3 tich ghewordden in den strijdt/ y hebben
x Esa.38.21 vreemde Heyrlegers doen wijcken:
y Judit.15 1 35 z De vrouwen hebben hare dooden wt
z 1.Reg 17.23 de opstandinge weder ghecregen. Andere
2.Reg. 4 36 hebben heul aten als een Thamboer wt-
recken/ de verlossinghe verachtende / om
dat sy tot een beter opstandinghe comen
souden.
36 Andere zijn met bespottinghen ende
gheesselen versocht ghewеest / ende oock
a Jere.20.2 a met banden ende ghevanckenisse:
b 1. Re.21.13 37 b Sy zijn ghesteenicht/ doorsneden/ver-
c 2 Reg. 1.8 socht / met den Sweerde ghedoodt: c sy
Mat.3.4 hebben in Schaeps vellen ende Gheyten

vellen ghewandelt/ verlaten/ verdruckt/
qualick ghehandelt:
38 Der welcker de Wereldt niet weerdich
en was: ende hebben in Woestijnen ghe-
dwaelt/ ende op Berghen/ ende in Spe-
loncken/ ende in holen der Aerden.
39 Ende alle dese hebben door het ghelo-
ue ghetuyghenisse ghehadt: ende en heb-
ben de beloste niet vercreghen:
40 Dewijle Godt wat beters voor ons
voorsien hadde/ om dat sy sonder ons niet
en souden volmaect worden.

Dat xij. Capittel.

1. Vermaninghe tot lijdtsaemheydt/
5. ghehoorsaemheydt/14. vrede en hey-
lichept/ 18. bouẽ al om neerstelick te hoo-
ren den Sone Godts. sprekende tot allen.

1 Dewijle wy dan / met soo groote een
wolcke der ghetuyghen ommeringt
zijn/ a laet ons oock alle last/ ende de a Rom.6.4
seer aenligghende Sonde afleggende/ Ephe.4.2
b volstandelick den strijdt loopen/ die ons Colo.3.8
is voorghesett: 1. Pet.2.1
2 Siende op den Leydsman ende Volma ende 4.1
ker des gheloofs/ Jesum/ de welcke voor Rom.12
de vreuchde/ die hem voorghesett was/ b Oft/ met
c heeft het cruyce verdragen/ en de scham- lijdtsaem
de veracht: d ende is ter rechter handt c Phil.2.8
des Throons Godts ghesetten. d Heb.1.3
3 Want ouerlegt dat dese sulcke een te-
genspreken der Sondaren tegen hem ge
leden heeft/op dat ghy niet flau en wort/
ende slap in uwe e ghemoedt. e Griec./zie
4 Ghy liedẽ en hebt noch niet tot dẽ bloe len.
de wederstaen strijdende tegen de sonde:
5 En ghy liedẽ hebt de vermaninge ver-
getẽ/ de welcke tot v/als tot hare kinderẽ
spreect: f Mijn sone/ en veracht de castij- f Pro.3.11
dinghe des Heeren niet/ noch en verslaut Job.5.17.
niet/ als ghy van hem ghestraft wordet.
6 g Want de Heere castijdt hem / dien hy g Apoc.3.19
lief heeft: ende geesselt eenen yeghelicken
sone dien hy aenneemt.
7 Ist dat ghy lieden de castijdinghe ver-
draecht/Godt sal h v als kinderen aen- h Oft/tot v
gaen. Want waer is een sone dien de va- als kinderen
der niet en castijdt? comen.
8 Maer ist dat ghy lieden sonder castij-
dinghe zijdt/ daer van sy alle deelachtich
ghewordden zijn/ so zijt ghy dan Bastaer-
den/ ende niet kinderen.
9 Voort/wy hebben doch onse vleesche-
licke vaderen ghehadt die ons castijdden/
ende wy vreesden se: sullen wy niet veel
meer den Vader der Gheesten onderda-
nich wesen/ende leuen?
10 Want die hebben ons een weynich
tijdts na haer goetduncken ghecastijdt:
maer dese castijdt ons tot onsen profijte/
om dat wy zijner heylichept souden deel-
achtich worden.
11 Alle castijdinge als sy tegenwoordich
is/ en schijnt geen vreuchde / maer droef-
fenisse te zijn: maer daer na geeft sy vreed-
same vrucht der gherechtichept/ allen die
daer door gheoeffent zijn.
12 i Daerom recht weder op de traghe i Esai.35
handen/ende slappe knyen:
13 En maeckt rechte gangẽ met uwe voe-
ten/op dat het creupel niet af en dwale/
maer lieuer ghesont worde.
14 k Staet na vrede met allen/ l ende nae k Rom.
heylichepdt/sonder welcke niemant den l Matt.
Heere sien en sal. m 2.Co.
15 m Ende siet toe/ dat niemant van de ge
nade Godts en verachtere: dat daer niet
eenighe wortel der bitterheydt spruyten-
de/ beroere en make/ ende door de selue
vele ontreynicht worden.

16 Dat daer niemandt sy een Hoereerder/
n Gen. 25.33 oft onheylige/ n gelijck Esau/ die om een
spijse zijn eerste gebooꝛtē recht wech gaf.
o Gen. 27.38 17 o Want ghy lieden weet dat hy oock
daer nae als hy de segheninghe beerven
wilde/ verworpen wert; want hy en vant
gheen plaetse des berouws/ hoe wel hy die
met tranen sochte.
18 Want ghy lieden en zijt niet ghecomen
p Exo. 19. 12 p tot een tastelicken Berch/ende branden
ende 20.21. de vyer/ende donckerheydt/ende duyster
nisse/ende onweder.
19 Eñ der Trompetten geluyt/eñ stemme
q Exo. 20.19. der woorden/ q welcke diese hoorde/ badē
Deut. 18.16. datmen hen niet meer en soude spreken.
20 (Wāt sy en condē niet dragē/ dat daer
r Exo. 19.13. geboden wert: r Ist dat eenich Dier den
Berch aentast het sal ghesteenicht wordē/
oft met een geschut doorschoten worden.
21 Eñ dat gesichte was so vreesselick/ dat
Moses seyde: Ick ben bevreest eñ beve.)
22 Maer ghy lieden zijt ghecomen totten
s Apo. 21.10. Berch Sion / ende tot de Stadt des le-
t Griecr/ le uendigen Gods/ tot dat s Hemelsche Je-
gionen der rusalem/ ende de Vergaderinghe der t on
ste. tallicker Enghelen.
23 Ende tot de Ghemeynte der eerstghe-
boren die in den Hemel gheschreuē zijn/
eñ tot Godt den Richter over alle/ eñ tot
de Gheesten der volcomen Heylighen.
24 Eñ tot den Middelaer des Nieuwen
u 1. Pet. 1.2. Testamēts Jesum/ eñ tot u het bloet der
Heb. 9.14. besprenginge/ dat beter dingen spreeckt/
x Gen. 4.10. dan het bloedt x Abels.
y Hebr. 2.3. 25 y Siet toe dat ghy hē die daer spreect/
niet en veracht: Want ist dat die hem niet
ontvloden en zijn/ die den ghenen verach
teden die op Aerden sprack/ veel meer wy
ist dat wy hem weygheren/ die vande He-
melen is.
26 Wiens stemme de Aerde doe beweech-
de: maer nu vercondicht hy / ende seydt:
z Aggei 2.7. z Noch eenmael sal ick bewegen/ niet al-
leenlick de Aerde/ maer oock den Hemel.
27 Dat hy seyt: Noch eenmael/ beduyt de
veranderinge der bewegelicken dinghen/
als die ghemaeckt zijn/ om dat het ghene
dat onbeweghelick is/ soude blijven.
28 Daerom dewijle wy een onbewegelick
Coninckrijcke ontfanghen / laet ons de
a 1. Pet. 2.4. genade houden/ a door de welcke wy Go-
b Deu 4.24 de behaghelick dienen / met eerweerdic-
heydt ende vreese:
a Griecr de 29 b Wāt onse God is eē verterende vyer.

Dat xiij. Capittel.

b roederlic- 1. Vermaninghe om de liefde te volgē/
ke liefde blij herbergich/ barmhertich/ eerlick / reyn te
ve/ zijn/ 5. ende om met het tegenwoordighe
b Ro. 12.10. te vreden te zijn in dese Werelt : dat de
Ephe. 4.3. wercken der Christenen ghereghelt wor-
1. Pet. 1.22. den na den wille Godts.
ende 2.17.
c Ro. 12.13. 1 Blijft a inde b broederlicke liefde/
1. Pet. 4.9. 2 Vergeet niet c herberghich te zijne.
d Gen. 15.3. d Want hier door hebben sommighe
ende 19.2. Enghelen gheherberght onwetende.
e Mat. 25. 36. 3 e Gedenct der f gevangenen/ gelijck oft
f Griecr/ ge ghy mede gevangen waert: ende der ver-
bonden. druckten/ als oft ghy oock selve inden lic-
g Of/ onder hame verdruckt waert.
h Exo. 23.8. 4 Het houwelic is g by allen eerlic/ eñ een
Deut. 16.19. onbevleect bedde: maer de hoereerders eñ
Prov. 15 16. overspeelders sal Godt oordeelen.
i 1. Tim. 6. 6 5 h De wandelinghe sy sonder ghieric-
Syra. 29. 30 heydt: i Weest te vreden met het ghenē dat
k Deut. 31. 6 teghenwoordich is: want hy heeft ghe-
Josue. 1. 5. seydt: k Ick en sal u niet begheven / noch
l Psa. 56. 5. sal u niet verlaten.
ende 118 6. 6 So dat wy met een vertrouwē seggen:
m Heb. 13. 17. l De Heere is mijn hulper; ick en sal oock
niet vreesen wat my eē mēsche doē mach.
7 m Gedenckt uwe Voorgangers / die u
het woort Gods gesproken hebben: ende
volcht haer gheloove na / aenmerckende
de wtcoemste harer wandelinghe.
8 Jesus Christus is gisteren eñ heden de
selue/ ende in der eewicheydt.
9 n Laet u niet ommevoerē met meniger- n Jere. 29.8.
leye ende vreemde leeringhen. Want het Mat. 24.4.
is goet het herte met de ghenade te ver- Roma 16.16
stercken: o niet met spijsen die niet gehol- Ephes. 5.6.
pen en hebben de ghene die daer in ghe- Colos 2.8.18
wandelt hebben. 2. Thes. 2.2.
10 Wy hebben eenen Altaer/ vandē welc- 1. Joan. 4.1.
ken te eten sy geen macht en hebben / die o Joan. 6 27
den Tabernakel dienen. Roma. 14.17
11 p Want der Dieren/ wiens bloet door p Exo. 29.14
den Hoogenpriester in het Heylige inghe Levit. 4.21.
bracht wort/ dier selver lichamen worden ende 6. 30.
buyten den Legher verbrandt. ende 16. 27.
12 Daerom q heeft oock Jesus buyten de Num 19. 3.
poorte geleden/ om dat hy het volck door q Joā. 19.20
zijn bloet soude heylighen.
13 Laet ons nu tot hem wtgaen buyten
den Leger/ zijne versmaetheyt dragende:
14 r Want wy en hebben hier geē blijvēde r Phil. 3. 20.
stadt/ maer wy soecken de toecomende.
15 s Laet ons dā door hē altijts Gode de s Oft / Soo
Offe hande des lofs offeren/ dat is t de offeren wy
vrucht der lippē/ die zijnen Naē belijdē. dan.
16 Eñ en vergeet niet der weldadicheydt t Osee. 14.3.
ende ghedeylsaemheydt/ u want sodani- u Phil. 4.18
ghe Offerhanden behaghen Gode.
17 x Weest uwen Voorgangeren ghehoor- x Phil. 2.29
saem ende onderdanich / want sy waken 1. Thes. 5. 12
voor uwe sielen/ y als die rekenschap ge- 1. Tim. 5.17.
ven sullen: op dat sy dat doen mochten y Ezec. 3.18.
met vreuchden/ sonder suchten: want dat ende 33.6.
is u onprofijtelick.
18 Bidt voor ons: want wy vertrouwen
dat wy een goede conscientie hebbē/ soec-
kende onder allen wel te wandelen.
19 Maer ick bidde u te meer/ dat ghy dat
doet/ op dat ick te eer u weder ghegeven
worde.
20 De God des vreden die vande dooden
weder ghebracht heeft z den grooten Her z Esa. 40.11.
der der Schapen / door het bloet des ee- Ezec. 34. 23.
wighen Testaments/ onsen Heere Jesum Joan. 10.11.
Christum: 1. Petr. 5. 4
21 a Die volmake u in alle goede werckē/ a 2. Cor. 1.5.
om zijnen wille te doen/ makēde in u/ dat Philip. 2.13.
voor hem welbehagelick is/ door Jesum
Christum/ dē welckē sy de eerlicheyt van
eewicheyt tot eewicheyt. Amen.
22 Ick bidde u/ broeders/ verdraeght het
woort der vermaninge want ick hebbe u
met corten woorden ghescreven.
23 Ghy weet dat onse broeder Timotheus
b verlost is/ met den welcken ic u sien sal/ b Of/ henen
ist dat hy corts coemt. ghelaten.
24 Groet alle uwe Voorgangers/ ende al-
le de Heylighen. Sy groeten u die van
Italia zijn.
25 De ghenade sy met u allen. Amen.

Tot den Hebreen gheschreven van Ita-
lia/ ghesonden door Timotheum.

Argument.

De Apostel Jacobus straft swaerlick de zeden ende gemeyne sonden zijns tijts/ leerende dat de warachtighe Religie niet gelegen en is in woorden/ ende ydele roe-minge vanden gheloove/ maer in Godsa-licheydt / de welcke warachtelick goede wercken voortbrengt. Hy leert oock vele noodighe ende nutte gheboden van Christelicken leven.

De Alghemeyne Sendt-brief Jacobi.

Dat Eerste Capittel.

2. De nutticheyt des cruyces. 17. eñ de oorspronck alles goedts/ 21. de maniere vā hem te onderworpē dē woorde Gods/ 26. ende de warachtighe Religie.

1 Jacobus een Dienstknecht Godts/ ende
des Heeren Jesu Christi: den twaelf ge-
slachten: a die in de verstroeyinge zijn/
Salicheydt:
a Act.8.1. 1.Petr.1.1.
2 b Myne Broeders/ acht dat voor groo-
te vreuchde/ als ghy in veelderhande ver-
soeckinghen coemt:
b Rom.5.3. 1.Petr.1.6.
3 c Wetende dat de beproevinge uws ghe-
loofs lydtsaemheydt werckt:
c Rom.5.3. 1.Petr.1.7.
4 Maer de lydtsaemheyt hebbe eē volmaect
werck/ op dat ghy volmaeckt zijt/ eñ ghe-
heel in gheenen dinghe ghebreckelick.
5 d Eñ ist dat yemāt vā u wijsheyt gebreec
heeft/ dat hy die begeere vā Gode/ die se-
ken yegelicken mildelick geeft/ eñ niet en
verwijt: ende het hem sal gegheven worden.
d Prov.2.3. e Iere.29.12 Math.7.7. ende 21.22. Mar.11.24 Luce.11.9. Joan.14.13 ende 16.24. 1.Joan.3.22 ende 5.14.
6 e Maer dat hy niet geloove begheere/
niet twijffelende: want die twijffelt/ die is
ghelijck de vloet der Zee / die door den
wint ghewaecht ende ghedreven wordt.
7 Want sulck een mensche en dencke oock
niet dat hy yet ontfangē sal vā dē Heere.
8 Een f wanckelmoedich man is onghe-
stadich in alle zijne weghen
f Gr. twee-sielich.
9 Maer een Broeder die vernedert is/
die roeme in zijne hoocheydt.
10 Ende die rijcke is / die roeme in zijne
vernederinghe want hy sal als een bloe-
me des gras vergaen.
11 g Want gelijck de Sonne is opgegaen
met hitte eñ heeft het gras verdweent/
eñ zijn bloeme is afgevallen/ eñ de eierlic-
heyt zijns aensiens is vergaē: also sal ooc
de rijcke in zijne h weghen verdwijnen.
g Esai.40.6 Syra.14.18 1.Cor.7.31. Jacob.4.14 1.Petr.1.24 1.Joan.2.17 h Oft/ over-vloedicheden.
12 i Salich is de man / die versoeckinghe
verdraecht: want als hy sal beproeft zijn/
sal hy k de croone der eerlickheyt ontfan-
gen/ de welcke de Heere beloeft heeft/ den
ghenen die hem lief hebben.
i Job.5.17. k 2.tim.4.8 1.Petri.5.4. Apoca.2.10
13 Niemandt die versocht wordt/ segghe
l dat hy van Gode versocht wordt: want
Godt en can niet ghevenen quade versocht
worden. hy en versoeckt oock niemandt.
l Griecx/ ick worde van Gode versocht:
14 Maer een yegelick wort versocht / als
hy van zijne eyghen begeerlickheyt afge-
trocken ende verlockt wordt.
15 Daer nae als de begheerlickheyt ont-
fanghen heeft/ baert sy de sonde / ende de
sonde als sy volbracht is/ brengt de doot
voort.
16 Dwaelt niet/ mijne lieve Broeders:
17 m Alle goede gifte/ ende alle volmaeck-
te gave is van boven comende / van den
Vader der lichten by den welcken gheen
veranderinghe/ oft veranderlicke bescha-
duwinghe en is.
m 1.Cor.4.7 Prov.2.6.
18 n Na zijnen wille heeft hy ons ghege-
nereert/ door het woordt der waerheydt/
om dat wy souden wesen eenighe eerste-
linghen zijner creaturen.
n 1.Cor.4.15 Galat.4.19. 1.Petr.1.23.
19 So dan/ mijne lieve Broeders/ o eē ye-
gelic mensche sy rasch om te hoorē/ trage
tot spreken/ ende trage tot toornicheydt:
o Pro.17.27 Syr.5.13.
20 Want de toornicheydt des mans / en
werckt Gods gherechticheydt niet/
21 p Daerō alle vuylicheyt eñ overvloet vā
boosheyt wech worpēde/ ontfangt met alle
lieflicheydt het woort dat in u geplant wort/
het welcke uwe sielē can salich maecken.
p Rom.13.12 Colos.3.8. q Mat.7.21 Roma.2.13.
22 q Eñ weest daders des woorts/ eñ niet
alleenlick hoorders / u selven bedriegende
23 r Want ist dat yemant het woort hoort
ende niet en doet/ dese is gelijck een man
die s zijn aengeboren aensichte bemerckt
in eenen spieghel.
r Luce 6.47. s Griecx het aensichte zijner gheboorten.
24 Want hy heeft hemselven bemerckt/ eñ
is wech ghegaen/ ende heeft terstont ver-
geten hoedanich hy was.
25 t Maer die de volmaeckte Wet der
vrijheyt insiet / eñ in die gheduerich blijft:
dese/ dewijle hy gheen vergheteliick hoor-
der en is/ maer een dader des wercks/ sal
salich wesen in zijn doen.
t Mat.5.19
26 u Ist dat yemant onder u lieden denct/
dat hy Godsdienstich is/ ende zijn tonghe
niet bedwingt/ maer verleydt zijn herte:
sulckes Godtsdienst is ydel.
u Psa.34.14 1.Petr.3.10. Jacobi 3.5.
27 De suyver eñ onbevleckte Godtsdienst
voor Godt den Vader/ is dese:
28 De Weduwen eñ Weesen in hare ver-
druckinge x besoecken/ eñ hemselven on-
bevleckt houden van der Werelt.
x Griecx op sien. oft toe sien/

Dat ij. Capittel.

1. Hy recommandeert den oorspronc eñ reghel des rechten oordeels/ eñ aller goeder wercken/ 14. naemelick / het levende gheloove ende liefde.

1 Mijne Broeders/ hebt het geloove on-
ses Heeren Jesu Christi der eerlick-
heyt/ niet a in aenneminge vā persoonē.
a Levi.19.15 Deut.1.17. ende 16.19. Pro.24.23. Syr.42.1.
2 Want ist dat in uwe Vergaderinghe
coemt een man met eenen gouden rinc/ in
eierlicke cleedinghe: eñ daer noch een arm
man coemt met eene vuyle cleedinghe/
3 Ende ghy siet op hem / die het cierlick
cleet draecht/ ende segt tot hem: Sit ghy
hier wel: eñ segt tot den armē: Staet ghy
daer: oft sit hier onder mijne voetbanck:
4 Hebt ghy niet onderschept gemaect by
u selven / ende zijt oordeelders geworden/
verkeerdelick bedenckende?
5 b Hoort/ mijne lieve broeders/ heeft God
niet de Arme deser Werelt vercoren / om
rijcke te zijn in het geloove/ eñ erfgenamē
des Coninckrijcks / dat hy beloeft heeft
den ghenen die hem lief hebben?
b Joa.7.49 1.Cor.1.27.
6 Maer ghy hebt den Armen versmaet.
Verdrucken u niet de rijcke door gewelt/
ende trecken u tot de Richtstoelen?
7 Lasteren die selve niet den goedē Naem
c die over u aengheroepen is?
c Oft/ dat ghy na dē naemt zijt/
8 Nochtans ist dat ghy de Coninclicke
Wet volbrengt na de Schrift: d Ghy sult
uwen naesten lief hebben als u selven / so
doet ghy wel.
d Levi.19.18 Mat.22.39 Mar.12.31 Roma.13.9 Galat.5.14
9 Maer ist dat ghy den persoon aensiet/
so werckt ghy sonde/ eñ wort van de Wet
als overtreders ghestraft.
10 e Want so wie de gheheele Wet gehou-
den heeft/ ende in een stuck f misstreet/ die
is in allen schuldich.
e Ephes.5.2 1.Thes.4.3 e Ezec.18.24 Mat.5.19 f Oft/ [illegible]
11 Want die geseydt heeft: g Ghy en sult
geen overspel doen/ die heeft oock geseyt:
Ghy en sult niet dootslaen. Ende oft ghy
gheen overspel ghedaen en hebt / maer
hebt ghedoodt/ so zijt ghy een overtreder
der Wet ghewordden.
g Exo.20.13 Mat.5.27
12 Spreeckt soo / ende doet soo / als die
door de Wet der vrijheydt sult gheoor-
deelt worden.
13 h Want een onbarmhertich oordeel sal
gaen over hem die gheen barmhertichheyt
ghedaen heeft: ende de barmhertichheydt
roemt teghen het oordeel.
h Mat.6.15. ende 18.35 Mar.11.26 Luce 16.25
14 i Wat nutticheyt ist/ mijne broeders/ so
yemant seydt dat hy het gheloove heeft/
ende en heeft de wercken niet: can hem
dat gheloove salich maken?
i Mat.7.21 Jacobi 1.22
15 k Ist dat eenighe broeder oft suster
k Luce 3.11. 1.Joan.3.17

maer

naeckt zijn/ende gebreck hebben van den
dagheliickschen cost/
16 Ende yemant van v tot hen seyt: Gaet
in vrede/wordt warm/ende versaet: ende
hen des lyfs noodtdruft niet en gheeft/
wat helpt dat?
17 Also oock het geloove / ist dat het geen
wercke en heeft/so is het by hẽseluẽ doot.
18 Maer men mach oock segghen : Ghy
hebt het geloove/ende ick hebbe de werc-
ken: bewyst my v geloove l wt uwe werc-
ken: ende ick sal v wt myne wercken myn
gheloove bewijsen.
l Oft/sonder uwe/etc
19 Ghy gelooft dat daer een Godt is: ghy
doet wel/ m de Duyuelen gelooven ooc/
ende gronwelen.
m Mat. 1. 24
20 Maer wilt ghy wetẽ/O ydel mensche/
dat het geloove sonder de werckẽ doot is
21 Is niet Abrahã onse Vader wt de werc
ken gerechtueerdicht/ n als hy Isaac zij-
nen Sone op den Altaer geoffert hadde?
n Gen. 22. 10
o Oft/inde wercken krachtich was.
22 Siet ghy niet dat het gheloove o zijne
wercken gheholpẽ heeft/ eñ dat wt de werc
ken het gheloove volmaeckt was?
23 Eñ de Schrift wort vervult / die daer
seydt: p Eñ Abraham geloofde Gode/ eñ
het werd hem gerekent tot rechtueerdic-
heyt/eñ hy is een vrient Gods genaemt.
p Gen. 15. 6. Roma. 4. 1. Galat. 3. 6.
24 Siet ghy dan / dat de mensche wt de
wercken gherechtueerdicht wort/ eñ niet
alleenlick wt den gheloove?
25 Eñ desgelijcx oock q Rahab de hoere/
werd sy niet wt de wercken gerechtueer-
dicht/ als sy de bodẽ ontfangẽ eñ door ee-
nen anderen wech ghesonden hadde?
q Josu. 2. 1. ende 6. 23. Hebr. 11. 31.
26 Want gelijck het lichaem sonder geest
doot is/ also is oock het gheloove sonder
de wercken doodt.

Dat iij. Capittel.

1. Hy verbiet de begeerte van anderen te oordeelen/ 5. eñ beschrijft so wel de eyghenschap der tonge/ 13. als der valscher ende warachtigher wijsheyt.

1 Myne broeders/ a weest niet vele Mee
sters/ wetende/ b dat wy te swaer-
der oordeel sullen hebben.
a Mat. 23. 6. b Ezec. 3. 18. ende 33. 6. Hebr. 13. 17. c Spr. 14. 1. ende 19. 16. ende 25. 11.
2 Want wy struyckelen alle in velen: c ist
dat yemant in woordẽ niet eñ struyckelt/
die is volmaeckt/ ende can oock gheheel
zijn lichaem dwinghen.
3 Siet/ wy steken den Peerden toomen
in den muyl/om dat wyse ons souden ge-
hoorsaem maken/ ende wy duyghen het
gheheele lichaem.
4 Siet oock de schepen / hoe groot sy
oock zijn / ende van harde winden gedre-
uen: sy worden met eenen seer cleynẽ roe-
re ommegheuoert/ waer de beweginghe
des Stierders wil.
5 d Also oock de tonge is een cleyn lidt/ eñ
roemt groote dingẽ: Siet een cleyn vyer/
hoe e grooten Bosch het ontsteeckt:
d Spr. 18. 13
e Oft/ veel materie.
6 De tonge is oock een vyer/ een Werelt
f vol ongerechticheyts. Also wort de ton-
ge in onse ledẽ gestelt/ besmettẽde het ge-
heele lichaem/ ontstekende g de geschapẽ
Werelt/ ende is ontsteken van der Helle.
f Griecx der
g Oft den loop des levens, Gr. loop der geboorten.
7 Want de natuere aller Dierẽ eñ Voge-
len/ eñ der cruypender Beesten / ende der
Zeedieren/ wort ghetemt/ eñ is ghetemt
van der menschelicker natuere:
8 Maer de tonge en can gheen mensche
temmen/ sy is een onbedwingelic quaet/
vol van doodtlicken fenijne.
9 Door haer loven wy Godt / ende den
Vader : ende door haer vervloecken wy
de menschen/ h die nae de ghelijckenisse
Godts ghemaeckt zijn.
h Gen. 1. 27. Sap. 2. 23.
10 Wt eenen monde coemt segeninghe eñ
vloeck. Myne broeders/ het en betaemt
niet dat het also ghesciede.
11 Geeft oock een fonteyne wt eenen gate
soet ende suer?
12 Myne broeders/ can oock een Vyghe-
boom Oliuen dragen/ oft een Wijnstock
Vyghen? Also can ooc geen Fonteyne sout
ende soet water gheuen.
13 Wie is daer wijs ende verstandich on-
der v lieden / i die bewyse wt zijne goede
wandelinge zijne wercken/ in sachtmoe-
dighe wijsheydt. i Eph. 5. 8. 9.
14 k Ist dat ghy bitteren nijdt ende twee-
dracht hebt in v herte/ wilt niet roemen/
ende der waerheydt lieghen. k Ro. 13. 13.
15 l Want dat en is de wijsheydt niet die
van bouen coemt/ maer is Aertsch / vlee-
schelick/ ende Duyuelsch. l 1. Cor. 2. 6.
16 m Want waer nydt ende tweedracht is/
daer is oproer/ ende alle boose wercken. m 1. Cor. 3. 3. Galat. 5. 19.
17 Maer de wijsheyt die van bouen is/ die
is ten eersten suyuer/ daer na vreedsaem/
redelick/ gesegghelick/ vol barmherticheyt
ende goede vruchten/ sonder n wtneminn-
ghe/ niet gheueynst. n Oft/ onderscheydinghe.
18 Ende de vrucht der rechtueerdicheydt
wordt in vrede ghesaeyt/ den ghenen die
vrede maken.

Dat iiij. Capittel.

4. De vrientschap der Werelt strijt tegen de vrientschap Gods/ 6. den welckẽ men moet gehoorsaem zijn/ ende den Duyuel wederstaen/ 11. sonder van malcanderen quaet te spreken/ 13. ende hemselven in alle dinghen ghedraghen in den wille des Heeren.

1 Waer van coemt den twist ende strijdt
onder v? Ist niet hier vã/ wt uwe wel-
lusten die in uwe leden strijden?
2 Ghy begheert/ende en hebt niet. Ghy
a benijdt ende begheert vyerichlick/ende a Oft/ doodet.
en cont niet gheecrijghen. Ghy vecht ende
strijdt/ende ghy en hebt niet/ daerom dat
ghy niet en bidt.
3 Ghy bidt/ eñ en ontfãgt niet/ b daerom b Mat. 20. 22
dat ghy qualick bidt/ om dat ghijt in uwe Rom. 8. 26.
wellusten verdoen soudt.
4 Ouerspeelders ende Ouerspeelderssen/
en weet ghy niet dat de vriendtschap des
Werelts vyandtschap Godts is? c Soo c Joã. 15. 19.
wie dan der Werelt vriendt wil zijn/ die Galat. 3. 10.
wordt Godts vyant ghestelt. 1. Joan. 2. 15
5 Oft meynt ghy dat de Schrift ydelick
seydt: d De Gheest die in v woont/ is ge- d Genes. 6.
neyght tot nijdicheydt. ende 8.
6 Maer sy gheeft meerder ghenade/ daer
in/dat sy seydt: e Godt wederstaet den e Pro. 3. 34.
hoouerdigen/ maer den nederigen geeft 1. Petr. 5. 5.
hy ghenade.
7 Daerom weest God onderdanich: f We f Eph. 4. 27.
derstaet den Duyuel / ende hy sal van v 1. Petr. 5. 9.
vlieden.
8 Naket tot God/ eñ hy sal tot v naken:
Reynicht de handen ghy sondaers / suy-
uert de herten / ghy g twijffelmoedighe. g Oft/ dobbel van herten.
9 h Weest bedruckt eñ droeuich/ eñ weent/
laet uwe lachen in droefheyt veranderen/
ende uwe bl ydschap in droefelickheydt. h Luce. 6. 25.
10 i Vernedert v voor Godt/ ende hy sal v i Job. 22. 29
verhooghen. Prou. 29. 23.
11 Broeders/ spreeckt niet qualic van mal Mat. 23. 11.
can deren: wie van zynen broeder qualick Luce 14. 11.
spreeckt/ende zijnen broeder oordeelt/ die ende 18. 14.
spreeckt qualick van de Wet/ eñ oordeelt 1. Petr. 5. 5.
de Wet. Ende ist dat ghy de Wet oordee-
let/ soo en zijt ghy gheen dader der Wet/
maer een oordeelder.
12 Daer is een Wetgeuer die can behou-

 den

k Rom.14.4 den ende verderuen: k Wie zijt ghy die ee-
nen anderen oordeelt?
l Luc.12.13. 13 Wel aen nu / ghy die segt: l Heden oft
morgen sullen wy gaen tot die Stadt/ en-
de daer een Jaer blijuen/ eñ coopmāschap
doen/ ende winninghe doen:
14 (Die ghy niet en weet wat morgen ge-
m Esa.40.6 schiedē sal. m Want wat is v leuen? want
Psal.14.18. het is een damp die weynich tijts gesien
1.Cor.7.31. wordt. ende daer na vergaet:)
Jacobi 1.11. 15 Waer voor ghy seggen sout: n Ist dat
1.Petr.1.24. de Heere wil/ eñ ist dat wy leuen/ so sullen
1.Joan.2.17 wy dit oft dat doen.
n Act.18.21. 16 Maer nu roemt ghy van uwe hoouer-
1.Cor.4.19. dicheden. alle sulcken roem is boos.
Hebr.6.4. 17 o Wie dan weet goet te doen/ eñ niet en
o Luc.12.47. doet/ die heeft sonde.

Dat v. Capittel.

1. Vermaninghe tot de rijcke/ eñ tot de
arme verdruckte. 13. hoemen hem dragen
moet / sowel in teghenspoet als in voor-
spoet/ 14. van de salvinge der siecken. 16.
biechte/ ghebedt/ 19. de dwalende te rech
te te brenghen.

a Pro.11.28. 1 Wel aen a nu ghy rijcke / weent ende
Amos 6.1. huylt ouer uwe ellendicheden / die v
Luce 6.24. ouercomen sullen.
1.Tim.6.9. 2 Uwe rijcdom is verrot/ eñ uwe cleede-
ren zijn vol motten ghewordden.
3 Uwe gout eñ siluer is verroest/ eñ harē
roest sal tegē v tot getuyghenisse wesen/ eñ
b Rom.2.5. als vyer uwe vleesch verteerē. b Ghy hebt
in de laetste daghen schat vergadert.
c Leui.19.13. 4 Siet/ de c loon der Wercklieden die u-
Deut.24.14 we Ackers gemaeyt hebben / den welchē
Job.4.15. ghy vercort hebt/ roept: eñ de stemmē der
Maeyers zijn ghecomen tot in de ooren
des Heeren Sabaoth.
d Job 21.13 5 d Ghy hebt leckerlic geleeft op der Aer
Luc 16.19.25 den/ eñ wellusten gehadt / ghy hebt uwe
e Grieck/ herten geuoedt/ als in eenen e Feestdage.
daghe der 6 Ghy hebt den rechtueerdighen veroor-
slachtinge. deelt eñ gedoot/ die v niet en wederstaet.
7 So weest dan lanckmoedich broeders/
tot de toecoemste des Heeren. Siet / de
Landtman verwacht de costelicke vrucht
des landts / ende is lanckmoedich daer
ouer/ tot datse den vroeghen ende spadi-
ghen reghen ontfanghen heeft.
8 Weest ghy oock lanckmoedich / ver-
sterckt uwe herten / want de toecoemst
des Heeren naerdert.
f Oft/ Ver- 9 Suchtet niet teghen malcanderen/ broe-
doemt. ders/ op dat ghy niet f geoordeelt en wort.
Siet/ de Richter staet voor de deure.
10 Myne broeders/ neemt de Propheten
tot een exempel des lydens eñ lanckmoe-
dichheyt/ de welcke in den Naem des Hee
ren ghesproken hebben.
11 Siet/ g wy achtense geluckich die ver-
g mat.5.11. dragen. Ghy hebt de h verdraechsaēheyt
h Job.1.21. Jobs ghehoort: ende ghy hebt gesien het
22. eynde des Heeren/ i k want de Heere is
i num.14.18 seer barmhertich ende medelydich.
Psal.103.9. 12 Voor alle dinghen / myne Broeders/
k Oft dat/ l sweert niet/ noch by den Hemel/ noch by
l mat.5.34. der Aerden noch eenighen anderen eedt/
2.Cor.1.17 maer uwe Ja/ sy Ja/ en uwe Neen/ neen/
op dat ghy niet en valt in geueynstheyt.
13 Is daer yemant onder v in lyden? dat
hy bidde: Is daer yemant goets moets?
dat hy singhe.
14 Is daer yemāt onder v cranc? dat hy de
Ouderlinghen der Gemeynte ontbiede/ eñ
dat sy ouer hem bidden/ m eñ hem saluen
m mar.6.13. met Olye in den Naem des Heeren.
15 Eñ het gebet des geloofs sal den sieckē
helpen/ eñ de Heere sal hem op helpen: eñ
ist dat hy ghesondicht heeft / het sal hem
vergheuen worden.
16 Belijt malcanderen de misdaden / ende
bidt voor malcanderen / op dat ghy ghe-
sont wordet: Want een crachtich ghebedt
des Rechtueerdighen/ vermach vele.
17 n Elias was een mensche sulcker bewe n 1.Reg.17.1
ginghen onderworpen als wy/ eñ hy badt Luce 4.25.
een gebedt dat het niet regenen en soude:
eñ het en regende niet op der Aerdē drye
Jaren ende ses Maenden lanck.
18 o Ende hy badt wederom/ ende de He- o 1.reg.18.45
mel gaf regen/ ende de Aerde bracht haer
vrucht voort.
19 Broeders/ p ist dat yemandt onder v p mat.18.15.
van der waerheydt ghedwaelt is / ende
hem yemandt bekeert.
20 Die wete/ dat de ghene die den Son-
daer vā dwalinge zijns weechs bekeert/
de siele van der doodt behoeden sal/ ende
q vele sonden bedecken. q Oft/ ded-
ckt der, &c

Argument.

Ab zijn daer noch seuen seer heylighe
Sendtbrieuen/ die van de Oude genoemt
worden Canonice / om dat sy tot den Ca-
non/ dat is/ Regel der Schriftuere behoo-
ren/ ende Catholice/ dat is/ alghemeyne/
om dat sy niet tot eenighe sekere sonder-
licke/ maer tot alle Gemeynten geschreuē
zijn. Onder de welcke de Apostel Petrus
twee geschreuen heeft. Inden eersten ver-
maent hy de Gheloouighen tot lydtsaem-
heyt eñ standvasticheyt des geloofs/ ende
verclaert daerentusschen sommige verbor
gentheden des geloofs. Bouen desen leert
hy een heylich leuē, onderwijst de getrou-
de/ verdruckte Dienstknechten/ ende Prie-
sters ofte Herders des volcx. Inde ande-
ren prophetecrt hy vande laetste onghe-
luckige/ dat is onse Antichristische tydē/
vermanende dat wy de oprechticheyt der
Euangelischer leere lief hebbē/ ende vaste
houden. Dit selue doet oock die Apostel
Judas in zynen Sendbrief.

De Eerste Alghemeyne Sendtbrief des Apostels Petri.

Dat Eerste Capittel.

2. Door het eynde der genaden Christi
door de natuere Godts eñ zijns woorts/
vermaent hy tot lydtsaemheyt/ geloone/
heylicheydt/ ende liefde/ 24. ende bewyst
de nieticheyt aller creaturen en buyten de-
sen woorde.

1 PEtrus een Apostel Jesu Christi: a dē a Act.8.1
verstroyden vremdelinghen in Pon- Jacob.1.1.
to/ Galatia/ Kappadocia/ Asia/ ende b Oft tot
Bithynia/ Grieck. in
2 Die vercoren zijn na de voorsienicheyt c Hebr.12.24
Gods des Vaders b door de heylichma- d Roma.1.7
kinghe des Gheests / tot ghehoorsaem- 1.Cor.1.2
heyt/ c ende bespreenghinghe des bloeds Gala.1.3
Jesu Christi: d De ghenade ende vrede sy Ephe.1.2
v vermenichfuldicht. e 2.Co.1.3.
3 e Geloeft sy God ende de Vader onses Ephe.1.3.
Heeren Jesu Christi/ f die na zyne groote f Rom.6.21.
barmherticheyt ons wedergeboren heeft g 1 cor.15.20
tot een leuende hope/ g door de opstan- h Colos.1.5
dinge Jesu Christi van de dooden/ 2.Tim.1.12
4 Tot een onuerderffeliche / onbeulecke- i † Andere
licke eñ onuerwelckerlicke Erue h die in ons/
de Hemelen bewaert is voor i † v/ Die wy
5 Die k ghy in de cracht Godts bewaert k Oft wy
l wort/ door het geloone/ tot de salicheyt l Oft wor-
die bereydt is/ om ten laetsten tyde ont- den/
deckt te worden:

m Rom.5.3. Jacobi 1.2. n Hebr.10.37 1.Petri 5.10 o Esa.48.10 1.Cor.3.13. Jacob.1.3. 1.Petr.4.12

6 m Inde welcke ghy v verheucht/ n een cleyne tyt, so het noot is/ bedroeft zijnde in menigherleye versoeckinghen:
7 o Op dat de beproevinge uwes gheloofs veel costelicker dan de beproevinghe des gouts/ het welcke vergänckelic is/ en noch tans door het vyer beproeft wort: bevonden worde v te zijn tot lof/ en eere en eerlicheyt/ in de openbaringhe Jesu Christi.

p Jo.20.29

8 p Den welcken ghy niet gesien en hebt/ nochtans lief hebt: den welcken ghy nu niet en siet/ ende gheloost nochtans in hem ende verheucht v met onwtsprekelicke ende eerlicke vreuchde/
9 Vercrijghende het eynde uwes gheloofs/ namelick uwer sielen salicheydt.
10 Van welcke salicheyt ondersocht ende ondervraecht hebben q de Propheten die van der ghenade aen v lieden ghepropheteert hebben.

q Gen.49.10 Dan.2.44. Aggei.2.8. Syrac.6.11 Dan.9.24. Psa.22.7. Esai.53.3.4.5

11 r Ondersoeckende/ op wat/ oft hoedanighen tydt de Gheest Christi die in hen was duyde, te voren betuyghende * het lyden dat op Christum comen soude/ ende de eerlickheydt daer nae.
12 Den welcken gheopenbaerdt is/ dat sy niet henselven/ maer ons dit bedienden/ dat v nu vercondicht is/ door de gene die v ghepredickt hebben het Euangelium/ s door den heylighen Gheest/ die van den Hemel ghesonden is/ t het welcke de Enghelen begheeren te aensien.

s Acto.2.4. t Eph.3.10.

13 u Daerom schort op de lenden uwes verstants/ weest nuchteren/ en hoopt volmaeckelick op de genade die v aengeboden wort x inde openbaringhe Jesu Christi/

u Luce.12.35 Ephes.6.14 *Oft, tot

14 Als ghehoorsame kinderen/ maeckt v niet gelijcformich den begeerlickheden die te voren in uwe onwetentheydt waren.
15 Maer gelijck hy die v geroepen heeft/ heylich is/ y wordt ghy oock heylich in alle uwe wandelinghe:
16 Daerom dat gheschreven is: z Weest heylich/ want ick ben heylich.
17 Ende ist dat ghy hem a tot eenen Vader aenroept/ b die sonder aensien der persoonen oordeelt/ nae eens yegelicks werc/ soo wandelt met vreese/ den tydt die ghy hier woont:

x Luc.1.74. y Levi.11.4.5 *Oft / Vader noemt. b Deut.10.17 2.Par.19.7. Job.34.19. Sapien.6.8 Syra.35.16. Actu.10.34. Roma.2.11. Galat.2.6. Ephes.6.9. Colos.3.25.

18 c Wetende dat ghy niet met vergänckelicke dinghen/ silver oft gout verlost en zijt/ wt uwe ydele wandelinge die v van den Ouderen overghegheven was:
19 d Maer met den dierbaren bloede Christi/ als eens onstraffelicken ende onbevleckten Lams/
20 e De welcke wel voorsien was voor de scheppinge der Werelt: maer is geopenbaert in de selaetste tyden om uwen wille/
21 Die ghy door hem gelooft in Godt/ die hem wt de dooden opgeweckt heeft/ f ende hem eerlicheyt gegeven heeft/ om dat ghy gelooue en hope op Godt hebben soudt.
22 Die ghy uwe sielen gereynicht hebt in de ghehoorsaemheyt der waerheyt/ door den Gheest/ g tot ongheveynsde broederlicke liefde: hebt malcanderen vyerichlicken lief wt reyner herten:
23 h Die ghy wederghebooren zijt/ niet wt verganckelicken/ maer wt onverganckelicken sade/ door het woort des levenden ende eewelick blijvenden Godts.
24 k Want alle vleesch is als gras/ en alle de eerlickheydt des menschen is als de bloeme des gras: het gras is verdorret/ ende de bloeme is afghevallen:
25 Maer het woordt des Heeren blijft inder eewicheyt: ende dit is dat woordt dat v vercondicht is.

c 1.Cor.6.20 Act.20.28. Hebr.9.12. d Rom.16.24. Ephes.1.9. ende 3.9. e Colos.1.26. 2.Tim.1.10. Titi 1.2. f Act.2.33. Philip.2.9. g Rom.12.10. Ephe.4.3. Heb.13.1. 1.Pet.2.17 h Jac.1.18 Joan.3.8. *Of/ levende en eewich blijvende woort Gods. k Esa.40.6 Syr.14.18 1.Cor.7.31 Jaco.1.10. ende 4.14 1.Joan.2.17.

Dat II. Capittel.

I. Hy vermaent de gheloovighe/ dat sy worden kinderen in het quade/ II. tot de vruchten der wedergheboorte/ 12. tot ghehoorsaemheyt der Overheden/ en tot lydtsaemheyt/ 21. schilderende hen den Heere Jesum levendich voor ooghen.

1 Soleght dan af alle boosheyt/ en bedriegerie/ ende geveynstheden/ ende nydt/ ende alle achterclappinghen:
2 a Ende begheert die redelicke ende onvervalschte melck/ als kinderkens die nu eerst gheboren zijt/ op dat ghy daer door opwasset/
3 b So ghy anders ghesmaeckt hebt/ dat de Heere goedertieren is:
4 c Tot den welcken comende/ die eenen levendighen Steen is/ van den menschen wel verworpen/ maer by Gode wtvercoren ende dierbaer:

a Rom.6.4 1.Cor.14.20. Ephe.4.23. Coloss.2.8 Hebr.12.2 Mat.18.3 b Psal.34.9 c Ephe.2.20

5 Wordt oock ghy selve als levende Steenen getimmert/ d tot een geestelick huys/ e ende heylich Priesterdom/ f om gheestelicke Offerhanden te doen/ die Gode behaghen door Jesum Christum.
6 Daerom staet oock inde Schrift: g Siet/ ick legghe in Sion eenen costelicken ende dierbaren wtersten Hoecksteen/ ende wie in hem ghelooft/ die en sal niet beschaemt worden.

d Heb.3.6 e Apo.1.6 ende 5.10. f Rom.12.1. Heb.12.28 g Esa.28.16 Rom.9.33.

7 h V dan/ die ghy ghelooft/ is hy eerlick/ maer den ongeloovighen is h de Steen dien de Timmerlieden verworpen hebben/ het Hooft des Hoecks gheworden/
8 i Ende een Steen der aenstootinghe/ ende een steenrotze der ergernisse/ namelick/ den ghenen die hen aen het Woordt stooten, ongehoorsaem zijnde/ daer sy oock k opgheset waren.
9 l Maer ghy zijt een wtvercoren geslachte/ m een Coninclick Priesterdom/ een heylich volck/ een vercregen volck/ om dat ghy soudt vercondigen de deuchden des genen/ die v wt der duysternisse gheroepen heeft tot zijnen wonderlicken lichte.
10 n Die voortijden gheen volck en waert/ maer nu Gods volck zijt: die voortijden niet ontfermt en waert/ maer nu ontfermt zijt.
11 Lieve/ ick vermane v als * Wtlanders/ ende Vremdelinghen/ o onthoudt v van vleeschelicke begheerlickheden/ die teghen de ziele strijden.

h Psa.118.22 Mat.21.42 Actu.4.11. i Esai.8.14 Rom.9.33 k Of, toe l Exo.19.5 Deut.7.6 ende 14.2 ende 26.18 Ephe.1.15 m Apo.1.6 ende 5.11. n Osee 1.10 ende 2.23 Rom.9.26 *of als vreemde inwoonders ende Landtreysers/

12 p En houdt uwe wandelinge eerlick onder de Heydenen: q op dat sy in het ghene dat sy van v segghen/ als van quaetdoenders/ r wt de goede wercken aenmerckende/ Godt prijsen inden dach der besoeckinghe.
13 s So weest dan aller menschelicker t ordinancie onderdanich/ om des Heeren wille/ het sy den Coninck/ als den Overtsten/
14 Het sy den Stadthouderen/ als den ghenen die van hem ghesonden worden/ tot wrake der Quaetdoenders/ ende tot prijs der Goetdoenders.
15 u Want also is de wille Gods/ dat ghy met weldoen/ stopt de onwetentheydt der dwaser menschen.
16 x Als vrye/ en niet als de vryheyt hebbende tot een decksel der boosheydt: maer als Dienstknechten Gods.
17 y Eert eenen yeghelicken. z Hebt het Broederschap lief. Vreest Godt. a Eert den Coninck.
18 b Ghy Huysknechten/ weest met alder vreese den Heeren onderdanich/ niet alleenlick den goeden ende redelicken/ maer oock den harden.
19 c Want dat is ghenade/ ist dat yemandt

o Ro.13.14 Galat.5.16 p Ro.12.17 2.Cor.8.21 Philip.2.15 q Titi 2.8 1.Pet.3.16 r Mat.5.16 s Rom.13.1 Titi 3.1 t Griecx/ creature u Titi 2.8 x Joa.8.32 Rom.6.18 Galat.5.1 Ro.12.10 1.Pet.5.5 z Rom.12.10 Ephe.4.3. Hebr.13.1 1.Pet.1.22 a Mat.22.21 b Ephe.6.5 Coloss.3.22 1.Tim.6.1 Titi 2.9 c 2.Cor.7.10

worden: maer hy/ die tot hem ghesproken
heeft: e Ghy zijt mijn Sone/ ick hebbe v
heden f ghebaert.
6 Ghelijck hy oock in een ander plaetse
seyt: g Ghy zijt Priester inder eewicheyt
na de ordeninge Melchisedechs.
7 h De welcke i inde daghe zijns vleeschs/
als hy ghebeden ende smeeckinghe met
steercke roepinge ende tranen / hem die
machtich was hem vander doot te behou-
den/ gheoffert hadde/ is hy wt der k vree-
se verhoort gheweest:
8 l Hoewel hy de Soon Godes was/ soo
heeft hy wt het gene dat hy geleden heeft/
ghehoorsaemheydt gheleert:
9 Ende hy gheheylicht zijnde/ is allen die
hem ghehoorsaem zijn/ oorsake der eewi-
gher salicheydt ghewoorden.
10 En is van Gode genaemt/ Hooghepriester/ na de ordeninge Melchisedechs.
11 Van den welcken ons vele dingen en-
de die swaer zijn om wt spreken/ waeren te
segghen/ dewijle ghy traghe van hooren
ghewoorden zijdt:
12 m Want ghy die behoordet leeraers te
zijne/ aenghesien den tijdt/ hebt wederom
noot datmen v leere/ welcke de eerste be-
ginselen zijn der woorden Godts: en ghy
zijt geworden de ghene die melck van noo
de hebt/ ende niet vaste spijse.
13 Want so wie der melck deelachtich is/
die is ongeschickt inden woorde der ghe-
rechticheyt: want hy is een kint.
14 Maer den volmaeckten coemt de vaste
spijse toe/ namelick/ den ghenen die door
ghewoonheydt de sinnen gheoeffent heb-
ben/ tot onderscheydinghe des goets en-
de des quaets.

e Psalm.2.7 Acto.13.33. Hebr.1.5.
f Of/ ghegenereert.
g Psa.110.4 Hebr.7.17.
h Joan 17.1
i Dat is/ als hy leefde inder de menschen/
k Of/ van weghen der Godvruchticheydt.
l Philip.2.8
m 1.Cor.3.2

Dat vj. Capittel.

1. Hy achtervolcht die straffinghe/ ende vermaent hen dat sy tonemen.

1 DAerom de reden die het beghinsel
geeft in Christo achterlatende/ laet
ons na de volcomenheyt voortgaen/
niet wederom legghende den grondt des
berous van doodelicke wercken/ en des
gheloofs in Godt.
2 Der leeringe der doopen/ opleggighe
der handen/ ende opstandinghe der doo-
den/ ende eewighen oordeels.
3 Ende a dit sullen wy doen/ b ist dat het
Godt toelaet.
4 c Want het is onmogelick dat de gene
die eens verlicht gheweest zijn / ende de
Hemelsche gave gesmaect hebben/ en des
heyligen Geests deelachtich geweest zijn/
5 Ende ghesmaeckt hebben het goede
woordt Godts/ ende de crachten der toe-
comender werelt:
6 En afvallich worden/ dat sy wederom
vernieut worden tot bekeeringe/ als die den
Sone Godts voor henselven wederom
cruyceghen/ ende tot schande maken.
7 Want de Aerde die den reghen die op
haer menichmael coemt/ indrinckende/ be
quaem cruyt d voortbrengt den ghenen
daer sy van geoeffent wort/ die ontfangt
seghueninghe van Gode/
8 Maer die Doornen en Distelen voort-
brengt/ die is verworpelick / ende nae by
der vervloeckinghe/ wiens eynde is e om
te verbranden.
9 Maer wy betrouwen van v lieve/ dat
beter is/ ende ter salicheyt aencleeft/ hoe-
wel wy alsoo spreken.
10 f Want God is niet onrechtveerdich/
dat hy uwe werck soude vergheten/ ende
den arbeyt der liefden die ghy aen zijnen
Naem bewesen hebt/ die ghy den Heyli-
ghen ghedient hebt/ ende noch dient.
11 Maer wy begeeren dat een yeghelick
van v/ de selve neersticheyt bewijse tot et
seker betrouwen der hope / totten eynde:
12 Op dat ghy lieden niet trage en wordt/
maer navolgers der gener/ die door geloo
ue en lanckmoedicheyt de beloften beerven.
13 Want doe God Abrahã beloefde/ dewij-
le hy gheenen meerderen hadde om by te
sweeren/ swoer hy by hemselven/
14 Segghende: g Waerachtelic ic sal v h met
seghenninge segenen/ en met vermenichfui-
dinghe sal ick v vermenichfuldighen.
15 En alsoo als hy lanckmoedichlick ver-
wacht hadde/ heeft hy de belofte vercreghen.
16 Want de menschen sweeren by hem die
meerder is/ i ende den Eedt tot versterc-
kinghe ghedaen / is hen het eynde alder
teghenspreckinghe.
17 Waerin/ als God wilde den Erfghena-
men der beloften overvloedelic bewijsen
de k onveranderlickheyt zijns raedts/ so
settede hy zijnen Eedt daer tusschen:
18 Om dat wy door twee onveranderlicke
dinghen/ in de welcke dat het onmeuge-
lick is/ dat Godt lieghen soude/ stercken
troost hebben souden / wy/ die hier toe-
vlucht genomen hebben/ om de voorghe-
stelde hope vast te houden:
19 De welcke wy hebben als eenen Anc-
ker der zielen/ die seker ende vast is/ ende
ingaet tot in het ghene dat binnen den
Voorhanck is:
20 Daer de Voorlooper Jesus voor ons
is inghegaen/ na de ordeninghe Melchi-
sedechs/ l Hooghepriester gheworden in-
der eewicheydt.

a Verstaet/ tot de volcomenheydt voortvaren
b Act.18.21. 1.Cor.4.19. Jacob.4.15
c mat.12.45 Hebr.10.26. 2.Pet.2.20.
d Grieckx/ vaert.
e Grieck/ tot verbrandinghe.
f mat.10.42 ende 25.40. Marc 9.41 Joan.13.20. Prov.14.31.
g Gen.12.3. ende 17.4. ende 22.16. Psal.105.9. Luce.1.72.
h Grieckx/ seghenende segenen ende vermenichfuldigende vermenichfuldighen.
i Exod.22.11
k Gr. onversettelicheyt
l Hebr.3.1 ende 4.14 ende 8.1 ende 9.11

Dat vij. Capittel.

1. Inden persoon Melchisedechs/ heeft de offeringhe Jesu Christi beduydt gheweest/ 17. de welcke zijnde een eewich Hooghepriester/ 25. mach altijdts bidden voor de zijne/ ende die salich maken.

1 WAnt a dese Melchisedech was Co-
ninck van Salem/ en des alder hooch-
sten Gods Priester/ de welcke ghinck
Abraham te ghemoete/ als hy weder-
keerde van den Slach der Coninghen/
ende seghende hem:
2 Den welcken oock Abraham Thiende
van allen deylde: ten eersten is hy b ver-
duytscht Coninck der rechtveerdicheyt/
ende daer na oock Coninck van Salem/
dat is/ Coninck des vredes/
3 Sonder vader/ sonder moeder / sonder
gheslachte / die noch beghin der daghen/
noch eynde des levens hebbende / maer
den Sone Gods ghelecken/ blijft Priester
in eewicheydt.
4 Aenmerct hoe groot dese geweest sy/ dē
welcken oock Abraham de Oovvader/
thiende ghegheven heeft vanden buete.
5 Ende de gene die vande kinderen Levi
zijn / dat Priesterampt ontfanghende/
c hebben ghebodt thiende te nemen van-
den volcke/ nae de Wet/ dat is/ van hare
Broederen/ hoewel sy wt de lendenen A-
brahe ghecomen zijn:
6 Maer hy/ wiens geslachte niet vertelt
en werdt wt hen/ d heeft van Abraham
thiende ghenomen/ ende heeft hem/ die de
belofte hadde/ gesghent.
7 Nu is het sonder eenich tegenspreken/
dat de minder van den meerderen ghese-
ghent wordt.
8 Ende hier nemen thiende e de menschē
die sterven; maer daer namse hy/ die be-
tuycht is/ dat hy leeft:
9 Ende (op dat ick so segghe/) oock Levi

a Gen.14.18
b Gr. wtgeleyt
c Num.18.21 Deut.18.1 Jos.14.3.4 2.Par.31.4
d Gen.14.20
e Of/ sterfelicke menschen.

nde ontfangt / heeft door
e ghegheuen.
noch inde lendenē zyns
n Melchisedech te ghe-
de volcomenheydt door
iesterdom was / (want
r onder de Wet ontfan-
was daer noch / dat een
nde opstaen / na de orde-
edechs / eñ niet na de or-
s genaemt worden?
esterdom verandert zyn-
oot dat oock veranderin-
eschie.
welcken dit gesept wert /
t geslachte / vandē welckē
ltaer ghepleecht en heeft.
openbaer / g dat onse Hee-
lachte Juda gesproten is /
slachte / Moses niet ghe-
ft vanden Priesterschappe.
noch openbaerder / ist dat
nsse Melchisedechs een an-
pstaet:
de Wet des vleeschelicken
ester h gemaeckt en is / maer
des onuerganckelickē levēs.
betuycht aldus: i Ghy zyt
r eewicheyt / nae de ordenin-
sedechs.
affettinghe des voorgaenden
ghescheidt om zynder cranck-
onprofytelickheyts wille.
de Wet en heeft niet l heylich
, m maer de n toebrenghinghe
ter hope / door de welcke wy
p comen.
erre o het niet sonder eedtswee-
hiet en is / (want sy zyn sonder
inghe Priesters gemaeckt:
ese met eedtsweeringe / door dē
ie tot hem ghesepdt heeft: p De
ft gheswooren / ende het en sal hē
nwē: Ghy zyt Priester inder ee-
a de ordeninge Melchisedechs.)
el beter is dit q Verbondt / daer
us is borghe gheworden.
die zyn vele Priesters gemaect /
sy door de doodt verhindert wa-
lijuen:
r dese / om dat hy eewelick blyft /
en onuerganckelick Priesterdom.
r wt hyse te vollen can salich ma-
ie door hem tot God gaen / dewyle
ydts leeft r om voor hen te bidden.
nt sulck een Hoogepriester betaem-
/ heylich / onnoosel / onbesmet / afge-
den vande Sondaren / ende hooghoc
e Hemelen gheworden:
c welcke niet alle daghe noodt en
e / ghelyck de Hoogepriesters / t eerst
zyne eygen sonden / daer na voor de
en des volcks offerhande te doen.
nt dit heeft hy eenmael ghedaen / als
emseluen gheoffert heeft.
Want de Wet set tot Hoogepriesters
nschen die cranckheyt hebben: maer het
oordt der Eedtsweeringhe / die t nae de
et is / set den Sone die inder eewicheyt
eheylicht is.

Dat viij. Capittel.

1. Hy bewyst door de gheestelicke ende
wighe offeringhe Christi in het Nieu-
e Testament / dat de leuitische offerin-
he des ouden Wets te niete gemaect is.

De a somma van dat wy segghen / is
dit / namelick / dat wy hebben sodani-
ghen b Hooghepriester / c die geseten
is ter rechter handt des Throons der
Maiesteyt inde Hemelen /
2 Een Bedienner van het Heylighe / ende
van dien warachtighen Tabernakel / wel-
ken de Heere heeft opgherecht / ende geen
mensche.
3 Want een yeghelick Hooghepriester
wordt ghestelt om gauen ende slachtoffer
te offeren: d waer wt het noodt was / dat d Ephes.5.2
dese ooc wat hadde / dat hy offerē soude.
4 Want ware hy op der Aerden / soo en
ware hy geen Priester / dewyle daer Prie-
sters zyn / die nae de Wet gauen offeren /
5 e De welcke dienen den exempel ende e Colos.2.17
schaduwe der Hemelscher dingen / gelyck Hebr.10.1
Moses van Gode vermaent was / f als f Exo.25.40
hy den Tabernakel volmakē soude: Wat Act.7.44
siet (seyde hy:) dat ghy het al maect na dē
voorbeelde die h op dē berch getoont is.
6 g Maer nu heeft dese onse Hoogeprie- g 2.Cor.3.6
ster so veel beter bedienninghe ghecregen /
als hy eens beters h Verbonts Midde- h Of/Testa-
laer is / dat in betere beloftē beuesticht is. ments
7 Want hadde dat eerste onstraffelick ge-
weest / so en hadde gheen plaetse voor het
ander ghesocht gheweest.
8 Want hy straftse / ende seydt tot hen:
i Siet / de daghen sullen comen / spreeckt i Jere.31.32
de Heere / eñ ic sal ouer het huys Israels / 33.34.
ende ouer het huys Juda een nieu k Ver- k of/Testa-
bondt volmaken: ment
9 Niet na dat Verbondt dat ick met ha-
ren Vaderen ghemaeckt hebbe / ten dage
als ick hare handt nam / ende hen wt E-
gypten leydde: want sy en zyn in dien my-
nen Verbonde niet ghebleuen / ende ick
hebse veracht / seydt de Heere:
10 Want dit is het Verbondt dat ick den
huyse Israels maken sal nae die daghen /
spreect de Heere: l Ic sal myne Wetten in l Jere.31.33.
haer verstant geuen / eñ ic salse inschryuē m Zach.8.8
in haer herte: m eñ ic sal hen tot een God
wesen / eñ sy sullē my tot een volck wesen:
11 n Ende sy en sullen niet een yeghelick n Joā.2.27
zynen naestē / eñ een yegelick zynen broe-
der leeren / segghende: Kent den Heere:
want sy sullē my alle kennen / vandē min-
sten onder hen / tot den meestē onder hen.
12 o Want ic sal harer onrechtuerdicheyt o Mat.3.17
p genadich wesen / ende harer sonde ende ende 17.5.
harer ongerechticheyt en sal ick niet meer p Oste/ver-
ghedencken. soent zyn o-
13 Daer in dat hy seydt: Een nieuw / heeft uer haren
hy het eerste oudt ghemaeckt: ende dat q Gr. is na
veroudt wordt / dat q vergaet korts. by het ver-
gaen.

Dat ix. Capittel.

1. Hy bewyst dat de Ceremonien ende a Gr. recht-
Sacrificien der Wet / te niete ghemaeckt veerdichma-
zyn door de eewicheydt ende volmaeckt- kingen des
heydt der offerhande Christi / ende zynder Diensts
waerheydt. b Of/ wter-

1 SO hadde dan het eerste Verbont a in- lick/cierlick
gesette wysen des Godsdiensts / ende c Exod.26.1
een b wereltlick Heylichdom. ende 36.1
2 c Want daer was ghemaeckt een Ta- d Leui.24.4
bernakel: het eerste deel / in welck was de e dat is/het
Kandelaer / eñ de Tafel / ende de voorleg- alderhey-
ginghe der Brooden: dit is genaemt het lichste
Heylighe. f Exo.25.10
3 Maer achter den tweedē voorhanck / g Of/Testa-
was de Tabernakel genaemt e het Hey- ments
lighe der Heylighen / h Exo.16.33
4 Hebbende het gouden Wierooekvat / i Nu.17.10.
ende f de Arcke des g Verbondts alom- k Exo.34.29
me met goude bedeckt / inde welcke was 1.Reg.8.9
h het gouden Vat / daer het Manna in 2.Par.5.10
was / i eñ de roede Aarons / die gebloeyt l Of/Testa-
hadde / k ende de Tafel des l Verbondts. ments
5 m Eñ bouen dese Arcke / warē de Che- m exo.25.20
rubim

rubijn der eerlickheydt / die den Ghena-
denstoel beschaduden: vā de welcke nu niet
te segghen en is van stucke tot stucke.

n Nu.28.3 · o Exo.30.10 · Leui.16.2 34 · Hebr.9.25. · p Joā.14.6 · q Of/dē ghenen die den Godsdienst doet/etc. of/den genē daer voor sy gheoffert warden/ · r Of/ volmaken · s Leuit.11.2 · t Nu.19. · u Gr. doopē · x Hebr.3.1 eñ 4.14/ eñ 6.20/ eñ 8.1. · y Act.20.28 · Ephe.1.7 · Coloss.1.14 · Hebr.10.10 · 1.Petr.1.19 · Apo.1.5/5.9 · z Leui.16.14 · Nu.19.5.11 · Hebr.10.4 · a1.Joā.1.7 · Apocali.1.5 · b Gala.1.4. · Ephe.5.2 · Titi 2.14 · c Luce 1.74 · Rom.6.13 · Galat.2.20 · 1.Petr.4.2

6 Dit aldus bereydt zijnde/ n gingen de
Priesters die den Dienst volbrachten/ te
allen tijde inden eersten Tabernakel.
7 o Maer inden tweedden Tabernakel/
ghinck alleenlick de Hooghepriester eens
des Jaers/niet sonder bloedt/ dat hy of-
ferde voor hem/ eñ des volcks misdaden.
8 Waer mede de heylige Gheest bedupd-
de/dat de p wech tot het Heylichdō noch
niet gheopent en was / dewyle de eerste
Tabernakel noch zijnen standt hadde.
9 Welcke Tabernakel / was een afbeel-
dinge na den tegenwoordigē tijdt/ inden
welcken gauen ende slachtofferen gheof-
fert werdē/die den q Dienaer niet en con-
den r heylich maken nae der conscientie/
10 Maer waren alleenlick s in spijsen ende
dranckenende t verscheyden u waschin-
ghen/ ende rechtueerdichmakinghen des
vleeschs / tot der tijdt der verbeteringhe
opghelept.
11 Maer Christus x de Hooghepriester der
toecomende goeden/ comende/ is door ee-
nen meerderen ende volmaeckteren Ta-
bernakel/ niet met handen ghemaeckt/ dat
is/ niet van desen maecksel:
12 Noch door Bocken eñ Kalueren bloet/
maer y door zijn eyghen bloedt eenmael
inghegaen in het Heylighe/ een eeuwighe
versoeninghe gheuonden hebbende.
13 z Want ist dat het bloedt der Stieren
ende Bocken/ende de asschen vander Koe
ghesprengt op de ontreynichde / hen heylicht
tot reynicheydt des vleeschs:
14 Hoe veel te meer a sal het bloedt Christi
die door den eewigen Gheest b hemseluen
Gode onstraffelick gheoffert heeft/ uwe con
scientien reynigē van de doodelicke werc-
ken/ c om den leuendigen God te dienen?

d Rom.5.6 · Coloss.2.13 · 1.Pet.3.18

15 Ende daerom is hy een Middelaer
des Nieuwen Testaments/ d op dat/ de-
wyle de doodt g schiet is tot versoenin-
ghe der ouertredingen/ die onder het eer-
ste Testament w[a]ren / de ghene die ghe-
roepen zijn / de belofte der eewiger eruen
ontfanghen meughen.
16 Want waer een Testament is/ daer is
het van noode / dat de doodt des Testa-
mentmakers in come.

e Gala.3.15.

17 e Want het Testament is inde dooden
vaste/ dewyle het noch niet crachtich en
is/ als de Testamentmaker leeft.
18 Daerom en werdt oock dat eerste niet
sonder bloedt inghesett:
19 Want als Moses alle de gheboden na
de Wet / tot alle den volcke ghesproken
hadde / nam hy het bloedt der Kalueren
ende Bocken met water / ende purpuren
wolle end hysope/ ende besprengde oock
den Boeck/ende alle het Volck/

f Exo.24.8. · Mat.26.28

20 Seggende: f Dat is het bloet des Te-
staments/ dat v liedē God gebodē heeft.
21 Ende hy besprengde met den bloede
oock desghelijcks den Tabernakel/ ende
alle de Vaten des Diensts.
22 Ende alle dinghen werden by na met
bloede gereynicht na der Wet : ende son-
der bloedtstortinge / en ghescheidt gheen
vergheuinghe.

g Of/ figueren

23 So was het dan noot/ dat de g exēpe-
len der dingen die inde Hemelen zijn/ met
dese dingen ghereynicht werden: maer de
Hemelsche dinghen / met beter offerhan-
de dan dese waren.
24 Want Christus en is niet inghegaen
in dat Heylige/ dat met handen gemaect
is/ dat een exempel was des warachtigē:
maer indē Hemel selue/ om nu te verschij-
nen voor het aenschijn Gods voor ons.

h Exo.30.10 · Leuit.16.2.34. · Hebr.9.7 · i Of/ vernietinghe · k Rom.5.6.8 · 1.Petr.3.18

25 Noch oock om hemseluen dickmael te
offeren/ h ghelijck de Hooghepriester allē
iaer in het heylige gaet door ander bloet.
26 (Anders hadde hy moetē dickmael ge-
leden hebbē vanden beginne der werelt:)
maer nu is hy eens/ inde voleyndinge der
tijden/ tot i aflegghinghe der sonden ver-
schenen/ door zijns selfs offerhande.
27 Ende ghelijck den menschen ghesett is
eens te steruen/ ende daer na het oordeel/
28 k Also oock Christus eenmael gheoffert/
om veler sonden wech te nemen/ sal ten
anderen male sonder sonde ghesien wor-
den / den ghenen die hem verwachten ter
salicheydt.

Dat x. Capittel.

1. Alle de offerhandē der Wet zijn ver-
worpen / door de eenighe offerhande des
lichaēs Christi eenmael gedaē/ 22. wiens
cracht men deelachtich wordt door het ge
looue/ in het welcke het leuen der gerech-
tighen ghelegghen is.

a Deu.16.14 · Coloss.2.17 · Hebr.8.5 · b Of/ volmaken

1 Want a de Wet/ hebbende de schadu-
we der toecomende goeden/ ende niet
het beeldt der dinghen selue / en can
met de offerhanden / die sy alle Jare de
selue sonder ophouden offeren / nemmer-
meer b heylich maken/ de ghene die daer
toe gaen.
2 Anders en souden sy niet opghehouden
hebben gheoffert te worden/ daerom dat
sy/ die dienen / gheen conscientie der son-
den meer hebben en souden/ eenmael ghe-
reynicht zijnde.
3 Maer inde selue ghescheidt alle Jare
ghedachtenisse der sonden.

c Leu.16.14 · Nume.19.5 · Hebr.9.13 · d Psal.40.7 · Esa.1.11. · Jere.6.20 · Amos 5.21

4 c Want het is onmeughelick / dat het
bloedt van Stieren ende Bocken de son-
de soude wech nemen.
5 Daerom seydt hy / comende in de We-
reldt : d Slachtoffer ende gauen en hebt
ghy niet ghewilt / maer ghy hebt my het
lichaem bereydt.
6 Brandtoffer ende offer voor de sonde/
en hebben v niet behaecht:
7 Doe seyde ick : Siet / ick come/ (in het
beghin des Boecks is van my ghescre-
uen/) om uwen wille te doen/ O God.
8 Als hy bouen ghesepdt hadde: Slacht-
offer ende gauen/ ende Brandtoffer /ende
Offer voor de sonde en hebt ghy niet ghe-
wilt / noch sy en hebben v niet behaecht/
(de welcke na de Wet gheoffert werden.)
9 Doe seyde hy: Siet/ ick come om uwen
wille te doen/ O God. Hy neemt het eerste
wech/ om het ander te setten.

e Hebr.9.12 · f Psal.110.1 · Act.2.34 · 1.Cor.15.25 · Ephes.1.20 · Coloss.3.1 · Hebr.1.13 · g Jere.31.31.32.33.34. · Rom.11.27 · Hebr.8.8

10 In welcken wille wy gheheylicht zijn/
e door de offerhande des lichaems Jesu
Christi/ eenmael gedaen.
11 Ende een yeghelick Priester stont alle
daghe dienende/ ende eenderley slachtof-
feren dickmael offerende / de welcke nem-
mermeer en connen de sonde wechnemen:
12 Maer dese/ na dien hy een Slachtoffer
voor de sonde gheoffert heeft/ f is in eeu-
wicheyt geseten/ ter rechter handt Gods:
13 Verwachtende voort/ tot dat zijne vy-
anden ghesett worden/ tot een Voetbanck
zijner voeten.
14 Want met een Offerhande heeft hyse
eeuwichlick gheheylicht , die gheheylicht
worden.
15 Eñ de heylige Geest betuycht het ons
oock selue: want na dat hy voorseyt heeft:
16 g Dit is het Verbondt dat ick hen ma-
ken sal na die daghen/ seyt de Heere : Ick
sal

sal mijne Wetten in hare herten gheuen/
ende salse inschrijuen in haer verstandt:
17 Ende hare sonden ende hare ongerech-
ticheden/en sal ick niet meer ghedencken.
18 Maer waer dese vergheuinge is/ daer
en is niet meer offeringhe voor de sonde.
19 Dewijle wy dan / Broeders / vrijheydt
h Joā.10.9 ende 14. 6 hebben h tot den inganck des Heylich-
Roma 5.2 doms/door het bloedt Jesu/
Ephe.2.16 ende 3.12 20 Door den nieuwen ende leuendē wech/
dien hy ons bereydt heeft/door den voor-
hanck/dat is/door zijn vleesch:
21 Ende dewijle wy hebben eenen grootē
Priester ouer het huys des Heeren/
22 Laet ons toegaē met waerachtigē her-
i Of/vasticheydt te/ende i vrijmoedicheydt des gheloofs/
met gereynichden herte vande quade con-
scientie/ende ghewasschen aen het lichaē/
k Ezechiel. 36.25 k met reynen watere.
23 Laet ons eene onbewegelicke belijdinge
der hope houden: (want hy, die't beloeft
heeft/is ghetrouwe.)
24 Ende laet ons malcanderen aenmerc-
ken tot ontstekinghe der liefden/ ende der
goeder wercken:
25 Ende onses selfs toegaderinge niet ver
laten/ ghelijck de sommige ghewoon zijn:
maer laet ons malcanderen vermanen: eñ
dat dies te meer / dat ghylieden siet / dat
de dach naerdert.
l Nu.15.30 26 l Want so wy willens sondighen / nae
Mat.12.45 dat wy de kennisse der waerheyt ontfan-
Hebr.6.5 ghen hebben/daer en is gheen offerhande
2.Pet.2.20 meer ghebleuen voor de sonde:
27 Maer een vreesselicke verwachtinghe
des oordeels / ende hitticheyt des vyers/
die de vyanden verslinden sal.
28 So yemāt de Wet Mosis verworpt/
m Nu.35.30 die sterft sonder barmherticheyt m onder
Deut.17.6. twee oft drie ghetuyghen:
ende 19.15 29 Hoe veel swaerder straffe meynt ghy-
Mat.18.16 lieden dat hy sal weerdich geacht wordē/
Joan.8.17 die den Sone Gods vertreden heeft/ende
2.Cor.13.1 het bloet des Testaments onreyn geacht
heeft/daer hy door geheylicht was/ ende
den Gheest der genaden versmaedt heeft?
30 Want wy kennē hem/ die gesept heeft.
n Deu.32.35 n Mijne is de wrake/ ick salt vergelden/
Rom.12.19 spreeckt de Heere. Ende wederom: o De
Spr.28.1. Heere sal zijn volck richten.
o Deu.32.36 31 Het is vreesselick te vallen inde handen
des leuendighen Gods.
32 Ghedenckt die voorgaende daghen/ in
de welcke ghylieden verlicht zijnde / eenē
grooten strijdt der verdruckinghen ver-
draghen hebt.
33 Eensdeels die ghylieden in versmaedt-
heyt ende verdruckinghe een schouwspel
ghewoorden zijt: eensdeels die ghy mede-
genooten ghewoorden zijt/der ghener die
p Of/wandelen/ alsoo p ghehandelt worden.
34 Want ghylieden hebt met q mijne ban
q Act.21.33. den gheleden/eñ de roouinghe uwer goe-
den met vreuchdē toegelaten/als die ghy
r Mat.5.12 wist/ r dat ghy voor v seluen een beter/
eñ bliuende goet inde Hemelen hebbet.
35 Worpt dan v vertrouwen niet wech/
s Gr. groote loonvergeldinge heeft het welcke s met grooten loon vergol-
den wort.
36 t Want verdraechsaemheyt is v lieden
t Luce 21.17 noodich/op dat ghi dē wille Gods gedaē
u Abac.2.3 hebbende/ de belofte ghecrijgen meucht.
1.Pet.1.5. 37 u Want noch een seer weynich tijdts/
ende 5.10 ende hy die te comē staet/ sal comen/ende
x Abac. 2. 4 en sal niet vertoeuen.
Roma.1.17 38 x Maer de gerechtige sal wt dē geloove
Gala.3.11. leuen: eñ ist dat yemandt wijct / soo en sal
Joan.3.36 mijn ziele in hem geen behagen hebben.
39 Maer wy en zijn niet vander afwijckin-
ghe tot verderuinghe: maer vanden ghe-
loove tot salicheydt der ziele.

Dat xj. Capittel.

1. Het geloove is de voornaemste cracht
die inde Vaderen ghewerckt heeft.

1 Ende het gheloove/is een a verseker- a Of/steunsel
heydt der dingen diemen hoopt/ ende
een bewijs der dinghen diemen niet
en siet.
2 Want om dit / zijn de Oude met ghe-
tuyghenisse verciert.
3 Door het geloove verstaen wy b dat de b Gene.1.1
Werelt door Gods woort bereydt is/ c so Psal.33.6
dat de dinghen die wy sien / niet wt sien- Joan.1.10
licke dinghen ghemaeckt en zijn. Ephe.3.9
4 Door het geloove d offerde Abel Gode Coloss.1.16
een beter offerhande dan Kain/ e door de c Rom.1.20
welcke hy betuycht is rechtueerdich te Psalm.19.1
zijne/ dewijle God ouer zijne gauē getuy- d Gene.4.4
genisse gegeuen heeft: ende door dit selue e Mat.23.35
spreeckt hy noch/hoewel hy gestoruen is.
5 Door het geloove wert f Enoch wech- f Gene.5.24
ghenomen / dat hy de doodt niet sien en Spr.44.16
soude / ende en wert niet geuonden/daer- ende 49.16
om dat hem God wechghenomen hadde: Sapi.4.10
want eer hy wechghenomen was/ hadde
hy getuygenisse dat hy Gode behaechde.
6 Maer sonder ghelooue ist onmogelick
Gode te behaghen: want wie tot Godt
coemt/ die moet ghelooven dat Godt is/
ende dat hy den ghenen die hem soecken/
g loont. g Gr. loonvergheldere is.
7 Door het ghelooue * Noe van Gode
vermaent van het ghene datmē noch niet
en sach/ vreesde/ ende maeckte de Arcke/ * Gen.6.13
tot zijns huysghesins behoudinghe: door Spr.44.17.
de welcke Arcke hi de werelt h oordeelde/ h Of/verdoemde
ende is der gherechticheydt / die nae den
gheloove is/ Erfghenaem ghewoorden.
8 Door het geloove i was Abraham ge- i Gene.12.4
hoorsaem gewordē / als hy geroepē was
om wt te gaen tot de plaetse die hy soude
tot erffenisse ontfangē/ ende hy ginck wt/
ende en wiste niet waer hy comen soude.
9 Door het ghelooue ghinck hy woonen
in het Lant der beloftē / als in een vreemt
Lant/ende woonde in Tabernakelen met
Isaac ende Jacob / die mede Erfghena-
men waren der seluer beloften:
10 Want hy verwachtede de Stadt / die
fundamenten hadde/wiens Timmermee-
ster ende Schepper God is.
11 Door het ghelooue k heeft oock Sara k Gen.17.19
selue macht ontfanghen/om zaet te l ghe- ende 21.2
uen/ m eñ daerde tegen den tijt haers ou- l Of/ont-
derdoms/ dewijle sy hem ghetrouwe ghe- fanghen
acht hadde/die het beloofde. m Luc.1.36
12 Daerom is oock van eenen / ende dien
verstoruen/ sulck een menichte gheboren/
n als de sterrē des hemels/eñ als het zant n Gen.15.5
aen den Oeuer der Zee/ dat ontallick is. Rom.4.18.
13 o Dese alle/ zijn nae den gheloove ghe- o Joan.8.56
storuen/als sy de beloften niet ontfangen
en hadden: maer haddense van verre ghe-
sien/ ende ghelooft / ende ghegroet/ ende
beleden p dat sy gasten ende Vreemdelin- p Gen. 23.4
ghen waren op der Aerden. ende 47.9
14 Want die sulcks segghen/ ghenen te
kennen/ dat sy haer Vaderlandt soecken.
15 Eñ haddē sy dat vaderlāt gedachtich ge
weest daer sy wt gecomen waren: sy had-
den bequaemē tijt om wederom te keeren.
16 Maer nu hebben sy nae een beter lust
ghehadt/dat is/na het Hemelsche. Daer-
om en schaemt hem Godt haerō niet / dat q Exo.3.6.
hy q haer Godt genaemt wort: want hy Mat.22.32.
hadde hen een Stadt bereydt. Acto.7.32.
17 Door het gheloove r heeft Abraham als r Gen.22.10
hy versocht wert/ Isaac gheoffert / eñ hy Spra.44.23
die

die de belofte ontfangen hadde / heeft zy-
nen eenichghebooren Sone gheoffert:
f Oft/tot 28 (f Vanden welcken gesepdt was: t In
t Gen.21.12 Isaac sal v zaet ghenoemt worden/)
Roma 9.7. 19 Ende achtede dat Godt machtich was
Galat.3.29. oock wt de dooden te verwecken: waer
wt hy hem oock nae ghelyckenisse weder-
ghebracht heeft.
20 Door het gheloove van dingen die co-
u Gen.27.28 men souden/ u seghende Isaac zyn sonen/
39. Jacob ende Esau.
x gen.48.15. 21 Door het gheloove x seghende Jacob
y Gen.47.31 doe hy sterf/ eenen yeghelicken der sonen
z Oft/aen- Josephs/ y ende z buychde a op het opper-
badt. ste zyner roede.
a Oft/nae 22 Door het gheloove b melde Joseph als
b gen.50.24 hy sterf / vanden wtganck der kinderen
Israels / ende gheboodt van zyne ghe-
beenten.
c Exod.2.2. 23 Door het gheloove c was Moses/ als
Acto.7.20. hy gheboren was/ drie maenden verborgen
van zyne Ouders/ om dat sy sagen dat het
een schoon kindeken was: ende sy en vrees-
den het ghebodt des Coninckx niet.
d Psa.84.11 24 Door het gheloove weygerde Moses/
e Dat is/ als hy groot gheworden was / een sone
sulcke nut- der dochter Pharao ghenaemt te zyne:
tichept als 25 d Verkiesende lievre met Godts volck
hy sonder quaet te lyden/ dan tydtlicke e nuttichept
sonde niet der sonden te ghebruycken:
gebruycken 26 Achtende de versmaetheyt Christi meer-
conde. der rijckdom te zyn/ dan de Schatten van
Egypten: want hy sach nae de verghel-
dinghe des loons.
27 Door het gheloove heeft hy Egypten
verlaten/ niet vreesende den toorn des Co-
nincx: want hy bleef volstandich/ als of hy
den genen die onsienlick is/ gesien hadde.
f exo.12.13.23 28 Door het gheloove/ f hielt hy het Pas-
cha/ ende de besprenginghe des bloedts/
om dat de Verderver der eerstgheboornen
hen niet ghenaken en soude.
g Exo.14.22. 29 Door het gheloove g ginghen sy door
h Jos.6.20. de roode Zee / als door drooghe Aerde/
i Josue 2.1 het welcke de Egyptenaers ooc versoec-
k Josu.6.25 kende/ zyn verdroncken.
Jaco.2.25 30 Door het gheloove h vielen de mueren
l Judic.6.11 van Jericho / als sy tot seven dagen had-
m Judi.4.6 den ommeringt gheweest.
n Judi.13.24 31 Door het gheloove i Rahab de Hoere
o Judic.11.1 de Bespieders met vrede ontfangen heb-
ende 12.17 bende/ en k verghinck niet met de onghe-
p 1. Samu. hoorsame.
17.45 32 Ende wat wil ick meer segghen? want
Syr.47.3.4 de tydt soude my ghebreken/ soude ick ver-
q 1.Samuel tellen van l Gedeon/ m ende Barak/ n en
12.20. Samson/ o ende Jephte/ p ende David/
r 1.Sa.17.35 q ende Samuel/ ende de Propheten.
Syr.47.3 33 De welcke door het gheloove hebben
Dan.6.22 Coninckrijcken overwonnen / gherech-
1.Macha. tichepdt ghewracht / belofte en vercregen/
2.60. r de leeuwen muylen ghestopt/
s Dan.3.92 34 s De cracht des vyers wtgebluscht/ zyn
t Griecx/ de t u het scherpe des Sweerdts ontvloden/
monde x wt cranckheyt sterck gheworden/ crach-
u 1.Reg.19.3 tich gheworden in den strijdt/ y hebben
x Esa.38.21 vreemde Heyrlegers doen wijcken:
y Judit.15.1 35 z De vrouwen hebben hare dooden wt
z 1.Reg.17.23 de opstandinge weder ghecregen. Andere
2.Reg.4.36 hebben hen laten als een Tambour wt-
trecken/ de verlossinghe verachtende / om
dat sy tot een beter opstandinghe comen
souden.
36 Andere zyn met bespottinghen ende
gheesselen versocht ghewest / ende oock
a Jere.20.2 a met banden ende ghevanckenisse:
b 1.Re.21.13 37 b Sy zyn ghesteenicht/ doorsneden/ ver-
c 2.Reg.1.8 socht / met den Sweerde ghedoodt: c sy
Mat.3.4 hebben in Schaeps vellen ende Gheyten

vellen ghewandelt/ verlaten/ verdruckt/
qualick ghehandelt:
38 Der welcker de Werelt niet weerdich
en was: ende hebben in Woestijnen ghe-
dwaelt/ ende op Berghen/ ende in Spe-
loncken/ ende in holen der Aerden.
39 Ende alle dese hebben door het ghelo-
ve ghetuyghenisse ghehadt: ende en heb-
ben de belofte niet vercreghen:
40 Dewyle Godt wat beters voor ons
voorsien hadde/ om dat sy sonder ons niet
en souden volmaeckt worden.

Dat xij. Capittel.

1. Vermaninghe tot lydtsaemheydt/
5. ghehoorsaemheydt/ 14. vrede en hey-
lichept/ 18. voor al om neerstelick te hoo-
ren den Sone Gods. sprekende tot allen.

1 DEwyle wy dan / met soo grooten
wolcke der ghetuyghen ommeringt
zyn/ a laet ons oock alle last/ ende de a Rom.6.4
seer aenligghende Sonde afleggende/ Ephe.4.22
b volstandelick den strydt loopen/ die ons Colo.3.8
is voorghestelt: 1.Pet.2.1
2 Siende op den Leydsman ende Volma- ende 4.1
ker des gheloofs/ Jesum/ de welcke voor Rom.12.12
de vreuchde/ die hem voorghestelt was/ b Oft/ met
c heeft het cruyce verdragen/ en de schan- lydtsaemheyt
de veracht: d ende is ter rechter handt c Philip.2.8
des Throons Gods ghesetten. d Heb.8.1
3 Want overlegt dat dese sulcke een te-
ghenspreken der Sondaren tegen hem ghe-
leden heeft/ op dat ghy niet slau en wordt/
ende slap in uwe e ghemoedt. e Griecx/ Sie-
4 Ghy lieden en hebt noch niet tot den bloe- len.
de wederstaen/ strydende tegen de sonde:
5 En ghy lieden hebt de vermaninge ver-
geten/ de welcke tot u/ als tot hare kinderen
spreect: f Myn sone/ en veracht de castij- f Pro.3.11.
dinghe des Heeren niet/ noch en verslaut Job.5.17.
niet/ als ghy van hem ghestraft wordet.
6 g Want de Heere castydt hem / dien hy g Apoc.3.19
lief heeft: ende geesselt eenen yeghelicken
sone dien hy aenneemt.
7 Ist dat ghy lieden de castydinghe ver-
draecht/ Godt sal h u als kinderen aen- h Oft/ tot u
gaen. Want waer is een sone dien de va- als kinderen
der niet en castijdt? comen.
8 Maer ist dat ghy lieden sonder castij-
dinghe zydt/ daer van sy alle deelachtich
gheworden zyn/ so zyt ghy dan Bastaer-
den/ ende niet kinderen.
9 Voort/ wy hebben doch onse vleesche-
licke vaderen ghehadt die ons castyden/
ende wy vreesdense: sullen wy niet veel
meer den Vader der Gheesten onderda-
nich wesen/ ende leven?
10 Want die hebben ons een weynich
tydts na haer goetduncken ghecastydt:
maer dese castydt ons tot onsen profyte/
om dat wy zyner heylichept souden deel-
achtich worden.
11 Alle castydinge als sy tegenwoordich
is/ en schynt geen vreuchde / maer droef-
fenisse te zyn: maer daer na geeft sy vreed-
same vrucht der gherechticheyt/ allen die
daer door gheoeffent zyn.
12 i Daerom recht weder op de traghe i Esa.35.3
handen/ ende slappe knyen:
13 Ende maeckt rechte gangen met uwe voe-
ten/ op dat het creupel niet af en dwale/
maer liever ghesont worde.
14 k Staet na vrede met allen/ l ende nae k Rom.12.18
heylicheydt/ sonder welcke niemant den l Mat.5.8.
Heere sien en sal. m 2.Co.
15 m Ende siet toe/ dat niemant van de ge-
nade Godts en verachtere: dat daer niet
eenighe wortel der bitterheydt spruyten-
de/ beroerte en make/ ende door de selve
vele ontreynicht worden.

Dat

16 Dat daer niemandt sy een Hoereerder/
n Gen. 25.33 oft onheylige/ n gelijck Esau/ die om een
spijse zijn eerste gheboorte recht wech gaf.
o Gen. 27.38 17 o Want ghy lieden weet dat hy oock
daer nae als hy de segheninghe beerven
wilde/ verworpen wert; want hy en vant
gheen plaetse des berous/ hoe wel hy die
met tranen sochte.
18 Want ghy lieden en zijt niet ghecomen
p Exo. 19. 12 p tot: en tastelicken Berch/ende brandende
ende 20.21. de vyer/ende donckerheydt/ ende duyster
nisse/ende onweder.
19 Eñ der Trompetten gelupt/eñ stemme
q Exo. 20.19. der woorden/ q welcke diese hoorde/ baden
Deut. 18.16. datmen hen niet meer en soude spreken.
20 (Wāt sy en conden niet dragē, dat daer
r Exo. 19.13. geboden wert: r Ist dat eenich Dier den
Berch aentast het sal gesteenicht wordē/
oft met een geschut doorschoten worden.
21 Eñ dat gesichte was so vreesselick/dat
Moses seyde: Ick ben bevreest eñ beve.)
22 Maer ghy lieden zijt ghecomen totten
s Apo. 21.10. Berch Sion / ende tot de Stadt des le-
t Griecx/ le uendigen Gods/ tot dat s hemelsche Je-
gioenen der rusalem/ ende de Vergaderinghe der t on
ste. talliiker Enghelen.
23 Ende tot de Ghemeynte der eerstghe-
borenen die in den Hemel gheschreuē zijn/
eñ tot Godt den Richter ouer alle/ eñ tot
de Gheesten der volcomen Heylighen.
24 Eñ tot den Middelaer des Nieuwen
u 1. Pet. 1. 2. Testamēts Jesum/ eñ tot u het bloet der
Heb. 9. 14. besprenginge/dat beter dingen spreeckt/
x Gen. 4. 10. dan het bloedt x Abels.
y Hebr. 2. 3. 25 y Siet toe dat ghy hē die daer spreect/
niet en veracht: Want ist dat die hem niet
ontulōden en zijn/ die den ghenen verach
teden die op Aerden sprack, veel meer wy
ist dat wy hem weyghceren/ die vande He-
melen is.
26 Wiens stemme de Aerde doe beweech-
de: maer nu vercondicht hy / ende seydt:
z Aggei 2.7. z Noch eenmael sal ick bewegen/ niet al-
leenlick de Aerde/ maer oock den Hemel.
27 Dat hy seyt: Noch eenmael bedupt de
veranderinge der bewegelicken dinghen/
als die ghemaeckt zijn/ om dat het ghene
dat onbewegelick is/soude blijuen.
28 Daerom dewyle wy een onbewegelick
Conninckrijcke ontfanghen / laet ons de
a 1. Pet. 2.4. genade houden/ a door de welcke wy Go-
b Deu 4.24 de behaghelick dienen / met eerweerdic-
heydt ende vreese:
29 b Wāt onse God is eē verterende vyer.

Dat xiij. Capittel.

1. Vermaninghe om de liefde te volgē/
herbergich/ barmhertich eerlick / reyn te
zijn/ 5. ende om met het tegenwoordighe
te vreden te zijn in dese Werelt : dat de
wercken der Christenen gheregelt wor-
den na den wille Godts.

a Griecx de broederlicke liefde blij ue/.
b Ro. 12. 10. Ephe. 4. 3. 2. Pet. 1. 22. ende 2. 17.
c Ro. 12. 13. 1. Pet. 4. 9.
d Gen. 18. 3. ende 19. 2.
e Mat. 25. 36.
f Griecx/ gebonden.
g Of onder
h Exo. 23. 8. Deut. 16. 19. Prou. 15 16. 1. Tim. 6. 6
i Syra. 29. 30
k Deut. 31. 6 Josue. 1. 5.
l Psa. 56. 5. ende 118 6.
m Heb. 13. 17.

1 Blyft a inde b broederlicke liefde/
2 Vergeet niet c herberghich te zijne.
d Want hier door hebben sommighe
Enghelen gheherbercht onwetende.
3 e Gedenct der f geuangenen/ gelijck oft
ghy mede geuangen waert: ende der ver-
druckten/ als oft ghy oock selue inden lic-
hame verdruckt waert.
4 Het houwelic is g by allen eerlic/ eñ een
onbevlect bedde: maer de hoereerders eñ
ouerspeelders sal Godt oordeelen.
5 h De wandelinghe sy sonder ghieric-
heydt: i Weest te vreden met het ghenē dat
teghenwoordich is: want hy heeft ghe-
seydt: k Ick en sal u niet begheuen / noch
sal u niet verlaten.
6 So dat wy met een vertrouwē seggen:
l De Heere is myn hulper; ick en sal oock
niet vreesen wat my eē mēsche doē mach.
7 m Gedenckt uwe Voorgangers / die v
het woort Gods gesproken hebben: ende
volcht haer ghelooue na / aenmerckende
de wtcoemste harer wandelinghe.
8 Jesus Christus is gisteren eñ heden de
selue/ ende in der eewicheydt.
9 n Laet v niet ommeuoerē met menigher-
leye ende vreemde leeringhen. Want het
is goet het herte met de ghenade te ver-
stercken: o niet met spijsen die niet gehol-
pen en hebben de ghene die daer in ghe-
wandelt hebben.
10 Wy hebben eenen Altaer/ vandē welc-
ken te eten sy geen macht en hebben / die
den Tabernakel dienen.
11 p Want der Dieren/ wiens bloet door
den Hoogepriester in het Heylige inghe
bracht wort/ dier selver lichamen worden
buyten den Legher verbrandt.
12 Daerom q heeft oock Jesus buyten de
poorte geleden/ om dat hy het volck door
zijn bloet soude heylighen.
13 Laet ons nu tot hem wtgaen buyten
den Leger/ zijne versmaetheyt dragende:
14 r Want wy en hebben hier geē blijvēde
stadt/ maer wy soecken de toecomende.
15 s Laet ons dā door hē altijts Gode de
Offe hande des lofs offeren/ dat is t de
vrucht der lippē/ die zijnen Naē belijdē.
16 Eñ en vergeet niet der weldadicheydt
ende ghedeylsaemheydt/ u want sodani-
ghe Offerhanden behaghen Gode.
17 x Weest uwen Voorgangeren gehoor-
saem ende onderdanich / want sy waken
voor uwe sielen/ y als die rekenschap ge-
uen sullen: op dat sy dat doen mettghen
met vreuchden/ sonder suchten: want dat
is v onprofytelick.
18 Bidt voor ons: want wy vertrouwen
dat wy een goede conscientie hebbē/ soec-
kende onder allen wel te wandelen.
19 Maer ick bidde v te meer, dat ghy dat
doet/ op dat ick te eer v weder ghegeuen
worde.
20 De God des vreden die vande dooden
weder ghebracht heeft z den grooten Her
der der Schapen / door het bloet des ee-
wighen Testaments/ onsen Heere Jesum.
Christum:
21 a Die volmake v in alle goede wercke/
om zijnen wille te doen/ makēde in v/ dat
voor hem welbehagelick is/ door Jesum
Christum/ dē welckē sy de eerlicheyt van
eewicheyt tot eewicheyt. Amen.
22 Ick bidde v/ broeders/ verdraecht het
woort der vermaninge/ want ick hebbe v.
met corten woorden gheschreuen.
23 Ghy weet dat onse broeder Timotheus
b verlost is: met den welcken ic v sien sal/
ist dat hy corts coemt.
24 Groet alle uwe Voorgangers/ende al-
le de Heylighen. Sy groeten v die van
Italia zijn.
25 De ghenade sy met v allen. Amen.
Tot den Hebreen gheschreuen van Ita-
lia/ ghesonden door Timotheum.

n Jere. 29. 8. Mat. 24. 4. Roma 16. 16 Ephes. 5. 6. Colos 2. 8. 18 2. Thes. 2. 2. 1. Joan. 4. 1.
o Joan. 6. 27 Roma. 14. 17.
p Exo. 29. 14 Leuit. 4. 21. ende 6. 30. ende 16. 27.
Num. 19. 3.
q Joā. 19. 20
r Phil. 3. 20.
s Oft / Soo offeren wy dan.
t Osee. 14. 3.
u Phil. 4. 18
x Phil. 2. 29 1. Thes. 5. 12 1. Tim. 5. 17.
y Ezec. 3. 18. ende 33. 6.
z Esa. 40. 11. Ezec. 34. 23. Joan. 10. 11. 1. Petr. 5. 4
a 2. Cor. 3. 5. Philip. 2. 13.
b Of henen ghelaten.

Argument.

De Apostel Jacobus straft swaerlick
de zeden ende gemeyne sonden zijns tyts/
leerende dat de waerachtighe Religie niet
gelegen en is in woorden/ ende ydele roe-
minge vanden ghelooue/ maer in Godsa-
licheydt / de welcke waerachtelick goede
wercken voortbrengt . Hy leert oock vele
noodighe ende nutte ghebodeu van Chri-
stelicken leuen.

De Alghemeyne Sendtbrief Jacobi.

Dat Eerste Capittel.

2. De mitticheyt des cruycees. 17. eñ de
oorspronck alles goedts/ 21. de maniere
vã hem te onderworpẽ dẽ woorde Gods/
26. ende de warachtighe Religie.

1 IAcobus een Dienstknecht Godts/ende
des Heeren Jesu Christi: den twaelf ge
slachten: a die in de verstroeyinge zijn/
Salicheydt:
2 b Mijne Broeders/acht dat voor groo
te vreuchde/als ghy in veelderhande ver-
soeckinghen coemt:
3 c Wetende dat de beproevinge uws ghe-
loofs lydtsaemheydt werckt:
4 Maer de lydtsaechz hebbe eẽ volmaect
werck/op dat ghy volmaeckt zijt/ eñ ghe
heel in gheenen dinghe ghebreckelick.
5 d Eñ ist dat yemãt vã u wijsheyt gebreec
heeft, dat hy die begeere vãGode/diese ee
nen yegelicken mildelick geeft/eñ niet en
verwijt: ende hem sal ghegheuen worden.
6 e Maer dat hy met gelooue begheere/
niet twijffelende:want die twijffelt/die is
ghelijck de vloet der Zee / die door den
wint ghewaecht ende ghedreuen wordt.
7 Want sulck een mensche en dencke oock
niet dat hy yet ontfangẽ sal vã dẽ Heere.
8 Een f wanckelmoedich man is onghe-
stadich in alle zijne weghen
9 Maer een Broeder die vernederdt is/
die roeme in zijne hoocheydt.
10 Ende die rijcke is / die roeme in zijne
vernederinghe want hy sal als een bloe-
me des gras vergaen.
11 g Want gelijck de Sonne is opgegaen
met hitte eñ heeft het gras verdweenit/
eñ zijn bloeme is afgevallen eñ de cierlic-
heyt zijns aensiens is vergaẽ:also sal ooc
de rijcke in zijne h weghen verdwijnen.
12 i Salich is de man / die versoeckinghe
verdraecht:want als hy sal beproeft zijn/
sal hy k de croone der eerlickheyt ontfan
gen/ de welcke de Heere beloeft heeft/den
ghenen die hem lief hebben.
13 Niemandt die versocht wordt/ segghe
l dat hy van Gode versucht wordt:want
Godt en can met gheenen quade versocht
worden hy en versoeckt oock niemandt.
14 Maer een yegelick wort versocht / als
hy van zijne eyghen begeerlickheyt afge-
trocken ende verlockt wordt.
15 Daer nae als de begheerlickheyt ont-
fanghen heeft/baert sy de sonde / ende de
sonde als sy volbracht is/brengt de doot
voort.
16 Dwaelt niet, mijne lieue Broeders:
17 m Alle goede gifte/ ende alle volmaeck-
te gaue is van bouen comende / van den
Vader der lichten by den welcken gheen
veranderinghe/ofte veranderlicke bescha-
duwinghe en is.
18 n Na zijnen wille heeft hy ons ghege-
nereert/door het woordt der waerheydt/
om dat wy souden wesen eenighe eersteu-
linghen zijner creatueren.
19 So dan, mijne lieue Broeders/ o eẽ ye
gelic mensche sy rasch om te hoorẽ trage
tot spreken/ende trage tot toornicheydt:
20 Want de toornicheydt des mans / en
werckt Gods gherechticheydt niet/
21 p Daerõ alle vuylicheyt eñ overvloet ỽ
boosheyt wechworpẽde, ontfãgt niet alle
lieflickz het woort dat in u geplãt wort/
het welcke uwe sielẽ can salich maecken.
22 q Eñ weest daders des woorts/eñ niet
alleenlick hoorders /u seluen bedriegende
23 r Want ist dat yemant het woort hoort
ende niet en doet/ dese is gelijck een man
die s zijn aengeboren aensichte bemerckt
in eenen spieghel.
24 Want hy heeft hemseluen bemerckt, eñ
is wechghegaen/ende heeft terstont ver-
geten hoedanich hy was.
25 t Maer die de volmaeckte Wet der
vrijheyt insiet / eñ in die gedurich blijft:
dese, dewijle hy gheen vergheetlick hoor-
der en is, maer een dader des wercks, sal
salich wesen in zijn doen.
26 u Ist dat yemant onder u lieden denct/
dat hy Godsdienstich is/ ende zijn tonghe
niet bedwingt/maer verleydt zijn herte:
sulcker Godtsdienst is ydel.
27 De suyver eñ onbevleckte Godtsdienst
voor Godt den Vader/is dese:
28 De Weduwen eñ Weesen in hare ver-
druckinge x besoecken/eñ hemseluen on-
bevleckt houden van der Werelt.

a Act.8.1. 1.Petr.1.1.
b Rom.5.3. 1.Petr.1.6.
c Rom.5.3. 1.Petr.1.7.
d Prov.2.3.
e Jere.29.12 Math.7.7. ende 21.22. Mar.11.24 Luce.11.9. Joan.14.13 ende 16.24. 1.Joan.3.22 ende 5.14.
f Gr. twee-sielich.
g Esai.40.6 Syra.14.18 1.Cor.7.31. Jacob.4.14 1.Petr.1.24 1.Joan.2.17
h Ofte/ onder-nemingen.
i Job.5.17.
k 2.tim.4.8 1.Petri.5.4. Apoca.2.10
l Grieck/ick worde van Gode ver-socht:
m 1.cor.4.7 Prov.2.6.
n 1.Cor.4.15 Galat.4.19. 1.Petr.1.23.
o Pro.17.27 Syr.5.13.
p rom.13.12 Colos.3.8.
q Mat.7.21 Roma.2.13.
r Luce 6.47.
s Grieck/ het aenschijn zijner ghe-boorten.
t Mat.5.19
u Psa.34.14 1.Petr.3.10. Jacobi 3.5.
x Grieck/ op-sien, ofte toe-sien/

Dat ij. Capittel.

1. Hy recommandeert den oorspronc eñ
reghel des rechten oordeels, eñ aller goe-
der wercken/ 14. naemelick / het levende
ghelooue ende liefde.

1 MIjne Broeders, hebt het gelooue on
ses Heeren Jesu Christi der eerlick-
heyt niet a in uitnemminge ỽ persoonẽ.
2 Want ist dat in uwe Vergaderinghe
coemt een man met eenen gouden rinc, in
cierlicke cleedinghe:eñ daer noch een arm
man coemt met eene vuyle cleedinghe/
3 Ende ghy siet op hem / die het cierlick
cleet draeght, ende segt tot hem: Sit ghy
hier wel:eñ segt tot den armẽ:Staet ghy
daer: oft sit hier onder mijne voetbanck:
4 Hebt ghy niet onderscheyt gemaect by
u seluen /ende zijt oordeelders geworden/
verkeerdelick bedenckende?
5 b Hoort, mijne lieue broeds, heeft God
niet de Arme deser Werelt vercoren / om
rijcke te zijn in het gelooue eñ erfgenamẽ
des Coninckrijcks / dat hy beloeft heeft
den ghenen die hem lief hebben?
6 Maer ghy hebt den Armen versmaet.
De: drucken u niet de rijcke door gewelt/
ende trecken u tot de Rechtstoelen?
7 Lasteren die selue niet den goedẽ Naem
c die ouer u aengheroepen is?
8 Nochtans ist dat ghy de Coninckliicke
Wet volbrengt na de Schrift: d Ghy sult
uwen naesten lief hebben als u seluen: so
doet ghy wel.
9 Maer ist dat ghy den persoon aensiet/
so werckt ghy sonde/eñ wort van de Wet
als overtreders ghestraft.
10 e Want so wie de gheheele Wet gehou-
den heeft, ende in een deel f misdoet, die
is in allen schuldich.
11 Want die gesepdt heeft: g Ghy en sult
geen overspel doen/die heeft oock gesept:
Ghy en sult niet dootslaen. Ende oft ghy
gheen overspel ghedaen en hebt / maer
hebt ghedoodt/so zijt ghy een overtreder
der Wet gheworden.
12 Spreeckt soo / ende doet soo / als die
door de Wet der vrijheydt sult gheoor-
deelt worden.
13 h Want een onbarmhertich oordeel sal
gaen over hem die gheen barmherticheyt
ghedaen heeft: ende de barmherticheydt
roemt teghen het oordeel.
14 i Wat nutticheyt ist, mijne broeders, so
yemant seydt dat hy het ghelooue heeft/
ende en heeft de wercken niet: can hem
dat ghelooue salich maken?
15 k Ist dat eenighe broeder oft suster
naect

a Levi.19.15 Deut.1.17. ende 16.19. Pro.24.23. Syr.42.1.
b Joã.7.48 1.Cor.1.26.
c Oft/ daer ghy na ghe-naemt zijt?
d Levi.19.18 Mat.22.39 Mar.12.31. Roma.13.9. Galat.5.14. Ephes.5.2. 1.Thes.4.9.
e Ezec.18.21
Mat.5.19.
f Oft. faelt
g Exo.20.14. Mat.5.27.
h mat.6.15. ende 18.35. Mar.11.25. Luce 16.25.
i mat.7.26. Jacobi 1.23
k Luce 3.11. 1.Joan.3.17.

naeckt zijn/ende gebreck hebben van den
daghelickschen cost/
16 Ende yemant van v tot hen seyt: Gaet
in vrede/wordt warm/ende versaet: ende
hen des lijfs noodt druft niet en gheeft/
wat helpt dat?
17 Also oock het geloove / ist dat het geen
wercke en heeft/so is het by hem selven doot.
18 Maer men mach oock segghen : Ghy
hebt het geloove/ende ick hebbe de werc-
ken: bewijst my v geloove l wt uwe werc- l Oft/son-
ken: ende ick sal v wt mijne wercken mijn der uwe/etc
gheloove bewijsen.
19 Ghy gelooft dat daer een Godt is: ghy
m Mar.1.24 doet wel/ m de Duyvelen geloovent ooc/
ende grouwelen.
20 Maer wilt ghy weten/ O ydel mensche/
dat het geloove sonder de wercken doot is
21 Is niet Abraham onse Vader wt de werc
n Gen.22.10 ken gerechtveerdicht/ n als hy Isaac zij-
o Oft/inde nen Sone op den Altaer geoffert hadde?
wercken 22 Siet ghy niet dat het gheloove o zijne
crachtich wercken geholpen heeft, en dat wt de werc
was. ken het gheloove volmaeckt was?
23 En de Schrift wort vervult / die daer
p Gen.15.6. seydt: p En Abraham geloofde Gode en
Roma.4.1. het werd hem gerekent tot rechtveerdic-
Galat.3.6. heyt/en hy is een vrient Gods genaemt.
24 Siet ghy dan / dat de mensche wt de
wercken gherechtveerdicht wort/ en niet
alleenlick wt den gheloove?
q Josu.2.1. 25 En desgelijcx oock q Rahab de hoere/
ende 6.23. werd sy niet wt de wercken gerechtveer-
Hebr.11.31. dicht/als sy de boden ontfangen en door ee-
nen anderen wech ghesonden hadde?
26 Want gelijck het lichaem sonder geest
doot is/ also is oock het gheloove sonder
de wercken doodt.

Dat iij. Capittel.

1. Hy verbiet de begeerte van anderen
te oordeelen/ 5. en beschrijft so wel de ey-
ghenschap der tonge/ 13. als der valscher
ende warachtigher wijsheyt.

a Mat.23.6. 1 MYne broeders/ a weest niet vele Mee
b Ezec.3.13. sters/ wetende/ b dat wy te swaer-
ende 33.6. der oordeel sullen hebben.
Hebr.13.17. 2 Want wy struyckelen alle in velen: c ist
c Spr.14.1. dat yemant in woorden niet en struyckelt/
ende 19.16. die is volmaeckt/ ende can oock gheheel
ende 25.11. zijn lichaem dwinghen.
3 Siet/wy stellen den Peerden toomen
in den muyl/om dat wyse ons souden ge-
hoorsaem maken/ ende wy buyghen het
gheheele lichaem.
4 Siet oock de schepen / hoe groot sy
oock zijn / ende van harde winden gedre-
ven: sy worden met eenen seer cleynen roe-
re ommeghevoert/ waer de beweginghe
des Stierders wil.
d Spr.28.13 5 d Also oock de tonge is een cleyn lidt/en
roemt groote dinghen: Siet een cleyn vyer/
e Oft/veel hoe e grooten Bosch het ontsteeckt?
materie. 6 De tonge is oock een vyer/ een Werelt
f Griecx des f vol ongerechticheyts. Also wort de ton-
ge in onse leden gestelt/ besmettende het ge-
g Oft den heele lichaem/ontstekende g de geschapen
loop des le- Werelt/ende is ontsteken van der Helle.
vens/ Gr. 7 Want de naturere aller Dieren en Voge-
loop der ge len/en der cruypender Beesten / ende der
boorten. Zeedieren/ wort ghetemt/ en is ghetemt
van der menschelicker naturere:
8 Maer de tonge en can gheen mensche
temmen/sy is een onbedwingelic quaet/
vol van doodelicken fenijne.
9 Door haer loven wy Godt / ende den
Vader : ende door haer vermaledijen wy
h Gen.1.27. de menschen/ h die nae de ghelijckenisse
Sap.2.23. Godts ghemaeckt zijn.
10 Wt eenen monde coemt segeninghe en

bloeck. Mijne broeders/ het en betaemt
niet dat het also ghescheide.
11 Geeft oock een fonteyne wt eenen gate
soet ende suer?
12 Mijne broeders/ can oock een Vijghe-
boom Olijven dragen/oft een Wijnstock
Vyghen? Also can ooc geen Fonteyne sout
ende soet water gheven.
13 Wie is daer wijs ende verstandich on- i Eph.5.8.9.
der v lieden / i die bewijse wt zijne goede
wandelinge zijne wercken/in sachtmoe-
dighe wijsheydt.
k Ro.13.13.
14 k Ist dat ghy bitteren nijdt ende twee-
dracht hebt in v herte/ wilt niet roemen/
ende der waerheydt lieghen. l 1.Cor.2.6.
15 l Want dat en is de wijsheydt niet die
van boven coemt/ maer is Aertsch / vlee-
schelick/ ende Duyvelsch. m 1.Cor.3.3.
16 m Want waer nijt ende tweedracht is/ Galat.5.19.
daer is oproer/ende alle boose wercken.
17 Maer de wijsheyt die van boven is/ die
is ten eersten suyver/daer na vreedsaem/
redelick/gesegghelick/ vol barmherticheyt
ende goede vruchten/ sonder n wtnemin- n Oft/on-
ghe/niet gheveynst. derscheydin
18 Ende de vrucht der rechtveerdicheydt ghe.
wordt in vrede ghesaeyt/ den ghenen die
vrede maken.

Dat iiij. Capittel.

4. De vrientschap der Werelt strijt tegen
de vrientschap Gods/ 6. den welcken men
moet gehoorsaem zijn / ende den Duyvel
wederstaen/ 11. sonder van malcanderen
quaet te spreken/ 13. ende hemselven in al-
le dinghen ghedraghen in den wille des
Heeren.

1 VVaer van coemt den twist ende strijdt
onder v? Ist niet hier van/ wt uwe wel-
lusten die in uwe leden strijden?
2 Ghy begheert/ende en hebt niet. Ghy
a benijdt ende begheert yverichlick/ende a Oft/doo-
en condt niet ghecrijghen. Ghy vecht ende der.
strijdt/ende ghy en hebt niet/ daerom dat
ghy niet en bidt.
3 Ghy bidt/ en en ontfangt niet/ b daerom b Mat.20.22
dat ghy qualick bidt/ om dat ghyt in uwe Rom.8.26.
wellusten verdoen soudt.
4 Overspeelders ende Overspeelderssen/
en weet ghy niet dat de vrientschap des
Werelts vyandtschap Godts is? c Soo c Joan.15.19.
wie dan der Werelt vriendt wil zijn/ die Galat.3.10.
wordt Godts vyant ghestelt. 1.Joan.2.15
5 Oft meynt ghy dat de Schrift ydelick
seydt: d De Gheest die in v woont/ is ge- d Genes.6.
neyght tot nijdicheydt. ende 8.
6 Maer sy gheeft meerder ghenade/ daer
in/dat sy seydt: e Godt wederstaedt den e Pro.3.34.
hooveerdigen/ maer den nederigen geeft 1.Petr.5.5.
hy ghenade.
7 Daerom weest God onderdanich: f We- f Eph.4.27.
derstaet den Duyvel / ende hy sal van v 1.Petr.5.9.
vlieden.
8 Naket tot God/ en hy sal tot v naken:
Reynicht de handen ghy sondaers / suy-
vert de herten / ghy g twijffelmoedighe. g Oft/ dob-
9 h Weest bedruct en droevich/ en weent/ bel van her-
laet uwe lachen in droefheyt veranderen/ ten.
ende uwe blijschap in droeflickheydt. h Luce.6.25.
10 i Vernedert v voor Godt/ ende hy sal v i Job.22.29
verhooghen. Prov.29.23.
11 Broeders/ spreeckt niet qualic van mal Mat.23.12.
canderen: wie van zijnen broeder qualick Luce 14.11.
spreeckt/ende zijnen broeder oordeelt/ die ende 18.14.
spreeckt qualick van de Wet/ en oordeelt 1.Petr.5.5.
de Wet. Ende ist dat ghy de Wet oordee-
let/ soo en zijt ghy gheen dader der Wet/
maer een oordeelder.
12 Daer is een Wetgever die can behou-

k Rom.14.4 den ende verderuen: k Wie zijt ghy die ee-
nen anderen oordeelt?
l Luc.12.13. 13 Wel aen nu / ghy die segt: l Heden oft
morgen sullen wy gaen tot die Stadt/en-
de daer een Jaer bliuen/ende coopmanschap
doen/ende winninghe doen:
14 (Die ghy niet en weet wat morgen ge-
m Esa.40.6 schieden sal. m Want wat is v leuen? want
Spra.14.15. [?] het is een damp die weynich tijts gesien
1 Cor.7.31. wordt, ende daer na vergaet:)
Jacobi 1.11. 15 Waer voor ghy seggen sout: n Ist dat
1.Petr.1.24. de Heere wil/ende ist dat wy leuen/ so sullen
1.Joan.2.17 wy dit oft dat doen.
n Act.18.21. 16 Maer nu roemt ghy van uwe hoouaer-
1.Cor.4.19. dicheden/ alle sulcken roem is boos.
Hebr.6.4. 17 o Wie dan weet goet te doen/ende niet en
o Luc.12.47. doet/ die heeft sonde.

Dat v. Capittel.

1. Vermaninghe tot de rijcke/ende tot de arme verdruckte. 13. hoemen hem dragen moet / sowel in teghenspoet als in voorspoet/ 14. van de saluinge der siecken. 16. biechte/ghebedt/ 19. de dwalende te recht te te brenghen.

a Pro.11.28. 1 Wel aen nu ghy rijcke / weent ende
Amos 6.1. huylt ouer uwe ellendicheden / die v
Luce 6.24. ouercomen sullen.
1.Tim.6.9. 2 Uwe rijcdom is verrot/ende uwe cleede-
ren zijn vol motten gheworden.
3 Uwe gout ende siluer is verroest/ende haren
roest sal tegen v tot getuygenisse wesen/ende
b Rom.2.5. als vyer uwe vleesch verteeren. b Ghy hebt
in de laetste daghen schat vergadert.
c Leui.19.13. 4 Siet/de c loon der Wercklieden die u-
Deut.24.14 we Ackers gemaeyt hebben / den welcken
Job.4.25. [?] ghy verhouden hebt/roept: ende de stemmen der
Maeyers zijn ghecomen tot in de ooren
des Heeren Sabaoth.
d Job.21.13 5 d Ghy hebt leckerlic geleeft op der Aer-
Luc.16.19.25 den/ ende wellusten gehadt / ghy hebt uwe
e Grieck/ herten geuoedt/als in eenen e Feestdage.
daghe der 6 Ghy hebt den rechtueerdighen veroor-
slachtinge. deelt ende gedoot/die v niet en wederstaet.
7 So weest dan lanckmoedich broeders/
tot de toecoemste des Heeren. Siet / de
Landtman verwacht de costelicke vrucht
des Landts / ende is lanckmoedich daer
ouer/tot datse den vroeghen ende spade-
ghen reghen ontfanghen heeft.
8 Weest ghy oock lanckmoedich / ver-
sterckt uwe herten / want de toecoemst
des Heeren naerdert.
9 Sucht niet teghen malcanderen broe-
f Oft/Ver- ders. op dat ghy niet f geoordeelt en wordt.
doemt. Siet/de Richter staet voor de deure.
10 Myne broeders/ neemt de Propheten
tot een exempel des lijdens ende lanckmoe-
dicheyt/ de welcke in den Naem des Hee-
ren ghesproken hebben.
11 Siet/ g wy achtense gelucksalich die ver-
g mat.5.11. dragen. Ghy hebt de h verdraechsaemheyt
h Job.1.21. Jobs ghehoort: ende ghy hebt gesien het
22. eynde des Heeren/ i k want de Heere is
i num.14.18 seer barmhertich ende medelijdich.
Psal.103.9. 12 Voor alle dinghen / myne Broeders/
k Oft dat/ l sweert niet/noch by den Hemel/noch by
l mat.5.34. der Aerden noch eenighen anderen eedt/
2.Cor.1.17. maer uwe Ja sy Ja en uwe Neen/neen/
op dat ghy niet en valt in geueynstheyt.
13 Is daer yemant onder v in lijden? dat
hy bidde: Is daer yemant goets moets?
dat hy singhe.
14 Is daer yemandt onder v cranck? dat hy de
Ouderlingen der Gemeynte ontbiede/ ende
dat sy ouer hem bidden/ m ende hem saluen
m mar.6.13. met Olye in den Naem des Heeren.
15 Ende het gebet des geloofs sal den siecken
helpen/ ende de Heere sal hem op helpen: ende
ist dat hy ghesondicht heeft / het sal hem
vergheuen worden.
16 Belijt malcanderen de misdaden / ende
bidt voor malcanderen / op dat ghy ghe-
sont wordet: Want een crachtich ghebedt
des Rechtueerdighen/ vermach vele.
17 n Elias was een mensche sulcker bewe- n 1.Reg.17.1
ginghen onderworpen als wy. ende hy badt Luce 4.25.
een gebedt dat het niet regenen en soude:
ende het en regende niet op der Aerden drye
Jaren ende ses Maenden lanck.
18 o Ende hy badt wederom/ende de He- o 1.reg.18.45 [?]
mel gaf regen/ende de Aerde bracht haer
vrucht voort.
19 Broeders/ p ist dat yemandt onder v p mat.18.15.
van der waerheydt ghedwaelt is / ende
hem yemandt bekeert.
20 Die wete/dat de ghene die den Son-
daer van dwalinge zijns weechs bekeert/
de siele van der doodt behoeden sal/ ende
q vele sonden bedecken. q Oft/veel-
heyt der, etc

Argument.

Nv zijn daer noch seuen seer heylighe Sendtbrieuen/die van de Oude genoemt worden Canonice / om dat sy tot den Canon/ dat is/ Regel der Schriftuere behooren/ ende Catholice/ dat is/ alghemeyne/ om dat sy niet tot eenighe sekere sonderlicke/ maer tot alle Gemeynten geschreuen zijn. Onder de welcke de Apostel Petrus twee geschreuen heeft. Inden eersten vermaent hy de Gheloovighen tot lijdtsaemheyt ende standtvasticheyt des geloofs/ende verclaert daer entusschen sommige verborgentheden des geloofs. Bouen desen leert hy een heylich leuen/ onderwijst de getrouwe/ verdruckte Dienstknechten/ende Priesters ofte Herders des volcx. Inden anderen prophetéert hy vande laetste ongheluckige/ dat is onse Antichristische tijden/ vermanende dat wy de oprechticheyt der Euangelischer leere lief hebben/ ende vaste houden. Dit selue doet oock die Apostel Judas in zijnen Sendtbrief.

De Eerste Alghemeyne
Sendtbrief des Apostels Petri.

Dat Eerste Capittel.

2. Door het eynde der genaden Christi door de nature Godts ende zijns woorts/ vermaent hy tot lijdtsaemheyt/ geloove/ heylicheydt/ ende liefde/ 24. ende bewijst de nietichheyt aller creaturen ende buyten desen woorde.

1 Petrus een Apostel Jesu Christi: a den a Act.8.1
verstroyden vreemdelinghen in Pon- Jacob.1.1.
to/Galatia/Kappadocia/Asia/ ende b Oft, tot
Bithynia/ Grieck in
2 Die vercoren zijn na de voorsienicheyt c Hebr.12.24
Gods des Vaders b door de heylichma- d Roma.1.7
kinghe des Gheests / tot ghehoorsaem- 1.Cor.1.2.
heyt/ c ende besprenghinghe des bloedts Gala.1.3
Jesu Christi: d De ghenade ende vrede sy Ephes.1.2.
v vermenichfuldicht. e 2.Cor.1.3.
3 e Gelooft sy God ende de Vader onses Ephes.1.3.
Heeren Jesu Christi/ f die na zijne groote f Rom.6.2. [?]
barmhertichheyt ons wedergeboren heeft g 1 Cor.15.20
tot een leuende hope/ g door de opstan- h Colos.1.5.
dinge Jesu Christi van de dooden 2.Tim.1.12.
4 Tot een onuerderffelicke / onbevlecke- i † Anderen
licke ende onuerwelckelicke Erue h die in ons/
de Hemelen bewaert is voor i † v/ Die wy
5 Die k ghy in de cracht Godts bewaert k Oft wy
l wordt/door het geloove/ tot de salicheyt l Oft, wor-
die bereydt is/om ten laetsten tijde ont- den/
deckt te worden:

n Rom.5.3. 6 m Inde welcke ghy v verheucht/ n een
Jacobi 1.2. cleyne tijt. so het noot is/ bedroeft zijnde
n Hebr.10.37 in menigherleye versoeckinghen:
1.Petri 5.10 7 o Op dat de beproevinge ws gheloofs
o Esa.48.10 veel costelicker dan de beproevinghe des
1 Cor.3.13. gouts/ het welcke verganckelic is/ en noch
Jacob.1.3. tas door het vyer beproeft wort: bevonde
1.Petr.4.12 worde v te zijn tot lof/ en eere/ en eerlichz/ in de openbaringhe Jesu Christi.
p Jo.20.29 8 p Den welcken ghy niet gesien en hebt/ nochtans lief hebt: den welcken ghy nu niet en siet/ ende ghelooft nochtans in hem/ ende verheucht v met onwtsprekelicke ende eerlicke vreuchde/
9 Vercrijghende het eynde ws gheloofs/ namelick uwer sielen salicheydt.
10 Van welcke salicheydt ondersocht ende
q Gen.49.10 ondertraecht hebben q de Propheten die
Dan.2.44. van der ghenade aen v lieden gheprophe-
Aggei.2.8. teert hebben.
Sprac.6.12 11 r Ondersoeckende/ op wat/ oft hoedanighen tydt de Gheest Christi die in hen
r Dan.9.24.
* Psa.22.7. was duyde/ te voren betuyghende * het
Esai.53.3.4.5 lyden dat op Christum comen soude/ ende de eerlickheydt daer nae.
12 Den welcken gheopenbaerdt is/ dat sy niet henseluen/ maer ons dit bedienden/ dat v nu vercondicht is/ door de gene die v ghepredickt hebben het Euangelium/
s Acto.2.4. s door den heylighen Gheest/ die van den
t Eph.3.10. Hemel ghesonden is/ t het welcke de Enghelen begheeren te aensien.
u Luce.12.35 13 u Daerom schort op de lendenen ws verstants/ weest nuchteren/ en hoopt volmaectelick op de genade die v aengeboden wort
Ephes.6.14
x Oft/ tot x inde openbaringhe Jesu Christi/
y Luc.1.74. 14 Als gehoorsame kinderen/ maect v niet
z Levit.11.4.5 gelijckformich den begeerlickheden die te
a Oft/ Va- voren in uwe onwetenheydt waren.
der noemt. 15 Maer gelijck hy die v geroepen heeft/
b Deut.10.17 heylich is/ y worde ghy oock heylich in
2.Par.19.7. alle uwe wandelinghe:
Job.34.19. 16 Daerom dat gheschreuen is: z Weest
Sapien.6.8 heylich/ want ick ben heylich.
Sprac.35.16. 17 Ende ist dat ghy hem a tot eenen Vader aenroept/ b die sonder aensien der persoonen oordeelt/ nae eens yegelijcs werc/ soo wandelt met vreese/ den tydt die ghy hier woont:
Actu.10.34.
Roma.2.11.
Galat.2.6.
Ephes.6.9.
Colos.3.25.
c 1.Cor.6.20 18 c Wetende dat ghy niet met verganckelicke dinghen/ silver oft gout verlost en
d Act.20.28 zijt/ wt uwe ydele wandelinge die v van
Hebr.9.12. den Ouderen ouergheghenen was:
e Rom.16.24. 19 d Maer met den dierbaren bloede Christi/ als eens onstraffelicken ende onbevlecten Lams/
Ephes.1.9.
ende 3.9.
Colos.1.26. 20 e De welcke wel voorsien was voor
2.Tim.1.10. de scheppinge der Weerelt: maer is geopenbaert in deselaetste tyden om uwen wille/
Titi 1.2.
f Act.2.33. 21 Die ghy door hem gelooft in Godt/ die
Philip.2.9. hem wt de dooden opgeweckt heeft/ f ende
g 1Jo.12.10. hem eerlickheyt gegeuen heeft/ om dat ghy
Ephe.4.3. geloove en hope op Godt hebben soudt.
Hebr.13.1. 22 Die ghy uwe sielen gereynicht hebt inde ghehoorsaemheyt der waerheyt/ door
1.Pet.2.17
h Jac.1.18 den Gheest/ g tot ongheueynsde broederlicke liefde: hebt malcanderen vyerichlicken lief wt reyner herten:
Joan.3.8.
i Of/ leuen-
de en eewe- 23 h Die ghy wedergheboren zijt/ niet wt
lick blijuen- verganckelicken/ maer wt onverganckelicken sade/ door het woort des leuenden
de woort ende eewelick blijuenden Godts.
Gods.
k Esa.40.6 24 k Want alle vleesch is als gras/ en alle
Spr.14.18 de eerlickheydt des menschen is als de
1.Cor.7.31 bloeme des gras: het gras is verdorret/
l Jaco.1.10. ende de bloeme is afghevallen:
ende 4.14 25 Maer het woordt des Heeren blijft in
m Joan.2.17. der eewicheyt: ende dit is dat woordt dat v vercondicht is.

Dat ij. Capittel.

1. Hy vermaent de gheloovighe/ dat sy worden kinderen in het quade/ 11. tot de vruchten der wedergheboorte/ 13. tot ghehoorsaemheyt der Overheden/ en tot lydtsaemheyt/ 21. schilderende hen den Heere Jesum leuendich voor ooghen.

1 Soo legt dan af alle boosheyt/ en bedriegerie/ ende geveynstheden/ ende nydt/ ende alle achterclappinghen:
2 a Ende begheert die redelicke ende onvervalschte melck/ als kinderkens die nu nu gheboren zijt/ op dat ghy daer door opwasset/ a Rom.6.4 1.Cor.14.20. Ephe.4.23. Coloss.3.8
3 b So ghy anders ghesmaeckt hebt/ dat de Heere goedertieren is: Hebr 12.2 Mat.18.3
4 c Tot den welcken comende/ die eenen leuendighen Steen is/ vanden menschen wel verworpen/ maer by Gode wtvercoren ende dierbaer: b Psal.34.9 c Ephe.2.20
5 Wordt oock ghy selue als leuende Steenen getimmert/ d tot een geestelick huys/ e ende heylich Priesterdom/ f om gheestelicke Offerhanden te doen/ die Godde behaghen door Jesum Christum. d Heb.3.6 e Apo.1.6 ende 5.10. f Rom.12.1.
6 Daerom staet oock inde Schrift: g Siet/ ick legghe in Sion eenen costelicken ende dierbaren wtersten Hoecksteen/ ende wie in hem ghelooft/ die en sal niet beschaemt worden. Heb.12.28 g Esa.28.16 Rom.9.33.
7 V dan/ die ghy ghelooft/ is hy eerlick/ maer den ongeloovigen is h de Steen dien de Timmerlieden verworpen hebben/ het Hooft des Hoecks gheworden/ h Psa.118.22 Mat.21.42 Actu.4.11. i Esa.8.14
8 i Ende een Steen der aenstootinghe/ ende een steenrotse der ergherniße/ namelick/ den ghenen die hen aen het Woordt stooten/ ongehoorsaem zijnde/ daer sy ooc k opghesett waren. Rom.9.33 k Of. toe l Exo.19.5 Deut.7.6 ende 14.2
9 l Maer ghy zijt een wtvercoren geslachte/ m een Coninclick Priesterdom/ een heylich volck/ een vercregen volck/ om dat ghy soudt vercondigen de deuchden des geuen/ die v wt der duysternisse gheroepen heeft tot zijnen wonderlicken lichte. ende 20.18 Ephe.1.15 m Apo.1.6 ende 5.11. n Osee 1.10 ende 2.23
10 n Die voortyden gheen volck en waert/ maer nu Gods volck zijt: die voortyden niet ontfermt en waert/ maer nu ontfermt zijt. Rom.9.26 *of als byreë de inwoonders ende landtreysers/
11 Lieue/ ick vermane v als * Wtlanders/ ende Vremdelinghen/ o onthoudt v van vleeschelicke begheerlickheden/ die teghen de ziele stryden. o Ro.13.14 Galat.5.16
12 p En houdt uwe wandelinge eerlick onder de Heydenen: q op dat sy in het ghene dat sy van v segghen/ als van quaetdoenders/ r wt de goede wercken aenmerckende/ God prysen inden dach der besoeckinghe. p Ro.12.17 2.Cor.8.21 Philip.2.15 q Titi 2.8 1.Pet.3.16
13 s So weest dan aller menschelicker ordinancie onderdanich/ om des Heeren wille/ het sy den Coninck/ als den Oversten/ r Mat.5.16 s Rom.13.1 Titi 3.1
14 Het sy den Stadthouderen/ als den ghenen die van hem ghesonden worden/ tot wrake der Quaetdoenders/ ende tot prijs der Goetdoenders. t Griecx/ creature u Titi 2.8 x Joa.8.32
15 u Want alsoo is de wille Gods/ dat ghy met weldoen/ stopt de onwetentheydt der dwaser menschen. Rom.6.18 Galat.5.1 y Ro.12.10
16 x Als vrye/ en niet als de vryheyt hebbende tot een decksel der boosheydt: maer als Dienstknechten Gods. 1.Pet.5.5 z Rom.12.10 Ephe.4.3.
17 y Eert eenen yegelicken. z Hebt het Broederschap lief. Vreest Godt. a Eert den Coninck. Hebr.13.1 1.Pet.1.22 a Mat.22.21
18 b Ghy Huysknechten/ weest met alder vreese den Heeren onderdanich/ niet alleenlick den goeden ende redelicken/ maer oock den harden. b Ephe.6.5 Coloss.3.22 1.Tim.6.1 Titi 2.9
19 c Want dat is ghenade/ ist dat yemandt c 2.Cor.7.10

k Rom.14.4 den ende verderuen: k Wie zijt ghy die eenen anderen oordeelet?
l Luc.12.13. 13 l Wel aen nu / ghy die segt: Heden oft
morgen sullen wy gaen tot die Stadt/ ende
daer een Jaer bliuen/ ende coopmanschap
doen/ ende winninghe doen:
14 (Die ghy niet en weet wat morgen geschiedẽ sal. m Want wat is v leuen? want
m Esa.40.6 het is een damp die weynich tijts gesien
Psal.14.15. wordt/ ende daer na vergaet:)
1.Cor.7.31.
Jacobi 1.10. 15 Waer voor ghy seggen sout: n Ist dat
1.Petr.1.24. de Heere wil/ ende ist dat wy leuen/ so sullen
1.Joan.2.17 wy dit oft dat doen.
n Act.18.21. 16 Maer nu roemt ghy van uwe hoouerdicheden/ alle sulcken roem is boos.
1.Cor.4.19.
Hebr.6.4. 17 o Wie dan weet goet te doen/ ende niet en
o Luc.12.47. doet/ die heeft sonde.

Dat v. Capittel.

1. Vermaninghe tot de rijcke/ ende tot de arme verdruckte, 13. hoemen hem dragen moet / sowel in tegenspoet als in voorspoet/ 14. van de saluinge der siecken. 16. biechte/ ghebedt/ 19. de dwalende te recht te te brenghen.

a Pro.11.28. 1 Wel aen a nu ghy rijcke / weent ende
Amos 6.1. huylt ouer uwe ellendicheden / die v
Luce 6.24. ouercomen sullen.
1.Tim.6.9. 2 Uwe rijcdom is verrot/ ende uwe cleederen zijn vol motten ghewordẽ.
3 Uwe gout ende siluer is verroest/ ende haren roest sal tegẽ v tot getuyghenisse wesen/ ende
b Rom.2.5. als vyer uwe vleesch verteerẽ. b Ghy hebt in de laetste daghen schat vergadert.
c Leui.19.13. 4 Siet/ de c loon der Wercklieden die
Deut.24.14 uwe Ackers gemaeyt hebben / den welckẽ
Job.4.15. ghy verkort hebt/ roept: ende de stemmẽ der Maeyers zijn ghecomen tot in de ooren des Heeren Sabaoth.
d Job 21.13 5 d Ghy hebt leckerlic geleeft op der Aer-
Luc 16.19.25 den/ ende wellusten gehadt / ghy hebt uwe
e Oft/ herten gevoedt/ als in eenen e Feestdage.
daghe der 6 Ghy hebt den rechtueerdighen veroor-
slachtinge. deelt ende gedoot/ die v niet en wederstaet.
7 So weest dan lanckmoedich broeders/ tot de toecoemste des Heeren. Siet / de Landtman verwacht de costelicke vrucht des Landts / ende is lanckmoedich daer ouer/ tot dat hy den vroeghen ende spadighen reghen ontfanghen heeft.
8 Weest ghy oock lanckmoedich / versterckt uwe herten / want de toecoemst des Heeren naerdert.
f Oft/ Ver- 9 Sucht niet teghen malcanderen/ broe-
doemt. ders/ op dat ghy niet f geoordeelt en wordt. Siet/ de Richter staet voor de deure.
10 Myne broeders/ neemt de Propheten tot een exempel des lijdens ende lanckmoedichept/ de welcke in den Naem des Heeren ghesproken hebben.
11 Siet/ g wy achtense geluckich die verdragen. Ghy hebt de h verdraechsaemheyt
g mat.5.11. Jobs ghehoort: ende ghy hebt gesien het
h Job.1.21. eynde des Heeren/ i k want de Heere is
22. seer barmhertich ende medeloghich.
i num.14.18
Psal.103.9. 12 Voor alle dinghen / myne Broeders/
k Oft. dat/ l sweert niet/ noch by den Hemel/ noch by
l mat.5.34. der Aerden/ noch eenighen anderen eedt/
2.Cor.1.17. maer uwe Ja sy Ja ende uwe Neen/ neen/ op dat ghy niet en valt in geveynstheyt.
13 Is daer yemant onder v in lijden? dat hy bidde: Is daer yemant goets moets? dat hy singhe.
14 Is daer yemãt onder v cranc? dat hy de Ouderlinghen der Ghemeynte ontbiede/ ende dat sy ouer hem bidden/ m ende hem saluen
m mar.6.13. met Olye in den Naem des Heeren.
15 Ende het gebet des geloofs sal den sieckẽ helpen/ ende de Heere sal hem op helpen: ende ist dat hy ghesondicht heeft/ het sal hem vergheuen worden.
16 Biecht malcanderen de misdaden / ende bidt voor malcanderen / op dat ghy ghesont wordet: Want een crachtich ghebedt des Rechtueerdighen/ vermach vele.
17 n Elias was een mensche sulcker bewe- n 1.Reg.17.1
gingen onderworpen als wy / ende hy badt Luce 4.25.
een gebedt dat het niet regenen en soude: ende het en regende niet op der Aerdẽ drye Jaren ende ses Maenden lanck.
18 o Ende hy badt wederom/ ende de He- o 1.reg.18.45
mel gaf regen/ ende de Aerde bracht haer vrucht voort.
19 Broeders/ p ist dat yemandt onder v p mat.18.15.
van der waerheydt ghedwaelt is / ende hem yemandt bekeert.
20 Die wete/ dat de ghene die den Sondaer vã dwalinge zijns weechs bekeert/ de siele van der doodt behoeden sal/ ende q vele sonden bedecken. q Oft/ deckt/ heeft bedecke

Argument.

Nu zijn daer noch seuen seer heylighe Sendtbrieuen/ die van de Oude genoemt worden Canonice/ om dat sy tot den Canon/ dat is/ Regel der Schrifteure behooren/ ende Catholice/ dat is/ alghemeyne/ om dat sy niet tot eenighe sekere sonderlicke/ maer tot alle Gemeynten geschreuẽ zijn. Onder de welcke de Apostel Petrus twee geschreuen heeft. Inden eersten vermaent hy de Gheloouighen tot lijdtsaemheyt ende standtuastichept des geloofs/ ende verclaert daer entusschen sommige verborgentheden des geloofs. Bouen desen leert hy een heylich leuẽ/ onderwijst de getrouwe/ verdructe Dienstknechten/ ende Priesters ofte Herders des volcx. Indẽ anderen prophetteert hy vande laetste ongheluckige/ dat is onse Antichristische tydẽ/ vermanende dat wy de oprechticheyt der Euangelischer leere lief hebbẽ/ ende vaste houden. Dit selue doet oock die Apostel Judas in zijnen Sendbrief.

De Eerste Alghemeyne Sendtbrief des Apostels Petri.

Dat Eerste Capittel.

2. Door het eynde der genaden Christi door de natuere Godts ende zijns woorts/ vermaent hy tot lijdtsaemheyt/ geloove/ heylicheydt/ ende liefde/ 24. ende bewijst de nietichept aller creaturen/ buyten desen woorde.

1 Petrus een Apostel Jesu Christi: a dẽ a Act.8.1
verstroyden vremdelinghen in Pon- Jacob.1.1.
to/ Galatia/ Kappadocia/ Asia/ ende b Oft/ tot
Bithynia/ Griecr in
2 Die vercoren zijn na de voorsienichept c Hebr.12.24
Gods des Vaders b door de heylichma- d Roma.1.7
kinghe des Gheests / tot ghehoorsaem- 1.Cor.1.2.
heyt/ c ende besprenghinghe des bloeds Gala 1.3
Jesu Christi: d De ghenade ende vrede sy Ephes.1.2.
v vermenichfuldicht. e 2.Co.1.3.
3 e Gelooft sy God ende de Vader onses Ephes.1.3.
Heeren Jesu Christi/ f die na zijne groote f Rom.6.11.
barmherticheyt ons wedergeboren heeft g 1 Cor.15.20
tot een leuende hope/ g door de opstan- h Colos.1.5.
dinge Jesu Christi van de dooden 2.Tim.1.12.
4 Tot een onuerderffelicke / onbevlecke- i ? Anders
licke ende onuerwelckerlicke Erue / h die in ons/
de Hemelen bewaert is voor i ? v/ Die wy
5 Die k ghy in de cracht Godts bewaert k Oft wy
l wordt/ door het geloove/ tot de salichept l Oft/ wor-
die bereydt is/ om ten laetsten tyde ont- den/
deckt te worden:

m Rom.5.3. 6 m Inde welcke ghy v verheucht/ n een
Jacob.1.2. cleyne tijt, so het noot is/ bedroeft zijnde
n Hebr.10.37 in menigherleye versoeckinghen:
1.Petri 5.10 7 o Op dat de beproevinge uws gheloofs
o Esa.48.10 veel costelicker dan de beproevinghe des
1 Cor.3.13. gouts/ het welcke vergänckelic is/ ende noch
Jacob.1.3. tdas door het vyer beproeft wort: bevonden
1.Petr.4.12 worde v te zijn tot lof/ ende eere ende eerlicheyt/
in de openbaringhe Jesu Christi.
p Jo.20.29 8 p Den welcken ghy niet gesien en hebt/
nochtans lief hebt: den welcken ghy nu
niet en siet/ ende ghelooft nochtans in
hem/ ende verheucht v met onwtspreke-
licke ende eerlicke vreuchde/
9 Vercrijgende het eynde uws gheloofs/
namelick/ uwer sielen salicheyt.
10 Van welcke salicheyt ondersocht ende
q Gen.49.10 ondervraecht hebben q de Propheten die
Dan.2.44. van der ghenade aen v lieden gheprophe-
Aggei.2.8. teert hebben.
Syrac.6.12 11 r Ondersoeckende/ op wat/ oft hoeda-
r Dan.9.24. nighen tydt de Gheest Christi die in hen
* Psa.22.7. was duydde, te voren betuyghende * het
Esai.53.3.4.5 lijden dat op Christum comen soude/ ende
de eerlickheydt daer nae.
12 Den welcken gheopenbaerdt is/ dat sy
niet henselven/ maer ons dit bedienden/
dat v nu vercondicht is/ door de gene die
v ghepredickt hebben het Euangelium/
f Acto.2.4. * f door den Heylighen Gheest/ die van den
t Eph.3.10. Hemel ghesonden is/ t het welcke de En-
ghelen begheeren te aensien.
u Luce.12.35 13 u Daerom schort op de lendenen uws ver-
Ephes.6.14 stants/ weest nuchteren/ ende hoopt volmaec-
x Ost/ tot telick op de genade die v aengeboden wort
x inde openbaringhe Jesu Christi/
y Luc.1.74. 14 Als ghehoorsame kinderen/ maer v niet
z Leui.11.45 gelijcformich den begeerlickheden die te
a Ost/ Va- voren in uwe onwetenheydt waren.
der noemt. 15 Maer gelijck hy die v geroepen heeft/
b Deut.10.17 heylich is/ y wordt ghy ooch heylich in
2.Par.19.7. alle uwe wandelinghe:
Job.34.19. 16 Daerom dat ghescreuen is: z Weest
Sapien.6.8 heylich/ want ick ben heylich.
Syra.35.16. 17 Ende ist dat ghy hem a tot eenen Va-
Actu.10.34. der aenroept/ b die sonder aensien der per
Roma.2.11. soonen oordeelt/ nae eens yegelicks werc/
Galat.2.6. soo wandelt met vreese/ den tydt die ghy
Ephes.6.9. hier woont:
Colos.3.25. 18 c Wetende dat ghy niet met vergancke-
c 1.Cor.6.20 licke dinghen/ silver oft gout verlost en
d Act.20.28 zijt/ wt uwe ydele wandelinge die v van-
Hebr.9.12. den Vaderen overghegheven was:
e Rom.16.24 19 d Maer met den dierbaren bloede Chri-
Ephes.1.9. sti/ als eens onstraffelicken ende onbe-
ende 3.9. vleckten lams/
Colos.1.26. 20 e De welcke wel voorsien was voor
2.Tim.1.10. de scheppinge der Werelt: maer is geopen-
Titi 1.2. baert in dese laetste tyden om uwen wille/
f Act.2.33. 21 Die ghy door hem gelooft in Godt/ die
Philip.2.9. hem wt de dooden opgeweckt heeft/ f ende
g Ro.12.10. hem eerlickheyt gegeven heeft/ om dat ghy
Ephe.4.3. gheloove ende hope op Godt hebben soudt.
Heb.13.1. 22 Die ghy uwe sielen gereynicht hebt in
1.Pet.2.17 de ghehoorsaemheyt der waerheyt/ door
h Iac.1.18 den Gheest/ g tot ongheveynsde broeder
Joan.3.8. licke liefde: hebt malcanderen vyerichlic-
i Of/ leuen- ken lief wt reyner herten:
de ende eewe- 23 h Die ghy wedergheboren zijt/ niet wt
lick blijuen- verganckelicken/ maer wt onverganckel-
de woort licken sade/ door het woort des leuenden
Gods. ende eeuwich blijuenden Godts.
k Esa.40.6 24 k Want alle vleesch is als gras/ ende alle
Syr.14.18 de eerlickheydt des menschen is als de
1.Cor.7.31 bloeme des gras: het gras is verdorret/
1 Jaco.1.10. ende de bloeme is afghevallen:
ende 4.14 25 Maer het woordt des Heeren blijft in-
l Joan.2.17. der eewicheyt: ende dit is dat woordt dat
v vercondicht is.

Dat ij. Capittel.

1. Hy vermaent de gheloovighe/ dat sy
worden kinderen in het quade/ 11. tot de
vruchten der wedergheboorte/ 13. tot ghe-
hoorsaemheyt der Overheden/ ende tot lydt-
saemheyt/ 21. schilderende hen den Heere
Jesum levendich voor ooghen.

1 Soo legt dan af alle boosheyt/ ende bedrie-
gerie/ ende geveynstheden/ ende nydt/
ende alle achterclappinghen:
2 a Ende begheert die redelicke ende on- a Rom.6.4
vervalschte melck/ als kinderkens die 1.Cor.14.20.
nu eerst gheboren zijt/ op dat ghy daer Ephe.4.23.
door opwasset/ Coloss.3.8
3 b So ghy anders ghesmaeckt hebt/ dat Hebr.12.2
de Heere goedertieren is: Mat.18.3
4 c Tot den welcken comende/ die eenen b Psal.34.9
levendighen Steen is/ van den menschen c Ephe.2.20
wel verworpen/ maer by Gode wtverco-
ren ende dierbaer:
5 Wordt ooch ghy selue als levende Stee-
nen getimmert/ d tot een geestelick huys/ d Heb.3.6
e ende heylich Priesterdom/ f om ghee- e Apo.1.6
stelicke Offerhanden te doen/ die Gode be- ende 5.10.
haghen door Jesum Christum. f Rom.12.1.
6 Daerom staet ooc inde Schrift: g Siet/ Heb.12.28
ick legghe in Sion eenen costelicken ende g Esa.28.16
dierbaren wtersten Hoecksteen/ ende wie Rom.9.33.
in hem ghelooft/ die en sal niet beschaemt
worden.
7 V dan/ die ghy ghelooft/ is hy eerlick/ h Psa.118.22
maer den ongeloovigen is h de Steen dien Mat.21.42
de Timmerlieden verworpen hebben/ het Actu.4.11.
Hooft des Hoecks gheworden/ i Esai.8.14
8 i Ende een Steen der aenstootinghe/ Rom.9.33
ende een steenrotze der ergherniss/ name- k Of/ toe
lick/ den ghenen die hen aen het Woordt l Exo.19.5
stooten ongehoorsaem zijnde/ daer sy ooc Deut.7.6
k opghesett waren. ende 14.2
9 l Maer ghy zijt een wtvercoren geslach- ende 26.18
te/ m een Coninckliick Priesterdom/ een Ephe.1.15
heylich volck/ een vercreghen volck/ om dat m Apo.1.6
ghy soudt vercondigen de deuchden des ge- ende 5.11.
nen/ die v wt der duysternisse gheroepen n Osee 1.10
heeft tot zijnen wonderlicken lichte. ende 2.23
10 n Die voortydts gheen volck en waert/ Rom.9.26
maer nu Gods volck zijt: die voortyden *of als bij-
niet ontfermt en waert/ maer nu ontfermt de inwoon-
zijt. ders ende
11 Lieve/ ick vermane v als * Wtlanders/ Landtrey-
ende Vremdelinghen / o onthoudt v van sers/
vleeschelicke begheerlickheden/ die teghen o Ro.13.14
de ziele stryden. Galat.5.16
12 p Ende houdt uwe wandelinge eerlick on- p Ro.12.17
der de Heydenen: q op dat sy in het ghene 2.Cor.8.21
dat sy van v segghen/ als van quaetdoen- Philip.2.15
ders/ r wt de goede wercken aenmerckende/ q Titi 2.8
God prysen inden dach der besoeckinghe. 1.Pet.3.16.
13 f So weest dan aller menschelicker t or- r Mat.5.16
dinantie onderdanich/ om des Heeren wil- f Rom.13.1
le/ het sy den Coninck / als den Oversten/ Titi 3.1
14 Het sy den Stadthouderen/ als den ghe- t Griecx/ cre-
nen die van hem ghesonden worden / tot atuere
wrake der Quaetdoenders / ende tot prys u Titi 2.8
der Goetdoenders. x Joa.8.32
15 u Want alsoo is de wille Gods / dat ghy Rom.6.18
met weldoen/ stopt de onwetentheydt der Galat.5.1
dwaser menschen. y Ro.12.10
16 x Als vrye/ ende niet als de vryheyt heb- 1.Pet.5.5
bende tot een decksel der boosheydt: maer z Rom.12.10
als Dienstknechten Gods. Ephe.4.3.
17 y Eert eenen yeghelicken. z Hebt het Hebr.13.1
Broederschap lief. Vreest Godt. a Eert 1.Pet.1.22
den Coninck. a Mat.22.21
18 b Ghy Huysknechten/ weest met alder b Ephe.6.5
vreese den Heeren onderdanich/ niet alleen- Coloss.3.22
lick den goeden ende redelicken/ maer ooch 1.Tim.6.1
den harden. Titi 2.9
19 c Want dat is ghenade/ ist dat yemandt c 2.Cor.7.10

om der d Godlicher conscientie wille swa-
richeyt verdraecht/lydende onrechte.
20 Wat wat eere ist/ist dat ghy verdraecht/
als ghy ghesondicht hebbende/gheslagen
wordt? e maer ist dat ghy verdraecht als
ghy weldoet/ eñ nochtans te lyden hebt/
dat is ghenade by Godt.
21 Want hier toe zijt ghy gheroepen/want
Christus heeft oock geledē voor ons: f ons
een exēpel achterlatende/om dat ghy zijne
voetstappen soudt nauolghen.
22 g Die geen sonde gedaen en heeft/ noch
daer en is gheen bedroch in zijnen monde
ghevonden:
23 h Die/als hy versmaedt was / en heeft
niet wederom gesmadicht:ende en dreych-
de niet als hy leedt:maer gaf het hem ouer
die recht oordeelt.
24 i Die onse sonden selue in zijnen lichame
ghedraghen heeft op het houdt/ k om dat
wy vander sonde ghescheyden / der recht-
ueerdicheyt leuen souden:door wiens won
den ghy ghenesen zijt.
25 Want ghy waert als dwalende Scha-
pen/maer ghy zijt nu bekeert tot den Her-
der ende m Toesiender uwer zielen.

d Gr.consci entie Gods
e Mat.5.10 1.Pet.3 14 ende 4.14
f Joā.13 14. Philip.2.5 1.Joā.2.6
g Esa.53.9 2.Cor.5.21 1.Joan.3.5
h mat.27.39 Joā.8.48. 49.
i Esa.53.4 Matt.8.17.
k Rom.6.10
l Esa.53.6 Ezec.34.6 Luce 15.4
m Of/ Opsiender/Bisschop

Dat iij. Capittel.

1. Hy vermaent de ghetrouwde van haer officie/8. ende alle gheloouighe tot liefde/ onnooselheyt/14. ende lydtsaemheyt/door het exempel ende de weldaedt Christi.

1 DEsghelijcks a ghy Vrouwen / weest
uwen Mannen onderdanich/ op dat
oock de ghene die den woorde niet ge
hoorsaem en zijn / door de wandelinghe
der Vrouwen/sonder woordt ghewonnen
worden/
2 Als sy aenghemerckt hebben uwe goe-
de wandelinghe inde vreese.
3 b Der welcker vercieringhe sy/ niet die
uwterlicke/ in het haytvlechten / ende gout
ommehanghen/of cleederen aendoen:
4 Maer die verborghen mensche/ name-
lick des herten/ die gheleghen is inde on-
uerderffelicke vercieringhe eens sacht-
moedighen ende stillen gheests/ de welcke
costelick is voor God.
5 Want alsoo vercierden haer oock voor-
tyden de heylighe Vrouwen / die op den
Heere hoopten / ende waren haren Man-
nen onderdanich:
6 Ghelijck Sara den Abraham ghehoor-
saem was/ c noemende hem Heere:wiens
Dochters ghy gheworden zijt / als ghy
weldoet/oock niet vreeest zijnde met ee-
nighe vreese.
7 Desgelijcx ghy Mannen/ d woont met
haer met wijsheyt/gheuende haer eere als
den cranckisten vate/oock als medegenoo-
ten zijnde der genaden des leuens/ op dat
uwe gebeden niet verhindert en worden.
8 Ende eyndelick/ e weest alle eens ghe-
sint/ hebt medelyden / hebt de Broeders
lief/weest barmhertich/vriendelick/
9 f Vergelt niet quaet met quaet / of ver-
smaetheyt met versmaetheyt:maer segent
daer tegen/ eñ weet dat ghy daer toe ghe-
roepen zijt/ g om de seghenīge te beeruen.
10 i Want wie het leuen wil lief hebben/
ende goede daghen sien / k die stille zijn
conghe vanden quade / ende zijne lippen/
dat sy gheen bedroch en spreken:
11 l Hy keere af vanden quade / ende doe
goet : hy soecke vrede/ ende jaghese na.
12 Want de ooghen des Heeren zijn ouer
de rechtueerdighe / eñ zijne oore tot haer
ghebedt : Maer het aensichte des Heeren
is teghen de ghene die quaet doen.

a Gene.3.16 1.Cor.14.34 Ephe.5.22. Coloss.3.18 Titi 2.5.
b 1.Tim.2.9 Titi 2.3.
c Gen.18.12
d 1.Cor.7.3
e Rom.12.16 ende 15.5. 1.Cor.1.9. Philip.2.2 ende 3.16.
f Leui.19.18. Prou.20.22 ende 24.29 Mat.5.39 Rom.12.17 1.Cor.6.7 1.Thess.5.15
g mat.25.34
i Psa.34.13.
k Jaco.1.26
l Psal.37.27 Esai.1.16. 3.Joan.11

13 Ende wie sal u quaet doen / ist dat ghy
het goede nauolcht?
14 m Maer ist dat ghy oock yet lydt om
der rechtueerdicheydt/ soo zijt ghy salich/
n ende en vreest hare vreese niet / noch en
verschrickt niet.
15 o Maer heylicht den Heere in uwer her
ten/ p ende weest altydts bereydt / om te
antwoorden eenen yegelickē/ die rekēschap
vā u begeert/ vande hope die in u lieden is/
16 Met sachtmoedicheydt eñ vreese. heb-
bende een goede conscientie : q op dat sy/
daer in sy quaet van u liedē seggē / als vā
quaetdoēders/ beschaemt wordē/ die uwe
goede wandelinge in Christo bedrucken.
17 Want het is beter dat ghy weldoende
lydt/ (ist dat de wille Gods is/) dan quaet
doende.
18 r Want Christus heeft oock eens ghe-
ledē voor de sonde/ hy rechtueerdich/ voor
de onrechtueerdighe : om dat hy ons tot
God soude brenghen/ ghestoruen nae den
vleesche/ maer leuendich ghemaeckt nae
den Gheest.
19 Inden welcken hy oock comende/ heeft
ghepredickt den Gheesten f die in de ghe-
uanckenisse zijn.
20 Als sy voortyden t ongehoorsaem wa-
ren/ u doemen de lanckmoedicheyt Gods
eenmael verwachtede in de daghen Noe/
als de Arcke bereydt werdt: x inde welcke
weynige/dat is/acht zielen behouden wer
den door het water:
21 y Des welcken teghenbeeldt de Doop/
ons nu oock behoudt: z niet daer mede de
vuylicheden des lichaems afgewischt wor
den / maer waer door de goede conscientie
God vraecht / door de opstādinge Christi
22 a De welcke is ter rechterhandt Gods/
opghevaren zijnde ten hemel/ ende de En-
ghelen/ ende Machten/ eñ Crachten hem
onderdaen zijnde.

m mat.5.10. 1.Pet.2.20 ende 4.14
n Esaie 8.12 Jere.1.8
4.Esd.15.3. Mat.10.26
o Job 1.22.
p Psa.119.46 Actu.4.6
q Titi 2.8 1.Pe.2.12.15
r Rom.5.6 Coloss.2.13 Hebr.9.15
f 1.Pet.4.6
t Gen.6.3
u Gen.6.14 Mat.24.37 Luce 17.26 Roma.2.4
x Gen.7.
y Ephe.5.26
z Gr. niet een afleggingghe der vuylicheid des vleesch/ maer een ondervraginghe der goeder conscientie tot God.

Dat iiij. Capittel.

1. Hy vermaentse tot de vruchten der we dergheboorte/ 12. ende tot lydtsaemheyt.

1 DEwyle dan Christus voor ons inden
vleesche gheleden heeft/ a soo wapent
ghy u oock met b dat selue geuoelen/
namelick dat/ c wie inden vleesche ghele-
den heeft/ die heeft u afghehouden vander
sonde/
2 e Om nu niet na menschelicke begheer-
licheden/ maer nae Gods wille/ den tydt
die noch ouer is/ te leuen.
3 f Want het is ons ghenoech/ dat wy dē
voorgaenden tydt des leuens der Heyde-
nen wille ghedaen hebben/ wandelende in
wellusten/ begheerlickheden / dronckenn-
schap/ brasserie/ supperie/ ende grouwelic-
ke Afgoderie.
4 Het welcke hen vreemde is/ ende lasterē
dat ghy niet mede en loopt inde selue g on
ghebonden ouerdaet:
5 De welcke sullen rekenschap gheuen/
hem/ die bereydt is te oordeelen de leuen-
de ende doode.
6 h Want daer toe is oock i den dooden
het Euangelium ghepredickt / op dat sy
gheoordeelt worden nae den mensche dat
is/ aengaende het vleesch / ende leuen nae
God/dat is/ door den Gheest.
7 k Eñ aller dingē eynde is na by. l Weest
dan nuchteren / ende waeckt tot gebeden.
8 Maer voor al / hebt tot malcanderen
in stercke liefde/ n want de liefde bedecket
de veelheyt der sonden.
9 o Weest herberghich aen malcanderen/
p sonder murmureren.
10 q Dient malcanderē/ een yegelic na dat
hy ga-

a Ephe.1.20 Hebr.12.1
b Gr. ghedachte
c Rom.6.7
d Gr. gerust
e Rom.6.19 2.Cor.5.15 Galat.2.20 Ephe.4.22 Tit.2.12 Hebr.9.14
f Ephe.4.17
g Gr. der [illegible] daet.
h Joā. [illegible] 1.Pe. [illegible]
k Jac. [illegible]
l Luc. [illegible]
m [illegible] recter
n Pro.10.12
o Rom.12.13 Hebr.13.2
p Phil.2.14
q Rom.12.6 1.Cor.12.4
Pro.10.12

hy gave ontfangen heeft/ als goede r wtdeylders der menigherleye genade Gods.

r Gr. hupsce gerdeers / Jere.23.22
11 s Ist dat yemant spreeckt/ dat hy spreke als Gods woordt. Ist dat yemant dient/ die diene als wt de cracht die God gheeft: op dat God in allen gheprefen worde door Jesum Christum/ de welcke heeft de heerlickheydt ende macht/ van eewicheydt tot eewicheydt. Amen.

t Esa. 48.10 / 1.Cor.3.13 / 1.Pet.1.7
12 t Lieve/ laet het v niet vreemde zijn/ als ghy door het vyer versocht wordt/ tot uwer beproevinghe/ als of v wat vreemdts gheschiedde:

13 Maer verblijdt v daer in/ dat ghy des lydens Christi deelachtich zijt/ op dat ghy in de openbaringhe zynder heerlickheydt meucht verblyden ende verheughen.

u Mat.5.10 / 1.Pet.2.20 ende 3.14
14 u Ist dat ghy liedē in Christi Name versmaedt wordt/ soo zijt ghy salich: want de Gheest der eerlickheyt/ eñ de Gheest Gods rust op u lieden/ de welcke/ so veel hen aengaet/ ghelastert wordt: maer so veel v aengaet/ gheprefen wordt.

15 Maer dat niemant van v lieden en lyde als een Dootslagher/ oft Dief/ oft Quaetdoender/ of als een/ x die na ander lieden dinghen siet.

x Of/ in een vreët Ampt grijpt.

16 Maer ist dat yemāt lijdt als een Christen/ die en schame hem niet/ maer prijse God in desen deele.

y Jere.25.29 / Luce 23.30 / z Luc.10.12
17 Want het is tijt/ y dat het oordeel van den huyse Gods beginne: Ende ist dat het eerst van ons begint/ z wat sal het eynde wesen der gener die den Euangelio Gods niet gheloost en hebben?

a Pro.11.31.
18 a Ende ist dat de Rechtveerdighe nauwelick salich en wordt/ waer sal de Godloose ende Sondaer verschijnen?

19 So dan de gene die lyden na den wille Gods/ dat sy hare zielen den ghetrouwen Schepper bevelen b met weldoen.

b Grieck/ in goetdadicheyt.

Wat v. Capittel.

1. Van het officie der Pastooren/ 5. eñ der Jongeren/ 8. beschrijvinge des Duyvels/ ende den middel om hem te wederstaen/ 10. ghebedt voor de Gheloovighe/ 13. groetenissen.

1 De Ouderlingē die onder v lieden zijn/ vermane ick/ die een mede Ouderlinc ben/ ende getuygē des lydēs Christi/ ende oock deelachtich der eerlickheyt die gheopenbaert sal worden/

a Act.20.28 / b of, so veel in u liedē is / c 2.Cor.1.24 / d 1.Timot.4.12. Titi 2.7
2 a Weydt de kudde Gods b die onder ulieden is/ die besorghende/ niet als wt bedwanck/ maer gewillichlic: noch om vuyl gewins wille meer met een beweecht herte:

e Esa. 40.11 / Ezec.34.23. / Joan.10.11 / Hebr.13.20
3 c Noch als heerschappie voerende ouer het volck dat v bevolen is/ d maer als die der kudde een voorbeeldt gheworden zijt.

f 1.Cor.9.25 / 2.Tim.4.8. / Jaco.1.12
4 Ende als de e ouerste Herder verschijnē sal/ f dan sult ghy de onverwelckerlicke Croone der glorien behalen.

g Ro. 12.10 / Philip.2.3 / h Pro.3.34 / Jaco.4.6
5 Desghelijcks ghy Jonghers/ weest den Ouderen onderdanich/ g ende weest alle malcanderen onderdanich/ weest met de oodmoedicheyt verciert. h Want God wederstaet den Hoovaerdigen/ maer den Nederighen gheeft hy ghenade.

i Job 22.20 / Prou.29.23 / Mat.23.11 / Luc.14.11 / Jaco.4.10.
6 i Vernedert u lieden dan onder de crachtighe handt Gods/ op dat hy v verhooge te zijner tijdt.

k Psa.55.23 / Matt. 6.25 / 1.Tim.6.8 / l Sap. 12.13
7 k Worpt alle uwe sorchfuldicheydt op hem/ l want hy draecht sorghe voor ulieden.

m Jaco.1.7 / Luce 22.31
8 m Weest nuchteren/ waeckt/ want uwe weder partie de Duyvel gaet omme als een briesschende Leeuwe/ soeckende wien hy verslinde.

n Jaco. 4.7
9 n Wederstaet hem/ vast zijnde in het gheloove/ wetende dat het selve v lyden in uwe Broederschap/ die inde Wereldt is/ volbracht wordt.

o Hebr.10.3 / 1.Pet.1.6
10 De God aller ghenade/ die ons/ die wy een weynich tydts bedruckt zijn/ geroepen heeft tot zijne eewighe heerlickheydt in Christo Jesu/ o die selve volmake/ bevestighe/ versterke/ ende fondere v lieden.

11 Hem sy de eerlickheydt ende macht/ van eewicheyt tot eewicheyt. Amen.

12 Door Siluanum/ uwen ghetrouwen Broeder/ also ick achte/ hebbe ic een weynich gheschreven/ vermanende ende betuyghende/ dat dit de ghenade Gods is/ daer ghy in staet.

13 V groet de mede wtvercoren Ghemeynte die in Babylonia is/ eñ Marcus mijn sone.

p Ro.16.16 / 1.Cor. 16.20 / 2.Cor.13.12 / 1.Thes.5.26.
14 p Groet malcanderen met den heyligen cusse. Vrede sy v allen die in Christo Jesu zijt. Amen.

De tweedde alghemeyne Sendbrief Petri.

Dat Eerste Capittel.

3. Petrus de ghenade Christi gheprefen hebbende/ 5. vermaent de gheloovighe tot een recht Christen leven/ 12. beloeft hen zijnen arbeydt/ 16. bewijst de sekerheydt des Euangeliums/ 19. ende den middel om inde Schrift profijt te doen.

a Anders/ Simon / b Gr. in
1 Symon Petrus een Dienstknecht eñ Apostel Jesu Christi/ den ghenen die euen dierbaren gheloove met ons vercreghen hebben/ b door de rechtveerdicheyt onses Gods/ ende Salichmakers Jesu Christi:

c Roma.1.7 / 1.Petr.1.2
2 c De ghenade eñ vrede sy v vermenichfuldicht/ door de kennisse Godes/ ende onses Heeren Jesu.

3 Ghelijck ons zyne Godlicke macht alle dinck dat tot het leven/ ende de Godsalicheyt noodich is/ ghegheven heeft door de kennisse des ghenen/ die ons gheroepen heeft tot de eerlickheyt ende deucht:

d Esa. 56.4 / Joan.1.12 / Roma 8.15 / Galat.3.26
4 Daer mede dat ons die seer groote ende eerlicke beloften ghegheven zijn: d om dat ghy daer door soudt der Godlicker nature deelachtich worden/ de verderffelickheydt die inde Wereldt is door de begheerlickheydt/ ontvloden zynde.

5 Ende tot dit selve oock alle neersticheyt doende/ bewijst hier toe deucht in uwen gheloove: ende inde deucht wetenschap/

6 In de wetenschap/ maticheydt: in maticheyt/ lydtsaemheyt: ende in lijdtsaemheyt/ Godvruchticheyt:

7 Ende inde Godvruchticheydt/ broederlicke vriendelickheyt: ende in broederlicke vriendelickheydt/ liefde:

8 Want als ghy dese dinghen hebt/ ende daer in overvloedich zijt/ sy en sullen v niet ledich noch onvruchtbaer laten tot de kennisse onses Heeren Jesu Christi.

e Esa.59.10.
9 Want die dese niet en heeft/ e die is blindt/ ende tastet met der handt nae den wech/ ende heeft de reyninghe zyner ouder sonden vergheten.

10 Daerom broeders/ weest liever neersticht om uwe beroepinghe ende verkiesinghe vast te makē: want als ghy liedē dat doet/ sult ghy te gheenen tijde struyckelen.

11 Want alsoo sal v rijckelick den inganck in het eeuwighe Coninckrijcke onses Heeren ende Salichmakers Jesu Christi toeghedient worden.

f Gr. vergheten
12 Daerom en sal ick niet f ophouden/ v

altijdts sulcks te vermanen / hoe wel ghy
het weet, ende inde tegenwoordige waer-
heyt versterckt zijt.
13 Want ick achte het recht/ so langhe als
g Dat is/ lichame — ick in desen g Tabernakel ben v lieden met
vermaninghe te verwecken.
h 2. Timot. 4.6. — 14 h Dewijle ick weet/ dat de aflegghinge
i Joa.21.18. — mijns Tabernakels haest coemt/ i gelijck
onse Heere Jesus Christus mij heeft te
kennen ghegeuen.
15 Maer ick sal oock neersticheyt doen/ dat
ghylieden na mijnen wtganck meucht al-
h 1Cor.1.17 — tydts van sulcks ghedachtenisse houden.
ende 2.1.4. ende 4.20 — 16 k Want wy en zijn niet de constighe fa-
1.Thess.1.5 — bulen naghevolcht/ als wy v lieden onses
l Joan.1.14 — Heeren Jesu Christi macht ende toecoem-
Mat.17.2 — ste te kennen ghegheuen hebben / l maer
2.Joan.1.1. — wy hebben zijnder Maiesteyt Aenschou-
wers geweest.
17 Want hy hadde van Gode den Vader
eere en eerlickheyt ontfanghen / dewijle
hem sulcdanige een stemme vande hoochweer-
m mat.3.17. — dige heerlickheyt tot hē geschiede: m De-
ende 17.5 — se is mijn wel lieue Sone/ inden welcken
Marc.1.11 — ick mijn welbehagen ghenomen hebbe.
ende 9.7 — 18 En dese selue steme hebben wy gehoort
Luc.3.22 — als sy vanden Hemel quam/ daer wy met
ende 9.35 — hem waren op den Heyligen Berch.
Coloss.1.13 — 19 Ende wy hebben dat n Prophetische
n Of/ vaste — woordt/ welck seer vast is/ ende ghy doet
o 2. Cor.4.6 — wel/ als ghy daer acht op hebt/ o als op
een licht dat in een duyster plaetse schijnt/
tot dat de dach aenlichte / ende de Mor-
gensterre opgae in uwe herten.
p 2.tim. 3.16 — 20 p Dit eerst wetende/ dat geen Prophe-
q Of/ gheen — cie der Schrifture/ q wt eyghener inghe-
eygē wtlegginghe toe-behoort. — uinghe ghescheit.
21 Want de Prophetie en is voortijden
niet door menschen wille ghegeuen: maer
de heylighe menschen Gods hebbense ge-
sproken/ ghedreuen zijnde vanden Geest
Godts.

Dat ij. Capittel.

1. Beschrijuinghe der boosheyt/ ende
verderuinghe der valscher Leeraers/ ende
haerer Discipulen.

a Act. 20.29 1.Tim. 4.1 — 1 DAer hebben oock a valsche Prophe-
ten onder den volcke ghewecst/ ghe-
lijck oock onder v lieden valsche Lee-
raers wesen sullē/ die verderffelijcke Sec-
ten inboeren sullen/ oock den Heere diese
ghecocht heeft/ verloochenende/ ende een
haestighe verderuinghe ouer henseluen
halende.
2 En vele sullen haer verderuinghen na-
b Of/ coophandel vā v lieden doen — uolgē/ door de welcke de wech der waer-
heyt sal gelastert worden.
c Job.4.18 — 3 Ende sy sullen door giericheyt met ghe-
Jude 6. — maeckte woorden b ghewin van v lieden
Apoc. 2.2 — soecken/ den welcken de verdoemenisse vā
d Gen.7.1. — ouer langen tijt niet en vertoeft/ en haer
e Of/ Sunt-vloet. — verderffenisse en is niet slapende.
f Gen.19.24 — 4 Want ist dat God c de Engelen/ als sy
Deut. 29.23 — gesondicht haddē/ niet gespaert en heeft:
Esai.13.19 — maer heeftse met keetenen der duysternisse
Jere. 50.40 — in de Helle geworpen / ende ouergegeuen
Ezec.16.49. — tot het Oordeel te bewaren:
Osee 11.8 — 5 Ende en heeft de oude Wereldt niet ge-
Amos 4.11 — spaert/ maer heeft d Noe den Prediker
Luc.17.29 — der rechtueerdicheydt zijn achtster be-
Jude 7 — waert / brenghende de e Diluuie ouer de
Wereldt der ongherechtighen.
g Gen.19.16 — 6 En heeft f de Steden Sodoma en Go-
Sapie. 10.6 — morra tot asschen verbrandende en om-
h Psa.119 158 — mekeerēde/ verdoemt/ ende tot een exem-
i Of/ hebbē sy gequelt. — pel geset den ghenen / die namaels soudē
k 1. Cor.10.13 — Godloselick leuen.
7 g Ende heeft den rechtueerdigen Loth
daer wt gerogē/ die vā de oncuysche ver-

keeringe der Boosen vermoeyt was.
8 (Want de rechtueerdige man woonen-
de onder hen/ hy heeft van daghe te dage
zijn rechtueerdige ziele ghequelt/ siende en
hoorende hare ongherechtighe wercken.)
9 k De Heere weet de Godsalighe wt de
versoeckinge te verlossen: ende de onrecht-
ueerdighe tot den dach des Oordeels ter
straffe te houden.
10 En aldermeest de ghene die het vleesch
volghende/ in onreyne begheerlickheden
wandelen / de Heerschappie versmaden/
die stoudt ende hartneckichlick henseluen
behaghen / ende de Heerlickheden niet
en vreesen te lasteren:
11 Daer de Enghelen/ die meerder zijn van
cracht ende macht/ gheen lasterlick oordeel
teghen hen en gheuen voor den Heere.:
12 Maer dese/ l als onredelijcke Beesten/ l Jere.12.3
natuerlick bewecht / ghemaeckt om ghe-
vangen ende verdoruen te worden/ m la- m Judas 10
sterende het ghene daer sy niet van en we-
ten / sullen in haer eyghen verderuinghe
verdoruen worden:
13 Ghecrijgende den loon der ongerechtic-
heyt/ als die de dagelicksche weelde voor
ghenoechte achten: vlecken ende smetten
zijnde/ die in hare bedriegerien genoechte
hebben/ als sy met v lieden brassen/
14 Hebbende de ooghen vol ouerspels/ on-
ophouderlick van sonde/ verlockende de
wanckelbare zielen/ ende hebbende het her-
te gheoeffent in giericheydt / kinderen der
vermaledijnghe:
15 Die den rechten wech verlatende / zijn
ghedwaelt/ n volgende den wech Balaam n Nu.22.5
des soons Bosor/ de welcke den loon der Juden.
ongherechticheyt lief ghehadt heeft:
16 Maer hy heefde straffinghe zijner on-
gherechticheydt ghehadt. want dat stom-
me lastbaer Dier heeft met menschelicker
stemme ghesproken / ende des Propheten
wtsinnicheydt verhindert.
17 o Dese zijn Fonteynen sonder water/ o Judas 12
wolcken vanden stormwinde gedreuen/ dē
welcken de doncker duysternisse inder eeu-
wicheydt bewaert is.
18 Want sy seer opgeblasen ydelheydt spre-
kende/ verlocken door de begheerlickhedē
des vleeschs / ende wulpscheden/ hen die
p recht ontulooden waren / de ghene die p Anders/ en weynich
in dwalinghe verkeeren/
19 Belouende hen vryheydt / daer sy selue q Joan.8.34
dienstknechtē der verderuinge zijn: q wāt Rom.6.16
van wien yemandt ouerwonnen is/ diens
dienstknecht is hy ghewordan.
20 r Want ist dat sy / na dien sy van de be- r mat.12.45
smettinghe der Wereldt ghevloden zijnde/ Hebr.6.4
door de kennisse des Heeren ende Salich- ende 10.26
makers Jesu Christi/ wederom in de selue
verwerret zijnde/ ouerwonnē wordē so is
haer laetste erger geworden dan het eerste.
21 Want het ware hen beter / dat sy den
wech der gherechticheydt niet ghekent en
hadden: dan dat sy hem bekennende/ we-
der afkeeren van de heylighe f Leere / die f Of/ Ghebodt
hen ghegheuen is.
22 Maer hen is geschiet/ dat met desen
warachtigen spreeckwoorde plech te seg-
gen: t De Hont is weder gekeert tot zijns t Pro. 26.11
selfs wtspouwsel: u En de gewasschē Seuge u 2Pet.2.22
tot de wentelinghe in het slijck.

Dat iij. Capittel.

3. Hy bewijst de Godloosheyt der bespot-
ters der beloften Gods 7. de maniere der
eyndinge der Wereldt. 11. ende van hem te
bereyden/ 16. ende wie sy zijn /die de ghe-
schriften Pauli ende andere misbruycken/
18. daer na danckt hy den Heere Jesum.

Aen/

1 Lieue/ ick schrijue v nu desen tweedden
Brief/ waer in ick door vermaninghe
a Gr. sui/ of gemoedt — uwe oprechte a herten verwecke/
2 Dat ghy ghedachtich zijt der woorden/
die vanden heylighe Propheten te voren ge
sproken zijn/ ende onse heere/ die wy Apostelē
b 1.Tim.4.1 zijn des Heeren ende Salichmakers:
2.Tim.3.1 3 b Dat eerst wetende/ dat inde laetste da-
Jude 18. ghen sullen Bespotters comen/ die nae
hare eyghene begeerlickheden sullen wan-
delen/
4 Ende seggen: Waer is de belofte zijnder
toecoemste? want van dat de Vaders ont-
slapen zijn/ blijft alle dinck: als van den
beghinne der Scheppinghe aen.
5 Want willens en weten dese niet/ dat
de Hemelen in lange voorleden tyden wa-
c Gen.1.9 ren door Gods woordt: ende c de Aerde
wt den water/ ende in het water staende:
d Gen.7.21. 6 d Waer door de werelt die doe was/ ouer
vloeyt zijnde vanden water/ vergaen is.
e Psa.102 27 7 e Ende de Hemelen die nu zijn/ ende de
Esa 40 8 Aerde zijn door zijn woordt gheset/ f ende
ende 51.6 worden behouden tot den vyere/ in den
Hebr.1.11 dach des Oordeels/ ende verderuinge der
2.Pet.3.10 Godlooser menschen.
f 2.The. 1.8 8 Maer en weest niet onwetende van dit
een dinck/ Lieue/ dat eenen dach by den
g Psa. 90.4 Heere/ is ghelijck duysent Jaren: g ende
Spr.18.8 duysent Jaren ghelijck eenen dach.
9 De Heere en vertraecht de beloften niet
ghelijck sommighe meynen/ dat het traec-
h Esa. 30.15 heydt is; h maer hy is lanckmoedich ouer
Rom.2.4 ons/ i niet willende dat yemandt vergae/
i Ezec. 18.22 maer wilse alle tot bekeeringe ontfangē.
1.Tim.2.4 10 Maer den dach des Heeren sal comen
k Mat.24.43 als een Dief inder nacht/ l inden welcken
1.The.5.2 de Hemelen sullē met een sterck gedruysch
Apoc.3.3 voorby gaen/ ende de Elementen sullen
ende 16.15 brandende vergaen/ ende de Aerde/ en-
l 2.Pet.3.7 de de wercken die daer in zijn/ sullen ver-
branden.
m Gr. sal ontbonden worden. 11 Dewijle dan dit al m vergaet/ hoedda-
nich behooren wy te zijn in heylige wan-
delinghe ende Godsvruchticheden/
12 Verwachtende ende haestighende tot
n Spr.16.18 den toecomenden dach Gods/ n door den
welcken de Hemelen ontsteken ende ver-
gaen sullen/ ende de Elementen branden
ende smelten?
o Esa.65.16 13 o Maer wy verwachten nieuwe Heme-
ende 66.22 len/ ende nieuwe Aerde/ nae zijne belofte/
Apoc.21.1 waer in rechtueerdicheydt woont.
14 Daerom lieue/ die ghy sulcx verwacht/
weest neerstich om onbesmet eñ onstraffe-
lick van hem beuonden te wesen in vrede:
p Rom. 2.4 15 p Eñ acht dat de lanckmoedicheyt onses
Heeren salicheyt is/ gelijck oock onse lieue
broeder Paulus/ na de wijsheydt die hem
gegeuen is/ u lieden geschreuen heeft/
16 Ghelijck oock in alle Sendbrieuen/ spre-
kende daer in van desen: Inde welcke som
mighe dinghen zijn swaer te verstaen/ de
welcke de ongheleerde ende onvaste ver-
draeyen/ ghelijck oock de andere Schrif-
ten/ tot haer eyghen verderffenisse.
17 Ghy dan/ lieue/ dewijle ghy het te voren
weet/ so wacht v lieden/ dat ghy niet door
der Godlooser dwalinghe verleydt zijnde/
van uwe vasticheyt af en valt.
18 Maer wast inde ghenade ende kennisse
onses Heeren ende Salichmakers Jesu
Christi. Hem sy de eerlickheydt/ ende nu/
ende ten ewighen daghe. Amen.

Argument.

Joannes de Apostel ende Euangelist/
eñ sonderlicken lieue Discipel des Heeren/
heeft drye Sendbrieuen geschreuen. Inden
eersten leert hy de liefde ende reynicheyt des
leuens/ als de vruchten des warachtighen
gheloofs. Inden tweeden eñ inden derden
leert hy oock de selue liefde eñ waerheyt/ ver
manende dat mē moet de ketters vlieden.

De eerste alghemeyne Sendbrief Joannis.

Dat Eerste Capittel.

1. Hy bewijst de versekertheydt ende de vrucht des Euangeliums/ 7. daer nae den middel om daer van deelachtich te wordē.

1 Dat vanden beginne was/ dat wy ge-
hoort hebben/ dat wy gesien hebben
met onsen ooghen/ a dat wy aenschout a Joā.1.14
hebbē/ b eñ onse handē gehandelt hebbē/ 2.Pet.1.16
vanden woorde des leuens. b Joā.10.27
2 (Want het leuen is geopēbaert/ eñ wy
hebbent gesien/ eñ betuygen/ eñ verkondi-
ghen v het eewighe Leuen/ het welcke by-
den Vader was/ eñ is ons gheopenbaert.)
3 Dat wy gehoort hebben/ eñ gesien heb-
ben/ verkondigen wy v lieden/ om dat ghy
oock soudt met ons gemeynschap hebben/
ende onse gemeynschap sy met dē Vader/
ende met zijnen Sone Jesu Christo.
4 Ende dit schrijuen wy v lieden/ op dat
c uwe vreuchde veruult sy. c Of/ onse
5 Ende dit is de belofte die wy van hem
ghehoort hebben/ eñ v verkondigen d dat d Joan. 1. 9
God een licht is/ ende daer en is geender- ende 9.5. eñ
hande duysternisse in hem. 12.35.46.
6 e Ist dat wy segghen dat wy ghemeyn- e Esa.33.14
schap met hem hebben/ ende wandelen in-
de duysternisse/ so liegen wy/ ende en doen
de waerheydt niet.
7 Maer ist dat wy in het licht wandelen/
ghelijck hy in het licht is/ so hebben wy ge
meynschap met malcanderen/ f ende het f Hebr.9.14.
bloedt Jesu Christi zijns Soons reynicht Apoc.1.5
ons van alle sonde. g 1.Re.8.46
8 g Ist dat wy seggen dat wy gheen son- 2.Par. 6.36
de en hebben/ so bedriegen wy ons seluen/ Job.9.2
ende de waerheyt en is in ons niet. Psal. 143.2.
9 h Ist dat wy onse sonden belijden: hy is Prou.20.9
ghetrouwe ende rechtueerdich/ op dat hy Spr.7.21
ons de sonden vergeue/ ende reynige van h Psal.32.5.
alle ongherechticheydt. Prou.28.13
10 Ist dat wy seggē dat wy niet gesondicht Esa.65.24
en hebben/ so maken wy hem leugenach-
tich/ ende zijn woordt en is in ons niet.

Dat ij. Capittel.

3. Door de weldaet Christi vermaent hy tot suyverheydt/ 9. liefde/ 18. ende vande Antichristen te schouwen.

1 Myne kinderkens (ic schrijue v dit/ om
dat ghy niet en soudt sondigen: ende
ist dat yemant ghesondicht heeft/ wy
hebben Jesum Christum/ eenen rechtueer-
dighen a Voorbidder by den Vader: a 1.Tim.2.5
2 b Ende hy is de versoeninghe voor onse Hebr.7.24
sonden; ende niet alleenlick voor onse son- b Rom.3.25
den/ maer voor gheheel des Werelts. 2.Cor.5.18
3 Eñ hier in weten wy/ dat wy hem kennē Coloss.1.20
hebben/ ist dat wy zijne ghebooden houden. 1.Joā.4.10
4 c Wie daer seyt: Ick kenne hem/ eñ en be c Joā.4.20
waert zijne ghebooden niet/ die is een Leu-
genaer/ eñ de waerheyt en is in hem niet.
5 Maer wie zijn woort houdt/ in hē is wa-
rachtelick de liefde Gods volcomē. d Hier d Joā.13.35
aen bekennen wy/ dat wy in hem zijn:
6 Die seyt dat hy in hem blijft/ e die moet e Joā.13.15
oock also wandelen/ ghelijck hy ghewan- 1.Pet.2.21
delt heeft.
7 Broeders/ ick en schrijue v gheen f nieu f 2.Joā.5
g ghebodt/ maer dat oude gebodt/ dat ghy g Of/ leere
vanden beghinne ghehadt hebt: dat oude

ghebodt is het woordt / dat ghy van den
beghinne ghehoort hebt.
h Joa.13.34 ende 15.12 8 h Wederom schrijve ick ulieden een nieu
ghebodt/ het welck warachtich is in hem
ende v: want de duysternisse gaet voorby/
ende dat waerachtighe licht schijnt nu.
9 Wie seydt dat hy in het licht is/ ende
zijnen Broeder haet/ die is tot noch toe in
der duysternisse.
i 1.Joa.3.14 k Joa.12.35 10 i Wie zijnen Broeder lief heeft / k die
blijft in het licht/ ende in hem en is gheen
ergheruisse.
l Leuit.19.17 11 l Maer wie zijnen Broeder haet / die
is in de Duysternisse/ ende hy wandelt
in de Duysternisse / ende en weet niet
waer hy gaet/ want de Duysternisse heeft
zijne ooghen verblindt.
m Luc.24.47 Act.4.12. ende 13.38. 12 m Ick schrijve v/ kinderkens / want de
sonden zijn v vergeuen door zijnē Naem.
13 Ick schrijve v/ Vaders/ want ghy hebt
hem gekent/ die van den beginne is. Ick
schrijve v/ Jongelinghen/ want ghy hebt
den Boosen verwonnen.
14 Ick schrijve v/ kinderkens / want ghy
hebt den Vader gekent. Ic hebbe v ghe-
schreuen vaders/ want ghy hebt hem ge-
kent die van den beginne is. Ick hebbe v
geschreuē Jōgelingē/ wāt ghy zijt sterck/
eñ het woort Gods blijft in v/ eñ ghy hebt
den Boosen verwonnen.
n Rom.12.2 o Gala.1.10 Jacob.4.4. 15 n Hebt de Werelt niet lief/ noch wat in
de Werelt is: o Ist dat yemandt de We-
relt lief heeft/ de liefde des Vaders en is
in hem niet.
16 Want al wat inde Werelt is/ de begeerlic
p Psa.90.10 Esai.40.6. Syra.14.7. hept des vleeschs/ eñ de begeerlichept der
ooghē/ eñ de grootschept des leuens/ en is
wt dē Vader niet/ maer is wt der Werelt.
1.Cor.7.31. Jacob.1.10. ende 4.14. 17 p Eñ de Werelt vergaet /ende hare be-
geerlickheydt: maer wie den wille Godts
doet, die blijft in der ewichept.
1.Petr.1.24. q 2.Tes.2.2. r Mat.24.5.24. 18 Kinderkens het is de laetste tijt/ q ende
gelijck ghy gehoort hebt/ r dat de Anti-
christ comen sal/ daer zijn ooc nu vele An-
tichristen geworden/ waer wt wy weten
s Psa.41.10. dat het de laetste vre is.
Mat.26.21. Joan.13.18. Acto.1.17. ende 20.30. t 1.Cor.11.19. u Psa.45.8. ende 133.2. Hebr.1.9. 19 s Sy zijn van ons wtgecomen: maer sy
en waren wt ons niet : want hadden sy
wt ons gheweest/ so souden sy met ons ge
bleuen hebben: t maer het is geschiet om
dat sy souden openbaer worden / dat sy
niet alle wt ons en zijn.
20 Maer ghy hebt de Saluinge van den
Heylighen/ ende weet alle dinck.
21 Ic en hebbe v lieden niet daerom ghe-
schreuen, om dat ghi de waerheyt niet en
weet; maer om dat ghyse weet/ eñ om dat
gheen leughen wt de waerheyt en is.
22 Wie is een leughenaer/ ten sy de ghene
x dat is / de Ghesalfde? die versaeckt dat Jesus is x Christus? De-
se is de Antichrist/ die den Vader eñ den
Sone verloochent.
y Luce 12.9. 2.Tim.2.12. 23 y Soo wie den Sone versaeckt/ die en
heeft oock den Vader niet.
24 Ghy lieden dan / wat ghy van den be-
ginne gehoort hebt/ dat blijue in v: ist dat
in v blijft dat ghy van den beginne ghe-
hoort hebt/ so sult ghi oock inden Vader/
ende in den Sone blijuen.
25 Eñ dit is de belofte die hy v lieden be-
loeft heeft/ namelick/ het ewighe leuen.
26 Dit hebbe ick v lieden geschreuen van-
de ghene/ die v verleyden.
z Jer.31.34. Hebr.8.11. 27 z Eñ de Saluinge die ghy van hem ont-
fangen hebt/ blijft in v/ ende ghy en hebt
gheenen noot dat v yemant leere: maer ge
lijck v de selue Saluinghe leert van allen/
eñ sy is waerachtich/ eñ en is niet leugen-
achtich/ ende ghelijck sy v gheleert heeft/
sult ghy a in hem blijuen. a Ofte/ daer in.
28 Nu dan/ kinderkens/ blijft in hem: op
dat/ als hy sal gheopenbaert worden/ wy
een vertrouwen hebben/ b ende niet van b Cap.5.2.
hem beschaemt en worden in zijne toe-
coemste.
29 Ist dat ghy liedē weet dat hy rechtuer-
dich is/ so weet ghi dz eē yegelic die recht-
ueerdichept doet/ wt hem ghebooren is.

Dat iij. Capittel.

1. Door de liefde ende ghenade Godts
door Christum/ vermaent hy tot recht-
ueerdicheydt ende liefde.

1 Siet/ hoe groote liefde heeft ons de Va
der a bewesen/ namelic/ dat wi kinderē a Grieck/ ghegheuen
Godts ghenaemt worden: daerom en
kent ons de Werelt niet / wāt sy en heeft
hem niet ghekent.
2 Alderliefste / b nu zijn wy kinderen b Esai.56.4
Godts/ c ende het en is noch niet geopen Luce 20.36.
baert wat wy wesen sullen: d maer wy we Joan.1.12.
ten/ als hy sal gheopenbaert zijn/ dat wy Roma.8.15.
hem sullen gelijck wesen/ want wy sullen Galat.3.26
hem sien ghelijck hy is. ende 4.6.
3 Ende een yeghelick die dese hope op c Mat.5.12.
hem heeft/ die reynicht hemseluen gelijck Roma.8.18.
hy reyn is. 2.Cor.4.17.
4 Soo wie sonde doet / die e doet oock d Phil.3.21.
ongherechtichepdt/ ende f de sonde is Colos.3.4.
ongherechtichepdt. e Ofte/ ouertreedt oock de Wet.
5 g Eñ ghy lieden weet dat hy gheopen-
baert is/ om dat hi onse sondē soude wech
nemen/ h ende in hem en is gheen sonde. f 1.Joa.5.17.
6 Een yegelic die in hem blijft/ die en son- g Esai.53.12
dicht niet: so wie sondicht/ die en heeft hē 1.Tim.1.15.
niet ghesien noch ghekent. h Esai.53.9
7 Kinderkens/ dat v niemāt en bedriege: 2.Cor.5.21.
i wie rechtueerdichept doet/ die is recht- 1.Petr.2.22
ueerdich/ ghelijck hy rechtuerdich is. i Roma.2.13
8 Die sōde doet/ is wt dē Duyuel/ wāt de
Duyuel sōdicht vādē beginne: hier toe is
de Sone Gods verschenen/ om dat hy de
wercken des Duyuels verderuen soude.
9 So wie wt Gode geborē is/ die en doet k 1.Joa.5.18
geen sonde/ l want zijn zaet blijft in hem/ l 1.Pet.1.23.
ende hy en can niet sondigen/ want hy is
wt Godt ghebooren.
10 Hier in zijn de kinderē Gods eñ de kinde
rē des Duyuels opēbaer: so wie geē recht
ueerdicheit en doet/ die en is wt God niet
ende die zijnen broeder niet lief en heeft.
11 Want dat is de bootschap die ghy lie-
den van den beginne ghehoort hebt/ dat
m wy malcanderen souden lief hebben. m Jo.13.34.
12 Niet gelijck n Cain/ die wt den boosen ende 15.12.
was/ eñ doodde zijnen Broeder: ende om 1.Joa.3.23.
wat oorsake doodde hy hem? o om dat zij n Gen.4.8.
ne wercken boos waren/ eñ zijns broedērs o Sapien.1
wercken waren gherechtich.
13 p Verwondert v niet/ Broeders/ ist dat p Joa.15.18
v de Werelt haet:
14 q Wy weten dat wy doorgebracht zijn q Joan.5.24
wt de doot in het leuen/ want wy hebben
de broederen lief: wie zijnen Broeder niet
lief en heeft/ die blijft in de doodt.
15 r Soo wie zijnen Broeder haet / die is r Leui.19.17
een doodtslagher: ende ghy lieden weet Jacob.[illegible]
s dat gheen doodtslager het ewich leuen s Mat.[illegible]
heeft in hem blijuende.
16 t Hier in hebben wy de liefde ghekent/ t Joan.15.13
dat hy zijn u leuen voor ons gestelt heeft: Ephes.5.2
ende wy zijn schuldich voor de Broeders u Grieck/ siele.
het leuen te stellen.
17 x Maer wie het goet der Werelt heeft/ x Deut.15.7
eñ siet zijnen Broeder gebreck hebben/ eñ Luce 3.11.
sluyt zijn herte van hem/ hoe blijft de lief- Jacob.2.15
de Godts in hem?
18 Mijn kinderkens/ en laet ons niet lief
hebbē met den woorde/ noch met der ton-
ghe al-

ghe alleenlick / maer met de wercken ende waerheydt.

19 Ende hier aen bekennen wy dat wy wt der waerheyt zijn/ende maken onse herten gherust voor hem.

f Oft/Verdoemt.
20 Want ist dat ons onse herte f wroecht/ Godt is meerder dan onse herte/ eñ weet alle dinck.

21 Alderliefste / ist dat ons onse herte niet en wroecht/soo hebben wy een vertrouwen op Godt.

g Jer.29.12. Math.7.8. ende 21 22. Mar.11 24 Luce 11.9. Joan.14.13. ende 15.7. ende 16.24. Jacob.1.5. 1.Joã.5.14.
22 g Eñ al wat wy bidden/dat ontfangen wy van hem/want wy houden zijn geboden/eñ doen dat voor hem behagelick is.

a Joã.6.29. ende 17.3. b Leui.19.18 Mat.22.39. Joan.13.34. ende 15.12. Ephes.5.2. 1.Thes.4.9 1.Petr.4.8. 1.Joã.4.21. c Joã.14.23 ende 15.10. 1.Joã.4.12.
23 a Eñ dit is zijn gebot/ dat wy inden naem zijns Soons Jesu Christi geloouen souden: b eñ malcanderen lief hebben/ gelijck hy ons een ghebodt ghegheuen heeft.

24 c Wãt wie zijne geboden hout/die blijft in hem/eñ hy in hem: eñ hier aen bekennẽ wy dat hy in ons blijft/wt den Geest dien hy ons ghegheuen heeft.

Dat iiij. Capittel.

1. Den Broederen gewaerschout hebbende/aengaende de valsche Propheten/ 7. vermaentse tot liefde tot God ende den naesten/door de liefde des goeden Godts tot hen/door Jesum Christum.

a Jere.29.8 Mat.24.4. Ephes.5.6. Colos.2.18. b 1.Cor.14. 29. mat.7.15.16. 1.Thes.5.21. c mat.24.5. 24. 2.Petr.2.1. 1.Joan.7.
1 Alderliefste/ a en ghelooft niet eenen yegelicken geeste: b maer beproeft de gheesten/oft sy wt God zijn. c Want daer zijn veel valsche Propheten wtghegaen in de Werelt.

2 Bekent hier door den Gheest Godts: Een yeghelick gheest die belijdt / dat Jesus Christus in het vleesch ghecomen is/ die is wt Godt.

3 Eñ een yegelick geest die niet en belijdt dat Jesus Christus in het vleesch gecomẽ is/die en is wt God niet: maer dese is de geest des Antichrists/vandẽ welckẽ ghylieden gehoort hebt/dat hy comen soude: ende hy is nu alreede in de Werelt.

d Griex/ meerder.
4 Kinderkens/ghy zijt wt God/eñ hebtse verwonnen: want hy is d machtigher die in v lieden is/ dan die in de Werelt is.

5 Sy zijn wt de Werelt/daerõ spreken sy van der Werelt/ eñ de Werelt hoort hen.

e Joã.8.47. ende 10.27.
6 e Wy zijn wt Godt: die Godt kent/ die hoort ons: die vã Godt nijt en is/en hoort ons niet. Hier aen kennen wy den Gheest der waerheyt/eñ den geest der dwalinge.

7 Alderliefste/ laet ons malcanderen liefhebben/want de liefde is wt Godt / ende soo wie lief heeft/ die is wt Godt gheboren/ende kent Godt.

8 Wie niet lief en heeft /die en kent Godt niet/want Godt is liefde.

f Joã.3.16. Roma.5.8.
9 f Hier in is de liefde Gods in ons geopenbaert/ dat God zijnen eenichgeboren Sone inde Werelt gesonden heeft/ om dat wy door hem leuen souden.

g Rom.3.24 2.Cor.5.19. Colos.1.19. h Rom.3.25 1.Joan.2.2
10 Hier in is de liefde/ niet dat wy Godt lief gehadt hebbẽ/ g maer dat hy õs heeft lief gehadt/eñ zijnen Sone gesonden tot een h versoeninghe voor onse sonden.

11 Alderliefste/ist dat God ons alsoo lief gehadt heeft/so moeten wy oock malcanderen lief hebben.

i Exo.33.20. Deut.4.12. Joan.1.18. 1.Tim.6.16 k 1.Jo.3.24
12 i Niemant en heeft oyt Godt ghesien: k Ist dat wy malcanderen lief hebben/ so blijft Godt in ons/ende zijn liefde is volmaeckt in ons.

13 Hier aen bekennen wy dat wy in hem blijuen/eñ hy in ons/dat hy ons van zijnen Gheeste ghegheuen heeft.

14 Eñ wy hebbẽ het aenschout/ eñ betuygẽ dat God zijnen Sone heeft gesonden tot eenen Salichmaker der Werelt.

15 Wie belijdt dat Jesus de Sone Godts is/in dien blijft God/ende hy in Godt.

16 Eñ wy hebben gekent ende gelooft de liefde die God in ons heeft. God is liefde/ eñ wie inde liefde blijft/die blijft in God/ ende Godt in hem.

17 Hier in is de liefde in ons volcomen/op dat wy vertrouwen hebben in den dach des oordeels/dat ghelijck hy is/wy oock alsoo zijn in dese Werelt.

18 Inde liefde en is geen vreese / maer de volcomen liefde drijft de vreese wt : want de vreese heeft l benautheydt: Ende wie vreest/die en is niet volcomen inde liefde. l Oft/pijne

19 Wy hebben hem lief / om dat hy ons eerst lief ghehadt heeft.

20 m Ist dat yemant seyt dat hy God lief heeft/ende haet zijnen broeder/die is een leugenaer: want wie zijnen Broeder niet lief en heeft dien hy ghesien heeft/hoe can die Godt lief hebben dien hy niet ghesien en heeft? m 1.Jo.2.4.

21 n Eñ wy hebben dit gebodt van hem/ dat wie Godt lief heeft / dat die oock zijnen Broeder lief hebbe. n Leui.19.18 Mat.22.38 Joan.13.34 ende 15.12. Ephes.5.2. 1.Thes.4.9. 1.Petr.4.8.

Dat v. Capittel.

1. Van de vruchten des ghelooss/ 6. het officie Jesu Christi.

1 So a wie gelooft dat Jesus is b Christus/die is wt God geboren: Ende soo wie lief heeft den ghenen die ghebaert heeft/die heeft oock lief den genen die wt hem gheboren is. 1.Joan.3.23 a Joan.1.12 b Dat is/ de Ghesalfde/

2 Hier in bekennen wy dat wy de kinderen Gods lief hebben/ als wy Godt lief hebben/ende zijne gheboden houden.

3 c Want dit is de liefde Godts/ dat wy zijne gheboden houden: d eñ zijne geboden en zijn niet swaer. c Jo.14.15. ende 15.10. d mat.11.30

4 Want al wat wt God geboren is/ouerwint de Werelt: e ende dit is onse ouerwinninghe die de Werelt ouerwint/ naemelick/onse ghelooue. e Joã.16.33

5 f Wie ist die de Werelt ouerwint/anders dã die gelooft/dat Jesus is de sone Gods? f 1.Cor.15.57

6 Dese ist die daer coemt door water eñ bloet/namelic/Jesus Christus: niet door water alleẽlic/maer door water eñ bloet: g Eñ de Geest ist die getuygenisse geeft/ dat de Gheest de waerheyt is. g mat.3.16. Joan.1.32.

7 Wãt drij zijnder die getuygenisse geuen h † inden Hemel/de Vader/het woort/eñ de heylige Geest/ende die drij zijn een. h † Anders de Gheest/ het Water/ ende het Bloet/ dese drij zijn een

8 Eñ drij zijnder die getuygenisse gheuen op der Aerden: de Geest/eñ het Water/eñ het Bloet: ende die drij zijn tot eenen. i Joã.5.36.

9 i Ist dat wy het getuygenisse d' menschẽ aennemen/het getuyghenisse Godts is meerd'. wãt dit is het getuygenisse Gods dat hy betuycht heeft van zijnen Sone. k Joan.3.36 Roma.8.15. 10. Galat.4.6.

10 k Wie dẽ sone Gods gelooft/die heeft dit getuygenisse in hemseluen: wie Godt niet en gelooft/die heeft hem leugenachtich gemaeckt/ want hy en heeft het ghetuygenisse niet gelooft/dat Godt van zijnen Sone betuycht heeft.

11 Eñ dit is dat ghetuygenisse/namelick/ dat God ons het eewige leuen ghegeuen heeft / l ende dit leuen is in zijnen Sone. l Joan.1.4.

12 Wie den Sone heeft/die heeft het leuẽ: wie den Sone niet en heeft / die en heeft het leuen niet.

13 Dit hebbe ic v liedẽ geschreuẽ/die ghy gelooft inden Naem des Soons Gods/ om dat ghy sout weten dat ghy het eewige leuen hebt/ende om dat ghy sout geloouen inden Naem des Soons Godts:

14 Ende dit is het vertrouwen dat wy by

God

m Jer.29.12 God hebben: in ist dat wy wat bidden na
Math.7.8. zijnen wille/ dat hy ons verhoort.
ende 21.22. 15 Eñ ist dat wy weteñ dat hy ons verhoort/
Mar.11.24. wat wy biddeñ so weteñ wy/ dat wy de bede
Luce 11.9. deñ hebbeñ/ die wy vañ hem gebedeñ hebben.
Joan.14.13 16 Ist dat yemant siet zijneñ Broeder sondigeñ/ eñ sonde niet totter doot/ die sal bid-
ende 15.7.
ende 16.14. deñ/ eñ hy sal heñ het leveñ geveñ: deñ geveñ seg-
Jacob.1.6. ge ick/ die niet en sondighen totter doot.
1.Joan.3.22 n Daer is sonde totter doot/ Ick en seg-
n imm.15.30 ghe van die niet / dat ghy bidden sult.
1.Sam.2.25 17 o Alle ongerechticheyt is sonde: maer
Jerem.7.15. is sonde niet totter doodt.
ende 21.14 18 Wy weten/ dat p so wie wt God gebo-
ende 14.11. ren is/ die en sondicht niet: maer die wt
Mat.12.45 God geboren is/ bewaert hemselven / eñ
Mar.3.38 de Boose en ghenaeckt hem niet.
Luc.12.10 19 Wy weten/ dat wy wt God zijn/ ende de
Hebr.6.4. Werelt is gheheel in het Boose gelegghen.
ende 10.26. 20 Maer wy weteñ dat de Sone Gods is
2.Petr.2.20 gecomeñ q eñ heeft ons deñ sin gegeveñ/ dat
o 1.Joã.3.4 wy hem kenneñ die warachtich is/ eñ zijn
p 1.Joã.3.9 inden warachtighen/ namelick/ in zijnen
q Luc.24.45 Sone Jesu Christo. r Dese is de warach
r Esai.9.6. tige Godt ende het eewighe leven.
ende 44.6. 21 Kinderkens/ bewaert u selven van de
ende 34.5. Afgoden. Amen.

De tweedde Sendtbrief Joannis.

4. Vermaninge om te blijven inde waerheydt ende liefde/ 7. ende om de valsche Propheten te schouwen.

1 DE Ouderlinck/ der wtvercoren vrou-
we/ eñ haren kinderen/ die ick in de
waerheyt lief hebbe: ende niet ick al-
leen/ maer oock alle die de waerheyt ghe-
kent hebben/
2 Om der waerh. wille die in ons blijft/
ende inder eewicheyt met ons wesen sal:
3 Ghenade/ ende barmherticheydt/ ende
a Grieck/ vrede a sy met u lieden van God den Va-
sal met u lie der/ ende van deñ Heere Jesu Christo / den
den wesen. Sone des Vaders/ in der waerheyt ende
liefde.
4 Ic was seer blijde/ als ic van uwe kin-
dereñ vant/ die inde waerheyt wandelen/ ge-
lyck als ons van den Vader bevolen is.
b 1.Joã.2.7 5 Eñ nu bidde ick u vrouwe/ (b niet als eeñ
nieu ghebodt schrijvende tot u / maer dat
c Joã.13.34 wy vandeñ beginne gehadt hebben/) c dat
ende 15.12. wy malcanderen lief hebben.
Ephes.5.2. 6 d Eñ dit is de liefde / dat wy wandelen
1.Thes.4.9. na zijne geboden: dit is het gebot/ dat ghy/
1.Petr.4.8. ghelyck ghyt van den beginne ghehoort
1.Joan.3.23 hebt/ (alsoo daer in wandelt.
ende 4.21. 7 e Want daer zijn vele Verleyders in de
d Joã.15.10 Werelt gecomen die niet en belijden dat
1.Cor.13.6. Jesus Christus in het vleesch gecomeñ is:
e Mat.24.5 Dese is de Verleyder/ de Antichrist.
24. 8 Wacht u selven/ dat wy niet en verlie-
2.Petr.2.1. sen dat wy gearbeyt hebben: maer vollen
1.Joan.4.1. loon ontfanghen.
9 So wie overtreet/ eñ niet en blijft in de
leere Christi/ die en heeft geeneñ Godt: wie
in de leere Christi blijft / die heeft beyde
den Vader ende den Sone.
f Rom.16.17 10 f So yemant tot u lieden coomt/ eñ de-
2.Tim.3.5. se leere niet en brengt / en ontfangt hem
Tit.3.10. niet in huys/ ende groet hem oock niet.
11 Want wie hem groet/ die is zijner boo-
ser wercken deelachtich.
12 Ick hadde u lieden vele te schrijven/
maer ick en wilde niet door papier ende
inckt: maer ick hope tot u lieden te co-
men/ ende mont met mont te spreken/ op
dat onse blijschap volcomen sy.
13 De kinderen uwer wtvercoren suster
groeten u. Amen.

De derde Sendtbrief Joannis.

3. Vermaninge om de waerheyt te helpen/ door de herberghinghe der vreemder broederen/ eñ tot vruchten des geloofs/ 9. schande van Diotrephes / 12. ende eere van Demetrius.

1 DE Ouderlinck/ den lieven Gaio/ dien
ick lief hebbe in waerheydt.
2 Alderliefste ic wensche u voorspoet
in allen dingen/ ende gesontheyt/ ghelyck
uwe siele voorspoedich is.
3 Want ick was seer verblijt/ als de broe
ders quamen/ ende ghetuygenisse gaven
van uwe waerheydt / ghelyck ghy in de
a waerheydt wandelt. a Oft / ghe
4 Ick en hebbe gheen meerder blijschap rechticheyt.
van dese/ namelick/ dat ick hoore/ dat mij-
ne kinderen in de waerheydt wandelen.
5 Alderliefste / ghy doet ghetrouwelick
wat ghy doet aen de Broederen / ende
aen de b gasten/ b Of vreem
6 Die van uwe liefde getuygenisse gege- delinghen.
ven hebben voor de Gemeynte: de welcke
ist dat ghy geleydet/ gelyc het God weer-
dich is/ soo sult ghy wel doen.
7 Want voor zijnen Naem zijn sy wtge-
gaen/ ende en hebben niet van de Heyde-
nen ghenomen.
8 So zijn wy dan schuldich de sodanighe
te ontfanghen/ op dat wy mede hulpers
worden der waerheydt.
9 Ick hebbe aen de Gemeynte geschreveñ/
maer Diotrephes / die onder hen soeckt
de meeste te zijn/ en ontfangt ons niet.
10 Daerom/ ist dat ick come / ick sal zijne
wercken vermanen die hy doet/ met boo-
se woorden snaterende teghen ons: eñ en
is hier mede niet te vreden / maer hy en
ontfangt selve de Broederen niet/ eñ ver-
biet de gene diese ontfangen willen/ ende
werptse wt der Ghemeynte.
11 Alderliefste/ e en volcht het quade niet e Psal.37.27.
na/ maer het goede. Wie goet doet/ die is Esai.1.16.
wt God: maer die quaet doet/ die en heeft 1.Petr.3.11.
Godt niet ghesien.
12 Demetrius heeft getuygenisse van alleñ/
eñ van der waerheyt selve: eñ wy gheven
oock getuygenisse/ eñ ghy lieden weet/ dat
onse ghetuyghenisse warachtich is.
13 Ic hadde veel te schrijveñ/ maer ic en wilt
u lieveñ met Penne eñ Inct niet schrijveñ:
14 Maer ick hope u haestelic te sien/ ende
wy sullen mont tot mont spreken.
15 Vrede sy u. De vrienden groeten u.
Groet de vrienden by name.

De Algemeyne Sendtbrief Jude.

4. Waerschouwinge aengaende die verachtelick van God dencken ofte spreken/ 8. haer ongemaniert leven/ ende grouwelicke straffe/ 20. ende van den middel om hemselven ende andere te bewaren/ 24. dancksegginghe.

1 IUdas een Dienstknecht Jesu Christi/
ende Jacobi Broeder: den geroepenen
die a door Godt gheheylicht/ ende door a Grieck.
Jesum Christum bewaert zijn:
2 Barmherticheyt/ ende vrede/ ende lief-
de worde u lieden vermenichvuldicht.
3 Liefste/ dewyle ick alle neersticheyt doe
aen.

om tot v lieden te schrijuen van onse ghe-
meyne salicheyt, so heeft het my noodich
gheweest tot v te schrijuen / om v te ver-
manen, dat ghy lieden campt voor het ge
looue dat eenmael dē Heyligē gegeuē is.
b 1. Pet. 2. 1. 4 b Want daer zijn sommige Godtloose
menschen ingecropen, die in voortyden
tot dit selue oordeel voorschreuen zijn, die
de genade onses Heerē Jesu Christi mis-
c Oft, geyl-heyt. bruycken tot c wulpsheyt: ende God den
eenighen Heere, ende onsen Heere Jesum
Christum, verloochenen.
d num. 14. 37 5 Maer ick wil v lieden vermanen / die
Psal. 106. 25 ghy dit eenmael weet / d dat de Heere, als
Sapi. 1. 11. hy het volc wt Egyptē verlost hadde, wed-
1. Cor. 10. 10. om de gene die niet en geloofden / verderf:
Hebr. 3. 17. 6 e Ende de Engelen die haer begin niet
e 2. Pet. 2. 4 ghehouden en hadden, maer hare woon-
stede verlaten hadden, met eewighe ban-
f 2. Tes. 1. 5. den onder de duysternisse, f tot den oor-
deele des grooten daechs bewaert heeft:
g Gen. 19. 24 7 g Ghelijck Sodoma ende Gomorra,
Deut. 29. 23 ende de Steden daer ontrent, die in ghe-
Esai. 13. 19. lijcker wyse als sy ghehoereert hebben,
Iere. 50. 40. ende een ander vleesch nae ghegaen zijn,
Ezech. 16. 49 tot een exempel ghestelt zijn / lydende de
Osee 11. 8. straffe des eewighen vyers.
Amos 4. 11. 8 Desghelijcx nochtans dese, als slapen-
Luce 17. 29. de, ontreynigen het vleesch, verachten de
2. Petr. 2. 6. Heerschappie, ende lasteren de Heerlick-
heden.
9 Michael de Archangel, als hy teghen
den Duyuel street, ende handelde van het
lichaem Mosi / en derste hem de schult
h Zach. 3. 2. der lasteringe niet opleggen: maer seyde:
2. Pet. 2. 12 h De Heere straffe v.
10 i Maer dese lasteren dat sy niet en we-
ten, ende dat sy natuerlick weten / als de
onredelicke Beesten, daer in verderuē sy.
k Gen. 4. 8. 11 Wee hen, wāt sy zijn k Cains wech ge
1. Joan. 3. 12 gaen, ende l door in de verleydinge des loōs
l num. 22. 21. Balaam henen ghestort: en door de m te-
2. Petr. 2. 15. ghensprekinghe Chore vergaen.
m Oft, den verleyden-dē loon, etc. 12 Dese zijn als smetten in uwe gemeyne
n Nu. 16. 1 maeltyden mede ter maeltijt gaende, voe-
o 2. Petri. 2. 17. dende henselnen, sonder vreese, o water-
loose wolcken vanden wint ommegedre-
uen, boomē die dorre, onvruchtbaer, twee
mael verstoruen, ende ontwortelt zijn.
13 Wilde baren der Zee, haer eygē schan-
de opschuymende, dwalende sterren, den
welcken de donckerheyt der duysternisse,
inder eewicheyt bewaert wordt.
14 Ende Enoch de seuende na Adam / heeft
van hen te voren gepropheteert, en ghe-
p Dan. 7. 10 seyt: p Siet, de Heere is gecomen met zy-
Acto. 1. 11. ne heylighe legioenen,
1. Thes. 1. 10 15 Recht te doen teghen allen, ende om te
2. Thes. 1. 10 straffen alle die onder hen Godloos zijn,
Apoca. 1. 7. van alle hare Godloose wercken die sy on
goddelick gedaen hebben / ende van alle
de wreetheyt die de Godtloose sondaers
tegen hem ghesproken hebben.
q Psa. 17. 10. 16 Dese zijn murmureerders, clagers, nae
r Griecx, verwonde-ren. hare begeerlicheden wandelēde, en q ha-
ren mont spreect hooueerdicheyt, sy r ver-
heffē de Persoonē, om des profyts wille.
17 Maer ghy lieste, gedenckt der woor-
den die te voren geseyt zijn van de Apos-
telen onses Heeren Jesu Christi:
s 1. Tim. 4. 1 18 Dat sy v lieden ghe seyt hebben: s Daer
2. Tim. 3. 1. sullen in den laetsten tyt wesen, Bespot-
2. Pet. 3. 3. ters die nae haer Godloose begeerliche-
t Anders, tensluen afscheyden. den wandelen sullen.
19 Dese zijn die t † afscheyden, vleeschelic-
ke, gheenen Gheest hebbende.
20 Maer ghy lieue, timmerende v seluen
op uwe alderheylichste geloove / bid-den-
v Griecx, in de u door den heylighen Gheest,

21 Houdt x v seluen inde liefde Gods, ver- x Oft, wakt-causeren.
wacht de barmherticheydt onses Heeren
Jesu Christi ten eewighen leuen:
22 Ende ontfermt v sommigher met on-
derscheydt:
23 Ende behoudt de sommige y met vree- y Griecx, in
se, ende grypt se wt den vyere: nochtans
ooc hatende den rock, die van den vlee-
sche bevlecket is.
24 Hem die z † v lieden machtich is vā son- z † Anders, hen,
den te bewaren, en onstraffelic voor zyne
eerlickheyt te stellen in vreuchden,
25 Namelic, Gode onsen Salichmaker,
die alleē wijs is, sy eerlicheyt en hoocheyt,
en heerschappie, en mogentheyt, nu / en-
de tot alder eewicheydt. Amen.

Argument.

De laetste Boeck vanden seluen Apo-
stel beschreuen, is genoemt Apocalypsis,
dat is Openbaringe. Wat in desen boeck
heeft hy met een prophetische wyse van
spreken voor ooghen gestelt, dat de Heere
hem gheopenbaert hadde / te weten, wat
der Ghemeynte gheschieden soude tot des
Werelts eynde. Men vint daer vele din-
gen die genomē zyn wt Hezechiel, Daniel,
Zacharia, ende andere Propheten. Het
heeft Gode na zyn goetheydt believt zijn
Gemeynte vroech ende wel te tyde te ver-
manen vanden toecomenden quade / om
dat sy soude haer te voorsichtelicker hoe-
den, ende te yverichlicker bidden.

De Openbaringhe Joan-nis Theologi.

Dat Eerste Capittel.

1. De Maiesteyt en officie des Soons
Gods, 9. gesichte der Kandelarē en ster-
ren, inhoudende den Autuer deser open-
baringe, ende tot wat eynde sy ghescbre-
uen is / 17. Joannes neder ghevallen, en-
de weder opghehemen.

1 En a Openbaringhe Jesu Christi, die a Griecx, ondeckinge
hem God ghegheuen heeft, om zynen
Dienstknechten te toonen wat corts
gescbieden moet: ende hy heeft gesonden,
ende door zynen Enghel zynen Dienst-
knecht Joanni te kennen ghegheuen:
2 De welcke het woort Godts betuychet
heeft, en het getuyghenisse Jesu Christi,
ende al wat hy ghesien heeft. b Apo. 22. 7.
3 b Salich is hy die leest, en salich zijn sy c Exo. 3. 14.
die hooren de woorden deser Prophetie, d 1. Cor. 15. 20
en de bewaren dat daer in gescbreuen is: Colos. 1. 18.
want de tydt is nae by. e Act. 20. 28
4 Joannes den seuen Ghemeynten die in Hebr. 9. 12. 14
Asia zijn: Ghenade sy v / ende vrede van 1. Petr. 1. 19.
hem, c die Is ende die Was / en die Co- Apoca. 5. 9.
men sal, ende van de seuen Gheesten die f 1. Pet. 2. 9.
voor zynen Throon zijn: Apoc. 5. 10.
5 Ende van Jesu Christo, welcke die ghe- g 1. Pet. 2. 5.
trouwe ghetuyghe is, d de Eerstghebo- Roma. 12. 1.
ren wt de dooden, en de Ouerste der Co- Hebr. 12. 28.
ninghen der Aerden: hem die ons heeft Esai. 3. 13.
lief ghehadt, ende van de sonden gewas- h Dan 7. 10
schen e in zynen bloede, Mat. 24. 30
6 En heeft ons gemaect f Coningen ende Acto. 1. 11.
g Priesters Gode zynen Vader: Hem sy 1. Thes. 1. 10
de eerlicheyt en macht, van eewicheydt 2. Thes. 1. 10
tot eewicheydt. Amen. Jude 14.
7 h Siet, hy coemt met de wolckē, en alle i Zach. 12. 10
ooge sal hem siē, i ooc die hem doorstecken Joan. 19. 37
hebben: en alle geslachten der Aerdē sullē k Esai. 41. 4
ouer hem rouwich wesen, Ja Amen. ende 44. 6.
8 k Ic ben de A en O, dat is, het Begin Apoca. 21. 6
en Eynde, seyt de Heere, die Is, ende die ende 22. 13.
Was,

Was/ eñ die Comen sal/ de Almachtige.
9 Ick Joannes uwe Broeder/ eñ medege
noot inde verdruckinge/ eñ in het Coninc
rycke/ eñ in de lijdsaemheyt Jesu Christi/
was in het eylant genaemt Patmos/ om
des woorts Gods wille/ ende om het ge-
tuyghenisse Jesu Christi wille.
l Oft / dach des Heeren 10 Eñ ick was inden geest op l den Son-
dach/ ende hoorde achter my een groote
stemme als eender Basuynen/
11 Seggende: Ic ben de A eñ O/ dat is/ de
Eerste ende de Laetste: ende wat ghy siet/
schryft het in eenen Boeck/ eñ sendet den
seuë Gemeyntë die in Asia zijn/ tot Ephe
sen/ eñ tot Smyrnen/ eñ tot Pergamen/
eñ tot Thyatiren/ eñ tot Sarden / eñ tot
Philadelphien ende tot Laodiceen.
12 Ende ick keerde my omme om de stem-
me te sien die met my ghesproken hadde:
ende als ick omghekeert was/ sach ick se-
uen gouden candelaren:
13 Ende midden onder de seuen Candela-
ren/ eenen die des menschen Sone gelijck
was/ becleet met eenen cleede tot de voe-
ten ende ommegordt aen de borsten met
eenen gouden gordel.
14 Eñ zijn hooft/ eñ hayr was wit / gelijc
m Apoc.19. 12. witte wolle/ gelijck sneeu: m eñ zijn oogë
als de vlamme des vyers:
15 Eñ zijne voete gelijck metael / brandë-
de ghelijck in eenen oven/ eñ zijn stemme
ghelijck een gheluyt van vele wateren.
16 Ende hy hadde in zijne rechterhant se-
uen sterren/ ende uit zijnen mont ghinck
n Esa. 49.2 n een scherp tweesnijdich sweert: eñ zijn
Ephe.6.17. aenghesichte blinckte ghelijck de Sonne
Hebre.4.12. schijnt in haer cracht.
Apoca.2.16 17 Eñ als ick hem sach/ viel ick aen zijne
ende 19.15. voeten als doot. Eñ hy leyde zijn rechter
hant op my/ seggëde tot my: Vreest niet:
o Esa.41.4. o Ick ben de Eerste/ ende de laetste/
ende 44.6. 18 p Eñ die leue/ eñ hebbe doot geweest/
p Rom 6.9. eñ siet/ ick ben leuendich van eewicheydt
q Job.12.14 tot eewicheyt: Amen. q Eñ ick hebbe de
Esaie.22.22 sleutels der Hellen ende des Doodts.
Apoca.3.7. 19 Schrijft dat ghy gesien hebt/ eñ dat is
ende dat hier nae ghescheiden sal.
20 De verborgentheyt der seuen Sterren
die ghy gesien hebt in mijne rechter hädt/
ende de seuen goudë Kandelaers. De seuë
r Mala.2.7 Sterren zijn r de Engelen der seuen Ghe-
meynten: ende de seuë Kandelaers die ghy
ghesien hebt/ zijn de seuen Ghemeynten.

Dat ij. Capittel.

1. Hy vermaent de Ghemeynten van E-
phesen. 8. Smyrnen/ 12. Pergamen/ 18. eñ
Thyatiren tot volstandicheyt/ lijdtsaem-
heyt ende beteringhe/ so wel met dreygin-
ghen als met beloften des loons.

1 Schrijft tot den Engel der Ghemeyn-
te van Ephesen/ dit seyt hy die de se-
uen Sterren in zijne rechter hande
houdt / die midden onder de seuen gouden
Kandelaren wandelt.
2 Ick weet uwe wercken/ ende uwe moey-
te/ ende uwe lijdtsaemheyt / ende dat ghy
de quade niet en condt draghen: ende dat
ghy hen beproeft hebt / die segghen dat sy
Apostelen zijn / ende sy en zijnt niet/ ende
hebt se leughenachtich beuonden.
3 Eñ dat ghy hen verdragen hebt/ eñ ghe-
duld gehadt hebt/ eñ om mijnen Naem ge-
arbeydt hebt/ ende niet beswcken en zijt:
4 Maer ick hebbe teghen u/ dat ghy uwe
eerste liefde verlaten hebt.
5 Daerom ghedenckt waer ghy afgheval-
len zijt/ ende doet beteringhe/ ende doet de
eerste wercken/ of anders/ so sal ick u hae-
stelick comen/ ende sal uwen Kandelaer wt
zijn plaetse weeren / ist dat ghy ghe en be-
teringhe en doet.
6 Maer dit hebt ghy/ dat ghy de wercken
der a Nicolaiten haet / de welcke ick a Act.6.5
oock hate.
7 Wie ooren heeft die hoore wat de Geest
tot de Ghemeynten seydt: Den genen die
overwint/ sal ick gheuen te eten b vanden b Gen.2.9
c Boom des leuens/ die midden inden Pa c Gr. houte
radijse Gods is.
8 Eñ schrijft tot den Engel der Gemeynte
van Smyrnë: Dit seyt de d Eerste ende de d Esa.41.4
Laetste/ die doodt gewerst is/ ende leeft. ende 44.6
9 Ick weet uwe wercken / ende verdruc- Apoc.1.17
kinge/ eñ armoede/ (maer ghy zijt rycke/)
ende de lasteringe der gener die seggen dat
sy Joden zijn/ ende en zijn geene/ maer zijn
de vergaderinghe des Duyuels.
10 Vreest niet wat ghy lijden moet: siet/ de
Duyuel sal sommighe van u lieden inde
geuanckenisse worpë / op dat ghy liedë be-
proeft wordt/ ende ghy lieden sult verdruc-
kinghe hebben thien daghen: weest ghe-
trouwe totter doot / ende ick sal u de croo-
ne des leuens gheuen.
11 e Wie ooren heeft / die hoore wat de e Mat.13.9
Gheest tot de Ghemeynten seydt: Wie o-
uerwint / die en sal van de tweedde doodt
niet beschadicht worden.
12 Eñ schrijft tot den Engel der Gemeyn-
te die in Pergamo is. Dit seydt hy/ die
f dat scherp tweesnijdende Sweert heeft. f Apoc.1.16
13 Ick weet uwe wercken/ ende waer ghy ende 2.16
woonet/ namelick / daer den Throon des
Satans is/ eñ ghy houdet mijnen Naem/
ende en hebt mijn gheloove niet verlooch-
ent/ oock inde daghen/ inde welcke Anti-
pas mijn getrouwe ghetuyge was welcke
by u liedë gedoot is/ daer de Satan woont.
14 Maer ick hebbe een weynich teghen u/
dat ghy daer hebt die de leeringe g Balaä g Nu 24.14
houdë/ de welcke leerde Balaack h een er- ende 25.1
gernisse maken voor de kinderen Israels/ h Of/ de kin
namelick/ Afgoden offer eten/ eñ hoereren: deren Is. a
15 Also hebt ghy ooc/ die de leeringe der Ni- ls doen
colaiten houdë / het welcke ick oock hate. struyckelen
16 Bekeert u: of anders/ so sal ick u haeste-
lick comen/ ende sal teghen hen Cryghen/
i met den Sweerde mijns monts.
17 Wie ooren heeft die hoore/ wat de Geest i Esa.49.2
tot de Gemeynten spreeckt: Hem die over- Ephe.6.17
wint/ sal ick geuen te eten van dat verbor- Hebr.4.12.
gen Manna/ eñ sal hem geuen eenen wit- Apo.1.16
ten keursteen/ ende op den keursteen eenen
nieuwen naem ghescreuen / den welcken
niemandt en weet / dan die hem ontfangt.
18 Eñ schrijft tot den Engel der Ghemeyn-
te te Thyatiren: Dit seyt de Sone Gods/
wiens k oogen zijn gelijck de vlamme des k Apo.1.14
vyers/ ende zijne voeten ghelijck Metael:
19 Ick weet uwe werckë/ eñ liefde/ eñ dienst/
eñ geloove/ eñ uwe lijdsaemheyt ende uwe
wercken/ ende de laetste meer dan de eerste. l 1. Reg 21
20 Maer ick hebbe een weynich teghen u/ 2. Reg 9
dat ghy de vrouwe l Jezabel/ die seyt/ dat m Sap.
sy een Prophetersse is/ laet leeren/ eñ mijne 1. Para 28
Dienstknechten verleyden / te hoereren/ ende 29
ende Afgoden offer te eten. Psal.7
21 Ende ick hebbe haer tijdt ghegeuen/ dat Iere.11
sy haer soude bekeeren van hare hoererie/ Act.1.24
ende sy en heeft haer niet bekeert. n Psal
22 Siet/ ick salse te bedde worpë: eñ die met Iere.
haer hoereren in groote verdruckinghe/ so ende 32
sy hen niet en bekeeren van hare wercken. Mat
23 Eñ hare kinderë sal ic met der doot slaë: Roma 2
eñ alle de Gemeynten sullen weten/ m dat ende 14
ick de ghene ben / die de Nieren eñ Herten 2. Cor.5
doorsoecke/ n ende ick sal eenen yegelickë Gala.6
onder u gheuen na zijne wercken. Apoc.20.12

Maer

24 Maer ick segghe tot v lieden / ende den
anderen die te Thyatiren zijn / so vele als
dese leere niet en hebben / eñ so vele als de
diepte des Satans niet gekent en hebbẽ/
als sy segghen: Jck en sal gheenẽ anderẽ
last op v lieden legghen.
25 Nochtans dat ghy liedẽ hebt/ dat houdt
tot dat ick come.
26 Ende so wie ouerwint/ ende mijne werc-
o Psal.2.9 ken houdt tot den eynde / o ick sal hem
macht gheuen ouer de Heydenen.
27 Ende hy salse hoedẽ met een yseren roe-
de: ende ghelijck Aerden vaten sullen sy ge
broken worden:
28 Ghelijck ick van mijnen Vader ontfan-
ghen hebbe/ ende ick sal hem de Morghen-
sterre gheuen.
29 Wie ooren heeft die hoore/ wat de Geest
tot de Ghemeynten seydt.

Dat iij. Capittel.

1. Hy vermaẽt de Gemeyntẽ vã Sardẽ/7.
Philadelphiẽ/14. eñ Laodiceẽ tot warach-
tige beleuinge des geloofs/ eñ tot waken.

1 ENde schrijft tot den Enghel der Ghe-
meynte die te Sardis is: Dit seydt hy
die de Gheesten Gods heeft/ ende de se-
uen Sterren: Jck weet uwe wercken/ na-
melick / dat ghy den Naem hebt dat ghy
leeft/ ende ghy zijt doodt.
a t Anders/ dat ghy verliesen soudet.
2 Weest wacker/ eñ versterct a t dat ander
dat steruen wil / want ick en hebbe uwe
wercken niet vol ghevonden voor God.
3 Ghedenckt dan hoe ghy ontfanghen
hebt/ ende ghehoort hebt/ ende houdt het/
ende bekeert v. So ghy dan niet en waect/
b Matthe. 24.44 so sal ick v aencomen/ b als een Dief/ ende
1.Thes.5.2 ghy en sult niet weten te wat ure ick v aen
2.Pet.3.10 comen sal.
Apoca.16.15 4 Ghy hebt nochtãs weynich namẽ ooc
te Sardis / die hare cleederen niet beuleet
en hebben: eñ sy sullẽ met my wandelen in
witte cleederen/ want zijt weerdich zijn.
5 Die ouerwint / die sal met witte cleede-
ren becleedt worden/ ende ick en sal zijnen
c Exo.32.32 naem niet wt doen/ c wt dẽ Boeck des le-
Psal.69.29 uens: eñ d ic sal zijnen naem belijden voor
Philip.4.3 mijnen Vader / ende voor zijne Enghelen.
Apoca.20.12 6 Wie ooren heeft/ die hoore wat de Geest
ende 21.27 tot de Ghemeynten seydt.
d Mat.10.32 7 Eñ schrijft tot den Engel der Gemeynte
Luce 12.8 die in Philadelphia is: Dit seydt de Hey-
e Job 12.14 lige/ die Warachtige/ e die den sleutel Da-
Esai.22.22 uids heeft/ die opent / eñ niemant en sluyt:
Apoca.1.18 ende sluyt/ ende niemandt en doet open:
8 Jck weet uwe wercken: siet / ick hebbe
een open deure voor v ghegheuen / ende
niemant en can die sluytẽ / want ghy hebt
een weynich machts/ eñ hebt mijn woordt
ghehouden / ende en hebt mijnen Naem
niet ghelooghent.
9 Siet / ick gheue wt de Vergaderinghe
des Satans/ die seggen dat sy Joden zijn/
ende en zijnt niet / maer lieghen: siet / ick
salse maken dat sy sullen comen/ ende voor
uwe voeten aenbidden/ ende bekennen/ dat
ick v lief hebbe.
10 Want ghy hebt het woordt mijner lijdt-
saemheyt bewaert: ende ick sal v bewaren
vander ure der versoeckinghe / die ouer de
geheele Werelt comen sal/ om de ghene die
op der Aerden woonen/ te versoecken.
11 Siet/ ick come haestelick/ houdt dat ghy
hebt/ op dat niemant v croone en neme.
12 Die ouerwint / dien sal ick maken een
Calumne indẽ Tempel mijns Gods / ende
hy en sal niet meer wtgaen/ ende ick sal op
hem schrijuẽ den Naem mijns Gods/ ende
f Apoc.21.2. f den Naem der Stadt mijns Gods/ na-
melick/ des Nieuwẽ Jerusalems/ die van
den Hemel afcoemt van mijnen Gode: ende
mijnen nieuwen Naem.
13 Wie oorẽ heeft/ die hoore wat de Geest
tot de Ghemeynten seydt.
14 Eñ schrijft tot den Engel der Gemeyn-
te van Laodicea: Dit seydt de Amen/ de
getrouwe eñ waerachtige getuyge/ g het g Coll.1.15
h beghinsel der scheppinghe Gods/ h Dat is/
15 Jck weet uwe wercken / dat ghy noch van wien
coudt noch heet en zijt: Och ofte ghy coudt alle creatue
waert/ oft heet: ren haren
16 So dan / om dat ghy lauw zijt/ eñ noch oorspronck
koudt noch heet / sal ick v wt mijnẽ mont hebben.
spouwen.
17 Want ghy segt/ Jc ben rijcke/ ende rije-
ke gheworden / ende en hebbe gheen ghe-
breck: ende en weet niet dat ghy ellendich
zijt/ ende iammerlick/ eñ arm/ ende blindt/
ende naeckt.
18 Jck rade v van my te coopen gout dat
met den vyere beproeft is/ op dat ghy rije-
ke wordet: i ende witte cleederen/ op dat i 2.Cor.5.3
ghy becleedt wordet/ eñ de k schande uwer Apoc.16.15.
naecktheyt niet openbaer en worde: ende k of. v schã-
saluet uwe ooghen met l ooghensalue / op delicke/etc.
dat ghy sien meucht. l Gr. Col-
19 m Alle die ic lief hebbe / die straffe eñ ca- lyrion
stijde ick/ weest dan yuerich/ eñ bekeert v. m Job 5.17.
20 Siet/ ick stae aen de deure/ ende cloppe: Prou.3.11
Jst dat yemandt mijn stemme hoort / ende Hebr.12.6
de deure open doet/ ick sal tot hem comen/
ende sal met hem Auondtmael houden/
ende hy met my.
21 Die ouerwint/ n ick sal hem geuen dat n Sap.3.8.
hy met my sitte in mijnen Throon: gelijck Mat.19.28
ooc ick ouerwonnẽ hebbe / ende ben met 1.Cor.6.2
mijnen Vader in zijnen Throon ghesetten.
22 Wie ooren heeft/ die hoore wat de Geest
tot de Ghemeynten seydt.

Dat iiij. Capittel.

1. Ghesichte vande Maiesteyt Gods/
ende der vier Dierẽ/ ende der vier eñ twin-
tich Ouderlinghen.

1 NAe desen sach ick / ende siet/ een open
Deure in den Hemel / ende de eerste
stemme die ick hoorde als een Basuy-
ne/ met my spreken/ seyde: Coemt hier op/
ende ick sal v thoonen/ wat nae desen ghe-
schieden moet.
2 Ende terstont was ick inden geest: ende
siet/ daer was eenen Throon ghesett inden
Hemel: ende een satt op den Throon.
3 Eñ die daer op satt/ was int aensien als
de Steen Jaspis/ ende Sardis: ende een
Reyenboge was rondtomme den Throon
int aensien ghelijck een Smaragdus.
4 Ende rontomme den Throon vier ende
twintich Thioonen: ende op de Throonen
sach ick vier eñ twintich Ouderlingen sit-
ten/ becleedt met witte cleederen: eñ heb-
bende gouden croonen op hare hoofden.
5 Ende daer quamen wt vandẽ Throone/
blixemen ende donderslagen / eñ stemmen:
ende voor den Throon waren seuen Lam-
pen vyers brandende/ de welcke zijn de se-
uen Gheesten Gods.
6 Ende voor dẽ Throon was een a glasen a Apoc.15.2
Zee/ ghelijck Crystal: ende in het midden
des Throons/ eñ rontomme den Throon/
vier Dieren vol ooghen / van voren ende
van achter.
7 Ende dat eerste Dier was ghelijck eenẽ
Leeu / ende dat tweedde Dier ghelijck een
Calf/ ende dat derde Dier hadde het aen-
sichte gelijck een mensche/ ende dat vierde
Dier/ ghelijck eenen vlieghenden Arent.
8 Ende de vier Dieren hadden een yeghe-
lick op hem seluen ses vleugelen rondtom-
me / ende waren van binnen [illegible]
ne

ende en hebben gheen ruſte/ dach eñ nacht
b Eſa.6.3 ſeggende: b Heylich/heylich heylich Heere
Godt Almachtich/ die Was/ ende die Is/
ende die Comen ſal.
9 Ende als de Dieren lof ende eere/ ende
danckſegghinghe hem gauen die op den
Thzoon ſatt / die leeft van eewicheydt tot
eeuwicheydt:
10 So vielen de vier ende twintich Ouder=
linghen voor hem die op den Thzoon ſat/
eñ aenbaden hem / die leeft van eewicheyt
tot eewicheyt/ ende wierpen hare croonen
voor den Thzoon/ segghende:
c Apo.19.12 11 c Ghy zijt weerdich Heere te ontfangen
den lof ende de eere/ ende de macht / want
ghy hebt alle dinghen gheſchapen / ende
ſy zijn om uwen wille/ eñ zijn gheſchapen.

Dat v. Capittel.

1. Vanden gheſloten Boeck/ gheopent
door het Lam/ 8. ende den lof dien hem de
vier Dieren ende vierentwintich Ouder=
linghen gheuen voor hare verloſſinghe: eñ
andere ghenaden door hem ontfanghen.

1 ENde ick ſach inde rechter handt des
a Ezec.2.10 ghenen die op den Thzoon ſat/ a eenen
Boeck / gheſchreuen van buyten ende
van binnen/ ende verſeghelt met ſeuen
Seghelen.
2 Ende ick ſach eenen ſtercken Engel pre=
dicken met luyder ſtemme: Wie is weer=
dich den Boeck open te doen / ende zijne
Seghelen op te breken?
3 Ende niemandt en was machtich noch
inden Hemel noch op der Aerden/ noch on
der der Aerden / den Boeck open te doen/
noch hem te beſien.
4 Ende ick weende ſeer/ dat niemant weer
dich gheuonden en was om dat Boeck te
openen/ ende te leſen/ noch hem te beſien.
5 Ende een vande Ouderlingen ſeyde tot
b Gen.49.9 my: Weent niet/ ſiet/ b de Leeuwe wt den
c Eſa.11.10 geſlachte Iuda/ c de wortel Dauids/ heeft
Rom.15.12 d ouerwonnē om den Boeck open te doē/
Apoc.22.16. ende zijne ſeuen Seghelen op te breken.
d Of/ verere 6 Eñ ick ſach/ ende ſiet/ in het midden des
ghen Thzoons/ eñ der vier Dierē/ eñ in het mid=
e Gr. Lam= den der Ouderlingen ſtont een e Lam/ als
mecken geſlachtet/ hebbende ſeuen hoornen / ende
ſeuen oogen/ de welcke zijn de ſeuen Ghee=
ſten Gods in allen lande wtghesonden:
7 Dese quā / eñ nā dat Boeck wt der rech=
ter handt des genē die op dē Thzoon ſatt.
8 Ende als hy dat Boeck ghenomen had=
de/ de vier Dieren/ ende de vier endē twin=
f Apoc.4.11. tich Ouderlinghen vielen voor den Lam=
g Act.20.28 me / hebbende alle Harpen / ende gouden
Ephe 1.7 Phiolen vol reuckwercx / welck zijn de ge=
Coloſſ.1.14. beden der Heylighen:
Hebr.9.22 9 Eñ sy songhen een nieu liedt/ segghende:
ende 10.10. f Ghy zijt weerdich den Boeck te nemē eñ
1.Pet.1.19 zijne Segelen te openen/ want ghy zijt ge=
1.Ioan.1.7 ſlachtet/ g eñ hebt ons Gode weder ghe=
h 1.Pet.2.9 cocht met uwen bloede wt allen Geſlachte
Apoc.1.6 ende Tale/ ende Volcke ende Natie:
i Exo.19.3 10 h Ende hebt ons ghemaeckt Gode tot
Dani.7.10 Coninghen ende Prieſters: ende wy ſullen
k † Anders/ regneren op der Aerden.
duyſentich= 11 Ende ick ſach ende hoorde rondtomme
mael hon= den Thzoon/ ende der Dieren / eñ der Ou=
dert duyſt/ derlinghen / een ſtemme veler Enghelen/
ende thien= ende haer getal was i k † veel duyſentich=
mael hon= mael duyſenden:
dert duyſt. 12 Segghende met luyder ſtemmen: l Het
l Apoc.4.11 Lam dat geſlachtet is/ is weerdich te ont=
fangen de macht ende rijckdom/ ende wijſ=
heydt/ ende cracht/ ende eere/ ende eerlick=
heydt/ ende lof.
13 Ende oock alle creatuere die in den He=
mel is/ ende op der Aerde / ende onder de
Aerde/ ende inder Zee/ ende al wat daer in
is hoorde ick segghen: Hem die ſitt op den
Thzoon/ ende den Lamme/ ſy lof ende eere
ende heerlickheydt / ende cracht/ van eeu=
wicheydt tot eeuwicheydt.
14 Ende de vier Dieren ſeyden: Amen. Eñ
de vier ende twintich Ouderlingen vielen
neder / ende aenbaden den Leuenden van
eeuwicheyt tot eewicheydt.

Dat vj. Capittel.

2. Wat ongheluck de vier Peerden van
verſcheyden coleuren aenbrenghen/ in het
opnemen der vier ſeghelen des Boecks/
9. het gheſchrey der Martelaren / eñ haer
ruſte/ inde openinghe des vijfſten ſeghels/
12. de teeckenen geſien inden Hemel/ ende
op der Aerden/ in de openinghe des ſeſten
Seghels.

1 ENde ick ſach / als het Lam een van de
Seghelen open ghedaen hadde / ende
ick hoorde een vande vier Dieren ſpre=
ken / als de ſtemme eens Dónderſlachs:
Coemt/ ende ſiet:
2 Ende ick ſach/ ende ſiet: een wit Peert:
ende die daer op ſatt / hadde eenen boghe:
ende hem is een croone gegeuen/ ende hy
ghinck wt ouerwinnende/ ende om dat hy
ouerwinnen ſoude.
3 Ende als het den tweedden Segel ghe=
opent hadde / hoorde ic het tweedde Dier
ſpreken: Coemt/ ende ſiet.
4 Ende daer ghinck een ander Peert wt/
dat roodt was: ende den ghenen die daer
op ſatt / is ghegheuen den vrede wech te
nemen vander Aerden / ende dat ſy mal=
canderen dooden ſouden/ ende hem is een
groot Sweert ghegheuen.
5 Ende als het den derden Segel geopent
hadde/ hoorde ick het derde Dier ſeggen:
Coemt/ ende ſiet/ ende ick ſach / ende ſiet/
een ſwart Peert/ eñ die daer op ſatt/ had=
de een Waghe in zijn handt.
6 Eñ ick hoorde een groote ſtemme in het
middē der vier Dierē/ ſeggēde: Een a mate a Griecx.
Tarwe voor eenen penninck / eñ drie ma= Chenix
ten Gherſte voor eenen penninck/ ende en
doet der Olye eñ den Wijn gheen ſchade.
7 Ende als het den vierden Seghel gheo=
pent hadde/ hoorde ick de ſtemme des vier
den Diers ſegghen: Coemt/ ende ſiet.
8 Ende ick ſach/ ende ſiet/ een vael Peert:
ende die daer op ſatt/ zijnen naem was de
Doodt: ende de Helle volchde met b hem b Of/ hem
nae: ende hen werdt macht ghegheuen te
dooden tot het vierde deel der Aerden met
den Sweerde/ met hongher / ende met de
doodt/ ende door de Dieren der Aerden.
9 Eñ als het den vijfſten Segel gheopent
hadde/ ſach ic onder dē Altaer de zielen der
verſlagenen om des woorts Gods wille/
ende om het ghetuyghenisse dat ſy hielden.
10 Eñ ſy riepē met luyder ſtēme/ ſeggende: c 4.Eſdr.
Hoe lange c O heylige eñ warachtige Hee= 15.21.
re / oordeelt noch en wreect ghy onſe bloet Apoc.19.2
niet vande Inwoonders der Aerden:
11 Ende eenen yeghelicken zijn witte clee=
deren ghegheuen/ ende hen is geſeydt/ dat
ſy noch eenen cleynen tijdt ruſten ſouden/
tot dat oock hare medediènaers ende hare
broeders veruult worden/ die oock ſouden
ghedoodt worden/ ghelijck als ſy.
12 Ende ick ſach als het den ſeſten Seghel
gheopent hadde/ eñ ſiet/ daer is een groo=
te Aertbeuinge ghewo rden: ende de Son=
ne is ſwart ghewoorden gelijck eenen hay=
ren ſack/ ende de Mane is gheheel gelijck
bloedt ghewoorden.
13 Ende de Sterren des Hemels zijn ghe=
uallen op der Aerden/ ghelijck de Vyghe=
boom

boom zyne onrype vyghen afwoorpt / als
hy van grooten winde gheschudt wordt:
14 Ende de Hemel is wech ghewekē ghe-
lijck eenen Brief die toegherolt wordt/
ende alle Berch ende Eylanden / zijn ver-
roert wt hare plaetsen.
15 Ende de Coningen der Aerden/ ende de
Overste/ ende de Rycke/ eñ de Hooftman-
nen/ ende de Machtige/ ende alle Dienst-
bare / ende alle Vrye verberchden hensel-
uen inde Speloncken / ende in de Steen-
rotsen der Berghen/
16 Eñ seyde tot de Bergē / eñ tot de Steē-
rotsen: b Valt op ons/ ende verberght ons
van den aensichte des ghenen die op den
Throon sitt/ eñ van den toorn des Lams:
17 Want de groote dach zyner gramschap
is ghecomen: ende wie can staen?

b Esa.2.19 Osee 10.8 Luc.23.29 Apoca.9.6

Dat vij. Capittel.

3. Het groot getal der wtvercorenen die
bewaert worden in den dach der wrake
Gods 13. hare eerlickheyt ende troost.

1 ENde noe desen dach sach ick vier En-
gelen staen op de vier hoeckē der Aer-
den / ende hielden de vier Winden der
Aerden/ om dat gheene windt waeyen en
soude op der Aerden / noch op der Zee/
noch op eenighen Boom.
2 Ende ick sach eenen anderen Engel op-
comen vanden opganck der Sonnen/ ende
hadde den Seghel des levendigen Gods/
ende riep met luyder stemme tot de vier
Engelen/ den welcken de macht ghegeuen
was der Aerden eñ der Zee te schadigen/
3 Ende seyde: a Schadet der Aerden niet/
noch der Zee/ noch den boomen/ b tot dat
wy de Dienaren onses Gods c geteeckent
hebben aen hare voorhoofden.

a Apo.9.4 b Ezec.9.4. c Oft/ verse-ghelt

4 Ende ick hoorde het ghetal der ghener
die gheteeckent waren / hondert ende
veertich duysent gheteeckende wt allen
gheslachte der kinderen Israels.
5 Wt den geslachte Juda/ twaelf duysent
geteeckent: wt den geslachte Ruben/ twelf
duysent gheteeckent : wt den ghesłachte
Gad/ twaelf duysent gheteeckent.
6 Wt den ghesłachte Aser/ twaelf duysent
gheteeckent: wt den geslachte Nephthali/
twaelf duysent geteeckēt : wt den geslach-
te Manasse / twaelf duysent gheteeckent.
7 Wt den ghesłachte Simeon/ twaelf duy-
sent geteeckēt: wt dē geslachte Levi/ twaelf
duysent gheteeckent : wt den ghesłachte
Issachar/ twaelf duysent gheteeckent:
8 Wt den geslachte Zabulon/ twaelf duy-
sent geteeckent: wt den geslachte Joseph/
twaelf duysent geteeckent: wt dē geslachte
BenJamin / twaelf duysent gheteeckent.
9 b Nae desen sach ick ende siet/ een groo-
te Schare die niemant tellen/ en conde/ wt
allen Natie ende Geslachte / ende Volcke/
ende Tonge/ die stonden voor den Throon
ende voor het Lam / bekleedt met langhe
witte Cleederen / ende hadden Palmen in
hare handen:

b 4. Esdre 2.42.

10 Eñ riepen met luyder stemme / seggēde:
De salicheyt is van e † onsen God/ die op
den Throon sitt/ ende vanden Lamme.

e † Anders/ die sit op het Throon onses Gods

11 Ende alle de Engelen stonden rontom
den Throon/ ende der Ouderlingen / ende
der vier Dieren: ende zyn neder ghevallen
voor den Throon/ op hare aensichtē/ ende
hebben God aenghebeden/
12 Segghende: Amen : Segheninge/ ende
eerlickheydt/ ende wijsheydt/ ende danck-
segghinghe / ende eere / ende macht / ende
cracht/ sy onsen Gode van eewicheydt tot
eewicheydt. Amen.
13 Ende een vande Ouderlingen seyde tot
my: Wie zijn dese/ die met lange witte clee-
deren bekleedt zyn/ ende van waer zijn sy
ghecomen?
14 Ende ic seyde hem: Heere / ghy weet het:
Ende hy seyde my : Dese zyn de ghene die
ghecomen zyn wt groote verdruckinghe:
ende hebben hare cleederē f † gewasschen/
ende sy hebben hare cleederen wit ghe-
maeckt in het bloedt des Lams.

f † Anders/ ghebleect

15 Hierom zyn sy voor den Throon Gods/
ende dienen hem nacht ende dach in zijnē
Tempel : ende die op den Throon sitt / sal
met hen woonen.
16 g Sy en sullen niet meer honger lyden/
noch sy en sullen niet meer dorst lyden/
noch de Sonne en sal op hen niet vallen/
noch eenighe hitte:

g Esa.49.10

17 Wāt het Lam dat middē inden Throon
is/ salse hoedē eñ salse bewegē tot de levē-
de Fonteynen der wateren/ h eñ Godt sal
alle tranen van hare ooghen afwasschen.

h Esa.25.8. Apoc.21.4.

Dat viij. Capittel.

1. De openinge des sevenden Segels/
3. de ghebeden der Heyligen geoffert. ende
de tempeesten verweckt door den seluen
Enghel. 6. seuen Engelen met Trompet-
ten/ 7. met het ghelupt vande vier Trom-
petten wordt vyer ghesonden/ 9. de Zee
beroert/ 11. de wateren bitter ghemaeckt/
12. eñ de Sterren verduystert 13. drijderley
wee verondicht door eenen Enghel.

1 ENde als het den sevenden Seghel op-
ghedaen hadde/ werdt daer stilte inden
Hemel/ omtrent een half vre.
2 Ende ick sach de seuen Engelen die voor
den Heere staen / ende hen werden seuen
Trompetten ghegheuen.
3 Ende daer quam een ander Enghel/ ende
stondt aenden Altaer/ ende hadde een gou-
den Wierooekvat/ ende hem werdt veel
reuckwercks gegeuen/ om dat hyt met dē
ghebeden aller Heylighen a offeren soude/
op den Altaer die voor den Throon was.

a Gr. geuen

4 b Ende den roock des reuckwercks met
den ghebeden der Heyligen/ ginck op van
de handen des Enghels voor God.

b Psal.143.2

5 Ende de Enghel nam het Wierookvat/
ende vulde dat vanden vyere des Altaers/
ende wierp het inde Aerde: ende daer wer-
den stemmen ende Donderslaghen / ende
Blixemen/ ende Aertbevinghen.
6 Ende de seuen Engelen/ die de seuen Ba-
suynen hadden/ bereydden hen om te Ba-
suynen.
7 Ende de eerste Engel heeft ghebasuynt/
ende daer is geworden Hagel ende Vyer/
ghemengt met bloedt: ende zyn op de Aer-
de ghewoorpen : ende het derde deel der
Boomen is verbrandt/ ende alle het groe-
ne Gras is verbrandt.
8 Ende de tweedde Enghel heeft gheba-
suynt / ende daer is als eenen grooten
Berch met vyer brandende/ in de Zee ge-
worpen: ende het derde deel der Zee is
bloedt ghewordden.
9 Ende het derde deel der levende creatue-
ren inder Zee/ zyn gestorven/ ende het der-
de deel der Schepen is vergaen.
10 Ende de derde Engel heeft ghebasuynt/
ende daer is ghevallen van den Hemel een
groote bernende Sterre/ ende is gevallen
op het derde der Waterstroomen/ ende op
de waterfonteynen.
11 Eñ de naem der Sterre werdt genaemt
Alsem/ ende het derde deel der wateren is
Alssen ghewordden/ ende vele menschen zyn
gestorven vande wateren / want sy waren
bitter ghewordden.
12 Ende de vierde Engel heeft gebasuynt/

ende het derde deel der Sonne werdt ghe-
slagen / ende het derde deel der Mane / en
het derde deel der Sterren: so dat het der-
de deel van dien is verduystert geworden:
en het derde deel des daechs niet en luch-
tede/ ende des nachts desghelijcks.
c † Anders/ Arent 13 Ende ick sach/ en hoorde eenen c † En-
ghel vliegen midden door den Hemel/ seg-
ghende met luyder stemme: Wee/ wee/ wee
den Inwoonderen der Aerden/ vande an-
dere stemme der Basuyne der drie Enge-
len die basuynen sullen.

Dat ix. Capittel.

1. Met het geluyt des vijfsten en sesten
Enghels/ 3. comen de Sprinckhanen op
vanden put des afgrondts / 4. wtnemin-
ghe der gheteeckenden/ 15. de vier Enge-
len werden ontbonden/ en Ruyters ghe-
sonden/om de boose te straffen.

1 Ende de vijfste Engel heeft gebasuynt/
ende ick hebbe ghesien/ dat een Sterre
wt den Hemel ghevallen was op der
Aerden: ende haer is de Sleutel des puts
des Afgronts ghegheven.
2 Ende sy heeft den put des Afgronts op
a Apo.14.11 ende 19.3 ghedaen/ a ende daer is roock ghecomen
wt den putte / als roock eens grooten O-
vens: ende de Sonne is verduystert ghe-
worden/ en de lucht vanden roock des puts.
3 Ende vanden roock quamen Sprinck-
hanen wt op der Aerden / ende hen werdt
macht ghegheven/ghelijck de Schorpioe-
nen der Aerden macht hebben.
b Apoc.7.3 4 Ende hen werdt ghesepdt : b dat sy het
gras der Aerden niet en souden schadigen/
noch yet dat groen is/ noch eenigen boom:
c Ezec.9.5 c maer alleenlic den menschen die het teecken
Gods op haer voorhooft niet en hebben.
5 En hen werdt gegeven/ niet dat syse sou
den dooden / maer dat sy souden ghequelt
worden vijf maenden : ende hare quellinge
sy ghelijck de quellinghe des Scorpioens/
als hy den mensche steeckt.
d Apo.6.16. 6 d Ende in die dagen sullen de menschen
Esa.2.19 de doodt soecken/ende en sullense niet vin-
Jerem.8.3 den : ende sy sullen begheeren te sterven/
Osee 10.8 ende de doodt sal van hen vlieden.
Luc.23.29 7 e En de gedaente der Sprinckhanen wa-
e Exo.10.4 ren ghelijck den Peerden/ die ter oorloghe
Sapi.16.9 bereydt zijn : ende op hare hoofden waren
als croonen ghelijck gout / ende hare aen-
sichten ghelijck menschen aensichten.
8 En sy hadden hayr als vrouwen hayr: en
hare tanden/ waren als Leeuwen tanden:
9 Ende sy hadden borstwapenen/ ghelijck
yseren borstwapenen / ende het gheruysch
haerder vleughelen / als wagens met vele
Peerden ter oorloghen loopende.
10 Ende sy hadden steerten / ghelijck den
Scorpioenen/ ende in hare steerten waren
prickels / ende hare macht was den men-
schen te schadighen vijf Maenden.
11 Ende sy hadden over hen eenen Coninc/
den Enghel des Afgrounts / ghenaemt int
Hebreeusche/ Abaddon/ende int Grieksche
f Dat is/ is hy ghenaemt/ f Appollyon.
Verderver. 12 Dat een wee is wechgegaen: Siet/ daer
comen noch twee Ween na desen.
13 Ende de seste Enghel heeft ghebasuynt/
g Griec/ ende ick hoorde wt de vier g hoecken des
hoornen gouden Altaers/ die voor Godt was/ een
groote stemme:
14 Segghende totten sesten Enghel die de
Basuyne hadde: Ontbindt de vier Enge-
len/ die aenden grooten waterstroom Eu-
phrates ghebonden zijn.
15 Ende de vier Enghelen zijn ontbonden
ghewordden/ welcke bereydt waren tot der
ure/ende Dach/ ende Maent/ ende Jaer/
om het derde deel der menschen te dooden.
16 En het getal der Ruyterschen krygers
was tweemael duysentmael hondert duy-
sent: ende ick hoorde haer getal.
17 Ende alsoo sach ick de Peerden in het ge-
sichte: en die daer op saten/ hebbende vye-
righe/ ende peertsche/ en sulphuren borst-
wapenen: en de hoofden der Peerden/ als
Leeuwen hoofden / ende wt hare monden
quam vyer/ ende roock/ ende sulphur.
18 Ende van dese drie/ is het derde deel der
menschen ghedoot / van den vyere / ende
vanden roocke/ ende vanden sulphere/ dat
wt haren monde ginck.
19 Want hare cracht is in haren mont / en
in hare steerten. Want hare steerten zijn
ghelijck Slangen/ ende hebben hoofden/
ende daermede doen sy de schade.
20 Ende de andere menschen die niet gedoot
en zijn door dese plagen / hebben hen niet
bekeert vande wercken harer handen/ om
niet te aenbidden de Duyvelen: h en de h Psal.114 ende 135.15
gouden en silveren/ en eeren/ en steenen/
ende houten Afgoden/ die noch sien/ noch
hooren/ noch wandelen en connen:
21 Noch sy en hebben hen niet bekeert
van hare doodtslagen/ noch van hare ver-
giftinghen noch van hare hoererie/ noch
van hare dieverie.

Dat x. Capittel.

1. Van den Engel die den Boeck hielt/
welcken Joannes at/ en verondichde het
eynde der Werelt/ 4. de stemme der seven
donderslaghen versegheld.

1 Ende ick hebbe ghesien eenen anderen
stercken Enghel van den Hemel afco-
men/ die met een wolcke ommecleedt
was/ en de Regenboge was op zijn hooft
en zijn aensichte als de Sonne/ ende zijne
voeten als vyerighe pilaren.
2 En hy hadde in zijne hant een open boec
ken: en hy sette zijnen rechteren voet op de
Zee/ ende den slinckeren op de Aerde.
3 Ende riep met luyder stemme / ghelijck
een Leeu briescht: ende als hy gheroepen
hadde/ spraken seven donderslagen hare
stemmen:
4 En doe de seven donderslagen hare stem
men gesproken hadden/ soude icse geschre
ven hebben : maer ick hoorde een stemme
wt den hemel/ die tot my seyde: Versegelt
wat de vier donderslagen gesproken heb
ben/ ende en schrijftse niet.
5 a Ende de Enghel dien ick sach staen a Dan.12.
op der Zee / ende op de Aerde / hief zijn
hant op nae den Hemel/
6 En swoer by den Levenden van ewic-
heyt tot ewicheyt/ die den Hemel en wat
daer in is/ gheschapen heeft/ en de Aerde/
ende wat daer in is/ ende de Zee / ende
wat daer in is/ dat daer gheen tijdt meer
wesen soude:
7 Maer dat in de daghen der stemmen
des sevenden Enghels/ als hy basuynen
soude/ de verborghentheyt Godts soude
vervult worden/ gelijck hy zijnen Diena-
ren den Propheten verondicht heeft.
8 Ende de stemme die ick hoorde wt den
Hemel/ sprack wederom met my / en sey-
de: Gaet/ ende neemt dat open boecxken/
dat inde handt des Enghels is/ die opter
Zee ende opter Aerden staet.
9 En ick ginck tot den Enghel/ en seyde:
hem: Geeft my dat boecxken: En hy seyde b Ezech.3.1
my: b Neemt en eet dat/ en het sal uwen
buyck bitter maken/ maer in uwen mont
sal het soete wesen als honich.
10 En ic nam dat boecxken wt der hant des
Engels/ en ick at het/ en het was mynen
monde

monde als soet honich: eñ als ick het ghegeten hadde, wert mynen buyck bitter.
11 Eñ hy seyde tot my: Ghy moet wederom Prophetereren by volcken eñ natiē, eñ tonghen, ende vele Conninghen.

Dat xj. Capittel.

1. Joannes is bevolē dē Tempel te meten, 3. vande twee getuygē vanden Heere verweet. 7. eñ vermoort van de beeste. &c. eñ daer na verweckt in eerlickheyt, 15. In het geluyt des sevenden Engels is Christus verheven, ende Godt gheprefen door de vyer ende twintich Ouderlinghen.

a Ezec.44.5 ende 41. 42. 43.
1 Ende a my wert een riet gegeven ghelijck een Roede, eñ de Enghel stont by my, segghende: Staet op, eñ meet den Tempel Gods, ende den Altaer, ende die daer in aenbidden:
b † Anders, binnen.
2 Maer de sale die b † buyten den Tempel is, worpt wt, ende en meet die niet: want hy is den Heydenen gegeven, ende de heylighe Stadt sullen sy twee eñ veertich maenden betreden.
3 Ende ick sal hem mynen tween getuygen gheven, ende sy sullen prophetereren duysent twee hondert ende tsestich dagē, bekleedt met sacken.
c Zac.4.2.5
4 c Dese zijn twee Olijfboomen, eñ twee kādelarē, die voor dē God der Aerdē staē:
5 Eñ ist dat hen yemāt wil schadigē, daer sal vyer wt harē mōt gaē, eñ hare vyandē verteeren: eñ ist dat hen yemant wil schadighen, die moet alsoo ghedoot worden.
6 Dese hebben de macht den Hemel te sluyten, op dat het niet en reghene in de daghen haerder Prophetie: ende hebben macht over de wateren, die te veranderē tot bloet ende de Aerde met alle plage te slaen, soo menichmael sy willen.
d Dan.7.21. Apoca.13.7.
7 d Eñ als sy hare getuygenisse sullē voleyndt hebben, sal het Dier dat wt den Afgront coemt, crijch tegen hen voeren, eñ salse overwinnen, ende salse dooden.
8 Eñ hare lichamen sullen ligghen op de strate der grooter Stadt, die Geestelick genaemt wort Sodoma, ende Egyptus, daer oock onse Heere ghecruyst is.
9 Eñ sy sullen wt de volcken eñ geslachten, eñ tongen, eñ natien hare lichamen sien, drij dagen eñ eenen halven, eñ sullen hare lichamen niet laten in granē leggē.
10 Ende die opter Aerden woonen, sullen blijde ende vrolick wesen over hen, ende sullen malcanderen gaven senden, om dat dese twee Propheten de inwoonders der Aerden ghequelt hebben.
11 Ende na drij dagen ende eenen halven is de Geest des levens van Gode tot hen inghegaen, ende zijn op hare voeten ghestaen, ende daer is groote vreese ghecomen over de gene diese saghen.
12 Eñ sy hoorden een groote stemme wt dē Hemel tot hen seggen: Coemt hier op, eñ sy gingen op inden Hemel in eē wolcke, ende hare vyanden aenschoudense.
13 Eñ te dier selver vre is groote Aertbevinge geworden, eñ het thiende deel der stat is gevallen, eñ daer zijn inde Aertbevinge gedoot namen van menschen seven duysent, eñ de andere zijn verschrickt ghe worden, ende hebben den Gode des Hemels eere ghegheven.
14 Dat twerdde wee is wech gegaen, het derde wee coemt haestelick.
15 Eñ de sevende Engel heeft gebasuynt, eñ daer zijn groote stemmen gescheit indē Hemel, segghende: De Conincrijcken der werelt zijn onses Heeren geworden, ende zijns e Christi, ende hy sal regneren van eewicheyt tot eewicheydt. e Dat is, Gesalfden,
16 Ende de vier ende twintich Ouderlinghen die voor Godt sitten op hare throonen, zijn op hare aensichten gevallen, ende hebben Godt aengebeden,
17 Seggende: Wy dancken v Heere Godt Almachtich, die Is, eñ die Was, ende die Comen sal: dat ghi uwe groote macht ge nomen hebt, ende regneert.
18 Eñ de Heydenen zijn toornich geworden, eñ uwen toorne is gecomen, ende de tijdt der dooden dat sy geoordeelt wordē: ende dat ghy uwen Dienaren den Propheten ende den Heylighen, ende den genen die uwen Naem vreesen, den cleynen ende den grooten loon gheeft: ende dat ghy de ghene verderft: die de Aerde verderven.
19 Eñ de Tempel Godts in den Hemel is geopent gheworden, ende de Arcke zijns Verbondts is ghesien geworden in zijnē Tempel: ende daer werden blixemen eñ stemmen, ende donderslaghen, ende aertbevinghe, ende groote haghel.

Dat xij. Capittel.

1. Van de bevruchte vrouwe, gewaecht vanden Draeck, 7. overwinninghe tegen hem ghecreghen door Michael, door de gheloovighe.

1 Ende daer is een groot teecken gesien inden Hemel: Een vrouwe bekleet met der Sonne, eñ de Mane onder hare voeten, ende op haer hooft een croone vā twaelf sterren:
2 Eñ sy was bevrucht, eñ riep, hebbende smerte ende quellinghe om te baren.
3 Eñ daer is een ander teeckē gesien indē Hemel, eñ siet, eē groote roode Draec heb bēde seven hoofden, eñ thien hoornen, eñ op zijne hoofden seven croonen:
4 Eñ zijnē steert track het derde deel der sterren des Hemels, eñ wierpse ter Aerdē Eñ de Draeck stont voor de vrouwe die baren soude, om de vrucht te verslinden als sy soude ghebaert hebben.
5 Eñ sy baerde eenen manlicken sone, die alle Heydenen soude a hoeden metter yseren roede: ende haer kint wert wech ghenomen tot Godt ende zijnen throon. a Oft, regeren.
6 b Eñ de vrouwe vluchtede inde woestijne daer sy plaetse hadde vā Gode bereyt, dat syse daer onderhielden duysent twee hondert ende tsestich daghen. b Apo.12.14
7 Ende daer is crijch ghewordem in den Hemel, Michael eñ zijne Engelen crijchden teghen den Draeck, ende de Draeck streedt ende zijne Enghelen.
8 Maer sy en hebben niet vermoghen, noch haer plaetse en is niet meer in den Hemel ghevonden.
9 c Ende hy is ghewórpen de groote Draeck, de oude Slanghe, die ghenaemt wordt de Duyvel, ende de Satan, die de gheheele werelt verleydt, Hy is segge ick geworpen op de Aerde, ende zijne Enghe len zijn met hem ghewórpen. c Luc.10.18. Apoc.20.2.
10 Eñ ick hoorde een groote stemme, seggende inden Hemel: Nu is de salicheydt ende macht, ende het Conincrijcke onses Gods gewordē eñ de macht zijns d Chri sti, want de verclagher onser broederen, diese voor Godt verclaechde, nacht ende dach, die is nu neder ghewórpen. d Dat is, ghesalfden,
11 Eñ sy hebben hem overwonnē door het bloet des Lams, eñ door het woort harer getuygenisse, ende sy en hebben haer e leven niet lief ghehadt totter doodt. e Griec. siele.
12 Hierom verblijt v ghy Hemelen, eñ die

daer in woont. Wee den ghenen die opter
Aerden ende opter Zee woonen: want de
Duyvel is tot u lieden afghecomen / die
seer toornich is/ dewyle hy weet dat hy
cleynen tydt heeft.
13 Eñ als de Draeck sach / dat hy op de
Aerde geworpē was, heeft hi de Vrouwe
vervolcht, die een mānckē gebaert hadde.
f Apoc.12.6. 14 f Eñ der Vrouwen zyn gegheven twee
vlenghelen eens grooten Arents, om dat
sy soude vlieghen van de tegenwoordic-
heydt des Draeckx in de woestyne in haer
/g Dan.12.7 plaetse, waer sy gevoet wert, g eenen tyt
h Griecx/ ende tyden, ende halven tydt, h wt den
van. aensichte der Slanghen.
15 Ende de Slange schoot wt haren mon
de water / als eenen stroom / achter de
vrouwe om haer van den stroom te doen
wech stroomen.
16 Eñ de Aerde is der vrouwē te hulpe ge
comen, eñ heeft haren mont opgedaē, eñ
heeft den stroom opgesopē/ diē de Draec
wt haren monde geworpen hadde.
17 Ende de Draeck was toornich op de
vrouwe/ende is gegaen om crych te voe-
ren tegen de andere van haren sade, die de
geboden Gods hielden, ende het getuyge
nisse Jesu Christi hadden.
i † Anders/ 18 Ende i † hy stont aen het sant der Zee.
ick stont etc

Dat xiii. Capittel.

I. Van de Beeste/die alle de verworpe-
ne verleydt/ II. bevesticht door een ander
Beeste.

1 EN de ick sach van der Zee een Beeste
a Apoc.17. op comen/ a de welcke hadde seven
9.12. hoofden ende thien hoornen: eñ op ha
Dan.7.20. re hoornen thien croonen: ende op hare
b Gr. naem hoofden eenen b lasterlicken naem.
der lasterin 2 Eñ de Beeste die ick sach, was ghelyck
ghe. een Pardel / ende hare voeten als eens
Beyrs voeten/ende haren muyl / als de
muyl eens Leeuws, ende de Draeck gaf
haer zyn macht, ende zynen Throon/ en-
de groote moghentheydt.
3 Eñ ick sach een van hare hoofden / als
ter doot geslaghen/ende zyne doodelicke
wonde wert genesen: eñ geheel Aertryck
is verwonderende de Beeste ghevolcht.
4 Eñ sy hebben den Draeck aengebeden/
die der Beeste macht gegeven hadde, en-
de sy hebben de Beeste aengebeden / seg-
ghende: Wie is gelyck dese Beeste? Wie
can met haer cryghen?
5 Eñ haer is eenen mont ghegheven, om
groote dingen eñ lasteringen te spreken:
ende haer is macht gegeven te doē twee
ende veertich maenden.
6 Eñ sy dede haren mont open/ om laste-
ringen te spreken tegen Godt / om zynen
Naem eñ zyne Woonstede te lasteren, eñ
de ghene die in den Hemel woonen.
c Dan.7.21. 7 c Eñ haer is gegevē crych te voerē te-
Apoc.11.7. gen de Heyligen, eñ die te overwinnen, eñ
haer is macht gegeven over alle Geslach-
te, ende Tonghe/ende Natie.
8 Ende sy sullen haer aenbidden alle die
d Apoc.3.5. opter Aerden woonen, d welcker namen
ende 20.12. niet gheschreven en zyn in den Boec des
ende 21.27. Lams dat gheslacht is van den beginne
Philip.4.3. der Werelt.
9 Ist dat yemant ooren heeft / die hoore.
10 Ist dat yemant gevangen leydt, die sal
e Gen.9.6. inde gevanckenisse gaen: Ist dat e yemāt
Mat.26.52 met den sweerde doodt/ die moet metten
f Apo.14.12 sweerde gedoot worden. f Hier is de lydt-
saemheyt eñ het ghelooue der Heylighen.
11 Ende ick sach een ander Beeste vander
Aerden op comen/ende hadde twee hoor

nen ghelyck het Lam/ende sprack gelyck
de Draeck.
12 Ende sy doet alle de macht der eerster
Beesten voor haer / ende sy maeckt dat
de Aerde ende die daer in woonen, de eer-
ste Beeste aenbidden / wiens doodelicke
wonde ghenesen was.
13 g Eñ doet groote teeckenen/ soo dat sy g 2.Tes.2.9.
oock vyer vanden Hemel doet comen op
der Aerde, voor den menschen.
14 h Ende verleydt se die op der Aerden h Deu.13.1.
woonen, om der teeckenen wille die haer mat.24.24
gegeven zyn om voor de Beeste te doen, Apoc.16.14
segghende tot de inwoonders der Aer- ende 19.20.
den dat sy een Beelt maken souden der
Beesten, die de wonde des sweerts had-
de, ende weder leefde.
15 Ende haer werdt ghegeven, den Beel-
de der Beesten eenen geest te gheven, dat
oock het Beeldt der Beesten spreken sou
de: ende te maken dat alle die het Beeldt
der Beeste niet aen en baden / ghedoodt
souden worden.
16 Eñ maeckt se alle / de groote eñ cleyne/
de rycke eñ arme, de vrye, eñ dienstbare/
dat sy hen een merckteecken geeft op ha-
re rechter hant, oft op hare voorhooft.
17 Eñ dat niemant en mach coopen noch
vercoopen / dan die dat merckteecken
heeft, oft den naem der Beeste/ oft het ge
tal haers naems.
18 Hier is wysheyt: wie verstant heeft, die
rekene het getal der Beeste / want het is
eens menschen getal, eñ zyn ghetal is ses
hondert ende ses ende tsestich.

Dat xiiii. Capittel.

I. Het schoon gheselschap des Lams/ 6.
een Engel vercondicht het Evangelium/
8. een ander den val van Babylon/ 9. de
derde, datmen vliede van der Beeste/ 13.
het geluck der gener die inden Heere ster-
ven/ 15. van den Oogst ende wynoogst des
Heeren.

1 EN de ick sach, ende siet, het Lam stont
op den berch Siō, ende met hem hon-
dert vier ende veertich duysent, die dē
Naem zyns Vaders hadden op haer
voorhoofden a † ghescreven. a † Anders/
2 Eñ ick hoorde een stemme wt den He- beschreven.
mel/ gelyck een stemme veler wateren/ eñ
gelyck een stemme eens grooten donder-
slaechs: eñ ick hoorde een stemme vā har
penspeelders, die op Harpen speelden/
3 Ende songen als eenen nieuwen sanck
voor den Throon/eñ voor de vier Dierē/
eñ de Ouderlingen: eñ niemant en conde
den sanck leeren, dan die hondert vier eñ
veertich duysendt/namelick / die van der
Aerden ghecocht waren.
4 Dese zyn, die met vrouwen niet bevleet
en zyn/ b want sy zyn Maechden: dese b 2.Cor.11.2
volgen het Lam waer het gaet. Dese zyn
ghecocht van de menschen, eerstelinghen
Gode, ende den Lamme.
5 Eñ in haren mont en is gheen bedroch
gevonden: want sy zyn onstraffelick voor
den Throon Godts.
6 Eñ ick sach eenen anderen Engel vlie-
ghen midden inden Hemel / eñ hy hadde
een eewich Evangelium, om den inwoon
ders der Aerden te vercondigen/ ende al- c Gen.1.1.
len Natien ende Gheslachten, ende Ton- Psa.33.6
ghen/ende Volcken/ ende 124.8
7 Segghende met luyder stemme: Vreest ende 146.6
Godt, ende gheeft hem eerlickheyt, want Actu.14.15
de ure zyns Oordeels is ghecomen: ende ende 17.24
aenbidt hem/ c die den Hemel eñ de Aer- d Apoc.18.2
de ghemaeckt heeft / ende de Zee / ende Esai.21.9.
de waterfonteynen. Jerem.51

8 Ende daer is een ander Enghel ghe-
volcht/ seggende: d Sy is gevallen / sy is
gevallen/ Babylon die groote Stadt/ om
dat sy wt den wijn des toorens harer hoe
rerie allen volcken te drincken gegeven heeft.
9 Ende derde Enghel is hen ghevolcht/
segghende met luyder stemme: Ist dat ye-
mant de Beeste aenbidt ende haer Beelt/
en een merckteecken neemt op zijn voor-
hooft/ oft op zijn rechter handt:
10 Die sal oock drincken van den wijn des
toorens Godts, van den louteren wijne
gheschoncken in den Drinckbeker zijns
toorens: ende sal gepijnicht worden met
vyer ende sulphur voor de heylige Enge-
len/ ende voor het Lam.
e Apoc.9.2. ende 19.3. 11 e Ende de roock harer pijninghe sal op
gaen van ewicheyt tot ewicheyt/ ende sy
en sullen geen ruste hebben dach noch nacht
die de Beeste ende haer Beelt aenbidden/
ende ist dat yemandt het merckteecken
haers Naems ontfangt.
f Apoc.13.10 12 f Hier is de lijtsaemheyt der Heyligen/
hier zijn die de gheboden Godts houden/
ende het gheloove Jesu.
13 Ende ick hoorde een stemme wt den He-
mel tot my seggen: Schrijft/ Salich zijn de
g Oft/ om des Heeren wil. Dooden/ die g inden Heere sterven: De Geest
h Oft/ om dat. seyt: h Dat sy rusten van haren arbeyde/
ende hare wercken volghen hen na.
14 Ende ick sach/ ende siet/ een witte wolc-
ke/ ende op de wolcke sat een/ die des men
schen sone ghelijck was/ hebbende op zijn
hooft een gouden croone / ende in zijne
handt een scherpe sickel.
15 Ende daer is ghecomen een ander En-
ghel wt den Tempel / roepende met luy-
der stemmen tot hem die op de wolcke
i Joel.3.13. Mat.13.39 sat: i Sendt v sickel/ ende maeyt / want
de tijt om te maeyen is v gecomen: want
den Oogst der Aerden is dorre ghe-
worden).
16 Ende die op de wolcke sat / sandt zijn
sickel op de Aerde/ ende de Aerde werdt
ghemaeyt.
17 Ende een ander Enghel quam wt den
Tempel die inden Hemel was/ ende had-
de oock een scherpe sickel.
18 Ende daer quam een ander Engel van
den Altaer die macht hadde over het vier/
ende riep met luyder stemme tot hem die de
scherpe sickel hadde/ segghende: Sendt v
scherpe sickel ende snijt de Druyftacken der
Aerden: want hare Druyven zijn rype.
19 Ende de Engel sandt zijn sickel op der
Aerden/ ende snee de den Wijngaert der
Aerden/ ende wierp se in de groote persse
des toorns Godts.
20 Ende de persse wert buyten der Stat ge-
treden ende het bloet is gecomen wt de pers-
se tot de toomen der Peerden/ duysende
ses hondert Stadien verre.

Dat xv. Capittel.

1. Van de seven Engelen/ die de seven
laetste plaghen hebben/ 3. den sanck der
overwinners der Beeste/ 7. van de seven
Phiolen der toornicheyt Godts.

1 ENde ick sach een ander groot ende won-
derlick teecken in den Hemel / seven
Enghelen / hebbende de seven laetste
a Grieex/ in plaghen/ want a met dese is de toornic-
heyt Godts volcynt.
b Apoc.4.6 2 Ende ick sach als b een glasen Zee/ ge-
mengt met vyer / ende die overwinners
waren van der Beeste ende van haer Beelt
ende van haer merckteecken / ende van den
ghetale haers naems/ dat sy stonden aen
de glasen Zee/ hebbende Harpen Godts.

3 Ende songhen den sanck Mosis des
Dienstknechts Godts, ende den sanck des
Lams/ seggende: Uwe wercken zijn groot
ende wonderlick/ Heere Godt almachtich
uwe wegen zijn c rechtveerdich ende waer- c Ps.145.17.
achtich Coninck der Heylighen.
4 d Wie sal v niet vreesen/ Heere/ ende uwen d Jere.10.6
Naem prijsen? Want ghy zijt alleen hey-
lich/ want alle Heydenen sullen comen/ ende
voor v aenbidden: want uwe oordeelen
zijn openbaer ghewordeu.
5 Ende na desen sach ick/ ende siet/ de Tempel
des Tabernakels der getuygenisse in den
Hemel werdt gheopent.
6 Ende de seven Enghelen/ hebbende de
seven plaghen/ quamen wt den Tempel/
becleedt met reynen ende claren lijnwade/
ende omme de borsten ommegordt met
gouden gordelen.
7 Ende een van de vier Dieren gaf den se-
ven Enghelen seven gouden Phiolen vol
der toornicheydt Godts / die leeft van e-
wicheyt tot ewicheydt.
8 e Ende de Tempel wert vervult van den e Eze.44.4
roock wt de eerlickheyt Godts/ ende wt zij-
ne macht/ ende niemant en conde inden Tem
pel gaen/ tot dat de seven plagen der seven
Enghelen voleyndt waren.

Dat xvj. Capittel.

1. Van de Phiolen hier ende daer wtghe-
stort door de Engelen/ ende wat plagen daer
na volgen/ 15. waerschouwinghe datmen
moet toesien voor hemselven.

1 ENde ic hoorde een groote stemme wt
den Tempel/ seggen tot de seven En-
gelen: Gaet giet de seven Phiolen der
toornicheyt Godts wt op de Aerde.
2 Ende de eerste is wtghegaen / ende heeft
zijn Phiole wtghegoten op de Aerde/ en-
de daer is ghecomen een quade boose
sweere op de menschen / die het merck-
teecken der Beeste hadden/ ende die haer
Beeldt aenbaden.
3 Ende de tweede Engel heeft zijn Phio-
le wtgegoten inde Zee/ ende is ghewordeu
als bloet eens dooden lichaems / ende alle
levendige siele is ghestorven inde Zee.
4 Ende de derde Engel heeft zijn Phiole wt
ghegoten inde waterstroomen/ ende inde
fonteynen/ ende sy zijn bloet ghewordeu.
5 Ende ick hoorde den Enghel der wate-
ren segghen: Ghy zijt rechtveerdich Hee-
re/ die Is ende die Was / ende heylich/
om dat ghy dit gheoordeelt hebt.
6 a Want sy hebben het bloet der Heyli- a Math.23.
gen ende der Propheten wtgestort / ende ghy 34.
hebt hen bloet te drincken gegeven: want
sy zijnt weerdich.
7 Ende ick hoorde eenen anderen van-
den Altaer segghen: Ja Heere Godt Al-
machtich/ uwe oordeelen zijn warachtich
ende rechtveerdich.
8 Ende de vierde Engel heeft zijn Phio-
le wtghegoten in de Sonne/ ende haer is
ghegheven de menschen te quellen met
hitte b door vyer. b Grieex/ in
9 Ende de menschen brandden met groo-
ter hitte / ende sy lasterden den Naem
Godts/ die macht hadde over dese pla-
gen/ ende en bekeerden hen niet/ om hem
eere te gheven.
10 Ende de vijfde Enghel heeft zijn Phiole
wtgegoten op den Throon der Beeste/ ende
haer rijcke is verduystert geworden/ ende sy
knauden hare tonghen van smerte:
11 Ende sy lasterden den God des Hemels
van hare smerten ende van hare sweeren/
ende sy en bekeerden hen niet van hare
wercken.

m Jer.29.12 God hebben: m iſt dat wy wat bidden na
Math.7.8. zijnen wille/ dat hy ons verhoort.
ende 21.22. 15 Eñ iſt dat wy wetẽ dat hy ons ghoort/
Mar.11.24. wat wy biddẽ ſo wetẽ wy/ dat wy de be-
Luce 11.9. dẽ hebbẽ/ die wy vã hem gebedẽ hebben.
Joan.14.13 16 Iſt dat yemant ſiet zijnẽ Broeder ſon-
ende 15.7. digẽ/ eẽ ſonde niet totter doot/ die ſal bid-
ende 16.14. dẽ/ eñ hy ſal hẽ het levẽ gevẽ: dẽ genẽ ſeg-
Jacob.1.6. ge ick/ die niet en ſondighen totter doot.
1. Joan.3.22 n Daer is ſonde totter doot/ Jck en ſeg-
n mnn.15.30 ghe van die niet/ dat ghy bidden ſult.
1. Sam.2.25 17 o Alle ongerechticheyt is ſonde: maer
Jerem.7.15. is ſonde niet totter doodt.
ende 21.14 18 Wy weten/ dat p ſo wie wt God gebo-
ende 14.11. ren is/ die en ſondicht niet: maer die wt
Mat.12.45 God geboren is/ bewaert hemſelven/ eñ
Mar.3.38 de Booſe en gheraeckt hem niet.
Luc.12.10 19 Wy weten/ dat wy wt God zijn/ ende de
Hebr.6.4. Werelt is geheel in het Booſe gelegen.
ende 10.26. 20 Maer wy wetẽ dat de Sone Gods is
2. Petr.2.20. gecomẽ q eñ heeft ons dẽ ſin gegevẽ/ dat
o 1. Joã.3.4 wy hem kennẽ die warachtich is/ eñ zijn
p 1. Joã.3.9 inden warachtighen/ namelick in zijnen
q Luc.24.45 Sone Jeſu Chriſto. r Deſe is de warach
r Eſai.9.6. tige Godt ende het eewighe leven.
ende 44.6. 21 Kinderkens/ bewaert v ſelven van de
ende 34.5. Afgoden. Amen.

De tweedde Sendtbrief Joannis.

4. Vermaninge om te blijven inde waer heydt ende liefde/ 7. ende om de valſche Propheten te ſchouwen.

1 DE Ouderlinck/ der wtvercoren vrou-
we/ eñ haren kinderen/ die ick in de
waerheyt lief hebbe: ende niet ick al-
leen/ maer oock alle die de waerheyt ghe-
kent hebben/
2 Om der waerh. wille die in ons blijft/
ende inder eewicheyt met ons weſen ſal:
3 Ghenade/ ende barmherticheydt/ ende
a Griecx/ vrede a ſy met v lieden van God den Va-
ſal met v lie der/ ende van dẽ Heere Jeſu Chriſto/ den
den weſen. Sone des Vaders/ in der waerheyt ende
liefde.
4 Jc was ſeer verblijt/ als ic van uwe kin-
derẽ vãt/ die inde waerheyt wandelen/ ge-
lijck als ons van den Vader bevolen is.
b 1. Joã.2.7 5 Eñ nu bidde ick v vrouwe/ b niet als eẽ
nieu ghebodt ſchrijvende tot v/ maer dat
c Joã.13.34 wy vandẽ beginne gehadt hebben/) c dat
ende 15.12. wy malcanderen lief hebben.
Epheſ.5.2. 6 d Eñ dit is de liefde/ dat wy wandelen
1. Theſ.4.9. na zijne gebodẽ: dit is het gebot/ dat ghy/
1. Petr.4.8. ghelijck ghijt van den beginne ghehoort
1. Joan.3.23 hebt/ (alſoo daer in wandelt.
ende 4.21. 7 e Want daer zijn vele Verleyders in de
d Joã.15.10 Werelt gecomen die niet en belijden dat
1. Cor.13.6. Jeſus Chriſtus in het vleeſch gecomẽ is:
e mat.24.5 Deſe is de Verleyder/ de Antichriſt.
24. 8 Wacht v ſelven/ dat wy niet en verlie-
2. Petr.2.1. ſen dat wy gearbeyt hebben: maer vollen
1. Joan.4.1. loon ontfanghen.
9 So wie overtreet/ eñ niet en blijft in de
leere Chriſti/ die en heeft geenẽ Godt: wie
in de leere Chriſti blijft/ die heeft beyde
den Vader ende den Sone.
f Rom.16.17 10 f So yemant tot v lieden coemt/ eñ de-
2. Tim.3.5. ſe leere niet en brengt/ en ontfangt hem
Tit.3.10. niet in huys/ ende groet hem oock niet.
11 Want wie hem groet/ die is zijner boo-
ſer wercken deelachtich.
12 Jck hadde v lieden vele te ſchrijven/
maer ick en wilde niet door papier ende
inckt: maer ick hope tot v lieden te co-
men/ ende mont met mont te ſpreken/ op
dat onſe blijſchap volcomen ſy.
13 De kinderen uwer wtvercoren ſuſter
groeten v. Amen.

De derde Sendtbrief Joannis.

3. Vermaninge om de waerheyt te hel- pen/ door de herberghinghe der vreemder broederen/ eñ tot vruchten des geloofs/ 9. ſchande van Diotrephes/ 12. ende eere van Demetrius.

1 DE Ouderlinck/ den lieven Gaio/ dien
ick lief hebbe in waerheydt.
2 Alderliefſte ic wẽſche v voorſpoet
in allen dingen/ ende geſontheyt/ ghelijck
uwe ſiele voorſpoedich is.
3 Want ick was ſeer verblijt/ als de broe-
ders quamen/ ende ghetuygeniſſe gaven
van uwe waerheydt/ ghelijck ghy in de
a waerheydt wandelt. a Oft/ op-
4 Jck en hebbe gheen meerder blijſchap rechticheyt.
dan deſe/ namelick/ dat ick hoore/ dat mij-
ne kinderen in de waerheydt wandelen.
5 Alderliefſte/ ghy doet ghetrouwelick
wat ghy doet aen de Broederen/ ende
aen de b gaſten/ b Of vreem
6 Die van uwe liefde getuygeniſſe gege- delinghen.
ven hebben voor de Gemeynte: de welcke
iſt dat ghy geleydet/ gelijc het God weer-
dich is/ ſoo ſult ghy wel doen.
7 Want voor zijnen Naem zijn ſy wtge-
gaen/ ende en hebben niet van de Heyde-
nen ghenomen.
8 So zijn wy dan ſchuldich de ſodanighe
te ontfanghen/ op dat wy mede hulpers
worden der waerheydt.
9 Jck hebbe aen de Gemeynte geſchrevẽ/
maer Diotrephes/ die onder hen ſoeckt
de meeſte te zijn/ en ontfangt ons niet.
10 Daerom/ iſt dat ick come/ ick ſal zijne
wercken vermanen die hy doet/ met boo-
ſe woorden ſnaterende teghen ons: eñ en
is hier mede niet te vreden/ maer hy en
ontfangt ſelve de Broederen niet/ eñ ver-
biet de gene dieſe ontfangen willen/ ende
werptſe wt der Ghemeynte.
11 Alderliefſte/ c en volcht het quade niet c Pſal [illegible]
na/ maer het goede. Wie goet doet/ die is Eſaie 1.16.
wt God: maer die quaet doet/ die en heeft 1. Petr.3.[illegible]
Godt niet gheſien.
12 Demetrius heeft getuygeniſſe van allẽ/
eñ van der waerheyt ſelve: eñ wy gheven
oock getuygeniſſe/ eñ ghy lieden weet/ dat
onſe ghetuyghenisſe warachtich is.
13 Jc hadde veel te ſchrijvẽ/ maer ic en wilde
v lieden met Penne eñ Inct niet ſchrijven:
14 Maer ick hope v haeſtelic te ſien/ ende
wy ſullen mont tot mont ſpreken.
15 Vrede ſy v. De vrienden groeten v.
Groet de vrienden by name.

De Algemeyne Sendt- brief Jude.

4. Waerſchouwinge aengaende die ver- achtelick van God dencken ofte ſpreken/ 8. haer ongemaniert leven/ ende grouwe- licke ſtraffe/ 20. ende van den middel om hemſelven ende andere te bewaren/ 24. danckſegginghe.

1 IVdas een Dienſtknecht Jeſu Chriſti/
ende Jacobi Broeder: den geroepenen
die a door Godt gheheylicht/ ende door a Griecx. in
Jeſum Chriſtum bewaert zijn:
2 Barmherticheyt/ ende vrede/ ende lief-
de worde v lieden vermenichvuldicht.
3 Liefſte/ dewijle ick alle neerſticheyt doe
om

om tot v lieden te schrijuen van onse ghe-
meyne salicheyt/ so heeft het my noodich
gheweest tot v te schrijuen / om v te ver-
manen/ dat ghy lieden campt voor het ge
looue dat eenmael dẽ Heyligẽ gegeuẽ is.
b 2. Pet. 2. 1.
4 b Want daer zijn sommige Godtloose
menschen ingecropen/ die in voortyden
tot dit selue oordeel voorschrieuen zijn/ die
de genade onses Heerẽ Jesu Christi mis-
c Oft/ geyl-heyt.
bruycken tot c wulpsheyt: ende God den
eenighen Heere/ ende onsen Heere Jesum
Christum/ verloochenen.
d Num. 14. 37. Psal. 106. 25. Sapi. 1. 11. 1. Cor. 10. 10. Hebr. 3. 17.
5 Maer ick wil v lieden vermanen / die
ghy dit eenmael weet/ d dat de Heere/ als
hy het volc wt Egyptẽ verlost hadde/ wed-
om de gene die niet en geloofden / verdarf:
e 2. Pet. 2. 4.
6 e Ende de Engelen die haer begin niet
ghehouden en hadden/ maer hare woon-
stede verlaten hadden/ met eewighe ban-
f 2. Tes. 1. 5.
den onder de duysternisse/ f tot den oor-
deele des grooten daechs bewaert heeft:
g Gen. 19. 24. Deut. 29. 23. Esai. 13. 19. Jere. 50. 40. Ezech. 16. 49. Osee 11. 8. Amos 4. 11. Luce 17. 29. 2. Petr. 2. 6.
7 g Ghelijck Sodoma ende Gomorra/
ende de Steden daer ontrent/ die in ghe-
lijcker wijse als sy ghehoereert hebben/
ende een ander vleesch nae ghegaen zijn/
tot een exempel ghestelt zijn / lydende de
straffe des eewighen vyers.
8 Desghelijcx nochtans dese/ als slapen-
de/ ontreynigen het vleesch/ verachten de
Heerschappie/ ende lasteren de Heerlick-
heden.
9 Michael de Archangel/ als hy teghen
den Duyuel street/ ende handelde van het
lichaem Mosi / en derste hem de schult
h Zach. 3. 2. 2. Pet. 2. 11.
der lasteringe niet opleggen: maer seyde:
h De Heere straffe v.
10 i Maer dese lasteren dat sy niet en we
ten/ ende dat sy natuerlick weten / als de
onredelicke Beesten/ daer in verderuẽ sy.
k Gen. 4. 8. 1. Joan. 3. 12. l Num. 22. 21. 2. Petr. 2. 15. m Oft/ den verleyden-dẽ loon/ etc.
11 Wee hen/ wāt sy zijn k Cains wech ge
gaen/ eñ l door in de verleydinge des loōs
Balaam henen ghestort: eñ door den m te-
ghenspreckinghe Chore vergaen.
12 Dese zijn als smetten in u-e gemeyne
maeltyden mede ter maeltijt gaende/ voe-
n Mt. 16. 1. 2. Petri. 2. 17.
dende heurselmen/ sonder vreese/ o water-
loose wolcken vanden wint ommegedre-
uen/ boomẽ die dorre/ onvruchtbaer/ twee
mael verstoruen/ ende ontwortelt zijn.
13 Wilde baren der Zee/ haer eygẽ schan-
de opschuymende/ dwalende sterren/ den
welcken de donckerheyt der duysternisse/
inder eewicheyt bewaert wordt.
14 Eñ Enoch de seuende na Adam / heeft
van hen te voren geprophetcert/ eñ ghe-
o Dan. 7. 10. Acto. 1. 11. 1. Thes. 1. 10. 2. Thes. 1. 10. Apoca. 1. 7.
seyt: o Siet/ de Heere is gecomen met zy-
ne Heylighe legioenen/
15 Recht te doen teghen allen/ ende om te
straffen alle die onder hen Godloos zijn/
van alle hare Godloose wercken die sy on
goddelick gedaen hebben / ende van alle
de wreetheyt die de Godtloose sondaers
tegen hem ghesproken hebben.
16 Dese zijn murmureerders/ clagers/ nae
p Psa. 17. 10. q Grieck/ verwonde-ringe.
hare begeerlicheden wandelẽde/ eñ q ha-
ren mont spreect hoouerdicheyt/ sy r ver
heffẽ de Persoonẽ/ om des profijts wille.
17 Maer ghy liefste gedenckt der woor-
den die te voren geseyt zijn van de Apos-
telen onses Heeren Jesu Christi:
s 1. Tim. 4. 1. 2. Tim. 3. 1. 2. Pet. 3. 3.
18 Dat sy v lieden ghesept hebben: s Daer
sullen in den laetsten tot wesen/ Bespot-
t Anders/ hen seluen afscheyden.
ters die nae haer Godloose begeerliche-
den wandelen sullen.
19 Dese zijn die t † afscheyden/ vleeschelic
ke, gheenen Gheest hebbende.
u Grieck/ in
20 Maer ghy lieue/ timmerende v seluen
op uwe alderheylichste gelooue / bidden-
de u door den Heylighen Gheest/

x Oft / onbe-vleckt/ ...
21 Houdt x v seluen inde liefde Gods/ ver-
wacht de barmherticheydt onses Heeren
Jesu Christi ten eewighen leuen:
22 Ende onfermt v sommigher met on-
derscheyde:
y Grieck/ in
23 Ende behoudt de sommige y met vree-
se/ ende gryptse wt den vyere: nochtans
oock hatende den rock/ die van den vlee-
sche bevlecket is.
z † Anders/ ... hen/
24 Hem die z † v lieden machtich is vā son
den te bewaren/ eñ onstraffelic voor zyne
eerlickheyt te stellen in vreuchden/
25 Namelic/ Gode onsen Salichmaker/
die alleẽ wijs is/ sy eerlicheyt eñ hoocheyt/
eñ heerschappie/ eñ mogentheyt/ nu / en-
de tot alder eewicheydt. Amen.

Argument.

De laetste Boeck vanden seluen Apo-
stel beschreuen/ is genoemt Apocalypsis/
dat is Openbaringe. Wat in desen boeck
heeft hy met een Prophetische wijse van
sprecken voor ooghen gestelt/ dat de Heere
hem gheopenbaert hadde/ te weten/ wat
der Ghemeynte geschieden soude tot des
Werelts eynde. Men vint daer vele din-
gen die genomẽ zijn wt Hezechiel/ Daniel/
Zacharia/ ende andere Propheten. Het
heeft Gode na zijn goetheydt belieft zijn
Gemeynte vroech ende wel te tyde te ver-
manen vanden toecomenden quade / om
dat sy soude haer te voorsichteliker hoe-
den/ ende te vyerichlicker bidden.

De Openbaringhe Joan-nis Theologi.

Dat Eerste Capittel.

1. De Maiesteyt eñ officie des Soons
Gods/ 9. gesichte der kandelarẽ eñ ster-
ren/ inhoudende den Autuer deser open-
baringe/ ende tot wat eynde sy ghescbre-
uen is / 17. Joannes neder ghevallen/ en-
de weder opghehenen.

a Grieck/ ondeckinge
1 Eñ a Openbaringhe Jesu Christi/ die
hem God ghegheuen heeft/ om zynen
Dienstknechten te toonen wat corts
geschieden moet: ende hy heeft gesonden/
ende door zynen Enghel zynen Dienst-
knecht Joanni te kennen ghegheuen:
2 De welcke het woort Gods betuycht
heeft/ eñ het getuyghenisse Jesu Christi/
ende al wat hy ghesien heeft.
b Apo. 22. 7. c Exo. 3. 14. d 1. Cor. 15. 20. Coles. 1. 18. e Act. 20. 28. Hebr. 9. 12. 14. 1. Petr. 1. 19. Apoca. 5. 9. f 1. Pet. 2. 9. Apoc. 5. 10. g 1. Pet. 2. 5. Roma. 12. 1. Hebr. 12. 28. Esai. 3. 13. h Dan. 7. 10. Mat. 24. 30. Acto. 1. 11. 1. Thes. 1. 10. 2. Thes. 1. 10. Jude 14. i Zach. 12. 10. Joan. 19. 37. k Esai. 41. 4. ende 44. 6. Apoca. 21. 6. ende 22. 13.
3 b Salich is hy die leest/ eñ salich zijn sy
die hooren de woorden deser Prophetie/
ende bewaren dat daer in geschreuen is:
want de tydt is nae by.
4 Joannes den seuen Ghemeynten die in
Asia zijn: Ghenade sy v / ende vrede van
hem/ c die Is ende die Was / eñ die Co-
men sal/ ende van de seuen Gheesten die
voor zynen Throon zijn:
5 Ende van Jesu Christo/ welcke die ghe-
trouwe ghetuyghe is/ d de Eerstghebo-
ren wt de dooden/ eñ de Ouerste der Co-
ninghen der Aerden: hem die ons heeft
lief ghehadt/ ende van de sonden gewas-
schen e in zijnen bloede/
6 Eñ heeft ons gemaect f Coningen ende
g Priesters Gode zynen Vader: Hem sy
de eerlickheyt eñ macht/ van eewicheydt
tot eewicheydt. Amen.
7 h Siet/ hy coemt met de wolckẽ/ eñ alle
ooge sal hem siẽ/ i ooc die hem doorsteken
hebben: eñ alle geslachten der Aerdẽ sullẽ
ouer hem rouwich wesen/ Ja/ Amen.
8 k Ic ben de A eñ O/ dat is/ het Begin
eñ Eynde/ seyt de Heere/ die Is/ ende die
Was/

Was/ eñ die comen sal/ de Almachtige.
9 Jck Joannes uwe Broeder/ eñ medege
noot inde verdruckinge/ eñ in het Coninc
rijcke/ eñ in de lijdsaemheyt Jesu Christi/
was in het eylant genaemt Pathmos/ om
des woorts Godts wille ende om het ge-
tuyghenisse Jesu Christi wille.
l Oft/ dach des Heeren 10 Eñ ick was inden geest op l den Son-
dach/ ende hoorde achter my een groote
stemme als eender Basuynen/
11 Seggēde: Jc ben de A eñ O/ dat is/ de
Eerste ende de laetste: ende wat ghy siet/
schrijft het in eenen Boec eñ sendet den
seuē Gemeyntē die in Asia zijn/ tot Ephe
sen/ eñ tot Smyrnen/ eñ tot Pergamen/
eñ tot Thyatiren/ eñ tot Sarden/ eñ tot
Philadelphien/ ende tot Laodiceen.
12 Ende ick keerde my omme om de stem-
me te sien die met my ghesproken hadde:
ende als ick omghekeert was/ sach ick se-
uen gouden candelaren:
13 Ende midden onder de seuen Candela-
ren/ eenen die des menschen Sone gelijck
was/ bekleet met eenen cleede tot de voe-
ten/ ende ommegordt aen de borsten met
eenen gouden gordel.
14 Eñ zijn hooft/ eñ hayr was wit/ gelijc
m Apoc.19. 12. witte wolle/ gelijck sneeu: m eñ zijn oogē
als de vlamme des vyers:
15 Eñ zijne voete gelijck metael/ brandē-
de ghelijck in eenen ouen/ eñ zijn stemme
ghelijck een gheluyt van vele wateren.
16 Ende hy hadde in zijne rechterhant se-
uen sterren/ ende wt zijnen mont ghinck
n Esa. 49.2 Ephe.6.17. Hebr.4.12. Apoca.2.16 ende 19.15. n een scherp tweesnijdich sweert: eñ zijn
aenghesichte blinckte ghelijck de Sonne
schijnt in hare cracht.
17 Eñ als ick hem sach/ viel ick aen zijne
voeten als doot. Eñ hy leyde zijn rechter
hant op my/ seggēde tot my: Vreest niet:
o Esa.41.4. ende 44.6. o Jck ben de Eerste/ ende de laetste/
18 p Eñ die leue/ eñ hebbe doot geweest/
p Rom 6.9. eñ siet/ ick ben leuendich van ewicheydt
q Job.12.14 Esaie.22.22 Apoca.3.7. tot ewicheyt: Amen. q Eñ ick hebbe de
sleutels der Hellen/ ende des Doodts.
19 Schrijft dat ghy gesien hebt/ eñ dat is
ende dat hier nae ghescheiden sal.
20 De verborgentheyt der seuen Sterren
die ghy gesien hebt in mijne rechter hādt/
ende de seuen goudē Kandelaers. De seuē
r Mala.2.7 Sterren zijn r de Engelen der seuen Ghe-
meynten: ende de seuē Kandelaers die ghy
ghesien hebt/ zijn de seuen Ghemeyntē.

Dat ij. Capittel.

1. Hy vermaent de Ghemeynten van E-
phesen. 8. Smyrnen/ 12. Pergamen/ 18. eñ
Thyatiren/ tot volstandicheyt/ lijdtsaem-
heyt ende beteringhe/ so wel met dreygin-
ghen/ als met beloften des loons.

1 Schrijft tot den Engel der Ghemeyn-
te van Ephesen/ dit seydt hy die de se-
uen Sterren in zijne rechter handt
houdt/ die midden onder de seuen gouden
Kandelaren wandelt.
2 Jck weet uwe wercken/ ende uwe moey-
te/ ende uwe lijdtsaemheyt/ ende dat ghy
de quade niet en condt draghen: ende dat
ghy hen beproeft hebt/ die segghen dat sy
Apostelen zijn/ ende sy en zijn niet/ ende
hebt se leughenachtich beuonden.
3 Eñ dat ghy hen verdragen hebt/ eñ ghe-
duit gehadt hebt/ eñ om mijnen Naem ge-
arbeydt hebt/ ende niet beswecken en zijt:
4 Maer ick hebbe teghen v/ dat ghy uwe
eerste liefde verlaten hebt.
5 Daerom ghedencket waer ghy afghevallen zijt/ ende doet beteringhe/ ende doet de
eerste wercken/ of anders/ so sal ick v hae-
stelick comen/ ende sal uwen Kandelaer wt
zijn plaetse weeren/ ist dat ghy gheen be-
teringhe en doet.
6 Maer dit hebt ghy/ dat ghy de wercken
der a Nicolaiten hatet/ de welcke ick a Act.6.5
oock hate.
7 Wie ooren heeft die hoore wat de Geest
tot de Ghemeynten seydt: Den genen die
ouerwint/ sal ick gheuen te eten b vanden b Gen.2.9
c Boom des leuens/ die midden inden Pa c Gr. hout
radijse Gods is.
8 Eñ schrijft tot den Engel der Gemeynte
van Smyrnē: Dit seyt de d Eerste ende de d Esa.41.4
laetste/ die doodt geweest is/ ende leeft. ende 44.6
9 Jck weet uwe wercken/ ende verdruc- Apoc.1.17
kinge/ eñ armoede/ (maer ghy zijt rijcke/)
ende de lasteringe der gener die seggen dat
sy Joden zijn/ ende en zijn geene/ maer zijn
de vergaderinghe des Duyuels.
10 Vreest niet wat ghy lijden moet: siet/ de
Duyuel sal sommighe van v lieden inde
geuanckenisse worpē/ op dat ghy liedē be-
proeft wordt/ ende ghy lieden sult verdruc-
kinghe hebben thien daghen: weest ghe-
trouwe tot der doot/ ende ick sal v de croo-
ne des leuens gheuen.
11 e Wie ooren heeft/ die hoore wat de e Mat.13.9
Gheest tot de Ghemeynten seydt: Wie o-
uerwint/ die en sal van de tweedde doodt
niet beschadicht worden.
12 Eñ schrijft tot den Engel der Gemeyn-
te die in Pergamo is. Dit seydt hy/ die
f dat scherp tweesnijdende Sweert heeft. f Apoc.1.16
13 Jck weet uwe wercken/ ende waer ghy ende 2.16
woonet/ namelick/ daer den Throon des
Satans is/ eñ ghy houdet mijnen Naem/
ende en hebt mijn gheloone niet verlooch-
ent/ oock inde daghen/ inde welcke Anti-
pas mijn getrouwe ghetuyge was/ welcke
by v liedē gedoot is daer de Satan woont.
14 Maer ick hebbe een weynich teghen v/
dat ghy daer hebt die de leeringe g Balaā g Nu.24.14
houdē/ de welcke leerde Balaack h een er- ende 25.1
gernisse maken voor de kinderen Jsraels/ h of de kin
namelick/ Afgoden offer eten/ eñ hoereren: deren Jsra
15 Also hebt ghy ooc/ die de leeringe der Ni- els doen
colaiten houdē/ het welcke ick oock hate. struyckelen
16 Bekeert v: of anders/ so sal ick v haeste-
lick comen/ ende sal teghen hen Cryghen/
i met den Sweerde mijns monts.
17 Wie ooren heeft die hoore/ wat de Geest i Esa.49.2
tot de Gemeynten spreeckt: Hem die ouer- Ephe.6.17
wint/ sal ick geuen te eten van dat verbor- Hebr.4.12.
gen Manna/ eñ sal hem geuen eenen wit- Apo.1.16
ten keursteen/ ende op den keursteen eenen
nieuwen naem ghescreuen/ den welcken
niemandt en weet/ dan die hem ontfangt.
18 Eñ schrijft tot den Engel der Ghemeyn-
te te Thyatiren: Dit seyt de Sone Gods/
wiens k oogen zijn gelijck de vlamme des k Apo.1.14
vyers/ ende zijne voeten ghelijck Metael:
19 Jck weet uwe werckē/ eñ liefde/ eñ dienst/
eñ geloone/ eñ uwe lijdsaemheyt/ ende uwe
wercken/ ende de laetste meer dan de eerste. l 1. Reg.21
20 Maer ick hebbe een weynich teghen v/ 2. Reg.9
dat ghy de vrouwe l Jezabel/ die seyt dat m Sap.1
sy een Prophetersse is/ laet leeren/ eñ mijne 1. Para.28
Dienstknechten verleyden/ te hoereren/ ende 29.
ende Afgoden offer te eten. Psal.7.
21 Ende ick hebbe haer tijdt ghegeuen/ dat Jere.11.
sy haer soude bekeeren van hare hoererie/ Act.1.24
ende sy en heeft haer niet bekeert. n Psa.
22 Siet/ ick salse te bedde worpē: eñ die met Jere.
haer hoereren/ in groote verdruckinghe/ so ende
sy hen niet en bekeeren van hare wercken. Mat
23 Eñ hare kinderē sal ic met der doot slaē: Roma
eñ alle de Gemeynten sullen weten/ m dat ende 14.
ick de ghene ben/ die de Nieren eñ Herten 2. Cor.
doorsoecke/ n ende ick sal eenen yegelickē Gala 6
vnder v gheuen na zijne wercken. Apoc.20.

Maer

24 Maer ick segghe tot v lieden / ende den anderen die te Thyatiren zijn / so vele als dese leere niet en hebben / eñ so vele als de diepte des Satans niet gekent en hebbẽ/ als sy segghen: Jck en sal gheenẽ anderẽ last op v lieden legghen.
25 Nochtans dat ghy hebt/ dat houdt tot dat ick come.
26 Ende so wie ouerwint/ ende mijne wercken houdt tot den eynde / o ick sal hem macht gheuen ouer de Heydenen.
o Psal.2.9
27 Ende hy salse hoedẽ met een yseren roede: ende ghelijck Aerden vaten sullen sy gebroken worden:
28 Ghelijck ick van mijnen Vader ontfanghen hebbe/ ende ick sal hem de Morgensterre gheuen.
29 Wie ooren heeft die hoore/ wat de Geest tot de Ghemeynten seydt.

Dat iij. Capittel.

1. Hy vermaent de Gemeyntẽ vã Sardẽ/7. Philadelphiẽ/14. eñ Laodiceẽ tot warachtige beteringe des geloofs/ eñ tot waken.

1 Ende schrijft tot den Enghel der Ghemeynte die te Sardis is: Dit seydt hy die de Gheesten Gods heeft/ ende de seuen Sterren: Jck weet uwe wercken/ namelick / dat ghy den Naem hebt dat ghy leeft/ ende ghy zijt doodt.
2 Weest wacker/ eñ versterct a dat ander dat steruen wil / want ick en hebbe uwe wercken niet vol ghevonden voor God.
a Anders/ dat ghy verliesen soudet.
3 Ghedenckt dan hoe ghy ontfanghen hebt/ ende ghehoort hebt/ ende houdt het/ ende bekeert v. So ghy dan niet en waect/ so sal ick v aencomen/ b als een Dief/ ende ghy en sult niet weten te wat vre ick v aencomen sal.
b Matthe. 24.44 1.Thes.5.2 2.Pet.3.10 Apoca.16.15
4 Ghy hebt nochtãs weynich namẽ oock te Sardis / die hare cleederen niet beulect en hebben: eñ sy sullẽ met my wandelen in witte cleederen/ want zijt weerdich zijn.
5 Die ouerwint / die sal met witte cleederen becleedt worden/ ende ick en sal zijnen naem niet wt doen/ c wt dẽ Boeck des leuens: eñ d ic sal zijnen naem belijden voor mijnen Vader / ende voor zijne Enghelen.
c Exo.32.32 Psal.69.29 Philip.4.3 Apoca.20.12 ende 21.27
6 Wie ooren heeft/ die hoore wat de Geest tot de Ghemeynten seydt.
d Mat.10.32 Luce 12.8
7 Eñ schrijft tot den Engel der Gemeynte die in Philadelphia is: Dit seydt de Heylige/ die Warachtige/ e die den sleutel Dauids heeft/ die opent / eñ niemant en sluyt: ende sluyt/ ende niemandt en doet open:
e Job 12.14 Esai.22.22 Apoca.1.18
8 Jck weet uwe wercken: siet / ick hebbe een open deure voor v ghegheuen / ende niemant en can die sluytẽ / want ghy hebt een weynich machts/ eñ hebt myn woordt ghehouden / ende en hebt mijnen Naem niet ghelochent.
9 Siet / ick gheue wt de Vergaderinghe des Satans/ die seggen dat sy Joden zijn/ ende en zijn niet / maer lieghen: siet / ick salse maken dat sy sullen comen/ ende voor uwe voeten aenbidden/ ende bekennen/ dat ick v lief hebbe.
10 Want ghy hebt het woordt mijner lijdtsaemheyt bewaert: ende ick sal v bewaren vander vre der versoeckinghe / die ouer de gheheele Werelt comen sal/ om de ghene die op der Aerden woonen/ te versoecken.
11 Siet/ ick come haestelick/ houdt dat ghy hebt/ op dat niemant v croone en neme.
12 Die ouerwint / dien sal ick maken een Columne indẽ Tempel mijns Gods / ende hy en sal niet meer wtgaen/ ende ick sal op hem schrijuẽ den Naem mijns Gods/ ende f den Naem der Stadt mijns Gods/ namelick/ des Nieuwẽ Jerusalems/ die van den Hemel afcoemt van mijnen Gode: ende mijnen nieuwen Naem.
f Apoc.21.2.
13 Wie oorẽ heeft/ die hoore wat de Geest tot de Ghemeynten seydt.
14 Eñ schrijft tot den Engel der Gemeynte van Laodicea: Dit seydt de Amen/ de getrouwe eñ waerachtige getuyge/ g het h beghinsel der scheppinghe Gods/
g Coll.1.15
h Dat is/ van wien alle creature een haren oorspronck hebben/
15 Jck weet uwe wercken / dat ghy noch coudt noch heet en zijt: Och oft ghy coudt waert/ oft heet:
16 So dan / om dat ghy lauw zijt/ eñ noch coudt noch heet / sal ick v wt mijnẽ mont spouwen.
17 Want ghy segt/ Jc ben rijcke/ ende rijcke ghewordẽ / ende en hebbe gheen ghebreck: ende en weet niet dat ghy ellendich zijt/ ende jammerlick/ eñ arm/ ende blindt/ ende naeckt.
18 Jck rade v van my te coopen gout dat met den vyere beproeft is/ op dat ghy rijcke wordet: i ende witte cleederen/ op dat ghy becleedt wordet/ eñ de k schande uwer naecktheyt niet openbaer en worde: ende saluet uwe ooghen met l ooghensalue / op dat ghy sien meucht.
i 2.Cor.5.3 Apoc.16.15.
k of/ v schãdelicke/ etc.
l Gr. Collyrion
19 m Alle die ic lief hebbe / die straffe eñ castijde ick/ weest dan yverich/ eñ bekeert v.
m Job 5.17. Prou.3.11 Hebr.12.6
20 Siet/ ick stae aen de deure/ ende cloppe: Jst dat yemandt myn stemme hoort / ende de deure open doet/ ick sal tot hem comen/ ende sal met hem Auondtmael houden/ ende hy met my.
21 Die ouerwint/ n ick sal hem geuen dat hy met my sitte in mijnen Throon: gelijck oock ick ouerwonnẽ hebbe / ende ben met mijnen Vader in zijnen Throon ghesetten.
n Sap.3.8. Mat.19.28 1.Cor.6.2
22 Wie ooren heeft/ die hoore wat de Geest tot de Ghemeynten seydt.

Dat iiij. Capittel.

1. Ghesichte vande Maiesteyt Gods/ ende der vier Dierẽ/ ende der vier eñ twintich Ouderlinghen.

1 Nae desen sach ick / ende siet/ een open Deure in den Hemel / ende de eerste stemme die ick hoorde als een Basuyne/ met my spreken/ seyde: Comt hier op/ ende ick sal v thoonen/ wat nae desen ghescheiden moet.
2 Ende terstont was ick inden geest: ende siet/ daer was eenen Throon gheset inden Hemel: ende een sat op den Throon.
3 Eñ die daer op sat/ was int aensien als de Steen Jaspis/ ende Sardis: ende een Reyenboge was rondtomme den Throon int aensien ghelijck een Smaragdus.
4 Ende rontomme den Throon vier ende twintich Throonen: ende op de Throonen sach ick vier eñ twintich Ouderlingen sitten/ becleedt met witte cleederen: eñ hebbende gouden croonen op hare hoofden.
5 Ende daer quamen wt vandẽ Throone/ blixemen ende donderslagen/ eñ stemmen: ende voor den Throon waren seuen Lampen vyers brandende/ de welcke zijn de seuen Gheesten Gods.
6 Ende voor dẽ Throon was een a glasen Zee/ ghelijck Crystal: ende in het midden des Throons/ eñ rontomme den Throon/ vier Dieren vol ooghen/ van voren ende van achter.
a Apoc.15.2
7 Ende dat eerste Dier was ghelijck eenẽ Leeu / ende dat tweedde Dier ghelijck een Calf/ ende dat derde Dier hadde het aensichte gelijck een mensche/ ende dat vierde Dier/ ghelijck eenen vlieghenden Arent.
8 Ende de vier Dieren hadden een yegelick op hen seluen ses vleugelen rontomme/ ende waren van binnen vol ooghen/

ende

ende en hebben gheen ruste/ dach en nacht
b Esa.6.3 segghende: b Heylich/ heylich heylich Heere
Godt Almachtich/ die Was/ ende die Is/
ende die Comen sal.
9 Ende als de Dieren lof ende eere/ ende
dancksegghinghe hem gauen die op den
Throon satt / die leeft van eewicheydt tot
eeuwicheydt:
10 So vielen de vier ende twintich Ouder-
linghen voor hem die op den Throon sat/
en aenbaden hem / die leeft van eewicheyt
tot eewicheyt, ende wierpen hare croonen
voor den Throon/ segghende:
c Apo.19.12 11 c Ghy zijt weerdich Heere te ontfangen
den lof ende de eere/ ende de macht / want
ghy hebt alle dinghen gheschapen / ende
sy zijn om uwen wille/ en zijn gheschapen.

Dat v. Capittel.

1. Vanden ghesloten Boeck/ gheopent
door het Lam/ 8. ende den lof dien hem de
vier Dieren ende vierentwintich Ouder-
linghen gheuen door hare verlossinghe: en
andere ghenaden door hem ontfanghen.

1 Ende ick sach inde rechter handt des
a Ezec.2.10 ghenen die op den Throon sat/ a eenen
Boeck / gheschreuen van buyten ende
van binnen/ ende versegheit met seuen
Seghelen.
2 Ende ick sach eenen stercken Engel pre-
dicken met luyder stemme: Wie is weer-
dich den Boeck open te doen / ende zijne
Seghelen op te breken?
3 Ende niemandt en was machtich noch
inden Hemel noch op der Aerden/ noch on-
der der Aerden / den Boeck open te doen/
noch hem te besien.
4 Ende ick weende seer/ dat niemant weer-
dich ghevonden en was om dat Boeck te
openen/ ende te lesen noch hem te besien.
5 Ende een vande Ouderlingen seyde tot
b Gen.49.9 my: Weent niet. siet/ b de Leeuwe wt den
c Esa.11.10 geslachte Juda/ c de wortel Dauids/ heeft
Rom.15.12 d ouerwonnen om den Boeck open te doen/
Apoc.22.16. ende zijne seuen Seghelen op te breken.
d Of/ verere- 6 En ick sach/ ende siet/ in het midden des
ghen Throons/ en der vier Dieren/ en in het mid-
e Gr. Lam- den der Ouderlingen stont een e Lam/ als
meken gheslachtet/ hebbende seuen hoornen / ende
seuen oogen die welcke zijn de seuen Ghee-
sten Gods in allen lande wtghesonden:
7 Dese quam / en nam dat Boeck wt der rech-
ter handt des ghenen die op den Throon satt.
8 Ende als hy dat Boeck ghenomen had-
de/ de vier Dieren/ ende de vier ende twin-
f Apoc.4.11. tich Ouderlinghen vielen voor den Lam-
g Act. 20.28 me / hebbende alle Harpen / ende gouden
Ephe 1.7 Phiolen vol reuckwercx / welck zijn de ge-
Coloss.1.14. beden der Heylighen:
Hebr.9.22 9 En sy songhen een nieu liedt/ segghende:
ende 10.10. f Ghy zijt weerdich den Boeck te nemen en
1. Pet.1.19 zijne Segelen te openen/ want ghy zijt ge-
1. Joan.1.7 slachtet/ g en hebt ons Gode weder ghe-
h 1. Pet.2.9 cocht met uwen bloede wt allen Geslachte
Apoc.1.6 ende Tale/ ende Volcke ende Natie:
i Eco.19.3 10 h Ende hebt ons ghemaeckt Gode tot
Dani.7.10 Coninghen ende Priesters: ende wy sullen
k t Anders/ regneren op der Aerden.
duysentich- 11 Ende ick sach ende hoorde rondtom-me
mael hon- den Throon/ ende der Dieren / en der Ou-
dert duyst/ derlinghen / een stemme veler Enghelen/
ende thien- ende hare getal was i k t veel duysentich-
mael hon- mael duysenden:
dert duyst. 12 Segghende met luyder stemmen: l Het
l Apoc. 4.11 Lam dat geslachtet is is weerdich te ont-
fangen de macht ende rijckdom ende wijs-
heydt/ ende cracht/ ende eere/ ende eerlick-
heydt/ ende lof.
13 Ende oock alle creaturen die in den He-
mel is/ ende op der Aerde / ende onder de
Aerde/ ende inder Zee/ ende al wat daer in
is hoorde ick segghen: Hem die sitt op den
Throon/ ende den Lamme/ sy lof ende eere
ende heerlickheydt / ende cracht/ van eeu-
wicheydt tot eeuwicheydt.
14 Ende de vier Dieren seyden: Amen. En
de vier ende twintich Ouderlingen vielen
neder / ende aenbaden den Leuenden van
eeuwicheyt tot eewicheydt.

Dat vj. Capittel.

2. Wat ongheluck de vier Peerden van
verscheyden coleuren aenbrenghen/ in het
opnemen der vier seghelen des Boecks/
9. het gheschrey der Martelaren / en hare
ruste/ ende openinghe des vijfften seghels/
12. de teeckenen gesien inden Hemel ende
op der Aerden/ in de openinghe des sesten
Seghels.

1 Ende ick sach / als het Lam een van de
Seghelen open ghedaen hadde / ende
ick hoorde een vande vier Dieren spre-
ken / als de stemme eens Donderslaechs:
Coemt/ ende siet:
2 Ende ick sach/ ende siet: een wit Peert:
ende die daer op satt / hadde eenen boghe:
ende hem is een croone gegeuen/ ende hy
ghinck wt ouerwinnende/ ende om dat hy
ouerwinnen soude.
3 Ende als het den tweedden Segel ghe-
opent hadde / hoorde ic het tweedde Dier
spreken: Coemt/ ende siet.
4 Ende daer ghinck een ander Peert wt/
dat roodt was: ende den ghenen die daer
op satt / is ghegheuen den vrede wech te
nemen vander Aerden / ende dat sy mal-
canderen dooden souden/ ende hem is een
groot Sweert ghegheuen.
5 Ende als het den derden Segel geopent
hadde/ hoorde ick het derde Dier seggen:
Coemt/ ende siet/ ende ick sach / ende siet/
een swart Peert/ en die daer op satt/ had-
de een Waghe in zijn handt.
6 En ick hoorde een groote stemme in het
midden der vier Dieren/ segghende: Een a mate a Griecx.
Tarwe voor eenen penninck / en drie ma- Chenix.
ten Gherste voor eenen penninck/ ende en
doet der Olye en den Wijn gheen schade.
7 Ende als het den vierden Seghel gheo-
pent hadde/ hoorde ick de stemme des vier-
den Diers segghen: Coemt/ ende siet.
8 Ende ick sach/ ende siet/ een vael Peert:
ende die daer op satt/ zijnen naem was de
Doodt: ende de Helle volchde met b hem b Of hem
nae: ende hen werdt macht ghegheuen te
dooden tot het vierde deel der Aerden met
den Sweerde/ met hongher / ende met de
doodt/ ende door de Dieren der Aerden.
9 En als het den vijfften Segel gheopent
hadde/ sach ic onder den Altaer de zielen der
verslagenen om des woorts Gods wille/
ende om het ghetuyghenisse dat sy hielden.
10 En sy riepen met luyder stemme/ segghende: c 4. Esd.
Hoe lange c O heylige en warachtige Hee- 15.21.
re / oordeelt noch en wreect ghy onse bloet Apoc.19.2.
niet vande Inwoonders der Aerden:
11 Ende eenen yeghelicken zijn witte clee-
deren ghegheuen/ ende hen is geseydt dat
sy noch eenen cleynen tydt rusten souden/
tot dat oock hare medediennaers ende hare
broeders veruult worden/ die oock souden
ghedoodt worden/ ghelijck als sy.
12 Ende ick sach als het den sesten Seghel
gheopent hadde/ en siet/ daer is een groo-
te Aertbevinge ghewordden: ende de Son-
ne is swart ghewordden gelijck eenen hay-
ren sack/ ende de Mane is gheheel gelijck
bloedt ghewordden.
13 Ende de Sterren des Hemels zijn ghe-
uallen op der Aerden/ ghelijckde Vyghe-
boom

boom zijne ontijtpe vijghen afwoorpt / als
hy van grooten winde gheschudt wordt:
14 Ende de Hemel is wech ghewecken ghe-
lijck eenen Brief die toegherolt wordt/
ende alle Berch ende Eylanden / zijn ver-
roert wt hare plaetsen.
15 Ende de Coningen der Aerden/ ende de
Overste/ ende de Rijcke/ eñ de Hooftman-
nen/ ende de Machtige/ ende alle Dienst-
bare / ende alle Vrije verberchden henseL-
uen inde Speloncken / ende in de Steen-
rotsen der Berghen/
16 Eñ seydẽ tot de Bergẽ / eñ tot de Steẽ-
b Esa.2.19 rotsen: b Valt op ons/ ende verberecht ons
Osee 10.8 van den aensichte des ghenen die op den
Luc.23.29 Thoon sitt/ eñ van den toorn des Lams:
Apoca.9.6 17 Want de groote dach zijner gramschap
is ghecomen: ende wie can staen?

Dat vij. Capittel.

3. Het groot getal der wtuercoorenen die
bewaert worden in den dach der wrake
Gods/ 13. hare eerlickheyt ende troost.

1 ENde noe desen dach sach ick vier En-
gelen staen op de vier hoeckẽ der Aer-
den / ende hielden de vier Winden der
Aerden/ om dat gheene windt waeyen en
soude op der Aerden / noch op der Zee/
noch op eenighen Boom.
2 Ende ick sach eenen anderen Engel op-
comen vanden opganck der Sonnen/ende
hadde den Seghel des levendigen Gods/
ende riep met luyder stemme tot de vier
Engelen/ den welcken de macht ghegeven
was der Aerden eñ der Zee te schadigen/
a Apo.9.4 3 Ende seyde: a Schadet der Aerden niet/
b Ezec.9.4. noch der Zee/ noch den boomen/ b tot dat
c Ofte/ versegheit wy de Dienaren onses Gods c geteeckent
hebben aen hare voorhoofden.
4 Ende ick hoorde het ghetal der ghener
die gheteeckent waren / vier hondert ende
veertich duysent gheteeckende wt allen
gheslachte der kinderen Israels.
5 Wt den geslachte Juda/ twaelf duysent
geteeckent: wt den geslachte Ruben/ twelf
duysent gheteeckent : wt den gheslachte
Gad/ twaelf duysent gheteeckent.
6 Wt den gheslachte Asar/ twaelf duysent
gheteeckent: wt den geslachte Nepthali/
twaelf duysent geteeckẽt : wt den geslach-
te Manasse / twaelf duysent gheteeckent.
7 Wt den gheslachte Simeon/ twaelf duy-
sent geteeckẽt: wt dẽ geslachte Levi/ twaelf
duysent gheteeckent : wt den gheslachte
Issachar/ twaelf duysent gheteeckent:
8 Wt den geslachte Zabulon/ twaelf duy-
sent geteeckent: wt den geslachte Joseph/
twaelf duysent geteeckent: wt dẽ geslachte
Benjamin / twaelf duysent gheteeckent.
b 4. Esdre 3.42. 9 b Nae desen sach ick ende siet/ een groo-
te Schare die niemant tellen en conde/ wt
aller Natie ende Geslachte / ende Volcke/
ende Tonge/ die stonden voor den Throon
ende voor het Lam / bekleedt met langhe
witte Cleederen / ende hadden Palmen in
hare handen:
10 Eñ riepen met luyder stemme / seggẽde:
c † Anders/ De salicheyt is van c † onsen God/ die op
die sit op den Throon sitt/ ende vanden Lamme.
die Throon 11 Ende alle de Engelen stonden rondtom
onses Gods den Throon/ ende der Ouderlingen / ende
der vier Dieren: ende zijn neder ghevallen
voor den Throon op hare aensichtẽ/ ende
hebben God aenghebeden/
12 Segghende: Amen : Segheninge/ ende
eerlicheydt/ ende wijsheydt/ ende danck-
segghinghe / ende eere / ende macht / ende
cracht/ sy onsen Gode van eewicheydt tot
eewicheydt. Amen.
13 Ende een vande Ouderlingen seyde tot
my: Wie zijn dese/ die met lange witte clee-
deren bekleedt zijn / ende van waer zijn sy
ghecomen?
14 Ende ic seyde hem: Heere / ghy weet het:
Ende hy seyde my : Dese zijn de ghene die
ghecomen zijn wt groote verdruckinghe:
ende hebben hare cleederẽ f † gewasschen/ f † Ander-/
ende sy hebben hare cleederen wit ghe- ghebleedt
maeckt in het bloedt des Lams.
15 Hierom zijn sy voor den Throon Gods/
ende dienen hem nacht ende dach in zijnẽ
Tempel : ende die op den Throon sitt / sal
met hen woonen.
16 g Sy en sullen niet meer honger lijden/ g Esa.49.10
noch sy en sullen niet meer dorst lijden/
noch de Sonne en sal op hen niet vallen/
noch eenighe hitte:
17 Wãt het Lam dat middẽ inden Throon
is/ salse hoedẽ eñ salse bewegẽ tot de levẽ-
de Fonteynen der wateren/ h eñ Godt sal h Esa.25.8.
alle tranen van hare ooghen afwasschen. Apoc.21.4.

Dat viij. Capittel.

1. De openinge des sevenden Segels/
3. de ghebeden der Heyligen geoffert/ ende
de tempeesten verweckt door den selven
Enghel. 6. seven Engelen met Trompet-
ten/ 7. met het ghelupt vande vier Trom-
petten wordt vyer ghesonden/ 9. de Zee
beroert/ 11. de wateren bitter ghemaeckt/
12. eñ de Sterren verduystert 13. drijderley
wee vercondicht door eenen Enghel.

1 ENde als het den sevenden Seghel op-
ghedaen hadde/ werdt daer stilte inden
Hemel/ ontrent een half vre.
2 Ende ick sach de seven Engelen die voor
den Heere staen / ende hen werden seven
Trompetten ghegheven.
3 Ende daer quam een ander Enghel/ ende
stondt aenden Altaer/ ende hadde een gou-
den Wieroockvat/ ende hem werdt veel
reuckwercks gegeven/ om dat hijt met dẽ
ghebeden aller Heylighen a offeren soude/ a Gr. geven
op den Altaer die voor den Throon was.
4 b Ende den roock des reuckwercks met b Psal.143.2
den ghebeden der Heyligen/ ginck op van
de handen des Enghels voor God.
5 Ende de Enghel nam het Wieroockvat/
ende vulde dat vanden vyere des Altaers/
ende wierp het inde Aerde: ende daer wer-
den stemmen ende Donderslaghen / ende
Blixemen/ ende Aertbevinghen.
6 Ende de seven Engelen/ die de seven Ba-
suynen hadden/ bereyden hen om te Ba-
suynen.
7 Ende de eerste Engel heeft ghebasuynt/
ende daer is geworden Hagel ende Vyer/
ghemengt met bloedt: ende zijn op de Aer-
de ghewoorpen : ende het derde deel der
Boomen is verbrandt/ ende alle het groe-
ne Gras is verbrandt.
8 Ende de tweedde Enghel heeft ghebia-
suynt / ende daer is als eenen grooten
Berch met vyer brandende/ in de Zee ge-
worpen : ende het derde deel der Zee is
bloedt ghewordden.
9 Ende het derde deel der levende creatue-
ren inder Zee/ zijn gestorven/ ende het der-
de deel der Schepen is vergaen.
10 Ende de derde Engel heeft ghebasuynt/
ende daer is ghevallen van den Hemel een
groote bernende Sterre/ ende is gevallen
op het derde der Waterstroomen/ ende op
de waterfonteynen.
11 Eñ de naem der Sterre werdt genaemt
Alssen/ ende het derde deel der wateren is
Alssen ghewordden/ ende vele menschen zijn
gestorven vande wateren / want sy waren
bitter ghewordden.
12 Ende de vierde Engel heeft gebasuynt/

ende het derde deel der Sonne werdt ghe-
slagen / ende het derde deel der Mane / eñ
het derde deel der Sterren: so dat het der-
de deel van dien is verduystert geworden:
eñ het derde deel des daechs niet en luch-
tede, ende des nachts desghelycks.

c † Anders/ Arent 13 Ende ick sach/ eñ hoorde eenen c † En-
ghel vliegen midden door den Hemel/ seg-
ghende met luyder stemme: Wee, wee, wee
den Inwoonderen der Aerden, vande an-
dere stemme der Basuynē dier drie Enge-
len die basuynen sullen.

Dat ix. Capittel.

1. Met het geluyt des vijfsten eñ sesten Enghels/ 3. comen de Sprinckhanen op vanden put des afgroudts / 4. wtnemin-ghe der gheteeckenden/ 15. de vier Engelen werden ontbonden/ eñ Ruyters ghesonden/ om de boose te straffen.

1 Ende de vijffte Engel heeft gebasuynt/
ende ick hebbe ghesien/ dat een Sterre
wt den Hemel ghevallen was op der
Aerden: ende haer is de Sleutel des puts
des Afgronts ghegheven.

2 Ende sy heeft den put des Afgronts op
a Apo.14.11 ende 19.3 ghedaen/ a ende daer is roock ghecomen
wt den putte / als roock eens grooten O-
uens: ende de Sonne is verduystert ghe-
wordē/ eñ de lucht vandē roock des puts.

3 Ende vanden roock quamen Sprinck-
hanen wt op der Aerden / ende hen werdt
macht ghegheven/ ghelijck de Schorpioe-
nen der Aerden macht hebben.

b Apoc.7.3 4 Ende hen werdt ghesepdt: b dat sy hét
gras der Aerden niet en souden schadigen/
noch yet dat groen is/ noch eenigē boom:
c Ezec.9.5 c maer alleenlic den menschē die het teeckē
Gods op haer voorhooft niet en hebben.

5 Eñ hen werdt gegeven/ niet dat syse sou
den dooden / maer dat sy souden ghequelt
worden vijf maenden: ende hare quellinge
sy ghelijck de quellinghe des Scorpioens/
als hy den mensche steeckt.

d Apo.6.16. Esa.2.19 Jerem.8.3 Osee 10.8 Luc.23.29 6 d Ende in die dagen sullen de menschen
de doodt soecken/ ende en sullense niet vin-
den: ende sy sullen begheeren te sterven/
ende de doodt sal van hen vlieden.

e Exo.10.4 Sapi.16.9 7 e Eñ de gedaente der Sprinckhanē wa-
ren ghelijck den Peerden/ die ter oorloghe
bereydt zijn: ende op hare hoofden waren
als croonen ghelijck gout / ende hare aen-
sichten ghelijck menschen aensichten.

8 Eñ sy hadden hayr als vrouwē hayr: eñ
hare tanden/ waren als Leeuwen tanden:

9 Ende sy hadden borstwapenen/ ghelijck
yseren borstwapenen / ende het gheruysch
haerder vleugheler / als wagens met vele
Peerden ter oorloghen loopende.

10 Ende sy hadden steerten / ghelijck den
Scorpioenen/ ende in hare steerten waren
prickels / ende hare macht was den men-
schen te schadighen vijf Maenden.

11 Ende sy haddē over hen eenen Coninc/
den Enghel des Afgronts / ghenaemt int
Hebreeusche/ Abaddon/ ende int Griecsche
f Dat is/ Verderuer. is hy ghenaemt/ f Appollyon.

12 Dat een wee is wechgegaen: Siet/ daer
comen noch twee Ween na desen.

13 Ende de seste Enghel heeft ghebasuynt/
g Grieck/ hoornen ende ick hoorde wt de vier g hoecken des
gouden Altaers/ die voor Godt was/ een
groote stemme:

14 Segghende totten sesten Enghel/ die de
Basuyne hadde: Ontbindt de vier Enge-
len/ die aenden grooten waterstroom Eu-
phrates ghebonden zijn.

15 Ende de vier Enghelen zijn ontbonden
ghewordden/ welcke bereydt waren tot der
ure/ ende Dach/ ende Maent/ ende Jaer/
om het derde deel der menschē te dooden.

16 Eñ het getal der Ruyterschen krygerē
was tweemael duysentmael hōdert duy-
sent: ende ick hoorde haer getal.

17 Ende also sach ick de Peerdē in het ge-
sichte: eñ die daer op saten/ hebbēde vye-
righe/ ende peertsche/ eñ sulphuren borst-
wapenen: eñ de hoofden der Peerden/ als
Leeuwen hoofden / ende wt hare monden
quam vyer/ ende roock/ ende sulphur.

18 Ende vā dese drie/ is het derde deel der
menschen ghedoot / van den vyere / ende
vandē roocke/ ende vanden sulphere/ dat
wt haren monde ginck.

19 Want hare cracht is in harē mont / eñ
in hare steerten. Want hare steerten zijn
ghelijck Slangen/ ende hebben hoofden/
ende daermede doen sy de schade.

20 Ende de andere mēschē die niet gedoot
en zijn door dese plagē / hebben hen niet
bekeert vande werckē harer handen/ om
niet te aenbidden de Duyvelen: h eñ de h Psal.114 ende 135.
gouden eñ silveren/ eñ eernen/ eñ steenen/
ende houten Afgoden/ die noch sien/ noch
hooren/ noch wandelen en connen:

21 Noch sy en hebben hen niet bekeert
van hare doodtslagen/ noch van hare ver-
giftinghen noch van hare hoererie/ noch
van hare dieverie.

Dat x. Capittel.

1. Van den Engel die den Boeck hielt/ welckē Joannes at/ eñ vercondichde het eynde der Werelt/ 4. de stemme der seven donderslaghen verseghelt.

1 Ende ick hebbe ghesien eenen anderen
stercken Enghel van den Hemel afco-
men, die met een wolcke ommecleedt
was/ eñ de Regenboge was op zijn hooft
eñ zijn aensichte als de Sonne/ ende zijne
voeten als vyerighe pilaren.

2 Eñ hy hadde in zyne hant eē opē boecr-
ken: eñ hy sette zijnen rechterē voet op de
Zee/ ende den slinckeren op de Aerde.

3 Ende riep met luyder stemme/ ghelijck
een Leeu briescht: ende als hy gheroepen
hadde/ spraken seven donderslagen hare
stemmen:

4 Eñ doe de seven donderslagē hare stem
men gesproken hadden/ soude icse geschre
uen hebben: maer ick hoorde een stemme
wt den hemel/ die tot my seyde: Versegelt
wat de seven donderslagen gesproken heb
ben/ ende en schrijftse niet.

5 a Ende de Enghel dien ick sach staen a Dan.12.
op der Zee / ende op de Aerde / hief zijn
hant op nae den Hemel/

6 Eñ swoer by den Levenden van eeuwic-
heyt tot eeuwicheyt/ die den Hemel eñ wat
daer in is/ gheschapen heeft/ eñ de Aerde/
ende wat daer in is/ ende de Zee / ende
wat daer in is/ dat daer gheen tydt meer
wesen soude:

7 Maer dat in de daghen der stemmen
des sevenden Enghels/ als hy basuynen
soude/ de verborghentheyt Godts soude
vervult worden/ gelijck hy zijnen Diena-
ren den Propheten vercondicht heeft.

8 Ende de stemme die ick hoorde wt den
Hemel/ sprack wederom met my / eñ sey-
de: Gaet/ ende neemt dat open boecxken/
dat inde handt des Enghels is/ die opter
Zee ende opter Aerden staet.

9 Eñ ick ginck tot den Enghel/ eñ seyde:
hem: Geeft my dat boecxkē: Eñ hy seyde
my: b Neemt eñ eet dat/ eñ het sal uwen b Ezech.3.
buyck bitter maken/ maer in uwen mont
sal het soete wesen als honich.

10 Eñ ic nam dat boecxkē wt der hāt des
Engels/ eñ ick at het/ eñ het was in mijnen

monde als soet honich: eñ als ick het ge-
geten hadde, wert mijnen buyck bitter.
11 Eñ hy seyde tot my: Ghy moet weder-
om Prophetèren, by volcken eñ natiē, eñ
tonghen, ende vele Coninghen.

Dat xj. Capittel.

1. Joannes is bevolē dē Tempel te me-
ten, 3. vande twee getuygē vanden Heere
verwect, 7. eñ vermoort van de beeste, 11.
eñ daer na verweckt in eerlickheyt, 15. In
het geluyt des sevenden Engels is Chri-
stus verheven, ende Godt gheprezen door
de vyer ende twintich Ouderlinghen.

a Ezec.44.5 ende 41. 42. 43.
1 Ende a my wert een riet gegeven ghe-
lijck een Roede, eñ de Enghel stont by
my, segghende: Staet op, eñ meet den
Tempel Gods, ende den Altaer, ende die
daer in aenbidden:

b † Anders, binnen.
2 Maer de sale die b † buyten den Tem-
pel is, worpt wt, ende en meet die niet:
want hy is den Heydenen gegeven, ende
de heylighe Stadt sullen sy twee eñ veer-
tich maenden betreden.
3 Ende ick sal hem mijnen tween getuy-
gen gheven, ende sy sullen prophetèren
duysent twee hondert ende tsestich dagē,
becleedt met sacken.

c Zac.4.2.3
4 c Dese zijn twee Olijfboomen, eñ twee
cādelarē, die voor dē God der Aerdē staē:
5 Eñ ist dat hen yemāt wil schadigē, daer
sal vyer wt harē mōt gaē, eñ hare vyandē
verteeren: eñ ist dat hem yemant wil scha-
dighen, die moet alsoo ghedoot worden.
6 Dese hebben de macht den Hemel te
sluyten, op dat het niet en reghene in de
daghen haerder Prophetie: ende hebben
macht over de wateren, die te veranderē
tot bloet ende de Aerde met alle plage te

d Dan.7.21. Apoca.13. 7.
slaen, soo menichmael sy willen.
7 d Eñ als sy hare getuygenisse sullē vol-
eyndt hebben, sal het Dier dat wt den Af-
gront coemt, crijch tegen hen voeren, eñ
salse overwinnen, ende salse dooden.
8 Eñ hare lichamen sullen ligghen op de
strate der grooter Stadt, die Geestelick
genaemt wort Sodoma, ende Egyptus,
daer oock onse Heere ghecruyst is.
9 Eñ sy sullen wt de volcken eñ geslach-
ten, eñ tongen, eñ natien hare lichamen
sien, drij dagen eñ eenen halven, eñ sullen
hare lichamen niet laten in gravē leggē.
10 Ende die opter Aerden woonen, sullen
blijde ende vrolick wesen over hen, ende
sullen malcanderen gaven senden, om dat
dese twee Propheten de inwoonders der
Aerden ghequelt hebben.
11 Ende na drij dagen ende eenen halven
is de Geest des levens van Gode tot hen
inghegaen, ende zijn op hare voeten ghe-
staen, ende daer is groote vreese gheco-
men over de gene diese saghen.
12 Eñ sy hoorden een groote stemme wt
dē Hemel tot hen seggen: Coemt hier op,
eñ sy gingen op inden Hemel in eē wol-
ke, ende hare vyanden aenschoudense.
13 Eñ te dier selver ure is groote Aertbe-
vinge geworden, eñ het thiende deel der
stat is gevallen, eñ daer zijn inde Aertbe-
vinge gedoot namen van menschen, seven
duysent, eñ de andere zijn verschrickt ghe-
worden, ende hebben den Gode des He-
mels eere ghegheven.
14 Dat tweedde wee is wech gegaen, het
derde wee coemt haestelick.
15 Eñ de sevende Engel heeft gebasuynt,
eñ daer zijn groote stemmen geschiet indē
Hemel, segghende: De Coninckrijcken der
werelt zijn onses Heeren geworden, ende

e Dat is, Gesalfden,
zijns e Christi, ende hy sal regneren van
eewicheyt tot eewicheydt.
16 Ende de vier ende twintich Ouderlin-
ghen die voor Godt sitten op hare throo-
nen, zijn op hare aensichten gevallen, en-
de hebben Godt aengebeden,
17 Segghēde: Wy dancken u Heere Godt
Almachtich, die Is, eñ die Was, ende die
Comen sal: dat ghi uwe groote macht ge
nomen hebt, ende regneert.
18 Eñ de Heydenen zijn toornich gewor-
den, eñ uwen toorne is gecomen, ende de
tijdt der dooden dat sy geoordeelt wordē:
ende dat ghy uwen Dienaren den Pro-
pheten ende den Heylighen, ende den ge-
nen die uwen Naem vreesen, den cleynen
ende den grooten loon gheeft: ende dat
ghy de ghene verderft: die de Aerde ver-
derven.
19 Eñ de Tempel Godts in den Hemel is
geopent ghewordden, ende de Arcke zijns
Verbondts is ghesien geworden in zijnē
Tempel: ende daer werden blixemen eñ
stemmen, ende donderslaghen, ende aert-
bevinghe, ende groote haghel.

Dat xij. Capittel.

1. Van de bevruchte vrouwe, gewacht
vanden Draeck, 7. overwinninghe tegen
hem ghecreghen door Michael, door de
gheloovighe.

1 Ende daer is een groot teecken gesien
inden Hemel: Een vrouwe becleet met
der Sonne, eñ de Mane onder hare
voeten, ende op haer hooft een croone vā
twaelf sterren:
2 Eñ sy was bevrucht, eñ riep, hebbende
smerte ende quellinghe om te baren.
3 Eñ daer is een ander teeckē gesien indē
Hemel, eñ siet, eē groote roode Draec heb
bēde seven hoofden, eñ thien hoornen, eñ
op zijne hoofden seven croonen:
4 Eñ zijnē steert track het derde deel der
sterren des Hemels, eñ wierpse ter Aerdē
Eñ de Draeck stont voor de vrouwe die
baren soude, om de vrucht te verslinden
als sy soude ghebaert hebben.
5 Eñ sy baerde eenen manlicken sone, die a Oft, regeren.
alle Heydenen soude a hoeden metter yse-
ren roede: ende haer kint wert wech ghe-
nomen tot Godt ende zijnen throon.
6 b Eñ de vrouwe vluchtede inde woestij b Apo.12.14
ne daer sy plaetse hadde vā Gode bereyt,
dat syse daer onderhielden duysent twee-
hondert ende tsestich daghen.
7 Ende daer is crijch ghewordden in den
Hemel, Michael eñ zijne Engelen crijch-
den teghen den Draeck, ende de Draeck
streedt ende zijne Enghelen.
8 Maer sy en hebben niet vermoghen,
noch haer plaetse en is niet meer in den
Hemel ghevonden.
9 c Ende hy is ghewor pen de groote c Luc.10.18. Apoc.20.2.
Draeck, de oude Slanghe, die ghenaemt
wordt de Duyvel, ende de Satan, die de
gheheele werelt verleydt, Hy is segge ick
geworpen op de Aerde, ende zijne Enghe
len zijn met hem ghewor pen.
10 Eñ ick hoorde een groote stemme, seg-
gende inden Hemel: Nu is de salicheydt
ende macht, ende het Coninckrijcke onses
Gods geworde, eñ de macht zijns d Chri d Dat is, ghesalfden,
sti. want de verclagher onser broederen,
diese voor Godt verclaechde, nacht ende
dach, die is nu neder ghewor pen.
11 Eñ sy hebben hem overwonnē door het
bloet des Lams, eñ door het woort harer
getuygenisse, ende sy en hebben haer e le- e Grieck, siele.
ven niet lief ghehadt totter doodt.
12 Hierom verblijt u ghy Hemelen, eñ die

daer in woont. Wee den ghenen die opter
Aerden ende opter Zee woonen: want de
Duyvel is tot v lieden afghecomen / die
seer toornich is/ dewijle hy weet dat hy
cleynen tijdt heeft.
13 Eñ als de Draeck sach / dat hy op de
Aerde geworpē was, heeft hi de Vrouwe
vervolcht, die een mänckē gebaert hadde.
f Apoc.12.6. 14 f Eñ der Vrouwen zijn ghegheven twee
vleughelen eens grooten Arents, om dat
sy soude vlieghen van de tegenwoordic-
heydt des Draecx in de woestijne in haer
g Dan.12.7 plaetse, waer sy gevoet wert/ g eenen tijt
h Griecx/ ende tijden/ ende halven tijdt / h wt den
van. aensichte der Slanghen.
15 Ende de Slange schoot wt haren mont
de water / als eenen stroom / achter de
vrouwe om haer van den stroom te doen
wech stroomen.
16 Eñ de Aerde is der vrouwē te hulpe ge
comen, eñ heeft haren mont opgedaē, eñ
heeft den stroom opgesopē/ diē de Draec
wt haren monde geworpen hadde.
17 Ende de Draeck was toornich op de
vrouwe/ende is gegaen om crijch te voe-
ren tegen de andere van haren sade, die de
geboden Gods hielden, ende het getuyge
nisse Jesu Christi hadden.
i † Anders/ ick stont etc 18 Ende i † hy stont aen het sant der Zee.

Dat xiij. Capittel.

1. Van de Beeste/ die alle de verworpe-
ne verleydt/ 11. bevesticht door een ander
Beeste.

1 Ende ick sach van der Zee een Beeste
a Apoc.17. op comen/ a de welcke hadde seven
9.12. hoofden ende thien hoornen: eñ op ha
Dan.7.20. re hoornen thien croonen: ende op hare
b Gr. naem hoofden eenen b lasterlicken naem.
der lasteri 2 Eñ de Beeste die ick sach/ was ghelijck
ghe. een Pardel / ende hare voeten als eens
Beyrs voeten/ ende haren muyl / als de
muyl eens Leeuws, ende de Draeck gaf
haer zijn macht, ende zijnen Throon/ en-
de groote moghentheydt.
3 Eñ ick sach een van hare hoofden / als
ter doot geslaghen/ ende zijne doodelicke
wonde wert genesen: eñ geheel Aertrijck
is verwonderende de Beeste ghevolcht.
4 Eñ sy hebben den Draeck aengebeden/
die der Beeste macht gegeven hadde, en-
de sy hebben de Beeste aengebeden / seg-
ghende: Wie is gelijck dese Beeste? Wie
can met haer crijghen?
5 Eñ haer is eenen mont ghegheven om
groote dingen eñ lasteringen te spreken:
ende haer is macht gegeven te doē twee
ende veertich maenden.
6 Eñ sy dede haren mont open/ om laste-
ringen te spreken tegen Godt / om zijnen
Naem eñ zijne Woonstede te lasteren/ eñ
de ghene die in den Hemel woonen.
c Dan.7.21. 7 c Eñ haer is gegevē crijch te voerē te-
Apoc.11.7. gen de Heylighen/ eñ die te overwinnen/ eñ
haer is macht gegeven over alle Geslach-
te, ende Tonghe/ende Natie.
8 Ende sy sullen haer aenbidden alle die
d Apoc.3.5. opter Aerden woonen, d welcker namen
ende 20.12. niet gheschreven en zijn in den Boec des
ende 21.27. Lams dat gheslacht is van den beginne
Philip.4.3. der Werelt.
9 Ist dat yemant ooren heeft / die hoore.
10 Ist dat yemant gevangen leydt, die sal
e Gen.9.6. inde gevanckenisse gaen: Ist dat e yemāt
Mat.26.52 met den sweerde doodt/ die moet metten
f Apo.14.12 sweerde gedoot worden. f Hier is de lijdt-
saemheyt eñ het gheloove der Heylighen.
11 Ende ick sach een ander Beeste van der
Aerden op comen/ ende hadde twee hoor
nen ghelijck het Lam/ ende sprack gelijck
de Draeck.
12 Ende sy doet alle de macht der eerster
Beesten voor haer / ende sy maeckt dat
de Aerde ende die daer in woonen, de eer-
ste Beeste aenbidden / wiens doodelicke
wonde ghenesen was.
13 g Eñ doet groote teeckenen, soo dat sy g 2.Tes.2.9.
oock vyer vanden Hemel doet comen op
der Aerde, voor den menschen.
14 h Ende verleydtse die op der Aerden h Deut.13.1.
woonen, om der teeckenen wille die haer mat.24.24.
gegeven zijn om voor de Beeste te doen/ Apoc.16.14.
segghende tot de inwoonders der Aer- ende 19.20.
den dat sy een Beelt maken souden der
Beesten/ die de wonde des sweerts had-
de, ende weder leefde.
15 Ende haer werdt ghegeven/ den Beel-
de der Beesten eenen geest te gheven, dat
oock het Beeldt der Beesten spreken sou
de: ende te maken dat alle die het Beeldt
der Beeste niet aen en baden / ghedoodt
souden worden.
16 Eñ maecktse alle / de groote eñ cleyne/
de rijcke eñ arme, de vrije, eñ dienstbare/
dat sy hen een merckteecken geeft op ha-
re rechter hant, oft op hare voorhooft.
17 Eñ dat niemant en mach coopen noch
vercoopen / dan die dat merckteecken
heeft, oft den naem der Beeste/ oft het ge
tal haers naems.
18 Hier is wijsheyt: wie verstant heeft, die
rekene het getal der Beeste / want het is
eens menschen getal, eñ zijn ghetal is ses
hondert ende ses ende tsestich.

Dat xiiij. Capittel.

1. Het schoon gheselschap des Lams/ 6.
een Engel vercondicht het Euangelium/
8. een ander den val van Babylon/ 9. de
derde, datmen vliede van der Beeste/ 13.
het geluck der gener die inden Heere ster-
ven/ 15. van den Oogst ende wijnoogst des
Heeren.

1 Ende ick sach/ ende siet, het Lam stont
op den berch Sion ende met hem hon-
dert vier ende veertich duysent, die dē
Naem zijns Vaders hadden op haer
voorhoofden a † gheschreven. a † Ander/
2 Eñ ick hoorde een stemme wt den He- [illegible]
mel/ gelijck een stemme veler wateren, eñ
gelijck een stemme eens grooten donder-
slaechs: eñ ick hoorde een stemme vā har
penspeelders, die op harpen speelden/
3 Ende songen als eenen nieuwen sanck
voor den Throon/ eñ voor de vier Dierē/
eñ de Ouderlingen: eñ niemant en conde
den sanck leeren/ dan die hondert vier eñ
veertich duysendt/ namelick / die van der
Aerden ghecocht waren.
4 Dese zijn, die met vrouwen niet bevleckt
en zijn/ b want sy zijn Maechden: dese b 2.Cor.11.2
volgen het Lam waer het gaet. Dese zijn
ghecocht van de menschen, eerstelinghen
Gode, ende den Lamme:
5 Eñ in haren mont en is gheen bedroch
gevonden: want sy zijn onstraffelick voor
den Throon Godts.
6 Eñ ick sach eenen anderen Engel vlie-
ghen midden inden Hemel / eñ hy hadde
een eeuwich Euangelium, om den inwoon
ders der Aerden te vercondigen/ ende al- c Gen.
len Natien ende Gheslachten/ ende Ton- Psal.
ghen/ende Volcken/ ende 14
7 Segghende met luyder stemme: Vreest ende 14
Godt, ende gheeft hem eerlickheyt, want Actu.14.
de ure zijns Oordeels is ghecomen: ende ende
aenbidt hem/ c die den Hemel eñ de Aer- d Apoc.
de ghemaeckt heeft / ende de Zee / ende Esa.
de waterfonteynen. Jerem.

Ende

8 Ende daer is een ander Enghel ghe-
uolcht/seggende: b Sy is geuallen/ sy is
geuallen/ Babylon die groote Stadt/ om
dat sy wt den wijn des toorens harer hoe
rerie allen volckē te drincken gegeuē heeft.
9 Eñ de derde Enghel is hen ghevolcht/
segghende met luyder stemme: Ist dat ye-
mant de Beeste aenbidt ende haer Beelt/
eñ een merckteecken neemt op zijn voor-
hoeft/ oft op zijn rechter hande:
10 Die sal oock drincken van den wijn des
toorens Godts, van den louteren wijne
gheschoncken in den Drinckbeker zijns
toorens: ende sal gepijnicht worden met
vyer ende sulphur voor de heylige Enge-
len/ ende voor het Lam.
e Apoc.9.2. ende 19.3. 11 e Ende de roock harer pijninghe sal op
gaen van ewichheyt tot ewichheyt/ eñ sy
en sullē geē ruste hebben dach noch nacht
die de Beeste ende haer Beelt aenbidden/
ende ist dat yemandt het merckteecken
haers Naems ontfangt.
f Apoc.13.10 12 f Hier is de lijtsaemheyt der Heyligen/
hier zijn die de gheboden Gods houden/
ende het gheloove Jesu.
13 Eñ ick hoorde een stemme wt den He-
mel tot my seggē: Schrijft/ Salich zijn de
g Oft/om des Heeren wil. Dooden die g indē Heere sterué: De Geest
seyt: h Dat sy rusten van haren arbeyde/
ende hare wercken volghen hen na.
h Oft/om dat. 14 Ende ick sach/ eñ siet/ een witte wolc-
ke/ ende op de wolcke sat een/ die des men
schen sone ghelijck was, hebbende op zijn
hooft een gouden croone/ ende in zijne
handt een scherpe sickel.
15 Ende daer is ghecomen een ander En-
ghel wt den Tempel/ roepende met luy-
der stemmen tot hem die op de wolcke
i Joel.3.13. Mat.13.39 sat: i Sendt v sickel/ ende maeyt/ want
de tijt om te maeyen is v ghecomen: want
den Oogst der Aerden is dorre ghe-
worden).
16 Ende die op de wolcke sat/ sandt zijn
sickel op de Aerde/ ende de Aerde werdt
ghemaeyt.
17 Ende een ander Enghel quam wt den
Tempel die inden Hemel was/ ende had-
de oock een scherpe sickel.
18 Eñ daer quam een ander Engel van-
dē Altaer, die macht hadde ouer het vier/
eñ riep met luyder stemme tot hem die de
scherpe sickel hadde, segghende: Sendt v
scherpe sickel eñ snijt de Druyfstacken der
Aerden: want hare Druyuen zijn rype.
19 Ende de Engel sandt zijn sickel op der
Aerden/ ende snedt den Wijngaert der
Aerden/ ende wierpse in de groote persse.
des toorns Godts.
20 Eñ de persse wert buyten der Stat ge-
treden eñ het bloet is gecomē wt de pers-
se, tot de toomen der Peerden/ duysendt
ses hondert Stadien verre.

Dat xv. Capittel.

1. Van de seuen Engelen/ die de seuen
laetste plaghen hebben/ 3. den sanck der
ouerwinners der Beeste/ 7. van de seuen
Phiolen der toornicheyt Godts.

1 Ende ick sach een ander groot eñ won-
derlick teecken in den Hemel/ seuen
Enghelen/ hebbende de seuen laetste
a Griecx/in plaghen/ want a met dese is de toornic-
heyt Godts volëynt.
b Apoc.4.6 2 Ende ick sach als b een glasen Zee/ ge-
mengt met vyer/ ende die ouerwinners
waren van der Beeste eñ van haer Beelt
ende van haer merckteecken/ eñ van den
ghetale haers naems, dat sy stonden aen
de glasen Zee, hebbende Harpen Godts,

3 Ende songhen den sanck Mosis des
Dienstknechts Godts, eñ den sanck des
Lams, seggende: Vwe wercken zijn groot
ende wonderlick Heere Godt almachtich
c vwe wegen zijn c rechtueerdich eñ waer-
achtich, Coninck der Heylighen. c Ps.145.17.
4 b Wie sal v niet vreesen/ Heere/ eñ vwē b Jere.10.6
Naem prijsen? Want ghy zijt alleen hey-
lich/ want alle Heydenen sullen comen/ eñ
voor v aenbidden: want uwe oordeelen
zijn openbaer ghewordeu.
5 Eñ na desen sach ick, eñ siet/ de Tempel
des Tabernakels der getuygenisse in den
Hemel, werdt gheopent.
6 Ende de seuen Enghelen, hebbende de
seuen plaghen/ quamen wt den Tempel/
becleedt met reynen ende claren lijnwade/
ende omme de borsten ommegordt met
gouden gordelen.
7 Eñ een van de vier Dieren gaf den se-
uen Enghelen seuen gouden Phiolen vol
der toornicheydt Godts, die leeft van e-
wicheyt tot ewicheydt.
8 e Eñ dē Tempel wert veruult van den e Eze.44.4
roock wt de eerlickheyt Godts, eñ wt zij-
ne macht, eñ niemant en conde indē Tem
pel gaen, tot dat de seuen plagen der seuē
Enghelen volëyndt waren.

Dat xvj. Capittel.

1. Van de Phiolen hier eñ daer wtghe-
stort door de Engelen, eñ wat plagē daer
na volgen/ 15. waerschouwinghe datmen
moet toesien voor hemseluen.

1 Ende ic hoorde een groote stemme wt
den Tempel/ seggen tot de seuen En-
gelen: Gaet, giet de seuen Phiolen der
toornicheyt Godts wt op de Aerde.
2 Ende de eerste is wtghegaen/ eñ heeft
zijn Phiole wtghegoten op de Aerde/ en-
de daer is ghecomen een quade boose
sweere op de menschen/ die het merck-
teecken der Beeste hadden/ ende die haer
Beeldt aenbaden.
3 Eñ de tweedde Engel heeft zijn Phio-
le wtgegoten inde Zee/ eñ is ghewordeu
als bloet eens dooden lichaems/ eñ alle
leuendige siele is ghestoruen inde Zee.
4 Eñ de derde Engel heeft zijn Phiole wt
ghegoten inde waterstroomen/ ende inde
fonteynen, ende sy zijn bloet ghewordeu.
5 Ende ick hoorde den Enghel der wate-
ren segghen: Ghy zijt rechtueerdich Hee-
re, die Is ende die Was/ ende heylich/
om dat ghy dit gheoordeelt hebt.
6 a Want sy hebben het bloet der Heyli- a Math.23.
gen ende der Propheten wtgestort/ eñ ghy 34.
hebt hen bloet te drincken gegeuen: want
sy zijnt weerdich.
7 Ende ick hoorde eenen anderen van-
den Altaer segghen: Ja Heere Godt Al-
machtich, vwe oordeelen zijn warachtich
ende rechtueerdich.
8 Ende de vierde Engel heeft zijn Phio-
le wtghegoten in de Sonne, ende haer is
ghegheuen de menschen te quellen met
b hitte b door vyer. b Griecx/in
9 Ende de menschen brandden met groo-
ter hitte/ ende sy lasterden den Naem
Godts/ die macht hadde ouer dese pla-
gen ende en bekeerden hen niet/ om hem
eere te gheuen.
10 Eñ de vijfste Enghel heeft zijn Phiole
wtgegotē op den Throon der Beeste, eñ
haer rycke is verduystert gewordē/ eñ sy
knauwden hare tonghen van smerte:
11 Ende sy lasterden den God des Hemels
van hare smerten ende van hare sweeren/
ende sy en bekeerden hen niet van hare
wercken.

m Jer.29.12 God hebben: m ist dat wy wat bidden na
Math.7.8. synen wille/ dat hy ons verhoort.
ende 21.22. 15 Ende ist dat wy weten dat hy ons hoort/
Mar.11.24. wat wy bidden so weten wy/ dat wy de be-
Luce 11.9. den hebben/ die wy van hem gebeden hebben.
Joan.14.13 16 Ist dat yemant siet synen Broeder son-
ende 15.7. digen/ een sonde niet totter doot/ die sal bid-
ende 16.14. den/ ende hy sal hem het leuen geuen: den genen seg-
Jacob.1.6. ge ick/ die niet en sondighen totter doot.
1.Joan.3.22 n Daer is sonde totter doot/ Ick en seg-
n Num.15.30 ghe van die niet/ dat ghy bidden sult.
1.Sam.2.25 17 o Alle ongerechticheyt is sonde/ maer
Jerem.7.15. is sonde niet totter doodt.
ende 21.14 18 Wy weten/ dat p so wie wt God gebo-
ende 14.11. ren is/ die en sondicht niet: maer die wt
Mat.12.45 God geboren is/ bewaert hemseluen/ ende
Mar.3.38 de Boose en ghenaeckt hem niet.
Luc.12.10 19 Wy weten/ dat wy wt God zyn/ ende de
Hebr.6.4. Werelt is geheel in het Boose gelegen.
ende 10.26. 20 Maer wy weten dat de Sone Gods is
2.Petr.2.20 gecomen q ende heeft ons den sin gegeuen/ dat
o 1.Joa.3.4 wy hem kennen die waerachtich is/ ende zyn
p 1.Joa.3.9 inden waerachtighen/ namelick in synen
q Luc.24.45 Sone Jesu Christo. r Dese is de waerach
r Esai.9.6. tighe Godt ende het eewighe leuen.
ende 44.6. 21 Kinderkens/ bewaert v seluen van de
ende 34.5. Afgoden. Amen.

De tweedde Sendtbrief Joannis.

4. Vermaninge om te blijuen inde waerheydt ende liefde/ 7. ende om de valsche Propheten te schouwen.

1 DE Ouderlinck/ der wtvercoren vrou-
we/ ende haren kinderen/ die ick in de
waerheyt lief hebbe: ende niet ick al-
leen/ maer oock alle die de waerheyt ghe-
kent hebben/
2 Om der waerheyt wille die in ons blijft/
ende mder eewicheyt met ons wesen sal:
3 Ghenade/ ende barmherticheydt/ ende
vrede a sy met v lieden van God den Va- a Grieck/ sal met v lieden wesen.
der/ ende van den Heere Jesu Christo/ den
Sone des Vaders/ in der waerheyt ende
liefde.
4 Ic was seer blijde/ als ic van uwe kin-
deren vant/ die inde waerheyt wandelen/ ge-
lyck als ons van den Vader beuolen is.
b 1.Joa.2.7 5 Ende nu bidde ick v vrouwe/ b niet als een
nieu ghebodt schryuende tot v/ maer dat
c Joa.13.34 wy vanden beginne gehadt hebben/) c dat
ende 15.12. wy malcanderen lief hebben.
Ephes.5.2. 6 d Ende dit is de liefde/ dat wy wandelen
1.Thes.4.9. na synen geboden: dit is het gebot/ dat ghy/
1.Petr.4.8. ghelyck ghy van den beginne ghehoort
1.Joan.3.23 hebt/ (alsoo daer in wandelt.
ende 4.21. 7 e Want daer zyn vele Verleyders in de
d Joa.15.10 Werelt gecomen die niet en belijden dat
1.Cor.13.6. Jesus Christus in het vleesch gecomen is:
e Mat.24.5. Dese is de Verleyder/ de Antichrist.
24. 8 Wacht v seluen dat wy niet en verlie-
2.Petr.2.1. sen dat wy gearbeyt hebben: maer vollen
1.Joan.4.1. loon ontfanghen.
9 So wie ouertreet/ ende niet en blijft in de
leere Christi/ die en heeft geenen Godt: wie
in de leere Christi blijft/ die heeft beyde
den Vader ende den Sone.
f Rom.16.17 10 f So yemant tot v lieden coemt/ ende de-
2.Tim.3.5. se leere niet en brengt/ en ontfangt hem
Tit.3.10. niet in huys/ ende groet hem oock niet.
11 Want wie hem groet/ die is synen boo-
sen wercken deelachtich.
12 Ick hadde v lieden vele te schryuen/
maer ick en wilde niet door papier ende
inckt: maer ick hope tot v lieden te co-
men/ ende mont met mont te spreken/ op
dat onse blyschap volcomen sy.
13 De kinderen uwer wtvercoren suster
groeten v. Amen.

De derde Sendtbrief Joannis.

3. Vermaninge om de waerheyt te hel-
pen/ door de herberghinghe der vreemder
broederen/ ende tot vruchten des geloofs/
9. schande van Diotrephes/ 12. ende eere van Demetrius.

1 DE Ouderlinck/ den lieuen Gaio/ dien
ick lief hebbe in waerheydt.
2 Alderliefste ic wensche v voorspoet
in allen dingen/ ende gesontheyt/ ghelyck
uwe siele voorspoedich is.
3 Want ick was seer verblijt/ als de broe
ders quamen/ ende ghetuygenisse gauen
van uwe waerheydt/ ghelyck ghy in de
a waerheydt wandelt. a Oft/ gherechticheyt.
4 Ick en hebbe gheen meerder blyschap
dan dese/ namelick/ dat ick hoore dat my-
ne kinderen in de waerheydt wandelen.
5 Alderliefste/ ghy doet ghetrouwelick
wat ghy doet aen de Broederen/ ende
aen de b gasten/ b Of vreemdelinghen.
6 Die van uwe liefde getuygenisse gege-
uen hebben voor de Gemeynte: de welcke
ist dat ghy geleydet/ gelyc het God weer-
dich is/ soo sult ghy wel doen.
7 Want voor synen Naem zyn sy wtge-
gaen/ ende en hebben niet van de Heyde-
nen ghenomen.
8 So zyn wy dan schuldich de sodanighe
te ontfanghen/ op dat wy mede hulpers
worden der waerheydt.
9 Ick hebbe aen de Gemeynte geschreuen/
maer Diotrephes/ die onder hen soeckt
de meeste te zyn/ en ontfangt ons niet.
10 Daerom/ ist dat ick come/ ick sal syne
wercken vermanen die hy doet/ met boo-
se woorden snaterende teghen ons: ende en
is hier mede niet te vreden/ maer hy en
ontfangt selue de Broederen niet/ ende ver-
biet de gene diese ontfangen willen/ ende
werptse wt der Ghemeynte.
11 Alderliefste/ c en volcht het quade niet c Psal.37.27.
na/ maer het goede. Wie goet doet die is Esaie 1.16.
wt God: maer die quaet doet/ die en heeft 1.Petr.3.11.
Godt niet ghesien.
12 Demetrius heeft getuygenisse van allen/
ende van der waerheyt selue: ende wy ghetuygen
oock/ ende ghy lieden weet/ dat
onse ghetuyghenisse waerachtich is.
13 Ic hadde veel te schryuen/ maer ic en wille
v lieden niet met Penne ende Inct schryuen:
14 Maer ick hope v haestelic te sien/ ende
wy sullen mont tot mont spreken.
15 Vrede sy v. De vrienden groeten v.
Groet de vrienden by name.

De Algemeyne Sendtbrief Jude.

4. Waerschouwinge aengaende die ver
achtelick van God dencken ofte spreken/
8. haer ongemaniert leuen/ ende grouwe-
licke straffe/ 20. ende van den middel om
hemseluen/ ende andere te bewaren/ 24.
danckségghinghe.

1 IVdas een Dienstknecht Jesu Christi/
ende Jacobi Broeder: den geroepenen
die a door Godt gheheylicht/ ende door a Grieck
Jesum Christum bewaert zyn:
2 Barmherticheyt/ ende vrede/ ende lief-
de worde v lieden vermenichfuldicht.
3 Liefste/ dewyle ick alle neersticheyt doe
om

om tot v lieden te schrijuen van onse ghe-
meyne salicheyt/ so heeft het my noodich
gheweest tot v te schrijuen / om v te ver-
manen/ dat ghy lieden campt voor het ge
looue dat eenmael dē Heyligē gegeuē is.
b 2. Pet. 2. 1. 4 b Want daer zijn sommige Godtloose
menschen ingecropen/ die in voortyden
tot dit selue oordeel voorschreuen zijn/ die
de genade onses Heerē Jesu Christi mis-
c Oft/ geyl- bruycken tot c wulpsheyt: ende God den
heyt. eenighen Heere/ ende onsen Heere Jesum
Christum/ verloochenen.
d num. 14. 17 5 Maer ick wil v lieden vermanen / die
Psal. 106. 25 ghi dit eenmael weet/ d dat de Heere/ als
Sapi. 1. 12. hy het volc wt Egyptē verlost hadde/ wederom
1. Cor. 10. 10. om de gene die niet en geloofden / doodde:
Hebr. 3. 17. 6 e Ende de Engelen die haer begin niet
e 2. Pet. 2. 4 ghehouden en hadden/ maer hare woon-
stede verlaten hadden/ met eewighe ban-
f 2. Tes. 1. 5. den onder de duysternisse/ f tot den oor-
deele des grooten daechs bewaert heeft:
g Gen. 19. 24 7 g Gheylyck Sodoma ende Gomorra/
Deut. 29. 23 ende de Steden daer ontrent/ die in ghe-
Esai. 13. 19. lycker wyse als sy ghehoereert hebben/
Iere. 50. 40. ende een ander vleesch nae ghegaen zijn/
Ezech. 16. 49 tot een exempel ghestelt zijn / lydende de
Osee 11. 8. straffe des eewighen vyers.
Amos 4. 11. 8 Desghelyckx nochtans dese/ als slapen-
Luce 17. 29. de/ ontreynigen het vleesch/ verachten de
2. Petr. 2. 6. Heerschappie/ ende lasteren de Heerlick-
heden.
9 Michael de Archangel/ als hy teghen
den Duyvel street/ ende handelde van het
lichaem Mosi / en derfte hem de schult
h Zach. 3. 2. der lasteringe niet opleggen: maer seyde:
2. Pet. 2. 12 h De Heere straffe v.
10 i Maer dese lasteren dat sy niet en we
ten/ ende dat sy natuerlick weten / als de
onredelicke Beesten/ daer in verderuē sy.
k Gen. 4. 8. 11 Wee hen/ wāt sy zijn k Cains wech ge
1. Joan. 3. 12 gaen/ eñ l door in de verleydinge des loōs
l num. 22. 21. Balaam henen ghestort: eñ door de n te-
2. Petr. 2. 15. ghenspreckinghe Chore vergaen.
m Oft/ den 12 Dese zijn als smetten in u e gemeyne
verleyden- maeltyden mede ter maeltijt gaende/ voe-
dē loon etc. dende henselven/ sonder vreese/ o water-
n Nu. 16. 1 loose wolcken vanden wint ommegedre-
o 2. Petri. 2. uen/ boomē die dorre, onvruchtbaer/ twee
7. mael verstoruen/ ende ontwortelt zijn.
13 Wilde baren der Zee/ haer eygē schaū-
de opschuymende/ dwalende sterren/ den
welcken de donckerheyt der duysternisse/
inder eewicheyt bewaert wordt.
14 Eñ Enoch de seuende na Adam / heeft
van hen te voren geprophetcert/ eñ ghe-
p Dan. 7. 10 seyt: p Siet/ de Heere is gecomen met zij-
Acto. 1 11. ne Heylighe legioenen/
1. Thes. 1. 10 15 Rechte te doen teghen allen/ ende om te
2. Thes. 1. 10 straffen alle die onder hen Godloos zijn/
Apoca. 1. 7. van alle hare Godloose wercken die sy on
goddelick gedaen hebben / ende van alle
de wreetheyt die de Godtloose sondaers
tegen hem ghesproken hebben.
16 Dese zijn murmureerders/ clagers/ nae
q Psa 17. 10. hare begeerlicheden wandelēde/ eñ q ha-
r Grieck/ ren mont spreect hoouerdicheyt/ sy r ver-
verwonde- heffē de Persoonē/ om des profyts wille.
ren. 17 Maer ghy liefste/ gedenckt der woor-
den die te voren geseyt zijn van de Apos-
telen onses Heeren Jesu Christi:
s 1. Tim. 4. 1 18 Dat sy v lieden gheseyt hebben: s Daer
2. Tim. 3 1. sullen in den laetsten tot wesen/ Bespot-
2. Pet. 3. 3. ters die nae haer Godloose begeerliche-
t Anders/ den wandelen sullen.
henseluen 19 Dese zijn die t † afscheyden/ vleeschelic
afscheyden. ke/ gheenen Gheest hebbende.
20 Maer ghy lieue/ timmerende v seluen
op uwe alderheylichste gelooue / bi-dende
u Grieck. in de u door den heylighen Gheest/

21 Houdt x v seluen inde liefde Gods/ ver- x Oft / malcanderen.
wacht de barmherticheydt onses Heeren
Jesu Christi ten eewighen leuen:
22 Ende ontfermt v sommigher met on-
derscheydt:
23 Ende behoudt de sommige y met vree- y Grieck/ in
se/ ende gryptse wt den vyere : nochtans
ooc haetende den rock/ die van den vlee-
sche beulecht is.
24 Hem die z † v lieden machtich is vā son z † Ander-
den te bewaren/ eñ onstraffelic voor zyne hen/
eerlickheyt te stellen in vreuchden/
25 Namelic/ Gode onsen Salichmaker/
die allēe wijs is/ sy eerlicheyt eñ hoocheyt/
eñ heerschappie/ eñ mogentheyt/ nu / en-
de tot alder eewicheydt. Amen.

Argument.

De laetste Boeck vanden seluen Apo-
stel/ beschreuen/ is genoemt Apocalypsis/
dat is Openbaringe. Wāt in desen boeck
heeft hy met een prophetische wyse van
spreken voor ooghen gestelt/ dat de Heere
hem gheopenbaert hadde/ te weten/ wat
der Ghemeynte geschieden soude tot des
Werelts eynde. Men vint daer vele din-
gen die genomē zyn wt Hezechiel/ Daniel/
Zacharia/ ende andere Propheten. Het
heeft Gode na zijn guetheydt belieft zijn
Gemeynte vroech ende wel te tyde te ver-
manen vanden toecomenden quade / om
dat sy soude haer te voorsichtelicker hoe-
den/ ende te vyerichlicker bidden.

De Openbaringhe Joannis Theologi.

Dat Eerste Capittel.

1. De Maiesteyt eñ officie des Soons
Gods/ 9. gesichte der Kandelarē eñ ster-
ren/ inhoudende den Autuer deser open-
baringe/ ende tot wat eynde sy ghescre-
uen is / 17. Joannes neder ghevallen/ en-
de weder opghehenen.

1 EEn a Openbaringhe Jesu Christi/ die a Grieck/
hem God ghegheuen heeft/ om zynen ondeckinge
Dienstknechten te toonen wat corts
geschieden moet: ende hy heeft gesonden/
ende door zijnen Enghel zijnen Dienst-
knecht Joanni te kennen ghegheuen:
2 De welcke het woort Godts betuyghe
heeft/ eñ het getuyghenisse Jesu Christi/
ende al wat hy ghesien heeft. b Apo. 22. 7.
3 b Salich is hy die leest/ eñ salich zijn sy c Exo. 3. 14.
die hooren de woorden deser Prophecie/ d 1. cor. 15. 20
en de bewaren dat daer in geschreuen is: Colos. 1. 18.
want de tydt is nae by. e Act. 20. 28
4 Joannes den seuen Ghemeynten die in Hebr. 9. 12. 14
Asia zijn: Ghenade sy v/ ende vrede van 1. Petr. 1. 19.
hem/ c die Is ende die Was / eñ die Co- Apoca. 5 9.
men sal/ ende van de seuen Gheesten die f 1. Pet. 2. 9.
voor zijnen Throon zijn: Apoc. 5. 10.
5 Ende van Jesu Christo/ welcke die ghe- g 1. Pet. 2 5.
trouwe ghetuyghe is/ d de Eerstghebo- Roma. 12. 1.
ren wt de dooden/ eñ de Ouerste der Co- Hebr. 12. 28.
ninghen der Aerden: hem die ons heeft Esai. 3. 12.
lief ghehadt/ ende van de sonden gewas- h Dan 7. 10
schen e in zijnen bloede/ Mat. 24. 30
6 Eñ heeft ons gemaect f Coningen ende Acto. 1. 11.
g Priesters Gode zijnen Vader: Hem sy 1. Thes. 1. 10
de eerlickheyt eñ macht/ van eewicheydt 2. Thes. 1. 10
tot eewicheydt. Amen. Jude 14.
7 h Siet/ hy coemt met de wolckē/ eñ alle i Zach 12. 10
ooge sal hem siē/ i ooc die hem doorstekē Joan. 19. 37
hebben: eñ alle geslachten der Aerdē sullē k Esai. 41. 4
ouer hem rouwich wesen/ Ja. Amen. ende 44. 6.
8 k Ic ben de A eñ O/ dat is/ het Begin Apoca. 21. 6
eñ Eynde/ seyt de Heere/ die Is/ ende die ende 22. 13.
Was/

Was/ eñ die Comen sal/ de Almachtige.
9 Ick Joannes uwe Broeder/ eñ medege
noot inde verdruckinge/ eñ in het Coninc
rijcke/ eñ in de lijdsaemheyt Jesu Christi/
was in het eylant genaemt Patmos/ om
des woorts Godts wille/ ende om het ge-
tuyghenisse Jesu Christi wille.
l Oft / dach 10 Eñ ick was inden geest op l den Son-
des Heeren dach/ ende hoorde achter my een groote
stemme als eender Basuynen/
11 Seggēde: Ic ben de A eñ O/ dat is/ de
Eerste ende de Laetste: ende wat ghy siet/
schrijft het in eenen Boec/ eñ sendet den
sevē Gemeyntē die in Asia zijn/ tot Ephe
sen/ eñ tot Smyrnen/ eñ tot Pergamen/
eñ tot Thyatiren/ eñ tot Sarden/ eñ tot
Philadelphien ende tot Laodiceen.
12 Ende ick keerde my omme om de stem-
me te sien die met my ghesproken hadde:
ende als ick omghekeert was/ sach ick se-
uen gouden candelaren:
13 Ende midden onder de seven Candela-
ren/ eenen die des menschen Sone gelijck
was/ becleet met eenen cleede tot de voe-
ten ende ommegordt aen de borsten met
eenen gouden gordel.
14 Eñ zijn hooft/ eñ hayr was wit / gelijc
m Apoc.19.12. witte wolle/ gelijck sneeu: m eñ zijn oogē
als de vlamme des vyers:
15 Eñ zijne voete gelijck metael / brandē-
de gheliJck in eenen oven/ eñ zijn stemme
ghelijck een gheluyt van vele wateren.
16 Ende hy hadde in zijne rechterhant se-
ven sterren/ ende wt zijnen mont ghinck
n Esa. 49.2 n een scherp tweesnijdich sweert: eñ zijn
Ephe.6.17. aenghesichte blinckte ghelijck de Sonne
Hebre.4.12. schijnt in hare cracht.
Apoca.2.16 17 Eñ als ick hem sach/ viel ick aen zijne
ende 19.15. voeten als doot. Eñ hy leyde zijn rechter
hant op my/ seggēde tot my: Vreest niet:
o Esa.41.4. o Ick ben de Eerste/ ende de laetste/
ende 44.6. 18 p Eñ die leve/ eñ hebbe doot geweest/
p Rom 6.9. eñ siet/ ick ben levendich van eewichheydt
q Job.12.14 tot eewichheyt: Amen. q Eñ ick hebbe de
Esaie.22.22 sleutels der Hellen/ ende des Doodts.
Apoca.3.7. 19 Schrijft dat ghy gesien hebt/ eñ dat is
ende dat hier nae gheschieden sal.
20 De verborgentheyt der seven Sterren
die ghy gesien hebt in mijne rechter hādt/
ende de seven goudē Kandelaers. De sevē
r Mala.2.7 Sterren zijn r de Engelen der seven Ghe-
meynten: ende de sevē Kandelaers die ghy
ghesien hebt/ zijn de seven Ghemeynten.

Dat ij. Capittel.

1. Hy vermaent de Ghemeynten van E-
phesen/ 8. Smyrnen/ 12. Pergamen/ 18. eñ
Thyatiren/ tot volstandicheyt/ lijdtsaem-
heyt ende beteringhe/ so wel met dreygin-
ghen/ als met beloften des loons.

1 Schrijft tot den Engel der Ghemeyn-
te van Ephesen/ dit seydt hy die de se-
ven Sterren in zijne rechter handt
houdt / die midden onder de seven gouden
Kandelaren wandelt.
2 Ick weet uwe wercken/ ende uwe moey-
te/ ende uwe lijdtsaemheyt / ende dat ghy
de quade niet en condt draghen: ende dat
ghy hen beproeft hebt / die segghen dat sy
Apostelen zijn / ende sy en zijn niet/ ende
hebt se leughenachtich bevonden.
3 Eñ dat ghy hen verdragen hebt/ eñ ghe-
dult gehadt hebt/ eñ om mijnen Naem ge-
arbeydt hebt/ ende niet beswicken en zijt:
4 Maer ick hebbe teghen u/ dat ghy uwe
eerste liefde verlaten hebt.
5 Daerom ghedenckt waer ghy afghevat-
len zijt/ ende doet beteringhe/ ende doet de
eerste wercken/ of anders/ so sal ick u hae-
stelick comen/ ende sal uwen Kandelaer wt
zijn plaetse weeren / ist dat ghy ghen be-
teringhe en doet.
6 Maer dit hebt ghy/ dat ghy de wercken
der a Nicolaiten hatet / de welcke ick a Act.6.5
oock hate.
7 Wie ooren heeft die hoore wat de Geest
tot de Ghemeynten seydt: Den genen die
overwint/ sal ick gheven te eten b vanden b Gen.2.9
c Boom des levens/ die midden inden Pa c Or. hout
radijse Gods is.
8 Eñ schrijft tot den Engel der Gemeynte
van Smyrnē: Dit seyt de d Eerste ende de d Esa.41.4
Laetste/ die doodt geweest is/ ende leeft. ende 44.6
9 Ick weet uwe wercken / ende verdruc- Apoc.1.17
kinge/ eñ armoede/ (maer ghy zijt rijcke/)
ende de lasteringe der gener die seggen dat
sy Joden zijn/ ende en zijn geene/ maer zijn
de vergaderinghe des Duyvels.
10 Vreest niet wat ghy lijden moet: siet/ de
Duyvel sal sommighe van u lieden inde
gevanckenisse worpē / op dat ghy liedē be-
proeft wordt/ ende ghy lieden sult verdruc-
kinghe hebben thien daghen: weest ghe-
trouwe totter doot / ende ick sal u de croo-
ne des levens gheven.
11 e Wie ooren heeft/ die hoore wat de e Mat.13.9
Gheest tot de Ghemeynten seydt: Wie o-
verwint / die en sal van de tweedde doodt
niet beschadicht worden.
12 Eñ schrijft tot den Engel der Gemeyn-
te die in Pergamo is . Dit seydt hy / die
f dat scherp tweesnijdende Sweert heeft. f Apoc.1.16
13 Ick weet uwe wercken/ ende waer ghy ende 2.16
woonet/ namelick / daer den Throon des
Satans is/ eñ ghy houdet mijnen Naem/
ende en hebt mijn gheloove niet verlooch-
ent/ oock inde daghen/ inde welcke Anti-
pas mijn getrouwe ghetuyge was/ welcke
by u liedē gedoot is daer de Satan woont.
14 Maer ick hebbe een weynich teghen u/
dat ghy daer hebt die de leeringe g Balaā g Nu.24.14
houdē/ de welcke leerde Balaack h een er- ende 25.1
gernisse maken voor de kinderen Israels h of de hin
namelick/ Afgoden offer eten/ eñ hoereren. deren Isra
15 Also hebt ghy ooc/ die de leeringe der Ni- els voor
colaiten houdē / het welcke ick oock hate. stroeckelen
16 Bekeert u: of anders/ so sal ick u haeste-
lick comen/ ende sal teghen hen Crijghen/
i met den Sweerde mijns monts.
17 Wie ooren heeft die hoore/ wat de Geest i Esa.49.2
tot de Gemeynten spreeckt: Hem die over- Ephe.6.17
wint/ sal ick geven te eten van dat verbor- Hebr.4.12
gen Manna/ eñ sal hem geven eenen wit- Apo.1.16
ten keursteen/ ende op den keursteen eenen
nieuwen naem ghescreven / den welcken
niemandt en weet / dan die hem ontfangt.
18 Eñ schrijft tot den Engel der Ghemeyn-
te te Thyatiren: Dit seyt de Sone Gods/
wiens k oogen zijn gelijck de vlamme des k Apo.1.14
vyers/ ende zijne voeten ghelijck Metael:
19 Ick weet uwe wercken/ eñ liefde/ eñ dienst/
eñ gelooue/ eñ uwe lijdsaemheyt/ ende uwe
wercken/ ende de laetste meer dan de eerste. l 1. Reg.
20 Maer ick hebbe een weynich teghen u/ 2. Reg.
dat ghy de vrouwe l Jezabel/ die seyt/ dat m
sy een Prophetersse is/ laet leeren/ eñ mijne 1. Para.
Dienstknechten verleyden / te hoereren/ ende
ende Afgoden offer te eten. Psal.
21 Ende ick hebbe haer tijdt ghegeven/ dat Jere.
sy haer sonde bekeeren/ van hare hoererie/ Act.1.24
ende sy en heeft haer niet bekeert. n Psal.
22 Siet/ ick salse te bedde worpē: eñ die met Jere.
haer hoereren/ in groote verdruckinghe/ so ende
sy hen niet en bekeeren van hare wercken. Mat.
23 Eñ hare kinderē sal ic met der doot slaē: Roma.
eñ alle de Gemeynten sullen weten/ m dat ende 4.
ick de ghene ben / die de Nieren eñ Herten 2. Cor.
doorsoecke/ n ende ick sal eenen yegelickē Gala.
onder u gheven na zijne wercken. Apoc.22

24 Maer ick segghe tot v lieden / ende den
anderen die te Thyatiren zijn / so vele als
dese leere niet en hebben / eñ so vele als de
diepte des Satans niet ghekent en hebbẽ/
als sy segghen : Ick en sal gheenẽ anderẽ
last op v lieden legghen.
25 Nochtans dat ghylieden hebt/ dat houdt
tot dat ick come.
o Psal.2.9 26 Ende so wie ouerwint/ ende mijne wercken houdt tot den eynde / o ick sal hem
macht gheuen ouer de Heydenen.
27 Ende hy salse hoedẽ met een yseren roede: ende ghelijck Aerden vaten sullen sy ghe
broken worden:
28 Ghelijck ick van mijnen Vader ontfanghen hebbe/ ende ick sal hem de Morgensterre gheuen.
29 Wie ooren heeft die hoore/ wat de Geest
tot de Ghemeynten seydt.

Dat iij. Capittel.

1. Hy vermaent de Ghemeyntẽ vã Sardẽ/7.
Philadelphiẽ/14. eñ Laodiceẽ tot warachtige beleuinge des geloofs/ eñ tot waken.

1 ENde schrijft tot den Enghel der Ghemeynte die te Sardis is : Dit seydt hy
die de Gheesten Gods heeft/ ende de seuen Sterren: Ick weet uwe wercken/ nameliick / dat ghy den Naem hebt dat ghy
leeft, ende ghy zijt doodt.
a† Anders/ dat ghy verliesen soudet. 2 Weest wacker, eñ versterct a† dat ander
dat steruen wil / want ick en hebbe uwe
wercken niet vol ghevonden voor God.
3 Ghedenckt dan hoe ghy ontfanghen
hebt, ende ghehoort hebt/ ende houdt het/
b Matthe. 24.44 ende bekeert v. So ghy dan niet en waect/
1.Thes.5.2 so sal ick v aencomen/ b als een Dief/ende
2.Pet.3.10 ghy en sult niet weten te wat vre ick v aen
Apoca.16.15 comen sal.
4 Ghy hebt nochtãs weynich namẽ ooc
te Sardis / die hare cleederen niet beuleckt
en hebben: eñ sy sullẽ met my wandelen in
witte cleederen/ want zijt weerdich zijn.
5 Wie ouerwint / die sal met witte cleede-
c Exo.32.32 ren becleedt worden: ende ick en sal zijnen
Psal.69.29 naem niet wt doen/ c wt dẽ Boeck des le-
Philip.4.3 uens: eñ d ic sal zijnen naem belijden voor
Apoca.20.12 mijnen Vader / ende voor zijne Enghelen.
ende 21.27 6 Wie ooren heeft, die hoore wat de Geest
d Mat.10.32 tot de Ghemeynten seydt.
Luce 12.8 7 Eñ schrijft tot den Engel der Gemeynte
e Job 12.14 die in Philadelphia is : Dit seydt de Hey-
Esai.22.22 lige/die Warachtige/ e die den sleutel Da-
Apoca.1.18 uids heeft, die opent / eñ niemant en sluyt:
ende sluyt/ ende niemandt en doet open:
8 Ick weet uwe wercken : siet / ick hebbe
een open deure voor v ghegheuen / ende
niemant en can die sluytẽ / want ghy hebt
een weynich machts, eñ hebt mijn woordt
ghehouden / ende en hebt mijnen Naem
niet gheloochent.
9 Siet / ick gheue wt de Vergaderinghe
des Satans, die seggen dat sy Joden zijn/
ende en zijnt niet / maer lieghen : siet / ick
salse maken dat sy sullen comen/ ende voor
uwe voeten aenbidden/ende bekennen dat
ick v lief hebbe.
10 Want ghy hebt het woordt mijner lijdtsaemheyt bewaert : ende ick sal v bewaren
vander vre der versoeckinghe / die ouer de
gheele Werelt comen sal/ om de ghene die
op der Aerden woonen/ te versoecken.
11 Siet/ ick come haestelick/ houdt dat ghy
hebt, op dat niemant v croone en neme.
12 Die ouerwint / dien sal ick maken een
Calumne indẽ Tempel mijns Gods / ende
hy en sal niet meer wtgaen/ ende ick sal op
f Apoc.21.2. hem schrijuẽ den Naem mijns Gods/ ende
f den Naem der Stadt mijns Gods/ nameliick, des Nieuwẽ Jerusalems, die van
den Hemel afcoemt van mijnen Gode: ende
mijnen nieuwen Naem.
13 Wie oorẽ heeft, die hoore wat de Geest
tot de Ghemeynten seydt.
14 Eñ schrijft tot den Engel der Gemeynte van Laodicea : Dit seydt de Amen/ de
getrouwe eñ waerachtige getuyge/ g het
h beghinsel der scheppinghe Gods/ g Coll.1.15
15 Ick weet uwe wercken / dat ghy noch h Dat is/
coudt noch heet en zijt: Och oft ghy coudt van wien
waert/ oft heet: alle creatueren haren
16 So dan / om dat ghy lauw zijt/ eñ noch
koudt noch heet / sal ick v wt mijnẽ mont oorspronck
spouwen. hebben/
17 Want ghy segt: Ic ben rijcke/ ende rijcke ghewoorden / ende en hebbe gheen ghebreck : ende en weet niet dat ghy elendich
zijt/ ende iammerlick/ eñ arm/ ende blindt/
ende naeckt.
18 Ick rade v van my te coopen gout dat
met den vyere beproeft is, op dat ghy rijcke wordet : i ende witte cleederen/ op dat
ghy becleedt wordet/ eñ de k schande uwer i 2.Cor.5.3
naecktheyt niet openbaer en worde : ende Apoc.16.15.
saluet uwe ooghen met l ooghensalue / op k of, v schãdelicke/ etc.
dat ghy sien meucht.
19 m Alle die ic lief hebbe / die straffe eñ ca- l Gr. Collyrion
stijde ick/ weest dan yuerich/ eñ bekeert v.
20 Siet/ ick stae aen de deure/ ende cloppe: m Job 5.17.
Ist dat yemandt mijn stemme hoort / ende Prou.3.11
de deure open doet/ ick sal tot hem comen/ Hebr.12.6
ende sal met hem Auondtmael houden/
ende hy met my.
21 Die ouerwint/ n ick sal hem geuen dat
hy met my sitte in mijnen Throon: gelijck n Sap.3.8.
ooc ick ouerwonnẽ hebbe / ende den met Mat.19.28
mijnen Vader in zijnen Throon ghesetten. 1.Cor.6.2
22 Wie ooren heeft, die hoore wat de Geest
tot de Ghemeynten seydt.

Dat iiij. Capittel.

1. Ghesichte vande Maiesteyt Gods/
ende der vier Dierẽ/ ende der vier eñ twintich Ouderlinghen.

1 NAe desen sach ick / ende siet/ een open
Deure in den Hemel / ende de eerste
stemme die ick hoorde als een Basuyne, met my spreken/ seyde: Coemt hier op/
ende ick sal v thoonen/ wat na desen ghe-
schieden moet.
2 Ende terstont was ick inden geest: ende
siet/ daer was eenen Throon ghesett inden
Hemel: ende een satt op den Throon.
3 Eñ die daer op satt was int aensien als
de Steen Jaspis/ ende Sardis : ende een
Reyenboge was rondtomme den Throon
int aensien ghelijck een Smaragdus.
4 Ende rontomme den Throon vier ende
twintich Throonen: ende op de Throonen
sach ick vier eñ twintich Ouderlingen sitten, becleedt met witte cleederen: eñ hebbende gouden croonen op hare hoofden.
5 Ende daer quamen wt vandẽ Throone/
blixemen ende donderslagen / eñ stemmen:
ende voor den Throon waren seuen Lampen vyers brandende/ de welcke zijn de seuen Gheesten Gods.
6 Ende voor dẽ Throon was een a glasen
Zee, ghelijck Crystal : ende in het midden a Apoc.15.2
des Throons/ eñ rontomme den Throon/
vier Dieren vol ooghen / van voren ende
van achter.
7 Ende dat eerste Dier was ghelijck eenẽ
Leeu / ende dat tweedde Dier ghelijck een
Calf/ ende dat derde Dier hadde het aensichte gelijck een mensche/ ende dat vierde
Dier/ ghelijck eenen vlieghenden Arent.
8 Ende de vier Dieren hadden een yeghelick op hem seluen ses vleugelen rondtomme / ende waren van binnen vol ooghen/

ende en hebben gheen ruste/ dach en nacht
a Esa.6.3 seggende: b Heylich/ heylich/ heylich Heere
Godt Almachtich/ die Was/ ende die Is/
ende die Comen sal.
9 Ende als de Dieren lof ende eere/ ende
danckseggynghe hem gauen die op den
Throon satt / die leeft van eewicheydt tot
eeuwicheydt:
10 So vielen de vier ende twintich Ouder-
linghen voor hem die op den Throon sat/
en aenbaden hem / die leeft van eewicheyt
tot eewicheyt. ende wierpen hare croonen
voor den Throon/ segghende:
c Apo.19.12 11 c Ghy zijt weerdich Heere te ontfangen
den lof ende de eere/ ende de macht / want
ghy hebt alle dinghen ghescapen / ende
sy zijn om uwen wille/ en zijn ghescapen.

Dat v. Capittel.

1. Vanden ghesloten Boeck/ gheopent door het Lam/ 8. ende den lof dien hem de vier Dieren ende vierentwintich Ouderlinghen gheuen door hare verlossinghe: en andere ghenaden door hem ontfanghen.

1 Ende ick sach inde rechter handt des
a Ezec.2.10 ghenen die op den Throon sat/ a eenen
Boeck / ghescreuen van buyten ende
van binnen/ ende verseghelt met seuen
Seghelen.
2 Ende ick sach eenen stercken Engel pre-
dicken met luyder stemme: Wie is weer-
dich den Boeck open te doen/ ende zijne
Seghelen op te breken?
3 Ende niemandt en was machtich noch
inden Hemel noch op der Aerden/ noch on-
der der Aerden / den Boeck open te doen/
noch hem te besien.
4 Ende ick weende seer/ dat niemant weer-
dich ghevonden en was om dat Boeck te
openen/ ende te lesen/ noch hem te besien.
5 Ende een vande Ouderlingen seyde tot
b Gen.49.9 my: Weent niet. siet/ b de Leeuwe wt den
c Esa.11.10 geslachte Juda/ c de wortel Dauids/ heeft
Rom.15.12 d ouerwonnē om den Boeck open te doē/
Apoc.22.16. ende zijne seuen Seghelen op te breken.
d Of/ vercre-ghen
6 En ick sach/ ende siet/ in het midden des
Throons/ en der vier Dierē/ en in het mid-
den der Ouderlingen stont een e Lam/ als
e Gr. Lam-meken
geslachtet/ hebbende seuen hoornen / ende
seuen oogen/ de welcke zijn de seuen Ghee-
sten Gods/ in allen lande wtghesonden:
7 Dese quā / en nā dat Boeck wt der rech-
ter handt des genē die op dē Throon satt.
8 Ende als hy dat Boeck ghenomen had-
de/ de vier Dieren/ ende de vier endē twin-
f Apoc.4.11. tich Ouderlinghen vielen voor den Lam-
g Act.20.28 me / hebbende alle Harpen / ende gouden
Ephe 1.7 Phiolē vol reuckwercx / welck zijn de ge-
Coloss.1.14. beden der Heylighen:
Hebr.9.22 9 En sy songhen een nieu liedt/ segghende:
ende 10.10. f Ghy zijt weerdich den Boeck te nemē en
1.Pet.1.19 zijne Segelen te openen/ want ghy zijt ge-
1.Joan.1.7 slachtet/ g en hebt ons Gode weder ghe-
h 1.Pet.2.9 cocht met uwen bloede wt allen Geslachte
Apoc.1.6 ende Tale/ ende Volcke ende Natie:
i Exo.19.3 10 h Ende hebt ons ghemaeckt Gode tot
Dani.7.10 Coninghen ende Priesters: ende wy sullen
k Anders/ regneren op der Aerden.
duysentich- 11 Ende ick sach ende hoorde rondtomme
mael hon- den Throon/ ende der Dieren / en der Ou-
dert duyst/ derlinghen / een stemme veler Enghelen/
ende thien- ende haer getal was i k † veel duysentich-
mael hon- mael duysenden:
dert duyst. 12 Segghende met luyder stemmen: l Het
l Apoc.4.11 Lam dat geslachtet is / is weerdich te ont-
fangen de macht ende rijckdom ende wijs-
heydt/ ende cracht/ ende eere/ ende eerlick-
heydt/ ende lof.
13 Ende oock alle creatuere die in den He-
mel is/ ende op der Aerde/ ende onder de
Aerde/ ende inder Zee/ ende al wat daer in
is/ hoorde ick segghen: Hem die sitt op den
Throon/ ende den Lamme/ sy lof ende eere
ende heerlickheydt / ende cracht/ van eeu-
wicheydt tot eeuwicheydt.
14 Ende de vier Dieren seyden: Amen. En
de vier ende twintich Ouderlingen vielen
neder / ende aenbaden den Leuenden van
eeuwicheyt tot eewicheydt.

Dat vj. Capittel.

2. Wat ongheluck de vier Peerden van verscheyden coleuren aenbrenghen/ in het opnemen der vier seghelen des Boecks/ 9. het gheschrey der Martelaren / en haer ruste/ inde openinghe des vijfsten seghels/ 12. de teeckenen gesien inden Hemel/ ende op der Aerden/ in de openinghe des sesten Seghels.

1 Ende ick sach / als het Lam een van de
Seghelen open ghedaen hadde/ ende
ick hoorde een vande vier Dieren spre-
ken / als de stemme eens Donderslachs:
Coemt/ ende siet:
2 Ende ick sach/ ende siet: een wit Peert:
ende die daer op satt / hadde eenen boghe:
ende hem is een croone gegeuen/ ende hy
ghinck wt ouerwinnende/ ende om dat hy
ouerwinnen soude.
3 Ende als het den tweedden Segel ghe-
opent hadde / hoorde ic het tweedde Dier
spreken: Coemt/ ende siet.
4 Ende daer ghinck een ander Peert wt/
dat roodt was : ende den ghenen die daer
op satt / is ghegheuen den vrede wech te
nemen vander Aerden / ende dat sy mal-
canderen dooden souden/ ende hem is een
groot Sweert ghegheuen.
5 Ende als het den derden Segel geopent
hadde/ hoorde ick het derde Dier seggen:
Coemt/ ende siet/ ende ick sach / ende siet/
een swart Peert/ en die daer op satt/ had-
de een Waghe in zijn handt.
6 En ick hoorde een groote stemme in het
middē der vier Dierē/ seggēde: Een a mate a Grieck. Chenix
Tarwe voor eenen penninck / en drie ma-
ten Gherste voor eenen penninck/ ende en
doet der Olye en den Wijn gheen schade.
7 Ende als het den vierden Seghel gheo-
pent hadde/ hoorde ick de stemme des vier-
den Diers segghen: Coemt/ ende siet.
8 Ende ick sach/ ende siet/ een vael Peert:
ende die daer op satt/ zijnen naem was de
Doodt : ende de Helle volcht met b hem b Of/ hem
nae : ende hen werdt macht ghegheuen te
dooden tot het vierde deel der Aerden met
den Sweerde/ met hongher / ende met de
doodt/ ende door de Dieren der Aerden.
9 En als het den vijfsten Segel gheopent
hadde/ sach ic onder dē Altaer de zielen der
verslagenen om des woorts Gods wille/
ende om het ghetuygenisse dat sy hielden.
10 En sy riepē met luyder stēme/ seggende: c 4.Esd. 15.21. Apoc.19.2.
Hoe lange / c O heylige en warachtige Hee-
re / oordeelt noch en wreect ghy onse bloet
niet/ vande Inwoonders der Aerden:
11 Ende eenen yeghelicken zijn witte clee-
deren ghegheuen/ ende hen is geseydt/ dat
sy noch eenen cleynen tijdt rusten souden/
tot dat oock hare medediensers ende hare
broeders veruult worden/ die oock souden
ghedoodt worden/ ghelijck als sy.
12 Ende ick sach als het den sesten Seghel
gheopent hadde/ en siet/ daer is een groo-
te Aertbevinge ghewordē: ende dē Son-
ne is swart ghewordē gelijck eenen hay-
ren sack/ ende de Mane is gheheel gelijck
bloedt ghe-worden.
13 Ende de Sterren des Hemels zijn ghe-
uallen op der Aerden/ ghelijckde Vyghe-
boom/

boom zijne ontijde vijghen afwoorpt / als
hy van grooten winde gheschudt wordt:
14 Ende de Hemel is wech gheweken ghe-
lijck eenen Brief die toegherolt wordt/
ende alle Berch ende Eylanden / zijn ver-
roert wt hare plaetsen.
15 Ende de Coningen der Aerden/ ende de
Overste/ ende de Rijcke/ en de Hooftman-
nen ende de Machtige/ ende alle Dienst-
bare / ende alle Vrije verberchden hensel-
uen inde Spelouncken / ende in de Steen-
rotsen der Berghen/
16 En seyde tot de Bergē/ en tot de Steē-
rotsen: b Valt op ons/ ende verberght ons
van den aensichte des gheenen die op den
Throon sitt/ en van den toorn des Lams:
17 Want de groote dach zijner gramschap
is ghecomen: ende wie can staen?

b Esa.2.19
Osee 10.8
Luc.23.29
Apoca.9.6

Dat vij. Capittel.

3. Het groot getal der wtuercoren die
bewaert worden in den dach der wrake
Gods/ 13. hare eerlickheyt ende troost.

1 Ende na dese dach sach ick vier En-
gelen staen op de vier hoeckē der Aer-
den / ende hielden de vier Winden der
Aerden/ om dat gheene winde waeyen en
soude op der Aerden / noch op der Zee/
noch op eenighen Boom.
2 Ende ick sach eenen anderen Engel op-
comen vanden opganck der Sonnen/ ende
hadde den Seghel des leuendigen Gods/
ende riep met luyder stemme tot de vier
Engelen/ den welcken de macht ghegeuen
was der Aerden en der Zee te schadigen/
3 Ende seyde: a Schadet der Aerden niet/
noch der Zee/ noch den boomen/ b tot dat
wy de Dienaren onses Gods c geteeckent
hebben aen hare voorhoofden.
4 Ende ick hoorde het ghetal der gheener
die gheteeckent waren / vier hondert ende
veertich duysent gheteeckende wt allen
gheslachte der kinderen Israels.
5 Wt den geslachte Juda/ twaelf duysent
geteeckent: wt den geslachte Ruben/ twelf
duysent gheteeckent: wt den gheslachte
Gad/ twaelf duysent gheteeckent.
6 Wt den gheslachte Asar/ twaelf duysent
gheteeckent: wt den geslachte Nepthali/
twaelf duysent geteeckēt: wt den geslach-
te Manasse / twaelf duysent gheteeckent.
7 Wt den gheslachte Simeon/ twaelf duy-
sent geteeckēt: wt dē geslachte Leui/ twaelf
duysent gheteeckent: wt den gheslachte
Issachar/ twaelf duysent gheteeckent:
8 Wt den geslachte Zabulon/ twaelf duy-
sent geteeckent: wt den geslachte Joseph/
twaelf duysent geteeckent: wt dē geslachte
Ben Jamin / twaelf duysent gheteeckent.
9 b Nae desen sach ick ende siet/ een groo-
te Schare die niemant tellen en conde/ wt
aller Natie ende Gheslachte / ende Volcke/
ende Tonge/ die stonden voor den Throon
ende voor het Lam / bekleedt met langhe
witte Cleederen / ende hadden Palmen in
hare handen:
10 En riepen met luyder stemme / seggēde:
De salicheyt is van e † onsen God/ die op
den Throon sitt/ ende vanden Lamme.
11 Ende alle de Engelen stonden rondtom
den Throon/ ende der Ouderlingen / ende
der vier Dieren: ende zijn neder gheuallen
voor den Throon/ op hare aensichtē/ ende
hebben God aengheheden/
12 Segghende: Amen: Segheninge/ ende
eerlickheydt/ ende wijsheydt/ ende danck-
segghinghe / ende eere / ende macht / ende
cracht/ sy onsen Gode van eewicheydt tot
eewicheydt. Amen.
13 Ende een vande Ouderlingen seyde tot

a Apo.9.4
b Ezec.9.4.
c Oft/ versegheit

b 4. Esdre 2.42.

e † Anders/ die sitt op den Throon onses Gods

my: Wie zijn dese/ die met lange witte clee-
deren bekleedt zijn / ende van waer zijn sy
ghecomen?
14 Ende ic seyde hem: Heere/ ghy weet het:
Ende hy seyde my: Dese zijn de ghene die
ghecomen zijn wt groote verdruckinghe:
ende hebben hare cleederē f † gewasschen/ f † Ander/ ghebleeckt
ende sy hebben hare cleederen wit ghe-
maeckt in het bloedt des Lams.
15 Hierom zijn sy voor den Throon Gods/
ende dienen hem nacht ende dach in zijnē
Tempel: ende die op den Throon sitt / sal
met hen woonen.
16 g Sy en sullen niet meer honger lijden/ g Esa.49.10
noch sy en sullen niet meer dorst lijden/
noch de Sonne en sal op hen niet vallen/
noch eenighe hitte:
17 Wāt het Lam dat middē inden Throon
is/ salse hoedē en salse bewegē tot de leuē-
de Fonteynen der wateren/ h en Godt sal h Esa.25.8.
alle tranen van hare ooghen afwasschen. Apoc.21.4.

Dat viij. Capittel.

1. De openinge des seuenden Segels/
3. de ghebeden der Heylighen geoffert. ende
de tempeesten verweckt door den seluen
Enghel/ 6. seuen Engelen met Trompet-
ten/ 7. met het ghelupt vande vier Trom-
petten wordt vyer ghesonden/ 9. de Zee
beroert/ 11. de wateren bitter ghemaeckt/
12. en de Sterren verduystert 13. driederley
wee vercondicht door eenen Enghel.

1 Ende als het den seuenden Seghel op-
ghedaen hadde/ werdt daer stilte inden
Hemel/ ontrent een half vre.
2 Ende ick sach de seuen Engelen die voor
den Heere staen / ende hen werden seuen
Trompetten ghegheuen.
3 Ende daer quam een ander Enghel/ ende
stondt aenden Altaer/ ende hadde een gou
den Wieroockvat/ ende hem werdt veel
reuckwercks gegeuen/ om dat hijt met dē
ghebeden aller Heylighen a offeren soude/ a Gr. geuen
op den Altaer die voor den Throon was.
4 b Ende den roock des reuckwercks met b Psal.143.2
den ghebeden der Heyligen/ ginck op van
de handen des Enghels voor God.
5 Ende de Enghel nam het Wieroockvat/
ende vulde dat vanden vyere des Altaers/
ende wierp het inde Aerde: ende daer wer-
den stemmen ende Donderslaghen / ende
Blixemen/ ende Aertbevinghen.
6 Ende de seuen Engelen/ die de seuen Ba
suynen hadden/ bereydden hen om te Ba-
suynen.
7 Ende de eerste Engel heeft ghebasuynt/
ende daer is geworden Hagel ende Vyer/
ghemengt met bloedt: ende zijn op de Aer-
de gheworpen: ende het derde deel der
Boomen is verbrandt/ ende alle het groe-
ne Gras is verbrandt.
8 Ende de tweedde Enghel heeft gheba-
suynt / ende daer is als eenen grooten
Berch met vyer brandende/ in de Zee ge-
worpen: ende het derde deel der Zee is
bloedt gheworden.
9 Ende het derde deel der leuende creatue-
ren inder Zee/ zijn gestoruen/ ende het der-
de deel der Schepen is vergaen.
10 Ende de derde Engel heeft ghebasuynt/
ende daer is ghevallen van den Hemel een
groote bernende Sterre/ ende is geuallen
op het derde der Waterstroomen/ ende op
de waterfonteynen.
11 En de naem der Sterre werdt genaemt
Alssem/ ende het derde deel der wateren is
Alssem gheworden/ ende vele menschen zijn
gestoruen vande wateren / want sy waren
bitter gheworden.
12 Ende de vierde Engel heeft gebasuynt/

ende het derde deel der Sonne werdt ghe-
slagen / ende het derde deel der Mane / eñ
het derde deel der Sterren: so dat het der-
de deel van dien is verduystert geworden:
eñ het derde deel des daechs niet en luch-
tede, ende des nachts desgelijcks.
c† Anders/ Arent 13 Ende ick sach/ eñ hoorde eenen c † En-
ghel vliegen midden door den Hemel/ seg-
ghende met luyder stemme: Wee, wee, wee
den Inwoonderen der Aerden, vande an-
dere stemme der Basuynē dier drie Enge-
len die basuynen sullen.

Dat ix. Capittel.

1. Met het geluyt des vijfsten eñ sesten Enghels/ 3. comen de Sprinckhanen op vanden put des afgroudts / 4. wtneminghe der gheteeckenden/ 15. de vier Engelen werden ontbonden/ eñ Ruyters ghesonden/ om de boose te straffen.

1 Ende de vijfste Engel heeft gebasuynt/
ende ick hebbe ghesien/ dat een Sterre
wt den Hemel gheuallen was op der
Aerden: ende haer is de Sleutel des puts
des Afgronts ghegheuen.
a Apo.14.11 ende 19.3 2 Ende sy heeft den put des Afgronts op
ghedaen/ a ende daer is roock ghecomen
wt den putte / als roock eens grooten O-
uens: ende de Sonne is verduystert ghe-
wordē/ eñ de lucht vandē roock des puts.
3 Ende vanden roock quamen Sprinck-
hanen wt op der Aerden / ende hen werdt
macht ghegheuen/ghelijck de Schorpioe-
nen der Aerden macht hebben.
b Apoc.7.3 4 Ende hen werdt ghesepdt: b dat sy het
gras der Aerden niet en souden schadigen/
noch yet dat groen is/ noch eenigē boom:
c Ezec.9.5 c maer alleenlic den menschē die het teeckē
Gods op haer voorhooft niet en hebben.
5 Eñ hen werdt gegeuen/niet dat sy se sou
den dooden / maer dat sy souden ghequelt
worden vijf maenden: ende hare quellinge
sy ghelijck de quellinghe des Scorpioens/
als hy den mensche steeckt.
d Apo.6.16. Esa.2.19 Jerem.8.3 Osee 10.8 Luc.23.29 6 d Ende in die dagen sullen de menschen
de doodt soecken/ende en sullense niet vin-
den: ende sy sullen begheeren te steruen/
ende de doodt sal van hen vlieden.
e Exo.10.4 Sapi.16.9 7 e Eñ de gedaente der Sprinckhanē wa-
ren ghelijck den Peerden/ die ter oorloghe
bereydt zijn: ende op hare hoofden waren
als croonen ghelijck gout / ende hare aen-
sichten ghelijck menschen aensichten.
8 Eñ sy hadden hayr als vrouwē hayr: eñ
hare tanden/ waren als Leeuwen tanden:
9 Ende sy hadden borstwapenen/ ghelijck
yseren borstwapenen / ende het gheruysch
haerder vleughelen / als wagens met vele
Peerden ter oorloghen loopende.
10 Ende sy hadden steerten / ghelijck den
Scorpioenen/ ende in hare steerten waren
prickels / ende hare macht was den men-
schen te schadighen vijf Maenden.
11 Ende sy haddē ouer hen eenen Coninc/
den Enghel des Afgronts / ghenaemt int
Hebreeusche/ Abaddon/ende int Grieksche
f Dat is/ Verderuer. is hy ghenaemt/ f Appollyon.
12 Dat een wee is wechgegaen: Siet/daer
comen noch twee Ween na desen.
g Griecx/ hoornen 13 Ende de seste Enghel heeft ghebasuynt/
ende ick hoorde wt de vier g hoecken des
gouden Altaers/ die voor Godt was/ een
groote stemme:
14 Segghende totten sesten Enghel die de
Basuyne hadde: Ontbindt de vier Enge-
len/ die aenden grooten waterstroom Eu-
phrates ghebonden zijn.
15 Ende de vier Enghelen zijn ontbonden
ghewordē/ welcke bereydt waren tot der
vre/ende Dach/ ende Maent/ ende Jaer/
om het derde deel der menschē te dooden.
16 Eñ het getal der Ruyterschen krijgerē
was tweemael duysentmael hōdert duy-
sent: ende ick hoorde haer getal.
17 Ende alsoo sach ick de Peerdē in het ge-
sichte: eñ die daer op saten/ hebbēde vye-
righe/ ende peertsche/ eñ sulphuren borst-
wapenen: eñ de hoofden der Peerden/ als
Leeuwen hoofden / ende wt hare monden
quam vyer/ ende roock/ende sulphur.
18 Ende vā dese drie/ is het derde deel der
menschen ghedoot / van den vyere / ende
vandē roocke/ ende vanden sulphere/ dat
wt haren monde ginck.
19 Want hare cracht is in harē mont / eñ
in hare steerten. Want hare steerten zijn
ghelijck Slangen/ende hebben hoofden/
ende daermede doen sy de schade.
20 Ende de andere mēschē die niet gedoot
en zijn door dese plagē / hebben hen niet
bekeert vande wercke harer handen/ om
niet te aenbidden de Duyuelen: h eñ de h Psal.114 ende 134.
gouden eñ siluere/ eñ eeruen/ eñ steenen/
ende houten Afgoden/ die noch sien/noch
hooren/noch wandelen en connen:
21 Noch sy en hebben hen niet bekeert
van hare doodtslagen/noch van hare ver
giftinghen noch van hare hoererie/ noch
van hare dieuerie.

Dat x. Capittel.

1. Van den Engel die den Boeck hielt/ welckē Joannes at/ eñ vercondichde het eynde der Werelt/ 4. de stemme der seuen donderslaghen versegelt.

1 Ende ick hebbe ghesien eenen anderen
stercken Enghel van den Hemel afco-
men/ die met een wolcke ommecleedt
was, eñ de Regenboge was op zijn hooft
eñ zijn aensichte als de Sonne/ende zijne
voeten als vyerighe pilaren.
2 Eñ hy hadde in zijne hant eē open boec-
ken: eñ hy sette zijnen rechterē voet op de
Zee/ende den slinckeren op de Aerde.
3 Ende riep met luyder stemme/ ghelijck
een Leeu briescht: ende als hy gheroepen
hadde/ spraken seuen donderslagen hare
stemmen:
4 Eñ doe de seuen donderslagē hare stem
men gesproken hadden/ soude ickse geschre
uen hebben: maer ick hoorde een stemme
wt den hemel/ die tot my seyde: Versegelt
wat de vier donderslagen gesproken heb
ben/ende en schrijftse niet.
5 a Ende de Enghel dien ick sach staen a Dan.12.
op der Zee / ende op de Aerde / hief zijn
hant op nae den Hemel/
6 Eñ swoer by den Leuenden van eewic-
heyt tot eewicheyt, die den Hemel eñ wat
daer in is/ gheschapen heeft/ eñ de Aerde/
ende wat daer in is/ ende de Zee / ende
wat daer in is/ dat daer gheen tydt meer
wesen soude:
7 Maer dat in de daghen der stemmen
des seuenden Enghels/ als hy basuynen
soude/ de verborghentheyt Godts soude
veruult worden/ gelijck hy zijnen Diena-
ren den Propheten vercondicht heeft.
8 Ende de stemme die ick hoorde wt den
Hemel/ sprack wederom met my / eñ sey-
de: Gaet/ende neemt dat open boecrken/
dat inde handt des Enghels is/ die opter
Zee ende opter Aerden staet.
9 Eñ ick ginck tot den Enghel/ eñ seyde
hem: Geeft my dat boecrkē: Eñ hy seyde
my: b Neemt eñ eet dat/ eñ het sal uwen b Ezech.3.
buyck bitter maken/maer in uwen mont
sal het soete wesen als honich.
10 Eñ ic nam dat boecrkē wt der hāt des
Engels/ eñ ick at het/ eñ het was mynen
monde

monde als soet honich: eñ als ick het ge-
geten hadde/ wert mynen buyck bitter.
11 Eñ hy seyde tot my: Ghy moet weder-
om Propheteren/ by volcken eñ natiẽ/ eñ
tonghen/ ende vele Coninghen.

Dat xj. Capittel.

1. Joannes is bevolẽ dẽ Tempel te me-
ten/3. vande twee getuyghẽ vanden Heere
verwect/ 7. eñ vermoort van de beeste/11.
eñ daer na verweckt in eerlickheyt/15. In
het geluyt des sevenden Engels is Chri-
stus verheven/ende Godt ghepresen door
de vyer ende twintich Ouderlinghen.

a Ezec.44.5 ende 41. 42. 43.
1 Ende a my wert een riet gegeven ghe-
lijck een Roede/ eñ de Enghel stont by
my/segghende: Staet op/ eñ meet den
Tempel Gods/ ende den Altaer/ ende die
daer in aenbidden:
b † Anders/ binnen.
2 Maer de sale die b † buyten den Tem-
pel is/ worpt wt/ende en meet die niet:
want hy is den Heydenen gegeven / ende
de heylighe Stadt sullen sy twee eñ veer-
tich maenden betreden.
3 Ende ick sal hem mijnen tween getuy-
gen gheven / ende sy sullen propheteren
duysent twee hondert ende tsestich dagẽ/
becleedt met sacken.
c Zac.4.2.3
4 c Dese zijn twee Olijfboomen/ eñ twee
candelarẽ/ die voor dẽ God der Aerdẽ staẽ:
5 Eñ ist dat hen yemãt wil schadigẽ/ daer
sal vyer wt harẽ mõnt gaẽ/ eñ hare vyandẽ
verteeren: eñ ist dat hen yemant wil scha-
dighen/ die moet alsoo ghedoot worden.
6 Dese hebben de macht den Hemel te
sluyten/ op dat het niet en reghene in de
daghen haerder Prophecie: ende hebben
macht over de wateren/ die te veranderẽ
tot bloet ende de Aerde met alle plage te
slaen/ soo menichmael sy willen.
d Dan.7.21. Apoca.13. 7.
7 d Eñ als sy hare getuygenisse sullẽ vol-
eynt hebben/ sal het Dier dat wt den Af-
gront coemt/ crijch tegen hen voeren/ eñ
salse overwinnen/ ende salse dooden.
8 Eñ hare lichamen sullen ligghen op de
strate der grooter Stadt / die Geestelick
genaemt wort Sodoma/ ende Egyptus/
daer oock onse Heere ghecruyst is.
9 Eñ sy sullen wt de volcken eñ geslach-
ten/ eñ tongen/ eñ natien hare lichamen
sien/ drij dagen eñ eenen halven/ eñ sullen
hare lichamen niet laten in gravẽ leggẽ.
10 Ende die opter Aerden woonen/ sullen
blijde ende vrolick wesen over hen / ende
sullen malcanderen gaven senden/ om dat
dese twee Propheten de inwoonders der
Aerden ghequelt hebben.
11 Ende na drij dagen ende eenen halven
is de Geest des levens van Gode tot hen
inghegaen/ ende zijn op hare voeten ghe-
staen/ ende daer is groote vreese ghecõ-
men over de gene diese saghen.
12 Eñ sy hoorden een groote stemme wt
dẽ Hemel tot hen seggen: Coemt hier op/
eñ sy gingen op inden Hemel in eẽ wolc-
ke/ende hare vyanden aenschoudense.
13 Eñ te dier selver ure is groote Aertbe-
vinge geworden/ eñ het thiende deel der
stat is gevallen/ eñ daer zijn inde Aertbe-
vinge gedoot namen van menschen/ seven
duysent/ eñ de andere zijn verschrickt ghe
worden/ende hebben den Gode des He-
mels eere ghegheven.
14 Dat tweede wee is wech gegaen/ het
derde wee coemt haestelick.
15 Eñ de sevende Engel heeft gebasuynt/
eñ daer zijn groote stemmen geschiet indẽ
Hemel/ segghende: De Coninckrijcken der
werelt zijn onses Heeren geworden/ ende
zijns e Christi/ ende hy sal regneren van
eewicheyt tot eewicheydt. e Dat is/ Gesalfden/
16 Ende de vier ende twintich Ouderlin-
ghen die voor Godt sitten op hare throo-
nen/ zijn op hare aensichten gevallen/ en-
de hebben Godt aenghebeden/
17 Seggẽde: Wy dancken v Heere Godt
Almachtich/ die Is/ eñ die Was/ ende die
Comen sal: dat ghy uwe groote macht ge
nomen hebt/ ende regneert.
18 Eñ de Heydenen zijn toornich gewor-
den/ eñ uwen toorne is gecomen/ ende de
tijdt der dooden dat sy geoordeelt wordẽ:
ende dat ghy uwen Dienaren den Pro-
pheten ende den Heylighen/ ende den ge-
nen die uwen Naem vreesen/ den cleynen
ende den grooten loon gheeft : ende dat
ghy de ghene verderft: die de Aerde ver-
derven.
19 Eñ de Tempel Godts in den Hemel is
geopent ghewordẽ/ ende de Arcke zijns
Verbondts is ghesien geworden in zijnẽ
Tempel: ende daer werden blixemen eñ
stemmen/ende donderslaghen/ende aert-
bevinghe/ende groote haghel.

Dat xij. Capittel.

1. Van de bevruchte vrouwe/ gewacht
vanden Draeck/7. overwinninghe tegen
hem ghecreghen door Michael/ voor de
gheloovighe.

1 Ende daer is een groot teecken gesien
inden Hemel: Een vrouwe becleet met
der Sonne/ eñ de Mane onder hare
voeten/ ende op haer hooft een croone vã
twaelf sterren:
2 Eñ sy was bevrucht/ eñ riep/ hebbende
smerte ende quellinghe om te baren.
3 Eñ daer is een ander teeckẽ gesien indẽ
Hemel/ eñ siet/ eẽ groote roode Draec heb
bẽde seven hoofden/ eñ thien hoornen/ eñ
op zijne hoofden seven croonen:
4 Eñ zijnẽ steert track het derde deel der
sterren des Hemels/ eñ wierpse ter Aerdẽ
Eñ de Draeck stont voor de vrouwe die
baren soude/ om de vrucht te verslinden
als sy soude ghebaert hebben.
5 Eñ sy baerde eenen manlicken sone/ die
alle Heydenen soude a hoeden metter yse-
ren roede: ende haer kint wert wech ghe-
nomen tot Godt ende zijnen throon. a Oft/ rege-ren.
6 b Eñ de vrouwe vluchtede inde woestij
ne daer sy plaetse hadde vã Gode bereyt/
dat syse daer onderhielden duysent twee-
hondert ende tsestich daghen. b Apo.12.14
7 Ende daer is crijch ghewordẽ in den
Hemel/ Michael eñ zijne Engelen crijch-
den teghen den Draeck/ ende de Draeck
streedt ende zijne Enghelen.
8 Maer sy en hebben niet vermoghen/
noch haer plaetse en is niet meer in den
Hemel ghevonden.
9 c Ende hy is ghewórpen de groote
Draeck/ de oude Slanghe/ die ghenaemt
wordt de Duyvel / ende de Satan/ die de
gheheele werelt verleydt/ Hy is segge ick
geworpen op de Aerde/ ende zijne Enghe
len zijn met hem ghewórpen. c Luc.10.18. Apoc.20.2.
10 Eñ ick hoorde een groote stemme/ seg-
gende inden Hemel: Nu is de salicheydt
ende macht/ ende het Coninckrijcke onses
Gods gewordẽ/ eñ de macht zijns d Chri-
sti/ want de verclagher onser broederen/
diese voor Godt verclaechde / nacht ende
dach/ die is nu neder ghewórpen. d Dat is/ ghesalfden/
11 Eñ sy hebben hem overwonnẽ door het
bloet des Lams/ eñ door het woort harer
getuygenisse/ ende sy en hebben haer e le-
ven niet lief ghehadt totter doodt. e Griecx/ sie-len.
12 Hierom verblijt v ghy Hemelen/ eñ die

daer in woont. Wee den ghenen die opter
Aerden ende opter Zee woonen: want de
Duyvel is tot v lieden afghecomen / die
seer toornich is, dewijle hy weet dat hy
cleynen tijdt heeft.
13 Eñ als de Draeck sach / dat hy op de
Aerde geworpē was, heeft hi de Vrouwe
vervolcht, die een mãnckē gebaert hadde.
f Apoc.12.6. 14 f Eñ der Vrouwen zijn ghegheuen twee
vleughelen eens grooten Arents, om dat
sy soude vlieghen van de tegenwoordic-
heydt des Draecx in de woestijne in haer
g Dan.12.7 plaetse, waer sy geuoet wert, g eenen tijt
h Griecx/ ende tijden, ende haluen tijdt, h wt den
van. aensichte der Slanghen.
15 Ende de Slange schoot wt haren mon
de water / als eenen stroom, achter de
vrouwe om haer van den stroom te doen
wech stroomen.
16 Eñ de Aerde is der vrouwē te hulpe ge
comen, eñ heeft haren mont opgedaē, eñ
heeft den stroom opgesopē, diē de Draec
wt haren monde geworpen hadde.
17 Ende de Draeck was toornich op de
vrouwe, ende is gegaen om crijch te voe-
ren tegen de andere van haren sade, die de
geboden Godts hielden, ende het getuyge
nisse Jesu Christi hadden.
i † Anders/ 18 Ende i † hy stont aen het sant der Zee.
ick stont etc

Dat xiij. Capittel.

1. Van de Beeste die alle de verworpe-
ne verleydt/ 11. bevestiicht door een ander
Beeste.

1 ENde ick sach van der Zee een Beeste
a Apoc.17. op comen/ a de welcke hadde seuen
9.12. hoofden ende thien hoornen: eñ op ha
Dan.7.20. re hoornen thien croonen: ende op hare
b Gr. naem hoofden eenen b lasterlicken naem.
der lasterin 2 Eñ de Beeste die ick sach, was ghelijck
ghe. een Pardel / ende hare voeten als eens
Beyrs voeten/ ende haren muyl / als de
muyl eens Leeuws, ende de Draeck gaf
haer zijn macht, ende zijnen Throon, en-
de groote moghentheydt.
3 Eñ ick sach een van hare hoofden / als
ter doot geslaghen/ ende zijne doodelicke
wonde wert genesen: eñ geheel Aertrijck
is verwonderende de Beeste ghevolcht.
4 Eñ sy hebben den Draeck aengebeden/
die der Beeste macht gegeuen hadde, en-
de sy hebben de Beeste aengebeden, seg-
ghende: Wie is gelijck dese Beeste? Wie
can met haer crijghen?
5 Eñ haer is eenen mont ghegheuen om
groote dingen eñ lasteringen te spreken:
ende haer is macht gegeuen te doē twee
ende veertich maenden.
6 Eñ sy dede haren mont open/ om laste-
ringen te spreken tegen Godt, om zijnen
Naem eñ zijne Woonstede te lasteren/ eñ
de ghene die in den Hemel woonen.
c Dan.7.21. 7 c Eñ haer is gegeuē crijch te voerē te-
Apoc.11.7. gen de Heyligen/ eñ die te ouerwinnen/ eñ
haer is macht gegeuen ouer alle Geslach-
te, ende Tonghe/ ende Natie.
8 Ende sy sullen haer aenbidden alle die
d Apoc.3.5. opter Aerden woonen, d welcker namen
ende 20.12. niet gheschreuen en zijn in den Boec des
ende 21.27. Lams dat gheslacht is van den beginne
Philip.4.3. der Werelt.
9 Ist dat yemant ooren heeft / die hoore.
10 Ist dat yemant geuangen leydt, die sal
e Gen.9.6. inde geuanckenisse gaen: Ist dat e yemāt
Mat.26.52 met den sweerde doodt/ die moet metten
f Apo.14.12 sweerde gedoot worden. f Hier is de lijdt-
saemheyt eñ het gheloone der Heylighen.
11 Ende ick sach een ander Beeste van der
Aerden op comen/ ende hadde twee hoor
nen ghelijck het Lam/ ende sprack gelijck
de Draeck.
12 Ende sy doet alle de macht der eerster
Beesten voor haer / ende sy maeckt dat
de Aerde ende die daer in woonen, de eer-
ste Beeste aenbidden / wiens doodelicke
wonde ghenesen was.
13 g Eñ doet groote teeckenen, soo dat sy g 2.Tes.2.9.
oock vyer vanden Hemel doet comen op
der Aerde, voor den menschen.
14 h Ende verleydt se die op der Aerden h Deu.13.1.
woonen, om der teeckenen wille die haer Mat.24.24.
gegeuen zijn om voor de Beeste te doen/ Apoc.16.14.
segghende tot de inwoonders der Aer- ende 19.20.
den dat sy een Beelt maken souden der
Beesten, die de wonde des sweerts had-
de, ende weder leefde.
15 Ende haer werdt ghegeuen, den Beel-
de der Beesten eenen geest te gheuen dat
oock het Beelde der Beesten spreken sou
de: ende te maken dat alle die het Beelde
der Beeste niet aen en baden / ghedoodt
souden worden.
16 Eñ maeckt se alle / de groote eñ cleyne/
de rijcke eñ arme, de vrye, eñ dienstbare/
dat sy hen een merckteecken geeft op ha-
re rechter hant, oft op hare voorhooft.
17 Eñ dat niemant en mach coopen noch
vercoopen / dan die dat merckteecken
heeft, oft den naem der Beeste/ oft het ge-
tal haers naems.
18 Hier is wijsheyt: wie verstant heeft, die
rekene het getal der Beeste / want het is
eens menschen getal, eñ zijn ghetal is ses
hondert ende ses ende tsestich.

Dat xiiij. Capittel.

1. Het schoon ghefelschap des Lams/ 6.
een Engel vercondicht het Evangelium/
8. een ander den val van Babylon/ 9. de
derde, datmen vliede van der Beeste/ 13.
het geluck der gener die inden Heere ster-
uen/ 15. van den Oogst ende wijntijt des
Heeren.

1 ENde ick sach, ende siet, het Lam stont
op den berch Sioñ ende met hem hon-
dert vier ende veertich duysent, die dē
Naem zijns Vaders hadden op haer
voorhoofden a † gheschreuen. a † Ander/
2 Eñ ick hoorde een stemme wt den He- beteekende.
mel/ gelijck een stemme veler wateren/ eñ
gelijck een stemme eens grooten donder-
slaechs: eñ ick hoorde een stemme vā har
penspeelders, die op Harpen speelden/
3 Ende songen als eenen nieuwen sanck
voor den Throon/ eñ voor de vier Dierē/
eñ de Ouderlingen: eñ niemant en conde
den sanck leeren, dan die hondert vier eñ
veertich duysendt/ namelick / die van der
Aerden ghecocht waren.
4 Dese zijn, die met vrouwen niet besmet
en zijn/ b want sy zijn Maechden: dese b 2.Cor.11.
volgen het Lam waer het gaet. Dese zijn
ghecocht van de menschen/ eerstelinghen
Gode, ende den Lamme.
5 Eñ in haren mont en is gheen bedroch
geuonden: want sy zijn onstraffelick voor
den Throon Godts.
6 Eñ ick sach eenen anderen Engel vlie-
ghen midden inden Hemel / eñ hy hadde
een eewich Evangelium, om den inwoon
ders der Aerden te vercondigen/ ende al- c Gen.1.
len Natien ende Gheslachten, ende Ton- Psal.
ghen/ ende Volcken/ ende 14.
7 Segghende met luyder stemme: Vreest ende 14.
Godt, ende gheeft hem eerlickheyt want Actu.14.
de vre zijns Oordeels is ghecomen: ende ende 17.
aenbidt hem/ c die den Hemel eñ de Aer- d Apoc.
de ghemaeckt heeft / ende de Zee / ende Esa.
de waterfonteynen. Jere.

8 Ende daer is een ander Enghel ghevolcht/ seggende: b Sy is gevallen / sy is gevallen/ Babylon die groote Stadt/ om dat sy wt den wijn des toorens harer hoererie allen volckē te drincken gegeuē heeft.
9 Eñ de derde Enghel is hen ghevolcht/ segghende met luyder stemme: Ist dat yemant de Beeste aenbidt ende haer Beelt/ eñ een merckteecken neemt op zijn voorhooft/ oft op zijn rechter handt:
10 Die sal oock drincken van den wijn des toorens Godts van den louteren wijne gheschoncken in den Drinckbeker zijns toorens: ende sal gepijnicht worden met vyer ende sulphur voor de heylige Engelen/ ende voor het Lam.
e Apoc.9.2. ende 19.3. 11 e Ende de rooch harer pijninghe sal op gaen van eewichheyt tot eewichheyt/ eñ sy en sullē geē ruste hebben dach noch nacht die de Beeste ende haer Beelt aenbidden/ ende ist dat yemandt het merckteecken haers Naems ontfangt.
f Apoc.13.10 12 f Hier is de lijtsaemheyt der Heyligen/ hier zijn die de gheboden Gods houden/ ende het gheloove Jesu.
13 Eñ ick hoorde een stemme wt den Hemel tot mij seggē: Schrijft/ Salich zijn de
g Oft/om des Heeren wil. Doodē/ die g indē Heere steruē: De Geest seyt: h Dat sy rusten van haren arbeydt/ ende hare wercken volghen hen na.
h Oft/om dat. 14 Ende ick sach eñ siet een witte wolcke/ ende op de wolcke sat een/ die des menschen sone ghelijck was/ hebbende op zijn hooft een gouden croone / ende in zijne handt een scherpe sickel.
15 Ende daer is gheromen een ander Enghel wt den Tempel / roepende met luyder stemmen tot hem die op de wolcke
i Joel.3.13. Mat.13.39 sat: i Sendt v sickel/ ende maeyt / want de tijt om te maeyen is v gecomen: want den Oogst der Aerden is dorre ghewordē).
16 Ende die op de wolcke sat / sandt zijn sickel op de Aerde/ ende de Aerde werdt ghemaeyt.
17 Ende een ander Enghel quam wt den Tempel die inden Hemel was/ ende hadde oock een scherpe sickel.
18 Eñ daer quam een ander Engel van dē Altaer die macht hadde ouer het vier/ eñ riep met luyder stemme tot hem die de scherpe sickel hadde/ segghende: Sendt v scherpe sickel eñ snijt de Wijnstocken der Aerden: want hare Druyuen zijn rype.
19 Ende de Engel sandt zijn sickel op der Aerden/ ende sneedt den Wijngaert der Aerden/ ende wierpse in de groote persse des toorns Godts.
20 Eñ de persse wert buyten der Stat getreden eñ het bloet is gecomē wt de persse tot de toomen der Peerden/ duysendt ses hondert Stadien verre.

Dat xv. Capittel.

1. Van de seuen Engelen/ die de seuen laetste plaghen hebben/ 3. den sanck der ouerwinners der Beeste/ 7. van de seuen Phiolen der toornicheyt Godts.

1 Ende ick sach een ander groot eñ wonderlick teecken in den Hemel / seuen Enghelen / hebbende de seuen laetste
a Griecx/in plaghen/ want a met dese is de toornicheyt Godts voleynt.
b Apoc.4.6 2 Ende ick sach als b een glasen Zee/ gemengt met vyer / ende die ouerwinners waren van der Beeste eñ van haer Beelt ende van haer merckteecken / eñ van den ghetale haers naems/ dat sy stonden aen de glasen Zee, hebbende harpen Godts,
3 Ende songhen den sanck Mosis des Dienstknechts Godts, eñ den sanck des Lams/ seggende: Uwe wercken zijn groot ende wonderlick Heere Godt almachtich
c Ps.145.17. uwe wegen zijn c rechtueerdich eñ waerachtich Coninck der Heylighen.
d Jere.10.6 4 d Wie sal v niet vreesen Heere/ eñ uwē Naem prijsen? Want ghy zijt alleen heylich/ want alle Heydenen sullen comen/ eñ voor v aenbidden: want uwe oordeelen zijn openbaer ghewordē.
5 Eñ na desen sach ick eñ siet de Tempel des Tabernakels der getuyghenisse in den Hemel/ werdt gheopent.
6 Ende de seuen Enghelen/ hebbende de seuen plaghen/ quamen wt den Tempel/ becleedt met reynen ende claren lijnwade/ ende omme de borsten ommegordt met gouden gordelen.
7 Eñ een van de vier Dieren gaf den seuen Enghelen seuen gouden Phiolen vol der toornicheydt Gods / die leeft van eewicheyt tot eewicheydt.
e Eze.44.4 8 e Eñ de Tempel wert veruult van den rooch wt de eerlickheyt Godts, eñ wt zijne macht, eñ niemant en conde indē Tempel gaen, tot dat de seuen plagen der seuē Enghelen voleyndt waren.

Dat xvj. Capittel.

1. Van de Phiolen hier eñ daer wtghestort door de Engelen/ eñ wat plagē daer na volgen/ 15. waerschouwinghe datmen moet toesien voor hemseluen.

1 Ende ic hoorde een groote stemme wt den Tempel/ seggen tot de seuen Engelen: Gaet/ giet de seuen Phiolen der toornicheyt Godts wt op de Aerde.
2 Ende de eerste is wtghegaen / eñ heeft zijn Phiole wtghegoten op de Aerde, ende daer is ghecomen een quade boose sweere op de menschen / die het merckteecken der Beeste hadden/ ende die haer Beeldt aenbaden.
3 Eñ de tweede Engel heeft zijn Phiole wtgegoten inde Zee/ eñ is ghewordē als bloet eens dooden lichaems/ eñ alle leuendige siele is ghestoruen inde Zee.
4 Eñ de derde Engel heeft zijn Phiole wtghegoten inde waterstroomen/ ende inde fonteynen/ ende sy zijn bloet ghewordē.
5 Ende ick hoorde den Enghel der wateren segghen: Ghy zijt rechtueerdich Heere/ die Is ende die Was / ende heylich/ om dat ghy dit gheoordeelt hebt.
a Math.23 34. 6 a Want sy hebben het bloet der Heyligen eñ der Propheten wtgestort/ eñ ghy hebt hen bloet te drincken gegeuen: want sy zijnt weerdich.
7 Ende ick hoorde eenen anderen van den Altaer segghen: Ja Heere Godt Almachtich/ uwe oordeelen zijn warachtich ende rechtueerdich.
8 Ende de vierde Engel heeft zijn Phiole wtghegoten in de Sonne/ ende haer is ghegheuen de menschen te quellen met
b Griecx/in hitte b door vyer.
9 Ende de menschen brandden met grooter hitte / ende sy lasterden den Naem Godts/ die macht hadde ouer dese plagen/ ende en bekeerden hen niet/ om hem eere te gheuen.
10 Eñ de vijfde Enghel heeft zijn Phiole wtgegotē op den Throon der Beeste/ eñ haer rijcke is verduystert gewordē/ eñ sy knauden hare tonghen van smerte:
11 Ende sy lasterden den God des Hemels van hare smerten ende van hare sweeren/ ende sy en bekeerden hen niet van hare wercken.

12 Eñ de seste Engel heeft zijn Phiole wt-
gegotē op dē groo: ē waterstroō Euphra
tē/ eñ zijn water is wtgedrooght / om dat
bereyt soude wordē de wech der Conin-
ghen/ van den Opganck der Sonnen.
13 Eñ ick sach wt den mont der Draken/
eñ wt den mont der Beeste / ende wt den
mont des valschen Propheets/ drie onrey
ne geesten gaen ghelijck Vorsschen:
e 2. Tes. 2. 9. Apoc. 13. 14. ende 19. 20. 14 e Want sy zijn geesten der Duyvelē/ eñ
doen teeckenen om te gaen tot de Conin-
gen der Aerden/ eñ der geheelder Werelt/
om hen te vergaderen totten Crijch dies
grooten daechs Godts Almachtich.
d Mat. 24. 44. Luce 12. 40. 1. Thes. 5. 6. 2. Petr. 3. 10 Apoca. 3. 3. 15 d Siet/ ick come als een Dief: Salich
is hy die waeckt/ e eñ zijne cleederen be-
waert/ op dat hy niet naect en wandele/
ende zijn schande niet ghesien en worde.
e 2. Cor. 5. 3. Apoca. 3. 18. 16 Eñ sy vergaderdense in een plaetse/ ge-
naemt int Hebreeusche/ Armageddon.
17 Eñ de sevende Engel heeft zijn Phiole
wtghegoten inde lucht/ ende daer quam
een groote stemme wt den Tempel des
Hemels van den Throon/ segghende: Het
is gheschiedt.
18 Eñ daer zijn stemmen / ende donderslā-
ghen/ ende blixemen ghescheit/ ende daer
is groote Aerdbevinge geschiedt/ sulcks
alsmet gescheit en is vā dat de menschē
op de Aerde geweest zijn/ sodanige Aert-
bevinghe / soo groot.
19 Eñ de groote Stadt is in drie deelen ge
scheurt/ eñ de Steden der Heydenen zijn
f Jere. 25. 15 ghevallen: eñ de groote Babylon is voor
Gode in gedachtenisse gecomē/ f om haer
te geven den Drinckbeker des wijns der
verbolghentheyt zijns toorens.
20 Ende alle Eylanden zijn ghevloden/
ende de Berghen en zijn niet ghevonden.
21 Ende daer is grooten haghel als van
een pont ghevallen van den Hemel op de
menschen: ende de menschen lasterden
Godt/ om der plaghe des haghels/ want
zijne plaghe was seer groot.

Dat xvij. Capittel.

1. Beschrijvinge der grooter Hoere/ ha
re grouwelickheyt ende straffe/ 14. de o-
verwinninghe des Lams.

1 Ende een van de seven Engelen die de
seven Phiolen hadden / quam / ende
sprack met my/ seggende tot my: Coēt
ick sal v toonen het oordeel der grooter
hoeren die op vele wateren sit:
a Apo. 18. 3. 2 a Met der welcker de Coninghen der
Aerden ghehoereert hebben/ ende de In-
woonders der Aerden zijn droncken ghe-
worden van den wijne harer hoererie.
3 Ende hy brachte my wech inden Geest
in een woestijne/ ende ic sach een vrouwe
sitten op een roosverwighe Beeste / vol
namen der lasteringhe / ende hadde seven
hoofden ende thien hoornen.
4 Eñ de vrouwe was becleet met purpu-
ren ende roosenverwe/ ende vergult met
goude/ ende costelicke steenen/ ende Peer
len: ende hadde in hare hant eenen gou-
den Drinckbeker vol grouwelickheden
ende onreynicheden harer hoererie:
5 Ende op haer voorhooft eenen Naem
gheschreven: Verborgentheyt/ de groote
Babylon/ moeder der hoererien eñ grou-
welickheden der Aerde.
b Of/ Martelaren. 6 Ende ick sach die vrouwe dat sy drone
ken was van den bloede der Heylighen/
eñ van den bloede der b Getuygen Jesu:
ende ick was verwondert met groote ver
wonderinghe/ doe ickse sach.
7 Ende de Engel seyde my: Waerom zijt
ghy verwondert? Ick sal v seggen de ver
borgentheyt der vrouwen ende der Bee-
ste diese draecht / welcke seven hoofden
heeft ende thien hoornen/
8 De Beeste die ghy ghesien hebt was/
ende en is niet/ ende sal van den Afgront
op comen/ eñ gaet ter verderuinge/ eñ die
op der Aerden woonen/ (c wiens namen c Apo. 13. 8.
niet gheschreven en zijn in den Boeck des
Levens/ van den beginne der Werelt) sul
len verwonderen/ als sy die Beeste sien
sullen/ die was/ ende niet en is / hoe wel
sy is.
9 Hier is de sin/ die wijsheyt heeft: d De d Apoc. 13. 1.
seven hoofden zijn seven Bergen/ daer de
vrouwe op sit/ eñ zijn seven Coninghen:
10 De vijve zijn ghevallen ende de een is/
ende de ander en is noch niet ghecomen/
ende als hy sal ghecomen zijn / moet hy
een weynich blijven.
11 Eñ de Beeste die was/ eñ niet en is/ die
is oock de achtste Coninck / eñ is van de
seven/ ende gaet ter verderuinghe.
12 e Eñ de thien Hoornen die ghy ghesien e Dan. 7. 20. Apoca. 13. 1.
hebt / zijn thien Coningē/ die het Coninc-
rijcke noch niet ontfanghen en hebben/
maer ontfangen macht als Coningen te
eener uren met der Beeste.
13 Dese hebben eenen raet/ eñ sullen hare
cracht ende macht der Beeste gheven.
14 Dese sullen tegen het Lam crijghen/ eñ
het Lam salse overwinnen: f want het is f 1. Tim. 6. 15. Apoc. 19. 16.
de Heere der Heeren/ eñ Coninck der Co-
ningen/ eñ de geroepene eñ wtvercorene
ghelooviughe die met hem zijn.
15 Eñ hy seyde tot my: g De wateren die g Esai. 8. 7.
ghy gesiē hebt daer de Hoere sit/ zijn Volc
kē/ eñ Scharen/ eñ Natien/ ende Talen.
16 Ende de thien Hoornen die ghy gesien
hebt aen de Beeste / die sullen de Hoere
haten/ ende sullense woeste maken / ende
naeckt/ ende sullen haer vleesch eten / eñ
sullense met vyer verbranden.
17 Want God heeft hen in hare herten ge
gheven te doen dat hem behaecht / eñ ee-
nerley raet te doen / ende haer Coninck-
rijcke der Beeste te gevē/ tot dat de woor-
den Godts volbracht zijn.
18 Eñ de vrouwe die ghy ghesien hebt/ is
de groote Stadt/ die het Coninckrijcke
heeft over de Coninghen der Aerden.

Dat xviij. Capittel.

2. De val der Hoere van Babylon/ droe-
vich voor den boosen / vrolick voor den
goeden/ 4. vermaninghe tot het volck
Godts/ dat sy daer wt gaen.

1 Ende na desen sach ick eenen anderen
Engel wt den Hemel af comen/ hebbē-
de groote macht/ eñ de Aerde is luch-
tich ghewordeu van zijne claerheydt/
2 Ende riep wt crachtelick met luyder
stemme/ segghende: a Sy is ghevallen/ sy a Apo. 14. 8. Esai. 21. 9. Jerem. 51. 8.
is ghevallen/ die groote Babylon / eñ is
ghewordeu een wooninghe der Duyve-
len/ ende bewarenisse aller onreyner gee-
sten/ ende bewarenisse aller onreyner en-
de hatelicker voghelen.
3 Want van den wijne des toorēs harer
hoererie/ hebben alle Volcken ghedronc-
ken/ b ende de Coningen der Aerden heb b Apoc. 17. 2.
ben met haer ghehoereert: ende de Coop-
lieden op Aerden zijn van de macht harer
weelde rijck ghewo rden.
4 Ende ick hoorde een ander stemme wt
den Hemel/ seggen: c Gaet wt van haer/ c Esa. 52. 11. 2 Cor. 6. 17. Gene. 19. 12.
mijn volck / op dat ghy harer sonden
niet deelachtich en zijt / op dat ghy van
hare plaghen niet en ontfangt.
5 Want hare sonden zijn tot den Hemel

d Ofte/ ghehoopt/

toe v ghecomen / ende Godt is haerer ongherechticheden ghedachtich geworden.
6 Vergheldt haer / ghelijck sy oock v vergolden heeft / ende dobbelt haer dobbel nae hare wercken. In den Drinckbeker daer sy v in e geschoncken heeft/ f schenct haer dobbel.

e Griecx/ gemengt
f Gr. menghet

7 Soo vele als sy haer seluen verheerlicket heeft/ ende weeldich gheweest is/ soo vele pijnen ende droefheyts geeft haer: want sy seydt in haer herte: g Jck sitte / ende ben Coninginne/ ende en ben gheen Weduwe/ ende en sal gheen droefheyt sien.

g Esa.47.8

8 h Hierom sullen hare plaghen op eenen dach comen/ doodt/ droefheydt/ hongher: ende sal int vyer verbrant worden: want de Heere God diese oordeelt/ is sterck.

h Dan.8.19 2.The.2.8 Esa.11.4

9 Ende i de Conĩgẽ der Aerden die met haer gheh oereert end weeldich gheweest hebben/ sullense beweenen/ ende rouwe ouer haer maken/ als sy den roock haers brandts sullen sien:

i Apoc.17.2 ende 18.3.

10 Van verre staende/ van vreese haerder pijne / ende segghende: k Wee / wee/ de groote Stadt Babylon / die stercke Stadt/ want v oordeel is te eener vre gecomen.

k Esa. 21.9. Jere.51.8 Apoc.14.8

11 Ende de Coopluyden op Aerden sullen weenen ende rouwe draghen ouer haer/ want haer Coopmanschap en coopt niemandt meer.
12 Coopmanschap van Gout / ende Siluer/ eñ costelicke steenen/ eñ peerlen/ ende fijn lijnwaet/ eñ purpuren/ eñ zyde/ ende scharlaken/ eñ alderhande Thynen hout/ ende alle Yuooren vaten/ ende alle vaten van den costelicksten houte/ ende koper/ ende yser/ ende marmer:
13 Eñ kaneel/ eñ reuckwerck/ eñ salue/ eñ wieroock/ eñ wijn / eñ olye/ eñ meelbloeme/ eñ tarwe/ eñ beesten/ eñ schapen/ eñ coopmanschap van peerden ende van waghenen/ ende van lichamen / ende sielen der menschen.
14 Ende de l vruchten der begeerlickheyt uwer siele/ zijn van v wech ghegaen/ ende al dat vette ende clare/ is van v wech ghegaen: ende ghy en sult niet meer de selue beuonden worden.

l Oft/ het loof/ dat is/ de boomvrucht.

15 De Coopluyden deser dinghen die van haer rijcke gheworden zijn/ sullen om de vreese haerder pijne van verre staen/ weenende/ ende droeue wesende/
16 Ende seggende: Wee/ wee/ die groote Stadt/ die bekleedt was met fijnen lijnwade/ ende purpur/ ende roosenverwe/ ende vergult met goude / ende costelicke steenen/ ende peerlen:
17 Want in eẽ vre is sulcke rijcdom woest gheworden. Ende alle Stiermans / ende alle het volck op de schepen/ eñ de Schipluyden/ ende alle die de Zee hanteeren/ sullen van verre staen:
18 Ende sullen roepen/ siende den roock haers brants/ eñ sullen seggen: Wat stat was deser grooter Stadt ghelijck:
19 Ende sy sullen assche op hare hoofden worpen/ ende roepen/ weenende/ eñ seggende: Wee/ wee/ die groote Stadt/ in de welcke alle die schepen inder Zee haddẽ/ van hare costelickheyt rijcke gheworden zijn/ want in een vre is sy verwoest.
20 Weest vrolick ouer haer/ ghy Hemel/ eñ ghy heylige Apostelen ende Propheten/ want Godt heeft m uwe oordeel gheoordeelt van haer.

m Of/ heeft wrake van haer ghenomen om uwent wille.

21 Eñ een sterck Enghel heeft eenen steen opgheheuen/ als eenen grooten Meulensteen/ eñ heeft dien inde Zee ghewrorpen/ seggende: n Also sal de groote Stat Babylon met eenẽ storm geworpen worden/ ende en sal niet meer ghevonden worden.

n Jere.51.8.

22 o Eñ de stemme der Harpenspeelders/ eñ Sangers/ eñ Fluyters/ eñ Basuyners en sal niet meer in v gehoort worden / eñ geen constenaer van eenighe conste en sal meer in v geuonden worden/ ende het gelupt der Meulen en sal in v niet meer geuonden worden:

o Jere.25.10

23 Ende het licht der keerssen en sal in v niet meer schijnen: p ende de stemme des Bruydegoms ende Bruydts en sal in v niet meer ghehoort worden / want uwe Coopluyden waren de Vorsten op Aerdẽ/ want in uwe q toouerie zijn alle volcken verleydt gheweest.

p Jere.16.9
q Oft/ Vergiftinghe.

24 Eñ in haer is gheuonden het bloet der Propheten eñ Heyligen/ eñ alle der gener die ghedoodt zijn op der Aerden.

Dat xix. Capittel.

1. Grooten lof eñ danck des Hemelschẽ geselschaps/ voor de straffe der Hoere/ eñ aller verleyders ende afgodendeers/ ende voor de Bruyloft des Lams/ ende de ouerwinninghe des woordts Godts/ 10. de Enghel weygheert aengebeden te zijn van Joanne.

1 ENde nae desen hoorde ick een groote stemme/ ende grooter Scharen inden Hemel seggen: a Halleluia/ de salicheydt/ ende lof/ ende eere/ ende macht/ is onses Heeren Gods.

a Dat is/ Looft den Heere/

2 b Want zijne oordeelen zijn waerachtich ende rechtueerdich / want hy heeft de groote Hoere/ die de Aerde met hare hoererie verdoruen heeft/ verdoemt/ ende hy heeft het bloedt zijner Dienaren van hare handt gewroken.

b 4 Esdre 15.21 Apoc.6.10

3 Ende sy seyden wederom: Halleluia: c ende haren roock ginck op van eewicheydt tot eewicheydt.

c Apoc.9.2 ende 14.11

4 Ende de vier ende twintich Ouderlinghen/ ende de vier Dieren vielen neder/ ende aenbaden Godt/ die op den Throon sat/ segghende: Amen/ Halleluia.
5 Ende daer quam een stemme wt den Throon/ segghende: Looft onsen Godt/ ghy zijne Dienstknechten / ende die hem vreest/ beyde cleyn ende groot.
6 Ende ick hoorde als een ghelupt eener grooter Scharen / ende als een ghelupt veler wateren / ende als een ghelupt sterker donderslaghen/ seggende: Halleluia/ want de Heere God almachtich regneert
7 Laet ons blijde ende vrolick zijn / ende hem eere gheuen / want de Bruyloft des Lams is ghecomen / ende zijn Wijf heeft haer seluen bereydt.
8 Ende haer is ghegeuen dat sy bekleedt worde met reynen ende blinckenden fijnẽ lijnwade: Want dat fijn lijnwaet / zijn de rechtueerdichmakingẽ der Heyligen.
9 Ende hy seyde tot my: Schrijft: d Salich zijn de ghene die tot den Auondtmale der Bruyloft des Lams geroepen zijn: Ende hy seyde my: Dit zijn waerachtighe woorden Gods.

d Mat.22.2 Luce14.16

10 Ende ick viel voor zijne voetẽ om hem te aenbidden : Ende hy seyde tot my: e Siet dat ghy dat niet en doet: ick ben v Mededienstknecht/ ende uwer Broederen/ die het ghetuyghenisse Jesu hebben: Aenbidt Godt: want de Gheest der Prophetien/ is het ghetuyghenisse Jesu.

e Act.10.26 ende 14.14 Apoc.22.9.

11 Ende ick sach den Hemel open / eñ siet/ een wit Peert/ ende die daer op sat/ was ghenaemt: Ghetrouwe ende Waerachtich/

tich/ ende hy oordeelt ende crijcht in recht-
veerdicheydt.
f Apoc.1.14 12 f Ende zijne ooghen waren als de vlam-
me des vyers / ende op zijn hooft vele
Croonen / ende hadde eenen Naem ghe-
schreven / dien niemant en weet dan hy.
g Esa.63.2 13 g Ende was becleedt met eenen cleede/
dat met bloedt gheverwet was ende zij-
nen Naem hiet: Dat woordt Gods.
14 Ende de Heyrcrachten in den Hemel/
volchden hem nae op witte Peerden/ be-
cleedt met wit reyn fijn Lynwaet.
h Esa.49.2 15 h Ende wt zijnen mondt ghinck een
Ephe.6.17 scherp Sweerdt: om dat hy daermede de
Hebr.4.12 Volcken slaen soude. i ende hy salse hoe-
Apoc.1.16 den met een yseren roede / ende hy treedt
ende 2.16 de Persse des wijns der verbolghentheyt
i Psal.2.9 ende toornicheydt Gods Almachtich.
16 Ende hy heeft op zijn Cleedt ende op
zijn Heupe/ eenen Naem ghescreven:
k 1.tim.6.15 k Connick der Coninghen / ende Heere
Apoc.17.14 der Heeren.
17 Ende ick sach eenen Engel inde Son-
ne staen / ende riep met grooter stemme/
segghende tot alle de Voghelen/ die mid-
den inden Hemel vloghen: Coemt/ ende
wordt vergaderdt ten Avontmale des
grooten Godts:
18 Op dat ghy eet het vleesch der Conin-
ghen ende het vleesch der Hooftmannen/
ende het vleesch der Stercken / ende het
vleesch der Peerden/ende der ghenen die
daer op sitten/ ende het vleesch aller Vrijen/
ende Dienstbaren/ der cleynen ende groo-
ten:
19 Ende ick sach de Beeste/ ende de Coningen
der Aerden ende hare Heyrcrachten verga-
dert/ om te crijgen teghen hem die op het
Peert sat/ ende teghen zijne Heyrcracht.
20 Ende de Beeste wert gevangen / ende met
l Apoc.13.13. haer de valsche Propheet. l die de teecke-
Deut.13.1. nen voor haer ghedaen hadde/ m door de
mat.24.24. welcke sy verleydt waren/ die het merck-
Apoc.16.14. teecken der Beeste ontfanghen hadden/
m Grieck/ ende die haer beeldt aenbaden:
in.
21 n Levende zijn dese twee geworpen inden
n Apo.20.10 bernenden Poel des vyers met Sulphur:
Dan.7.11. 22 Ende de ander werden gedoot metten
sweerde des ghenen die op het Peert sat/
het welcke wt zijnen mont ginck ende al-
le de voghelen werden versaet van haren
vleesche.

Dat xx. Capittel.

1. De Duyvel eenen tijt lanck gebon-
den gheweest hebbende/ende daer na we-
der ontbonden zijnde/ quelt de Ghemeyn
te seer/ 9. nae het oordeel aller menschen
wort hy met den zijnen geworpen in den
Poel des vyers.

1 Ende ick sach eenen Engel wt den He-
mel neder comen / ende hy hadde den
Sleutel des Afgronts/ ende een groo-
te keten in zijn handt.
a 2.Pet.2.4 2 a Ende hy heeft gegrepen den Draeck
Apoca.12.9 die oude Slanghe/ de welcke is de Duy-
vel ende Satanas/ ende heeft hem ghe-
bonden duysent Jaren.
3 Ende heeft hem inden Afgront geworpen/
ende heeft hem gesloten ende heeft versegelt
over hem/ om dat hy de Volcken niet meer
verleyden soude tot dat de duysent Jaren
voleynt waren: ende daer na moet hy eenen
cleynen tijt ontbonden worden.
4 Ende ick sach Throonen / ende sy saten
daer op/ ende hen wert het Oordeel gege-
ven: ende de sielen der genen die onthooft
waren omme het getuyghenisse Jesu/ en-
de omme het woort Gods/ ende die de Bee-
ste noch haer Beelt niet aengebeden en
hadden / ende hadden het merckteecken
niet ontfangen aen haer voorhooft / ofte
aen haer rechter hant ende sy leefden en-
de regneerden met Christo duysent Jaren.
5 Maer de ander dooden en werden niet
weder levendich/ tot dat de duysent Ja-
ren voleyndt werden. Dit is de eerste op-
standinghe.
6 Salich ende heylich is hy/ die deel heeft
in de eerste opstandinghe: In desen heeft
de tweedde doot geen macht: maer sy sul-
len wesen b Priesters Godts ende Christi/ b 1.Pet.2.9
ende sy sullen met hem regneren duysent Apoca.1.6
Jaren. ende 5.10
7 Ende als de duysent Jaren sullen volеynt
wesen/ sal de Satan wt zijne ghevanckе-
nisse ontbonden worden:
8 Ende hy sal wtgaen om de Volcken te ver-
leyden die inde vier hoecken der Aerden
zijn/ c den Goch ende den Magoch/ om hen c Eze.38.2
te versamelen ten stryde/ der welcker ghe-
tal is als het zant der Zee.
9 Ende zijn opghecomen in de breedde
der Aerden/ ende hebben den Heyrleger
der Heylighen ommeringt / ende de be-
minde Stadt: ende daer quam vyer ne-
der van Gode wt den Hemel / ende ver-
teerdese.
10 Ende de Duyvel diese verleydde:
d werdt ghewporpen / in den Poel des d Apo.19.20
Vyers ende Sulphers / daer de Beeste/ Dan.7.11
ende de valsche Propheet sullen ghepij-
nicht worden dach ende nacht / van eeu-
wicheydt tot eeuwicheydt.
11 Ende ick sach eenen grooten witten
Throon/ ende die daer op ghesetten was/
van wiens aensichte de Aerde / ende de
Hemel vloot/ ende daer en is geen plaet-
se voor hen ghevonden.
12 Ende ick sach de Dooden/ cleyn ende
groot / staen voor Godt: ende de Boec-
ken waren gheopent / ende daer was een
ander Boeck gheopent/ e die des levens
is: ende de Dooden werden geoordeelt wt
het ghene dat inde Boecken geschreven
was/ f nae hare wercken.
13 Ende de Zee gaf de Dooden die daer e Exo.32.32
in waren / ende de Doodt ende de Helle Psal.69.29
gaf de Dooden die in haer waren: ende Philip.4.3
sy werden gheoordeelt / een yeghelick na Apoc.3.5
zijne wercken. ende 21.27
14 Ende de Doodt ende de Helle werden f Psal.62.13
inden Poel des vyers ghewoorpen. (Dit Jere.17.10
is de tweedde Doodt.) ende.32.19.
15 Ende soo wie niet ghevonden en was Mat.16.27
in den Boeck des levens gheschreven/ Roma.2.6
die werdt in den Poel des vyers ghe- ende 14.12
worpen. 2.Cor.5.10

Dat xxi Capittel. Galat.6.5

1. Den gheluckaligen staet der goeden Apoc.2.23
8. ende ellendigen der quaden na het oor-
deel 10. beschrijvinge der wtvercoren Je-
rusalem der Bruyt des Lams.

1 Ende ick sach eenen a nieuwen Hemel/ a Esa.65.17
ende een nieuwe Aerde: want den eersten ende 66.22
Hemel ende de eerste Aerde was ver- 2.Petr.3.13
gaen/ ende de Zee en was niet meer.
2 Ende ic Joannes sach de b heylige Stat b Apoc.3.12
dat nieuwe Jerusalem nedercomen van ende 21.10
Gode wt den Hemel / bereyt ghelijck een
Bruyt/ die haren manne verciert is.
3 Ende ic hoorde een groote stemme wt den
Hemel segghen: c Siet / de Tabernakel c Eze.43.7
Gods/ met de menschen: ende hy sal met hen
woonen/ ende sy sullen zijn volck wesen/ ende
God selve met hen sal haer Godt wesen.
4 d Ende Godt sal alle tranen van hare d Esa.25.8
ooghen afwasschen/ ende de doodt en sal Apoca.7.17
niet

niet meer wesen/ noch droefheyt/ noch ge
schrey noch pijne sal meer wesen: want
dat eerste is wech ghegaen.
e Esa.43.19 2.Cor.5.17. 5 Eñ die op dẽ Throon sat seyde: e Siet/
ick maket al nieu. Ende hy seyde tot my:
Schrijft: want dese woorden zijn waer-
achtich ende ghetrouwe.
6 Ende hy seyde tot my: Het is gheschiet
f Esa.41.4. f Ick ben de Alpha ende Omega/ dat is/
ende 44.6. het Beghin ende het Eynde. Ick sal den
Apoca.1.8. dorstigen gheuen wt de Fonteyne des le-
ende 22.13. uendighen waters/ voor niet.
g Zach.8.8 7 Wie ouerwint/ die salt al besitten: g en-
Hebr.8.10. de ick sal zijn God wesen/ ende hy sal mijn
sone wesen.
8 Maer dẽ vreesachtigẽ/ eñ ongelooui gen/
eñ grouwelickẽ eñ moordes/ ende Hoe-
h Oft/ ver- reerders/ eñ h Toouenaers/ eñ Afgodendie
ghiftigers/ naers/ eñ allen leugenaren/ haer deel is in
den bernẽdẽ Poel/ met vyer eñ Sulphur:
welck is de tweedde doodt.
9 Ende een van de seuen Enghelen / die
de seuen Phiolen hadden/ vol met de se-
uen laetste plaghen/ quam tot my/ ende
sprack met my/ segghende: Coemt/ ick
sal v toonen de Bruyt/ des Lams wijf.
10 Ende hy voerde my op inden geest/ op
eenen grooten ende hooghen berch/ ende
i Hebr.12.22 hy thoonde my i de groote Stat/ dat hey
Apoca.21.2 ligh Jerusalem / die wt den Hemel af
quam van Gode/
11 Ende hadde de eerlickheyt Gods: ende
haer licht was ghelijck den aldercostelic-
sten steen / ghelijck den Cristallijnighen
Jaspis steen.
12 Eñ hadde eenen grooten hoogen muer
met twaelf Poorten/ ende inde Poorten/
twaelf Engelen/ ende Namen daer op ge
schreuen / de welcke zijn der twaelf ghe-
slachten der kinderen Israels.
13 Van Oosten drij Poorten/ van Noordẽ
drij Poorten/ van Zuyden drij Poorten/
van Westen drij Poorten.
k Eph.2.20 14 Eñ de muer der Stadt k hadde twaelf
fondamenten / eñ daer in de Namen der
twaelf Apostelen des Lams.
l Zach.2.1. 15 l Eñ die met my sprac hadde een gou-
Ezech.40.3 den riet/ om de Stadt te meten, eñ hare
m Griecx/ Poorten/ ende haren Muer.
in.
n 8. Stadiẽ 16 Eñ de Stadt lach vierkant/ ende haer
zijn een En- lengde was so groot als de breedde. Eñ
gelsche oft hi mat de Stat m mettẽ Riete/ op twaelf
Italiaẽsche dupsent n Stadien: eñ hare lengde/ ende
myle/ 24. breedde/ ende hoochde zijn ghelijck.
stadien zijn 17 Eñ hy mat haren Muer/ hondert vier
een Neder- eñ veertich Cubiten/ de mate eens men-
latsche my- schen/ de welcke des Enghels is.
le van een 18 Ende de timmeragie des Muers was
vre gaens. van Jaspis ende de Stadt suyuer gout/
ghelijck suyuer glas.
19 Eñ de fondamenten des Muers warẽ
met alderhande costelicke gesteenten ver-
ciert: het eerste fondament was Jaspis:
het tweedde/ Saphyrus: het derde/ Chal-
cedon: het vierde/ Smaragdus:
20 het vijfste / Sardonix: het seste Sar-
dius: het seuende/ Chrysolithus: het acht
ste/ Beryllus: het neghẽde/ Topasion: het
thiende Chrysoprasus: het elfste/ Hyacin
thus: het twaelfste/ Amethystus.
21 Ende de twaelf Poorten waren twaelf
Peerlen: een yeghelicke Poorte was van
o Oft/ een Peerle: eñ de o strate der Stadt was
marckt. suyuer gout/ ghelijck doorluchtich glas.
22 Ende ick en sach in haer gheenen Tem
pel/ want de Heere Godt almachtich is
p Esa.60.19 haer Tempel/ ende het Lam.
Zacha.14.7 23 p Eñ de Stat behoeft der Sonne noch
Apoca.22.5 der Mane niet / dat sy daer in schijnen:

want de claerheyt Gods heeftse verlicht/
ende haer keersse is het Lam.
24 q Eñ de Volcken die salich zijn gewor- q Esa.60.3
den/ sullen in haer licht wandelen / eñ de
Coninghen der Aerden sullen hare eerlick-
heyt ende eere in haer brenghen.
25 Ende hare Poorten en sullen niet ghe-
sloten worden des daechs: want daer en
sal gheenen nacht wesen.
26 Eñ de eerlickheyt eñ eere der Heydenen
sal in haer ghebracht worden. r Exo.32.32.
27 Eñ in haer en sal niet comẽ dat ontrey- Psal.69.29.
nicht ofte grouwelicheyt doet/ oft leugen Philip.4.3.
spreeckt: maer die geschreuen zijn r inden Apoca.3.5.
Boeck des leuens des Lams. ende 20.12.

Dat xxij. Capittel.

1. De eerlicheyt der gelooui gen/ 8. aen-
biddinge gheweygert vanden Enghel/
ende waerom / 14. bewijsinghe van haer
officie/ 15 de straffe der boosen/ 16. de
weerdicheyt deser Prophetie/ 17. vyerige
begheerte der ghelooui ghen van de toe-
coemste des Heeren.

1 Ende hy thoonde my eenen a suyuerẽ a Eze.47.1.
stroom leuenden waters / claer als Zach.14.8.
Crystal / comende wt den Throon
Godts ende des Lams.
2 In den midden van hare b strate/ ende b Oft/
op beyde zijden des strooms / was de marcat/
Boom des Leuens / draghende twaelf
vruchten/ alle Maenden gheuende zijne
vrucht/ ende de bladeren des Booms wa
ren tot ghesontheyt der Heydenen.
3 Eñ daer en sal geen veruloeckinge meer
wesen: maer de Throon Gods ende des
Lams sal in haer wesen / eñ zijne Dienst-
knechten sullen hem dienen:
4 Eñ sullen zijn aensichte sien / eñ zijnen
Naem sal wesen op hare voorhoofden.
5 c Eñ daer en sal geenen nacht wesen/ eñ c Esa.60.19
en sullen noch licht der keerssen / noch der Zach.14.7.
Sonne gebreck hebbẽ/ want de Heere God Apoc.21.23.
licht hen: ende sy sullen regneren van ee-
wicheyt tot eewicheydt.
6 Ende hy seyde my: Dese woorden zijn
getrouwe eñ warachtich: eñ God de Hee-
re der heyligher Propheten heeft zijnen
Engel gesonden om zijnen Dienstknech-
ten te thoonẽ/ wat corts geschiedẽ moet.
7 Siet/ ick come haestelick: d Salich is d Apoc.1.3.
hy die de woorden der Prophecie deses
boecks bewaert.
8 Ende ick Joannes ben de gene die dit
gesien ende gehoort hebbe: ende doe ickt
ghehoort ende ghesien hadde/ viel ick ne-
der om te aenbidden voor de voeten des
Engels die my dit toonde.
9 Eñ hy seyde tot my: e Siet dat ghy het e Act.10.26
niet en doet/ want ick ben v medediensti- ende 14.14.
knecht/ eñ uwer broederen der Prophe- Apoc.19.10
ten/ ende der gener die de woorden deses
Boecks bewaren: Aenbidt Godt.
10 Ende hy seyde tot my : Versegheltde
woorden der Prophecien deses Boecks
niet: want de tijdt is nae by.
11 Wie onrecht doet / dat hy noch onrecht f Psa.62.13.
doe: ende wie beuleckt is / dat hy noch Jere.17.10.
beuleckt worde: ende wie rechtueerdich ende 32.19.
is / dat hy noch rechtueerdich worde: Mat.16.27
ende die heylich is / dat hy noch heylich Roma.2.6.
worde. ende 14.12.
12 Siet/ ick come haestelick/ eñ mijn loon 1.Cor.3.8.
is met my/ om f eenen yegelicken te ver- 1.Cor.5.10.
ghelden/ ghelijck zijn werck wesen sal. Galat.6.5.
13 g Ick ben de Alpha ende de Omega/ Apoca.2.23
het Beghin ende het eynde/ h de Eerste g Apoc.1.8.
ende de Laetste. ende 21.8.
14 Salich zijn sy/ die zijn gheboden hou- h Esa.41.4
den: op dat hare macht sy aen den Boom ende 44.6.
des

des leuens/ende dat sy ter poorten ingaen
in de Stadt.
h 1.Cor.6.10 Galat.5.21. Ephes.5.5. Colos.3.6.
15 i Maer buyten sullen wesen de honden
ende de Toouenaers ende hoereerders/
ende de moorders/ ende de Afgodendie-
naers ende alle die leughen lief hebben
ende doen.
16 Ick Jesus hebbe mijnen Engel gesonden
om v dit in de Ghemeynten te betuy-
gen. k Ick ben de wortel ende dat ghe-
slachte Dauids/ die luchtighe Morgen-
sterre.
k Esai.11.10 Roma.15.12 Apoca 5.5.
17 Ende de Gheest ende de Bruyt seggen:
Coemt. Ende wie het hoort/ die segghe:
Coemt. l Ende wie dorst heeft/ die come:
ende wie wil/ die neme dat water des le-
uens om niet.
l Esa.55.1 Joan.7.37
18 Want ick betuyge eenē yegelicken die
de woorden der Prophecie deses Boecx
hoort/ ist dat yemant toe doet tot desen:
Godt sal toe doen op hem de plaghen die
in desen Boecke gheschreuen zijn.
19 m Ende ist dat yemant af doet van de
woorden des Boecks deser prophecie/
Godt sal zijn deel afdoen vanden Boec-
ke des leuens/ ende vande heylige Stat/
ende van dat in desen Boeck gheschreuen
is.
m Deut.4.2 ende 22.32 Prou.30.6
20 Hy seyt die dit betuycht: Ja ick come
haestelijck: Amen. Ja coemt Heere Jesu.

De ghenade onses Heeren Jesu
Christi sy met v allen.
Amen.

Eynde des Nieuwen
Testaments.

DE PSALMEN DAVIDS,

VVT DEN FRANCHOYSCHEN dichte in Nederlantschen ouergeset,

Door Petrum Dathenum.

¶ Daer by ghevoecht den duytschen text / overghesett wt den Hebreeuschen / Met de gebeden Aug. Marlo. Mitsgaders oock den Christelijcken Cathechismus / Ceremonien ende gebedē.

Van nieus overghesien ende ghecorrigeert.

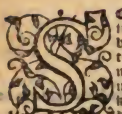

Iacob. v. 15.

Is yemandt in lijden onder v / die bidde / Is yemandt goets moets / die singhe Psalmen.

Men vindtse te coope / te Ghendt in d'Auburg / by Ferdinande Sampson / inden witten Leeu naest Axele.

Dienaren Iesu Christi, die onder die tyrannie des Antichrists suchten ende claghen/ wenschet Petrus Dathenus die onouerwinnelycke cracht des heylighen Gheestes/ ende volstandicheyt des Geloofs in een reyne conscientie door Jesum Christum.

Seer gheliefde broeders ende mede hulpers in Christo Jesu/ op dat V. L. een openbaer ghetuygenis myner goethertichept tuwaert hebben mochten/ ende alsoo bemercken dat ick met mijnen cleynen gauen met weynigher en begeerte die Kercke Godes te helpen opbouwen dan andere die van Godt hoogheliick begaeft zijn: So hebbe ick die Psalmen Dauids/ die ick op die Franchoische melodien in Nederlantschen dichte ghemaeckt hebbe/ V. L. willen toeschryuen eñ daer mede vereeren. Eñ doe dit des te lieuer/ op dat alle menschē hier wt vernemen moghen/ die eenicheyt die tusschen ons is in den salichmakenden gelooue/ eñ dat het der haluen ongegront eñ onwaerachtich is/ dat sommige voorgeuen/ dat ick wat anders van die Roomsche Kercke / eñ van die gemeynschap in hare onreyne valsche Godsdienstē soude ghevoelen eñ toelaten/ dan V. L. doen. Want ick hebbe niet sonder groote droefheniss verstaen/ dat sommige mijnen name tot eē deckmātel haerder dissimulatie misbruycken/ segghende: Dat ick toelaet / datmen de kinderkens in die Roomsche Kercke wel mach laten Doopen sonder sonde: Waer door sommige een quaet vermoeden van my ghecreghen hebben. Maer ick betuyghe hier met opentlick/ dat sy die sulcks wtgeuen/ het sy datse ryck ofte arm zijn/ datse my onrecht doen/ ende met onwaerheyt omme gaen. Ende dat ick hier van noyt anders heymelijck noch opentlijck geschreuen noch mondelijck geleert hebbe/ dan euen alsoo ick in een ghedruckt boecrken in Nederlandtsche sprake/ Anno 1559. int langhe wtghevoert ende bewesen hebbe Dit ben ick by alle menschen bereyt te verandtwoorden/ sy moghen zijn wie sy willen. Maer datmen my sulckes opdichtet/ en is niet te verwonderen/ dewyle men in voortijden den heyligen Paulo heeft nae geseyt / dat hy leerde/ Datmen soude quaet doen/ op datter goet wt quame/ het welcke doch zijnre Leere stracks contrarie was etc. Dies bidde ick alle Christenen/ wie sy ooc zijn/ dat sy sulcken na reden gheen ghelooue geuen/ maer die/ als onwaerachtich straffen willen. Nu gheliefde broeders/ op dat ic wederkeerē mach tot mynē propooste/ tot een ghewis teecken onser ongeveynsder vrientschap ende eenichept / schencke ick V. L. desen mijnen arbeydt/ met bidden ende begheeren/ dat ghy den seluen V. L. wilt laten aenghenaem wesen. So yemandt segghen wilde/ dat dese myne vereeninghe tot deser tydt (dewyle die Spaensche Inquisitie ende grouwelicke veruolginge nu voorhanden zijn/ welcke meerder oorsake gheuen tot suchten ende weenen/ dan tot singen) gaer ontydich is/ den seluen geue ick tot een andtwoorde: Eerstelijc/ datter een groot onderschepdt is/ tusschen dat lichtveerdich singhen / daer mede die wereldt omgaet / ende dat singhen der Psalmen Dauids/ daer in men niet alleen de stemme wterlijc hoort/ maer die woorden verstaet/ daer door dat herte ten Hemel op geheuen/ ende in den gelooue/ Godtsalicheyt ende geduldichept ghesterckt wert . Daerom can gheen tydt tot sulck singhen onbequaem zijn.

Ten anderen/ so vindt men hier niet alleenlijc vrolijcke danckseggheingen ende lossangen/ maer oock heerlijck gebeden ende claechliedekens/ die ooc in de hoochste benauthepdt der Kercken/ dienelijck zijn.

Ten derden/ dewyle de heylighe Jonas inden walvisch/ die metgheselllen Danielis inden vierighen ouen / Dauid in zijn meeste ghevaerlijckheden / Christus als hy in den Joden inden handen soude ouergheleuert werden / met Psalmen/ claghen/ gebeden/ lossangen/ Gode ghesongen/ gheclaecht/ hem aenghecroepen ende gepresen hebben / so connen oock die Christenen in sulcken staet/ desgheliicke doen. Dies verhoop ick/ dat mijn arbeyt tot deser tijt V. L. niet mishaghelijck wesen sal.

So veel de nutticheydt der Psalmen Dauids aengaet/ wie can die wtspreken ofte genoechsaem beschryuen? Dit bewijset Christus Jesus wel Luc. 24. daer hy den Discipulen dat verstant opēt/ op dat sy wt den schriften Mosis/ der Propheten/ eñ wt den Psalmen hē souden kennē. Dit bewijsen die Apostelē ouer al die met so veel heerlijcke getuygenissen wt Dauids Psalmē hare leeringe beuestigen. Dit bewijst die leeraer Athanasius in zijn boecrken ad Marcellinū. Daer hy thoont/ dat een yder boec des Ouden Testamēts een bysondere materie tracteert eñ verhandelt / maer dat het alle tsamen in den Psalter Dauids te vinden sy. Item dat alle die Articulen onses Christelijckē geloofs/ namelijck/ van dat eenich eewich/ onendelijck/ Goddelijck wesen/ Van die driefuldicheyt der persoonen. Van die ware Godlycke eñ menschelijcke natuere Christi. Van zijnen lijden/ steruen/ begrauen/ nederdalen ter hellen etc. Inden Psalmen Dauids grondelijck eñ claerlijck geleert eñ beuestiget werden. Daer in vindt ghy Gods wonderwercken eñ oordeelen/ die hy beyde int troostē eñ verlossen zynre kinderen/ ende plagen der Godloosen bewesē heeft. Daer vint ghy/ hoe God door zijn voorsichtichept/ Hemel eñ Aerde/ alle creatueren/ maer in sonderheyt zijn Kercke regiert ende bewaert. Daer vint ghy schrickelicke dreygementen/ eñ heerlycke vertroostingen/ claechredenen eñ lossangen/ dancksegyngen ende gebeden/ eñ met wat wederweerdichepdt dat ghy beladen zijt/ daer vindt ghy troost eñ medecyne. Summa/ wat tot den rechtē gelooue/ tot een oprecht/ Godsalich leuen/ tot gedult eñ lydtsaemhept van nooden is/ dat vint ghy in Dauids Psalter/ die derhaluen met rechte een cleyn Bibel mach genaēt wesen.

Dewijle nu V. L. een deel der benauthedē Dauids proeuen/ eñ dagelijcx smaken/ eñ met vele Sauls/ Doechs/ Absaloms eñ Architophels strijden eñ campē moet: Ouerleest/ singt/ gebruyct des heyligen Dauids Psalmen. Want gelijck Chrisostomus seyt: Also een groen zyden doecrken die oogen ende tgesichte verquickt/ als sy hen dat alteyt voorstellen die quade ooghen hebben: Also wert die ooge des ghemoets verquicket/ ende inde lydtsaemhept ghesterckt als die mensche in zijn wederweerdichept, Dauid (die als gout wt den viere des cruyces is beproeft ende gelouteert gheweest) hem voor ooghen stelt.

Dat ick desen Psalter op dese wijse in dichte ghestelt hebbe/ en is niet geschiet/ om den arbeyt van andere/ die daer in haer beste gedaen hebben te mispryhsen ofte om my eenigher const te beroemen/ maer dewijle dat wy met den Euangelischen Kercken in Vranckrijck / in der Leere/ ende Ceremonien eendrachtich zijn/ so hebbe ick van herten begheert/ dat wy inden sanck der Psalmen/ hen oock mochten ghelijck zijn/ die in die sprake seer lieuelijck ende claer ouergheset zijn/ de welcke ick so nae ghevolcht hebbe/ alst my mogheliick gheweest is/ ende onse sprake heeft connen lijden. Ten anderē daerom/ dat die Psalmen alle (mijnes wetens) noyt bequaemlijck zijn ouergheset ghe-weest/ om lichtelijck inder Ghemeynten te singhen: ende om dat sy/ die Psalmen eensdeels ouergesett hebben/ wtdruckelijck ende ernstlijck begheert hebben / datmen haer werck soude blijuen laten / ende so daer yemant waer die wat maken wilde/ dat hy dat van nieus doen soude. Om desen ende dierghelijcken Christelijcken oorsaken / hebbe ick dit te handen ghenomen / ende door Gods genade so wijdt ghebracht.

Op dat oock de Christelijcke Leser een volcomen hantboecrken hebben mochte/ hebbe ick den Christelijcken Cathechismum/ ende den voornaemsten deel der Kercken ordeninghe / ende der ghebeden / soo die by ons gebruyckt

zijn/ tot den Psalmen laten drucken/ alles tot beteringhe der Kercken Christi. Daerom is eyndelijck noch eenmael mijn vriendelijck begheeren van V. L. seer vrindtlijcke broeders dat V. L. dit danckelijck willen ontfanghen/ eñ met aendachtighen herten ghebruycken / Godt altijt voor ons met vierighen herten biddende/ wy willen oock V. L. altijt ghedachtich zijn/ende met smeecken ende bidden/tot God aenhouden / dat hy V. L. met zijnen gheest stercke ende regere/ met zijn crachtighe handt bescherme ende beware/ op dat V. L. den loop volloopen / den strijdt volstrecken/ dat gheloove behouden, ende also de Croone der heerlijckheydt hier nae ontfanghen moghen. Amen.

Tot Franckenthal den 23. Martij. 1562.

V. L. willighe Dienaer ende
medtbroeder Petrus
Dathenus

Totten Christelijcken
Leser.

DEwijle de Almachtighe Godt door zijn Godlijcke genade eñ barmhertichept die hy tot ons waert heeft/ door de liefde zijns Soons Jesu Christi onses Heeren/dese onse Nederlanden met zijn Godlijcke woort heeft begaeft, eñ het warachtige Euangelium heeft laten beschijnen den ghenen die so lange in duysternisse hebben gheseten / so en connen wy hem niet te vollen dancken met gheenderley saken / dat hy ons soo ghenadichlijc verlost heeft wt die vervloeckte Placcaten eñ Tyrannische Inquisitie. Daerom op dat wy uwer liefden eenighen dienst mochten doen / soo hebben wy de Psalmen Dauids met noten ghedruckt (van Petro Datheno wt den Fransoyschen dichte met grooter neersticheydt overghesett) V. L. willen presenteeren/ tot dien eynde/ op dat alle onnutte ende onbehoorlijcke liedekens/ die vullanghe in het Pausdom in swanghe hebben gegaen/ mochten wt de ghewoonte comen/ ende het rijcke Jesu Christi daer door mocht verbreydt worden: Want het ghene dat daer in staet en is niet van menschen ghedicht / ofte eenigher Godtloosen werck/(als in het Pausdom geschiet is)maer de heylighe Dauid heeftse ghesproken / ghedreuen zijnde vanden heyligen Geest. Daerom biddē wy V. L. dat ghy v voortaen wilt becommeren met gheestelijcke liedekens/ op dat wy Gode moghen aenghenaem zijn / ende de duysterheydt verlatende / in het warachtighe licht mochten wandelen.

Wat isser dan nu te doen? Namelijck/ dat wy met sodanighen liedekens voorsien moeten wesen : die niet alleen eerlijck/ maer die ooc heylich zijn/ welcke ons in stede van prickelen ende sporen zijn daer wy mede ghedreuen werden om Godt te bidden eñ te louen / zijne wercken te overleggen/op dat wy hem mochten liefhebben/ eeren/prijsen ende groot maken . Derhaluen als wy alle dinghen wel sullen overleydt hebben/ so en sullen wy hier toe geen bequamer ghesanghen connen vinden / dan de Psalmen Dauids / de welcke als wyse singen/ so zijn wy versekert dat ons Godt die woorden in den mondt legt / gelijck ofte hy selue in ons songhe. Daerom vermaent Chrysostomus soo wel mannen als vrouwen ende cleyne kinders / datse ghewennen die selue te singhen/ op dat sulcx als een oeffeninghe sy / om ons by dat gheselschap der Enghelen te voeghen.

Endelijck sullen wy dies gedachtich zijn / dat S. Paulus seyt/ dat de geestelijcke liedekens niet wel connen ghesongen werden/ dan metter herten. Maer dat herte eyscht oock verstant. Ende daerin (seyt S. Augustijn) is alle onderschept gheleghen / tusschen des menschen ende der voghelen ghesanck. Want een Vinckē Nachtegael ofte Papegay sullen oock wel singhen: maer sonder verstant. So ist dan een sonderlicke gave aen den mensche, dat hy weet ende verstaet wat hy singt. Tot den verstande moet oock het herte eñ die liefde comen / dwelck niet geschieden can/ soo wy den lofsanck niet in onse gedachtenisse hebben geprent/ om nemmermeer op te houden van singen. Dit zijn de oorsaken (Ja dese alleene souden wel genoech zijn sonder alle de voorverhaelde) waerom dat desen boec sonderlinge moet bevolen zijn eenen yegelijcken / die hem oprechtelijck ende in Gode begheert te verheughen/ namelijck tot zijner salicheydt ende ten nutte zijnes naesten: ende is alsoo niet noodich / dat hy van my seer gheprijsen werde: want hy brengt zijnen selfs lof mede / woude de werelt maer so veel hier wt leeren/ datse in stede van ander liedekens/ die eensdeels sot eñ ongeschict zijn/ eensdeels wulpsch eñ oneeryn/ derhaluen oock boos eñ schadelijc / die sy hier voortijts ghebruyckt heeft/ haer voortaen gewenden met den goeden Coninck Dauid, dese Goddelijcke ende hemelsche lofsangen te singhen. Aengaende de melodie ofte de wijse/ het heeft ons tbeste ghedocht / datse soude matelijck zijn/ ghelijck wijse ghesett hebben / op dat daer een gheliickformichept ware met deser wichtigher ende hoogher materie. Ja datse bequame mochte zijn / om inde Ghemeynte ghesonghen te werden.

Voort so laten wy den Christelijcken Sangher ofte Leser weten / dat waer wy dijt sterrekens ghesett hebben also
⁎ dat is so vele als ofter Pause stonde / daer machmen pauseren ofte ophouden / Godts ghenade
ende barmhertichept sy met ons allen
Amen.
⁎

Register omme te vinden de Psalmen na die
bequaemheyt ofte gheleghentheyt der saecken, by de welcke die Christen Kercke ofte yegelijck persoon bysonder/ sal weten te vinden het waerachtighe ghebruyck der seluer Psalmen.

ALle die hier na volgen sullen bequaem zijn den genen die hem voegbet te bidden om vergeuinge zijnre sonden/ bysonderlijck ist dat hy siet is ofte om zijnre boosheden ghestraft werdt/ te weten den 6. den 25. den 32 den 38. den 51. den 130.

Hier na volghen die oorbaerlijck ende nut zijn omme te bidden voor de Christen ghemeynte / na gheleghentheydt der saken dat die selfde in verscheyden manieren soude moghen gheaengstet ende ghequelt zijn / tsy datse verdruckt is dem ghewelt ofte deur valsche ende calumnieuse beschuldinghe/ sal als dan ghebruycken den 10. 12. 14. 43. 123. Ist datse behindert, ofte verleyt wert vande afgoden dienaren / van tghebruyck ende oeffeninghe van Gods [illegible] salse ghebruycken den 42. Ist datse aenghevochten werde om twoort Gods/ salse hare vermaken metten 35. 44. 74 ende den 88. Ist datse altemet aenghesprongen ende met ghewelt overweldicht wert tot strijdens toe salse tot haer ghebruyck nemen den 17. 20/80. 83. Ist datse [illegible]

wert van eenighen der seluer ghemeyne valsche broede-ren/ so salse hebben den 94. Ist dat die selfde ghedanckelÿck ofte in ellendighen benauden staet is/ so hebt ghy die 79.102. ende 137. ende ist simpelÿck om te bidden voor die voorspoedicheyt der seluer/ den 67. sult ghy daer bequaem toe vinden.

Dese naervolghende/ sullen bequaem zÿn om God te dancken vanden weldaden die hy zÿner ghemeynte ofte Kercke ghedaen heeft door victorie ghy hebt 9.18.23.149. Ist naer verlossinghe ende ontsettinge van druck ende benautheyt/ ghebruyckt den 27.34.77.124. ende 129. Ist omme simpelÿck danckbaerheyt te verthoonen van eenighe weldaden/ so hebt ghy den 48. 81. ende 106. Ist dat ghy zÿt ter haluer verlossinghe/ ghy hebt den 126.

Ist dat ghy bidt voor volcomen ende perfecte verlossinghe so hebt ghy die 105.

Dese hier naervolghen/ sullen nut zÿn allen ghemeynen persoonen/ omme Godt te bidden naer oorbaerlycke gheleghentheyt der saken/ so het is voor een ghemeyn gebet tot Godt: so sult ghy nemen den 85. ende 121. Ist als sieck ende cranck wesende in deser werelt/ so hebt ghy den 16. ende 71. Ist dat ghy v vindt wtterlÿckẽ gequelt eñ benaut gebruyckt den 88. 142. ende 143. Ist dat v vyanden v tonrecht vervolghen ende ouerlasten/ wilt v vertroosten met den 3.5. 44. 52.35.54. eñ. 59. Ist dat ghy v bevint in groote noot ende angst/ gebruyckt den 31. Ist dat ghy bemerct dat die naem Gods ghelastert wert vanden boosen/ so is die 28. bequaem/ Ist dat v het welvaren der Godtloosen ende quaden tempteert om quaet te doen/ vertroost v met den 37. ende 73. Syt ghy aenghevochten deur wanhoop ende desperatie/ soo hebt ghy den 39. Ist dat ghy Godt bidt te willen beschermen v onnooselheydt/ soo hebt ghy den. 58. Ist dat ghy v vint verlaten van der gheloovigen vergaderinghe/ oeffent v indẽ 84. ende 120. Syt ghy ghequelt ende gemoeyt door qualyck sprekende ende valsche ghetuyghen/ ghebruyckt den 109. Ist dat ghy ten strÿde gaet/ vertroost v inden 144.

Dese navolghende zÿn bequaem den ghenen/ die God danckbaerheyt verthoonen willen na die gheleghentheyt der saken/ ist dat ghy v vint ghenoech van der doot verlost te zÿn/ so hebt ghy den 30. ende 138. Ist dat ghy Godt dancken ende louen wilt na dat hy v vyandt verthoont heeft/ so sult ghy den 40. bequaem vinden.

Dese die hier naer volgen zÿn oorbaerlÿck den ghenen die hem tot lofsangen eñ verwonderinge van Gods wercken begheuen/ist dat het is om groot ende condich te maken zÿn wercken/so sult ghy hẽ louen metten 8.19.29.104 eñ 111. Ist dat ghy zÿn goetheyt verbreyden wilt/ so hebt ghy dẽ 24.33.65.66.103. 118. eñ 145. Ist dat ghy verheffen wilt zÿn barmherticheyt eñ waerheyt/ so hebt ghy den 88 Eñ omme te vercondigen zÿn grootheyt/ ghebruyckt den 97. omme te prÿsen zÿn rechtveerdicheyt/ oeffent v metten 92.95. omme te bewÿsen zÿn voorsichticheyt/ so hebt ghy den 75. 113. 136. eñ 139. omme te prÿsen zÿne wet/ so hebt ghy den 119. omme hem te bedancken dat hy ons tot zÿn volck vercoren heeft/ zÿn bequaem die 9. ende 60. omme v met God ende in God te verblÿden/ hebt ghy den 47.95 96.118. 135. omme te verwecken alle creatueren ofte schepsele tot Gods lof/ ghebruyckt 148. ende 150.

Dese achtervolghende zÿn oorbaerlÿck den ghenen die haer versekertheyt ende hulpe in Godt alleen stellen/ den 46. 62. 63. 88. 91. 97. 125. 127. ende 146.

Dese naervolghende begrypen in hem eenighe beloftenissen ofte prophetien van Christo ende zÿn rÿck/ eñ zÿn Kercke ofte vergaderinghe 2.22. 45. 50. 72. 110.

Den 41. Psalm is een lofsanck vanden ghenen die gerechtelÿck oordeelt ouer den rechtveerdighen in zÿn teghenspoet.

Den 49. heeft in hem begrepen een seer schoone beschrÿvinghe van de ydelheyt deser werelt.

Die 82. is een heylighe vermaninghe aen den Princen ende Richteren des aertrÿcks omme recht te doen naer behooren.

Die 101. verthoont hoe ende in wat manieren een goet Prince hem behoort te draghen.

Die eerste 10.28. gheuen v te kennen het gheluck ende voorspoet van den menschen die in Gods Wet wandelen.

Die 90. gheeft ter contrarien te kennen die ellendicheyt van den ghenen die Gods Wet niet en achten.

Register aller Psalmen.

Tafel van de Psalmen diemen singt op een Wijse/ofte Voyse.

Hier vindt ghy noch beminden Leser/dat so waer eenige van dese navolghende teeckenen * ‡ ‡ † aen de Veersen der Psalmē staen/dat daer het veers des Psalms begint

DE PSALMEN DES PROPHETEN DAVIDS, ende ander loſſanghen, in Neder- lantſchen dichte overghſet.

Den I. Pſalm.

Deſe Pſalm leert datſe gheluckſalich zijn / die de zeden ende raetſlaghen der Godtlooſen verachten / ende hen begheven om Godts Wet te verſtaen / ende te bewandelen: Ende datſe ongheluckſalich zijn / die ſulcks niet en doen.

D Ie niet en gaet / in den godlooſen raet / Die op den wech der ſondaren niet ſtaet / En niet en ſit by de Spotters onreyne / Maer dach en nacht heeft in Gods Wett alleyne / Al zijnen luſt: Jae ſpreeckt daer van eenpaer / Die menſch is wel gheluckſalich voorwaer.

Hy ſal ghelijck zijn eenen ſchoonen boom /
Gheplant by eenen claren waterſtroom /
Die zijn vruchten gheeft in bequame tijden /
Van welcke gheen drooghe blat valt beſijden /
So ſal die menſche ſalich zijn bekent /
Met al zijn doen / tot welcken hy hem wenft.
Maer ſo en iſt met den Godtlooſen niet /
Die als caf verſtropt werden daer men ſiet /
Dwelck vanden windt hier end daer wert ghedreven /

So ſullen ſy in Gods ghérichte beven /
End niet beſtaen / maer haeſt vergaen beſchaemt /
Met den vromen werden ſy niet ghenaemt.
Godt kent den wech en der vromen gemoet /
Hy draecht ſorghe voor hen end voor haer goet /
Dies ſullen ſy wel gheluckſalich weſen.
Maer nademael dat onſe Godt gheprezen /
Op der godlooſen weghen niet en acht /
Sy end haer doen werden tot niet ghebracht.

Ghebedt.

O Heere / die ons totter glorie ende alderhoochſte gheluckſalicheyt geſchapen / en uwe heyllighe wet ghegeven hebt welcke alleene een reghel is om godlichlijck te leven: geeft ons dat wy door uwe genade / alle vleeſchelijcke luſten en quaet geſelſchap verlatende / alſo mogen de vruchten des gheeſts voortbrenghen / dat wy altijdt weſende in uwe beſcherminge / een goet vertrouwen mogen hebben / als Jeſus Chriſtus uwe Sone verſchijnen ſal om de Bocken te ſcheyden van de Schapen / die hy met zijnen bloede vrij ghecocht heeft / Amen.

Den ij. Pſalm.

Deſe Pſalm leert / dat David ende zijn Rijcke / een voorbeelt Chriſti ende zijns eewighen Coninckrijcx gheweeſt ſy.

W Aerom raeſt dat volck met ſulcken hoochmoet? Waerom comen de Heydenen te ſamen? Wat is datſe verkeerts ſo woeden doet? End raetſlaen van dingen die niet betamen? De Coningen hen te ſamen verbinden / De voornaemſt al zijn oock daer toe bedacht. Godt te beſtrijden ſy hen onderwinden. End zijnen ghesalfden met grooter macht.

Sy ſpreken tſaem / laet ons breken met een /
Haer banden al / daer met ſy ons verſtricken:
End t'Jock datſ ons hardt opleggen ghemeen /
Laet ons verwerpen end breken in ſticken.
Maer Godt / die den Hemel bewoont gepreſen /
Salſe belachen / want haer doen hy ſiet /
Haer opſtel ſal van hem beſpottet weſen /
Want het is ydel / en Godt achtet niet.
Hy ſalſ aenſpreken elck by zijnen naem /
In zijn gramſchap die grootlijcx is te vruchten /
Hy ſalſe verbaeſt maken al te ſaem /

[illegible] toornicheyt die ſeer is te vruchten.
End ſal ſpreken: ghy Coningen wilt hooren
Van waer coemt u deſen raetſlach ſoo ercḣ?
Ick heb mijn Coninck ghesalft en vercoren /
Over Sion mijnen heylighen Berch.

(i)

End ick zijn Coninck van hem toeberept /
Sal Gods oordeel ſpreken voor yeders ooren:
Twelck is dat hy my claerlijck heeft gheſeydt /
Ghy zijt mijn Soon huyden van my gheboren.

Begheert van my ick sal v t'eender Eruen:
Veel volckeren haest maken onderdaen:
Een alsulck Rijck sult ghy van my verwerven
Dat tot den eynde des Aerdrijcx sal gaen.
† Ghy sult draghen eenen ysseren staf/
Om die al te dwingen dats v doen eere:
Ghy sultse moeten windt verstroyen als caf/
En morselen als een Aerden vat teere.
Dies ghy Coningen end Vorsten der Aerden:
Wilt myn onderwys met herten ontfaen/
En ghy Richters wilt met ootmoet aenvaerden/
Tgoet vermaen dat v van my wert ghedaen.

† Dient Godt met kinderliche vreese goet
Vreest zijn gramschap/ en soecht hem te behaghen:
Verblijdt v/en beeft voor hem met ootmoet/
Siet dat ghy hem gheen oorsaeck gheeft te claghen/
Kusset den Soon, dien hy v heeft ghesonden/
Dat hy niet gram sy ouer uwe daet
Op dat ghy haest tsamen niet wert verslonden/
End in uwen wech niet schrickelick vergaet.
† Want zijn gramschap ontsteeckt seer haest en brandt/
Ghelijck een vyer alsmen daer op niet achtet:
Och hoe salich is hy in sulcken standt/
Die hem vertrout/ end op zijn goethept wachtet.

Ghebedt.

HEmelsche ende almachtighe Vader/ die ons uwen eenighen Sone tot eenen Coninck ende Heere ghegheuen ende gheheylicht hebt/ willet door uwe wonderlicke wijsheyt te niete doen / alle de raedtslaghen die ouer al teghen hem voorghenomen ende ghehouden werden/ ende ons gheuen/ dat wy alsoo toenemen in zijne heylighe kennisse/ dat wy v met kinderlicke vreese ende eerbiedinghe moghen dienen / om eyndelick dat allerhoochste goet te verweruen/ het welcke wy verwachten door den seluen uwen Sone Jesum Christum. Amen.

Den iij. Psalm.

Dauid bestreden zijnde van een groote Heyrcracht/ is een weynich verbaest/ doch vertrout hy op Godt / ende maeckt eenen moet. Ende na dat hy Godt ghebeden heeft/ wert hy versekert/ dat hy al zijn viandt/ ouerwinnen sal.

HOe veel is des volcks Heer/ Dat my benijdt soo seer! Hoe veel menschen my quellen : Hoe veel vyanden mijn/ Nu sterck te velde zijn/ Die hen teghen my stellen! Ick sie daer veel voorwaer/ Die tot my spreken claer: Vergaen zijn al zijn crachten/ Syn Godt die helpt hem niet/ In dit tyjt end verdriet: Maer tzijn ydel ghedachten.

† Want ghy Heer zijt mijn schilt/
Die my beschermen wilt/
En my eere wilt gheuen:
Ghy doet dat ick voortaen/
Mach vry opentlick gaen/
Met den hoofd opgheheuen.
Ick hebb in mijn ellendt/
Mijn stem tot Godt ghewendt/
En gheclaecht em dit wesen:
Hy heeft oock na zijn woort/
Mijn clacht altijt verhoort/
Van zijnen Berch ghepresen.
† Dies sal ick rust ontfaen/
En seker slapen gaen/
Bewaert voor alle schade.
Ick sal des morghens claer/
Ontwaken sonder vaer/
Want Godt wil my staen gade.

Hondert duysent by een/
Deden my vreese gheen/
Want eerse sulcks aenvinghen/
En my wilden met haest/
Om te maken verbaest/
Verstricken end omringen/
† Coemt Heer/ thoont dat ghi zijt/
Met my tot alder tijdt/
En dat ghy mijn vyanden/
Opt kinnebacken slaet/
Ende hen breeckt met der daet/
In stucken hare tanden.
Van v ist O Heer goet/
Datmen verwachten moet/
Hulp en troost vroech en spade:
Want ouer v volck hier/
Stort ghi heer goedertier/
Seer rijcklick v ghenade.

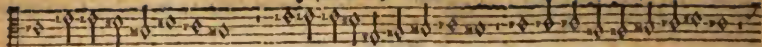
Ghebedt.

EEwighe Godt/ ghy die uwe kinderen veelderley benautheden onderworpen hebt/ om haer gelooue ende lijdtsaemheyt daermede te beproeuen/ dewijle dat wy teghen alsulck een menichte der vyanden/ die hen teghen ons opworpen/ niet connen staende blijuen/ gheeft ons dat wy alsoo leuen onder uwe bescherminghe/ dat de weerelt mercke dat ghy onsen schilt zijt/ door welckes cracht wy alles ouerwinnen/ ende alle hoocheyt ende sterckheyt die haer teghen v ende uwen Sone Jesum Christum opwerpt/ cleyn achten. Amen.

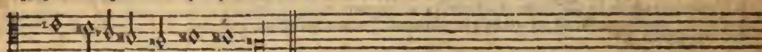
Den iiij. Psalm.

Dauid bidt Godt inden oproer die Absalon maeckte / ende vermaent de Vorsten Jsraels die teghen hem opstonden tot bekeeringe ende beruyrcht/ dat hy hem als dan wel ghetroost vindt/ als hy Godt recht vertroude.

ALs ick v bidd opent v ooren / O Heer mijne gherechticheyt/ Laet mijn hert vaeg uwen troost hoore/ End v stedes comen te voren/ Mijn ghebedt na v goedicheyt. Hoe lang sult ghy soecken ghy Heeren/

Myn eer te schenden met hoochmoet / End v tot ydelheyt bekeeren / Die leughen oock tuwer oneeren/

Soo lief hebben als ghy nu doet?

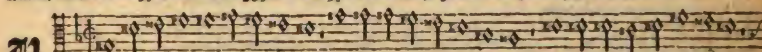
† Bekent dat Godt my in dit leuen/
Bouen de ander menschen al/
Tot eenen Coninck heeft verheuen/
Die myn suchten ende myn beuen/
Van den Hemel verhooren sal.
So ghy gram wert/ wacht v van sonden/
Misdoet niet teghen zynen wil/
Op uwen legher wilt doorgronden
Dit werck. Laet af tot desen stonden/
My te quellen met dit gheschil.
† Offert dan een oprecht offrande/
Met verslaghen hert end ghemoet.
Betert v van dees sond end schande/
End stelt op Godt(seer goederhande)
Gheheel al v vertrouwen goet.
Veel spreken: Hoe can hy ons leeren/
Dat goet is end Godt aenghenaem:
Na v goethept wilt Heer der Heeren/
V lieflyck aenschyn doch eens keeren/
Tot my end al de myne tsaem.
† Want meer blyschap is my ghegheuen/
Door v aenschyn Heer goedertier/
Dan hen is die hier zyn verheuen/
Die met veel wyns end koorens leuen.
Hebbende haren nootdruft hier.
Dus sal ick my in goeden vrede/
Nederlegghen end slapen wel/
Want v goethept beschickt dit mede/
Die my doet hopen hier beneden/
End int Ryck doet hebben veul.

Ghebedt.

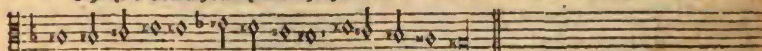
HEere Godt/ die een oorspronck zyt aller gherechticheyt/ welcken de groote aenvechtinghen die ons van allen zyden ouervallen/ bekent zyn/ en verstootet onse ghebeden niet: maer laet ons uwe ionste ende goethept smaken/ op dat wy(niet teghenstaende alle benautheden die ons toecomen) niet en laten te leuen in vrede / blyschap ende stilheydt des geests/ verwachtende de eewighe ruste/ die ghy uwen kinderen belooft hebt door uwen gheliefden Sone Jesum Christum. Amen.

Den v. Psalm.

Dauid verbannen zynde/ ende veel lydende / verwacht noch meer lydens / door de pluymstrykers die ontrent Saul waren/ daerom bidt hy Godt/ ouerlegghende dat hy de boose altyt hatet/ ende gunstich is den vromen.

VErhoort O Godt myn woorden clachtich/ Laet v ooren op zyn gedaen: End wilt doch doorsaecke verstaen/

Myns claghens en suchtens eendrachtich/ O Heer almachtich.

Hebt acht op myn suchten ghestadich/
Myn Godt en Coninck groot gheacht/
Dewyl ick tot v met aendacht/
Myn smeecken doe O Heer ghenadich/
Ende weldadich.
Des morghens vroech voor den daechrade/
Sult ghy my verhooren eenpaer/
Want seer vroech sal ick v voorwaer
Bidden/ wachtende vroech end spade/
Op v ghenade.
Ghy zyt een Godt die de boosheden
Niet en bemint/ maer wederstaet/
By v zyn de Boosdaders quaet
Met haren doen end boose zeden/
Gantsch niet gheleden.
De dwasen die na v niet vragen/
Sullen voor v verschynen niet:
Want ghy die hatet soomen siet/
Die boosheyt doen/ sonder verslaghen/
Ja met behaghen.

*** ***

Ghy sult uwe gramschap bewysen
Ouer de Leughenaers ghemeen:
Dootslaghers/ Bedrieghers met een
Syn voor Godt (dien elck mensch moet prysen)
Een groot afgrysen.
Maer door v goethept hooch ghepresen
Die ghy my bewyst sal ick gaen/
Om v O Heer te roepen aen/
In v huys/ daer ick sal midts desen/
Godtvruchtich wesen.
Gheleydt my Heer / en laet doch blycken
Aen my v goethept/ dat my niet/
Myn haters brenghen in verdriet/
Leydt my uwen padt desghelycken
Sonder afwycken.
Daer is geen waerheyt in haer monden/
Haer hert is valsch/ archlistich straf /
Haer keel is als een open graf/
Haer tongh is vol smeeckens bevonden/
Tot allen stonden.
Verderftse end doet te niet haer namen
Breeckt haer raetslaghen end haer doen/
Verstropts om haer boosheyt seer coen/
Want Heer sy soecken alle tsamen
V te beschamen.
Maer verheucht hen tgemoet en sinnen
Die op v vertrouwen altydt/
Dats in v Heer werden verblydt/
Die uwen Naem int herte binnen
Trouwlyck beminnen.
Want ghy zyt mild end ouervloedich
Den vromen man/ Heer goedertier/
Met uwe gunst deckt ghy hem schier/
Als met den Schilt· ghy zyt so goedich
En seer lanckmoedich.

Ghebedt.

O Godt/ die onse Coninck ende Salichmaker zyt / dewyle dat wy ons betrouwen op v alleen stellen / om v te aenbidden inden gheest ende inder waerheydt/ en wilt dat roepen ende bidden uwer armer dienaren/ die van uwen

vyanden ouerweldighet ende benaut zijn/ niet verachten: ende behoedt ons altijt onder uwe heylighe bewaringe/ tot dat wy met Christo Jesu ons Hooft sullen heerlick ghemaeckt werden. Amen.

Den vi. Psalm.

David van Godt ghestraft zijnde/ bekent dat hy door zijn misdaet Gods gramschap verweckt heeft. Ende op dat hy wat verquickt werde/ hy biddet om vergheving zijner sonden/ om dat hy Godt niet en can louen/ ten sy dat hy uit de doodelicke benautheyt verlost werde: daer na ghetroost zijnde/ prijset Gods goetheyt/ ende kraft die hy hem verkijden in zijn lijden.

Wilt my niet straffen Heere / Die misdaen heb soo seere / In eenen grammen sin / In uwen toorn verbaerlick / Castijdt my niet soo swaerlick / Als ick wel weerdich bin.

† Maer wilt v Heer ontfarmen/
End ouer my erbarmen/
Jck ben seer swack altijdt.
Wilt my ghesontheyt gheuen/
Want myn siel en lijf beuen/
In desen mijnen strijdt.
† Mijn geest hem oock ontstellet/
Swaer verschricken my quellet/
Vreese maeckt my onvroo.
O Heere hooch ghepresen/
Hoe langhe salt noch wesen/
Dat ick moet blyuen soo?
† Ach wilt v tot my keeren/
Wilt oock van my doch weeren/
Dees benautheyt niet cleyn
Seer groot zijn mijn misdaden/
Maer wt louter ghenaden/
Maeckt my Heer daer van reyn.
† Want inde doot seer wreede/
Wie is die daer verbreede/
V lof end eer bequaem/
Niemant can inder Hellen/
Vwen prijs schoon vertellen/
Noch dancken uwen Naem.
† Jck ben moed end verslaghen/
Van gantsch den nacht te claghen/
Jck doe swemmen voorwaer/
Mijn bedde met mijn weenen/
End mijn Legher met eenen/
In mijn tranen eenpaer/
† Mijn ghedaente met allen/
Is nu (Heer) gantsch verballen/
Door ghedurich gheclach.
Om dat aen alle zijden/
Mijn vyanden verblijden/
Voor my met groot ghelach.
† Ghy boose wilt nu wijcken/
Ghy wreede oeck ghelijcken/
Vertreckt nu haest van hier:
Godt heeft mijn treurich clagen/
Na zijn goet welbehaghen/
Verhoort seer goedertier.
† Godt en wilt niet verachten/
Mijn gebedt / noch mijn clachten/
Maer hoort my tsijner eer.
Mijn beden hem beweghen/
Jck heb van hem vercreghen/
Mijn begheerten end meer.
† Daerom zijn nu met schanden/
Beswaert al mijn vyanden/
Verbaest zijn sy ghewis/
Te rugg moeten sy keeren/
Met schaemten end oneeren/
Want my Godt so goet is.

Ghebedt.

HEere/ ghy die een rechtveerdich Richter zijt/ ende uwe kinderen vaderlijck castijdt/ om door waerachtich leetwesen haerer sonden die tot v te bekeeren/ gheeft door uwe oneyndelijcke goetheyt/ dat alle de ellenden ende benautheden/ so wel des lichaēs als des geests/ die wy om onser sondē wil lyden/ ons dienen mogen tot een castijdinge ende dat wy int midden der seluen uwe vaderlijcke goetheyt altijt gevoelen moghen / op dat onse vyanden beschaemt zijnde/ wy v moghen louen ende dancken alle de daghen onses leuens/ door Jesum Christum uwen Sone. Amen.

Den vij. Psalm.

David begheert bewaert te wesen voor de groote vervolghinghe van Saul. Hy verclaert zijn onschuit: ende begheert dat Coninckrijcke dat hem beloeft was/ ende dat zijn vyanden beschaemt werden. Eyndelijck spreect hy: dat zijn vyanden met haren eyghenen sweerde vergaen sullen/ daer ouer hy oock Godt loeft.

Op v hoop ick Heer tallen tijden/ Wilt my doch voor al die vervrijden/ Die my haten met onuerstandt/ Dat ick hen niet vall inde handt. Dat haer Ouerste my niet vange. End my als eenen Leeuwe vrange. Niet vermiel end make tot schand/ Bloot zijnde van uwer bystant.

† God/ op wien ick hoep met verlanghen/
Heb ick mijn daghen sulcks beghangen/
Als sy toeschrijuen uwen knecht/
Is in mijn handt eenich onrecht.
Heb ick quaet vergholden met quade/
Oft ghesocht der vromen schade/
Heb ick hen vergramt met een woort /
Die tonrecht op my was ghestoort.
† So moet mijn vyandt my nae iaghen/
Van hem werd ick nederghestaghen/
Hy brenghe mijn leuen te niet/
End mijn eere daermen op siet.

Staet op Heer/ wilt opstaen in eeren/
Uwen toorn teghen hen wilt keeren/
Die my haten: Helpt my gheliick/
Aen dat beloefde Conincrijcke.
† Dat volck come met grooten hoopen/
Tot uwer Maiesteyt gheloopen/
End op dat wy ons recht ontfaen/
Wilt op uwen Richterstoel gaen.
Daer sult ghy des volcx Richter wesen/
Ende sult (Heer mijne toevlucht ghepresen)
My na myn gherechticheyt
Richten/ end na mijn vromicheyt.

* *
*

† Vander boosheyt wilt een eyndt maken
Der boosen/ end neemt aen de saken
Der vromer/ ghy die taller stondt/
Elcx hert ende nieren doorgrondt.
God is mijn Schilt end mijn Borcht crachtich/
Op hem ist dat ick hoep aendachtich/
Die de vrome helpt end behoet/
Ende die overwinnen doet.
† Godt is een oprecht Richter machtich/
Des vromen mans/ die hem valt clachtich/
Hy is oock dier Richter bekent/
Die hem vertoornen sonder endt.
Ist dat hy/ (die my soeckt tonteeren/)
Niet wilt afstaen/ noch hem bekeeren/
Godt sal scherpen zijn Sweert seer fel/
End schieten met den boghe snel.
† Van nu heeft bereyt Godt almachtich/
Doodtlijck gheschut/ ende wapen crachtich/
Hy maeckt pijlen ter straff bequaem/
Der ghener die my haten tsaem/
Een ander heeft quaet in zijn sinnen/
Hy is swangher met onrecht binnen/
Dies sal hy baren anders niet/
Dan enckel leughen met verdriet.
† Om eenen diepen put te graven/
Siet men hem neerstelijcken slaven/
Maer inden put sal hy vergaen/
Dien hy my te graven vangt aen.
Dat quaet dat hy heeft voorghenomen
My te doen sal op zijn hooft comen/
Ja tquaet dat hy doet over al/
Op zijnen cop haest vallen sal.
† Dies myn hert God daerom nu prijset/
Dat hy gherechticheyt bewijset/
End so langh als ick leve vrij/
Sal ick den Heere singhen blij.

Ghebedt.

O Heere ghy die alleene de herten doorgrondet/ ende weet dat wy nerghent om van onsen vyanden vervolget zijn/ dan om dat wy alleenlijck onse hope op v stellen/ strecket uwen arm wt om hē te wederstaē/ die ons tonrechte najagen/ ende versamelt uwe Kercke die door de tyrannie der godloosen verstroyt is/ ende behoet ons altijt in uwe heylighe bescherminghe door uwen Sone Jesum Christum onsen Salichmaker. Amen.

Den viij. Psalm.

David loeft hier met een groot verwonderen dis heerlijcke cracht Gods des scheppers aller dinghen ende zijne onwtsprekelijcke goetheyt aen den mensche bewesen/ dien hy gemaeckt ende also vereert heeft.

O Onse Godt end Heer seer hooch ghepresen/ Hoe heerlijck moet doch uwen Name wesen: Over heertrijck streckt v heerlijckheyt schoon/ Ja wijder dan daer gaet des Hemels Throon.

Men siet alsus uwer cracht veel getuyghen
Selfs inden mondt der kinderen die suyghen/
Daer door maect ghy tot niet ende beschaemt
V vyanden door v cracht seer vernaemt.
Maer als ick wil aensien ende bemercken
Die Hemelen Heer uwer handen wercken/
Die sterren/ die Mane/ die ghy door twoort/
Maeckt ende stelt een yeder op zijn oort.
Als dan spreeck ick by my verwondert seere
Wat is doch vanden aermen mensch O Heere/
Dat ghy zijner also ghedachtich zijt/
End over hem sorghe draecht taller tijdt?

* *
*

Ghy maeckt hem dat hy God schier sy gheliicke
Want ghy maeckt hem overvloedich end rijcke/
Van heerlickheyt die doch naeckt is en bloot/
Ghy maeckt hem vol met veel goederen groot.
Ghy laet hem zijn over dwerc uwer handen/
Als een Heer der selven in allen landen/
Sonder wtnemen/ alles int ghemeen/
Hebt ghy hem onderdaen ghemaeckt met een.
Ossen/ schapen/ haer wolle/ end haer vellen/
Die ghy op de berghen voedt sonder quellen/
End op dat veldt weyden doet over al/
In bosschen/ berghen end in menich dal.
Die vlieghende Voghelen die wel singhen/
Die Visschen des Meers end oock alle dinghen/
Dien ghy haer wesen end den adem gheeft/
Maeckt ghy hem onderdaen/ ja al wat leeft/
O onse Godt end Heer seer hooch gepresen/
Een rechten moet uwen Naem heerlic wesen/
Uwes Naems heerlijckheyt in overvloet/
Streckt veel wijder dan den eerdtbodem doet.

Ghebedt.

HEere die door uwe voorsichticheydt alle creatueren regeert/ wy bidden v seer ootmoedelijck/ alsoo het v ghelieft heeft ons te besoecken door uwen sone Jesum Christum/ ons wederom brenghende tot de eere daer wt dat wy door de sonde onser eerster vaderen ghevallen waren/ gheeft ons dat wy dese weldaden bekennende/ uwe wonderlijcke cracht nu ende eeuwichlijck moghen bekennen. Amen.

Den ix. Psalm.

Dit is een lof Psalm/ daer in Davidt den Heere danckt van een seker overwinninghe zijner vyanden/ daerom dat een zijner vyanden sterf/ de welcke (nae sommigher achten) Goliath gheweest is/ daer na loeft hy Gods gherechticheydt/ die dat leedt zijnder kinderen wreeckt ter bequamer tijdt.

HEer ick wil v wt tsherten gront/ Prijsen end over al doen cont/ V wonderen in alle wijcken/ Die niet en zijn om verghelijcken.

In v wil ick wesen verblijdt/
Dat is mijn vreucht tot deser tijdt.
Vwen naem schoon wil ick oock prijsen/
End v met lofsanck eer bewijsen.
Om dat door uwe groote macht/
Mijn vyandt wijckt end vliedt met cracht/
En dat hy neder licht gheslaghen/
Voor v aenschijn swaer om verdraghen.
Ghy zijt so goet in desen standt/
Dat ghy mijn saeck neemt by der hant/
Ghy sit tot mijn hulpe volveerdich/
Op den stoel als Richter rechtveerdich.
Mijn vyandē hebt ghy verdaen/
En die boos al haest doen vergaen/
Ghy hebt haer ghedachtenis prachtich/
Te niet ghedaen door v handt crachtich.

* * * *

Wel aen ghy loos mensch wel bekent/
Hebt ghy v voornemen volendt?
End vernielt ons steden verheuen?
Is haren naem gantsch sonder bleuen?
Och neen: want Godt met grooter cracht/
Die eewich heerschet hooch gheacht/
Is op den stoel soot is ghebleken/
Gheseten/ om trecht wt te spreken.
Daer sal hy rechten met beschept:
Veerdrych dat hier beneden lept/
Weghende die saken met reden/
Van alle menschen hier beneden.
Daer wert Godt die toevlucht allepn/
Des armen diemen acht seer clepn/
Ja zijn toevlucht die hem int lijden/
Sal verquicken en doen verblijden.
Dies sy/dien ghy Heer v maeckt cont/
Sullen op v vast staen ghegront/
Want die tot v gaen(Heer ghepresen)
Sullen hier niet verlaten wesen.

2. Pause.

Loeft nu met lofsangen seer claer/
Godt die tot Zion woont eenpaer/
Vertelt zijn groote wonder wercken/
Maeckt dat s alle menschen bemercken.
Hy ghedenckt aen der vromen bloedt/
End wreeckt dat met een gram ghemoet/
Dat gheschrey wil hy niet verachten/
Der benauder noch oock oock haer clachten.
Heer ghy die mijn Godt zijt in noot/
Siet aen mijn cruys en lijden groot/
Dat mijn vianden my op dringhen/
Wt den weeh des doots wilt my bringhen.
Dat ick midden in v ghemepn/
Vwen lof singh en ande s ghepn/
Sijnde verblijdt end oock ghedachtich/
Dat ghy my verlost hebt warachtich.
Die boose zijn haestelick al/
In haer stricken comen ten val/
Haer voeten zijn int net ghevangen/
Dat sy voor my hadden ghehangen.

3. * * *

So is Godt ghewordeu bekent/
Hebbende dit oordeel gheent/
Daerin dat die schalck heeft vervonden/
Tquaet zijner listen niet om gronden.
Dits seker dat die boose saen/
Haest sullen vallen end vergaen/
Godt sal die straffen onuertooghen/
Die hem niet en hebben voor ooghen.
Maer den mensch ootmoedtiedich o Heer,
Sult ghy vergheten nemmermeer/
Sijn hope die hier is mispresen /
En sal by v niet ydel wesen.
Coemt doch Heer toont nu v ghewelt/
Op dat de mensch hem niet en stelt
Teghen v/maer dat alle scharen/
Voor v ghericht hen openbaren.
O Heer die daer eewichlick leeft/
Maeckt dat der boosen herte beeft/
Doet hen verstaen/ dit is mijn wenschen/
Dat sy niet zijn dan swacke menschen.

Ghebedt.

Almachtighe Godt/ die niet en verlaet de ghene die op v betrouwen / verhoort dat roepen van uwen arme dienaren/ ende en laet niet toe dat de Godloose haer boos voornemen teghen ons volbringen.maer verstrictse in haer listen/op dat wy altijt oorsake hebben/om uwen heylighen Name groot te maken/den welcken ghy ons gheopenbaert hebt door Jesum Christum onsen Heere. Amen.

Den x. Psalm.

Dese Psalm is een Ghebedt teghen den verkeerden/boosachtighen ende listighen menschen/ die met bedroch en ghewelt die vrome arme menschen benauwē/ Hy beschrijft ooc die listen en den hoochmoet daer met die boose omgaē. etc.

Hoe coemt dat ghy Heer wijckt van ons soo wijt? Ende bedeckt v aenghesicht soo gaer/ Verberght ghy v om ons tot alder tijdt/ Te vergheten oock inden noodt soo swaer? In hoochmoet branden die boose voorwaer/ Sy plaghen den aermen Man seer mispresen/ Laets nu haer listen selfs ghevanghen wesen.

Want die boose beroemt hem met hoochmoet/
Dat hy sal hebben zijnen lust met een/
Den gierighen die daer versamelt tgoet/
Hy seer prijst/ end lastert Godt int ghemeen.
Stoutlick veracht hy hem by groot en cleen.
Die hooftsom is aller zijner ghedachten/
Dat Godt niet is/ dien hy so verf verachten.
† Al wat hy doet streckt hem stedes tot quaet/
Vwe gherichte en bedenckt hy niet.
Met zijn vyandt hy vermeten omgaet/
En meynt dien om te werpen als een riet.
In zijn herte spreect hy en denckt met vliet/
Niemant en can my crencken noch beschaden/
Nemmermeer sal ick met noot zijn beladen/
† Met vloecken/ valschept en bedroch seer groot/
Is zijnen boosen mondt vol taller tijdt/
Sijn tonghe maeckt moeyt arbeyt ende noot/
In schaden swaer te doen hy hem verblijt/

Als een moordenaer op t'velt loert hy vol nydt/
Om heymelijck den vromen te verworghen/
Hy bespiet oock den armen in' tverborghen.

***   ***   ***

Hy loert heymelijck ghelijck een Leeu fel/
In den cuyl doet/ die op een scharpken wacht
Om te vanghen end te verworgen snel/
Den vromen/ dien hy heeft int strick ghebracht.
Gheveynsdelijck hout hy hem dach end nacht
Maer met dien schyn druct hy sonder ontfarmen/
Ende verderft met groot ghewelt veel armen.
Bouen dien spreeckt hy in t'hert seer onvroet/
Dat Godt op dees dinghen geen achtingh heeft
Maer dat hy zijn ooghen gantschlick toe doet/
Ja dat hy hier van gheen kennisse heeft.
Staet op Heer/ verheft v/ thoont dat ghy leeft/
Siet toch hier in Heer/ end wilt niet vergeten
Hen die in aermoed end elend zyn gheseten.
Waerom wert Godt vanden boosen vol pracht/
Ghelastert/ die daer spreeckt int herte blendt/
Dat ghy op zijn doen gantschelijck niet acht/
Maer ghyt doch siet/ het is v al bekent.
Tot den handel der armen ghy v went/
Waerom staen sy op v tot allen stonden/
Die een helper der weeskens zijt bevonden.
Breeckt die cracht end den arm vol van ghewelt/
Der Godtloosen/ende besoeckt seer hard
Haer boosheyt/ end hen die voor ooghen stelt/
Op datse vergaen end werden verbarst.
Dan sult ghy Heer (oft schoon die boose raest)
Heerschen als Coninck/ en wt uwen landen/
Werden gheroept all die schalcken met schanden.
Ghy sult O Heer hooren ghenadelijck/
Uwes Volcks stem/ dat in elend verflout/
End versterken met troost ghestadelijck/
Hoort doch t'ghebet des volcx dat v vertrout.
Den weduwen end weesen seer benout
Doet recht/ dat die boose hen niet en quellen
End daer teghen hen nu voort niet meer stellen.

Ghebedt.

HEere Godt/ ghy die comt oprechten tghene dat vervallen ende verwoestet is/ ontwaeckt ende heft uwe hant op om alle hoocheyt die haer tegen v opheft/ ende uwe arme geloovige vervolcht/ neder te verworpen/ op dat ghy (alle wederspannicheyt nedergheslagen zijnde) moecht bekent werden een salichmaker ende bescheremer/ alle der ghener die op v vertrouwen/ deur uwen Sone Jesum Christum. Amen.

Den xj. Psalm.

David claecht ouer hen/ die hem ouer al verdrieuen wt dat landt Canaan/ daer na slugt hy van zijn vertrouwen op Godt/ende van die oordeelen Godes ouer den goeden ende den quaden etc.

IC betrou op Godt met herten seer reyne/ Hoe spreect ghy tot mijn siel in dit verdriet/ Vliecht haest op den Berch als een Voghel cleyne/ Tis waer dat die boose (soomen wel siet/) Haer boghen spannen end met pijlen micken/ Daer met elck van hen den vromen doorschiet/ End heymelijck soeckt met list te verstricken.

Maer men sal haest sien dat al die ghedachten
Der boosen werden gantsch met een verstoort/
Wat hebt ghy ouer den vromen voor clachten?
Sijt seker dat Godt dit al siet end hoort/
Die in zijnen hooghen throon sit verheuen:
Wien alle dinck bekent is na zijn woort/
Wat sy al doen die hier beneuen leuen.
God proeft die vrome wel in alle wijsen/
Maer van hen die hier bedrijuen ghewelt/
End onrecht/ heeft onse Godt een afgrijsen.
Die sullen oock met vyer wesen ghequelt/
Haer deel sal zijn veel windige tempeesten/
Solpher end vlamme diet alles versmelt/
Wert gheschoncken den minsten end den meesten.
Godt is gherecht end hy bemint ghestadich
Gherechticheydt: oock dien die hem wel stelt/
Tot vromicheydt/die aensiet Godt ghenadich.

Ghebedt.

HEere ghy die de sterckheyt zijt aller der ghenen die op v hopen/ bewijle dat de werelt aen allen zijden ons lagen legghet/ende datter gheen middel voorhanden is om te ontcomen/ dan alleenlijck door uwe ghenade/gheeft dat wy in uwer vreese ende waerheyt volherden/op dat wy met den godeloosen niet vermenghelt zijn inde wrake ende straffe die ghy ouer hen doen sult/ als ghy den grooten richter der Wereldt senden sult/ de welcke is Jesus Christus uwe Sone onse Salichmaker. Amen.

Den xij. Psalm.

David spreeckt tegen die/ die met smeeckten/ bedroch ende hoochmoet om gaen/ ende dat volck benauwen/ ende bidt Godt/ dat hy hier in sien wil/ ende goede ordeninghe ende regiment gheuen.

DOet ons bystant/ tis meer dan tijdt O Heere. Want der vromer gheral is worden cleen/ Sy hebben afghenomen soo gaet seere/ Dat der oprechten niet en is tot een.

Een yeder spreeckt leughens end ydel dinghen/
Met zijnen naesten/ daer met hy hem treckt/
Haer lippen niet dan smeeckinghen voortbringen/
Die mondt spreeckt eens/ maer thert wat anders deckt.

De Heere wille doch de vleyende tonghen/
Gantsch afsnyden tot inder eeuwicheydt/
Oock die lippen / die stout end onbedwonghen/
In hoochmoet niet spreken dan ydelheyt.
Die stoutelijck dit derren gheuen voozen/
Wy werden groot door ons tong vol fenijn/
Ons lippen vry ons alleen toebehoozen/
Laet ons lieghen/ wie sal ons meester zyn?
Om der bedruckter wille / die seer claghen/
Sal ick (spreeckt de Heer) nu opmaken my/
Die valsche tunghen werden al verslaghen /
Van haer ghewelt wert myn volck ghemaeckt vry.

Onses Heeren woozt is alleē bevonden/
Suyuer end reyn ghelijck dat silver claer/
Dat ghelouteert is tot verscheyden stonden /
Ja seuenmael ghelouteert is voorwaer.
Dies wilt O Heer v volck nu voozt bevrijden /
End bewaren na uwe goedicheyt/
Van dit boose volck dat ons tallen tijden/
So quelt ende benaut met reghenheyt/
Want die boosen ront om gaen ende sweuen/
Hier ende daer onbzienbelijck end fel/
Dewijl dat deerlijste Schalcken zijn verheuen/
End hier hebben ghewelt/ macht end theuel.

Ghebedt.

BArmhertighe Vader/ ende oorspronck der waerheyt / ghy die een afgrijsen hebt van alle leughen ende hypocrisie/ heft v op/ ende thoont uwe cracht / om uwe arme dienaren (die door valsche beschuldinghen der smeeckelaren benaut zijn/ te verlossen/ ende dagelijcks inde hope uwer beloftenissen te versterken / tot dat sy de vervullinghe ende dat ghebruyck ouercomen: door den Middelaer Jesum Christum uwen Sone. Amen.

Den xiij. Psalm.

David nae dien hy veelmaels het veldt verlooren heeft. beclaghet dat Godt met zijnen bystant so lange wtblijft/ daer na bidt hy/ dat hy hem ouerwinninghe zijnder vyanden gheuen wille/ op dat hy hem verblijden mach.

Hoe langh hebt ghy besloten Heer / My te verghēten alsoo seer : Salt altydt zyn end nemmer eynden : Wilt ghy v van my eewich wenden : Die benaut ben so langs so meer.

Hoe lang sal noch dat herte myn/
Vol van angst end van smerte syn/
End daer toe vol sorghen met desen/
Hoe lang sal myn vyant noch wesen/
Myn verwinner tot myner pyn:
Aensiet my Godt/ ghy zijt myn cracht/
Troost myn hert/ dwelck v doet zijn clacht/
Wilt myn duyster ooghen verclaren/
Dat ick in den slaep niet moet varen
Des doots/ end daer blijuen versmacht.

Op dat hy die my sterck bevecht/
Niet seggh/ hy is nederghelecht/
End dat de vreuchd myner vyanden/
Niet dobbel werde tmyner schanden/
Siende den val van uwen knecht.
Op v Heer staet myn hoep alleyn/
Neemt wech myn cruys end noot niet cleyn/
Wilt my uwe vreucht weder brynghen/
So sal ick v louen met singhen/
Door v weldaden int ghemeyn.

Ghebedt.

OEewighe Godt die leuendich maeckt het gene dat doot is / gheeft ons door uwe oneyndelijcke goetheyt verlichtinghe/ op dat wy niet onderdruckt werden door den swaren last der benautheden die ons toecomen/ gheeft dat onse conscientien in uwe salicheyt verheucht werden/ ende dat wy ons eeuwichlijck begeuen om uwen heylighen Name groot te maken/ door Jesum Christum onsen verlosser. Amen.

Den xiiij. Psalm.

David claghet/ dat het ouer al vol sy der ongheloovighen ende Heydenen/ hy beschrijft haere valschen meyninge/ begheert ende voorseyt haren val/ ende oock de verlossinghe des volcx Gods dwelck sy verslinden ende benauwen.

Die dwaes spreeckt in zyn herte seer quaet : Daer is gheen Godt / end hy verwoest met desen/ Syn leuen gantsch door zyn grouwelijck wesen . Daer is niet een die met woorde ofte daede / Wat goets begaet.

God des Hemels die Wereldt ouersiet /
Ende bemerckt die menschen inden lande/
Of daer een is/ die met goeden verstande/
Om Gods goetheyt te soecken in verdriet /
Hem doch vervliet.
Alles gemerckt / hy vindt dats int ghemeen/
Al afwijcken end gaen op boose weghen/
Sy zyn grouwlick/ Jae gantsch tot quaet gheneghen/
Die wat goets werckt/ en is onder hen gheen/
Jae niet tot een.
Zijn dan die boose so dwaes altesaem?
Datse niet dan quaet doen sonder afkeeren
Die myn arm volck als dat broodt gantsch verteeren/
End zyn om taenroepen des Heeren Naem/
Seer onbequaem.

Sy sullen haer verwonderen voorwaer/
Als sy haest beangst zijnde sullen beuen/
Want Godt/ wiens goetheyt seer hooch is verheuen/
Is met den vroomen/ die hem voor end naer/
Lief heeft eenpaer.
Ghy mensch ongheluckich/ die doch verstaet/
Ghy die bespot tvoornemen vanden vromen:
Dwelck Godt in zijn hert goedichlijck laet comen/
Die alleen is des vromen toeverlaet/
Dien ghy versmaedt.
Och dat die hulp ouer Israel Heer:
Quaem wt Zion/ end dat Godt wt tverlanghen/
Wilde verlossen zijn arm volck ghevanghen/
Israel end Jacob souden meer/
Verblijdt zyn seer.

Ghebedt.

O Heere die alleen rechtveerdich ende volmaeckt zijt/ dewijle dat het u belieft heeft ons wt de vermaledijde verderffenisse te trecken / daer met dat tgeheele menschelijcke gheslachte ghecorrumpeert is / ende ons te verlossen vander knechtschap der sonden / geeft dat wy in eenvuldicheyt ende godtsalicheyt wandelende/ eyndelijck mogen genieten de vrucht van onser verlossinghe / die ghy te weghe ghebracht hebt door de offerhande des lichaems uwes Soons Jesu Christi Amen.

Den xv. Psalm.

Dese Psalm leert ons met wat deuchden dat die borghers des Hemels verciert wesen moeten.

W Ie is die sal woonen eenpaer/ In u lieflijcke Tenten Heere: Wie sal doch verkeeren hier naer/ Voor u goedtheyt sonder ghevaer/ Op uwen heylighen berch met eere.

Het sal wesen die mensch eerbaer/
Die steedts wel doet in allen dinghen/
End recht handelt int openbaer/
Wiens mondt dat oprecht is end waer/
Ghestadelijcken sal voortbringhen.
 Die gheen achterclap spreeckt ondroet/
Tot zijnes naesten smaedt end schande/
Die teghen hem oock niet misdoet
Noch mishandelt. maer hem behoet/
Voor oneeren menigherhande.

Die oock de Godloosen veracht/
End daer toe eere tot allen stonden/
Hem die den Heer/ vreest met aendacht/
Die zijn beloften heeft volbracht/
Al waert oock zijn schade bevonden.
 Die tot woecker niet gheeft zijn ghelt/
End gheen gaven opt heeft ghepresen/
Om trecht des vromen met ghewelt/
Te breken/ die so is ghestelt/
Sal voorwaer ghelucksalich wesen.

Ghebedt.

H Emelsche Vader/ die ons tot uwen kinderen hebt wtghecoren/ gheeft ons ghenade/ dat wy in dese werelt in alle oprechticheydt moghen wandelen / op dat niemandt billicke oorsake hebbe om van ons te clagen / ende dat wy eyndelijck deelachtich werden des wonderlijcken erfdeels/ twelcke ons inden Hemel bewaert is/ door Jesum Christum uwen Sone onsen eenighen Salichmaker. Amen.

Den xvj. Psalm.

David begheert hulpe van Godt. Maeckt ghewach zijnes gheloofs ende niet zijner wercken/ de welcke hy niet en achtet. Daer na betuyght hy/ dat hy een afschrick en heeft van alle afgoderie. Hy roemt ende staet alleen op Godt: versekert zijnde/ dat zijn ghebedt verhoort is/ daer van hy Godt danct / hy verseckert hem / dat hy hem niet alleen sal loonen hier op aerden/ maer dat hy een veelmeerder ghelucsalicheydt na zijn doot vercrijghen sal/ door de cracht der opstandinghe Messie/ vanden welcken hy claerlijc propheteert/ ghelijc het verclaert wert. Act. 2. 27. 13. 35.

B Ewaert my Heer/ weest doch mijn toeverlaet / Op u betrou ick vast met herten reyne. Dies spreeckt mijn siel tot u in desen staet: Ghy hebt Heere over my die macht alleyne: Doch en roemt wt mijn wercken wtghelesen. Gantsch gheenen nut tot u Heer hooch ghepresen.

Mijn begheert is den vromen by te staen/
Die gheroemt zijn om haer Godsalich leven.
Maer straff op straffe moet hen romen aen/
Die hen tot den Afgoden valsch begheven.
By haer bloetoffren/ ben ic niet ghevonden/
Jae haer namen en sal ic niet vermonden.
 Godt is mijn deel die my bewaert nu voort/
Op u staet mijn rente ghegrondet Heere/
Dit eerlijc erfdeel dat my toebehoort
Is my int schoonste ghewordeu met eere/
Ja tbeste deel dat ghevonden can wesen/
Is my recht toeghevallen Heer ghepresen.

***

Ghelooft sy God / die my altijdt wil zijn/
Een Raetsheer / die my so wel heeft beraden.
Want die nieren end die ghedachten mijn/
Hebben my tsnachts onderricht vroech end spade/
Ick heb Godt voor ooghen in mijn beswaren
Die my bystaet/ end my wel wilt bewaren.
 Siet/ daerom is mijn hert also verheucht/
Mijn tonghe lacht/ mijn vleesch rust hier benevens/
Wetende dat ghy niet en wilt noch meucht
O Heer int graf laten vergaen mijn levens/
Ghy sult uwen Heylighen groot van weerden/
Gantsch niet laten verrotten inder eerden.
 In den wech sult ghy doen gaen uwen knecht/
Die hem brengt int leven vrij wt benouwen
Want daer is geen volcomen vreucht oprecht/
Dan in uwes aenschijns heerlijck aenschouwen/
In uwe handt is end blijft oock ghestadich.
Die volheyt aller blijschap Heer ghenadich.

Ghebedt.

H Eere die onse schilt ende groote loon zijt / dewijle het u belieft heeft ons te beroepen totten geselschappe der genen die ghy totter salicheyt verordineert hebt / gheeft ons bequaemheydt om te misprijsen ende te verachten het gheselschap der ongheloovighen ende Afgodendienaren/ ende dat wy ons begheven totter grootmakinghe uwes heylighen Naems/ op dat wy onder uwe beschuttinghe levende/ meer ende meer verseckert werden des eeuwighen levens/ het welcke ghy ons ende den uwen bereyt hebt/ door uwen Sone Jesum Christum. Amen.

Den xvij. Psalm.

David vervolcht zijnde/ biddet Godt/ ende stelt teghen malcanderen die wreetheyt zijner vyanden / ende zijn onnoselheyt/ Doch bekent hy dat dese benautheydt hercoemt van Godes wille/ die de Godloosen ghebruyckt om hem te oeffenen. Daerom troost hy hem selven / ende achtet hem veel gheluckigher dan alle zijne vyanden waren/ Om dat hy versekert was/ dat hy seer haest hem souds verheughen inde teghewoordicheyt Godes. Dese Psalm is bequaem ten trooste der ghenen die quaet voor goet ontfanghen ende lyden moeten.

AEnset Heer trecht van uwen knecht / Wilt mijn gecrey O Godt verhooren / Mijn ghebedt came tot u ooren / Het welck vloeyt wt een hert oprecht / Van u die weet alle dinghen / Wil ick oordeel end recht ontfaen / Wilt doch mijn sake mercken aen / Want gantsch recht is al mijn voortbringhen.

Ghy hebt mijn hert snachts voorsocht Heere/
End dat aen den proefsteen ghestreken/
Noyt heb ick leughen willen spreken/
Ghy vindt my ghetrou ymmermeer.
Ick houde my na den bevelen /
End dwoort uwes monts Heer met vlijt
So dat ick niet heb ghemeyns yet/
Met hen die rooven ende stelen.
Maeckt mijn voetpaden vast O Godt/
Op dat ick gae in uwen weghen/
Sonder te zijn voort aen ghenegthen/
Tot afwijcken van u ghebodt.
Ghy hebt dickwils O Heer vernomen/
Mijn ghebeden in mijn ellendt/
Wies bid ick tot my u nu wendt/
End laet mijn smeecken tot u comen.

* * *

Toont heerlijck u goetheyt vooraen/
Ghy die bewaert in dat benouwen/
Alle die vast op u betrouwen/
Teghen hen die u wederstaen.
Deckt my doch Heer niet om verhooghen/
Met u vleuglen na uwen aert/
Dat ick so wel mach zijn bewaert/
Als die appel is eener ooghen.
Op dat ick also mach ontgaen/
Hen die my so wreedelijck quellen/
End my met haer netten omstellen/
Om mijn siel te verstricken saen.
Sy zijn seer vet niet om verstrangd/
Opghebiasen met hoochmoet fel.
Sy volgen my, end loeren snel/
(Soo tronde syn) om my te vanghen,
Een ijder sonderlijck vol pracht/
Als een Leeu die den roof na iaget/
Als een ionghe Leeu onvertsaghet/
Die in den cuyl op den roof wacht.
Maeckt u op Heer, werpt dien te gronde/
Wt zijn handen mijn siele weert
Die u dient als een seer scherp sweert/
My tot straffe/ tot deser stonde.
Van hen die uwe roeden zijn/
Bevrijdt my: Die met herten cleven
In deerd end daerom alleyn leven /
Om rijck te werden sonder pijn.
Ghy maectse sat ende voorspoedich/
Haer kinderen zijn oock seer rijck/
Die kints kindren zijn hen gelijck/
End laten goet na overvloedich.
Ick sal nach aensien u aensichijn/
End reyn staen voor u Heer gepresen/
End na u beeld opghewecht wesen/
Dan sal ick oock recht versaedt zijn.

Ghebedt.

O Heere die een eenich kenner der herten zijdt / dewijle dat wy aen allen zijden omringhelt zijn met ontallicke ghevaerlijckheden/ toont ons uwe gunste ende goetwillicheydt/ sonder de welcke wy vast stonden aen vergaen moeten. Wilt oock niet toelaten dat onse herten tot dese aertsche dinghen beghevem zijn/ maer dat wy achtervolgende uwe ghebooden/ altijdt lust ende begheerte hebben nae de Hemelsche salicheydt/ die Jesus Christus uwe Sone door zijn bloedt verworven heeft. Amen.

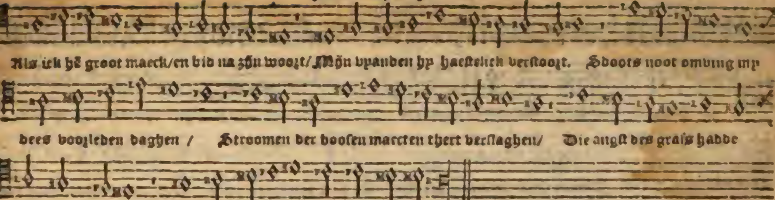
Den xviij. Psalm.

Dit is eenen lofsanck welcken David Gode gesonghen heeft/ als hy Saul ende alle zijne vyanden overwonnen hadde ende met stilheyt/ dat Coninckrijcke besadt/ daer in hy opt eynde prophetreert van den Coninckrijcke Jesu Christi.

ICk sal u lieven end dienen eendrachtich Mijn leven lang O Godt mijn stercke crachtich / Ghy zijt mijn burcht/ mijn troost/ mijn heyl/ mijn steyn. Mijn schilt/ mijn hoop/ mijn bewaerder alleyn.

Dese navolghende veersiens werden alsoo ghesonghen.

MYn hope staet alleen op Godt ghepresen/ Hy wil mijn wapen end mijn toevlucht wesen.

† So benout zijnde heb ick Godt ghebeden/
End hem aengheroepen van hier beneden/
Mijn gheschrey tot hem inden hemel quam/
En mijn stem tot zijnen ooren opclam/
Van stonden aen beefde dat gantsch Aerdtrijcke/
Die berghen wierden beweecht desghelijcke/
Verschrickt waren sy bouen maten seer/
Want met ernst groot/ vertoornde hem de Heer.
† Wt zijn neusgaten ghinck damp tot dier stonde/
End een schrickelick vyer wt zijnen monde
Hy was ontsteken met toorne so groot/
Dat hy alsins heete kolen wtgoot,
Hy booch die lucht/ en daelde tot den volcken:
Onder zijn voeten waren duyster wolcken.
Hy sat op den windt die hem snachtich voert
End hy wert op zijn vleughelen ghevoert.

* * *

† Duyster wolcken hem gantschelick bedeckten/
End als een tente rondts om hem sy streckten/
Voor zijnen glants zijn oock de wolcken saen /
Verdeelt/ ende hebben haer opghedaen.
Hy heeft haghel en blixem toebereydet/
End inde lucht donderslaghen ghebreydet/
Die hoochste Godt liet zijnen donder gaen/
En liet d'Aerde met haghel end vyer slaen.
† Met zijne pijl en schoot hy die boos al en
Veel blixems end angts heeft hen ouervallen/
Door u dreyghen end uwen stercken windt/
End uwen toorne diet alle verslindt/
Zijn die Waterstroomen gedroocht int ronde/
Ontdeckt was de aerdtbodem inden gronde.
Hy heeft my met zijn handt goedich besocht/
Ende wt dat diep water ghesondt ghebrocht.
† Hy verloste my van alle die scharen/
Der vyanden/ die my veel te sterck waren:
In noot hy my voorcormt ende bystaet/
Ter rechter tijdt is Godt mijn toeverlaet.
Hy voerde my int breyd/ ende bevonde/
Hoe hy my bewaerde dien hy beminde:
Dies dede hy my na mijn vromicheyt/
Ende na mynder handen reynicheyt.
† Want ick behielt altijt des Heeren wegen/
Sonder afwijcken/ soo die vrome plegen/
Ick hield zyn Wet/ die ick hadde ghehoort/
Sonder daer van te verwerpen een woort.
So dat my die Heer oprecht heeft bevonden/
In al mijn doen bewaerd ick my voor sonden/
Dies heeft my Godt na mijn eenvuldicheydt/
Vergheuen/ en na mijn oprechticheydt.

* * *

Voorwaer Heer ghy die mijn doen kendt allene/
Ghy zijt den goeden goet / en reyn den reynen/
Den oprechten zijt ghy O Heer oprecht
En keert u af van den verkeerden knecht/
Den oormoedighen bewaert ghy seer goedich/
Ghy maeckt oock haest die stout ooghen deemoedich/
Mijn ghesicht hebt ghy verlicht/ Heer vermaert/
In duysterheyt hebt ghy my wel verclaert.
† Door u cracht heb ick dat crijsvolck verslaghen/
En spring ouer den muer sonder vertzaghen/
Ons Godt is bevonden oprecht en goedt/
Zijn woort is ghelouteert in des viers gloedt/
Hy is den menschen een schilt int benouwen
Ja den ghenen die op hem vast betrouwen.
Waer isser een Godt sonder onsen Heer/
En sonder hem eenighe stercktе meer?
† God wapent my met stercktheyt seer blymoedich/
En maeckt mijn weghen seker end voorspoedich/
Hy maeckt my ghelijck die herten zijn tsaem/
Om die berghen op te climmen bequaem/
End hy leert mijn handen oock crachtich strijden/
Dat mijnen arm can spannen tallen tijden
Den stalen boogh: hy is mijn heyl/ mijn schilt/
Die inden noot my onderhouden wilt.
† O goetheyt daer ick op hoep al mijn leuen/
Heeft my nu meer dan opt te voor verheuen.
Ghy maeckt den wech onder mijn voeten slecht/
Op dat Heer niet en struyckel uwe knecht/
Mijn vyanden can ick grijpen end iaghen
Tot datse vernielt zijn door vele plaghen/
Ick slase datse niet connen bestaen/
Maer ter schanden onder mijn voeten gaen.

* * *

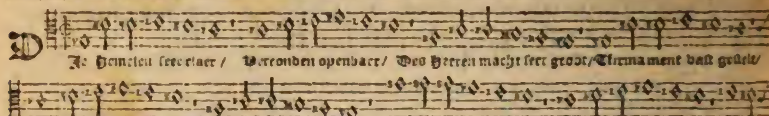
† Ghy rustet my tot den strijdt Heer voorsichtich/
Ghy maeckt mijn vyanden alle veltvluchtich/
Ghy breeckt oock met een al haer groote cracht/
Voor my werden sy tot den val ghebracht.
Sy roepen ia oock tot Godt/ so sy meenen
Die hen gheen troost noch hulpe wilt verleenen/
Als stof en slijck dat op de straten leyt/
Heb ickse veriaecht/ end verstropt int breyt.
† Van t'oproerich volck vrijdt ghy my met eere/
En ghy maect my ouer veel volcks een Heere.
Want dat volck dat my niet en heeft bekent
Heeft hem van selfs tot mynen dienst gewent.
Veel vremde (zijnde door vreese ghedreuen)
Ghevëynsdelick hen tot mijnen dienst gheuen/
Veel hebben in haer sloten vast ghebeest/
Alsmen hen van mijn cracht ghesproken heeft.
† Mijn God leeft die my sterckt en maect ghedueldich/
Hy is mijn heyl/ prijs weerd seer menichfuldich/
Die my stercktheyt om my te wreken gheeft/
En doet dat tvolck vreedlick onder my leeft.
Hy doet dat mijn vianden my niet schaden/
End verhoocht my bouen al die my smaden/
Hy verlost my door zijn ghenade groot/
Van der stouten ghewelt end wederstoot.
† Daerom Heer/ sal ick u met lofsanck prijsen/
Onder vreemde sal ick u eer bewijsen/
Ja u Heer die met een heerlick ghewelt/
Uwen Coninck wel bewaert hebt int veldt/
Die Dauid den ghesalfden seer weldadich/
En zijn kindren altijt wilt zijn ghenadich.

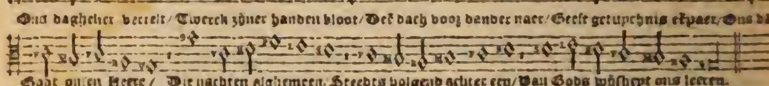
Ghebedt.

O Heere/ die een schilt ende beschermer zijt der ghener die u lief hebben/ verhoort uwe arme dienaers die u inder waerheyt lief hebben/ ende verlosse van allen haren vyanden. Ende dewijle datter niet beters en is dan uwe weghen te kennen ende te volgen/ verdrijft van ons alle duysternissen der dwalinge ende onwetenheyt/ en laet uwe claerheyt alsoo ouer ons lichten/ dat wy ghesterckt zijnde door uwe cracht/ ons alle de daghen onses leuens moghen begheuen om uwen lof ende prijs te vercondighen. Amen.

Psalm. xix.

David bewijst door dat wonder werck des Hemels/ hoe machtich dat Godt sy/ Hy prijst ende looft de Wet Gods/ en besluyt eyndelick met een gebet/ begeerende dat hē Godt voor sonden behoede/ op dat hy hem mach behagelic wesen.

† Daer is voorwaer niemandt/
Ghean sprake noch gheen landt
Daer men niet merckt end hoort/
Die leeringhe seer schoon/
Die elck wt Shemels throon/
Ontfangt voort ende voort.
Shemels loop over al/
Gaet met een groot gheschal/
Door die Wereldt int ronde/
Godt daer in ghemaeckt heeft/
Een woning die hy gheeft/
Der Sonnen t'aller stonde.
† Daer wt rijst sy seer claer/
Als een Bruydgom eerbaer/
Die wt zijn camer gaet.
Sy is als een sterck Heldt/
Die hem tot loopen stelt/
En daer van prijs ontfaet
Sy loopt/ end van d'een endt/
Sy haer tot t'ander wendt/
Des hooghen Hemels spoedich.
Daer can hem (so men siet)
Ter Wereldt verberghen niet/
Voor haer hitt overbloedich.

***   ***

† De Wet des Heeren daer/
Dat hert in overbloet/
Verblijdt sy end verheucht.
Sijn ghetuyghnis ghewis/
Den onghelcerden is/
Een leeringh al'er deucht.
Heer v gheboden recht/
Verquicken uwen knecht/
En doen zijn hert verblijden/
Sy sijn lauter en goede/
Die der blinden gemoedt/
Verlichten t'allen tijden.
† De vreese Gods alleyn/
Is suyver ende reyn/
En sal eewich bestaen/
Sijn rechten allegaer/
Sijn oprecht ende waer/
Die niet sullen vergaen.
Sy zijn beter dan gout/
Int ghetal menichfout/
Jae dan gout wtghelesen.
Honich is niet so soet/
Noch Honichraten goet
Als v woort Heer ghepresen.

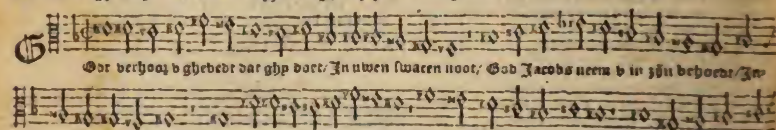
† Oock waer v knecht hem keert/
Hy werdt daer door gheleert/
Tot uwen dienst/ O Heer.
So wie de selve houdt/
Van herten met eenvout/
Heeft grooten loon end eer.
Wie sal doch zijn de man/
Die recht bemercken can/
Sijn feylen niet en gronden?
Maeckt my suyver en claer/
Van mijn ghebreken swaer/
En mijn verborghen sonden.
† Uwen knecht doch bewaert/
Dat hy niet sy beswaert/
Met moetwillicheit quaet/
Dat sulcks niet over my
Heersche/ Maer dat ick sy/
Reyn van sulck een misdaet.
Al wat ick spreken sal/
En mijn ghedachten al/
Laet v Heer welbehaghen.
Ja v die mijn troost zijt/
Die my verlost altijdt/
Wt al mijn quade daghen.

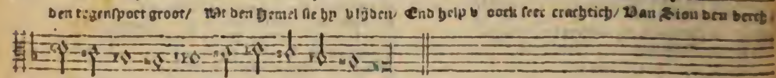
Ghebedt.

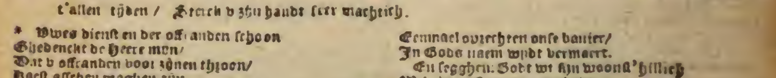
O Heere/ Schepper aller dinghen/ gheeft dat wy v door de groote cracht die ghy bewijst int onderhoudē der Wereldt moghen kennen ende groot maken/ ende en wilt niet toelaten/ dat wy ons int alderminste van v heylige suyvere ende volmaeckte Wet afwijcken/ maer dat wy onse genoechte daer in nemen/ op dat wy ghereynicht zijnde door hem/ die de Wet om onsen wille volbracht heeft/ eyndelick der eewigher salicheyt deelachtich werden. Amen.

Den xx. Psalm.

Het volck (siende den Coninck treeken tot eenen ghevaerlicken strijdt) roept Godt aen. Daer na dancket hy hem ooc/ als versekert sijnde vander overwinninghe. Dit is eenen bequamen Psalm om vander Ghemeynte ghesongen te werden/ alsse aenghevochten is vanden ongheloovighen Princen ende Heeren.

* Uwes dienst en der offranden schoon
Ghedenckt de Heere myn/
Dat v offranden voor zijnen throon/
Vaest aenghenaem moghen zijn.
Hy maeckt voorspoedich uwe dinghen/
Na v begheerte reyne/
Hy wilt v voornemen volbringhen/
Groot en cleyn int ghemeyne.
* God doe dat ghy hem bidt goedertier/
Op dat wy onbeswaert/

Eenmael oprechten onse banier/
In Gods naem wijdt vermaert.
En segghen: Godt wt sijn woonst' hillich
Wil zijnen Coninck crachtich/
Verhooren en helpen goetwillich/
Met zijner handt almachtich.
* Ons vyanden staen seer vast ghebout/
Op waghen end op peerdt/
Maer op Gods cracht hebben wy vertrout
Int lijden dat ons deert.

Oock is haer groote macht ghecomen/
Tot niet/ Sy is verloren/
Maer ons cracht is hoogher ghecommen/
Dan sy was opt te voren.

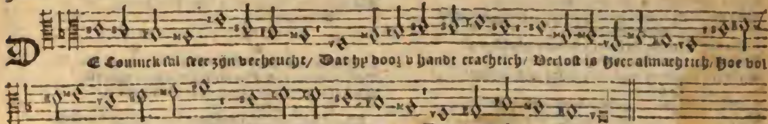
* Wilt doch beschermen Heer van nu voort
Den Coninck/ en bystaen/
Laet doch ons ghebedt wesen verhoort/
Als wy v roepen aen.

Ghebedt.

O Godt die een eenich Heere aller dinghen zijt/ en ons bevolen hebt onderdanich te zijn/ den ghenen die ghy ons tot Overste en Regeerders geordineert hebt. Wilt doch uwe genade en gebenedydinge over onsen Coninck en alle Overheden strecken/ op dat (als wy in uwer vreesen ende bewaringhe leven) sy hare vianden overwinnen mogen/ en dat wy onder hen in goeden vrede leven mogen/ om v ons leven lanck te loven door Jesum Christum. Amē.

Den xxi. Psalm.

Dauid danckt God in den name zijns volcks/ van den weldaden die hy hem bewesen heeft/ de welcke hy na een ander vertelt. Het schijnt dat hy desen Psalm ghedicht heeft/ als hy zijn vianden nagejaecht heeft/ en die hy nu schier verslaghen hadde/ hoewel dat sommighe desen Psalm verstaen/ van een overwinninghe die hy nu schoon vercreghen hadde/ daer van dat 2. Sam.2. staet. Dese Psalm is schier den voorgaenden 20. ghelijck.

DE Coninck sal seer zijn verheucht/ Dat hy door v handt crachtich/ Verlost is Heer almachtich/ Hoe vol sal hy wesen der vreucht/ Siende dat hy ghewis: Door v cracht bevrijdt is.

* Sijnen lust en begheeren al/
Soo hy dat overlegghet/
Heer ghy hem niet ontsegghet.
End al dat hy v bidden sal/
Daer van hy dort vermaen/
Sal hy van v ontfaen.

* Want eer hy bidt/ zijnde benout:
Maeckt ghy hem (Heere goedich)
Met rijckdommen overvloedich/
Een croone van ghelouterd gout/
Maeckt ghy hem/ die ghy stelt/
Op thooft midden in tvelt.

* Hy begheerde doch anders niet/
Dan dat ghy hem woudt gheven/
Slechs eenen tijdt om leven
Ghy hebt hier boven (so men siet)
Hem vergondt overvloet/
Ja eeuwich leven soet.

* Door v goethept maeckt ghy altijt/
Dat zijnen goeden name/
Wijdt verbreyt wert bequame.
Want ghy Heer die goedertier zijt/
Hem prijs end eere wilt/
Altijdt gheven seer milt.

* Ghy vercieert hem/ dat hy hier naer/
Eenen spieghel sal wesen/
Uwer goethept ghepresen.
Ghy hebt hem verheught voorwaer
En zijn herte verlicht/
Door v lieflick ghesicht.

* Op dat de Coninck zy bevrijdt/
In zijn leed en benouwen/
Op Godt staet zijn vertrouwen/
Van Godt wacht hy hulp inden strijt/
Door welcken hy eenpaer/
Vast blijft sonder ghevaer.

* * *

* V handt is sterck genoech om straf:
Ja om neder te vellen/
Die hen teghen v stellen.
Sy werden oock te niet ghedaen/
Die uwen prijs end eer/
Hebben verachtet Heer.

* V gramschap hen verslinden sal/
Als eenen heeten oven/
Onder vol viers end boven/
Sy werden oock verdorven al/
Van v daermen op siet/
Wert en sy vracht tot niet.

* Uytgheroept werden sy met een/
Vander Aerden met machte/
Sy end al haer gheslachte/
Daer en wert ghedachtenis gheen/
Noch ghewach vroech of spaedt/
Van haren stamme quaedt.

* Op datse hebben onderstaen/
Den Coninck te beschaden/
Met alderley boosdaden.
Teghen v sy met list raedt slaen/
Maer daer werdt door haer cracht/
Niet bysonders volbracht.

* Al waert dat dir boos opgericht/
Te saem teghen v quamen/
Ghy soudtse haest beschamen.
Ghy sultse schieten int aensicht/
Daer op ghy hebt ghemickt/
End uwen boogh gheschickt.

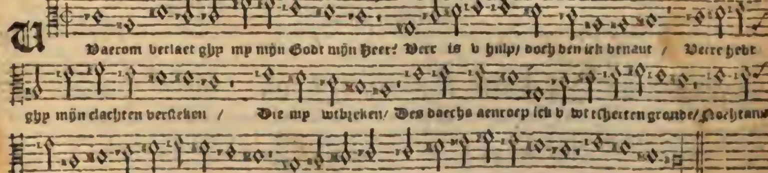
* Daerõ maeckt v doch op O Heer/
Wilt met ernst nu bewijsen/
V cracht met om vo'prijsen/
Op dat wy altijdt uwer eer/
Prijsen ons leven lanck/
Uwe macht met Lofsanck.

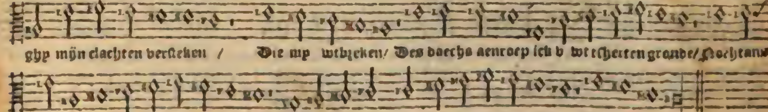
Ghebedt.

HEere Godt die ewighe oorspronck alles goets also het v belieft heeft ons te beroepen en te ontfangen totter gemeynschap uwes gheliefden Soons Jesu Christi/ en wilt doch niet toelaten dat wy teenigher tijdt van onsen vyanden overweldighet werden/ maer gheeft dat het Rijcke Christi midden onder ons bevestiget zijnde/ wy triumpheren moghen/ uwen Lof singhende ende groot makende tot inder eeuwicheyt. Amen.

Den xxij. Psalm.

Dit is een Prophetie van Jesu Christo/ daer in dat Dauid eerst beschrijft/ de groote vernederinge Christi: daer naer zijn verhooghinghe ende zijn Coninckrijck/ dwelck hem tot den eynde der werelt wtbreydet/ en oock eeuwelijck bestaen ende blijven sal.

WAerom verlaet ghy my mijn Godt mijn Heer? Verre is v hulp/ doch ben ick benaut / Verre hebt ghy mijn clachten versteken / Die my wtbreken/ Des daechs aenroep ick v tot therten gronde/ Nochtans antwoort ghy my tot gheener stonde / Ende des nachts laet ick niet af van clagen/ Seer verslagen.

* Doch Heer ghy zijt de Heylich euenwel
Die daer woont onder v volck Israel/
Daer ghy wilt dat hem steedts vermeere/
V prijs end eere.
Ons Vaders hebben op v vast gebouwet/
Jae op v alleyn hebben sy vertrouwet/
Die haer banden ghewelddich hebt ontbonden/
Tallen stonden.

* Biddende waren sy van druck bevrijdt/
Sy hoepten op v goethept taller tijdt/
Ende ghy beweest hen vroech en spade/
Uwe ghenade/

Maer ick ben een worm/ end gheē mensch in crachten/
Een peders spot. want sy my al verachten/
My tot een spreeckwoort sy te maken pleghen/
Aller weghen.

Een peder siet hoe dat ghy my Heer laet
Hy bespot my/ end belacht my met smaet/
Verachtende steken sy den mondt op/
End schudden den cop/
Van spreken-se: hy staet tot allen tyden
Gantsch op zijnen Godt/ dien hy bidt int lijden/
Dat hy hem help/ist dat hy hem bemimmet.
End versinnet.
† Doch hebt ghy my wt mijns moeders lichaem/
Ghebracht/ end hulpe bewesen bequaem/
Van mijns moeders borst ghy my steedts bystaet/
Godt mijn toeuerlaet.
Ja dat meer is/ so haest ick was gheboren/
Hebt ghy my ontfanghen ende vercoren/
Ende getoont dat ghy mijn Godt wilt wesen/
Hooch ghepresen.
† Daerom van my so veer doch niet en wijct/
Den moet ontvalt my/ end thert my beswijct/
End daer is niemant/ die my gheeft de hant/
Hulpe noch bystant.
Veel stercke stieren my als nu omringen/
De Ossen vet wt Basan my bespringen/
Om my te versticken/ sy vlijt aenwenden/
My te schenden.
† Sy zijn als een Leeuw die verschenet seer stranck/
Die loert om te roouen een schaepken cranck/
Sy ontdoen haer kelen wijt ende breedt/
Schrickelick en wreedt.
End als water vloepen wech mijne crachten/
Mijn leuen is ontsteldt/ end door mijn clachten/
Smelt mijn hert als was/ oock vergaet mijn leuen/
Met swaer beuen.

Als een Potscherf is verdroocht al mijn macht/
Aen tghehemelte cleeft mijn tong versmacht/
Ghy hebbet my ghemaeckt vol onweerden/
Als tslijck der Aerden.
Want Honden omringhen my/ end ghenaken/
De boosdaders hen teghen my opmaken/
Om mijn handen end voeten te doorsteken/
Ja te breken.
† Mijn beenen can ick tellen groot en cleyn/
Dwelck siende die boose menschen onreyn/
Sijn verbl ijdt/ ende bespotten (Heere)
My alsoo seere.
Mijn cleedt is van nu stuckwijs wtgheghenen/
Mijnen rock is oock ghestelt daer beneuen/
Op dat sy tlot daer ouer werpen prachtich/
Tsaem eendrachtich.

† Dies wilt Heer van my nu niet verre gaen/
Maer goedertierlijck wilt my O Godt bystaen/
Haest v/ ghy zijt ende anders gheen e/
Mijn cracht alleene.
Verlost mijn siel van tsweert mijner vyandē/
Die my soecken te crijghen inden handen/
End my geern wreedelijck hadden verslonden/
Ghelijck Honden.
† Helpt doch wt de muyle der Leeuwen fel/
Mijn siel beangst ende versterckt die wel;
Teghen de Eenhoornen die hen stellen
Om my te quellen.
So sal ick mijnen broederen verconden/
Uwen Naem/en sal daer toe ooc vermonden/
Int openbaer midden in uwe Kercken/
Uwe wercken.

† Ick sal segghen: Ghy alle die den Heer vreest/
Belijdt hem/ end ghy kindren Jacobs meest/
Prijst zijn goetheyt/ hem ende niemandt el/
Vreese Israel.
Want hy heeft zijn aensicht niet willen wenden/
Van tghebedt des menschen in zijn ellenden/
Maer wil zijn stem hem laten comen vooren/
Tot zijn ooren.
† Soo sal uwen lof door my zijn verhaelt/
In v ghemeynte sal wesen betaelt/
Mijn belofte onder tvolck ootmoedich/
Dat v preest goedich.
Daer sullen de arme versadicht wesen/
Van dien die v soecken wert ghy ghepresen/
Ghy vrome sult eewich (zijnde verheuen/)
In vreucht leuen.
† Dit bedenckende/ sullen zijn bekeert
De Volcken. End van hen wert ghy gheeert
Ende ghedient met knien gheboghen/
Voor uwen ooghen.
Want sy sullen weten dat v dat Rijcke/
Alleyn behoort: Want ghy hebt geen gelijcke/
End dat ghy ouer de volcken met eere/
Syt een Heere.
† Sy sullen Heer/ v eer aen doen seer groot/
Die versaedt zijn/ Oock die des hongers noot
Lijden/ die sullen v Heere prijsen/
End eer bewijsen.
Daer sal hem haer saet gantsche vie begeuen/
Tot uwen dienst/sy sullen Heer verheuen/
Van kindts kindren altijt wesen ghedachtich/
Us Naems crachtich.
† Wt hem sal altijt yemandt comen voort/
Om de nacomers te leeren v Woort/
Ende de goedicheyt hooch ghepresen/
Van v bewesen.

Ghebedt.

O Godt alles troosts ende bystandts/ hoewel dat ghy door eenen tijt toelaet/ dat wy op menigherley wijse benaut werden/ ende geachtet als dat wechworpsel der Wereldt/ nochtans dewijle dat wy alleenlijck hopen op uwe goetheyt wy bidden v wilt ons bystaen /ende verlossen wt dese benautheden die ons beswaren / op dat wy v int midden uwer ghemeynte moghen dancken/ door uwen eenighen Sone Jesum Christum. Amen.

Den xxiij. Psalm.

Dauid singet van zijnen voorspoet/ ende versekert hem seluen met een seer sterck gheloone/ dat Godt (van welcken hy dien voorspoet heeft) hem den seluen ghestadelijck sal laten blijuen.

My Godt voet my als mijn Herder ghepresen / Dies sal ick geenes dincks behoeftijck wesen.
Int groene gras seer lieflijck hy my weydet / End aen dat soet water hy my ghelepdet / Hy verquict mijn siel
die seer is verleghen. Om zijns naems wil/ leyt hy my in zijn weghen.

Al waert schoon dat ick int dal des doodts ghinghe/
Ende dat my des doodts schaduw omvinghe
Ick vreese niet/ ghy zijt by my ghestadich/

End ghy troost my met uwen staf ghenadich/
Ghy maeckt rijck met goeden seer verlderhanden/
Mijn tafel voor dooghen mijner vyanden/

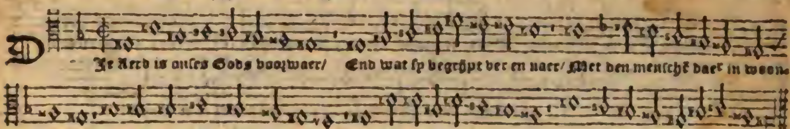
Ghy salft mijn hooft/ met rieckend olij goedich/ · Mijn leuen lanck/ by my steeds blijft eeuwich:
En schenckt my den Beker vol ouervloedich/ · So dat ick hoep eeuwichlick vast te woonen/
Ghy sult doen dat uwe gunst O Heer crachtich/ · In Gods huys/ dwelck niet is om verschoonen.

Ghebedt.

HEmelschen Vader/ die oorspronck aller gheluckfalichheyt zijt/ wy dancken u dat ghy ons bewesen hebt onse Herder ende beschermer te wesen/ ons verlossende van tghewelt aller onser vyanden. Gheeft ons genade dat wy alle vreese ende verschricken des doodts van ons werpende/ uwe waerheyt die ghy ons gheopenbaert hebt/ belijden ende naeuolghen/ door Jesum Christum onsen opperste meester. Amen.

Den xxiiij. Psalm.

David heeft desen Psalm ghemaeckt/ op dat hy ghesongen mochte werden/ als de Arcke des verbonts inden Tempel (dien Salomon maken soude) ghevoert ende ghestelt soude werden.

De Aerd is onses Gods voorwaer/ End wat sy begrijpt ver en naer/ Met den menschē daer in woon-

achtich Hy heeft die opt Meyr vast gegrondt/ Hy verrijckt die alsins int rondt/ Met veel schoone riuierē crachtich.

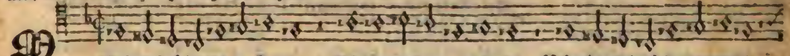
Sijnen Berch is een heylich oort/
Wie sal daer op komen nu voort?
Wie sal daer woonen ende blijuen:
Die sijn hert end handen houd reyn/
Die de luegens haet groot en cleyn/
Noch geē meyneet en soeckt te drijuē.
† Die mensche sal seghen ontfaen/
Godt sal hem oock wel gade slaen/
En door zijn goedicheyt bevrijden.
Sulck is tgeslachte t'aller tijdt/
Dat God soeckt met herten verblijdt/
Den Godt Jacobs aen allen zijden.
† Verhooche u groote poorten nu/
Eeuwighe dueren verheft u/
Dat ingae de Coninck vol eeren:
Wie is de Coninck so gheacht?
Tis God d'ouerwinner met cracht/
Wiens macht niet en is om vermeerē.
† Verhooche u groote poorten nu/
Eeuwighe deuren verheft u/
Dat ingae de Coninck vol eeren/
Wie is de Coninck so gheacht?
Tis God der heyrcrachten vol macht/
Die groot is/ ja een Heer der Heeren.

Ghebedt.

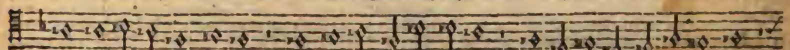
O Godt die heerschappie hebt ouer die gheheele Werelt/ wilt door uwe heylighe genade int midden van ons woonen/ ende ons deelachtich maken aller Hemelschen ghebenedijdingen/ op dat wy gesterckt zijnde door uwe cracht onuerwinnighe verkrijghen mogen ouer alle onse vyanden/ inden naem uwes Soons Jesu Christi. Amen.

Den xxv. Psalm.

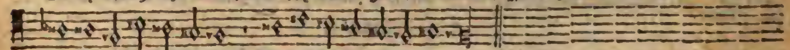
David benauwt sijnde door dat last sijnder sonden/ ende door de boosheyt zijner vyanden. Bidt God voor hem seluen/ ende oock voor de gantsche Ghemeynte.

Nu hert hef ick tot u Heere/ Mijn hoep alleyn op u staet/ Behoedt my doch voor oneere/

Die my wenscht mijn viant quaet/ Sy werden Heer soo veracmt/ Niet schaemroot die op u bouwen.

Maer sy sullen zijn beschaemt/ Die de wrome hier benouwen.

† Heer wijst my doch uwe weghen/
Die ghy wilt dat ick sal gaen/
Tot den seluen maeckt gheneghen
My/ en doet my die verstaen.
Leet en stiert my na u woordt/
In uwe waerheydt ghepresen/
Ghy zijt mijn hulp dies nu voort
Wacht ick op u/ in dit wesen.
† Ghedenckt Heere aen u goetheden/
Stelt u voor ooghen voort aen/
U groote barmherticheden/
Die ghy voormaels hebt ghedaen.
Doch u vergheet die sonden swaer/
Mijner ionckheyt seer lichtveerdich.
Ghedenckt mijns goedtlick eenpaer/
Tot mijn hulpe zijt volveerdich.
† God is waerachtich en goedich/
Hy ist en blijft sulcks altijdt/
Ten weghe brengt hy sacht moedich/
Den sondaer vervallen wijdt.
Den ootmoedighen leert hy/
Sijn Godtsalighe voetpaden/
Hy toont oock zijn wesen vrij/
Den armen menschen beladen.
† Goetheyt end waerheyt verheuen/
Sijn des Heeren weghen al/
Voor hem die daer na zijn leuen/
En zijn ganghen rechten sal.
O Heer door uwen Naem claer/
Wilt my goedichlick mijn sonden
Vergeuen/ Want seere swaer
Ende groot zijn sy bevonden.
† Wie is hy die altijdt spoedich/
Onsen Godt vreest bouen al:
Die werdt gheleerdt ouervloedich/
Van den wech dien hy gaen sal.
Die sal besitten zijn goet/
Met stilheyt ende met vrede/
Sijn zaedt sal in ouervloedt/
Het landt oock besitten mede.
† Die verborgentheyt des Heeren/
Is den mensch gheopenbaert/
Die Godt vreest end houdt in eeren/
En zijn verbont wel bewaert.
Mijn hert ende mijn ghemoet/
Op den Heer hem alleyn setten/
Want hy maeckt vrij mijnen voet/
Wt al der godloosen netten/
† Siet my aen met goeder herten/
Hebt doch medelijden met my.
Want eensaem ende vol smerten/
Ben ick Heer en gantsch onblij.
Ick werde seer benout/
Daechlicks weert grooter mijn lijden.
Helpt my Heer die u vertroudt/
Wt den noot in desen tijden.
† Mijn iammer wilt doch aenmerken/
Mijnen angst en noot aensiet/
Mijn sonden en boose wercken/
Vergheeft my goetlick om niet.
Siet hoe de vyanden mijn/
Moetwillichlick bouen maten/
Die groot van ghetale zijn/
My seer vyandelick haten.
† Voor haer list mijn siel bewaret/
Verlost my dat ick met smaet/
En met schand niet sy beswaret/
Want ghy zijt mijn toeverlaet.
Slecht recht ben ick/ my behoedt/
Want ick sal Heer u verwachten/
Israel wt teghenspoedt/
Verlost oock door uwe crachten.

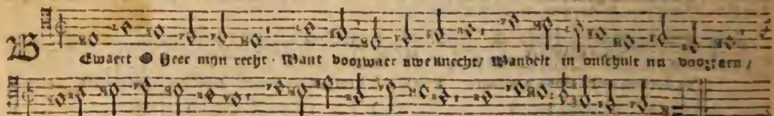
. *.*

Ghebedt.

O Heere ende God, ghy die niet anders en begeert/ dan de salicheyt der gener die op v betrouwē, wilt uwe goetheyt eñ oneyndeliche barmherticheit strecken ouer ons uwe arme creatueren/ ende ons vergeuen alle onse ongerechticheden/ op dat wy door uwen geest onderwesen zynde wandelen in uwe heylige geboden/ sonder daer van te wijcken/ ende dat wy eyndelick ghenieten de salicheyt die ons verworuen is/ door uwen Sone Jesum Christum. Amen.

Den xxvj. Psalm.

Dauid betuycht van zijn goede conscientie teghen zijn vyanden, hy ouergheeft hem gantsch tot ter dienst Gods/ den welcken hy bidt dat hy hem bewaren wille/ voorsiende de groote straffe/ die God doen sal ouer den godloosen. Desen Psalm is seer bequaem voor hen die onder de Afgoden Dienaers benout zijn.

† Heer voorsoeckt mijn ghemoet/
Proeft my in teghenspoet/
Aen den proefsteen in mijn ellendt/
Mijn hert end oock mijn nieren/
Proeft doch Heer met den vieren/
Op dat ick recht werde bekent.
† Want Heer die ooghen mijn/
Vastelick gheslaghen zijn/
Op uwe ghenaed en goetheyt.
End ick leyde mijn leuen/
Na den reghel voorschreuen/
Ick wandel in uwe waerheydt.
† Der leughensprekers boos/
Versameling seer loos/
Ick altijdt O Heer haten sal.
Met schalcke menschen listich/
Die valsch zijn ende twistich/
Heb ick niet ghemeyns ouer al.
† Heer der Godtloosen kerck/
Haer eerheyt end haer werck/
Haet ick altijdt wt sherten grondt.
By den schalcken en boosen/
Mach oock by den Godtloosen/
En sit ick Heer tot gheener stondt.

† Ick wasch mijn handen reyn/
Met onschult int ghemeyn/
Ick gheue my tot tgoet eenpaer.
En Godt tot v offranden/
Schoon en seer velerhanden/
Niemant doet op uwen outaer.
† Op dat ick daer v eer/
En heerlickheyt/ O Heer/
Singhen mach ouerluydt en claer.
End uwe wonder wercken
Seer groot/ soo men can mercken/
Mach verconden int openbaer.
† Ick heb Heere bemint/
End hertelick versint/
V schoon huys daer ghy woonē wilt/
Die plaets daermen verconden/
End oock altijdt vermondet/
Uwen lof en prijs Heere milt.
† Laet my niet zijn ghetelt/
Gheplaecht noch oock ghequelt/
Met den quaetdoenders eenpaer.
Neemt doch niet weerdt mijn leuen/
Met dien die hen begheuen/
Tot bloetstorten wt nijt end haet/
† Die verraders vol nijdt.
Wt liften/ haet en sijndt.
Verslaghen my met onrecht groot.
Sy loopen ende staen/
Om gheschencken en gauen/
Die hen haest brengen tot der doot.
† Maer ick wil Heere gaen
Vromelick en bestaen/
In eenvout met een oprecht hert.
Weest my doch nu ghenadich/
O mijn Godt seer weldadich/
Verlost my wt angst ende smert.
† Ick sie Heer dat ghy my
Hebt opgherecht/ end vrij
Ghestelt/ op uwen wech eerbaer.
Dies wil ick v Heer prijsen/
Singhen end eer bewijsen.
Int midden uwes volcks eenpaer.

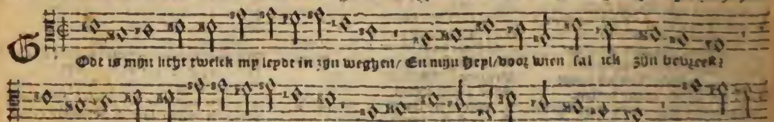
Ghebedt.

O Heere die een recht veerdich Richter zijt/ dewijle dat het v belieft heeft ons te verkiesen/ op dat wy v volck zijn/ en ons te scheyden van het gheselschap der boosen/ verlost ons van hare valsche beschuldinghen ende benouwinghen/ ende doet ons die genade dat wy altijdt in uwe Ghemeynte blijuen/ op dat wy in eenvoudicheyt ende oprechticheydt wandelende uwen name ende heylighe vergaderinghe grootmaken/ door Jesum Christum uwen Sone onsen Heere. Amen.

Den xxvij. Psalm.

Dauid verlost zijnde wt groote gevaerlickheyt is versekert van Gods goetheyt: Den welcken hy biddet/ hem te verrende zijnen grooten noodt/ ende is verseckert dat hy verhoort werde.

Desen Psalm is seer bequame, hen die God wt den handē der tyrannē verlost, eñ tot zijnder gemeynte gebracht heeft.

boose deden ouerloop / Ende sochten my te verslinden gaer. Ick sach dan mijn vyanden in ghevaer/ Struyckelen end vallen al ouer hoop.

Al waert dat my veel Heyrcrachten ombinghen/
So sal doch (Heer) mijn hert hen vreesen niet
Come die wil om my nu te bespringhen/
Ick staet vast op Godt in al mijn verdriet.

Een dinck heb ick begheert/ en tot den endt
Sal ickt oock begeeren (Heer) met ootmoet/
Dat ick in v huys daer ghy zijt bekendt/
Mijn leuen lanck blijue tot mijn behoedt.

Op dat ick daer mach mercken end aenschouwen/
Heer uwes huys seer schoonen heerlickheydt/
En den Tempel bij zijnde van benouwen/
Wel mach alsins doorsien met vrolickheydt.
Want als ick sal wesen beswaert met noot/
Ick sal daer verborghen zijn taller tijdt/
End in een heymelyck oort zijn bevrijdt/
En daer na verhooght zijn in eeren groot.
* * * *
God doet my gaen met den hooft opghehéuen.
Wijnmoedich onder mijn vyanden al/
Dies wil ick hem lof prijs end eere gheuen/
Met sang in zijn huys ick hem louen sal.
Als ick v Heer bidde/ my doch verhoort/
Wilt mijn begheert ghenadelyck verstaen/
In den noot wilt mijn clachten nemen aen/
Ende zijt my barmhertich nae v woort.
† Mijn hert heeft Heer ghevoelt in allen hoecken/
V woort/ dwelck my inwendich aldus leert:
Beneersticht v om mijn aenschijn te soecken/
Ghy siet dat ickt ghesocht heb en gheeert.
Keert doch van my niet Heer v aenschijn reyn/
In uwen toorn verstoot niet uwen knecht/
Ghy sijt Heer mijn helper trouw end oprecht
Verlaet my niet God mijn Heylant alleyn.
† Vader en Moeder hebben my verlaten/
Maer God bewaert my als een kindt seer teer
Ick ben seer benout door hen die my haten/
Dies leert my ingaen den rechten wech Heer.
Al mijn vyanden soecken mijn verdriet/
Valsche tuyghen staen op/ der welcker mont
Niet dan onrecht en spreeckt tot aller stondt/
Dies en gheeft my in haren handen niet.
† Haot ghy my dien troost niet laten beerwerven/
Dat ick noch in dit leuen soud ontfaen/
Eghebruyck uwer goeden en voor mijn steruen/
Ick waer onder den last des druckx vergaen.
Daerom lanckmoedichlick den Heer verwacht/
Sijt altijdt wel ghetroost end onuertsaecht/
Godt sal endlick helpen v die nu claecht/
Verbeydt den Heer/ op zijn toecoemst hebt acht.

Ghebedt.

O Vader des lichts ende Fonteyne alles goets/ doet ons bystant inden tijt des tegenspoets / ende alwaert dat wy van allé menschen verlaten waren/ en wilt doch ghy van ons niet wijcken: gheeft oock wat ons ouercoemt / dat onse herte altijdt ghesterckt werde, om te hopen alle tijdt dat ghy ons beloeft hebt, door uwen Soone Iesum Christum Amen.

Den xxviij. Psalm.

De Propheet seer benaut zijnde/ door dien dat hy Godt vanden Godtloosen sach ontreren. Begheert van hen ontslaghen te wesen. Ende hy roept Godt aen teghen den seluen. Daer na versekert hy hem seluen/ dat hem Godt verhoort den welcken hy alle die ghelooughen herrelycken beveelt.

O Heer ghy zijt mijn sterckte machtich. Tot v ist dat ick bidde clachtich/ Swijcht nu stil O mijn Godt gepresen Of anders so moet ic nu wesen/ Eenen mensche gantschlick gelijck / Die men begraeft in dat Eertrijck.

† Wilt Heer verhooren al mijn claghen/
Als ick schreye/ zijnde verslaghen/
In v heylich huys vol met eere.
Laet my met hen niet een zijn Heere/
Die verghent in blijschap ontfaen/
Van in dat quaet dat sy begaen.
† Sy spreken van v leed aller weghen/
Doch haer hert is tot quaet gheneghen/
Wilt hen na haer verdiensten gheuen/
En na haer meyninghen daer neuen/
Maeckt datse ouercomen snel/
Den loon haerer boosdaden fel.
† Om dat haer herten niet bemercken/
Uwe heerlicke wonder wercken/
En die kennisse gantsch niet achten/
Uwer daden (Heer) vol van crachten/
Sy werden verworpen voortaen/
Sonder namaels meer op te staen.
† Gheloeft sy Godt die mijn ghebeden/
Verhoort heeft nae zijne goetheden.
Godt is mijn schilt ende borcht crachtich.
Van hem coemt mijn hulpe warachtich
Dies moet mijn hert wesen verblijdt/
En mijn mont hem singhen altijdt.
† Hy geeft mijn volck cracht om te strijden
Sijnen Coninck hy t'allen tijden
Bewaert: Dies laet tvolck uwer erven/
Uwen Seghen O Heer verwerven/
Wilt dat brenghen ter heerlicheydt/
End voeden inder een wicheyt.

Ghebedt.

O Godt van alle vertroostinghe/die recht veerdicheydt bemindt/ ende alle Godloosheyt ende ghedreynstheydt verbloeckt:verstropt de aenslaghen van de ghene die onsen val soecken: weest de cracht ende Schilt van de ghene die in v hopen/ op dat wy in alle Geestelicke blijschap v moghen een Lof singhen die v aenghenaem sy/ door uwen Sone Iesum Christum. Amen.

Den xxix. Psalm.

Dauid beschrijft met desen heerlicken Psalm de Maiesteyt Gods welcke met donderslaghen ende blixem/allen creatueren verbaest maeckt hoewel dat hy middelderthydt den sijnen lieflick ende vriendelick is.

G Hy Princen en ghy Heeren/ Begaeft met grooter eeren/ Schrijft God tot alle tsame/ Sijn cracht en lof bequame/ Wilt hem sulcken prijs bewijsen/ Als zijn macht niet om volprijsen/ Toestaet end in zijn wooningh goet/ Buyght hem die knien met oodtmoet.

Gods stem wert verhooght crachtich/
Op de wateren machtich/
In Shemels wolcken seer claer.
Wert v cracht openbaer.
Syn stemme niet om versterken/
Ghetuyght van zyn groote wercken/
Syn stem is vol tallen stonden/
Van heerlijcke cracht bevonden.
† Gods stem slaet met onweder/
Die Cederboomen neder/
Op Liban den Berch gheplant/
Ende ander berghen int landt/

Hy doet die springhen te deghen/
So de ionghe Calveren pleghen/
En als de iong Eenhoornen doen/
Die opspringhen in bosschen groen.
† Gods stem doorsnijt end scheydet
Thier/ en zyn vlam wtbreydet:
Hy doet tdal Cades beuen/
Met den dalen daer neuen.
Hy schickt de hinde cleynmoedich/
End doetse misvallen spoedich/
Hy doet de bosschen groen en groot/
Door zyn cracht werden bloot en bloodt

† Maer yeghelijck gaet hy binnen/
In Gods Tempel ghepresen.
En daer hy plach te beuen/
Hy loeft hem al zyn leven.
Des waters v armen breedt seere/
Des Sundtvloets in God een Heere/
En zyn Coninckrijcke ongetaen/
Sal eeuwichlick vast blijven staen.
† Daerom sal de Heer wesen/
Syns volcks cracht wtghelesen.
Vred en goet sal hem gheven/
Onse God hooch verheven.

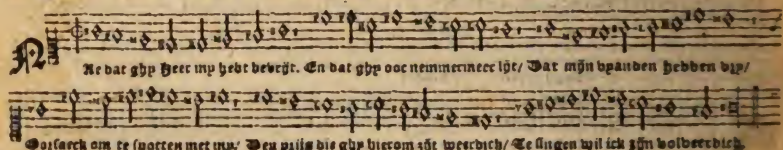
Ghebedt.

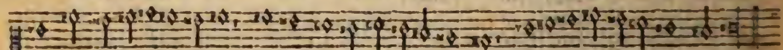
Heere wien alle glorie ende eere toebehoort/ ghelijckerwijs als v beliest heeft/ ons uwen wille te kennen te gheven door v heylich woordt/ doet oock dat wy die ontfanghen in alle reverentie/ ende dat wy ghevoelen haer cracht ende sterckte/ om ons te wederbaren in een heylicheyt van leven/ op dat wy eyndelijck genieten moghen dat leven/ de welcke beloeft is allen den ghenen die ghy tot kinderen aenghenomen hebt in uwen seer beminden Sone Jesu Christo. Amen.

Den XXX. Psalm.

David danckt Godt/ dat hy hem ghetrocken heeft wt den wech des doots/ ende vermaent alle gheloovighen/ dat sy desgelijcken doen/ ende wt zyn exempel leeren verstaen/ dat Gods barmherticheyt teghen zyne kinderen zyn strafheyt verre te boven gae: Daer naer keert hy hem tot het gebet/ en beloeft dat hy Gods prijs ende lof eewichlick singen sal.

Dese Psalm is bequaem om Godt te loven/ den ghenen die wt vervolghinghe verlost zyn.

Als ick v heb gheroepen aen/
Ghesontheyt heb ick Heer ontfaen.
Ick was ter Hellen gedaelt schier/
Als ghy my wt trocht goedertier.
Tleven hebt ghy my willen spaer/
Daer ick int graf was afghedaren/
† Ghy al die zyn goetheyt bekent/
Verbreit zyn eer/ maeckt sonder ent/
Heerlijck zynen Naem/ nae zyn woorde.
Godt is nemmermeer soo verstoort.
Of zynen toorn/ die elck doet schricken.
En vergaet gantsch seer haestelicken.
† Maer zyn ghenaeden goedicheyt.
Door ons gantsch leven hy wtspreyt/
Daerom het oock dickwils geschiet/
Dat wy tsavonts hebben verdriet/
Maer als den dach is opghestanden/
Coemt ons oorsaeck van vreucht voorhanden/

* * * *

Alst my al na mijnen lust gingh
By my te spreken ick aenving:
Ick ben nu seker wel versorcht/
Want v goetheydt was mijne borcht/
V cracht onderhielt my Heere goedich/
Ghy gaeft my alles overvloedich.
† Maer als ghy hebt v aensicht haest
Afghewendt/ myn hert wiert verbaest.
Van riep ick tot den Heere goet/
End sprack tot hem in groot ootmoede.
Heer wat nut sult ghy doch ontfanghen/
Als myn leven sal zyn verganghen?
† Als ick tot stoo ben ghemaeckt Heer/
Sal ick dan voorderen v eer.
Of verbreeden v waerheyt claer.
Verhoort my doch in dit ghevaer/
Wilt my nae v goetheyt aenmercken/
Zijt myn bewaerder/ wilt my stercken.
† Ghy hebt myn benautheyt verkeert/
In vreucht/ en hebt den sack ghewert/
Des drucks/ en my met vreucht becleyt/
Dies sal met lofsang zyn verbreyt/
Door my uwen lof en v crachten/
Die bestaen in alle ghestachten.

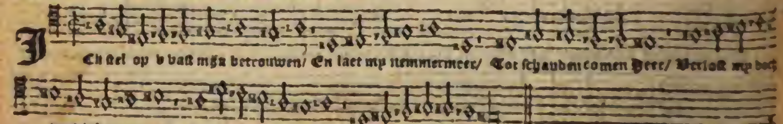
Ghebedt.

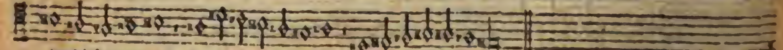
O Godt/ verlosser van alle die ghene die v aenroepen in haerlieder teghenspoet/ verlost ons van de gramschap van ons tegenpartyen/ noch en gedoocht niet dat wy in tyde van voorspoet uwe weldaden misbruycken: Maer dat wy liever ons selven gheheel begheven om v eeuwichlick groot te maken/ door Jesum Christum Amen.

Den XXXI. Psalm.

David/ omringt zynde van Saul in de Woestijne Maon/ alsoo 1. Sam.23. staet/ Beschrijft seer claerlijck dat lijden der ghelooviger die (als in een beroerde Zee) gedreven zyn. Daerom maeckt hy int beginsel een groot geclach/ daer wy de te kennen ghevende/ den wtersten noodt inden welcken hy was. Daer na roept hy teghen zyn vyanden. Eyndelijck hy versekert hem gheheelick op Gods goetheydt/ ende vermaent de ghelooviighen dat sy hem naevolghen.

Dese Psalm is seer troostelijck in een groote benautheyt.

Neyght v tot my die nu bē clachtich
End om my by te staen.
Wilt v haesten voortaen.
Weest my Heer een steenroots stercktich
Wilt mijn siel in dit lijden/ (tich
Als in een Borcht bevrijden.
† Ghy zijt mijn Borcht sonder ver-
Dies om uwes Naems wil/ (tsagen/
Voert my wt dit gheschil.
End wt den stricken voorgeslagen/
Treckt my O Godt almachtich.
Ghy zijt mijn cracht warachtich.
† Den geest geef ick in uwen handē/
Want ghy hebt my bevrijdt/
Godt die soo ghetrou zijt.
Op v heb ick alleyn ghestanden.
Ick hate dat bedrieghen/
Ydelheydt end dat lieghen.

* *
*

* *
*

† Ick sal eens met vreucht nu ver-
End singen overvreydt/ (blijden/
Heer van uwe goetheydt
Als ghy my/ die ben in dit lijden/
End in een groot beswaren/
Sult aensien end bewaren.
† Ghy geeft my niet inder vyanden/
Ghewelt/ want sy zijn wreet/
Sonder eenich bescheet.
Maer ghy geeft my Heer in dees lā-
Ruymte die my verquicket/ (den
Dat ick niet sy verstricket.
† Laet my stercken van v verwerven/
Want overvallen gaer/
Ben ick met angst end vaer.
Men siet mijn ghedachte verstervē
Mijn buyck is inghevallen/
Cleven smelt my met allen.

† Door benauthz vergaet mijn leven
Ick heb met suchten swaer.
Versleten menich Jaer.
Door smaet van mijn haters bedreven
Vergaet mijn cracht met eenen/
Ja verdwynen mijn beenen.

(2) Pause.

† By hen die my om niet verachten/
Zijn mijn naebueren vry/
Die hen schamen van my.
Mijn vriendē die my eerē plachten
Vlieden end my verlaten/
Sy schouwen my op straten/
† Sy hebben my gheheel vergheten/
Als waer ick oock doot verrot/
Ja een ghebroken pot.
Sy smaden daerse zijn ghesetten/
Soo dat aen allen zijden.
Alle menschen my nijden.
† Tsamen sy neerstelijck raet plegen/
Hoe dat sy cleyn end groot/
Mp eens brenghen ter doot.
Doch hoep ick op v aller weghen/
Dies spreeckt mijn hert aendachtich/
Ghy zijt mijn Godt Almachtich.
† In v handt staet mijn leven teere
Van mijn vyanden quaet/
Verlost my met der daet.
Bevrijdt my van hen die my seere.
Vervolghen ende beladen/
Ja soecken te verraden.
† Laet over my v aensichijn lichten/
Dat my v goedtheydt/
Bewaert voor teghenheydt.
Wil my van mijnen wech berichten
Behoedt my voor oneere/
Dat bid ick v O Heere.,

* *
*

* *
*

† Beschaemt en stom moeten sy we-
Die leughen sprekers al/ (sen/
Met haer nydich geschal.
Die teghen den vromen ghepresen/
Zijn stout/ stet en hoochmoedich/
In tspotten overvloedich.
† Hoe groot ist dat ghy hem wilt ge-
Die v met hert end gheest/ (uen/
O Heer ten rechten vreest.
Heerlijck ist end hooge verheven/
Dat ghy hem gheeft ghenadich/
Die op v hoopt ghestadich.
† By v in uwe wooningh schoone/
Verberght ghy dien man goet/
Voor den boosen hoochmoedt.
Ghy bewaert oock zijnen persoone/
Vry end gantsch onbeladen/
Voor den tonghen die schaden/
† Ick wil v prijsen onverdroten/
Om dat ghy Heer altijt/
My goet en vriendlijck zijt/
En my in een stadt vast besloten/
Bewaert hebt (soot mach blijcken)
En beschermt des ghelijcken.
† So langh ick was in mijn vertsa-
Sprack ick: Ghy hebt my gaer/ (gen
Nu verstooten voorwaer.
Doch ghy hebt Heer verhoort mijn
Als ick in teghenheden/ clagen/
Gheschreyt heb en ghebeden.
† Hebt God lief ghy zijn wtvercorē/
Die de vrome behoedt/
En die wreede verdoet. (loren
Zijt cloeck/ gheeft den moet niet ver-
Want God wilt die aenschouwen/
Die op hem staen en bouwen.

Ghebedt.

Almachtighe God/ die ons cranckheyt ende boosheyt kennet/ toont te wesen onsen Beschermer ende Bescher-
mer/ ende doet te niete alle den raet van de ghene die schadelicke practijcken soecken teghen uwe arme Dienaers
ende doet ons gevoelen/ die groote goeden die ghy beloeft ende bewaert hebt/ alle den genē die v ontsien ende aen
bidden/ door uwen Soone Jesum Christum/ Amen.

Den xxxij. Psalm.

Dauid ghestraft zijnde met cranckheydt van weghen zijner sonden/ bekendt datse gheluckfalich zijn/ die door haer ey-
ghen schult in sulcken noot niet en comen: Hy bekent zijn misdaet/ de welcke hem God vergheeft: Hy vermaent de
boose tot een Godsalich leven/ ende de vromen tot blijschap.

Wel hem/dien zijn misdaet die hy bedreven heeft/Vā Godt wt genaden wert vergheven / Over wien
Godt sijn barmhertichevt streckt/ Daer door hy zijn boosheden gantsch bedeckt. Hoe gheluckfalich is die
Mensch bevonden/Die Godt niet toe en rekent zijne sonden/In wiens geest niet woont eenige schalckheyt/
Noch geen bedroch ofte ghevevnsdicheyt.

† In mijn ellendt/ tsy dat ick heb ghesweghen/
Ofte gheweent/ So ick doe aller weghen/
Schreyende tot v altijdt dach en nacht/
So zijn doch mijn ghebeenten gantsch versmacht.
Ick heb uwe handt ghevoelt Heer almachtich/
Seer straf om mijner sonden wil voorbachtich.
So dat mijn sap gheweest is (door mijn leet)
Gantsch ghelijck der droochten des somers heet.
† Maer mijn sonden heb ick v bekent Heere
En niet bedeckt/ dies sprack ick devout seere.
Ick wil den Heer belijden mijn misdaet/
En ghy vergaeft my mijn sonden quaet
Hierom sullen v tot bequamen tijden/
All' Heylighen bidden in cruys en lijden/
So dat hen der benautheyt watervloet/
Niet schaden sal door v ghenade goet.

* *
*

* *
*

† Ghy zijt mijn Borcht/ die my altijdt bewaert/
En my behoedt/ dat my gheen angst beswaert.
Als ghy my verlost en bewaert altijdt/
Ghy gheeft my oorsake van singhen verblijdt.
Coemt al tot my/ ick wil v onderwijsen.

Den wech dien ghy gaen moet/ niet om vol prijsen/
Sumet in mijn ooghen ial ick met beschept
V recht wijsen en gheleen dat ghe.rydt/
† Wilt den Mujlen noch den Peerden tot desen/
Diet niet verstaen/ doch gantsch u et ghelijck wesen:
Dien ghy een ghebidt legghet inden mondt/
Als sy moetwillich zijn teenigher stont.
Die Godloose werdt ghetemt door veel plaghen/
Door teghenheydt end oock seer swaere slaghen/
Maer die vertrout op Gods ghenade bloot
Sal ontvanghen zijn met zijn goetheyt groot.
† Ghy oprechte wilt u in Godt verblijden/
Sijn goedichheyt wilt al tsamen belijden.
Ghy vrome weest vrolick en verheucht/
Roemt onse Godt op thoochste dat ghy meucht.

Ghebedt.

Barmhertighe Vader/ die niet en begeert de doot vanden Sondaer: Maer eer dat hy hem bekeere ende leve/ storte over ons u ghenade/ goetheydt ende rechtveerdicheyt/ om alle onse boosheden te begraven: op dat wy ontvanghen zijnde van uwe goetheydt/ ons in u moghen verblijden/ ende wandelen in uwe gherechticheyt/ ghelijck wy geleert zijn door uwen Sone Jesum Christum. Amen.

Den xxxiij. Psalm.

Dit is een schoon lofsanck/ daer mede dat David int beginsel alle menschen/ verweckt om God almachtich te loven. Daer na verclaert hy/ hoe dat het al vol sy van Gods goetheyt. Hy vertelt zijn wonderen ende vermaent de Princen datse op haer sterckheyt niet en vertrouwen. Want God helpt die/ die hem vreesen/ eyndelijck begeert hy de goetheyt Gods.

V Erheucht al ghy oprechten/ In Godt den Heer/ u al verblijdt. Dat lof is den mont zijner knechten/ Ja heerlijck en schoon t'aller tijt/ Mijn harpen vol snaren/ Wilt nu openbaren. Sijnen prijs en eer/ Dat Psalterken en velen. Nu singhen en spelen/ Onsen Godt en Heer.

✠ Singt den Heere/ zijnde met vreucht den/
Nieuw lofsangen lieflijck en soet.
Op den Psalter zijn lof zijn verbreyden/
Speelt/ en maeckt ghenoechlijcke goet.
Want twoort des Heeren/
Dat hy ons wil leeren/
Is recht end eerbaer.
Sijn woorden/ en wercken
Sijn/ so men can mercken
Seker en gantsch waer.
✠ Hy bemint seer tot allen tijden
Dat recht/ en die gherechticheyt/
Daerd is oock vol van alle zijden/
Van zijn groote barmhertichheyt.
Godt door twoort ghepresen/
Schiep alsoo wy lesen/
Dat hemelsche pleyn.
Door zijnen gheest crachtich/
Maeckte hy warachtich/
Sheemels crachten reyn.
Pause.
God vergaderd met Meyr te samen
Als in een Vat dat water al/
Hy bewaerde dat seer bequame
Int afgrondische diepe dal.
Dies moet nu elck vruchten/
Godt vreesen en duchten/
Diet al maeckt van niet.
Dat eer yeghelijcke.
Godt in crachten rijcke
Viers/ als hy dit siet. (sprokent/
✠ Want al wat de Heere heeft ghe-
Is haestelijck gheweest ghedaen.
Sijn gebodt heeft niemant gebroken/
Maer tis gheschiet van stonden aen.
Der Heyden raetslaghen/
Die hem niet behaghen/
Hy seer haest verstoort.
Der volcken gedachten
End oock al haer crachten
Verwerpt hy int voort (Heere)
✠ Maer die voorsichticheyt des
Wort zijn voornemen vast bestaen/
Dat hy eens bestrijt t'immer eeren
Sal sonder hindering voort gaen.
Wel salich moet wesen
Tvolck dat God niet desen
Houdt voor zijnen Heer/
Wel salich al vooren
Sijnse die vercoren
Sijn tot Godes eer.
PAVSE. (spade
✠ God siet neder morgens vroech end
Wt den Hemel in die werelt groot/
Die Menschen al slaet hy wel gade/
Sy zijn al voor zijn oogen bloot.
God wt zijnen Throone/
Die vast is en schoone/
Met vliet oock acht heeft
Op den mensch ellendich/
En wat hier behendich
Hem beweecht en leeft.
✠ Want God door zijn cracht hooch verheven/
Maeckte des menschen hert alleyn/
Dies weet hy alle best daer neven/
Dat zijn wercken gaer zijn alleyn.
Cheruchijnechten niet hoopen/
In woonen en loopen
Connen door haer macht/
Coninghen noch helden
Helpen inden velden
Door haer stercke cracht. (wenst te
✠ Hy dwaelt seer die daer meynt te
Bescherment door zijn Peert sterck end groot.
Door zijn cracht wert niemant geneest
Noch ghehoopen wt strydt oft noot.
Maer God wilt bewaren/
Alle zijn dienaren/
Die hem vruchten vroet.
En die int benouwen/
Op hem vast betrouwen/
End op zijn woort goet.
✠ Hy sal wel bevrijden haer leven/
Als hen die doot sal doen ghewelt/
En sal hem oock haer spijse gheven/
Als sy niet hongher zijn gequelt.
Dat ons hert hem prijse/
End eere bewijse/
Met hoep onbesorcht.
Op hem ons gronden/
Hy is t'aller stonden
Onse schilt en borcht.
✠ In hem sullen wy ons verheugen
Van herte naer zijn Godlijck woort/
Want wy op zijn cracht en vermoghen
Alleyn staen/ also dat behoort/
O mijn Godt almachtich/
Maeckt ons doch deelachtich/
Uwer goedichheydt.
Want wy op u rusten/
En hopen met lusten/
Inder eeuwicheydt.

Ghebedt.

O Eewighe God/ dat uwen Name in alder manieren groot ghehouden sy int midden van ons. Dat u woort machtich ende crachtich/ so gedruct sy in onsen herten/ dat wy niet en bestaen te doene dat teghen uwen wille is. Op dat wy altijts geheel staende op u heylighe voorsichticheyt/ mogen vervult zijn met blijschap/ die ons ondersteunde inde hope van het goet dat ghy ons belooft hebt/ door uwen Sone Jesum Christum. Amen.

Den xxxiiij. Psalm.

David ontcomen zijnde de handen van Achis/ so 1. Samu. 21. staet/ maecte desen Psalm/ inhoudende so veel heerlijcke spreucken/ alser versen in zijn. Om daer inne te bewijsen de sorghe/ die God over den zijnen draecht; hy stelt oock hem selven voor ooghen/ als een exempel/ ende bewijst vande groote goedichheyt Gods.
Dese Psalm is seer troostelijck allen godsalighen.

Ick wil zijnde verblijt/ God prijsen ende maken groot/ Mijn mont sal in zijnen lof vloeydt/ Verconden breet end wijt/ Ick heb gheen ander vreucht Dan dat ghepresen sy de Heer/ Op dat sy die bevangt zijn seer/ Daer door werden verheucht.

‡ Prijst God met my ghemeen/
Ende maeckt seer groot zijnen Naem/
Elck van ons loue hem bequaem/
Wy die hier zijn by een.
Mijn God heeft my verhoort/
Als ick hem van herten riep aen/
Wt angst daer med' ick was bevaen/
Track hy my na zijn Woordt.
‡ Die onsen God aensiet/
Die sal verlicht woerden seer klaer/
Hy sal oock nemmermeer voorwaer/
Beschaemt zijn int verdriet.
Daer me heeft inden noot
Gheroepen: en God heeft seer goet
Hem verlost wt den teghenspoet/
Wt angst end wt aenstoot.
PAVSE.
‡ Vengheien hebben vrij/
Rontom den vromen syn gemaeckt/
Huren legher/ ende ghewaeckt/
Op dat elck seker sy.
Proeft en smaeckt int ghemeyn/
Hoe de Heer lieflick sy en soet/
Wel salich is hy wiens ghemoet/
Vast staet op God alleyn.
‡ Vreest God met herten reyn/
Ghy al zijn Heylighen met vliet/
Want die hem vreesen/ dien sal niet
Ontbreken groot noch kleyn.
De leen verhonghert wreedt/
Vint dickwils geen aes waer hy gaet/
Maer door Godts cracht weet hy beraet/
Die hem bidt met bescheet.
‡ Coemt ghy kinderen al/
En my wel neerstelick toehoort/
Die vreese Gods wt zijne Woort/
Ick u wel leeren sal.
Wie ist van u al tsaem/
Die een geet lanck leuen leen wil/
Oock in rusten te wesen stil/
End in vrede bequaem:
‡ Uwe tonghe bewaert/
Dat sy doch niet en spreeck onrecht/
Dat ghy den mensche goet en slecht/
Met bedroch niet beswaert.
Vliedt tquade/ tgoede doet/
Soeckt den vreed end dien oock nae-
taecht.
Want God soeckt die/ en hy bracht
Na hem die steedts doen goet.
‡ God seer ernstelick aensiet/
Dē schalcke end ooc haer boos werck:
Hy sal maken: door zijn kracht sterck/
Haren Naem gantsch tot niet.
Die vroom in dit ellendt/
Bidden God end werden verhoort/
Hy behoetse oock altijt int voort/
Tot haer hulp hy hem wendt.
‡ By den herten benout
Is God seer goedertier altijt/
Hy helpt wt liden/ noot en strijt/
Die hy daer in aenschout.
Die vroom is van ghemoedt/
Sal seer veel liden ouer al/
Maer God hem haest vrij maken sal/
Van cruys en teghenspoet
‡ Onse God wel bewaert/
Zijn beenen/ so dat daer niet een
Van al ghebroken wert ontweent/
Noch eenichsins beswaert.
Maer de boose met cracht
Werdt verdreuen door zijn misdaet/
En die den oprechten doet quaet
Sal vergaen gantsch veracht.
‡ God sal steedts gade slaen/
De vrome die hem dienen blij/
Die op den Heer vertrouwen vrij/
Blijuen eewichlick staen.

Ghebedt.

HEmelsche Vader/ die uwe creatueren doet dienen/ lae de Enghelen selue/ voor de salicheyt van de uwe: Doet ons ghevoelen uwe barmherticheyt ende goetheyt/ op dat wy ons begeuende tot alle goede wercken/ vredelic mogē leuen met onsen Naesten: ende eyndelijck bevonden werden heylich ende onberispelick/ voor dien grootē Richter onsen salichmaker Christum Jesum Amen.

Den xxxv. Psalm.

David wetende dat zijn vyanden/ die hem met onrecht vervolchden/ ende hem ja oock (in hem) Godt wederstondē, vā God verworpen waren/ vervloeckt hy ende bidt Godt om van dien verlost te wesen/ op dat Godt daer door ghepresen werde.

Dese Psalm is vol des gheloofs/ ende der liefden Godts. Maer men moet toesien/ datmen desen Psalm niet en mis-bruycke door eyghen wraeckgiericheydt.

Twist Heer met mijn Twisters vol pracht/ Mijn bestrijders bestrijdt met cracht/ Grijpt den schilt end wapen in handen/ Maeckt u op tot mijnen bystant/ Treckt dat sweert wt/ voor my int gaet. Hindert' end hen doch wederstaet/ Spreect tot mijn siel/ Ic bent alleen/ Die u bewaert/ end anders gheen.

Datse schaemroot zijn end verbaest/
Verslaghen end vol schanden haest/
Sy die altijt staen na mijn leuen/
En my benouwen daer beneuen.
Dat sy werden ghelijck dat zant/
Dat de windt snel drijft ouer tlandt/
Gods Enghel moetse iaghen al/
End haestelijck brenghen ten val.
‡ Haer wech sy gladt int eertsche dal
Door weghen duyster ende smal/
Moetse Gods Engel steedts naiagē/
En sonder ophouden seer plaghen.
Om dats hebben my seer gequelt/
End heymelick netten ghestelt/
Ja sonder oorsaeck toegheleyt/
Om my te dooden met wreetheyt.
‡ Onuersiens sy de mensche quaet/
Ouervallen met schand en smaert/
Zijn voeten int strick moeten hangen/
Daer med hy my meynde te vangen.
Doet hem doch inden put vergaē/
Dien hy my te grauen vangt aen.
Dan wert mijn siel in Godt verblijdt/
Diese bewaert heeft taller tijdt.
Pause.
Dan sullen mijn beenen vrolijck
Segghen: Heer wie is u ghelijck?
Die den swacken (so elck can merckē/)
Verlost van dat gewelt der sterckē/
Den ellenden ghy oock bewaert/
Dat hen de boose niet beswaert/
Valsch ghetuyghen seggen my aen/
Dat ick noyt en hebbe begaen.
‡ Voor goet hebben sy quaet gedaē.
En na mijn leuen oock ghestaen:
Maer sy met eenighe zonde ghestaghen/
Ick heb met vasten leede ghedraghen.
Voor hen hebb ick wt hertē grond
V Heer ghebeden telcker stonde

Voor hen Heer sorcht al mijn gemaec/
Als voor een vrient en broeder goet.
† Ick was bedroeft ende versaecht
Als die ouer zijn moeder claecht:
Maer als sy hoorden van mijn lijden/
Sy loeghen te saem met verblijden.
De erchste menschen die ick weet/
Sijn my teghen met listen wreet/
Sonder schult ben ick Heer veracht/
Voor hen allen/dach ende nacht.
† Die spotters end vleyers met een/
Byten tsaem haer tanden ghemeen/
Met de brassers op my verbolghen/
Die geern de goede taflen volghen.
Maer v op Heer nu langer wacht
Verlost myn siel hebt op my acht/
Mijn siel wt dē angst trecke doch snel
Beurijdt die voor den Leeuwen fel.
PAUSE.
† Dan sal v dancken mijn hert reyn
Int midden uwes volcks ghemeyn:
By v volck sal ick v Heer prijsen/
End v altijt eer bewijsen.
Gheeft hen gheen oorsaeck/uwen knecht/
Te bespotten: Want met onrecht/
Hatense my/end vol van nydt
Wencken sy my wt smaert en spijdt.
† Sy spreken noch dencke gants nu
Dan op twist/schaed ende verdriet/
End hoe sy my die niet ben twistich/
Sullen connen bedrieghen listich/
My te spotten tot deser stonde/
Doen sy tsaem open haren monde/
Met lachen roepen sy my naer/
Ha ha/siet den schalck hy is daer.
† Heer ghy die deser doen wel siet/
Laet doch dit soo voorby gaen niet/
Wilt v van my niet verre maken:
Maer om te richten mijne saken/
Maeckt v op Heer nu groote macht
My recht te doen zijt doch bedacht/
Op dat nemmermeer verblijdt zyn/
Ouer my die vyanden myn.
† Op datse niet segghen met bruecht/
Wel ae/zijt goets moets en verheucht
Hy is vergaen: Wantse my smaden/
End verblijden in mijne schaden.
Laetse wesen vol van oneer.
Die in myn cruys verblijden seer/
Laetse met schanden zijn verleert/
Die hen teghen my stellen wreet.
† Maer laet hen eerlijck zijn verblijt/
Die my goet wenschen taller tydt/
Datse met vreucht prijsen en singhen/
Uwe macht en den lof voortbringhen.
Van v Heer/die uwen knecht doet/
In vrede leuen met voorspoet.
Soo sal mijn toung uwe goethept/
Altijdt singen in eewichept.

Ghebedt.

HEere Godt/ ghy die kennet de macht vande ghene die teghen ons opstaen/staet ons by ende beschermt onse sake/ op dat de boose ende hoochmoedighe uwen name niet en lasteren/als oft ghy niet machtich genoech en waert ons te verlossen van haerlieder ghewelt: doet dat wy moghen volstandich zyn in alle ghetrouwichept en warhepdt/ om v eewelijck te louen door uwen Sone Jesum Christum. Amen.

Den xxxvi. Psalm.

David verwondert hem ouer de groote goedichept Godts/der welcker oock die Godloose deelachtich werden. Maer in sonderhept ghevoelen die/Gods wtuercoren. Hy biddet Godt dat hy dese zijne ghenade voort aen bewijse/ aen den ghenen die hem kennē:eñ dat hy de vrome beware/voor tgewelt der boosen van welcker val hy hier prophetiert.

DEs boosdoenders wille seer quaet/Ghetuyght schrick lick met der daet/Dat hy niet vreest den Heere/

Want hy hem int boose behaecht/ Twelck hy noch hatet noch beclaecht/Maer spot de vrome seere/ Seer

schaedlick is de leere zijn/ Vol van leughen ende seninj/ End hy laet hem niet leeren/ Des nachts

dencht hy niet dan schalckhept/Hy wil blijuen inder booshepdt/ End van gheen quaet hem keeren.

† Heer v goethz end v woordt waer/
Tot der lucht en den Hemel claer/
Hem strecken na ons wenschen.
V oordeel vast als een berch staet/
V recht diep als een afgrondt gaet/
Ghy behoedt vee en menschen.
Hoe groot is v goethept eenpaer/
Hen die onder v vleughlen haer/
Te beghreuen bedincken:
Haer begheert vervult ghy met goet/
End aen uwer welluften vloet/
Doet ghy die datse drincken.
† In v is des leuens fonteyn/
End v claerhept gheeft ons alleyn
Licht end verstant om mercken:
Ouer de herten onbeulecht/
V goedichept O Heere strecht/
Die Heerdts schijnt in v wercken/
Dat my de voet des menschē wreet/
Niet en vertred en my gheen leedt
En doe noch slae midts desen.
Hoe die boose vergaen doch siet/
Sy blijuen in eewich verdriet/
Sonder verlost te wesen.

Ghebedt.

REchtveerdighe Vader/dien de werelt niet en kendt/ druckt v vreese in ons herte/die van ons verdrijfue alle boosheyt ende leughen:ende ons bereydde om te doene goede wercken/op dat wy gheheel Laende op v voorsienichept ende hopende onder de schaduwe van uwe vleughels/souden mogen versaet zyn van de ouervloedichept der goeden die beloeft ende bereyt zyn allen den ghenen dien ghy ghegeuen hebt uwen Sone Christum Jesum/ Amen.

Den xxxvii. Psalm.

Op dat die vrome hen niet verwonderen/siende den voorspoet der Godloosen/ so leert hier David/dat den genen die God vreesen ende lief hebben/alle dinghen gelucken sullen na haere begeerten:Ende dat die verachters Gods (hoe wel dat het schijnt eenen tyt lanck/ datse voorspoedich bloeyen) nochtans eyndelick wtgheroeyt werden.

MEest v daer met niet/soo ghy in dit leuē, Tgeluck der Godloosen moet schouwen aen/Dē cortē voor-

spoet die hē God wilt gheuen/ Misgunt hen niet;want sy seer harst vergaen. Sy moeten als dat hoy opt velt

verdwijnen. End oock ghelijck dat gras verdorren sien.

* Vertrout Godt/ laet v goede wercken schijnen/
Ghy sult dat aerdtrijck besitten hier naer/
End ghebruycken met vreuchden vry van pijnen.
In Godt sal v blydtschap wesen eerbaer/
Hy sal v al uwes herten begheeren/
Laten volghen nae zijn belofte claer.
* Werpt die sorgh op Godt/ wilt die van v weeren/
Vertrout op hem/ ende hy sal seer snel/
Wtrechten v saecken/ end v gouverneren.
V vromicheyt sal hy condt maken wel/
End openbaren uwe deucht ghepriesen/
Ghelijck den middach die claer is en hel.
* Laet Godt doen/ wacht op hem/ wilt stille wesen/
Zijt onbeswaert/ vergramt v noch sorcht niet/
Als de Schalcken door spoedt zijn hooch ghereesen.
Doet v sulcks wee/ laet varen sulck verdriet/
Verbindt v niet tot boos doen wat sy callen
Dat ghy haren wil niet doet wel toesiet.
* Want een tempeest sal snel over hen vallen
Maer die vastelijck verwachten den Heer/
Die sullen erven daertrijck met hen allen/
De boose sullen vergaen met oneer:
So dat als haer stadt ghesocht wert na desen/
Daer van en sal ghevonden zijn niet meer.

* *
*

De vrome sullen een Landt wtghelesen/
Erven/ end niemant benouwen aldaer/
Sy werden verheucht/ verquickt/ ia ghenesen.
De boose soecken/ het is openbaer/
Den vromen met angst ende noot te beladen/
End byten de tanden tsamen eenpaer.
* Middeler tijt soo bespot God de quade
Want hy zeer claerlijck siet ende verstaet/
Dat de stond coemt zijns vals end zijner schade.
Sy trecken haer sweerden seer obstinaet
End spannen haer boghen sonder vertsaghen/
Om den vromen te schieten daer hy gaet.
* Maer haer eyghen Sweert sal hen swaerlick plagen/
Want haer hert sal daer mede zijn doorwont
Haer boghen werden tot stucken gheslaghen.
Dat cleyn goet des vromen is taller stondt/
Dusentmael beter dan tgoet overvloedich
Des boosen is/ die grootsch is inden grondt.
* De stercke des boosen menschen hoochmoedich/
Werdt ghebroken: Maer Godt door zijne cracht/
Sal zijn der Vromer onderhoudingh goedich.
De Heere neemt altijdt vaderlijck acht/
Op der vromen leven die hem behaghen/
Haer erfgoet blijft eewich dach ende nacht.
* Sy werden niet beschaemt tot gheenen daghen
In dieren tijdt. Maer sy werden ghevoedt/
Met broot als de ander van hongher claghen/
Maer die boose vergaen gantsch in cleynmoet/
Die Godt niet lieven/ verdwijnen end falen/
Ghelijck die roock/ ende als die haghel doet.

* * *

* Haer handt ontleent stedes sonder betalen
Maer die vrome hebben ghenoech altijdt/
Om in liefden den naesten te onthalen.
Godt maeckt zijn ghesegende seer verblijt/
Hy sal hen een vruchtbaer aertrijck bereyden/
Maer die vervloeckte hy te gronde smijt.
* Den vromen sal hy in zynen wech leyden
End in synen padt die engh is en smal
Sal hy hem zijn ionst rijckelijck wtbreyden
Doch so hy onversiens comt totten val/
Hy sal dan niet tot stucken sijn gheslaghen/
Want Gods handt hem wel onderhouden sal.
* Ick was eens ionck en ben nu oudt van daghen
Doch ick sach den vromen verlaten noyt
Noch sijn kinderen bedelen oft claghen:
Maer hy deylde wt den armen seer verstroyt
Ende leende: Dies sal sijn zaet vercoren
Ghesegent sijn/ waer dat het sy verstroyt.
* Vliet dan het quaet/ tgoede hebt altijt voor
So sult ghy blyven inder eeuwicheyt/
Door Gods goetheyt: Hy laet doch niet verloren/
Die goede want hy lieft de vromicheyt.
Hy bewaert die/ sy sullen oock steedts blijven/
Hy verderft/ die doen ongherechticheyt.

* *
*

* De vrome sullen groote vreucht bedrijven/
End besitten deerde met hare vrucht/
Sy sullen niet haer wooning vast beclijven.
Des vromen mont leert niet dan eer en tucht/
Zijn tonge sal niet dan wijsheyt verconden/
End dat goet is/ end van een goet gherucht.
* Want Gods Wett is in zijn herte bevonden/
Daerom sal niet struyckelen zijnen voet/
Waer dat hy oock gaet tot eenighen stonden.
Tis wel waer dat de boose met hoochmoet/
Den vromen bespiedt end soeckt te doen sterven
Hy loert op hem ghelijck een Wolf verwoet.
* Maer Godt sal hem sulcks niet laten verwerven/
Dat hy den vromen benouwe met cracht/
Noch dat hy hem met schijn des rechts verderve.
Dies wacht op Godt/ end wandelt met aendacht/
In zijn Wet hy sal v int goet landt stellen/
Ghy sult sien vergaen de boose vol pracht.
* Ick sach dat de boose met zijn ghesellen/
Seer was ghevreest/ ick sach hem hooch opgaen
Als een Laurier vol tacken niet om tellen/
Maer comende daer ick hem voor sach staen/
Soo en was hy daer gantsch niet meer te vinden/
Maer hy end zijn plaets waren gantsch vergaen.
* Wacht v voor schade, wilt v onderwinden.
Wel te doen/ want die hebben tot loon reyn/
Rust end stilheyt/ als des Heeren beminden:
Maer de Boosdaders sullen groot end cleyn/
Vergaen dat sal haer betalinghe wesen/
Met hare nacomers alle ghemeyn.
* Onse Godt is de salicheyt ghepresen/
Der vromen die oock altijt wesen sal/
Haer stercke alst cruys groot sal sijn opgheresen/
Hy sal hen verlossen in sulcken val/
Verlossende sal hy die oock ghenesen/
Want op hem hebben sy vertrouwet al.

Ghebedt.

O Godt/ Fonteyne ende Auteur van alle goet/ die dese werelt regeert door uwe wonderlijcke wijsheyt: en wilt niet gedooghen dat wy eenichsins beroert zijn/ om den voorspoet vanden boosen/ maer eer dat wy ons selven geheel beghenen tot uwen heylighen dienst ende om eenpaerlijck uwe Wet te overdincken/ op dat wy v mogen met der daet ghevoelen onsen salichmaker/ als ghy sult comen oordeelen de werelt, door uwen Sone Jesum Christum. Amen.

Den xxxviij. Psalm.

David cranck zijnde vande pestilentie/ ofte met een der gelijcke cranckheyt/ claecht seere over de grootheyt zijner sleeten. Dat hem oock zijne vrienden verlaten/ ende over de wreetheyt zijner vyanden. Hy roept oock Godt aen/ begerende zijn hulpe.

Wilt in uwen toorn ghe stadich/ Heer ghenadich/ My doch straffen niet soo seer/ De hitt uwes

toorns wilt keeren / Van my Heere / Die nu gaer swack ben / en teer.

* Want v pylen hart ghedreuen/
In my [illegible]/
Seer stijf en diepe voorwaer/
Ghy wilt dat ick oock sal lyden/
Dat castyden/
Uwer handt die my druckt swaer.
* Mijn lijf is vol onghesonden/
Na bevonden/
Door uwen toorne seer groot/
Gheen rusten hebben myn beenen/
Al met eenen/
Van weghen mijn sonden bloot.
* Want de straffe mijner sonden/
Niet omgronden.
Seer swaer ouer mijn hooft gaet.
Als een last seer swaer om draghen/
Tallen daghen.
Werdt sy meerder met der daet.
* Mijn wonden my seer vermoeyē/
Die daer bloeyen/
Want etter/ stanck end ghebloet.
Door mijn dwaesheyt nu om sommē.
Is my commen.
Dit verderf en teghenspoet.
.
* Mijn lyden my so hardt drucket/
Dat ghebucket/
Ick nu ben/ Ja oock gantsch crom/
Ick moet treurich end verslaghen/
In mijn claghen.
Den gheheelen dach gaen om.
* Want verdorret tallen steden/
Sijn mijn leden/
Door treurps dat my thert doorsnijdt.
In my is niet ghesonts bleuen/
Want mijn leuen/
Is vol lydens talder tijdt.
* Ick die wacker placht te wesen/
Ben midts desen/
Gaer ghebroken/ mat en cranck
So dat ick door treurps mijns herten
Vol van smerten/
Schreye gantsche daghen lanck.

* Mijn begeerten Heere crachtich/
End almachtich/
Zijn voor v gantsch openbaer.
Al mijn suchten end ghedachten/
End mijn clachten/
Sijn voor v bloot ende claer.
* Mijn herte heeft met versaghen/
Seer verslaghen/
Sijn mijn crachten int ghemeyn.
En my is (dies ick moet schromen)
Gantsch ontnomen/
Tghesicht mijner ooghen reyn.
* Mijn vrienden die gaen ter zijden/
En mijn lyden/
Sien sy onbarmherttich aen.
Ende die my zijn de naeste/
Met der haeste/
Wijdt van my treden end gaen.
Pause.
* Sy die mijn siel netten stellen/
En my quellen/
Met hen die my gonnen quaet/
Dencken om my te beschamen/
End al tsamen/
Houden teghen my den raedt.
* End ick als die niet can hooren/
Sta daer vooren/
Daerse teghen my raetslaen/
Ick ben gaer stom tot dees stonde/
Wt den monde/
En laet ick gheen woordt ontgaen.
* Ick ben geworden als eene/
Die gantsch geene
Sprake/ noch gheen ghehoor heeft/
Als een die zijnde verstekē/
Niet can spreken/
En gheen verantwoording gheeft.
* Maer ick wil Heer op v bouwen/
Mijn vertrouwen/
End wachten uwen bystandt.
Ghy sult oock mijn Godt verhooren/
My verhooren/
En my bieden uwe handt.

* Ick bid v laet niet verblijden/
In mijn lyden/
Hen die my haten seer wreedt/
Want als mijne voeten glijden/
Want beijden/
Sy verheughen in mijn leedt.
PAVSE.
Wilt helpen O Heere crachtich.
My die clachtich/
Ben/ end tot lyden ghemaeckt/
Ghestadelijck is mijn herte/
Vol van smerte/
Daer met ghy my hebt geraeckt.
‡ Met schaemten ick my seer quele
End vertele/
Mijne seer groote misdaet/
Ick en doe niet dan beclaghen/
Al mijn daghen/
Al mijn sware sonden quaet.
‡ Mijn vyanden zijn by desen/
Hooch ghepresen/
End leuen in eer end pracht.
Die my haten en aenvechten/
Gantsch tonrechten/
Wassen in ghetal end cracht.
‡ Sy al teghen my hen stelden/
End vergelden/
Met quaet doen alle mijn deucht.
Daerom ist datse my smaden/
End beladen/
Om dat ick recht doe met vreucht.
‡ Wilt my Heer in sulcken maten/
Niet verlaten/
Die van yeghelijck ben veracht.
Dat van my v goetheyt rycke/
Niet en wijcke/
Want mijn hert Heere v verwacht.
‡ Comt Heer/ wilt v by my maken/
In mijn saken.
Tot mijn hulp v goedelijck wendt/
Haest v tot mijnen bystande/
Godverhar de/
Ghy die mijn Heyl zijt bekendt.

Ghebedt.

HEere die een rechtveerdich Richter zijt/ al ist dat ghy rechtveerdige oorsaecke hebt/ om v op ons te vergr[illegible] door de sonden die wy dagelicks doen teghen uwe Maiesteyt: nochtans soo bidden wy v / dat ghy v gr[illegible] ende verbolghentheyt van ons wilt keeren/ op dat wy niet en worden te niete ghebrocht. Verlost ons v[illegible] vyanden/ en thoont dat ghy sorghe draecht voor onse salicheyt/ door uwen sone Jesum Christum onsen Heere [illegible]

Den xxxix. Psalm.

Dese Psalm stelt ons voor ooghen een exempel des gheloouighen herten/ twelck teghen cleynmoedicheyt e[illegible] gheduldicheyt dapperlijck strijdet.

Ick sprack ick woude (zijnde wel bedacht/) Op al mijn weghen nemen acht/ Dat ick m[illegible] spreken niet misdeed onbijn/ Soo lang de boose staet voor my/ Al soud ick moeten mijnen mondt altijdt / Met eenen toom houden bevrijdt.

Als een Stom en sprack ick noch goet noch quaet/
Ja tgoed verswegh ick/ twelck my schaet
Dies heeft seer toeghenomen Heer mijn smert/
En met angst heeft ghebrant mijn hert/
Dewijl dat ick murmureerde onblo/
By my: Tot dat ick sprack also.

* Maeckt my O Heere openbaer mijn eynde
End den tijdt mijns leuens bekendt/
Dat ick verstae den tijdt dien ghy my stelt/
Want ghy hebt mijn daghen ghetelt:
Die haest voor by loopen/ alsoo men siet/
En by v geacht zijn als niet.

✝ De Mensch als ydelheyt seer haest verdwijnt/
Als hy oock best te leven schijnt/
Hy is als een stroom die snel gaet voor by/
Te vergheefs vroet en laet slaeft hy/
Om tgoet te samelen: Niet over al
Wetende/ wien hijt laten sal.

* *
*

✝ Wat ist doch dat ick verwacht O mijn Heer?
Mijn hope staet op v nu meer/
Verlost my van mijn sonden groot en swaer/
Laet niet toe dat ick sy eenpaer/
Een tijt verdrijf/ end oock een spot onreyn/
Der dwasen godtloosen ghemeyn.
✝ Ick heb ghedaen als een stom mensch voorwaer.
Stilswijghende voor ende naer/
Want ghy Heer selfs hebt my doch sulcks ghedaen/
Dies houdt op van plaghen en slaen.
Want door v straffen ben ick gantsch versmacht/
Ghevoelende v handen met cracht.
✝ Als ghy den mensche straft ende castijdt/
Hy werdt tot niet in corter tijdt/
Sijn schoonheydt haest ghelijck een cleedt/ vergaet/
Dat die motten vereten quaet.
Die menschen zijn (soo men spreeckt die waerheyt)
Anders niet dan een ydelheydt.
✝ Hoort mijn ghebedt/ versaet Heere mijn clacht/
Op mijn schreyen neemt nu doch acht.
Want een vreemdelinck ben ick die slechts voorerst/
Soo oock mijn Vaders zijn gheweest.
Laet af van slaen/ verquickt Heer mijn ghemoet.
Eer dat ick van hier scheyden moet.

Ghebedt.

Almachtighe Godt van wien dat coemt alle onse overvloedicheydt / wilt ons door v goetheyt bystaen op dat wy niet en dencken/ segghen noch doen yet dat teghen uwen wille mach wesen. Verhoort onse gebeden/ verwerpe ons teghenpartyen/ende vertroost ons door uwen heylighen Gheest/ op dat wy altijt ghevoelen mogen dese vaderlicke gunste ende goedertierenheyt/ die ghy uwen kinderen bewijst/ door uwen Sone Jesum Christum. Amen.

Den xl. Psalm.

David prijst Godt van den bystandt aen hem ghedaen: ende leert dat hy alleen ghelucksalich is/ die op God vertrout: Hy voorsegt oock dat zijn sonde door Messiam sal tot niet ghedaen zijn/ so suler Heb. 10. verclaert is. Daer na gheeft hy hem gheheel over om God te loven/ en te bidden in zijnen nootsaken/ Hy is oock versekert dat hy verhoort wert/ op dat Godt daer door ghepresen werde.

Ne dat ick langhen tijdt hebbe verwacht/ Den wille Gods in mijn ellendt/ Soo heeft hy hem tot my ghewendt/ End heeft verhoort inden noot mijne clacht: Wt den slijck seer onreyne/ End een afgrondt met cleyne/ Met cracht hi my wttooch. Hy heeft mijn voeten vast/ Tot zijn wegē gepast/ Op een steenroots seer hooch.

✝ In mijnen mondt heeft hy een lofsanck soet/
Ghegheven/ dies werdt hy gheeert/
Daer door het volck sal zijn gheleeert/
Om den Heer te verwachten met lanckmoet.
Wel salich sal hy wesen/
Die hoopt op God ghepresen/
End op hem vast blijft staen/
Latende hen die stout/
Lieghen seer menichfout.
Die haest sullen vergaen.
✝ Heer Godt uwe wercken zijn wonderlick/
Ghy denckt op ons Heer goedertier/
So dat niemant int leven hier/
Uwe gaven can melden sonderlick.
Soud ick die al tsaem loven/
Tghetal gaet my te boven.
Slachtoffer mi voortaen/
Laet ick/ twelck ghy niet wilt/
Maer ghy hebt Heere milt/
Doore my opghedaen.
✝ Schultoffer hebt ghy van my begheert niet/
Voor de sonde. Dan sprack ick dit:
Siet hier ben ick/ daer staet van my
Gheschreven in v wetboeck/ so elck siet/
Dat ick meyen wil billich/
Volbrenghen sal ghewillich/
Suler doe ick oock mijn Godt.
Al v voornemen goet/
Draegh ick in mijn ghemoet/
End houd oock v ghebodt.

PAUSE.

✝ Ick wil verconden v gherechtheyt claer/
In der Ghemeynten overlupt:
Ghi weet wt wat hert dat suler spruyt
Ick heb uwe dadē gheroemt eenpaer/
Van v waerheyt standtvastich/
End van v hulpe crachtich/
Spreeck ick tot groot en cleyn.
Ick prijs Heer v goetheyt/
End v ghetrouwicheyt/
Midden in v ghemeyn.
✝ Uwe goetheyt sult ghy Heer nemme meer/
Van my weeren tot gheener tijt/
Maer my bystaen in desen strijdt/
End altijt bewaren tot uwer eer.
Terups wilt my overvallen/
Ende mijn sonden allen/
Tghesichte my ontwijckt.
Ick heb meer lijdens stijl/
Dan hayren aen mijn lijf/
Therte my gantsch beswijckt.
✝ O God verlost my nu ghenadichlick/
Coemt my te hulp O Heer seer haest:
Laet doch beschaemt zijn end verbaest
Al die mijn doot soecken ghestadelick.
Datse schande verwerven.
Die my willen verderven/
En my bespotten coen/
Hen toecome met cracht/
Datse hadden bedacht/
My listlick aen te doen.
✝ Maer in v zijn sy verheucht end verblijdt/
Die met noot zijnde seer benout/
Op v alleyn hebben vertrout/
Datse segghen: God sy ghebenedijdt:
Arm ben ick end ellendich
Maer mijn God seer bystendich/
Sorcht voor my nu voortaen.
Ghy helpt my door v cracht/
Ghy hebt oock op my acht/
Wilt my altijt bystaen.

Ghebedt.

Heere/ die door uwe voorsienicheyt alle dinghen beleydt/ ende regeert/ ende die ons ghesonden hebt uwen seer beminden Sone/ om ons te verlossē van de sonde en van de doot door de offerhande van zijnen lichame: doet dat wi altijdts moghen bekennen dese onschattelicke weldaedt/ ende dat wy moghen eenpaerlick den mondt sonder ophouden open hebben/ om uwen lof eeuwelick te vercondighen/ door den selven uwen Sone Jesum Christum onsen Heere Amen.

Den xli. Psalm.

David zijnde inde uterste benautheydt/noemt die salich. die hem in zijn cruys niet en veroordeelen. Hy claecht over de verraderye zijner valscher vrienden: Ende in sonderheit/ouer eenē die hem aller gheheymsaemst was. die een voorbeeldt Jude gheweest was/ also Joan. 13. staet.

Dese Psalm is bequaem tot den trooste der ghener die sulcx oock onderuonden ende gheproeft hebben.

WEl hem die recht oordeelt van dat cruys groot/ Des armen lyden noot/ God sal dien lieflic vertroost voorwaer/ In al zijn lyden swaer: End hem laten zijn wel starp en ghesont/ Ja bloeyen taller stondt/ Hy sal hem nae den wil der boosen niet/ Verlaten int verdriet.

† Nu schijnt dat hy op tbed int
cruys verstickt/
Van Godt werdt hy verquickt/
Hy sal verkeeren alle zijn kranckheyt/
In een ghesondicheydt.
In mijn lyden sprac ick Heer tot v vrij/
Ontfermt v ouer my
Geneest mijn siel O Godt/ ick heb mis-
En my grootlick ontgaen. (daen/
† Mijn vyanden wenschen my pla-
ghen boos.
In haer herten seer loos/
Sy spreken: Sal hy steruen nemmer-
Ja vergaen met oneer? (meer/
My troostende maecten sy groot gerel
End verberchden seer wel (pracht:
Haer listen: Maer gaende vā my met
Hebben sy my veracht.

PAVSE.

† Die my hatē/houdē ouer my raedt
En morren tsaem seer quaet:
Eē pest wonde dat ic waer versmacht/
En gantsch tot niet ghebracht
Sy sprekē: Hy leyt in sulck eenē staet/
Om zyn groote misdaet:
Hy is so mat dat hy niet can opstaen/
Noch dit lyden ontgaen.
† Ja selfs mijn naeste vrient dien ick
oock weet/
Die wist al mijn secreet/
Mijn vrient die met my at mijn broot
seer goet/
Heft tegen my den voet. (Heer
Maer hebt doch metlijden met my o
Die nu benout ben seer/ (com
Helpt my: so wert hen vergolden int
Tquaet datse my aendoen.
† Maer ick mercke door dit lijden
niet cleyn/
Tot my v liefde reyn:
Want mijn vyanden hebben gant-
lick niet/
Om spotten/ soomen siet.
Ghi onderhout my door v goedicheyt
Om mijne vromicheydt/
En sult my oock in toecomenden tijt
Ewich maken verblijdt.
† Gheprefen sy de Godt van Israel
Met ewich lof en spel/
In ewicheyt werde ghesongen heel/
Uwen Prijs end v eer.

Ghebedt.

O God aller vertroostinghe/ maeckt door uwe oneyndelicke goetheydt/ dat de vaderlicke straffinghen die ghy ons sendet/ons in sulcker voeghen moghen profijtelick wesen/dat onse vyanden daerentusschen gheen victorie op ons en vermeten/maer dat sy lieden beschaemt ende confuys zijnde / wy moghen ontsteken zijn door uwe salicheydt ende inder ewicheyt uwen lof singhen/ door Jesum Christum uwen Sone. Amen.

Den xlij. Psalm.

David door zijne vyanden ghehindert zijnde/ dat hy bi de Ghemeynte Gods niet comen en conde / doet een groote clachte/ende betuyecht dat hi daer met herten is/ al en is hy daer niet met den lichame. Hy verclaert zijn ellende ende troost hem seluen in Gods goedicheyt.

Dese Psalm is dienstlick voor den ghenen die door den ongheloouighen ghehindert zijn/ van by de Ghemeynte Gods te comen.

ALs een Hert ghiaecht/O Heere/ Dat versche water begeert: Alsoo dorst mijn siel oock seere/ Na v mijn God hooch gheeert/ En spreeckt by haer met gheclach: O Heer wanneer comt dien dach/ Dat ick doch by v sal wesen/ En sien v aenschijn gheprefen.

Mijn tranen ende mijn clachten/
Zijn mijn Spijs die my steedts voet:
Als men my vraecht met verachten/
Waer is nu v God su goet?
Ick smelt als ick denck daer aen/
Hoe ick voormaels plach te gaen/
Met een hoop volcx hier te lande/
Om v Heer te doen offrande.
Waerom wilt ghy v su quellen/
En beroert zijn/ O siel mijn?
Wilt gantsch v hoop op God stellen/
Van v sal hy ghedanckt zijn.
Als hy door zijn Aenschijn claer/
Sal wech nemen v cruys swaer.
Dies O God van my nu wijckt niet/ (ket.
Want mijn hert my gantsch beswijc-
Ick ben uwes seer ghedachtich/
Oock aen des Jordanen cant/
End uwe goetheyt seer crachtich/
In Hermon dat coude lant/
End aen Misar den berch bloot/
Daer deen diepte dander groot
Toeschreyt/ en daer die tempeesten/
Ouer my gaen meest en meesten.

PAVSE.

Al die groote waterstroomen/
Zijn Heer ouer my ghegaen/
En my ouer thooft ghecomen/
Maer ghy hebt my bystaen.
Sdaechs toont ghy my v goetheyt
En snachts v barmherticheyt:
Dies sal ick v Heer belijden/
Ghy hoedt mijn siel t allen tijden.
Ick sprack tot God: O God mijn
Waerom vergeet ghy my gant
Waerom moet ick wesen clachtich
Benaut door de boos tempaer:
Ick ghevoel haer smaden quaet/
Twelck my door de beenen gaet/

Als sy tot uwer oneere/
Spreken: Waer blijft nu de Heere?
✠ Waerom wilt ghy u so quellen/
En beroert sijn/ O siel mijn?

Wilt gantsch u hoep op God stellen/
Van u sal hy ghedanckt zijn.
Om dat hy is/ so men siet/

Mijn heyl/ die my ionste biedt/
Dies mijn siel wilt u verblyden/
Godt ist dien ick bid int lyden.

Ghebedt.

HEmelsche Vader/ die tot allen tijden door diversche benautheden uwe arme gheloovighe gheoeffent hebt: staet ons by ende verlost ons vande teghenspoeden die ons benauwen: op dat de boose ende versmaders niet en dencken dat te vergheefs is/ dat wy in u hopen/ maer dat sy verstaen moghen/ dat ghy de Rotse ende Borcht zijt/ van alle de ghene die u beminnen ende eeren/ door uwen Sone Jesum Christum. Amen.

Den xliij. Psalm.

David biddet om verlost te wesen van dien/ die hen tsamen verbonden hadden met Absolon/ op dat hy heerlick mach vercondighen den lof Gods in het midden zynder ghemeynten.

Meint mijn saech al/ wreeckt my O Heere/ Naa u groote goetheyt vermaert/ Van hen die valsch en wreet zyn seere/ Ja oock vol listen end oneere/ Die gantsch booselick zijn geaert/ Mijn siel doch nu bewaert.

Ghy zijt doch Heer mijn sterckte crachtich
Waerom verstoot ghy my so gaer?
Waerom laet ghy my Heer almachtich
Treuren end altijt weenen clachtich?
End voor myn vyandt hier en daer/
Weltvluchtich zijn eenpaer?
Laet u claerheyt/ o God warachtich/
End uwe trouw' ons schijnen soet/
Dat die ons gheleyden aendachtich/
Tot uwen heyl'ghen berch eendrachtich
En tot uwen tenten seer goet/
Met een nedrich ghemoet.

Daer sal ick dan blijmoedich wesen/
Om tot Gods Outaer bly te gaen:
Tot Godt/ die mijn vreucht is gheprezen/
En mijn ghenoechte wtghelesen/
Dien sal ick vro de Harpe slaen/
En prijsen nu voortaen.
Mijn siel wat wilt ghy u benouwen/
En in my maken sulck misbaer?
Op uwen God wilt doch betrouwen/
Dien ick noch sal sonder verflouwen/
Prijsen: Om dat hy my voorwaer/
Helpt/ als mijn God eerbaer.

Ghebedt.

EEwighe God die ons gheschapen hebt om u te glorificeren keert u gramschap van ons/ ende neemt onse sake in handen teghen de ghene die ons verdrucken: thoont ons u gonste/ ende volcomet u beloftē/ op dat wy in uwe heylighe vergaderinghe u moghen eere ende glorie gheuen/ door uwen beminden Sone Jesum Christum. Amen.

Den xliiij. Psalm.

Dit is een vierich gebet inden Name aller Gheloovighen/ die op velerley manieren benout zijn/ om datse Gods woort voorghestaen hebben/ Also Paulus Roman. 8. Desen Psalm eenfeels verclaert.

Heer u wonderwercken vercoren/ Hebben wy dicwils met ons ooren/ Gehoort van ons voor vaders goet/ Die ghy voortijts deed/ en noch doet/ Die volckeren verdreeft u hant/ Ghy deed ons Vaders int Lant groeyen/ Die Heydnen dreeft ghy wt dat Landt/ En deedt ons kindren daer in bloeyen.

Ons Vaders hebben doort Sweert crachtich/
Tlandt niet inghenomen eendrachtich.
In den noot die hen is gheschiedt/
Heeft hen haren arm verlost niet.
Maer hen is gheweest eenen Schilt/
U rechte handt end u sterck armen.
Ja u aenschijn/ om dat ghy wilt.
O Heer over u volck ontfarmen.
* Ghy zijt Heer de Coninck alleyne/
Die heerscht met macht groot int gemeyne
Maeckt dat Jacob u volck bemindt/
Den ghewoonlicken bystant vindt.
Door u hulp sullen wy verslaen/
Al ons vyanden die ons quellen/
Door uwen Naem werden verdaen/
Al die hen (Heer) teghen ons stellen.
* Op mijn boogh' wil ick niet vertrouwen/
Noch op mijn sweert wil ick niet bouwen/

Want die dinghen alle met een/
En doen my hulp noch bystant gheen:
Maer ghy alleen hebt ons bewaert/
Teghen alle onse vyanden/
Ja ghy die met schanden beswaert/
Al die teghen ons zijn ghestanden.

P A U S E.

* God is alleen ons eer ghepresen/
Dies moeten wy ghedachtich wesen/
Hoe wy steedts sullen zijn bequaem/
Om groot te maken uwen Naem.
Maer ghy Heer/ seer vere' van ons wijckt/
Ghy laet ons gantsch werden tot schanden
Onse crijchslieden ghy beswijckt/
Als sy in noot zijn der vyanden.
* Ghy doet dat wy tveldt moeten laten.
Voor de Moorders/ Heer/ die ons haten/
Omringhen ons/ end oock ons goet/

Na haren lust ende hoochmoet.
Ghy maeckt dat ons die boose wreet.
Als slachtschapen aen allen zyden/
Verseten end verstropen breedt/
Onder hen die ons seer benyden.
* Om niet vercoopt ghy u volck/ Heere/
Als een dinck/ dat veracht is seere/
Soo dat ghy/ alsmen twel siet aen/
Daer van gheenen nut hebt ontfaen.
Ghy maeckt dat wy zyn vol van smaet.
By allen onsen naghebueren.
Wy sijn in den schimp/ spot end haet/
Onser bywooners telcker uren.
* Wy sijn. O Heer/ tot allen stonden/
Der Heydenen spreeck woort bevonden/
Yeder die ons siet ons veracht/
En schudt dat hooft/ ja ons belacht.
Schaemt ende smaet daghelicks gaen/
Voor mes die myn siele seer terghen/
Met schand en leedt ben ick bevaen/
So dat ick myn aensicht moet berghen.
* Seer veel smaetheit moeten wy hooren/
Veel bitter verwyts coemt ons vooren/
Veel wraeckgierighe sijn op een/
Die hen willen wreken ghemeen.
Doch ghy sijt Heer (alsoo men siet)
Van ons om desen niet vergheten/
Maer wy hebben ons al met vliet/
Nae ws verbonts inhoudt ghequeten.
(2.) PAVSE.
* Op niemant dan op u alleyne/
Heeft (Heer) ghestaen ons hope reyne/
Wt u voorschreuen weghen goet/
Is niet ghewecken onse voet?
Al hebt ghy ons met draken wreedt/
Ghestraft/ ja oock gantsch overvallen/
End ons in den cuyl diep en breedt/
Des doots/ ghewo(r)pen/ Heer met allen.
* Hadden wy niet ghewest ghedachtich
Ons Heeren ende Gods almachtich/
Oft ons handen teghen tghebodt
Wtghestreckt/ dan alleyn tot Godt:
De Heer soud sulcx straffen voorwaer
Hy die can sien ende doorgronden/
Smenschen hert end wien openbaer/
Alle dinghen zyn tallen stonden.
* Om uwent wille zyn wy gheslachtet/
Omme ghebracht end oock gheachtet/
Als schapen die daer zyn bereydt/
Om op de banck te zyn gheleyt.
Waerom slaept ghy Heer inden noot?
Ontwaeckt/ siet ons die bonen maten/
Benout zyn/ en toont u cracht groot/
End wilt ons nu doch niet verlaten.
* Waerom ist dat ghy u verberghet/
Alsmen ons overlastingh verghert?
Waerom hebt ghy medelyden gheen
Alsmen ons benaut int ghemeen!
U strafheyt die over ons gaet/
Maect ons vol schanden end onweerden/
Midts dat ghy ons so nederslaet/
Onse buyck cleeft gaer aen der eerden.
* Maect u op/ en slaet ons doch gade.
Helpt ons na u groote ghenade:
End ons door uwe goedicheydt/
Verlost van dese teghenheydt.

Ghebedt.

Alder barmhertichste Vader/ die met onse vaders verbondt ghemaeckt hebt/ dwelck ons door uwen Sone Jesum Christum heeft bevesticht ghweest/ verlost ons vande ghene die ons quellen/ ende spytelick vervolgen op dat sy moghen verstaen/ dat ghy nemmermeer en verlaet de ghene die in u goetheyt hopen/ ende u de eere bewysen die u toebehoort/ nu ende inder eeuwicheyt. Amen.

Den xlv. Psalm.

Dese Psalm is een Bruyloftliet Christi ende zyner Ghemeynte/ daer van de bruyloft Salomonis met de Dochter Pharaonis een Voorbeeldt is gheweest.

Myn hert wil nu een seer schoon liet voortbrenghen/ Want vanden Coninck sal ick vrolick singhen/
Myn tongh sal zyn lof melden over al/ Sneller dan een Schrijver die schrijven sal. Ghy zyt de schoonste
onder allen den menschen/ Gheen soeter spraeck als d'uwe can men wenschen/ Daerom maect Godt dat u
yder geslacht/ Loeft ende prijst eeuwichlick dach en nacht.

O ghy schoonst aller menschen tallen tyden/
Bereydt u/ end gordet aen uwer zyden/
U sweert seer scherp/ twelck u is een cieraet
Van uwen schoonen Conincklicken staet.
Climt op uwen waghen/ zyt hooch verheven/
Met triumphe. Want ghy hebt u begheven
Tot waerheyt/ trouwe recht en liefd eenpaer
Daer door sult ghy doen/ dinghen groot en swaer.
* Met uwe pylen en schichten te samen.
Sult ghy schieten alle d'ongheho(o)rsamen.
Dat volck wert oock daer met gheraeckt ghemeen/
End wert de Coninck ghehoorsaem met een.
O God en Coninck uwen stoel ghepresen/
Is een stoel die eewich verhoocht sal wesen/
En de schepter van uwe Maiesteyt/
Is oock een schepter der gherechticheyt.
* Ghy haet dat quaet/ en bemint trecht ghestadich.
Waerom O God heeft u myn God ghenadich/
Boven allen met vreuchden olye soet
Ghesalft/ daer door hy u wel rieckt en doet:
Van Myrrh/ Aloe/ met Cassye crachtich/
Rieckt u ghewaet/ als ghy O Coninck machtich/
Wt u camer end pronckende throon gaet/
Daer yeghlick tuwer eeren bereyt staet.
PAVSE.
* De dochters der Coninghen die ghy eeret
End verciert/ hebben uwen staet ghemeeret/
Oock staet u die bruydt aen u rechte handt/
Met Ophirs gout ghesiert in haren standt.
Hoort dochter/ die de schoonste zydt bevonden/
Verstaet end verneemt dat ick sal verconden/
Wilt doch vergheten u volck int ghemeen/
Ja gantsch oock uwes Vaders huys met een.
* Want onse Coninck heerlick bo(ve)n a(l)len/
Heeft in uwe schoonheyt een groot ghevallen
Hy wil uwe Heer zyn van nu voortaen/

En ghy salt hem aenbidden onderdaen.
T'volck van Tyro in rijckdom overvloedich/
Sal u met gaven schoon eeren oormoedich
Sconincks dochter sal costlijck zijn gheciert/
Met milden stucken verciert overvloedt/
✠ Met ghestichte cleederen toebereydet
Sal sy tot den Coninck wesen gheleydet/
Met alle haer staet jonckvrouwen seer reyn/
En met der dienstmaechden ghetal niet cleyn.
Vol van vreuchden ende vro van benouwen
Sullen sy commen end al tsaem aenschouwen
Den Coninck in zijn triumphe seer schoon/
Daer hy heerlijck sal sitten inden Throon.
✠ Dies claecht niet dat ghy u vrienden moet laten/
Want door dit houwelijck hooch boven maten/
Suit ghy crijghen kinderen lieflijck en fijn
Die eewichlijck Coninghen sullen zijn.
Ick wil uwen naem en heerlickheydt prijsen/
In eewicheyt/ end u eere bewijsen:
En die volckeren sullen taller tijdt/
U loven en dancken zijnde verblijdt.

Ghebedt.

Alderbeste ende aldermachtichste Heere God/ die om u heylighe beloften te volbringhen/ uwen alderliefsten Sone ons ghesonden hebt voor onsen Coninck ende Verlosser: doet dat wy ons soo voeghen moeten tot der ghehoorsaemheyt van zijn woordt/ dat wy ons selven ende alle vleeschelijcke begheerten afgaende/ moghen oorsake wesen/ dat uwen heylighen Name over alle de Wereldt gheeert sy/ in den Name vanden selven uwen beminden Sone onsen Heere Amen.

Den xlvi. Psalm.

De Godsalighe singhen ende betuyghen met desen Psalm/ hoe sterck dat hoer ghelooue sy/ in alle tegenspoet/ dewijle dat God haer Behoeder is.

Als ons die noot overvalt crachtich/ Ons Betrouwen en Heyl is God almachtich/ Sulckx bevinden wy in den noot/ End hebben in hem troost seer groot/ Dies vreesen wy in gheenen dinghe/ Al waert dat die Wereldt vergingh e/ En die Berghen hen wierpen snel/ Int midden der Zee diep en fel.

Al waert dat water des Meyrs die pe
Raesde tsaem end oock overliepe/
Al waren te niet door zijn cracht/
Berghen en steencooten ghebracht.
Nochtans sullen de Beken reyne/
Ooc manighe clare Fonteyne/
De schoone Stadt maken verblijdt/
Daer Godt in woont tot aller tijdt.
* Midden in haer woont Godt ghepresen
End wil eewichlick by haer wesen.
Niet salse bewegheu voortaen:
Want de Heer wilts altijt bystaen/
Veel volcks is ons gheweest seer teghen/
Coninckrijcken hen oock bewegheu/
Van haer gerucht/ also dat scheen/
Verginghe eerd en Hemel met een.
PAVSE.
In sulcke stormen ende baren/
Is met ons de Heer der heyrscharen/
God Jacobs is ons een burcht vast/
Teghen ghewelt end overlast. (ken/
Comt doch al/ wilt sien en bemerc-
Onses Gods groote wonderwercken/
Die hy hier op der Aerden doet/
Na zijne groote wijsheyt goet.
✠ Hy heeft over daerdrijck int breede
Ghestilt die oorloghen seer wreede/
Lancen/ boghen/ heeft hy uit landt/
Vernielt ende de waghens ghebrande.
Weest stil (sprecke hy) zijt doch ghedachtich/
Mijner grooter stercht seer machtich
Ick ben die God seer hooch gheacht/
Boven aller menschen gheslacht.
* Corteliick de God der heyrscharen/
Is met ons in stormen en baren.
God Jacobs is ons een burcht vast/
Teghen ghewelt end overlast.

Ghebedt.

O God de eenighe toevlucht ende stercke van de ghene die in u hopen/ verseeckert ons in uwe goetheyt/ en verstroyt soo de raden ende aenslaghen van de boose/ dat wy moghen in vrede ende gherustheyt des gheests leven/ om u te dienen ende eeren alle den tijdt van onsen leven/ u bekennende voor onsen eenighen beschermer en Salichmaker/ door uwen Sone Jesum Christum. Amen.

Den xlvii. Psalm.

Dese vrolicke lofsanck was ghesonghen/ als die Arcke gebracht was tot Jerusalem/ de welcke een ghetuyghenis des verbonts was/ dat God met sijnen volcke ghemaect hadde/ En also een voorbeelt der toecomste Christi in zijner Kercken/ door den welcken God met zijn volck versoent is/ 2 Cor. 5. Daerom gaet de Prophete oock voorder/ ende verclaert/ dat nu in dit verbont niet alleen de Joden/ maer oock de Keyserrijcke ende machtichste Coninckrijcken der Aerden/ souden begrepen werden/ die den waren Godt/ voor haren alderhoochsten God ende Coninck oock souden bekennen.

Alle volck gemeyn. Slaet die handen reyn/ met vreuchden te saem/ En met sang bequaem/ Prijst Gods Name goet/ Met hert en ghemoet. Want hy is de Heer/ Dien wy vreesen seer/ Een Coninck is hy/ Die alsins toont bly/ Sijn seer stercke cracht/ En sijn groote macht.

* De Volcken ghestelt/ Onder ons ghewelt/ Sullen wy haest sien/ Die voor ons haer knien

Supghen met ootmoet/
Vallend ons te voet.
Hy is die Iacob
Tot zijn vo ick neemt op/
En tot zijn erfdeel/
Ons verkiest gheheel/
Want hy als zijn kint/
Ons herttlick bemint.
* Ons God seer vermaert/
Met vreucht hooch opvaert/
In een vlp geschal/
Der Basuynen al/
Die men lieflick hoort/
Met een soet accoort/
Singt nu openbaer/
Gods ons Coninck claer/
Goethept wel bekent,
Want tot elcken endt/
Streckt hem/soo men siet/
Zijn macht en ghebiedt.
* Singt ghy die eloet zijt/
Want hem zijn altijt/
De volcken vooztaen/
Gantschlick onderdaen/
Hy sit bereiert schoon/
Hooch op zijnen throon/
De Princen van naem/
Zijn hem ghehoorsaem/
En zijn daerom hier/
Dat sy werde [illegible]
T volck Gods [illegible]
Die Abraham vreest.
* Onse God vol eer/
Is een crachtich Heer/
Bouen hen ghestelt/
Die hebben ghewelt/
En steets onbeswaert/
Veeleeryck hy beswaert.

Ghebedt.

O Heere God Coninck der Coninghen / die alle natien van volcke houdt onder uwe subiectie/ verlost ons wt den handen van alle de ghene die ons soecken wt te roeyen/ op dat een yegelyck kenne de sorge die ghy draecht voor v erue/ ende dat wy v sanghen ende lof die v aenghenaem zijn/ verhalen moghen/ door onsen Heere Iesum Christum. Amen.

Den xlviij. Psalm.

Na dat Ierusalem die een voorbeelt der Kercken was, wonderbaerlijck van een groote ghevaerlickheyt verlost is ghe weest/ so heeft de Prophete daer ouer God ghedanckt. Ende singt van die vastichept ende sekerhept Syons / welck de Heere hem vercoren heeft.

In die heylige stadt voorwaer/ Die God hem verkiest openbaer/ Ist dat hy steets ons wil bewijsen. Syn heer lijckhept met om volprijsen/ Syon gheleghen int t Noort/ Heeft onse God van nu voort. Hem gheheylighet al vo ren/ In een schoon lant wtvercoren/ Daer in alleyn tallen tijden/ Moet hem dat Aertrijck verblijden.

In haer Paleys is God bekent/
Een bewaerder tot inden endt/
Want de Coningen spannen tsamen/
En ghewapent tegen haer quamen/
Sy hebben Gods cracht ghesien/
End waren verbaest mits dien/
Sy vloden met groot vertsagen/
Seer verschrickt zijnd en verslaghen/
En hebben met angst en beuen/
Hen al in de vlucht begheuen.
* Een smert gelijck des barēs noot/
Heeftse bevangen cleyn en groot/
Ghelijck als wan ghy met tempeestē/
De schepē breect/minst met dē meesten
Wy hebbent bevonden claer/
Dat ons voorsepdt was voorwaer:
Te weten dat de woonstede/
Des Kercken Gods vol van vrede/
Is de plaetse daer met lusten/
Onse God eewich wil rusten.

PAVSE.

Hy heeft alsoo ghemaeckt vooztaen/
Dat eewichlijck wel sal bestaen/
Midden in v huys can men Heere/
Vwe Ionste wel mercken seere:
Dies wert allesins verbreyt/
Heer uwes naems heerlickheyt/
Vwen lof hoozmen vercondén/
Ouer al wt allen monden.
V rechte hant is bevonden/
Vol gherechtheyt tallen stonden.
* De Berch Syon is seer verblijt/
Oock houden vierdach nu ter tijdt/
De dochters van Iuda loswerdich/
Ouer v oordeelen rechtveerdich.
Gaet rontsom Syon niet cleen/
En telt haer torrens met een:
Haer sterchept bemerckt eendrachtich/
Siet oock haer mueren seer crachtich
Dat Zion den nacomelinghen/
Bekent werde door dees dingen.
* Want ons God heerschet ouer al/
Eewichlijck: dies hy oock nu sal
Ons in dit leuen wel ghelepden/
Tot dat ons de doot doet verscheyden.

Ghebedt.

O Godt/ alleene verlosser van v Kercke / die ons daghelijcks soo veel merckelicke teeckenen bewijst van de gu ste die ghy ons draecht/ met onse vyanden te verbasen/ ende alle haerlieder wreetste voorstellen te nieté te bre ghen: continueert v goetwillichepdt tot onswaerdt,/ op dat wy verseckert zijnde / onder v heylighe bescherm ghe altijdts moghen hebben waer af v te dancken/ eeren ende louen / door uwen seer beminden Sone Iesum Christum. Amen.

Den xlix. Psalm.

De Prophete beschrijft de ydelheydt ende dat grof onverstandt der Rijcken ende machtighen / welcker herte tot [illegible] rijckdom alleyn ghenegen is. Hy troostet oock de arme in haer benautheydt/ ende beloeft hen sekerlijck een goet dat veel meerder ende bestandigher is.

Ghy mēschē al/hoort en wilt doch verstaē. Ghy volckē al/coemt en treed hier voor aē. Ghy gemeyn volc oock die [illegible] Heeren leeft/ Rijck/ arm/ en cranck/v tot hooren begeeft . Wijsheyt sal v wtspreken de mont myn/ End van verstandighe reden vol zijn . Goede spreucken hoor ick sonder vernielen/ Op mijn Harp wil ic groote dingen spel.

Waerom sal ick my in angst so verslaen/
Al ben ick nu omringt end oock ghevaen/
Vande boose/ die op my hebben acht/
Dat ick van hen tot niet worde ghebracht.
Die hen verlaten op al haer groot goet
End daerop draghen eenen hooghen moet/
Doch deen Broeder hout vandie niet int leuen/
Hy can God niet tot een Rantsoenghelt gheuen.
* Want dat Rantsoen valt den mensche te swaer/
Hy can geensins dat opleghen voorwaer.

Al leeft hy lang sonder int graf te gaen
Noch moet hy sulcx alles laten aenstaen.
Dat de wyse sterven/ men daechlicx siet/
Even als de dwase met groot verdriet/
Haer goet daer na besitten end verswenden/
Vreemde/ die sy noyt saghen noch en kenden.
* Doch is haren lust end haer spreken al
Dat haer huys eewichlick vast blyven sal/
End haer plaetsen die na hen zyn ghenaemt/
Kindes kindren erven sullen onbeschaemt.
Maer oftse schoon hier hebben heerlickheyt
Sy behouden die niet in eewicheyt:
Maer die polhansen gracht grout van staten/
Moeten als tvee daer van end alles laten.
PAVSE.
Niet dan ydelheyt en is al haer doen/
Nochtans van hare kindren elcken int coen/
Wert dit gheprefen steets met grooten vliet
Sy doen sulcx na/ nochtans ist min dan niet.
Met hoopen varen sy ter hellen breet/
End werden voorknaecht van der doot seer wreet.
Maer die vroom zyn van herten end van sinnen/
Sullen heerschen, en die boes' overwinnen.
* Der boosen roem en stoutheyt sal vergaen
Inder hellen blyven sy steedts ghevaen:
Maer daer van sal God my bevryden recht/
Om dat hy my neemt aen tot sijnen knecht.
Daerom en vreest niet als ghy siet oft hoort/
Dat yemant ryck wert en ghetrocken voort
Want stervende vraecht hy niet hem gheen haven/
Syn eere wert oock met hem niet begraven.
* Sy troosten hen in desen overvloet.
En prysen die/ die maken goeden moet:
Maer sy moeten tot haers Vaders haest vlien/
Daerse Gods heerlickheyt niet sullen sien.
Summa/ als een mensch coemt tot heerlickheyt/
Soo wert hier door zyn onverstandicheyt/
Den vee ghelyck/ grootincks tot zyner blinnen
Welckens siel ende lyf vergaen te samen:

Ghebedt.

HEmelschen Vader/ ende Behoeder van alle het menschelicke geslachte/ en wilt niet ghedooghen dat wi so verworteit souden zyn in dese aertsche verganckelicke dinghen/ daer de kinderen van deser Werelt alle haer lieder verseker heyt ende gherusheyt opstellen/ dat wy niet altyts en souden bekennen onse droefheydt ende ellende/ op dat wy door onse ondanckbaerheyt niet worden rechtveerdichlick beroost van de vrucht der hope die v kinderen in v alleene hebben/ door uwen Sone Jesum Christum. Amen.

Den L. Psalm.

David voorseyt hoe God door zyn Euangelium beroepen soude/ alle gheslachten der volckeren/ van den welcken hy niet en soude heyschen uterlicke offerhanden/ maer bekentenisse ende verkondinghe van sijn goetheyt. Hy verachtet oock die/ die hen roemen van der onderhoudinge zynes Godsdiensts/ sonder int herte geraect te wesen met eene Godlicken yver ende liefde.

GOdt die der Goden Heer is/ spreken sal / En tsamen roepen dat gantsch Aerdtsche dal/ Vanden Opganck tot den Nederganck breedt/ Wt Zion coemt Godt die daer is verciert/ Met heerlickheyt end schoonheyt hooch gheprefen / Onse Godt coemt, die niet stil en sal wesen.

Voor hem gaet een fel verslindende vier/
Een groot onweder coemt met hem tot hier/
Hy sal hemel end Aerd aenspreken wel/
En zyn volck rechten/ segghende seer snel:
Versaemt my myn Heylighen/ die met vertrouwen
Offeren/ en myn verbont onderhouwen.
En ghy Hemels sult melden overdreyt
Gods des Rechters groote gherechticheyt.
Hoort myn volck/ ick spreeck v aen int ghemeen/
Ick ben v God/ daer is oock anders gheen.
Ick sal v niet straffen om v offranden/
Die ick hebbe gheheyscht van uwen handen.
Van v yet te nemen heb ick gheen noot/
Ossen noch Bocken tsy cleyn ofte groot/
Want al het vee der busschen dat is myn
Oock de Dieren diemet duysenden zyn/.
Op den berghen/ ja die voghelkens cleyne
En tghedierte des velts is myn alleyne.
PAVSE.
Al hongherde my/ ick en seyt v niet/
Want d'eertrijck is myn met al datmen siet.
Meynt ghy dat ick Ossen vleesch eten moet/
Oft tot dranck behoeve der Bocken bloet?
Neen ick/ maer offert dancksegginghe met singhen/
End wilt v beloften doen end volbringhen.
Roept my aen/ end ick sal v inden noot.
Helpen/ en ghy sult myn naem maken groot.
Maer God spreect die schalcken aen seer verstoort/
Waerom verkondicht ghy also myn woort/
En neemt myn vondt in uwen boosen monde/
De wyle ghy myn straffe haet inden gronde?
Na dat ghy oock hebt myn gebot versmaet/
End als ghy noch een dief siet / met hem gaet
Wien zyt ghy ghelyck/ ja hem toeghedaen:
Van Echbrekers wilt ghy v niet onttaen.
Den mondt opent ghy tot schenden en smaden /
V tonghe can niet dan lieghen en schaden.
Ghy sit en velt van uwen broeder quaet/
En met achterclap ghy hem seer belaedt/
Dit doet ghy/ en om dat ick swyghe stil/
Ghy meynt dat ick v ghelyck wesen wil/
Maer ick sal v noch onder ooghen stellen/
V sond end v daerom straffen en quellen.
Och wilt doch dit mercken en wel verstaen/
Ghy die God gantsch vergheet/ hoort dit vermaen/
Op dat ghy niet sonder hulp haest vergaet
Die danckoffert/ die eert my metter daet/
Spreeckt God/ en die desen wech gaen en treden/
Sullen myn heyl overcomen in vreden.

Ghebedt.

HEere/ rechtveerdich Richter van alle de Werelt/ die ons ghegheven hebt uwe heylige Wet/ om ons te regeren na uwen wille/ doet door v genade/ dat wy verloochenende alle godloosheyt en ghevepnsheyt/ v moghen dienen inden Gheest ende waerheyt/ v alleene in onsen noot aenroepen mogen en uwen heyligen Name groot maken/ tot dat uwe salicheyt openbare/ die ghy ons beloeft hebt/ door uwen lieven Sone Jesum Christum. Amen.

Den Lj. Psalm.

David na Vrias doodt zyn sonde bekennende/ Biddet God/ dat hy hem die vergheve/ ende hem synen Gheest wede

deple: Op dat hy voortaen van sonden bevrijdt werde. Hy erbiedet hem andere menschen te leeren/ en voor Israel/ (die de ware Kercke Godes is) neerstichlick te bidden.

ONtfermt u over my armen sondaer/ Heer na uwe goethept niet om volprijsen/ Wilt my dit maer u genade bewijsen/ End vergeeft my mijn sõden groot en swaer. Wascht my O God/ maeckt my suyver en claer/ Van mijn leelicke stinckende misdaden/ Die my voor u ontreyn maké voorwaer/ Reynicht my door twater uwer genaden.

* Want door veel claghens mijn hert my verflout/
Als ick (och arm) ghevoel mijn groote sonde.
En dat meer is/ voor my staen t'elcker stonde/
Mijn sonden al/ dies ick Heer ben benout.
Voor u en teghen u heb ick misdaen/
Dies blijft ghy rechtveerdich in uwen weghen
Als ghy my straft en te gronde laet gaen
En maeckt beschaemt hen die u spreken tegen.
* Ick weet wel en moet bekennen voortaen/
Dat ick in ongherechtheydt ben ghebooren/
Oock staet my dit tot aller tijt wel vooren/
Dat mijn moeder/ in sond my heeft ontfaen.
Ick weet dat ghy lief hebt en begheert seer/
Een hert dat gheheel is oprecht en goedich/
Twelck ick niet heb ghehadt/ dien ghy O Heer
Uwe wijshept openbaert overvloedich.
* Ghy sult my met Ysop Heer maken reyn/
Soo sal ick gheheel suyver zijn bevonden/
Ghy sult afwasschen mijn smetten en sonden
So werd ick witter dan snee int ghemeyn.
Ghy sult my doen hooren blijschap en vreucht/
En my van nieus uwe goethept ghepresen
Bewijsen Heer/ dan sullen seer verheucht/
Al mijn beenen end al mijn crachten wesen.

P A U S E.

* Ghy hebt laugh ghenoech ghesien mijn misdaet/
Wilt doch u toornich ghesicht daer van wenden
En vergheeft my (die nu ben vol ellenden.)
Mijn booshept al end oock des sonden quaet
O God mijn schepper/ schept sonder verdrach/
Een reyn hert in my/ end een nieuwe leven/
End op dat ick u welbehaghen mach/
Wilt my O Heer eenen nieuwen gheest gheven
* Ick bid u/ werpt my niet van u aenschijn
End op dat ick besluyte mijn begheeren/
Uwen heylighen Gheest wilt my niet weeren
Als hy in my van u vernieut sal zijn.
Doet my oock nu smaken de sekerhept
Mijner salichept Heer/ door u ghenade.
Gheeft my oock den gheest der blijmoedichept
Ende sterckt my daer mede vroech en spade.
* Dan sal ick gaen in u weghen bequaem/
Den boosen sal ick die oock vlijtich leeren:
Soo datse hen tot u sullen bekeeren/
End volghen mijn voetstappen al te saem.
Wilt my O God/ Heer mijner salichept/
Van dees doodweerdighe bloetschult bevrijden
Soo sal mijn mont uwe gherechtichept/
End u goethept singhen ende belijden.
* O Heer wilt my doch open doen den mont/
Anders can ick niet goets spreken warachtich:
Maer als ghy Heer dien sult openen crachtich
Soo sal ick uwen lof schoon maken conde.
Waert dat ghy slachtofferen hadt begheert
Der Stieren end Ossen/ oft der gheliicken/
Ick hadse gheoffert: maer gantsch niet weert/
Is voor u sulck offren/ alsoot mach blijcken.
* Een recht offer dat de Heere neemt aen/
Is een ghemoedt benout/ door angst en claghen:
Een nedrich hert: end eenen gheest verslaghen/
En sal God niet verachten/ maer ontfaen.
O Heer doet Zion wel na u goethept/
End Jerusalem die op u vertrouwet.
Twelck is de Stadt die ghy u hebt vercept/
Haer mueren doch ghenadichlick opbouwet.
* Dan sullen ons herten zijn seer bequaem/
Om te offeren na u welbehaghen/
Dan sullen de calveren zijn gheslaghen/
Die u Heer sullen wesen aenghenaem.

Ghebedt.

HEere God/ gheheel goet ende almachtich/ die om te volbren uwe heylighe beloften/ ons ghesonden hebt uwen seer beminden Sone voor onsen Coninck ende Verlosser: Maeckt dat wy ons so voeghen totter ghehoorsamhept van zijn woort: dat wy ons selven ende alle vleeschelicke begheerten verloochenende/ mogen oorsake wesen dat uwen heylighen Naem alle de Werelt door bekent sy/ in den Naem van den selven uwen beminden Sone onsen Heere. Amen.

Den Lij. Psalm.

Met desen Psalm werpt David te neder den hoochmoet van Doech/ de welcke hem daer in roemde/ dat hy des Heeren Priesters verraden hadde/ 1. Samuelis. 22. Ende is versekert dat Godt sulck een booshept niet onghestraft laten en sal.

SEght ghy Tyran/ waerop ghy bouwet/ Met gewelt en booshept/ Hoe staet ghy soo/ ende betrouwet Op u ongherechthept/ Nochtans is Gods bystandichept/ Ons daghelicx bereyt.

U tong alleyn schadet en quellet/
End is tot aller tijt/
Als een Scheermes seer wel gestellet/
Dat seer scherpelick snijdt:
Ghy bemint valschept en dat quaet/
Meer dan trecht met der daet.

Om woorden die seer connen schaden/
Te spreken zijt ghy snel:
Maer God sal u straffen en smaden/
Ghy valsche tonghe fel.
Ghy weet door sueden end verdruckt/
Ja wt u plaetse gheruckt.

Ghy boose/ ghy wert wt gheroeyt/
Tot de wortel met een
Twelck de vrome sullen aenschouwen/
Met een vreese niet cleen:
En lachende met moren vol/
Sullen sy spreken al;

Dit is hy die niet heeft vercoren/
Godt tot zijn hulp alleyn/
Maer op zijn rijckdommen al voren/
Steld hy zijn hert onreyn:
Hy heeft hem ghesterckt met boosheyt/
End ongherechticheyt.

Maer ick die nu ben en sal wesen/
Alleyn stout ende coen/
Op Gods goedicheyt hooch gepresen/
Als een Olijfboom groen/
Sal gheplant zijn midden eenpaer/
Van Godes huys eerbaer.

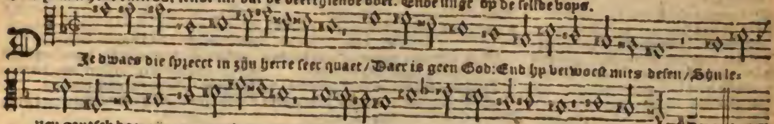
Dan sal ick voor deeo wrake Heere/
V Reedts prijsen voortaen/
End op ... vol van macht end eere/
Grondt ... diguen staen.
Want v g...theyt veel goets doen sal/
Vwen volck ouer al.

Ghebedt.

Barmhertighe Vader/ die niet en begeert de doot van den Sondaer/ spreydet uwe goedertierenheyt ouer ons/ ende wasschet ons van alle de sonden die wy bedreuen hebben teghen uwe Maiesteyt / so langhe als wy gheweest hebben in dese wereldt: Scheppet in ons een reyn herte / ende versterct ons van daghe tot dage / door de cracht van uwen heylighen Gheest/ op dat wy gheheelyck tot uwen dienste ouergheghenen en gewyet zynde/ uwen lof souden moghen vercondighen/ door Jesum Christum. Amen.

Den Liij. Psalm.

Dese Psalm hout euen dat selfde in/ dat de veerthiende doet. Ende singt op de selfde voys.

Die dwaes die spreect in zijn herte seer quaet/ Daer is geen God: End hy verwoest mits desen/ Zijn leuen gantsch door zijn grouwelijck wesen/ Daer is niet een die met woordt of die daet/ Wat goets begaet.

God des Hemels de Werelt ouersiet/
Ende bemerckt de menschen hier te lande/
Of daer een is die met goeden verstande/
Om Gods goetheyt te soecken hem bevliet
Twelck niet gheschiet.

Alles ghemerct. hy vint hats int ghemeyn
Al afwijcken/ en gaen op boose weghen/
Grouwelijck zijnse, ja tot quaet gantsch geneghen
Die wat goets wercke en is onder hen gheen/
Ja niet tot een.

Zijn dan die boose so dwaes al te saem
Datse niet dan quaet doen sonder afkeeren?
Die mijn arm volck als dat broot gantsch verteeren/
End altijdt om taenroepen s'Heeren naem/
Zijn onbequaem.

Sonder reden zijnse verbreest gaer seer.
Want God die breect aller vyanden beenen
Dewijl dat hy die al veracht met eenen.
Ghy sult hen noch aendoen O Zion teer/
Schand end oneer.

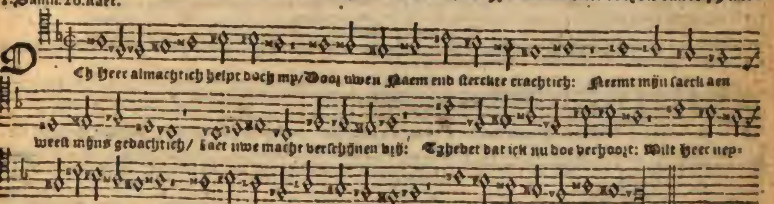
Och dat die hulp ouer Israel Heer/
Quaeme wt Zion/ en dat Godt wt eerlangk/
Wilde verlossen zijn arm volck gebangthen/
Israel end Jacob souden in eer/
Verblijdt zijn seer.

Ghebedt.

HEere God/ fonteyne van alle rechtveerdicheyt/ die vervloeckt alle godtloosheydt ende quaetheyt/ doodet door de cracht van uwen heylighen Gheest/ alle de verderffenisse die wy weer nature hebben/ en verlost ons van alle dwalinge en verkeertheyt/ op dat wy niet verwerret en werden in den val ende rechtveerdige straffinge der Spetters van uwen woorde / ende versmaders van uwe goetheydt / die ghy ons bewijst in uwen seer Beminden Sone Christo Jesu alleene onsen Salichmaker ende Verlosser. Amen.

Den Liiij. Psalm.

David stelt hem seluen hier aller Christenen voor ooghen tot een exempel eens menschen/ die onbeweechlijck staet op Gods beloftenissen: ende verhaelt het ghebedt welck hy dede tot God/ als hy verraden wert door die van Ziph alsoo 1. Samu. 26. staet.

OCh Heer almachtich helpt doch my/ Door uwen Naem end stercke crachtich: Neemt mijn saeck aen weest mijns gedachtich/ Laet uwe macht verschijnen vrij: Tghebet dat ick nu doe verhoort: Wilt Heer neyghen tot my v ooren/ Op dat ghy moecht goedichlic hooren. Die woorden die ick brenghe voort.

† Met een wreet hert/ so elck wel siet/
Comen my nu toe mijn vyanden
Na mijn leuen zijnse ghestanden/
Sy hebben Godt voor ooghen niet.
Nochtans doet God my onderstant/
Door hulp die hy my heeft bewesen/
Hy is by my in allen desen/
End onderhout my met zijn handt.

† Hy ist die daer doet vallen swaer/
Op mijn vyanden al zijn plaghen/
Als sy van hem werden verslaghen/
Dan werdt uwe trouw openbaer.
Dan sal ick vrijwillich O Heer/
Een vrolick Offer v toebrenghen/
Vwen Naem louende met singhen/
Die vol goetheyts is end vol eer.

† Ghy hebt my wt noodt en gheyiin/
Verlost/ en my laten aenschouwen/
Mijnen lust in dat swaer benouwen/
En de straf der vyanden myn.

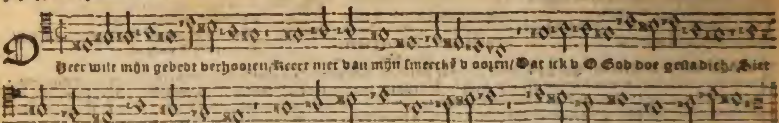
Ghebedt.

Almachtighe God/ die nemmermeer en verlaet de ghene die in v hopen. Neemt so onse sake in handen teghen alle onse wederpartyen/ die seer grouwelijck zijn/ dat sy verstaen moghen/ dat teghen v is dat sy bestaen: en toont oock uwe goedertierenheyt tot de gene die ons beminnen/ op dat wy altydts mogen hebben waer al v te lonen/ door onsen Heere Jesum Christum. Amen.

Den Lv. Psalm.

Desen Psalm houdt in ghebeden ende claechredenen/ van dat ghewelde dat David aenghedaen is gheweest/ daer hy

hy als een Moordader verbolcht was. Hy begheert dat Godt hem ghenadelick verlosse/ende de boosheyt ende wreet-heyt zijner vyanden straffe.

Mijn haters my dreygen en plagen /
Met den boosen die my na iaghen:
Haer giftich hert vol loose treken/
Op mijn schade neerstich bedenckt/
Ick ben van hen verbolcht/ gecrenct/
Haer ghemoet is met toorn ontsteken.
* Mijn hert is vol van angst en drucẽ
Vol doodlicke vrees is mijn leuen.
Ick ben verbaest/ en seer verslagen/
Met schrickẽ en benauthept groot/
Ben ick nu bedeckt in den noot/
Dies moet ick v Heer alsoo claghen.
* Och oft my vleughelen toe quamen/
Als duyskens die daer vlieghen tsa-
men/
Op dat ick nu mocht wech gheraken/
End haest eyghens wel bevrijdt zijn:
Ick soud vlieghen in een woestijn/
Ende daer mijnen legher maken.
* Ick soud my haest vertien ter zijdẽ/
End voor desen stormwint my vrijden/
Tot dat hy waer voorby gheleden.
Maeckt Heer oneens haer tongesnel
Verderftse/ want van ghewelt fel/
End van onrecht zijn vol haer steden.
* Moetwillich ghewelt t'allen stondẽ/
Is binnen haer mueren ghevonden/
Moeyt arbeyt end alsulcke wercken/
Onrecht end oock groote boosheyt
Lieghen bedrieghen/ listicheyt/
Heerschen by hen/ so men can merckẽ.

P A U S E.

Waer dat mijn vyant diẽ ick kende/
My verbolchd end also schende:
Oft dat die my mercklick benijden/
My benauden/ ick soudt voorwaer/
Beter lijden/ oft hier/ oft daer/
Voor hen my verghen/ end hen mijdẽ.
* Maer ghy die alleyn plecht te wesẽ/
Mijn ghesel end vrient wtghelesen/
Die my waert lief end aenghename/
End wist bouen dien mijn secreet/
Wy wandelden sijn met bescheet/
Ja ghinghen in Gods huys te samen.
* De doot moetse al haestelick halen
En datse oock leuende dalen
Ter hellen: Want onrecht en schade/
Woont onder dese boose rot/
Maer ick aenroepe mijnen Godt/
Die my beschermt door zijn ghenade.
* Des morghens vroech voor den
daechrade/
Smiddaechs eñ oock des auõts spade/
Bid ick Godt/ en hy sal my hooren/
End ick sal door hem zyn bevrijdt/
Van desen voorgheselden strijdt/
End van hen al die my verstooren.
* D'onbeweechlicke God ghenadich/
Wiens rijck eewichlic blijft ghestadich
Salse straffen van haren sonden/
Want sy God niet en vreesen gaer/
Maer zijn verhart verstoet voorwaer
In haer erchept en loose vonden.
* Des schalcks handen staen met ver-
langhen/
Om zynen vrient listich te vanghen/
Teghen tgheen dat hy heeft ghesvvo-
ren.
Sijn woorden zijn als boter soet/
Nochtans neemt hy in zijn ghemoet/
Niet dan twist end onvrede voren
* Sijn woorden zijn soet t'allen tijdẽ/
Als oly: maer nochtans sy snijden/
Als sweerden scherp zijnse gheraden.
Werpt v sorgh op God/ soo sal hy
V helpen/ en niet dulden dat ghy/
Dat ghy met onruste wert beladen.
* Ghy salt die boose Heer almachtich/
Inden cuyl diep werpen seer crachtich
Die bloetdorstighe wreede honden/
Comen voorwaer tot der helft niet/
Haerer daghen/ alsoo men siet:
Maer ick hoep op God t'allen ston-
den.

Ghebedt.

RechtveerdigheVader/ in alle v oordeelen die ghedoocht dat wy wtwendich eñ inwendich ghequelt werden om te versoecken onse gheduldicheydt / Verlost ons van alle onse vyanden/ ende ontdeckt de quaetheyt eñ geveynstheyt van de gene die door soete eñ schoone woordẽ hen wterste beste doen om ons wt te roepen: Maect druetrich haerlieder tongen/ vercort den tijdt van henlieder leuen/ eñ thoont henlieden dat ghy geen behagen en hebt dan in de gene die in v hopen/ door uwen seer beminden Sone Jesum Christum. Amen.

Den LVI. Psalm.

Dese Psalm is een beschrijuinghe der lasteringhen ende des verwijts/ dat David eenen tijt ghedraghen heeft/ eñ oock een dancksegghinghe dat hem God daer van verlost heeft.

Ontfermt v mijns/ die nu benout ben seer/ Want ick ben schier half verslonden/ ja meer/ Van den Schalck die my beleghert O Heer/ Die my steedts wil bestrijden/ Mijn vyanden schenden my met verblijden/ Veel zijn daer my teghen aen allen zijden/ Maer als my Heer vreese quelt in mijn lijden/ Tot v sal ick dan gaen.

Ick sal God lofsanghen singhen voort aen
Van zijn beloeft / end op hem sal ick staen/
So can my niet doen vreesen noch verslaen/
Wat de menschen voortstellen.
Mijn woorden al/ verkeeren deese ghesellen
Tvoornaemste daer van datse tsamen tellen/
Is/ hoe sy my plaghen sullen en quellen/
Met al haer arcekt en cracht.
* Sy rotten tsaem met ghewelt onbedacht
Sy loeren en bespieden dach en nacht/
Mijn ganghen/ende soecken in hare macht
Te hebben mijn siel reyne.
Op haer listicheyt staet haer hoep alleyne.
Sy meynen daer door tontcomen ghemeyne
Maer ghy Heere door v straffe niet cleyne /
Den sulcken doch verslaet.

P A U S E.

Ghy hebt ghetelt mijn vluchten vroech en spaet/
In een flessche mijn tranen ghy ontfaet/
Mijn lijden mijn benautheyt ende smaet.
Hebt ghy Heere opghescreuen.
Als ick v bidde/ so loopen end beuen
Mijn vyanden zijnde dan verdreuen/
Dits seker/ want door v God verheuen
Sal ick wesen bevrijdt.
* Gods beloften roem ick vrijdt ende wijt/

Dies sal ick hem louen zijnde verblijdt/
Want hy sal my gheuen na deser tijdt/
Wat hy beloeft waerachtich.
Mijn hope staet op mijnen Godt almachtich/
Ick vreese gheen listen der menschen crachtich:
Maer ick heb Heer mijn beloften eendrachtich/
V ghedaen met ootmoet.
Die sal ick betalen haest met der spoet/
End v prijsen so ghy weert zijt Heer goet/
Om dat ghy my ghenadelijck behoet/
Voor den val sonder steruen.
Ghy bewaert my voor schadelijck verderuen/
Dies wandel ick met dat volck uwer eruen/
Voor v/ ia met hen dien ghy laet verweruen/
O Heer v claerheyt soet.

Ghebedt.

O God/ alleene de bystant ende troost van alle arme bedruckte menschen/ doet te niete de aenslagen van onse vyanden/ ende laet uwe Vaderlijcke goetheydt ghewaer werden die ghene die hen betrouwen op uwe beloften. Ende veracht onse ghebedt niet/ maer weest ons ghenadich inden tijdt der tribulatie/ op dat wy door de versekertheyt van uwe gunste/ cloeckelick mogen verachten het ghewelt van den boosen/ ende v eeuwichlick dancken/ van dat ghy ons verlost hebt wt alle perijckel/ door uwen Sone Jesum Christum. Amen.

Den LVII. Psalm.

Dese Psalm verhaelt cortelick de benautheden/ in de welcke Dauid Gods bystandt ende hulpe ondervonden heeft/ na zijn ghebedt. Daerom so begheeft hy hem om Godt te dancken ende te louen.

ONtfermt v Heer/ ontfermt v ouer my/ Want ick betrou op v met herten blijt/ Tot dat de boose vergaen sullen wesen/ Sal ick altijdt mijn toevlucht nemen bij/ Onder uwe vleughelen Heer ghepresen.

Tot den hoochsten Godt mijn stem comen sal/
Tot hem die een eyndt maeckt mijns lijdens al/
Gods goetheydt en waerheydt sullen hen tsamen/
Verbinden tot mijn hulp in dit misval/
End hem/ die my verslinden wilt beschamen.
Mijn siel is int Midden der Leeuwen snel
My hebben omringhet moortbranders fel/
Scherp als spiessen en pijlen zijn haer tanden/
Haer tonghe ghelijckt den sweerde seer wel
Wantse scherp snijdt en maeckt alles tot schanden.

P A V S E.

Verheft v bouen den Hemel O Heer/
Laet ouer al verbreydt wesen v eer/
Sy stellen stricken allen mijn gangen/
En sy verdrucken mijn siele gaer seer:
Sy grauen eenen cuyl om my te vanghen.
Maer sy zijn inden cuyl diep nu ter tijdt/
Ghevallen dies is mijn hert seer verblijdt
En lacht zijnde bereydt tot desen stonden
Om uwen lof te singhen breedt en wijdt/
En dees verlossingh allins te verconden.
Dies zijdt wacker mijn tongh en mijn ghemoet/
Staet haest op Psalter en mijn Harpe soet/
Des morghens seer vroech wil ick my op maken/
Heer om te verbreyden v eere goet/
In allen landen end in allen spraken.
Tot den Hemel streckt haer uwe waerheydt/
En tot de wolcken uwe ghetrouheydt/
Verheft v Heer/ laet v cracht sien op deerde/
Thoont die in Hemel woont v Maiesteydt.
Doet dat v eer ouer al ghemerckt werde.

Ghebedt.

HEere Godt die ons beuolen hebt voor v te wandelen in oprechticheydt des herten/ maeckt dat de boose menschen die vol bedroch ende valsche practijcken zijn/ ons niet en hinderen nae haer lieder quaden wille. Maer dat de selue vander werelt ghenomen zijnde/ wy moghen bliuen als vruchtbarighe boomen in v huys/ om v eewichlick te louen door de hope die wy hebben in v huys/ door uwen eeuwighen Sone onsen Heere Jesum Christum. Amen.

Den LVIII. Psalm.

Dauid zijnde tonrechte beschuldicht/ gheeft ghetuyghenisse van zijn onschult. Ende bidbet/ dat Godt hem wilt daer vp beschermen ende onderhouden.

GHy Raetsheeren laet my doch hooren/ Die my teghen zijt alle gaer. Segt my eens ter trouwen voorwaer/ Ist ooch recht dat ghy v neemt voor. Segt ghy Adams kinderen wel aen: Soeckt ghy recht te doen yderman.

Och neen ghy: Maer in uwe dagen
En bedenckt ghy niet dan boosheyt
End allerley onghrechticheydt/
Met v valsche maten end waghen.
De boose zijn van God so saen
Verbreemt/ als zy tleuen ontfaen.
So haest sy verweruen dit leuen/
Door leughenen wijcken sy af.
Sy gaen swangher met ghift seer straf
Als een slanghe tot quaet begheuen/
Als een Ader boos die niet hoort/
Des ghesangs met een enckel woort.
Sy wilt de Toouenaer niet hooren/
Hoe lief en schoon dat hy doch spreect/
De keel en tanden Heer hem breecke/
Door v cracht die ghy pleecht toe hooren/
Breeckt hen de tande (want so fel/
Zijn sy als ionghe Leeuwen snel.

P A V S E.

Als water dat daer vloeyt op aerden
Sullen sy ooch van selfs vergaen.
Haer pijlen diese schieten saen/
Sullen tsamen ghebroken werden:
Sy werden haestelick versmacht/
Als slecken die niemant en acht.
Ghelijck een ontijdich kint steruet/
Eert den dach siet oft Sonnen schijn:
Ghelijck oock hye vruchten zijn
Haest verdwijnt/ alsoo ooch verderuet/
Godt die longhe doornen met smaert/
Eerse rijp werden en gantsch quaert
Dan sal die vrome verheucht wesen/
Die met benautheyt was bevaen/
Siende de Godtloosen vergaen/
Door de wrake Godes ghepresen/
Hy sal hem baden in dat bloet
Des boosen/ en so spreken vroet.
Die rechtveerdighe sal niet lijden/
Te vergeefs: dat is openbaer.
Hy sal suler genieten hier naer.
End hy seer heerlijck noch verblijden/
Want een richter sal die Godt mijn/
Ouer goed ende quade zijn.

Ghebedt.

O Heere rechtveerdich Richter van alle de Werelt/ wien bekent is de quaetheyt ende wreetheyt der vyanden van uwe Kercke/ bedwinght haerlieder lasteringhen/ vernedert haerlieder hoouerdye/ ende snydtse af van het ghetal der leuenden: op dat de Rechtveerdighe siende de grouwelicke wrake die ghy neemt op u vyanden/ meer ende meer moghen ghebrocht werden om uwe rechtveerdicheyt ende goetheyt vermaert te maken/ ende groot te maken uwen heylighen Naem/ door uwen Sone Jesum Christum. Amen.

Den LIX. Psalm.

David beleghert zijnde van Saul/ inde weerste benautheydt/ roept tot Godt ende betuyght/ dat hem onrecht gheschiedt. Hy biddt hem om bystant ende hoopt dat hy noch verhoort sal werden.

O Heere ick ben van mijn vyanden/ Omringt/ verlost my wt haer handen. Van de Boose wilt my ontslaen/

Die wt haet na mijn leuen staen. Vanden boosdader wilt my vrijden/ Die niet dan quaet soect talien tijden/

Vanden bloedighen handē fel/ Deses Bloethonts verlost my snel.

* Want siet sy loeren nae mijn leuen/
In een verbondt sy hen begheuen/
Al die sterckste vanghen sulcx aen/
Daer ick hen niet hebbe misdaen.
Daer toe ist datse hen nu stellen/
Op datse my t'onrechte quellen
Dies waecke op Heer en daer in siet/
Voorcoemt my doch in dit verdriet.
* Ja ghy O Heere der heyrcrachten/
Die Israels God zijt vol machten/
Waeckt op/ siet doch wat nu seer cost
Alle Volcken end Heydnen doen.
Bewijst doch Heer dien geen genade/
Die wt moetwillen doen dat quade.
Snachts zijnse hier en daer by een/
End huylen als honden onreen.
* Om her gaen sy tsaem met quaetspreken
Haer woorden als sweerdē scherp stekē
Sy seggen onder hen mits dien/
Wie sal ons hooren ofte sien
Maer ghy sult haer roemē O Heere/
Nochtans eenmael bespotten seere/
Die hoochmoedighe sult ghy daer/
Belachen Heer int openbaer.
* Sonder u is Heer haer macht geene
Daerom begheef ick my alleene/
Tot u Heer die mijn toevlucht zijt/
En mijn bewaringh taller tijt.
God wiens goetheit ic heb gesmaket
Voorcoemt mijn ougheluck en maket/
Dat ick noch minnen lust sien sal/
Aen mijn vyanden ouer al.

PAVSE.

Maer laetse niet doot zijn gesmeten
Dat die mijne sulcx niet vergheten/
Maer verstroptse door uwe cracht
Ouer al/ en maecktse veracht.
Heer die onse schilt zijt bevonden/
Slaetse door u cracht gātsch te gronde
Harer lippen sonden seer groot/
Verdienen recht angst ende noot.
* Verstrickets in haer hoochmoedich wesen/
Haer boosheyt is hooch opghereesen/
Alle haer doen is int ghemeen/
Vloecken ende lieghen met een.
Laet uwen toorn wesen ontsteken/
Wiltse verdoen en gantsch verbreken/
Verderftse in onghenaden Heer/
Ende verdelghtse langs so meer. (sien
* Doet dit Heer datmē mach bemercken/
De God Jacobs niet om verstercken/
Die ewich heerschet met beschermt/
Ouer tgheheel aertrijcke breet.
Sy sullen tsauonts wederkeeren/
Huylen en rasen met oneeren/
Sy sullen als honden met haest/
De straten omloopen verbaest.
* Daer na sal hē de honger strange/
Om her der stadt doen loopen bange/
Sy sullen moeten slapen gaen/
Zijnde met hongher scherp beuaen.
Dan sal ick singhen end verconden/
Opentlijck en tot allen stonden/
Uwe cracht en goetheydt so saen
Als den dach claer sal vanghen aen.
* Wāt ghy zijt mijn toevlucht alleyne
End in noot mijn beschuttingh reyne.
Daerom sal ick altijdt O Heer/
Met loffanck verbreyden u eer.
Wāt God is mijn stercheyt gepresen/
Die my in mijn ellendich wesen/
Dat my steedts is ghecomen aen/
Ghenadichlijck heeft by ghestaen.

Ghebedt.

O Onse God/ die behaghen hebt inde onnooselheydt ende oprechticheyt van de ghene die u wt alle haerlieder herte dienen/ drijuet onse vyanden te rugghe/ de welcke spottende met u heylighe voorsienicheydt/ ons verderf ende practiseren: doet haerlieder boose voornemen te niete/ ende berooftse van alle eere: op dat sy moghen weten dat ghy ouerste zijt in uwe Kercke ende gunstich den ghenen die hen betrouwen op uwe saechtmoedicheyt/ door uwen seer beminden Sone Jesum Christum. Amen.

Den LX. Psalm.

David bekennende dat alle die ouerwinningen zijnder vyanden van God herkomen/ versekert hem dat hy tot dē eynde sal onderhouden werden.

Heer die ons hebt verstooten al/ End verstroyt in cruys en misval. Die op ons toornich gheweest zijt.

Troost ons wederom nu ter tijdt/ Ghy die daerde beweecht met cracht/ En die scheurt/ Ja cliefe met der

macht: Wilt haer schaed en breucken ghenesen: Want gantsch vervallen is haer wesen.

Ghy hebt u volck swaerlijck gecrenckt
Ende met suymel wijn ghedrenckt/
So datse zijn ghevallen slecht/
Maer ghy hebt weder opgherecht/
Een teecken uwen knechten tsaem/
Die trouwlijck prijsen uwen Naem/

Dat zyt hooch wtsteken en thoonen/
En sekerlick daer onder woonen.
† Op dat Heer v gheliest volck sy/
Vanden vyanden ghemaeckt vry/
Soo helpt ons met v rechte handt/
Hoozt my in desen armen standt.
Maer Godt wt zynen thzoon heeft
Verhoozt eñ ghemaeckt seer bly. (my
Sichem sal noch myn erfdeel wesen/
En Suchot dat schoon dal gheprezen/
PAVSE.
† Tgheheele lant Gilead reyn/
Sal my ghegheuen zyn alleyn/
Van Manasse tgheheele goet/
Sal myn wesen met ouervloet.
In Ephzaim met zyn volck al/
Myn hooft ick lieflick rusten sal/
Iuda sal oock zyn desghelycke/
Tvoornaemste vã myn Coninckrycke.
† Maer Moab sal zyn met oneer/
Ick en achte hem oock niet meer/
Dan een waschvat/daer in dat myn
Voeten sullen ghewasschen zyn.
Edom acht ick met zyn volck koen/
Niet beter dan myn oude schoen.
Philistea sal met ghesanghen/
En met eerbiedinge my ontfangen.
† Wie geleyt my vã dat volck myn/
In een stadt daer ick bly sal zyn/
Die sterck is?wie sal wederomt/
My brenghen in dat landt Edom?
Sult ghy dat niet doē Heer hier naer
Ghy die ons verstroyt hier en daer/
Ghy die met onsen Legher horne/
Niet gingt also ghy plecht te doene?
† Doet ons bystant Heer indē noot/
Teghen den gheweldighen groot/
Want menschen hulp so men nu siet/
Is inden noot veel min dan niet.
Maer God sal ons makē seer sterck
Teghen ons vyanden int perck/
Hy sal vertreden ons vyanden/
En die tsamen brengen tot schanden.

Ghebedt.

Heere Godt/ die niet en begheert de doodt vanden armen Sondaer/ maer dat hy hem bekeere / en wilt ons niet straffen naer de strafheyt van uwer rechtveerdicheyt/ maer stoot van ons door uwe cracht / alle de ghene die teghen ons opstaen/ op dat wy alle ons betrouwen stellende op v alleene/souden moghen victorie verwecuē/om v daer af te dancken/ door uwen seer beminden Sone Jesum Christum onsen Heere/ Amen.

Den Lxi. Psalm.

Dauid verhaelt/ dat zyn ghebedt is verhoort gheweest: Ende danckt daerom Godt / verseKert zynde / dat hy inden toecomenden tyt oock sal verhoort werden.

Als ick roep, verstaet myn reden/ Myn ghebeden/ O God verhoort int gemeyn/ Myn siele beswaert met angst seere/ Tot v Heere/ Heeft haren toevlucht alleyn.

† Op een steenrootz Heer ghepzesen
Laet my wesen
Ghestelt/ daer ick bly zyn sal.
Ghy zyt myn toevlucht bevonden/
Tallen stonden/
Teghen myn vyanden al.
† In uwen Tempel seer schoone/
Is myn woone/
Altydt O Godt met ootmoet/
Onder v vleughelen zynde/
Ick bevinde/
Toevlucht en bescherming goet.
† Want ghy geeft my Heer genadich
En ghestadich/
Al myn begheerten niet cleyn.
Want ghy laet my Heer toecomen/
Alle vromen/
Erfdeel/ die v vreesen reyn.
† Ghy sult de Iaren vermeeren/
End vereeren.
Uwes Conincks openbaer.
Soo dat hy vast sal beclyuen/
Ende blyuen/
Noch menich gheslacht end Iaer.
† Voor v oock Heer desghelycke/
Sal zyn rycke/
Sekerlick end vast bestaen/
Dat v waerheyt en ghenade/
Vroech en spade/
Dat behoede nu voortaen.
† Soo sal ick uwen lof singhen/
End voortbringhen/
En groot maken uwen Naem.
Ick sal met vliet dan betalen/
Sonder dralen/
Myn beloften Heer al t'saem.

Ghebedt.

O Godt alleene steuninge ende beschermmghe van de ghene die v ontsien/verleent ons dat wy moghen leuen onder de bewaringhe ende beschermmghe van uwen seer beminden Sone Jesum Christum. Maeckt oock door uwe groote cracht/ dat zyn rycke ghevoordert sy ende meer ende meer toeneme / op dat wy rustende op uwe beloeften/v moghen offeren/ door den seluen nu ende altyts een offerhande des Lofs/ Amen.

Den Lxij. Psalm.

Dauid verlost zynde van alle zyne vyanden/ vertelt hare boosheyt: Ende vermaent alle Gheloovighen/ datse vastelic staen op God ende op zyne voorsichticheyt/ want de mensche met alle zyne raetslaghen/en is niet dan ydelheydt.

Hoe seer dat myn siel is gequelt/ In God werdt sy gerust gestelt/ Wãt hy is myn toevlucht alleene/ Myn troost myn bystant inder noot/ Myn cracht die my voor den val groot/ My wel bewaert/end anders ghene.

* Hoe langhe sult ghy alle staen/
Om te schaden en doodt te slaen?
Ghy wert noch met schandē versteken/
Als een wãdt die daer va't. sult ghy
End als een oude muer daer by/
Van selfs vergaen scheuren end brekē.
* Sy en ghedencken anders niet/
Dan om tonderdrucken met vliet/
Hem dien ghy wilt verheffen Heere/
Leugen behaecht hen met der daet/
Haer woort is soet/maer therte quaet
Is vol vloeckens end vol oneere.
* Maer ghy myn siel wilt doch voortaen/
Met ghedult op den Heere staen/
Op hē staet myn hoop en betrouwen/
Hy is myn troost en niemant el.
Myn heylant die my bewaert wel/
Geen schand nach leet eã mi benouwē.
PAVSE.
* Godt is myn eer / myn heyl / myn cracht/
Myn toevlucht / myn stercke / myn macht.
Ghy volckeren wilt hem betrouwen/
Coemt en stortet doch alle gaer/
Voor Godt uwe herten eerbaer/
Op hem alleyn willen wy bouwen.
* Maer die menschen machtich end rijck/
Syn ydelheydt alle ghelijck/
Voer dan hen te feylen plegher:
Wrecht ydelheyt. end oor met dien/
De menschen al/ soo sult ghy sien/
Dat ydelheyt veel swaerer weghet.

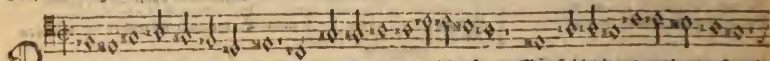
* Op onrecht v doch niet verlaet/
En ghewelt noch stelen niet staet/
Wilt aen ydel dinghen niet hangen.
Coemt v tgoet toe met overvloet/
Wilt daernae v hert en ghemoet/
Gheensins laten wesen bevanghen.
* De Heer sprecckt dickwils in zyn
Also ick dat hebbe ghehoort: (Woordt
Dat hy alleyne sy almachtich.
Ghy zyt Heer vol ghenaden soet/
Die den mensche wat recht is doet/
Na zyn verdienst door v hant crachtich.

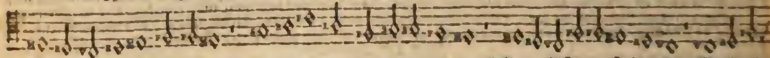
Ghebedt.

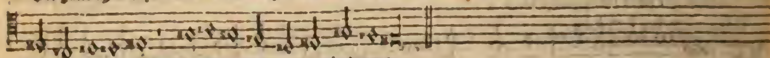
HEere die de eenighe hope ende glorie zyt van uwe kinders, staet ons by in tyde van tegenspoet ende verlost ons van de listighe lagen van alle onse vyanden: toecht henlieden datse niet dan ydelheyt en zyn, en dat door niet is dat sy staen op haerlieder ryckdom/ aenghesien datter geen salicheyt en is/ dan voor de ghene die in v goetheydt ende barmherticheyt hopen, de welcke ghy ons bewyst in Christo Jesu uwen Sone/ Amen.

Den lxiij. Psalm.

David verhaelt (tot onderrichtinge aller gheloovigen) dat hy in allen tegenspoet synen toevlucht ghehadt heeft tot God/ om van hem troost ende sterckheyt te verwerven.

Op dat ick noch eens aensien mach
V heerlickheydt nae dit benouwen/
So ick die lieflick te aenschouwen/
In uwen schoonen tempel plach.
Want veel beter is v ghenade/
Dan smenschen leven self hier is/
Daer sal oock mynen mont ghewis/
Uwen lof spreken vroech en spade.
* Daer sal ick singhen v eer claer/
So langh als ick werd in dit leven/
V met handen hooch opgheheven/
Sal ick O Godt aenroepen daer.
Dit soude myns herten vreucht wesen/
End oock al myn genoecht alleyn/
Mocht ick niet hert en monde reyn
V altydt loven Heer ghepresen.

P A V S E.

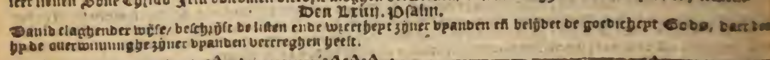
Als ick rust op dat bedde myn/
End overleggh al uwe crachten/
Soo moeten dan al myn ghedachten/
Des nachts met v onledich zyn.
Want in myn verdriet en myn sorgen
Hebt ghy my gheholpen eenpaer/
Dies prys ick v/ ghy hebt voorwaer/
Met v vleughelen my verborghen.
* Myn siel hangt v soo vastlick aen/
Datse van v gheensins can wycken/
V handt bewaert my desghelycken/
Voor allen die my teghen staen:
Maer sy die myn siel met onweerde/
Overvallen willen met leet/
Sullen inden Afgrondt seer wreedt/
Versloten werden onder deerde.
* Versneden wert tot stucken clyn/
Met de Sweerd en tot roof ghegeven
Den Vossen en Dieren daer neven/
Tgoet myner vyanden ghemeyn.
Dan sal de Coninck hem verblyden/
In v overwinninghe Heer/
Wie v kendt/ sal v lof end eer/
Verbreyden claer aen allen zyden.
* Daerom de leughenmonden al/
Hoe valschelick datse oock spreken/
Sullen ghestopt zyn end versteken/
So datse niemant helpen sal.

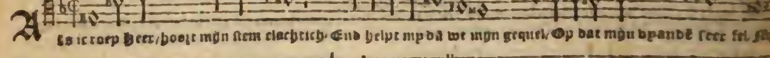
Ghebedt.

O Onse Godt die beloeft hebt te wesen in het midden van de ghene die v in waerheit aenroepen/ doet ons dese weldaet/ dat wy v mogen so aenroepen in volle Vergaderinge dat wy (zynde onder v bewarenisse en vleughe) moghen meer ende meer moghen ghevoelen uwe ghenade ende goedertierenheyt/ ende dat wy onder het Opperhooft van uwen seer lieven Sone Christo Jesu volcomen victorie moghen verwerven/ van alle de ghene die ons quellen/ Amen.

Den lxiiij. Psalm.

David claghender wyse/ beschryft de listen ende wreetheyt zyner vyanden en belydet de goedicheyt Gods, daer door hy de overwinninghe zyner vyanden vercreghen heeft.

Verbercht my nu/ O Heer ghepresen
Voor myn vyanden schalck en quaet/
Voor de Rotten end voor den Raedt
Der boosen/ die met al haer wesen/
Seer zyn mispresen.
Haer tongen seer crachtelick snyden/
Als Sweerden die scherp zyn en fyn/
Haer ghiftighe woorden die zyn/
Als pylen fel die sy int stryden/
Schieten ter zyden.
Op datse su (Heer) int verborghen/
Met list schieten den vromen man:
Weel goede zyn/ also daer van/
Doorschoten/ die sy sonder sorghen/
Heymelick verworghen.
Int quaet doense hen seer versterckē/
Om my te verstricken sy staen
En spreken stoutelick/ wel aen:
Wie sal ons doch end onse wercken/
Connen bemercken?

P A V S E.

Sy dichten schalcheyt tallen stonden/
Daer toe doen sy tsaem haren vlyt/
Een yder de diepten doorsiet/
Zyns herten om so te doorgronden/
Listighe vonden.
Maer God op wien ick rust alleene/
Sal synen boogh afschieten saen/
Gheheel onvertsiens salt toegaen/
Sy sullen verwont zyn ghemeene/
Groot ende cleene:
Haer tonge die niet can dan schel-
len plat te gronde werpen sal.
Dies sullen sy die dit sien al/
Hen met bespottinghe beladen/
Ende versmaden.
Dan werden int ghemeyn belezen
Des Heeren groote daden reyn:
Die versaecht de sullen ghemeyn/
Verstaen des Heeren wonderheden
In allen steden.
Maer de vrome sullen verblyden
In Godt den Heere al te saem/
En sy die staen op zynen naem/
Sullen zyn eer tot allen tyden
Blyde belyden.

Ghebedt.

EEwighe ende almachtighe Vader/ die de wijse verlipt in haerlieder practijcke/ treckt ons wt het gheselschap ende vergaderinghe van de quade menschen/ ende van den hoop der godloosen / de welcke arbeyden om te lasteren uwe arme dienaers/ eñ toocht v de ghene die in v alleene hopen. Verlost ons wt den stricken die sy ons leggen/ op dat wy altyts moghen hebben waer af ons te beroemen / in uwe eenckel goetheyt / de welcke ghy ons doet ghewaer werden/ in uwen seer beminden Sone Jesu Christo. Amen.

Den LXV. Psalm.

In desen Psalm werden beschreuen de weldaden ende de ghenade die Godt sonder ophouden zijnder Kercken bewijst.

MEn loeft v Heer met stemmē reyne/ Tot Sion openbaer: Die beloefde gauen gemeyne/ Betaeltmen v oot daer.

En dewijle dat ghy wilt hoorē/ Tgebet uwes volcks goet/ So sullē daer v Wtvercorē/ V vallē Heer te voet.

* Al mijn misdaden en mijn sonden/
Waren seer groot en swaer/
Maer v goetheyt met om doorgron-
Vergaf die al voorwaer. (den/
Wel hem dien ghy hebt wtghelesen/
Dat hy by v sy Heer/
Die oock altijdt by v mach wesen/
Sonder te scheyden meer.
* Wy sullē met d'eerlichheyt schoone/
Vwes huys versaedt zijn.
Tvytdom Heer vā thuys uwer woone
Sal ons wel voeden fijn.
Ghy die na v goetheyt verheuen/
Ons beschermt en bewaert/
Sult ons een goed antwoorde geuen/
Nae v cracht seer vermaert.
* Tgeheel aertrick aen v Heer hanget
Met een vertrouwen reyn/
Al die dat groote Meyr ombanghet/
Staen vast op v alleyn.
Ghy maect door v schrickelicke cracht
Seer vast die berghen groot/ (ten
Van sterckheyt en van groote machten/
Syt ghy O Heer niet bloot.
* Ghy cont oock dat bruisē haest stillē
Des Meyrs alst is beweecht/
De menschen oock die woedē willen/
Ghy haest te stillen pleecht.
Als die volckeren wel bemercken
Die om her zijn O Heer/
Dees groote wonderlijcke wercken/
Sy zijn verwondert seer.

PAVSE.

* Heer vandē Oosten tot en Westen/
Nae v goetheyt end Woort/
Laet ghy voortcomen ons ten besten/
Alderley blijschap voort.
So haest als drooch is dē aertrijck
Ghy besoeckt dat voorwaer/
Met dauw en reghen des ghelijcke/
Maeckt ghyt ryck en vruchtbaer.
* Twater springend wt de fonteynen
Maeckt dat aertrijcke goet/
Tot tarw end ander vruchten reyne/
In grooten ouervloet.
Die gheploechde voren bequame/
Watert ghy tsijner tijdt.
Ghy breeckt daertyck/ en zijn vruchte
tsame/
Ghy seer ghebenedijt.
* Ghy verciert dat iaer ouervloedich
Met v goederen schoon/
En laet tvette reghneren goedich/
Bouen wt uwen throon.
Die hutten selfs inde woestijne/
Zijn vol vruchten met een/
Die berghen seer vruchtbaer van wijne
Staen lustich groot en cleen.
* Dan sietmen in beemden en weydē/
Tvee in groot getal gaen/
Tvelt (vanden bergen afgescheyden)
Sietmen vol coorne staen.
Also schijnt dat Aertrijck tontsprin-
En te verblijden seer/ (gen
Dies moeten wy juychen en singhen/
In v van herten Heer.

Ghebedt.

OGhenadighe ende gunstige Vader/ die ons vercoren ende ghestelt hebt onder die van uwe Kercke/ maect dat wy altyts bekennen moghen dese wtermaten groote weldaet/ op dat wy rustende op uwe goetheydt ende macht/ stoutelick verachten mogen onse vyanden/ ende leuen in alle voorspoet ende blijschap/ om v te singē eewigen lof/ door uwen eenighen Sone onsen Heere. Amen.

Den LXVI. Psalm.

In desen Psalm wert ghescreuen de goetheyt die God ghewoonlick synen volcke bewijst/ de welcke den synē troostet/ na dat hyse te voren besocht heeft. Voorder beloeft David/ dat hy niet ondanckbaer wil wesen ende roept God aen tot een ghetuyghe zijner oprechticheydt.

SIngt den Heer inden gātschē lande/ Met gesang loeft nu synen Naem/ Prijst hē met mōd en met verstan-de/ Koemt zijn goetheyt alle te saem. Spreect hoe wōderlick zijt ghy Heere/ In al v wercken groot en cleyn/ Vwe vyanden beschaemt seere/ Bidden om vreed alle ghemeyn.

* Dat v dan O mijn God ghepresen/
De Werelt come met ootmoet/
V lof moet oock ghesonghen wesen/
Allins met stemmen claer en soet.
Coemt hier end wilt doch wel aen-
merken/
De daden Gods des Heeren mijn/
Hoe wonderlick dat oock zijn wercken
By der menschen kinderen zijn.
* Hy verdroocht dat groote Meyr
crachtich/ (door.
Datmen droochs voets can gaen daer
Dies wy zijn volc in liefd eendrachtich
Hem seer vrolick dancken daer door.
Zijn heerschappy sal eewich blijuen
Zijn ooghe die volcken aensiet:
Wie van hem wijckt sal niet beclijuē/
Maer vernedert werden tot niet.
* Ghy volckeren wilt v begheuen/
Om Godt te prijsen bouen al/
Dat zijn naem seer hooch sy verheuen
Van allen in dit aertsche dal.
Hy ist die ons bewaert ons leuen/
Die voor ons saicht tot ons behoet/
Op dat wy niet vallen noch beuen/
Ja dat niet slibbert onsen voet.
* Ghy hebt ons doorsocht Heer ghe-
Ende beproeft alle ghelijck/ (nadich/
Also men door dat vyer ghestadich/
Dat silner loutert van den slijck.
Ghy hebt ons van den onbekenden
Vyanden/ laten zijn ghevaen/
End hebt ons Heer op onsen lenden/
Met een groot last swaerlick belaen.

PAVSE.

* Men heeft op ons hoofden geclom-
men/
Soomen beclemt een hemel vier:
Als beesten werden wy alomme/

Ghebreuen door water end vier.
Daer na hebt ghy ons Heere gerdich
Vertroost/ dies ick tot v huys reyn/
Wil brenghen mijn offranden bloedich/
En mijn beloften groot en cleyn.
✝ Mijn beloften sal ick betalen/
Die mijn lippen hebben gedaen/
Die in den noot end in mijn qualen/
Uit mijnen monde zijn ghegaen.
Ick wil v Heer veel vet offranden/
Der Rammen op uwen outaer/
En der Bocken met vier verbranden/
Daer toe oock veel Stieren swaer.
✝ Ghy al die God vreest / weest doch stille/
Coemt tot my hoort end wilt verstaen
Want te verhalen heb ick wille/
Dat goet dat my Godt heeft ghedaen.
Als ick hem heb ghebeden clachtich/
Hy heeft my haest verhoort voorwaer
Dien heeft mijn tongh oorsaeck waer achtich.
Hem te loven vry openbaer.
✝ Waert dat ic had genomen voren/
In mijn gemoet eenich onrecht/
Soo hadde Godt niet willen hooren/
Dat ghebedt van my synen knecht.
Maer ick mach met rechte wel spreken/
Dat my Godt altijt verhoort heeft
Mijn smeecken heeft hy noyt versteken
Soo langh als ick hebbe geleeft.
✝ Gelooft sy mijn God vol genaden/
Die mijn ghebeden niet verstoot/
Die van my (met ellendt beladen)
Niet afwent zijn goedicheyt groot.

Ghebedt.

O Heere wien alle heerlichheydt ende eere toebehoort / maeckt dat uwe wonderlijcke wercken over alle de werelt bekent zijn. Dat de grootheyt van uwe cracht dwinghe uwe ende onse vyanden. Eyndelijck dat wy soo ghetemt mogen zijn door de benautheden die ghy ons toesendt/ dat wy nimmermeer op en houden uwe goetheit en gunste vermaert te maken/ de welcke ons overvloedich bewesen wordt in Christo Jesu uwen Sone / onsen eenighen Salichmaker ende Verlosser. Amen.

Den Lxvij. Psalm.

Dit is een ghebedt om eenen welstandt der Kercken/ niet alleene in Judea/ maer oock in alle andere Landen/ over de welcke de ghenade Gods soude wtghestort werden/ door de toecomste Jesu Christi.

Mijst Godt is ons nu ghenadich. En seghen ons met overvloet. Hy verlicht ons alle genadich/ Met zijn aenschijn lieflijck en soet. Op dat ons zijn wegen. Bekent rechte vå degen. Werden en met een. De Heydenen leeren/ Hem tot den werck keeren/ Onses Heyls alleen.

Dat doch Heer die volcken met singen
V seer dancken vry openbaer.
En met vreucht uwen lof voortbringhen/
Hem in v verheughend eenpaer.
Ghy hebt allen lieden/
Als ure ghebieden/
Nae v goetheyt reyn.
Ja tgheheel Aertrijcke/
Ghy in der ghelijcke/
Regeert Heer alleyn.
Die volckeren met satten toone/
Dancken darrom uwen Naem goet/
Om dat tAertrijck draecht vruchten schoone/
Seghent ons Heer tot ons behoet.
De Heere seer goedich/
Gheeft ons overvloedich/
Den seghen ghewis.
Dat hem dies elck vreese/
End onsen Godt duchte/
Die almachtich is.

Ghebedt.

HEere ende Vader des lichts/ sonder wiens kennisse wy ellendigher zijn dan onredelijcke dieren/ streckt uwe ghebenedijdinghe over ons/ ende maeckt dat uwen heylighen Naem over de gheheele Werelt bekent/ ende van alle Volcken ende Natien aengebeden sy/ op datse alle gevoelen moghen uwe gunste ende ghebenedijdinge/ ende dat een yeghelick wandele in uwe vreese ghelijck ons gheleert is door onsen Heere Christum Jesum. Amen.

Den Lxviij. Psalm.

David schrijft Godt toe alle de overwinninghe zijner vyanden/ ende prijst int ghemeyne de groote cracht Gods/ daer nae bewijst hy zijn Vaderlijcke goetheyt over dat volck Israels/ het welcke hy vry ghecocht ende bewaert heeft. Eyndelijck prijst hy God/ die hem de Coninclijcke Croone nae zijner beloftenisse bewaert heeft.

Staet op Heer / thoont v onbevreesaecht/ So werden verstroyt end veriaecht/ Heer haest al v vyanden/ Die God en hebben gehaet/ Sullen voor hem met schand en smaet/ Vlieden in alle landen. Ons God met een verdriuen sal/ Sijn vyanden gantsch getal. Ja als root doen verswinden/ Ghelijck dat was smelt voor dat vier/ Sal hy alle Godloosen hier/ Verteeren end verslinden.

✝ Doch sullen de vrome verblijden/
Heer uwen Naem singhen altijdt/
End haer in v verblijden.
Sy werden van herten verheucht/
En sullen voor God maken vreucht
Juychende tallen tijden.
Singt nu vrolick en loeft den Heer/
Verbreyt met vreucht zijnes Naems eer/
Prijst zijn heerlickheyt tsame/
Die op de wolcken vliechde end vaert/
End een Heer is seer wijt vermaert
Eewich Godt is zijn Name.

✝ Verblijdt v in Godt met ootmoet/
Hy is der weesen vader goet/
End een beschermer crachtich/
Der Weduwen in billicheyt/
In den Tempel vol hillicheyt/
Heeft hy zijn woonst eendrachtich.
Hy ist die den eensamen gheeft/
Een huys dat vol van kindren leeft/
Na haer langwijllich wachten/
Die ghevangkhenen hy ontslaet/
End verstrickt die boosdaders quaet/
Ja laets int lant versmachten.
PAVSE.
✝ Als ghy v volck Heer hebt geleydt/
En ginckt voor hen wijdt ende breydt/
In die groote woestijne.
Doe beefde dat aertrijck met een/
Die Hemelen druppten ghemeen/
Heer voor uwen aenschijne:
Oock desen berch Sina so groot/
Voor v aenschijn O Heer verschoot/
Godt Israels ghepresen/
Ghy hebt ons den regen vruchtbaer/
Ghegeuen/ en getroost daer naer/
V erfdeel wtghelesen.
✝ Ghy verquickt v volck goedertier/
En maeckt dat een yeghelick dier/
Daer woont sonder verderuen/
Uwen kindren deelt ghy v goet/
Int cruys geeft ghy hen goedē moet/
Sonder troost sy niet steruen.
Ghy hebt na uwe goedicheydt/
Den reynen Jouckvrouwen bereydt/
Een oorsaeck/ soot mach blijcken/
Om te singhen int gantsche lant/
Als onse vyanden met schant/
Veelt vluchtich moeten wijcken.
✝ Die Coningen seer groot gheacht/
Zijn haestelick met al haer macht/
Ghevloden soo wy weten/
Gods huysghenooten hebben stil/
T goet deses volcks nae haren wil/
Ghedeelt en wtghemeten.
Al ist dat ghy/ die al ghemeyn/
Gods volck zijt wt ghenad alleyn/
Hier voormaels hebt ghelcken/
Den ghenen die daer sitten hart/
Tusschen ketels als colen swart/
In oneeren versteken.
✝ Nochtans als ghy sult treckē wt/
Int velt met basuynen gheluyt/
Ghy werdt schooner in dooghen/
Als der duyuen vlenghelen cleyn/
Sijnde met gout en siluer reyn/
Verciert end ouertoghen.
Als ons god doort lant henē ginck
Ende die Conninghen aenvinck/
Te roepen wt haer woone/
So wiert dat lant reyn wit en claer/
Ghelijck de snee is voor en naer/
Op Salmon den berch schoone.
PAVSE.
✝ Gods berch die is seer wonderbaer
Ghelijck Basan de berch voorwaer/
Staet hy hooch onbesweken/
Wat ist dat ghy berghen rebel/
Met al uwen steencotten fel/
Gods berch soeckt te versteken?
God heeft desē berch vercoren end wijt/
Vercoren tot zijn woonst altijt/
Nae zijn goetheyt ghepresen:
Daer hy eewich van nu vooraen/
Sal woonen sonder te vergaen/
Dit sal zijn ruste wesen.
✝ Veel duysent Engelen seer schoon/
Dienen den Heer voor synen throon/
En zijn oock zijn heyrcrachten:
Door hen doet hy seer groot ghewelt/
Soo hy tot Sina heeft int velt/
Voormaels ghetoont met machten.
O Heer ghy zijt ghevaren op/
Brekende der vyanden cop/
Nemende die ghevangen.
Ghy hebt heerlicke gauen fijn/
Ons die verstroyt hier en daer zijn/
Rijcklick laten ontfanghen.
✝ Ghy hebt v vyanden veracht/
Om by v volck seer onvertsaecht/
Te woonen vroech en spade:
Ghelooft sy god die ons met een/
Onderhoudt en seghent ghemeen/
Door zijn cracht en ghenade.
Godt die Heer is ons salicheyt/
Hy toont ons zijn goetjonstichheyt/
Door verlossingen machtich.
Het is godt die zijn volck bystelt/
En maeckt dat het blijft ongequelt/
Van sdoodts gewelt seer crachtich.
PAVSE.
✝ Het is god die in stucken breeckt/
Den cop/ ja in den gront versteeckt/
Tgheheel onser vyanden/
Hy sal gantsch breken end verslaen/
Dat hooft der ghener die voortgaen/
In haer sonden en schanden.
Godt spreeckt: Mijn wtvercorē al/
Wt Basan ick verlossen sal/
Die nu is seer hoochmoedich:
Ick wilse scarp ende ghesont/
Wt des meyrs aller diepsten gront/
Trecken met mijn handt goedich.
✝ Ghy sult dan baden uwen voet/
In al uwer vyanden bloet/
Die ghy slaen sult end jaghen:
Daer sal lecken een yder hondt/
Tbloedt uwer haters die ghewont
Sullen zijn end verslaghen.
Men sach daer O mijn god en Heer
Opbreken end voortgaen met eer/
D'Arck des verbondts ghepresen.
Die sanghers voor haer henen gaen/
En die speelliden volghen aen/
Met ghesanck wtghelesen.
✝ Die jonge maeghden louen tsaem/
Met gesanck daer des Heerē Naem/
Met haer trommelen reyne/
En seggen: O ghy Israel/
Looft den Heer met ghesanck en spel/
Onder v int ghemeyne.
Daer is Benjamin die nu heeft/
Groote macht om dat ghy hem geeft/
Te heerschen ouer velen.
Juda/ Zabulon/ Nepthalim/
Met haer Vorsten zijn comen in/
Vrolick voor v te spelen.
PAVSE.
✝ Israel/ god geeft v dat ghy
Sijn Coninckrijck aenschouwet bly/
Hy regeert al v wercken/
Wilt doch Heer ghy die ons bemint/
Twerck dat ghy nu in ons begint/
Volvoeren end ons stercken.
Om uwes tempels wilt O Heer/
Sullen v die Conninghen eer/
Bewijsen met offranden/
Dies wilt met cracht ouer al snel/
Die boose met haer wapen fel/
Tsamen bringhen ter schanden.
✝ Wilt de wreede stieren verdoen/
End jaghen die volckeren coen
End haer heyrcrachten dwinghen/
Heer brengt die stoute tot ootmoet/
Op datse v vallen te voet/
End v tribuyt toebringhen.
De Heeren Egypte seer rijck/
En die Mooren alle ghelijck/
Met toegebonden handen/
Sullen hen begheuen al tsaem
Tot v en prijsen uwen Naem/
En louen met verstande.
✝ Prijst dien God die hooger gewis:
Opvaert van self de Hemel is/
Dien hy ghemaeckt heeft reyne/
Hy ist die dat donderen maeckt/
Daer van de Hemel beeft en craeckt/
Door zijn sterckheyt alleyne.
Sijn almachticheyt doch bekent/
Sijn heerlickheyt schijnt sonder ent/
In tlant Israels binnen/
Hy is die alsulcs blijcken doet/
Sijn groote cracht in ouervloet/
Die niet is om verwinnen.
✝ Ghy zijt O Heer seer wonderbaer/
In al die plaetsen daer ghy claer/
V heerlickheydt toont crachtich.
Israels toeverlaet ghy zijt/
End uwes volcks cracht dies altijdt/
Looftmen v Heer almachtich.

Ghebedt.

HEere Godt der heyrscharen/ die beschermt ende bewaert de gene die in v betrouwen/ ontvouwet uwe onuerwinnelicke cracht/ om onse vyanden ter neder te worpen. Crancket de macht van de hoochmoedighe/ verandert onse bevanthevt in vreuchspoet ende maeckt dat int midden van onse vergaderinghe/ v altijts aenghenaem sy den lof van uwen heylighen Naem/ die daer groot ghemaeckt wort/ door uwen seer beminden Sone Jesum Christum/ Amē.

Den lxix. Psalm.

David claecht/ dat hy tonrechte van den Godloosen verdruckt sy gheweest/ Daer hy nochtans niet het bidden in ootmoedicheyt ghewandelt heeft. Hy biddet God dat hy recht doe ende de godloose scherpelick straffe/ na haer schandelicke boosheyt. Hy verhoept oock verhoort te werden/ darrom begeeft hy hem om God te dancken.

Ick bid v helpt my O God goedertier/ Want twater is tot aen mijn siel gecommē. Indē onreynē slijc ben
e ghecomen/ Daer geen gront is/ Ick ben versoncken schier/ Twater seer sterck treckt my wech met der vloet/ Mijn

keel wert heesch en sal door roepen drooghen: Als ick wachte dat my God bystant doet/ Vergaen is

my dat ghesicht mijner ooghen.

* Ick heb och armen (doch sonder mijn schult)
Meer vyanden/ dan ick heb opt hooft hayren/
Die om mijn schade te soecken voortvaren/
Die werden met cracht en rijckdom vervult.
Also moet ick betalen/ dat ick niet
Hebbe gheroofr: Maer ghy bekent O Heere
Mijn dwaesheyt groot/ daer beneuen ghy siet
Mijn sonden al/ die my mishaghen seere.
* O Heere/ die door uwe groote macht/
De sterckte der Heyrcrachten cont doen beuen/
Maeckt datse/ die hen u gantsch ouergeuen/
Door my niet beschaemt werden noch veracht.
O God/ hen die u aenroepen/ bystaet/
Datse niet beschaemt werden door mijn schaden/
Om uwes Naems wil ben ick so ghesmaet/
Om uwent wil ben ick met schandt beladen.

* Mijn Broeders houden my als een vreemt Man/
Als eenen onbekenden sy my achten/
Om dat uwes huys liefde my met crachten/
Heeft verteert/ en dat ick u saeck neem aen.
Die smaedt der boosen daer met dat ghy Heer/
Seer werdt versmaet/ is auer my ghevallen.
Ick heb altijt ghevast/ ja gheweent seer/
Doch was ick daerom bespot van hen allen.
* Ick heb my eenen sack ghegort aen tlijf/
Maer sy hebben daer met den spot ghedreuen/
Den brassers die hier seer hooch zijn verheuen/
Ben ick daechlicks een spot en tijt verdrijf/
Maer ick bid u O Heer ghestadelick/
Laet mijn ghebedt u wesen aenghename/
Nae uwe goedicheyt ghenadelick/
Staet my ghetrouwlick by ter tijdt bequame.
* Treckt my wt den slijck/ tot my u begeeft/
En laet O Heer my daer in niet versincken/
Helpt my van mijn haters: niet laet verdrincken/
My int diep water/ twelck geen gront en heeft:
Maeckt dat ick niet versmoor in desen vloet/
Dat die diepten my niet te gronde trecken
En dat de cuyl hem niet open en doet/
Om my te verslinden en te bedecken.
* Uwe ghenaed is vol troosts O Heer goet/
Daerom wilt nu mijn begeeren verhooren:
Wilt teghen my uwe goetheyt oirbooren/
En toont my u lieflick aenschijn seer soet/
Wilt uwen knecht u aensicht bergen niet/
Want ick ben vol van angst niet om doorgronden:
Dies haest u Heer inden noot my aensiet/
Verhoort doch mijn claghen tot desen stonden.
Pause.
* Maeckt u op Heer in dese teghenheydt/
Om mijn siel te behouden int leuen:
Tot spijt mijner vyanden hooch verheuen/
Helpt my wt deez banden en smadicheydt/

U is mijn verachtheydt seer wel bekent/
Mijn schaemt en schand daer ick in ben versteken/
Mijner vyanden boosheydt sonder endt/
Is oock voor u openbaerlick ghebleken.
* Therte my breeckt door desen smaert onbly/
Ick quel' en ben van yderman verlaten/
Ick wachte (maer vergeefs in aller maten)
Oft yemant medlijden hadde met my/
Want als ick langh op hem hebbe ghewacht/
Tis al om niet gheenen troost sy my schicken/
Sy spijsden mi met galle dach en nacht/
En gauen my niet dan edick te drincken.
* Maeckt haer tafel en maeltijden niet cleyn/
Hen tot een strick/ ia datse daer van steruen:
Laet hen alrijt dienen tot haer verderuen/
Haer wellusten end haer vreuchden onreyn/
Laet haer ooghen also verblendet zijn/
Datse gantsch niet connen sien noch aenschouwen
Breeckt hen die lendenen door smert en pijn/
Maeckt dat haer beenen onder hen verflouwen.

* Stort ouer hen Heer uwe toornicheydt/
Omringt se met u onghenade crachtich:
Dat niemant in haer steden sy woonachtich/
Maer woest blijuen tot inder eewicheit/
Want de boose hebben hen niet gheschaemt/
Hem te quellen/ dien ghy slechts wilt castijden/
Als ghy yemant tuchticht/ soot u betaemt/
Dien bespotten sy/ tsaem met een verblijden.
* Vermeenicht haer sonden/ maeckt se beschaemt/
Van u goetheit laetse wesen versteken/
Haer naem sy wt tboeck des leuens ghestreken/
Laets onder den vromen niet sijn ghenaemt/
Maer hoe wel ick ellendich ben en cranck/
Ghy sult nochtans mijn troost en toevlucht wesen/
Ick sal uwen naem louen wet ghesanck/
Met danckbaerheyt werdt ghy van my ghepresen/
Sulcks is den Heer danckelicker taller tijdt/
Dan Ossen die clauwen end hoornen draghen/
Dit sullen sien d'elendighe verslaghen/
En sullen daer in seer wesen verblijdt/
Haer hert sal wederom tleuen ontfaen?
Want Godt verhoort den benouden end armen/
Hy sal zijn volck oock niet laten vergaen/
In den put/ maer hem daer ouer ontfarmen.
* Ghy Hemel end aerde prijst zijn goetheyt/
Ghy Zee end visschen die int water leuen:
Want Godt wilt hem tot Zions hulp begheuen/
Hy sal Juda bouwen in sekerheydt/
Daer sullen woonen Godes knechten al
Ende haer saet sal alsulcks oock beeruen:
Een yder die Gods naem beminnen sal/
Die sal daer een vrij woonmyghe verweruen.

Ghebedt.

O Godt van alle vertroostinghe/ die ghewilt hebt dat uwe eenighe Sone/ voor de voldoeninghe van onse sonden ghebrocht werdt in de weerste benautheden/ ende hebt geordineert dat zijn Kercke den selnen wech van droefheit passeren sonde: wy bidden u seer ootmoedichlick/ dat hoe meer wy van der menschen hulpe verlaten zijn/ so veel te meer oock sonden mogen ghevoelen uwe goetheyt ende barmherticheyt/ om die voor alle creatueren in der eewicheit ende sonder eynde groot te maken/ Amen.

Den Lxx. Psalm.

David loeft God van den bystant die hy hem gedaen heeft/ en leert/ dat hy alleen gheluckich is die op God betrout Hy voorsegt oock/ dat zijn sonde door Messiam te niet sal gedaen werden/ also Hebre.10. wt den 40. Psalm bewesen is/ daer na loeft ende aenroept hy God in synen grooten noot/ ende is versekert dat hy verhoort sal zijn/ op dat Godt daer door ghepresen werde.

O God op wien mijn hope staet. Haest v/ helpt my/ vrijdt my van schanden/ Tot mijnen bystandt streckt v han-den/ Verdoet al mijn vyanden quaet. Die nae mijn siel listelick iaghen/ Moeten vol schand zijn ende ver-vriet/ Die my willen brenghen tot niet/ Moeten vlieden end zijn verslaghen.

Die my iaghen segghen eenpaer/
a/ha/vaer/daer/ met open kele/
aet hen toecomen schanden vele/
Die sy my wenschen voor en naer.

Maer dat hy in v hulp verblijde
Die sijnen toevlucht tot v heeft/
End hem gantschlick tot v begheeft/
Dat hy v loue t'allen tijde.

* O Heer wilt v haesten seer snel/
Tot my die arm ben end elendich
Ghy zijt mijn helper seer bystendich/
Haest v/ helpt my wt dit ghequel.

Ghebedt.

HEere God/ alleene beschermer ende bewaerder van alle de gene die in v hopen/ haesschet v om ons te helpen/ ende doet de aenslaghen te niete van de gene die met ons spotten/ wy die betrouwen op v goetheyt alleene. Maeckt dat de ghene die v van goeder herten soecken/ ende inden gheest ende waerheyt aenroepen, altijdts nieuwe oorsa-e hebben om uwen heylighen Name groot ende ouer al bekent te maken/ door uwen Sone Jesum Christum. Amen.

Den lxxj. Psalm.

David begheert verlost te wesen wt sijn ellendicheyt/ volghende de hope die hy altijdts tot God ghehadt heeft. Hy acht ouer de bespottinghen der Godtloosen/ ende bewijle dat hy Gods goetheyt ghesmaeckt heeft/ hy bidt/ dat hy zijn ouderdom ende swackheyt niet verlaten en werde. Vermaent oock de menschen tot volstandicheydt des ghe-loofs/ ende der hope op den waren Godt.

Myn hoep stel ick op v ghestadich/ Wilt my bewaren Heer/ Voor een eewich oneer/ Verlost my O mijn Godt ghenadich/ Door v goetheyt ghepresen/ Wilt my bystandich wesen.

Helpt my/ end opent my v ooren/
Weest doch mijn toeverlaet/
Inder noot my bystaet.
Ghy hebt my te helpen ghesworen/
Gheen sterckten groot noch cleene/
Heb ick/ dan v alleene.
* Wt der boosen handen onreene/
Wt der Tyrannen handt/
Die ghewelt doen int landt.
Helpt my: Want troost noch hulpe gheene/
En had ick al mijn leuen/
Dan v O Heer verheuen/
* Soo haest als ic hier was geboren/
Wt mijns moeders lichaem/
Heb ick op uwen Naem/
Mijn hoop gestelt Heer wtvercoren/
Uwen naem t'allen tijden/
Verbreyd ick met verblijden.

Men hout my voor een seer vreest wonder.
Doch ghy zijt Heer mijn cracht/
Mijn toevlucht dach en nacht/
Maeckt dat ick mach zijn een verconder
Ws lofs end uwer eeren/
En die steedts mach vermeeren.
* Als ick Heer oudt en cout sal wesẽ/
En swack/ vol van verdriet.
Wilt my verwerpen niet:
Als ick oock sal sijn Heer ghepresen/
Ellendich bouen maten/
Wilt my dan niet verlaten.
* Want teghen my houden te same/
Mijn vyanden seer quaet/
Eenen listighen raedt:

En tegen my breet en grousame
Met een sy hen verbinden/
Die my willen verslinden. (ghen/
* Sy spreecken: haest laet ons hẽ vã-
Want gheen hulpe voorwaer/
Vindt hy verre noch naer.
Dies wilt van my in dit verlangen
Niet wijcken/ maer v Heere/
Tot mijn hulp haest en seere.
* De haters die my staen na tleuẽ/
Moeten beschaemt zijn al/
End haest comen ten val:
Die tot mijn schade hen begheuen/
Laetse O Heer zijn mispresen/
En met spot bedeckt wesen.

(2.)

* Bouen de daechlicksche lofsangẽ/
Sal van my zijn verbreydt/
Heer v gherechticheyt/
De gauen die ick heb ontfanghen/
Die met zijn om voorgronden.
Sal ick altijdt verconden.
* Ick sal blijmoedichlick daer tredẽ/
En sien de wercken aen.
Die ghy Heer hebt ghedaen.
Wilt my weiden altijdt beleiden/
V oprechte voetpaden/
End v groote weldaden/
* Van joncks aen heb ick Heer ghe-
Uwe wercken verstaen/ (presen
Wacht van doende vermaen.
Dies als ick oudt en grijs sal wesẽ/
Wijckt dan niet van my Heere.
Dien ick alleyn vereere.
* Tot dat ick allen die nu leuen/

End oock haren gheslacht/
Verclaert heb uwe macht.
V oordeelen zijn hooch verheuen/
Daer door ghy/ so wy mercken/
Doet seer veel wonder wercken.

3.

* Wie is met v te vergelijcken?
Die my proeft met angst groot/
Crups end allerley noot.
Die my gheeft van nieus soot mach
Cleuen tot mijn oorboren/ (blijcken
Twelck scheen te zijn verloren.
* Wt den diepen put onder deerde/
Hebt ghy my ghehaelt Heer/
En mijn rijck verbreydt seer.
End als ick ouerweldicht werde/
Met v aenghesicht crachtich/
Troost ghy my Heer almachtich.
* Dies sal ic op den Psalter spelen
En singhen met bescheyt/
Van v ghetrouwicheyt.
Godt Israels/ sonder verbelen/
Sal ick v lof voort brenghen/
Op die harp end v singhen.
* Mijn lippen haer in v verblijden/
En prijsen oock eenpaer/
Uwe heerlickheydt claer:
Mijn siel die ghy hebt wt dat lijden
Ghebrocht/ dies is ouersien/
Met vreucht Heer om besweken.
* Mijn tongh wil ick v ouergeuen/
Om v gherechticheydt/
Te melden ouerbreydt.
Ghy verderft die boos' ongenadich/
Datse met schanden sterven/
Die soecken mijn verderuen.

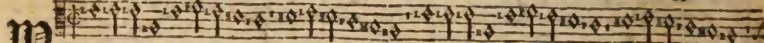
Ghebedt.

HEere Godt almachtich/ die ons altijdt hebt by ghestaen/ en wilt v ghenade ende sachtmoedicheydt van ons niet

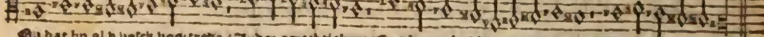
trecken: doet door uwe alderopperste rechtveerdichept/ dat de ghene die onse verderffenisse soecken/ moghen beschaemt zijn/ ende verstaen dat wy gheijcks niet en is/ verlost ons van alle teghenspoet/ ende vertroost alle arme verdruckte menschen/ op dat wy altijdt moghen hebben waer af v te louen/met dancksegghinghe die v behaechlick zy/door Jesum Christum. Amen.

Den Lxxij. Psalm.

Dauid begeert/ dat het Rijcke Gods door Jesum Christum toecome/Ende voorseyt de grootheyt/ghrechticheyt/ gheluckfalicheydt ende bestandicheydt des Rijcks Christi/ daer van Salomonis Rijcke een voorbeldt is ghweest.

Wilt doch v gerecht ouergeuen Uwen Coninc O Heer/End v gerechticht daer neuen/Synen sone met eer.

Op dat hy al v volck voortrede / Inder gerechticheyt/En d'arme bescherme met vrede/ In aller billicheyt.

Dat de bergen den vrede rijcke/
Onder tvolck brenghen voort/
En de heuuelen desghelijcke/
Dat recht Heer na v Woort.
Hy sal die by dat recht bewaren/
Die met noot zijn ghequelt.
End wtroepen diese beswaren/
Met cracht ende ghewelt.
* Van een yder der ondderdanen/
Suit ghy steedts eer ontfaen/
So langh als de Son en de Mane
Sullen schijnen voort aen.
Hy daelt als de reghen bequame/
Opt velt aen elcken cant/
End als de dauw seer aenghename
Op dat verdorde landt.
* Onder zijn Rijck/sullen schoon bloeyē
Die goede menschen al.
In paeys sullen sy so langh groeyen/
Als de Maen schijnen sal.
Van deen Zee streckt zijn Rijck ghe(presen
Tot dander Zee bekent.
Van Euphrates salt verbreydt wesen
Tot aen des Weerelts endt.
* Hem sullen met gebouden handen/
Mooren vallen te voet /
Oock sullen cussen zijn vyanden/
Waerde met groot ootmoet
Die int Meyr heerschen/ en d'Eylanden/
Sullen gheschenck doen reyn/
D'Arabers sullen met verstande/
Tselue doen al ghemeyn.

PAVSE.

Alle Coninghen sullen tsame/
Hem aenbidden met een/
De Heydnen sullen zijnen Name/
Prijsen groot ende cleen.
Hy sal den armen tsijner baten/
Verlossen die nu schreydt/
End helpen hem die is verlaten/
Wt zijn ellendicheydt.
* Hy sal den armen en den cleenen/
Ghenadich sijn en goet/
Den ghenen die schreyen end weenen/
Wert hy vriendlick en goet.
Hy salse voort ghewelt bewaren/
End voor bedroch seer quaet/
Hy sal oock tbloet sijner dienaren/
Hoogh achten vroech en spaet.
* Den armen sal hy oock wtgheuen/
Dat Arabische gout/
Sy sullen hem alle haer leuen/
Dienen tsaem met eenvout/
Dat coorn sal ouervloedich wesen/
Tvelt vol zijnd ouer al/
Ghelijck de boomen hooch ghereser/
Des Libans ruysschen sal.
* Dan sullen bloeyen in de steden/
Borgher ende cooyman/
Sy sullen toenemen in vrede/
Ghelijck tgroen gras voortaen.
Des Conincx naem sal bekent blij(uen/
Elck sal dies doen vermaen:
Sijn roem sal so langhe beclijuen/
Als Son en Mane staen.
* Der Heydenen alle gheslachten/
Werden hem onderdaen:
Sy sullen hem ghelucckich achten/
En prijsen hem voortaen.
Sprekende: Gheloeft sy de Heere/
Des volcks van Israel/
Die int werck is wonderlick seere/
Ja hy en niemant el.
* Heerlick geloeft werd zijnen Name
Tot inder eewicheydt/
De landen moeten vol sijn tsame
Van zijner heerlickheydt.

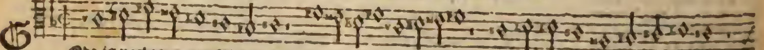
Ghebedt.

Hemelsche Vader/ Antheur van alle salicheydt/ghy die weet/hoe dat wy tot desen teghenwoordigen tijt toe hebben verdruckt gheweest/onder de slauernye van Satan/de vyandt van alle rechtveerdicheydt ende gerechticheyt: wilt door uwe hooghe macht/oprechten ende bevestighen het rijcke van uwen Sone Jesum Christum/op dat hy door den Scepter van zijn Woordt/ouer ons so regiere/dat wy (ons seluen ende de Wereldt verloochenende) hem eeuwichlick in alle vreese ende ootmoedicheydt moghen dienen. Amen.

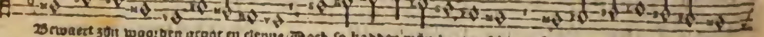
Den Lxxiij. Psalm.

Dauid leert dat de voorspoet der Godloosen ende de benautheyt der Godtsalighen/de gheloouighe niet en behoorde te bewegen: Maer datse voorder behoorden te sien/te weten/op God. Sulcx doende/sullen sy beuinden/dat de Godloose als roock vergaen: Ende dat de Godsalighe comen tot de eewighe salicheydt. Daerom besluyt hy/dat hy Gode vastelick aen hanghen wil.

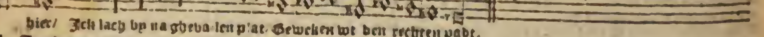
Dese Psalm is seer troostelick teghen alle aenvechtinghen deser wereldt.

God is nochtans trooslick en soet/Israel/ oock yderman goet/ Die met een hert en ghemoet reyne/

Bewaert zijn woorden groot en cleyne/Doch so hadden mijn voeten schier/ Gestruyckelt wt mynen wegh

hier/ Ick lach by na gheva len plat. Geweken wt den rechten padt.

* Tverdroot my seer dat ick aensach
Der boosen spoet menighen dach:
Ick conde seer swaerlick ghehinghen/
Haer groot gheluck in allen dinghen.
Want sy staen niet in sdoodts ghe(vaer/
Maer sy blijuen vastlick een paer/
Fijn ende ghesont sy voort gaen/
Als paleysen verciert sy staen.
* Als ander menschen zijn geplaecht
Sy blijuen vry end onuersaecht/
Als ongheluck coemt ouer allen/
Sy gaen daer gheen slaghen en vallen.
Dies is haer trotsen goet gheacht/
Een costelick dinck heet hare dracht:
Datse met ghewelt hanghen aen/
Moet goet heeten end wel ghedaen.
* Haer ooghen puylen seer hoogh op/
Wt haren vetten dicken cop:
Sy gaen stechs om met snicke treucken
Als sy voornemen en bedencken.
Sy bringhen alle dinck tot niet/
En roemen van quaet en tverdriet/
Datse den vromen doen/ dies sy
Vael na trotselick spreken vrij.
(1.) PAVSE.
* Sy steken stoutlick den mont snel
Nae den Hemel/ en spreken fel:

aer tonghe wieet (doch cleyn van
weerde).
eit valschelick over die gantsch eerde.
Dies strupckelt Gods volck esi valt/
n twijffelt in sulck een ghestalt:
Men schencktt hem / end het drinckt
met leydt/
ls water al dees tegheuheyt.
Sy spreken vermetelick seer/
ond ooch wt synen throon de Heer
hus doen aensien ende bemercken?
ond God acht nemen op ons wercke?
Dit zijn de Godloosen seer quaet/
och stemmen dat het hen wel gaet/
n datse werden sadt en rijck/
ier op aerden alle ghelijck.
Salt om niet zijn dat mijn siel heeft/
nstraffelick end wel gheleeft?
eb ick om niet in allen standen/
Met onschult gewasschē mijn handen?
Heb ick vergeefs ghetweest ghequelt/
s al mijn smert als niet ghetelt?
s mijn crups (dat tallen stonden/
Mp toequam) niet weert bevonden?
Maer wildick met sulck ouerstant
preken: Ick soud sondighen/ want
ck moest verdoemen en beswaren/
l v kindren Heer die oyt waren.

Daerom heb ick arbeyt ghedaen/
Om dit stuck eens recht te verstaen/
Doch het blijft my voor ende naer/
Schier onbegrijpelick en swaer:
* Tot dat ick in dat heylichdom/
Uwes Tempels Heer ginck alsom:
Dan cond ick den wtganck aenschou-
wen/
Der Godloosen met groot benouwen.
Daerom wandelen sy voorwaer/
Op eenen platten wech eenpaer/
Daer van sy ghestoort zijn terstont/
End varen haest ter hellen gront.
(2.) PAVSE.
Dan is verwondert yderman/
Datse soo haest comen daer van/
En soo tot niet werden gheslaghen/
Te grond met schricken end vertza-
ghen.
De schijn haers rijckdoms haest ver-
gaet.
Sy zijn veracht en seer versmaet/
Ghelijck als een droom onghewis
Vergaet alsmen ontwaket is.
* Doch ginck my sulcx seer na altijt/
Het quelt/ end maeckte my vol spijt/
Ja t'heeft my de nieren doorsteken/
Veel harder dan ick cond wtspreken.

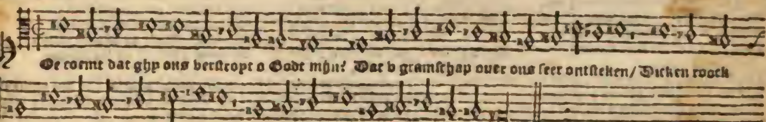
Ick was wetens in sulck verdriet/
Ja ick was by my seluen niet/
Maer als een calf onwijs en bodt/
Als ick so morde teghen Godt.
* Nochtans wat my Heer wedervaert/
Ick hangh v aen zijnde beswaert/
Want in tijden dat my benouwet/
Met v handt ghy my onderhouwet.
Ghy ghelept my na uwen raet/
Trouwelick Heer mijn toeverlaet/
Tot dat ick sijn werde ghebracht/
Ter eeren Heer door uwe cracht.
* Als ick dan v heb O Heer mijn/
Soud daer yet anders mijn God zijn?
Soud ick ergens groot ofte cleyne/
Een God hebben dan v alleyne?
Maer ick werde nu gants versmacht
Mijn hert verliest alle zijn cracht/
Doch ghy zijt Heer mijn troost geheel/
Mijn borcht/mijn toevlucht/mijn erf-
deel.
* Want sy die van v wijckē af/
Sullen vergaen en zijn als caf/
Sy sullen voor v niet verschijnen/
Die valsche Godtsdiensten bedrijuen.
Tot v Heer wil ick houden my/
En mijnen toevlucht nemen bij/
Dat is my t'beste dies ick sal.
Altijdt melden v wercken al.

Ghebedt.

O Godt vol van saechtmoedicheyt ende goedertierenheyt/ gheeft ons de gratie dat wy nemmermeer soo hatich ende nydich en zijn op den voorspoet van de boose menschen/ dat wy verdolen souden van den rechten wech: maer dat wy meer ende meer moghen versekert zijn van uwe goetheyt ende voorsienicheyt/ op dat alle onse meyninghe sy ewichlick met v vereenicht te wesen/ door uwen eenighen Sone Christum Jesum onsen Heere. Amen.

Den Lxxiiij. Psalm.

De Kercke Gods gantschelick verwoest zijnde/ claecht met desen Psalm/ Dat God van haer ghewekén is/Bidt oock om quijtscheldinghe harer sonden/ ende verlaet haer op de cracht Gods die hy voormaels wt liefden synen volcke be-wesen heeft: Ende voornamelick op de beloftenisse door de welcke God Abrahams saet tot zijnen kinderen aenghe-nomen heeft.

Uwes volcx dat ghy hebt verworuen reyn
Ghedenckt doch eens/ end v erfdeel bevrijdet/
Ghedenckt des berchs Sion/ die nu angst lijdet
Dien ghy verlost en ghecocht hebt alleyn.
Staet op Heer/ en gantschlick te nieten doet/
Den hoop der godloosen vyanden tsamen/
Die moetwillichlick sonder hen te schamen/
v huys wreedelijck treden onder voet.
Daer v wercken voortijts waren vertelt/
Daer hoortmense brullen end wreedlijck tieren/
Haer schandlijcke teeckenen en banieren/
Hebben sy daer opghericht en ghestelt.
Een yeder van hen arbeydt nu met vliet/
Om uwen heylighen Tempel te verderuen/
Met bijlen sy euen houwen en keruen/
So sulcx in eenen grooten bosch gheschiet.
Therlijck Schutwerck wtgesneden so wel/
Twelck een cieraet ws huys was onderwijlen/
Hebben sy met Houmessen en met bijlen/
Onstucks ghehouwen end verwoest seer fel.
Sy hebben oock met den viere verbrant/
v heylich huys/ twelck seer hooch was verheuen/
Sy hebben oock ontheylighet daer neuen/
Verdoruen/ ia ghemaeckt slecht als dat landt.
Haest spreken sy: Laet ons dees worghen al/
Sy hebben oock met herten seer moordadich/
v heylighe plaetsen wreet end onghenadich/
Verbrant/ end ouer al ghebracht ten val.
(1.) PAVSE.
Ach wy sien gheen teeckenen meer voortaen.

Uwer gunst/ de Prophetèn ons ontbreken/
Niemandt wilt voor ons/ noch strijden noch spreken/
Wanneer sal uwen toorn van ons doch gaen?
Hoe langhe sult ghy noch dulden O Heer/
Dat de boos uwen Naem so sullen schenden/
Sal oock dat lasteren nemmermeer enden
Daer met sy uwe cracht bespotten seer?
Hoe coemt dat ghy uwe handt so stil houdt/
End ouer ons v rechte handt niet strecket/
Nochtans ist noot dat ghy die noch eens trecket/
Wt den schoot/ ter hulp uwes volckx benout
Ghy zijt doch mijn Coninck van ouder tijdt/
Die my wilt en cont openlijck bewaren/
Als my swaren noot hier is wedervaren/
Ghy hebt my duysentmael daer van bevrijt.
Ghy hebt ghedeylt dat Meyr door uwe cracht/
Die schrickelijcke Draken hebt ghy verslaghen/
So dat wy die watercanten vol saghen/
Van monstren die ghy Heer hadt omghebracht.
Ghy slaet den Walvisch Heer met crachten doot/
Den volck in die woestijne tot een spijse/
Ghy bringt ooc voort gantsch op een nieuwe wijse
Waterfonteynen wt steenrootsen groot.
Ghy stilt de vloet der waterstroomen breet
Dach ende nacht hoore v toe desghelijcken
Die Son en die sterren sonder afwijcken/
Houdt ghy in ghewissen ganck met bescheet.
Die lantpalen hebt ghy ghestelt alleyn
Ouer die gantsche wereelt Heer almachtich/
Den Somer heet/ Winter en dat hy crachtich.

Zijn uwer handen wercken al ghemeyn
PAVSE.
✝ Ghedenckt Heer hoe uwe vyanden fel/
V eer verminderen en boosliek schepnden/
Hoe dat wildt mich volck aen allen eynden/
Uwen Naem schoon lastert met zijn opitel.
✝ Wilt desen wreeden ouergheuen niet/
Die siel uwes Tortelduyfkens demoedich
Wilt oock niet eewich vergheten Heer goedich
V arm volck twelck men nu troosteloos siet.
* Ghedenckt Heer aen v opgerecht verbondt
Deweyl t'aertrijck so hart is onderdrucket/
En dat het onder tghewelt en last bucket/
Der boosen die veel zijn tot deser stont.
✝ Laet uwen armen knecht niet beschaemt zijn/
Maer gheeft hem veel eer oorsaeck om te singhen/
Van uwen naem/ dat sy moghen ontspringhen
Die benautheyt lijden met smert en pyn.
✝ Heer voert v saeck wt/ van den slaep opstaet/
End wilt dees groote smaetheyt niet vergheten/
Die v daechlicx met spotten wert verwetten/
Van dit volck twelck uwen naem steedts versmaet.
✝ Dat bitter roepen en tieren aenhoudt/
Der vyanden die gantsch wtsinnich rasen/
Haer schreyen vol van hoochmoet opgheblasen
Wert langer so grooter/ end vaert altijt voort.

Ghebedt.

Barmhertighe Vader/ al ist dat ghy rechtveerdighe oorsake hebt om ons te straffen/ ouermidts dat wy onse profijt niet en hebben ghedaen met de weldaden die ghy ons tot noch toe bewesen hebt: Nochtans acht nemende op de heerlickheyt van uwen heylighen Naeme/ die door de boose menschen/ ende versmaders ghelastert wort/ en ontrect ons v gramschap niet/ maer ghedenckt het verbont dat met onse Vaders gemaeckt is/ en staet ons by om der aenneminghe wille/ die door uwen seer beminden Sone Christum Jesum bevesticht is Amen.

Den LXXV. Psalm.

David looft hier de voorsichticheydt Gods/ daer door dat hy de gheheele Werelt regeert/ ende alle dinck doet in ghrechticheyt: Hy wederleyt oock den hoochmoet aller Spotters ende Werelts kinderen.

W
Y dancken v God end Heer Wy prijsen v wercken al: Want die roem uwes Naems sal/ Ons by zijn langes so meer/ End wy sullen singhen claer/ V daden seer wonderbaer.

Als daer coemt mijn tijdt bequaem/
Ick sal richten rechtelick:
Dat Aerdrijck smelt gantschelick/
Met de Inwooners al tsaem/
Maer zijn pilaren niet cleyn/
Onderhoud ick vast alleyn.
✝ Ick sprack de hoouerdigh aen/
Die coemen sonder verstant:
Verheft v niet hier int Landt/
Wilt op v gewelt niet staen:
Steeckt uwen hoorn onbeschaemt/
Niet hoogher op dan betaemt.
✝ Oost noch West/ noch oock dat Noort/
En maken al tsamen niet
Dat de mensch alsoomen siet/
Wert so seer ghetrocken voort:
Maer van God wert verhoocht deen/
En dander ghemaeckt seer cleen.
✝ In Gods handen is een kop/
Vol ghemaect met stercken wijn/
Hy sal daer wt schencken fijn.
Zijn kindren: doch den grontsop/
Sullen al de boos' onreyn/
Tsamen wtdrincken ghemeyn.
✝ Ick sal dan noch met ghesanck/
Des Gods Jacobs wercken schoon/
Verbreyden met soeten thoon.
En der boosen hoorne cranck
Breken Maer de vrome goet/
Werden gheeert in voorspoet.

Ghebedt.

O God/ die heerschappye ende gouuernement ouer de gheheele werelt hebt/ gheeft ons de gratie/ dat wy eewichlic mogen uwen Naem grootmaken/ onderhoudt v heylige Kercke/ dat se niet verwoest en werde: bedwingt de stoutichept ende vermetenheyt der Hoochmoedighen/ stort v gramschap ouer de Versmaders van uwen woorde: op dat/ als de Boose sullen verneedert wesen/ ende de Rechtveerdighe verheuen/ een yeghelijc v eere/ lof ende glorie geue door uwen Sone Jesum Christum. Amen.

Den LXXVI. Psalm.

Dit is een dancseggingha/ dat Godt zijn Kercke beschermt ende bewaert heeft/ ende in sonderheydt dat hy zijn wonderlijcke cracht ghethoont heeft/ teghen de vianden die so sterck ende wel toegherust waren.

G
God is in Judea seer wel Bekent end ouer al vermaert: Zijn Naem en cracht in Israel/ Zijn ghecoemt en gheopenbaert/ In Salem end tot Syon schoone/ Staet dat huys fijn van zijner woone.

✝ Daer sterken dat hy breect seer cleen/
Crachtlick den boogh en pijlen tsaem/
Schilden/ sweerden end oock met een/
Den crijch met zijn Rusting bequaem/
En thoont dat hy meer sy te vruchten/
Dan men de straetroouers moet duchten.
✝ Slapende zijn de stoute saen/
Berooft haerer goederen groot/
De crijghers die op haer cracht staen/
Laten vallen de handen bloot.
Uwen toorn doet haest in slaep vallen/
Peerden end waghenen met allen.
✝ Ghy zijt verschrickelijck gaer seer/
Ghy O mijn Godt en niemant el/
Wie sal voor v bestaen O Heer/
Wanneer ghy thoont v gramschap fel?
Als ghy v oordeel hebt ghegheuen/
Moet dat Aertrijck schricken en beuen.
✝ Dan stont ghy op/ end hebt verconden/
V oordeelen/ en ghemaeckt vrij/
De ellende ter selver stont/
End hebt die ghetroostet seer blij:
Als de menschen teghen v strijden/
Ghy behaelt eer aen allen zijden.
✝ Ghy sult ombringhen tgantsche rot
Der woedender boosdaders quaet:
Elck doe beloften onsen Godt/
End volbrenghe die met der daet/
Voert sulc ghy die daer woont beneuen/
Des Heeren wooningh hooch verheuen.
✝ Brenght God gauen/ die vreeslick is/
End wreeckt zijnen smaet ende schandt:

Ja hem dia door zijn cracht ghewis/
Den Coninghen neemt haer verstandt/
Die schricklick is en groot van weerden/
Allen Coninghen op der eerden.

Ghebedt.

HEere Godt/ ghy die v gheopenbaert hebt den volcke van Israel/ ende ons noch opentlicker/ door uwen Sone Christum Jesum: thoont ons meer ende meer v gonste ende goethept: breket de cracht ende dort te niete de raden van onsen vianden/ en verlost de arme bedructe menschen/ op dat wy altijts uwen lof singen ende dat alle menschen verstaen mogen/ dat ghy alleene zyt/ wien dat alle Coninghen ende Princen/ jae alle Creaturen eere ende ghehoorsaemheydt schuldich zijn. Amen.

Den lxxvij. Psalm.

In desen Psalm werden alle gheloovighe gheleert haren toevlucht tot God te nemen in alle tegenheyt/ ooc de goetdaden te bekennen/ die hy altyt aen zijn Kercke bewesen heeft: Op datse daer door te meer versekert werden/ dat hare ghebeden (die sy tot God doen) niet crachteloos zijn en sullen.

Ick heb mijn stem opgheheuen / En mijn schreyen daer beneuen Tot v Heer/ en na v Woort hebt ghy my voormaels verhoort/ In mijnen noot en benouwen/ Stont op v al mijn betrouwen / Ick heb mijn handen Heer goet / Tot v ghestrect met demoet.

* Mijn siel in dit groot verlanghen/
En wilt gheenen troost ontfanghen/
Ja als ick aen v denck Heer/
Bedroeft ben ick des te meer.
Al heb ick van gantscher herten/
Ghebeden in angst en smerten/
So blijft doch mijn hert eenpaer/
Vol benautheyts end angst swaer.
* Ghy hebt my O Heer ghenadich/
Wacker ghehouden ghestadich/
Ick ben so crachteloos daer van/
Dat ick schier niet spreken can.
Als ick met druck ben doorsneden/
Ghedenck ick des tijts voorleden/
D'oude Jaren dach en nacht/
Werden van my overdacht.
* Wat schoon lieflick spel der snaren/
Can wt mijnen sin niet varen/
Mijn hert vol smerten voorwaer/
Ghedacht daer aen voor en naer.
Daer na tracht ick tallen stonden/
Of ick dat cund mochte doorgronden/
Deses dincks en dat verstaen/
Dies van ich ick so mijn clacht aen.
* Sal ons God altijt verstecken?
Is hy gantsch van my ghewecken?
Is my nu in eewicheydt/
Gheen ghenade meer bereydt?
Sal Gods goethept hooch ghepresen/
Hier met nu gantschlick wt wesen?
Sullen zijn beloften fijn/
Hier met gantsch ten eynde zijn?
* Heeft God trywaert gaer vergeten/
Syner goethept onghemeten?
Gaet nu zyne toornicheydt/
Bouen zijn barmherticheyt:
Alsulcks sprack ick tot dien tijden/
Mijn God wil dat ick sal lijden/
Hy heeft verwisselt zijn handt/
Die my voortijts gaf bystandt.
* Daer na werd ick oock indachtich/
Der wonderdaden Gods crachtich/
Die hy voormaels heeft ghedaen/
Deser deed ick oock vermaen.
Maer als ick so ginck aenmercken/
Syn heerlicke wonderwercken/
End al zijn daden groot en cleyn/
Dan sprack ick by my alleyn:
* O God heylich zijn v weghen/
Niemandt can v spreken teghen/
Waer isser breedt ofte wijdt/
Een alsulck God als ghy zijt?
Ghy laet uwe daden blijcken/
Voor v machte niet om verghelijcken/
Ghy doet de Heydnen vol pracht/
Onderbinden uwe cracht.
* Ghy hebt door v handt almachtich
V volck verlost/ Heer crachtich/
De kinderen des Jacobs goet/
En des vromen Josephs bloet.
Uwe vrees is Heer ghecomen/
Ouer al de Waterstroomen/
Voor v Maiesteyt terstondt/
Beefde Heer de diep afgrondt.
* De wolcken seer dicht ghesloten/
Hebben water wtghegoten/
En des donders groot gheluyt/
Streckt hem inden wolcken wt.
De vyerstralen hen wtspreydden/
Donderslaghen hem wtbreydden/
De blixem met den schijn fel/
Ontstack tgansch Aertrijcke snel.
* Den Aertbodem sachmen beuen/
En ghy gaefst eenen wech euen/
Door tMeyr tot ws volck oorboor/
Daer gheen voetpadt was te voor.
Ghy leydet v volck bequame/
Als een kudde Schapen tsame/
Door Moses end Aarons handt/
In dat schoon beloofde Lant.

Ghebedt.

EEwighe God/ alleene de toevlucht van de arme mistroostighe menschen/ verhoort ons bidden ende versoecken/ noch en vergheet niet ons barmherticheyt te doene. Doet ons oock de gratie dat wy so overdencken uwe wonderlicke wercken/ die ghy eertijts uwen volcke ghedaen hebt/ dat wy meer ende meer moghen bevesticht wesen/ in de versekertheyt van uwe goethept/ door de welcke ghy ons wt uwen goeden wille onverdient voor uwe kinderen aenghenomen hebt/ door uwen seer beminden Sone Jesum Christum onsen Heere. Amen.

Den lxxviij. Psalm.

Dese Psalm bewijst Gods groote genade/ daer door hy Abrahams zaet tot een Erfdeel vercoren heeft. Daer na strafe hy de ondanckbaerheyt deses volcx/ dwelck altijt God wederspannich gheweest is ende zijn weldaden veracht heeft. Eyndelick hy looft Gods barmherticheyt/ om dat hy alles ons dat rijcke Davids te rechte ghebrocht heeft na zijn beloftenisse.

Mijn volck wilt nu mijn leering aenhooren/ Neycht v verstant/ Wilt open doen v ooren/ Vernemt mijns monts schoon end heerlicke reden. Van my werden Godes wercken beleden/ Van zijn grootdaden wil ick doen vermaen/ Die onse Godt hier voormaels heeft ghedaen.

* De daden die ons voortijts zijn vermondet/
Die ons ons grootvaders hebben verkondet/

Dat sy de kindren oock wisten al voren/
Die noch na hen souden werden gheboren:
Op datse wisten den roem/ en de cracht/
End wercken groot onses Gods hoogh gheacht.
* God heeft in Jacob zijn verbondt ghegheuen
End in Israel zijn gheset ghedreuen
Dat onse Voorvaders hen souden keeren/
Om van gheslachte tot gheslacht die te leeren:
Op datse den kindren claer ende bloot/
Vercondighen des Heeren wercken groot.
* Op dats' op God alleenlick mochten bouwen/
Zijn groote wercken vastelick onthouwen/
En zijn wetten bewandlen en betruen:
Niet als haer Vaders die waren beghevuen
Tot moetwille met een hert erch en fel/
En teghen God steeds ghweest zijn rebel.

(1.)

* Suiet is in Ephraim seer wel ghebleken/
Die inden strijdt van Godt zijn afgeweken:
Of sy schoon met boghen gewapent waren/
End int schieten constelick wel ervaren.
Want sy hielden niet des Heeren verbondt/
End verwerpen zijn Wet tot aller stondt.
* Sy hebben des Heeren schoon wonderwercken/
Die sy hebben connen sien en selfs mercken/
Vergheten end veracht wt boosen gronden/
Ja die sy ghesien hadden en bevonden/
In Egypten/ end in dat veldt Soan/
Die haer grootvaders selfs daer saghen an.
* Hy deeldet Meyr en oock de waterstroomen/
En liet al zijn volck droochs voets daer door comen/
T'water bleef als mueren vast in zijn stede.
Door een Wolcke leyd hy tvolck sdaechs met vrede/
En snachts door een Columne viers seer claer/
Om zijn volck te leyden sonder ghevaer.
* God brack de Steenrotzen door zijn cracht spoedich/
Op dat zijn volck mocht drincken overvloedich/
In de Woestijne/ daer hy wt den steynen/
End wt den Klippen voortbracht de Fonteynen/
En gaf twater met sulcken overvloet/
Dat daer stroomen liepen des waters soet.

(2.)

* Doch sy hebben al tsaem ghedaen veel sonden/
En Gods toorn verwecket tot dien stonden
Sy hebben hem versocht na hare wijse
Inde woestijn. en daer begheert met spijse/
Na haren lust versaedt te zijn wel seer:
Sy murmureerden so teghen den Heer.
* Soud God (seyden sy) ons in dees woestijne
Den disch connen decken met spijs end wijne?
Wt den gheslaeghen steen die stroomen dronghen/
En die wateren seer haest daer wt spronghen.
Soud God ons hier connen gheuen ons broot
End ons spijsen met vleesch in desen noot?
* Daerom als God dees blintheyt ginck aenmercken/
Wert hy seer gram/ en wilde haer niet stercken:
Terstondt sachmen een groot vier haest ontsteken/
Over dat saet van Jacob/ die afweken/
Hy verderf de kinders van Israel/
Om dat sy op hem niet betrouden wel.
* Want daer sy sulcken noodt hebben beseuen/
God hadde den wolcken ghebodt ghegheuen/
En den Hemel ontdaen int openbare/
Hy reghende t'Manna der gantscher schare/
Soo dat sy zijn ghewolden tot dier stadt/
Des Hemels broote gheheel vol ende sadt.

(3.)

* Die sterflicke mensch daer zijnde ghesetten/
Heeft van dat broot der Enghelen ghegheten/
Wies is hy haest sat ghweest bouen maten/
God heeft de winden seer sterck waeyen laten/
Den eenen wt den Zuyden door zijn cracht/
Den andren heeft hy wt Oosten ghebracht.
* Daer na heeft hy dat vleesch van smake goedich/
Ghereghent wt den Hemel overvloedich:
En ghelijck des zants veel is in ghetale/
Gaf hy hen voghels teten al te male:
Die vielen op den legher over breydt/
In den tenten hebben sy dis bereydt.

* Soo wiert desen hoop swaerlick om verladen/
Seer vol zijnde met dees' spijs overladen/
Haren lust coelden sy op deser wijse:
Doch sy aten noch steets van deser spijse
Ja hadden noch euen tot deser stont/
T'vleesch tusschen den tanden in haren mont.
* Als God gram wiert en dit volck liet verderuen/
En die voornaemst onder hen oock liet steruen/
Is haestlick storven die voornaemste seere:
Doch heeft dese hoop aert God haren Heere/
Voort aen vergramt/ en zijn eere ghewoolt/
En zijner wonderwercken gheen ghelooft.

(4.)

* Daerom zijn sy ghestorven in ellenden/
End hebben haest haren tijt moeten enden/
Wies als sy sulcks onder malcander saghen/
Begondense na God den Heer te vraghen/
Een yder heeft vroech/ ja voor den daechraet
Ghesocht Godes ghenaed in sulcken staet.
* Dan bedachtense dat God int benouwen/
Een toevlucht is/ daer op men mach betrouwen/
Die door zijn cracht en stercke wonderdadich/
Die verlost die hem vertrouwen ghestadich
Maer sy huychelden steets met haren mont/
Haer tongh sprack niet dan leughen inden gront.
* Met herten wilden sy God niet aencleuen/
In zijn verbont zijn sy oock niet ghebleuen/
Doch so ghenadich is die Heer bevonden/
Dat hy hen vergaf haer schandlicke sonden/
Hy keerde zijn gramschap groot van hun af/
En stilde dickwils zijnen toorne straf.
* Hy bedachte dat haer swacke natuere
Niet anders dan een vleesch was t'elcker uere/
End als een winde die doorvliecht sonder keeren.
Hoe dickwils hebben sy den Heer der Heeren/
Tot toorn verwecket en seer bedroeft ghemaeckt/
In de Woestijne die van hitten blaeckt.

(5.)

* Dit volck om God te terghen gaer gheneghen/
Heeft hem versocht altijt end aller weghen/
Ja heeft willen meesteren tallen tijden/
Den heylighen Israels sonder mijden:
Niet denckend aen zijn handt daer door dat sy/
Van haren vyanden ghemaeckt waren vry.
* Hy heeft hen wonderteeckenen ghegheuen/
Die hy in Egypten hadde bedreuen:
In Soan heeft hy zijn daden vermeeret/
Daer hy het water haest in bloede heeft verkeeret/
Die beken waren bloet/ dies met verdriet/
Verginck t'volck/ en conde sulcks drincken niet.
* Dan sandt hen God wormen boos bouen maten/
Diet al/ ja selfs tot inden bedden aten:
Vorschen plaechden hen oock aen allen zijden/
In den vruchten moesten sy schaden lijden/
Van den rupsen diese hebben ghequelt/
Die sprinckhanen verdorven t'gantsche velt.
* Haer wijngaert wiert met den haghel gheslaghen
Over die vijchboomen vielen veel plaghen:
Met haghel is al haer vee omghecommen/
T'vier verteerde die cudden oock alommen.
Summa/ hy heeft over hen in tghemeen/
Zijnen toorn groot wtghestortet met een.
* Hy liet se seer straffen in allen saken/
Door d'enghelen die bereyt zijn ter wraken.
Hy maeckte plaets' in sijn gramschap seer crachtich/
Niemant en verschoonde de Heer almachtich/
Haer vee/ ja sy selfs storven seer verbaest/
Door die pestilentie met der haest.

(6.)

* In Egypten waren seer snel verloren/
De eerstghebooren die haestlick storven/
Tverraderisch gheslacht van Cham ghebooren/
Heeft God ommeghebracht in zijnen toren:
Dan track sijn volck wt als schapen seer goet/
Die hy heeft inde woestijn opghevoet.
* Hy leyde tvolck sekerlick tot dien stonden
Die Zee heeft al die vyanden verslonden/
Zijn volck wilde hy so den wech bereyden/
End hem tot haer erfgoet seer schoon gheleyden/

Tot den heerlijcken berch dien hy hem gheeft/
Dien hy door zijnen arm verworuen heeft.
* Die volckeren heeft hy voor hem verdreuen/
End haer lant seer vruchtbaer oock in ghegheuen/
Den stammen Israels als dommersaechde:
Doch sy versochten hem/ twelck hem mishaechde/
Sy hebben tsaem den heer vergramt eenpaer/
En niet ghehouden zijn gheboden claer.
* Volghende der voorvaderen ghebreken
Als verachters zijn sy van God gheweken/
Sy waren ghelijck loose boghen alle/
Door afgoden zijn sy ghebracht ten valle/
Waer door de zeloersche Godt wiert verstoort
En ghetercht/ teghen zijn ghebodt end woordt.

(7.)

* Want als God began haer boosheyt te mercken/
Hy creech een mishaghen van haren wercken/
End wiert toornich ouer zijn huysghenooten
Dies hy tot Silo zijn huys heeft verstooten/
Ende zijn wooninghe verlaten gaet/
Daer hy ghewoont hadde so menich iaer.
* Dat die des verbonts quam in vremde landen/
End haer heerlicheydt tot haren vyanden/
Zijn volck wiert van onbesneden ghevanghen/
Te vier en te sweerde niet om verstranghen/
Also was God vergramt gantsch en gheheel/
Ouer Israel zijn gheliefd erfdeel.
* Tvier nam haren ionghelingh en dat leuen/
Die maechden zijn steeds onghetrout ghebleuen/
Een saem bedruckt heeft mens alleyn bebonden/
Door tsweert zijn ghedoodt de Priesters vol wonden/
Veel Weduwen in desen swaren tijdt/
En hadden om treuren schier gheenen tijdt.
* Maer ghelijck een dronck mensch hem van opmaket/
Als de wijn wel verteert is end ontwaket
Die seer luyd tiert en maeckt een seltsaem wesen:
Also is oock onse Godt opghereesen/
En slorch tachterdeel der vyanden quaet/
Twelck hen een eewighe schand is en smaet.

(8.)

* Hy versmeet thuys Josephs des wtvercoren/
En den stam Ephraim in zijnen toren:
En nam Juda dat zijn huys daer soud wesen/
Op Zion den berch van hem wtghelesen/
Daer hy zijn wooningh ende zijnen throon/
Heeft opgherecht seer cierlijck en seer schoon.
* Zijn wooninghe heeft God de Heere ghepresen/
Voor eewichlijck seer wel ghegront mits desen/
So vast als daertbodem staet nu ten tyden:
End wt zijn volck vercoos hy met verblyden/
Dauid zijn knecht/ daer hy die schaepkens cleyn/
Ghehoedet heeft op tvelt int groene pleyn.
* God nam hem daer hy de Schapen moest weyden/
En beval dat hy tvolck soude gheleyden/
End Israel zijn erfdeel wel bewaren/
Twelck ghedaen heeft Dauid zijn trou dienare.
Hy heeft dat volck met verstant end wysheydt
Gheregeert/ en ghevoet in heylicheydt.

Ghebedt.

Heere God/ die door de grootheyt van uwe weldadē/ niet op en hout van ons te verwecken om v te dienen eñ eeren: ende nochtans onse boosheydt ende ondanckbaerheyt is suler/ dat wy v niet en bewijsen de ghehoorsaemheyt dienen v schuldich is/ en wilt v gramschap teghen ons niet ontsteken: maer door uwe barmhertichcheydt alle onse sonden wt doende/ soo hebt medelyden met de schapen van uwer weyde: de welcke ghelost zijn door tbloedt van uwen Sone Jesum Christum. Amen.

Den Lxxix. Psalm.

Hier claecht hy ouer de verwoestinghe Jerusalems/ die door de Assiriers ghesciet is/ Eñ noch eens onder Antiochum teghen den welcken hy Godts hulpe begheert.

De Heydnen zijn in v Erfdeel gevallen/ Sy hebben ontheylicht onder hen allen/ Den Tempel schoon/ En daer toe afgheloopen Jerusalem/ Ja gemaect tot steen hoopen. De lichamen daer naer/ Uwer knechten eerbaer/ Den Rauen sy voor stelden/ Tvleesch uwer knechts goet/ Wierpen sy met hoochmoet/ Den dieren op den velden.

* Sy hebben Heer uwe knechten verstooten/
En tbloet rontsom Jerusalem vergoten/
Als water claer/ het welck cleyn is van weerden
Niemant heeftse draghen willen ter eerden.
Wy zijn een spot en smaet/
Onsen nabueren quaet/
Sy schimpen seer vermeten/
En spotten sonder ent/
Sy die ons zijn ontrent/
Met wooninghe ghesteten.
* Ach hoe langh sult ghy noch o Heer ghepresen/
Op ons alsoo vergramt ende verstoort wesen?
Hoe lang sal noch uwen toorn zijn ontsteken
Als een vier/ twelck men met cracht siet wtbreken?
Stort uwen toorne swaer/
Ouer tvolck dat voorwaer/
V niet wil kennen Heere/
Die Coninckrijcken tsaem/
Slaet Heer die uwen Naem/
Niet aenroepen met eere.
* Sy hebben schier Jacobs huys gantsch verbeten/
En zijn nacomelinghen al verbeten/
Zijn wooninghen oock ghewoorpen te gronde/
Ja gantsch verwoest/ als blijckt tot deser stonde/
Wilt Heer ghedencken niet/
Der sonden die ghesciet/
Voor v zijn in voortyden/
Haest v Heer coemt doch voort
End helpt ons na v Woort/
Want wy zijn in groot lyden.

PAVSE.

* Helpt ons Heer ghy sijdt ons toevlucht alleyne/
Op dat gheeert werd uwen Name reyne/
Verlost ons end wilt ons tsamen vergheuen
Ons sonden door v goetheyt hoogh verheuen.
Datmen tot uwen spot/
Niet segh waer is haer God?
Die boose wilt benouwen/
End wraeck ouer al doet/
Van uwer knechten bloet/
Dat wyt moghen aenschouwen.
* Laet tot v comen dat suchten en claghen
Der ghener die in banden zijn gheslaghen/
Laet die vry zijn/ schenckt hen O Heer dat leuen/
Die tot der doot gheeyghent zijn en beuen/
Onsen nabueren fier/
In haren schoot wilt schier/
Senen dobbel vergheldeu/
Den smaet ende die blaem/
Daer met sy uwen Naem/

Steedts lasteren en schelden.
† Dan sullen wy die schapen uwer weyden/
End v volck zyn/ met blyschap groot wtbreyden/
Uwes Naems eer/ oock werden uwe crachten
Altydt vertelt van gheslacht tot gheslachten.

Ghebedt.

Heere beschermer ende vertrooster van de arme bedruckte menschen/ aenghesien dat de raserye ende dullicheyt/ van onsen vyanden sulcx sy/ niet teghenstaende dat sy ons alreede in diueersche manieren ghequelt hebben/ datse anders niet en begheeren/ dan onse gheheele ende uterste verderffenisse: wilt ons bystaen/ ende v gramschap van ons keeren op de ghene die v lasteren: op dat een yeghelijck verstae/ dat ghy niet en veracht het claghen ende suchten vande ghene die v wt goeder herten aenroepen/ inden Name van uwen wel beminden Sone Jesum Christum Amen.

Den Lxxx. Psalm.

Dit is een ghebedt voor de benaude Kercke Gods/ uit welcke verhaelt werden de weldaden/ die Godt haer ghedaen heeft, op dat hy beweecht werde/ om dis noch onderstant te doen/ daer met zyn kercke niet af en neme noch en vervalle.

God Herder Israels wilt hooren/ Die de cudde Josephs vercoren/ Wt ghevoert hebt als schapen goet: Thoont ons v lieflyck aenschyn soet/ Ghy die hooch zyt in uwen Throon/ Bouen den Cherubinen schoon.

† Laet uwe cracht Heere verschynen/
Ephraim tot nut en den zynen/
Oock Manasse en Beniamin.
Keert doch tot ons Heer uwen sin.
Troost ons met v lieflyck aenschyn/
Op dat wy van schaden vry syn.
† Hoe men ons handelt cont ghy mercken/
Dies wilt ons door v goetheyt stercken/
Slaet ouer ons tghesicht eenpaer/
Uwer vrientlijcker ooghen claer/
So sullen wy vant cruys niet cleyn/
Vry zyn door v ghesicht alleyn.
† Hoelang sal O Heer der heyrcrachten/
Uwen toorn noch branden met machten/
Teghen uwes volcx ghebedt reyn:
Ghy hebt ons met tranen ghemeyn/
Ghespyst/ oock was bitter gheclach/
Onse dranck Heer den gantschen dach.
† Ghy hebt ons ghemaect den nabueren/
Tot twist en ghekyf t'allen ueren/
Ons vyanden spotten ons seer/
Verlost ons wt schaden O Heer/
Laet ons schouwen v aenschyn vly/
Soo werden wy seker end vry.

PAUSE.

† Uwen wyngaert wt Egypten landt/
Bracht ghy Heer/ en ghy hebt hem geplant
Waer verdelcht zyn die volcken wreedt:
Ghy maecktet hem een plaetse breedt/
Daer hy ghewortelt vastlijck cleeft/
Soo dat hy tlant vervullet heeft.
† De berghen zyn seer schoon bedecket
Met zyn schaduwe die wyt strecket:
Syn rancken hooch climmen en gaen/
Ghelijck de Cederboomen staen/
Syn tacken zyn ghewassen bloot/
Van twater tot aen de Zee groot.
† Waerom hebt ghy den tuyn doen breken/
En zyt den roouеren ghewеken:
Hoe coemt dat wilde swynen fel/
Daer in ghevallen zyn so snel?
Waerom heeft twilt tot deser stondt/
Hem so verdoruen in den grondt?
† O God die een Heer zyt der Heeren/
Siet ons aen/ wilt v tot ons keeren/
Besoeckt en siet den wynstock reyn/
Dien v handt gheplant heeft alleyn/
Wilt dien weder bouwen voort aen/
Dat ghy daer van prys moecht ontfaen.
† Hy sal schier tot asschen verbranden/
En dis nu gantsch ghemaeckt te schanden/
Hy vergaet door v gramschap haest:
Streckt v hant wt/ maeckt onvervaest/
Tvolck Heer dat op v alleyn bout/
End van herten vastlick vertrout.
† Wy sullen ons niet meer begheuen/
Tot afwyckinghe/ laet ons leuen/
Wy sullen stedts singhen v eer/
Troost ende helpt ons lancks so meer/
Waenscht ghene zynen schyn/
So sullen wy gheholpen zyn.

Ghebedt.

O God/ die ons door uwe goetheydt hebt ghestelt inde schaepkope van uwen eenighen sone om van hem gheregeert te wesen/ als vande gene die alleen herder en Bisschop van onse sielen is/ en wilt v aenschyn van ons niet keeren: Maer siet vanden hemel nederwaerts/ en merct hoe dat de quade menschen ons soecken wt te royen/ spreydet uwe gramschap ouer henlieden/ ende behoedt ons van allen quaden/ op dat wy v eewelijck moghen dancken door den seluen Jesum Christum. Amen.

Den Lxxxi. Psalm.

Dese Psalm spreeckt vande groote ghenade Gods/ die hy met woorden ende wercken zyner Kercken bewesen heeft. Daer beneuen beschryft hy oock/ hoe dat het volck van Israel door zyn ondanckbaerheydt hen sulcker weldaden onweerdich ghemaeckt heeft.

Singt den Heere blyj/ die ons stercke is crachtich. Verheucht v ooc vry, In God Israels. Bewyst hem met spel/ Prys end eer aendachtich.

Singt Psalmen seer goet/
En lieflick om hooren:
De Tamboeren soet/
Harpen bequame/
En Psalter tsame/
Wilt met vreucht oorbooren.
Op de nieuwe Maen
Met Basuynen singhet.
End vrolick voortaen/
Der Loouertenten/
Jaerlijcksche renten/
Betaelt end volbringhet.
Dits in Israel
Een ghebruyck ghewesen:
God en niemant el/
Dit beuolen heeft/
En tot teecken gheeft/
Syns volcks hooch gepresen.
Sulcks heeft hy ghedaen/
Als tvolck wt den landen
Egypti ghegaen
Is: Daer't de talen
Hoorde verhalen/
Diet niet heeft verstanden.
(1.) Pause.
Haer lasten aldaer
Heeft hy wech ghenomen.
Vanden potten swaer/
Lastich om draghen/
Synse ontsloghen/
En gantsch vry gecomen.
Ghy riept my daer aen
End ick in v lyden/
Heb v by ghestaen/
End verhoort in noot/
Als de donder groot

My deckte ter sijden.
Ick proefd v voorwaer/
Aent Twistwater clachtich/
End vant v daer naer
Verhardt van sinnen/
Doch ick wt minnen/
Sprack v aen eendrachtich:
Myn volc my doch hoort/
Myn vont sal ick maken/
Met v van nu voort:
Wilt my doch hooren/
Opent v ooren/
En wilt myn woort smaken.
Marckt v myn volc vroet/
Geenderley Afgoden/
Gheenen dienst hen doet/
Wiltse niet eeren/

Noch tot hen keeren/
Want ick hebt verboden.
Want ick ben v Godt/
Eewich end almachtich:
Dit landt tot v lodt/
Gaf ick v goedich/
En track v spoedich/
Wt Egypten crachtich.
(2.) PAVSE.
Opent uwen mondt/
Seer wijdt onbeladen/
Ick sal hem terstont
Met goeder spijse/
Na myne wijse/
Rijckelick versaden.
Tvolck dat ick vercoos/
Is van twoort ghewecken/

Verstockt ist en boos/
Ick hebt ghebeden/
Theeft doch myn reden
Gantschelick versteken.
Ick in toornicheyde/
Gaft ouer met allen/
Synner verstocktheyde/
Om self zijn saken/
Voortaen te maken/
Na zijn wel ghevallen.
Och oft volck rebel
My ghehoorsaem ware/
En dat Israel/
Ware ghebleuen
Op den padt euen/
Wast me openbare.
Ick soud haest verdaen

Hebben zijn vyanden/
Myn hant sterck in slaen/
Had bouen maten/
Haest die hem haten/
Al ghebracht te schanden.
Syn vyanden al/
Souden druck bedrijuen/
En comen ten val/
Datse al tsamen/
Souden met blamen/
Eewich be druckt blijuen.
Tarwe in ouervloet
Had ick hen ghegheuen/
En met honich soet/
Twelck vloeyt wt steenen/
Ghespijst met eenen/
Had icks al myn leuen.

Ghebedt.

HEmelsche Vader/ die nemmermeer moede en wordt uwen kinderen welte doene/ hoe wel dat wy door onse ondanckbaerheyt v dickwils gram ghemaeckt ende vertoornt hebben: Nochtans/ om dat ghy Verbont ghemaeckt hebt met onse Vaders/ om te wesen haerlieder God/ ende hares zaets: Wilt medelijden op ons hebben/ende verleent ons de gratie/ so te wandelen in uwe weghen/ dat wy maghen deelachtich wesen van alle salicheydt/ door onsen Heere Christum Jesum/ Amen.

Den Lxxxij. Psalm.

Hier werden alle Ouerheyden der wereldt hares Ampts vermaent/ daer van datse rekenschap gheuen sullen/ ende werden ghedreycht/ dat hare hoocheyt (die cort en verganckelick is) seer haest sal vernedert zijn.

GOdt is in de vierschaer ghheseten/ Der Rechteren seer stout vermeten/ Onder den Princen hooch geacht/ Is hy Rechter met voller macht. Hoe lang sult ghy rechters vol treken/ Onrechtveerdich oordeel wt sprekem? En met den Godloosen midts dien/ Soo schantlick door de vinghers sien.

* Wilt doch wat recht is voor de armen/
Oordeelt de weesen met ontfarmen/
Helpt den elenden tot zijn recht/
En den verdruckten menschen slecht.
Verlost wt versmaetheyt en slagen/
Hem die benout zynde moet claghen/
Van den tyrannen hem vry stelt/
Die ouerlast is met ghewelt.

* Maer wat wil ick hen tgoet bewijsen/
Haer hert is niet om onderwijsen/
Sy volghen na haer blint verstandt/
Al soude vergaen tgantsche landt.
Ghy zijt tis waer/ick wilt belijden
Als cleyn Goden tot desen tijden/
Ghy heerscher met eere vermaert/
Als oft ghy Gods kinderen waert.

* Doch ghy moet al te saē verderuen/
En ghelyck ander menschen steruen:
En ghy Princen moet al voortaen/
Ghelyck ander te gronde gaen.
Wilt v haestlick O Heer opmaken/
Oordeelt hier beneden ons saken:
Want v behoort tot t'aller tydt/
Dat volck der gantscher Wereldt wijdt.

Ghebedt.

HEere God/ wien alle Macht ende Ouerheyt toebehoort/ doet door uwe oneyndelicke goetheyt/ dat de ghene die ghy hebt ghegeuen voor Leytsmannen ende Regeerders/ so wel haerlieder Ampt bedienen/ dat ten eersten de heerlickheyt van uwen Name ghevoordert sy/ den Goeden onderstandt ghedaen sy/ de Boose ghestraft/ ende de Arm vertroost/ op dat wy (leydende een vredelick ende gherust leuen) onder haerlieder bescherminghe/ v mogen eewichlick louen ende dancken/ door uwen Sone Christum Jesum. Amen.

Den Lxxxiij. Psalm.

Dit is een ghebedt der Kercken/ van den Ongeloouigen allesins ombanghen zijnde/ de welcke besloten hadden haer wt te royen ende te verderuen. Hier werdt oock verhaelt hoe God zijn kinderen dickwils verlost heeft/ op dat sy daer door in de hope ghesterckt werden.

WIlt doch niet langer swijgen Heer/ Wilt so stille niet wesen meer/ Hout v niet so gantsch sonder sprekē; Want tsaem woeden al v vyanden/ Rasende maken sy ter schanden/ En thooft stoutelick sy opsteken.

* Sy raetslaghen met listen quaet/
Teghen tvolck Heer dat op v staet:
Ouer dien brouwen sy haer crachten/
Die vrijmoedelick sonder sorghen/
Onder v willen sijn verborghen/
Veel loose vonden sy betrachten.
* Sy spreken: Laet mi sijn voortaen/
Dit volck omghebracht end verdaen/

Dat het gheen volck meer sy so crachtich:
Dat niet ghenaemt sy in eerweerden/
De naem Israels op der eerden/
Datmen des niet meer sy ghedachtich.
* Teghen v maken sy een Bondt/
En binden hen tsaem nu terstont/
Edom end de Ismaeliten:
Moabs/ end oock Agars ghestachte/

De Gebaliters groot van machte/
Zijn v teghen met d'Ammoniten.
† Philistea Amelech rijck/
En die van Tyro al ghelijck/
Brupcken haer verstant end haer crachten:
Die Assyriers hooch verheuen/
Hulp end onderstant sy tsamen gheuen
Den kinderen Lots die v verachten.
† Doet hen so ghy deet Madian/
Dat haer gheen come daer van/
So ghy tot Kison aen die beken/
Jabin en Sisara hoochmoedich/
Verstoort / daer oock tvolck ouervloedich /
Als dreck in Endor bleef verstreken.
Pause.
† Haren oversten Vorsten doet/
Als Oreb en Seeb ondoet/
Dat Zeba. Salmana ghescheide:
Die daer seyden met hoochmoet prachtich
Datse souden thuys Gods almachtich /
Innemen tot haren ghebiede.
† Macktse onghestadich als een rat /
End als dat stof der Aerden plat/
Om hooghe vanden wint ghedreuen.
So dit vier vlammen thout verbranden/
En die berghen maken ter schanden/
Hoe hooch oock dat sy zijn verheuen.
† Dervolchtse so met groot tempeest/
Door onweder macktse bevreest/
Wiltse hier en daer met angst iaghen/
Haer aenghesichten wilt beschamen/
Op datse met handen te samen/
In ootmoet na v O Heer vraghen.
† Laetse beschaemt zijn end verbaest/
Verschrickt en brengt om met der haest
Dat sy moghen verstaen en gronden/
Dat ghy een Heere zijt alleene/
Die alderhoochst end anders gheene/
In der Werelt can zijn bevonden.

Ghebedt.

O God/ warachtich ende alleene vertrooster van de arme bedructe menschen / siet op de ouerlasten ende drepgementen van uwe ende onse vyanden/ die hen beste doen om uwe Kercke door hen hooverdye wt te roeyen: bedwinghse Heere/ ende doet te niete haerlieder aenslaghen: Macktse beschaemt ende versmadelijck / ende verbaestse door uwe macht / op dat sy kennen moghen dat ghy it alleene zijt wien alle creaturen behooren te ontsien ende eeren/ door uwen Sone Christum Jesum. Amen

Den LXXXIIII. Psalm.

De Prophete bewijst / dat de grootste gheluckstalicheydt die men can wenschen / sy te woonen by die gemeynte Gods. Daerom beclaecht hy dat hy daer van wtghesloten is / ende biddet dat hy wederom daer by mach gebracht werden.

Hoe lieflijck O Heer en hoe reyn/ Zijn uwe woningen niet cleyn/ Lustich zijns en schoon bouen maten.
Mijn hert verlangt met allen seer/ En sucht na uwen Tempel Heer/ Mijn siel en lijf in desen state: Zijn in
den waren Godt verblijt/ En seer verheucht tot deser tijdt.

* De Musschen end Swaelwen tsame
Vinden eenen Nest bequame/
Och Heer der heyrscharen crachtich.
O God mijn troost end helper mijn/
Waer ist dat v Altaren zijn/
Daer ghy woont o mijn Heer almachtich:
Wel hen die in v huys eerbaer
Woonen/ die louen v eenpaer.
† Salich is hy t'allen stonden/
Wiens cracht Heer ghy zijt bevonden/
Die neerstich bewaert uwe weghen.
Als sy door die iammer dal gaen/
Sy sullen met vlijt recht vootstaen/
Putten te grauen zijn gheneghen/
Die werden ghemaeckt water rijck/
Door den reghen alle ghelijck.
Pause
* Sy sullen gaen van deucht tot deucht
Tot dats in Sion al met vreucht
Comen/ en daer den Heer aenschouwen.
O Heer der heyrcrachten seer schoon/
Wt den hooghen hemelschen Throon/
Hoort mijn ghebedt in dit benouwen:
Ghy Jacobs God my doch verhoort
Vernemt mijn smeecken na v woordt.
† Heer/ tot wien wy inden noot vlien/
Wilt uwen ghesalfden aensien:
Want veel beter is slechts een ure/
In v huys/ dan elders/ dits claer/
Duysent zijn: Beter is oock daer/
Een Wachter te zijn aen de deure/
Dant is inden paleysen soet/
Der Godloosen met ouervloet.
† Want ons God is vrientlijc en goet
Een Son en schilt tot ons behoet/
Die ons gheeft eer ende ghenade.
Die den vromen in gheenen noot/
Verlaten sal tot inden doot
Gheen deucht onthoudt hem vroech noch spade/
Salich is hy die op hem bout
End hem van herten gansch betrout.

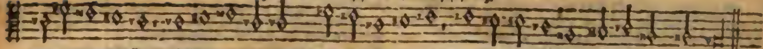
Ghebedt.

O Heere Godt/ sonder wiens kennisse/ wy niet vercryghen en moghen leuen noch salicheydt / aenghesien dat wy ons versamen moghen in uwen Naem / om v te aenroepen met gheveynsder herten inden gheest ende waerheyt ende te ontfanghen als van uwen monde een oprechte ende salighe leeringhe. bevestigt dese uwe gunste in ons ende beschermt de sake der ghener die in onnooselheyt wandelen: op dat wy meer ende meer moghen leeren ons betrouwen op v stellen/ door uwen Sone Christum Jesum/ Amen.

Den LXXXV. Psalm.

De gheloovighe dancken God/ om dat hy haer vande ghevanckenisse vrij ghebrocht heeft/ ende bidden hem dat hy zijn beghonnen werck volbrenghe. Sy sterckten oock malcanderen inde hope/ tot dat God zijn Kercke eenmael volcomelijck sal opgherecht hebben.

Ghy zijt Heer met v volc nu te vreden/ Jacobs gevangenis maect ghy oock vrij/ En vergeeft den volcke boosheyt
voorleden / Sijn sonden wt genade bedeckt ghy/ Uwe gramschap doet ghy van hem seer wijt/ En maeckt uwen

toorn tot deser tijt/ O Heer ghy die ons Heylandt zyt alleyn/ Helpt ons op/ stilt uwe gramschap niet cleyn.

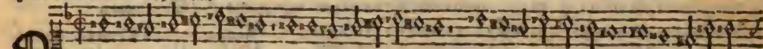
* Wilt ghy nu Heer voortaen toornich wesen?
Weet ghy van gheslacht tot gheslacht vervoorte?
Neen: maer ghy sult ons troosten na desen
Dies sal v volck Heer verblijden nu voort/
Of wyschoon swaerlick hebben Heer misdaen/
Nochtans bewijst ons v goetheyt voortaen/
End wilt ons helpen O Heer en God mijn/
Al ist dat wy al arme Sondaers zijn.
Doch wil ick hooren wat God sal spreken/
Want den vromen sal hy den vrede gaen/
Verconden/ en dien laten weten:
Daer door werden zijn kinderen wijs en vroet/
Maer die in Gods vreese soecken bystant/
Den selven sal Godt stedes bieden de hande/
Op dat hy ons wederom woone/ Heer/
Uwe heerlickheyt end uwes Naems eer.
* Ghenad end waerheyt comen int ghemoet/
Trecht en pays cussen malcandren met vliet/
Tgheloof sal wt der aerden spruyten fort/
Gherechticheyt van bouen neder siet.
Godt sal vruchten gheuen in ouervloet/
Die ons dat aertrijcke voortbrenghen moet.
Int regiment salt oprechtelick staen/
Alle dinghen sullen oock recht toegaen.

Ghebedt.

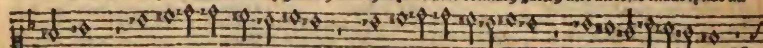
HEere/ die nemmermeer nu en verlaet dwerck dat ghy begonnen hebt/ hoe wel dat onse ondanckbaerheyt en boos heyt verdient/ dat wy van allen goeden beroofst waren/ nochtans verleent ons door uwe barmherticheit/ dat onse sonden mogen wtgedaen zijn/ ende dat wy so moghen leeren v ontsien ende dienen/ dat wy altijts moghen onder houden wesen in vrede ende voorspoet/ door het middel van uwen eenighen Sone Jesu Christo/ Amen.

Den lxxxvi. Psalm.

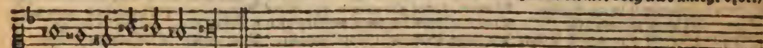
David biddet God om een onstraffelick leuen/ ende om bevrijdet te zijn van syne vyanden/ op dat hy gherustlick leuen mach: Hy beschrijft oock de heerlickheyt Gods/ die hy van nu heeft begonnen te openbaren. Ende hier namaels den synen volcomelick bewijsen sal.

O Heer opent my v ooren/ Wilt my goedichlic verhoorē/ Wāt ic vermach gāsch niet meer/ Want ic ben arm ende ellendich seer

soo seer. Wilt doch mijn leuen bevrijden/ Ick wil weldoē met verblijdē/ Bewaert doch uwē knecht vroet/

Die v vertroudt O Heer goet.

* Wilt my Heer ghenadich wesen/
Na uwe goetheyt ghepresen/
Die v bidde met ootmoet/
En daechlicks valle te voet.
Verhenght nu uwē knecht clachtich
Die v Heer aenroept aendachtich/
Want ick heffe thert alleyn/
Tot v inden noot niet cleyn.
* Ghy zijt Heer vriendlic en goedich
Barmhertich en seer lanckmoedich/
Den ghenen die tot v gaen/
End in den noot roepen aen.
Verhoort my Heer wtuercoren/
Laet mijn stem v comen voren/
Verstaet mijn clachten seer swaer/
Want t'is meer dan tijt voorwaer.
* Als ick ben in noot en schaden/
Tot v schrey ick seer beladen/
Om dat ghy verhoordt altijdt/
Mijn stem en maeckt my verblijdt.
By v O Heer des aertrijcken/
Is gheen God te vergheliicken/
Daer is oock niemant soo coen/
Die v wercken can na doen.

PAVSE.

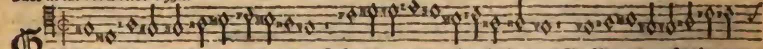
* Alle volcken die ghy crachtich/
Hebt gheschapen Heer almachtich/
Sullen vereeren te saem/
En groot maken uwen Naem.
Ghy zijt groot niet om versterken/
En doet wonderlicke wercken/
Ghy hebt den Naem breet end wijdt/
Dat ghy alleyn een God zijdt.
* V weghen wilt my doch leeren/
Dat ick recht gae tuwer eeren/
Op dat ghy van my oock meest/
Ten rechten moecht zijn ghebreest.
Ick wil v Heer hoogh verheuen/
Altijt prijs end eere gheuen:
Ick wil uwen Naem seer claer/
Groot maken int openbaer.
* Ghy hebt wt louter ghenaden/
My bewesen veel weldaden/
En my verlost wt der noot/
Der Hellen/ end van der doot/
Heer die wreed onder hen allen/
Met cracht my gantsch ouervallen/
Na mijn leuen sy al staen/
Sonder v te mercken aen.
* Maer ghy zijt goet end genadich/
Barmhertich ende weldadich/
Lanckmoedich tot toornicheydt/
Bestendich in der waerheydt/
Wilt my goedichlick aenschouwen/
Sterckt my oock in dit benouwen/
Helpt my en maeckt onuertsaecht/
Den knecht van uwer dienstmaecht.
* Wilt my doch een teecken gheuen/
Op dat mijn vianden beuen/
Als sy sien sullen Heer milt/
Dat ghy my stedes by staen wilt.

Ghebedt.

EEwighe God/ alleyne bystandt vande gene die haer hope in v stellen/ verhoort ons bidden/ ende maeckt inde stede dat ghy onteert ende ghelastert hebt gheweest tot noch toe/ dat alle Natien v louen: ende continueert soo uwe gunste tot ons waerts/ dat alle de ghene die ons haten/ moghen in hen seluen beschaemt zijn/ als sy sien dat ghy nemmermeer en verlaet de ghene die v dienen ende eeren/ door uwen Sone Christum Jesum. Amen.

Den lxxxvij. Psalm.

De Gheloovighe werden hier vermaent/ dat sy den moet niet verloren en gheuen/ al ist dat Gode zijn Kercke niet so haest op en richtet: Ende hen wordt beloeft/ dat God daer in noch sulcke cracht bewijsen sal/ dat de gheheele Wereldt daer in sal verwondert zijn.

GOd heeft zijn huys vast gegrondet met vredē/ Op dē heyligē bergē die hy bemint: Tot Zions poortē is hy meer

ghesint Dan tot alle Jacobs schoone woonstedē.

* Men hoort van u O Stadt Gods hooch verheven/
Groote dinghen Egypten en Babel/
Werden (spreeckt God) onderwesen so wel/
Dat sy tot myn volck werden aenghe schreven.
* Tyriers/ Palestyners en die Mooren/
Sullen in myn Kercke voort ghebracht zyn/
Men sal spreken: dat in dat Zion myn/
Allerley volck by een nu wert gheboren.
* God sal Zion bouwen met zyn handt crachtich/
Wt allen spraken hy de syne sal
Roepen: dan wert gheseyt van desen al/
Dats in Zion altsamen zyn woonachtich/
* Dies wilt nu opentlick end vrolick singen/
Op den Basuynen vercondicht zen eer:
In u Zion sal wesen (spreeckt de Heer)
Ryckdom end overvloet van allen dingen.

Ghebedt.

O Godt/ alleene Fondeerder van uwe Kercke / vermeerdert ende vermenichfuldicht van daghe te daghe het ghetal van uwe gheloovige door de Predicatie van u heylich Euangelium. op dat verdreven zynde wt der werelt de duysternissen der onwetenschap uwen Naem over al bekent sy/ende dat de menschen mogen comen van allen canten om hen te stellen totter ghehoorsaemheyt van u woordt, ende u te loven wt alle haerlieder herte / door onsen Heere Christum Jesum. Amen.

Den Lxxxviij. Psalm.

Dit is een vyerighe claghende ghebedt eenes gheloovighen mensches / de welcke in den afgrondt aller benautheden synen toevlucht alleenlick neemt tot Gods barmherticheydt.

Heer die my dus lang hebt behoet/ Ick roep altyt met groot verlangen/ Laet tot u comen/ wilt ontfanghen/
Myn gebet wt ghenaden goet/ Wilt vriendelick neyghen u ooren/ En myn ghestadich claghen hooren.

* Wat myn siel is vol angst en noot/
Ter hellen is ghedaelt myn leven/
Ick mach met hen wel syn geschreven/
Die sonder gaen door lyden groot/
Men mach my hem wel gelyck achten/
Die hulpeloos is/sonder crachten.
* Ick ben onder den dooden al/
Verleken end oock gantsch verlaten/
Als een die vermoort is op straten/
Diemen seer haest begraven sal/
Wat ghy gedenckt myner niet Heere/
U hant hebt ghy afghekeert seere.
* Ghy werpt my diep inden afgront/
Die duyster en diep is met suchten/
U gramschap die seer is te vruchten/
Druckt my seer hart tot deser stondt/
Ghy overvalt my met die roeden/
En met toorn als met watervloeden.
* Mynen vrienden ben ick gemaeckt
Vreemt end veracht / ja een afgrysen/
Met vingeren na my sy wysen/
Ick ben overvallen gaer naeckt/
Alle midd'len zyn my benomen/
Wt den banden can ick niet comen.

PAVSE.

* Door tranen is myn gesicht ontstelt
Ick bid u daechlicks Heer almachtich
En streck wt steets myn handen clachtich/
Wanneer toont ghy eens u gheweldt?
Wanneer sullen wy doch aenmercken/
Die schier doot zyn/u wonderwercken?
* Sullen die dooden hervoort gaen/
End u wonderdaden vermonden?
End uwer goetheyt niet om gronden/
In haren graven doen vermaen?
Sullen sy van u waerheyt spreken/
Die doot zynde noch in tgraf steken?
* Werden uwe wondren bedacht/
Int duyster daermen niet can weten?
Salmen daer al druck wert vergeten/
Op u gherechtheyt hebben acht?
Nochtans bid ick u Heer ghestadich/
Van smorghens vroech/weest my ghenadich.
* Waerom O Heer verstoot ghy my?
Waerom is u aensicht verborghen?
Van der jonckheyt ben ick vol sorgen/
Duysentfout beangst seer ondry
Ic ben door schricken gantsch verslagen/
Benaut vol vreese met vertsaghen.
* Uwe gramschap over my gaet/
Uwe verschrickingen my drucken/
Waterstroomen my gantsch wech rucken
In desen seer benauden staet
Alles wat my angst can toebringhen/
Wilt my nu al met een omringhen.
* Ghy hebt van my gedaen seer wyde
Myn beste vrienden al met eene/
Myn secreetste vrienden ghemeene/
Zyn wydt van my in desen tydt:
In alle myne swaer elenden/
Van my wycken sy die my kenden.

Ghebedt.

O Onsen Vader ende Salichmaker/ die ons onderworpen hebt diverschen ellenden/tot onsen welvaert/en veracht niet ons ghebeden/ op dat wy niet gheheel onder u gramschap en blyven ligghende: Maer hebt medelyden met uwe arme Dienaers die u daghelicx aenroepen: ende vervult ons met u gracie / op dat de ghene den welcken wy versmadelick en gruwelick zyn/verstaen moghen dat ghy ons bemint in uwen welbemindẽ Sone Jesum Christum Amen.

Den Lxxxix. Psalm.

Dit is een ghebedt der Gheloovighen/voor de benaude Kercke. Sy stellen voor oogen de beloftenissen die David geschiedt zyn/daer nae verhalen sy de wonder wercken Godes die hy tot hulpe syner kinderen gedaen heeft/en verlaten hen op de toecoemste Messie/clagende over de elendighe verwoestinghe der Kercken/die nu langhe gheduerdt hadde Ende bidden dat Godt haer eyndelick zyn ghenade bewysen wille.

Van des Heeren goetheyt sal ic singen altyt/ Syn waerheyt sal ic roemẽ met herten verblyt: Want tis openbaer dat zyn ghenade sal blyven/ Tot inder eewicheydt alsoomen siet beclyven/ Den Hemel dien hy heeft gemaeckt om te bewysen/ De sekerheyt syner waerheyt niet om volprysen.

* Ick hebbe (spreeckt de Heer) gemaeckt een vast Verbont
Met David mynen knecht/dien ick voor swerelts grondt
Vercoren heb/en met eedt sekerlick ghesworen/
Dat voort aen sond erven tgheslacht van hem ghebooren/
Deser ghenade/dat de Coninckliicke Croone/
Sond blyven eeuwelick in zyn geslachte schoone.
* D'hemelen prysen Heer u wercken wonderbaer/
In u Ghemeynte goet/ schynt uwe waerheyt claer/
Niemandt isser so hooch gheclommen theeft ghebleken/
Die by u in stercheydt can wesen vergheleken/

Gheen Enghelen zijn in cracht so hooch opghereesen.
Die ghelijck connen zijn uwen Godtlijcken wesen.

PAVSE.

* In de ghemeynte zijner heylighen seer goet/
Is Godt sterck/ oock weet hy ghepreeset met oetmoet/
Heer der hem. scharen ghy doet buyghen alle crachten/
O eewich God seer sterck/ wie is v ghelijck tachten/
Het is rontsom end alsins vol van uwer trouwen.
End uwer waerheit/ welcker ghy niet sult berouwen.
* Ghy heerschet ouer tgantsche Meyr diep ende breedt
Zijn baren stilt ghy als sy ouerloopen wreedt:
Ghy hebt Egypten omgebracht door tsweert en plaghen:
V wer vyanden cracht hebt ghy ontstelt ghestlaghen.
Hemel end aerd is v/ ghy hebt ghemaeckt alleyne/
Taertrijck end alles wat daer in is groot en cleyne.
* Dat Noord en tZuyde ghy gheschapen hebt O Heer/
In uwen Naem juychen Herman en Tabor seer/
Ghy hebt eenen arm sterck/ crachtich zijn uwe handen/
V rechter handt verhooget is in allen Landen:
Uwen throon staet vast in billichejt en tgherichte/
Ghenaed end waerheyt gaen voor uwen aengesichte.
* Wel salich is dat volck dat hem in v verblijdt/
Dat sal voorspoedich zijn nu en tot aller tijdt/
In licht uwes aenschijns sullen sy gaen al tsame/
End hen verheughen in den roem van uwen Name/
Als sy sullen wesen door v gherechticheden/
Verciert daechlijcks met gans schoon end oock met vrede
* So wy sterck zijn / daer van hebt ghy alleen die eer/
Vermoghen wy oock yet/ uter alles coemt O Heer/
Van v goetheyt: die ons bescherminghe is bevonden.
Ist dat wy benaut zijn nu of teenighen stonden/
Ghy O heylighe God Israels hoogh verheuen/
Zijt ons Coninck tot wien wy ons gantschlijck begeuen.

2. PAVSE.

* Ghy hebt voormaels O Heer door uwe goedichejdt/
Tot uwen knecht door een openbaring ghesejdt:
Ick heb eenen sterchen jongheling wt vercoren/
Dien wil ick bystant doen/ dat hy cracht mach orbooren!
Ick heb David alleyn wt myn volck wtghelesen/
Hy sal bouen all andre my ghetrouwe wesen.
* Ick hebbe hem ghesalft met heyligh Olij soet/
Onderhouden sal hem mijn handt in teghen spoet:
In wederwerdichejdt sal hem mijn handt versterchen/
So dat zijn vyanden door haer crachten end wercken/
Hem niet sullen ouerweldighen noch verdrucken/
Noch bringhen onder voet/ door al haer loose stucken.
* Maer veel meer sal ick zijn vyanden al verslaen/
Die hem haten/ sullen met veel plaghen vergaen/
Mijn waerheyt en goetheydt/ sullen van he niet wijcken/
Door my sal sonen hoorn verhoocht zijn desgelijcken.
Hy sal ouer tMeyr die handt met ghewelt wtstrecken/
Tot die Riuieren sal hy zijn rechte handt recken.
* En sal spreken/ ghy zijt mijn Vader en mijn God/
Mijn troost/ mijn stercte/ mijn vrucht en mijn vast slot.
Ick wil hem nemen op tot mijnen eersten sone/
En bouen den Conincken eeren in zijnen throone/
Mijn genade/ wil ick hem eewichlijck bewaren/
Mijn verbondt sal met hem vast blijuen end voorwaren.

3. PAVSE.

* Eewichlijck sal voorwaer ouerblijuen zijn saet/
Zijn Rijcke blijft so langh als de hemel bestaet/
So zijn kindren daer nae mijn woort haestlick vergheten/
En dat cleyn achten wt hoochmoedichejt vermeten/
En niet en wandelen in mijn Wetten ghestadich/
Maer mijn insettinghen ontheylighen boosdadich.
* Ick wil besoecken haest haere misdaden al/
Met plaghen ick die scherpelijck oock straffen sal.
Doch sal ick mijn goetheyt van hem niet gantsch afwenden/
Mijn waerheyt sal ick niet laten feylen noch enden.
Ick wil gantsch niet afwijcken van mijnen verbonde/
Noch oock van tWoordt twelck is ghegaen wt mijnen
monde.
* Ick heb David by mijn heylichejt eenen eedt
Ghedaen/ dis sal met feylen noch my wesen leedt/
Dat zijn saet eewichlijck blijuen sal ouer vloedich/
En zijn throon so lang als die Son/ en Mane
spoedich/
Sullen schijnen seer schoon in haer Hemelsche claerheydt/
Twelck teeckenen zijn van mijn bestendighe waerheydt.
* Doch ghy hebt uwen knecht verworpen nu so gaer/
Op uwen gesalfden zijt ghy toornich voorwaer:
V verbont houdt ghy nu gantschlijck van geener weerde
Ghy tredet zijn croone schier gantsch en gaer ter aerden
In zijn steden breecht ghy die mueren af int ronde/
Zijn volle wercken laet ghy rasseren te gronde.

4. PAVSE.

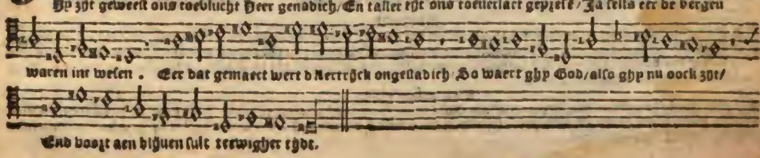
* Hy wert berooft van hen die strechts daer gaen voor by
Zijner naburen spot tot aller tijdt is hy/
Ghy hebt verhoocht en ghesterct alle zijn vyanden/
En zijn haters verblijdt die daer soecken zijn schanden/
Ghy hebt zijn sweert gemaect bodt dat het niet can snijden
Hy wert ouerwonnen van hen die hem bestrijden.
* Zijn groote claerheyt hebt ghy nu verdupstert seer/
Zijn Conincklijcke Stoel/ heel ghewórpen ter neer.
De daghen zijnder jeucht/ vercort ghy hier ter plecken/
En gaet hem met schande/ aen elcken cant bedecken/
Hoe lang sult ghy O Heer/ van ons trecken v handen/
Salt altijt dueren/ dat v toorn als vier sal branden?
* Denct hoe cort mijns leuens tijt is Heer/end ontwaert
Houdt ghy den mensch also vergheefs hebben ghemaecht!
Wie is hy die ontgaet den doodt niet om verstrangen?
Die oock int grafs gewelt/ hier nae niet wert gevangen/
Ach waer mach die ghenade des ouden tijts wesen/
Die ghy David toesept na v waerheyt ghepresen?
* Ghedenckt des smaedts die uwen knechten is gedaen/
En dat ick in den schoot al den spot moet ontfaen/
Veelder menschen die v O Heer scheuden en smaden/
End oock verachten uwes ghesalfden voetpaden/
Ghelooft sy God altijt met eewich lof en prysen/
Het sy also: dies sal hem yeghelijck eer bewijsen.

Ghebedt.

HEere Godt die alleene goet ende alleene wijs zijt / die nemmermeer en hebt op ghehouden uwen wtvercorenen te bewijsen/ hoe seere dat ghyse bemindt ende ghunstich zijt: sonderlinghe daer in dat ghy ons gheordineert hebt tot eenen Coninc ende Salichmaker uwen eenigen Sone Christum Jesum/ om hen te versekerë van de waerheyt uwer beloften: Wy bidden v dat ghy ons gheeft / dat wy hem sulcken ghehoorsaemheydt moghen bewijsen / dat wy eyndelijck moghen ghenieten de vrucht van onsen gheloone/ het welcke is de Salichejt onser sielen. Amen.

Den XC. Psalm.

Moses beschrijft des menschen ellendigen staet/ den welcken hy onderworpen is van wegen der sonden / en begheert dat een yder dien staet recht verstaen mochte. Hy bidt oc Godt om hulpe, op dat hy in zijn dienaren gepresen werde.

* Als ghy wilt/ de mensche moet haest besweken/
Ghy spreeckt: O Mensch/ sterflijck van cleyner weerden/
Ick wil dat ghy haest wert tot stof der eerden.
Want by my zijn duysent Jaer te ghelijcken/
Als by ons een dach die nu is vergaen/
Oft een nachtwake die haest loop voortaen.
* Ghy laet den menschen een tempeest toecomen.
So vergaen sy/ als een droom onbequame:
In eener morghenstont zijn sy al tsame.
Ghelijck mayt/ so men op tvelt siet die bloemen/
Die smorghens staen lieflijck en schoon by een/
Maer tsavonts hebben verwe noch cracht geen.
* Vergaen doet ons v gramschap seer beladen/
En maeckt dat wy zijn wonderlijck verslaghen/
V toorn doet dat wy gantschelijck vertsaghen.
Als ghy Heer voor v neemt al ons misdaden/
En doorgrondt ons herten scherpelick met vlijt/
Ja ons verborghen ghedachten doorsiet.
PAVSE.
* So eynden ons daghen die haest voortvaren/
Door v gramschap gaet recht voor by ons leuen/
Als een sprecckwoort van den menschen ghedreuen:
Want ons daghen zijn slechs tseuentich iaren/
Oft tachtentich aldermeest ten besten raeckt/
En na dat het een sterck mensch lange maeckt.

* Noch is tbeste van ons ellende dagen/
Niet dan moeyt en arbeyt/ ia oock swaer liden/
Twelck vergaet/ so wy oock vlieden tallen tyden.
Wie can den last uwer gramschap verdragen?
Ofte verstaen: want so groot v cracht is/
So groot is oock uwen toorne gewis.
* Daerom O Heer leert ons verstaen en mercken/
Hoe cort dat ons leuen is vol van smerten/
Dat wy verstaen moghen en recht beherten/
Uwe wijsheyt in v Woort end v wercken
Keert tot ons/ hoe langh sullen claghen wy/
Van uwer gramschap maeckt v knechten vry.
* Maeckt ons smorghens vroech vol uwer ghenade/
Op dat wy met vreucht en vrolijck singhen/
Den loop onses leuens moghen volbringhen.
Verheucht ons o Heer al tsaem vroech ende spade/
Na dat ghy ons nu hebt so menichfaert/
Seer hart benout in uwen toorne swaer.
* Ouer uwe knechten laet v werck blijcken/
Laet ouer ons Kinderen schijnen v eere/
End v heerlijckheyt claer blincken O Heere:
Regeert ons doen O Godt Heer des aertrijckes/
En stiert ons doch in eenen rechten ganck/
Regeert ons doen/ want wy zijn menschen cranck.

Ghebedt.

EEwighe Godt/ ende alleene toevlucht van de bedruckte/ aengesien dat de ydelheyt ende cortheyt deses tegenwoordigen leuens ons vermaent/ dat wy ons souden afkeeren vande aertsche dinghen om te ouerdencken de Hemelsche dinghen: Doet ons de gratie dat wy alle ons leuen besteden om te aenmercken uwe grootheyt ende goetheyt/ ende dat v gramschap so van ons ghekeert sy/ dat wy altijts moghen hebben waer af in v te verblijden/ door uwen Sone Christum Jesum onsen Heere. Amen.

Den xci. Psalm.

De Prophete leert hoe seker ende van hoe veel ghevaerlicheden dat hy bewaert is/ die met vasten vertrouwen hem sijnen Godt gantsch ouergheeft.

Die in Godes bewaringh sterck/ Begeeft hē onbesweken/ Die woont in een vast bollewerck/ Dies hy seer wel mach spreken/ En seggen by hē taller stondt: God is mijn hulpe crachtich/ Mijn Borcht en oock mijn vaste grondt/ Daer ick op hoop eendrachtich.

* Van des iaghers valstricken al/
End van tghewelt seer machtich/
Van schadelijcke pesten sal/
Hy v oock helpen crachtich.
Hy sal met den vleughelen zijn/
V decken en bevrijden/
Sijn hulp sal v in noot en pijn/
Een schilt zijn tallen tijden.
* Snachts sult ghy dat dine vreesen
Dat die menschen doet beuen/ (niet
Noch die pijlen die sdaechs met vliet
Gheschoten zijn daer neuen. (groot.
Oock voor geen sterren scherp noch
Dat tvolck des nachts bespringhet/
Noch voor thaestighe twelck den doot/
Den menschen sdaechs toebringhet.
* Als storuen aen v slincke zijt/
Duysent en thien druyst tsame
Ter rechter: noch zijt ghy bevrijdt/

Voor schaden onbequame.
Ghy sult onbevreest schouwen aen/
Die boos in haer verderuen/
End hoe sy haren loon seer saen
Ontfanghen en beerven.
PAVSE.
* Om dat ghy tot God spreeckt een
Ghy behoet my O Heere: (spaer:
End op Godt in alle ghebaer
Hoopt/ end hem doet dees eere:
Met gheen schaden werdt ghy be-
Noch geen plaghen met allen (swaert
En sullen v huys wel bewaert/
Gheensins van ouervallen.
* Hy gheeft den Engelen beuel/
Sijnde tot v gheneghen/
Dats op v sterdts acht hebben wel/
In allen uwen weghen.
Sy sullen in handen dits claer/

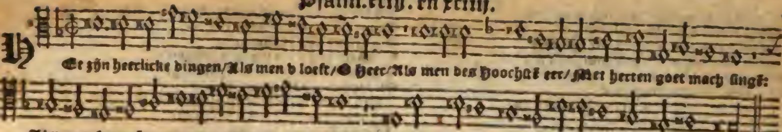
V draghen sijn besloten/
Dat ghy niet vallen sult daer naer/
Noch v aen den steen stooten.
* Jonge Leeuwen en Slangen wreet
Leeuwen en Draken mede/
Sult ghy al sonder schaed oft leedt/
Onder de voeten treden.
Want dit spreeckt God van v voor
Om dat hy my vereeret/ (waer/
Ick sal hem helpen wt noot swaer)
Want mijn Naem hy vermeeret.
* Roept hy my aen hy wert verhoort
In den noot sal ick wesen
By hem/ taller tijdt van nu voort/
Hy werdt van my ghepresen.
Ick sal hem verbullen seer goet/
Met veel vrolijcke daghen/
End hem oock laten smaken soet/
Mijn hulp na mijn behaghen.

Ghebedt.

HEere Godt almachtich/ die weet dat alle saken ten goeden keeren/den gheuen die v beminnen/ ende die bewaert de ghene die hen stellen in uwe bewaringhe: Verleent ons de gratie/ dat wy v altijdts aenroepen in waerheyt/ op dat wy verlost zijnde wt alle perijckelen/ eyndelijck mogen ghenieten de Salicheyt die ons vercreghen is/ door uwen Sone Jesum Christum. Amen.

Den xcii. Psalm.

Alle Gheloovighe werden hier vermaent/ om Godt te louen in zijne gherechticheydt daer door hy de Werelt regeert/ ende de Verachters zijner Maiesteyt ter schanden maeckt/ dis daer en tegen dis verblijdet die op hem vertrouwen ende hem oprechtelijck nae volghen.

† Op dat spel van thien snaren
End op den Psalter soet/
Ja oock op Harpen goet/
Wil ick zijn lof verclaren.
Want v heylighe wercken/
Verheughen mijn hert seer:
End uwe daden Heer/
Roem ick/soo men can mercken.
† Hoe heerlick zijn mids desen/
Vwe wercken bekent?
Hoe groot en sonder endt/
Is v wijsheyt gheprefen:
Dit en can niet betrachten
De mensche dwaes en bot/
Een onuerstandich sot
Can dit te recht niet achten.
† Dat de Godloose groeyen/
Als tgras doet op dat velt/
Die quaet doen met ghewelt/
In voorspoet tsamen bloeyen.
Op dat sy daer na vallen/
End eewichlick vergaen/
Maer ghy Heer zijt vooraen/
Godt gheeert bouen allen.

PAVSE.

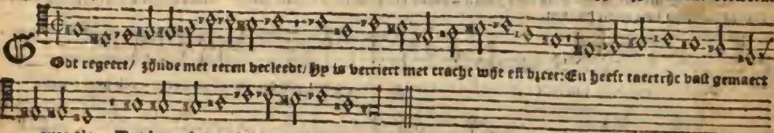
† Want siet Heer v vyanden
Sullen verderuen al/
Die boosdoenders een val
Sullen comen met schanden/
Mijn hoorne daer en teghen/
Sal seer verhooghet zijn/
Ghy sult my doen gaen fijn/
Alsoo d'Eenhoornen pleghen.
† Heer met oly vol trouwen/
Werd ick ghesalft seer claer/
Aen mijn vyanden daer
Sal ick mijn lust aenschouwen.
Mijn ooren sullen hooren/
Haren lust haest end snel/
Aen der boosen val fel
Die my willen verstooren.
† Dan sal wassen en bloeyen/
De mensch oprecht end vroom/
End als de Palmeboom/
En Cederboom oock groeyen:
Sy die de Heer wilt planten/
In zijn voorhouen reyn/
Sullen al int ghemeyn/
Groeyen aen allen canten.
† Ja oock oudt zijnd al tsame/
Sullen sy zijn vruchtbaer/
End groen zijn voor en naer/
Vol vruchten aenghename.
Dat van hen sy beleden/
Dat God mijn toevlucht is/
Suyuer en reyn ghewis/
Van ongherechticheden.

Ghebedt.

O Heere God/in wiens kennisse dat ghelegen is het eewich leuen/veruult ons met uwen heyligen Gheeste/op dat wy/ouerleggende uwe wonderliche wercken die de quade menschen verachten/ons mogen eenpaerlick begheuen om uwen Name ouer al vermaert te maken/ende so groeyen in deucht ende vromichept(zijnde warachtige litma ten van uwe Kercke/)dat wy eyndelick mogen sien den val van uwe ende onse vyanden/als ghy verlossen sult de gene die in v ghehopet hebben/door Christum Jesum uwen Sone/Amen.

Den xciij.Psalm.

De gheloouighe louen Godt / om dat hy door zijn cracht ghestilt heeft den oproer die teghen zijn Kercke verweckt was.

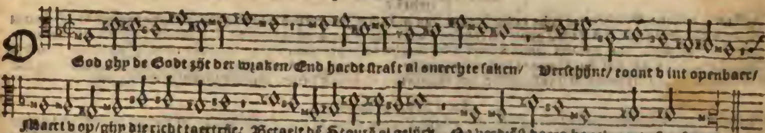
† Vwe stoel Heer eewich vast bestaet/
Ghy zijt voorwaer eewich God met der daet/
Die waterstroomen hen verheffen Heer/
Sy tieren en rasen met allen heer.
† Doch hoe wel dat smeyrs waterbaren fel/
Hen verheffen seer grouwelick en snel:
Die inden Hemel woont/is de God mijn/
Die sal noch veel hooger en stercker zijn.
† O Heer seker is voor my uwen knecht/
Die leer uwes monts/ ja goet end oprecht/
V heylichept is een cieraet seer schoon/
Vwes huyses/ welck Heer is uwen throon.

Ghebedt.

O God/ Coninck der Coningen/wiens glorie onbegrijpelick is/wiens heerlichept oneyndelick is/en macht sonder ghelijcke/ onderhoudet v Dienaers in vrede ende maeckt dat wy so vast staen op de sekerheyt van uwe beloften/ dat wy/wat sake ons toecomen mach / moghen vast blijuen int gheloone/ leuende recht veerdichlick ende sonder verwijt int midde der Kercke/de welcke Jesus Christus uwen Sone vercregen heeft/door zijn dierbaer Bloet/Amen.

Den xciiij. Psalm.

Dit is een ghebedt tegen die Hypocriten die hen decken met den naem der Kercken/En middeler tijt die schadelickste vyanden der seluigen zijn/ dieste wreedelicker veruolgen dan alle andere doen.

† Hoe langh sullen de boose tsamen/
Hen des quaets roemen sonder schamen/
End hen verblijden met hoochmoet?
Hoe langh sullen sy roemen koen/
Die niet anders dan booshept doen/
En stoutelick pochen ouervloet?
† Sy slaen O Heer v Volck ontstucken/
Verdeel sy gantsch ick verdrucken/
Dan rooven sy dat gantsche Landt.
Weduwen en den vremden Man/
Dooden sy en gaen vry daer van/
Jae spreken noch sonder verstant:

* God en weet niet van onse wercken/
God Jacobs can noch sien noch mercken/
Ons doen twelck is beschreut so fijn.
Merckt doch menschen onwijs e i sot
Wilt ghy blijuen so dwaes en bodt/
End altijt so wetunnich zijn?
* Godt die v heeft ghemaeckt die ooren
End d'ooghen/ soude hy niet hooren
Oft sien: Soud hy niet mercken aen?
Hy die de volckeren castijdt/
En gheeft verstant tot synen tijdt/
Soud hy v niet straffen en slaen?

PAVSE.

* Doch de Heer weet smenschen ghedachten
En dat sy met al haere crachten/
Ydel zijn en gantschelick niet.
Wel hem dien ghy onderwijst Heer/
En die oock in uwes Woorts leer/
Daechlicx toeneemt met allen vliet.
* Op dat hy hem niet en derf schromen/
Als die tijt sal wesen ghecomen/
Die vol vau angst wert end wemoet/
Terwijl daermen den put wegraeft/
Voor hem die steedts tot boosheyt draeft/
Twelck deynd is van synet voorspoet.
* De Heer en sal niet gantsch verderven/
Noch verlaten tvolck synet eruen/
Dat op hem vast betrouwen sal.
Maer hy sal zijn gherechticheyt
Toonen/ dan sullen met beschejt/
Die vreme hem toevallen al.
* Waer is hy die my is bystandich/
Teghen die boosdaders vyandich/
En teghen die Godloosen hier?
Had my de Heer niet by ghestaen/
Ick waer langhe tonder ghegaen/
Ja myn siel waer int graf nu schier.
* Ick dacht dat myn voet ongheltadich/
Schier viel: maer v goethept ghenadich/
Onderhielt my altijdt O Heer.
Myn hert was vol droefheyt en noot
Maer v schoon vertroostinghe groot/
Heeft daer na myn siel verheucht seer.
* Wat hebt ghy ghemeyns met hen allen/
Die v volck swaerlick ouervallen/
Onder den schijn des rechts seer goet?
Na tlenen des vromen sy staen/
En stoeten hier en daer voortaen/
Seer wreedelick tonschuldich bloet.
* Maer God is myn beschuttingh machtich/
Myn toeverlaet en troost seer crachtich/
Haer quaet hen wert vergolden haest.
Hy salse wtroeyen gheheyn/
Om hare misdaden niet cleyn/
God maecktse te niet end verbaest.

Ghebedt.

HEere/ rechtveerdich Richter der gheheelder werelt die ghy kennet / hoe wreet ende rasende dat sy zijn de ghene die teghen ons opstaen bedwingt haerlieder stoutichept/ende vermetenheyt door uwe onuerwinnelicke cracht ende gheeft ons de gratie/ dat wy altijt ons proffijt mogen doen met de tegenspoeden die ons souden mogen toecomen. Stelt wederomme den staet van deser Wereit in so goede ordinantie, dat een yeghelick/ versakende alle boosheyt, u volghe so veel te lustigher als ghy v thoont rechtveerdich ende goet, door onsen Heere ende Salichmaker Christum Jesum/ Amen.

Den xcv. Psalm.

De ghelooviche werden vermaent/ om den yver te bewijsen dien sy tot Gods eere hebben / om hem te dienen sonder gheveynstheyt. Ende dat sy hen God ende zijnen woorde onderwerpen sonder wederspannicheydt / met welcken hun Voorvaders God vertoornt hadden.

Comt laet ons blijd zijn inden Heer/ En met sangh verblijden zijn eer/ Hy is ons troost end heyl alleene/
Laet ons met dancksegginge gaen/ Voor syn aengesichte end voortaen/ Hem singen met vreucht Psalmen reyne.

Want hy een groot God is gheacht/
Een Coninc van veel grooter macht/
Dā die Goden zijn: want taertrycke/
Heeft hy in zijn hant weler vrucht al
Hem toebehoort die berch en dal/
Steedts voortbringen beyde gelijcke.
† Die Zee hem alleyn toebehoort/
Hy heeft die gemaect door zijn woort/
En schiep oock daertrycke bequame.
Coemt laet ons al tsaē met bemoet/
Vallen voor onsen God te voet/
Hy heeft ons ghschapen al tsame.
† Hy is een God die ons behoet/
Wy zijn tvolck en die schapen goet/
Die van hem wel gheweydet werden.
Hoort ghy heden zyn stemme claer/
Wilt doch uwe herten so gaer/
Niet verstocken noch oock verherden/
† So tot Massa en Meriba/
Uwe Vaders voor ende na/
In de woestijne te doen plaghen:
Sy terchden my met herten quaet/
Ende beproefden vroech en spaet/
Al myn wercken die sy daer saghen.
† Daer ick veertich iaren eenpaer
Met hē deel arbeyts had voorwaer
Dies claechd ick aldus onuersw...
Dit volck is gantsch sonder ve...
Van herten gaet dwalende want
Sy sullen niet leeren myn weghen.
† Dies als ick dā hen wiert ...
Ick was toornich door sulck ...
End heb in myn gramschap ghe...
Dat dit boos en verkeert ghe...
Nemmermeer soude zyn ghebracht
Ter ruste mijner wtuercoren.

Ghebedt.

O Godt/ alleene Beschermer ende onderhouder van alle uwe kinderen die uwe Gheloovighe regeert als Schapen van uwer weyde: spreydet uwe goedertierenheyt ouer ons/ende vermorwet soo onse herten / die wt der natuere harder dan steen zyn/ dat wy nemmermeer door ongheloove versteent noch obstinaet en moghen wesen teghen v heylich Woordt/ maer dat wy door een warachtich ende levende gheloove, v in sulcker manieren mogen dienen dat wy eyndelick moghen comen in v ruste, onder het regiment van uwen lieuen Sone Christo Jesu/ Amen.

Den xcvj. Psalm.

Dewijle dat alle Volckeren met desen Psalm beroepen zijn om God te prijsen/so hondt hy in/ een Prophetie vande Kercke Christi/ onder den welcken de gantsche Werelt tot der eenicheyt ende ghehoorsaemheyt des gelooves soude ghebracht werden.

Singt een nieu liet den Heer gepresen/ Singt ghy volckē/wilt vrolic wesen/ Loeft en prijst synē Nam ...

✠ Laet de Heydenen zijn eer mercken/
Maeckt ghewach van zijn wonderwercken/
Want hooch verheven is de Heer/
Die ghevreest moet wesen veel meer/
Dan d'Afgoden in alle percken.
✠ Want de Goden die t'volck doen beven/
Zijn gantschlick niet/ want sy niet leven:
Maer God schiep den hemel seer reyn/
Zijn heerlickheyt en cracht niet cleyn/
Gaen voor hem: hooch is hy verheven.
✠ Maiesteyt en cracht t'allen stonden/
Zijn in zijn heylich huys bevonden.
Daerom ghy volcken coemt doch hier/
Gheeft God den Heere goedertier/
Eer end vreese met hert en monden/

PAVSE.

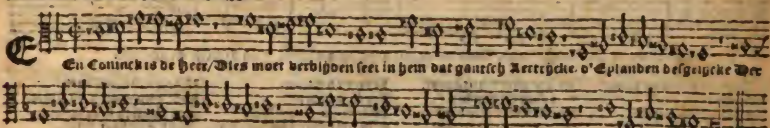
✠ Loeft ende prijst den Heere eendrachtich/
Maeckt groot den Name Gods almachtich
Ghy volcken bringt hem met oetmoet/
Gheschencken end veel gaven goet/
Coemt in zijn huys/ zijt daer aendachtich/
✠ Coemt tsamen/ doet in zijn woonsteden/
In heylicheyt uwe ghebeden:
In zijn woonninghe tot hem gaet/
Dat alle menschen met der daet/
Hem vreesen en dienen met vreden.
✠ Ieghelyck moet nu openbaren/
Dat ons God heerscht/ en sulcx verclaren/
Dies salt aertrijck seer vastlick staen/
Als door zijn handt werden voortaen/
Rechtlick ghericht alle schaeren.
✠ Dat de hemelen hem verblijden/
T'aertrijck dat lach in desen tijden/
t'Meer verheffe met vreuchd den cop:
T'velt end oock al wat groeyt daer op:
En bosschen moeten God belijden.
✠ De Heer coemt/ de Heer coemt seer spoedich
Om t'aertrijck met hert en sachtmoedich/
Te richten in gherechticheyt/
En die volcken in billickheydt/
Te leyden na zijn waerheyt goedich.

Ghebedt.

HEere/ die begheert dat alle menschen behouden werden/ ende comen totter kennissen der waerheydt/ thoont uwe cracht ende heerlickheyt niet om verghelijcken/ voor alle menschen/ op dat een yeghelick v losinghe/ ende uwe salicheydt vercondighe/ de welcke ghy beloeft hebt allen den ghenen die hen selven offeren ende begheven tot uwen dienst/ om v te loven met alle uwe Creaturen/ door het middel van Christo Jesu, uwen beminden Sone. Amen.

Den xcvij. Psalm.

Dit is een beschrijvinghe der Maiesteyt ende der gherechticheydt Gods/ op dat alle menschen onder hem ghedemoedighet/ ende allerley Afgoderien wegheroept werden. Eyndelick werden alle Godvreesende vermaent/ dat sy op hem betrouwen/ ende in hem verblijdt zijn.

wolckē duysterheyt Verberght zijn maiesteyt/ En sijn stoel met v daet/ Seer vastelick bestaet/ Door zijn gerechticheyt.

* Een groot vyer voor hem gaet/
T'welck contsomme verslaet/
En doet al zijn vyanden/
Gantsch tot asschen verbranden.
Den blixem sel hy schiet/
Over t'Aertrijck met vliet/
Hy weerlicht hier en daer/
D'aerdrijck is vol van vaer/
En beeft als dit aensiet.
* De Berghen niet bestaen/
Maer als dat was vergaen/
Voor God een heerscher machtich/
Des Aerdtbodems seer crachtich.
De hemelen doen condt/
En t'Firmament verkondt/
Gods gherechticheyt groot;
En d'Aertrijck bemerckt bloot/
Syn eer tot deser stondt.

PAVSE.

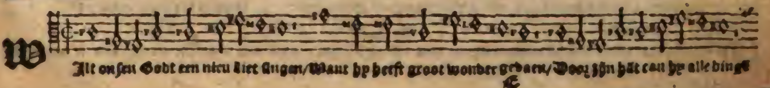
* Dat sy werden beschaemt/
Die daer (welck niet betaemt)
Tot Beelden zijn ghevloden/
En dienen den Afgoden.
Ghy Enghelen al t'saem/
Aenbidt den Heer bequaem/
Zion die Godes Woordt/
Met vreuchden heeft ghehoort/
Verblijdt in synen Naem.
* O Heer v regiment/
Den dochteren bekent/
Van Juda uytghelesen/
Wert seer van haer ghepresen.
Want ghy nu verhoocht zijt/
In allen landen wijdt:
Meer zijt ghy door v cracht/
Dan de Goden gheacht/
Nu en tot aller tijdt.
* Ghy die den Heer bemint/
End hertelick versint/
Wilt doch de boosheyt haten/
En gantschelick verlaten.
Want God sielen bewaert/
Syner knechten vermaert/
Die hy verlossen sal/
Vanden Godloosen al/
En maliens'onbeswaert.
* Den vromen sal voortaen.
Licht des troostes opgaen/
Blijschap coemt na veel smerten/
Allen oprechten herten.
Coemt dan ghy vrome reyn/
Verblijdt v groot en cleyn/
Inden Heer v verheucht/
En prijst (zijnde vol vreucht/)/
Syn goetheyt int ghemeyn.

Ghebedt.

HEer wien alle glorie ende lof toebehoort/ vervult ons met Gheestelicke blijschap/ ende maeckt dat (alle Afgoderije ende superstitie ter neder geleydt zijnde) de Wereldt soo verlicht sy van het warachtich licht uwes Woorts dat een yeghelick hem begeve om eewichlick te singhen den lof van uwen Naem/ ende eewichlick v te dancken vande weldaden die wy eenpaerlick ontfanghen van uwe Vaderlicke handt / door Jesum Christum uwen Sone, onsen Salichmaker ende Verlosser. Amen.

Den xcviij. Psalm.

Dese Psalm vermaent ons om God te loven/ van weghen syner barmherticheyt/ ende waerheyt/ die hy aen zijn Kercke bewesen heeft/ welcke wel weerdich zijn/ dat sy oock van allen onvernuftighen creaturen (waert moghelick) bekent werden.

Steedts lasteren en schelden.
† Dan sullen wy die schapen uwer weyden/
End v volck zyn/ met blyschap groot wtbreyden/

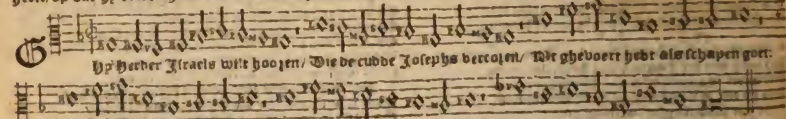
Uwes Naems eer/ oock werden uwe crachten
Altijdt vertelt van gheslacht tot gheslachten.

Ghebedt.

HEere beschermer ende vertrooster van de arme bedruckte menschen/ aengesien dat de raserye ende dullicheyt/ van onsen vyanden sulcx sy/ niet teghenstaende dat sy ons alreede in diveersche manieren ghequelt hebben/ datse anders niet en begheeren / dan onse gheheele ende wterste verderffenisse : wilt ons bystaen / ende v gramschap van ons keeren op de ghene die v lasteren : op dat een yeghelijck verstae/ dat ghy niet en veracht het claghen ende suchten vande ghene die v wt goeder herten aenroepen/ inden Name van uwen wel beminden Sone Jesum Christum Amen.

Den LXXX. Psalm.

Dit is een ghebedt voor de benaude Kercke Gods / in welcke verhaelt werden de weldaden / die Godt haer ghedaen heeft/ op dat hy beweecht werde / om dis noch onderstant te doen/ daer met zijn kercke niet af en neme noch en vergae.

† Laet uwe cracht Heere verschijnen/
Ephraim tot nut en den zijnen/
Oock Manasse en Beniamin.
Keert doch tot ons Heer uwen sin.
Troost ons met v lieflijck aenschijn/
Op dat wy van schaden vrij sijn.
† Hoe men ons handelt cont ghy mercken/
Wtes wilt ons door v goetheyt stercken/
Slaet over ons tghesicht eenpaer/
Uwer vrientlijcker ooghen claer/
So sullen wy vant cruys niet cleyn/
Vry zijn door v ghesicht alleyn.
† Hoelang sal O Heer der heyrcrachten/
Uwen toorn noch branden met machten/
Teghen uwes volcx ghebedt reyn:
Ghy hebt ons met tranen ghemeyn/
Ghespijst/ oock was bitter ghelach/
Onse dranck Heer den gantschen dach.
† Ghy hebt ons ghemaect den nabueren/
Tot twist en ghekyf rallen uren/
Ons vyanden spotten ons seer/
Verlost ons wt schaden O Heer/
Laet ons schouwen v aenschyn blye/
Soo werden wy seker end vry.

PAUSE.

† Uwen wijngaert wt Egypten landt/
Bracht ghy Heer/ en ghy hebt hem geplant
Waer verdelcht zijn die volcken wreedt:
Ghy maecktet hem een plaetse breedt/
Daer hy ghewortelt vastlijck cleeft/
Soo dat hy tlant vervullet heeft.

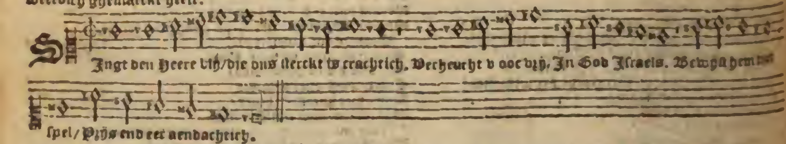
† De berghen zijn seer schoon bedecket
Met zijn schaduwe die wyt strecket:
Zijn rancken hooch climmen en gaen/
Ghelijck de Cederboomen staen/
Syn tacken zijn ghewassen bloot/
Van twater tot aen de Zee groot.
† Waerom hebt ghy den tuyn doen breken/
En zyt den toornen ghewecken:
Hoe coemt dat wilde swynen fel/
Daer in ghevallen zijn so snel?
Waerom heeft twilt tot deser stondt/
Hem so verdorven in den grondt?
† O God die een Heer zyt der Heeren/
Siet ons aen/ wilt v tot ons keeren/
Besoeckt en siet den wijnstock reyn/
Dien v handt gheplant heeft alleyn/
Wilt dien wed'r bouwen voort aen/
Dat ghy daer van prys moecht ontfaen.
† Hy sal schier tot asschen verbranden/
End is nu gantsch ghemaeckt te schanden/
Hy vergaet door v gramschap haest:
Streckt v hant wt/ maeckt onverbaest/
Tvolck Heer dat op v alleyn bout/
End van herten vastlick vertrout.
† Wy sullen ons niet meer begheven/
Tot afwijckinghe/ laet ons leven/
Wy sullen stedts singhen v eer/
Troost ende helpt ons lancks so meer/
V aensicht gheve zynen schyn/
So sullen wy gheholpen zyn.

Ghebedt.

O God/ die ons door uwe goetheydt hebt ghestelt inde schaepkope van uwen eenighen sone om van hem gheregeert te wesen/ als vande gene die alleen herder en Bisschop van onse sielen is/ en wilt v aenschyn van ons niet keeren: Maer siet vanden hemel nederwaerts/ en mercket hoe dat de quade menschen ons soecken wt te royen / stillet uwe gramschap over henlieden / ende behoedt ons van allen quaden/ op dat wy v eewelijck moghen dancken door den selven Jesum Christum. Amen.

Den LXXXI. Psalm.

Dese Psalm spreeckt vande groote ghenade Gods/ die hy met woorden ende wercken zijner Kercken bewesen heeft. Daer benevens beschrijft hy oock/ hoe dat het volck van Israel door zyn ondanckbaerheydt hen sulcker weldaden onweerdich ghemaeckt heeft.

Singt Psalmen seer goet/
En lieflick om hooren:
De Tamboeren soet/
Harpen bequame/
En Psalter tsame/
Wilt met vreucht oorbooren.
Op de nieuwe Maen
Met Basuynen singhet.
End vrolick voortaen/
Det Kooverttenten/
Jaerlijcksche renten/
Betaelt end volbringhet.
Dits in Israel
Een ghebruyck ghewesen:
God en niemant el/
Dit bevolen heeft/
En tot teecken gheeft/
Zyns volcks hooch ghepresen.
Sulcks heeft hy ghedaen/
Als tvolck wt den Landen
Egypti ghegaen
Is: Daer't de talen
Horde verhalen/
Dit niet heeft verstanden.
(1.) Pause.
Haer lasten aldaer
Heeft hy wech ghenomen.
Vanden potten swaer/
Lastich om draghen/
Sijnse ontslaghen/
En gantsch vry gecomen.
Ghy riept my daer om
End ick in v lyden/
Hielp v by ghi[...]
End verhoort in noot/
Als de donder groot

My deckte ter syden.
Ick proefd v voorwaer/
Aent Twistwater clachtich/
End vant v daer naer
Verhardt van sinnen/
Doch ick wt minnen/
Sprack v aen eendrachtich:
Mÿn volc my doch hoort/
Mÿn vont sal ick maken/
Met v van nu voort:
Wilt my doch hooren/
Opent v ooren/
En wilt mÿn woort smaken.
Maeckt v mÿn volc vroet/
Geenderley Afgoden/
Gheenen dienst hen doet/
Wiltse niet eeren/

Noch tot hen keeren/
Want ick hebt verboden.
Want ick ben v Godt /
Eewich end almachtich:
Dit landt tot v lodt/
Gaf ick v goedich/
En track v spoedich/
Wt Egypten crachtich.
(2.) PAVSE.
Opent uwen mondt
Seer wÿdt onbeladen/
Ick sal hem terstont
Met goeder spÿse/
Na mÿne wÿse/
Rijckelick verladen.
Tvolck dat ick vercoos/
Is van twoort ghewekeu/

Verstockt ist en boos/
Ick hebt ghebeden /
Theeft doch mÿn reden
Gantschelick versteken.
Ick in toornicheydt/
Gaft ouer met allen/
Sÿner verstocktheydt/
Om self zÿn saken/
Voortaen te maken/
Na zÿn wel ghevallen.
Och oft volck rebel
My ghehoorsaem ware/
En dat Israel/
Ware ghebleuen
Op den padt euen/
Vast int openbare.
Ick soud haest verdaen

Hebben zÿn vyanden/
Mÿn hant sterck in slaen/
Had bouen maten/
Haest die hem haten/
Al ghebracht te schanden.
Sÿn vyanden al/
Souden druck bedriuen/
En comen ten val/
Datse al tsamen/
Souden met blamen/
Eewich bedruckt bliuen.
Tarwe in ouervloet
Had ick hen ghegheuen/
En met honich soet/
Twelck vloeyt wt steenen/
Ghelÿjst met eenen/
Had icks al mÿn leuen.

Ghebedt.

HEmelsche Vader/ die nimmermeer moede en wordt uwen kinderen wel te doene / hoe wel dat wy door onse ondanckbaerheyt v dickwils gram ghemaeckt ende vertoornt hebben: Nochtans/ om dat ghy Verbont ghemaeckt hebt met onse Vaders/ om te wesen haerlieder God/ ende hares zaets: Wilt medeyden op ons hebben/ende verleent ons de gratie/ so te wandelen in uwe weghen/ dat wy moghen deelachtich wesen van alle salicheydt, door onsen Heere Christum Jesum/ Amen.

Den LXXXII. Psalm.

Hier werden alle Overheyden der werelt hares Ampts vermaent/ daer van datse rekenschap gheuen sullen / ende werden ghedreycht/ dat hare hoocheyt (die cort en verganckelick is) seer haest sal vernedert zÿn.

GOdt is in de vierschaer gheseten/ Der Rechteren seer stout vermeten/ Onder den Princen hooch geacht/ Is hy Rechter met voller macht. Hoe lang sult ghy rechters vol treken / Onrechtveerdich oordeel wt spreken? En met den Godloosen midts dien/ Soo schantlick door t'e vinghers sien.

* Wilt doch wat recht is doẽ dẽ armẽ/
Oordeelt de weesen met ontfarmen/
Helpt den elenden tot zÿn recht/
En den bedruckten menschẽ slecht.
Verlost wt versmaetheyt en slagen/
Hem die benout zÿnde moet claghen/
Van den tyrannen hem vry stelt/
Die overlast is met ghewelt.

* Maer wat wil ick hen tgoet bewijsẽ
Haer hert is niet om onderwÿsen/
Sy volghen na haer blint verstandt/
Al soude vergaen tgantsche landt.
Ghy zÿt tis waer/ick wilt belÿden.
Als cleyn Goden tot desen tÿden/
Ghy heerscher met eere vermaert/
Als oft ghy Gods kinderen waert.

* Doch ghy moet al te saẽ verderuen/
En ghelyck ander menschen steruen:
En ghy Princen moet al voortaen/
Ghelyck ander te gronde gaen.
Wilt v haestlick O Heer opmaken/
Oordeelt hier beneden ons saken:
Want v behoort tot t'aller tÿdt/
Dat volck der gantscher Werelt wÿdt.

Ghebedt.

HEere God/ wien alle Macht ende Overheyt toebehoort / doet door uwe oneyndelicke goetheyt/ dat de ghene die ghy hebt ghegeuen voor Leytsmannen ende Regeerders/ so wel haerlieder Ampt bedienen/ dat ten eersten de heerlickheyt van uwen Name ghevoordeert sy/ den Goeden onderstandt ghedaen sy/ de Boose ghestraft/ ende de Arm vertroost/ op dat wy (leydende een vredelick ende gherust leuen) onder haerlieder bescherminghe, v mogen eewichlick louen ende dancken/ door uwen Sone Christum Jesum. Amen.

Den LXXXIII. Psalm.

Dit is een ghebedt der Kercken/ van den Ongeloovigen allesins ombanghen zÿnde/ de welcke besloten hadden haer wt te royen ende te verderuen. Hier werdt oock verhaelt hoe God zÿn kinderen dickwils verlost heeft/ op dat sy daer door inde hope ghesterckt werden.

WIlt doch niet langer swÿgen Heer/ Wilt so stille niet wesen meer/ Houdt v niet so gants sonder sprekẽ: Want tsaem woeden al v vyanden / Rasende maken sy ter schanden/ En thooft stoutelick sy opsteken.

* Sy raetslaghen met listen quaet/
Teghen tvolck Heer dat op v staet:
Over dien brouwen sy haer trachten/
Die vrÿmoedelick sonder sorghen/
Onder v willen sijn verborghen/
Veel loose vonden sy betrachten.
* Sy spreken: Laet nu sijn voortaen/
Dit volck omghebracht end verdaen/

Dat het gheen volck meer sy so crachtich:
Dat niet ghenaemt sy in eerweerden/
De naem Israels op der eerden/
Datmen des niet meer sy ghedachtich.
* Teghen v maken sy een Bondt/
En binden hen tsaem nu terstont/
Edom end de Ismaeliten :
Moabs/ end oock Agars ghestachte/

Die Gebalters groot van machte/
Zyn v teghen met d'Ammoniten.
† Philistea Amaleck rijck/
En die van Tyro al ghelijck/
Vrijpchen haer verstant end haer crachten:
Die Assyriers hooch verheuen/
Hulp end onderstant sy tsaem gheuen
Den kinderen Loths die v verachten.
† Doet hen so ghy deet Madian/
Dat haer gheen come daer van/
So ghy tot Kison aen die beken/
Jabin en Sisara hoochmoedich/
Verstoecht / daer ooch tvolck ouerbloedich/
Als drech in Endor bleef versteken.
Pause.
† Haren oversten Vorsten doet/
Als Oreb en Seeb onvroet/
Dat Zeba/ Salmana ghescheide:
Die daer seyden met hoochmoet prachtich
Datse souden thuys Gods almachtich/
Innemen tot haren ghebiede.
† Maeckse onghestadich als een rat/
End als dat stof der Aerden plat/
Om hooghe vanden wint ghedreuen.
So dit vier vlammen shout verbranden/
En die berghen maken ter schanden/
Hoe hooch oock dat sy zijn verheuen.
† Veruolchse so met groot tempeest/
Door onweder maeckt se bevreest/
Wiltse hier en daer met angst iaghen/
Haer aengheduchten wilt beschamen/
Op datse met handen te samen/
In ootmoet na v O Heer vraghen.
† Laetse beschaemt zijn end verbaest/
Verschrickt en vrengtse om met der haest
Dat sy moghen verstaen en gronden/
Dat ghy een Heere zijt alleene/
Die alderhoochst end anders gheene/
In der Weerelt can zijn bevonden.

Ghebedt.

O God/ warachtich ende alleene vertrooster van de arme bedruckte menschen / siet op de ouerlasten ende [illegible] van uwe ende onse vyanden / die hen beste doen om uwe Kercke door hen hooveerdije wt te roepen: bedwingt Heere/ ende doet te niete haerlieder aenslaghen: Maecktse beschaemt ende versmadelijck / ende verbaestse [illegible] uwe macht / op dat sy kennen moghen dat ghijt alleene zijt wien alle creaturen behooren te ontsien ende eeren/ door uwen Sone Christum Jesum. Amen

Den LXXXIIIJ. Psalm.

De Prophete bewijst / dat de grootste gheluckсalicheydt die men can wenschen / sy te woonen by die ghemeynte Gods. Daerom beclaecht hy dat hy daer van wtghesloten is / ende bidt dat hy wederom daer by mach ghebracht worden.

Hoe lieflijck O Heer en hoe reyn/ Zijn uwe wooningen niet cleyn/ Lustich zijnse en schoon bouen maten.
Mijn hert verlangt met allen seer/ En sucht na uwen Tempel Heer/ Mijn siel en lijf in desen state: Zijn in den waren Godt verblijt/ En seer verheucht tot deser tijdt.

* De Musschen end Swaelwen tsame
Vinden eenen Nest bequame/
Och Heer der heyrscharen crachtich.
O God mijn troost end helper mijn/
Waer ist dat v Altaren zijn/
Daer ghy woont o mijn Heer almachtich?
Wel hen die in v huys eerbaer
Woonen/ die louen v eenpaer.
† Salich is hy tallen stonden/
Wiens cracht Heer ghy zijt bevonden/
Die neerstich bewaert uwe weghen.
Als sy door dit iammer dal gaen/
Sy sullen met vlijt recht voortaen/
Putten te grauen zijn gheneghen/
Die werden ghemaecht water rijck/
Door den reghen alle ghelijck.
Pause.
* Sy sullen gaē vā deucht tot deucht
Tot dats in Sion al met vreucht
Comen/ en daer den Heer aenschouwē.
O Heer der heyrcrachten seer schoon/
Wt den hooghen hemelschen Throon/
Hoort mijn ghebedt in dit benouwen.
Ghy Jacobs God my doch verhoort
Vernieuwt mijn smeecken na v woordt.
† Heer/ tot wien wy inden noot vliē/
Wilt uwen ghesalfden aensien:
Want veel beter is slechts een dach/
In v huys/ dan elders/ dits [illegible]
Duysent zijn: Beter is oock dan/
Een Wachter te zijn aen de deure/
Want is inden paleysen fort
Der Godloosen met ouervloet.
† Want ons God is vriendt en [illegible]
Een Son en schilt tot ons behoef/
Die ons gheeft eer en de ghenade
Die den vromen in gherechticheit
Verlaten sal tot inden doot [illegible]
Gheen dinc onthoudt hem [illegible]
Salich is hy die op hem hoopt
End hem van hertē gansch betrouwt

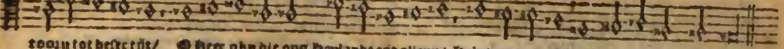
Ghebedt.

O Heere Godt/ sonder wiens kennisse/ wy niet vercrijghen en moghen leuen noch salicheydt / aenghesien dat wy ons versamen moghen in uwen Naem / om v te aenroepen met ghelijcker herten inden gheest ende waerheyt ende ontfanghen als van uwen monde een oprechte ende salighe leeringhe. bevestight dese uwe gunste in ons ende beschermt de sake der ghener die in onnooselheyt wandelen: op dat wy meer ende meer moghen leeren ons betrouwen op v stellen/ door uwen Sone Christum Jesum/ Amen.

Den LXXXV. Psalm.

De gheloouighe dancken God/ om dat hy haer vande ghevanckenisse vrij ghebrocht heeft/ ende bidden hem dat hy sijn beghonnen werck volbrenghe. Sy stercken oock malcanderen inde hope/ tot dat God zijn Kercke eenmael volcomelijck sal opgherecht hebben.

Ghy zijt Heer met v volc nu te vredē/ Jacobs ghevanghenē maect ghy oock vrij/ En vergeeft des volcx boosheyt voorleden / Syn sonden wt genadē bedect ghy/ Uwe gramschap doet ghy van hem seer wijt/ En maeckt het [illegible]

toorn tot deser tijt/ O Heer ghy die ons Heylandt zijt alleyn/ Helpt ons op/ stilt uwe gramschap niet cleyn.

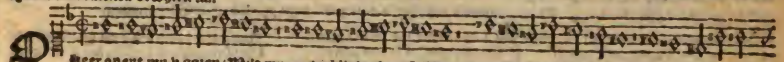
* Wilt ghy nu Heer voortaen toornich wesen?
Weert ghy van gheslacht tot gheslacht vervoort?
Neen: maer ghy sult ons troosten na desen
Dies sal v vaerch Volck verblijden nu voort/
Of wy schoon swaerlick hebben Heer misdaen/
Nochtans bewijst ons v goetheyt voortaen/
End wilt ons helpen O Heer en God mijn/
Al ist dat wy al arme Sondaers zijn.
Doch wil ick hooren wat God sal spreken/
Want den vromen sal hy den vrede goet/
Vercondigen/ en dien laten verbreken:
Daer door werden zijn kindren wijs en vroet/
Maer die in Gods vreese soecken bystant/
Den selven sal Godt steedts bieden de handt/
Op dat hy ons wederom woone/ Heer/
Uwe heerlickheyt end uwes Naems eer.
* Ghenad end waerheyt comen int ghemoet/
Trecht en pays cussen malcandren met vliet/
Tgheloof sal wt der aerden spruyten fort/
Gherechticheyt van bouen neder siet.
Godt sal vruchten gheuen in ouervloet/
Die ons dat aertrijcke voortbrenghen moet.
Int regiment salt oprechtelick staen/
Alle dinghen sullen ooch recht toegaen.

Ghebedt.

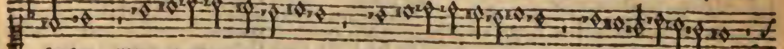
HEere/ die nemmermeer nu en verlaet dwerck dat ghy begonnen hebt/ hoe wel dat onse ondanckbaerheyt en boosheyt verdient/ dat wy van allen goeden berooft waren/ nochtans verleent ons door uwe barmherticheit/ dat onse sonden mogen wtgedaen zijn/ ende dat wy so moghen leeren v ontsien ende dienen/ dat wy altijts moghen onderhouden wesen in vrede ende voorspoet/ door het middel van uwen eeuwighen Sone Jesu Christo/ Amen.

Den LXXXVj. Psalm.

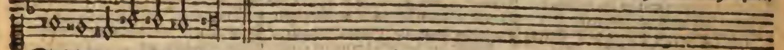
David biddet God om een onstraffelick leuen/ ende om bevrijdet te zijn van syne vyanden/ op dat hy gherustlick leuen mach: Hy beschrijft ooch de heerlickheyt Gods/ die hy van nu heeft begonnen te openbaren. Ende hier namaels den synen volcomelick bewijsen sal.

O Heer opent my v ooren/ Wilt my goedichlic verhoorē/ Wat ic vermach gātsch niet meer/ Benaut synde nu

soo seer. Wilt doch mijn leuen bevrijden/ Jck wil weldoē met verblijdē/ Bewaert doch uwē knecht vroet/

Die v vertroudt O Heer goet.

* Wilt my Heer ghenadich wesen/
Na uwe goetheyt ghepresen/
Die v bidde met ootmoet/
En daechlicks valle te voet.
Verheucht nu uwē knecht clachtich
Die v Heer aenroept aendachtich/
Want ick heffe thert alleyn/
Tot v inden noot niet cleyn.
* Ghy zijt Heer vriendlic en goedich
Barmhertich en seer lanckmoedich/
Den ghenen die tot v gaen/
End in den noot roepen aen.
Verhoort my Heer wtuercoren/
Laet mijn stem v comen voren/
Verstaet mijn clachten seer swaer/
Want t'is meer dan tijt voorwaer.
* Als ick ben in noot en schadē/
Tot v schriep ick seer beladen/
Om dat ghy verhoordt altijdt/
Mijn stem en maeckt my verblijdt.
By v O Heer des aertrijcken/
Is gheen God te vergheliicken/
Daer is ooch niemant soo coen/
Die v wercken can na doen.

PAVSE.

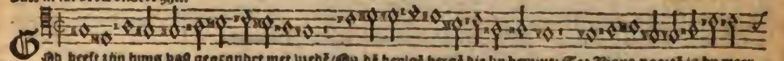
* Alle volcken die ghy crachtich/
Hebt gheschapen Heer almachtich/
Sullen vereeren te saem/
En groot maken uwen Naem.
Ghy zijt groot niet om versterchen/
En doet wonderlicke wercken/
Ghy hebt den Naem vreet end wijdt/
Dat ghy alleyn een God zijdt.
* O weghen wilt my doch leeren/
Dat ick recht gae tuwer eeren/
Op dat ghy van my ooch meest/
Ten rechten moecht zijn ghevreest.
Jck wil v Heer hoogh verheuen/
Altijt prijs end eere gheuen:
Jck wil uwen Naem seer claer/
Groot maken int openbaer.
* Ghy hebt wt louter ghenaden/
My bewesen veel weldaden/
En my verlost wt der noot/
Der Hellen/ end van der doot/
Heer die wreed onder hen allen/
Met cracht my gantsch ouervallen/
Na mijn leuen sy al staen/
Sonder v te mercken aen.
* Maer ghy zijt goet end genadich/
Barmhertich ende weldadich/
Lanckmoedich tot toornicheydt/
Bestendich in der waerheydt/
Wilt my goedichlick aenschouwen/
Stercht my ooch in dit benouwen/
Helpt my en maeckt onuertsaecht/
Den knecht van uwer dienstmaechte.
* Wilt my doch een teecken gheuen/
Op dat mijn vianden beuen/
Als sy sien sullen Heer mild/
Dat ghy my steedts by staen wilt.

Ghebedt.

EEwighe God/ alleyne bystandt vande gene die haer hope in v stellen/ verhoort ons bidden/ ende maeckt inde stede dat ghy onteert ende ghelastert hebt gheweest tot noch toe/ dat alle Natien v louen: ende continueert soo uwe gunste tot ons waerts/ dat alle de ghene die ons haten/ moghen in hen seluen beschaemt zijn/ als sy sien dat ghy nemmermeer en verlaet de ghene die v dienen ende eeren/ door uwen Sone Christum Jesum. Amen.

Den LXXXVij. Psalm.

De Gheloovighe werden hier vermaent/ dat sy den moet niet verloren en gheuen/ al ist dat Godt zijn Kercke niet so haest op en richtet: Ende hen werdt beloeft/ dat God daer in noch sulcke cracht bewijsen sal/ dat de gheheele Werelt daer in sal verwondert zijn.

GOd heeft zijn huys vast gegrondet met vredē/ Op dē heylighē berghē die hy bemint: Tot Zions poortē is hy meer

ghesint Dan tot alle Jacobs schoone woonstedē.

* Men hoort van v O Stadt Gods hooch verheuen/
Groote dinghen Egypten en Babel/
Werden (spreeckt God) onderwesen so wel/
Dat sy tot mijn volck werden aengeschreuen,
* Tyriers/ Palestijners en die Mooren/
Sullen in mijn Kercke voort ghebracht zijn/.
Men sal spreken: dat in dat Zion mijn/
Allerley volck by een uyt wert gheboren.

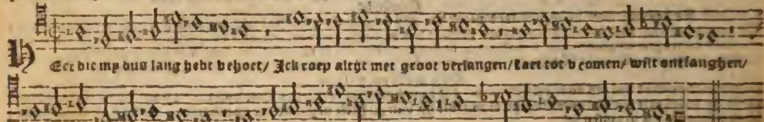
* God sal Zion bouwen met zijn handt crachtich/
Wt allen spraken hy de spue sal
Roepen: dan wert ghesept van desen al/
Dats in Zion altsamen zijn woonachtich/
* Dies wilt nu opentlick end vrolick singen/
Op den Basuynen verconducht zen eer:
In v Zion/ sal wesen (spreeckt de Heer)
Rijckdom end ouervloet van allen dingen.

Ghebedt.

O Godt/ alleene Fondeerder van uwe Kercke/ vermeerdert ende vernennichfuldicht van daghe te daghe het ghetal van uwe gelooui ge door de Predicatie van v heylich Euangelium/ op dat verdrevē zijnde wt der werelt de duysternissen der onwetenschap uwen Naem ouer al bekent sy/ ende dat de menschen mogen comen van allen canten om hen te stellen totter ghehoorsaemheyt van v woordt/ ende v te louen wt alle haerlieder herte/ door onsen Heere Christum Jesum. Amen.

Den Lxxxviij. Psalm.

Dit is een yuerighe claghende ghebedt eenes gheloouighen mensches/ de welcke in den afgrondt aller benautheden syuen toevlucht alleenlick neemt tot Gods barmhertichheydt.

Myn gebet wt ghenaden goet/ Wilt vriendelick neyghen v ooren/ En myn ghestadich claghen hooren.

* Wat mijn siel is vol angst en noot
Ter hellen is ghedaelt mijn leuen/
Ick mach met hen wel sijn geschreuē/
Die ionder gaen door lyden groot/
Men mach my hem wel gelyck achtē/
Die hulpeloos is/ sonder crachten.
* Ick ben onder den dooden al/
Verlieken end oock gantsch verlaten/
Als een die vermoort is op straten/
Diemen seer haest begrauen sal/
Wāt ghy gedenckt mijner niet Heere/
V hant hebt ghy afghekeert seere.
* Ghy werpt my diep indē afgront/
Die duyster en diep is met suchten/
V gramschap die seer is te vruchten/
Drucht my seer hart tot deser stondt/
Ghy ouervalt my met die roeden/
En met toorn als met watervloeden.
* Mijnen vrienden ben ick gemaeckt
Vreemt end veracht/ ja een afgrysen/
Met vingeren na my sy wijsen/

Ick ben ouervallen gaer naeckt/
Alle middelen zijn my benomen/
Wt den banden can ick niet comen.

PAVSE.

* Door treurus is mijn gesicht ōtstelt
Ick bid v daechlicks Heer almachtich
En streck wt steets mijn handen clachtich/
Wanneer toont ghy eens v gheweldt?
Wanneer sullen wy doch aenmercken/
Die schier doot zijn/ v wond' wercken?
* Sullen die dooden hervoort gaen/
End v wonderdaden vermonden?
End uwer goetheyt niet om gronden/
In haren grauen doen vermaen?
Sullen sy van v waerheyt spreken/
Die doot zijnde noch in tgraf steken?
* Werden uwe wondren bedacht/
Int duyster daermen niet can weten?
Salmen daer al dinck wert vergeten/
Op v gherechtheyt hebben acht?

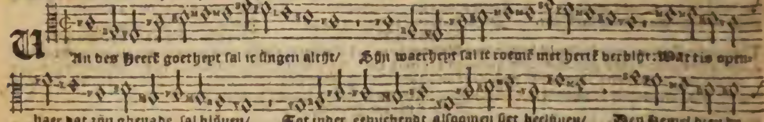
Nochtans bid ick v Heer ghestadich/
Van smorghens vroech/ weest my ghenadich.
* Waerom O Heer verstoot ghy my?
Waerom is v aensicht verborghen?
Van der ioncheyt ben ick vol sorgen/
Duysentfout beangst seer ondry/
Ic ben door schrickē gantsch verslagē/
Benaut vol vreese met vertsaghen.
* Uwe gramschap ouer my gaet/
Uwe verschrickingen my drucken/
Waterstroomen my gantsch wech rucken
In desen seer benauden staet/
Alles wat my angst can toebringhen/
Wilt my nu al met een omringhen.
* Ghy hebt van my gedaē seer wijde
Mijn beste vrienden al met eene/
Mijn secreetste vrienden ghemeene/
Zijn wijdt van my in desen strijdt:
In alle mijne swaer elenden/
Van my wijcken sy die my kenden.

Ghebedt.

O Nsen Vader ende Salichmaker/ die ons onderworpen hebt diuerschen ellenden/ tot onsen welvaert/ en veracht niet ons ghebeden/ op dat wy niet gheheel onder v gramschap en blijuen ligghende: Maer hebt medelyden met uwe arme Dienaers die v daghelicx aenroepen: ende veruult ons met v gracie/ op dat de ghene den welcken wy versmadelick eñ gruwelick zijn/ verstaen moghen dat ghy ons bemint in uwē welbeminden Sone Jesum Christū Amē.

Den Lxxxix. Psalm.

Dit is een ghebedt der Gheloouighen voor de benaude Kercke. Sy stellen voor oogen de beloftenissen die Dauid geschiedt zijn/ daer nae verhalen sy de wonder wercken Godes die hy tot hulpe syner kinderen gedaen heeft/ eñ verlaten hen op de toecoemste Messie/ clagende ouer de elendighe verwoestinghe der Kercken/ die nu langhe gheduerdt hadde Ende bidden dat Godt haer eyndelick zijn ghenade bewijsen wille.

Tot inder ewicheydt alsoomen siet beclijuen/ Den Hemel dien hy heeft gemaeckt om te bewijsen/ De sekerheyt syner waerheyt niet om volprijsen.

* Ick hebbe (spreect de Heer) gemaeckt een vast Verbont
Met Dauid mijnē knecht/ dien ick voor swerelts grondt
Vercoren heb/ en met eedt sekerlick ghesworen/
Dat voort aen sond eruen tgheslacht van hem gheboren/
Wese ghenade/ dat de Coninckliicke Croone/
Sond blijuen eeuwelick in zijn geslachte schoone.
* D'hemelen prijsen Heer v wercken wonderbaer/
In v Ghemeynte goet/ schijnt uwe waerheyt claer
Niemandt isser so hooch ghecl ommen theeft ghebleken/
Die hy v in sterckheydt can wesen verghelecken/

Gheen Enghelen zijn in cracht so hooch opghereesen.
Die ghelijck connen zijn uwen Godelijcken wesen.

PAVSE.

In de ghemeynte zijner heylighen seer goet/
Is Godt sterck/ oock wert hy ghevreeset met ootmoet/
Heer der heyrscharen ghy doet buyghen alle crachten/
O eewich God seer sterck/ wie is v ghelijck tachten/
Het is rontsom end alsins vol van uwer trouwen.
End uwer waerheit/ welcker ghy niet sult berouwen.
Ghy heerschet over tgantsche Meyr diep ende breedt
Zijn baren stilt ghy als sy overloopen wreedt:
Ghy hebt Egypten omgebracht door tsweert en plaghen:
U wer vyanden cracht hebt ghy ontstelt ter gheslaghen.
Hemel end aerd is v/ ghy hebt ghemaeckt alleyne/
Taertrijck end alles wat daer in is groot en cleyne.
Dat Noord en tZuyde ghy gheschapen hebt O Heer/
In uwen Naem juychen Hermon en Tabor seer/
Ghy hebt eenen arm sterck/ crachtich zijn uwe handen/
U rechter handt verhooget is in allen landen:
Uwen throon staet vast in billicheyt en tgherichte/
Ghenaed end waerheyt gaen door uwen aengesichte.
Wel salich is dat volck dat hem in v verblijdt/
Dat sal voorspoedich zijn nu en tot aller tijdt/
In tlicht uwes aensichtens sullen sy gaen al tsame/
End hen verheughen in den roem van uwen Name/
Als sy sullen wesen door v gherechticheden/
Verciert daechlijckx met gans schoon end oock met vrede.
So wy sterck zijn/ daer van hebt ghy alleen die eer/
Vermoghen wy oock yet/ sulcx alles coemt O Heer/
Van v goetheyt: die ons beschermingh is bevonden.
Ist dat wy benaut zijn nu of teenighen stonden/
Ghy O heylighe God Israels hoogh verheven/
Zijt ons Coninck tot wien wy ons gantschlijck begeven.

2. PAVSE.

Ghy hebt voormaels O Heer door uwe goedicheydt/
Tot uwen knecht door een openbaring ghesedt:
Ick heb eenen stercken jonghelinck wtvercoren/
Dien wil ick bystant doen/ dat hy cracht mach orbooren?
Ick heb David alleyn wt myn volck wtghelesen/
Hy sal boven all andre my ghetrouwe wesen.
Ick hebbe hem ghesalft met heyligh Oly soet/
Onderhouden sal hem mijn handt in teghenspoet:
In wederweerdicheydt sal hem mijn handt versterckē/
So dat zijn vyanden door haer crachten end wercken/
Hem niet sullen overweldighen noch verdrucken/
Noch bringhen onder voet/ door al haer loose stucken.
Maer veel meer sal ick zijn vyanden al verslaen/
Die hem haten/ sullen met veel plaghen vergaen/
Mijn waerheyt en goetheydt/ sullen van hē niet wijcken/
Door my sal synen hoorn verhoocht zijn desgelijcken.
Hy sal over t Meyr die handt met ghewelt wtstrecken/
Tot die Rivieren sal hy zijn rechte handt strecken.
En sal spreken: ghy zijt mijn Vader en mijn God/
Mijn troost/ mijn steencotse/ mijn borcht en mijn vast slot.
Ick wil hem nemen op tot mijnen eersten sone/
En boven den Vorsten eeren in zijnen throone/
Mijn genade/ wil ick hem eewichlijck bewaren/
Mijn verbondt sal met hem vast blijven end voort varen.

3. PAVSE.

* Eewichlijck sal voorwaer overblijven zijn saet/
Sijn Rijcke blijft so langh als de Hemel bestaet/
So zijn kindren daer nae mijn woort haestlick vergheten/
En dat cleyn achten wt hoochmoedicheyt vermeten/
En niet en wandelen in mijn Wetten ghestadich/
Maer mijn insettinghen ontheylighen boosdadich.
* Ick wil besoecken haest hare misdaden al/
Met plaghen ick die scherpelijck oock straffen sal.
Doch sal ick mijn goetheyt van hem niet gantsch afwen-
Mijn waerheyt sal ick niet laten feylen noch enden. (den/
Ick wil gantsch niet afwijcken van mijnen verbonde/
Noch oock van tWoordt twelck is ghegaen wt mijnen
monde.
* Ick heb David by mijn heylicheyt eenen eedt
Ghedaen/ die sal niet feylen noch my wesen leedt/
Dat zijn saet eewichlijck blijven sal over bloedich/
En zijn throon so lang als die Son/ en Mane
spoedich/
Sullen schijnen seer schoon in haer Hemelsche claerheydt/
Twelck teeckenen zijn van mijn bestendighe waerheydt.
* Doch ghy hebt uwen knecht verworpen nu so gaer/
Op uwen gesalfden zijt ghy toornich voorwaer:
V verbont houdt ghy nu gantschlijck van geener weerde/
Ghy tredet zijn croone schier gantsch en gaer ter aerden
In zijn steden breeckt ghy die mueren af int ronde/
Zijn bollewercken laet ghy raseren te gronde.

4. PAVSE.

* Hy wert beroofd van hen die slechts daer gaen voor by
Zijner nabueren spot tot aller tijdt is hy/
Ghy hebt verhoocht en ghesterct alle zijn vyanden/
En zijn haters verblijdt/ die daer soecken zijn schanden/
Ghy hebt zijn sweert gemaect bodt dat het niet can snijdē
Hy wert overwonnen van hen die hem bestrijden.
* Zijn groote claerheyt hebt ghy nu verduystert seer/
Zijn Conincklijcke Stoel/ heel ghewroypen ter neer.
De daghen zijnder jeucht/ vercort ghy hier ter plecken/
En gaet hem met schande/ aen elcken cant bedecken/
Hoe lang sult ghy O Heer/ van ons trecken v handen/
Salt altijt dueren/ dat v toorn als vier sal branden?
* Denct hoe cort mijns levens tijt sy Heer/ end ontwaert
Soudt ghy den mensch also vergheefs hebben ghemaeckt?
Wie is hy die ontgaet den doode niet om verstrangen?
Die oock int grafs gewelt/ hier nae niet wert gevangen/
Ach waer mach die ghenade des ouden tijts wesen/
Die ghy David toesept na v waerheyt ghepresen?
† Ghedenckt des smaedts die uwen knechten is gedaen/
En dat ick in den schoot al den spot moet ontfaen/
Veelder menschen die v O Heer schenden en smaden/
End oock verachten uwes ghesalfden voetpaden/
Ghelooft sy God altijt met eewich lof en prijsen/
Het sy also: dies sal hem yeghelijck eer bewijsen.

Ghebedt.

HEere Godt die alleene goet ende alleene wijs zijt/ die nemmermeer en hebt op ghehouden uwen wtvercorenen te bewijsen/ hoe seere dat ghyse bemindt ende ghunstich zijt: sonderlinghe daer in dat ghy ons gheordineert hebt tot eenen Coninc ende Salichmaker uwen eenigen Sone Christum Jesum/ om hen te versekerē van de waerheyt uwer beloften: Wy bidden v dat ghy ons gheeft/ dat wy hem sulcken ghehoorsaemheydt moghen bewijsen/ dat wy eyndelijck moghen ghenieten de vrucht van onsen gheloove/ het welcke is de Salicheyt onser sielen. Amen.

Den XC. Psalm.

Moses beschrijft des menschen ellendigen staet/ den welcken hy onderworpen is van wegen der sonden/ eñ begheert dat een yder dien staet recht verstaen mochte. Hy bidt oock Godt om hulpe/ op dat hy in zijn dienaren gepresen werde.

Hy zijt geweest ons toevlucht Heer genadich/ En taller tijt ons toeverlaet gepresē/ Ja selfs eer de bergen waren int wesen. Eer dat gemaect wert v Aertrijck ongestadich/ So waert ghy God/ also ghy nu oock zijt/ End voort aen blijven sult tewigher tijdt.

* Als ghy wilt/ de mensche moet haest beswijcken/
Ghy spreeckt: O Mensch/ sterflijck van cleyner weerden/
Ick wil dat ghy haest wert tot stof der eerden.
Want by my zijn duysent Jaer te ghelijcken/
Als by ons een dach die nu is vergaen/
Oft een nachtwake die haest loop vooztaen.
* Ghy laet den menschen een tempeest toecomen.
So vergaen sy/ als een bloom onbequame:
In eener moighenstont zijn sy al tsame.
Afghemaeyt/ so men op tvelt siet die bloemen/
Die smorghens staen liefijck en schoon by een/
Maer tsauonts hebben verwe noch cracht geen.
* Vergaen doet ons v gramschap seer beladen/
En maeckt dat wy zijn wonderlijck verslaghen/
V toorn doet dat wy gantschelijck vertsaghen.
Als ghy Heer voor v neemt al ons misdaden/
En doorgrondt ons herten scherplick met vliet/
Ja ons verborghen ghedachten doorsiet.

PAVSE.

* So eynden ons daghen die haest voortvaren/
Door v gramschap gaet recht voor by ons leuen/
Als een spreeckwoort van den menschen ghedreuen:
Want ons daghen zijn slechs seuentich iaren/
Oft tachtentich alst al ten besten raeckt/
En na dat het een sterck mensch lange maeckt.
* Noch is tbeste van ons eenighe dagen/
Niet dan moeyt en arbeyt/ ia oock swaer lijden/
Twelck vergaet/ so wy oock sijn t'allen tyden.
Wie can den last uwer gramschap verdragen?
Ofte verstaen: want so groot v cracht is/
So groot is oock uwen toorne gewis.
* Daerom O Heer leert ons verstaen en mercken/
Hoe cort dat ons leuen is vol van smerten/
Dat wy verstaen moghen en recht beherten/
Uwe wijsheyt in v Woort end v wercken
Keert tot ons/ hoe langh sullen claghen wy/
Van uwer gramschap maeckt v knechten vry.
* Maeckt ons smorghens vroech vol uwer ghenade/
Op dat wy met vreucht en vrolijck singhen/
Den loop onses leuens moghen volbringhen.
Verheucht ons o Heer al vroech ende spade/
Na dat ghy ons nu hebt so menich iaer/
Seer hart benout in uwen toorne swaer.
* Ouer uwe knechten laet v werck blijcken/
Laet ouer ons kindren schijnen v eere/
End v heerlijckheyt claer blincken O Heere.
Regeert ons doen O Godt Heer des aerdtrijckes/
En stiert ons doch in eenen rechten ganck/
Regeert ons doen/ want wy zijn menschen cranck.

Ghebedt.

EEwighe Godt/ ende alleene toevlucht van de bedruckte/ aengesien dat de ydelheyt ende cortheyt deses tegenwoordigen leuens ons vermaent/ dat wy ons souden afkeeren vande aertsche dinghen om te ouerdencken de Hemelsche dinghen: Doet ons de gratie dat wy alle ons leuen besteden om te aenmercken uwe grootheyt ende goetheyt/ ende dat v gramschap so van ons ghekeert sy/ dat wy altijts moghen hebben waer af in v te verblijden/ door uwen Sone Christum Jesum onsen Heere. Amen.

Den xci. Psalm.

De Prophete leert hoe seker ende van hoe veel ghevaerlicheden dat hy bewaert is/ die met vasten vertrouwen hem seluen Godt gantsch oueregheeft.

Die in Godes bewaringh sterck/ Begeeft hē onbesweken/ Die woont in een vast bolwerck/ Dies hy seer wel mach spreken/ En seggen vp hē taller stondt: God is mijn hulpe crachtich/ Mijn Borcht en oock mijn vaste gront/ Daer ick op hoop eendrachtich.

* Van des iaghers valstricken al/
End van tghewelt seer machtich/
Van schadelijcke pesten sal/
Hy v oock helpen crachtich.
Hy sal met den vleughelen zijn/
V decken en bevrijden/
Sijn hulp sal v in noot en pijn/
Een schilt zijn t'allen tijden.
* Snachts sult ghy dat dine vreesen
Dat die menschen doet beuen/ (niet
Noch die pijlen die sdaechs met vliet
Gheschoten zijn daer neuen. (groot.
Oock voor geen sterren scherp noch
Dat twelck des nachts bespringhet/
Noch voor thaestige twelck den doot/
Den menschen sdaechs toebringhet.
* Als storuen aen v slincke zijt/
Duysent. en thien duyst tsame
Ter rechter: noch zijt ghy bevrijdt/
Voor schaden onbequame.
Ghy sult onbevreest schouwen aen/
Die boos in haer verderuen/
End hoe sy haren loon seer saen
Ontfanghen en verweruen.

PAVSE.

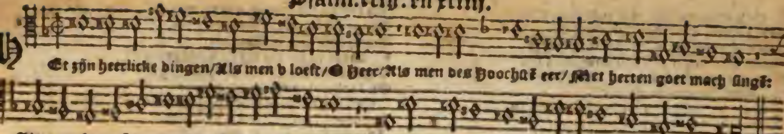
* Om dat ghy tot God spreeckt een
Ghy behoet my O Heere: (spaer:
End op Godt in alle ghevaer
Hoopt/ end hem doet dees eere:
Met gheen schaden werdt ghy be-
Noch geen plaghen met allen (swaert
En sullen v huys wel vermaert/
Gheensins van ouervallen.
* Hy gheeft den Engelen beuel/
Sijnde tot v gheneghen/
Dats op v steedts acht hebben wel/
In allen uwen weghen.
Sy sullen in handen dits claer/
V draghen sijn besloten/
Dat ghy niet vallen sult daer naer/
Noch v aen den steen stooten.
* Jonge leeuwen en Slangen wreet
Leeuwen en Draken mede/
Sult ghy al sonder schaed oft leedt/
Onder de voeten treden.
Want dit spreeckt God van v voor
Om dat hy my vereeret/ (waer/
Ick sal hem helpen wt noot swaer/
Want mijn Naem hy vermeeret.
* Roept hy my aen hy wert verhoort
In den noot sal ick wesen
By hem/ taller tijdt van nu voort/
Hy werdt van my ghepresen.
Ick sal hem veruullen seer goet/
Met veel vrolijcke daghen/
End hem oock laten smaken soet/
Mijn hulp na mijn behaghen.

Ghebedt.

HEere Godt almachtich/ die weet dat alle saken ten goeden keeren/ den ghenen die v beminnen/ ende die bewaert de ghene die hen stellen in uwe bewaringhe: Verleent ons de gratie/ dat wy v altijdts aenroepen in waerheyt/ op dat wy verlost zijnde wt alle perijckelen/ eeuwelijck mogen ghenieten de Salicheyt die ons vercregen is/ door uwen Sone Jesum Christum. Amen.

Den xcij. Psalm.

Alle Ghelooueghe werden hier vermaent/ om Godt te louen in zijne ghere chticheydt. daer door hy de Werelt regeert/ ende de Verachters zijner Maiesteyt tot schanden maeckt: die daer en tegen die verblijdet die op hem vertrouwen ende hem oprechtelijck nae volghen.

H Et zyn heerlicke dingen/Als men v loeft/O Heer/Als men des Hoochstē eer/Met herten goet mach singē:

Als men smorgēs vercondet/Des Heerē goedicheypt:En zyn getrouwicheypt/Des nachts oock steets vermondet.

Op dat spel van thien snaren
End op den Psalter soet/
Ja oock op Harpen goet/
Wil ick zyn lof verclaren.
Want v heylighe wercken/
Verheughen myn herte seer:
End uwe daden Heer/
Roem ick/soo men can mercken.
Hoe heerlick zyn midts desen/
Uwe wercken bekent?
Hoe groot en sonder endt/
Is v wijsheypt ghepresen:
Dit en can niet betrachten
De mensche dwaes en bot/
Een onuerstandich sot
Can dit te rechte niet achten.
Dat de Godloose groeyen/
Als tgras doet op dat velt/
Die quaet doen met ghewelt/
In voorspoet tsamen bloeyen.
Op dat sy daer na vallen/
End eewichlick vergaen/
Maer ghy Heer zijt voortaen/
Godt gheeert bouen allen.

PAVSE.

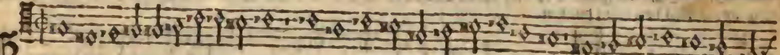
✝ Want siet Heer v vyanden
Sullen verderuen al/
Die boosdoenders een val
Sullen comen met schanden/
Myn hoorne daer en teghen/
Sal seer verhooghet zyn/
Ghy sult my doen gaen fyn/
Alsoo d'Eenhoornen pleghen.
✝ Heer met oly vol trouwen/
Werd ick ghesalft seer claer/
Aen myn vyanden daer
Sal ick myn lust aenschouwen.
Myn ooren sullen hooren/
Haren lust haest end snel/
Aen der boosen val fel
Die my willen verstooren.
✝ Dan sal wassen en bloeyen/
De mensch oprecht end vroom/
End als de Palmeboom/
En Cederboom oock groeyen:
Sy die de Heer wilt planten/
In zyn voorhouen reyn/
Sullen al int ghemeyn/
Groeyen aen allen canten.
✝ Ja oock oudt zynd al tsame/
Sullen sy zyn vruchtbaer/
End groen zyn voor en naer/
Vol vruchten aenghename.
Dat van hen sy belcden/
Dat God myn toevlucht is/
Suyuer en reyn ghewis/
Van ongherechticheden.

Ghebedt.

O Heere God/in wiens kennisse dat ghelegen is het eewich leuen/veruult ons met uwen heyligen Gheeste/ op dat wy/ ouerleggende uwe wonderlicke wercken die de quade menschen verachten/ons mogen eenpaerlick begheuen om uwen Name ouer al vermaert te maken/ende so groeyen in deucht ende vromicheypt(zynde warachtige litma n van uwe Kercke/)dat wy eyndelick mogen sien den val van uwe ende onse vyanden/als ghy verlossen sult de gene e in v ghehopet hebben/door Christum Jesum uwen Sone/ Amen.

Den xciij. Psalm.

e gheloouighe louen Godt / om dat hy door zyn cracht ghestilt heeft den oproer die teghen zyn Kercke verweckt as.

G Odt regeert/ zynde met eeren vercleedt/Hy is verciert met cracht wijt en breet:En heeft taertrijc vast gemaect

ouer al/ Dat het onbeweechlick wel blijuen sal.

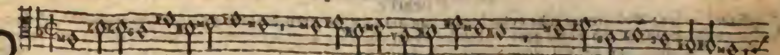
Uwe stoel Heer eewich vast bestaet/
Ghy zijt voorwaer eewich God met der daet/
Die waterstroomen hen verheffen Heer/
Sy tieren en rasen met allen seer.
Doch hoe wel dat smeyrs waterbaren fel/
n verheffen seer grouwelick en snel:
Die inden Hemel woont/is de God myn/
Die sal noch veel hooger en stercker zyn.
✝ O Heer seker is voor my uwen knecht/
Die leer uwes monts/ ja goet end oprecht/
V heylicheypt is een cieraet seer schoon/
Uwes huyses/ welck Heer is uwen throon.

Ghebedt.

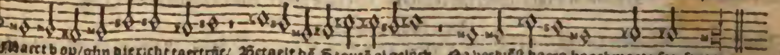
O God/ Coninck der Coningen/wiens glorie onbegrijpelick is/wiens heerlicheypt oneyndelick is/en macht sonder ghelijcke/ onderhoudet v Dienaers in vrede ende maeckt dat wy so vast staen op de sekerheypt van uwe beloften/ dat wy/wat sake ons toecomen mach / moghen vast blijuen int gheloone/ leuende recht veerdichlick ende sonder ewijt int middē der Kercke/de welcke Jesus Christus uwen Sone vercregen heeft/door zyn dierbaer Bloet/Amen.

Den xciiij. Psalm.

t is een ghebedt tegen die Hypocriten die hen decken met den naem der Kersten/En middeler tijt die schadelickste anden der seluigen zyn/ dieste wreedelicker veruolgen dan alle andere deen.

O God ghy de Godt zijt der wraken/End hardt straft al onrechte saken/ Verschijnt/ toont v int openbaer/

Maect v op/ghy die richt taertrijc/ Betaelt dē Stoutē al gelijck Na verdienst haers hoochmoets seer swaer.

Hoe langh sullen de boose tsamen/
n des quaets roemen sonder schamen/
o hen verblijden met hoochmoet?
oe langh sullen sy roemen koen/
r niet anders dan boosheypt doen/
daetelick possen ouervloet?
✝ Sy slaen O Heer v Volck ontstucken/
V erfdeel sy gantsch' ick verdrucken/
Dan roouen sy dat gantsche Landt.
Weduwen en den vreemden Man/
Dooden sy en gaen vry daer van/
Jae spreken noch sonder verstant:

* God en weet niet van onse wercken/
God Jacobs can noch sien noch mercken/
Ons doen twelck is beschiet so fyn.
Merckt doch menschen onwijs en sot
Wilt ghy blyuen so dwaes en bodt/
End altijt so wtsinnich zijn?
* Godt die v heeft ghemaeckt die ooren
End d'ooghen/ soude hy niet hooren
Oft sien: Soud hy niet mercken acht?
Hy die de volckeren castijdt/
En gheeft verstant tot syner tijdt/
Soud hy v niet straffen en slaen?

PAVSE.

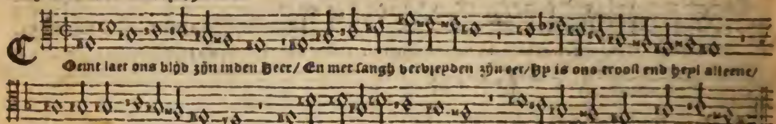
* Doch de Heer weet smenschen ghedachten
En dat sy met al haere crachten/
Ydel zijn en gantschelick niet.
Wel hem dien ghy onderwijst Heer/
En die oock in uwes Woorts leer/
Waerhlier toeneemt met allen vliet.
* Op dat hy hem niet en derf schromen/
Als die tyt sal wesen ghecomen/
Die vol van angst wert end weemoet/
Dewijl datmen den put wtgraeft/
Voor hem die steedts tot boosheyt draeft/
Twelck deynd is van syner voorspoet.
* De Heer en sal niet gantsch verderuen/
Noch verlaten tvolck syner eruen/
Dat op hem vast betrouwen sal.
Maer hy sal zijn gherechticheyt
Toonen/ dan sullen met bescheyt/
Die vrome hem toevallen al.
* Wat is hy die my is bystandich/
Teghen die boosdaders vyandich/
En teghen die Godloosen hier?
Had my de Heer niet bygheftaen/
Ick waer langhe tonder ghegaen/
Ja myn siel waer int graf nu schier.
* Ick dacht dat myn voet onghestadich/
Schier viel: maer v goetheyt ghenadich/
Onderhielt my altijdt O Heer.
Myn hert was vol droefheyt en noot
Maer v schoon vertroostinghe groot/
Heeft daer na myn siel verheucht seer.
* Wat hebt ghy ghemeyns met hen allen/
Die v volck swaerlick ouervallen/
Onder den schyn des rechts seer goet?
Na tleuen des vromen sy staen/
En storten hier en daer vooztaen/
Seer wreedelick tonschuldich bloet.
* Maer God is myn beschuttingh machtich/
Myn toeuerlaet en troost seer crachtich/
Haer quaet hen wert vergolden haest.
Hy salse wtroepen ghemeyn/
Om hare misdaden niet cleyn/
God maecktse te niet end verbaest.

Ghebedt.

HEere/ rechtveerdich Richter der gheheelder werelt die ghy kennet / hoe wreet ende rasende dat sy zijn de ghene die teghen ons opstaen bedwingt haerlieder stouticheyt/ende vermetenheyt door uwe onuerwinnelicke cracht ende gheeft ons de gratie, dat wy altijt ons profijt mogen doen met de tegenspoeden die ons souden mogen toecomẽ. Stelt wederomme den staet van deser Werelt in so goede ordinantie, dat een yeghelick/ versakende alle boosheyt, v volghe, so veel te lustigher als ghy v thoont rechtveerdich ende goet; door onsen Heere ende Salichmaker Christum Jesum/ Amen.

Den xcv. Psalm.

De gheloouighe werden vermaent/ om den yuer te bewijsen dien sy tot Gods eere hebben / om hem te dienen sonder gheveynstheyt. Ende dat sy hen God ende zijnen woorde onderwerpen sonder wederspannicheydt / met welcker haer Voorvaders God vertoornt hadden.

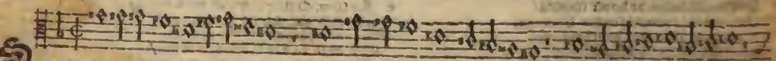
Want hy een groot God is gheacht/
Een Coninc van veel grooter macht/
Dã die Goden zijn: want taertrijcke/
Heeft hy in zijn hant weler vrucht al
Hem toebehoort die berch en dal/
Steedts voortbringen beyde gelijcke.
† Die Zee hem alleyn toebehoort/
Hy heeft die gemaect door zijn woort/
En schiep oock daertrijcke bequame.
Comt laet ons al tsaẽ met oetmoet/
Vallen voor onsen God te voet/
Hy heeft ons ghescapen al tsame.
† Hy is een God die ons behoet/
Wy zijn tvolck en die schapen goet/
Die van hem wel gheweydet werden.
Hoort ghy heden zijn stemme claer/
Wilt doch uwe herten so gaer/
Niet verstocken noch oock verherden/
† So tot Massa en Meriba/
Uwe Vaders voor ende na/
In de woestijne te doen plaghen:
Sy terchden my met herten quaet/
Ende beproefden vroech en spaet/
Al myn wercken die sy daer saghen.
† Daer ick veertich iaren eenpaer/
Met hẽ veel arbeyts had voorwaer/
Dies claechd ick aldus onuerswegen.
Dit volck is gantsch sonder beraet/
Van herten gaer dwalende, want
Sy sullen niet leeren myn weghen.
† Dies als ick dã hen wiert versmoet
Ick was toornich door sulck en daet/
End heb in myn gramschap ghesworẽ:
Dat dit boos en verkeert gheslecht/
Nemmermeer soude zyn ghebracht/
Ter ruste myner wtuercoren.

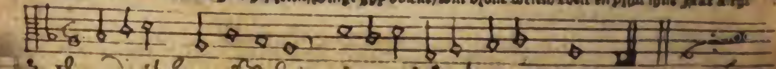
Ghebedt.

O Godt/ alleene Beschermer ende onderhouder van alle uwe kinderen/ die uwe Gheloovighe regeert als Schapen van uwer weyde: spreydet uwe goedertierenheyt ouer ons/ende vermorwet soo onse herten / die tot der naturen harder dan steen zyn/ dat wy nemmermeer door ongheloove versteent noch obstinaet en moghen wesen teghen v heylich Woordt/ maer dat wy door een warachtich ende leuende gheloove v in sulcker manieren mogen dienen, dat wy eyndelick moghen comen in v ruste, onder het regiment van uwen lieuen Sone Christo Jesu/ Amen.

Den xcvj. Psalm.

Dewijle dat alle Volckeren met desen Psalm beroepen zyn om God te prijsen/so houdt hy in/ een Prophetie vanden Rycke Christi/ onder den welcken de gantsche Werelt tot der eenicheyt ende ghehoorsaemheyt des geloofs soude ghebracht werden.

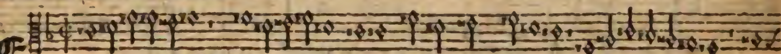
✠ Vaert de Heydenen zijn eer mercken/
Maeckt ghewach van zijn wonderwercken/
Want hooch verheven is de Heer/
Die ghevreest moet wesen veel meer/
Dan d'Afgoden in alle percken.
✠ Want de Goden die t'volck doen beven/
Zijn gantschelick niet/ want sy niet leven:
Maer God schiep den hemel seer reyn/
Zijn heerlickheyt en cracht niet cleyn/
Gaen voor hem: hooch is hy verheven.
✠ Maiesteyt en cracht tallen stonden/
Zijn in zijn heylich huys bevonden.
Daerom ghy volcken coemt doch hier/
Gheeft God den Heere goedertier/
Eer end vreese met hert en monden/
PAVSE.
✠ Looft ende prijst den Heere eendrachtich/
Maeckt groot den Name Gods almachtich
Ghy volcken bringt hem met oetmoet/
Gheschencken end veel gaven goet/
Coemt in zijn huys/ zijt daer aendachtich/
✠ Coemt tsamen/ doet in zijn woonstede/
In heylicheyt uwe ghebeden:
In zijn woonighe tot hem gaet/
Dat alle menschen met der daet/
Hem vreesen en dienen met vreden.
✠ Yeghelyck moet nu openbaren/
Dat ons God heerscht/ en sulcx verclaren/
Dies sale aertrijck seer vastlick staen/
Als door zijn handt werden voortaen/
Rechtlick gherichtet alle scharen.
✠ Dat de hemelen hem verblijden/
T'aertrijck dat lach in desen tyden/
t'Meer verheffe met vreucht den cop:
T'velt end oock al wat groeyt daer op.
En bosschen moeten God belijden.
✠ De Heer coemt/ de Heer coemt seer spoedich
Om taertrijck met hert en sachtmoedich/
Te richten in gherechticheyt/
En die volcken in billickheydt/
Te leyden na zijn waerheyt goedich.

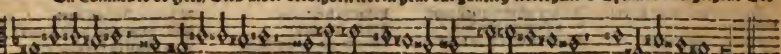
Ghebedt.

HEere/ die begheert dat alle menschen behouden werden/ ende comen totter kennisse der waerheydt/ thoont uwe cracht ende heerlickheyt niet om verghelijcken/ voor alle menschen/ op dat een yeghelick u lofsanghe/ ende uwe salicheydt vercondighe/ de welcke ghy beloeft hebt allen den ghenen die hen selven offeren ende begheven tot uwen dienst/ om u te loven met alle uwe Creatueren/ door het middel van Christo Jesu/ uwen beminden Sone. Amen.

Den xcvij. Psalm.

Dit is een beschrijvinghe der Maiesteyt ende der gherechticheydt Gods/ op dat alle menschen onder hem ghedemoedighet/ ende alle Afgoderien wechgheroept werden. Eyndelick werden alle Godvreesende vermaent/ dat sy op hem betrouwen/ ende in hem verblydt zijn.

✠ Een groot vyer voor hem gaet/
T'welck tontsomme verslaet/
En doet al zijn vyanden/
Gantsch tot asschen verbranden.
Den blixem sel hy schiet/
Over t'Aertrijck niet vliet/
Hy weerlicht hier en daer/
D'aerdtrijck is vol van vaer/
En beeft all dit aensiet.
✠ De Berghen niet bestaen/
Maer als dat was vergaen/
Voor God een heerscher machtich/
Des Aerdtbodems seer crachtich.
De hemelen doen condt/
En t'Firmament vermondt/
Gods gherechticheyt goet;
En d'Aertrijck vermerckt vroet/
Zijn eer tot deser stondt.

PAVSE.

✠ Dat sy werden beschaemt/
Die daer (welck niet betaemt)
Tot Beelden zijn ghevloden/
En dienen den Afgoden.
Ghy Enghelen al t'saem/
Aenbidt den Heer bequaem/
Zion die Godes Woordt/
Met vreuchden heeft ghehoort/
Verblijdt in synen Naem.
✠ O Heer u regiment/
Den dochteren bekent/
Van Juda wtghelesen/
Wert seer van haer ghepresen.
Want ghy nu verhoocht zyt/
In allen landen wydt:
Meer zijt ghy door u cracht/
Dan de Goden gheacht/
Nu en tot aller tydt.

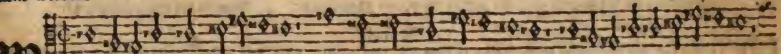
✠ Ghy die den Heer bemint/
End hertelick versint/
Wilt doch de boosheyt haten/
En gantschelick verlaten.
Want God sieten bewaert/
Syner knechten vermaert/
Die hy verlossen sal/
Vanden Godloosen al/
En makens onbeswaert.
✠ Den vromen sal voortaen.
Licht des troostes opgaen/
Blijschap coemt na veel smerten/
Allen oprechten herten.
Coemt dan ghy vrome reyn/
Verblijdt u groot en cleyn/
Inden Heer u verheucht/
En prijst (zijnde vol vreucht/)/
Zyn goetheyt int ghemeyn.

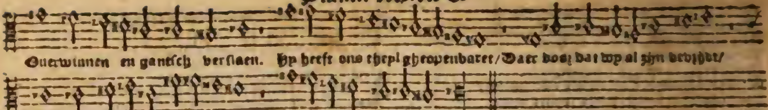
Ghebedt.

HEer wien alle glorie ende lof toebehoort/ vervult ons met Gheestelicke blijschap/ ende maeckt dat (alle Afgoderye ende superstitie ter neder gheleydt zijnde) de Werelt (soo verlicht sy van het warachtich licht uwes Woorts dat een yeghelick hem begeve om eerwichlick te singhen den lof van uwen Naem/ ende eewichlick u te dancken vande weldaden die wy eenpaerlick ontfanghen van uwe Vaderlicke handt/ door Jesum Christum uwen Sone/ onsen Salichmaker ende Verlosser. Amen.

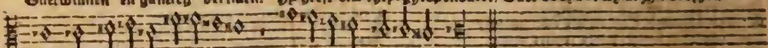
Den xcviij. Psalm.

Dese Psalm vermaent ons om God te loven/ van weghen syner barmherticheyt/ ende waerheyt/ die hy aen zijn Kercke bewesen heeft/ welcke wel weerdich zijn dat sy oock van allen onvernuftighen creatueren (waert moghelick) vermaent werden.

Ouerwinnen en gantsch verslaen. Hy heeft ons theyl gheopenbaret/ Daer door dat wy al zijn bevrijdt/

En zijn gherechtichept verclaeret/ Den volckeren wijt ende wijdt.

* Hy heeft gedacht aen zijn genade/
Na zijne goedichept seer groot/
End aen zijn waerhept vroech en spade
Tot troost Israels inden noot.
Theyl dat ons God nu wilt toesenden/
Is alsins bekent nu ter tijt/
Dies moeten des aertbodems eynden/
Juychen en singhen seer verblijdt.

* Looft dē Heer met der harpē snaren
Trompetten en Basuynen claer/
Datse met Psalmen nu verclaren/
En singhen zijnen lof eenpaer.
Juychet voor onsen God ghepresen/
Die een Coninck sterck wesen sal/
Dat de Zee ontspringhe midts desen/
En daertrijcke met zijn volck al.

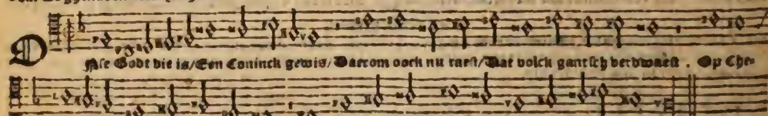
* Oz die waterstroomen seer crachtich
Verblijdt zijn en klamen verheucht/
Dat ooc alle berghen eendrachtich
Ghenoechte bewijsen end vreucht.
Want God coēt richtē hier beneden
De Werelt in gherechtichept/
Ende hy sal heerschen met vreden
Ouer tvolck inde billickhept.

Ghebedt.

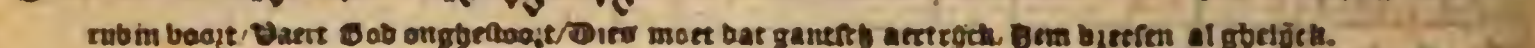
EEwighe ende almachtige God/ die de salichept ende verlossinghe ghewrocht hebt van het menschelicke geslachte door een wonderlicke maniere/ sendende uwen eenighen Sone om te volbren uwe beloften den Vaders beloeft: openbaret meer ende meer de kennisse van deser salichept: ende datter gheen plaetse en sy op der Aerden/ daer uwe macht ende waerhept niet bekent en sy/ op dat alle Natien v louen/ eeren/ ende glorificeren / door den seluen Jesum Christum onsen Heere. Amen.

Den xcix. Psalm.

Dese Psalm beschrijft de sonderlinge genade/ die God den kinderen Abrahe bewesen heeft/ als hy die tot zijn eygendom wt ghenaden vercoren heeft.

Mse Godt die is/ Een Coninck gewis/ Daerom oock nu raest/ Dat volck gantsch verdwaest. Op Cherubim voort/ Vaert God onghestoort/ Dies moet dat gantsch aertrijck. Hem vreesen al ghelijck.

Seer groot is de Heer/
Verheuen in eer/
In Zion met cracht/
Dies yeder gheslacht/
Moet den Name sijn/
Met sanck prijsen fijn:
Want hy is wonderbaer/
En seer heylich voorwaer.
* Die Coninck niet slecht/
Heeft seer lief dat recht/
En rechtveerdichept/
Met die billickhept.
Daer leydt die Heere.
Jacob met eere/
Na zijn woort met beschept

In der gherechtichepdt.
* Louet nu dan blij /
Onsen Godt seer blij/
End valt met ootmoet/
Voor hem nu te voet
Zijn Naem is heylich/
Moses goetwillich/
End Aaron die tsaem/
Gods dienaers zijn bequaem.
* Die en Samuel/
Zijn na Gods bevel/
Biddende, verhoort/
Na zijn godlick woort

V volck beladen/
Als sy v baden/
Waren van v ontfaen/
End verhoort van stond aen.
* Wt den wolcken claer/
Sprack hy met hen daer/
En toonde hen bloot/
Die Colomne root/
Syon beswaret/
Hebben bewaret/
Zijn woort ende verbondt/
Twelc quam wt zijnen mont.
* Ghy die ons God zijt/
Hebt verhoort altijt/

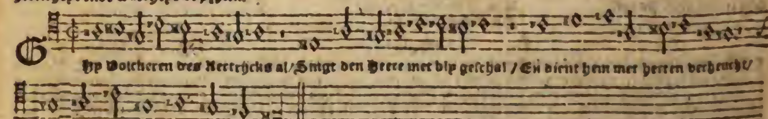
V volck: die misdaet/
Hebt ghy vroech en spaet/
Hen gantsch verghenen:
Doch ghy daer neuen/
Hebt sonder onderlaet/
Ghestraft haer sonden quaet.
* Den Heere nu prijst/
Hem eere bewijst/
Wilt hem bidden aen/
Op zijnen Berch saen/
Na zijn ghevallen.
Want bouen allen/
Is hy heylich en goet/
Dies elck hem louen moet.

Ghebedt.

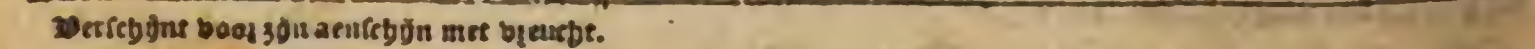
HEmelsche Vader/ die weerdich zijt alle heerlickhept/ continueert uwe gunste eñ goetwillichept tot ons uwe arme dienaers/ eñ door de cracht van v verbont dat ghy met onse vaders ghemaect hebt/ geeft ons te leuen onder v bescherminge eñ bewaringe/ op dat wy meer eñ meer ghevoelen mogen de vrucht van de aenneminge/ van der welcker ghy ons deelachtich ghemaeckt hebt door uwen seer beminden Sone Christum Jesum. Amen.

Den C. Psalm.

De ghemeynte Gods wert hier vermaent/ datse inden Tempel te samen come om God te aenbidden/ eñ zijne barmherticheyt ende waerhept te prijsen.

Gy Volckeren des Aertrijcks al/ Singt den Heere met blij geschal / En dient hem met herten verheucht/

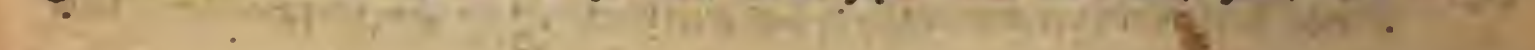
Verschijnt voor zijn aenschijn met vreucht.

Bekent dat hy een Heere sy/
Die ons sonder ons toedoen bly/
Ghemaeckt heeft/ end verworuē sijn.
Tot Schaepkens yoet der weydē zijn.

Wilt tot zijnen Tempel ingaen/
Doet van lof en danck oock vermaen/
In zijn schoone voorhouen soet/
Eñ prijst daer zijnen Name goet:

Want vol van goetheyt is de Heer
Zijn ghenade duert immermeer:
Zijn godlick woort eñ zijn waerhept
Blijuen tot inder eewichept.

Ghebedt.

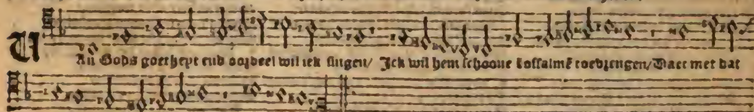

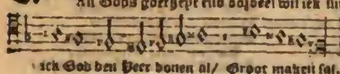
O Heere Godt/ vervullinghe ende Autheur van alle salichepdt / naer dat v belieft heeft/ ons te verkiesen

door uwe ghewillighe goetheyt / tot een Erve ende ons gheestelick te verbaren: Onderhoudt ons gheestelijck onder uwe vleughelen totten eynde/ ende maeckt dat wy dagelijcx groeyen inde kennisse van uwe goetheyt/ barmhertichheyt/ ende waerheyt die ghy ons gheopenbaert hebt/ door onsen Salichmaker ende Verlosser Christum Jesum / uwen seer lieuen Sone. Amen.

Den Cj. Psalm.

David eer hy noch met vreden gheheerschet heeft/ belooft God dat hy dat Ampt eenes Godsaligen Overheyt doen wil/ het welcke is oprechtelijck leuen/ de boose scherpelijck straffen/ ende de vrome eeren ende verheffen.

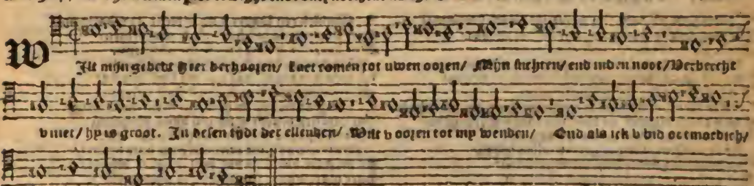
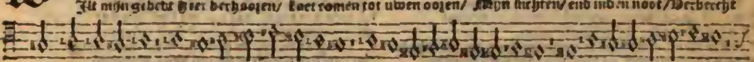
* Ick wil wandlen met oprechten ghemoede/
Wan sal ick heerschen met vreed in voorspoede
Dan wil ick myn volck trouwelijck voorstaen/
End voren gaen.
* Van der boosheydt heb ick Heer een afgrijsen/
En die anders met der daet niet bewijsen
Dan echeydt/ die sullen in dat huys myn
Menninemeer zijn.
* Ooch de verkeerde menschen altemale/
Moeten wijcken tot myn hof en mijn sale/
Hy sal van my die hem tot boosheydt wendt/
Niet zijn ghekent/
* Die met achterlap haren naesten schaden:
Die met grootheyt end hooghmoet is beladen
Die sal ick tsamen wtroeyen met vliet/
En lyden niet.
* Myn ooghen sullen sien na den oprechten
Op dat sulcke moghen wesen myn knechten/
My sullen dienen die vroom ende goet/
Zijn van ghemoet.
* Die tot bedrogh en list hem wil begheuen
Die sal van my in dienst niet zijn verheuen/
Den leughenspreker en sal oock by my/
Niet wesen vry.
* Vroegh met ernst sal ick drijuen wt den lande
Die boosen al/ en tsaem brenghen ter schande/
Op dat Gods huys van boosheyt groot en cleyn
Gantsch wer de reyn.

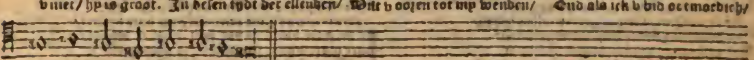
Ghebedt.

HEere/ onder wiens macht dat staen alle de ghene die ghy overste ende Regeerders stelt/ willet so in blasen den ghenen die ghy ons ghegheuen hebt voor Richteren ende Wethouders/ dat sy sonder aenneminghe van persoonen/ de rechtveerdighe beschermen/ ende de boose straffen/ op dat wy onder haerheder bescherminghe moghen leyden een vredelijck ende gherust leuen na de leeringhe van uwen Sone Christo Jesu onsen Heere. Amen.

Den Cij. Psalm.

Dese Psalm is ghemaeckt gheweest om van den gheloouighen inder Babylonischer ghevanckenisse ghebruyckt te werden/ ende hout in een claerh ghebedt / op dat de Kercke tot haren ghewoonlijcken standt ghebracht werde/ Ja oock dat Rijcke Gods heerlijcker werde / alst te voren gheweest is. Eyndelijc nae dat dat volc zijn swacheydt ende ellende bekent heeft/ steect hem seluen inde ewighe ende oneyndelijcke macht Godes.

Verhoort my haest O Heer goedich.

‡ Verteert is nu mijn leuen saen/
End als roock ist geheel vergaen/
Mijn beenen zijn drooch door smert/
Als een vier brant: En myn hert.
Moet ghelijck 't dorre gras werden/
T welck gemaeyt leght op der aerden:
Soo dat ic hebbe vergheten/
Mijn broot en myn spijse eten.
‡ T vleesch en beenen tsamen cleuen:
Door mijn swaer suchten en beuen:
En mijn huilen en gecLach/
Gheduert altyt nacht en dach.
Den Roerdomp ick gelijck schijne/
Die stil woont in der woestijne
Den steenuyl ben ic ghelijcken/
Die alleyn woont gantsch verstecken.
‡ So eensaem Mussche moet waké
In stilheyt onder den daken/
So moet ick oock door en naer/
Wacker zijn met lyden swaer.
Dagelijcx aen allen enden/
Mijn vyanden my seer schenden/
Sy spotten mijns/ end wt draken/
Van my een spreeckwoort sy maken.
(1.) Pause.
‡ Ick ete asschen int ghemeyn.
Als broot in mijn lijden niet cleyn:
Vermenget is mijn dranck claer/
Met mijnen tranen voorwaer/
Door uwen toorn niet om lijden/
Want ghy die my hadt voortijden/
Grootelicks en seer verheuen/
Hebt my nu te grond gedreuen.
‡ Als een schaduwe vergaen snel/
Mijn daghen door die lyden fel/
Ick ben verdoret als gras/
Dat vooraeis afgemaeyt was.
Maer ghy sult Heer ewich blijuen/
En tot den eynde vast beclijuen/
En die gedachtenis gheprefen/
Uwes Naems sal ewich wesen.
‡ Ghy sult v Heer nu och armen/
Opmaken end v ontfarmen.
Ouer Zion goedertier/
Uwe woonste: want tis schier/
Meer dan tijt om te bewijsen/
V goetheyt niet om volprijsen/
Die stond is daer/ wilt doch mercken
End uwe wooning versterchen.
‡ Gheerne saghen uwe knechten/
Dat ghy die stadt woude oprechten:
Want sy gantschelijck ghewis/
Ouer hoop ghewoppen is.
Op dat v die volcken vreesen/
End voor v beuen en suchten/
Die Coninghen des aerdrijcken/
End v eeren desghelijcken.
‡ Ouervallen Zion opbouwen:
Sal onse God vol van trouwen:
Hy die ons geholpen heeft/
Ende zijn claerheyt ons gheeft.
Hy sal dat bidden en clagen/
Der ghener die schier versagen/
Verhooren end verstaen goedich/
Na zyn goetheyt ouervloedich.
(2.)
‡ Dat sulcx doch werde beschreuen/
Op dat sy die sullen leuen/
Na ons gedencken hier aen/

En den kindren doen verstaen:
Dat Gods volck van hem vercoren/
En menlick weder ghebooren/
Hem loue tot allen stonden/
Voor dees weldaet niet om gronden.
* Want de Heer na zijn goethz schoot
Heeft van bouen wt zijnen throon/
Op zijn volck ghenomen acht/
Dat hier onder iemant versmacht.
Dat hy tsuchten end verlanghen/
Hoore der armen ghevanghen/
End vry maeck wt des doots banden
En zijn volck verlos wt schanden.
* Op dat des Heeren Naem end eer/
Bekent tot Sion werd O Heer/
En tot Jerusalem reyn/
Syn lof verbreydt sy ghemeyn.
Als de volckeren demoedich.
Tsamen sullen comen spoedich/
En die rijcken sullen eeren/
End dienen den Heer der Heeren/
(3) Pause.
* God vernedert gantsch mijne cracht
Op den wech: Ende heeft ghebracht/
Tot niet mijn dagen voorwaer/
Dies spreeck ick tot hem eenpaer:
Heer laet my niet zijn verslagen/
Int midden van mijnen dagen:
Want steedts blijuen end voortvaeren/
Heer uwe daghen end iaren
* Ghy hebt gemaect vast dat aertrijc
En die hemelen al ghelijck/
Voor v cracht seer vast sy staen:
Nochtans moeten sy vergaen/
Maer ghy sult blijuen bestendich/
Waert oudt werden end ellendich/
Als een cleet seer diep van weerden/
En teleet eens menschen op eerden.
* Als een verrot cleet en gewaet/
Wert ooch verandert haren staet/
Hoe heerlick dats oock nu zijn/
Vergaen sal doch haren schijn.
Maer ghy O Heer daerentegen/
Onveranderd aller weghen/
Sult blijuen int wesen crachtich/
Sonder eynde een Heer almachtich.
* Daerom sullen der oprechten/
Uwer dienaren en knechten/
Kindren nu en talter tijdt/
Blijuen vast/ en zijn verblijdt.
Dat saet uwer wtvercoren/
Sal wassen end vrucht oorbooren/
En sal in ouervloet wesen/
Rijck end vruchtbaer/ Heer gepresen.

Ghebedt.

HEere God/ alleene de fondeerder ende vernieuwer van uwe Kercke/ hoort nae het bidden ende suchten van uwen kinderen/ de welcke bedroeft zijnde om de verwoestinghe der seluer/ eenpaerlijck tot v schreyen op dat ghy door uwe barmhertichheyt/ die weder op de beenen brengt als vooren/ haer verlossende wt alle verdruckinge ende ghevanckenisse/ op dat wy in blijschap ende lustichheyt van herten/ den lof van uwen Naem groot maken/ door onsen eenighen Salichmaker ende verlosser/ Jesum Christum Amen.

Den Ciij. Psalm.

David singt vande groote ende menigherleye goetheyt Gods/ die hy den menschen bewijst. Daer na vermaent hy alle creaturen/ datse hem prijsen ende eeren.

Myn siele wilt den Heer met lofsangh prijsen/ Al wat in my is/ moet hem eer bewijsen/ End zijnen heylighen Naem louen met vliet. Wil hem prijsen en roemen onbeladen/ O ghy mijn siel loeft den Heeren weldaden/ Die ghy ontfangen hebt/ vergeet die niet.

* Loeft hem die door zijn goetheyt hooch verheuen/
Die sonden al v gantschlick heeft vergheuen/
End v gheneest van v ghebreken groot.
Prijst hem/ die v heeft vrij ghecocht v leuen/
Van der doodt/ de welck v seer heeft doen beuen/
Die v nu omringt met ghenade bloot.
* Die uwen mondt volmaeckt met goet en vreuchden/
End v jonck maeckt en daer toe oock vol jeuchden/
Alsoo men den Arent jonck werden siet.
Hy is de Heer/ die ghedenckt tallen tijden/
Ghenadelick den die hier onrecht lijden/
Dat recht is te doen in al haer verdriet.
* Hy heeft Most dat wy niet souden dwalen
Zijn weghen verclaert end willen verhalen/
Israel heeft hy ghetoont zyn doen al.
Hy is een Heer barmhertich en seer goedich/
Hy vergheeft haest/ end is tot toorn lanckmoedich/
Volmaeckt in goetheyt/ twelck hy blijuen sal.
* Het is wel waer/ dat als wy onghestadich
Hem vergrammen/ so straft hy ons ghenadich
Nochtans blijft hy niet verstoort langhen tijt/
Hy handelt met ons niet na onse sonden/
Hy is vriendelick/ en schenckt tot gheenen stonden/
Ons na verdienst/ maer schelt ons alles quijt.
* Soo hoogh als den hemel staet van der eerden/
Soo groot is zijn goetheyt/ den die aenveerden
Met heylighe vreese zijns Woorts vooraen.
Veel wijder dan tOoste claer is ghestanden/
Vanden Westen: so heeft sonden en schanden/
Onse God van ons wt ghenaden ghedaen.
* Ghelijck een Vader hem plecht te erbarmen/
Ouer zijn kint so wil hem God ontfarmen/
Ouer den/ die hem vreesen int ghemeyn.
Wat de mensche sy dat bekent de Heere
Hy weet oock wel/ dat wy vol van oneere/
Niet anders zijn dan stof en stanck onreyn.
* Als gras en hoy is hier des menschen leuen/
Wie heerlick bloeyt zijnd een wijle verheuen
Als een schoone blomme staend op dat velt:
Maer als de wint eenmael daer ouer drijuet/
Hy vergaet haest/ so dat niet langher blijuet/
Haer plaetse daer sy voormaels was ghestelt.
* Maer Gods barmhertichheyt sal eewich dueren
Den die hem vreesen/ en tot elcker ueren/
Ouer kindts kint blijft zijn gherechticheyt
Dien die zijn Vondt houden/ sonder afwijcken/
Die zijnen wille steedts doen desghelijcken/
Wt sherten gront met aller blijticheyt.
* God heeft synen stoel vastelick bereydet
Inden hemel/ end zijn rijck wtghebreydet/
Den welcken alles onderworpen is.
Dies loeft hem ghy Enghelen sterck in crachten/
Ghy die daer wtrecht met vlijt en met machten/
Syn bevel met haest en met vreucht ghewis
* Loeft den Heer alle ghy hemelsche scharen
En maeckt hem groot ghy zijn trouwe dienaren/
Die zijnen wille tot aller tijt doet.
Wilt al zijn doen ouer al heerlick louen/
En ghy mijn siel wilt den Heer van hier bouen
Altijt groot maken met hert en ghemoet.

Ghebedt.

HEmelsche Vader die van allen tijden hebt ghetoont een sonderlinghe goetheydt ende gonste tot de ghene die v ontsien en siet niet op de menichte van onse boosheden/ die wy bedrijuen na dat wy ijdel ende broosch zijn maer wilt ghedencken het Verbonde dat ghy met den Vaders ghemaeckt hebt/ ende bevesticht in uwen Sone Christo Jesu/ op dat wy door de cracht des seluen ons moghen verseckeren van de eewighe salicheydt/ om v te glorificeren in der eewicheyt met uwen heylighen Enghelen. Amen.

Dit is een seer heerlicke loffsanck daer in dat David God loeft ende prijst/ van weghen der Scheppinge/ ende gen[...]ighe onderhoudinghe des Hemels ende der Aerden/ ende aller Creatueren.

W El aen mijn siel ghy moet Godt prijsen seer/ Och hoe groot end hoe heerlic is nu Heer/ Uwe goetheyt over al wtghebreydet/ Ghy zijt met heerlickhz end eer becleydet: Ghy zijt met claerhz gantschelick bedeckt. Als waer een cleet over u wtgestrect: Tot een Tente hebt ghy des hemels throone/ Die ghy wtspant als eē kortinge schoone.

Ghy welft uwe camers met water reyn
De wolcken zijn uwe waghens niet cleyn/
De winden drijvende na u behaghen/
[T]recken met haer vleughelen uwen waghen:
Vanden winden die licht zijn ende snel/
Maeckt ghy uwe Posten en Boden wel:
Vier en tempeest zijn de dienaers bequame
[U]wer gherechtichejt alle te same.
Ghy hebt daerd in haren pas vast int ront/
Onbeweechlick end ordentlick ghegronde/
So dat sy niet beweecht can zijn ter zijden/
Maer blijft stedes vast staende allen tyden.
Te voren was dat gantsch aertrijcke breet
Over gedeckt als met een seer schoon cleedt/
Door twater/ twelck daer over is ghedreuen/
Bouen de berghen die hooch zijn verheuen.
Maer so haest als ghy die aensprake seer straf/
[S]y zijn ghevloden en ghelo open af/
End voor de stem uwes donders seer crachtich/
Zijn sy tsamen ghewekē Heer almachtich.
De berghen die seer hoogh verheuen zijn
[E]n die diepe dalen schoon groen en fijn/
Zijn tot den plaetsen haestlick voortghevaren
Die hen van u voortijts bereydet waren.
(1.)
Ghy hebt die palen des Meyrs ghemaeckt vast/
Daert niet over en coomt noch oock en wast/
Op dat het niet meer bedeckte taertrijcke/
Heer ghy Heer dat heerlick werck desgheliijcke
Ghy deet twater inden dalen aldaer/
En liet springhen schoone fonteynen claer/
Die seer lieuelick lancks den berghen vlieten/
En met gheruchT inden dalen voortschieten.
Op dat alsoo alle beesten op tveldt/
Drincken mochten zijnde met dorst ghequelt
[E]n dat inden beken en den riuieren/
[H]em verquickten alle de wilde dieren/
Aen de beken end alsus daer ontrent
Woonen die voghelkens elck aen zijn endt/
Die tusschen den tacken der boomen springen/
En lieuelick met soete stemmen singhen.
Ghy maeckt die stemmighe berghen rempaert/
Door u cracht van bouen vocht end vruchtbaer/
So dat daertrijck vol vruchten is niet cleyne
Die ghy verleent den menschen int ghemeyne.
Ghy doet tgras wassen op bergh end in dal/
Op dat het vee daer van mach leuen al/
Ghy laet dat saet voortcomen wt der eerden
Daer met dat oock die menschen ghevoedt werden.
Den wijn die therte des menschen maeckt bly/
En broot oock om hem te stercken gheeft ghy/
Ghy wilt hem daertoe met oly beschincken
Op dat zijn aenschijn schoon en claer mach blincken
Die boomen wassen en seer hooch opgaen
Met den Cederen die op Liban staen/
Die u goetheyt die niemant can volprijsen/
[S]elfs heeft gheplant so de wercken bewijsen.
Daer maken die voghelkens haren nest/
[E]n generen hen een yeder om best:
[O]p den hooghen bomen tot elcken jaren/
[R]eetelen die wijt vlieghende hoyvaren.

Die berghen vol van alderley gheruchte/
Zijn den geyten end hinden een toevluchte
In holen daer die Sonne niet can schijnen/
Behelpen hen de hasen en Conijnen.
(2.)
* Wat sal ick meer segghen? die Mane claer/
Maecktet ghy om af te deelen dat jaer/
Der sonnen loop hebt ghy so afghemeten/
Dat se haren onderganck steedts can weten:
Vander duysterheyt hebt ghy door u cracht
Seer wijsselijck O Heer ghemaeckt de nacht/
In de welck yder dier na zijn begheeren/
Hem can roeren end over al gheneeren.
* Als dan comen die jonghe leeuwen voort/
Wt den holen brieschende seer verstoort/
Na eenen roof loopende wel ghemoedet/
Dat aes geeft ghy hen/ die alle dinck voedet.
So haest als die Sonne daer naer opstaet
Een yeder van hen in zijn ruste gaet/
Daer sy blyuen tot der nacht sonder sorghen/
En rusten ghemackelick int verborghen.
* Als dan gaet de mensch wt sonder ghebaer/
Om te volbringhen zijnen arbeyt swaer/
Om t'ackerwerck daer met hy is beladen/
Te doen van smorgens vroech tot tsauonts spade.
O God hoe heerlick ende hoe wonderbaer/
Zijn uwe wonderwercken ver en naer!
Hoe wijsselick doet ghy doch alle saken.
Alle creaturen u goetheyt smaken:
* Wie can wtspreken tot eenigher tijt/
Die dieren die hen roeren int Meyr wijt/
Die groote visschen met den cleynen pleghen
Daerin te swemmen end hen te beweghen.
Daer varen die schepen niet sonder noot/
Die Walvisschen die schrickelick zijn en groot/
Die ghy O Heere hebt ghemaeckt om velen/
Sietmen alsus inden wateren spelen.
(3.)
* Alle dieren comen Heer tot u bly/
Sy sien op u end verwachten dat ghy
Hen haer spijse gheeft in bequame tyden/
Als sy noot hebben ende hongher lyden.
So haest als ghy van hen haer voeder geeft/
Sy nemen dat/ soo dat elck daer van leeft;
Als ghy u hant opent end hen begnadicht
Dan werden sy met goederen versadicht.
* Maer als ghy van haer u aensicht afwent
Soo verschricken sy seer in groot ellendt/
Ghy neemt haer den asem ende sy steruen/
End werden stof/ daerin sy oock verderuen.
Ist dat noch eens uwen asem wt gaet/
Ghy doetse weder leuen met der daet/
Soo sy te voor waren in sulcker weerden/
End vernieut die ghestaltenis der eerden.
* Dat nu voortaen des Heeren heerlickheyt/
Vast blyue staen tot inder eewicheyt:
De Heer wille toch met genaed aenmercken
End aenschouwen alle zijn schoone wercken.
De Heer (seg ick) die als hy d'aerd aensiet
Haer doet verschricken dat sy van hem vliet/
Die de berghen door twoort van hem ghesproken

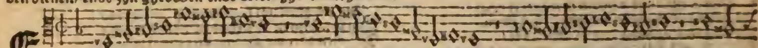
Haest daer benen/ sweeten ende seer roocken.
* Ick wil den Heere gantsch myn leuen lanck/
Sonder stilswyghen prysen met lofsanck/
Myn God wil ick/ so langh als ick sal leuen/
Psalmen ghesanck end vereeringhe gheuen.
Ick bidde hem dat myn ghebedt end woort
Hem behagen mach end wesen verhoort/
Twelck so het gheschiet/ ick wil my verblyden
Inden Heer mynen God aen allen zyden.
* D'ongheloouigh en godloose benent/
Moeten vergaen/ end haest nemen een ende/
Wel aen myn siel/ den goeden God wilt louen/
De wereelt gantsch pryse den Heer hier bouen.

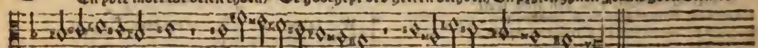
Ghebedt.

O God/ wiens voorsienicheydt haer streckt ouer alle creatueren / soo dat uwe wonderlicke wysheydt haer ouer al verthoont: maect dat wy uwe glorie groot maken/ ende v singhen liedekens ende lofsanghen/ op dat de boose wtghetoept zynde vander wereldt/ wy ons daer in verblyden moghen ende eyndelyck veelachtich wesen vande eewighe salicheyt/ die ons beloeft is/ door uwen Sone onsen Heere Christum Jesum. Amen.

Den CV. Psalm.

Dese lofsanck prijst de ghenade Gods/ daer door hy de kinderen Abrahe vercoren/ ende hen velerley weldaden bewesen heeft: Ende leert oock/ dat dit al les gheschiet sy/ om datse alsoo aen God verbonden zynde/ hem te vlytigher souden dienen/ ende zyn ghebeden ende leeringhe onderhouden.

* Wilt hem louen end van hem singen/
En zyn wonderwercken voortbringen:
Roemt seer zynen heylighen Naem/
Ghy die hem soect van herten tsaem:
Wilt oock wesen tot deser tydt/
In hem verheucht en seer verblydt.
* Soeckt den Heer en zyn wonderwercken/ (ken:
Soect zyn aenschyn/ daer op wilt merc-
Vergheet zyn groote daden niet/
Vertelt zyn wonderen met vliet/
Roemt zyn oordeelen en zyn Woort
Die de Heer self heeft ghebracht voort.
* Ghy dat saedt Abrahams al voren/
Twelcke hem God heeft wtvercoren:
En desghelycx ghy Jacobs saedt
Twelc God seer lief heeft metter daet
God is ons God/ en blyuen sal/
Hy heerschet met cracht ouer al.
(1.)
* Want God ghedenckt altyt genadich/ (dich/
Aen zyn Verbont/ twelck blyft ghesta-
End aen dat Woort dat hy heeft claer
Toeghesyt/ end wilt houden waer/
Int duysentste ghesiacht dat leeft/
Soo hy Abraham beloeft heeft.
* Die Eedt en sal niet zyn verloren/
Dien hy Isaac heeft ghesworen/
End oock Jacob, maer hy sal syn/
Eewichlijck vast en seker zyn:
In Israel sal dit verbont/
Vast blyuen staen tot aller stont. (nen
* Ick sal myn volc sprac god verhe-
Tschoone lant Chanaan in gheuen
Dat sal ghewis end voor een slot/
Uwes erfdeels wesen dat lot
Al waren sy weynich en cleyn/
End vreemdelinghe int ghemeyn.
* Van der stede tot vand trachtich
Trocken sy/ en tot volcken machtich/
Maer God wilde toelaten niet/
Datmen hen eenderde verdriet:
Ja selfs die Coninghen hy niet/
Om haren wil onghestraft liet.
(2.)
* Myn gesalfde (sprac hy) nz schadet
Myn Propheten doch niet versmadet.
Hy liet honghersnoot comen int lant/
Datmen schier daer geen broot en vant:
Maer hy sant voor hen een Man groot:
Die zyn volck hielp wt hongers noot.
* Dat was Joseph die daer behendich
Vercocht was tot een knecht ellendich/
Die in stocken vast lach en styf/
Met veel ysers ontsom aen tlyf/
Tot die tyt quam/ was hy ghequelt/
Die God daer tot hadde ghestelt.
* Doe hem ghenoech hadde ja seere
Wooiloutert en beproeft de Heere/
Doe sandt de Coninck tot hem saen/
End liet Joseph los end vry gaen:
Hy was een groot Heer/ doch liet hy
Joseph halen en maken vry.
* Hy maeckte hem zyner dienaren/
Een meester/ hoe hoogh dat sy waren:
Hy maeckte hem Regeerder vroet/
Van al zyn rijckdom en zyn goet/
Om te gheuen een recht verstant/
Den wysen in Egypten lant.
(3.)
* Doe reysd in Egyptelande spoedich
Met zyn kinderen Jacob goedich:
Als een vreemdelinck hy daer quam/
Int lant van den vervloeckten Cham/
Daer zyn vyanden seer vol pracht/
Ghestelt wierden onder zyn macht.
* God die daer is die hoochst geeerde
Der vyanden herten verkeerde:
Soo dat sy gram wierden en fel/
Ouer Gods lieue knechten snel/
Hy versierden veel listen quaet/
Om die te verdrucken met smaet.
* Mosen end Aaron gheprisen/
Sandt God/ die hy had wtghelesen/
Tot zyn knechten die tsaem ghelyck/
Al zyn wonderwercken seer ryck/
Souden doen/ en laten gheschien/
Dat yderman die conde sien.
* Hy liet hen duysterheyt toecommen/
En maecte gantsch doncker rontsommen/
Dese twee waren oock voortaen/
Der stemmen Gods gantsch onderdaen/
Haer water wiert bloet ouer al/
Dies sterf veel visch in groot ghetal.
(4.)
* Hy maeckte der vorschen seer vele/
Dat die stanck quam tot in die kele/
Ja tot in sConincks camer reyn.
God sprack en daer wierden gemeyn/
Luysen ende wormen seer wreet/
Ouer tgantsche lant wyt en breet.
* Hy gaf haghel in stede van reghen.
Met vierblammen was tlant geslegen
Den vyghboom en den wyngaert teer
Sloech God end oock veel boomen meer/
Hy sprack/ end haest quamen daer bloot
Keuers end veel sprinckhanen groot.
* Soo wiert dat gras alle vereten/
Die vrucht des velts wiert oock versleten
Deerste gheboren zyn vergaen/
Die sterckste waren oock verdaen
God voerde wt zyn volck menichfout/
Gheladen met siluer en gout.
* Daer was onder den hoop gemeyne/
Gantsch gheen cranckheydt noch groot noch cleyne:
Egypten was tot deser tyt/
Door des volcks wttrecken verblydt/
Want sy alle minst ende meest/
Voor dit volck seer waren bevreest.
(5.)
* Met een wolcke God zyn volc decte
Om tsnachts te lichten hy verweckte/
Een vyer twelck brande met ghewelt/
End verlichte dat gantsche velt/
Sy baden God die hen haest gaf/
Veel Quackelen van bouen af.
* Met Hemels broot spysd hyse all
En met borst hart zynd ouervallen
Gaf hy wt den steen water soet/
In de woestyn met ouervloet/
Want hy heeft by hem ouerleyt/
Wat Abraham was toeghesevt. (der.
* Hy voerde zyn volc wt met vreucht
Syn kinderen op den wech der heucht
En songhen zyn daden seer schoon/
Tot dat God hen tot eenen loon/
Der Heydenen erfgoet gaf in/
Ende met een al haer ghewin.
* Op datse als zyn trouwe dienaren/
Syn ghebodien souden bewaren/
En bereydt souden zyn eenpaer/
Om te houden Gods Wet seer claer:
Dies moet zyn lof wesen verbreyt/
Met lofsanck inder eewicheydt.

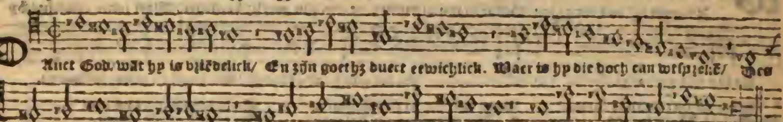
Ghebedt.

O God/ die alleene rechtueerdich ende warachtich zydt/ die wt alle de Natien der wereldt uwe Kercke wtghetogen hebt, om inde selue uwen Naem te openbaren : ende ons ontfanghen hebt door uwe goetheydt vnuerdient in v heylich Verbont/ laet ons ghevoelen de soeticheydt uwer goedertierenheydt/ en staet ons by in de tyden der tribulatien/

gelijck wy v aenroepen/ ende ons betrouwen op v alleene stellen: en ghedoocht niet dat wy ondanckbaer souden zijn
vande weldaden die ghy ons doet/ maer eer dat wy verheffen de groothept uwer macht ende goethept/ die ons gheo-
penbaert is in Christo Jesu uwen Sone. Amen.

Den C vj. Psalm.

In desen Psalm werden de groote weldaden Gods alsoo verhaelt/ dat de Godsalighe Joden hare Voorvaderen ende
hen selven/ van hare ondanckbaerheydt ende wederspannichepdt straffen: Ende dewyle dat se de genade Gods niet be-
kent en hebben/ so biddense om vergheuinghe deser misdaet.

Wel dien die houdt v ghebodt goet/
End in allen dingen recht doet.
Ghedenckt mijns Heer na v ghenade/
En na uwe vriendelijckhept/
Laet my toecomen vroech en spade/
Uwen bystant en goedichept.
Dat wy sien end hooren gemeyn/
Tgheluck uwer wtvercoren reyn/
End ons daer in moghen verblijden/
Dat het uwen volcke wel gaet.
Dat ick mach roemen tallen tijden/
Met v Erfdeel in desen staet.
(1.)
Wy end onse Vaders met een/
Hebben v vergramt groot en cleen/
Gantsch verkeert zijn Heer onse wegē:
Sy zijn trouloos aen v gaer seer/
Ons Vaders in Egypten plegen/
V wercken te vergheten Heer.
Sy en hebben niet recht bedacht/
Uwer goethept seer groote cracht/
Maer aen die Zee zijn sy al tsame/
Den Heer gheweest seer rebel/
Doch hy hielpse(door zijnen Name/
En door zijn macht) en niemant el.
Hy heeft gestraft die Zee seer wijt/
Sy wiert droogh en des waters quijt:
Hy voerdese door dat Meyr crachtich
Als door een woestijne seer vreet.
End hielpse door zijn hant almachtich
Van al haer vyanden seer wreet.
Hy heeftse los end vry ghestelt/
Van haerder vyanden ghewelt:
Int Meyr zijn die alle versopen/
Die zijn volck haten/ twelck heeft sijn/
Godt vertrout/ en met grooten hoopen
Gheloeft en gheroemt den God zijn.
(2.)
Maer sy hebben vergheten saen/
Die wercken die God had ghedaen:
Sijnen raet sy niet en verwachten/
Maer wierden in de woestijn daer/
Belust end hebben niet verachten/
God ghetercht en ghelastert swaer.
Hy gaf hen haerder herten lust/
Dat haer begheerte wiert ghebluscht:
Maer hebbē haest die walch gecregē.
Sy hebben Mosi wederstaen/
End oock Aaron aller wegen/
Die dheylighe cleeders had aen.
Onder Dathan ginck taertrijc op/
End viel Abiram op den cop:
Tvier wert haest onder hen ontsteken
Twelck die boose heeft verbrant gaer:
En tot God eh gantsch afgheweken/
Maeckten en dienden tcalf daer naer.
* So warē sy verdwaelt gantsch seer
En hebben God/ welc was haer Heer/
By een weydende calf ghelecken.
En die wercken vergheten snel/
Die God had met cracht onbesweken
In Egypten ghedaen seer wel.
(3.)
* Sijn daden vergaten sy haest/
Die doch tlant Cham maectē verbaest/
End ooc alle zijn wonderwercken/
Die by troode Meyr zijn geschiet:
Daerō liet God zijn gramschap mercken
End wilde tvolck bringhen tot niet.
* Maer Moses Gods vercorē knecht
Heeft hem tusschen beyden gelecht/
En Gods toornichept afgewendet:
So dat hy zijn straffe na liet/
Dat zijn volc nz gans wiert geschendet
Met so veel plagen end verdriet.
* Sy verachteden tbeloofde lant/
Vol goederen aen elcken cant:
Sijnen woorden sy niet vertrouden/
Maer murmureerden voor en naer/
In den hutten die sy hen houden/
End verachteden Gods stemme claer.
* Daerom hief de Heer op zijn hant/
Teghen hen/ end heeftse met schant/
Met hoopen ter neder geslagen.
Onder den volckeren aldaer/
Sijn sy niet haer zaet door veel plagen
Verstropt in Gods toorne seer swaer.
(4.)
* Baal Peor hingense aen/
End hebben te eten bestaen/
Der dooden Afgoden offranden:
Sy maeckten God met haer doē gram
Dies namse de Heer wt den landen/
In den toorn die ouer hen quam.
* Doe quam Phineas met der daet/
En strafte een sulck schandelic quaet/
Daer met werden ghestilt die plagen:
Twelcke werck van God was geacht
Voor een werck na zijn welbehagen/
In der gerechtichept volbracht.
* Sy vergramden oock God altijt/
Aen tTwistwater met haren strijdt:
Mosen sy oock iammerlijck plaechden
Bedroefden hem so seer zijn hert/
Dat hy wat sprac nz God mishaechdē
Door onghedultichept en smert.
(5.)
* De Heydenen so God beval/
Brachten sy niet om ouer al/
Maer spaerdē die/ twelc was verbodē
En leerden doen haer booshept groot/
Sy dienden haer verbloecte Afgoden.
Die hen waren eenen aenstoot.
* Den veltduyvelen seer onreyn/
Hebben sy geoffert gemeyn/
Haer sonen en dochteren tsamen:
Sy vergoten tonschuldich bloet
Haerder kinderen/ in den namen/
Der afgoden in ouervloet.
* Sy hebben tlant met bloet bedeet/
Der onschuldigen/ end bevleckt/
Met haer onreynhept met om lijden/
Sy hebben schendelijck geboeleert/
En daghelijcks aen allen zijden/
Met den Afgoden ghehoereert.
* God wiert ouer tvolck seer beroert
Dat hy so wijdt hadde gevoert/
En creech een walging zijner eruen.
Dies gaf hy zijn volck inder macht
Der heydenen die haer verderuen/
End verdruckinghe sochten met cracht.
(6.)
* Haer haters hebbense onder voet/
Ghehadt/ en gebracht tot oetmoet:
God maecktese vry onbeladen:
Maer sy dreuen moetwillichept/
Niet ter Werelt conde hen schaden/
Dan alleen haer eygen booshept.
* Doch aensach de Heer inden noot
Sijn volck/ end wt ghenade bloot/
Hoorde hy haer bidden en clagen:
Aen zijn verbont heeft hy gedacht/
En zijns toorns heeft hy leet gedragen
Na zijn goethept seer hoogh gheacht.
* By hen daer zijn volc was gevaēt/
Vonden sy gunst van stonden aen/
Wilt ons Heer goedichlijck bevrijden/
End verlossen door uwen Naem/
Van den heydenen tallen zijden/
So sullen wy v prijsen tsaem.
* Gheloeft sy God van Israel/
In eewichepdt en niemant el:
Hy sy altijdt heerlick gepresen.
Dies moet het volc spreken verheucht
Het moet also eewichlijck wesen/
God sy altijts geloeft met vreucht.

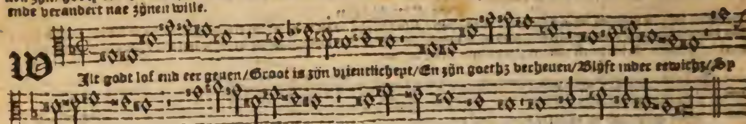
Ghebedt.

MEdelijdende ende alderbarmhertichste Vader/ hoe wel dat wy door onse ondanckbaerhept ende booshept niet op
en houden van uwe gramschap op ons te verwecken/ met te volgen onse vermaledijde geneygentheden: nochtans
om dat v beliefst heeft ons te begrijpen in v heylich Verbont/ dat ghy gemaeckt hebt met onse Vaders/ so en wilt
ons niet straffen na de strengichept van uwe rechtveerdichept/ maer verlost ons van alle verdruckinge ende tegenspoet
op dat wy met dancksegginge mogen louen uwen heyligen Naem/ door Jesum Christum. Amen.

Den C vij. Psalm.

David leert hier/ dat alle teghenspoet ende voorspoet door Gods wille den menschen toecomen: Ende om dis te be-

wÿsen verhaelt hy de ellendicheyt der ghener die in Woestÿnen/ghevanckenisse/cranck/ ende op de Zee om her gelze uen zÿn/ hoe sy tot God roepen/ ende verhoort werden/ ende hem daer na dancken: ende hoe God alle dinghen regeert ende verandert nae zÿnen wille.

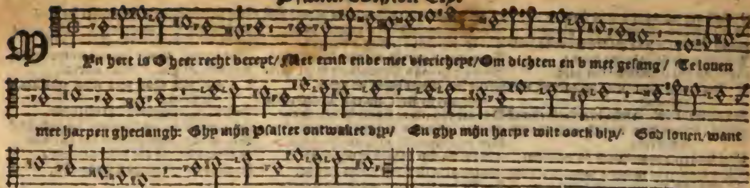
* Hy bringt dat volck te samen/
Wt Oost en Weste breet/
End wt t Noord onbequame/
End oock wt t Zuyde heet.
So sy dolen met een/
In ongheba͏ende weghen/
Ende doch vinden gheen/
Plaetse hem wel ghelegen.
* So sy door shongers crachten/
En met dorst zÿn ghequelt:
En dat schier oock versmachten/
Siel en lÿf op dat velt.
So sy dan god seer goet/
Bidden in haer ellenden/
Hy sal hem met der spoet/
Haest tot haren troost wenden.
* Hy bringtse dan seer goedich/
Op eenen rechten padt/
Tot datse comen spoedich/
In een bewoonde stadt.
* Als dan singhen sy reyn/
Gods goetheyt diese prÿsen/
Van zÿn wondren niet cleyn/
T volck sy fijn onderwÿsen.
* De Heer verquickt dat herte/
Dat van dorste vergaet/
Dat oock lÿdt shonghers smerte/
Van hem zÿn spÿs ontfaet.
Sy die ghevanghen zÿn/
In moordcuylen verstooten/
Vol van angst/ vreesen pÿn/
In keten ghesloten.
(1.)
* Om datse niet betrachtet
Hadden des heeren Woort/
Maer haddent stout verachtet/
Gods ghebot voort end voort.
Doch als sy zÿn in noot/
End ootmoedichlÿck clagen/
End in lÿden seer groot/
Benaut zÿn end verslaghen.
* So sy bidden den Heere/
In al haer lÿden swaer:
Haer cruys om zÿns Naems eere
Weert hy hen haest daer naer.
Wt den moordcuylen fel/
Wt angst end oock wt schanden/
Verlost hy die seer snel/
End wt yseren banden.
* Gods goetheyt diese prÿsen/
Als dan singhense reyn/
T volck sy fijn onderwÿsen/
Van zÿn wondren niet cleyn.
Om dat hy breeckt met een/
Al de Metalen deuren/
En grendels staet ontween/
Door zÿn cracht tot vier stuen.
* Die met cruys zÿn beladen/
Om haren sonden stanck/
En zÿn om haer misdaden/
Wedroogheilde seer cranck:
Als sy in sulck gheval/
Niet eten tot dien stonden/
Maer werpent wt met al/
En zÿn half doot bevonden.
* So sy bidden den Heere/
In al haer lÿden swaer/
Haer cruys om zÿns Naem eere/
Weert hy hen haest daer naer.
Als hy spreeckt een woort goet/
Ghesontheyt sy verwerven/
Daer door zÿn sy behoedt/
Vander doodt/ en tverderven/
* Gods goetheyt die sy prÿsen/
Als dan singhen sy reyn/
T volck sy fijn onderwÿsen/
Van zÿn wondren niet cleyn.
Sy doen god t sÿner tÿdt/
Danckofferen bequame/
En melden seer verblÿdt/
Met vrencht zÿn doen al tsame.
(2.)
* Die in Galeyen blÿuen/
Ter Zee hier ende daer/
Ende te water drÿuen/
Haren handel reynpaer:
Die sien altÿdt seer wel/
Gods wonderlicke wercken/
Int Meyr vol baren fel/
Connen se die bemercken.
* Als God beveelt den winden/
Sy blasen met ghewelt/
So datmen haest can vinden/
T meyr met baren ontstelt.
Sy varen hooch seer haest/
Dan dallense te gronde/
Dat het volck wert verbaest/
End half doot schier bevonden.
* Sy suysteren end vallen/
Als dronckaerts int ghemeen.
End verliesen met allen/
Sin end verstant met een.
So sy dan God seer goet/
Bidden in haer ellenden/
Hy sal hem met der spoet/
Haest tot haren troost wenden.
* Hy maeckt de winden stille/
De baren so men siet/
Moeten na zÿnen wille/
Stil zÿn en roeren niet.
De tempeesten stilt hy/
Dies sy met blÿschap slaen/
En brengtse daer na vry/
In een ghewisse hauen.
* Gods goetheyt diese prÿsen/
Als dan singhen sy reyn/
T volck sy fijn onderwÿsen/
Van zÿn wondren niet cleyn.
By tvolck sonder verdrach/
Gods Name sy vereeren/
En doen daer van ghewach/
By eersamen Raetsheeren.
(3.)
* Hem die van waterstroomen/
Maeckt een drooghe woestÿn/
En die Beken alommen/
Gantsch wtghedroocht doet zÿn.
Die dat Aertrÿck vruchtbaer/
Plaecht met onvruchtbaerheden/
Om die menschen die daer
In drÿuen haer boosheden.
* Die den dorren aertrÿcke/
Gheeft waters overvloet/
Op heyduen desghelÿcken/
Die Beken loopen doet:
En daer hy een versaemt/
Volck met hongher beladen/
Die steden seer vernaemt/
Daer bouwen sonder schaden.
* Die daer na tvelt besaeyen/
Planten oock wÿngaert soet/
Daer van sy daer na maeyen/
Jaerlÿcx die vruchten goet.
Daer werden sy versaet/
Sy nemen toe end bloeyen/
Men siet in sulcken staet/
Haer Vee wassen en groeyen.
* Dan werden sy ghemindert/
En seer cleyn int gheral/
Door tegenheyt ghehindert/
En door noot over al.
Rÿck/ Edel seer vernaemt/
Werden verstropt te male/
In ontweghen beschaemt/
Achter lande sy dwalen.
* Doch helpt God en bevrÿdet/
D Armen wt teghenspoet/
Sÿn zaedt ghebenedÿdet
God/ ghelÿck Schaepkens goet.
Die vrome die dit sien
Verheughen onverdroten/
Maer de Godloose vlien/
Met den monde toeghesloten.
* Die wÿs is sal sulcx achten/
En dit al gade slaen/
En Gods goetheyt betrachten/
So sal hy die verstaen.

Ghebede.

Alder goedertierenste Heere/ die de menschen castÿdet door diuersche middelen / om dat sy souden tot v wederkeeren/ en gedoocht niet dat wy door ondanckbaerheydt vergheten de onwtschattelÿcke weldaden ende verlossingen die ghy ons van daghe tot daghe doet: maer lieuer dat wy soetchvuldich e n nerstich mogen wesen/om te overdencken alle de daghen onses leuens/ de goetheden/ niet om verghelÿcken/die ghy ons doet / door Jesum Christum uwen Sone. Amen.

Den CVIII. Psalm.

Dese Psalm is vast ghelÿck den 57. ende 60. Psalm Dauids.

MYn hert is O Heer recht bereyt/ Met const ende met viericheyt/ Om dichten en v met gesang/ Te louen met harpen ghe-clangh: Ghy mijn Psalter ontwaket vry/ En ghy mijn harpe wilt oock bly/ God louen/ want smorghens bequame/ Wil ick vroech prijsen zijnen Name.

† Jck wil v dancken O mijn Heer/
Onder den volckeren gaer seer:
Jck wil uwen roem maken cont/
Met Psalmen nu en taller stont.
Want uwe ghenade seer soet/
Gaet so wyt als de hemel doet/
Uwe waerheyt gaet so wijdt recket/
Als de hemel in breede strecket.
† Verheft v seer hooch Heer mits dies
Laet v heerlijcheydt alsins sien/
End op dat v volck verlost sy/
Helpt my met v hant/ end hoort my.
Maer God heeft verhoort tgebet mijn
Van zijnen Berch/ dies moet ick zijn
Verblydt/ Want hy heeft my gegeuen
Sichem en tdal Suchot daer neuen.

† Tgeheele landt Gilead reyn/
Sal my ghegheuen zijn alleyn/
Van Manasse tgeheele goet/
Sal mijn wesen met ouervloet.
In Ephraim met zijn volck al/
Mijn hooft ick lieflijck rusten sal:
Juda sal oock zijn desghelijcke/
Tvoornaemste van mijn Coninckrijcke.
† Maer Moab sal zijn met oneer.
Jck en achteer gantschelijck niet meer/
Dan een Waschvat/ daer in dat mijn
Voeten sullen ghewasschen zijn.
Edom acht ick met zijn volck coen:
Niet beter dan mijn oude schoen/
Palestina sal met ghesanghen/
End eerbiedinghe my ontfanghen.

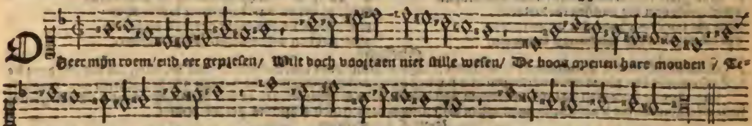
† Wie gheleyt my van dat volc mijn/
In een stadt daer ick vrij sal zijn?
Die sterck is? Wie sal wederom/
My brenghen in dat lant Edom?
Sult ghy dat niet doen Heer hier naer
Ghy die ons verstoot hier en daer?
Ghy die met onsen legher come/
Niet gaet also ghy plaecht te doene?
† Doet ons bystant Heer inden noot
Tegen den ghewelddighen groot/
Want menschen hulp so men nu siet/
Js inden noot veel min dan niet.
Maer God sal ons maken seer sterck
Teghen onse haters int perck/
Hy sal vertreden ons vyanden/
En hen tsamen brenghen ter schanden.

Ghebedt.

HEere wiens goetheyt ende waerheydt oneyndelijck is/ aenhoort het bidden van uwe arme dienaers/ ende verlost ons van alle teghenspoeden die ons benauwen: Maeckt ons sterck door uwe cracht/ ende staet ons by/ want wy gheen betrouwen en hebben/ dan op v alleene. Thoont uwe gunste den ghenen die v aenroepen/ op dat wy door uwe wonderlicke stercke/ souden moghen te bouen gaen onse vyanden die ons quellen/ om de hope die wy in uwen Sone Christo Jesu hebben. Amen.

Den Cix. Psalm.

David tonrechte vervolcht zijnde/ heeft gheenen anderen toevlucht dan alleen dat ghebedt tot Godt: ende ziende de verstockte moetwillicheyt zijner vyanden/ hy bidt God/ dat hy die straffen wille/ also hy alle verharde Godloose pleecht te doen. Hy is hier een voorbeelt Christi/ ende spreect vanden moetwillighen vyanden der Kercke/ wt eenen Godlicken yver/ ende niet wt beweginghen des vleeschs/ also dat eynde deses Psalms wel te kennen gheeft.

O Heer mijn roem/ end eer gepresen/ Wilt doch voortaen niet stille wesen/ De boos openen hare monden/ Te-ghen my/ en tsamen verconden/ Valscheyt end veel leugenen quaet/ Met tongen/ erch end obstinaet.

† Sonder oorsaeck sy steedts quaedt spreken
Met haet fel/ sy hen aen my wreken.
Voor liefde die ick tallen tyden/
Hen doe/ seer hart sy my bestryden:
Maer in mijn teghenheyt niet cleyn/
Jst ghebedt mijn toevlucht alleyn.
† Voor tgoede quaet sy my bewijsen/
End voor liefde/ haet met afgrijsen:
Dies wilt O Heer met angst end be-uen/
Den Godloosen wreet ouergheuen:
Dat hem stae aen de rechte handt/
Tot zijn verderf zijne vyant.
† Als hy voor dat recht sal verschijnē
Laet hem veroordeelt zijn met pijnen/
Laet zijn ghebeden hem verkeeren/
Tot sond en tot sijner oneeren.
Laet zijn daghen haestlijck vergaen/
End andere zijn ampt ontfaen.
† Laet oock zijn kindren weese werdē/
En zijn wijf een weduw op aerden.
Laetse dwalen en beyde tsamen.
Broot bedelen wilse beschamen/
Verderfse gaer/ maeckt se beroyt/

Laetse wtlandich zijn verstroyt.
† Laet die woeckenaers gantsch wt-suppen
Zijn goet: En dat hem ondercruppen/
Die vremde in rooven ghestadich.
Dat hem niemandt en sy genadich/
Noch oock hem ontferm int gemeyn/
Ouer zijn arme weesen cleyn.
(1.) * *
† Dat zijn nacomers haest versmach-ten/
End vergaen int tweede geslachten/
Zijn huys sy te gronde gesmeten/
Dat nemmermeer werden vergheten/
Zijner Vaderen sonden swaer/
Die sy ghedaen hebben eenpaer.
† Wilt Heer oock zijns moeder sondē/
Ghedachtich zijn tot allen stonden/
Laet die boosheyt die sy bedrijuen/
Teewigher tijdt Heer voor v blijuen/
Laet haer ghedachtenisse saen/
Van der Aerden gantschlijck vergaen.
† Om dat hy noyt en had ontfarmē/
Ouer den verdruckten end armen/
Maer vervolchde hen die daer saten/

Met ellendt benout bouen maten:
Die beswaerde met angst en noot/
Vervolchde hy wreet tot der doot.
† Hy heeft den vloeck ghewenscht ab-lominen/
Laet dien nu Heer ouer hem comen/
Hy begheerde noyt gheenen seghen/
Dies geeft hem dien in geenen wegen/
Laet hem met ongeluck en leet/
Als met eenen rock zijn ghecleet.
† Gelijckmen twater pleecht te drin-ken/
Wilt hem also den vloeck in schincken/
So v Olyp die beenen doordringhet/
Laet hem oock so wesen omringhet/
End als met een rieme seer snel/
Omgegort zijn met vloecken fel.
† Dit sy den loon in allen landen/
Mijner moetwilligher vyanden.
Laet sulcke die quaey tonghen deruen/
Die met list soecken mijn verderuen.
Maer ghy O Heer in desen noot/
Helpt my om ws Naems wille groot.
(2.) * *
† Heer mijn troost staet op v genade

Verlost wy nu staet my in noot:
Want ick ben ellendich vol plagen/
Myn hert in my is gantsch verslagen/
Ick vare wech in desen staet/
Ghelijck een schaduwe vergaet.
‡ Dickwils ben ick veriaecht met tranen/
So men int velt iaecht die sprinchanē
Myn knyen zijn swack end sonder crachten/
Van vasten dagen lanck en nachten
Myn vleesch is mager/ want gaer niet
Is verteert al myns lichaems vet.

‡ Noch moet ick Heer aen allen zijdē
Duysent spotredenen van hen lyden/
Als sy my sien die boose rubben/
Thooft ouer my sy tsamen schudden/
Maer ghy myn Coninck en myn Heer
Helpt my genadelijck nu meer.
‡ Op dat sy Heer mogen bemercken/
Dat die zijn uwer handen wercken/
En dat sy sulcks mogen belyden/
Dat ghy my wilt en cont bevrijden
Sy sullen my vloecken vol spijt/
Maer ghy sult seghenen altijdt.
‡ Ist dat sy hen teghen my stellen/

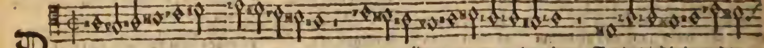
Ghy sultse met smaet neder vellen:
En sult my met blijschap verhooghen/
Daer sy sullen zijn aengetoghen/
Met smaet: want haer cleet wesen sal
Schand en groot oneer oueral.
‡ Ick wil God met myn ghesanck prijsen/
In den ghemeynten sal oprijsen
Zijn roem/ want hy heeft by gestandē
Den armen dien hy laet wt handen
Der boosen/ so dat ledich coemt/
Hy die tonrechte was verdoemt.

Ghebedt.

O Godt/ op wien wy ons alleene beroemen/ aensiet de menichte/ de quaetheydt ende wreetheyt vande gene die ons lasteren ende teghen ons opstaen/ breket haerlieder aenslaghen/ ende verscheurt haerlieder quade raden: doet ons bystant/ ende bewaert ons naer uwe sachtmoedicheyt: verkeert haerlieder malediccie in seghenen inghe/ op dat wy altijt hebben waer af u heerlijck vermaert te maken/ in het midden van uwe Kercke/ de Bruyt van uwen eenigen Sone/ onsen Heere/ Christo Iesu, Amen.

Den Cx. Psalm.

Dauid beschrijft dat Coninckrijck Christi/ het welcke aengevangen heeft in Zion/ ende van daer hem wtbreyden sal ouer de gheheele Aerde/ tot dat sy ouer al Christum sullen eeren ende aenbidden. Hy verclaert oock/ hoe Christus zijn vyanden tot een banck zijner voeten maeckt.

D E Heer heeft gesproken tot mynen Heere/ Set u nu sijn tot mijner rechter hant/ Tot dat ick u vyanden

met oneere/ Tot eenen voetbanck maeck int gantsche landt.

‡ God sal dat scepter van u Coninckrijcke/
Wt Zion strecken ouer daerde breet.
End hy sal tot u spreken des ghelijcke:
Heerschet ouer al u vyanden wreet.
‡ Wijwillich sal tvolck gheschenck doen met vreden/
Op den dach van uwe crooninghe sijn:
Ghelijck die dauw rijckelick valt beneden/
Sullen u veel kindren gheboren zijn.
‡ God heeft met ernst ghesept/ ende ghesworen/
Met eenen eede die vastlick sal bestaen:
Ghy zijt een eewich priester wtuercoren/
Na Melchisedechs ordeningh vooztaen.

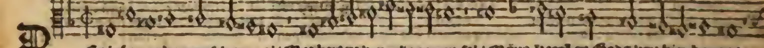
‡ Tot uwer rechterhant sal God verderuen
Al uwe vyanden met grooter cracht/
Die boose Coninghen sal hy doen steruen/
Ter tijdt zijner gramschap met voller macht.
‡ Hy sal hem oock aen die Heydenen wrecken/
En tlande vol maken met lichamen doot/
End eyndtlick dat hooft gantsch in stucken brekē/
Twelc nu heerschet ouer veel landen groot.
‡ Ja hy sal oock op den wech wt die beken/
Vacit drincken van vloeyende water claer:
En sal daer na zijn hooft heerlick opsteken
End hebben die ouerwinningh eenpaer.

Ghebedt.

O Eewighe God/ die gheordineert hebt uwen eenighen Sone voor onsen Coninck ende Priester/ om dat wy door de offerhande van zijnen lichame/ souden alle heylich ghemaeckt wesen: maeckt dat wy alle deelachtich zijn moghen van alle zijn weldaden/ dat wy ons seluen versakende/ hem moghen dienen in alle heylicheyt/ ende u offeren geestelicke offerhanden/ die u aenghenaem moghen wesen/ door dien seluen Christum Iesum/ Amen.

Den Cxi. Psalm.

Dauid vermaent alle Gheloouighen door zijn exempel om Godt te louen/ ende verhaelt veel zijner wercken en crachten/ die den menschen oorsake gheuen om Godts groot te maken.

D En lof en prijs gantsch ouer al/ Met herten vry ick roemen sal/ Myns Heeren Gods van hier bouen/

In zijn Gemeynte seer bequaem/ Daer die vrome comen te saem/ Sal ick den Heer dancken en louen.

* Gods wercken zijn groot en goet/
Wie die waerneemt met herten vroet/
Die heeft daerin een groot behaghen.
Wat hy maeckt is heerlick en soet/
Dies zijn gherechticheyt sal en moet/
Vast blyuen ten eeuwighen daghen.
* God heeft door zijn daden nu slecht
Een ghedachtenis opgherecht.
Zijner goedicheyt seer ghenadich.
Hy spijst die hem vreesen eerbaer/

En zijn Verbont dat blijft hier naer/
Eewichlick vast ende ghestadich/

* Den zijnen maeckt hy bekent hier,
Zijn daden/ en gheeft goedertier
Tot erfgoet der Heydenen landen/
Die waerheyt en gherechticheyt/
Welcke blyuen in eeuwicheyt/
Zijn tsaem die wercken zijner handē.
* Zijn ghebodē lovter en claer/
Zijn oprecht, oock is zijn woort waer/

Die vast staen sullen en verblijuen/
Hy heeft zijn volck verlost met cracht.
End een Verbont te weghe ghebracht/
Twelck bestendich end vast sal blyuen.
* Heylich end heerlick is zijn Naē/
Oock sal Godes vreese bequaem/
Tbegin der rechter wijsheyt wesen.
Hy is wel cloeck ende wel vroet/
Die God vreest/ en zijnen wil doet/
Dies wert in eeuwicheydt gheprresen.

Ghebedt.

E Ewighe ende barmhertighe Vader/ die niet op en houdt van ons/ door alle middelen te trecken om u te ouersien en onderhouden uwe ghebaden/ en wilt niet aensien onse ondanckbaerheyt ende ydelheyt: Maer wel de vastichept

Ons verbonds/ dwelck ghy met ons ghemaeckt hebt/ op dat wy (wandelende in uwe vreese) niet berooft en werden vande vrucht der verlossinghe/ door uwen Sone Christum Iesum ghedaen/ Amen.

Den Cxij. Psalm.

Dese Psalm is den menschelijcken verstande gheheel contrarie/ want hy leert dat de voorspoet oock in deser Wereldt en vergankelicke leven niet anders te soecken noch te vinden is/ dan door de vreese Gods en een oprecht Christelick leven.

W El hem die altijt is begheven/ Tot Gods vrees in alle zijn leven. Die lust tot zijn Woort heeft vercreghen. Zijn zaet sal seer geweldich wesen/ Door gods genade hooch gepresen/ Vercrijghen de vrome den seghen.

✝ Rijckdom end volheyt aller dinghen/
Sal godt deses mans huys toebringhen/
Zijn gherechticheyt sal becijuen/
Den vromen sal een licht verschijnen/
Dwelck de duysterheyt sal verdwijnen/
Door gods goetheyt die vast sal blijven.
✝ Wel hem die wt leent door medlijden/
Diet syne doet tot allen tijden/
Oprechtelick sonder yemants schade:
Die sal in eewigh eere blincken/
Men sal syner eewich ghedencken/
In allen plaetsen vroech en spade.
✝ Als daer vallen seer sware plaghen/
So wert hy door angst niet verslaghen/
Want hy hoopt vast op God almachtich/
Dies is hy ghetroost end blijmoedich/
En sal zijn lust sien overvloedich/
Inden val der vyanden crachtich.
✝ Hy deelt zijn goet wt met ontfermen/
Den behoeftighen en den armen/
Syn gherechticheyt blijft ghestadich/
Seer hooch wert zijn hoorne verheven/
Ooch sal hem een sulck eere gheven/
Die eewich blijft/ de Heer ghenadich.
✝ De godloose sullen gods daden/
Met verdriet sien: en seer beladen/
Byten de Tanden/ end hen quellen/
Sy sullen wechdrooghen end sterven/
End in haer lusten boos verderven/
Hoe sy hen oock daer teghen stellen.

Ghebedt.

HEere Godt/ sonder wiens ghebenedijdinghe/ wy in alder manieren arme ende ellendighe menschen zijn/ druckt so u heylich woordt in onse herten/ dat alle onse ghenoechte sy u te dienen/ in alle vreese ende reverentie. Maeckt dat wy soo barmhertich moghen zijn teghen onsen Naesten/ dat wy oock ghevoelen moghen uwe ghenade ende barmherticheyt/ als ghy de wereldt sult comen oordeelen/ door den seluen die ghy ons ghestelt hebt/ onsen Heere Iesum Christum/ Amen.

Den Cxiij. Psalm.

David verweckt alle menschen om god te loven welcke alle dinghen bewaert/ regeert/ ende veranderdt nae syne voorsichticheyt/ door de welcke hy de oetmoedighe ende ellendighe alle tijdt verheft.

G Hy kinderen die den Heer dient vry/ Looft ende prijst synen Naem vry/ Laet de hoocheit gods zijn ghepresen/ Laet seer heerlic nu zijn verclaert/ Des Heeren Naem seer wijt vermaert/ End eewichlic voort verhoocht wesen.

✝ Vander Sonnen opganc seer claer/
Tot den ondergancK voort eenpaer/
Ghelooft wesen uwen Naem Heere.
Die over allen volcken wreedt
Heerschet/ en so wijdt en so breedt/
Als de Hemel is streckt zijn eere.
✝ Wie is onsen Heere ghelijck/
Die in zijn Hemelsch Coninckrijck/
So verheven is met eerweerdet
End van daer zijn ooghen afslaet/
Siende hoet allesins toegaet/
Inden Hemel end oock op d'Aerde.
✝ Hy heft seer fijn op wt den stof/
De cleyne tot zijn eer en lof/
Wt den dreck verhoocht hy den armen.
Dat hy hem by den vorsten groot/
Ja byden Vorsten zijns volcx bloot/
Verheffe na zijn groot ontfarmen.
✝ Thuys des Wijfs/ twelcke was onvruchtbaer/
Gheeft hy vol kinderen eerbaer/
Die int huys spelen end op straten:
So dat d'onvruchtbare veracht/
Kinderen ghewint met grooter macht/
Dies sy verblijdt wert boven maten.

Ghebedt.

HEere/ die alleene glorie ende heerlicheyt weerdich zijt/ ende die behaghen neemt in de nedere ende verachtelicke saken na der Wereldt/ verandert so onsen wille/ dat wy van ons worpende alle hoovaerdije ende hoocheyt mogen ons seluen leeren voeghen onder de ghehoorsaemheyt van uwe Woordt: op dat wy toenemende in alle goede wercken/ u inder eewicheyt moghen loven/ door uwen Sone Christum Iesum/ Amen.

Den Cxiiij. Psalm.

Een corte beschrijvinghe der verlossinge Israels wt Egypten/ ende der sonderlickste wonderwercken/ die tot dier tijde ghesciedt zijn.

D Oe Israel Egyptenlant verliet/ End als thuys Jacobs gantschelick afschiet/ Van tvreemt volck/ en zijn wesen. ✝ Juda wiert Gods heyligh eere seer claer/ En God wiert Israels Heer openbaer/ Ja een Heer hooch ghepresen.

De Zee sach sulcks aen end weeck seer verbaest/
De Jordaen oock was ghedwongen met haest:

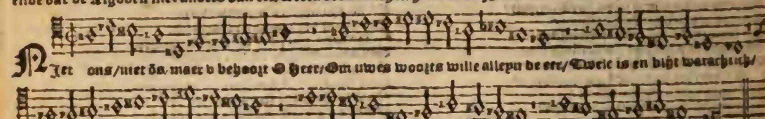
Haer achterwaert te keeren/
Als schapen spronghen de berghen met een:
En de heuuelen ende berchskens cleen/
Ghelijck Lammerkens teere.
† Wat was v Zee/ dat ghy wech vloot so saen/
Ende waeromme zijt ghy O Jordaen/
So te rugghe ghedreuen?
Berghen waerom spronght ghy als schapen vet?
Ghy berchskens waerom hebt ghy v ontset/
Als Lammerkens die beuen?
† Voor Gods aenschijn die alle dinck vermach/
Voor Jacobs God/ voor wien (so men daer sach)
Aertrijck beefde warachtich.
Voor dien God/ die maken can eenen steyn/
Tot een Meyr/ en doet springhen een fonteyn/
Wt een Steenrotse crachtich.

Ghebedt.

Almachtighe Godt/ ende alleene Verlosser vande arme ghevanghen/ die ons verlost hebt vanden dienst der sonden ende tyrannie des Duyvels/ door het middel van uwen Sone Jesum Christum/ Salichmaker der wereldt: doet ons dese deucht/ dat wy bekennende eene soo groote verlossinghe/ moghen wandelen onder v regiment / in een heylicheydt des leuens: tot dat wy ingaen inde volle besittinghe van het waerachtighe Landt der Leuender: om v eewichlick te louen.

Den C xv. Psalm.

Dauid bidt God/ dat hy met zijn volck so ghenadelick wil ommegaen/ dat het bekennen mach/ dat hy alleen God is/ ende dat de Afgoden niet anders dan een werck der menschen handen en zijn.

Waerom souden de Heydenen met spot/ Lachende seggen: Waer is nu haer God/ Die sy aenroepen clachtich.

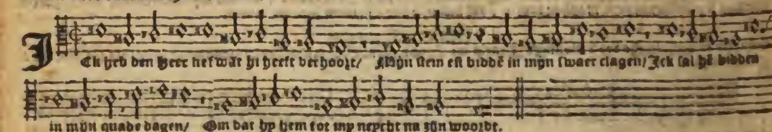
* Onse Godt woont inden hemel voorwaer/
Hy maeckt end doet alles int openbaer/
Wat hy wil inden Landen.
Maer aller heydenen Afgoden zijn/
Niet dan gout en silver ghelouteert fijn/
Wercken der menschen handen.
* Sy hebben monden /en spreken gaer niet/
End ooghen/ der welcken gheene yet siet/
Het zijn al doode dinghen.
Sy hebben ooren/ maer gantsch gheen ghehoor/
Neusen/ nochtans watmen hen stellet voor/
Gheenen reuck sy inbringhen.
* Sy hebben handen en grijpen niets aen/
Haer voeten connen gantschelijck niet gaen/
Haer kele can niet spreken.
Diese maken/ zijn hen ghelijck voortaen/
En diese besoecken en daer op staen/
Sijn daer by verghelijcken.
* Maer ghy Israel hoopt op den Heer reyn/
Hy is uwe hulp end v cracht alleyn/
End uwen Schilt bevonden.
Ghy huys Aarons op God vast betrouwt/
Hy is v sterckheyt als ghy zijt benouwt/
Die v helpt tallen stonden.
† Ghy die godt vreest/ laet v hoop zijn ghestelt/
Op godt die v cracht is end v ghewelt/
Voor wien die boose beuen.
De Heer ghedenckt onser. hy wil oock goet/
Israel end Aarons huys met spoet/
Sijn seghenninghe gheuen.
† Allen dien die god vreesen int ghemeyn/
Het sy datse groot zijn ofte oock seer cleyn/
Doet Godt veel goets ghenadich.
De Heer sal v meer seghenen altijdt/
End uwe kinderen maken verblijdt/
Door zijn goetheyt weldadich.
† Ghy zijt dat volck dien God wt liefden gheeft
Veel goets: die den Hemel en daerde heeft/
Ghemaeckt seere bequame/
Die Hemelen zijn des Heeren alleyn/
Der menschen kinderen dat aertsche pleyn/
Gaf hy in/ al te same.
† Die dooden en sullen Heer uwen lof/
Niet vercondeu: noch sy die nu int stof/
End int graf zijn gheleghen.
Maer wy die leuen sullen ouer al/
V altijdt louen met blijde gheschal/
En prijsen aller weghen.

Ghebedt.

O Godt aller vertroostinghe/ aensiet uwe arme Kercke die vanden vyanden verdruckt is/ ende verlostse om de glorie van uwen Naem/ op dat de boose ophouden moghen van v te lasteren: worpt de Afgoderye die in de Werelt is/ ter neder/ ende en ghedoocht niet/ dat wy ghestelt werden inden wille van onse vyanden / op dat wy in het leuen onderhouden zijnde door uwe macht. v moghen gebenedijen ende glorificeren/ van nu tot inder eewicheyt. Amen.

Den C xvi. Psalm.

Dauid vertelt de groote gevaerlickheden/ daer in hy gheweest is/ op dat hy dies te meer loue Godts barmherticheyt/ die hem verlost heeft: Ende na dien dat hy hem selven vermaent heeft tot blijschap / ende bekent dat sy schier als een verloren mensche gheweest is. Seyt hy/ dat hy Godt gheen ander vergeldinghe doen en can/ dan dat hy zijn weldaden roeme/ ende danckofferhanden offere.

† De stricken des doots hadden my ombaen
Ick was beladen met angsten der hellen/
Ick was in noot/ in suchten end in quellen.
Doch ick riep des Heeren Naem alsoo aen:
† O Heer verlost mijn siel wt desen noot/
End ick bevant dat hy was seer weldadich/
Heer vriendelick/ ende oock seer ghenadich/
Die wel behoudt deenvoudighe seer bloot/
† Want als ick ter neder lach onder voet/
Gheholpen heeft my onse Godt almachtich/
Dies weest te vreden o mijn siele clachtich/
Na dien dat de Heer v dees weldaet doet.

† Ghy hebt Heer mijn siel bevrijdt banden doot/
Mijn ooghen van tranen mijn voet voor vallen:
Dies wil ick wandelen mijn daghen allen/
Vromelick voor u, O mijn God seer groot.
(1.)
† Ick ghelooue, dies sprerck ick int ghemeen
Doch werdt mijn siel seer iammerlijck gheplaghet
Dies sprack ick met een ghemoet gaer versaghet/
Alle menschen zijn leughenaers met een.
† Hoe sal ick doch God zijn weldaden al/
Verghelden? ick sal den Beker heylsame/
Nemen inder hande: en des Heeren Name/
Met danckbaerheyt ick vercondighen sal.
† Ick wil mijn beloften int openbaer/
Betalen in Gods ghemeynte ghepresen.
De doot der heylighen voor God sal wesen/
Een dinck dat costelijck is en dierbaer.
† Heer ick ben u knecht/ Ja ick ben u knecht
End een sone van uwer dienstmaecht cleyne/
Mijn banden hebt ghy ghebroken alleyne.
Dies wil ick u danck offeren oprecht.
† Dat is: Ick wil uwen Naem maken cont/
Die heerlick is, en seer hooghe verheuen?
Ick wil den Heere mijn belofte gheuen/
Midden onder zijn volck tot deser stondt.
† Inden voorhouen des Heeren seer reyn/
Wil ick van herten hem lofsanghen singhen/
Ick wil tot Jerusalem hem toebringhen/
Syuen prijs: Loeft hem met my int ghemeyn.

Ghebedt.

Almachtighe God/ alleyne verlosser van de ghene die u beminnen ende eeren/ streckt wt u goedertierenheyt en barmhertichevt om ons te helpen so dickwils en menichmael als wy u aenroepen in benautheyt: verandert ons droefheyt in blyschap/ ende drucket so in onse herten de gaue des gheloofs/ dat wy mogen doen daer van geheele belijdinge voor alle menschen/ ende dat wy so wel moghen profiteren door de straffinghen/ die ghy ons toesendet/ dat wy niet en laten u te aenroepen/ ende uwen Naem/ inder eewichevt groot te maken voor alle menschen/ door uwen Sone Jesum Christum onsen Heere/ Amen.

Den Cxvij. Psalm.

Dit is een vermaninghe aen allen volckeren/ op datse de goetheyt Gods aen hen bewesen/ ende zijn bestendige waerheyt louen ende prijsen.

Ghy heydenen loeft tsaem den Heer/ Ghy volckeren de wijd hem eer/ Want groot is zijn ghenade goet Ouer ons all in ouervloet/ Bestendich is oock zijn waerheyt/ Ouer ons inder eewichevdt.

Ghebedt.

HEere/ wien dat alleene glorie ende heerlickheyt toebehoort/ maeckt dat ghy door de vercondinghe van u heylich Euangelium meucht bekent wesen ouer alle de Werelt op dat alle Natien ghewaer werden uwe barmhertichevdt ende dat uwe getrouwicheyt meer ende meer openbaer sy/ door Jesum Christum uwen Sone. Amen.

Den Cxviij. Psalm.

Dit is een lofsanck/ daermede dat David God dancket inde Hutte des Verbonts/ als hy wt alle teghenspoet verlost ende een Coninck ouer Israel inghestelt gheweest is/ daer hy met vrolycker herten de goetheyt die God aen hem bewesen hadde/ prijset: ende bewyset dat hy een recht voorbeelt sy Jesu Christi.

Dancket den Heer seer hooch ghepresen/ Want groot is zijn vriendelicheyt: Zijn goedertierenheyt sal wesen/ Bestendich inder eewichevt/ Israel moet hem nu begheuen/ Om te vercondigen met bescheyt/ Dat Gods barmhertichevdt verheuen/ Ghedurert tot inder eenwichevdt.

✠ Dat huys Aarons al te samen/
Moet nu bekennen wijdt en breyt/
Dat des Heeren goetheyt bequame/
Ghedueert tot inder eewicheyt.
Sy al die God vreesen ootmoedich/
Moeten spreken met blijticheyt/
Dat onses Gods genade goedich/
Ghedueert tot inder eewicheyt.
✠ Als ic Heer in angst was gestadich
So riep ick God den Heere aen/
End hy verhoorde my genadich/
Met troost heeft hy my by ghestaen.
De Heer is met my t'allen tyden/
Dies vrees ick niet wat menschen doen/
Die my haten ende benijden/
Voor cruys end verdriet my aendoen.
Pause.
✠ God is met my/ dien ic betrouwe
Met allen die my ionstich zijn/
Dies sal ic mijnen lust noch schouwen/
Aen alle de vyanden mijn/
Het is beter op God te hopen/
Dan op menschen die haest vergaen/
Veel beter is tot God te loopen/
In noot dan op Princen te staen.
✠ Veel menschen my listich omringen
Aen allen zijden openbaer/
Doch ick wilse tsamen ombringen/
In des Heeren Name voorwaer.
Sy omringhen my nu ten tijden/
Met grooter cracht ende ghewelt/
Maer God sal my voor hen bevrijden/
Sy werden haest neder ghevelt.
✠ Als van den bien was ic beslooten/
Van den hoop die met der schant (ten
Gedempt zijn tweick hen heeft verdro-
Als tvier tweick die doornen afbrant.
Ghy vyant ghy hebt my ve(r)steken/
En gesocht te bringhen ten val/
Maer God heeft my, theeft wel ghe-
Onderstant gedaen ouer al. (bleken/
✠ God seer stercke is mijn cracht alleyn
Mijn roem ende mijn eere groot/ (ne/
Ende mijn Lofsangh int ghemeyne/
Mijn Salichmaker inden noot.
Die vroom in haren hutten singhen/
Sijnde verblijdt end verheucht seer/
Dan u hant sterck die alle dinghen/
Crachtelijck ouerwint O Heer.
Pause
✠ Die stercke rechter hant des Heeren/
Is seer verhooght tot deser tijdt/
En behout tvelt met cracht en eeren/
Sulcx singt dat volck zijnde verblijdt.
Maeckt u van hier al mijn vyanden
Ick sal niet steruen noch vergaen/
Maer leuen end in allen landen/

Van Gods weldaden doen vermaen.
* God heeft my (tis waer) gerastijdet
End vaderlick ghetuchticht wel/
Doch hy heeft my tot nu bevrijdet/
Ghenadelick van der doot fel.
De groote Poorten doet doch open/
Des Tempels daer die vroom in zijn/
Op dat ick vry daer in mach loopen/
End heerlick louen den God mijn.
* Die poorten schoon costlick verheuē
Zijn des Heeren poorten voortaen/
Die vrome tot deuchden begheuen/
Sullen al tsaem daer door ingaen.
Daer weet ghy Heer dan my beledē/
Ende groot ghemaeckt van in noot/
Want in mijn meeste teghenheden/
Heeft ghy my verlost end verhoort.

PAVSE

* Die steen diē de Bouwheerē clame
Verworpen hebben end veracht/
Is ghewoorden seere bequame/
Die hoecksteen die thuys houdt met
cracht.
Dit wond is door Gods vermogen/
En door zijn macht also ghesciet/
Dit is voorwaer in onsen ooghen/
Een wonderwerck twelck mē hier siet.
* Dit is die dach schoon wtghelesen/
Dien die Heer self nu gemaeckt heeft/
Dies moeten wy seer verheucht wesen
En verblijt zijn, wāt God sulcks geeft.
Ick bid v Heere in myn verdrucken/
Vwen Coningh doch hulpe doet/
Ende laet doch mi wel ghelucken/
sConincx ingauck: end hem behoort.

* Ghelooft sy hy die comt gheeren/
Tot ons in des Heeren Naem reyn/
Seghen sy ouer v in vreden,
Ghy Gods huysghenooten ghemeyn.
De Heer is een God vol ghenaden/
Die ons alle verlicht seer claer/
Bindt den slachtoffer ende laden/
Aen de hoornen vanden Autaer.
* Ghy zijt myn God diē ick ver eere/
Met lofsanghen van soeten thoon/
V alleen aenbid ick O Heere
En prijs v deuchts met Psalmen
schoon/
Dancket dē Heer seer hooch ghemee
Want groot is zijn barmhertichheyt/ ist
Sijn goedertierenheyt sal wesen/
Beteuwich inder eewicheydt.

Ghebedt.

GOedertieren ende barmhertighe Vader/ die nimmermeer en verlaet/ de ghene die op v betrouwen. ende de uwe Vaderlick rastijdt/ tot haerlieder salicheydt: maeckt dat wy so moghen ghebouwet zijn/ als leuende steenen op Christum Jesum alleene het warachtich Fondament der Kercken: dat hoe wel hy verworpen ende veracht is van de menschen/ wy hem altijdts moghen bekennen voor onsen Coninck ende Salichmaker/ om eyndelick te genieten de vrucht van uwe goetheydt ende barmhertichheydt. Amen.

Den Cxix. Psalm.

Dese Psalm is vol van onnavolghelijcke conste ende wonderlicke vierichheydt / daer in dat David den prijs der Wet Gods ende sijnen lust dien hy daer in hadde niet ghenoech wtspreken en can: hy vermenghelt oock daer inne veel heerlicke claechredenen en vertroostinghen. Desen Psalm behoorden alle gheloovighē altijt int herte eñ inde mont te hebben.

ALEPH. J.

Gelucksalich is de mensche die leeft/ In een gemoet dat oprecht is bevondē/ Die hē geheel tot Gods wetē begeeft Wel hē die neerstich is tot allē stondē/ Om te houdē Gods geboden seer soet. En zijn kennisse niet hier te doen groot.

† De sulcke zijn niet boos/ maer wijs end vroet/
Die altijts gaen in Gods wetten en weghen/
En soecken te doen wat recht is en goet.
Ghy wilt Heer dat een yeder sy gheneghen/
Te houwen uwe gheboden seer claer.
Met vierichheyt so v kinderen pleghen.
† Och waert dat ghy myn leuen gantsch en gaer
Schicktet na uwe Wet/ door v ghenaden/
Dat ick niet af en viele hier noch daer.
So lang weet ick bevrijdt door schand en schaden/
Als ick v woordt met vlijt sal mercken aen/
En my sal soecken daer niet te beraden.
† Dan sult ghy van my prijs end eer ontfaen/
Wt een reyn hert als ick werde onderwesen/
Van v rechten die niet dat slecht bestaen.
Ick wil houden uwe Wet wtghelesen/
Dies bid ick/ schuldē niet cranckheydt bevaen/
Verlaet my niet langer O God ghepresen.

BETH. ij.

† Hoe sal een ionck man onstraffelick gaen/
In zijn weghen: als hy hem recht sal draghen/
Na v ghebodt en grondelijck vermaen.
Ick soeck v Heer niet een neerstich nae vraghen/
Laet van uwer Wet en laet my doch niet/
Afwijcken nu noch oock tot gheenen daghen.
† In myn hert en ghemoet also men siet/
Draech ick v woordt dat ick niet ouertrede/
Maer troulick wandel in v woordt met vlijt/
O Heer: uwe Naem moet wesen beleden/
Van my end hooch ghepresen boven al/
Leert my verstaen uwe rechten end zeden.
† Met mijnen lippen ick vertellen sal/
Vwe rechten die ick steeds wil vermonden/
Sonder yet te verghetten groot oft smal:
In v ghetuychnissen heb ick bevonden.
Meer troosts en vreucht. dan een mensch onversaet/
Vint in sweerelts rijcdom eenighen stonden.
† Ick spreke van v gebodt vroech en spaet/
En soecke te bewaren nu ten tijden/
Eeuwlaut wt wechs/ daer na dat my thert staet.
In v gheboden sal ic my verblijden/
En mercken op v Woordt en uwen raet/
Dien ick bewaren sal ende belijden.

GIMEL. iij.

† Stort uwe gauen op my uwen knecht/
Op dat ick Heer eewich door doot mach leuen/
End onderhouden v ghebodt oprecht.
Reynicht mijn dupster ooghen/ wilt my gheuen/
Een reyn ghesicht/ op dat ic mercken can/
Die wonderen uwer Wet hooch verheuen.
† Ick ben een gast/ en gelijc een vreemt man/
Daerom wilt my Heer die kennisse schincken/
Vwes woordts/ dat ic niet wijcke daer van.
Myn siel is crachteloos van steedts te dincken/
Met groot verlanc na dat rechte verstant/
Vwer rechten dis schoon ende claer blincken.
† Ghy straft de stouten en bringt se ter schant/
Ooc zijn sy die moetwillens van v wijcken/
Gantschelijc verbloeet in sulc verkeert verstant.
Voor smaet/ oneer end alles desgelijcken/
Behoet my/ want uwe tuychnissen reyn/
Houd ic seer vast sonder eenich beswijcken.
† Versamelt zijn nu die Heeren by een/
En met gemack in spot van my sy spreken/
Maer v knecht spreect van v Wetten alleen.
Als ic die hebbe, my can niet ontbreken/
Sy zijn myn Raetsheeren gheacht niet cleen/
Welcker troost in noot my niet heeft besweken.

DALETH. iiij.

† Ick ben voorwaer hem ghelijc die daer leyt/
Int graf bedeckt/ maer wilt my O Heer crachtich
Verquicken so ghy my hebt toegheseyde
Ick heb in noot v aengeroepen clachtich/
En ghy hebt my verhoort. wilt my voortaen/
Hooren/ en leeren v rechten waerachtich,
† Onderwijst my in uwes gheboden leer/
Soo sal ic de wonderheden vermeeren/
Vwes woordts en die melden tuwer eer.

Ick ben bedruckt therte binnen my versmachten/
Sterckt my met v beloften end v Woort/
Ick bid v Heer wilt my doch niet verachten.
* Van oneeren wegen bevrijdt my voort/
En geeft my uwe Wet tot mijn oorboren/
Die my sekerlick ghelept anghestoort.
Ick heb den wech der waerheyt vtvercoren/
En slae op v gheboden in desen strijdt/
Mijn ooghen/ op dat ick niet gae verloren.
* Dewijl ick dan Heer met een hert verblijdt/
Uwe Wet so neerstelick heb bewaret/
Van schanden end oneer my doch bevrijt.
Ick sal vrijwillich gaen end onbeswaret
In den wech uwer Gheboden altijt/
Als uwen troost my sal wesen verclaret.

HE. v.

* Leert my Heer uwen wech gantsch ende gaer/
Die volmaeckt is bekennen en bewaren/
Dat ick die houde tot den eynd eenpaer.
Gheeft my uwen geest dat ick mach ervaren/
V Woort/ ick sal dat houden onderdaen/
Van herten int midden uwer dienaren.
* Ghe(l)eyt my doch/ maeckt dat ick recht mach gaen/
Sonder wijcken in allen uwen paden/
Want mijnen lust heb ick alleyn daer aen.
Beweecht mijn hert/ end wilt my wel beraden/
Tot uwen insettingen/ maer gantsch niet/
Tot giericheyt/ die niet is om versaden.
* Wendt mijn oogh af/ maeckt datse niet en siet/
Ydel dinghen wilt die cracht in my wercken/
Dat ick in uwen weghen gae met vliet.
Bevestight Heer end wilt in my versterchen/
Uwe beloften/ want ick Heere goet/
Hoop op v end vrees v so ghy cont mercken/
* Keert van my den smaet diemen my aen doet/
Wien ick vreese: maer v gherechticheden/
Zijn ghemenget met barmhertichept soet.
Ick hebbe begeert in mijnen ghebeden/
V Wet met ernst: Dies vermaeckt mijn ghemoet/
Door v ghenaed en troostelicke reden.

VAV. vi.

* Laet my smaken die cracht uwer goethept/
End voor ghevaer behoedt my Heer ghenadich/
Want ghy hebt selve my sulcx toegheseydt:
Op dat ick hem die my bespot seer smadich/
Stoppe den mont: want ick my Heer alleyn/
Verlaet op v Woort vast ende ghestadich.
* Neemt dan my niet wech uwe waerheyt reyn/
Maer laet mijn lippen die altijdt vermonden:
Want aen uwe Wet houd ick my ghemeyn/
Ick wilse oock seer vastlick vallen (?) vonden/
Onderhouden na en eeuwigher tijdt/
Want oprecht en heylich is sy bevonden.
* Dan sal yder sien dat ick ben bevrijdt/
Opentlick: mits dat ick soeck v bevelen/
Te verstaen/ van herten synde verblijdt.
Voor den Princen en Coningen om velen
Sal ick vry van v ghetuyghnissen claer/
Spreken/ end die selve niemant verhelen.
* Als dan sal ick my met een hert eerbaer/
Inde Wet die ons ghelept seer verblijden/
Die ick altijdt bemint heb voor en nae.
Ick schicke my daer na tot allen tijden/
Met handen en ghemoet doe ick eenpaer/
Vrijwillich wat v behaecht sonder myden.

ZAIN. vii.

* Ghedenckt Heer aen sulcks als ghy uwen knecht/
Hebt toegeseyt/ daer op ick mijn vertrouwen/
Hebbe ghestelt/ want v Woort is oprecht.
Het is mijn troost als my thert wil verflouwen/
Die my verheucht en cracht gheeft O mijn Godt/
Als my lijden toecoemt en groot benouwen.
* Die stout in mijn cruys hebben my bespot/
Maer mijn hert door hare woorden seer plachtich/
Wijckt niet af Heer van v lieflick ghebodt.
Ick ben veel meer met vliedt gheweest ghedachtich/
Der oordeelen die ghy van tbeghin aen/
Ghedaen hebt die my gheer-(t)oost hebben crachtich.
* Als ick by my te dencken was bestaen/
Tgnaect der ghener die uwe Wet verhaten/
Ick ben met schricken en beven bevaen.
Ick heb daer van veel sanghen boven maten/
Ghedicht/ ende ghesonghen met aendacht/
Als ick vremd was van yderman verlaten.
* Ick heb niet afghelaten in den nacht/
Te bidden op dat ick mocht beleven/
V Woort als ick in angst schier was versmacht.
Ghy hebt my oock dese gave ghegeven/
Dat ick begheert hebbe met voller macht/
Dat ick mocht houden uwe Wet verheven.

HETH. viii.

* Ghy zijt Heer mijn erfdeel end al mijn goet:
Ick heb voor my ghenomen onverdroten/
V woort sterdts (?) te bewaren met oetmoet:
Dies troost my nu/ wilt my doch niet verstooten/
Dat bid ick v/ na uwe goedicheyt/
End houdt t'Woort vast dat ghy eens hebt besloten.
* Ick heb mijn doen neerstelick overleyt/
Daerom wil ick mijn voeten met vliet strecken/
Na uwer ghetuygenissen bestheyt.
Om sulcks te doen/ wil ick niet langh vertrecken/
Maer ick ghene my haest tot uwer Wet/
Op dat ick andre daer toe mach verwecken.
* Die boos' hebben my berooft met opset/
Mijns goets doch niet tegenstaende die schaden/
Uwes Woorts vergat ick noyt in mijn ghebedt.
Smiddernachts stae ick op/ ja vroech en spade/
Om te prijsen v oordeelen nu voort/
Die oprecht zijn/ in allen uwen daden.
* By dien die uwe Wet hebben ghehoort/
En ghehouden/ oock vreesen uwen Name/
Houd ick my Heer altijdt met goet accoort.
D'aerd is vol van Gods goetheyt seer bequame/
Die hy gheeft: dies leert my verstaen v Woort/
End onderhouden v Rechten altsame.

THET. ix.

* Ghy hebt wel ghedaen (?) over uwen knecht/
Uwe goedren/ na v beloeft O Heere/
Die ick verwacht heb na v Woort oprecht.
Gheeft my O Godt uwer ghesonde leere/
Trechte verstant/ want ick heb t'aller tijdt/
Uwe Wet gaer recht gheacht tuwer eere.
* Eer dat ick Heer van v was ghecastijdt/
Soo dwaeld ick seer in allerley onweghen/
Maer nu houd ick v Woort zijnde verblijdt.
Ghy zijt O Heer tot goethept gantsch gheneghen/
Een milt ghever uwer gaven voortaen/
Laet uwe Rechten my niet zijn verswegen.
* Met valschen clachten ben ick nu belaen/
Van den hoovaerdigen seer leugenachtich/
Doch ick sal in uwer Wet stracks voort gaen.
Haer hert is bedeckt met haer vet smeer crachtich:
Dies sy niets connen verstaen: maer mijn vreucht/
Sal altijt zijn in uwe wet warachtich.
* Gheen meerder goet Heer ghy my gheven meucht/
Dan dat ghy my vernedert en maeckt cleyne/
Dat ick leer uwe wet die my verheucht.
Veel silver en gouds ghelouteret seer reyne/
Is niet so costelick noch goet van deucht.
Als v woordt is end uwe Wet alleyne.

IOD. x.

* Uwe handen hebben my toebereydt/
Ende ghemaeckt/ wilt my uwen geest gheven/
Dat ick mach houden v Wet met beschept.
Dan sullen sy die in v vreese leven/
Als sy my sien vast staen op v woort claer/
Hen oock verblijden in v woort verheven.
* Als ghy die wereldt straft met v handt swaer/
Ghy doet haer recht na v gerechticheden:
Ghy vernedert my oock te recht eenpaer.
Ick bid v Heer wilt my door v goetheden/
In desen angst troosten mijn herte bloot/
Soo ghy my toeseyt in den tijdt voorleden.
* Hebt meylyden met my in dit cruys groot
Soo can ick leven: Want in uwer leere/
Heb ick groot en lust en troost in den noot.
Dat sy beschaemt werden end vol oneere/
Die my verdrucken in ghevepnstheyt quaet/

Maer myn hert denckt alleyn aen v woort Heere.
* Waer sy tot my comen vroech ende spaet
Die v heer eeren end van herten vreuchten/
End verstaen uwe Wet end uwen raet.
  Laet myn hert oprecht blyuen sonder duchten/
In uwen weghen: dat ick met der daet/
Beschaemt zoude niet behoeue te suchten.

CAPH. xj.

* Myn siel heeft op uwe salicheyt acht/
Die ghy my beloeft in v woort ghestadich/
So datse schier door tverlanghen versmacht
  Myn oogen zyn seer moed O heer ghenadich.
Van twachten uwer hulp dies seggh ick claer/
Wanneer sult ghy my troosten heer weldadich.
* Ick ben ghewoorden door angst en noot swaer/
Als een blaes inden roock zynd opghehangen/
Doch ick ghedenck aen v woort voor en naer/
  Hoe lang sal ick noch wachten met verlanghen/
Dat ick sie dat ghy hen eenmael doet recht/
Die my vervolghen en thert maken banghe.
* Die menschen quaet soecken my uwen knecht/
Te doen vallen dies sy my kuylen grauen/
Teghen uwe Wet die claer is en slecht.
  Uwe ghebooden zyn waer: doch sy slauen/
Om my te verdrucken heer met ghewelt/
Helpt heer wilt my met v jonste begauen.
* Sy hebben mi vervolcht ende ghequelt/
Dat ick schier gaer was te neder gheslagen/
Doch heb ick steets na v woort my ghestelt.
  Verquickt my heer na v goet wel behaghen/
Op dat ick houd end van my sy vertelt/
Die wet uwes monts nu en t'allen daghen.

LAMED. xij.

* So lang heer als de Hemel sal bestaen
Sal oock v woort O myn God vast verblyuen/
Het welcke nemmermeer en sal vergaen/
  Ghelijck daerd eewichlick seer vast maet blyuen/
Alsoo blyft uwe waerheit/ die ghi reyn/
Ende seer claer ons hebt laten beschryuen.
* Alle dinck dat ghi hebt ghemaeckt alleyn/
Bestaet noch vastelick O heer almachtich/
End is v onderdaen groot ende cleyn.
  Ick waer heer (in myn elenden seer crachtich/)
Gantschlick vergaen/ waert dat my steedes v woort/
Niet hadde verheucht en ghetroost eendrachtich.
* Ick wil v bevel dat ick heb ghehoort
Niet vergeten/ want ghi troost nu daer mede
End vermaeckt mynen geest voort met nu voort.
  Ick ben uwe/ bewaert my doch in vrede/
Want uwe wet die my seer wel bevrydt/
Soeck ic/ en spreeck daer van tot elcker stede.
* Die Godloosen loeren wt haet en nydt/
Om my tonderdrucken in myn elenden/
Doch ic ben in uwer Wet seer verblydt.
  Ick sie alles verkeeren end omwenden/
Ja gantsch vergaen/ maer v ghebodt altyde/
Bestaet vast twelcke nemmermeer sal eynden.

MEM. xiij.

* O heer hoe heb ick so lief v bevel/
Met een hert twelck men in vuer siet branden/
Daer van spreeck ick/ ende nergens van el.
  V woort doet dat ick alle myn vyanden/
Verr ouerwin in uwer wysheyt goet/
Het is die/ dien ick stedes heb in handen.
* Ick ben wyser dan al myn leeraers vroet/
Soo wel hebt ghy my O heer onderwesen/
Der Wet onderwerp ick my met ootmoet.
  Veel wyser dan die Raets heeren ghepresen
Ben ick het welcke daer door comt O heer/
Dat ick v Woort doorsoecken wil en lesen.
* Ick beware myn voeten lancks so meer/
Op dat ick niet en gae in boosen weghen/
Op dat ick onderhoud v woort en leer.
  Van uwen Rechten heer ick niet en pleghe/
Af te wycken: Want ghy maeckt my die cont/
En my die te leeren zyt ghy ghenegen.
* Och hoe soet is heer v woort mynen mond
Veel soeter dan honich oft honichraten/
Als ick dat recht smake teenigher stond/

Uwe Wet maeckt my vroeck/ en doet my haten/
Alle valsche weghen wt sherten grondt.
Dat ick die verachte gantsch buyten maten.

NVN. xiiij.

* V Woort is gelijck een fackel seer claer
End een schoon licht heer aen mynen voetpaden/
Om my den wech recht te wysen eenpaer.
  Ick heb beloeft end wilt doen onbeladen/
Namelick/ houden die Rechten vermaert/
Uwer Wet die ons gantsch recht can beraden.
* Ick ben heer wonderlicken seer beswaert/
Daerom troost my en bevrydt my van schande/
Na die belofte die ghy my hebt verclaert.
  Wilt goedichlick ontfanghen dees offrande/
Die ick v vrywillich heb toeghebracht/
Leert my uwe Rechten menigherhande.
* Myn siel is in ghevaer dach ende nacht/
Euen als had ick die in mynen handen/
Doch wert v woort altyt van my bedacht.
  Heer veel stricken legghen my myn vyanden/
Maer noch en ben ick verwecht gantschlick niet/
Van v Wet te wycken in sulcken stande.
* V ghetuyghenissen heb ick met vliet/
Voor myn erfgoet vastelick wtuercoren/
Want sy zyn myn vreucht en troost in verdriet.
  Ick sal altydt myn neersticheyt orbooren/
Om v Woort te houden wat my ghesciet/
Daer toe heb ick gantsch mynen lust al voren.

SAMECH. xv.

* Ick hebbe steedes al die menschen ghehaet/
Die tot schalckheyt eenpaerlick zyn ghenegen/
Maer tot v Wet al myn begeerte staet.
  Ghy zyt heer myn bescherming aller weghen/
Mynen toevlucht hebb ick tot v alleyn/
Ick verwacht v hulpe ter tydt ghelegen.
* Wyckt van my ghy boose groot ende cleyn/
Ick wil my houden aen Gods Wet verheuen/
Dat ick die doe na synen wille reyn.
  Onderhoudt my heer dat ick nu mach leuen/
Na v woort: trecht my wt der noot nu meer/
Laet my van myn hope niet zyn ghedreuen.
* Weest myne stercte/ versterckt my nu O heer/
In alle myn lyden en teghenheden/
Sal ick tot uwer Wet belust zyn seer.
  Ghy sult hen die niet houden uwe seden/
Die niet dan bedroch dryuen met der spoet/
Te niet doen end onder v voeten treden.
* Als schuym verwerpt ghy all die boos ondoet/
Dies heb ick lief v ghebodt hooch ghepresen/
End houde dat met een vrolick ghemoet.
  Ick moet verschricht en gantsch verslaghen wesen/
Als ick die oordeelen die ghy heer doet/
Bedenck/ ick maet my ontsettenenis desen.

AIN. xvj.

* Ick doe yederman recht in billickheydt/
Dies ouergeeft my heer in gheenen dinghen/
Hen die my haten wt nydt en boosheydt.
  Steriet uwen knecht ende wilt hem oock dwinghen
Tot alderley deucht end eere voort aen/
Op dat my die boose niet verdrinnghen.
* Myn ooghen zyn vermoeyt met op te staen/
Int verwachten des heyls my toeghesproken
In v woort/ twelck vastelick sal bestaen.
  Doet niet uwen knecht van gracie ghebroken
Leert my uwe Wet na v goedicheydt/
In gramschap laet myn quaet niet zyn ghewroken.
* Ick ben v knecht/ dies ghy/ die myn heer zyt/
Gheeft my den gheest end verstandt om te mercken/
Die verborghentheyt uwer Wet altydt.
  Het werdt tydt dat ghy heer niet om versterken
Tquaet straft: daer is gheen Wet noch trou voorwaer/
Die tvolck hindert alle boosheyt te wercken.
* Maer ick bemin v gheboden eerbaer/
Meer dan costelick gout seer groot van weerde
Ja dan edel ghesteenten seer dierbaer.
  Ick acht uwe Rechten/ die ick aenveerde/
Recht te wesen: maer ick hate dies claer/
Die valsche weghen end tquaet op der eerde.

PE. xvij.

* Uwe ghetuyghnissen zyn schoon en goet/
Daer in zyn secreten/ niet om doorgronden/
Dies houd ick die met vliet in myn ghemoet.
In uwe wet is een suick licht ghevonden/
Daer door dat sy die oprecht zyn en slecht/
Verstandich end wys werden tallen stonden.
* Ick heb dickwils begeert met een hert recht/
Te volbrenghen uwe Wetten al tsame
Daer toe heeft Heer eenen lust uwe knecht.
Komt tot my en toont my u hulp bequame/
Also ghy hen te doen ghewoone zyt/
Die lief hebben end eeren uwen Name.
* Ghelept my op den wech/ en my bevrydt/
Door v woort/ end wilt die sonde niet laten
Heerschen ouer my tot eenighe tydt.
Hoe seer datse my quellen die my haten/
Bewaert my Heer/ so sal ick oock nu voort/
Leuen na v ghebodt goet bouen maten.
* Laet v aensichyn ouer my na v Woort/
In ghenaden lichten end wilt my leeren/
Verstaen recht twelck ghy ouer al oorboort.
Ick schrey altydt/ myn clachten hen vermeeren/
Soo yderman daghelicx siet end hoort/
Dat v Woort niet ghehouden wert in eeren.

ZADE. xviij.

* Heer ghy zyt volmaeckt in gherechticheyt/
Daerom oock wat ghy doet tot allen tyden/
Gheschiet met recht ende met billickheyt/
Recht doet/ end waerheyt spreken sonder myden/
Syn tuyg/ stucken/ die ghy ouer al bloot/
Begeert met reyn ghemoet en sullen zyden.
* Der Godloosen boosheyt my so verdroot/
Dat ick int spreken my schier had vergeten/
Siend v Woort so veracht van cleyn en groot.
V Woort is reyn/ t welck ick wel heb ghweten/
Daerom heb ick daer in mynen lust reyn/
Laet dat van my nemmermeer zyn vermeten.
* Al ben ick veracht/ verworpen alleyn/
Doch heb ick uwe geboden seer goedich/
Niet vergheten in myn lyden niet cleyn.
Uwe rechten zyn gantsch recht Heer sachtmoedich/
Die eewichlick sullen seer vast bestaen/
Sy zyn in waerheyt volmaeckt ouervloedich/
* Angst ende noot comen my altydt aen/
Nochtans heb ick grooten troost Heer verheven/
Wt v Woort tot allen tyden outfaen.
Uwe gherechticheyt blyft Heer daer neuen/
Eewichlick vast: leert my v Woort verstaen/
So sal ick dat voortaen met vliet beleuen.

COPH. xix.

* Ick heb v ghebeden van herten bly/
Gheeft my dat ick bidde/ wilt my verhooren/
So sal ic houden v gheboden bly.
Myn gheclach comt stedes tot uwen ooren/
Helpt my dat ic uwe Wetten seer goet/
Onderhoude/ want ick hebs wtuercoren.
* Ick roepe tot v smorgens met ootmoet/
Voor den daghe/ want ic wil alleyn bouwen/
Op v woort/ twelc lieflick is ende soet.
Ic wake vroech op in al myn benouwen/
End ic spreke van uwen woorde eenpaer/
Daer op dat ic vast stelle myn betrouwen.
* Door v goetheyt verhoort myn stemme claer/
Gheeft my weder myn afnemende crachten/
Op dat ick gae in uwe Wet eerbaer.
Die my veruolgen en stedes op my wachten/
Willen my ouervallen met ghewelt/
Daerse doch uwe Wet altydt verachten.
* Maer als ic Heer met noot seer ben ghequelt/
Wilt my bystaen end helpen tallen stonden/
Want tis enckel waerheyt dat ghy vermelt.
Uwe tuyghnissen zyn recht inden gronden/
Vast ghefondeert en so seker ghestelt/
Datse eewich ende waer werden bevonden

RES. xx.

* Siet aen myn lyden en myn groot ellendt/
End verlost my/ want ic ben steets ghedachtich/
Uwer Wet/ daer ic gantsch toe ben ghewent/
Voert myn saeck wt/ en met uwe hant crachtich/
Helpt my/ end wilt O Heer seer goet bekent/
My troosten door v waerheyt Heer almachtich/
* Vanden Godloosen in boosheyt versmoort/
Is die salicheyt seer wyde afgheweken/
Want sy verachten v Wet voort end voort.
Uwe goetheyt en can ic niet wtspreken/
Dies toont v so ghy pleecht te doen in noot/
Maeckt my seker/ en laet my niet ontbreken.
* Myner vyanden hoop is nu seer groot/
Die my veruolgen/ doch wil ick niet wycken/
Van uwe Wet gantsch door geenen aenstoot.
Myn herte dunckt my vergaen en beswycken/
Als ick die verachters sie met verdriet/
Die v Woort bespotten alle ghelycke.
* Dat ick v ghebot lief hebbe doch siet/
Ghy myn God: daerom wilt my wt ghenaden/
Verheugen en my vertroosten met vliet.
Heer v Woort is warachtich vroech en spade/
Ende gantsch gherechtich/ het welck oock niet/
Sal vergaen maer blyuen tot myn beraden.

SCHIN. xxj.

* Die Vorsten hebben my veruolcht al tsaem/
Doch ick vrees haer cracht niet/ maer tallen tyden
Vreesd ick v woort end uwe Wet bequaem.
In v woort sal ick my veel meer verblyden/
Dan als oft ick vond een schat en groot goet/
Oft eenen buet die men vercrycht int stryden.
* Ick hate dat leugenachtich ghemoet/
Want tis een grouwel groot voor v O Herre/
Maer ick hebbe lief uwe Wet seer soet.
Seuenmael sdaechs verbreyd ick uwe eere/
En mercke die groote wonderlicheydt/
Die in uwe Wet is end in v leere.
* Sy sullen Heer vreed hebben end stilheydt/
Die van herten v gheboden beminnen/
En niet struyckelen in die teghenheyt.
Ick verwachte Heer dat ick mach ghewinnen/
V salicheydt: dies ic in desen tydt/
Wil v ghebodt houden ende versinnen.
* Myn siel onderhoudt nu en taller tydt/
Uwe ghetuyghenissen seer ghepresen/
Sy heeft die lief/ daer in is sy verblydt.
Uwe goede gheboden wtghelesen/
End uwe wet houd ick sonder verbydt/
Al myn doen can v niet verborghen wesen.

THAV. xxij.

* Heer laet comen tot v al myn gheclach/
Wilt my daer na Vaderlick onderwysen/
Op dat ick v woort wel beleuen mach/
Laet myn stem tot v O myn God oprysen/
Verlost my so ghy voortyts hebt ghedaen/
Na v warachtich Woort niet om volprysen.
* Dan sullen Heer myn lippen vangen aen/
Te louen uwe herrliche weldaden/
Als ghy v Woort my recht sult doen verstaen.
Myn tonghe sal v Wet end v ghenaden
Spreken/ end een yghelicken doen condt/
Dat gaer recht zyn v wetten end voetpaden.
* Laet my sien uwe hant tot deser stont;
Wtgestreckt tmyner hulp/ want my is banghe/
Doch verkies ick Heer tWoort van uwen mont.
Na v heyl Heer heb ick seer groot verlanghen/
Ick en heb oock nergens in lust voorwaer/
Dan in tWoort welcks liefde my heeft bevangen.
* Laet my leuen/ op dat ic v eenpaer
Pryse/ want ghy geeft my Heer uwen seghen/
Ende sult my niet verlaten hier naer.
Och Heer ic heb ghedwaelt in veel onweghen/
Soeckt uwen knecht/ ick heb v Woort niet gaer
Vergeten/ maer thert is daer toe ghenegen.

Ghebedt.

HEere/ Autheur van alle salicheydt/ die ons ghegeuen hebt uwe heylighe Ghebodden om daer nae te volghen alle ons leuen / drukt die in onse herten / door uwen Gheest / ende maeckt dat wy so versaken alle vleeschelicke begeerten ende ydelheden deser Werelt/ dat alle ons ghenoechte ende liefde sy in uwe Wet/ op dat wy altydt

gheregeert zijnde door u Woort eyndelick moghen comen tot de eewighe salicheyt/ die ghy ons beloeft hebt door uwen Sone/ onsen Heere Christum Jesum/ Amen.

Den CXX. Psalm.

Dit is een ghebedt des Propheten/ als hy door dat valsch overdraghen seer misgunstighen verbannen was/ daer met hy begeert van den ongheloovighen verlost te zijn/ onder den welcken hy niet gheerne en wandelt.

Als ick met swaer cruys ben beladen/ Ick roepe tot God vol ghenaden: Mijn ghebedt coemt tot zijnen ooren/ Hy plach my altijt te verhooren. Voor die leughenachtighe monden/ End valsche tonghen tallen stonden/ Wilt mijn siel na u goedicheydt/ Verlossen Heer in eewicheydt.

* Wat can de valsche tonge stichten?
Wat can de leughenaer wtrichten?
Wat sullen zijn listighe sinnen/
End valsche tonge doch ghewinnen?
V woorden zijn als scherpe pijlen/
Die een sterck man schiet onderwijlen/
Uwe reden zijn vol fenijn/
Als gloeyende kolen sy zijn. (wesen/
* Wee my dat ick vreemdelinck moet
In Mesech verdoolt en mispresen
Dat ick in Cedars tenten blijven
Moet, daer sy nu dan boosheit drijven.
Dat ick so langhe ben verlaten/
By hen die sterdts den vrede haten/
Ick die paeys soecke sonder twanck/
Ben by hen gheweest veel te lanck/
* Ick spreke met hen vanden vrede/
Sy verwillighen niet daermede/
Als na den paeys staet mijn verlangh/
Als dan sy eerst den Crijch aenvangh.

Ghebedt.

O Godt/ die een waerachtich Beschermer zijt van uwe dienaers/ verlost ons vande lasteringhen ende verwoet ons ser vyanden/ bedwinget haerlieder dulheit ende rasernije/ ende bewaert ons in het midden van so veel tegenspoets/ op dat wy so moghen leven onder de ongheloovighe/ dat wy niet en laten u eenen dienst te doene/ die u aengenaem sy door Jesum Christum uwen Sone/ Amen.

Den CXXI. Psalm.

David vermaent alle Gheloovigen/ dat sy (also hy ooc doet) alleen bystandt van Godt alleen verwachten/ de welcke hare goede raedtslaghen regeren ende voorderen sal.

Tot den Bergen hef ick op mijn Oogen: en van daer verwacht ick hulp eenpaer/ Maer op God die ghemaect heeft schijn/ Hemel end Aerd met ronden/ Will ick my vastlick gronden.

* God sal niet laten uwen voet
Beruchelen/ want altijdt
Waeckt hy/ end u bevrijdt:
Hy slaept niet die Israel hoedt/
Maer waeckt aen allen zijden/
En sluymert tot gheenen tyden.
* God sal van boven u bystaen/
Die u ter rechterhandt/
Staet tot uwen bystandt.
Sdaechs sal u de Sonne niet slaen
De Mane coudt niet schaden/
Sal u snachts niet beladen.
* God behoet u voortaen vā quaet/
Hy sal u siel bewaer/
Behoeden voor ghevaer:
End als ghy wt of ooc ingaet/
Sal hy u sterdts bevrijden/
En niet gheven verslijden.

Ghebedt.

Hemelsche vader/ Schepper des Hemels ende Aerdtrijcks/ die ons ontfanghen hebt in uwe bewaringhe/ en wilt niet ghedooghen dat de benautheden ons in sulcker manieren overwinnen/ dat wy verlaten souden het betrouwen dwelck wy op u hebben: maer regeert liever alle onse aenslagen/ ende gevet onse saken so goeden eynde dat wy mogen verseckert zijn/ te wesen van tghetal der ghenen die ghy totter salicheyt vercoren hebt/ door uwen Sone Jesum Christum/ Amen.

Den CXXII. Psalm.

David verblijdt hem dat Jerusalem (welck God tot zijnen dienst vercoren hadde/ ende een voorbeelt der Kercke was) ghebouwet werd: Ende biddet God om haren voorspoet.

So haest als ick hoore spreken: Wel aen/ laet ons alle seer saen/ In dat huys onses Heeren gaen. Met vreughden is mijn hert ontsteken/ Dat ons voeten sullen hier naer/ Staen binnē die Poorten eerbaer/ Van Jerusalem wel gerichtet. Jerusalem is ghebout vast/ En door vrede tsamen ghepast/ En tot een stadt Gods sijn ghericht.

* Daer sal dat volck comen te saem/
Die stammen Israels met een/
Om Godt te prijsen int ghemeen/
Na zijn liefelick ghebodt bequaem.
Dit is de plaetse die God gort/
David ghesetelt/ end wil datmen doet
Recht en gherechticheyt daer binnen.
Laet ons wenschen Jerusalem/
Gheluck het moet doch wel gaē hem/
Die onses Gods stadt sal beminnen.
* Binnen u mueren woonen sal
Liefde/ vrede/ met eenicheyt/

Die huysen en paleysen vrypt/
Sijn vol van Gods segeninghe al.
Om den wil der broederen mijn/
En der vrienden die binnen zijn/
Wensch ick v vreed in allen hoecken.
Om dat oock Gods Tempel seer reyn
Staet binnen v muere n niet clevn/
Wil ick steets uwe voorspoet soecken.

Ghebedt.

O Eewighe Godt/ alleene Fondeerder ende bewaerder van v Kercke/ nae dien het soo is dat ghy teghen alle hope dagheliicks vermeerdert het ghetal vanden uwen: Maeckt dat wy staende onder het regiment van Christo Jesu/ alleene het hooft der selver/ moghen ghespijset werden met zijn heylich Woordt/ ende bevesticht door zijn Sacramenten/ op dat wy alle met eender herte ende mont v glorificeeren: deen den anderen stichtende door heylicheydt des levens/ Amen.

Den C xxiij. Psalm.

Dit is een ghebedt der gheloovighen/ als sy vande boose verachters Gods/ verdruckt ende benauwet zijn.

TOt v Heer mijn ooghen hef ick altijdt/ Die inden Hemel zijt. So die ooghen eens knechts in zijn benouwen Sijnen Meester aenschouwen; So die Maecht siet op haer vrouwen handt/ Wy oock in cruys en schanden/ Sien so op v Heer/ end wachten in noot/ V hulp en goetheyt groot.

* Zijt ons nu genadich O Heere mijn
Wilt ons barmhertich zijn.
Die menschen al ons alle gaer verachten
Dat wy in smaet versmachten.
Wy zijn der stouten spodt aen allen zijden.
Wy zijn tot desen tijden/
Vanden hooveerdigen seer fel en quaet
Veracht en gantsch versmaet.

Ghebedt.

O Godt/ alleene hulpe ende toevlucht van alle bedruckte/ ghy siet de dulligheydt van ons wederparthen/ die alle middelen soecken om ons wt te roepen: ghy weet hoe dat wy veracht zijn ende verontweerdicht door de machtige van deser werelt. Waeromme hebbende alleene dese remedie/ soo slaen wy onse ooghen op v, v biddende dat ghy medelijden met ons wilt hebben inden Naem van uwen Sone Jesus Christus. Amen.

Den C xxiiij. Psalm.

Dat volck Gods wt een groote ghevaerlijckheydt verlost zijnde/ bekent dat het niet ghescheidt sy door menschelijcke cracht/ maer alleene door Gods goetheyt. Ende verhaelt wt wat ghevaerlicheyt dat het verlost sy gheweest.

MEn mach nu wel segghen in Israel/ Had ons de Heer selue niet bygestaen/ Had hy ons saken niet genomen aen Als ons die volcken ouervielen fel/ Om ons wt te roepen en te verslaen.

* Levendich waren wy verslonden wreedt/
Want in toorne waren sy seer verstoort/
Wy waren langh in dat water versmoort:
Want die baren ginghen hooch ende breedt/
Die hadden ons ouerdeckt rechte voort.
* Die stroomen hadden ghegaen met gheweldt/
Ouer onse hoofden ter seluer tijdt:
Maer ghedanckt sy God die ons heeft bevrijdt/
End zijn volck inder macht niet heeft ghestelt
Sijner vyanden vol van haet en nijdt.
* So die vogel den Vogelvangher snel/
Ontcoemt/ so is onse siel ontgaen reyn:
T'strick is ontwee/ t'welck ons omving ghemeyn/
Wy zijn vry/ God helpt ons/ en niemant el/
Die hemel en aerd heeft ghemaeckt alleyn.

Ghebedt.

HEere Godt almachtich/ de menichte/ de cracht ende het ghewelt van onse vyanden is so groot/ dat sy over langs ons souden verslint hebben en hadde uwe goetheyt ons gheen bystant ghedaen: Maer ghemerckt dat haerlieder quaetheyt ende practijcke van daghe tot daghe groeyt/ so bewijset ghy daer teghen dat ghy ons Bewaerder ende Beschermer zijt/ op dat wy (zijnde wt alle perijckel) ons beste doen moghen om uwen lof over al bekent te maken/ door Jesum Christum uwen beminden Sone. Amen.

Den C xxv. Psalm.

De Propheet bewijst/ dat daer niemant beter verseckert en is inden noot/ dan alleen de gheloovighe/ wiens benautheydt maer eenen oogenblick en geduert: Hy roept oock Godt aen ten trooste der vromen/ ende straffe der godloosen.

DIe op den Heere vast betrouwen/ Die sullen niet vergaen/ Maer eewich blijuen staen: Ja so vast in allen benouwen/ Als de berghen van Zion pleghen/ Sonder beweghen.

* Ghelijck Jerusalem rontsomme
Met berghen is bevrijdt/
So sal oock talder tijdt/
Godt zijn kindren te hulpe comen/
In haren noot/ na zijn voorsorghen/
Tot allen stonden.
* Godt sal eleuen niet altijt laten/
Der zijner/ inder handt/

Vanden wreeden Tyrant
Op dat hen die vrome niet gheven
Tot quaet/ en de hant niet wtsteken/
Tot veel ghebreken.

† Helpt Heer de vrome vroech en spa(de)
Maer straft de menschen boos/
Die gaen in wegen boos/

Met hen die lust hebben int quade/
Doch Israel sal hebben vrede/
End voorspoet mede.

Ghebedt.

HEere/ ghy die de sterckte zijt van alle de ghene die hem op v betrouwen/ breket de cracht ende werpt ter neder de hovaerdye vande ghene die uwe arme Kercke verdrucken ende quellen/ op dat wy ons seluen/ door versoeckinge verwonnen zijnde/ niet gheheel ende al der sonde over en gheven: bescheremt uwe dienaers/ ende straft de boose menschen/ op dat uwe gheloovige hen in v verblyden mogen/ door Jesum Christum/ uwen beminden Sone/ Amen.

Den CXXVI. Psalm.

Dat volck wt der ghevanckenisse wederkeerende/ danckt den Heere/ ende biddet dat hy de aengevanghen verlossinghe volbringhen wille/ ende leert dat Godt na groote benautheden/ eenen heerlicken troost den synen laet toecomen.

Als Godt Zions ghevanghen al Tsaem verlost heeft na zijn geval/ So waren wy verheucht al tsaem.
Ghelijck sy die droomen bequaem/ Onse mont is gantsch vol gewesen/ Van vreucht en lofsanghen ghepresen/
Dan sprac tvolc al/eens wel aen/ God heeft zijn volc wat groots gedaen.

† God die heeft op dit mael voorwaer
By ons gedaen een werck seer claer/
Waer in dat wy tot dese tijdt/
Herteliick vro zijn end verblijdt.
Heer wilt ghenadelijck afwenden/
Ons gevanckenis end ellenden/

Dat wy moghen wesen ghelijck/
Een schoon wel gewatert Aertrijck.
† Sy die met tranen en verdriet/
Haer goet zaet saeyen/ so men siet/
Sullen wederkeeren met vreucht/

End dat maeyen zijnde verheucht.
Sy saeyen haer goet saet met weenen/
En sullen haest groot ende cleene/
Comen/ en brengen met vreucht groot
Haer volle schoovende inden schoot.

Ghebedt.

O Godt/ alleene ende waerachtich Verlosser vande arme ghevanghen/ wy bidden v dat ghy ons wilt verlossen/ door uwe wonderbaerlijcke goetheyt/ van de macht onser vyanden/ op dat wy ghepasseert zijnde/ door de miserien ende ellenden deser Wereldt/ eyndelijck meughen ghenieten de vrucht onses gheloofs/ welck is de salicheydt van onse sielen/ die gheloost zijn door het bloet van uwen Sone Jesum Christum. Amen.

Den CXXVII. Psalm.

De wijsheyt/ cracht ende arbeydt der menschen maken niet rijck/ bewaren de Stadt niet/ gheven oock den kinderen haer voedtsel niet/ maer alleene de goetheydt Gods.

So Godt niet self dat huys oprecht/ Te vergeefs is die arbeyt al/ Des genes die dat bouwen sal/
Dat waken is gaer niet en slecht/ So God na zijn vaderlijck aert/ Die stadt niet selfs hoet en bewaert.

† Het is vergeefs so vroech opstaen/
En te waken tot snachts seer spaed/
En spaerlick eten in dien staet/
Zijn broot met sorghen swaer belaen/
Want God schier al slapende gheeft/
Sulcks den ghenen die hy lief heeft.
† Als de mensch becoemt een kindt
Om te erve zijn goet al tsaem/ (slepn/

Sulcks is Gods gave seer bequaem:
De vrucht des lichaems is alleyn/
Een vry ghesschenck des Heeren goet/
Twelck hy zijnen kinderen doet.
† Ghelijck als een Reuse met cracht/
Na zijnen wille van hem schiet
De pijlen snel daer men op siet:
So werden ons kindren ghevracht/

Als sy jonghe ghesellen sijn/
En sterck en groot geworden zijn.
† Wel hem die synen koker groot/
Vol heeft van die pylen vernaemt/
Die sal nemmermeer zijn beschaemt/
In teghenheyt noch ander noot:
Maer zijne vyanden hy sal
Ter schanden brenghen en ten val.

Ghebedt.

EEwighe ende almachtighe God/ die door uwe voorsienicheydt alle dinghen deser Wereldt regeert/ en ghedooght ons niet yet voor te nemen/ dan onder v regiment ende wille/ op dat wy ons seluen niet betrouwende/ soo moghen staen op uwe heylighe ghebenedijdinghe/ dat wy alleenlijck moghen sorghe draghen/ dat ghy van ons ende onse nacomers meucht ghelooft ende gheeert zijn/ in den Name van uwen Sone Christo Jesu/ Amen.

Den CXXVIII. Psalm.

David leert dat de Godvreesende int openbaer ende int verborghen recht ghelucksalich zijn.

Salich is hy bevonden/ die Godt vreest en dient recht/ Die oock gaet tallen stonden/ In synen wegen slecht.
Door twerck dwelck ghy sult drijven/ Wert ghy hier wel gevoet/ V dos sal wel beclijven/ Spoedich met overvloet.

† V wijf sal ghelijck wesen/
In v huys seer verblijdt/
Een wijnstock wtghelesen/
Die vrucht draecht tzijner tijdt.

Aen den disch in een troone/
Sullen v kinders staen/
Als Olijfspruyten schoone/
Na malcandren voortaen.

† Deser schoone weldaden/
Ontfanckt hy int ghemeyn/
Die met quaet niet beladen/
Is/ maer vreest Godt alleyn.

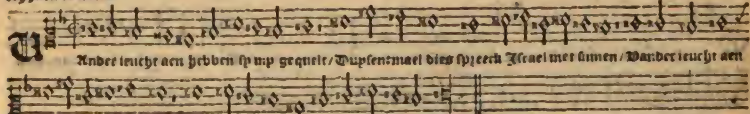
God wt Zion ghepresen/ | Dat ghy sult sien na desen/ | * Ghy sult wt uwen zade/ | Ende door Gods ghenade/
U dees ghenade doet/ | Jerusalems voorspoet. | Kints kindren sien seer wel/ | Veel vreed in Israel.

Ghebedt.

HEere God/die Autheur zijt van alle salicheyt/gheeft ons de gratie dat wy altijts moghen wandelen in uwe vreese ende weghen / en dat wy uwe ghebenedijdinghen niet en misbruycken:maer dat wy ons door bekentenisse ende dancksegghinghen onderhouden moghen inde hope van de eewighe salicheyt / die ghy beloeft hebt ons ende onsen kinderen/ door uwen Sone Jesum Christum/ Amen.

Den Cxxix. Psalm.

Die Kercke Gods wert vermaent/na datse seer van haren vyanden is benout gheweest/ ende nu heerlick vertroost is/ datse haer verblijde. Daer beneuen voorseyt de Prophete dat verderuen der Godloosen/al ist dat sy een corte wyle wat schijnen te wesen.

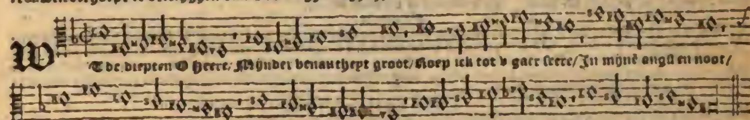
Ick draghe de merckteeckenen aen tlijf/
So dat ick gantsch doorploecht te wesen schijne/
Op den rugghe met voren diep en slijf/
Gantsch ontween is mijn arm vleeich door dees pijne.
Maer God die alles rechtveerdichlick doet
Heeft der Godloosen banden afghesneden:
Dat sy te schanden werden die onvroet/
Zion wenschen tverderf angst met onvreden.
Dat sulck mensch als gras werd aen eicken cant/
Twelck op mueren en daken onbequame/
Groeyt/twelck haest verdroocht/daerom oock niemant/
Arbeyden wil, op dat hijt bringhe tsame.
Men sach noyt dat eenich mayer daer van/
Een hant vol heeft ghebracht teenighen tijden
Veel min heeft daer van yet ghebracht die man/
Die schoouen bint op tvelt aen allen zijden/
Sy alle die daer wandelen voorby/
Spreken niet/Die seghenynghe ons Heeren
Sy ouer v: Wy seghenen v vry/
In den Naem Gods die verhoocht is in eeren.

Ghebedt.

EEwighe Vader/die ouer alle tijden ghetoont hebt de sorge die ghy draecht voor v arm volck/staet ons by / ende weest ons gunstich door uwe goetheyt/dat wy moghen ouerwinnē alle de aenslagen onser vyanden / ende dat wy de selue beschaemt ende te rugge gedreuen zijnde/v heerlick maken mogen alle de daghen onses leuens/door uwē Sone Jesum Christum onsen Heere/ Amen.

Den Cxxx. Psalm.

Ernstlick ghebedt voor den ghenen die door zijn sonden is ghevallen in veel tegenspoets / ende nochtans door vast betrouwen verhoopt te vercrijghen van God vergheuinghe zijnder sonden/ Ende verlossinghe zijnder benautheydt.

* Wilt ghy met ernst de sonden/
Tottekenen voortaen/
Wie can teenighen stonden/
In v oordeel bestaen?
Maer ghy wilt Heer vergheuen/
De sonden minst en meest/
Dies zijt ghy in dit leuen/
Heer bemint en ghevreest.

* Den Heer wil ick verwachten/
Mijn siel staet altijt voort/
Op hem met gantscher crachten/
Hoop ick vast op zijn Woordt.
Mijn siel verwacht lanckmoedich/
Van deen Nachtwake swaer/
Tot dat dander coemt spoedich/
En de dach opstaet claer/

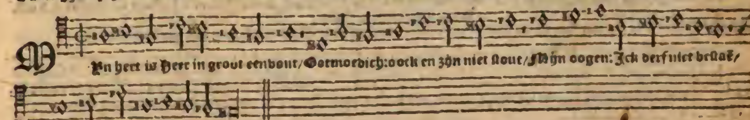
* Dat Israel vast bouwe/
Op God te hope zijn/
Want vol genaed en trouwe/
Is de Heer en God mijn.
Hy ist die onbeswelen/
Israel gantsch bevrijdt/
Van sonden en ghebreken/
Die hy niet een schelt quijt.

Ghebedt.

OMedelijdende alderbarmhertichste Godt/ ende die nemmermeer en versloot de ghebeden van de ghene die v aenroepen in v waerheydt : hebt medelijden met ons/doet wt de menichte van onse boosheden/ achtervolghende de waerheydt van uwe beloften die ghy ons ghedaen hebt ende op de welcke wy ons betrouwen/ ghelijck ons gheleert is door het woort van uwen eenighen Sone onsen Heere Jesu Christo/Amen.

Den Cxxxi. Psalm.

Dauid ghetuycht van zijne afkeeringhe ende oormoedicheyt:Ende is van Gods bystant gantsch verseker.

* Heb ick mijn boose lusten wilt
Niet ouerwonnen en ghestilt/
Heb ick my also niet verleent/
Als een kint dat de moeder speent.
* Heb ick my niet ghelijck O Heer/
Gheacht als een kindeken teer/
Ja als een ghespeent kinde seer fijn/
Met recht mach ick versloten zijn.
* Israel sal van nu voortaen/

Fin.

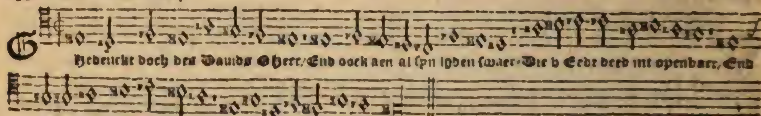
Op den Heer zijnen God vast staen: End hopen op zijn goedicheyt/ Van nu tot inder eewicheyt.

Ghebedt.

HEere die den hoouerdighen wederstaet/ende den ootmoedighen gratie gheeft/en wilt niet ghedooghen / dat wy ons door grootscheydt verheffen/ons seluen toeschrijuen eenighe sake: maer dat wy ons leeren verootmoedighen sonder ghevevnstheyt/voor uwe heylighe Maiesteyt/ende ons seluen van daghe te daghe slechter maken / in dien voeghen dat wy in alle het ghene dat wy doen uwe gratie/gunste ende bystant ghevoelen moghen/ door Christum Jesum uwen Sone/Amen.

Den Cxxxij. Psalm.

Dauid vreedsaemich zijnde in zijn rijck/verblijdt hem in die coemste vander Arcke des Verbonts in Jerusalem na de belostenisse die hy ghedaen hadde/ende hy versekert hem op de toesegghinghe die hy vanGod ontfanghen heeft/verseerende de eewicheyt des Rijcx/vanden gheneu die soude comen van zijn gheslachte/te weten van Messias/als ghy beschreuen vint Actu.in 2.Cap.

* Heer dit beloefd ick v/ (sprack hy)
Ick en wil in myn huys niet staen/
Noch op myn bedde slapen gaen:
Ja oock niet eenmael sluymen bijp/
Ick sal myn ooghen niet toeslaen.
* Tot dat ick God een plaetse zeyn/
Vinde die voor hem sy bequaem
Waer die Heer onse God eersaem /
Woonen en blijuen mach alleyn/
En des Aercken Gods hooge Naem.
* Wy verstaen end ons wert vertelt/
Dat hem Ephrata tschoone dal/
Behaecht bouen die plaetsen al/
Wy hebben ghevonden int velt/
Een oort twelck voor v wesen sal.
* Daer sullen wy zynde verblijdt/
Hem besoecken/en taller stondt/
Hem bidden wt des herten gront:
Dies maeckt v op Heer nu ter tijdt/
Ghy en d'Arcke van v Verbondt.
* Laet die Priesters daer becleet zijn
Met die ware gherechticheyt:
Uwe heylighen met vrolickheyt/
Verbulst/En bewaert trycke syn/
Uwes Ghesalfden voor teghenheyt/

PAUSE.

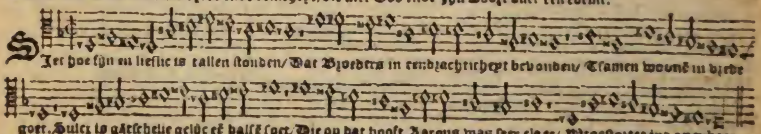
* God heeft Dauid een eedt gedaen/
Die blijft vast end onwanckelbaer/
En sprack: Op uwen stoel seer claer/
Sal een uwer kindren voortaen/
Regeren met voorspoet eenpaer.
* Ist dat v kinderen mijn Woort/
En mijn leere bewaren bijp/
Die sy verstaen:so sullen sy/
Met haren kinderen nu voort/
Eewich regeren onghestoort.
* God heeft vercoren Zion schoon/
Hy heeft lust te woonen aldaer/
Dit is mijn ruste sprect hy voorwaer
Mijnen lust en mijns herten croon/
Daer wil ick woonen voor en naer.
* Haer spijs ick steets seghenen sal.
En den armen gheuen haer broot/
Die Priesters wil ick niden noot/
Met heyl cleyden end ouer al/
Verbullen met blijdtschap seer groot.
* Dauid sal daer bloeyen met sport/
Verheuen wert zijn Hoorn met cracht:
Ick heb hem te weghe ghebracht/
Een lampe die steedts lichten moet/
Tot allen tijden dach en nacht.
* Ick wil met schand end smadicheit
Zijn haters becleeden ghemeyn/
Hen tot schand end oneer met eyn/
Sal ick doen dat in heerlicheyt/
Dauids croone bloeyen sal reyn.

Ghebedt.

VVarachtighe Vader/die beloeft hebt door het Verbont dat ghy ghemaeckt hebt met de Vaders/dat ghy zijn souf int midden van v volck / Wy bidden v seer ootmoedelick dat wy meer en meer ghevoelen moghen v gunste ende ghebenedijdinge die Christus Jesus warachtich Salichmaker ende verlosser/ alle uwe kinderen ghebrocht heeft ende dat zijn Kercke soo voordere ende bloeye in het midden van ons / dat alle zijn vyanden door zijn macht en cracht moghen beschaemt ende verdoruen worden/Amen.

Den Cxxxiij. Psalm.

Daer is niet so costelick/als vrede ende eenicheyt/die met God ende zijn woort ouer een coemt.

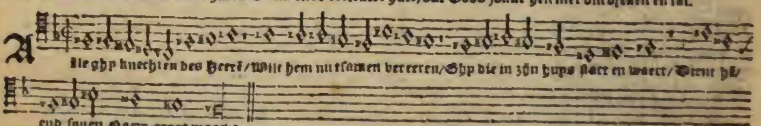
* Dis van zijn hooft lieflick neder daelde/
In zijnen baert/ so dat oock niet en faelde/
Inden voordt zijner cleedingh reyn.
* Die vred is in den dauw ghelijck int ghemeyn
Die op Hermon en Zions berch eenpaer.
Valt/en tlant omher maeckt vruchtbaer.
* So sal die vreedtsame Gemeynte wesen/
End onderbinden Gods goetheyt ghepresen
Tot allen tijden voor end naer.

Ghebedt.

HEere/die gheen God en zijt der beroerten maer des vredes / gheeft dat wy vereenicht met onse herten ende affectien alle ghelijck moghen wandelen in broederlicker liefde/ op dat het ghene dat wy doen/ v aenghenaem sy ende dat uwe heylige gebenedijdinge ons volge onse leuen lanck door uwen Sone Jesum Christum onsen Heere Amen.

Den Cxxxiiij. Psalm.

Dauid vermaent de Leuiten tot haren Dienst ende versekert haer/dat Gods jonste hen niet ontwijcken en sal.

Heft de handen in heylicheyt/ In zijn huys op met vlijticheyt/ Om hem te louen taller tijdt/

Prijst hem met hert end mont verblijt/
U sal de Heer/ die eewich leeft/

Die hemel end Aerd gemaect heeft/
Wt Zion met groot ouervloet/

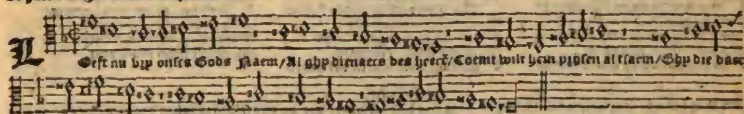
Seghenen met alderley goet.

Ghebedt.

O God/ Schepper des Hemels ende der Aerden/ gemerckt dat de saken ende sorchvuldicheden van deser werelt ons grootelijcx beletten v de eere ende dienst te doene diemen v schuldich is/ maeckt dat wy vergetende alle ander dinghen/ gheen ander meyningh en hebben/ dan v te louen ende heerlijck te maken alle de dagen onses leuens/ voor de weldaden die wy van uwer handt ontfanghen/ door den Heere Christum uwen welbeminden Sone/ Amen.

Den Cxxxv. Psalm.

Dits een vermaninge aen dat Joodsche volck tot danckbaerheyt/ ouer de weldaden Gods die het ontfanghen hadde/ maer in sonderheyt/ ouer de cracht die God inde verlossinghe wt Egypten bewesen hadde/ daer in ooch de Afgoden ende haer valsche diensten bespottet werden.

† Loeft den Heer/ want hy is goet/
Sijns Naems eer laet nu hooren:
Hy is lieflijck ende soet/
Dies heeft hy hem vercoren/
Israel end Jacob vroom/
Tot een eewich eygendom/
† Ick weet wt Gods geboden/
Dat de Heer hooch gepresen/
Meerder is dan d'Afgoden:
Want wat hy wil moet wesen/
In Hemel end Aerde bloot/
In de Zee diep ende groot.
† Hy doet de wolcken opstaen/
Van eynde des aertrycken:
Den blixem laet hy wtgaen/
Den reghen desgelijcken:
Hy brengt den wint voort vol macht/
Wt zijn schatcamer met cracht.
† Deerste ghebooren int lant
Egypti/ zijn ghestoruen/
Mensch end vee quamen ter schant/
End waren tsaem verdoruen:
In Egypten sachmen claer/
Gods teeckenen wonderbaer.
† Pharao was verslagen/
Met zijn knechten al tsamen.
Coninghen tot dien daghen/
End volckeren ombequamen.
Sion en Og tot Basan/
Verginghen in Chanaan.
† Hy gaf zijn volck Israel/
Haer lant tot eener eruen/
Om dat te besitten wel/
Niet sonder verderuen.
Heer uwes Naems heerlijckheyt/
Gheduert inder eewichheyt.

Pause.

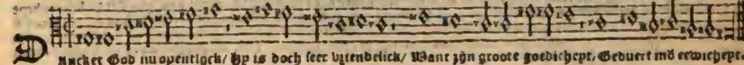
† Gods ghedachtenisse sijn/
Gheduert tot allen tijden:
De Heer sal ooch dat volck zijn/
Richten/ end doen verblijden:
Hy sal zijn knechten goet/
Vriendlick wesen ende soet:
† Der heydenen beelden slecht:
Siluer en gout sterders blijuen:
Tmaecksel der menschen onrecht/
Om boosheyt te bedrijuen.
Haer mont can gansch spreken niet/
Gheen harer ooghen yet siet.
† Haer ooren niet hooren gaer/
Gheen geest coemt wt den monden:
Die die maken zijn voorwaer
Also: sy ooch die gronden/
Wast daer op haer vertrouwen/
Ende haer hope bouwen.
† O ghy huys van Israel/
Singt/ wilt God eer bewijsen:
Loeft hem Aarons huys snel.
Thuys Leui moet hem prijsen/
Loeft den Heer/ hem ooch nu vreest/
Prijst hem/ danckt hem inden geest.
† Gheloeft end hooch verheuen/
Sy God wt Zyon crachtich/
Die hem gantsch heeft begheuen/
Om te blijuen woonachtich/
In die stadt Jerusalem/
Loeft hem met herten end stem.

Ghebedt.

O Heere God/ die ons door uwen Sone Christum Jesum Coninghen ende Priesters hebt ghemaeckt om v te offeren gheestelijcke offerenden/ Maeckt ten eersten dat wy so wel verlaken alle Afgoderye ende superstitie/ dat wy ons gheheel moghen begheuen tot uwen dienst/ ende dat wy in tijde van tribulatie v aenroepen moghen van so goeder herten/ dat wy ghevoelen moghen uwe sachtmoedicheyt ende vaderlijcke goetheyt/ de welcke ghy ghewoone zijt te ghebruycken teghen de ghene die ghy vercoren hebt/ door den seluen Christum Jesum uwen Sone/ onsen Salichmaker. Amen.

Den Cxxxvj. Psalm.

Dauid verweckt die gheloouige tot danckseggingen/ en stelt hem daerom veel exempelen der cracht en goetheyt Gods voor ooghen/ so wel inden gheschapenen creatueren/ als in zynen bystant daer met hy zijn Kercke gheholpen heeft.

* Singt God/ want hy is seer groot/
Wijdt bouen d'Afgoden voot:
Want zijn groote goedicheyt/
Gheduert inder eewichheyt.
* Wilt onsen God vereeren/
Hy is een Heer der Heeren:
Want zijn groote goedicheyt/
Gheduert inder eewichheyt.
* Prijst hem die wonder vindt/
Door zijn cracht in ouervloet:
Want zijn groote goedicheyt/
Gheduert inder eewichheyt.
* Die den hemel ghemaeckt heeft/
En een heerlijck cieraet gheeft/
Want zijn groote goedicheyt/
Gheduert inder eewichheyt.
* Die op twater dat de swaer/
Wijdt wtghestreckt heeft voorwaer:
Want zijn groote goedicheyt/
Gheduert inder eewichheyt/
* Die vercierd des hemels throoon/
Met lichten seer groot en schoon:
Want zijn groote goedicheyt/
Gheduert inder eewichheyt.
* Die de Maen end sterren claer/
Laet heerschen des nachts eenpaer:
Want zijn groote goedicheyt/
Gheduert inder eewichheyt.
* Die de Sonne laet wtgaen/
Om den dach so voor te staen:
Want zijn groote goedicheyt/
Gheduert inder eewichheyt.
* Die in Egypten met macht
Deerst ghebooren heeft omgebracht
Want zijn groote goedicheyt/
Gheduert inder eewichheyt.
* Die zijn volck van Israel/
Heeft verlost wt angst seer fel:
Want zijn groote goedicheyt/
Gheduert inder eewichheyt.
* Door zijn hant seer sterc met macht
End door zijnen arm vol cracht:
Want zijn groote goedicheyt/
Gheduert inder eewichheyt.
* En die de baren seer wreedt/
Des Meyrs deelde wyt en breet:
Want zijn groote goedicheyt/
Gheduert inder eewichheyt.
* Die Israel liet voortaen/
Drooghsvoets door troode Meyr gaen
Want zijn groote goedicheyt/
Gheduert inder eewichheyt.
* Die Pharao met zijn cracht/
Int Meyr haest heeft omgebracht.

Want zijn groote goedichept/
Gheduert inder eewichept.
Pause.
✝ Die ooch gaf den volcke zijn/
Dat ghelept door die woestijn:
Want zijn groote goedichept/
Gheduert inder eewichept.
✝ Die de Coningen rebel/
Versloech in zijn gramschap snel:
Want zijn groote goedichept/
Gheduert inder eewichept.
✝ Die Reusen sterck onbesorcht/
Heeft de Heer seine verworcht:
Want zijn groote goedichept/
Gheduert inder eewichept.
✝ Syn hant sloech den Amorijt/

Sijon tot niet inden strijdt:
Want zijn groote goedichept/
Gheduert inder eewichept.
✝ Og den Coninck tot Basan/
Bracht God oock also daer van:
Want zijn groote goedichept/
Gheduert inder eewichept.
✝ Dit lant vol met overvloet/
Gaf hy tvolck tot een erfgoet:
Want zijn groote goedichept/
Gheduert inder eewichept.
✝ Dat vercreech hy in den strijdt/
Den zijnen teewiger tijdt:
Want zijn groote goedichept/
Gheduert inder eewichept.
✝ Hoe wy meer waren beswaert/

Hoe ons meer hielp God bewaert:
Want zijn groote goedichept/
Gheduert inder eewichept.
✝ Hy bracht ons wt den handen/
Aller onser vyanden:
Want zijn groote goedichept/
Gheduert inder eewichept.
✝ Hy is die de spijse gheeft/
Allen wat ter werelt leeft:
Want zijn groote goedichept/
Gheduert inder eewichept.
✝ Loeft den Name Gods gewis/
Die een Heer des hemels is:
Want zijn groote goedichept/
Gheduert inder eewichept.

Ghebedt.

O God vol van glorie ende heerlijckhept/ gunt ons dese weldaet/ dat wy ons selven moghen begheven/ so te aenmercken uwe wonderbaerlijcke wercken/ ende u heylighe voorsienichept/ door de welcke dat ghy alle dinghen ordineert dat wy daer wt oorsake moghen nemen/ van uwen lof te vercondighen / sonder ophouwen/ ende sonderlinghe om dat ghy ons vermaent hebt door uwen heylighen geest/ om eyndelijck te ghenieten het eewich leven/ dwelck ons Jesus Christus uwe Sone vercreghen heeft door zijn bloet/ Amen.

Den Cxxxvij. Psalm.

Dit is een ghesanck der Priesteren/ Leviten/ ende Sangheren die van Jerusalem in Babel waren gevangen ghevoert.

Als wy aen dat water tot Babel crachtich/ Saten end weenden/ wesende gedachtich/ Uwes/ O Zion/ huys des Heeren reyn: Daer hebben wy met veel clagen gemeyn/ Onse Harpen benout met herten bangen/ Aenden groenen wilgeboomen ghehanghen.
* Daer hebben sy die ons hielden ghevanghen/
In spot begeert te hooren ons loflangen.
End spraken: Singt ons van Zion een liedt/
Wy seyden: Hoe souden wy niet verdriet/
Beladen zijnd/ ende met smaet/ en schanden/
Gods lof connen singhen in vreemden landen?
* Doch so ick u Jerusalem gepresen/
Verghete/ so moet myn rechterhant wesen/
Onwetende des harpespels hier naer:
Myn tonghe cleef aen mynen mont eenpaer/
So ick u vergheet/ end my rau verblijden.
Anders dan in u welvaert tallen tijden.

* Wilt Heer der Edomiten zijn ghedachtich
Die over Jerusalem riepen prachtich/
Als sy de stadt te niet deden seer fel:
Ghedenckt dat die sommighe riepen snel:
Reyn af/ reyn af/ datse gantsch verbrant werde/
Ende met een wtgheroept tot der eerde.
* Maer men sal u Babel noch so verbranden
Ghelucckich sullen oock wesen die handen/
Die tquaet sullen wreken van u gedaen.
Wel hem die u kindren sal grijpen aen/
En trecken van uwen borsten ontreyne/
Om die te verpletteren aen den steyne.

Ghebedt.

Heere Godt vertrooster ende verlosser van de arme bedruckte ende ghevanghen menschen/ ghy siet de benautheyt daer in dat u arme Kercke ghebrocht is/ ende hoe datse van allen zyden bespronghen/ ende bespot is: wilt doch u gramschap van haer keeren/ ende verhoort de ghene die om haer lieder verlossinghe suchten/ op dat wy die tyrannen ende vervolgers wtgheroyt zynde/ souden moghen blijdelick met Hymnen ende lofsanghen uwen lof singhen inden Name van uwen Sone Christo Jesu/ Amen.

Den Cxxxviij. Psalm.

David loeft Gods goethept/ die hem wt ghevaerlichept verlost ende tot de Coninckliicke eere gebracht hadde: Hy seyt oock dat hy God dancken wil/ ende dat alle ander Coninghen god daerom prijsen sullen; Ende troost hem/ dat hem Gods vyant nemmermeer ontbreken en sal.

Ick danck u Heer wt sherten grondt/ Lippen end mondt u eer voortbringhen/ Voor den vorsten wil ick O Heer/ U lof end eer/ ghestadich singhen. Ick wil in uwen Tempel saen/ U bidden aen/ End eer bewijsen: End u dancken om u goethept/ End ghetrouhept/ Niet om vol prijsen.

Ghy hebt uwe Naem gemaeckt groot
Als zijn in noot/
U thoont warachtich:

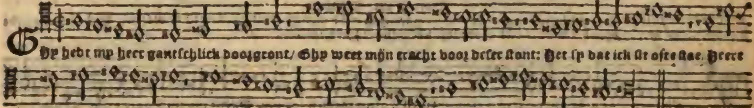
Als ick v aenroepe Heer/ ghy
Verhoort my/
En troost my crachtich.
Dies moeten die Coninghen al/
In desen dal/
V seer vereeren.
Als sy verstaen dat steedts v woort/
Vast blijft nu voort/
O heer der heeren.
* Sy moeten ghedencken verheucht/
In groote vreucht/
Heer uwe wercken:
En bekennen dat Gods lof sijn/
Ewich sal zijn/
Wesdich taenmercken:
Want ghy seer hooch siet end aensiet
Dat hier is niet/
Gheacht deemoedich.
Van verren ghy die stoute kent/
Daer van ghy wendt/
V ooghen goedich.
* Als ick in angst en tegenspoet/
Ben in cleynmoet.
Ghy my verquicket.
Oock tegen mijn wreedt sten vyant/
V rechterhandt/
My hulp toeschicket.
Ghy sult mijn saeck eyndigen schier/
Want goedertier/
Syt ghy ghenadich/
Het werck uwer handen sult ghy/
Volvoeren vry/
O heer genadich.

Ghebedt.

Almachtich God/ ende vol van heerlijckheyt/ die uwer wercken so gunstich zijt/ dat de vremde Natien gedwongen zijn te bekennen ende te louen uwe wonderlijcke goedertierenheydt / door de welcke dat ghy verheffet de verachte/ veracht ende vernedert de hoochmoedighe : wilt ons altijdt bystaen/ ende bewaren voor alle teghenspoet/ op dat alle menschen bekennen moghen/ dat ghy niet en laet het werck dat ghy in ons begonnen hebt / door uwen Sone Jesum Christum. Amen.

Den Cxxxix. Psalm.

Dauid bemerckende Gods wijsheyt/ inde Scheppinghe des menschen bewesen/ besluyt/ dat god niet en can verborgen zijn/ en dat hy daromme sonder geveynstheyt wilt wandelen/ als in zijner tegenwoordicheyt: Eyndelijck louet hy gods voorsichticheydt/ so wel inde goetheydt die hy zijnen kinderen doet / als in de oordeelen die hy thoont ouer de verachters zijner Maiesteyt.

Ghy hebt my heer gantschlick doorgront/ Ghy weet mijn cracht door deser stont: Het sy dat ick sit ofte stae. Heere ghy siet sulckes al gae/ Ghy verstaet heer door uwe crachten/ Van verren alle mijn gedachten.

* Tsy dat ick wil rusten of gaen/
Ghy coemt my met der haesten aen/
End doorsiet scherp in desen dal/
Mijn doen end oock mijn wegen al:
Daer is geen woort in mijnen monde/
Of ghy en siet dat inden gronde.
* Voren end achter zijt ghy heer/
V handt houdt ghy ouer my seer/
Sulcx te verstaen is my voorwaer/
Al veel te hooch end oock te swaer/
Ick can uwe heerlijcke wercken /
Niet verstaen noch genoech bemercke.
* Waer sal ick Heer voor uwen geest
Vlieden/ om te zijn onbevreest?
Waer sal ick gaen voor v aenschijn?
Vaer ick ten hemel ghy sult zijn
Aldaer: Ja voer ick in die Helle/
Daer coont ghy my vinden end quellen.
* Als naem ick haestlijc met der vaert/
Die vleughelen vanden daechraet/
Om te vliegen tot deser tijdt/
Ouer die Zee breedt ende wijdt/
Daer end ouer al tallen stonden/
Werd ick van v handen gebonden.
* Spreeck ick : die duysterheyt met
cracht
My decken sal: doch wert die nacht
So claer/ dat my een yeder siet.
Want die duysternis voor v niet/
Can berghen, maer die nacht sal wesen
So claer/ als die middach gepresen.
* Ghy hebt O Heer in v ghewelt/
Mijn nieren: oock ben ick ghestelt/
Van mynes moeders lichaem aen/
Onder v bewaringe saen:
Dies voor alsulcke wonder dingen/
Wil ick v Heer lof end danck singen.
Pause.
* Wonderbaer zijn v wercken Heer/
Twelck mijn siel bekent lanck so meer/
En neemt daer op vlijtelijck acht:
Voor v en was oock niet mijn cracht/
Verborghen/ als ick was te same/
Ghebeeldet in smoeders lichame.
* Ghy hebt my oock Heer voort ghe-
bracht
Wt der aerden door uwe macht/
Ghy saecht my aen seer goedertier/
Dat ick noch onvolmaect was schier:
Die tijdt van mijn volgende leuen/
Was schoon in uwen boeck ghescre-
uen.
* Hoe costlick is my uwen raet:
Tgetal my gantsch te bouen gaet.
Uwes raets/ die beroemt is wijt:
Wil ick die tellen nu ter tijdt/
Hy gaet in veelheyt dat sant cleyne/
Verre te bouen int gemeyne.
* Ick ghedencke daer aen eenpaer
Als ick wacker ben smorgens claer
O God woudt ghy verderuen snel/
Alle die godloosen seer fel.
Die bloethonden sonder beswijcken/
Souden met schanden van my wijc-
ken:
* Want sy spreken Heer met hooch-
moet
Van v lasterlijck seer onbroet/
Sy verheffen hen op onreyn/
Dies haet ick alle die ghemeyn/
Die v haten: oock die gheselien/
Die hen heere teghen v stellen.
* Met rechten ernst we sherten
gronde/
Haet ick O Heer die tallen stonde/
Sy zijn mijn vyanden niet cleyn:
Maer ghy die therte kent alleyn/
Doorsoeckt mijn herte ghy werde ghe-
waer/
Dat ickt recht meyn int openbare.
* Mijn hert end ghemoet wel door-
siet/
Doorgront my gantschlick met vliet
Siet of ick inden wegen quaet
Wandele/ die ghy Heere haet/
En zijt my alleyt wel gheneghen/
Ghelept my oock in uwen weghen.

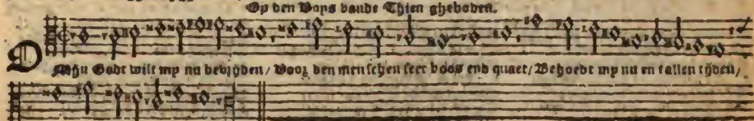
Ghebedt.

O Heere/ alleene ondersoecker der herten / gheeft ons die genade dat wy so moghen wandelen in oprechticheydt der conscientien/ dat wy gheen ghemeynschap en hebben met de Spotters ende Versmaders van v Woort / maer dat wy soo wel moghen vernieuwet zijn/ dat wy versakende alle de vriendtschap deser wereldt / nemmermeer en verdolen vanden rechten wech / die ghy ons thoont door het Euangelium van uwen Sone Christo Jesu / onsen Salichmaker ende verlosser. Amen.

Den C. xl. Psalm.

Dauid claecht ouer de boosheyt ende wreetheydt zijner vyanden/ ende begheert hulpe van Godt/ met sekerheydt/ dat hem die niet en sal ghewepgherd worden.

Op den Voys vande Thien ghebodent.

Mijn Godt wilt my nu bevrijden / Voor den menschen seer boos end quaet/ Behoedt my nu en tallen tijden/ Voor der listighen raet end daet.

* Die dagelijcks met haers gelijck/
Tegen my dencken schalckheyt loos/
Ende my strijdt in allen wijcken/
Van nieuws aendoen met herten boos.
* Haer listige tongen hoochmoedich/
Scherpen sy als slangen seer fijn/
Onder haer lippen ouervloedich/
Hebben sy Adderen fenijn.
* Bewaert my voor der boosen handen
En mijn ganghen tot deser stont/
Voor den moetwilligen vyanden/
Die my willen brenghen te grondt/
* Die grootsche hebben nu met listen
Mijner sielen stricken bereyt/
Op datse my te vangen wisten/
In den wegen daer ghy my leydt.

* Doe sprac ich met vast betrouwe
Ghy zijt O Heer mijn godt alleyn/
Verhoort my in mijn swaer benouwen
Hoort die stemme mijns ghebets reyn.
Pause. (lich
* Heere ghy zijt mijn wapen seer crach
Mijn helm/ als my die noot beswaert:
Als ick int velt benout was clachtich
Ghy hebt my thooft gheheel bewaert.
* Wilt den boosen heer niet toelaten
Tvolbrenghen haers voornemens sal
Anders souden sy/ die my haten/
Hoochmoedich en stout werden snel.
* Dat den Ouersten onder desen/
Die my quelt/ toecome met cracht/
Dat lijden en ellendich wesen/
Dat hy my te doen was bedacht.

* Dat hem colen op den cop vallen/
End gantschelijck te gronde gaen/
Slaetse met tempeest ouer allen/
So datse niet meer op en staen.
* Die quaet sprekende mensch alomme/
Sal niet lange blijuen in staet/
Op den moetwilligen sal comen/
Sijn eyghen aenslach en sijn raet.
* God sal zijn getrouheyt verclaren/
Hem die met onrecht is ghequelt/
Sy die den vromen hier beswaren/
Werden voor Godts oordeel gestelt.
* Die vrome sullen uwen Name/
Die heerlijck is prijsen O Heer/
Oprechte sullen eewich tsame/
By v woonen in alder eer.

Ghebedt.

O Eewighe Godt/ vertrooster ende beschermer van de arme bedructe menschen/ verhoort ons bidden/ ende en gedoocht niet dat wy souden ghelevert worden in de handen van de ghene die niet en soecken dan ons gheheel ende al te bederuen: doet haerlieder raden ende aenslaghen te niete/ ende bedwinght haer ijder vermetenheydt: door de welcke sy haer wel derven verheffen teghen v/ om v te lasteren: neemt onse saecke in handen: op dat wy van goeder ende blijder herten v mogen louen ende dancken/ door uwen seer beminden Sone Christum Jesum. Amen.

Den C xli. Psalm.

Dauid tonrechte beswaert zijnde begeert van God ghetroost ende met ghedult ghesterckt te wesen: Ende seker zijnde dat hy sulcks vercrijghen sal/ biddet dat Godt wrake doe ouer zijn vyanden.

Ick roep v Heer aen in noot niet cleyn/ Haest v ghenadelijck tot mij/ Opent my nu v ooren vrij/ Dewijl ick roepe tot v alleyn.

Tot v climme mijn gebedt gemeyn/
Euen als een reuckwerck seer soet/
Mijn handen ghestreckt in ootmoet/
Ontfangt als een spaecoffer seer reyn.
Houdt altijdt O Heer toe mijnen mont
Ik begeert oock mijn lippen nu meer/
Dat niet quaets tot uwer oneer/
Daer wt come tot eeniger stondt.
* Neyght mijn herte niet tot stucken loos
Dat ick niet en hebbe te doen/
Met den menschen in boosheyt coen/
End niet en smake haren roof boos/
Dat my de vrome vermaen eenpaer/
Ick wilt vriendelijck dulden fijn/

Sulcks sal my op mijn hooft oec zijn/
Als een balsem lieflijck en claer.
Pause.
* Maer seer haest sal ick sien onuerwacht/
Die Godtloosen in sulck ellent
Dat ick voor hen noch in den endt/
Sal Godt moeten bidden met aendacht.
Als haer Ouerheeren voor en fel/
Van bouen af werden ghestoort/
Dan werden mijn woorden gehoort/
Als die goet zijn en gesproken wel.
* Ghelijck thout end steen zijn wtgespreyt
Als mense cloofte en breeckt seer cleyn.

Als zijn ons beenen ghemeyn/
Omtrent onsen grauen wt gebreyt.
O Heer in mijn lijden end verdriet/
Tot v hef ick mijn ooghen vrij/
Mijn troost en mijn hope zijt ghy/
En laet mijn herte versaghen niet.
* Hoet my dat ick niet werde geuaen
In den stricken my voorgestelt/
En met banden niet sy ghequelt/
Die my die boose steets voorslaen.
Sy moeten selue wesen verstrickt/
In haer eyghen netten al tsaem/
Op dat ick ghesondt end bequaem/
Daer vā vry sy/ end werde verquickt.

Ghebedt.

HEere Godt/ Autheur van alle vertroostinghe/ aenhoort ons bidden ende beweecht so onse herten ende tongen/ na uwen wille/ datter niet en gae wt onsen monde/ dat totter eere van uwen Naem niet en sy: maer dat wy wel aennemen ende ghedultich zijn/ om te ontfanghen de vertooginghen die ons ghedaen zijn na v woort: eyndelijck so verlost ons vande heymelijcke laghen onser vyanden / op dat haerlieder raden te niete ghedaen werden ende wy gestelt in behouder handt/ door Jesum Christum uwen Sone. Amen.

Den C xlij. Psalm.

Doen Dauid in een Spelончke zijnde/ van Saul omringt was/ nam hy zijnen toevlucht tot Godt/ ende was doch seer verbaest: daerom bekent hy/ dat hy wonderbaerlijck verlost is gheweest/ euen als of hy vander doot wederom int leuen ghebracht ware gheweest.

Ick roepe Godt met herten aen/ Ick smeecke hem gantsch onderdaen/ Ick storte voor hem wt mijn hert/ End vertelle hem al mijn smert.

* Als mijn gheest end mijn hert met (groot noodt
Gantsch beswaert is end met angst
Noch weet ghy Heer in desen al/
Hoe ick daer wt verlost zijn sal.
* Sy hebben my stricken bereyt/
En my te vanghen toeghelegt:
Als ick my alomme hebb ghewendt/

Der vrienden gheen heeft my gekent.
* Gheen middelen my nu voorstaen.
Om eenichsins hen te ontgaen/
Daer is niemant in mijn ghesluchte/
Die my te helpen sy bedacht.
* Ick roepe Heer tot v alleyn/
Ghy zijt altijdt mijn hope reyn/
Ter Werelt en is nu niemant/
Daer van ick verwachte bystandt.

* Aenhoort doch Heer al mijn geclach
Want ick voortaen niet meer en mach
Hoedt my voor de veruolgers mijn/
Die my nu veel te machtich zijn.
* Wt desen cuyl diep my bevrijdt/
Dat ick v prijse taller tijdt:
By my zullen Godts kinderen vroet/
Sitten/ siende tgoet dat ghy my doet.

Ghebedt.

O God/ Beschermer ende bewaerder van alle de ghene die in uwe goetheyt hopen/ en veracht niet het gheroep van uwe arme Dienaers/ die van allen zyden omringt zyn van wreede ende tyrannighe vyanden : verlost ons wt de benautheyt ende angst daer in dat wy zyn / ende thoont de sorghe die ghy draecht voor de ghene die v beminnen ende eeren/ op dat wy in het midden van de heylighe vergaderinghe v grootelicks moghen dancken / door Christum Jesum uwen Sone/ onsen Salichmaker ende Verlosser/ Amen.

Den Cxlij. Psalm.

Een gebedt Dauids/ dwelck hy dede als hy voor Saul gevlooden was ende hem in een hol verstack/ darrin hy seer beangstet was, verwachtende ghevangen te wesen.

Wilt mijn ghebedt O Heer verhooren/ Laet doch comen tot uwen ooren/ Mijn smeecken en mijn treurichheyt: En na uwe goetheyt al vooren/ Antwoordt my in mijn teghenheyt.

✝ Wilt Heer met uwen knecht niet treden/
Int Rechte na v gherechticheden/
Dat hy niet coem in straf en pijn/
Want Heer gheen mensche hier beneden/
En can voor v ontschuldich zijn.
✝ Mijn vyant vervolcht my gaer seere/
Om my neder te werpen Heere:
Hy laet niet blijven daer by/
Maer in eenen kuyl met oneere/
Als waer ick doot/ verberght hy my.
✝ Daer door is mijn siel seer beladen/
Met benautheyt droech ende spade/
Ick schijne verlaten met haest:
Dies door des teghenheyt en schade/
Is mijn hert beroert end verbaest.
✝ In desen duysteren cuyl clachtich/
Ben ick des ouden tijts ghedachtich/
End uwer wercken Heer seer goet:
Ick verhael tmijnen trooste crachtich
Die grootdaden die v hant doet.
✝ Daer sucht ick seer in sulcken standen/
En strecke tot v Heer mijn handen/
Mijn siel is door troepen ghelijck/
Den dorren wt ghedroochden landen/
End als een seer dorstich aertrijck/
PAUSE.
✝ Verhoort my nu/ heelt v heer goedich
Therte is slau/ ick ben schier cleynmoedich/
En verberght my v aenschijn niet/
Of ick moet hem ghelijck zijn spoedich/
Diemen in die grauen diep schiet.
✝ Laet my vroech v ghenaed aenschouwen
Op v staet mijn hoep int benouwen/
Maecke my doch den rechten wech condt
Dien ick gaen moet: want Heer vol trouwen/
Tot v hef ick op hert en monde.
✝ O God mijn hopeningh seer reyne/
Verlost my wt den noot niet cleyne/
Mijner vyanden wreedt end fel/
Ghy zijt Heer mijn toevlucht alleyne/
Ja ghy O God en niemant el.
✝ Leert my Heer na v welbehaghen
Wandelen recht sonder versagen/
Want ghy doch zijt mijn God voorwaer
Dat uwen gheest alle mijn daghen/
My leyd in uwen wech eerbaer.
✝ O Heer wilt doch door uwen Name
Mijn siele verquicken bequame/
Ende leuendich maken bly:
Verlost my wt noot angst end blame/
Door uwe gherechticheyt vry.
✝ Mijn vyanden die my bestrijden/
Doet Heer te niet tot desen tijden/
Door v goetheyt verderft oock slecht
Haer/ die mijn siel aendoen groot lijden
Want ick ben v ghetrouwe knecht.

Ghebedt.

Barmhertige Vader/ die de ijdelheyt ende cranckheyt bekennet vanden mensche/ ende hoe seer dat wy genegen zijn tot sonde/ en wilt ons niet examineren na de strafheyt van uwe rechtveerdicheyt/ maer spreydet v gunste ende goedertierenheyt over ons/ ghelijck ghy hier voormaels ghedaen hebt/ op dat wy niet gheheel verteert en worden/ verlost ons van onse vyanden/ ende leert ons so uwen wille/ dat wy gheregiert zijnde door uwen Gheest/ v altijt moghen aenghenaem zijn/ door uwen Sone Jesum Christum onsen Heere/ Amen.

Den Cxliij. Psalm.

Dauid prijst de goetheydt die Godt hem en anderen gheloouighen bewesen heeft/ en bidt om bevrijdt te wesen van zijnen vyanden/ ende beloeft dat hy danckbaer wesen sal: Is oock versekert/ dat Godt zijn volck in gheluckSalicheydt sal laten opwassen.

Gheloeft sy Godt mijn troost tot allen tijden/ Die mijn handen seer sterckelic leert strijden/ Die mijn vingeren leert krijgen seer snel/ Wiens goetheyt my bewaert en niemant el. Hy is mijn burcht/ mijn sterck/ mijn Heyl alleyne/ Mijn schilt daer op ick vertrouwe seer reyne/ Hy ist die (spijt der vyanden ghewelt) Dit volck onder mijn Conincrijcke stelt.

✝ Wat is doch Heer de mensche vol elenden
Dat ghy v tot hem goedichlick wilt wenden/
Wat heeft de mensch met zijn kinderen voor tracht/
Dat ghy O heer op hem wilt hebben achte?
De mensche mach/ als men trecht wil wtspreken/
By een niet met rechte zijn vergheleken:
Zijn daghen al/ hoe heerlick datse zijn/
Vergaen haest als eenen schaduwen schijn.
✝ Buycht den Hemel wilt doch heer neder commen/
Slaet de Berghen/ doetse roocken alommen:
Werpt blixem wt/ verstroyt de boosen al/.
Schiet v gheschut los/ en brengtse ten val.
Wilt my de hant bieden/ en my bevrijden
Wt dit water end wt dit groote lijden/
Vanden boosen maeckt my doch Heere quijt/
Vanden vreemden bastaerden na ter tijt.

* Hare mont spreeckt leughenachtighe dinghen/
Veel valschept met den handen sy volbrenghen:
Maer ick wil v Heer singhen een nieu liet/
Op mijn Haerp en Psalter sonder verdriet.

PAVSE.

Ghy zijt die Heer die daer behoet end sparet/
Die Coninghen: En seer vlietich bewaret
Uwen knecht David voor die swerden fel/
Die ouer hem ghetrocken waren snel.
* Verlost mp Heer bevrijdt mp voor die handen/
Der vreemden en der bastaerden vpanden/
Want hare mondt spreeckt steedts niet dan valschept/
Haer handen wercken ongherechticheydt.
Laet ons sonen jeuchdich als jonghe planten
Opwassen in sterckheydt aen allen canten:
Laet ons dochters als pilaren opgaen.
Die inder Coninghen schoon huysen staen/
* Laet ons huysen zijn vol voorraets ghepresen/
End ons schaeps kens vermenichfuldicht wesen/
Met veel duysenden in seer groot ghetal/
Ja met thien duysenden hier ouer al.
* Laet ons Ossen sterck wesen om te trecken/
End wilt gheen schaed quet ons doch verwecken/
Dat op onse straten gheen claghen sy/
Gheen ongheluck of verdriet sy ons by.
* Wel dien volcke den welcken God sulcks gheuet/
End in stilhept so vredelicken leuet:
Ja gheluckfalich is tvolck int ghemeyn.
Twelck den Heer houdt voor sijnen God alleyn.

Ghebedt.

HEere God der heyrscharen die wel weet dat onse booshendt so groot is dat wy niet en souden connen staen tegen ons vpanden ten ware dat wy gheholpen warden door v wonderlicke macht/ verdoolt den ghenen die teghen ons opstaen/ dat ghy onsen beuckelaer ende bescherm er zijt. Laet ons oock so gheluckelick toecomen/ dat alle de werelt verstaen mach dat die niet en connen ellendich zijn/ de welcke v houden ende aenroepen voor haerlieder Godt ende Salichmaker/ door Jesum Christum uwen Sone/ Amen.

Den C xlv. Psalm.

De Prophete looft hier Gods heerlickhept so wel inde scheppinge der werelt als inde Vaderlicke regieringe des menschelicken gheslachtes: maer voornamelick der ghener die op God vertrouwen en haren toevlucht tot hem nemen.

Ick sal God mynen Coninck prijsen seer/ End uwen heylighen Naem louen Heer: Ick wil Heer uwe Maiesteyt verbreydt zijn/ End v altijt groot maken O God mijn. De Heer is groot/ en seer houchlick te prijsen/ Onbegrypelick is hy in aller wijse/ Kints kinderen sullen roemen zijn wercken/ End vermonden zijn cracht met om versterckt.

* Ick wil ghedencken uwer heerlickhept/
Uwer groothept end uwer Maiestept:
En sal uwe wonderwercken altijdt/
Verbreyden Heere met een hert verblijdt.
V daden een schoon ghetuyghenis gheuen/
Van uwer cracht/ welck yeerman doet beuen
Dies wil ick altijt end voor allen dinghen/
Uwe goethept louen/ prijsen en singhen.
* Sy sullen uwer goedichept seer groot/
Hier na zijn een schoon gedencteecken bloot/
Sy ghetuyghen van v ghrechtichept/
End van uwe bestendighe waerhept.
De Heer is ghenadich ende goethertich/
Traech tot gramschap/ en daer toe seer barmhertich/
Vriendelick is hy allen creatueren/
End hy toont hen zijn goethept talen uren

* Dies Heer loeft v al v schepsel verblijt/
Om dat ghy een volmaeckt werckmeester zijt:
Maer bouen al uwe wercken met clepn/
Prijsen v al uwe Heylighen repn.
Die heerlickhept uwes Rijcks sy verconden.
Uwe cracht groot sy daer neuen vermonden:
Op dat de menschen dheerlickhept en crachten/
Uwes Rijcks verstaen in allen gheslachten
* V Rijck is Heer een eewich Coninckrijck/
V Heerschappy blijft eewichlick gheli jck.
Die struyckelen onderhout v hant fijn/
En recht op die nedergheslaghen zijn.
Alle dinck wacht op v aen allen zijden/
Ghy gheeft hem zijn spijs in bequame tijden
Ghy opent v hant/ en dat begenadicht/
Met spijs alles rijckelick ghy versadicht.
* God is gherecht in alles wat hy doet/
En goedertier in al zijn wercken goet/
Den die hem bidden wil hy na bystaen
Ja die hem inder waerhept roepen aen.
Hy doet den wille tot haren vermeeren
Der ghener die hem vreesen end vereeren/
Hy verhoort haer schrepen end al haer claghen/
End verlost wt al haer crupis end haer plaghen.
* Die god lief hebben zijn van hem bewaert/
Maer hy verderft gantschlick den boosen aert.
Dies wil ick zijnen los vercondeu claer
Ja alle vleesch sal hem louen eenpaer.

Ghebedt.

O Onse God ende opperste Coninck wiens Maiestept onbegrypelick is: Doet dat wy soo ouerdencken de glorie van uwer hoochepdt ende wonderlicke wercken/ dat wy vertrecken moghen de rechtueerdighe vonnissen die ghy ghebruyckt teghen de quade/ ende de groothept van uwe goethept ende barmhertichepdt teghen de goede die v aenroepen in waerhept: ende dat ghy door desen middel moghet ghelooft ende gheeert zijn, niet alleene van ons/ maer oock van onse nacomelinghen na ons/ door Jesum Christum uwen Sone/ Amen.

Den C xlvi. Psalm.

David bemerckende die swackhept der menschen leert dat het seker ste is hem op God te verlaten ende sepdt/ dat hy die niet ongheholpen en laet/ die hem van herten aenroepen.

Wel op mijn Siel wilt nu prijsen/ Den Heer/ want mijn leuen lanck/ Sal ick hem eere bewijsen: Ic wil met Psalmen ghesanck/ Steedts louen God verheuen/ So langh als ick sal leuen.

* Wilt niet stellen v vertrouwen/
Op Princen groot ofte cleen/
Wilt op den mensche niet bouwen/
Want hy hem is hulpe geen.
Als zijn gheest wt vaert gheheel/
Wert hy weder Aerd en slijck.
* Met hem vergaen zijn raden al/
End werden haestlick tot niet:
Wel hem dien God taller tydt sal/
Zijn hulp aenbieden met vliet:
Die tot God heeft zijn toevlucht/
In noot end in quaet gherucht.
* Hy ist die crachtich gemaeckt heeft
Den hemel en taertrijck breedt/
De Zee end al wat daer in leeft/
End hem beweecht met beschreet.
Hy onderhout zijn waerheyt/
Seer vast inder eewichheyt.

Pause.

* Hy doet hen recht die daer lijden/
Ouerlast en groot gewelt:
Hy gheeft broot tot allen tyden/
Hen die den honger scherp quelt.
Hy maeckt los end vry van pijn/
Hen die vast ghebonden zijn.
* Tghesichte gheeft hy hen allen/
Die daer gantschelijck zijn blint/
Die hart zijn nedergheuallen/
Heft hy op / en die versint.
Hy heeft lief end behoet/
Die oprecht vroom zijn en goet.
* Met vliet bewaert ooch de Heere
Den vreemden in lijden groot/
Desgelijcx die Weesen teere/
Behoedt God in angst en noot.
Weduwen hy ooch bewaert/
Dat hen geen leedt wedervaert.
* Hy sal die weghen verderuen/
Der Godloosen met der daet/
En sal hen een eyndt verwerven/
Dat eewichlijck vast bestaet:
Spon wy Gods heerlijckheyt/
Wert ghelooft in eewichheyt.

Ghebedt.

HEmelsche Vader/ schepper des hemels ende der Aerden, die regeert ende onderhoudet uwe creatueren/ hemsseluen ghenende het ghene dat hen van noode is: hebt medelijden met de arme untroostighe/ vertroost de bedruckte/ verlicht door de claerheyt van v woort de ghene die in duysterheydt wandelen / verlosset de verdruckte/ ende doet te niete de raden ende aenslaghen vande boose/ op dat alle de wereldt verstaen mach / dat ghy regneert door de saliche heydt vande ghene die ghy weder ghecocht hebt/ door het dierbaer bloet van uwen Sone Jesum Christum onse Heere/ Amen.

Den Cxlvij. Psalm.

Dauid leert/ dat God nademael dat hy zijn Kercke ghebouwet heeft/ zijn verstroyt volck ooch versamelen sal/ daer na verhaelt hy de goetheydt die God bewijst den menschen ende den Vee bewijst/ wiens aert is medelijden te hebben met den verdruckten op dat de gheloouighe inder hoope ghesterckt worden.

LOeft Godt: het zijn heerlijcke dinghen/ Datmen onsen Godt prijst met singen: Het is costelijck end seer schoone/ Datmen Godt prijst met soeten toone/ Dewijl dat hy is die genadich / Jerusalem bouwet alleyne
Hy sal ooch tsaem brengen ghenadich/ Tverstroyd Israel uit ghemeyne.

* Hy heylet de gebroken herten/
Die vol zijn van lijden end smerten/
En sal op haer wonden vol pijnen/
Gebruycken goede medecijnen.
Want der sterren alle te samen/
Weet hy dat ghetal wt te spreken/
Hy can ooch die alle met namen/
Eyghentlijck noemen onbesweken.
* Voorwaer god is groot hooch gepresen/
De stercke die daer condt wesen
Zijn cracht is groot niet om vermonden/
Zijn wijsheyt is niet om doorgronden
De Heer verquickt ende versterckt
Die benout zijn ende beladen:
Maer dat ghestacht twelck boosheydt weecket/
Werpt hy te grond sonder ghenaden:
* Dies wilt met ghesangh den Heer prijsen
Met Psalmen wilt hem lof bewijsen/
Die den hemel met nenen decket:
Ende met wolcken ouerstrecket:
Die den reghen liefijck laet vallen/
Om tgras seer soet te doen voort commen/
Met drenpelen sijn ouer allen/
Op berghen/ dalen/ end alommen.

Pause.

* Den Vee wil hy zijn spijse geuen/
Ooch den jonghen Raven daer neuen/
Die tot hem schreyen vroech en spade/
Zijnde met honger seer beladen.
Gheen gheuallen heeft de Heer ghoedich/
Aen de stercke des Peerts uit strijden/
Noch aen des loopers cracht hoochmoedich/
Noch aen zijn beenen tallen tijden/
* Maer hy heeft een seer groot behaghen
Aen een benout herte verslagen/
Dat op gods goedicheyt end crachten/
Hem verlaet end daer op wil wachten/
Ghy Jerusalem wtvercoren/
V ven Gods lof wilt nu voortbringen/
En ghy Zion laet in v hooren/
Godes lof in hem wilt ontspringhen.
* Hy sterckt uwe poorten seer crachtich/
Met pferen grendelen machtich:
Hy zeghent inde stadt seer spoedich /
Uwe kinderen ouervloedich/
End maeckt dat ghy hebt altijdt vrede
In uwen Land aen allen zijden.
End veel goede tarwe hier mede/
Gheeft hy v om v te verblijden.
* Hy sent zijn woort hier op der eerden/
End zijn Wet van grooter weerden/
Die snelder dan eenighe dinghen/
Ouer al crachtelijck doordringhen.
Hy bedeckt de Berghen end Velden/
Met sneeu wit als de wolle reyne.
Den nevel hy wtstropt niet selden/
Recht als of heelsche waes seer cleyne.
* Hy werpt den haghel tallen steden/
Als groote stucken hier beneden.
Wie is so hart/ dat hy can draghen/
Den scherpen vorst end coude vagen?
Maer dat ijs smelt sonder vercijnen/
So haest als hy een Woort wtspreket
Hy laet den wint waeyen end drijuen/
So scheurt dat ijs twelck haestlijc breket.
* Hy ist die Jacob openbaret
Zijn Woort/ end zijn wetten verclaret
Die Israel heeft onderwesen.
Zijn Wetten ; end rechten geprefen
So en heeft hy aen allen volcken/
Die daer woonen onder den wolcken/
Niet ghedaen: noch hen laten weten/
Zyns woorts seer heerlijcke secreten.

Ghebedt.

HEere die door uwe wonderbaerlijcke cracht de boose ter neder worpt/ende de ootmoedige met de goedertieren verheffet: Willet weder op maken uwe Kercke/ vande welcke ghy alleene Fondeerder zijt / vergadert uwe verstroyde Schapen/ ende voorsiet se van de Hemelsche spijse, ghelijck ghy voedet uwe andere Creatueren. Voort ons gevoesen de cracht uwes woordts op dat wy volghende uwen heylighen wille int selue verclaert/ eyndelijck souden moghen besitten de Erue die ons bewaert wort inde Hemelen/ door uwen Sone Christum Jesum, Amen.

Den Cxlviij. Psalm.

Dauid vermaent alle Creatueren/ namelijck/Engelen Sonne/ Zee/regen/winden/berghen/ boomen/ menschen/ Coninghen ende Heeren/ dat se God louen; ende bewijst Gods goetheyt ouer zijn ghemeynte.

G

Hy hemelsche creaturen/ Loeft Godt sijn tot desser ureu: Ghy inwoonders des hemels reyn: Singt zijn

eer lieflijck int ghemeyn: Ghy Engelen loeft sijnen Name, Ghy zijn heyrcracht loeft hem te same/ Ghy Son ende

Mane loeft hem fijn/ Ghy sterren prijst den Name zijn.

* Ghy hemel hooch loeft hem eenpaer/
Doet suler Wolcken en water claer
Dat alle Hemelsche dinghen/
Den lof zijnes Naems voortbringhen.
Want door zijn woort sterck en crachtich/
Wiert alle dinck ghemaeckt eendrachtich:
Hy heeft alles also bestelt/
Wat her blijft door zijn gewelt.
* Hy hebben een bevel outfaen/
Daer ouer derren sy niet gaen.
Ghy walvisschen end afgronden/
Wilt nu zijnen lof vercounden/
Vier/hagel/sneeu/ end ys seer coude/
Winde tempeesten/ niet om verhouden/
Die den wille Gods volbringt goet/
Loeft hem in allen wat ghy doet.
* Prijst hem bergen end heuvels al/
Vruchtbaer Boomen tgantsche ghetal:
Der Cedren en des bees met een.
Wilde dieren groot ende cleen.
Vlieghende voghels groot van weerden/
Dieren cruypende lancks der eerden/
Ghy Coningen en volcken rijck/
Vorsten end rechters al gheliick.
* Ghy jongheren/dochteren/iounck ende out/
Singt zijn lof om den in eenvout/
Want hooger is zijnes Naems eer/
Als hemel end Aerd immermeer.
Den hoorn zijns volcx heeft hy verheven/
Tot zijner eer/sulcks is ghegheven/
Israel zijn volck seer ghewis/
Dwelck zijn bewust eyghendom is.

Ghebedt.

O God/ Schepper ende bewaerder van alle dinghen/ doet dat de grootheyt uwer Maiesteyt/ de welcke blinckt in uwe wonderlijcke wercken/ so bekent sy ouer al/ dat wy met een heylich accoort ende eendrachtende consent moghen met uwen Engelen de heerlijckheyt van uwen Naem groot maken/ ende dat alle Creaturen hen verblijden moghen vande salicheydt ende verlossinghe van uwen volcke/ dwelck ghy ghesloten hebt/ vande doot ende vande Sonde/ door uwen eenighen Sone Christum Jesum/ Amen.

Den CXLIX. Psalm.

Dit is een vermaninghe tot danckseggkinghe van weghen der ouerwinninghen/ die God (volghende sijne beloften) sijnen volcke ghegheven heeft.

W

Ilt een nieu lied den heere singen/ Wilt hem zijn eer heerlijck toebringen/ Dat nu onder zijn volc gemeyne/ Zijn lof gehoort sy reyne. Ghy Israel in vreucht nu leeft/ Inden Heer die v ghemaeckt heeft: In desen Coninck v verblijdt/ Die Zions kindren zijt.

* Daerom met Fluyten zijnen Name
Prijst/ en met trommelen bequame:
Met harpen soet moetmen oock louen/
Den heer van hier bouen.
Want den Heer behaecht zijn volck al/
Dat hy verkiest na zijn geval:
Die cleyne sal hy vereeren/
End haer goet vermeeren.
* Noch sullen de vrome gepresen/
Hier na vrolick en verblijdt wesen:
Ja men sal op haer bedde hooren/
Singhen end vreuchde oorbooren.
In haren kele sullen sy/
Des Heeren lof hebben seer blij/
End in haer handen vol weerden/
Tweesnijdende sweerden.
* Op dat sy verdelven met crachten
Daer met alle boose ghestachten/
En straffen de heere hoochmoedich/
Met scherpe wrake spoedich
Op dat sy vanghen so met een/
Coningen en Prinsen niet cleen.
En met ketenen en banden/
Vast knypen haer handen.
* Als sy die straffen dat sy heten/
Sy doen sulcx als daer staet voorschreven:
Dits uwer heylighen O Heere/
Heerlijckheyt end haer eere.

Ghebedt.

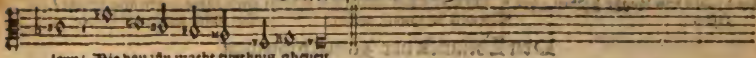
O Alle God/ Vader en Salichmaker/ die ons crachtelijck hebt verlost van den handen onser vyanden/ continueert v goetwillicheyt tot onswaerts/ ende vervullet onse herten met blijschap ende vreucht: op dat wy altijts mogen bereet zijn om uwen lof te singhen en v grootelick te dancken door de victorie die ghy ons ghegheven hebt door het gheloove/ dat wy in v hebben ende in Jesum Christum uwen Sone. Amen.

Den CL. Psalm.

Dit is een vermaninghe aen int ghemeyne op allerley instrumenten van musijcke/ Gods eere te verbreyden.

L

Aet nu Godt ghepresen zijn/ In zijn heylichdom seer fijn/ Ghelooft sy hy end ghe-acht/ Inden hemel die vol cracht/ In heerlijckheydt hooch verheven/ Loeft hem in sijn wercken reyn/ Die hy gewrocht heeft al-

leyn/ Die van zijn macht tuyghnis gheven.

Van herten lovet doch hem/
Ooch met der Basuynen stem/
En met der Psalteren thoon/
Met trommels end Harpen schoon.
Wilt zijnen lof en prijs singhen:

Met der Fluyten soet gheclanck/
En der Orgelen ghesanck/
Laet zijn eere nu voortbringhen.
Zijn goetheyt sy openbaer
Ghemaeckt door tgheluyt seer claer/
Der Cymbalen taller tijdt/

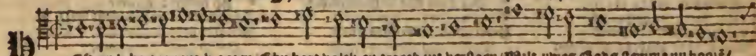
Welcke seer breet ende wijdt/
Zijns Naems eer moeten belijden:
Dies alles wat daer nu leeft/
Dat hem roere end' adem heeft/
Moet onsen God heerlick prijsen.

Ghebedt.

O Heere God eewighe ende almachtige Vader/geeft ons de gratie, dat gelijckerwijs als wy v bekennen eñ Schepper ende bewaerder van alle dinghen ende Autheur van alle deucht/ wy v desghelijcks oock moghen eewighen lof ende glorie gheven: ende dat door ons exempel alle levende Creaturen verweckt sy/ yeghelick in het syne, om v eeuwichlick te glorificeren/ door de Salicheyt die wy verbeyden inden Naem van uwen Sone Christo Jesu/ onsen Salichmaker ende verlosser/ Amen.

Eynde der Psalmen Davids.

De thien gheboden des Heeren. Exod. xx.

Heft op v hert/ opent v ooren/ Ghy hart volck en traech uit verstaen/ Wilt uwes Gods stemme nu hoorẽ/

En syn gheboden gade slaen.

Ic ben (seyt hy) v Godt end Heere
Die v hebbe ghemaeckt gantsch vry/
Van t'Jock dwelc v beswaerde seere/
Hebt gheen andren God neven my.
Laet v gheen Beeldt maken noch snijden
Van eenich dinck int Aertsche dal/
So ghy die eert teenighen tijden/
Uwe God seer zeloers zijn sal.
Ydelick zijnen Naem ghepresen/
Sult ghy niet nemen inden mondt/
Want hy sal niet onschuldich wesen

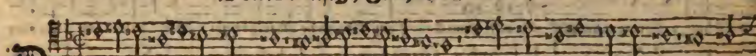
Die dien misbruyct teenigher stondt.
Arbeyt ses daghen en met lusten
Viert den sevensten/ Godts Woordt smaeckt/ (sten/
Want Godt wild op dien dach self ru-
Van twerck dat hy hadde ghemaeckt.
Vader en moeder sult ghy eeren/
Op dat ghy lang in voorspoet leeft/
End op Aerden seer meucht vermeeren
Die v God tot een herberch gheeft.
Doorslach end toorne sult ghy mij-den

All oncuysheyt vliet end afbreeckt/
Steelt niet/ al moest ghy gebrec lijdẽ/
Gheen valsch ghetuyghenisse spreeckt.
Van begheeren sult ghy v wachtẽ/
Des naesten huys end wijf nu voort:
Na zijn knecht oft vee wilt nz trachten
Noch na al dat hem toebehoort.
O Godt v Woordt seer groot van machten/
Luydt claerder dan eenich metael/
Gheeft ons de ghenade ende crachtẽ/
Om die te houden altemael.

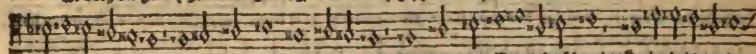
Ghebedt.

O God Coninck der Coninghen/ende Heere der Heeren / maeckt dat wy alle Afgoderie ende superstitie wtgheroepet zijnde wt onse herten/ons hope stellen in v alleene/hebbende uwen heylighen Naem in eerweerdicheyt/dien heylichmakende als dat betaemt: ende dat wy so moghen leven in het teghenwoordich leven / dat onse naeste door ons ghesticht werdẽ/op dat wy alle met een ghemeyne verlanghen haken moghen naer het Hemelsche leven / het welcke ghy beloeft hebt allen den ghenen die ghy gheadopteert hebt, door uwen Sone Christum Jesum/Amen.

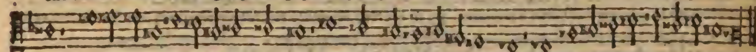
Den Lofsangh Zacharie. Luce. 1,68.

Dat doch die Heer sy gemaeckt groot/ Israels God sy gepresẽ/ Die zijn volck heeft in angst en noot/ Besochte/

end verlost wt desẽ/ En dẽ hoorn des heyls opgerecht/ Int huys van David syns knecht/ So hy hadde te vo-

ren/ Door syner heylighen Propheten mont Wel voorseyt tot menigher stont/ Den Vaderẽ van hem wtvercoorẽ.

Dat wy souden wesen bevrijdt/
Vander macht onser vyanden/
En los ghemaeckt zijn nu ter tijdt/
Wt der ongunstigher handen.
Op dat hy thoonde zijn goetheyt/
Onsen vaderen toegheseydt:
Dat hy ooch in ghedachtich/
Zijns verbondes / end zijnes Eedts voortaen:
Dien hy Abraham heeft ghedaen/
Onsen vader int gheloove crachtich/

Dat wy vry zijnde vander handt/
Der ghener die ons seer haten/
Hem souden sonder vrees oft schant/
Dienen/en zijn Woort recht vaten.
Gherechtichlick end heylichlick/
Al ons leven gewillichlick/
Daer toe zijnde gheneghen.
En ghy mijn Soon sult een Prophete zijn/
Voor dat aensicht des Heeren mijn/
Om voor hem te bereyden zijn wegen.

Dat ghy den volcke vroech end spaet/
Sijn salicheyt meucht verconden/
De welck in sonderheyt bestaet/
In vergheving zijner sonden.
Door Gods goetheyt die ons alleyn/
Heeft als een Son wt t'Oste reyn/
Besocht end niet vergheten:
Op dat hyse mochte verlichten clare/
Die inde duyster schaduw swaer/

Des doodts dus langhe hebben ghe-seten. * Op dat hy ons voeten met vreucht / End onse voetpaden mede / Richten mochte in aller deucht / Tot zynen weghen in vrede.

Den Lofsanck der Jonckvrouwen Marie. Luce 1.

MYn ziel maeckt groot den Heer / Myn Geest verheucht hem seer / In mynen Godt vol trouwen Hy is myn salicheyt / End wil oock die cleynheyt / Syner Dienst maeckt aenschouwen.

* Siet hierom sullen wy /
Alle gheslachten vry /
Wel gheluckfalich achten:
Want onsen Godt seer goet /
Groote dinghen my doet /
Door zyn handt sterck in crachten.
* Heylich is synen Naem,
En zyn goethept bequaem /
Sal eewichlick beclyuen /
Van kindts kindren voortaen
Voor hem die recht wel gaen /
End in Gods vreese blyuen.

* Een schoon end heerlick werck /
Door zynen arm seer sterck /
Heeft ghedaen Godt almachtich /
Hy heeft die stoute quaet /
Ende harts herten raet /
Tot niet ghemaeckt seer crachtich /
* Die stout zyn in hoochmoet /
Vol van eer end van goet /
Heeft God nederghedreuen.
En die arm zyn end cleyn /
Heeft zyn goetheyt alleyn /
Seer heerlick nu verheuen.

* Die arm zyn na den gheest /
Den welcken hongheret meest /
Versaedt die Heer gheprefen
Die rijck zyn / vol en groot /
Heeft hy ledich en bloot /
Van hem vry afghewesen.
* Hy verheft Israel /
Syn Soon / en ghedenckt wel /
Aen zyn groote ghenade:
So hy heeft Abraham /
En tvolck dat na hem quam /
Toegheseydt vroech en spade.

Den Lofsanck Simeonis: Luce 2.

NU laet ghy Heer oprecht / Gaen in vred uwen knecht. Nae u beloft gestadich / Na dat myn oogen claer / Hebben gesien voorwaer / Uwen Heylant ghenadich.

* Een Salichmaker reyn /
Aller volcken ghemeyn /
Die aennemen zyn leere.
Een licht schynende claer /
Den heydenen eenpaer /
End oock Israels eere.

Symbolum Apostolorum, dat is / Een corte bekentenisse des waren Christelicken Gheloofs.

IEk geloove in God Vad almachtich / Die hemel en aerde schiep warachtich / End in Jesu Christo zyn soō alleyn / Onsē heer / ontfanghen door sheest cracht reyn: Gebozē van Maria de Maecht reyn ; Onder Pilato leet hy in oot-moet. Hy sterf adt cruys / voor ons heeft hy betaelt / Eñ begroef hē. hi is ter hel gedaelt / Tē derdē dage verrees hy voorwaer / End is gevaren ten hemel daer naer / Hy sit ter rechterhandt des Vaders crachtich / Daer al regeert ende bewaert eendrachtich. Van daer sal hy comen richten met een / Dē leuende en de dooden ghemeen.

IEk geloove indē heyligē Geest gepresē / Datter een Christē kercke is en sal wesē. Een versamelingh der geloo-uigen tsame / Eene gemeynschap der heyligē bequame / Een vergeuingh vā onsē sonden al / En dat dit

vleesch heerlick verrysen sal/ Een eeuwich leven twelck wy sullen eruen: Op dit geloof wil ick leuen en steruen.

Dat Ghebedt onses Heeren Jesu Christi.

Match. 6. Vers. 9.

O Nse Vader in Hemelrijck / Die ons heet broeders al ghelijck/ End wilt dat wy v roepen aen/ Als wy met noode zijn bevaen: Gheeft dat niet bid allepn de mont/ Maer dat het gae van herten gront.

Gheheylicht uwen Name sy/
V Woordt onghevalscht blyf ons by:
Dat wy oock leuen heylichlick/
Na uwen Name weerdichlick/
Behoedt ons Heer voor valsche leer/
Dat arme verdoert volck bekeer.
V Conincrijck coem O Heer gott/
Hier end hier na den Trooster soet/
Gheeft ons dien Christus ons beloefd/
Met zijn gauen menigherley/
Breeckt Satans toorn en groot ghewalt/
Voor zijn eerchepe v Kerck erhalt.
V Wil ghescied o Heer ghelijck
Op Eerden als in Hemelrijck:
Gheeft ons ghedult in lijdens pijn/
Ghehoorsaem allesins te zijn/
Neemt van ons wech vleesch ende bloet/
Dat teghen uwen wille doet.
Gheeft ons huyden ons daeghlicx broot/
End ons behoefte tot lijfs noot:
Behoedt ons Heer voor twist en strijdt/
Voor pest end oock voor dieren tijdt/
Dat wy in goeden vrede staen/
Doet sorchvuldicheyt van ons gaen.
Onse schulden verghéeft ons Heer/
Dat sy ons niet bedroeuen meer/
So wy oock die ons schuldich zijn/
Haer schult verghéuen dit termijn/
Tot haren dienst maeckt ons bereyt/
In rechter liefd end eenicheyt.
Leydt ons Heer in becoring niet/
Als ons die boose Gheest arght biedt/
Ter rechter/ oft ter slincker hant/
Helpt ons te doen syn wederstant/
In recht betrouwen onbevreest/
Door den Trooster den heylighen Gheest.
Van alle quaet verlost ons meer/
In dese quade tijden Heer/
Bijdt ons vanden eewighen doot/
En troost ons inden laetsten noodt:
Doet ons altijdt goet onderstandt/
Neemt onse sielen in v handt.
Want v/o Vader/ is dat Rijck/
En die cracht ouer al ghelijck/
V is oock alle heerlickheyt
Van nu tot inder eewicheyt/
Met Christo uwen Soon alleyn/
En den Heylighen Gheest ghemeyn.
Amen/ dat is/ het werde waer/
Stercт ons ghelooue wanckelbaer:
Op dat wy niet twyflen daer aen
Wy sullen dit alles ontfaen/
Na uwen wil om Christi Naem/
Door welcken ons beed is ghedaen.

Een cort Ghebedt voor de Predicatie.

Door Jan wtenhoue.

O God die onse Vader bist/ Door Jesum Christ/ Gheeft uwen Geest ons alghemeyn/ Die ons ter waerheyt leyde. Verhoort ons doch tot deser stont/ Opent den mont/ Ws Dienaers dat hy v woort reyn/ End vrymoedich verbreyde/ Daer toe O Heer ghenadichlick/ Opent ons herten end ooren/ Dat wy dat hooren vlijtelick/ En trouwelick bewaren/ Op dat wy moghen vruchtbaerlick/ V lof altijt verclaren.

Dit is het Ghelooue door Jan wtenhoue ouergheсettet.

W Y ghelooven in eenen God alleyn/ Schepper des Hemels en der eerden/ Onser aller Vader gemeyn/

Die ons laet zijne kinders werden/ Hy wilt ons altijt generen/ Lijf en siel oock wel bewaren/ All ongheval wilt hy weeren/ Geen leydt sal ons tegenvaren/ Hy sorget voor ons dach en nacht: Het staet alles in zijner macht.

Wy gheloouen in Christum all ghelijck
Sijnen Soon end onsen Heere/
Erfachtich in zijn Vaders rijck/
Ghelijck God van macht end eere/
Wt Maria der maechd zade/
Ons een waer mensch gheboren/
Door Gods Gheest/wt louter gnade.
Voor ons door de sond verloren/
Aen tcruys ghestorven en gheleydt
In tgraf tot zijns doots sekerheyt.
Ten derden daech om onser gherechticheyt
Vanden dooden is opghestanden/
Door sVaders cracht end heerlickheydt/
Losend ons wt sviants banden/
Is ten Hemel op verheuen/
Vander Aerd int openbare:
Sit Gods rechter hant beneuen/
Voor ons een recht Middelare/
Van waer hy ten eynd oock comen sal
Richten leuend en dooden all.
Wy gheloouen inden Heylighen Gheest/
God met den Vader en den Sone/
Die ons troost en maeckt onbevreest/
Ende verciert met gauen schoone.
Alle Christenheyt verheuen
Tot recht eenicheyt begheuen/
Welcker de sond wert vergheuen/
Dat vleesch sal noch weder leuen/
Na desen iammer is nu bereyt/
Ons een leuen in eewicheyt.

Ghebedt voor den Eten/verduytscht door. P. D.

Vader almachtich wijs en goet/ Die regeert al v creatueren/ Tonsen seghen v handt op doet/ En spijst soberlick te deser uren/ Ons end al die uwen naem vueren: Maer onse sielen voedt doch mede/ Met v Woort dat eewich sal duren/ Op dat v recht dien onsen Gheest.

AMEN.

Eet en drinct heuchlick: maer gedenct Dat het v Godt wt liefden schenct.

Dancksegghinghe na den Eten.

Wy dancken v eewighe Vader/ Van v weldaden vroech en laet/ Ons voedende door v te gader/ Misdeden wy door ouerdaet/ Het is ons leet/ vergeeft ons tquaet: In ws Soons Naem bidden wy v. Met zijn Ghebet/ na uwen raet: Verhoore ons wt ghenaden nu.

Onse Vader/ etc.

Ghedanckt sy Godt van zijnder deucht/ Die ons dus voedt end oock verheucht.

De Hymne/ Christe qui lux es & dies.

Christe die du bist dach ende licht/
Voor dy is Heere verborghen nicht/
De vaderlijcke lichtes glantz/
Leert ons den wech der waerheyt gantz.
Wy bidden dijne godlijcke cracht
Behoedt ons Heer in deser nacht
Bewaert ons Heer voor allen leyt
Godt vader der barmherticheyt.
Verdrijft den swaren slaep Heer Christ/
Dat ons niet schade des vyants list/
Dat vleesch in tuchten reyne sy
So zijn wy menigher sorghen vry.
So onse ooghen slapen vry
Laet onse herten waken dy/
Bescherm ons Godes rechter hant
En lost ons van der sonden bant.
Beschermt Heere de Christenheyt
Dijn hulp altijt sy ons bereyt
Helpt ons Heer Godt wt alder noot/
Door dijn heylighe vijf wonden root.
Ghedenct Heere den swaren tijt
Daer met dat ijt gheuangen leyt
De ziele die ghy hebt verlost
Die geeft Heere Iesu dijnen troost.
Godt vader sy lof eer ende prijs
Daer toe oock sijnen Sone wijs
Des Heylighen Gheestes goedicheyt
Van nu aen tot in eewicheyt.

FINIS.

CATECHISMVS
OFTE ONDERVVYSINGE IN
de Christelijke Leere, Midsgaders de Ceremonien ende Ghebeden.

De eerste vraghe.

De eerste Sondach — VV Elck is uwe eenigen troost/ beide int leuen ende steruen?

Antwoorde.

a 1.Co.6.19 — Dat ick met lijf en siele/ a beyde int leuē en
b Rom.14/8 — steruē b. niet mijn / maer mijns getrouwē sa-
c 1.Cor.3.23 — lichmakers Jesu Christi eyghen ben c / die met
d 1.Pet.1.18 — zijnen dierē bloede/ voor alle mijne sondē vol-
1.Joan.1.7. — comelijck betaelt d/ en mij uit allē gewelt des
e 1.Joa.3.8 — Duyuels verlost heeft e, en also bewaert/ f dat
f Joa.6.39. — sonder den wille mijns Hemelschen Vaders
g mat.10.30. — gheen hayr van mijnen hoofde vallen can g /
Luce 21.18 — Ja oock/ dat my alle dinc tot mijner salicheyt
h Rom.8.28 — dienen moet h, daer om hy my oock door zijnē
i 2.Cor.1.22 — heylighen gheest des eeuwighen leuens verse-
5.5 — kert i/ ende hem voortaen te leuen van herten/
Ephes.1.14. — willich ende bereyt maeckt. k
Roma 8.26

2. Vraghe.

k Rom.8.14 — Hoe veel stucken zijn u noodich te weten/ op
l Luc.24.47 — dat ghy in desen troost Salichlijck leuen ende
2.Cor.6.11 — steruen moecht?
Tit.3.3

Antwoorde.

m Joa.6.41 — Drije stucken l. Ten eersten/ hoe groot mij-
Roma.3.11 — ne sonden en ellende sy m: Ten anderen / hoe
n Joa.17.3 — ick van alle mijne sonden ende ellende verlost
o Eph.5.10 — worde n. Ende ten derden hoe ick Godt voor
1.Pet.2.2 — sulcke verlossinghe sal danckbaer zijn. o
Rom.6.13
Mat.5.16
2.Tit.2.15

Dat eerste deel.

Van des Menschen ellende.

3. Vraghe.

Waer uit kent ghy uwe ellendicheydt?

Antwoorde.

Uit de Wet Godts. a

4. Vraghe.

2. Sondach. — Wat heyscht de Wet Godts van ons?

Antwoorde.

a Rom.3.20. — Dat leert ons Christus in eener summa
Mat. int 22.
Ghy sult lief hebben Godt uwen Heere van
b Luc.10.27 — gantschen herten / van gantscher sielen / van
gantschen gemoede/ en b van alle crachten/
Dit is het eerste en het groot ghebodt. Dat
ander is desen gelijck: Ghy sult uwen naesten
lief hebben als u seluen. Aen dese twee gebo-
den hanghet die gantsche Wet ende de Pro-
pheten.

5. Vraghe.

Cont ghy dit altemael volcomelic houden?

Antwoorde.

Neen ick c/ Want ick ben van natuere ghe-
c Rom.3.10 — neycht Godt en mijnen naesten te haten d.
2.3

6. Vraghe.

Joan.10.8. — Heeft dan Godt den mensche alsoo boos en
d Rom.8.7 — de verkeert gheschapen?
Ephe.23.

Antwoorde.

3. Sondach. — Neen hy e/ Maer God heeft den mensche
goet/ en na zijn euenbeelt gheschapen f/ dat is
e gen.1.31 — in ware gerechticheyt en heerlijckheyt/ op dat
f gen.1.26 — hy godt zijnen schepper recht kennen / hem
g 1.cor.3.18. — van herten lief hebben/ en met hem in die ee-
Col.3.10. — wige salicheyt leuen soude/ om hem te louen
Ephe 4.24 — ende te prijsen g.

7. Vraghe.

Van waer coemt dan sulcken verdoruen
aert des menschen?

Antwoorde.

Uit den val en onghehoorsaemheydt onser
eerster Voorouderen/ Adams en Eue b / int — b gen.3
Paradys/ daer onse natuere also is verdorvē — Rom.5.12
ghewordden/ dat wy alle in sonden ontfangen — 18
ende gheboren werden c. — c Psal.51.7
— genes.5.3

8. Vraghe.

Maer zijn wy also verdoruen/ dat wy gan-
schelijck onbequaem zijn tot eenighen goede/
ende geneyght tot allen quade?

Antwoorde.

Ja wy d: Ten sy dan dat wy door den geest
Godts wedergeboren werden d. — d Joan.3.6
— genes.6.5

9. Vraghe.

Doet dan God den mensche niet onrecht/ — Job.14.4
dat hy in zijne Wet van hem heyschet/ dat hy — 15.16
niet doen en can? — Esai.53.6
— e Ioan.3.5

Antwoorde.

Neen hy: Want Godt heeft den mēsche al- — 4. Sondach.
so gheschapen/ dat hy dat conde doen f: Maer
de mensche heeft hem seluen ende alle zijne na- — f Eph.4.24.
comelingen door ingeuen des duyuels g/ en- — g Luc.10.30.
de door moetwillighe ongehoorsaemheyt der
seluen gauen beroofst.

10. Vraghe.

Wil Godt sulcke onghehoorsaemheyde
ende afval onghestraft laten?

Antwoorde.

Neen hy gheensins: maer hy vertoornt hem — h Rom.3.10
schrickelijck h, beyde ouer der aenghebooren — Heb.9.27
en werckelicke sonden / ende wil die door een
recht veerdich oordeel/ tijdelick ende eeuwelick
straffen also hy ghesproken heeft:
Verbloecht sy een yeghelijck / die niet en
blijft in al dat gheschreuen is in den Boeck
des Wets/ dat hy dat doet. i — i Deu.27.26
— gala.3.10

11. Vraghe.

Is dan Godt oock niet barmhertich?

Antwoorde.

God is wel barmhertich k maer hy is oock — k Ex.34.6
rechtveerdich, l daerom so eyscht zijne ghe- — l Ex.20.5
rechticheyt / dat die sonde welcke teghen de — Psal.5.5
alderhoochste Maiesteyt Gods ghedaen is/ — 2.Cor.6.14.
oock metter hoochste/ dat is/ met de eeuwighe
straffe aen lijf ende siele ghestraft werde.

Dat ander deel: van des menschen verlossinghe.

10. Vraghe.

Aenghesien wy dan nae dat rechtveerdich — 5. Sondach.
oordeel Gods tijdelijcke en eewige straffe ver-
dient hebben/ isser eenighen middel, daer door
wy dese straffe ontgaen moghen ende weder-
om ter ghenaden comen?

Antwoorde.

God wil dat zijner gherechticheyt genoech — m Ex.20.
ghesciede/ m daerom moeten wy der seluen/ — 5.&17
ofte door ons seluen/ ofte door eenen anderen — n Rom.8.3.
volcomelijck betalen.

13. Vraghe.

Maer connen wy door ons selfs betalen?

Antwoorde.

In ghenderley wege: maer wy maken oock
die schult noch dagheliicks meerder o

a Job.9.2.3 14. Vraghe.

15.1. Can oock ergehers een bloote Creatuere ge-
Math. 6.12 bonden werden / die voor ons betale?

Antwoorde.

Neent / Want ten eersten en wil God aen
geen ander Creatuere die schuldt straffen die
de mensche ghemaeckt heeft. p Ten anderen
p Hebr.2 so en can oock geen bloote Creatuere den last
des eewighen toorns Godts teghen die sonde
dragen / ende ander Creatueren daer van ver-
q Psa.130.6 lossen q

15. Vraghe.

Wat moeten wy dan voor eenen Midde-
laer ende verlosser soecken?

Antwoorde.

Eenen sulcken / die een warachtich ende
r 1.Cor.15.1 rechtveerdich mensch sy / ende nochtans oock
Jer.23.6 stercker dan alle Creatueren / dat is die oock
Esai.53.11. warachtich Godt sy. r

2.Cor 5.21 16. Vraghe.

Hebr.7.16 Waerom moet hy een warachtich ende op-
Esai.7.14 recht mensche zyn?

Rom.8.3 Antwoorde.

Iere.33.16 Om dat die rechtveerdicheyt Gods vorder-
6. Son- de / dat de menschelijcke natuere die gheson-
dach. dicht hadde / voor die sonde betaelde, s en dat
een mensche selue een sondaer zynde / niet en
s Roma.5. conde voor ander betalen. t

12.15 17. Vraghe.

t 1.Pe.3,18 Waerom moet hy tsamen een warachtich
Esai.53.8 Godt zyn? Antwoorde.
act.2.24 Op dat hy wt cracht zyner godheyt / den last
u 1.Joa.1.8 des toorns Godes aen zyner menscheydt dra-
4.9.10 gen / en ons die gherechticheyt ende dat leven
act 20.28. verwerven ende weder geven mochte. u

Joan 3.16. 18. Vraghe.

a Mat.1.23 Maer wie is de selue Middelaer / die tsa-
1.Tim.3.30 men een warachtich Godt ende een warach-
Luce.2.11 tich rechtveerdich mensch is?

b 1.Cor.1.30 Antwoorde.

c gen.3.15. Onse Heere Jesus Christus / a die ons tot
d gen.22.18 een volcomen verlossinge ende gerechticheyt
Roman.1.2 gheschoncken is b

19. Vraghe.

Hebre.1.1 Waer wt weet ghy dat? Antwoorde.
acto.3.22 Wt den heylighen Euangelio / welck godt
10.43. selue eerstelijck int Paradys c gheopenbaert
e Joa.5.49 heeft / en namaels door de heylighe Patriar-
Hebre.10.7 chen ende Propheten laten verkondighen / d
f Rom.10.4 ende door de offerhanden ende ander Ceremo-
Psalm.2.12 nien des Wets laten voorbeelden e / ende ten
galat.4.4 laetsten door zynen eengeboren Sone ver-
7. Son- vult.

20. Vraghe.

dach. Werden dan alle menschen wederom door
g Joan 1.21 Christum salich / also sy door Adam verdoemt
3.36 ghewoorden syn? Antwoorde.
Esaie 53.11. Neen se: Maer alleen de gene die hem door
Roma.11.17 een oprecht geloove werden ingelyft / ende al-
Hebre.4.2 le zyne weldaden aennemen. g

10.39 21. Vraghe.

h Hebr.11.1.3 Wat is een oprecht gheloove?

Jaco.2.19. Antwoorde.

i Rom.8.16. Een oprecht gheloove en is niet alleen een
Iacob.1.6 seker weten ofte kennisse / daer door ic al voor
Roma.5.1 warachtich houde / dat ons Godt in zyn
k mat.16.19 woort gheopenbaert heeft h: Maer oock een
Ioan.3.5 herteliick vertrouwen i / welc de heylige geest
galat.5.22 k / door dat Euangelium l in my werckt / dat
Philip.1.29 niet alleen anderen / maer oock my vergevin-
l Rom.1.16 ghe der sonden / eewighe gherechticheydt en-
Rom.10.17 de salicheyt van god gheschoncken sy / m wt
m heb.10.38 louter ghenaden / alleen om de verdienste Chri-
heb.2.4 sti wille. n

22. Vraghe.

Mat.9.2 Wat is dan een Christen noodich te ghe-
Ephe.2.7 looven? Antwoorde.
n Rom.3.24 Al wat ons inden Euangelio belooft wert /
gala.2.16.23 o twelck ons die artijckelen onses alghemey-
o ioan 20.31 nen en ongetwyfelden Christelijcken gheloofs /
Mat 28.20 in eener summa leeren.

23. Vraghe.

Hoe luyden de artijckelen?

Antwoorde.

Ick geloove in God den Vader / den almach-
tighen / schepper des hemels ende der aerden.
Ende in Jesum Christum zynen eenigen
Sone onsen heere, die ontfanghen is van den
heylighen geest / gheboren wt die Maget Ma-
ria, die geleden heeft onder Pontio Pilato / is
gecruyst / gestorven en begraven / neder gevaren
ter hellen, ten derden dage wederom op ghe-
staen vanden dooden / opgevaren ten hemel /
sit ter rechter handt Gods des almachtighen
Vaders / van daer hy comen sal / te ordeelen
die levende ende die dooden.
Ick gheloove inden heyligen gheest.
Ick gheloove een h. algemeyne Christelic-
ke Kercke / de gemeynschap der heyligen / ver-
gevinge der sonden / opstandinge des vleeschs
ende een eewich leven. amen.

24. Vraghe.

Hoe werden dese artijckelen gedeylt? 8. Son-

Antwoorde. dach.

In dry deelen. Dat eerste is van Godt den
Vader en onse scheppinghe. Dat ander van
God den Sone en onse verlossinge. Dat der-
de van God de H. gheest / ende onse salichma-
kinghe.

25. Vraghe.

Aenghesien datter maer een eenich godde-
lijck wesen is a / waerom noemt ghy den va- a Deut.6.4
der / den sone ende den heylighen geest?

Antwoorde.

Om dat god hem also in zyn woordt gheo- b Isa.61.1
penbaert heeft b / dat dese dry onderscheydelic- Psal.110.1
ke persoonen / de eenich warachtich ende ee- Mat 3.16
wich God zyn. 28.19.

Van Godt den Vader. 1.Joan 5.7.

26. Vraghe.

Wat gelooft ghy met dese woorden / Ick ge- 9. Son-
loove in God den Vader / den almachtighen dach.
schepper hemels ende der aerden?

Antwoorde. c Gen.1

Dat de eewighe vader onses Heeren Jesu Psalm.33.6
Christi / die Hemel en aerde met aldatter in d Psal 104
is / wt niet geschapen heeft c / die ooc die selue 2.15.3
noch door zynen eewighen raet en voorsich- Mat.10.29
ticheyt onderhoudet ende regeert d / om zyns Heb.1.3
Soons Christi willen / myn Godt ende myn e Joa.1.12
Vader sy e / op welcken ick alsoo vertrouwe Roma 8.15.
dat ick niet en twyfele hy en sal my met aller galat.4.5
nootdruft des lyfs ende der sielen versorghen Ephe.1.5.
f / ende oock al het quaet dat hy my in desen f Psalm.55.
Jammerdale toeschickt my ten besten keeren 23.
g. Want hy sulcks doen can als een almach- Mat.6.26
tich Godt h / ende oock doen wil / als een ghe- Luce 12.22
trouwe Vader i. g Rom.8.28

27. Vraghe.

Wat verstaet ghy door de voorsichticheyt h Ro.10.12
Godts? Antwoorde. i Mat.6
Die almachtighe ende teghenwoordighe 26.7.9
cracht Godts k / door welcke hy hemel ende 10. Son-
aerde / midtsgaders alle Creatueren / ghelijck dach.
als met zyner hant noch onderhout / ende also k Act.17.25
regeert l / dat loof ende gras / regen ende drooch- l Hebr.1.3
te / vruchtbaer ende onvruchtbare jaren / spy- m Esa.5.24
se ende dranck m ghesontheyt en cranckheyt n / act.14.17
rijckdom ende armoede o / ende alle dinghen / n Joan.9.9
niet by ghevalle maer van zyner vaderlijcker o Pro.22.2
handt ons toecomen.

28. Vraghe.

Waer toe dient ons dat wy weten dat godt
alles geschapen heeft / en noch door zyne voor- p Rom.5.3
sichticheyt onderhoudet? Jacob.1.3

Antwoorde. Job 1.21

Dat wy in alle teghenspoet ghedueldich sy p q Deut.8.10
in voorspoet danckbaer zyn moghen / q ende 1.The.5.18
in allen dat ons noch toecomen can / een r Rom.5.4
goet toeversicht hebben op onsen ghetrou-
wen Godt ende Vader r / dat ons gheen crea-
tuere / van zyner liefde scheyden sal / aenghe- s Rom.8.38

sien dat alle Creaturen alsoo in zijnre handt
t Iob.1.12. zijn/ datse teghen zijnen wille/ hem noch roeren/
.6 noch beweghen connen. t

Pro.21.1

act.17.25.28

Van God den Sone.

29. Vraghe.

11. Son- Waerom wert de Sone Godes/ Jesus/ dat
dach. is/ Salichmaker ghenaemt?

Antwoorde.

Om dat hy ons salich maeckt ende van on-
u Mat.1.21 sen sonden verlost u/ daer benevens/ dat bi nie-
Hebr.7.25. mant anders eenighe salicheyt is soecken ofte
x Act.4.12 te vinden is. x

30. Vraghe.

Ghelooven dan die oock aen den eenighen
a 1.Cor.1.15 Salichmaker Jesum/ die haer salicheyt ende
31. welvaert by den heylighen/ bi hen selven/ ofte
eeghens elders soecken?
Galat.5.4

Antwoorde.
b Heb.12.2

Neen sy: maer sy verloochenen met der daet
Esaie.9.6 den eenighen Heylant ende Salichmaker Je-
Col.1.19.2 sum/ of sy hem schoon zijns met den mont roe-
10. men a/ Want van tween een/ ofte Jesus en
Joan.1.16 moet gheen volcomen Salichmaker zijn/ ofte
12. Son- die desen Salichmaker met waren gheloove
dach. aennemen / moeten alles in hem hebben
r Psa.45.8. dat tot hare salicheyt van nooden is b.
Heb.1.9

31. Vraghe.
d deut.18.15

Waerom is hy Christus/ dat is/ een Ghe-
act.3.22. salfde ghenaemt? Antwoorde.
e Joan.1.18 Om dat hy van Godt den vader verordi-
15. neert is/ ende met den Heylighen Gheest ghe-
f Psalm.110 salvet c/ tot onsen hoochsten Prophete ende
Hebr.7.21 Leeraer d/ die ons den verborghenen raet en-
10.12 de wille Gods van onser verlossinghe/ volco-
g Rom.8.34 melick gheopenbaert heeft/ e ende tot onsen
5.9 eenighen hooghen Priester f/ die ons met die
h Psal.2.6. eenighe offerhande zijns lichaems verlost
Joan.10.28 heeft/ ende ons met zijner voorbiddinghe ste-
Luce.1.33 des voortredet by den Vader g. Ende tot on-
Mat.28.18. sen eewighen Coninck/ die ons met zijn woort
13. Son- ende zijnen Gheest regeert/ ende ons byder
dach. verworvene verlossinge beschut en behout. h
i act.11.26

32. Vraghe.
1 Cor.6.15

Maer waerom wert ghy een Christen ghe-
k 1.Joan.2. naemt? Antwoorde.
27. Om dat ick door den gheloove een litmaet
Esai.59.21 Christi/ en alsoo zijner salvinghe deelachtich
act.2.17 ben k/ op dat ick zijnen name bekenne l/ ende
Joel.2.28 my selven tot een levende danckoffer hem offe-
l Mat.8.38 re/ ende met een vry gewisten ofte conscientie
m.Ro.12.1. in desen leven teghen de sonde en den Duyvel
apoca.5.8 stryde/ ende hier naemaels in eewicheydt met
10. hem over alle Creaturen regiere m.

33. Vraghe.
1.Petr.9.9.

2.Tim.2.12 Waerom is hy godes eengheboren Sone ge-
Roma.6.12. naemt/ so wy toch oock godts kinderen zijn n?
apoca.1.6 Antwoorde.
n 1.Tit.1.18. Daerom dat Christus alleene de eewige nae-
o Joan 1.14 tuerelicke Sone godes is o/ maer wy zijn om
18. zijnent wille wt ghenaden tot kinderen Go-
Hebr.1.2. des aenghenomen p.

34. Vraghe.
p Rom.8.15.

Ephes.1/6 Waerom naemt ghy hem onsen Heere?
14. Son- Antwoorde.
dach. Om dat hy ons met lyf ende siele van alle
q 1.Pet.1.18 onse sonden/ niet met goudt ofte met silver/
2.9 maer met zijnen dieren bloede ghecocht/ ende
2.Cor.6.20. van alle ghewelt des Duyvels verlost heeft/
7.23. ende ons also hem tot eenen eyghendom ghe-
r Joan.1.1 maeckt q. 35. Vraghe.
17.5 Wat is dat ghesegt/ Die ontfanghen is van
Roman.1.4. den heylighen Gheest/ ghebooren wt de Maghet
s Rom.9.5 Maria? Antwoorde.
t Joan 1.14. Dat de eewighe sone godts r die waerach-
galat.4.4 tich en eewich god is en blijft s/ ware mensche
x Mat.1.18 sick en natuere/ wt den vleesche t en bloede der
20. Maget Maria u/ door de werckinge des hei-
Luc.1.35 lighen gheestes aenghenomen heeft/ x op dat
y psa.132.18 hy oock dat ware saet Davids sy y/ zijnen broe-

deren in allen gelijck/ z wtghenomen die son- Roman.1.3.
de a. 36. Vraghe. z Phil.2.7
Wat nutticheydt ontfanght ghy door die a Heb.4.15.
heylighe ontfanginge ende gheboorte Christi? 7.26
Antwoorde. b Heb.2.16.
Dat hy onse middelaer is b/ ende met zijne c Psal.31.1
onschult ende volcomen heylicheyt/ mijn sonde 1.Cor.1.30
u/ daer in ick ontfanghen ende ghebooren ben/ 15. Son-
voor Godts aenghesicht bedecke. c dach.

37. Vraghe.

Wat verstaet ghy by dat woordeken/ ghe-
leden? Antwoorde.
Dat hy aen lijf ende siele/ den gantschen tijt
zijns levens op der aerden / maer in sonderheyt
aent eynde zijns levens den tooren Gods te-
gen die sonde des gantschen menschelicken ge-
slachtes gedraghen heeft / h op dat hi met zijn h 1.Pet.2
lyden/ als met den eenighen soenoffer i/ ons 24.3.18
lijf en siele van de eewighe verdoemenisse ver- Esai.52.12
losse/ ende ons Gods genade/ gherechticheyt i 1.Joan.2.2
ende dat eewich leven verwerve. 4/10.

38. Vraghe.
Roma.3.25.

Waerom heeft hy onder den Richter Pon-
tio Pilato gheleden?

Antwoorde.

Op dat hy onschuldich onder den Wereldt-
licken Richter verordeelt zijnde k/ ons daer k Luc.23.14
mede van den stranghen oordeele Gods/ dat o- Joan.19.4.
ver ons gaen soude/ bevrijdde l. l Psal.69.5.

39. Vraghe.
Esai.53

Heeft dat yet meer in/ dat hy gecruyst is ge- 2.Cor.5.21.
weest/ dan of hy met een ander doot ghestor- galat.3.13
ven ware?

Antwoorde.

Jae: Want daer door ben ick seker/ dat hy
die vervloeckinge die op my lach op hem ge-
laden heeft: want die doot des cruyces van a Deu.21.23
Godt vervloeckt was. a Galat.3.13.

40. Vraghe.
16. Son-

Waerom heeft Christus hem tot in den dach.
doot moeten vernederen?

Antwoorde.

Daerom dat van weghen der gherechticheyt
ende waerheyt Gods b niet anders voor onse b Gen.1.17
sonden en conde betaelt werden / dan door de
doot des Soons Godts c. c Hebr.2.9

41. Vraghe.
14.

Waerom is hy begraven worden? Phil.2.8.
Antwoorde.
Om daer mede te betuyghen / dat hy waerach-
tichlick ghestorven sy. d d act.13.29
mat.27.60.

42. Vraghe.

So dan Christus voor ons ghestorven is / Luce 23.53
hoe comet dat wy oock moeten sterven? Joan 19.38
Antwoorde.
Onse doot en is gheen betalinge voor onse
sonden/ maer alleen een afstervinghe der son- e Joa.5.24.
den ende eenen inganck totten eewighen leven. e Philip.1.23

43. Vraghe.
Roma.7.24.

Wat becomen wy meer voor nutticheyt wt
die Offerhande en doodt Christi aent cruys?
Antwoorde.
Dat door zijne cracht onse oude mensche
met hem gecruyst/ ghedoot en begraven wert/ f Rom.6
f op dat die boose lusten des vleeschs in ons 11.
niet meer en regieren g/ maer dat wi ons sel- g Rom.6.18
ven hem tot eener danckbaerheyt offeren a. a Rom.12.1

44. Vraghe.

Waerom volcht daer naer/ Afghedaelt ter
hellen? Antwoorde.
Op dat ick in mijnen hoochsten aenvechtin-
gen versekert sy/ en my gantschelick vertroos-
te/ dat mijn Heere Christus door zijne onuyt-
sprekelicke benautheyt/ smerten/ verschrickin-
ghe ende helsche quale/ in welcken hy in zijn
gantsch lyden (maer in sonderheit aent cruys) b Esa.53.10
gesoncken was/ my vander helscher bangicheyt mat.27
ende pyne verlost heeft q.

45. Vraghe.

Wat nuttet ons die opstandinghe Christi?

Antwoorde.

Ten eersten heeft hy door zijne Opstandinghe de Doot overwonnen/op dat hy ons de gerechticheyt/die hy door zijne doot ons verworven hadde conde deelachtich maken. c Ten anderen/werden wi oock door zijne cracht op geweckt tot een nieu leven d. Ten derden is ons die Opstandinghe Christi een seker pant onser salicheyt Opstandinghe. e

46. Vraghe.

Wat verstaet ghy daermede / Opghevaren ten Hemel?

Antwoorde.

Dat Christus voor den oogen zijner Jongeren/van der aerden ten Hemel is opgheheven f/ en dat hy ons te goede daer is g tot dat hy weder coemt/te oordeelen die levendigen en die dooden h.

47. Vraghe.

Is dan Christus niet by ons tot dent eynde der Werelt, also hy ons belooft heeft?

Antwoorde.

Christus is waerachtich mensch ende waerachtich Godt. Na zijner menschelicker nature/is hy niet meer op aerden/k maer na zijner Godtheyt/Maiesteyt/ Genade en Gheest en wijckt hy nemmermeer van ons l.

48. Vraghe.

Maer so die menscheyt niet over al en is/ daer dit Godtheyt is / werden dan die twee natureen in Christo niet van een ander ghescheyden? Antwoorde.

Gantschelijck niet. Want midts dien die Godtheyt onbegrijpelick / en over al teghenwoordich is m/ so moet volgen datse wel buyten haer aenghenomen menscheyt is/en persoonlick met haer vereenicht blijft n.

49. Vraghe.

Wat nuttet ons die Hemelvaert Christi?

Antwoorde.

Ten eersten/ dat hy inden Hemel voor dat aengesicht zijns Vaders onse voorspreker is. o Ten anderen/dat wy ons vleesch inden Hemel tot eenen sekeren pandt hebben/ende dat hy als dat Hooft ons zijne lidmaten oock tot hem sal nemen p. Ten derde dat hy ons zijnen Gheest tot eenen teghenpande sendet q door welcker cracht wy soecken dat daer boven is/ daer Christus is sittende ter rechter handt Godts, ende niet dat op der Aerden is r.

50. Vraghe.

Waerom werdt daer toe ghestelt/Sittet ter rechter handt Godts?

Antwoorde.

Dat Christus daerom ten Hemel ghevaren is/op dat hy hem selven daer bewijse als dat Hooft zijner Christelicker Kercke s/door welcken de Vader alle dinck regeert t.

51. Vraghe.

Wat mit brengt ons dese heerlickheyt onses Hoofts Christi?

Antwoorde.

Eerstelick/dat hy door zijnen heyligen Geest in ons zijne lidmaten / die Hemelsche gaven wt giet u. Daer na dat hy ons met zijne macht teghen alle vyanden beschut en bewaert x.

52. Vraghe.

Wat troost u die wedercomste Christi om te oordeelen die levendighen en die dooden?

Antwoorde.

Dat ick in alle droefheyt en vervolginge met opgerechten hoofde, even den selven die hem te voren om mijnen wille voor Godts gherichte ghestelt/ende al den vloeck van mi wech ghenomen heeft/tot een Richter wt de Hemel verwachte y / die al zijne ende mijne vyanden in de ewighe verdoemenis werpt: z maer my/ met allen wtvercoren tot hem in die Hemelsche blyschap ende heerlicheydt nemen sal.

c 1.Cor.15. 17.ende. 54. Rom.4.25 1.Pet.1.3.21 d Rom.6.4. Coll.3.1 Ephes.2.5 e 1.Cor.15.12 Roma.8.11 f act.1.9 Marc.28 Marc.16 Luce 24 g Heb.4.14 7.25.9.11 Rom.8.34 Ephes.4.10 Col.3.1 h act.1.11 Mat.24.30 i mat.28.20 k mat.26.11 Joan.16.28 17.11 act.3.21. l Joan.14.17 16.13. Ephes.4.8 22. August. Tra. in Joan.50. m act.7.49 17.28 Jere.23.24 n Col.2.9 Joan.3.13 11.15. Mat.28.6 18. Sondach. o 1 Joan.2 Rom.8.34. p Joa.14.2 20,17 Ephes.2.6 q Joa.14.16 16.7 act.2 2.Cor.1.22 1.Cor.5.5 r Col.3.1 Philip.3.14 s Eph.1.20. 5.23 Col.1.18 t mat.28.18 Joan.5.22 19. Sondach. u Eph.4.10. x Psal.2.9 110.1 Joan.1.28. Ephes.4.8 y Luce.21.28 Roma.8.23. Phil 3.20. Tit 2.13. z 2.thes.1.6.

Van Godt den heylighen Gheest.

53. Vraghe.

Wat ghelooft ghy vanden heyligen Geest?

Antwoorde.

Eerstelick/ dat hy tsamen met den Vader en Sone een ewich Godt sy a. Ten anderen/ dat hy oock my ghegeven is, b dat hy my door een oprecht ghelove / Christi en aller zijner weldaden deelachtich make, c my trooste/ ende by my eewichlick blijve. d

54. Vraghe.

Wat ghelooft ghy vande heylighe algemeyne Christelycke Kercke?

Antwoorde.

Dat de Sone Godts wt den gantschen menschelicken geslachte f hem een gemeynte tot den eewigen leven wt vercoren/g door zijnen gheest en Woort/ h in eenicheyt des waren geloofs/i vanden beginne der werelt/tot aent eynde vergadert, beschermt en onderhout k en dat ick der selver een levendich lidtmaet ben l/ende eewich sal blyven. m

55. Vraghe.

Wat verstaet ghy door de ghemeynschap der Heylighen? n Antwoorde.

Eerstelick/dat alle ende elcke gheloovighe als lidmaten/aen den Heere Christo/ende aen alle syne schatten ende gaven ghemeynschap hebben o. Ten anderen / dat elck hem moet schuldich weten zyne gaven ten nutte en ter salicheyt der anderen lidtmaten, ghewillichlick/ ende met vreuchden aen te legghen. p

56. Vraghe.

Wat gelooft ghy vande vergheuinghe der sonden? Antwoorde.

Dat God om het genoechdoen Christi wille q/ aller mijner sonden/ oock mijner sondelycken aert/ daermede ick al mijn leven lanck te strijden hebbe r/nemmermeer en wil gedencken/ maer my wt ghenaden de gerechticheyt Christi schencke/ op dat ick nemmermeer in het gherichte Godes en come s.

57. Vraghe.

Wat troost gheeft u de Opstandinghe des vleesches? Antwoorde.

Dat niet alleen mijn siele nae desen leven van stonden aen tot Christum haer Hooft sal opghenomen werden t/maer dat oock dit mijn vleesch/ door de cracht Christi opgeweckt zijnde/ wederom met mijner sielen vereenicht/ en den heylighen Lijf Christi ghelijckformich sal werden u.

58. Vraghe.

Wat troost schept ghy wt den artickel van het eewich leven?

Antwoorde.

Dat/nademael ick nu het beghinsel der eewigher vreucht in mijn herte ghevoele x: ick na desen leven volcomene salicheydt besitten sal/die geen ooghe ghesien, noch geen oore gehoort en heeft, noch in geens menschen herte gecomen en is y/en dat om Godt daerinne eewichlick te prysen.

59. Vraghe.

Maer wat vatet u nu dat ghy dit al gheloofte? Antwoorde.

Dat ic in Christo voor Gode rechtveerdich ben/ en een erfgenaem des ewigen levens z.

60. Vraghe.

Hoe zijt ghy rechtveerdich voor Godt?

Antwoorde.

Alleen door een oprecht ghelove a in Jesum Christum; also: dat al is dat my mijn ghewissen aenclaghet / dat ick tegen al die geboden Godes swaerlijck gesondiget, en der selven gheen ghehouden hebbe/

1.The. Mat.25. 20. Sondach. a Gen.1.2 Esai.48.16 1.Cor.3.16 1.Cor.6.19 act.5.3 b mat.28.19 2.Cor.1.22 c Gal.3.14 1.Pet.1.2 1.Cor.6.7 d act.9.31. Joan.14.16 1.Pet.4.14 21. Sondach. e Joa.10.11 f Gen.26.4. g Rom.8.29 Ephes.1.10 h Esa.59.21. Rom.1.16. i act.2.46. k mat.16.18 l Psa.71.18 1.Cor.11.26 Joan.10.28 m 1.Joa.3.21 2.Cor.13.5 n 1.Joa.1.3. 1.Co.1.8 Rom.8.35. o 1.Joa.1.3. Roma.8.32. 1.cor.12.12. 21. 1.cor.6.17. p 1.cor.13.5 Philip.2.4. q 1.Joa.2.2. r Jere.31.34. Psal.103.3. 10. Rom.7.24. Roma.8.1. s Joan.3.18. 22. Sondach. t Lu.23.43 Philip.1.23 u 1.cor.15.53 Joan.15.25. 1.Joan.3.2. Philip.3.21 x 2.cor.5.2 y cor.2.9. 23. Sondach. z Hebr.2.4. Roma.1.17. Joan.3.36. a Roma.3. 22. ende 24 5.1. Galat.2.16 Ephes.2.8. Philip.3.9.

b Rom.3.9 c Psal.7.23 d Tit.3.5. Deut.9.10 Ezec.36.22. e Rom.3.24 Ephes.2.8. f 1.Joan.2.1 g Rom.4.4 1.Cor.5.19 h 2.Cor.5.21 i Rom.3.22. Joan.3.18

d ende noch stedes tot alle boosheyt geneycht ben/ c: nochtans/ Godt sonder eenighe mijne verdienste d/ wt louter genaden e/ my die volcomene ghenoechdoeninge/ gerechticheyt ende heylicheyt Christi schenckt ende toerekent/ f even als hadde ick noyt sonde ghehadt noch ghedaen/ ja als hadde ick al die ghehoorsaemheyt volbracht/ die Christus voor my volbracht heeft g/ so verre ick sulcke weldaet met gheloovighen herten aenneme i.

61. Vraghe.

Waerom segt ghy/ dat ghy alleen door gheloove rechtveerdich zijt?

Antwoorde.

Niet dat ick van weghen der weerdicheyt mijns gheloofs/ Godt aenghenaem sy: maer daerom/ dat alleen die ghenoechdoeninge/ gerechticheyt ende heylicheyt Christi/ mijne gerechticheyt voor God is k/ en dat ick die selve niet anders/ dan alleen door t'gheloove aennemen ende my toeeyghenen can l.

k 1.Cor.1.30 2.2. l 1.Joa.5.10 24. Sondach.

62. Vraghe.

Maer waerom connen onse goede wercken niet die gherechticheyt voor god/ oft een stuc der selven zijn?

Antwoorde:

Daerom dat die gherechticheyt die voor Godes gherichte bestaen can/ gantsch volcomen ende der wet Godes in allen stucken gelijckmatich zijn moet m/ Ende ooc onse beste wercken in desen leven alle onvolcomen ende met sonden bevlecht zijn n.

m Gala.3.10 Deu.27.26 n Esa.64.6.

63. Vraghe.

Hoe: Verdienen onse goede wercken niet/ die nochtans God in desen ende inden toecomenden leven wil beloonen?

Antwoorde.

Dese belooninghe gheschiedt niet wt verdienst/ maer wt ghenaden o.

o Luc.17.10

64. Vraghe.

Maer maeckt dese leere niet sorchloose ende Godtloose menschen?

Antwoorde.

Neen se: Want het is onmoghelijck/ dat so wie Christo door een warachtich gheloove ingheplant is niet en soude voortbrenghen die vruchten der danckbaerheyt p.

p Mat.7.18 Joan.15.5. 25. Sondach.

Van den Sacramenten.

65. Vraghe.

Aenghesien/ dan alleen t'gheloove ons Christi en alder zijner weldaden deelachtich maeckt/ van waer coemt sulck gheloove?

Antwoorde.

De heylighe Gheest q werckt dat selve in ons herte/ door die vercondinge des heylighen Euangeliums/ ende sterckt dat selve door t'ghebruyck der Sacramenten.

q Ephe.2.8/ 6.23. Joan.3.5 Phil.1.29

66. Vraghe.

Wat zijn die Sacramenten?

Antwoorde.

Die Sacramenten zijn heylighe sichtbaerlicke waerteeckenen ende segelen/ van Godt ingheset/ op dat hy ons door t'ghebruycken der selven/ die belofte des Euangeliums te beter te verstaen geve/ en versegele. Namelijc dat hy ons van weghen des eenighen slacht offers Christi aent cruys volbracht/ vergheving he der sonden/ ende dat eewich leven wt ghenaden schenckt r.

r Deu.17.11 Rom.4.11 Deut.30.6. Leuit.6.25 Heb.9.8.24 Ezech.20.12 1.Sa.17.36 Esai.6.6 149.

67. Vraghe.

Zijn dan beyde dat Woort ende de Sacramenten daer henen ghericht/ ofte daer toe verordent/ datse ons gheloove op die offerhande Jesu Christi aent cruys/ als op den eenighen gront onser salicheyt wysen?

Antwoorde.

Jaseker. Want de heylighe Gheest leert ons inde Euangelio/ ende versekert ons door die Sacramenten/ dat onse volcomene sa-licheyt in die eenighe offerhande Christi staet die voor ons aent cruys gheschiet is b.

b Rom.6.3 gal.3.27.

68. Vraghe.

Hoe veel Sacramenten heeft Christus in den nieuwen verbonde oft Testament inghesett?

Antwoorde.

Twee/ den heylighen Doop ende het heylich Nachtmael.

Van den heylighen Doope.

69. Vraghe.

26. Sondach.

Hoe wert ghy inden heylighen Doope vermaent en verseckert dat de eenighe offerhande Christi aent cruys gheschiet/ u te goede coemt?

Antwoorde.

Also dat Christus dit wtwendich waterbadt ingeset/ ende daer by toegheseydt heeft dat ick so sekerlijck met zijnen Bloede ende gheest van der onreynicheyt mijner sielen/ dat is/ van alle mijne sonden so warachtich ghewasschen ben d / als ick wtwendich met den watere welck die onsuyverheyt des vleesches plecht wech te nemen/ gewasschen ben e.

c Mat.28.19 act.2.38. d Mat.16.16 Mat.3.11 Rom.6.3 e Marc.1.4 Luce 3.3.

70. Vraghe.

Wat is dat/ met den Bloede ende Gheest Christi ghewasschen te zijn?

Antwoorde.

Het is vergheving he der sonden/ van Godt wt ghenaden hebben om des Bloedts Christi wille/ welck hy in zijne offerhande aent cruys voor ons wtghestortet heeft c/ Daer nae ooc door den heylighen gheest/ vernieuwet/ ende tot lidtmaten [illegible] Christi gheheyliget zijn/ op dat wy hoe lan[illegible] hoe meer den sonden afsterven en in e[illegible] salich / en onstraffelijck leven wan[illegible].

c Heb.12.24 1.Petr.1.2 Zach.13.1 Ezech.36.25 d Joan.1.33 3.5 1.Cor.6.11. Rom.6.4. Col.2.12.

71. Vraghe

Waer heeft ons Christus toegeseydt dat hy ons so sekerlijck met zijnen Bloede ende geest wasschen wil/ als wy met den Doop watere ghewasschen werden?

Antwoorde.

In de insettinghe des Doops/ welcke also luydet:

Gaet henen/ leeret alle volck/ ende doopt se in den Name des Vaders/ ende des Soons/ ende des heylighen geestes/ e wie daer gelooft ende ghedoopt wert / die sal salich werden: Maer wie niet en ghelooft/ die sal verdoemt werden f.

e Mat.28.19 f Mar.16.16.

Dese beloftenis wert oock verhaelt / daer de Schrift den Doop dat Badt der wedergeboorte g/ ende die afwasschinghe der sonden naemt h.

g Tit.3.5 h Act.22.16. 27 Sondach.

72. Vraghe.

Is dan dat wtwendich waterbat/ die afwasschinghe der sonden selve?

Antwo.

Neent: Want alleen dat bloet Jesu Christi/ ende de heylighe Gheest reynicht ons van allen sonden.

i Mat.3.11 1.Pet.3.21 Ephe.5.26 k 1.Joa.1.7 1.Cor.6.11

73. Vraghe.

Waerom naemt dan de Heylighe geest den Doop/ dat Badt der wedergeboorte ende de afwasschinghe der sonden?

Antwoorde.

Godt en spreeckt also niet sonder groote oorsake Namelijck niet alleen om ons daer mede te leeren/ dat/ ghelijck de onsuyverheyt des lichaems door water / also oock onse sonden door dat Bloedt ende den gheest Jesu Christi wech genomen werden e/ Maer veel meer/ dat hy ons door dit Goddelijck Pandt ende Waerteecken wil versekeren / dat wy so warachtichlijck van onse sonden gheestelijck gewasschen zijn/ als wy wtwendich met water ghewasschen werden f.

e Apoc.1.5 7.14 1.Cor.6.11

74. Vraghe.

Salmen oock de ionghe Kinders doopen?

Antwoorde.

Jaet / want midts dien sy also wel als de volwassen int verbondt Godts ende in syn gemeynte begrepen zijn g / ende dat hen door Christi Bloedt de verlossinghe vanden son-

f Mat.16.16 gala.3.27 g 1.Cor.7.14 Gala.3.16 gene.17.7.

h Matth. 1.14. den h/ ende de heylige gheest/ die dat geloove
Mar.9.36 werckt/ niet weynigher als den volwassenen
Deut.10.30 toegheseydt wert i so moetense oock door den
i Luce 1.14 Doop/ als door dat teecken des verbondts
Psal.22.11 der Christelicker Kercken ingelijft/ ende van
Esai.44.1 de kinderen der ongheloovighen onderschey-
acto.2.39 den werden k ghelijck int Oude verbondt ofte Testament/ door de besnijdinghe geschiedt
h act.10.47. is l/ door de welcke int Nieuwe verbondt de
l gen.17.14. Doop inghestelt is m.
m Col.2.11.

Vanden heylighen Nachtmale ons Heeren Jesu Christi.

75. Vraghe.

Hoe wert ghy inden heylighen Nachtmale vermaent en verseckert, dat ghy aen de eenige Offerhande Christi / aent Cruys volbracht/ ende aen al zijn goet gemeynschap hebt?

Antwoorde.

18. Sondach. Also / dat Christus my en allen gheloovigen tot zijner ghedachtenis / van dit ghebroken Broot te eten/ ende van desen Drinckbeker te drincken bevolen heeft/ ende daer toe oock be-
n Matt.26 26. loeft n/ Eerstelijck/ dat zijn lichaem so seker-
Mar.14.22. lick voor my aent cruys gheoffert en ghebro-
Luc.22.19 ken en zijn bloet voor my vergoten sy/ als ick
1.Cor.10.16 met ooghen sie/ dat dat Broot des Heeren my
11.23.12.13. ghebroken/ en de Drinckbeker my mede ghedeylt werdt. Ende ten anderen / dat hy selve mijn siele met zijnen gecruysten lichame/ en vergotenen bloede so sekerlijck tot den eewighen leven spijst en laeft / als ick dat Broodt ende den Drinckbeker des [Heeren] (als sekere waerteeckenen des lijfs ende [Bloedt]s Christi) wt des Dienaers hant ontfa[nghe] ende mondelijck ghenietе.

76. Vraghe.

Wat ist dan te segghen/ dat gecruyste lichaem Christi eten / ende zijn vergoten Bloedt drincken? Antwoorde.

Het is niet alleen met een gheloovich herte dat gantsche lijden ende sterven Christi aennemen/ ende daer door vergevinge der sonden
o Joa.6.33 ende dat eewich leven becomen o/ maer oock daer beneven door den heylighen gheest / die tsamen in Christo en in ons woonet/ also met zijnen heylighen lichame/ hoe langer hoe meer
p Joan.6.9 vereenighet werden p dat wy/ al ist dat Chri-
q act.3.21 stus inden Hemel is q/ ende wy op der Aerden
act.1.20 zijn/ nochtans vleesch van zijnen vleesche/ en-
1.Cor.11.26. de been van zijnen beenen zijn r/ ende dat wy
r Ephe.5.19 van eenen Gheest/ (als ghelеden eens lich-
1.Cor.6.15. aems van eener sielen) eewichlijck leven ende
1.Joa.3.24. 4.13 gheregeert werden s.
Ephe.3.17

77. Vraghe.

s Joa.14.23. Waer heeft Christus beloeft/ dat hy de ge-
Joan:6.56. looingen so sekerlijck also met zijnen lijve en-
Joan.13.1. de Bloede wil spijsen ende laven / als sy van desen ghebrokenen Broode eten / ende van desen Drinckbeker drincken?

Antwoorde.

In de insettinghe des Nachtmaels/ welcke also luydet/
t 1.Cor.11.23 Onse Heere Jesus inde nacht doe hy ver-
Mar.14.22 raden wert/ nam dat Broodt, danckte / ende
Mat.26.26 brack het/ ende seyde: Neemet/ etet/ dat is mijn
Luce.22.19. lijf dat voor u ghebroken wert : Sulcx doet tot mijner ghedachtenisse.

Desghelijcken oock den Drinckbeker nae den Avontmale/ ende seyde: Dese Drinckbeker is dat nieuwe Verbondt oft Testament
u Exo.24.8 in mijnen bloede / sulcx doet / u so dickwils
Hebre.9.20. als ghy het drincken sult/ tot mijner gedach-
x Exo.13.9 tenisse x . Want so dickwils als ghy van desen Broode eten sult/ ende van desen Drinckbeker drincken/ so verkondighet den doot des Heeren/ tot dat hy come.

Dese toeseggинge wert oock verhaelt door den heylighen Paulum/ daer hy spreeckt:

De Drinckbeker der Dancksegginge/ daer mede wy dancksegghen/ is hy niet de gemeynschap des Bloedts Christi: Het Broodt dat wy breken / is dat niet de ghemeynschap des lijfs Christi? Want een Broodt ist / so zijn wy vele een lichaem/ wandt wy alle eenes Broodts deelachtich zijn y. y 1.Corint. 10.16

78 Vraghe.

Werdt dan wt Broodt ende wijn dat wesentlijcke Lichaem ende Bloet Christi? 29. Sondach.

Antwoorde.

Neen: Maer ghelijckerwijs dat water inden Doop niet in dat bloet Christi verandert en werdt / noch de afwasschinghe der sonden selve en is: daer van het alleene een Goddelick waerteecken, ende verseker inghe is) also en werdt oock dat Broodt int Nachtmael niet dat Lichaem Christi selve z/ hoewel het z mat.26.26
nae den aert ende eyghenschap der sacramen- Mar.14.24
ten/ dat Lichaem Christi Jesu genaemt wert a. 1.Cor.11:26

79. Vraghe.

1.Cor.10.16
Waerom noemt dan Christus dat Broodt a gen.17.10.
zijn lijf/ ende den Drinckbeker zijn Bloedt: en.14.en 19
ofte dat nieuwe verbondt door zijn Bloedt/ Exo.12.27.
ende Paulus: de Ghemeynschap des lijfs en- en.43.en 48
de bloedts Christi? Item.13.9.

Christus en spreeckt also niet sonder groo- acto.7.8
te oorsake/ Namelick/ niet alleen om ons daer Exod.24.8.
mede te leeren/ dat ghelijck als Broodt ende ende 29.36.
wijn dit tijdelick leven onderhouden / also sy Levit.16.10.
oock zijn ghecruyste lichaem ende zijn verga- ende 17.11
ten Bloedt de warachtighe spijse ende dranc/ Esaie.6.6
daer door onse sielen ten eewighen leven ghe- Tit.3.5
voedt werden b/ maer veel meer om uns door acto.20.16.
dese sichtbare teeckenen ende panden te ver- 1.Pet.3.11.
sekeren/ dat wy so warachtichlijck zijns waer 1.Cor.10.1.
lichaems ende Bloedts door de werckinghe b Joa.6.51.
des heylighen Gheestes deelachtich werden/ 55.
als wy dese heylighe waerteeckenen/ met den lichamelijcken monde tot synder gedachtenisse ontfanghen c/ ende dat al zijn lijden ende c 1.Co.10.16
ghehoorsaemheyt so sekerlijck onse eygen sy/ als hadden wy selve in onsen eyghen persoone alles gheleden / ende Godt voor onse sonden ghenoech ghedaen.

80. Vraghe.

Wat onderscheyt isser tusschen dat Nacht- 30. Son-
mael des Heeren/ ende der Paepscher Misse? dach.

Antwoorde.

Dat Nachtmael des Heeren betuycht ons/ dat wy volcomene vergheving he aller onser sonden hebben/ door die eenighe Offerhande Jesu Christi / die hy selve eenmael aen het d Heb.7.27
cruyce volbracht heeft d / ende dat wy door 9.12.26
den heylighen Gheest Christo werden inghe- 10.10.12.14
lijft e/ die nu nae zijne menschelijcke nature Joan.19.30
niet op der Aerden/ maer inden Hemel is/ ter Mat.26.28
rechterhant Gods zijns Vaders f/ ende wil Luce.22.19
daer van ons aenghebeden zijn g : Maer de e 1.Cor.6.17
Misse leert / dat de levende ende de dooden / 10.16.12.13.
niet door dat lijden Christi verghevinghe der f Heb.1.3.
sonden hebben/ ten sy dat Christus noch da- 8.1
ghelicx voor de selve vande Misprіesteren ge- g Joa.4.21.
offert werde/ ende dat Christus lijflijck onder 20.17
de ghestalte des Broots ende Wijns sy/ en- Luce.24.52.
de daerom oock daerin moet aengebeden wer- acto.7.55
den h/ Ende alsoo is de Misse inden grondt Col.3.1
anders niet / dan een verloocheninghe der ee- Philip.3.20
nigher offerhande ende lijdens Jesu Christi / 1.Thes.1.10
ende een vervloeckte Afgoderye. h In Cano

81. Vraghe.

Misse: I-
Voor wien is dat Nachtmael des Heeren tem/ de con-
inghestelt? Antwoorde. secra.dist.2.

Voor de ghene/ die hen selven van weghen haerder sonden mishagen/ ende nochtans vertrouwen dat de selve hen om Christi wille vergheven zijn / ende dat oock de overblijvende swackheyt met zijn lijden ende sterven bedect sy/ begeeren oock hoe langer hoe meer haer geloove te stercken/ ende haer leven te beteren. Maer

die hen niet met waren herte tot God en be-
keeren/ die eten ende drincken hen seluen het
i 1.Co.10.21 oordeel i. 82. Vraghe.
11.28 Salmen oock die tot desen Avontmale la-
ten comen/ die hen met hare bekentenisse en-
de leuen / als onghelooighe ende Godloose
menschen aenstellen? Antwoorde.
Neent: Want also wert dat verbont Gods
ontheylighet/ende zijnen toorn ouer de gant-
k 1.Cor.11.20 sche Ghemeynte verweckt k. Daerom is de
34. Christelijcke Kercke schuldich/naer de ordenin
Esaie.1.11 ghe Christi/ende zijner Apostelen/ sulcke (tot
66.3. datse beteringhe haers leuens bewijsen) door
Jere.7.21. de Sleutelen des Hemelrijcx wt te sluyten.
Psal.50.16. 83. Vraghe.
31. Son- Wat zijn de Sleutelen des Hemelrijcx?
dach. Antwoorde.
De vercondinge des heylighen Euangeli-
ums/ ende den Christelijcken Ban / ofte ver-
stootinge wt de Christelijcke ghemeynte/ door
welcke twee stucken / dat hemelrijck den ghe-
loouighen opghedaen/ ende den onghelooui-
ghen toegheslooten wert.
84. Vraghe.
Hoe wert dat Hemelrijck door de predickin-
ghe des heylighen Euangelij ontsloten ende
toegheslooten? Antwoorde.
Also/ als achteruolghende het beuel Chri-
sti allen ende yeghelijcken ghelooighen ver-
condighet/ ende openlijck betuyght wert, dat
hen (so dickwils als sy de beloftenisse des E-
uangelij/ met waren ghelooue aennemen) wa-
rachtelijck alle hare sonden / van Godt / om
de verdienste Christi wille / vergheuen zijn:
Daertegen allen onghelooighen / ende die
hen van herten niet en bekeeren/ vercondicht
ende betuyght werdt/ dat den toorn Gods/ en-
de de eewighe verdoemenisse op hen ligget/ so
l Joa.20.21 langhe als sy haer niet en bekeeren: l naval-
Mat.16.19 ghende welcker ghetuyghenisse des Euange-
lij/ God beyde in desen ende inden toecomen-
den leuen oordeelen wil.
85. Vraghe.
Hoe werdt dat Hemelrijck toegheslooten en
ontsloten/ door den Christelijcken Ban?
Antwoorde.
Also als achteruolghende het beuel Chri-
sti/ de ghene die onder den Christelijcken Na-
me/ onchristelijcke leere ofte leuen voeren/ na
datse menichmael broederlijck vermaent zijn-
de/ van haren dwalinghen ende schandelicken
leuen niet afstaen en willen/ der Ghemeynte/
of den ghenen die vander Ghemeynte daer
toe verordineert zijn/ aengebrocht werden.
Ende so sy na de vermaninge met een vragen
van henlieden (door het verbieden der Sacra
menten) wt de Christelijcke Ghemeynte/ ende
van Godt selue/ wt den Rijcke Christi ghesllo-
ten werden: Ende/ wederom als lidtmaten
Christi ende zijner ghemeynten aenghenomē
m Matth. so wanneerse waerachtighe beteringhe belo-
18.15. uen ende bewijsen.
1.Corint.5 Dat derde deel.
2.Thes.3.14 Vande danckbaerheyt.
2.Joan.10 86. Vraghe.
2.Co.2.6.10 Aenghesien wy wt onser ellendicheyt/ son-
32. Son- der eenighe onse verdienste / alleen wt ghena-
dach. den door Christum verlost zijn / waerom moe-
n Rom.6.13 ten wy dan noch goede wercken doen?
12/1 Antwoorde.
1.Pet.2.5. Daerom dat Christus / na dat hy ons met
1.Cor.6.20. zijnen Bloede ghecocht/ ende vry ghemaeckt
o Mat.5.16 heeft, ons oock door zijnen heylighen gheest
1.Pet 2.12. tot zijnen euenbeelde vernieuwet / op dat
p 2.Pe.1.10 wy ons / met onsen gantschen leuen Gode
Mat.7.17. danckbaerheydt voor zijne weldaden bewij-
Gala.5.6.22 sen n/ ende hy door ons gheprezen werde o.
Daer nae oock/ dat yeghelijck by hem seluen
zijns ghelooofs wt den vruchten versekert

sy q/ ende dat door onsen Godsalighen wan- q 1.Pet.3
del onse Naesten oock Christo ghewonnen Rom.14.1
werden. 87. Vraghe.
Connen dan die niet salich werden/ die in
haren Godloosen ondanckbaren leuen voort-
varende/ hen tot Godt niet en bekeeren?
Antwoorde.
In gheenderley wijse/ Want de heylighe
Schrift seydt: Dat geen Oncuysche Afgoden
Dienaer/ Echbreker/ Dief/ Gierighe/ Dron-
kaert/ Lasteraer/ noch Roouer/ noch dierghe-
lijcke/ dat Rijcke Gods eruen sal a. a 1.Cor.6.9
88. Vraghe Ephe.5.5
In hoe veel stucken bestaet de waerachtige 1.Joa.3.1
bekeeringhe des menschen? 33. Son-
Antwoorde. dach.
In twee stucken/ Inde afsteruinghe des ou-
den b / ende inde opstandinghe des nieuwen b Rom.6.4
menschen. 89. Vraghe. Ephe 4.22
Wat is de afsteruinge des ouden menschen? Collos.3.5.
Antwoorde. 1.Cor.5.7
Het is een hertelijck leetwesen/ dat wy god
door onse sonden vertoornt hebben / ende de
selue hoe langher hoe meer haten en vlieden c. c Rom.8.13
90. Vraghe. Joel.2.13.
Wat is de opstandinghe des nieuwen men-
schen? Antwoorde.
Het is een hertelijcke vreucht in God door
Christum d/ ende lust ende liefde na den wille d Rom.5.1.
Gods in alle goede wercken te leuen. 14.17
91. Vraghe. Esai.57.15
Maer wat zijn goede wercken? e Rom.6.10
Antwoorde. Galat.2.20
Alleen die wt waren ghelooue f / naer de f Rom.14.23
Wet Gods g/ hem ter eeren ghschieden h / g 1.Sa.15.22
ende niet die op ons goetduncken ofte men- Ephe.2.10
schen insettinghen gegrondet zijn i. h 1.Cor.10.31
92. Vraghe. i Deu.12.32
Hoe luydt de Wet des Heeren. Ezec.20.18
Antwoorde. Esai.29.13
Godt sprack alle dese woorden / Exodi. xx. Mat.15.9
Deutero. v.
Dat eerste Ghebodt.
IC ben de Heere uwe Godt/ die v wt Egyp-
tenlant / wt den Dienshuyse geleydt heb-
be. Ghy en sult gheen ander goden voor
mijn aenghesicht hebben.
Dat tweede Ghebodt.
Ghy en sult v gheen Beelden / noch ghe-
lijckenisse maken/ noch van tghene dat bouen
inden Hemel is/ noch van tghene dat onder
op der Aerden is / noch van tghene dat int
Water onder der Aerden is. En buycht v
voor die niet, noch en dienste niet. Want ick
ben de Heere uwe god, sterck ende yuerich/
die de misdaet der Vaderen besoecke aen den
Kinderen / tot in dat derde ende vierde lidt
der ghenen die my haten / ende doe barmher-
ticheydt aen veel duysenden die my lief heb-
ben/ ende mijne ghebeden houden.
Dat derde.
Ghy en sult den Naem des Heeren uwes
Gods niet te vergheefs ofte lichtveerdelijck
ghebruycken: want de Heere en sal hem niet
onghestraft laten / die zijnen Name misbruyc
ket. Dat vierde.
Sijt ghedachtich des Sabbathdaechs, dat
ghy dien heylighet. Ses daghen sult ghy ar-
beyden, ende alle uwe wercken doen: maer de
seuenste dach is de Sabbath des Heeren u-
wes Gods/ dan sult ghy gheen arbeyt doen/
noch v sone/ noch v dochter/ noch v knecht/
noch v Dienstmaecht / noch v Vee / noch de
Vreemdelinck die in uwe Stadtpoorten is.
Want in ses daghen heeft de Heere Hemel en-
de Aerde gemaeckt / ende de Zee/ ende al dat
ter in is, ende hy rustede den seuensten dach.
Daerom seghende de Heer den Sabbath-
dach/ ende heylichde den seluen.

Dat vijfde.

Ghy sult u vader ende moeder eeren / op dat ghy lange leeft inden Lande/dat u de Hee- re uwe Godt gheven sal.

Dat seste.

Ghy en sult niet dooden.

Dat sevenste.

Ghy en sult niet Echbreken.

Dat achtste.

Ghy en sult niet stelen.

Dat neghenste.

Ghy en sult gheen valsch ghetuyghenisse spreken teghen uwen Naesten.

Dat thienste.

34. Son- Ghy en sult niet begheeren uwes Naesten
dach. / huys/ghy en sult niet begheeren uwes nae-
a Exod.34. sten Wijf/noch zijnen Knecht/noch zijn Dienst
28 maghet/noch zijnen Osse / noch zijnen Esel/
Deut.4.13. noch eenich dinck dat uwen naesten heeft.
10.3. 93. Vraghe.
b Matth. Hoe werden dese thien gheboden ghedeylt?
22.37 Antwoorde.
1.Cor.6.9. In twee tafelen a/daer van de eerste leert/
10.7.14 hoe wy ons teghen God sullen houden. Die
c 1.Cor.6.9. ander/wat wy onsen Naestē schuldich zijn b.
d Leui 19.31. 94. Vraghe.
Deut.18.11 Wat ghebiedt God int eerste ghebodt?
e Mat.4.10 Antwoorde.
apoc.19.10 Dat ick / soo lief als my mijner sielen salic-
22.8 heyt is/ alle Afgoderije c toouerie / waerseg-
f Ioã.17.51 ginghe/afgheloove d/ aenroepinge der Heyli-
g Jer.17.5. ghen/ofte ander Creatueren e mijde en vliede
h 1 Pet.5.5. ende den eenigē waren Godt recht leere ken-
i Heb.10.36 nen f/ hem alleen vertrouwe g. [illegible] alder oot-
Col.1.11 moedicheyt h ende lydtsaemheyt [illegible] hē alleen
Rom.5.3. onderwerpe i/ van hem alleen [illegible] goedts
1 Cor.10.10 verwachte k/hem van gantscher herten lief
Philip.2.14 hebbe l/vreese m/ ende eere n/Also/dat ick eer
k Psal.104. alle Creatueren afgae / ende varen late / dan
Esaie.45.7. dat ick inden alderminsten teghen zijnen wil-
Jac.1.17. le doe o. 95. Vraghe.
35. Son- Wat is Afgoderie?
dach. Antwoorde.
l Deut.6.5 Afgoderije is/in stede des eenighen waren
Mat.22.37. Gods/die hem in zijn woordt gheopenbaert
m Deu.6.2 heeft/ofte beneven den selven yet anders ver-
Psal.111.10 sieren ofte hebben / daer op de mensche zijn
Prou.1.7. vertrouwen settet p.
Mat.10.28 96. Vraghe.
n mat.4.10 Wat eyscht Godt int tweede ghebodt?
Deut.10.20 Antwoorde.
o mat.5.29 Dat wy god in gheenderley wijse afbeel-
act.5.29. den q/ noch op geen ander wijse vereeren/dan
p Ephe.5.5. hy in zijn woort bevolen heeft r.
1.Par.16.26 97. Vraghe.
Philip.3.19. Machmen dan gantschelijck geen beelden
galat.4.8 maken? Antwoorde.
Ephe.2.12. Godt en can noch en mach in gheenderley
1.Joã.2.23. wijse afghebeeldet werden. Maer de Crea-
q Deut.4.15 tueren / al ist dat sy connen afgebeeldet wer-
Esa.40.18. den / so verbiedt doch godt haer Beeldenis
Rom 1.23. te maken/ende te hebben om die te vereeren/
act.17.29. of godt daer door te dienen s.
r 1.Sa.15.23 98. Vraghe.
Deut.12.36 Maer souden men de beelden inder Kercken
Mat.15.9 als boecken der leeken niet moghen lijden?
s Exo.23.24 Antwoorde.
Deut.7.5. Neent: Want wy en moeten niet wijser zijn
2.Reg.18.4. dan god/de welcke zijne Christenen niet door
t Jere.10.4 stomme Beelden / maer door de levendighe
u 2.Tit.3.16 verkondinghe zijns Woorts wil onderwesen
2.Pet.1.19 hebben u. 99. Vraghe.
36. Son- Wat wil dat derde ghebodt?
dach. Antwoorde.
a Luc.24.13 Dat wy niet alleen met vloecken/ ofte met
Leu.19.12 valschen eedt a / maer oock met onnoodich
sweeren den Name Godes niet en lasteren
noch misbruycken / noch ons met onsen stil-
swyghen en toesien/ sulcker schrickelicken sō-
den deelachtich maken. Ende in somma/dat b Mat.
wy den heylighen Name Gods anders niet/ Jacob.5.1.
dan met vreese ende eerbiedinghe gebruycken c Esai.45.23
b op dat hy van ons recht bekent c / aenghe- d mat.10.32.
roepen d/ ende in alle onse woorden en wer- e Tit. 2.8
ken ghepresen werde e.

100. Vraghe.

Ist dan so groote sonde / Godts Name met sweeren en vloecken te lasteren/ dat God hem oock over die vertoornt / die so veel als hen moghelijck is/ dat vloecken ende sweeren niet en helpen weeren ende verbieden?

Antwoorde.

Jaet ghewisselijck f/ Want daer en is geen f Rom.2.24
grooter sonde/ noch die God meer vertoo- 1.Tim.6.1
rent/dan de lasteringhe zijns Naems. Waer- Col.3.36.
om hy oock die selve met der doodt te straf-
fen bevolen heeft g. g Leuit.5.1.
101. Vraghe. Leuit.24.15
Maer machmen oock Godsalichlijck by 37. Son-
den Name Godes eenen Eedt sweeren? dach.
Antwoorde.
Jaet/ alst de Overheydt van haren Onder-
danen/ofte andersins oock de noot voordert /
om trouwe ende waerheyt daer door te bevesti-
tighen/ en dat tot Godes eere en des naesten
salicheyt. Want sulcks Eetsweeren/is in go- h Deu.6.13
des Woort ghegrondet / en daerom oock van 10.
den Heylighen inden Ouden ende Nieuwen Esaie.48.3
Testamente recht ghebruyckt geweest h. i gen.21.24
102. Vraghe. 21.
Machmen oock by den Heyligen/oft by ee- 1.Sa.24.23
nighe ander Creatueren eenen Eedt sweeren? 1.Reg.1.29.
Antwoorde. k Mat.5.34
Neent: Want eenen Rechten Eet sweeren/ Jacob.5.11
is Godt aenroepen/dat hy als die alleen dat 38. Son-
herte kennet / der waerheydt ghetuyghenisse dach.
wille gheven/ende my straffe/in dien ick val- l Tit.1.5.
schelijck sweere i/welcke eere geenen Creatue- in Ps.68.27.
ren toebehoort k. en 40.10.3
103. Vraghe. act.3.42
Wat gebiedt Godt int vierde ghebodt? n 1.Cor.14.
Antwoorde. 19 ende 29.
Eerstelijck/dat het Predickampt / ende die o 1.Cor.11.33
Scholen onderhouden werden l/ ende dat ick p 1.Tit.2.1.
in sonderheydt op den Sabbath / dat is op q 1.Cor.16.2
den Rustdach / tot der ghemeynte Godts r Esa.66.23
neerstelijck come m/om godts Woort te hoo- 39. Son-
ren n/die Sacramenten te gebruycke o/God dach.
den Heere openlick aen te roepen p/ende den s Ephe.6.1
armen Christelijcke handtreykinghe te doen: Col.3.18.
q Ten anderen / dat ick alle de daghen mijns Ephe.5.22
levens van mijnen boosen wercken vierē/den Prou.1.8
Heere door zijnen gheest in my wercken late/ 4.1.15.20.
ende also den eewighen Sabbath in desen le- 20.20.
ven aenvanghe r. Exo.21.17
104 Vraghe.
Wat wilt Godt int vijfte ghebodt? Roma.3.
Antwoorde. t Pro.23.22
Dat ick mijn Vader ende Moeder/ en alle gen.9.25.
die over my ghestelt zijn/alle eere / liefde ende 1.Pet.2.18
trouwe bewijse/ende my harer goede leere en- u Eph.6.49
de straffe met behoorlijcke ghehoorsaemheydt Collos.3.16.
onderwerpe s/ende oock met hare swackheyt Roma.13
ende ghebreken ghedult hebbe t / aenghesien Mat.22.21
het god belieft/ ons door hare handt te regee- 40. Son-
ren u. 105. Vraghe. dach.
Wat heyscht Godt int seste ghebodt? a Mat.5.21
Antwoorde. gen.9.6
Dat ick mijnen naesten noch met ghedach- Mat.26.52
ten/noch met woorden/ noch eenich ghelaet/ b Ro.12.19
veel weynigher met der daet door my selven c gen.9.6
ofte door andere onteere/hate/quetse ofte doo- Exo.21.14.
de a / maer dat ick alle wraeckgierichheydt af- Mat.26.52
legghe b/oock my selven niet en quetse / oft Roma.13.4.
moetwillichlijck in eenich ghevaer begheve/ c d Rom.1.29
Daerom oock die Overheydt dat sweerdt
draeght/ den doodslach te weeren d.

106. Vraghe.

Maer dit Ghebodt schijnt alleen van het
doodtslaen te spreken?

Antwoorde.

Godt verbiedende den doodtslach / leert ons
dat hy den wortel des doodtslachts / als nijt/
e 1.Joh.2.9. e haet f/ toorne / ende wraeckgiericheydt ha-
f Jaco.1.20 tet: ende sulcks alles voor eenen doodtslach
Galat.5.20. houdet g.
g Joan.3.15

107. Vraghe.

Maer is dat ghenoech/dat wy onsen nae-
sten alsoo voorseyt is/ niet en dooden?

Antwoorde.

Neent: Want Godt verbiedende den nijdt/
haet en toorne ghebiedt dat wy onsen naesten
h Mat.22.39 lief hebben als ons selven h/ ende hem gedult
7.12. vrede/ saechtmoedicheyt i/ barmherticheydt/
i Ephes.4.2 k ende alle vriendelickheyt bewijsen/ zijn scha
Galat.6.1 de so veel als ons moghelick is/ afkeeren: l en
k Mat.5.6 oock onse vyanden goet doen m.
l Rom.12.18

108. Vraghe.

m Mat.5.7 Wat leert ons dat sevenste ghebodt?
Rom.12.10.

Antwoorde.

Exo.23.5 Dat alle oncuysheyt van Godt vervloeckt
Mat.5.44. sy n/ ende dat wy daerom de selve van herten
Rom.12.20. vyant zijnde/ o cuysch ende tuchtelick leven
41. Son- moeten p / het sy inden heylighen houwelic-
dach. ken staet/ oft buyten den selven q.

109. Vraghe.

n Levi.18.27 Verbiedt God in desen ghebode niet meer
o Jude.23. dan Echbreken/ ende diergelijcke schanden?
p 1 Thes.4.3

Antwoorde.

q Hebr.13.4 Dewijl ons lijf ende siele Tempelen des hei
1.Cor.7 lighen Gheestes zijn/ so wil hy/ dat wijse bey-
de suyver ende heylich bewaren/ daerom ver-
biet hy alle oncuysche daden / ghebeerden
woorden r/ ghedachten/ lusten s/ ende wat de
r Ephe.5.3 mensche daer toe trecken can t.
1.Cor.6.18.

110. Vraghe.

s Mat.5.28 Wat verbiet God int achtste ghebodt?
t Eph.5.18

Antwoorde.

1.Cor.15.33 God en verbiet niet alleen stelen ende roo-
42. Son- ven u/ dwelck die Overheyt straft/ maer hy
dach. noemt oock dieverye/ alle boose stucken ende
u 1.Cor.5.10 aenslaghen / daer mede wy onses naesten goet
ghedencken aen ons te brenghen/ het sy met
ghewelt oft schijn des rechts x/ als met on-
x Luce 3.14 rechten ghewichten/ elle/ mate z/ ware/ mun-
1.Thes.4.6. te/ woecker a/ oft door eenich middel van Gode
y Pro.11.1 verboden: Daer toe oock alle giericheydt b/
16/11 allen misbruyck ende verquistinge zijner ga-
z Eze.15.9. ven c.
a Deu.25.15

111. Vraghe.

Psalm.15.5 Maer wat gebiedt u God in desen gebode?
Luce.6.35.

Antwoorde.

b 1.Cor.6.10 Dat ick mijns naesten nut / daer ic can en-
c Pro.5.16 de mach voorderen/ met hem also handele als
d Mat.7.12 ick wilde datmen met my handelde / d daer
e Eph.4.28 toe oock dat ick trouwelick arbeyde / op dat
43. Son- ick den nootdruftighen helpen mach e.
dach.

112. Vraghe.

f Pro.19.5 Wat wil dat neghenste ghebodt?
ende 9. ende

Antwoorde.

22.28. Dat ick teghen niemant valsch ghetuyge-
d Psal.15.3 nisse en ghene f/ niemandt zijn woorden ver-
e Rom.1.29 keere d / gheen achterklapper, of lasteraer en
f Mat. .1 sy e/ niemandt lichtelick ende onverhoort
Luce.6.37 oordeele oft helpe verdoemen f: Maer alder-
g Joh.8.44 ley liegen ende bedriegen, als eygen wercken
h Prov.12. des Duyvels g vermijde / ten sy dat ick den
22. en 13.5 swaren toorne Gods op my laden wil h. Item/
1.Cor.13.6 dat ick int gherichte ende alle ander handelin
i Eph.4.25. ghen/ der waerheydt lief hebbe/ oprechtelick
spreke ende bekenne i / oock mijns Naesten
eere ende goet gherichte nae mijn vermogen
k 1.Pet.4.8. voorstae ende voorbere k.
44. Son-

113. Vraghe.

dach. Wat eysche van ons dat thiende gebot?

Antwoorde.

Dat oock de minste lust oft ghedencken te-
ghen eenich ghebodt Godts in ons nemmer-
meer en come / maer dat wy tot allen tijden
van gantscher herten allen sonden vyandt
zijn/ ende lust tot aller gerechticheyt hebben l. l Roma.7.7

114. Vraghe.

Maer connen de gene die tot Godt bekeert
zijn/ dese ghebodent volcomelick houden?

Antwoorde.

Neent: Maer oock de alderheylichste/ soo
langhe als sy in desen leven zijn/ en hebben maer
een cleyn beginsel deser ghehoorsaemheit m/ m 1.Joh.1.8
doch also/ datse met een ernstelick voornemen Rom.7.14.
niet alleen na sommighe maer na alle de ge- Eccle.1.
boden Gods beginnen te leven n. n Rom.7.22

115. Vraghe. Jacob.2.10

Waerom laet ons dan God also scherpelic
de thien ghebodent prediken/ soose doch nie-
mant in desen leven houden can?

Antwoorde.

Eerstelick/ op dat wy ons leven lanck on-
sen sondelicken aert hoe langer hoe meer lee-
ren kennen o / ende dies te begheeriger zijn o Joan.3.9
de vergheninghe der sonden/ ende de gerech- Psalm.32.5
ticheydt in Christo te soecken: daer nae / dat
wy sonder onderlaten ons beneerstighen en-
de Godt bidden/ om de genade des heylighen
Gheestes: dat wy langer soo meer nae dat even-
beelt Gods vernieuwet werden / tot dat wy
tot dese voorgheseyde volcomenheydt na de-
sen leven gheraken q. q Rom.7.24

Van t'Ghebedt.

116. Vraghe.

Waerom is dat Ghebedt den Christenen
van nooden? Antwoorde.

Daerom dat het dat voornaemste stuck
der danckbaerheydt is/ welcke God van ons
voordert r/ ende dat God zijn ghenade ende
den heylighen Gheest alleen dien gheven wil/ r 1.Cor.9.24
die hem met hertelicken suchten sonder op- Philip.3.11
houden daerom bidden/ ende daer voor dan- 45. Son-
ken s. dach.

117. Vraghe.

Wat behoort tot sulck een ghebedt / dat s Psalm.50.
God aenghenaem sy/ ende van hem verhoort 14.
werde? Antwoorde.

Eerstelick/ dat wy alleen den eenighen wa-
ren Godt/ die hem in zijn Woordt ons gheo-
penbaert heeft/ t om al het gene dat hi ons ge- t Mat.7.7
boden heeft te bidden / van herten aenroe- Psal.50.15
pen u. Ten anderen/ dat wy onsen noodt en- u Joh.4.22
de ellendicheyt recht ende grondelick ken- x Psal.2.11
nen x/ op dat wy ons voor den aengheschte Esai.66.2
zijner Maiesteyt verootmoedighen y. Ten y Ro.10.14
derden/ dat wy desen vasten grondt hebben z/ 8.15
dat hy ons ghebedt/ niet teghenstaende/ dat z Joh.14.13
wy sulcx onweerdich zijn, om des Heeren 15.16.16.23.
Christi wille/ sekerlick wil verhooren a/ ghe- Dan.9.17
lijck hy ons in zijn woordt belooft heeft. b a Mat.7.8

118. Vraghe. Psal.143.1.

Wat heeft ons Godt bevolen van hem te b Jaco.1.17
bidden? Antwoorde. Mat.6.33.

Alle gheestelicke ende lijflicke nooddruft/
welcke de Heere Christus begrepen heeft int
Ghebedt, dat hy ons selve gheleert heeft.

119. Vraghe.

Hoe luydet dat Ghebedt.

Antwoorde.

Onse Vader/ die a daer zijt in de Hemelen a Mat.6.9.
Uwen Name werde gheheylicht. Luce.11.2
U Rijcke come.
Uwen wille gheschiede op der aerden als
in den Hemel.
Gheeft ons huyden ons daghelijcx Broot.
Ende vergheeft ons onse schulden ghelijck
oock wy vergheven onsen schuldenaren.
Ende leydt ons niet in versoeckinghe maer
verlost ons van den quaden.
Want uwe is dat Rijcke/ die cracht ende de
heerlickheyt inder eeuwicheyt/ Amen.

46. Sondach.

120. Vraghe.

Waerom heeft ons Christus gheboden/ Godt also aen te spreken: Onse Vader?

Antwoorde.

Op dat hy van stonden aen int beginsel onses gebedts in ons de kinderlicke vreese ende toeversicht tot Godt verwecke/ welcke beyde de gront onses Ghebedts zijn: Namelick/ dat Godt onse Vader door Christum geworden is ende dat hy ons veel weyniger afslaen sal het ghene dat wy hem met rechten ghelove bidden/dan onse vaderen ons aertsche dinge ontsegghen b.

b Mat.7.9. Luce.11.11

121. Vraghe.

Waerom wert hier toeghedaen/ Die daer zijt in de Hemelen? Antwoorde.

Op dat wy vā de c Hemelsche Maiesteyt/ Godts/ niet aertsch en ghedencken c ende van zijner almachticheydt alle nootdruft des lijfs ende der sielen verwachten d.

c Iere.23.23 act.17.1.24. d Rom.10.12

47. Sondach.

122. Vraghe.

Welck is die eerste Bede?

Antwoorde.

Uwen Name werde gheheylicht.

Dat is/Geeft ons eerstelick/dat wy v recht kennen e/eñ v in alle uwe wercken/in welckẽ uwe almachticheydt/wijsheyt/goetheyt / gerechticheyt/barmherticheydt ende waerheyt claerlick schijnet/heylighen/roemen ende prijsen f. Daer na oock/dat wy al ons leven/gedachten/woorden ende wercken alsoo schicken ende richten/dat uwen Name om onsent wille niet ghelastert/maer gheeert ende ghepresen werde g.

e Ioan.17.8 Mat.16.17 Iacob.1.5 f Psalm.119 105. Psa.119.137. Luce 1.46. Exod.34.6. Psal.142.1 Iere.31.3 Roman.3.3 g Psal.115.1 71.18.

123. Vraghe.

Welck is de tweede Bede?

Antwoorde.

V Rijcke come.

48. Sondach.

Dat is/ Regeert ons also door v Woordt ende uwen Gheest/dat wi ons langer so meer v onderwerpẽ h: Bewaerdt eñ vermeert uwe Kercke i/verstoort die wercken des Duyvels/ ende alle gewalt/ welcke haer teghen v verheft/mitsgaders alle boose raetslagen/die teghen v heylich woordt bedacht werden/k tot dat die volcomenheyt uwes Rijcx toe come l/ daer in ghy alles sult zijn in allen m.

h Mat.6.33 Psa.119.5 143.10 i Psa.51.20. 122.6 k 1.Ioā.3.8 l Apo.22.17. m 1.Cor.15. 28.

124. Vraghe.

Welck is die derde Bede?

Antwoorde.

49. Sondach.

Uwen wille gheschiede op der Aerden / als in den Hemel.

Dat is: Gheeft dat wy ende alle menschen onsen eyghenen wille versaken n/ ende uwen wille die alleen goet is/ sonder eenich teghenspreken ghehoorsaem zijn a / op dat also een yeghelick zijn ampt ende beroepinghe/ so ghewillichlick ende ghetrouwelick mach dienẽ ende uitvoeren b / als die Enghelen in den Hemel doen. c

n ma.16.24 a Luc.22.42. b 1.Cor.7.24. c Psal.103. 20.

125. Vraghe.

50. Sondach.

Welck is de vierde Bede?

Antwoorde.

Gheeft ons huyden ons dagelicx Broot: Dat is/ Willet ons met alle nootdruft des lichaems versorghen d/op dat wy daer door kennen/dat ghy den eenigen oorspronck alles goets zijt e/ende dat noch onse sorge/noch arbeyt noch uwe gaven sonder uwẽ segen/ ons en ghedyen f/ende dat wi derhalven ons vertrouwen van alle Creaturẽ aftrecken / ende op v alleen stellen g.

d Psal.145. 15. ende.10.4 2. Mat.6.25 e act.17.27. 14.17. f 1.Cor.15.38 Deut.8.3 g Psal.62.11 52.53.

126. Vraghe.

51. Sondach.

Welck is die vijfde Bede?

Antwoorde.

Vergheeft ons onse schulden/ als oock wy vergheven onsen schuldenaren.

Dat is/ Wilt ons arme sondaren alle onse misdaden/ende oock die boosheydt die ons altijdt aenhangt/om des Bloets Christi wille niet toerekenen h/also wy oock die ghetuyghenisse uwer genaden in ons bevinden/ dat ons gantsch voornemen is/onsen naesten van herten te vergheven i.

h Psal.51.13 1.Ioan.2.1 i Mat.6.14

127. Vraghe.

52. Sondach.

Welck is de seste Bede?

Antwoorde.

Ende leyt ons niet in versoeckinghe/ maer verlost ons van den boosen.

Dat is / Dewijl wy van ons selven soo swack zijn/dat wy met eenen ooghenblick en connen bestaen k / ende daer toe onse doodt vyanden/de Duyvel l/de Werelt m/ende ons eyghen vleesch n niet op houden ons aen te vechten: wilt ons doch behouden ende stercken door de cracht uwes heylighen Gheestes/ op dat wy in desen Gheestelicken strijdt niet onderligghen o / maer altijdt stercken wederstant doen/tot dat wy eyndelic teenemael die overhandt behouden p.

k Ioan.15.5 Psalm.103. 14. l 1.Pet.5.8. Ephes.6.12. m Ioā.15.19 n Rom.7.23 o mat.26.41 Mar.13.33. p 1.Tes.3.13

128. Vraghe.

Hoe besluyt ghy v Ghebedt.

Antwoorde.

Want uwe is dat Rijcke/de cracht/ende de heerlickheyt inder eewicheyt.

Dat is / Sulcks alles bidden wy van v/ daerom dat ghy als onse Coninck/ende aller dinghen machtich / ons alles goedts te gheven den wille ende het vermoghen hebt / q eñ dat al/op dat daer door niet wy/maer uwen heyligen Name eewichlick ghepresen werde r.

q Ro.10.11. 2.Pet.2.9 r Ioā.14.13. Psalm 115.1 Iere.33.8.

129. Vraghe.

Wat beduydt dat woordt/Amen?

Antwoorde.

Amen is te segghen/Het sal waer ende seker zijn. Want mijn ghebet veel sekerder van Godt verhoort is/dan ick in mijn herte ghevoele/dat ick sulcks van hem begheere s.

s Psalm.121

Eynde des Catechismi.

Forme om den heylighen Doop wt te richten.

Onse hulpe stae in den Name des Heeren/ die Hemel ende aerde ghheschapen heeft/ Amen.

DEwijle onse Heere Iesus Christus seyt/ dat wy in Godes Rijcke niet mogẽ comen ten sy dat wy nieugheboren werdẽ/ a So gheeft hy ons daer mede een sekere bewijsinghe/dat onse natuere gantsch verkeert ende vermaledijdt is / ende vermaent ons daermede/ dat wy ons voor Gode verootmoedighen ende aen ons selven een mishaghen hebben moeten / ons alsoo bereydende zijn ghenade te begheeren / op dat door die selve alle onse boosheydt ende vermaledijdinge onser ouder Natueren afgewasschẽ eñ begraven werde. Want wi en connen Godes ghenade niet deelachtich zijn/ ten sy dat door henen / alle vertrouwen op ons eyghen vermoghen ende wijsheyt ende gerechticheit wt onsen herten ghenomen sy/ Ia oock tot dat wy alles wat in ons is/gantschelic verdoemẽ.

a Ioan.3.3

Na dien ons Christus onse ellendicheydt also voor ooghen ghestelt heeft / so troost hy ons wederom door zijne barmherticheyt/ons ende onse kinderen belovende van allen onsẽ sonden te wasschen/dat is/ ons die selve om zijns bloets vergietens wille niet toe te rekenen/ ende onse verdorven natuere wederom tot zijnen eenendeelde / door zijnen heylighen Gheest te vernieuwen. Ende op dat hy sulcks belofte onsen swacken gheloove soude bevestighen/ ende aen onsen eyghenen lichame versegelen heeft hy bevolen/ dat wy in den Name Godes des Vaders/des Soons/ende des heylighen Gheests souden ghedoopt werden b.

b Mat.28. 19.

Daerom ten eersten / als hy wilt dat wy
met Water in den Name des Vaders ghe-
doopt werden/ betuycht hy ons / ghelijck als
met eenen sichtbaren eedt/ al ons leuen lanc/
dat God onse ende onses sades vader zijn wil
ons met aller noodtdruft des lichaems ende
der sielen versorghende / ende alle quaet ons
ten goede wendende, Overmidts dat alle cre-
atueren (van weghen des verbondts / dat wy
c gen.17.4 met gode hebben) c ons niet connen schadi-
d Rom.8.28 ghen/maer tonser salichept dienen moeten .d

Ten anderen / als wy in den Name des
Soons ghedoopt werden/beloeft hy ons/dat
alle tghene dat de Sone Godts ghedaen ende
gheleden heeft/ ons eyghen sy, also dat hy onse
en onse Kinderen Salichmaker is / ons met
zijner salichmakender ghenade saluende/ ons
door zijn heylighe ontfanckenisse/ ghedoorte/
lijden ende steruen van aller onreynicheyt en
sonden verlost heeft / ende al onse vermaledij-
dinge e aent cruyce ghenaghelt /die selue met
e Galat.3.13 zijnen bloede afghewasschen/en met hem be-
f Rom.6.4 grauen f heeft/ ende ons also van der helscher
pijne bevrijt/op dat hy ons door zijn Opstan-
dinghe ende hemelvaert met zijner gerechtic-
g Ro.4.24. heyt g bekleyden/nu voor den hemelschen Va-
h Rom.8.34 der voortreden h/ en ten laetsten oordeele heer-
i Ephe.5.27 lijck ende sonder vlecke i voort aenschijn des
vaders presenteren soude.

Ten derden / als wy inden Name des hey-
lighen gheests gedoopt werden/wert ons be-
loeft dat de heylige gheest onse en onser Kin-
k Joh.16.7 deren leeraer ende trooster k/in eewicheyt zijn
13. sal/ ons tot waerachtighen litmaten des lic-
l Roma.8.5 haems Christi l makende : Op dat wy aen
1.Cor.12.13 Christo ende aen alle zijne goeden (midtsga-
ders alle litmaten der Christelijcker Kercke)
ghemeynschap souden hebben/ Also/ dat on-
ser sonden in eewicheydt niet meer ghedacht
m Jer.31.34 werde m/ooch die sonden ende swackheyt/die
in ons noch ouerblijft / so langer so meer ghe-
n Rom.6.11 doodet n/ in ons een nieu leuen begonnen en-
de eyndelijck inder saligen Opstandinge(daer
o Phil.3.21 dit vleesch den heerlijcke lichame Christi a ge-
1.Cor.15.43 lijckformich zijn sal) volcomelijck gheopen-
baert werde.

Maer na dien dat in alle verbonden beyde
de deelen sich met malcanderen verbinden/
so belouen wy ooch Godt den vader / Sone
ende heyligen geeste/dat wy/door zijne gena-
b gen.17.1 de hem b alleene door onsen eenighen / waer-
achtighen en leuendighen god houden en be-
kennen willen/ hem alleene in alle onse noot
c Psa.50.14 c aenroepen/en als gehoorsame Kinderen le-
uen/ ghelijck dese nieuwe ghehoorte van ons
heyscht / welcke in dese twee stucken ghele-
ghen is.

d Mat.3.2 Eerstelick/ dat wy warachtich berou d en-
de leedtwesen onser sonden hebbende, ons
e 2.Cor.10.5 eyghen vernuft e ende alderhande lusten
versoochenen / ende den wille Godes on-
derworpen / ende alle sonden van herten
haten ende vlieden. Daer na ooch dat wy be-
f Roma.6.3 ghinnen lust f ende liefde te hebben na Godes
g Luce.1.75 Woordt/ in aller heylichepdt g ende gherech-
tichepdt te leuen.

Ende als wy somwijlen wt swackheydt in
sonden vallen/ so en moeten wy nochtans
daer in niet blijuen ligghen noch vertwijfe-
len/ ofte door eenighe ander Middelen / dan
alleen door Christum verghevinghe der son-
den soecken/ Maer altijdt door onsen Doop
vermaendt werden h van sonden af te staen/
h Rom.6.4. ende vast te vertrouwen/ dat der selver / (om
des bloets verghietens Jesu Christi wille)
i Jere.31.34 voor Gode nemmermeer sal i gedacht werden
Ouermidts ons de Heylighe Doop een on-
ghetwijfelt ghetuyghenis is / dat wy met
Godt een eewich verbondt hebben / ende

in de leuendige k fonteyne der eewiger barm- k Jere.2.12
herticheyt des vaders / ende des alderheylic-
sten lijdens l ende steruens Jesu Christi/ door l Rom.6.4
de m cracht des heylighen Gheestes gedoopt m 1.Cor.6.11
zijn. Mat.28.19

Ende al ist dat onse Kinderkens dese ghe-
meyde oorsaken ende verborghentheden noch
niet en begrijpen/ ende noch veel weynigher
connen belijden/ so moghen sy nochtans van-
den heylighen Doope gheensins wtghesloten
werden / ouermits sy van Godt tot zijnen
verbonde beroepen zijn / dien hy met * A- * gen.17.4
braham/ die een vader is aller gheloovighen/
ende n zijnen zade / ende also ooch o met ons n Luce.1.55.
ende onsen Kinderen ghemaeckt heeft : Ick o gala.3.9.
wil(spreecke de heere)oprechten mijn verbont
tusschen my ende v/ ende uwen zade na v/ by
haren Naecomelinghen/ dat hen een eewich
verbondt sy / also dat ick uwe God sy ende
uwes sades na v.

Nu is onse heere Jesus Christus in de werelt
ghecomen/ niet om die ghenade zijnes hemel-
schen Vaders te p vermindèren / maer veel p Act.2.18.
meer dat verbondt der ghenaden (dwelck hier
voortijts q binnen dat volc van Israel inge- q Jere.31.31
sloten was) / door de gantsche Wereldt wt r mat.28.19
te dreyden/ende heeft in die plaetse der Be- Marc.16.15
snijdinge / den heylighen Doop tot een waer s Col.2.11
teecken t ende seghel deses verbonts / ons en- t Rom.4.11
de onsen Kinderen inghestelt/ ghelijck de hey- 1.Petr.3.21
lighe Apostel Petrus sulcks wtdruckelijck
leert/ actorum. 2. segghende ? u Doet boe- u act.2.38
te/ ende een yegelijck late hem doopen in den
Name onses Heeren Jesu Christi/tot verghe-
vinghe der sonden . So sult ghy ontfanghen
die gaue des Heyligen gheestes / want uwe/
ende uwer kinderen is dese beloftenisse / en-
de al der ghenen die noch x verre zijn/ welcke x Ephe.2.25
Godt onse Heere ooch daer toe beroepen
sal.

Also beveelt ooch de Heere Christus selue
die onmondighe Kinderkens tot hem te bren-
ghen/ende belouet hen met woorden en werc-
ken dat Hemelrijck / ghelijck Marcus int
10. schrijft a. Te dier tydt brochten sy kinder- a mat.10.13.
kens tot Jesum / op dat hyse soude aenroe-
ren/en die Jongheren drasten de ghene diese
brochten. Doe dat Jesus sach / nam hijt on-
weerdelijck/ ende sprack tot hen: laet de kin-
derkens tot my comen / en en weert hen dat
niet/want sulcken is dat Rijcke Gods voor-
waer ick segge v / wie dat Rijcke Gods niet
ontfangt gelijck een kindeken die en sal daer
niet in comen. Ende hy omhinckse in zijne ar-
men/ ende leyde de handen op hen/en seghdese.

Wt desen woorden ist openbaer / dat ooch
onse Kinderkens in Gods Rijcke ende ver-
bondt zijn/ ende daerom ooch den Doop als b Rom.4.11
b den seghel des verbondts behooren te ont- 1.Pet.4.21
fanghen/al ist datse de verborghentheydt des
Doops/ door ionckheyt van Jaren noch niet
verstaen . Euen ghelijck ooch de kinderkens
van Jesu Christo selue met woorden ende
wercken c geseghent zijn. Ende gelijckse inde c Ma.19.13
oude Kercke ten d achtsten daghe besneden Mar.10.16
werden/ hoe welse noch den seghen des heeren d gen.17.12
noch de verborghentheydt der Besnijdinghe
niet conden verstaen ofte begrijpen. Op dat wy
van dese heylighe ordeninghe gods, tot zijner
eeren/ tot onsen trooste / ende tot stichtinghe
der gemeynten wettelijcken en bedienen mogen/
laet ons zijnen H Naem also aenroepen.

O Almachtighe, eewighe God/ ghy die na
uwen strangen oordeele die ongeloouige
ende onboetveerdighe Wereldt e met de e gen.6.21
Sundtvloet ghestraft hebt/ en den geloouigen
Noah f zijn achter wt uwe grooter barm- f 1.Pet.3.20
herticheydt behouden ende bewaert : Ghy [illegible].14.28
den verstockten Pharao g met al zijnen

de int Roode Meyr verdroncken hebt / en-
de uwe volck Israel drooghs voedts daer
door gheleydet / door dwelcke den Doop
b 1. Cor.10.2 b bedupdet werdt / Wy bidden v door uwe
1. Petr.3.21 grondeloose barmhertichepdt / dat ghy c dit
c ofte/ Dese uwe kint genadelijck wilt aensien/ ende door
uwe kinde- uwen H. Gheest uwen Sone Jesu Christo
ren. inlijven / dat het met hem in zijn doodt d be-
d Rom.6.4. grauen werde / ende met hem mach opstaen
in een nieu leuen / op dat het zijn Cruys/hem
dagheliicks navolghende/vrolijck dragen mo-
ghe/hem aenhanghë met warachtigen geloo-
ve/ vaster hope/ ende vierigher liefde: dat het
e Job.7.16. dit leven(dwelck toch niet anders e is / dan
Psal.90.9 een ghestadige doot)om uwent wille getroost/
verlate / ende ten laetsten daghe voor den
Rechterstoel Christi uwes Soons sonder ver-
schricken moghe verschijnen/ door den seluen
onsen Heere Jesum Christum uwen Sone, die
met v ende den heylighen gheeste een eenich
Godt leeft ende regeert in ewichepdt. Amen.

Vermaninge aen die Ouders/ende
die mede ten Doope comen.

Christelijcke Broeders ghy hebt ghehoort
dat den Doop een ordeninghe Godes
is om ons ende onsen zade zijn f Ver-
f gen.17/4 bondt te g versegheleln / Waerom moeten wy
g Rom.4.11 hem tot dien eynde ende niet wt ghewoonte
ofte superstitie ghebruycken. Op dat het dan
h act.2.39 openbaer werde / dat ghy also h gesinnet zijt/
a.37.16.15. sult ghy van uwent wege hier op ongeveynsi-
delijck antwoorden.

Eerstelijck(hoe wel onse kinderen in sonden
i Psal.51. 6. ontfanghen i ende gheboren zijn / ende daerom
k Eph.2.5 allerhande ellendichepdt/ ja de k verdoemenis-
l Eph.5. 26. se selue onderworpen)oft ghy niet bekent, dat
1.Cor.7.14 se in Christo l gheheylicht zijn / ende daerom
q 1.Cor.12.13 als a Lidtmaten zijner ghemeynten behooren
ghedoopt te wesen?

p 2.Ti.3. 14 Ten anderen / of ghy dese leere p die hier
geleert wort/ en voorder/ int oude ende nieu-
we Testament/ende inde Kercke des Chri-
q Rom.12/2 stelijcken gheloofs begrepen is/ met q bekent
r 2.Pet.1.19 de warachtige ende volcomen r Leere der salic
heyt te wesen?

Ten derden/ of ghy niet belovet en voor v
s gen.18.19 neemt / dit s kindt (alst tot zynen verstande
Ex.13.14 coemt) daerin na v vermogen te onderwysen?
Psalm.78.4 Antwoorde. Ja wy.
Ephe.6.4 Daerna begeert de Kercken dienaer die tot
Hebre.6.2 den Doope ghebracht werden / met water /
t mat.28.19 segghende: N. Jck Doope v inden t Name
Act.2.38 Godes des Vaders/des Soons/en des Hey-
lighen Gheestes.

Danckseggbinghe.

Laet ons Godt den Heere dancken.

Almachtighe barmhertighe god en vader
wy dancken en louen v/dat ghy ons ende
onsen kinderen/ door dat u bloedt uwes
u Ephe.1.7 lieuen Soons Jesu Christi/ alle onse sonden
a.13 vergeuen/ en ons door uwen heylighen Geest
x 1.Cor.12.13. tot x Lidtmaten uwes eengeboorenen Sones/
en also tot uwen kinderen aengenomen hebt:
ende ons dat selue met den heylighen Doope
versegheIt en bevesticht/Wy bidden v oock
door den seluen uwen lieuen Sone / dat ghy
p dit kint met uwen H. gheest altijt wilt rege-
p Of/dese ren/ op dat het Christelijck ende Godsalichlic
kinderen. opgetrocken werde/ ende in z den Heere Jesu
z Joan.15.5. Christo wasse ende toeneme / op dat het uwe
a Vaderlijcke goethepdt ende barmhertichepdt/
a Psa.10.18 die ghy hem en ons allen bewesë hebt/ mach
b Luc.1.75 bekennen en in aller v gherechtichepdt/onder
onsen eenighen Leeraer/Coninck ende hooge-
priester Christo Jesu leue: Ende vromelijck te
c Eph.6.11 gen de sonde, c den duyvel ende zijn gantsche
gal.5.24 rijcke strijde en overwinnen moge/om v en u-
wë Sone Jesum Christum/mitsgaders dë H.
b Joa.17.3 Gheest/ den d eenighen ende waerachtighen

Godt ewichlijc te louen en te prijsen/amen

Een corte ondersoeckinghe des ghe-
loofs / voor de ghene die haer tot de ghe-
meynte begheuen willen.

Vraghe.

Hoe zijt ghy in v herte verseckert/ dat ghy
een Lidtmaet der ghemeynte Christi zijt?

Antwoorde.

Wt dien dat de H. gheest tot mijnen gheest
ghetuycht/ e dat ick een kindt Gods des Va- e Rom.8.16.
ders sy/ door Jesum Christum zynen Sone 2.Cor.1/22
ende mijnë opperstë priester / welcke my door 5.5.
de H. Gherhande zyns lichaems/ende wtstor-
tinge zyns bloets / van mijnen sonden gesuy-
vert heeft. Jck gevoele oec bouen dien/dat ic
door den geest Gods tot de ghehoorsaemheyt
der geboden Gods gerroert werde. Vraghe.

Welck zijn de ghebodeu des Godlijcken
Wets/daer toe alle menschen verbonden zijn/
en tot welcker ghehoorsaemheyt ghy v gevoelt
geroert te zijne? Antwoorde.

Die daer cortelijc in thien gebodë verhaelt
staen Exod/20.1. Deut.5.6. Namelijck dese:

Jck ben de Heere uwe God/ die v wt Egypte
lant wt den dienshuyse ghelept hebbe.

1 Ghy en sult gheen ander goden voor
mijn aenghesicht hebben.

2 Ghy en sult geen beelden/noch eenige ge-
lijckenisse makë/ noch van tgene dat vouë in-
de hemelen is/noch vä dat daer ondë op aerdë
is/of van dat inde wateren onder de aerde is:
En aenbidtse/ noch eertse / noch dientse niet.
Wät ic de Heere uwe god bë sterck en yverich/
die daer besoecke der Vaderen misdaet in den
Kinderen/ tot in dat derde ende vierde Lidt-
maet der ghener die my haten. Ende ick doe
barmhertichepdt aen veel duysenden die my
lief hebben / en mijne geboden onderhouden.

3 Ghy en sult den Name uwes Heeren u-
wes Godes niet te vergheefs ofte lichtveerde-
lijck ghebruycken/ Want de Heere sal hem niet
onschuldich houden noch onghestraeft laten/
die zynen Name te vergheefs oft lichtveerde-
lijck ghebruyckt.

4 Sydt ghedachtich des Sabbathdachs
dat ghy dien heylighet / ses daghen sult ghy
arbeyden/ ende al v werck doen: maer de se-
uenste dach/ is de Sabbath des Heeren uwes
Godes/dan sult ghy gheen werck doen/noch
v sone/noch v dochter/ noch v knecht / noch
v dienstmaecht/noch v vee/ noch de vreemde-
linck die in uwe Stadtpoorten is. Want in
ses daghen heeft de Heere Hemel ende Aerde
ghemaeckt/ ende die Zee/ en al datter in is/ en
hy ruste den seuensten dach/daerom seghende
de Heere den Sabbathdach / ende heylichde
den seluen.

5 Ghy sult v Vader ende Moeder eeren op
dat ghy langhe leeft inden Lande / dat v de
Heere uwe godt geuen sal.

6 Ghy en sult niet dooden.

7 Ghy en sult niet echtbreken.

8 Ghy en sult niet stelen.

9 Ghy en sult gheen valsch ghetuychnisse
spreken teghen uwen naesten.

10 Ghy en sult niet begheeren uwes Naes-
ten huys / ghy en sult niet begheeren uwes
naesten wijf / noch zynen knecht / noch zyn
dienstmaecht/ noch zynen Osse / noch zynen
Esel / noch eenich dinck dat uwes Naesten
heeft.

Hoe werden dese thien ghebodeu ghedeylt?

Antwoorde.

a Jn twee Tafelen: Waer af de eerste Godt a
aengaet/ ende de ander den naesten. 31
Vraghe.

Wat leert ghy inde vier ghebodeu der eer-

der tafel? Antwoorde.
b mat.4.10 10.15. Deut.9.20. 1.Sam.7.3. c Joa.4.24. a.Cor.3.17. d psal.15.1 Esai.29.13 Mat.15.9 Col.2.22 Tit.1.14.
Ten eerste/ dat ick verloochenende alle creatueren/ b gantsch myn betrouwen stelle moet in den eeuwighen ende almachtighen Godt: Ten anderen/ c dat ick hem alleene inden Gheest/ en waerheyt aenbidden moet: d niet door beelden ofte eenighen versierden Godsdienst. Ten derden/ dat ick zijn woort ende name/ in alle dinghen sal groot maken. Ten laetsten/ e dat ick my schuldich kenne te oeffenen in alle zijn Goddelicke insettinghen volgende die heylige ordinantie zijns woorts.

Vraghe.

e Ezec.20.11 Num.15.8 Jere.17.21. f Gen.19.3 Ephes.6.1 Pro.23.22 g Col.3.22. 1.Tim.6.1 h 1.Pe.2.18 Roma.13.1 Tit.3.1. i Luce 6.31 Tob.4.16 Math.7.12 Rom.12.10
Wat leert ghy wt de gheboden der andere tafel? Antwoorde.

Ten eersten f/ datmen vader en Moeder in allen dingen die tegen God niet zijn/ ghehoorsaem sal wesen: de selue eerende en helpende in haren nootdruft. Door welck ghebodt g de knechten oock tot haer Heeren: en h de ondersaten tot haer Overheydt/ in ghelijcker wijse verbonden zijn.

Ende in de vier navolgende gheboden/ werden wy geleert i/ dat wy onsen naesten oprechtelick beminnende/ hem in gheender wijse beschadigen/ in zijn lichaem/ huysghesin/ goet en eere: maer meer/ dat wi allesins zijn profijt soecken door woorden ende wercken/ na ons vermoghen.

Vraghe.

Wat heyscht Godt van ons in het laetste ghebodt? Antwoorde.

k Rom.7.7 Exod.20.17 Deute.5.11.
k Dat wy geenderhande boose gheneghentheydt ofte lust hebben sullen/ teghen de glorie Godes of onsen naesten. Vraghe.

Zijn oock alle menschen verbonden tot de volmaectste ghehoorsaemheydt deser geboden by straffe der eeuwigher verdoemenisse?

Antwoorde.

l gen.27.26. galat.3.10
Ja sy: l Want hy vervloecht is/ die niet en blijft in al het ghene datter gheschreuen staet inden Boeck des Wets/ om dat te doen.

Vraghe.

Maer ist oock eenighe mensche / in dese onse verdorvene nature wel moghelick / de selue Wet in alle haer stucken gantschelick te volbrenghen? Antwoorde.

m Ro.7.14. 8.3.5.6 n Ro.7.22 o Psa.143.2 13.3 Job.9.2. Philip.3.1
Neent: m Want de Wet die daer geestelick is door het vleesch cranck is. Tis wel waer/ datter een beginsel ende neerstichheydt tot der gehoorsaemheyt des Wets inden gheloovigen is door de cracht des heylighen Gheestes/ Maer gheen volmaectheyt / o die in het oordeel Godes staende can blijuen.

Vraghe.

Hoe connen wy dan salich werden?

Antwoorde.

p Ro.3.24. 5.1.8.1 Ephe.2.7 gal.3.22 1 Joan.2.1. 5.13
p Wt ghenaden door Jesum Christum/ als wy in onser herten onwanckelbaerlick gelooven/ dat ons de Hemelsche Vader genadich is/ door de verdiensten zijnes Soons Christi Jesu. Vraghe.

Moeten wy dan bouen de goede wercken oock gheloouen? Antwoorde.

q Heb.11.6
Ja voor al moeten wy gheloouen: q Want het onmoghelick is/ sonder het gheloove Gode te behaghen: ende daer wt moeten alle goede wercken vloeyen/ tot Godes glorie / ende ten oorbore des Naesten.

Vraghe.

Welck zijn de Artyckelen onses Christelicken Gheloofs? Antwoorde.

Ick gheloove in God den Vader den almachtighen/ Schepper des Hemels en der aerden: En in Jesum Christum zijnen eenighe boren Sone onsen Heere / die ontfanghen is vanden H. Gheest/ gheboren wt de Maghet Maria / gheleden heeft onder Pontio Pilato/ is ghecruyst/ ghestoruen ende begrauen neder ghevaren ter hellen/ ten derden daghe verresen van den dooden/ opghevaren ten Hemel: sidt ter rechterhandt Godts des almachtighen vaders. Van daer hy comen sal te oordeelen de leuende en de dooden. Ick gheloove inden heylighen Gheest. Ick gheloove een H. algemeyne Christelicke Kercke: de ghemeynschap der heylighen/ vergeuinge der sonden/ opstandinghe des vleeschs/ ende een eewich leuen. Amen.

Vraghe.

Wat gheloooft ghy met dat eerste deel/ van Godt den vader?

Antwoorde.

Dat is / Ick stelle al mijn vertrouwen inden eewigen en warachtighen Godt: a versekert zijnde/ dat hy my sal versien in alderhande nootwendicheydt der zielen ende des lichaems. gemerckt dat hy een almachtich God/ ende my een goetwillich vader is. a gen.17.7.8

Vraghe.

Wat gheloooft ghy met dese woorden: Ende in Jesum Christum/ zijnen eenigen Sone onsen Heere? Antwoorde.

Dat is/ b Ick stelle oock mijn betrouwen inden Sone Godts: c aenghesien dat hy zijn eyghen ende eenich ghebooren Sone sy/ d en daerom een warachtich godt/ bouen al ghepresen in eewichheyt. b Joa.5.17. 14.10. c Rom.8.3 Joan.1.18 13.3

Vraghe.

Wat is: Die daer ontfanghen is van den heylighen gheest/ ghebooren wt die Maghet Maria? Antwoorde. Roma.1.3 d Rom.9.5 Joan.20.28 1 Joa.5.20

Dat is: Ick gheloove/ e dat de Sone gods warachtich mensche ghewoorden is/ f aenghenomen hebbende t vleesch en bloet der kinderen g wt de Maghet Maria/ h sonder eenighe vlecke der sonden/ i door de cracht des heylighen Gheestes. k So dat Jesus Christus warachtich god ende mensche sy/ l de eenige middelaer/ m wt de Maget Maria ontfanghen/ en gheboren tot mijner en aller gheloovigher menschen salicheyt. Esai.9.6. e Joan.1.14 f Heb.2.14. Philip.3.7 g Mat.1.16 h Heb.4.15 i Luce.1.31 k Phil.2 26 Heb.1.3 2/11.14 Roma.1.3.9 5. l 1.Tit/2.5

Vraghe.

Wat is/ Die gheleden heeft onder Pontio Pilato/ gecruyst/ gestoruen en begrauen/ neder ghedaelt ter Hellen? Antwoorde. gala.3.9

Dat is: Ick geloove dat Jesus Christus n voor mijne sonden/ o in zijn lichaem / p de alder schandelicste doot des Cruyces gheleden heeft / q ende in zijn siele ghesmaeckt heeft de gramschap godes en die pijne der hellen/ om my daer wt te verlossen. Hebr.9.15. m Gala.4.4 n Gala.1.4 2.21 o 1.Pe.2.24 p mat.28.3 Philip.2.8

Vraghe.

Wat is/ Dat hy ten derden daghe verresen is van den dooden? q mat.27.45

Antwoorde. r Act.2.27

r Dat is: dat zijn lichaem geen verderuenisse int graf gesien heeft/ ende dat zijn siele niet meer dan drie daghen van den lichaeme verscheyden is geweest/ f want hy is verresen ten derden daghe van den dooden / t voor ons heerlick ouerwinnende/ Sonde/ Doot/ Helle/ Duyuel/ ende des Wets verdoemenisse. 13.35. Psal.16.10 1.Cor.15.4 f Mat.28 t Joa.11.25 galat.3.13 Rom.4.29

Vraghe.

Wat gheloooft ghy met dese woorden: Hi is opghevaren ten Hemel/ sittet ter rechterhant Godes des almachtighen vaders/ Van waer hy comen sal/ etc.

Antwoorde.

[illegible] Christus/ na zijn menschelic[illegible] [illegible] niet meer is/ r maer [illegible] den vader inden Hemel. [illegible] in Goddelicke cracht [illegible] ende bescher[illegible] [illegible] vercelt: z ende van [illegible] sal hy [illegible] uenden [illegible] u act.1.19. 3.21 x Heb.7.25. 8.4 Act.1.9 mat.28.2

Dat is: ich stelle mijn betrouwen in dē heiligen Gheest: b sonder wiens inghevinge niemant heylich ofte reyn can wesen/ noch eenighen troost in God hebben/ oft eenighe salichmakende kennisse ende wetenschap van den selven.
b 1. Cor.2.10 12/13 Joan.14.26 16.13

Vraghe.

Gheloost ghy van den Vader/ ende den Sone ende den heylighen Gheest/ een God te wesen?

Antwoorde.

Ja ick trouwen: c maer in drie persoonen verscheyden: d ende daerom werden wy inden Name des Vaders/ ende des Soons/ ende des heylighen Gheests ghedoopt.
c Mat.3.16 d mat.28.19

Vraghe.

Maer hoe zijn daer drie persoonen/ ende nochtans maer een Godt?

Antwoorde.

Na dat de Schrifture leert/ e dat daer maer een God is/ f die zijn eer gheenen anderen gheven wil/ ende de selve Goddelicke eere inde Schrift g eyghentlick toegegheven wert den Vader ende den Sone/ ende den H. Gheest: So ist doch claer/ dat daer een eenich Godt sy in drie persoonen verscheyden/ h de Vader ende de Sone/ ende de H. Gheest.
e Deut.6.4. Mar.12.29 f Esa.48.11. g mat.28.19 h mat.3.16

Vraghe.

Wat verstaet ghy met dese woorden: Een heylighe alghemeyne Christelicke Kercke?

Antwoorde.

Dat is/ Ick bekenne/ dat Christus Jesus in dese boose Werelt/ i zijne sekere vergaderinghe der gheloovigen heeft/ waer af ick my bekenne een lidtmaet te zijn.
i Matt.16.18 eñ.18.17.

Vraghe.

Wat eygen schatten ende vercierselen heeft dese Gemeynte?

Antwoorde.

De ghemeynschap der Heylighen/ vergiffenisse der sonden/ verrijsenisse des vleeschs/ ende een eewich leven.

Vraghe.

Wat troost hebt ghy hier in?

Antwo.

Ten eersten/ k dat alle de weldaden Christi allen Heylighen ende gheloovigen sonder eenich wtwendich aensien der persoonen/ ghelijckmatich toecomen.
k galat.3 Coloss.3.

Ten anderen/ l dat se altijdt verghevinghe haerder sonden van Godt den vader vercrijghen: soo dickmael als sy dat/ door een vast gheloove met een oodtmoedich herte/ inden Name Christi begheeren.
l 1.Joā.1.9. 2.1. 1.Tim.2.5 Hebr.7.24

Ten laetsten/ datse (m hoe seer sy hier veracht zijn) n nochtans ten laetsten daghe/ in haer eyghene lichamen verrijsen sullen ten eewighen leven. o Ghelijcker wijs de ongeloovige/ op sullen staen/ ter eewigher schande ende verdoemenisse.
m 2.Cor.4. n 1.Joan.5 29.eñ.6.40. 1.Co.15.40 Philip.3.21. o Da.12.21 Mat.25.2. 47. act.24.15

Vraghe.

Mach ooc dese warachtighe ghemeynte Christi wtwendelick eenichsins bekent werden?

Antwooorde.

Jase: In sonderheyt wt drie teeckenen. Te weten: Wt de oprechte verkondinghe des woorts Gods: wt het rechtsinnich wtrechten der Sacramenten. Ende wt het neerstich ghebruyck der Christelicker straffe.

Vraghe.

Waer in is de oprechte verkondinghe des Woordts gods ghelegen?

Antwoorde.

Inde Wet ende den Euangelio.

Vraghe.

Wat is de Wet?

Antwoorde.

Het is een verclaringhe des goddelicken Maiesteyts ende willes: leerende wat men doen ofte laten moet: p verdoemende alle menschen/ die den selven niet al met ghenoech en doen.
p Deut.27. 26.eñ 28.15. Levit.26.14

Vraghe.

Wat is dat Euangelium?

Antwoorde.

Het is een blijde bootschap/ q van een seker vergheuinghe der sonden/ door de verdiensten onses hooghen priesters/ Christi Jesu alleen.
q Luc.2.10. Roma.3.24. Ephes.2.1. Col.2.13. Hebr.7.10.

Vraghe.

Wat zijn de Sacramenten der Gemeynten Christi?

Antwoorde.

Het zijn heylighe oeffeninghen/ in seker wtwendighe Ceremonien door Christum inghestelt/ door de welcke hy zijn Ghemeynte heeft willen ghetuyghen/ dat wy alleen door de verdiensten zijns doodts/ vergiffenisse onser sonden hebben.

Vraghe.

Hoe veel zijn daer sulcke Sacramenten?

Antwoorde.

Twee: Namelick/ den Doop/ ende het Nachtmael des Heeren.

Vraghe.

Wat is den Doop?

Antwoorde.

r Het is een heylighe insettinghe Christi: s door de welcke alle Lidtmaten der Gemeynten/ (sy zijn onmondige kinderen/ oft volwassen) t met Water ghedoopt moeten werden: u inden Name des Vaders/ ende des Soons ende des heylighen Gheests.
r Joā.3.25. s Mat.28.19 Mar.16.15. t Ephe.5.26 u mat.28.19

Vraghe.

Wat troost hebt ghy wt uwen Doop?

Antwoorde.

Dat ick door het bloet Christi soo sekerlick afghewasschen ben van mijne sonden/ als het Lichaem inden Doop met water besprengt werdt. Voort/ f dat ick altijt vergiffenisse der sonden verwerven sal/ so dickmaels als ic dat in den Gheest van mijnen Hemelschen vader door Christum/ in tgheloove sal begeeren.
f 1.Joan.2.1 Hebr.7.24.

Vraghe.

Waer af werdt ghy in uwen Doop meer vermaent?

Antwoorde.

g Dat ick my al mijn leven lanck sal der sonden vermijden/ mijn vleesch met alle zijne boose lusten dodende/ ende in een nieuwicheyde des levens wandelende.
g Rom.6.4.

Vraghe.

Wat is het Nachtmael des Heeren?

Antwoorde.

h Het is een insettinghe Christi: in de welcke zijn doot door het eten des ghebroken broodts/ ende het drincken des Bekers des Heeren vercondicht wert.
h mat 26.26 Mar.14.22 Luce 22.19. 1.Cor.11.23

Vraghe.

Wat troost hebt ghy daer in?

Antwoorde.

k Dat ic door den offer des lichaems ende Bloets Christi/ so sekerlick vergiffenisse mijner sonden heb/ l ende gevoedt werde ten eewighen leven: als ick ter tafel des Heeren het broodt van den Dienaer ghebroken ete ende den Beker die mi ghegeven wert/ drincke: Ja gelijckerwijs mijn lichaem dagelicks/ door spijs ende dranck natuerlick onderhouden wert.
k Hebr.7.27 l Joā.6.31

Vraghe.

Waer af werdt ghy door het Nachtmael meer vermaent?

Antwoorde.

Dat ick den Heere door dese groote weldaet altijdt dancken sal/ ende mijne dancbaerheyt betuyghen/ met een dagelicksche doodinghe des ouden menschen/ eñ een nieuwicheyt des levens.

Vraghe.

Wat is de Christelicke straffe?

Antwoorde.

Het is een insettinghe Christi a door de welcke een yegelick lidtmaet verbonden is/ zijnen Broeder Christelick te vermanen/ ende wederom de vermaninghe ghewillichlick te ontfangen: Anders so sal hy na dwoort gods wt der ghemeynten ghewurpen/ b ende den Duyvel over ghelevert werden.
a mat 18.15 Luce 17.3 Lev.19.17 Pro.17.10 Syr.19.13 Jacob.5.9. [illegible] 10

Vraghe.

Mach ooc de Overheydt hoeft met den sweerde straffen?

Antwoorde.

gheuende/ ons met v in eewicheydt versoent heeft. Daerom O Heere/ siet aen dat aenschijn uwes gesalfden/ ende niet aen onse sonden/ op dat uwen toorn door zijn voorbidden gestillet werde/ ende dat v aenschijn over ons lichte tonser vreuchden ende salicheyt. Wilt ons oock voortaen in v heylich gheleydt ende bescherminghe aennemen/ ende ons regeren met uwē heylighen gheest/ die daghelijcr meer en meer ons vleesch met alle zijne wellustē doodende/ ons vernieuwe tot een beter leuē/ ende in ons voortbringhe waerachtighe vruchten des gheloofs/ daer door uwen H. Name in eewicheyt ghelooft ende ghepriesen werde / ende wy met vieriger begeerte/ alle a verganckelijcke dinghen verachtende alleē na de Hemelsche moghen ghedencken.

a Phil.3.14 Col.3.1

Ende overmits het v behaecht/ dat mē bidde voor alle menschē b: wy bidden v / dat ghy uwen segen strecken wilt over die leere uwes heylighen Euangeliū / op dat het over al verkondicht ende aenghenomen werde/ op dat de c gantsche werelt vervult werde met uwer salichmakende kennisse/ op dat de onwetēde bekeert/ de d swacke ghesterckt/ ende een yeghelick uwen heylighen Name / niet alleen met woorden/ maer oock met der daet groot make ende heylighe.

b 1.Tim.2.1 c Joā.17.20 d 1.Pet.2.2 1.Cor.8.9

Wilt tot dien eynde ghetrouwe Dienaers in uwen Oogst e senden/ ende die selue also begauen/ datse haren dienst f ghetrouwelijc moghen bedienen/ daer teghen wilt weroepen alle valsche leeraers/ g grijpende Woluen ende Huerlinghen/ die haer h eyghen eere en nuttic heyt soecken/ ende niet de eere uwes heyligen Naems alleen/ noch der armē menschen welvaert ende salicheydt.

e Psal.115.1 Act.4.29. Ezec.36.23 f Mat.9.38 g mat.24.45 ende 25.21. 1.Pet.5.2 h Act.20.29 Mat.7.15. Joan.10.12 Phil.3.2.

Wilt oock alle uwe Christelicke gemeyntē die ghy over al beroepen hebt/ genadelijck bewaren ende regieren / in i eenicheydt des waerachtighen geloofs ende Godsalicheydt des leuens/ op dat v rijcke dagheliycx k toeneme/ en Satans rijcke te schandē gae/ tot dat v Rijcke volcomen werde/ als ghy sult alles l in allē zijn.

i Ezech.34.8 Iere.23.1 Esai.30.10. k Ephe.4.4 Psalm.28 l Psal.110.2

Wy bidden v oock voor dat m Wereltlijcke regiment/ voor den Roomschen Keyser en Coninck/ voor alle ander Coninghen/ Vorsten en Heerē/ ende in sonderheyt voor onsen ghenadichsten Coninc van Spaengen/ zijnē hooghen Raet/ Gouverneurs ende Regenten des gantschen nederlants/ oock voor den eersamē wysen Raet deser Maiesteit dat hare gantsche regieringhe daer na ghericht sy/ dat de Coninck aller Coninghen n over hen en hare Onderdanen regeren moge/ ende rijcke des Duyvels/ dwelck een rijcke is aller schanden ende lasteringhe/ door hen/ als uwe dienaers langhx so meer verstoort en te niete ghemaecht werden: Ende dat wy onder hen o een gerust stil leuen leyden moghen p in aller Godtsalicheydt ende eerbaerheydt.

m 1.Cor.15.28. n 1.Tim.2.2 o Psa.2/11. Dan.4.4 p 1.Ti.2.2. q Luce.1.75

Voorder bidden wy v voor alle onse medebroederen / die onder den Paus ofte Turcken r vervolghinghe lyden / wiltse met uwen heylighen Gheest troosten/ ende genadelijck daer wt verlossen/ En laet niet toe/ dat uwe Christenheyt gantschelick verwoestet/ ende de gedachtenisse uwes Naems op aerden wtghesoeyt werde / dat niet s de vyanden uwer waerheyt hen roemen tot uwer oneere ende lasteringhe. Maer in dien het uwen Goddelicken wille is / dat de ghevanghen Christenen met haren bloet der waerheyt ghetuyghenisse geuen/ ende uwen Name prijsen/ So geeftse troost in haren lyden / datse sulcks van uwer Vaderlijcker hant opnemen/ ende daeromme t uwen wille volgende/ u volstandich blijuen x sy in leuen ofte in sterven/ tuwer eeren / tot stichtinghe uwer ghemeynten/ ende y tot harer salicheydt.

r Hebr.13.3. Ioā.16.20 ende 33. Mat.10.20 s Psa.79.10 t mat.26.30 u mat.24.13 x Phil.1.20. y Apoc.3.3.

Wy bidden v oock voor alle die ghy z castijt met armoede/ gevanckenisse / cranckheydt des lyfs/ ofte aenvechtinge des geests/ troostse alle O Heere/ na dat ghy weet / dat haren noot is heyschende/ geeft dat hen hare castijdinghe diene tot kennisse harer sonden/ ende beteringhe haers leuens: Wilt hen oock gheuen volstandighe ghedulvicheydt / versoetet hare lyden/ ende verlostse eyndelijck/ op datse hen uwer goetheyt verblyden ende uwen Name eewichlijck prijsen.

z Psa.50.14 ende 107.10

Eyndelijck O Heere / wilt ons ende de onse midtsgaders alles wat ons aengaet/ in uwe bescherminghe ende bewaringe nemen. Geeft dat wy in onsen beroep na uwen wille mogen leuen/ ende de gauen/ die wy van uwen segen ontfanghen also ghebruycken/ datse ons niet verhinderen/ maer veel meer tot den eewigen leuen voorderen.

Sterckt ons oock in alle aenvechtinghen/ op dat wy in den gelooue strijdende overwinnen moghen / ende hier namaels met Christo dat eeuwighe leuen besitten.

Om dese dinghen alle bidden wy v / gelijckerwijs onse getrouwe Heere ende salichmaker Jesus Christus ons selue ghelcert heeft.

Onse Vader etc.

Daer na wert de ghemeynte verlaten met den ghewoonlijcken seghen:

Ontfangt den seghen des Heeren.

DE Heere seghene ende behoede v.
De Heere verlichte zijn aenschyn over v/ ende sy v ghenadich.
De Heere wende zijn aenghesicht tuwaert ende gheue v zijnen vrede Amen.

Zijt ghedachtich der Armen.

Een ghebedt voor de Leere des Catechismi.

O Hemelsche Vader / v Woordt is a volcomen/ ende bekeert de sielen/ een warachtich ghetuyghenisse/ den ongeleerden wysheyt geuende/ ende der blinden oogen verlichtende / een b crachtich middel ter salicheydt allen dier gelooven Maer overmidts dat wy van c natueren niet alleen blindt maer onbequaem zijn tot eenigen goede / Ende dat ghy oock niemant helpen wilt / dan die d doodtmoedich ende verslaghen zijn van herten: Wy bidden v/ dat ghy ons e verstandt wilt verlichten met uwen Heylighen Ge[illegible] ons geuen een f sachtmoedich [illegible] he alle opgheblasenheydt [illegible] wysheyt ghewecrt sy / o[illegible] hoorende g tselue recht be[illegible] de ons leuen daer na aen[illegible] ghenadelijck h bekeeren [illegible] wt waerheyt alsoo wale[illegible] men eendrachtichlijck [illegible] gher heylicheydt end[illegible] de daghen onses leuens [illegible] leen om Christi wille / die [illegible] heeft leeren bidden ende o[illegible] hooren: Onse Vader [illegible]

a Psa.19.8 b Rom.1.16. c 1.Cor.2.14 Gen.8.20. Rom.3.10 d Esa.66.2 f Mat.11.29 e Ezec.11.19 Iere.31.33. f 1.Petri.5.5 Luce.1.52 Roman.8.5 [illegible] 11.28 [illegible] 3.4

Ghebedt na de lee[re des] Catechismi.

O Ghenadighe/ barmhertighe [illegible] der/ wy dancken v / dat ghy [illegible] ons in v Verbont ghenomen [illegible] oock onse cleyne Kinderen / dwelck [illegible] niet alleene l versegheit hebt door de[n] Doop/ maer noch daghelicx bewyset [illegible] uwen los m vo maket wt haren mondt [illegible] also de wyse [illegible] beschamen. bidden v [illegible] o toeneme [illegible]

neliche wederdom in aller wijsheyt ende gerech-
ticheyt erlanghen. Gheeft ons oock ghenade/
p Gen.18.19. dat wijse in uwe kennisse ende p vreese/ gelijc
Exod.13.8 ghy ons bevolen hebt/ onderwijsen / op dat
Deut.6.7 door hare Godtsalicheyt dat rijcke des Sa-
Psal.78.4. tans verstoort werde/ ende trijcke Jesu Chri-
sti in dese ende andere Ghemeynten versteret
werde ter eeren uwes heylighen Naems / en
tot harer eewigher salicheydt / door Jesum
Christum. Amen.

Een opentlijcke bekentenisse der
sonden/ ende Ghebedt voor
de Predicatie.

HEmelsche Vader/ eewige ende barmher-
q Dan 9.5. tighe God/ wy q bekennen ende belijden
voor uwe goddelijcke Maiesteyt/dat wy
r Psal.51.6. arme ellendighe sondaren zijn / r ontfanghen
ende ghebooren in aller boosheyt ende verderf-
f Gen.8.20 fenisse/ s gheneyght tot allen quaden/ ende on-
Roma.3.12 nut tot eenighen goede/ ende dat wy met ons
sondich leuen sonder ophouden uwe heylighe
t Exo.32.10 gheboden overtreden / daer door wy t uwen
toorn teghen ons verwecken ende nae uwen
rechtveerdighen oordeele op ons laden die ee-
u Deu.27.26 wige verdoemenisse. Maer / O Heere wy heb-
x Ezec18.31 ben x berou ende leedtschap van dat wy v
Psalm.79.5. vertoornt hebben/ wy beschuldigen ons sel-
uen/ ende verlaghen onse misdaden begeeren-
de dat ghy genadelijck onse ellendicheyt wilt
y Psa.103.13 aensien. Wilt u over ons y ontfermen O al-
lee goedertierenste God ende Vader/ ende ons
z Luce.18.13 vergeuen z alle onse sonden/ door dat heylige
lijden uwes lieuen Soons Jesu Christi. Wilt
ons oock verleenen de ghenade uwes Heyli-
ghen Gheestes/ die ons onse ongerechticheyt
van gantschen herten leere kennen ende ons
seluen recht mishaghen / Op dat de sonde in
ons mach ghedoodet werden/ ende wy in een
nieu leuen opstaen / in dwelcke wy oprechte
a Luce.5.75 vruchten der a heylicheyt en de gerechticheyt
voort bringhen/ die v door Jesum Christum
b Eph.2.13. moghen b aenghenaem zijn. Wilt ons oock v
heylich woort na uwen Goddelicken wille te
verstaen geuen/ dat wy daer wt leeren al ons
c Iere.2.4 c vertrouwen op v alleen stellen/ ende van allé
27.7 creatueren af trecken: Dat oock onsen d ou-
d Gala.5.16. den mensche met alle zijne begeerten van da-
Ephe.4.22. ghe te daghe meer ende meer ghecruyst wer-
e Rom.12.1 de/ en dat wy ons v op offeren tot eené leuen-
dighen Offer/ ter eere uwes heyligen naems/
en tot stichtinge onses naesten/ door onsé Hee-
re Jesum Christum welcke ons heeft gheleert
ende bevolen alsoo te bidden/ Onse Vader/ etc.

Een corte Forme des ghebets na de Predicatie.

HEere Almachtighe Godt / en laet uwen
f Ezec.36.23 heylighen Name om onser sonden wil-
Rom.8.24 le niet f gelastert werden/ Want wy heb-
ben op menigherley wijse tegen v gesondicht
midts dien dat wy uwen heylighen woorde
g Dan.9.19 niet g ghehoorsaem zijn/ en met onwetenheyt/
ondanckbaerheyt en murmureeren uwé toorn
dagelijcx tegen ons verwecken/ Daerom ghy
ons oock ten rechten straeft. Maer O Heer
zijt ghedachtich uwer groote barmherticheyt
ende ontfermt v onser. Geeft ons kennisse en
leedtwesen onser sonden/ en beteringhe onses
h Ephe.6.18 leuens. Sterckt h de Dienaers uwer Kerc-
ken/ op datse ghetrouwelijck en standtvastelijc
v heylighe woort moghen verkondigen / ende
i Rom.13.4. die Overheydt uwes volcks i / op datse dat
1.Tim.2.2 wereltlicke sweert met gerechticheyt ende be-
scheydenheyt moghen voeren. Bewaert ons
k 1.Sam.15 voor alle valschz ende k ontrouwe / verstoort
23 alle boose ende listighe raetslagen/ die tegen v
l Act.4.29 Woort ende Kercke overdacht werden. O Hee-
re verstrecket ons niet uwen H. Gheest ende
Woorde/ maer ghrijft ons vermeerderinghe
des gheloofs/ en in allen dingen lijtsaemheyt
ende volstandicheydt. Comt uwe Kercke te
hulpe verlossese van allen overlast / bespottin-
ghe en tyrannie. Sterckt oock alle swacke en
bedroefde herten/ ende sendt ons uwen vrede/
door Jesum Christum onsen Heere / die ons
dese seker belostenisse ghegeuen heeft m/ voor-
waer voorwaer segghe ick v / a wat ghy den m Joan.15
Vader bidden sult in mijnen Name dat sal hy 12. en 16.23.
v gheuen/ Ende heeft ons also bevolen te bid-
den: Onse Vader/ etc.

Dat morghen Ghebedt.

OBarmhertige Vader/ wy dancken v/ dat
ghy dese nacht so getrouwelijc voor ons
ghewaect hebt. Ende bidden v/ dat ghy
ons wilt stercken met uwen heyligen Gheest/ n Iac.4.15
die ons voortaen n gheleyde / dat wy desen
dach (midtsgaders alle de daghen onses le-
vens) moghen besteden tot aller gherechtic-
heyt ende heylicheyt/ en wat wy in hant ne-
men/ dat onse ooghen altijt o sien / om v eere o Mat.6
te verbreyden/ also dat wy alle den voorspoet
onses voornemens van uwer milder hant al-
leen verwachten. Ende op dat wy sulcke ghe-
nade van v vercrijghen / wilt ons na p uwe p 1.Cor.3.6
belostenisse verghevuen alle onse sonden/ door Psal.127.2
dat heylighe lijden ende bloetvergieten onses
Heeren Jesu Christi. Want sy zijn ons vã her-
ten leet. Verlicht onse herten/ op dat wy alle
q wercké der duysternisse afgeleyt hebbende/ q Iere.31.34
als kinderen des lichts in een nieu leuen mo-
ghen wandelen in aller Godtsalicheyt. Geeft
oock uwen seghen / tot de verkondinge uwes
Goddelijcken Woordes. Verstoort alle wer-
ken des Duyvels/ Sterckt alle Kerckendie-
naers/ ende Overheden uwes volcks. Troost
alle bedroefde ende benaude herten, door Je-
sum Christum uwen lieuen sone/ welcke ons
belooft heeft dat ghy ons alles wat wy v in
zijnen r Name bidden, sekerlijck gheuen sult/ r Jo.15.16
ende daerom ons also heeft heeten bidden.

Onse Vader/ etc.

Verleent ons oock uwe ghenade / dat wy
na uwen wille moghen leuen welcke ghy ons
in uwe Wet s gheopenbaert hebt/ ende in de- s Ioa.14.
se thien Ghebaden begrepen:

Ick ben t de Heere uwe Godt/ etc. t Psal.

Dat Avont Ghebedt.

OBarmhertige God/ eewich licht/ u schij- u Exod.
nede in de duysternisse/ Ghy die verdrijft Deut.5.6
de nacht der sonden ende alle blintheydt x 2.Cor.4.
des herten/ Na dien ghy de nacht verordi- P Rom.13.
neert hebt om te rusten/ ghelijck den dach om
te arbeyden/ wy bidden v, gheeft dat onse lic-
hamen in vreden ende stilheyt rusten/ op datse
daer nae bequame zijn moghen te lijden den
arbeyt diense draghen moeten. Matichs on-
sen slaep dat die niet onordelijc sy op dat wy
aen lijf ende siele onbevlect moghen blijven/
Ja dat onsen slaep selfs ghesciede tot uwer
eeren/ verlicht z de ooghen onses verstants/ z Ephe.1.18
dat wy in den doot niet ontslapen / maer al- Mat.24.42
tijdt verwachten op onse verlossinghe wt de- 25.13
ser ellendicheyt. Beschermt ons oock voor Luce.12.39
alle a aenvechtinghen des Duyvels/ ons in v a 1.Petr.5
heylich ghelevt nemende. Ende hoe wel wy Ephe.6.12
desen dach niet toegebracht en hebben/ son-
der teghen v grootelijcx gesondicht te hebbé/
Wy bidden v/ wilt onse sonden bedecken door
uwe barmherticheyt/ gelijck ghy nu alle din-
ghen op aerden bedeckt hebt, op dat wy daer
om van v aenschijn niet verstooten werden.
Gheeft oock ruste ende troost allen crancken/
bedroefden ende aengevochtenen herté, door
onsen Heere Jesum Christum / die ons alsoo
heeft leeren bidden:

Onse Vader etc.

Ghebedt voor eten.

ghy hier vertrect voor die Christelicke Gemeynte/ Ende begheert dat den seluen uwen houwelicken staet beuestighet werde?

Antwoorde/ Ja.

Daer na spreeckt de Dienaer tot der Ghemeynten:

Jck neme v alle die hier nu vergadert zijdt tot getuyghen/ dat daer geen Wettelicke verhinderinghe voort ghecomen is:

Voort tot den ghetrouden.

Ende want dien het van rechte en behoorlic is/
p Mat.19.6 dat uwe sake gevordert werde/ So wille on-
se Heere Godt v p voornemen/ dwelck hy v ge-
a Psal.121.2 geuen heeft/ beuestigen/ ende v beginsel sy in
den Name a des Heeren/ die Hemel ende Aerde ghescaapen heeft.

Daer na sullense malcanderen de hant geuen/ ende de Dienaer spreeckt eerstelick tot den Bruydegom:

N. Ghy bekent hier voor Gode en zijner heyligher Gemeynte dat ghy ghenomen hebt en neemt tot uwe wettelicke huysvrouwe N. hier tegenwoordich/ haer belovende/ dat ghyse nimmermeer sult verlaten/ haer lief te hebben ende trouwelick te onderhouden als een ghetrouwe en Godvreesende man zijnen wijue schuldich is/ Dat ghy oock heylichlic met haer leuen wilt/ haer trouwe ende geloove houden de in alle dinghen/ na het wtwijsen des heylighen Euangely?

Antwoorde/ Ja.

Daer na tot der Bruyt.

N. Ghy bekent hier voor Gode ende zijner heyliger Ghemeynte/ dat ghy genomen hebt ende neemt N. tot uwen Wettelicken man/ welcken ghy belooft gehoorsaem te zijn/ hem te dienen ende te helpen/ hem nimmermeer te verlaten/ heylichlick met hem te leuen/ hem trouwe ende geloove in allen dinghen te houden gelijckerwijs een vrome ende getrouwe huysvrouwe haren Wettelicken man schuldich is/ na wtwijsen des Heylighen Euangely?

Antwoorde/ Ja.

So spreeckt de Dienaer.

De Vader der barmherticheyt/ die v door zijne genade tot desen heylighen state des houwelicx beroepen heeft/ verbinde v met rechter liefde en trouwe/ en geue v zijnen seghen/ Amen.

Hoort nu wt den Euangelio / hoe sterck den Bant des houwelicx sy/ also Mat. dat beschrijft Cap. 19.

Ende de Phariseen quamen tot Jesum/ en versochten hem seggende: Jst oock den mensche geoorloeft zijn wijf te verlaten om allerhande oorsaken? Hy antwoordende/ seyde hen: Hebt ghy niet ghelesen/ Die vanden beginne den mensche ghemaeckt heeft/ dat hyse man ende wijf heeft gemaeckt: Ende geseyt heeft/ Hierom sal de mensche Vader ende Moeder verlaten/ ende zijnen Wijue aenhanghen/ en die twee waren/ sullen een vleesch wesen. So zijnt nu niet meer twee/ maer een vleesch. Daerom wat God te samen ghevoecht heeft/ dat en verscheyde geen mensche. Sy seyden tot hem: Waerom heeft dan Moses gebaden eenen Scheydbrief te geuen/ ende haer te verlaten? Hy seyde tot hen: Moses heeft om uwer herten hardicheydt wille v toeghelaten/ uwe wijuen te verlaten: Maer van den beginne is niet alsoo gheweest. Ende ick segghe v/ dat wie zijn Wijf verlaet / anders dan om hoererie/ ende een ander trouwet/ die doet ouerspel; Ende wie de verlatene trouwet/ die doet oock ouerspel.

Ghelouet desen woorden des Heeren Christi/ ende zijt daer af versekert ende ghewis dat
a Matt. 19 onse Heere Godt v te samen a gevoecht heeft
6. tot desen heylighen staet/ Ende daerom sult
b 1.Cor.7.20 ghy oock alles wat v daer in v teghen coomt/

met ghedult ende danckseggninghe aennemen/ als vander hant Gods. Soo salt v oock
c Rom.8.28 alles ten c besten en ter salicheyt gedijen. Amen.

Daer na leet die kerckendienaer die ghetrouden nederknielen/ ende vermaent de ghemeynte voor haer te bidden.

d Psa.45.5. Almachtighe Godt/ ghi die uwe d goetheyt ende wijsheyt in alle uwe wercken ende ordeningen bewijst/ ende vanden beginne
e Gen.2.18 gesproken hebt/ dat het niet e goet is/ dat de mensche alleen zy/ en om dies willen hem een hulpe/ die soude by hem zijn/ geschapen hebt/ ende verordineert / dat die twee waren / een
f Hebr.13.4 souden zijn/ en f straft oock alle onreynicheyt. Wy bidden v (aengesien dat ghy dese twee personen tot den Heyligen state des houwelicx beroepen/ ende tsamen verbonden hebt) dat ghy hen wilt geuen uwen heylighen Gheest/ op datse in warachtigen ende vasten geloove
g Ephe.5.26 heylichlick leuen nae uwen g Goddelicken
h Psa.128.5 wille / ende alle boosheyt tegenstaen. Wiltse oock h seghenen/ ghelijckerwijs ghy die gheloouighe Vaders / uwe vrienden ende ghetrouwe Dienaers Abraham/ Jsaac ende Jacob ghesegent hebt/ Op datse als Medeerfghenamen des Verbonts (dwelck ghy met den seluen Vaderen opgherecht hebt) heylige
i Ephes.6.4 kinderen crijghen/ ende die selue i Godsalichlick opbringhen moghen ter eeren uwes heyligen Naems/ tot stichtinghe uwer Gemeynten/ ende verbreydinghe uwes heyligen Euangelij. Wilt ons verhooren O Vader aller barmherticheyt/ door Jesum Christum uwen lieuen Sone/ onsen Heere/ in wiens Name wy onse ghebeden besluyten.

Onse Vader. etc.

Nu hoort de belofte Gods wt den 128. Psalm.

Wel dien die den Heere vreest/ ende op zijne weghen gaet.

2. Ghy sult v gheneeren met uwer handen arbeyt/ Wel v/ ghy hebt het goet.

3. V Wijf sal zijn als eenen vruchtbaren Wijnstock ontrent v huys/ en uwe kinderen als die Olijfspruyten rontsom uwe Tafel.

4. Siet alsoo sal de Man ghesegent werden/ die den Heere vreesen sal.

5. De Heere sal v segenen wt Zion/ dat ghy sult sien het geluck Jerusalems al v leuen lanck.

6. Ende sult sien uwes kints kinderen/ ende vrede ouer Jsrael.

Onse lieue Heere God veruulle v met zijner ghenaden/ ende gheue v dat ghy in aller Godtsalicheyt lange en heylichlick te samen moecht leuen.

Christelicke ghebeden/ diemen in de Vergaderinge der Geloouigen en elders gebruycken sal.

Gebet des Sondachs voor de Predicatie.

Na dat men inde Gemeynte Christi des Sondaechs voor middach de tien ghebode Gods ghelesen oft gesongen heeft/
a Rom.3.20 neemt der kercken Dienaer a daer wt oorsake
ende 7.7. de ghemeynte te vermanen tot boete/ ende
b Joan.3.36 bekentenisse harer ouertredinghen/ en te b ge-
Matth.9.6 looven de Euangelische beloftenissen van Christo/ dwelck beyde hy met ghetuyghenisse
c Ezech.5.18 der Schrift bewijset. Daer op hy c den on-
ende 18.21. boetveerdighen de straffe Godes/ ende den
ende 33.9. boetveerdighen geloovigen de genade Gods
Esai.3.10. in Christo vercondicht. Ende daer na bidt hy
Joan.3.19. op de navolghende Wijse.

O Eewige God/ en alder genadichste Vader/ wy vernedmoedigen ons seluen wt gront des herten voor uwe hooge Ma-
d Psa.143.2. iesteyt/ teghen de welcke wy so menichmael
Job.9.14 ende so grouwelick gesondicht hebben/ ende
Esa.32.33 bekennen (soo ghy v met ons wilt te rechte
Hebr.12.20 gaen) dat wy anders niet dan de eewige doot

Dat vijfde.
Ghy sult u vader ende moeder eeren / op
dat ghy lange leeft inden Lande/dat u de Hee-
re uwe Godt gheven sal.
Dat seste.
Ghy en sult niet dooden.
Dat sevenste.
Ghy en sult niet Eebreken.
Dat achtste.
Ghy en sult niet stelen.
Dat neghenste.
Ghy en sult gheen valsch ghetuyghenisse
spreken teghen uwen Naesten.
Dat thienste.
34. Son-dach. / Ghy en sult niet begheeren uwes Naesten
a Exod.34. 28 huys/ghy en sult niet begheeren uwes nae-
Deut.4.13. 10.3. sten Wijf/noch zijnen Knecht/noch zijn Dienst
b Matth. 22.37 maghet/noch zijnen Osse / noch zijnen Esel/
noch eenich dinck dat uwen naesten heeft.
93. Vraghe.
Hoe werden dese thien ghebodden ghedeylt?
Antwoorde.
1.Cor.6.9. 10.7.14 In twee tafelen a/daer van de eerste leert/
hoe wy ons teghen God sullen houden. Die
c 1.Cor.6.9. ander/wat wy onsen Naeste schuldich zijn b.
d Leuit 19.31. 94. Vraghe.
Deut.18.11 Wat ghebiedt God int eerste ghebodt?
e Mat.4.10 Antwoorde.
apoc.19.10 22.8 Dat ick / soo lief als my mijner sielen salic-
heyt is/ alle Afgoderye c toouerie / waerseg-
f Joan.17.3 ginghe/afgheloove d/ aenroepinge der Heyli-
g Jer.17.5. ghen/ofte ander Creatueren e myde ende vliede
h 1 Pet.5.5. ende den eenigen waren Godt recht leere ken-
i Heb.10.36 nen f/ hem alleen vertrouwe g. [...]alder oot-
Col.1.11 moedicheyt h ende lydtsaemheyt [...] hem alleen
Rom.5.3. onderwerpe i/ van hem alleen alle goedts
1.Cor.10.10 verwachte k/hem van gantscher herten lief
Philip.2.14 hebbe l/vreese m/ ende eere n/ Also/dat ick eer
k Psal.104. alle Creatueren afgae / ende varen late / dan
Esaie.45.7. dat ick inden alderminsten teghen zijnen wil-
Jac.1.17. le doe o. 95. Vraghe.
35. Son-dach. Wat is Afgoderie?
Antwoorde.
l Deut.6.5 Afgoderije is/in stede des eenighen waren
Mat.22.37. Godts/die hem in zijn woordt gheopenbaert
m Deu.6.2 heeft/ofte beneven den selven yet anders ver-
Psal.111.10 sieren ofte hebben / daer op de mensche zijn
Prov.1.7. vertrouwen settet p.
Mat.10.28 96. Vraghe.
n mat.4.10 Wat eyscht Godt int tweede ghebodt?
Deut.10.20 Antwoorde.
o mat.5.29 Dat wy god in gheenderley wijse afbeel-
act.5.29. den q/ noch op geen ander wijse vereeren/dan
p Ephe.5.5. hy in zijn woordt bevolen heeft r.
1.Par.16.26 97. Vraghe.
Philip.3.19. Machmen dan gantschelijck geen beelden
galat.4.8 maken? Antwoorde.
Ephe.2.12. Godt en can noch en mach in gheenderley
1.Joan 2.23. wijse afghebeeldet werden . Maer de Crea-
q Deut.4.15 tueren / al ist dat sy connen afghebeeldet wer-
Esa.40.18. den / so verbiedt doch godt haer Beeldenis
Rom 1.23. te maken/ende te hebben om die te vereeren/
act.17.29. of godt daer door te dienen s.
r 1.Sa.15.28 98. Vraghe.
Deut.12.36 Maer soudemen de beelden inder Kercken
Mat.15.9 als boecken der leecken niet moghen lijden?
s Exo.23.24 Antwoorde.
Deut.7.5. Neent: Want wy en moeten niet wijser zijn
2.Reg.18.4. dan god/de welcke zijne Christenen niet door
t Jere.10.4 stomme Beelden/ maer door de levendighe
u 2.Tit.3.16 verkondinghe zijns Woordts wil onderwijsen
2.Pet.1.19 hebben u. 99. Vraghe.
36. Son-dach. Wat wil dat derde ghebodt?
Antwoorde.
a Luc.24.11 Dat wy niet alleen met vloecken/ ofte met
Leu.19.12 valschen eedt a / maer oock met onnoodich
sweeren den Name Godes niet en lasteren
noch misbruycken / noch ons met onsen stil-
swijghen ende toesien/ sulcker schrickelicken sö-
den deelachtich maken. Ende in somma/dat b Mat.5.37
wy den heylighen Name Gods anders niet/ Jacob.5.12
dan met vreese ende eerbiedinghe gebruycken c Esai.45.23
b op dat hy van ons recht bekent c / aenghe- d mat.10.32.
roepen d/ ende in alle onse woorden ende wer- e Tit.2.8
ken ghepresen werde e.
100. Vraghe.
Ist dan so grooten sonde / Godts Name
met sweeren ende vloecken te lasteren/ dat God
hem oock over die vertoornt / die so veel als
hen moghelick is/ dat vloecken ende sweeren
niet en helpen weeren ende verbieden?
Antwoorde.
Jaet ghewisselijck f/ Want daer en is geen f Rom.2.24
grooter sonde/ noch die God meer vertoo- 1.Tim.6.1
rent/dan de lasteringhe zijns Naems. Waer- Col.3.36,
om hy oock die selve met der doodt te straf-
fen bevolen heeft g. g Leuit.3.1. Leuit.24.15
101. Vraghe.
Maer machmen oock Godsalichlijck by 37. Son-dach.
den Name Godes eenen Eedt sweeren?
Antwoorde.
Jaet/ alst de Overheydt van haren Onder-
danen/ofte anderssins oock de noot voordert/
om trouwe ende waerheyt daer door te bevest-
ighen/ ende dat tot Godes eere ende des naesten
salicheyt. Want sulcks Eetsweeren/is in go- h Deu.6.13 10.
des Woort ghegrondet/ ende daerom oock van
den Heylighen inden Ouden ende Nieuwen Esaie.48.3
Testamente recht ghebruyckt geweest h. i gen.21.24 31.
102. Vraghe.
Machmen oock by den Heyligen/ofte by ee- 1.Sa.24.23
nighe ander Creatueren eenen Eedt sweeren? 1.Reg.1.29.
Antwoorde. k Mat.5.34
Neent: Want eenen Rechten Eet sweeren/ Jacob.5.12
is Godt aenroepen/dat hy/als die alleen dat 38. Son-dach.
herte kennet / der waerheydt ghetuyghenisse l Tit.1.5.
wille gheven/ende my straffe/in dien ick val- m Ps.68.27.
schelijck sweere i/welcke eere geenen Creatue- en 40.10.3
ren toebehoort k.
103. Vraghe. act.2.42
Wat gebiedt Godt int vierde ghebodt? n 1.Cor.14.
Antwoorde. 19 ende 29.
Eerstelijck/dat het Predickampt / ende die o 1.Cor.11.33
Scholen onderhouden werden l. ende dat ick p 1.Tit.2.1.
in sonderheydt op den Sabbath / dat is op q 1.Cor.16.2
den Rustdach / tot der ghemeynte Godts r Esa.66.23
neerstelijck come m/om godts Woort te hoo- 39. Son-dach.
ren n/die Sacramenten te gebruycken o/God
den Heere opentlick aen te roepen p/ende den
armen Christelijcke handtreyckinghe te doen: s Ephe.6.1
q Ten anderen / dat ick alle de daghen mijns Col.3.18.
levens van mijnen boosen wercken viere/ den Ephe.5.22
Heere door zijnen gheest in my wercken late/ Prov.1.8
ende also den ewighen Sabbath in desen le- 4.1.15.20.
ven aenvanghe r. 20.20.
104 Vraghe. Exo.21.17
Wat wilt Godt int vijfte ghebodt? Roma.3.
Antwoorde. t Pro.23.22
Dat ick mijn Vader ende Moeder/ ende alle gen.9.25.
die over my ghestelt zijn/alle eere/ liefde ende 1.Pet.2.18
trouwe bewijse/ende my harer goede leere en- u Eph.6.4
de straffe met behoorlijcke ghehoorsaemheydt Collos.3.16.
onderwerpe s/ende oock met hare swackheydt Roma.13
ende ghebreken ghedult hebbe t / aenghesien Mat.22.21
het god belieft/ ons door hare handt te rege- 40. Son-dach.
ren u. 105. Vraghe.
Wat eyscht Godt int seste ghebodt? a Joan.5.21
Antwoorde. gen.9.6
Dat ick mijnen naesten noch met ghedach- Mat.26.52
ten/noch met woorden noch eenich ghelaet/ b Ro.12.19
veel weynigher met der daet door my selven c gen.9.6
ofte door andere onteere/hate/quetse ofte doo- Exo.21.14.
de a / maer dat ick alle wraeckgiericheydt af- Mat.26.52
legghe b/oock my selven niet en quetse/ ofte Roma.13.4.
moetwillichlijck in eenich ghevaer begheve/ c d Rom.1.29
Daerom oock die Overheydt dat sweerdt
draecht/ den doodtslach te weeren d.
106. Vraghe.

Maer dit Ghebodt schijnt alleen van het dootslaen te spreken?

Antwoorde.

Godt verbiedende den dootslach/ leert ons dat hy den wortel des dootslachts / als nijt/ e haet f/ toorem / ende wraeckgiericheydt haret: ende sulcks alles voor eenen doodtslach houdet g.

e 1.Joa.2.9
f Jaco.1.20
Galat.5.20.
g Joan.2.15

107. Vraghe.

Maer is dat ghenoech/ dat wy onsen naesten alsoot voorseyt is/ niet en dooden?

Antwoorde.

Neent: Want Godt verbiedende den nijdt/ haet en toorem/ ghebiedt dat wy onsen naesten lief hebben als ons seluen h/ ende hem gedult/ vrede/ sachtmoedicheyt i/ barmherticheydt/ k ende alle vriendelickheyt bewysen/ zijn schade so veel als ons moghelick is/ afkeeren l en oock onse vyanden goet doen m.

h mat.22.39
7.12.
i Ephes.4.2
Galat.6.1
k Mat.5.6
l Rom.12.18
m Mat.5.7
Rom.12.10.
Exo.23.5
Mat.5 44.
Rom.12.20.

108. Vraghe.

Wat leert ons dat seuenste ghebodt?

Antwoorde.

Dat alle oncuysheyt van Godt vervloeckt sy n/ ende dat wy daerom de selue van herten vyant zijn de/ o cuysch ende tuchtelick leuen moeten p / het sy inden heylighen houwelicken staet/ oft buyten den seluen q.

41. Sondach.
n Leui.18.27
o Jude.23.
p 1 The.4.3
q Hebr.13.4
1.Cor.7

109. Vraghe.

Verbiedt God in desen ghebode niet meer dan Echbreken/ ende diergelijcke schanden?

Antwoorde.

Dewijl ons lijf ende siele Tempelen des heilighen Gheestes zijn/ so wil hy/ dat wijse beyde suyuer ende heylich bewaren/ daerom verbiet hy alle oncuysche daden / ghebeerden woorden r/ ghedachten/ lusten s/ ende wat den mensche daer toe trecken can t.

r Ephe.5.3
1.Cor.6.18.
s Mat.5.28
t Eph.5.18
1.Cor.15.33

110. Vraghe.

Wat verbiet God int achtste ghebodt?

Antwoorde.

God en verbiet niet alleen stelen ende rooven u/ dwelck die Overheyt straft/ maer hy noemt oock dieverye/ alle boose stucken ende aenslaghen / daer mede wy onses naesten goet ghedencken aen ons te brenghen/ het sy met ghewalt oft schijn des rechts x/ als met onrechten ghewichten/ elle/ mate z/ ware/ munte/ woecker a/ oft door eenich middel van Godt verboden: Daer toe oock alle giericheydt b/ allen misbruyck ende verquistinge zijner gauen c.

42. Sondach.
u 1.Cor.5.10
x Luce 3.14
1.Thes.4.6.
y Pro.11.1
16/11
z Eze.15.9.
a Deu.25.15
Psalm.15.5
Luce.6.35.
b 1.Cor.6.10
c Pro.5.16

111. Vraghe.

Maer wat gebiedt u god in desen gebode?

Antwoorde.

Dat ick mijns naesten nut / daer ic can ende mach voorderen/ met hem also handele als ick wilde datmen met my handelde / d daer toe oock dat ick trouwelick arbeyde / op dat ick den noot druftighen helpen mach e.

d Mat.7.12
e Eph.4.28
43. Sondach.

112. Vraghe.

Wat wil dat neghenste ghebodt?

Antwoorde.

Dat ick teghen niemant valsch ghetuygenisse en gheue f/ niemandt zijn woorden verkeere d / gheen achterklapper of lasteraer en sy e/ niemandt lichtelick ende onuerhoort oordeele oft helpe verdoemen f: Maer alderley liegen ende bedriegen, als eygen wercken des Duyuels g vermijde / ten sy dat ick den swaren toorne Gods op my laden wil h. Item/ dat ick int gherichte ende al'e ander handelinghen/ der waerheydt lief hebbe/ oprechtelick spreke ende bekenne i / oock mijns Naesten eere ende goet gherüchte na mijn vermogen voorstae ende voordere k.

f Pro.19.5
ende 9.ende
22.28.
d Psal.15.3
e Rom.1.29
f. Mat...1
Luce.6.37
g Joa.8. 44
h Prov.1.
22.en 13.5
1.Cor.13.6
i Eph.4.25.
k 1.Pet.4.8.
44. Sondach.

113. Vraghe.

Wat eysche van ons dat thiende gebot?

Antwoorde.

Dat ooch de minste lust oft ghedencken teghen eenich ghebodt Godts in ons nemmermeer en come / maer dat wy tot allen tijden van gantscher herten allen sonden vyandt zijn/ ende lust tot aller gerechticheyt hebben l.

l Roma.7.7

114. Vraghe.

Maer connen de gene die tot Godt bekeert zijn/ dese ghebodem volcomelick houden?

Antwoorde.

Neense: Maer oock de alderheylichste/ soo langhe als sy in desen leuen zijn/ en hebben maer een cleyn beginsel deser ghehoorsaemheit m/ doch also, datse met een ernstelick voornemen niet alleen na sommighe maer na alle de geboden Gods beginnen te leuen n.

m 1.Joa.1.8
Rom.7. 14.
Eccle.1.
n Rom.7.22
Jacob.2.10

115. Vraghe.

Waerom laet ons dan God also scherpelic de thien ghebodem predicken/ soose doch niemant in desen leuen houden can?

Antwoorde.

Eerstelick/ op dat wy ons leuen lanck onsen sonderlicken aert hoe langer hoe meer leeren kennen o / ende dies te begheeriger zijn de vergheuinghe der sonden/ ende de gerechticheydt in Christo te soecken: daer nae / dat wy sonder onderlaten ons beneersttighen ende Godt bidden, om de genade des heylighen Gheestes: dat wy langer soo meer nae dat euebeelt Gods vernieuwet werden / tot dat wy tot dese voorghestelde volcomenheydt na desen leuen gheraken q.

o Joan.3.9
Psalm.32.5
q Rom.7.24

Van t'Ghebedt.

116. Vraghe.

Waerom is dat Ghebedt den Christenen van nooden?

Antwoorde.

Daerom dat het dat voornaemste stuck der danckbaerheydt is/ welcke God van ons voordert r ende dat God zijn ghenade ende den heylighen Gheest alleen dien gheuen wil/ die hem met hertelicken suchten sonder ophouden daerom bidden/ ende daer voor dancken s.

r 1.cor.9.24
Phil.p.3.11
45. Sondach.
s Psalm.50.
14.

117. Vraghe.

Wat behoort tot sulck een ghebedt / dat God aenghenaem sy/ ende van hem verhoort werde?

Antwoorde.

Eerstelick/ dat wy alleen den eenighen waren Godt/ die hem in zijn Woordt ons gheopenbaert heeft/ t om al het gene dat hi ons geboden heeft te bidden / van herten aenroepen u. Ten anderen/ dat wy onsen noodt ende ellendicheyt recht ende grondelick kennen x/ op dat wy ons voor den aenghesichte zijner Maiesteyt verootmoedighen y. Ten derden/ dat wy desen vasten grondt hebben z/ dat hy ons ghebedt/ niet teghenstaende/ dat wy sulcx onweerdich zijn, om des Heeren Christi wille/ sekerlick wil verhooren a/ ghelijck hy ons in zijn woordt beloofd heeft. b

t Mat.7.7
Psal.50.15
u Joa.4.22
x Psal.2.11
Esai.66.2
y Ro.10.14
8.15
z Joa.14.13
15.16.16.23.
Dan.9.17
a Mat.7.8
Psal.143.1.
b Jaco.1.17
Mat.6.33.

118. Vraghe.

Wat heeft ons Godt bevolen van hem te bidden?

Antwoorde.

Alle gheestelicke ende lyflicke noodtdruft/ welcke de Heere Christus begrepen heeft int Ghebedt, dat hy ons selue gheleert heeft.

119. Vraghe.

Hoe luydet dat Ghebedt.

Antwoorde.

Onse Vader/ die a daer zijt in de Hemelen
Uwen Name werde gheheylicht.
U Rijcke come.
Uwen wille gheschiede op der aerden als in den Hemel.
Gheeft ons huyden ons daghelick Broot.
Ende vergeeft ons onse schulden ghelijck ooch wy vergheuen onsen schuldenaren.
Ende leydt ons niet in versoeckinghe/ maer verlost ons van den quaden.
Want uwe is dat Rijcke/ die cracht ende de heerlickheyt inder eewicheyt/ amen.

a Mat.6.9.
Luce.11.2

46. Sondach.

120. Vraghe.

Waerom heeft ons Christus gheboden/ Godt also aen te spreken: Onse Vader?

Antwoorde.

Op dat hy van stonden aen int beginsel onses ghebedts in ons de kinderlicke vreese ende toeuersicht tot Godt verwecke/ welcke beyde de gront onses Ghebedts zijn: Namelick/ dat Godt onse Vader door Christum gheworden is/ ende dat hy ons veel weyniger afslaen sal het ghene dat wy hem met rechten gheloove bidden/ dan onse vaderen ons aertsche dinghen ontsegghen b.

b Mat.7.9. Luce.11.11

121. Vraghe.

Waerom wert hier toeghedaen/ Die daer zijt in de Hemelen? Antwoorde.

Op dat wy van de hemelsche Maiesteyt/ Gods/ niet aertsch en ghedencken c ende van zijner almachticheydt alle nootdruft des lijfs ende der sielen verwachten d.

c Iere.23.23 act.17.1.24. d Rom.10.12

47. Sondach.

122. Vraghe.

Welck is die eerste Bede?

Antwoorde.

Uwen Name werde gheheylicht.

Dat is/ Geeft ons eerstelick/ dat wy v recht kennen e/ ende v in alle uwe wercken/ in welcken uwe almachticheydt/ wijsheyt/ goetheyt/ gerechticheyt/ barmherticheydt ende waerheyt claerlick schijnet/ heylighen/ roemen ende prijsen f. Daer na oock/ dat wy al ons leuen/ gedachten/ woorden ende wercken alsoo schicken ende richten/ dat uwen Name om onsent wille niet ghelastert/ maer gheeert ende ghepresen werde g.

e Ioan.17.8 Mat.16.17 Iacob.1.5 f Psalm.119 105. Psa.119.137. Luce 1.46. Exod.34.6. Psal.142.8 Iere.31.3 Roman.3.3 g Psal.115.1 71.18.

123. Vraghe.

Welck is de tweede Bede?

Antwoorde.

U Rijcke come.

48. Sondach.

Dat is/ Regeert ons also door v Woordt ende uwen Gheest/ dat wi ons langer so meer v onderwerpen h: Bewaerdt ende vermeert uwe Kercke i/ verstoort die wercken des Duyvels/ ende alle gewalt/ welcke haer teghen v verheft/ mitsgaders alle boose raetslagen/ die teghen v heylich woordt bedacht werden/ k tot dat die volcomenheyt uwes Rijcx toe come l/ daer in ghy alles sult zijn in allen m.

h Mat.6.33 Psa.119.5 143.10 i Psa.51.20. 122.6 k 1.Ioa.3.8 l Apo.22.17. m 1.Cor.15. 28.

124. Vraghe.

Welck is die derde Bede?

Antwoorde.

49. Sondach.

Uwen wille ghesciede op der Aerden/ als in den Hemel.

Dat is: Gheeft dat wy ende alle menschen onsen eyghenen wille versaken n/ ende uwen wille die alleen goet is/ sonder eenich teghen spreken ghehoorsaem zijn a/ op dat also een yeghelick zijn ampt ende beroepinghe/ so gewillichlick ende ghetrouwelick mach bedienen ende wtvoeren b/ als die Enghelen in den Hemel doen. c

n Ma.16.24 a Luc.22.42. b 1.Cor.7.24. c Psal.103. 20.

125. Vraghe.

Welck is de vierde Bede?

Antwoorde.

50. Sondach.

Gheeft ons heyden ons dagheliex Broot: Dat is/ Willet ons met alle nootdruft des lichaems versorghen d/ op dat wy daer door kennen/ dat ghy den eenigen oorspronck alles goets zijt e/ ende dat noch onse sorge/ noch arbeyt noch uwe gaven sonder uwen segen/ ons en ghedyen f/ ende dat wi derhalven ons vertrouwen van alle Creaturen aftrecken/ ende op v alleen stellen g.

d Psal.145. 15. ende.10.4 e Mat.6.25 e act.17.27. 14.17. f 1.Cor.15.38 Deut.8.3 g Psal.62.11 52.53.

126. Vraghe.

Welck is die vijfde Bede?

Antwoorde.

51. Sondach.

Vergeeft ons onse schulden/ als oock wy vergheven onsen schuldenaren.

Dat is/ Wilt ons arme sondaren alle onse misdaden/ ende oock die boosheydt die ons altijdt aenhangt/ om des Bloets Christi wille niet toerekenen h/ also wy oock dit ghetuyghenisse uwer genaden in ons bevinden/ dat ons gantsch voornemen is/ onsen naesten van herten te vergheven i.

h Psal.51.13 1.Ioan.2.1 i Mat.6.14

127. Vraghe.

Welck is de seste Bede?

52. Sondach.

Antwoorde.

Ende leyt ons niet in versoeckinghe/ maer verlost ons van den boosen.

Dat is/ Dewijl wy van ons seluen soo swack zijn/ dat wy niet eenen ooghenblick en connen bestaen k/ ende daer toe onse doodt vyanden/ de Duyvel l/ de Werelt m/ ende ons eyghen vleesch n niet op houden ons aen te vechten: wilt ons doch behouden ende stercken door de cracht uwes heylighen Gheestes/ op dat wy in desen Gheestelicken strijdt niet onderligghen o/ maer altijdt stercken wederstant doen/ tot dat wy eyndelic teneinael die overhandt behouden p.

k Ioan.15.5 Psalm.103. 14. l 1.Pet.5.8. Ephes.6.12. m Ioa.15.19 n Rom.7.23 o mat.26.41 Mar.13.33. p 1.Tes.3.13

128. Vraghe.

Hoe besluyt ghy v Ghebedt.

Antwoorde.

Want uwe is dat Rijcke/ de cracht/ ende de heerlickheyt inder eewicheyt.

Dat is/ Sulcks alles bidden wy van v/ daerom dat ghy als onse Coninck/ ende aller dinghen machtich/ ons alles goedts te gheven den wille ende het vermoghen hebt/ q ende dat al/ op dat daer door niet wy/ maer uwen heyligen Name eewichlick ghepresen werde r.

q Ro.10.12. 2.Pet.2.9 r Ioa.14.13. Psalm 115.1 Iere.33.8.

129. Vraghe.

Wat bedvydt dat woort/ Amen?

Antwoorde.

Amen is te segghen/ Het sal waer ende seker zijn. Want mijn ghebet veel sekerder van Godt verhoort is/ dan ick in mijn herte ghevoele/ dat ick sulcks van hem begheere s.

s Psalm.121

Eynde des Catechismi.

Forme om den heylighen Doop wt te richten.

Onse hulpe staet in den Name des Heeren/ die Hemel ende aerde gheschapen heeft/ Amen.

Dewijle onse Heere Iesus Christus seyt/ dat wy in Godes Rijcke niet mogen comen ten sy dat wy nieugheboren werden/ a So gheeft hy ons daer mede een sekere bewijsinghe/ dat onse natuere gantsch verkeert ende vermaledijdt is/ ende vermaent ons daermede/ dat wy ons voor Gode verootmoedighen ende aen ons seluen een mishaghen hebben moeten/ ende alsoo vertrouwende zijn ghenade te begheeren/ op dat door die selue alle onse boosheydt ende vermaledydinge onser onder Natueren afgewasschen ende begraven werde. Want wi en connen Godes ghenade niet deelachtich zijn/ ten sy dat voorhenen/ alle vertrouwen op ons eyghen vermoghen ende wijsheyt ende gerechticheit wt onsen herten ghenomen sy/ Ja oock tot dat wy alles wat in ons is/ gantschelic verdoemen.

a Ioan.3.3

Na dien ons Christus onse ellendicheyde also voor ooghen ghestelt heeft/ so troost hy ons wederom door zijne barmherticheyt/ ons ende onse kinderen belovende van allen onsen sonden te wasschen/ dat is/ ons die selue om zijns bloets vergiftenis wille niet toe te rekenen/ ende onse verdorven natuere wederom tot zijnen eenwercke/ door zijnen heylighen Gheest te vernieuwen. Ende op dat hy sulcks belofte onsen swacken gheloove soude bevestighen/ ende aen onsen eyghenen lichame versegelen/ heeft hy bevolen/ dat wy in den Name Godes des Vaders/ des Soons/ ende des heylighen Gheests souden ghedoopt werden b.

b Mat.28. 19.

Waerom ten eersten / als hy wilt dat wy
met Water in den Name des Vaders ghe-
doopt werden / betuycht hy ons / ghelijck als
met eenen sichtbaren eedt / al ons leuen lanc /
dat God onse ende onses ſades vader zijn wil
ons met aller noodtdruft des lichaems ende
der sielen versorghende / ende alle quaet ons
ten goede wendende, Overmidts dat alle cre-
atueren (van weghen des verbondts / dat wy
c gen.17.4 met gode hebben) c ons niet connen schadi-
d Rom.8.28 ghen / maer tonser salicheyt dienen moeten . d
Ten anderen / als wy in den Name des
Soons ghedoopt werden / beloeft hy ons / dat
alle tghene dat de Sone Godts ghedaen ende
gheleden heeft / ons eygen sy, alſo dat hy onse
ende onse Kinderen Salichmaker is / ons met
zijner salichmakender ghenade salvende / ons
door zijn heylighe ontfanckenisse / gheboorte /
lijden ende steruen van aller onreynicheyt ende
sonden verlost heeft / ende al onse vermaledij-
dinge e aent cruyce ghenaghelt / die selue met
e Galat.3.13 zijnen bloede afghewasschen / ende met hem be-
f Rom.6.4 grauen f heeft / ende ons also van der helscher
pijne bevrijdt / op dat hy ons door zijn Opstan-
dinghe ende hemelvaert met zijner gerechtic-
g Ro.4.24. heyt g bekleyden / nu door den hemelschen Va-
h Rom.8.34 der voortreden h / ende ten laetsten voordeele heer-
i Ephe.5.27 lijck ende sonder vlecke i voor t aenschijn des
Vaders presenteren soude.
Ten derden / als wy inden Name des hey-
lighen gheests gedoopt werden / wert ons be-
k Joa.16.7 loeft dat de heylige gheest onse ende onser Kin-
13. deren leeraer ende trooster k / in eewicheyt zijn
l Roma.8.5 sal / ons tot waerachtighen lidtmaten des lic-
1.Cor.12.13 haems Christi l makende: Op dat wy aen
Christo ende aen alle zijne goeden (midtsga-
ders alle lidtmaten der Christelijcker Kercke)
ghemeynschap souden hebben / Also / dat on-
ser sonden in eewicheydt niet meer ghedacht
m Jer.31.34 werde m / oock die sonden ende swackheyt / die
in ons noch overblijft / so langer so meer ghe-
n Rom.6.11 doodet n / in ons een nieu leuen begonnen en-
de eyndelijck inder saligen Opstandinge (daer
o Phil.3.21 dit vleesch den heerlijcken lichame Christi o ge-
1.Cor.15.43 lijckformich zijn sal) volcomelijck gheopen-
baert werde.
Maer na dien dat in alle verbonden beyde
de deelen sich met malcanderen verbinden /
so belouen wy oock Godt den vader / Sone
ende heyligen gheeste / dat wy / door zijne gena-
b gen.17.1 de hem b alleene voor onsen eenighen / waer-
achtighen ende levendighen god houden ende be-
kennen willen / hem alleene in allen onse noot
c Psa.50.14 c aenroepen / ende als gehoorsame Kinderen le-
uen / ghelijck dese nieuwe gheboorte van ons
heyschet / welck in dese twee stucken ghele-
ghen is.
d Mat.3.2 Eerstelick / dat wy warachtich berou d en-
de leedtwesen onser sonden hebbende, ons
e 2.Cor.10.5 eyghen vernuft e ende alderhande lusten
versoochenen / ende den wille Godes on-
derworpen / ende alle sonden van herten
haten ende vlieden. Daer na oock dat wy be-
f Roma.6.3 ghinnen lust f ende liefde te hebben na Godes
g Luce.1.75 Woordt / in aller heylicheydt g ende gherech-
ticheydt te leuen.
Ende als wy somwijlen wt swackheydt in
sonden vallen / so en moeten wy nochtans
daer in niet blijuen ligghen noch vertwijfe-
len / ofte door eenighe ander Middelen / dan
alleen door Christum vergheuinghe der son-
den soecken / Maer altijdt door onsen Doop
vermaendt werden h van sonden af te staen /
h Rom.6.4. ende vast te vertrouwen / dat der selver / (om
des bloets vergietens Jesu Christi wille)
i Jere.31.34 voor Gode nemmermeer sal i gedacht werden
Overmidts ons de heylighe Doop een on-
ghetwijfelt ghetuyghenis is / dat wy met
Gode een eewich verbondt hebben / ende
in de levendige k fonteyne der eewiger barm- k Jere.2.13
herticheyt des vaders / ende des alderheylic-
sten lijdens l ende steruens Jesu Christi / door l Rom.6.4
de m cracht des heylighen Gheestes gedoopt m 1.Cor.6.11
zijn. Mat.28.19
Ende al ist dat onse Kinderkens dese ghe-
melde oorsaken ende verborghentheden noch
niet en begrijpen / ende noch veel weynigher
connen belijden / so moghense nochtans van-
den heylighen Doope gheensins wtghesloten
werden / overmits sy van Godt tot zijnen
verbonde beroepen zijn / dien hy met * A- * gen.17.4
braham / die een vader is aller gheloovighen /
ende n zijnen zade / ende also oock o met ons n Luce.1.55.
ende onsen Kinderen ghemaeckt heeft : Ick o gala.3.9.
wil (spreeckt de heere) oprechten mijn verbont
tusschen my ende v / ende uwen zade na v / by
haren Naecomelinghen / dat het een eewich
verbondt sy / also dat ick uwe God sy ende
uwes sades na v.
Nu is onse heere Jesus Christus in de werelt
ghecomen / niet om die ghenade zijnes hemel-
schen Vaders te p verminderen / maer veel p Act.2.18.
meer dat verbondt der ghenaden (dwelck hier
voortijts q binnen dat volc van Israel inge- q Jere.31.32
sloten was) / door de gandtsche Wereldt wt r mat.28.19
te breyden / ende heeft in die plaetse s der Be- Marc.16.15
snijdinge / den heylighen Doop tot een waer s Col.2.11
teecken t ende seghel deses verbonts / ons en- t Rom.4.31
de onsen Kinderen inghestelt / ghelijck de hey- 1.Petr.3.21
lighe Apostel Petrus sulcks wtdruckelijck
leert / actorum . 2. segghende : u Doet boe- u act.2.38
te / ende een yegelijck late hem doopen in den
Name onses Heeren Jesu Christi / tot verghe-
vinghe der sonden . So sult ghy ontfanghen
die gaue des Heyligen gheestes / want uwe /
ende uwer kinderen is dese beloftenisse / en-
de al der ghenen die noch x verre zijn / welcke x Ephe.2.23
Godt onse Heere oock daer toe beroepen
sal.
Also beveelt oock de Heere Christus selue
die onmondighe Kinderkens tot hem te bren-
ghen / ende belouet hen met woorden ende werc-
ken dat Hemelrijck / ghelijck Marcus int
10. schrijft a. Te dier tijdt brochten sy kinder- a mat.10.13.
kens tot Jesum / op dat hyse soude aenroe-
ren / ende die Jongheren drausten de ghene diese
brochten. Doe dat Jesus sach / nam hijt on-
weerdelijck / ende sprack tot hen : Laet de kin-
derkens tot my comen / ende en weert hen dat
niet / want sulcken is dat Rijcke Gods voor-
waer ick segge v / wie dat Rijcke Gods niet
ontfangt gelijck een kindeken die en sal daer
niet in comen. Ende hy omvinckse in zijne ar-
men / ende leyde de handen op hen / ende segendese.
Wt desen woorden ist openbaer / dat oock
onse Kinderkens in Gods Rijcke ende ver-
bondt zijn / ende daerom oock den Doop als b Rom.4.11
b den seghel des verbondts behooren te ont- 1.Pet.4.21
fanghen / al ist datse de verborghentheydt des
Doops / door jonckheyt van Jaren noch niet
verstaen . Even ghelijck oock de kinderkens
van Jesu Christo selue met woorden ende
wercken c geseghent zijn. Ende gelijckse inde c Ma.19.13
oude Kercke ten d achtsten daghe besneden Mar.10.16
werden / hoe welse noch den seghen des heeren d gen.17.12
noch de verborghentheydt der Besnijdinghe
niet conden verstaen oft begrijpen. Op dat wy
dan dese heylighe ordeninghe godts, tot zijner
eeren / tot onsen trooste / ende tot stichtinghe
der gemeynten wtrechten ende bedienen moge /
laet ons zijnen H. Naem also aenroepen.
O Almachtighe, eewighe God / ghy die na
uwen strangen oordeele die ongeloovige
ende onboetveerdighe Wereldt e met de e gen.6.21
Sundtvloet ghestraft hebt / ende den geloovigen
Noah f zijn achtster wt uwe grooter barm- f 1.Pet.3.20
herticheydt behouden ende bewaert : Ghy die g Exo.14.28
den verstockten Pharao g met al zijnen volc-

In gheenderley wege: maer wy maken ooc
die schult noch dagheliicks meerder o

a Job.9.2.3 — 14. Vraghe.

15.1. Can oock ergherts een bloote Creatuere ge-
Math.6.12 bonden werden/ die voor ons betale?

Antwoorde.

Neent/ Want ten eersten en wil God aen
geen ander Creatuere die schuldt straffen die
de mensche ghemaeckt heeft. p Ten anderen
p Hebr.2 so en can oock geen bloote Creatuere den last
des eewighen toorns Godts teghen die sonde
dragen/ ende ander Creatueren daer van ver-
q Psa.130.6 lossen q — 15. Vraghe.

Wat moeten wy dan voor eenen Midde-
laer ende verlosser soecken?

Antwoorde.

Eenen sulcken / die een warachtich ende
r 1.Cor.15.1 rechtveerdich mensch sy/ ende nochtans oock
Jer.23.6 stercker dan alle Creatueren / dat is die oock
Esai.53.11. warachtich Godt sy. r

2.Cor.5.21 — 16. Vraghe.

Hebr.7.16 Waerom moet hy een warachtich ende op-
Esai.7.14 recht mensche zyn?

Rom.8.3 — Antwoorde.

Jere.33.16 Om dat die rechtveerdicheyt Godts vorder-
6. Sondach. de / dat de menschelijcke natuere die ghesondicht hadde/ voor die sonde betaelde. f en dat
een mensche selue een sondaer zynde / niet en
f Roma.5. conde voor ander betalen. t
12.15 — 17. Vraghe.

t 1.Pe.3.18 Waerom moet hy tsamen een warachtich
Esai.53.8 Godt zyn? — Antwoorde.

act.2.24 Op dat hy wt cracht zyner godheyt/ den last
u 1.Joa.1.8 des toorns Godes aen zyner menschheydt dra-
4.9.10 gen/ en ons die gherechticheyt ende dat leuen
act 20.28. verweruen ende weder geuen mochte. u

Joan 3.16. — 18. Vraghe.

a Mat.1.23 Maer wie is de selue Middelaer / die tsa-
1.Tim.3.30 men een warachtich Godt ende een warach-
Luce.2.11 tich rechtveerdich mensch is?

b 1.Cor.1.30 — Antwoorde.

c gen.3.15. Onse Heere Jesus Christus / a die ons tot
d gen.22.18 een volcomen verlossinge ende gerechticheyt
Roman.1.2 gheschoncken is b — 19. Vraghe.

Hebr.1.1 Waer wt weet ghy dat/ — Antwoorde.

acto.3.22 Wt den heylighen Euangelio/ welck godt
10.43. selue eerstelijck int Paradys c gheopenbaert
e Joa.5.49 heeft/ en namaels door de heylighe Patriar-
hebr.10.7 chen ende Propheten laten verkondighen / d
f Rom.10.4 ende door de offerhande ende ander Ceremo-
Psalm.2.12 nien des Wets laten voorbeelden e/ ende ten
galat.4.4 laetsten door zynen eengheboren Sone ver-
7. Sondach. uult. — 20. Vraghe.

Werden dan alle menschen wederom door
g Joan 1.21 Christum salich/ also sy door Adam verdoemt
3.36 ghewo(r)den syn? — Antwoorde.

Esaie 53.11. Neense: Maer alleen de gene die hem door
Roma.11.17 een oprecht geloove werden ingelyft/ ende al-
hebre.4.2 le zyne weldaden aennemen. g

10.39 — 21. Vraghe.

h hebr.11.1.3 Wat is een oprecht gheloove?

Jaco.2.19. — Antwoorde.

i Rom.8.16. Een oprecht gheloove en is niet alleen een
Iacob.1.6 seker weten ofte kennisse/ daer door ic al voor
Roma.5.1 warachtich houde / dat ons Godt in zyn
k mat.16.19 woort gheopenbaert heeft h: Maer oock een
ioan.3.5 herteliick vertrouwen i/ welc de heylige geest
galat.5.22 k / door dat Euangelium l in my wercket / dat
Philip.1.29 niet alleen anderen/ maer oock my vergheuin-
l Rom.1.16 ghe der sonden/ eewighe gherechticheydt en-
Rom.10.17 de salicheyt van god gheschoncken sy/ m wt
m heb.10.38 louter ghenaden/ alleen om de verdienste Chri-
heb.2.4 sti wille. n — 22. Vraghe.

Mat.9.2 Wat is dan een Christen noodich te ghe-
Ephe.2.7 loouen? — Antwoorde.

n Rom.3.24 Al wat ons inden Euangelio belouet wert/
gala.2.16.23 o dwelck ons die artyckelen onses alghemey-
o ioan 20.31 nen en ongetwyfelden Christelijcken geloofs /
Mat 28.20 in eener summa leeren.

23. Vraghe.

Hoe luyden de artyckelen?

Antwoorde.

Ick geloove in God den Vader/ den almach-
tegen/ schepper des hemels ende der aerde.

Ende in Jesum Christum zynen eenigen
Sone onsen heere, die ontfanghen is van den
heylighen geest/ gebozen wt die Maget Ma-
ria/ die geleden heeft onder Pontio Pilato/ is
gecruyst/ gestoruen en begrauen/ neder gevaren
ter hellen/ ten derden dage wederom op ghe-
staen vanden dooden/ opghevaren ten hemel/
sit ter rechter handt Gods des almachtighen
Vaders / van daer hy comen sal / te ordeelen
die leuende ende die dooden.

Ick ghelooue inden heylighen gheest.

Ick ghelooue een h. algemeyne Christelic-
ke Kercke/ de gemeynschap der heylighen/ ver-
gheuinge der sonden/ opstandinge des vleeschs
ende een eewich leuen. amen.

24. Vraghe.

Hoe werden dese artyckelen gedeylt?

Antwoorde.

In dry deelen. Dat eerste is van Godt den — 8. Sondach.
Vader en onse scheppinghe. Dat ander van
God den Sone en onse verlossinge. Dat der-
de van God de H. gheest/ ende onse salichma-
kinghe. — 25. Vraghe.

Aenghesien datter maer een eenich godde-
lijck wesen is a / waerom noemt ghy den va- — a Deut.6.4
der/ den sone ende den heylighen geest?

Antwoorde.

Om dat god hem also in zyn woordt gheo- — b Isa.61.1
penbaert heeft b/dat dese dry onderscheydelic- — Psal.110.1
ke persoonen / de eenich warachtich ende ee- — Mat.3.16
wich God zyn. — 28.29.

Van Godt den Vader. — 1.Joan 5.7

26. Vraghe.

Wat gelooft ghy met dese woorden/ Ick ge- — 9. Sondach.
looue in God den Vader / den almachtighen
schepper hemels ende der aerden?

Antwoorde.

Dat de eewighe vader onses Heeren Jesu — c Gen.1
Christi / die Hemel en aerde met al datter in — Psalm.33
is/ wt niet gescheapen heeft c/ die oock die selue — d Psal.
noch door zynen eeuwighen raet en voorsich- — 2.15.3
ticheyt onderhoudet ende regeert d / om zyns — Mat.1
Soons Christi willen / myn Godt ende myn — Heb.1.3
Vader sy e / op welcken ick alsoo vertrouwe — e Joa.1.
dat ick niet en twyfele hy en sal my met alle — Roma.8.
nooddruft des lijfs ende der sielen versorghen — galat.4.
f/ ende oock al het quaet dat hy my in desen — Ephe.1.
Jammerdale toeschickt my ten besten keeren — f Psalm
g. Want hy sulcks doen can als een almach- — 55.
tich Godt h/ ende oock doen wil/ als een ghe- — Mat.6.
trouwe Vader i. — 27. Vraghe. — Luce 12.22

Wat verstaet ghy door de voorsichticheyt — g Rom.8.28
Godts? — Antwoorde. — h Re.10.

Die almachtighe ende teghenwoordighe — i Mat.6
cracht Godts k/ door welcke hy hemel ende — 26.7.9
aerde/ midtsgaders alle Creatueren / gheliick — 10. Sondach.
als met zyner hant noch onderhout/ ende also — k Jer.23.
regeert l/ dat loof ende gras/ regen ende drooch — l Hebr.1.3
te/ vruchtbaer ende onvruchtbare iaren/ spy- — m Esa.5.24
se ende dranck m ghesontheyt en cranckheyt n/ — act 14.17
ryckdom ende armoede o/ ende alle dinghen/ — n Joan.9.9
niet by gheualle maer van zyner vaderlycker — o Pro.22.2
handt ons toecomen.

28. Vraghe.

Waer toe dient ons dat wy weten dat godt
alles gescheapen heeft/ en noch door zyne voor- — p Rom.5.
sichticheyt onderhoudet? — Jacob.1.3

Antwoorde. — Job.1.21

Dat wy in alle teghenspoet ghedultich p — q Deut.8.10
in voorspoet danckbaer zyn moghen/ q ende — 1.Thes.5.18
in allen dat ons noch toecomen can / een — r Rom.5.4
goet toeuersicht hebben op onsen ghetrou-
wen Godt ende Vader r/ dat ons gheen crea-
tuere/ van zyner liefde scheyden sal/ aengh- — s Rom.8.38

t Jo.1.12. sien dat alle Creaturen alsoo in zijnre hande
6 zijn/ datse teghen zijnen wille/ hē noch raeckē/
Pr.o.21.1 noch beweghen connen. t

Van God den Sone.

act.17.25.28 29. Vraghe.

11. Son-dach. Waerom wert de Sone Godts/ Jesus/ dat is/ Salichmaker ghenaemt?

Antwoorde.

u Mat.1.21 Om dat hy ons salich maeckt ende van onsen sonden verlost u/ daer beneuen dat bi niemant anders eenighe salichept is soecké ofte te vinden is. x
Heb.7.25.
x Act.4.12

30. Vraghe.

a 1.Cor.1.15 Ghelooven dan die oock aen den eenighen Salichmaker Jesum die haer salichept ende welvaert by den heylighen/ bi hen seluen/ ofte eeghens elders soecken?
31.
Galat.5.4

Antwoorde.

b Heb.12.2 Neen sy: maer sy verlooehenen met der daet den eenighen Heylant ende Salichmaker Jesum/ oft sy hem schoon zijns met dē mont roemen a/ Want van tween een/ ofte Jesus en moet gheen volcomē Salichmaker zijn/ ofte die desen Salichmaker met waren ghelooue aennemen / moeten alles in hem hebben dat tot hare salichept van nooden is b.
Esaie.9.6
Col.1.19. 2
10.
Joan.1.16
12. Sondach.

c Psa.45.8. 31. Vraghe.
Heb.1.9

d deut.18.15 Waerom is hy Christus/ dat is/ een Ghesalde ghenaemt? Antwoorde.
act.3.22.
e Joan.1.18 Om dat hy van Godt den Vader verordineert is/ ende met den Heylighen Gheest ghesalvet c/ tot onsen hoochsten Prophete ende leeraer d/ die ons den verborghenen raet ende wille Gods/ van onser verlossinghe/ volcomelick gheopenbaert heeft/ e ende tot onsen eenighen hooghen Priester f/ die ons met die eenighe offerhande zijns lichaems verlost heeft/ ende ons met zijner voorbiddinghe steeds voortredet by den Vader g. Ende tot onsen eewigen Coninck/ die ons met zijn woort ende zijnen Gheest regeert ende ons byder verworvene verlossinge beschut eñ behout. h
15.
f Psalm.110
Hebr.7.21
10.12
g Rom.8.34
5.9
h Psal.2.6.
Joan.10.28
Luce.1.33
Mat.28.18.
13. Sondach.

i act.11.26 32. Vraghe.
1 Cor.6.15

k 1.Joan.2. Maer waerom wert ghy een Christen ghenaemt? Antwoorde.
27.

Esai.59.21 Om dat ick door den gheloove een litmaet Christi/ eñ alsoo zijner salvinghe deelachtich ben k/ op dat ick zijnen name bekenne l/ ende my seluen tot een levende danckoffer hē offere/ ende met een vrij gewissen ofte conscientie in desen leven teghen de sonde eñ den Duyvel strijde/ ende hier namaels in eewichepdt met hem ouer alle Creatueren regiere m.
act.2.17
Joel.2.28
l Mat.8.38
m.Ro.12.1.
apoca.5.8
10.
1.Petr.9.9.

2.Tim.2.12 33. Vraghe.
Roma.6.12.

apoca.1.6 Waerom is hy godes eengheboren Sone ghenaemt/ so wy toch oock godts kinderē zijn n?
n 1.Tit.1.18.

Antwoorde.

o Joan 1.14 Daerō dat Christus alleene de eewige natuerelicke Sone godes is o/ maer wy zijn om zijnent wille wt ghenaden tot kinderen Godes aenghenomen p.
18.
Hebr.1.2.
p Rom.8.15.

Ephes.1/6 34. Vraghe.
14. Sondach.

Waerom naemt ghy hem onsen Heere?

Antwoorde.

q 1.Pet.1.18 Om dat hy ons met lyf ende siele van alle onse sonden/ niet met goudt ofte met silver/ maer met zijnen dieren bloede ghecocht/ ende van alle ghewalt des Duyvels verlost heeft / ende ons also hem tot eenen eyghendom ghemaeckt q.
2.9
2.Cor.6.20.
7.23.
r Joan.1.1

35. Vraghe.

17.5 Wat is dat ghesept/ Die ontfangen is vā den heyligē Gheest/ gheboren wt de Maghet Maria? Antwoorde.
Roman.1.4.
s Rom.9.5
t Joan 1.14. Dat de eewighe sone gods r die waerachtich eñ eewich god is eñ blijft s/ ware mēschelicke natuere/ wt den vleesche t eñ bloede der Maget Maria u/ door de werckinge des heylighen gheestes aenghenomen heeft/ x op dat hy ooc dat ware saet Davids sy y/ zijnē broederen in allen gelijck z wtghenomen die sonde a.
galat.4.4
x Mat.1.18
20.
Luc.1.35
y Psa.132.18

36. Vraghe.

Roman. 13.
z Phil.2.7
a Heb.4.15.
7.26

Wat nutticheydt ouercoemt ghy door die heylighe ontfanginge ende gheboorte Christi?

Antwoorde.

b Heb.2.16. Dat hy onse middelaer is b/ ende met zijne onschult ende volcomē heylicheyt/ myn sondē u/ daer in ick ontfanghen ende gheboren ben/ voor Godts aenghesicht bedeckt. c
c Psal.31.1
1.Cor.1.30
15. Sondach.

37. Vraghe.

Wat verstaet ghy by dat woordeken/ gheleden? Antwoorde.

d 1.Pet.2 Dat hy aen lijf ende siele/ den gantschē tijt zijns levens op der aerden / maer in sonderheyt aent eynde zijns levens den toorn Godts teghen die sonde des gantschen menschelickē geslachtes ghedraghen heeft / d op dat hi met zijn lijden/ als met den eewighen soenoffer e / ons lijf eñ siele vā de eewighe verdoemenisse verloste/ ende ons Gods genade/ gherechticheyt ende dat eewich leven verworue.
24.3.18
e Esai.53.12
1.Joā.2.2
4/10.
Roma.3.25.

38. Vraghe.

Waerom heeft hy onder den Richter Pontio Pilato gheleden?

Antwoorde.

h Luc.23.14 Op dat hy onschuldich onder den Wereldtlicken Richter verordeelt zijnde h/ ons daer mede van den straughen ordeele Gods/ dat ouer ons gaen soude bevrijdde i.
Joan.19.4.
i Psal.69.5.
Esai.53

39. Vraghe.

2.Cor.5.21. Heeft dat yet meer in/ dat hy ghecruyst is gewest/ dan oft hy met een ander doot ghestoruen ware?
galat.3.13

Antwoorde.

a Deu.21.23 Jae: Want daer door ben ick seker/ dat hy die vervloeckinge die op my lach op hem gheladen heeft; want die doot des cruyces was Godt vervloeckt was. a
Galat.3.13.
16. Sondach.

40. Vraghe.

Waerom heeft Christus hem tot in den doot moeten vernederen?

Antwoorde.

b Gen.2.17 Daerom dat van weghen der gherechticheyt ende waerheyt Gods b niet anders voor onse sonden en conde betaelt werden / dan door de doot des Soons Godts c.
c Hebr.2.9
14.
Phil.2.8.

41. Vraghe.

Waerom is hy begrauen worden?

Antwoorde.

d act.13.29 Om daer mede te betuygē / dat hy waerachtichlick ghestoruen sy. d
mat.27.60.
Luce 23.53
Joan 19.38

42. Vraghe.

So dan Christus voor ons ghestoruen is / hoe comet dat wy oock moeten sterven?

Antwoorde.

e Joā.5.24. Onse doot en is gheen betalinge voor onse sonden/ maer alleen een afsteruinghe der sonden ende eenen ingancK totten eewigē levē. e
Philip.1.23
Roma.7.24.

43. Vraghe.

Wat becomen wy meer voor nutticheyt wt die Offerhande eñ doodt Christi aent cruys?

Antwoorde.

f Rom.6 Dat door zijne cracht onse oude mensche met hem ghecruyst/ ghedoot eñ begrauen wert/ f op dat die boose lusten des vleeschs in ons niet meer en regieren g/ maer dat wi ons seluen hem tot eener danckbaerheyt offeren a.
11.
g Rom.6.18
a Rom.12.1

44. Vraghe.

Waerom volcht daer naer/ Afghedaelt ter hellen? Antwoorde.

b Esa.53.10 Op dat ick in mijnen hoochsten aenbechtinghen verseker sy/ eñ my gāntschelick vertrooste/ dat mijn Heere Christus door zijne onwtsprekelicke benauthept/ smertē/ verschrickinghe ende helsche quale/ in welcken hy in zijn gantsch lijden (maer in sonderheit aent cruys) gesoncken was/ my vander Helscher benautheyt ende pijne verlost heeft q.
mat.27.46
17. Sondach.

45. Vraghe.

Wat nuttet ons die opstandinghe Christi?

Antwoorde.

Ten eersten heeft hy door zijne Opstandinghe de Doot overwonnen/ op dat hy ons de gerechticheyt/ die hy door zijne doot ons verworven hadde conde deelachtich maken. c Ten anderen/ werden wy oock door zijne cracht opgeweckt tot een nieu leven b. Ten derden is ons die Opstandinghe Christi een seker pant onser salighe Opstandinghe. e

c 1. Cor. 15. 17. ende 54. Rom. 4. 25 1. Pet. 1. 3. 21 d Rom. 6. 4. Coll. 3. 1 Ephes. 2. 5 e 1. Cor. 15. 12 Roma. 8. 11

46. Vraghe.

Wat verstaet ghy daermede / Opghevaren ten Hemel?

Antwoorde.

Dat Christus voor den oogen zijner Jongeren/ van der aerden ten Hemel is opgheheven f/ en dat hy ons te goede daer is g tot dat hy weder coemt/ te oordeelen die levendigen en die dooden h.

f act. 1. 9 Math. 28 Mar. 16 Luce 24 g Heb. 4. 14 7. 25. 9. 11 Rom. 8. 34 Ephes. 4. 10 Col. 3. 1 h act. 1. 11 Mat. 24. 30

47. Vraghe.

Is dan Christus niet by ons tot aen t'eynde der Werelt, also hy ons beloeft heeft?

Antwoorde.

Christus is waerachtich mensch ende waerachtich Godt. Na zijner menschelicker nature/ is hy niet meer op aerden/ k maer na zijner Godtheyt/ Maiesteyt/ Genade en Gheest en wijckt hy nemmermeer van ons l.

i mat. 28. 20 k mat. 26. 11 Joan. 10. 18 17. 11 act. 3. 21. l Joa. 14. 17 16. 13. Ephes. 4. 8 12. Augu. Tra. in Joan. 50.

48. Vraghe.

Maer so die menscheyt niet over al en is/ daer die Godtheyt is / werden dan die twee naturen in Christo niet van een ander ghescheyden? Antwoorde.

Gantschelijck niet. Want mids dien die Godtheyt onbegrijpelick / en over al teghenwoordich is m/ so moet volgen datse wel buyten haer aenghenomen menscheyt is/ en persoonlick met haer vereenicht blijft n.

m act. 7. 49 17. 28 Jere. 23. 24 n Col. 2. 9 Joan. 3. 13 11. 15. Mat. 28. 6

49. Vraghe.

Wat nuttet ons die Hemelvaert Christi?

Antwoorde.

Ten eersten/ dat hy inden Hemel voor dat aengesicht zijns Vaders onse voorspreker is. o Ten anderen/ dat wy ons vleesch inden Hemel tot eenen sekeren pande hebben/ ende dat hy als dat Hooft ons zijne litmaten oock tot hem sal nemen p. Ten derde dat hy ons zijnen Gheest tot eenen teghenpande sendet q door welcker cracht wy soecken dat daer boven is/ daer Christus is sittende ter rechter handt Godts/ ende niet dat op der Aerden is r.

18. Sondach. o 1 Joan. 2 Rom. 8. 34. 1 p Joa. 14. 2 20. 17 Ephes. 2. 6 q Joa. 14. 16 16. 7 act. 2 2. Cor. 1. 22. 1. Cor. 5. 5 r Col. 3. 1 Philip. 3. 14

50. Vraghe.

Waerom werdt daer toe gheset/ Sittet ter rechter handt Godts?

Antwoorde.

Dat Christus daerom ten Hemel ghevaren is/ op dat hy hem selven daer bewijse als dat Hooft zijner Christelicker Kercke s/ door welcken de Vader alle dinck regeert t.

s Eph. 1. 20. 5. 23 Col. 1. 18 t mat. 28. 18 Joan. 5. 22

51. Vraghe.

Wat nut brengt ons dese heerlickheyt onses Hoofts Christi?

Antwoorde.

Eerstelick/ dat hy door zijnen heyligen Geest in ons zijne litmaten / die Hemelsche gaven wtgiet u. Daer na dat hy ons met zijne macht teghen alle vyanden beschut en bewaert x.

19. Sondach. u Eph. 4. 10. x Psal. 2. 9 110. 1 Joan. 1. 28. Ephes. 4. 8

52. Vraghe.

Wat troost u die wedercoemste Christi om te oordeelen die levendighen en die dooden?

Antwoorde.

Dat ick in alle droefenis en vervolginge met opgerechten hoofde, even den selven die hem te voren om mijnen wille voor Godts gherichte ghestelt/ ende al den vloeck van mi wech ghenomen heeft / tot een Richter wt dẽ Hemel verwachte y / die al zijne ende mijne vyanden in de eewighe verdoemenis werpẽ: z maer my/ met allen wtvercoren tot hem in die Hemelsche blyschap ende heerlijckheydt nemen sal.

y Luce. 21. 28 Roma. 8. 23. Phil 3. 20. Tit 2. 13. z 2. thes. 1. 6. 1. Thes. 1. Mat. 25.

Van Gode den heylighen Gheest.

20. Sondach.

53. Vraghe.

Wat ghelooft ghy vanden heylighen Geest?

Antwoorde.

Eerstelijck/ dat hy tsamen met den Vader en Sone een eewich Godt sy a. Ten anderẽ/ dat hy oock my gegeven is, b dat hy my door een oprecht ghelove / Christi en aller zijner weldaden deelachtich make, c my trooste/ ende by my eewichlijck blyve. d

a Gen. 1. 2 Esai. 48. 16 1. Cor. 13. 16 1. Cor. 6. 19 actor. 5. 3 b mat. 28. 19 2. Cor. 1. 21 c Gal. 3. 14 1. Pet. 1. 2 1. Cor. 6. 7 d act. 9. 31. Joan. 14. 16 1. Pet. 4. 14

54. Vraghe.

Wat ghelooft ghy vande heylighe alghemeyne Christelijcke Kercke?

Antwoorde.

Dat de Sone Godts wt den gantschen menschelijcken geslachte f hem een gemeynte tot den eewigen leven wtvercoren/ g door zijnen Gheest en Woort/ h in eenicheyt des waren gelooft/ i vanden beginne der werelt/ tot aent eynde vergadert/ beschermt en onderhout k en dat ick der selver een levendich lidtmaet ben l/ ende eewich sal blyven. m

21. Sondach. e Joa. 10. 11 f Gen. 26. 4 g Rom. 8. 29 Ephes. 1. 10 h Esa. 59. 21. Rom. 1. 16. i act. 2. 46. k mat. 16. 18 l Psa. 71. 18. 1. Cor. 11. 26 Joan. 10. 28 m 1. Joa. 3. 21

55. Vraghe.

Wat verstaet ghy door de ghemeynschap der Heylighen? n Antwoorde.

Eerstelijck/ dat alle ende elcke gheloovighe als lidtmaten/ aen den Heere Christo/ ende aen alle zyne schatten ende gaven ghemeynschap hebben o. Ten anderen / dat elck hem moet schuldich weten zyne gaven ten nutte en ter salicheyt der anderen lidtmaten/ ghewillichlick/ ende met vreuchden aen te legghen. p

2. Co. 13. 3. n 1. Joa. 1. 19. 1. Co. 1. 8. Rom. 8. 35. o 1. Joa. 1. 3. Roma. 8. 32. 1. Cor. 12. 12.

56. Vraghe.

Wat gelooft ghy vande vergheuinghe der sonden? Antwoorde.

Dat God om het genoechdoen Christi wille q/ aller mijner sonden/ oock mijner sondelijcken aert/ daermede ick al mijn leven lanck te strijden hebbe r/ nemmermeer en wil gedencken/ maer my wt ghenaden de gerechticheyt Christi schencke/ op dat ick nemmermeer in het gherichte Godes en come s.

21. 1. Cor. 6. 17. p 1. Cor. 13. 5 Philip. 2. 4. q 1. Joa. 2. 2. r Jere. 31. 34. Psal. 103. 3. 10. Rom. 7. 24. Roma. 8. 1. s Joan. 3. 18.

57. Vraghe.

Wat troost gheeft u de Opstandinghe des vleesches? Antwoorde.

Dat niet alleen mijn siele nae desen leven van stonden aen tot Christum haer Hooft sal opghenomen werden t/ maer dat oock dit mijn vleesch/ door de cracht Christi opgeweckt zijnde/ wederom met mijner sielen vereenicht/ en den heylighen lijf Christi ghelijckformich sal werden u.

22. Sondach. t Lu. 23. 43. Philip. 1. 23

58. Vraghe.

Wat troost schept ghy wt den artickel van het eewich leven?

Antwoorde.

Dat/ nademael ick nu het beghinsel der eewigher vreucht in mijn herte ghevoele x: ick na desen leven volcomene salicheydt besitten sal/ die geen ooghe gesien, noch geen oore gehoort en heeft, noch in geens menschen herte gecomen en is y/ en dat om Godt daerinne eewichlijck te prysen.

u 1. Cor. 15. 53 Joan. 15. 25. x 1. Joan. 3. 2. Philip. 3. 21 y 2. Cor. 5. 2 p Cor. 2. 9.

59. Vraghe.

Maer wat vaert u nu dat ghy dit al ghelooft? Antwoorde.

Dat ic in Christo voor Gode rechtveerdich ben/ en een erfgenaem des eewigen levens z.

23. Sondach. z Hebr. 2. 4. Roma. 1. 17. Joan. 3. 36.

60. Vraghe.

Hoe zijt ghy rechtveerdich voor Godt?

Antwoorde.

Alleen door een oprecht ghelove a in Jesum Christum: also: dat al ist dat my mijn ghewissen ofte conscientie beclaghet / dat ick tegen al die geboden Gods swaerlijck gesondiget/ en der selven gheen ghehouden hebbe/

a Roma. 3. 22. ende 24. 5. 1. Galat. 2. 16 Ephes. 2. 8. Philip. 3. 9.

b Rom. 3.9. c Psal. 7.23. d Tit. 3.5. Deut. 9.10. Ezec. 36.22. e Rom. 3.24. Ephes. 2.8. f 1. Joan. 2.1. g Rom. 4.4. 1. Cor. 5.19. h 2. Cor. 5.21. i Rom. 3.22. Joan. 3.18.

b ende noch stedes tot alle boosheyt geneycht ben/ c: nochtans/ Godt sonder eenighe mijne verdienste d/ uyt louter genaden e/ mij die volcomene ghenoechdoeninge/ gerechticheyt en heylicheyt Christi schenckt/ ende toerekent f/ even als hadde ick noyt sonde gehadt noch ghedaen/ ia als hadde ick al die ghehoorsaemheyt volbracht/ die Christus voor my volbracht heeft g/ so verre ick sulcke weldaet met gheloovigher herten aenneme i.

61. Vraghe.

Waerom segt ghy/ dat ghy alleen door gheloove rechtveerdich zijt?

Antwoorde.

Niet dat ick van weghen der weerdicheydt mijns gheloofs/ Godt aenghenaem sy: maer daerom dat alleen die ghenoechdoeninghe/ gerechticheyt ende heylicheyt Christi/ mijne gerechticheyt voor God is k/ en dat ick die selve niet anders/ dan alleen door gheloove aennemen ende my toeeyghenen can l.

k 1. Cor. 1.30. 2.2. l 1. Joan. 5.10. 24. Sondach.

62. Vraghe.

Maer waerom connen onse goede wercken niet die gherechticheyt voor God/ oft een stuc der selver zijn?

Antwoorde.

Waerom dat die gherechticheydt die voor Godes gherichte bestaen can/ gantsch volcomen ende der wet Godes in allen stucken gelijckformich zijn moet m/ Ende ooc onse beste wercken in desen leven alle onvolcomen ende met sonden bevlecht zijn n.

m Gala. 3.10. Deu. 27.26. n Esa. 64.6.

63. Vraghe.

Hoe: Verdienen onse goede wercke niet/ die nochtans God in desen ende inden toecomenden leven wil beloonen?

Antwoorde.

Dese beloonínghe gheschiedt niet wt verdienst/ maer wt ghenaden o.

o Luc. 17.10.

64. Vraghe.

Maer maeckt dese leere niet sorchloose ende Godtloose menschen?

Antwoorde.

Neen se: Want het is onmoghelijck/ dat so wie Christo door een warachtich gheloove is gheplant is niet en soude voortbringhen die vruchten der danckbaerheyt p.

p Mat. 7.18. Joan. 15.5. 25. Sondach.

Van den Sacramenten.

65. Vraghe.

Aenghesien/ dan alleen tgeloove ons Christi en aller zijner weldaden deelachtich maeckt/ van waer coemt sulck ghelooue?

Antwoorde.

De heylighe Gheest q wercket dat selve in ons herte/ door die vercondinge des heylighen Euangeliums/ ende stercket dat selve door tghebruyck der Sacramenten.

q Ephe. 2.8. 6.23. Joan. 3.5. Phil. 1.29.

66. Vraghe.

Wat zijn die Sacramenten?

Antwoorde.

Die Sacramenten zijn heylighe sichtbaerlicke waerteeckenen ende segelen/ van Godt ingheset/ op dat hy ons door tghebruycken der selven/ die beloofte des Euangeliums te beter te verstaen geve/ en versegele. Namelijc dat hy ons van weghen des eenigen slachtoffers Christi/ aent cruys volbracht/ vergheving he der sonden/ ende dat eewich leven wt ghenaden schenckt r.

r Deu. 17.11. Rom. 4.11. Deut. 30.6. Levit. 6.25. Heb. 9.8.24. Ezech. 20.12. 1. Sa. 17.36. Esai. 6.6. 54.9.

67. Vraghe.

Zijn dan beyde dat Woort ende de Sacramenten daer henen ghericht/ ofte daer toe verordent/ datse ons ghelooue op die offerhande Jesu Christi aent cruys/ als op den eenighen gront onser salicheyt wijsen?

Antwoorde.

Jase toch. Want de heylighe Gheest leert ons inden Euangelio/ ende versekert ons door die Sacramenten/ dat onse volcomene salicheyt in die eenighe offerhande Christi staet die voor ons aent cruys geschiet is b.

b Rom. 6.3. gal. 3.27.

68. Vraghe.

Hoe veel Sacramenten heeft Christus in den nieuwen verbonde oft Testamente ingheset?

Antwoorde.

Twee/ den heylighen Doop ende dat heylich Nachtmael.

Van den heylighen Doope.

69. Vraghe.

26. Sondach.

Hoe wert ghy inden heylighen Doope vermaent en versekert dat de eenighe offerhande Christi aent cruys geschiet/ u te goede coemt?

Antwoorde.

Also dat Christus dit wtwendich waterbadt ingeset/ ende daer by toegheseydt heeft dat ick so sekerlijck met zijnen Bloede ende gheest/ van der onreynicheydt mijner sielen/ dat is/ van alle mijne sonden so warachtich ghewasschen ben d/ als ick wtwendich met den watere welck die onsuyverheyt des vleesches pleecht wech te nemen/ gewasschen ben e.

c mat. 28.19. act. 2.38. d mar. 16.16. Mat. 3.11. Rom. 6.3. e Marc. 1.4. Luce 3.3.

70. Vraghe.

Wat is dat/ met den Bloede ende Gheest Christi ghewasschen te zijn?

Antwoorde.

Het is vergheving he der sonden/ van Godt wt ghenaden hebben om des Bloedts Christi wille/ welck hy in zijne offerhande aent cruys voor ons wtghestortet heeft c/ Daer nae ooc door den heylighen gheest/ vernieuwet/ ende tot lidtmaten Christi gheheyliget zijn/ op dat wy hoe langher hoe meer den sonden afsterven en in een Godsalich/ en onstraffelijck leven wandelen.

c Heb. 12.24. 1. Petr. 1.2. Zach. 13.1. Ezech. 36.25. d Joan. 1.33. 3.5. 1. Cor. 6.11. Rom. 6.4. Col. 2.12.

71. Vraghe

Waer heeft ons Christus toegeseydt dat hy ons so sekerlijck met zijnen Bloede ende geest wasschen wil/ als wy met den Doop watere ghewasschen werden? Antwoorde.

In de insettinghe des Doops/ welcke also luydet:

Gaet henen/ leeret alle volck/ ende doopt se in den Name des Vaders/ ende des Soons/ ende des heylighen geestes/ e wie daer gelooft ende ghedoopt wert/ die sal salich werden: Maer wie niet en ghelooft/ die sal verdoemt werden f.

e mat. 28.19. f mar. 16.16.

Dese beloftenis wert oock verhaelt/ daer de Schrift den Doop dat Badt der wedergeboorte g/ ende die afwasschinghe der sonden naemt h.

72. Vraghe.

g Tit. 3.5. h act. 22.16.

Is dan dat wterlijck waterbat/ die afwasschinghe der sonden selve? Antwo.

Neent: Want alleen dat bloet Jesu Christi/ ende de heylighe Gheest reynicht ons van allen sonden.

27. Sondach. i Mat. 3.11. 1. Pet. 3.21. Ephe. 5.26. k 1. Joan. 1.7. 1. Cor. 6.11.

73. Vraghe.

Waerom naemt dan de heylighe geest den Doop/ dat Badt der wedergeboorte ende de afwasschinghe der sonden?

Antwoorde.

Godt en spreeckt also niet sonder groote oorsake Namelijck niet alleen om ons daermede te leeren/ dat/ ghelijck de onsuyverheydt des lichaems door watere/ also oock onse sonden door dat Bloedt ende den gheest Jesu Christi wech genomen werden e/ Maer veel meer/ dat hy ons door dit Goddelijck Pandt ende Waerteecken wil verseckeren/ dat wy so warachtichlijck van onse sonden gheestelijck gewasschen zijn/ als wy wtwendich met water ghewasschen werden f.

e apoc. 1.5. 7.14. 1. Cor. 6.11. f Mar. 16.16. gala. 3.27.

74. Vraghe.

Salmen oock de ionghe Kinders doopen?

Antwoorde.

Jaet/ want mids dien sy also wel als de volwassen int verbondt Godts ende in sijn gemeynte begrepen zijn g/ ende dat hen door Christi Bloedt de verlossinghe van den son-

g 1. Cor. 7.14. Gala. 3.16. gene. 17.7.

h Matth. den h/ ende de heylige gheest/ die dat geloove
1.14. wercket/ niet weynigher als den volwassenen
Mat.9.36 toegheseydt wert i so moetmense oock door den
Deut.10.30 Doop/ als door dat teecken des verbondts
i Luce 1.14 der Christelicker Kercken ingelijft/ ende van
Psal.22.11 de kinderen der ongheloovighen onderschey-
Esai.44.1 den werden k ghelijck int Oude verbondt of-
acto.2.39 te Testament/ door de besnijdinghe geschiedt
k act.10.47. is l/ door de welcke int Nieuwe verbondt de
l gen.17.14. Doop inghestelt is m.
m Col.2.11.

Vanden heylighen Nachtmale
ons Heeren Jesu Christi.

75. Vraghe.

Hoe wert ghy inden heylighen Nachtmale vermaent en versekert/ dat ghy aen de eenige Offerhande Christi/ aen t Cruys volbracht/ ende aen al zijn goet gemeynschap hebt?

Antwoorde.

28. Sondach.
Also/ dat Christus my en allen geloovigen
tot zijner ghedachtenis/ van dit ghebroken
Broot te eten/ ende van desen Drinckbeker te
drincken bevolen heeft/ ende daer toe oock be-
n Matt.26 loeft n/ Eerstelijck/ dat zijn lichaem so seker-
26. lick voor my aen t cruys gheoffert en ghebro-
Mar.14.22. ken/ en zijn bloet voor my vergoten sy/ als ick
Luc.22.19 met ooghen sie/ dat dat Broot des Heerē my
1.Cor.10.16 ghebroken/ en de Drinckbeker my mede ghe-
11.23.12.13. deylt werdt. Ende ten anderen/ dat hy selve
mijn siele met zijnen ghecruysten lichame/ en
vergotenen bloede so sekerlijck tot den eewi-
ghen leven spijst en laeft/ als ick dat Broodt
ende den Drinckbeker des H[ee]ren/ (als sekere
waerteeckenen des lijfs end[e] Bl[oe]ts Christi)
wt des Dienaers hant ontfa[n]gh[e]/ ende mon-
delijck ghenieté.

76. Vraghe.

Wat ist dan te segghen/ dat gecruyste lichaem Christi eten/ ende zijn vergoten Bloedt drincken? Antwoorde.

Het is niet alleen met een gheloovich herte
dat gantsche lijden ende sterven Christi aen-
nemen/ ende daer door vergevinge der sonden
o Joā.6.33 ende dat eewich leven becomen o/ maer oock
daer beneven door den heylighen gheest/ die
tsamen in Christo en in ons woonet/ also met
zijnen heylighen lichame/ hoe lāger hoe meer
p Joan.6.9 vereenighet werden p dat wy/ al ist dat Chri-
q act.3.21 stus inden Hemel is q/ ende wy op der Aerden
act.1.20 zijn/ nochtans vleesch van zijnen vleesche/ en-
1.Cor.11.26. de been van zijnen beenen zijn r/ ende dat wy
r Ephe.5.19 van eenen Gheest/ (als ghelcden eens lich-
1.Cor.6.15. aems van eener sielen) eewichlijck leven ende
1.Joā.3.24. gheregeert werden s.
4.13

77. Vraghe.

Ephe.3.17 Waer heeft Christus beloeft/ dat hy de ge-
s Joā.14.23. loovigen so sekerlijck also met zijnen lijve en-
Joan.6.56. de Bloede wil spijsen ende laven/ als sy van
Joan.13.1. desen ghebrokenen Broode eten/ ende van de-
sen Drinckbeker drincken?

Antwoorde.

Inde insettinghe des Nachtmaels/ welcke also luydet?

t 1.Cor.11.23 Onse Heere Jesus inde nacht doe hy ver-
Mar.14.22 raden wert/ nam dat Broodt/ danckte/ ende
Mat.26.26 brack het/ ende seyde: Nemet/ etet/ dat is mijn
Luce.22.19. Lijf dat voor u ghebroken wert: Sulcx doet
tot mijner ghedachtenisse.

Desghelijcken oock den Drinckbeker nae
den Avontmale/ ende seyde: Dese Drinckbe-
ker is dat nieuwe Verbondt oft Testament
u Exo.24.8 in mijnen bloede/ sulcx doet/ u so dickwils
Hebr.9.20. als ghy het drincken sult/ tot mijner gedach-
x Exo.13.9 tenisse x. Want so dickwils als ghy van de-
sen Broode eten sult/ ende van desen Drinck-
beker drincken/ so verkondighet den doot des
Heeren/ tot dat hy comt.

Dese toeseggingē wert oock verhaelt door
den heylighen Paulum/ daer hy spreeckt:

De Drinckbeker der Danckegginge/ daer-
mede wy dancksegghen/ is hy niet de gemeyn-
schap des Bloedts Christi: Het Broodt dat
wy breken/ is dat niet de ghemeynschap des
Lijfs Christi? Want een Broodt ist/ so zijn
wy vele een Lichaem/ midts dien wy alle ee-
nes Broodts deelachtich zijn y. y 1.Corint. 10.16

78 Vraghe.

Werdt dan wt Broodt ende wijn dat we- 29. Sondach.
sentlijcke Lichaem ende Bloet Christi?

Antwoorde.

Neen: Maer ghelijckerwijs dat water in
den Doop niet in dat bloet Christi verandert
en werdt/ noch de afwasschinghe der sonden
selve en is: daer van het alleene een Godde-
lick waerteecken/ ende versekeringhe is) also
en werdt oock dat Broodt int Nachtmael
niet dat Lichaem Christi selve z/ hoewel het z mat.26.26
nae den aerde ende eyghenschap der sacramē- Mar.14.24
ten/ dat Lichaem Christi Jesu genaemt wert a. 1.Cor.11:26

79. Vraghe. 1.Cor.10.16

Waerom noemt dan Christus dat Broodt a gen.17.10.
zijn Lijf/ ende den Drinckbeker zijn Bloedt: en.14.en 19
ofte dat nieuwe verbondt door zijn Bloedt/ Exo.12.27.
ende Paulus: de Ghemeynschap des lijfs en- en.43.en 48
de bloedts Christi? Item.13.9.

Christus en spreeckt also niet sonder groo- acto.7.8
te oorsake/ Namelic/ niet alleen om ons daer- Exod.24.8.
mede te leeren/ dat ghelijck als Broodt ende ende 29.36.
wijn dit tijdelick leven onderhouden/ also sy Levit.16.10.
oock zijn ghecruyste Lichaem ende zijn vergo- ende 17.11
ten Bloedt de warachtighe spijse ende dranc/ Esaie.6.6
daer door onse zielen ten eewighen leven ghe- Tit.3.5
voedt werden b/ maer veel meer om ons door acto.20.16.
dese sichtbare teeckenen ende panden te ver- 1.Pet.3.11.
sekeren/ dat wy so warachtichlijck zijns waers 1.Cor.10.1.
Lichaems ende Bloedts door de werckinghe b Joā.6.51.
des heylighen Gheestes deelachtich werden/ 55.
als wy dese heylighe waerteeckenen/ met den
lichamelijcken monde tot sijner gedachtenis-
se ontfanghen c/ ende dat al zijn lijden ende c 1.Co.10.16
ghehoorsaemheyt so sekerlijck onse eygen sy/
als hadden wy selve in onsen eyghen persoo-
ne alles ghelcden/ ende Godt voor onse son-
den ghenoech ghedaen.

80. Vraghe.

Wat onderscheyt isser tusschen dat Nacht- 30. Sondach.
mael des Heeren/ ende der Paepscher Misse?

Antwoorde

Dat Nachtmael des Heeren betuyght ons/
dat wy volcomene vergheevinghe aller onser
sonden hebben/ door die eenighe Offerhande
Jesu Christi/ die hy selve eenmael aen het
cruyce volbracht heeft d/ ende dat wy door d Heb.7.27
den heylighen Gheest Christo werden inghe- 9.12.26
lijft e/ die nu nae zijne menschelijcke naturre 10.10.12.14
niet op der Aerden/ maer inden Hemel is/ ter Joan.19.30
rechterhant Gods zijns Vaders f/ ende wil Mat.26.28
daer van ons aenghebeden zijn g: Maer de Luce.22.19
Misse leert/ dat de levende ende de dooden/ e 1.Cor.6.17
niet door dat lijden Christi vergheevinghe der 10.16.12.13.
sonden hebben/ ten sy dat Christus noch da- f Heb.1.3.
ghelicx voor de selve vande Misprieesteren ge- 8.1
offert werde/ ende dat Christus lijflijck onder g Joā.4.21.
de ghestalte des Broots ende Wijns sy/ en- 20.17
de daerom oock daerin moet aengebeden wer- Luce.24.52.
den h/ Ende alsoo is de Misse inden grondt acto.7.55
anders niet/ dan een verlooccheninghe der ee- Col.3.1
nigher offerhande ende lijdens Jesu Christi/ Philip.3.20
ende een vervloeckte Afgoderije. 1.Thes.1.10
h In Canō Misse: Item/ de consecra. dist.2.

81. Vraghe.

Voor wien is dat Nachtmael des Heeren inghestelt? Antwoorde.

Voor de ghene/ die hen selven van weghen haerder sonden mishagen/ ende nochtans vertrouwen dat de selve hen om Christi wille vergheven zijn/ ende dat oock de overblijvende swackheyt met zijn lijden ende sterven bedect sy/ begeerē oock hoe lāger hoe meer haer gelooue te stercken/ ende haer levē te beterē. Maer

die hen niet met waren herte tot God en bekeeren/ die eten ende drincken hen seluen het oordeel i.

i 1.Co.10.21 11.28

82. Vraghe.

Salmen oock die tot desen Auontmale laten comen/ die hen met hare bekentenisse ende leuen / als ongheloouighe ende Godloose menschen aenstellen? Antwoorde.

Neent: Want also wert dat verbont Gods ontheylighet/ende zijnen toorn ouer de gantsche Ghemeynte verweckt k. Daerom is de Christelijcke Kercke schuldich/naer de ordeninghe Christi/ende zijner Apostelen/ sulcke (tot datse beteringhe hares leuens bewijsen) door de Sleutelen des Hemelrijcx wt te sluyten.

k 1.Cor.11.20 34. Esaie.1.11 66.3. Iere.7.21. Psal.50.16.

31. Sondach.

83. Vraghe.

Wat zijn de Sleutelen des Hemelrijcx?

Antwoorde.

De vercondinge des heylighen Euangeliums/ ende den Christelijcken Ban / ofte versluytinge wt de Christelijcke ghemeynte/ door welcke twee stucken / dat hemelrijck den gheloouighen opghedaen/ ende den ongheloouighen toegheslooten wert.

84. Vraghe.

Hoe wert dat Hemelrijck door de predickinghe des heylighen Euangeliums ontsloten ende toegheslooten? Antwoorde.

Also/ als achtervolghende het beuel Christi allen ende yeghelijcken gheloouighen vercondighet/ ende openlijck betuyght wert, dat hen (so dickwils als sy de beloftenisse des Euangelij/ met waren gheloove aennemen) warachtelijck alle hare sonden / van Godt / om de verdienste Christi wille / vergheuen zijn: Daerteghen allen ongheloouighen / ende die hen van herten niet en bekeeren/ vercondicht ende betuyght werdt/ dat den toorn Gods/ ende de ewighe verdoemenisse op hen ligget/ so langhe als sy haer niet en bekeeren: l nabalghende welcker ghetuyghenisse des Euangelij/ God beyde in desen ende inden toecomenden leuen oordeelen wil.

l Ioa.20.21 Mat.16.19

85. Vraghe.

Hoe werdt dat Hemelrijck toegheslooten ende ontsloten/ door den Christelijcken Ban?

Antwoorde.

Also als achtervolghende het beuel Christi/ de ghene die onder den Christelijcken Name/ onchristelijcke leere ofte leuen voeren/ na datse menichmael broederlijck vermaent zijnde/ van haren dwalinghen ende schandelijcken leuen niet afstaen en willen/ der Ghemeynte/ of den ghenen die vander Ghemeynte daer toe verordineert zijn/ aenghebrocht werden. Ende so sy na de vermaninge niet en vraghen van henlieden (door het verbieden der Sacramenten) wt de Christelijcke Ghemeynte/ ende van Godt selue/ wt den Rijcke Christi ghesloten werden: Ende wederom als lidtmaten Christi ende zijner ghemeynten aenghenomen so wanneerse waerachtighe beteringhe belouen ende bewijsen.

m Matth. 18.15. 1.Corint.5 2.Thes.3.14 2.Ioan.10 2.Co.2.6.10

Dat derde deel.

Vande danckbaerheyt.

32. Sondach.

86. Vraghe.

Aenghesien wy wt onser ellendicheyt/ sonder eenighe onse verdienste / alleen wt ghenaden door Christum verlost zijn / waerom moeten wy dan noch goede wercken doen?

Antwoorde.

Daerom dat Christus / na dat hy ons met zijnen Bloede ghecocht/ ende vry ghemaeckt heeft, ons oock door zijnen heylighen gheest tot zijnen euenbeelde vernieuwet / op dat wy ons / met onsen gantschen leuen Gode danckbaerheydt voor zijne weldaden bewijsen n/ ende hy door ons gheprefen werde o. Daer nae oock/ dat yeghelijck by hem seluen zijns gheloofs wt den vruchten versekert sy q/ ende dat door onsen Godsalighen wandel onse Naesten oock Christo ghewonnen werden.

n Rom.6.13 12/1 1.Pet.2.5. 1.Cor.6.20. o Mat.5.16 1.Pet 2.12. p 2.Pe.1.10 Mat.7.17. Gala.5.6.22 q 1.Pet.3.1 Rom.14.19.

87. Vraghe.

Connen dan die niet salich werden/ die in haren Godloosen ondanckbaren leuen voortvarende/ hen tot Godt niet en bekeeren?

Antwoorde.

In gheenderley wijse/ Want de heylighe Schrift seydt: Dat geen Onkuysche/ Afgoden Dienaer/ Echbreker/ Dief/ Gierighe/ Dronckaert/ Lasteraer/ noch Roouer/ noch dierghelijcke/ dat Rijcke Gods eruen sal a.

a 1.Cor.6.9 Ephe.5.5 1.Ioa.3.14

33. Sondach.

88. Vraghe

In hoe veel stucken bestaet de warachtige bekeeringhe des menschen?

Antwoorde.

In twee stucken/ Inde afstervinghe des ouden b / ende inde opstandinghe des nieuwen menschen.

b Rom.6.4. Ephe 4.22. Colloss.3.5. 1.Cor.5.7

89. Vraghe.

Wat is de afstervinge des ouden menschen?

Antwoorde.

Het is een hertelijck leetwesen/ dat wy god door onse sonden vertoornt hebben / ende de selue hoe langher hoe meer haten ende vlieden c.

c Rom.8.13 Ioel.2.13.

90. Vraghe.

Wat is de opstandinghe des nieuwen menschen? Antwoorde.

Het is een hertelijcke vreucht in God door Christum d/ ende lust ende liefde na den wille Gods in alle goede wercken te leuen.

d Rom.5.1. 14.17 Esai.57.15. e Rom.6.10 Galat.2.20

91. Vraghe.

Maer wat zijn goede wercken?

Antwoorde.

Alleen die wt waren gheloove f / naer de Wet Gods g/ hem ter eeren ghescieden h / ende niet die op ons goetduncken oft menschen insettinghen gegrondet zijn i.

f Rom.14.23 g 1.Sa.15.22 Ephe.2.10 h 1.Cor.10.31 i Deu.12.32 Ezec.20.18 Esai.29.13 Mat.15.9

92. Vraghe.

Hoe luydt de Wet des Heeren.

Antwoorde.

Godt sprack alle dese woorden / Exodi. xx. Deutero. v.

Dat eerste Ghebodt.

IC ben de Heere uwe Godt/ die v wt Egyptenlant / wt den Dienstshuyse geleyt hebbe. Ghy en sult gheen ander goden voor mijn aenghesicht hebben.

Dat tweede Ghebodt.

Ghy en sult v gheen Beelden / noch ghelijckenisse maken/ noch van tghene dat bouen inden Hemel is/ noch van tghene dat onder op der Aerden is / noch van tghene dat int Water onder der Aerden is. En buyght v voor die niet noch en dienetse niet. Want ick ben de Heere uwe god / sterck ende yuerich/ die de misdaet der Vaderen besoecke aen den Kinderen / tot in dat derde ende vierde lidt der ghenen die my haten / ende doe barmhertichheydt aen veel duysenden die my lief hebben/ ende mijne ghebaden houden.

Dat derde.

Ghy en sult den Name des Heeren uwes Gods niet te vergheefs ofte lichtveerdelijck ghebruycken: want de Heere en sal hem niet ongheftraft laten / die zijnen Name misbruycket.

Dat vierde.

Sijt ghedachtich des Sabbathdaechs/ dat ghy dien heylighet. Ses daghen sult ghy arbeyden, ende alle uwe wercken doen: maer de seuensten dach is de Sabbath des Heeren uwes Gods/ dan sult ghy gheen arbeyt doen/ noch v sone/ noch v dochter/ noch v Knecht/ noch v Dienstmaecht / noch v Vee / noch de Vreemdelinck die in uwe Stadtpoorten is. Want in ses daghen heeft de Heere Hemel ende Aerde gemaeckt / ende de Zee/ ende al dat ter in is/ ende hy ruste den seuensten dach. Daerom seghende de Heer den Sabbathdach/ ende heylichde den seluen.

Dat vijfde.
Ghy sult u vader ende moeder eeren / op
dat ghy lange leeft inden Lande/ dat u de Hee-
re uwe Godt gheven sal.
Dat seste.
Ghy en sult niet dooden.
Dat sevenste.
Ghy en sult niet Eedbreken.
Dat achtste.
Ghy en sult niet stelen.
Dat neghenste.
Ghy en sult gheen valsch ghetuyghenisse
spreken teghen uwen Naesten.
Dat thienste.
34. Son- Ghy en sult niet begheeren uwes Naesten
dach. huys/ ghy en sult niet begheeren uwes Nae-
a Exod.34. sten Wijf/ noch zijnen Knecht/ noch zijn Dienst
28 maghet/ noch zijnen Osse / noch zijnen Esel/
Deut.4. 13. noch eenich dinck dat uwen naesten heeft.
10.3. 93. Vraghe.
b Matth. Hoe werden dese thien gheboden ghedeylt?
22.37 Antwoorde.
1.Cor.6.9. In twee tafelen a/ daer van de eerste leert/
10.7.14 hoe wy ons teghen God sullen houden. Die
c 1.Cor.6. 9. ander/ wat wy onsen Naesten schuldich zijn b.
d Levi 19.31. 94. Vraghe.
Deut.18.11 Wat ghebiedt God int eerste ghebodt?
e Mat.4.10 Antwoorde.
apoc.19.10 Dat ick / soo lief als my mijner sielen salic-
22.8 heyt is/ alle Afgoderye c toouerie/ waerseg-
f Joh.17. 3 ginghe/ afgheloove d/ aenroepinge der Heyli-
g Jer.17. 5. ghen/ ofte ander Creatueren e mijde ende vliede
h 1. Pet. 5.5. ende den eenigē waren Godt recht leere ken-
i Heb.10.36 nen f/ hem alleen vertrouwe g. In alder oot-
Col.1.11 moedicheyt h ende lijtsaemheyt i hē alleen
Rom.5.3. onderwerpe i/ van hem alleen alles goedts
1.Cor.10.10 verwachte k/ hem van gantscher herten lief
Philip.2.14 hebbe l/ vreese m/ ende eere n/ Also/ dat ick eer
k Psal. 104. alle Creatueren afgae / ende varen late / dan
Esaie.45.7. dat ick inden alderminsten teghen zijnen wil-
Jac.1. 17. le doe o. 95. Vraghe.
35. Son- Wat is Afgoderie?
dach. Antwoorde.
l Deut.6.5 Afgoderije is/ in stede des eenighen waren
Mat.22.37. Gods/ die hem in zijn woordt gheopenbaert
m Deu.6.2 heeft/ ofte beneven den seluen yet anders ver-
Psal.111.10 sieren ofte hebben / daer op de mensche zijn
Prov.1.7. vertrouwen settet p.
Mat.10.28 96. Vraghe.
n mat.4.10 Wat eyscht Godt int tweede ghebodt?
Deut.10.20 Antwoorde.
o mat.5.29 Dat wy god in gheenderley wijse afbeel-
act.5.29. den q/ noch op geen ander wijse vereeren/ dan
p Ephe.5.5. hy in zijn woort bevolen heeft r.
1.Par.16.26 97. Vraghe.
Philip.3.19. Machmen dan gantschelijck geen beelden
galat.4.8 maken? Antwoorde.
Ephe.2.12. Godt en can noch en mach in gheenderley
1.Joh.2.23. wijse afghebeeldet werden. Maer de Crea-
q Deut.4.15 tueren / al ist dat sy connen afghebeeldet wer-
Esa.40.18. den / so verbiedt doch godt haer Beeldenis
Rom.1.23. te maken/ ende te hebben om die te vereeren/
act.17.29. of godt daer door te dienen s.
r 1.Sa.15.23 98. Vraghe.
Deut.12.30 Maer soudemen de beelden inder Kercken
Mat.15.9 als boecken der leecken niet moghen lijden?
s Exo.23.24 Antwoorde.
Deut.7.5. Neent: Want wy en moeten niet wijser zijn
2.Reg.18.4. dan god/ de welcke zijne Christenen niet door
t Jere.10.4 stomme Beelden / maer door de levendighe
u 2.Tim.3.16 verkondinghe zijns Woorts wil onderwesen
2.Pet.1.19 hebben u. 99. Vraghe.
36. Son- Wat wil dat derde ghebodt?
dach. Antwoorde.
a Levi.24.11 Dat wy niet alleen met vloecken/ ofte met
Levi.19.12 valschen eedt a / maer oock met onnoodich
sweeren den Name Gods niet en lasteren
noch misbruycken / noch ons met onsen stil-
swijghen en toelaten/ sulcker schrickelicken sō-
den deelachtich maken. Ende in somma/ dat b Mat.5.
wy den heylighen Name Gods anders niet/ Jacob.5. 1.
dan met vreese ende eerbiedinghe gebruycken c Esai.45.23
b op dat hy van ons recht bekent c / aenghe- d mat.10.32.
roepen d/ ende in alle onse woorden en werc- e Tit. 2.8
ken ghepresen werde e.
100. Vraghe.
Ist dan so groote sonde / Godts Name
met sweeren en vloecken te lasteren/ dat God
hem oock over die vertoornt / die so veel als
hen moghelijck is/ dat vloecken ende sweeren
niet en helpen weeren ende verbieden?
Antwoorde.
Jaet ghewisselijck f/ Want daer en is geen f Rom.2.24
grooter sonde/ noch die God meer vertoo- 1.Tim.6. 1.
rent/ dan de lasteringhe zijns Naems. Waer- Col.3.36.
om hy oock die selve met der doodt te straf-
fen bevolen heeft g. g Levit.3.1.
101. Vraghe. Levit.24.15
Maer machmen oock Godsalichlijck by 37. Son-
den Name Godes eenen Eedt sweeren? dach.
Antwoorde.
Jaet/ als de Overheydt van haren Onder-
danen/ ofte anderssins oock de noot voordert/
om trouwe ende waerheyt daer door te beves-
tighen/ en dat tot Godes eere en den naesten
salicheyt. Want sulcks Eetsweeren/ is in go- h Deu.6.13
des Woort ghegrondet/ en daerom oock van 10.
den Heylighen inden Ouden ende Nieuwen Esaie.48.3
Testamente recht ghebruyckt geweest h. i gen.21.24
102. Vraghe. 21.
Machmen oock by den Heyligen/ oft by ee- 1.Sa.24.23
nighe ander Creatueren eenen Eedt sweeren? 1.Reg.1.29.
Antwoorde. k Mat.5.34
Neent: Want eenen Rechten Eet sweeren/ Jacob.5.12
is Godt aenroepen/ dat hy als die alleen dat 38. Son-
herte kennet / der waerheydt ghetuyghenisse dach.
wille gheven/ ende my straffe, in dien ick val- l Tit.1.5.
schelijck sweere i/ welcke eere gheenen Creatue- m Ps.68.27.
ren toebehoort k. en 40.10.3
103. Vraghe. act.3.42
Wat gebiedt Godt int vierde ghebodt? n 1.Cor.14.
Antwoorde. 19 ende 29.
Eerstelijck/ dat het Predickampt / ende die o 1.Cor.11.33
Scholen onderhouden werden l/ ende dat ick p 1.Tim.2.1.
in sonderheydt op den Sabbath / dat is op q 1.Cor.16.2
den Rustdach / tot der ghemeynte Godts r Esa.66.23
neerstelijck come m/ om godts Woort te hoo- 39. Son-
ren n/ die Sacramenten te gebruycken o/ God dach.
den Heere openlick aen te roepen p/ ende den s Ephe.6.1
armen Christelijcke handtreyckinghe te doen: Col.3. 18.
q Ten anderen / dat ick alle de daghen mijns Ephe.5. 22
levens van mijnen boosen wercken viere/ den Prov.1.8
Heere door zijnen gheest in my wercken late/ 4.1.15.20.
ende also den ewighen Sabbath in desen le- 20.20.
ven aenvanghe r. Exo.21.17
104 Vraghe. Roma.3.
Wat wilt Godt int vijfde ghebodt? t Pro.23.22
Antwoorde. gen.9.25.
Dat ick mijn Vader ende Moeder/ en alle 1.Pet.2.18
die over my ghestelt zijn/ alle eere / liefde ende u Eph.6.4
trouwe bewijse/ ende my harer goede leere en- Coloss.3.16.
de straffe met behoorlijcke ghehoorsaemheydt Roma.13
onderwerpe s/ ende oock met hare swackheyt Mat.22.21
ende ghebreken ghedult hebbe t / aenghesien 40. Son-
het god belieft/ ons door hare handt te regee- dach.
ren u. 105. Vraghe. a Mat.5.21
Wat heyscht Godt int seste ghebodt? gen.9.6
Antwoorde.
Dat ick mijnen naesten noch met ghedach- Mat.26.52
ten/ noch met woorden/ noch eenich ghelaet/ b Ro.12.19
veel weyniegher met der daet door my selven c gen.9.6
ofte door andere onteere, hate/ quetse ofte doo- Exo.21.14.
de a / maer dat ick alle wraecghierichheydt af- Mat.26.52
legghe b/ oock my selven niet en quetse / oft Roma.13.4.
moetwillichlijck in eenich ghevaer begheve/ c d Rom.1.29
Daerom oock die Overheydt dat sweert
draecht/ den doodslach te weeren d.
106. Vraghe.

Maer dit Ghebodt schijnt alleen van het
doot-slaen te spreken?

Antwoorde.

Godt verbiedende den dootslach/ leert ons
dat hy den wortel des dootslachts / als nijt/
e 1.Joh.2.9 e haet f/toornen / ende wraeckgiericheydt ha-
f Jaco.1.20 tet : ende sulcks alles voor eenen doodtslach
Galat.5.20. houdet g.
g Rom.1.15

107. Vraghe.

Maer is dat ghenoech/dat wy onsen nae-
sten alsoo voorseyt is/niet en dooden?

Antwoorde.

Neent: Want Godt verbiedende den nijdt/
haet en toornen ghebiedt dat wy onsen naesten
h Mat.22.39 lief hebben als ons selven h/ende hem gedult
7.12. vrede/ saechtmoedicheyt i/ barmhertichheydt/
i Ephes.4.2 k ende alle vriendelickheyt bewijsen/zijn scha
Galat.6.1 de so veel als ons moghelick is afkeeren l en
k Mat.5.6 oock onse vyanden goet doen m.

l Rom.12.18 108. Vraghe.

m Mat.5.7 Wat leert ons dat sevenste ghebodt?
Rom.12.10. Antwoorde.

Exo.23.5 Dat alle onreynheyt van Godt verbloeckt
Mat.5 44. sy n/ende dat wy daerom de selve van herten
Rom.12.20. vyant zijnde/o kuysch ende tuchtelick leven
41. Son- moeten p / het sy inden heylighen houwelic-
dach. ken staet/oft buyten den selven q.

n Levi.18.27 109. Vraghe.

o Jude.23. Verbiedt God in desen ghebode niet meer
p 1 The.4.3 dan Echtbreken/ende diergelijcke schanden?
q Hebr.13. 4 Antwoorde.

1.Cor.7 Dewijl ons lijf ende siele Tempelen des hei
lighen Gheestes zijn/so wil hy/dat wijse bey-
de suyver ende heylich bewaren/ daerom ver-
biet hy alle onreynsche daden / ghebeerden
r Ephe.5.3 woorden r/ghedachten/ lusten s/ ende wat de
1.Cor.6.18. mensche daer toe trecken can t.

s Mar.5.28 110. Vraghe.

t Eph.5. 18 Wat verbiet God int achtste ghebodt?
1.Cor.15.33 Antwoorde.

42. Son- God en verbiet niet alleen stelen ende roo-
dach. ven u/ dwelck die Overheyt straft/ maer hy
u 1.Cor.5.10 noemt oock dieverye/alle boose stucken ende
aenslaghen / daer mede wy onses naesten goet
ghedencken aen ons te brenghen/ het sy met
x Luce 3.14 ghewelt oft schijn des rechts x/ als met on-
1.Thes.4.6. rechten ghewichten/elle/mate z/ ware/ mun-
z Pro.11.1 te/woecker a/oft door eenich middel van Godt
16/11 verboden: Daer toe oock alle giericheydt b/
a Eze.15.9. allen misbruyck ende verquistinge zijner ga-
a Deu.25.15 ven c.

Psalm.15.5 111. Vraghe.

Luce.6.35. Maer wat ghebiedt u god in desen gebode?
b 1.Cor.6.10 Antwoorde.

c Pro.5.16 Dat ick mijns naesten nut / daer ick can en-
d Mat.7.12 de mach voorderen/ met hem also handele als
e Eph.4. 28 ick wilde datmen met my handelde / d daer
43. Son- toe oock dat ick trouwelick arbeyde / op dat
dach. ick den nootdruftighen helpen mach e.

f Psa.19.4 112. Vraghe.

ende 9.ende Wat wil dat neghende ghebodt?
22.28. Antwoorde.

d Psal.15.3 Dat ick teghen niemant valsch ghetuyge-
e Rom.1.29 nisse en ghevee f/niemandt zijn woorden ver-
f.Mat. .1 keere d / gheen achterklapper of lasteraer en
Luce.6.37 sy e/ niemandt lichtelick ende onverhoort
g Joh.8. 44 oordeele oft helpe verdoemen f: Maer aller-
h Prov.1. ley liegen ende bedriegen/ als eygen wercken
22.en 13.5 des Duyvels g vermijde / ten sy dat ick den
1.Cor.13.6 swaren toorne Gods op my laden wil h. Item/
i Eph.4.25. dat ick int gherichte ende alle ander handelin-
ghen/ der waerheydt lief hebbe/oprechtelick
spreke ende bekenne i / oock mijns Naesten
eere ende goet gherüchte nae mijn vermogen
k 1.Pet.4.8. voorstae ende voorderre k.

44. Son- 113. Vraghe.

dach. Wat eyscht van ons dat thiende gebot?

Antwoorde.

Dat oock de minste lust oft ghedencken te-
ghen eenich ghebodt Godts in ons hert nimmer-
meer en come / maer dat wy tot allen tijden
van gantscher herten allen sonden vyandt
zijn/ende lust tot aller gerechticheyt hebben l. l Roma.7.7

114. Vraghe.

Maer connen de gene die tot Godt bekeert
zijn/dese gheboden volcomelick houden?

Antwoorde.

Neense: Maer oock de alderheylichste/ soo
langhe als sy in desen leven zijn/en hebben maer
een cleyn beginsel deser ghehoorsaemheit m/ m 1.Joh.1.8
doch also/ datse met een ernstelick voornemen Rom.7. 14.
niet alleen na sommighe/ maer na alle de ge- Eccle.1.
boden Gods beginnen te leven n. n Rom.7.22

115. Vraghe. Jacob.2.10

Waerom laet ons dan God also scherpelic
de thien gheboden predicken/ soose doch nie-
mant in desen leven houden can?

Antwoorde.

Eerstelick/ op dat wy ons leven lanck on-
sen sonderlicken aert hoe langer hoe meer lee-
ren kennen o / ende dies te begheeriger zijn o Joan.3.9
de vergheveninghe der sonden/ ende de gerech- Psalm.32.5
ticheydt in Christo te soecken: daer nae / dat
wy sonder onderlaten ons beneerstighen en-
de Godt bidden/om de genade des heylighen
Gheestes: dat wy langer soo meer nae dat even-
beelt Gods vernieuwet werden p/tot dat wy
tot dese voorgheseide volcomenheydt na de-
sen leven gheraken q. q Rom.7.24

Van t'Ghebedt.

116. Vraghe.

Waerom is dat Ghebedt den Christenen
van nooden? Antwoorde.

Daerom dat het dat voornaemste stuck
der danckbaerheydt is/welcke God van ons
voordert r/ ende dat God zijn ghenade ende r 1.Cor.9.24
den heylighen Gheest alleen dien gheven wil/ Philip.3.11
die hem met hertelicken suchten sonder op- 45. Son-
houden daerom bidden/ ende daer voor dan- dach.
ken s. s Psalm.50.

117. Vraghe. 14.

Wat behoort tot sulck een ghebedt / dat
God aenghenaem sy/ende van hem verhoort
werde? Antwoorde.

Eerstelick/dat wy alleen den eenighen wa-
ren Godt/die hem in zijn Woordt ons gheo-
penbaert heeft/t om al het gene dat hi ons ge- t Mat.7.7
boden heeft te bidden / van herten aenroe- Psal.50.15
pen u. Ten anderen/ dat wy onsen noodt en- u Joh.4.22
de ellendicheyt recht ende grondelick ken- x Psal 2.11
nen x/ op dat wy ons voor den aenghesichte Esai.66.2
zijner Maiesteyt verootmoedighen y. Ten y Ro.10.14
derden/dat wy desen vasten grondt hebben z/ 8.15
dat hy ons ghebedt/niet teghenstaende/ dat z Joh.14.13
wy sulcx onweerdich zijn / om des Heeren 15.16.16.23.
Christi wille/sekerlick wil verhooren a/ ghe- Dan.9.17
lijck hy ons in zijn woordt belooft heeft. b a Mar.7.8

118. Vraghe. Psal.143.1.

Wat heeft ons Godt bevolen van hem te b Jaco.1.17
bidden? Antwoorde. Mat.

Alle gheestelicke ende lijflicke nooddruft/
welcke de Heere Christus begrepen heeft in
Ghebedt. dat hy ons selve gheleert heeft.

119. Vraghe.

Hoe luydet dat Ghebedt.

Antwoorde.

Onse Vader/die a daer zijt in de Hemelen a Mat.6.9.
Uwen Name werde gheheylicht. Luce.11.2
U Rijcke come.
Uwen wille gheschiede op der aerden als
in den Hemel.
Gheeft ons huyden ons daghelicx Broot.
Ende vergeeft ons onse schulden ghelijck
oock wy vergheven onsen schuldenaren.
Ende leyt ons niet in versoeckinghe/ maer
verlost ons van den quaden.
Want uwe is dat Rijcke/ die cracht ende de
heerlickheyt inder eewicheyt/ amen.

46. Sondach.

120. Vraghe.

Waerom heeft ons Christus gheboden/ Godt alsoo aen te spreken: Onse Vader?

Antwoorde.

Op dat hy van stonden aen int beginsel onses gebedts in ons de kinderlicke vreese ende toeversicht tot Godt verwecke/ welcke beyde de gront onses Ghebedts zijn: Namelick/ dat Godt onse Vader door Christum gheworden is/ ende dat hy ons veel weyniger afslaen sal het ghene dat wy hem met rechten ghelooue bidden/ dan onse vaderen ons aertsche dinghen ontsegghen b.

b Mat.7.9. Luce.11.11

121. Vraghe.

Waerom wert hier toeghedaen/ Die daer zijt in de Hemelen? Antwoorde.

Op dat wy van de Hemelsche Maiesteyt/ Gods/ niet aertsch en ghedencken c ende van zijner almachtichheydt alle nootdruft des lijfs ende der sielen verwachten d.

c Iere.23.23 act.17.1.24.
d Rom.10.12

47. Sondach.

122. Vraghe.

Welck is die eerste Bede?

Antwoorde.

Uwen Name werde gheheylicht.

Dat is/ Geeft ons eerstelick/ dat wy u recht kennen e/ ende u in alle uwe wercken/ in welcke uwe almachtichheydt/ wijsheyt/ goetheyt/ gerechticheyt/ barmherticheydt ende waerheyt claerlick schijnet/ heylighen/ roemen ende prijsen f. Daer na oock/ dat wy al ons leuen/ gedachten/ woorden ende wercken alsoo schicken ende richten/ dat uwen Name om onsent wille niet ghelastert/ maer gheeert ende ghepresen werde g.

e Ioan.17.8 Mat.16.17 Iacob.1.5
f Psalm.119 105. Psa.119.137. Luce 1.46. Exod.34.6. Psal.142.1 Iere.11.3 Roman.3.3
g Psal.115.1 71.18.

123. Vraghe.

Welck is de tweede Bede?

Antwoorde.

U Rijcke come.

Dat is/ Regeert ons alsoo door u Woordt ende uwen Gheest/ dat wi ons langer so meer u onderwerpen h: Bewaerdt ende vermeert uwe Kercke i/ verstoort die wercken des Duyvels/ ende alle gewalt/ welcke haer teghen u verheft/ mitsgaders alle boose raetslagen/ die teghen u heylich woordt bedacht werden/ k tot dat die volcomenheyt uwes Rijcx toe come l/ daer in ghy alles sult zijn in allen m.

48. Sondach.
h Mat.6.33 Psa.119.5 143.10
i Psa.51.20. 122.6
k 1.Ioa.3.8
l Apo.22.17.
m 1.Cor.15. 28.

124. Vraghe.

Welck is die derde Bede?

Antwoorde.

Uwen wille gheschiede op der Aerden/ als in den Hemel.

Dat is: Gheeft dat wy ende alle menschen onsen eyghenen wille versaken n/ ende uwen wille die alleen goet is/ sonder eenich teghenspreken ghehoorsaem zijn a/ op dat alsoo een yeghelick zijn ampt ende beroepinghe/ so gewillichlick ende ghetrouwelick mach bedienen ende uytvoeren b/ als die Enghelen in den Hemel doen. c

49. Sondach.
n Ma.16.24
a Luc.22.42.
b 1.Cor.7.24.
c Psal.103. 20.

125. Vraghe.

Welck is de vierde Bede?

Antwoorde.

Gheeft ons huyden ons daghelicx Broot: Dat is/ Willet ons met alle nootdruft des lichaems versorghen d/ op dat wy daer door kennen/ dat ghy den eenigen oorspronck alles goets zijt e/ ende dat noch onse sorge/ noch arbeyt noch uwe gaven sonder uwen segen/ ons en ghedyen f/ ende dat wi derhalven ons vertrouwen van alle Creaturen aftrecken/ ende op u alleen stellen g.

50. Sondach.
d Psal.145. 15. ende.10.4 2.
Mat.6.25
e Act.17.27. 14.17.
f 1.Cor.15.38 Deut.8.3
g Psal.62.11 52.53.

126. Vraghe.

Welck is die vijfde Bede?

Antwoorde.

Vergeeft ons onse schulden/ als oock wy vergheven onsen schuldenaren.

Dat is/ Wilt ons arme sondaren alle onse misdaden/ ende oock die boosheydt die ons altijdt aenhanght/ om des Bloets Christi wille niet toerekenen h/ also wy oock die ghetuyghenisse uwer genaden in ons bevinden/ dat ons gantsch voornemen is/ onsen naesten van herten te vergheven i.

51. Sondach.
h Psal.51.3 1.Ioan.2.1
i Mat.6.14

127. Vraghe.

Welck is de seste Bede?

Antwoorde.

Ende leyt ons niet in versoeckinghe/ maer verlost ons van den boosen.

Dat is/ Dewijl wy van ons selven soo swack zijn/ dat wy niet eenen ooghenblick en connen bestaen k/ ende daer toe onse doodt vyanden/ de Duyvel l/ de Werelt m/ ende ons eyghen vleesch n niet op houden ons aen te vechten: wilt ons doch behouden ende stercken door de cracht uwes heylighen Gheestes/ op dat wy in desen Gheestelicken strydt niet onderligghen o/ maer altijdt sterckelick wederstant doen/ tot dat wy eyndelic teenemael die overhandt behouden p.

52. Sondach.
k Ioan.15.5 Psalm.103. 14.
l 1.Pet.5.8. Ephes.6.12.
m Ioa.15.19
n Rom.7.23
o Mat.26.41 Mar.13.33
p 1.Tes.3.13

128. Vraghe.

Hoe besluyt ghy u Ghebedt.

Antwoorde.

Want uwe is dat Rijcke/ de cracht/ ende de heerlickheyt inder eewicheyt.

Dat is/ Sulcks alles bidden wy van u/ daerom dat ghy als onse Coninck/ ende aller dinghen machtich/ ons alles goedts te gheven den wille ende het vermoghen hebt/ q ende dat al/ op dat daer door niet wy/ maer uwen heylighen Name eewichlick ghepresen werde r. q Ro.10.11. 2.Pet.2.9 r Ioa.14.13. Psalm 115.2 Iere.33.8.

129. Vraghe.

Wat beduydt dat woort/ Amen?

Antwoorde.

Amen is te segghen/ Het sal waer ende seker zijn. Want mijn ghebet veel sekerder van Godt verhoort is/ dan ick in mijn herte ghevoele/ dat ick sulcks van hem begheere s. s Psalm.121

Eynde des Catechismi.

Forme om den Heylighen Doop wt te richten.

Onse hulpe staet in den Name des Heeren/ die Hemel ende aerde gheschapen heeft/ Amen.

Dewijle onse Heere Iesus Christus seyt/ dat wy in Godes Rijcke niet moghen comen ten sy dat wy nieugeboren werden/ a So gheeft hy ons daer mede een sekere bewijsinghe/ dat onse nature gantsch verkeert ende vermaledijdt is/ ende vermaent ons daermede/ dat wy ons voor Gode verootmoedighen ende aen ons selven een mishaghen hebben moeten/ ons alsoo bereydende zijn ghenade te begheeren/ op dat door die selve alle onse boosheydt ende vermaledijdinge onser ouder Natueren afgewasschen ende begraven werde. Want wi en connen Godes ghenade niet deelachtich zijn/ ten sy dat door henen/ alle vertrouwen op ons eyghen vermoghen ende wijsheyt ende gerechticheit wt onsen herten ghenomen sy/ Ia oock tot dat wy alles wat in ons is/ gantschelic verdoemen. a Ioan.3.3

Na dien ons Christus onse ellendicheydt alsoo voor ooghen ghestelt heeft/ so troost hy ons wederom door zijne barmherticheyt/ ons ende onse kinderen belovende van allen onsen sonden te wasschen/ dat is/ ons die selve om zijns bloets vergiffenis wille niet toe te rekenen/ ende onse verdorven nature wederom tot zijnen eeuwighen leven/ door zijnen heylighen Gheest te vernieuwen. Ende op dat hy sulcks belofte onsen swacken gelooue soude bevestighen/ ende aen onsen eyghenen lichame verseghelen/ heeft hy bevolen/ dat wy in den Name Godes des Vaders/ des Soons/ ende des heylighen Gheests souden ghedoopt werden b. b Mat.28. 19.

Daerom ten eersten / als hy wilt dat wy
met Water in den Name des Vaders ghe-
doopt werden/ betuyght hy ons / ghelyck als
met eenen sichtbaren eedt/ al ons leuen lanc/
dat God onse ende onses sades vader zyn wil
ons met aller noodtdruft des lichaems ende
der sielen versorghende / ende alle quaet ons
ten goede wendende, Ouermides dat alle cre-
atueren (van weghen des verbondes/ dat wy
c gen.17.4 met gode hebben) c ons niet connen schadi-
d Rom.8.28 ghen/maer tot onser salicheyt dienen moeten .d

Ten anderen / als wy in den Name des
Soons ghedoopt werden/ beloeft hy ons/ dat
alle tghene dat de Sone Godes ghedaen ende
gheleden heeft/ ons eyghen sy/ also dat hy onse
en onse kinderen Salichmaker is / ons met
zyner salichmakender ghenade saluende/ ons
door zyn heylighe ontfanckenisse/ ghebooorte/
lyden ende steruen van aller onreynicheyt en
sonden verlost heeft ; ende al onse vermaledy-
dinge e aent cruyce ghenaghelt / die selue met
e Galat.3.13 zynen bloede afghewasschen/ en met hem be-
f Rom.6.4 grauen f heeft/ ende ons also van der helscher
pyne bevrijt/ op dat hy ons door zyn Opstan-
dinghe ende hemelvaert met zyner gerechtic-
g Ro.4.24. heyt g bekleyden/ nu voor den hemelschen Va-
h Rom.8.34 der vooitreden h/ en ten laetsten oordeele heer-
i Ephe.5.27 lijck ende sonder vlecke i voor t aenschyn des
vaders presenteren soude.

Ten derden / als wy inden Name des hey-
lighen gheests gedoopt werden/ wert ons be-
k Joa.16.7 loeft dat de heylige gheest onse en onser kin-
13. deren leeraer ende trooster k/ in eewicheyt zyn
l Roma.8.5 sal/ ons tot waerachtighen litmaten des lic-
1.Cor.12.13 haems Christi l makende : Op dat wy aen
Christo ende aen alle zyne goeden (midtsga-
ders alle litmaten der Christelycker Kercke)
ghemeynschap souden hebben/ Also/ dat on-
ser sonden in eewicheydt niet meer ghedacht
m Jer.31.34 werde m/ ooc die sonden ende swackheyt/ die
in ons noch ouerblyft / so lanter so meer ghe-
n Rom.6.11 doodet n/ in ons een nieu leuen begonnen en-
de eyndelijck inder saligen Opstandinge (daer
a Phil.3.21 dit vleesch den heerlycke lichame Christi a ge-
1.Cor.15.43 lyckformich zyn sal) volcomelyck gheopen-
baert werde.

Maer na dien dat in alle verbonden beyde
de deelen sick met malcanderen verbinden/
so belouen wy ooc Godt den vader / Sone
ende heyligen geeste/ dat wy/ door zyne gena-
b gen.17.1 de hem b alleene voor onsen eenighen / waer-
achtighen en leuendighen god houden en be-
kennen willen/ hem alleene in allë onse noot
c Psa.50.14 c aenroepen/ en als ghehoorsame kinderen le-
uen/ ghelyck dese nieuwe ghebooorte van ons
heyscht / welcke in dese twee stucken ghele-
ghen is.

d Mat.3.2 Eerstelick/ dat wy warachtich berou d en-
de leedtwesen onser sonden hebbende, ons
e 2.Cor.10.5 eyghen vernuft e ende alderhande lusten
verloochenen / ende den wille Godes on-
derworpen / ende alle sonden van herten
haten ende vlieden. Daer na ooc dat wy be-
f Roma.6.3 ghinnen lust f ende liefde te hebben na Godes
g Luce.1.75 Woordt/ in aller heylicheydt g ende gherech-
ticheydt te leuen.

Ende als wy somwylen wt swackheydt in
sonden vallen / so en moeten wy nochtans
daer in niet blyuen ligghen noch vertwyfe-
len/ after door eenighe ander Middelen / dan
alleen door Christum verghevinghe der son-
den soecken/ Maer altydt door onsen Doop
vermaendt werden h van sonden af te staen/
h Rom.6.4. ende vast te vertrouwen/ dat der selver / (om
des bloets vergietens Jesu Christi wille)
voor Gode nemmermeer sal i gedacht werden
i Jere.31.34 Ouermidts ons de Heylighe Doop een on-
gheTwyfelt gheTuyghenis is / dat wy met
Godt een eewich verbondt hebben / ende

in de leuendige k fonteyne der eewiger barm- k Jere.2.13
herticheyt des vaders / ende des alderheylic-
sten lydens l ende steruens Jesu Christi/ door l Rom.6.4
de m cracht des heylighen Gheestes gedoopt m 1.Cor.6.11
zyn. Mat.28.19

Ende al ist dat onse kinderkens dese ghe-
melde oorsaken ende verborghentheden noch
niet en begrypen/ ende noch veel weynigher
connen belyden/ so moghense nochtans van-
den heylighen Doope gheensins wtghesloten
werden / ouermits sy van Godt tot zynen
verbonde beroepen zyn / dien hy met * A- * gen.17.4
braham/ die een vader is aller gheloouighen/
ende n zynen zade / ende also ooc o met ons n Luce.1.55
ende onsen kinderen ghemaecht heeft : Ick o gala.3.9.
wil (spreeckt de heere) oprechten myn verbont
tusschen my ende v/ ende uwen zade na v/ by
haren Nacomelinghen/ dat het een eewich
verbondt sy / also dat ick uwe God sy ende
uwes sades na v.

Nu is onse heere Jesus Christus in de wereldt
ghecomen/ niet om die ghenade zynes hemel-
schen Vaders te p verminderen / maer veel p Act.2.18.
meer dat verbondt der ghenaden (dwelck hier
voortyts q binnen dat volc van Israel inge- q Jere.31.32
sloten was) / door de gantsche Wereldt wt r mat.28.19
te breyden/ ende heeft in die plaetse s der Be- Marc.16.15
snydinge / den heylighen Doop tot een waer s Col.2.11
teecken t ende seghel deses verbonts / ons en- t Rom.4.11
de onsen kinderen inghestelt/ ghelyck de hey- 1.Petr.3.21
lighe Apostel Petrus sulcks wtdruckelyck
leert/ actorum. 2. segghende: u Doet boe- u act.2.38
te/ ende een yegelyck late hem doopen in den
Name onses Heeren Jesu Christi/ tot verghe-
vinghe der sonden. So sult ghy ontfanghen
die gaue des Heyligen gheestes / want uwe/
ende uwer kinderen is dese beloftenisse / en-
de al der ghenen die noch x verre zyn/ welcke x Ephe.2.13
Godt onse Heere ooc daer toe beroepen
sal.

Also beveelt ooc de Heere Christus selue
die onmondighe kinderkens tot hem te bren-
ghen/ ende belooft hen met woorden en wer-
ken dat Hemelrijck / ghelyck Marcus int
10. schryft a. Te dier tydt brochten sy kinder- a mat.10.13.
kens tot Jesum / op dat hyse soude aenroe-
ren/ en die Jongheren straften de ghene diese
brochten. Doe dat Jesus sach / nam hyt on-
weerdelyck/ ende sprack tot hen: laet de kin-
derkens tot my comen / en en weert hen dat
niet/ want sulcken is dat Rijcke Gods voor-
waer ick segge v / wie dat Rijcke Gods niet
ontfangt gelyck een kindeken die en sal daer
niet in comen. Ende hy ombinckse in zyne ar-
men/ ende leyde de handen op hé/ en segdese.

Wt desen woorden ist openbaer / dat ooc
onse kinderkens in Gods Rijcke ende ver-
bondt zyn/ ende daerom ooc den Doop als b Rom.4.11
b den seghel des verbondts behooren te ont- 1.Pet.4.21
fanghen/ al ist datse de verborghentheydt des
Doops/ door ionckheyt van Jaren noch niet
verstaen. Euen ghelyck ooc de kinderkens
van Jesu Christo selue met woorden ende
wercken c gesegent zyn. Ende gelyckse inde c Mat.19.13
oude kercke ten d achtsten daghe besneden Marc.10.16
werden/ hoe welse noch den seghen des heeren d gen.17.12
noch de verborghentheydt der Besnydinghe
niet conden verstaen oft begrypen. Op dat wy
van dese heylighe ordeninghe gods, tot zyner
eeren/ tot onsen trooste / ende tot stichtinghe
der gemeynten wettelijck en bedienen moge/
laet ons zynen H. Naem also aenroepen.

O Almachtighe, eewighe God/ ghy die na
uwen strengen oordeele die ongelooouige
ende onboetveerdighe Wereldt e met de e gen.6.21
Suntvloet ghestraft hebt/ en den gelooui gen
Noah f zyn achtsten wt uwe grooter barm- f 1.Pet.3.20
herticheydt behouden ende bewaert [illegible] a Exo.14.28
den verstockten Pharao a. me[illegible]

de int Roode Meyr verdroncken hebt / ende uwe volck Israel drooghs voets daer door gheleydet / door welcke den Doop
b 1. Cor.10.2 b beduydet werdt / Wy bidden u door uwe
1. Petr.3.21 grondeloose barmherticheydt / dat ghy c dit
c ofte/ Dese uwe Kint ghenadelijck wilt aensien/ ende door
uwe kinde- uwen H. Gheest uwen Sone Jesu Christo
ren. inlyven/ dat het met hem in zijn doodt d be-
d Rom.6.4. graven werde / ende met hem mach opstaen in een nieu leven/ op dat het zijn Cruys/ hem daghelicks navolghende/ vrolyck draghen mooghe/ hem aenhangē met warachtighen gheloove/ vaster hope, ende vieringher liefde: dat het dit leven (dwelck toch niet anders e is / dan
e Job.7.16. een ghestadige doot) om uwent wille getroost/
Psal.90.9 verlate/ ende ten laetsten daghe voor den Rechterstoel Christi uwes Soons sonder verschricken moghe verschynen/ door den selven onsen Heere Jesum Christum uwen Sone, die met u ende den heylighen gheeste een eenich Godt leeft ende regeert in eewicheydt. Amen.

Vermaninge aen die Ouders/ ende die mede ten Doope comen.

CHristelycke Broeders ghy hebt ghehoort dat den Doop een ordeninghe Godes is om ons ende onsen zade zyn f Ver-
f gen.17/4 bondt te g versegheлen / Waerom moeten wy
g Rom.4.11 hem tot dien eynde, ende niet wt ghewoonte ofte superstitie ghebruycken. Op dat het dan openbaer werde / dat ghy alsoo h gesinnet zijt/
h act.2.39 sult ghy van uwent weghe hier op ongeveynsdelijck antwoorden.
2.37.16.15.

Eerstelijck (hoe wel onse kinderen in sonden
i Psal.51.6. ontfanghen i ende geboren zijn / ende daerom
k Eph.2.5 allerhande ellendicheyt/ ja de k verdoemenisse selve onderworpen) oft ghy niet bekent, dat
l Eph.5.26. se in Christo l gheheylicht zijn / ende daerom
1.Cor.7.14 als m Lidtmaten zijner ghemeynten behooren
m 1.Cor.12.13 ghedoopt te wesen?

Ten anderen / of ghy dese leere p die hier
p 2.Ti.3.14 gheleert wort/ ende voorder/ inz oude ende nieuwe Testament/ ende inde Artyckelē des Christelycken gheloofs begrepen is/ niet q bekent
q Rom.12/2 de warachtige ende volcomen r leere der salic-
r 2.Pet.1.19 heyt te wesen?

Ten derden/ of ghy niet belovet ende voor u neeme / dit s kindt (alst tot zynen verstande
s gen.18.19 coemt) daerin na u vermogen te onderwysen?
Ex.13.14 Antwoorde. Ja wy.
Psalm.78.4 Daerna begiet de Kercken dienaer die tot
Ephe.6.4 den Doope ghebracht werden / met water /
Hebre.6.2 segghende: N. Ick Doope u inden t Name
t mat.28.19 Godes des Vaders/ des Soons/ ende des Hey-
Act.2.38 lighen Gheestes.

Dancksegghinghe.

Laet ons Godt den Heere dancken.

ALmachtighe barmhertighe god ende vader wy dancken ende loven u/ dat ghy ons ende onsen kinderen/ door dat u bloedt uwes
u Ephe.1.7 lieven Soons Jesu Christi/ alle onse sonden
2.13 vergeven/ ende ons door uwen heylighen Geest
x 1.Cor.12.13. tot x Lidtmaten uwes eengeborenen Sones/ ende alsoo tot uwen kinderen aengenomen hebt: ende ons dat selve met den heylighen Doope versegheлt ende bevesticht/ Wy bidden u oock door den selven uwen lieven Sone / dat ghy y dit kint met uwen H. gheest altyt wilt regeren/ op dat het Christelyck ende Godsalichlic
y Of/ dese opgetrocken werde/ ende in z den Heere Jesu
kinderen.
z Joan.15.5. Christo wasse ende toeneme / op dat het uwe a Vaderlijcke goetheyt ende barmherticheyt/
a Psa.10.18 die ghy hem ende ons allen bewesē hebt/ mach
b Luc.1.75 bekennen, ende in aller b gherechticheyt/ onder onsen eenighen Leeraer/ Coninck ende hooghepriester Christo Jesu leve: Ende vromelijck te-
c Eph.6.11 gen de sonde/ c den duyvel ende zyn gantsche
gal.5.24 rycke strydē ende overwinnen moge/ om u ende uwē Sone Jesum Christum/ mitsgaders dē h.
d Joa.17.3 gheest/ den d eenighen ende warachtighen Godt eewichlijc te loven ende te prysen, amen.

Een corte ondersoeckinghe des gheloofs / voor de ghene die haer tot de ghemeynte begheven willen.

Vraghe.

HOe zijt ghy in u herte versekert/ dat ghy een Lidtmaet der ghemeynte Christi zijt?

Antwoorde.

Wt dien dat de H. gheest tot mynen gheest
ghetuycht/ e dat ick een kindt Godts des Va- e Rom.8.16.
ders sy/ door Jesum Christum zynen Sone 2.Cor.1/22
ende mynē opperstē priester / welcke my door 5.5.
de H. Offerhande zyns lichaems/ ende wtstortinge zyns bloets / van mynen sonden gesuyvert hiefe. Ick gevoele oeck boven dien/ dat ic door den geest Gods tot de ghehoorsaemheyt der geboden Gods gerroert werde. Vraghe.

Welck zijn de ghebodeи des Godlycken Wets/ daer toe alle menschen verbonden zijn/ ende tot welcker ghehoorsaemheyt ghy u ghevoelt gerroert te zijne? Antwoorde.

Die daer cortelijc in thien gebodē verhaelt staen Exod/20/1. Deut.5.6. Namelijck dese:

ICk ben de heere uwe God/ die u wt Egyptē lant wt den dienstuyse gheleyt hebbe.

1 Ghy en sult gheen ander goden voor myn aenghesicht hebben.

2 Ghy en sult geen beelden/ noch eenighe gelijckenisse makē/ noch van yet dat boven inde hemelen is/ noch vā dat daer onde op aerdē is/ of van dat inde wateren onder de aerde is: En aenbidtse/ noch eertse / noch dienese niet. Wāt ic de heere uwe god bē sterck ende yverich/ die daer besoecke der Vaderen misdaet in den Kinderen/ tot in dat derde ende vierde Lidtmaet der ghener die my haten. Ende ick doe barmherticheydt aen veel duysenden die my lief hebben / en mijne geboden onderhouden.

3 Ghy en sult den Name uwes Heeren uwes Gods niet te verghefs ofte lichtveerdelijck gebruycken/ Want de heere sal hem niet onschuldich houden noch ongheſtraft laten/ die zynen Name te verghefs oft lichtveerdelijck ghebruyckt.

4 Sydt ghedachtich des Sabbathdachs dat ghy dien heylighet / ses daghen sult ghy arbeyden/ ende al u werck doen: maer de sevenste dach/ is de Sabbath des Heeren uwes Godts/ dan sult ghy gheen werck doen/ noch u sone/ noch u dochter/ noch u knecht / noch u dienstmaecht/ noch u vee, noch de vreemdelinck die in uwe Stadtpoorten is. Want in ses daghen heeft de Heere Hemel ende Aerde ghemaeckt/ ende die Zee/ ende al datter in is/ ende hy ruste den sevensten dach/ daerom seghende de Heere den Sabbathdach / ende heylichde den selven.

5 Ghy sult u Vader ende Moeder eeren op dat ghy langhe leeft inden Lande / dat u de Heere uwe godt geven sal.

6 Ghy en sult niet dooden.

7 Ghy en sult niet echbreken.

8 Ghy en sult niet stelen.

9 Ghy en sult gheen valsch ghetuychnisse spreken teghen uwen naesten.

10 Ghy en sult niet begheeren uwes Naesten huys / ghy en sult niet begheeren uwes naesten wyf / noch zynen knecht / noch zyn dienstmaecht/ noch zynen Osse / noch zynen Esel / noch eenich dinck dat uwen Naesten heeft.

Hoe werden dese thien ghebodeи ghedeylt? a Ex.24.12.

Antwoorde. 31/18 34.1

a In twee Tafelen: Waer af de eerste Godt Deut.9.10
aengaet/ ende de ander den naesten.

Vraghe.

Was leert ghy inde vier gheboden der eer-

der tafel? Antwoorde.

Ten eersté/ dat ick verloochenende alle crea-
b mat.4.10 tueren/b gantsch myn betrouwen stellé moet
10.15. in den eeuwighen ende almachtighen Godt:
Deut.9.20. Ten anderen/ c dat ick hem alleene inden
1.Sam.7.3. Gheest/eñ waerheyt aenbidden moet: d niet
c Joã.4.24. door beelden oft eenigen versierdẽ Godsdieñst.
2.Cor.3.17. Ten derden/ dat ick zyn woort ende name/
d psal.15.1 in alle dinghen sal groot maken.
Esai.29.13 Ten laetsten/ e dat ick my schuldich kenne
Mat.15.9 te oeffenen in alle zyn Goddelicke insettinghẽ
Col.2.22 volgende die heylige ordinantie zyns woorts.
Tit.1.14. Vraghe.
e Ezec.20.11 Wat leert ghy wt de gheboden der andere
Num.15.8 tafel? Antwoorde.
Jere.17.21. Ten eersten f/datmen vader eñ Moeder in
f Leu.19.3 allen dingen die tegen God niet zyn/gehoor-
Ephes.6.1 saem sal wesen/de selue eerẽde eñ helpende in
Pro.23.22 haren nootdruft. Voor welck ghebodt g de
g Col.3.22 knechten oock tot haer Heeren:eñ h de onder
1.Tim.6.1 saten tot haer Ouerheydt/ in ghelyckerwyse
h 1.Pe.2.18 verbonden zyn.
Roma.13.1 Ende in de vier navolgende geboden/wer-
Tit.3.1. den wy geleert i/dat wy onsen naesten oprech
i Luce 6.31 telick beminnende, hem in gheender wyse be-
Tob.4.16 schadigen/ in zyn lichaem/ huysghesin/ goet
Math.7.12 eñ eere:maer meer/ dat wi allesins zyn profyt
Rom.12.10 soecken door woorden ende wercken/ na ons
vermoghen. Vraghe.

Wat heyscht Godt van ons in het laetste
ghebodt: Antwoorde.
k Dat wy geenderhande boose gheneghent-
k Rom.7.7 heydt ofte lust hebben sullen/ teghen de glorie
Exod.20.17 Godes of onsen naesten. Vraghe.
Deute.5.21. Zyn oock alle menschen verbonden tot de
volmaeckte ghehoorsaemheyt deser geboden
by straffe der eeuwigher verdoemenisse?
Antwoorde.
Ja sy. l Want hy vervloeckt is/ die niet en
l gen.27.26. blyft in al het ghene datter gheschreuen staet
galat.3.10 inden Boeck des Wets/om dat te doen.
Vraghe.
Maer ist oock eenighe mensche / in dese
onse verdoruene natuere wel moghelick / de
selue Wet in alle haer stucken gantschelick te
volbrenghen? Antwoorde.
Neent:m Want de Wet die daer geestelick
m Ro.7.14. is door het vleesch cranck is. Tis wel waer/
8.3.5.6 datter een beginsel ende neerstichedt tot der
n Ro.7.22 gehoorsaemheyt des Wets inden geloouigen
o Psa.143.2 is door de cracht des heylighen Gheestes/
13.3 Maer gheen volmaectheyt / o die in het oor-
Job.9.2. deel Godes staende can blyuen.
Philip.3.1 Vraghe.
Hoe connen wy dan salich werden?
Antwoorde.
p Wt ghenaden door Jesum Christum/als
p Ro.3.24. wy in onser herten onwanckelbaerlick geloo-
5.1.8.1 uen/ dat ons de Hemelsche Vader genadich
Ephe.2.7 is/door de verdiensten zynes Soons Christi
gal.3.22 Jesu. Vraghe.
1 Joan.2.1. Moeten wy dan bouen de goede wercken
5.13 oock ghelooven? Antwoorde.
Ja door al moeten wy ghelooven q Want
q Heb.11.6 het onmogelick is/ sonder het gheloone Gode
te behaghen:ende daer wt moeten alle goede
werckẽ vloeyen/tot Godes glorie / ende ten
oorbore des Naesten.
Vraghe.
Welck zyn de Artyckelen onses Christelic-
ken gheloofs? Antwoorde.

Ick geloove in God dẽ Vader dẽ almach-
tigen/Schepper des Hemels eñ der aer-
den. Eñ in Jesum Christum zynen eenige
borenen Sone onsen Heere / die ontfanghen
is vanden H.Gheest/geboren wt de Maghet
Maria / gheleden heeft onder Pontio Pila-
to/is ghecruyst/ghestoruen ende begrauen ne
derghevaren ter hellen/ ten derden daghe we-
derom opghestaen vanden dooden/opgheva-
ren ten Hemel/ eñde ter rechterhandt Godts
des almachtighen vaders. Van daer hy
comen sal te oordeelẽ de leuende eñ de dooden.
Ick gheloove inden heyligen Geest. Ic ge-
loove eẽ H.algemeyne Christelicke Kercke de
ghemeynschap der Heyligen/ vergeuinge der
sonden/opstandinghe des vleeschs/ ende een
eewich leuen. Amen.
Vraghe.
Wat gheloooft ghy met dat eerste deel/ van
Godt den vader?
Antwoorde.
Dat is / Ick stelle al myn vertrouwen in-
den eewigen eñ warachtighen Godt:a verse- a gen.17.7.8
kert zynde, dat hy my sal bystaen in alderhan
de nootwendicheydt der zielen ende des lich-
aems. gemerckt dat hy een almachtich God/
ende my een goetwillich vader is.
Vraghe.
Wat ghelooft ghy met dese woorden:Ende
in Jesum Christum/zynen eenigen Sone on-
sen Heere? Antwoorde.
Dat is/ b Ick stelle oock myn vertrouwen b Joã.5.17.
inden Sone Godts: c aenghesien dat hy zyn 14.10.
eyghen ende eenich ghebooren Sone sy / d eñ c Rom.8.3
daerom een warachtich godt, bouen al ghe- Joan.1.18
presen in eewicheyt. 13.3
Vraghe. Roma.1.3
Wat is: Die daer ontfanghen is van den d Rom.9.5
heylighen gheest/ghebooren wt die Maghet Joan.20.28
Maria? Antwoorde. 1 Joã.5.20
Dat is: Ick gheloove/ e dat de Sone gods Esai.9.6.
warachtich mensche ghewoorden is/f aenghe- e Joan.1.14
nomen hebbende t vleesch eñ bloet der kinde- f Heb.2.14.
ren g wt de Maghet Maria / h sonder eeni- Philip.3.7
ge vlecke der sonden/ i door de cracht des hey g Mat.1.16
lighen Gheestes. k So dat Jesus Christus h Heb.4.15
warachtich god ende mensche sy/ l de eenige i Luce.1.31
middelaer/ m wt de Maget Maria outfan- k Phil.1.2
ghen/eñ ghebooren tot myner eñ aller ghelooo- 2.6
ger menschen salicheyt. Heb.1.3
Vraghe. 2/11.14
Wat is/ Die gheleden heeft onder Pontio Roma.1.3.9
Pilato/gecruyst/gestoruen eñ begrauẽ/ neder 5.
gedaelt ter Hellen? Antwoorde. l 1.Tit/2.5
Dat is: Ick geloove dat Jesus Christus n gala.3.9
door myne sonden/o in zyn lichaem / p de al- Hebr.9.15.
ler schandelicste doot des Cruyces gheleden m Gala.4.4
heeft / q ende in zyn siele ghesmaeckt heeft de n Gala.1.4
gramschap godes eñ die pyne der hellen/ om 2.21
my daer wt te verlossen. o 1.Pe.2.24
Vraghe. p mat.28.37
Wat is/Dat hy ten derden daghe verresen Philip.2.8
is van den dooden? q mat.27.45
Antwoorde. r Act.2.27
r Dat is:dat zyn lichaẽ geen verderuenis- 13.35.
se int graf gesien heeft/ende dat zyn siele niet Psal.16.10
meer dan drie daghen van den lichame ver- 1.Cor.15.4
scheyden is geweest/ s want hy is verresen tẽ s Mat.28
derden daghe van den dooden / t door ons t Joã.11.25
heerlick ouerwinnende/Sonde/Doot/Helle/ galat.3.13
Duyuel/ende des Wets verdoemenisse. Rom.4.29.
Vraghe.
Wat ghelooft ghy met dese woorden: Hi is
opghevaren ten Hemel/ sittet ter rechterhant
Godes des almachtighen vaders/ Van waer
hy comen sal.etc.
Antwoorde.
u Dat Jesus Christus/ na zyn menschelic- u act.1.19.
ke natuere, in dese werelt niet meer is/ x maer 3.21
bouen de wolcken/by den vader indẽ Hemel. x Heb.7.25.
y Van waer hy door zyn Goddelicke cracht 8.4
zyn Ghemeynte is regerende ende bescher- Act.1.9
mende/tot den eynde der Werelt: z ende van y mat.28.20
sal hy haestlick comen/ om te oordeelen de le- Joan.14.18.
uenden ende de dooden. Vraghe. z mat.23.6
Wat ist: Ick gheloove in den Heylighen 32
Gheest? Antwoorde.

Dat is: Ick stelle mijn betrouwen in den Hey-
b 1.Cor.2.10 12.3 lighen Gheest: b sonder wiens ingheven nie-
mant heylich ofte reyn can wesen, noch eeni-
Joan.14.26 ghen troost in God hebben, oft eenighe salich
16.13 makende kennisse ende wetenschap van den
selven. Vraghe.

Ghelooft ghy van den Vader, ende den So-
ne ende den heylighen Gheest, een God te we-
sen? Antwoorde.

c Mat.3.16 Ja ick trouwen: c maer in drie persoonen
d mat.28.19 verscheyden: d ende daerom werden wy inden
Name des Vaders, ende des Soons, ende des
heylighen Gheests ghedoopt.

Vraghe.

Maer hoe zijn daer drie persoonen, ende
nochtans maer een Godt?

Antwoorde.

Na dat de Schrifture leert, e dat daer
e Deut.6.4. maer een God is, f die zijn eere gheenen ande-
Mar.12.29 ren gheven wil, ende de selve Goddelicke eere
f Esa.48.11. inde Schrift g eyghentlick toegheghven wert
g mat.28.19 den Vader ende den Sone, ende den H. Gheest:
So ist doch claer, dat daer een eenich Godt
h mat.3.16 sy in drie persoonen verscheyden, h de Vader
ende de Sone, ende de H. Gheest.

Vraghe.

Wat verstaet ghy met dese woorden: Een
heylighe alghemeyne Christelicke Kercke?

Antwoorde.

Dat is, Ick bekenne, dat Christus Jesus
i Matt.16. in dese boose Werelt, i zijne sekere vergade-
18 ende 18.17. ringhe der gheloovigen heeft, waer af ick my
bekenne een Lidtmaet te zijn. Vraghe.

Wat eyghen schatten ende verciersselen heeft
dese Gemeynte? Antwoorde.

De ghemeynschap der Heylighen, vergiffe-
nisse der sonden, verrijsenisse des vleeschs, en-
de een eewich leven. Vraghe.

Wat troost hebt ghy hier in? Antwo.

k galat.3 Ten eersten, k dat alle de weldaden Christi
Coloss.3. allen Heylighen ende gheloovigen, sonder ee-
nich uytwendich aensien der persoonen, ghe-
lijckmatich toecomen.

l 1.Jo.1.9. Ten anderen, l dat se altijdt vergheving̃e
2.1. haerder sonden van Godt den vader vercrij-
1.Tim.2.5 ghen: soo dickmael als sy dat, door een vast
Hebr.7.24 gheloove met een oodtmoedich herte, inden
Name Christi begheeren.

m 2.Cor.4. Ten laetsten, dat se (m hoe seer sy hier ver-
n 1.Joan.5 acht zijn) n nochtans ten laetsten daghe, in
29.ende 6.40. haer eyghene lichamen verrijsen sullen ten ee-
1.Co.15.40 wighen leven. o Ghelijcker wijs de ongeloo-
Philip.3.21. vige, op sullen staen, ter eewigher schande en-
o Da.12.21 de verdoemenisse. Vraghe.
Mat.25.2.
47. Mach oock dese warachtighe ghemeynte
act.24.15 Christi uytwendelick eenichsins bekent wer-
den? Antwoorde.

Jase: In sonderheyt uyt drie teeckenen. Te
weten: Uyt de oprechte verkondinghe des
woorts Gods: uyt het rechtsinnich uytrechten
der Sacramenten. Ende uyt het neerstich ghe-
bruyck der Christelicker straffe.

Vraghe.

Waer in is de oprechte verkondinghe des
Woordts gods ghelegghen?

Antwoorde.

Inde Wet ende den Evangelio.

Vraghe.

Wat is de Wet?

Antwoorde.

Het is een verclaringhe des goddelicken
p Deut.27. Maiesteyts ende willes: leerende wat men
26. ende 28.15. doen ofte laten moet: p verdoemende alle men-
Levit.26.14 schen, die den selven niet al niet ghenoech en
q Luc.3.10. doen. Vraghe.
Roma.3.24. Wat is dat Evangelium?
Ephes.2.1. Antwoorde.
Col.2.13. Het is een blijde bootschap, q van een se-
Hebr.7.10. ker vergheving̃e der sonden, door de verdien-

sten onses hooghen priesters, Christi Jesu al-
leene. Vraghe.

Wat zijn de Sacramenten der Gemeynten
Christi? Antwoorde.

Het zijn heylighe oeffeninghen, in seker uyt-
wendighe Ceremonien door Christum inghe-
stelt, door de welcke hy zijn Ghemeynte heeft
willen ghetuyghen, dat wy alleen door de ver-
diensten zijns doodts, vergiffenisse onser son-
den hebben. Vraghe.

Hoe veel zijn daer sulcke Sacramenten?

Antwoorde.

Twee: Namelick, den Doop, ende het
Nachtmael des Heeren.

Vraghe.

Wat is den Doop?

Antwoorde.

r Het is een heylighe instellinghe Christi: r Joa.3.5.
s door de welcke alle Lidtmaten der Gemeyn- 4.5.
ten, (sy zijn onmondige kinderen, oft volwas- s mat.28.19
sen) t met Water ghedoopt moeten werden: Mar.16.15
u inden Name des Vaders, ende des Soons t Ephe.1.26
ende des heylighen Gheests. u mat.28.19

Vraghe.

Wat troost hebt ghy uyt uwen Doop?

Antwoorde.

Dat ick door het bloet Christi soo sekerlick
afghewasschen ben van myne sonden, als het
Lichaem inden Doop met water besprengt
werdt. Voort f dat ick altijt vergiffenisse der f 1.Joan.2.1
sonden verwerven sal, so dickmaels als ic dat Hebr.7.24.
in den Gheest van mijnen Hemelschen vader
door Christum, in tgheloove sal begeeren.

Vraghe.

Waer af werdt ghy in uwen Doop meer
vermaent? Antwoorde.

g Dat ick my al mijn leven lanck sal van son-
den vermijden, mijn vleesch met alle zijne boo- g Rom.6.4.
se lusten doodende, ende in een nieuwicheydt
des levens wandelende.

Vraghe.

Wat is het Nachtmael des Heeren?

Antwoorde.

h Het is een instellinghe Christi: in de wel-
ke zijn doot door het eten des ghebrokenen h mat.26.26
broodts, ende het drincken des Bekers des Mar.14.22
Heeren verkondicht wert. Luce 22.19.
1.Cor.11.23

Vraghe.

Wat troost hebt ghy daer in?

Antwoorde.

k Dat ic door den offer des lichaems ende k Hebr.7.27
Bloets Christi, so sekerlick vergiffenisse mij-
ner sonden heb, l ende gevoedt werde ten eewi- l Jo.6.31.
ghen leven: als ick ter tafel des Heeren het
broodt van den Dienaer ghebroken ete ende
den Beker die mi ghegeven wert, drincke: Ja
gelijckerwijs mijn lichaem daghelicks, door
spijs ende dranck natuerlick onderhouden
wert. Vraghe.

Waer af werdt ghy door het Nachtmael
meer vermaent? Antwoorde.

Dat ick den Heere voor dese groote wel-
daet altijdt dancken sal, ende mijne danckbaer-
heyt betuyghen, met een daghelicksche doo-
dinghe des ouden menschen, ende een nieuwic-
heyt des levens. Vraghe.

Wat is de Christelicke straffe?

Antwoorde.

Het is een instellinghe Christi a door de a mat 18.15
welcke een yegelick lidtmaet verbonden is, Luce 17.3
zijnen Broeder Christelick te vermanen, ende Lev.19.17
wederom de vermaninghe ghewillichlick te Pro.27.10
ontfangen: Anders so sal hy na dwoort gods Spr.19.13
uyt der ghemeynten ghewurpen, b ende den Jacob 5.9.
Duyvel over ghelevert werden. b 1.Co.5.5
1.Tim.1.20

Vraghe.

Mach oock de Overheydt boose menschen
met den sweerde straffen?

Antwoorde.

ghevende/ ons met v in eewicheydt versoent
heeft. Daerom O Heere/ siet aen dat aenschijn
uwes gesalfden/ ende niet aen onse sonden/ op
dat uwen toorn door zijn voorbidden gestillet
werde/ ende dat v aenschijn over ons lichte
tonser vreuchden ende salicheyt. Wilt ons ooc
voortaen in v heylich gheleydt ende bescher-
minghe aennemen/ ende ons regeren met uwē
heylighen gheest/ die dagheliicx meer eñ meer
ons vleesch met alle zijne wellustē doodende/
ons vernieuwe tot een beter levē/ ende in ons
voortbringhe waerachtighe vruchten des ge-
loofs/ daer door uwen H. Name in eewicheyt
gheloeft ende gheprijsen werde / ende wy met
a Phil.3.14 vierigher begeerte/ alle a verganckelijcke din-
Col.3.1 ghen verachtende allen na de Hemelsche mo-
ghen ghedencken.

Ende overmits het v behaecht: datmē bid-
b 1.Tim.2.1 de voor alle menschē b: wy bidden v / dat ghy
uwen segen strecken wilt over die leere uwes
heylighen Evangelij / op dat het over al ver-
condicht ende aenghenomen werde/ op dat de
c Joā.17.20 c gantsche wereldt vervult werde met uwer sa-
d 1.Pet.2.2 lichmakende kennisse/ op dat de onwetēde be-
1.Cor.8.9 keert/ de d swacke ghesterckt/ ende een yeghe-
lick uwen heylighen Name / niet alleen met
woorden / maer oock met der daet groot ma-
ke ende heylighe.

.Wilt tot dien eynde ghetrouwe Dienaers
e Psal.115.1 in uwen Oogst e senden/ ende die selve also be-
Act.4.29. gaven/ datse haren dienst f ghetrouwelijc mo-
Ezec.36.23 ghen bedienen/ daer teghen wilt wtroepen al-
f Mat.9.38 le valsche leeraers/ g grijpende Wolven ende
g mat.24.45 Huerlinghen/ die haer h eyghen eere eñ nuttic-
ende 25.21. heyt soecken/ ende niet de eere uwes heyligen
1.Pet.5.2 Naems alleen/ noch der armē menschen wel-
h Act.20.29 vaert ende salicheydt.

i Mat.7.15. Wilt oock alle uwe Christelicke gemeyntē
Joan.10.12 die ghy over al beroepen hebt/ genadelijck be-
Phil.3.2. waren ende regieren / in i eenicheydt des wa-
i Ezech.34.8 rachtighen geloofs ende Godsalicheyt des le-
Jere.23.1 vens / op dat v rijcke dagheliicx k toeneme/ eñ
Esai.30.10. Satans rijcke te schande gae/ tot dat v Rijc-
k Ephe.4.4 ke volcomen werde/ als ghy sult alles l in allē
Psalm.28 zijn.

l Psal.110.2 Wy bidden v oock voor dat m Wereltlijcke
m 1.Cor.15. regiment voor den Roomschen Keyser eñ Co-
28. ninck/ voor alle ander Coninghen/ Vorsten eñ
Heerē/ ende in sonderheyt voor onsen ghena-
dichsten Coninc van Spaengen/ zijnē hooghen
Raet/ Gouverneurs ende Regenten des gant-
schen nederlants/ oock voor den eersamē wij-
sen Raet deser M. geeft dat hare gantsche re-
gieringhe daer na gherricht sy/ dat de Coninck
n 1.Tim.2.2 aller Coninghen n over hen eñ hare Onderda-
nen regeren moge/ ende rijcke des Duyvels/
dwelck een rijcke is aller schanden ende laste-
ringhe/ door hen/ als uwe dienaers langhe so
meer verstoort eñ te niete ghemaeckt werden:
o Psa.2/11. Ende dat wy onder hen o een gerust stil leven
Dan.4.4 leyden moghen p in aller Godtsalicheydt eñ-
p 1.Ti. 2.2. de eerbaerheydt.

q Luce.1.75 Voorder bidden wy v voor alle onse mede-
broederen / die onder den Paus ofte Turcken
r Hebr.13.5. r vervolghinghe lijden / wiltse met uwen hey-
Joā.16.20 lighen Gheest troosten/ ende genadelijck daer
ende 33. wt verlossen/ En laet niet toe/ dat uwe Chri-
s Mat.10.20 stenheyt gantschelick verwoestet/ ende de ge-
dachtenisse uwes Naems op aerden wtghe-
t Psa.79.10 roeyt werde / dat niet t de vyanden uwer
waerheyt hen roemen tot uwer oneere ende
lasteringhe. Maer in dien het uwen Goddelic-
ken wille is / dat de ghevanghen Christenen
met haren doot der waerheyt ghetuyghenisse
geven/ ende uwen Name prijsen/ So geeftse
troost in haren lijden / datse sulcks van uwer
t mat.26.39 Vaderlijcker hant opnemen/ ende daeromme
u mat.24.13 t uwen wille volgende/ u volstandich blijven
x Phil.1.20. x tsy in leven ofte in sterven/ tuwer eeren / tot
stichtinghe uwer ghemeynten/ ende y tot ha- y Apoc.3.5.
rer salicheydt.

Wy bidden v oock voor alle die ghy z ca- z Psa.50.14
stijt met armoede/ gevanckenisse / cranckheyt ende 107.10
des lijfs/ ofte aenvechtinge des geests; troost-
se alle O Heere/ na dat ghy weet / dat haren
noot is heyschende/ geeft dat hen hare castij-
dinghe diene tot kennisse harer sonden/ ende
beteringhe haers levens: Wilt hen oock ghe-
ven volstandighe gheduldicheydt / versoetet
hare lijden/ ende verlosse eyndelijck/ op datse
hen uwer goetheyt verblijden ende uwen Na-
me eewichlijck prijsen.

Eyndelijck O Heere / wilt ons ende de onse
midtsgaders alles wat ons aengaet/ in uwe
beschermінghe ende bewaringe nemen. Geeft
dat wy in onsen beroep na uwen wille mogen
leven/ ende de gaven/ die wy van uwen segen
ontfanghen also ghebruycken/ datse ons niet
verhinderen/ maer veel meer tot den eewigen
leven voorderen.

Sterckt ons oock in alle aenvechtinghen/
op dat wy in den gelove strijdende overwin-
nen moghen / ende hier namaels met Christo
dat eeuwighe leven besitten.

Om dese dinghen alle bidden wy v / gelijc-
kerwijs onse getrouwe Heere ende salichma-
ker Jesus Christus ons selve gheleert heeft.

Onse Vader etc.

Daer na wert de ghemeynte verlaten met
den ghewoonlijcken seghen:

Ontfangt den seghen des Heeren.

DE Heere seghene ende behoede v.
De Heere verlichte zijn aenschijn over v/
ende sy v ghenadich.

De Heere wende zijn aenghesicht tuwaert
ende gheve v zijnen vrede Amen.

Zijt ghedachtich der Armen.

Een ghebedt voor de Leere
des Catechismi.

O Hemelsche Vader / v Woordt is a volco- a Psa.36.8
men/ ende bekeert de sielen/ een waerach-
tich ghetuyghenisse/ den ongeleerden wijs-
heyt gevende/ ende der blinden oogen verlich- b Rom.1.16.
tende / een b crachtich middel ter salicheydt
allen diet gelooven Maer overmidts dat wy c 1.Cor.2.14
van c natueren niet alleen blindt maer onbe- Gen.8.20.
quaem zijn tot eenigen goede; Ende dat ghy Rom.3.10
oock niemant helpen wilt / dan die d oodt- d Esa.66.2
moedich ende verslaghen zijn van herten: Wy Mat.11.29
bidden v/ dat ghy ons e verstandt wilt ver- e Ezec.11.19
lichten met uwen heylighen Geest / ende ons Jere.31.33.
geven een f sachtmoedich herte/ van dwelc- f 1.Petri.5.5
ke alle opgheblasenheydt ende vleeschelijcke Luce.1.52
wijsheyt ghewert sy / op dat wy v Woordt Roman.8.5
hoorende g tselve recht verstaen moghen / en- g Luce 11.28
de ons leven daer na aenstellen. Wilt oock h 1.Tim.2.4
ghenadelick h bekeeren / alle die noch van u- Ezec.18.23.
wer waerheyt afdwalen op dat wy v altesa- i Luce.1.75.
men eendrachtichlijck dienen i in waerachti-
gher heylicheydt ende gherechticheydt alle
de daghen onses levens. Dit begeeren wy al-
leen om Christi wille / die ons in zijnen name
heeft leeren bidden ende oock beloeft te ver-
hooren: Onse Vader/ etc.

Ghebedt na de leere des
Catechismi.

O Ghenadighe/ barmhertighe God eñ Va- k Gene.17.7.
der/ wy dancken v / dat ghy k niet alleen Act.2.39.
ons in v Verbont ghenomen hebt/ maer Mar.10.14
oock onse cleyne Kinderen / dwelck ghy hen l Rom.4.11
niet alleene l versegheIt hebt door den heyligē
Doop/ maer noch dagheliicx bewijset/ als ghy
uwen lof m volmaket wt haren monde / om m mat.21.16
also de wijse Wereldt n te beschamen. Wy Psalm.8.3
bidden v / vermeert in hen uwe genade/ datse n 1.Cor.1.27
aen Christum uwen Sone altijdt o toenemen o Eph.4.13.
ende wassen/ tot datse zijn volcomen man-

neyghe ootmoedicheyt in alder wijsheyt ende gerech-
ticheyt erlanghen. Gheeft ons oock ghenade/
p Gen.18.19. dat wijse in uwe kennisse ende p vreese/ gelijc
Exod.13.8 ghy ons bevolen hebt/ onderwijsen/ op dat
Deut.6.7 door hare Godtsalicheyt dat rijcke des Sa-
Psal.78.4. tans verstoort werde/ ende trijcke Jesu Chri-
sti in dese ende andere Ghemeynten versterct
werde ter eeren uwes heylighen Naems/ ende
tot harer eewigher salicheydt/ door Jesum
Christum. Amen.

Een openlicke bekentenisse der
sonden/ ende Ghebedt voor
de Predicatie.

HEmelsche Vader/ eewige ende barmher-
q Dan 9.5. tighe God/ wy q bekennen ende belijden
voor uwe goddelijcke Maiesteyt/ dat wy
r Psal.51.6. arme ellendighe sondaren zijn/ r ontfanghen
ende ghebooren in alder boosheyt ende verderf-
s Gen.8.20 fenisse/ s gheneyght tot allen quaden/ ende on-
Roma.3.12 nut tot eenighen goede/ ende dat wy met ons
sondich leven sonder ophouden uwe heylighe
t Exo.32.10 gheboden overtreden/ daer door wy t uwen
toorn teghen ons verwecken ende nae uwen
rechtveerdighen oordeele op ons laden die ee-
u Deu.27.26 wige verdoemenisse. Maer/ O Heere wy heb-
x Ezec18.31 ben x berou ende leedtschap van dat wy v
Psalm.79.5. vertoornt hebben/ wy beschuldigen ons sel-
ven/ ende beclaghen onse misdaden begeeren-
de dat ghy genadelijck onse ellendicheyt wilt
y Psa.103.13 aensien. Wilt v over ons y ontfermen. O al-
ler goedertierenste God ende Vader/ ende ons
z Luce.18.13 vergeven z alle onse sonden/ door dat heylige
lijden uwes lieven Soons Jesu Christi. Wilt
ons oock verleenen de ghenade uwes heyli-
ghen Gheestes/ die ons onse ongerechticheyt
van gantschen herten leere kennen ende ons
selven recht mishaghen/ Op dat de sonde in
ons mach ghedoodet werden/ ende wy in een
nieu leven opstaen/ in dwelcke wy oprechte
a Luce.5.75 vruchten der a heylicheyt ende gerechticheyt
voort bringhen/ die v door Jesum Christum
b Eph.2.13. moghen b aenghenaem zijn. Wilt ons oock v
heylich woort na uwen Goddelicken wille te
verstaen geven/ dat wy daer wt leeren al ons
c Iere.2.4 c vertrouwen op v alleen stellen/ ende van allē
27.7 creaturen af trecken: Dat oock onsen d ou-
d gala.5.16. den mensche met alle zijne begeerten van da-
Ephe.4.22. ghe te daghe meer ende meer ghecruyst wer-
e Rom.12.1 de/ ende dat wy ons v op offeren tot eenē leven-
dighen Offer/ ter eere uwes heyligen naems/
ende tot stichtinge onses naesten/ door onsē Hee-
re Jesum Christum welcke ons heeft gheleert
ende bevolen alsoo te bidden/ Onse Vader/ etc.

Een corte Forme des ghebets na de Predicatie.

HEere Almachtighe Godt/ en laet uwen
f Ezec.36.23 heylighen Name om onser sonden wil-
Rom.8.24 le niet f gelastert werden/ Want wy heb-
ben op menigherley wijse tegen v gesondicht
midts dien dat wy uwen heylighen woorde
g Dan.9.19 niet g ghehoorsaem zijn/ ende met onweetenheyt/
ondanckbaerheyt ende murmureeren uwē toorn
dagelijcx tegen ons verwecken/ Daerom ghy
ons oock ten rechten straft. Maer O Heere
zijt ghedachtich uwer groote barmherticheyt
ende ontfermt v onser. Geeft ons kennisse ende
leedtwesen onser sonden/ ende beteringhe onses
h Ephe.6.18 levens. Sterckt h de Dienaers uwer Kerc-
ken/ op datse ghetrouwelijck ende standtvastelijc
v heylighe woort moghen verconden/ ende
i Rom.13.4. die Overheydt uwes volcks i/ op datse dat
1.Tim.2.2 wereltlicke sweert met gerechticheyt ende be-
scheydenheyt moghen voeren. Bewaert ons
k 1.Sam.15 voor alle valschz ende k ontrouwe/ verstoort
23 alle boose ende listighe aenslagen/ die tegen v
l Act.4.29 Woort ende Kercke overdacht werden. O Hee-
re onttrecke ons niet uwen H. Gheest ende
Woordt/ maer gheeft ons vermeerderinghe

des gheloofs/ ende in allen dingen lijdtsaemheyt
ende volstandicheydt. Comt uwe Kercke te
hulpe verlestse van allen overlast/ bespottin-
ghe ende tyrannie. Sterckt oock alle swacke ende
bedroefde herten/ ende sendt ons uwen vrede/
door Jesum Christum onsen Heere/ die ons
dese selve belostenisse ghegeven heeft m/ voor
waer voorwaer segghe ick v/ wat ghy den m Joan.15
Vader bidden sult in mijnen Name dat sal hy 12. 16.23.
v gheven/ Ende heeft ons alsoo bevolen te bid-
den: Onse Vader/ etc.

Dat morghen Ghebedt.

O Barmhertige Vader/ wy dancken v/ dat
ghy dese nacht so getrouwelijck voor ons
ghewaert hebt. Ende bidden v/ dat ghy
ons wilt stercken met uwen heyligen Gheest/ n Iac.4.15
die ons voortaen n ghelepde/ dat wy desen
dach (midtsgaders alle de daghen onses le-
vens) moghen besteden tot aller gherechtic-
heyt ende heylicheyt/ ende wat wy in hant ne-
men/ dat onse ooghen altijt o sien/ om v eere o Mat.6
te verbreyden/ alsoo dat wy alle den voorspoet
onses voornemens van uwer milder hant al-
leen verwachten. Ende op dat wy sulcke ghe-
nade van v verkrijghen/ wilt ons na p uwe p 1.Cor.3.6
belostenisse/ vergheven alle onse sonden/ door Psal.127.1
dat heylighe lijden ende bloetvergieten onses
Heeren Jesu Christi. Want sy zijn ons van her-
ten leet. Verlicht onse herten/ op dat wy alle
q wercken der duysternisse afgeleyt hebbende/ q Ier.31.34
als kinderen des lichts in een nieu leven mo-
ghen wandelen in aller Godtsalicheyt. Geeft
oock uwen seghen/ tot de vercondinge uwes
Goddelijcken Woordts. Verstoort alle wer-
ken des Duyvels/ Sterckt alle Kerckendie-
naers/ ende Overheden uwes volcx. Troost
alle verbolghde ende benaude herten door Je-
sum Christum uwen lieven sone/ welcke ons
belooft heeft dat ghy ons alles wat wy v in
zijnen r Name bidden/ sekerlijck gheven sult/ r Ro.15.
ende daerom ons alsoo heeft heeten bidden.

Onse Vader/ etc.

Verleent ons oock uwe ghenade/ dat wy
na uwen wille moghen leven: welcke ghy ons
in uwe Wet s gheopenbaert hebt/ ende in de- s Ios.14
se thien Ghebaden begrepen:

Ick ben t de Heere uwe Godt/ etc. t Psal.

Dat Avont Ghebedt.

O Barmhertige God/ eewich licht/ u schij- u Exod.
nende in de duysternisse/ Ghy die verdrijft Deut.5.6
de nacht der sonden ende alle blintheyt x 2.Cor.4.
des herten/ Na dien ghy de nacht verordi- y Rom.
neert hebt om te rusten/ ghelijck den dach om
te arbeyden/ wy bidden v/ gheeft dat onse li-
chamen in vreden ende stilheyt rusten/ op datse
daer nae bequame zijn moghen te lijden den
arbeyt diense draghen moeten. Matichte on-
sen slaep dat die niet onordentlijc sy/ op dat wy
aen ziel ende siele onbevleckt moghen blijven/
Ja dat onsen slaep selfs gheschiede tot uwer
eeren/ verlicht z de ooghen onses verstants/ z Ephe.1.18
dat wy in den doot niet ontslapen/ maer al- Mat.24.
tijdt verwachten op onse verlossinghe wt de- 25.13
ser ellendicheyt. Beschermt ons oock voor Luce.12.39.
alle a aenvechtinghen des Duyvels/ ons in v a 1.Petr.5
bewaring ghelepe nemende. Ende hoe wel wy Ephe.6.11
desen dach niet toeghebracht en hebben/ son-
der teghen v grootelicx gesondicht te hebbē/
Wy bidden v/ wilt onse sonden bedecken door
uwe barmherticheyt/ gelijck ghy nu alle din-
ghen op aerden bedeckt hebt/ op dat wy daer
om van v aenschijn niet verstooten werden.
Gheeft oock ruste ende troost allen crancken/
bedroefden ende aengevochtenen herten/ door
onsen Heere Jesum Christum/ die ons alsoo
heeft leeren bidden:

Onse Vader/ etc.

Ghebedt voor eten.

ghy hier verrpeht voor die Christelicke Gemeynte/ Ende begheert dat den selven uwen houwelicken staet bevestighet werde?

Antwoorde/ Ja.

Daer na spreeckt de Dienaer tot der Ghemeynten:

Jck neme v alle die hier nu vergadert zijdt tot getuyghen/ dat daer geen Wettelicke verhinderinghe voort ghecomen is.

Voort tot den ghetrouden.

Sidemael dien het dan recht en behoorlic is/
p Mat.19.6 dat uwe sake gevordert werde/ So wille onse Heere Godt v x voornemen/ dwelck hy v ge-
a Psal.121.2 geven heeft/ bevestigen/ ende v beginsel sy in den Name a des Heeren/ die Hemel ende Aerde gheschapen heeft.

Daer na sullen se malcanderen de hant geven/ ende de Dienaer spreeckt eerstelick tot den Bruydegom:

N. Ghy bekent hier voor Gode en zijner heylighe Gemeynte/ dat ghy ghenomen hebt en neemt tot uwe wettelicke huysvrouwe N. hier tegenwoordich/ haer belovende/ dat ghyse nimmermeer sult verlaten/ haer lief te hebben ende trouwelick te onderhouden als een ghetrouwe en Godtvreesende man zijnen wyve schuldich is/ Dat ghy oock heylichlick met haer leven wilt/ haer trouwe ende geloove houden de in alle dinghen/ na het wtwijsen des heylighen Euangely?

Antwoorde/ Ja.

Daer na tot der Bruyt.

N. Ghy bekent hier voor Gode ende zijner heyliger Ghemeynte/ dat ghy genomen hebt ende neemt N. tot uwen Wettelicken man/ welcken ghy belooft gehoorsaem te zijn/ hem te dienen ende te helpen/ hem nimmermeer te verlaten/ heylichlick met hem te leven/ hem trouwe ende geloove in allen dinghen te houden gelyckerwijs een vrome ende getrouwe huysvrouwe haren Wettelicken man schuldich is/ na wtwijsen des Heylighen Euangely?

Antwoorde/ Ja.

So spreeckt de Dienaer.

De Vader der barmherticheyt/ die v door zijne genade tot desen heylighen state des houwelicx beroepen heeft/ verbind v met rechter liefde en trouwe/ en geve v zijnen seghen/ Amen.

Hoort nu wt den Euangelio/ hoe sterck den Bant des houwelicx sy/ also Mat. dat beschrijft Cap. 19.

Ende de Phariseen quamen tot Jesum/ en versochten hem seggende: Ist oock den mensche geoorloeft zijn wyf te verlaten om allerhande oorsaken? Hy antwoordende/ seyde hem: Hebt ghy niet ghelesen/ Die vanden beginne den mensche ghemaeckt heeft/ dat hyse man ende wyf heeft gemaeckt: Ende gesecht heeft/ Hierom sal de mensche Vader ende Moeder verlaten/ ende zijnen Wyve aenhanghen/ en die twee waren sullen een vleesch wesen. So zijn nu niet meer twee/ maer een vleesch. Daerom wat God te samen ghevoeght heeft/ dat en verscheyde geen mensche. Sy seyden tot hem: Waerom heeft dan Moses geboden een Scheydbrief te geven/ ende haer te verlaten? Hy seyde tot hem: Moses heeft om uwer herten hartheyt wille v toeghelaten/ uwe wyven te verlaten: Maer van den beginne en ist niet alsoo ghewest. Ende ick segghe v/ dat wie zijn Wyf verlaet/ anders dan om hoererie/ ende een ander trouwet/ die doet overspel; Ende wie de verlatene trouwet/ die doet oock overspel.

Ghelooft desen woorden des Heeren Christi/ ende zijt daer af versekert ende ghewis dat
a Matt. 19 onse Heere Godt v te samen a gevoecht heeft
6. tot desen heylighen staet/ Ende daerom sult
1.Cor.7.20 ghy oock alles wat v daer in v teghen coomt/ met ghedult ende danckseggghinghe aennemen/ als vander hant Gods. Soo salt v oock
alles ten c besten en ter salicheyt gedijen. Amen. c Rom.8.28

Daer na heet die kerckendienaer die ghetroude nederknielen/ ende vermaent de ghemeynte voor haer te bidden.

Almachtighe Godt/ ghi die uwe b goetheyt b Psa.45.5.
ende wijsheyt in alle uwe wercken ende
ordeningen bewijst/ ende vanden beginne
gesproken hebt/ dat het niet e goet is/ dat de
mensche alleen zy/ en om dies willen hem een e Gen.2.18
hulpe/ die soude by hem zijn/ geschapen hebt/
ende verordineert/ dat die twee waren/ een
souden zijn/ en f straft oock alle onreynicheyt. f Hebr.13.4
Wy bidden v (aengesien dat ghy dese twee per-
soonen tot den Heyligen state des houwelicx
beroepen/ ende tsamen verbonden hebt) dat
ghy hen wilt geven uwen heylighen Gheest/
op datse in warachtigen ende vasten geloove
heylichlick leven nae uwen g Goddelicken g Ephe.5.18
wille/ ende alle boosheyt tegenstaen. Wiltse h Psa.128.5
oock h seghenen/ ghelyckerwijs ghy die ghe-
loovighe Vaders/ uwe vrienden ende ghe-
trouwe Dienaers Abraham/ Isaac ende Ja-
cob ghesegent hebt/ Op datse als Medeerf-
ghenamen des Verbonts (dwelck ghy met
den selven Vaderen opgherecht hebt) heylige
kinderen crijghen/ ende die selve i Godsalighe- i Ephe.6.4
lick opbringhen moghen ter eeren uwes hey-
ligen Naems/ tot stichtinghe uwer Gemeyn-
ten/ ende verbreydinghe uwes heyligen Euan-
gelij. Wilt ons verhooren O Vader aller barm-
herticheyt/ door Jesum Christum uwen lieven
Sone/ onsen Heere/ in wiens Name wy onse
ghebeden besluyten.

Onse Vader. etc.

Nu hoort de belofte Gods wt den 128. Psalm.

Wel dien die den Heere vreest/ ende op zijne weghen gaet.

2. Ghy sult v gheneeren met uwer handen arbeyt/ Wel v/ ghy hebt het goet.

3. V Wyf sal zijn als eenen vruchtbaren Wijnstock ontrent v huys/ en uwe kinderen als die Olijfspruyten rontsom uwe Tafel.

4. Siet alsoo sal de Man ghesegent werden/ die den Heere vreesen sal.

5. De Heere sal v segenen wt Zion/ dat ghy sult sien het geluck Jerusalems al v leven lanck.

6. Ende sult sien uwes kints kinderen/ ende vrede over Israel.

Onse lieve Heere God vervulle v met zijner ghenaden/ ende gheve v dat ghy in aller Godsalicheyt lange en heylichlick te samen moecht leven.

Christelicke ghebeden/ die men in de Vergaderinge der Geloovigen en elders gebruycken sal.

Gebet des Sondaechs voor de Predicatie.

Na dat men inde Gemeynte Christi des Sondaechs voor middach de tien gheboden Gods ghelesen oft gesongen heeft/
neemt der kercken Dienaer a daer wt oorsake a Rom.3.20
de ghemeynte te vermanen tot boete/ ende ende 7.7.
bekentenisse harer overtredinghen/ en te b ge- b Joan.3.36
looven de Euangelische beloftenissen/ van Matth.9.6
Christo/ dwelck beyde hy met ghetuyghenisse
der Schrift bewijset. Daer op hy den on- c Ezech.5.18
boetveerdighen de straffe Godes/ ende den ende 18.21.
boetveerdighen geloovigen de genade Gods ende 33.9.
in Christo vercondicht. Ende daer na bidt hy Esai.3.10.
op de navolghende Wyse. Joan.3.19.

O Eewige God/ en alder genadichste Vader/ wy verootmoedigen ons selven wt
gronde des herten voor uwe hooge Ma-
iesteyt/ teghen de welcke wy so menichmael b Psa.148.2.
ende so grouwelick gesondicht hebben/ ende Job.9.14
bekennen (soo ghy v met ons wilt te rechte Ero.3...
gaen) dat wy anders niet dan de eewige doot Hebr...

Dat vijfde.

Ghy sult u vader ende moeder eeren / op dat ghy lange leeft inden Lande/ dat u de Hee-re uwe Godt gheuen sal.

Dat seste.

Ghy en sult niet dooden.

Dat seuenste.

Ghy en sult niet Echtbreken.

Dat achtste.

Ghy en sult niet stelen.

Dat neghenste.

Ghy en sult gheen valsch ghetuyghenisse spreken teghen uwen Naesten.

Dat thienste.

34. Son- Ghy en sult niet begheeren uwes Naesten
dach. huys/ ghy en sult niet begheeren uwes nae-
a Exod.34. sten Wijf/ noch zijnen Knecht/ noch zijn Dienst
28 maghet/ noch zijnen Osse / noch zijnen Esel/
Deut.4.13. noch eenich dinck dat uwen naesten heeft.
10.3. 93. Vraghe.
b Matth. Hoe werden dese thien gheboden ghedeylt?
22.37 Antwoorde.
1.Cor.6.9. In twee tafelen a/ daer van de eerste leert/
10.7.14 hoe wy ons teghen God sullen houden. Die
c 1.Cor.6.9. ander/ wat wy onsen Naeste schuldich zijn b.
d Leuit 19.31. 94. Vraghe.
Deut.18.11 Wat ghebiedt God int eerste ghebodt?
e Mat.4.10 Antwoorde.
apoc.19.10 Dat ick / soo lief als my mijner sielen salic-
22.8 heyt is/ alle Afgoderye c toouerie/ waersegg-
f Ioa.17.3 ginghe/ afgheloove d/ aenroepinge der Heyli-
g Ier.17.5. ghen/ ofte ander Creatueren e myde en vliede
h 1.Pet.5.5. ende den eenigē waren Godt recht leere ken-
i Heb.10.36 nen f/ hem alleen vertrouwe g. in alder oot-
Col.1.11 moedicheyt h ende lijtsaemheyt hem alleen
Rom.5.3. onderwerpe i/ van hem alleen alle goedts
1 Cor.10.10 verwachte k/ hem van gantscher herten lief
Philip.2.14 hebbe l/ vreese m/ ende eere n/ Also/ dat ick eer
k Psal.104. alle Creatueren afgae / ende varen late / dan
Esaie.45.7. dat ick inden alderminsten teghen zijnen wil-
Iac.1.17. le doe o. 95. Vraghe.
35. Son- Wat is Afgoderie?
dach. Antwoorde.
l Deut.6.5 Afgoderye is/ in stede des eenighen waren
Mat.22.37. Godts/ die hem in zijn woordt gheopenbaert
m Deu.6.2 heeft/ ofte beneuen den seluen yet anders ver-
Psal.111.10 sieren ofte hebben / daer op de mensche zijn
Prou.1.7. vertrouwen settet p.
Mat.10.28 96. Vraghe.
n mat.4.10 Wat eyscht Godt int tweede ghebodt?
Deut.10.20 Antwoorde.
o mat.5.29 Dat wy god in gheenderley wijse afbeel-
act.5.29. den q/ noch op geen ander wyse vereeren/ dan
p Ephe.5.5. hy in zijn woordt beuolen heeft r.
1.Par.16.26 97. Vraghe.
Philip.3.19. Machmen dan gantschelijck geen beelden
galat.4.8 maken? Antwoorde.
Ephe.2.12. Godt en can noch en mach in gheenderley
1.Ioa.2.23. wijse afghebeeldet werden. Maer de Crea-
q Deut.4.15 tueren/ al ist dat sy connen afghebeeldet wer-
Esa.40.18. den / so verbiedt doch godt haer Beeldenis
Rom.1.23. te maken/ ende te hebben om die te vereeren/
act.17.29. of godt daer door te dienen s.
r 1.Sa.15.23 98. Vraghe.
Deut.12.36 Maer soudemen de beelden inder Kercken
Mat.15.9 als boecken der leecken niet moghen lijden?
s Exo.23.24 Antwoorde.
Deut.7.5. Neent: Want wy en moeten niet wijser zijn
2.Reg.18.4. dan god/ de welcke zijne Christenen niet door
t Iere.10.4 stomme Beelden/ maer door de leuendighe
u 2.Tit.3.16 verkondinghe zijns Woorts wil onderwesen
2.Pet.1.19 hebben u. 99. Vraghe.
36. Son- Wat wil dat derde ghebodt?
dach. Antwoorde.
a Luc.24.11 Dat wy niet alleen met vloecken/ ofte met
Leu.19.12 valschen eedt a / maer oock met onnoodich
sweeren den Name Godes niet en lasteren
noch misbruycken / noch ons met onsen stil-
swijghen en toesien/ sulcke schrickelicken sō-

den deelachtich maken. Ende in somma/ dat b Mat.5.37
wy den heylighen Name Gods anders niet/ Iacob.5.12
dan met vreese ende eerbiedinghe gebruycken c Esai.45.23
b op dat hy van ons recht bekent c/ aenghe- d mat.10.32.
roepen d/ ende in alle onse woorden en wer- e Tit.2.8
ken ghepresen werde e.

100. Vraghe.

Ist dan so groote sonde / Godts Name met sweeren en vloecken te lasteren/ dat God hem oock ouer die vertoornt / die so veel als hen moghelijck is/ dat vloecken ende sweeren niet en helpen weeren ende verbieden?

Antwoorde.

Jaet ghewisselijck f/ Want daer en is geen f Rom.2.24
grooter sonde/ noch die God meer vertoo- 1.Tim.6.1
rent/ dan de lasteringhe zijns Naems. Waer- Col.3.6.
om hy oock die selue met der doodt te straf-
fen beuolen heeft g.
101. Vraghe. g Leuit.5.1.
Maer machmen oock Godsalichlijck by Leuit.24.15
den Name Godes eenen Eedt sweeren? 37. Son-
Antwoorde. dach.
Jaet/ als de Ouerheydt van haren Onder-
danen/ ofte anders als oock de noot vordert/
om trouwe ende waerheyt daer door te beves-
tighen/ en dat tot Godes eere en des naesten
salicheyt. Want sulcks Eetsweeren/ is in go-
des Woort ghegrondet/ en daerom oock van h Deu.6.13
den heylighen inden Ouden ende Nieuwen 10.
Testamente recht ghebruyckt geweest h. Esaie.48.1
102. Vraghe. i gen.21.24
Machmen oock by den Heylighen/ oft by ee- 21.
nighe ander Creatueren eenen Eedt sweeren? 1.Sa.24.23
Antwoorde. 1.Reg.1.29.
Neent: Want eenen Rechten Eet sweeren/ k Mat.5.34
is Godt aenroepen/ dat hy als die alleen dat Iacob.5.12
herte kennet / der waerheydt ghetuyghenisse 38. Son-
wille gheuen/ ende my straffe/ in dien ick val- dach.
schelijck sweere i/ welcke eere geenen Creatue- l Tit.1.5.
ren toebehoort k. m Ps.68.27.
103. Vraghe. en 40.10.3
Wat gebiedt Godt int vierde ghebodt? act.2.42
Antwoorde. n 1.Cor.14.
Eerstelijck/ dat het Predickampt / ende die 19 ende 29.
Scholen onderhouden werden l. ende dat ick o 1.Cor.11.33
in sonderheydt op den Sabbath / dat is op p 1.Tit.2.1.
den Rustdach / tot der ghemeynte Godts q 1.Cor.16.2
neerstelijck come m/ om godts Woort te hoo- r Esa.66.23
ren n/ die Sacramenten te gebruycken o/ God 39. Son-
den Heere opentlick aen te roepen p/ ende den dach.
armen Christelijcke hantreyckinghe te doen: s Ephe.6.1
q Ten anderen / dat ick alle de daghen mijns Col.3.18.
leuens van mijnen boosen wercken vier/ den Ephe.5.22
Heere door zijnen gheest in my wercken late/ Prou.1.8
ende also den eewighen Sabbath in desen le- 4.1.15.20.
uen aenvanghe r. 20.20.
104 Vraghe. Exo.21.17
Wat wilt Godt int vijfte ghebodt? Roma.3.
Antwoorde. t Pro.23.22
Dat ick mijn Vader ende Moeder/ en alle gen.9.25.
die ouer my ghestelt zijn/ alle eere / liefde ende 1.Pet.2.18
trouwe bewijse/ ende my haerer goede leere en- u Eph.6.4
de straffe met behoorlijcke ghehoorsaemheydt Collos.3.16.
onderwerpe s/ ende oock met hare swacheyt Roma.13
ende ghebreken ghedult hebbe t / aenghesien Mat.22.21
het god belieft/ ons door hare handt te regee- 40. Son-
ren u. 105. Vraghe. dach.
Wat eyscht Godt int seste ghebodt? a Mat.5.21
Antwoorde. gen.9.6
Dat ick mijnen naesten noch met ghedach- Mat.26.52
ten/ noch met woorden/ noch eenich ghelaet/ b Ro.12.19
veel weyngher met der daet door my seluen c gen.9.6
ofte door andere onteere/ hate/ quetse ofte doo Exo.21.14.
de a / maer dat ick alle wraeckgiericheydt af- Mat.26.52
legghe b/ oock my seluen niet en quetse / oft Roma.13.4.
moetwillichlijck in eenich ghevaer begheue/ c d Rom.1.29
Daerom oock die Ouerheydt dat sweerdt
draecht/ den dootslach te weeren d.
106. Vraghe.

Maer dit Ghebodt schijnt alleen van het doodtslaen te spreken?

Antwoorde.

Godt verbiedende den doodtslach / leert ons dat hy den wortel des doodtslachts / als nijt/ e haet f/ toozen / ende wraeckgiericheydt haet: ende sulcks alles voor eenen doodtslach houdt g.

e 1.Joh.2.9 f Jaco.1.20 Galat.5.20. g Joan.2.15

107. Vraghe.

Maer is dat ghenoech/dat wy onsen naesten alsoot voorscreven is/ niet en dooden?

Antwoorde.

Neen: Want Godt verbiedende den nijdt/ haet en toozen ghebiedt dat wy onsen naesten lief hebben als ons selven h/ ende hem gedult/ vrede/ saechtmoedicheyt i/ barmherticheydt/ k ende alle vriendelickheyt bewijsen/ zijn schade so veel als ons moghelick is/ afkeeren: l en oock onse vyanden goet doen m.

h Mat.22.39 7.12. i Ephes.4.2 Galat.6.1 k Mat.5.6 l Rom.12.18 m Mat.5.7 Rom.12.10. Exo.23.5 Mat.5.44. Rom.12.20.

41. Sondach.

108. Vraghe.

Wat leert ons dat sevenste ghebodt?

Antwoorde.

Dat alle onreynheyt van Godt vervloeckt sy n/ ende dat wy daerom de selve van herten vyant zijnde/ o reyn ende tuchtelick leven moeten p / het sy inden heylighen houwelicken staet/ oft buyten den selven q.

n Levi.18.27 o Jude.22 p 1 The.4.3 q Hebr.13.4 1.Cor.7

109. Vraghe.

Verbiedt God in desen ghebode niet meer dan Echtbreken/ ende diergelijcke schanden?

Antwoorde.

Dewijl ons lijf ende siele Tempelen des heylighen Gheestes zijn/ so wil hy/ dat wijse beyde suyver ende heylich bewaren/ daerom verbiet hy alle onreynsche daden / ghebeerden woorden r/ ghedachten/ lusten s/ ende wat den mensche daer toe trecken can t.

r Ephe.5.3 1.Cor.6.18. s Mat.5.28 t Eph.5.18 1.Cor.15.33

42. Sondach.

110. Vraghe.

Wat verbiet God int achtste ghebodt?

Antwoorde.

God en verbiet niet alleen stelen ende rooven u/ welck die Overheyt straft/ maer hy noemt oock dieverije/ alle boose stucken ende aenslaghen / daer mede wy onses naesten goet ghedencken aen ons te bringhen/ het sy met ghewalt oft schijn des rechts x/ als met onrechten ghewichten/ elle/ mate z/ ware/ munte/ woecker a/ oft door eenich middel dat Godt verboden: Daer toe oock alle giericheydt b/ allen misbruyck ende verquistinge zijner gaven c.

u 1.Cor.5.10 x Luce 3.14 1.Thes.4.6. y Pro.11.1 16/11 z Eze.15.9. a Deu.25.15 Psalm.15.5 Luce.6.35. b 1.Cor.6.10 c Pro.5.16

111. Vraghe.

Maer wat gebiedt u god in desen gebode?

Antwoorde.

Dat ick mijns naesten nut / daer ic can ende mach voorderen/ met hem also handele als ick wilde datmen met my handelde / d daer toe oock dat ick trouwelick arbeyde / op dat ick den noodtdruftighen helpen mach e.

d Mat.7.12 e Eph.4.28

43. Sondach.

112. Vraghe.

Wat wil dat neghenste ghebodt?

Antwoorde.

Dat ick teghen niemant valsch ghetuyghenisse en ghevе f/ niemandt zijn woorden verkeere g / gheen achterklapper of lasteraer en sy e/ niemandt lichtelick ende onverhoort oordeele oft helpe verdoemen f: Maer alderley liegen ende bedriegen/ als eygen wercken des Duyvels g vermijde / ten sy dat ick den swaren toorne Gods op my laden wil h. Item/ dat ick int gherichte ende alle ander handelinghen/ der waerheydt lief hebbe/ oprechtelick spreke ende bekenne i / oock mijns naesten eere ende goet gheruchte na mijn vermogen voorstae ende voordere k.

f Pro.19.5 ende 9. ende 22.28. d Psal.15.3 e Rom.1.29 f Mat...1 Luce.6.37 g Joh.8.44 h Pro.1. 22. en 13.5 i 1.Cor.13.6 i Eph.4.25. k 1.Pet.4.8.

44. Sondach.

113. Vraghe.

Wat eyscht van ons dat thiende gebot?

Antwoorde.

Dat oock de minste lust oft ghedencken teghen eenich ghebodt Godts in ons nemmermeer en come / maer dat wy tot allen tijden van gantscher herten allen souden vyandt zijn/ ende lust tot aller gerechticheyt hebben l. l Roma.7.7

114. Vraghe.

Maer connen de gene die tot Godt bekeert zijn/ dese gheboden volcomelick houden?

Antwoorde.

Neen: Maer oock de alderheylichste/ soo langhe als sy in dese leven zijn/ en hebben maer een cleyn beginsel deser ghehoorsaemheit m/ doch also/ datse met een ernstelick voornemen niet alleen na sommighe/ maer na alle de gheboden Gods beginnen te leven n.

m 1.Joh.1.8 Rom.7.14. Eccle.1. n Rom.7.22 Jacob.2.10

115. Vraghe.

Waerom laet ons dan God also scherpelic de thien gheboden predicken/ soose doch niemant in desen leven houden can?

Antwoorde.

Eerstelick/ op dat wy ons leven lanck onsen sunderlicken aert hoe langer hoe meer leeren kennen o / ende dies te begheeriger zijn de vergheuinghe der sonden/ ende de gerechticheydt in Christo te soecken: daer nae / dat wy sonder onderlaten ons beneerstighen ende Godt bidden/ om de genade des heylighen Gheestes: dat wy langer soo meer nae dat evenbeelt Gods vernieuwet werden / tot dat wy tot dese voorgheselde volcomenheydt na desen leven gheraken q.

o Joan.3.9 Psalm.32.5 q Rom.7.24

Van t'Ghebedt.

116. Vraghe.

Waerom is dat Ghebedt den Christenen van nooden? Antwoorde.

Daerom dat het dat voornaemste stuck der danckbaerheydt is/ welcke God van ons voordert r/ ende dat God zijn ghenade ende den heylighen Gheest alleen dien gheven wil/ die hem met hertelicken suchten sonder ophouden daerom bidden/ ende daer voor dancken s.

r 1.Cor.9.24 Phil.3.11

45. Sondach.

s Psalm.50.14.

117. Vraghe.

Wat behoort tot sulck een ghebedt / dat God aenghenaem sy/ ende van hem verhoort werde?

Antwoorde.

Eerstelick/ dat wy alleen den eenighen waren Godt/ die hem in zijn Woordt ons gheopenbaert heeft/ t om al het gene dat hi ons geboden heeft te bidden / van herten aenroepen u. Ten anderen/ dat wy onsen noodt ende ellendicheyt recht ende grondelick kennen x/ op dat wy ons voor den aenghesichte zijner Majesteyt verootmoedighen y. Ten derden/ dat wy desen vasten grondt hebben z/ dat hy ons ghebedt/ niet teghenstaende/ dat wy sulcx onweerdich zijn / om des Heeren Christi wille/ sekerlick wil verhooren a/ ghelijck hy ons in zijn woordt beloeft heeft. b

t Mat.7.7 Psal.50.15 u Joh.4.22 x Psal.2.11 Esai.66.2 y Ro.10.14 8.15 z Joh.14.13 15.16.16.23. Dan.9.17 a Mat.7.8 Psal.143.1. b Jaco.1.17 Mat.6.33.

118. Vraghe.

Wat heeft ons Godt bevolen van hem te bidden? Antwoorde.

Alle gheestelicke ende lyflicke noodtdruft/ welcke de Heere Christus begrepen heeft int Ghebedt. dat hy ons selve gheleert heeft.

119. Vraghe.

Hoe luydet dat Ghebedt.

Antwoorde.

Onse Vader/ die daer zijt in de Hemelen Uwen Name werde gheheylicht. U Rijcke come. a Mat.6.9. Luce.11.2

Uwen wille ghechiede op der aerden als in den Hemel.

Gheeft ons huyden ons daghelicx Broot.

Ende vergeeft ons onse schulden ghelijck oock wy vergheuen onsen schuldenaren.

Ende leydt ons niet in versoeckinghe/ maer verlost ons van den quaden.

Want uwe is dat Rijcke/ die cracht ende de heerlichheyt inder eewicheyt/ amen.

46. Sondach. 120. Vraghe.

Waerom heeft ons Christus gheboden/ Godt alsoo aen te spreken: Onse Vader?

Antwoorde.

Op dat hy van stonden aen int beginsel onses gebedts in ons de kinderlicke vreese ende toeversicht tot Godt verwecke/ welcke beyde de gront onses Ghebedts zijn: Namelick/ dat Godt onse Vader door Christum ghewordden is/ ende dat hy ons veel weyniger afslaen sal het ghene dat wy hem met rechten ghelooue bidden/ dan onse vaderen ons aertsche dinghen

b Mat.7.9. Luce.11.11 ontsegghen b.

121. Vraghe.

Waerom wert hier toeghedaen/ Die daer zijt in de Hemelen? Antwoorde.

Op dat wy van de Hemelsche Maiesteyt/

c Iere.23.23 Gods/ niet aertsch en ghedencken c ende van

act.17.1. 24. zyner almachticheydt alle nootdruft des lyfs

d Rom.10.12 ende der sielen verwachten d.

47. Sondach. 122. Vraghe.

Welck is die eerste Bede?

Antwoorde.

Uwen Name werde gheheylicht.

Dat is/ Geeft ons eerstelick/ dat wy u recht kennen e/ ende u in alle uwe wercken/ in welcken

e Ioan.17.8 uwe almachticheydt/ wijsheyt/ goetheyt/ ge-

Mat.16.17 rechticheyt/ barmherticheydt ende waerheyt

Iacob.1.5 claerlick schijnt/ heylighen/ roemen ende prij-

f Psalm.119 sen f. Daer na oock/ dat wy al ons leuen/ ge-

105. dachten/ woorden ende wercken alsoo schic-

Psa.119.137. ken ende richten/ dat uwen Name om onsent

Luce 1.46. wille niet ghelastert/ maer gheeert ende ghe-

Exod.34.6. presen werde g.

Psal.142.1 123. Vraghe.

Iere.31.3 Welck is de tweede Bede?

Roman.3.3 Antwoorde.

g Psal.115.1 U Rijcke come.

71.18. Dat is/ Regeert ons alsoo door u Woordt

48. Sondach. ende uwen Gheest/ dat wi ons langer so meer

u onderwerpen h: Bewaert ende vermeert uwe

h Mat.6.33 Kercke i/ verstoort die wercken des Duyvels/

Psa.119.5 ende alle gewalt/ welcke haer teghen u ver-

143.10 heft/ mitsgaders alle boose raetslagen/ die te-

i Psa.51.20. ghen u heylich woordt bedacht werden/ k tot

122.6 dat die volcomenheyt uwes Rijcx toe come l/

k 1.Ioa.3.8 daer in ghy alles sult zijn in allen m.

l Apo.22.17. 124. Vraghe.

m 1.Cor.15. Welck is die derde Bede?

28. Antwoorde.

49. Sondach. Uwen wille gheschiede op der Aerden/ als in den Hemel.

n Ma.16.24. Dat is: Gheeft dat wy ende alle menschen onsen eyghenen wille versaken n/ ende uwen wille die alleen goet is/ sonder eenich teghen

a Luc.22.42. spreken ghehoorsaem zijn a/ op dat also een yeghelick zijn ampt ende beroepinghe/ so ge-willichlick ende ghetrouwelick mach bedienen

b 1.Cor.7.24. ende uytvoeren b/ als die Enghelen in den

c Psal.103. Hemel doen. c 125. Vraghe.

20. Welck is de vierde Bede?

50. Sondach. Antwoorde.

Gheeft ons huyden ons dagelicx Broot:

d Psal.145. Dat is/ Willet ons met alle nootdruft des

15. ende.10.4 lichaems versorghen d/ op dat wy daer door kennen/ dat ghy den eenigen oorspronck alles

Mat.6.25 goets zijt e/ ende dat noch onse sorge/ noch ar-

e Act.17.27. beyt noch uwe gauen sonder uwen segen/ ons

14.17. en ghedyen f/ ende dat wi derhaluen ons ver-

f 1.Cor.15.38 trouwen van alle Creaturen aftrecken/ ende

Deut.8.3 op u alleen stellen g.

g Psal.62.11 126. Vraghe.

52.53. Welck is die vijfde Bede?

51. Sondach. Antwoorde.

Vergeeft ons onse schulden/ als oock wy vergheuen onsen schuldenaren.

Dat is/ Wilt ons arme sondaren alle onse misdaden/ ende oock die boosheydt die ons altijdt aenhanght/ om des Bloets Christi wille niet toerekenen h/ also wy oock die ghetuy- h Psal.51.3

ghenisse uwer genaden in ons bevinden/ dat 1.Ioan.2.1

ons gantsch voornemen is/ onsen naesten van

herten te vergheuen i. i Mat.6.14

127. Vraghe.

Welck is de seste Bede? 52. Sondach.

Antwoorde.

Ende leyt ons niet in versoeckinghe/ maer

verlost ons van den boosen. k Ioan.15.5

Dat is/ Dewijl wy van ons seluen soo Psalm.103.

swack zijn/ dat wy niet eenen ooghenblick en 14.

connen bestaen k/ ende daer toe onse doot- l 1.Pet.5.8.

vyanden/ de Duyvel l/ de Werelt m/ ende ons Ephes.6.12.

eyghen vleesch n niet op houden ons aen te m Ioa.15.19

vechten: wilt ons doch onderhouden ende sterc- n Rom.7.23

ken door de cracht uwes heylighen Gheestes/

op dat wy in desen Gheestelicken strydt niet o Mat.26.41

onderligghen o/ maer altijdt stercken weder- Mar.13.33

stant doen/ tot dat wy eyndelic teenemael die p 1.Thes.3.13

ouerhandt behouden p.

128. Vraghe.

Hoe besluyt ghy u Ghebedt?

Antwoorde.

Want uwe is dat Rijcke/ de cracht/ ende de heerlickheyt inder eewicheyt.

Dat is/ Sulcks alles bidden wy van u/ daerom dat ghy als onse Coninck/ ende aller dinghen machtich/ ons alles goedts te ghe-

uen den wille ende het vermoghen hebt/ q ende q Ro.10.12.

dat al/ op dat daer door niet wy/ maer uwen 2.Pet.2.9

heyligen Name eewichlick ghepresen werde r. r Ioa.14.13.

129. Vraghe. Psalm 115.1

Wat bedudet dat woort/ Amen? Iere.33.8.

Antwoorde.

Amen is te segghen/ Het sal waer ende seker zijn. Want mijn ghebedt veel sekerder van Godt verhoort is/ dan ick in mijn herte ghe-

voele/ dat ick sulcks van hem begheere s. s Psalm.121

Eynde des Catechismi.

Forme om den Heylighen Doop uyt te richten.

Onse hulpe staet in den Name des Heeren/ die Hemel ende aerde gheschapen heeft/ Amen.

Dewijle onse Heere Iesus Christus seyt/ dat wy in Godes Rijcke niet moghen comen/ ten sy dat wy nieugeboren werden/

a So gheeft hy ons daer mede een sekere be- a Ioan.3.3

wijsinghe/ dat onse natuere gantsch verkeert ende vermaledijdt is/ ende vermaent ons daermede/ dat wy ons voor Gode verootmoedighen ende aen ons seluen een mishaghen hebben moeten/ ons alsoo verwondende zijn ghenade te begheeren/ op dat door die selue alle onse boosheydt ende vermaledijdinge onser ouder Natueren afgewasschen ende begrauen werde. Want wi en connen Godes ghenade niet deelachtich zijn/ ten sy dat door henen/ alle vertrouwen op ons eyghen vermoghen ende wijsheyt ende gerechticheit wt onsen herten ghenomen sy/ Ja oock tot dat wy alles wat in ons is/ gantschelic verdoemen.

Na dien ons Christus onse ellendicheyde also voor ooghen ghestelt heeft/ so troost hy ons wederom door zijne barmherticheyt/ ons ende onse kinderen beloouende van allen onsen sonden te wasschen/ dat is/ ons die selue om zijns bloets vergietens wille niet toe te rekenen/ ende onse verdoruen natuere wederom tot zijnen eenwerde/ door zijnen heylighen Gheest te vernieuwen. Ende op dat hy sulcks beloofte onsen swacken gheloone soude beuestighen/ ende aen onsen eyghenen lichame verseghelen/ heeft hy beuolen/ dat wy in den Name

Godes des Vaders/ des Soons/ ende des hey- b Mat.28.

lighen Gheests souden ghedoopt werden b. 19.

Ten eersten / als hy wil dat wy
met Water in den Name des Vaders ghe-
doopt werden / betuycht hy ons / ghelijck als
met eenen sichtbaren eedt / al ons leven lanc /
dat God onse ende onses sades vader zijn wil
ons met aller nooddruft des lichaems ende
der sielen versorghende / ende alle quaet ons
ten goede wendende. Overmidts dat alle cre-
atueren (van weghen des verbondts / dat wy
c gen.17.4 met gode hebben) c ons niet connen schadi-
d Rom.8.28 ghen / maer tonser salicheyt dienen moeten. d
Ten anderen / als wy in den Name des
Soons ghedoopt werden / belooft hy ons / dat
alle tghene dat de Sone Godts ghedaen ende
gheleden heeft / ons eyghen sy, also dat hy onse
ende onse Kinderen Salichmaker is / ons met
zijner salichmakender ghenade salvende / ons
door zijn heylighe ontfanckenisse / ghebooorte /
lijden ende sterven van aller onreynicheyt ende
sonden verlost heeft / ende al onse vermaledij-
dinge e aent cruyce ghenaghelt / die selve met
e Galat.3.13 zijnen bloede afghewasschen / ende met hem be-
f Rom.6.4 graven f heeft / ende ons also van der helscher
pijne bevrijdt / op dat hy ons door zijn Opstan-
dinghe ende hemelvaert met zijner gerechtic-
g Ro.4.24. heyt g becleyden / nu voor den hemelschen Va-
h Rom.8.34 der voortreden h / ende ten laetsten i voordeele heer-
i Ephe.5.27 lijck ende sonder vlecke i voort aenschijn des
vaders presenteren soude.
Ten derden / als wy inden Name des hey-
lighen gheests ghedoopt werden / wert ons be-
k Joa.16.7 loeft dat de heylige gheest onse ende onser Kin-
13. deren leeraer ende trooster k / in eewicheyt zijn
l Roma.8.5 sal / ons tot waerachtighen litmaten des lic-
1.Cor.12.13 haems Christi l makende: Op dat wy aen
Christo ende aen alle zijne goeden (midtsga-
ders alle litmaten der Christelijcker Kercke)
ghemeynschap souden hebben / Also / dat on-
ser sonden in eewicheydt niet meer ghedacht
m Jer.31.34 werde m / ooc die sonden ende swackheyt / die
in ons noch overblijft / so lanc so meer ghe-
n Rom.6.11 doodet n / in ons een nieu leven begonnen en-
de eyndelijck inder saligen Opstandinge (daer
o Phil.3.21 dit vleesch den heerlijcken lichame Christi o ge-
1.Cor.15.43 lijckformich zijn sal) volcomelijck gheopen-
baert werde.
Maer na dien dat in alle verbonden beyde
de deelen sich met malcanderen verbinden /
so beloven wy ooc Godt den vader / Sone
ende heyligen geeste / dat wy / door zijne gena-
b gen.17.1 de hem b alleene voor onsen eenighen / waer-
achtighen ende levendighen god houden ende be-
kennen willen / hem alleene in alle onse noot
c Psa.50.14 c aenroepen / ende als ghehoorsame Kinderen le-
ven / ghelijck dese nieuwe ghebooorte van ons
heyschet / welcke in dese twee stucken ghele-
ghen is.
d Mat.3.2 Eerstelick / dat wy waerachtich berou d en-
de leedtwesen onser sonden hebbende, ons
e 2.Cor.10.5 eyghen vernuft e ende alderhande lusten
versaken / ende den wille Godes on-
derworpen / ende alle sonden van herten
haten ende vlieden. Daer na ooc dat wy be-
f Roma.6.3 ghinnen lust f ende liefde te hebben na Godes
g Luce.1.75 Woordt / in aller heylicheydt g ende gherech-
ticheydt te leven.
Ende als wy somwijlen wt swackheydt in
sonden vallen / so en moeten wy nochtans
daer in niet blijven ligghen noch vertwijfe-
len / ofte door eenighe ander Middelen / dan
alleen door Christum verghevinghe der son-
den soecken / Maer altijdt door onsen Doop
vermaendt werden h van sonden af te staen /
h Rom.6.4. ende vast te vertrouwen / dat der selver / (om
des bloets verghietens Jesu Christi wille)
i Jere.31.34 voor Gode nemmermeer sal i gedacht werden
Overmidts ons de Heylighe Doop een on-
ghetwijfelt ghetuyghenis is / dat wy met
Godt een eewich verbondt hebben / ende
in de levendige k fonteyne der eewiger barm- k Jere.2
herticheyt des vaders / ende des alderheylic-
sten lijdens l ende stervens Jesu Christi / door l Rom.6.
de m cracht des heylighen Gheestes gedoopt m 1.Cor.
zijn. Mat.28.
Ende al ist dat onse Kinderkens dese ghe-
melde oorsaken ende verborghentheden noch
niet en begrijpen / ende noch veel weynigher
connen belijden / so moghense nochtans van-
den heylighen Doope gheensins wtghesloten
werden / overmits sy van Godt tot zijnen
verbonde beroepen zijn / dien hy met * A- * gen.17.4
braham / die een vader is aller gheloovighen /
ende n zijnen zade / ende also ooc o met ons n Luce.1.
ende onsen Kinderen ghemaeckt heeft: Ick o gala.3.
wil (spreeckt de heere) oprechten mijn verbont
tusschen my ende u / ende uwen zade na u / by
haren Naecomelinghen / dat hem een eewich
verbondt sy / also dat ick uwe God sy ende
uwes sades na u.
Nu is onse heere Jesus Christus in de wereldt
ghecomen / niet om die ghenade zijnes hemel-
schen Vaders te p verminderen / maer veel p Act.2.
meer dat verbondt der ghenaden (dwelck hier
voortijts q binnen dat volc van Israel inge- q Jere.31.
sloten was) / door de gantsche Wereldt wt r mat.28.
te breyden / ende heeft in die plaetse s der Be- Marc.16.
snijdinge / den heylighen Doop tot een waer s Col.2.11
teecken t ende seghel deses verbonts / ons en- t Rom.4.
de onsen Kinderen inghestelt / ghelijck de hey- 1.Petr.3.
lighe Apostel Petrus sulcks wtdruckelijck
leert / actorum. 2. segghende: u Doet boe- u act.2.38
te / ende een yegelijck late hem doopen in den
Name onses Heeren Jesu Christi / tot verghe-
vinghe der sonden. So sult ghy ontfanghen
die gave des Heyligen gheestes / want uwe /
ende uwer kinderen is dese beloftenisse / en-
de al der ghenen die noch x verre zijn / welcke
Godt onse Heere ooc daer toe beroepen x Ephe.2.
sal.
Also beveelt ooc de Heere Christus selve
die onmondighe Kinderkens tot hem te bren-
ghen / ende belooft hen met woorden ende werc-
ken dat Hemelrijck / ghelijck Marcus int
10. schrijft a. Te dier tijdt brochten sy kinder- a mat.10.13
kens tot Jesum / op dat hyse soude aenroe-
ren / ende die Jongheren straften de ghene diese
brochten. Doe dat Jesus sach / nam hijt on-
weerdelijck / ende sprack tot hen: Laet de kin-
derkens tot my comen / ende en weert hen dat
niet / want sulcken is dat Rijcke Gods voor-
waer ick segge u / wie dat Rijcke Gods niet
ontfangt gelijck een kindeken die en sal daer
niet in comen. Ende hy omvinckse in zijne ar-
men / ende leyde de handen op hen / ende segendese.
Wt desen woorden ist openbaer / dat ooc
onse Kinderkens in Gods Rijcke ende ver-
bondt zijn / ende daerom ooc den Doop als b Rom.4.11
b den seghel des verbondts behooren te ont- 1.Pet.4.21
fanghen / al ist datse de verborghentheydt des
Doops / door jonckheyt van Jaren noch niet
verstaen. Even ghelijck ooc de kinderkens
van Jesu Christo selve met woorden ende
wercken c gesegent zijn. Ende gelijckse inde c Mat.19.13
oude Kercke ten d achtsten daghe besneden Mat.10.16
werden / hoe welse noch den seghen des heeren d gen.17.12
noch de verborghentheydt der Besnijdinghe
niet conden verstaen oft begrijpen. Op dat wy
van dese heylighe ordeninghe gods, tot zijner
eeren / tot onsen trooste / ende tot stichtinghe
der gemeynten wtrechten ende bedienen moge /
laet ons zijnen h Naem also aenroepen.
O Almachtighe, eewighe God / ghy die na
uwen strangen oordeele die ongheloovighe
ende onboetveerdighe Wereldt e met de e gen.6.21
Sundtvloet ghestraft hebt / ende den gheloovigen
Noah f zijn achtste wt uwe grooter barm- f 1.Pet.3.20
herticheydt behouden ende bewaert: Ghy die a Exo.14.28
den verstockten Pharao a met al zijnen volc-

de int Roode Meyr verdroncken hebt / ende uwe volck Israel droochs voets daer door gheleydet / door dwelcke den Doop
b 1. Cor.10.2 b beduydet werdt / Wy bidden v door uwe
1. Petr.3.21 grondtloose barmherticheydt / dat ghy c dit
c ofte/ Dese uwe kinderen. uwe kint genadelijck wilt aensien/ ende door uwen H. Gheest uwen Sone Jesu Christo inlyven/ dat het met hem in zijn doodt d be-
d Rom.6.4. grauen werde / ende met hem mach opstaen in een nieu leuen/ op dat het zijn Cruys/hem daghelicks navolghende/blijdelick dragen moghe/hem aenhanghe met warachtigen geloone/ vaster hope/ ende vieriger liefde: dat het
e Job.7.16. dit leuen(dwelck toch niet anders e is / dan
Psal.90.9 een ghestadige doot)om uwent wille getroost/ verlate / ende ten laetsten daghe voor den Rechterstoel Christi uwes Soons sonder verschricken moghe verschijnen/ door den seluen onsen Heere Jesum Christum uwen Sone/ die met v ende den heylighen gheeste een eenich Godt leeft ende regeert in eewicheydt. Amen.

Vermaninge aen die Ouders/ende die mede ten Doope comen.

Christelycke Broeders ghy hebt ghehoort dat den Doop een ordeninghe Godes is om ons ende onsen zade zijn f Ver-
f gen.17/4 bondt te g versegheleu / Daerom moeten wy
g Rom.4.11 hem tot dien eynde / ende niet wt ghewoonte ofte superstitie ghebruycken. Op dat het dan
h act.2.39 openbaer werde / dat ghy also h gesinnet zijt/
3.37.16.15. sult ghy van uwent wege hier op ongeveynsdelijck antwoorden.

Eerstelijck(hoe wel onse kinderen in sonden
i Psal.51. 6. ontfanghen i ende geboren zijn / ende daerom
k Eph.2.3 allerhande ellendicheydt/ ia de k verdoemenis-
l Eph.5.26. se selue onderworpen)ofte ghy niet bekent, dat
1.Cor.7.14 se in Christo l gheheylicht zijn / ende daerom
n 1.cor.12.13 als n Lidtmaten zijner ghemeynten behooren gheboopt te wesen?
o 2.Ti.3.14 Ten anderen / of ghy dese leere o die hier geleert wort/ en voorder/ int oude ende nieuwe Testament/ende inde Artyckels des Chri-
q Rom.12/2 stelijcken gheloofs begrepen is/ niet q bekent
r 2.Pet.1.19 de warachtige ende volcomen r leere der salicheyt te wesen?

Ten derden/ of ghy niet belouet en voor v
s gen.18.19 neemt / dit s kindt (alst tot zijnen verstande
Ex.13.14 coemt) daerin na v vermogen te onderwysen?
Psalm.78.4 Antwoorde. Ja wy.
Ephe.6.4 Daerna begiert de Kercken dienaer die tot
Hebre.6.2 den Doope ghebracht werden / met water /
t mat.28.19 segghende: N. Ick Doope v inden t Name
Act.2.38 Godes des Vaders/des Soons/en des Heylighen Gheestes.

Dancksegghinghe.

Laet ons Godt den Heere dancken.

Almachtighe barmhertighe god en vader wy dancken en louen v/dat ghy ons ende
u Ephe.1.7 onsen kinderen/ door dat u bloedt uwes
2.13 lieuen Soons Jesu Christi/ alle onse sonden vergeuen/ en ons door uwen heylighen Geest
x 1.cor.12.13. tot x Lidtmaten uwes eengeboren Soones/ en also tot uwen kinderen aengenomen hebt: ende ons dat selue met den heylighen Doope versegheIt en betrachticht/ Wy bidden v oock door den seluen uwen lieuen Sone/ dat ghy y dit kint met uwen H. gheest altijt wilt rege-
y Of/dese kinderen. ren/ op dat het Christelijck ende Godsalichlic opgetrocken werde/ende in z den Heere Jesu
z Joan.15.5. Christo wasse ende toeneme / op dat het uwe a Vaderlijcke goetheyt ende barmhertichheyt/
a Psa.10.18 die ghy hem en ons allen bewesen hebt/ mach
b Luc.1.75 bekennen en in aller b gherechticheyt/onder onsen eenighen Leeraer/Coninck ende hoogepriester Christo Jesu leue: Ende vromelijck te
c Eph.6.11 gen de sonde/ c den duyuel ende zijn gantsche
gala.5.24 rijcke strijde en ouerwinnen moge/om v en uwe Sone Jesum Christum/mitsgaders de H.
b Joa.17.3 Gheest/ den d eenighen ende warachtighen Godt eewichlijc te louen en te prijsen/amen

Een corte ondersoeckinghe des gheloofs / voor de ghene die haer tot de ghemeynte begheuen willen.

Vraghe.

Hoe zijt ghy in v herte verseckert/ dat ghy een Lidtmaet der ghemeynte Christi zijt?

Antwoorde.

Wt dien dat de H. gheest tot mijnen gheest gheruycht/e dat ick een kindt Gods des Va- e Rom.8.16.
ders sy/ door Jesum Christum zijnen Sone 2.Cor.1/22
ende mijne opperste priester / welcke my door 5.5.
de H. Offerhande zijns lichaems/ende wstortinge zijns bloets / van mijnen sonden gesuyuert heeft. Ick gevoele oec boven dien/dat ic door den geest Gods tot de ghehoorsaemheyt der geboden Gods gevoert werde. Vraghe.

Welck zijn de gheboden des Godlijcken Wets/daer toe alle menschen verbonden zijn/ en tot welcker gehoorsaemheyt ghy v gevoelt gevoert te zijne? Antwoorde.

Die daer cortelijc in thien geboden verhaelt staen Exod/20/1. Deut.5.6. Namelijck dese?

Ick ben de Heere uwe God/ die v wt Egypten lant wt den dienst huyse gheleydt hebbe.

1 Ghy en sult gheen ander goden voor mijn aengesicht hebben.

2 Ghy en sult geen beelden/noch eenige gelijckenisse maken/ noch van tgene dat bouen inde hemelen is/noch vā dat daer onder op aerden is/of van dat inde wateren onder de aerde is: En aenbidtse/ noch eertse / noch dientse niet. Want ic de heere uwe god ben sterck en yuerich/ die daer besoecke der Vaderen misdaet in den kinderen/ tot in dat derde ende vierde Lidtmaet der ghener die my haten. Ende ick doe barmherticheydt aen veel duysenden die my lief hebben / en mijne geboden onderhouden.

3 Ghy en sult den Name uwes Heeren uwes Gods niet te vergheefs ofte lichtveerdelijck gebruycken/ Want de heere sal hem niet onschuldich houden noch ongestraft laten/ die zijnen Name te vergheefs oft lichtveerdelijck ghebruyckt.

4 Sydt ghedachtich des Sabbathdachs dat ghy dien heylighet / ses daghen sult ghy arbeyden/ ende al v werck doen: maer de seuenste dach/ is de Sabbath des Heeren uwes Gods/dan sult ghy gheen werck doen/noch v sone/ noch v dochter/ noch v knecht / noch v dienstmaecht/noch v vee/ noch de vreemdelinck die in uwe Stadtpoorten is. Want in ses daghen heeft de Heere hemel ende Aerde ghemaeckt/ ende die Zee/ en al datter in is/ en hy ruste den seuensten dach/daerom seghende de Heere den Sabbathdach / ende heylichde den seluen.

5 Ghy sult v Vader ende Moeder eeren op dat ghy langhe leeft inden Lande / dat v de Heere uwe godt geven sal.

6. Ghy en sult niet dooden.

7 Ghy en sult niet echbreken.

8 Ghy en sult niet stelen.

9 Ghy en sult gheen valsch ghetuychnisse spreken teghen uwen naesten.

10 Ghy en sult niet begheeren uwes Naesten huys / ghy en sult niet begheeren uwes naesten wijf / noch zijnen knecht / noch zijn dienstmaecht/ noch zijnen Osse / noch zijnen Esel / noch eenich dinck dat uwen Naesten heeft.

Hoe werden dese thien gheboden ghedeylt?

Antwoorde.

a In twee Tafelen: Waer af de eerste Godt a Ex.24.28.
aensiet/ ende de ander den naesten. 31/18.34.1

Vraghe. Deut.9.10

Wat leert ghy inde thien gheboden der eer-

der tafel? Antwoorde.

Ten eersten/ dat ick verloochenende alle crea-
b mat.4.10 tueren/ b gantsch myn betrouwen stellē moet
10.15. in den eeuwighen ende almachtighen Gode:
Deut.9.20. Ten anderen, c dat ick hem alleene inden
1.Sam.7.3. Gheest/ en waerheyt aenbidden moet: d niet
c Joan.4.24. door beelden oft eenighen versierden Godsdienst.
2.Cor.3.17. Ten derden, dat ick zyn woort ende name/
d psal.15.1 in alle dinghen sal groot maken.
Esai.29.13 Ten laetsten/ e dat ick my schuldich kenne
Mat.15.9 te oeffenen in alle zyn Goddelicke insettinghē
Col.2.22 volgende die heylige ordinantie zyns woorts.
Tit.1.14. Vraghe.
e Ezec.20.11 Wat leert ghy wt de gheboden der andere
Num.15.8 tafel? Antwoorde.
Iere.17.21. Ten eersten f/ datmen vader en Moeder in
f Leu.19.3 allen dingen die teghen God niet zyn/ ghehoor-
Ephes.6.1 saem sal wesen: de selue eerende en helpende in
Pro.23.22 haren nootdruft. Door welck ghebodt g de
g Col.3.22. knechten oock tot haer Heeren: en h de onder
1.Tim.6.1 saten tot haer Ouerheydt/ in ghelyckerwyse
h 1.Pe.2.18 verbonden zyn.
Roma.13.1 Ende in de vier nauolgende geboden/ wer-
Tit.3.1. den wy geleert i/ dat wy onsen naesten oprech
i Luce 6.31 telick beminnende, hem in gheender wyse be-
Tob.4.16 schadigen/ in zyn lichaem/ huysghesin/ goet
Math.7.12 en eere: maer meer/ dat wi allesins zyn profyt
Rom.12.10 soecken door woorden ende wercken/ na ons
vermoghen. Vraghe.

Wat heyscht Godt van ons in het laetste ghebodt: Antwoorde.

k Dat wy geenderhande boose gheneghent-
k Rom.7.7 heydt ofte lust hebben sullen/ teghen de glorie
Exod.20.17 Godes of onsen naesten. Vraghe.
Deute.5.21. Zyn oock alle menschen verbonden tot de
volmaeckte ghehoorsaemheyt deser geboden
by straffe der eeuwigher verdoemenisse?

Antwoorde.

Ja sy: l Want hy vervloecht is/ die niet en
l gen.27.26. blyft in al het ghene datter gheschreuen staet
galat.3.10 inden Boeck des Wets/ om dat te doen.

Vraghe.

Maer ist oock eenighe mensche / in dese onse verdoruene natuere wel moghelick / de selue Wet in alle haer stucken gantschelick te volbrenghen? Antwoorde.

Neent: m Want de Wet die daer geestelick
m Ro.7.14. is door het vleesch cranck is. Tis wel waer/
8.3.5.6 datter een beginsel ende neersticheydt tot der
n Ro.7.22 ghehoorsaemheyt des Wets inden geloouigen
o Psa.143.2 ia door de cracht des heylighen Gheestes/
13.3 Maer gheen volmaectheyt / o die in het oor-
Job.9.2. deel Godes staende can blyuen.
Philip.3.1 Vraghe.

Hoe connen wy dan salich werden?

Antwoorde.

p Wt ghenaden door Jesum Christum/ als
p Ro.3.24. wy in onser herten onwanckelbaerlick geloo-
5.1.8.1 uen/ dat ons de Hemelsche Vader genadich
Ephe.2.7 is/ door de verdiensten zynes Soons Christi
gal.3.22 Jesu. Vraghe.
1 Joan.2.1. Moeten wy dan bouen de goede wercken
5.13 oock ghelooven? Antwoorde.
Ja voor al moeten wy ghelooven, q Want
q Heb.11.6 het onmogelick is/ sonder het gheloove Gode
te behaghen: ende daer wt moeten alle goede
wercken vloeyen/ tot Godes glorie / ende ten
oorboor des Naesten.

Vraghe.

Welck zyn de Artyckelen onses Christelicken gheloofs? Antwoorde.

Ick geloove in God den Vader den almachtighen/ Schepper des Hemels en der aerden: En in Jesum Christum zynen eenige borenen Sone onsen Heere / die ontfanghen is vanden H. Gheest/ geboren wt de Maghet Maria / gheleden heeft onder Pontio Pilato/ is ghecruyst/ ghestoruen ende begrauen nederghevaren ter hellen, ten derden daghe wederom opghestaen vanden dooden/ opghevaren ten Hemel / sit ter rechterhandt Godts des almachtighen vaders. Van daer hy comen sal te oordeelen de leuende en de dooden.

Ick gheloove inden heyligen Geest. Ic geloove een H. algemeyne Christelicke Kercke de ghemeynschap der Heyligen/ vergeuinge der sonden/ opstandinghe des vleeschs/ ende een eewich leuen. Amen.

Vraghe.

Wat ghelooft ghy met dat eerste deel/ van Godt den vader?

Antwoorde.

Dat is / Ick stelle al myn vertrouwen in-
den eewigen en warachtighen Godt: a verse- a gen.17.7.
kert zynde, dat hy my sal bystaen in alderhan
de nootwendicheydt der zielen ende des lich-
aems, gemerckt dat hy een almachtich God/
ende my een goetwillich vader is.

Vraghe.

Wat ghelooft ghy met dese woorden: Ende in Jesum Christum/ zynen eenigen Sone onsen Heere? Antwoorde.

Dat is/ b Ick stelle oock myn vertrouwen b Joan.3.17.
inden Sone Godes: c aenghesien dat hy zyn 14.10.
eyghen ende eenich ghebooren Sone sy/ d en c Rom.8.3
daerom een warachtich godt, bouen al ghe- Joan.1.18
presen in eewicheyt. 13.3
Vraghe. Roma.1.3
Wat is: Die daer ontfanghen is van den d Rom.9.5
heylighen gheest/ gheboren wt die Maghet Joan.20.28
Maria? Antwoorde. 1 Joan.5.20
Dat is: Ick gheloove/ e dat de Sone gods Esai.9.6.
warachtich mensche gheworden is/ f aenghe- e Joan.1.14
nomen hebbende t vleesch en bloet der kinde- f Heb.2.14.
ren g wt de Maghet Maria/ h sonder eeni- Philip.3.7
ge vlecke der sonden/ i door de cracht des hey g Mat.1.16
lighen Gheestes. k So dat Jesus Christus h Heb.4.15
warachtich god ende mensche sy/ l de eenige i Luce.1.31
middelaer/ m wt de Maget Maria ontfan- k Phil.1.2
ghen/ en gheboren tot myner en aller gheloo- 2.6
ger menschen salicheyt. Heb.1.3
Vraghe. 2/11.14
Wat is/ Die gheleden heeft onder Pontio Roma.1.3.9
Pilato/ gecruyst/ gestoruen en begrauē/ neder 5.
gedaelt ter Hellen? Antwoorde. l 1.Tit/2.5
Dat is: Ick geloove dat Jesus Christus n gala.3.9
door myne sonden/ o in zyn lichaem / p de al- Hebr.9.15.
ler schandelicste doot des Cruyces gheleden m Gala.4.4
heeft/ q ende in zyn siele ghesmaeckt heeft de n Gala.1.4
gramschap godes en die pyne der hellen/ om 2.21
my daer wt te verlossen. o 1.Pe.2.24
Vraghe. p mat.28.37
Wat is/ Dat hy ten derden daghe verresen Philip.2.8
is van den dooden? q mat.27.45
Antwoorde. r Act.2.27
r Dat is: dat zyn lichaem geen verderuenis- 13.35.
se int graf gesien heeft/ ende dat zyn siele niet Psal.16.10
meer dan drie daghen van den lichaeme ver- 1.Cor.15.4
scheyden is geweest/ s want hy is verresen ten s Mat.28
derden daghe van den dooden / t door ons t Joan.11.25
heerlick ouerwinnende/ Sonde/ Doot/ Helle/ galat.3.13
Duyuel/ ende des Wets verdoemenisse. Rom.4.29.

Vraghe.

Wat ghelooft ghy met dese woorden: Hi is opghevaren ten Hemel/ sittet ter rechterhant Godes des almachtighen vaders/ Van waer hy comen sal. etc.

Antwoorde.

u Dat Jesus Christus, na zyn menschelic- u act.1.19.
ke natuere, in dese werelt niet meer is/ x maer 3.21
bouen de wolcken/ by den vader inden Hemel. x Heb.7.25.
y Van waer hy door zyn Goddelicke cracht 8.4
zyn Ghemeynte is regerende ende bescher- Act.1.9
mende/ tot den eynde der Werelt: z ende van y mat.28.20
sal hy haestlick comen/ om te oordeelen de le- Joan.14.18.
uenden ende de dooden. Vraghe. z mat.23.6.
Wat ist: Ick gheloove in den heylighen 32
Gheest? Antwoorde.

Dat is: Ick stelle mijn betrouwen in den heyligen Gheest: b sonder wiens inghevinghe niemant heyligh ofte reyn can wesen/ noch eenighen troost in God hebben/ oft eenighe salichmakende kennisse ende wetenschap van den selven.

b 1 Cor. 2. 10 2. 3 Ioan. 14. 26 16. 13

Vraghe.

Ghelooft ghy van den Vader/ ende den Sone ende den heylighen Gheest/ een God te wesen?

Antwoorde.

Ja ick trouwen: c maer in drie persoonen verscheyden: d ende daerom werden wy inden Name des Vaders, ende des Soons ende des heylighen Gheests ghedoopt.

c Mat. 3. 16 d mat. 28. 19

Vraghe.

Maer hoe zijn daer dry persoonen/ ende nochtans maer een Godt?

Antwoorde.

Na dat de Schrifture leert/ e dat daer maer een God is/ f die zijn eer gheenen anderen gheven wil/ ende de selve Goddelicke eere inde Schrift g eyghentlick toeghegeven wert den Vader ende den Sone/ en den H. Gheest: So ist doch claer/ dat daer een eenich Godt sy in drye persoonen verscheyden/ h de Vader ende de Sone/ ende de H. Gheest.

e Deut. 6. 4. Mar. 12. 29 f Esa. 48. 11. g mat. 28. 19 h mat. 3. 16

Vraghe.

Wat verstaet ghy met dese woorden: Een heylighe alghemeyne Christelicke Kercke?

Antwoorde.

Dat is/ Ick bekenne/ dat Christus Jesus in dese boose Werelt/ i zijne seeckere vergaderinghe der gheloovighen heeft/ waer af ick my bekenne een lidtmaet te zijn.

i Matt. 16. 18 en 18. 17.

Vraghe.

Wat eyghen schatten ende vercieringen heeft dese Gemeynte?

Antwoorde.

De ghemeynschap der Heylighen/ vergiffenisse der sonden/ verrijsenisse des vleeschs/ ende een eewich leven.

Vraghe.

Wat troost hebt ghy hier in?

Antwo.

Ten eersten/ k dat alle de weldaden Christi allen Heylighen ende gheloovighen/ sonder eenich uytwendich aensien der persoonen/ ghelijckmatich toecomen.

k galat. 3 Coloss. 3.

Ten anderen/ l dat se altijdt vergheuinghe haerder sonden van Godt den vader vercrijghen: soo dickmael als sy dat/ door een vast gheloove met een oodtmoedich herte/ inden Name Christi begheeren.

l 1. Joa. 1. 9. 2. 1. 1. Tim. 2. 5 Hebr. 7. 24

Ten laetsten/ dat se (m hoe seer sy hier veracht zijn) n nochtans ten laetsten daghe/ in haer eyghene lichamen verrijsen sullen ten eewighen leven. o Ghelijcker wijs de ongeloovige/ op sullen staen/ ter eewigher schande ende verdoemenisse.

m 2. Cor. 4. n 1. Joan. 5 29. en 6. 40. 1. Co. 15. 40 Philip. 3. 21. o Da. 12. 21 Mat. 25. 2. 47. act. 24. 15

Vraghe.

Mach oock dese warachtighe ghemeynte Christi uytwendelick eenichsins bekent werden?

Antwoorde.

Jase: In sonderheyt uyt drie teeckenen. Te weten: Uyt de oprechte vercondinghe des woorts Gods: uyt het rechtsinnich uytrechten der Sacramenten. Ende uyt het neerstich ghebruyck der Christelicker straffe.

Vraghe.

Waer in is de oprechte vercondinghe des Woordts gods ghelegen?

Antwoorde.

Inde Wet ende den Euangelio.

Vraghe.

Wat is de Wet?

Antwoorde.

Het is een verclaringhe des goddelicken Maiesteyts ende willes: leerende wat men doen ofte laten moet: p verdoemende alle menschen/ die den selven niet al met ghenoech en doen.

p Deut. 27. 26. en 28. 15. Leuit. 26. 14 q Luc. 2. 10. Roma. 7. 24. Ephes. 2. 1. Col. 2. 13. Hebr. 7. 10.

Vraghe.

Wat is dat Euangelium?

Antwoorde.

Het is een blijde boodtschap/ q van een seker verghevinghe der sonden/ door de verdiensten onses hooghen priesters/ Christi Jesu alleene.

Vraghe.

Wat zijn de Sacramenten der Gemeynten Christi?

Antwoorde.

Het zijn heylighe oeffeninghen in seker uytwendighe Ceremonien door Christum inghestelt/ door de welcke hy zijn Ghemeynte herte willen ghetuyghen, dat wy alleen door de verdiensten zijns doodts, vergiffenisse onser sonden hebben.

Vraghe.

Hoe veel zijn daer sulcke Sacramenten?

Antwoorde.

Twee: Namelick/ den Doop/ ende het Nachtmael des Heeren.

Vraghe.

Wat is den Doop?

Antwoorde.

r Het is een heylighe instellinghe Christi: s door de welcke alle Lidtmaten der Gemeynten/ (sy zijn onmondige kinderen/ oft volwassen) t met Water ghedoopt moeten werden: u inden Name des Vaders/ ende des Soons ende des heylighen Gheests.

r Joa. 3. 22. 4. 1. s Mat. 28. 19 Mar. 16. 15 t Ephe. 5. 26 u mat. 28. 19

Vraghe.

Wat troost hebt ghy uyt uwen Doop?

Antwoorde.

Dat ick door het bloet Christi soo sekerlick afghewasschen ben van mijne sonden als het lichaem inden Doop met water besprengt werdt. Voort/ x dat ick altijt vergiffenisse der sonden verwerven sal/ so dickmaels als ick dat in den Gheest van mijnen hemelschen vader door Christum/ in tgheloove sal begeeren.

x 1. Joan. 2. 1 Hebr. 7. 24.

Vraghe.

Waer af werdt ghy in uwen Doop meer vermaent?

Antwoorde.

g Dat ick my al mijn leven lanck sal den sonden vermijden/ mijn vleesch met alle zijne boose lusten doodende/ ende in een nieuwicheyde des levens wandelende.

g Rom. 6. 4

Vraghe.

Wat is het Nachtmael des Heeren?

Antwoorde.

h Het is een instellinghe Christi: in de welcke zijn doot door het eten des ghebroken broodts/ ende het drincken des Bekers des Heeren vercondicht wert.

h mat. 26. 26 Mar. 14. 22 Luce 22. 19. i 1. Cor. 11. 23

Vraghe.

Wat troost hebt ghy daer in?

Antwoorde.

k Dat ic door den offer des lichaems ende Bloets Christi/ so sekerlick vergiffenisse mijner sonden heb/ l ende gevoedt werde tot eewighen leven: als ick ter tafel des Heeren het broodt van den Dienaer ghebroken ete ende den Beker die mi ghegeven wert/ drincke: Ja gelijckerwijs mijn lichaem dagelicks/ door spijs ende dranck natuerlick onderhouden wert.

k Hebr. 7. 27 l Joa. 6. 31

Vraghe.

Waer af werdt ghy door het Nachtmael meer vermaent?

Antwoorde.

Dat ick den Heere door dese groote weldaet altijdt dancken sal/ ende mijne danckbaerheyt betuyghen/ met een daghelicksche doodinghe des ouden menschens/ en een nieuwicheyt des levens.

Vraghe.

Wat is de Christelicke straffe?

Antwoorde.

Het is een instellinghe Christi a door de welcke een yegelick lidtmaet verbonden is zijnen Broeder Christelick te vermanen/ ende wederom de vermaninghe ghewillichlick te ontfangen: Anders so sal hy na dwoort gods uyt der ghemeynten ghewerpen/ b ende den Duyvel over ghelevert werden.

a mat 18. 15 Luce 17. 3 Leu. 19. 17 Pro. 27. 10 Psa. 19. 13 Jacob. 5. 9. b 1. Cor. 5. 5 1. Tim. 1. 20

Vraghe.

Mach oock de Overheydt boose menschen met den sweerde straffen?

Antwoorde.

ghenende/ ons met v in eewicheydt versoent
heeft. Daerom O Heere/ siet aen dat aensicht
uwes gesalfden/ende niet aen onse sonden/op
dat uwen toorn door zijn voorbidden gestillet
werde/ ende dat v aensicht ouer ons lichte
tonser vreuchden ende salicheyt. Wilt ons ooc
voortaen in v heylich gheleydt ende bescher-
minghe aennemen/ende ons regeren met uwe
heylighen gheest/ die daghelijcx meer en meer
ons vleesch met alle zijne wellusten doodende/
ons vernieuwe tot een beter leuen/ende in ons
voortbringhe waerachtighe vruchten des ge-
loofs/ daer door uwen H. Name in eewicheyt
ghelooft ende gheprefen werde / ende wy met
Phil.3.14 vierigher begeerte/alle a verganckelijcke din-
Col.3.1 ghen verachtende allen na de Hemelsche mo-
ghen ghedencken.
Ende ouermits het v behaecht; datmen bid-
1.Tim.2.1 de voor alle menschen v: wy bidden v/ dat ghy
uwen segen strecken wilt ouer die leere uwes
heylighen Euangelij / op dat het ouer al ver-
condicht ende aenghenomen werde/ op dat de
Joan.17.20 c gantsche wereldt veruult werde met uwer sa-
1.Pet.2.2 lichmakende kennisse/op dat de onwetende be-
.Cor.8.9 keert/ de d swacke ghesterckt/ ende een yeghe-
lick uwen heylighen Name / niet alleen met
woorden/ maer ooc met der daet groot ma-
ke ende heylighe.
Wilt tot dien eynde ghetrouwe Dienaers
Psal.115.1 in uwen Oogst e senden/ende die selue also be-
ct.4.29. gauen/datse haren dienst f ghetrouwelijc mo-
zec.36.23 ghen bedienen/daer teghen wilt wtroepen al-
Mat.9.38 le valsche leeraers/ g grijpende Wolven ende
mat.24.45 Huerlinghen/ die haer h eyghen eere en nuttic-
nde 25.21. heyt soecken/ende niet de eere uwes heyligen
.Pet.5.2 Naems alleen/noch der armen menschen wel-
Act.20.29 vaert ende salicheydt.
Mat.7.15. Wilt ooc alle uwe Christelicke gemeynten
Joan.10.12 die ghy ouer al beroepen hebt/genadelijck be-
Phil.3.2. waren ende regieren / in i eenicheydt des wa-
Ezech.34.8 rachtighen geloofs ende Godsalicheyt des le-
Jere.23.1 uens/op dat v rijcke dagelijcx k toeneme/en
Esai.30.10. Satans rijcke te schande gae/ tot dat v Kerc-
Ephe.4.4 ke volcomen werde/als ghy sult alles l in allen
Psalm.28 zijn.
Psal.110.2 Wy bidden v ooc voor dat m Wereltlijcke
1.Cor.15. regiment/ voor den Roomschen Keyser en Co-
8. ninck/voor alle ander Coninghen/Vorsten en
Heeren/ende in sonderheyt voor onsen ghena-
dichsten Coninc van Spaengen/zijnen hoogen
Raet/Gouuerneurs ende Regenten des gant-
schen nederlants/ooc voor den eersamen wij-
sen Raet deser N. geeft dat hare gantsche re-
gieringhe daer na ghericht sy/dat de Coninck
1.Tim.2.2 aller Coninghen n ouer hen en hare Onderda-
nen regeren moge/ende rijcke des Duyvels/
dwelck een rijcke is aller schanden ende laste-
ringhe/door hen/als uwe dienaers lancx so
meer verstoort en te niete ghemaeckt werden:
Psa.2/11. Ende dat wy onder hen o een gerust stil leuen
Dan.4.4 leyden moghen p in aller Godtsalicheydt en-
1.Ti.2.2. de eerbaerheydt.
Luce.1.75 Voorder bidden wy v voor alle onse mede-
broederen / die onder den Paus ofte Turcken
Hebr.13.5. r veruolghinghe lijden / wiltse met uwen hey-
Joa.16.20 lighen Gheest troosten/ ende genadelijck daer
ende 33. wt verlossen/ En laet niet toe/ dat uwe Chri-
Mat.10.20 stenheyt gantschelick verwoestet/ ende de ge-
dachtenisse uwes Naems op aerden wtghe-
Psa.79.10 roeyt werde / dat niet s de vyanden uwer
waerheyt hen roemen tot uwer oneere ende
lasteringhe. Maer in dien het uwen Goddelic-
ken wille is / dat de ghevanghen Christenen
met haren doot der waerheyt ghetuyghenisse
geuen/ende uwen Name prijsen / So geeftse
troost in haren lijden / datse sulcks van uwer
t mat.26.30 Vaderlijcker hant opnemen/ ende daeromme
u mat.24.13 t uwen wille volgende/ u volstandich blijuen
x Phil.1.20. x sy in leuen ofte in steruen/ tuwer eeren / tot

Richtinghe uwer ghemeynten/ ende y tot ha- y Apoc.3.5.
ter salicheydt.
Wy bidden v ooc voor alle die ghy z ca- z Psa.50.14
stijt met armoede/geuanckenisse / cranckheyt ende 107.10
des lijfs/ofte aenvechtinge des geests/ troost-
se alle O Heere/na dat ghy weet / dat haren
noot is heyschende/ geeft dat hen hare castij-
dinghe diene tot kennisse harer sonden/ ende
beteringhe haers leuens : Wilt hen ooc ghe-
uen volstandighe ghedulдicheydt / verkortet
hare lijden/ ende verlosse eyndelijck/op datse
hen uwer goetheyt verblijden ende uwen Na-
me eewichlijck prijsen.
Eyndelijck O Heere / wilt ons ende de onse
midtsgaders alles wat ons aengaet/ in uwe
beschermінghe ende bewaringe nemen. Geeft
dat wy in onsen beroep na uwen wille mogen
leuen/ende de gauen/ die wy van uwen segen
ontfanghen also ghebruycken/ datse ons niet
verhinderen/maer veel meer tot den eewigen
leuen voorderen.
Sterckt ons ooc in alle aenvechtinghen/
op dat wy in den geloove strijdende ouerwin-
nen moghen / ende hier namaels met Christo
dat eeuwighe leuen besitten.
Om dese dinghen alle bidden wy v / gelije-
kerwijs onse getrouwe Heere ende salichma-
ker Jesus Christus ons selue gheleert heeft.
Onse Vader etc.
Daer na wert de ghemeynte verlaten met
den ghewoonlijcken seghen:
Ontfangt den seghen des Heeren.
DE Heere seghene ende behoede v.
De Heere verlichte zijn aensicht ouer v/
ende sy v ghenadich.
De Heere wende zijn aenghesicht tuwaert
ende gheue v zijnen vrede Amen.
Sijt ghedachtich der Armen.

Een ghebedt voor de Leere des Catechismi.

O Hemelsche Vader / v Woordt is a volco- a Psa.16.8
men/ ende bekeert de sielen/ een waerach-
tich ghetuygenisse/den ongeleerden wijs-
heyt geuende/ende der blinden oogen verlich- b Rom.1.16.
tende/ een b crachtich middel ter salicheydt
allen diet gelooven Maer ouermidts dat wy c 1.Cor.2.14
van c natueren niet alleen blindt maer onbe- Gen 8.20.
quaem zijn tot eenigen goede ; Ende dat ghy Rom.3.10
ooc niemant helpen wilt / dan die d oot- d Esa.66.2
moedich ende verslaghen zijn van herten: Wy Mat.11.29
bidden v/ dat ghy ons e verstandt wilt ver- e Ezec.11.19
lichten met uwen Heylighen Geest / ende ons Jere.31.33.
geuen een f sachtmoedich herte/ van dwelc- f 1.Petri.5.5
ke alle opgheblasenheydt ende vleeschelijcke Luce.1.52
wijsheyt ghewеert sy / op dat wy v Woordt Roman.8.5
hoorende g tselue recht verstaen moghen / en- g Luce 11.28
de ons leuen daer na aenstellen . Wilt ooc h 1.Tim.2.4
ghenadelick h bekeeren / alle die noch van u- Ezec.18.23.
wer waerheyt afdwalen op dat wy v altsa- i Luce.1.75.
men eendrachtichlijck dienen i in waerachti-
gher heylicheydt ende gherechticheydt alle
de daghen onses leuens. Dit begeeren wy al-
leen om Christi wille / die ons in zijnen name
heeft leeren bidden ende ooc beloeft te ver-
hooren: Onse Vader/ etc.

Ghebedt na de leere des Catechismi.

O Ghenadighe/barmhertighe God en Va- k Gene.17.7.
der/wy dancken v / dat ghy k niet alleen Act.2.39.
ons in v Verbont ghenomen hebt/ maer Mar.10.14
ooc onse cleyne Kinderen / dwelck ghy hen l Rom.4.11
niet alleene l versegheilt hebt door den heylige
Doop/maer noch daghelicx bewijset/als ghy
uwen lof m volmaket wt haren monde/ om m mat.21.16
also de wijse Wereldt n te beschamen. Wy Psalm.8.3
bidden v/ vermeert in hen uwe genade/ datse n 1.Cor.1.27
aen Christum uwen Sone altijdt o toenemen o Eph.4.13.
ende wassen/ tot datse zijn volcomen man-

nighe onderdom in aller wijsheyt ende gerech-
ticheyt erlanghen. Gheeft ons oock ghenade/
p Gen.18.19. dat wijse in uwe kennisse ende p vreese/ gelijc
Exod.13.8 ghy ons bevolen hebt/ onderwijsen/ op dat
Deut.6.7 door haer Godtsalicheyt dat rijcke des Sa-
Psal.78.4. tans verstoort werde/ ende trijcke Jesu Chri-
sti in dese ende andere Ghemeynten versterct
werde ter eeren uwes heylighen Naems / en
tot harer eewigher salicheydt / door Jesum
Christum. Amen.

Een openlijcke bekentenisse der
sonden/ ende Ghebedt voor
de Predicatie.

HEmelsche Vader/ eewige ende barmher-
q Dan 9.5. tighe God/ wy q bekennen ende belijden
voor uwe godde lijcke Maiesteyt/ dat wy
r Psal.51.6. arme ellendighe sondaren zijn / r ontfanghen
ende ghebooren in aller boosheyt ende verderf-
s Gen.8.20 fenisse/ s gheneycht tot allen quaden/ ende on-
Roma.3.12 nut tot eenighen goede/ ende dat wy met ons
sondich leven sonder ophouden uwe heylighe
t Exo.32.10 gheboden overtreden / daer door wy t uwen
toorn teghen ons verwecken ende nae uwen
rechtveerdighen oordeele op ons laden die ee-
u deu.27.26 wige verdoemenisse. Maer / O Heere wy heb-
x Ezec18.31 ben x berou ende leedtschap van dat wy u
Psalm.79.5. vertoornt hebben/ wy beschuldigen ons sel-
ven/ ende beclaghen onse misdaden begeeren-
de dat ghy genadelijck onse ellendicheyt wilt
y Psa.103.13 aensien. Wilt u over ons y ontfermen O al-
ler goedertierenste God ende Vader/ ende ons
z Luce.18.13 vergeven z alle onse sonden/ door dat heylige
lijden uwes lieven Soons Jesu Christi. Wilt
ons oock verleenen de ghenade uwes heyli-
ghen Gheestes/ die ons onse ongerechticheyt
van gantschen herten leere kennen ende ons
selven recht mishaghen / Op dat de sonde in
ons mach ghedoodet werden/ ende wy in een
nieu leven opstaen / in dwelcke wy oprechte
a Luce.5.75 vruchten der a heylicheyt en de gerechticheyt
voort bringhen/ die u door Jesum Christum
b Eph.2.13. moghen b aenghenaem zijn. Wilt ons oock u
heylich woort na uwen Goddelicken wille te
verstaen gheven/ dat wy daer wt leeren al ons
c Jere.2.4 c betrouwen op u alleen stellen/ ende van allē
27.7 creaturen af trecken: Dat oock onsen d ou-
d gala.5.16. den mensche met alle zijne begeerten van da-
Ephe.4.22. ghe te daghe meer ende meer ghecruyst wer-
e Rom.12.1 de/ en dat wy ons u op offeren tot eenē leven-
dighen Offer/ ter eere uwes heylighen naems/
en tot stichtinge onses naesten/ door onsē Hee-
re Jesum Christum welcke ons heeft gheleert
ende bevolen also te bidden/ Onse Vader/ etc.

Een corte Forme des ghebets na de Predicatie.

HEere Almachtighe Godt / en laet uwen
f Ezec.36.23 heylighen Name om onser sonden wil-
Rom.8.24 le niet f gelastert werden/ Want wy heb-
ben op menigherley wijse tegen u gesondicht
midts dien dat wy uwen heylighen woorde
g Dan.9.19 niet g ghehoorsaem zijn/ en met onweerdicheyt/
ondanckbaerheyt en murmureren uwē toorn
dagelijcx tegen ons verwecken/ Daerom ghy
ons oock ten rechten straft. Maer O Heere
zijt ghedachtich uwer grooter barmhertichheyt
ende ontfermt u onser. Geeft ons kennisse en
leedtwesen onser sonden/ en beteringhe onses
h Ephe.6.18 levens. Stercke h de Dienaers uwer Kerc-
ken/ op dat se ghetrouwelijck en standvastelijc
u heylighe woort moghen vercondigen / ende
i Rom.13.4. die Overheydt uwes volcks i / op dat se dat
1.Tim.2.2 wereltlicke sweert met gerechticheyt ende be-
scheydenheyt moghen voeren. Bewaert ons
k1 Sam.15 voor alle valsche ende k ontrouwe / verstoort
23 alle boose ende listighe aenslagen/ die tegen u
l Act.4.29 Woort ende Kercke overdacht werden. O Hee-
re onttrecht ons niet uwen H. Gheest ende
Woordt/ maer gheeft ons vermeerderinghe
des gheloofs/ en in allen dinghen lijdtsaemheyt
ende volstandicheydt. Coemt uwe Kercke te
hulpe verlossende van allen overlast / vervolgin-
ghe en tyrannie. Stercke oock alle swacke en
bedroefde herten/ ende sendt ons uwen vrede/
door Jesum Christum onsen Heere / die ons
dese seker beloftenisse ghegeven heeft m/ voor
waer voorwaer segghe ick u / al wat ghy den m Joan. 15
Vader bidden sult in mijnen Name dat sal hy 12. en.16.23.
u gheven/ Ende heeft ons also bevolen te bid-
den: Onse Vader/ etc.

Dat morghen Ghebedt.

O Barmhertige Vader/ wy dancken u/ dat
ghy dese nacht so getrouwelijc voor ons
ghewaert hebt. Ende bidden u/ dat ghy
ons wilt stercken met uwen heylighen Gheest/ n Jac.4.15
die ons voortaen n gheleyde/ dat wy desen
dach (midtsgaders alle de daghen onses le-
vens) moghen besteden tot aller gherechtic-
heyt ende heylicheyt/ en wat wy in hant ne-
men/ dat onse ooghen altijt o sien / om u eere o Mat.6
te verbreyden/ also dat wy alle den voorspoet
onses voornemens van uwer milder hant al-
leen verwachten. Ende op dat wy sulcke ghe-
nade van u vercrijghen / wilt ons na p uwe p 1.Cor.3.6
beloftenisse vergheven alle onse sonden/ door Psal.127.2
dat heylighe lijden ende bloetvergieten onses
Heeren Jesu Christi. Want sy zijn ons van her-
ten leet. Verlicht onse herten/ op dat wy alle q Jer.31.34
q wercken der duysternisse afgeleyt hebbende/
als kinderen des lichts in een nieu leven mo-
ghen wandelen in aller Godtsalicheyt. Geeft
oock uwen seghen/ tot de vercondinge uwes
Goddelijcken Woordts. Verstoort alle wer-
ken des Duyvels/ Stercket alle Kerckendie-
naers/ ende Overheden uwes volcks. Troost
alle vervolchde ende benaude herten, door Je-
sum Christum uwen lieven sone/ welcke ons
belooft heeft dat ghy ons alles wat wy u in
zijnen r Name bidden/ sekerlijck gheven sult/ r Jo.15.16
ende daerom ons also heeft heeten bidden.
Onse Vader/etc.

Verleent ons oock uwe ghenade / dat wy
na uwen wille moghen leven: welcke ghy ons
in uwe Wet s gheopenbaert hebt/ ende in de- s Joa.14.
se thien Ghebaden begrepen:
Ick ben t de Heere uwe Godt/ etc. t Psal.

Dat Avont Ghebedt.

O Barmhertige God/ eewich licht/ u schij- u Exod.
nende in de duysternisse/ Ghy die verdrijft x Pet.5 6
de nacht der sonden ende alle blintheydt y 2.Cor.4.
des herten/ Na dien ghy de nacht verordi- z Rom.13
neert hebt om te rusten/ ghelijck den dach om
te arbeyden/ wy bidden u/ gheeft dat onse lic-
hamen in vreden ende stilheyt rusten/ op dat se
daer nae bequame zijn moghen te lijden den
arbeyt diemse draghen moeten. Matichs on-
sen slaep dat die niet onordentlijck sy/ op dat wy
aen lijf ende siele onbevlect moghen blijven/
Ja dat onsen slaep selfs gheschiede tot uwer
eeren/ verlicht z de ooghen onses verstants/ z Ephe.1.18
dat wy in den doot niet ontslapen / maer al- Mat.24.42
tijdt verwachten op onse verlossinghe wt de- 25.13
ser ellendicheyt. Beschermt ons oock voor Luce.12.39.
alle a aenvechtinghen des Duyvels/ ons in u a 1.Pet.5.8
heylich gheleyt nemende. Ende hoe wel wy Ephe.6.11
desen dach niet toeghebracht en hebben/ son-
der teghen u grootelijck gesondicht te hebbē/
Wy bidden u/ wilt onse sonden bedecken door
uwe barmherticheyt/ gelijck ghy nu alle din-
ghen op aerden bedeckt hebt op dat wy daer
om van u aensicht niet verstooten werden.
Gheeft oock rust ende troost allen crancken/
bedroefden ende aenghevochtenen herte/ door
onsen Heere Jesum Christum / die ons alsoo
heeft leeren bidden:
Onse Vader etc.
Ghebedt voor eten.

ghy hier verbeydt voor dese Christelicker Gemeynte/ Ende begheert dat den selven uwen houwelicken staet bevestighet werde?

Antwoorde/ Ja.

Daer na spreeckt de Dienaer tot der Ghemeynten:

Ick neme u alle die hier nu vergadert zijdt tot getuyghen/ dat daer geen Wettelicke verhinderinghe voort ghecomen is.

Voort tot den ghetrouden.

Ende want dien het dan recht ende behoorlic is/ dat uwe sake gevordert werde/
z Mat.19.6 So wille onse Heere Godt u z voornemen/ dwelck hy u ghegheven heeft/ bevestigen/ ende u beginsel sy in
a Psal.121.2 den Name a des Heeren/ die Hemel ende Aerde ghescapen heeft.

Daer na sullen se malcanderen de hant geven/ ende de Dienaer spreeckt eerstelick tot den Bruydegom:

N. Ghy bekent hier voor Gode ende zijner heyligher Gemeynte dat ghy ghenomen hebt ende neemt tot uwe wettelicke huysvrouwe N. hier tegenwoordich/ haer belovende/ dat ghy se nemmermeer sult verlaten/ haer lief te hebben ende trouwelick te onderhouden als een ghetrouwe ende Godtvreesende man zijnen wijve schuldich is? Dat ghy oock heylichlic met haer leven wilt/ haer trouwe ende gelooue houden in alle dinghen/ na het wtwijsen des heylighen Evangelij?

Antwoorde/ Ja.

Daer na tot der Bruyt.

N. Ghy bekent hier voor Gode ende zijner heyliger Ghemeynte/ dat ghy genomen hebt ende neemt N. tot uwen Wettelicken man/ welcken ghy belooft gehoorsaem te zijn/ hem te dienen ende te helpen/ hem nemmermeer te verlaten/ heylichlick met hem te leven/ hem trouwe ende gelooue in allen dinghen te houden gelijckerwijs een vrome ende getrouwe huysvrouwe haren Wettelicken man schuldich is/ na wtwijsen des Heylighen Evangelij?

Antwoorde/ Ja.

So spreeckt de Dienaer.

De Vader der barmherticheyt/ die u door zijne genade tot desen heylighen state des houwelics beroepen heeft/ verbinde u met rechter liefde ende trouwe/ ende geve u zijnen seghen/ Amen.

Hoort nu wt den Evangelio/ hoe steeck den Bant des houwelicx sy/ also Mat. dat beschrijft Cap. 19.

Ende de Phariseen quamen tot Jesum/ ende versochten hem seggende: Ist oock den mensche geoorloeft zijn wijf te verlaten om allerhande oorsaken? Hy antwoordende/ seyde hem: Hebt ghy niet ghelesen/ Die vanden beginne den mensche ghemaeckt heeft/ dat hyse man ende wijf heeft gemaeckt: Ende geseyt heeft/ Hierom sal de mensche Vader ende Moeder verlaten/ ende zijnen Wijve aenhanghen/ ende die twee waren sullen een vleesch wesen. So zijn sy nu niet meer twee/ maer een vleesch. Daer om wat God te samen ghevoecht heeft/ dat en verscheyde geen mensche. Sy seyden tot hem: Waerom heeft dan Moses geboden eenen Scheydbrief te geven/ ende haer te verlaten? Hy seyde tot hen: Moses heeft om uwer herten hartheydt wille u toeghelaten/ uwe wijven te verlaten: Maer van den beginne is niet alsoo ghewest. Ende ick segghe u/ dat wie zijn Wijf verlaet/ anders dan om hoererie/ ende een ander trouwet/ die doet overspel; Ende wie de verlatene trouwet/ die doet oock overspel.

Ghelooft desen woorden des Heeren Christi/ ende zijt daer af versekert ende ghewis dat
a Matt. 19 6. onse Heere Godt u te samen a gevoecht heeft tot desen heylighen staet/ Ende daerom sult
a 1.Cor.7.20 ghy oock alles wat u daer in b teghen coomt/

met ghedult ende danckseggingnhe aennemen/ als vander hant Gods. Soo salt u oock
alles ten c besten ende ter salicheyt gedyen. Amen. c Rom.8.28

Daer na zeet die kerckendienaer die ghetroude nederknielen/ ende vermaendt de ghemeynte voor haer te bidden.

Almachtighe Godt/ ghi die uwe b goetheyt b Psa.45.5.
ende wijsheyt in alle uwe wercken ende ordeningen bewijst/ ende vande beginne
ghesproken hebt/ dat het niet c goet is/ dat de c Gen. 2.18
mensche alleen zy/ ende om dies willen hem een hulpe/ die soude by hem zijn/ geschapen hebt/ ende verordineert/ dat die twee waren/ een
souden zijn/ ende f straft oock alle onreynicheyt. f Hebr.13.4
Wy bidden u (aengesien dat ghy dese twee persoonen tot den Heyligen state des houwelicx beroepen/ ende tsamen verbonden hebt) dat ghy hen wilt geven uwen heylighen Gheest/
op datse in warachtigen ende vasten geloove g Ephe.5.18
heylichlick leven nae uwen g Goddelicken h Psa.128.5
wille/ ende alle boosheyt tegenstaen. Wiltse oock h seghenen/ ghelijckerwijs ghy die gheloovighe Vaders/ uwe vrienden ende ghetrouwe Dienaers Abraham/ Isaac ende Jacob ghesegent hebt/ Op datse als Medeerfghenamen des Verbonts (dwelck ghy met
den selven Vaderen opgherecht hebt) heylige i Ephes.6.4
kinderen crijghen/ ende die selve i Godsalichlick opbringhen moghen ter eeren uwes heylighen Naems/ tot stichtinghe uwer Gemeynten/ ende verbreydinghe uwes heylighen Evangelij. Wilt ons verhooren O Vader aller barmherticheyt/ door Jesum Christum uwen lieven Sone/ onsen Heere/ in wiens Name wy onse ghebeden besluyten.

Onse Vader. etc.

Nu hoort de belofte Gods wt den 128. Psalm.

Wel dien die den Heere vreest/ ende op zijne weghen gaet.

2. Ghy sult u gheneeren met uwer handen arbeyt/ Wel u/ ghy hebt het goet.

3. U Wijf sal zijn als eenen vruchtbaren Wijnstock ontrent u huys/ ende uwe kinderen als die Olijfspruyten rontsom uwe Tafel.

4. Siet alsoo sal de Man ghesegent werden/ die den Heere vreesen sal.

5. De Heere sal u segenen wt Zion/ dat ghy sult sien het geluck Jerusalems al u leven lanck.

6. Ende sult sien uwes kints kinderen/ ende vrede over Israel.

Onse lieve Heere God vervulle u met zijner ghenaden/ ende gheve u dat ghy in aller Godtsalicheyt lange ende heylichlick te samen moecht leven.

Christelicke ghebeden/ diemen in de Vergaderinge der Gelooviggen ende elders gebruycken sal.

Gebet des Sondaechs voor de Predicatie.

Na de dat men inde Gemeynte Christi des Sondaechs voor middach de tien ghebodem Gods ghelesen oft gesonghen heeft/
neemt der kercken Dienaer a daer wt oorsake a Rom.3.20
de ghemeynte te vermanen tot boete/ ende ende 7.7.
bekintenisse harer overtredinghen/ ende te b ge- b Joan.3.36
looven de Evangelische beloftenissen van Math.9.6
Christo/ dwelck beyde hy met ghetuyghenisse
der Schrift bewijset. Daer op hy c den on- c Ezech.5.18
boetveerdighen de straffe Godes/ ende den ende 18.21.
boetveerdighen gelooviggen de genade Gods ende 33.9.
in Christo vercondicht. Ende daer na bidt hy Esai.3.10.
op de navolghende Wyse. Joan.3.19.

O Eewige God/ ende alder genadichste Vader/ wy verootmoedigen ons selven wt gront des herten voor uwe hooge Ma-
iesteyt/ teghen de welcke wy so menichmael d Psa.143.2.
ende so grouwelick gesondicht hebben/ ende Job.9.14
bekennen (soo ghy u met ons wilt te rechte Exo.32.33
gaen) dat wy anders niet dan de eewige doot Hebr.12.20

verdient hebben. Want boven dien/dat wi
a Psal.51.6 alle door de Erfsonde voor u e onreyn en kin-
Job.7.20 deren des toorens zijn/ontfanghen wt sonde-
Ephes.2.3 licken sade/ende in ongherechticheyt gheboren/
f Rom.7.29 daer door allerhande f boose lusten teghen u
1.Pet.2.11. ende onsen naesten strijdende in ons woonen/
Gal.5.17 Soo hebben wy niet ver daer uwe gheboden
f Mat.15.19 noch menichmael ende sonder eynde overge-
Gen.6.5 treden/ nalatende g dat ghy ons gheboden
ende 8.21 hadt/ende doende dat ons claerlick verboden
Roma.3.12 was. Wy hebben als h schapen gedwaelt/
g Mat.18.7 ende hebben grootelicke tegen u gesondicht/
ende 15.3 twelck wy bekennen/ende het is ons van her-
Gala.5.17 ten leedt/ Ja wy belyden tonser cleynicheyt/
1.Cor.6.11 ende ten prijse uwer ontfermherticheyt t ons-
h Esa.53.6. waert/ dat onse sonden t ghetal der hayren
1.Pet.2.24. onses hoofdes te boven gaen ende dat wy k
i Psa.40.14 thien duysent ponte schuldich zijn/ waer tegen
k Ma.18.24 wy niet hebben om te betalen. Daerom wy
l Luc.15.21 oock niet l weerdich zijn uwe kinderen ghe-
m Luc.18.19 naemt te wesen/noch onse m oogen op te slaen
ten Hemel / om onse ghebeden voor u wt te
spreken. Nochtans O Heere God/ende barm-
hertigh Vader / wetende dat ghy de doodt
n Eze.18.23 n des sondaers niet begheert / maer dat hy
hem bekeere ende leve / en dat uwe barmher-
o Rom.2.4 ticheyt o oneyndelick is/ die ghy bewijst den
ende 10.12 ghenen/die sick tot u bekeeren/ Wy roepen u
van herten aen/wt het vertrouwen onses Mid-
p Joa.1.29. laers Jesu Christi/ die dat p Lam Godts is/
dat die sonden der werelt is wechnemende/ en
bidden u dat ghy wilt medelijden hebben met
onser swackheydt / ons om Christi wille alle
1.Joan.1.7. l onse sonden vergheveende/ Wascht ons inde
m Zac.13.1 m suyver fonteyne zijns bloedts / op dat wy
n Esa.1.18. reyn ende n sneeuwit werden/ Deckt onse o
o 2.Cor.5.3. naecktheyt met zijner onnooselheyt/ende ge-
Rom.5.38 rechticheyt om uwes Naems eere wille: Rey-
nicht ons verstandt van alle blintheydt/ende
p 2.Cor.3.14 onse herten van p allen moetwille en hartnec-
Heb.4.21 kicheydt/ Opent den q mont uwes Dienaers
q Eph.6.19 teghenwoordelick / ende vervult dien met u-
Mat.10.19 wer wijsheyt ende kennisse/op dat hi r woorde
reynelick ende vrijmoedelick vercondige/ Be-
reyt oock onser aller herten/ op dat wi dat sel-
r Mat.13.23 ve r hooren/verstaen/ende bewaren moghen/
Marc.4.20 Schrijvet uwe Wetten (na uwe beloftenisse)
Luce.8.15 in de tafelen s onser herten/ende geeft ons lust
ende 11.28 ende cracht daer in te wandelen / tot uwes
s Jere.31.33 Naems prijs ende eere/ ende tot stichtinghe
2.Cor.3.3 uwer Ghemeynte.
Ezec.11.16. Dit alles O ghenadige Vader/bidden ende
begheeren wy in den Name Jesu Christi/die
ons alsoo heeft leeren bidden:

Onse Vader/etc.

Wilt ons oock sterken int warachtich Chri-
t Ro.10.10 stelick gheloove/ op dat wy daer in daghelicx
meer ende meer toenemen/ van twelcke wy t
bekentenisse doen/met monde en herten spreken-
de. Jck gheloove in God/etc.

Een alghemeyne Belijdinge der sonden/
ende ghebede voor alle noodt
der Christenheyt.
Des Sondaechs na de Predicatie.

Almachtige/barmhertige God/wy ken-
nen by ons seluen/ende belijden voor u ge-
lijck de waerheyt is/ Dat wi niet weer-
a Luce 18:19 dich zijn onse ooghen op te slaen a ten He-
Dan.9.7 mel ende ons ghebedt voor u te bringhen/
Indien ghy aensien wilt onse verdiensten/
b Rom.2.18 ende Weerdicheyt. Want onse b conscientien
beschuldigen ons/ ende onse sonden geven ge-
tuyghenisse teghen ons. Wy weten oock dat
ghy een recht veerdich Richter zijt / straffende
c Exod.20.5 c de sonden der genen/die uwe geboden over-
treden. Maer O Heere/na dien ghy ons be-
d Psal.50.14 volen hebt/ u in aller noot d aen te roepen/ en-
de wt uwe onwtsprekelicke barmherticheydt
beloeft hebt/onse ghebeden te verhooren/ niet
e van weghen onser verdiensten / die gheene e Dan.9.18
en zijn / maer om de verdienste onses Heeren Esa.64.5
Jesu Christi/ welcken ghi ons tot enen f Mid- f 1.Joa.2.1.
delaer ende Voorspreker voorghestelt hebt/ 1.Timo.2.5.
So verlaten wy alle ander hulpe / ende heb- Roma.8.34
ben onsen toevlucht alleene tot uwer barm-
herticheydt.

Eerstelick O Heere / beneven de ontallicke
weldaden die ghy int gemeyne alle menschen
op Aerden bewijst / hebt ghy ons in sonder-
heyt/so veel g ghenaden gedaen/ dat het ons g Ephe.1.3.
onmogelick is die te bedencken ofte wt te spre- ende 18
ken/ Namelick dat ghy ons verlost hebt/ wt
den h jammerlicken dienst des Duyvels ende h Esa.52.3
aller afgoderie/daer in wy ghevangen lagen/ Luce.11.21
Ende hebt ons i gebroecht tot den lichte uwer Ezo.20.3
waerheyt/ en tot de kennisse uwes heylighen l Joa.17.3
Evangelij/ Daer tegen so hebben wy door on- ende.28
se ondanckbaerheyt dese uwe weldaden ver-
gheten/ Wy zijn van u afgeweken/ende heb-
ben ons eyghen begeerlickheden ghevolcht/
u niet eerende ghelijck wy schuldich waren.
Dies hebben wy grouwelick ghesondicht O
Heere/ende u grootelick vertoornt/ dat wi/
so ghy met ons woudet handelen na dat wy
verdient hebben / niet anders souden hebben
te verwachten/ dan de eewighe doot ende ver-
doemenisse. Ja wy mercken oock O Heere/ dy
die castijdinghen/ die ghy ons daghelicx zijt
toeschickende/dat ghy u ten rechte over ons
vertoornt. Want aenghesien dat ghi recht-
veerdich zijt/ soo en straft ghy niemant sonder
oorsake. Ende wy sien oock noch uwe handt
verheven / om ons noch meer te straffen.

Maer al waert dat ghi ons noch veel har-
der strafte/dan ghi tot noch toe gedaen hebt/
Ja al vielen de plaghen over ons / daer ghy
de sonden uwes volcks Jsraels mede be-
socht hebt/ soo souden wy nochtans moeten
bekennen dat ghy ons gheen onrecht doen
en soudet.

Maer O Heere/ ghy zijt onse God/ende wi
zijn maer aerde ende stof. Ghy zijt onse Schep-
per/ende wy zijn dwerck uwer handen: Ghy
zijt onse Herder/ ende wy zijn uwe Schapen:
Ghy zijt onse Verlosser/ende wy zijn die/ die
ghy verlost hebt: Ghy zijt onse Vader/ ende
wy zijn uwe Kinderen ende Erfghenamen.
Daerom en strafe ons toch niet in uwen too-
ren/ maer castijdt ons ghenadelick/ Ende on-
derhoudt veel meer dat werck dat ghi in ons
door uwe barmherticheydt beghonnen hebt/
Op dat de gantsche Weerelt wete / ende be-
kenne/ dat ghy onse Godt ende Salichmaker
zijt. U volck Jsrael heeft u menichmael ver-
toornt / ende ghy hebtse te rechte ghestraft:
maer so dickmael alsse hen weder tot u bekeer-
den/ hebt ghyse altijt weder in genaden afgeno-
men/ Ende hoe swaer dat oock hare sonde wa-
ren / soo hebt ghy nochtans die plaghen/ die
hen toebereyt waren/ afghewent van wegen
des verbondts / twelck ghy ghemaeckt hebt
met uwen dienaren Abraham/ Jsaac/ende Ja-
cob/ Ende hebt alsoo dat ghebedt uwes volcx
nooyt van u verstooten. Nu hebben wy/door
uwe ghenade/ eenen dat selve verbondt/ twelc
ghi in de hant Jesu Christi onses Middelaers/
tusschen u ende alle uwe gheloovigen hebt op-
gherecht/ Ja het is nu so veel heerlicker ende
crachtigher/ nae dat het Christus met zijnen
heyligen lijden ende sterven/ ende ingang tot
zijne eewighe heerlicheyt bevesticht ende ver-
vult heeft.

Daerom O Heere / verlatende ons seluen/
ende alle menschelicke hope / wy hebben on-
sen toevlucht alleen tot desen saligen Gena-
denbondt / door welcken onsen Heere Jesus
Christus / tot een volcomen offerhande zijn
lichaem eenmael aent cruys voor ons offer-

a ge.1.28.9.2 Psalm. 8. 7. 104. 14

Vande verdoruentheyt ende ellendedes menschen.

b Psalm 51.7

c Col. 5.12 Genes.3.6. 1.Cor.15.21. d Gen. 2.17.

NAer di en dat Adam recht ende goet geschapen was/ te weten: heylich/rechtveerdich/onsterffelick/ a een heere geset ouer alle creatueren die God geschapē hadde en is niet lange in desen staet gebleuen/maer is door de listicheyt des Satās/eñ zijn eygen ongehoorsaemheyt/ van dese schoone heerlicheyt geuallen: eñ also tverderf des tijttelickē eñ eewighen doots ouer ons allen ghebracht. Dit is die erfsonde daer Dauid inden Psalm af spreect/seggende: b In sonde ben ick ontfangen / ende in sonde heeft my mijn moeder voortgebracht. Desghelijcx seyt oock Paulus totten Romeynen / c dat de sonde door eenen mensche inde werelt gecomen is/ eñ door de sonde de doot: d eñ de doot is ouer alle menschen gecomen aengesiē dat sy alle in hem gesondicht hebben. Want so haest als Adam aldus gheuallen was/so is hy terstont in seker verbloeckinge gecomen/ gelijc wy lesen in Genesi/ daer Godt seydt: e Vervloeckt sy de Aerde om uwent wille/ met commer suldy v daer op generen al v leefdaghe/ eñ inte sweet uws aensichts suldy v broot eten/tot dat ghi weder tot aerde wort/ daer af ghy ghecomen zijt. f Want aerde zijt ghy/ ende sult weder tot aerde wordē. Want wy seker lick wetē/ dat alles wat leuen ontfangt/ eenmael moet steruen. Dit ghetuycht Dauid claerlick/seghende. g Waer is yemant die daer leeft/ die den doot niet steruen en sal? Want Salomon seyt: h De leuendige weten dat sy steruen sullen. i Want wy en hebben hier geen blyuende plaetse: maer wy soecken de toecomende. Ende tot den Hebreen staet: k dat dē mensche eens ghesett is te steruen / eñ daer na het oordeel. Want als de schrift seyt: l wy moeten alle den doot steruen/gelijck het water dat weder inder aerde verloopt/eñ niet op en houte. m Want onse daghen (seyt Job) zijn als een dach=hureliners daghen/ eñ snelder dan eenen looper. n Ende wy varen (seyt Dauid) daer henen als eenen stroom. o Ja gelijc een bladt dat de wint verdrijft/ ende eenē dorren halm/ ende een cleet dat de motten eten. p Want dat stof moet weder tot aerde comen ghelijck het ghewest is/eñ den geest weder tot God/ dien hem gegeuen hadden/als Job seyt: q Asschē zijn wy ende moeten weder tot asschen. Item Jacobus seyt ooc: r Dat des menschē leuen eenen cleynen tijt geduert/ eñ is gelijck eenen roock ende damp die haest verdwijnt. s Ja onsen tijt vaert wech ghelijck een wolcke/eñ vergaet ghelijck eenen neuel/ende verdwijnt oock ghelijck een schaduwe. Ende Petrus seyt ooc (verhalende wt Esaia) t dat alle vleesch is als gras/eñ alle heerlicheit des menschen als een blomme des velts/dat gras is verdorret/ ende die blomme is afgheuallē! eñ en is niet meer geuonden. u Wederom seyt Jesus Syrach: Dat ist oude Verbont/ ghy moet steruen/ den eenen heden / den anderen morghen: gelijck als groene bladeren op eenen schoonē boom/ sommighe vallen af/sommige wassen weder/ also gaet het met de lieden ooc toe/sommige steruen/sommighe werden geboren. Als Salomon seyt: x Alle dinck heeft zijnē tyt/geboren te worden heeft sijnen tijt/ende steruen heeft zijnen tijt.

e Genes.3.17 5.29.

f Syrach 17

Deur Adā zijn alle mēschen inde doot gecomen.

g Psal 89.49
h Eccles.9.5
i Heb.13.14.
k Heb. 9.28.
l 2.Sam.24 14.

m Job 7.1. ende 9.25.
n Psal. 90.5 ende 73. 18.
o Job 13
p Eccles. 12.

q Job 10.9

r Jac. 4. 10.

s 1. Para.30 Job 14

t Psal. 37.35 ende 90. 6 ende 103. 15 Esai. 40. 7 Syrac.15.25 1. Pet.1.24. Jacobi 1.10.
u Syrac.14. 15.16

x Eccles. 3. 3.

Vandē gesetten tijdt des mēschē

y Job 14.5
z Act.17. 26.

Ende dese tijt staet in des Heeren hant / gelijck Job seyt: y Den mensche heeft zijnen gesetten tijt/dat getal zijnder maenden staet by hem/ hy heeft een pere ghesett dat wy niet en mogen ouertredē. Twelck ooc Paulus seydt: z dat God een pere te voren voorsien heeft hoe langhe eñ hoe breet sy woonen souden. Ende Dauid seyt: a Dat onse dagen zijn eender hant breedde by den Heere / ende ons leuen is als niet voor hem: hoe gantsch niet zijn alle menschen/ die doch so seker leuē. b Want onse dagen zijn lichter wech geulogen dan eens Weuers spoele/ eñ snelder dan eenē looper. Ooc en zijn wy hier maer c gasten ende vreemdelinghen voor eenen cleynē tijt. d Wat des menschen leuen is tseuentich of tachtentich iaer ten hoochsten/eñ is vol moeyte eñ arbeydes. e Want het vaert snel wech/ als vloghen wy daer af: f eñ als wy langhe leuen/ so leuen wy hondert iaer. Ghelijck druppelen waters teghen de Zee/so weynich sijn onse iaren tegen der eewicheyt. g Ende Petrus seyt/dat eenen dach is als duysent Jaer byden Heere / ende duysent Jaer als eenen dach. Alsoo zijn onse Jaren te rekenen by der eewicheyt.

a psal. 39.
b Job 9. 25. 14.
c Gene.15 47. 9. Actor.7. Heb. 11.13
d Psa.9 0. Syr.18.13
e psal.39.5 90.10.
f Sy.18.13
g Psal.90.4 2. Pet.3.8

Nu dewyle wy achteruolghende de heylighe Schrift / alle steruen moeten/ wie en soude niet hertelijcken na dē doot wenschen/ als wy aensien in wat staet ende verderf wy deur Adam gecomen zijn/ te weten/ in alle ongherechticheydt/ cranckheyt ende lijden. So dat wy h boos zijn/ ende tot boosheyt ghenegen vander ieucht ende ionckheyt aen. Want gelijck Paulus seyt: i Wy zijn van natueren kinderen des toorns/ ende onbequaem tot allen goet/ eñ van ons seluen niet hebbende dan sonde. Ghelijck oock Dauid seyt k: daer en is niet een die goet doet / sy zijn al afghewekēn ende al tesamen onnut geworden. Want het goet dat wy willen dat en doen wy niet/ende dat om de sonde die in ons woont. l Van dese inwoonende sonde getuycht Dauid: m dat wy in sonden ontfangen ende ghebooren zijn/ ende in de selue voortgaen. n Want het opset des menschē hertē is boos vā der ieucht aen.

Vanden val eñ ellendicheyt des menschen.

h Gen.6.5
i Ephes. 2.1
k Psal.14.2 Rom.3.12
l Rom.7.
m Psal.51.
n Gal.6.5

Nu dewyle wi aldus inden toorn Gods o ende inde schaduwe des doots/ ia inde helle ende verdoemenisse ligghen: so is ons Christus/ p dat licht der werelt verschenen / ende de q sonne der gherechticheydt opghestaen. r Die om onser sonden wille ouergeleuert is/ ende opgeweet tot onser rechtveerdichmakinghe/ ende s heeft ons oock mede leuendich gemaeckt/ doen wy doodt waren inder sonden ende heeft ons de selue quijt gescholden ende wegghedaen dat hantschrift/dat door insettinghe tegen ons was/ende wt den middē wech genomen ende aent cruys gehecht: waer deur hy alle onse vyanden verwonnen heeft/ t als doot/ duyuel/ helle/ eñ de verdoemenisse des werlts/ ghelijck God door den Propheet Ozeam ghesepdt heeft. O doot waer is uwen prickel? o helle/ waer is uwe victorie? maer God sy danc/die ons de ouerwinninge gegeuen heeft/door Jesum Christum. Die ooc (nae de beloefte Gods) u den duyuel den cop vertreden heeft. x In wiens gewelt wy geuangē lagen/door de ouertredinghe der sonden.

Vande verlossinge des menschen.

o Esa.9.1 mat.4.16
p Joā.1.4 8.12.9.5. 12.46.
q Malac.4 2.
r Rom.4.25
s Rom.5.6 Eph.2.1 Col.1.21.2. 13.14
t Esa.25 Ose.13.14 1.cor.15 55 2.Tim.1.10 Heb.2.14.
u Gene.3.15
x 2.Ti.2.26

Nu soo heeft God om ons daer wt te verlossen/zijn alderliefste pandt ghegeuen/namelijck/zijnen eenighen beminden Sone / y indē welcken de Vader een goet behaghen heeft/ ende gebiet hem te hooren. z Den welckē hy tot een versoeninge ende rantsoengelt gegeuen heeft. a Want soo lief heeft Godt de werelt ghehadt dat hy zijnen eenigen ghebooren Sone gaf/ op dat alle die in hem ghelooven niet en vergaen maer hebben dat eewich leuen. Item b hier in is de liefde Gods verschenen teghen ons/ dat God zijnen eenighen gebooren Sone ghesonden heeft inder werelt/

Christus is onse versoeninge.

y mat.3. 17 Marc.1.11 2.Pet.1. 17.
z Joā.4. 10
a Joā.3.16
b Rom 5.8

[...]/.3 op dat wy door hem leuen souden. e Ende dit
is het eewich leuen/ dat sy u bekennen (seydt
Christus) alleen waerachtich Godt te syne/ en
Jesum Christum die ghi ghesonden hebt: Hy
b Jo.4.25 is den waerachtighen d Messias die inde we-
c gal.3.5 relt gecomē is/ e in de volheyt des tijts/ f waer-
o.9 51 achtich God om het ghewelt des Satans te
Joan.5.2 breken: En waerachtich g mensche/ om onsen
Mat.1/1 h Middelaer voor God te wesen. op dat hy
Ro.2.30. die onder de wet geuangen laghen/ verlossen
Rom.1.3. soude. i Hy is dat onbesmet Lammeken / dat
1.Ti.2. voor onse smetten geslagen ende gheoffert is/
Esa.5.3 tot een versoeninge voor alle onse sonden. ge-
2.Cor.8.9 lijck Esaias claerlick ghetuycht. k En hi die
rijck was, is om onsen wille arm geworden/
om dat hy ons rijck soude maken. Want alle
zijn goederen heeft hy ons gheschoncken/ alle
zijn weldaden/ alle zijn gherechticheydt/ ver-
dienst en heylicheyt. Ende hier voren moeten
wy hem metten gheloone omhelsen / en met
liefde en gehoorsaemheyt danckbaer zijn. En
l 1.Joan.4. wie en soude hem niet lief hebben / l die ons
19. eerst lief ghehadt heeft? m doen wy noch zijn
m Rom.5.10 vyanden waren/ heeft hy ons verlost en ver-
soent / hoe veel te meer sullen wy salich zijn/
door zijn leuen. n nu wy zijn vrienden gewor-
n Jo.15.15. den zijn. Want hoe mach eenen meerder lief-
o Jo.10.11 de hebben/ o dan dat hy zijn leuen voor zijn
ende 15.13 vrienden settet / welck Christus als een goet
p Phil.2.8. herder bewesen heeft. p Dat hy zijnen Vader
ghehoorsaem is gheweest totter doot/ jae totter
q Heb.2.9 doot des cruyces. q Ende is eenen cleynē tijt
minder gheweest dan de Engelen/ waer deure
hy met eere ende prijs ghecroont is geweest/
door het lijdē des doots/ op dat hi door Gods
ghenade / voor allen den doot soude smaken.
r Luc.10.33 Item hy is den warachtigen Samaritaē/
die oly en wijn in onse wonden gegotē heeft/
dat is/ dat hy zijn dierbaer bloedt voor onse
s 1.Cor.6.10 sonden vergotē heeft/ s ende ons met sulc ee-
ende 7.23 nen dieren prijs ghecocht heeft. t Want wy
Apoc.5.10 en zijn niet (seydt Petrus) verlost met gout
t 1.pe.1.18 oft silver / maer door den dierbaren bloede
act.20.28 des ontschuldighen ende onbevlecten Lams.
Apoca.1.5 u Want wy en zijn niet verlost door kalueren
u Heb.9.12. ofte bocken bloet/ maer hy is door zijn eygen
1.Joan.1.7 bloet eenmael in dat heylighe ghegaen/ ende
heeft een eewighe verlossinghe ghevonden.
x Col.1.13. x Die ons oock verlost heeft vande macht der
Ephes.1.7 duysternisse/ ende ons overgeset in het rijcke
Apoca.1.5 zijns beminden Soons / in welcken wy
ende 5.10 hebben de verlossinghe/ door zijn bloet, te we-
ten/ de vergiffenisse der sonden.

Wi moetē tot Christū onsen toevlucht nemen.

Neughemerckt dat wy dit sekerlijck weten/
dat wy alleene sonder alle onse verdienste/ want
wy geene en hebben/ y waerom wy onnutte
knechten zijn) door den doot ende wederop-
standinghe Christi/ de eewighe salicheyt ver-
p Luce17.10 crijghen: z so moeten wy met een vast betrou-
z rom.3.25 wen totten throon der ghenaden gaen / op
Heb.3.5 dat wy barmherticheyt ontfangen ende ghe-
nade vinden/ op die tijt/ wanneer ons hulpe
van noode sal zijn. Ende naer dien dat wi al-
le tijt hulpe van noode hebben / so moeten
wy tot hem gaen. Want hy seyt by dē Pro-
a Psal.50.15 phete Dauid: a Roept my aen inden tijt des
2 par.15.4 noots/ ende ick sal u verhoorē. b Ende al moch-
b Esa.49 te een moeder haer kint verlatē/ so en sal ic u
niet verlatē/ ghelijck Christus selue int Euan-
c Matt.11 gelie seyt: c Comt alle tot my die daer belast
28. ende beladen zijt/ ende ick sal u verquickē/ en
d Jo.6.68 ghy sult uwer zielen ruste vinden. d Tot wien
souden wy anders gaen? hy heeft de woorden
e Joan.1.4 des eewighen leuens. e ende tleuen is in hem
5.26.14.6 gheopenbaert. f Hy is dat Hemelsche Man-
f Jo.6.48 na / dat onse sielen eewelijck versaedt : Dat
Hemelsche broodt / wie daer af eet den ge-
loove eet/ nemmermeer hongheren en sal/ en
wie zijn bloet drinckt / nemmermeer dorsten

en sal. Wederom roept Christus by Joannes
claerlijck segghende g Wie dorstet/ die come g Jo.7.37
ende drincke: wie aen my ghelooft/ ghelijck de Esa.55.1
Schrift seyt/ van diens lijf sullen vloeden des Apo.22.17
leuenden waters vlieten: twelck zijn de wer-
ken des heyligen Gheests. h Wie van dat le-

Christus is de fonteyne des eewighen leuens.

uende water drinckt / dien sal nemmermeer
dorsten/ want het water dat ick hem gheuen
sal/ dat sal in hem een fonteyne des waters
worden/ dat in het eewich leuen springt. Ge-
lijck Godt door den Propheet Esaias seydt: h Joan.4.
i Alle ghy die dorstet: coemt herwaerts tot dē 14.
water/ en ghy die gheen gelt en hebt, coemt i Es.55.1.
herwaerts coopt en eet / coemt coopt sonder Apo.22.17
ghelt/ beyde wijn ende melc/ en dat om niet:
Daerom laet ons tot deser fonteyne gaē om
onse vercoelinge: k en niet tot stinckende put- k Jer.2.13.
ten die geen water en hebben/ l want vā zijn- l Joan.1.16
der volheyt hebben wy al ontfangē/ ghenade Col.1.19
voor ghenade: m Want de wet is door Moi- m Exo.20
sen gegeuen / maer de ghenade en waerheydt Deut.5/6
door Jesum Christum geworden. n Hy is den n Galat.3
waerachtigen middelaer die tusschen God en 1.Tim.2.5
ons staet/ om onse voorspraken te wesen / te- 1.Joan.2.1
ghen alle onse beschuldighers/ want daer is Heb.12.24
een middelaer tusschen God en den menschē/
te weten/ de mensche Jesus Christus. o Daer-

Christus is onsen middelaer

om is hi oock eē middelaer des nieuwen Te-
staments/ op dat door den doot/ die ghesciet
ter verlossinge vande overtredinghe (die on- o Heb.9.
der het eerste Testament waren) de ghene die
daer gheroepen zijn/ de beloofte der eewigher
erffenisse ontfangen. p Daerom can hy oock p Heb.7.24.
eewelick salichmaken/ die door hem tot God Rom.8.34.
gaen/ ende leeft altoos/ ende bidt voor ons.
Ende Joannes hier met over een comende
seyt/ q Ist datter yemant sondicht/ so hebben q 1.Joan.2.
wy eenen Voorspraker by den Vader/ Jesum 1.
Christum/ die rechtveerdich is. r Den seluen r Ro.3.25
is de versoeninge voor onse sonden / en niet 2.Cor.5.18.
alleenlick voor onse sonden/ maer oock voor Col.1.20
der gantscher werelt sonden: te weten/ voor 1.Joā.2.2
alle volcken en natien der gantscher wereldt
voor die hem tot Godt waerachtelijc beke- s Apoc.13
ren: s Want dat Lammeken is vanden begin- t Joā.8.56.
ne gedoot voor den Gheloouighen/ ghelijck Heb.11.13.
Christus selue seyt/ t Dat Abrahā zijnen dach u Deut.10.
gesien heeft/ en heeft hem verheucht. So dan Job.34.19
en is Godt u gheen aennemer der persoonen. Act.10.34.
x Want Godt en is niet alleene der Joden Rom.2.11
God/ maer oock der Heydenen: naemelick. hy Ephe.6/9
is een God/ die daer rechtveerdich maect/ de y Ro.3.28
besnijdinge wt den gheloove / en de onbesnij-
dinge door t geloove. y Want door t gheloo- y Act.13
ue heeft hy ons gherechtveerdicht sonder de Rom.8.3
wercken des wets: z Na welcker maniere oock Gala.2.16.
Dauid seyt: Dat de salicheydt sy alleen der Heb.7.8.
menschen/ welcken God toerekent de gerech- z Psa.32.1
ticheyt/ sonder toedoen der wercken/ daer hy Rom.6.4
spreect: Salich zijn sy/ wiens ongerechtiche-

Vande rechtveerdichmakinghe.

den vergeuen zijn/ ende wiens sonden bedeckt
zijn. Salich is de man welcken Godt gheen
sonden toe en rekent. a So dan wy nu ghe-
rechtveerdicht zijnde/ so hebbē wy vrede met
God/ door onsen Heere Jesum Christum / b a Rom.5.1
door den welcken wy hebben eenen sekeren b Jo.10.9
toeganc in dat heylige door zijn bloet / waer Rom.5.2
deure hi vrede gemaeckt heeft tusschen Godt Eph.2.17.
ende ons. c Want hy is onsen warachtighen ende.3.12
vrede / so dat wy nu niet meer en hebben te Heb.10.19
vreesen: Want Paulus seyt: d Is Godt met c Esa.9.6
ons wie mach tegen ons/ wie sal de wtverco- d Ro.8.31
ren Gods beschuldighen? Godt ist die recht- Job.34.29
veerdich maect/ wie wil verdoemē? Christus Esa.50.8
is ghestoruen ende opgeweckt/ en sit ter rech-
terhant Gods ende bidt voor ons. Wie wil

Christus bidt voor ons.

ons scheyden vander liefde Godts? droef-
nisse oft angst, ende so voort. Daerom al heb-
ben wy de dagelicksche wercksonde/ ende an-

Psalm. 104. ende 145.

15 Alle ooghen wachten op u Heer/ en ghy gheeft hen haer spyse tot zijner tijdt.
16 Ghy doet uwe milde handt open / ende versadight alles wat daer leeft na u welbehaghen.

HEer almachtighe God / ghy die alles gheschapen hebt en noch door uwe goddelicke cracht onderhoudet/ en dat volck Israel inde woestijne ghespyst hebt. Wilt uwen segen strecken over ons uwe arme Dienaren/ en ons heylighen dese gaven / die wy van uwe milde goetheyt ontfanghen/ op dat wyse matichlick ende heylichlick na uwen goeden wille mogen ghebruycken/ende daer door bekennen/ dat ghy onse Vader / en een oorsprenck alles goets zijt. Gheeft oock/ dat wy altijt en voor allen dinghen soecken dat Gheestelijck Broot uwes Woorts/ met dwelcke onse siele ghespyst worde ten eewighen leven / dwelcke ghy ons bereyt hebt door dat heylich Bloet uwes lieve Soons onsen Heere Jesu Christi.

Onse Vader etc.

Also vermaendt ons onse Heere Jesus Christus/ Luce/21. Cap. vers. 34.

VVAchtet, dat uwe herten niet tot eenigher tydt beswaert werden met brasserye ende dronckenschap / ende met sorge deses levens, op dat dien dach niet snel over u en come.
35 Want ghelijck een valstrick sal hy comen over alle de ghene die op aerden woonen.

Ghebedt na eten.

Alsoo spreeckt de Heere uit vijfde Boeck Mosis int. 8. Cap. vers. 10

ALs ghy sult ghegheten hebben / ende versaedt zijn soo sult ghy den Heere uwen God loven.
11 Siet wel toe dat ghy des Heeren uwes Gods niet en vergheten/ ende zyne Geboden niet en verachtet.

HEere Godt Hemelsche Vader/ wy dancken u voor alle uwe weldaden/ die wy ... onderhouden van uwe milde handt ontfanghen, dat uwen Godlijcken wille is, ons te onderhouden in dit tydelijck leven/ en ons te versorghen met alle onse nootdruft/ maer in sonderheyt, dat ghy ons verbeyden hebt tot der hope van een beter leven / dwelcke ghy ons gheopenbaert hebt door u heylich Evangelium.

Wy bidden u barmhertige God en Vader/ dat ghy niet toe en latet dat onse herten hier in desen Aertschen ende verganckelijcken dinghen gheduerlick ghewortelt zijn/ maer dat wy altijts moghen opwaerts sien ten Hemel/ verwachtende onsen Salichmaker Jesum Christum tot dat hy inden wolcken verschijnen sal tot onser verlossinghe: Amen.

Onse Vader/ etc.

Ghebedt voor krancke ende aenghevochten menschen.

a 1. Re. 2. 9 NA dat men den crancken vermaent heeft a
ende 3. 31 van wien de crancheden ende alderhande
Esa. 45. 7 ellendicheyt come namelijck van Gode:
b Ro. 1. 5. 12 En dat de b oorsake der selver is de sonde, die
gen. 3. 16 c door Christum wederom wech genomen is/
c 1. Cor. 15. 56 den ghenen die aen hem d gelooven en dat het
d Joa. 3. 25 hem daerom alles ten besten e moet dienen, so
ende 5. 14 moetmen oock voor hem bidden na de leeringhe Jacobi f.
ende 7. 38
e Rom. 8. 28
f Jac. 5. 14.

Waer toe sullen dienen dese ofte dierghelijcke ghebeden.

OAlmachtige, eewighe / ende gherechtige God, ende barmhertighe Vader, ghy die
g Rom. 14. 8 een g Heere des doodts ende levens zijt/
Act. 10. 36 sonder h wiens wille niet en gheschiedt/ noch
h Mat. 10. 29 inden Hemel noch op Aerden / hoe wel wy niet weerdich en zijn uwen H. Name aen te roepen / noch te verhopen dat ghy ons sult
verhooren/ als wy aensien hoe wy tot noch
toe i onsen tijt overgebracht hebben/ wy bid- i Psal. 25. 7.
den u/ dat ghy na uwe barmherticheydt wilt
aensien int aensicht Jesu Christi/ die al onse k Esai. 53. 4
k swackheyt op hem genomen heeft. Wy be- l Gen. 6. 5
kennen dat daer niet in ons is/ dan l geneghentheyt tot den boosen/ ende onbequaemheyt tot ee- ende 8. 21
nigen goede. Daerom wy oock dese m straffe/ m Dan. 16
Ja noch veel meerder verdient hebben/ maer
Heere ghy weet dat wy u volck ende ghy onse God zijt. Wy hebben tot niemant toevlucht/
dan alleen n tot uwe barmherticheyt, die ghy n Psal. 7. 68
noyt niemanden geweygert hebt, die hem tot
u bekeert heeft. Dies bidden wy/ dat ghy ons
onse sonden niet wilt toerekenen/ maer rekent
ons toe o de wijsheyt/ gerechticheydt en hey- o 1. Cor. 1. 30
licheyt Jesu Christi: Op dat wy in hem voor
u bestaen moghen. Verlost ons om zijnen wille wt desen lyden/ op dat de boose niet en beroemen/ dat ghy ons verlaten hebt. Ende soo het
u belieft ons langher also te oeffenen/ so geeft
ons ghedult ende sterckheyt/ sulcx alles na uwen wille te dragen/ ende laet het ons alle na
uwer wijsheyt p ten besten comen. Lastet uns p Rom. 8. 28
lievere hier/ dan dat wy hier inne met der q we- q 1. Cor. 11. 30
relt souden moeten verloren gaen. Geeft ons
dat wy deser Werelt ende al wat r Aerdtsch r Col. 3. 5
is/ moghen afsterven/ op dat wy daghelicks
na dat Evenbeelde Jesu Christi meer ende
meer s vernieut werden/ laet ons door gheen s Ephe. 4. 20
dinck van uwer liefden t afghescheyden wer- t Rom. 8. 39
den maer trecht ons daghelijcx meer en meer
tot u/ op dat wy het eynde onses u beroeps u Phil. 4. 8.
met vreuchden aenveerden moghen / dwelck Ephes. 4. 1
is/ met Christo te x sterven/ te verrijsen/ ende x 1. Tim. 2. 10
in eewicheydt leven. Wy ghelooven oock ende 4. 12.
dat ghy ons verhooren sult door Jesum
Christum / die ons aldus heeft leeren bidden.

Onse Vader etc.

Sterckt ons oock int rechte geloove/ dwelc wy van herten ende met den monde belijden.

Ick ghelove in Godt etc.

oft aldus.

EEwige Barmhertige God en Vader / die eewighe salicheyt der levenden en dat eewich leven der stervenden, na dat ghy a doot a Rom. 14. 9
ende leven alleen in uwer handt hebt/ en son- 1. Sam. 2. 6.
der ophouden alsoo voor uns b sorghet/ dat b Mat. 6. 32
noch ghesontheyt noch cranckheydt noch ee- ende 10. 30.
nich goet noch quaet / ons en can toecomen/
ja geen hayr van onsen hoofde vallen/ sonder
uwen wille dat ghy oock uwen geloovighen
alle dinghen c haer ten besten wendet/ wy bid- c Rom. 8. 28
den u/ verleent ons die ghenade uwes heylighen Gheestes/ dat hy ons leere onse ellendicheyt recht bekennen en geduldichlic uwe cas- d Joa. 9. 3
tydinghe dragen/ die wy d duysentmael ende 15.
grooter verdient hebben. Wy weten dat se e Mat. 18. 24
ons niet zijn treckenen uwes toorens / maer e Heb. 12. 7.
uwer e Vaderlijcke liefde tegen ons / op dat f 1. Cor. 11. 32
wy met der Werelt f niet verdoemt werden.
Vermeerdert O Heere ons Ghelove/ door
uwe oneyndelijcke Barmherticheyt / op dat
wy Christo alder samen g ingelijft werden/ g Joa. 6. 56
als lidtmaten haren geestelicken hoofde/ welcken ghy ons in h lyden ende heerlicheyt ghe- h Rom. 8. 17
lijck maken wilt. Ten lichte dat crups, na dat 1. Cor. 10. 13
het onse i swackheyt verdraghen can. Wy aen- k Ro. 14. 11.
bevelen ons k gantsch geheel uwen wille/ Philip. 1. 20
tsy dat ghy onse sielen langer in deser hutten l Joa. 5. 24.
wilt laten, ofte l tot u int eewich leven ne- ende 6. 40.
men. Overmidts wy Christi eyghen zijn. ende ende 12. 32.
daerom niet moghen vergaen. Wy willen ende 17. 2
m gheeren dit swacke vleesch verlaten/ in ho- m Phil. 1. 23
pe der salicheyt n opstandinghe / daer o wy dat n 1. Cor. 15. 39
selve veel heerlicker sal weder ontfanghen wer- 2. Cor. 5. 4
den. Geeft ons te gebruycken den saligen troost

Rom.4.5 der vergheuinghe der sonden / en o der recht-
ende 8.33 veerdichmakinghe Christi / op dat wy met
p Eph.6.16 dien schilt alle Satans p aenvechtingen o-
q 1.Joa.1.7 verwinnen / laet zijn onschuldich q Bloet de
[..]de 1 2. vlecke ende onreynicheyt onser sonden wtva-
[Ro]m.8.34 ghen/ende zijne ghrechticheyt verantwoor-
[C]or.5.10 den voor uwen uttersten Oordeele. Wapent
ons met geloove ende hope/op dat wy niet te
schande werden / door eenich schricken des
doots/maer als onse lichamelicke ooghen duy-
ster werden / dat als dan de ooghen des geests
op v sien.

En als ghy ons tghebruyck der tonghen be-
nomen sult hebbē/ dat als dan dat Herte niet
op houde v aen te roepen. O Heere/wy beve-
len onse sielen in uwen handē/wilt ons in on-
f Psal.22.2 ser laetsten noot niet f verlaten / ende dat om
Ma.27.46 Christi wille alleen / die ons also heeft leeren
bidden:

Onse Vader etc.

Ick gheloove in God etc.

Ghebedt by de Begravinghe der dooden.

Na de vermaninghe van de a doot door A-
a Rom.5.14. dam/ ende de wedergheboorte door Christum
1.Cor.15.45 danckt ende bidtmen God aldus:

WY danckē v/ almachtige barmhertige
God en Vader, dat ghy N. dat tijde-
lic levē so lāge gegevē hebt/ en na dat
ghy hem wt desē iammerdale hebt willē ver-
b Joa.3.19 lossen/ dat b eeuwighe ende salige leven ghena-
ende 5.24 delick ghegheven/ dwelck ghy allen geloovi-
ghen door Christum warachtelijck toeghe-
seyt hebt. Wiens siele ghy van uu. ghemeen
hebt in v e Rijcke. Wiens lichaem ghy tē laet- c Phil.1.23
sten daghe sult verwecken wt der d Eerdē / op Luce.23.42.
dat het uwe eeuwighe heerlijckheydt besitte/ d Dan.12.2
daer voor wy v van herten dancken / Ende Job.19.25.
bidden v / wilt ons wt desen exempel leeren/ Psal.16.9
de Werelt e verlaten/ende de sonde te vermij- e Rom.6.18
den/ om welcker wille ghy also op ons ver-
toornt zijt/dat ghy om die te straffen/ons al-
derhande ellendicheydt onderworpen hebt.
Ende ons nochtans waerschouwen tot onser
beteren/op dat wy met f der Wereldt niet ver- f 1.Cor.11.32
doemt werden. Gheeft ons dan een warach-
tich betrouwen op uwe barmherticheyt door
Jesum Christum/ daer wy de Werelt mede o-
verwinnen moghen. g Wercke door uwen g 1.Jo.5.4
H. gheest oprechte deucht in ons / op dat wy
na Hemelsche ende niet h nae Aerdtsche din- h Col.3.5.
ghen ghedencken / Want wy zijn vreemdelin-
ghen in deser Wereldt/ ende onse i Borgher- i Phil.3.20
schap is in den Hemel/ laet ons daerom de 2.Cor.5.1
wereldt noch dat daer in is/ nemmermeer so
k lief zijn / dat het ons moghe verhinderen k 1.Cor.7.3
om Christum te verwachten tot onser verlos-
singhe.

Onse Vader/ etc.

Wilt ons oock stercken in den rechten ghe-
loove/ daer van etc.

Ick gheloove in Godt etc.

FINIS.

Den Siecken troost

Twelck is een onderwijsinghe inden gheloove/ ende wech der salicheyt/om ghewillichlijck te sterven.

Apocal.14.13.
Salich zijn de dooden, die inden Heere sterven. &c.

Math.25.36.
Ick ben cranck gheweest, ende ghy hebt my besocht.

Voorreden.

AEngemerct hebbende de groote nutticheyt/ die door den Siecken troost is comende. So ist oock wel nut ende noodich dat dit selve Boecxken aen den dach mochte comē. Welcke in beter oorden gestelt is/dan datter eenige gheweest zijn. Het welcke cortelic is begrijpende/al wat ons noodich is totter eewigher salicheit/ als te weten/ Vande ellendicheyt des menschen/ Vande corthevt des levens en sterven/Van zijn wederoprechtinge door Christum/Van Christo onsen Salichmaker/en al wat hē aengaet/Vā doot ende helle/Van gheloove/rechtveerdichmakinghe ende wercken/Van cruys en lijden/ vande voorspoet der Godtloosen/en tegenspoet der gheloovigen/Vande verrijsenisse en het eewich leven/En diergelijcke meer puinctē/ die welcke eē yegelic behoorde van buyten te leeren/op datse/als het vā noode ware/haren crancken Broeder mochten stercken ende vermanē/Op dat/so het geschiede datter gheen Dienaren en waren/een yegelick hier in mochte neerstich zijn / als in een werck der barmherticheyt/achtervolgende Godts Woort/Eccl.7. Tis beter te gaen in het Claechuys/dan in het Drinckhuys. Oock naer Christi woorden/ Mat.25. Ick ben cranck gheweest/ende ghy hebt my besocht.

Vaert wel.

A

